Mr W.

Dear Sir.

Yours of the 9 inst, with card enclosed is recd. I thank you for the favor and will be happy to avail myself of your kind offer, whenever I shall be in [illegible].

עמך־מקור חיים באורך נראה־אור
Ps.36.10.
לתורה ולתעודה
Esa.8 v. 20.

עשרים וארבע ספרי הקדש׃

SIVE

BIBLIA HEBRAICA,

EX ALIQVOT MANVSCRIPTIS

ET COMPLVRIBVS IMPRESSIS CODICIBVS, ITEM

MASORA TAM EDITA, QVAM MANVSCRIPTA,

ALIISQVE HEBRAEORVM CRITICIS DILIGENTER RECENSITA.

PRAETER NOVA LEMMATA TEXTVS S. IN PENTATEVCHO, ACCEDVNT

LOCA SCRIPTVRAE PARALLELA,

VERBALIA ET REALIA,

BREVESQVE ADNOTATIONES, QVIBVS

NVCLEVS GRAECAE LXX. INTERPRETVM ET OO. VERSIONVM EXHIBETVR, DIFFICILES IN TEXTV DICTIONES ET PHRASES EXPLICANTVR, AC DVBIA RESOLVVNTVR; VT SVCCINCTI COMMENTARII VICEM PRAESTARE POSSINT.

SINGVLIS DENIQVE COLVMNIS

SELECTAE VARIANTES LECTIONES SVBIICIVNTVR

CVRA AC STVDIO

IO. HEINR. MICHAELIS,

S. S. THEOL. & GR. AC OO. LINGG. IN ACAD. FRIDER. P. P. ORD.

ET EX PARTE OPERA

SOCIORVM;

VT PLVRIBVS IN PRAEFATIONE DICETVR.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIIS

Sacræ Cæs. Maiestatis, Potentiss. Reg. Polon. ac Borussiæ, nec non Elect. Saxon. & Brand.

HALAE MAGDEBVRGICAE, Typis & sumtibus Orphanotrophei CIƆ IƆCC XX.

SERENISSIMO ac POTENTISSIMO PRINCIPI ac DOMINO,

FRIDERICO WILHELMO,

REGI PORVSSIAE, MARCHIONI BRANDENBVRGICO, S. ROM. IMP. ARCHICAMERARIO ET ELECTORI,

SVPREMO PRINCIPI ARAVSIONENSI, NEOCOMI ET VALLANGINI, DVCI GELDRIAE, MAGDEBVRGI, CLIVIAE, IVLIACI, MONTIVM, STETINI, POMERANIAE, CASSVBIORVM, VANDALORVM ET MEGAPOLIS, NEC NON IN SILESIA ET CROSNAE,

BVRGGRAVIO NORIMBERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDAE, CAMINI, VANDALIAE, SVERINI, RACEBVRGI ET MEVRSAE, COMITI HOHENZOLLERAE, RVPINI, MARCAE, RAVENSBERGI, HOHENSTEINI, TECKLENBVRGI LINGAE, SVERINI, BVRAE ET LEERDAMI, MARCHION VEHRAE ET VLISSINGAE, DOMINO RAVENSTEINI, ROSTOCHII, STARGARDAE, LAVENBVRGI, BVTOVIAE, ARLAYAE ET BREDAE,

CETERA;

REGI & DOMINE MEO

LONGE-CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME ac POTENTISSIME

REX,

DOMINE LONGE-CLEMENTISSIME!

ETſi alias ea, qua par eſt, animi demisſione MAIESTATEM TVAM tacitus veneror potius, quam vt meditationibus academicis regias curas interpellare audeam; nunc tamen, vt confido non niſi gratioſisſimo

ſimo vultu accipies, DOMINE LONGE-CLEMENTISSIME, ſi paucis tantum ſubiectisſimam & gratam mentem teſtor. TIBI enim, REX SERENISSIME, hic labor, eccleſiæ vſibus deſtinatus, & academicæ iuuentutis bono ſuſceptus, poſt DEVM T. O. M. ideo conſecrandus erat, non ſolum, quod TVA longe-clementisſima voluntate in hac ſtatione collocatus ſum; ſed etiam, quod ante ſexennium mihi benignisſime conceſſo reſpirandi ſpatio, & hunc laborem ab interitu, & me ſub adverſa valetudine fatiscentem, ab obitu per DEI gratiam conſeruaſti. Quod beneficium, vti maximum mihi fuit, ita non poſſum nunc, quin publice illud prædicem, & obſequentisſima ſeruitia MAIESTATI TVÆ ad vltimum vsque vitæ momentum promittam. Et quum ſuperiore anno, præmatura morte, [vt inter homines videntur, quæ tamen maturo DEI conſilio fiunt,] ereptus mihi ſit vnicus & coniunctisſimus frater, *Philippus Michaelis*, quem, ex vltimo ſeptemtrione accitam, ſumma clementia complexus eras; haud inclementer, REX SERENISSIME, feres, ſi pro ea etiam gratia me magis obſtrictum profiteor, & ſpem foueo, fore, vt in me meosque etiam eadem longe-clementisſima voluntate porro

ſis futurus. DEVM vero precor ex animo, VT TE inprimis, REX POTENTISSIME, quem patriæ & rerum noſtrarum cuſtodem dedit, vna cum Serenisſima Coniuge, REGINA, & FILIO, Regni Herede, ceterisque regiis liberis, immo tota Serenisſima Domo, ipſe omnium potens cuſtodiat, eamque voluntatem TIBI porro inſpiret, qua ſemper in ſancto amore diuini nominis & verbi eius ducaris & perſeueres. Id quod omnibus erit ſalutare, TIBI autem ad immortalem gloriam & felicitatem, ceteris ad pacem & quietem.

SERENISSIME ac POTENTISSIME

REX,

DOMINE LONGE-CLEMENTISSIME!

REGIAE MAIESTATIS TVAE

Halæ ipſis Cal. Maii cIↄ Iↄcc xx.

ſeruus ſubiectisſimus

D. IO. HEINR. MICHAELIS.

Præfatio ad Lectorem.

Sacrorum Fontium Studioſo Lectori Salutem in CHRISTO IESV plurimam dicit

IOANNES HENRICVS MICHAELIS, D.

Ingreſſus.

TRia iam luſtra ſunt, beneuole & erudite Lector, ex quo publico programmate operis huius biblici editionem promiſimus; *a)* nondum tunc præuidentes omnes remoras, quas varias deinde, et in hunc vsque diem grauiſſimas experti ſumus. Vnde nunc, poſt plurium annorum interuallum, neceſſitas exigit, vt ad amouenda ſiniſtra quorundam iudicia, non ſolum aliqua de inſtituti huius occaſione, eiusque progreſſu; ſed etiam de obiectis impedimentis, indeque mutatis nonnihil conſiliis noſtris, præmittamus ante, quam ad reliqua hac præſatione explicanda veniamus. Faciam tamen id breviter per quinque capita, vt I. laboris noſtri hiſtoriam exponam, II. de textu Hebraico & Chaldaico dicam, III. de variis in eo lectionibus agam, IV. de Maſora, & V. de noſtris adnotationibus & reliquis, quæ monenda erunt: non tam rerum dicendarum inopia, quam infirma valetudine & temporis penuria, a pluribus exponendis prohibitus.

a) Edito anno Chriſti 1705. menſe Martio, titulo operis Latino, & ſubiuncta, propter continuas amicorum interrogationes, in lingua vernacula, inſtituti noſtri recenſione: quæ poſtea in Belgio Gallice etiam cum exteris communicata fuit.

CAPVT I.

De

OCCASIONE ET HISTORIA HVIVS OPERIS.

§. I.

PRæcipuam igitur huic labori occaſionem dedit COLLEGIVM ORIENTALE THEOLOGICVM, anno huius ſæculi ſecundo, menſe Maio, a Venerando & de hac academia, immo de eccleſia Chriſti meritisſimo collega, AVGVSTO HERMANNO FRANKIO, eum in finem tunc inſtitutum, vt ſelectis cum Inſpectore ſuo, B. *Ioanne Tribbechouio*, duodecim vel pluribus etiam ſacrarum litterarum ſtudioſis, *b*) ex accuratiori ſingularum S. Theologiæ partium cultura, & inſtitutione per quatuor pluresue annos continuata, necesſitati eccleſiæ præpararentur doctores, qui S. Scripturam cum apodixi tractare, h. e. vt Apoſtolus ad Tit. I, 9. ait, & exhortari per doctrinam ſanam, & conuincere contradicentes poſſent. En nomina iuuenum, ordine alphabetico digeſta: Occaſio huius operis.

M. Lucas Gottfried *Backmeiſter*, Stuttgard. Wurtemberg. †
M. Georg. Ioann. *Hencke*, Vlzenſis Luneburgicus. †
Iacobus *Henning*, Salauia Poruſſus, †
M. Abrahamus *Kall*, Flensburgo Cimber,
M. Tobias *Kœſtlin*, Eslinga Suecus,
M. Io. Auguſtus *Krebs*, Meiningenſis, †
M. Chriſtian. Bened. *Michaelis*, Ellric. Hohenſt.
M. Chriſtoph. *Prætorius*, Wollin. Pomer. †
Io. Guſtav. *Reinbeck*, Cellenſis,
M. Tobias *Rende*, Iſenacenſis,
Wilhelmus Chriſtianus *Schneider*, Herbsleb. Thuring.
Balthaſar *Voigtlænder*, Nienburgo Hoyenſis,
Matthæus *Zander*, Stargard. Pomer.

Quod pulcherrimum inſtitutum, vti communi bonorum ſuffragio adprobatum, etiamdudum etiam publice a Cl. *VOCKERODIO* *c*) prædicatum fuit, tantum abeſt, vt ſpem & exſpectationem Venerandi Collegæ fruſtratum ſit; vt potius ex iſta ſocietate, præter hos, quos ad cæleſtem Academiam beata morte euocauit Deus, pasſim per diuerſas Germaniæ prouincias nactæ ſint eccle-

b) Quos commendabant percepta neceſſariarum artium linguarumque orientalium, & diuinarum litterarum ſolida fundamenta, aliaque adminicula, docendi item facultas, nec non ſpectata pietas, ſanctumque vitæ & ſtudiorum propoſitum.

c) In doctisſima commentatione de *eruditorum ſocietatibus*, Gothæ 1708. p. 220. ſeq

ecclesiæ, scholæ & academiæ viros, qui grauissimis ex parte muneribus non sine insigni fructu & functi sunt, & per Dei gratiam adhuc funguntur. Et quamuis forma huius instituti tum ob morbos, tum per alias caussas, mutationem aliquam sequentibus annis experta sit; res tamen ipsa mansit, & subinde eumdem in finem consilio atque subsidiis adiuta ingenia sunt, quæ idonea habita fuerunt. Nec spem abiicimus, fore, quin denuo ad pristinam eius formam instaurandam rediturus sit Vir bono publico natus, expeditis iis, quæ illud hucusque sufflaminarunt: quum præsertim nunc plures etiam adsint Collegæ, qui cum ipso, diuina gratia adiuti, omni ex parte facient, vt in posterum quoque præsto sint viri iuvenes, ad omne opus bonum instructi & parati. Faxit DEVS feliciter!

Collatio Codicum,

§. II. Quemadmodum vero illius collegii omnia eo comparata fuerunt, vt solidam sacrarum litterarum notitiam ex ipsis Hebræis & Græcis fontibus haurirent, qui membra eius designati erant: ita nec alienum ab instituto videbatur, si subcisiuis operis collatio codicum Hebræorum, præsertim MSctorum, sub meo, Linguarum orientalium Professoris, ductu fieret, ex qua noua Bibliorum Hebraicorum editio adornaretur. Eum in finem codices non tantum impressos præstantiores, quotquot ad manus nostras venerunt, sed quinque etiam *manuscriptos* membranaceos, quos *bibliotheca venerabilis Ministerii Erfurtensis Euangelici* possidet, honestis conditionibus quæsiuimus, maximaque beneuolentia nobis sub autumnum A. C. 1702. commodatos, omnes bona fide, & cum debita gratiarum actione, dudum restituimus. Illos codices MSctos, quia erudite, & quantum hic satis est, descripsit Vir pl. rev. M. *Abrahamus Kall*, d) in dissert. *de Codicibus MSctis, Biblico-Hebraicis, maxime Erfurtensibus* A. 1706 sub meo præsidio habita: ideo quod actum tunc est, non agimus nunc iterum, sed cupidum quemque lectorem ad laudatam dissertationem ablegamus; quum & plura illic exposita sint, de quibus & hic alioqui dicendum fusius fuisset. Ne autem frustra illa a quopiam desideretur, post absolutas nostras adnotationes vberiores in Hagiographa, per typographos faciemus.

§. III. Interim tamen vt lectori de illis, & impressis quoque codicibus, quos euoluimus, quodammodo constet, breuiter omnes eo ordine, quo compendiosissime per numeros tantum a nobis vel citantur, vel comparati fuerunt, hic recensebimus. Sicut igitur numerus

1. in selectis nostris lectionibus variantibus significat *primum MSctum*

d) Socius quondam noster, vt modo diximus, nunc Verbi diuini Minister Charlottenburgi in vicinia Berolini fidelissimus: cui & notas in vaticinium Ezechielis maximam partem debemus.

MSctum Erfurtense, grandioribus duobus voluminibus cum Targum, ſ. verſione Chaldaica, ſingulis verſibus, etiam in libris Paralipomenon, ſubiecta, Maſora item parua & magna textuali,

2. *MSctum Erfurtense ſecundum*, integrum V. T. codicem cum Maſora & Onkeloſi translatione Pentateuchi Chaldaica, vno maiori volumine complexum;

3. *MSctum Erfurtenſe tertium*, in folio mediocri, totius V. T. textum habens cum Maſora; magna tamen lacuna a Ierem. 44, 26. vsque ad Ezech 8, 3.

4. *MSctum Erfurtenſe quartum*, mutilum ab initio & fine. *e*)

5. *MSctum Erfurtenſe quintum*, ſed valde imperfectum, quod a libro Ioſuæ incipit, & poſt prophetas cum libro Pſalmorum finit: in Ieremiæ quoque vaticinio a c. 14, 17--c. 24, 7. lacunam habet; ita numerus

6. Indicat *DAN. BOMBERGII Biblia Hebraica & Chaldaica*, cum commentariis Rabbinicis, & præfatione *Felicis Pratenſis*, Venetiis 1517. in folio maiori expreſſa: cuius editionis exemplar ex bibliotheca huius ciuitatis Mariana habuimus. Prodiit ex hac editione Codex noſter 9. & ex hoc deinde 20.

7. Eiusdem operis, ſ. *Bibliorum Venetorum* in folio maiori *editionem quartam*, Venetiis 1618.

8. *IOANNIS BVXTORFII* Biblia Hebræo-Chald. & Rabbinica, ſatis obuia, Baſileæ 1620.

9. *Dan. Bombergii* Biblia Hebr. in forma quarta, Venetiis 1518.

10. *ROBERTI STEPHANI* editionem in 4. Pariſ. 1543. quæ inſigni ſphalmate ab Hoſ. 5, 8. vsque ad c. 6, 8. omnia tranſpoſita, & a typographo confuſa exhibet.

11. Biblia regia *Antverpienſia*, ſiue *PLANTINIANA*, in fol. maiori, 1571.

12. Biblia *Plantiniana* in forma 4. Antverp. 1566.

13. Biblia Hebraica cum verſione Græca & duplici Latina, it. cum notis *Franc. Vatabli* in fol. mai. ex officina Sanctandreana 1587.

14. -- *Eliæ Hutteri* in fol. Hamb. 1587.

15. -- *Polyglotta* Anglicana, Londini 1657.

16. Biblia Hebr. cum interlineari verſione *Ariæ Montani*, fol. Lipſ. 1657.

17. -- *Ioſephi Athiæ*, ſ. Ioannis *Leusdenii* in forma 8. Amſtel. 1667. Ex qua editione poſtea Clodii & Berol. editio nata fuit.

18. -- *Dav. Clodii*, forma 8. Francof. 1676. Præterea hactenus enumeratis editionibus poſtea acceſſerunt ſub numero

19. Biblia Rob. *Stephani* in 24. Pariſ. 1546. ad Geneſ. 22.

20. -- Dan.

e) Incipit enim illud Gen. 34, 5. & ad finem vsque Pentateuchi ſingulis verſibus Targum ſubiectum habet, cum aliqua Maſora: præterea *Haphtaroth* ſ. ſectiones ex prophetis, & V. *Megilloth*, item *Iobi* librum in fine mutilatum. Poſteriora omnia ſine Chaldaica translatione.

20. - - Dan. *Bombergii* in 4. Venet. 1521. ad Levit. 2, 9.
21. - - In 4. Venet. apud Io. *Bragadinum*, 1614 ad Lev. 7, 1.
22. - In 4. Venet. ex officina *Bragadina* 1678. *f*)
23. Biblia Hebr. *Hartmanniana* in 4. Francof. ad Oder. 1595.
24. - - *D. Henr. OPITII* in 4. Kiloni 1709. Hæc prodierunt, quum initium ad imprimendum Ezechielis vaticinium nostra editione fecissemus. Plures vero codices si subinde contulimus, suis nominibus adpellamus.

Quomodo facta.

§. IV. Fundamenti autem loco in collatione Codicum nobis fuerunt Biblia Hebraica Summe Rev. atque Celeb. Viri, *D. DAN. ERN. IABLONSKI*, Berol. 1699. edita vtraque forma 8 & 4. cuius editionis textum non ad verba solum & dictiones, sed ad singulas etiam syllabas, puncta & apices, a capite ad calcem vsque recensuimus, & in nostro variantium lectionum selectu sub nota *Ber.* vel *Berol.* citamus. Labor autem iste collationis Codicum die 9. Octobris 1702. inceptus, & per 15. menses ac vltra productus, finem suum vidit ineunte anno 1704. postquam huic negotio ego cum duodecim commilitonibus singulis diebus tres quatuorue horas tribueram. Et quanquam molestum satis esset, superfluis fere minutiis & vacuis sæpe signis notandis inhærere; facile tamen eius rei tædium abstergebat vsus, quem nonnunquam sentiebamus, & felix laboris progressus: dum integris adhuc viribus, & coniunctim omnes commilitones, quod sibi datum erat negotii alacriter obseruabant. Lectoris autem & notarii vices ipse sustinebam, paullulumque subsistebam non ad singulas tantum voces, sed etiam ad consonantes, vocales & accentus, criticasque notas, vt quisque suum codicem accurate introspiceret, meque & vniuersum collegium, si quid varium deprehenderetur, moneret. Quomodo intra dictum illud anni & trium mensium spatium satis magnum volumen ex variantibus eiusmodi minutiis collectum tandem fuit.

Masoræ excussio.

§. V. Et hactenus quidem res ex voto succedebat, magnaque ex parte præparatoria ad editionem nostram confecisse nobis videbamur, quum ad longe tædiosiorem, immo ferreum laborem deduceremur. *Masoræ* namq. *recensio* ex codicibus nostris 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & *Masora* peculiari *manuscripta* chartacea, in forma 4. maiori

f) Hæc editio magna diligentia, sed minus eleganti typo adornata, cura Viri Cl. *D. Ioannis Meyeri*, Professoris Harderoviciani celeb. ad nos venit, quum Deuter. c. 5. a nobis imprimeretur: eique inter alia hoc peculiare est, quod editores, sicut nos in margine Latinis, ita illis Italicis dictionibus Hebraicas exponunt. v. c. ad Gen. 1, 2. היתה תהו ובהו *era vana e vacua.* מרחפת *dibateua.* v. 6. רקיע *firmamento.* v. 9. יקוו *siau adunnate.* ותראה *e apparisca.* v. 10. ולמקוה *& all' adunamento* cet. Præcedens vero sub num. 21. editio in variatione vocalium vel punctorum diacriticorum שׁ & שׂ neutrum punctum exprimere solet, quasi iudicium suum ita suspendere voluissent editores.

iori, *g*) pro accuranda noſtra editione nunc inſtituenda erat: adhibitis etiam criticis libris Ebræorum, quales 1) *En Hakkore* R. Iekuthielis, ad marginem codicis noſtri 1. coll. Diſſert. de Codd. MSS. §. 19. 2) Eliæ Leuitæ *Maſoreth Hammaſoreth*, Venet. 1538. 4. 3) R. *Moſis Hannakkedan* (coll. Eliæ Maſoreth p. 21. & 76. ſeq.) *diſſertatio*, Maſoræ finali adſcripta, 4) *Schaar hanneginoth* in calce Bibliorum Venet. & Buxtorfii, 5) *R. Iudæ filii Iacobi* explicatio Maſoræ, Amſtelod. 1650. 4. ad Exod. 34. 6. in Varr. Lect. noſtris citata, 6 Sal. ben Melech *Michlal Iophi*, quem *M. I.* & 7) R. Menachemi de Lonzano *Or Torah*, quem *O. T.* allegamus, Amſtelod. 1659. in 4. & præ ceteris hic laudem meretur. Is autem labor non ideo tantum tædioſior præcedente fuit, quod, quum illic ſub variis notis diacriticis verba tamen & ſententiæ prophetarum, hic ſæpisſime inanes Maſoretharum, vel potius recentiorum magiſtrorum *h*) obſeruatiunculæ, nec raro pueriles ineptiæ, obſcura diligentia conſarcinatæ, a nobis indagandæ & excutiendæ eſſent; ſed quod alia quoque impedimenta tunc obiicerentur, quæ tanta ab initio quidem viſa non ſunt, quanta poſtea reuera fuerunt. Primum enim, quum ſingulari prouidentia Dei, & longe clementisſima voluntate Serenisſimi Academiæ Conditoris A. 1704. præter alia inſignia beneficia, etiam *Regiæ* ſ. *liberales menſæ* pro paupertate ciuium Academicorum conſtituerentur, mihi etiam, ordine & ætate tunc omnium minimo, per regium reſcriptum ephoria iſtarum menſarum cum aliis ſpectatisſimis viris demandata fuit. Quod officium, quum ea, qua poſſem, fide & dexteritate obirem, dici vix poteſt, quantum ſequentibus annis *i*) mihi tædii & negotii ex deuoluta in me inſpectione fuerit ſubnatum: ita vt, dum menſis illis ſeruiendum erat, impresſio noſtri codicis ad incitas pæne redacta fuerit; donec, compoſitis tandem rebus, alius & nouus Inſpector vices illas in ſe ſuſcepiſſet. Obiectæ remoræ.

§. VI. Verum tamen neque illud tantum fuit, quod me vnum, vt dixi, impeditum tenebant; ſed mox etiam aliud contigit, quod totius collegii circulos turbabat. Sub æſtatem enim ipſius Pluraque impedimenta

g) Quam in excerptis noſtris Varr. Lect. *Maſ. Erf.* vocamus, cuiusque opera in hac parte magno nobis vſui fuit.

h) Alios enim eſſe recentiores criticos, & vetuſtos illos ante-Talmudicos Maſorethas, tantopere *Buxtorfio* aliisque viris doctis commendatos, euidentisſime docent tum libri MScti, diuerſa manu ac diuerſo tempore interpolati, tum impresſi codices: quibus fere ſingulis aliquid in margine Hebraice ab editoribus adſcriptum eſt, quod deinde Maſorethicarum notarum nomine vulgo venit. Mallemus ſuperuacuam illam diligentiam non adhibitam fuiſſe; (quicquid in contrarium ſtatuerit Elias Leuita in ſuo Maſoreth p. m. 27.) præſertim ab iis, qui in his rebus iudicium parum ſubactum, & temeritatem potius prodiderunt.

i) Præſertim anno 1708. poſt ſubitam mortem B. M. Io Friderici *Roeppii*, Facultatis Theol. Adi. & menſarum Regiarum Inſpectoris dignisſimi.

us anni 1704. ex Græcia & Conſtantinopoli fama nouæ Academiæ exciti aduentabant complures viri iuuenes & ἱερομόναχοι Græci; ex quibus nonnulli *k*) in Græca litteratura probe verſati; maiori tamen ex parte ceteri veteris Græciæ ignari, omnesque ac ſinguli in Latinis & Germanicis litteris ac rebus prorſus hoſpites ac rudes erant. Iſti igitur ex orientali eccleſia accedentes quum ſe collegio noſtro adiungerent, ne fruſtra hic eſſent, neceſſario in lingua Latina aliisque rebus a tribus vel quatuor collegii noſtri membris inſtituendi & iuuandi erant. Vnde partes laboris, quos ſocii illi ſuſtinuerant, non poterant, quin in me ceterosque commilitones grauius reciderent: quum interea admodum intempeſtiue, aliunde etiam crebris epiſtolis, amici vrgerent, vt poſt vnius alteriusue anni moram (ſicut illi bona quidem mente, non tamen ſatis prouide, laborem noſtrum interpretabantur) editionem noſtram auſpicaremur. Geſtus tandem mos illis fuit, & impresſio codicis ſub finem anni 1704. incepta eſt, nondum prorſus ad finem perducta laborioſa Maſoræ recenſione: ac, veluti non ſatis eſſet, vnius editionis curam gerere, duplex, & alia quoque minori forma, & minoribus typis ſimul incipienda fuit; quæ tamen ex necesſitate, vt poſtea adparebit, cum fine Pentateuchi hactenus ceſſauit. Tum vero vt a pluribus epiſtolis ſcribendis liberaremur, Programma illud emiſimus, quod ſupra ad §. I. commemoratum fuit.

aucti laboris, §. VII. Sed neque illud ſilentio prætereundum hic eſt, quod, quum ab initio laboris noſtri aliud quidpiam in animo non haberem, quam editionem Hebræi Codicis, ex variorum librorum & totius Maſoræ excusſione, a vitiis & erroribus, in accentibus præſertim ex imperitia coortis, quantum fieri poſſet, repurgatam, *l*) cum nouis *lemmatibus ac variantium lectionum* ſelectu adornare; mox tamen illud quoque, continuis amicorum poſtulationibus requiſitum fuerit, vt *loca Scripturæ parallela*, realia & verbalia, *nucleum item LXX interpp. ſiue* Græcæ & *orientalium verſionum*, deinde & ſcholia quædam ſ. *breues notas* adſcriberemus. Qua in re quum non ſatis circumſpecte, & ignarus futurorum, acquieuiſſem deſideriis amicorum *m*) tantus mihi exinde, idoneis adiutoribus poſtea

k) Præ ceteris eximii ingenii Vir iuuenis *Michael Anaſtaſius*, Macedo, publice apud nos habito panegyrico Græco notior factus.

l) *Nam*, vt B. *Auguſtinus* ait de doctr. Chriſt. lib. 2. c. 14. *Codicibus emendandis primitus debet inuigilare ſollertia eorum, qui Scripturas diuinas noſſe deſiderant.*

m) Qui ad nucleum Scripturæ guſtandum plus commodi inde ſibi aliisque pollicebantur, quam ex illa noſtra operoſa litterarum, vocalium & notarum diacriticarum, præſertim vero ipſius Maſoræ recenſione. Et verum quidem eſt, ex magno illo labore, quem collationi Codicum & Maſoræ impendimus, non eum ſtatim adparere fructum, quem harum rerum imperiti ſibi promittebant; interim tamen ſic bene meriti de ſacro textu ſumus, quod veram eius

poſtea deſtituto, laboris cumulus accreuit, qui valetudinem non ſolum meam, ſed & vitam peſſumdediſſet, niſi diuina me conſervaſſet clementia. Nondum enim coniuncto ſociorum labore ad finem Pentateuchi perducta erat noſtra impresſio, quum ecce commilitones, tantum non omnes, variis morbis, inprimis febri cum purpura combinata, implicari & decumbere inciperent: reliquis, qui incolumes adhuc videbantur, mecum tanto magis labore gravatis. Vltimus tandem ego decubui, tantoque grauius, quo diutius reſtiteram iſti malo. Vnde per plures menſes A. 1705. & 1706. impresſio noſtra ceſſauit; commilitonum autem maior pars, finito ſuo, quod ſtipulati erant, triennio vel quadriennio, aduerſæ valetudinis cauſſa, vel ad ſuos, vel etiam ad publica munera vocati, abierunt. Quumque per alia inſtruere nouitios ita non licuiſſet, qui velut ſupplementa decedentibus illis in iſto labore ſuccederent, ad impresſionem Ieſaiæ vix duo vel tres ſupererant, mox rurſus ita minuendi, vt deinde ad Hagiographa vnus tantum reſtaret mihi cognatus, nunc vero coniunctisſimus Collega, *Cl. CHRISTIANVS BENEDICTVS MICHAELIS*, (quo de pluribus infra etiam dicetur.

§. VIII. Dum hæc agerentur, porro accidit, vt A. 1707. diem ſuum obiret meritisſimus in hac academia Hiſtoriar. & Eloqu. Profeſſor, Vir Cl. B. *CHRISTOPHORVS CELLARIVS*: cuius inter alia etiam fuerat inſpectio bibliothecæ academicæ. Hæc igitur cura dum mihi ex communi Senatus Academici ſuffragio demandata fuit, noua inde enata eſt diſtractio, magna cum temporis iactura coniuncta. Quum enim bibliothecam academicam per duas quotidie horas anno 1707. & 1708. conſignauiſſem & ordinaſſem, idem labor ab integro ſubeundus erat anno 1709. quum ex munifico legato Illuſtrisſimi Domini DANIELIS LVDOLPHI DE DANCKELMANN, cet. cet. numeroſa Eius bibliotheca, Berolino huc transferenda & cum academica coordinanda eſſet. Et ne plura cum lectoris faſtidio perſequar, quum eodem anno 1709. ſingulari Dei gratia omnipotentis, & *REGIS PORVSSIAE*, Domini noſtri longe-clementisſimi, ſumme reuerendus & meritisſimus Senior ordinis Theologici, D. IOACH. IVSTVS BREITHAVPT, Abbas cœnobii Bergenſis prope Magdeburgum conſtitueretur, eodemque regio reſcripto mihi quoque Profeſſoris Theologiæ ordinarii partes, quas publica lectione ex *hiſtoria eccleſiaſtica* exſequerer, clementisſime demandatæ eſſent, adeoque variis ac diuerſis prorſus

denúo ſuffragiis minati,

ius ſcriptionem & interſtinctionem multis in locis, non ex ingenio noſtro, ſed ex collatis inter ſe pluribus Codicibus reſtituimus, alteramque lectionem in variationum ſelectu nihilominus exhibemus, memores illius præcepti magiſtrorum לבלתי הגיה מסברה *ex coniectura* in his ſacris *nihil corrigendum eſſe.*

ſus laboribus nimis diſtraherer; quod ab initio ex multitudine negotiorum faciendum mihi erat, poſtea in conſuetudinem abiit, vt inſomnes plane noctes agerem, & continuis ſudoribus dentiumq. doloribus, & totius corporis cachexia miſere laborarem: tandemque poſt Pro-Rectorale huius Academiæ munus feliciter adhuc per Dei gratiam A. 1712. & 1713. adminiſtratum, adeo debilitatam corporis valetudinem ſentirem, vt occumbendum fuiſſet, niſi Deus *SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS NOSTRI* animum ad benignisſime indulgendum aliquod reſpirandi ſpatium mouiſſet. Igitur ſub veris initium A. 1714. ad tempus dimiſſus, vt recuperandæ valetudini vacarem, apud Per-Illuſtrem Dominum CAROLVM HILDEBRANDVM, LIBERVM BARONEM A CANSTEIN, DYNASTAM IN CANSTEIN, cet. *n*) portum inueni, ex quo per annum & ſex menſes amiſſarum virium recuperationem exſpectarem, & quantum per valetudinem licebat, notas in Pſalterium conſcriberem; quæ quoniam vberiores factæ ſunt, nunc ſeorſum prodiere cum reliquis noſtris in Hagiographa Adnotatis.

Iterumque reſumti & abſoluti.

§. IX. Exinde circa autumnum anni 1715. redux in Academiam & paullo confirmatior valetudine factus, præter ordinarios muneris mei & Decanalis officii *o*) labores, & Diſſertationes aliquot in publicum habitas, totus cum Cl. *COGNATO*, & eruditisſimo iuuene *IO. IACOBO RAMBACHIO*, Hallenſi, *p*) in eo fui, vt & Adnotationes noſtræ biblicæ in Hagiographa abſoluerentur, & nunc etiam tertia pars Hebræi Codicis, quæ ab anno huius ſæculi duodecimo reſtabat, in lucem tandem prodiret. Typographico tamen labori & emendationi impresſionis, ob oculorum imbecillitatem non adfuit Rambachius noſter, ſub autumnum ſuperioris anni in Ienenſem Academiam profectus; vbi hoc ipſo tempore, dum hæc agimus, Magiſterii honore ab Amplisſima Facultate Philoſophica ornatus fuit. Correctoris itaque primi & ſecundi vices in Pentateucho nobiscum membra Collegii, & poſt eorum abitum varii ſubierunt; Cl. vero Cognatus tertiam, & ego quartam ſiue vltimam recenſionem inſtituimus.

Plura impedimenta ſilentio tranſmiſſa.

§. X. Lubens tacui complures moleſtias & acerbos caſus, quibuscum toto fere huius laboris tempore confligandum mihi fuit. Quæ vero dicta ſunt, eum in finem attuli, vt moras noſtras deſinant mirari, qui, neſcio qua vana perſuaſione, nos otio & vitæ

b com-

n) Quem, ſuperiore anno diuina voluntate nobis ereptum, o ſi nunc in viuis compellare potuiſſem!

o) Quod nunc in Theologica facultate ſecunda vice poſt reditum, iam etiam duplex, & ſimul in Philoſophica facultate gero.

p) Quem dato ſtipendio mihi primum A. 1715. amanuenſem, deinde *συνεχῆ* fecerat B. CANSTEINIVS.

commodis hic diffluere autumant; vel *rem annorum in paucis diebus petere* audent, vt B. *Hieronymus* Præf. Comment. in Matth. ſcribit. Sane ſi ex mei commodi rationibus agendum fuiſſet, mox deſerenda mihi fuiſſet, quam nactus hic eram, dura prouincia. Verum laus & gloria DEO ſit T. O. M. qui perdurare me huc vsque, & vincere etiam in aduerſis fecit; cuius gratiæ quoque in ſolidum transſcribimus, ſi quid præſtitum hic eſt, quod e re Studioſæ iuventutis eſſe posſit. Sit ſacroſanctum eius nomen a me & ab omnibus benedictum & nunc & in perpetuum!

CAP. II.

De IPSO CODICE HEBRAEO, EIVSQVE PARTITIONE ET INTEGRITATE.

§. I.

PErgimus nunc ad ipſum Hebræum codicem, Scripturam V. T. canonicam, ſiue libros ſacros de Chriſto exhibendo continentem, breuiter in tironum gratiam hic deſcribendum. Hebræis latiore vocis vſu תּוֹרָה i. e. *Lex* ſ. *Doctrina* diuinitus reuelata, item תורה שבמכתב *Lex ſcripta*, vulgo vero a numero librorum עֶשרים וארבע *viginti & quatuor* adpellatur. *a*) Olim tamen etiam ſecundum litterarum ſ. conſonantium Hebraicarum numerum *b*) in viginti duos libros *c*) diſtributus fuit, vt ex *Ioſepho* contra Apionem lib. 1. p. m. 1036. *Euſebii* Hiſt. eccl. lib. 3. c. 10. cum not. *Valeſii* p. m. 47. *Hieronymi* prologo galeato, aliisque pluribus certum eſt. Hebraica autem lingua *d*) ceu prima omnium & patriarchali, populoque Dei vsque ad Babylonicam captiuitatem vernacula, conſcriptus eſt; exceptis Dan. II, 4 -- VII. Ezr. IV, 1 -- VI, 1 18. c. VII, 12 - 22. quæ Chaldaica ſ. Babylonica dialecto expreſſa ſunt. Confer prolegomena in vberiores adnotatt. ad Danielem §. 29. — *S. Codicis adpellatio Hebraica.*

§. II. Diſtinguuntur autem omnes iſti V. T. libri apud Iudæos primum tripartita diuiſione *e*) in — *Diuiſio tripartita.*

I. תורה

a) Dum nobiſcum *quinque* libros Pentateuchi numerant, ſed *octo* prophetis, & *vndecim* Hagiographis, tribuunt, vt ex ſequentibus conſtabit.

b) Quem eumdem iam pridem fuiſſe, *acroſticha* ſacræ ſcripturæ carmina, v. c. Pſal. 25. & 34. & 119. Prov. 31, 10. ſeqq. it. Thren. c. 1. 2. 3. & 4. luculenter probant.

c) Ita vt libellus Ruth, libro Iudicum; Threni, Ieremiæ vaticinio adhæſerint.

d) Interſperſis dictionibus duabus Chaldaicis Gen. 31, 47. & integro verſu ſ. commate Ier. 10, 11. frequentius etiam forma ac terminatione Chaldaica, e. c. Pſal. 116, 7. 12. cet.

e) Conf. Luc. 24, 44. item lectiones noſtras Varr. ad Ier. 1, 1. & prologum Siracidis, vbi bis ac ter dicuntur ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, καὶ τὰ ἄλλα πάτρια βιβλία, vel ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι, καὶ τὰ λ[illegible] τῶν βιβλίων.

In Legem,

I. תורה *LEGEM* specialiter sic dictam, siue חמשה חומשי תורה *quinque libros* Mosis, a prima emphatica dictione nuncupatos: ita vt בראשית *Genesin*, שמות vel ואלה שמות *Exodum*, ויקרא *Leuiticum*, במדבר *Numerorum*, & דברים vel אלה הדברים *Deuteronomii* librum denotent:

Prophetas,

II. נביאים *PROPHETAS* siue octo libros, a prophetis conscriptos; eosque vel ראשונים *priores*, quatuor scil. historicos, *Iosuæ*, *Iudicum*, *Samuelis & Regum f)* totidemque אחרונים *posteriores*: *Iesaiam*, *Ieremiam*, *Ezechielem g)* & Δωδεκαπρόφητον, Hebraice שנים עשר vel Chald. תריסר siue תרי עשר h. e *duodecim* prophetas minores: &

& Hagiographa.

III כתובים s. *HAGIOGRAPHOS* vndecim, tres nimirum metricos, siue *Psalmos*, *Prouerbia* & *Iobum*, metricis accentuum legibus distinctos; & quinque מגלות s. *volumina* minora, *b)* vnum propheticum *Danielis*, *i)* duos historicos, *Ezræ* & *Nehemiæ*, olim coniunctos, & vnum pro duobus *Paralipomenon* s. Chronicorum; sicut etiam duos Samuelis & Regum pro vno olim habuerunt.

Legis diuisio in plures sectiones,

§. III. Deinde Pentateuchus s. V Libri Mosis a Iudæis dudum, & ab Ezræ, vt ferunt, temporibus in פרשיות *PARASCHAS* s. Sectiones 53. vel 54. *maiores*, *k)* & hæ rursus in *minores*, pro materiarum diuersitate diuiduntur: suntque illæ, maiores & minores, vel פתוחות q. d. *apertæ*, quæ ab initio versus s. lineæ incipiunt; vel סתומות *clausæ*, quæ intra versum s. lineam ordiuntur: maioresque vel per tria פפפ maiora, vt Gen. 6, 9. c. 12, 1. cet. vel tria ססס vt Gen. 44, 11. in impressis prænotantur; *l)* minores vero per simplex

 plex

f) A Iosua, Samuele, & sequentibus viris θεοπνεύστοις, præsertim Ieremia, vt Iudæi tradunt, ex diuina suggestione, aliisque illorum temporum monumentis, exaratos. Conf. Præfationes nostras ad vberiores adnot. in librum *Ezræ* & *Paralipomenon*.

g) Non tamen in omnibus codicibus eodem ordine, coll. Varr. Lectt. ad Ier. 1, 1. cet.

b) Quæ quinque libris Mosis instar appendicis a Iudæis subiungi, & in solemnioribus festis publice legi solent: 1. *Canticum Canticorum* in festo paschali, 2. *Ruth* in solemnitate pentecostes, 3 *Threni* die 9. mensis *Abb*, s. Iulii & Augusti, quo templum exustum, 4. *Coheleth* s. Ecclesiastes in festo tabernaculorum, & 5. *Esther* in festo purim s. sortium.

i) De quo vide sis præf. in psalm. §. 1. & pluribus prolegomena in Daniel §. 21. 22.

k) Quas 53 vel 54 Sabbatis anni sui intercalaris in Synagogis perlegunt, aliis autem annis duas breuiores bis coniungunt. Quælibet harum nomen sortitur a voce sua prima vel proxima, v. c. prima בראשית, secunda נח, tertia לך לך, quarta וירא &c. & supra columnam, post libri nomen, ante capitum numerum in nostris editionibus ponuntur. Singulis autem Paraschis maioribus in Synagoga Iudæorum respondent הפטרות *Haphtaræ* s. lectiones propheticæ, coll. Act. 13, 27. c. 15, 21. quarum originem a temporibus Antiochi Epiphanis arcessunt. vide *Buxtorf.* de Abbrev. Hebr. p. 281. seqq. *Pfeifferi* Critic. S. p. 10. 23. cet.

l) In MSCtis etiam per vnum פ maiusculum, vel per tria hoc modo disposita פפפ, vel scripto ad marginem פרש, vel alio etiam signo s. modo.

plex פ vel ם, vt Gen. 1, 6. 9. 14. 20. 24. c. 3, 16. c. 5, 1. 6. 9. 12. cet.

§. IV. Porro iidem libri ſacri V. T. in Lege, Prophetis & Hagiographis, in certos סדרים *ordines*, ſiue *Sidras*, h. e. ſegmenta vel capita maiora, olim ab Hebræis diſtributi fuerunt, vt notæ Maſorethicæ in Codice noſtro ſub finem Geneſeos, Exodi cet. oſtendunt. Quorum tamen catalogum, quum nullus eorum in codicibus & libris noſtris vſus hodie ſit, cum chartæ diſpendio hic non exhibemus. Videant eum, quibus volupe eſt, in frontiſpicio Buxtorfii Bibliorum. Ex eadem etiam ratione לוח הפרשיות & ההפטרות i. e. tabulam ſ. *indicem ſectionum legalium & propheticarum m*) ſeorſum non adiecimus; quod earum etiam apud nos exiguus admodum vſus eſt; Iudæi autem noſtrum codicem, propter adiectas adnotationes Latinas, in Synagogam non admiſſuri ſint. Vide ſis indicem Paraſcharum apud *Buxtorfium* de abbrev. p. 286. ſeq.

& Sedarim ex vſu obſoletas.

§. V. Vſitatior hodie Iudæis & Chriſtianis eſt *diuiſio* librorum *per capita*, קפיטולי ſ. פרקים illis vocata, quæ a Chriſtianis circa Sæc. XII. aut XIII. introducta, & a Iudæis quoque deinde recepta & adprobata fuit, vide *Buxtorfii* Præf. ad Concord. Hebr. & *Pfeifferi* Critic. S. p. 8. ne plures nunc allegemus. In qua tamen diuiſione & initiis capitum non ſine incommodo variant interdum Hebræi non minus, quam Græci & Latini aliique codices, nec ſemper conuenientiſſimo loco diuiſio facta fuit. Quod ideo monendum hic putamus, ne quis incautius & plus iuſto vrgeat humanam illam diuiſionem; ſed ex ipſius potius textus viſceribus argumenta pro cohærentia aut non cohærentia rerum deſumat. Id quod in N. T. etiam & S. Apocalypſi ſubinde obſeruandum venit. Conf. Præfat. ad vberiores adnot. in Daniel. §. 26. Nos in editione noſtra B. *Clodii* diuiſionem, etſi non vbiuis optimam, vt Exod. 21, 37. cet. ſecuti ſumus, propter allegationes ex ea factas; diuerſitates autem aliarum editionum inter Varr. Lectt. ſuo loco adnotauimus. Pſalmi vero in Hebræis codicibus CL. totidem quaſi opuſcula ſunt, & ex præſenti ordine nexum & cohærentiam cum antecedentibus & ſequentibus non habent, niſi quam materia & argumentum eorum ſuggeſſerit: de quo vide ſis Præf. in Pſalm. §. 8.

Diuiſio librorum per Capita;

§. VI. Aliud autem omnino dicendum & ſtatuendum nobis eſt *de diſtinctione textus* Hebræi per פסוקים i. e. commata ſ. *verſus*, item de נקודות וטעמים ſiue de *vocalium* & *accentuum*, h. e. interſtinctionum ſacrarum ratione: quam grauibus de cauſſis, & dudum mature in vtramque partem expenſis rationibus, non poſſumus, quin pro diuina & authentica agnoſcamus. Non licet hic

Diſtinctio capitum per verſus & accentus authentica,

m) Suo tamen loco in columna vel margine codicis noſtri notatarum. E. c. ad Sectionem בראשית confer Eſa. 42, 5--21. vbi finis in margine per עד כאן i. e. *hactenus*, notatur.

hic, ob temporis & chartæ nimis angustos limites, post *Buxtorfium*, *Wasmuthum*, aliosque præclaros vindices, totam illam controversiam ex cunabulis suis denuo protrahere & exponere fusius. Placet tamen adhuc grauissimum atque ex vsu nobis probatum doctissimi *Lightfooti* iudicium in Cent. Chorog. Matthæo præmissa c. 81. p. m. 142. sq. *Sunt, qui punctata Biblia S. credunt a sapientibus Tiberiensibus. Ego impudentiam Iudæorum, qui fabulam inuenerunt, n) non miror; Christianorum credulitatem miror, qui adplaudunt. Recognosce, quæso, nomina Tiberiensium, a sita illic primum Academia ad eam exspirantem: & quidnam tandem inuenis, nisi genus hominum præ Pharisaismo insaniens, traditionibus fascinans & fascinatum, cæcum, vafrum, delirum, ignoscant, si dicam magicum & monstrosum? Ad opus tam diuinum homines quam ineptos, quam stolidos! Perlege Talmud Hierosolymitanum, & nota, qualiter illic se habeant R. Iuda, R. Chanina, R. Iudan, R. Chaiia Rubba, R. Chaiia BarBa, R. Iochanan, R. Ionathan, reliquique inter Tiberienses grandissimi doctores; quam serio nihil agant, quam pueriliter seria; quanta in ipsorum disputationibus vafrities, spuma, venenum, fumus, nihil: & si punctata fuisse Biblia in istiusmodi schola credere potes, crede & omnia Talmudica. OPVS SPIRITVS S. SAPIT PVNCTATIO BIBLIORVM, non opus hominum perditorum, excæcatorum, amentium.*

Studiosis commendata. §. VII. Quamuis vero concedendum etiam dissentientibus est, quod omnis experientia probat, haud infeliciter proficere discipulum non prorsus inertem, ex periti magistri institutione; & plus plerumque adficere docentis viuam vocem, quam ex nuda scriptorum relectione haustam notitiam: nunquam tamen ita facile, certo & euidenter S. Scripturæ sensus adsequetur, qui analogiæ punctorum & interstinctionum Hebraicarum ignarus est, quam qui eorum solida cognitione est instructus. Vere enim alicubi dixit Melanchthon: *Scriptura non potest intelligi theologice, nisi intelligatur grammatice*; & quod alibi fusius est probatum, Hebræorum accentus signa sunt distinguendarum aut connectendarum partium orationis, pro ratione sensus, adfectus & elocutionis. Vnde

n) Præsertim facundi illius s. potius loquacis *Eliæ Leuitæ Germani*, qui sub initium Sæc. XVI. floruit, & quum ingenium non mediocre nactus esset, magno præiudicio Christianos, vsque ad solidam Buxtorfii discussionem, præoccupauit; cui tamen ceteri Iudæi grauioribus rationibus agminatim sese opposuerunt. Multa hic afferre non fert institutum. Vnum te rogo, erudite Lector, vt, qua fide vel leuitate Elias ille in factis narrandis vtatur, cognoscas, tantum inspicias e. c. quæ ille in suo *Massoreth Hammassoreth* Edit. Venet. p. 23. sq. velut oculatus testis *de tribus Habbesinis* narrat: &, si vel prima rudimenta rerum & litterarum Aethiopicarum edoctus es, temerariam hominis garrulitatem non poteris non magnopere mirari, testemque oculatum & & auritum falsum, & a vulgo eius temporis deceptum esse, liquidissime comperieris. Plus etiam in ceteris loquacitatis, quam soliditatis ei fuit: vnde & passim a R. Menachemo castigatur.

Vnde facile eſt ad intelligendum, quantum ſe ipſos impediant, qui vel malitiæ, vel ignorantiæ præiudicio occupati, diuina hæc adminicula ſpernunt, & vel luxurianti ingenio ſuo, non ſine periculo ac damno, in rebus ſacris indulgent; vel aliorum tantum oculis aut fidei ſe mancipant. *Commentatoris* enim ſ. interpretis *officium eſt, o) non quid ipſe velit, ſed quid ſentiat ille, quem interpretatur, exponere: alioqui, ſi contrarium dixerit, non tam interpres erit, quam adverſarius eius, quem nititur explanare.* Quumque breuis & aperta hodie via ſit, ad hæc diſcenda facili negotio, non poſſumus, quin omnibus ac ſingulis ſtudioſe commendemus, vt diſcant hæc prius quam iudicent, & experiantur ante, quam temere quidquam horum abiiciant. Laudamus vtique, quod Kimchii exemplo S. litterarum ſtudioſo *Sal. ben Melech* in Epilogo ſui Michlal Iophi præcipit: להיותו שומר קשר הפרשה ההיא להיותו שומר הנקוד ולהיותו שומר הטעמים: *vt obſeruet*, 1. *contextum*, 2. *vocalium rationem*, & 3. *accentuum* ſ. interſtinctionum ſacrarum *ſeriem*: quemadmodum nos etiam, pro modulo noſtro, & grammaticæ & rebus ſacris in noſtris adnotationibus animum intendimus.

CAP. III.

De VARIIS LECTIONIBVS CODICIS HEBRAEI.

§. I.

PErgimus ad tertium momentum, de quo dicere aliquid in præfatione noſtra promiſimus, ad *varias* nimir. in Hebræo codice *lectiones*. Tales enim in his ſacris voluminibus etiam olim repertas fuiſſe, non tam veteres metaphraſtæ probant, inprimis LXX. ſ. Græci interpretes *a*) & adfectatæ Talmudicorum & allegoriſtarum variationes, *b*) nec non codex Hebræus Samaritanorum; *c*) quam decantatisſimum omnibus *Kri* & *Ctibh d*) item *voces*

Varietas lectionis in Codice Ebræo

o) Vt bene monuit B. *Hieronymus* in Apologia aduerſus Iouinianum Tom. II. p. m. 110.

a) Quippe ſubleſta eorum fides hic eſt, coll. *Guſſetii* Commentario Linguæ Hebr. p. 757. a.

b) Quas ſaniores Iudæi non attendunt, nec attendendas etiam eſſe, ipſi monent. Videatur A. b. Ezræ Præf. comment. in pentat. R. *Menachem de Lonzano* in Or Thora etc. & huc refer tredecim illa loca LXX Seniorum, de quibus Varr. Lectt. ad Gen. 1, 1.

c) Cuius a codice Hebr. diuerſitates Angli Tomo VI Bibliorum Polygl. recenſent: ex quibus Hebræo textui nihil damni vel periculi, ſed potius irrefragabilis confirmatio veritatis.

d) Quæ, vt etiam *voces punctatæ* & *Piſkain*, variantium lectionum ſymbola ſunt; non vero *Tikkune* & *Itture Sopherim*: quæ minime correctionem Maſore-

voces extra ordinem *punctata*, & *Piskain*, f. vacua intra versum spatia, variantes etiam lectiones *orientalium* & *occidentalium*, siue Babyloniorum & Palæstinorum, *e*) item *Ben Ascher* & *Ben Naphtali*; *f*) hodieque longe plures dari, collatio MSCtorum & impressorum codicum manifestisſimum reddit, nec negari illud præfracte vel potest vel debet. *g*)

a dubitationibus aliorum

§. II. Equidem dubitandi rationes hic esse poterant 1. a singulari *Dei prouidentia* in conseruanda S. textus integritate & simplicitate, 2. *a periculo*, quod, qui varias lectt. admittunt, S. textum ludibriis scepticorum exponant, 3. quod iidem labefactare videantur *verbum Christi*, Matth. 5, 18. adseuerantis, donec transiuerit cælum ac terra, *ne vllum quidem iota aut apicem vllum* ex lege transiturum esse. 4. quod indidem sequatur *scepticismus dogmaticus* in articulis fidei, 5. ab herculeo *Masorethárum studio*, in percensendo Hebraico textu, cet.

adseritur,

§. III. Verum non sufficiunt tamen istæ, & plures etiam, quæ dari forte possunt, rationes, ad tollendam variationis existentiam. Et 1. quidem ratio infringi potest per instantiam a Varr. Lectt. N. T. circa quod tamen pure & integre conseruandum, non minor sine dubio Dei prouidentia fuit: de quo conferri possunt *Oxoniensis* vel *Millianæ editionis prolegomena*. Ad 2. & 4. Parum vel nihil omnino inde lucraturi essent sceptici: nam licet varietates, præsertim in orthographicis minutiis, exstent quam plurimæ; nulla tamen earum est, quæ veritatem aliquam momentosam ac necessariam labefactet, vel saltem *νοθείαν* suam & vitium non statim pro-

b 4 dat.

Masorethárum significant, sed monitum potius, ne quis temere quid corrigendum vel addendum esse putet. De his peculiarem Differt. edidit laudatus supra D. *Ioannes Meyerus*, Harderouici; de *Kri* vero et *Ctibh* conferri inter plures meretur Cl. *Matthæus Hillerus* in peculiari opere Tubingæ 1692. 8. De origine istarum variationum videatur *Lightfoot* in Hor. Hebr. ad Matth. 5, 18. etc. Dignum autem obseruatu est, quod variationes in *Keri* & *Ctibh* in omnibus libris Biblicis reperiantur, solo excepto *Malachia*, qui vltimus est Veteris Test. liber canonicus, & post ceteros omnes etiam iusto interuallo conscriptus, coll. Præf. in Malach. §. 3. Hinc coniectura nasci potest, collationem illam librorum Biblicorum circa eius tempora factam esse: quum in ceteris omnibus eiusmodi variæ lectiones reperiantur.

e) Indicem earum, corruptum valde & vitiosum, exhibent Biblia Buxtorfii ad calcem operis; emendatiorem paullo ex Veneto exemplari Angli in Bibliis Polygl. Tom. VI. fol. 14. sequ.

f) Harum Catalogus itidem in Venetis & Basileensibus Bibliis ad calcem extat; auctior vero Tom. VI. Bibl. Polygl. p. 8. sq. sed ita corruptus, vt vix vsui sit, nisi ex MSCtis reparetur.

g) Etsi ex his plura etiam mendæ potius, quam Variæ Lect. dicendæ sint: quales *Hooghtiana* editio in metricis libris passim refert, & *Elias* in suo Masoreth Hammasoreth p. 18. Venetis bibliis, sub num. 6. supra descriptis, in margine additas esse queritur.

h) Ex

dat. *h*) 3. Verbum Christi ex scopo loquentis intelligi omnino debet; & attendendum illic est, quod porro dicit, ἕως ἂν πάντα γένηται, *vsque dum omnia facta fuerint*; vt adeo, quod de *Iota* & *apicibus* dixit, non tam ipsis de apicibus & elementis, *i*) quam de re ipsa sit accipiendum; & sensus sit: Nihil omnino earum rerum, quas Deus in verbo suo prædixit & præscripsit, omissum iri, quin accurate suo quæque tempore adimpleantur. Conferri possunt similes locutiones V. T. Ios. 21, 45. c. 23, 14. 1 Sam. 3, 19. 1 Reg. 8, 56. 2 Reg. 10, 10. vbi metaphrastes *Arabs* phrasin Hebræam כי לא יפול מדבר יהוה ארצה reddidit: *QVOD NE LITTERA QVIDEM excideri de sermonibus Dei.* 5. Laus sua tribuenda est Masorethis, quod multum egerint; venia danda, quod plura reliquerint. Immensus enim labor fuisset, si minutissima quæque totius codicis S. criticis legibus describere illi voluissent. Et Masora, qua nunc extat, non parum mutata, confusa ac mutila est, nec raro sibi ipsi aduersa, vt *Buxtorfii* Tiberias, & singuli experientia edocti confirmant. Vnde per Masoram, vt ea nunc est, nequaquam potuit aut poterit vnquam omnis variatio satis præcaueri: quantumcumque etiam *Elias Leuita* loc. cit. p. m. 27 aliique cum ipso glorientur.

§. IV. Ita vero dum existentiam variationum & sphalmatum concedimus in libris sacris, nequaquam tamen adsurgendum putamus temerariis criticis, et vesanis hominibus, vt pro lubitu suo illi confingant, quod temeritati ipsorum videtur. Sic enim absurdus simul & impius fuit *M. Meibomius*, quando in Præf. Specimi- *salua aduersus profanos criticos Ebraica veritate.*

h) Et bene quidem hic, male alioqui de Hebraica veritate meritus, *Lud. Capellus* in apolegetica aduersus Bootium epistola ad Vsserium Armachanum p. 110. ita scribit: *Cura & prouidentia diuina circa libros sacros eo maior & illustrior adparet, quod omnes eorum descriptores omnibus locis & seculis ita rexerit, vt in singulis eorum omnium codicibus, & variis librorum illorum translationibus, veritas omnis momentosa & necessaria, quam voluit nobis esse reuelatam, contineatur integra & illibata, ringente & frendente frustra aduersus eam diabolo; qui nihil contra potuit, nisi vt innoxiam maximeque tolerabilem varietatem lectionis multiplicem in eos libros introduceret, per hominum, qui eos descripserunt,* ἀδιάβλητον *infirmitatem: quæ sine perpetuo & grandi ac extraordinario miraculo ita corrigi atque emendari non potuit, quin illius manifesta vestigia in multiplici illa varietate remanerent. Id quod magis est mirabile & ad retundendam aduersus sacros illos libros blasphemiam magis adcommodatum, quam si ipsa sacra scriptorum* αὐτόγραφα *ad hæc vsque tempora nobis essent conseruata: vtpote quæ possent magis in suspicionem fraudis & suppositionis vocari, quam tot diuersi codices, a tot diuersis hominibus tam diuersis locis & temporibus descripti, totque translationes ex iis factæ, quæ tam vnanimiter consentiunt in rebus essentialibus & necessariis, & tam parum differunt in variis leuioribus quibusdam lectionibus nullius pæne momenti.*

i) Quæ ad integritatem sensus non prorsus necessariæ interdum sunt, e. c. quum voces eadem significatione vel *plene*, vel *defectiue* scribuntur.

ciminis sui p. 1. 2. & K. 1. verba Psalmi 29, 1. 2. tanquam impia notare ausus est, quæ tamen & alibi in S. litteris leguntur: idemque plus quam futilis est, quando ibidem p. e. 2. בעוני Psal. 31, 11. pudenda libidine *de nimia Venere* exponit; vt de præsumto eius metro, nescio quo, secundum quod Hebræum codicem reformare, h. e. deturpare ausus est, aliisque plurimis insani iudicii speciminibus taceamus. Quæ tamen nonnullis incautis ita arriserunt, vt hos etiam in caussa mihi fuisse fatear, cur laborem collationis plurium codicum susciperem, quum inuidiosissime obiectam variationem lectionis per ipsum vsum & experientiam discutere vellem. Quam intempestiue etiam vir cetera doctissimus, *Ioannes Clericus* artem suam criticam heic exerceat & commendet, vberioribus adnotationibus ad Hagiographos libros passim pro veritate monendum fuit. Tantum abest, vt prurientibus ingeniis nostra diligentia quidquam heic datum & conquisitum velimus. ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. 1 Cor. 1, 25.

Varr. Lectt. diversi fontes. §. V. Ceterum vti non vnius generis sunt Variæ Lectt. V. T. quod iam supra §. 1. ex parte indicauimus; ita *varii* etiam sunt earum *fontes*, ex quibus in ipsum Hebræum codicem manarunt. Nam 1. variant inter se ipsi *libri biblici*, qui *diuersi* admodum temporis sunt, & diuersos adeo auctores habuerunt: e. c. primus omnium liber Geneseos, et vltimus in nostro codice, Paralipomenon, coll. Gen. 10, 3. 4 cet. & 1 Par 1, 6. 7. cet. vbi codex noster 22 differentiam in margine notauit. Conf. etiam ibidem vberius a nobis adnotata.

2. Obserua, occasionem diuersis lectionibus dedisse *litteras, quarum ductus aliquid similitudinis habet*, quales sunt ב, כ, & נ; ר & ד; ח & ה; ו & י; ז & ן; ם & ס; שׁ & שׂ *k*) & hoc cumprimis in nominibus propriis vsu venire solet: quorum genuina lectio, si scriptura quodammodo ambigua sit, ex contextu colligi nequit, quemadmodum in appellatiuis quidem vt plurimum fieri potest. Exemplum esto 2 Reg. 22, 14. vbi MSCti nostri 1. 2. 5. & ex impressis 6. 9. 20. pro חרחס habent חרחם. Sic Ier. 15, 14. pro והעברתי habent והעבדתי 1. 3. 8. quomodo etiam heic interpretati sunt veteres LXX. Chald. Syrus et Arabs. Nec spernenda prorsus varietas est: nam & Ier. 17, 4. ita legitur. Sic Esa. 44, 4. pro בבין complures libri habent כבין, quomodo LXX ὡς ἀνὰ μέσον. Ezech. 30, 18. pro חשך *inhibebit* scil. lucem suam, vnus MSCtus Erf. et nonnulli impressi habent חשך *obtenebrabitur*: quomodo LXX. Vulg. Chaldæus et Syrus reddiderunt. Ier. 4, 16. pro נוצרים Chaldæus, notante Kimchio ad h. l. בוצרים legisse videtur; reddidit enim *exercitus populorum diripientium, quasi vindemiatores*. Psal. 71, 3. pro מעון habent מעוז vnus MSCtus et aliquot impres-

k) Quantum vero sensus discrimen in similibus litteris interdum pariat vnius puncti vel apiculi additio, pluribus exemplis ostendit liber *Tanchuma* ab initio statim, fol. 1. c. 1.

impreſſi, quos ibi vide notatos: quomodo etiam Chald. *rupes fortis valide*, & Vulg. *& in locum munitum*. Prou. 23, 5. pro ועוף in quibusdam exemplaribus, & in Kri marginali, eſt יעוף. pro הצן Ezech 23, 24. vnus MSCtus Erf. & alii in margine 22di ſ. Bragadinæ editionis habent חצן. Sic שׁם & שׂם Pſal. 50, 23.

3. *Litteræ eiusdem aut cognatæ pronuntiationis*: e. c. Iob. 20, 22. pro ספקו habent שׂפקו duo MSCti et plures impreſſi. conſ. etiam Pſ. 139, 23. Prou. 23, 10.

4. *Confuſio ſignorum diacriticorum*; v. g. Metheg & Merca etc. coll. breuitatis cauſſa *Summe Rev. D. Iablonski* Præfat. in Bibl. Berol. §. 17. & diſſert. noſtra de Codicibus MSCtis §. 15.

5. *Accentuum traiectio*, e. c. Tiphcha & Merca in ditione Silluki 1 Sam. 14, 41. Hab. 2, 4. & ſæpius.

6. *Diuerſum verſiculorum initium*; non ſolum in locis illis 15. per *Piska* notatis, e. c. Gen. 35, 22. ſed etiam pluribus, vt ſuo loco varr. noſtræ lectt. indicabunt.

7. *Synonymia*; quum v. c. diuina nomina יהוה & אדני ſæpius permutata fuerunt.

8. Non tantum ignorantia, præſertim in metricis libris, ſed etiam præſumta ſiue *imaginaria conſecutionis accentuum analogia*. Sic v. g. Ezech. 31, 15. in האבלתי, v. 18. in עצי עדן, 2 Par. 22, 11. in ותגנב אתו, c. 30. 6. in יהוה vulgares codices pro *Rbbia* vel *Gereſch* perperam habent *Sakeph Katon*: quod eorum ſcribæ vel editores putarent, Paſchta, quod præcedit, alioqui conſiſtere non poſſe.

9. *Idemtitas vocum initialium ac finalium*. Inſigne huius rei exemplum habemus in loco, quem ab iniuſta excluſione, aduerſus vulgares noſtros Codices euidentibus rationibus vindicauimus, Ioſ. 21, 36. 37. coll. quæ ibidem in varr. Lectt. a nobis notata ſunt, & *Celeb. Iablonski* in Præf. §. 27. not. *t*); qui bene coniecit, ſcribam ſimilitudine vocis וממטה, quæ tam verſui 37 quam 39 initialis eſt, deceptum, familiari errore a priori ad poſteriorem ſaltum feciſſe. Et ex eodem hoc fonte ſine dubio etiam error manauit, quando *in ſecunda bibliorum Clodii editione* Francoſ. Ezr. 8, 5. 6. manifeſto ſatis & grandi ſphalmate comma 5. & 6. tranſpoſita fuere.

10. *Ipſius Maſoræ ambiguitas & confuſio*, ex qua ſibi ipſi haud raro aduerſatur; *l*) e. c. Num 5, 13. ל in ונעלם per *Dageſch* geminant

l) Ex Maſoræ ambiguitate & confuſione ſæpe etiam non tantum multa prætermiſit, ſed quoque errauit, cum in claue, tum in caſtigatione Maſoræ, vir princeps in his litteris, doctiſſ. *Buxtorfius*: vt pluribus demonſtrari poſſet ſi id agere colliberet. Neque enim probamus eorum ingenium, qui in magnis viris nihil, niſi defectus & næuos obſeruant. Ideo tantum hoc moneo, vt conſtet, rectius his rebus conſultum dudum fuiſſe, ſi nondum omnia vnius laborioſiſſimi viri opera elucubrata eſſe, poſteri eius perſuaſum habuiſſent

minant duo MSCti Erf. 2. & 3. pariterque Num. 30, 3. ם in לאסר *Dageſchatum* habent MScti 1 & 2. idque inde, quod Maſorethæ iſtas voces inter דגשין connumerarint, quæ ſub gutturali littera loco Schua compoſiti *Schua ſimplex* habent, coll. *Buxtorfii* clave Maſoreth. p. 58. Confuſæ autem Maſoræ exemplum hic eſto Prou. 9, 13. vbi ſine ו defectiue המיה ſcribendum recte poſtulat *Maſora impreſſa* ad Prou. 7, 11. At eadem plene id ſcribendum eſſe male dictitat ad Eſa. 22, 2. Cuiusmodi exempla de plene & defectiue ſcribendis longe plurima ex ipſa Maſora adhuc controuerſa reſtant, & pasſim indicabuntur in variantibus noſtris lectionibus, v. c. Exod. 35, 27. Prou. 9, 13. Iob. 15, 7. c. 19, 14. cet. ſalua interim prorſus ſub his omnibus diuina veritate, & ſenſu Scripturæ perfecto ac integro, in quamcumque tandem partem deciſio eius litis feratur. *m*)

Variæ claſſes varr. lect.

§. VI. Atque vt compendium hic et finem dicendi faciamus, ſicut de variis lectionibus, quæ 1. in *integris verſibus* rarisſime, 2. in varia vnius verſus *diſtinctione* ſæpius, 3. in *dictionibus* frequentisſime, & ſimiliter 4. in *litteris* ſ. conſonis occurrunt; ex hactenus dictis quodammodo conſtabit: ita de illis, quæ 5. in *vocalibus*, 6. in *accentibus*, & 7. in *notis diacriticis* longe plurimæ dantur, non pauca iam expoſita ſunt, in diſſ. noſtra de codicibus MSctis Biblico-Hebr. §. 12. ſeqq. quo nunc ablegamus. Fuſius vero & diſtinctius doceri hæc omnia poterunt, ſi quod Deus otium vel mihi vel clariſſ. Cognato ad hæc digerenda & explicanda aliquando conceſſerit: nunc enim vltra præſcriptos nobis terminos progredi non licet.

CAP. IV.

De

MASORA SIVE DOCTRINA CRITICA HEBRAEORVM.

§. I.

Tranſitus cum cautela.

SVb finem præcedentis capitis data occaſione dictum eſt aliquid de ambiguitate & confuſione Maſoræ; quæ tamen in ſe alioqui minime ſpernenda erit: optandumque foret, vt labor

ſent. Addo etiam in gratiam ſtudioſorum, laudatum Buxtorfium in commentario ſuo Maſoræ Critico ſæpius non tam ſuam, quam Venetam, editionem recenſuiſſe: vnde pasſim laudat vel caſtigat, quod fruſtra in Baſilenſi opere quæris.

m) De *plena* ac *defectiua* vocum ſcriptione bene iudicat *Abraham ben Ezra*, in præf. Comm ad Pentat. §. vlt ſiue 5 non eſſe myſteria inde rimanda, ſecus ac nunc quibusdam videtur; adde *Sal. ben Melech* in Michlal Iophi ad Gen. 24, 39. *Eliam Leuitam* in Maſoreth Hammaſoreth p. 17. & *R. Menachem* in Or Torah fol. 5. a. 13. b. & 15. b. cet.

labor, incredibili ſtudio a priſcis Hebræis inceptus, ad poſteros etiam, et ad noſtra vsque tempora integer veniſſet. Sic enim ex ſalua & integra Maſora plura ſine dubio, quam ex laceris & confuſis eius partibus haberi poſſent, quæ in ambiguis genuinam & priſcam lectionem conſtabilirent. Iam vero quum per ea, quæ ſupra dicta ſunt, eruditis pateant non eius tantum laudes, ſed vitia quoque ſeu defectus: videndum vtique prudenter eſt, ne quid nimis, ſiue laudando ſiue vituperando eam, fiat. Vtrimque enim per extrema peccari ſolet; & qui medium hic tenet, tutisſimus ibit.

§. II. Vt vero tironibus, in quorum gratiam hæc ſcribuntur, paullo diſtinctius de ea conſtet, eſt Maſora *a*) priſcorum ſapientum ſ. eruditorum inter Hebræos *b*) doctrina critica, circa textum S. eiusque verſus, *c*) voces *d*) & elementa ſ. conſonantes, *e*) vocales, *f*) tonum *g*) accentus *h*) & notas diacriticas, *i*) ad genuinam eius lectionem conſeruandam: vnde etiam סייג לתורה *legis* & ſcripturæ *ſepimentum* illis dicitur. Vide de ea in compendio *Io. Benedicti Carpzouii* Introd. in Theol. Iud. p. 77. ſeq. Maſoræ deſcriptio.

§. III. Alia autem eius forma & diſpoſitio olim fuit, quam nunc eſt in MScriptis & impresſis, eiusque minima tantum pars in noſtra aliisque vulgatis editionibus Bibliorum habetur. Veteres enim eam ſeorſim in variis ſchedis vel pluribus libris *k*) exhibuerunt: vt etiam *Maſora* noſtra *Erfurt.* ſupra c. 1. §. 2. laudata, docet; Poſtea vero eamdem ad textum retulerunt, ita vt קצור המסרת quam *Maſoram paruam* ſ. *intercolumnarem* hodie dicimus, per numerales et ſymbolicas litteras, vocibus textus, circello notatis, ad latus adſcriberetur; *l*) cetera ſupra vel infra columnam, nonnunquam etiam ad margi- Eius forma diſpoſitio.

a) Hebræis etiam מסרת *Maſoreth*, a verbo מסר *tradidit*, dicta.

b) Nam dudum ante conſcriptum Talmud priſcos Maſorethas floruiſſe, *Buxtorf.* in Tiberiade extra controuerſiam poſuit.

c) Vide e. c. in notis Maſorethicis poſt finem Geneſeos, Exodi, cet. *numerum verſiculorum*, & *medium verſum* librorum. Huc etiam refer *Piska* ſ. ſpatium vacans, vt. Gen. 35, 22. Num. 25, 19. Deut. 2, 8. cet. quod verſus initium in medio verſu ex alio codice indicat, coll. præced. capitis §. V. num. 6.

d) Quarum *variam lectionem* ſignificant ſub *Ctibh* poſitæ vocales τȣ̃ *Kri* in margine adſcripti, vt Gen. 8, 17. vel *nudæ* in textu *vocales* cum Kri in margine, vt Iud. 20, 13. 1 Sam. 14, 32. 2 Sam. 8, 3. c. 16, 32. c. 18, 20. cet. vel nota Maſorethica genuinam lectionem firmat, vt Gen. 9, 29. vel diuerſam notationem indicat, vt Gen. 18, 3. coll. c. 19, 2 18. c. 25, 7.

e) v. c. maiuscul. Gen. 1, 1. Lev. 11, 42. & minusc. Gen. 2, 4. cetera.

f) vt Gen. 6, 19. c. 11, 3. 11. c. 18, 13. cet.

g) vt Lev. 15, 29. Num. 24, 17. 22.

h) e. c. duplex in vna voce, & quomodo pronuntiandus Gen. 5, 29.

i) e. c. *Dageſch* poſt *Schurek* Gen. 2, 25. ב *ſine Dageſch* Gen. 4, 4.

k) Nam vt *Buxtorf.* de Abbrev. p. 4?8 refert, *innumeri ſunt libri Maſoræ MScti*; e quibus variis extractus olim fuit liber, a frontiſpicio אכלה ואכלה nominatus, & *R. Eliæ Leuitæ* in Maſ. Hammaſ. p. 7. laudatus, ſed nunquam impreſſus

l) Quæ tamen ex textuali magna & finali non ſolum refingenda, ſed ex MSctis etiam Maſoræ libris ſæpisſime ſupplenda eſſet.

marginem adnotarentur, quæ *Masoram magnam*, & *textualem* dictam, efficerent. Quod institutum, sicut vsui lectoris adcommodatissimum esset, si omnia suo loco rite digesta & adplicata fuissent; ita ex aduerso mutilandæ & confundendæ Masoræ præcipua occasio fuit: quum imperiti scribæ prorsus a scopo aberrarent, et institutionem in picturam conuerterent.

Masoræ mutilatio & confusio.

§. IV. Postquam enim illi non tam id egerunt amplius, vt Masoram perfectam transscriberent, & lectoribus suis exhiberent; quam vt columnas codicum textu Masorethico elegantiores et omnes æquales facerent, per varias imagines, flores & ornamenta, quæ in MSctis codicibus frequenter, præsertim ab librorum initio occurrunt, vt dissertatione nostra §. XVII. dictum est, sæpe coacti sunt, sicubi spatium deesset, textum Masoræ decurtare; & contra, vbi spatium supererat, aliunde ex Masora aliquid adsciscere, quod illuc non pertinebat; cuius mentionem tamen deinde loco conuenienti non fecerunt. Hinc postea ex recentioribus illis & corruptis exemplaribus natæ sunt querelæ inter Iudæos & Christianos, qui rectius de Masoræ instituto sentiebant: in specie etiam primus Masoræ a Bombergio editæ compilator *R. Iacob ben Chaiim*, Tunetensis Afer, de hac Masoræ corruptione valde conquestus est in Præf. sua ad Biblia Masorethica col. 7. it. *R. Elias Leuita* in Maf. Hammaf. p. 7. *Abrahamus, fil. Eliezeris*, Bibliorum Buxtorfii Corrector, Præf. post titulum operis, et *Io. Rittangel* in not. ad librum Ietzira p. 34. vt plures non adscribamus.

Remedium frustra tentatum.

§. V. Remedium quidem istis omisſionibus & dilaceratæ Masoræ adhibere voluit dictus modo *R. Iacob ben Chaiim*, addita nouo instituto impressis bibliis *Masora*, quam vocant, *maxima* f. *finali*: quæ per modum indicis, satis tamen confuse consarcinati, suppleret, quod alibi exclusum erat. Vnde etiam magnam satis laudem ei non immerito tribuit *Elias Leuita* loco cit. sed valde tamen limitatam; nec non laudatus supra ad c. 1. §. 5. *R. Menachem* in suo Or Torah passim. Nam reuera tentatum solummodo, non autem perfectum a R. Iacobo remedium illud fuit, nec res ad vmbilicum peruenit: siue ille tanto oneri se vnum viribus imparem senserit; siue etiam plus iusto festinantem & vrgentem typographum expertus sit. Multo vtique melius Masoræ magnæ consultum fuisset, si ad modum concordantiarum cum indice locorum, ex collatione variorum codicum & MSctorum prius reparatam, primi editores dispofuissent: ita enim si qua de re scrupulus existeret, statim ad eam recurri, indeque decisio peti posset: quod nunc, donec præsens Masoræ facies est, non nisi magno, & subinde tamen inani, temporis dispendio fieri potest. Rectissime enim iudicauit *Celeb. D. Iablonski* in Præf. Bibl. Berol. §. 31. *Masoram, qualis hodie impressa adparet, adeo mutilam esse & perplexam, multis in*

locis manifeste erroneam, in pluribus suspectam, & cumipsam sibi, tum codicibus MSctis passim contrariam, vt vere Hercule opus sit, istud Augiæ stabulum purgaturo.

§. VI. Quod ne frustra dictum inexpertus quis putet, agedum vel vnico exemplo id ostendemus. Nimir. Gen. 22, 2. ad primum istius versus verbum ויאמר in *Masora parua* breuissime י״ד בטעם siue *quatuordecim locis* hoc verbum *cum isto accentu* Paser occurrere, recte monetur. In maiori autem s. textuali Masora illic nihil eius habetur. Ista igitur loca si cognoscere aueas, vel incredibili labore secundum concordantiarum Hebraicarum indicem aliquot locorum centuriæ, immo chiliades euoluendæ et dispiciendæ tibi sunt; vel potius patienter tamdiu ferendum est desiderium, & progrediendum in lectione omnis Masoræ, donec ad secundum istorum locorum, nimir. Gen. 27, 33. perueneris: ad quem in Margine *mendose* adscriptum deprehendes י״ג בטעם פזר quum י״ד iterum scribendum fuisset, indicemque locorum frustra adhuc requires. Ad tertium itaque locum, vbi ויאמר cum accentu Paser extat, Gen. 27. 36. quum legendo Masoram perueneris, etsi nondum edoctus es, vbi extent 14. illa loca cum accentu Paser, in *Masora magna* textuali nouam & *aliam prorsus obseruationem* adscriptam inuenies: *septem* scil. esse *versus*, in *quibus* primum Milel וַיֹּאמֶר & deinde Milra וַיֹּאמַר legitur, *quorum loca enumerata* sint *in Masora finali*. Abductus igitur hac remissione ab inquirendis illis 14. locis, nunc nouo studio quære, mi lector, vbi in confusis sarcinis Masoræ finalis septem hæc loca posterioris obseruationis inuenias. Nam si quid forte monitum a Buxtorfio ad hæc loca in castigationibus eius suspiceris, frustra te, inquisitione facta, esse deprehendes. Euolue igitur *Masoram finalem* ab initio vsque ad fol. 9. et nihil huius illic reperies. Itaque perge ad fol. 10. & inaniter col. 1. fatigatus, tandem in medio col. 2. *loco promissi indicis locorum* vel vtriusque, vel posterioris saltem obseruationis, ad quam Masora Gen. 27, 36. te huc remittebat, hæc verba adscripta habebis ויאמר י״ד בטעם וסימני׳ נמסר פרשה *m)* כי תשא: i. e ויאמר *cum accentu* Paser *14. locis* occurrit, *quæ recensita sunt* in Masora textuali *in Sectione* maiori legis 21. quæ incipit Exod. 30, 11. & c. 34, 35. finitur. Nunc ergo perlege secund. hoc Masoræ finalis indicium omnem Masoram per 4. illa capita, vel si nimis longum aut molestum illud videtur, 20. saltem & aliquot loca ab Exod. 30, 11. incipiendo, Concordantiarum beneficio euolue, & sic voti tui tibi compos factus videberis, quum ad Exod. 34, 9. notatum leges non solum in *Masora parua* י״ד בטעם פזר sed idem etiam in *Masora magna* supra textum, & præterea additum reperies: וסי׳ קח נא את בנך | הכי קרא שמו | אם נא מצאתי חן | וישמע דוד, ויאמר שלחני כי זבח | וישמע אליו דוד,

m) Pro quo בפרשה scribendum erat.

Exemplum corruptæ Masoræ

דוד ׀ את אלהי אשר ׀ וישמע אליו דוד ׀ ויאמר עד מתי , ויאמר חלילה לי מאלהי , ויאמר עבד מלך הכושי ׀ ויאמר בוא אל בינות ׀ ויאמר חזאל , ואני באתי בית שמעיה דעזרא:

h: e. *quatuordecim locis* ויאמר *cum hoc accentu* occurrit, *& loca sunt:* *n*) 1) Gen. 22, 2. 2) Gen. 27, 33. *o*) 3) Exod. 34, 9. 4) 1 Sam. 25, 39. 5) 1 Sam. 20, 29. *sextus* locus expungendus est, & ex confusione pro quarto repetitus, vbi versus initium habet וישמע דוד non וישמע אליו דוד 7) Iud. 18, 24. 8) iterum vt sextus per confusionem ex repetito quarto oriundus, adeoque expungendus est. 9) Esa. 6, 11. 10) 1 Par. 11, 19. *p*) 11) Ier. 38, 2. 12) Ezech. 10, 2. 13) 2 Reg. 8, 12. 14) Neh. 6, 10. Nam *Ezræ* librum cum Nehemia olim pro vno habitum fuisse, iam supra c. 2. §. 2. a nobis monitum esse memineris.

consiberandum exhibetur,

§. VII. Tot nimir. ambagibus opus fuit ad vnam illam disquisitionem 14. locorum, quibus verbum ויאמר cum accentu Paser occurrit, rite absoluendam; quæ & mihi cum Commilitonibus olim duarum horarum impendio constitit: qua quidem non vnus, sed multiplex Masoræ error detectus est, & lectio 14. locorum in liquido tandem collocata fuit. Id tamen, quod Masora ad Gen. 27, 36. de וַיֹּאמֶר & וַיֹּאמַר in 7. locis concurrentibus, dictitabat, nondum ita exploratum est, sed aliunde adhuc conquirendum erit. Vnum enim tantum exemplum heic producere volui, ex quo de ceteris quamplurimis eruditus lector facile iudicabit, quid agendum ei restet, qui laborem in integrum restituendæ Masoræ subire voluerit. Quod enim præstitum illud a quoquam adhuc sit, dubitare nos αὐτοψία iubet; & variantes nostræ lectiones contrariantis sibi adhuc Masoræ exempla passim plurima dabunt.

& Media reparationis ostenduntur.

§. VIII. Masoræ MSctos libros in posterum consulendos esse, iam ante sæculum *Buxtorfius* scite monuit in Comment. suo Masorethico p. m. 72. fin. Quod, si vel ab ipso fieri potuisset, vel factum saltem ab aliis esset, plura sine dubio accuratius edita fuissent: ingens enim spicilegium castigationum vir laboriosissimus reliquit. Quam in rem non spernenda quidem sunt MScta, quæ notas Masorethicas ad textum additas habent, sæpius enim feliciter illa supplent, quod in impressa desideratur, & contra; plus tamen heic conferunt separatim scripti Masoræ libri, vt ex vsu nos docuit laudata iam supra *Masora Erfurtensis*; etsi & ipsa non ἀναμάρτητος & recentioribus notis passim interpolata fuit. Specimen eius, & simul reparandæ ex collatis nostris libris Masoræ, exhibere tibi propositum nobis erat; sed chartæ angustia prohibemur. Itaque ei, qui bono publico excitatus, ad finiendas inutiles alioqui lites, duram hanc prouin-

n) Vel ex memoria, vel Concordantiarum adminiculo indaganda.

o) Omittitur locus, qui tertius hic numerari debebat, Gen 27, 36. vt etiam alter, post 10) a nobis addendus; & contra ex vno loco 1 Sam. 25, 39. per confusam Masoram triplex factus est, vt sequentia docebunt.

p) Hic addendum erat וחברו *& locus ei parallelus* 2 Sam. 23, 17.

prouinciam ſubire, & Maſoræ emendationem plene ac cum fructu ſuſcipere voluerit, otium ad vnum hoc opus per aliquot annos non interruptum, indefeſſum ſtudium, integrasque animi & corporis vires, nec minus acre iudicium, præſtantisſimos etiam & complures Maſoræ MSctos codices, & adiutores non minus alacres, quam fidos & laboris patientes, optamus. Sic enim fieri omnino poterit, vt non ſolum parua & textualis Maſora longe perfectior & emendatior prodeat; ſed etiam magna & finalis, per modum Concordantiarum, cum addito locorum indice diſpoſita, vno iuſto, nec adeo prorſus magno volumine erudito orbi reſtituatur. Quod ſi etiam de plene & defectiue ſcriptis ipſi Maſoræ libri MScti & impresſi in concordiam penitus reduci forte non posſint; inde tamen nec ſalus Eccleſiæ, nec veritas diuina pendebit, vt ſupra diximus: poteruntque controuerſæ lectionis loca & exemplaria, citra damnum & præiudicium veritatis, aperte deſignari.

CAP. V.

De IPSA EDITIONE NOSTRA, ET AD EAM ADNOTATIS.

§. I.

DEdimus iam ſupra c. 1. hiſtoriam laboris noſtri, quod ad occaſionem & progreſſum operis, eiusque impedimenta attinet. Reſtat, vt de vno vel altero eius momento ſpecialius adhuc lectorem moneamus. Equidem ſentio, quam multa in ſuperioribus præterierim, quæ dicenda fuiſſent, & denuo campum mihi heic ingredi videor patentisſimum; ſed cogit tamen me imperata breuitas, vt reliquum præfationis curſum compendioſius abſoluam. Tranſitio.

§. II. Quod igitur ad ipſam hanc editionem attinet, non dubium eſſet nobis, quin cum optimis ea comparari poſſet, ſi per vnum alterumue impedimentum, quod remoueri per nos prorſus non potuit, illud licuiſſet. Omni enim ſtudio, quantum in nobis erat, id operam dedimus, vt quam emaculatisſime textus Hebræus prodiret. Hinc magna cura ac ſollicitudine exemplar, ex quo impresſio facta eſt, non ex ingenio vel coniectura noſtra, ſed ſecundum collatos a nobis codices recenſuimus: *a*) eaque occaſione quamplurima ſphalmata in præſtantisſimis quoque editionibus, nonnumquam ſatis grauia, animaduertimus; quæ indicari etiam potuiſſent, ſi id magnopere e re lectoris noſtri eſſet. Verum nolumus quidquam eorum bene meritis viris exprobrare, quæ vt humanæ imperfectio- De præſentis editionis textu Hebraico.

a) Et contra, quæ non manifeſte vitioſa in vulgatis eſſent, inter variantes lectiones exhibuimus, vt iam ſupra ad c. 1. §. 7. nota *m*) eſt dictum.

fectionis documenta ipſi hac in re experti ſumus. Facilius enim in his litteris eſt, præteritos antecedentium lapſus obſeruare, quam vbiuis inter tot difficultates ſatis oculatum eſſe, & nouum errorem præcauere, præſertim ſi pluribus curis diſtraharis. Nullius certe labor hucusque ab omni macula immunis fuit, & omnium minime eius, qui haud ita pridem aliis talia ſatis immodeſte, nec ſine nouo

huiusque næ-vis.

errore, exprobrauit. Ita noſtræ editioni næuum vnum & alterum adſperſit non tantum typothetarum imperitia ab initio laboris, ſed maxime etiam ipſorum typorum inexpugnabilis inconſtantia, inprimis *Iod dageſchati*: quod ſub aliquoties facta recenſione typographici laboris omnem noſtram induſtriam deluſit, donec tandem meliori eius typo inuento remedium huic malo paratum fuit. Sic in concurſu plurium punctorum vocalium & accentuum ſiue notarum diacriticarum, in breuiori præſertim voce ſiue ſyllaba, non potuit ſemper per typum noſtrum ſingulorum ſitus quaſi ad amusſim & ſatis exacte obſeruari. Nonnunquam etiam, vel typi vel impresſionis vitio, ה pro ח, & verſa vice in nonnullis exemplaribus poſtea viſum fuit. Qualia ſi quis plura etiam, quam nos in mendis notauimus, in nonnullis exemplaribus forte obſeruauerit, non tam noſtram is deſideret diligentiam, quam typorum et typographi, nonnumquam etiam ipſius chartæ defectum, immo omnium rerum humanarum imperfectionem: & grata interim in Deum mente ipſo verbo diuino, ceu ſummo beneficio, vtatur. Laudat *Euſebius* de vita Conſtantini l. 4. c. 36. p. m. 543. ſq. piam magni illius principis curam, qua eccleſiæ vſibus proſpexit in parandis *QVINQVAGINTA SACRORVM BIBLIORVM VOLVMINIBVS*, quæ εὐανάγνωστά τε καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν εὐμετακόμιστα, h. e. *& legi facile & ad omnem vſum circumferri poſſent.* At quid illud, pro illorum temporum ratione ſplendidisſimum munus, ſi cum tot exemplis comparetur, quæ noſtra ætate varia forma & incredibili numero, variis etiam linguis, typographicæ artis beneficio prodierunt? Parum grati in Deum ſumus, ſi tantum hoc adminiculum non digne adhibemus, aut etiam ob leuiora ſphalmata rem ipſam longe pretioſisſimam non magni æſtimamus.

De Lemmatibus.

§. III. Alterum, de quo dicendum heic eſt, ſunt *Lemmata* ſ. ſummaria ſacri textus, quæ interiori margini codicis noſtri ab initio ideo *noua* adiecimus, ne quis ſibi quid de his ſurreptum quereretur. Eadem tamen poſtea cum noſtris ſcholiis commutauimus, ſuaſu amicorum, quod plus hinc, quam inde vtilitatis redundare in ſtudioſos videretur. Quumque longe attentius, quam initio fieri poterat, poſtea ſcribendis adnotationibus animum adhiberem, facile hæ omne ſpatium occuparunt: lemmatumque defectum alia ratione compenſare in prophetis incepimus, non ſolum nexum & cohærentiam ſingulorum capitum cum antecedentibus, ſed partes

etiam

etiam eorum ad primum verſiculum indicando; quod præſertim in Hagiographis ad finem vsque obſeruatum fuit.

§. IV. Tertio igitur loco agendum *de Scholiis & adnotationibus noſtris.* Quæ præcipua harum occaſio mihi fuerit, c. I. §. VIII. dictum eſt. Sunt tamen & aliæ rationes, quæ amicorum poſtulationibus obtemperandum eſſe ſuadebant. Etenim, quod illuſtris *Leibnitius* apud Cl. *Fellerum* in Otio Hannou. pag. 309. dixiſſe fertur: *Vellem tam breues notæ & tam ſolidæ in ſacras litteras exſtarent, quales Gothofredus in Corpus Iuris elaborauit*: id non ſolum ipſe optaui ſæpius, quum animum ſerio ad ſacra hæc ſtudia adhibuiſſem, viua manuductione in hac parte ſanctioris doctrinæ deſtitutus; ſed etiam deprehendi apud alios & celeberrimos quoque viros idem in votis fuiſſe. Ita inter recentiores *D. Io. Fechtius* in Præfat. ad *Dorſchei* Analyſin Ieſaiæ, poſt alia bene dicta ſic ait: *Quum grandes libri lectorem facile deterreant, optandum foret, vt breuiori inſtituto exorienti faſtidio poſſet occurri, omneque adeo obſtaculum remoueri.* Immo & paupertati auditorum noſtrorum aliqua ex parte ita conſultum putabamus, quibus plerisque facultates non ſuppetunt ad magnum librorum adparatum comparandum; qui tamen indicato a nobis parallelismo ac breui verborum declaratione in lectione curſoria V. T. ſe non parum adiutos ſentiebant.

& Adnotationibus noſtris.

§. V. *Parallelismus* enim Scripturæ, de quo modo dictum, ſi *cum attenta ipſius contextus conſideratione* adhibeatur *b*) omnino ex certisſimis eius intelligendæ mediis eſt, & commentarius ſine dubio omnium optimus atque tutisſimus; dum res & verba diuina, quæ breuius aut obſcurius alicubi dicta videntur, alibi ab ipſo Spiritu S. dilucidius vel fuſius proponuntur. Nobisque hoc vnum adminiculum ſub piis precibus et attenta locorum inſpectione, tantum præſtitit in difficilioribus rebus & verbis rectius intelligendis, quantum vix aliud vllum, etſi non ſpernendum ſubſidium. Vnde prima etiam cura in noſtris adnotatis parallelismo data fuit, cum *verbali*, quando ad rectius cognoſcendam genuinam vocis ſignificationem & emphaſin eius radix, cognata item & deriuata, vel ſinitima ſiue ſynonyma, aut etiam oppoſita ſiue contraria conferuntur; tum *reali*, quum ſc. res inter ſe componuntur, collata præfatione noſtra in Ieſaiam §. 14.

De locis parallelis.

§. VI. Nec tamen ſpernendum quoque vſum præbet *collatio veterum & Orientalium verſionum*, præſertim Græcæ *LXX Interpretum*, de quo in ſpecie peculiari Differt. nuper auctius recuſa, egit dilectisſimus quondam noſter συνεργός, & nunc deſideratisſimus Glau-

De núcleo verſionum Orient. & Græcæ.

b) *Phraſeon ſacris litteris vſitatarum verisſimum & maxime geminum ſenſum lectori pio & attento nullus alius commentarius tam perfecte, tamque ſufficienter explicabit, atque ipſa diligentisſima iſtorum contextuum, in quibus ea reperiuntur, æſtimatio, antecedentiumque & conſequentium accurata collatio*, ait Wolfg. *Franzius* de Interpr. S. p. m. 72.

Glauchensis ecclesiæ Diaconus, *M. Georg. Io. Hencke*, his ipsis diebus, dum hæc scribimus, præmatura, sed beata morte defunctus. Quæ vero ex Orientt. versionib. adduximus, exemplo studiosis esse possunt, quid multo cumulatius inde sit exspectandum ei, qui aliquid studii etiam in eas, post probe cognitos Ebræos fontes, transmittere possit. Sæpe tamen aliis magis necessariis rebus & spatii angustia prohibiti sumus, ne plura ex illis adscriberemus.

Scrupuli eximuntur.

§. VII. Ceterum duo discutienda heic sunt, antequam ad reliqua pergam, quæ lectorem nostrum forte offendere possent: 1. quod adeo raræ & tenues in priorem Geneseos partem adnotationes nostræ compareant, & 2. quædam tamen adscripta illic sint, quæ non in totum probanda videantur. Respondeo itaque ad illud: quod, quum hoc negotium adgressi sumus, eæ mox remoræ, secundum dicta c. 1. §. 5. seqq. inciderint, quibus & nostrum studium impeditum, & quæ plurimum valet in rebus agendis, omnis propemodum alacritas excussa fuit. Magnitudo enim varii & molesti laboris ita omne tempus nobis surripuit, vt hæ adnotationes velut hyperpondium tantummodo occupationum nostrarum tunc essent; quæ pleniores & limatiores exhiberi omnino potuissent, si per alia id fieri potuisset. Ignosces igitur, beneuole lector, tenui initio, & nobis saltem non succensebis, quod studium & attentio in his deinde non decreuit, sed auctum magis magisq; fuit, ita vt multa, quæ non inutiliter iam scripta erant, delenda iterum fuerint, quum chartæ spatium ea non admitteret; quod easdem semper paginas cum Athiæ s. Leusdenii, Clodii & Berolinensi editione, pro iuuanda memoria immutabiliter conseruare propositum nobis esset, donec cum Iesaiæ initio limites illos migrare, prorsus necesse fuit. Vtinam tunc eodem modo, vt in Hagiographis factum est, seorsim vberiores adnotationes editæ fuissent! Quando vero ab initio huius laboris ex veteribus quædam adscripsimus, quæ tamen nec ipsi simpliciter probamus, partim ideo id fecimus, quod festinandum esset; partim, vt occasionem tantum illa suppeditarent nobis, auditores de isto genere interpretationum viua voce rectius & vberius instituendi. e. c. ad Gen. 2, 25. Quia tamen id offendiculo tironibus esse poterat, viua docentium voce destitutis, ideo in sequentibus talia haud facile sine addita censura aut monito nostro admisimus.

De allegatis.

§. VIII. In *allegatione auctorum* studiose quidem ipsa illorum verba retinuimus; sæpe tamen angustia spatii breuiloquentiores eos introducere nos coegit. Sic etiam in Rabbinicis dictis modo ipsa eorum verba, modo sensum tantum referimus. In difficultatibus autem chronologicis aliisque, quas præsertim in libris Regum & Chronicorum inter se collatis offendunt studiosi lectores, meliorem interpretum sententiam sequuti sumus, additis breuiter

rationibus, quas fuſius in vberioribus adnotationibus ad Hagiographos libros enarratas videbis: ex quibus hoc ſaltem conſtabit, non eſſe prorſus ἀδιάλλακτα loca illa Scripturæ: modo quis eam modeſtiam adferat, quæ cuiuis cordato & graui ſcriptori debetur, ne præcipiat temere ſacris auctoribus, quid ipſe velit; ſed quid illi ſcripſerint, cognoſcere ex illis paratus ſit.

§. IX. Inprimis in vaticiniis prophetarum aliisque textibus ſacris id operam dedimus, ne *CHRISTVM*, totius Scripturæ centrum & nucleum, ex animis oculisque amitterent ſtudioſi lectores. Pius enim quisque interpres cum *B. Luthero, Schmidio, Coccejo* aliisque hoc aget, vt quæ ex Vet. in N. T. tamquam de Chriſto dicta allegantur, litteraliter etiam de eodem intelligenda eſſe, & intellecta olim a veteribus Iudæis fuiſſe, luculentis rationibus confirmet potius, quam vt per adplicationem tantum de Chriſto intelligenda eadem eſſe, cum aliis præpoſtere ſentiat. Pro modulo noſtro illud diligenter exſequuti ſumus, ſed plura tamen alio tempore communicari, & ab induſtrio lectore notari poterunt. Nouaturientes autem ſententias & temerarias opiniones ex adnotationibus noſtris fruſtra requirent earum curioſi ſcrutatores; ſed potius, qui amat veritatem τὴν κατ' εὐσέβειαν & ſimplicem verbi diuini ſenſum, ſi debitam ipſe quoque adhibuerit diligentiam, plus fortasſis ad confirmationem veritatis hic ipſo vſu inueniet, quam pollicitus ſibi ab initio erat. In notabili diſſenſu interpretum ad mitigandam inuidiam libenter *B. Seb. Schmidii* verbis & auctoritate vtimur, ſub breuisſima *S.* vel *Schm.* nota: ita tamen, vt frequenter noſtra diligentia in tironum commodum loca ſcripturæ addiderimus, ad quæ tacite ille reſpiciebat. Quod in aliis quoque auctorum verbis ſæpe eſt obſeruatum.

CHRISTVS ſcripturæ ſcopus generalis.

§. X. Vt iam ſupra §. 4. innuimus, adnotationibus noſtris id præcipue quæſitum eſt, vt incipientibus in lectione fontium Ebraicorum adiumento eſſemus: doctis enim & eruditis viris talia nequaquam obtrudimus aut commendamus. Habebunt illi, quo curtam hanc ſupellectilem, in pauperum gratiam compendioſius adornatam, non ſolum compenſare, ſed longisſime etiam ſuperare posſint. Nec etiam exiſtimare ſacrarum litterarum ſtudioſi debent, noſtris adnotatis ita exhauſtum eſſe fundum ſacri textus, vt nihil amplius ipſis in eo reſtet quærendum. Fallentur, quam qui maxime, qui ita ſentient: tantumque ſemper differt cognitio, quæ ex ipſa adſidua ſacrorum fontium lectione & propria meditatione naſcitur, a conceptibus, qui obiter ex aliorum tantum interpretum dictis formantur, vt ſolidus habitus a primis eius rudimentis. Quumque magnis & iuſtis voluminibus nondum enodatæ ſint prorſus omnes, quæ in lectione S. Scripturæ ſuboriuntur, quæſtiones & difficultates; inconſiderati animi eſſet, ſi quis breuisſimis adnotationibus

Specialior adnotationum ſcopus.

bus omnia exhauriri præſumeret. Quumque varia fuerit noſtra conditio ſecundum cap. I. non mirum erit, ſi plura ſubinde vel ex viua inſtitutione, vel propria meditatione & lectione ſupplenda ſint. Sic. e. c. vberiores adnotationes ad I Par. I. cap. euidenter docebunt, plura Geneſ. 10. cap. obſeruanda eſſe, quam in illa prima feſtinatione adſcripta ibidem fuerunt. Pulchre ait *B. Auguſtinus* epiſtola *ad* Voluſianum non longe poſt initium: *Tanta eſt Chriſtianarum profunditas litterarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere: non, quod ad ea, quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate; ſed quum quisque ibi fidem tenuerit, ſine qua pie recteque non viuitur, tam multa tamque multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca, intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ, vt annoſisſimis, acutisſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi, hoc contingat, quod eadem ſcriptura quodam loco habet: Quum conſummauerit homo, tunc incipit.* Sirac. 18, 6.

De methodo ſtudii Ebraici.

§. XI. Interim tamen nec male prorſus pro tironibus ſic factum eſt, vt parcius ab initio, vberius in progreſſu, iterumque vberiores in fine obſeruationes ad ſacrum textum conſcriptæ ſint: incipientibus enim per gradus pergendum, & ſatis ab initio erit, ſi poſt breuiter, ſed ſolide percepta linguæ Hebrææ fundamenta, vocabula, phraſes & idiomata ſacri textus in Geneſi addiſcant, eaque in re viva ac fideli docentis inſtitutione vtantur. Tum vero ſi etiam accentuum ſ. interſtinctionum ſacrarum rationem, vel ex noſtra vel ex aliorum manuductione ſolide didicerint, in ſequentibus ſaltem facilius progredientur, pluribus obſtaculis heic remotis, quæ incipientis progreſſum poterant morari. Facilius tamen & ſolidius totius codicis ſacri curſoriam lectionem inſtituet, qui præeuntem doctorem adſidue audiuerit, nec laboris ſui eum in fine pœnitebit, collata præf. in Ieſaiam §. 13. not. *d*)

Auctores adnotationum.

§. XII. Sicut vero ego adnotationes ab initio ſacri Codicis ad finem vsque conſcripſi, præterquam in Ieremiam, Amos Obadiam, Micham, Zachariam, Threnos & Danielem, quæ Cl. Cognatum, C. B. MICHAELIS auctorem agnoſcunt; quibus quid præſtitum ab eo ſit, malo te lectione, v. c. Præf. in Ieremiam, quam mea laude cognoſcere: ita hic etiam per totum Codicem textum, vbi id opus erat, emendauit, & *ſelectum variantium lectionum* conſignauit, quæ ſingulis columnis ſubiiciuntur, poſtquam in primis foliis ego exemplo præiueram. In his prima omnium, ſpeciminis tantum cauſſa Gen. I, I. adſcripta, adfectata valde eſt; nec nomen variæ lectionis meretur, coll. ſupra c. III. §. I. not. *b*) Nonnunquam tamen inter illas minutias data occaſione recenſitum quid eſt,

 quod

quod plus ad illuſtrationem veritatis momenti habet, e. c. Exod. 34, 6. Deut. 6, 4. Ioſ. 21, 36. 37. cet.

§. XIII. Ceterum, vti varia de noſtro labore iudicia fuerunt, antequam eius quidquam in lucem prodiret; ita non dubito, nunc quoque fore plures, qui multa in eo vel ideo deſideraturi ſint vel reprehenſuri, quod feſtinata interdum aliqua prodierint, & ob id minus elaborata cet. Verum vti omnino plura in his noſtris ipſi deſideramus, quam vllus forte cenſor; tantum abeſt, vt aliis omnibus nos ſatisfeciſſe ſperemus: quum heic plurima occurrant, quæ adcuratam, diuturnam & fixam admodum meditationem, ac ſollicitam rerum collationem exigunt, ad quam non fuiſſe mihi ſatis ingenii nec in laborioſisſimo vitæ genere otii, ingenue fateor; ita tamen paullo iniquioribus iudicibus, non meis, ſed pii atque grauis Theologi, præſtantisſimique Scræ. S. interpretis, B. *Io. Brentii* verbis, ex eiusdem præf. in 2 Sam. librum Tom. II. p. m. 200. reſpondeo: *Non ignoro, quam varie de tali meorum ſcriptorum genere iudicetur; & alius deſiderat dicendi breuitatem, alius diſſerendi elegantiam. Sunt, qui dicunt, talia ſcripta oſtentationem magis, quam Eccleſiæ ædificationem continere. Alii alia, neſcio quæ, vociferantur. Sed ſi displicuiſſe ſufficit, quid obſecro rei, quod omnibus placeat, faciendum ſuscipies? &, ſi nihil, niſi quod ex omni parte abſolutum eſt, probandum fuerit, quod ſcriptum luce dignum erit? Ego in his diuulgandis amicorum magis, quam meæ voluntati morem geſſi. Quod ſi hæc eſt oſtentatio, neſcio, quod officii genus non in aliquam ſuſpicionem aut etiam reprehenſionem incurrat. Scripſi autem iſta non doctis, ſed mei ſimilibus, nec vllum exſtat prætorium edictum, quo quisquam ad hæc legenda cogatur. Si quis fuerit,* ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει, Φασσάμενος τὰ κ' ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ἔισιν ἀμείνω, *vtatur ſuo dono ad Eccleſiæ vtilitatem, & conferat in medium, quod melius ſit. Non fauebo tantum, verum etiam & meo & Eccleſiæ Filii Dei nomine gratias agam. Si nihil aliud, certe hic meus labor teſtimonium dicet, mihi voluntatem bene de Eccleſia merendi non defuiſſe.* Conatus ſaltem noſtros non improbabunt boni & cordati lectores; & venia dignos cenſebunt, ſicubi lapſi ſimus, qui noſtrum de ſtudioſa iuuentute bene merendi ſtudium reſpexerint. *Non pigebit me*, vt iterum pulchre B. *Auguſtinus* ait de Trinit. c. 3. *ſicubi hæſito, quærere; nec pudebit, ſicubi erre, diſcere.* Atque vti optandum, ita ſperandum etiam eſt, Deum porro excitaturum viros doctos & pios, qui ſe totos in hoc impendant, vt Scripturas S. ſolide explicent, & veritatem ex Scripturis πνευματικῶς ac potenter aduerſus aliorum inanes coniecturas & corruptelas illuſtrent.

Excuſatio.

§. XIV. Atque heic coram facie Dei & Eccleſiæ eius vos etiam cohortor ac moneo, *dilectiſſimi S. litterarum ſtudioſi!* vos præſertim, qui vel docentes nos audiuiſtis, vel etiam in veſtrum commodum hæc elaborata legitis. Etiam atque etiam videte, quo pretio hæc ſacra oracula habeatis! Sunt enim per Dei gratiam in numero veſtro, qui verbum Dei & cæleſtem veritatem excipiunt

Paræneſis ad ſtudioſam iuuentutem.

corde

corde bono ac integro, qui & ſpem faciunt nobis, laborem noſtrum nec inpoſterum inanem eſſe futurum. Sunt tamen etiam, qui ad clarisſimam lucem euangelicæ veritatis ex verbo Dei propoſitam ſua culpa & damno cæcutiunt, neque id agunt, vt ipſi ante omnia ex eo erudiantur ad ſalutem per fidem in Chriſtum Ieſum; ſed tantum vt habeant, quod aliis pſittacorum more aliquando pronuntient, nec tam quod Chriſti, quam quod ſuum eſt, ex verbo Dei quærant. Immo etiam ſunt, qui hæc diuina ſtudia vel prorſus negligunt, vel ad inanes tantum inutilesque quæſtiones adhibent, quibus eccleſiam turbare posſint. *Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου. ὧν τινες ἀστοχήσαντες ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν. θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες, μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται*, vt diuinus docet Apoſtolus 1 Tim. 1, 5--7. Itaque deſiſtat ab impietate omnis, qui nomen Chriſti inuocat, 2. Tim. 2, 19. & operam vos date, vt puri ſitis, qui fertis arma Domini, Eſa. 52, 11. vt quisque ſcilicet humili & integra mente ad eum ſe conuertat, per quem gratia & veritas Dei nobis patefacta eſt, in quo & omnes theſauri ſapientiæ diuinæ reconditi reperiuntur. Quumque alia ratione, niſi ſecundum ſcripturas diuinitus datas, homo viam ſuam recte ad cælum inſtituere non posſit, collato Pſ. 119, 9. ideo nolite negligere occaſionem, quamcunque vobis ad veritatem ex iis cognoſcendam Deus obtulerit. *Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὰ μυρία ἔφυ κακὰ, ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἀγνοίας, ἐντεῦθεν ἡ πολλὴ τῶν αἱρέσεων ἐβλάστησε λύμη, ἐντεῦθεν οἱ ἠμελημένοι βίοι, ἐντεῦθεν οἱ ἀκερδεῖς πόνοι. ὥσπερ γὰρ οἱ τοῦ φωτὸς ἀπεστερημένοι τούτου, οὐκ ἂν ὀρθὰ βαδίσειαν. οὕτως οἱ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῶν θείων μὴ βλέποντες γραφῶν πολλὰ ἀναγκάζονται καὶ συνεχῶς ἁμαρτάνειν, ἅτε δὴ ἐν σκότῳ χαλεπωτάτῳ βαδίζοντες. Ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, διανοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν λαμπηδόνα τῶν ἀποστολικῶν (καὶ προφητικῶν) ῥημάτων*, vt grauiter & copioſe inculcat B. *Ioannes Chryſoſtomus* prooemio in epiſt. ad Rom. p. m. 2. Legite vero eas animo ſincero, & ad obtemperandum monitis diuinis promto atque parato, Io. 7, 17. Qui enim Spiritum Dei intra pectus ſuum non vult admittere, is ſibi imputet, quod æque feliciter mentem eius ad ſuam aliorumque ſalutem minime adſequitur; ac pius atque fidelis verbi diuini ſcrutator, quem ex adſidua eius lectione Spiritus S. in omnem ſcitu neceſſariam veritatem ducit. *Ἡ γὰρ συνεχὴ ἀνάγνωσις τῶν θείων γραφῶν, εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν ἄγει. ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν, ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν*, vt *Theophylactus* habet præfat. in ep. ad Rom. Plura, quæ huc adferri poſſent, & ad perſuadendum fortasſis non parum valerent, prohibet præſentis inſtituti ratio.

§. XV.

§. XV. Tibi vero, æterne ac ſumme DEVS, T. O. M. cuius ſunt hæc verba & ſcripta, immortales, nec vmquam finiendas gratias ago, inprimis quod te, vnum & verum Deum, & quem redemtorem miſiſti, Ieſum Chriſtum ex verbo tuo per Spiritus S. gratiam me cognoſcere feciſti, & hucusque in omni mea infirmitate auxilio tuo mihi adfuiſti. Ex animo agnoſco, & palam profiteor, me indignum & minorem eſſe cunctis miſerationibus, quas ſeruo tuo præſtitiſti. Tu enim adflictam valetudinem corporis ſuſtentaſti, & ſub plurimis aduerſis mentem in pace tua tranquillam conſeruaſti: nunc quoque diu exoptatum huius laboris finem dediſti. Ignoſce, clementisſime DEVS, omnibus defectibus meis, nec concede, vt per meam indignitatem verbi tui veritas apud vllum lectorem detrimentum patiatur; ſed fac, vt & ipſe, & omnes, qui mecum hæc tua oracula legent, ſemper inde proficiamus ex fide in fidem, & ex virtute in virtutem: donec illud, quod perfectum erit, in beata illa ac immortali vita apud te conſequamur. Pro omni vero gratia ac veritate tua non nobis, DOMINE, non nobis; ſed nomini Tuo ſit laus, honor & gloria per omnia ſæcula. Amen! Concluſio.

Pro illuſtranda chalcographi figura ſequentia adhuc addimus diſticha.

Qvisquis amas, Lector, cupidus reſtinguere mentem
Cæleſti potu, nectareis & aquis:
Huc ades! & ſacrum fontem, *cæleſtibus vndis*
Vndantem guſta! Heic cœlica mella fluunt.
Si tibi dulce fuit verſos *haurire* liquores:
Dulcius ex ipſo fonte bibentur aquæ.
Fontis enim viui pleno heic fluit alueus amni:
Vino ſi gaudes, en tibi vina ſcatent!
Vina quidem, multo quæ nobiliora Falerno:
Quæ diuina tibi gaudia vina ferunt.
Ergo ne pigeat, paullum ſubiiſſe laboris:
In terra, in cælis Fons tibi CHRISTVS erit.

(o)

LIBER

LIBER GENESEOS,
Hebr.
בראשית

Continet historiam Ecclesiæ Patriarchalis ab Adamo & mundo condito vsque ad mortem Iosephi, plus quam 2300. annorum.

Cap. I. *Initium mundi:* ב׳ דבתי

א בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ׃
2 והארץ היתה תהו ובהו וחשך על־פני תהום ורוח *Terræ & aquarum,*
3 אלהים מרחפת על־פני המים׃ ויאמר אלהים יהי
4 אור ויהי־אור׃ וירא אלהים את־האור כי־טוב ויבדל *Lucis,*
ה אלהים בין האור ובין החשך׃ ויקרא אלהים
לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי־ערב ויהי־בקר יום
אחד׃ פ
6 ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין *Expansi,*
7 מים למים׃ ויעש אלהים את־הרקיע ויבדל בין המים
אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי־
8 כן׃ ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי־ערב ויהי־בקר
יום שני׃ פ
9 ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל־מקום *Collectionis aquarum,*
י אחד ותראה היבשה ויהי־כן׃ ויקרא אלהים ליבשה
ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא אלהים כי־טוב׃
11 ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע *Fœcunditatis terræ,*
עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו־בו על־הארץ ויהי־
12 כן׃ ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ
עשה־פרי אשר זרעו־בו למינהו וירא אלהים כי־טוב׃
13 ויהי־ערב ויהי־בקר יום שלישי׃ פ
14 ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין *Luminarium & stellarum,*
היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים׃
טו והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על־הארץ ויהי־
כן

℣. 1. a) Ioh. 1, 1. Hebr. 1, 10. b) Rom. 4, 17. Hebr. 11, 3. *Ar. P. & E. primum, quod creauit.* c) ℣. 26. Ps. 33, 6. Ps. 96, 5. d) Es. 37, 16. Col. 1, 16.
℣. 2. e) Es. 34, 11. Ier. 4, 23. f) c. 41, 38. Exod. 31, 3. Ps. 33, 6. *Onk.* & spiritus a coram Domino. *Hier. & Ion.* & *spiritus miserationum a* coram Domino. *Bechai & Baal Tur.* Spiritus *Regis Messiæ.* cf. 1 Pet. 1, 11. g) vt auis Deut. 32, 11. Matth. 3, 16.
℣. 3. h) verbo substantiali. Ps. 33, 6. Ioh. 1, 3. i) Ps. 33, 9. k) Ps. 104, 2. 2 Cor. 4, 6.
℣. 4. l) 2 Cor. 6, 14.
℣. 5. m) sc. *nomen*, c. 2, 20. n) Ps. 74, 16. o) *primus* c. 2, 11.
℣. 6. p) Ez. 1, 22. seq. Es. 40, 22. Ps. 104, 2. Ier. 10, 12. ὁ στερέωμα sic *Ar. P. & E.* cf. Luc. 16, 26.
℣. 7. q) Ps. 148, 4. & Ps. 104, 3.
℣. 8. r) Deut. 4, 17.
℣. 9. s) Ier. 3, 17. c. 5, 22. Iob. 26, 10. c. 38, 8—11. t) Coh. 1, 7. u) 2 Petr. 3, 5. x) Ps. 33, 7. Ps. 95, 5.
℣. 10. y) Exod. 7, 19. *Onk.* & *locum congregationis aquarum.* cf. Es. 11, 9.
℣. 11. z) *Hiph.* (3) v. 12. Leuit. 12, 2.
℣. 12. a) *Syr.* cuius *planta* in ea. *Ar. P.* cuius *transplantatio* ex ipsa. b) *Ar. P. postquam* cognouisset.
℣. 14. c) Ps. 136, 7. Ez. 32, 8. ὁ φωστῆρες. Phil. 2, 15. d) c. 8, 22. *Onk.* & vt numerentur per ea dies.
℣. 15. e) ℣. 17. Deut. 4, 19.

℣. 1. אלהים ברא בראשית sic mutato ordine descripserunt LXXII. pro Ptolomæo, ad vitandam hæresin; vt traditur in *Megillah* f. 9. a. *Ialkut* f. 1. b. &c. conf. v. 26. c. 2, 2. &c. tredecim scil. locis. ℣. 2. ורוח cum *Metheg* otioso post *Patach gnubha* 1. 2. sic 1. alibi sæpius. ℣. 3. יהי cum impressis habet 2. At יהי per *Munach* 3. & *Berol.* cum R. *Menachem* in Or Torah. f. 2. a. ex *Ben Ascher*, sex MSS. Bibliis & duobus Masoræ MSS. ℣. 11. תדשא cum *Metheg* plerique secundum *Masoram* 7. 8. & *Erffurt.* item *Elia Mas. Hamm.* p. 75. דשא per *Sakef katon* omnes nostri impressi & MSSti; at *Berol.* per *Rbhia* ex aliis MSS. & *O. T.* ℣. 14. מאורות sic *Hebr. Samarit.* ℣. 15. למאורת plerique sec. *Masoram* 1. & *Erff.* & *O. T.* f. 2. a. at למארת 2. item *Steph.* 4. *Vat.* & *Hutt.*

16 כן ׃ ויעש אלהים את־שני המארת הגדלים את־
המאור הגדל לממשלת היום ואת־המאור הקטן
17 לממשלת הלילה ואת הכוכבים ׃ ויתן אתם אלהים
18 ברקיע השמים להאיר על־הארץ ׃ ולמשל ביום
ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך וירא אלהים
19 כי־טוב ׃ ויהי־ערב ויהי־בקר יום רביעי ׃ פ

Piscium & auium,

כ ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף
21 על־הארץ על־פני רקיע השמים ׃ ויברא אלהים את־
התנינם הגדלים ואת כל־נפש החיה הרמשת אשר
שרצו המים למינהם ואת כל־עוף כנף למינהו וירא
22 אלהים כי־טוב ׃ ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו
23 ומלאו את־המים בימים והעוף ירב בארץ ׃ ויהי־ערב
ויהי־בקר יום חמישי ׃ פ

animalium terrestrium,

24 ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה
כה ורמש וחיתו־ארץ למינה ויהי־כן ׃ ויעש אלהים את־
חית הארץ למינה ואת־הבהמה למינה ואת כל־

Hominum,

26 רמש האדמה למינהו וירא אלהים כי־טוב ׃ ויאמר
אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים
ובעוף השמים ובבהמה ובכל־הארץ ובכל־הרמש

Vtriusque sexus.

27 הרמש על־הארץ ׃ ויברא אלהים את־האדם בצלמו
28 בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם ׃ ויברך
אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את־
הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל־
29 חיה הרמשת על־הארץ ׃ ויאמר אלהים הנה נתתי
לכם את־כל־עשב ׀ זרע זרע אשר על־פני כל־הארץ
ואת־כל־העץ אשר־בו פרי־עץ זרע זרע לכם יהיה
ל לאכלה ׃ ולכל־חית הארץ ולכל־עוף השמים ולכל ׀
רומש על־הארץ אשר־בו נפש חיה את־כל־ירק
עשב

ỳ. 16. *f*) Pſ. 104. 19. Ier. 31, 35. *Ar. E*- par ſ.*bigam luminari, um*. *g*) Pſ. 136, 8. 9.

ỳ. 20. *h*) Exod. 7, 18. Pſ. 104, 25. *i*) volatile autem &c. *Ar. E.* & auem, quæ &c. *k*) *verſus*. c. 18, 16. c. 19, 28.

ỳ. 21. *l*) ſtupenda animalia; terreſtre Eſ. 34, 13. aquatile Iob. 7, 12. *m*) ỳ. 20. c. 8, 17.

ỳ. 22. *n*) ỳ. 28. Leu. 25, 21. Pſ. 133, 3. *Ar. P. & dixit imperans*, ſ. per modum imperandi.

ỳ. 24. *o*) Pſ. 50, 10. Pſ. 104, 11. 20.

ỳ. 26. *p*) Iud. 16, 20. Pſ. 32, 5. cf. Iac. 1, 18. *q*) *pulcherrimam creaturam*. Thren. 4, 7. cf. Pſ. 45, 3. *r*) Eph. 4, 24. Col. 3, 10. Iac. 3, 9. Sap. 2, 23. Addit *Ar. P.* eumque dominantem, qui præſit &c. 7. *s*) *Hier.* & ỳ. 2 creauit *Verbum Domini*. cf. Ioh. 1, 1. *t*) c. 5, 1. 3. c. 9, 6. 1 Cor. 11, 7. cf. Coh. 7, 29. *u*) Matth. 19, 4. Marc. 10, 6.

ỳ. 28. *x*) ỳ. 22. c. 8, 17. c. 9, 1. Ez. 36, 11. *y*) ὁ κατακυριεύσατε Matt. 20, 25. *Onk.* potentes eſtote ſuper ipſa. Sir. 17, 4. *z*) ỳ. 26. Pſ. 72, 8. *a*) Pſ. 8, 7. 8.

ỳ. 29. *b*) Pſ. 104, 14. *Ar. P.* ecce iam donaui vobis.

ỳ. 30. *c*) ſc. dedi. ỳ. 29.

ỳ. 16. המאורת ô *plene* fecit 2. quia variat a ceteris in ỳ. 15. ſed noſtram lectionem probat *Maſ. Buxt.* & *Erffurt.* ỳ. 19. ויהי־ ſic *Metheg* ponere ſolet 1. 2. 3. ỳ. 21. עוף *defect. Buxt. Steph. Plant. Vat.* &c. ſed *plene* plures & *O. T.* f. 2. 2. ỳ. 24. למינה *Mappik* ſub ה ponit 2. 3. etiam in ſqq. וחיתו ſine *Metheg Ben Naphtali.* ỳ. 26. אעשה אדם בצלם ובדמות ſic LXXII. ſeniores mutare maluerunt; vide ſupra ỳ. 1. 6. 2, 7. ỳ. 29. ואת per *Tſere* & *Darga* 1. יהיה ſine *Metheg* 1. 2. 3. *Bomb.* ſic ỳ. 30.

31 עשב לאכלה ויהי־כן : וירא אלהים את־כל־אשר
עשה והנה־טוב מאד ויהי־ערב ויהי־בקר יום
הששי : פ

Cap. II. Sabbatum.

ב ויכלו השמים והארץ וכל־צבאם : ויכל אלהים ביום
2 השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי
3 מכל־מלאכתו אשר עשה : ויברך אלהים את־יום
השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל־מלאכתו אשר־
ברא אלהים לעשות : פ

ה זעירא

Circumstantiæ creationis, ratione pluuiæ,

4 אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות
ה יהוה אלהים ארץ ושמים : וכל שיח השדה
טרם יהיה בארץ וכל־עשב השדה טרם יצמח כי לא
המטיר יהוה אלהים על־הארץ ואדם אין לעבד את־
6 האדמה : ואד יעלה מן־הארץ והשקה את־כל־פני

creationis Adami,

7 האדמה : וייצר יהוה אלהים את־האדם עפר מן־
האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש

plantationis Paradisi,

8 חיה : ויטע יהוה אלהים גן־בעדן מקדם וישם שם את־
9 האדם אשר יצר : ויצמח יהוה אלהים מן־האדמה
כל־עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך

cum fluuio quadruplici.

י הגן ועץ הדעת טוב ורע : ונהר יצא מעדן להשקות
11 את־הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים : שם
האחד פישון הוא הסבב את כל־ארץ החוילה אשר־
12 שם הזהב : וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן
13 השהם : ושם־הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל־
14 ארץ כוש : ושם־הנהר השלישי חדקל הוא ההלך
טו קדמת אשור והנהר הרביעי הוא פרת : ויקח יהוה
אלהים את־האדם וינחהו בגן־עדן לעבדה ולשמרה :
16 ויצו יהוה אלהים על־האדם לאמר מכל עץ־הגן אכל
17 תאכל : ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי

ביום A 2 אב

d) Ef. 11, 6. 7.
℣. 31. e) Sap. 1, 14. Sir. 39, 16. 33. 1 Tim. 4, 4.
Cap. II. ℣. 1. f) res cælestes & terrestres. *De angelis* 2 Par. 18, 18. Luc. 2, 13. *de stellis* Deut. 4, 19. Ef. 40, 26.
℣. 2. g) Ios. 5, 12. ὁ κατέπαυσεν. Hebr. 4, 4.
℣. 3. h) Exod. 20, 8. seqq. i) artificiose elaborando. Exod. 31, 4. Coh. 2, 11.
℣. 4. k) Iob. 38, 28. 29. Ps. 90, 2. *Ar. P.* hæc est enarratio productionum. l) *Ar. P.* in tempore.
℣. 5. m) c. 21, 15. n) *nondum*. Exod. 9, 30. c. 10, 7. o) Ez. 36, 9.
℣. 6. p) Iob. 36, 27. *Onk.* & nubes. *Ion.* & nubes gloriæ.
℣. 7. q) ℣. 19. vt figulus. Iob. 10, 8. Ef. 64, 7. Ier. 18, 4. 6. Zach. 12, 1. ὁ ἔπλασε. 1 Tim. 2, 13. r) c. 3, 19. s) ὁ ἐνεφύσησεν. Ioh. 20, 22. t) c. 7, 22. 2 Sam. 22, 16. Iob. 33, 4. u) ὁ εἰς ψυχὴν ζῶσαν. 1 Cor. 15, 45. *Onk. Ion.* in spiritum loquentem. *Ar. P.* & *E.* anima rationalis.
℣. 8. x) cf. c. 1, 11. Ioh. 15, 1. y) Ez. 28, 13. ὁ παράδεισον. ita *Syrus*. z) in finibus Arabiæ & Mesopot. Ef. 37, 12. a) c. 11, 2. *Ar. E.* ab initio.
℣. 9. b) c. 3, 22. Prou. 3, 18. c) *Onk.* & arborem, cuius fructum comedentes scirent differentiam boni & mali. sic *Ion.* & *Hier.*
℣. 10. d) *prodiens*. Ps. 68, 8. Ez. 47, 1. 8. 9. Apoc. 22, 1. e) ℣. 15. c. 4, 16. f) ὁ εἰς τέσσαρας ἀρχάς. sic *Onk.* & *Ion.* add. *fluuiorum*.
℣. 11. g) *primi*. c. 1, 5. h) Matth. 23, 15. i) c. 25, 18. 1 Sam. 15, 7.
℣. 12. k) *Ion.* lectissimũ. l) Num. 11, 7.
℣. 13. m) Num. 12, 1. cf. Gen. 10, 6. seq.
℣. 14. n) Dan. 10, 4. ὁ Τίγρις sic *Ar. P.*
℣. 15. o) c. 19, 16.
℣. 16. p) *Ar. P.* licitum tibi erit, vt comedas.
℣. 17. q) c. 3, 5. r) c. 3, 1. 4.

℣. 2. ויכל אלהים ביום השביעי sic Heb. Sam. & sic LXXII. seniores mutarunt, vt supra c. 1, 1. 26. ℣. 4. תולדות Cur hic & Ruth. 4, 18. *plene* scribatur, vide, sis *Tanchuma* f. 1. col. 4. sub fin. בהבראם sic ה æquale reliquis litteris, sed cum nota ה זעירא 1. 2. 3. *Bomb.* & *Maf. Erff.* & sic sine nota *Steph. Plant. f. Vat.* ℣. 6. את־כל per *Tsere* & *Metheg Ben Ascher*. ℣. 7. האדמה *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. sic v. 9. ℣. 8. גן per *Merca* 1. 2. 3. per *Kamets* 3. ℣. 9. ועץ per *Merca* 1. *Buxt.* &c. sed *Schephgadol* probat *O. T.* f. 2. a. ℣. 14. וישם per *Kadma* 1. 2. 3. *Barol.* &c. sed *Mak. O. T.* ℣. 16. מכל עץ 3. sic *Ben Naphtali*, *Bomb.*

Formationis mulieris,

בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים 18
לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃
19 וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת
כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ
כ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃ וַיִּקְרָא
הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת

Institutionis coniugii,

21 הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ וַיַּפֵּל יְהוָה
אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו
22 וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה׃ וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֵּלָע
23 אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃ וַיֹּאמֶר
הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת

Et innocentiæ protoplastorum;

24 יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקֳחָה־זֹּאת׃ עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד׃
כה וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ׃ (דגש אחר שורק)

Cap. III. *Tentatio & deceptio serpentis.*

ג וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא
2 תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ
3 מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן נֹאכֵל׃ וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן
אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן׃
ה. 4 וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תְּמֻתוּן׃ כִּי יֹדֵעַ
אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם

Hominum lapsus.

6 כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע׃ וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ
לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל
וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל׃
7 וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה

Examen.

8 תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת׃ וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה
אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם
9 וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ וַיִּקְרָא יְהוָה
אֱלֹהִים

s) c. 20, 7. *Ion.* eris reus mortis; sic *Ar. P.*
℣. 18. t) *Ar. P.* permanere. u) Coh. 4, 9. seqq. x) c. 1, 26. y) 1 Cor. 11, 9. Tob. 8, 6. z) sicut pro ipso. v. 20.
v. 19. a) c. 1, 20.
℣. 20. b) *Syr.* inueniebatur; *Ar. P.* & non inuenit Adam.
℣. 21. c) Prou. 19, 15. d) ὁ ἔκστασιν. c. 15, 12. Ps. 76, 7. *Ion.* somnum profundum. *Ar. P.* addit: *vt ne sentiret.* e) *Onk.* locum eius.
℣. 22. f) Iob. 10, 11. g) 1 Cor. 11, 8. 1 Tim. 2, 13.
℣. 23. h) c. 29, 34. 35. i) Eph. 5, 30. 31. k) sc. *nomen.* v. 20. Es. 1, 26. c. 32, 5.
℣. 24. l) Matth. 19, 4. 5. Marc. 10, 7. m) *Onk.* cubilia patris sui & matris suæ. sic *Ion. & Hier.* n) ὁ καὶ ἔσονται οἱ δύο. Matth. 19, 5. o) 1 Cor. 6, 16. 17. Eph. 5, 31. *Ar. E.* corpus vnum. & *P.* sicut corpus vnum.
℣. 25. p) c. 3, 7. Hos. 2, 5. q) *Ion.* reddidit: *& erant vtriq; sapientes, Adam & vxor eius, sed moram non fecerunt in gloria sua.*
Cap. III. ℣. 1. r) v. 4. 2 Cor. 11, 3. Apoc. 12, 19. c. 20, 2. s) *Ar. P.* factus est. t) 1 Sam. 23, 22. Prou. 14, 18. ὁ. φρονιμώτατος. Mat. 10, 16. *Ion.* sapiens ad *malum.* u) Sir. 25, 15. x) c. 2, 16. 17. *Onk.* Verumne quod dixerit? sic *Ion. Syr. Arabes.*
℣. 2. y) *Ion.* est nobis facultas edendi.
v. 3. z) 1 Cor. 7, 1. a) ὁ ἵνα μὴ Es. 28, 22.
℣. 4. b) Gal. 1, 8. 9. 2 Cor. 11, 3.
℣. 5. c) Ioh. 8, 44. d) addit *Ar. P.* cum augmento s. in maiori gradu.
℣. 6. e) *cupide* c. 6, 2. Matth. 5, 28. f) 1 Ioh. 2, 16. g) Dan. 9, 23. h) Ps. 36, 4. Dan. 9, 22. i) Hos. 6, 7.
℣. 7. k) v. 5. c. 21, 19. l) c. 2, 25. Apoc. 16, 15. m) Ez. 13, 18.
℣. 8. n) *Ar. P.* addit: cum facilitate s. benignitate. o) *Onk.* ad quietem diei. *Syr.* recedente die. Opp. c. 18, 1. cf. Cant. 2, 17. p) Ps. 139, 7. seq.

℣. 18. לֹא־ cum *Metheg Berol.* 12. 17. 18. ℣. 19. וַיִּצֶר per *Tlischa* geminatum 1. 2. 3. & in seqq. vocibus penacutis fere semper. אֶל־הָאָדָם *Metheg* pro *Munach* 2. sic c. 3, 1, &c. ℣. 20. לֹא־ sine *Metheg* 2. 3. 15. ℣. 22. הַצֵּלָע sic per *Kamets* bene *Berol.* 2. 6. 9. 12. 17. 18. Per *Patach* reliqui & *Masor.* impressa h. l. male, vt probat ex plurimis MStis Hisp. *O. T.* f. 2. a. ℣. 23. לֻקְחָה cum expresso *Raphe* super *Koph* 1. sic fu. 2. per *Dagesch* præcedente *Metheg* לֻקֳּחָה 2. 6. 9. 10. 11. 15. 16. 18. contra *Mas.* 1. & *Erff.* & *O. T.* Cap. III, 3. אֱלֹהִים per *Sakephk.* 11. sic fu. 1. contra *O. T.* פֶּן per *Merca* 1. & 3. sed *Mak.* in marg. 1. ℣. 6. כִּי per *Mak.* fu. Crit. 1. ex עָה s. *En Hakkore.*

אלהים אל־האדם ויאמר לו איכה׃ ויאמר את־קלך
יא שמעתי בגן ואירא כי־עירם אנכי ואחבא׃ ויאמר מי
הגיד לך כי עירם אתה המן־העץ אשר צויתיך לבלתי
12 אכל־ממנו אכלת׃ ויאמר האדם האשה אשר נתתה
13 עמדי הוא נתנה־לי מן־העץ ואכל׃ ויאמר יהוה
אלהים לאשה מה־זאת עשית ותאמר האשה הנחש
14 השיאני ואכל׃ ויאמר יהוה אלהים׀ אל־הנחש *Pœna serpentis,*
כי עשית זאת ארור אתה מכל־הבהמה ומכל חית
השדה על־גחנך תלך ועפר תאכל כל־ימי חייך׃
טו ואיבה׀ אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה
16 הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב׃ ס אל־ *Mulieris,*
האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב
תלדי בנים ואל־אישך תשוקתך והוא ימשל־בך׃
17 ס ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך *Adami.*
ותאכל מן־העץ אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו
ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי
18 חייך׃ וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את־עשב
19 השדה׃ בזעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל־
האדמה כי ממנה לקחת כי־עפר אתה ואל־עפר
כ תשוב׃ ויקרא האדם שם אשתו חוה כי הוא היתה *Nomen*
21 אם כל־חי׃ ויעש יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנות *Euæ. Tunicæ*
עור וילבשם׃ פ *pellis.*
22 ויאמר׀ יהוה אלהים הן האדם היה כאחד ממנו *Hominum*
לדעת טוב ורע ועתה׀ פן־ישלח ידו ולקח גם מעץ *eiectio e*
23 החיים ואכל וחי לעלם׃ וישלחהו יהוה אלהים מגן־ *Paradiso.*
24 עדן לעבד את־האדמה אשר לקח משם׃ ויגרש את־
האדם וישכן מקדם לגן־עדן את־הכרבים ואת להט
החרב המתהפכת לשמר את־דרך עץ החיים׃ ס

q) Luc. 15, 4.
℣. 10. r) *Onk.* vocem Verbi tui.
℣. 11. s) c. 2, 17.
℣. 13. t) Ier. 4, 10. Ob. ℣. 3. ὁ ἠπάτησε 2 Cor. 11, 3. 1 Tim. 2, 14. Eph. 5, 6.
℣. 14. u) addit *Ar. P.* cum scientia f. *prudens sciensque.* x) Deut. 27, 15. seqq. y) *Ventre* Leu. 11, 42. z) ℣. 17. Es. 65, 25.
℣. 15. a) Gal. 5, 17. b) Matth. 3, 7. Ioh. 8, 44. 1 Ioh. 3, 8. c) Gal. 3, 16. c. 4, 4. d) *conteret* (4) Ps. 139, 11. Iob. 9, 17. Rom. 16, 20. *Ion.* add. verum illis erit medicina, tibi autem non; quia conterent (te) calcaneo in diebus Regis Messiæ. Sic *Hier.*
℣. 16. e) c. 16, 10. f) ὁ λύπας Ioh. 16, 21. g) *grauiditatis* molestias (1) h) c. 4, 7. cf. Cant. 7, 10. *Ar. P.* apud maritum tuum erit gubernatio tui. i) 1 Cor. 14, 34. 1 Tim. 2, 11. 12.
℣. 17. k) c. 4, 12. c. 5, 29. Es. 24, 4. 5. l) c. 6, 7. Coh. 1, 2. seq. Rom. 8, 20. m) *de ea* 1 Reg. 2, 7. n) Matth. 6, 34.
℣. 18. o) (2) Hos. 10, 8. ὁ ἀκάνθας καὶ τριβόλους Hebr. 6, 8. p) *Ion.* propter te.
℣. 19. q) *sudore* (1) Ps. 128, 2. 2 Thess. 3, 10. r) *cibum.* Luc. 14, 1. s) Ps. 146, 4. t) c. 2, 7. u) Coh. 3, 20. c. 12, 7. Ps. 146, 4. Sir. 17, 1.
℣. 20. x) qs. *viuificatrix* per Messiam. ὁ ζωὴ Ioh. 1, 4. y) sc. *hominis.* Dan. 2, 30. Gal. 4, 26. *Ar. P.* & *E.* add. *rationalis.*
℣. 21. z) Exod. 39, 27. ὁ χιτῶνας. a) Es. 61, 10. Ez. 16, 10. seq. *Ion.* add. *pro pulcritudine sua, qua exuti erant.*
℣. 22. b) c. 1, 26. c) *Ar. P.* Nunc igitur *oportet, vt expellatur* ex horto. d) c. 2, 9.
℣. 23. e) vt repudiatam Es. 50, 1. Ier. 15, 1. *Ar. P.* & *E.* Itaque expulit ipsum *cum impetu.*
℣. 24. f) c. 21, 10. g) Rad. *Syr.* fortis fuit. et. Ps. 103, 20. h) (1) R. Ps. 104, 4. i) Num. 22, 22. seq. 1 Par. 21, 16. k) Iud. 7, 13. l) Apoc. 2, 7. c. 22, 14.

℣. 10. קולך *plene* 10. 13. 14. fu. 2. עירם *Ain* suspensum. *Masora* 1. ℣. 11. ויאמר per *Rbbia* in marg. 1. אכלת *Caph* per *Patach* 1. sic *Mas.* 4. ℣. 13. האשה per *Munach* loco *Metheg* 1. 2. 7. 8. 11. 16. ℣. 14. אלהים per *Pskmunachatum* 1. 3. cum nota; sic *O. T.* כי per *Mak.* 1. 2. 7. 8. 11. 16. זאת sine *Dagesch* 10. 17. 18. contra *O. T.* ℣. 16. הרבה ארבה עצבונך והרנך 1. ℣. 17. תאכלנה *Caph* per *Schua* simpl. 1. & *B. Naphtali*, at per *Chatephpatach* *B. Ascher* & 2. 8. immo plures; at 10 per *Munach* loco *Metheg* 1. ℣. 19. אתה *milra* 10. 13. 14. sed *milel* probat *Mas.* & *O. T.* ℣. 20. האדם *præfixum* expunxit 1. היא pro הוא 2. vt sæpissime. ℣. 24. לשמר את דרך עץ 2. at in marg. cum nostris ex *En hakkore.*

Cap. IV. Kaini & Habelis natiuitas, sacrificia.

ד והאדם ידע את־חוה אשתו ותהר ותלד את־קין
2 ותאמר קניתי איש את־יהוה: ותסף ללדת את־אחיו
את־הבל ויהי־הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה:
3 ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה:
בלא רג
4 והבל הביא גם־הוא מבכרות צאנו ומחלבהן וישע
Kaini hypocrisis.
ה יהוה אל־הבל ואל־מנחתו: ואל־קין ואל־מנחתו לא
6 שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו: ויאמר יהוה אל־
7 קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך: הלוא אם־תיטיב
שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך
Habelis cædes.
8 תשוקתו ואתה תמשל־בו: ויאמר קין אל־הבל אחיו
בלא פסקא
ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל־הבל אחיו ויהרגהו:
Kaini examen.
9 ויאמר יהוה אל־קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי
י השמר אחי אנכי: ויאמר מה עשית קול
Sententia iudicialis.
11 דמי אחיך צעקים אלי מן־האדמה: ועתה
ארור אתה מן־האדמה אשר פצתה את־פיה
12 לקחת את־דמי אחיך מידך: כי תעבד את־האדמה
Pœnitentia legalis.
13 לא־תסף תת־כחה לך נע ונד תהיה בארץ: ויאמר
14 קין אל־יהוה גדול עוני מנשוא: הן גרשת אתי היום
מעל פני האדמה ומפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ
טו והיה כל־מצאי יהרגני: ויאמר לו יהוה לכן כל־הרג
קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות לבלתי הכות־
Kaini sedes & genealogia.
16 אתו כל־מצאו: ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ־נוד
17 קדמת־עדן: וידע קין את־אשתו ותהר ותלד את־
חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך:
18 ויולד לחנוך את־עירד ועירד ילד את־מחויאל
ומחייאל ילד את־מתושאל ומתושאל ילד את־למך:
Polygamia Lamechi.
19 ויקח־לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית
כ צלה: ותלד עדה את־יבל הוא היה אבי ישב אהל
ומקנה

Cap. IV, 1. m) ψ. 1. Matth. 1, 25. Luc. 1, 34. n) Deut. 32, 6. Prou. 8, 22. o) appositio, vt Ez. 4, 1. 1 Cor. 15, 47. *Ion.* virum *Angelum* Domini. cf. Mal. 3, 1.
ψ. 2. p) Ioh. 10, 2. 11. q) c. 9, 20.
ψ. 3. r) Leu. 2, 12. 14.
ψ. 4. s) *Ar. E.* de optimis. cf. Ps. 147, 14. Gen. 45, 18. t) Hebr. 11, 4. Sir. 35, 5. 7.
ψ. 5. u) Prou. 15, 8. Sir. 34, 18. 19. Io. 9, 31. x) sc. *ira* c. 30, 2. Ion. 4, 1. y) ψ. 6. ὁ συνέπεσε τῷ προσώπῳ αὐτοῦ 1 Sam. 1, 18.
ψ. 6. z) Ion. 4, 9. Mat. 20, 15. a) Ier. 3, 12.
ψ. 7. b) sc. *fide.* Heb. 11, 4. c) *ablatio peccati.* ψ. 13. *Onk.* condonabitur tibi. d) *penes te* Ier. 2, 19. e) c. 3, 16. Luc. 22, 31. f) Rom. 6, 12. Gal. 5, 17.
ψ. 8. g) *locutus est,* Exod. 19, 25. 2 Par. 32, 24. sic εἶπε Io. 12, 16. *Ar. P.* deinde *colloeutus est.* ὁ addunt. διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον sic *Sam. Syr.* h) Deut. 19, 11. i) Matt. 23, 35. 1 Io. 3, 12. Iudæ 11.
ψ. 9. k) c. 3, 9. l) Ps. 9, 13. Ps. 116, 15.
ψ. 10. m) *Onk. sanguinis generationum,* quæ oriturae fuissent ex fratre tuo. n) Iob. 16, 18. Apoc. 6, 9. 10.
ψ. 11. o) *exul esto.* cf. ψ. 14. p) Num. 16, 30.
ψ. 12. q) Iob. 31, 39. r) Es. 7, 2. s) ψ. 14. 1 Reg. 14, 15. Ps. 11, 1. Ier. 50, 3. 8.
ψ. 13. t) vox desperantis; vel queruli interrogatio. Ez. 33, 10.
ψ. 14. u) *Ar. P.* numquid delitescam a conspectu tuo? *Onk.* a facie tua impossibile est abscondi. x) Prou. 28, 1. Iob. 15, 20.
ψ. 15. y) ψ. 24. *Ar. P* multum s. *valde* cf. Leu. 26, 18. 21. z) *miraculum* Iud. 6, 17. Es. 66, 17.
ψ. 16. a) Ion. 1, 3. b) *ab exilio* dicta. cf. ψ. 12. 14.
ψ. 18. c) de patre c. 10, 8. 13. Ps. 2, 7.
ψ. 19. d) contra c. 2, 24. Matth. 19, 4.
ψ. 20. e) *Onk.* Iste magister. *Ar. P.* primus.

ψ. 1. והאדם per *Kadma* loco *Munach* 3. ψ. 2. רעה per *Segol* 2. 3. contra *Masoram.* ψ. 3. ויבא *milra* 1. 2. 3. 8. plures. ψ. 4. מבכרת *tot* 1. 2. 3. *def.* contra *Mas. Erff.* & *O. T.* ומחלבהן *Beth* sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 11. 17. *Mas.* 1. 2. *O. T.* & *Erff.* ψ. 8. *Piska* seu *spatium* habent hic plerique impressi; Notam habent 1. 2. 7. 8. 9. sed neutrum agnoscit 3. *Berol.* & *O. T.* ex omnibus suis MStis, *Hilleliano*, *Maimon.* & *Meiri.* ψ. 12. תת *Metheg* addit 3. ψ. 13. מנשא *def.* pleriq; sec. *Mas.* 1. 7. 8. *Erff.* & aliquot MStos in *O. T.* quod tamen probat plene scribendum ex omnibus Codd. *Hispan. Hilleliano, Masora* & הרמה (*R. Meir Hallevi*). ψ. 14. הן per *Pazer* 10. 14.

21 ומקנה: ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל־תפש כנור *Artes.*
22 ועוגב: וצלה גם־הוא ילדה את־תובל קין לטש כל־
23 חרש נחשת וברזל ואחות תובל־קין נעמה: ויאמר
למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזנה
24 אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי: כי
כה שבעתים יקם־קין ולמך שבעים ושבעה: וידע אדם *Schethi & Enoschi*
עוד את־אשתו ותלד בן ותקרא את־שמו שת כי שת־ *natiuitas.*
26 לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין: ולשת
גם־הוא ילד־בן ויקרא את־שמו אנוש אז הוחל לקרא
ה בשם יהוה: ס זה ספר תולדת אדם ביום Cap. V. *Patriarchæ ante*
2 ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו: זכר *diluuium.*
ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את־שמם אדם ביום *Adamus*
3 הבראם: ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו *ann. 930.*
4 כצלמו ויקרא את־שמו שת: ויהיו ימי־אדם אחרי
הולידו את־שת שמנה מאת שנה ויולד בנים ובנות:
ה ויהיו כל־ימי אדם אשר־חי תשע מאות שנה ושלשים
6 שנה וימת: ס ויחי־שת חמש שנים ומאת *Schethus*
7 שנה ויולד את־אנוש: ויחי־שת אחרי הולידו את־ *ann. 912.*
אנוש שבע שנים ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות:
8 ויהיו כל־ימי־שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה
9 וימת: ס ויחי אנוש תשעים שנה ויולד *Enosch*
י את־קינן: ויחי אנוש אחרי הולידו את־קינן חמש *ann. 905.*
עשרה שנה ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות:
11 ויהיו כל־ימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה
12 וימת: ס ויחי קינן שבעים שנה ויולד את־ *Kenan*
13 מהללאל: ויחי קינן אחרי הולידו את־מהללאל *ann. 910.*
ארבעים שנה ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות:
14 ויהיו כל־ימי קינן עשר שנים ותשע מאות שנה
וימת

f) vel œconomicæ studens & pecuariæ. c. 25, 27. 1 Par. 4, 23. ὁ κληνοτρόφων.

✠. 21. g) Ps. 150, 4. Job. 21, 12.

✠. 22. h) 1 Sam. 13, 20. Ps. 7, 13. *Syr.* Artificem in eunctis æneis.

✠. 23. i) *Onk.* accepit qs. interrogatiue: *non occidi virum*, vt propter eum ego portem peccata. sic *Ion.* sed *Ar. E.* Quomodo igitur occiderim? *Ar. P.* Numquid ego interfeci? k) *propter* Leu. 19, 28. Num. 6, 7.

✠. 24. l) ✠. 15. Ps. 12, 7. *Onk.* septem generationes suspensæ sunt Caino, nonne &c. sic *Ion.* m) Matth. 18, 22.

✠. 25. n) consensu patris. c. 5, 3. o) ὁ ἐξανέστησε. Marc. 12, 19. *Onk.* dedit. sic *Syr.* & *Ion.* p) de vno, vt Gal. 3, 16. cf. Gen. 21, 13. Ruth. 4, 12. q) 1 Ioh. 3, 12.

✠. 26. r) Ps. 8, 5. s) de solemni cultu c. 12, 8. c. 13, 4. c. 21, 33. vel cf. c. 6, 2. *Ar. E.* tunc cœperunt homines deflectere ab obedientia Dei. sic *Ion.*

Cap. V. cf. 1 Par. 1, 1. seqq. ✠. 1. t) *recenso* ὁ βίβλος Matth. 1, 1. *Ar. P.* iste est liber narrationis ætatum filiorum Adami. u) c. 1, 27.

✠. 2. x) c. 1, 28. *Ion.* addit: in nomine Verbi sui. y) nomen speciei. *Ar. P.* Adamæos. cf. c. 1, 26.

✠. 3. z) ὁ κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ a) c. 4, 25.

✠. 12. b) qs. laudans Deum. Prou. 27, 21.

✠. 22. גם־היא 6. 7. 8. &c. sed הוא MSti, 17. 18. & O. T. f. 2. b. את־תובל־קין 3. non male. תובלקין *Orientales* sec. *Masor.* Gen. 46, 20. ✠. 24. יקם *Iod cum Metheg* 2. 3. at cum *Munach* sine *Mak.* 1. ✠. 26. הוחל per *Kamets* 1. 2. 3. sic *Mas.* 2. & *Erff.* CAP. V, 2. Pro בראם LXXII. scripserunt Ptolomæo בראו *Megillah* f. 9. 2. בצלמו per ב 7, 8. 11. 15. 16. contra *Mas.* & *O. T.* ✠. 5. ויהיו per *Graschaim* O. T. & pleriqne; at per *Rbhia* 13. 14. אשר per *Munach* 7, 8. sed hoc rejicit, & posuit *Mak.* O. T.

Mahalal-el, ann. 895. וימת׃ ס ויחי מהללאל חמש שנים טו
וששים שנה ויולד את־ירד׃ 16 ויחי מהללאל אחרי
הולידו את־ירד שלשים שנה ושמנה מאות שנה
ויולד בנים ובנות׃ 17 ויהיו כל־ימי מהללאל חמש
ותשעים שנה ושמנה מאות שנה וימת׃ ס
Iared, ann. 962. 18 ויחי־ירד שתים וששים שנה ומאת שנה ויולד את־
חנוך׃ 19 ויחי־ירד אחרי הולידו את־חנוך שמנה מאות
שנה ויולד בנים ובנות׃ כ ויהיו כל־ימי־ירד שתים
Chanoch, ann. 365. וששים שנה ותשע מאות שנה וימת׃ ס 21 ויחי
חנוך חמש וששים שנה ויולד את־מתושלח׃
22 ויתהלך חנוך את־האלהים אחרי הולידו את־
מתושלח שלש מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ 23 ויהי
כל־ימי חנוך חמש וששים שנה ושלש מאות שנה׃
24 ויתהלך חנוך את־האלהים ואיננו כי־לקח אתו
Methu-schelach, ann. 965. אלהים׃ ס ויחי מתושלח שבע ושמנים כה
שנה ומאת שנה ויולד את־למך׃ 26 ויחי מתושלח אחרי
הולידו את־למך שתים ושמונים שנה ושבע מאות
שנה ויולד בנים ובנות׃ 27 ויהיו כל־ימי מתושלח תשע
Lamech, ann. 777. וששים שנה ותשע מאות שנה וימת׃ ס 28 ויחי־
למך שתים ושמנים שנה ומאת שנה ויולד בן׃
הקורא יטעים הגריש קודם התרסא 29 ויקרא את־שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו
ומעצבון ידינו מן־האדמה אשר אררה יהוה׃ ל ויחי־
למך אחרי הולידו את־נח חמש ותשעים שנה וחמש
מאת שנה ויולד בנים ובנות׃ 31 ויהי כל־ימי־למך שבע
Noach. ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת׃ ס 32 ויהי־
נח בן־חמש מאות שנה ויולד נח את־שם את־
Cap. VI. Corruptio hominum vniuersalis. חם ואת־יפת׃ ו ויהי כי־החל האדם לרב על־פני
האדמה ובנות ילדו להם׃ 2 ויראו בני־האלהים את־
בנות

℣. 22. c) *assidue.* ℣. 24. c. 17, 1. 1 Sam. 30, 31. ὁ εὐηρέστησε τῷ Θεῷ. Sir. 44, 16. Heb. 11, 5. sic *Syr.* d) *cum.* 1 Sam. 25, 15. cf. Gen. 6, 9. Deut. 13, 5. *Onk.* in timore Domini. *Ion.* seruiit coram Domino in veritate. sic *Hier.* sed *Ar. P.* & *E.* ambulauit Enoch in *obedientia* Dei.

℣. 24. e) c. 42, 36. 1 Reg. 20, 40. ὁ καὶ οὐχ εὑρίσκετο. cf. 2 Reg. 2, 16. 17. f) 2 Reg. 2, 1. 9. ὁ μετέθηκεν. Hebr. 11, 5. *Onk.* quia non mori fecit ipsum. *Hier.* subtractus est per *Verbum* Domini. Sic *Ion.* qui addit: *& adscendit in cælum.*

℣. 27. g) breui ante diluuium Es. 57, 1. Sap. 4, 7. seq.

℣ 29. h) ὁ διαναπαύσει. Matth. 11, 28. cf. Luc. 2, 25. i) c. 3, 17. k) *Syr.* cum addita copula: *& a terra.* l) c. 3, 17.

Cap. VI. ℣. 1. m) *Ion.* & filiæ *pulchræ.*

℣. 2. n) c. 3, 6. Matth. 5, 28. Sir. 9, 3. 5. o) cf. c. 4, 26. Es. 1, 2. 1 Ioh. 3, 1. 2. Deut. 14, 1.

℣. 23. ויהי כל־ימי חנוך חמש וששים שנה 1. 2. ℣. 25. ושמונים 7. 8. 11. 13. 15. 16. sic fecerat 1. & sic ^ *Mas.* 7. 8. sed ׳ *def.* reliqui ־ & *O. T.* ℣. 26. ושמונים *defect.* 1. 6. 9. 11. 13. *Vol. H.* sed *plene* reliqui & *Mas.* 2. 3. *Erff.* sic fecerat 1. cum *Mas.* sua. ℣. 28. ושמונים *plene* 1. 2. cum *Mas.* 1. ℣. 29. ממעשינו 1. *Vol. H.* fu. 2. sed *defect.* poscit *Mas. Erff.* ומעצבון *Dages,* quod omittit 7. 8. 10. 11. 14. 15. 16. recte habent MSSti ac plerique impressi, & poscit *O. T.* *bhon. def.* 1. ℣. 31. ימי per *Munach* 1. 3. מאות *def.* male cum *Mas.* parua 7. 8. item 15. 16. contra *Masor.* magnam ad v. 5. & *O. T.*

בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר
3 בחרו : ויאמר יהוה לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם
4 הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה : הנפלים היו *Tyrannorum origo.*
בארץ בימים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו בני
האלהים אל בנות האדם וילדו להם המה הגברים
אשר מעולם אנשי השם : פ
ה וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר *Decretum excidii universalis.*
6 מחשבת לבו רק רע כל היום : וינחם יהוה כי עשה
7 את האדם בארץ ויתעצב אל לבו : ויאמר יהוה
אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה
מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי
8 כי עשיתם : ונח מצא חן בעיני יהוה : *Conservatio Noachi.*

ב ² פ פ פ

9 אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה
י בדרתיו את האלהים התהלך נח : ויולד נח
11 שלשה בנים את שם את חם ואת יפת : ותשחת
12 הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס : וירא
אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל
13 בשר את דרכו על הארץ : ס ויאמר *Fabricatio arcae.*
אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ
14 חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ : עשה לך
תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה
טו מבית ומחוץ בכפר : וזה אשר תעשה אתה שלש
מאות אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים
16 אמה קומתה : צהר תעשה לתבה ואל אמה
תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים
17 שנים ושלשים תעשה : ואני הנני מביא את המבול

מים

p) pulchra Exod. 2, 2. Esth. 1, 11.
ŷ. 3. q) Ps. 110, 6. Syr. Act. 11, 2. c. 7, 51. r) *Ar. P. carnales.* cf. Judae ŷ. 19. Ps. 78, 39. Jo. 3, 6. 1 Cor. 2, 14. s) *Ar. P.* & erit mora a me illis concedendi. cf. 2 Petr. 3, 9. t) Onk. add. *si forte convertantur.*
ŷ. 4. u) nom. prop. Num. 13, 33. *Apostatae.* 1 Sam. 29, 3. 2 Reg. 25, 11. x) Iud. 15, 1. y) *Ar. P.* filias Caini. z) Ios. 14, 2. Ier. 5, 15. a) i.e. *celeberrimi* 1 Par. 5, 24. contrar. Iob. 30, 8. *Ar. P.* vertit: Gigantes *memorabiles, famosi.*
ŷ. 5. b) Ps. 14, 2. c) *Ar. P.* inclinatio. Deut. 31, 21. d) c. 8, 21. Matth. 15, 19.
ŷ. 6. e) c. 34, 7.
ŷ. 7. f) c. 3, 17. Rom. 8, 20.
ŷ. 8. g) Luc. 1, 30. h) Secunda *sectio* lectionis Sabbaticae Act. 15, 21.
ŷ. 9. i) Hebr. 11, 7. k) Iob. 12, 4. Luc. 1, 6. ὁ. τέλειος ὤν. Matth. 5, 48. Phil. 3, 15. l) c. 5, 22. 24.
ŷ. 11. m) moraliter. cf. ŷ. 13. Exod. 32, 7. Ps. 14, 1. Eph. 4, 22.
ŷ. 12. n) ŷ. 11. 2 Pet. 2, 12. Apoc. 19, 2. o) Zeph. 3, 7. p) *homo* ŷ. 3. Es. 40, 5. 6. q) fidem & vitam. Ps. 1, 1. 6. Act. 18, 25. 26. c. 22, 4. Iudae ŷ. 11.
ŷ. 13. r) Sir. 40, 10. s) poenaliter. cf. ŷ. 12. 17. Apoc. 11, 18. t) *Onk. cum.* ὁ. αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν.
ŷ. 14. u) Hebr. 11, 7. x) *Onk.* de lignis cedrinis. sic *Ion. & Hier.* y) *mansiunculas.* Num. 24, 21.
ŷ. 15. z) *Ar. P.* & haec est *mensura.*
ŷ. 16. a) *fenestram* luminis (1) b) sc. *mansiones.* cf. ŷ. 14. sic *Onk. Ion.* & *Syr.* sed *Ar. E.* contignationibus instructis.
ŷ. 17. c) c. 7, 4. ὁ. ἐπάγω 2 Pet. 2, 5.

ŷ. 3. יהוה sic per *Sakephk. Berol.* 12. 17. 18. reliqui per *Rbhia.* בשגם *Patach* analogice 2. 3. ŷ. 4. הגבורים *plene* 2. sed contra *Maf. Erff.* ŷ. 5. רק per *Mak.* in marg. 1. ŷ. 7. אשר per *Merca Ben Napht.* ŷ. 9. התהלך sine *Metheg* 3. 8. *Ben Napht.* ŷ. 13. והנני sine *Metheg* 1. 2. 3. 11. ŷ. 16. לתיבה *plene* 2. sic su. in seqq. ŷ. 17. הנני cum *Metheg* 17. 18. *Ber.* reliqui sine *Metheg.*

מים על־הארץ לשחת כל־בשר אשר־בו רוח חיים
Fœdus Dei cum Noacho. 18 מתחת השמים כל אשר־בארץ יגוע : והקמתי את־
בריתי אתך ובאת אל־התבה אתה ובניך ואשתך
ההא בקמץ 19 ונשי־בניך אתך : ומכל־החי מכל־בשר שנים מכל
תביא אל־התבה להחית אתך זכר ונקבה יהיו :
מהעוף למינהו ומן־הבהמה למינה מכל רמש כ
21 האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות : ואתה
קח־לך מכל־מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה
22 לך ולהם לאכלה : ויעש נח ככל אשר צוה אתו
Cap. VII. *Præcipitur ingressus in arcam.* אלהים כן עשה : ויאמר יהוה לנח בא־אתה וכל־ ז
ביתך אל־התבה כי־אתך ראיתי צדיק לפני בדור
2 הזה : מכל הבהמה הטהורה תקח־לך שבעה
שבעה איש ואשתו ומן־הבהמה אשר לא טהרה הוא
3 שנים איש ואשתו : גם מעוף השמים שבעה שבעה
4 זכר ונקבה לחיות זרע על־פני כל־הארץ : כי לימים
עוד שבעה אנכי ממטיר על־הארץ ארבעים יום
וארבעים לילה ומחיתי את־כל־היקום אשר עשיתי
Noach ingreditur. מעל פני האדמה : ויעש נח ככל אשר־צוהו יהוה : ה
6 ונח בן־שש מאות שנה והמבול היה מים על־הארץ :
7 ויבא נח ובניו ואשתו ונשי־בניו אתו אל־התבה מפני
8 מי המבול : מן־הבהמה הטהורה ומן־הבהמה אשר
איננה טהרה ומן־העוף וכל אשר־רמש על־האדמה :
9 שנים שנים באו אל־נח אל־התבה זכר ונקבה כאשר
Diluuii initium. צוה אלהים את־נח : ויהי לשבעת הימים ומי המבול י
11 היו על־הארץ : בשנת שש־מאות שנה לחיי־נח
בחדש השני בשבעה־עשר יום לחדש ביום הזה
נבקעו כל־מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו :
12 ויהי הגשם על־הארץ ארבעים יום וארבעים לילה :
בעצם

ỳ. 18. d) c. 7, 7. 1 Petr. 3, 20. e) c. 7, 1. 2 Petr. 2, 5.

ỳ. 19. f) ỳ. 20. c. 7, 9.

ỳ. 20. g) meo instinctu & iussu. c. 2, 19.

Cap. VII, 1. h) ỳ. 7. 13. c. 6, 18. i) c. 6, 9. k) ὁ. ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ. Phil. 2, 15.

ỳ. 3. l) c. 6, 19.

ỳ. 4. m) ỳ. 10. Syr. hinc ad ſeptem dies. Ion. do vobis ſpatium ſeptem dierum, ſi conuertantur, condonabitur illis, &c. n) 2 Reg. 21, 13. o) ὁ. ἀνάστημα, ſubſiſtens viuum. (3) ỳ. 23. Deut. 11, 6.

ỳ. 5. p) cf. c. 6, 18. Matth. 24, 38. Luc. 17, 27. 1 Petr. 3, 20.

ỳ. 9. q) ỳ. 2. 3. c. 6, 19.

ỳ. 10. r) cf. ỳ. 4. Ion. addit: poſtquam finitus fuit luctus Methuſalæ; c. 5, 27.

ỳ. 11. s) anno vltimo ſexcentorum annorum. Idiotismus. cf. Leu. 25, 10. Num. 7, 72. 78. 2 Reg. 8, 25. t) theſaurus aquarum ſubterranearum. c. 49, 25. Deut. 8, 7. Pſ. 51, 10. u) ὁ. καταῤῥάκται c. 8, 2. Mal. 3, 10.

ỳ. 12. x) 1 Reg. 18, 44. 45.

ỳ. 18. והקימתי Ki *plene*, 2. & *Hillelianus*, contra *Maſ. Erff.* R. *Meir Halleui* & *O. T.* ỳ. 19. החי *He per Patach* 1. 2. 3. ſed contra notam 3. 7. 8. 17. 18. *Ber.* Cap. VII, 1. Pro יהוה habet 2. אלהים ſed contra *Maſ.* 1. 7. 8. & *Erff.* ỳ. 2. לא־טהרה *Mak.* 1. ỳ. 3. גם־ *Ber.* 17. 18. reliqui *Munach.* ỳ. 7. ויבא *milel* leg. ſec. *O. T.* ỳ. 8. ומן־הבהמה cum *Kadma* ſuper *Mem* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 15. cum *Kadma* ſuper ה 2. reliqui ſine *Kadma.* ỳ. 10. ומי per *Paſchta* 3. ỳ. 11. לחיי נח per *Rbhia* præcedente *Munach* 1. 3. 6. 9. ſu. 2. מעינת *defect.* 1. 3. — 11. 13. 14. 15. & *Maſ. Erff.* Multum diſcrepant libri *maſorethici*; vid. *O. T.* quod *plene* probat h. l.

13 בעצם היום הזה בא נח ושם־וחם ויפת בני־נח ואשת
14 נח ושלשת נשי־בניו אתם אל־התבה׃ המה וכל־
החיה למינה וכל־הבהמה למינה וכל־הרמש הרמש
על־הארץ למינהו וכל־העוף למינהו כל צפור כל־
טו כנף׃ ויבאו אל־נח אל־התבה שנים שנים מכל־הבשר
16 אשר־בו רוח חיים׃ והבאים זכר ונקבה מכל־בשר
17 באו כאשר צוה אתו אלהים ויסגר יהוה בעדו׃ ויהי *Diluuii incrementum,*
המבול ארבעים יום על־הארץ וירבו המים וישאו את־
18 התבה ותרם מעל הארץ׃ ויגברו המים וירבו מאד
19 על־הארץ ותלך התבה על־פני המים׃ והמים גברו
מאד מאד על־הארץ ויכסו כל־ההרים הגבהים אשר־
כ תחת כל־השמים׃ חמש עשרה אמה מלמעלה גברו
21 המים ויכסו ההרים׃ ויגוע כל־בשר הרמש על־הארץ *effectus.*
בעוף ובבהמה ובחיה ובכל־השרץ השרץ על־הארץ
22 וכל האדם׃ כל אשר נשמת־רוח חיים באפיו מכל
23 אשר בחרבה מתו׃ וימח את־כל־היקום אשר על־
פני האדמה מאדם עד־בהמה עד־רמש ועד־עוף
השמים וימחו מן־הארץ וישאר אך־נח ואשר אתו
24 בתבה׃ ויגברו המים על־הארץ חמשים ומאת
ח יום׃ ויזכר אלהים את־נח ואת כל־החיה ואת־ Cap. VIII. *Diluuii decrementum, ratione initii,*
כל־הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח
2 על־הארץ וישכו המים׃ ויסכרו מעינת תהום
וארבת השמים ויכלא הגשם מן־השמים׃
3 וישבו המים מעל הארץ הלוך ושוב ויחסרו
4 המים מקצה חמשים ומאת יום׃ ותנח התבה
בחדש השביעי בשבעה־עשר יום לחדש על
ה הרי אררט׃ והמים היו הלוך וחסור עד החדש *successus;*
העשירי בעשירי באחד לחדש נראו ראשי
ההרים׃

ỳ. 13. y) *illo ipso die* c. 17, 23. 26. z) ỳ. 1. 7.

ỳ. 14. a) *ἀνὼ*, rad. Iud. 7, 3.

ỳ. 16. b) Ps. 35, 3. c) 2 Reg. 4, 4. Ion. 2, 7. *Onk.* & protexit Dominus super ipsum per Verbum suum. *Ion.* & protexit Verbum Domini portam arcæ. *Hier.* & pepercit Verbum Domini illi.

ỳ. 17. d) ỳ. 12. c. 6, 17. e) Sap. 10, 4.

ỳ. 18. f) ỳ. 19. 24.

ỳ. 21. g) Matth. 24, 39. 1 Pet. 3, 20. h) *in primis autem omnis.* cf. Es. 1, 1.

ỳ. 22. i) c. 2, 7.

ỳ. 23. k) c. 6, 7. *Ar. P.* & *deleuit* aqua. sic etiam *Onk.* & *Syr.* vertit actiue. l) *Syr.* quicquid subsistebat &c. cf. ỳ. 4. m) *Ion.* & vsque ad volucre, *quod volat in aere* cœlorum.

ỳ. 24. n) ỳ. 18. 19.

Cap. VIII, 1. o) c. 6, 18. c. 7, 1. Exod. 2, 24. p) Exod. 14, 21. *Ion.* ventum miserationum. sic *Hier.* q) de *ira* Esth. 2, 1. ὁ ἐκόπασε Matth. 14, 32.

ỳ. 2. r) Ps. 65, 12. Es. 59, 4. s) c. 7, 11. 2 Reg. 7, 19. t) Exod. 36, 6. u) c. 7, 12.

ỳ. 3. x) magis magisque recedendo ỳ. 5. 1 Sam. 3, 1.

ỳ. 4. y) cf. c. 7, 11. z) *vno montium.* Iud. 12, 7. a) Es. 37, 38. Ier. 51, 27. *Ion.* in *Armenia.* *Ar. P.* Karda. *Ar. E.* Korud, qui forsassis sunt *Gordiaorum montes* in Armenia maiori.

ỳ. 5. b) cf. ỳ. 3.

ỳ. 14. העוף per *Paschta* 3. כל־צפור per *Tiphcha* præc. *Mak.* optime 1. reliqui כל צפור non bene. v. 16. והבאים per *Tlischagdola* non bene 1. 2. ỳ. 20. חמש־ *Mak.* 3. ỳ. 21. ובחיה per *Metheg* pro *Munach* 2. ỳ. 22. בחרבה *Metheg* sub ח habent 1. 2. 6. 9. ỳ. 23. וימח *Mem* bene sine *Dag.* 3. 17. *Berol.* & cum expresso *Raphe* 1. 2. & *O. T.* ex duobus Codicibus. Conf. *Michl. Iophi* f. 4. col. 2. את־ cum *Metheg* *B. Ascher* & plerique impressi. Cap. VIII, 1. אלהים cum *Psik* 2. ỳ. 5. בעשירי *Patach* 1. 3.

6 ההרים: ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את־
7 חלון התבה אשר עשה: וישלח את־הערב
ויצא יצוא ושוב עד־יבשת המים מעל הארץ:
8 וישלח את־היונה מאתו לראות הקלו המים
9 מעל פני האדמה: ולא־מצאה היונה מנוח
לכף־רגלה ותשב אליו אל־התבה כי מים על־
פני כל־הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו אל־
10 התבה: ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את־
11 היונה מן־התבה: ותבא אליו היונה לעת ערב והנה
עלה־זית טרף בפיה וידע נח כי־קלו המים מעל
12 הארץ: וייחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את־
13 היונה ולא־יספה שוב־אליו עוד: ויהי באחת ושש־
מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל
הארץ ויסר נח את־מכסה התבה וירא והנה חרבו
14 פני האדמה: ובחדש השני בשבעה ועשרים יום
טו לחדש יבשה הארץ: ס וידבר אלהים אל־
16 נח לאמר: צא מן־התבה אתה ואשתך ובניך ונשי־
17 בניך אתך: כל־החיה אשר־אתך מכל־בשר בעוף
ובבהמה ובכל־הרמש הרמש על־הארץ הוצא אתך
18 ושרצו בארץ ופרו ורבו על־הארץ: ויצא־נח ובניו
19 ואשתו ונשי־בניו אתו: כל־החיה כל־הרמש וכל־
העוף כל רומש על־הארץ למשפחתיהם יצאו מן־
כ התבה: ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל הבהמה
21 הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עלת במזבח: וירח
יהוה את־ריח הניחח ויאמר יהוה אל־לבו לא אסף
לקלל עוד את־האדמה בעבור האדם כי יצר לב
האדם רע מנעריו ולא־אסף עוד להכות את־כל־חי
22 כאשר עשיתי: עד כל־ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם
וקיץ

& finis.

Mandatum Dei de exitu ex arca.

היצא קרי

Noachi sacrificium eucharisticum.

ꝟ. 7. e) continua & sæpius cf. c. 19, 9. ꝟ. 8. d) an *pauca facta*. ꝟ. 11. ꝟ. 9. e) ὁ. ἀνάπαυσιν. Matth. 11, 29. f) Deut. 28, 65.

ꝟ. 10. g) Thren. 3, 26. h) ꝟ. 12. i) c. 4, 2. ὁ. πάλιν ἐξαπέστειλε.

ꝟ. 12. k) *auide exspectabat.* cf. Ez. 19, 5. l) ꝟ. 10.

ꝟ. 13. m) ὁ. ἐξέλιπε.

ꝟ. 14. n) ὁ. ἐξηράνθη.

ꝟ. 17. o) c. 1, 20. c. 9, 1. p) c. 9, 1. 7.

ꝟ. 20. q) cf. c. 4, 3. 4.

ꝟ. 21. r) *Onk. & Ion.* & *recepit* Dominus *cum beneuolentia* oblationem eius. sic *Arabes*. s) ὁ. εὐωδίας Eph. 5, 2. t) Ps. 103, 14. Ps. 25, 11. u) c. 6, 5. Matth. 15, 19. x) Ps. 58, 4. y) c. 9, 11. Es. 54, 9.

ꝟ. 9. ולא per *Munach* 2. כי־ 1. 2. ꝟ. 13. נח per *Paschta* simplex, ex constanti scriptione *Hispanor.* Codd. nisi inter tonum & vltimam litteram vna vel plures litteræ intercedant; O. T. f. 2. b. ac nostri geminatum. ꝟ. 14. בשבעה 2. ꝟ. 15. וידבר אלהים אל־נח 2. ꝟ. 18. ויצא־נח *Makkeph* quod cum *Tiphcha* poscit O. T. & *Masora*, habet *Ber.* 2. 6. 9. reliqui sine *Makkeph*. ꝟ. 21. אסף ... אסף 19. 14. vtrumque contra *Mas.* ולא per *Kadma*. 2.

ט וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו : ויברך אלהים Cap. IX.
את־נח ואת־בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו *Benedicitur Noacho & filiis.*
2 את־הארץ : ומוראכם וחתכם יהיה על כל־חית
הארץ ועל כל־עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה
3 ובכל־דגי הים בידכם נתנו : כל־רמש אשר הוא־חי
לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את־כל :
4 ה אך־בשר בנפשו דמו לא תאכלו : ואך את־דמכם
לנפשתיכם אדרש מיד כל־חיה אדרשנו ומיד האדם
6 מיד איש אחיו אדרש את־נפש האדם : שפך דם
האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את־
7 האדם : ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו־בה :
8 ס ויאמר אלהים אל־נח ואל־בניו אתו *Confirmatio fœderis,*
9 לאמר : ואני הנני מקים את־בריתי אתכם ואת־זרעכם
י אחריכם : ואת כל־נפש החיה אשר אתכם בעוף
בבהמה ובכל־חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה
11 לכל חית הארץ : והקמתי את־בריתי אתכם ולא־
יכרת כל־בשר עוד ממי המבול ולא־יהיה עוד מבול
12 לשחת הארץ : ויאמר אלהים זאת אות־הברית אשר־
אני נתן ביני וביניכם ובין כל־נפש חיה אשר אתכם
13 לדרת עולם : את־קשתי נתתי בענן והיתה לאות *eius signum Iris.*
14 ברית ביני ובין הארץ : והיה בענני ענן על־הארץ
טו ונראתה הקשת בענן : וזכרתי את־בריתי אשר ביני
וביניכם ובין כל־נפש חיה בכל־בשר ולא־יהיה עוד
16 המים למבול לשחת כל־בשר : והיתה הקשת בענן
וראיתיה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל־נפש
17 חיה בכל־בשר אשר על־הארץ : ויאמר אלהים אל־
נח זאת אות־הברית אשר הקמתי ביני ובין כל־בשר
אשר על־הארץ : פ

ויהיו

q) c. 1, 14. Ier. 33, 25.
Cap. IX, 1. a) ℣. 7. c. 1, 28. c. 8, 17.
℣. 2. b) *timor*, quem incutitis. Deut. 34, 12. cf. Es. 8, 12. 13. 1 Pet. 3, 14. c) *terror* (2) Iob. 41, 25. d) cf. Rom. 8, 20.
℣. 3. e) c. 1, 29.
℣. 4. f) *cum anima vel sanguine ipsius.* Leu. 17, 14. c. 3, 17. *Ar. P.* At vero carnem ne comedas *cum ipsius sanguine*, quoniam ipse eius anima est.
℣. 5. g) Ps. 9, 13. h) Ex. 21, 28. ὁ. ἐκζητήσω. Apoc. 6, 10. i) c. 4, 9. c. 42, 22. *Onk.* & *Ion.* de manu viri, *qui effuderit* sanguinem fratris sui. *Syr.* de manu *viri ac fratris* eius.
℣. 6. k) Exod. 21, 12. 1 Reg. 2, 33. Matth. 26, 52. Apoc. 13, 10. *Onk.* per testes *ex sententia iudicum* sanguis eius effundetur. *Ar. E.* ex sententia iudiciali hominis &c. l) c. 1, 27.
℣. 7. m) ℣. 1.
℣. 9. n) cf. Sir. 44, 18.
℣. 11. o) ℣. 15. c. 8, 21. Es. 54, 9.
℣. 12. p) *Onk.* & *Ion.* inter *Verbum* meum. sic ℣. 13. & 15.
℣. 13. q) *Iridem.* Ez. 1, 28. r) Ps. 89, 38.
℣. 14. s) ὁ. ἐν τῷ συννεφεῖν με νεφέλας. *Syr.* cum ascendere faciam nubes.
℣. 15. t) ℣. 11.
℣. 16. u) ὁ. τοῦ μνησθῆναι. Luc. 1, 72. x) *Onk.* & *Ion.* inter Verbum Domini.
℣. 17. y) c. 7, 21.

℣. 2. ־ובכל *Vau* cum *Metheg Ben Ascher.* ℣. 3. אשר־הוא 2. sic in marg. 1. ℣. 9. הנני per *Merca Ber.* 1. 2. 3. 6. 9. at per *Darga* reliqui cum *O. T.* ℣. 11. ולא־יהיה sine *Metheg* 1. 2. ℣. 12. ־אשר זאת אות per *Mahpach* præc. *Munach* 3. אשר per *Psikmunach.* plures impressi contra *O. T.* אתכם 3. לדרות 2. contra *Mas. Erff.* עלם def. 1. ℣. 14. בענני *Nun* per *Schua* simpl. *Berol.* 3. & *Hillelianus*; at reliqui omnes בענני per *Chatephpatach*, etiam MSS. in *O. T.* ℣. 15. ־יהיה per *Mak.* 3. ℣. 17. הקימתי *Ki plene* aliquot impressi, sed *def.* reliqui & *O. T.* ex *Mas.* Leu. 26, 9.

Noachi filii, Vita genus.

18 ויהיו בני־נח היצאים מן־התבה שם וחם ויפת וחם
19 הוא אבי כנען ׃ שלשה אלה בני־נח ומאלה נפצה
20 כל־הארץ ׃ ויחל נח איש האדמה ויטע כרם ׃ וישת
21 מן־היין וישכר ויתגל בתוך אהלה ׃ וירא חם אבי
22 כנען את ערות אביו ויגד לשני־אחיו בחוץ ׃ ויקח שם
23 ויפת את־השמלה וישימו על־שכם שניהם וילכו
אחרנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית

Irreuerentia Chami maledicta.

24 וערות אביהם לא ראו ׃ וייקץ נח מיינו וידע את אשר־
25 עשה לו בנו הקטן ׃ ויאמר ארור כנען עבד עבדים
26 יהיה לאחיו ׃ ויאמר ברוך יהוה אלהי שם ויהי כנען

Noachi ætas & mors.

27 עבד למו ׃ יפת אלהים ליפת וישכן באהלי־שם ויהי
28 כנען עבד למו ׃ ויחי־נח אחר המבול שלש מאות
29 שנה וחמשים שנה ׃ ויהי כל־ימי־נח תשע מאות כצ״ל
שנה וחמשים שנה וימת ׃ פ

Cap. X. Generationes filiorum Noachi, Iapheti,

1 ואלה תולדת בני־נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים
2 אחר המבול ׃ בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל
3 ומשך ותירס ׃ ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה ׃ ובני
4 יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים ׃ מאלה נפרדו איי
5 הגוים בארצתם איש ללשנו למשפחתם בגויהם ׃

Chami.

6 ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען ׃ ובני כוש סבא
7 וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא

Nimrodus.

8 ודדן ׃ וכוש ילד את־נמרד הוא החל להיות גבר
9 בארץ ׃ הוא־היה גבר־ציד לפני יהוה על־כן יאמר
10 כנמרד גבור ציד לפני יהוה ׃ ותהי ראשית ממלכתו
11 בבל וארך ואכד וכלנה בארץ שנער ׃ מן־הארץ ההוא
יצא אשור ויבן את־נינוה ואת־רחבת עיר ואת־כלח ׃
12 ואת־רסן בין נינוה ובין כלח הוא העיר הגדלה ׃
13 ומצרים ילד את־לודים ואת־ענמים ואת־להבים ואת־
נפתחים

℣. 19. z) c. 10, 18. 32. Act. 17, 26. *Ar. P.* diuisi sunt *homines* in terra.
℣. 20. a) c. 10, 8. b) c. 4, 2. *Onk.* & *Ion.* vir *colens terram.*
℣. 21. c) *largius bibit.* c. 43, 34.
℣. 22. d) Leu. 20, 17. e) Prou. 30, 17. Sir. 3, 10.
℣. 24. f) ἐξένηψε 1 Cor. 15, 34.
℣. 25. g) c. 3, 14.
℣. 26. h) c. 17, 8.
℣. 27. i) Hiph. (1) *Onk.* & *Syr. Dilatet.* ὁ. πλατύναι. cf. c. 26, 22. al. *alliciat.* cf. Hos. 2, 16. k) *Onk.* & habitare faciat (Deus) *gloriam suam* שכנתיה in tabernaculis Semi. Sic *Ar. E.* & habitare faciat *lucem suam* in tentoriis Semi. l) Es. 44, 15.
℣. 28. m) vsque ad annum 58. Abrami, *Abendana.*

Cap. X, 1. n) ℣. 21. o) ℣. 6. p) ℣. 2. cf. 1 Par. 1, 5. seqq.
℣. 2. q) ℣. 4. Ioel. 4, 6. r) Ez. 27, 13.
℣. 3. s) Ier. 51, 27. t) Ez. 38, 6.
℣. 4. u) Ez. 27, 7. x) Ez. 27, 12. Ion. 1, 3. y) Num. 24, 24. Dan. 11, 30.
℣. 5 z) ℣. 32. Act. 17, 26.
℣. 6. a) 1 Par. 1, 8. 2 Par. 21, 16. Es. 20, 4. b) Ez. 30, 5.
℣. 7. c) Ps. 72, 10. Es. 45, 14. d) c. 2, 11. 1 Sam. 15, 7. e) Ez. 27, 22. f) ℣. 28. cf. c. 25, 3. Ps. 72, 10.
℣. 9. g) c. 6, 11.
℣. 10. h) cf. Mich. 5, 5. i) c. 11, 2. *Onk. Babelis.*
℣. 11. k) *in Assur, ad bellum inferendum.* 2 Sam. 11, 1. Es. 42, 13. Zach. 14, 3. Ps. 60, 12. l) qs. *Nini habitatio.*
℣. 13. m) Es. 66, 19. Ier. 46, 9.

℣. 19. בני־ sic omnes præter *Ber.* & 3. qui habent *Munach.* ℣. 23. לא per *Merca* 1. 2. 3. 6. 7. 8. &c. ℣. 26. אלהי *milra* 10. 13. 14. contra *Mas.* ℣. 27. באהלי per *Munach milel* 3. ℣. 28. ויחי per *Merca milra* 3. שלש־מאות per *Mun.* & *Mak.* 3. ℣. 29. ויהי in *Sing. Berol.* 7. 11. 17. sic fe. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* it. *O. T.* f. 3. a & *Mas.* impr. ad Gen. V, 23. reliqui ויהיו sic in marg. 2. CAP. X, 2. ותובל *plene* 1. 2. 3. *Vol. H.* ℣. 3. גמר per *Sakephk.* præc. *Mun.* 1. fu. 2. ותוגרמה *plene* 1. 2. 3. ℣. 5. איי הגוים בארצתם איש ללשנו 2. ℣. 7. כוש per *Rbbia* 1. 2. 3. 15. סבא per *Munach* plures impressi, sed *Pascht.* prob. 2 *O. T.* ℣. 8. נמרוד *plene* cum nota 2. sic 1. in *Mas.* mag. Gen. 11, 14. ℣. 9. יאמר *Mun.* pro *Meth.* 1. 2. כנמרד per *Sakephg.* 6. 9. *Merca* 1. 3. גבור per *Mak.* & *Meth.* 3. 6. 7. 8. &c. per *Merca Ber.* 2. 11. [illegible]

14 נפתחים: ואת־פתרסים ואת־כסלחים אשר יצאו
טו משם פלשתים ואת־כפתרים: ס וכנען
16 ילד את־צידן בכרו ואת־חת: ואת־היבוסי ואת־
17 האמרי ואת הגרגשי: ואת־החוי ואת־הערקי ואת־
18 הסיני: ואת־הארודי ואת־הצמרי ואת־החמתי ואחר
19 נפצו משפחות הכנעני: ויהי גבול הכנעני מצידן
באכה גררה עד־עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה
כ וצבים עד־לשע: אלה בני־חם למשפחתם ללשנתם
21 בארצתם בגויהם: ס ולשם ילד גם־הוא
22 אבי כל־בני־עבר אחי יפת הגדול: בני שם עילם
23 ואשור וארפכשד ולוד וארם: ובני ארם עוץ וחול
24 וגתר ומש: וארפכשד ילד את־שלח ושלח ילד את־
כה עבר: ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו
26 נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן: ויקטן ילד את־אלמודד
27 ואת־שלף ואת־חצרמות ואת־ירח: ואת־הדורם
28 ואת־אוזל ואת־דקלה: ואת־עובל ואת־אבימאל
29 ואת־שבא: ואת־אופר ואת־חוילה ואת־יובב כל־
ל אלה בני יקטן: ויהי מושבם ממשא באכה ספרה הר
31 הקדם: אלה בני־שם למשפחתם ללשנתם בארצתם
32 לגויהם: אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם
ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול: פ
יא ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים: ויהי
2 בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם:
3 ויאמרו איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה
לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם
4 לחמר: ויאמרו הבה נבנה־לנו עיר ומגדל וראשו
בשמים ונעשה־לנו שם פן־נפוץ על־פני כל־הארץ:
ה וירד יהוה לראת את־העיר ואת־המגדל אשר בנו
בני

Cananæi.

וצבוים קרי

Generationes Schemi.

Cap. XI. *Coloniæ postdiluvianæ.*

קמץ בז"ק

Exstructio Babelis cœpta, ne porro dispergerentur.

℣. 14. *n*) Deut. 2, 23. Ier. 47, 4. Am. 9, 7. *Onk. Ion. Hier.* & *Syr.* Cappadoces.

℣. 18. *o*) c. 9, 19. c. 11, 4. 8.

℣. 21. *p*) c. 11, 10. 1 Par. 1, 17. *q*) ℣. 24. 25. c. 14, 13. *r*) *Ion.* add. *in cultu Domini.*

℣. 22. *s*) Ef. 21, 2. Act. 2, 9. *t*) c. 31, 24. Addunt ὁ. κ. Καϊνᾶν vt & ℣. 24. & c. 11, 12. Hinc Luc. 3, 36. vbi vid. *Lightfootus.*

℣. 23. *u*) cf. c. 22, 21. c. 36, 28. Thren. 4, 21.

℣. 25. *x*) linguis & habitationibus. (4) Pf. 55, 10.

℣. 28. *y*) cf. ℣. 7.

℣. 32. *z*) ℣. 5. 6. 13, 9. Deut. 32, 8.

Cap. XI, 1. *a*) *Syr.* præfixit titul. *Diuifio linguarum.* *b*) *incolæ* 1 Reg. 10, 24. *Hier.* omnes *generationes terræ.* *c*) *fermo* Pf. 12, 4. 1 Cor. 14, 21. cf. Iof. 9, 2. *d*) ℣. 6. Add. *Ion.* & *Hier.* & confilii vnius, quia *lingua fancta utebantur,* qua creatus eft mundus.

℣. 2. *e*) c. 10, 10. Dan. 1, 2. *Onk.* & *Ion.* Babelis.

℣. 3. *f*) (3) Ex. 5, 7. 14. *g*) *Onk.* & *Syr.* & *coquamus eos* in igne. *Ion.* & ponam⁹ eos in fornace. *h*) *bitumen* (3) c. 14, 10. Exod. 2, 3.

℣. 4. *i*) hyperbol. Deut. 1, 28. c. 9, 1. *k*) 2 Sam. 8, 13. Ef. 63, 12. *l*) *ne difpergamur.* ℣. 8.

℣. 5. *m*) *Onk.* & *Ion.* *& adparuit* Dominus ad vltionem fumendam de illis propter opera ciuitatis & turris. *Ar. E. & manifeftauit fe* &c. *n*) c. 18, 21.

℣. 14. כסלוחים & פתרוסים *plene* 2. ℣. 16. היבוסי ואת־האמרי ואת־הגרגשי: ita 2. ℣. 17. הערקי *He* per *Kamets* bene noftri impreffi & MSSti, fed per *Patach* 17. 18. cum notat quod in quibusdam etiam obferuauit *O. T.* ℣. 19. ואדמה fine præfixo 3. fu. 1., וצביים in textu 2. & in *Maf.* 1. cum *Keri* וצבוים ℣. 20. אלה בני־חם למשפחתם ללשנתם בארצותם 3. fic ℣. 31. ℣. 21. אבי per *Munach* 1. בני 1. 6. 9. ℣. 32. לתלדתם to def. 2. 3. *Vol. H.* CAP XI, 2. וימצאו per *Mak. B. Naphi.* per *Darga B. Afcher.* וישבו 1. 2. 3. ℣. 5. לראת את־העיר transpof. L.

בני האדם : ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה אחת 6
לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא־יבצר מהם כל
sed a Deo, אשר יזמו לעשות : הבה נרדה ונבלה שם שפתם 7
confusis linguis, אשר לא ישמעו איש שפת רעהו : ויפץ יהוה אתם 8
probibita. משם על־פני כל־הארץ ויחדלו לבנת העיר : על־כן 9
קרא שמה בבל כי־שם בלל יהוה שפת כל־הארץ
ומשם הפיצם יהוה על־פני כל־הארץ : פ
Genealogia Semi אלה תולדת שם שם בן־מאת שנה ויולד את־ 10
ad Abram. ארפכשד שנתים אחר המבול : ויחי־שם אחרי הולידו 11
קמץ בז״ק את־ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות :
Arphachsad. ס וארפכשד חי חמש ושלשים שנה ויולד 12
את־שלח : ויחי ארפכשד אחרי הולידו את־שלח 13
שלש שנים וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות :
Sela. ס ושלח חי שלשים שנה ויולד את־עבר : 14
ויחי־שלח אחרי הולידו את־עבר שלש שנים וארבע טו
Eber. מאות שנה ויולד בנים ובנות : ס ויחי־ 16
עבר ארבע ושלשים שנה ויולד את־פלג : ויחי־עבר 17
אחרי הולידו את־פלג שלשים שנה וארבע מאות
Phaleg. שנה ויולד בנים ובנות : ס ויחי־פלג 18
שלשים שנה ויולד את־רעו : ויחי־פלג אחרי הולידו 19
את־רעו תשע שנים ומאתים שנה ויולד בנים
Reu. ובנות : ס ויחי רעו שתים ושלשים שנה כ
ויולד את־שרוג : ויחי רעו אחרי הולידו את־שרוג כא
שבע שנים ומאתים שנה ויולד בנים ובנות : ס
Serug. 22 ויחי שרוג שלשים שנה ויולד את־נחור : ויחי 23
שרוג אחרי הולידו את־נחור מאתים שנה ויולד בנים
Nachor. ובנות : ס ויחי נחור תשע ועשרים שנה ויולד 24
את־תרח : ויחי נחור אחרי הולידו את־תרח תשע־ כה
עשרה

℣. 6. o) *Onk.* & hoc est, *quod inceperunt* facere. p) Iob. 42, 2. q) *cogitauerunt.*(1) cf. Pf. 31, 14.
℣. 7. r) ℣. 3. s) c. 18, 21. Ef. 34, 5. Pf. 18, 10. *Onkel.* appareamus. *Ar.E.* reuelemus nos. t) ℣. 9. Exod. 29, 40. u) Ef. 33, 19. ὁ. ἀκούσωσιν 1 Cor. 14, 2.
℣. 8. x) ℣. 4. Prou. 10, 24. *Ion.* & manifestauit se *Verbum Domini* contra vrbem &c. y) Act. 17, 26.
℣. 9. z) ℣. 7. Pf. 55, 10. seqq. a) ℣. 18. Ez. 12, 15.
℣. 10. b) c. 10, 22. 1 Par. 1, 18. seqq. c) Luc. 3, 36. d) ὁ. addunt τὸν Καϊνᾶν, cf. c. 10, 22.

הבה ארדה ואבלה שם 3. Ceterum נרדה ונבלה־שם 3. ℣. 7. כל אשר־יזמו ℣. 6. in *singulari* ' scripserunt ' LXXII. illi ' Seniores in * præcautionem hæreseos, vt supra c. 1, 26. ℣. 8. ויחדלו sic *Metheg* ante vocalem ponit 1. hic & alibi sæpius. ℣. 9. על־כן per *Rbhia* 3. בבל per *Tsere* 1. 3. ־ sic c. 10, 10. כי per *Merca* 3. 7. 8. הפיצם ה per *Chateph patach* 1. ℣. 20. & 21. ויחי *Van cum Metheg* 3. 11. 17. 18.

עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

26 וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר *Tarah,*
27 וְאֶת־הָרָן׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם
28 אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ וַיָּמָת הָרָן
עַל־פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃
29 וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי
וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי
31 יִסְכָּה׃ וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃ וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־ ל
אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ
אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת
32 אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח
חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃

פ פ פ ג 3

ש.27. f) *Ion.* familiæ. g) Iof. 24, 2.

ש. 28. h) Num. 3, 4. cf. Gen. 25, 18. *Syr.* viuente Terah. fic *Ar. E.* & *M. I.* fed *Ar. P.* In præfentia Terachi.

ש. 29. i) *Ion.* add. *ipfa eft Sarai.*

ש. 30. k) *proles*(1) cf. *Keri* 2 Sam. 6, 23.

ש. 31. l) *Abramum vocante Deo.* Act. 7, 2. 3. 4. m) *Ar.P.* add. *aliquot homines.* n) c. 15, 7. Neh. 9, 7. Iof. 24, 2. o) c. 24, 4.

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ Cap. XII. *Abrami vocatio,*
2 וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי
3 גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃ וַאֲבָרְכָה
מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת
4 הָאֲדָמָה׃ וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ *Obedientia,*
אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ
ה מֵחָרָן׃ וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו
וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ
בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃
6 וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה *Peregrinatio in*
7 וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר *Canaan.*
לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה *Dei promiſſio.*
8 הַנִּרְאֶה אֵלָיו׃ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל *Pietas A-*
וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ *brami.*
לַיהוָה B א ב

Cap. XII, ש. 1. p) *dixerat* in Vr. Gen. 11, 31. Act. 7, 3. q) c. 22, 2. Pf. 105, 13. r) Pf. 45, 11. Matth. 10, 37. Luc. 14, 26. s) Hebr. 11, 8.

ש. 2. t) c. 17, 4. u) c. 22, 17. x) c. 33, 6. 1 Par. 17, 8. y) cf. c. 48, 20. Zach. 8, 13.

ש. 3. z) c. 18, 18. *Syr.* add. *& in femine tuo.* cf. c. 22, 18. Rom. 4, 16. feq. a) c. 26, 4. Pf. 22, 28. Gal. 3, 8.

ש. 4. b) Hebr. 11, 8.

ש. 5. c) *acquifiuerant.* Deut. 8, 17. *Onk.* quas *feruire fecerant legi.* *Hier.* profelytorum. fic *Ion.*

ש. 6. d) cf. c. 34, 24. Act. 7, 17.

ש. 7. e) c. 13, 15. c. 15, 7. 18. c. 17, 8. c. 24, 7. c. 26, 4.

ש. 8. f) c. 26, 22. g) ש. 7. c. 13, 18.

ש. 29. ונחר *defectiue* expuncto *Vau* 1. 2. fic *Mafora* 1. 2. & *Erffurt.* שרי *Refch* per *Patach* *Berol.* 6. 9. 17. 18. reliqui per *Kamets* fec. notam 1. 2. 3. & *Maf. Erff.* אבי־ fine *Metheg* 1. 2. ש. 30. ולד *Lamed* per *Patach* cum *Mafora* fua 1. 2. fic *Erff.* ש. 31. שרי *Patach* fub ר contra *Maf.* 7. 8. probat *O. T.* f. 3. b.] ש. 32. בחרן per *Nun inuerfum* 8. cum nota, quam etiam habet 7. fic *Rafchi* & R. *Schimfchon* in *O. T.* f. 3. b. quod tamen illud non adprobat. CAP. XII. ש. 7. לזרעך per *Merca* 2. 3. & in marg. 1. ש. 8. לביתאל coniunctim 1. 2. 3. fic ביתאל hic & c. 13, 3.

ליהוה ויקרא בשם יהוה : ויסע אברם הלוך ונסוע 9
הנגבה :
פ

Abrami peregrinatio in Aegypto,

ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי־ י
כבד הרעב בארץ : ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה 11
ויאמר אל־שרי אשתו הנה־נא ידעתי כי אשה יפת־
מראה את : והיה כי־יראו אתך המצרים ואמרו אשתו 12
זאת והרגו אתי ואתך יחיו : אמרי־נא אחתי את למען 13
ייטב־לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך : ויהי כבוא אברם 14
מצרימה ויראו המצרים את־האשה כי־יפה הוא

Fata ob uxorem.

מאד : ויראו אתה שרי פרעה ויהללו אתה אל־פרעה טו
ותקח האשה בית פרעה : ולאברם היטיב בעבורה 16
ויהי־לו צאן־ובקר וחמרים ועבדים ושפחת ואתנת
וגמלים : וינגע יהוה את־פרעה נגעים גדלים ואת־ביתו 17
על־דבר שרי אשת אברם : ויקרא פרעה לאברם 18
ויאמר מה־זאת עשית לי למה לא־הגדת לי כי אשתך
הוא : למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה לי לאשה 19
ועתה הנה אשתך קח ולך : ויצו עליו פרעה אנשים כ

Cap.XIII. *Reditus in Canaan,*

וישלחו אתו ואת־אשתו ואת־כל־אשר־לו : ויעל אברם יג
ממצרים הוא ואשתו וכל־אשר־לו ולוט עמו הנגבה :
ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב : וילך למסעיו 2
מנגב ועד־בית־אל עד־המקום אשר־היה שם אהלה 3
בתחלה בין בית־אל ובין העי : אל־מקום המזבח 4
אשר־עשה שם בראשנה ויקרא שם אברם בשם
יהוה : וגם־ללוט ההלך את־אברם היה צאן־ובקר ה

Separatio Lothi.

ואהלים : ולא־נשא אתם הארץ לשבת יחדו כי־היה 6
רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו : ויהי־ריב בין רעי 7
מקנה־אברם ובין רעי מקנה־לוט והכנעני והפרזי אז
ישב בארץ : ויאמר אברם אל־לוט אל־נא תהי מריבה 8
ביני

h) c. 13, 4. *Onk.* & *Ion.* & orauit.

℣. 10. i) c. 26, 1. Ruth 1, 1. Luc. 15, 14.

℣. 11. k) Exod. 14, 10.

℣. 12. l) *Ar. P.* & *timeo, ne videant.* m) c. 20, 11.

℣. 13. n) c. 20, 2. 12. c. 26, 7. o) *bene sit mihi.* ℣. 16.

℣. 15. p) animo ducendi ℣. 19. cf. 2 Sam. 11, 4.

℣. 16. q) ὁ͂ ἐυ ἐχρῆτο. c. 26, 29. Act. 27, 3. *Ion.* add. *Pharao.*

℣. 17. r) c. 20, 18.

℣. 18 s) c. 20, 3. seq.

℣. 19. t) c. 24, 51.

℣. 20. u) ὁ. συμπροπέμψαι. c. 18, 16. Act. 15, 3. c. 20, 38. *Onk.* & *Ion.* & comitati sunt.

Cap. XIII, ℣. 2. x) c. 31, 1. *Onk.* & *Ion.* potens. *Syr.* diues.

℣. 3. y) c. 12, 8.

℣. 5. z) c. 12, 16.

℣. 6. a) c. 36, 7. ὁ. οὐκ ἐχώρει. Marc. 2, 2. b) *Ar. P.* ambitus regionis.

℣. 8. c) *Ar. P.* donec tandem diceret. d) *Ar. P* non conducit, vt sit.

℣. 10. כי־ fine *Metheg* 1. 2. 3. sic ℣. 12. 14. ℣. 11. כי־ 3. & in marg. 1. ℣. 14. האשה per *Metheg* loco *Munach* 1. 2. היא 2. 13. sic 2. in ℣. 18. 19. ℣. 16. היטיב sic 2. ℣. 17. גדולים 2. ℣. 20. וישלחו per *Merca* recte 1. 2. 3. 6. 9. & *Berol.* reliqui *Darga.* CAP. XIII, 3. למסעו *defect.* quidem *Zohar* ob דרש; sed rectius *plene* scribi probat *O. T.* f. 3. b. ℣. 5. וגם per *Munach* 3. עם־אברם 3. ℣. 6. ולא per *Merca* omnes praeter 17. 18. & *Berol.* והפרזי He cum *Metheg* 11. 15.

ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך כי־אנשים אחים אנחנו׃
9 הלא כל־הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם־השמאל
י ואימנה ואם־הימין ואשמאילה׃ וישא־לוט את־עיניו
וירא את־כל־ככר הירדן כי כלה משקה לפני
שחת יהוה את־סדם ואת־עמרה כגן־יהוה כארץ
11 מצרים באכה צער׃ ויבחר־לו לוט את כל־ככר
12 הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו׃ אברם
ישב בארץ־כנען ולוט ישב בערי הככר ויאהל עד־
13 14 סדם׃ ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה מאד׃ ויהוה
אמר אל־אברם אחרי הפרד־לוט מעמו שא נא עיניך
וראה מן־המקום אשר־אתה שם צפנה ונגבה וקדמה
טו וימה׃ כי את־כל־הארץ אשר־אתה ראה לך אתננה
16 ולזרעך עד־עולם׃ ושמתי את־זרעך כעפר הארץ
אשר אם־יוכל איש למנות את־עפר הארץ גם־זרעך
17 ימנה׃ קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך
18 אתננה׃ ויאהל אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר
בחברון ויבן־שם מזבח ליהוה׃ פ
יד ויהי בימי אמרפל מלך־שנער אריוך מלך אלסר
2 כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים׃ עשו מלחמה
את־ברע מלך סדם ואת־ברשע מלך עמרה שנאב ׀
מלך אדמה ושמאבר מלך צביים ומלך בלע היא־
3 צער׃ כל־אלה חברו אל־עמק השדים הוא ים
4 המלח׃ שתים עשרה שנה עבדו את־כדרלעמר
ה ושלש־עשרה שנה מרדו׃ ובארבע עשרה שנה בא
כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויכו את־רפאים
בעשתרת קרנים ואת־הזוזים בהם ואת האימים בשוה
6 קריתים׃ ואת־החרי בהררם שעיר עד איל פארן
7 אשר על־המדבר׃ וישבו ויבאו אל־עין משפט הוא

קדש B 2 בב

Lothi habitatio Sodom,

Iterata promissio ad Abramum.

Cap.XIV. *Bellum inter Reges Orientis.*

בוים ק׳

e) c. 14, 12. Act. 7, 26. *Ar. P.* habentes cognationem.
℣. 9. f) ℣. 11. 14. c. 10, 5. 32. g) *Onk.* & *Ion.* si tu versus *septentrionem.* h) 2 Sam. 14, 19. 2 Par. 12, 2. *Onk.* & *Ion.* tunc ego versus *meridiem.* i) Es. 30, 21. Ez. 21, 21.
℣. 10. k) ὁ. τὴν περίχωρον. ℣. 11. Matth. 3, 5. l) Ez. 45, 15. *Onk. Ion.* & *Syr.* locus irriguus. m) c. 2, 8. Ez. 36, 35. Ioel 2, 3. n) prolepsis. c. 19, 22.
℣. 11. o) ℣. 10. 12. 1 Reg. 7, 46.
℣. 12. p) ℣. 9. q) ℣. 18.
℣. 13. r) c. 18, 20. Ez. 16, 49. ὁ. πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοί. Io. 9, 31. *Onk.* mali in divitiis suis, & peccantes corporibus suis. sic *Ion.* qui plura etiam eorum vitia commemorat.
℣. 14. s) ὁ. λίβα. Act. 27, 12.
℣. 15. t) c. 12, 7.
℣. 16. u) Deut. 10, 22. Es. 48, 19. Ier. 33, 22. Hos. 2, 1.
℣. 17. x) *Ion.* add. & fac in ea possessionem.
℣. 18. y) ℣. 12. Ps. 105, 13. *Ar. P.* fixit igitur Abram tentoria diversis in diversoriis, donec veniret. z) c. 14, 13. a) c. 12, 7. 8.
Cap. XIV, ℣. 1. b) fortassis *Galilaea gentium.* Es. 8, 23. Matth. 4, 15.
℣. 2. c) ℣. 8. c. 19, 22.
℣. 3 d) Num. 34, 12. Deut. 3, 17. cf. Deut. 29, 23.
℣. 5. e) c. 15, 20. Deut. 2, 11. 20. f) Ios. 15, 31. g) Deut. 2, 10. seq.
℣. 6. h) Deut. 2, 12. i) c. 32, 4.
℣. 7. k) prolepsis. Num. 20, 12.

℣. 8. ובינך 1. 2. אחים per *Kamets* 1. 3. ℣. 10. כגן per *Mahpach* 1. 3. su. 2. ℣. 14. שא נא sed שא per *Munach* ex *En hakk.* 1. ℣. 16. גם plerique, sed per *Merca* 17. 18. *Ber.* & in marg. 1. ℣. 18. ויבא per *Tbhir* recte *Berol.* 1. 2. 3. 6. 9. sec. *O. T.* f. 3. b. reliqui *Darga*, male. CAP. XIV, 1. כדרלעמר 2. 3. 6. 7. 8. &c. sed כדרלעמר scribendum esse, copiose ostendit *O. T.* f. 3. b. ℣. 3. ים per *Pa*[...] 1. 3. ℣. 5. ואת־האימים sic per *Makk.* 1. 3. *He* per *Munach* pro *Metheg* 2. 6. 9. בשוה per *Segol* 1. 2. 3. &c. contra *O. T.* f. 4. a. ℣. 6. בהררם 1. 2. sic in nonnullis libris reperit *M. I.*

קדש ויכו את־כל־שדה העמלקי וגם את־האמרי
הישב בחצצן תמר׃ ויצא מלך־סדם ומלך עמרה 8
ומלך אדמה ומלך צביים ומלך בלע הוא־צער ויערכו
אתם מלחמה בעמק השדים׃ את כדרלעמר מלך 9
עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך
מלך אלסר ארבעה מלכים את־החמשה׃ ועמק י
השדים בארת בארת חמר וינסו מלך־סדם ועמרה
ויפלו־שמה והנשארים הרה נסו׃ ויקחו את־כל־ 11
רכש סדם ועמרה ואת־כל־אכלם וילכו׃ ויקחו את־ 12
לוט ואת־רכשו בן־אחי אברם וילכו והוא ישב בסדם׃
ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני 13
ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם בעלי ברית־
אברם׃ וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את־ 14
חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף
עד־דן׃ ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם טו
עד־חובה אשר משמאל לדמשק׃ וישב את כל־ 16
הרכש וגם את־לוט אחיו ורכשו השיב וגם את־
הנשים ואת־העם׃ ויצא מלך־סדם לקראתו אחרי 17
שובו מהכות את־כדרלעמר ואת־המלכים אשר
אתו אל־עמק שוה הוא עמק המלך׃ ומלכי־צדק 18
מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון׃
ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים 19
וארץ׃ וברוך אל עליון אשר־מגן צריך בידך ויתן־לו כ
מעשר מכל׃ ויאמר מלך־סדם אל־אברם תן־לי כא
הנפש והרכש קח־לך׃ ויאמר אברם אל־מלך סדם 22
הרמתי ידי אל־יהוה אל עליון קנה שמים וארץ׃ אם־ 23
מחוט ועד שרוך־נעל ואם־אקח מכל־אשר־לך ולא
תאמר אני העשרתי את־אברם׃ בלעדי רק אשר 24
אכלו

צבוים ק

lades egis So- om & so- orum.

oliatio odom & iptiuitas othi.

iberatio othi & liquo- um.

lelchise- ieci oc- irsus.

brami ecimæ.

enunci- tio spoli- rum.

l) prolepsis c. 38, 10. m) 2 Par. 20, 2.

℣. 10. n) *bituminis.* (5) c. 11, 3. o) 1 Sam. 31, 1.

℣. 11. p) secure. Iud. 18, 21. 24. Matth. 13, 25.

℣. 12. q) c. 13, 8.

℣. 13. r) *ab Ebero.* c. 10, 21. 25. s) ℣. 24. c. 13, 18. c. 18, 1.

℣. 14. t) *Ar. P. & E.* cognatus suos. sic ℣. 16. ο. ὁ ἀδελφιδοῦς c. 12, 5. u) Hab. 1, 17. *Onk. Ion.* & armauit. x) *Ion. quos adsuefecerat ad bellum.* y) c. 17, 12. z) Iud. 4, 16. 2 Sam. 20, 10. Ef. 41, 2. 3.

℣. 15. a) Ef. 41, 2. 3. b) *Onk. & Ion.* quæ est *a septentrione.*

℣. 17. c) ὁ. ἀπὸ τῆς κοπῆς. Hebr. 1, 7. d) 2 Sam. 18, 18.

℣. 18. e) Ios. 10, 1. Pſ. 110, 4. Hebr. 5, 6. 11. c. 7, 1. f) Pſ. 76, 3. g) ad reficiendum Abramum. Deut. 23, 5. Iud. 8, 5. 6. 15. cf. Ioh. 6, 33. seqq. Hebr. 5, 11. Zach. 9, 17. *Ion. produxit* illi (Abramo). h) ℣. 19. 20, 22.

℣. 19. i) c. 24, 31. Prou. 3, 33. k) ℣. 22. Pſ. 139, 13.

℣. 20. l) *tradidit* (3) Hos. 11, 8. Prou. 4, 9. m) Hebr. 7, 2. n) *Ion.* add. *quæ reduxerat.*

℣. 22. o) gestus *iurantis.* Dan. 12, 7. Apoc. 10, 5. sic add. *Ion. iureiurando.* Ita *Ar. P. & E.* sed *Onk.* add. in *precibus.*

℣. 23. p) ellipsis iuramenti. cf. 1 Sam. 14, 44. q) *corrigiam* (2) Ef. 5, 27. r) *Hier. & Ion.* ne sis *superbiens* dicendo.

℣. 24. s) c. 41, 16.

℣. 7. את כל־ per *Merca & Tsere* sub א *Buxt.* &c. contra *O. T.* f. 4. a. האמרי *Metheg* loco *Mun.* 2. ℣. 8. הוא per *Munach* 2. 3. ℣. 10. ויפלו cum *Metheg* ante *Patach* 1. 2. ℣. 12. ויקחו per *Grashaim* 2. רכושׁ *plene* 2. ℣. 13. ברית per *Merca* præc. *Mak.* 1. ℣. 15. עליהם sine *Psik Buxt.* sed contra *Maſ.* 1. 3. *Erffurt.* & *O. T.* משמאל per *Merca* præc. *Tiphcha* 1. ℣. 16. הרכוש *plene* 2. 3. contra *Maſ.* & *Erff.* ℣. 19. קנה per *Segol* 1. 2. 3. sic ℣. 22. 23. קונה *plene* 3. ℣. 20. ויתן sed cum *Metheg* 1. 2. ℣. 23. ועד־שרוך h. 2. 3.

אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר
טו אשכל וממרא הם יקחו חלקם׃ ס אחר ׀ *Cap. XV. Subsecuta promissio de semine.*
הדברים האלה היה דבר־יהוה אל־אברם במחזה
לאמר אל־תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה
ב מאד׃ ויאמר אברם אדני יהוה מה־תתן־לי ואנכי
3 הולך ערירי ובן־משק ביתי הוא דמשק אליעזר׃ ויאמר
אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן־ביתי יורש אתי׃
4 והנה דבר־יהוה אליו לאמר לא יירשך זה כי־אם אשר
ה יצא ממעיך הוא יירשך׃ ויוצא אתו החוצה ויאמר
הבט־נא השמימה וספר הכוכבים אם־תוכל לספר
6 אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך׃ והאמן ביהוה ויחשבה *Abrami fides iustificans.*
7 לו צדקה׃ ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מאור
8 כשדים לתת לך את־הארץ הזאת לרשתה׃ ויאמר
9 אדני יהוה במה אדע כי אירשנה׃ ויאמר אליו קחה *Sacrificium mysticum.*
לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר
י וגוזל׃ ויקח־לו את־כל־אלה ויבתר אתם בתוך
ויתן איש־בתרו לקראת רעהו ואת־הצפר לא בתר׃
11 וירד העיט על־הפגרים וישב אתם אברם׃ ויהי השמש 12
לבוא ותרדמה נפלה על־אברם והנה אימה חשכה
13 גדלה נפלת עליו׃ ויאמר לאברם ידע תדע כי־גר *Prædictio seruitutis.*
יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע
14 מאות שנה׃ וגם את־הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי־
טו כן יצאו ברכש גדול׃ ואתה תבוא אל־אבתיך בשלום
16 תקבר בשיבה טובה׃ ודור רביעי ישובו הנה כי לא־
17 שלם עון האמרי עד־הנה׃ ויהי השמש באה ועלטה
היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים
18 האלה׃ ביום ההוא כרת יהוה את־אברם ברית לאמר *Consummatio fœderis.*
לזרעך נתתי את־הארץ הזאת מנהר מצרים עד־הנהר
הגדל

Cap. XV, 1. *t*) Ef. 1, 1. *Onk. Hier.* & *Ar. E.* per *prophetiam*. *Ar. P.* per reuelationem. *u*) *Hier.* & *Ion.* add. ab hoſtibus tuis. *x*) *Onk. Hier. Ion. Verbum meum.* *y*) Deut. 33, 29. 2 Sam. 22, 31. Pſ. 3, 4. *z*) Sap. 5, 2. 15. ὁ. ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα. Mat. 5, 12.
℣. 2. *a*) *Diſcurſitationis* (1) cf. Eſ. 33, 4. *Onk.* & *Ion.* gubernator domus meæ. ſic *Ar. P.* & *E.*
℣. 3. *b*) c. 14, 14. Coh. 2, 7.
℣. 4. *c*) Eſ. 48, 19.
℣. 5. *d*) Mat. 4, 1. *e*) *Ar. P.* tenta numerare. *f*) Ier. 33, 22. 1 Reg. 3, 8. *g*) cum carnale, tum *ſpirituale*. c. 22, 17. Deut. 1, 10. Eſ. 53, 10. 1 Par. 27, 23. Apoc. 7, 4. ſeq. Rom. 4, 18.
℣. 6. *h*) *Onk.* & *Ion.* in Verbum Domini. *i*) Pſ. 32, 2. Rom. 4, 3. Gal. 3, 6. Iac. 2, 23. Hebr. 11, 1. *k*) Pſ. 106, 31.
℣. 7. *l*) c. 11, 31. *m*) ℣. 18. c. 12, 7. Ier. 11, 5.
℣. 8. *n*) non dubit. ſed *quærentis*. 2 Reg. 20, 8. Luc. 1, 34.
℣. 9. *o*) *pullum columbæ* (2) Deut. 32, 11.
℣. 10. *p*) & *diſſec.* bis h. l. *q*) *partem* (4) Ier. 34, 18. 19. Cant. 2, 17.
℣. 11. *r*) *volucr. rap.* (8) Eſ. 18, 6. *s*) *flatu abegit* (3) Eſ. 40, 7. Pſ. 147, 18.
℣. 12. *t*) c. 2, 21. ὁ. ἔκστασις. cf. Num. 12, 6. *u*) *tenebræ* (5) Pſ. 18, 12. Pſ. 139, 12.
℣. 13. *x*) Ex. 12, 40. Act. 7, 6.
℣. 14. *y*) Hebr. 13, 4. *z*) Ex. 5, 22. c. 12, 36.
℣. 15. *a*) 2 Reg. 22, 20. ὁ. ἐν εἰρήνῃ. Luc. 2, 29. *b*) 1 Par. 29, 28.
℣. 16. *c*) ὁ. ἀναπέπληρ. Mat. 23, 32. *d*) *caligo* maxima (4) Ez. 12, 6. 7. 12. *e*) more pangentium *fœdus*, Ier. 34, 18. *f*) *ſegmenta* (2) Pſ. 136, 13. ὁ. διχοτομημάτων. cf. Mat. 24, 51.
℣. 18. *g*) ℣. 7. c. 12, 7. *h*) cf. 1 Reg. 5, 1. 2 Par. 9, 26. *Ion.* a Nilo Ægypti.

℣. 2. אברם per *Sakephk*. in textu, ſed in marg. *Rbhia* 1. תתן *Chirek* cum *Metheg* 1. 2. ℣. 5. יהיה per *Merca* præc. *Tiphcha* 1. & *Bomb.* ℣. 6. לו ſine *Dageſch* 3. *Berol. Leusd. Clod.* ℣. 7. יהוה per *Sakephk. Berol.* 17. 18. ℣. 9. וגזל *defect.* eraſo ו, ſe. 1. cum nota לית חסר ſic ſe. *Maſor. Erff.* ſed huic recentior manus *plene* adſcripſit cum לית ומלא ℣. 11. העיט *Ain* per *Kamets* 7. 8. ex male intellecta *Maſora*, quæ de *præfixo* ה intelligenda; *Patach* probat O.T., ℣. 16. לא per *Merca*, præced. *Munach* 1. 2., ℣. 17. הגזרים per *Tiphcha* præc. *Merca* 1, 2. ℣. 18. נתתי את־הארץ הזאת 2. & in marg. נתתי 1.

19 הגדל נהר־פרת׃ את־הקיני ואת־הקנזי ואת הקדמני׃
כ ואת־החתי ואת־הפרזי ואת־הרפאים׃ ואת־האמרי
21 ואת־הכנעני ואת־הגרגשי ואת־היבוסי׃ ס

Cap.XVI. Sara sterilis Hagarem substituit,

טז ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית
2 ושמה הגר׃ ותאמר שרי אל־אברם הנה־נא עצרני
יהוה מלדת בא־נא אל־שפחתי אולי אבנה ממנה
3 וישמע אברם לקול שרי׃ ותקח שרי אשת־אברם
את־הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת
אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו

quae grauida heram despicit,

4 לאשה׃ ויבא אל־הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל
ה גברתה בעיניה׃ ותאמר שרי אל־אברם חמסי עליך
אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל

נקוד על י׳ בתרא

6 בעיניה ישפט יהוה ביני ובינך׃ ויאמר אברם אל־

aufugit;

שרי הנה שפחתך בידך עשי־לה הטוב בעיניך ותענה
7 שרי ותברח מפניה׃ וימצאה מלאך יהוה על־עין
8 המים במדבר על־העין בדרך שור׃ ויאמר הגר
שפחת שרי אי־מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני

reuocata

9 שרי גברתי אנכי ברחת׃ ויאמר לה מלאך יהוה שובי
י אל־גברתך והתעני תחת ידיה׃ ויאמר לה מלאך
11 יהוה הרבה ארבה את־זרעך ולא יספר מרב׃ ויאמר
לה מלאך יהוה הנך הרה וילדת בן וקראת שמו
12 ישמעאל כי־שמע יהוה אל־עניך׃ והוא יהיה פרא
אדם ידו בכל ויד כל בו ועל־פני כל־אחיו ישכן׃
13 ותקרא שם־יהוה הדבר אליה אתה אל ראי כי
14 אמרה הגם הלם ראיתי אחרי ראי׃ על־כן קרא לבאר

parit Ismaelem,

טו באר לחי ראי הנה בין־קדש ובין ברד׃ ותלד הגר
לאברם בן ויקרא אברם שם־בנו אשר־ילדה הגר
16 ישמעאל׃ ואברם בן־שמנים שנה ושש שנים בלדת־
הגר

℣. 20. i) c. 14, 5.

Cap. XVI. ℣. 1. k) c. 12, 16.

℣. 2. l) c. 20, 18. m) c. 6, 4. n) c. 30, 3. Deut. 25, 9. *Syr.* solatium accipiam. *Ar.P.* domus mea aedificabitur.

℣. 5. o) *tibi imputanda.* Ier. 51, 35. p) *caussam meam aget.* 1 Sa. 24, 13. 16.

℣. 6. q) *Ion.* in potestate tua. r) c. 31, 50. s) Coh. 10, 4.

℣. 7. t) qs. studiose quaesitam. Deut. 32, 10. ὁ. εὗρε. cf. Mat. 18, 12. 13. u) qui ipse DOMINVS ℣. 10. 13. c. 22, 11. Es. 48, 16. Zach. 1, 11. seqq. x) c. 20, 1. c. 25, 18.

℣. 9. y) Ex. 10, 3. ὁ. ταπεινώθητι. cf. 1 Petr. 5, 6. *Onk.* *subiice te* (tq. ancilla). ita *Syr.*

℣. 10. z) cf. c. 17, 20. c. 21, 13.

℣. 11. a) *Onk.* acceptauit Dominus orationem tuam. *Ion.* reuelata est coram Domino afflictio tua.

℣. 12. b) *indomitus.* Ier. 2, 24. Iob. 39, 5. c) *Ion.* similis onagro inter homines. *Ar.P.* agrestior hominibus (ceteris). *Ar.E.* *ferus* inter homines. d) c. 25, 18. *Syr.* iuxta terminum.

℣. 13. e) *Onk.* orauit in nomine Domini. sic *Hier.* praemittendo: gratias egit; quod etiam habet *Ion.* f) c. 32, 31. Iud. 13, 22. g) *posteriora.* 2 Sam. 2, 23. Ex. 33, 23.

℣. 14. h) c. 24, 62.

℣. 15. i) ℣. 11.

℣. 18. הגדול *Bomb. Buxt.* &c. contra *O. T.* f. 4. a. Cap. XVI, 5. שרי per *Munach* seq. *Meth.* & *Mak.* 3. & *Ber.* ex *O. T.* reliqui omnes *Pasek* cum *Munach* seq *Munach.* ℣. 5. ובינך, ne sine *Iod* 2. *Punctum irregulare* notat *Mas.* h. l. & Num. 3, 39. item *O. T.* idque ובינך *Cthibh* וביניך *Keri* notare existimat Cl. *Hillerus* de *Keri* & *Cthibh* p. 4. ℣. 8. ותאמר per *Sakephgad.* *Lond.* *Clod.* & *Berol.* recte ex *O. T.* reliqui male *Rbhia.* ℣. 11. ויולדת *plene Steph. Vat. Hutt.* contra *Mas.* ℣. 16. ואברם per *Sakephg.* *Lond.* *Clod.* *Ber.* reliqui per *Sakephk.* & *Kadma* contra *O. T.*

יו הגר את־ישמעאל לאברם׃ ס ויהי אברם | Cap. XVII.
בן־תשעים שנה ותשע שנים וירא יהוה אל־אברם | *Confirmatur*
ויאמר אליו אני־אל שדי התהלך לפני והיה תמים׃ | *fœdus & promissio*
2 ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד׃
3 ויפל אברם על־פניו וידבר אתו אלהים לאמר׃ אני
4 ה הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים׃ ולא־יקרא | *augmento nominis Abrahami,*
עוד את־שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב־המון
6 גוים נתתיך׃ והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים
7 ומלכים ממך יצאו׃ והקמתי את־בריתי ביני ובינך
ובין זרעך אחריך לדרתם לברית עולם להיות לך
8 לאלהים ולזרעך אחריך׃ ונתתי לך ולזרעך אחריך
את ארץ מגריך את כל־ארץ כנען לאחזת עולם
9 והייתי להם לאלהים׃ ויאמר אלהים אל־אברהם
ואתה את־בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדרתם׃
י זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך | *signo circumcisionis,*
11 אחריך המול לכם כל־זכר׃ ונמלתם את בשר
12 ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם׃ ובן־שמנת
ימים ימול לכם כל־זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת־
13 כסף מכל בן־נכר אשר לא מזרעך הוא׃ המול
ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם
14 לברית עולם׃ וערל זכר אשר לא־ימול את־בשר
ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את־בריתי
טו הפר׃ ס ויאמר אלהים אל־אברהם | *auctiore nomine Sarah.*
שרי אשתך לא־תקרא את־שמה שרי כי שרה שמה׃
16 וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה
17 לגוים מלכי עמים ממנה יהיו׃ ויפל אברהם על־פניו
ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה־שנה יולד ואם־שרה
18 הבת־תשעים שנה תלד׃ ויאמר אברהם אל־

האלהים B 4 בד

Cap. XVII, ỳ. 1. k) c. 5, 22. 24. Col. 1, 10. Hebr. 11, 7. seq. l) *Ar. P.* & *E.* in obedientia mea. m) Ps. 119, 1. Mat. 5, 48. *Syr.* sine macula. cf. Cant. 4, 7. Eph. 1, 4. c. 5, 27. Col. 1, 22. ἀμεμπτος, Luc. 1, 6.

ỳ. 2. n) ỳ. 10. o) ỳ. 6. 20.

ỳ. 4. p) *quod ad me attinet*, cf. ỳ. 1. c. 24, 27. q) ỳ. 5. Rom. 4, 17.

ỳ. 5. r) Neh. 9, 7. s) c. 12, 2.

ỳ. 6. t) Iob. 29, 2. u) ỳ. 16. c. 35, 11. &c.

ỳ. 7. x) ỳ. 8. Leu. 26, 12. Ier. 30, 22. Ez. 37, 27. 2 Cor. 6, 16. y) Deut. 29, 12.

ỳ. 8. z) c. 12, 7. &c.

ỳ. 10. a) signum pacti. v. 11. Rom. 4, 11. b) ỳ. 12. Luc. 2, 21. Act. 7, 8.

ỳ. 11. c) Deut. 10, 16. Ier. 4, 4. Col. 2, 11.

ỳ. 12. d) ỳ. 10. Leu. 12, 3. e) ỳ. 13. 27. c. 14, 14. f) *Onk.* emtus argento. sic *Ion.* & *Syr.*

ỳ. 15. g) cf. ỳ. 5.

ỳ. 16. h) c. 21, 1. i) cf. Rom. 4, 18.

ỳ. 17. k) ỳ. 19. c. 18, 12. 13. c. 21, 3. *Onk.* & gauisus est. *Hier.* & *Ion.* admiratus est. *Ar. P.* risit præ gaudio. l) He admirat. 2 Sam. 15, 27. Ier. 31, 20. m) *Onk.* erit filius? sic *Ion.* & *Syr.* n) cf. Rom. 4, 19. seqq.

ỳ. 1. אני־ sic sine *Metheg* 1. 2. 15. & *Berol.* ỳ. 6. והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים 1. ỳ. 7. והקימתי *Ki plene* 2. *Steph. Hutt.* contra *Maf. Erff.* ad Gen. 9, 11. ỳ. 8. מגוריך plene 2. ỳ. 10. וביניכם per *Metheg* loco *Mun.* 1. 2. ỳ. 12. מכל־ 2. ỳ. 14. ההיא 2. ỳ. 16, אתה per *Rbhia* 6. 9. & in marg. 1. male. ỳ. 17. ויצחק *Chet* per *Kamets Bomb. Lensd. Clod. Berol.* & *O. T.* reliqui per *Patach.* מאה־ Ita *Metheg* ponunt 17. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 4. b. sed מאה־ reliqui, præter 1. & 3. qui *Metheg* prorsus non habent, sec. notam 1. כן ברובס בלי מתג תחת המב׃ Ibid. הבת תשעים־ in marg. 1.

Pronunciatio Isaaci.

הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים 19
אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק
וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃

Benedictio Ismaelis.

וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה ׀ בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי כ
אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃ וְאֶת־בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק 21
אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת׃

Circumcisio Abrahami & domesticorum.

וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם׃ וַיִּקַּח 22 23
אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת
כָּל־מִקְנַת כַּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל
אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ
אֱלֹהִים׃ וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר 24
עָרְלָתוֹ׃ וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ כה
אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם 26
וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃ וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף 27
מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ׃

פ פ פ ד 4

Cap. XVIII. *Apparitio diuina in Mamre.*

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־ יח
הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה 2
אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל

קדש *Abrahami hospitalitas.*

וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן 3
בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ׃ יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם 4
וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃ וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם ה
וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־
עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ וַיְמַהֵר 6
אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים
קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃ וְאֶל־הַבָּקָר רָץ 7
אברהם

℣. 18. o) Hos. 6, 2. *Ion.* *viuat, & seruiat* coram te.
℣. 19. p) c. 42, 21. *Onk. Ion.* & *Syr.* in veritate. q) c. 18, 10. c. 21, 1. r) ℣. 17.
℣. 20. s) v. 2. 6. Deut. 6, 5. t) c. 25, 16. u) c. 16, 10. c. 21, 13.
℣. 21. x) *spirituale* in Christo Luc. 1, 55. Ro. 9, 5. 7. seqq. Gal. 3, 16. 17. y) c. 18, 10. Ro. 9, 9.
℣. 22. z) *Onk.* & *Ion.* Gloria Domini. *Ar. E.* lux Dei.
℣. 23. a) ℣. 26. c. 7, 13.
℣. 27. b) c. 14, 14. Coh. 2, 7. cf. Ex. 21, 4.

Cap. XVIII. ℣. 1. c) *Hier.* Verbum Domini. *Ion.* Gloria Domini. d) c. 13, 18. c. 14, 13. 24. e) 1 Sa. 11, 9. 11. 2 Sa. 4, 5. ό. μεσημβρίας.
℣. 2. f) ℣. 22. cf. Hebr. 13, 2.
℣. 3. g) ℣. 13. 22. 27. 30. c. 19, 2. c. 20, 4.
℣. 5. h) Iud. 19, 5. 1 Re. 13, 7. Ps. 104, 15. i) *quandoquidem* Numer. 14, 43. Iud. 6, 22.
℣. 6. k) ellipsis: *& sume* 1 Re. 22, 8. Sic *Ar. P.* add. *accipere.*

℣. 19. והקימתי *Ki plene* 2. *Steph. Hutt.* contra *Mas. Erff.* ad c. 9, 11. & O. T. אשתך per *Rbhia* bene O. T. בכל הספרים הוא ברביע; at nostri per *Sakephk.* ℣. 20. והפריתי *re defect.* 2. contra *Mas.* ad ℣. 6. ℣. 21. לך *Psik*, quod hab. *Venet. Buxt.* aliique, reiicit O. T. ℣. 22. ויעל אלהים מעל 1. 2. CAP. XVIII, 3. Notam קדש habent *Leusd. Clod.* & *Berol.* Vide etiam Differt. *R. Mosis* Hannakkdan ad *Mas. fin.* f. 8. d. ℣. 6. עגות sine *Dagesch* scribendam ex MSStis, aliisque & O. T.

אברהם ויקח בן־בקר רך וטוב ויתן אל־הנער
8 וימהר לעשות אתו׃ ויקח חמאה וחלב ובן־הבקר
אשר עשה ויתן לפניהם והוא־עמד עליהם תחת העץ
9 ויאכלו׃ ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה נקיד על איו
י באהל׃ ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה־בן *Confirmatio*
לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו׃ *certa pro-*
11 ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה *missi se-*
12 ארח כנשים׃ ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי *minis.*
13 בלתי היתה־לי עדנה ואדני זקן׃ ויאמר יהוה אל־
אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד
14 ואני זקנתי׃ היפלא מיהוה דבר למועד אשוב אליך פתח בס״ף
טו כעת חיה ולשרה בן׃ ותכחש שרה לאמר לא
16 צחקתי כי יראה ויאמר לא כי צחקת׃ ויקמו משם
האנשים וישקפו על־פני סדם ואברהם הלך עמם
17 לשלחם׃ ויהוה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני *Reuelatio*
18 עשה׃ ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו־בו *excidii*
19 כל גויי הארץ׃ כי ידעתיו למען אשר יצוה את־בניו *Sodomæ.*
ואת־ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה
ומשפט למען הביא יהוה על־אברהם את אשר־דבר
כ עליו׃ ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה כי־רבה וחטאתם
21 כי כבדה מאד׃ ארדה־נא ואראה הכצעקתה הבאה
22 אלי עשו כלה ואם־לא אדעה׃ ויפנו משם האנשים
23 וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני יהוה׃ ויגש *Interces-*
אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם־רשע׃ *sio Abra-*
24 אולי יש חמשים צדיקם בתוך העיר האף תספה *hami sex-*
ולא־תשא למקום למען חמשים הצדיקם אשר *tuplex.*
כה בקרבה׃ חללה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק
עם־רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל־

הארץ B 5 כה

℣. 7. l) c. 21, 14. m) *Ar. P.* & *E.* parare. ℣. 8. n) Ier. 52, 12. Neh. 12, 44. ὁ. παρειστήκει. Luc. 1, 19. *Onk.* & *Ion.* *ministrans* coram ipsis. o) c. 19, 3. Tob. 12, 19. Luc. 24, 43. ℣. 9. p) sc. proprio suo. c. 24, 67. ℣. 10. q) ℣. 14. 2 Reg. 4, 16. 17. ὁ. κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον. Rom. 9, 9. r) c. 21, 1. ℣. 11. s) ὁ. προβεβηκότες ἡμερῶν. Luc. 1, 7. t) c. 31, 35. Rom. 4, 19. ℣. 12. u) *Ion.* & admirata est. x) Deut. 8, 4. c. 29, 4. y) Sap. 7, 2. z) 1 Petr. 3, 6. ℣. 13. a) ℣. 3. 22. ℣. 14. b) Ier. 32, 17. 27. ὁ. μὴ ἀδυνατήσει; Luc. 1, 37. ℣. 16. c) *versus* c. 1, 20. c. 19, 28. d) c. 12, 20. ℣. 17. e) Am. 3, 7. Ps. 25, 14. f) add. *Hier.* *amico meo.* cf. Iac. 2, 23. *Syr.* seruo meo. ℣. 18. g) c. 12, 3. &c. ℣. 19. h) Ex. 33, 12. 17. Ps. 1, 6. i) ὁ. συντάξει. Mat. 26, 19. k) ὁ. κρίσιν. Mat. 23, 23. ℣. 20. l) *Ar. P.* vox *oppressorum* in Sodoma. m) c. 13, 13. Ez. 16, 49. 50. n) Es. 24, 20. ℣. 21. o) c. 11, 7. p) c. 11, 5. Ier. 32, 19. Ez. 16, 50. Am. 9, 8. q) c. 19, 13. cf. Ion. 1, 2. r) Ez. 11, 13. ℣. 22. s) ℣. 2. c. 19, 1. t) *Onk.* in precibus. sic *Ion.* cf. Ier. 15, 1. ℣. 23. u) ὁ. ἐγγίσας. Iac. 4, 8. x) ℣. 24. Es. 7, 20. ℣. 24. y) ℣. 23. c. 19, 27. cf. Deut. 29, 18. z) ℣. 26. ℣. 25. a) c. 44, 18. b) c. 44, 6. c) np. Messias. Io. 5, 22. 27. Act. 10, 42. c. 17, 31.

℣. 8. והוא per *Kadma* 1. 3. *Bomb. Buxt.* contra *O. T.* ℣. 12. pro בקרבה maluerunt LXXII. scribere בקרוביה *inter propinquos suos, Megillah* f. 9. a. idque ad conciliandum c. 17, 17. ℣. 14. מיהוה *Iod* sine *Schua* *Steph. Hutt. Angl. Leusd.* למועד per *Rbbia* *Leusd. Clod. Berol.* at *Graschaim* reliqui & ex עין שלא *Mas. parua* 1. ℣. 15. ותכחש *Ca* per *Kamets* 1. 3. & quidem secundum notam 1. הקורא היתה רגילה לצחק *quod alias solita non fuerit ridere:* eandem lepidam rationem habet *Mas. parua* *Buxt.* it. *Dissert. ad Mas. fin.* f. 5. b. ℣. 15. צחקת *Chet* per *Patach* 1. cum nota, sic *Mas. Erff.*

הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא 26
בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־
הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃ וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא 27
הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃ אוּלַי 28
יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה
אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם
אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי 29
יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר
הָאַרְבָּעִים׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי ל
יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם
שְׁלֹשִׁים׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי 31
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר
הָעֶשְׂרִים׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־ 32
הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית
בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־ 33
Cap.XIX. *Hospitalitas Lothi erga Angelos.*
אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃ וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים יט
סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם
לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָּא־ 2
חול אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם
ל׳ דגושה וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹּא כִּי
בָרְחוֹב נָלִין׃ וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ 3
אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ׃
Sodomitarum facinus & pœna.
טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת 4
מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה׃ וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט ה
וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה
הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם׃ וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה 6
וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו׃ וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃ הִנֵּה־ 7 8
נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא
אתהן

d) Iob. 8,3. Es. 11, 3.4.
℣. 26. e) Ier. 5, 1.
℣. 27. f) *propesui mihi.* ℣. 31. Ex. 2, 21. Deut. 1, 5. Ios. 17, 12. *Onk.* multum locutus sum. *Ar. P.* longius protraxi sermonem. g) ℣. 3. h) c. 3, 19. ℣. 28. i) ℣. 31.32.
℣. 30. k) ℣. 32. Iud. 6, 39. l) ℣. 3.
℣. 31. m) ℣. 27. Iud. 17, 11. c. 19, 6.
℣. 32. n) ℣. 30.
℣. 33. o) c. 19, 17. p) ἐπαύσατο λαλῶν. Luc. 5, 4.
Cap. XIX, ℣. 1. q) ℣. 12. c. 18, 2. 22.
℣. 2. r) aliud c. 18, 3. s) ὀ. καταλύσατε. Marc. 14, 14.
℣. 3. t) 2 Reg. 2, 17. ὀ. κατεβιάσατο. ℣. 9. Luc. 24, 29. *Ion.* & supplex oravit. u) c. 18, 8.
℣. 4. x) Iud. 19, 22. seqq.
℣. 5. y) Es. 3, 9. Ro. 1, 27. *Ion.* vt rem habeamus cum illis. sic *Ar. P.*
℣. 7. z) c. 43, 6.

℣. 26. בסדם per *Sakephk.* præc. *Munach* 1. CAP. XIX. ℣. 2. הנה־ cum *Makk.* 1. 2. ita sequente *Munach* sub נה quidam in *O. T.* bene; *Nun* per *Tsere* 3. *Steph. Hutt.* sed *Segol* cum *Kimchio* aliisque probat *O. T.* f. 4. b. אדני per *Kamets* male *Steph.* & contra *Masor.* 2. & *Erff.* h. l. & *Mas.* 1. ad Gen. 10, 23. Notam חול hab. *Lond. Clod.* & *Berol.* Conf. Differt. ad *Mas. fin.* f. 8. d. ויאמרו cum accentu *milel* 1. 2. fu. 3. ℣. 3. ויסרו *plene* 2. ℣. 8. אוציאה־נא *Nun* sine *Dagesch Euphon.* 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. contra *O. T.*

אֹתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים
הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי׃
9 וַיֹּאמְרוּ ׀ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט
שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
י וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃ וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ
11 אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃ וְאֶת־
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־
12 גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח׃ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט *Denunciatio excidii Sodomae imminentis.*
עֹד מִי־לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר
13 הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃ כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם
הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה
14 לְשַׁחֲתָהּ׃ וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר ׀ אֶל־חֲתָנָיו ׀ לֹקְחֵי בְנֹתָיו
וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה צ׳ דגושה
טו אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃ וּכְמוֹ הַשַּׁחַר *Ereptio Lothi & suorum.*
עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־
אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֺן
16 הָעִיר׃ וַיִּתְמַהְמָהּ ׀ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ
וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ
17 מִחוּץ לָעִיר׃ וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר
הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־
18 הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃ וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם
19 אַל־נָא אֲדֹנָי׃ הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל קדש
חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא
כ אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃ הִנֵּה־
נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה *Supplicatio Lothi pro asylo Zoar.*
21 נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־
22 הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל
לעשות

℣. 8. a) *illis.* ℣. 25. c. 26, 4.
℣. 9. b) Sap. 2, 12-20. 2 Petr. 2, 7. 8.
℣. 11. c) *caecitatibus.* (3) 2 Reg. 6, 18. cf. Ps. 69, 24. Sap. 19, 17. Act. 13, 11. d) Ier. 9, 4. e) 1 Sam. 20, 21. 36.
℣. 13. f) c. 18, 20. 21.
℣. 14. g) Iob. 12, 4.
℣. 15. h) Ex. 5, 13. i) 1 Par. 29, 17. k) ℣. 17. Ier. 51, 6. Apoc. 18, 4. l) *Ar. P. per poenam descendentem propter culpam* populi vrbis.
℣. 16. m) c. 43, 10. Hab. 2, 3. Ps. 119, 60. n) ob *clementiam.* (2) Es. 63, 9. Mal. 3, 17. 18. o) Iudae ℣. 23.
℣. 17. p) DNVS ℣. 18. c. 18, 33. q) ℣. 19. seq. r) 1 Reg. 19, 3. 2 Reg. 7, 7. s) ὁ. μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω. Luc. 17, 31. t) c. 45, 9. u) c. 18, 23. 24. Num. 16, 26.
℣. 20. x) Ps. 42, 7. *Ion. add. & parua sunt peccata eius.*
℣. 21. y) c. 32, 21. ὁ. ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον. Prou. 18, 5. Iudae ℣. 16.

℣. 14. ויצא *milel Buxt. & Berol.* reliqui omnes *milra.* ℣. 15. הנמצאות *plene* 2. ℣. 16. ויתמהמה mire variant in scriptione; *Metheg* n. sub *Vau* ponunt *Bomb.* &c. sub *Iod Leusd.* sub *Mem* seq. *Chateph-patach* 3. sine *Metheg* 1. 2. *Buxt.* &c. מה in fine sine *Mappik* 2. 3. *Mas. Erff. O. T.* ex *Kimchio* & Codd. *Hispp.* Per *Kamets Leusd. Berol.* per *Patach* reliqui. Cum *Psik* recte 1. 2. *Bomb.* f. 4. *Leusd. Clod.* at contra *Psik* male disputat *Mas.* 7. 8. quam acute refutat *O. T.* f. 4. b. ℣. 17. כהוציאם Per כ *Dageschatum* 1. 2. 3. 7. 10. & *Ben Naphtali.* ℣. 21. אליו per *Sakephk.* 1. 2. *Bomb. Berol.* & *Codd. Hispp.* in *O. T.* reliqui *Rbhia.* הפכי cum *Dagesch* in כ 1. 2. 3. 6. 9. 13. 15. 16. & nota 1.

לעשות דבר עד־באך שמה על־כן קרא שם־העיר
23 צוער׃ השמש יצא על־הארץ ולוט בא צערה׃ 24 ויהוה
המטיר על־סדם ועל־עמרה גפרית ואש מאת יהוה
מן־השמים׃ כה ויהפך את־הערים האל ואת כל־הככר
ואת כל־ישבי הערים וצמח האדמה׃ 26 ותבט אשתו
מאחריו ותהי נציב מלח׃ 27 וישכם אברהם בבקר אל־
המקום אשר־עמד שם את־פני יהוה׃ 28 וישקף על־פני
סדם ועמרה ועל כל־פני ארץ הככר וירא והנה עלה
קיטר הארץ כקיטר הכבשן׃ 29 ויהי בשחת אלהים
את־ערי הככר ויזכר אלהים את־אברהם וישלח את־
לוט מתוך ההפכה בהפך את־הערים אשר־ישב בהן
לוט׃ ל ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי בנתיו עמו כי
ירא לשבת בצוער וישב במערה הוא ושתי בנתיו׃
31 ותאמר הבכירה אל־הצעירה אבינו זקן ואיש אין
בארץ לבוא עלינו כדרך כל־הארץ׃ 32 לכה נשקה את־
אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע׃ 33 ותשקין
את־אביהן יין בלילה הוא ותבא הבכירה ותשכב את־
אביה ולא־ידע בשכבה ובקומה׃ 34 ויהי ממחרת ותאמר
הבכירה אל־הצעירה הן־שכבתי אמש את־אבי
נשקנו יין גם־הלילה ובאי שכבי עמו ונחיה מאבינו
זרע׃ לה ותשקין גם בלילה ההוא את־אביהן יין ותקם
הצעירה ותשכב עמו ולא־ידע בשכבה ובקמה׃
36 ותהרין שתי בנות־לוט מאביהן׃ 37 ותלד הבכירה בן
ותקרא שמו מואב הוא אבי־מואב עד־היום׃ 38 והצעירה
גם־הוא ילדה בן ותקרא שמו בן־עמי הוא אבי בני־
עמון עד־היום׃ ס כ ויסע משם אברהם
ארצה הנגב וישב בין־קדש ובין שור ויגר בגרר׃
2 ויאמר אברהם אל־שרה אשתו אחתי הוא וישלח
אבימלך

Euersio Sodomæ & Gomorrhæ.
Lothi uxor, statua salis.
Incestus filiarum Lothi cum patre.
נקוד על ו׳ (v. 34)
Natiuitas Moabi & Ammonis.
Cap. XX. *Peregrinatio Abrahami in Gerar.*

℣. 22. x) ℣. 20. c. 14, 2. 8. Deut. 34, 3. ℣. 24. a) *Deus Filius* Pſ. 45, 8. Pſ. 110, 1. Io. 5, 19. 22. b) Deut. 29, 22. Pſ. 11, 6. Ioel. 3, 3. Iob. 18, 15. Luc. 17, 29. ℣. 25. c) Eſ. 13, 19. Ier. 50, 40. Hoſ. 11, 8. Amos 4, 11. 2 Petr. 2, 6. ℣. 26. d) Luc. 17, 31. 32. c. 9, 62. e) Num. 32, 15. at *Ion.* a poſt Angelum. f) Sap. 10, 7. ℣. 27. g) c. 18, 22. *Onk.* & *Ion.* vbi miniſtrabat in oratione coram Domino. ℣. 28. h) *verſus* c. 1, 20. c. 18, 1.? i) *fumus* (3) Pſ. 119, 83. Pſ. 148, 8. k) *fornacis* (4) Exod 9, 8. 10. c. 19, 18.

℣. 31. l) ℣. 33. 34. m) Deut. 25, 5.

℣. 32. n) cf. Lev. 18, 7.

℣. 34. o) c. 31, 40.

℣. 37. p) ἐ. add. λέγουσα· ἐκ τοῦ πατρός μου. ℣. 38. q) ἐ. λέγουσα· υἱὸς γένους μου. Cap. XX. ℣. 1. r) c. 18, 1. s) c. 16, 7. ℣. 2. t) Onk. de Sara. ſic *Ion.* & *Syr.* u) c. 12, 13. c. 26, 7.

℣. 23. צערה׃ *milra* 6. 9. 13. 17. 18. ſed *milel* MSti &c. ℣. 24. ויהוה per *Graſchaim* 2. contra *Maſoram*. ℣. 25. וצמח per *Tſere Bomb.* & 1. cum ſua *Maſora*. ℣. 28 קיטר 1. כקטר 2. ℣. 29. הערים per *Metheg* pro *Munach* 2. 3. ישב per *Kamets* 1. ſed contra *Maſ.* Pſ. 29, 10 ℣. 33. ובקומה ſine puncto ſeu virgulis notat 1. 2. ℣. 34. ממחרת *ma* per *Munach* pro *Metheg* 2. 6. -- 15. 16. contra *O. T.* f. 5, a. ℣. 37. הוא per *Tbhir* 6. 7. 8. 9. &c. reliqui *Mercha*, quod probat *O. T.* ℣. 38. היא per *Iod* ut ſic c. 20, 2. & alibi ſæpe.

℣. 3. x) Ps. 105, 14. y) ℣. 7. z) Exod. 21, 3. Deut. 22, 22.
℣. 4. a) Ec. 8, 3. Prov. 6, 29. ὁ. οὐχ ἥψατο. ℣. 6. 1 Cor. 7, 1. b) c. 18, 3. c) c. 19, 5. seq.
℣. 5. d) ℣. 6. Ps. 101, 2. ὁ. ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ 1 Tim. 1, 5. 1 Petr. 1, 22. e) Ps. 7, 4. Ps. 26, 6.
℣. 6. f) Ier. 17, 10. 2 Par. 6, 30. g) c. 22, 12. Ps. 19, 14. h) ὁ. ἀφῆκα. Exod. 3, 19. Num. 21, 25.
℣. 7. i) ℣. 14. k) Ps. 105, 15. l) ℣. 17. Iob. 42, 8.
℣. 9. m) c. 26, 10. n) quæ te non decent. c. 34, 7. Onk. & Ion. quæ non recta sunt, vt fiant.
℣. 10. o) Ar. P. add. a nobis.
℣. 11. Ion. add. in corde meo. q) Ps. 32, 6. ὁ. ἄρα. Mat. 12, 28. Ar. P. fortasse. r) Rom. 3, 18. s) c. 12, 12.
℣. 12. t) Ar. P. consanguinea mea est ex parte patris mei, non ex parte matris meæ.
℣. 13. u) cf. c. 35, 7. 2 Sam. 7, 23. coll. 1 Par. 17, 21. Ps. 58, 12. Syr. cum eduxisset me.
℣. 16. x) Ar. P. impendatur ad &c. y) c. 24, 65. 1 Cor. 11, 10. cf. Ex. 21, 10. z) c. 24, 14. c. 31, 42.
℣. 17. a) ℣. 3. 6.

3 אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־ *Raptus Saræ.*
אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה
4 אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל׃ וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב
ה אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃ הֲלֹא הוּא
אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא
6 בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ
זֹּאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־ חסר א
7 נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃ וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־
נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־
8 מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ
בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
9 הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃ וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ
כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
י אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־
11 אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר *Excusatio*
אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה *Abraha-*
12 וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי׃ וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי *mi.*
13 הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר קדש
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־
14 לִי אָחִי הוּא׃ וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת *Restitutio*
טו וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר *Saræ cum muneri-*
16 אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃ וּלְשָׂרָה *bus.*
אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת
17 עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת׃ וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם
אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ
ואמהתיו

CAP. XX, 3. בחלם *defect.* 2. 3. *Buxt.* &c. ex confusa *Mas.* contra *O. T.* f. 5. 2. ℣. 4. Pro אדני (quod in marg.) 2. in textu habet יהוה contra *Mas. fin.* f. 3. col. 4. ℣. 5. הלא־ 2. contra *O. T.* ℣. 6. כן־ per *Tbhir Bomb.* 4. *Steph. Vat. Hutt.* ℣. 9. ויאמר per *Mahpach* & לו per *Paschta* in marg. 1. ℣. 11. ויאמר per *Munach* 2. אמרתי per *Sakephk.* 2. 3. *Bomb.* & in marg. 1. ℣. 13. אל per *Mahpach* 1. 2. *Bomb. Buxt. Steph.* & *O. T.* a אל־ reliqui & in marg. 1. נבא *defect.* sc. 2. contra *Mas.* 7. 8. ℣. 16. ואת־ 1. 2.

18 ואמהתיו וילדו׃ כי־עצר עצר יהוה בעד כל־רחם לבית
אבימלך על־דבר שרה אשת אברהם׃

Cap. XXI. **כא** ס ויהוה פקד את־שרה כאשר אמר

Isaaci impietanatiuitas,
2 ויעש יהוה לשרה כאשר דבר׃ ותהר ותלד שרה
לאברהם בן לזקניו למועד אשר־דבר אתו אלהים׃
3 ויקרא אברהם את־שם־בנו הנולד־לו אשר־ילדה־

Circumcisio,
4 לו שרה יצחק׃ וימל אברהם את־יצחק בנו בן־
ה שמנת ימים כאשר צוה אתו אלהים׃ ואברהם בן־
6 מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו׃ ותאמר שרה
7 צחק עשה לי אלהים כל־השמע יצחק־לי׃ ותאמר
מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה כי־ילדתי בן

Ablactatio.
8 לזקניו׃ ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול
9 ביום הגמל את־יצחק׃ ותרא שרה את־בן־הגר

Eiectio Hagaris cum Ismaele irrisore,
י המצרית אשר־ילדה לאברהם מצחק׃ ותאמר
לאברהם גרש האמה הזאת ואת־בנה כי לא יירש
11 בן־האמה הזאת עם־בני עם־יצחק׃ וירע הדבר מאד
12 בעיני אברהם על אודת בנו׃ ויאמר אלהים אל־
אברהם אל־ירע בעיניך על־הנער ועל־אמתך כל
אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק
13 יקרא לך זרע׃ וגם את־בן־האמה לגוי אשימנו כי

Vtriusque miseria in deserto.
14 זרעך הוא׃ וישכם אברהם בבקר ויקח־לחם וחמת
מים ויתן אל־הגר שם על־שכמה ואת־הילד
וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע׃
טו ויכלו המים מן־החמת ותשלך את־הילד תחת
16 אחד השיחם׃ ותלך ותשב לה מנגד הרחק
כמטחוי קשת כי אמרה אל־אראה במות
הילד ותשב מנגד ותשא את־קלה ותבך׃

Auxilium Dei.
17 וישמע אלהים את־קול הנער ויקרא מלאך
אלהים

b) *Ion.* & pellices eius.
ψ. 18. c) c. 16, 2.

Cap. XXI. ψ. 1. d) Pf. 80, 15. Ruth. 1, 6. *Ar. P.* refpexit. *Ar. E.* recordatus eft. e) c. 17, 16. 19. c. 18, 10. *Ar. P.* & *E.* *promiferat.*
ψ. 2. f) vid. Hebr. 11, 11. g) Gal. 4, 22. h) cf. 1 Sam. 1, 20. Pf. 113, 9. Luc. 1, 57.
ψ. 3. i) c. 17, 17. 19. Iof. 24, 3.
ψ. 4. k) c. 17, 12.
ψ. 5. l) c. 17, 17.
ψ. 6. m) *Onk.* gaudium. ita *Syr. Ar. P.* & *E.* fed *Ion.* miranda. n) *Onk.* gaudebit mecum. ita *Syr. Ar. P.* & *E.* fed *Ion.* mirabitur me. cf. c. 17, 17.
ψ. 8. o) 1 Sam. 1, 22. 24. p) ὁ. δοχήν. c. 26, 30. Luc. 5, 29.
ψ. 9. q) *illudentem.* c. 39, 14. 17. cf. Gal. 4, 29.
ψ. 10. r) c. 3, 24. Prou. 22, 10. Io. 8, 35. s) *Ion.* add. bellum gereret cum Ifaaco. cf. Gal. 4, 30.
ψ. 11. t) ψ. 25. c. 26, 32. Ex. 18, 8. Num. 12, 1. Iud. 6, 7.
ψ. 12. u) Hebr. 11, 18. x) Ro. 9, 7. 8.
ψ. 13. y) cf. c. 16, 10. c. 17, 10.
ψ. 14. z) *Ar. P.* cibum. a) *Ar. P.* & *E.* vtrem coriaceum. b) c. 18, 7.
ψ. 15. c) c. 2, 5.
ψ. 16. d) ficut iaculatores (1) ὡς τόξου βολήν. cf. Luc. 22, 41.
ψ. 17. e) cf. ψ. 13. 18. c. 16, 7. &c.

ψ. 6. לי cum *Dagefch* *Berol.* at reliqui fine eo, & cum *Raphe* 1. 2. 3. ψ. 7. הניקה 2. ψ. 9. ותרא per *Munach* & שרה per *Rbbia* 3. מצחק *Chet per Segol* 2. fic *Maf. Erff.* ψ. 15. ותשלך per *Pafchta* 1. 2. השחים ita 2. השיחים *Bomb. Steph. Hutt.* ψ. 16. כמטחוי 1, 2. במת *defect. Steph. Plant. f. Vat. Hutt.* contra *Θ. T.* f. 5. 2. קולה 2. contra *Maf.* reliquorum.

אלהים ׀ אל־הגר מן־השמים ויאמר לה מה־
לך הגר אל־תיראי כי־שמע אלהים אל־קול הנער
18 באשר הוא־שם׃ קומי שאי את־הנער והחזיקי את־
19 ידך בו כי־לגוי גדול אשימנו׃ ויפקח אלהים את־
עיניה ותרא באר מים ותלך ותמלא את־החמת מים
כ ותשק את־הנער׃ ויהי אלהים את־הנער ויגדל *Vitæ genus Ismaelis.*
21 וישב במדבר ויהי רבה קשת׃ וישב במדבר פארן
ותקח־לו אמו אשה מארץ מצרים׃ פ
22 ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר־צבאו אל־ *Sanctio fœderis inter Abimel. & Abraham.*
אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר־אתה עשה׃
23 ועתה השבעה לי באלהים הנה אם־תשקר לי ולניני
ולנכדי כחסד אשר־עשיתי עמך תעשה עמדי ועם־
24 הארץ אשר־גרתה בה׃ ויאמר אברהם אנכי אשבע׃
כה והוכח אברהם את־אבימלך על־אדות באר המים
26 אשר גזלו עבדי אבימלך׃ ויאמר אבימלך לא ידעתי
מי עשה את־הדבר הזה וגם־אתה לא־הגדת לי וגם
27 אנכי לא שמעתי בלתי היום׃ ויקח אברהם צאן ובקר
28 ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית׃ ויצב אברהם
29 את־שבע כבשת הצאן לבדהן׃ ויאמר אבימלך אל־
אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת
ל לבדנה׃ ויאמר כי את־שבע כבשת תקח מידי בעבור
31 תהיה־לי לעדה כי חפרתי את־הבאר הזאת׃ על־כן
קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם׃
32 ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר־ *Commoratio Abrahami in Philistæa.*
33 צבאו וישבו אל־ארץ פלשתים׃ ויטע אשל בבאר
34 שבע ויקרא־שם בשם יהוה אל עולם׃ ויגר אברהם
בארץ פלשתים ימים רבים׃ פ
כב ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את־אברהם Cap. XXII.
ויאמר

f) (nk. in loco, vbi ipse. sic *Syr.* ℣. 18. g) ℣. 13. ℣. 19. h) c. 3, 7.

℣. 20. i) *Onk.* & fuit *Verbum Domini* in auxiliū pueri. sic *Ion.* k) *iaculans* (1) cf. c. 16, 12. l) *arcitenens* (1). ℣. 21. m) c. 14, 6.

℣. 22. n) cf. c. 26, 26. o) c. 39, 2. 3. *Onk.* *Verbum Domini.* ita *Ion.* & sic vterque in posterum sæpius. ℣. 23. p) *& filio & nepoti meo* (3) Ef. 14, 22. Iob. 18, 14.

℣. 25. q) 2 Reg. 19, 4. Ps. 6, 2. r) ℣. 11.

℣. 27. s) c. 15, 18.

℣. 30. t) c. 26, 15.

℣. 31. u) *septem agnorum & iuramenti.* c. 26, 31.

℣. 33. x) *arboretum* (3) 1 Sam. 22, 6. c. 31, 13. y) *Onk.* & orauit. z) Ef. 40, 28. oppos. Deut. 32, 17.

Cap. XXII, ℣. 1 a) Deut. 13, 4. Ps. 26, 2. 2 Par. 32, 31. Hebr. 11, 17. ὁ. ἐπείρασε. Exod. 20, 20. Io. 6, 6.

℣. 17. אלהים sine *Psik* 1. *Bomb. Buxt.* &c. sed *Psik* poscit *O. T.* f. 5. a. ℣. 19. ותלך per *Rbhia* 1. 2. 3. *Bomb.* ℣. 22. ההיא 2. *Vat.* שר per *Munach* 3. sic ℣. 32. etiam 2. ℣. 23. כחסד per *Rbhia* in marg. 1. אשר־עשיתי sic 3. & ex Codd. *Hispp.* *O. T.* reliqui אשר per *Kadma.* אשר־גרתה־ duplex *Makkeph* 6. 7. 8. 9. &c. qui loco *Merca Metheg* habent. ℣. 25. אדת bis *defect.* 3. ℣. 29. כבשת per *Munach* & שבע per *Ithibh* 1. ℣. 30. ויאמר per *Rbhia* 3. ℣. 33. שם per *Thhir* & ויקרא per *Mak.* 3.

Tentatio diuina de mactando Isaaco.

2 ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני׃ ויאמר קח־נא את־
בנך את־יחידך אשר־אהבת את־יצחק ולך־לך אל־
ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר

Simplex Abrahami obedientia.

3 אמר אליך׃ וישכם אברהם בבקר ויחבש את־חמרו
ויקח את־שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי
עלה ויקם וילך אל־המקום אשר־אמר־לו האלהים׃
4 ביום השלישי וישא אברהם את־עיניו וירא את־
ה המקום מרחק׃ ויאמר אברהם אל־נעריו שבו־לכם
פה עם־החמור ואני והנער נלכה עד־כה ונשתחוה
6 ונשובה אליכם׃ ויקח אברהם את־עצי העלה וישם
על־יצחק בנו ויקח בידו את־האש ואת־המאכלת
7 וילכו שניהם יחדו׃ ויאמר יצחק אל־אברהם אביו
ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים
8 ואיה השה לעלה׃ ויאמר אברהם אלהים יראה־לו
9 השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו׃ ויבאו אל־המקום
אשר אמר־לו האלהים ויבן שם אברהם את־המזבח
ויערך את־העצים ויעקד את־יצחק בנו וישם אתו על־
י המזבח ממעל לעצים׃ וישלח אברהם את־ידו ויקח

Impeditus a Deo actus,

11 את־המאכלת לשחט את־בנו׃ ויקרא אליו מלאך
יהוה מן־השמים ויאמר אברהם ׀ אברהם ויאמר
12 הנני׃ ויאמר אל־תשלח ידך אל־הנער ואל־תעש
לו מאומה כי ׀ עתה ידעתי כי־ירא אלהים אתה ולא

substituto ariete.

13 חשכת את־בנך את־יחידך ממני׃ וישא אברהם את־
עיניו וירא והנה־איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך
אברהם ויקח את־האיל ויעלהו לעלה תחת בנו׃

Benedictio iuramento confirmata.

14 ויקרא אברהם שם־המקום ההוא יהוה ׀ יראה אשר
טו יאמר היום בהר יהוה יראה׃ ויקרא מלאך יהוה
16 אל־אברהם שנית מן־השמים׃ ויאמר בי נשבעתי
נאם

b) ℣.7. 11. 1 Sam. 3, 4. 6.
℣.2. c) ὁ. τὸ ἀγαπητόν. ℣. 12. 16. Ier. 6, 26. Mat. 3, 17. d) pr. 2 Par. 3, 1. *Onk. cultus*; sic *Ion. Ar. P. & E.* e) cf. Mich. 6, 7.
℣.3. f) *Ion.* add. *Elieserum & Ismaelem.*
℣. 4. g) Mat. 16, 21. coll. Hebr. 11, 19.
℣. 5. h) Exod. 24, 14. ὁ. καθίσατε αὐτοῦ Matth. 26, 36. i) ℣. 19. Rom. 4, 17.
℣. 6. k) cf. Io. 19, 17. l) *cultrum* (4) ℣. 10. Iud. 19, 29. Prov. 30, 14.
℣.7. m) *Onk.* אבא Marc. 14, 36. Rom. 8, 15.
℣. 8. n) *Hier.* add. *et si non, tu ipse in holocaustum eris, mi fili.* o) *Hier.* add. *animo humili. Ion. corde integro.*
℣.9. p) *ligauit* (1) cf. c. 30, 35. ὁ. συμποδίσας.
℣. 10. q) ℣. 6.
℣. 11. r) *Messias* ex ℣. 12. 15. 16. cf. c. 16, 7.
℣. 12. s) c. 20, 6. ὁ. οὐκ ἐφείσω. ℣. 16. Rom. 8, 32.
℣. 13. t) *in perplexitate* (3) Es. 9, 17. c. 10, 34. u) ὁ. ἀντὶ Mat. 20, 28.
℣. 14. x) ℣. 8. y) Ps. 68, 16. 17. coll. Hag. 2, 7. 9. 1 Tim. 3, 16.
℣. 16. z) *Onk.* per *Verbum meum.* sic *Ion.* a) Ier. 22, 5. Ps. 105, 9. 42. Luc. 1, 73. Hebr. 6, 13.

℣. 1. אליו per *Tbhir* præced. *Darga* 2. ℣. 5. שבו־ sic 2. 3. 17. 18. *Berol. & O. T.* f. 5. 2. reliqui *Kadma.* לכם per *Tbhir* 8. 11. 15. 16. pro *Merca*, quem poscit *O.T.* ℣.7. הנני־ cum *Mak.* 6. 7. 8. &c. contra *O. T.* ℣. 8. ויאמר per *Munach* 1. אלהים per *Sakephg.* 1. 2. 6. 9. at *Rbhia* in marg. 1. יראה־ cum *Metheg* omnes impressi & sic in marg. cuiusdam MSti. reperit *Menachem* in *O.T.* at sine *Metheg* omnes in *O.T.* & nostri MSti. ℣.9. ויערך את־העצים ויעקד את־יצחק בנו sic 1. ℣. 11. pro יהוה habet האלהים sine punctis 2. ℣.13. והנה per *Munach* 1. נאחז per *Patach* 1. 2. 3. 17. *Berol. & O. T.* reliqui per *Kametz.* בססך per *Kametz* 1. 8. 11. &c. & *Mas.* 7. 8. contra *O. T.*

נאם־יהוה כי יען אשר עשית את־הדבר הזה ולא
17 חשכת את־בנך את־יחידך׃ כי־ברך אברכך והרבה
ארבה את־זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על־
18 שפת הים וירש זרעך את שער איביו׃ והתברכו
19 בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקלי׃ וישב
אברהם אל־נעריו ויקמו וילכו יחדו אל־באר שבע
וישב אברהם בבאר שבע׃ פ
כ ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה
21 ילדה מלכה גם־הוא בנים לנחור אחיך׃ את־עוץ
22 בכרו ואת־בוז אחיו ואת־קמואל אבי ארם׃ ואת־
כשד ואת־חזו ואת־פלדש ואת־ידלף ואת בתואל׃
23 ובתואל ילד את־רבקה שמנה אלה ילדה מלכה
24 לנחור אחי אברהם׃ ופילגשו ושמה ראומה ותלד
גם־הוא את־טבח ואת־גחם ואת־תחש ואת־מעכה׃

Fœcunditas cognatorum Abrahami.

פ פ פ ה׳ז

כג ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים
2 שני חיי שרה׃ ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון
בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה׃
3 ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל־בני־חת לאמר׃
4 גר־ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת־קבר עמכם
ה ואקברה מתי מלפני׃ ויענו בני־חת את־אברהם
6 לאמר לו׃ שמענו ׀ אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו
במבחר קברינו קבר את־מתך איש ממנו את־קברו
7 לא־יכלה ממך מקבר מתך׃ ויקם אברהם וישתחו
8 לעם־הארץ לבני־חת׃ וידבר אתם לאמר אם־
יש את־נפשכם לקבר את־מתי מלפני שמעוני ופגעו־
9 לי בעפרון בן־צחר׃ ויתן־לי את־מערת המכפלה
אשר

Cap. XXIII. *Sara moritur,* כ׳ זעירא *Cui Abraham sepulcrum quarit,*

b) 1 Sam. 2, 30. Num. 24, 3. 4.
℣. 17. c) ὁ. ἦ μήν. c. 42, 16. Num. 14, 23. Hebr. 6, 14. d) c. 12, 2. e) c. 15, 5. Neh. 9, 23. f) Ef. 48, 19. Hof. 2, 1. g) c. 24, 60. Num. 24, 18. Ier. 49, 2. h) *Ar. P.* ciuitates.
℣. 18. i) c. 18, 18. c. 26, 4. Pf. 72, 17. Act. 3, 25. 26. Gal. 3, 8. k) c. 28, 14.
℣. 19. l) ℣. 5.
℣. 21. m) cf. c. 10, 23. c. 36, 28.
℣. 22. n) c. 24, 15. 24.
℣. 23. o) c. 28, 2.
Cap. XXIII, ℣. 2. p) Iof. 14, 15. q) ℣. 19. c. 35, 27. r) Sir. 38, 16. 17.
℣. 3. s) de terra. Ef. 47, 1. Iob. 2, 8. 13.
℣. 4. t) Leu. 25, 23. 45. Act. 7, 5. Hebr. 11, 13.
℣. 6. u) cf. c. 12, 2. c. 13, 2. c. 21, 22.
℣. 7. x) *Ar. P.* add. ad gratiarum actionem. fic ℣. 12.
℣. 8. y) 2 Reg. 9, 15. z) Deut. 21, 14. Pf. 27, 12. *Onk.* fi eft beneplacitum in anima veftra. fic *Ion. Syr. Arabes.* a) Ef. 53, 12. Ier. 7, 16. c. 27, 18.
℣. 9. b) Machpelæ. ℣. 17. c. 25, 9. c. 49, 30. c. 50, 13.

℣. 16. נאם per *Munach* 1. ולא per *Mak. & Metheg Bomb. Buxt. Steph.* &c. fed *Merca* pofcit O. T. f. 5. 2. ℣. 18. והתברכו *Schua fimplex* fub ך 1. 3. 6. 7. 8. 9. CAP. XXIII, 2. שרה per *Gerefch* præc. *Kadma* 1. & *Bomb.* at in marg. 1. per *Rbhia.* ℣. 3. ויקם per *Munach* 1. 2. ℣. 4. תנו־לי 3. ℣. 6. שמענו fine *Pfik* 1. 2. 3. אלהים cum *Pfik* plerique, fed contra O. T. קבור 7. 8. fic fe. 2. finguli cum *Mafora* fua & *Erff.* quam tamen acerbe perftringit O. T. ממנו per *Rbhia*, in marg. 1. ℣. 7. ויקם per *Pafchta gemin.* & אברהם *Sakephk.* 2. ℣. 8. בעפרן *def.* 2. ℣. 9. ויתן־לי per *Rbhia Berol.* 17. 18. & O. T. ex Codd. *Hifpp.* reliqui per *Grafchaim.*

אשר־לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי
בתוככם לאחזת־קבר׃ ועפרון ישב בתוך בני־חת י
ויען עפרון החתי את־אברהם באזני בני־חת לכל
באי שער־עירו לאמר׃ לא־אדני שמעני השדה 11
נתתי לך והמערה אשר־בו לך נתתיה לעיני בני־
עמי נתתיה לך קבר מתך׃ וישתחו אברהם לפני 12
עם־הארץ׃ וידבר אל־עפרון באזני עם־הארץ לאמר 13
אך אם־אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני
ואקברה את־מתי שמה׃ ויען עפרון את־ 14
אברהם לאמר לו׃ אדני שמעני ארץ ארבע טו
מאת שקל־כסף ביני ובינך מה־הוא ואת־
מתך קבר׃ וישמע אברהם אל־עפרון וישקל 16
אברהם לעפרן את־הכסף אשר דבר באזני בני־חת
ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר׃ ויקם ׀ שדה 17
עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה
והמערה אשר־בו וכל־העץ אשר בשדה אשר בכל־
גבלו סביב׃ לאברהם למקנה לעיני בני־חת בכל 18
באי שער־עירו׃ ואחרי־כן קבר אברהם את־שרה 19
אשתו אל־מערת שדה המכפלה על־פני ממרא הוא
חברון בארץ כנען׃ ויקם השדה והמערה אשר־בו כ
לאברהם לאחזת־קבר מאת בני־חת׃ ס
ואברהם זקן בא בימים ויהוה ברך את־אברהם כד
בכל׃ ויאמר אברהם אל־עבדו זקן ביתו המשל בכל־ 2
אשר־לו שים־נא ידך תחת ירכי׃ ואשביעך ביהוה 3
אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא־תקח אשה
לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו׃ כי אל־ 4
ארצי ואל־מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק׃
ויאמר אליו העבד אולי לא־תאבה האשה ללכת ה
אחרי

& emit ab Ephrone,

ipsamque sepelit.

Cap. XXIV. *Abraham adiurat Eliesferem, & uxorem petat Isaaco.*

c) cf. ψ. 16. 1 Par. 21, 22. 24.

ψ. 10. d) ψ. 18. cf. c. 34, 24.

ψ. 11. e) *Ar. P.* De pretio nihil commemores Domine mi. f) *Ion.* add. *in donum.*

ψ. 13. g) concisa oratio. *Onk.* si tu vis mihi exhibere beneficentiam. Sic *Ion.* sed *Syr.* si tu vis.

ψ. 16. h) ὁ. δοκίμου ἐμπόροις. cf. *Luth.* 2 Reg. 12, 4. *Onk.* quæ sumebatur in negotiatione in omni prouincia. *Hier.* & *Ion.* transeuntes per omnem mensam, & qui recipiebantur in omni negotiatione.

ψ. 17. i) ψ. 20. Deut. 19, 15. *Ion.* add. *venditus.* k) cf. Act. 7, 16.

ψ. 19. l) ψ. 2.

ψ. 20. m) ψ. 17. cf. c. 17, 7. 21. ὁ. ἐκυρώθη. Gal. 3, 15.

Cap. XXIV, ψ. 1. n) c. 12, 2. c. 26, 29. o) cf. Eph. 1, 3. *Ion.* omnibus speciebus benedictionum.

ψ. 2. p) ὁ. τῷ παιδί. Matth. 8, 6. *Ion.* add. Eliesero. q) c. 15, 2. r) more jurandi tum recepto. ψ. 9. c. 47, 29. cf. Num. 5, 21.

ψ. 3. s) ὁ. ἐξορκίζω σε κύριον. Mat. 26, 63. Marc. 5, 7. t) c. 28, 1. u) ψ. 37.

ψ. 4. x) c. 11, 31.

ψ. 5. y) ψ. 8. 61.

ψ. 9. בכסף per *Munach* & מלא *Rbhia* 7. 8. 10. 13. 14. 15. quos reiicit *O. T.* f. 5. a. בתככם *defect.* 3. 6. 7. 8. &c. contra *O. T.* ψ. 11. שמעני per *Rbhia* in marg. 1. sic ψ. 15. ψ. 12. עם per *Merca* 2. 3. ψ. 13. אך per *Merca* & אם־אתה per duplex *Mak.* 1. ψ. 17. עפרן *defect.* 3. sic *Masora* 1. ad Gen. 50, 13. אשר־בשדה 17. 18. & *Berol.* reliqui אשר per *Munach.* ψ. 18. Pro בכל habet לכל 3. sed contra *Mas.* impressam ad ψ. 10. ψ. 19. על־פני præmittit אשר־ 2. & 3. contra *Mas.* impress. & *Erff.* CAP. XXIV, 2. בכל per *Munach* fe. 1. ex *En hakkore.* ψ. 3. ואשביעך per *Rbhia* 3. & in marg. 1. אשר־אנכי יושב 1. ψ. 4. אשה לבני ita 2.

אחרי אל־הארץ הזאת ההשב אשיב את־בנך אל־
6 הארץ אשר־יצאת משם׃ ויאמר אליו אברהם השמר
7 לך פן־תשיב את־בני שמה׃ יהוה ׀ אלהי השמים
אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר־
לי ואשר נשבע־לי לאמר לזרעך אתן את־הארץ
הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני
8 משם׃ ואם־לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית
9 משבעתי זאת רק את־בני לא תשב שמה׃ וישם
העבד את־ידו תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על־
י הדבר הזה׃ ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו
וילך וכל־טוב אדניו בידו ויקם וילך אל־ארם נהרים
11 אל־עיר נחור׃ ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל־באר
12 המים לעת ערב לעת צאת השאבת׃ ויאמר יהוה
אלהי אדני אברהם הקרה־נא לפני היום ועשה־חסד
13 עם אדני אברהם׃ הנה אנכי נצב על־עין המים ובנות
14 אנשי העיר יצאת לשאב מים׃ והיה הנער אשר
אמר אליה הטי־נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם־
גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע
טו כי־עשית חסד עם־אדני׃ ויהי־הוא טרם כלה לדבר
והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן־מלכה
16 אשת נחור אחי אברהם וכדה על־שכמה׃ והנער
טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה
17 ותמלא כדה ותעל׃ וירץ העבד לקראתה ויאמר
18 הגמיאיני נא מעט־מים מכדך׃ ותאמר שתה אדני
19 ותמהר ותרד כדה על־ידה ותשקהו׃ ותכל להשקתו
ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם־כלו לשתת׃
כ ותמהר ותער כדה אל־השקת ותרץ עוד אל־הבאר
21 לשאב ותשאב לכל־גמליו׃ והאיש משתאה לה

Eliefer deuote & feliciter rem conficit,

הנערה ק׳

& Rebeccam obuiam

והנערה ק׳

alloquitur,

קמץ בז״ק

℣. 7. z) c. 12, 1. a) c. 22, 16. b) c. 12, 7. &c. c) ℣. 40. c. 48, 16. Exod. 23, 20.

℣. 8. d) ℣. 5. cf. Ef. 45, 14. e) ℣. 41. Ex. 20, 7.

℣. 9. f) ℣. 10. c. 47, 30. 33.

℣. 10. g) Mefopotamiam. Pf. 60, 2.

℣. 11. h) c. 41, 43. Pf. 95, 6. 2 Par. 6, 13.

℣. 12. i) c. 27, 20. ὁ. εὐόδωσον. ℣. 21. Rom. 1, 10. *Ion.* add. coniugem decentem.

℣. 13. k) ὁ. ἀντλῆσαι. Ioh. 4, 7.

℣. 14. l) ὁ. ἡτοίμασας. ℣. 44. conf. 2 Cor. 11, 2.

℣. 15. m) ℣. 24. c. 22, 23. c. 25, 20.

℣. 16. n) c. 4, 1.

℣. 17. o) *guftare fac me.* (z) Iob. 39, 24. cf. ℣. 43.

℣. 19. p) cf. Rom. 12, 13.

℣. 20. q) Ef. 3, 17. c. 32, 15. 2 Par. 24, 11. r) *potatorium.* (a) c. 30, 38.

℣. 7. לזרעך per *Merca* 2. ℣. 9. תחת per *Merca* & ירך per *Mak.* 1. וישבע *fcha* per *Munach* & *ba* per *Merca* vel *Metheg* 1. 2. על per *Tiphcha* & הדבר *Merca* 1. 2. 3. *Bomb.* ℣. 10. ויקם per *Munach* & וילך *Sakephk.* 1. ועשה per *Munach* & חסד *Sakephk.* 1. ℣. 18. מעט per *Merca* 2. 3. ℣. 19. לשתות *plene* 3. fu. 2. contra *Maf.* ℣. 21. משתאה per *Segol* 1. 2. *Buxt.* &c. contra *Maf. Erff.* & *O. T.* f. 5. 2. והאיש משתאה לה fic 1, non male.

oblatisque donis,

22 מחריש לדעת ההצליח יהוה דרכו אם־לא : ויהי
כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב
בקע משקלו ושני צמידים על־ידיה עשרה זהב
23 משקלם : ויאמר בת־מי את הגידי נא לי היש
24 בית־אביך מקום לנו ללין : ותאמר אליו בת־בתואל
אנכי בן־מלכה אשר ילדה לנחור : ותאמר אליו גם־ כה
26 תבן גם־מספוא רב עמנו גם־מקום ללון : ויקד האיש
27 וישתחו ליהוה : ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם
אשר לא־עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך
28 נחני יהוה בית אחי אדני : ותרץ הנער ותגד לבית
29 אמה כדברים האלה : ולרבקה אח ושמו לבן וירץ
לבן אל־האיש החוצה אל־העין : ויהי כראת את־ ל
הנזם ואת־הצמדים על־ידי אחתו וכשמעו את־דברי
רבקה אחתו לאמר כה־דבר אלי האיש ויבא אל־
31 האיש והנה עמד על־הגמלים על־העין : ויאמר בוא
ברוך יהוה למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית
32 ומקום לגמלים : ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים
ויתן תבן ומספוא לגמלים ומים לרחץ רגליו ורגלי
33 האנשים אשר אתו : ויישם לפניו לאכל ויאמר לא
34 אכל עד אם־דברתי דברי ויאמר דבר : ויאמר עבד
אברהם אנכי : ויהוה ברך את־אדני מאד ויגדל לה
ויתן־לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדם ושפחת וגמלים
36 וחמרים : ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי
37 זקנתה ויתן־לו את־כל־אשר־לו : וישבעני אדני
לאמר לא־תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר
38 אנכי ישב בארצו : אם־לא אל־בית־אבי תלך ואל־
39 משפחתי ולקחת אשה לבני : ואמר אל־אדני אלי
לא־תלך האשה אחרי : ויאמר אלי יהוה אשר־ מ
התהלכתי

הנערה ק׳

benigne excipitur hospitio.

ויושם ק׳

Enarrat itineris suscepti rationem,

s) c. 34, 5. Ex. 14, 14. Ef. 41, 1. t) ℣. 40. c. 39, 3. ℣. 22. u) ℣. 30. 47. x) ℣. 30. Num. 31, 50. ℣. 23. y) ℣. 25. Luc. 2, 7. ℣. 24. z) ℣. 15. 50. ℣. 25. a) ℣. 32. b. ἄχυρα. Mat. 3, 12. b) pabulum. (5) ℣. 32. c. 43, 24. c. 42, 27. ℣. 26. c) c. 23, 12. ℣. 27. d) ὁ. εὐλογητός. Eph. 1, 3. e) Ruth. 2, 20. f) Ps. 11-, 2. g) Onk. & Ion. add recta. sic Ar. P. h) Ps. 23, 3. ℣. 29. i) c. 28, 2. ℣. 30. k) Ar. P. idque factum est, postquam vidisset. l) ℣. 22. 47. ℣. 31. m) ef. c. 14, 19. c. 26, 29. n) Leu. 14, 36. Zeph. 3, 15. Mal. 3, 1. ℣. 32. o) c. 18, 4. & 19, 2. Luc. 7, 44. ℣. 36. p) c. 21, 2. q) c. 17, 17. c. 18, 12. r) c. 25, 5. ℣. 38. s) c. 14, 13.

℣. 21. לדעת per *Sakephgad.* 3. *Buxt. Steph. Pl. Vat. Hutt. Pol. Ar.* & in marg. 1. sed *Rbhia* prœbat ex Codd. *Hispp. O. T.* f. 5. a. ℣. 22. לשתת *defective Buxt. Steph.* &c. contra *Masor.* ad ℣. 19. & *O. T.* צמדים *mi defect.* 1. 2. cum sua *Mas.* & *Erffurt.* ℣. 30. הצמרם 1. הצמידים habet 3. & *Steph.* sed utrumque contra *Mas. Buxt.* ℣. 31. למה תעמד sic 3. ℣. 33. ויישם per *Patach* 1. 2. 3. *Bomb.* ℣. 35. ויהוה per *Rbhia* in marg. 1. ex עין הקורא sed contra *Mas. fin.* f. 3. col. 7. ועבדים *plene Steph.* contra *Mas.* ℣. 40. אשר per *Darga* 2. 3. sic se. 1. ex *En hakkore.*

התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך
41 ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי׃ אז
תנקה מאלתי כי תבוא אל־משפחתי ואם־לא
42 יתנו לך והיית נקי מאלתי׃ ואבא היום אל־
העין ואמר יהוה אלהי אדני אברהם אם־ישך־נא
43 מצליח דרכי אשר אנכי הלך עליה׃ הנה אנכי
נצב על־עין המים והיה העלמה היצאת לשאב
ואמרתי אליה השקיני־נא מעט־מים מכדך׃
44 ואמרה אלי גם־אתה שתה וגם לגמליך אשאב
מה הוא האשה אשר־הכיח יהוה לבן־אדני׃ אני
טרם אכלה לדבר אל־לבי והנה רבקה יצאת
וכדה על־שכמה ותרד העינה ותשאב ואמר אליה
46 השקיני נא׃ ותמהר ותורד כדה מעליה ותאמר
שתה וגם־גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה׃
47 ואשאל אתה ואמר בת־מי את ותאמר בת־בתואל
בן־נחור אשר ילדה־לו מלכה ואשם הנזם על־אפה
48 והצמידים על־ידיה׃ ואקד ואשתחוה ליהוה ואברך
את־יהוה אלהי אדני אברהם אשר הנחני בדרך
49 אמת לקחת את־בת־אחי אדני לבנו׃ ועתה אם־ *Rebeccam*
ישכם עשים חסד ואמת את־אדני הגידו לי ואם־לא *Isaaco*
נ הגידו לי ואפנה על־ימין או על־שמאל׃ ויען לבן *petit,*
ובתואל ויאמרו מיהוה יצא הדבר לא נוכל דבר
51 אליך רע או־טוב׃ הנה־רבקה לפניך קח ולך ותהי *& impe-*
52 אשה לבן־אדניך כאשר דבר יהוה׃ ויהי כאשר *trat,*
שמע עבד אברהם את־דבריהם וישתחו ארצה ליהוה׃
53 ויוצא העבד כלי־כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה
54 ומגדנת נתן לאחיה ולאמה׃ ויאכלו וישתו הוא
והאנשים אשר־עמו וילינו ויקומו בבקר ויאמר שלחני

לארני

℣. 40. t) c. 17, 1. *Ar. P.* ambulaui in obedientia eius. u) ℣. 7. ὁ. ἐξαποστελεῖ. Gal. 4, 4. x) ℣. 21. 42.

℣. 41. y) v. 8. ὁ. ἀθῷος ἔσῃ. Matth. 27, 4.

℣. 43. z) *puella virgo* (7) Ex. 2, 8. Es. 7, 14.

℣. 44. a) ℣. 14.

℣. 45. b) ὁ. εὐθύς.

℣. 47. c) ℣. 31. Ef. 3, 21. Ez. 16, 12. *Ar. P. & E.* imposui inaurem vel (ornatum nasi) naso eius.

℣. 49. d) Num. 20, 17. c. 22, 26. &c.

℣. 50. e) Ef. 28, 29. f) ὁ. ἀντειπεῖν Act. 4, 14. g) 2 Sam. 13, 22.

℣. 51. h) c. 12, 19. i) *Ar. P.* disposuit Deus.

℣. 53. k) Ps. 45, 14. 15. l) *res pretiosas.* (4) 2 Par. 21, 3. c. 32, 23. Esr. 1, 6. cf. supra ℣. 10.

℣. 54. m) cf. ℣. 33.

℣. 41. מאלתי *Metheg* pro *Munach* 1. 3. *Pol.* לא per *Paschta* & יתנו per *Munach.* 1. ℣. 46. ותרד *defect.* 2. contra *Mas.* ad ℣. 18. וגם per *Merca* 2. contra *Mas.* 1. ad ℣. 14. ℣. 47 ואשים *plene Steph. Hutt.* contra *Masoram.* ℣. 49. ואם־לא per *Paschta* 1. 3. sed *Sakephgad.* in marg. 1. ℣. 50. מיהוה sine *Schua* sub *Iod* 3. & *Bomb.* ℣. 51. ויהי per *Rbhia* 3. *Bomb.* ℣. 54. וישתו per *Sakephk.* 1. 2.

נה לאדני׃ ויאמר אחיה ואמה תשב הנער אתנו ימים הנערה ק
56 או עשור אחר תלך׃ ויאמר אלהם אל־תאחרו אתי
57 ויהוה הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני׃ ויאמרו
58 נקרא לנער ונשאלה את־פיה׃ ויקראו לרבקה לנערה ק
ויאמרו אליה התלכי עם־האיש הזה ותאמר אלך׃
59 וישלחו את־רבקה אחתם ואת־מנקתה ואת־עבד
ס אברהם ואת־אנשיו׃ ויברכו את־רבקה ויאמרו לה
אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער
61 שנאיו׃ ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על־הגמלים
ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את־רבקה וילך׃
62 ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ
63 הנגב׃ ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא
64 עיניו וירא והנה גמלים באים׃ ותשא רבקה את־עיניה
סה ותרא את־יצחק ותפל מעל הגמל׃ ותאמר אל־העבד
מי־האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד
66 הוא אדני ותקח הצעיף ותתכס׃ ויספר העבד ליצחק
67 את כל־הדברים אשר עשה׃ ויבאה יצחק האהלה
שרה אמו ויקח את־רבקה ותהי־לו לאשה ויאהבה
וינחם יצחק אחרי אמו׃ פ

cum qua dimittitur, eamque Isaaco, soliloquium diuinum habenti, tradit in matrimonium.

Cap. XXV.

Nouum Abrahami coniugiū & proles. Dispositio de bonis inter filios.

כה ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה׃ ותלד לו את־
2 זמרן ואת־יקשן ואת־מדן ואת־מדין ואת־ישבק ואת־
3 שוח׃ ויקשן ילד את־שבא ואת־דדן ובני דדן היו
4 אשורם ולטושם ולאמים׃ ובני מדין עיפה ועפר וחנך
ה ואבידע ואלדעה כל־אלה בני קטורה׃ ויתן אברהם
6 את־כל־אשר־לו ליצחק׃ ולבני הפילגשים אשר
לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו
7 בעודנו חי קדמה אל־ארץ קדם׃ ואלה ימי שני־חיי
אברהם אשר־חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש
שנים

℣. 55. a) Onk. tempus aliquod, aut decem menses. Ion. dies anni vnius aut decem menses. Sic Ar. P. & E.
℣. 56. o) respicit אחר ℣. 55.
℣. 57. p) c. 45, 23. Ios. 9, 14. Ar. P. etiam de sermone suo circa hoc.
℣. 58. q) cf. Ps. 45, 11.
℣. 59. r) c. 35, 8.
℣. 60. s) Ar. P. & E. O soror nostra! t) Num. 10, 36. u) c. 22, 17. Ar. P. ciuitates.
℣. 61. x) cf. c. 29, 24. 29.
℣. 62. y) Ar. P. iam redierat ab itinere suo ad &c. z) c. 16, 14. c. 25, 11.
℣. 63. a) Ps. 77, 4. Onk. ad orandum. Sic Ion. Ar. P. & E. cf. Ps. 102, 1. Syr. ad spatiandum. b) Ex. 14, 27. Deut. 23, 12.
℣. 64. c) ὁ. κατεπήδησεν. 2 Reg. 5, 21. cf. Ps. 45, 12.
℣. 65. d) peplum. (3) c. 38, 14. 19. e) 1 Cor. 11, 10.
℣. 66. f) cf. Act. 15, 3. 4.
℣. 67. g) c. 18, 10. h) c. 38, 12.
Cap. XXV. ℣. 2. i) 1 Par. 1, 32. k) c. 37, 36. 1 Par. 1, 32.
℣. 5. l) c. 24, 36.
℣. 6. m) ὁ. δόματα. Mat. 7, 11. n) ℣. 15. c. 29, 1.

℣. 55. עשר defect. Steph. ℣. 56. שלחני defect. 2. 3. contra Masoram. ℣. 60. היי per Chateph Segol, 3. ℣. 62. מבא def. 2. contra Mas. impress. ℣. 67. וינחם יצחק אחרי sic 1. CAP. XXV. 3. ולאמים mim defect. 3. sic se. 2. conf. Mas. marg. impr. sed plene scribendum esse probat O. T. ex Codd. Hispp. &c. ℣. 5. את per Tsere & Merca 2. ℣. 6. הפילגשם schim def. contra Mas. se. 2. procul dubio ex sententia Raschii. vid. præfatio R. Chaiim in edit. Venet. & Buxt. & pro hoc dubio soluendo O. T. f. 5. 2.

8 שָׁנִים׃ וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ *Abrahami*
9 וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו *mors &*
אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי *sepultura.*
י אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃ הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת
11 בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיְהִי אַחֲרֵי *Benedi-*
מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק *ctio Isaa-*
עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ *ci.*

12 וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר *Ismaelis*
13 הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי *posteri*
יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת 14 *Princi-pes.*
טו וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃ חֲדַד
16 וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה׃ אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל
וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
17 לְאֻמֹּתָם׃ וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים *Illius*
18 שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ וַיִּשְׁכְּנוּ *mors.*
מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה
עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל׃

פ פ פ ו׳

19 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־
כ יִצְחָק׃ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־
רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן
21 הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ *Exorata*
כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃ *Rebeccæ*
22 וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי *fœcundi-tas.*
23 וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גֹיִים גוים קרי
בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ קמץ בז״ק
24 וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃ וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם

בבטנה

C 4 ג ד

℣. 8. o) ὁ. ἐκλείπων. ℣. 17. Luc. 16, 9. p) c. 15, 15. q) sc. dierum. c. 35, 29. Iob. 42, 17. r) Deut. 32, 50. Act. 13, 36. cf. Hebr. 12, 23.
℣. 9. s) c. 23, 9.
℣. 11. t) c. 24, 62.
℣. 13. u) cf. 1 Par. 1, 29. seqq.
℣. 14. x) cf. Es. 21, 11.
℣. 15. y) 1 Par. 5, 19. z) ℣. 6.
℣. 16. a) Ez. 25, 4. c. 46, 23. ὁ. ἔπαυλιν. Actor. 1, 20. b) c. 17, 20.
℣. 18. c) c. 2, 11. d) 1 Sam. 15, 7. e) ὁ. κατῴκησε cf. c. 16, 12. Iud. 7, 12. Onk. habitauit. Sic Ar. P. & E. Ita etiam Hier. & Ion. addendo: in possessione sua. ita Syr. add. ad terminum omnium fratrum suorum.
℣. 19. f) 1 Par. 1, 34.
℣. 20. g) c. 24, 15. h) Hos. 12, 13.
℣. 21. i) Ex. 8, 4. k) c. 30, 38. l) 2 Sam. 21, 14.
℣. 22. m) rad. 1 Sam. 12, 4. ὁ. ἐσκίρτων Luc. 1, 44. n) ℣. 26. Hos. 12, 4. o) Ar. P. si sciuissem, rem ita esse, non petiissem eam. Ar. E. si ita est, quare ego sum grauida? Syr. si ita est, cur viuo ego? p) 1 Sam. 9, 9. 2 Reg. 1, 16.
℣. 23. q) c. 10, 5. r) Ps. 18, 18. s) Num. 24, 18. 2 Sam. 8, 14. Mal. 1, 2. Rom. 9, 12.
℣. 24. t) Luc. 2, 6. u) c. 38, 27. ὁ. δίδυμα. Ioh. 20, 24.

℣. 9. הַחִתִּי per *Munach* loco *Metheg* 1. *Bomb. Buxt. Steph.* &c. contra *O. T.* f. 5. a. ℣. 11. וַיֵּשֶׁב per *Darga* & יִצְחָק *Tbhir* 3. & in marg. 1. ℣. 14. וְדוּמָא per א in marg. *Ven.* f. & *Buxt.* ex aliis *Codd.* quod falsum esse dicit *O. T.* ℣. 15. ד הדד per *Kamets* 2. 3. Porro vltimam *Daleth* habent 1. 3. *Leusd. Clod. Berol.* item textus & versio *Samarit. Arab.* & *Græca* in *Complut.* sic *O. T.* Reliqui *Resch*, & cum iis *Chaldæus, Syrus* & *Vulg. Lat.* ℣. 16. נְשִׂיאִים im plene 3. contra *Mas.* Gen. 17, 20. ℣. 22. לָמָּה זֶּה 1.

Esaui & Jacobi natiuitas,

בְּבִטְנָהּ׃ וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר כה
וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃ וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת 26
בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה

Sita genus,

בְּלֶדֶת אֹתָם׃ וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד 27
אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃ וַיֶּאֱהַב יִצְחָק 28
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃ וַיָּזֶד 29
יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃ וַיֹּאמֶר ל
עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי

Esaui leuitas, Bendita primogenitura,

עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה 31
כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ 32
לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי 33
כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃ וְיַעֲקֹב נָתַן 34
לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז
עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ פ

Cap. XXVI.

Isaaci peregrinatio in Gerar.

וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי כו
אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים
גְּרָרָה׃ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה שְׁכֹן 2
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃ גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ 3

Promissionis parenti factæ diuina confirmatio,

וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃
וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת 4
כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃
עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֺתַי ה

Fata propter uxorem,

חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי 6 7
הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי
פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה
הִוא׃ וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ 8
פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת
רבקה

℣. 25. x) 1 Sam. 16, 12. y) 1 Reg. 13, 19. Zach. 13, 4. z) c. 27, 11. a) pelle accinctus. Cl. Acoluthus ex Armen. lingua.
℣. 26. b) ℣. 22. c. 27, 36. Hos. 12, 4.
℣. 27. c) c. 4, 20.
℣. 28. d) ὁ. ὅτι ἡ θήρα αὐτοῦ βρῶσις αὐτῷ.
℣. 29. e) coxit (1) f) ℣. 34. 2 Reg. 4, 38.
℣. 30. g) gustandum da mihi. (1) h) ℣. 25. c. 36, 1.
℣. 31. i) ὁ. ἀπόδος.
℣. 32. k) ℣. 33. 1 Reg. 22, 5.
℣. 33. l) c. 27, 36. Heb. 12, 16.
℣. 34. m) lenticum. (4) 2 Sam. 17, 28. Ez. 4, 9.
Cap. XXVI. ℣. 1. n) c. 46, 26. o) c. 12, 10. p) cf. c. 20, 2.
℣. 3. q). ℣. 4. c. 12, 7. c. 28, 13. Ex. 33, 1. 2 Sam. 8, 1. r) c. 22, 16.
℣. 4. s) c. 12, 3. c. 22, 18.
℣. 5. t) Ob. eo quod. Sic Ion. & Syr. sed Ar. P. & E. in compensationem. u) instar militis. Ef. 21, 8. Habac. 2, 1. Rom. 6, 13. Ar. P. quod ei custodiendum edixi de &c. x) Ex. 18, 20.
℣. 7. y) c. 12, 13. c. 20, 2. z) Ion. add. quia cogitabat in corde suo. a) ὁ. [illegible] Rom. 8, 3.
℣. 8. b) Ex. 22, 22. c) ὁ. διὰ τῆς θυρίδος. Ios. 2, 15. 2 Cor. 11, 33. d) ὁ. παίζοντα. Sir. 32, 12. 1 Cor. 10, 7.

℣. 25. אדמני mo defect. 1. 2. 3. sed contra Masoram, etiam suam, & Erffurt. ℣. 30. מן־האדם cum Psik 2. 3. & Maſ. Erff. CAP. XXVI, 3. ר ואברכך per Chatephpatach 2. 17. 18. Ber. & O. T. f. 5. b. reliqui per Schua simplex; sic ℣. seq. &c. והקימתי Ki plene 2. contra Maſ. Erff. ad Gen. 9, 11. ℣. 4. ונתתי per Paschta 1. 2. reliqui Munach, & in marg. 1. ℣. 7. ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי sic Parenthesin format 3. ℣. 8. כי per Munach Leusd. Berol. & O. T. reliqui כי præter Steph. & Hutt. qui habent כי per Munach & Makkeph simul.

9 רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה
אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק
י כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ
11 עָלֵינוּ אָשָׁם׃ וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ
12 בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ
הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ
13 יְהוָה׃ וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃
14 וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ *Inuidia*
טו אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃ וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו *Philistæorum.*
בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר׃
16 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ
17 מְאֹד׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃
18 וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי
אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם
וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃
19 וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃
כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא
21 שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃ וַיַּחְפְּרוּ
בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃
22 וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא
שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ
23 24 בָאָרֶץ׃ וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה *Isaaci*
הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־ *commoratio in Berseba.*
אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר
כה אַבְרָהָם עַבְדִּי׃ וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֶּט־
26 שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃ וַאֲבִימֶלֶךְ
הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃

ויאמר C 5 ג

ỳ. 9. e) *Ion.* add. in corde meo.

ỳ. 10. f) Pſ. 73, 2. g) c. 20, 9. h) Ier. 51, 9.

ỳ. 11. i) ỳ. 29. Ioſ. 9, 19. *Ion.* qui læſerit. ſic *Syr.*

ỳ. 12. k) menſuras. cf. Luc. 8, 8.

ỳ. 13. l) 2 Sam. 3, 1.

ỳ. 14. m) *familiarium.* (1) Iob. 1, 3. *Ar. P.* agricultura.

ỳ. 15. n) c. 21, 30. o) *Ar. P.* iam obſtruxerant eos, ſc. poſt mortem Abrahami. cf. ỳ. 18.

ỳ. 18. p) i. e. denuo effodit. 2 Reg. 21, 3. q) ỳ. 15. 2 Par. 32, 30.

ỳ. 19. r) Leu. 14, 5. Num. 19, 17. Cant. 4, 15. Io. 4, 11. *Onk.* aquarum ſcaturientium. ſic *Ion.* & *Ar. E.* ſed *Ar. P.* aquæ dulcis.

ỳ. 20. s) ὁ. ἐμαχέσαντο. ỳ. 22. 2 Tim. 2, 24. t) ὁ. φάσκοντες. Rom. 1, 22. u) lis. (1)

ỳ. 21. x) ὁ. ἐνεκέγοντο. Iob. 9, 3. Mat. 5, 40. y) adverſatio. (2) Eſr. 4, 6.

ỳ. 22. z) c. 12, 8. Iob. 32, 15. a) Deut. 33, 20. 2 Sam. 22, 20. Pſ. 4, 2. Prou. 18, 16.

ỳ. 24. b) c. 15, 1.

ỳ. 26. c) c. 21, 22. d) Prou. 16, 7. e) *Syr.* & Achſuth amicus eius. *Ar. E.* nonnulli ex ſociis eius. *Onk.* turma amicorum eius. f) Iud. 14, 20. Prou. 19, 7.

ỳ. 10. כמעט per *Rbhia* 3. ỳ. 12. ההוא per *Iod* 2. & plures impreſſi, contra *O. T.* f. 5. b. ỳ. 16. לך per *Munach* 1. מעמנו *Munach* loco *Metheg* 2. ỳ. 18. בארות *plene* 1. contra *Maſ.* impreſſam; ſic כשמות 3. contra *Maſ.* 1. & impr. ỳ. 22. כי־עתה 2. 3. & *Ben Aſcher.* ỳ. 24. והרבתי *be defect.* 3. contra *Maſ.* 1. & *Erffurt.* ỳ. 25. ויט per *Tſere*, *Metheg* & *Makkeph Ber.* at fine *Metheg* 14. 17. Per *Merca* 2. 3. reliqui per *Sagol* & *Makk.* אהלה per *He* in fine 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 16. Variant etiam libri *Maſorethici*, & per ו poſcit hunc locum *O. T.* ỳ. 26. מרעהו per *Munach* loco *Metheg.* 2. 3.

ויאמר אלהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם 27
אתי ותשלחוני מאתכם׃ ויאמרו ראו ראינו כי־היה 28
יהוה עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך
ונכרתה ברית עמך׃ אם־תעשה עמנו רעה כאשר 29
לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק־טוב ונשלחך
בשלום אתה עתה ברוך יהוה׃ ויעש להם משתה ל
ויאכלו וישתו׃ וישכימו בבקר וישבעו איש לאחיו 31
וישלחם יצחק וילכו מאתו בשלום׃ ויהי ביום ההוא 32
ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על־אדות הבאר אשר חפרו
ויאמרו לו מצאנו מים׃ ויקרא אתה שבעה על־כן 33
שם־העיר באר שבע עד היום הזה׃ ס ויהי 34
עשו בן־ארבעים שנה ויקח אשה את־יהודית בת־
בארי החתי ואת־בשמת בת־אילן החתי׃ ותהיין לה
מרת רוח ליצחק ולרבקה׃ ס ויהי כי־זקן כז
יצחק ותכהין עיניו מראת ויקרא את־עשו בנו הגדל
ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני׃ ויאמר הנה־נא 2
זקנתי לא ידעתי יום מותי׃ ועתה שא־נא כליך תליך 3
וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה׃ ועשה־לי מטעמים 4
כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך
נפשי בטרם אמות׃ ורבקה שמעת בדבר יצחק אל־ ה
עשו בנו וילך עשו השדה לצוד ציד להביא׃ ורבקה 6
אמרה אל־יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את־אביך
מדבר אל־עשו אחיך לאמר׃ הביאה לי ציד ועשה־ 7
לי מטעמים ואכלה ואברככה לפני יהוה לפני מותי׃
ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצוה אתך׃ לך־ 8
נא אל־הצאן וקח־לי משם שני גדיי עזים טבים 9
ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב׃ והבאת 10
לאביך ואכל בעבר אשר יברכך לפני מותו׃
ויאמר

Fœdus Abimelechi cum Isaaco.

השין בצירי

Esaui uxores parentibus molestæ.

Cap. XXVII. *Isaac Esauo benedicturus,*

פתח באתנח

ה׳ יתירה

sed prudentia Rebeccæ præuentus,

℣. 27. g) *Iob.* add. vt orem pro vobis. h) ℣. 16.

℣. 28. i) c. 21, 22. k) c. 42, 22. Iud. 11, 10.

℣. 29. l) c. 14, 23. m) ℣. 11. n) c. 24, 1. 31.

℣. 32. o) c. 21, 25.

℣. 33. p) c. 21, 31. 33.

℣. 34. q) Adah. c. 36, 2.

℣. 35. r) Prou. 14, 10. *Onk.* & erant rebellantes, & irritantes Isaacum & Rebeccam. Sic *Syr. Ar. P.* & *E.* Huc etiam tendit *Hier.* & *Ion.* qui narrat earum cultum idololatricum. s) c. 28, 8. t) c. 27, 46.

Cap. XXVII, ℣. 1. u) Deut. 34, 7.

℣. 3. x) *pharetram suam.* (1)

℣. 4. y) ℣. 9. 14. 17. 31. z) Am. 4, 5. ὁ. φιλῶ. Matth. 6, 5.

℣. 5. a) *Ion.* add. per Spiritum S.

℣. 28. ראה per *He* 3. fu. 1. contra *Mas.* h. l. יהוה sine *Psk* 2. 3. תהי־ per *Mak.* 2. 3. ℣. 29. תעשה per *Sagol* 3. *Bomb. Ste.* &c. contra *Mas.* & *O. T.* f. 5. b. ℣. 30. ויעש להם משתה ita 1. ℣. 34. ארון 2. 3. contra *Mas. fin.* f. 5. col. 7. ℣. 35. ותהיין *He* per *Chatephpatach* 7. 8. 11. &c. contra *O. T.* CAP. XXVII, 2. הנה per *Merca* 1. הנה־נא per *Munach* & ויאמר per *Tiphcha* 2. ℣. 3. וצא per *Munach* 1. ℣. 6. ורבקה אמרה ita 1. ℣. 7. ואוכלה *Bomb. Steph.* &c. contra *O. T.*

11 ויאמר יעקב אל־רבקה אמו הן עשו אחי איש שער
12 ואנכי איש חלק : אולי ימשני אבי והייתי בעיניו
13 כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה : ותאמר
לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך קח־לי :
14 וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים כאשר
טו אהב אביו : ותקח רבקה את־בגדי עשו בנה *Iacobo,*
הגדל החמדת אשר אתה בבית ותלבש את־ *Vestibus*
16 יעקב בנה הקטן : ואת ערת גדיי העזים הלבישה *Esaui induto,*
17 על־ידיו ועל חלקת צואריו : ותתן את־המטעמים ואת־
18 הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה : ויבא אל־אביו
19 ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה בני : ויאמר יעקב אל־
אביו אנכי עשו בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום־
כ נא שבה ואכלה מצידי בעבור תברכני נפשך : ויאמר
יצחק אל־בנו מה־זה מהרת למצא בני ויאמר כי הקרה
21 יהוה אלהיך לפני : ויאמר יצחק אל־יעקב גשה־נא
22 ואמשך בני האתה זה בני עשו אם־לא : ויגש יעקב אל־
יצחק אביו וימשהו ויאמר הקל קול יעקב והידים ידי
23 עשו : ולא הכירו כי־היו ידיו כידי עשו אחיו שערת *benedicit.*
24 ויברכהו : ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני : ויאמר
כה הגשה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי ויגש־
26 לו ויאכל ויבא לו יין וישת : ויאמר אליו יצחק אביו
27 גשה־נא ושקה־לי בני : ויגש וישק־לו וירח את־ריח
בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר
28 ברכו יהוה : ויתן־לך האלהים מטל השמים ומשמני
29 הארץ ורב דגן ותירש : יעבדוך עמים וישתחו לך וישתחוו ק
לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך אררך
ל ארור ומברכיך ברוך : ויהי כאשר כלה יצחק לברך *Esaui*
את־יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו *ferus apparatus,*
ועשו

℣. 11. b) ℣. 23. c. 25, 25. c) ℣. 16.
℣. 12. d) *contrectabit.* ℣. 21. 22. c. 31, 34. e) *Piel* (2) 2 Par. 36, 16.
℣. 13. f) sc. *sit, veniat.* Ps. 3, 9. *Ar. P.* meum est, deprecari maledictionem tuam.
℣. 15. g) *praestantiores.* Es. 44, 9.
℣. 16. h) c. 3, 21. i) ℣. 11. ὀ. ἐπὶ τὰ γυμνά.
℣. 19. k) non persona, sed iure. c. 25, 33.
℣. 20. l) Ex. 2, 17. m) c. 24, 12.
℣. 21. n) ℣. 12. ὀ. ψηλαφήσω. 1 Ioh. 1, 1.
℣. 23. o) ℣. 27. Heb. 11, 20.
℣. 27. p) Heb. 11, 20. q) Cant. 4, 11. Hos. 14, 7.
℣. 28. r) *Ion.* Verbum Domini. s) Deut. 33, 28. Iob. 29, 19. t) ℣. 39. Deut. 8, 7. seq. *Ion.* & de bonitate fontium, qui ascendunt, & crescere faciunt germina terrae inferius. u) 2 Reg. 18, 32. Hos. 2, 10.
℣. 29. x) 2 Sam. 8, 2. 6. c. 10, 19. y) Ps. 47, 4. Es. 49, 7. Apoc. 3, 9. z) ℣. 37. a) c. 12, 3.

℣. 11. שעיר *plene* 7. 10. 11. &c. contra *Mas.* & *O. T.* f. 5. b. ℣. 14. וילך per *Munach* 2. אהב per *Tiphcha* & כאשר *Merca* 1. ℣. 15. הגדול 1. fa. 2. & 3. contra *Mas.* impr. ℣. 16. ואת 2. ℣. 18. הנני ne per *Kere* 1. contra *Mas.* ℣. 19. בעבר *defect.* 1. cum sua *Mas.* sed contra *Mas.* reliquorum. ℣. 20. כי 2. ℣. 25. למען per *Tiphcha* & תברכך *Munach* 2. ויבא *milra* 1. secundum *Ben hakkore*; it. 10. 11. 13. 14. 16. 17. 18. reliqui *milel* recte sec. *O. T.* ℣. 26. ישקה *Vau* per *Metheg* pleriq; sec. *Mas.* 1. ad Gen. 2, 12. *Schin* per *Scva* simplex 3. secundum *O. T.* ex libris *Hisp. Hierosolymitano*, & *Hilleliano*. ℣. 28. ויתן ita 2. 3. 6. 9. & *Ber.* qui adiecit notam בצל; *Metheg* m. add. 2. 6. 9. & *B. Napht.* sec. *Seldeni* cod. at ויתן per *Merca* reliqui. ℣. 29. הוה per *chatephpat.* 1. 6. 9.

31 ועשו אחיו בא מצידו: ויעש גם־הוא מטעמים ויבא
לאביו ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל מציד בנו בעבר
32 תברכני נפשך: ויאמר לו יצחק אביו מי־אתה ויאמר
33 אני בנך בכרך עשו: ויחרד יצחק חרדה גדלה עד־
מאד ויאמר מי־אפוא הוא הצד־ציד ויבא לי ואכל
34 מכל בטרם תבוא ואברכהו גם־ברוך יהיה: כשמע
עשו את־דברי אביו ויצעק צעקה גדלה ומרה עד־
מאד ויאמר לאביו ברכני גם־אני אבי: ויאמר בא לה
36 אחיך במרמה ויקח ברכתך: ויאמר הכי קרא שמו
יעקב ויעקבני זה פעמים את־בכרתי לקח והנה עתה
37 לקח ברכתי ויאמר הלא־אצלת לי ברכה: ויען
יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך ואת־כל־אחיו
נתתי לו לעבדים ודגן ותירש סמכתיו ולכה אפוא
38 מה אעשה בני: ויאמר עשו אל־אביו הברכה אחת
הוא־לך אבי ברכני גם־אני אבי וישא עשו קלו ויבך:
39 ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה
מושבך ומטל השמים מעל: ועל־חרבך תחיה ואת־ מ
אחיך תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל
41 צוארך: וישטם עשו את־יעקב על־הברכה
אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל
42 אבי ואהרגה את־יעקב אחי: ויגד לרבקה את־דברי
עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן
ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך:
43 ועתה בני שמע בקלי וקום ברח־לך אל־לבן אחי
44 חרנה: וישבת עמו ימים אחדים עד אשר־תשוב חמת
אחיך: עד־שוב אף־אחיך ממך ושכח את אשר־ מה
עשית לו ושלחתי ולקחתיך משם למה אשכל גם־
46 שניכם יום אחד: ותאמר רבקה אל־יצחק קצתי בחיי
מפני

Secundaria benedictio extorta,

קמץ בז״ק

Odium erga Iacobum.

Consilium matris de Iacobi fuga.

ק' ועירא

℣. 31 b) ℣. 36. 38. Heb. 11, 17.
℣. 32. c) natura, non amplius iure.
℣. 33. d) ℣. 37. c. 43, 11. e) c. 25, 23. c. 28, 1.
℣. 34. f) Esth. 4, 1. *Syr.* & eiulauit eiulatu. g) ℣. 38.
℣. 35. h) c. 34, 13. *Onk.* per sapientiam. sic *Ion.*
℣. 36. i) c. 25, 26. k) c. 25, 33. l) Num. 11, 17.
℣. 37. m) ℣. 29. n) ℣. 33.
℣. 38, o) Heb. 12, 16. 17.
℣. 39. cf. Hebr. 11, 20.
℣. 40, p) Es. 38, 16.
q) *plauxeris.* Ps. 55, 3. *Ar. P. & E.* dominatus fueris. r) 2 Par. 21, 8.
℣. 41. s) *odio habuit.* (6) c. 49, 23. c. 50, 15. t) Ps. 14, 1.
℣. 42. u) Es. 1, 24. Ez. 5, 13.
℣. 44. x) c. 40, 4. *Onk.* paucos. *Sic Ion. Syr. Ar. P. & E.*
℣. 45. y) cf. c. 35, 8 z) ὁ. μεταπέμψομαι. Act. 10, 5. a) c. 42, 36. b) c. 4, 8. 14. c. 9, 6.
℣. 46. c) Ex. 1, 12. ὁ. προσώχθικα. Hebr. 3, 10.

℣. 31. לאביו per *Sakephk.* 3. תברכני ni sine *Dagesch* 7. 8. 11. &c. contra *O. T.* f. 5. b. ℣. 32. ויאמר־לו יצחק ita 1. ℣. 33. מי per *Munach* in marg. 1. ℣. 36. ויאמר per *Sakephg. Ven. f.* contra *Mas.* 'Exod. 34, 9. ℣. 37. מה per *Kamets* 3. ℣. 38. הברכה per *Schua* simplex 1. 2. 3. sic ברכני & ℣. 41. ברכו. קולו 1. contra *Mas.* ℣. 42. ותשלח per *Rbhia* 2. 3. & in marg. 1. ex עין הקורא. ℣. 46. קצתי *Koph minusc.* non habent in textu 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10. &c. notam tamen plerique, atque id poscit *Mas.* Leu. 1, 1. & *fin.* f. 1. col. 1. item *O. T.*

מפני בנות חת אם־לקח יעקב אשה מבנות־חת
כח כאלה מבנות הארץ למה לי חיים: ויקרא יצחק אל־ Cap. XXVIII.
יעקב ויברך אתו ויצוהו ויאמר לו לא־תקח אשה *Iacob,*
2 מבנות כנען: קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי *instructus iussu*
3 אמך וקח־לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך: ואל *& bene-*
4 שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים: ויתן־ *dictione*
לך את־ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך *paterna,*
ה את־ארץ מגריך אשר־נתן אלהים לאברהם: וישלח *abit in*
יצחק את־יעקב וילך פדנה ארם אל־לבן בן־בתואל *Mesopotamiam.*
6 הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו: וירא עשו כי־ברך
יצחק את־יעקב ושלח אתו פדנה ארם לקחת־לו
משם אשה בברכו אתו ויצו עליו לאמר לא־תקח
7 אשה מבנות כנען: וישמע יעקב אל־אביו ואל־אמו
8 וילך פדנה ארם: וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני *Nouae nu-*
9 יצחק אביו: וילך עשו אל־ישמעאל ויקח את־מחלת *ptiae E-*
בת־ישמעאל בן־אברהם אחות נביות על־נשיו *saui.*
לו לאשה: ס ס ס ז ד
י ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה: ויפגע במקום
11 וילן שם כי־בא השמש ויקח מאבני המקום וישם
12 מראשתיו וישכב במקום ההוא: ויחלם והנה סלם *Iacobi so-*
מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי *mnium*
13 אלהים עלים וירדים בו: והנה יהוה נצב עליו ויאמר *de scala caeli.*
אני יהוה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר
14 אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך: והיה זרעך
כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה
טו ונברכו בך כל־משפחת האדמה ובזרעך: והנה אנכי
עמך ושמרתיך בכל אשר־תלך והשבתיך אל־
האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם־עשיתי את
אשר

d) c. 26, 35.

Cap. XXVIII.
℣. 1. e) ℣. 3. 6. c. 27, 23. 27 33. f) ℣. 6. c. 24, 3.
℣. 2. g) c. 24, 10. Hos. 12, 13. h) c. 22, 23. i) ℣. 5. c. 24, 29.

℣. 4. k) c. 12, 2. &c.

℣. 5. l) c. 25, 24.

℣. 8. m) c. 26, 35.
℣. 9. n) *Ar. P.* ad locum Ismaelis. o) *Syr.* Besmath. *Ion.* illa est Basemath. cf. c. 36, 3.

℣. 11. p) *Onk.* & venit in locum. *Ion.* & orauit in loco domus sanctuarii. q) ℣. 18. r) 1 Reg. 19, 6.
℣. 12. s) ὁ. ἐνυπνιάσθη. Ioel 2, 28. Act. 2, 17. t) c. 32, 2. Io. 1, 52.
℣. 13. u) *Onk.* & *Ion.* gloria Domini. Io. 1, 14. *Ar. E.* Lux Dei. Io. 1, 9. x) c. 35, 1. c. 48, 3. y) ℣. 4. c. 12, 7. c. 26, 4.

℣. 14. z) c. 30, 30. 42. Iob. 1, 10. 2 Par. 11, 23. a) Deut. 12, 20. b) c. 12, 3.

℣. 15. c) ℣. 20. Es. 43, 2. *Onk.* & *Ion.* Verbum meum in auxilium tuum. Sic ℣. 20. d) sc. via. ℣. 20. c. 35, 3. e) Ios. 1, 5. Heb. 13, 5.

℣. 2. קום־ per *Mak.* 2. פדנה per *Tsere* 1. 2. 3. sic, v. 5. 6. 7. *Merca* post *Munach* habent omnes (praeter 3.) cum nota 1. ד בענין וכלהון מאריכין בנון ℣. 5. אם־ per *Mak.* & *Metheg* 1. בברכו per *Schua* simplex 1. 3. *St. Pl. f.* &c. contra *O. T. f.* 5. b. ℣. 9. מחלת *lat* per *Kamets* 2. *ma* per *Kamets* poscit *O. T.* & relicit *Masoram* impress. quae ח cum *Schua* simplici requirit. ℣. 10. שבע *Schin* per *Patach Ven. f.* sic fe. 2. & ita postulat *Masora parua* & *Buxt. Clauis* p. 69. (67) nisi forte haec ipsa *Mas.* de *Pat. paruo*, i. e. *Segol* intelligenda potius fuerit. ℣. 15. והשיבתיך *schi plene* 2. *Ste. Hut.*; contra *Mas.* & per *Metheg* 1.

אשר־דברתי לך׃ וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש 16
יהוה במקום הזה ואנכי לא ידעתי׃ ויירא ויאמר מה־ 17
נורא המקום הזה אין זה כי אם־בית אלהים וזה שער
השמים׃ וישכם יעקב בבקר ויקח את־האבן אשר־ 18
שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על־
ראשה׃ ויקרא את־שם־המקום ההוא בית־אל 19
ואולם לוז שם־העיר לראשנה׃ וידר יעקב נדר לאמר 20
אם־יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי
הולך ונתן־לי לחם לאכל ובגד ללבש׃ ושבתי 21
בשלום אל־בית אבי והיה יהוה לי לאלהים׃ והאבן 22
הזאת אשר־שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר
תתן־לי עשר אעשרנו לך׃ וישא יעקב רגליו וילך כט
ארצה בני־קדם׃ וירא והנה באר בשדה והנה־שם 2
שלשה עדרי־צאן רבצים עליה כי מן־הבאר ההוא
ישקו העדרים והאבן גדלה על־פי הבאר׃ ונאספו־ 3
שמה כל־העדרים וגללו את־האבן מעל פי הבאר
והשקו את־הצאן והשיבו את־האבן על־פי הבאר
למקמה׃ ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו 4
מחרן אנחנו׃ ויאמר להם הידעתם את־לבן בן־נחור 5
ויאמרו ידענו׃ ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום 6
והנה רחל בתו באה עם־הצאן׃ ויאמר הן עוד היום 7
גדול לא־עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו׃
ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל־העדרים וגללו 8
את־האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן׃ עודנו מדבר 9
עמם ורחל באה עם־הצאן אשר לאביה כי רעה
הוא׃ ויהי כאשר ראה יעקב את־רחל בת־לבן אחי
אמו ואת־צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את־האבן
מעל פי הבאר וישק את־צאן לבן אחי אמו׃ וישק 11
יעקב

Erectio monumenti, & votum. Cap. XXIX. *Iacob, Haranem perueniens, officium primum Raheli praestat,*

℣. 16. f) Ex. 2, 14. ὁ. ὄντως Marc. 1, 37. 40. g) *Onk.* gloria Domini habitat. *Jon.* gloria gratiosae praesentiae Domini habitans est. *Ar. P. & E.* Lux Dei est. ℣. 17. h) ℣. 19. c. 35, 1. 3. 7. ℣. 18. i) c. 31, 13. ℣. 19. k) c. 35, 6. ℣. 20. l) ℣. 15. ℣. 21. m) c. 33, 18. n) & fuerit mihi &c. c. 17, 7. 8. ℣. 22. o) *Ar. P.* Tunc lapis hic &c. sic *Raschi.* CAP. XXIX, ℣. 1. p) c. 25, 6. 15. *Ar. P. & E.* incolarum Orientis. ℣. 3. q) ὁ. ἀπεκύλιον. ℣. 8. Marc. 16, 3. ℣. 4. r) verbum amoris. c. 19, 6. ℣. 5. s) c. 22, 23. ℣. 6. t) c. 43, 27. 28. ℣. 7. u) *Onk. & Ion.* multum diei adhuc est. *Syr.* dies adhuc stans est. Oppos. Iud. 19, 9. x) Ex. 9, 19. ℣. 8. y) non licet c. 34, 14. c. 44, 26. ℣. 9. z) cf. Ex. 2, 16. ℣. 10. a) ὁ. ἀπεκύλισε. Matt. 28, 2. ℣. 11. b) ὁ. ἐφίλησεν. ℣. 13. Luc. 22, 47.

℣. 16. וייקץ *defect. O. T.* f. 5. b. ex *Michlal Iophi*; sed *plene* scribendum notat 1. in marg. & *Mas. Erff.* ℣. 18. ויצק *Tsade dagessatum* 3. 7. 10 - 14. 16. 18. 19. sed contra *O. T.* expressum *Raphe* 1. 2. reliqui sine *Dagesch.* ℣. 19. ביתאל coniunctim & ה per *Schua* 3. sed sine *Schua* etiam 1. 2. ℣. 22. אשר per *Merca* 1. CAP. XXIX, 2. גדולה *plene* 1. 2. contra *Mas.* Num. 22, 18. ℣. 3. למקומה *plene* 1. contra *Mas.* impressam. ℣. 5. הידעתם *He* cum *Metheg.* 1. 3. 8. ℣. 8. עד אשר ita 1. sed in marg. cum nostris. העדרים *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. את־הצאן ita את adjicit 2. ℣. 10. את־רחל per *Mahpach* 1. מעל־פי ita 3.

12 יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי
אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ׃
13 וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ *benigne*
לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֶּק־לוֹ וַיְנַשֶּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר *excipitur*
14 לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ *a Labane,*
טו עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃ וַיֹּאמֶר לָבָן *Iacobi*
לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־ *labor*
16 מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃ וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם
17 הַקְּטַנָּה רָחֵל׃ וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה
18 יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה׃ וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל *septennis*
וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃ *pro Rahele.*
19 וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ
כ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים
21 וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב *Nuptiæ.*
אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃
22 23 וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה׃ וַיְהִי *Delusio*
בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ *Labanis,*
24 וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה׃ *supposita Lea,*
כה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי׃
26 וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי
27 הַבְּכִירָה׃ מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת *Nuptiæ*
בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ *cum Rahele pro*
28 וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ *altero laboris*
29 לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ *septennio.*
ל לָהּ לְשִׁפְחָה׃ וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל
31 מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ וַיַּרְא *Fœcunditas*
יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃ *Leæ,*
ותהר

℣. 12. c) *cognatus.* c. 13, 8. c. 24, 27.
℣. 13. d) Marc. 1, 28. Rom. 10, 16.
℣. 14. e) 2 Sam. 14, 28.
℣. 17. f) *Ar. E.* humidi. g) c. 39, 6.
℣. 18. h) ℣. 20. 25.
℣. 19. i) *Ion.* add. per dolum.
℣. 20. k) Hos. 12, 13. l) *Onk.* pauci. Sic *Ion.* *Syr.* & *Arabes.*
℣. 21. m) c. 30, 1. n) ὁ. τὴν γυναῖκά μου, i. e. desponsatam. Matth. 1, 20. 24. Luc. 2, 5.
℣. 22. o) ὁ. γάμον. Matth. 22, 2.
℣. 23 p) ℣. 21. c. 16, 4.
℣. 24. cf. ℣. 29. c. 24, 61.
℣. 25. q) 1 Sam. 28, 12. ὁ. παρελογίσω. Col. 2, 4.
℣. 26. r) *fieri solet.* c. 34, 7. 2 Sam. 13, 12.
℣. 27. s) ℣. 28. Iud. 14, 12. 15. 17. *Ar. P.* hebdomadam huius. Sic ℣. 28. *Onk.* at *Syr.* conuiuium huius. *Ion.* septimanam dierum conuiuii huius. Sic *Hier.* quod add. *Lex,* vt *Ion.* & *Ar. P.* ℣. 28.
℣. 30 t) *Ar. P.* deinde seruiuit.
℣. 31. u) minus dilecta. ℣. 30. Deut. 21, 15. Matth. 6, 24. *Ion.* non dilecta in oculis Iacobi. x) c. 30, 22.

℣. 11. קֹלוֹ *plene* 1. contra *Mas.* ℣. 13. כשמע *Caph* per *Dagesch* 1. 2. 7. 8. 12-14. 19. אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים 1. ℣. 15. הַגִּידָה per Makk. & *gi* cum *Meth.* 1. ℣. 17. הָיְתָה *Munach* loco *Metheg* 2. ℣. 21. ואבואה *def.* 1. contra suam & aliorum *Mas.* ℣. 26. בִּמְקוֹמֵנוּ 2. contra *Mas.* ℣. 27. אשר per *Makk. Ven. f. Buxt.* contra *O. T.* f. 5. b. ℣. 28. ויתן *Iod* cum *Metheg* 1. 2. sic ℣. 33.

32 ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי־
33 ראה יהוה בעניי כי עתה יאהבני אישי׃ ותהר עוד
ותלד בן ותאמר כי־שמע יהוה כי־שנואה אנכי ויתן־
34 לי גם־את־זה ותקרא שמו שמעון׃ ותהר עוד ותלד
בן ותאמר עתה הפעם ילוה אישי אלי כי־ילדתי לו
לה שלשה בנים על־כן קרא־שמו לוי׃ ותהר עוד ותלד
בן ותאמר הפעם אודה את־יהוה על־כן קראה שמו
ל יהודה ותעמד מלדת׃ ותרא רחל כי לא ילדה
ליעקב ותקנא רחל באחתה ותאמר אל־יעקב הבה־
2 לי בנים ואם־אין מתה אנכי׃ ויחר־אף יעקב ברחל
ויאמר התחת אלהים אנכי אשר־מנע ממך פרי־
3 בטן׃ ותאמר הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על־
4 ברכי ואבנה גם־אנכי ממנה׃ ותתן־לו את־בלהה
ה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב׃ ותהר בלהה ותלד
6 ליעקב בן׃ ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי
7 ויתן־לי בן על־כן קראה שמו דן׃ ותהר עוד ותלד
8 בלהה שפחת רחל בן שני ליעקב׃ ותאמר רחל
נפתולי אלהים ׀ נפתלתי עם־אחתי גם־יכלתי ותקרא
9 שמו נפתלי׃ ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח את־
י זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה׃ ותלד
11 זלפה שפחת לאה ליעקב בן׃ ותאמר לאה בגד
12 ותקרא את־שמו גד׃ ותלד זלפה שפחת לאה בן שני
13 ליעקב׃ ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא
14 את־שמו אשר׃ וילך ראובן בימי קציר־חטים וימצא
דודאים בשדה ויבא אתם אל־לאה אמו ותאמר רחל
טו אל־לאה תני־נא לי מדודאי בנך׃ ותאמר לה המעט
קחתך את־אישי ולקחת גם את־דודאי בני ותאמר
16 רחל לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך׃ ויבא
יעקב

parientis Rubenem, Simeonem, Leui, Iudam.

Cap. XXX. *Rachelis sterilitas.*

Surrogatio Bilhæ, Hujus filii Dan & Naphtali.

Substitutio Silpæ; cujus filii בא גד ק *Gad & Aser.*

Dudaim Rubenis.

℣. 32. y) c. 46, 8. 1 Par. 2, 1. z) ὁ. ἐπείνωσιν. c. 31, 42. Luc. 1, 48. *Ar. E. infirmitatem meam*, i. e. adflictionem. Sic sæpius. Conf. Gr. ἀσθένεια 1 Cor. 2, 3. 2. Cor. 11, 30. c. 12, 9. Gal. 4, 13.
℣. 33. a) ℣. 31.
℣. 34. b) Num. 18, 2. Es. 56, 3.
℣. 35. c) ὁ. ἐξομολογήσομαι. Rom. 15, 9. Hebr. 13, 15. d) c. 30, 9.
Cap. XXX. ℣. 1. e) c. 29, 21. Ruth 3, 15. Prou. 30, 15. *Ion.* ora coram Domino, vt det mihi filios. Sic *Ar. P.* f) *Ion.* sin minus, ecce sicut mortua ego æstimor.
℣. 2. g) c. 50, 19. *Onk.* Num a me tu petis, nonne a coram Domino peteres? Huc tendit *Ion.* add. quia ab ipso sunt filii. h) Ps. 127, 3.
℣. 3. i) c. 16. 2. k) c. 50, 23. l) c. 16, 2. ὁ. τεκνοποιήσομαι.
℣. 6. m) caussam meam egit. Ps. 54, 3.
℣. 8. n) *luctationibus.* (1) o) *luctata sum.* (5) 2 Sam. 22, 27. Ps. 18, 27. Prou. 8, 8. Iob. 5, 13. p) Ps. 13, 5.
℣. 9. q) c. 29, 35.
℣. 11. r) *Venit turma. Ion.* venit fortuna bona. Huc ref. *Hier. Onk. Syr.* & *Ar. E.* cf. c. 49, 19.
℣. 13. s) *Cum felicitate mea! Onk.* & *Ion.* Laus facta est mihi. t) Iob. 29, 11. ὁ. μακαρίζουσι. Luc. 1, 48.
℣. 14. u) Ion. præmittit: in diebus Maii. x) (5) ℣. 15. 16. Cant. 7, 14. cf. Ier. 24, 1.
℣. 15. y) *Ion.* & etiam cupis accipere etiam.

℣. 32. את־שמו ita את adiicit 3. cum nota. ℣. 34. קרא־ *Metheg Mild* ponunt 1. 2. *Leusd. Ber.* sec. *O. T.* f. 5. b. reliqui *milra.* CAP. XXX, 7. בן male præter *Mercam* adiecit *Makk.* cum *Masora* sua *Buxt.* Vid. *Masora magna* ad ℣. 19. ℣. 8. נפתלי *def.* fe, 3. contra *Maf.* 1. & *Erff.* אלהים sine *Psik* *Buxt.* &c. contra *Maf.* 1. 2. 3. & *Erff.* in. *O. T.* ℣. 14. ויבא אתם אל־לאה 1. ℣. 15. המעט *He* cum *Metheg* 1. 2, לכן per *Kadma* 2. 3. *Buxt. Pol. Pl.* 4. & in marg. 1.

יעקב מן־השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר
אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי בני וישכב עמה
17 בלילה הוא׃ וישמע אלהים אל־לאה ותהר ותלד
18 ליעקב בן חמישי׃ ותאמר לאה נתן אלהים שכרי
אשר־נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר׃
19 ותהר עוד לאה ותלד בן־ששי ליעקב׃ ותאמר לאה
20 זבדני אלהים ׀ אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי כי־
21 ילדתי לו ששה בנים ותקרא את־שמו זבלון׃ ואחר
22 ילדה בת ותקרא את־שמה דינה׃ ויזכר אלהים את־
23 רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את־רחמה׃ ותהר
24 ותלד בן ותאמר אסף אלהים את־חרפתי׃ ותקרא
כה את־שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי בן אחר׃ ויהי
כאשר ילדה רחל את־יוסף ויאמר יעקב אל־לבן
26 שלחני ואלכה אל־מקומי ולארצי׃ תנה את־נשי
ואת־ילדי אשר עבדתי אתך בהן ואלכה כי אתה
27 ידעת את־עבדתי אשר עבדתיך׃ ויאמר אליו לבן אם־
נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני יהוה בגללך׃
28 ויאמר נקבה שכרך עלי ואתנה׃ ויאמר אליו אתה
29 ידעת את אשר עבדתיך ואת אשר־היה מקנך אתי׃
ל כי מעט אשר־היה לך לפני ויפרץ לרב ויברך יהוה
אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם־אנכי לביתי׃
31 ויאמר מה אתן־לך ויאמר יעקב לא־תתן־לי
מאומה אם־תעשה־לי הדבר הזה אשובה ארעה
32 צאנך אשמר׃ אעבר בכל־צאנך היום הסר משם כל־
שה ׀ נקד וטלוא וכל־שה־חום בכשבים וטלוא
33 ונקד בעזים והיה שכרי׃ וענתה־בי צדקתי ביום מחר
כי־תבוא על־שכרי לפניך כל אשר־איננו נקד וטלוא
34 בעזים וחום בכשבים גנוב הוא אתי׃ ויאמר לבן הן

Noua Leæ fœcunditas, enixæ Isascharem, Sebulonem, & filiam Dinam. Rahel parit filium Ioseph.

Quæsita dimissio Iacobi.

Merces pro fideli seruitio, ex nouo pacto.

ψ. 16. z) cf. c. 24, 67.

ψ. 18. a) ψ. 16. b) ψ. 9. c) ὁ. add. ὅ ἐστι Μισθός.

ψ. 20. d) *donauit mihi.* (1) *Onk.* dedit mihi. e) *donum* (1) f) *cohabitabit.* (1) cf. 1 Reg. 8, 13. *Onk.* erit habitatio mariti mei apud me. *Syr.* adhærebit mihi.

ψ. 21. g) c. 34, 1.

ψ. 22. h) c. 8, 1. 1 Sam. 1, 11. 19. i) c. 29, 31.

ψ. 23. k) Ps. 39, 7. Es. 4, 1. ὁ. ἀφεῖλεν. Luc. 1, 25. *Syr.* transire fecit.

ψ. 24. l) cf. c. 35, 17.

ψ. 27. m) *Ar. P.* add. *mane* sc. apud me; *nam ego* &c. n) *conjectura & experientia intellexi, quod.* c. 44, 5. 15. 1 Reg. 20, 13. *Onk.* & *Syr.* expertus sum. *Hier.* & *Ibn.* auguratus sum.

ψ. 28. o) *exprime, defini modo.* Num. 1, 17. p) 2 Sam. 18, 11.

ψ. 30. q) *sub cura, ductu meo.* Deut. 11, 10. 1 Sam. 25, 42.

ψ. 31. r) Hos. 12, 13.

ψ. 32. s) *remouendo.* ψ. 35. t) *maculosum.* (6) ψ. 33. 35. Ez. 16, 16. u) *fuscum.* ψ. 33. 35.

ψ. 33. x) cf. Es. 3, 9. c. 59, 12. *Onk. Ion.* & *Syr.* *testabitur pro me.* y) i. e. *in posterum.* Ex. 13, 14. cf. Mat. 6, 34.

ψ. 34. z) qs. deliberantis. *Onk. Syr. Ar. P.* & *E.* *ita!* *Ion.* pulchre, seu *bene!*

לו D דא

ψ. 16. יעקב per *Munach* 1. 3. (sic אלהים ψ. 20.) sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 13. ψ. 18. יששכר sic plerique sec. *B. Ascher* & *Kimchi* in *M. I.* sed יששכר *B. Naphtali*, vt notat *Elias* in *Masoreth* p. 49. ψ. 19. בן־ per *Sagol* 3. 17. *Berol.* sed *Tsere* probat *Masora* h. l. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 18. b. & *Buxt. Clauis* p. 65. ψ. 20. זבד *Sain* per *Tsere* quidam in *M. I.* זבולן 2. contra *Mas.* h. l. & c. 46, 14. ψ. 21. ילדה per *Mak.* & *Meth.* 1, 3. ψ. 22. nouam *sectiunculam* hic incipit 1. ψ. 26. כי־ 2. sed *Ithibi* ex *En hakkore* probat 1. ψ. 27. ויברכני *Resch* per *Schua simplex* 1. 2. 3. 8. &c. contra *O. T.* f. 5. b. ψ. 30. ועתה per *Sakephgadol* 2. 3. 6. 9. ψ. 31. לא־תתן־לי sic *Metheg* ponunt 1. 2. ψ. 32. וכל־שה per *Merca* 1. 2. 3.

לו יהי כדברך׃ ויסר ביום ההוא את־התישים לה
העקדים והטלאים ואת כל־העזים הנקדות והטלאת
כל אשר־לבן בו וכל־חום בכשבים ויתן ביד־בניו׃
36 וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את־
37 צאן לבן הנותרת׃ ויקח־לו יעקב מקל לבנה לח ולוז
וערמון ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף הלבן אשר
38 על־המקלות׃ ויצג את־המקלות אשר פצל ברהטים
בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשתות לנכח
39 הצאן ויחמנה בבאן לשתות׃ ויחמו הצאן אל־המקלות
ותלדן הצאן עקדים נקדים וטלאים׃ והכשבים הפריד מ
יעקב ויתן פני הצאן אל־עקד וכל־חום בצאן לבן
41 וישת לו עדרים לבדו ולא שתם על־צאן לבן׃ והיה
בכל־יחם הצאן המקשרות ושם יעקב את־המקלות
42 לעיני הצאן ברהטים ליחמנה במקלות׃ ובהעטיף
הצאן לא ישים והיה העטפים ללבן והקשרים ליעקב׃
43 ויפרץ האיש מאד מאד ויהי־לו צאן רבות ושפחות
ועבדים וגמלים וחמרים׃ וישמע את־דברי בני־לבן לא
לאמר לקח יעקב את כל־אשר לאבינו ומאשר
2 לאבינו עשה את כל־הכבד הזה׃ וירא יעקב את־
3 פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום׃ ויאמר
יהוה אל־יעקב שוב אל־ארץ אבותיך ולמולדתך
4 ואהיה עמך׃ וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה
השדה אל־צאנו׃ ויאמר להן ראה אנכי את־פני ה
אביכן כי־איננו אלי כתמל שלשם ואלהי אבי היה
6 עמדי׃ ואתנה ידעתן כי בכל־כחי עבדתי את־אביכן׃
7 ואביכן התל בי והחלף את־משכרתי עשרת מנים
8 ולא־נתנו אלהים להרע עמדי׃ אם־כה יאמר נקדים
יהיה שכרך וילדו כל־הצאן נקדים ואם־כה יאמר
עקדים

Iacobi sollertia,

diuitiæ.

Cap. XXXI. *Inuidia Labani & filiorum. Monitum Dei de abitu Iacobi. Caussæ discessus, Exoribus probatæ.*

a) adprobantis & consentientis.

℣. 35. b) *hircos.* (4) Prou. 30, 31. c) *varios cruribus.* (6) ℣. 39. 40. c. 31, 8. 10. 12. *Rad.* c. 22, 9. *Ion.* quorum in pedibus signum erat. d) *Labani.* c. 31, 1.

℣. 36. e) *Ion.* add. vetulas & infirmiores.

℣. 37. f) Iud. 16, 7. g) *amygdali.* (1) vid. *Targ. Hier.* & *Ion.* Num. 17, 8. h) (2) Ez. 31, 8. i) *decorticabat* (2) ℣. 38. k) *cortices.* (1) l) *denudatione.* (1) *Rad.* Pſ. 29, 9.

℣. 38. m) *canalibus.* (4) ℣. 41. Ex. 2, 16. n) *aqualibus.* (2) c. 24, 20. o) c. 25, 21. p) ℣. 39. 42. Pſ. 51, 7.

℣. 40. q) *Onk. Ion.* & *Syr.* commiſcuit.

℣. 41. r) ℣. 38. c. 31, 10. s) *robuſtæ.* (1) ſic ℣. 42. *Onk. Ion.* & *Syr. oues primiparæ. Ar. P.* & *E. vernæ.* t) *Ion.* e regione virgarum.

℣. 42. u) *cum languidæ, debiles eſſent.* Hiph. (1) cf. Pſ. 61, 3. *Ion.* & *Syr.* coram ouibus *ſerotinis.* Huc tendit *Onk.* ſed *Ar. P.* cum vero *autumnum agerent.* x) *languidæ. Onk. Ion. Syr. Ar. E. ſerotinæ. Ar. P. autumnales.*

CAP. XXXI.

℣. 1. y) c. 30, 35. z) c. 13, 2. Eſth. 5, 11.

℣. 2. a) 1 Sam. 4, 7. i. e. *antea.* Ex. 4, 10.

℣. 3. b) c. 32, 10.

℣. 5. c) ℣. 42. c. 26, 28. *Ar. P.* Non deſiit *eſſe mecum.*

℣. 7. d) *illuſit* (9) Ex. 8, 25. Iud. 16, 10. 13. 15. e) *ſæpius.* Num. 14, 22. Iob, 19, 3. f) *vicibus.* (2) ℣. 41. g) *permiſit.* c. 20, 6.

℣. 35. היקדת *def. Hal.* & 1. cum ſua *Maſ.* cui contradicit *Maſ.* 2. 7. 8. Vtrumque, ſed diuerſa manu, habet *Maſ. Erffurt.* ℣. 37. בהן per *Segol* 3. 12. 17. 18. & *Ber.* at reliqui *Tſere* ſec. *Maſ.* 2. & *final.* f. 24. col. 6. ℣. 40. ויתן *Tliſchaktanna* 1. ℣. 41. ליחמנה *Mem* per *Tſere* ſine ſeq. *Dageſch* 1. cum *Maſ.* 1. 2. *Erff.* & *O. T.* Sic quidam in *M. I.* quod tamen *Segol* præfert. ℣. 42. ובהעטיף *Pe maius* habet 3. 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. ſec. *Maſ. impreſſ.* ad Gen. 1, 1. ſed præter reliquos illud non habet *Maſ.* 1. 2. 3. & *Erff.* h. l. nec *Maſ. initialis* 1 Par. 1. nec XII. codices MSS. in *O. T.* ℣. 43. ועבדים ושפחות ita 2. Maſculinum, q. dignius, præponit. CAP. XXXI, 2. כתמל *def.* 1. 7. 8. &c. cum *Maſ.* 1. 7. 8. ſed plene reliqui ſex. *O. T.* ℣. 5. להן per *Tſere* 1. 6. 9. contra *Maſ.* ad Ezech. 23, 36.

9 עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃ וַיַּצֵּל
י אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי׃ וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם
הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים
11 עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ
12 הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא
עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים
נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ׃
13 אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר
נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב
14 אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃ וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ
טו הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ׃ הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת
16 נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃ כִּי
כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ
17 וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ וַיָּקָם *Abitus*
18 יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃ וַיִּנְהַג *Iacobi celerior,*
אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קמץ בז״ק
קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו *ablatis*
19 אַרְצָה כְּנָעַן׃ וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל *per Rahelem idolis.*
כ אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן
21 הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃ וַיִּבְרַח הוּא
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר *Persecutio*
22 23 הַגִּלְעָד׃ וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ וַיִּקַּח *Labani, diuinitus*
אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק *correcti.*
24 אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי
בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־
כה יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע
אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃
26 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לְבָבִי וַתְּנַהֵג

℣. 8. h) c. 30, 35. ℣. 9. i) *eripuit.* ℣. 16. Ex. 3, 23. c. 12, 36. ℣. 10. k) c. 30, 41. l) *coeuntes.* ℣. 13. Iob. 36, 33. m) *punctis* q. *grandine notatæ.* (4) ℣. 12. Zach. 6, 3. 6. ℣. 11. n) Filius Dei ex ℣. 3. 13.

℣. 12. o) *Ion.* add. *iniuriam.*

℣. 13. p) *Onk.* & *Ion.* qui adparui tibi in Bethel. cf. c. 28, 17. 19. q) ℣. 3. c. 32, 10.

℣. 14. r) 2 Sam. 20, 1. 1 Reg. 12, 16. ℣. 15. s) *alienæ, extraneæ.* Ex. 21, 8. *Rad.* Ob. ℣. 12. t) c. 29, 18. 27. u) *Hier.* dotem nostram.

℣. 18. x) *abduxit.* Ex. 10, 13. 1 Sam. 30, 20.

℣. 19. y) c. 38, 12. 1 Sam. 25, 2. z) ℣. 34. Iud. 17, 5. c. 18, 14. seqq. 1 Sam. 15, 23. &c. a *Rad.* Syr. *Percontatus est.* vel ab Hebr. שׂרפים. *Onk. Ion. Syr. Ar. P.* imagines. *Ar. E.* idola.

℣. 20. a) ℣. 26. 27. 2 Sam. 15, 6. *Onk.* & celauit Iacobus a Labano. b) *Ion.* scientiam (mentem).

℣. 21. c) c. 15, 18. *Onk.* & *Ion.* Euphratem. d) vid. ℣. 47.

℣. 23. e) *Ion.* cognatos. *Ar. P.* socios suos. f) *Ion.* & occurrit ipsi *laudanti & oranti coram Deo suo.*

℣. 24. g) *Ion.* omisso Aleph, רמאה *deceptorem.* h) ℣. 29.

℣. 25. i) c. 44, 4. i. κατέλαβε. Phil. 3, 12.

℣. 26. k) ℣. 20. 27.

℣. 10. יחם Iod per *Kamets* 2. 3. ועיני *Sakephk.* præc. *Munach* sub ואשא 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra O. T. f. 5. b. בחלם *def.* 3. fe. 2. cum sua *Mas.* & *Mas.* 1. ad ℣. 24. העתודים tu *plene* 2. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 13. ביתאל sic coniunctim 1. 2. 3. & *Hal. Munach* etiam pro *Metheg* 2. ℣. 16. מאבינו *Mun.* pro *Metheg* 2. כל־אשר 3. ℣. 18. ואת per *Tsere* & *Mahpach* 3. ומקנה *præfixum* ו addit 3. לבא *defect.* 1. 2. ℣. 24. ועד־ sic ℣. 29. cum *præf.* ו 3. quod contra in ℣. seq. in ויעקב omisit.

Expostulatio eius.

27 את־בנתי כשביות חרב׃ למה נחבאת לברח ותגנב
אתי ולא־הגדת לי ואשלחך בשמחה ובשרים בתף
28 ובכנור׃ ולא נטשתני לנשק לבני ולבנתי עתה
29 הסכלת עשו׃ יש־לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי
אביכם אמש ׀ אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם־
ל יעקב מטוב עד־רע׃ ועתה הלך הלכת כי־נכסף

Responsio Iacobi.

31 נכספתה לבית אביך למה גנבת את־אלהי׃ ויען
יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן־תגזל את־
32 בנותיך מעמי׃ עם אשר תמצא את־אלהיך לא יחיה
נגד אחינו הכר־לך מה עמדי וקח־לך ולא־ידע יעקב
33 כי רחל גנבתם׃ ויבא לבן באהל־יעקב ׀ ובאהל לאה
ובאהל שתי האמהת ולא מצא ויצא מאהל לאה

Laban eluditur a filia Rahel.

34 ויבא באהל רחל׃ ורחל לקחה את־התרפים
ותשמם בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את־כל־
לה האהל ולא מצא׃ ותאמר אל־אביה אל־יחר בעיני
אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כי־דרך נשים לי

Obiurgatur a Iacobo.

36 ויחפש ולא מצא את־התרפים׃ ויחר ליעקב וירב
בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה־פשעי מה חטאתי
37 כי דלקת אחרי׃ כי־מששת את־כל־כלי מה־
מצאת מכל כלי־ביתך שים כה נגד אחי ואחיך
38 ויוכיחו בין שנינו׃ זה עשרים שנה אנכי עמך
רחליך ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי׃
39 טרפה לא־הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה
מ גנבתי יום וגנבתי לילה׃ הייתי ביום אכלני חרב
41 וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני׃ זה־לי עשרים
שנה בביתך עבדתיך ארבע־עשרה שנה בשתי
בנתיך ושש שנים בצאנך ותחלף את־משכרתי
42 עשרת מנים׃ לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד
יצחק

℣. 27. l) ef. Es. 55, 10.
℣. 28. m) e. 32, 1. n) Ion. filios filiarum mearum. o) stulte egisti. Hiph. (2) 1 Sam. 26, 21.
℣. 29. p) ad hec vel illa. al. in potentiam. c. 19, 8. 1 Par. 20, 8. sic Deut. 28, 32. Mich. 2, 1. Prou. 3, 27. Neh. 5, 5. Onk. Hier. Ion. Syr. Ar. P. & E. Est in manu mea facultas.
℣. 30. q) ὁ. ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησας. Luc. 22, 15. r) Zeph. 2, 1. Ps. 84, 3.
℣. 33. s) ef. c. 24, 67.
℣. 34. t) in clitellis (1) u) ℣. 37. c. 27, 12.
℣. 35. x) c. 45, 5. Ion. 4, 1. y) ef. c. 18, 12. c. 33, 8. z) c. 18, 18. a) c. 44, 22. 1 Reg. 20, 6. 2 Reg. 10, 23. b) ἠρεύνησε. Ioh. 5, 39.
℣. 36. b) Hos. 2, 4. c) feruide insectatus es. 1 Sam. 17, 53. Ob. ℣. 18. Ps. 10, 2. Onk. & Syr. persecutus es. Ion. festinasti venire.
℣. 37. d) ℣. 42. Ion. vt iudicent veritatem.
℣. 38. e) abortiuerunt. c. 42, 36. f) Ez. 34, 2. 3.
℣. 39. g) Ex. 22, 12. Ez. 34, 10. h) Ex. 22, 11.
℣. 40. i) Ion. add. in agro. k) Ar. P. ventus feruens, interdiu spirans.
℣. 41. l) ℣. 2.
℣. 42. m) ℣. 53. Onk. & Ion. & quem timet Isaac.

℣. 26. בנותי *plene* 10. 12. 14. 16. contra *O. T.* f. 5. b. כשבית *iot. defect.* 3. cum nota; sic fu. 2. contra *Masoram* 2. 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 28. לנשק לבני *ita transpos.* 1. 2. ℣. 29. יש per *Tsere* sine *Mak.* & accentu 2. per *Tsere* & *Mahpach* seq. *Paschta* 3. השמר per *Merca* 1. 3. cum *Mas.* 1. ex *En hakkore.* ℣. 30. נכספת sine *He paragog.* 3. fu. 2. ℣. 33. האמהות *plene* 1. 3. *Hal.* fu. 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* :. & impress. ℣. 36. ומה חטאתי *Vau* praefigit 3. & מָה per *Kamets* 3. 6. 9. sec. *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 12. a. sed contra *Mas.* h. l. ℣. 37. מכל כלי 2. 3. ex *En hakkore* in marg. 2. ℣. 41. מונים *plene* 2. contra *Mas.* ad ℣. 7.

℣) *pro me.* Pf. 124, 1. 2. *Onk. Ion. Syr. Ar. T.* *fuisset mihi auxilio.* o) ὁ. κενόν με ἐξαπέστειλας. Luc. 1, 53. p) Iob. 3, 17. q) *diiudicauit, vindicauit.* ℣. 37. Iob. 23, 7. r) c. 19, 34. 2 Reg. 9, 26.
℣. 44. s) c. 15, 18.
℣. 45. t) ℣. 13. c. 28, 18.
℣. 47. u) *aceruus.* Chald. x) *testimonii.* (1) cf. Iob. 16, 19.
℣. 49. y) Iud. 11, 29. *Ion.* & *Ar. P.* add. *vocabatur.*
℣. 50. z) *adflixeris.* c. 16, 6. a) *Ar. P.* add. *peregrinus.*
℣. 51. b) *posui.* Iob. 38, 6.
℣. 52. c) in femin. quia sequitur femininum. d) *cum ego, tum tu.*
℣. 53. e) ℣. 42. *Onk.* & *Ion.* per *Deum, quem timebat* Pater eius.
Cap. XXXII, ℣. 1. f) c. 31, 28.
℣. 2. g) 1 Sam. 26, 25. h) c. 28, 12.
℣. 3. i) 2 Reg. 6, 17. Pf. 34, 8. 1 Par. 12, 22. Luc. 2, 12. k) Iof. 13, 26. c. 21, 36. cf. Cant. 7, 1.

יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתני את־עניי ואת־
43 יגיע כפי ראה אלהים ויוכח אמש׃ ויען לבן ויאמר *Mitior eiusdem animus, sancito inuicem fœdere*
אל־יעקב הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני וכל
אשר־אתה ראה לי־הוא ולבנתי מה־אעשה
44 לאלה היום או לבניהן אשר ילדו׃ ועתה לכה
נכרתה ברית אני ואתה והיה לעד ביני ובינך׃
מה ויקח יעקב אבן וירימה מצבה׃ ויאמר יעקב 46
לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו־גל ויאכלו
47 שם על־הגל׃ ויקרא־לו לבן יגר שהדותא
48 ויעקב קרא לו גלעד׃ ויאמר לבן הגל הזה עד ביני *de non lædenda alterutra parte.*
49 ובינך היום על־כן קרא־שמו גלעד׃ והמצפה אשר
אמר יצף יהוה ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו׃
נ אם־תענה את־בנתי ואם־תקח נשים על־בנתי אין
51 איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך׃ ויאמר לבן
ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני
52 ובינך׃ עד הגל הזה ועדה המצבה אם־אני לא־אעבר
אליך את־הגל הזה ואם־אתה לא־תעבר אלי את־
53 הגל הזה ואת־המצבה הזאת לרעה׃ אלהי אברהם
ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב חול
54 בפחד אביו יצחק׃ ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא לאחיו
לב לאכל־לחם ויאכלו לחם וילינו בהר׃ וישכם לבן Cap. XXXII.
בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב *Labanis discessio.*
2 לבן למקמו׃ ויעקב הלך לדרכו ויפגעו־בו מלאכי *Apparitio*
3 אלהים׃ ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה *Angelorum in*
ויקרא שם־המקום ההוא מחנים׃ *Mahanaim.*

פ פ פ ח

℣. 4. l) *Nuncios.* ο. ἀγγέλους. ℣. 7. Num. 20, 14. Luc. 7, 24. 27. c. 9, 52. Iac. 2, 25.

4 וישלח יעקב מלאכים לפניו אל־עשו אחיו ארצה *Nuncii*
שעיר

℣. 43. לי Munach pro *Mak.* 1. 2. 3. ita מה per *Munach* in marg. 1. ℣. 44. ועתה per *Sakeph.* plures, sed *Rbhia* 1. 16. 17. 18. *Ber.* & *O. T.* f. 5. b. at per *Munach* seq. *Sakephk.* 2. 3. ונכרתה cum praef. *Vau* 3. contra *Mas.* 1. ℣. 45 וירמה *ri def.* 2. sec. *Mas.* 3. sed contra *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* ℣. 47 שהדותא *Sin per Pattach* 1. 2. 3. 6. 9. ויעקב pro *Meth.* habent *Munach* 1. 6. 7. 8. & plures. ℣. 48. הגל *Gimel* per *Kamets* 1. 2. sic ℣. 51. 52. etiam codex 3. ℣. 50. תענה per *Tsere* 7. 8. cum dubia *Masora*, quam copiose recitat & reiicit *O. T.* ℣. 53. אלהי Notam חול habet 17. 18. & *Ber.* reliqui omittunt. CAP. XXXII, 1. Caput hic incipit 17. 18. *Ber.* reliqui a ℣. sequenti, praeter 1. 6. 9. 12. qui male a ℣. 3. למקומו *plene* 2. contra *Mas.* 3. 7. 8. & *Erff.*

ad Esauum missi de aduentu Iacobi. Huius metus, instructio gregis, preces ardentes, dona pecuaria, ad placandum fratrem rite disposita.

שעיר שדה אדום: ויצו אתם לאמר כה תאמרון ה
לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם־לבן גרתי ואחר
6 עד־עתה: ויהי־לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה
7 ואשלחה להגיד לאדני למצא־חן בעיניך: וישבו
המלאכים אל־יעקב לאמר באנו אל־אחיך אל־עשו
8 וגם הלך לקראתך וארבע־מאות איש עמו: ויירא
יעקב מאד ויצר לו ויחץ את־העם אשר־אתו ואת־
9 הצאן ואת־הבקר והגמלים לשני מחנות: ויאמר אם־
יבוא עשו אל־המחנה האחת והכהו והיה המחנה
י הנשאר לפליטה: ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם
ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב לארצך
11 ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטנתי מכל החסדים
ומכל־האמת אשר עשית את־עבדך כי במקלי עברתי
12 את־הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: הצילני נא
מיד אחי מיד עשו כי־ירא אנכי אתו פן־יבוא והכני אם
13 על־בנים: ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את־
14 זרעך כחול הים אשר לא־יספר מרב: וילן שם בלילה
טו ההוא ויקח מן־הבא בידו מנחה לעשו אחיו: עזים
מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים:
16 גמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות ארבעים ופרים
17 עשרה אתנת עשרים ועירם עשרה: ויתן ביד־עבדיו
עדר עדר לבדו ויאמר אל־עבדיו עברו לפני ורוח
18 תשימו בין עדר ובין עדר: ויצו את־הראשון לאמר כי
יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי־אתה ואנה תלך
19 ולמי אלה לפניך: ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא
כ שלוחה לאדני לעשו והנה גם־הוא אחרינו: ויצו גם
את־השני גם את־השלישי גם את־כל־ההלכים אחרי
העדרים לאמר כדבר הזה תדברון אל־עשו במצאכם
אתו

m) c. 14, 6. ℣. 5. n) ℣. 6. 19, c. 33, 8. o) *commoratus sum.* Fut. Kal. Iud. 5, 28. ℣. 6. p) c. 30, 43. ℣. 7. q) c. 33, 1. ℣. 8. r) *anxius fuit.* Iud. 2, 15. c. 10, 9. 1 Sam. 30, 6. ἐστενοχωρεῖτο. 2 Cor. 4, 8. ℣. 9. s) *in euasionem,* suadet. Ef. 4, 2. ℣. 10. t) Ex. 3, 15. *Ar. P. qui mei Abrahami.* u) c. 48, 15. x) c. 31, 3. 10. ℣. 11. y) *Onk.* Minora sunt merita mea omnibus &c. *Ar. P.* Ego minor sum, quam vt meruerim omnes &c. z) *Onk. ego solus.* a) ℣. 8. cf. Ps. 50, 23. 2 Sam. 7, 18. ℣. 12. b) Ps. 140, 5. c) Hos. 10, 14. *Ar. P. vna cum filiis.* ℣. 13. d) c. 28, 15. e) c. 22, 17. ℣. 14. f) cf. 1 Sam. 25, 8. *Ar. P.* de eo, quod attulerat secum. Huc ref. *Onk.* & *Syr.* Sed *Ion.* quod paratum erat in manu sua. ℣. 16. g) c. 45, 23. h) *pullos asinarum.* c. 49, 11. Zach. 9, 9. ℣. 17. i) *spatium.* (1) Esth. 4, 14. ℣. 18. k) *occurrerit tibi.* c. 33, 8. ℣. 20. l) *eum inueneritis, offenderitis.* c. 16, 7.

℣. 7. וארבע sine *Metheg* 1. 2. 3. ℣. 11. קטנתי per *Rbbia* 2. 3. & in marg. 1. ℣. 16. ועירם sic *Ain* per *Schua* 2. 17. & *Berol.* sec. *M. I.* & *O. T. f.* 6. a. ex Codd. *Hispp.* & *Kimchii Michlol.* Porro רים *defect.* 7. 8. cum sua *Mas.* & 3. & *Erff.*; sed *plene* 1. 2. cum sua *Masora.* ℣. 18. יפגשך sic *ga* sine *Metheg* 3. 7. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 19. *Berol.* & *B. Ajeher* sec. *Seldeni* codicem; sed cum *Metheg* 1. 2. 6. 8. 9. 17. 18. & *M. I.* Per duplex *Metheg* יפגשך 1. 6. 9. 17. 18. *Gimel raphatum* aut sine *Dagesch* 1. 2. 8. *Mas. Erff. M. I.* & *B. Napht.* in marg. 1. sed יפגשך *B. Napht.* sec. *Seldeni* codicem. ℣. 20. גם את־כל cum praefixo וגם & per *Paschta* 3. contra *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erff.* ההלכים pro *Munach* habent *Metheg* 17. 18. & *Ber.* במצאכם *mo plene* 2. contra *Mas.* 7. 8. & per *Merca* pro *Meth.* 2. 3. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 19.

21 אֹתוֹ׃ וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר
אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה קמץ בז״ק
22 פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי׃ וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן
23 בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה׃ וַיָּקָם ׀ בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־ *transitus*
שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו *torrentis*
24 וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק׃ וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל *Iabbok,*
כה וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ׃ וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ *lucta di-*
26 עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃ וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־ *uina in*
27 יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר *Pniel;*
שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־
28 בֵּרַכְתָּנִי׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃ וַיֹּאמֶר *Vnde be-*
29 לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־ *nedictio*
ל אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל׃ וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר *& nomen Iſraelis.*
הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ
31 אֹתוֹ שָׁם׃ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי
32 אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי׃ וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ
33 כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ׃ עַל־כֵּן
לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף
הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד Cap.
לג הַנָּשֶׁה׃ וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ XXXIII.
אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־ *Acceſſus*
2 רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃ וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־ *Eſaui cum armatis.*
יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל *Comple-*
3 וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃ וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה *xus fra- trum mu-*
4 שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃ וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ *tuus.*
ה וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃ וַיִּשָּׂא אֶת־ צואריו ה׳
עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה נקוד על וישקהו
לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ׃

℣. 21. m) *placabo.* 2 Sam. 21, 3. n) c. 19, 21. Deut. 28, 50. Prou. 28, 5.
℣. 23. o) Deut. 3, 16. Ioſ. 12, 2.
℣. 25. p) *luctabatur* acriter, ita vt puluis excitaretur. (2) ℣. 26. cf. Deut. 28, 24. σ. ἐπάλαισεν. cf. Eph. 6, 12. q) qui Deus & Nuncius Dei dicitur ℣. 29. 31. Hoſ. 12, 4. 5.
℣. 26. r) *praualeret.* Ier. 1, 19. s) *luxatum eſt.* Ier. 6, 8.
℣. 27. t) cum lacrimis. Hoſ. 12, 5.
℣. 29. u) *non ſolum.* ſic *Ar. P.* inferendo *ſemper.* cf. c. 35, 10. 1 Sam. 8, 7. x) *Ar. P.* ſed *etiam.* y) *principem te geſſiſti.* (2) Hoſ. 12, 4.
℣. 30. z) Iud. 13, 17. a) Iud. 13, 18. Prou. 30, 4.
℣. 31. b) Ex. 33, 11. Ez. 20, 35. σ. πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. 1 Cor. 13, 12. 2 Cor. 5, 7. c) *& tamen.* Ex. 33, 20. Iud. 6, 22. c. 13, 22.
℣. 32. d) Mal. 3, 20. Pſ. 97, 11. e) ℣. 31. Iud. 8, 3. f) *claudicans.* (1) cf. Mich. 4, 6. *Ar. P.* add. vsque ad illud tempus ſuum.
℣. 33. g) *neruum.* al. *muſculum.* Ez. 37, 6. h) *lux. ti.* (2) h. l.
Cap. XXXIII, ℣. 1. i) c. 32, 7.
℣. 2. k) c. 58, 28. Num. 2, 9.
℣. 3. l) conf. Marc. 10, 32. Ioh. 12, 4. 8. c. 10, 11. *Ion.* add. *orans & petens miſerationes a coram Domine.*
℣. 4. cf. Prou. 16, 7. m) c. 45, 14. 15. σ. προσέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ. Luc. 15, 20.
℣. 5. n) ℣. 11. Pſ. 127, 3.

℣. 21. ואחריכן ſic *ſoni.* 1. 2. 3. & *Hal.* ℣. 22. והוא *Makk.* in textu, ſed in marg. *Tbhir* 1. ℣. 27. ויאמר pro *Mun.* habet *Paſchta gem.* 1. ℣. 30. זה cum *Dageſch* 2. 3. 6. 9. *Berol.* recte ſec. *O. T.* ſ. 6. a. ℣. 31. ante שם ponit את 1. contra *Maſ.* 2. & *Erff.* poſt המקום addit 2. ההוא ſed ſine punctis & contra *Maſ. Erff.* CAP. XXXIII. ℣. 1. והנה *Munach* 1. 2. 17. & *Ber.* ſec. *O. T.* ceteri *Makk.* praeter 3, qui *Mahpach* ſeq. *Paſchta.* ℣. 4. צואריו cum *Iod* in textu 2. contra *Maſ. fin.* ſ. 34. col. 2. וישקהו *ſeptem* tridentes pro punctis habet 2. *ſex* puncta autem requirit *O. T.* vnum pro ſingulis litteris, quae quidem variantem lectionem abſentis integrae vocis ſignificant *Hillero* p. 152. ℣. 5. לך *Dageſch* 1. 2. 17. 18. & *Berol.* reliqui omittunt contra *O. T.*

Submiſſio familiæ Iacobi erga Eſaūum. Dona a Iacobo oblata, ab Eſauo accepta. Comitatus Eſaui recuſatus. Diſceſſus Eſaui. Iacobi commoratio in Succoth.

6 וַתִּגַּשְׁןָ הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ׃ וַתִּגַּשׁ גַּם־
7 לֵאָה וִילָדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃
8 וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר
9 לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי
י לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ
11 כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי׃ קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי
אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־
12 בּוֹ וַיִּקָּח׃ וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר
13 אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת
14 עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן׃ יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי
לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה
אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי
טו שֵׂעִירָה׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר
16 אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ וַיָּשָׁב בַּיּוֹם
17 הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה׃ וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ
בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
18 סֻכּוֹת׃ ס וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי
19 הָעִיר׃ וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ
כ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה׃ וַיַּצֶּב־שָׁם
לד מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס וַתֵּצֵא
דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת
2 הָאָרֶץ׃ וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ
3 וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ׃ וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ׃
4 וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה
ה הַזֹּאת לְאִשָּׁה׃ וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ
וּבָנָיו

Cap. XXXIV. Dina exſpatiata vitiatur.

הנערה ק
הנערה ק

Sichemi quæſitum cum ea coniugiū,

℣. 8. o) Num. 22, 9. p) c. 32, 18. Hoſ. 13, 8. q) *Ion.* præmittit: *donum hoc eſt, quod miſi.*
℣. 9. r) Deut. 1, 6. c. 2, 3. *Syr.* eſt mihi, & quidem multum eſt mihi. s) *Onk.* ſelix ſis in eo. *Ion.* conſeruetur tibi. *Syr.* poſſide.
℣. 11. t) 1 Sam. 25, 27. 2 Reg. 5, 15. Prou. 11, 25. ὁ. ἐυλογίας. 2 Cor. 9, 5. 6. *Onk.* & *Ion.* donum.
u) ℣. 5. Pſ. 119, 29. Prou. 14, 31. c. 28, 8. x) c. 19, 3. 2 Reg. 5, 16.
℣. 13. y) *lactantes.* (5) 1 Sam. 6, 7. 10. Eſ. 40, 11. Pſ. 78, 71. z) *impulerint.* (5) Iud. 19, 22. Cant. 5, 2.
℣. 14. a) c. 47, 17. b) *ſec. tarditatem meam.* Eſ. 8, 6. *Onk. Ion. Syr.* leniter. c) *rei curandæ.* Ex. 22, 9. 10. 1 Sam. 15, 9.
℣. 15. d) Ex. 10, 24.
℣. 18. e) *Onk. Ion. Ar. P. & E.* incolumis. cf. c. 28, 21. *Syr.* ſumit vt *nom. propr.* c 14. 18. f) *ante, in conſpectu.* 1 Sam 22, 4.
℣. 19. g) Ioſ. 24, 32. h) *nummis.* (3) Ioſ. 24, 32. Iob. 42, 11. *Onk. Syr. Arabes: agnis. Hier. & Ion. margaritis.*
CAP. XXXIV, ℣. 1. cf. Sir. 7, 24. c. 42, 9. 10. n. Tit. 2, 5. i) ὁ. κατάμαθεῖν. Mat. 6, 28.
℣. 2. k) Deut. 22, 24. 29.
℣. 3. l) ℣. 8. 19. c. 2, 24. c. 44, 30. m) c. 50, 21. Eſ. 40, 2. Hoſ. 2, 16. *Ion.* inſerit: *blanda. Ar. P. & blanditus eſt ei.*
℣. 4. n) c. 21, 21. c. 38, 6. Iud. 14, 2.
℣. 5. o) ℣. 13. 27. Ez. 18. 6. 11.

℣. 7. וישתחוו prius *Metheg* non habet 3. ואחר per *Kadma* 3. ℣. 8. מי 1. פגשתי *Gimel* per *Kamets* 1. 2. 5. 6. 9. 17. 18. *Berol.* reliqui *Patach* cum *Maſ.* paru. 7. ויאמר *Rbbia* 17. 18. male. למצא *Merca* 3. ℣. 10. כי 1. 7. 8. 10. &c. ſed reliqui *Munach*, vt requirit *O. T.* & ſic in marg. 1. ℣. 13. כי *Munach* 3. ℣. 15. אציגה נא per *Paſchta* & *Mahpach* 3. זה ſine *Dageſch* 3. 17. 18. ℣. 17. שם per *Merca B. Napht.* per *Segol* & *Makk. B. Aſcher.* ℣. 20. ויצב per *Tſere* & *Merca* 3. CAP. XXXIV, 2. ויענה Ita *Vau* cum *Metheg* 6. 7. 8. 9. &c. alii ſine eo. ℣. 3. ויאהב ſic *B. Aſcher*; at ויאהב *B. Naphthali* ſec. Codicem *Seldeni.* ℣. 4. ויאמר שכם per *Darga* & *Tbbir.* 2. 3.

וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם׃
6 וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ וּבְנֵי
7 יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר
לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־
8 יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה׃ וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם
בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃
9 וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ
י לָכֶם׃ וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ
11 וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־
אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן׃
12 הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלָי
13 וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה׃ וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם
וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת דִּינָה
14 אֲחֹתָם׃ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה
לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה
טו הִוא לָנוּ׃ אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל
16 לָכֶם כָּל־זָכָר׃ וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם
17 נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃
18 וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃
19 וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב
כ וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־
21 שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃ הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ
וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ
22 לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃ אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ
הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ
23 כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים׃ מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־

בהמתם D 5 ד ה

p) c. 34, 21. ℣. 6. q) Exiverat enim. ℣. 7. r) c. 6, 6. c. 45, 5. s. κατενύγησαν. Actor. 2, 37. s) Deut. 22, 21. Iof. 7, 15. t) non debebat fieri. c. 20, 9. c. 29, 26. 2 Sam. 13, 12. Onk. & Ion. non erat rectum ad faciendum. ℣. 8. u) deperit. Deut. 7, 7. Ef. 38, 17. ℣. 9. x) adfinitate iungite vos. Deut. 7, 3. 1 Reg. 3, 1. ℣. 10. y) c. 20, 15. z) negotiamini in ea. (4) ℣. 21. c. 42, 34. a) c. 47, 27. Num. 32, 30. Onk. Ion. & Syr. possessionem capite in ea. ℣. 12. b) dotem. (3) Ex. 22, 16. 1 Sam. 18, 25. ℣. 13. c) c. 37, 35. ℣. 14. d) c. 43, 32. ℣. 15 e) consentiemus. (5) ℣. 22. 23. 2 Reg. 12, 9. ℣. 16. f) cf. Ex. 12, 48. ℣. 17. g) Ion. add. per violentiam. ℣. 19. h) ℣. 3. 8. cf. 2 Sam. 19, 1. ℣. 20. i) locum iudicii. ℣. 24. Ruth. 4, 1. ℣. 21. k) Nah. 1, 12. l) constructio proiectione manuum declaranda. Iud. 18, 10. Esa. 22, 18. Pf. 104, 25. Ion. lata limitibus.

& commercium, Cananaeis ab Israelitis

הנערה ק׳ *sub conditione circumcisionis dolose promissum.*

Adprobatio & executio pacti.

℣. 5. והחריש plene 17. Berol. fu. 2. contra Masoram. Ceterum hic incipit Codex noster 4. MStus. ℣. 7. ויתעצבו fine Metheg 1. 3. ℣. 11. אחיה Alef per Kamets 3. 4. fic faepe. ℣. 14. אלהם def. 3. 4. fu. 2. contra Maf. h. l. & final. f. 8. col. 7. אחתינו te plene 1. 3. 4. 6. 8. 9. 11. 12. 14. 15. & Hal. fu. 2. contra O. T. f. 6. a. & Maf. 7. 8. h. l. & Gen. 24, 60. ℣. 15. אך Merca 1. 3. אם Makk. 2. 3. 4. 6. 9. Makk. & Ithibh 1. להמול plene 3. 4. contra Maf. h. l. & final. f. 45. d. ℣. 17. להמול defect. pofcit Maf. fin. f. 45. col. 4. haud dubie confundens hunc locum cum ℣. 15. contra Maf. textualem 1. 7. 8. & Erff. ℣. 19. נכבד per Patach 3. contra Maf. 1. ℣. 20. וידברו Vau praef. cum Meth. 1. 2. 4. 6. 7. 8. &c. ℣. 21. הנה־רחבת fic 1. ex En bakhore.

בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו אתנו׃
וישמעו אל־חמור ואל־שכם בנו כל־יצאי שער עירו 24
וימלו כל־זכר כל־יצאי שער עירו׃ ויהי ביום השלישי 25
בהיותם כאבים ויקחו שני בני־יעקב שמעון ולוי אחי
דינה איש חרבו ויבאו על־העיר בטח ויהרגו כל־זכר׃
ואת־חמור ואת־שכם בנו הרגו לפי־חרב ויקחו את־ 26
דינה מבית שכם ויצאו׃ בני יעקב באו על־החללים 27
ויבזו העיר אשר טמאו אחותם׃ את־צאנם ואת־ 28
בקרם ואת־חמריהם ואת אשר־בעיר ואת־אשר
בשדה לקחו׃ ואת־כל־חילם ואת־כל־טפם 29
ואת־נשיהם שבו ויבזו ואת כל־אשר בבית׃
ויאמר יעקב אל־שמעון ואל־לוי עכרתם אתי 30
להבאישני בישב הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי
מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי׃
ויאמרו הכזונה יעשה את־אחותנו׃ פ 31
ויאמר אלהים אל־יעקב קום עלה בית־אל ושב־שם לה
ועשה־שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני
עשו אחיך׃ ויאמר יעקב אל־ביתו ואל כל־אשר עמו 2
הסרו את־אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו
שמלתיכם׃ ונקומה ונעלה בית־אל ואעשה־שם 3
מזבח לאל הענה אתי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך
אשר הלכתי׃ ויתנו אל־יעקב את כל־אלהי הנכר 4
אשר בידם ואת־הנזמים אשר באזניהם ויטמן אתם
יעקב תחת האלה אשר עם־שכם׃ ויסעו ויהי חתת 5
אלהים על־הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי
בני יעקב׃ ויבא יעקב לוזה אשר בארץ כנען הוא 6
בית־אל הוא וכל־העם אשר־עמו׃ ויבן שם מזבח 7
ויקרא למקום אל בית־אל כי שם נגלו אליו האלהים
בברחו

Vindicta Simeonis & Leui de Sichemitis, occisis maribus, & Vrbe spoliata.

Iacobi perturbatio.

Cap. XXXV. *Migratio in Bethel. Emendatio familiæ Iacobi, expurgatis idolis.*

Iter iuuante Deo tutum.

Altare in Bethel.

קדש

℣. 24. m) c. 23, 10.

℣. 25. n) Pf. 69, 30 Prou. 14, 13. Iob. 14, 22. *Ion.* infirmati ex dolore circumcifionis fuæ. o) c. 49, 6.

℣. 27. p) *Ion.* præmitt. *Reliqui.*

℣. 29. q) *Onk. Ion. & Syr.* opes ipforum.

℣. 30. r) *turbaftis.* Iof. 7, 25. 26. 1 Sam. 14, 29. s) Ex. 5, 21. *Ion.* vt exeat *fama mea mala.* Contrar. 2. Cor. 2, 15. t) *homines numeri* i. e. *pauci.* Deut. 4, 27. c. 33, 6. Num. 9, 20. Ef. 10, 19. *Syr.* exiguus numero.

Cap. XXXV. ℣. 1. u) c. 28, 12. c. 48, 3.

℣. 2. x) ℣. 4. y) *Ion.* add. quæ accepiftis e domo idolorum Sichem. fic ℣. 4. z) Ef. 1, 16. 2 Tim. 2, 21. *Ion.* add. a pollutionib' interfectorum, ad quos acceffiftis. a) Eph. 4, 22. Col. 3, 9.

℣. 3. b) *Onk. & Ion.* qui acceptauit preces meas. c) c. 28, 15.

℣. 4. d) c. 24, 22. e) *Ion.* add. qui habitabant in vrbe Sichem. f) Ef. 2, 20. g) cf. Iof. 24, 26. Iud. 9, 6. h) *Ion.* quæ erat *prope.*

℣. 5. i) *Ion.* add. *confitentes & precantes coram Domino.* k) *Onk.* timor *a facie Domini.* Sic *Ion.*

℣. 6. l) alia Iud. 1, 26. m) c. 28, 19. Iof. 18, 13.

℣. 7. n) *Ion.* Deus, *qui habitare fecit gratiofam fuam præfentiam in Bethel.* o) cf. c. 20, 13.

℣. 24. כל יצאי שער [1] 2. ℣. 25. בהיתם *def.* 1. He per *Chat. Pat.* in marg. 7. 8. erronee, & contra O. T. ישני־בני 2. [4] 4. fic [1] ex *Hifpp.* libb. O. T. ℣. 27. החללים *Mun.* fub ה 17. 18. *Ber.* fec. O. T. reliqui habent *Metheg.* ℣. 31 הכזונה Zain *minufculum Hal.* 7. 8. 12. &c. fed tale non reperit in nouem MSS. O. T. neque exftat in *Maf.* initiali Gen. 1. & 1 Par. 1. אחתינו te plene 1. 4. cho def. 1. 3. 4. *Hal.* vtrumque contra *Maf.* h. l. & Gen. 24, 60. CAP. XXXV, 2. הסירו *plene* 8. 11. 15. fu. 3. contra *Maf.* ℣. 3. ויהי *Meth.* fub *Vau* 1. 2. 3. 4. 6–15. 19. per *Mun.* pro *Pafchta* 3. contra *En hakk.* in marg. 1. ℣. 5. אשר סביבותיהם ita regularius 1. 4. Munach etiam fub אשר 2. 3. ℣. 7. האלהים Notam קדש [1] non [4] habent nifi 17. 18. & *Ber.*

8 בברחו מפני אחיו׃ ותמת דבורה מינקת רבקה
ותקבר מתחת לבית־אל תחת האלון ויקרא שמו
אלון בכות׃ פ
9 וירא אלהים אל־יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך
י אתו׃ ויאמר־לו אלהים שמך יעקב לא־יקרא שמך
עוד יעקב כי אם־ישראל יהיה שמך ויקרא את־שמו
11 ישראל׃ ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי
וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו׃
12 ואת־הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה
13 ולזרעך אחריך אתן את־הארץ׃ ויעל מעליו
14 אלהים במקום אשר־דבר אתו׃ ויצב יעקב מצבה
במקום אשר־דבר אתו מצבת אבן ויסך עליה נסך
טו ויצק עליה שמן׃ ויקרא יעקב את־שם המקום
16 אשר דבר אתו שם אלהים בית־אל׃ ויסעו מבית
אל ויהי־עוד כברת־הארץ לבוא אפרתה ותלד
17 רחל ותקש בלדתה׃ ויהי בהקשתה בלדתה ותאמר
18 לה המילדת אל־תיראי כי־גם־זה לך בן׃ ויהי בצאת
נפשה כי מתה ותקרא שמו בן־אוני ואביו קרא־לו
19 בנימין׃ ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית
כ לחם׃ ויצב יעקב מצבה על־קברתה הוא מצבת
21 קברת־רחל עד־היום׃ ויסע ישראל ויט אהלה
22 מהלאה למגדל־עדר׃ ויהי בשכן ישראל בארץ
ההוא וילך ראובן וישכב את־בלהה פילגש אביו
וישמע ישראל פ
23 ויהיו בני־יעקב שנים עשר׃ בני לאה בכור יעקב
24 ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבולן׃ בני רחל יוסף
כה ובנימן׃ ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי׃ ובני 26
זלפה שפחת לאה גד ואשר אלה בני יעקב אשר ילד־
לו

Mors & sepultura Deboræ.

Noua Dei omnipotentis apparitio, iterata promissione.

Rabelis puerperæ mors.

Beniaminis natiuitas.

Turris Eder.

Incestus Rubenis.

פסקא באמצע פסוק

XII. filii Iacobi.

℣. 8. p) c. 24, 59.

℣. 9. q) Hos. 12, 13. r) Ion. add. *per nomen Verbi sui.* cf. Act. 3, 25. 26.

℣. 10. s) c. 32, 29. Ar. P. add. *semper tantum.* t) Ar. P. *sed etiam*; vt cit. cap. sic ad ויקרא Ar. P. add. *etiam.*

℣. 11. u) c. 17, 1. x) c. 28, 3. y) c. 17, 6.

℣. 12. z) Syr. *iuramento promisi.*

℣. 13. a) c. 17, 21. b) Ar. E. Lux Dei. cf. c. 17, 22.

℣. 14. c) c. 28, 18.

℣. 15. d) denuo. c. 28, 19.

℣. 16. e) *spatium adhuc plusculum.* (3) c. 48, 7. 2 Reg. 5, 19. Ion. *multum spatii.*

℣. 17. f) Ier. 31, 15. g) c. 30, 24.

℣. 18. h) *concupisc. desiderii*, al. *doloris mei.* c. 49, 3. i) c. 44, 20.

℣. 19. k) c. 48, 7. l) ℣. 16. Mich. 5, 1. 1 Par. 4, 4. alia Ios. 19, 15.

℣. 20. m) 1 Sam. 10, 2.

℣. 21. n) Ion. add. *locum, vnde adpariturus est Rex Messias in fine dierum.* Vid. Mich. 4, 8.

℣. 22. o) Leu. 18, 8. c. 20, 11. p) Ar. P. add. *hoc.* q) 2 Par. 5, 1.

℣. 23. r) cf. c. 29. & 30.

℣. 10. לא per *Munach* 1. 2. 5. 4. ℣. 16. ותקש per *Tiphcha* præced. *Sakephk.* cum *Mun.* 1. 2. 4. ℣. 18. ויהי per *Rbbia* 7. 8. & plures impressi; sic su. 3. sed contra *Mas. Erff.* & 4. ad h. l. & *Mas.* impressam æque ac MS. ad Gen. 10, 19. item contra *O. T.* f. 6. a. ℣. 22. ההוא cum *Sakeph* etiam *Segolta* & præced. ישראל per *Paschta* & *Sarka* codex quidam *Hisp.* in *O. T.* ראובן Ita bene 1. 2. 17. sec. *O. T.* at 3. (qui etiam in seqq. vocibus accentus simplices habet) & 4. tantum *Rbbia*; reliqui *Sakeph.* ישראל sic recte 2. 4. &c. (addente *Sophpasuk* 14.) Nata autem esse videtur accentuum geminatio ex diuersitate codicum, quorum alii vnum, alii duos versus ex hoc commate fecerunt, monentibus Cl. *Hillero Praef. de Keri & Cthibh*, & *O. T.* l. c.

Reditus eius ad patrem. Isaaci mors & sepultura.

לו בפדן ארם׃ ויבא יעקב אל־יצחק אביו ממרא קרית 27
הארבע הוא חברון אשר־גר־שם אברהם ויצחק׃
ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמנים שנה׃ ויגוע יצחק 28 29
וימת ויאסף אל־עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו
ויעקב בניו׃ פ

Cap. XXXVI. *Generationes Esaui in terra Canaan,*

ואלה תלדות עשו הוא אדום׃ עשו לקח את־נשיו
מבנות כנען את־עדה בת־אילון החתי ואת־ 2
אהליבמה בת־ענה בת־צבעון החוי׃ ואת־בשמת 3
בת־ישמעאל אחות נביות׃ ותלד עדה לעשו את־ 4
אליפז ובשמת ילדה את־רעואל׃ ואהליבמה ילדה ה
את־יעיש ואת־יעלם ואת־קרח אלה בני עשו אשר (יעוש ק)
ילדו־לו בארץ כנען׃ ויקח עשו את־נשיו ואת־בניו 6
ואת־בנתיו ואת־כל־נפשות ביתו ואת־מקנהו ואת־
כל־בהמתו ואת כל־קנינו אשר רכש בארץ כנען
וילך אל־ארץ מפני יעקב אחיו׃ כי־היה רכושם רב 7
משבת יחדו ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם
מפני מקניהם׃ וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום׃ 8
ואלה תלדות עשו אבי אדום בהר שעיר׃ אלה שמות 9
בני־עשו אליפז בן־עדה אשת עשו רעואל בן־בשמת
אשת עשו׃ ויהיו בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם 11
וקנז׃ ותמנע היתה פילגש לאליפז בן־עשו ותלד יב
לאליפז את־עמלק אלה בני עדה אשת עשו׃ ואלה 13
בני רעואל נחת וזרח שמה ומזה אלה היו בני בשמת
אשת עשו׃ ואלה היו בני אהליבמה בת־ענה בת־ 14
צבעון אשת עשו ותלד לעשו את־יעיש ואת־יעלם (יעוש ק)
ואת־קרח׃ אלה אלופי בני־עשו בני אליפז בכור עשו טו
אלוף תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנז׃ אלוף 16
קרח אלוף געתם אלוף עמלק אלה אלופי אליפז
בארץ

in monte Seir.

Duces filiorum Esaui.

℣. 27. s) c. 14, 13. t) c. 23, 2. 19.

℣. 29. u) c. 25, 8. x) c. 49, 31. y) *Syr.* add. in sepulcro, quod emerat Abraham pater ipsius.

Cap. XXXVI. ℣. 1. z) ℣. 8. 19. c. 25, 30.

℣. 2. a) c. 26, 37.

℣. 3. b) quæ *Mahalath* dicitur c. 28, 9.

℣. 4. c) ℣. 10. 11.

℣. 6. d) c. 12, 5. c. 46, 26. ὁ. σώματα. Apoc. 18, 13. cf. Rom. 13, 1. e) sc. *Seir*; vt etiam *Syr.* addit. cf. ℣. 8. c. 33, 14. *Onk. Ion. Ar. P.* & *E.* add. *aliam.*

℣. 7. f) c. 37, 1. g) c. 13. 6.

℣. 8. h) Deut. 2, 5. Ios. 24, 4. i) *Ion.* ipse est *Princeps Idumaeorum.*

℣. 9. k) *Ion. Principis.* l) *Ion. Idumaeorum.* cf. ℣. 43.

℣. 10. m) 1 Par. 1, 35. seqq.

℣. 11. n) ℣. 15. 1 Par. 1, 36. conf. Iob. 2, 11.

℣. 12. o) ℣. 22. p) *Ion.* add. hic Eliphas fuit *socius Iobi.* q) ℣. 16. vnde *Amalekitæ*, infensissimi Israelis hostes. Vide Exod. 17, 8. seqq.

℣. 15. r) ℣. 11. 34.

℣. 27. הארבע per *Kamets* 1. 3. 4. גר־ cum *Metheg* 2. 3. fu. 4. sed אשר־גר שם אברהם 1. 6. 5. ℣. 28. ויהיו *Iod* cum *Meth.* 2. 3. 6. &c. alii sine eo. CAP. XXXVI, 1. תלדות ita plerique sec. *Masor.* 7. 8. h. l. & *final.* f. 35. col. 7. cui adstipulari videtur *Erffurt.* sed תולדות 3. 4. fu. 1. 2. sec. *Mas.* 4. Denique bis defect. תלדת poscit *Mas.* 1. & 2. ℣. 7. רכושם *defect.* in marg. 7. 8. contra *O. T.* מקניהם *def.* eraso ׳, 1. *Hal.* 3. contra *Mas.* 7. 8. quæ tamen aliis in libris id ita reperiri obseruat. ℣. 10. אליפז per *Kamets* 3. 10. 14. fu. 2. & 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 14. יעלם ita 2. 8. 15. 15. contra *O. T.* ℣. 15. תימן Sic omnes MSti, item 6. 9. 17. 18. *Ber.* & *O. T.* at reliqui ׳ scribunt תומן cum *Keri* תימן.

17 בארץ אדום אלה בני עדה : ואלה בני רעואל בן־
עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף מזה
אלה אלופי רעואל בארץ אדום אלה בני בשמת
18 אשת עשו : ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף
יעוש אלוף יעלם אלוף קרח אלה אלופי אהליבמה
19 בת־ענה אשת עשו : אלה בני־עשו ואלה אלופיהם הוא
אדום : ס אלה בני־שעיר החרי ישבי הארץ כ
21 לוטן ושובל וצבעון וענה : ודשון ואצר ודישן אלה
22 אלופי החרי בני שעיר בארץ אדום : ויהיו בני־לוטן חרי
23 והימם ואחות לוטן תמנע : ואלה בני שובל עלון ומנחת
24 ועיבל שפו ואונם : ואלה בני־צבעון ואיה וענה הוא
ענה אשר מצא את־הימם במדבר ברעתו את־החמרים
לצבעון אביו : ואלה בני־ענה דשן ואהליבמה בת־ענה : כה
26 27 ואלה בני דישן חמדן ואשבן ויתרן וכרן : אלה בני־
28 אצר בלהן וזעון ועקן : אלה בני־דישן עוץ וארן : אלה
29 אלופי החרי אלוף לוטן אלוף שובל אלוף צבעון אלוף
ענה : אלוף דשן אלוף אצר אלוף דישן אלה אלופי ל
החרי לאלפיהם בארץ שעיר : פ
31 ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך־
32 מלך לבני ישראל : וימלך באדום בלע בן־
33 בעור ושם עירו דנהבה : וימת בלע וימלך תחתיו
34 יובב בן־זרח מבצרה : וימת יובב וימלך תחתיו
חשם מארץ התימני : וימת חשם וימלך תחתיו לה
הדד בן־בדד המכה את־מדין בשדה מואב ושם עירו
36 עוית : וימת הדד וימלך תחתיו שמלה ממשרקה :
37 וימת שמלה וימלך תחתיו שאול מרחבות הנהר :
38 וימת שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן־עכבור :
39 וימת בעל חנן בן־עכבור וימלך תחתיו הדר ושם
עירו

Seiri Horitæ filii.

Duces.

Reges in Edom.

✡. 17. s) ✡. 3.

✡. 18. t) conf. ✡. 2.

✡. 19. u) cf. ✡. 1. *Ion.* pater *Idumæorum.*

✡. 20. x) c. 14, 6. 1 Par. 1, 38. y) *Ion.* generationes, quæ antea habitauerant.

✡. 22. z) Vid. ✡. 12. nam ob Esaui & Eliphasi adfinitatem isti Horitæ quoque recensentur.

✡. 24. a) *mulos.* (1) b) ὁ. ὑποζύγια. cf. Mat. 21, 5.

✡. 25. c) de qua ✡. 2.

✡. 28. d) alius huius nominis cf. c. 22, 21. & c. 10, 23.

✡. 31. e) 1 Par. 1, 43. conf. Num. 20, 14. f) antequam impleretur promissio c. 35, 11. Mysterium crucis.

✡. 33. g) metropoli Idumææ. Es. 34, 6. c. 63, 1.

✡. 34. h) ✡. 11. 15. Ier. 49, 7. 20. Iob. 2, 11. *Ar. P.* ex terra *Iaman.* i. e. *Arabia felice.*

✡. 37. i) cf. c. 10, 11. k) *Onk.* & *Ion.* quæ iuxta *Euphratem.*

✡. 21. ודישון hic & ✡. 25. *plene* 1. 2. 3. 4. *Hal.* sic ✡. 30. habet 2. 4. & *Hal.* ✡. 27. ובני per *Gaiah* seu *Metheg* ante *Schua* 1. 3. post *Schua* 2. per *Munach* loco *Metheg* 3. 4. ✡. 34. חשם *Schin* per *Dagesch* 1. 4. ita 4. etiam ✡. seq. ✡. 35. וימלך תחתיו ita omnes præter 17. 18. & *Berol.* qui habent *Sakephkaton* cum *Munach.* בדד per *Kamets* 2. 4. 6. 9. ✡. 37. מרחבות *bhoth* defect. 1. 2. 3. 4. & codex *Meirk* in O. T. f. 6. a. reliqui omnes, etiam in O. T. *plene.* ✡. 39. בעל per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 3. 4. הדר per *Kamets* 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 11. 12. 14. 15. 16. reliqui *Patach* sec. O. T.

עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת־מטרד בת
מי זהב׃ ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם מ
למקמתם בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף
יתת׃ אלוף אהליבמה אלוף אלה אלוף פינן׃ אלוף 41
קנז אלוף תימן אלוף מבצר׃ אלוף מגדיאל אלוף 42 43
עירם אלה אלופי אדום למשבתם בארץ אחזתם
הוא עשו אבי אדום׃

Ducum in Edom familiæ & habitationes.

פ פ פ ט 9

Cap. XXXVII. *Historia Iosephi. Huius adolescentia innocens, patri grata, fratribus inuisa, maxime ob somnia diuina, dominatum ipsi præsignificantia.*

לז וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען׃ אלה
תלדות יעקב יוסף בן־שבע־עשרה שנה היה רעה 2
את־אחיו בצאן והוא נער את־בני בלהה ואת־בני זלפה
נשי אביו ויבא יוסף את־דבתם רעה אל־אביהם׃
וישראל אהב את־יוסף מכל־בניו כי־בן־זקנים הוא 3
לו ועשה לו כתנת פסים׃ ויראו אחיו כי־אתו אהב 4
אביהם מכל־אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם׃
ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו׃ ה
ויאמר אליהם שמעו־נא החלום הזה אשר חלמתי׃ 6
והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה 7
אלמתי וגם־נצבה והנה תסבינה אלמתיכם
ותשתחוין לאלמתי׃ ויאמרו לו אחיו המלך תמלך 8
עלינו אם־משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו על־
חלמתיו ועל־דבריו׃ ויחלם עוד חלום אחר ויספר 9
אתו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד והנה
השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי׃
ויספר אל־אביו ואל־אחיו ויגער־בו אביו ויאמר לו י
מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך
ואחיך להשתחות לך ארצה׃ ויקנאו־בו אחיו ואביו 11
שמר

CAP. XXXVII. ℣. 1. l) *Ion.* add. *in tranquillitate.* m) cf. ℣. 14. c. 35, 27. c. 36, 7.
℣. 2. n) c. 35, 23. & inprimis Iosephi. *Ar. P.* historiæ Iacobi, vt c. 25, 19. o) *famam malam eorum.* Num. 13, 32. c. 14, 36. Rad. (1) Cant. 7, 10.
℣. 3. p) *filius senectutis* i. e. *in senectute* patris genitus. c. 21, 2. 7. vt post eum Beniamin c. 37, 2. *Onk.* filius *sapiens.* q) *versicolorem, variorum liciorum.* (5) ℣. 23. 32. 2 Sam. 13, 18. ὁ. χιτῶνα ποικίλον. *Ion.* & *Hier.* tunicam *figuratam.* sic *Ion.* ℣. 23. 32. sed *Syr.* tunicam *fimbriarum.* *Ar. P.* & *E.* tunicam *sericam,* peculiariter *Attalicam, auro intextam.* sic ℣. 23.
℣. 4. r) eximie. ℣. 3. c. 44, 20. s) ℣. 11. Act. 7, 9. t) *loqui cum eo.* u) *ad pacem & bonum ipsius.* cf. c. 43, 27.
℣. 5. x) i. e. *magis etiam oderunt.* ℣. 8.
℣. 7. y) *colligentes.* (1.) z) *fasciculos.* (4) hoc, v. a) complementum vide c. 42, 6. c. 44, 14. c. 50, 18.
℣. 10. b) *obiurgauit quidem, inuectus est in eum.* cf. Zach. 3, 2.
℣. 11. c) cf. ℣. 4. ὁ. ἐζήλωσαν αὐτὸν. Act. 7, 9.

℣. 40. התמנע per *Patach* 1. 3. 4. עלוה *Ain* cum *Metheg* 1. 2. 6. 9. (1. cum ל *raphato.*) CAP. XXXVII, ℣. 1. בארץ ita omnes nostri, præter 17. 18. & *Ber.* qui male habent *Merca.* ℣. 2. תלדות ita plerique sec. *Mas.* 2. & impress. h. l. & *final.* f. 37. col. 7. at תולדת 3. ita 4. cum sua *Mas.* Conf. c. 36, 1. ℣. 4. לשלום *plene* 9. 10. 12. 13. 14. 19. sic fu. 2. contra *Mas.* & *O. T.* f. 6. 2. ℣. 7. ותשתחוין *Metheg* sub ת priori omnes, præter 3. 17. 18. *Berol.* ℣. 8. ואם־משול cum præf. ו 2. 3. fu. 1. ℣. 10. להשתחות cum *Meth.* sub ה *Ben Napht.* sec. Seldeni codicem. ℣. 11. ויקנאו *Meth.* sub ו præf. 1, 3, sub ק 3. *Nun* per *Dagesch* 4. contra *M. I.* sed per *Raphe* expressum 1.

12 שמר את־הדבר׃ וילכו אחיו לרעות את־צאן אביהם
13 בשכם׃ ויאמר ישראל אל־יוסף הלוא אחיך רעים
14 בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני׃ ויאמר
לו לך־נא ראה את־שלום אחיך ואת־שלום הצאן
והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה׃
טו וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש
16 לאמר מה־תבקש׃ ויאמר את־אחי אנכי מבקש
17 הגידה־נא לי איפה הם רעים׃ ויאמר האיש נסעו מזה
כי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו
18 וימצאם בדתן׃ ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב
19 אליהם ויתנכלו אתו להמיתו׃ ויאמרו איש אל־אחיו
כ הנה בעל החלמות הלזה בא׃ ועתה לכו ונהרגהו
ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו
21 ונראה מה־יהיו חלמתיו׃ וישמע ראובן ויצלהו מידם
22 ויאמר לא נכנו נפש׃ ויאמר אלהם ׀ ראובן אל־
תשפכו־דם השליכו אתו אל־הבור הזה אשר במדבר
ויד אל־תשלחו־בו למען הציל אתו מידם להשיבו
23 אל־אביו׃ ויהי כאשר־בא יוסף אל־אחיו ויפשיטו את־
יוסף את־כתנתו את־כתנת הפסים אשר עליו׃
24 ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים׃
כה וישבו לאכל־לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת
ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי
26 ולט הולכים להוריד מצרימה׃ ויאמר יהודה אל־אחיו
27 מה־בצע כי נהרג את־אחינו וכסינו את־דמו׃ לכו
ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל־תהי־בו כי־אחינו
28 בשרנו הוא וישמעו אחיו׃ ויעברו אנשים מדינים
סחרים וימשכו ויעלו את־יוסף מן־הבור וימכרו את־
יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את־יוסף
מצרימה

נקוד על את

Missio Iosephi ad fratres in Dothan.

Horum pessima consilia, *a Rubene impedita.*

Implacabilis fratrum animus.

Venditur tandem Ismaelitis Iosephus, suasu Iudæ.

d) ὁ. διετήρησε. Luc. 2, 19. ℣. 12. e) loco ipsis periculoso. cf. c. 34, 26. seqq. c. 35, 5. ℣. 13. f) *Ion.* add. timeo autem, ne forte venerint Hevæi, & percusserint ipsos, eo quod percusserunt Emorem & Sichemum, & incolas vrbis. ℣. 14. g) *incolumitatem.* 1 Sam. 17, 18. 2 Sam. 11, 7. 2 Reg. 4, 26. ℣. 15. h) i. e. *aliquis*; sed *Ion.* Gabriel in similitudine viri. ℣. 17. i) 2 Reg. 6, 13. ℣. 18. k) *requirer sibi enim destinaverunt.* Hithp. (2) Ps. 105, 25. ℣. 19. l) *Ion.* præmittit: *Simeon & Levi, qui erant fratres in consilio.* m) ὁ. ἐνυπνιαστής. Iudæ ℣. 8. ℣. 20. n) Sap. 2, 10. 12. 20. o) Deut. 32, 20. *Ion.* quænam futura sit *interpretatio* somniorum eius. ℣. 21. p) *conatus est liberare.* cf. c. 42, 22. q) c. 4, 15. Deut. 19, 6. Ier. 40, 14. ℣. 22. r) *Ion.* add. *homicidarum.* ℣. 23. s) *exuerunt.* ℣. 31. 1 Sam. 31, 8. ℣. 24. t) anxie supplicantem. c. 42, 21. u) Ier. 38, 6. *Ion.* add. *sed serpentes & scorpiones erant in ea.* ℣. 25. x) c. 27, 19. y) *turma viatorum.* (2) Ies. 21, 13. z) Midianitæ ℣. 28. Iud. 8, 24. *Onk. Ion. Syr. Ar. P. & E.* Arabum. Sed *Hier.* Saracenorum. a) Ier. 8, 22. c. 22, 6. b) ὁ. θυμιαμάτων. (4) c. 43, 11. 2 Reg. 20, 13. Ef. 39, 2. c) *balsamum.* (6) c. 43, 11. Ier. 46, 11. c. 51, 8. d) (2) c. 43, 11. ὁ. στακτῆς. ℣. 26. e) Ps. 30, 10. f) Ef. 26, 21. ℣. 27. g) ℣. 20. Hos. 6, 1. h) 1 Sam. 18, 17. i) *Ion.* add. *ad occidendum eum.* ℣. 28. k) Ps. 105, 17. ὁ. ἀπέδοντο. Act. 7, 9. l) cf. Am. 2, 6. Zach. 11, 12.

℣. 12. את *sine punctis extraordinar.* 6. 9. contra *Maf.* MSS. æque ac impressam h. l. & Num. 3, 39. Ceterum hæc ipsa puncta *Cl. Hillero* p. 153. indicare videntur variantem lectionem absentis integræ particulæ. ℣. 16. איפה *sho plene* 1. 4. sed hic contra suam *Maf.* Per א loco ה 4. fq. 1. 2. contra *Maf.* Impress. & MS. vt & contra *M. I.* quod itidem ex *Maf. & Kabbala* ה poscit. ℣. 18. ויתנכלו *Iod* cum *Meth. Ben. Ascher.* ℣. 22. אלהם ita *Psik Mun.* plerique cum *Maf.* 1. & *Erff.* sed *Psik Mercatum* 2. 4. ℣. 25. ארחת א per *Komets chat.* poscit *Maf. fin.* f. 2. col. 4. contra fidem omnium nostrorum codicum צרי ita 4. contra *M. I.* ℣. 28. וימשכו per *Kadma* 17. sed *Paschta* requirit *O. F.*

מצרימה : וישב ראובן אל־הבור והנה אין־יוסף 29
בבור ויקרע את־בגדיו : וישב אל־אחיו ויאמר הילד ל
איננו ואני אנה אני־בא : ויקחו את־כתנת יוסף 31
וישחטו שעיר עזים ויטבלו את־הכתנת בדם : וישלחו 32
את־כתנת הפסים ויביאו אל־אביהם ויאמרו זאת
מצאנו הכר־נא הכתנת בנך הוא אם־לא : ויכירה 33
ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף יוסף :
ויקרע יעקב שמלתיו וישם שק במתניו ויתאבל על־ 34
בנו ימים רבים : ויקמו כל־בניו וכל־בנתיו לנחמו לה
וימאן להתנחם ויאמר כי־ארד אל־בני אבל שאלה
ויבך אתו אביו : והמדנים מכרו אתו אל־מצרים 36
לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים : פ
ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד־איש לח
עדלמי ושמו חירה : וירא־שם יהודה בת־איש כנעני 2
ושמו שוע ויקחה ויבא אליה : ותהר ותלד בן ויקרא 3
את־שמו ער : ותהר עוד ותלד בן ותקרא את־שמו 4
אונן : ותסף עוד ותלד בן ותקרא את־שמו שלה ה
והיה בכזיב בלדתה אתו : ויקח יהודה אשה לער 6
בכורו ושמה תמר : ויהי ער בכור יהודה רע בעיני 7
יהוה וימתהו יהוה : ויאמר יהודה לאונן בא אל־אשת 8
אחיך ויבם אתה והקם זרע לאחיך : וידע אונן כי לא 9
לו יהיה הזרע והיה אם־בא אל־אשת אחיו ושחת
ארצה לבלתי נתן־זרע לאחיו : וירע בעיני יהוה אשר י
עשה וימת גם־אתו : ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי 11
אלמנה בית־אביך עד־יגדל שלה בני כי אמר
פן־ימות גם־הוא כאחיו ותלך תמר ותשב בית
אביה : וירבו הימים ותמת בת־שוע אשת־יהודה 12
וינחם יהודה ויעל על־גזזי צאנו הוא וחירה רעהו
העדלמי

Fraus filiorum & luctus parentis.

Ioseph viro aulico in Ægypto venditus.

Cap. XXXVIII.

Parenthesis de factis Iudæ. Connubium cum Schua Canaanæi filia, ex qua Er, Onan & Selah. Er & Onan ob malitiam a Deo occisi.

Incestus Iudæ cum nuru Thamar.

ꝟ. 29. m) *Ion.* addit quod Ruben, inter montes ob admissum incestum ieiunans, Iosephum Patri reddere voluerit, ad gratiam eius recuperandam. n) c. 44, 31. o) ꝟ. 34. Iob. 1, 20.
ꝟ. 31. p) Leu. 4, 6.
ꝟ. 32. q) ꝟ. 3.
ꝟ. 33. r) c. 44, 28. Ps. 7, 3.
ꝟ. 34. s) vestem crassam, vilem & lugubrem. 1 Reg. 21, 27. Ps. 35, 13. t) Num. 14, 39. 1 Sam. 15, 35.
ꝟ. 35. u) ὁ. κἀὶ οὐκ ἤθελε παρακαλεῖσθαι. Matth. 2, 18. *Onk.* & *Ion.* recipere solatium. x) *locum & statum mortuorum.* c. 42, 38. *Ion.* in sepulcrum. *Ar. P. & E.* in terram. y) *Ion.* etiam Isaac pater eius.
ꝟ. 36. z) ꝟ. 28. c. 25, 2. 1 Par. 1, 32. a) ꝟ. 28. c. 39, 1. b) nomen officii aulici. 1 Sam. 8, 15. 1 Reg. 22, 9. 2 Reg. 8, 6. Ier. 34, 19. *Onk. Ion. Ar. E.* principi. *Hier.* præfecto. *Ar. P.* ministro.
Cap. XXXVIII.
ꝟ. 1. c) ꝟ. 16. d) ꝟ. 12.
ꝟ. 2. e) *Onk.* & *Ion.* mercatoris. f) *Ion.* & proselytam reddidit eam.
ꝟ. 3. g) 1 Par. 2, 3.
ꝟ. 5. h) 1 Par. 4, 21. i) *Ar. P.* erat autem Iudas. k) al. אכזיב Ios. 15, 44.
ꝟ. 6. l) c. 34, 4.
ꝟ. 7. m) ꝟ. 10. Num. 26, 19. Ps. 5, 5.
ꝟ. 8. n) (3) Deut. 25, 5. 7. ὁ. ἐπιγάμβρευσαι. Matth. 22, 24.
ꝟ. 9. o) *Ar. P.* non ipsi genealogice accensenda esset progenies. p) *quando.* Es. 4, 4.
ꝟ. 10. q) 2 Sam. 11, 27.
ꝟ. 11. r) *Ar. P.* nulla est securitas, quin moriatur.
ꝟ. 12. s) ꝟ. 2. t) c. 24, 67. u) c. 31, 19.

ꝟ. 33. ויכירה *defect.* aliqui codices in *O. T. f.* 6. b. ꝟ. 34. שק per *Kamets* 1. 2. præter *Mas.* ad Deu. 11, 32. ꝟ. 35. ויאמר ita omnes nostri, incommodius vero 17. 18. & *Berol.* per *Rbhia.* ꝟ. 36. לפוטיפר per *Kamets* 2. 3. 4. CAP. XXXIIX, 1. ויהי Ita plerique; at sine *Metheg* 4. 15. 16. 17. 18. & *Berol.* ꝟ. 3. ותקרא in feminino 3. sic habuerat 1. hoc loco, & 4. ꝟ. 29. ꝟ. 7. ויהי ita omnes, præter 1. 2. 4. 17. 18. *Berol.* qui *Metheg* non habent. וימיתהו *plene* 3. 4. *Hal.* contra *Mas.* Præfixum ו sine *Metheg* 1. 3. 4. 6. 9. 11. 12. 15. 16. ꝟ. 9. לא per *Makk. B. Ascher.* ꝟ. 12. הוא Ita plerique, vt & in marg. 1. at *Sakephkaton* habent 1. 3. 6. 9. su. 4, ad consecutionem accentuum regularius quidem, sed ad sensum minus accommodate.

x) oppidum tribus Iudæ. Iof. 15, 57.

℣. 14. y) peplo. (3) ℣. 19. c. 24, 65. z) Am. 8, 13. cf. ℣. 15. a) more impudicarum mulierum. Ez. 16, 25. Prou. 7, 12. b) Schmid. ad oſtium fontium. Ar. E. in diuiſione viæ ſeu biuio. Sic Syr. Huc ref. Onk. qui habet: in diuiſione proſpectuum. Ar. P. in loco conſpicuo. Ion. vtrumq; coniungens, ſic vertit: in diuiſione viarum, ad quam omnes oculi reſpiciunt. c) ℣. 11.

℣. 16. d) ſeceſſit itaque. ℣. 1. e) ℣. 26. cf. Leu. 18, 15. c. 20, 12.

℣. 17. f) pignus. (3) ℣. 18. 20. ὁ. ἀρραβῶνα. 2 Cor. 1, 22.

℣. 18. g) ſigillum. Exod. 28, 11. ὁ. δακτύλιον. Luc. 15. 22. h) faſciolam l. linteum. Num. 19, 15. i) concepit ex eo. ℣. 25.

℣. 19. k) peplum. (3) ℣. 14.

℣. 21. l) proſtibulum, qſ. Veneri conſecrata. (5) ℣. 22. Deut. 23, 18. m) Schmid. ad fontes. Ion. in proſpectu oculorum. Huc ref. Ar. P. qui hab. in loco conſpicuo. Syr. & Ar. E. in biuio. Vid. ℣. 14. n) Ar. P. add. vnquam. o) in hoc ſc. loco. c. 48, 9.

℣. 23. p) Prou. 12, 8.

℣. 24. q) poſt triadem, poſt tres ferme. (1) r) ὁ. ἐκπεπόρνευκε. Iudæ. ℣. 7. s) in locum iudicii. Ion. (qui ℣. 6. opinatur, Thamarem fuiſſe filiam Semi) præmittit: nonne filia Sacerdotis ipſa? cf. Leu. 21, 9. t) tanquam adultera & Selæ deſponſata ℣. 11.

℣. 26. u) cf. ℣. 11. Leu. 20, 12. ὁ. δεδικαίωται ἢ ἐγώ. Luc. 18, 14.

℣. 27. x) gemini. (3) c. 25, 24. Cant. 4, 5. cf. 1 Par. 2, 4.

℣. 28. y) filum coccineum. z) c. 33, 2.

13 העדלמי תמנתה׃ ויגד לתמר לאמר הנה חמיך
14 עלה תמנתה לגז צאנו׃ ותסר בגדי אלמנותה
מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים
אשר על־דרך תמנתה כי ראתה כי־גדל שלה
טו והוא לא־נתנה לו לאשה׃ ויראה יהודה ויחשבה
16 לזונה כי כסתה פניה׃ ויט אליה אל־הדרך ויאמר
הבה־נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא
17 ותאמר מה־תתן־לי כי תבוא אלי׃ ויאמר אנכי
אשלח גדי־עזים מן־הצאן ותאמר אם־תתן ערבון עד
18 שלחך׃ ויאמר מה הערבון אשר אתן־לך ותאמר
חתמך ופתילך ומטך אשר בידך ויתן־לה ויבא אליה
19 ותהר לו׃ ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש
כ בגדי אלמנותה׃ וישלח יהודה את־גדי העזים ביד
רעהו העדלמי לקחת הערבון מיד האשה ולא
21 מצאה׃ וישאל את־אנשי מקמה לאמר איה הקדשה
הוא בעינים על־הדרך ויאמרו לא־היתה בזה קדשה׃
22 וישב אל־יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי המקום
23 אמרו לא־היתה בזה קדשה׃ ויאמר יהודה תקח־לה
פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא
24 מצאתה׃ ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר *Iudæ hypocritica*
זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה *iuſtitia*
כה הוציאוה ותשרף׃ הוא מוצאת והיא שלחה אל־ *detecta.*
חמיה לאמר לאיש אשר־אלה לו אנכי הרה ותאמר
הכר־נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה׃
26 ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי־על־כן לא־נתתיה
27 לשלה בני ולא־יסף עוד לדעתה׃ ויהי בעת לדתה *Gemelli*
28 והנה תאומים בבטנה׃ ויהי בלדתה ויתן־יד ותקח *ex Thamar, Peretz &*
המילדת ותקשר על־ידו שני לאמר זה יצא ראשנה׃ *Serah.*

ויהי E ה א

℣. 13. הנה per Rbhia 1. 4. 6. 9. ℣. 14. ותתעלף Lamed per Patach 2. 4. 6. 9. ſic fecit 1. contra Maſor. 3. quæ Kamets poſtulat. ℣. 16. הבה per Mahpach 1. 2. 3. 4. Makk. & Mahpach ſimul 6. 9. אבא defectiue 1. 2. תבא defect. 1. 4. Hal. ſic fu. 2. ℣. 17. עד Ita per Merca plurimi, ſec. Maſoram 1. & 2. at per Makk. 17. 18. Berol. per Makk. & Merca ſimul 9. ℣. 18. הערבן Metheg ſub Ain locant 1. 2. 4. ſic ℣. 20. ℣. 23. תקח ita 6. 9. 10. 12. 13. 14. 19. ſic fu. 4. ℣. 25. והוא per Vau loco Iod 2. 4. Hal. fu. 3. contra Maſoram ad Gen. 38, 25.

Cap. XXXIX. *Fata Iosephi in domo Potiphar primum felicia.*

וַיְהִי כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ 29
עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ׃ וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר ל
עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח׃ ס וְיוֹסֵף לט
הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר
הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ
שָׁמָּה׃ וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית 2
אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי׃ וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־ 3
הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃ וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו 4
וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ׃
וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ ה
וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת
יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃ וַיַּעֲזֹב כָּל־ 6
אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה

Secuta tentatio castitatis ab impudica hera, cui Iosephus constanter restitit;

מַרְאֶה׃ וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־ 7
אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃ וַיְמָאֵן 8
וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־
בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי׃ אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת 9
הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ
בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃ וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם ׀ יוֹם י
וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׃ וַיְהִי כְּהַיּוֹם 11
הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי
הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת׃ וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה 12

at falso accusatus,

עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ 13
כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה׃ וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ 14
וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֶק
בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל׃ וַיְהִי טו
כשמעו

℣. 29. a) *Syr.* Quanta rupta est propter te ruptura? *Onk.* quanta est fortitudo in te ad *praeualendum. Ar. P.* verbum פרץ sumens vt c. 28, 14. vertit: Quam pulcrum *incrementum tuum ... in diebus meis ... quanta praeualuisti fortitudine, & tu ... est, vt praeuale..., quia es possessurus regna.* b) Ruth 4, 12. 1 Par. 2, 4. Matth. 1, 3.

Cap. XXXIX, ℣. 1. c) c. 37, 28. 36. d) *aulicus.* c. 40, 7. *Onk.* רבא sic *Ion.* e) *Onk.* Arabum. Sic *Ion. Syr. Ar. P. & E.*

℣. 2. f) ℣. 3. 21. 23. c. 21, 22. *Onk. Ion.* & fuit *Verbum Domini* in auxilium Iosephi. Sic in seqq. uterque. cf. Sap. 10, 13. 14. g) Ps. 1, 3. cf. 1 Sam. 18, 14. ὁ. ἐπιτυγχάνων.

℣. 3. h) c. 24, 21.

℣. 4. i) *omne quod erat.* ℣. 6. 8.

℣. 6. k) Ps. 10, 14. l) *Ar. P.* neque inspexit, s. inquisiuit quicquam ex eis, quae cum illo erant. m) c. 29, 17. de Rachele, matre ipsius.

℣. 8. n) Ex. 4, 23. Prou. 2, 16. 17.

℣. 9. o) *Ar. P.* Non est ille maior quoad liberam agendi facultatem. p) *eo quod.* ℣. 23.

℣. 10. q) 2 Sam. 13, 20.

℣. 11. r) ὁ. τοιαύτη τις ἡμέρα. s) *Onk.* ad perquirenda scripta supputationis suae. Sic *Ion.*

℣. 12. t) Prou. 7, 13. c. 23, 27. 28. u) Sap. 10, 13. x) Sir. 9, 3. 9.

℣. 14. y) ℣. 17. Gen. 21, 9.

℣. 1. הורדהו ri plene 1. 2. 4. 10. 14. du plene 1. sed vtrumque contra *Masor.* impress. & *Erffurt.* ℣. 2. וַיְהִי *Vau* cum *Metheg* plurimi, alii sine eo, & sic ℣. 5. בבית אדניו ita 3. 17. 18. & *Berol.* sic se. 2. secundum *O. T.* f. 6. b. reliqui habent בבית per *Merca* & אדניו *Tiphcha.* ℣. 6. יפה per *Merca* 7. 8. 10 -- 16. 19. su. 1. contra *O. T.* cum *Metheg B. Naphtali.* ℣. 7. Cum hoc ℣. sectiunculam nouam habent 1. 2. 3. 8 -- 10. 12. 19. quos refutat *O. T.* ex *Maimonide,* aliisque codd. *Hisp.* & *Aegyptiacis.* ℣. 10. שמע אליה sic 1. in marg. at in textu אליה per *Sakephk.* praec. *Mun.* ℣. 14. לצחק ita plerique sec. *Masor.* & *O. T.* at לְצַחֶק 1. cum nota: בן בכל המרויקים צרי ומאריך & 3. לְצַחֵק

כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס
16 וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־
17 בֵּיתוֹ׃ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי
18 הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֶק בִּי׃ וַיְהִי כַּהֲרִימִי
19 קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה׃ וַיְהִי
כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו
לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃
כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם
אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר׃
21 וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר
22 בֵּית־הַסֹּהַר׃ וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־
הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם
23 הוּא הָיָה עֹשֶׂה׃ אֵין שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־
מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
מַצְלִיחַ׃
פ

in carcerem & vincula conicitur, nec tamen Dei destituitur auxilio. אסירי ק'

מ וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
2 וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל
3 שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאוֹפִים׃ וַיִּתֵּן
אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם
4 אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם׃ וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף
ה אִתָּם וַיְשָׁרֶת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר׃ וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם
שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ
הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים
6 בְּבֵית הַסֹּהַר׃ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם
7 וְהִנָּם זֹעֲפִים׃ וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ
בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃
8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי׃

Cap. XL. Pincernae & pistoris delicta, poena carceris.

Somnia captiuorum.

ויספר E 2 הב

℣. 15. z) cf. Deut. 22, 24.

℣. 17. a) Construe sec. accentus: *venit ad illudendum mihi.* ℣. 14.

℣. 20. b) *turris, carceris.* (8) ℣. 21. seqq. c. 40, 35. cf. Cant. 7, 3. ὀ. εἰς τὸ ὀχύρωμα. 2 Cor. 10, 4. cf. c. 40, 15. c. 41, 14. Ps. 105, 18. 19.

℣. 21. c) *Ar. P.* add. *etiam*, (*similiter*) vt ℣. 2. d) Esr. 7, 28. c. 9, 9. e) *& gratiosum reddidit eum.* Ex. 3, 21. c. 11, 3.

℣. 22. f) *Ar. P. ipse erat gubernans. Onk.* secundum verbum eius fiebat. *Ion.* ille debebat praecipere, vt facerent.

℣. 23. g) ℣. 6. 9. 1 Reg. 18, 43. *Onk. & Ion.* vllum *delictum. Ar. P. & E.* quicquam *criminis* s. *vitii* q. s. מום

Cap. XL. ℣. 1. h) *Ion.* addit, peccatum in eo constitisse, quod consilium inuerint, ad Regem veneno in cibum & potum iniecto necandum. i) 1 Sam. 8, 13.

℣. 3. k) c. 39, 20. l) c. 39, 22.

℣. 4. m) plures, *Schmid. per annum.* c. 27, 44. Leuit. 25, 29. *Ar. P. & E.* ad tempus s. *aliquandiu.*

℣. 5. n) *Ar. P.* vnusquisque ipsorum separatim. o) *secundum interpretationem.* (5) ℣. 8. 12. 18. c. 41, 11.

℣. 6. p) *tristes, turbati.* (5) Dan. 1, 10. Prou. 19, 3. 2 Par. 26, 19. Symm. σκυθρωποί, vt ℣. 7.

℣. 7. q) *tristes.* Coh. 7, 3. Neh. 2, 1. 2. cf. Gen. 41, 19. ὀ. σκυθρωποί, vt Dan. 1, 10. Matth. 6, 16. Luc. 24, 17.

℣. 8. r) *qui interpretetur*, ℣. 16. 22. c. 41, 8. 15. ὀ. συγκρῖναι. ℣. 12. 1 Cor. 2, 13. s) Dan. 2, 8.

℣. 18. ויעזב בגדו אצלי וינס ita 3. 7. 8. 11. contra O. T. ℣. 19. כ כשמע per Dagesch 2. 3. 4. reliqui sine eo: quam variationem notat quoque *Mas. parua* 7. & 8. Sed tale Dagesch, quod post accentum vicarium & legatum, seu ministrum loco distinctiui positum, sequitur, alibi perpetuo exulare iubet O. T. e. g. ad c. 44, 18. ℣. 22. האסירם *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 4. 6. 9. Ceterum האסירם scrib. in textu 2. 3. 4. 6 -- 16. 19. sic 1. habuit; cum *Mas.* ל כתיב כן plerique, at cum *Keri* האסירים 3. sed id tanquam grauem errorem reiicit O. T. *rim plene* 1. 2. 3. 10. 14. fu. 4. contra *Mas.* in O. ℣. 23. את־ cum *Metheg* (& *Tsere* 7.) 8. 10 -- 16. 19. CAP. XL, ℣. 1. משקה־מלך 6. 9. 12. 14. contra O. ℣. 7. בית per *Makk.* cum *Meth.* (aliqui tamen sine *Meth.*) 6 -- 12. 14. 18. 19. sed *Merca* poscit O. T.

9 ויספר שר־המשקים את־חלמו ליוסף ויאמר לו
בחלומי והנה־גפן לפני: ובגפן שלשה שריגם והוא 10
כפרחת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים:
וכוס פרעה בידי ואקח את־הענבים ואשחט אתם אל־ 11
כוס פרעה ואתן את־הכוס על־כף פרעה: ויאמר לו 12
יוסף זה פתרנו שלשת השרגים שלשת ימים הם:
בעוד שלשת ימים ישא פרעה את־ראשך והשיבך 13
על־כנך ונתת כוס־פרעה בידו כמשפט הראשון
אשר היית משקהו: כי אם־זכרתני אתך כאשר ייטב 14
לך ועשית־נא עמדי חסד והזכרתני אל־פרעה
והוצאתני מן־הבית הזה: כי־גנב גנבתי מארץ העברים טו
וגם־פה לא־עשיתי מאומה כי־שמו אתי בבור: וירא 16
שר־האפים כי־טוב פתר ויאמר אל־יוסף אף־אני
בחלומי והנה שלשה סלי חרי על־ראשי: ובסל 17
העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה והעוף אכל
אתם מן־הסל מעל ראשי: ויען יוסף ויאמר זה פתרנו 18
שלשת הסלים שלשת ימים הם: בעוד שלשת ימים 19
ישא פרעה את־ראשך מעליך ותלה אותך על־עץ
ואכל העוף את־בשרך מעליך: ויהי ביום השלישי יום כ
הלדת את־פרעה ויעש משתה לכל־עבדיו וישא את־
ראש שר המשקים ואת־ראש שר האפים בתוך
עבדיו: וישב את־שר המשקים על־משקהו ויתן 21
הכוס על־כף פרעה: ואת שר האפים תלה 22
כאשר פתר להם יוסף: ולא־זכר שר־המשקים 23
את־יוסף וישכחהו:

a Iosepho exposita de pincernæ restitutione,

& pistoris suspensione,

comprobante euentu.

פ פ פ י 10

Cap. XLI. מא ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על־
היאר

℣. 9. t) *Ion.* add. *vidi.* sic ℣. 16.
℣. 10. u) *palmites.* (3) ℣. 12. x) *Ar. P. & E.* Et cum ipsa pullulasset, &c. y) *maturuerunt*, vt vert. *Ar. P. & E. Hiph.* (1) Ioel. 4, 13. z) *botri.* Num. 13, 23. a) Deut. 32, 14. *Ar. P. & E.* & *facti sunt vua.*
℣. 11. b) *& expressi.* (1)
℣. 12. c) ℣. 10. Ioel. 1, 7.
℣. 13. d) *recensebit.* ℣. 19. 20. cf. Ex. 30, 12. Num. 1, 2. 49. c. 4, 2. 22. *Onk. Syr. Ar. P. & E.* recordabitur tui. *Ion.* veniet ante Pharaonem memoria tui, & eleuabit caput tuum *cum gloria.* e) c. 41, 13. f) *stationem.* Dan. 11, 7. 20. 21 *Onk. Ion. & Syr.* ministerium tuum.
℣. 14. g) *mentionem mei facias.* c. 41, 9.
℣. 15. h) c. 41, 12. i) *Ar. P.* add. *quo meruerim, vt* &c. k) c. 41, 14. Ex. 12, 29. Zach. 9, 11.
℣. 16. l) *Ar. E.* bene. *Ar. P.* fauste s. *ad bonum.* m) ℣. 22. c. 41, 12. 13. n) Ex. 29, 3. o) *foraminosi operis.* (1) cf. Es. 11, 8. c. 19, 9. *Ar. E. alba* Huc ref. *Onk. & Syr.* sed *Ar. P. simila* s. *panis albi*, vtens fere Hebraica voce *hhowwara*; sic *Schmidius*, it. *Ion.* at *Hier.* panis *calidi.*
℣. 19. p) ℣. 13. q) *Onk. Ion. Syr. Ar. P.* remouebit Pharao caput tuum a te. r) *Ar. P.* crucifiget. Sic ℣. 22. & c. 41, 13.
℣. 20. s) Ez. 16, 4. cf. Mat. 14, 6. *Ar. P. & E.* quæ referebat diem natalem.
℣. 21. t) *Onk.* officium præbendi potus. Sic *Ion.*
℣. 23. u) cf. ℣. 14.
CAP. XLI, ℣. 1. x) *completi biennii.* M. I. cf. c. 29, 14.

℣. 9. בחלמי *defectiue* 1. 6. 9. sic fuit 3. contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurt.* והנה per *Merca milra*
. 3. 6 --16. 19. contra O. T. f. 6. b. ℣. 10. והיא per *Iod* 1. 2. 6. ℣. 12. השריגים ri *plene* 1. 2. 4. fu. 3.
contra *Mas.* 7. 8. & *Erffurt. Metheg* loco *Munach* hab. 3. 6. 9. ℣. 15 שמו *milel* 3. 10. 14. fu. 4. sed *milra*
poscit *Masora* 1. 2. 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 16. כי ita omnes nostri sine *Metheg*, præter 17. 18. & *Berol.* Cete-
rum *Munach* pro *Makk.* in Codd. *Hispp.* reperiri, mouet O. T. ℣. 17. והעוף per *Paschta* seq. *Sakephk*,
cum *Munach* 1. at per *Kadma.* 3. ℣. 19. אתך *defect.* 1. 3. 6. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 13. g. ℣. 20.
ראש שר ita 1. ℣. 23. כאשר פתר 1. 6. fa. 14. at nostram lectionem 1. habet in marg.

2 היאר: והנה מן־היאר עלת שבע פרות יפות מראה
3 ובריאת בשר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות
אחרות עלות אחריהן מן־היאר רעות מראה ודקות
בשר ותעמדנה אצל הפרות על־שפת היאר:
4 ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר את
שבע הפרות יפת המראה והבריאת וייקץ פרעה:
ה ויישן ויחלם שנית והנה שבע שבלים עלות בקנה
6 אחד בריאות וטבות: והנה שבע שבלים דקות
7 ושדופת קדים צמחות אחריהן: ותבלענה השבלים
הדקות את שבע השבלים הבריאות והמלאות וייקץ
8 פרעה והנה חלום: ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח
ויקרא את־כל־חרטמי מצרים ואת־כל־חכמיה ויספר
פרעה להם את־חלמו ואין־פותר אותם לפרעה:
9 וידבר שר המשקים את־פרעה לאמר את־חטאי אני
י מזכיר היום: פרעה קצף על־עבדיו ויתן אתי במשמר
11 בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים: ונחלמה
חלום בלילה אחד אני והוא איש כפתרון חלמו
12 חלמנו: ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים
ונספר־לו ויפתר־לנו את־חלמתינו איש כחלמו פתר:
13 ויהי כאשר פתר־לנו כן היה אתי השיב על־כני ואתו
14 תלה: וישלח פרעה ויקרא את־יוסף ויריצהו מן־
טו הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל־פרעה: ויאמר
פרעה אל־יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני
16 שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אתו: ויען
יוסף את־פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את־
17 שלום פרעה: וידבר פרעה אל־יוסף בחלמי הנני עמד
18 על־שפת היאר: והנה מן־היאר עלת שבע פרות
19 בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו: והנה

Somnium Pharaonis duplex de septem vaccis & spicis,

Magis Ægyptiacis inexplicabile.

Iosephus ergo Pharaoni commendatus,

& ex carcere eductus, Pharaoni sistitur, somnia sua narranti,

y) ℣. 17. Ex. 1, 22. *Ar. P. Nilum;* ita semper, & bene. ℣. 2. z) *pingues.* ℣. 4. 5. a) *in carecto.* (3) ℣. 18. Iob. 8, 11. ℣. 3. b) *& tenues.* ℣. 4. 6. 7. &c. c) *iuxta vaccas illas priores.* ℣. 2.

℣. 5. d) *arista, spica.* Es. 17, 5.

℣. 6. e) *adusta.* (3) ℣. 23. 27. f) *Euro,* vento sicco & arefaciente. Es. 27, 8. Ez. 17, 10. c. 19, 12. Hos. 13, 15. Ion. 4, 8. Iob. 27, 21. &c. ℣. 7. g) 1 Reg. 3, 15. ℣. 8. h) *agitatus, perturbatus fuit.* Niph. (3) Psalm. 77, 5. Dan. 2, 3. i) *magos.* Ex. 7, 11. k) ℣. 15. c. 40, 8.

℣. 9. l) *in memoriam revoco.* c. 40, 14. ℣. 10. m) c. 40, 2. n) c. 40, 3. ℣. 11. o) c. 40, 5.

℣. 12. p) c. 40, 15. q) c. 39, 2. r) ℣. 13. c. 40, 16.

℣. 13. s) c. 40, 13. *Onk.* & *Syr. ad ministerium meum;* ut supra. Sed *Ion.* ad ordinem ministerii mei. t) c. 40, 19. 22. ℣. 14. u) Ps. 105, 20. x) *& currere fecerunt.* Ier. 50, 44. y) c. 40, 15. z) *abrasit, totondit se.* Lev. 14, 8. Iud. 16, 17. ℣. 15. a) ℣. 8. ℣. 15. b) q. d. *non ad me pertinet, non est penes me.* cf. c. 14, 24. *Ar. P.* sine mea scientia Deus respondebit &c. sic *Onk.* non ex sapientia mea, sed &c. c) c. 37, 1?. ℣. 18. d) *in ulua.* (3) ℣. 2.

℣. 2. ובריאת *plene* cum *Vau* 1. 3. ותרענה *defect.* sine *Iod.* 2. contra *Mas. Erff.* conf. ℣. 18. ℣. 4. ודקות *plene* 1. 2. 3. *Hal.* sic fu. 4. sed contra *Mas.* 4. 7. 8. & *Erff.* ℣. 5. ויישן per *Patach* 1. 3. 4. contra *Mas.* h. l. & 1 Reg. 19, 5. וטבת *bhoth defect.* 1. 3. 7. -- 16. 19. contra O. T. f. 6. b. ℣. 12. ונספר sic per *Segol* omnes nostri, præter 6. 9. 17. 18. & *Berol.* ℣. 13. כאשר per *Makk.* 7. 8. 13. 15. 16. contra O. T. ℣. 14. ויריצהו *ri defect.* 1. 2. 4. *Hal.* 7. 8. 9. 10. 11. 12 -- 16. 19. sec. *Mas.* 7. 8. quam tamen reiicit O. T. ℣. 17. הנני *He* sine *Metheg* omnes nostri, præter 17. 18. & *Ber.* ℣. 18. עלות *plene* 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. contra *Mas.* ad ℣. 3. & O. T. ותרענה *defect.* sine *Iod* 1. 2. *Hal.* contra *Mas.* 4. & *Erffurt.*

שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר
מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
20 לָרֹעַ׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע
21 הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃ וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה
וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר
22 בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃ וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים
23 עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת׃ וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים
24 צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃ וַתִּבְלַעְןָ
הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקֹּת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר
25 אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה
חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד
26 לְפַרְעֹה׃ שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע
הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃
27 וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע
שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ
28 שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃ הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה
29 אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃ הִנֵּה שֶׁבַע
30 שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְקָמוּ שֶׁבַע
שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
31 וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי
32 הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃ וְעַל
הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם
33 הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃ וְעַתָּה יֵרֵא פַרְעֹה
34 אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יַעֲשֶׂה
פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ
35 מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל
הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־
36 פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃ וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ
לשבע

eadem explicat feliciter de saturitate & fame 7. annorum,

addito prudenti consilio,

℣. 19. e) ℣. 3. f) *tenues, macilentae.* 2. Sam. 13, 4. g) & *macrae.* (3) ℣. 20. 27. h) c. 40, 7.
℣. 20. i) vid. ℣. 4.
℣. 21. k) *agnoscebatur.* ℣. 31. l) ℣. 4.
℣. 22. m) *Vidi tamen porro.* ℣. 5.
℣. 23. n) *marcidae.* (1) o) *adustae.* (3) ℣. 6. 27.
℣. 24. p) Vide ℣. 8. *Ar. P.* addit: *hoc;* sicuti addi potest c. 41, 9.
℣. 25. q) *quod facturus* vel *faciens est.* ℣. 28.
℣. 26. r) *Ar. P.* add. *ad bonum.*
℣. 27. s) *macilentae.* (3) ℣. 19. 20. t) *inanes.* c. 37, 24.
℣. 30. u) *oblivioni dabitur.* Ps. 31, 13.
℣. 31. x) ℣. 21. *Ar. P.* & non *cognoscetur vestigium nimiae satietatis.* y) *gran.* c. 43, 1. z) ἰσχυρῶς Luc. 15, 14.
℣. 32. a) *Et de iteratione,* vel *quod iteratum est* &c. 1 Sam. 26, 8. 1 Reg. 18, 34. a) cf. Act. 10, 15. b) *certum.* Deut. 13, 15. 1 Sam. 23, 23.
℣. 33. c) *prudentem & sapientem.* ℣. 39.
℣. 34. d) *quintam dare iubeat.* (1) ἀποπεμπτωσάτωσαν. cf. c. 47, 24. Ion. & Syr. *unam sumat de quinque;* sed Onk. & *muniat.* cf. חמשים Ex. 13, 18.
℣. 35. e) *coacervent.* ℣. 49. Ex 8, 10. Zach. 9, 3.
℣. 36. f) *depositum.* Leu. 5, 21. 23.

℣. 19. שבע per *Munach* 1. 2. 4. 6. 7. 8. contra O. T. f. 6. b. ℣. 20. והרעות *defect.* sc. 1. sec. suam *Masoram.* הבריאת *eth plene* 1. 2. 3. ℣. 21. כן כתיב וטובת sic 1. cum sua *Masora:* at utrumque *defect.* 3. 4. ℣. 23. צמחת utrumque *defect.* 1. 2. at צומחת poscit *Mas. Erffurt.* אחריהן sic per *suff. feminin.* 3. sic 1. contra *Mas.* ℣. 24. הדקות *plene* 1. 2. 3. 4. *Hal.* ℣. 26. פרות *plene* 1. 2. 3. חלום אחד ita transpos. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 10--16. 19. ℣. 30. וקמו sic 1. ut alibi saepius, *Tlischa* geminat, ut ' vox ' cognoscatur esse *milel* legenda. ℣. 31. וממהר *Vau* cum *Meth.* 8. 10 -- 16. 19. ℣. 33. ירא per duplex *Tsere* 1 -- 4. 6 -- 9. 11. 15. reliqui *Segol* sec. *O. T.* In eo autem conueniunt omnes, quod sit *milra,* sec. *Mas.* 1. 2. 7. & 8.

לשבע שני הרעב אשר תהיין בארץ מצרים ולא־
37 תכרת הארץ ברעב׃ וייטב הדבר בעיני פרעה ובעיני
38 כל־עבדיו׃ ויאמר פרעה אל־עבדיו הנמצא כזה איש
39 אשר רוח אלהים בו׃ ויאמר פרעה אל־יוסף אחרי
הודיע אלהים אותך את־כל־זאת אין־נבון וחכם
מ כמוך׃ אתה תהיה על־ביתי ועל־פיך ישק כל־עמי
41 רק הכסא אגדל ממך׃ ויאמר פרעה אל־יוסף ראה
42 נתתי אתך על כל־ארץ מצרים׃ ויסר פרעה את־
טבעתו מעל ידו ויתן אתה על־יד יוסף וילבש אתו
43 בגדי־שש וישם רבד הזהב על־צוארו׃ וירכב אתו
במרכבת המשנה אשר־לו ויקראו לפניו אברך ונתון
44 אתו על כל־ארץ מצרים׃ ויאמר פרעה אל־יוסף אני
פרעה ובלעדיך לא־ירים איש את־ידו ואת־רגלו
מה בכל־ארץ מצרים׃ ויקרא פרעה שם־יוסף צפנת פענח
ויתן־לו את־אסנת בת־פוטי פרע כהן אן לאשה ויצא
46 יוסף על־ארץ מצרים׃ ויוסף בן־שלשים שנה בעמדו
לפני פרעה מלך־מצרים ויצא יוסף מלפני פרעה
47 ויעבר בכל־ארץ מצרים׃ ותעש הארץ בשבע שני
48 השבע לקמצים׃ ויקבץ את־כל־אכל ׀ שבע שנים
אשר היו בארץ מצרים ויתן־אכל בערים אכל שדה־
49 העיר אשר סביבתיה נתן בתוכה׃ ויצבר יוסף בר
כחול הים הרבה מאד עד כי־חדל לספר כי־אין
נ מספר׃ וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב
51 אשר ילדה־לו אסנת בת־פוטי פרע כהן און׃ ויקרא
יוסף את־שם הבכור מנשה כי־נשני אלהים את־כל־
52 עמלי ואת כל־בית אבי׃ ואת שם השני קרא אפרים
53 כי־הפרני אלהים בארץ עניי׃ ותכלינה שבע שני
54 השבע אשר היה בארץ מצרים׃ ותחלינה שבע שני

הרעב E 4 הד

quod Pharaoni probatur.

Ideo Iosephum toti Ægypto præficit, ornatque annulo, veste byssina, torque, pompa singulari,

nouoque nomine & matrimonio.

Sedula Iosephi cura.

למד קמוצה

Eius duo filii, Menasse & Ephraim.

Post abundantiam

℣. 27. g) cf. Act. 7, 10. h) 1 Sam. 18, 5.

℣. 38. i) *Ar. P.* add. *quoad scientiam.* *Onk.* & *Ion.* in quo sit *spiritus propheticus* a coram Domino. Sic *Ar. E.*

℣. 39. k) vide ℣. 33.

℣. 40. l) Ps. 105, 21. m) *ad præceptum oris tui.* Ex. 38, 21. Ios. 19, 50. *Onk.* ad verbum tuum. Huc ref. *Ion. Syr.* & *Ar. P.* n) *exosculabitur.* *M. I.* cf. Ps. 2, 12. 1 Reg. 19, 18. vel *discurstabit,* ad nutum tuum paratus eris; a Rad. שקק Es. 33, 4. o) ὁ. ὑποτάξω. Rom. 13, 1.

℣. 42. p) *annulum suum.* Esth. 3, 10. c. 8, 2. q) *byssi* vel *xylini.* Ex. 25, 4. r) *torquem.* (2) Ez. 16, 11. Radix Prou. 7, 16.

℣. 43. s) *secundi a Rege.* 1 Sam. 23, 17. Ier. 52, 24. t) *flecte genua.* M. I. Sic *Ar. E.* cf. c. 24, 11. 2 Sam. 16, 4. *Onk.* Hic est pater Regis. Sic *Ion.* qui add. *magnus sapientia, & tener annis.* Huc ref. *Hier.* u) & *sic dando dedit* s. constituit. ℣. 41.

℣. 44. x) i. e. Aegypti *Rex.* y) *siue te.* ℣. 16. *Onk. præter verbum tuum.* *Ar. P.* sine consilio tuo.

℣. 45. z) Aegypt. *occultorum revelator.* Sic *Targ. Ion. Ar. P.* & *E.* it. *M. I.* *Onk.* antec. pro consequ. *vir, cui secreta revelata sunt;* id quod etiam *Syr.* retentis Hebraicis, addit. a) *Onk. Ion. Ar. P.* & *E.* *præfecti.* b) ὁ. ἡλιουπόλεως.

℣. 50. c. 46, 20. c) *Ar. P* add. *tanquam præfectus.*

℣. 46. d) 1 Reg. 10, 8.

℣. 47. e) *ad pugillos.* (4) Leu. 2, 2. c. 5, 12. c. 6, 8.

℣. 49. f) ℣. 35.

℣. 50. g) c. 46, 20. h) ℣. 45.

℣. 51. i) *quia obliuisci me fecit.* Iob. 39, 17. *Ar. P.* præmittit: dicebat enim.

℣. 52. k) *fructuosum me fecit.* c. 28, 3.

℣. 45. פרעה sic per regulare *Munach* 1. 3. 4. 9. 16. 17. *Berol.* & libri *Hispp.* in *O. T.* f. 6. b. reliqui *Merca,* quod requirit *Mas. parua* h. l. & *magna* ad Gen. 30, 16. פענח *Ain* per *Chateph pat.* 1--4, 9. 11. 12 15. 16. contra *O. T.* פוטי פרע sic diuidunt vocem sine *Makk.* 7. 8. 10. 13. 15. 17. 19. & *Berol.* sec. *Mas. Erffurt.* ad ℣. 50. & *O. T.* ex *Megillah;* at cum *Makk.* 11. 12. 14. 16. Coniunctim פוטיפרע scribunt 1. 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. 18. ac denique loco *Metheg* hab. *Merca* 7. ℣. 48. שדה cum *Metheg* 6. 9. per *Merca* præced. *Munach* 3. ℣. 50. ילד ita per *Kamets* omnes sec. *Masoram,* præter 3. 4. & *B. Ascher,* qui hab. *Patach* פוטי פרע *Merca* pro *Metheg* 11. 12. 16. פוטיפרע coniunctim 1. 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. & 18. contra *Mas. Erffurt.* h. l. conf. supra ℣. 45.

fames.

הרעב לבוא כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל־הארצות
ובכל־ארץ מצרים היה לחם׃ ותרעב כל־ארץ מצרים
ויצעק העם אל־פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל־
מצרים לכו אל־יוסף אשר־יאמר לכם תעשו׃
והרעב היה על כל־פני הארץ ויפתח יוסף את־כל־ 56
אשר בהם וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים׃
וכל־הארץ באו מצרימה לשבר אל־יוסף כי־חזק 57
הרעב בכל־הארץ׃ וירא יעקב כי יש־שבר במצרים מב
ויאמר יעקב לבניו למה תתראו׃ ויאמר הנה שמעתי 2
כי יש־שבר במצרים רדו־שמה ושברו־לנו משם ונחיה
ולא נמות׃ וירדו אחי־יוסף עשרה לשבר בר ממצרים׃ 3
ואת־בנימין אחי יוסף לא־שלח יעקב את־אחיו כי 4
אמר פן־יקראנו אסון׃ ויבאו בני ישראל לשבר בתוך ה
הבאים כי־היה הרעב בארץ כנען׃ ויוסף הוא השליט 6
על־הארץ הוא המשביר לכל־עם הארץ ויבאו אחי
יוסף וישתחוו־לו אפים ארצה׃ וירא יוסף את־אחיו 7
ויכרם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר
אלהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר־אכל׃
ויכר יוסף את־אחיו והם לא הכרהו׃ ויזכר יוסף את 8
החלמות אשר חלם להם ויאמר אלהם מרגלים אתם 9
לראות את־ערות הארץ באתם׃ ויאמרו אליו לא י
אדני ועבדיך באו לשבר־אכל׃ כלנו בני איש־אחד 11
נחנו כנים אנחנו לא־היו עבדיך מרגלים׃ ויאמר 12
אלהם לא כי־ערות הארץ באתם לראות׃ ויאמרו 13
שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש־אחד בארץ
כנען והנה הקטן את־אבינו היום והאחד איננו׃
ויאמר אלהם יוסף הוא אשר דברתי אלכם לאמר 14
מרגלים אתם׃ בזאת תבחנו חי פרעה אם־תצאו מזה טו
כי

Cap. XLII. Penuria familiæ Iacobi. Hinc iter filiorum eius in Ægyptum.

Qui, a Iosepho cogniti, tractantur durius tanquam exploratores,

℣. 54. *l*) ℣. 26. 27. 28.
℣. 55. *m*) ὃ. ἐὰν εἴπῃ ὑμῖν. cf. Ioh. 2, 5.
℣. 56. *n*) Am. 8, 5. *o*) ὁ. σιτοβολῶνας, *in quibus* frumentum erat. *p*) & *vendidit*. c. 42, 6.
℣. 57. *q*) *ad emendum*. c. 42, 2. 5.
CAP. XLII, ℣. 1. *r*) *cognouit*. Num. 20, 29. *s*) Am. 8, 5. ὁ πρᾶσις. *Onk. frumentum venale.* Huc ref. *Ion.* *t*) *cur vos inuicem adspicitis?* *Ar. P.* ne cunctemini. conf. c. 43, 10.
℣. 2. *u*) Act. 7, 12. *x*) c. 43, 8.
℣. 4. *y*) *obueniat* ꝛc. c. 49, 1. *z*) *damnum, periculum mortiferum.* (5) ℣. 38. Ex. 21, 22. *Onk. Ion. Ar. P.* & *E.* mors.
℣. 6. *a*) *dominator.* (4) Coh. 7, 19. ꝛc. 8, 8. c. 10, 5. *b*) c. 37, 7. ὁ. προσεκύνησαν. Matth. 2, 2.
℣. 7. *c*) *alienum autem se gessit.* 1 Reg. 15, 5. 6. *d*) *dura sc.* verba. ℣. 30. ὁ. σκληρά. Ioh. 6, 60.
℣. 9. *e*) c. 37, 5. 9. *f*) *exploratores.* ℣. 11. 14. 16. 30. 31. Num. 31, 32. *g*) *nuditatem.* ℣. 12. *Onk.* fissuram, seu rimam, sc. per quam introeatis.
℣. 11. *h*) *recti, probi.* ℣. 19. 31. *i*) *Ar. P.* add. *vnquam.* sic ℣. 31.
℣. 13. *k*) *non superest.* ℣. 32. Ier. 31, 15. *Ar. P.* desideratur (absens.) *Ion.* exiit a nobis, nec scimus, quid tandem ipsi contigerit.
℣. 15. *l*) *per vitam Pharaonis!* ὁ. νὴ τὴν ὑγίειαν Φαραώ. ℣. 16. 1 Cor. 15, 31. cf. 1 Sam. 1, 26. c. 20, 3.

℣. 54. לבוא *defect.* 1. 2. *Hal.* הארצות *Metheg* pro Munach omnes nostri, præter 10. 17. 18. & *Berol.* sed *Munach* poscit O. T. f. 6. b. ℣. 56. על־כל־פני *ita* 7. 8. 11. 14. 15. contra *O. T.* CAP. XLII, 2. שבר *Schin* per *Tsere* quidam auctor Masorethicus poscit in marg. 7. & 8. sed id citra codicum reliquorum consensionem. ℣. 3. אחי *ita cum Metheg* 3. 6. 7. 9. &c. alii sine eo. ℣. 7. אליהם *defect.* 3. *fu.* 1. & 2. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 8. col. 7. Contra vero אלהם *plene Hal.* 12. 14. *fe.* 4. *fu.* 2. contra *Mas.* 2. & *Erff.* item contra *O. T.* ℣. 11. בני־איש 1. 2. 3. 4. Sic ℣. 13. habet 1. 2. 3. at 4. ℣. 13. correxit.

16 כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃ שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד
וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם
הַאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃
17 וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ 18 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי
19 יָרֵא׃ אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית
מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם׃
כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא
21 תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים׀
אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ
אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃
22 וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם׀ לֵאמֹר
אַל־תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃
23 וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃ וַיִּסֹּב
24 מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם
כה אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃ וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ
אֶת־כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת
26 לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃ וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־
27 חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃ וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת
מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי
28 אַמְתַּחְתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה
בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר
29 מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר׃
ל דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ
31 כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ׃ וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ
32 לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים׃ שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ
הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

carceri mandantur, ex quo dimissi,

post agnitum peccatum,

retento Simeone, tanquam pignore, tandem frumentum accipiunt, & domum reuertuntur.

Nouus terror ob restitutam pecuniam.

Relatio parenti facta,

m) *huc.* c. 43,5.
℣. 16. n) *vincti, captiui estote.* ℣. 19. c. 39, 20. o) ὁ. εἰ ἀληθεύετε. Eph. 4, 15. p) vide ℣. 15.
℣. 17. q) *& mox simul conclusit.* Es. 24, 22.
℣. 19. r) ℣. 11. s) nempe *Simeon.* ℣. 24. t) *remedium famis. Onk.* frumentum, quod deficit in domibus vestris. *Ion. & Syr.* quod emistis pro famelicis. *Ar. P. & E.* annonam alimenti. cf. ℣. 33.
℣. 21. u) *certe* 2 Sam. 14, 5. x) c. 37, 18. seqq.
℣. 22. y) ὁ. παιδάριον. Ioh. 6, 9. z) c. 37, 21. a) *requiritur.* c. 9, 5. ὁ. ἐκζητεῖται. Luc. 11, 50.
℣. 23. b) *Interpres.* (5) Es. 43, 27. Iob. 33, 23. ὁ. ἑρμηνευτής. 1 Cor. 14, 28. c) c. 26, 28.
℣. 24. d) *Ion.* add. *qui consilium dederat de interficiendo ipso.* cf. de duro ingenio ipsius c. 34, 25. c. 49, 5. sqq.
℣. 25. e) *frumento, tritico.* c. 45, 23. Am. 8, 5. ὁ. σίτου. Act. 7, 12. Matth. 3, 12. f) ὁ. ἐπισιτισμόν. Luc. 9, 12.
℣. 27. g) *Ion. Leui.* h) *pabulum.* (5) c. 24, 25. c. 43, 24. i) *in diuersorio nocturno.* c. 43, 21. k) *sacci ipsius.* ℣. 28. c. 44, 1. 8. Rad. Es. 40, 22.
℣. 28. l) *repositum est.* c. 43, 12. m) Iob. 12, 24. Cant. 5, 6. *Syr.* contremuit. *Ar. P.* pauidum factum est.
℣. 30. n) *Dominus.* ℣. 33. c. 24, 9.
℣. 31. o) *probi.* ℣. 11.

℣. 16. הַאמת recte ה *interrogatiuum* per *Patach* plurimi codices, prout requirit *M. I. & Mas.* 3. 4. 7. 8., & Erffurt. ל׳ פתח; at *Kamets* 10. 13. 17. 18. 19. & *Berol.* ℣. 20. ויעשו per *Tiphcha milra* 3. ℣. 21. ויאמרו ita 2. sed *Graschaim* poscit *Mas.* 1. 4. 7. 8. *Erffurt.* ad h. l. & *Mas.* 1. ad Gen. 11, 3. item impressa ad 1 Sam. 11, 9. בהתחננו *He* cum *Metheg B. Napht. Nun* per *Chatephpat.* 1. 2. 6. at *Nun* per *Dagesch* sine praec. *Metheg* 3. contra *M. I.* ℣. 24. ויאסר Per *Schua simplex* 6. 8. 11. 16. contra *Mas.* & *O. T.* f. 7. a. ℣. 25. וימלאו *Mem* sine *Meth.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. ℣. 27. והנה per *Merca* 3. 4. ℣. 30. כמרגלים *Praef.* כ cum *Metheg* 1. 2. 4. 7. 8. 9. & *Ben Naphtali.*

33 ויאמר אלינו האיש אדני הארץ בזאת אדע כי כנים
אתם אחיכם האחד הניחו אתי ואת־רעבון בתיכם
34 קחו ולכו׃ והביאו את־אחיכם הקטן אלי ואדעה כי
לא מרגלים אתם כי כנים אתם את־אחיכם אתן לכם
ואת־הארץ תסחרו׃ ויהי הם מריקים שקיהם והנה־ לה
איש צרור־כספו בשקו ויראו את־צררות כספיהם
36 המה ואביהם וייראו׃ ויאמר אלהם יעקב אביהם
אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת־בנימן
37 תקחו עלי היו כלנה׃ ויאמר ראובן אל־אביו לאמר
את־שני בני תמית אם־לא אביאנו אליך תנה אתו
38 על־ידי ואני אשיבנו אליך׃ ויאמר לא־ירד בני עמכם
כי־אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך
אשר תלכו־בה והורדתם את־שיבתי ביגון שאולה׃

qui perturbatur, & de iactura filiorum queritur.

Cap. XLIII. *Secundum iter in Ægyptum, socio Beniamin, quem Pater, sponsore Iuda,*

והרעב כבד בארץ׃ ויהי כאשר כלו לאכל את־ מג
2 השבר אשר הביאו ממצרים ויאמר אליהם אביהם
3 שבו שברו־לנו מעט־אכל׃ ויאמר אליו יהודה לאמר
העד העד בנו האיש לאמר לא־תראו פני בלתי
4 אחיכם אתכם׃ אם־ישך משלח את־אחינו אתנו
נרדה ונשברה לך אכל׃ ואם־אינך משלח לא נרד ה
כי־האיש אמר אלינו לא־תראו פני בלתי אחיכם
6 אתכם׃ ויאמר ישראל למה הרעתם לי להגיד
7 לאיש העוד לכם אח׃ ויאמרו שאול שאל־האיש
לנו ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי היש לכם אח
ונגד־לו על־פי הדברים האלה הידוע נדע כי יאמר
8 הורידו את־אחיכם׃ ויאמר יהודה אל־ישראל אביו
שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות
9 גם־אנחנו גם־אתה גם־טפנו׃ אנכי אערבנו מידי
תבקשנו אם־לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך
וחטאתי

℣. 33. p) *Dominus* ℣. 29. q) *remedium famis.* ℣. 19.
℣. 34. r) *obibitis negotiandi caussa.* (4) c. 34, 10. 21. Ier. 14, 18.
℣. 35. s) *euacuantes.* Mal. 3, 10. t) *Ion.* add. propter *Simeonem,* quem reliquerant ibi.
℣. 36. u) *orbum fecistis.* c. 27, 45. 1 Sam. 15, 33. x) *Ar. P.* Ioseph desideratur, & Simeon est in carcerem coniectus, & Beniamin requiritur; &c. y) ℣. 13. Ier. 31, 15. z) *ista omnia. Ita.* afflictiones horum omnium.
℣. 37. a) *duos filiorum meorum.* c. 46, 9.
℣. 38. b) *Ion.* add. relictus est ex matre sua. Huc ref. *Syr.* c) ℣. 4. d) *ad mortuos, in locum mortuorum.* c. 37, 35. *Ion.* in sepulcrum. Sic c. 44, 29. *Ar. P.* & *E.* in terram.
Cap. XLIII, ℣. 1. e) c. 41, 31.
℣. 3. f) *contestando contestatus est.* Ex. 19, 21.
℣. 3. g) *nisi.* ℣. 5. ℣. 5. h) c. 42, 15.
℣. 6. i) *tam male fecistis.* c. 19, 6. k) *num adhuc.* ℣. 7. 27.
℣. 7. l) *secund. tenorem.* Ex. 34, 27.
℣. 8. m) *iuuenem.* cf. c. 46, 21. n) c. 42, 2. o) *infans, infantes nostri.* c. 46, 5.
℣. 9. p) *spondeo pro illo.* c. 44, 32. Iob. 17, 3. ὁ. ἐκδέχομαι αὐτόν.

℣. 33. בתיכם sic ב cum *Meth.* omnes, præter 1. 3. & *Ber.* ℣. 35. מריקים *Psik* adiiciunt 7. 8. 10. 11 -- 16. 19. contra *O. T.* צררות ita plerique sec. *Mas.* 2. 7. & 8. at צררת bis *defect.* 1. 3. sec. *Masor.* L. & *Erff.* ℣. 38. שבתי *def.* sine *Iod.* 7. 8. 10 -- 16. 19. contra *O. T.* CAP. XLIII, 7. שאול *defect.* 2. 4. *Hal.* 7. 8. 10 -- 16. 18. 19. su. 3. prout requirit *Mas.* 7. 8. at reliqui plene sec. *Mas.* 1. & *O. T.* quod hanc *Mas.* ב מלאים itidem allegat. לנו *Munach* analogice 4. 6. 7. 8. 10 -- 16. 19. reliqui *Kadma.* היש per *Mak.* cum *Segol* 1. 4. cum *Tsere* 2. הידע *def.* 2. su. 4. Qua de scriptione maximam quoque inter *Masorethas* esse varietatem, obseruat *Mas.* 7. & 8. ℣. 8. ונחיה *Nun* cum *Meth.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10 -- 16. 19. reliqui sine eo.

י וחטאתי לך כל־הימים׃ כי לולא התמהמהנו כי־
11 עתה שבנו זה פעמים׃ ויאמר אלהם ישראל אביהם
אם־כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם
והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת
12 ולט בטנים ושקדים׃ וכסף משנה קחו בידכם ואת־
הכסף המושב בפי אמתחתיכם תשיבו בידכם אולי
13 משגה הוא׃ ואת־אחיכם קחו וקומו שובו אל־
14 האיש׃ ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח
לכם את־אחיכם אחר ואת־בנימין ואני כאשר
טו שכלתי שכלתי׃ ויקחו האנשים את־המנחה הזאת
ומשנה־כסף לקחו בידם ואת־בנימן ויקמו וירדו
16 מצרים ויעמדו לפני יוסף׃ וירא יוסף אתם את־בנימין
ויאמר לאשר על־ביתו הבא את־האנשים הביתה
וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים׃
17 ויעש האיש כאשר אמר יוסף ויבא האיש את־
18 האנשים ביתה יוסף׃ וייראו האנשים כי הובאו
בית יוסף ויאמרו על־דבר הכסף השב באמתחתינו
בתחלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל
19 עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת־חמרינו׃ ויגשו
אל־האיש אשר על־בית יוסף וידברו אליו פתח
כ הבית׃ ויאמרו בי אדני ירד ירדנו בתחלה לשבר־
21 אכל׃ ויהי כי־באנו אל־המלון ונפתחה את־
אמתחתינו והנה כסף־איש בפי אמתחתו כספנו
22 במשקלו ונשב אתו בידנו׃ וכסף אחר הורדנו בידנו
לשבר־אכל לא ידענו מי־שם כספנו באמתחתינו׃
23 ויאמר שלום לכם אל־תיראו אלהיכם ואלהי אביכם
נתן לכם מטמון באמתחתיכם כספכם בא אלי ויוצא
24 אלהם את־שמעון׃ ויבא האיש את־האנשים ביתה
יוסף

agre tandem dimittit, cum donis (v. 11)

& Soto. (v. 14)

Iosephi erga fratres humanitas, (v. 16)

q) *reus tibi ero.* cf. 1 Reg. 1, 21.

℣. 10. r) *cunctati essemus.* c. 19, 16. cf. c. 42, 1.

℣. 11. s) *ergo est.* c. 27, 33. 37. t) *de laude.* (Ex. 15, 1.) i. e. *de laudatissimis fructibus terrae.* M. I. Huc ref. *Onk. Ion.* & *Ar. E.* sed *Ar. P.* de fructibus recentibus s. primum maturis; a rad. זמר *amputavit fruges.* u) Ier. 8, 22. *balsami.* M. I. sic *Onk. Ion.* sed *Ar. P.* & *E.* *theriaca.* x) *pretiosa.* al. *styracem.* (4) c. 37, 25. Es. 39, 2. *Ion.* cerae. *Ar. P.* siliquarum. y) *stacten.* *Ion.* castanearum. Sic *Ar. P.* & *E.* z) *Vers. Sam.* optime: *pistacia.* (1) a) *& amygdala.*

℣. 12. b) *Schm.* alterum tantum. ℣. 15. *Onk.* על חד תרין i. e. *duplum.* Sic *Hier. Ion. Syr.* c) *repositum.* c. 42, 28. Ex. 10, 8. d) *erratum, error.* (1)

℣. 14. e) *Ego interim, quasi orbatus essem, orbatus sum.* Deut. 32, 25. cf. Esth. 4, 16. *Ar. P.* at timeo ego, ne orber, quemadmodum iam ante orbatus fui.

℣. 15. f) i. e. *secum.* ℣. 21. 22. Sic *Ar. P.*

℣. 18. g) ὁ. τὴν ἀρχὴν. ℣. 20. c. 13, 4. Ioh. 8, 25. h) *ad devolvendum se instar saxi irruentis & contrituri.* conf. Prov. 26, 27. ὁ. τοῦ συκοφαντῆσαι. Luc. 3, 14. *Onk.* ad dominandum in nos. Sic *Syr.* vt insultet nobis. *Ar. P.* vt inueniat caussam. i) *& ad conjiciendum se s. ad irruendum.* Deut. 9, 18. 25. *Onk.* ad occasionem quaerendā contra nos. *Ion.* ad indicium in nos exercendum. *Syr.* ad dolose agendum contra nos.

℣. 20. k) *quaeso.* c. 44, 18. ὁ. δεόμεθα.

℣. 21. l) c. 42, 27. 35.

℣. 23. m) ὁ. ἵλεως ὑμῖν. Matth. 16, 22. n) *thesaurum occultum.* Ier. 41, 8. o) i. e. *accepi eam.* ὁ. ἀπέχω. Matth. 6, 2.

℣. 9. Pro לך 1. habet לאבי; sed hoc mendum esse videtur, ortum ex confusione huius loci cum c. 44, 32. ℣. 10. פעמים Pe cum *Dagesch* 9. 10. 15. 17. 18. at reliqui sine eo, ac per expressum quidem *Raphe* 1. 2. 3. 4. secund. *O. T.* f. 7. a. ℣. 11. אם־כן sine *Psik* 2. 4. 9. ℣. 12. המושב *Schin* per *Patach* plerique secund. *Masor.* 1. 2. 7. 8. & sic *Berol.* cum notula כצל; at per *Kamets* 4. 5. 6. 9. 10. 14. 17. 18. ℣. 15. ומשנה per *Tsere* 4. quasi in statu constructionis esset, contra *M. I.* ℣. 18. כי־ per *Makk.* 1. 2. באמתחתינו *te defect.* 2. 4. sic ℣. 21. & 22. denuo 2.

יוֹסֵף וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם׃
כה וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־
א דגושה 26 שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃ וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאּוּ לוֹ אֶת־
הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃
27 וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר
28 אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ
וישתחוו ק 29 עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֻּ׃ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין
אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
ל אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃ וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ
רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ
31 שָׁמָּה׃ וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם׃
32 וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ
לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם
33 כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם׃ וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ
וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ׃
34 וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן
מד מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃ וַיְצַו
אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים
אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי
2 אַמְתַּחְתּוֹ׃ וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת
הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר׃
3 הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם׃ הֵם יָצְאוּ
4 אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ
קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה
ה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה׃ הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה
אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃
6 וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
7 לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ
מעשות

& tenerrimus amor. *Illos conuiuio excipit, ordinemque ætatis ipsorum obseruat.* Cap. XLIV. *Fratres dimittit; reuocat non sine graui eorum mœrore.*

℣.24. p) c. 24, 32. q) *pabulum.* (5) c. 24, 25. Iud. 19, 19.
℣. 25. r) ℣. 31. de omni cibo. *M. I.* cf. Luc. 14, 1.
℣.27. s) 1 Sam. 10, 4. t) ό. ὑγιαίνει. 3 Ioh. ℣. 1. u) ό. ὁ πρεσβύτης. Philem. ℣. 9.
℣. 28. x) c. 29, 6. y) c. 24, 26. z) c. 23, 12. c. 42, 6.
℣. 29. a) *Ar. P.* filium *germinæ* matris suæ i.e. fratrem germanum. ό. ὁμομήτριον. b) *propitius tibi fit.* Ef. 30, 19.
℣. 30. c) *æstuabant, commouebantur.* (4) 1 Reg. 3, 26. Hos. 11, 8. d) ό. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ ταμεῖον. Matth. 6, 6.
℣. 31. e) ό. νιψάμενος τὸ πρόσωπον. Math. 6, 17. f) *obfirmauit, continuit se.* c. 45, 1. Esth. 5, 10.
℣. 32. g) nempe ex more suo. c. 34, 14. h) c. 46, 34. cf. Ex. 8, 22. *Onk.* & *Ion.* quia beutum, quod Aegyptii colunt, Iudæi edunt. *Ar. P.* horum enim cibus abominabilis est apud illos.
℣. 34. i) *munera, portiones.* 2 Sam. 11, 8. k) *portionibus.* sic *Onk.* & *Ion.* c. 47, 24. l) Esth. 7, 1. m) *largius & ad satietatem biberunt.* c. 9, 21. Hag. 1, 6. Cant. 5, 1. ό. ἐμεθύσθησαν. Ioh. 2, 10. 1 Cor. 11, 21.
Cap. XLIV, ℣. 2 n) Ier. 35, 5. o) c. 43, 1. *Onk. Ion.* & *Syr.* emptionis suæ.
℣. 3. p) ό. τὸ πρωῒ διέφαυσε. Confer 1 Sam. 14, 29. c. 29, 10.
℣. 4. q) *ex urbe.* Ex. 9, 29. 33. r) Iud. 18, 22. ό. ἀπέσχον μακράν. Luc. 24, 13. s) *cum assecutus fueris.* ℣. 6. c. 31, 25. Ps. 7, 6.
℣. 5. t) *certo coniectat, diuinat de eo.* ℣. 15. c. 30, 27.
℣. 7. u) ℣. 17. c. 18, 25. ἵλεως. Matth. 16, 22. ό. μὴ γένοιτο. Rom. 6, 2. 15.

℣. 26. וישתחוו sic per *Merca* 3. 6. vtrumque vero & *Mak.* & *Merca* 7. 9. ℣. 27. ויאמר per *Sakephgad.* 1. 2. 4. 6. 9. at per *Rbhia* reliqui. ℣. 28. ויקדו *Kuph* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 4. 6. 9. וישתחו sic per *Schurek* in textu 1. 3. attamen 1. subiecto simul *Kibbutz.* ℣. 32. כי per *Tlischagd.* in marg. 1. Pro הוא habet היא 2. at הוא 1. ℣. 33. הבכור *plene* 2. 9. 13. 17. 18. & *Ber.* præter Mas. Gen. 41, 51. כצעירתו *plene* 1. 10. 13. 14. 19. su. in 2. & 4. contra *Masor.* Ceterum *Metheg* adiectum habent 1. 2. 4 at *Munach* 9. ויתמהו האנשים איש ita 1. CAP. XLIV, ℣. 2. תשים per *Mahpach* 9. 10. 13. 14. 19. ℣. 7. חלילה per *Munach* seq. *Dagesch* in ל initiali 1.

8 מעשות כדבר הזה׃ הן כסף אשר מצאנו בפי
אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית
9 אדניך כסף או זהב׃ אשר ימצא אתו מעבדיך ומת
י וגם־אנחנו נהיה לאדני לעבדים׃ ויאמר גם־עתה
כדבריכם כן־הוא אשר ימצא אתו יהיה־לי עבד ואתם קמץ בזק
11 תהיו נקים׃ וימהרו ויורדו איש את־אמתחתו ארצה
12 ויפתחו איש אמתחתו׃ ויחפש בגדול החל ובקטן
13 כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן׃ ויקרעו שמלתם
14 ויעמס איש על־חמרו וישבו העירה׃ ויבא יהודה
ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה׃
טו ויאמר להם יוסף מה־המעשה הזה אשר עשיתם
16 הלוא ידעתם כי־נחש ינחש איש אשר כמני׃ ויאמר
יהודה מה־נאמר לאדני מה־נדבר ומה־נצטדק
האלהים מצא את־עון עבדיך הננו עבדים לאדני
17 גם־אנחנו גם אשר־נמצא הגביע בידו׃ ויאמר
חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע
בידו הוא יהיה־לי עבד ואתם עלו לשלום אל־ קמץ בזק
אביכם׃ ס ס ס יא
18 ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר־נא *Mascula Iudæ apologia,*
עבדך דבר באזני אדני ואל־יחר אפך בעבדך כי כמוך
19 כפרעה׃ אדני שאל את־עבדיו לאמר היש־לכם אב
כ או־אח׃ ונאמר אל־אדני יש־לנו אב זקן וילד זקנים
קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו׃
21 ותאמר אל־עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו׃
22 ונאמר אל־אדני לא־יוכל הנער לעזב את־אביו ועזב
23 את־אביו ומת׃ ותאמר אל־עבדיך אם־לא ירד אחיכם
24 הקטן אתכם לא תספון לראות פני׃ ויהי כי עלינו
כה אל־עבדך אבי ונגד־לו את דברי אדני׃ ויאמר אבינו
שבו

℣. 8. x) *retulimus.* c. 43, 21.
℣. 9. y) *moriatur etiam.* Exaggeratio. z) *serui.* cf. ℣. 16.
℣. 10. a) cf. ℣. 17. b) *absoluti, insontes.* c. 24, 41.
℣. 12. c) *scrutatus autem est.* c. 31, 35. ὁ. ἠρεύνησε. Ioh. 5, 39.
℣. 13. d) c. 37, 25. e) *& onus imposuit.* Zach. 12, 3. 2 Par. 10, 11.
℣. 14. f) c. 37, 7.
℣. 15. g) *certo diuinaer vel coniectare possit.* ℣. 5.
℣. 16. h) *iustificabimus nos.* Hithp. (1) i) *Ar. P.* Deus incidere fecit seruos tuos in delictum ipsorum. k) *apud ipsum.* ℣. 9. 10.
℣. 17. l) seruitus pœna furti. cf. ℣. 9. 10. Ex. 22, 2. Matth. 18, 25.
℣. 18. m) c. 43, 20. Ex. 4, 10. n) c. 18, 25. Ps. 24, 2. *Onk. sicut* Pharao, *ita tu es.* sic *Syr.*
℣. 20. o) c. 37, 2. p) c. 42, 13. q) eximie. ℣. 30. c. 37, 3.
℣. 21. r) Ier. 39, 12. c. 40, 4. Ps. 32, 8. ὁ. ἐπιμελοῦμαι αὐτοῦ. Luc. 10. 34. *Ion.* ponam oculos meos super ipso *in bonum.* *Hier. misericors* (erit) oculus meus erga ipsum.
℣. 22. s) *non poterit* commode aut sine magna difficultate. cf. ℣. 26. c. 34, 14. t) *Onk. Ion. & Syr.* nam si relinqueret.
℣. 23. u) c. 42, 15. 20.

℣. 8. השיבנו sic 1. 2. 3. fu. 4. ℣. 10. נקיים *plene* 2. 4. 9. fu. 1. contra *Mas.* 1. *Erff.* ℣. 11. ויורדו *io def.* 4. sic 1. cum ֵ *Mas.* sua; *ri plene Hal.* & 4. itidem cum *Mas.* sua, fu. 3. quod tamen *defect.* requirit *Mas.* 2. *Erff.* & *impressa.* ℣. 15. מה *Patach* non nisi 17. & *Ber.* at *Kamets* reliqui, sc. cum *Tbhir* 1. 2. 4. 6. cum *Meth.* & *Makk.* ceteri. ℣. 16. יהודה 3. fu. 1. ℣. 17. ואתם *Tbhir* 9. 14. fu. 4. contra *Mas.* ℣. 18. Sectionem *Setumam* hab. 3. 17. 18. *Ber.* sec. *O. T.* f. 7. 2. *Petucham* vero 1. 2. 6. 9. 10. 12. 14. at 7. 8. & 19. loco trium פ vel ס hab. vocem general. פרשה ℣. 18. דבר *Daleth* per *Dagesch* 7. 8. 10 - 15. 19. contra *O. T.* ℣. 19. היש 1. 4. 10. 13. 14. 19. ℣. 21. הורידהו *ri plene* 4. 6. fu. 1. 2. contra *O. T.* & *Mas.* h. l. ac Gen. 39, 1.

שִׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת 26
אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת
פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ 27
אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃
וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו 28
עַד־הֵנָּה׃ וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ 29
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃ וְעַתָּה 30
כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ
קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃ וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר 31
וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן
שְׁאֹלָה׃ כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר 32
אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃
וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר 33
יַעַל עִם־אֶחָיו׃ כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ 34
אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃ וְלֹא־יָכֹל מה
יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־
אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו׃ וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע 2
בֵּית פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד 3
אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃
וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי 4
יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה׃ וְעַתָּה 5
אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי
הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם׃ כִּי־זֶה 6
שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר
אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר׃ וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם 7
לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם
לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃ וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי 8
הֵנָּה

qui se ipsum pro fratre offert.

Cap. XLV. *Manifestatio Iosephi fratribus seorsim facta,*

cum declaratione consilii diuini,

ꝟ. 25. x) c. 43, 2.

ꝟ. 27. y) c. 29, 18. 21. 25. c. 46, 19.

ꝟ. 28. z) c. 37, 14. a) *ducerptus est.* c. 37, 33.

ꝟ. 29. b) c. 42, 38. ὁ. εἰς ᾅδου Act. 2, 27.

ꝟ. 30. c) *cum tamen anima eius deuincta sit.* c. 34, 3. 1 Sam. 18, 1. Prou. 22, 15. *Onk. cum anima illius sit dilecta ipsi, sicut anima sua.* Sic *Syr.* at ὁ. ἐκκρέμαται ἐκ τῆς &c. Luc. 19, 48. ita *Ar. P.*

ꝟ. 31. d) c. 37, 29.

ꝟ. 32. e) *interposita fideiussione accepit.* ὁ. ἐκδέδεκται, vt c. 43, 9.

ꝟ. 33. f) ὁ. ἀντὶ c. 47, 17. Matth. 20, 28.

ꝟ. 34. g) Num. 11, 15. cf. Esth. 8, 6. h) Ps. 116, 3. 119, 162. 1 Par. 10, 3.

Cap. XLV, ꝟ. 1. i) *continere se.* c. 43, 31. 1 Sam. 13, 12. Es. 63, 15. *Ion.* add. quo minus fleret. k) *cum notum se fecit.* Num. 12, 6. ὁ. ἀνεγνωρίζετο. Act. 7, 13.

ꝟ. 3. l) c. 43, 7. 27. m) *consternati sunt.* Ex. 15, 15.

ꝟ. 4. n) c. 37, 28.

ꝟ. 5. o) c. 34, 7. p) *ad vitæ conseruationem.* Leu. 13, 10. Iud. 6, 4. c. 17, 10.

ꝟ. 6. q) *aratio.* (r) 1 Sam. 8, 12

ꝟ. 7. r) ὁ. κατάλειμμα. Rom. 9, 27.

ꝟ. 28. מֵאִתִּי *Munach* pro *Metheg* 1. 2. ꝟ. 31. כִּרְאוֹתוֹ sic *plene* omnes secundum *Masor.* 1. 2. & *Erffurt.* at *Masora impressa defect.* poscit, quod vitium esse videtur. שְׁאוֹלָה *plene* 3. & *Hal.* contra *Masor.* h. l. & Gen. 37, 35. ꝟ. 34. פֶּן per *Makkeph* 1. sic su. 4. CAP. XLV, 4. אֵלַי per *Patach* regulare omnes, præter 17. 18. & *Berol.* qui habent *Kamets.* ꝟ. 6. כִּי per *Merca* loco *Makk.* 3. אֲשֶׁר־אֵין sic 3. ꝟ. 7. לִפְלֵטָה *defect.* sine *Iod* 2, 3. 4. contra *Masoram* 1. & *Erffurt.*

הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־
9 בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי
וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן
י לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד׃ וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ־
גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ
11 וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד
חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־
12 לָךְ׃ וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
13 הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃ וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי
בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם
14 אֶת־אָבִי הֵנָּה׃ וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן
טו בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃ וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי
16 כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃ וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
17 בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃ וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־
18 בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם
וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ
19 מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃ וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת
עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם
כ וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם׃ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־
21 כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן
22 לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ׃ לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת
וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃
23 וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב
מִצְרָיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו
24 לַדָּרֶךְ׃ וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
כה תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃ וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־

יעקב

& iussu accersendi Patrem.

Fama de fratribus Iosephi in aula Pharaonis, qui familiam Patris transportari iubet.

Reditus fratrum muneribus onustorum.

℣. 8. s) Iud. 18, 19. 2 Reg. 13, 14. Es. 22, ℣. 21.
℣. 9. t) *subsistas, cunctėris.* c. 19, 17. 1 Sam. 20, 38.
℣. 11. u) *& sustentabo.* c. 47, 12. c. 50, 21. x) *exstinguaris* vel *depauperėris,* Num. 14, 12. Prou. 30, 9.
℣. 12. y) cf. 1 Ioh. 1, 1. 3.
℣. 14. z) c. 46, 29. ἐπιπεσὼν ἐπὶ τὸν τράχηλον. Luc. 15, 20.
℣. 17. a) *onerate.* (2) Es. 14, 19. cf. *Targ.* Ps. 68, 20. & *Syr.* Luc. 11, 46. b) *iumenta vestra.* Ex. 22, 4.
℣. 18. c) *familias.* c. 46, 31. Ex. 1, 1. d) *bonam, optimum.* ℣. 20.
℣. 19. e) *iussus es.* Leu. 8, 35. c. 10, 13. *Syr.* add. *dic fratribus tuis.* f) *vehicula.* ℣. 21. 27.
℣. 20. g) ℣. 18. Es. 1, 19.
℣. 21. h) *viaticum.* Ios. 1, 11.
℣. 22. i) *mutationes.* Ind. 14, 12. *Onk.* stolas in vestimenta. *Ion.* stolam & vestimentum. *Syr.* par vestium. *Ar. P.* chlamydem s. *vestem pretiosam,* (qualis dari solet honoris ergo.)
℣. 23. k) *similiter.* Iud. 8, 8. 2 Par. 31, 20. l) c. 42, 25. m) *alimentum.* (4) 2 Par. 11, 23.
℣. 24. n) *commoueamini ira & rixis.* Prou. 29, 9. *Ion.* add. *propter venditionem mei.*

℣. 14. בנימין *plene* 9. 12. & *B. Ascher,* contra *Mas.* ad Gen. 35, 18. *Metheg* in *penultima* 1. 2. 4. 7. 17. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 7. a. *Meth.* in *ultima* 6. su. 4. at nullum habent reliqui, praeter 3. & 9. qui *Merca* praeced. *Metheg.* צוארי ka 1. sec. *Mas. Erff.* ℣. 15. עליהם plene 3. *Hal.* 10. 13. 14. 19. su. 4. contra *Mas.* ואחריכן sic cum *Hal.* coniunctim scribunt, per duplicem accentum 1. 2. 4. 9. at per *Meth.* loco *Mun.* 3. ℣. 16. לאמר *Metheg* otiosum sub ל, quod in plerisque est, omittunt 1. 2. 3. 4. 6. & 9. ℣. 18. בתיכם cum *Metheg* omnes, praeter 3. 4. & *Berol.* ℣. 19. קחו *Munach* pro *Makk.* 2. 4. & in marg. a. ℣. 23. שלש sic per *Makk.* 1. 4. 6. 9. sed *Munach* reliqui.

Nuncium de Iosepho adhuc viuo senem recreat.

26 יעקב אביהם: ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי־הוא
משל בכל־ארץ מצרים ויפג לבו כי לא־האמין להם:
27 וידברו אליו את כל־דברי יוסף אשר דבר אלהם
וירא את־העגלות אשר־שלח יוסף לשאת אתו ותחי
28 רוח יעקב אביהם: ויאמר ישראל רב עוד־יוסף בני חי
אלכה ואראנו בטרם אמות: ויסע ישראל וכל־אשר־ מו
לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק:
2 ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב ׀
3 יעקב ויאמר הנני: ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל־
4 תירא מרדה מצרימה כי־לגוי גדול אשימך שם: אנכי
ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם־עלה ויוסף ישית
ידו על־עיניך: ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני־ ה
ישראל את־יעקב אביהם ואת־טפם ואת־נשיהם
6 בעגלות אשר־שלח פרעה לשאת אתו: ויקחו את־
מקנהם ואת־רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו
7 מצרימה יעקב וכל־זרעו אתו: בניו ובני בניו אתו
בנתיו ובנות בניו וכל־זרעו הביא אתו מצרימה:

Cap. XLVI.

Descensus familiæ Israelis in Aegyptum, promissione diuina firmatus.

Genealogia Israelis.

8 ס ואלה שמות בני־ישראל הבאים
9 מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב ראובן: ובני ראובן
חנוך ופלוא וחצרן וכרמי: ובני שמעון ימואל וימין י
11 ואהד ויכין וצחר ושאול בן־הכנענית: ובני לוי גרשון
12 קהת ומררי: ובני יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח
וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני־פרץ חצרן וחמול:
13 ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרן: ובני זבולן סרד
14 ואלון ויחלאל: אלה ׀ בני לאה אשר ילדה ליעקב טו
בפדן ארם ואת דינה בתו כל־נפש בניו ובנותיו
16 שלשים ושלש: ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבן ערי
17 וארודי ואראלי: ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה
ושרח

℣. 26. o) *sed titubabat.* (3) Hab. 1, 4. Ps. 77, 3. cf. *Syr.* Matth. 24, 12. *Onk.* & fuerunt verba illa vacillantia in corde eius. *Syr.* parui pendit in corde suo.

℣. 27. p) *tum reuixit* qs. ὁ. ἀνεζωπύρησε. 2 Tim. 1, 6.

℣. 28. q) *multum, satis est.* Ex. 9, 28. Num. 16, 3. *Onk.* magnum gaudium est mihi. *Ion.* multa bona exhibuit mihi Dominus, & multas consolationes vidi, quas expectaui: hoc autem non expectaui &c. cf. Eph. 3, 20.

Cap. XLVI, ℣. 1. r) c. 21, 31. 32. c. 26, 33. Am. 5, 5. s) c. 32, 10.

℣. 2. t) *per visa, in visionibus.* Num. 12, 6. *Ion.* in prophetia.

℣. 3. u) *Ion.* add. propter seruiturem, quā pactus sum cum Abrahamo. cf. c. 15, 1. 13. x) cf. Ex. 12, 37.

℣. 4. y) Es. 41, 10. 14. z) *ascendere te faciam.* c. 50, 13. Ex. 3, 8. a) cf. c. 50, 1.

℣. 5. b) *infantes suos.* c. 43, 8. c) c. 45, 21.

℣. 6. d) Ex. 1, 1. Ios. 24, 4. Es. 52, 4. Ps. 105, 23. Act. 7, 15.

℣. 8. e) c. 29, 32.

℣. 9. f) Exod. 6, 14. Num. 26, 5. 1 Par. 5, 3.

℣. 10. g) 1 Par. 4, 24.

℣. 11. h) 1 Par. 6, 1.

℣. 12. i) c. 38, 3. sqq. 1 Par. 2, 3. c. 4, 1.

℣. 13. k) *Iaschub.* Num. 26, 24. 1 Par. 7, 1.

℣. 15. l) c. 30, 21. c. 34, 1. seqq. m) i. e. *homines viui.* ℣. 18. 22. Rom. 13, 1. n) sc. *filii*, præter Dinam.

℣. 17. o) 1 Par. 7, 30.

℣. 26. עד *def.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* h. l. & sic *Mas.* 2. ad Gen. 8, 22. vbi tamen aliorum *Masora* dissentit. ℣. 27. אשר־דבר 1. 2. ℣. 28. רב *Sakephg.* 2. & in marg. 1. sic fu. 4. reliqui *Tbbir.* CAP. XLVI, 3. מצרים sine ה *paragog.* in marg. 7. 8. ex quodam *Tikkun Sopherim*, contra *Mas.* ℣. 5. בעגלות *Beth* per *Kamets* plurimi; per *Patach* 3. 4. 6. 17. 18. *Ber.* ℣. 6. מקנהם *def.* pleriqne sec. Mas. 2. 7. 8. *Erffurt.* iterumque 7. 8. ad Gen. 34, 23. at *plene* 1. 4. Hal. 17. *Ber.* & duodecim MSS. in *O. T.* quod tamen obseruat *Masoram* variare. ℣. 11. קהת cum *præf.* ו in marg. 7. 8. sic fu. 1. 2. 4. contra *O. T.* ℣. 13. ופוה ו sine *Dagesch* 1 - 4. 6. 13. cum *Raphe* 2. 3. sic cod. *Hillelianus* & codd. *Hisp.* quos probat *O. T.* sed *Dagesch* reliqui sec. *D. Kimchi* & *R. Meir HaLevi* in *O. T.* ℣. 16. וארדי *def.* 2. 6. 9. 10. 19. cum *Mas. Erff.* sed refragante *Mas.* 1.

18 וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃ אֵלֶּה בְּנֵי
זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
19 לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף
כ וּבִנְיָמִן׃ וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ
אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃
21 וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ
22 מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדְּ׃ אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב
23 כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃ וּבְנֵי נַפְתָּלִי 24
כה יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃ אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן
לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
26 שִׁבְעָה׃ כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ *70 animas complectens.*
27 מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃ וּבְנֵי יוֹסֵף
אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־
28 יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים׃ ס וְאֶת־
יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ
29 אַרְצָה גֹּשֶׁן׃ וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־ *Iosephi occursus & salutatio parentis.*
יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ
ל עַל־צַוָּארָיו עוֹד׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה
31 הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף *Consilium fratribus datum.*
אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי׃
32 וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם
33 וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃ וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה
34 וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר
תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃

Cap. XLVII.

מז וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם
וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ *Iosephus*

℣. 18. p) c. 29, 24. q) vt ℣. 15.
℣. 19. r) c. 44, 27. c. 29, 18. 25. s) c. 30, 24. t) c. 35, 18.
℣. 20. u) c. 41, 50. x) *Schmid.* Pro-Regis. c. 41, 45. 50. *Onk.* רַבָּא cf. 2 Sam. 8, 18.
℣. 21. y) 1 Par. 7, 6. c. 8, 1. z) cf. Num. 26, 38. 39.
℣. 23. a) qui *Schucham* vocatur Num. 26, 42.
℣. 24. b) 1 Par. 7, 13.
℣. 25. c) c. 29, 29.
℣. 26. d) *præter.* c. 26, 1.
℣. 27. e) Ex. 1, 5. Deut. 10, 22. At diuerso instituto (connumeratis uxoribus, quæ ℣. 26. excludebantur) ό. habent ἑβδομήκοντα πέντε. sic Act. 7, 14.
℣. 28. f) *ad indicandum* Iosepho, vt veniret in Gosen. Ex. 15, 25. Iob. 6, 24.
℣. 29. g) cf. Ios. 10, 41. h) c. 45, 29. i) *iterum* vel *plus.* c. 24, 20. c. 45, 2. Ruth 1, 14.
℣. 30. k) c. 45, 26. 28.
℣. 31. l) c. 45, 18. 19.
℣. 32. m) c. 4, 2. c. 47, 3.
℣. 33. n) *opera, negotia vestra.* c. 47, 3 cf. Ion. 1, 8.
℣. 34. o) c. 43, 32.
Cap. XLVII, ℣. 1. p) vt iussisti c. 45, 18. 19.

℣. 17. וְשֶׂרַח per *Samech* 4. in. 1. contra *Mas.* חֶבֶר *Chet* per *Tsere* 1. 4. 6. ℣. 20. אָסְנַת *Munach* pro *Metheg* 1. 2. פּוֹטִי ceu vnicam vocem cum seq. פֶרַע coniungunt 1. 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. 18. contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurt.* Pro *Metheg* habent *Merca* 7. 8. 10--16. 19. ℣. 23. וּבְנֵי per *Makk.* 1. 2. 4. 6. 9. & *Ben Ascher.* חֻשִׁים *Schin* cum *Dagesch.* 1. 9. 17. 18. ℣. 24. וְיֵצֶר *Iod* per *Segol* 1. 3. 4. 6. 9. ℣. 27. לְבֵית־ *Metheg* habent 1. 6. 7. 8. & *B. Naphtali.* Sic 2. ℣. 31. ℣. 29. לִקְרַאת *Metheg,* quod multi habent, abest in 3. 4. 6. ℣. 31. אֲשֶׁר־בְּאֶרֶץ sic 1. 2. 3. 6. 9. ℣. 34. תּוֹעֲבַת *defect.* 1. 2. 3. 4. רֹעֵה Notam הָעַיִן בְּצֵרֵי adiicit *Betsl* quo ' qua MSS. & 7. 8. habent כְּתִיב הָא.

2 וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃
3 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־
פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃
4 וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה
לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה
5 יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־
6 יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃ אֶרֶץ מִצְרַיִם
לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־
אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־
7 חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃ וַיָּבֵא
יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ
8 יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי
9 חַיֶּיךָ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים
וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ
10 אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב
11 אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃ וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו
וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב
12 הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה׃ וַיְכַלְכֵּל
יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי
13 הַטָּף׃ וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד
14 וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃ וַיְלַקֵּט
יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ
כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף
15 בֵּיתָה פַרְעֹה׃ וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם
16 וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ
17 מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃ וַיָּבִיאוּ
אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים
וּבְמִקְנֵה

introducit fratres ad Pharaonem, petentes terram Gosen, quam impetrant. Patriarcha Iacob salutat Pharaonem. Iosephi cura pro suis & Ægyptius, quos sustentat pro pecunia, pecoribus,

℣. 2. q) *partem.* Iud. 18, 2. 1 Reg. 12, 31. Neh. 7, 70. r) *& sistebat eos.* c. 33, 15.
℣. 3. s) c. 46, 33.
℣. 4. t) *pascuum.* Ioel. 1, 18. u) ℣. 13. c. 41, 31. c. 43, 1.
℣. 5. x) *ad te, filium & fratrem, non adeo ad me venerunt; prospice ergo illis.*
℣. 6. y) *tibi patet.* c. 13, 9. z) *in optimo loco, vel parte.* ℣. 11. Ex. 22, 4. a) *habitare fac.* ℣. 11. b) *Viri strenuitatis, i. e. præstantes.* Ex. 18, 21. 25. c) *præfectos pecorum.* 1 Par. 28, 1. *Ar. P.* Principes præpositorum, qui præsunt armentis meis.
℣. 7. d) *salutabat.* 2 Reg. 4, 29. coll. Luc. 10, 4.
℣. 8. e) *quot sunt?* Iob. 13, 23. 2 Par. 18, 15.
℣. 9. f) *peregrinationum mearum.* Ps. 119, 19. cf. Phil. 3, 20. Ebr. 11, 31. c. 13, 14. g) cf. ℣. 28. c. 25, 7. c. 35, 28.
℣. 10. h) *valedicens.* Iob. 1, 11. c. 2, 5. 1 Reg. 21, 10. 13.
℣. 11. i) Ex. 12, 37. *Ion. & Hier.* in Pelusio.
℣. 12. k) *& sustentauit.* c. 45, 11. ὁ. ἐσιτομέτρει. cf. Luc. 12, 42. l) i. e. secundum indigentiam, & pro numero. Ex. 12, 4. *Ion.* prout opus erat paruulis.
℣. 13. m) *deficiebat autem.* Prou. 28, 18. ὁ. ἐξέλιπε δέ. *Ar. P.* ita vt *emaciaretur.* n) *Ar. P. Populus* regionis Aegypti.
℣. 15. o) *consumtum est.* ℣. 18. Ez. 47. 12. p) *esse desiit.* ℣. 16. Ec. 16, 4.

℣. 4. כי־אין *Pskmunachatum* loco *Makkeph* 3. ℣. 5. ויאמר פרעה per *Tbhir & Darga* 9. contra *Masoram* MSS. æque ac *impressam* h. l. itemq; *impress.* ad Exod. 5, 2. ואחיך *Aleph Kametsatum*, 3. 4. vt, plerumque alibi. ℣. 6. במיטב *Paschta* 3. ℣. 11. כאשר צוה ita 6. ℣. 12. ויכלכל יוסף את־אביו ita 6. sed 9. vtrosque accentus variantes (vt solet) coniunctim exhibet. ℣. 15. לאמר הבה לנו יוסף sic 1. ולמה *Pref.* ו omittit 3. contra *Masoram.*

ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם
18 בלחם בכל־מקנהם בשנה ההוא׃ ותתם השנה
ההוא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא־נכחד
מאדני כי אם־תם הכסף ומקנה הבהמה אל־אדני לא
19 נשאר לפני אדני בלתי אם־גויתנו ואדמתנו׃ למה
נמות לעיניך גם־אנחנו גם־אדמתנו קנה־אתנו ואת־
אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה
כ ותן־זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם׃ ויקן
יוסף את־כל־אדמת מצרים לפרעה כי־מכרו מצרים
איש שדהו כי־חזק עלהם הרעב ותהי הארץ לפרעה׃
21 ואת־העם העביר אתו לערים מקצה גבול־מצרים
22 ועד־קצהו׃ רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק
לכהנים מאת פרעה ואכלו את־חקם אשר נתן להם
23 פרעה על־כן לא מכרו את־אדמתם׃ ויאמר יוסף
אל־העם הן קניתי אתכם היום ואת־אדמתכם
24 לפרעה הא־לכם זרע וזרעתם את־האדמה׃ והיה
בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידת יהיה
לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל
כה לטפכם׃ ויאמרו החיתנו נמצא־חן בעיני אדני והיינו
26 עבדים לפרעה׃ וישם אתה יוסף לחק עד־היום הזה
על־אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים
27 לבדם לא היתה לפרעה׃ וישב ישראל בארץ
28 מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד׃ * ויחי
יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי־
יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה׃
29 ויקרבו ימי־ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר
לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי

ועשית F 2 וב

corporibus & agris ipsorum,

Regi emtis,

Sub conditione quintæ partis soluendæ.

יב 12 אין כאן פסקא כלל כי אם ריוח אות אחת

Iosephi iuramentum.

q) c. 33, 14. Ef. 49, 10. c. 51, 18. 2 Par. 32, 22. Onk. & Ion. aluit. Syr. fustentauit eos.

℣. 18. r) poft tradita pecora. ℣. 17. f) *corpus noftrum.* 1 Sam. 31, 10. 12.

℣. 19. t) ℣. 16. u) *Ar. P.* vt fiamus *mancipia* Pharaoni, & terræ noftræ *poffeffio* ipfi. cf. c. 43, 18. x) *defoletur.* (4) Ez. 6, 6. c. 12, 19. c. 19, 7.

℣. 20. y) *emit itaque.* c. 33, 19. z) cf. Act. 4, 34.

℣. 21. a) *Onk.* & *Syr.* ex ciuitate in ciuitatem.

℣. 22. b) *Verfiones OO.* hic & ℣. 26. vnanimi confenfu: *Sacerdotum.* c) *Schmid.* falarium, *demenfum.* Prou. 30, 8. c. 31, 15. d) *Ar. P.* non opus fuit ipfis, vt venderent.

℣. 23. e) *en!* Ez. 16, 43. Dan. 2, 43. c. 3, 25.

℣. 24. f) *in prouentibus*, cum fructus colliguntur. fic *Verfiones OO.* cf. Leu. 25, 22. g) *quintam.* cf. c. 41, 34. h) *partes*, portiones. c. 43, 34. Neh. 11, 1.

℣. 25. i) *viuos conferuafti nos.* c. 45, 5. 7. Ef. 33, 19. ό. σέσωκας. Ioh. 11, 12. cf. Prou. 11, 26. k) *inueniamus gratiam.* c. 33, 8. 15.

℣. 26. l) *quod ad quintam partem.* (1) hac fignif. Vide 2 Sam. 21, 1. feqq. vbi *abdomen* vel *inguen*, vt Aethiopicum. *Onk.* & *Syr.* vt darent vnum de quinque. *Ion.* ad accipiendā quintam partem de prouentibus.

℣. 27. m) c. 34, 10. Iof. 22, 9. *Ion.* & obtinuerunt in ea poffeffionem agrorum & vinearum. n) c. 1, 28. c. 9, 1. c. 22, 4.

℣. 28. o) cf. ℣. 9.

℣. 29. p) ℣. 25. c. 33, 10. q) c. 24, 2.

℣. 17. בכל־מקניהם *plene* 4. fic fu. 1. & 2. contra *Maf.* ad c. 34, 23. ℣. 19. ותן per *Tfere* fine *Meth.* 6-9. 11-16. 19. contra *O. T.* f. 7. b. ℣. 24. בבתיכם ita cum *Metheg* omnes, præter 3. & *Berol.* ℣. 28. *Sectionem maiorem, duodecimam* numero, hic omnes agnofcunt; fpatium tamen, nifi vnius litteræ, nullum interponunt, qui accuratiores funt, fec. præceptionem *O. T.* ex omnibus *MSS.* codd. item ex *Maimonide* & *R. Elia Orientali*: quippe fecundum quos (vt & noftros MSS.) initium huius fectionis cum præcedentis verficuli fine, fine *Sethuma* aut *Pethucha*, cohæret. In marg. tamen 1. *Pe* maius & 2. vocem פרשה adponunt. Notam vero cum *Berol.* Ebraïcam habet 17. Ceterum quare hæc fectio non, vt reliquæ, fit diftincta, difputant Rabbini in *Brefchit Rabba* & in *Zohar.* Sed *R. Abraham* in libro *Tferor hammor* hanc cauffam adfert: Effe hanc Parafcham clauem & figillum non modo Genefeos, fed & totius legis, & prophetarum, fataque vniuerfa Ifraelis in benedictione Iacobi recondita continere, vsque ad tempus Meffiæ; quod cum a nemine adhuc intelligi poffit aut debeat, ideo hanc Parafcham fine maiori diftinctione continuari cum antecedenti, effeque סתומה *claufam.*

patri de sepultura præstitum.

ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים :
ושכבתי עם־אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני ל
בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך : 31 ויאמר
השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש
המטה : פ

Cap. XLVIII.

Ioseph sistat patrem ægrotantem.

מח ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך
חלה ויקח את־שני בניו עמו את־מנשה ואת־אפרים :
2 ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק
3 ישראל וישב על־המטה : ויאמר יעקב אל־יוסף אל
4 שדי נראה־אלי בלוז בארץ כנען ויברך אתי : ויאמר
אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי

Vltima Senis voluntas de Ephraim & Menasse adoptandis,

5 את־הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם : ועתה ה
שני־בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד־באי אליך
מצרימה לי־הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו־
6 לי : ומולדתך אשר־הולדת אחריהם לך יהיו על שם
7 אחיהם יקראו בנחלתם : ואני בבאי מפדן מתה עלי
רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת־ארץ לבא
אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם :

quibus etiam benedicit,

8 וירא ישראל את־בני יוסף ויאמר מי־אלה : ויאמר
9 יוסף אל־אביו בני הם אשר־נתן־לי אלהים בזה ויאמר
10 קחם־נא אלי ואברכם : ועיני ישראל כבדו מזקן לא
יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם :
11 ויאמר ישראל אל־יוסף ראה פניך לא פללתי והנה
12 הראה אתי אלהים גם את־זרעך : ויוצא יוסף אתם
13 מעם ברכיו וישתחו לארצה : ויקח יוסף את־
שניהם את־אפרים בימינו משמאל ישראל ואת־

inuerso naturæ ordine,

14 מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו : וישלח
ישראל את־ימינו וישת על־ראש אפרים והוא הצעיר
ואת

r) *benignitatem*, & qd. *veritatis*, i. e. *veram & certam.* c. 24, 49.

℣. 30. s) *portes me.* c. 45, 19. c. 49, 29. t) vide c. 50, 5.

℣. 31. u) c. 50, 5. x) sc. *DEO.* c. 24, 26. *Ion.* præmittit: *Et statim adparuit ipsi gloria* שכינתא *Domini.* y) *lecti.* c. 48, 2. c. 49, 33. ὁ. τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. hinc Hebr. 11, 21.

Cap. XLIIX, ℣. 1. z) *Factum enim erat.* a) c. 47, 28. b) *vt diceret* aliquis. 1 Sam. 24, 11. c) c. 41, 50.

℣. 2. d) *confirmauit se.* Dan. 10, 19. e) c. 47, 31.

℣. 3. f) c. 28, 12. 19.

℣. 4. g) c. 28, 13.

℣. 5. h) *antequam venirem.* Ex. 22, 25. i) nempe duæ tribus, quasi ipse eos genuissem. cf. Ios. 14, 4. Ez. 47, 13. 1 Par. 5, 1. 2. *Ar. P.* origo stemmatis ipsorum referetur ad me, s. ipsi denominabuntur a me. Sic ℣. 6.

℣. 6. k) *generatio autem tua.* ὁ. τὰ δὲ ἔκγονα. 1 Tim. 5, 4. l) *quos genueris*; plures autem nullibi reperimus. m) cf. c. 38, 9. n) *de nomine.* Deut. 25, 6. Esth. 9, 26. *Ar. P.* & ad nomina amborum fratrum suorum referentur. o) Ephraimi & Manassis.

℣. 7. p) *Ego namque* cum venirem. q) c. 35, 19. r) *coram me.* c. 33, 13. s) c. 35, 16. 2 Reg. 5, 19. t) *Ar. P.* addit: *itaque nullus mihi natus est postea.*

℣. 8. u) *Cum autem videret.*

℣. 9. x) *hic.* c. 38, 21. y) *adsume eos* adducendos.

℣. 10. z) np. *dilucide & distincte*, vt *Syr.* addit. cf. ℣. 8. 11. c. 27, 1. 1 Sam. 4, 15.

℣. 11. a) *iudicaui, arbitratus sum.* (b) 1 Sam. 2, 25.

℣. 30. אעשה *Ain* per *Schua simplex* 7. 8. & libri *Hispp.* in *O. T.* f. 7. b. CAP. XLVIII, 1. ויהי *Vau* cum *Metheg* 6--16. 18. 19. ℣. 3. נראה sine *Metheg* 1. 2. 3. 4. ℣. 4. הנני *He* sine *Metheg* omnes, præter 17. 18. & *Berol.* והרביתך *bi defect.* 1. 2. *ti plene* 1. 2. 3. fu. 4. sed vtrumque contra *Mas.* 4. & impressam. ℣. 5. שני per *Munach* 1. 2. 3. 4. לי הם *Munach* pro *Makk.* 1. 2. 3. vtrumque 6. 9. ℣. 7. מתה sic per duplex *Tlischakt.* 1. 2. fu. 4. שם *Schin* cum *Dagesch* 4. 9. *Berol.* & *O. T.* reliqui sine eo. ℣. 9. ואברכם *Resch* per *Schua simplex* 1. 3. 4. 6--12. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* Suffixum ם.. per *Tsere* 3. 4. 17. 18. *Berol.* & libri *Hispp.* in *O. T.* sed *Segol*, quod poscit *Mas. Erff.* & *impressa*, habent reliqui.

ואת־שמאלו על־ראש מנשה שכל את־ידיו כי מנשה
טו הבכור: ויברך את־יוסף ויאמר האלהים אשר
התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה
16 אתי מעודי עד־היום הזה: המלאך הגאל אתי מכל־
רע יברך את־הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי
17 אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: וירא יוסף כי־
ישית אביו יד־ימינו על־ראש אפרים וירע בעיניו
ויתמך יד־אביו להסיר אתה מעל ראש־אפרים על־
18 ראש מנשה: ויאמר יוסף אל־אביו לא־כן אבי כי־זה
19 הבכר שים ימינך על־ראשו: וימאן אביו ויאמר ידעתי
בני ידעתי גם־הוא יהיה־לעם וגם־הוא יגדל ואולם
אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא־הגוים:
כ ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר מלא ו'
ישמך אלהים כאפרים וכמנשה וישם את־אפרים
21 לפני מנשה: ויאמר ישראל אל־יוסף הנה אנכי מת
והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל־ארץ אבתיכם:
22 ואני נתתי לך שכם אחד על־אחיך אשר לקחתי
מיד האמרי בחרבי ובקשתי: פ
מט ויקרא יעקב אל־בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את
2 אשר־יקרא אתכם באחרית הימים: הקבצו ושמעו
3 בני יעקב ושמעו אל־ישראל אביכם: ראובן בכרי
4 אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: פחז
כמים אל־תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת
יצועי עלה: פ
ה שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם: בסדם אל־
6 תבא נפשי בקהלם אל־תחד כבדי כי באפם הרגו
7 איש וברצנם עקרו־שור: ארור אפם כי עז ועברתם
כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל: פ

יהודה F 3 וג

minore maiori filio præposito.

Prophetia eius de reditu in Canaan. Legatum agri.

Cap. XLIX. *Iacobi ultima verba ad filios, quibus fata prædicit. Ruben.*

Simeon & Leui.

(5) Ios. 11, 6. 9. 2 Sam. 8, 4. ℣. 7. *l*) cf. Ex. 32, 26–29. Ios. 18, 7. c. 19, 1. 2. 9. 1 Par. 4, 27. seqq.

b) *prudenter ita agere fecit*, de industria ita posuit. *Piel.* (1) 1 Sa. 18, 30. *c*) *nam alioquin.* Ex. 13, 17.
℣. 15. *d*) Heb. 11, 21. *e*) c. 17, 1. *Ar. P. & E.* in obedientia eius. *f*) c. 24, 40. c. 32, 10. *g*) Ez. 34, 23. Ps. 23, 1. *h*) Num. 22, 30. *Onk. Ion.* ex quo ego sum.
℣. 16. *i*) *Angelus ille* c. 31, 11. c. 32, 25. seqq. Hos. 12, 5. Iob. 33, 23. 24. *k*) Iob. 19, 25. ὁ. ὁ ῥυόμενός με. 2 Cor. 1, 10. *l*) 2 Tim. 4, 18. *m*) *& nominetur.* cf. ℣. 5. Deut. 28, 10. ὁ. ἐπικληθήσεται. Act. 1, 23. *n*) *multiplicentur.* (1) vt pisces. *M. I.*
℣. 19. *o*) Es. 31, 4.
℣. 20. *p*) c. 12, 2. 3.
℣. 22. *q*) Io. 4, 5. *Onk. Syr. & Arabes*: partem unam *redundantem.* sed *Ion.* vrbem *Sichem.* *r*) *recepi*; emerat enim agrum c. 33, 19. Al. prophetice: *accipient* posteri mei. *s*) *Raschi*, precibus. Sic *Onk.* cf. 2 Cor. 10, 4.
Cap. XLIX. Conf. per totum Deut. 33. ℣. 1. *t*) Num. 24, 14. Deut. 4, 30. Hos. 3, 5. ὁ. ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. Heb. 1, 1.
℣. 3. *u*) c. 29, 32. *x*) c. 35, 18. Deut. 21, 17. Ps. 105, 36. *y*) *excellentia.* Prou. 17, 7. *z*) *eminentia.* *Onk.* tibi competebant *tres* portiones, *primogenitura*, *sacerdotium & regnum.* Huc ref. *Hier. & Ion.* qui add. sed quia peccasti, mi fili, data est primogenitura Iosepho, & regnum Iudæ, & sacerdotium Leui. cf. 1 Par. 5, 1. 2.
℣. 4. *a*) *O levitatem!* (1) Ier. 23, 32. cf. Syrus 2 Cor. 12, 21. *b*) vid. 1 Par. 5, 1. 2. *c*) c. 35, 22. *d*) *Apostrophe* indignantis.
℣. 5. *e*) Rom. 6, 13. *f*) *consilia* l. *pacta.* Al. *gladii.* (1)
℣. 6. *g*) *uniatur.* (3) Es. 14, 20. Ps. 86, 11. *h*) Ps. 16, 9. Ps. 57, 9. de anima *M. I.* *i*) c. 34, 25. *k*) *eneruarunt.* (5)

℣. 18. הבכור *plene* 1. 3. *Hal.* 6. 9. fu. 2. ℣. 19. יהיה־ cum duplici *Meth.* plerique, præter 1. 2. 3. 4. *Ber.* & *B. Ascher*; *B. Naphtali* autem simplex quidem, sed posterius, habet. לעם *Lamed* cum *Dagesch* 1. 12. 14. 15. 16. contra *O. T.* f. 7. b. *Ain* per *Patach* 1. 2. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 19. ℣. 20. ויברכם *Vau* cum *Meth.* 1. 2. 18. *Resch* per *Schua simpl.* 1. 3. 4. 6. 8. 9. suff. ם per *Segol* 1. 6. 9. 10. 14. vt supra ℣. 9. בך *Graschaim* 1. 2. 4. 6. 9. pro quo 3. hab. *Geresch.* ℣. 22. ואני *Rbhia* 2. 4. sic fe. 1. ex *En hakkore.* CAP. XLIX, 4. תותר per *Kamets* 14. & *Mas.* 1. ℣. 6. Pro איש וברצונם וגו׳ LXXII *Seniores* Regi *Ptolemæo* scripserunt: שור וברצונם עקרו אבוס; vt est in *Megillah* f. 9. 2.

בראש עמוד סימן בי"ה שמ"ו

Iuda præ omnibus extollitur, propter עירו ק *Messiam* סותו ק *ex eo nascendum.*

8 יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך ישתחוו לך
9 בני אביך: גור אריה יהודה מטרף בני עלית כרע רבץ
כאריה וכלביא מי יקימנו: לא־יסור שבט מיהודה י
ומחקק מבין רגליו עד כי־יבא שילה ולו יקהת עמים:
11 אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כבס ביין לבשו
12 ובדם־ענבים סותה: חכלילי עינים מיין ולבן־שנים
מחלב: פ

Sebulon.

13 זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על־
צידן: פ

Isaschar.

14 יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתים: וירא מנחה טו
כי טוב ואת־הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי

Dan.

16 למס־עבד: ס דן ידין עמו כאחד שבטי
17 ישראל: יהי־דן נחש עלי־דרך שפיפן עלי־ארח הנשך
18 עקבי־סוס ויפל רכבו אחור: לישועתך קויתי

Gad.

19 יהוה: ס גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב:

Ascher.

ס מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני־ כ

Naphtali.

21 מלך: ס נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי־

Iosephi benedictio eximia.

22 שפר: ס בן פרת יוסף בן פרת עלי־עין
23 בנות צעדה עלי־שור: וימררהו ורבו וישטמהו בעלי
24 חצים: ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו מידי אביר
יעקב משם רעה אבן ישראל: מאל אביך ויעזרך ואת כה
קמץ בז"ק
שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת
26 תחת ברכת שדים ורחם: ברכת אביך גברו על־
ברכת הורי עד־תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף
ולקדקד נזיר אחיו: פ

קמץ בז"ק

Beniamin.

27 בנימן זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל:
28 כל־אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר־דבר
להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך
אתם

℣. 8. *m*) 1 Par. 28, 4. *n*) Iud. 1, 1. 2. cf. Ps. 45, 4. 5. *o*) cf. Ps. 110, 3. Apoc. 5, 8.

℣. 9. *p*) cf. Ps. 68, 19. *q*) Apoc. 5, 5. *r*) Ez. 19, 2. *s*) Num. 24, 9. cf. 1 Reg. 5, 5.

℣. 10. *t*) *penitus recedet.* Zach. 10, 11. *u*) poteſtas imperandi & iudicandi. *M. I.* Ps. 45, 7. Ez. 19, 14. *x*) Ps. 108, 9. *y*) *natus.* Deut. 28, 57. *Ion.* ex ſemine eius. *z*) *Tranquillator.* (*Salomo* Ps. 72, 1.) Eſ. 9, 5. *Onk. Hier. Perſ.* Meſſias. *Ion.* Rex Meſſias, minor filiorum eius. cf. Mat. 11, 11. Eſ. 53, 3. *a*) *adhæſio*, l. *obſequium.* (2) Prou. 30, 17. cf. Eſ. 2, 2. 3.

℣. 11. *Ion. & Hier.* Quam pulcher eſt Rex Meſſias, qui ſurget ex domo Iudæ? &c. *b*) *vitem nobilem.* (3) Eſ. 5, 2. *c*) de *victoria* Meſſiæ *Ion. & Hier.* cf. Eſ. 63, 1. ſeqq. Apoc. 19, 13.

℣. 12. *Ion. & Hier.* Quã pulchri ſunt oculi Regis Meſſiæ! &c. *d*) *rubicundus, pulcher.* (1) cf. Prou. 23, 29. Cant. 5, 10. ſeqq. Apoc. 1, 14.

℣. 13. *e*) Ioſ. 9, 1. *f*) cf. Ioſ. 19, 10. ſeqq.

℣. 14. *g*) *oſſibus valens.* *M. I. Ar. E.* aſinus *fortis.* *h*) *duas ſarcinas.* (2) Iud. 5, 16.

℣. 15. *i*) Thren. 1, 1.

℣. 16. *k*) cf. Iud. 13, 25.

℣. 17. *l*) *ceraſtes* (1) cf. Iud. 18, 27. 30. 31.

℣. 18. *m*) Ps. 119, 174. Eſ. 49, 6. cf. Luc. 2, 30. *n*) ὁ. προσμένων. Act. 1, 4.

℣. 19. *o*) Hab. 3, 16. cf. 1 Par. 5, 18. ſeqq.

℣. 20. *p*) *delicias.* (3) Thren. 4, 5.

℣. 21. *q*) cf. Iud. 4, 6. *r*) *elegantiæ.* (1) cf. Iud. 5, 1.

℣. 22. *s*) *fœcundæ.* Ps. 128, 3. *t*) Ps. 1, 3.

℣. 23. *u*) Ex. 1, 14. *x*) c. 27, 41. ὁ. ἐνεῖχον αὐτῷ. Mar. 6, 19.

℣. 24. *y*) Eſ. 49, 26. Ps. 132, 2. *z*) cf. c. 47, 12. c. 50, 21. al. litteral. de *Meſſia.*

℣. 26. *a*) Hab. 3, 6. *b*) Num. 6, 2. *Onk.* qui *ſegregatus* fuit a fratribus ſuis.

℣. 27. *c*) cf. Iud. 20, 25. *d*) *prædam.* (3) Eſ. 33, 23. Zeph. 3, 8.

℣. 2. Notam marginal. cum *Berol.* hab. 17. ℣. 10. Pro רגליו *Hebræo-Samarit.* legit דגליו *vexilla*, & *Verſio Samar.* סדריו *ordines in acie.* ℣. 11. עירה *Keri* עירו reſtituimus ex *Maſ. Erff.* & *O. T.* f. 7. b. כבס per *Tſere* poſcit *Maſ. Erff. M. I.* & *O. T*, at *Sagol* hab. 1. 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. ℣. 13. וירכתו *Caph* cum *Dageſch* 3. 7. 8. 11. 15. 16. 18. contra *O. T.* ℣. 15. למס per *Merca* 2. 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* ℣. 17. עקבי *Kuph* ſine *Dageſch* 3. 4. 6. 8. 15. contra *M. I.* ℣. 22. פרת per *Patach* bis h. l. 1. 2. 3. 4. 10. 11. 13. 14. 19. contra *O. T.* ℣. 25. ורחם *Reſch* per *Patach* 1. 2. cum *Maſ.* 1. *Erff.* & *parua* 7. 8. ℣. 26. הורי *Kamets* 2. cum *Maſ.* ſua & *Erff.* ſic ſu. 1. עד ſic per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. ſec. *O. T.* ℣. 27. בנימן *defect.* 3. 7. 8. 11. 14. 15. 16. contra *O. T.* & *Maſ.* h. l. in 1. 2. 4. *Erffurt.* & *impreſſam* ad Gen. 35, 18.

29 אֹתָם: וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי
קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן
ל הַחִתִּי: בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי
מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה
31 מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר: שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־
אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת
32 רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה: מִקְנֵה הַשָּׂדֶה
33 וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת: וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת
אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־
נ עַמָּיו: וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ: וַיְצַו
2 יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ
3 הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵּן
יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם:
4 וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה
ה לֵאמֹר: אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי
אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה
6 אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה: וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
7 עֲלֵה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ: וַיַּעַל יוֹסֵף
לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ
8 וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם: וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית
9 אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: וַיַּעַל
עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד:
י וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם
מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת
11 יָמִים: וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן
הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא
12 שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ

כֵּן F4 וד

Iacobi praeceptum de sepultura,

& placida mors.

Cap. L. *Luctus Iosephi. Apparatus funeris.*

Venia exsequendi funus impetrata.

Comitatus funebris ingens.

Luctus solemnis.

℣. 29. e) ℣. 33. c. 25, 8. f) c. 47, 30.
℣. 30. g) c. 23, 9. 17. c. 50, 13. h) c. 25, 19. cf. c. 14, 13. c. 35, 27. i) c. 23, 16.
℣. 31. k) c. 25, 9. l) c. 23, 19. m) c. 35, 29.
℣. 32. n) *possessio ex emtione.* cf. c. 23, 18.
℣. 33. o) c. 25, 8.
Cap. L. ℣. 1. p) cf. c. 46, 4.
℣. 2. q) ὁ. ἐνταφιαστὰς. cf. Ioh. 19, 40. r) *vt aromatibus condirent.* cf. 2. Par. 16, 14. ὁ. ἐνταφιάσαι. Matth. 26, 12. cf. Marc. 16, 1.
℣. 3. s) cf. Num. 20, 29. Deut. 34, 8.
℣. 4. t) ὁ. πρὸς τοὺς δυνάστας. Act. 8, 27. u) c. 33, 10.
℣. 5. x) c. 47, 29. y) *paraui.* Ex. 21, 33. 2 Par. 16, 14. ὁ. ὤρυξα. Matth. 21, 33. z) ℣. 6. cf. Matth. 8, 21. Luc. 9, 59.
℣. 7. a) nempe *seniores,* vt sequitur. cf. Mat. 3, 5.
℣. 8. b) ὁ. πανοικία. Ex. 1, 1. Act. 16, 34.
℣. 9. c) *numerosus.* 1 Reg. 3, 9. coll. 2 Par. 1, 10.
℣. 10. d) *ad aream.*
℣. 11. ὁ. εἰς ἅλωνα. Matth. 3, 12. e) *propr. al. dumi, rhamni.* Iud. 9, 14. Pf. 58, 10. f) *luctu.* ὁ. κοπετὸν μέγαν. Act. 8, 2. g) Ez. 3, 15. Iob. 2, 13. Sir. 22, 12.

℣. 29. וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם sic 3. *Pasehta* etiam & *Mahpach* habet 1. in marg. אֶל־ הַמְּעָרָה ita locant *Kadma* libri *Hispp.* in *O. T. f.* 7, b. עֶפְרוֹן *defect.* 2. 3. 4. fe. 1. sec. *Masor.* 1. 2. 4. sed *impressa Mas.* c. 23, 16. ambigua est, & ad h. l. aeque, ac ad ℣. 30. referri potest. CAP. L. 1. וַיִּשַּׁק cum *Metheg.* 2. 6. 7. 8. 9. 15. 17. 18. & *Berol.* at reliqui sine eo. ℣. 6. הִשְׁבִּיעֶךָ *Caph* per *Dagesch* 11. 14. contra *O. T.* ℣. 10. וַיַּעַשׂ לְאָבִיו sic 1. 2. 3. 4. 6. 9. ℣. 11. הָאָטָד *Munach* pro *Meth.* 1 2. 4.

Sepultura Iacobi.

13 כן כאשר צום: וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו
אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את־
השדה לאחזת־קבר מאת עפרן החתי על־פני

Iosephi & suorum reditus in Ægyptū.

14 ממרא: וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל־העלים
טו אתו לקבר את־אביו אחרי קברו את־אביו: ויראו
אחי־יוסף כי־מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף
16 והשב ישיב לנו את כל־הרעה אשר גמלנו אתו: ויצוו

Fratrum metus,

17 אל־יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר: כה
תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי־
רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך
18 ויבך יוסף בדברם אליו: וילכו גם־אחיו ויפלו לפניו

ab ipso discussus.

19 ויאמרו הננו לך לעבדים: ויאמר אלהם יוסף אל־
כ תיראו כי התחת אלהים אני: ואתם חשבתם עלי
רעה אלהים חשבה לטבה למען עשה כיום הזה
21 להחית עם־רב: ועתה אל־תיראו אנכי אכלכל אתכם

Iosephi ætas,

22 ואת־טפכם וינחם אותם וידבר על־לבם: וישב יוסף
במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים:
23 וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן־מנשה
24 ילדו על־ברכי יוסף: ויאמר יוסף אל־אחיו אנכי מת
ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן־הארץ
הזאת אל־הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב:

mandatum de sepultura, denique mors,

כה וישבע יוסף את־בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים
26 אתכם והעלתם את־עצמתי מזה: וימת יוסף בן־מאה
ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים: חזק

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה א"ך
ל"ד סימן: וחציו ועל חרבך תחיה: ופרשיותיו י"ב ז"ה שמי לעולם
סימן: וסדריו מ"ג ג"ם ברוך יהיה סימן: ופרקיו נ' יו' הנני ל"ך קוינו
סימן: מניין הפתוחות שלשה וארבעים והסתומות שמנה וארבעים:
הכל תשעים ואחת פרשיות צ"א אתה וכל העם אשר ברגליך סימן:
ואלה

℣. 13. h) c. 49, 30. i) *quam emerat* Abraham *cum agro*. c. 23, 16. Actor. 7, 16.
℣. 15. k) *si*. Iud. 8, 19. c. 13, 23. *Onk. Ion.* & *Syr.* forte. Sed *Ar. P.* vtinam non. l) *oderit nos, tum rependet*. c. 49, 23. m) *adfecimus*. ℣. 17. Ioel 4, 4. Ps. 7, 5. ὁ. ἐνεδειξάμεθα. 2 Tim. 4, 14.
℣. 16. n) quibusdā deputatis. *Schind.* & *M. I.* sic *Ar. P.* præceperuntque *cuidam, qui diceret* Iosepho. *Ion.* & mandarunt Bilhæ, vt diceret Iosepho.
℣. 17. o) *fer, condona*. c. 18, 26.
℣. 18. p) c. 37, 7. 9.
℣. 19. q) *num enim pro Deo ego sum?* c. 30, 2. *Onk. Ar. P.* & *E.* quoniam ego *timeo* Deum.
℣. 20. r) Rom. 8, 28. s) *ad seruandum*. c. 45, 5. 7.
℣. 21. t) c. 45, 11. u) ὁ. παρεκάλεσεν. Ephes. 6, 22. x) *ad cor eorum*. c. 34, 3. Iud. 19, 3. *Onk.* & *Ion.* & locutus est *consolationes* ad corda ipsorum. *Ar. P.* & *blanditus* est illis.
℣. 23. y) *filios tertianorum*, i. e. *abnepotes*. Ex. 19, 5. Conf. plura 1 Par. 7, 20. sqq. *Ion.* generationum *tertiarum*. z) Num. 32, 39. a) c. 30, 3. *Onk.* & *educauit* eos Ioseph.
℣. 24. b) *certissime visitabit*. ℣. 25. Ex. 3, 16. Heb. 11, 22. c) c. 15, 14.
℣. 25. d) cf. ℣. 5. c. 47, 29. e) Ex. 3, 16. ὁ. ἐπισκοπῇ ἐπισκέψεται. Luc. 1, 68. c. 19. 44. f) Ex. 13, 19. Ios. 24, 32.
℣. 26. g) Ex. 1, 6. h) ℣. 2. Cant. 2, 13. i) ὁ. ἐν τῇ σορῷ. Luc. 7, 14.
k) *Numerus versuum*. l) *Symbolum mnemonicum*. m) *medium eius*, s. medius versus. n) c. 27, 40. o) *maiores sectiones*. p) Ex. 3, 15. q) i. e. capita antiquata. r) Gen. 27, 33. s) *Capita*. t) Es. 33, 2. u) *numerum Fetuchanum*, *minorum Sectionum*, quæ per פ notantur, vt *Setumæ* per ס. x) Ex. 11, 8.

℣. 14. וכל per *Cholem* & *Tbhir* 1. ℣. 15. לו ישטמנו sic 1. in textu; at nostros accentus hab. in marg. ℣. 16. ויצוו per *Merca* in marg. 1. at 3. "vtrumque" in textu habet. מתו *def.* 2. 7. 8. 10.–16. 19. contra O. *T.* f. 7. b. ℣. 17. ליוסף ita omnes nostri, præter *Berol.* qui habet *Sakephk.* & 9. qui *Kadma*. ℣. 23. שלשים *Mem* maiusculum habet 7. 8. 9. 12. 13. 15. 16. 19. sec. *Mas.* 7. 8. & *Erff.* neque tamen illud connumeratur in *Masora* litterarum *maiuscularum*, quæ est Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. ac reiicitur præterea ab O. *T.* Ita ℣. 26. in וימת *Vau maiusculum* habet 3. 4. & *Hal.* ℣. 26 ויִּישם sic per י scribit in textu 4. & *Hal.* at ויושם 4. in marg.

LIBER EXODI, Hebr.

ואלה שמות

Continet historiam Ecclesiæ Israeliticæ a morte Iosephi vsque ad exitum ex Aegypto, & constitutum populum ac cultum Leuiticum in deserto.

Cap. I. Numerus XII filiorum Israel immensum crescit.

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב
2 3 איש וביתו באו: ראובן שמעון לוי ויהודה: יששכר
4 ה זבולן ובנימן: דן ונפתלי גד ואשר: ויהי כל־נפש יצאי
6 ירך־יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: וימת
7 יוסף וכל־אחיו וכל הדור ההוא: ובני ישראל פרו
וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ
אתם:

פ

Dolus Ægyptiorũ ad opprimendum populum grauissima seruitute,

8 ויקם מלך־חדש על־מצרים אשר לא־ידע את־יוסף:
9 ויאמר אל־עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו:
י הבה נתחכמה לו פן־ירבה והיה כי־תקראנה מלחמה
ונוסף גם־הוא על־שנאינו ונלחם־בנו ועלה מן־הארץ:
11 וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי
12 מסכנות לפרעה את־פתם ואת־רעמסס: וכאשר
יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל:
13 14 ויעבדו מצרים את־בני ישראל בפרך: וימררו את־
חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל־עבדה
בשדה את כל־עבדתם אשר־עבדו בהם בפרך:

& masculorum exstirpatione, quam obstetricum pietas impedit.

טו ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם
16 האחת שפרה ושם השנית פועה: ויאמר בילדכן את־
העבריות וראיתן על־האבנים אם־בן הוא והמתן אתו
17 ואם־בת הוא וחיה: ותיראן המילדת את־האלהים
ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את־
18 הילדים: ויקרא מלך־מצרים למילדת ויאמר להן

Cap. I, ℣.1. a) *cum Iacobo.* Gen. 46, 8. b) & *familia ipsius.* ό. πανοικί. Act.16,34.

℣. 5. c) ab ipso ortæ. cf. Gen. 15,4. d) ό. habent 75. sc. cum vxoribus. cf. Act.7,14. Gen. 46, 27. e) *Iosephus quidem.*

℣. 6. f) Gen.50, 26. g) homines coæui. Gen. 7, 1. Coh. 1, 4.

℣. 7. h) ℣.12. Gen. 1, 22. Act. 7, 17. i) *valde aucti sunt.* Gen. 1,20. Ps. 105, 24. k) *validi & numerosi facti sunt.* ℣.7. Ps.40,13. l) *cum intensione intensionis* i. e. *copiosissime.* Gen. 7, 19. Deut. 6, 5.

℣. 8. m) Iud. 2, 10. c. 10, 1. 3. n) ό. ἕτερος, *alienus.* Act.7, 28. ex alia stirpe vel gente. Conf. *Ioseph.* contra Apion. l. n o) *non nouerat* nec agnoscebat beneficia Iosephi. cf. Coh.2,16.

℣. 10. p) *callidi nobis simus.* Ps. 105, 20. Coh. 7, 17. ό. κατασοφισώμεθα. Act. 7,19. q) & e seruitio nostro. c. 14,5.

℣. 11. r) ό. ἐπιστάτας. Luc. 5, 5. s) *onerum.* cf. 1 Reg.5,27. t) in quibus *promptuaria.* 1 Reg. 9, 19. 2 Par. 16, 4. c. 17, 12. c. 32, 28. u) *Ion. Hier.* Tanim. x) c. 12, 37. Gen. 47, 11. *Ion. Hier.* Pelusium. Sic c.12,37.

℣.12. y) Gen. 28,14. z) *ita, vt fastidio & horrore adficerentur.* Gen.27,26. Num.22,3. ό. ἐβδελύσσοντο. Rom. 2, 22.

℣. 13. a) ό. κατεδυνάστευον. Act.10, 38. Iac. 2, 6. b) *cum sæuitia.* Leu. 25, 43. 46. 53.

℣. 14. c) Gen.49,23. d) Deut. 26, 6. e) quo *vt mancipiis vsi sunt iis.* Deut. 15,19. Ier. 25, 14.

℣. 16. f) *cum in partu inueneritis,* videbitis statim. g) *sellis* parturientiũ. (2) figulorum Ier.18,3. h) *tum viua* maneat. cf. ℣.19.

℣. 17. i) Act. 4, 19. c. 5, 29. k) *& viuos seruarunt.* ℣. 18. 22. Num. 31,15. ό. ἐζωογόνουν. Luc. 17, 33. Act. 7, 19.

Notam marginalem, de spatio quatuor versuum seu linearum relinquendo, cum *Berol.* habet 17. sed præter 3. & 4. nullus hanc regulam in scribendo obseruat. ℣. 1. ואלה per *Mahpach* 11. 13. & 16. contra *O. T.* f. 7.b. ℣. 10. נתחכמה *Nun* cum *Dagesch euphonico* 1. 2. 6. 9. & cum *Metheg* 1. 2. 4. 6. 9. 11-14. 16. ℣. 11. מסכנות defect. 1. 2. sec. *Masoram* 1. & *Erffurt.* ל׳ וחס, cui tamen contraria est *Masora* 4. 7. & 8. פתם *Pe maiusculum* hic & ℣. 12. in יפרץ habet 4. & *Hal.* sed citra *Masoram.* ℣. 14. וימררו *Reich* per *Schua simplex* 3. 4. Pro את 3. habet ואת cum *Paschta.* ℣. 16. העבריות *Munach* pro *Meth.* 1. 3. 4. *ioth defect.* 1. 3. 14. contra *Mas.* ℣. 17. אלהן *defect.* 1. 4. *Hal.* sec. *Masor.* 1. sed contra *Mas.* 7. & 8.

19 מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין את־הילדים׃ ותאמרן
המילדת אל־פרעה כי לא כנשים המצרית העברית
כי־חיות הנה בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו׃
כ וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד׃ 21 ויהי
22 כי־יראו המילדת את־האלהים ויעש להם בתים׃ ויצו
פרעה לכל־עמו לאמר כל־הבן הילוד היארה
תשליכהו וכל־הבת תחיון׃ פ
ב וילך איש מבית לוי ויקח את־בת־לוי׃ ותהר האשה
2 ותלד בן ותרא אתו כי־טוב הוא ותצפנהו שלשה
3 ירחים׃ ולא־יכלה עוד הצפינו ותקח־לו תבת גמא
ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את־הילד ותשם
4 בסוף על־שפת היאר׃ ותתצב אחתו מרחק לדעה
ה מה־יעשה לו׃ ותרד בת־פרעה לרחץ על־היאר
ונערתיה הלכת על־יד היאר ותרא את־התבה בתוך
6 הסוף ותשלח את־אמתה ותקחה׃ ותפתח ותראהו
את־הילד והנה־נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי
7 העברים זה׃ ותאמר אחתו אל־בת־פרעה האלך
וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את־
8 הילד׃ ותאמר־לה בת־פרעה לכי ותלך העלמה
9 ותקרא את־אם הילד׃ ותאמר לה בת־פרעה היליכי
את־הילד הזה והינקהו לי ואני אתן את־שכרך ותקח
י האשה הילד ותניקהו׃ ויגדל הילד ותבאהו לבת־
פרעה ויהי־לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן־
11 המים משיתהו׃ ויהי ׀ בימים ההם ויגדל משה ויצא
אל־אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש־
12 עברי מאחיו׃ ויפן כה וכה וירא כי־אין איש ויך את־
13 המצרי ויטמנהו בחול׃ ויצא ביום השני והנה שני־
אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך׃
ויאמר

Mandatum de pueris in aquam proiiciendis.

Cap. II. *Moses natus absconditur; deinde Nilo expositus a Pharaonis filia seruatur & adoptatur.*

Adultus visitat fratres, cadit Ægyptium; fratres conciliaturus

℣. 19. l) *vegetæ, viuidæ* sunt, & faciles partus habent.(1) cf. ℣. 16.

℣. 20. m) *ideo benefecit.* Gen. 12, 16.

℣. 21. n) nempe Israelitis. ℣. 20. o) numerosas *familias.* Deut. 25, 9. Ruth 4, 11. *Ar. P.* fecit illis ambabus domos, & texit eas.

℣. 22. p) *natum.* (5) 2 Sam. 5, 14. q) Gen. 41, 17. seqq.

Cap. II, ℣. 1. r) *Amram.* c. 6, 18. 20. Num. 26, 59. 1 Par. 23, 13. s) *Iochebed.* c. 6, 20.

℣. 2. t) *venustus.* Gen. 6, 2. ὁ. ἀστεῖον. Act. 7, 20. Hebr. 11, 23.

℣. 3. u) *arcam.* ℣. 5. Gen. 6, 14. x) *iunceam.* (4) Es. 18, 2. Iob. 8, 11. *Ar. P.* & *E. ex papyro.* y) Gen. 11, 3. c. 14, 10. z) *pice.* (2) Es. 34, 9. a) *in vlua.* ℣. 5. Es. 19, 6.

℣. 4. b) & *sistebat se.* Hitp. pro ותתיצב Num. 11, 16. c) ὁ. ἀποξενούμενον. Luc. 21, 13.

℣. 5. d) *Thermuthis* Iosepho Ant. II, 5. e) *ad manum, ad ripam.* cf. Es. 57, 8.

℣. 6. f) ὁ· ἐφείσατο. Rom. 8, 32.

℣. 7. g) *Miriam.* c. 15, 20.

℣. 8. h) *Virgo, adolescentula.* Gen. 24, 43. Es. 7, 14.

℣. 9. i) *aufer tecum.* Coh. 5, 14.

℣. 10. k) *cumque creuisset.* Gen. 21, 8. l) cf. 2 Sam. 21, 8. Act. 7, 21. m) *extraxi eum.* 2 Sam. 22, 17.

℣. 11. n) 40 Mosis anno. Act. 7, 23. cf. Heb. 11, 24. seqq. o) c. 1, 11.

℣. 12. p) Num. 11, 31. q) Act. 7, 24. 25. Hebr. 11, 24. r) *in arena*; variis in locis Aegyptus tota est arenosa.

℣. 13. s) *contendentes erant.* c. 21, 22. Leu. 24, 10. Deut. 25, 11. 2 Sam. 14, 6. t) *inique.* Prou. 17, 15. ὁ. τῷ ἀδικοῦντι. Act. 7, 26.

℣. 19. חיות sic præc. *Mahpach*, 3. contra *Maſ.* & *M. I.* תבא *def.* 1. 2. 3. 4. ℣. 20. למילדת *Meth.* habent 1. 2. 4. 9--16. 19. & sic ℣. 21. sub המילדת iidem. CAP. II, ℣. 3. הצפינו *Tsade dageschatum* seq. *Peraphato* 1. 2. 4. 6. 9. 15. 17. & *Ber.* secund. *Masor.* 1. *Erffurt.* aliamque in *O. T*, & sic scribunt codd. *Hispp. Hillelianus, D. Kimchi* & *I. AbenGanach*, quos probat *O. T.* f. 7. b. frustra renitente *A. Esra*, qui cum reliquis nostris codd. plerisque *Dagesch* in *Tsade* non agnoscit. ℣. 5. Pro אמתה nonnulli in *M. I.* legunt אמתה & *extendit brachium suum*, prout vertit *R. Seadias*, quem imitatur *Arabs P.* ℣. 9. והינקהו *nl* plene 2. 4. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. fu. 1. 3. contra *O. T.* *Ki plene* 6. fu. 3. sec. *Maſ. Erff.* sed *Tsere* sub ק perperam 7--16. ℣. 11. *Sectiunculam* hic incipiunt 1. 2. 3. 4. 7. 8. 9. 12. ℣. 12. כי אין ita 1. 4. & libri *Hispp.* in *O. T.*

✠. 14. u) Act. 7, 27. x) ὁ. δικαστήν. Luc. 12, 14. y) profecto. Gen. 28, 16. z) quod ille Israelita (de quo ✠. 11.) rem aliis narrasset.

✠. 15. a) Heb. 11, 29. b) ὁ. ἐπὶ τῆς φρέατος. Ioh. 4, 6. 11.

✠. 16. c) *Sacerdoti autem.* Sic *Syr.* sed *Onk. Ar. E.* Principi, vt Gen. 46, 20. d) *& hauserunt.* ✠. 19. ὁ. ἤντλουν. Ioh. 2, 8. e) *canales.* Gen. 30, 38. 41. f) cf. Gen. 29, 9.

✠. 18. g) *auum suum.* sic *Ion.* cf. Num. 10, 29. coll. Ex. 3, 1. nisi *Iithro* etiam *Chobab* Num. 10, 29. Iud. 4, 11. & *Reuel* dictus fuerit. h) Gen. 27, 20.

✠. 19. i) ✠. 16. Ps. 30, 2. cf. Num. 24, 7.

✠. 20. k) *vbi ergo ille est?* 2 Reg. 19, 13.

✠. 21. l) *& proposuit sibi.* Deut. 1, 5. m) c. 4, 25. c. 18, 2.

✠. 22. n) c. 18, 3. 1 Par. 23, 15.

✠. 23. o) post 40 annos. c. 7, 7. Act. 7, 30. p) Es. 24, 7. Ez. 21, 11. q) Es. 26, 16. 17. ὁ. ἀνεβόησεν. Matt. 27, 46. r) c. 3, 9. Ps. 18, 7.

✠. 24. s) *gemitum eorum.* (4) c. 6, 5. t) Luc. 1, 72.

✠. 25. u) *& respexit.* c. 4, 31. ὁ. ἐπεῖδεν. Luc. 1, 25. x) c. 3, 7. Ps. 1, 6.

Cap. III, ✠. 1. y) *Onk. Ion. Syr.* Soceri sui. c. 4, 18. c. 18, 1. *Chobab.* Num. 10, 29. cf. Ex. 2, 18. z) c. 4, 27. c. 18, 5. *Onk. Ion.* super quo manifestabatur gloria Domini. a) c. 17, 6. c. 33, 6. Est autem *Choreb* iugum orientale & fontibus nunc abundans, iuxta siccum & occidentale *Sinai*, eiusdem montis: vnde sæpe confunduntur.

✠. 2. b) Filius Dei. ✠. 4. 6. 7. seqq. Deut. 33, 16. c) Es. 4, 5. cf. Ps. 29, 7. d) *rubi.* Deut. 33, 16. Hinc montem *Sinai* dictum volunt. ὁ. βάτου. Marc. 12, 26.

✠. 4. e) Gen. 19, 2. ὁ. ἐπορεύθη vel. Act. 27, 27.

✠. 5. f) *exue.* Deut. 7.

14 וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה
אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן
טו נוֹדַע הַדָּבָר׃ וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ
לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־
16 מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר׃ וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה
וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן
17 אֲבִיהֶן׃ וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ
18 אֶת־צֹאנָם׃ וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ
19 מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃ וַתֹּאמַרְןָ אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד
כ הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃ וַיֹּאמֶר
אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ
21 וְיֹאכַל לָחֶם׃ וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־
22 צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה׃ וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם
כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ
23 וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים
24 מִן־הָעֲבֹדָה׃ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
כה אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃ וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ ס

ג וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן
וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים
2 חֹרֵבָה׃ וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ
הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃
3 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל
4 הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃ וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת
וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה
ה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ
מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־
קֹדֶשׁ

capitis periculum subit. *Vnde fugit in Midian, ibi, receptus a Præsule, huius filiam ducit, qua parit Gersonem.* *Preces pressorum Israelitarum exaudiuntur.*

Cap. III. *Moses videt ardentem rubum;* *vocatur,*

7, 1. Ios. 5, 15. ὁ. λῦσαι. Ioh. 1, 27. g) *locus sanctus,* ob illam Dei adparitionem. cf. Zach. 2, 16. Gen. 28, 17.

✠. 14. לְאִישׁ per *Rbhia* 4. & in marg. 1. ✠. 17. וַיּוֹשִׁעָן *schi plene Hal.* 13. 14. fu. 4. contra *Mas.* & *O. T.* f. 7. b. ✠. 23. *Sectiunculam* nullam hic faciunt 6. 7. 8. 10. 12. 19. contra *O. T.* CAP. III, ✠. 1. רֹעֶה per *Darga* 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *O. T.* ✠. 3. הַגָּדוֹל *plene* 3. 4. fu. 1. contra *Masoram* 1. & *Erffurt.* ✠. 4. כִּי per *Makk.* 1. 3. 4. *Makk.* & *Mun.* simul 2. מֹשֶׁה מֹשֶׁה cum interposito *Psk* 4. sed id abesse iubet *Masora* 1. 2. 7. 8. *Erffurt.* & *R. Iehuda ben Iacob* in *Explicatione Masoræ*: caussam etiam, cur abesse debeat, addit 1. דְּלָא פְסַק נְבִיאוּתֵיהּ *quod donum propheticum Mosis nunquam cessauerit*, alludendo ad nomen *Psk.* ✠. 5. שַׁל per *Mahpach* 1. 2. 3. fu. 4. at 1. habet *Makk.* in marg. רַגְלֶךָ & נַעַלְךָ vtrumque sine *Iod duali* 1. cum sua *Mas.* cui tamen contraria est *Mas.* 7. 8. & *Erff.*

6 קדש הוא׃ ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם
אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא
7 מהביט אל־האלהים׃ ויאמר יהוה ראה ראיתי את־
עני עמי אשר במצרים ואת־צעקתם שמעתי מפני
8 נגשיו כי ידעתי את־מכאביו׃ וארד להצילו מיד
מצרים ולהעלתו מן־הארץ ההוא אל־ארץ טובה
ורחבה אל־ארץ זבת חלב ודבש אל־מקום הכנעני
9 והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי׃ ועתה הנה
צעקת בני־ישראל באה אלי וגם־ראיתי את־
י הלחץ אשר מצרים לחצים אתם׃ ועתה לכה
ואשלחך אל־פרעה והוצא את־עמי בני־ישראל
11 ממצרים׃ ויאמר משה אל־האלהים מי אנכי
כי אלך אל־פרעה וכי אוציא את־בני ישראל
12 ממצרים׃ ויאמר כי־אהיה עמך וזה־לך האות
כי אנכי שלחתיך בהוציאך את־העם ממצרים
13 תעבדון את־האלהים על ההר הזה׃ ויאמר משה אל־
האלהים הנה אנכי בא אל־בני ישראל ואמרתי להם
אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו־לי מה־שמו
14 מה אמר אלהם׃ ויאמר אלהים אל־משה אהיה אשר
אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני
טו אליכם׃ ויאמר עוד אלהים אל־משה כה תאמר אל־
בני ישראל יהוה אלהי אבתיכם אלהי אברהם אלהי
יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה־שמי לעלם וזה
16 זכרי לדר דר׃ לך ואספת את־זקני ישראל ואמרת
אלהם יהוה אלהי אבתיכם נראה אלי אלהי אברהם
יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת־העשוי
17 לכם במצרים׃ ואמר אעלה אתכם מעני מצרים
אל־ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי
אל

mittitur ad Pharaonem, sed renuit abire ob suam indignitatem & populi incredulitatem, quibus Deus respondet, datis mandatis & promissis ad Seniores Israelis,

℣. 6. h) ℣. 15. 16. Matth. 22, 32. Heb. 11, 16. i) *ideo abscondit.* cf. 1 Reg. 19, 13. Ef. 6, 2. 2 Cor. 3, 13. k) ὁ. ηὐλαβεῖτο. Act. 23, 10. l) *Ar. E.* ad lucem Dei.

℣. 7. m) *omnino vidi.* c. 2, 25. Zach. 9, 8. Neh. 9, 9. n) *exactores ipsius.* c. 5, 6. ὁ. ἐργοδιωκτῶν. cf. c. 1, 11. o) c. 2, 25.

℣. 8. p) de cœlo. Gen. 11, 5. 7. *Onk. Ion.* apparui tibi. q) Gen. 46, 4. r) cf. Gen. 15, 18. s) *fluentem lacte & melle.* Prouerbialis locutio de copia pecoris & apum. c. 13, 5. c. 33, 3. Num. 16, 13. 14. cf. Iob. 20, 17. t) Gen. 15, 20. 21.

℣. 9. u) c. 2, 23. x) *oppressionem.* Ps. 42, 10.

℣. 10. y) ὁ. δεῦρο. Act. 7, 34. z) Ps. 105, 26. Mich. 6, 4. a) Ios. 24, 5.

℣. 11. b) 1 Sam. 18, 18.

℣. 12. c) cf. Ef. 7, 14. d) ὁ. λατρεύσετε. Luc. 1, 74. e) *Ion.* quia accipietis Legem super hoc monte.

℣. 13. f) *ecce, si,* vt sæpius. Vide c. 8, 22.

℣. 14. g) q. d. *Sum qui sum,* vel *Ero qui ero.* ὁ. ἐγώ εἰμι ὁ Ὤν. cf. ὁ. Ier. 14, 13. Apoc. 1, 4. 8. Heb. 13, 8. Iac. 1, 17. *Ar. P. & E.* æternus, qui non transibit. h) *EHIEH misit me:* concise, pro: *Is, qui de se dixit: Ehieh ascher ehieh.* ὁ. ὁ Ὤν. *Ar. E.* æternus. *Syr.* retinet Hebraicam vocem.

℣. 15. i) Gen. 32, 10. k) ℣. 6. Ps. 20, 2. l) *memoriale mei.* Ef. 26, 8. Hos. 12, 6.

℣. 16. m) ὁ. τὴν γερουσίαν. ℣. 18. c. 4, 29. Act. 5, 21. n) c. 13, 19.

℣. 8. להצילו sic per *Gaiah B. Naphtali sec. Seldeni* codicem. ℣. 9. וגם per *Mahpach* 3. fu. 4. ℣. 10. ואשלחך Lamed per *Patach* 1. 2. 3. 4. ℣. 11. האלהים *Munach* pro *Meth.* 3. 6. 7. 8. 9. 11–16. אנכי *milra* 1. 4. 17. fu. 2. ℣. 12. האלהים *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. 4. ℣. 13. בא Beth per *Dagesch* post ministrum vicarium 1. & 11. ואמרו לי sic 4. ℣. 16. ישראל ואמרת אלהם ita 1. ℣. 17. והחתי *Metheg* pro *Munach* habent 2. 6. 9. 10. 17.

18 אל־ארץ זבת חלב ודבש: ושמעו לקלך ובאת אתה
וזקני ישראל אל־מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה
אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה־נא דרך
19 שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו: ואני
ידעתי כי לא־יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא ביד
כ חזקה: ושלחתי את־ידי והכיתי את־מצרים בכל
נפלאתי אשר אעשה בקרבו ואחרי־כן ישלח אתכם:
21 ונתתי את־חן העם־הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון
22 לא תלכו ריקם: ושאלה אשה משכנתה ומגרת
ביתה כלי־כסף וכלי זהב ושמלת ושמתם על־בניכם
ד ועל־בנתיכם ונצלתם את־מצרים: ויען משה ויאמר
והן לא־יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא־נראה
2 אליך יהוה: ויאמר אליו יהוה מזה בידך ויאמר מטה:
3 ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש
4 וינס משה מפניו: ויאמר יהוה אל־משה שלח ידך
ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו:
ה למען יאמינו כי־נראה אליך יהוה אלהי אבתם אלהי
6 אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב: ויאמר יהוה לו עוד
הבא־נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו
7 מצרעת כשלג: ויאמר השב ידך אל־חיקך וישב ידו
8 אל־חיקו ויוצאה מחיקו והנה־שבה כבשרו: והיה
אם־לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון
9 והאמינו לקל האת האחרון: והיה אם־לא יאמינו גם
לשני האתות האלה ולא ישמעון לקלך ולקחת ממימי
היאר ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן־היאר
י והיו לדם ביבשת: ויאמר משה אל־יהוה בי אדני לא
איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז
יא דברך אל־עבדך כי כבד־פה וכבד לשון אנכי: ויאמר
יהוה

prædictis simul factis sequentibus.

Cap. IV. *Mosi, incredulitatem populi causanti, occurrit Deus miraculis in baculo,*

manu,

aquis;

balbutiem suam obiicienti

ψ. 18. o) *obuiam factus & visus est.* c. 5, 3. Num. 23, 3. 4. 16. *Syr.* & *Ar.E.* adparuit, at *Ar. P.* venit ad nos mandatum eius; sic c. 5, 3. p) *vt sacrificemus* & festum celebremus. c. 5, 1.
ψ. 19. q) *permittet, non sinet vos abire.* Gen. 20, 6. r) *ne quidem per manum validam,* cui tamen succumbet tandem. c. 6, 1. *Onk. Ion.* nec propter eum, cuius potentia est maxima.
ψ. 20. s) *Onk. Ion.* plaga potentiæ meæ.
ψ. 21. t) c. 11, 3. vt petentibus Vobis omnia concedant. cf. Gen. 39, 21.
ψ. 22. u) *atque ita eripietis,* illos qs. nolentes volentes spoliabitis. c. 12, 36. Gen. 31, 9. 16. Sap. 10, 17.
Cap. IV, ψ. 1. x) cf. c. 14, 31.
ψ. 3. y) diuina sc. potentia. c. 7, 9.
ψ. 5. z) sic Deus pergebat, dum Moses mirabatur. a) c. 3, 6. 15.
ψ. 6. b) Es. 40, 11. i. e. in tunicam supra cingulum. c) Num. 12, 10. 2 Reg. 5, 27. teterrima lepra.
ψ. 7. d) ὁ. ἀπεκατέστη. Marc. 8, 25.
ψ. 8. e) (pergebat Dominus,) Mose eū admiratione manum spectante. *Atque hac narrandi ratio nobis rem ob oculos ponit, vt non tam legere historiam, quam adesse rei narratæ videamur.* Clericus. f) cf. Ps. 105, 27. Prosopop. emphatica.
ψ. 9. g) *Nili.* c. 1, 22. h) c. 7, 17.
ψ. 10. i) *quæso.* ψ. 13. Gen. 43, 20. c. 44, 18. k) i. e. *disertus.* c. 6, 12. 30. Ier. 1, 6. ὁ. οὐχ ἱκανός εἰμι. Matth. 3, 11. Ioh. 1, 26. 2 Cor. 2, 16. l) i. e. *antehac.* c. 5, 7. Gen. 31, 2. m) *Syr. ex quo tempore tu locutus es.*
ψ. 19. n) ὁ. τῷ θεράποντί σου. Heb. 3, 5. o) *grauis ore & lingua,* i. e. *balbus.* Ez. 3, 5. 6.

ψ. 18. נלכה *Lamed* per *Chat. Pat.* poscit *O. T.* f. 7. b. ψ. 19. לא prius per *Munach* 4. & B. *Ascher* sec. *Seldeni* cod. at per *Merca* 3. idemque simul cum *Makk.* 6. 9. ψ. 20. נפלאתי *Patach* multi, & cum expressa quidem nota *Berol.* at *Kamets* hab. 7. 8. 10 -- 19. cum *Mas.* 8. ל. אעשה *Ain* per *Schua simplex* libri *Hispp. in O. T.* ψ. 21. העם ita ex nostris codd. plurimi; at sub He locant *Meth.* 2. 4. 17. 18. *Ber.* & *O. T.* sed חן־העם habet 1. 3. & sic fu. 4. CAP. IV, ψ. 3. השלכהו *defect.* 2. 7. 8. 10 -- 16. 19. fu. 1. contra *Mas.* & O.T. ψ. 8. לא per *Makk.* 2. 3. 4. והאמינו ita *Sakephk.* cum *Mun.* 1. 2. 6. 9. reliqui habent *Meth.* ψ. 9. האתת bis *defect.* 1. 2. 3. fu. 4. sec. *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 7. 8. & *Erff.* ψ. 10. אנכי *Mielel* plurimi & *Aleph sine* Meth. sec. *Mas.* h. l. & Gen. 3, 10. at *milra* 18. dubie *Ber.* & 8.

יהוה אליו מי שם פה לאדם או מי־ישום אלם או חרש
12 או פקח או עור הלא אנכי יהוה׃ ועתה לך ואנכי
13 אהיה עם־פיך והוריתיך אשר תדבר׃ ויאמר בי אדני
14 שלח־נא ביד־תשלח׃ ויחר־אף יהוה במשה ויאמר
הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי־דבר ידבר הוא וגם
הנה־הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו׃ ודברת טו
אליו ושמת את־הדברים בפיו ואנכי אהיה עם־פיך
16 ועם־פיהו והוריתי אתכם את אשר תעשון׃ ודבר־
הוא לך אל־העם והיה הוא יהיה־לך לפה ואתה
17 תהיה־לו לאלהים׃ ואת־המטה הזה תקח בידך
אשר תעשה־בו את־האתת׃ פ
18 וילך משה וישב אל־יתר חתנו ויאמר לו אלכה נא
ואשובה אל־אחי אשר־במצרים ואראה העודם חיים
19 ויאמר יתרו למשה לך לשלום׃ ויאמר יהוה אל־
משה במדין לך שב מצרים כי־מתו כל־האנשים
המבקשים את־נפשך׃ ויקח משה את־אשתו ואת־ כ
בניו וירכבם על־החמר וישב ארצה מצרים ויקח
21 משה את־מטה האלהים בידו׃ ויאמר יהוה אל־
משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל־המפתים
אשר־שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק
22 את־לבו ולא ישלח את־העם׃ ואמרת אל־פרעה
23 כה אמר יהוה בני בכרי ישראל׃ ואמר אליך שלח
את־בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את־
24 בנך בכרך׃ ויהי בדרך במלון ויפגשהו יהוה ויבקש
המיתו׃ ותקח צפרה צר ותכרת את־ערלת בנה כה
26 ותגע לרגליו ותאמר כי חתן־דמים אתה לי׃ וירף
ממנו אז אמרה חתן דמים למולת׃ פ
27 ויאמר יהוה אל־אהרן לך לקראת משה המדברה
וילך

medelam promittit; denique plane se excusantem corripit, adiungens ipsi Aaronem.

Sic tandem obsequens, & ab affine dimissus, redit in Ægyptũ, mandatis ad Pharaonem diuinis instructus.

u) & admonuit, abiecit. Ef. 6, 7. c. 25, 12. ℣. 26. x) sc. Dominus. Deut. 9, 14. Iud. 8, 3. y) ob circumcisiones carnis Gen. 17, 10. & cordis Deut. 10, 16. &c. ℣. 27. z) antea dixerat. a) cf. ℣. 14. 1 Sam. 2, 27.

℣. 11. p) *Ion.* homini primo. q) *mutum.* Ps. 38, 14. *A. & S.* μογιλάλον. Marc. 7, 32. r) *surdum.* Leu. 19, 14. s) *videntem.* (2) c. 23, 8.
℣. 12. t) ℣. 15. Luc. 21, 15. u) ὁ. συμβιβάσω σε. 1 Cor. 2, 16. x) Matth. 10, 19.
℣. 13. y) ὁ. προχείρισαι. Act. 22, 14. z) *per cuius manum missurus es,* s. quemcunque mittere volueris, c. 9, 35. cum ellipsi אשר, vt c. 6, 28, &c.
℣. 14. a) i. e. *expedite loquitur.* b) sc. me iubente. ℣. 27.
℣. 15. c) i. e. *instrues ipsum.* cf. ℣. 28. c. 7, 1. 2 Sam. 14, 19.
℣. 16. d) *pro te.* cf. ℣. 30. c. 7, 2. e) *Vers. OO. Interpres.* f) c. 7, 1. ὁ. τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Hebr. 2, 17. c. 5, 1. Te ille audiet, tu Me.
℣. 19. g) *dixerat* n. ℣. 10. h) 1 Reg. 19, 10. Matth. 2, 20. contrar. Ps. 142, 5.
℣. 20. i) Gerson. c. 2, 22. & Eliefer c. 18, 3. 4. k) collectiue. ὁ. ὑποζύγια. Matth. 21. 5. l) c. 17, 9. *Onk.* quo miracula facta erant a coram Domino. Sic *Ion.* conf. ℣. 2. seqq.
℣. 21. m) Prædicit, quid post illa miracula ex malitia Pharaonis iusto Dei iudicio sit euenturum. De Pharaone c. 7, 13. 22. c. 8, 11. 15. 28. De Deo c. 7, 3. c. 9, 12. &c.
℣. 22. n) c. 19, 15. Rom. 9, 4. *Ar. P.* add. *honoris gratia & per metaph.* Vnus enim est essentialis Dei Filius. Notam abrupti sermonis (&c.) addit *Schmidius*, vt sequentia ad Mosem dicta intelligantur.
℣. 23. o) Gen. 39, 8. p) *Schmid.* de filio Mosis, quem deinde cum matre remisit. c. 18, 2.
℣. 24. q) Gen. 32, 18. *Ar. P. repente inuasit* filium eius. r) ob neglectam circumcisionem. Gen. 17, 14.
℣. 25. s) lapidem *acutum.* Ios. 5, 2. Ps. 89, 44. t) cf. 2. Macc. 6, 10.
n)

℣. 12. והוריתיך *re defectiue* 1. 2. 3. 4. sic iidem (excepto 1.) ad ℣. 15. *ti defect.* nonnulli codd. in marg. 7. & 8. ℣. 13. ביד per *Merca* 1. 2. 3. ℣. 18. אלכה *Lamed* per *Chatephpat.* poscit O. T. f. 7. b. ℣. 19. האנשים *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 3. 4. ℣. 20. Pro ויאמר יתרו למשה לך ita 1. החמר LXXII. < *Seniores* superstitiose Regi *Ptolomæo* descripserunt נושא בני אדם, vt referunt in *Megillah* f. 9. 2. ℣. 26. אז אמרה ita 1. & 4.

וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק־לו : ויגד משה 28
לאהרן את כל־דברי יהוה אשר שלחו ואת כל־
האתת אשר צוהו : וילך משה ואהרן ויאספו את־ 29
כל־זקני בני ישראל : וידבר אהרן את כל־הדברים ל
אשר־דבר יהוה אל־משה ויעש האתת לעיני העם :
ויאמן העם וישמעו כי־פקד יהוה את־בני ישראל וכי 31
ראה את־ענים ויקדו וישתחוו : ואחר באו משה ה
ואהרן ויאמרו אל־פרעה כה־אמר יהוה אלהי ישראל
שלח את־עמי ויחגו לי במדבר : ויאמר פרעה מי 2
יהוה אשר אשמע בקלו לשלח את־ישראל לא ידעתי
את־יהוה וגם את־ישראל לא אשלח : ויאמרו אלהי 3
העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים
במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו פן־יפגענו בדבר או
בחרב : ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן 4
תפריעו את־העם ממעשיו לכו לסבלתיכם : ויאמר ה
פרעה הן־רבים עתה עם הארץ והשבתם אתם
מסבלתם : ויצו פרעה ביום ההוא את־הנגשים בעם 6
ואת־שטריו לאמר : לא תאספון לתת תבן לעם 7
ללבן הלבנים כתמל שלשם הם ילכו וקששו להם
תבן : ואת־מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול 8
שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי־נרפים הם
על־כן הם צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו :
תכבד העבדה על־האנשים ויעשו־בה ואל־ישעו 9
בדברי־שקר : ויצאו נגשי העם ושטריו ויאמרו אל־ ,
העם לאמר כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן :
אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו כי אין נגרע 11
מעבדתכם דבר : ויפץ העם בכל־ארץ מצרים לקשש 12
קש לתבן : והנגשים אצים לאמר כלו מעשיכם דבר־ 13
יום

Aaron cum Mose Senioribus consilium Dei exponit.

Cap. V. *Moses & Aaron adeunt Pharaonem, poscentes dimissionem Israelis, quam Pharao superbe denegat, seruitutem reddens longe grauiorem,*

℣. 27. b) vid. c. 3, 1. ℣. 29. c) ὁ. γερουσίαν. c. 3, 18. ℣. 30. d) ℣. 16. e) cf. ℣. 3. 6. 9. 17. ℣. 31. f) cf. ℣. 1. 8. 9. g) Gen. 21, 1. ὁ. ἐπεσκέψατο. Luc. 7, 16. h) c. 2, 25. c. 3, 7. i) Gen. 24, 26. ὁ. κύψας. Marc. 1, 7. Cap. V, ℣. 1, k) ὁ. ἑορτάσωσιν. 1 Cor. 5, 8. ℣. 2. l) Ps. 12, 5. Iob. 21, 14. Luc. 18, 2. m) 1 Sam. 2, 12. *Ion.* non timeo. ℣. 3. n) *Onk. Syr.* adparuit nobis. c. 3, 18. o) ne impetat nos. Iud. 8, 21. 2 Sam. 1, 15. p) c. 9, 3. 15. Leu. 26, 25. ℣. 4. q) *liberabitis, abstrahetis.* c. 32, 25. 2 Par. 28, 19. ὁ. διαστρέφετε. Luc. 23, 2. ℣. 5. r) *& cessare facietis?* ὁ. μὴ οὖν καταπαύσωμεν αὐτοὺς. Heb. 4, 4. 8. ℣. 6. s) *exactoribus.* ὁ. τοῖς ἐργοδιώκταις. t) *adparitoribus eius.* ℣. 10. 14. 15. Deut. 1, 15. &c. ὁ. τοῖς γραμματεῦσι. ℣. 7. u) *paleam.* ὁ. ἄχυρον. Matth. 3, 12. x) (3) ℣. 14. Gen. 11, 3. y) c. 4, 10. *Sym.* πρότερον. Ioh. 9, 8. z) *colligant.* ℣. 12. Num. 15, 32. ὁ. συναγαγέτωσαν. Matt. 12, 30. ℣. 8. a) *dispositionem, summam.* (5) ℣. 18. Ez. 45, 11. b) *minuetis* ℣. 11. 19. Deut. 4, 2. c) *otiosi.* ℣. 17. ὁ. σχολάζουσι. Matth. 12, 44. ℣. 9. d) *grauius fiat.* cf. 1 Reg. 12, 4. Es. 14, 3. e) *vt habeant, quod agant in eo. Onk. Ion. Ar. P.* vt occupentur in illo. f) *respiciant.* Es. 17, 7. ℣. 11. g) *Onk. Ion.* ex loco, quo. *Syr.* vndecúq;. h) *quidquam.* c. 9, 4. Gen. 19, 8. ℣. 12. i) *sic dispersit*, vel Pharao, vel populus *seipsum*, vt 1 Sam. 13, 8. ὁ. διεσπάρη. Act. 8, 1. 4. k) *pro* palea. c. 4, 16. Gen. 11, 3. ℣. 13. l) *vrgebant.* Gen. 19, 15. m) i.e. *pensum diurnum.* c. 16, 4. Dan. 1, 5. Neh. 11, 23. ὁ. τὰ καθήκοντα. Rom. 1, 28.

℣. 3. נקרא per ה in fine 2. fu. 1. sec. *Masor.* 2. cui tamen repugnat *Mas. Erffurt.* נלכה *Lamed* per *Chatephpat.* poscit *O. T.* f. 7, b. פן ita cum *Makk.* habent *Kadma* 1. 4. 6. 9. 11. reliqui omittunt. ℣. 5. עם per *Makk.* 1. 2. 3. 4. *Makk.* & *Mun.* simul 6. 9. ℣. 7. תאספון *Rbhia* in marg. 1. כתמול *plene* 6. 9. 17. *Berol.* & *O. T.* contra *Masoram* ad Gen. 31, 2. ילכו *Meth.* pro *Munach* 1. 3. וקששו *Schin* per *Chatephpatach* 2. 4. 6. 9. ita codex *Hammeiri*, quem reiicit *O. T.* ℣. 8. אשר per *Makk.* 1. כי *Ithibh.* 4. ℣. 11. אין per *Darga*, subintellecto *Psik* emphatico, 4.

יום ביומו כאשר בהיות התבן׃ ויכו שטרי בני ישראל 14
אשר־שמו עלהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם
חקכם ללבן כתמול שלשם גם־תמול גם־היום׃ ויבאו טו
שטרי בני ישראל ויצעקו אל־פרעה לאמר למה
תעשה כה לעבדיך׃ תבן אין נתן לעבדיך ולבנים 16
אמרים לנו עשו והנה עבדיך מכים וחטאת עמך׃
ויאמר נרפים אתם נרפים על־כן אתם אמרים נלכה 17
נזבחה ליהוה׃ ועתה לכו עבדו ותבן לא־ינתן לכם 18
ותכן לבנים תתנו׃ ויראו שטרי בני־ישראל אתם 19
ברע לאמר לא־תגרעו מלבניכם דבר־יום ביומו׃
ויפגעו את־משה ואת־אהרן נצבים לקראתם בצאתם כ
מאת פרעה׃ ויאמרו אלהם ירא יהוה עליכם וישפט 21
אשר הבאשתם את־ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו
לתת־חרב בידם להרגנו׃ וישב משה אל־יהוה ויאמר 22
אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני׃ ומאז 23
באתי אל־פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל
לא־הצלת את־עמך׃ ויאמר יהוה אל־משה עתה ו
תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם
וביד חזקה יגרשם מארצו׃ ס ס ס יד 14
וידבר אלהים אל־משה ויאמר אליו אני יהוה׃ 2
וארא אל־אברהם אל־יצחק ואל־יעקב באל שדי 3
ושמי יהוה לא נודעתי להם׃ וגם הקמתי את־בריתי 4
אתם לתת להם את־ארץ כנען את ארץ מגריהם
אשר־גרו בה׃ וגם אני שמעתי את־נאקת בני ה
ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את־
בריתי׃ לכן אמר לבני־ישראל אני יהוה והוצאתי 6
אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם
וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים׃
ולקחתי

cæsis etiam Israeliticis Præfectis, ad quorum supplicationes est inexorabilis;

id quod Mosi obiicitur, qui rem ad Deum defert.

Cap. VI. *Deus erigit afflictos, confirmata promissionis & liberationis impletione.*

iudiciis & plagis iuste inflictis. c. 7, 4. c. 12, 12. Prou. 19, 29.

℣. 14. n) Hi Israelitæ fuerunt; at *Exactores* Aegyptii. *Abendan.* o) Gen. 47, 26.
℣. 16. p) parenthesis. q) *vapulant.* cf. ℣. 14. r) *qs. peccatum sit populi tui,* plectimur. al. *cum culpa tamen sit populi tui.* sic *Ar. P.* cf. 1 Reg. 1, 21.
℣. 17. s) ℣. 8. Ios. 18, 3.
℣. 18. t) *nihilominus tamen summam.* (2) Ez. 45, 11.
℣. 19. u) ὁ. ἑαυτοὺς. *seipsos.* x) *in malo,* se in extremis malis versari, cum diceret Pharao &c. Ps. 10, 6.
℣. 20. y) Es. 64, 4. z) *qui stabant obviam illis,* c. 7, 15. ὁ. ἐξερχομένοις εἰς συνάντησιν αὐτοῖς. vt rescirent, quid responsi accepissent.
℣. 21. a) 2 Par. 24, 22. cf. Ex. 6, 9. c. 14, 12. b) Gen. 34, 30. i. e. *odiosos & inuisos nos reddidistis.* ὁ. τὴν ὀσμὴν. cf. 2 Cor. 2, 14. 16. *Ar. P.* corrupistis statum nostrũ.
℣. 22. d) sc. *precibus.* cf. c. 14, 15. e) *ita male fecisti.* Num. 11, 11. 1 Reg. 17, 20.
℣. 23 f) c. 3, 8. c. 6, 6.
Cap. VI, ℣. 1. g) coactus. c. 13, 9. ὁ. χειρὶ κραταιᾷ. 1 Pet. 5, 6. h) c. 11, 1. c. 12, 33.
℣. 2. i) ℣. 6. 8. 29. c. 3, 14. Gen. 15, 7.
℣. 3. k) cf. Gen. 17, 1. c. 35, 11. c. 43, 14. c. 48, 3. *Ar. P. & E. tanquam* omnipotens, sufficiens. l) *& nomine meo.* Es. 42. 8. m) *nonne?* c. 8, 22. Thren. 1, 12. vel intellige actualem significationem huius nominis in hac promissione, & cf. c. 7, 5. 17. Es. 49, 23. c. 52, 6. Ez. 28, 22. &c.
℣. 4. n) Gen. 17, 7. o) Gen. 17, 8. c. 28, 4.
℣. 5. p) c. 3, 7. q) *gemitum.* (4) c. 2, 24. Iud. 2, 18.
℣. 6. r) c. 1, 11. s) c. 5, 23. t) Gen. 48, 16. Leu. 25, 26. u) c. 7, 5. Luc. 1, 51. Act. 4, 30. x)

iuste

℣. 14. עליהם *plene* 10. 14. 19. sic fu. 1. 3. 4. contra *Masoram* Gen. 45, 15. & O. T. f. 7. b. כתמול *defect.* 2. 4. sec. *Masor.* ad Gen. 31, 2. sed ceteri libri omnes plene. ℣. 15. תעשה *Merca* simplex 10. 12. 13. 14. contra *Mas.* ad Num. 32, 42. כה per *Dagesch* 18. sic fe. 4. sed *Raphe* expressum ceteri *MSS.* ℣. 16. וחטאת *Chet* per *Patach* seq. Dagesch 4. contra *M. I.* cui illud est *Verbum* 3. *pers. femin.* ad formam עשת Leu. 25, 21. & עם quoque *femininum,* vt Ier. 8, 5. ℣. 17. ויאמר *Sakephgadol* 2. 4. 6. 9. ℣. 19. אתם ברע sic optime 1. CAP. VI, ℣. 4. הקימתי *Ki plene* 1. 2. 4. ℣. 6. אמר sic plerique sec. *Masoram* ad h. l. sed *Munach* habet 3. & *Berol.* sic fu. 4. לבני per *Munach* 4.

7 ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם
כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות
8 מצרים׃ והבאתי אתכם אל־הארץ אשר נשאתי את־
ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה
9 לכם מורשה אני יהוה׃ וידבר משה כן אל־בני ישראל
ולא שמעו אל־משה מקצר רוח ומעבדה קשה׃

פ

י 11 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ בא דבר אל־פרעה מלך
12 מצרים וישלח את־בני־ישראל מארצו׃ וידבר משה
לפני יהוה לאמר הן בני־ישראל לא־שמעו אלי ואיך
ישמעני פרעה ואני ערל שפתים׃ פ
13 וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן ויצום אל־בני ישראל
ואל־פרעה מלך מצרים להוציא את־בני־ישראל
14 מארץ מצרים׃ ס אלה ראשי בית־
אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוא חצרן
טו וכרמי אלה משפחת ראובן׃ ובני שמעון ימואל וימין
ואהד ויכין וצחר ושאול בן־הכנענית אלה משפחת
16 שמעון׃ ואלה שמות בני־לוי לתלדתם גרשון וקהת
17 ומררי ושני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה׃ בני
18 גרשון לבני ושמעי למשפחתם׃ ובני קהת עמרם
ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלשים
19 ומאת שנה׃ ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת
כ הלוי לתלדתם׃ ויקח עמרם את־יוכבד דדתו לו
לאשה ותלד לו את־אהרן ואת־משה ושני חיי עמרם
21 שבע ושלשים ומאת שנה׃ ובני יצהר קרח ונפג
22 23 וזכרי׃ ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי׃ ויקח
אהרן את־אלישבע בת־עמינדב אחות נחשון לו
לאשה ותלד לו את־נדב ואת־אביהוא את־אלעזר

ואת G א ז

Moses denuo mittitur ad Pharaonem.

Genealogia Rubenis, Simeonis & Leui, ex cuius posteris Moses & Aaron.

ỽ. 23. u) ὁ. Ἐλισαβέθ. Luc. 1, 5. 36. x) Principis tribus Iudæ. Num. 7, 12. y) c. 24, 1. Leu. 10, 1. seqq.

ỽ. 7. y) Leu. 26, 12. 2 Cor. 6, 16. z) ỽ. 2. 6. Ez. 30, 19.

ỽ. 8. a) i.e. sublata manu iuraui. Gen. 14, 22. Deut. 32, 40. Ez. 20, 28. *Onk. Ion.* quam *iuramento* promisi per Verbum meum. Sic *Arabes.* b) *possessionem hereditariam.* Ez. 11, 15. c) *Ar. P.* add. *præstabo hoc.*

ỽ. 9. d) *præ angore animi* & impatientia. cf. c. 14, 12. & vide Num. 21, 4. Iud. 10, 16. Iob. 21, 4. Prou. 14, 29. ὁ. ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. 1 Theff. 5, 14.

ỽ. 12. e) vide ỽ. 9. f) *labiis incircumcisus.* ỽ. 30. cf. c. 4, 10. *Onk. Ion.* difficulter loquor. *Syr.* balbutiens est lingua mea. sic ỽ. 30.

ỽ. 13. g) *ideo rursus locutus est*, nec ab opere suo destitit.

ỽ. 14. h) ὁ. ἀρχηγοί. Ebr. 2, 10. Dicta sunt hæc, cum, vt adpareat, vnde nati sint isti, per quos ingens hoc negotium Deus perfecit, tum etiam vt liqueret vocatio Mosis ad munus propheticum, & Aaronis ad Sacerdotium. i) q.d. vt ab eo, ceu primogenito, incipiamus, &c. vid. Gen. 46, 9. c. 49, 3.

ỽ. 15. k) ὁ. αἱ πατριαί. ỽ. 17. Luc. 2, 4. Eph. 3, 15. l) de quibus tamen, & reliquis Israelitis, alibi dictum est. Vide Gen. 46, 10. & cf., c. 49, 5.

ỽ. 16. m) Num. 3, 17. n) ὁ. κατὰ συγγενείας. Luc. 1, 61.

ỽ. 17. o) Num. 3, 18. 1 Par. 6, 2.

ỽ. 18. p) ỽ. 22. Leu. 10, 4.

ỽ. 20. q) ỽ. 18. c. 2, 1. seqq. r) *amitam.* Vide Num. 26, 59. *Onk.* sororem patris sui. At ὁ. θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. *Schmid.* consobrinam suam. s) Num. 3, 1. seqq.

ỽ. 21. t) ỽ. 24. Num. 16, 1.

ỽ. 23.

ỽ. 7. כי *Makkeph* & *Meth.* 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 7. b. ỽ. 10. לאמר *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 13. 15. 19. at *dageschatum* illud perpetuo requirit *O. T.* excepto vnico loco Num. 32, 25. vbi est *raphatum* propter præcedentem distinctiuum *Tiphcha.* ỽ. 14. חצרון *plene* 1. 2. 4. & *Hal.* ỽ. 16. גרשון per *Merca* 3. ỽ. 17. Pro למשפחתם 2. habet לתלדתם. ỽ. 19. מחלי per *Chatephpatach* præc. *Metheg* 3. 11. 12. 13. 14. 15. ỽ. 23. נחשון *Chatephpat.* præc. *Meth.* plurimi; sed *Schua simplex* hab. 1. 2. 4. 17. & *Berol.* ואת אלעזר cum *Vau* præfixo 3. & *Hal.* sic su. 1. & 4. contra *Masoram* 4. & *Erffurtensem.*

24 וְאֶת־אִיתָמָר׃ וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי׃ וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת כה
פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי
26 אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר
אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
27 עַל־צִבְאֹתָם׃ הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃
28 וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס
29 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃
ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ
יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ פ

Cap. VII. Tandem Moses & Aaron diuinitus confirmati,

ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה
2 וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃ אַתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר
אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
3 יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי
4 אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְלֹא־יִשְׁמַע
אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־
צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים
ה גְּדֹלִים׃ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־
6 מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה

Vocationi parent.

7 וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ׃ וּמֹשֶׁה בֶּן־
שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם
אֶל־פַּרְעֹה׃ פ
8 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ כִּי יְדַבֵּר
9 אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־
אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין׃
י וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה

℣. 25. z) qui patri in summi Sacerdotis officio successit. Nũ. 20, 25. seqq. a) de quo vid. Num. 25, 7. seqq. b) i. e. *Patriarchae.* Vide pleniorem constructionem ℣. 14.

℣. 26. c) c. 3, 10. c. 4, 27. &c.

℣. 28. d) *quo* locutus est. Ellipsis, vt c. 4, 13. Hos. 1, 2.

℣. 29. e) c. 3, 10. seqq.

℣. 30. f) ℣. 12. cf. c. 4, 10.

Cap. VII, ℣. 1. g) *vice* Dei. c. 4, 16. c. 22, 7. ὁ. θεόν. cf. 1 Cor. 8, 5. *Ar. P.* Dominum in negotio Pharaonis. *Onk.* Principem. *Ion.* timendum, ac si Deus ipsius esses. h) *internuncius, interpres* (sic *Onk.* & *Arabes*) ex mandato tuo loquetur. *M. I.* c. 4, 15. seqq. ὁ. προφήτης. 1 Cor. 14, 3. Tu meas, ille autem tuas partes obibit.

℣. 3. i) vide c. 4, 21. k) ὁ. σημεῖα καὶ τέρατα. Hebr. 2, 4.

℣. 4. l) *agmina mea.* c. 6, 26. c. 12, 41. m) c. 6, 6.

℣. 5. n) ℣. 17. c. 8, 18. o) c. 6, 6. c. 3, 20. p) *Ar. P.* potentiam meam. *Ion.* plagam potẽtiæ manus meæ.

℣. 7. q) cf. c. 2, 11. Act. 7, 23. 30.

℣. 9. r) 1 Reg. 13, 3. cf. Ioh. 6, 30. s) ὁ. δράκων. Synonymum נחש c. 4, 3.

℣. 25. פנחס *defectiue* 2. 7. 8. 10--16. & 19. ℣. 27. המדברים sine *Metheg B. Ascher.* ℣. 29. Nouam *sectiunculam*, quæ h. l. haud satis commoda videri possit, miratur quoque *Aben Esra* in suo *Commentario*, neque tamen certi quid eam in rem definit; sed *R. Salomo* cum plerisque Interpretibus & Versionibus, neglecta hac intersectione, versum 28. cum sequentibus connectit. Ad antecedentia autem (si ita lubet) in hunc sensum forte referri posset: *Idque* (vt loquerentur Moses & Aharon ad Pharaonem ℣. 27.) *factum est die, quo adloquutus est* &c. ℣. 29. *Loquutus enim erat Dominus* &c. collato ℣. 10. seq. Ceterum simile istiusmodi sectionis exemplum obseruauit *Aben Esra* Deut. 2, 16. CAP. VII, ℣. 3. והרבתי *def.* 1. 2. 4. 6. 9. contra *Mas.* 3. ℣. 5. בני *Merca* 3. 8. 9. & vna cum *Makk.* 6. sed solum *Makk.* poscit *O. T.* f. 8. 2.

יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו
11 וַיְהִי לְתַנִּין׃ וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים
12 וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן׃ וַיַּשְׁלִיכוּ
אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־
13 מַטֹּתָם׃ וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
14 דִּבֶּר יְהוָה׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד
טו לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃ לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר
הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר
16 וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדֶךָ׃ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
17 וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃ כֹּה אָמַר
יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה בַּמַּטֶּה
18 אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהֶפְכוּ לְדָם׃ וְהַדָּגָה
אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת
19 מַיִם מִן־הַיְאֹר׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר
אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־
נַהֲרֹתָם ׀ עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה
מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֵצִים
כ וּבָאֲבָנִים׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה
וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם׃
21 וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ
מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ
22 מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־
23 פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיִּפֶן
24 פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת׃ וַיַּחְפְּרוּ
כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ
כה לִשְׁתֹּת מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃ וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי

הַכּוֹת

Miraculum serpentis edunt;

cui succedit alterum, plaga prima *sanguinis.*

℣. 10. t) c. 9, 20. *Syr.* nobilibus eius.

℣. 11. u) ὁ. Φαρμακοὺς. Apoc. 22, 15. x) cf. Deut. 13, 2. seqq. Matth. 24, 24. Luc. 21, 15. 2 Thess. 2, 9. Apoc. 13, 13. seqq. y) *Ion.* addit nomina ipsorum: *Iannes & Iambres.* cf. 2 Tim. 3, 8. z) ℣. 22. Gen. 41, 8. a) *incantationibus.* ℣. 22.

℣. 12. b) *sed deglutiuit;* manifesto signo potentioris Numinis. cf. c. 8, 14. 15. c. 9, 11. Luc. 11, 22.

℣. 13. c) *& tamen obfirmauit se.* ὁ. κατίσχυσεν. cf. ℣. 22. c. 8, 11. 15. 28. c. 9, 7. 34. 35. de Deo Iudice c. 9, 12. d) *prædixerat.* c. 4, 21.

℣. 15. e) c. 8, 16. f) exspecta eum. c. 5, 20. g) ὁ. τὴν σφαῖραν Matth. 18, 3.

℣. 16. h) *vt me colant.* ℣. 26. c. 8, 16. & festum mihi celebrent. c. 5, 1.

℣. 17. i) Vide ℣. 5. c. 6, 2. 3. k) ℣. 19. seqq. c. 4, 9. Ps. 78, 44. Ps. 105, 29. Apoc. 8, 8. c. 11, 6. c. 16, 3. 4.

℣. 18. l) *& putrescet, fœtebit.* ℣. 21. c. 16, 20. m) cf. ℣. 21. 24. Es. 1, 14.

℣. 19. n) Gen. 1, 10. Es. 22, 11. o) *in ligneis & lapideis* vasis. Meton. sic *Onk.* & *Ion.*

℣. 20. p) c. 17, 5.

℣. 22. q) nempe post septiduum, & restitutam aquam.

℣. 23. r) ℣. 11. c. 8, 3. *Ion.* add. & conuerterunt de aquis (terræ) Goten in sanguinem. s) *obfirmauit se,* vel, *durum & obstinatum fuit.* ℣. 13.

℣. 23. t) *auertit se* Pharao. c. 10, 6.

℣. 25. u) Gen. 29, 21. 27.

℣. 14. *Sectiunculam* h. l. non habent 2. 15. 16. ℣. 16. אֵלָיו per *Sakephk.* 7. 8. 10--16. & 19. at *Rbhia* probat *O. T.* f. 8. a. ex libris *Hispp.* ℣. 17. כִּי אֲנִי sic transpos. 1. ℣. 18. לִשְׁתֹּת defect. 4. 7. 8. 10. 12. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* ℣. 19. קַח *Makk.* 1. 2. וּנְטֵה per *Munach* 3. 4. ℣. 21. לִשְׁתֹּת defectiue 2. 3. 4. & *Hal.* sed contra *Masoram.* ℣. 22. לֵב ita cum *Metheg* analogice 1. at *Segol* sub *Lamed* habet 10. ℣. 24. וַיַּחְפְּרוּ *Iod* cum *Metheg* plurimi; at sine eo 1. 2. 3. 4. & 14. לִשְׁתֹּת defect. 4. sic sec. 1. sec. suam *Masoram*, sed præter *Masor.* impressam ad Gen. 24, 19.

הכות־יהוה את־היאר׃ פ

Secunda *ranarum prædicta,*

26 ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה ואמרת אליו כה
27 אמר יהוה שלח את־עמי ויעבדני׃ ואם־מאן אתה
לשלח הנה אנכי נגף את־כל־גבולך בצפרדעים׃
28 ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר
משכבך ועל־מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך
29 ובמשארותיך׃ ובכה ובעמך ובכל־עבדיך יעלו
ח הצפרדעים׃ ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־אהרן
נטה את־ידך במטך על־הנהרת על־היארים ועל־
2 האגמים והעל את־הצפרדעים על־ארץ מצרים׃ ויט
אהרן את־ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס
3 את־ארץ מצרים׃ ויעשו־כן החרטמים בלטיהם ויעלו
4 את־הצפרדעים על־ארץ מצרים׃ ויקרא פרעה
למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל־יהוה ויסר
הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את־העם ויזבחו
ליהוה׃ ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי ה
אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך
6 ומבתיך רק ביאר תשארנה׃ ויאמר למחר ויאמר
7 כדברך למען תדע כי־אין כיהוה אלהינו׃ וסרו
הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק ביאר
8 תשארנה׃ ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה
אל־יהוה על־דבר הצפרדעים אשר־שם לפרעה׃
9 ויעש יהוה כדבר משה וימתו הצפרדעים מן־הבתים
מן־החצרת ומן־השדת׃ ויצברו אתם חמרם חמרם י
11 ותבאש הארץ׃ וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד
את־לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה׃ ס
12 ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־אהרן נטה
את־מטך והך את־עפר הארץ והיה לכנם בכל־ארץ
מצרים

Cap. VIII. *& diuinitus immissa.*

Tertia *pediculorum.*

x) *Ion. add. & postea sanauit Verbum Domini fluuium.*

℣. 27. y) i. e. omnem regionem intra fines regni tui. z) *ranis.* Pf. 78, 46. Pf. 105, 30.

℣. 28. a) Gen. 1, 20. b) ὁ. βατράχους. Apoc. 16, 13. c) ingenti copia, & maxima vestra cum molestia. d) *mactras.* (4) c. 12, 34.

℣. 29. e) *in temetipsum quoque.* ה emphat. c. 8, 4.

Cap. VIII, ℣. 1. f) *cum virga tua.* ℣. 13. g) *& ascendere fac.* c. 33, 12.

℣. 3. h) *incantationibus suis.* ℣. 14. c. 7, 22.

℣. 4. i) *supplicate.* ℣. 5. Gen. 25, 21. k) *tum omnino dimittam.* ה Parag.

℣. 5. l) *gloriare* nunc. Hithp. (7) Iud. 7, 2. Ef. 10, 15. m) Pf. 105, 30.

℣. 6. n) fc. *fiet.* Gen. 44, 10. o) *quod nullus* Deus *fit.* c. 9, 14. Pf. 68, 8. ὁ. ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος. 1 Cor. 8, 5. 6.

℣. 8. p) i. e. *propter.* Gen. 12, 17. c. 20, 11. 2 Sam. 18, 5. q) *constituerat* fc. tempus. c. 9, 5. al. *quas* ranas *immiserat* Deus *Pharaoni.*

℣. 10. r) *coacervarunt.* Gen. 41, 35. f) *aceruatim,* plures aceruos. Iud. 15, 16. cf. Gen. 14, 10.

℣. 11. t) *Cum autem videret.* u) *respiratio.* (2) Thren. 3, 56. ὁ. ἀνάψυξις. Act. 3, 19. x) *aggrauando* fc. aggrauauit. ℣. 15. cf. Rom. 2, 4. 5. y) c. 7, 13. c. 9, 12.

℣. 12. z) *in pediculos.* (4) ℣. 13. 14. Pf. 105, 31.

℣. 26. Cum hoc versiculo Cap. VIII. incipiunt *6. 9. 11. 13. 14. 15. 16. & 19.* ℣. 27. בצפרדעים *Tsade* per *Dagesch* 3. 10. 12. 13. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 8. a. & *M. I.* ad c. 8, 1. Sic etiam ℣. 29. item c. 8, 1. 3. 5. 7. 8. *Tsade dageschatum* complures habent, sed repugnantibus itidem *O. T.* & *M. I.* CAP. VIII, ℣. 1. Spatium *sectiunculæ* ac quidem *Petuchæ* præmittunt 2. 4. *Setumæ* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 19. Sic est in codice *Hillelianо* atque impressis *Maimonidis* exemplaribus; at illud abest cum in reliquis nostris, tum in omnibus libris, & MSto *Maimonide,* quos inspexit *R. Menachem* in *O. T.* ועל היארים cum præf. *Vau* 3. & *Hal.* contra *Masor.* ℣. 2. הצפרדע ita 7. 8. 11. contra *Mas.* item *M. I.* & *O. T.* ex *Kimchii Michlol.* ℣. 5. ומבתיך *Beth* cum *Meth.* h. l. ac ℣. 9. 17. habet 4. ℣. 12. Pro מטך habet ידך 1.

13 מצרים׃ ויעשו־כן ויט אהרן את־ידו במטהו ויך את־
עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל־עפר
14 הארץ היה כנים בכל־ארץ מצרים׃ ויעשו־כן
החרטמים בלטיהם להוציא את־הכנים ולא יכלו
טו ותהי הכנם באדם ובבהמה׃ ויאמרו החרטמם אל־
פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק לב־פרעה ולא־שמע
16 אלהם כאשר דבר יהוה׃ ס ויאמר יהוה
אל־משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יוצא
המימה ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח עמי
17 ויעבדני׃ כי אם־אינך משלח את־עמי הנני משליח
בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את־הערב ומלאו בתי
מצרים את־הערב וגם האדמה אשר־הם עליה׃
18 והפליתי ביום ההוא את־ארץ גשן אשר עמי עמד
עליה לבלתי היות־שם ערב למען תדע כי אני יהוה
19 בקרב הארץ׃ ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר
כ יהיה האת הזה׃ ויעש יהוה כן ויבא ערב כבד ביתה
פרעה ובית עבדיו ובכל־ארץ מצרים תשחת הארץ
21 מפני הערב׃ ויקרא פרעה אל־משה ולאהרן ויאמר
22 לכו זבחו לאלהיכם בארץ׃ ויאמר משה לא נכון
לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח ליהוה אלהינו הן
23 נזבח את־תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו׃ דרך
שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו ליהוה אלהינו
24 כאשר יאמר אלינו׃ ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם
וזבחתם ליהוה אלהיכם במדבר רק הרחק לא־
כה תרחיקו ללכת העתירו בעדי׃ ויאמר משה הנה
אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל־יהוה וסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אל־יסף פרעה התל
26 לבלתי שלח את־העם לזבח ליהוה׃ ויצא משה

מעם

Quarta plaga colluuies insectorum.

℣. 13. a) *copia pediculorum.* (2) ℣. 14.
℣. 14. b) *Et fecerunt quidem sic*, nempe puluerem percutiendo. Vel, *conati sunt facere.* cf. Gen. 37, 21. c) vid. ℣. 3. d) Deo illos nunc & porro impediente.
℣. 15. e) *Hic Dei digitus*, seu potentia *est.* Ps. 8, 4. Luc. 11, 20. cf. supra c. 7, 12. & c. 9, 11. item 1 Sam. 6, 4. 6. *Ion.* non ex virtute potentiæ Mosis & Aaronis hoc est, sed plaga immissa a Domino. f) *& tamen obfirmatum fuit.* ℣. 11. 28. c. 7, 13. 22.
℣. 16. g) c. 7, 15. h) c. 7, 16. c. 9, 1.
℣. 17. i) ℣. 18. Ps. 78, 45. Ps. 105, 31. ὁ. κυνόμυιαν. *Caninas muscas*, quæ acerrime mordent, & animalibus, præsertim canibus, quos Aegyptii coluerunt, maxime infestæ sunt. Al. *colluuiem insectorum*, vel volatilium noxiorum. Sic *Iosephus* Lib. 2. c. 14. Sic etiam *Ion.* & *Arabes* hic & in seqq. cf. Sap. 11, 15. seqq.
℣. 18. k) mire *separabo, distinguam.* c. 9, 4. Ps. 4, 4. ὁ. παραδοξάσω. cf. Luc. 5, 26. l) c. 7, 5. *Ar. P.* add. *dominans.*
℣. 19. m) *liberationem.* Ps. 111, 9. ὁ. διαστολήν. Rom. 3, 22.
℣. 20. n) Ps. 78, 45. Sap. 16, 9. o) *densa, grauis, plurima.* c. 10, 14.
℣. 21. p) *Ion.* in hac terra.
℣. 22. q) *conueniens*, l. *ita constitutum, consultum est.* c. 34, 2. r) *abominationem*, i. e. victimas, quas mactare horrent Aegyptii. Gen. 43, 32. *boues sc. oues & capras*, quas illi colunt, & inuiolabiles habent. Videantur auctores: *Diod. Sic. Herodotus, Athenæus*, & *Plutarchus* de Iside. *Onk.* nam iumentū, quod Aegyptii colunt, de eo nos sumimus ad sacrificandum coram Domino. s) *ecce! si palam sacrificabimus.* c. 3, 13. t) *Onk.* iumentum Aegyptiorum, quod timent. *Syr.* Deos Aegyptiorum. u) *annon?* Ez. 16, 43.
℣. 24. x) *ne longius abeatis.* Gen. 44, 4. ne scil. aufugiatis. c. 1, 10. y) ℣. 4. 5. 25. cf. Act. 8, 24.
℣. 25. z) *illudere.* Gen. 31, 7.

℣. 13. במטהו *Beth* cum *Dagesch* 1. 2. 3. 7. 8. quia præcedens *Mahpach* fungitur h. l. distinguendi officio. Sed vide, quæ de tali *Dagesch leni* ad Gen. 39, 19. notauimus. כנים *nim defectiue* 3. 4. secund. *Masor.* 1. & *Erff.* ad ℣. 12. ℣. 15. החרטמים *plene* 10. 14. 19. fu. 3. contra *O. T.* f. 8. a. & *Mas.* h. l. ac Exod. 9, 11. לב ita cum *Meth.* 1. 3. ℣. 17. ובבתיך & בתי ita 2. ac 4. fere perpetuo inter *Kamets* & *Dagesch forte* interponunt *Metheg*, ne *Kamets* pro *Chateph* seu *O breui* habeatur. ℣. 18. והפלתי *defect.* 1. cum sua *Mas.* ל וכתי כן; cui tamen contraria est *Mas.* 4. 7. 8. & *Erff.* ערוב plene 1. 2.

27 מעם פרעה ויעתר אל־יהוה׃ ויעש יהוה כדבר משה
ויסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו לא נשאר אחד׃
28 ויכבד פרעה את־לבו גם בפעם הזאת ולא שלח את־
העם׃ פ

Cap. IX. *Sequitur* quinta, *pestis pecorum.*

ט ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה ודברת אליו
כה־אמר יהוה אלהי העברים שלח את־עמי ויעבדני׃
2 כי אם־מאן אתה לשלח ועודך מחזיק בם׃ הנה
3 יד־יהוה הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמרים
4 בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד׃ והפלה
יהוה בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות
5 מכל־לבני ישראל דבר׃ וישם יהוה מועד לאמר
6 מחר יעשה יהוה הדבר הזה בארץ׃ ויעש יהוה את־
הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים וממקנה
7 בני־ישראל לא־מת אחד׃ וישלח פרעה והנה לא־
מת ממקנה ישראל עד־אחד ויכבד לב פרעה ולא
שלח את־העם׃ פ

Sexta, *Ulcerum.*

8 ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן קחו לכם מלא
חפניכם פיח כבשן וזרקו משה השמימה לעיני
9 פרעה׃ והיה לאבק על כל־ארץ מצרים והיה על־
האדם ועל־הבהמה לשחין פרח אבעבעת בכל־
10 ארץ מצרים׃ ויקחו את־פיח הכבשן ויעמדו לפני
פרעה ויזרק אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבעת
11 פרח באדם ובבהמה׃ ולא־יכלו החרטמים לעמד
לפני משה מפני השחין כי־היה השחין בחרטמם
12 ובכל־מצרים׃ ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא שמע
אלהם כאשר דבר יהוה אל־משה׃

Septima, *grandinis,*

13 ס ויאמר יהוה אל־משה השכם בבקר
והתיצב לפני פרעה ואמרת אליו כה־אמר יהוה
אלהי

℣. 27. a) *sc. de istis insectis.* ὁ. οὐ κατελείφθη οὐδεμία sc. κυνόμυια.
℣. 28. b) *sed tamen obfirmauit se.* ℣. 11. 15. c. 7, 13. 22.

Cap. IX. ℣. 1. c) ℣. 13. c. 7, 16.

℣. 3. d) *Arabes* tribulatio Dei. e) *futura est,* erit contra pecus tuum. f) *pestilentia.* ὁ. θάνατος. Apoc. 6, 8.
℣. 4. g) *sed mire discriminabit.* c. 8, 18. h) *quidquam.* c. 5, 11.
℣. 5. i) c. 8, 8.
℣. 6. k) *omne pecus,* quod in agris erat. ℣. 3. l) cf. Ps. 78, 49.
℣. 7. m) *Ion.* addit: *aliquos, ad videndum.* n) *& tamen aggrauauit se.* c. 7, 13.

℣. 8. o) *fauilla.* (2) ℣. 10. p) *fornacis.* (4) c. 19, 18. Gen. 19, 28. q) *versus cælum,* in aerem. ℣. 10. Ios. 8, 20. Iob. 2, 12.
℣. 9. r) *vlcus,* vel *inflammationem.* Deu. 28, 27. ὁ. ἕλκη. cf. Apoc. 16, 2. 11. s) *efflorescens, erumpens.* Leu. 13, 42. 57. t) *pustulis.* (2) ℣. 10.
℣. 11. u) *ita ut nec potuerint etiam.* x) cf. c. 7, 12.

℣. 12. y) tantis miraculis apud pertinacissimum animum obsequium non impetrauit, sed magis etiam ipsum obfirmauit. Vide Ier. 5, 14. 2 Cor. 2, 16. & hic c. 4, 21. c. 10, 1. 20. 27. c. 11, 10. c. 14, 4. z) c. 8, 11.

℣. 27. הערב ita cum *Munach* 1. 2. 4. & *Berol.* sed *Metheg* habent reliqui. CAP. IX, ℣. 3. ובגמלים cum præfixo *Vau* 3. ℣. 4. יהוה per *Rbhia* 1. 2. 3. 4. 6. 9. sed *Sakeph* commodius est. ℣. 5. וישם יהוה מועד ita 2. & 4. multo quidem aptius, si secundum nostram interpungendi rationem verba spectes; sed hæc perpetua fere in sacro codice anomalia est, vt Infinitiuus לאמר cum præcedenti voce per accentus coniungatur. מחר per *Grascham* 6. 9. ℣. 6. ממחרת *Mem* posterius sine *Munach* 1. (qui eius loco habet *Metheg*) & 3. sic libri *Hispp.* in *O. T.* f. 8. 2.

14 אלהי העברים שלח את־עמי ויעבדני: כי בפעם הזאת *tonitruum & fulminum.*
אני שלח את־כל־מגפתי אל־לבך ובעבדיך ובעמך
טו בעבור תדע כי אין כמני בכל־הארץ: כי עתה שלחתי
את־ידי ואך אותך ואת־עמך בדבר ותכחד מן־
16 הארץ: ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך
17 את־כחי ולמען ספר שמי בכל־הארץ: עודך מסתולל
18 בעמי לבלתי שלחם: הנני ממטיר כעת מחר ברד
כבד מאד אשר לא־היה כמהו במצרים למן־היום
19 הוסדה ועד־עתה: ועתה שלח העז את־מקנך ואת
כל־אשר לך בשדה כל־האדם והבהמה אשר־ימצא
בשדה ולא יאסף הביתה וירד עלהם הברד ומתו:
כ הירא את־דבר יהוה מעבדי פרעה הניס את־עבדיו
21 ואת־מקנהו אל־הבתים: ואשר לא־שם לבו אל־
דבר יהוה ויעזב את־עבדיו ואת־מקנהו בשדה:

פ

22 ויאמר יהוה אל־משה נטה את־ידך על־השמים ויהי
ברד בכל־ארץ מצרים על־האדם ועל־הבהמה ועל
23 כל־עשב השדה בארץ מצרים: ויט משה את־מטהו
על־השמים ויהוה נתן קלת וברד ותהלך־אש ארצה
24 וימטר יהוה ברד על־ארץ מצרים: ויהי ברד ואש
מתלקחת בתוך הברד כבד מאד אשר לא־היה
כה כמהו בכל־ארץ מצרים מאז היתה לגוי: ויך הברד
בכל־ארץ מצרים את כל־אשר בשדה מאדם ועד־
בהמה ואת כל־עשב השדה הכה הברד ואת־כל־
26 עץ השדה שבר: רק בארץ גשן אשר־שם בני ישראל
27 לא היה ברד: וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן
ויאמר אלהם חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי
28 הרשעים: העתירו אל־יהוה ורב מהית קלת אלהים
וברד

G 4 ד ז

℣. 13. a) ℣. 1. c. 10, 3. ℣. 14. b) *mittere poteram.* sic ℣. 15. c) vt durum illud cor tuum percuterent. Vid. ℣. 7. c. 8, 28. &c. d) c. 8, 6.

℣. 15. e) *Si enim nunc porro extendissem deletus esses. Ar. P.* Quoniam si ego permisissem potentiæ meæ, sane interfecissem te. &c.

℣. 16. f) *superesse te volui.* Vid. c. 21, 21. 1 Reg. 15, 4. *Onk. Ion. Syr.* conseruaui te. g) *ostenderem tibi.* Ez. 40, 4 & sic in te aliis demonstrarem. *o.* ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοί. Sic Rom. 9, 17. h) *vt annuncietur.* cf. c. 10, 2. i) Ios. 9, 9. 1 Sam. 6, 6.

℣. 17. k) *extollis te,* qs. aggerem te opponis. *Hithp.* (1) cf. Prou. 4, 8. Iob. 10, 12.

℣. 18. l) *hoc tempore,* vel *circa hoc tempus, cras.* 1 Sam. 9, 16. accurate prædicitur tempus, ne casu id accidisse putaret. m) cf. Ios. 10, 11. Apoc. 8, 7. c. 11, 19. c. 16, 21. n) *quo fundata,* & coli cœpta *est.* cf. ℣. 24.

℣. 19. o) *congrega.* Ier. 6, 1. p) vide ℣. 22. 25. q) Gen. 29, 7.

℣. 20. r) *fugere fecit.* Iud. 6, 11.

℣. 21. s) *non curauit.* Es. 57, 1. Iob. 1, 8. t) *is reliquit etiam.* Pertinaciores Aegyptii fidem Mosi derogasse videntur, quia iis ignotæ erant eiusmodi tempestates, cum ne plueret quidem in Aegypto, præsertim superiore. Nam in inferiore quandoque pluere, ex itinerariis nobis constat. *Clericus.*

℣. 22. u) ℣. 19. 25. Ios. 10, 11. Ps. 18, 14.

℣. 23. x) *edidit voces,* s. *tonitrua.* c. 19, 16. Ps. 18, 14. y) Ps. 73, 9. *o.* διέτρεχε, *frequens iuit.* z) Ps. 78, 47. 48. Ps. 105, 32, 33. Apoc. 8, 7.

℣. 24. a) *intercipiens se.* πὲριστῆς, *igneus turbo*, de quo *Seneca* Nat. Quæst. l. 5. c. 13. cf. Ez. 1, 4. Sap. 16, 16. 17.

℣. 27. b) c. 10, 16. 1 Sam. 15, 24. Matth. 27, 4.

℣. 28. c) *vt satis sit,* ne sint amplius. Gen. 45, 28. Num. 16, 3. 7.

℣. 13. ויעבדני *Daleth* per *Tsere* tanquam punctum *Numeri singularis* 3. h. l. & c. 10, 3. ℣. 14. כי־אין ita per *Makk.* 1. 6. 9. כמוני *plene* solus *Berol.* contra *Masoram* 3. ℣. 18. הנני *He* cum *Metheg* 17. 18. ׳, *Berol.* אשר per *Tlischagdola* solus *Berol.* ℣. 19. אשר ימצא *Darga* pro *Makk.* 1. fu. 4. ℣. 21 ואשר לא שם ita 1. at ואשר לא־שם 17. 18. & *Berol.* ℣. 23. ותהלך sic per *Makk.* 2. 17. 18. *Berol.* & *O. T.* f. 8. 2. at loco eius habent *Merca* in vltima reliqui. ℣. 24. אשר *Tlischa* 3. 17. 18. at per *Kadma* 7. 8. 10—16. 19. contra *Q. T.*

℣. 27,

29 וברד ואשלחה אתכם ולא תספון לעמד: ויאמר אליו
משה כצאתי את־העיר אפרש את־כפי אל־יהוה
הקלת יחדלון והברד לא יהיה־עוד למען תדע כי
ל ליהוה הארץ: ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון
31 מפני יהוה אלהים: והפשתה והשערה נכתה כי
32 השערה אביב והפשתה גבעל: והחטה והכסמת לא
33 נכו כי אפילת הנה: ויצא משה מעם פרעה את־העיר
ויפרש כפיו אל־יהוה ויחדלו הקלות והברד ומטר
34 לא־נתך ארצה: וירא פרעה כי־חדל המטר והברד
לה והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו: ויחזק לב
פרעה ולא שלח את־בני ישראל כאשר דבר יהוה
ביד־משה:

פ פ פ טו 15

Cap. X. Octaua *est plaga locustarum.*

י ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה כי־אני הכבדתי
את־לבו ואת־לב עבדיו למען שתי אתתי אלה
2 בקרבו: ולמען תספר באזני בנך ובן־בנך את אשר
התעללתי במצרים ואת־אתתי אשר־שמתי בם
3 וידעתם כי־אני יהוה: ויבא משה ואהרן אל־פרעה
ויאמרו אליו כה־אמר יהוה אלהי העברים עד־מתי
4 מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני: כי אם־מאן
אתה לשלח את־עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך:
ה וכסה את־עין הארץ ולא יוכל לראת את־הארץ
ואכל את־יתר הפלטה הנשארת לכם מן־הברד
6 ואכל את־כל־העץ הצמח לכם מן־השדה: ומלאו
בתיך ובתי כל־עבדיך ובתי כל־מצרים אשר לא־ראו
אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על־האדמה עד
7 היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: ויאמרו עבדי פרעה
אליו

d) flare, s. morari. sic *Onk. Ion. Syr.* cf. Gen. 45, 9.

℣. 29. *e) orabo extensis* ad cælum *manibus.* ℣. 33. cf. c. 17, 11. 1 Reg. 8, 22. 54. *f)* Ps. 24, 1. 1 Cor. 10, 26. 28.

℣. 30. *g) nondum.* c. 10, 7. Gen. 2, 5. 6. οὐδέπω.

℣. 31. *h) Ceterum linum.* Es. 42, 3. *i) cum spica recenti erat.* c. 13, 4. Leu. 2, 14. *k) culmus* cum folliculo. (1) ὁ. σπερματίζον.

℣. 32. *l) Zea.* (2) Es. 28, 25. *m) serotina,* (sic *Ion.* & *Syr.*) quæ post reliquas fruges ibi maturescunt. ὁ. ὄψιμα. Al. in herba tenera *latentia* adhuc, & sic minus *conspicua.* (1) cf. c. 10, 22.

℣. 33. *n) fusa est* amplius. 2 Sam. 21, 10.

℣. 35. *obfirmauit, inquam, sc.* ℣. 7. *p)* i. e. *per* Mosen. c. 4, 13. Hag. 1, 1. Mal. 1, 1.

Caput X, ℣. 1. *q)* vide c. 4, 21. c. 9, 12. 34. c. 11, 10.

℣. 2. *r) Ar. P.* quam duriter tractaverim Aegyptios. cf. 1 Sam. 6, 6. c. 31, 4.

℣. 3. *s) Onk. Ion.* humiliare te. Gen. 16, 9. ὁ. ἐντραπῆναι. Matth. 21, 37. *t)* c. 9, 2. 13.

℣. 4. *u)* ℣. 12. 13. 19. ὁ. ἀκρίδα. Matth. 3, 4. Apoc. 9, 3.

℣. 5. *x) superficiem. Ion.* adspectum. Sed *Onk.* oculum solis terræ. sic *Abarban.* ℣. 15. Num. 22, 5. 11. *y) Syr.* add. *homo.*

℣. 6. *z) quales* & *quot.* Dan. 9, 12. *a)* c. 7, 23.

℣. 7. *b)* sc. aliqui prudentiores & æquiores. Vid. c. 9, 20.

℣. 29. הקלות *loth defectiue fecit* 2. sic fu. 4. contra *Mas.* לא יהיה vtrumque per *Makkeph* 1. ℣. 33. הקלות *loth defect.* 3. *Hal.* 10. fu. 4. CAP. X, ℣. 1. כי per *Munach* 1. at in marg. refert nostram lectionem. ℣. 3. לענות *plene* 2. 3. fe. 4. contra *Masoram* 1. 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 4. בגבולך *plene* per *Vau* 2. 4. contra *Mas.* 7. 8. ℣. 6. אשר per *Tlischagdola* 3. האדמה. *Metheg* loco *Munach* 1. 2. 4. 6. 9.

אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים
וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה
8 מִצְרָיִם׃ וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי
9 הַהֹלְכִים׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ
י וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־
11 טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים
וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם
12 מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
13 הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלָּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃
14 וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל
מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ
טו וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃ וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ
הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ
אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
16 הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה
17 וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃ וְעַתָּה *Pœnitentia Pharaonis hypocritica.*
שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
18 וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה׃ וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה
19 וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סּוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד
כ בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

ויאמר G 5 ז ה

℣. 7. c) *in laqueum*, quo ipsi capiamur. c. 23, 33. Eccl. 8, 14. d) *an nondum agnoscis, quod perierit ferme?* Aq. ἆρα οὔπω οἶδας; c. 9, 30.
℣. 8. e) *reductus igitur est*, redire iussus est. Gen. 42, 28. f) *Quinam vero, & qui abeuntes?* cf. 2 Reg. 9, 32.
℣. 9. g) c. 5, 1.
℣. 10. h) *ita fit!* ironica imprecatio. *Abend.* i) seditionem molimini, vel fugam.
℣. 11. k) *Syr.* otium, quietem. l) imperson. ὁ. ἐξέβαλον δὲ.
℣. 12. m) *pro locustis* adducendis. ℣. 4. 13. 19. *Onk.* vt veniat locusta. n) c. 9, 22.
℣. 13. o) *adduxit.* Gen. 31, 18. p) *cum mane factum esset* (c. 19, 16.) ventus ille orientalis attulit locustas.
℣. 14. q) Ps. 105, 34. r) *& quieuerunt.* Gen. 8, 4. s) *multa.* c. 8, 20. t) in Aegypto; at in terra Israelis Ioel. 1, 4. Vel est locutio prouerbialis de eo, quod rarissimum, & cuius memoria non est. cf. c. 11, 6. 2 Reg. 18, 5. c. 23, 25.
℣. 15. u) *oculum*, superficiem. ℣. 5. x) Ioel. 2, 2.
℣. 16. y) c. 9, 27. ὁ. καὶ εἰς ὑμᾶς. Luc. 15, 18.
℣. 17. a) *condona.* Gen. 50, 17. b) cf. 2 Reg. 4, 40.
℣. 19. c) *ventum maris* sc. mediterranei. d) *& defixit eam.* Gen. 31, 25. Iud. 3, 21. *Onk. Ion. Syr.* & proiecit eam. e) *in mare algæ* seu *algosum*, quod in fundo refertum sit alga. ὁ. τὴν ἐρυθρὰν, i. e. *rubrum* vel potius *Idumæum*, הַיָּם הָאֲדוֹמִי *M. I.* in Ps. 72. ab *Edom.* s. *Idumæa* sic dictum.
℣. 20. f) ℣. 27. c. 9, 12.

℣. 7. הָאֲנָשִׁים *Munach* loco *Meth.* solus *Berol.* ℣. 9. וּבִזְקֵנֵינוּ *plene* cum *Iod* 1. 3. *Hal.* 17. 18. & *Berol.* cum quibus faciunt *Aegyptiaci, Hierosolymitani, Hillelianus,* omnesque *Hispp.* Item *R. Meir Halleui* in O. T. f. 8. 2. at reliqui nostri habent *defect.* cum *Masora* 7. & 8. וּבִבְנוֹתֵנוּ *no def.* 1. 3. 4. *Hal.* & 6. contra *Mas.* 2. 7. 8. & *Erf.* ℣. 11. כֵן *Grafchaim* 7. 8. 10. 12. 14. 16. 19. מְבַקְשִׁים *Kuph* cum *Dagesch* 6. 9. 10--16. 19. contra O. T. ℣. 14. הָיָה *milra* 1. 3. 11. 12. 16. contra O. T. לֹא יִהְיֶה ita omnes, præter 3. & *Berol.* qui vtrumque per *Makk.* habent. כֵן sine *Dagesch* 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 18. 19. at 2. vtrumque habet & *Dagesch* & *Raphe*; sed solum *Dagesch* reliqui sec. O. T. ℣. 16. Pro לִקְרֹא 1. *Bab.* וַיִּקְרָא ℣. 19. יְהוָה cum *Psik* 2. סוּף sine *Dagesch* 6. 7. 9. 17. 18.

Nona, plaga tenebrarum.

21 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ
22 עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־
הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת
23 יָמִים׃ לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
24 אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם׃ וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג
גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן
26 בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ וְגַם־מִקְנֵנוּ
יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־
27 בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
28 לְשַׁלְּחָם׃ וַיֹּאמֶר־לוֹ פַרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־
29 תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ׃ פ

Cap. XI. Præparatio Israelitarum ad exitum, vasis pretiosis mutuo acceptis. Cædes primogenitorum Pharaoni nunciatur.

יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה
וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה
2 גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה׃ דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ
אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי
3 זָהָב׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה
4 וּבְעֵינֵי הָעָם׃ ס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה
כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם׃ וּמֵת כָּל־בְּכוֹר ה
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
6 הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ וְהָיְתָה
צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה
7 וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃ וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב
לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה

2 Sam. 5, 24. g) *quod discriminet.* c.8, 18. cf. Mal.3, 18.

ỳ. 21. g) cf. Apoc. 8, 12. c. 9, 2. c. 16, 10. h) *vt palpare cogantur in caligine.* Sic Hier. cf. Gen. 27, 12. 21. Deut. 28, 29. Ef. 59, 10. Iob. 5, 14. *Onk. Ion.* & *Ar. P.* derivant a rad. מוש & vertunt: *postquam recesserint* noctis tenebræ. cf. Ef. 21, 11.

ỳ. 22. i) *caligo obscuritatis*, i. e. densissimæ tenebræ. Sic *Ar. P.* k) ὁ. γνόφος. Ps. 78, 49. Ps. 105, 28. Sap. 17, 5. Hebr. 12, 18.

ỳ. 23. l) *e loco suo.* ita *Ion. Syr.* cf. c. 16, 29. Ios. 5, 8. ὁ. ἐκ τῆς κοίτης αὐτοῦ.

ỳ. 24. m) *subsistat* apud me, relinquatur. Gen. 33, 15. cf. c. 12, 32.

ỳ. 26. n) *vngula*, i. e. pecus. *Onk.* de eo quicquam. o) *Ar. P.* nescimus, quæ quantitas eius, quo præstabimus cultum &c.

ỳ. 29. p) Num. 27, 7. *Onk. Ion. Hier. Syr.* bene (pulchre) locutus es. ὁ. εἴρηκας. Matth. 26, 25. Ioh. 18, 37. q) cf. c. 11, 1-8. c. 12, 31.

CAP. XI, ỳ. 1. r) *dixerat enim* paulo ante. s) *vniuersitatem, vniuersos.* Gen. 18, 21. t) non tantum permittet, sed *abire iubebit etiam, & vrgebit vos.* c. 6, 1. c. 12, 39.

ỳ. 2. u) ὁ. add. κρυφῇ. Eph. 5, 12. x) ad vsum festi.

ỳ. 3. y) c. 3, 21. c. 12, 36.

ỳ. 4. z) *circa mediam.* (3) Ps. 119, 62. Iob. 34, 20. a) cf. c. 12, 12. 23. *Onk. Ion.* apparebo. *Ar. P.* ambulare faciam Angelum meum.

ỳ. 5. b) c. 12, 12. 29. Apoc. 2, 23. c) i. e. quæ molas trudit. cf. c. 12, 29. Ef. 47, 2. *Ion.* quæ minima est in Aegypto. d) *molas*, in pistrino. (5) Num. 11, 8.

ỳ. 6. e) c. 10, 14.

ỳ. 7. f) ne canis quidem linguam *mouebit.* *M. I.* Ios. 10, 21. 2 Sam.

ỳ. 23. במשבתם *mo defectiue* 1. 4. 7. 8. 10--16. 19. secund. *Masor.* 1. sed repugnante *Mas.* 2. *Erffurt.* & O. T. f. 8. a. ỳ. 25. בידינו *plene* 1. 3. ỳ. 28. ראותך *plene* 1. 3. fu. 4. contra *Masoram* 2. 4. 7. 8. & *Erffurt.* ỳ. 29. דברת per *Kamets* 2. 3. sed *Patach* requirit *Mas.* 7. 8. & *Erff.* CAP. XI, ỳ. 1. ואחרי־כן per *Tbhir* & cum præf. *Vau* 3. כשלחו per *Munach* loco *Kadma* 3. per solum *Sakephk.* 6. 7. 10. 11. 14. 15. per *Rbhia* 13. & 19. sed nostram lectionem probat O. T. כלה per *Rbhia* 3. ỳ. 7. תדעון *Metheg* loco *Munach* 1. 6, 9. 16.

8 יהוה בין מצרים ובין ישראל׃ וירדו כל־עבדיך אלה
אלי והשתחוו־לי לאמר צא אתה וכל־העם אשר־
ברגליך ואחרי־כן אצא ויצא מעם־פרעה בחרי־אף׃
9 ס ויאמר יהוה אל־משה לא־ישמע
אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים׃
י ומשה ואהרן עשו את־כל־המפתים האלה לפני
פרעה ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא־שלח את־בני
יב ישראל מארצו׃ ס ויאמר יהוה אל־משה Cap. XII.
2 ואל־אהרן בארץ מצרים לאמר׃ החדש הזה לכם
3 ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה׃ דברו
אל־כל־עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו
4 להם איש שה לבית־אבת שה לבית׃ ואם־ימעט הבית
מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל־ביתו
ה במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על־השה׃ שה
תמים זכר בן־שנה יהיה לכם מן־הכבשים ומן־העזים
6 תקחו׃ והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום
לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת־ישראל בין
7 הערבים׃ ולקחו מן־הדם ונתנו על־שתי המזוזת ועל־
8 המשקוף על הבתים אשר־יאכלו אתו בהם׃ ואכלו
את־הבשר בלילה הזה צלי־אש ומצות על־מררים
9 יאכלהו׃ אל־תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי
י אם־צלי־אש ראשו על־כרעיו ועל־קרבו׃ ולא־תותירו
ממנו עד־בקר והנתר ממנו עד־בקר באש תשרפו׃
11 וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם
ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא
12 ליהוה׃ ועברתי בארץ־מצרים בלילה הזה והכיתי
כל־בכור בארץ מצרים מאדם ועד־בהמה ובכל־
13 אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה׃ והיה הדם
לכם

Nouum anni sacri initium. Pascha instituitur & describitur variis ritibus & circumstantiis.

℣. 8. h) honoratissimi. c. 9, 20. c. 12, 30. i) c. 12, 31. 33. k) *cum pedibus tuis*, i.e. *post te, sub ductu tuo*. 2 Sam. 15, 17. 18. l) *in ardore iræ*. Ef. 7, 4.

℣. 9. m) *dixerat enim*. cohæret cum ℣. 1. & c. 10, 29.

℣. 10. n) c. 9, 12.

Cap. XII, ℣. 2. o) nempe *Abib*. c. 13, 4. p) *anni* sc. *sacri*, non ciuilis. vide c. 23, 17. Leu. 25, 8. 9. 10.

℣. 3. q) sc. *die*, vt sæpius. r) *pecudem*, agnum aut hœdum. ℣. 5.

℣. 4. s) *si autem* familia *minor sit* pro pecude comedenda. t) *pro numero*. (2) Leu. 27, 23. u) *pro ratione*. Gen. 47, 12. x) *numerabitis*. (1)

℣. 5. y) *integrum*. ὁ. τέλειον. Hebr. 7, 26. z) *anniculum*, qui annum non superauerit.

℣. 6. a) σφάξουσιν. Apoc. 5, 6. 12. b) *ipsi plebeii*. cf. Luc. 23, 18. 21. 23. c) *inter duas vesperas*, a declinante sc. sole, & occidente. c. 16, 12. c. 29, 39. 41. Leu. 23, 5. Num. 28, 4. Deut. 16, 6. ὁ. πρὸς ἑσπέραν. Matth. 27, 46-50. *Syr.* ad occasum solis.

℣. 7. d) *postes*. ℣. 22. 23. e) *superliminare*. (3) ibid.

℣. 8. f) *cum azymis*. Num. 9, 11. cf. 1 Cor. 5, 8. g) ὁ. ἐπὶ πικρίδων, cum herbis amaris. *Ar.* *vterque* vocem Hebræam retinet, ipsisque certa plantæ amaræ est species, quam cum depascitur camelus, labia cohærent, & denudantur dentes, vt ait *Gieuharis*.

℣. 9. h) *Onk. Ion. Syr. Arabes, Rabb.* crudum vel *semicoctum*. ὁ. ὠμόν.

℣. 10. i) cf. Io. 19, 31.

℣. 11. k) habitus viatorum. 2 Reg. 4, 29. c. 9, 1. ὁ. ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμέναι. Luc. 12, 35. Eph. 6, 14. 1 Pet. 1, 13. l) Eph. 6, 15. m) cf. Gen. 32, 11. 2 Reg. 4, 29. n) Ef. 52, 12. ὁ. μετὰ σπουδῆς. Luc. 1, 39. o) *transitus*. ℣. 12. 27.

℣. 12. p) ℣. 23. Amos 5, 17. ὁ παντοδύναμος Θεοῦ Λόγος. Sap. 18, 15. 16. q) ℣. 29. c. 11, 5. Apoc. 2, 23. r) Num. 33, 4. Ef. 19, 1. Ier. 43, 13. cf. 1 Sã. 5, 3. 4. s) c. 6, 6.

℣. 13. t) cf. Act. 20, 28.

℣. 8. והשתחוו He cum *Metheg* 17. 18. & *Berol.* מעם per *Merca milra* 3. contra *O. T.* f. 8. b. ℣. 10. ומשה ואהרן Ita 1. CAP. XII, ℣. 6. עד per *Makkeph* 3. sic in marg. 1. קהל־עדת vtrumque per *Makk.* 1. 6. 9. sed קהל־עדת 2. ℣. 7. על sic cum reliquis nostris in marg. 1. at in textu per *Makkeph*, prout etiam fit. 4. הבתים fine *Munach* 2. 7. sed illud poscit *Masora magna* 1. ℣. 9. ובשל *Beth* per *Patach* seq. *Dagesch* 3. contra *M. I.* כי־אם sic 3. ℣. 11. וככה *milra* legi vult *M. I.* ex adducta *Masora* לית כותיה מלרע; quæ tamen in nostris codicibus non reperitur. Quin contrarium notat *Mas.* 1. ומלעיל ב *bis reperiri milel.* vnde etiam per duplex *Sarka* in textu scribunt 1. 2. 4. 7. 8. &c. חגרים *Rebia* 1-4. 6. 8. 9. 11. 15. 16. contra *O. T.*

לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את־
הדם ופסחתי עלכם ולא־יהיה בכם נגף למשחית
בהכתי בארץ מצרים׃ והיה היום הזה לכם לזכרון 14
וחגתם אתו חג ליהוה לדרתיכם חקת עולם תחגהו׃
טו שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו
שאר מבתיכם כי כל־אכל חמץ ונכרתה הנפש
ההוא מישראל מיום הראשן עד־יום השבעי׃ וביום 16
הראשון מקרא־קדש וביום השביעי מקרא־קדש
יהיה לכם כל־מלאכה לא־יעשה בהם אך אשר יאכל
לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם׃ ושמרתם את־ 17
המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את־צבאותיכם
מארץ מצרים ושמרתם את־היום הזה לדרתיכם
חקת עולם׃ בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב 18
תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב׃
שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל־אכל 19
מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר
כ ובאזרח הארץ׃ כל־מחמצת לא תאכלו בכל־
מושבתיכם תאכלו מצות׃ פ
ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אלהם משכו 21
וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח׃
ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר־בסף 22
והגעתם אל־המשקוף ואל־שתי המזוזת מן־הדם
אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח־ביתו עד־בקר׃
ועבר יהוה לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־ 23
המשקוף ועל שתי המזוזת ופסח יהוה על־הפתח ולא
יתן המשחית לבא אל־בתיכם לנגף׃ ושמרתם את־ 24
כה הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם׃ והיה כי־תבאו
אל־הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם
את

Azymorum festum.

u) *praeteribo (praeter) vos*, vt primogenitos vestros non occidam. *Onk. Ion.* & parcam vobis. Ita quoque ℣. 23. 27. cf. Ebr. 11, 28. (x) *in excidium.* ℣. 23. Prou. 18, 9.

℣. 14. y) *monimentum*, quod rem in memoriam reuocet. c. 13, 9.

℣. 15. ז) c. 13, 6. c. 23, 15. c. 34, 18. a) *abolebitis fermentum.* cf. ℣. 18. 1 Cor. 5, 7. b) cf. 1 Cor. 11, 29. 30. c) i. e. ille excidet priuilegiis Israelitarum, quoad animam in spiritualibus, quoad corpus autem in terra Canaan. ℣. 19. Gen. 17, 14. *Ar. P.* vertit in subiuncti. qs. per exsecrationem; *abscindatur!* sic ℣. 19. d) sc. *comedens. Ion.* post dimidium diei antecedentis festum.

℣. 16. e) *conuocatio sacra.* vid. Leu. 23, 2. seqq. Es. 1, 13. *Ar. P. & E.* & dies - erit nomen sanctum nobis. f) strictius ergo fuit Sabbatum c. 16, 23. c. 35, 2. 3.

℣. 17. g) ℣. 41. Gen. 7, 13. h) ℣. 41. ο. עוז δύναμιν ὑμῶν. c. 14, 28. Luc. 21, 26. i) ℣. 14. 1 Cor. 11, 26.

℣. 18. k) *Onk. Ion.* in mense Nisan. l) *circa vesperam.* cf. ℣. 6.

℣. 19. m) *proselytus.* n) *Israelita natus.*

℣. 20. o) *fermentatum.* (2) ℣. 19.

℣. 21. p) *senes.* c. 3, 16. q) *trahite, adprehendite.* Es. 5, 18. ο. ἀπελθόντες, *abite*, vt quidam verbum Hebraeum accipiunt Iud. 4, 6. c. 21, 7. Iob. 21, 33.

℣. 22. r) *fasciculum*, trium saltem calamorum. *M. I.* (4) Es. 58, 6. s) *hyssopi.* Leu. 14, 6. 49. Num. 19, 6. 18. t) *intingetis.* Leu. 4, 6. u) *in pelui.* Ier. 52, 19. Zach. 12, 2.

℣. 23. x) *& praeteribit.* ℣. 27. y) *perditionis.* ℣. 13. ο. τὸν ὀλοθρεύοντα. Heb. 11, 28.

℣. 13. על per *Makk.* 3. 6. 9. fu. 4. sic habet in marg. 1. אשר h. l. & ℣. 16. per *Makk.* 3. & *Berol.* vtrumque vero *Makk.* & *Munach* habet 4. ℣. 15. שאר *Sin* per *Dagesch* extraordinarium 1. 2. 4. 7. 8. & sic esse *in omnibus libris Mss.* dicit nota critica marginalis 1. הראשון *plene* 3. 12. 14. fu. 1. & 4. sed repugnante *O. T.* f. 8. b. & *Masora* 7. 8. ac *Erffurt.* ℣. 18. יום לחדש בערב sic 4. erasis accentibus vulgaribus. ℣. 21. משכו *Metheg*, quod habent omnes nostri, poscit etiam *M. I.* sed *Schin* per *Chateph-pat.* 2. 7. 12. & in marg. 1. *Simplex* tamen *Schua* cum reliquis nostris hab. libri *Mss.* in *O. T.* f. 8. b. ℣. 22. בסף per *Kamets* apud *Segolta* recte 1. 2. 4. secund. *Masoram* 1. 4. h. l. & *Mas.* 2. ad Gen. 11, 11. *impressam* denique ad Gen. 42, 25. ℣. 25. דבר sic per *Tsere* omnes nostri, praeter 1. 17. & *Ber.* qui habent *Segol.*

℣. 25. (z) *cultum.* c. 13, 5. ό. λατρεύειν. Rom. 12, 1.
℣. 26. a) cf. c. 13, 8. 14.
℣. 27. b) Onk. *sacrificium clementiæ.* Ar. P. *propitiationis.* c) c. 4, 31.
℣. 28. d) *sic, inquam, fecerunt.* ℣. 50. c. 7, 6. Gen. 6, 22.
℣. 29. e) c. 11, 4. Sap. 18, 6. 14. 1 Thess. 5, 2. 3. f) ℣. 12. Ps. 78, 51. Ps. 105, 36. & 135, 8. 136, 10. g) Onk. Ion. *sessuro.* h) *captiuorum.* Num. 21, 1. i) c. 11, 5. Gen. 40, 15. Ier. 37, 16.
℣. 31. k) c. 11, 8. cf. 1 Sam. 6, 6.
℣. 32. l) cf. c. 10, 24. m) iam precibus ipsorum aliquid tribuebat. cf. Gen. 20, 7.
℣. 33. n) vrgebat etiam *manus* vel *regio.* i. e. populus Aegypti. cf. c. 6, 1. o) Gen. 20, 3.
℣. 34. p) *massam suam.* (5) ℣. 39. 2 Sam. 13, 8. q) cum *nondum fermentata esset.* (4) ℣. 39. Ps. 73, 21. r) *mactras.* (4) c. 7, 28. s) *ligatas.* Ios. 9, 5.
℣. 35. t) c. 11, 2. u) Ps. 105, 37.
℣. 36. x) c. 3, 21. c. 11, 3. y) ό. ἔχρησαν αὐτοῖς. Luc. 11, 3. z) *& sic ea extorserunt* Aegyptiis. c. 3, 22. Gen. 15, 14.
℣. 37. a) quam condiderant. c. 1, 11. Num. 33, 3. b) alia Gen. 33, 17. c) cf. Gen. 46, 3. d) *pedites.* Num. 11, 21. 1 Par. 18, 4. e) *præter impuberes.* Gen. 34, 29.
℣. 38. f) *promiscua turba.* ό. ἐπίμικτος. Onk. Ion. peregrini multi. sc. ex Aegyptiis, M. I. cf. Num. 11, 4. Neh. 13, 3. g) *pecus numerosum.* c. 10, 14.
℣. 39. h) c. 11, 1. i) Gen. 19, 16.
℣. 40. k) Ion. & dies. l) ό. add. καὶ ἐν γῇ Χανάαν. cf. var. lect. ex Cod. Samar. m) Gen. 15, 13. Act. 7, 6. sc. vt addit Ion. ab eo tempore, quo locutus est Dominus ad Abraham, &c.
℣. 41. n) ℣. 51. Gen. 7, 13. o) Ps. 114, 1. 136, 11.

26 אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה
27 הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה
אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־
28 מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ וַיֵּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
29 כֵּן עָשׂוּ׃ ס וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־ *Deus plaga decima cædit*
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד *omne primogenitum in*
ל בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ וַיָּקָם *Ægypto; vnde vr-*
פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה *gentur Israelitæ*
31 גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃ וַיִּקְרָא *ad maturandum abitum.*
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־ צ׳ דגושה
אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃
32 גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ
33 וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי׃ וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר
34 לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃ וַיִּשָּׂא הָעָם
אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם
לה עַל־שִׁכְמָם׃ וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ
36 מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃ וַיהוָה נָתַן
אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־
מִצְרָיִם׃ פ
37 וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף *Illorum prima castra in*
38 רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃ וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם *Succoth;*
39 וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ וַיֹּאפוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר
הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ
מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ
מ לָהֶם׃ וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים *tempus habitationis in*
41 שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה *Ægypto.*
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־
צבאות

℣. 31. צאו sine *Dagesch* 10. 13. contra *Masor.* h. l. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 31. d. ℣. 36. וינצלו *Vau præfixum* cum *Metheg* omnes, præter 1. 3. 17. 18. & *Berol.* ℣. 37. לבד *Kametsatum* esse notat *M. I.* ex *Masora*, sed (vt verosimile est) perperam adplicata: nam neque lectionem istam, neque *Masoram* ex codd. nostris quisquam habet; & quæ *Masora* in *M. I.* adfertur, tantummodo pertinere videtur ad לבד citra compositionem cum seq. *præfixo Mem.* ℣. 39. עגת sic sine *Dagesch* 6. 9. *Berol.* & cum expresso *Raphe* 1. 2. 3. 4. & 8. *T.* f. 8. b. ℣. 40. Post ישראל addit textus *Hebr. Samarit.* & Versio *Samar.* ואבתם *& patrum eorum.* Sic post במצרים adiecerunt LXXII. *Seniores* ובשאר ארצות *& in reliquis terris*, vt est in *Megillah* f. 9. 2. Sed textus *Hebr. Samar.* cum Versione habet: בארץ כנען ובארץ מצרים

צבאות יהוה מארץ מצרים׃ ליל שמרים הוא ליהוה 42
להוציאם מארץ מצרים הוא־הלילה הזה ליהוה
שמרים לכל־בני ישראל לדרתם׃ פ
ויאמר יהוה אל־משה ואהרן זאת חקת הפסח כל־בן־ 43
נכר לא־יאכל בו׃ וכל־עבד איש מקנת־כסף ומלתה 44
אתו אז יאכל בו׃ תושב ושכיר לא־יאכל בו׃ בבית מה
אחד יאכל לא־תוציא מן־הבית מן־הבשר חוצה ועצם 46
לא־תשברו־בו׃ כל־עדת ישראל יעשו אתו׃ וכי־יגור 47 48
אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל־זכר ואז
יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל־ערל לא־יאכל
בו׃ תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם׃ 49
ויעשו כל־בני ישראל כאשר צוה יהוה את־משה נ
ואת־אהרן כן עשו׃ ס ויהי בעצם היום 51
הזה הוציא יהוה את־בני ישראל מארץ מצרים על־
צבאתם׃ פ
וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ קדש־לי כל־בכור פטר 2 יג
כל־רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא׃ ויאמר 3
משה אל־העם זכור את־היום הזה אשר יצאתם
ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה אתכם
מזה ולא יאכל חמץ׃ היום אתם יצאים בחדש 4
האביב׃ והיה כי־יביאך יהוה אל־ארץ הכנעני והחתי ה
והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבתיך לתת לך
ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את־העבדה הזאת
בחדש הזה׃ שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי 6
חג ליהוה׃ מצות יאכל את שבעת הימים ולא־יראה 7
לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך׃ והגדת 8
לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי
בצאתי ממצרים׃ והיה לך לאות על־ידך ולזכרון בין 9
עיניך

Quibus agnum paschalem comedere liceat, vel minus, docetur.

Cap. XIII. *Celebratio festi Azymorum anniuersaria confirmatur,*

portanda sint, non in corpore, vt loquitur B. Hieron. ad Matth. 23, 5. *b)* c. 12, 14.

p) exercitus populi Dei. ℣. 51. *q)* Ios. 24, 6.
℣. 42. *r) obseruationum* s. festa. (z) h. l. *Ar. E.* Nox asseruata Deo, vt educeret eos ex terra Aegypti, in hac nocte Deo obseruanda.
℣. 43. *s) dixerat v. etiam.* cf. ℣. 20. *t)* ℣. 45. Hebr. 13, 10.
℣. 44. *u) quem emeris.* Gen. 17, 12.
℣. 45. *x) aduena,* nondum populo adscriptus. ὁ. πάροικος. Eph. 2, 19. *y)* ὁ. μισθωτός. Ioh. 10, 12. 13.
℣. 46. *z)* Num. 9, 12. Ioh. 19, 33. 36.
℣. 48. *a)* ὁ. προσήλυτος. Act. 2, 10. *b) & facere voluerit.* cf. c. 8, 14. *c) circumcidendo* sc. circumcidatur. c. 13, 3. *d)* Gen. 34, 16.
℣. 49. *e)* cf. Gal. 3, 28. Eph. 2, 14. 19. c. 3, 6.
℣. 50. *f)* cf. ℣. 25.
Cap. XIII, ℣. 2. *g) separato, sacrum habeto.* Leu. 21, 8. *h) initium.* ℣. 12. c. 34, 19. cf. Num. 8, 17. ὁ διανοῖγον. Luc. 2, 23. sic *Onk. Ion. Syr. i)* Leu. 27, 26. Neh. 10, 37.
℣. 3. *k) recordando* sc. recorderis. c. 12, 48. *l) ex ergastulo.* c. 23, 15. *m) robore manus.* ℣. 9. 14. c. 3, 19.
℣. 4. *n) spicarum.* c. 9, 31. *Ion.* decimo quinto (die mensis) Nisan. *Ar. P. & E.* granescentis segetis.
℣. 5. *o)* Gen. 15, 18. *p)* c. 33, 2.
℣. 6. *q)* c. 12, 15. seqq.
℣. 8. *r)* propter hoc, *quod.* ellips. vt c. 4, 13. c. 18, 20. vel, *propter hoc sic fecit.* &c. *Ion.* propter praeceptum hoc seruandum.
℣. 9. *s)* ℣. 16. Deut. 6, 8. cf. Es. 49, 16. Loquutio prouerbialis, cuius sensus *perpetuo huius beneficii memor eris.* Iudaei autem id externe & carnaliter accipientes, hinc sua *Tephillim* seu *phylacteria* construxerunt; *non intelligentibus Pharisaeis, quod haec in corde portanda sint, non in corpore*

℣. 46. יאכל *Manach* pro *Metheg* 1. 2. 4. Ceterum ex *Talmudistis* nonnulli legerunt יאכל referente *Buxtorffio* in *Tiber.* p. 9. לא תשברו sic per *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. sed לא per *Makkeph* poscit O. T. f. 8. b. CAP. XIII, ℣. 1. לאמר *Lamed* sine *Dagesch* h. l. & c. 14, 1. in 1. 2. 3. 4. 10. 11. 13. 19. sed vide, quae hac de variatione notauimus ad c. 6, 10. ℣. 5. Spatium minoris *sectionis* praemittunt 2. 3. 4. *Hal.* ~~6. 7. 8.~~ 9. 10. 19. sed id reiicitur ab O. T. ℣. 7. גבולך *plene* cum *Vau* 2. sic fu. 1.

עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה
י הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת
לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ
11 וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
12 לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃ וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם
לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים
13 לַיהוָה׃ וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
14 וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃ וְהָיָה כִּי־
יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק
טו יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ וַיְהִי כִּי־
הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ
לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃
16 וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד
16 יו הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ס ס ס
17 וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי ׀ אָמַר
אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃
18 וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים
19 עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
כ עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה
21 הַמִּדְבָּר׃ וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם
הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם
22 וָלָיְלָה׃ לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה
לִפְנֵי הָעָם׃ פ
יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל Cap.XIV.

וישבו 2

& primogenitura Deo consecratur.

Israelitæ, duce Deo, per ambages ducuntur.

17, 8. z) i. e. *constans nubes* (vt in Mischna עמוד השחר *aurora*) interdiu refrigerium & vmbram illis faciens, noctu autem lucens. c.14,20. Es. 4, 5. 6.

u) Deut. 30, 14. Ios. 1, 8. Ps. 119, 23. 97.
✻. 10. x) *ex diebus in dies*, i. e. *quotannis*. Iud. 11, 40. c. 21, 19. 1 Sam. 1, 3.
✻. 12. y) *offeres*. Leu. 18, 21. Ez. 20, 26. *Ion. Syr.* separabis. z) *fœtus*. (1) cf. Deut. 7, 13.
✻. 13. a) & reliquarum immundarũ bestiarum. Num. 18, 15. b) c. 34, 20. c) *decollabis*. Deut. 21, 4. Es. 66, 3. d) ✻. 15. Num. 18, 15. 16. ό. λυτρώσῃ. Tit. 2, 14. 1 Pet. 1, 18. 19.
✻. 14. e) *in posterum*. Gen. 30, 33. Matth. 6, 34. f) *Ion.* quale hoc præceptum de primogenitis?
✻. 15. g) *durum & difficilem se gereret*, vel *indurasset* sc. *animum suum*, vt c. 7, 3.
✻. 16. h) vid. ✻. 9. i) *frontalia*. (3) Deut. 6, 8. c. 11, 18. Rad. טוף Chald. & Arab. *spectare*. k) Deut. 4, 37.
✻. 17. l) Ps. 23, 3. ό. ὡδήγησεν. Ioh. 16, 13. m) cum quibus iam tum illis fuerat contentio. cf. c. 15, 14. 1 Par. 7, 20. seqq. n) *nam alioqui*. c. 19, 5. Gen. 48, 14. o) *Ar. P.* supplet: ne ambulanto in illa. p) *ne*. Gen. 3, 22. q) ό. μεταμελήσῃ. Mat. 21, 29.
✻. 18. r) *quini*. al. *armati*, sic *Onk. Hier. Syr.* forma exercitus quinque ordinum. Ios. 1, 14. Iud. 7, 11. At *Theod.* πεμπταίζοντες, & ό. πέμπτῃ γενεᾷ. vt רבעים *quartæ ætatis* homines sunt. c. 20, 5.
✻. 19. s) Gen. 50, 24. Ios. 24, 32. etiam fratrum. Act. 7, 16.
✻. 20. t) Num. 33, 6. nempe qua Aegyptum attingit.
✻. 21. u) Filius Dei. c. 14, 19. 20. 24. Num. 9, 15. seqq. c. 10, 34. Deut. 1, 33. Es. 4, 5. Ps. 78, 14. Ps. 105, 39. 1 Cor. 10, 1. *Ion.* gloria gratiosæ præsentiæ Domini. x) Ps. 63, 8. ό. ἡγεῖτο. Matth. 2, 6.
✻. 22. y) *recedebat*. c. 33, 11. Es. 46, 7. Ier. 17,

✻. 11. וְהֵבִאֲךָ sic per *Vau* in textu scribunt cum *Keri* marginali יְבִאֲךָ 4. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 16. 19. sed hoc *Cthibh* falsum esse dicit *O. T.* f. 8. b. quippe quod in *Masora* similium exemplorum, quæ 1 Par. 1. exstat, non reperiatur. ✻. 12. וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר ita 7. 8. 10--16. 18. 19. sed nostram lectionem præter 1. 2. 3. 4. & *Berol.* etiam probat *O. T.* ✻. 13. וְכָל־בְּכוֹר per *Makk.* & *Kametschateph* 1. 2. 3. 4. ✻. 14. יָד per *Rbbia* 6. 9. & *O. T.* ✻. 15. יְהוָה *Psik* addunt 6. 9. subintelligendum saltem illud esse, innuit *Dagesch lene*, sequenti כָּל inscriptum, quod h. l. constanter omnes codd. habent. מִבְּכוֹר *plene* 4. 10. 12. contra *O. T.* & *Mas.* ad c. 12, 29. ✻. 18. אֱלֹהִים sine *Psik*. 4. 7. 8. 10--16. 19. contra *Mas.* 1. & *Erff.* itemque contra *O. T.* וַחֲמֻשִׁים ita *Schin* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 4. 6. 9. *Ber.* item libri *Hispp.* & *Hierosolymitan.* in *O. T.* sec. *Mas. Erffurt.* at reliqui habent *Dagesch*.

Israelitas, ad mare castra metatos,

וישבו ויחנו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני
בעל צפן נכחו תחנו על־הים : ואמר פרעה לבני 3
ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר : וחזקתי 4
את־לב־פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה

persequitur Pharao,

ובכל־חילו וידעו מצרים כי־אני יהוה ויעשו־כן : ויגד ה
למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו
אל־העם ויאמרו מה־זאת עשינו כי־שלחנו את־
ישראל מעבדנו : ויאסר את־רכבו ואת־עמו לקח 6
עמו : ויקח שש־מאות רכב בחור וכל רכב מצרים 7
ושלשם על־כלו : ויחזק יהוה את־לב פרעה מלך 8
מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד

& assequitur.

רמה : וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם חנים על־ 9
הים כל־סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על־פי החירת

Illorum angustia & querela,

לפני בעל צפן : ופרעה הקריב וישאו בני־ישראל את־ י
עיניהם והנה מצרים ׀ נסע אחריהם וייראו מאד
ויצעקו בני־ישראל אל־יהוה : ויאמרו אל־משה 11
המבלי אין־קברים במצרים לקחתנו למות במדבר
מה־זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים : הלא־זה 12
הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו
ונעבדה את־מצרים כי טוב לנו עבד את־מצרים

quos erigit Moses.

ממתנו במדבר : ויאמר משה אל־העם אל־תיראו 13
התיצבו וראו את־ישועת יהוה אשר־יעשה לכם היום
כי אשר ראיתם את־מצרים היום לא תספו
לראתם עוד עד־עולם : יהוה ילחם לכם ואתם 14
תחרשון : פ
ויאמר יהוה אל־משה מה־תצעק אלי דבר אל־בני טו
ישראל ויסעו : ואתה הרם את־מטך ונטה את־ידך 16
על־הים ובקעהו ויבאו בני־ישראל בתוך הים ביבשה :
ואני

℣. 2. a) ℣. 9. Num. 33, 7. b) *e regione eius.* c. 26, 35. Ez. 46, 9.

℣. 3. c) *Onk. Hier. Syr. de filiis.* Gen. 20, 13. d) *perplexi, confusi.* (3) Ioel. 1, 18. Esth. 3, 15. *Hier.* errantes sunt. e) sc. *viam. M. I.* i. e. deserto vndique conclusi sunt.

℣. 4. f) ℣. 8. 17. c. 9, 12. g) *gloriosus reddar.* ℣. 17. 18. Ez. 28, 22. h) ℣. 18. c. 6, 7.

℣. 5. i) nunquam sc. ad seruitia redituros, vt sperauerant. k) *conuersum est cor,* mutata sententia. Ps. 105, 25. *Ion.* add. *in malum.*

℣. 7. l) *currus selectos* sc. regios, militares & falcatos. cf. Ios. 17, 18. Iud. 1, 19. c. 4, 3. 13. m) *tribuni,* qs. *tertii* a Rege, c. 15, 4. vt *Mischneh* est *secundus.* 1 Sam. 23, 17. *Onk.* fortes viros, illis præfectos.

℣. 8. n) i. e. *audacter, palam & confidenter.* Num. 15, 30. c. 33, 3. metu domitis Aegyptiis. c. 12, 31. *Onk.* capite detecto, i. e. *non timide nec cum pudore* vt fugitiui; sic *Ion.* Iud. 5, 1. cf. 1 Cor. 11, 4. 7.

℣. 10. o) *adpropinquauit.* Gen. 12, 11. al. *adduxit* sc. *exercitum suum. M. I.* ex ℣. 9. p) Ios. 24, 7. *Ion. Syr.* orarant.

℣. 11. q) immemores mirabilium Dei. Ps. 106, 7. r) q. d. *num ex defectu defectus,* num propter omnimodum defectum, vel *quod plane non essent.* 2 Reg. 1, 3. *Onk. Ion. Syr.* an propterea, quod non.

℣. 12. s) cf. c. 5, 21. c. 6, 9.

℣. 13. t) 2 Par. 20, 17. u) *quomodo. M. I.* al. *quos.*

℣. 14. x) *vos modo silete.* al. *dum vos quiescetis.* Gen. 24, 21. Zeph. 1, 7. Ps. 46, 11. *Syr.* add. *& orauit Moses coram Domino.*

℣. 15. y) cf. c. 5, 22. c. 15, 25. Ios. 24, 7. *Onk. Hier.* acceptaui preces tuas.

℣. 16. z) *divide, diffunde ipsam.* ℣. 21. cf. Ps. 74, 13. & cf. Zach. 10, 11.

℣. 4. וחזקתי את־לב sic 1. 2. 3. sed לב per *Makk.* probat *M. I.* בפרעה *Dagesch lene* propter euphoniam hic omnes nostri (præter 18.) constanter habent: cuiusmodi exempla alibi quoque exstant v. g. ℣. 17. 18. Leu. 25, 53. in בפרך &c. ℣. 6. ויאסר per *Chateph Segol,* præc. *Metheg,* 3. contra *M. I.* & *Mas.* ad Gen. 42, 24. per *Samech dageschatum* 1. 2. cum sua *Masora,* quæ tamen a Scribis perperam fuit intellecta, multoque infelicius adplicata. ℣. 10. והנה *Makkeph* habent 1. 3. 4. & simul cum *Meth.* 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. ℣. 11. המבלי *He* cum *Gaiah* poscit *M. I.* per *Patach* seq. *Dagesch* in marg. 1. Sic *R. Jonah* allegat ex codice *Hierosolymitano* apud *D. Kimchium,* qui tamen in reliquis libris omnibus inuenit *Chatephpat.* conf. *M. I.* ℣. 12. כי *Makk.* 1. 5. & *B. Naphthali.* vtrumque vero tam *Makk.* quam *Munach* hab. 4.

17 וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה
18 בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי
19 יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ וַיִּסַּע מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע
כ עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃ וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה
מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־
21 הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ — Israelitæ
עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה — transeunt
22 וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל — per mare.
בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃
23 וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו
24 אֶל־תּוֹךְ הַיָּם׃ וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה
כה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם אֵת מַחֲנֵה מִצְרָיִם׃ וַיָּסַר אֵת
אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם׃ פ
26 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ — Ægyptii
27 הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־ — aquis suf-
יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים — focantur.
28 לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם׃ וַיָּשֻׁבוּ
הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה
29 הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃ וּבְנֵי — בראש
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה — עמוד סימן ביה שמו
ל מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃ וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת
31 הַיָּם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה
עַבְדּוֹ׃ פ
טו אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ — Cap. XV.
לֵאמֹר

H ח א

ψ. 18. b) *Ar. P.* per destructionem Pharaonis. ψ. 19. c) c. 23, 20. c. 32, 34. Num. 20, 16. d) c. 13, 21. e) Ps. 78, 53. ψ. 20. f) Ios. 24, 7. g) S. ἐγένετο σκότος καὶ γνόφος, καὶ διῆλθεν ἡ νύξ, καὶ οὐ συνέμιξαν ἀλλήλοις, cf. c. 13, 22. h) Onk. & Ion. add. *Aegyptiis.* i) Onk. Ion. & Syr. & Israelitis fuit lux per totam noctem. ψ. 21. k) Gen. 8, 1. l) Ios. 2, 10. Es. 50, 2. Nah. 1, 4. Ps. 66, 6. Ps. 78, 14. Ps. 106, 9. Ps. 114, 3. Ps. 136, 13. Neh. 9, 11. m) & discissæ sunt. ψ. 16. ψ. 22. n) Ios. 3, 16. c. 4, 23. 1 Cor. 10, 1. Hebr. 11, 29. o) cf. Es. 43, 15. ψ. 24. p) 1 Sam. 11, 11. cf. Iud. 7, 19. trium vigiliarum nox fuit. *M. I.* q) respexit. Thren. 3, 5. r) & perturbauit. 2 Sam. 22, 15. ψ. 25. s) cum difficultate. (t) per loca lutulenta, arenosa, aut petris obsita. t) cf. ψ. 18. c. 9, 27. c. 10, 7. 16. 1 Sam. 4, 7. 8. ψ. 27. u) cum respiceret aurora. Onk. Ion. Hier. Syr. ad tempus diluculi. Gen. 24, 63. Iud. 19, 26. Ps. 46, 6. x) ad solitam vim suam. Am. 5, 24. y) excussit autem. Ps. 136, 15. ψ. 28. z) Ps. 78, 53. Ps. 106, 11. ψ. 29. a) Es. 11, 16. c. 43, 2. Ps. 66, 12. b) ψ. 22. ψ. 31. c) Ps. 109, 27. d) firmius crediderunt. Ps. 106, 12. cf. Ioh. 2, 11. e) Onk. in Verbum Domini. Ion. in nomen Verbi Domini. cf. Ioh. 1, 12. f) c. 4, 1. c. 19, 9. 2 Par. 20, 20. cf. 1 Sam. 12, 18. Onk. & Ion. & in prophetiam Mosis. Cap. XV, ψ. 1. g) cantabat. Num. 21, 17. Iud. 5, 1. h) Hos. 2, 17. Apoc. 15, 2. 3.

ψ. 22. חמה defectiue 1. 2. 3. *Hal.* contra *Masoram Erffurt.* ψ. 25. נלחם per Patach 1. 4. sec. *Mas.* 1. cui tamen repugnat *Masora* 3. 7. & 8. ψ. 27. ויט משה את־ידו על־הים ita 3. sed renitente *Mas. Erff.* ad ψ. 21. & *Mas.* 1. 2. ad Exod. 25, 2. וינער per *Nun Kamatsatum* 2. 3. 4. su. 1. ψ. 28. הבאים Notam habet 17. *Berol.* similemque 1. suffragante *O. T.* cuius tamen præceptis si standum foret, sequens etiam contextus abhinc vsque ad c. XV. ita distinguendus esset, vt efficeret quinque (vt vocant) lineas; quarum hæc initia (1) הבאים (2) ביבשה (3) יהוה (4) מת & (5) במצרים: sed hanc regulam paucissimi ex codicibus sequuntur. CAP. XV, ψ. 1. ישיר ita 2. 4. & *B. Asoher*; *Metheg* autem *milra* collocant 6. 9. at reliqui habent *Merca milra*, excepto 3. & *B. Naphtali*, sec. *Seldeni* codicem, qui *Munach. Makk.* autem requirit *O. T.*

לאמר אשירה ליהוה כי־גאה גאה סוס
2 ורכבו רמה בים : עזי וזמרת יה ויהי־לי
לישועה זה אלי ואנוהו אלהי
3 אבי וארממנהו : יהוה איש מלחמה יהוה
4 שמו : מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר
ה שלשיו טבעו בים־סוף : תהמת יכסימו ירדו במצולת כמו־
6 אבן : ימינך יהוה נאדרי בכח ימינך
7 יהוה תרעץ אויב : וברב גאונך תהרס
8 קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש : וברוח
אפיך נערמו־מים נצבו כמו־נד
9 נזלים קפאו תהמת בלב־ים : אמר
אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו
י נפשי אריק חרבי תורישמו ידי : נשפת
ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים
11 אדירים : מי־כמכה באלם יהוה מי
כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה־
12 פלא : נטית ימינך תבלעמו ארץ : נחית
13 בחסדך עם־זו גאלת נהלת בעזך אל־נוה
14 קדשך : שמעו עמים ירגזון חיל
טו אחז ישבי פלשת : אז נבהלו אלופי
אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו
16 כל ישבי כנען : תפל עליהם אימתה
ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד־
יעבר עמך יהוה עד־יעבר עם־זו
17 קנית : תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון
לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו
18 ידיך : יהוה ימלך לעלם ועד : כי
19 בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עלהם את־מי
הים

h) gloriose se extulit. ℣. 7. 21. Iob. 8, 11. cf. Ef. 2, 10. 21.
℣. 2. k) Ef. 12, 2. Pf. 118, 14. l) cond corabo ipsum. (2) Hab. 2, 5. cf. Ier. 6, 2. Pf. 93, 5. ό. δοξάσω αὐτον. Sic Hier. Ion. & Syr. Sed Onk. ædificabo ipsi sanctuarium. m) c. 3, 6. Gen. 31, 29. 42.
℣. 3. n) bellator. Pf. 24, 8. o) c. 6, 3. cf. Apoc. 1, 8.
℣. 4. p) delectus ducum eius. c. 14, 7. q) demersi sunt. Pf. 9, 16.
℣. 5. r) contegebat eos. c. 14, 28. s) Ion. 2, 4. Neh. 9, 11. cf. Ier. 51, 62. 63. 64. Apoc. 18, 21. t) magnifica est, & magnam se præstitit. ℣. 10. 11.
℣. 6. u) frangit. Iud. 10, 18.
℣. 7. x) destruit. Pf. 28, 6. y) insurgentes contra te. Deut. 33, 11. z) Ef. 5, 24. Mal. 3, 19.
℣. 8. a) Iob. 4, 9. b) coacervatæ sunt. (1) cf. Cant. 7, 3. 2 Par. 31, 6. seqq. c) cumulus. Ios. 3, 13. 15. Pf. 33, 7. d) Iud. 5, 5. e) coagulatæ sunt. (3) Zeph. 1, 12. de caseo, Iob. 10, 10. cf. Zach. 14, 7. f) Ion. in medio. sic LXX. cf. 2 Sam. 18, 14. Ion. 2, 4. Pf. 46, 3. Prou. 23, 34.
℣. 9. g) Ion. & Hier. add. Pharao. h) Asyndeton indicat hostis festinationem ac vanam præsumtionem. i) iis explebitur animus meus. Pf. 27, 12. Pf. 107, 9. Syr. deglutiet eos. k) stringam. Leu. 26, 33.
℣. 10. l) sufflasti. (2) Ef. 40, 24. m) submersi sunt, fundam petierunt. ℣. 5. n) Pf. 93, 4.
℣. 11. o) inter Deos. al. potentes. cf. ℣. 15. Pf. 29, 1. p) ό. δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις. 2 Theff. 1, 10. 12. q) venerandus. Gen. 28, 17. Iud. 13, 6. r) Ef. 25, 1.
℣. 12. s) cf. Ion. 2, 7.
℣. 13. t) Pf. 77, 21. u) deducis. Ef. 40, 11. x) Pf. 79, 7. Ier. 50, 19.
℣. 14. y) Cum audierint hoc. z) contremiscent. Ios. 2, 10. 11. a) Ef. 23, 5. b) Philistæa, f. Palæstina. Pf. 60, 10. in ora maritima Canaanææ, sede פלשתים

פלשתים h. e. peregrinorum, (2 Rad. פלש Aeth. migrauit, emigrauit) conf. Gen. 10, 14. Hinc ό. passim habent ἀλλόφυλοι. vt Pf. 56, 1.
℣. 15. c) vid. Gen. 36. dynagnates. vid. v. 11. e) tremor. (2) Pf. 55, 6. f) qs. liquefacti sunt. Ion. liquefactum est cor ipsorum, in medio ipsorum. Ios. 2, 9. 24. Ef. 14, 31. ό. ἐτάκησαν. 2 Petr. 3, 12.
℣. 16. g) ό. τρόμος καὶ φόβος. Phil. 2, 12. h) cf. 2 Sam. 22, 51. i) obmutescent, obstupescent immoti. cf. 1 Sam. 2, 9. k) Ion. add. torrentes Arnonis. Sic Onk. Sed Hier. add. vadum Iabboc & Iordanis. l) Onk. add. Iordanem. Sed Ion. vadum Iabboc. m) Deut. 32, 6. Pf. 74, 2.
℣. 17. n) Pf. 44, 3. Pf. 80, 9. Ier. 11, 17. o) Leu. 25, 23. Deut. 11, 11. Pf. 78, 54. Ion. domus sanctuarii tui. p) ό. κατοικητήριόν σου. Eph. 2, 22. q) parasti. Pf. 58, 3. r) instruxerunt, stabiliuerunt. cf. Ef. 2, 2.
℣. 18. s) Pf. 45, 7.

Formam huius Cantici, prout hic expressa est, præcipit *Masora* p. 8. & copiosius *O. T.* f. 9. a. ℣. 1. ליהוה per ל *dageschatum* 1. 2. 3. 6. 9. 10. גאה sine *Dagesch* 3. 6. 7. contra *Mas.* Tale *Dagesch extraordinarium* propter emphaticam (vt videtur) ‚ elocutionem aliquoties in hoc Cantico occurrit, & a *Mas.* adprobatur, vt ℣. 11. כמוכה ℣. 13. גאלת ℣. 16. כאבן & ℣. 21. גאה ℣. 7. כקש per *Kamets* 1. 3. 4. contra *M. I.* ℣. 8. נערמו ita 4. 6. 9. 17. 18. & *Berol.* at reliqui sine *Makk.* & quidem *milra* 3. 15. 16. at sub *Nun* locaut *Munach* ceteri. ℣. 10. כעופרת *Caph patachatum* 3. 10. 13. 17. 18. 19. *Ber.* & codd. *Hisp.* in *O. T.* at *kametsatum* reliqui. Porro *defect.* 1. 2. 4. *Hal.* sec. *Mas.* 7. 8. ad Num. 31, 22. vbi tamen *Mas.* 4. aliud exemplum ex Zach. 5, 7. loco huius adlegat. ℣. 11. כמכה ita sine *Psik* 1. 2. 3. 4. 6. 9. & 17. sec. *O. T.* ℣. 17 מקדש *Koph raphe* seq. ד 10. 14. contra *O. T.* f. 7. b. & *Mas.* 3. ac *Erff.*

הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃
פ
כ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ
21 וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃ וַתַּעַן
לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה
22 בַיָּם׃ ס וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ
אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ
23 מָיִם׃ וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי
24 מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה׃ וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
כה לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ
וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט
26 וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֺתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־
חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים
27 עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃ ס וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה
וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־
טז שָׁם עַל־הַמָּיִם׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
2 מִצְרָיִם׃ וַיִּלּוֹנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה
3 וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־
סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם
אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל
4 הַזֶּה בָּרָעָב׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃
ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה

עַל H2 חב

Viris cantantibus responde chorus feminarum. *Iter populi in Maram,* (*vbi aquæ amaræ fiunt dulces*) *& Elim, vbi 12 fontes & 70 palma*

Cap XV[I] *In deserto Sin murmurant*

לונו ק

ob defectum cib

✠. 20. t) Num. 12, 2. Mich. 6, 4. Iud. 4, 4. u) c. 6, 20. x) Gen. 31, 27. y) c. 32, 19. Iud. 11, 34. c. 21, 21.

✠. 21. z) *respondit viris.* ✠. 1. seqq. al. *præcinebat mulieribus.* c. 32, 18. 1 Sam. 18, 7.

✠. 22. a) Gen. 16, 7. c. 20, 1. c. 25, 18. 1 Sam. 15, 7. pro eo est *Etham* Num. 33, 8.

✠. 23. b) Num. 33, 8. cf. Ruth. 1, 20.

✠. 24. c) *murmurabat.* c. 16, 2. ὁ. διεγόγγυζεν. Luc. 15, 2.

✠. 25. d) c. 14, 15. e) *& docuit eum, ostendit ei.* Pf. 25, 12. f) Sir. 38, 5. cf. Ioh. 16, 20. g) ✠. 26. cf. Pf. 99, 4. ὁ. δικαιώματα. Luc. 1, 6. h) *probauit eum* Deus. c. 16, 4. Deut. 8, 2. 15. 16. c. 13, 4.

✠. 26. i) c. 23, 25. Deut. 29, 21. k) Pf. 103, 3. Pf. 147, 3. Matth. 9, 12. ὁ. ὁ ἰώμενός σε. Act. 9, 34. c. 10, 38. *Hier.* qui per *Verbum* meum sano te. cf. Ef. 53, 5. Sap. 16, 12.

✠. 27. l) Num. 33, 9.

Cap. XVI, ✠. 1. m) c. 17, 1. Num. 33, 11. vbi ✠. 10. præcedit statio iuxta mare Idumæum.

✠. 2. n) ✠. 7. c. 15, 24. c. 17, 3. Pf. 106, 13. 14.

✠. 3. o) *Onk. & Ion.* vtinam! p) immatura morte, vt primogeniti Aegyptiorum. c. 12, 29. q) cf. Apoc. 7, 16.

✠. 4. r) nempe *Manna.* ✠. 15. Pf. 78, 24. Neh. 9, 15. Ioh. 6, 31. 32. 33. s) *demensum cuiusque diei.* c. 5, 13. ὁ. τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, & ✠. 5. τὸ καθ᾽ ἡμέραν, vt Luc. 11, 3. t) c. 15, 25. Ioh. 6, 6.

✠. 5. u) *duplum.* ✠. 22. Gen. 43, 12.

✠. 22. מצאו per *Makk.* & *Meth.* 1. 4. ✠. 26. שמע *defectiue* 2. 3. 4. fu. 1. sed id a *Maf.* ad 22, 22. non connumeratur inter *defectiua.* CAP. XVI, ✠. 1. ויסעו מאילם per *Rbhia* & *Munach* 3. 4. *Munach* tamen mutauit in *Paschta* 4. ✠. 3. באכלנו לחם sic 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. contra *O. T.* f. 9. b. ✠. 4. למען per *Rbhia* 3. & in marg. 1. ✠. 5. אֶת־אֲשֶׁר sic fu. 4. sed vtrumque per *Makk.* 3. 4.

Reprehensi idcirco

על אשר־ילקטו יום יום׃ ויאמר משה ואהרן 6
אל־כל־בני ישראל ערב וידעתם כי יהוה הוציא
אתכם מארץ מצרים׃ ובקר וראיתם את־כבוד 7
יהוה בשמעו את־תלנתיכם על־יהוה ונחנו מה כי
תלונו עלינו׃ ויאמר משה בתת יהוה לכם 8
בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע
יהוה את־תלנתיכם אשר־אתם מלינם עליו ונחנו
מה לא־עלינו תלנתיכם כי על־יהוה׃ ויאמר 9
משה אל־אהרן אמר אל־כל־עדת בני ישראל
קרבו לפני יהוה כי שמע את תלנתיכם׃ ויהי 10
כדבר אהרן אל־כל־עדת בני־ישראל ויפנו
אל־המדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן׃
פ

תלינו קרי

donantur carne & Manna;

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ שמעתי את־תלונת בני 11
ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר 12
ובבקר תשבעו־לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם׃
ויהי בערב ותעל השלו ותכס את־המחנה ובבקר 13
היתה שכבת הטל סביב למחנה׃ ותעל שכבת הטל 14
והנה על־פני המדבר דק מחספס דק ככפר על־
הארץ׃ ויראו בני־ישראל ויאמרו איש אל־אחיו מן טו
הוא כי לא ידעו מה־הוא ויאמר משה אלהם הוא
הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה׃ זה הדבר אשר 16
צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת
מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו׃ ויעשו־כן 17
בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט׃ וימדו בעמר 18
ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי־
אכלו לקטו׃ ויאמר משה אלהם איש אל־יותר ממנו 19
עד־בקר׃ ולא־שמעו אל־משה ויותרו אנשים ממנו כ
עד

השליו קרי

cuius docetur natura,

colligendi ratio, mensura,

℣. 6. x) *Vesperi*: cum aduolabunt locustæ, vel coturnices ℣. 8. 13. y) non nos, temerario ausu.

℣. 7. z) cum ceciderit manna ℣. 13. a) & potentiam eius. cf. ℣. 10. Num. 14, 21. 22. b) *Onk.* & *Ion.* contra *Verbum* Domini. cf. 1 Cor. 10, 9. 10.

℣. 8. c) 1 Sam. 8, 7. 8. Luc. 10, 16.

℣. 10. d) *maiestatem.* cf. ℣. 7. Es. 40, 5.

℣. 12. e) *sub vesperam.* vide ℣. 6. c. 12, 6. f) c. 6, 3. 7.

℣. 13. g) Ludolffo *locustæ.* (4) Num. 11, 31. 32. Ps. 105, 40. al. *coturnices.* Sed *Ar. P.* retinuit Hebraic. *Salwa*, vt Muhammed in *Corano* Sur. II, ℣. 54. (57) &c.

℣. 14. h) *cumque ascendisset stratum roris*, cum ros mannæ incumbens in vapores esset resolutus. i) *minutum* quid. Ex. 29, 5. k) *rotundum.* al. *molle* & *lentum.* (1) cf. Num. 11, 7. l) *pruina.* Ps. 147, 16.

℣. 15. m) *Onk. Ion.* & *Syr.* quid hoc est? sic ὁ. τί ἐστι τοῦτο; ℣. 31. Neh. 9, 20. at *donum M. I.* Aliis, qs. dixissent Israelitæ: *Manna* vtique *hoc est, cum nescirent quid* aliud *esset.*

℣. 16. n) *secundum edere suum*, quantum edere solet, vel potest. o) quod vel edacissimo homini sufficit, vt viri docti obseruant. vid. ℣. 36. p) *in caput*, i. e. pro singulis. c. 38, 26.

℣. 17. q) c. 36, 5. r) Num. 11, 32. alii plus, alii minus collegerunt, pro numero alendorum.

℣. 18. s) *non plus accepit*, & alius *non minus*; sed quisque tantum, quantum satis erat, sic *M. I.* cf. 2 Cor. 8, 15. t) *Hiph.* (2) Es. 38, 6. ex nimia aliorum copia, quod opus erat, accipiebat.

℣. 19. u) vt in diuina prouidentia spem ponerent. Mat. 6, 25. seqq.

℣. 5. יום יום sine *Psk* 6. 11. 16. contra *Mas.* ad Gen. 39, 10. ℣. 8. אשר אתם מלינים sic 1. ℣. 12. תלנות ita 4. cum sua *Masora*, cui repugnant ceteri libri *Masorethici*. ℣. 13. השלו plene in textu sine *Keri*. 1. secund. *Masoram Erffurt.* aliamque in marg. 7. & 8. at reliqui *defect.* quidem, sed sine *Keri*: vtrumque contra *Mas. final.* f. 34. c. ℣. 15. ויאמרו per *Graschaim* 1. 3. 4. מה per *Kamets* 2. 3. 4. *Munach* 2. 3. ℣. 16. איש *Sakephgad.* loco *Tbhir* 2. 4. fu. L. ℣. 17. וילקטו *Kadma* super *Vau* locant 1. 4. 18. sed sine vllo *Kadma* 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 17. 19. sec. O. T. f. 9. b. ℣. 18. איש *Sakephgadol* n.

פתח באתנח

עד־בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עלהם משה :
21 וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחם השמש
22 ונמס : ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר
23 לאחד ויבאו כל־נשיאי העדה ויגידו למשה : ויאמר &fus,
אלהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת־קדש ליהוה
מחר את אשר־תאפו אפו ואת אשר־תבשלו בשלו
ואת כל־העדף הניחו לכם למשמרת עד־הבקר :
24 ויניחו אתו עד־הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש
כה ורמה לא־היתה בו : ויאמר משה אכלהו היום כי־
26 שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה : ששת
27 ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה־בו : ויהי
ביום השביעי יצאו מן־העם ללקט ולא מצאו :
28 ס ויאמר יהוה אל־משה עד־אנה מאנתם
29 לשמר מצותי ותורתי : ראו כי־יהוה נתן לכם השבת
על־כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש
ל תחתיו אל־יצא איש ממקמו ביום השביעי : וישבתו
31 העם ביום השבעי : ויקראו בית־ישראל את־שמו מן
32 והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיחת בדבש : ויאמר *adferuatio in posteros,*
משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר ממנו
למשמרת לדרתיכם למען יראו את־הלחם אשר
האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ
33 מצרים : ויאמר משה אל־אהרן קח צנצנת אחת ותן־
שמה מלא־העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת
34 לדרתיכם : כאשר צוה יהוה אל־משה ויניחהו אהרן
לה לפני העדת למשמרת : ובני ישראל אכלו את־המן & *duratio.*
ארבעים שנה עד־באם אל־ארץ נושבת את־המן
36 אכלו עד־באם אל־קצה ארץ כנען : והעמר עשרית
האפה הוא : פ

x) & *verminosum factum est*, ex ỳ. 24. (1) al. & *intumuit*, vel *ebullitum fuit* vermibus. y) ὁ. ἐπώζεσε. Ioh. 11, 39.
ỳ. 21. z) 1 Sam. 11, 9. 11. a) ὁ. ἐτήκετο. c. 15, 15. 2 Petr. 3, 12.
ỳ. 22. b) vide ỳ. 5. & 16.
ỳ. 23. c) q. d. *feria Sabbati*. cf. c. 31, 15. c. 35, 2. d) ὁ. σάββατα. ỳ. 23. 26. Matth. 28, 1. e) hodie *coquite*. f) *reliquum*, quod superest. ỳ. 18. c. 26, 12. g) ỳ. 32. c. 12, 6.
ỳ. 28. h) Ez. 20, 13.
ỳ. 29. i) *Ion.* & *Syr.* in loco suo. c. 10, 23. ὁ. εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν. k) sc. e castris, ad colligendum Manna. *Ion.* add. ad ambulandum duo millia cubitorum. Conf. *iter Sabbati* Act. 1, 12.
ỳ. 31. l) ỳ. 15. m) *coriandri*, non colore, quo simile erat Bdellio, Num. 11, 7. sed forma. *M. I.* n) *sicut laganum* cum melle. (1)
ỳ. 32. o) ὁ. συνέταξε. ỳ. 34. Matth. 26, 19. p) *plenitudo* sc. esto vobis. ỳ. 33.
ỳ. 33. q) *vrnam*. (1) ὁ. add. χρυσοῦν. sic Hebr. 9, 4. r) cf. Apoc. 2, 17.
ỳ. 34. s) quod in arca adseruabatur. c. 25, 16.
ỳ. 35. t) Deut. 8, 3. Ios. 5, 12.

ויסעו H 3 ח ג

ỳ. 20. וירם *milra* 3. 4. contra *Maf. Erff. Resch* per *Segol* 7. 8. 11. 16. incongrue & citra *Maf.* qua habet לחם וחם ỳ. 22. לקטו לחם sic 3. fu. 4. ỳ. 23. אשר־דבר sic per *Makk.* 1. vtrumque *Makk.* & *Munach* 4. ỳ. 24. היתה per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. ỳ. 28. לשמר מצותי sic 1. 3. ỳ. 29. נתן sic 1. ממקומו *plene* 1. 2. fu. 3. contra *Maf. Erff.* ỳ. 30. השביעי *plene* 14. fu. 1. 2. & 4. contra *Maf.* h. l. & c. 12, 15. item contra *O. T.* f. 9. b. ỳ. 31 גד *Kamets* 3. contra *Maf.* 2. & *Erffurt.* ỳ. 32. אשר־צוה sic per *Makk.* 2. 3. fu. 4. ỳ. 34. ויניחהו *defect.* 2. sic sc. *Hal.* contra *Maf.* 1. & *Erff.* ỳ. 35. אכלו *Metheg* loco *Munach* habent 3. 17. 18. & *Berolinensis.*

ויסעו כל־עדת בני־ישראל ממדבר־סין למסעיהם יז
2 על־פי יהוה ויחנו ברפידים ואין מים לשתת העם׃ וירב
העם עם־משה ויאמרו תנו־לנו מים ונשתה ויאמר
להם משה מה־תריבון עמדי מה־תנסון את־יהוה׃
3 ויצמא שם העם למים וילן העם על־משה ויאמר למה
זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת־בני ואת־מקני
4 בצמא׃ ויצעק משה אל־יהוה לאמר מה אעשה לעם
ה הזה עוד מעט וסקלני׃ ויאמר יהוה אל־משה עבר
לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך אשר הכית
6 בו את־היאר קח בידך והלכת׃ הנני עמד לפניך שם
על־הצור בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה
7 העם ויעש כן משה לעיני זקני ישראל׃ ויקרא שם
המקום מסה ומריבה על־ריב בני ישראל ועל נסתם
את־יהוה לאמר היש יהוה בקרבנו אם־אין׃ פ
8 ויבא עמלק וילחם עם־ישראל ברפידם׃ ויאמר משה
9 אל־יהושע בחר־לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר
י אנכי נצב על־ראש הגבעה ומטה האלהים בידי׃ ויעש
יהושע כאשר אמר־לו משה להלחם בעמלק ומשה
11 אהרן וחור עלו ראש הגבעה׃ והיה כאשר ירים משה
12 ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק׃ וידי
משה כבדים ויקחו־אבן וישימו תחתיו וישב עליה
ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו
13 אמונה עד־בא השמש׃ ויחלש יהושע את־עמלק
ואת־עמו לפי־חרב׃ פ
14 ויאמר יהוה אל־משה כתב זאת זכרון בספר ושים
באזני יהושע כי־מחה אמחה את־זכר עמלק מתחת
טו השמים׃ ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה נסי׃ ויאמר
16 כי־יד על־כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר׃
וישמע

Cap. XVII. firmæ, firmiter extensæ. *Substant.* emphat. pro *Adiect. Ion.* expansæ cum firmitate. *Onk.* expansæ in precibus, vt *Ion.* ℣. 11.

℣. 13. x) & *sic debilitauit.* (3) Es. 14, 12. Iob. 14, 10. cf. Deut. 25, 18. y) cf. Iud. 5, 14.

℣. 14. z) vt sit *memoriale.* c. 12, 14. a) Num. 24, 20. 1 Sam. 15, 3. c. 30, 1. seqq.

℣. 15. b) *est signum, vexillum meum.* Es. 49, 22. cf. Ps. 20, 6. Ez. 48, 35.

℣. 16. c) sc. eleuata est, vt Num. 14, 30. Deut. 32, 40. Ps. 106, 26. d) *super throno* (e) *Domini* sc. iurantis, se bellum illaturum Amaleko. *Onk.* cum iuramento hoc dictum est a Tremendo, cuius præsentia maiestatica est super throno gloriæ. *Ion.* iurauit *Verbum Domini* per thronum gloriæ suæ. Huc ref. *Arabes.* Al. *Quoniam manus Amaleki fuit contra solium Dei,* ideo *bellum erit Domino* contra Amalek &c. Sic *Abendana.* Conf. Ier. 3, 17. e) per omnes ætates. cf. Deut. 25, 17. seqq.

Cap. XVII, ℣. 1. x) Vide c. 16, 1. y) quæ pluribus stationibus enumerantur Num. 33, 12. 13. 14. z) Deo iubente. cf. Gen. 41, 40.

℣. 2. a) *ideo contendit.* ℣. 7. Num. 20, 3. ὁ. ἐλοιδορεῖτο. Ioh. 9, 28. b) Deut. 6, 16. *Ar. P.* & quare tentatis, quid sit apud Deum? sic ℣. 7.

℣. 3. c) *murmurauit.* c. 16, 7.

℣. 4. d) *adhuc parum* abest, *& lapidibus obruent me.* cf. Num. 14, 10.

℣. 5. e) c. 7, 20. c. 14, 21.

℣. 6. f) Ergo *Chorebus* etiam siccus antea fuit, vt *Sinai* adhuc est. cf. dicta c. 3, 1. g) Petra erat Christus. 1 Cor. 10, 4. Sicut rupes percussa aquas dedit, sic Christus ad mortem percussus Spiritum S. suis obtinuit. (h) Num. 20, 8. 11. Deut. 8, 15. Es. 48, 21. Ps. 74, 15. Ps. 78, 15. Ps. 105, 41. Ps. 114, 8. Neh. 9, 15. Ceterum *Becnai* notat, hanc petram ambulasse cum Israelitis omnibus diebus, quibus fuerint in deserto. cf. 1 Cor. 10, 4.

℣. 7. i) q. d. *Tentatio & Contentio.* Num. 20, 13. Ps. 95, 8. Ps. 81, 8. Ps. 106, 32. k) num Dei iussu, an tuo consilio nos huc duxisti? cf. c. 16, 6.

℣. 8. l) Gen. 14, 7. c. 36, 12. 16. Deut. 25, 17. m) vid. ℣. 1.

℣. 9. n) *stans ero,* stabo. c. 33, 21. Gen. 28, 13. o) c. 4, 20. *Onk.* & *Ion.* baculus, quo facta sunt miracula a coram Domino. *Ar. P.* quem præcepit Deus tenendum vt c. 4, 20.

℣. 10. p) c. 24, 14. maritus Miriamæ *Josepho* Antiqu. III, 2.

℣. 11. q) ὁ. ἐπῆρε. 1 Tim. 2, 8. cf. Luc. 18, 1. r) virga instructam. *Ion.* add. *in precibus.*

℣. 12. s) *graues,* & defessæ. ὁ. βαρεῖαι. Matth. 26, 43. t) *ab hoc & ab isto latere,* hinc & isthinc. u) *fidelitas, firmitas.* i. e. fir-

℣. 1. ויסעו *Graschaim* 3. ℣. 3. זה sine *Dagesch* 3. 7. 11. 12. 16. contra O. T. f. 9. b. ℣. 6. שם cum *Dagesch euphonico* 1. 4. sine *Psik* 1. 2. 6. per *Psik mercatum* 4. ℣. 7. ועל per *Kadma* 2. 6--16. 19. ℣. 12. ויקחו *Merca milra* 3. 4. בוא *plene Hal.* secundum *Mas. Erffurtensem* aliosque libros masorethicos, quos notat *Masora* 7. 8. ad Ezech. 33, 22. ℣. 14. זכר per *Tsere* 2. 7--16. 19. ℣. 16. כס יה sic binis vocibus reperitur in omnibus nostris sec. *Masoram Erffurt.* at *R. David Kimchi* in *Lexico* suo sub *Rad.* כסה scribit esse vnicam vocem כסיה quem copiose confutat O. T. f. 9. & 10. ex omnibus *Hisp. Catalonicis, Mauritanicis, Hilleliano,* [illegible] *Aegyptiacis Germanicisque* codd. & ex *Masora*; etsi fateatur, libros masorethicos *Germanorum* statuere hic פלוגתא s. variationem, sc. dicentes, quod *R. Nachman* has voces pro vnica habuerit &c.

17 יז פ פ פ

יח וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל־אשר עשה
אלהים למשה ולישראל עמו כי־הוציא יהוה את־
2 ישראל ממצרים׃ ויקח יתרו חתן משה את־צפרה
3 אשת משה אחר שלוחיה׃ ואת שני בניה אשר שם
4 האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה׃ ושם
האחד אליעזר כי־אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב
ה פרעה׃ ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל־משה
6 אל־המדבר אשר־הוא חנה שם הר האלהים׃ ויאמר
אל־משה אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני
7 בניה עמה׃ ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק
8 לו וישאלו איש־לרעהו לשלום ויבאו האהלה׃ ויספר
משה לחתנו את כל־אשר עשה יהוה לפרעה
ולמצרים על אודת ישראל את כל־התלאה אשר
9 מצאתם בדרך ויצלם יהוה׃ ויחד יתרו על כל־הטובה
אשר־עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים׃
י ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים
ומיד פרעה אשר הציל את־העם מתחת יד־מצרים׃
11 עתה ידעתי כי־גדול יהוה מכל־האלהים כי בדבר
12 אשר זדו עליהם׃ ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים
לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל־לחם
13 עם־חתן משה לפני האלהים׃ ויהי ממחרת וישב
משה לשפט את־העם ויעמד העם על־משה מן־
14 הבקר עד־הערב׃ וירא חתן משה את כל־אשר־הוא
עשה לעם ויאמר מה־הדבר הזה אשר אתה
עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל־העם נצב
טו עליך מן־בקר עד־ערב׃ ויאמר משה לחתנו כי־יבא
אלי

Cap. XVIII. Iethro adducit Mosi uxorem & filios, celebrat beneficia Dei in populum collata, & Mosi consilium dat de ordinandis iudiciis.

Cap. XIIX, ✱. 1. f) c. 31. g) *Onk.* & *Ion.* Præfectus, sed *Syr.* Sacerdos. h) *socer.* *Onk. Ion. Syr.* hic & in seqq. cf. c. 3, 1.

✱. 2. i) c. 2, 21. *Syr.* add. filiam suam. k) *post dimisiones eius,* (1) i. e. vt *Onk. Ion.* & *Ar. P.* habet, postquam remiserat eam. *Ion.* add. cum abiret in Aegyptum.

✱. 3. l) c. 2, 22.

✱. 4. m) *alterius.* c. 17, 12. n) c. 15, 2. o) Ps. 146, 5. p) vide c. 2, 15.

✱. 5. q) c. 3, 1. c. 17, 6. *Ion* prope montem, super quo Mosi apparuerat gloria Domini (sic *Onk.*) ab initio.

✱. 6. r) per nuncium, ex ✱. 7. cf. Gen. 50, 16. it. Matth. 8, 6. coll. Luc. 7, 3. Matth. 11, 2. 3. coll. Luc. 7, 19. *Ar. P.* & misit, qui diceret Mosi suo nomine.

✱. 7. s) ὁ. ἐφίλησεν. Matth. 26, 48. t) 1 Sam. 25, 5. Gen. 37, 4. 14.

✱. 8. u) *propter* (*caussas*) Gen. 21, 11. x) *molestias*, vt sitim, famem, &c. ὁ. μόχθον. 1 Thess. 2, 9.

✱. 9. y) *gauisus autem est.* (3) Ps. 21, 7. Iob. 3, 6. ὁ. ἐξέστη. Act. 10, 45.

✱. 10. z) *qui inquam eripuit.*

✱. 11. a) Ier. 10, 6. 7. Ps. 40, 6. b) *nam hac de caussa* ita factum est. 1 Sam. 28, 10. 1 Reg. 13, 34. Al. supplent *ellipsin: quia superior fuit hac in re,* qua superbe egerunt contra eos. *Ion.* eo quod impie egerunt Aegyptii, iudicando Israelem aquis, super eos reuersum est iudicium, vt fuerint iudicati aquis. Huc refer. *Onk.* & *Arabes.* cf. Sap. 11, 16. c) *superbe & proterue egerunt.* c. 21, 14. Ier. 50, 29. Neh. 9, 10.

✱. 12. d) de sacrificiis illis eucharisticis vid. Leu. 7, 19. e) in loco sacro. cf. Deu. 12, 7. 12. 18. c. 14, 23. 26. c. 15, 20. &c. *Bechai.* ante tabernaculū Dei.

✱. 13. f) *iuxta Mosen.* ✱. 14. Gen. 18, 8.

✱. 1. וישמע per *Rbbia* 3. contra *Maſ.* ad Gen. 31, 1. Reperiri tamen. *Rbbia* etiam in codice סיני adnotat *Masora* h. l. & *Elias* in suo *Masoreth* f. 78. ✱. 5. אל־המדבר sic 1. 2. 4. 6. 9. ac *Sakephgadol* cum reliquis nostris prædictus codex סיני notantibus itidem 7. 8. in marg. & *Elia* in *Maſ.* f. 78. ✱. 8. אדת *bis defect.* 2. 3. *Hal.* at אדות ſe. 4. vtrumque vero reiicitur ab *Enhakkore*, *Maſ.* 7 & 8. h. l. & *Masora* 1. ad Gen. 21, 11. אשר *Makk.* loco *Munach* 1. 2. 3. fu. 4. מצאתם *Tau* per *Kamets* cum accentu *milra* 3. contra *Maſ.* 7 8. at *milel* cum *Kamets* 4. & 18. contra *Maſ.* 1. ad Gen. 31, 32. ✱. 10. יהוה sic per *Sakephk.* recte 2. 3. 4. 7. 8. sec. *O. T.* f. 10. a. reliqui per *Rbbia.* יד per *Merca* 1. 3. 4. ✱. 14. ועד ערב ita cum *Vau præfixo* 3. & *Hal.*

16 אלי העם לדרש אלהים: כי־יהיה להם דבר בא אלי
ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את־חקי האלהים
17 ואת־תורתיו: ויאמר חתן משה אליו לא־טוב הדבר
18 אשר אתה עשה: נבל תבל גם־אתה גם־העם
הזה אשר עמך כי־כבד ממך הדבר לא־תוכל עשהו
19 לבדך: עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלהים עמך היה
אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את־הדברים
כ אל־האלהים: והזהרתה אתהם את־החקים ואת־
התורת והודעת להם את־הדרך ילכו בה ואת־
21 המעשה אשר יעשון: ואתה תחזה מכל־העם אנשי־
חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עלהם
שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת:
22 ושפטו את־העם בכל־עת והיה כל־הדבר הגדל
יביאו אליך וכל־הדבר הקטן ישפטו־הם והקל מעליך
23 ונשאו אתך: אם את־הדבר הזה תעשה וצוך אלהים
ויכלת עמד וגם כל־העם הזה על־מקמו יבא בשלום:
24 וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר: ויבחר
כה משה אנשי־חיל מכל־ישראל ויתן אתם ראשים על־
העם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת:
26 ושפטו את־העם בכל־עת את־הדבר הקשה יביאון
27 אל־משה וכל־הדבר הקטן ישפוטו הם: וישלח משה
את־חתנו וילך לו אל־ארצו: פ

Cap.XIX. יט בחדש השלישי לצאת בני־ישראל מארץ מצרים ביום
2 הזה באו מדבר סיני: ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני
3 ויחנו במדבר ויחן־שם ישראל נגד ההר: ומשה עלה
אל־האלהים ויקרא אליו יהוה מן־ההר לאמר כה
4 תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: אתם ראיתם
אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על־כנפי נשרים
ואבא

nes 60000. Summa præfectorum 78600.
ỳ. 26. c) ὁ. ἐλαφρόν. Matth. 11, 30. d) Priscis illis temporibus & pauciores erant lites, & facilius dirimebantur. Quod etiamnum hodie fieri videmus inter rudiores, easdemque feliciores, hac saltim in re, Orientis gentes. *Clericus.*
ỳ. 27. e) *Midianitidem.*
ỳ. 1. cf. Num. 10, 30.
Cap. XIX, ỳ. 1. f) nempe die 15. tertii mensis: nam 15 mensis primi ex Aegypto egressi sunt. c. 12, 17. 41. Sed *Ion.* add. primo (die) mensis. g) Num. 33, 15.
ỳ. 2. h) vbi prælium commissum cum Amalekitis. c. 17, 1. 8. seqq. i) *Ion.* add. *corde vnito.* k) *e regione montis* Sinai, qui ad occasum Chorebi. c. 3, 1. c. 17, 5.
ỳ. 3. l) *Ion.* add. *die secundo.* m) Act. 7, 38.
ỳ. 4. n) Deut. 29, 2. o) Deut. 32, 11.

g) *In dubiis caussis* 1 Sam. 9, 9.
ỳ. 16. h) *res, caussa.* c. 24, 14. cf. Act. 19, 38.
ỳ. 17. i) *non optimum.* Gen. 2, 18. imo *non bonum.* 1 Sam. 26, 16. Neh. 5, 9.
ỳ. 18. k) *marcesces,* vt folium. Ps. 1, 3. Es. 34, 4. l) *grauius est huius rei onus viribus tuis.* Num. 11, 14. Ps. 38, 5.
ỳ. 19. m) *ad, apud Deum.* Deut. 2, 19. *Schmid.* a caussis ad Deum pertinentibus. ὁ. τὰ πρὸς τὸν Θεόν. c. 4, 16. *Ar. P.* a parte Dei. *Onk.* & *Ion.* quærens institutionem a Domino. *Bechai* vt preceris pro ipsis.
ỳ. 20. n) *& commonefacias.* Ez. 3, 17. 18. o) Leu. 26, 46. p) *in qua.* ellips. אשר vt c. 4, 13.
ỳ. 21. q) *dispicias.* Ps. 11, 7. ὁ. σκέψαι. Act. 6, 3. *Bechai* hoc verbum accipit eo sensu, quo de Prophetis accipi solet, qs. dicat: dono prophetico tibi opus est, ad eligendos iudices. coll. 1 Sam. 16, 7. r) *viros strenuitatis,* i. e. *strenuos. Schmid.* cordatos. ỳ. 25. Gen. 47, 6. Num. 11, 16. s) *Ion.* qui oderunt accipere Mammonem (sic *Onk.*) fallacem. t) *& præfectos decadum.* cf. Deut. 1, 15.
ỳ. 22. u) ὁ. τὸ ὑπέρογκον ỳ. 26. 2 Petr. 2, 18. Iud. ỳ. 16. x) *Schmid.* deuolue ergo onus. 1 Reg. 12, 4. 9. ὁ. κουφιοῦσιν. Act. 27, 38. *Ion.* & detrahant de onere, quod super te. y) Num. 11, 17. ὁ. συναντιλήψονταί σοι. Luc. 10, 40. Rom. 8, 26.
ỳ. 23. z) *tum mandata tibi dabit Deus, & tu poteris* &c. Gen. 28, 22. a) *compositis dissidiis.* Gen. 26, 31.
ỳ. 25. b) Deut. 1, 13. 14. 15. Ergo in numero 600000. fuerunt Chiliarchi 600. Centuriones 6000. Præfecti quinquagenorum 12000. Decuriones

ỳ. 17. אשר אתה ita 6--16. 19. contra O. T. f. 10. 2. ỳ. 19. עתה per *Rbhia* 4. 6. 9. & in marg. 1. ỳ. 20. והזהרת sine ה *paragogico* 1. & *Hal.* fu. 2. contra *Masoram.* Pro בה habet בו 3. ỳ. 21. עליהם *plene* 1. 3. 10. 13. 14. 19. fu. 4. contra *Mas.* ad Gen. 45, 15. עשרות *plene* 10--14. 16. contra *Mas.* & O. T. ỳ. 22. והיה *Rbhia* 1. sic vna cum *Graschaim* 4. הגדול *plene* 6. 9. 10. 12. 14. 16. contra O. T. ỳ. 24. לקל defect. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. contra O. T. אמר per *Patach* 3. 8. contra *Mas.* 1. 2. 4. *Erff.* h. l. & *impressam* ad Gen. 18, 17. ỳ. 26. ישפטון ita *milra* 18. & sic poscit O. T. & *D. Kimchi* in *M. I.* CAP. XIX, 4. Pro למצרים habere alios libros במצרים, testantur 7. 8. in marg. sed hanc variationem reiicit O. T. & nota marginalis 1.

ה ואבא אתכם אלי׃ ועתה אם־שמוע תשמעו בקלי
ושמרתם את־בריתי והייתם לי סגלה מכל־העמים כי־
6 לי כל־הארץ׃ ואתם תהיו־לי ממלכת כהנים וגוי קדוש
7 אלה הדברים אשר תדבר אל־בני ישראל׃ ויבא
משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל־הדברים
8 האלה אשר צוהו יהוה׃ ויענו כל־העם יחדו ויאמרו
כל אשר־דבר יהוה נעשה וישב משה את־דברי העם
9 אל־יהוה׃ ויאמר יהוה אל־משה הנה אנכי בא אליך
בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם־בך
יאמינו לעולם ויגד משה את־דברי העם אל־יהוה׃
י ויאמר יהוה אל־משה לך אל־העם וקדשתם היום
11 ומחר וכבסו שמלתם׃ והיו נכנים ליום השלישי כי
ביום השלשי ירד יהוה לעיני כל־העם על־הר סיני׃
12 והגבלת את־העם סביב לאמר השמרו לכם עלות
13 בהר ונגע בקצהו כל־הנגע בהר מות יומת׃ לא־תגע
בו יד כי־סקול יסקל או־ירה יירה אם־בהמה אם־איש
14 לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר׃ וירד משה מן־
ההר אל־העם ויקדש את־העם ויכבסו שמלתם׃
טו ויאמר אל־העם היו נכנים לשלשת ימים אל־תגשו
16 אל־אשה׃ ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת
וברקים וענן כבד על־ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד
17 כל־העם אשר במחנה׃ ויוצא משה את־העם לקראת
18 האלהים מן־המחנה ויתיצבו בתחתית ההר׃ והר
סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל
19 עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל־ההר מאד׃ ויהי קול
השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו
כ בקול׃ וירד יהוה על־הר סיני אל־ראש ההר ויקרא
21 יהוה למשה אל־ראש ההר ויעל משה׃ ויאמר יהוה

אל

H5 חה

q) ad hunc locum, quo nemo Aegyptiorum vos peruenturos credebat. cf. c. 14, 3. Onk. ad cultum meum. Ion. Hier. ad doctrinam legis meae.

℣. 5. r) peculium, peculiariter dilecti. Sic Onk. Ion. Syr. Ps. 135, 4. Eccl. 2, 8. ὁ. λαὸς περιούσιος. Tit. 2, 14. s) Deut. 4, 7. 8. Ps. 147, 19. 20. t) nam alioquin. c. 13, 17. u) Deut. 10, 14. 15. Ps. 24, 1.

℣. 6. x) omnes Deo consecrati, sub Rege & Pontifice Christo. 1 Pet. 2, 9. Apoc. 1, 6. c. 5, 9. Onk. Hier. Reges & sacerdotes. y) Deut. 7, 6.

℣. 7. z) c. 3, 16. Hier. sapientes.

℣. 8. a) ὁ. ὁμοθυμαδὸν. Act. 2, 1. Hier. add. corde suo integro. b) c. 24, 3. cf. c. 32, 7. seqq. Ios. 24, 19. c) & retulit. Num. 22, 8. d) tanquam mediator inter Deum & populum. c. 18, 19. Gal. 3, 19.

℣. 9. e) Hier. Verbum meum. Ar. P. Ego manifestaturus sum Angelum meum. Sic ℣. 11. 18. 20. f) in densitate nubis, siue in densa nube. Ps. 18, 12. cf. Heb. 12, 18. g) ne a te conficta putent mandata mea. c. 20, 1. Deut. 4, 33. h) c. 14, 31. Ioh. 9, 29. c. 12, 28. seqq. Matth. 3, 17.

℣. 10. i) ℣. 14. ὁ. ἅγνισον. 1 Ioh. 3, 3. k) ℣. 14. cf. Gen. 35, 2. ὁ. πλυνάτωσαν. Onk. Ion. Syr. lauando candidas faciant. Apoc. 7, 13. 14.

℣. 12. l) terminis suis coercebis. (5) ℣. 23. Deut. 19, 14. m) cf. Hebr. 7, 19. Onk. Ion. ne ascendatis. n) ὁ. θίγειν. Hebr. 12, 20.

℣. 13. o) telis configetur. Num. 21, 30. 2 Sam. 20, 36. p) Schmid. quum trahetur Iobel, & buccinans fuerit; al. cum tractim tuba clanget, & longiori sonitu canet. Ios. 6, 5. q) al. sonus e tuba profluens; al. aries; al. Cornu tuba & soni ge-

Praeparatio fit ad legis promulgationem.

genus. cf. ℣. 16. 19. Onk. Ion. Buccina. r) ad audiendam legem. Onk. Ion. Syr. Ar. P. ipsis licitum erit conscendere. s) quantum extra terminos.

℣. 15. t) 1 Sam. 21, 5. 1 Cor. 7, 5. Apoc. 14, 4.

℣. 16. u) tonitrua. Ps. 18, 14. Ps. 68, 9. Bechai septem voces numerat, vt Ps. 29. quas Zach. 3, 9. septem oculos, Kabbalistis septem Sephiroth, vetustioribus Rabbinis septem voces vocari dicit, exeuntes ex ore Schechinae. cf. Apoc. 10, 3. 4. x) ℣. 19. cf. Es. 27, 13. 1 Thess. 4, 16. y) ὁ. ἔντρομος. Luc. 21, 9. cf. Rom. 4, 15. z) & ipse Moses. Heb. 12, 21.

℣. 17. a) Amos. 4, 12. 2 Cor. 11, 2. Ar. P. ad obuiandum praecepto Dei. b) Deut. 4, 10. 11.

℣. 18. c) Neh. 9, 13. d) fornacis. (4) c. 9, 8. 10. Gen. 19, 28. e) Ps. 68, 9.

℣. 19. f) cf. ℣. 16. Matth. 24, 31. g) Gen. 8, 3.

℣. 5. שמע defect. 2. 4. contra Mas. Erffurt. ℣. 9. בעבור per Rbhia 3. 9. fu. 1. at 4. & Rbhia & Graschaim habet. ℣. 11. השלישי (posterius) plene Hal. 6. 7. 9. 11. 12. 16. 19. sic fu. 3. & 4. sed defect. requirit O. T. f. 10. a. & Masora h. l. ac Num. 7, 24. ℣. 13. סקל defect. 4. & Hal. sic fu. 3. contra Masor. 1. 2. 3. & Erffurt. h. l. impressamque ad c. 21, 28. היובל plene 2. 3. & Hal. ℣. 16. קולות bis plene 3. contra Mas. h. l. & c. 9, 23. ℣. 17. ויתיצבו Iod praeformatiuum sine Metheg 3. 13. 19. ℣. 18. כעשן Ain per Tsere 1. 2. 3.

אַל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת
22 וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃ וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה
23 יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה
24 בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם
כה אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃ וַיֵּרֶד מֹשֶׁה
כ אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים
2 אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ ס אָנֹכִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
3 עֲבָדִים׃ לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃ לֹא־
4 תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל ׀ וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם ׀ מִתַּחַת לָאָרֶץ׃
ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־
6 רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי
7 מִצְוֹתָי׃ ס לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־
שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ פ
8 זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
9 וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת ׀ לַיהוָה י
אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ
11 עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ כִּי
שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־
הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן
בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃ ס
12 כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃
לא

torum. *d*) pitium, vt *Dagon*. *e*) aquæ enim littoribus funt inferiores. Pf. 24, 2. cf. Phil. 2, 10.
℣. 5. *f*) *Zelotypus*. c. 34, 14. Numer. 5, 14. confortis impatiens, vt maritus corriualis. cf. Ef. 42, 8. *g*) c. 34, 7. Ier. 32, 18. Thren. 5, 7. *h*) Ef. 14, 21.

Cap. XX.

i) *in filiis*, non innoxiis, fed qui & ipfi delinquunt & rei funt, Rom. 3, 19. cf. Deut. 24, 16. Ier. 31, 29. Ez. 18, 20. *Ion.* add. *refractariis*. *k*) nepotibus & pronepotib⁹. Gen. 50, 23. *Onk. Ion. Syr.* fuper generationem tertiam. *l*) cf. Io. 15, 23. 24. *Onk.* add. quando filii poft parentes peccata complent. cf. Mat. 23, 32.
℣. 6. *m*) in plurimas ætates. Pf. 103, 17. *n*) Ioh. 14, 15. 23. 1 Ioh. 5, 3. cf. 1. Reg. 11, 13. 34. 36. &c.
℣. 7. *o*) *non accipies*, vel *proferes*. c. 23, 1. *Onk. Ion. Syr. Ar. P. & E.* Ne iures per nomen &c. *p*) *ad vanum* confirmandum: non fruftra, nedum falfo. *M. I.* cf. Leu. 24, 16. c. 19, 12. Pf. 50, 16. Matth. 5, 33. *q*) *infontem habebit & impunem dimittet*. c. 34, 7. 1 Reg. 2, 9. ℣. 8. *r*) fc. תזכר *recordare*. *s*) c. 23, 12. c. 31, 14. Ier. 17, 21. Ez. 20, 12. *t*) *vt Deo eum facrum habeas*; non otio tantum, fed conuentibus facris &c. Leu. 23, 3. 2 Reg. 4, 23. ℣. 10. *u*) c. 12, 49. *x*) Deut. 12, 15. 17. *Onk. Ion. Syr.* in ciuitatibus tuis. *Ar. P. & E.* in loco habitationis tuæ. ℣. 11. *y*) *defiit* creare. 1 Sam. 25, 9. ℣. 12. *z*) Mal. 1, 6. Matth. 15, 4. Eph. 6, 2. *a*) *producant*, vel longi fint. Deut. 5, 16. c. 25, 15. *b*) Pf. 55, 24. Prou. 20, 20.

℣. 21. *h*) *contestare* & commonefacito. Gen. 43, 3.
℣. 22. *i*) *M. I.* Primogeniti Ifraelitarum, qui DEO confecrati c. 13, 2. & in quorum locum Levitæ fuccefferunt Num. 8, 16. *Al.* alii, qui a Mofe ad hoc vocati erant. cf. ℣. 6. c. 24, 5. *k*) fc. ad facra facienda. Leu. 21, 21. 23. *l*) 2 Sam. 6, 8. 1 Par. 15, 13. *Onk. Ion.* occidat.
℣. 23. *m*) fc. fine magna temeritate. cf. Gen. 34, 14. *n*) ℣. 12. ὁ. ἀφορίσει. Matth. 25, 32.
℣. 24. *o*) ℣. 21. ὁ. βιάζεσθωσαν. Mat. 11, 12. Luc. 16, 16.
℣. 25. *p*) *Ion.* add. *Accedite & accipite legem cum decalogo*. *Ar. P.* add. *hoc*.
Cap. XX, ℣. 1. *q*) Neh. 9, 13. Qui fc. eft *Gloria Iehouæ*, & שכינה, eftque *Elohim*, qui infidet Cherubinis 1 Par. 13, 6. qui tamen cum Iehoua colitur & adoratur באחד (cf. Ioh. 5, 23.) Ille fcripfit & dedit legem Ex. 32, 16. vocatur *Dilectus Iehouæ* Deut. 33, 12. *Os Iehouæ*, quia per eum loquitur Dominus. (cf. Hebr. 1, 1.) eftque is, contra quem peccarunt Mof. & Aaron Num. 20, 24. vocatur *Petra* c. 17, 6. Deut. 32, 4. 15. 18. eft ille *Deus Bethelis* Gen. 31, 13. Deus Abrahami, Ifaaci & Iacobi Ex. 3, 6. *Bonitas Iehouæ*, quæ coram Mofe tranfiit Ex. 33, 19. c. 34, 6. *Facies Iehouæ* Ex. 23, 17. &c. Hæc *R. Bechai*. *r*) Deut. 5, 6. feqq.
℣. 2. *s*) Pf. 81, 11. *t*) Gen. 17, 7. 8. *u*) Leu. 25, 55. Iof. 24, 17. feqq.
℣. 3. *x*) Ef. 42, 8. 1 Cor. 8, 4. *y*) *coram me infpectante*. Iob. 4, 15. vel in *faciem* qf. *meam*. Ef. 65, 3. *Onk. Ion. Syr.* præter me. *Bechai* præter eum, qui eft facies mea. cf. ℣. 1.
℣. 4. *z*) Leu. 26, 1. feqq. Deut. 4, 15. feqq. Pf. 97, 7. *a*) *fpeciem*, *formam*. Num. 12, 8. Pf. 17, 15. *b*) angelorum, fiderum, auium. *c*) hominum aut brutorum,

℣. 21. לראות *def.* 1. 2. cum fua *Maf.* & *Erff.* Sic ex aliis quoque obferuat, at tanquam errorem ex Kabbala reiicit *Maf.* 7. 8. ad c. 10, 5. ℣. 24. לך *Tfere* 3. 6--9. 11. 12. 13. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 10. a. CAP. XX, ℣. 2. עבדים fic plerique; at relecto *Rbhia*, fubftituit *Atnach* 3. 13. & *O. T.* male: ita enim duplex ratione 1. præcepti haberetur *Atnach* h. l. & ℣. 5. Sed & alibi, accuratus cetera, *Menachem* labitur in Decalogi accentibus, idem expertus fatum, quod plurimi e codd. noftris, in quibus magna hic eft confufio. ℣. 4. תעשה *Munach* hab. 4. 6--16. 19. fed loco eius *Merca* 17. 18. *Ber.* pofcente id *O. T.* contra analogiam. ואשר במים folum *Merca* requirit analogia; *Munach* vero, quod cum illo coniunctim multi habent, abeffe iubet *O. T.* ℣. 10. ובנך fine *Makk.* 1--4. 6. 9. ועבדך cum *præf.* ו 1. 3. *Hal.* fr. 2. 4.

℣. 13. c) cf. c. 21, 20. Matth. 5, 21. seqq. d) Matth. 5, 27. c. 19, 9. e) Leu. 19, 11. Eph. 4, 28. f) *testis mendacii*, i. e. *falsus*. c. 23, 1. Prou. 14, 5. Leu. 19, 16.
℣. 14. g) Rom. 7, 7. c. 13, 9.
℣. 15. h) *videbant* & audiebant. ℣. 19. Gen. 42, 1. i) c. 19, 16. k) Gen. 15, 17. Iud. 7, 16. c. 15, 4. l) *&* *contremuerunt*. Es. 6, 4. m) ℣. 10. cf. Rom. 8, 15. Hebr. 10, 19.
℣. 16. n) tanquam mediator. Gal. 3, 19. o) Deut. 5, 22. c. 12, 16. Rom. 3, 20. c. 4, 15. Hebr. 12, 18. 19.
℣. 17. p) c. 15, 25. c. 16, 4. Gen. 22, 1.
℣. 19. q) sc. oculis vestris. cf. Ex. 3, 12. c. 4, 5. r) Deut. 5, 21.
℣. 20. s) *mecum*; etsi & me sic colere velitis. *M. I.*
℣. 21. t) vt c. 24, 4. al. cf. c. 27, 8. c. 38, 7. u) *holocausta tua*, pro peccatis oblata; sic dicta, quod tota in fumum *ascenderent*. x) *salutaria, eucharistica*; pro salute oblata. y) Deut. 12, 5. z) *celebrari iussero*. 1 Par. 16, 4. *Onk. Ion.* vbi habitare faciam maiestaticam praesentiam meam. a) Es. 18, 7.
℣. 22. b) *si autem*. Num. 36, 4. c) Deut. 27, 5. 6. Ios. 8, 31. d) *caeso lapide*. 1 Reg. 5, 31. e) *caelum* vel *scalprum* tuum. cf. Ios. 5, 2. 3. Ez. 26, 9. 2 Par. 34, 6. f) Es. 10, 15. 32. g) *profanabis*. c. 31, 14.
CAP. XXI. ℣. 1. h) *ὁ. δικαιώματα*. ℣. 31. Luc. 1, 6.
℣. 2. i) *Ion.* add. propter furtum suum. k) Leu. 25, 39. l) nisi annus *iubilaeus* interueniat. Leu. 25, 40. m) *pro libero*. ℣. 5. 26. Deut. 15, 12. Ier. 34, 14. cf. 1 Cor. 7, 21.
℣. 3. n) *cum solo corpore suo*. *M. I.* (3) ℣. 4. Prou. 9, 3. sine vxore & liberis, non tamen sine donis. Deut. 15, 13. *ὁ. αὐτὸς μόνος*. Sic *Onk. Ion. Syr.* sed *Ar. P. & E.* caelebs. o) *habens vxorem*. Gen. 20, 3.

13 לֹא תִּרְצָח ס לֹא תִּנְאָף
ס לֹא תִּגְנֹב ס לֹא־תַעֲנֶה
14 בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃ ס לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ
ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ פ
טו וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל
הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק׃
16 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־
17 יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־
תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר
18 תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ׃ וַיַּעֲמֹד הָעָם
מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים׃
19 ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי
כ עִמָּכֶם׃ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא
21 תַעֲשׂוּ לָכֶם׃ מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־
עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃
22 וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית
23 כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃ וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת
עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃

פ פ פ יח 18

כא וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ כִּי תִקְנֶה
2 עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי
3 חִנָּם׃ אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא
4 וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ
בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא
בְגַפּוֹ

Populus territus Mosen expetit & impetrat Mediatorem.

Ratio altaris temporarii sine superstitione struendi.

Cap. XXI.
Variae Leges.

℣. 4. p) *herus ipsius*. Gen. 24, 9. q) si modo non sit Hebraea. Deut. 15, 12.

℣. 14. Post versiculi huius *Atnachum Sectiuncula* nulla est in plerisque libris nostris: vnde videri poterat integer hic versiculus vnum tantummodo continere praeceptum; cui diuisioni patrocinatur quoque *R. Bechai* in *Comment.* suo f. 88. d. & f. 91. c. Sed recte *Setumam* habent 17. 18. & *Berol.* quam probat *O. T.* f. 8. 2. & f. 11. 2. ex omnibus libb. *H. spp. Aegyptiacis, Hierosolymitanu*, item ex codice *R. Meir Hallevi, Hammeiri*, & duobus exemplaribus MSStis *Maimonidis*, obseruans, hanc *sectionem* in impresso *Maimonide* perperam fuisse omissam. ℣. 15. הַלַּפִּידִם *dim plene* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 18. 19. sic fu. 2. 4. contra *Mas.* 4. & *Erff.* itemque contra *O. T.* ℣. 16. דַּבֵּר per *Tsere* 2. 3. 4. 6. 7. 9. 15. 19. & vna cum *Metheg* 3. at 2. in marg. habet *Segol*, quod requirit *O. T.* ℣. 17. וּבַעֲבוּר *Graschaim* 1--4. ℣. 20 אֱלֹהֵי *milra* 7. 10. 11. 14. 15. contra *O. T.* & *Mas.* ad Gen. 9, 26.

ה בגפו׃ ואם־אמר יאמר העבד אהבתי את־אדני את־
6 אשתי ואת־בני לא אצא חפשי׃ והגישו אדניו אל־
האלהים והגישו אל־הדלת או אל־המזוזה ורצע
7 אדניו את־אזנו במרצע ועבדו לעלם׃ ס וכי־
ימכר איש את־בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים׃
8 אם־רעה בעיני אדניה אשר־לא יעדה והפדה לעם
9 נכרי לא־ימשל למכרה בבגדו־בה׃ ואם־לבנו ייעדנה
י כמשפט הבנות יעשה־לה׃ אם־אחרת יקח־לו
11 שארה כסותה וענתה לא יגרע׃ ואם־שלש־אלה
12 לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף׃ ס מכה
13 איש ומת מות יומת׃ ואשר לא צדה והאלהים אנה
לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה׃ ס
14 וכי־יזד איש על־רעהו להרגו בערמה מעם
טו מזבחי תקחנו למות׃ ס ומכה אביו ואמו
16 מות יומת׃ ס וגנב איש ומכרו ונמצא בידו
17 מות יומת׃ ס ומקלל אביו ואמו מות
18 יומת׃ ס וכי־יריבן אנשים והכה־איש את־
19 רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב׃ אם־
יקום והתהלך בחוץ על־משענתו ונקה המכה רק
כ שבתו יתן ורפא ירפא׃ ס וכי־יכה איש
את־עבדו או את־אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם
21 ינקם׃ אך אם־יום או יומים יעמד לא יקם כי כספו
22 הוא׃ ס וכי־ינצו אנשים ונגפו אשה הרה
ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית
23 עליו בעל האשה ונתן בפללים׃ ואם־אסון יהיה
24 ונתתה נפש תחת נפש׃ עין תחת עין שן תחת שן יד
כה תחת יד רגל תחת רגל׃ כויה תחת כויה פצע תחת
26 פצע חבורה תחת חבורה׃ ס וכי־יכה
איש

℣. 5. r) q. d. si semel iterumque dixerit, & constans eius voluntas fuerit. *Bechai.*

℣. 6. s) ὁ. πρὸς τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ, a Deo institutum. c. 22, 7. 8. *Onk. Ion. Syr. Arabes*: ad iudices. t) Es. 57, 8. u) *perforabit.* (1) x) *subula.* (2) Deut. 15, 17. Ritus hic *Iuuenalis* tempore apud Syros superstes fuit. y) vsque ad iubilæum. *M. I.* al. *per totam vitam*, vt 1 Sam. 1, 22.

℣. 7. z) *non exibit* simpliciter *ita, vt serui* ℣. 2. seqq. coll. Deut. 15, 12. dantur enim alii casus & modi exeundi. ℣. 8-11.

℣. 8. a) *qui sibi desponsauerit eam,* tum redimi curet, vel tanquam redemtam dimittat eam. b) Deut. 21, 14. c) *si ita perfide agit cum ea.* Mal. 2, 14. seqq. Ier. 3, 20.

℣. 9. d) cf. c. 22, 15. 16.

℣. 10. e) *carnem & victum,* s. alimentum eius. Ps. 78, 20. 27. Sic *Onk. Ion. Hier. Syr.* f) Gen. 20, 16. g) *habitationem.* (1) *Schmid. debitum coniugale.* Sic *M. I. Ion. Syr.* h) ὁ. ἀποστερήσει. 1 Cor. 7, 5.

℣. 12. i) *aliquem,* marem vel fœminam. Ps. 4, 1. k) Gen. 9, 6. Leu. 24, 17.

℣. 13. l) *insidiatus est.* (4) 1 Sam. 24, 12. Thren. 4, 18. *A.* μεθώδευσε cf. Eph. 6, 11. *Ar. P. & E.* quod si non intendit. *Ar. P.* add. *occidere illum.* m) infeliciter *occurrere* permisit. Prou. 12, 21. cf. Amos 3, 6. *Onk. Syr.* a Domino traditus est. *Ion.* a Domino acciderit afflictio eius. n) nempe vrbes asyli. Num. 35, 6. o) Num. 35, 11. seqq. Deut. 19, 3.

℣. 14. p) *superbe & ex proposito egeris.* Sic *Hier.* ὁ. ἐπιθῆται. c. 18, 11. *Syr.* audacter egerit. q) *vel ab altari meo,* quod asyli ius etiam inter alias gentes præstabat. *Ion.* præmitt. etiamsi sacerdos (magnus *Hier.*) fuerit, ministrans super altari meo. r) 1 Reg. 2, 31.

℣. 15. s) si admonitus non resipiscat. cf. Deut. 21, 18. seqq. לוק

℣. 16. t) Deut. 24, 7. 1 Tim. 1, 10. u) *aut si inuenit.* Gen. 44, 16.

℣. 17. x) Leu. 20, 9. Deut. 21, 18. c. 27, 16. Prou. 20, 20. c. 30, 17. Matth. 15, 4. *Hier.* contemnens.

℣. 18. y) *pugno.* (2) Es. 58, 4.

℣. 19. z) Ps. 18, 19. a) ὁ. αὐτῶς ἔσται. ℣. 28. Matth. 27, 24. *Ion.* a pœna capitis. b) *cessationem eius. Ion.* add. *& dolorem, damnum, & ignominiam eius.* c) *sanari curabit.*

℣. 20. d) de maledicta Cananæorum gente, *Ion.* & *Rabb.* e) *pœna gladii. Ion. Raschi. Ab. E.* &c. ex Gen. 9, 6.

℣. 21. f) *superstes fuerit.* c. 9, 16. Ier. 32, 14. g) sc. ordinaria pœna. h) cuius iacturam nemo libenter facit.

℣. 22. i) c. 2, 13. k) *Onk. Ion.* mors. ℣. 23. Gen. 42, 4. 38. l) *coram iudicibus. Onk. Ion. Syr. Ar. P.* ex sententia iudicum. Deut. 32, 31. sic *Bechai.* ℣. 23. m) Leu. 24, 20. Deut. 19, 21. Obad. ℣. 15. Matth. 5, 38. ℣. 24. n) *Hier. Ion.* pretium oculi pro oculo, pretium dentis &c. nam in mulctam fuit pœna conuersa. *Abendana.* ℣. 25. o) ὁ. μώλωπα. 1 Pet. 2, 24.

℣. 6. האלהים *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. 6. 9. 17. 18. ℣. 8. לא *Cthibh* æque ac לו *Keri* valet *ipsi*; neque enim *Masora* vitii scripturam arguit, sed ἀντιστοιχίαν τοῦ *Aleph* loco *Vau* obseruat: id quod in reliquis etiam huiusmodi exemplis notandum, docente Cl. *Hillero* p. 58. seqq. ℣. 10. יקח sine *Metheg* 3. 4. & *Berol.* ℣. 18. אנשים *Rbhia* 1. 2. 3. 4. 6. 9. והכה *Merca milra* 1. 2. 3. su. 4. ℣. 19. והתהלך sic *B. Naphtali*, vt obseruat *Masora* 7. & 8. ℣. 21. יקם per *Kamets* 1. 2. 3.; recte quidem sec. *Mas.* 7. 8. ad Gen. 4, 15. sed contra *Masor.* 4. 7. & 8. ad h. l. ℣. 24. שן תחת שן יד תחת יד ita 1. & sic su. 4.

איש את־עין עבדו או־את־עין אמתו ושחתה לחפשי
27 ישלחנו תחת עינו׃ ואם־שן עבדו או־שן אמתו יפיל
לחפשי ישלחנו תחת שנו׃ פ
28 וכי־יגח שור את־איש או את־אשה ומת סקול יסקל
29 השור ולא יאכל את־בשרו ובעל השור נקי׃ ואם שור
נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו
והמית איש או אשה השור יסקל וגם־בעליו יומת׃
ל אם־כפר יושת עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר־יושת
31 עליו׃ או־בן יגח או־בת יגח כמשפט הזה יעשה לו׃
32 אם־עבד יגח השור או אמה כסף ׀ שלשים שקלים יתן
33 לאדניו והשור יסקל׃ ס וכי־יפתח איש
בור או כי־יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל־שמה שור
34 או חמור׃ בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת
לה יהיה־לו׃ ס וכי־יגף שור־איש את־שור
רעהו ומת ומכרו את־השור החי וחצו את־כספו וגם
36 את־המת יחצון׃ או נודע כי שור נגח הוא מתמול
שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת
37 השור והמת יהיה־לו׃ ס כי יגנב־איש
שור או־שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת
כב השור וארבע־צאן תחת השה׃ אם־במחתרת ימצא Cap. XXII.
2 הגנב והכה ומת אין לו דמים׃ אם־זרחה השמש
עליו דמים לו שלם ישלם אם־אין לו ונמכר בגנבתו׃
3 אם־המצא תמצא בידו הגנבה משור עד־חמור עד־
4 שה חיים שנים ישלם׃ ס כי יבער־איש שדה
או־כרם ושלח את־בעירה ובער בשדה אחר מיטב בעירו ק׳
ה שדהו ומיטב כרמו ישלם׃ ס כי־תצא
איש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה
6 שלם ישלם המבער את־הבערה׃ ס כי־
יתן

Variae leges.

℣. 27. p) *sic si dentem*, aut aliud membrum corporis. q) ὁ. ἐκκόψῃ. Matth. 18, 8.

℣. 28. r) *cornu percusserit*. ℣. 31. 32. s) in maiorem homicidii detestationem. Gen. 9, 5. t) ob horrorem factæ cædis. u) ὁ ἀθῷος. Matth. 27, 24.

℣. 29. x) *petulcus*. (2) ℣. 36. y) i. e. *antea*. Gen. 31, 2. z) *& denunciatum fuerit*. c. 19, 21. a) *Dominus eius*. ℣. 34. 36. Ef. 1, 3. cf. Gen. 39, 2.

℣. 30. b) c. 30, 12. ὁ. λύτρα. Matth. 20, 28. *Ion.* mulcta pecuniæ, quo refer. *Onk. Syr.* c) *pretium redemtionis* (3) Num. 3, 49. Pf. 49, 9.

℣. 31. d) ingenuum puerum aut puellam. *M. I.*

℣. 32. e) quo vili pretio Christum, tq. mancipium, tradebat Iudæ auaritia. Zach. 11, 12. Matth. 26, 15. c. 27, 9. 10.

℣. 33. f) *si aperuerit* cisternam vel puteum, pro more istarum gentium, antea clausum siue contectum. cf. Num. 16, 32. Ef. 41, 18. Pf. 5, 10. g) *foderit*. Gen. 50, 5.

℣. 35. h) *diuident*. Num. 31, 27.

℣. 36. i) *aut si notum fuerit*, & indicatum Domino.

℣. 37. k) ob facilitatem huius furti, & ob damnum illatum, raptis bobus aratoribus. l) Quid enim de his saluum esset, si eas furari liceret?

Cap. XXII, ℣. 1. m) *in perfossione*. (2) Ier. 2, 34. ὁ. ἐν τῷ διορύγματι. Matth. 6, 20. *Ion.* in fenestra parietis. n) *deprehenditur*. ℣. 6. 7. sc. noctu ex ℣. 2. o) *non erunt* vel imputabuntur *percussori sanguines*. ℣. 2. Num. 35, 27. *Ion.* non est ipsi reatus effusionis sanguinis innocentis. *Syr.* non ipsi erit pœna capitalis. Sic ℣. 2. quo ref. *Ar. P.*

℣. 2. p) ratio sequitur: rependere enim fur poterit; aut si nihil ipsi sit, vendi. q) ὁ. πραθήτω. Matth. 18, 25. sc. si duplum vel quadruplum reddere non posset.

℣. 3. r) vt nec mactauerit, nec vendiderit. c. 21, 37.

℣. 4. s) *Onk. Syr. depasci fecerit*. cf. ℣. 5. t) *pecus suum*. Gen. 45, 17. u) Ef. 5, 5. c. 6, 13. x) *optimum*. Gen. 47, 6.

℣. 5. y) Pf. 118, 12. z) *aceruus frugum*. (4) Iud. 15, 5. a) *stans in agro seges*. b) *qui incendit*. c. 3, 2. malitia sua vel culpa. c) *incendium*. (1).

℣. 29. והמית איש או־ sic 1. ℣. 31. יגח per *Kametz* 2. 6. 7. 8. &c. sec. *Maf. Erffurt.* ℣. 35. שור sine *Dagesch* 3. 7. 8. 10. 12. 14. 15. 16. 18. 19. contra O. T. f. 11. b. ℣. 35. יגף *Merca* 1. 2. sed *Darga* poscit *Maf.* ad h. l. & Leu. 11, 12. ℣. 36. מתמל מתמול *defectiue* 4. *Hal.* 6. 9. contra *Maf.* 1. & *Erffurt.* ℣. 37. Ab hoc versu CAPVT XXII. incipiunt 6. 8. 11. 13. 15. 16. 19. & *M. I.* יגנב ita cum *Metheg* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. & *M. I.* reliqui sine eo; sed per *Chateph Komets* 1. *B. Naphtali*, & per *Cholem* simul 4. וארבע ita per *Makk.* 17. 18. *Berol.* & O. T. reliqui *Merca*. CAP. XXII, 4. בעירה *defect.* solus *Berol.*

Variæ leges.

יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית
7 הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃ אִם־לֹא יִמָּצֵא
הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח
8 יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־
חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר
כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן
9 אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃ ס כִּי־יִתֵּן
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה
י לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה׃ שְׁבֻעַת
יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת
11 רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃ וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ
12 יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃ אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה
לֹא יְשַׁלֵּם׃ פ
13 וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־
14 עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר
טו הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה
אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃
16 אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר
17 18 הַבְּתוּלֹת׃ ס מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃ כָּל־שֹׁכֵב עִם־
19 בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃ ס זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי
כ לַיהוָה לְבַדּוֹ׃ וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים
21 הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃
22 אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ
23 אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃ וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ
נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים׃ פ
24 אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה
כה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל
26 שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ כִּי הִוא
כסותה

MS. Alex. cf. Deut. 13, 14. c. 17, 3. *b) neci deuoueatur*, siue expiatione. Leu. 27, 29. Deut. 13, 16. Es. 34, 2.
℣. 20. c) Deut. 10, 19. c. 24, 17. *d) iniuria premes.* c. 23, 9. Zach. 7, 10. e) Leu. 19, 33.
℣. 21. *f)* Deut. 24, 17.
℣. 22. *g) parenthesis* vsque ad finem versus.
℣. 23. *h)* Ps. 109, 9.
℣. 24. *i) mutuo dederis* populari tuo. Deut. 28, 12. *k)* quos non erubesco profiteri esse populum meum. *Bechai.* ὁ. πενιχρῷ. Luc. 21, 2. *l) sicut fœnerator.* 2 Reg. 4, 1. *m)* tali pauperi Israelitæ, qui vix vitam parce ac duriter sustentare potest. *n) vsuram* qs. mordacem. *M. I.* Leu. 25, 36. Deut. 23, 20.
℣. 25. *o)* Ez. 18, 16. *p)* pauperis. Deut. 24, 12. 17. *q) antequam. Ion.* vel, non diutius seruabis, *donec.* Gen. 48, 5. 1 Sam. 14, 24. ὁ. πρὸ δυσμῶν. *r)* Ez. 18, 6. Amos 2, 8.

℣. 7. *d)* ℣. 8. 27. c. 21, 6. Ps. 82, 1, 6. cf. Rom. 13, 4. 6. *Onk. Ion. Syr.* Iudices. *e)* ὁ. præmittunt, quod subintelligendum: καὶ ὀμεῖται, *& iurabit.* vide ℣. 10. sic *Ion. f) facultates*, vasa, aut rem pecuariam. *M. I.* ℣. 10. 1 Sam. 15, 9. Gen. 33, 14. ὁ. παρακαταθήκης. 1 Tim. 6, 20. Sic *Onk. Ion.*
℣. 8. *g) Ion.* re fracta (corrupta) in occulto. *h) de qua quis dixerit, quod suum hoc sit. i)* depositoris & depositarii. *k) damnauerint.* Ps. 37, 33.
℣. 9. *l)* sc. membrum aliquod, vt crus. sic ℣. 13. Ps. 34, 21. Es. 8, 15.
℣. 10. *m)* Hebr. 6, 16 *Ar. P.* iusiurandū per Deum diuidet. *n) Onk. Ion. Syr.* sc. iuramentum ab ipso.
℣. 11. *o) ab ipso* sc. conscio vel negligente.
℣. 12. *p) adferat eius rei*; at Raschi: *eam* sc. partem discerpti animalis ex Am. 3, 12. *Ion.* producet ipsi testes. *Hier.* producet ex membris (cadaueris) testem. *q)* Gen. 31, 39.
℣. 14. *r)* & sic perit suo domino, modo dolus & culpa absint. *Ion.* venit perditio eius pro mercede sua.
℣. 15. *s) pellexerit.* ὁ. ἀπατήσῃ. 2 Cor. 11, 2. 3. sc. blanditiis; de vi virgini illata vid. Deut. 22, 28. 29. *t) dotando dotabit.* (1) ex ℣. 16. al. *festinando festinabit eam* ducere. Ps. 16, 4.
℣. 16. *u) dotem.* (3) Gen. 34, 12. 1 Sam. 18, 25. *Ion.* quinquaginta siclorum.
℣. 17. *x) Sagam, præstigiatricem.* Leu. 20, 27. feminin. vsurpatur, quod mulieres huic crimini magis obnoxiæ. *M. I. y) non patieris viuere.* ὁ. περιποιήσετε. Act. 20, 28.
℣. 18. *z)* Leu. 20, 15. Deut. 27, 21.
℣. 19. *a) Hebr. Sam.* add. *aliis*; sic ὁ. in *MS.*

℣. 12. יבאהו *bhi defect.* omnes nostri sec. *Masoram*, præter *Hal.* & *Berol.* qui *plene*, vt su. 4. ℣. 15. לו sine *Dagesch* 3. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 11. b. ℣. 16. מאן *Merea* 3. contra consequutionis regularis ordinem; cum *Psik* 2. sed vtrumque reiicit nota marg. 1. ex *En hakkore.* ℣. 17. post hunc versum *Setumam* hab. 7. 8. sed eam reiicit *O. T.* quippe quam nec codex vllus, nec *Maimonides* notauerit. ℣. 22. תענה *Nun* per Sægol omnes quidem nostri, præter 17. & *Berol.* qui habent *Tsere*; sed *Tsere* h. l. esse debere, copiose disputat *O. T.* hic & ad Gen. 31, 50. collata *Masora* 7. & 8. ad l. c. quam illustrat ex alia *Masora* diserte hunc locum Exodi per *Tsere* poscente. ℣. 25. בוא *plene* requirit *Mas.* ad Ezech. 33, 22. sed sine vllius codicis suffragio. ℣. 26. כי *Makk.* 1. 3. su. 4.

כסותה לבדה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כי־
יצעק אלי ושמעתי כי־חנון אני : ס
27 אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר :
28 מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן־לי : כן
29 תעשה לשרך לצאנך שבעת ימים יהיה עם־אמו ביום
ל השמיני תתנו־לי : ואנשי־קדש תהיון לי ובשר בשדה
טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו : ס
כג לא תשא שמע שוא אל־תשת ידך עם־רשע
2 להית עד חמס : לא־תהיה אחרי־רבים לרעת ולא־
3 תענה על־רב לנטת אחרי רבים להטת : ודל לא
4 תהדר בריבו : ס כי תפגע שור איבך או
ה חמרו תעה השב תשיבנו לו : ס כי־תראה
חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב
6 תעזב עמו : ס לא תטה משפט אבינך בריבו :
7 מדבר־שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג כי לא־
8 אצדיק רשע : ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים
9 ויסלף דברי צדיקים : וגר לא תלחץ ואתם ידעתם
י את־נפש הגר כי־גרים הייתם בארץ מצרים : ושש
שנים תזרע את־ארצך ואספת את־תבואתה :
11 והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך
ויתרם תאכל חית השדה כן־תעשה לכרמך לזיתך :
12 ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת
למען ינוח שורך וחמרך וינפש בן־אמתך והגר :
13 ובכל אשר־אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים
14 אחרים לא תזכירו לא ישמע על־פיך : שלש רגלים
טו תחג לי בשנה : את־חג המצות תשמר שבעת ימים
תאכל מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב כי־
16 בו יצאת ממצרים ולא־יראו פני ריקם : וחג הקציר
בכורי

כסותו ק׳
קמץ בז״ק

℣. 26. s) *pro cute ipsius*, qua cutem s. corpus tegit contra frigus noctis. Gen. 31, 40. t) Matth. 5, 48. Luc. 6, 36. Eph. 5, 1. 2.
℣. 27. u) *Deo*, sic *Bechai* coll. Prou. 24, 21. al. *Magistratibus*. Sic *Onk. Ion. Syr. Ar. vterque*. vt ℣. 7. x) Coh. 10, 20. y) *diris deuouebis*. Gen. 12, 3. Act. 23, 5.
℣. 28. z) q. d. *plenitudinem* i. e. *primitias frugum* vel fructuum, cum plene maturuerunt. *M. I. Onk. Ion. Syr.* Num. 18, 27. Deut. 22, 9. a) (1) qs. dicas *lacrymam*. h. e. *primitias vini Ion.* & *olei Ar. E.* al. *optimum & praestantissimum* cuiusuis rei; vt in *versione Samar.* Gen. 45, 18. Numer. 18, 29. 32. ὁ. ἀπαρχὰς ἅλωνος καὶ λήνου. b) cf. c. 23, 18. Ez. 44, 30. *Ion.* ne cuncteris tempore suo, quo minus afferas. c) nempe lytro. c. 13, 2.
℣. 29. d) Leu. 22, 27. cf. Gen. 17, 12.
℣. 30. e) c. 19, 6. Leu. 11, 44. 1 Pet. 1, 15. 16. f) Leu. 22, 8. Ez. 44, 31.
Cap. XXIII, ℣. 1. g) *accipies* l. *proferes*. Leu. 19, 15. Num. 23, 7. Ps. 15, 3. *Ar. P. & E.* tanquam gratum quid, non credes facile. h) *rumorem falsum*. Ps. 12, 3. *Ion.* verba mendacii a viro, proximum calumniante. i) *innadis*. 1 Sam. 22, 17. Ier. 26, 24. cf. Es. 5, 18. Prou. 1, 10. 11. ὁ. συγκαταθήσῃ siue *consenties*. Sic ℣. 32. Luc. 23, 51. 2 Cor. 6, 16. k) c. 2, 13. l) c. 20, 13. Ps. 35, 11.
℣. 2. m) Matth. 7, 13. 3 Ioh. ℣. 11. n) 1 Reg. 2, 28. cf. 1 Tim. 5, 21. o) *ad inflectendum* ius. ℣. 6. Prou. 27, 23.
℣. 4. p) Deut. 22, 1. seqq.
℣. 5. q) *desistas ab* (eo) *relinquendo ipsi*; i. e. ne iacentem ipsi relinquas. sic *Onk.* ὁ. οὐ παρελεύσῃ. Luc. 10, 30. 31. r) *Onk. Ion.* relinquas, quod in animo tuo habes contra ipsum, & liberes (iumentum) cum eo. vel interrog. lege: num *ita deserere poteris iumentum cum eo?*
℣. 7. s) ὁ. ἀποστήσῃ. 2 Tim. 2, 19. t) Prou. 17. 15. ὁ. δίκαιον. Mat. 27, 19. Act. 3, 14
Cap. XXIII.
u) ὁ. οὐ δικαιώσεις τὸν ἀσεβῆ. cf. Rom. 4, 5.
℣. 8. x) *oculatos*, *videntes aperte*. (2) c. 4, 11. cf. Deuteron. 16, 19. Coh. 7, 7. *Onk. Ion.* [illegible] sapientes. y) *peruertit*. (ר) Prou. 13, 6. ὁ. λυμαίνεται. Act. 8, 3.
℣. 9. z) c. 22, 20. a) cf. Hebr. 2, 18. c. 4, 15. *Ion.* gemitum animae.
℣. 10. b) Leu. 25, 2. seqq. c) ὁ. τὰ γεννήματα αὐτῆς. 2 Cor. 9, 10.
℣. 11. d) *decidere fines* (sc. prouentum, ex ℣. 10.) 2 Sam. 6, 6. 2 Reg. 9, 33. e) *relinques*. 1 Reg. 8, 57.
℣. 12. f) c. 20, 8. seqq. g) *respiret*. (3) c. 31, 17. 2 Sam. 16, 14. ὁ. ἀναψύξῃ. Act. 3, 19. cf. Marc. 2, 27.

℣. 13. h) Hos. 2, 19. ὁ. μὴ ἀκουσθῇ ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. Eph. 4, 29. c. 5, 3. ℣. 14. i) *vicibus*. ℣. 17. c. 34, 23. Num. 22, 28. 2 Par. 8, 13. *Onk. Ion. Syr.* temporibus. k) Leu. 23, 2. seqq. Deut. 16, 1. seqq. ℣. 15. l) c. 12, 15. c. 34, 18. Leu. 23, 6. m) c. 13, 3. n) *vacue*, i. e. sine aliqua oblatione. c. 34, 20. Deut. 16, 16. *Ar. P.* ne adfueritis sanctuario meo vacui. ℣. 16. o) *hebdomadum*. c. 34, 22. siue *Pentecostes*. Leu. 23, 15. 16.

℣. 29. כן cum *Metheg B. Naphtali*. CAP. XXIII, ℣. 2. להטות *plene* 1. 2. su. 3. contra *Mas. Erffurtensem*. ℣. 3. תהדר *Tau* cum *Metheg* plerique, sed sine eo 1. 2. 3. 4. 6. ℣. 5. כי *Munach* loco *Makk.* 2. 3. praeter *Masoram* ad ℣. 4. quae hoc exemplum inter *Munachata* non referr. שנאך *Sin* cum *Metheg* plerique, exceptis 3. 4. 8. & 1. qui illud deleuit. ℣. 15. צויתיך *si plene* 3. 4. *Hal.* vt poscit *R. Hammeiri*, quem vero confutat *O. T.* f. 11. b. ex *R. Meir HaLeui* & *auctore* tractatus *Schemen Sason defectiue* hunc locum poscentibus. בן יצאת sic alii libri dicuntur habere in marg. 7. & 8.

בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת
17 השנה באספך את־מעשיך מן־השדה׃ שלש פעמים
18 בשנה יראה כל־זכורך אל־פני האדן יהוה׃ לא־
תזבח על־חמץ דם־זבחי ולא־ילין חלב־חגי עד־בקר׃
19 ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־
תבשל גדי בחלב אמו׃ פ
כ הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך
21 אל־המקום אשר הכנתי׃ השמר מפניו ושמע בקלו
22 אל־תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו׃ כי
אם־שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר
23 ואיבתי את־איביך וצרתי את־צרריך׃ כי־ילך מלאכי
לפניך והביאך אל־האמרי והחתי והפרזי והכנעני
24 החוי והיבוסי והכחדתיו׃ לא־תשתחוה לאלהיהם
ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם
כה ושבר תשבר מצבתיהם׃ ועבדתם את יהוה אלהיכם
וברך את־לחמך ואת־מימיך והסרתי מחלה מקרבך׃
26 ס לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את־
27 מספר ימיך אמלא׃ את־אימתי אשלח לפניך והמתי
את־כל־העם אשר תבא בהם ונתתי את־כל־איביך
28 אליך ערף׃ ושלחתי את־הצרעה לפניך וגרשה את־
29 החוי את־הכנעני ואת־החתי מלפניך׃ לא אגרשנו
מפניך בשנה אחת פן־תהיה הארץ שממה ורבה
ל עליך חית השדה׃ מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר
31 תפרה ונחלת את־הארץ׃ ושתי את־גבלך מים־סוף
ועד־ים פלשתים וממדבר עד־הנהר כי אתן בידכם
32 את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך׃ לא־תכרת להם
33 ולאלהיהם ברית׃ לא ישבו בארצך פן־יחטיאו אתך לי
כי תעבד את־אלהיהם כי־יהיה לך למוקש׃ פ

ואל

℣. 22. h) Deut. 7, 12. i) *inimicus ero, oppugnabo*. (1) k) ὁ. ἀντικείσομαι. Gal. 5, 17. cf. Gen. 12, 3.
℣. 23. l) ὁ. ἡγούμενός σου. Matth. 2, 6. cf Ios. 5, 13. m) *& exscindam eos*. 1 Reg. 13, 34.
℣. 24. n) 2 Cor. 6, 14. Eph. 5, 11.
℣. 25. o) i. e. *alimonia*, & cibo & potui. 1 Sam. 25, 11. p) c. 15, 26. Deut. 29, 21. ὁ. μαλακίαν. Matth. 4, 23.
℣. 26. q) *abortiens*. Gen. 31, 38. r) Leu. 26, 9. Deut. 7, 14. ὁ. στεῖρα. Luc. 1, 7. s) vt ad senectam vsque viuas. cf. Ps. 90, 10. Ps. 102, 25.
℣. 27. t) *terrorem meum*. cf. Gen. 35, 5. Exod. 15, 16. u) *& exturbabo*. c. 14, 24. Deut. 2, 15. x) i. e. *fugientes*. Ps. 18, 41.
℣. 28. y) *vespas, crabrones* (3) Deut. 7, 20. Ios. 24, 12. cf. Sap. 12, 8.
℣. 29. z) *agrestes feræ*, ex vicinis desertis irrumpentes. Deut. 7, 22.
℣. 31. a) 2 Sam. 8. & 10. 1 Reg. 5, 1. 2 Par. 9, 27. b) c. 10, 19. c) cf. c. 15, 14. d) sc. Arabico. e) *Ion. Euphratem*. Gen. 15, 18.
℣. 32. f) c. 34, 12. Deut. 7, 2. cf. 1 Cor. 10, 20. ℣. 33. g) c. 10, 7. Deut. 7, 16. cf. Num. 25, 1. 2. Iud. 2. & 3. ὁ. πρόσκομμα. Rom. 14, 13.

℣. 15. p) *collectionis finitæ*. c. 34, 22. cf. Leu. 23, 24. 34. q) *in exitu anni* sc. ciuilis. cf. not. c. 12, 1. r) Deut. 16, 13.
℣. 17. s) ℣. 14. t) Ps. 24, 1. Zach. 4, 14.
℣. 18. u) c. 34, 25. *Ion.* quamdiu fermentum in ædibus vestris adhuc est. x) *Paschalis*. c. 12, 15. seqq. cf. Leu. 23, 17.
℣. 19. y) c. 34, 26. Deut. 26, 2. z) Num. 15, 19. seqq. a) c. 34. 26. Deut. 14, 21. cf. Prou. 12, 10. Aliqui existimant, gentiles ita Osiridi vel Baccho sacra fecisse.
℣. 20. b) ℣. 23. c. 32, 34. c. 33, 2. Num. 20, 16. *Bechai* ex Kabbala docet, hunc angelum non esse ex numero הנפרדים (creatorum, existentium extra Dei essentiam) sed ex הנטיעות (emanationibus, quæ intra Dei essentiam subsistunt) sic in *Tanchuma* explicari, quod sit *Metatron*, Princeps faciei. (Ioh. 6, 46.) Quod autem hic vocetur *Angelus meus*, idem esse, ac si diceret: Angelus, qui dilectus est apud me, per quem ego me cognoscendum præbeo in mundo, (Ioh. 1, 18.) cum quo ego vnitus sum indiuisa vnitate, & sine separatione, (Ioh. 17, 21.) per quem mundus gubernatur. (Ioh. 17, 2.) Hunc esse, qui c. 33, 14. Es. 63, 9. *facies Dei* vocetur. Hunc habere potestatem remittendi peccata, (Marc. 2, 7. 10.) Hinc a Dauide, qui, *Tecum*, inquit, *est condonatio*. Ps. 130, 4. excludi quidem angelos creatos, sed increatum minime.
℣. 21. c) ὁ. πρόσεχε σεαυτῷ. Act. 20, 28. d) Deut. 18, 15. 18. 19. Matth. 3, 17. c. 17, 5. e) *ne rebellis sis illi*. Ex. 20, 8. 13. cf. Ps. 2, 12. ὁ. μὴ ἀπείθει αὐτῷ. Ioh. 3, 36. f) Ios. 24, 19. g) Ioh. 5, 43. c. 10, 30. 38. c. 14, 10. 2 Cor. 5, 19. cf. Ex. 3, 5. Es. 42, 8.

℣. 20

℣. 16. האסיף *plene* 2. 4. *Hal.* contra *Masoram* h. l. & c. 34, 22. itemque c. 39, 24. ℣. 20. הכינתי *chi plene* 4. *Hal.* 10. 14. 15. fu. 3 sec. *Masoram* 4. sed contra *Mas.* 7. 8. ℣. 22. שמע *defect.* 1. 2. 4. contra *Mas. Erffurt.* neque etiam inter *defectiua* connumeratur a *Mas.* 7. 8. ad c. 22, 22. ℣. 25. והסירתי *i plene* 2. 4. *Hal.* sec. *Mas.* 4. sed contra *Mas. Erffurt.* ℣. 26. לא *Darga* 2. 4. *Makk.* cum *Metheg* 6. 7. 8. 10--14. 16. 19. sed *Makk.* abesse vult *O. T. f.* 11. b. ℣. 28. ואת־הכנעני cum *præf. Vau* 3. se. 4. & sic su. 2. contra *Mas.* h. l. & Leu. 16, 24. ℣. 31. ים per Patach 1. 3. 4. 10. 14. את ישבי Hoc את abesse vult nota in *Mas. Erf.* recentiori manu adscripta.

כד ואל־משה אמר עלה אל־יהוה אתה ואהרן נדב
ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק׃
2 ונגש משה לבדו אל־יהוה והם לא יגשו והעם לא
3 יעלו עמו׃ ויבא משה ויספר לעם את כל־דברי יהוה
ואת כל־המשפטים ויען כל־העם קול אחד ויאמרו
4 כל־הדברים אשר־דבר יהוה נעשה׃ ויכתב משה את
כל־דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר
ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל׃
ה וישלח את־נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים
6 שלמים ליהוה פרים׃ ויקח משה חצי הדם וישם
7 באגנת וחצי הדם זרק על־המזבח׃ ויקח ספר הברית
ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר־דבר יהוה נעשה
8 ונשמע׃ ויקח משה את־הדם ויזרק על־העם ויאמר
הנה דם־הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל־
9 הדברים האלה׃ ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא
י ושבעים מזקני ישראל׃ ויראו את אלהי ישראל ותחת
רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר׃
11 ואל־אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את־האלהים
12 ויאכלו וישתו׃ ס ויאמר יהוה אל־משה עלה
אלי ההרה והיה־שם ואתנה לך את־לחת האבן
13 והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם׃ ויקם משה
14 ויהושע משרתו ויעל משה אל־הר האלהים׃ ואל־
הזקנים אמר שבו־לנו בזה עד אשר־נשוב אליכם
והנה אהרן וחור עמכם מי־בעל דברים יגש אלהם׃
טו ויעל משה אל־ההר ויכס הענן את־ההר׃
16 וישכן כבוד־יהוה על־הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא
17 אל־משה ביום השביעי מתוך הענן׃ ומראה כבוד
18 יהוה כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל׃ ויבא

ט א I משה

Cap. XXIV, v. 1. h) i. e. ad *Metatronem*, qui est *Custos mundi, custos Israelis*, Ps. 121, 4. estq; *Dominus omnium*, quæ infra ipsum sunt, quippe cuius potestati subiecti sunt vniuersi exercitus superiores & inferiores: (Hebr. 2, 8.) & tamen est etiam *nuncius* s. *legatus* Domini, socius, qui est supra ipsum, quique potestatem ei dedit supra omnia, & fecit eum Dominum domus suæ (Hebr. 3, 5. 6.) & imperantem in omnibus possessionibus suis. Hæc R. Bechai. i) v. 9. c. 6, 23. Leu. 10, 1. cf. Matth. 17, 1. k) v. 9. Num. 11, 16. 24. cf. Luc. 10, 1. 17.

v. 2. l) ὁ. ἐγγιεῖ. Hebr. 7, 19.

v. 3. m) v. 7. c. 19, 8.

v. 4. n) cf. Ios. 4, 3. 8. 9. 20.

v. 5. o) cf. not. c. 19, 22. *Onk. Ion.* & *Ar. P.* primogenitos. cf. c. 13, 2. Num. 3, 41. *Ion.* add. *nam vsque ad hanc horam erat cultus inter primogenitos: nam adhuc factum non erat tabernaculum conuentus, nec datum erat sacerdotium Aharoni.* p) c. 19, 22. q) *pacifica, pacalia.* Leu. 3, 1. seqq. c. 7, 11. seqq. pro pace & salutaribus a Deo impetraris vel impetrandis.

v. 6. r) ad adspergendum populum & librum. v. 8. Hebr. 9, 19. s) *crateribus.* (3) Es. 22, 24. Cant. 7, 3. t) *alteram partem.* u) Leu. 1, 5. c. 3, 2. &c.

v. 8. x) quo sancitur fœdus. ὁ. αἷμα τῆς διαθήκης. Matth. 26, 28. Hebr. 9, 20.

v. 10. y) *Onk.* gloriam Dei. *Bechai*: i. e. *gloriam*, quæ vocatur שכינה; estque illa gloria, quam vidit Ezekiel c. 1, 26. in similitudine, secundū formam hominis. z) *politi lapidis* l. *lateris.* al. *albedinis.* a) Ez. 1, 26. c. 10, 1. b) *splendore*, & cæruleo colore.

v. 11. c) *selectos* illos 70. v. 3. Es. 41, 9. *Syr.* & in Seniores filiorum Israel non immisit manum suam. *Onk.* & principibus filiorum Israel nihil damni obtigit. d) c. 9, 15. e) læti atque incolumes, tantum abest, vt mortui sint. c. 33, 20. Iud. 13, 22. Al. in *Bechai*: opus habebant cibo, quia non ad eumdem visionis gradum cum Mose peruenerant.

v. 12. f) *Ar. P.* & *E.* tabulas gemmeas. sic c. 31, 18. c. 34, 1. 4. g) ὁ. νομοθετῆσαι αὐτοῖς. Hebr. 7, 11. c. 8, 6.

v. 13. h) ὁ. ὁ παρεστηκὼς αὐτῷ. Luc. 1, 19. *A.* & *S.* λειτουργός.

v. 14. i) *Onk. Ion.* & *Syr.* exspectate nos. Gen. 22, 5. Hos. 3, 3. k) c. 17, 10 l) c. 18, 16. Es. 50, 8. *Onk.* cui est lis.

v. 15. m) in summum iugum montis. n) ὁ. ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη. Matth. 17, 5.

v. 16. o) i. e. *Schechina*, de qua scriptum est: *vt habitet gloria in terra nostra*, Ps. 85, 10. quæ alias vocatur יד *Manus*, per quam & creatus est, & conseruatur mundus vniuersus, cum omnibus, quæ existunt, tam quæ supra sunt, quam quæ infra. Es. 66, 2. hæc *Bechai*. cf. Col. 1, 16. Hebr. 1, 2.

v. 1. והשתחויתם *Metheg* sub *He* non habent 5. 6. 7. 8. & 13. v. 3. א per *Makk.* & *Sagol* 1. 3. su. 4. v. 5. Pro נערי, itemque v. 11. pro אצילי alius codex, *in atrio repertus*, habuit זעטוטי *Magnates vel*, vt *Buxtorfius* vertendum esse suspicatur, *Minores, Plebeios*: & sic vtrobique LXXII. *Seniores* Regi *Ptolomæo* descripsisse traduntur in *Megillah* f. 9. a. Sed hæc lectio a Iudæis repudiata fuit. Conf. *R. Chaiim* in *Præf.* ad *Biblia Rabb.* col. 3. & *Lightf.* ad Matth. 5, 18. v. 10. לטהר *Lamed* per *Patach*, seq. *Dagesch* 8. 12. contra *O. T.* f. 11. b. v. 11. האלהים *Metheg* pro *Munach* 1. 3. 17. 18. v. 12. ויאמר יהוה אל־משה ita 4. sed contra *Mas.* h. l. & c. 4, 11. והיה *He* per *Chatephsægol* requirit *M. I.* sed citra vllius codicis suffragium. להורתם *bis defect.* su. 2. sic poscit *Mas. Erff.* contra *Mas.* 7. 8. h. l. & Gen. 46, 28.

℣.18. p) bis (al. ter) ita factum. c. 34, 28. Deut. 9, 9. 18. c. 10, 10. cf. Matth. 4, 2.

מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃

פ פ פ יט 19

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי כה
יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר 2
יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר 3
תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן 4
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת ה
תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן 6
הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים 7
לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ כְּכֹל 8
אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת 9
תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ס וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי י
שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה
וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ 11
תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע 12
טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת
עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃
וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ וְהֵבֵאתָ אֶת־ 13 14
הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן
בָּהֶם׃ בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ טו
וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ וְעָשִׂיתָ 16
כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי 17
רָחְבָּהּ׃ וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה 18
אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה 19
מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־
הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם כ
לְמַעְלָה

℣.11. o) *obduces autem*, q. d. *speciosam s. spectabilem facies.* p) *limbum, coronam.* v. 24. 25. ℣.12. q) c. 37, 3. 1 Reg. 7, 30.

Cap. XXV.

Apparatus, ex quo parandum Tabernaculum.

℣. 14. r) Num. 4, 15. 1 Par. 15, 15. ℣.16. s) Heb. 9, 4. t) *testimonium* seu *Decalogum*, quo Deus voluntatem suam testabatur. Vide ℣. 22. c. 31, 18. c. 38, 21. u) ℣. 21. c. 40, 20.

Arca fœderis.

℣. 17. x) c. 37, 6. *Operculum & propitiatorium*, sic ὁ. ἱλαςήριον ἐπίθεμα, nisi posterius additum sit ex alia interpretatione. Vide ℣. 18. 19. 20. 21. & Rom. 3, 25. ℣. 18. y) c. 37, 7. 1 Reg. 6, 23. cf. Gen. 3, 24. Ez. 1, 6. seqq. z) *opere solidum, solidos.* ℣. 31. 36. Ier. 10, 5. *Onk. Ion.* ductili opere. ℣. 19. a) *Ar. P.* ex ipsomet operculo. ℣. 20. b) c. 7, 9.

Cap. XXV, ℣. 2. q) *separationem, collectam, donarium.* ℣. 3. c. 35, 5. c. 29, 27. r) *quem sponte mouerit.* c. 35, 21. cf. 2 Cor. 9, 7. Ps. 110, 3.

℣. 4. s) *hyacinthini, cærulei coloris lanam.* c. 35, 25. t) *purpuram.* u) *coccineum dibaphum.* Leu. 14, 4. *Carmesin M. I.* x) *byssum*, al. *Xylinum*, al. *linum* sex filorum. y) *Onk. Ion. & Syr.* pilos caprinos. c. 35, 26. *Ar. P.* molliores pilos caprarum.

℣. 5. z) *rubras* l. *rubefactas.* c. 26, 14. *Ar. P.* conditas; ex Arabismo, vbi *Adim* est *corium odoratum*, quod ex Arabia felici asportatur. a) Ez. 16, 10. ὁ. ὑακίνθινα. sic *Bochart.* violaceas l. ouium purpurei coloris. b) ℣. 10. Es. 41, 19. præstantiss. *cedrorum.* ὁ. ἄσηπτα. *Ar. P. & E.* ex Arabismo *lignum Santum*, s. vt *Golius* vertit, *Acacia*, quam alias vocant *spinam Aegyptiacam.*

℣. 6. c) *oleum pro candelabro.* c. 27, 20. d) c. 30, 25. e) *ad suffimentum aromatum.* c. 30, 34.

℣. 7. f) c. 28, 20. Gen. 2, 12. *Onk. Ion. & Syr.* Berylli. g) *insertionum; gemmæ*, quibus palæ seu fossulæ pectoralis implebantur. *M. I.* c. 35, 9. 27. cf. c. 28, 20. *Ar. P. & E.* lapides contextionis. h) al. *pallium.* c. 28, 6. *Gusseto* autem *cingulum* fuisse videtur. Vide Leu. 8, 7. i) *& pro pectorali.* c. 28, 15.

℣. 8. k) Hebr. 9, 12. Vocatur ita, quia sanctificatum fuit per gratiosam Numinis præsentiam, vel potius, quia fuit exemplar sanctuarii superioris. *Bechai.* cf. Hebr. 9, 23. l) vt habitare faciam lucem meam. *Ar. P. & E.*

℣. 9. m) ℣. 40. c. 26, 30. c. 27, 8. Num. 8, 4.

℣. 10. n) c. 37, 1-25. ℣. N.

℣. 2. אשר *Makk.* 3. fu. 4. ℣. 5. אילם *e defect.* 4. *lim plene* 3. 4. vtrumque præter *Mas.* ad Gen. 32, 14. ℣. 6. למאור *plene* 2. 4. fu. 1. contra *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* ℣. 10. קומתו *plene* 4. fu. 2. contra *Mas.* 3. 4. ℣. 12. לו sine *Dagesch* 1. 3. 7. האחת pro eo hab. *Mascul.* האחד 4. & *Hal.* ℣. 15. הארן *Munach* pro *Metheg* 1. 2. 3. 4. 6. ℣. 16. אשר אתן sic 1. ℣. 17. Cum hoc ℣. *sectiunculam Setumam* ordiuntur 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. ℣. 19. תעשו pro ו eo habuerant *singularem* תעשה 1. 2. sed vterque emendauit, & 1. quidem cum adiecta nota: כל תכותב תעשה משנה; כתבי משה *Quisquis scripserit* תעשה; *corrupisse libros Mosis censendus est.* קצתיו *def.* 1. 3. 4. contra *Masoram Erffurt.*

לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ
21 אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ וְנָתַתָּ אֶת־
הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־
22 הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ
מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
23 וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ
24 וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ
כה זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ
26 זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב
וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
27 רַגְלָיו׃ לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים
28 לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
29 וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וְעָשִׂיתָ
קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב
ל טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים
לְפָנַי תָּמִיד׃ פ
31 וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה
יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃
32 וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
33 הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים
34 הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִיעִים מְשֻׁקָּדִים
לה כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃
36 כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב

Mensa panum propositionis.

Candelabrum.

c) *tegentes.* c. 33, 22. 1 Reg. 8, 7. d) 2 Par. 3, 13. 1 Petr. 1, 12.
℣. 22. e) *tum conveniar, præsens ero.* c. 29, 43. f) vt factum Num. 7, 89. g) Hinc Deus sæpe dicitur *insidens Cherubinis*, vt 1 Sam. 4, 4.
℣. 23. h) c. 35, 13. c. 37, 10. i) Vid. v. 5.
℣. 25. k) *clausuram, tæniam*, v. 27. 1 Reg. 7, 28. 29. *Syr.* labium, quod æquet altitudine palmum. Sed *Arabes*: labium, quantum stringere est pugillo per circuitum.
℣. 26. l) *angulos, extrema.* c. 26, 18. 20.
℣. 27. m) *iuxta, prope, proxime ad.* Leu. 3, 9. n) *receptacula.* c. 26, 29. ὁ. εἰς θήκας.
℣. 29. o) *patinas.* Num. 7, 13. ὁ. τὰ τρυβλία. Matth. 26, 23. p) *acerras, lances eius.* Num. 7, 14. q) *pateras, scutellas.* (4) c. 37, 16. Num. 4, 7. 1 Par. 28, 17. ὁ. σπονδεῖα. r) *scopulas.* (4) c. 37, 16. Ier. 52, 19. sed *Al. l. calami* inter panes interpositi, ne mucorem contraherent. s) *quibus integatur.* v. 20. al. *libabitur.* a rad. נסך
℣. 30. t) c. 35, 13. Leu. 24, 5. 1 Sam. 21, 7. ὁ. ἄρτους ἐνωπίους. quod semper in conspectu Dei positi essent. S. προθέσεως, *propositionis.* Matth. 12, 4. De illorum forma vid. *Raschi* h. l.
℣. 31. u) *candelabrum.* c. 37, 17. x) *scapus, truncus, basis eius.* c. 37, 17. y) & *calamus, canna*, medius stipes. z) *globuli* l. *poma arte facta.* ℣. 33. seqq. Am. 9, 1. Zeph. 2, 14. a) *ex ipso* & eadem auri massa fiant. cf. c. 28, 8.
℣. 33. b) *amygdalati*, forma amygdali. (4) ℣. 34. c. 37, 19. 20. *Ion.* figuris suis cælati.

℣. 20. אל־הכפרת *Kadma* super *Aleph* 1. 4. & 9. sec. *O. T.* f. 11. b. at super *præf.* ה 2. 8. 14. 15. 16. & *Berol.* reliqui prorsus omittunt. ℣. 21. ואל־הארן *Rbbia* loco *Sakephk.* 1. 3. 4. * *Meth.* pro *Munach* 1. 2. ℣. 26. ונתת את־הטבעת sic 1. 2. 3. ℣. 29. קערתיו *Kuph* sine *Dagesch* 3. 4. 7. 10. 11. 13. 17. contra *Mas.* 7. 8. & *Erff.* וקשותיו per *Schin* 1. 2. 7. 17. 18. per *Sin* reliqui, præter 10. 19. qui neutrum punctum *diacriticum* habent. Porro *defect.* 1. 2. 4. 12. 16. contra *Mas.* 7. 8. & *O. T.* בהן per *Sagol* 3. 4. contra *Mas. fin.* f. 24. col. 6. ℣. 31. תיעשה sine *Iod* 3. 4. *Hal.* 9. sic fu. 1. 2. contra *Maior.* & *O. T.* quod vult, *decem* candelabra per istud *Iod* superfluum denotari. ℣. 33. משקדים cum *Gaiah* omnes, præter 8. & *Berol.* ℣. 34. גביעים *bhi plene* 4. 7. 17. 18. *Berol.* fu. 2. contra *Mas.* 1. 4. 7. 8.

37 טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־
38 נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ
39 זָהָב טָהוֹר׃ כִּכָּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־
מ הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה
כו מָרְאֶה בָּהָר׃ ס וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה

Cap. XXVI. *Tabernaculi aulæa & ligamenta.*

עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי
2 כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
3 הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ חֲמֵשׁ
הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת
4 חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל
שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה
ה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ חֲמִשִּׁים
לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה
בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת
6 הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי
זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים
7 וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
8 הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ ׀
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃
9 וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת
לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃
י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
11 הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃
12 וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת

תסרח

℣. 37. c) *lucernas eius.* c. 27, 20. d) cf. Apoc. 1, 12. 20. e) *adscendere faciet* i. e. *superimponet.* al. *ascendere faciet* flammam, i. e. *accendet.* sic *Onk.* & *Raschi.* *Ion.* add. Sacerdos constitutus. f) *ad partem aduersam faciei* candelabri. c. 28, 26. Num. 8, 2. *Onk. Ion. Syr.* e regione.

℣. 38. g) *forcipes, emunctoria.* (6) c. 37, 23. h) *trullas* s. *vascula,* quibus emuncta excipiuntur. cf. c. 27, 3.

℣. 40. i) ὁ. ὅρα, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον. Hebr. 8, 5. k) ℣. 9. Act. 7, 44.

Cap. XXVI, ℣. 1. l) *Tabernaculum.* c. 36, 8. ὁ. τὴν σκηνήν. Apoc. 21, 3. m) *aulæorum.* ℣. 2. seqq. n) *bysso.* c. 25, 4. o) *torta.* ℣. 31. filum e sex filis contortum. *M. I.* p) *artificis,* in specie, *polymitarii,* qui varietate liciorum intercurrente, in ipsa tela texturaque quascunque figuras exprimit aut fingit. *Salmas.* cf. ℣. 31. c. 28, 6. 15. vbi ὁ. ποικιλτοῦ.

℣. 2. q) *in cubito* s. *mensura cubitali* sc. mensurata. c. 27, 9. 18. &c.

℣. 3. r) *coniunctæ.* c. 28, 7. ὁ. ἐχόμεναι. Marc. 1, 38. s) i. e. *vnum cum altero.* sic *Onk. Ion. Syr.* ℣. 5. 6. 17. &c.

℣. 4. t) *leramenta, ansulas.* al. *foramina.* ℣. 5. 10. c. 36, 17. cf. 1 Reg. 6, 8. u) *ab extremo, in extremitate.* c. 25, 19. c. 37, 8. x) *in ipsa commissura.* ℣. 10. c. 36, 17. y) *in labio, in ora.* c. 36, 11. z) *exteriori* s. *vlteriori.* (4) ℣. 10. c. 36, 11. 17.

℣. 5. a) *excipientes sese,* sibi inuicem respondentes. c. 36, 12. ὁ. ἀντιπρόσωποι, ἀντιπίπτουσαι ἀλλήλαις εἰς ἑκάστην.

℣. 6. b) *vncinos, vncinulos.* al. *fibulas, ansulas.* ℣. 11. 33. c. 36, 13. *Rad.* Es. 46, 1. 2. c). cf. Eph. 2, 21. c. 4, 16.

℣. 7. d) *Ion. Onk.* ex pilis caprinis. Sic c. 25, 4. e) *Onk. Syr.* in tegumentum. cf. c. 35, 11. *Ion.* ad expandendum. f) c. 40, 19.

℣. 9. g) *seorsim.* Zach. 12, 12. at ὁ. ἐπὶ τὸ αὐτό. Act. 2, 1. h) *&* *conduplicabis.* (4) c. 28, 16. Ez. 21, 19. i) *versus partem anteriorem.* c. 28, 37.

℣. 12. k) *Pars autem reliqua, superflua.* (1) l) *redundans.* c. 16, 23. Leu. 25, 26. Num. 3, 46.

℣. 37. נֵרֹתֶיהָ *Munach* pro *Metheg* 1. 6--12. 14. 15. 16. 19. CAP. XXVI, ℣. 3. חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת sic 1. sed in marg. ⅃ refert lectionem reliquorum. ℣. 4. הָאֶחָת *Munach* pro *Metheg* 1. 2. 4. ℣. 5. הַלֻּלָאֹת *Munach* pro *Metheg* 2. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. ℣. 7. Hic ordiuntur nouam sectiunculam *Petucham* 1. 2. 3. 4. & *Hal.* ℣. 10. עַל *Makk.* loco *Munach* 4. *Munach* vero & *Makk.* simul hab. 6. 9. contra *O. T.* f. 12. 2.

℣. 6.

13 תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה
בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן
14 מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃ וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ פ
טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ עֶשֶׂר 16
אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ
17 הָאֶחָד׃ שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־
18 אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה׃
19 וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים
כ תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן
21 הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃ וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם
כָּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
22 הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה
23 שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת
24 הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן
כה יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃ וְהָיוּ שְׁמֹנָה
קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
26 וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
27 הָאֶחָד׃ וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃
28 וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־
29 הַקָּצֶה׃ וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם
תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃
ל וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר׃

Asseres, & horum bases ac vectes.

m) *superavit, redundabit.* ℣. 13. Ez. 17, 6. ℣. 13. n) *superfluum.* Am. 6, 4. ℣. 14. o) *tegumentum.* c. 36, 14. p) c. 25, 5. ὁ. ἠρυθροδανωμένα, *rubia tincta.* q) *hyacinthini coloris.* c. 25, 5. ℣. 15. r) *tabulas, asseres.* c. 36, 20. s) *quæ fient erectæ.* ibid. ℣. 17. t) q. d. *manus*, h. e. *cardines* (sic Onk. Ion. & Syr.) duabus baseos thecis s. foraminibus immissi. ℣. 19. u) q. d. *gradatim dispositi*, vel *oppositi*. (2) c. 36, 22. 1 Reg. 7, 28. ὁ. ἀντιπίπτοντας. ℣. 18. x) *versus austrum.* ℣. 35. q. d. *ad dextram.* vt קדם *Orientem* i. e. partem anteriorem &c. denotat. c. 27, 13. ℣. 19. y) *bases.* c. 36, 24. ℣. 22. z) *lateribus autem.* ℣. 23, 27. Gen. 49, 13. ℣. 23. a) *angulis.* ℣. 24. c. 36, 28. 29. ℣. 24. b) *gemella* i. e. ita inuicem insertæ, vt vtriusque lateris tabulæ committantur, & annulis coniungantur. (2) c. 36, 29. cf. Cant. 4, 2. *Ion.* coniunctæ. *Syr.* æquatæ. c) *integra* s. *consummata.* cf. ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς ἕν. Ioh. 17, 23. *Ion.* combinatæ. ℣. 26. d) *vectes.* l. *asseres transcursorios.* ℣. 28. c. 36, 31. ℣. 27. e) vid. ℣. 22. ℣. 28. f) *medius*, in mediis tabulis, 1 Reg. 6, 6. 8. g) *transcurrens.* c. 36, 33. h) sc. tabernaculi. ℣. 29. i) c. 25, 11. (k) c. 25, 27. ℣. 30. l) *secundum modum s. exemplar.* ὁ. κατὰ τὸ εἶδος. Ioh. 5, 37. m) c. 25, 9.

℣. 13. עַל per *Munach* 4. & in marg. 1. sic fu. 2. ℣. 14. מִכְסֶה per *Tsere* 17. *Berol.* contra *Mas.* ℣. 19. וְאַרְבָּעִים *Paschta* in marg. 1. at *Munach* in textu. תַּחַת הַקֶּרֶשׁ ita per *Munach* loco *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. ℣. 23. לִמְקֻצְעוֹת *plene* 2. contra *Masoram.* ℣. 24. תֹאֲמִם *to plene* 1. contra *Masor.* suam & reliquorum; *mim plene* 1. 2. 3. וְיַחְדָּו *Graschaim* 4. ℣. 25. וְאַדְנֵיהֶם *Paschta* 3. ℣. 29. וְאֵת (prius) ita per *Gaiah* 1, 2. 3. 4. 6. 8. 9. 10. 19.

Velum inter sanctum sanctorum & sanctum.

31 ס ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משזר מעשה חשב יעשה אתה כרבים :
32 ונתתה אתה על־ארבעה עמודי שטים מצפים זהב
33 וויהם זהב על־ארבעה אדני־כסף : ונתתה את־הפרכת
תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון
העדות והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש

Locus arcæ, mensæ & candelabri.

34 הקדשים : ונתת את־הכפרת על ארון העדת בקדש
לה הקדשים : ושמת את־השלחן מחוץ לפרכת ואת־
המנרה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן

Tegumentum in ostio tabernaculi.

36 תתן על־צלע צפון : ועשית מסך לפתח האהל תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם :
37 ועשית למסך חמשה עמודי שטים וצפית אתם זהב
וויהם זהב ויצקת להם חמשה אדני נחשת :

Cap. XXVII. *Altare holocausti. Atrium.*

כז ס ועשית את־המזבח עצי שטים חמש
אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח
2 ושלש אמות קמתו : ועשית קרנתיו על ארבע פנתיו
3 ממנו תהיין קרנתיו וצפית אתו נחשת : ועשית סירתיו
לדשנו ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו ומחתתיו לכל־כליו
4 תעשה נחשת : ועשית לו מכבר מעשה רשת נחשת
ועשית על־הרשת ארבע טבעת נחשת על ארבע
ה קצותיו : ונתתה אתה תחת כרכב המזבח מלמטה
6 והיתה הרשת עד חצי המזבח : ועשית בדים למזבח
7 בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת : והובא את־בדיו
בטבעת והיו הבדים על־שתי צלעת המזבח בשאת
8 אתו : נבוב לחת תעשה אתו כאשר הראה אתך
9 בהר כן יעשו : ס ועשית את חצר
המשכן לפאת נגב־תימנה קלעים לחצר שש משזר
י מאה באמה ארך לפאה האחת : ועמדיו עשרים
ואדניהם

℣. 31. n) *velum*. v. 33. c. 36, 35. ὁ. καταπέτασμα cf. Matth. 27, 51. o) c. 25, 4. p) vid. ℣. 1. c. 28, 6. ὁ. ἔργον ὑφαντόν. Ioh. 19, 23. q) figuris *Cherubinorum*. c. 25, 18.

℣. 32. r) *vncinulos earum*. (13) in hoc libro. v. 37. c. 27, 10.

℣. 33. s) *sub illis vncinis*, vt pendeat ex illis. v. 6. 11. c. 36, 13. 18. c. 39, 33. t) ὁ. ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος. Hebr. 6, 19. u) c. 25, 16. x) *Sanctissimum*. Hebr. 9, 3.

℣. 34. y) c. 25, 17.

℣. 35. z) c. 25, 23. a) c. 25, 31. b) vid. v. 18.

℣. 36. c) *siparium*, velum crassius. c. 27, 16. c. 36, 37. d) ὁ. καὶ βύσσου κεκλωσμένης, vel νενησμένης, vt v. 31. e) *phrygionis s. acupictoris*, qui figuras acu pingit. c. 27, 16.

℣ 37. f) c. 25, 5.

Cap. XXVII, v. 1. g) c. 38, 1. seqq. h) *quadratum*. c. 28, 16. ὁ. τετράγωνον. Apoc. 21, 16.

℣. 2. i) quibus, adspersio victimarum sanguine c. 29, 12. peccata quasi inscribebantur Ier. 17, 1. & ex quorundam sententia victimæ alligabantur Ps. 118, 27.

℣. 3. k) *ollas* l. *lebetes eius*. c. 38, 3. 1 Reg. 7, 45. l) *ad decinerandum*, l. ad excipiendos cineres ipsius. Num. 4, 13. m) & *palas eius*. (9) Num 4, 14. n) *pateras*, quibus sanguis spargebatur. Zach. 14, 20. o) *fuscinas*. 1 Sam. 2, 13. 14. 1 Par. 28, 17. p) ignis *receptacula*. cf. c. 25, 38. Leu. 16, 12. Es. 30, 14.

℣. 4. q) *craticulam*. (6) c. 35, 16.

℣. 5. r) *ambitu*. (2) c. 38, 4. s) *Ion*. add. vt si deciderit frustum aut pruna ignis ex altari, cadat in cribrum, nec pertingat ad terram; & sumant illud sacerdotes ex cribro, & reponant in altari.

℣. 6. t) c. 25, 13.

℣. 8 u) *cavum*. c. 38, 7. x) *Ion*. add. *repletum pulvere*. y) c. 25, 9.

℣. 9. z) in quo victimæ adolebantur. c. 38, 9. a) *tapetes*. ℣. 12. c. 5, 17. b) c. 26, 1.

℣. 31. פרכת *Pe* per *Dagesch* 4. 8. 11. 14. & *Berol.* sed reliqui *Dagesch* non habent. ℣. 33. Pro הקרסים *fibulis* habent הקרשים *asseribus* per *Schin* 1. & 2. quo pacto legerunt etiam Versiones nonnullæ, sc. *Græca* τῶν ὁ. *Syriaca*, & *Chaldaica* in MS. nostro 2. והבדילה *milel* 3. su. 4. contra *Mas.* & *M. I.* ℣. 37. אדני per *Makkeph* 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. su. 1. at *Makk.* & *Merca* simul hab. 6. 9. *Merca* poscit *O. T.* f. 11. b. CAP. XXVII, v. 3. סירתיו sine *Dag.* 7. 8. 11. 12. 15. ℣. 5. מלמטה *Teth* sine *Dagesch* 2. 4. 7. 8. 11. 12. 15. contra *O. T.* f. 12. a.

וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃
11 וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמֻּדוֹ* ועמדיו ק׳
עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
12 כָּסֶף׃ וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה
13 עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה׃ וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת
14 קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה
קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃
טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
16 וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים
אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
17 מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃ כָּל־
עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כָּסֶף וְאַדְנֵיהֶם
18 נְחֹשֶׁת׃ אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים
בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם
19 נְחֹשֶׁת׃ לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו
וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס כ 20

כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה ׀ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ *Oleum*
21 שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ בְּאֹהֶל *pro candelabro.*
מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ
אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם Cap. XXVIII.
כח לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס וְאַתָּה *Vestes sacerdotales.*
הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר
2 וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן
3 אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־
חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־
4 בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת

ואבנט

c) cincturæ, fasciæ. At Coccejo virgæ seu perticæ, inter columnas porrectæ, ad aulæa sustinenda. (8) ℣. 11, c. 36, 38.
℣. 11. *d) centum* cubitorum. v. 9.
℣. 13. *e) Orientis versus ortum.* vid. c. 26, 18.
℣. 14. *f) in humero* *s. altera parte.* v. 15. c. 38, 14. 15.
℣. 16. *g)* c. 38, 18. *h)* c. 26, 36. *i)* ό. ῥαφιδευτοῦ, bene. vid. c. 26, 36.
℣. 17. *k) fasciis ornatæ l. virgis argenteis iuncta.* vid. ℣. 10. c. 38, 17.
℣. 18. *l)* ℣. 9. c. 26, 2. *m) cum quinquaginta,* sc. vt versus ortum, sic versus occasum. cf. c. 30, 34. *Ion.* quinquaginta ad occidentem, & quinquaginta ad orientem. *n) altitudo* sc. aulæorum, dimidia parte minor Tabernaculo. c. 26, 15. 16.
℣. 19. *o) claui, paxilli eius.* c. 35, 18. *p) ex ære fiant.*
℣. 20. *q)* c. 25, 6. Leu. 24, 2. *r) purum.* c. 30, 34. *s) tusum, tusione expressum.* (5) c. 29, 40. ό. κεκομμένον. *q)* c. 25, 37. *Onk. Ion.* ad accendendum. *Syr.* ad lucere faciendum.
℣. 21. *u)* c. 25, 22. c. 29, 42. 43. *x)* c. 26, 31. *y) aptabit.* Leu. 24, 3. 4. ό. consequens habent: καύσει. *z) ab Israelitis* obseruandum.
Cap. XXIIX. ℣. 1. *a)* Leu. 7, 35. Hebr. 5, 4. *b) vt sacerdotio fungatur.* ℣. 3. c. 29, 1. 44. *c)* c. 24, 1.
℣. 2. *d)* v. 40. ό. εἰς τιμὴν καὶ δόξαν. 2 Petr. 1, 17. Hebr. 2, 7.
℣. 3. *e)* c. 31, 6. Iob. 37, 24. *f)* Es. 11, 2. ό. πνεύματος σοφίας καὶ αἰσθήσεως. Phil. 1, 9.
℣. 4. *g)* c. 39, 1. seqq. *h) pectorale.* ό. τὸ περιστήθιον. at ℣. 15. 22. seqq. λογεῖον, q. d. dictamen iuris. *i)* ό. ἐπωμίδα. ℣. 6. c. 25, 7. *k) pallium.* ό. τὸν ποδήρη. Apoc. 1, 13. *l) occellationis s. tessellationis.* al. *adstrictionis s. adstricta.* (1) cf. v. 11. 39. *Ar. P.* acupicta. *m) cidaris.* v. 37. 39. c. 29, 6.

℣. 11. ועמדיו cum *Iod* in textu 2. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 34. b. & *O. T.* f. 12. a. ℣. 12. לפאת *Munach* 2. 3. 6. 9. 12. 15. 16. su. 4. & sic in marg. 1. ℣. 17. עמדי *defectiue* requirit *Mas.* 7. 8. ad c. 38, 17. sed ibidem *Mas. Erff.* adlegat loco huius ועמדי ex Num. 3, 37. neque hic quisquam ex codd. nostris *defect.* habet. ℣. 19. יתידתיו *the plene* 1. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 19. contra *O. T.* ℣. 20. *Sectionem Petucham* habet 1. 2. 4. 6. aliique contra *O. T.* CAP. XXVIII. ℣. 1. אהרן per *Graschaim* alii libri, aliique per *Rbhia*, in marg. *primi.*

ואבנט ועשו בגדי־קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו־
ה לי׃ והם יקחו את־הזהב ואת־התכלת
ואת־הארגמן ואת־תולעת השני ואת־השש׃

פ

6 ועשו את־האפד זהב תכלת וארגמן תולעת שני
7 ושש משזר מעשה חשב׃ שתי כתפת חברת יהיה־
8 לו אל־שני קצותיו וחבר׃ וחשב אפדתו אשר
עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב תכלת וארגמן ותולעת
9 שני ושש משזר׃ ולקחת את־שתי אבני־שהם ופתחת
י עליהם שמות בני ישראל׃ ששה משמתם על
האבן האחת ואת־שמות הששה הנותרים על־האבן
11 השנית כתולדתם׃ מעשה חרש אבן פתוחי חתם
תפתח את־שתי האבנים על־שמת בני ישראל
12 מסבת משבצות זהב תעשה אתם׃ ושמת את־
שתי האבנים על כתפת האפד אבני זכרן לבני
ישראל ונשא אהרן את־שמותם לפני יהוה על־
13 שתי כתפיו לזכרן׃ ס ועשית משבצת
14 זהב׃ ושתי שרשרת זהב טהור מגבלת תעשה אתם
מעשה עבת ונתתה את־שרשרת העבתת על־
טו המשבצת׃ ס ועשית חשן משפט מעשה
חשב כמעשה אפד תעשנו זהב תכלת וארגמן
16 ותולעת שני ושש משזר תעשה אתו׃ רבוע יהיה
17 כפול זרת ארכו וזרת רחבו׃ ומלאת בו מלאת אבן
ארבעה טורים אבן טור אדם פטדה וברקת
18 הטור האחד׃ והטור השני נפך ספיר ויהלם׃
19 כ והטור השלישי לשם שבו ואחלמה׃ והטור
הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב יהיו
21 במלואתם׃ והאבנים תהיין על־שמת בני־
ישראל

n) *baltheum.* ό. ζωνίω. c. 29, 9. Apoc. 1, 13. o) ei succesuris. Pontificis enim vestes hic describuntur. conf. ℣. 40.

℣. 5. p) ό. τὸν ὑάκινθον. c. 25, 4.

℣. 6. q) c. 25, 7. c. 39, 2. r) *opere artificis* polymitario. ℣. 15. c. 26, 31. ό. ἔργον ὑφαντὸν ποικιλτοῦ. Ioh. 19, 23.

℣. 7. s) *humeralia* coniuncta. ℣. 12. 27. c. 39, 4. 7. t) *vt ita coniungatur.*

℣. 8. u) *artificium.* (8) ℣. 27. c. 29, 5. x) *amictus* s. *cinguli eius.* (3) c. 39, 5. Ef. 30, 22. y) *ex ipso,* eadem materia. cf. c. 25, 31.

℣. 9. z) *onyches.* ℣. 20. Gen. 2, 12. ό. σμαράγδου, sed alibi aliter & varie reddunt. a) *insculpes.* ℣. 11. 36.

℣. 10. b) *Vulg.* iuxta ordinem natiuitatis eorum. cf. Gen. 43, 33. *Ion.* ordinata secundum natiuitatem ipsorum.

℣. 11. c) *artificis.* c. 35, 35. d) i. e. *gemmarii,* sculptoris. e) *circumdatos.* c. 39, 6. 13. f) palis, fundis. ℣. 13. 14. c. 39, 16. Ps. 45, 14.

℣. 12. g) *recordationis* s. in *memoriam.* c. 12, 14. c. 39, 7. h) ℣. 29. cf. Phil. 1, 7.

℣. 14. i) *catenas.* c. 39, 15. 1 Reg. 7, 17. k) *Raschi:* in extremitate pectoralis adnectes eas. al. *determinatas,* adiectiue. (1) cf. ℣. 22. l) *funis,* i. e. *tortili* opere. ℣. 22.

℣. 15. m) *pectorale.* ℣. 4. 22. c. 39, 8. ό. λογεῖον. q. d. *dictaturam* s. *dictamen* iuris. cf. Rom. 12, 1. n) *iuris* s. *iudicii.* vid. ℣. 30.

℣. 16. o) *quadratum.* c. 30, 2. p) *duplicatum.* c. 39, 9. ad sustinendas 12. gemmas. q) *spithama.* (5) c. 39, 9.

℣. 17. r) *impletione,* s. *insitione.* (1) cf. c. 25, 7. s) *ordines.* c. 39, 10. t) *gemmarum.* cf. Ez. 28, 13. Apoc. 21, 19. seqq. u) *Sardius.* ό. σάρδιον. sic ό. Ezech. 28, 13.

Apoc. 21, 20. Al. *Adamas,* al. *Pyropus,* al. *Rubinus;* & sic in ceteris variant interpretes. Nos tantum LXX. Græcos & S. Apocalypsin, quæ alium ordinem habet, hic conferemus. x) ό. τοπάζιον. Apoc. 21, 20. Conf. Iob. 28, 19. y) ό. σμάραγδος. Apoc. 21, 19. ℣. 18. z) *Carbunculus.* ό. ἄνθραξ. forte χαλκηδών. Apoc. 21, 19. a) ό. σάπφειρος. Apoc. 21, 19. b) vulgo *Adamas,* qui tamen sculpturam vix admittit. (3) c. 39, 11. Ez. 28, 13. ό ἴασπις. sed vide ℣. 20. Fortassis huc referendus est *Beryllus* Apoc. 21, 20.

℣. 19. c) *Hyacinthus.* Apoc. 21, 20. ό. λιγύριον. d) ό ἀχάτης. fortassis *Chrysoprasus* Apoc. 21, 20. e) ό. ἀμέθυστος. Apoc. 21, 20.

℣. 20. f) ό. χρυσόλιθος. Apoc. 21, 20. g) *Onyx.* ℣. 9. c. 25, 7. *Sardonix* Apoc. 21, 20. ό. βηρύλλιον. h) *Iaspis.* Apoc. 21, 19. at ό. ὀνύχιον. i) *palis inclusi, adstricti.* (2) ℣. 39. k) *in insitionibus suis.* c. 39, 13. cf. c. 25, 17.

℣. 5. את־התכלת sine *præf. Vau* 1. contra *Mas. final.* f. 13. col. 4. ℣. 7. Pro אל שני hab. על שתי 3. & *Hal.* קצותיו *plene* 3. *Hal.* 17. 18. & *Berol.* secund. *O. T.* f. 12. a. at reliqui *defectiue.* ℣. 10. כתלדתם *to defect.* 4. 6. 9. fu. 1. contra *Mas.* 1. & *Erffurt.* ℣. 13. ועשית משבצת ita 1. & sic Chaldæus in 2. ℣. 15. זהב *Tlischakt.* 17. 18. & *Ber.* תולעת sine *præf. Vau* 2. sic *fe.* 4. ℣. 17. טורים cum *coniunctiuo Munach* constanter omnes: ergo sec. accentus hic est enallage status *absoluti* pro *constructo* טורי, quomodo legitur in loco parallelo c. 39, 10. quem adlegat 1. in marg. ℣. 18. ויהלם *Iod* per *Kamets* 3 17. & libri *Hispp.* in *O. T. He* per *Chateph Kamets* 3. ℣. 20. וישפה *Pe* per *Tsere* 17. 18. *Berol.* & *Hispp.* in *O. T.* reliqui *Segol;* at וישפה 3. contra *Kimchium* in *M. I.* במלאתם *lū defect.* 1. 2. *Hal.* fu. 4. contra *Mas. Erffurt.*

יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ
22 עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיןָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט׃ וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן
23 שַׁרְשֹׁת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ עַל־
הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־
24 שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־
כה שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי
הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־
26 כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃ וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת
זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
27 אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃ וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת
זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה
מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מֶחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃
28 וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד מטבעתיו
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח
29 הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד׃ וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
ל לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד׃ וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט *Vrim & Thummim.*
אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ
לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־
31 לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד׃ ס וְעָשִׂיתָ אֶת־
32 מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ
שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־
33 לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ׃ וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם
34 סָבִיב׃ פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי
לה הַמְּעִיל סָבִיב׃ וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ
בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת׃
36 ס וְעָשִׂיתָ צִּיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי

חתם Iſ ה ט

℣. 22. l) *catenas.* (1) cf. ℣. 14. m) *determinationis.* (2) c. 39, 15. cf. supra ℣. 14. n) *opere tortili.* ℣. 14.

℣. 25. o) *palas.* ℣. 11. 14. p) ℣. 27. 37. c. 26, 9.

℣. 26. q) *extremitates.* ὁ. πτερύγια. Matth. 4, 5. r) *ad oram.* c. 26, 4. c. 39, 19. s) *ad partem aduersam.* t) *introrsum.* 1 Reg. 7, 25.

℣. 27. u) *prope commissuram.* c. 25, 27.

℣. 28. x) *ligabunt.* (2) c. 39, 21. cf. Ef. 40, 4. y) *dimoueatur.* (2) c. 39, 21. ὁ. χαλᾶται.

℣. 29. z) *in pectore suo,* ℣. 30. vt antea in humeris. ℣. 12. cf. Phil. 1, 7.

℣. 30. a) vid. ℣. 15. b) q. d. *Luces & perfectiones,* quibus in perplexis & grauibus caussis veritas in lucem proferretur. cf. Leu. 8, 8. Num. 27, 21. Deut. 33, 8. 1 Sam. 28, 6. Efr. 2, 63. Neh. 7, 65. ὁ. τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ps. 25, 14. De his ita D. *Maius* Dissert. p. 34. Fuit hoc ornamentum pectorale, ex auro & gemmis confectum, aureo torque de collo Mosis in eius pectus demissum, & postea in pectorale Aharonis inditum, ab eo tempore vsque ad excidium templi Salomonici in sacrario reseruatũ; quod vtrumque, Mosaicum & Aharonicum, quasi in vnum coalitum, litibus perplexis legitimo modo consultum, *dabat splendorem diuinitus, in signum veritatis & gratiæ diuinæ;* obscurabatur autem, vel saltem sine splendore supranaturali manebat, si caussa consulentis esset mala, & Numen iratum.

℣. 31. c) *pallium Ephodi,* cui immediate subiectum erat. c. 29, 5. d) *totum.* Num. 4, 6.

℣. 32. e) foramen, per quod caput immitteretur. ὁ. περιστόμιον. f) *sicut foramen loricæ* sc. lineæ, quales singulari arte fiebant in Aegypto. (2) c. 39, 23.

℣. 33 g) *ad fimbrias* s. imam partem *eius.* h) *mala punica.* i) *tintinnabula.* cf. Sir. 45, 9.

℣. 36. k) *laminam, bracteam.* c. 29, 6. c. 39, 30.

℣. 21. חתם *defectiue* 4. 6. 9. fu. 1. secund. *Masor.* ad ℣. 11. sed contra *Mas.* 1. & *impressam* ad h. l. ℣. 24. ונתתה sine ה *paragog.* 2. sic ℣. 25. & 27. etiam alii; sed vbique illud poscit *Mas.* 7. 8. ad Exod. 25, 21. ℣. 26. האפוד *plene* 17. 18. & *Berol.* sic fe. 3. secund. libros *Hispp.* & *Masor. MStam* in *O. T.* f. 12. a. at reliqui omnes *defect.* ℣. 27. האפד׃ *defect.* 1. 7. 8. 10--15. 19. fu. 2. contra *Mas.* h. l. & c. 28, 4. itemque contra *O. T.* ℣. 28. להית *defect.* 2. 4. sic fe. 3. forte ex adplicata ad h. l. *Masora* c. 19, 16. quæ a ceteris fuit rectius relata ad c. 39, 21. *plene* enim h. l. requirit *Mas.* 7. 8. ℣. 33. רמני *Kadma* 7. 8. 10--13. 15. 17. 18. 19. ℣. 35. קלו *defect.* poscit *Mas.* 7. 8. ad Gen. 27, 38. sed *plene Mas.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. *Erff.* ad h. l. itemque *Mas.* 1. & *Erff.* ad Gen. 45, 2. ℣. 36. ציץ sic cum *Dagesch* 1. 2. 4. 6. 9. 13. 17. & *Berol.* sec. *O. T.* Ceterum צ *maiusculum* requirit hic *Mas.* 1. sed citra sui textus scripturam & vllius codicis suffragium.

37 חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה
38 עַל־הַמִּצְנָפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ וְהָיָה עַל־
מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ
39 תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ
וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃
40 וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים
41 וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם
42 וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ־לִי׃ וַעֲשֵׂה לָהֶם
מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם קמץ בז״ק
43 יִהְיוּ׃ וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם ׀ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן
וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ ס

Cap. XXIX. כט

Ritus consecrationis Aharonis & filiorum.

וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח
2 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׃ וְלֶחֶם מַצּוֹת
וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן
3 סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד
4 וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם׃ וְאֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ
5 אֹתָם בַּמָּיִם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־
אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד
6 וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ וְשַׂמְתָּ
הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־
7 הַמִּצְנָפֶת׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־
8 רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם
9 כֻּתֳּנֹת׃ וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם
מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־
אַהֲרֹן

vid. c. 28, 36. Leu. 8, 9. ℣. 7. y) c. 30, 25. z) Pf. 133, 2. a) c. 28, 41. Dan. 9, 24. ℣. 8. b) c. 28, 40. ℣. 9. c) c. 28, 4. d) & alligabis. Ez. 24, 17. e) tiaras. (4) c. 28, 40. f) c. 28, 41.

l) q. d. *hic Deo sacratus.* Ier. 2, 3. cf. Zach. 14, 20. ℣. 37. m) *cidari.* v. 4. 39. c. 29, 6. n) c. 26, 9. ℣. 38. o) *fronte.* cf. c. 12, 23. Ez. 9, 4. ό. ἐπὶ τοῦ μετώπου. Apoc. 7, 3. c. 14, 1. c. 22, 4. p) Leu. 10, 17. q) *quoad omnia dona.* r) *ad beneuolentiam iis.* Ef. 56, 7. c. 60, 7. Rom. 12, 1. ℣. 39. s) *ocellabis,* al. *adstrictam facies.* (2) v. 20. t) v. 4. c. 39, 27. u) v. 4. ό. ζώνην. Apoc. 1, 13. ℣. 40. x) *tiaras.* (4) c. 29, 9. c. 39, 28. Leu. 8, 13. y) ό. εἰς τιμὴν καὶ δόξαν. v. 2. ℣. 41. z) *& unges.* c. 29, 7. Leu. 8, 12. Hebr. 1, 9. a) *implebis manum eorum* sc. sacrificiis. M. I. vel, *& potestate eos instrues.* cf. c. 29, 9. Leu. 8, 33. c. 21, 10. &c. *Onk.* & *Ion.* & offeres oblationes eorum. sic vterque c. 29, 9. 35. *Ar. P.* & *E.* comple debitum eorum. sic locis cit. ℣. 42. b) *femoralia linea.* (5) c. 39, 28. ό. περισκελῆ λινᾶ. ℣. 43. c) *peccatum* & pœnas. cf. Leu. 17, 16.

Cap. XXIX, ℣. 1. d) Executio huius mandati vid. Leu. 8, 2. c. 9, 1. e) vid. v. 44. c. 28, 1. f) i. e. *nondum adultum.* solennis pleonasmus. Leu. 4, 3. 14. &c. g) i. e. *sine vitio.* ό. ἀμώμους. 1 Petr. 1, 19. *Syr.* sine macula. ℣. 2. h) c. 12, 15. i) *placentas.* Leu. 8, 25. k) *crustulas,* tenues *placentas.* (8) ℣. 23. Leu. 8, 26. ℣. 3. l) *corbem, canistrum.* Gen. 40, 16. ℣. 4. m) c. 40, 12. n) sc. ex labro sancto. c. 30, 18. cf. Ef. 1, 16. 1 Cor. 6, 11. Hebr. 10, 22. 23. ℣. 5. o) c. 28, 4. 39. p) c. 28, 31. q) c. 28, 6. r) c. 28, 15. s) *an itiges, accinges.* (2) Leu. 8, 7. t) c. 28, 8. c. 39, 20. ℣. 6. u) c. 28, 4. 37. x) *diadema sanctum.* vid.

℣. 39. וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת ita 1. ℣. 40. כתנת *Caph* per *Dagesch.* 7. 11. 12. 13. 15. contra *O. T.* f. 12. a. *Tau* per *Schua* simplex 3. & plurimi codd. *Hispp.* in *O. T.* noth *plene* 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* ומגבעת *defect.* 1 secund. *Mas.* 3. at contra *Mas.* 7. 8. ℣. 41. וכהנו *Merca milra* sine *Makk.* 1. 2. & *B. Naphtali* sec. *Seldeni* codicem: quibus accensendi sunt codd. *Hispp.* quos *Gaiah* (ita etiam *Merca* vocari alibi solet) sub *Nun*, non sub *Caph*, habere dicit *O. T.* ℣. 43. לו ולזרעו ita 1. 4. 7. 8. 10--16. 19. sed hæc diuisio incongrua est, castigata in *O. T.* CAP. XXIX, ℣. 1. אשר per *Kadma'* 1. 2. 4. & vna cum *Makk.* 6. 9. sed in plerisque libris per *Kadma* sine *Makk.* in aliquibus per *Makk.* cum *Metheg* scribi, notat *O. T.* ℣. 9. מגבעות *plene* 3. 4. sec. *Masoram Erffurt.*

י אהרן ויד־בניו : והקרבת את־הפר לפני אהל מועד
11 וסמך אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש הפר : ושחטת
12 את־הפר לפני יהוה פתח אהל מועד : ולקחת מדם
הפר ונתתה על־קרנת המזבח באצבעך ואת־כל־
13 הדם תשפך אל־יסוד המזבח : ולקחת את־כל־החלב
המכסה את־הקרב ואת היתרת על־הכבד ואת שתי
הכלית ואת־החלב אשר עליהן והקטרת המזבחה :
14 ואת־בשר הפר ואת־ערו ואת־פרשו תשרף באש
טו מחוץ למחנה חטאת הוא : ואת־האיל האחד תקח
וסמכו אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש האיל :
16 ושחטת את־האיל ולקחת את־דמו וזרקת על־
17 המזבח סביב : ואת־האיל תנתח לנתחיו ורחצת
18 קרבו וכרעיו ונתת על־נתחיו ועל־ראשו : והקטרת
את־כל־האיל המזבחה עלה הוא ליהוה ריח ניחוח
19 אשה ליהוה הוא : ולקחת את האיל השני וסמך
כ אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש האיל : ושחטת את־
האיל ולקחת מדמו ונתתה על־תנוך אזן אהרן ועל־
תנוך אזן בניו הימנית ועל־בהן ידם הימנית ועל־בהן
רגלם הימנית וזרקת את־הדם על־המזבח סביב :
21 ולקחת מן־הדם אשר על־המזבח ומשמן המשחה
והזית על־אהרן ועל־בגדיו ועל־בניו ועל־בגדי בניו
22 אתו וקדש הוא ובגדיו ובניו ובגדי בניו אתו : ולקחת
מן־האיל החלב והאליה ואת־החלב המכסה את־
הקרב ואת יתרת הכבד ואת שתי הכלית ואת־
החלב אשר עליהן ואת שוק הימין כי איל מלאים
23 הוא : וככר לחם אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק
24 אחד מסל המצות אשר לפני יהוה : ושמת הכל על
כפי אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם תנופה לפני
יהוה

ꝟ. 10. g) Leu. 8, 14. h) *ad partem anteriorem tabernaculi.* Leu. 1, 3. i) *& imponet* ei manus, & simul peccata sua. v. 15. 19. Leu. 1, 4. c. 3, 2. &c. Fatebantur ergo Sacerdotes, etiam se mortem promeritos esse, quæ morte Christi, quam victima præfigurabat, expianda erat.

ꝟ. 11. k) v. 16. 20. Leu. 1, 5. 11.

ꝟ. 12. l) c. 27, 2. Leu. 4, 25. 30.

ꝟ. 13. m) *omnem adipem.* v. 22. Leu. 3, 3. n) *maximum loborum in hepate,* in quem sc. incumbit vesicula fellis. Sic *Bochartus,* & al. cum ό. qui habent: καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος. Al. *rete.* al. *reliquum adipis* super iecore. *Ion.* quod reliquum est super reticulo hepatis. *Onk.* & *Syr.* reticulum, quod est super iecore. sic singuli v. 22. o) *& incensum adolebis* in altari. ꝟ. 18. 25. Leu. 1, 9. 13. &c.

ꝟ. 14. p) *fimum.* Mal. 2, 3. ό. τὴν κόπρον. cf. Luc. 13, 8. q) ό. ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Hebr. 13, 11. r) *victima pro peccato.* Leu. 4, 24. c. 5, 9. 11. 12. ό. ἁμαρτίας ἐστι. 2 Cor. 5, 21. Hebr. 10, 4.

ꝟ. 15. s) vid. v. 10. Leu. 8, 22.

ꝟ. 17. t) *secabis.* ό. διχοτομήσεις. Mat. 24, 21. u) *intestina & crura eius.*

ꝟ. 18. x) *odor placamenti.* Gen. 8, 21. ό. εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. Eph. 5, 2. *Onk.* & *Ion.* vt acceptetur cum beneplacito, sic v. 25. &c. y) *incensum, igne absumenda oblatio.* v. 25. 41. c. 30, 20. &c. ό. θυμίαμα. Apoc. 5, 8. c. 8, 3.

ꝟ. 19. z) Leu. 8, 22.

ꝟ. 20. a) *tenerum, imum lobum.* ό. τὸν λοβὸν. (7) Leu. 8, 23. c. 14, 14. *Onk.* superiorem partem. *Ion.* cartilaginem. b) cf. Ier. 6, 10. Act. 7, 51. c) *pollicem.* d) *Ion.* reliquum sanguinem.

ꝟ. 21. e) *sparges.* Leu. 4, 6. 17. ό. ῥανεῖς. 1 Petr. 1, 2. f) Es. 63, 2. 3. Apoc. 19, 13.

ꝟ. 22. g) *caudam adiposam* (sic *Verss.* OO.) ovium in Oriente magni ponderis. Conf. *Bocharti* Hieroz. Lib. II. c. 45. *Golii* Lex. Arab. col. 146. *Noldium* ad Concordant. partic. not. 1646. *Ludolfi* Hist. Aethiop. lib. 1. c. 10. & Comment. p. 146. seqq. h) *armum.* v. 27. Leu. 7, 32. i) *consecrationum* seu *impletionum.* v. 27. sc. manus. c. 28, 41. ό. τελείωσις. Hebr. 7, 11. *Onk.* & *Ion.* oblationum. sic v. 26. 27. &c.

ꝟ. 23. k) Iud. 8, 5. l) *Ion.* mixtam oleo.

ꝟ. 24. m) *agitabis, agitando offeres.* v. 26. Leu. 9, 21. *Onk.* & *Ion.* & eleuabis.

ꝟ. 12. ונתתה sine *He paragogico* 1. ꝟ. 13. ולקחת per *Munach* 1. ואת־היתרת sic per *Makk.* 1. 2. 3. ꝟ. 15. אהרון *plene* 1. 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. cum *Mas.* 7. & 8. quam vero : Confutat *O. T.* f. 12. a. cum ex omnibus codd. *Hispp.* tum ex *R. Meir Halleui,* qui scribit: בכל אוריתא חסר *in toto Pentateucho* hoc nomen *defect.* reperiri. ꝟ. 17. ואת־האיל sine *Kadma* 3. 17. 18. & *Berol.* sed eum poscit ratio *Sakeph* in ditione vnius vocis constituti. ꝟ. 21. אשר per *Makk.* & *Meth.* 1. 3. fu. 4. *Munach* autem, quod regulariter *Sarka* seruit, habet 4. sed *Merca* poscit *Mas.* ad h. l. & Gen. 30, 16. ועל־בגדיו *Prefixum* ו expunxit 2. ꝟ. 22. ואת יתרת הכבד ita 1.

יהוה ׃ ולקחת אתם מידם והקטרת המזבחה על־ כה
העלה לריח ניחוח לפני יהוה אשה הוא ליהוה ׃
26 ולקחת את־החזה מאיל המלאים אשר לאהרן
והנפת אתו תנופה לפני יהוה והיה לך למנה ׃
27 וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר
הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן
28 ומאשר לבניו ׃ והיה לאהרן ולבניו לחק־עולם מאת
בני ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני־
29 ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה ׃ ובגדי
הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם
ולמלא־בם את־ידם ׃ שבעת ימים ילבשם הכהן ל
תחתיו מבניו אשר יבא אל־אהל מועד לשרת בקדש ׃
31 ואת איל המלאים תקח ובשלת את־בשרו במקם
32 קדש ׃ ואכל אהרן ובניו את־בשר האיל ואת־הלחם
33 אשר בסל פתח אהל מועד ׃ ואכלו אתם אשר כפר
בהם למלא את־ידם לקדש אתם וזר לא־יאכל כי־
34 קדש הם ׃ ואם־יותר מבשר המלאים ומן־הלחם עד־
הבקר ושרפת את־הנותר באש לא יאכל כי־קדש
הוא ׃ ועשית לאהרן ולבניו ככה ככל אשר־צויתי לה
36 אתכה שבעת ימים תמלא ידם ׃ ופר חטאת תעשה
ליום על־הכפרים וחטאת על־המזבח בכפרך עליו
37 ומשחת אתו לקדשו ׃ שבעת ימים תכפר על־המזבח
וקדשת אתו והיה המזבח קדש קדשים כל־הנגע
38 במזבח יקדש ׃ ס וזה אשר תעשה על־
39 המזבח כבשים בני־שנה שנים ליום תמיד ׃ את־
הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני
תעשה בין הערבים ׃ ועשרן סלת בלול בשמן כתית מ
41 רבע ההין ונסך רביעת ההין יין לכבש האחד ׃ ואת
הכבש

Portio Mosis, Aaronis, & filiorum.

Confecratio altaris holocausti.

℣. 25. n) vid. v. 18.
℣. 26. o) *pectus.* ὁ. στηθύνιον. v. 27. Leu. 7, 30. &c. p) *ex ariete consecrationis.* ὁ. τελειώσεως. ℣. 9. 22. 31. q) *& agitabis.* v. 24. r) *in partem.* Leu. 8, 29.
℣. 27. s) v. 22. Leu. 10, 14.
℣. 28. t) Leu. 7, 31. u) *sublatio, eleuata oblatio.* ὁ. ἀφόρισμα
℣. 29. x) qui sc. ei in summo sacerdotio succedent. v. 30. c. 28, 4. y) vid. v. 9. 33. 35. *Onk.* & *Ion.* ad offerendum in iis oblationes suas. sic v. 33.
℣. 30. z) *succedens ei.* ὁ. ὁ ἀντ' αὐτοῦ. Matth. 2, 22. *Ion.* qui surget post ipsum ex filiis eius, non autem ex Leuitis. a) *Ion.* tempore, quo.
℣. 32. b) Leu. 8, 31. c. 24, 9. c) *in corbe.* vid. v. 2. 3.
℣. 33. d) *quibus expiatio facta est.* ὁ. ἐν οἷς ἡγιάσθησαν. Hebr. 10, 10. 14. e) *alienus autem,* qui non Sacerdos. cf. Hebr. 13, 10.
℣. 34. f) *de carne s. aliquid* carnis. sic v. 21. &c.
℣. 36. g) *in diem* i. e. *in singulos dies, s. quotidie.* v. 38. Num. 7, 11. cf. Ex. 16, 5. h) *expiabis altare.* Leu. 8, 15. Ezech. 43, 22. immundum quippe & ipsum erat ab immundis hominibus exstructum: sanctificatum autem oblationes sanctificabat. Matth. 23, 19.
℣. 37. i) i. e. *sanctissimum.* c. 26, 33. c. 30, 10. 29. 36. &c. k) *quisquis tetigerit altare, sanctificet se, s. sanctus esto.* c. 30, 29. *Onk. Ion. Syr.* & *Ar. P.* quisquis adpropinquauerit. l) *Ar. P.* sanctificabit se. *Ion.* add. de filiis Aharonis; at vero ex reliquo populo non licet ipsis adpropinquare, ne comburantur igne flammante, qui egreditur e sanctis.
℣. 38. m) *Ion.* add. oblatio. n) *iuge s. in perpetuum.* Num. 28, 3.
℣. 39. o) *inter duas vesperas.* v. 41. vid. c. 12, 6. *Syr.* tempore vespertino. sic v. 41.
℣. 40. p) *& decimam partem* Ephæ. Leu. 14, 21. Num. 15, 4. 5. q) *tuse.* c. 27, 20. Leu. 24, 2.

℣. 27. הונף per *Kamets* 1. contra analogiam ac *Masor.* 2. & *Erff.* מאיל *Munach* 1. 3. ℣. 28. הוא in *feminino* 1. 3. contra suam & impressam *Masoram.* ℣. 29. ולמלא *Merca milra* 3. 4. su. 1. ℣. 35. אותכה *plene* requirit. *Mas. Erffurt.* sed *defect.* (vt habent omnes nostri) *Mas.* 1. 2. 7. & 8. ℣. 36. הכפורים *pu plene* 1. 2. contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 40. ועישרון *plene* 1. 4. su. 2. contra *Masoram* 7. 8. ad Leu. 14, 21. ונסך *Nun* per *Segol* 3. 8. su. 1. sed *Tsere* poscit *Mas.* 1. & 4. רביעית *it plene* 1. 2. 4. *Hal.*

הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר
42 וכנסכה תעשה־לה לריח ניחח אשה ליהוה: עלת
תמיד לדרתיכם פתח אהל־מועד לפני יהוה אשר
43 אועד לכם שמה לדבר אליך שם: ונעדתי שמה לבני
44 ישראל ונקדש בכבדי: וקדשתי את־אהל מועד
ואת־המזבח ואת־אהרן ואת־בניו אקדש לכהן לי:
מה 46 ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים: וידעו
כי אני יהוה אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ
מצרים לשכני בתוכם אני יהוה אלהיהם: פ

Cap. XXX. *Altare suffitus.*

ל ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אתו:
2 אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו
3 ממנו קרנתיו: וצפית אתו זהב טהור את־גגו ואת־
קירתיו סביב ואת־קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב:
4 ושתי טבעת זהב תעשה־לו מתחת לזרו על שתי
צלעתיו תעשה על־שני צדיו והיה לבתים לבדים
ה לשאת אתו בהמה: ועשית את־הבדים עצי שטים
6 וצפית אתם זהב: ונתתה אתו לפני הפרכת אשר
על־ארן העדת לפני הכפרת אשר על־העדת אשר
7 אועד לך שמה: והקטיר עליו אהרן קטרת סמים
8 בבקר בבקר בהיטיבו את־הנרת יקטירנה: ובהעלת
אהרן את־הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד
9 לפני יהוה לדרתיכם: לא־תעלו עליו קטרת זרה
י ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו: וכפר אהרן על־
קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת
בשנה יכפר עליו לדרתיכם קדש־קדשים הוא ליהוה:

21 כא פ פ פ

11 וידבר יהוה אל־משה לאמר: 12 כי תשא את־ראש
בני

℣. 42. r) perpetuo totius populi nomine celebrandum. ℣. 38. Num. 28, 3. s) conueniar vobis s. conueniam vos. c. 25, 22. c. 30, 6.
℣. 43. t) cf. Leu. 26, 11. 2 Cor. 6, 16. u) sc. tabernaculum. x) vid. c. 40, 34. 35.
℣. 45. y) cf. ℣. 46. Ioh. 1, 14. 26. Apoc. 21, 3. z) *& ero illis Deus*, quem non frustra colent; sed singulari eos amore complectens. cf. Gen. 17, 7. 8.
℣. 46. a) qui praesto, quod promisi. vide c. 6, 7. sic *Ar. P.* add. *praestabo hoc.*
Cap. XXX, ℣. 1. b) c. 35, 15. c. 37, 25. c) *locum* seu altare *ad adolendum suffitum.* (1) cf. ℣. 27. c. 31, 8.
℣. 2. d) cf. c. 27, 2.
℣. 3. e) c. 25, 11. f) vnde *aureum* dicitur c. 39, 38. c. 40, 5. Num. 4, 11. & secundum quosdam Hebr. 9, 4. g) *tectum s. superiorem partem eius.* c. 37, 26. h) *coronidem.* c. 25, 11.
℣. 4. i) *lateribus s. partibus lateralibus.* c. 25, 12. 14. c. 37, 27. k) *lateribus.* c. 26, 13. c. 35, 32. l) *vt sint receptacula.* c. 25, 27.
℣. 5. m) c. 25, 10. 13.
℣. 6. n) *ante velum.* c. 26, 31. o) c. 25, 17. p) c. 25, 16. q) c. 29, 42.
℣. 7. r) ὁ. θυμίαμα. c. 31, 11. Apoc. 5, 8. s) ℣. 34. c. 25, 6. t) *singulis matutis l. matutinis temporibus.* 2 Par. 13, 11. u) q. d. *cum bene fecerit, s. cum adornauerit*, recte instruxerit, affuso sc. oleo, & composito ellychnio. cf. 2 Reg. 9, 30. *Onk. & Ion.* cum adaptauerit.
℣. 8. x) c. 25, 37. y) c. 29, 39. z) c. 29, 38.
℣. 9. a) *alienum s. alium*, quam qui describitur ℣. 34. seqq. b) *aut Mincham s. oblationem ex farre.* vid. Leu. 2, 1.
℣. 10. c) cf. c. 27, 2. notata. d) *semel.* Leu. 16, 2. ὁ. ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Hebr. 9, 7. c. 10, 14. sc. solenlenissime, ita vt in ipsum sanctissimum ingrederetur: nam alioquin id saepius fieri poterat. vid. Leu. 4, 7. 18. e) *peccati, i. e. victimae piacularis.* c. 29, 14. f) *Ion.* add. in die expiationis. g) *sanctissimum.* c. 29, 33.
℣. 12. h) *cum acceperis caput s. summam, eum numerum inieris.* Num. 1, 2. 49. c. 26, 2. cf. Gen. 49, 13. i) *Onk. Ion. & Syr.* summam. *Hier.* caput summae, numerum (sc.) ipsorum.

℣. 41. לריח sine *Dagesch* 3. 7. 11. contra O. T. f. 12. a. ℣. 42. פתח אהל ita 4. ℣. 43. ונקדש per *Kamets* nonnulli codd. *Hispp.* cum *Mas.* ל קמץ in O. T. CAP. XXX, ℣. 6. ונתתה *He finale* expunxit 2. addidit vero 1. ולפני הכפרת cum *praef.* ו 3. fe. 1. sic fn. 2. & 4. ℣. 7. בבקר בבקר בהיטיבו sic 1. fn. 4. ℣. 12. ראש *Munach* 3. regularius quidem, sed contra *Masoram* ad Exod. 6, 26.

בני־ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהוה
בפקד אתם ולא־יהיה בהם נגף בפקד אתם׃ זה 13
יתנו כל־העבר על־הפקדים מחצית השקל בשקל
הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה
ליהוה׃ כל העבר על־הפקדים מבן עשרים שנה 14
ומעלה יתן תרומת יהוה׃ העשיר לא־ירבה והדל טו
לא ימעיט ממחצית השקל לתת את־תרומת יהוה
לכפר על־נפשתיכם׃ ולקחת את־כסף הכפרים 16
מאת בני ישראל ונתת אתו על־עבדת אהל מועד
והיה לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר על־
נפשתיכם׃ פ
וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ועשית כיור נחשת 17
וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין־אהל מועד ובין 18
המזבח ונתת שמה מים׃ ורחצו אהרן ובניו ממנו 19
את־ידיהם ואת־רגליהם׃ בבאם אל־אהל מועד כ
ירחצו־מים ולא ימתו או בגשתם אל־המזבח לשרת
להקטיר אשה ליהוה׃ ורחצו ידיהם ורגליהם ולא 21
ימתו והיתה להם חק־עולם לו ולזרעו לדרתם׃
פ
וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ואתה קח־לך בשמים 22 23
ראש מר־דרור חמש מאות וקנמן־בשם מחציתו
חמשים ומאתים וקנה־בשם חמשים ומאתים׃ וקדה 24
חמש מאות בשקל הקדש ושמן זית הין׃ ועשית אתו כה
שמן משחת־קדש רקח מרקחת מעשה רקח שמן
משחת־קדש יהיה׃ ומשחת בו את־אהל מועד ואת 26
ארון העדת׃ ואת־השלחן ואת־כל־כליו ואת־המנרה 27
ואת־כליה ואת מזבח הקטרת׃ ואת־מזבח העלה 28
ואת־כל־כליו ואת־הכיר ואת־כנו׃ וקדשת אתם והיו 29
קדש

te, priusquam incidantur, stactē dictam, cui nulla præfertur. Radix Arabica est *Darra, stillavit ros, fluxit, manauit* sudor. *Ar. P. & E.* de Musco purissimo. Sic R. *Seadias, Maimonides,* aliique, in *Bechai*; quibus sanguis est, collectus in gutture animalis cuiusdam Indici, similis capreæ, quem tempore calidioris æstatis, inter arbores versans, emittat, ab hominibus colligi solitus. *l) Ion.* add. *minarum. Hier.* siclorum ex v. 24. *m) & cinnamomi* aromatici. (3) Prou. 7, 17. *n) & calami* aromatici. Ier. 6, 20.

♈. 24. *o) cassiam.* (2) Ez. 27, 19. idem quod קציעה Ps. 45, 9. ex etymologia. *p) Hin* continere circiter tredecim libras Romanas aquæ censetur. *Clericus.*

♈. 25. *q)* c. 29, 7. c. 37, 29. Leu. 8, 10. ὁ. χρίσμα ἅγιον. cf. 1 Ioh. 2, 20. *r) vnguentum.* (2) ♈. 35. ὁ. μυρεψ. Mat. 26, 7. 9. *s) vnguentariæ artis.* (3) 1 Par. 9, 30.

k) secundum censos eorum. Onk. Ion. Syr. & Vulg. iuxta numerum ipsorum. *l) pretium expiationis.* Nu. 35, 31. 32. ὁ. λύτρα. 1 Petr. 1, 18. 19. *m) quando censebis* s. *numerabis. n)* vt factum 2 Sam. 24. & 1 Par. 21.

♈. 13. *o) omnis transiens ad recensitos,* quicunque censorum numero habebitur. ♈. 14. c. 38, 26. *p) dimidium sicli.* ὁ. τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου. Num. 3, 47. Matth. 17, 24. *q) pro siclo sanctuarii*; qui iusti ponderis, & ceterorum norma sit. ♈. 24. *r)* Leu. 27, 25. Num. 3, 47. c. 18, 16. Ez. 45, 12. *s)* c. 38, 26. *t) oblatio* fiat *Domino.* 2 Par. 24, 5. Matth. 17, 24.

♈. 15. *u) non multiplicabit,* s. *nihil amplius dabit* sc. hoc nomine; *& pauper non minus.* cf. c. 16, 17. 18. c. 36, 5. & conf. ἰσότιμον πίστιν. 2 Pet. 1, 1.

♈. 16. *x) ad cultum* & necessarium vsum. Vid. Neh. 10, 33. seqq. *y)* c. 28, 12. 29. Num. 10, 10.

♈. 18. *z) Labrum.* v. 28. c. 38, 8. c. 40, 30. cf. Zach. 13, 1. Tit. 3, 5. *a) & basin eius.* c. 31, 9. *b) ad lavandum se.* cf. 2 Par. 4, 6.

♈. 19. *c)* cf. Es. 1, 16. 1 Cor. 6, 11. *d)* ♈. 21. Ioh. 13, 8. 9.

♈. 20. *e)* c. 40, 31. 32.

♈. 21. *f) lauabunt inquam.* v. 19. 20. *g) ei* Aharoni. v. 19.

♈. 23. *h) aromata,* c. 25, 6. *i) capitis,* s. *præstantissimæ sortis,* i. e. odoramenta præstantissima. Ez. 27, 22. Amos. 6, 6. Ps. 141, 5. Caut. 4, 14. *Hier. & Syr.* præcipua. *Ar. P. & E.* ex præcipuis aromatibus. *k) myrrha spontanei fluxus* s. sponte fluentis, i. e. *optima.* ὁ. σμύρνης ἐκλεκτῆς. sic *Onk. & Syr.* puræ. *Ion. & Hier.* lectissimæ. *Plinius* Hist. XII, 15. de arboribus vnde manat: *Sudant sponte,*

♈. 26. *t)* c. 40, 9. *u)* c. 25, 10. c. 31, 7. ♈. 27. *x)* c. 25, 23. c. 31, 8. *y)* c. 25, 33. *z)* vid. v. 1. seqq. ♈. 28. *a)* c. 27, 1. seqq. c. 31, 9. *b)* vid. v. 18.

♈. 12. בני *Merca* 3. 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* f. 12. a. ♈. 13. זה sine *Psik* 3. contra *Masor.* ♈. 16. לזכרן *defect.* 6. 9. sic fe. 3. & fu 2. contra *Masor.* ♈. 18. בין per *Munach* 1. 2. 3. 4. ♈. 20. ירחצו *Merca* 1. 3. ♈. 23. וקנמן *Nun* sine *Dagesch* 1. 3. 4. 7. Ceterum *Mem* per *Cholem* scribit *B. Naphtali,* quam lectionem, interposito fulcro ו, videtur exprimere voluisse 2. etsi sub *Mem ChatephKomets* habeat. ♈. 25. רוקח *plene* fe. 1. cum sua *Masora*, quæ habet ג מלא; sed *defect.* requirit *Mas.* 4. 7. 8. & *Erffurt.* ad v. 35. ♈. 27. ואת־כל־כליה ita voculam כל addit. 1.

ל קדש קדשים כל־הנגע בהם יקדש׃ ואת־אהרן ואת־
31 בניו תמשח וקדשת אתם לכהן לי׃ ואל־בני ישראל
תדבר לאמר שמן משחת־קדש יהיה זה לי לדרתיכם׃
32 על־בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמהו
33 קדש הוא קדש יהיה לכם׃ איש אשר ירקח כמהו
ואשר יתן ממנו על־זר ונכרת מעמיו׃ ס
34 ויאמר יהוה אל־משה קח־לך סמים נטף ושחלת
לה וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה׃ ועשית
אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש׃
36 ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל
מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם׃
37 והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם
38 קדש תהיה לך ליהוה׃ איש אשר־יעשה כמוה
לא להריח בה ונכרת מעמיו׃ ס וידבר יהוה Cap. XXXI.
2 אל־משה לאמר׃ ראה קראתי בשם בצלאל בן־אורי
3 בן־חור למטה יהודה׃ ואמלא אתו רוח אלהים
4 בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל־מלאכה׃ לחשב
ה מחשבת לעשות בזהב ובכסף ובנחשת׃ ובחרשת
אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל־מלאכה׃
6 ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן־אחיסמך
למטה־דן ובלב כל־חכם־לב נתתי חכמה ועשו את
7 כל־אשר צויתך׃ את אהל מועד ואת־הארן לעדת
8 ואת־הכפרת אשר עליו ואת כל־כלי האהל׃ ואת־
השלחן ואת־כליו ואת־המנרה הטהרה ואת־כל־
9 כליה ואת מזבח הקטרת׃ ואת־מזבח העלה ואת־
י כל־כליו ואת־הכיור ואת־כנו׃ ואת בגדי השרד
ואת־בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת־בגדי בניו לכהן׃
11 ואת שמן המשחה ואת־קטרת הסמים לקדש ככל
אשר

℣. 29. c) c. 29, 37. ℣. 30. d) ὁ. χρίσεις. Hebr. 1, 9. e) c. 28, 1. ℣. 32. f) alius hominis, ex ℣. 33. g) funde: vel fundetur. (1) cf. v. 9. h) & secundum compositionem eius. (5) ℣. 37. c. 5, 8. Onk. Ion. & Syr. secundum similitudinem ipsius. sic v. 37. ℣. 33. i) Ion. add. qui non est ex filiis Aharonis. k) vid. v. 38. & not. c 12, 15. ℣. 34. l) aromata. c. 25, 6. Ion. aromata lectissima. m) ὁ. stacten. (1) Rad. stillavit. Iud. 5, 4. n) ὁ. ὄνυχα, ungulam aromaticam. (1) Ar. P. & E. ladanum. o) ὁ. χαλβάνην, galbanum. (1) p) aromata ista. q) & thus purum. c. 27, 20. Leu. 24, 7. ὁ. λίβανον διαφανῆ. r) portio sicut portio erit; vnum quodque eiusdem ponderis. Significationem h. l. ex Arab. biddah collegimus. Ar. E. pondus secundum pondus erit, i. e. æqualis ponderis. sic Onk. & Ion. pondus cum pondere. Ar. P. partes æquales erunt. ℣. 35. s) salitum, sc. sale seu bitumine Sodomitico, cuius vsus fuit in thymiamate sacro. M. I. ℣. 36. t) contundes. (4) 2 Sam. 22, 43. Iob. 14, 19. u) comminuendo. c. 32, 20. 2 Reg. 23, 6. x) c. 25, 16. in mensa, cui panes sacri impositi fuerunt. y) c. 25, 22. ℣. 38. z) ad faciendum odorem. Es. 11, 3. Cap. XXXI, ℣. 2. a) c. 33, 19. Es. 43, 1. c. 45, 3. Esth. 2, 14. Ar. P. vide, quod ego nobilitarim nomen &c. b) c. 36, 1. c) c. 17, 10. c. 24, 14. d) de tribu. 1 Par. 2, 19. 20. ℣. 3. e) c. 28, 3. f) 1 Sam. 10, 6. Ion. Spiritu S. a coram Domino. Ar. E. Spiritu scientiæ a me. g) ὁ. σοφίας καὶ συνέσε-

ως. cf. Col. 1, 9. h) c. 39, 32. ℣. 4. i) ad excogitandum inuentiones. c. 35, 32. 2 Par. 2, 13. al. ad texendas polymitas texturas. cf. c. 26, 31. ℣. 5. k) & in sculptura. c. 35, 33. l) ad inferendum. c. 28, 15. ℣. 6. m) c. 35, 10. n) ὁ. σύνεσιν. Luc. 2, 47. ℣. 7. o) c. 26, 1. seqq. c. 30, 26. p) c. 25, 17. ℣. 8. q) c. 25, 23. r) c. 30, 27. s) ex auro puro c. 25, 31. t) c. 30, 1. 27. ℣. 9. u) c. 30, 28. x) c. 35, 16. ℣. 10. y) ministerii, sic Onk. Ion. & Syr. al. rectius stragulas, tapetes, quibus sacra vasa tegebantur, sic Raschi & M. I. ex Chald. סרדין Tapetes. (4) c. 35, 19. c. 39, 1. 41. Ar. P. vestes phrygionicas. ℣. 11. z) c. 30, 25. a) c. 30, 34. c. 35, 15.

℣. 31. קדש Geresch hab. 1. ℣. 32. ובמתכנתו Kadma super præf. ו locant 2. 4. ℣. 34. נטף sine Psik. 4. contra Mas. ad Deut. 8, 15. ושחלת Chet per Segol 1. 2. 3. 4. ℣. 38. איש Sakephgadol 2. CAP. XXXI, ℣. 4. לעשות defect. 1. sic poscit Masor. 7. 8. ad c. 35, 1. ℣. 6. הנה Psik munachatum 2. sic su 4. את אהליאב ita per Isere & Munach 17. 18. Berol. & libri Hispp. in O. T. f. 12. a. reliqui habent Segol & Makk. צויתיך ti plene 3. 4. 10. 11. 13-16. sic su. 1. 2. & Hal. secundum Masor. 4. & Erff. at defect. ceteri sec. Mas. 7. 8. ℣. 8. ואת־כל־כליו ita vocem כל interponunt 3. & Hal. contra Mas. ad c. 30, 27.

אשר־צויתך יעשו : פ
ויאמר יהוה אל־משה לאמר : ואתה דבר אל־בני 12 13
ישראל לאמר אך את־שבתתי תשמרו כי אות הוא
ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם :
ושמרתם את־השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות 14
יומת כי כל־העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא
מקרב עמיה : ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי 15
שבת שבתון קדש ליהוה כל־העשה מלאכה ביום
השבת מות יומת : ושמרו בני־ישראל את־השבת 16
לעשות את־השבת לדרתם ברית עולם : ביני ובין בני 17
ישראל אות הוא לעלם כי־ששת ימים עשה יהוה את־
השמים ואת־הארץ וביום השביעי שבת וינפש :
ס ויתן אל־משה ככלתו לדבר אתו בהר 18
סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע
אלהים : וירא העם כי־בשש משה לרדת מן־ההר לב
ויקהל העם על־אהרן ויאמרו אליו קום עשה־לנו
אלהים אשר ילכו לפנינו כי־זה ׀ משה האיש אשר
העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה־היה לו : ויאמר 2
אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם
בניכם ובנתיכם והביאו אלי : ויתפרקו כל־העם את־ 3
נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל־אהרן : ויקח 4
מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו
אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים : וירא 5
אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליהוה
מחר : וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב 6
העם לאכל ושתו ויקמו לצחק : פ
וידבר יהוה אל־משה לך־רד כי שחת עמך אשר 7
העלית מארץ מצרים : סרו מהר מן־הדרך אשר 8
צויתם

℣. 13. *b) attamen* (Gen. 34, 15.) *Sabbata s. ferias meas obseruabitis*, nec sacra illa opificia in iis facietis. *c)* c. 20, 8. *d)* Rom. 1, 4.

℣. 14. *e) qui profanauerit illud.* c. 20, 22. *f)* c. 12, 15. Gen. 17, 14.

℣. 15. *g) quies s. feriæ Sabbati.* c. 35, 2.

℣. 17. *h)* c. 20, 11. Gen. 1, 31. c. 2, 2. *i) cessauit.* ὁ. κατέπαυσε. Hebr. 4, 4. *k) respirauit quasi, seu requieuit.* (3) c. 23, 12. ὁ. ἐπαύσατο. sic *Onk. Ion.* & *Syr.*

℣. 18. *l)* Deut. 9, 10. *m)* Gen. 18, 33. *n)* c. 25, 16. *o)* ὁ. πλάκας λιθίνας. c. 32, 15. 2 Cor. 3, 3. cf. Ier. 31, 33. *p)* c. 8, 15. ὁ. δακτύλῳ Θεοῦ. Matth. 12, 28. coll. Luc. 11, 20. *Ar. P.* opere, *E.* virtute Dei.

Cap. XXXII, ℣. 1. *q) Interea cum videret. r) moram faceret.* (2) Iud. 5, 28. ὁ. κεχρόνικε. Luc. 12, 45. *s) congregauit se, confluxit.* Ier. 26, 9. *t) ad* vel *contra* (cf. Num. 16, 3. c. 20, 2. &c.) *Aharonem*, quem populo præfecerat Moses c. 24, 14. *u)* Act. 7, 40. sc. ad imitationem Aegyptiorum. cf. c. 8, 22. Deut. 29, 15. 16. Ios. 24, 14. *x) simulacrum Dei.* Gen. 31, 30. cf. ℣. 4. *y)* num casu interierit, an vero a Deo sublatus sit. vid. ℣. 23.

℣. 2. *z)* importune hoc postulantes. cf. ℣. 22. *a) abrumpite.* ℣. 3. 24. Gen. 27, 40. *b) inaures, annulos.* Gen. 24, 22. cf. similis abusus Iud. 8.

℣. 3. *c)* illico & certatim quasi. ὁ. περιείλαντο. ℣. 24. Act. 27, 40.

℣. 4. *d) formauitque* Aharon l. alius ex populo. 1 Reg. 7, 15. *Ar. P.* & præcepit alicui, qui formaret eas. *e) stilo s. cælo.* (2) Es. 8, 1. al. & colligauit *in marsupio.* cf. 2 Reg. 5, 23. *Ion.* vtrumque: *ligauit sudario, & figurauit stilo.*

stilo. f) imitatus Apidem Aegyptiorū. Ps. 106, 19. 20. vbi forma bouis fuisse dicitur. *g)* vid. ℣. 1. *h)* ℣. 8. ὁ. ἀνεβίβασάν σε. ℣. 9. Matth. 13, 48. At Neh. 9, 18.

קמ״ץ בו״ק verbum est in singulari. quia idololatricum illud signum vni Iehouæ, qui eos ex Aegypto eduxerat, consecratum voluerunt ℣. 5. vt *Micha* sua Teraphim Iud. 17, 3. 13. & *Ierobeam* vitulos. 1 Reg. 12, 28. Neque enim vsque adeo insanierunt Israelitæ, vt modo

Cap. XXXII

liquefactum metallum Deum ipsum esse putarent. De trinuno Deo pluralem vide Gen. 20, 13. &c.

℣. 5. *i) Quod cum vidit*, sc. placere populo, quam fecerat iuuenci imaginem. Sed *Ion.* & *Hier.* add. Et vidit Aharon *Hurum* (c. 24, 14.) coram se occisum, & timuit. *k) coram vitulo. l)* cf. c. 5, 1.

℣. 6. *m)* c. 20, 21. c. 24, 5. *n)* ad ludos & choreas. ὁ. καὶ ἀνέστησαν παίζειν. 1 Cor. 10, 7. al. cf. ὁ. Iud. 19, 25. & Hebr. Gen. 39, 14. 17. ℣. 7. *o)* asyndeton emphat. ὁ. βάδιζε τὸ τάχος. *p) corrupte egit.* Deut. 9, 12. Es. 1, 4. Hos. 13, 9. ὁ. ἠνόμησε. cf. 1 Ioh. 3, 4. al. *corrupit* sc. *viam suam.* Gen. 6, 12. sic *Ion.* corruperunt opera sua. *q)* cf. v. 11.

℣. 14. היא per *Iod* 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* f. 12. b. מחלליה *Lamed* per *Schua simplex* 1. 2. 3. 4. per *Dagesch* 2. 4. ℣. 17. כי *Psik munachatum* 2. 4. & in marg. 1. CAP. XXXII, ℣. 2. ובנתיכם *Munach* pro *Metheg* 4. ℣. 3. ויתפרקו *Iod* sine *Metheg* 1. 2. 3. 4. 7. ℣. 6. וישכמו *defect.* 4. & expuncto *Iod* 2. cum sua *Mas.* sed repugnante *Mas. Erffurtensi.* ממחרת *Mem* (prius) sine *Metheg* 3. 8. 11. at posterius per *Meth.* loco *Munach* 1. 2. 4. *Munach* etiam abesse in codd. *Hispp.* notat *O. T.* ושתה ita per ה scribunt 1. 4. sic se. 3. notante id itidem *Mas. parua* 7. 8. sed renitente *Mas. Erffurt.* לצחק *Chet* per *Segol* 1. 8. 10--13. 15. 16. 19. fu. 2. secund. *Mas.* 1. 8. & *Erffurt.* at *Tsere* habent cetori sec. *O. T.*

צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו־לו ויזבחו־לו
ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ
9 מצרים: ויאמר יהוה אל־משה ראיתי את־העם הזה
י והנה עם־קשה־ערף הוא: ועתה הניחה לי ויחר־אפי
11 בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול: ויחל משה
את־פני יהוה אלהיו ויאמר למה יהוה יחרה אפך
בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד
12 חזקה: למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג
אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מחרון
13 אפך והנחם על־הרעה לעמך: זכר לאברהם ליצחק
ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם
ארבה את־זרעכם ככוכבי השמים וכל־הארץ הזאת
14 אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם: וינחם יהוה
על־הרעה אשר דבר לעשות לעמו: פ
טו ויפן וירד משה מן־ההר ושני לחת העדת בידו לחת
16 כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים: והלחת
מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא
17 חרות על־הלחת: וישמע יהושע את־קול העם ברעה
18 ויאמר אל־משה קול מלחמה במחנה: ויאמר אין קול
ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי
19 שמע: ויהי כאשר קרב אל־המחנה וירא את־העגל
ומחלת ויחר־אף משה וישלך מידו את־הלחת וישבר
כ אתם תחת ההר: ויקח את־העגל אשר עשו וישרף
באש ויטחן עד אשר־דק ויזר על־פני המים וישק את־
21 בני ישראל: ויאמר משה אל־אהרן מה־עשה לך העם
22 הזה כי־הבאת עליו חטאה גדלה: ויאמר אהרן אל־
23 יחר אף אדני אתה ידעת את־העם כי ברע הוא: ויאמרו
לי עשה־לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי־זה ׀ משה

האיש K א י

ברעו ק׳

מידיו ק׳

℣. 8. r) cf. c. 19, 8. c. 24, 3. Act. 7, 53. s) *Ion.* & proclamarunt coram eo.
℣. 9. t) *vidi* & expertus sum. Gen. 6, 5. u) *durus ceruice.* c. 33, 3. c. 34, 9. Metaph. ducta a bobus, rigido collo iugum suscipere recusantibus.
℣. 10. x) *permitte mihi.* Hos. 4, 17. Ps. 106, 23. y) Gen. 12, 2. c. 17, 4. c. 21, 18. &c.
℣. 11. z) *sed deprecatus est.* 1 Sam. 13, 12. et. Num. 14, 13. Deut. 9, 12. 25. a) c. 33, 14. 15.
℣. 12. b) Num. 14, 13. Deut. 9, 28. c) ὁ. μετὰ πονηρίας, *malo animo.* *Syr.* in malam ipsorum. d) *inter montes* sc. Arabiæ Petrææ, vbi tum erant. e) *pœniteat te.*
℣. 14. Gen. 6, 6. ὁ. ἵλεως γενοῦ. Hebr. 8, 12. f) *Onk.* & *Ion.* quod locutus es, te facturum populo tuo. ex v. 14.
℣. 13. g) *Abrahami.* Deut. 9, 27. Neh. 5, 19. Ps. 136, 23. h) Gen. 22, 16. i) Gen. 15, 5. k) Gen. 12, 7. l) ὁ. καθέξουσιν αὐτήν. Matth. 21, 38.
℣. 14. m) Ioel. 2, 13. ὁ. ἱλάσθη. Luc. 18, 13.
℣. 15. n) *Conuertit itaque se.* c. 10, 6. o) *e duabus transuersitatibus* s. geminis lateribus ipsarum.
℣. 16. p) *insculpta* (1) tabulis.
℣. 17. q) c. 24, 13. c. 33, 11. r) *in clamore eius* vel *cum clamaret.* (2) Mich. 4, 9. *Ion.* cum iubilarent cum gaudio coram vitulo. s) *tumultus prælii.* Ier. 50, 22.
℣. 18. t) sensus: *Neque pugnantis, neque victi populi clamor est, sed festum celebrantis.* *Ar. P.* & *E.* non est vox indicans victoriam &c. *Schol. græc.* ἀντὶ τοῦ, οὐτε νικώντων, οὔτε φευγόντων. τὸ *Samar.* οὐκέτι φωνὴ ἀποκρίσεως ἀνδρείας, καὶ οὐκέτι φωνὴ ἀποκρίσεως ἥττης. u) *respondendi* s. *alternatim clamandi.* Num. 21, 17. x) *fortitudinem*, vel *macte! victoria!* Es. 28, 6. y) *debilitatem, cladem.* *Schmid.* *res perdita!* cf. c. 17, 13. z) *canendi seu cantantium.* Es. 27, 2. Ps. 88, 1.
℣. 19. a) c. 15, 20. Ps. 30, 12. *Ion.* add. *Satanas autem erat in medio ipsius, saltans & subsiliens coram populo.* b) Ita vt ex vehementia iræ etiam tabulas proiiceret, ac frangeret.
℣. 20. c) *Mox corripuit*, diuino zelo armatus. cf. Ps. 69, 10. Ioh. 2, 14. seqq. d) *& combussit*, quæ comburi poterant. e) *& commoluit* reliqua, vt potuit. *Ar. P.* & *E.* limauit illum. f) *& dispersit.* Num. 17, 2. g) torrentem s. fluuium, qui de monte Choreb descendebat. Deut. 9, 21. vt nullum infausti vituli superesset vestigium. cf. omnino 2 Reg. 23, 6. h) *& sic Israelitas bibere coegit* illam aquam, quia aliam non habebant.
℣. 21. i) cf. Deut. 9, 20. k) Gen. 20, 9. ℣. 22. l) Num. 12, 11. m) *in malo ipse* totus. cf. 1 Ioh. 5, 19.

℣. 8. צויתם *tim plene* 4. contra *Mas. Erffurt.* at צוִּיתָם per *Kamets*, *præcepisti illis*, hab. 1. quo pacto etiam legerunt Versiones, *Græca* τῶν ὁ. *Vulgata*, *Samaritana*, & *Chaldaica*. Denique צויתם *præcepistis* (at vitiose) 11. & 12. ויזבחו *Iod* cum *Meth.* plures, at sine eo 1. 2. 3. 4. 7. 8. ℣. 10. אהרן *defect.* 3. 10. 19. su. 1. 2. contra *Mas. final.* f. 13. col. 7. ℣. 11. ויחל *Chet mutum* hab. 2. sed citra consensum reliquorum codicum vel *Masora*. ℣. 12. ולכלתם *Kadma* super ל locant 1. 2. 4. ℣. 13. זרעכם *Sain* cum *Metheg* 1. 2. 6. 9. cum *Munach* 4. cum *Kadma* 7. 8. 10--16. 19. sed *Kadma* reiicit *O. T.* f. 12. b. ככבבי d. f. 2. 6--16. 19. contra *O. T.* Ceterum *Merca* pro *Meth.* cum *Tipcha* simul habent 6--10. 14. 19. ℣. 17. ברעה sine *Keri* 1. 2. 4. ℣. 20. העגל אשר־עשו ita 1. 2. 3. su. 4. at nostros accentus 2. posuit in marg. ex *En hakkore*.

האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה־היה
24 לו׃ ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו־לי ואשלכהו
כה באש ויצא העגל הזה׃ וירא משה את־העם כי פרע
26 הוא כי־פרעה אהרן לשמצה בקמיהם׃ ויעמד משה
בשער המחנה ויאמר מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל־
27 בני לוי׃ ויאמר להם כה־אמר יהוה אלהי ישראל שימו
איש־חרבו על־ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה
והרגו איש־את־אחיו ואיש את־רעהו ואיש את־
28 קרבו׃ ויעשו בני־לוי כדבר משה ויפל מן־העם ביום
29 ההוא כשלשת אלפי איש׃ ויאמר משה מלאו ידכם
היום ליהוה כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום
ל ברכה׃ ויהי ממחרת ויאמר משה אל־העם אתם
חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל־יהוה אולי
31 אכפרה בעד חטאתכם׃ וישב משה אל־יהוה ויאמר
אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי
32 זהב׃ ועתה אם־תשא חטאתם ואם־אין מחני נא
33 מספרך אשר כתבת׃ ויאמר יהוה אל־משה מי אשר
34 חטא־לי אמחנו מספרי׃ ועתה לך נחה את־העם
אל אשר־דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום
לה פקדי ופקדתי עליהם חטאתם׃ ויגף יהוה את־העם על
לג אשר עשו את־העגל אשר עשה אהרן׃ ס וידבר
יהוה אל־משה לך עלה מזה אתה והעם אשר העלית
מארץ מצרים אל־הארץ אשר נשבעתי לאברהם
2 ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה׃ ושלחתי לפניך
מלאך וגרשתי את־הכנעני האמרי והחתי והפרזי
3 החוי והיבוסי׃ אל־ארץ זבת חלב ודבש כי לא אעלה
בקרבך כי עם־קשה־ערף אתה פן־אכלך בדרך׃
4 וישמע העם את־הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא־שתו
איש

milite.k) me potius dele. v.33. Ps. 69, 29. 6. ἐξάλειψον. Apoc. 3, 5. *l)* Rom. 9, 3. coll. c. 8, 26. *Ion.* ex libro iustorum. cf. Apoc. 20, 12. Nempe haec ecstasis fuit charitatis. Aliis Moses tantum mori se praeoptat, quam Israelis videre exitium. coll. Ps. 139, 16. *m) Ar. P.* add. *& acquiescam.*

℣. 33. *n) Quicunque, quisquis* fuerit, *qui* &c. 2 Sam. 20, 11.

℣. 34. *o) abi, duc.* c. 35, 1. 12. *p) Onk.* ad locum. *q)* c. 33, 2. sc. aliquis creat° sec. *Bechai* ad c. 23, 20. *r)* c. 20, 4. 5.

℣. 35. *s) & percussit* secund. *Schmid.* per Mosen & Leuitas. v. 28. vt Iud. 20, 35. al. putant, alia plaga plures fuisse interfectos. *t) Ar. P.* turbâ ex populo.

Cap. XXXIII

℣. 1. *u)* c. 32, 13. Gen. 12, 7.

℣. 2. *x)* c. 32, 34. *y)* c. 34, 11. Deut. 7, 21.

℣. 3. *z)* c. 3, 8. *a)* c. 34, 9. *b)* c. 32, 9. 6. σκληροτράχηλον. v. 5. Act. 7, 51.

℣. 4. *c) malum, triste.* Ios. 23, 15. sc. quod se ipsis *Schechina* subtraxisset. *Bechai.* *d)* Gen. 37, 34.

℣. 24. *n) Cumque dicerem*; inops melioris consilii, si fortassis hac ratione eos ab impio instituto dimouere possem, *statim tamen detraxerunt sibi* &c. *o) & sic tandem prodiit ipse vitulus.*

℣. 25. *p) dissolutus.* c. 5, 4. Al. *nudus*, vt Leu. 13, 45. sc. a gratia & protectione diuina. cf. Apoc. 3, 17. *q) dissolutum fecerat ipsum* conniuentia sua. Prou. 1, 25. & 29, 18. 2 Par. [illegible] al. *nudauerat.* *r) in ludibrium, ad* [illegible] *am.* (1) cf. 2 S[illegible] 14. Ez. 36, 20. [illegible] 2, 24. al. *adeo vt* [illegible] *parum essent* [illegible] Iob. 4, 12. [illegible] *hostes ipsorum.* [illegible] Ps. 44, 6. [illegible] ita: *Cum vidisset Moses populum de[illegible], eo quod detexisset Aharon infames* [illegible] *qui restiterint eis.* q. d. Aharonem antesignanos huius factionis designasse, simulque eos, qui steterant a parte meliori.

℣. 26. *t)* 2 Sam. 20, 11. Ps. 94, 15. *Syr.* qui ex Domino est. cf. 1 Ioh. 5, 4. *u) sc. veniant.*

℣. 27. *x)* Ps. 45, 4. *y)* ὁ. καὶ ἀνεκλι[illegible]ψατε. Matth. 2, 12. *z) Ar. P. cum, qui adorauit vitulum, etiamsi fuerit* &c. *a)* i. e. *nemini*, quem huius peccati antesignanum & reum nostis, ob amicitiam & sanguinis propinquitatem, *parcite.* cf. v. 19. Deut. 13, 7. seqq. 1 Tim. 5, 21.

℣. 28. *b)* qui auctores reliquis fuerant.

℣. 29. *c) Dixerat enim Moses.* *d) implete manum vestram* his victimis piacularibus. *M. I.* cf. c. 28, 41. *e) Ar. P.* add. *ferrum* eff. v. 27. *f)* Huc refert *Ab. E.* Deut. 20, 8.

℣. 30. *g) fortassis,* bene sperantis. Num. 22, 6.

℣. 31. *h)* Dan. 9, 4.

℣. 32. *i) quaeso!* 1 Par. 4, 10. al. ellipt. *si remittes,* bene est, sc. *Ion* & 6. add. *remit-*

℣. 25. בקמיהם adnotat *Mas.* 7. 8. *Kuph* esse רבוק; & *Mas. final.* f. 1. col. 1. *Kuph* esse ויירא minusculum: sed vtramque *Mas.* reiicit *O. T.* f. 12. b. ℣. 30. ממחרת sic 1. 2. 4. & *Hispp.* in quibus *Munach* itidem abest sec. *O. T.* Huc referendi sunt 3. 17. 18. qui sub מ posteriori nec *Meth.* nec *Munach* habent: reliqui *Munach.* ℣. 34. ועתה *Sakephgad.* 7. 8. 12. עליהם plene 3. 4. 10. 13. 14. 19. fin. 1. contra *Mas.* h. l. & Gen. 45, 15.; ac contra *O. T.* ℣. 35. אשר־עשו sic per *Makk.* 2. 3. at 1. ita variat אשר עשו את־העגל אשר־עשה CAP. XXXIII. ℣. 2. והחוי cum *praef. Vau* 3. *Hal.* contra *Masor.*

ה איש עדיו עליו׃ ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־בני־
ישראל אתם עם־קשה־ערף רגע אחד אעלה בקרבך
וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה־
לך׃ ויתנצלו בני־ישראל את־עדים מהר חורב׃ ומשה 6
יקח את־האהל ונטה־לו מחוץ למחנה הרחק מן־ 7
המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל־מבקש יהוה
יצא אל־אהל מועד אשר מחוץ למחנה׃ והיה כצאת 8
משה אל־האהל יקומו כל־העם ונצבו איש פתח
אהלו והביטו אחרי משה עד־באו האהלה׃ והיה 9
כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל
ודבר עם־משה׃ וראה כל־העם את־עמוד הענן עמד י
פתח האהל וקם כל־העם והשתחוו איש פתח אהלו׃
ודבר יהוה אל־משה פנים אל־פנים כאשר ידבר איש 11
אל־רעהו ושב אל־המחנה ומשרתו יהושע בן־נון
נער לא ימיש מתוך האהל׃ פ
ויאמר משה אל־יהוה ראה אתה אמר אלי העל את־ 12
העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר־תשלח עמי
ואתה אמרת ידעתיך בשם וגם־מצאת חן בעיני׃
ועתה אם־נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את־דרכך 13
ואדעך למען אמצא־חן בעיניך וראה כי עמך הגוי
הזה׃ ויאמר פני ילכו והנחתי לך׃ ויאמר אליו אם־ 14 טו
אין פניך הלכים אל־תעלנו מזה׃ ובמה יודע אפוא 16
כי־מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו
ונפלינו אני ועמך מכל־העם אשר על־פני האדמה׃
פ
ויאמר יהוה אל־משה גם את־הדבר הזה אשר דברת 17
אעשה כי־מצאת חן בעיני ואדעך בשם׃ ויאמר הראני 18
נא את־כבדך׃ ויאמר אני אעביר כל־טובי על־פניך 19

וקראתי K 2 יב

e) ornatum suum. v. 5. 6. Ier. 2, 32. Ez. 7, 20. quoniam se exutos agnoscebant gloria Schechinæ, quæ huc usque eos vestiuerat. coll. Ion. Hos. 2, 5. Bechai Conf. etiam Ion. Gen. 3, 21.
℣. 5. f) Dixerat enim simul. g) momento. Num. 16, 21. h) Onk. & Ion. subducam gloriam Schechinæ meæ e medio vestrum. Ar. P. si ego accendere facerem lucem meam inter vos, unico ictu oculi sane delerem vos. i) Ar. P. continuare deponere.
℣. 6. k) itaque detraxerunt sibi. ὁ. περιείλαντο. c. 32, 3. 24. l) Schmid. supplet: in castra digressi a monte Choreb. c. 3, 1.
℣. 7. m) ὁ. τὴν σκηνὴν αὐτοῦ. sic Syr. n) idque sibi tetendit interea, donec sacrū tabernaculū absolutum esset. o) procul recedendo. Ion. 3, 16. p) conuentus, quo Deum interrogaturi conuenirent. c. 25, 42. q) Onk. qui quærebat institutionem a Domino. r) Leu. 4, 12.
℣. 9. s) antea suspensa descendebat. t) ℣. 10. c. 13, 22. Num. 12, 5.
℣. 11. u) i. e. ibi præsentem adloquebatur, & illico ad quæsita respondebat. Gen. 32, 31. Num. 12, 8. Deut. 5, 4. ὁ. ἐνώπιος ἐνωπίῳ. Ar. P. sine intermedio. x) cumque reverteretur Moses, minister tamen ipsius &c. ὁ. ἀπελύετο Act. 28, 25. y) Ion. add. & enarrabat verba cœtui Israelis. z) c. 24, 13. c. 32, 17. a) abscedebat. c. 13, 22. ad custodiam sc. illius tentorii.
℣. 12. b) ℣. 1. c. 32, 34. c) ὁ. οἶδά σε παρὰ πάντας. Ar. P. & E. nobilitaui nomen tuum. sic v. 17. d) ℣. 13. Gen. 6, 8. Luc. 1, 30.
℣. 13.

℣. 13. e) quid nobiscum sis porro acturus. v. 19. Es. 55, 8. Ioh. 14, 6. ὁ. ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν. Sap. 1, 2. Ioh. 14, 21. 22. Onk. & Ion. viam bonitatis tuæ. Ar. P. beneplaciti tui. Bechai: proprietates tuas. coll. c. 34, 6. & Ps. 103, 7. 8. f) ὁ. γνωστῶς ἵνα ἴδω σε. Onk. & Ion. vt agnoscam misericordiam tuam. g) vt re ipsa me in gratia apud te esse intelligam.
℣. 14. h) v. 15. Deut. 4, 37. Es. 63, 9. ὁ. αὐτὸς προπορεύσομαί σου. Onk. Schechina mea ibit. sic ℣. 15. i) vt quietem dem. Deut. 12, 10. Ios. 22, 4. cf. Ioh. 14, 2.
℣. 15. k) 2 Sam. 17, 11. ὁ. αὐτὸς σύ. cf. v. 14. Ar. P. add. a nunc.
℣. 16. l) partic. adfectus. Schmid. vnquam. Nold. nunc. Gen. 27, 37. Es. 19, 12. ὁ. ἀληθῶς. m) & sic eximii, separati (Schmid. præstantiores) erimus. c. 8, 18. Ps. 4, 4. ὁ. καὶ ἐνδοξασθήσομεν.

2 Thess. 1, 10. n) cf. Deut. 4, 7. ℣. 17. o) cumque diceret. p) ℣. 12. Ioh. 10, 14. 2 Tim. 2, 19. ℣. 18. q) v. 20, 22. 23. non in nube, c. 16, 7. 10. c. 24, 16. 17. &c. sed sicut est. 1 Ioh. 3, 2. cf. Matth. 13, 17. Ioh. 1, 14. ℣. 19. r) bonum meum. Hos. 3, 5. cf. Philem. v. 6.

℣. 5. מעליך Munach pro Metheg 2. 4. ℣. 7. ומשה per Rbhia 1. ℣. 8. ונצבו Tsade fine Dagesch 1. 2. 6. & cum expressa figura Raphe 3. ℣. 10. והשתחוו Metheg sub He abest in 3. & 7. ℣. 11. ומשרתו ita per Graschaim cum Metheg 2. 3. ℣. 13. הודעני ho defect. poscit Mas. Erffurtensis. at di plene 1. 10. 13. 14. 15. 16. 19. sic fu. 2. 3. 4. contra Mas. 4. 7. & 8. דרכיך plene 1. 3. sed def. requirit Mas. & M. 1. ℣. 16. אפוא e plene 1. 2. 4. fo defect. sine Vau 1. מכל־העם Kadma super Mem ponunt 1. 2. 4.

וקראתי בשם יהוה לפניך וחנתי את־אשר אחן
ורחמתי את־אשר ארחם׃ ויאמר לא תוכל לראת את־ כ
פני כי לא־יראני האדם וחי׃ ויאמר יהוה הנה מקום 21
אתי ונצבת על־הצור׃ והיה בעבר כבדי ושמתיך 22
בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד־עברי׃ והסרתי 23
את־כפי וראית את־אחרי ופני לא יראו׃ פ

ויאמר יהוה אל־משה פסל־לך שני־לחת אבנים לד
כראשנים וכתבתי על־הלחת את־הדברים אשר היו
על־הלחת הראשנים אשר שברת׃ והיה נכון לבקר 2
ועלית בבקר אל־הר סיני ונצבת לי שם על־ראש
ההר׃ ואיש לא־יעלה עמך וגם־איש אל־ירא בכל־ 3
ההר גם־הצאן והבקר אל־ירעו אל־מול ההר ההוא׃
ויפסל שני־לחת אבנים כראשנים וישכם משה בבקר 4
ויעל אל־הר סיני כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני
לחת אבנים׃ וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא ה
בשם יהוה׃ ויעבר יהוה על־פניו ויקרא יהוה יהוה 6
אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת׃ נצר חסד 7
לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון
אבות על־בנים ועל־בני בנים על־שלשים ועל־רבעים׃
וימהר משה ויקד ארצה וישתחו׃ ויאמר אם־נא 8
מצאתי חן בעיניך אדני ילך־נא אדני בקרבנו כי עם־ 9
קשה־ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו׃
ויאמר הנה אנכי כרת ברית נגד כל־עמך אעשה י
נפלאת אשר לא־נבראו בכל־הארץ ובכל־הגוים
וראה כל־העם אשר־אתה בקרבו את־מעשה יהוה
כי־נורא הוא אשר אני עשה עמך׃ שמר־לך את 11
אשר אנכי מצוך היום הנני גרש מפניך את־האמרי
והכנעני והחתי והפרזי והחוי והיבוסי׃ השמר לך 12
פן

s) *& exclamabo nominatim.* c. 31, 2. c. 34, 5. 6. t) ὁ Κύριος ἐναντίον σου. u) *& fauebo porro tibi, cui faueo, & porro miserebor Israelis, cuius misereor,* ó. vt Rom. 9, 15. x) *Hier.* cui videro parcendum. y) Pſ. 103, 13. z) *Ion.* cuius conuenit vt miserear.

℣. 20. a) vide v. 13. 23. 1 Cor. 13, 12. *Onk.* adſpectum *Schechinæ meæ.* b) Gen. 32, 31. &c.

℣. 21. c) *apud me,* nempe in loco, vbi erat nubes. d) *stabis itaque.* c. 34, 2. 5.

℣. 22. e) *Ion.* gloria *Schechinæ meæ.* f) *in fissura,* (2) Eſ. 2, 21. cf. 1 Reg. 19, 11. seqq. g) *& obtegam te.* c. 40, 3. h) *manu* qs. *mea,* obiecta sc. caligine. Iob. 36, 32.

℣. 23. i) *posteriora mea,* Gen. 16, 13. k) in purissima illa & splendidissima luce. Vide v. 20. Ioh. 1, 18. 1 Tim. 6, 16. Matth. 18, 10.

Cap. XXXIV, ℣. 1. l) Deut. 10, 1. m) *sculpe, expoli* ℣. 4. n) c. 31, 18. o) c. 32, 19.

℣. 2. p) c. 19, 11. 15. q) c. 24, 13. 15. r) *mihique illic adstabis, & me præstolaberis.* c. 33, 21. c. 7, 15.

℣. 3. s) c. 24, 2. t) c. 19, 13. u) *ad extremitatem, in confinibus,* Ioſ. 22, 11.

℣. 5. x) c. 19, 20. y) c. 33, 9. z) sc. Deus, ℣. 6. c. 35, 30. a) *Dominus* præsto est.

℣. 6. b) *deinde præteriit.* c. 33, 19. 22. c) ℣. 5. c. 33, 19. Deum hæc dixisse, testatur Moses etiam Num. 14, 17. 18. *Bechai fol.* 114. d. dicit, clamantem fuisse ipsum *Iehouam*, qui præteriit. cf. not. ex eo c. 20, 1. d) Ioel. 2, 13. Pſ. 86, 15. Pſ. 103, 8. Pſ. 145, 8. e) *longus irarum,* ὁ. μακρόθυμος. f) ὁ. πολυέλεος καὶ ἀληθινός. 1 Petr. 1, 3. 1 Ioh. 5, 20. Iac. 5, 11.

℣. 7. g) c. 20, 5. 6. Deut. 5, 10. h) c. 20, 9. Ier. 30, 11. Nah. 1, 3. sc. pertinaciter impium. *Onk. Ion.* i) *Hier. & Ion,* add. *rebelles.* k) *tertiis & quartis*, pronepotibus & abnepotibus. c. 20, 5. *Ar. P.* add. *peccantibus.*

Cap. XXXIV. *Moses cũ tabulis nouis adscendit montem.*

℣. 8. l) Gen. 24, 26. 48. ó. κύψας. Marc. 1, 7.

℣. 9. m) c. 33, 3. n) c. 13, 17. Pſ. 103, 14. o) c. 32, 9. p) *ideo ignoscas.* Pſ. 25, 11. ó. καὶ ἀφελεῖς

נון רבתי

σὺ Rom. 11, 27. q) *& hereditatem tuam facias nos.* Schmid. Deut. 32, 9. Zach. 2, 16. sed *Ion.* hereditare facias nos terram, quam iurato promisisti &c.

℣. 10. r) *Dixit igitur,* annuens illis precibus. s) ruptum instauro, & nouum promitto. cf. v. 27. Ier. 31, 31. t) ó. ἔνδοξα. Luc. 13, 17. u) *producta sunt.* Num. 16, 30. cf. Ier. 31, 22.

℣. 11. x) c. 23, 23. c. 33, 2.

℣. 19. ארחם *Sagol* sub *Chet* poscit *Maſ. Erff.* ℣. 20. לראת *sic defect.* scribendum esse, pluribus verbis contra aliam *Masor.* disputatur in *Maſ.* 7. 8. ad Exod. 10, 5. CAP. XXXIV, ℣. 1. את־הדברים ita 2. 17. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 12. b. at reliqui *Kadma* super את locant, præter 3. qui illud prorsus non habet. ℣. 6. יהוה׀ על sic 1. 2. 13. 17. 18. & *Ber.* *Merca* vero anomalice reliqui, & præter *Maſ.* Gen. 30, 16. Ceterum *Pſik*, ׀ quod hic, & prope *Sakephk.* omnes habent, emphaticum prorsus est; vt ipsi Iudæorum magistri obseruant. *R. Iehuda b. Iacob* in *Explic. Maſ.* f. 6. b. ait: *De hoc Pſik dicitur in* Mechilta והמשכיל יבין וידום Qui capit, capiat & taceat: *mysterium enim significatur magnum, quod exponendum est nemini, nisi verecundis.* Et *Bechai, ex interposito hoc Pſik,* inquit, *discimus, eum qui differentiam nullam faciat* (שלא הפסיק alludit ad nomen *Pſik*) *inter* יהוה & יהוה, *pœnas olim daturum esse.* Nos sanctum & venerabile Trinitatis mysterium indigitari, non dubitamus, cum & ipse *Bechai* nomen יהוה ter repetitum exponat 1. de כתר seu *Corona*, 2. de חכמה *Sapientia*, 3. de בינה *Intelligentia*, quæ tria essentia Dei sint: ושלשתם הריהם עצמותם של שם

פן־תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה
13 פן־יהיה למוקש בקרבך: כי את־מזבחתם תתצון
14 ואת־מצבתם תשברון ואת־אשריו תכרתון: כי לא
תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא שמו אל קנא הוא:
טו פן־תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם
16 וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת
מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי אלהיהן והזנו את־
17 בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה־לך:
18 את־חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות
אשר צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב
19 יצאת ממצרים: כל־פטר רחם לי וכל־מקנך תזכר
כ פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה בשה ואם־לא
תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא־יראו פני
21 ריקם: ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת
22 בחריש ובקציר תשבת: וחג שבעת תעשה לך בכורי
23 קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים
בשנה יראה כל־זכורך את־פני האדן ׀ יהוה אלהי
24 ישראל: כי־אוריש גוים מפניך והרחבתי את־גבלך
ולא־יחמד איש את־ארצך בעלתך לראות את־פני
כה יהוה אלהיך שלש פעמים בשנה: לא־תשחט על־
26 חמץ דם־זבחי ולא־ילין לבקר זבח חג הפסח: ראשית
בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־תבשל גדי
בחלב אמו: פ
27 ויאמר יהוה אל־משה כתב־לך את־הדברים האלה
כי על־פי ׀ הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת־
28 ישראל: ויהי־שם עם־יהוה ארבעים יום וארבעים
לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ויכתב על־
29 הלחת את דברי הברית עשרת הדברים: ויהי

ברדת

Repetuntur variæ leges.

ריש רבתי

קמץ בו״ק

ỳ. 12. y) ne idololatria te irretiat. c. 23, 32. 33. Deut. 7, 2.
ỳ. 13. z) ὁ. τοὺς βωμοὺς. Act. 17, 23. a) *lucos.* Deut. 7, 5.
ỳ. 14. b) *ad Dominum quod attinet.* vid. v. 6. 7. c) eo nomine vocatur Deus, quod implet. Vide c. 15, 3. Matth. 1, 23.
ỳ. 15. d) ὁ. καὶ ἐκπορνεύσωσιν. ỳ. 16. Leu. 19, 29. Iudæ ỳ. 7. Proprie autem significat hæc phrasis fœdissimum illarum gentium cultum, quo impudicitia *Astartam* s. *Venerem* suam colebant, atque cinædos ac meretrices eidem consecrabant. cf. Deut. 23, 18. 2 Reg. 23, 7. & *Lucianum* de Dea Syriæ. e) Num. 25, 2. Act. 15, 20. 29. 1 Cor. 10, 20.
ỳ. 16. f) Deut. 7, 3. 1 Reg. 11, 2. Neh. 13, 25.
ỳ. 17. g) *conflatiles.* c. 32, 4. cf. c. 20, 4.
ỳ. 18. h) c. 12, 15. c. 23, 15. i) ὁ. ἐντέταλμαί σοι. Act. 13, 47.
ỳ. 19. k) c. 13, 2. &c. l) *quod masculum nascetur.* (1) hac signif. cf. Deut. 15, 19. Al. *tui memoria fiet* per omne pecus tuum. *Ar. P.* ex eis quæ commemoraui.
ỳ. 20. m) c. 13, 13. n) Deut. 21, 4. o) Num. 18, 15. Luc. 2, 23. ὁ. λυτρώσῃ. Tit. 2, 14. p) non sine munere venietis. c. 23, 15. Deut. 16, 16. sed *Hier.* non licet vobis videre Dominum Deum vestrum, vacuis ab omni præcepto. cf. Hebr. 12, 14.
ỳ. 21. q) c. 20, 8. &c. r) *in ipsa aratione quoque* & messe. (3) Gen. 45, 6.
ỳ. 22. s) c. 23, 16. Leu. 23, 15. Deut. 16, 10. t) *primitiarum, primorum fructuum.* v. 26. u) c. 23, 16. x) sub *revolutione*, vertente anno. (4) 1 Sam. 1, 20.
ỳ. 23. y) v. 24. c. 23, 14. 17.
ỳ. 24. z) *Cum enim expulero*- non tamen appetet quisquam hostis.
ỳ. 25. a) cf. 1 Cor. 5, 7. seqq. b) c. 23, 18. v. 26.
ỳ. 26. c) vid. v. 22. ὁ. τὰ πρωτογεννήματα. d) c. 23, 19. &c.
ỳ. 27. e) Gen. 43, 7. f) vid. v. 10.
ỳ. 28. g) *Iterum autem ibi fuit.* h) *Ar. P.* colloquens cum Domino. i) c. 24, 18. &c. k) Deut. 8, 3. l) sc. Deus. v. 1. m) *Decalogum.* ὁ τοὺς δεκαλόγους. Deut. 4, 13. c. 10, 2.

ỳ. 14. תשתחוה *Tau præformat.* sine *Metheg* 3. 4. אחר *Resch maiusculum* non habent 3. 6. 9. 14. sed probat illud *Masora* h. l. ac Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. Sub eo variantem lectionem אחד *postea* subesse, coniectura est *Hilleri* p. 165. quamuis *Buxtorfio* in *Tiberiade* f. 36. b. videatur indicare *grauitatem peccati, Deo alieno seruire, & considerandam differentiam inter* אחר *&* אחד Deut. 6, 5. ỳ. 16. והזנו *Munach* se. 4. & sic fu. 1. ỳ. 18. צויתיך *ti plene* 1. 3. 4. contra *Mas. Erffurt.* ỳ. 20. כל sic per *Kametschatuph* & *Makk.* 1. 2. 3. 4. ỳ. 22. האסיף *Metheg* pro *Munach* 3. 17. 18. & Ber. ỳ. 26. ראשית, *Resch minusculum*, quod hic requirit *Mas. fin.* f. 1. col. 1. reprobat O. T. f. 12. b. ỳ. 28. ויכתב על־הלחת את: ita 1. in textu; at in marg. facit nobiscum.

Moses descendit de monte cum tabulis, radiante ipsius facie.

ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד־משה
ברדתו מן־ההר ומשה לא־ידע כי קרן עור פניו
בדברו אתו׃ וירא אהרן וכל־בני ישראל את־ ל
משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו׃ ויקרא 31
אלהם משה וישבו אליו אהרן וכל־הנשאים בעדה
וידבר משה אלהם׃ ואחרי־כן נגשו כל־בני ישראל 32
ויצום את כל־אשר דבר יהוה אתו בהר סיני׃ ויכל 33
משה מדבר אתם ויתן על־פניו מסוה׃ ובבא משה 34
לפני יהוה לדבר אתו יסיר את־המסוה עד־צאתו ויצא
ודבר אל־בני ישראל את אשר יצוה׃ וראו בני־ לה
ישראל את־פני משה כי קרן עור פני משה והשיב
משה את־המסוה על־פניו עד־באו לדבר אתו׃

כב 22

ס ס ס

Cap. XXXV.

ויקהל משה את־כל־עדת בני ישראל ויאמר להם
אלהם אלה הדברים אשר־צוה יהוה לעשת אתם׃
Sabbathi obseruatio inculcatur.
ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם 2
קדש שבת שבתון ליהוה כל־העשה בו מלאכה
יומת׃ לא־תבערו אש בכל משבתיכם ביום 3
השבת׃

פ

ויאמר משה אל־כל־עדת בני־ישראל לאמר זה 4
הדבר אשר־צוה יהוה לאמר׃ קחו מאתכם תרומה ה
ליהוה כל נדיב לבו יביאה את תרומת יהוה זהב וכסף
ונחשת׃ ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים׃ 6
וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים׃ 7
ושמן למאור ובשמים לשמן המשחה ולקטרת *8
הסמים׃ ואבני־שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן׃ 9
וכל־חכם־לב בכם יבאו ויעשו את כל־אשר צוה י
יהוה

℣. 29. n) *radiaret, splenderet.* (3) v. 30. 35. vide nomen Habac. 3, 4. quod *Arab.* etiam *radios solis* significat. ό. δεδόξασαι. sic v. 30. 35. 2 Cor. 3, 7. seqq. *Ion.* add. a splendore *Schechinæ.* cf. 2 Cor. 3, 18. o) *quod* Deus *locutus esset.*

℣. 30. p) *verebantur accedere* ad eum, imo fugiebant ab eo, ex v. 31. Angelum esse forte rati. Vide Luc. 2, 9. Quanta vis peccati! Qui ante commissam idololatriam c. 24, 17. ipsam *Iehovæ gloriam* viderant, nec aufugerant, iam ne *mediatoris* quidem *faciem* intueri possunt. *Bechai.*

℣. 33. q) *Cumque absoluisset.* Gen. 17, 22. r) *velamen.* (3) v. 34. 35. ό. κάλυμμα. 2 Cor. 3, 13.

℣. 34. s) ό. περιῃρεῖτο. 2 Cor. 3, 16. Nempe quotiescunque ingrediebatur Moses sanctuarium, ante propitiatorium s. arcam fœderis, vt a Deo, de medio Cherubinorum loquente, leges sibi traditas acciperet, velamen remouit de facie, nec ante imposuit, quam easdem toti cœtui Israel retulisset; vt sic aperta facie, & dictata a Deo perciperet, & ad populum referendo loqueretur: contra quam vulgo sentiunt, existimando, Mosen velamen impositum habuisse, quando populo verba Dei renunciabat, cum textus Hebræus perspicue contrarium doceat. *Maius* differt. de Vrim & Thumm. p. 29. Sic etiam *Bechai* fol. 116. b.

Cap. XXXV, ℣. 1. t) *Postea congregavit.* c. 32, 1. Leu. 8, 3. 1 Reg. 8, 1. ό. συνήθροισε. Luc. 24, 33.

℣. 2. u) etiam sacrum illud opus. cf. c. 31, 13. x) c. 20, 8. seqq. Leu. 16, 31.

℣. 3. y) *accendetis.* c. 22, 5.

℣. 5. z) c. 25, 2. cf. Prou. 3, 9. a) *spontaneus* l. *voluntarius corde suo.* ℣. 22. cf. c. 25, 2. Ps. 110, 3.

℣. 6. b) *hyacinthinum.* ℣. 23. 25. c) *caprarum pilos.* ℣. 23. c. 25, 4. vbi & reliqua adfuerunt.

℣. 7. d) c. 25, 5. e) *hysginæ.* ibid.

℣. 8. f) v. 28. c. 25, 6. c. 27, 20. g) c. 30, 25. h) c. 30, 34.

℣. 9. i) *insitionum.* v. 27. c. 25, 7. k) c. 28, 6. l) c. 28, 15.

℣. 10. m) *peritus.* v. 25. 35. c. 36, 1.

℣. 30. וייראו *defect.* 1. contra *Masor. Erff.* ℣. 31. הנשיאים *sic plene* 3. 4. sed *defect.* poscit *Mas. Erffurt.* ℣. 32. כל־בני Hoc כל omisit *Hal.* idemque in codice *R. Iosephi*, Punctatoris, deletum fuisse, testatur nota in marg. 1. ℣. 33. ויכל משה מדבר ita 1. 3. 17. 18. *Berol.* & codd. *Hispp.* in *O. T.* f. 12. b. sic emendauit 4. at reliqui habent מדבר præced. *Tiphcha* cum *Merca.* CAP. XXXV, ℣. 1. בני per *Makk.* 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* ℣. 2. יומת per *Patach* sc. 2. & sic requirit *Mas. Erffurt.* ℣. 9. ואבני־שהם ita *Sakephgadol* hab. 3. fu. 2. & 4. לאפד *defect.* 1. 2. 3. fu. 4. contra *Mas.* ad c. 28, 4. & c. 39, 24.

℣. 3.

11 יהוה׃ את־המשכן את־אהלו ואת־מכסהו את־
קרסיו ואת־קרשיו את־בריחו את־עמדיו ואת־אדניו׃ בריחיו קרי
12 את־הארן ואת־בדיו את־הכפרת ואת פרכת
13 המסך׃ את־השלחן ואת־בדיו ואת־כל־כליו ואת
14 לחם הפנים׃ ואת־מנרת המאור ואת־כליה ואת־
טו נרתיה ואת שמן המאור׃ ואת־מזבח הקטרת ואת־
בדיו ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים ואת־
16 מסך הפתח לפתח המשכן׃ את׀ מזבח העלה ואת־
מכבר הנחשת אשר־לו את־בדיו ואת־כל־כליו את־
17 הכיר ואת־כנו׃ את קלעי החצר את־עמדיו ואת־
18 אדניה ואת מסך שער החצר׃ את־יתדת המשכן
19 ואת־יתדת החצר ואת־מיתריהם׃ את־בגדי השרד
לשרת בקדש את־בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת־
כ בגדי בניו לכהן׃ ויצאו כל־עדת בני־ישראל מלפני
21 משה׃ ויבאו כל־איש אשר־נשאו לבו וכל אשר
נדבה רוחו אתו הביאו את־תרומת יהוה למלאכת
22 אהל מועד ולכל־עבדתו ולבגדי הקדש׃ ויבאו
האנשים על־הנשים כל׀ נדיב לב הביאו חח ונזם
וטבעת וכומז כל־כלי זהב וכל־איש אשר הניף תנופת
23 זהב ליהוה׃ וכל־איש אשר־נמצא אתו תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש ועזים וערת אילם מאדמים וערת
24 תחשים הביאו׃ כל־מרים תרומת כסף ונחשת הביאו
את תרומת יהוה וכל אשר נמצא אתו עצי שטים
כה לכל־מלאכת העבדה הביאו׃ וכל־אשה חכמת־לב
בידיה טוו ויביאו מטוה את־התכלת ואת־הארגמן
26 את־תולעת השני ואת־השש׃ וכל־הנשים אשר נשא
27 לבן אתנה בחכמה טוו את־העזים׃ והנשאם הביאו
את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן׃

Mandatū de Theruma, ad conficiendum 'tabernaculum colligenda,

exsecutioni datur.

℣. 11. n) c. 26, 1. o) *Onk. Ion.* & *Syr.* tegumentum eius. cf. c. 26, 7. c. 36, 14. c. 40, 19. p) c. 26, 11. q) c. 26, 6. r) c. 26, 15. s) c. 26, 26. t) c. 27, 10.
℣. 12. u) c. 25, 10. x) c. 25, 13. y) c. 25, 17. z) c. 26, 31. a) *tegumenti.* v. 15. 17.
℣. 13. b) c. 25, 23. c) c. 25, 30.
℣. 14. d) c. 25, 31. e) vid. v. 8.
℣. 15. f) c. 30, 1. g) c. 30, 25. h) vid. v. 8. c. 37, 29. i) c. 26, 36.
℣. 16. k) c. 27, 1. l) *craticulam.* (6) c. 38, 4. m) c. 30, 18.
℣. 17. n) c. 27, 9.
℣. 18. o) *paxillos.* c. 38, 31. p) *funiculos eorum.* c. 39, 40.
℣. 19. q) c. 31, 10. *Ar. P.* vestes phrygionicas.
℣. 20. r) vide v. 1.
℣. 21. s) *Deinde venerunt.* t) *quem impulit cor eius,* vel, quibuscunque ita tulit animus. v. 26. c. 36, 2. *Onk.* & *Ion.* cuius cor voluntarium erat. sic v. 26. u) v. 29. c. 25, 2. Ps. 51, 14.
℣. 22. x) *cum mulieribus.* Gen. 32, 12. ὁ. πτηρὸς. Rom. 1, 26. y) *qui sponte volebat.* ℣ 5. 2 Par. 29, 31. z) *fibulam.* (7) 2 Reg. 19, 28. a) *inaurem.* singularis collectiuus. b) *globulum.* al. *cingulum bullatum.* (2) Num. 31, 50. c) c. 29, 24.
℣. 23. d) vide v. 6. 7.
℣. 24. e) *tollens sublationem,* i. e. *quicunque offerre poterat.* f) ℣. 7. c. 25, 5.
℣. 25. g) *perita.* v. 10. h) *neuerunt.* (2) ℣. 26. ὁ. νήθειν. Matth. 6, 28. i) *filum netum.* (1) ὁ. νένησμένα. k) c. 25, 4.
℣. 26. l) *quas impulit animus cum peritia.* v. 21. m) *caprinos pilos.* ℣. 6. 23. c. 25, 4.
℣. 27. n) *At principes.* o) v. 9. 1 Par. 29, 2.

℣. 12. ואת־הכפרת cum *præf.* ו 3. sic se 1. & fu. 4. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 16. הכיור *plene* 1. 2. 3. 4. contra *Masor.* ad c. 30, 16. ℣. 19. ואת בגדי הקדש cum *præf.* ו denuo 3. fu. 1. & 4. contra *Mas.* 1. 2. & *Erffurt.* ℣. 25. הארגמן *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. ℣. 26. וכל־הנשים ita 2. 4. 17. 18. *Berol.* & aliqui codd. *Hispp.* quorum plurimi tamen *Kadma* prorsus non habent, sec. O. T. f. 12. b. at reliqui nostri *Kadma* super *præf.* ה collocant, præter 3. 6. 9. qui *Rbhia* loco *Sakeph* & *Kadma* habent. ℣. 27. לאפד *defect.* 2. 3. fu. 4. & sic poscit *Mas.* ad h. l. & c. 25, 7. sed contraria *Masora* est ad c. 28, 4. & c. 35, 9.

28 ואת־הבשם ואת־השמן למאור ולשמן המשחה
29 ולקטרת הסמים: כל־איש ואשה אשר נדב לבם אתם
להביא לכל־המלאכה אשר צוה יהוה לעשות ביד־
משה הביאו בני־ישראל נדבה ליהוה: פ
ל ויאמר משה אל־בני ישראל ראו קרא יהוה בשם
31 בצלאל בן־אורי בן־חור למטה יהודה: וימלא אתו
רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל־מלאכה:
32 ולחשב מחשבת לעשת בזהב ובכסף ובנחשת:
33 ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל־
34 מלאכת מחשבת: ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן־
לה אחיסמך למטה־דן: מלא אתם חכמת־לב לעשות
כל־מלאכת חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
בתולעת השני ובשש וארג עשי כל־מלאכה וחשבי
לו מחשבת: ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם־לב
אשר נתן יהוה חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשת
את־כל־מלאכת עבדת הקדש לכל אשר־צוה יהוה:
2 ויקרא משה אל־בצלאל ואל־אהליאב ואל כל־איש
חכם־לב אשר נתן יהוה חכמה בלבו כל אשר נשאו
3 לבו לקרבה אל־המלאכה לעשת אתה: ויקחו מלפני
משה את כל־התרומה אשר הביאו בני ישראל
למלאכת עבדת הקדש לעשת אתה והם הביאו אליו
4 עוד נדבה בבקר בבקר: ויבאו כל־החכמים העשים
את כל־מלאכת הקדש איש־איש ממלאכתו אשר־
ה המה עשים: ויאמרו אל־משה לאמר מרבים העם
להביא מדי העבדה למלאכה אשר־צוה יהוה לעשת
6 אתה: ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש
ואשה אל־יעשו־עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא
7 העם מהביא: והמלאכה היתה דים לכל־המלאכה
לעשות

Bezaleel & Ooliab, artifices primarii.

Cap. XXXVI. *Hi cum sociis ad opus adgrediuntur.*

℣. 28. *p) aromata.* c. 25, 6. *q)* vide supr. ℣. 8.
℣. 29. *r) quos sponte movit.* v. 21. *s)* i.e. *opera Mosis.* c. 9, 35. *t) spontaneam oblationem.* c. 36, 3.
℣. 30. *u)* c. 34, 5. *x)* c. 31, 2.
℣. 31. *y)* c. 28, 3. c. 31, 3.
℣. 32. *z)* c. 31, 4. *a) ad faciendum* quidvis. ibid.
℣. 33. *b) & in scalptura.* (2) c. 31, 5. *c)* ad elaborandum omne *opificium ingeniosæ inventionis,* vel *polymitæ texturæ.* ℣. 35. cf. c. 26, 1.
℣. 34. *d) etiam ad docenda* hæc omnia. c. 4, 12, 15. ὁ. προβιβάσαι. Matth. 14, 18. *Ion.* ad docendum artificia ceteros artifices. *e) ipsius,* inquam; vel *ipse,* inquam, & Ohpliab nomine appellati sunt. v. 30. *f)* c. 31, 6. c. 36, 1.
℣. 35. *g) peritia, scientia.* ℣. 10. 25. *h) fabri. i) & polymitarii.* c. 26, 1. *k) & phrygionis, acupictoris.*
Cap. XXXVI, ℣. 1. *l) Fecit itaque.* c. 31, 2. c. 35, 30. *m)* c. 31, 6. c. 35, 34. *n)* ℣. 2. 8. c. 28, 3. Iob. 9, 4. *o)* c. 35, 31. 34.
℣. 2. *p) Nempe* (vt distinctius omnia exponam) *Moses vocavit. Schmid.. q)* c. 35. 21. ὁ. καὶ πάντας τοὺς ἑκουσίως βουλομένους προσπορεύεσθαι πρὸς τὰ ἔργα.
℣. 3. *r) oblatio* c. 25, 2. ὁ. ἀφαιρέματα. *s)* c. 35, 29
℣. 5. *t) multiplicant adferendo,* plus adferunt. c. 16, 17. 18. *u) præ sufficientia,* plus, quam sufficit ad confectionem operis. v. 7. Lev. 5, 7. *x) & transire fecerunt vocem,* i. e. *proclamarunt.* 2 Par. 30, 5. Esr. 10, 7. *Onk. & Ion.* transire fecerunt præconem. *Syr.* proclamarunt præcones. *y)* Gen. 8, 2. ὁ. ἐκωλύθη. Matth. 19, 14.
℣. 7. *z) Nam quod ad opus. a) sufficientia eorum.* ℣. 5. Ier. 49, 9. ὁ. ἱκανά. Matth. 28, 12.

℣. 35. בכל־מלאכה cum *præfixo* ב 1. 3. fu. 2. Porro *Psik* addunt, idque contra post חרש omittunt 2. 4. 7. 10. 11. 13. 19. contra *O. T.* f. 12. b. ובתולעת cum *præf* ו 3. fu. 4. præter *Maf.* 2. & *Erff.* CAP. XXXVI, ℣. 1. לעשות *plene* 1. 3. contra *Maf.* ad c. 25, 1. *Præfixum* ו denuo h. l addit. 3. ℣. 2. אשר־נשאו ita Pronomen per *Makk.* hab. 1. 2. 3. ℣. 4. איש איש sic 1. fu. 4. ℣. 6. קול sic per *Merca* 2. 6. 7. 8. 9. &c. secundum *Major*, ad Gen. 30, 16. at alii per *Munach* regulare. יעשו per *Merca mihra*, sequente *Tbhir*, 1. 3. 4. 6. 9.

8 לעשות אתה והותר : ס ויעשו כל־חכם־לב
בעשי המלאכה את־המשכן עשר יריעת שש משזר
ותכלת וארגמן ותולעת שני כרבים מעשה חשב
עשה אתם : 9 ארך היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת
י לכל־היריעת : ויחבר את־חמש היריעת אחת אל־
אחת וחמש יריעת חבר אחת אל־אחת : 11 ויעש ללאת
תכלת על שפת היריעה האחת מקצה במחברת כן
עשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית :
12 חמשים ללאת עשה ביריעה האחת וחמשים ללאת
עשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת
13 הללאת אחת אל־אחת : ויעש חמשים קרסי זהב
ויחבר את־היריעת אחת אל־אחת בקרסים ויהי
המשכן אחד : פ
14 ויעש יריעת עזים לאהל על־המשכן עשתי־עשרה
טו יריעת עשה אתם : ארך היריעה האחת שלשים
באמה וארבע אמות רחב היריעה האחת מדה אחת
16 לעשתי עשרה יריעת : ויחבר את־חמש היריעת לבד
17 ואת־שש היריעת לבד : ויעש ללאת חמשים על
שפת היריעה הקיצנה במחברת וחמשים ללאת
18 עשה על־שפת היריעה החברת השנית : ויעש קרסי
19 נחשת חמשים לחבר את־האהל להית אחד : ויעש
מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת
כ תחשים מלמעלה : ס ויעש את־הקרשים
21 למשכן עצי שטים עמדים : עשר אמת ארך הקרש
22 ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד : שתי ידת
לקרש האחד משלבת אחת אל־אחת כן עשה לכל
23 קרשי המשכן : ויעש את־הקרשים למשכן עשרים

Aulæa tabernaculi

& tentorii.

Asseres.

b) *& quidem relinquendo.* 2 Reg. 4, 43. 6. καὶ προσκατέλιπον.

℣. 8. c) *peritus.* ℣. 1. inter eos, qui faciebant &c. d) Vide c. 26, 1. seqq. e) *aulæa.* f) *textoris polymitarii.*

℣. 9. g) *cubito sc. mensurata.* ℣. 15. c. 26, 2.

℣. 10. h) *coniunxit autem.* ℣. 16. c. 26, 3. sc. Betsaleel c. 37, 1.

℣. 11. i) *ansulas.* ℣. 17. c. 26, 4. vbi cetera.

℣. 12. k) *excipientes sese, altera alteri opposita.* c. 26, 5.

℣. 13. l) *vncinulos.* ℣. 18. c. 39, 33. m) c. 26, 6.

℣. 14. n) *aulæa ex pilis caprinis.* c. 35, 6. 23. o) *tentorio.* c. 26, 7. *Onk.* & *Ion.* in tegumentum. *Syr.* ad expandendum. p) *super tabernaculum.* v. 8. q) *vndecim.* c. 26, 7.

℣. 15. r) *triginta* cubitorum erat *in mensura cubitali.* cf. ℣. 9.

℣. 16. s) *commisit autem.* ℣. 10. t) *seorsim.* c. 26, 9.

℣. 17. u) *ansulas.* al. *loramenta.* vid. ℣. 11. x) *commissura.* c. 26, 4.

℣. 18. y) *vncinos.* ℣. 13. c. 26, 6.

℣. 19. z) *tegumentum.* c. 26, 14. a) de quo ℣. 14. b) *rubro colore tinctis.* c. 25, 5. c) pellium *hysgini* vel *violacei coloris.* ibid. d) *Ion.* præmitt. *ad tegendum.*

℣. 20. e) *tabulas.* c. 26, 15.

℣. 22. f) *manus* seu *cardines.* ℣. 24. c. 26, 17. g) *oppositi,* alter alteri oppositus. (a) ibid. vt in *scalis* fieri solet.

℣. 10. היריעת *ri defect.* 2. 8. contra *O. T.* f. 12. b. *oth plene* 1. contra suam ipsius *Masor.* ad ℣. 9. חבר *Beth Kametsatum* 1. 2. 8. 11. 12. 15. 16. sec. *Masoram* 1. Ita etiam auctor *O. T.* in suis codicibus quibusdam inuenit cum *Masora* ל׳ קמץ זקף ℣. 12. מקבילות *loth plene* 2. quam variationem adnotat etiam *Mas. parua* 7. 8. ad Exod. 26, 5. sed *defect.* requirit *Mas.* 4. & *Erffurt.* ℣. 13. ויעש *Merca* 3. sic sc. 4. ℣. 15. באמה *Munach* pro *Meth.* 1. 2. 4. ℣. 23. Cum hoc versu *sectiunculam Setumam* inchoant 1. 3.

Bases 24 קרשים לפאת נגב תימנה׃ וארבעים אדני־כסף
עשה תחת עשרים הקרשים שני אדנים תחת־
הקרש האחד לשתי ידתיו ושני אדנים תחת־הקרש
כה האחד לשתי ידתיו׃ ולצלע המשכן השנית לפאת
26 צפון עשה עשרים קרשים׃ וארבעים אדניהם
כסף שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים
27 תחת הקרש האחד׃ ולירכתי המשכן ימה עשה
28 ששה קרשים׃ ושני קרשים עשה למקצעת המשכן
29 בירכתים׃ והיו תואמם מלמטה ויחדו יהיו תמים
אל־ראשו אל־הטבעת האחת כן עשה לשניהם לשני
ל המקצעת׃ והיו שמנה קרשים ואדניהם כסף ששה
עשר אדנים שני אדנים תחת הקרש
ac Vectes. 31 האחד׃ ויעש בריחי עצי שטים חמשה לקרשי צלע־
32 המשכן האחת׃ וחמשה בריחם לקרשי צלע־המשכן
השנית וחמשה בריחם לקרשי המשכן לירכתים
33 ימה׃ ויעש את־הבריח התיכן לברח בתוך הקרשים
34 מן־הקצה אל־הקצה׃ ואת־הקרשים צפה זהב ואת־
טבעתם עשה זהב בתים לבריחם ויצף את־הבריחם
Vela. לה זהב׃ ויעש את־הפרכת תכלת וארגמן ותולעת שני
36 ושש משזר מעשה חשב עשה אתה כרבים׃ ויעש
לה ארבעה עמודי שטים ויצפם זהב וויהם זהב ויצק
37 להם ארבעה אדני־כסף׃ ויעש מסך לפתח האהל
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם׃
38 ואת־עמודיו חמשה ואת־וויהם וצפה ראשיהם
וחשקיהם זהב ואדניהם חמשה נחשת׃ פ

Cap. XXXVII. לז ויעש בצלאל את־הארן עצי שטים אמתים וחצי ארכו
Arca fœderis. 2 ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו׃ ויצפהו זהב
3 טהור מבית ומחוץ ויעש לו זר זהב סביב׃ ויצק לו
ארבע

h) *versus angulum meridiei ad austrum.* c. 26, 18.
℣. 24. i) *bases argenteas.* c. 26, 19. k) *tabulas.* v. 20. l) *cardinibus.* v. 22.
℣. 25. m) *Sic ad latus.* c. 26, 20.
℣. 27. n) *& pro femoribus* s. *lateribus.* v. 32. c. 26, 22. o) *versus mare* s. *occidentem.*
℣. 28. p) *angulis.* v. 29. c. 26, 23.
℣. 29. q) *gemellæ, geminatæ.* (2) vide c. 26, 24. r) *inferius.* s) & sic etiam *gemellæ* erunt in summitate. ibid.
℣. 31. t) *vectes* s. *asseres transcursorios.* c. 26, 26.
℣. 32. u) *extremitatibus.* v. 27.
℣. 33. x) *medium, qui transcurreret.* c. 26, 28.
℣. 34. y) *obduxit.* c. 25, 11. z) *receptacula.* c. 25, 27. c. 37, 14.
℣. 35. a) *velum.* ὁ. καταπέτασμα. c. 26, 31. b) ὁ. ἔργον ὑφαντόν. vt c. 26, 31. c) *Ar. E.* figuram Cherubinorum.
℣. 36. d) *uncinulos earum.* ℣. 38. c. 26, 32.
℣. 37. e) *siparium,* velum crassius. c. 26, 36.
℣. 38. f) v. 36. c. 38, 10. g) *Schmid. ambitus earum* (8) c. 38, 10. vide c. 27, 10.
Cap. XXXVII. ℣. 1. h) *arcam.* c. 25, 10. seqq. ὁ. τὴν κιβωτόν. Hebr. 9, 4.
℣. 2. i) *coronamentum.* v. 11. c. 25, 11.

℣. 29. תואמם *to defect.* 2. 3. 4. sec. *Mas.* 4. sed *plene* requirit *Mas.* 1. ac *Erffurt.* ad h. l. & c. 26, 24. itemque *impressa* ad c. 39, 24. *mim plene* 1. 2. 3. 4. *Hal.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *O. T.* f. 12. b. יהיו Pro eo hab. היו 2. sic fe. 1. quam diuersitatem (vt moris est apud Hebræos Criticos) 1. in marg. acerbissime his verbis excipit: הבוערים כותבים היו ומנתיב אמת נטיו *stulti sunt,* inquit, *qui* היו *scribunt, & a via veritatis aberrant.* ℣. 36. ויצק *Tsade* cum *Dagesch* h. l. & c. 37, 3. 13. habent 10. 14. 16. 17. 18. & *Berol.* at reliqui nostri partim sine *Dagesch,* partim cum expresso *Raphe,* quod & alibi requirit *O. T.* v. g. ad c. 38, 5. & Gen. 28, 18.

℣. 3. k) angulos eius. c. 25, 12.

℣. 4. l) vectes. v. 15. c. 25, 13.
℣. 5. m) & immisit. c. 25, 14.

℣. 6. n) operculum, vel propitiatorium. ὁ. τὸ ἱλαστήριον. c. 25, 17. o) Ion. add. verum densitas erat palmi.
℣. 7. p) c. 25, 18. q) solidos ex auro ductili. v. 17.
℣. 8. r) ab vna extremitate hinc. c. 25, 19. s) ab altera extremitate illinc. c. 26, 4.
℣. 9. t) vid. c. 25, 20.
℣. 10. u) mensam. c. 25, 23. c. 35, 13.

℣. 11. x) coronidem. v. 2.
℣. 12. y) limbum palmarem. v. 14. c. 25, 25. z) Onk. & Ion. altitudo eius erit palmus.
℣. 13. a) & fudit, conflauit. v. 3. b) angulos. c. 36, 23.
℣. 14. c) v. 27. c. 36, 34.

℣. 16. d) patinas. Num. 4, 7. e) lances. Num. 7, 14. f) scopulas. (4) vide c. 25, 29. g) pateras. (4) ibid.

℣. 17. h) candelabrum. c. 25, 31. ὁ. τὴν λυχνίαν. Apoc. 1, 12. i) vide v. 7. c. 25, 18. 31. k) scapus & calami, calices, globuli & flores ex eodem fuerunt. c. 25, 31.

℣. 19. l) forma amygdali. (4) ℣. 20. c. 25, 33. 34.

אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־
4 צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וַיַּעַשׂ
ה בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים
6 בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן׃ וַיַּעַשׂ *cum Propitiatorio*
כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי
7 רָחְבָּהּ׃ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם *& Cherubinis.*
8 מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־
אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי
9 קְצוֹתָו׃ וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים קצותיו קרי
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־
הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ פ
י וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה *Mensa*
11 רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ *panum*
12 לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ *propositionis.*
13 זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב
וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
14 רַגְלָיו׃ לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים לַבַּדִּים
טו לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
16 וַיְצַף אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־
הַכֵּלִים׀ אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו
וְאֵת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֺת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב
טָהוֹר׃ פ
17 וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה עָשָׂה *Candelabrum.*
אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ
18 וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים
מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד
19 וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה
גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח
ושלשה

℣. 8. כרוב per *Makk. Hillelianus* aliique codd. in *O. T.* f. 12. b. קצותו ita plerique; at קצותיו in textu scribunt 2. 4. 11. quod *Cthibh* etiam in margine (nam *Kri* קצתיו in textu habet, vt, saepe) refert 1. Sed קווצתו in textu scribit *Hal.* quem sequitur 3. ea tamen ratione, vt adponat in marg. קצותו כתי קצתיו ק ℣. 9. סככים per *Chatephpatach* 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* אל־הכפרת ita 1. 4. 6. 9. 14. 17. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* at reliqui *Kadma* omittunt, 2. vero *praefixo* ה imponit. ℣. 16. ואת מנקיתיו ita 17. *Berol.* & codd. *Hispp.* in *O. T.* reliqui per *Segol* & *Makk.* ואת־הקשות, *Kadma* super ה collocat *O. T.* at super *Aleph* 6. 9. 16. *Berol.* & (sine interposito *Makk.*) 1. 7. 8. sed וְאֵת 2. 4. & 11.

ושלשה גבעים משקדים בקנה אחד כפתר ופרח כן
כ לששת הקנים היצאים מן המנרה: ובמנרה ארבעה
21 גבעים משקדים כפתריה ופרחיה: וכפתר תחת שני
הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר
תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היצאים
22 ממנה: כפתריהם וקנתם ממנה היו כלה מקשה
23 אחת זהב טהור: ויעש את נרתיה שבעה ומלקחיה
24 ומחתתיה זהב טהור: ככר זהב טהור עשה אתה
ואת כל כליה: פ

Altare suffitus.

כה ויעש את מזבח הקטרת עצי שטים אמה ארכו ואמה
26 רחבו רבוע ואמתים קמתו ממנו היו קרנתיו: ויצף
אתו זהב טהור את גגו ואת קירתיו סביב ואת
27 קרנתיו ויעש לו זר זהב סביב: ושתי טבעת זהב עשה
לו מתחת לזרו על שתי צלעתיו על שני צדיו לבתים

Oleum & suffimentum.

28 לבדים לשאת אתו בהם: ויעש את הבדים עצי שטים
29 ויצף אתם זהב: ויעש את שמן המשחה קדש ואת
קטרת הסמים טהור מעשה רקח: ס

Cap. XXXVIII.

לח ויעש

Altare holocausti.

את מזבח העלה עצי שטים חמש אמות ארכו וחמש
2 אמות רחבו רבוע ושלש אמות קמתו: ויעש קרנתיו
על ארבע פנתיו ממנו היו קרנתיו ויצף אתו נחשת:
3 ויעש את כל כלי המזבח את הסירת ואת היעים
ואת המזרקת את המזלגת ואת המחתת כל כליו
4 עשה נחשת: ויעש למזבח מכבר מעשה רשת נחשת
ה תחת כרכבו מלמטה עד חציו: ויצק ארבע טבעת
6 בארבע הקצות למכבר הנחשת בתים לבדים: ויעש
7 את הבדים עצי שטים ויצף אתם נחשת: ויבא את
הבדים בטבעת על צלעת המזבח לשאת אתו בהם

Labrum.

8 נבוב לחת עשה אתו: ס ויעש את הכיור
נחשת

℣. 20. m) *in ipso etiam candelabro quatuor calices, in amygdalæ formam facti, globulique & flores eius.*

℣. 21. n) *ex ipso* candelabro prodibant.

℣. 22. o) ℣. 7. 17.

℣. 23. p) *lucernas eius.* c. 25, 37. q) *& emunctoria eius.* (6) Num. 4, 9. r) *vascula, trullas.* c. 25, 38.

℣. 25. s) *altare suffitus.* c. 30, 1-6. t) *ex ipso* altari & ligno.

℣. 26. u) *tectum,* superiorem partem *eius.* c. 30, 3. x) *parietes.* y) *coronidem.* ℣. 2. 11.

℣. 27. z) *costis, i. e.* partibus *lateralibus* a) *lateribus.* c. 30, 4. b) quibus exciperentur vectes. ℣. 14. c. 38, 5.

℣. 29. c) c. 30, 25. d) c. 35, 15. c. 40, 27. e) *unguentarii.* c. 30, 35.

Cap. XXXIIX, v. 1. f) np. *Betsaleel.* v. 22. c. 37, 1. 2 Par. 1, 5. g) c. 27, 1--7.

℣. 2. h) *ex ipso* ligno. c. 27, 2.

℣. 3. i) *ollas.* 1 Reg. 7, 45. k) *palas.* l) *pateras:* vide c. 27, 3. m) *fuscinas.* 1 Sam. 2, 13. n) ignis *receptacula.*

℣. 4. o) *craticulam.* (6) v. 5. 30. c. 27, 4. p) *sub* (summo) *ambitu* altaris inferius. (2) c. 27, 5. q) *Ion.* add. ad recipiendos carbones & ossa cadentia ex altari.

℣. 5. r) *extremitates.* c. 37, 7. Ps. 65, 9. s) c. 37, 27.

℣. 7. t) *cauum* & ex tabulis. (4) c. 27, 8. Ier. 52, 21.

℣. 8. u) *labrum.* c. 30, 18.

℣. 21. לששת *Munach* 1. ℣. 24. ככר per *Patach* in statu constructo 2. 4. 6. ℣. 25. קמתו *Munach,* quod omnes nostri habent, abesse vult *O. T.* f. 12. b. CAP. XXXVIII, ℣. 1. וחמש ita ex nostris plerique; at וחמש 17. 18. *Berol. & Hispp.* in *O. T.* sed *Metheg* in vltima sub *Mem* collocare videtur *B. Ascher.* ℣. 3. ואת המזלגת cum *praef.* ו 3. *Hal.* fu. r. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 5. ויצק ita *Tsade* sine *Dagesch* 1. 2. 4. 6. 9. secundum *O. T.* Conf. quæ notauimus ad c. 36, 36.

נְחֹשֶׁת וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ
9 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ ס וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת Atrium.
נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה׃
י עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
11 וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
12 כָּסֶף׃ וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃
13 14 וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ קְלָעִים חֲמֵשׁ־
עֶשְׂרֵה אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
טו שְׁלֹשָׁה׃ וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר
קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
16 17 שְׁלֹשָׁה׃ כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְהָאֲדָנִים
לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי
רָאשֵׁיהֶם כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל עַמֻּדֵי הֶחָצֵר׃
18 וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְרֹחַב
19 חָמֵשׁ אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר׃ וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה
וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כ וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב
נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס כג 23
21 אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־
פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃
22 וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־
23 אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן
24 וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ ס כָּל־הַזָּהָב
הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב
הַתְּנוּפָה

x) *basin eius.* c. 39, 39. y) *ex speculis.* (1) hac signif. cf. Iob. 37, 18. ex ære sc. factis. ό. ἐκ τῶν κατόπτρων. cf. 2 Cor. 3, 10. ב materiam ex qua notat sæpissime, vt 1 Reg. 7, 14. z) mulierum *agminatim convenientium.* sic *M. I.* cf. c. 35, 22. & vide idem verbum 1 Sam. 2, 22. de mulieribus. At *Schmid.* vertit; *ministrarum, quæ ministrabant ante ostium.* sic cf. Num. 8, 24. Iob. 7, 1. Luc. 2, 37. *Onk.* & *Syr.* mulierum, quæ veniebant ad orandum ad portam tabernaculi conuentus. *Ion.* mulierum verecundarum. Tempore autem, quo veniebant ad orandum in porta tabernaculi, stabant prope oblationem suam, quæ eleuabatur, laudantes & confitentes; redibant autem ad maritos suos &c.

℣. 9. a) *atrium.* c. 27, 9.

℣. 10. b) *vnci.* ℣. 11. c. 26, 32. c) *virgæ* inter eas porrectæ, ad sustinenda vela. (8) ℣. 11. 12. 17. 19. c. 27, 10.

℣. 12. d) *tapetes.* v. 9. 15. &c.

℣. 13. e) vide c. 27, 13. c. 26, 18.

℣. 14. f) *ad humerum* s. *alteram partem.* ℣. 15. c. 27, 14. 15. 1 Reg. 6, 8.

℣. 16. g) *e bysso retorta.* ό. ἐκ βύσσου κεκλωσμένης. *Schmid.* erant xylinum intertextum. vid. c. 26, 1.

℣. 17. h) *vnci.* v. 19. 28. i) vide ℣. 10. k) *obductio.* ℣. 19. l) *argenteis virgis iuncta.* Cocceius. al. *fasciis redimita.* ℣. 27. c. 27, 17.

℣. 18. m) *at velum, siparium.* c. 27, 16. n) *cum* vel *in latitudine.* *Ion.* sicut latitudo. *Syr.* & latitudo. o) *secundum* (proportionem) Ez. 40, 18.

℣. 20. p) *paxilli.* ℣. 31.

℣. 21. q) *Hæc sunt recensita.* i. e. hæc est recensio partium tabernaculi. *Ion.* hæ sunt numerationes ponderum, & summa rerum. r) c. 25, 16. s) *quorum vnumquodque recensitum est.* t) *ministerium,* vt sc. ea curarent. u) *sub manu* & cura *Ithamar.* Vide Num. 4, 28. 33. c. 7, 8.

℣. 23. x) c. 31, 6. y) *artifex & textor polymitarius, & acupictor.*

℣. 24. z) *elaboratum,* vel *insumtum.* Hos. 2, 10.

℣. 8. ואת־כנו sic 1. & 2. ℣. 11. וחשוקיהם *plene* 2. se. 1. & 3. ex *Masora* huc adplicata, quæ secundum alios ad v. 12. pertinet. ℣. 12 באמה sine prafixo ב 1. sed 2. consonam ב in textu quidem habet, at *Dagesch* & subiectum *Kamets* deleuit; 3. vero ב cum puncto superno & inferno habet, quemadmodum Syri suum *Ptocho* scribunt. וחשקיהם schü defect. 1. 2. 3. 4. *Hal.* contra *Mas.* ad c. 36, 38. ℣. 19. ועמודיהם *mu plene* 2. contra *Mas.* ad c. 27, 12. *Munach* pro *Paschta* 1. 2. 4. ℣. 21. העדות *plene* 4. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 23. בתכלת ובארגמן sic 2.

Summa auri, argenti atque æris insumti.

התנופה תשע ועשרים ככר ושבע מאות ושלשים
שקל בשקל הקדש׃ וכסף פקודי העדה מאת ככר כה
ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל
הקדש׃ בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש 26
לכל העבר על־הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה
לשש־מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות
וחמשים׃ ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני 27
הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר
ככר לאדן׃ ואת־האלף ושבע המאות וחמשה 28
ושבעים עשה ווים לעמודים וצפה ראשיהם וחשק
אתם׃ ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע־ 29
מאות שקל׃ ויעש בה את־אדני פתח אהל מועד ל
ואת מזבח הנחשת ואת־מכבר הנחשת אשר־לו
ואת כל־כלי המזבח׃ ואת־אדני החצר סביב ואת־ 31
אדני שער החצר ואת כל־יתדת המשכן ואת־כל־
יתדת החצר סביב׃ ומן־התכלת והארגמן ותולעת לט

Cap. XXXIX. *Vestes sacerdotales.*

השני עשו בגדי־שרד לשרת בקדש ויעשו את־בגדי
הקדש אשר לאהרן כאשר צוה יהוה את־משה׃

פ

Ephod.

ויעש את־האפד זהב תכלת וארגמן ותולעת שני 2
ושש משזר׃ וירקעו את־פחי הזהב וקצץ פתילם 3
לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת
השני ובתוך השש מעשה חשב׃ כתפת עשו־לו 4
חברת על־שני קצותו חבר׃ וחשב אפדתו אשר עליו ה

קצותיו קרי

ממנו הוא כמעשהו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס
ויעשו את־אבני השהם מסבת משבצת זהב 6
מפתחת פתוחי חותם על־שמות בני ישראל׃ וישם 7
אתם

a) *spontanea oblationis.* v. 29. c. 25, 27. b) *talentorum.* Talentum autem tria millia siclorum habuit, ex v. 25. 26. & *Siclus* dimidium vnciæ Romanæ. *Ed. Bernardus.* c) ℣. 25. c. 30, 13.

℣. 25. d) *censorum* e cœtu: vide c. 30, 12. seqq. Num. 1, 2. seqq.

℣. 26. e) *Beka* i. e. *dimidius siclus*, vt sequitur statim. (2) Gen. 24, 22. *Ion.* Drachma. f) c. 16, 16. Num. 3, 47. g) c. 30, 13. h) Leu. 5, 15. i) c. 30, 14.

℣. 27. k) *Fuerunt autem adhibita, s. absumta sunt.* l) *ad conflandum.* v. 5. m) c. 26, 32. n) vide c. 26, 19. 21. 25. 32.

℣. 28. o) *sc. siclis.* v. 25. p) *vncos.* v. 10. q) *& virgis coniunxit.* al. *fasciis ornauit.* v. 17.

℣. 29. r) vide v. 24.

℣. 30. s) c. 26, 37. t) c. 27, 1. u) *rete s. craticulam.* v. 4. c. 39, 39.

℣. 31. x) c. 27, 10. y) c. 27, 16. z) c. 27, 19.

Cap. XXXIX, v. 1. a) *ministerii* vel *stragulas.* (4) v. 41. c. 31, 10.

℣. 2. b) c. 28, 6.

℣. 3. c) *Expanderunt enim, percutiendo diduxerunt.* 2 Sam. 22, 43. *Ar. P.* idque eo modo, vt attenuarent. d) *laminas.* (2) Num. 17, 3. e) *& abscidit fila.* 2 Reg. 18, 16. ό. καὶ ἐτμήθη τὰ πέταλα τοῦ χρυσίου τρίχες. f) c. 26, 1.

℣. 4. g) *humeralia.* v. 7. c. 28, 7. h) *coniuncta.* c. 26, 3. Ez. 1, 9.

℣. 5. i) *& textura.* k) *cinguli ipsius.* (3) c. 28, 8.

℣. 6. l) c. 28, 9. m) *circumdatos palis aureis.* v. 13. c. 38, 11.

℣. 27. לצקת per *Sakephgadol* 2. fu. 4. qui id etiamnum in suo *Targum* habet. CAP. XXXIX, ℣. 3. פחי *Pe* per *Kamets* 1. 2. 3. 4. לעשות *Grascbaim* 6. 9. sic ex *Rbhia* se. 4. ℣. 4. עשו sine *Meth.* 3. 4. 17. 18. & *Berol.* שני Pro eo habet *femininum* שתי 2. קצותיו tau plene cum *Iod.* 1. 2. 7. 8. 12. quod tanquam grauem errorem reiicit *O. T. f.* 12, b. ℣. 6. ויעשו את ita per *Ithibh* & *Rbhia* 2.

אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
8 וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב *Pectorale.*
9 תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ רָבוּעַ הָיָה
כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל׃
י וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת
11 12 הַטּוּר הָאֶחָד׃ וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ וְהַטּוּר
13 הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאֹתָם׃
14 וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר
טו שָׁבֶט׃ וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
16 זָהָב טָהוֹר׃ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב
17 וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וַיִּתְּנוּ
שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת
18 הַחֹשֶׁן׃ וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֻם עַל־כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
19 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן
כ עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה
מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃
21 וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
22 וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ *Pallium*
23 וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא *Ephodi.*
24 יִקָּרֵעַ׃ וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
כה וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃ וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ
את

ṽ. 7. n) vid. v. 4. 12. 20. o) c. 28, 12.

ṽ. 8. p) *pectorale.* c. 28, 15. q) *textoris polymitarii.* ṽ. 3. c. 26, 1.

ṽ. 9. r) *duplicatum.* (4) c. 28, 16. Ez. 21, 19. s) 1 Sam. 17, 4.

ṽ. 10. t) *& impleverunt illud quatuor ordinibus lapillorum:* quos vide c. 28, 17.

ṽ. 13. u) *in insitionibus suis.* (2) c. 28, 20.

ṽ. 14. x) *sculpturis sigilli* sculptæ. v. 6.

ṽ. 15. y) *catenas.* 1 Reg. 7, 17. z) *determinationis.* (2) c. 28, 22. a) *opere tortili funis.*

ṽ. 16. b) *palas s. fundas.* v. 13. 18. c. 28, 11.

ṽ. 18. c) v. 20. c. 28, 25.

ṽ. 19. d) *extremitates.* ό. πλευγια, vt c. 28, 26. e) c. 28, 26. f) *ad partem aduersam.* ibid.

ṽ. 20. g) (8) v. 5. 31. c. 28, 8. Leu. 8, 7.

ṽ. 21. h) *& adstrinxerunt.* c. 28, 28. ό. συνέσφιγξε. i) *amoueretur.* (2) c. 28, 28.

ṽ. 22. k) c. 28, 31.

ṽ. 23. l) *sicut foramen loricæ.* (2) c. 28, 32. m) *limbus,* ne laceraretur. ibid.

ṽ. 24. n) *in fimbriis.* c. 28, 33.

ṽ. 25. o) *tintinnabula.* ibid.

ṽ. 10. וימלאו־בו sine *Kadma* 3. 7. 8. 11--16. 19. contra analogiam. ṽ. 11. ויהלם Iod per *Kamets* codd. *Hispp.* in *O. T.* f. 12. b. ṽ. 12. ואחלמה *milra* 3. 6. 9. sic fu. 1. 2. ṽ. 13. וישפה ita 3. *Segal* etiam habent, 1. 2. 4. 6. 9. מוסבות זהב sic 1. ex *Tbhir* se. *Merca*, omissa voce משבצת ṽ. 19. ויעשו שתי טבעת ita 1. ṽ. 20. שתי per *Makk.* 1. 3. 4. ממעל לחשב sic 1. ṽ. 21. מטבעתיו *Mem* cum *Metheg B. Naphtali*; sed id abesse iubet nota in marg. 1. עו plene 1. sec. *Mas.* 7. 8. ad ṽ. 24. nisi hæc forte ad *suffixum* תיו spectat, vt *Erffurt.* h. l. habet. Porro תו *defect.* In textu scribunt cum *Kri.* תיו 4. *Hal.* 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. contra *O. T.*

את־הפעמנים בתוך הרמנים על־שולי המעיל סביב
26 בתוך הרמנים׃ פעמן ורמן פעמן ורמן על־שולי
המעיל סביב לשרת כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס
27 ויעשו את־הכתנת שש מעשה ארג לאהרן
28 ולבניו׃ ואת המצנפת שש ואת־פארי המגבעת
29 שש ואת־מכנסי הבד שש משזר׃ ואת־האבנט שש
משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רקם
ל כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס ויעשו את־
ציץ נזר־הקדש זהב טהור ויכתבו עליו מכתב פתוחי
31 חותם קדש ליהוה׃ ויתנו עליו פתיל תכלת לתת
על־המצנפת מלמעלה כאשר צוה יהוה את־משה׃
32 ס ותכל כל־עבדת משכן אהל מועד
ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את־משה
כן עשו׃ פ
33 ויביאו את־המשכן אל־משה את־האהל ואת־כל־
34 כליו קרסיו קרשיו בריחו ועמדיו ואדניו׃ ואת־מכסה
עורת האילם המאדמים ואת־מכסה ערת התחשים
לה ואת פרכת המסך׃ את־ארון העדת ואת־בדיו ואת
36 הכפרת׃ את־השלחן את־כל־כליו ואת לחם
37 הפנים׃ את־המנרה הטהרה את־נרתיה נרת
38 המערכה ואת־כל־כליה ואת שמן המאור׃ ואת
מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים
39 ואת מסך פתח האהל׃ את מזבח הנחשת ואת־
מכבר הנחשת אשר־לו את־בדיו ואת־כל־כליו את־
מ הכיר ואת־כנו׃ את קלעי החצר את־עמדיה ואת־
אדניה ואת־המסך לשער החצר את־מיתריו ויתדתיה
41 ואת כל־כלי עבדת המשכן לאהל מועד׃ את־בגדי
השרד לשרת בקדש את־בגדי הקדש לאהרן הכהן
ואת

Vestimenta reliqua. (v. 27)

Absolutū opus (v. 32)

Mosi sistitur. (v. 33)

בריחיו ק (v. 34)

p) tintinnabula inter mala punica, in fimbriis pallii. v. 24.

℣. 26. q) c. 28, 31. seqq.

℣. 27. r) reliquas tunicas. (s) c. 28, 4. 39.

℣. 28. s) cidarim. v. 31. c. 28, 4. 37. t) ornamenta. Ez. 3, 20. u) tiararum. c. 28, 40. x) femoralia linea. (s) c. 28, 42. Leu. 6, 3.

℣. 29. y) baltheum. c. 28, 4. c. 29, 9.

℣. 30. z) laminam s. bracteam. c. 28, 36. Leu. 8, 9. ὁ. τὸ πέταλον. a) diadema sanctitatis sacri. 2 Sam. 1, 10. ὁ. ἀφόρισμα τ ἁγίας. cf. Act. 13, 2. b) v. 14. c) c. 28, 36.

℣. 32. d) & sic absolutum est omne opus.

℣. 33. e) c. 36, 8. f) c. 36, 14. g) c. 31, 3. h) uncinos. c. 26, 6. c. 36, 13. i) c. 36, 20. k) c. 36, 31. l) c. 36, 36. 38. &c.

℣. 34. m) c. 36, 19. c. 26, 14. n) c. 26, 31. 36. c. 36, 35. 37. c. 40, 21.

℣. 35. o) c. 25, 10. c. 37, 1. seqq. p) c. 25, 13. q) c. 25, 17. c. 37, 6.

℣. 36. r) c. 25, 23. c. 37, 10. s) c. 25, 30.

℣. 37. t) c. 25, 31. c. 37, 17. u) lucernas aptationis, i.e. aptandas quotidie. c. 27, 21. x) c. 30, 25. c. 37, 29. y) c. 30, 34. z) c. 36, 37.

℣. 39. a) c. 38, 1. b) craticulam. (6) c. 27, 4. c) c. 38, 8. d) c. 40, 11.

℣. 40. e) c. 38, 9. f) c. 35, 17. g) c. 35, 18. Num. 3, 26. Ier. 10, 20.

℣. 41. h) v. 1. c. 31, 10.

℣. 25. הרמנים׃ nim defect. sc. 1. adiecta Masora ל׳ חס׳ דחס׳ ℣. 27. הכתנות plene sc. 2. sec. Mas. 2. & ᶜ Erffurt. sed defect. requirit Mas. 7. 8. ℣. 28. ואת־המצנפת sic per Makk. & Segol 2. ℣. 29. ואת־ cum Gaiah s. Metheg B. Ascher. ℣. 30. מכתב per Kametz in statu absoluto 1. 2. 6. 9. quam lectionem adprobat Mas. 1. 2. & Erff. ℣. 33. קרסיו Paschta 2. 3. su. 4. בריחו ri defect. 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra Mas. 1. 2. 4. & Erff. ℣. 35. העדות plene 1. vt habuit R. Hammeiri in suo codice; sed defect. requirit Mas. Erff. & O. T. f. 13. a. ex omnibus suis codd. ex Mas. aliqua, & R. Meir Hallevi. ℣. 37. ואת־המנרה cum praef. ו Hal. ואת נרתיה rursus cum praef. ו Hal. 3. su, 2. 4. contra Mas. Erff. ℣. 40. לאהל ita cum nostris in marg. 4. at in textu habet cum 3. באהל per Beth.

42 ואת־בגדי בניו לכהן׃ ככל אשר־צוה יהוה את־משה
43 כן עשו בני ישראל את כל־העבדה׃ וירא משה את־
כל־המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה יהוה כן
מ עשו ויברך אתם משה׃ פ
2 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ביום־החדש הראשון
3 באחד לחדש תקים את־משכן אהל מועד׃ ושמת
שם את ארון העדות וסכת על־הארן את־הפרכת׃
4 והבאת את־השלחן וערכת את־ערכו והבאת את־
ה המנרה והעלית את־נרתיה׃ ונתתה את־מזבח הזהב
לקטרת לפני ארון העדת ושמת את־מסך הפתח
6 למשכן׃ ונתתה את מזבח העלה לפני פתח משכן
7 אהל־מועד׃ ונתת את־הכיר בין־אהל מועד ובין
8 המזבח ונתת שם מים׃ ושמת את־החצר סביב ונתת
9 את־מסך שער החצר׃ ולקחת את־שמן המשחה
ומשחת את־המשכן ואת־כל־אשר־בו וקדשת אתו
י ואת־כל־כליו והיה קדש׃ ומשחת את־מזבח העלה
ואת־כל־כליו וקדשת את־המזבח והיה המזבח קדש
11 קדשים׃ ומשחת את־הכיר ואת־כנו וקדשת אתו׃
12 והקרבת את־אהרן ואת־בניו אל־פתח אהל מועד
13 ורחצת אתם במים׃ והלבשת את־אהרן את בגדי
14 הקדש ומשחת אתו וקדשת אתו וכהן לי׃ ואת־בניו
טו תקריב והלבשת אתם כתנת׃ ומשחת אתם כאשר
משחת את־אביהם וכהנו לי והיתה להית להם
16 משחתם לכהנת עולם לדרתם׃ ויעש משה ככל
17 אשר צוה יהוה אתו כן עשה׃ ס ויהי בחדש
הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן׃
18 ויקם משה את־המשכן ויתן את־אדניו וישם את־
19 קרשיו ויתן את־בריחיו ויקם את־עמודיו׃ ויפרש את־

האהל

Cap. XL. Moses iubetur Tabernaculum erigere,

& ungere,

Aharonem etiam & filios consecrare.

Moses itaque tabernaculum erigit,

℣. 42. i) *omne hoc opus* f. *opificium*. v. 32.
℣. 43. k) ὁ. ὃν τρόπον. Matth. 25, 37. l) Ion. add. *& dixit: habitet Schechina Domini in operibus manuum vestrarum.*

CAP. XL, ℣. 2. m) Ion. add. *ille est mensis Nisan.* sic v. 17. n) *primo die mensis* primi, nempe anni sacri, & secundi ab egressu v. 17. o) v. 9. c. 39, 33.
℣. 3. p) c. 39, 35. q) *& teges* ante arcam. v. 21. c. 25, 20. r) c. 39, 34.
℣. 4. s) c. 39, 36. t) *& instrues* (Ps. 23, 5.) *instructionem eius*, nempe panes v. 23. ὁ. τὴν πρόθεσιν. Ion. add. *duos ordines panis interioris; sex orbiculos in quolibet ordine, respectu tribuum Iacob.* u) c. 39, 37. x) v. 25. c. 25, 37.
℣. 5. y) v. 26. c. 39, 38.
℣. 6. z) v. 10. 29. c. 39, 39.
℣. 8. a) v. 33. c. 39, 40.
℣. 9. b) c. 39, 38. c) c. 30, 26.
℣. 10. d) cf. not. c. 29, 36. e) *sanctissimum*. c. 29, 37.
℣. 11. f) c. 30, 18. c. 39, 39.
℣. 12. g) c. 29, 4. h) ibid. ὁ. καὶ λούσεις αὐτοὺς ὕδατι. Hebr. 10, 23.
℣. 13. i) c. 39, 41. k) c. 29, 7.
℣. 15. l) ὁ. καὶ ἀλείψεις αὐτούς. Ioh. 11, 2. m) *ita autem fiet, vt sit ipsis haec vnctio ipsorum in perpetuum ius sacerdotii, pro omnibus quoque posteris ipsorum.* cf. 1 Ioh. 2, 27. Summus tamen Sacerdos semper inungebatur, succedens in locum decessoris sui. Vide Leu. 4, 3. 16. c. 6, 15.
℣. 17. n) sc. postquam egressi essent ex Aegypto, vt add. *codex Samaritan.* & LXX. cf. Num. 1, 1. c. 10, 11. o) Conf. Num. 7, 1.
℣. 18. p) Vid. c. 39, 33

℣. 41. לכהן *He* per *Segol* poscit *Mas. Erffurt.* sed nullo suffragante codice. CAP. XL, ℣. 1. לאמר *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 3. & *Berol.* sed conf. quae hac de voce notauimus ad c. 6, 10. ℣. 2. משכן per *Kamets* 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra O., T., f. 13. a. ℣. 3. העדת *defect.* 3. *Hal.* sic su. 1. contra *Mas.* ad Leu. 16, 13. ℣. 5. ונתתה sic per *Geresch* & *Kadma* 1. 4. & *Berol.* at *Rbhia* 6. 9. reliqui *Graschaim*. ℣. 5. ונתתה *Sakephgadol* cum *Metheg* loco *Munach* 1. Ceterum ה *paragogicum* deleuit 2. contra *Mas.* ad v. 5. ℣. 7. הכיור *plene* 1. 2. hic & v. 11. contra *Mas.* ad c. 30, 18. ℣. 9. ומשחת *Merca* in marg. at *Sakephkaton* cum *Munach* in texto 1. ℣. 18. בריחו *chav. defect.* scribunt 2. 3. contra *Mas. Erff.* ℣. 19. ויפרש per *Schin* 4. 6. 9.

huiusq; partes singulas & basa iusto ordine constituit.

האהל על־המשכן וישם את־מכסה האהל עליו
מלמעלה כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס ויקח כ
ויתן את־העדת אל־הארן וישם את־הבדים על־הארן
ויתן את־הכפרת על־הארן מלמעלה׃ ויבא את־ 21
הארן אל־המשכן וישם את פרכת המסך ויסך על
ארון העדות כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס
ויתן את־השלחן באהל מועד על ירך המשכן 22
צפנה מחוץ לפרכת׃ ויערך עליו ערך לחם לפני 23
יהוה כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס וישם 24
את־המנרה באהל מועד נכח השלחן על ירך המשכן
נגבה׃ ויעל הנרת לפני יהוה כאשר צוה יהוה את־ כה
משה׃ ס וישם את־מזבח הזהב באהל מועד 26
לפני הפרכת׃ ויקטר עליו קטרת סמים כאשר צוה 27
יהוה את־משה׃ ס וישם את־מסך הפתח 28
למשכן׃ ואת מזבח העלה שם פתח משכן אהל־מועד 29
ויעל עליו את־העלה ואת־המנחה כאשר צוה יהוה
את־משה׃ ס וישם את־הכיר בין־אהל מועד ל
ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה׃ ורחצו ממנו 31
משה ואהרן ובניו את־ידיהם ואת־רגליהם׃ בבאם 32
אל־אהל מועד ובקרבתם אל־המזבח ירחצו כאשר
צוה יהוה את־משה׃ ס ויקם את־החצר 33
סביב למשכן ולמזבח ויתן את־מסך שער החצר ויכל
משה את־המלאכה׃
פ

Gloria Domini implet tabernaculum.

ויכס הענן את־אהל מועד וכבוד יהוה מלא את־ 34
המשכן׃ ולא־יכל משה לבוא אל־אהל מועד כי־ לה
שכן עליו הענן וכבוד יהוה מלא את־המשכן׃
ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל 36
מסעיהם׃ ואם־לא יעלה הענן ולא יסעו עד־יום 37
העלתו

℣. 19. q) Onk. Ion. & Syr. tegumentum. cf. c. 35, 11. r) aliorum integumentum. c. 39, 34.
℣. 20. s) c. 25, 16. Hebr. 9, 4. t) c. 39, 35.
℣. 21. u) eique opposuit. x) c. 39, 34. ό. τὸ κάλυμμα τοῦ καταπετάσματος. y) & texit eam. ℣. 3.
℣. 22. z) ℣. 4. c. 25, 23.
℣. 23. a) & disposuit. ℣. 4. b) dispositionem panis sacri. ό. ἄρτους τῆς προθέσεως. Mat. 12, 4.
℣. 24. c) ℣. 4. c. 39, 37. d) e regione mensæ. c. 26, 35.
℣. 25. e) Tum imposuit. ό. ἐπέθηκε. al. accendit. ℣. 4.
℣. 26. f) ℣. 5. g) ℣. 21.
℣. 27. h) c. 25, 6. c. 30, 7.
℣. 28. i) ℣. 5.
℣. 29. k) ℣. 6. l) ante ostium. ℣. 6. Leu. 1, 5. ό. παρὰ τὰς θύρας.
℣. 30. m) ℣. 11. c. 32, 8. n) Ion. aquas viuas.
℣. 31. o) cf. ℣. 12. ό. ἵνα νίπτωνται. Matth. 15, 2.
℣. 32. p) c. 30, 19. 20.
℣. 33. q) Tandem statuit. ℣. 1. 17. r) ℣. 8. s) ℣. 18. t) ℣. 29. u) ℣. 8. x) & sic absoluit. ό. καὶ συνετέλεσε. Matth. 7, 28.
℣. 34. y) c. 34, 5. Num. 9, 15. 1 Reg. 8, 10. 11. z) ℣. 35. c. 29, 43. Es. 60, 1.
℣. 35. a) nec poterat nec audebat. Apoc. 15, 8. b) quod insideret ipsi. Num. 9, 17. 18. ό. ἐπεσκίαζεν. Luc. 1, 35.
℣. 36. c) Ceterum cum postea attolleretur vel ascenderet.
℣. 37. Num. 9, 17. c. 10, 11.

℣. 20. ויקח *Rbbia* hab. 2. ויתן את־הכפרת ita 1. in marg. ℣. 29. פתח משכן ita 17. 18. & *Chaldaica* Versio in 4. at 1. omisso משכן habet פתח אהל. Denique אהל per *Munach* 1. 17. 18. sic fe. 4. ℣. 35. יכול plene 1. contra *Mas.* *Erffurt.* לבא *defectiue* 4. contra *Masor.* 1. & *Erffurt.* ℣. 37. יעלה ita pro *pasino athnum* habet 1. quod repugnat *Masora* 2. 4. 7. 8. & *Erffurtensi.*

38 הֶעָלֹתוֹ׃ כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה
לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם׃

℣. 37. d) quo tollebatur. ℣. 36. ὁ. ἀνέβη. adscendit. Apoc. 8, 4.
℣. 38. e) ℣. 34. 35. c. 13, 21. 22. c. 14, 20. f) ibid. & Es. 4, 5. 6. g) 1 Cor. 10, 1.
h) q. d. Macte, lector! strenue perge ad reliquos libros.

[h] חזק

סכום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה ארט״ סימן[i]:
והציו אלהים לא תקלל[k]: ופרשיותיו יא״ · אי״ זה בית אשר תבנו לי[l]
סימן: וסדריו כ״ט ולילה ללילה יחוה״ דעת[m] סימן: ופרקיו מ׳ · תורת[n]
אלהיו בלבו[o] סימן: מניין הפתוחות תשע וששים · והסתומות חמש
ותשעים: הכל מאה וששים וארבע פרשיות: ישלח עזרך מקדש
ומציון יסעדך״ סימן:

i) Vide post Genesin. k) c. 22, 27. l) Es. 66, 1. m) Ps. 19, 3. n) Ps. 37, 31. o) Ps. 29, 3.

Variant in statuendo *versiculorum* numero codices. nam 6. & 9. MCCXC; 3. vero א׳ ק׳ נ׳ ט׳ id,, est, MCLIX,,q numerant. at nobiscum faciunt 1. 4. 7. 8. 12. 17. 18. & *Berol.* Pro symbolo *Paraschrum* אי׳ 1. habet חג *festum*, quod est idem. At XI סדרים,, & XXIX *Paraschas* s. *sectiones*,, numerant 7. 8. & 12. erronee & confuso ordine. Pro symbolo יחוה substituit 1. æquipollens כדה; idemque & hæc tandem addit: ופסקתין ששה עשר וסימנהון בד״י

LIBER
LEVITICVS,
Hebr.
ויקרא

Eſt vberior figurarum Veteris Teſtamenti & cultus Leuitici, in Exodo ſtrictim dicti, delineatio.

יניח ל׳
שיטין
פנויות
ויתחיל
מתחלת
שיטה ה׳
א׳ זעירא

Cap. I.

ויקרא אל־משה וידבר יהוה אליו מאהל מועד א
2 לאמר׃ דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי־
יקריב מכם קרבן ליהוה מן־הבהמה מן־הבקר ומן־
3 הצאן תקריבו את־קרבנכם׃ אם־עלה קרבנו מן־
הבקר זכר תמים יקריבנו אל־פתח אהל מועד יקריב
4 אתו לרצנו לפני יהוה׃ וסמך ידו על ראש העלה
ה ונרצה לו לכפר עליו׃ ושחט את־בן הבקר לפני
יהוה והקריבו בני אהרן הכהנים את־הדם וזרקו את־
הדם על־המזבח סביב אשר־פתח אהל מועד׃
6 והפשיט את־העלה ונתח אתה לנתחיה׃ ונתנו בני
7 אהרן הכהן אש על־המזבח וערכו עצים על־האש׃
8 וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את־הראש
ואת־הפדר על־העצים אשר על־האש אשר על־
9 המזבח׃ וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן
את־הכל המזבחה עלה אשה ריח־ניחוח ליהוה׃
י ס ואם־מן־הצאן קרבנו מן־הכשבים או מן־
11 העזים לעלה זכר תמים יקריבנו׃ ושחט אתו על ירך
המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני אהרן הכהנים את־
12 דמו על־המזבח סביב׃ ונתח אתו לנתחיו ואת־
ראשו ואת־פדרו וערך הכהן אתם על־העצים אשר
13 על־האש אשר על־המזבח׃ והקרב והכרעים ירחץ
במים והקריב הכהן את־הכל והקטיר המזבחה עלה
הוא אשה ריח ניחח ליהוה׃ פ
14 ואם מן־העוף עלה קרבנו ליהוה והקריב מן־התרים

או

ſun. v. 12. c. 8, 20.

℣. 7. a) ignem, adpoſitis ſc. pluribus lignis; nam alioqui ſacer ignis perpetuus erat in altari. c. 6,5.
℣. 8. b) v 6. ὀ. τὰ διχοτομήματα. c) cum capite. d) adipe a carne ſeparato, vt Ion. recte ſeparationem adipis dicit; Onk. & Syr. adipem. (3) v. 12. c. 8, 20.
℣. 9. e) Et viſcera & crura. ὀ. τὰ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας. ℣. 13. Ar. P. & E. ventrem eius. ſic v. 13. f) in altari. v. 13. 15. Ex. 29, 13. g) Ex. 29, 18. h) Gen. 8, 21. ὀ. ὀσμὴ εὐωδίας. Onk. & Ion. oblatio, quæ acceptabitur cum beneplacito coram Domino. ſic ℣. 13. &c. Bechai: vt offerenti cedat in expiationem.
℣. 11. i) cf. v. 5.
℣. 12. k) vid. v. 6.
℣. 13. l) vid. v. 9.

Cap. I, ℣. 1. a) Poſtea vocauit. cf. Ex. 40, 35. b) nempe ex adyto, vt promiſerat Ex. 25, 22.
℣. 2. c) ad hos enim de Chriſto erudiendos hæc ſacra potiſſimum ſpectabant. d) ὀ. τῶν ἐξ. c. 3, 5. Matth. 5, 23. Marc. 7, 11. e) ſc. cicuribus, non de feris. Nam ad ſacrificia Deus deſtinauit animantia, non quæ perſequuntur, ſed quæ aliorum perſecutioni ſunt expoſita. Idem in auibus ſacrificialibus obtinet. Bechai. f) ouibus vel capris. ℣. 10. Ex. 12, 21.
℣. 3. g) ὀ. ὁλοκαύτωμα. Marc. 12, 33. h) eſt oblatio diuitum, v. 10. hominum mediocris fortunæ, & v. 14. tenuium ac miſerorum. Bechai. i) ℣. 10. Ex. 12, 5. k) cf. v 10. c. 3, 1. c. 22, 19. ſeqq. ὀ. ἄμωμον. Hebr. 9, 14. ſic Syr. hic & in ſeqq. l) c. 17, 9. Ex. 29, 10. m) ad beneuolentiam erga ipſum, vt acceptus ſit. c. 23, 11. Ex. 28, 38. Ier. 6, 20. Ne autem erres: Chriſtus omnia eſt in holocauſto & ceremoniis ipſius. Ipſe enim eſt Sacerdos ieu Pontifex--eſt & ipſe holocauſtum & altare. Brentius.
℣. 4. n) c. 3, 2. c. 16, 21. Ex. 29, 10. o) & acceptum erit Deo pro ipſo. c. 7, 18.
℣. 5. p) ipſe, qui adduxit. v. 11. c. 3, 2. Ex. 12, 6. q) Ex. 29, 1. ὀ. μόσχον. r) Ar. P. coram Schechina Dei. ſic v. 11. s) ex quo offerens cogitet, peccatis meruiſſe ſe, vt de ſuo ipſius ſanguine ita fieret. Bechai. t) Sacerdotes, tanquam mediatores typici. v. 10. c. 3, 2. u) Ar. P. apud altare. x) ante oſtium, ſc. ſub dio. Ex. 40, 29.
℣. 6. y) & detrahet ſc. pellem. Mich. 3, 3. cf. 2 Paral. 29, 34. c. 35, 11. ὀ. ἐκδείραντες. z) & proſecabit ipſum in fruſta ſua

℣. 1. ויקרא ita minuſculum Aleph cum nota hab. 7. 8. 12. 15. 16. 17. 18. 19. & Ber. ſec. Maſ. h. l. & final. f. 1. 2. vſitatum vero cum nota א זעירא 2. & 13. reliqui nihil adnotant. Ceterum ſub hoc א minuſculo latere ſymbolum variantis lectionis ויקרא & obuiam ſe exhibuit, (quæ phraſis de Deo adparente vſurpatur Exod. 5, 3. Num. 23, 3. 4.) coniectura eſt Cl. Hilleri. p. 175. ℣. 8. הכהנים Munach ſub Caph hab. 4. 17. 18. & Berol. ſec. O. T. f. 13. a. reliqui Metheg. את הנתחים Ita 7. 8. 10. 11. 13--16. 18. 19. contra O. T. at את־הנתחים 1. ℣. 9. אשה ſic per Merea requirit Maſ. 2. contra vero Erff. per Tbhir; at אשה־ריח hab. 1. ℣. 11. על־ירך per Makk. 3. 17. 18. & Ber. contra Maſ. 1. 2. 7. 8. ℣. 13. הוא Sakephk. habent 1. 3. 4. h. l. & ℣. 17.

טו אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ׃ וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה
16 דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵסִיר אֶת־מֻרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ
וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשֶׁן׃
17 וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה
ב רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ ס וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב
קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן
2 וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה׃ וֶהֱבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־
לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה
3 רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן
4 וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃ ס וְכִי
תַקְרִב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלּוֹת מַצֹּת
בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן׃
ה ס וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ
6 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן מַצָּה תִהְיֶה׃ פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים
7 וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא׃ ס וְאִם־
8 מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה׃ וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־
9 הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה
אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
י לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ
11 קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃ כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה
לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ
12 מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם
13 לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃ וְכָל־קָרְבַּן
מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ

✱. 14. m) cf. v. 5. c. 5, 7.

✱. 15. n) *& vngue elidet* s. *secabit.* (2) c. 5, 8. ó. ἀποκνίσει. o) *exprimetur vero.* c. 5, 9. ó. στραγγιεῖ, *guttatim exprimet.*

✱. 16. p) *ingluuiem.* (1) *Gessetio* a ראה *prouidere*, quod sit qs. *penus*, qua reconditur festinanter alimentum oblatum, post per otium concoquendum in ventriculo. Nisi mauis deriuare a *Rad.* מרא Chald. *saginauit*, & *pabulum in os ingessit.* Arab. *bene digessit, concoxitue cibum.* Vnde nomen *maruon*, i. e. *partes ventriculi gulæ adhærentes.* q) *cum plumis eius.* (4) Ez. 17, 3. 7. Iob. 39, 13.

✱. 17. r) *Tum findet quidem eam.* c. 11, 3. Iud. 14, 6. s) *non tamen plane diuellet aut separabit.* Ion. add. *alas ipsius ab ea.* ó. ἐκκλάσει αὐτὸ, καὶ οὐ διελεῖ. t) v. 9. c. 2, 2. 9.

Cap. II, ✱. 1. u) i. e. *homo.* c. 4, 2. &c. ó. ψυχή. Rom. 13, 1. x) oblationem *Minchæ*, i. e. *sacrificii ex farre.* ✱. 4. c. 6, 7. Num. 15, 4. alioquin hæc vox significat *quoduis donum.* vid. Gen. 32, 14. c. 43, 11. y) *simila*, præstantissima farina. Gen. 18, 6. z) *thus*, tum ad gratum odorem, tum vt preces qs. ad cœlum eueherentur. cf. Apoc. 8, 3. 4.

✱. 2. a) *Ar. P.* ad aliquem filiorum. b) *& pugillo accipiet.* (3) c. 5, 12. Num. 5, 26. ó. δραξάμενος. 1 Cor. 3, 19. c) *pugilli sui.* (4) c. 6, 8. d) *præter.* v. 16. Gen. 28, 9. *Ar. P.* & de omni. e) *Vulg.* memoriale. ó. μνημόσυνον. ✱. 9. 16. Act. 10, 4. Al. *odoramentum.* coll. Es. 66, 3. sic *Ar. P.* & *E.* fragrantiam eius; hic & in seqq.

✱. 4. f) in furno cocti. (1) g) *placentæ* Ex. 29, 2. h) *& lagana.* (8) c. 7, 12.

✱. 5. i) *super sartagine parata.* (5) c. 6, 14. c. 7, 9.

✱. 6. k) *frangendo* sc. *frangas.* (1) l) *in frusta.* c. 6, 14. ó. κλάσματα. Mat. 14, 20.

Cap. II.

✱. 7. m) *e cacabi.* (2) c. 7, 9. *Vulg.* de craticula. At sec. *M. I.* מחבת planum, pro durioribus; hoc autem profundius instrumentum fuit, pro mitioribus placentis parandis.

✱. 8. n) *Ar. P.* ex aliquo horum.

✱. 9. o) ✱. 2.

✱. 10. p) vid. Ex. 26, 33. c. 29, 37.

✱. 11. q) *cum fermentato.* Ex. 12, 15. aliud in eucharisticis c. 7, 13. r) *fermentum.* ibid. s) *mel.* Hoc prohibitum *Maimonides* voluit, vt ab ethnicorum sacris suos distingueret Deus. At *Baal Turim*, quia *fermentum* corruptionem hominis, vel prauam concupiscentiam, *mel* autem improbam eius dulcedinem s. voluptatem denotet.

✱. 12. t) vid. 2 Par. 31, 5.

✱. 13. u) *sale salies.* ó. ἁλὶ ἁλισθήσεται. Marc. 9, 49. Col. 4, 6. x) *salem fœderis*, quod vna cum sacrificiis in fœdere contrahendo adhiberetur. cf. Num. 18, 19.

✱. 16. המזבח per *Paschta simplex* 3. 4. 17. 18. & *Ber.* Ita hic & vbique ex *Hispp.* codd. poscit *O. T.* sc. vbi inter *litteram tonicam* & *Patachgnubha* nulla alia intercedit consonans. ✱. 17. בכנפיו *Beth* cum *Dagesch* 6. 11. 13--16. & 19. propter præced. accentum *vicarium*; sed *raphatum* requirit *O. T.* f. 13. 2. CAP. II, ✱. 1. כי *Munach* loco *Makk.* hab. 1. 2. ✱. 2. הכהן *Geresch* habent 1. 3. 4. 11. 17. 18. *Berol.* & libri *Hispp.* in *O. T.* at *Mahpach* reliqui. ✱. 8. המנחה per *Sakephkaton* præced. *Paschta* 2. ✱. 10. והותרת *defectiue* 3. 6. 9. contra *Mas. Erffurt.* h. l. & *impress.* ad v. 3. ✱. 12. אתם pro eo fecit 9. אתה *ipsam* scil. *Mincham.*

Mincha seu oblatio ex primitiis.

מעל מנחתך על כל־קרבנך תקריב מלח : ס
14 ואם־תקריב מנחת בכורים ליהוה אביב קלוי
באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך : ונתת טו
עליה שמן ושמת עליה לבנה מנחה הוא : והקטיר 16
הכהן את־אזכרתה מגרשה ומשמנה על כל־לבנתה
אשה ליהוה : פ

Cap. III. *Lex de sacrificiis Eucharisticis ex bobus & ouibus.*

ואם־זבח שלמים קרבנו אם מן־הבקר הוא מקריב ג
אם־זכר אם־נקבה תמים יקריבנו לפני יהוה : וסמך 2
ידו על־ראש קרבנו ושחטו פתח אהל מועד וזרקו
בני אהרן הכהנים את־הדם על־המזבח סביב :
והקריב מזבח השלמים אשה ליהוה את־החלב 3
המכסה את־הקרב ואת כל־החלב אשר על־הקרב :
ואת שתי הכלית ואת־החלב אשר עלהן אשר על־ 4
הכסלים ואת־היתרת על־הכבד על־הכלית יסירנה :
והקטירו אתו בני־אהרן המזבחה על־העלה אשר ה
על־העצים אשר על־האש אשה ריח ניחח
ליהוה : פ
ואם־מן־הצאן קרבנו לזבח שלמים ליהוה זכר או 6
נקבה תמים יקריבנו : אם־כשב הוא־מקריב את־ 7
קרבנו והקריב אתו לפני יהוה : וסמך את־ידו על־ 8
ראש קרבנו ושחט אתו לפני אהל מועד וזרקו בני
אהרן את־דמו על־המזבח סביב : והקריב מזבח 9
השלמים אשה ליהוה חלבו האליה תמימה לעמת
העצה יסירנה ואת־החלב המכסה את־הקרב ואת
כל־החלב אשר על־הקרב : ואת שתי הכלית ואת־ י
החלב אשר עלהן אשר על־הכסלים ואת־היתרת
על־הכבד על־הכלית יסירנה : והקטירו הכהן 11
המזבחה לחם אשה ליהוה : פ

ואם

At *Schmid.* iuxta renes. ℣. 5. *u) super holocausto*, quod *Raschi* obseruat, semper primum in oblationibus fuisse. *x)* c. 1, 9. 13. 17. ℣. 9. *y) caudam ouium orientalium adiposam*, crassam, & longam, vt plostello etiam sustentetur. (5) c. 7, 3. vid. Ex. 29, 22. *z) prope, ad.* Ex. 25, 27. *a) coccygem* s. *spinam dorsi.* (1) *b)* i. e. *omentum.* *c)* i. e. reliquum adipem, qui adhæret intestinis. vid. ℣. 3. ℣. 11. *d) cibus.* h. l. de sola carne. *M. I.* cf. Num. 28, 2.

y) cf. Ex. 30, 35. Ex. 43, 24. ℣. 14. *z) Quando autem.* De debito enim hic sermo, non de arbitrario. *M I.* *a) spicam recentem.* (9) Ex. 9, 31. *b) tostam igne.* Ios. 5, 11. *c) contusionem* (2) ℣. 16. *Rad.* Ps. 119, 20. *spicæ viridis.* c. 23, 14. 2 Reg. 4, 42. Videtur hæc esse imago antiquissimi cibi, cum homines panem nondum pinserent; aristas nimirum virentes contusas comedebant, deinde easdem torrere didicerunt. Atque hinc etiam polentam & pultem faciebant, ante inventum panis vsum. *Clericus.* Conf. *Plinius* Lib. 18. c. 7. ℣. 16. *d)* vide ℣. 2. 9. *e) ex contusione eius*, de contuso frumento. (2) ℣. 14. *f) vna cum.* v. 2. Cap. III, ℣. 1. *g) salutum.* ℣. 6. c. 7, 11. cf. not. Ex. 20, 21. *h)* Hæc prima differentia ab *holocausto*, ad quod *mas* requirebatur. c. 1, 3. *i)* ℣. 6. c. 1, 3. nam quia hæc omnia adumbrarunt Christum, debuerunt esse magnæ existimationis. ℣. 2. *k)* ℣. 8. 13. c. 1, 4. & not. Ex. 29, 10. *l)* c. 1, 5. c. 4, 24. *m)* ℣. 8. 13. c. 1, 5. *n)* ℣. 8. 13. c. 7, 2. Zach. 9, 15. ℣. 3. *o)* tanquam præstantissimā partem pecudis. ℣. 9. Ex. 29, 13. 22. Gen. 4, 4. *p) Ar. P. & E.* ventrem. sic in seqq. ℣. 4. *q) lumbis.* Schmid. *ilibus.* Bocharto, *pars corporis renibus proxima, adipe referta.* (7) ℣. 10. 15. *r)* ὁ. [illegible] λοβόν. cf. not. Ex. 29, 13. *Ar. P. & E.* redundantiam iecoris. sic in seqq. Conf. *Bochart. Hieroz.* p. 1. l. 2. c. 45. qui docet, lobum hepatis maximum ita ab Arabibus vocari. *Onk. Ion. & Syr.* reticulum. *s) in hepate.* i. e. *de hepate*, l. *hepatis*, vt c. 9, 10. 19. legitur. *t) vna cum renibus.* c. 3, 2. &. σὺν τοῖς νεφροῖς. At

℣. 13. תקריב per *Makk.* in marg. 1. ℣. 15. היא per *Iod* scribunt 1. 7. 8. 10 -- 16. 18. 19. contra *Masor.* & *O. T.* f. 13. a. Cap. III, ℣. 5. בני *Beth dageschatum* habent 1. & 14. quia præcedens *Mahpach* vicarium accentus distinctiui officium præstat. conf. quæ ad c. 1, 17. obseruata sunt. על העלה sic per *Ithibh* 9. & sic emendauit 4. העלה אשר על־העצים אשר ita variat 2. fu. 4. in cuius *Targum* hi accentus etiamnum supersunt. ℣. 9. ואת־החלב sine *præfixo Vau* 6. 9. 20, sed id adesse iubet *Mas.* 2. 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 10. עליהן *plene* 1. 2. 3. sic fe. 4. contra *Mas.* h. l. & ℣. 5.

12 ואם־עז קרבנו והקריבו לפני יהוה׃ וסמך את־ידו 13
על־ראשו ושחט אתו לפני אהל מועד וזרקו בני
14 אהרן את־דמו על־המזבח סביב׃ והקריב ממנו
קרבנו אשה ליהוה את־החלב המכסה את־הקרב
טו ואת כל־החלב אשר על־הקרב׃ ואת שתי הכלית
ואת־החלב אשר עלהן אשר על־הכסלים ואת־
16 היתרת על־הכבד על־הכלית יסירנה׃ והקטירם
הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחח כל־חלב
17 ליהוה׃ חקת עולם לדרתיכם בכל מושבתיכם כל־
חלב וכל־דם לא תאכלו׃ פ
ד וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
2 לאמר נפש כי־תחטא בשגגה מכל מצות יהוה אשר
3 לא תעשינה ועשה מאחת מהנה׃ אם הכהן המשיח
יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא
4 פר בן־בקר תמים ליהוה לחטאת׃ והביא את־הפר
אל־פתח אהל מועד לפני יהוה וסמך את־ידו על־
ה ראש הפר ושחט את־הפר לפני יהוה׃ ולקח הכהן
6 המשיח מדם הפר והביא אתו אל־אהל מועד׃ וטבל
הכהן את־אצבעו בדם והזה מן־הדם שבע פעמים
7 לפני יהוה את־פני פרכת הקדש׃ ונתן הכהן מן־הדם
על־קרנות מזבח קטרת הסמים לפני יהוה אשר באהל
מועד ואת כל־דם הפר ישפך אל־יסוד מזבח העלה
8 אשר־פתח אהל מועד׃ ואת־כל־חלב פר החטאת
ירים ממנו את־החלב המכסה על־הקרב ואת כל־
9 החלב אשר על־הקרב׃ ואת שתי הכלית ואת־החלב
אשר עליהן אשר על־הכסלים ואת־היתרת על־
י הכבד על־הכליות יסירנה׃ כאשר יורם משור זבח
11 השלמים והקטירם הכהן על מזבח העלה׃ ואת־עור

item ex capris.

Cap. IV. *De sacrificio peccati.* περὶ τῆς ἁμαρτίας. vid. Hebr. 10, 6. 8.

℣. 4. z) ℣. 15. 24. 29. c. 3, 2.

℣. 5. a) ὁ. ὁ χριστὸς, & add. ὁ τετελειωμένος. cf. Hebr. 2, 10. c. 5, 9. *Onk.* Sacerdos magnus.

℣. 6. b) *intinget.* ℣. 17. c. 9, 9. c) *& sparget.* ℣. 17. Ex. 29, 21. d) *ante velum.* ℣. 17. Gen. 33, 18.

℣. 7. e) ℣. 18. cf. Ex. 30, 10. f) sc. *reliquum.* vt c. 5, 9.

℣. 8. cf. ℣. 19. c. 3, 3. 9.

℣. 9. g) c. 3, 2. c. 7, 4.

℣. 10. h) c. 3, 1. seqq. i) *Ion.* add. ita separabuntur ab agno & capra.

℣. 12. e) *capra*, i. e. de caprino genere, nam & masculos & feminas significat. *Aben Ezr.*

℣. 13. f) vide v. 2. it. c. 4, 4.

℣. 14. g) vide not. ℣. 9.

℣. 15. h) vid. ℣. 4. c. 4, 9. i) *maximum lobum hepatis.* v. 4.

℣. 16. k) vid ℣. 11. l) c. 1, 9. m) sc. immolatarum pecudum. ℣. 17. c. 7, 23. 25. coll. Deut. 32, 14. sic *Clericus*, qui ita censet de vulgari sententia: *Frustra se torquent Rabbini in hoc praecepto exponendo, quasi omnis adeps ouilli, bouilli & caprini generis interdicatur.* Vide sis *Schulchan Aruch* T. II. Hilchoth Terephoth Cap. 64. m. fol. 48. seqq. aliosque.

℣. 17. n) *& omnis sanguis*, qui omnino prohibetur. c. 7, 26. 27. c. 17, 10. seqq. c. 19, 26. Gen. 9, 4. Deut. 12, 16.

Cap. IV, ℣. 2. o) *per errorem.* Num. 15, 27. ἑ. ἀκουσίως. ℣. 13. 22. 27. cf. Hebr. 10, 26. p) *Ar. P.* in re quacunque, cuius actionem prohibuit Deus. q) *fieri debebant.* Gen. 34, 7. r) *& fecerit ex vno*, i. e. quidpiam de illis. ℣. 17.

℣. 3. s) *Sacerdos vnctus*, i. e. Pontifex vid. ℣. 5. 16. c. 16, 32. c. 21, 10. & cf. Ex. 40, 13. 15. t) *in reatum*, si nempe docuerit aut fecerit per errorem, quod populus sequutus, similiter peccauerit. *Clericus.* Sed *Ar. P.* secundum morem peccandi hominum (reliquorum): sic *Bechai.* Vtrumque habet *Ab. Ezr.* *Ion.* cum offert oblationem pro reatu populi, idque non secundum ritum suum. u) *pro peccato suo.* ὁ. περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. Rom. 8, 3. Heb. 10, 18. 26. x) v. 14. Ex. 29, 1. y) *in victimam pro peccato.* v. 24. ὁ.

℣. 17. מושבתיכם *me defect.* 2. 3. , 4. *Hal.* 7. *bbo plene* 1. sed vtrique contra *Mas. Erff.* h. l. & *impress.* ad Exod. 35, 3. CAP. IV, ℣. 2. בני ישראל לאמר ita 2. מכל per *Cholem & Paschta* plerique sed per *Makk.* & *Koretschatuph* 2. *Berol.* & in marg. 1. ℣. 3. אם *Munach* habent 1. 4. 17. 18. & *Berl.* secund. *O. T.* f. 13. a. reliqui omnes *Makkeph.* על per *Makk.* 3. 6. 9. 20. contra *Masor.* h. l. & c. 1, 11. ℣. 4. פתח אהל ita 1. 2. 3. 4. 6. 9. & 20. at פתח־אהל reliqui vitiose habent. ℣. 5. לקח הכהן sic 1. & in suo Targum 4. ℣. 9. אשר per *Makk.* loco *Munach* 3.

Sacrificium pontificis, cœtus & Principis.

הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו
12 וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ׃ וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף
אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף׃

פ

13 וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל
וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה
14 וְאָשֵׁמוּ׃ וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ
הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי
טו אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ
16 הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהֵבִיא
17 הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְטָבַל
הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
18 אֶת־פְּנֵי הַפָּרֹכֶת׃ וּמִן־הַדָּם יִתֵּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ
אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם
יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
19 וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃ וְעָשָׂה
כ לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר
21 עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם׃ וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֵת הַפָּר
הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא׃ פ
22 אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהָיו
23 אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם׃ אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים
24 זָכָר תָּמִים׃ וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת
כה הוּא׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־
קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח
הָעֹלָה

℣. 11. k) *cum capite, & una cum* cruribus. c. 2, 2. l) *& stercus eius.* (1) c. 8, 17.

℣. 12. m) LXX. vt Ex. 29, 14. n) *ad effusionem* cineris. (2) h. v. *Baal hatturim* notat, ideo præceptum esse, vt publice combureretur summi Pontificis sacrificium, ne quemquã puderet peccata sua confiteri, si id ab ipso Pontifice fieri videret. cf. Hebr. 13, 11. 12. 13. o) c. 9, 11.

℣. 13. p) *Ar. P.* cœtus ex omnibus filiis Israelis. q) Num. 15, 22. ὁ. ἀγνοήσῃ (cf. Hebr. 9, 7.) ἀκουσίως. vid. ℣. 2. r) ex imprudentia vel ignorantia. c. 5, 2. 3. 4. s) *Ar. P.* de rebus prohibitis. sic v. 22. 27. t) vid. ℣. 2. 22.

℣. 14. u) *Postea autem innotuerit.* Ex. 2, 14. x) *in victimam pro peccato.* vt ℣. 3, 24.

℣. 15. y) vid. ℣. 24. c. 24, 14. Num. 8, 10. z) cf. Ex. 3, 16. ὁ. οἱ πρεσβύτεροι. Iac. 5, 14. a) *Ar. P* ante sanctuarium Dei. b) *deinde mactabit* aliquis.

℣. 16. c) vt ℣. 3. 5. ὁ. χριστός. cf. Ioh. 1, 42.

℣. 17. d) vide ℣. 6. e) in *partem* sanguinis. l. *aliquid de* sanguine. sic מִן sæpe ponitur, vt v. 2. 18. & 1 Reg. 12, 9. f) *Schmid.* versus velamen. vid. ℣. 6.

℣. 18. g) add. LXX. quod ex ℣. 7. subintell. τῶν θυμιαμάτων τῆς συνθέσεως.

℣. 19. h) cf. ℣. 8.

℣. 20. i) *Ion.* add. *Sacerdotis summi.* cf. ℣. 8. k) *& expiationem faciet pro ipsis.* ℣. 26.

℣. 21. l) vide ℣. 12.

℣. 22. m) *Qui* princeps, l. *quodsi* princeps. Deut. 11, 27. sic *Onk.* & *Syr.* sed *Ion.* Tempore, quo. n) *per errorem.* ℣. 2. o) *& ita deliquerit, vt reum se esse sentiat,* postquam errorem suum animadvertit.

℣. 23. p) *aut si* quis alius (frequens ellips. partic. אִם, Verbum autem est impersonale) *notum fecerit* ipsi. ℣. 28. q) *hircum.* c. 9, 3. Gen. 37, 31.

℣. 24. r) *victima pro peccato.* ℣. 14. c. 5, 9. 11. Ex. 29. 14. ὁ. ἁμαρτία ἐστι. 2 Cor. 5, 21.

℣. 25. s) vid. ℣. 30. Ex. 29, 12.

℣. 11. וְאֶת־כָּל *Præfixum* ו expunxit 3. contra *Masor. Erffurt.* ℣. 12. וְשָׂרַף אֹתוֹ sic per *Sakephk.* & *Munach* 1. 2. 3. 4. 6. 9. ֽ & 20. ℣. 13. וְנֶעְלַם *Ain* per *Chatephsagol* 2. 3. 6. 9. ֱ & 20. ℣. 17. אֶת *Merca* & *Tsere* 4. at transpositis accentibus אֵת פְּנֵי habent 7. 8. 10--13. 15--19. ℣. 18. קַרְנוֹת plene ו 3. 4. *Hal.* sed in *Masora*, quæ c. 4, 7. exstat, hoc inter plena non recensetur. ℣. 19. וְאֵת *Makk.* habent 1. 2. 4. & *Berol.* at reliqui omnes *Merca* & *Tsere.* ℣. 20. לַפָּר *Rbhia* loco *Sakephk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. ℣. 24. וְסָמַךְ addunt *particulam* אֶת sine punctis 3. & 4. at ֶ 2. eam, cum habuisset, deleuit.

26 הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח
הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ׃

פ

27 וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ
28 אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם׃ אוֹ
הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת
29 עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃ וְסָמַךְ
אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם
ל הָעֹלָה׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃
31 וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח
הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ׃ פ
32 וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְמִימָה
33 יְבִיאֶנָּה׃ וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט
34 אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃ וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח
לה הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־
כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ׃

פ

ה וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה
2 אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֺנוֹ׃ אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע
בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בְנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת
בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
3 טָמֵא וְאָשֵׁם׃ אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ
4 אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם׃ אוֹ

נפש — Ls יא ה

Sacrificium pro errore hominis de populo:

Capra,

Agna.

Cap. V. 15,10. neque enim eius aeui Hebraei, neque eorum posteri id ferre potuerunt: tantammodo istis vinculis coercebantur, vt de sua miseria conuicti, ad libertatem & salutem in Christo eo ardentius adspirarent. Gal. 3, 23. 24.

℣. 26. t) sic ℣. 31. conf. c. 3, 3.
℣. 27. u) i. e. *aliquis*, vt ℣. 2. c. 2, 1. c. 5, 1. x) ὁ. ἀκουσίως, vt ℣. 2. y) *de vulgo*, priuatus. 2 Reg. 25, 19. z) ὁ. add. ἀπὸ πασῶν, vt fuit ℣. 2. 13. 22. *Ar. P.* de prohibitis a Deo, quae non licet facere. a) & ita *deliquerit*, vt reum se esse sentiat & profiteatur. *M. I.*
℣. 28. b) *aut* (si ipse non meminerit *M. I.*) si quis alius *ei indicauerit*, vt ℣. 23. c) *capellam* s. feminam *caprum*. cf. ℣. 23. c. 5, 6. d) ὁ. περὶ τῆς ἁμαρτίας. ℣. 35. Rom. 8, 3.
℣. 29. e) cf. ℣. 4. 33. f) *victimam piacularem*, vt ℣. 24.
℣. 30. g) sc. *reliquum*, vt ℣. 7. 34. c. 8, 15.
℣. 32. h) ὁ. τὸ δῶρον αὐτοῦ Marc. 7, 11.
℣. 33. i) ℣. 29. Impositis victimae manibus peccata imponebantur. ita vero animal imputatis peccatis immundum, exsecrabile atque morti obnoxium censebatur, & sacro igne consumendum.
Cap. V, ℣. 1. k) c. 4, 2. l) *Si quis ita peccauerit, vt audiuit adiurationem, vt sit testis rei, siue viderit, siue nouerit illam.* Prou. 29, 17. Alii conf. c. 24, 10. 11. m) *adiurationis.* Num. 5, 21. conf. 1 Reg. 22, 16. Matth. 26, 63. n) *Ar. P.* add. *id, propter quod iuratum est.* o) *culpam feret, & poenas dabit*, mendacii conuictus. cf. ℣. 17. c. 19, 8. c. 20, 17.
℣. 2. p) *cadauer ferae immundae*, de quibus c. 11, 24. q) *et si latuerit eum.* ℣. 3. 5. c. 4, 13. r) *adeoque reus*, ℣. 3. c. 4, 27.
℣. 3. s) *Ar. P. quibus quis solet coinquinari.* t) ὁ. μιανθεὶς [illegible]. Ceterum hic obserua iugum legis Leuiticae vere intolerabile, vt Apostolus dixit Act. 15,

℣. 29. וישחט את־החטאת במקום ita 2. ℣. 30. קרנות *plene* 1. 3. 4. contra *Mas.* ad ℣. 7. ℣. 34. קרנות *plene* 3. 4. 10. 13. 14. 19. & sic *R. Salomo* allegat Cap. I. Tract. *Sanhedrin* ex *Gemara*: quem vero reiicit *R. Menachem* in suo *O. T.* f. 13. a. contrarium probans cum ex omnibus suis codd. vetustis aeque ac recentioribus, tum ex *Masorae* exemplaribus, tum ex *R. Meir Hallevi*, *R. Hammeiri* & auctore libri שמן ששון; docetque, in doctrina de *plenis* & *defect.* nitendum non esse *Talmudistarum* allusionibus. ℣. 35. חלב per *Munach* 3. 7. 8. 10. 16. 19. sec. *Mas.* ad Gen. 30, 16. & sic repertum fuit in quodam Pentateucho *R. Gersonis Parisiensis*, quem 7. 8. adducunt in marg. CAP. V, 1. ונפש כי תחטא ita 8. ℣. 2. בנבלת *Beth* sine *Dagesch* 6. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 18. 20. & *Berol.* male: quia praecedens figura non est *Mahpach*, sed distinctiuum *Ithibh*, vt docet *O. T.* & *Mas.* 7. 8.

De eo, qui iurat frustra, quomodo sit expiandus.

נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע ׀ אוֹ לְהֵיטִיב
לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־
יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה׃ וְהָיָה כִי־יֶאְשַׁם לְאַחַת ה
מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ׃ וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ 6
לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה
אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ׃
וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא 7
שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת
וְאֶחָד לְעֹלָה׃ וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־ 8
אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ
וְלֹא יַבְדִּיל׃ וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ 9
וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא׃
וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן י
מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ׃ ס וְאִם־לֹא 11
תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־
קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־
יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא׃
וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן ׀ מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ 12
אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת
הִוא׃ וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא 13
מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה׃ ס

De sacrilego. de noxa minoris pretii. g) c. 27, 3. Ex. 30, 13. ℣. 16. h) *restituet.* ὁ. ἀποτίσει. sic ℣. 24. Philem. ℣. 19. i) cf. v. 24. c. 22, 14. ℣. 17. k) *Quod si anima fuerit, si, inquam, peccauerit.* abrupta constructio.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל 14 טו
מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ
לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים
בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם׃ וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ 16
יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן
יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ׃ פ
וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה 17
אֲשֶׁר

℣. 4. u) vid. v. 1. c. 4, 27. x) *temere pronunciando.* Ps. 106, 32. y) *ad nocendum.* Gen. 31, 7. 1 Sam. 25, 22. z) *effutire solet* homo in vehementiore affectu. a) *latuerit tamen illum.* v. 2. si sc. temere effusi iuramenti oblitus esset. b) vid. v. 2. & conf. Prou. 12, 13. Iac. 1, 19. c. 3, 1--10.
℣. 5. c) c. 16, 21.
℣. 6. d) *victimam pro reatu.* v. 7. c. 7, 5. e) c. 4, 28.
℣. 7. f) *Schmid.* quantum valet pecus. c. 12, 8. g) ℣. 11. c. 12, 8.
℣. 8. h) *& vngue elidet.* (2) c. 1, 15. i) *e regione* ceruicis. cf. Mich. 2, 8. k) *non tamen* plane *diuellet.* c. 1, 17. *Ion.* add. *caput a ceruice ipsius.*
℣. 9. l) *exprimetur.* c. 1, 15. m) *sacrificium pro peccato.* ℣. 7. 11. 14. ὁ. ἁμαρτία. 2 Cor. 5, 21.
℣. 10. n) c. 9, 16. o) c. 4, 26. 31.
℣. 11. p) c. 25, 26. sc. quantum satis est. ℣. 7. q) i. e. *Gomerum.* Ex. 16, 36. r) Vid. c. 2, 1. Num 5, 15. s) ℣. 9. 12. c. 4, 24. ὁ. περὶ ἁμαρτίας. sic. c. 14, 13. cf. Hebr. 10, 8.
℣. 12. t) *pugillo sumet.* (3) c. 2, 2. u) c. 6, 8. x) c. 2, 2. y) c. 1, 9. 12.
℣. 13. z) sc. reliquum. cf. c. 4, 7. 18. a) c. 2, 10.
℣. 15. b) *cum deliquerit delicto.* ℣. 21. c) aut peccauerit *per errorem.* c. 4, 2. d) *in aliquo* de rebus sacris. sic *Ar. P.* cf. v. 16. sed *Ion.* & perdiderit (aliquid) de rebus sanctis. e) *pro æstimatione tua* sc. Sacerdotis. v. 18. 25. c. 27, 12. *Ion.* æstimatione argenti, secundum pretium rerum sacrarum, quas perdidit. f) 2 Sam. 24, 25. vt aries pretio minimum æquet duos siclos. *Aben Esr.* & *Raschi.* Alii per asyndeton ante בערכך subintelligunt *aut*, vt Deut. 17, 1. & hoc intelligunt de

℣. 4. להטיב *he defect.* 1. 2. 4. *Hal.* contra *Mas. Erff.* ℣. 5. והיה per *Sakephgadol* 1. ℣. 6. אשמו cum adposito *Psik* 2. 6. 9. 20. הצאן sic 1. 2. 3. 6. 9. 20. & *Berol.* at reliqui, subintellecto *Psik*, habent *Darga.* ℣. 7. Cum hoc ℣. *sectiunculam sethumam* inchoant 1. 2. 3. 4. & *Hal.* ℣. 8. את אשר ita 2. 3. & in marg. 1. ℣. 11. לבונה *plene* 4. contra *Mas.* 2. & *Erff.* היא per *Iod* scribunt 7. 8. 10--16. 19. contra O. T. f. 13. b. & *Mas.* ad c. 11, 15. ℣. 12. הכהן sine *Psik* 2. 4. ℣. 16. חמישתו sic *Mem* sine *Iod*, & *Schin* per *Dagesch* 1. contra *Mas.* 2. & *Erff.* והכהן *Rbhia* hab. 1. in marg. at in textu והכהן

18 אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו : והביא
איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן וכפר
עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע ונסלח קמץ בתביר
19 לו : אשם הוא אשם אשם ליהוה : פ
כ וידבר יהוה אל משה לאמר : נפש כי תחטא ומעלה
21 מעל ביהוה וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד
22 או בגזל או עשק את עמיתו : או מצא אבדה וכחש
בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה
23 האדם לחטא בהנה : והיה כי יחטא ואשם והשיב
את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או קמץ ברביע
את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר קמץ בזק
24 מצא : או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו
בראשו וחמשתיו יסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום
כה אשמתו : ואת אשמו יביא ליהוה איל תמים מן הצאן
26 בערכך לאשם אל הכהן : וכפר עליו הכהן לפני
יהוה ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה
בה :

De deposito, stipulatione in commerciis, rapto, aut re amissa.

כה 25 פ פ פ

ו וידבר יהוה אל משה לאמר : צו את אהרן ואת
2 בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על
מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש
3 המזבח תוקד בו : ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד
ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש
4 את העלה על המזבח ושמו אצל המזבח : ופשט
את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן
ה אל מחוץ למחנה אל מקום טהור : והאש על
המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים
בבקר

Cap. VI. *De sacrificio jugi.*, מ זעירא

l) c. 4, 2. m) etsi nesciuerit illud, *rea tamen est*. cf. c. 4, 13. 22. n) nisi errorem emendet & oblatione expiet. cf. v. 1. c. 7, 18.

℣. 19. o) *sacrificium pro reatu*. ℣. 5. 25. c. 7, 6. reus enim omnino est Domino.

℣. 21. p) vid. ℣. 15. Num. 5, 6. q) *vt mentiatur, neget*. v. 22. r) *circa depositum*. (3) ℣. 23. Gen. 41, 36. s) q. d. *in positione s. stipulatione* (1) manus. cf. Ex. 23, 1. 2 Reg. 10, 5. *M. I.* in commerciis. t) *rapto*. Ez. 61, 8. u) *iniuste laesit*. ℣ 23. *M. I.* in deposito, mutuo aut mercede. ὁ. ἢ ἠδίκησέ τι τὸν πλησίον. Philem. v. 18.

℣. 22. x) *rem amissam* (4) ℣. 23. Ex. 22, 8 Deut. 22, 3. y) *mentitus fuerit de ea*, negauerit, eam a se esse inuentam.

℣. 23. z) ὁ. τὸ ἀδίκημα. Act. 18, 14.

℣. 24. a) *Ar. P.* aut quicquid est praeter haec. b) Schmid. *in capitali suo*. Num. 5, 7. ὁ. τὸ κεφάλαιον. Act. 22, 28. *Ar. P. & E.* in substantia sua. c) vid. v. 16. d) *die reatus vel oblationis pro reatu suo*. *M. I.* in die, quo confitetur peccatum suum. *Ar. P.* Sed ὁ. ᾗ ἡμέρᾳ ἐλεγχθῇ. Sic *Bechai*: quo die ad animum reuocabit culpam suam.

℣. 25. e) victimam autem pro reatu. v. 19. f) vid. ℣. 15.

℣. 26. g) Schmid. *reum se constituendo per illud*. c. 4, 3.

Cap. VI, ℣. 2. h) de quo cap. 1. vel potius *quotidiani holocausti*. Ex. 29, 38. 42. i) *incendio, pyra*. (2) conf. Ps. 102, 4. k) *accensus sit, ardeat*. ℣. 5. 6.

℣. 3. l) *vestimentum suum*. 2 Sam. 20, 8. m) c. 16, 4. Ex. 28, 42. n) *cum absumserit*. ὁ. καταναλώσῃ. Hebr. 12, 29. o) ὁ. ἐχόμενον τοῦ θυσιαστηρίου. [illegible]. Marc. 5, 38.

℣. 5. p) a Deo ad absumendam primam oblationem emissus. c. 9, 24. q) *fouebitur*. ℣. 2. r) *non exstinguetur*.

℣. 6. ὁ. οὐ σβεσθήσεται. cf. antityp. 1 Thess. 5, 19.

℣. 18. שגג *Gimel* per *Patach* 3. & 4. sed *Kamets* requirit *Mas.* 2. *Erffurt.* & ipsius 3. ℣. 20. Caput VI. ab h. l. incipiunt 6. 9. 11. 13--16. 19. & 20. ℣. 21. או per *Munach* 3. 4. 6. 9. 20. בתשומת *Mem* per *Patach* codex *Hillelianus*, citante *D. Kimchio* in Lex. ׳ sub שום. ℣. 24. אשר *Kadma* pro *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. וחמשתו sic *tau defect.* sine *Iod* 2. 4. sic fe. 1. & hic quidem cum *Kri* תיו; sed repugnat huic lectioni *M. I.* & *Masora*. לאשר הוא sic 1. in marg. & sic fu. 4. CAP. VI, ℣. 2. מוקדה *Mem minusculum* cum nota habent 17. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 13. b. & *Mas.* ad Leu. 1. & 1 Par. 1. Symbolice illud indicare variam lectionem מוקדה, formae מוסדה, existimat Cl. *Hiller*. p. 179. ℣. 3. ומכנסי *Mem* sine *Meth.* 3. & *B. Naphtali* sec. *Seldeni* cod. *Munach* loco *Makk.* 4. 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.*

בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי
6 הַשְּׁלָמִים׃ אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה׃
Mincha. 7 ס וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־
8 אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים מִמֶּנּוּ
בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה
אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ
9 לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת
י תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ׃ לֹא
תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
11 הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם׃ כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה
חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם
יִקְדָּשׁ׃ פ
Oblatio Aharonis & filiorum. 12 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו
13 אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה
סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב׃
14 עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי
טו מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַכֹּהֵן
הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַיהוָה
16 כָּלִיל תָּקְטָר׃ וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא
תֵאָכֵל׃ פ
Sacrificium pro peccato. 17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
18 בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט
הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃
19 הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל
כ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד׃ כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ
וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס
21 בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃ וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־
22 בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם׃ כָּל־זָכָר
בַּכֹּהֲנִים

s) *Ion.* vsque ad quatuor horas diei. t) c. 3, 3.
ṽ. 6. u) *ignis perpetuus* De hoc conf. *Buxt.* Hist. ignis sacri, *Lundium*, aliosque.
ṽ. 7. x) *Mincha* s. *de donario farreo.* c. 2, 1. Num. 15, 4. y) *offerendo* sc. *offerent*: frequens ellipsis verbi finiti post infinitiuum, vt Ex. 20, 8. z) ὁ. ἔναντι κυρίου. ṽ. 18. Luc. 1, 8.
ṽ. 8. a) *pugillo.* (4) c. 5, 12. b) 1 Par. 16, 40. c) c. 2, 2.
ṽ. 10. d) *sacrosancta*, quia pars eius consumta in altari. e) c. 4, 24. c. 5, 12. f) c. 5, 15. 18. ὁ. ὥσπερ τὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὥσπερ τὸ τῆς πλημμελείας.
ṽ. 11. g) *quisquis* vel *quicquid.* ὁ. πᾶς. h) *sanctus esto* & Deo consecratus. ṽ. 20.
ṽ. 13. i) non ipse tantum, sed & eius successores.
ṽ. 14. k) *sartagine.* (5) c. 7, 9. Ez. 4, 3. l) *frictam.* c. 7, 12. m) *coctionibus.* (1) s. *coctam*, vt *Mincha frustorum*, quae in *frusta diuiditur.* c. 2, 6. rad. אפה vel אפן
ṽ. 15. n) c. 4, 3. 15. cf. Ps. 133, 2. *Ar. P.* sic etiam Sacerdos successor.
ṽ. 16. o) ὁ. ὁλόκαυτος ἔσται.
ṽ. 18. p) ὁ. τὰ περὶ τῆς ἁμαρτίας. c. 4, 3. c. 7, 7.
ṽ. 19. q) Schmid. *qui peccatum* (sacrificium pro peccato) *faciet* illud. c. 9, 15. cf. 2 Cor. 5, 21. ὁ. ὁ ἀναφέρων. 1 Petr. 2, 24. Hebr. 7, 27. *Onk.* & *Ion.* qui expiationem facit per sanguinem. r) Hos. 4, 8.
ṽ. 20. s) vid. ṽ. 11. t) cf. Hag. 2, 12. 13. 14. u) *&* *cum sparsum fuerit aliquid de sanguine.*
ṽ. 21 x) ὁ. σκεῦος ὀστράκινον. 2 Cor. 4, 7. y) *Ion.* add. ne coquant in eo profana. z) *defricabitur, abstergetur.* (3) Ier. 46, 4. 2 Par. 4, 16. a) *& immergetur.* c. 15, 12.

ṽ. 6. אש *Merca* in textu (*Rbhia* habet in marg.) 1. sic fu. 4. ṽ. 8. והקטיר המזבח Ita 1. 2. sic emendauit 4. ṽ. 9. והנתרת *defect.* 1. 3. *Hal.* sed per *geminum Paschta* 2. 4. ṽ. 13. אשר *Darga* loco *Makk.* habent 1. & 4. ṽ. 14. מחבת per *Merca* 1. 2. 3. sic fu. 4. ṽ. 15. חק־עולם per *Merca* loco *Sakephg.* (quod refert 1. in marg.) in textu 1. 2. fu. 4. ṽ. 20. ואשר יזה עליה cum *prafixo* ו 3. sic fu. 2. sed id abesse vult h. l. *Masora* 1. & 2.

23 בכהנים יאכל אתה קדש קדשים הוא : וכל־חטאת Sacrificium
אשר יובא מדמה אל־אהל מועד לכפר בקדש לא
תאכל באש תשרף : פ

ז וזאת תורת האשם קדש קדשים הוא : במקום אשר Cap. VII.
2 ישחטו את־העלה ישחטו את־האשם ואת־דמו יזרק pro reatu,
3 על־המזבח סביב : ואת־כל־חלבו יקריב ממנו את
4 האליה ואת־החלב המכסה את־הקרב : ואת שתי
הכלית ואת־החלב אשר עליהן אשר על־הכסלים
ה ואת־היתרת על־הכבד על־הכלית יסירנה : והקטיר
6 אתם הכהן המזבחה אשה ליהוה אשם הוא : כל־
זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל קדש קדשים
7 הוא : כחטאת כאשם תורה אחת להם הכהן אשר
8 יכפר־בו לו יהיה : והכהן המקריב את־עלת איש
9 עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה : וכל־מנחה
אשר תאפה בתנור וכל־נעשה במרחשת ועל־
י מחבת לכהן המקריב אתה לו תהיה : וכל־מנחה
בלולה־בשמן וחרבה לכל־בני אהרן תהיה איש
כאחיו : פ

11 וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב ליהוה : אם על־ pro salute.
12 תודה יקריבנו והקריב על־זבח התודה חלות מצות
בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן וסלת
13 מרבכת חלת בלולת בשמן : על־חלת לחם חמץ
14 יקריב קרבנו על־זבח תודת שלמיו : והקריב ממנו אחד
מכל־קרבן תרומה ליהוה לכהן הזרק את־דם השלמים
טו לו יהיה : ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא־ victima, vt Gen. 28, 20. ὁ. εὐχή.
16 יניח ממנו עד־בקר : ואם־נדר או נדבה זבח קרבנו Act. 21, 23. c) ex religioso animi impetu sponte donata. Ex. 35, 29.
ביום הקריבו את־זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו cf. Leu. 22, 23.
17 יאכל : והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף : d) etiam quod restat.
ואם

℣. 22. b) c. 7, 6. cuiuscunque aetatis, modo mundus sit. c. 22, 4.
℣. 23. c) quod fiebat in hostia pro Pontifice & toto populo. vid. c. 4, 5. 16. e. 16, 27. cf. c. 10, 18. d) cf. Hebr. 13, 11.
Cap. VII, ℣. 1. e) ὁ. τοῦ κριοῦ τοῦ περὶ τῆς πλημμελείας. cf. ℣. 2. 5. c. 5, 15. ex quo capite hic varia repetuntur, & alia adduntur.
℣. 2. f) c. 1, 5.
℣. 3. g) caudam adiposam. (5) c. 8, 25.
℣. 4. h) lumbis. vid. c. 3, 4. Ps. 38, 8. i) maximum lobum hepatis. 5. vt supra c. 3, 4.
℣. 5. k) ὁ. περὶ πλημμελείας ἐστί. ℣. 1. c. 5, 6. 19.
℣. 6. l) vid. c. 6, 22.
℣. 7. m) qualis oblatio pro peccato. ὁ. ὥσπερ τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας. c. 6, 18. n) talis erit pro reatu. cf. Gen. 18, 25.
℣. 8. o) pellis, quae non tenue, sed maximi lucri donum, sec. Philonem de praemiis Sacerdotum.
℣. 9. p) in cacabo vel craticula. (2) c. 2, 7. rad. Ps. 45, 2. q) Sartagine. (5) c. 2, 5. Ez. 4, 3. 1 Par. 23, 29.
℣. 10. r) arida, oleo non mixta. cf. c. 5, 11. Num. 5, 15.
℣. 11. s) c. 3, 1.
℣. 12. t) celebrationis caussa, ad gratiarum actionem pro impetratis beneficiis. c. 22, 29. ὁ. περὶ αἰνέσεως. At M. I. ad confessionem peccatorum in genere, vti אשם & חטאת pro singularibus peccatis, u) Ex. 29, 2. x) lagana. c. 8, 26. y) similam frictam. (3) c. 6, 14. 1 Par. 23, 29.
℣. 13. z) vna cum. ℣. 30. c. 2, 2. 16.
℣. 14. a) ὁ. ἀφαίρεμα. sic ℣. 32. 34.
℣. 16. b) votum, votiua, ad rem quampiam impetrandam promissa, vid.

℣. 1. וזאת Per Tiphcha seq. Munach 5. su. 4. cuius Targum ita etiamnum habet. ℣. 2. העלה Metheg pro Munach 2. 4. 6. 9. 20. ℣. 3. ואת כל־ per Tsere & Merca 7. 8. 10--19. & 21. ℣. 4. הכליות plene 1. 2. Hal. sec. Mas. 1. 2. & Erff. sed defect. poscit Mas. 7. 8. h. l. & c. 3, 10. ℣. 6. קדש defect. 3. 5. Hal. & sic correctum fuit in cod. Hilleliano, cum adiecta Mas. יג חסרין, vt tradit Menachem in suo O. T. f. 13. b. qui plenum nihilominus probat ex R. Meir Halleui, auctore tract. שמן ששון. codd. Hispp. Aegyptt. & Hierosolymitt. ℣. 8. עלת milra 7. 8. 10. 12--16. 19. 21. contra O. T. ℣. 9. תאפה Pe per Tsere Hillelianus in. M. I. מחבת Kamets sub Beth 3. 4. 5. 21. su. 2. contra Mas. 1. 2. & Erff. ℣. 10. וחרבה Beth patachatum 1. 2. 6. 8. 9. 12. 13. 15. 19. 21 sec. Mas. 1. 2. 7. 8. & Erff. sed Kamets cum reliquis nostris hab. Hispp. Hillelianus & Hierosolymitt. neque etiam in Masora Patachatorum apud Atnach hoc exemplum recensetur, obseruante O. T.

18 וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא
יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ
19 הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֺנָהּ תִּשָּׂא׃ וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא
לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר׃
כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה
21 וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וְנֶפֶשׁ כִּי־
תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ
בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר
Esus adipis 22 לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
23 מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב
24 שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ׃ וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה
כה יֵעָשֶׂה לְכָל־מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ׃ כִּי כָּל־אֹכֵל
חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַיהוָה
Et sanguinis prohibetur. 26 וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ׃ וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ
27 בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה׃ כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל
כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ פ
Quid ex rebus oblatis Deo, 28 29 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־
ל קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו׃ יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי
יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ
31 תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה
quidue sacerdoti debeatur, definitur. 32 וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ
33 תְרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם׃ הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם
הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין
34 לְמָנָה׃ כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי
מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן
לה הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ זֹאת מִשְׁחַת
אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי יְהוָה בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן
לַיהוָה

℣. 18. e) *acceptum erit.* c. 19,7. f) *ad offerentem quod attinet.* g) *non imputabitur illi,* i. e. non pro sacrificio a Deo habebitur. h) *fœtor* qs. f. *caro fœtoris & coloris tetri erit.* (4) c. 19, 7. cf. *Ionathan* 1 Sam. 17, 46. ό. μίασμα. 2 Petr. 2,20. i) c. 5,17.
℣. 19. k) *Caro etiam* np. victimarum. l) *Alioquin ad illam carnem quod attinet.* m) cf. Deut. 12, 7.
℣. 20. n) i. e. *Quicunque.* ℣. 27. c. 5,1.2. o) Ex. 12,15.19. ό. ἀπολεῖται. sic ℣. 21. 25. 27.
℣. 21. p) *rem abominandam.* c. 11,10.13.
℣. 23. q) vid. v. 25. & not. c. 3, 17.
℣. 24. r) *discerptæ* pecudis. c. 17,15. c. 22, 8.
℣. 25. s) sc. Deo adolendum.
℣. 26. t) c. 3, 17. Gen. 9, 4.
℣. 29. u) ό. τὸ δῶρον αὐτοῦ. Marc. 7, 11.
℣. 30. x) *manibus suis*, quas victimæ imposuit, ipse Sacerdoti proficias tradat, qui offerat. y) *unacum.* ℣. 13. z) *pectore.* ℣. 31.34. c. 8,29. a) Ex. 29, 24. Typus Christi in cruce exaltandi. Joh. 3,14. c. 8, 28.
℣. 31. b) vid. c. 34. Ex. 29, 28.
℣. 33. c) *in partem cedet.* c. 8,29.
℣. 34. d) ό. τοῦ ἐπιθέματος. ℣. 30. e) ό. τοῦ ἀφαιρέματος. ℣. 14. f) *in statutum cibum.* Gen. 47, 22.
℣. 35. g) *unctio & priuilegia.* ό. ἡ χρίσις. At *Clericus* ex Æthiopico *mysach* reddit *potus, conuiuium*, & conf. Num. 18, 8. *Ar. P.* portio. h) c. 8, 2. i) *Ion.* præmitt. præ omnibus fratribus suis, Leuitis, vt comedant. k) Ex. 28, 1.

℣. 18. ואם per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 5. יאכל *Tlischaktana* 1. 3. 5. sic fu. 4. at reliqui *Tlischagdola* habent. ℣. 19. אשר *Makk.* est in 3. 5. 17. 18. *Berol.* & plurimis codd. *Hispp.* sec. O T. f. 13. b. at reliqui nostri habent *Kadma.* ℣. 20. ההיא per *Iod* scribunt 1. 2. 4. *Hal.* contra *Mas.* ad c. 11, 15. ℣. 22. *Spatium seu sectiunculam Pethucham* hic faciunt 1--5. *Hal.* 7.8.9. & 21. quos plurimis verbis reiicit *R. Menachem* in *O. T.* tum ex adposito ad finem libri numero *sectiuncularum*, tum ex codd. *Hispp.* aliisque documentis. ℣. 26. משבתיכם *mo defect.* 2. 4. 5. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impress.* ad Exod. 35, 3. ℣. 30. תביאנה *e defect.* 1. 2. 4. 5. *Hal.* contra *Mas.* 2. 7. 8. & *Erff.* את החזה *Sakeph.* loco *Rbhia* habent 3. 5. fu. 4.

36 ליהוה: אשר צוה יהוה לתת להם ביום משחו
אתם מאת בני ישראל חקת עולם לדרתם:
37 זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם
38 ולמלואים ולזבח השלמים: אשר צוה יהוה את־
משה בהר סיני ביום צותו את־בני ישראל להקריב
את־קרבניהם ליהוה במדבר סיני: פ
ח וידבר יהוה אל־משה לאמר: קח את־אהרן ואת־
2 בניו אתו ואת הבגדים ואת שמן המשחה ואת פר
3 החטאת ואת שני האילים ואת סל המצות: ואת כל־
4 העדה הקהל אל־פתח אהל מועד: ויעש משה
כאשר צוה יהוה אתו ותקהל העדה אל־פתח אהל
ה מועד: ויאמר משה אל־העדה זה הדבר אשר־צוה
6 יהוה לעשות: ויקרב משה את־אהרן ואת־בניו וירחץ
7 אתם במים: ויתן עליו את־הכתנת ויחגר אתו
באבנט וילבש אתו את־המעיל ויתן עליו את־האפד
8 ויחגר אתו בחשב האפד ויאפד לו בו: וישם עליו את־
החשן ויתן אל־החשן את־האורים ואת־התמים:
9 וישם את־המצנפת על־ראשו וישם על־המצנפת אל־
מול פניו את ציץ הזהב נזר הקדש כאשר צוה יהוה
י את־משה: ויקח משה את־שמן המשחה וימשח את־
יא המשכן ואת־כל־אשר־בו ויקדש אתם: ויז ממנו על־
המזבח שבע פעמים וימשח את־המזבח ואת־כל־
יב כליו ואת־הכיר ואת־כנו לקדשם: ויצק משמן
יג המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו: ויקרב
משה את־בני אהרן וילבשם כתנת ויחגר אתם אבנט
ויחבש להם מגבעות כאשר צוה יהוה את־משה:
14 ויגש את פר החטאת ויסמך אהרן ובניו את־ידיהם
טו על־ראש פר החטאת: וישחט ויקח משה את־הדם
ויתן

Cap. VIII. *Moses ex mandato Dei consecrat sacerdotes, Aaronem, & filios ipsius.*

חצי התורה בפסוקים

℣. 36. l) *die, quo eos unxit.* Ex. 28, 41. ℣. 37. m) vid. c. 1, 3. seqq. n) c. 2, 1. seqq. c. 6, 7. seqq. o) c. 4, 3. seqq. c. 6, 17. seqq. p) vid. ℣. 1. seqq. q) ὁ. τῆς τελειώσεως. c. 8, 22. Ex. 28, 41. r) v. 11. c. 3, 1.

Cap. VIII, ℣. 2. s) vide idem mandatū Ex. 29, 1. seqq. ℣. 3. t) ὁ. τὴν συναγωγήν. v. 4. 5. u) Ex. 35, 1. ὁ. ἐκκλησίασον. v. 4. Num. 20, 8. sc. vt videat populus, Aharonem se non ingesſiſſe ad Sacerdotium, ſed juſſu meo id accepiſſe. cf. v. 5. Hebr. 5, 4. & Num. 16, 1. seqq. ℣. 4. x) *Ion.* add. vigeſimo tertio die menſis Adar (Februarii.) ℣. 6. y) ὁ. καὶ ἔλουσεν αὐτούς. Ex. 29, 4. c. 40, 30. 31. ℣. 7. z) Ex. 28, 4. a) Ex. 25, 7. c. 28, 6. b) *artificio.* Ex. 28, 8. c) *& accinxit.* (2) Ex. 29, 5. ὁ. συνέσφιγξεν. ℣. 8. d) ὁ. τὸ λογεῖον. Ex. 28, 15. e) vid. Ex. 28, 30. i. e. sec. Cl. *Hillerum*; & natura, & consumatiſſima arte Betsaleelis, ita expolitas gemmas, vt inſtar ignis fulgerent. Vide indicē Biblior. Wurtenbergenſ. Germ. ℣. 9. f) ὁ. τὴν μίτραν. Ex. 28, 37. g) *bracteam.* Ex. 28, 36. h) Ex. 29, 6. ℣. 10. i) Ex. 30, 25. ℣. 11. k) *& ſparſit.* ὁ. καὶ ἔρραινεν. cf. v. 30. 1 Petr. 1, 2. l) Ex. 30, 18. ℣. 12. m) Ex. 28, 41. Pſ. 133, 3. ℣. 13. n) *tiaras.* (4) Ex. 28, 40. ℣. 14. o) Ex. 29, 10.

℣. 36. אשר *Tliſchaktana* habent 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 20. & *Berol.* at reliqui *gdola.* ℣. 38. קרבניהם *Kamets* ſub *Beth* eſt in 7. 8. 10. 12. 13. 15. 16. 19. & 21. CAP. VIII, ℣. 7. האפד *Metheg* pro *Munach* hab. 6.-21. Dimidium legis, quod ad verſiculos attinet, nobiſcum in marg. notant 1. 2. 6-9. 17. & *Ber.* ℣. 9. נזר *Nun* per *Tſere* 2. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. ℣. 11. ויז *Iod* per *Tſere* 1. per *Chirek* 3. vtrumque contra *Mſ.* ℣. 12. ויצק *Tſade* ſine *Dageſch* 4. 6. 7. 8. &c. & cum expreſſo *Raphe* 2. alii cum *Dageſch.* conf quæ notauimus ad Exod. 36, 36. ℣. 13. וילבשם כתנת ita 1. & *Berol.* מגבעת *defect.* 3. 4. ſecund. *Maſ.* 3. ad Exod. 28, 40. ſed contra *impreſſam* ibid. & h. l. ac *Erffurt.*

Aharon cum filiis solenniter consecratur.

וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ
16 לְכַפֵּר עָלָיו׃ וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב
וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן
17 וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה׃ וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־
בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר
18 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיַּקְרֵב אֵת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ
19 אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק
כ מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח
לִנְתָחָיו וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים וְאֶת־
21 הַפָּדֶר׃ וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם וַיַּקְטֵר
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לְרֵיחַ־נִיחֹחַ
22 אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיַּקְרֵב
אֶת־הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
23 יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ וַיִּשְׁחָט ׀ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ
וַיִּתֵּן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־אַהֲרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית
24 וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וַיַּקְרֵב אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה מִן־הַדָּם עַל־תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם
כה עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וַיִּקַּח אֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הָאַלְיָה
וְאֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד
26 וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין׃ וּמִסַּל
הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת
לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים וְעַל
27 שׁוֹק הַיָּמִין׃ וַיִּתֵּן אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי
28 בָנָיו וַיָּנֶף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם
מֵעַל כַּפֵּיהֶם וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה מִלֻּאִים הֵם
29 לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הֶחָזֶה
ויניפהו

℣. 15. p) expiavit. Ez. 43, 22. vid. not. Ex. 29, 36. q) sc. reliquum. vt c. 4, 30.
℣. 16. r) maximum lobum. ℣. 25. c. 3, 4. c. 7, 4.
℣. 17. s) ὁ. ... βύρσην αὐτῦ. c. 9, 11. cf. Act. 9, 43. t) fimum. (7) c. 4, 11. c. 16, 27. u) c. 4, 12. Ex. 29, 14.
℣. 18. x) Ex. 29, 15. y) Ex. 29, 15.
℣. 20. z) in frusta concidit. c. 1, 6. 12. a) separatum adipem. (3) c. 1, 8. 12.
℣. 21. b) Ex. 29, 18.
℣. 22. c) Ex. 29, 19. d) consecrationum. ℣. 28. vid. not. Ex. 28, 41. ὁ. τελειώσεως. sic ℣. 29. 31. Hebr. 2, 10. c. 7, 11. 28. e) vid. ℣. 18.
℣. 23. f) lobum auriculam. (7) ὁ. ... λοβόν. ℣. 24. c. 14, 14.
℣. 24. g) scil. reliquum sanguinis. vid. ℣. 15.
℣. 25. h) caudam adiposam. (5) c. 3, 9. i) vid. ℣. 16.
℣. 26. k) placentam. Ex. 29, 2. 23. l) laganum. (8) c. 2, 4. Num. 6, 15.
℣. 27. m) agitavit. Ex. 29, 24. n) ὁ. ἀφαίρεμα.
℣. 28. o) impletiones sc. manuum. vid. ℣. 22.
℣. 29. p) pectus. (12) c. 9, 20. 21.

℣. 15. קרנת *defect.* 3. 4. 5. contra *Maſ.* ad c. 4, 7. ℣. 21. ניחח ſic per *geminatum Paſchta* plerique noſtri; ſed per ſimplex 3. 14. 17. 18. & libri *Hiſp.* in *O. T.* f. 13. b. & alibi. ℣. 23. וישחט *Pſik* omittunt 3. 5. contra *Maſ. Patach* ſub *Chet* habent 3. 4. ſed *Kametz* poſcit *Maſ.* ipſius 4. ad h. l. & *impreſſa* ad ℣. 15. itemque *M. I.* ℣. 26. החלבים *Metheg* pro *Munach* hab. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 19. 20. ℣. 27. הכל per *Rbhia* correxit 1. ſed ויתן את־הכל hab. 4. 6. 9. & 20. ſic ſu. 1. qui tamen in marg. lectionem noſtram refert.

וַיְנִיפֵהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה
ל לְמָנָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּז עַל־אַהֲרֹן עַל־
בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֶת־אַהֲרֹן
31 אֶת־בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו בַּשְּׁלוּ אֶת־הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְשָׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסַל
הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי לֵאמֹר אַהֲרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ׃
32 וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלָּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ וּמִפֶּתַח אֹהֶל 33
מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי
34 מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם׃ כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃
לה וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי׃
36 וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה׃

ס ס ס כו 26

ט וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו Cap. IX.
2 וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר
לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה׃
3 וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים
4 לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה׃ וְשׁוֹר
וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
ה כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם׃ וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה
מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ
6 לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
7 תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־
עֹלָתְךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם

וכפר M יב א

Aaron consecratus offert sacrificia & munera.

℣. 29. q) vid. ℣. 22. r) *in partem* cessit. c. 7, 33. s) Exod. 29, 26.
℣. 30. t) Exod. 29, 21. cf. 1 Io. 1, 7. u) *& adspersit.* v. 11. Es. 52, 15. x) etiam Tabernaculũ & vasa eius, sec. Hebr. 9, 21. 22. & *Ioseph.* Antiqu. L. 3. c. 9.
℣. 31. y) Exod. 29, 32. z) vid. v. 26. a) *praecepi* sc. pro mandatis a Deo acceptis.
℣. 33. b) *Ex ostio a. Tabernaculi*, i. e. ex ostio atrii. cf. v. 35. c. 10, 7. c) Exod. 29, 35. d) vid. ℣. 28. e) sc. sacrificiis. *M. I.* c. 16, 32. *Onk. Ion.* offeretur oblatio vestra.
℣. 34. f) *fecit* sc. per me, sec. *Ab. Esra. al.* impersonaliter: *factum est*, vt קרא Gen. 11, 9.
℣. 35. g) *Et ad vel intra ostium manebitis*: sc. his sacris vacantes, non aliud quidquam curantes; etsi ex necessitate egredi possitis. *Ab. Esra.* cf. ℣. 33. h) *custodiam Domini* s. quae Deus obseruari vult. Num. 9, 19. 23. i) vt filiis accidit. c. 10, 2. k) *iussus sum.* c. 10, 13.
℣. 36. l) *per Mosen.* Exod. 9, 35.
CAP. IX, ℣. 1. m) *Ion.* add. *post vnctionem Aaronis & filiorum eius (dies a. octauus consecrationis est dies primus mensis Nisan s. Martii) erexit Moses tabernaculum, nec soluit illud, nec ministrauit amplius super altari; ideo vocauit.* cf. c. 8, 33. 35. Ez. 43, 26. 27.
℣. 2. n) c. 4, 3. ὀ. περὶ ἁμαρτίας. ℣. 3. 7. o) ὀ. ἄμωμα. c. 1, 3.
℣. 3. p) *hircum.* ℣. 15. c. 4, 23.
℣. 4. q) *Deus apparebit.* ℣. 6. 23. nubes sc. lucidissima & ignea in Tabernaculum descendet.
℣. 5. r) *quod iusserat* ℣. 2. 3. s) *ad anteriorem partem* sc. orientalem. t) ὀ. πᾶσα συναγωγή. c. 8, 3.
℣. 6. u) ℣. 23. Exod. 16, 7. ὀ. [illegible] [illegible] ℣. 23. Luc. 2, 9. *Ar. P. & E.* lux Dei.
℣. 7. x) vid. v. 2. v) ὀ. ἐξίλασαι. Hebr. 5, 3. c. 7, 27.

℣. 29. [illegible] per *Paschta* seq. *Munach* 1. & *Targum* in 4. qui vero in textu sec. nostram lectionem emendauit. ℣. 30. וְעַל בגדיו cum *praef. Vau* 3. 4. 5. fe. *Hal.* & sic fu. 1. 2. sed id abesse vult *Mas.* 1. 2. & *Erffurt.* וְאת בגדיו *praef.* Vau denuo addunt 3. 4. 5. etiam 2. qui expunctum restituit, contra *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* ℣. 31. אהל per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. & 20. צֻוֵּיתִי per *Kibbuts* in *Passiuo* (prout subsequitur ℣. 35.) habent vetus editio *Basileensis* in 4. & alia *Vitembergae* 1587. edita; & sic legerunt LXX, *Latinus Vulgatus*, *Syrus* & *Chaldaei*: sed per *Chirek* in *Actiuo* poscit *Mas. impressa* ad h. l. ℣. 32. והנותר per *Tiphcha* seq. *Merca* 1. 5. CAP. IX, 5. אשר *Makk.* habent 1. 3. 17. & *Berol.* at *Munach* reliqui.

primum pro se,

8 וכפר בעדם כאשר צוה יהוה׃ ויקרב אהרן אל־
9 המזבח וישחט את־עגל החטאת אשר־לו׃ ויקרבו
בני אהרן את־הדם אליו ויטבל אצבעו בדם ויתן על־
י קרנות המזבח ואת־הדם יצק אל־יסוד המזבח׃ ואת־
החלב ואת־הכלית ואת־היתרת מן־הכבד מן־
החטאת הקטיר המזבחה כאשר צוה יהוה את־
11 משה׃ ואת־הבשר ואת־העור שרף באש מחוץ
12 למחנה׃ וישחט את־העלה וימצאו בני אהרן אליו
13 את־הדם ויזרקהו על־המזבח סביב׃ ואת־העלה
המציאו אליו לנתחיה ואת־הראש ויקטר על־המזבח׃
14 וירחץ את־הקרב ואת־הכרעים ויקטר על־העלה
טו המזבחה׃ ויקרב את קרבן העם ויקח את־שעיר

deinde pro populo,

החטאת אשר לעם וישחטהו ויחטאהו כראשון׃
17 ויקרב את־העלה ויעשה כמשפט׃ ויקרב את־ 16
המנחה וימלא כפו ממנה ויקטר על־המזבח מלבד
18 עלת הבקר׃ וישחט את־השור ואת־האיל זבח
השלמים אשר לעם וימצאו בני אהרן את־הדם אליו
19 ויזרקהו על־המזבח סביב׃ ואת־החלבים מן־השור
ומן־האיל האליה והמכסה והכלית ויתרת הכבד׃
כ וישימו את־החלבים על־החזות ויקטר החלבים
21 המזבחה׃ ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן
22 תנופה לפני יהוה כאשר צוה משה׃ וישא אהרן את־

cui benedicit.

ידו אל־העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה

ידיו קרי

23 והשלמים׃ ויבא משה ואהרן אל־אהל מועד ויצאו

Gloria Dei adparet.

ויברכו את־העם וירא כבוד־יהוה אל־כל־העם׃
24 ותצא אש מלפני יהוה ותאכל על־המזבח את־
העלה ואת־החלבים וירא כל־העם וירנו ויפלו על־

Cap. X.

א פניהם׃ ויקחו בני־אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו
ויתנו

℣. 8. z) vid. v. 2. ℣. 9. a) c. 4, 6. 7. ℣. 10. b) *maximum* lobum hepatis. v. 19. c. 3, 4. c) *hostiæ pro peccato*, vt sæpissime in hoc libro. d) nempe c. 4, 8. 9. 10. ℣. 11. e) *pellem.* c. 4, 11. f) Exod. 29, 14. ℣. 12. g) np. *arietem* ℣. 2. h) q. d. *invenire fecerunt*, i. e. *exhibuerunt, porrexerunt, attulerunt.* v. 13. ℣. 15. i) *oblationem* populi, sc. *hircum.* v. 3. k) *fecitque eum peccatum* s. sacrificium pro peccato. c. 6, 19. *M. I.* amouit peccata ipsorum per illius oblationē. *Onk. Ion.* expiationem fecit per sanguinem illius. l) *sicut primum holocaustum*, np. vituli. v. 8. sic *Ion.* ℣. 16. m) *pro more*, fec. ritum a Deo præscriptum. c. 5, 10. ℣. 17. n) quotidianum sc. Exod. 29, 39. ℣. 19. o) Exod. 29, 22. p) *operimentum*. c. 3, 9. *Onk. Ion. Syr.* quod tegit intestina. ℣. 20. q) *pectora*: v. 21. c. 10, 14. 15. ℣. 21. r) c. 7, 30. ℣. 22. s) *manus suas* sustulit, ad populum conuersus. cf. Luc. 24, 50. t) Sir. 50, 20. cf. formulā Num. 6, 22. seqq. u) *atque sic discessit*; vel *descenderat n. M. I.* sc. de altari. *Ar. P.* postquam descendisset. x) ἐ. ποιήσας τὸ περὶ ἁμαρτίας. ℣. 23. y) vid. v. 4. 6. Exod. 40, 34. Num. 16, 19. 1 Reg. 8, 10. 11. ℣. 24. z) *Ar. P.* si quidem exiit. a) i. e. ex lucidissima illâ nube, quæ tabernaculum & adytum impleuerat. v. 4. 6. 23. c. 10, 2. Num. 16, 35. b) signum adprobati sacrificii. cf. Jud. 6, 21. 1 Reg. 18, 38. c) *læti exclamarunt.* Ef. 65, 14. d) Mat. 17, 6. CAP. X, ℣. 1. e) Exod. 6, 23.

℣. 9. ויטבול *plene* solus *Berol.* ויתן על ita 2. ℣. 10. החטאת *Munach* loco *Metheg* 1. 3. 4. 5. 7. 8. 10--16. 19. ℣. 19. ומן־האיל per *Rbbia* loco *Sakephk.* cum *Kadma* 2. 5. & in marg. 1. sic fuit 4. sed minus apte. ℣. 22. על־העם ita pro אל־ habet 2. ויברכם *Resch* per *Schua simplex* 1. 3. 4. 5. ℣. 23. ויברכו denuo *Resch* per *Schua simplex* habent 1. 3. 4. 5. 9. 21.

Nadab & Abihu pereunt.

וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה
2 אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם׃ וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה
3 וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה ׀ לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ
4 וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן׃ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־
מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ
ה לַמַּחֲנֶה׃ וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֻם בְּכֻתֳּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
6 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר
וּלְאִיתָמָר ׀ בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ ׀ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־
תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה׃
7 וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן
מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה׃ פ
8 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ ׀ 9
אַתָּה ׀ וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ
י חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃ וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל
11 וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר׃ וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה׃
פ
12 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר ׀ בָּנָיו
הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ
13 מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃ וַאֲכַלְתֶּם
אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה
14 כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי׃ וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת ׀ שׁוֹק הַתְּרוּמָה
תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־
טו חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ שׁוֹק
הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף

תנופה M 2 יב ב

f) Exod. 30, 8. 9. g) ex temulentia, & in ipsum Adytum irrupturi, vt quidam coniiciunt ex v. 9. c. 16, 1. seqq. h) ignem alienum, non ex altari acceptum. cf. Apoc. 8, 5. i) Μέθωσις. cf. Deut. 17, 3. Jer. 7, 31. c. 19, 5.
℣. 2. k) igne peccaverant, igne puniuntur. Bechai. l) ex adyto. c. 9, 24. m) & ambussit. v. 4. 5. cf. Num. 16, 35. & Hebr. 12, 28. 29. Ion. & exussit spiraculum ipsorum; corpora a. ipsorum non adusta sunt. n) c. 16, 1. Num. 3, 4. c. 26, 61. 1 Par. 24, 2.
℣. 3. o) Exod. 19, 22. p) ὁ. ἐγγίζουσι, i. e. Sacerdotibus, qui propius accedunt ad adytum. Ezech. 42, 13. cf. 1 Pet. 4, 17. Jac. 3, 1. Ar. P. in proximis mihi. q) sanctificabor, sancte habebor. c. 22, 32. Ezech. 28, 22. 25. Ion. add. nam si minus cauti fuerint in opere oblationum, comburam illos flamma ignis, a me (prodiruta), quia in conspectu &c. r) siluit vero, iudicio diuino cedens. Ps. 39, 10. Ezech. 24, 17. ὁ. κατενύχθη. Act. 2, 37.
℣. 4. s) Exod. 6, 18. 22. Num. 3, 19. t) patrui, vt c. 20, 20. coll. c. 18, 14. ὁ. τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρός.
℣. 5. u) in tunicis suis, quales iacebant.
℣. 6. x) retegatis, nudetis. c. 21, 10. ὁ. ἀποκιδαρώσετε. Ar. P. ne sinatis esse pulverulenta & capillo disiecto. y) laceretis; vel sec. M. I. dissuatis. (z) c. 13, 45. c. 21, 10. vt in luctu ac calamitate fieri solebat. Gen. 37, 34. Job. 1, 20. c. 2, 12. ὁ. διαῤῥήξετε. Mat. 26, 65. z) irascatur sc. Deus. cf. v. 16. a) Num. 17, 2. ὁ. τὸν ἐμπυρισμόν, ambustionem, qua Nadabum & Abihu ambussit Dominus. b) vid. c. 8, 33. 35. c) inebriante in genere, siue vinum

vinum Num. 28, 7. siue potum ex frumento, pomorumque succo, & palmarum fructu, aut alio

הקורא יטעים הגריש קודם התרסא

qaolibet genere factum. cf. Ezech. 44, 21. 1 Tim. 3, 3. Tit. 1, 7. ὁ. οἶνον καὶ σίκερα. Luc. 1, 15. Onk. Ion. Ar. vterque: quicquid inebriat.
℣. 10. d) Et quidem ad discernendum. Jerem. 15, 19. 1 Cor. 11, 29. Hebr. 5, 14. cf. Act. 10, 13--15. e) profanum. 1 Sam. 21, 5. Ezech. 44, 23.
℣. 11. f) Mal. 2, 7. ὁ. καὶ συμβιβάζειν. Act. 9, 22. 1 Cor. 2, 16.
℣. 12. g) vid. c. 6, 9.
℣. 13. h) Ar. P. Et licet, vt illud comedatis etiam in reliquis partibus loci sancti. i) vid. c. 7, 34. Onk. Ion. portio tua &c. k) c. 8, 35.
℣. 14. l) Num. 6, 20. m) Exod. 29, 27.

℣. 3. הוּא per Tlischagdola 1. 2. 5. ℣. 4. ואל־אלצפן Makk. loco Munach 1. 2--6. 9. 20. ℣. 5. בכתנתם Tau per Schua simplex plurimi codd. Hispp. in O. T. f. 14. b. & sic D. Kimchi in M. I, qui tamen in vno codice correcto reperit Chateph Kamets. ℣. 6 ראשיכם Munach habent 1. 5. 6. 9. 20.
℣. 10. ולהבדיל ita per Sakephk. & Metheg omnes nostri sec. Maf. 1. & Erff. ad Gen. 1, 18. cum vtrobique alias requireretur Sakephgadol aut Sakephk. cum Mun. ℣. 12. ואל־אלעזר sic per Makk. 1. 3. 4. 5. 7. 8. 10--16. 18. 19. 21. at Munach, quod reliqui in textu & 7. 8. in marg. habent, poscit O. T. sic Merca cum Kadma in eadem voce requirit Maf. h. l. & Gen. 30, 16. & ita coniunctim h. l. exhibent codd. nostri 1. 2. 14. 15. 16. su. 4. Merca etiam (sed sine Kadma) hab. 4. 7. 8. 10. 13. 19. 21. at Mun. cum Kadma simul habent codd. Hispp. & Hiskelianus in O. T. Denique Kadma super ואל־ ponunt 7. 8. 10--13. 15. 16. 19. 21 contra O. T. reliqui prorsus omittunt. ואל־איתמר

תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ 16
דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שֹׂרָף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר
בְּנֵי אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃ מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־ 17
הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ ׀
נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֺן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי
יְהוָה׃ הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל 18
תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי׃ וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־ 19
מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי
יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם
הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו׃ כ

פ

דרש בראש שיטה והיא חצי התורה בתיבות

Cap. XI. יא

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם׃ דַּבְּרוּ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־ 2
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ כֹּל ׀ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה 3
וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ
תֹּאכֵלוּ׃ אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה 4
וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא
וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־ ה
מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם׃
וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה 6
טְמֵאָה הִוא לָכֶם׃ וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא 7
וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם׃
מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם 8
לָכֶם׃ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ 9
סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ׃
וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים י
מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ
הֵם

℣. 15. n) Principis cuiusdam. Num. 7, 16. 22. 87. 88. Ion. hircum sacrificii pro peccato populi. o) ὁ. ζητῶν ἐξεζήτησε. Luc. 11, 50. p) cf. c. 6, 23. q) superstites. ℣. 12.

℣. 17. r) c. 6, 19. c. 7, 6. s) ὁ. τὸ περὶ ἁμαρτίας. sic ℣. 19. t) ad auferendum. Exod. 28, 38. ὁ. ἀφέλητε. cf. Joh. 1, 29. 1 Joh. 3, 5. Onk. Ion. ad condonandum. Contrarium supra c. 5, 1.

℣. 18. u) non illatus est sanguis. cf. c. 4, 5. 12. 16. 21. c. 6, 23. x) introrsum. 1 Reg. 6, 18. y) Ar. P. & M. l. comedere debuissetis.

℣. 19. z) & obuenerunt mihi talia. Gen. 49, 1. a) si ergo comedissem. cf. c. 13, 3. Gen. 33, 13. b) an placuisset hoc? cf. Deut. 12, 7. c. 26, 14. Hos. 9, 4.

℣. 20. c) i.e. placuit ipsi excusatio, & eadem acquieuit; ita interdum Legis littera necessitati cedit. cf. 2 Par. 30, 18. seqq. Mat. 12, 3. 4.

CAP. XI, 2. d) cf. Deut. 14, 4. seqq. Nota: Nonnulla quidem in his præceptis naturales caussas habuisse videntur, ex bono vel malo alimento, vt Maimonides obseruauit; vel quod ipsi homines a nonnullis abhorrent, vt lacertis venenatis &c. nec spernendum, quod alii volunt, ideo sic constitutum esse, vt Hebræi seorsim ab aliis populis idololatricis viuerent, ex Leu. 20, 24. 25. 26. Præcipua tamen ratio esse videtur, vt his exemplis edocti agnoscerent corruptas res esse huius seculi, seque iure suo in creaturas excidisse, quod in Christo demum restituitur, Act. 10, 15. Per se enim omnis creatura Dei bona est, Gen. 1, 31. nihilque reiiciendum, 1 Tim. 4, 4. 5. sed puris omnia pura Tit. 1, 15. Mat. 15, 11. 18. 20. &c.

℣. 3. e) diuidens vngulam. ℣. 6. 7. Ps. 69, 32. Ar. P. & E. habens vngulam bisulcã. f) & diffindens fissura vngulas, ita, vt prorsus fissæ sint. ℣. 7. Nam Cameli vngulæ superiori parte diuisæ in inferiori parte pellicula cohærent. cf. v. 4. & Arist. Hist. anim. II. c. 1. Syr. & diuisa in duo sc. vngula ipsius. g) ascendere facit ruminationem, i. e. ruminat. ℣. 4.

℣. 4. h) cf. Act. 10, 14. i) non prorsus diuidit. vid. v. 3. & 26.

℣. 5. k) cuniculum; Bocharto est mus montanus maior Arabicus. (4) Deut. 14, 7. Ps. 104, 18. Prou. 30, 26. l) nam singulis digitis vnicam, eamque solidam vngulã habet.

℣. 6. m) leporem. Deut. 14, 7.

℣. 7. n) suem. Es. 65, 4. o) vid. ℣. 3. 26. cf. Iud. 14, 6. p) non ruminat. (1)

℣. 9. q) pinnula. ὁ. πτερύγια. (5) ℣. 10. 12. r) & squama. ὁ. λεπίδες. Act. 9, 18.

℣. 10. s) Gen. 1, 20. t) abominationi. v. 12. c. 7. 21.

℣. 16. הנותרים vim: plene, 2. 5. 10. 12. --- 16. 19. 20. & 21. sic fu. 1. 3. 4. contra O. T. f. 14. b. ac Mas. h. l. & Exod. 16, 20. ℣. 18. תאכלו אתה בקדש כאשר ita 1. sed nostros accentus defendit O. T. CAP. XI, 4. ומיפריסי ri ' plene 4. Hal. 6. 9. 10. < 14. 20. 21. sic fu. 1. 2. 3. contra Mas. ℣. 6. Pro את הארנבת h. l. & Deut. 14, 7. LXX. Seniores substituerunt את צעירת הרגלים q. d. curtum pedibus, vt narratur in Megillah f. 9. b. ℣. 9. Cum hoc versu Sectiunculam incipiunt 2. 3. 4. 5. & Hal.

De licitis vel illicitis auibus

11 הם לכם׃ ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת־
12 נבלתם תשקצו׃ כל אשר אין־לו סנפיר וקשקשת
13 במים שקץ הוא לכם׃ ואת־אלה תשקצו מן־העוף
לא יאכלו שקץ הם את־הנשר ואת־הפרס ואת
14 טו העזניה׃ ואת־הדאה ואת־האיה למינה׃ את
16 כל־ערב למינו׃ ואת בת היענה ואת־התחמס
17 ואת־השחף ואת־הנץ למינהו׃ ואת־הכוס ואת־
18 השלך ואת־הינשוף׃ ואת־התנשמת ואת־הקאת
19 ואת־הרחם׃ ואת החסידה האנפה למינה ואת־
כ הדוכיפת ואת־העטלף׃ כל שרץ העוף ההלך

& reptilibus.

21 על־ארבע שקץ הוא לכם׃ אך את־זה תאכלו
מכל שרץ העוף ההלך על־ארבע אשר־לא כרעים לו קרי
22 ממעל לרגליו לנתר בהן על־הארץ׃ את־אלה
מהם תאכלו את־הארבה למינו ואת־הסלעם
למינהו ואת־החרגל למינהו ואת־החגב למינהו׃
23 וכל שרץ העוף אשר־לו ארבע רגלים שקץ הוא
24 לכם׃ ולאלה תטמאו כל־הנגע בנבלתם יטמא
כה עד־הערב׃ וכל־הנשא מנבלתם יכבס בגדיו
26 וטמא עד־הערב׃ לכל־הבהמה אשר הוא
מפרסת פרסה ושסע׀ איננה שסעת וגרה איננה
מעלה טמאים הם לכם כל־הנגע בהם יטמא׃
27 וכל׀ הולך על־כפיו בכל־החיה ההלכת על־
ארבע טמאים הם לכם כל־הנגע בנבלתם יטמא
28 עד־הערב׃ והנשא את־נבלתם יכבס בגדיו וטמא
29 עד־הערב טמאים המה לכם׃ ס וזה
לכם הטמא בשרץ השרץ על־הארץ החלד והעכבר
ל והצב למינהו׃ והאנקה והכח והלטאה והחמט
31 והתנשמת׃ אלה הטמאים לכם בכל־

השרץ

✠. 11. v) *abhorrebitis.* ✠. 13. Deut. 7, 26.

✠. 13. x) *aquilam.* Deut. 14, 12. y) *aquilam ossifragam* a פרס *frangere* ossa. Mich. 3, 3. z) *aquilam validam* s. *nigram* (2) ὁ. ἁλιαίετον.

✠. 14. a) *miluum* (1) a *volatu* dictum. cf. Deut. 28, 49. b) *Aesalonem*, accipitrem, acutissimi visus auem (3) Deut. 14, 13. Iob. 28, 7.

✠. 16. c) *filiam clamoris*, i. e. clamosam auem s. *vlulam*: Bocharto *struthionem feminam.* d) Bocharto *struthionem marem* ob neglectum ouorũ ac pullorum. al. *Hirundo.* e) ὁ. λάρον, *larum*; auis est marina summopere *macilenta.* f) *accipitrem*, a נצה *volatu* (3) Iob. 39, 26.

✠ 17. g) Vulg. *bubonem.* Boch. *onocrotalum.* Ps. 102, 7. h) *mergum* (2) i) *paruum bubonem* a נשף *tenebris* sic dictum (3) Es. 34, 11.

✠. 18. k) *noctuam* (3) cf. ✠. 30. l) *pelecanum* (5) Es. 34, 11. Ps. 102, 7. m) *vulturis* species, a misericordia & cura in pullos sic dicti. (2)

✠. 19. n) *ciconiam* (6) Ier. 8, 7. o) *ardeam*, ab iracundia appellatam (2) *Boch.* aquilæ genus. p) *attaginem*, al. *vpupam* (2) q) *vespertilionem* (3) Deut. 14, 18.

✠. 20. r) puta vespertilionum & muscarum genera.

✠. 21. s) *cui sunt* duo longiora crura præter quatuor pedes, vt sunt locustis. cf. ✠. 23. t) *ad saliendum.* Iob. 37, 1.

✠. 22. u) *attelabum*, (1) locustæ species, a rad. chald. סלעם *absumere.* x) alia species locustæ. (1) rad. Ar. *longa serie ferri.* Arabibus hæc vox, Golio teste, significat *locustæ genus impenne*, Græcis ἀσίρακον dictum. y) alia species locustarum; rad. Arab. notat *velare*, quod solem obveleut (5) Num. 13, 33. ὁ. ἀκρίδα. Mat. 3, 4.

✠. 24. z) c. 5, 2.

✠ 26.

✠. 26. a) vid. v. 3. 7. b) se. mortua, ✠. 24. 27. 31.

✠ 27. c) non vngulas, sed digitos habens, vt canis, felis &c.

✠. 29. d) de *reptili*, s. minoribus quadrupedibus; sic de auibus ✠. 20. 23. e) *mustela*, Boch. *Talpa*, a verbo Syr. *fodere, cauare.* f) *mus* (6) 1 Sam. 6, 4. g) *testudo* (3) Num. 7, 3. Bochart. & ὁ. *Crocodilus terrestris*, lacertæ species. *Ar. P.* & E. lacerta Lybica.

✠. 30. h) *Anaka* (1) Boch. *stellio*, lacertæ species. i) *Coach* lacerta (1) k) *Letaa* (1) l) *Chomet* lacerta (1) m) *chamaleon* (2) cf. ✠. 18. *Ion.* Salamandra.

✠. 12. *Sectiunculam* h. l. faciunt 1. 3. 4. 5. *Hal.* & 21. ✠. 14. ואת־הדאה ita super א *Kadma* locant 1. 6. 9. 20. sic fu. 4. ✠. 15. ואת cum *præf.* ו 3. fu. 1. & 4. contra *Maf.* 1. & *Erff.* ✠. 20. ארבע per *Kamets* 1. 3. 4. 5. & sic etiam ✠. seq. ✠. 21. אשר *Kadma* pro *Makk.* 4. 6. 9. 20. לא *Ktibh* per *antistœchon* litteræ א pro ו æque adfirmatiue, ac *Kri*, explicandum, sec. *Hiller.* p. 65. 66. Pro בהן quod probat *Maf.* 1. ad Gen. 30, 26. itemq; *impressa* & *Erff.* ad h. l. habent בהם 3. 5. fe. *Hal.* & sic fu. 1. 4. ✠. 24. Cum hoc ✠. *sectiunculam* inchoant *Hal.* 7. 8. contra O. T. f. 14. b. ✠. 26 לכל sine *Gaiab* 21. & *Berol.* ✠. 30. והלטאה *Lamed maiusculum* habent 7. 8. 10. 12. 15. 16. 17. 19. 21. quod *Hillero* p. 173. est symbolum variantis lectionis והלטאה; sed illud reiicit O. T.

Quomodo immundities ex illis contracta tolli debeat.

32 השרץ כל־הנגע בהם במתם יטמא עד־הערב׃ וכל
אשר־יפל עליו מהם במתם יטמא מכל־כלי־עץ או
בגד או־עור או שק כל־כלי אשר־יעשה מלאכה בהם
33 במים יובא וטמא עד־הערב וטהר׃ וכל־כלי־חרש
אשר־יפל מהם אל־תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואתו
34 תשברו׃ מכל־האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו
מים יטמא וכל־משקה אשר ישתה בכל־כלי יטמא׃
וכל אשר־יפל מנבלתם עליו יטמא תנור וכירים לה
36 יתץ טמאים הם וטמאים יהיו לכם׃ אך מעין ובור
37 מקוה־מים יהיה טהור ונגע בנבלתם יטמא׃ וכי יפל
38 מנבלתם על־כל־זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא׃ וכי
יתן־מים על־זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא
39 לכם׃ ס וכי ימות מן־הבהמה אשר־
היא לכם לאכלה הנגע בנבלתה יטמא עד־הערב׃
והאכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עד־הערב והנשא מ
41 את־נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד־הערב׃ וכל־
42 השרץ השרץ על־הארץ שקץ הוא לא יאכל׃ כל
הולך על־גחון וכל הולך על־ארבע עד כל־מרבה
רגלים לכל־השרץ השרץ על־הארץ לא תאכלום כי־
43 שקץ הם׃ אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ
44 השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם׃ כי אני יהוה
אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני
ולא תטמאו את־נפשתיכם בכל־השרץ הרמש על־
הארץ׃ כי אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים מה
להית לכם לאלהים והייתם קדשים כי קדוש אני׃
46 זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת
47 במים ולכל־נפש השרצת על־הארץ׃ להבדיל בין
הטמא ובין הטהר ובין החיה הנאכלת ובין החיה
אשר

ו רבתי והיא חצי התורה באותיות

Studium sanctimoniae & munditiei populo commendatur.

℣.32. n) *post mortem eorum*, seu *postquam* mortua sunt. v. 33. o) *quibus fit opus aliquod* seu quae ad quemuis vsum adhibentur.

℣. 33. p) *ipsum* a. vas, in quo venenatū eiusmodi animal computruit, *confringetis*. c.15,12.

℣.34. q) *si venerit super eum aqua* vel humor, cibus inficitur, & im̄undus erit.

℣.35. r) *testa* (1) vas sc. cum suo operculo; hinc numerus dualis. *M. I.* locus, vbi duae ollae ad ignem adponuntur. cf. Zach. 12,6. *Ion. Hier. Syr.* foci. s) *destruetur*. Deut. 7,5.

℣.36. t) *fons* scaturientis & *cisterna* collectae ac restagnantis aquae. u) *receptaculum*. Gen. 1, 7. Exod. 7, 19. *Onk. Ion.* locus congregationis.

℣. 37. x) *satiui*, quod satum fuerit. (2) Es. 61, 11. ὁ σπόριμον.

℣. 38. y) sc. antequam satum fit, ex v. 37. z) non seretur, sed abiicietur.

℣. 41. a) *quod repit*, vt serpentes & vermes. cf. v. 29.

℣. 42. b) *ventre* (2) Gen. 3,14. c) vt lacertae variorum generum. v. 29. 30. d) *plures habens*. 1 Par. 8,40.

℣. 43. e) *ne abominandas reddatis animas vestras*, vel *vosmetipsos*. c. 20, 25. f) vid. notam ad v. 2.

℣. 44. g) Mat. 5, 48. 1 Thess. 4, 7. 1 Pet. 1, 16. h) Exod. 22, 30. i) c. 19, 2. c. 20, 7.

℣. 45. k) Jos. 24, 16. l) Gen. 17, 7.

℣. 47. m) c. 10, 10. c. 20, 25.

℣. 32. יפל per *Meth.* & *Makk.* 2. 4. 6. 9. 10. 13--16. 20. & sic libri *Hispp.* quorum tamen nonnulli notant *Munach* in margine, *O. T.* f. 14. b. מהם sine *Psik* 4. 7. 8. 12--16. 20. contra *O. T.* ℣. 35. יתץ per *Patach* 1. 4. contra *Mas.* 4. & *Erff.* ℣. 36. מעין *Ain* per *Chatephpat.* 3. 19. 21. contra *O. T.* *Metheg* sub *Mem* figunt 6--16. 19. & 20. ℣. 40. וטמא *Merca* ante *Atnachum* hab. 3. 5. 17. 18. & *Ber.* at reliqui *Munach* recte. ℣. 42. גחון *Vau maiusc.* etiam adnotauit *Buxtorff. Tiber.* p. 11. a. (vel b.) ex *Talmud.* tractatu *Kidduschin*; idemque p. 35. & de *Punct. Ant.* p. 84. docet, ideo *maiusculum* scribi, vt moneatur lector, eam litteram esse mediam totius legis. Conf. *Cosri* Part. III. p. 84. Sed *Hillero* p. 161. est symbolum variae scriptionis per גחן. Praeterea monet *O. T.* debere quidem esse *Vau maius*, ita tamen, vt paullo breuius sit, quam *Nun finale*.

אשר לא תאכל׃

פ פ פ פ כז 27

יב Cap. XII. *De puerpera.*

2 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים
3 כימי נדת דותה תטמא׃ וביום השמיני ימול בשר
4 ערלתו׃ ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה
בכל־קדש לא־תגע ואל־המקדש לא תבא עד־
מלאת ימי טהרה׃ ואם־נקבה תלד וטמאה שבעים
כנדתה וששים יום וששת ימים תשב על־דמי טהרה׃
6 ובמלאת ׀ ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן־
שנתו לעלה ובן־יונה או־תר לחטאת אל־פתח אהל־
7 מועד אל־הכהן׃ והקריבו לפני יהוה וכפר עליה
וטהרה ממקר דמיה זאת תורת הילדת לזכר או
8 לנקבה׃ ואם־לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי־
תרים או שני בני יונה אחד לעלה ואחד לחטאת
וכפר עליה הכהן וטהרה׃ פ

יג Cap. XIII.

2 וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ אדם כי־
יהיה בעור־בשרו שאת או־ספחת או בהרת והיה
בעור־בשרו לנגע צרעת והובא אל־אהרן הכהן או
3 אל־אחד מבניו הכהנים׃ וראה הכהן את־הנגע
בעור־הבשר ושער בנגע הפך ׀ לבן ומראה הנגע עמק
מעור בשרו נגע צרעת הוא וראהו הכהן וטמא אתו׃
4 ואם־בהרת לבנה הוא בעור בשרו ועמק אין־מראה
מן־העור ושערה לא־הפך לבן והסגיר הכהן את־
5 הנגע שבעת ימים׃ וראהו הכהן ביום השביעי והנה
הנגע עמד בעיניו לא־פשה הנגע בעור והסגירו
6 הכהן שבעת ימים שנית׃ וראה הכהן אתו ביום

השביעי M 4 יב ד

CAP. XII, ℣. 2. n) *semen ediderit*: vel sobolem conceperit, aut pepererit. Hiph. (3) Gen. 1, 11. 12. o) c. 15, 19. et. Exod. 22, 29. c. 29, 30. p) nam *pro diebus separationis* s. *fœditatis*. v. 5. q) *languoris sui* (1) cf. c. 15, 33. r) vt etiam, qui eam attigerit, immundus fiat. vid. c. 15, 19. seqq.

℣. 3. s) Gen. 17, 11. 12. Luc. 2, 21. Joh. 7, 22.

℣. 4. t) *manebit ob sanguines puritatis* s. profluuium Lochiorum. u) etsi domi post septiduum munda habeatur, si profluvium cesset.

℣. 5. x) *duas hebdomadas*, quia post editam femellam diuturnior solet esse lochiorum fluxus. y) *Jon.* add. *& decimo quinto die soluta erit* (ab immunditie.)

℣. 6. z) *columbam aut turturem*. cf. Luc. 2, 22. 23. 24. a) *sacrificium pro peccato*. v. 8. cf. c. 14, 12. 21. 31. Ps. 51, 7.

℣. 7. b) cf. c. 15, 30. c) ό. ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ αἵματος. c. 20, 18. Marc. 5, 29.

℣. 8. d) ό. τὸ ἱκανὸν εἰς ἀμνὸν, *quod sufficit*. c. 5, 7. c. 25, 26. 28. e) c. 14, 22. Luc. 2, 24.

CAP. XIII, ℣. 2. f) *tumor*, al. *macula*. v. 10. 19. ό. οὐλὴ, *cicatrix*. g) Schmid. *abscessus*. al. *impetigo* s. *scabies saniosa*. (2) c. 14, 56. h) *splendor, papula alba* v. 4. 19. & c. a בהיר *lucidus, splendidus*, Job. 37, 21. i) *atque ita fiat*, vel vergat ad plagam lepræ. k) vid. v. 9. cf. Luc. 19, 14. Istæ plagæ fuerunt peccati symbolum atque documentum specialis prouidentiæ. Neque enim res naturalis fuit, sed magnum Dei prodigium, in sola terra Israelis notum. Si quis patrasset peccatum, domus, vestis aut corporis plaga aduersus peccatorem testabatur. Hæc *Bechai* f. 135. c. d.

℣. 3. l) *Si pilus*. c. 10, 19. m) *A. F.* cumque in ea pili jam permutati fuerint in albos. n) profundior reliqua *cute carnis eius*, sc. lepra carnem exedente. cf. Num. 12, 12. o) *cum viderit eum*. v. 13. Ios. 7, 25. p) *immundum pronunciabit*. ό. μιανεῖ. v. 8. 11. 44.

℣. 4. q) *includet ædibus*, vt nec in publicum prodire possit, neque ab vllo homine videri. *M. I.* ό. ἀφοριεῖ. sic v. 11. 21. Mat. 25, 32. r) meton. *hominem* plaga affectum. v. 12. cf. Sir. 11, 7.

℣. 5. s) *in oculis eius*, h. e. *coram eo*: quia semel iam inspexerat plagam. Vel est Arabismus, & suffixum ad lepram referendum, vt v. 55. q. d. eadem manet, quæ antea fuit, vt *Onk.* & *Ion.* *Syr.* substitit in loco suo. t) *diffudit se* (22) hoc tantum & seq. capite.

CAP. XII, 3. השמיני per *Sakephk*. præced. *Paschta*. 1. 2. ℣. 4. ושלשים *Mahpach* habent 5. 17. 18. & *Ber*. contra analogiam. ℣. 5. טהרה *He mappikatum* 11. 17. 20. 21. itemque *Ber*. in octauo, contra O. T. f. 14. b. CAP. XIII, 3. הכהן *Psik* addunt 7. 8. 10--19. 21. quod vero repudiatur in *O. T.* הפך *Psik* adiiciunt 3. *Berol*. & *Hispp*. in *O. T.*, ומראה *Aleph* per *Sagol* in 17. & *Ber*. sed contra analogiam grammaticam & *Maſ*. ℣. 4. ועמק אין־מראה ita 1. non male. ושערה *He mappikatum* habent 14. 17. 18. 20. & *Ber*. sed reliqui partim sine Mappik, partim cum expressa figura *Raphe*, vt poscit *Maſ*. 1. ad Gen. 15, 31. itemque *Maſ*. *impressa* h. l. & *finalis* f. 21. c. ac *M. I.*

השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא־פשה הנגע בעור
וטהרו הכהן מספחת הוא וכבס בגדיו וטהר׃ ואם־ 7
פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראתו אל־
הכהן לטהרתו ונראה שנית אל־הכהן׃ וראה הכהן 8
והנה פשתה המספחת בעור וטמאו הכהן צרעת
הוא׃ פ

De lepra inueterata

9 נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל־הכהן׃ וראה 10
הכהן והנה שאת־לבנה בעור והיא הפכה שער לבן
ש׳רפה ומחית בשר חי בשאת׃ צרעת נושנת הוא בעור 11
בשרו וטמאו הכהן לא יסגרנו כי טמא הוא׃ ואם־ 12
פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את
כל־עור הנגע מראשו ועד־רגליו לכל־מראה עיני
הכהן׃ וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את־כל־ 13
בשרו וטהר את־הנגע כלו הפך לבן טהור הוא׃
e וביום הראות בו בשר חי יטמא׃ וראה הכהן את־ 14 טו
הבשר החי וטמאו הבשר החי טמא הוא צרעת
הוא׃ או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן ובא אל־ 16
הכהן׃ וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר 17
הכהן את־הנגע טהור הוא׃ פ

aut ex morbo præuio orta.

ובשר כי־יהיה בו־בערו שחין ונרפא׃ והיה במקום 18
השחין שאת לבנה או בהרת לבנה אדמדמת 19
ונראה אל־הכהן׃ וראה הכהן והנה מראה שפל
מן־העור ושערה הפך לבן וטמאו הכהן נגע־צרעת
הוא בשחין פרחה׃ ואם יראנה הכהן והנה 21
אין־בה שער לבן ושפלה איננה מן־העור והיא כהה
והסגירו הכהן שבעת ימים׃ ואם־פשה תפשה 22
בעור וטמא הכהן אתו נגע הוא׃ ואם־תחתיה 23
תעמד הבהרת לא פשתה צרבת השחין הוא וטהרו
הכהן

℣. 6. u) *contractior fuerit, se contraxerit.* ℣. 21. 26. 39. Nahum. 3, 19. Nam, quando prope est plaga, vt curetur, tunc rugas contrahit cutis. *M. I.* x) *mundum pronunciabit.* sic ℣. 13. 23. 34. cf. ℣. 3. y) *impetigo, scabies.* (3) ℣. 7. 8. cf. ℣. 2.

℣. 7. z) *postquam visus fuerit, vel inspiciendum se stiterit apud Sacerdotem.* ℣. 19. cf. Exod. 34, 23. a) *ad vel post munditiem eius* s. *postquam mundus pronunciatus fuerit.* c. 14, 23.

℣. 8. b) vid. ℣. 3. 7. 11. 22. c) nam *lepra est,* quod ab initio impetigo videbatur.

℣. 9. d) c. 14, 3. Deut. 24, 8.

℣. 10. e) *tumor, macula.* vid. ℣. 2. f) *conuerterit* pilum in album. ℣. 3. g) *& sanitas, caro sana.* ℣. 24. cf. ℣. 14. 15. Ios. 5, 8. *Onk. Ion. Syr. Ar. E.* nota carnis viuæ.

℣. 11. h) *inueterata.* c. 26, 10. i) vt antea, ℣. 4. sed ab hominum consortio excludet. ℣. 46.

℣. 12. k) *efflorescendo.* ℣. 20. 25. Exod. 9, 9. 10. l) cf. Esa. 1, 6.

℣. 13. m) *cumque viderit.* ℣. 3. Gen. 44, 4. n) cf. sensu mystico Ps. 32, 5. Ps. 38, 4. Luc. 18, 13. 14. Rom. 5, 20. 1 Io. 1, 9. o) *totus cuasit albus,* quod indicium fuit conualescentis, aut a lepra curati.

℣. 14. p) *Ar. P.* munda. sic ℣. 15.

℣. 16. q) *Aut si redierit.* ℣. 24. Exod. 21, 36.

℣. 18. r) *inflammatio, vlcus.* Exod. 9, 9.

℣. 19. s) vid. ℣. 2. 10. t) *rubida admodum,* al. ex Arab. *lucida admodum.* ℣. 24. 42. 43. cf. Thren. 4, 7. u) vide ℣. 7.

℣. 20. x) cf. ℣. 3. 4. 25.

℣. 21. y) vid. ℣. 6. 26.

℣. 22. z) *diffundit se.* ℣. 5.

℣. 23. a) *sub se,* ὁ κατὰ χώραν, *pristino suo loco.* cf. ℣. 28. Exod. 10, 23. *Onk. Ion. Syr.* in loco suo. b) *inflammatio* (3) ℣. 28. Prou. 16, 27. ὁ. οὐλὴ, *cicatrix. Onk.* signum.

℣. 10. בשאת Sin cum *Dagesch* 3. 7. 8. 12. 14. 15. 16. vtrumque vero & *Dagesch* & *Raphe* habet 2. sed *Raphe* requirit *Hammeiri* & *O. T.* f. 14. b. ℣. 16. או כי ישוב ita nobiscum 1. 4. 17. 18. *Berol.* & *O. T.* at או כי־ישוב hab. 3. 6.--16. 19. 20. 21. & denique אוכי־ 2. ℣. 18. יהיה־בו sic 1. 4. fu. 2. ℣. 19. או־בהרת־לבנה ita 1. ℣. 20. שפל Pe per *S Patach* scribit ׳ ' *Sambucianus* in *O. T.* ℣. 21. והוא ׳ per ׳ *Vau* 3. 7. 8. 10--16. 19. 21. sic fu. 1. contra *O. T.* item *Maf.* h. l. & Gen. 38, 25. ℣. 22. הוא ita ׳ per *Masculinum* legit 2. 3. 7. 8. 15. vtrumque punctum & *Chirek* & *Schurek* h. m. הוא referunt 6. 9. sed *Schurek* reiicit *O. T.* at *Mas.* 1. ait, sec. *Masoram* scribi debere הוא, in optimis vero libris quibusdam punctari per *Chirek*, & sic in *feminino* exponi a nonnullis scripturæ interpretibus; additque tandem: *Sed quis nouit, vtra lectio recta sit, nisi Deus solus?*

24 הַכֹּהֵן׃ ס אוֹ בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־
אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת
אוֹ לְבָנָה׃ וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר כה
לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא
בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא׃
26 וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן
וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
27 שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־
פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא׃
28 וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא
כֵהָה שְׂאֵת הַמִּכְוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת
הַמִּכְוָה הִוא׃ פ
29 וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נָגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן׃ וְרָאָה ל *De porrigine seu lepra in capite aut barba.*
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר
צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ
31 הַזָּקָן הוּא׃ וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־
מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן
32 אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בוֹ שֵׂעָר
33 צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר׃ וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־ ג רבתי
הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת
34 יָמִים שֵׁנִית׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה
לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר
וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃ וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה לה
36 הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה
הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא׃
37 וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא
38 הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן׃ ס וְאִישׁ

℣. 24. c) *adustio.* (4) v.25.28. cf. Ex 21,25. d) *viuacitas* combustionis s. *sanatus locus*, qui adustus fuerat. vid. v.10. e) vid. v.2. f) vid. v.19.42. g) *Ion. & Ar. P.* add. *tantum.*
℣. 25. h) vid. v. 3. 4. 20. i) vid. v.12. k) *ideo immundum declarabit.* v.3.27.
℣. 26. l) *substiterit contracta.* v. 6. 21. 28. m) vid. v.4.31.
℣. 28. n) *loco suo.* vid v.23. o) *cicatrix.* (3) v.23. Prou.16,27. ὁ χαρακτὴρ τοῦ κατακαύματος. cf. Hebr.1,3.
℣. 30. p) *fuluus, fulgens, flauus.* (3) v. 32.36. color auro similis. *M. l.* radix Chald. *fulsit. Ion.* fulgens veluti aurum. sic *Arabes.* q) *porrigo.* v.31. seqq c.14,54.
℣. 31. r) *niger, nigricans.* v.37.
℣. 32. s) *non serpsit, non diffudit se.* v. 6.
℣. 33. t) *radet se.* c. 14,8. Num.6,9.19. u) *iterum n.* vid. v.31.
℣. 34. x) *mundum pronunciabit hominē.* v.6.59. c.14,43. y) ὁ. καὶ πλυνάμενος τὰ ἱμάτια καθαρὸς ἔσται Apoc. 7, 14. Ex. 19,10.14.
℣. 35. z) *postquam mundus declaratus fuerit* cf. v.7.34.
℣. 36. a) *quaeret pilos flauos.* Ps. 27, 4. *Ar. P.* ne inquirat cum sollicitudine critica. b) vid. v.30.
℣. 37. c) cf. v. 5. d) *niger.* v.31. Zach. 6,2. e) *succreuit.* Jud. 16, 22.

℣. 24. מִכְוַת־ Sic cum *Metheg* scribit 6.9. sec. *Mas. Erff.* ℣. 26. והיא per Jod 1.2.4. contra *Mas.* ad Gen.38, 25. ℣. 28. הוא Ita per Vau scribunt 1--5. *Hal.* 17.18. & *Ber.* sec. *O.T.* f. 14. b. at reliqui per *Jod.* ℣. 30. עמק *plene* 2. sic etiam ℣. 25. 31. 32. 34. sed vbique contra *Mas. Erff.* ad v. 3. ℣. 32. שער *Ain* per *Patach* perpetuo fere in hoc contextu habent 1. 2.3.4. ℣. 33. והתגלח *Gimel maiusculum* habent 2. 3. 4. *Hal.* 7. 8. 10. 12. 15. 15--21. requirente id *Mas.* h. l. itemque ad Gen.1, 1. & 1 Par. 1,1. Esse hic medium versum Legis notatum, obseruant Talmudistae in *Kidduschin* c. 1. f. 30. cit. *Buxt.* in *Tiber.* p. 11. a. (vel b). Sed Cl. *Hillerus* p. 166. suspicatur subesse symbolum variantis lectionis וְהִתְגַּלָּח, ad formam וַיִּתְפָּקֵד Jud. 21, 9. Porro ל per Patach scribunt 1--5.7. 8.12.14.15.16. 21. contra *M. l.*

או־אשה כי־יהיה בעור־בשרם בהרת בהרת לבנת :
וראה הכהן והנה בעור־בשרם בהרת כהות לבנת 39
בהק הוא פרח בעור טהור הוא : ס ואיש מ
כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא : ואם מפאת 41
פניו ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא : וכי־יהיה 42
בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם צרעת פרחת
הוא בקרחתו או בגבחתו : וראה אתו הכהן והנה 43
שאת־הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו
כמראה צרעת עור בשר : איש־צרוע הוא טמא הוא 44
טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו : והצרוע אשר־בו מה
הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל־שפם
יעטה וטמא ׀ טמא יקרא : כל־ימי אשר הנגע בו יטמא 46
טמא הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו : ס
והבגד כי־יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד 47
פשתים : או בשתי או בערב לפשתים ולצמר או בעור 48
או בכל־מלאכת עור : והיה הנגע ירקרק ׀ או אדמדם 49
בבגד או בעור או־בשתי או־בערב או בכל־כלי־עור
נגע צרעת הוא והראה את־הכהן : וראה הכהן את־ נ
הנגע והסגיר את־הנגע שבעת ימים : וראה את־הנגע נא
ביום השביעי כי־פשה הנגע בבגד או־בשתי או־בערב
או בעור לכל אשר־יעשה העור למלאכה צרעת
ממארת הנגע טמא הוא : ושרף את־הבגד או את־ 52
השתי ׀ או את־הערב בצמר או בפשתים או את־כל־
כלי העור אשר־יהיה בו הנגע כי־צרעת ממארת הוא
באש תשרף : ואם יראה הכהן והנה לא־פשה הנגע 53
בבגד או בשתי או בערב או בכל־כלי־עור : וצוה 54
הכהן וכבסו את אשר־בו הנגע והסגירו שבעת־ימים
שנית : וראה הכהן אחרי הכבס את־הנגע והנה נה
לא

De maculis aut caluitio, lepræ speciebus.

Quomodo leprosus se gerere debeat.

De lepra Vestium.

✡.49. i) *valde viridis.* (3) c.14,36. k) *vase l. opere pelliceo.* v.52. 53. l) *curabitur, vt videat* (ipse) sacerdos. Deut.4,35. Ex. 25, 40.
✡.50. m) *rem plaga adfectam.* cf. v.4.
✡.51. n) *corrodens.* (4) v. 52. c.14,44. Ez. 28,24. ό. ἔμπυρος. *Ar.P.* adurens.
✡.52. o) fila puta, ad texendum parata.
✡.54. p) *secundum.* vid. v.50.
✡.55. q) *ablutum fuerit.* v.56. mixta forma ex *Hoph.* & *Hithp.* M.I.

✡.38. f) *papulæ.* vid. v.2.
✡.39. g) *contractæ, subobscuræ.* v.6.56. Es. 61,3. h) *vitiligo.* (1) Rad. Chald. *splenduit.* i) *effloruit, orta est.* v. 12.
✡.40. k) *cum depilatum fuerit.* si cæsaries defluxerit. Es.50, 6. Ez.29,18. *Onk. Jon. Syr.* & *Arabes*: Si defluxerint capilli capitis eius. l) *caluus.* (3) 2 Reg.2,23.
✡.41. m) *ad angulum faciei*, versus frontem. *Ar. P.* a parte, quæ est contigua faciei ipsius. n) *Ar. P.* anteriore capitis parte caluus s. *recaluaster.* (1)
✡.42. o) *in caluitie,* parte calua. (4) v.43. 55. p) *recaluatione.* (4) v.43.55. q) vid. v.19.24. 43.
✡.43. r) mixti coloris s. confusi rubedine & albedine. *M. I.* s) *Ar. P.* qualis cerni solet lepra in reliqua cute corporis, eiusdemque conditionis.
✡.44. t) *immundum pronunciabit.* v. 3. u) Schmid. *in capite n. eius plaga eius.* al. per hypallagen: *propter plagam capitis eius.* cf. c.12,4. c.22,4.
✡.45. x) *Ar.P.* debent esse. y) *lacerata* (3) instar lugentis. c. 10,6. z) *retectum, nudatum.* Num. 5,18. incultum etiam & non rasum. *Rabb.* coll. c. 14,18. sic *Jon.* comam alet. cf. c.10,6. a) *mystace.* (5) 2 Sam.19,25. Ez. 24, 17. b) *velum habebit.* Mich.3,7. cf. Es. 53, 3. *Onk.* & *Jon.* add. tanquam lugens. c) Thren.4,15. ne eum prætereuntes attingant, & immundi fiant. cf. Es.52,11.
✡. 46. d) *solus habitabit.* Thren. 1, 1. e) Num. 5, 2. c.12, 14. 1 Cor. 5,11.13. f) 2 Reg. 15,5. cf. Gal. 5, 19. 21. Eph.5,5. Apoc.21,27.
✡. 47. g) Per vestium & murorum lepram alii *mucorem* & *situm*, alii vero præternaturale & a Deo immissam putrilaginem intelligunt ex c. 14,34.
✡.48. h) *in stamine.* (9. h. capite) fila quæ prima *ponuntur*, & quibus deinde ערב seu *trama* miscetur.

✡. 49

✡. 38. או per *Munach* loco *Makk.* 1. 3. 4.5. 6. 9. 20. contra *Mas.* ad v. 29. ✡. 39. הכהן per *Sakephk.* 2. non male; sic fu. 4. ✡. 45. פרמים *Mem dageschatum* habent 1. 17. 18. & *Ber.* ✡. 48. בשתי *Schin* per *Dagesch* 7. 10. 13. 14. 15. 19. 20. contra Θ.*T.* f. 14. b. per *Chatephpatach* legunt 2. 6.-16. 19. 20. 21. & in marg. 1. sed cum reliquis nostris *Schua simplex* habent *Hispp.* in *O. T.* Porro *Metheg* sub ב non hab. 3. 4. 8. 10. 13. 17. 18. 19. & *B. Naphtali.* ✡. 49. אל־הכהן ita pro את־ 3. sic fu. 1. 4. 5. ✡. 52. או את־השתי *Munach* pro *Merca* hab. 3. at *Makk.* sine accentu 1. 2. 4. vtrumque vero & *Makk.* & *Merca* hab. 6. 9. השתי sine *Psk* 1. 2. אשר יהיה־בו ita 2. & in marg. 1. ✡. 54. והסגירו שבעת ita 1. 2. 5.

לא־הפך הנגע את־עינו והנגע לא־פשה טמא הוא
באש תשרפנו פחתת הוא בקרחתו או בגבחתו :
56 ואם ראה הכהן והנה כהה הנגע אחרי הכבס אתו
וקרע אתו מן־הבגד או מן־העור או מן־השתי או מן־
57 הערב : ואם־תראה עוד בבגד או־בשתי או־בערב
או בכל־כלי־עור פרחת הוא באש תשרפנו את
58 אשר־בו הנגע : והבגד או־השתי או־הערב או־כל־
כלי־העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית
59 וטהר : זאת תורת נגע־צרעת בגד הצמר או הפשתים
או השתי או הערב או כל־כלי־עור לטהרו או לטמאו :

28 כח פ פ פ

יד Cap.XIV. *Leprosus, recuperata sanitate, quomodo purificandus.*

וידבר יהוה אל־משה לאמר : זאת תהיה תורת 2
3 המצרע ביום טהרתו והובא אל־הכהן : ויצא הכהן
אל־מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע־
4 הצרעת מן־הצרוע : וצוה הכהן ולקח למטהר שתי־
צפרים חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזב :
ה וצוה הכהן ושחט את־הצפור האחת אל־כלי־חרש
6 על־מים חיים : את־הצפר החיה יקח אתה ואת־עץ
הארז ואת־שני התולעת ואת־האזב וטבל אותם
ואת הצפר החיה בדם הצפר השחטה על המים
7 החיים : והזה על־המטהר מן־הצרעת שבע פעמים
וטהרו ושלח את־הצפר החיה על־פני השדה :
8 וכבס המטהר את־בגדיו וגלח את־כל־שערו ורחץ
במים וטהר ואחר יבוא אל־המחנה וישב מחוץ
9 לאהלו שבעת ימים : והיה ביום השביעי יגלח את־
כל־שערו את־ראשו ואת־זקנו ואת גבת עיניו ואת־
כל־שערו יגלח וכבס את־בגדיו ורחץ את־בשרו
במים

r) *Ar. P.* colorem suum. s) *& si plaga* non serpsit. cf. v. 6. 7. Gen 18, 27. t) *corrosio, diminutio.* (1) rad. Chald. *diminuit.* Arab. *parte quadam rasit, alia non rasum reliquit caput.* u) *in parte eius calua aut recalua.* v. 42. i. e. parte auersa & aduersa vestis, secundum *R. Seadiam* & *Ab. Esram. Ar. P.* in rasa l. in villosa ipsius superficie. *Ar. E.* in anteriore vel in resecta eius parte.

℣. 56. x) *obscura facta est.* v. 6. *Ar. P.* iam occultata est. y) vid. v. 55. z) *stamine aut subtegmine.* vid. v. 48.

℣. 57. a) *vase pelliceo.* v. 49. 59. b) *efflorescens.* v. 42. Ex. 9, 9. sc. lepra.

℣. 58. c) vid. v. 54.

℣. 59. d) ὁ. εἰς τὸ καθαρίσαι. cf. v. 3. 6. Mat. 8, 2. & Act. 10, 15. 1 Ioh. 1, 7. 9.

Cap. XIV, ℣. 2. e) *leprosi* s. *de leproso.* cf. c. 13, 9. f) *die purgationis eius* s. *quo purgabitur.* c. 13, 7. Num. 6, 9. g) Mat. 8, 4. Luc. 5, 14. c. 17, 14.

℣. 3. h) q. d. *ad locum ab extra* i. e. *foras.* c. 4, 12. Deut. 23, 11.

℣. 4. i) Schmid. *vt accipiat quis pro mundando.* sic v. 5. k) *aves.* v. 49. ὁ. ὄρνιθας. *Ar. P.* & *E.* passeres. Has mystice ad Christum mortuum & in cœlos ascendentem &c. scite adplicat *Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. 1. c. 22. p. m. 151. l) *cedri.* v. 6. 49. 51. m) Carmesin. *M. l.* Ex. 25. 4. n) *& hyssopum*, vt adspergillum hinc fieret, hyssopo circa cedri ramum vincto funiculo coccineo.

℣. 5. o) *vt mactet quis.* Schmid. p) *in vas testæ*, testaceum. v. 50. q) i. e. *fontium* s. *fluminum.* v. 6. 50. Gen. 26, 19. Ier. 2, 13. *Verss. OO.* aquas scaturientes.

℣. 6. r) vid. v. 4. 49. seqq. Ex. 12, 22.

℣. 7. s) *& adsperget.* v. 16. c. 4, 6. t) *Ion.* super faciem purificandi. u) v. 16. 27. c. 3, 21. c. 16, 14. x) cf. v. 53. c. 16, 21. Mors Christi nostra vita & libertas. Rom. 5, 17. 18. c. 8, 2. Ioh. 8, 36. Gal. 5, 1. Zach. 9, 11.

℣. 8. y) *& videt.* v. 9. c. 13, 33. Num. 6, 9. z) 1 Cor. 6, 11. a) ὁ. διατρίψει. Ioh. 3, 22. b) cf. c. 8, 33. Ex. 29, 30. 35. &c.

℣. 9. c) i. e. *supercilia.* cf. Ez. 1, 18. d) ὁ. πλυνεῖ. Ex. 19, 10. Apoc. 7, 14. e) ὁ. λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ. Hebr. 10, 23.

℣. 57. פרחת הוא באש תשרפנו sic 1. 2. & sic fu. 4. ℣. 58. כלי־העור per *Makk.* loco *Mahpach* 7. 8. 10. 13. 19. 21. sic fu. 3. contra *O. T.* f. 14. b. ℣. 59. בגד per *Munach* 1. at per *Makk.* 2. 3. 4 cum *præf.* בּ 2. CAP. XIV, 4. Pro שתי habet *masc.* שני 2. ℣. 6. ואת־הצפר cum ו *præf.* 3 & *Hal.* : contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 13. d. על־המים ita : distinguit 1. & 5. *He præf.* : omittit 5. sic fu. 2. contra *Mas.* ad Exod. 7, 17. ℣. 7. על המטהר Ita plerique nostri, & 1. in marg. at על־ per *Makk.* habent 1. 4. 17. 18. & *Ber.* Quid vero *Mas. impressa* per suum ח במע מארוכין velit, incertum est, fatente *Buxt.* in *Cl. Mas.* f. 63. b. ℣. 9. ואת־גבת per *Segol* & *Makk.* 2. 3. sic fu. 1. 4. 5.

℣. 8.

Quænam sacrificia, & quomodo offerri debeant a ditiori,

במים וטהר : וביום השמיני יקח שני־כבשים
תמימם וכבשה אחת בת־שנתה תמימה ושלשה
עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד שמן :
והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם 11
לפני יהוה פתח אהל מועד : ולקח הכהן את־ 12
הכבש האחד והקריב אתו לאשם ואת־לג השמן
והניף אתם תנופה לפני יהוה : ושחט את־הכבש 13
במקום אשר ישחט את־החטאת ואת־העלה במקום
הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים
הוא : ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על־ 14
תנוך אזן המטהר הימנית ועל־בהן ידו הימנית
ועל־בהן רגלו הימנית : ולקח הכהן מלג השמן טו
ויצק על־כף הכהן השמאלית : וטבל הכהן את־ 16
אצבעו הימנית מן־השמן אשר על־כפו השמאלית
והזה מן־השמן באצבעו שבע פעמים לפני יהוה :
ומיתר השמן אשר על־כפו יתן הכהן על־תנוך אזן 17
המטהר הימנית ועל־בהן ידו הימנית ועל־בהן רגלו
הימנית על דם האשם : והנותר בשמן אשר על־ 18
כף הכהן יתן על־ראש המטהר וכפר עליו הכהן
לפני יהוה : ועשה הכהן את־החטאת וכפר על־ 19
המטהר מטמאתו ואחר ישחט את־העלה : והעלה כ
הכהן את־העלה ואת־המנחה המזבחה וכפר עליו
הכהן וטהר : ס ואם־דל הוא ואין ידו 21
משגת ולקח כבש אחד אשם לתנופה לכפר עליו
ועשרון סלת אחד בלול בשמן למנחה ולג שמן :
ושתי תרים או שני בני יונה אשר תשיג ידו והיה אחד 22
חטאת והאחד עלה : והביא אתם ביום השמיני 23
לטהרתו אל־הכהן אל־פתח אהל מועד לפני יהוה :
ולקח

Vel paupere.

℣. 10. f) ὁ. ἀμνοὺς ἀμώμους. 1 Petr. 1, 19. g) *decimas* Ephæ. v. 21. Ex. 29, 40. h) *logum.* v. 12. minor liquidorum mensura, continens sex oua. *M. I.* vel sec. *Ed. Bernardum*, olei circiter libram Romanam. ὁ. κοτύλην.

℣. 11. i) *& sistet.* c. 16, 7. k) *& illa* reliqua v. 10.

℣. 12. l) *in sacrificium pro reatu.* c. 5, 6. 19. m) vid. v. 10. n) *& agitabit.* v. 24. c. 9, 21. Ex. 29, 24.

℣. 13. o) ὁ. τὰ περὶ ἁμαρτίας. v. 19. c. 5, 11. c. 7, 7. p) c. 2, 3. 10. &c.

℣. 14. q) cf. Hebr. 9, 22. r) ὁ. ἐπὶ τὸν λοβόν. v. 17. 25. vt Sacerdotibus consecrandis. Ex. 29, 20.

℣. 15. s) vid. v. 10. t) i. e. *in volam suam.* Nomen repetitur ad vitandam ambiguitatem suffixi. sic v. 26.

℣. 16. u) tinget *oleo*, l. sumens *aliquid de oleo.* c. 4, 17. x) ὁ. καὶ φανεῖ. sic v. 27. cf. c. 4, 6.

℣. 17. y) *præter sanguinem.* v. 14. Vna cum remissione peccatorum confertur oleum gratiæ Spiritus S. qui nouam vitam in nobis parit. cf. Es. 45, 24. coll. Phil. 3, 9. 10. Rom. 5, 1. 5. 1 Joh. 1, 9.

℣. 19. z) *victimam pro peccato.* v. 13. 22. 31.

℣. 21. a) *Si vero pauper.* Ps. 41, 2. b) *vt manus eius non attingat.* v. 22. 30. neque sint ei tot victimæ. c) *& decimam partem* (Ephæ) similæ. v. 10. Num. 15, 4.

℣. 22. d) c. 12, 8. c. 15, 14.

℣. 23. e) *ad purificationem suam.* c. 15, 13.

℣. 10. ולוג *plene* 4. 5. sic etiam v. 12. sed vtrobique contra *Mas. Erff.* & 1. itemque *impressam* ad v. 15. ℣. 11. המטהר *Mem* per *Chatephpatach* libri *Hispp.* in *O. T.* f. 14, b. ℣. 19. וכפר per *Merca* 2. 4. 5. 6. 9. 12. 20. & sic etiam 1. qui tamen in marg. *Sakephgadol* cum reliquis habet. ℣. 21. ועשרן *non defect.* 2. 4. *Hal.* sic emendatum est in 1. & 3. requirente ita *Masora* 1. 2. *Erff.* & *impressa*, quam vero falsam esse dicit *R. Menachem* in *O. T.* ℣. 23. אל־פתח per *Sakephgad.* minus bene 1. in marg. at אל־פתח אהל 2. 2. 4. & *Hispp.* in *O. T.*

24 וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף
25 אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ
הָאָשָׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־
הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ
26 הַיְמָנִית׃ וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצֹק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן
27 הַשְּׂמָאלִית׃ וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמָאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃
28 וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן ׀ אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ
29 הַיְמָנִית עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם׃ וְהַנּוֹתָר מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר
עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי
ל יְהוָה׃ וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה
31 מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ׃ אֵת אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד
חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל
32 הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי יְהוָה׃ זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נֶגַע צָרָעַת
אֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ׃ פ
33 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ כִּי תָבֹאוּ *De lepra aedium.*
34 אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע
להצָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם׃ וּבָא אֲשֶׁר־לוֹ הַבַּיִת
36 וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן
וּפִנּוּ אֶת־הַבַּיִת בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנֶּגַע
וְלֹא יִטְמָא כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן
37 לִרְאוֹת אֶת־הַבָּיִת׃ וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע
בְּקִירֹת הַבַּיִת שְׁקַעֲרוּרֹת יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת
38 וּמַרְאֵיהֶן שָׁפָל מִן־הַקִּיר׃ וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־
39 פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים׃ וְשָׁב
הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת
מ הַבָּיִת׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן
הַנָּגַע

℣. 24. f) agnum victima pro reatu. v. 21. 25. g) vid. v. 10. 21. h) *agitabit.* v. 12. c. 23, 11. 20.
℣. 25. i) ὁ. ἐπὶ τὸν λοβόν. v. 14. 28.
℣. 26. k) vid. v. 15. & cf. v. 36.
℣. 27. l) *& adsperges.* v. 16.
℣. 28. m) *ad locum sanguinis, i.e. sanguine victimae oblitum.* v. 25.
℣. 29. n) vid. v. 17. 18.
℣. 30. o) vid. v. 22. p) *de eo, quod adsequitur manus ipsius. s. quod ad manum fuerit.* v. 22. 23.
℣. 31. q) *in victimam pro peccato mactabit.* v. 13. r) *una cum* donario farreo. v. 17. c. 2, 2. c. 4, 11.
℣. 32. s) *cuius manus non attingit.* v. 21. sc. alias victimas. v. 10. seqq. dictas. t) *Ion. & Ar. P.* in die purificationis suae.
℣. 34. u) vid. c. 13, 47.
℣. 36. x) *ut euacuent.* Gen. 24, 31. Zeph. 3, 15. ὁ. ἀποσκευάσαι, *supellectilia auferre.* cf. Act. 21, 15. y) ὁ. καταμαθεῖν. vt Gen. 24, 21. Mat. 6, 28.
℣. 37. z) *cauitates, fossulae.* (1) qs. ex שקע *demersum esse,* & רור *salivare,* quod np. ex cauitates humorem exsudarent, quo muri maculabantur. At *M. I.* ex שקע *depressus fuit* & שער q.d. *cum horrore.* a) *valde virides.* (3) c. 13, 49. Ps. 68, 14. b) *valde rubra.* c. 13, 19.
℣. 39. c) *diffusa est.* v. 48. c. 13, 6. ὁ. διεχύθη.
℣. 40. d) *vt eruant.* v. 43. cf. Ps. 6, 5. ὁ. καὶ ἐξελοῦσι. cf. Mat. 5, 29.

℣. 26. יצק *Tsade* cum *Dagesch* 1. 3. 7. 10. 14. 17. 18. 20. & *Berol.* Conf. Varr. Lect. ad Gen. 28, 18. ℣. 31. על־המטהר per *Makk.* 3. 4. 5. sed *Merca* requirit *Masora.* ℣. 37. שקערורות *vti defect.* per *Kibbuts* 2. 4. 5. sic correctum in 1. secundum *Mas.* 1. & *Erffurt.*, quam tamen ceteri non habent. שפל *Pe* per *Patach.* 3. ℣. 39. פשה *Pe* sine *Dagesch* 1. 6.–13. 15. 16. 19. 20. vitiose & contra O. T. f. 14. b. ℣. 40. האבנים *Methez* pro *Munach* habent 1. 2. 3. 6. 9. & 20.

הנגע והשליכו אתהן אל־מחוץ לעיר אל־מקום
41 טמא׃ ואת־הבית יקצע מבית סביב ושפכו את־העפר
42 אשר הקצו אל־מחוץ לעיר אל־מקום טמא׃ ולקחו
אבנים אחרות והביאו אל־תחת האבנים ועפר אחר
43 יקח וטח את־הבית׃ ואם־ישוב הנגע ופרח בבית
אחר חלץ את־האבנים ואחרי הקצות את־הבית
44 ואחרי הטוח׃ ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע
בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא׃ ונתץ את־
הבית את־אבניו ואת־עציו ואת כל־עפר הבית
46 והוציא אל־מחוץ לעיר אל־מקום טמא׃ והבא אל־
47 הבית כל־ימי הסגיר אתו יטמא עד־הערב׃ והשכב
בבית יכבס את־בגדיו והאכל בבית יכבס את־בגדיו׃
48 ואם־בא יבא הכהן וראה והנה לא־פשה הנגע בבית
אחרי הטח את־הבית וטהר הכהן את־הבית כי נרפא
49 הנגע׃ ולקח לחטא את־הבית שתי צפרים ועץ ארז
ושני תולעת ואזב׃ ושחט את־הצפר האחת אל־כלי־
51 חרש על־מים חיים׃ ולקח את־עץ־הארז ואת־האזב
ואת ׀ שני התולעת ואת הצפר החיה וטבל אתם
בדם הצפר השחוטה ובמים החיים והזה אל־הבית
52 שבע פעמים׃ וחטא את־הבית בדם הצפור ובמים
החיים ובצפר החיה ובעץ הארז ובאזב ובשני
53 התולעת׃ ושלח את־הצפר החיה אל־מחוץ לעיר
54 אל־פני השדה וכפר על־הבית וטהר׃ זאת התורה
לכל־נגע הצרעת ולנתק׃ ולצרעת הבגד ולבית׃ נה
56 ולשאת ולספחת ולבהרת׃ להורת ביום הטמא וביום 57
הטהר זאת תורת הצרעת׃ פ

Cap. XV. וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ דברו אל־ טו
2 בני ישראל ואמרתם אלהם איש איש כי יהיה זב
מבשרו

insanabili, unde æ-des destru-endæ;

Sel sana-ta, & tunc purifican-dæ.

ש׳ רפה

Cap. XV. De gonor-rhœa,

ע. 41. e) abradi vel tettorio relini iubebit. (1) f) abraserint. v. 43.

ע. 42. g) in locum. ἐν αὐτῇ. cf. Mat. 2, 22. c. 5, 32. c. 20, 28. h) quo obliniant. Ef. 44, 18. Ez. 13, 10. seqq.

ע. 43. i) postquam dominus lapides eruerit. v. 40. k) & postquam iterum oblita fuerit. v. 42. 48.

ע. 44. l) pungens, corrodens. (4) vid. c. 13, 51.

ע. 45. m) diruet igitur. Iud. 6, 30. n) vid. v. 3. 40.

ע. 46. o) quibus eam clausit vel claudi iusserit Sacerdos. v. 38.

ע. 47. p) præterea abluet vestes.

ע. 48. q) non extendit se. v. 39. r) postquam obducta fuerit. v. 43. s) mundam pronunciabit. c. 13, 6. 59.

ע. 49. t) ad expiandum. v. 52. cf. not. ad Ex. 29, 36. u) vid v. 4.

ע. 50. x) supra aquam viuam. v. 5. 51. 52. ἐφ᾽ ὕδατι ζῶντι. Ioh. 4, 10.

ע. 51. y) cf. Rom. 6, 3. 4. z) en! sanguinem & aquam. Ioh. 19, 34. 1 Ioh. 5, 6. Ebr. 10, 22. 23. Apoc. 7, 14.

ע. 53. a) dimittet autem. vid. v. 7. b) conf. v. 49. c. 16, 16. 33.

ע. 54. c) & de porrigine. c. 13, 30.

ע. 55. d) c. 13, 47. seqq. e) & domus vel de domo leprosa. c. 14, 34. seqq.

ע. 56. f) de tumore. c. 13, 2. g) scabie. (2) ibid.

ע. 57. h) ad docendum (vt doceatis) de die immundi, & de die mundi, i. quo die quidpiam sit immundum vel mundum.

CAP. XV, ע. 2. i) quisquis fuerit. c. 13, 3. 8. 13. k) fluens s. fluxum seminis patiens. v. 4. 6.

ע. 41. ושפכו per *Mahpach* 1. & 3. ע. 42. ועפר אחר יקח וטח ita 1. & sic fu. 4. וטח per *Patach* 3. 4. 5. contra Mas. & *M. I.* ע. 49. ואזב *def. ct. Hal.* 17. 18. & *Berol.* sec. *O. T.* f. 14. b. reliqui omnes *plene*. ע. 51. עץ per *Munach* loco *Makk.* 1. 2. 3. האזב ita per *Grascbaim* & *Meth.* 2. 3. ע. 52. הבית *Rbhia* habent 2. 3. 4. 6. 7. 9. 11. 12. 15. 16. 20. ע. 56. ולשאת *Sinraphatum* in 1. 2. 4. 5. 6. 9. 17. 18. 20. & *Ber.* sec. *O. T.* sed *dageschatum* est in reliquis. ע. 57. זאת תורת ita 4.

3 מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא׃ וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ
רָר בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ
4 הִוא׃ כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא וְכָל־
ה הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ
6 יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַיֹּשֵׁב עַל־
הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
7 וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו
8 וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר
9 וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־
י הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל
אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד־הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם
11 יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר
יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף בַּמָּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
12 בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב
13 יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם׃ וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ
וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
14 בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וּבָא לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
טו מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד
חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
16 מִזּוֹבוֹ׃ ס וְאִישׁ כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע
17 וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־בֶּגֶד
וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם
18 וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ
שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב׃ פ
19 וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת
יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
כ וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב
עָלָיו

eiusque purificatione.

De impuritate ex concubitu.

menstruus, de quo vide sis *Plin. Histor. Nat.* Lib. VII. c. 15. n) *per carnem vel e carne ipsius.* vid. v. 2. o) *in separatione s. foeditate sua.* c. 12,2. ὁ. ἐν τῇ ἀφέδρῳ αὐτῆς. v. 20.25. p) contrarium vide Mat. 9,20.

l) honesta dictio. sic v. 3.19. Ez. 16,26. c. 23, 20. m) *gonorrhaea sua* immundus est.

℣. 3. n) *Ar. P.* conditio fluxus eius, in quo consistet immunditia eius. o) *si salivaverit*, vel *spuat* veluti saliuam emiserit (1) cf. Nomen 1 Sam. 21, 14. p) *aut si obstructam* & qs. obsignatã *habuerit* carnem suam. Iob. 9,7.

℣. 4. q) ὁ. γονοῤῥυής sic v. 6.7. seqq. r) cf. Tit. 1,15.

℣. 5. s) c. 14,9.

℣. 7. t) ὁ. τοῦ χρωτὸς, *corpus.* cf. v. 16.

℣. 8. u) *Si etiam sputauerit* (1) profluuio laborans in mundũ.

℣. 9. x) Schmid. *currus*, super quo vehitur. vid. 1 Reg. 5,6. Ier. 17,25. ὁ. ἐπίσαγμα. Vulg. *Sagma* h. e. vestis, quae iumento imponitur, antequam conscendatur. conf. Cant. 3,10.

℣. 10. y) *quidquam*, neutraliter, vt v. 20. z) *illa, illas res.*

℣. 11. a) *Omnis etiam, quem* illotis manibus attigerit profluuio laborans. b) *immersit* l. *abluit*. v. 12. c. 6,21.

℣. 12. c) ὁ. καὶ σκεῦος ὀστράκινον. c. 14,5.50. 2 Cor. 4, 7. d) c. 6,21. c. 11,33.

℣. 13. e) *ad purificationem suam*, vt cognoscat, se vere esse curatum. c. 13,7. f) c. 14,5. Ebr. 10,22.

℣. 14. g) c. 14,22.

℣. 15. h) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. v. 30. c. 14, 13.

℣. 16. i) sc. in somno. al. in concubitu, liberorum procreandorũ caussa. k) ὁ. κοίτη σπέρματος. v. 17.18.

℣. 18. l) cf. 2 Sam. 11, 4. Aliis tamen hic versus praecedentium appendix est, si mulier illo die vel nocte cum eo coierit, cui tale quid per somnum accidit.

℣. 19. m) *ita vt sanguis sit fluxus eius*, sc. men-

℣. 9. כ המרכב per *Kamets* scribunt 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 14. 20. & sic requirit *Mas. impressa* ad Exod. 38, 21. sed *Masora* 1, quae ibidem est, hunc locum omittit, adeoque cum reliquis est pro *Patach.* ℣. 10. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 4. והנשא *no defect.* esse aiunt in *Talmude* Tract. *Niddah*, citante *R. Iac. Chaiim* in Praef. ad *Biblia glossata Rabb.* col. 4. § ומיהו : sed haec lectio reiicitur in *O. T.* auctoritate tum codicum vniuersorum, tum aliorum criticorum. Accedit denique *Mas.* nostra *MSta* aeque ac *impressa* ad h. l. & Gen. 41, 8. quae *plenum* postulat. אתם *defect.* 2. 5. sic fu. 1. 3. 4. contra *Mas.* 1. 4. & *Erff.* ℣. 15. אחד חטאת והאחד ita 1. ℣. 19. וכל sine *praef.* ו 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. 20.

עליו יטמא׃ וכל־הנגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ 21
במים וטמא עד־הערב׃ וכל־הנגע בכל־כלי אשר־ 22
תשב עליו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד־הערב׃
ואם על־המשכב הוא או על־הכלי אשר־הוא ישבת־ 23
עליו בנגעו־בו יטמא עד־הערב׃ ואם שכב ישכב איש 24
אתה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל־
המשכב אשר־ישכב עליו יטמא׃ ס ואשה 25
כי־יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת־נדתה או כי־
תזוב על־נדתה כל־ימי זוב טמאתה כימי נדתה
תהיה טמאה הוא׃ כל־המשכב אשר־תשכב עליו 26
כל־ימי זובה כמשכב נדתה יהיה־לה וכל־הכלי אשר
תשב עליו טמא יהיה כטמאת נדתה׃ וכל־הנוגע 27
בם יטמא וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד־הערב׃
ואם־טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר 28
תטהר׃ וביום השמיני תקח־לה שתי תרים או שני 29
בני יונה והביאה אותם אל־הכהן אל־פתח אהל
מועד׃ ועשה הכהן את־האחד חטאת ואת־האחד 30
עלה וכפר עליה הכהן לפני יהוה מזוב טמאתה׃
והזרתם את־בני־ישראל מטמאתם ולא ימתו 31
בטמאתם בטמאם את־משכני אשר בתוכם׃ זאת 32
תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת־זרע לטמאה־
בה׃ והדוה בנדתה והזב את־זובו לזכר ולנקבה 33
ולאיש אשר ישכב עם־טמאה׃

De fluxu sanguinis extraordinario.

מלרע

Mat. 9, 20. k) ὁ. μετὰ ἀποκαθημένης. c. 20, 18.

CAP. XVI. v. 1. l) *cum* (*irreuerenter*) *appropinquassent.* Ex. 40, 32. At *LXX. Onk. Ion. Hier.* & *Syr.* cū afferrent ignem alienum, *ex Piel.* m) c. 10, 2. ℣. 2. n) cf v. 34. Ex. 30, 10. seqq. Hebr. 9, 7.

פ פ פ כט 29

Cap. XVI. *De expiatione anniuersaria.*

וידבר יהוה אל־משה אחרי מות שני בני אהרן
בקרבתם לפני־יהוה וימתו׃ ויאמר יהוה אל־משה 2
דבר אל־אהרן אחיך ואל־יבא בכל־עת אל־הקדש
מבית

℣. 21. q) *Omnis etiam, qui.* sic v. 22.
℣. 23. r) *Si vero super lecto illud* (*e. c.* stragulum, fuerit) *aut super* alio *vase, in quo illa sederit, cum quis attigerit illud, immundus iste erit vsque ad vesperam.* At Schmidius: *Siue itaque res sit de cubili, siue de vase* &c.
℣. 24. s) *Si quis autem maritus cum vxore cubuerit, & menses huic ex improuiso superuenerint, dum ille dormit cum ea.* Alius casus, morte puniendus, exstat c. 18, 19. c. 20, 18. t) *& fuerit impuritas* (v. 19. 25.) *eius super illum*, tum ille quoque immundus erit. u) sic v. 13. 19. 28. Num. 19, 11. &c.
℣. 25. x) *in non-existentia temporis*, i. e. *dum non est tempus* l. *præter tempus* fluxus eius. cf. בלא Job. 15, 32. 2 Par. 30, 18. ό. οὐκ ἐν καιρῷ. y) *vltra menses suos.* c. 27, 13.
℣. 28. z) post longiorem fluxum. v. 25. a) vid. v. 13.
℣. 29. b) cf. v. 14. c. 12, 8.
℣. 30. c) vid. v. 15. d) Ergo morbi, & omnia vitæ mala, peccatorum fructus & pœnæ sunt, nec cuiquam immerito contingunt. cf. c. 12, 7.
℣. 31. e) *Separabitis igitur*, vel *seorsim esse curabitis.* vid. Num. 6, 2. 3. 6. 12. & cf. Es. 1, 16. c. 52, 11. 2 Cor. 6, 17. ό. εὐλαβεῖς ποιήσετε. f) *cum polluerint.* Obserua in his peccati fœditatem, & infirma egenaque rudimenta (Gal. 4, 9.) καὶ δικαιώματα σαρκὸς Israelitis vsque ad correctionis tempus posita Hebr. 9, 10. Alioqui mulier diuturno fluxu laborans non magis polluisset Sanctuarium, quam illa vestem Christi polluit Mat. 9. si modo fidem & pium animum attulisset.
℣. 32. g) vid. v. 3. h) vid. v. 15.
℣. 33. i) *languentis.* (4) c. 20, 18. ό. καὶ τῇ αἱμοῤῥοούσῃ.

Matt

℣. 21. וכל־הנגע sine *Kadma* per solum *Sakephk.* 3. 7. 17. 18. *Berol.* & *O. T.* f. 15. 2. ℣. 25. עת ita 3. & 5. at 1. in marg. legit עת ; *Sagol* requirit *Majora* 1. & 4. תהיה טמאה sic 7. 8. 10.-16. 19. 21. contra *O. T.* ℣. 26. אשר per *Kadma* loco *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. לה *Lamed* sine *Dagesch.* 3. 7. 8. 10. 11, 13. contra *O. T.* ℣. 28. וספרה per *Makk.* & *Meth.* 1. 3. 6. 9. 20. at וספרה *milra* (sine seq. *Dagesch* in לה; 2. sec. *Masor. Erffurt.* quæ habet hoc symbolum גברא מלעי איתתא מלר *Femininum*, inquit, *est milra, at masculinum* (v. 13.) *milel.* ℣. 29. או שני בני ita 1. emendauit. ℣. 31. והזרתם Pro eo legit textus *Hebr. Samaritanus* והזהרתם & *admonebitis* seu *dehortabimini*, quomodo etiam conuersum est in *Vers. Samaritana, Syriaca* & τῶν ό.

מבית לפרכת אל־פני הכפרת אשר על־הארן ולא
3 ימות כי בענן אראה על־הכפרת׃ בזאת יבא אהרן
אל־הקדש בפר בן־בקר לחטאת ואיל לעלה׃
4 כתנת־בד קדש ילבש ומכנסי־בד יהיו על־בשרו
ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף בגדי־קדש הם
ה ורחץ במים את־בשרו ולבשם׃ ומאת עדת בני
ישראל יקח שני־שעירי עזים לחטאת ואיל אחד
6 לעלה׃ והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר
7 בעדו ובעד ביתו׃ ולקח את־שני השעירם והעמיד
8 אתם לפני יהוה פתח אהל מועד׃ ונתן אהרן על־
שני השעירם גרלות גורל אחד ליהוה וגורל אחד
9 לעזאזל׃ והקריב אהרן את־השעיר אשר עלה עליו
י הגורל ליהוה ועשהו חטאת׃ והשעיר אשר עלה עליו
הגורל לעזאזל יעמד־חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח
11 אתו לעזאזל המדברה׃ והקריב אהרן את־פר
החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את־
12 פר החטאת אשר־לו׃ ולקח מלא־המחתה גחלי־אש
מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים
13 דקה והביא מבית לפרכת׃ ונתן את־הקטרת על־
האש לפני יהוה וכסה ׀ ענן הקטרת את־הכפרת
14 אשר על־העדות ולא ימות׃ ולקח מדם הפר והזה
באצבעו על־פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה
טו שבע־פעמים מן־הדם באצבעו׃ ושחט את־שעיר
החטאת אשר לעם והביא את־דמו אל־מבית לפרכת
ועשה את־דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו
16 על־הכפרת ולפני הכפרת׃ וכפר על־הקדש
מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל־חטאתם וכן
17 יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם׃ וכל־

אדם N א יג

o) *intra velum.* ℣. 12. 15. ό. ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος. Hebr. 6, 19. cf. Ex. 26, 31. p) *ante propitiatorium.* ℣. 14. ό. εἰς πρόσωπον τοῦ ἱλαστηρίου. vid. Ex. 25, 17. q) vid. ℣. 1. 13. r) tum intra, tum extra tabernaculum. Ex. 40, 34. seqq. Num. 9, 15. 16.

℣. 3. s) *Cum hac re* vel *victima* ingredietur in sanctuarium, non sine sanguine. Hebr. 9, 7. t) ό. περὶ ἁμαρτίας. ℣. 5. 6. 11. &c. quo sacerdos mortem se meritum esse fatebatur. cf. not. Ex. 29, 10.

℣. 4. u) *tunicam lineam sacram.* cf. Ex. 28, 40. 42. x) & *femoralia linea.* (5) c. 6, 3. Ez. 44, 18. y) *balteo.* Ex. 28, 4. z) *se amiciat, tegat, vedimiat.* (3) Ef. 22, 18. a) Docet Scriptura, summum Sacerdotē, qui ministrat in interiori sanctuario, typum esse ministerii, quod fit in sanctuario superiori. Pontifex enim terreni sanctuarii, quatuor vestibus lineis in ministerio indutus, exemplar fuit castrorum Schechinæ, aut animalium sacrorum cum quatuor alis & quatuor faciebus. Sic etiam dicunt in *Medrasch Vaiikra Rabba*: Qualis est cultus cælestis? *Resp.* Est vir vnus (Michael) in medio illorum, indutus lineis. Ez. 9, 2. Ita quoque in administrando cultu terrestri requiritur linea tunica. Hæc *Bechai.* b) se totum ℣. 24. 26. 28. non tantum manus & pedes, vt Ex. 30, 19.

℣. 6. c) *Ion.* qui est ex opibus eius. d) *Ion.* add. *cum confessione verbali.* cf. Rom. 10, 10. e) cf. ℣. 3. 11. 17. 24. Ebr. 7, 27.

℣. 7. f) *& sistet eos.* c. 14, 11. ό. στήσει, conf. Act. 1, 23.

℣. 8. g) *& dabit s. iaciet* sortes, Deo electionem permissurus, sic Act. 1, 26. conf. 1 Sam 14, 42. Prou. 16, 33. h) קמ׳ ברביע Schmid. *pro Asasele.* Kimchi simplicissime: *pro hirco abeunte* np. in desertum ℣. 21. aut libertatem, vt altera auis c. 14, 7. 53. ό. τῷ ἀποπομπαίῳ, *emissario* vel *averrunco* malorum depulsore. Bocharto est nomen plurale Arab. *pro recessibus* in deserto. Clerico compositum Arab: *præcipitio.* Mittimus plures coniecturas. (4) v. 10. 26.

℣. 9. i) sc. ex vasculo, quo sortes colligebantur. Ios. 18, 11. coll. c. 19, 1. Volunt Rabbini, sortes extractas fuisse a Pontifice maximo; alii, easdem concussione vrnæ exsiliisse.

℣. 10. k) *Ion.* pro transgressione populi. l) Clericus: *ad solitudines in deserto.* ℣. 8.

℣. 12. m) *plenitudinem,* i. e. *plenum thuribulum.* c. 2, 2. n) c. 10, 1. Num. 17, 11. o) Ex. 9, 8. Coh. 4, 6. p) Exod. 30, 34. seqq. q) vid. ℣. 2.

℣. 13. r) ό. ἡ ἀτμὶς τοῦ θυμιάματος. Apoc. 8, 3. 4. Ef. 6, 4. s) cf. ℣. 2. c. 10, 2. 1 Sam. 6, 13. 19.

℣. 14. t) Egrediebatur adyto, vt sanguinem sumeret, iterumque eo inferret. u) c. 4, 5. 6. Hebr. 9, 13. c. 10, 4. x) *ante propitiatorium* versus orientalem partem arcæ. y) sic ℣. 19. c. 14, 7.

℣. 15. z) τὸν περὶ τοῦ λαοῦ. a) tertium ingressus adytum.

℣. 16. b) sic ℣. 33. cf. c. 14, 53. c) *quod habitat.* ό. τῇ γενομένῃ. cf. Heb. 9, 11.

℣. 3. בפר Pe per *Kamets* 1. 5. ℣. 4. בד per *Kamets* 3. 4. contra *Masoram.* ℣. 8. שני Notam marginalem שני עמוד סימן ביד בראש עמוד habent 17. *Berol.* & *O. T.* f. 15. a. וגורל & גורל per *Patach* in statu constructo 4. לעזאזל per *Segol* loco *Tsere* 2. 3. h. l. & ℣. 10. ac 26. ℣. 12. מלא *Munach* pro *Makk.* 3. המזבח *Paschta geminatum* omnes habeat, præter 17, 18. & *Berol.* qui sequuntur libros *Hispp.* in *O. T.*

אדם לא־יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד־
צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל־קהל ישראל׃
18 ויצא אל־המזבח אשר לפני־יהוה וכפר עליו ולקח
מדם הפר ומדם השעיר ונתן על־קרנות המזבח
19 סביב׃ והזה עליו מן־הדם באצבעו שבע פעמים
כ וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל׃ וכלה מכפר
את־הקדש ואת־אהל מועד ואת־המזבח והקריב
21 את־השעיר החי׃ וסמך אהרן את־שתי ידו על־ראש
השעיר החי והתודה עליו את־כל־עונת בני ישראל
ואת־כל־פשעיהם לכל־חטאתם ונתן אתם על־ראש
22 השעיר ושלח ביד־איש עתי המדברה׃ ונשא השעיר
עליו את־כל־עונתם אל־ארץ גזרה ושלח את־השעיר
23 במדבר׃ ובא אהרן אל־אהל מועד ופשט את־בגדי
24 הבד אשר לבש בבאו אל־הקדש והניחם שם׃ ורחץ
את־בשרו במים במקום קדוש ולבש את־בגדיו ויצא
ועשה את־עלתו ואת־עלת העם וכפר בעדו ובעד
כה העם׃ ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה׃ והמשלח
26 את־השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את־בשרו במים
27 ואחרי־כן יבוא אל־המחנה׃ ואת פר החטאת ואת
שעיר החטאת אשר הובא את־דמם לכפר בקדש
יוציא אל־מחוץ למחנה ושרפו באש את־ערתם ואת־
28 בשרם ואת־פרשם׃ והשרף אתם יכבס בגדיו ורחץ
29 את־בשרו במים ואחרי־כן יבוא אל־המחנה׃ והיתה
לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש
תענו את־נפשתיכם וכל־מלאכה לא תעשו האזרח
ל והגר הגר בתוככם׃ כי־ביום הזה יכפר עליכם
לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו׃
31 שבת שבתון היא לכם ועניתם את־נפשתיכם חקת
עולם

urbs, in qua Tabernaculum vel Templum, succesit.

ידיו ק

℣. 27. x) c. 4, 5. c. 6, 23. y) c. 4, 12. 21. z) Ez. 43, 21. Heb. 13, 11. a) stercus eorum. (7) c. 4, 11. Num. 19, 5. ℣. 28. b) Nota, quod illis ipsis Iudæis, qui Christum ad mortem abripuerunt, regressus pateat ad castra Ecclesiæ, modo feria pœnitentia acta, aqua Baptismi peccata sua ablui patiantur. Act. 2, 36. 38. c. 3, 15. 17. 19. 21. 26. ℣. 29. c) sic ℣. 31. 34. c. 17, 7. &c. d) ℣. 31. Num. 29, 7. Es. 58, 3. 5. e) indigena. c. 18, 26. ℣. 30. f) c. 23, 27. Num. 29, 7. ὁ. καθαρίσαι ὑμᾶς. 1 Ioh. 1, 9. Ar. P. add. quemadmodum explicaui. ℣. 31. g) summa quies. c. 23, 3. Ex. 16, 23. c. 35, 2. h) sc. ieiuniis. ℣. 29. c. 23, 27. Ps. 35, 13.

℣. 17. d) Heb. 9, 7. ℣. 18. e) expiabit s. lustrabit ipsum, cf. c. 8, 15. Ex. 29, 36. f) Ar. P. add. simul iunctis. ℣. 20. g) Cumque ita absolverit. ℣. 21. h) Tum imponet. c. 1, 4. c. 24, 14. i) Ion. add. hoc ordine, vt dextram super sinistram ponat. k) c. 26, 40. l) cf. antitypum Es. 53, 6. 2 Cor. 5, 21. m) in loca inaccessa auferenda. n) commodi. ὁ. ἑτοίμου, parati, qui præsto est. (1) Marc. 15, 21. Ion. qui iam a præcedenti anno paratus est ad abeundum. ℣. 22. o) cf. antitypum 1 Pet. 2, 24. p) abscissam a terra habitata s. præruptam, h. e. in locum præruptis scopulis cinctum, vel etiam fossis, riuis, paludibus ab aliis terris resectum, (1) sicut Syris & Arabibus גזירה est insula per aquam vndique præcisa. Onk. Ion. Syr. in locum non habitatum. q) & sic dimittet; sc. secundum Talmudicos codice Ioma c. 6. impellebat eum retrorsum, & ipse voluebatur & descendebat, & nondum ad medium montem perueniebat, cum in frusta erat dissectus. Cf. Mich. 7, 9. Alii tamen (vt Gusset. p. 259. L.) volunt hircum liberum dimissum, tq. typum Christi post expiationem rediuiui, euntis extra nostram habitationem. cf. c. 14, 7. 53. ℣. 23. r) & deponet, relinquet eas. Nu. 17, 19. Bechai: ne iis vtatur amplius in alio festo expiationis; itaque recondi illic debebant, donec vetustate contererentur. ℣. 24. s) cf. ℣. 4. 26. 28. ℣. 26. t) ὁ. τοῦ διεσταλμένου εἰς ἄφεσιν. vid. ℣. 8. u) quibus deinde vrbs

℣. 18. אשר־לפני ita habent 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 14. 20. השעיר hic & ℣. 21. defect. requirit Mas. 7. 8. ad Gen. 27, 23. sed nullo suffragante codice. ℣. 21. על ראש השעיר ita per duplex Munach 6.-16. 19. 20. 21. & in marg. 1. ℣. 22. גזירה cum Iod otioso 1. 3. 5. Hal. sic … fu. 2. ℣. 26. והמשלח Chatephpatach sub Mem plerique libri Hispp. in O. T. f. 15. 2. יכבס בגדיו ita 2. ℣. 29. בתוככם Sic per Chatephpat. 2. 6. 9. 20. ℣. 30. כי Munach loco Makkeph … habent 6. 9. 20.

32 עולם׃ וכפר הכהן אשר־ימשח אתו ואשר ימלא
את־ידו לכהן תחת אביו ולבש את־בגדי הבד בגדי
33 הקדש׃ וכפר את־מקדש הקדש ואת־אהל מועד
ואת־המזבח יכפר ועל הכהנים ועל־כל־עם
34 הקהל יכפר׃ והיתה־זאת לכם לחקת עולם
לכפר על־בני ישראל מכל־חטאתם אחת
בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את־משה׃

פ

יז וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־אהרן
2 ואל־בניו ואל כל־בני ישראל ואמרת אליהם זה
3 הדבר אשר־צוה יהוה לאמר׃ איש איש מבית
ישראל אשר ישחט שור או־כשב או־עז במחנה
4 או אשר ישחט מחוץ למחנה׃ ואל־פתח אהל
מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן
יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת
ה האיש ההוא מקרב עמו׃ למען אשר יביאו
בני ישראל את־זבחיהם אשר הם זבחים על־
פני השדה והביאם ליהוה אל־פתח אהל מועד
6 אל־הכהן וזבחו זבחי שלמים ליהוה אותם׃ וזרק
הכהן את־הדם על־מזבח יהוה פתח אהל מועד
7 והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה׃ ולא־יזבחו
עוד את־זבחיהם לשעירם אשר הם זנים אחריהם
8 חקת עולם תהיה־זאת להם לדרתם׃ ואלהם תאמר
איש איש מבית ישראל ומן־הגר אשר־יגור בתוכם
9 אשר־יעלה עלה או־זבח׃ ואל־פתח אהל מועד לא
יביאנו לעשות אתו ליהוה ונכרת האיש ההוא מעמיו׃
י ואיש איש מבית ישראל ומן־הגר הגר בתוכם אשר
יאכל כל־דם ונתתי פני בנפש האכלת את־הדם

 והכרתי

℣. 9. e) vid. ℣. 4. & antitypum Ps. 16, 4. ℣. 10. f) c. 3, 17. c. 7, 26. c. 19, 26. Gen. 9, 4. 1 Sam. 14, 32. 33. g) in vindictam c. 20, 3. Ps. 34, 17. Thren. 4, 16. cf. 1 Pet. 3, 12. *Onk. Syr. Ar. vterque :* iram meam.

℣. 32. i) *quem vnxerit* Deus vel summus sacerdos. cf. c. 4, 3. Ex. 40, 13. ὁ. ὃν ἂν χρίσωσιν αὐτὸν, *qui vnctus fuerit.* k) c. 8, 33. c. 21, 10. ℣. 33. l) *Expiabit, inquam.* ℣. 32. ℣. 34. m) sc. cum respectu fidei ad mortem Christi. Ps. 40, 6. Heb. 10, 5. seqq. & cum vera pœnitentia, quam ipsi Talmudistæ recte requirunt, codice *Joma* c. 8. §. 8. Male tamen ibidem *mortem hominis* expiatoriam faciunt. Vt enim *impossibile est, sanguinem taurorum & hircorum auferre peccata* Heb. 10, 4. seqq. sic mors hominis peccatorem non expiat; sed transitus ad iudicium est Hebr. 9, 27. *Christus autem expiatio est pro totius mundi peccatis.* 1 Io. 2, 2. Heb. 9, 15. Es. 53, 11. &c. n) cf. ℣. 2. ὁ. ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Heb. 9, 7. cf. ib. c. 10, 3.

Cap. XVII, ℣. 2. o) quia hæc lex ad sacerdotale munus pertinebat. ℣. 3. p) *quisquis fuerit,* sic ℣. 8. 10. 13. c. 15, 2. q) sc. Domino sacrificaturus. ℣. 4. 8. 9. Alioquin enim licebat pecudes in quotidianos vsus mactare in quouis loco. Deut. 12, 15. 20. seqq. ℣. 4. r) cf. ℣. 9. c. 1, 3. Deut. 12, 13. s) *Ar. P.* in parenthesi: (*siquidem sit sacrificium Dei*) t) pro *sanguine* vel q. s. *cædes* hominis *imputabitur.* ὁ. λογισθήσεται. Rom. 4, 3. u) ac si *sanguinem* hominis *effudisset.* cf. Es. 66, 3. x) sic ℣. 9. 10. c. 7, 25. c. 18, 29. Gen. 17, 14. Ex. 12, 19. Ratio legis, vt in cultu & religione concors omnium esset sententia. ℣. 5. nec ad idololatriam, ad quam procliues erant, prorsus deficerent ℣. 7. & vt scirent, quanto odio Deus ea sacra prosequatur, quæ sine verbo & mandato ipsius excogitatur. cf. Ios. 22, 23. 1 Reg. 22, 43. &c. Tum vero, vt non sibi quisque esset sacerdos, sed vt typico Aaronis sacerdotio omnes ad Christum, & eius expiationem adducerentur. ℣. 6. *Neque enim aliud nomen,* vel Cap. XVII. sacrificium, vel opus, *sub cœlo datum est* inter homines, *in quo oporteat nos saluos fieri.* Act. 4, 12. ℣. 6. y) vid. Ex. 29, 12. z) c. 8, 21. Ex. 29, 18. ℣. 7. a) *amplius,* quod per 40 annos factum exprobratur Amos 5, 25. 26. Act. 7, 42. 43. cf. Deut. 12, 8. b) *hircis,* i. e. *dæmonibus* hirciformibus. Es. 34, 14. 2 Par. 11, 15. *Ion.* idolis, quæ similia sunt dæmonibus. *Onk. Syr. Ar.* dæmonibus. c) imitati Aegyptios c. 18, 3. qui Pana sub hirco colebant, immo hircum mulieribus fœdissime miscebant. *Herodot.* l. 2. c. 47. cf. Ex. 34, 15. d) c. 16, 29.

קמץ בזק

קמץ בזק

℣. 32. אשר Per *Psikmunachatum* in marg. 1. at 4. habet *Darga.* ℣. 34. זאת *Sain* sine *Dagesch* 5. 12. 13. 20. CAP. XVII, 3. ישחט per *Patach* 4. & plerique libri *Hispp.* in Θ. T. f. 15. 2. sed, *Kamets*, quod, habent reliqui, requirit *Masora.* ℣. 5. אשר־הם per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. פתח אהל מועד אל־הכהן ita 1. & 5. ℣. 7. אשר per *Makk.* 1. 3. 5. sic su. 4. ℣. 8. *Sectiunculam* cum hoc ℣ aperiunt 4. 6. 9. 20. & *Hal.* אשר יעלה עלה ita 1.

11 והכרתי אתה מקרב עמה ׃ כי נפש הבשר בדם הוא
ואני נתתיו לכם על־המזבח לכפר על־נפשתיכם כי־
12 הדם הוא בנפש יכפר ׃ על־כן אמרתי לבני ישראל
כל־נפש מכם לא־תאכל דם והגר הגר בתוככם לא־
13 יאכל דם ׃ ואיש איש מבני ישראל ומן־הגר הגר
בתוכם אשר יצוד ציד חיה או־עוף אשר יאכל ושפך
14 את־דמו וכסהו בעפר ׃ כי־נפש כל־בשר דמו בנפשו
הוא ואמר לבני ישראל דם כל־בשר לא תאכלו כי
טו נפש כל־בשר דמו הוא כל־אכליו יכרת ׃ וכל־נפש
אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבס בגדיו
16 ורחץ במים וטמא עד־הערב וטהר ׃ ואם לא יכבס
ובשרו לא ירחץ ונשא עונו ׃ פ

Cap. XVIII.

יח 2 וידבר יהוה אל־משה לאמר ׃ דבר אל־בני ישראל
3 ואמרת אלהם אני יהוה אלהיכם ׃ כמעשה ארץ־
מצרים אשר ישבתם־בה לא תעשו וכמעשה ארץ־
כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו
4 ובחקתיהם לא תלכו ׃ את־משפטי תעשו ואת־חקתי
ה תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם ׃ ושמרתם
את־חקתי ואת־משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי
6 בהם אני יהוה ׃ ס איש איש אל־כל־שאר
בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני יהוה ׃ ס
7 ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך הוא לא
8 תגלה ערותה ׃ ס ערות אשת־אביך לא תגלה
9 ערות אביך הוא ׃ ס ערות אחותך בת־
אביך או בת־אמך מולדת בית או מולדת חוץ לא
י תגלה ערותן ׃ ס ערות בת־בנך או בת־
בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה ׃ ס
11 ערות בת־אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא
לא

℣. 14. p) cf. ℣. 11. Gen. 9, 4. Deut. 12, 23. ℣. 15. q) c. 11, 40. c. 22, 8. r) Ex. 22, 30. Ez. 4, 14. ὁ. θηριάλωτον, a *fera captum* vel *discerptum*. s) cf. Deut. 14, 21. ℣. 16. t) c. 5, 1. c. 24, 15. Cap. XVIII, ℣. 2. u) sic ℣. 4. 5. 30. c. 19, 2. &c. ℣. 3. x) cf. c. 17, 7. y) Deut. 12, 4. 31. cf. 2 Cor. 6, 14. seqq. Eph. 5, 11. ℣. 4. z) Deut. 12, 1. ℣. 5. a) Ez. 20, 11. Neh. 9, 29. Matth. 19, 17. Rom. 10, 5. Gal. 3, 12. *Ion.* add. *in vita huius seculi, & portio ipsius erit cum iustis.* cf. 1 Tim. 4, 8. ℣. 6. b) c. 17, 3. c. 20, 2. c) *carnem carnis suæ.* ℣. 12. c. 20, 19. c. 25, 49. Num. 27, 11. *Onk. Ion. Syr.* propinquâ carnis suæ; sic *Arabes.* d) h. e. *ad concumbendum.* ℣. 7. 8. ℣. 7. e) i. e. *cum patre* (item *auo*, aut *proauo* &c.) rem non habebis, vt factum Gen. 19, 32. Aliis idem est cum sequente; q. d. *i. e. nuditatem matris* (auiæ vel proauiæ) *tuæ*, vt Magi olim fecerunt ap. *Clem. Alex.* Strom. lib. 3. p. 431. *Euseb.* Præp. Ev. 6. c. 10. Nam per nuditatem Patris intelligitur matris nuditas. *Bechai.* ℣. 8. f) i. e. *nouercæ tuæ.* ℣. 11. c. 20, 11. Deut. 23, 1. c. 27, 10. vid. Gen. 35, 22. 2 Sam. 16, 22. 1 Reg. 2, 21. 23. 1 Cor. 5, 1. g) Ez. 22, 10. ℣. 9. h) c. 20, 17. Deut. 27, 22. 2 Sam. 13, 14. i) *sobolem, progeniem.* ℣. 11. Gen. 48, 6. k) *domus* s. domesticam, *domi natam* ex patre, & matre, vel serua; vel etiam sec. *Onk. Ion. M. I.* ex priore vel alia vxore patris. l) *natam foris* ex quacunque obuia, s. *spuriam*; vel sec. *Onk.* & *M. I.* matri ex priori marito natam: vt non tantum ex vtroque, sed ex altero etiam parente sorores prohibitæ intelligantur. *Versus a.* 11. vel partem huius repetit, vel in specie prohibet *nouercæ filiam* ex secundo patris matrimonio.

h) Rationes tam seueri interdicti: 1) quia *anima* s. *vita* in sanguine. ℣. 11. & ne sanguinem etiam humanum esurire discerent. Gen. 9, 4. seqq. 2) ne sanguis res sanctissima, ad expiationem immundorum a Deo ordinata, communi vsu profanaretur. ℣. 11. Hoc a. 3) vt ita adumbraretur pretium sanguinis Christi, qui solus vere est placamentum & expiatio nostra. Act. 20, 28. Col. 1, 14. 20. 1 Pet. 1, 19. 1. Io. 1, 7. &c. Quemadmodum a. typico *tabernaculo vel templo adhuc stante significatum est, nondum manifestatam esse sanctorum viam* Heb. 9, 8. ita etiam instituta & durante adhuc lege de prohibitione eius sanguinis, significauit Spiritus S., nondum in carnem aduenisse eum, qui effusione sanguinis sui homines vere sanctificat. Postquam a. is aduenit, non solum abrogata est lex de non vescendo sanguine, verum etiam Christus ipse propinauit nobis suum ipsius sanguinem bibendũ Matth. 26, 27. 28. Io. 6, 53. seqq. Nam, quod Apostoli iusserunt gentes a sanguine abstinere Act. 15, 29. non perpetua lex, aut medium fuit, quo saluarentur, sed ad tempus instituta ordinatio, & vinculum charitatis, quo cum infirmis Iudæis coalescerent suauius. Sicuti in gratiam amici, caseum nauseantis, ab eodem abstinet amicus. ℣. 11. i) c. 4, 25. 30. 34. k) *pro anima.* Num. 35, 33. Heb. 9, 22. ὁ. ἀντὶ ψυχῆς. Matth. 20, 28. Gusset. *per animam*, i. e. vi animæ, in eo sanguine constantis. *Ion.* nam sanguis sacrificii *reatum animæ* expiat. ℣. 12. l) c. 7, 26. 27. m) *Ar. P.* immo, ne *aduena* quidem. ℣. 13. n) *Ion. Ar. P.* quæ edere *licet.* c. 11, 47. o) ne ab vllo animali degustetis. ℣. 14.

℣. 11. כי־נפש per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 12. יאכל milra 17. 18. & *Berol.* ℣. 14. כי־נפש per *Makk.* loco *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. & 20. ℣. 15. אשר תאכל נבלה sic 1. CAP. XVIII, 3. אשר־ < ישבתם per *Makk.* 3. vtrumque vero & *Makk.* & *Merca* vna < scriptione coniunctum exhibent 6. 9. 12. 20. 21. sed *Makk.* abesse iubet *O. T.* f. 15. a. ℣. 11. היא per *Iod.* 2. 3. 5. & *Hal.*

De gradibus consanguinitatis & affinitatis, quibus matrimonium fit illicitum.

12 לא תגלה ערותה׃ ס ערות אחות־אביך לא
13 תגלה שאר אביך הוא׃ ס ערות אחות־אמך
14 לא תגלה כי־שאר אמך הוא׃ ס ערות אחי־
אביך לא תגלה אל־אשתו לא תקרב דדתך הוא׃
טו ס ערות כלתך לא תגלה אשת בנך הוא
16 לא תגלה ערותה׃ ס ערות אשת־אחיך לא
17 תגלה ערות אחיך הוא׃ ס ערות אשה ובתה לא
תגלה את־בת־בנה ואת־בת־בתה לא תקח לגלות
18 ערותה שארה הנה זמה הוא׃ ואשה אל־אחתה לא
19 תקח לצרר לגלות ערותה עליה בחייה׃ ואל־אשה
כ בנדת טמאתה לא תקרב לגלות ערותה׃ ואל־אשת
21 עמיתך לא־תתן שכבתך לזרע לטמאה־בה׃ ומזרעך
לא־תתן להעביר למלך ולא תחלל את־שם אלהיך
22 אני יהוה׃ ואת־זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה
23 הוא׃ ובכל־בהמה לא־תתן שכבתך לטמאה־בה
24 ואשה לא־תעמד לפני בהמה לרבעה תבל הוא׃ אל־
תטמאו בכל־אלה כי בכל־אלה נטמאו הגוים אשר־
כה אני משלח מפניכם׃ ותטמא הארץ ואפקד עונה
26 עליה ותקא הארץ את־ישביה׃ ושמרתם אתם את־
חקתי ואת־משפטי ולא תעשו מכל התועבת האלה
27 האזרח והגר הגר בתוככם׃ כי את־כל־התועבת
האל עשו אנשי־הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ׃
28 ולא־תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה כאשר
29 קאה את־הגוי אשר לפניכם׃ כי כל־אשר יעשה
מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העשת
ל מקרב עמם׃ ושמרתם את־משמרתי לבלתי עשות
מחקות התועבת אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו
בהם אני יהוה אלהיכם׃

¥. 12. m) *amita tuæ*. c. 20, 19. n) *caro* (¥. 6.) patris, & aliquatenus loco eius est. Ita nec mulieri cum patruo s. fratre patris licet nuptias contrahere. *A. P.* & *E.* consanguinea.

¥. 13. o) *materteræ*; c. 20, 19. sic etiam mulieri non licet nubere auunculo.

¥. 14. p) *vxor patrui*, qs. *amita tua* est. c. 20, 20. cf. Ex. 6, 20. sic *Verss. Oo.*

¥. 15. q) *nurus tuæ*. c. 20, 12. cf. Gen. 38, 16. Ez. 22, 11. ὁ. νύμφης Marc. 10, 35.

¥. 16. r) c. 20, 21. cf. Matth. 14, 4. Marc. 6, 18. s) nisi frater sine liberis mortuus sit. Deut. 25, 5. Hinc *Ion.* add. *viuente fratre tuo, aut post mortem ipsius, si sunt ipsi filii.*

¥. 17. t) *caro* eius sunt, & tu illis patris loco. (1) cf. ¥. 6. 12. u) *nefaria excogitatio, machinatio* s. *scelus* est. Iob. 31, 9. 11. *Onk.* consilium peccatorum.

¥. 18. x) Schmid. *mulierem ad sororem eius*. sic alii, vt *duæ simul ductæ sorores* interdictæ sint. cf. Gen. 29, 27. Iudæi enim putant, non illicitam esse vxoris mortuæ sororem. vid. *Ralbag* h. l. f. 159. b. Aliis est, *ne ducas mulierem* aliquam *ad alteram*, s. additam alteri *ad dolorem*. Nam vt absolutum interdictum polygamiæ Israelitæ hoc non sumserunt. vid. *Gusset.* p. 727. seq. y) *ad vexandam* vel *angustiandam eam*. 1 Sam. 1, 6. ὁ. ἀντίζηλον. Sic *Arabes*: vt fit eius æmula. z) *præter illam*. Gen. 31, 50.

¥. 19. a) c. 20, 18.

¥. 20. b) *proximi*. c. 20, 10. 2 Sam. 11, 4.

¥. 21. c) *traducendum Molocho*. c. 20, 2. idolo Ammonitarum 1 Reg. 11, 7. sc. *per ignem* comburendos. Deut. 18, 10. 2 Reg. 21, 6. Ier. 32, 35. coll. c. 7, 31. Ps. 106, 37.

¥. 22. d) cf. c. 20, 13. Rom. 1, 27. 1 Cor. 6, 9. 1 Tim. 1, 10.

¥. 23. e) c. 20, 15. f) *vt ineat eam* s. *coeat cum ea* (3) c. 19, 19. c. 20, 16. g) *confusio* s. nefaria *permixtio* est (2) c. 20, 12.

¥. 24. h) *eiiciens ero*. Ier. 15. 1.

¥. 25. i) *Vnde ipsa terra* qs. *polluta est* ¥. 27. Esr. 9, 11. k) Es. 26, 21. ὁ. ἀνταπέδωκα ἀδικίαν. 2 Thess. 1, 6. Rom. 11, 9. l) *& euomuit*. ¥. 28. ὁ. προσώχθισεν. Heb. 3, 10.

¥. 26. m) Deut. 12, 30. c. 18, 9.

¥. 28. n) vid. ¥. 25. Ier. 25, 27.

¥. 29. o) c. 17, 4. p) *Ion.* facientes *ita*.

¥. 30. q) i.e. *quæ obseruanda docui*. c. 22, 9. Num. 3, 7.

¥. 14. תקרב *Patach* habent 17. 18. & *Berol.* sed contra *Masor.* 2. 4. & *Erffurt.* ¥. 18. לצרר per *Graschaim.* 3. 6. 9. 20, 21. sic su. 2. ¥. 20. עמיתך *Munach* pro *Metheg* 1. 2. 4. 6. 9. 20. & *B. Naphtali.* ¥. 21. ומזרעך ita 1. & *B. Naphtali*; sic su. 4. ¥. 22. את־זכר sine *præf. Vau* 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. & 21. sed requirit illud *O. T.* f. 15. 2. *Mas.* 2. *Erffurt.* & *impressa final.* f. 12. c. ¥. 23. הוא per *Chirek* in *feminino* 4. 7. 8. 10. 13. 14. 19. at vtrumque punctum hoc modo הוא habent 6. 9. 11. 12. 15. 16. 20. quam diuersitatem 1. in marg. ex *Enhakkore* adnotauit tam anxie quidem, "quasi vel sola hæc controuersia digna esset" festinatiori aduentu Messiæ; ait enim: כן הוא במקצת הספרים אך בספרים אספמיא בכל הטובים מצאנו תבל הוא והשם ימהר ביאת משיח ויבאר לנו הסתומות נאם עה
¥. 26. האזרח ita cum *Munach* 1. 2. & 4. reliqui habent *Metheg.*

30 ל פ פ פ פ

יט וידבר יהוה אל-משה לאמר : דבר אל-כל-עדת
בני-ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני 2
יהוה אלהיכם : איש אמו ואביו תיראו ואת-שבתתי 3
תשמרו אני יהוה אלהיכם : אל-תפנו אל-האלילם 4
ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני יהוה אלהיכם : וכי 5
תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצנכם תזבחהו : ביום 6
זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד-יום השלישי באש
ישרף : ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא 7
לא ירצה : ואכליו עונו ישא כי-את-קדש יהוה 8
חלל ונכרתה הנפש ההוא מעמיה : ובקצרכם 9
את-קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר
ולקט קצירך לא תלקט : וכרמך לא תעולל ופרט 10
כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה
אלהיכם : לא תגנבו ולא-תכחשו ולא-תשקרו 11
איש בעמיתו : ולא-תשבעו בשמי לשקר וחללת 12
את-שם אלהיך אני יהוה : לא-תעשק את-רעך 13
ולא תגזל לא-תלין פעלת שכיר אתך עד-בקר :
לא-תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת 14
מאלהיך אני יהוה : לא-תעשו עול במשפט לא-טו
תשא פני-דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט
עמיתך : לא-תלך רכיל בעמיך לא תעמד על-דם 16
רעך אני יהוה : לא-תשנא את-אחיך בלבבך הוכח 17
תוכיח את-עמיתך ולא-תשא עליו חטא : לא-תקם 18
ולא-תטר את-בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני
יהוה : את-חקתי תשמרו בהמתך לא-תרביע כלאים 19
שדך לא-תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא יעלה
עליך

conf. Ex. 23, 1. 6. *u*) Ex. 23, 3. *x*) Sir. 10, 23. Iac. 2, 2.

Cap. XIX. *y*) Ioh. 7, 24. ℣. 16. *z*) *ibis detractor*, notat mores obtrectatoris; qui ab vno ad alterum calumnias defert. (6) Prou. 11, 13. c. 20, 19. Ier. 6, 28. *a*) *stabis contra* 2 Sam. 1, 9. ℣. 17. *b*) 1 Io. 2, 9. 11. c. 3, 15. *c*) Ex. 2, 11. *d*) ὁ. ἐλέγξεις. Mat. 18, 15. Luc. 17, 3. Sir. 19, 13. *e*) cf. c. 5, 1. Prou. 29, 24. 1 Tim. 5, 22. ℣. 18. *f*) *vlcisceris*. Prou. 20, 22. Rom. 12, 17. 19. 1 Cor. 6, 7. *g*) *iratus seruabis*. Ier. 3, 12. Nah. 1, 2. Ps. 103, 9. *Onk. Ion. Syr.* add. *inimicitiam*. *h*) Mat. 5, 43. c. 22, 39. Rom. 13, 9. Gal. 5, 14. Iac. 2, 8. ℣. 19. *i*) *curabis coire*. c. 18, 23. *k*) *duas diuersas species*. (4) Deut. 22, 9. ὁ. ἑτερόζυγα. cf. 2 Cor. 6, 14. Aeth. *Klée* duo, *Kâle* alii. *l*) Schmid. *Schaatnes* dicta; (2) ex lana & lino contexta. Deut. 22, 11. sic *Ion. Ar. P.* & *E.* Hoc praeceptum est vnum ex iis, quae res corporales non vltimo intendunt; sed docet, ne componamus ea, quae propter contrarietatem suam disiungenda sunt, h. e. vt a spiritu immunditiei nos procul elongemus, sanctificemur vero Spiritu S. *Bechai*.

Cap. XIX, ℣. 1. *r*) c. 11, 44. c. 20, 7. 1 Pet. 1, 17. ℣. 3. *s*) Ex. 20, 12. *t*) c. 26, 2. Ex. 31, 13. ℣. 4. *u*) *idola, inania numina*, dicta a nihilo. Ier. 14, 14. cf. 1 Cor. 8, 4. *x*) Ex. 34, 17. ℣. 5. *y*) c. 3, 1. *z*) *ad fauorem vestrum, ad vestri acceptationem*. cf. ℣. 7. c. 22, 19. Ex. 28, 38. Ps. 50, 23. ℣. 6. *a*) c. 7, 17. ℣. 7. *b*) *M. I.* caro foetida & foedi adspectus. (4) c. 7, 18. Es. 65, 4. *c*) c. 22, 23. ὁ. οὐ δεχθήσεται. cf. Phil. 4, 18. ℣. 8. *d*) c. 20, 17. *e*) c. 17, 4. ℣. 9. *f*) *cum metetis*. c. 23, 22. Deut. 24, 19. *g*) *non absolues demetere, non plane demetes*. conf. Ruth 2, 16. ὁ. οὐ συντελέσεις. Rom. 9, 28. ℣. 10. *h*) *non racemabis*. Deut. 24, 21. Ier. 6, 9. ὁ. ἐπανατρυγήσεις. *Ar. P.* ne exacte perquiras. *i*) *&* *seorsim decidentem acinum*. (1) Rabb. est *particulare & indiuiduum*, cui opponitur vniuersale & collectiuum. *M. I. Ar. E.* id, quod sparsim decidit. ℣. 11. *k*) Ex. 20, 13. Eph. 4, 28. *l*) Ps. 12, 3. Sir. 20, 25. 26. Eph. 4, 25. ὁ. συκοφαντήσει. Luc. 3, 14. c. 19, 8. ℣. 12. *m*) Ex. 20, 7. Deut. 5, 11. Matt. 5, 33. ℣. 13. *n*) *defraudabis*. vid. c. 5, 21. Deut. 25, 14. *o*) *rapies per vim*. 2 Sam. 23, 21. Ez. 18, 7. *p*) *mercedem*, pretium operis. Deut. 24, 14. 15. Ps. 109, 20. Tob. 4, 14. ὁ. ὁ μισθός. Iac. 5, 4. ℣. 14. *q*) *maledices surdo*. Ps. 38, 14. *r*) Deut. 28, 28. *s*) ὁ. σκάνδαλον. Mar. 18, 7. ℣. 15. *t*) Deut. 1, 17. Prou. 18, 5. c. 24, 23. conf.

℣. 2. אל- cum *Metheg B. Naphtali*. אני יהוה ita 3. fu. 4. ℣. 4. האלילים cum *Munach*. 4. 17. 18. 21. sec. O. T. f. 15. a. reliqui omnes habent *Metheg*. ℣. 7. ואם per *Makk*. 3. 4. 5. 6. 9. 20. contra notam marginalem 1. quae *Tbhir* probat ex libris *Hispp*. aliisque accuratis. ℣. 8. כי ita per *Makk*. 1. 2. 3. 5. quod probat *O. T.* & nota in marg. 1. at reliqui habent *Tbhir*. ℣. 14. מאלהיך *Mem dageschatum* habent plerique, sec. *Masor*. 7. 2.

כ עליך׃ ואיש כי־ישכב את־אשה שכבת־זרע והוא
שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה
לא נתן־לה בקרת תהיה לא יומתו כי־לא חפשה׃
21 והביא את־אשמו ליהוה אל־פתח אהל מועד איל אשם׃
22 וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני יהוה על־חטאתו
אשר חטא ונסלח לו מחטאתו אשר חטא׃ פ
23 וכי־תבאו אל־הארץ ונטעתם כל־עץ מאכל וערלתם
ערלתו את־פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא
24 יאכל׃ ובשנה הרביעת יהיה כל־פריו קדש הלולים
25 ליהוה׃ ובשנה החמישת תאכלו את־פריו להוסיף
26 לכם תבואתו אני יהוה אלהיכם׃ לא תאכלו על־
27 הדם לא תנחשו ולא תעוננו׃ לא תקפו פאת ראשכם
28 ולא תשחית את פאת זקנך׃ ושרט לנפש לא תתנו
בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני יהוה׃
29 אל־תחלל את־בתך להזנותה ולא־תזנה הארץ
30 ומלאה הארץ זמה׃ את־שבתתי תשמרו ומקדשי
31 תיראו אני יהוה׃ אל־תפנו אל־האבת ואל־הידענים
32 אל־תבקשו לטמאה בהם אני יהוה אלהיכם׃ מפני
שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני
33 יהוה׃ ס וכי־יגור אתך גר בארצכם לא
34 תונו אתו׃ כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם
ואהבת לו כמוך כי־גרים הייתם בארץ מצרים אני
35 יהוה אלהיכם׃ לא־תעשו עול במשפט במדה
36 במשקל ובמשורה׃ מאזני צדק אבני־צדק איפת צדק
והין צדק יהיה לכם אני יהוה אלהיכם אשר־הוצאתי
37 אתכם מארץ מצרים׃ ושמרתם את־כל־חקתי ואת־
כל־משפטי ועשיתם אתם אני יהוה׃ פ
כ וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ואל־בני ישראל 2

Cap. XX.

תאמר N 4 יג ד

✠. 20. m) *mulierè nupta vel desponsata*, quæ est serua. n) *despecta* suo Domino, aut marito. Niph. (1) cf. Ps. 119, 42. &c. o) *& redempta non fuerit*, vt in tali casu præceptum Ex. 21, 8. ό. λύτροις ὃ λελύτρωται. 1 Pet. 1, 12. p) *libertas*. (1) Ez. 27, 20. q) *animaduersio*, Ion. *inquisitio* fiet (1) M. I. *flagellatio loro bubulo*. r) Deut. 22, 24. s) *manumissa fuit*. (1) *Ion.* libertatem obtinuit plene.

✠. 21. t) vid. c. 5, 25. c. 7, 1.

✠. 22. u) *propitius erit* Deus. c. 4, 20. Num. 15, 25. 26.

✠. 23. x) Deut. 20, 20. y) qs. *præputiatum* & immundum *habebitis*. (2) Hab. 2, 16. *Onk.* remouebitis fructum eius. z) i. e. *fructum eius*, a quo per tres annos abstinebitis. *Ar. P.* Interdicite fructus earum interdictione. a) Ratio, ne homines primitias acciperent; DEO adhuc nondum offerendi erant, quia minores & pauciores esse solent.

✠. 24. b) *laudum*. (2) Iud. 9, 27. ad sacrum sc. locum ferendi, & cum laude ac gratiarum actione illic comedendi. *Ar. P.* digni Deo.

✠. 25. c) *vt addatis* vobis, sc. ad reliquarum arborum fructus.

✠. 26. d) *cum sanguine*. c. 3, 17. 1 Sam. 14, 33. cf. Ex. 12, 8. e) *omina captabitis*. Aliis propriè οἰωνομαντεύειν significat. 2 Reg. 17, 17. c. 21, 6. f) qs. ex *nubibus*. (9) Deut. 18, 10. 14. ό. ὀρνιθοσκοπήσεσθε, *auspicabimini*. *Ar. E.* præfinietis quid certo tempore.

✠. 27. g) *circumtondebitis*, *circumibitis* in orbem tondendo extremitatem capitis. Ios. 6, 3. more Arabum. cf. Ier. 9, 25. c. 25, 23. h) c. 21, 5. 2 Sam. 10, 4. ✠. 28.

✠. 28. i) *incisionem*, *caesuram*. (1) rad. c. 21, 5. k) Onk. Ion. Arabes: *propter mortuum*. c. 21, 1. 11. Deut. 14, 1. Virgil. *animamque sepulcro condimus*. l) *& scripturam* (1) m) *stigmata*. (1) ό. στικτά. cf. 3 Macc. 3, 29. sc. acu incisa, quod perpetuo nigrum manet, nec vnquam deleri potest. *Raschi.*

✠. 29. n) Ex. 34, 15. Deut. 23, 18.

✠. 30. o) c. 12, 4. 1 Cor. 11, 22. *Ion.* ad domum sanctuarii mei ibitis cum timore.

✠. 31. p) *pythones*, fatidicos spiritus. c. 20, 6. 27. 1 Sam. 28, 7. ό. ἐγγαστριμύθοις. *Arabes.* præstigiatores, manuum motuumque agilitate oculos fallentes. q) *hariolos*, *sciolos*, *præscios*. Deut. 18, 10. 11.

✠. 32. r) Sir. 8, 6.

✠. 33. s) Ex. 22, 20. c. 23, 9. t) *opprimite*. Ier. 22, 3.

✠. 34. u) *inter vos*. c. 17, 12.

✠. 35. x) Deut. 25, 15. seqq. Prou. 11, 1. y) *dimensione* aut vlna. z) *mensura* caua frugum & liquidorum. (4) Ez. 4, 11. ✠. 36. a) Prou. 20, 10. 23. Mich. 6, 11. b) *Onk. Ion. pondera*. Deut. 25, 13. c) Ez. 45, 10.

✠. 20. Hic *Sectiunculam* nouam aperiunt 2. 3. 4. 5. & *Hal.* ואיש *Tlischaktanna* habet 1. in textu; at in marg. *gdola*, והיא per *Iod.* scribunt 2. 4. 7. 8. 12. 13. 15. 16. & *Hal.* sed *Vau* requirit *O. T. f.* 15. a. ✠. 24. הרביעית *it plene* 2. 3. 4. 5. contra *Mas.* 1. & *Erffurt.* ✠. 25. החמישת Sic per *Rbhia* omnes præter 17. & *Ber.* qui per *Sakephk.* Ceterum *mi* plene scribunt 2. 5. *Hal.* 6. 9. 17. 20. & *Ber.* sic fe. 1. sec. *O. T.* at reliqui *defectiue*. *schit defect.* sine *Iod.* 2. 6. 9. 17. 20. *Berol.* sic fe. 1. at ceteri *plene*. Denique *Schin.* geminant per *Dagesch forte* 4. 8. 11. 12. 14. 15. 18. 21. contra *O. T.* ✠. 31. תבקשו *Kuph dageschatum* habent 3. 6. 9. 11. 12. 20. contra *O. T.* ✠. 33. יגור *Merca* 1. 2. 4. 6. 9. 20. contra analogiam.

Pœna irroganda danti de semine suo Molocho:

תאמר איש איש מבני ישראל ומן־הגר הגר בישראל
אשר יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו
באבן׃ ואני אתן את־פני באיש ההוא והכרתי 3
אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את־
מקדשי ולחלל את־שם קדשי׃ ואם העלם יעלימו 4
עם הארץ את־עיניהם מן־האיש ההוא בתתו מזרעו
למלך לבלתי המית אתו׃ ושמתי אני את־פני באיש ה
ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל־הזנים
אחריו לזנות אחרי המלך מקרב עמם׃ והנפש 6
אשר תפנה אל־האבת ואל־הידענים לזנת אחריהם
ונתתי את־פני בנפש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו׃
והתקדשתם והייתם קדשים כי אני יהוה אלהיכם׃ 7
ושמרתם את־חקתי ועשיתם אתם אני יהוה 8
מקדשכם׃ כי־איש איש אשר יקלל את־אביו ואת־ 9
אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו׃ ואיש אשר י
ינאף את־אשת איש אשר ינאף את־אשת רעהו
מות־יומת הנאף והנאפת׃ ואיש אשר ישכב את־ 11
אשת אביו ערות אביו גלה מות־יומתו שניהם דמיהם
בם׃ ואיש אשר ישכב את־כלתו מות יומתו שניהם 12
תבל עשו דמיהם בם׃ ואיש אשר ישכב את־זכר 13
משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם
בם׃ ואיש אשר יקח את־אשה ואת־אמה זמה הוא 14
באש ישרפו אתו ואתהן ולא־תהיה זמה בתוככם׃
ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת־ טו
הבהמה תהרגו׃ ואשה אשר תקרב אל־כל־בהמה 16
לרבעה אתה והרגת את־האשה ואת־הבהמה מות
יומתו דמיהם בם׃ ואיש אשר־יקח את־אחתו בת־אביו 17
או־בת־אמו וראה את־ערותה והיא־תראה את־ערותו
חסד

Consulenti hariolos & pythones:

Maledicenti parentibus, & libidinoso.

21. f) ad maiorem huius flagitii detestationem. Ex. 21, 28. ℣. 16. g) Schmid. *ad ineundum more quadrupedum eam.* (3) c. 18, 23. ℣. 17. h) c. 18, 9. 11. Deut. 27, 22. i) *& viderit*, de contactu aut concubitu intelligendum esse, notat Rilbag h. l. ex latiore vsu verbi e. c. Ex. 20, 15. Coh. 6, 6. cf. alia significatione Gen. 9, 22. c. 42, 10. Ez. 16, 37.

Cap. XX. ℣. 2. d) *quisquis fuerit.* ℣. 9. c. 22, 4. e) c. 18, 21. cf. Ps. 106, 37. f) cf. ℣. 27. ο. λ. λιθοβολήσουσιν. Act. 7, 59. ℣. 3. g) *iram meam*, quia in vultu se prodit. M. I. ℣. 5. 6. c. 17, 10. h) cf. c. 16, 16. i) c. 18, 21. ℣. 4. k) *conniveant, abscondant.* Ex. 1, 15. ο. ὑπεριδωσιν. Act. 17, 30. Ar. P. *studio neglexerint.* ℣. 5. l) Onk. & contra auxiliatores eius. Ion. add. qui tegunt illum; vt castigentur. m) sic ℣. 3. 6. coll. 1 Sam. 28, 9. n) sic ℣. 6. cf. c. 17, 7. ℣. 6. o) c. 19, 31. ℣. 7. p) *operam date sanctificationi.* 1 Sam. 16, 5. cf. Ez. 20, 41. Heb. 12, 14. q) ℣. 26. c. 11, 44. 1 Thess. 4, 3. Ion. add. *in corporibus vestris*, (2 Cor. 7, 1.) *vt accceptem cum beneplacito preces.* ℣. 8. r) c. 21, 8. 15 c. 22, 32. Ex. 31, 13. Ez. 20, 12. c. 37, 28. ο. ὁ ἁγιάζων ὑμᾶς Io. 17, 17. Eph. 5, 26. Heb. 2, 11. ℣. 9. s) Ex. 21, 17. ο. κακῶς εἴπῃ. cf. Matth. 15, 4. 5. t) i. e. *sua ipsius culpa pereat.* ℣. 12. 13. 16. 2 Sam. 1, 16. Ios. 2, 19. Ez. 33, 4. 5. Matth. 27, 25. Ar. E. pœna ipsius sit super ipsum. ℣. 10. u) *qui inquam.* c. 18, 20. x) Deut. 22, 22. Io. 8, 5. ℣. 11. y) etiam repudiata aut vidua; c. 18, 8. Gen. 35, 22. Deut. 27, 20. 2 Sam. 16, 22. 1 Reg. 2, 21. 23. ℣. 12. z) c. 18, 15. Gen. 38, 16. a) nefariam *commistionem.* (2) c. 18, 23. ℣. 13. b) c. 18, 22. Rom. 1, 27. ℣. 14. c) c. 18, 17. d) M. I. alterutram illarum, quam contra legem duxit. Ion. add. infusione plumbi in os illorum. ℣. 15. e) c. 18, 23. Ex. 22, 18. Deut. 27, 21.

℣. 3. ואני Rbhia habent 1. 2. 4. ℣. 6. ונתתי Mahpach cum Kadma super Nun hab. 4. ℣. 11. דמיהם defect. poscit Masora Erff. sed citra vllam aliam Masoram, aut consensionem codicum. ℣. 14. יקח את־אשה ואת־אמה זמה ita variat accentus 1. בתוככם per Chatephpatach 2. 6. 9. 20. ℣. 16. לרבעה cum He mappikato 4. sed contra Mas. ad h. l. ac Leu. 18, 23. & final. f. 21. e. ℣. 17. או cum adiecto Metheg B. Ascher; per Munach loco Makk. 4. בת־אמו Tlischaktanna habent 1. 4. & 5. והיא־ sic per Makk. 2. 17. 18. Berol. & plurimi codd. Hispp. quos probat O. T. f. 15. a. at reliqui per Kadma.

חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה
18 עונו ישא׃ ואיש אשר־ישכב את־אשה דוה וגלה את־
ערותה את־מקרה הערה והוא גלתה את־מקור
19 דמיה ונכרתו שניהם מקרב עמם׃ וערות אחות
אמך ואחות אביך לא תגלה כי את־שארו הערה
כ עונם ישאו׃ ואיש אשר ישכב את־דדתו ערות דדו
21 גלה חטאם ישאו ערירים ימתו׃ ואיש אשר יקח את־
אשת אחיו נדה הוא ערות אחיו גלה ערירים יהיו׃
22 ושמרתם את־כל־חקתי ואת־כל־משפטי ועשיתם
אתם ולא־תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם
23 שמה לשבת בה׃ ולא תלכו בחקת הגוי אשר־אני
משלח מפניכם כי את־כל־אלה עשו ואקץ בם׃
24 ואמר לכם אתם תירשו את־אדמתם ואני אתננה
לכם לרשת אתה ארץ זבת חלב ודבש אני יהוה
אלהיכם אשר־הבדלתי אתכם מן־העמים׃
כה והבדלתם בין־הבהמה הטהרה לטמאה ובין־העוף
הטמא לטהר ולא־תשקצו את־נפשתיכם בבהמה
ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר־הבדלתי
26 לכם לטמא׃ והייתם לי קדשים כי קדוש אני יהוה
27 ואבדל אתכם מן־העמים להיות לי׃ ואיש או־אשה
כי־יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו
אתם דמיהם בם׃

לא 31 פ פ פ

כא ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־הכהנים בני אהרן
2 ואמרת אלהם לנפש לא־יטמא בעמיו׃ כי אם־לשארו
הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו׃
3 ולאחתו הבתולה הקרובה אליו אשר לא־היתה לאיש
לה

k) notat ἀσέβειαν in bono l. malo, & h. l. *nefandum ſcelus*. cf. Prov. 14, 34. c. 25, 10. Iob. 6, 14. ὄ. ὄνειδος. cf. *Syrum* Matth. 5, 11. Rom. 15, 3. &c. l) c. 5, 1. c. 19, 8.

℣. 18. m) aliud c. 15, 24. n) *languida*. (4) c. 15, 33. Eſ. 30, 22. cf. Ez. 18, 6. o) c. 12, 7. c. 18, 19. p) ſeuera quidem lex, ſed honeſtiſſima, qua conſeruatur verecundia coniugalis, & deterrentur homines ab horribili fœditate. *Brentius*.

℣. 19. q) c. 18, 13. r) c. 18, 12. s) *carnem ſuam* cum quis nudaverit. c. 18, 6.

℣. 20. t) *amita ſua*, *Ion.* & *Ar. P.* vxore patrui c. 18, 14. repudiata aut vidua: nam adulterium morte puniebatur. u) ſteriles & *ſine liberis* (4) ℣. 21. Gen. 15, 2. Ier. 22, 30. ex pœna diuina morientur. ὄ. ἄτεκνοι. *Schol. Græc.* οὐ λογισθήσεται τὸ σπέρμα αὐτῷ εἰς τέκνα.

℣. 21. x) vid. c. 18, 16. *Ion.* add. viuente ipſo. y) *fœditas hæc* eſt. c. 12, 2. *Ion* & *Onk.* res exterminanda. *Syr.* ſcelus.

℣. 22. z) c. 18, 25. 28.

℣. 23. a) abominanda *hæc omnia*. c. 18, 27. Hinc illa ira Dei, qua iuſſit integras gentes deleri. b) 1 Reg. 11, 25. ἐ. βδελυξάμην. Apoc. 21, 8.

℣. 24. c) Ex. 3, 8. d) conf. ℣. 26. & nonam c. 11, 2.

℣. 25. e) c. 11, 47. f) c. 11, 43. g) *vt impura habeatis*. cf. c. 13, 3.

℣. 26. h) vid. ℣. 7. c. 19, 2. i) *Onk.* & *Ion.* vt ſitis cultum præſtantes coram me. *Ar. P.* add. *peculium*.

℣. 27. k) *Spiritus pythonicus*. c. 19, 31. 1 Sam. 28, 7. 8. Eſ. 29, 4. 2 Reg. 21, 6. l) Ex. 22, 17. Deut. 18, 10. 1 Sam. 28, 9. m) quæ poſt viui comburium ℣. 14. grauiſſima pœna. ℣. 2.

Cap. XXI, ℣. 1. n) *dicito inquam*, iterum iterumque, ſummis & infimis. *M. I.* o) i. e. *propter mortuum* (ſic *Verſ. OO.*) inter populares ſuos ℣. 11. c. 19, 28. Sic dicitur Synecdochice *homo*, vel ſec. *M. I.* quia cauſſa mortis eſt *exceſſus animæ* e corpore. p) ſc. Sacerdos gregarius; de *Pontifice* vid. ℣. 10. 11.

℣. 2. q) *ob carnem, propinquam ei*, i. e. proxima conſanguinitate coniunctos. cf. c. 18, 6, 12. Sic *Ar. P.* ob conſanguineum ſibi maxime propinquū. Sed *Ion.* propter vxorem, quæ proxima eſt corpori ipſius. r) Ez. 44, 25. it. c. 24, 16. ſeqq.

Cap. XXI. *Sacerdotibus propter mortuum, niſi conſanguineum,*

℣. 18. והיא per *Iod* ſcribunt 2. 4. & 5. ℣. 20. ואיש per *Kadma* 3. 5. ℣. 24. ואני *Rbhia* loco *Graſchaim* habent 2. 3. 5. ſic ſu. 4. ℣. 25. בין pro *Makkeph* habet *Munach* 4. הטהורה *plene* 2. & 4. אשר per *Makkeph* 3. 5. ſic ſu. 4. ℣. 26. ואבדיל *plene* ſcribunt 5. 6. 9. & 20. ſic ſu. 3. ſed *defect.* poſcit *Maſora*. ℣. 27. אב *defect.* 3. 5.

ה לה יטמא : לא יטמא בעל בעמיו להחלו : לא־יקרחה 4
קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא
ישרטו שרטת : קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם 6
אלהיהם כי את־אשי יהוה לחם אלהיהם הם מקריבם
והיו קדש : אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה 7
מאישה לא יקחו כי־קדש הוא לאלהיו : וקדשתו כי־ 8
את־לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה־לך כי קדוש
אני יהוה מקדשכם : ובת איש כהן כי תחל לזנות 9
את־אביה היא מחללת באש תשרף : ס
י והכהן הגדול מאחיו אשר־יוצק על־ראשו
שמן המשחה ומלא את־ידו ללבש את־הבגדים
את־ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם : ועל כל־נפשת 11
מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא : ומן־ 12
המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי
נזר שמן משחת אלהיו עליו אני יהוה : והוא אשה 13
בבתוליה יקח : אלמנה וגרושה וחללה זנה 14
את־אלה לא יקח כי אם־בתולה מעמיו יקח
אשה : ולא־יחלל זרעו בעמיו כי אני יהוה מקדשו : טו
וידבר יהוה אל־משה לאמר : ס 16
דבר אל־אהרן לאמר איש מזרעך לדרתם אשר יהיה 17
בו מום לא יקרב להקריב לחם אלהיו : כי כל־איש 18
אשר־בו מום לא יקרב איש עור או פסח או חרם או
שרוע : או איש אשר־יהיה בו שבר רגל או שבר יד : 19
כ או־גבן או־דק או תבלל בעינו או גרב או ילפת או
מרוח אשך : כל־איש אשר־בו מום מזרע אהרן הכהן 21
לא יגש להקריב את־אשי יהוה מום בו את לחם
אלהיו לא יגש להקריב : לחם אלהיו מקדשי הקדשים 22
ומן־הקדשים יאכל : אך אל־הפרכת לא יבא ואל־ 23
המזבח

יקרחו ק se polluere interdicitur.

Quæ uxores ipsis prohibitæ.

ꝟ. 12. r) *funeris caussa.* c. 19, 7. s) *diadema* & oleum. c. 8, 9. Ex. 29, 6. c. 39, 30.

ꝟ. 13. t) vid. v. 7. Ez. 44, 22.

ꝟ. 17. u) ὁ. μῶμος. קמץ בז"ק sic v. 18. antityp. Hebr. 7, 26. cf. Tit. 1, 6. 7.

ꝟ. 18. x) *mutilus.* (1) *Syr.* simus. y) *prælongus, redundantia aliqua insignis.* (3) c. 22, 23. Es. 28, 20.

ꝟ. 20. z) *gibbosus.* (1) cf. Ps. 68, 17. a) *gracilior æquo, nimis macilentus.* Gen. 41, 3. 6. *Hier.* nanus. b) *suffusio.* (1) *Ion.* add. vt *mixtum sit album cum nigro.* c) *scabies.* (3) c. 22, 22. d) *impetigo.* (2) e) *attritus.* (1) Rad. Es. 38, 21. f) *testiculo.* (1) apud *Aeth.* frequentius est אשכית, vt *Vers. Aeth.* h. l. & Deut. 25, 11. &c.

ꝟ. 21. g) e. g. c. 2, 3. c. 6, 18. 19. h) v. g. c. 19, 24. Ex. 13, 2. &c.

ꝟ. 4. s) sc. Sacerdos aliquis. v. 1. sqq. t) cohærent per accentus: qui est *maritus* qs. (Gen. 20, 3. Ex. 21, 3.) aut *paterfamilias* (Iud. 19, 22. 23.) s. *antistes* (Esr. 4, 8.) *inter populares suos.* u) *vt profanetur, vt profanet se.* Ez. 22, 16. 26. h. e. vt *Coccejus* in Lex. p. 107. bene obseruat: *qui in populo suo cum omnibus habet coniunctionem, & pro omnibus stat, non debet impurus fieri, aut inutilis, & omnibus fugiendus.* Sponsus aut Dominus Ecclesiæ proprie vnus est Christus, typi autem & vicarii fuerunt in V. T. ecclesiæ antistites & Sacerdotes. cf. Es. 54, 5. Ier. 3, 14. 2 Cor. 11, 2. Gal. 4, 2. Hebr. 3, 3. 6. c. 7, 26. &c. Alii cum *Vulgata* subint. præf. ב. *in principe,* vel ob principem *populi sui* sic *M. I.* & *Ar. P.* Mittimus alias coniecturas.

ꝟ. 5. x) *caluitium inducent.* Mich. 1, 16. y) Am. 8, 10. z) c. 19, 27. a) Ez. 44, 20. b) *incident.* (3) Zach. 12, 3. c) *incisionem.* (1) cf. c. 19, 28.

ꝟ. 6. d) cf. v. 8. 17. 21. c. 3, 11. 16. e) *ideo erunt sanctitas.* v. 21. cf. 1 Tim. 3, 1. seqq. Tit. 1, 7.

ꝟ. 7. f) *aut violatam.* v. 14. cf. Deut. 22, 25. seqq. sed *Ion.* quæ nata ex impuris (illegitimis parentibus) sic v. 13. g) *repudiatam.* Ez. 44, 22. h) cf. antityp. 2 Cor. 11, 3. Eph. 5, 25. seqq. Apoc. 14, 4.

ꝟ. 8. i) *sacrum habebis.* vid. antityp. Ioh. 10, 36. c. 17, 19. k) c. 11, 44. l) vid. v. 15. c. 20, 8.

ꝟ. 9. m) *Rabb.* sc. desponsata. sic add. *Ion.* n) *inceperit.* Gen. 6, 1. al. *prostituerit se,* vt v. 4. sic *M. I.* & *Ar. P.*

ꝟ. 10. o) *lacerabit,* sc. in funere; al. absolute. (3) c. 10, 6. ὁ. οὐ διαῤῥήξει. contrar. Mat. 26, 65.

ꝟ. 11. p) Num. 6, 6. q) cf. Mat. 8, 20. 21. Deut. 33, 9.

ꝟ. 13.

ꝟ. 4. להחלו Ita *Tiphcha* cum *Silluk* in eadem voce habent 1. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 15. 16. 19. 20. & Ber. secundum *Masor.* 1. *impressam* & *Erff.* at reliqui pro *Tiphcha* aut *Metheg* habent, aut neutrum. ꝟ. 8. וקדשתו sine *Kadma* libri *Hispp.* in O. T. f. 15. 2. כי־את sic per *Makkeph.* 1. 3. 5. & *Hispp.* in O. T. sic fe. 2. secundum notam in marg. 1. quæ sic habet: כן הוא וכל הקורא כי בתכיר אורח הישר משביר; at ceteri distingunt כי per *Thhir.* ꝟ. 12. כי per *Makk.* 3. at fine accentu & *Makk.* 1. 2. 6. 9. 20. sic. fe. 4. sed *Paser* requirit *Mas. final.* f. 38. g. נזר per *Tlischagdola* 1. 2. 3. 6. 9. 20. fe. 4. prout poscere videtur. O. T. ꝟ. 13. בבתוליה *Dagesch,* quod habent nonnulli in *præf.* ב, recte iubet abesse O. T. ꝟ. 20. תבלול plene 1. fec. *Mas.* suam & *Erff.* sed huic tamen recentior manus adscripsit לנוסח.

המזבח לא יגש כי־מום בו ולא יחלל את־מקדשי כי
24 אני יהוה מקדשם: וידבר משה אל־אהרן ואל־בניו
כב ואל־כל־בני ישראל: פ
2 וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אהרן ואל־
בניו וינזרו מקדשי בני־ישראל ולא יחללו את־שם
3 קדשי אשר הם מקדשים לי אני יהוה: אמר אלהם
לדרתיכם כל־איש אשר־יקרב מכל־זרעכם אל־
הקדשים אשר יקדישו בני־ישראל ליהוה וטמאתו
4 עליו ונכרתה הנפש ההוא מלפני אני יהוה: איש איש
מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד
אשר יטהר והנגע בכל־טמא־נפש או איש אשר־
ה תצא ממנו שכבת־זרע: או־איש אשר יגע בכל־שרץ
אשר יטמא־לו או באדם אשר יטמא־לו לכל טמאתו:
6 נפש אשר תגע־בו וטמאה עד־הערב ולא יאכל מן־
7 הקדשים כי אם־רחץ בשרו במים: ובא השמש
8 וטהר ואחר יאכל מן־הקדשים כי לחמו הוא: נבלה
9 וטרפה לא יאכל לטמאה־בה אני יהוה: ושמרו
את־משמרתי ולא־ישאו עליו חטא ומתו בו כי
י יחללהו אני יהוה מקדשם: וכל־זר לא־יאכל קדש
11 תושב כהן ושכיר לא־יאכל קדש: וכהן כי־יקנה
נפש קנין כספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו
12 בלחמו: ובת־כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת
13 הקדשים לא תאכל: ובת־כהן כי תהיה אלמנה
וגרושה וזרע אין לה ושבה אל־בית אביה כנעוריה
14 מלחם אביה תאכל וכל־זר לא־יאכל בו: ואיש כי־
יאכל קדש בשגגה ויסף חמשיתו עליו ונתן לכהן
טו את־הקדש: ולא יחללו את־קדשי בני ישראל את
16 אשר־ירימו ליהוה: והשיאו אותם עון אשמה באכלם
את

Cap. XXII. Sacerdotes immundi ab esu rerum sacrarum abstinere iubentur; & quibus praeterea sacris vesci liceat, vel minus, docetur.

℣. 23. i) vid. v. 17. k) tabernaculum, altare. &c. l) vid. v. 8.15. c. 22, 16.

Cap. XXII, ℣. 2. m) vt separent se, abstineant. c. 15, 31. Ez. 14, 7. sc. cum polluti erunt. v. 3. 4. n) c. 5, 15. c. 21, 22. o) Mal 1, 12. p) quia mihi illa consecrant Israelitæ. v. 3.

℣. 3. q) per omnes ætates vestras. c. 3, 17. c. 21, 17. r) c. 7, 20. s) c. 17, 4.

℣. 4. t) sic v. 18. c. 24, 15. u) c. 13. & 14. x) c. 15, 2. seqq y) cf. v. 6. c. 6, 22. c. 21, 22. z) vllum hominem vel rem. a) immundum ob cadauer. c. 21, 2. Hag. 2, 13. b) c. 15, 16.

℣. 5. c) c. 11, 31. d) leprosum aut profusione laborantem.

℣. 8. e) c. 17, 15. Ez. 44, 31. f) Ex. 22, 30.

℣. 9. g) i. e. quod obseruari iubeo. c. 18, 30. h) vt non ferant quisque super se peccatum & pœnas luant. cf. c. 5, 1. i) c. 10, 2. c. 16, 1.

℣. 10. k) Ex. 12, 45. Ar. P. ac ne quidem inquilinus.

℣. 11. l) cf. Gen. 17, 13. 2. Ex. 12, 44. m) Gen. 14, 14.

℣. 12. n) ὁ. ἀλλογενής, qui non ex familia sacerdotali. cf. Luc. 17, 18.

℣. 13. o) c. 21, 7. p) cf. 1 Tim. 5, 3. 4. 16. q) c. 10, 14.

℣. 14. r) rem sacram, quam ad Sacerdotes ferre tenebatur, vt primitias Ex. 23, 19. &c. s) per errorem. c. 4, 2. ὁ. κατ᾽ ἄγνοιαν. Act. 3, 17. t) c. 5, 16. 24.

℣. 15. u) sc. Sacerdotes. x) nempe quas sustulerint. cf. c. 2, 3. 10.

℣. 16. y) aut contrahant sibi, q. d. ferre faciant sc. 2 Sam. 17, 13. ὁ. καὶ ἐπάξουσιν ἐφ᾽ ἑαυτοὺς. 2 Pet. 2, 1. z) se ipsos. M. I. Ex. 5, 19. a) culpam & pœnam reatus. cf. v. 9.

℣. 23. מקדשי *Schin* per *Kamets* habet 4. at per *Chirek* 3. sed hic quidem contra suam ipsius *Masoram*. CAP. XXII, 2. אשר per *Makk.* 2. 3. 5. ℣. 3. אליהם *plene* 1. 2. secundum, *En hakkore* in marg. 1. ℣. 4. טמא: per *Munach* loco *Makkeph* 3. 5. & in marg. 1. ℣. 5. או איש אשר יגע בכל־ שרץ אשר יטמא sic variat accentus 2. ℣. 9. יחללהו *Lamed raphatum* cum *Chateph-patach* habet 1. ℣. 12. הוא per *Tbhir* 3. 5. 6. 9. 20. sic fu. 4. contra *Masoram* ad Gen. 38, 14. ℣. 14. יאכל *milel* 2. 3. 4. 6. 9. 20. & 21. propter sequens bisyllabum penacutum קדש.

Qualia sacrificia, & quo ritu, Deo offerenda.

את־קדשיהם כי אני יהוה מקדשם : פ
וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־אהרן ואל־ 18 17
בניו ואל כל־בני ישראל ואמרת אלהם איש איש
מבית ישראל ומן־הגר בישראל אשר יקריב קרבנו
לכל־נדריהם ולכל־נדבותם אשר־יקריבו ליהוה
לעלה : לרצנכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים : 19
כל אשר־בו מום לא תקריבו כי־לא לרצון יהיה כ
לכם : ואיש כי־יקריב זבח־שלמים ליהוה לפלא־נדר 21
או לנדבה בבקר או בצאן תמים יהיה לרצון כל־מום
לא יהיה־בו : עורת או שבור או־חרוץ או־יבלת או 22
גרב או ילפת לא־תקריבו אלה ליהוה ואשה לא־
תתנו מהם על־המזבח ליהוה : ושור ושה שרוע 23
וקלוט נדבה תעשה אתו ולנדר לא ירצה : ומעוך 24
וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו ליהוה ובארצכם
לא תעשו : ומיד בן־נכר לא תקריבו את־לחם כה
אלהיכם מכל־אלה כי משחתם בהם מום בם לא
ירצו לכם : ס וידבר יהוה אל־משה לאמר : 26
שור או־כשב או־עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת 27
אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה ליהוה :
ושור או־שה אתו ואת־בנו לא תשחטו ביום אחד : וכי־ 29 28
תזבחו זבח־תודה ליהוה לרצנכם תזבחו : ביום ההוא ל
יאכל לא־תותירו ממנו עד־בקר אני יהוה : ושמרתם 31
מצותי ועשיתם אתם אני יהוה : ולא תחללו את־שם 32
קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יהוה מקדשכם :
המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים 33
אני יהוה : פ

Cap. XXIII. Solemnitates.

וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל כג
ואמרת אלהם מועדי יהוה אשר־תקראו אתם מקראי 2
קדש

b) c. 21, 8. 23.
℣. 18. c) c. 24, 25. d) *Ar. P.* pro diuersis modis votorum suorum. e) pro omnibus *spontaneis suis.* ό. ἢ κατὰ πᾶσαν αἵρεσιν αὐτῶν. sic ℣. 21. cf. Act. 26, 5.
℣. 19. f) *in acceptationem vestri.* ℣. 29. c. 19, 5. *Ar. P.* Tum acceptabitur quidem a vobis, si fuerit &c. g) c. 1, 3.
℣. 20. h) *vitium.* ό. μῶμος. 2 Petr. 2, 13. i) Deut. 15, 21. c. 17, 1. Mal. 1, 8. Sir. 35, 12. k) Ex. 28, 38. Ps. 19, 15.
℣. 21. l) c. 3, 1. c. 7, 11. m) Schmid. *ad soluendum.* al. *ad separandum.* c. 27, 2. Num. 15, 3. 8. n) c. 7, 16.
℣. 22. o) *cæcum.* (1) cf. c. 19, 14. p) cui membrum *fractum.* cf. Ex. 22, 9. 13. q) *mutilum.* cf. Dan. 9. 25. r) ό. μυρμηκιῶντα, *myrmeciis laborans.* s. *verrucosum.* Sic. *Ar. P.* & *Er.* habens verrucas. (1) al. *saniosum.* s) *scabie* laborans. (3) Deut. 28, 27. t) *impetigine.* (2) c. 21, 20.
℣. 23. u) c. 21, 18. x) *curtum, contractum, minutum.* (1) y) c. 7, 16.
℣. 24. z) *compressum vero.* (3) 1 Sam. 26, 7. Ez. 23, 3. a) *contusum.* cf. Es. 30, 14. b) *auulsum.* cf. Iud. 20, 32. *Ar. P.* mutilatum cornibus. c) *aut excisum* sc. *testiculis*, sec. *Vulg.* His enim modis castrantur agni, vt fiant verveces. cf. Deut. 23, 2. d) sc. *castrates homines*, vel animalia sec. Iudæos & *Iosephum* A. I. lib. 4. c. 8. al. ex antecedenti subintelligunt *sacrificium* l. *oblationem.* cf. c. 14, 30. 31.
℣. 25. e) *corruptum quid* s. *corruptio eorum.* Mal. 1, 14. f) vid. ℣. 19. 23. 27. c. 1, 4.
℣. 27. g) Ex. 22, 29.
℣. 28. h) quia id speciem quandam habet crudelitatis. Gē. 32, 12. Hos. 10, 14. Deut. 22, 6.
℣. 29. i) c. 7, 12. Am. 4, 5. k) *Ar. P.* eo modo, qui acceptabitur a vobis.
℣. 30. l) c. 7, 15. seqq. c. 19, 6.
℣. 31. m) *Ion.* add. *quido mercedem bonam obseruantibus præceptum meum.*
℣. 32. n) c. 21, 6. o) *sanctus enim habebor.* c. 10, 3.
Cap. XXIII, ℣. 2. p) *conventus* certo tempore indicti. ℣. 4. 37. Esr. 3, 5. q) *conuocationes sacras*, non politicas.

℣. 19. לרצנכם תמים זכר ita 2. & 5. ℣. 20. כי per *Tbhir* 2. 4. & 5. ℣. 21. בו *Beth raphatum* habent 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 18. 19. & 21. contra *O. T.* f. 15. a. ℣. 25. כי per *Makkeph* 1. 2. 3. 4. 5. *Munach* tamen habet 1. in marg. ℣. 27. ירצה *Tbhir* habent 4. & 5. ℣. 29. תזבחו זבח ita 3. 4. contra *Masoram.* ℣. 32. תחללו *Lamed* sine *Dagesch* 1. 4. 5. CAP. XXIII, 2. אליהם *plene* requirit *Mas. Erffurt.* sed huic ex nostris codicibus, præter 1. assentitur nullus. מקראי *milel* legit 3. 5. sic su. 2. 4. Idem obseruandum est ad ℣. 37.

3 קדש אלה הם מועדי: ששת ימים תעשה מלאכה Sabbatum.
וביום השביעי שבת שבתון מקרא־קדש כל־מלאכה
לא תעשו שבת הוא ליהוה בכל מושבתיכם: פ
4 אלה מועדי יהוה מקראי קדש אשר־תקראו אתם Pascha.
ה במועדם: בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש
6 בין הערבים פסח ליהוה: ובחמשה עשר יום לחדש
הזה חג המצות ליהוה שבעת ימים מצות תאכלו:
7 ביום הראשון מקרא־קדש יהיה לכם כל־מלאכת
8 עבדה לא תעשו: והקרבתם אשה ליהוה שבעת
ימים ביום השביעי מקרא־קדש כל־מלאכת עבדה
לא תעשו: פ
9 וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני ישראל
ואמרת אלהם כי־תבאו אל־הארץ אשר אני נתן
לכם וקצרתם את־קצירה והבאתם את־עמר ראשית
11 קצירכם אל־הכהן: והניף את־העמר לפני יהוה
12 לרצנכם ממחרת השבת יניפנו הכהן: ועשיתם
ביום הניפכם את־העמר כבש תמים בן־שנתו לעלה
13 ליהוה: ומנחתו שני עשרנים סלת בלולה בשמן
14 אשה ליהוה ריח ניחח ונסכה יין רביעת ההין: ולחם ונסכו ק׳
וקלי וכרמל לא תאכלו עד־עצם היום הזה עד
הביאכם את־קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם
טו בכל משבתיכם: ס וספרתם לכם ממחרת
השבת מיום הביאכם את־עמר התנופה שבע
16 שבתות תמימת תהיינה: עד ממחרת השבת השביעת
תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה ליהוה:
17 ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרנים א׳ דגושה
18 סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים ליהוה: והקרבתם
על־הלחם שבעת כבשים תמימם בני שנה ופר בן־
בקר

r) *Hæc sunt festa mea.* Ex. 23, 14.
℣. 3. s) Ex. 20, 8. 9. c. 23, 12. Deut. 5, 12. 13. t) sic ℣. 24. c. 16, 31. ό. σάββατά ἐστι. Matth. 12, 1. 5.
℣. 4. u) vid. ℣. 2. 37. x) quas *proclamabitis* s. *indicetis.* ℣. 21. Es. 1, 13. y) *tempore suo.* Gen. 1, 14. ό. ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Act. 1, 7.
℣. 5. z) *Ion.* in mense *Nisan.* a) Ex. 12, 6. c. 23, 15. Num. 28, 16. 17. Deut. 16, 1.
℣. 7. b) vid. ℣. 2. c) *opus laboris* s. *servile.* ℣. 8, 21. cf. Ex. 1, 14.
℣. 8. d) c. 1, 9. præter quotidianum sacrificium. vid. Num. 28, 19. seqq.
℣. 10. e) *& messuri estis.* Nam ante oblatum Gomerum metere non licebat. Vid. *Ios. Antiqu.* III. c. 10. f) *manipulum.* Deut. 24, 19. Ruth. 2, 15. ό. τὸ δράγμα. al. *Gomerum,* quæ decima pars Ephæ. Ex. 16, 36. g) ό. ἀπαρχήν. Christus hoc die resurgens ἀπαρχὴ dormientium factus. 1 Cor. 15, 20. h) sc. hordeorum, quæ illic eo tempore matura sunt. cf. Ex. 9, 31.
℣. 11. i) *& agitabit.* ℣. 20. Ex. 29, 24. k) c. 22, 30. l) *postridie Sabbati.* Al. *feriarum.* sic ℣. 15. 32. ό. τῇ ἐπαύριον τῆς πρώτης sc. *diei Azymorum,* h. e. *decima sexta* mensis Abib sec. *Ioseph.* l. c. *Ion.* post diem festum primum Paschatis. sic ℣. 15.
℣. 12. m) cf. Num. 28, 27.
℣. 13. n) cf. Ex. 29, 40. Num. 28, 29. o) Gen. 8, 21.
℣. 14. p) *spicam hordei tostam.* 2 Sam. 17, 28. q) *spicam virentem.* vid. c. 2, 14. 2 Reg. 4, 42.
℣. 15. r) Deut. 16, 9. s) vid. ℣. 11. 32. t) i. e. sec. LXX. Chaldæos, Syr. & M. I. *hebdomadas,* vt ℣. 16. & Num. 28, 26. cf. Luc. 18, 12.
℣. 16. u) hinc πεντηκοστὴ Tob. 2, 1. 2 Macc. 12, 32. Act. 2, 1. Conf. de hoc festo etiam Ex. 23, 16. x) nempe *ex tritico.* ℣. 17. *Ion.* panis *recentis.*
℣. 17. y) sc. *placentas,* vt suppl. *Verss.* OO. sic c. 24, 5. z) *cum fermento coquentur* cf. Ex. 23, 18. a) quibus tota massa Deo consecrabatur & accepta referebatur. cf. Rom. 11, 16.
℣. 18. b) *vna cum.* ℣. 20. c. 2, 2. ό. μετά. sic ℣. 20. c) Num. 28, 27. d) ό. ἀμώμους. vt c. 1, 3.

℣. 5. הראשון *Sakephkaton* habent 1. 5. & 21. ℣. 7. עבודה *plene* 1. 5. idemque in tota hac *sectione* ita scribit *Hammeiri;* sed est contra *Mas.* & refutatur ab *O. T.* f. 15. a. b. ex omnibus libris, itemque ex *R. Meir Hallevi,* & auctore Tractatus *Schemen Sason.* לא per *Makk.* 3. 5. 15. 16. 20. 21. contra *O. T.* f. 15. a. ℣. 13. ונסכו per *Vau* sine *Kri* scribit 4. contra *Mas.* & *O. T.* f. 15. b. ℣. 14. הביאכם per *Chateph segol* scribunt 8. 11. 14. 15. 16. contra *O. T.* ℣. 17. ממושבתיכם *mo defect.* 1. 2. 3. 4. contra *Mas. impressam* & *Erffurt.* תביאו *Aleph dageschatum* habent 1. 2. 4. 6. & 17. prout poscit *M. I. Ramban* in *Buxt.* de *P. A.* p. 55. itemque *R. Chaiim* ad *Mas. final.* f. 29. d. *Nota* marg. in *Berol.* ac denique *O. T.* & *Masora* omnium h. l. ac *Mas. f.* ad Gen. 43, 26. At ceteri libri *Dagesch* omittunt.

℣. 16.

בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה ליהוה ומנחתם
19 ונסכיהם אשה ריח-ניחח ליהוה: ועשיתם שעיר-
עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח
כ שלמים: והניף הכהן אתם על לחם הבכרים תנופה
לפני יהוה על-שני כבשים קדש יהיו ליהוה לכהן:
21 וקראתם בעצם היום הזה מקרא-קדש יהיה לכם
כל-מלאכת עבדה לא תעשו חקת עולם בכל-
22 מושבתיכם לדרתיכם: ובקצרכם את-קציר ארצכם
לא-תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא
תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה אלהיכם:

פ

Festum buccinarum.

23 וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-בני ישראל
24 לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון
כה זכרון תרועה מקרא-קדש: כל-מלאכת עבדה לא

Dies expiationis.

26 תעשו והקרבתם אשה ליהוה: ס וידבר
27 יהוה אל-משה לאמר: אך בעשור לחדש השביעי
הזה יום הכפרים הוא מקרא-קדש יהיה לכם ועניתם
28 את-נפשתיכם והקרבתם אשה ליהוה: וכל-מלאכה
לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר
29 עליכם לפני יהוה אלהיכם: כי כל-הנפש אשר לא-
ל תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה: וכל-הנפש
אשר תעשה כל-מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי
31 את-הנפש ההוא מקרב עמה: כל-מלאכה לא תעשו
32 חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם: שבת שבתון
הוא לכם ועניתם את-נפשתיכם בתשעה לחדש
33 בערב מערב עד-ערב תשבתו שבתכם: פ
34 וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-בני ישראל
לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג

הסכות

12. Deut. 16, 13. Esr. 3, 4. Ioh. 7, 2. cf. 2 Cor. 5, 1. Hebr. 13, 14. Apoc. 21, 3.

℣. 21. מושבתיכם *mo defect.* 1. 2. 4. contra *Mas.* ad Exod. 35, 3. *Merca* cum *Tiphcha* recte habent 1. 3. 4. 7. 8. & *Berol.* secundum *Masoram* 1. 7. 8. & *Erffurt.* at reliqui libri loco *Merca* habent *Metheg.* ℣. 22. ובקצרכם, pro *Kibbuts* sub ק habet *Kametschatuph* 1. לא תכלה ita *Munach* loco *Makk.* referunt 2. 4. ℣. 29. אשר לא כי כל-הנפש ita 1. ℣. 32. שבתכם ita cum adiecto *Metheg* scribit *B. Naphthali.*

e) ὀ. ὀσμὴ εὐωδίας. Eph. 5, 2.

℣. 19. f) *pro peccato.* ὀ. περὶ ἁμαρτίας. vid. c. 4, 3.

℣. 20. g) vid. ℣. 11. c. 14, 12. h) *prater.* v. 18. i) vid. ℣. 17. Num. 28, 26.

℣. 21. k) *proclamabitis autem* sc. festum. ℣. 4. l) vid. ℣. 14. 31. c. 3, 17. Ex. 12, 17.

℣. 22. m) *Cum vero metetis.* vid. c. 19, 9. Deut. 24, 19. n) *&* *spicilegium* messis tuæ. (1) c. 19, 9. ὀ. καὶ τὰ ἀποπίπτοντα. o) *non colliges.* vid. Ruth 2, 2. & seqq.

℣. 24. p) conf. 1 Reg. 8, 2. *Ion.* in *Tisri*, qui est mensis septimus (*September*) q) *festum* s. *feriæ.* ℣. 3. 32. 39. ὀ. ἀνάπαυσις. Matth. 11, 29. r) *memoriale clangoris.* cf. Num. 10, 9. 10. c. 29, 1. Ps. 81, 3.

℣. 25. s) vid. ℣. 7. 21. t) qualis esset oblatio, dicitur Num. 29, 2. seqq.

℣. 27. u) *Ion.* in decimo *die.* Huius diei ritus descripti sunt c. 16. x) *dies expiationis.* ℣. 28. c. 16, 30. y) Num. 29, 7. z) c. 16, 31. a) *Ion.* add. *a cibo (abstinentes) & potu, & usu balneorum* &c. Sic c. 16, 29. b) vid. v. 25. & Num. 29, 8. seqq.

℣. 29. c) *Ar. P.* homo adultus. d) sic ℣. 21. 28. Gen. 7, 13. e) vid. ℣. 30. & not. Ex 12, 15.

℣. 32. f) *quies quietis* i. e. *sanctissima feriæ.* ℣. 3. g) *adfligetis* sc. ieiuniis. ℣. 27. h) *Ion.* præmitt. *incipietis autem ieiunare nono* die istius mensis. i) *vesperi*, a quo incipiebat dies decimus. ℣. 27. cf. Gen. 1, 5. k) *feriemini Sabbatum vestrum.* Schmid. cf. ℣. 11. 15.

℣. 34. l) Num. 29, 12. m) *festum tabernaculorum frondeorum.* Ex. 23, 16. Num. 29,

Die

לה הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה׃ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־ *Festum tabernaculorum.*
36 קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ שִׁבְעַת יָמִים
תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת
37 עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ
אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה
38 זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה
וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־
39 נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה׃ אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ
אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם
מ הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן׃ וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ
הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל
41 וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים׃ וְחַגֹּתֶם
אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם
42 לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ׃ בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ
43 שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת׃ לְמַעַן
יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
44 בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר
מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

כד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל Cap. XXIV.
2 וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר
3 תָּמִיד׃ מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ
אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת
4 עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃ עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־
הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד׃ פ
ה וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי
6 עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת׃ וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם
מַעֲרָכוֹת

℣. 35. n) vid. ℣. 7.
℣. 36. o) Ioh. 7, 37. p) Num. 29, 35. Neh. 8, 18. 2 Par. 7, 9. ὁ. ἐξόδιον. Schmidio *clausula* festi. Al. *interdictio* laborum s. *festum*. Guisset. *firmitas*, nempe qua iunctis precibus Deum qs. expugnassent & vota impetrassent. Huc ref. *Ar. P.* & *perdurate* in sanctitate. De septimo die Paschatis dicitur Deut. 16, 8. cf. etiam 2 Reg. 10, 20.
℣. 37. q) *stati conventus* s. *festa*. ℣. 2. 4. 44. r) *victimam* sc. pro salute. c. 3, 1. s) i. e. *pro ritu viniuscuiusque diei*. Ex. 5, 13.
℣. 38. t) *præter Sabbata*. ℣. 3.
℣. 39. u) *quando collegeritis*. vid. Ex. 23, 16. x) *feriæ* erunt. ℣. 3. 24.
℣. 40. y) de quo v. 35. z) *arborum præstantissimarum*: ὁ ξύλε ὡραίε, *pulcræ arboris*. *Ar. P. arboris citrinæ*. cf. Es. 35, 2. Iudæi ex vsu & traditione intelligunt *mala citria*, quod nulla arbor sit speciosior fructu. *M. I.* sic reliquæ *Verss. OO.* a) *ramos* palmarum. cf. Es. 9, 13. b) *frondesque*. Mal. 3, 19. c) *arborum densarum*, Neh. 8, 15. *Onk. Ion.* & *Syr.* myrtos. d) *salices torrentis*. Es. 15, 7. e) vid. Es. 9, 2. f) cf. Gen. 17, 1.
℣. 41. g) *celebrabitis ergo*. Num. 29, 12.
℣. 42. h) *in frondeis tabernaculis*. ℣. 34. 43. Ion. 4, 5. Es. 1, 8. i) *omnes indigenæ*. c. 16, 29.
℣. 43. k) *Onk. Ion.* & *Ar. P.* in vmbra nubium. cf. Es. 4, 6. Ps. 105, 39. 1 Cor. 10, 1.
Cap. XXIV, ℣. 2. l) *vt sumant* & afferant *sibi*. Gen. 15, 9. m) *purum*. Ex. 27, 20. n) *tusum*, *tusione expressum*. (5) Num. 28, 5. o) vid. not. Ex. 27, 20.
℣. 4. p) quod ex *auro puro*. vid. Ex. 31, 8. c. 25, 31. q) *lucernas*. vid. not. Ex. 25, 37. r) *semper*. cf. Ex.

Ex. 30, 7. 8. Hebr. 9, 6.
℣. 5. s) Ex. 25, 30. *Ion.* add. *secundum duodecim tribus Israel*. t) *duarum decimarum*. Erant ingentes panes, cum sex libræ farinæ minimum in iis formandis absumerentur. *Clericus*.

℣. 34. הסכת *defect.* 7. 8. cum *Mas.* sua, quam vero erroris conuincit *O. T.* f. 15. b. ℣. 37. מקראי *milel* 3. 5. ℣. 40. פרי per *Makk.* 3. 4. 5. ℣. 41. לדרתיכם *Metheg* loco *Mun.* habent 17. 18. & *Berol.* ℣. 42. בסכות: *plene* 6. 9. 12. 20. 21. sic su. 1. contra *Mas.* & *O. T.* ℣. 44. מועדי *plene* 5. 6. 9. 20. 21. sic su. 1. 3. 4. sed *defectiue* vult scribi *Masora*.

מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי
יְהוָה׃ וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם 7
לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָה׃ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת 8
יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם׃
וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ 9
קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חָק־עוֹלָם׃ ס
וַיֵּצֵא בֶּן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי י
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ
הַיִּשְׂרְאֵלִי׃ וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם 11
וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־
דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן׃ וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל־ 12
פִּי יְהוָה׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל 13 14
אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל טו
תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ׃
וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה 16
כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת׃ וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ 17
אָדָם מוֹת יוּמָת׃ וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ 18
תַּחַת נָפֶשׁ׃ וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה 19
כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ׃ שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת כ
שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ׃ וּמַכֵּה בְהֵמָה 21
יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת׃ מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם 22
כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה 23
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

פ פ פ לב 32

וידבר

Vir quidam nomen Dei blasphemans lapidatur.

fe. pecus vnum pro pecore vno. ℣. 19. a) *vitium.* c. 21, 17. seqq. c 22, 20. seqq. b) Ex. 21, 24. Ind. 1, 6. 7. Iudæi id, quod Magistratui competebat, male transferebant ad vindictam privatam Matt. 5, 38. ℣. 20. c) vid. not. Ex. 21, 24. ℣. 22. d) *ius vnius s. idem iudicium.* ὁ. δικαίωσις. Rom. 5, 18. e) cf. c. 19, 34. Ex. 12, 49. f) *Ar. P.* in quo æqualis sit peregrinus & indigena; quia ego Deus Dominus vester sum *vnus.*

℣. 6. u) *ordines l. strues.* Conf. *Lundium* lib. 1. c. 24. x) mensa facta *ex auro puro.* ℣. 4. Nihil etiam imponebatur, quo auri splendor corrumperetur. ℣. 7. y) Ex. 30, 34. z) c. 2, 2. ℣. 8. a) *singulis diebus Sabbati.* 2 Par. 8, 13. b) *ab Israelitis sc.* sumendum. ℣. 9. c) c. 8, 31. Ex. 29, 32. 1 Sam. 21, 5. 7. d) *Ion.* add. *postquam ablatus est a mensa.* e) Matth. 12, 4. ℣. 10. f) *rixati sunt.* Ex. 2, 13. ὁ. ἐμαχέσαντο. 2 Tim. 2, 24. ℣. 11. g) al. *exsecratus est.* sic *Ar. P.* ℣. 16. Num. 23, 8. 25. Iob. 5, 3. al. *diserte expressit s. protulit.* vt Gen. 30, 28. Num. 1, 17. Es. 62, 2. Sic *Onk. Syr.* & *Ar. E.* Sed *Hier.* & *Ion.* vtrumque: *expressit & probris affecit.* Sic *Ion.* ℣. 16. h) *M. I.* καὶ ἐξοχὴν Nomen IEHOVAE. ℣. 16. Ex. 20, 7. Deut. 28, 58. non simpliciter, sed cum blasphemia & exsecratione, vt statim sequitur. i) Ex. 22, 27. Es. 8, 21. cf. Ex. 5, 2. 2 Reg. 18, 32-35. c. 19, 10. 16. k) cf. c. 5, 1. ℣. 12. l) Gen. 19, 16. m) *vt exponeretur l. decideretur ius.* Num. 15, 34. n) *ex ore Dei,* qua pœna eum affici iuberet. cf. Gen. 41, 40. ℣. 14. o) cf. c. 16, 21. p) Ex qua male applicata lege Iudæorum prætextus Ioh. 8, 58. 59. ℣. 15. q) c. 15, 2. r) *Deo vel magistratibus,* vt Ex. 22, 7. s) *feret pœnas peccati sui.* c. 17, 16. Ex. 28, 43. cf. Ioh. 1, 29. ℣. 16. t) *qui contumeliose protulerit.* ℣. 11. alii conferunt Num. 23, 13. Es. 36, 6. Hab 3, 14. *Ar. P. qui blasphemauerit.* ℣. 17. u) Gen. 37, 21. x) Ex. 21, 12. 23. Deut. 19, 21. ℣. 18. y) *restituet eum.* ℣. 21. ὁ. ἀποτίσει. Philem. ℣. 19. z) *Ar. P.* sc.

℣. 6. עַל per *Makk.* 14. 17. 18. & *Berol.* ℣. 10. וַיִּנָּצוּ *milra* per *Paschta* simplex 3. 4. 5. 15. 17. 18. & *Ber.* secundum O. T. f. 15. b. at geminatum *Paschta* habent reliqui, contra analogiam grammaticam. ℣. 12. וַיַּנִּיחֻהוּ *ni defect.* postulat *Mas. impressa* ad h. l. sed citra vel codicis vllius scriptionem, vel aliorum *Masoræ* exemplarium assensum. ℣. 16. בְּנָקְבוֹ per *Makk.* 1. 2. 4. ℣. 18. וּמַכֵּה־נֶפֶשׁ ita 1. 5. ℣. 19. יֵעָשֶׂה per *Makk.* 1. 2. 3. ℣. 20. יִנָּתֶן ita *milra* per *Tsere* scribunt 17. 18. & *Ber.* in forma 8ua. Sic fu. 3. sed nostra lectio, quam habent cæteri, est analogiæ adcommodatior. ℣. 22. מִשְׁפַּט per *Kamets* (*ius idem*) 1. & 5. ℣. 23. וַיּוֹצִיאוּ *io defect.* poscit *Mas.* ad Num. 15, 36. sed sine suffragio h. l.

כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי Cap. XXV.
2 יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
3 נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃ שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע *De anno*
שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ *Sabbatico,*
4 וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת
ה לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר׃ אֵת סְפִיחַ קמץ בזק
קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת
6 שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃ וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם
לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ
7 הַגָּרִים עִמָּךְ׃ וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה
8 כָל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃ ס וְסָפַרְתָּ
לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים *& Iubilæo.*
וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃
9 וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
י בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃ וְקִדַּשְׁתֶּם
אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־
יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ
11 וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃ יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים
שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ
12 וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ׃ כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם
13 מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת
14 תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ׃ וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ
טו אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו׃ בְּמִסְפַּר
שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר
16 שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃ לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה
מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר
17 תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ׃ וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ
18 וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־
חקתי   O   יד א

Cap. XXV, ℣. 2. g) *quiescet vel feriabitur*, vt homines solent die sabbati. Ex. 23, 10. 11. ℣. 3. h) *putabis.* ℣. 4. Ef. 5, 6. i) ὁ. νῷ συνάξεις. sic ℣. 20. Matth. 6, 26. ℣. 4. k) c. 16, 31. ℣. 5. l) *sponte natum* ex granis decidius sine humana cura. (5) 2 Reg. 19, 29. Ef. 37, 30. ὁ. τὰ αὐτόματα. Marc. 4, 28. Act. 12, 10. m) *intonsarum, & non putatarum* vitium; translatione a *Naziræis* desumta. cf. Num. 6, 5. Ier. 7, 29. *Schol. Græc.* ex *Samar.* τῶν χέρσων, incultarum vinearum. *Onk. Syr. Ar. P.* vuas relictionis tuæ. n) vt possidentibus in animum revocaretur, nullum sibi in agros & vineas dominii ius esse, sed Deo competere tanquam Domino vniuersi, quidquid est potestatis & dominii in res terrestres. *Bechai.* o) *cessationis.* ℣. 4. ℣. 6. p) vnicuique ex cuiusuis agro. ℣. 8. q) i. e. *hebdomadas. M. I.* cf. c. 23, 15. ℣. 9. r) *& tunc transire facies* per terram vestram tubam clangoris. cf. Ex. 36, 6. s) c. 23, 27. vt, quo die Dei misericordiam expeterent, suam in debitis proximi remittendis exhiberent. cf. Matth. 6, 12. 14. c. 18, 32. seqq. ℣. 10. t) cf. ℣. 12. Gen. 2, 3. Ex. 20, 8. u) i. e. *ipsum annum quinquagesimum.* ℣. 11. cf. Gen. 7, 11. Alii tamen *quadragesimum nonum* annum sic dici volunt, sed contra textum Mosis, & sententiam veterum Iudæorum. x) *libertatem.* cf. antityp. Ef. 61, 1. ὁ. ἄφεσιν. Luc. 4, 18 y) *Iubilæus*; ℣. 11. 12. 13. al. *clangentis* sc. *tubæ*. Ex. 19, 13. al. *reductionis* ab הוביל

הוביל *reduxit*, Ier. 31, 9. quod eo quilibet in suam hereditatem & libertatem pristinam reduceretur. *M. I.* ita *Syr.* cf. Act. 3, 21. k) Ez. 46, 17. ℣. 11. a) vid. ℣. 5. Iob. 14, 19. b) vid. ℣. 5. ℣. 14. c) *rem aliquam vendita n.* (10) ℣. 25. Deut. 18, 8. d) *emendo* sc. emeritis. e) sic ℣. 17. c. 19, 33. ℣. 16. f) *augebis* l. *minues* pretium eius. Num. 26, 54. ℣. 17. g) Non spoliabitis in perpetuum fundo auito; quod voluit facere Achabus Nabotho 1 Reg. 21, 2. *Clericus.*

℣. 7. ולבהמתך ita per *Sakephk.* & *Kadma* plerique nostri, quos probat nota marg. in 1. dicens, ita legendum esse secundum *B. Ascher*; sed 3. 17. 18. *Ber.* & *O. T.* f. 15. b. loco *Kadma* habent *Metheg*, idque itidem tribuitur lectioni *B. Ascher* in Bibliis *Buxt.* & *Polygl. Anglicanis.* quocunque modo se res habeat, nostra lectio regularior saltem, quam altera, est. ℣. 10. וקדשתם *Grafchaim* loco *Rbbia* se. 4. sic fu. 2. את per *Makk.* & *Segol* 3. 5. & in marg. 1. sic fu. 4. ℣. 11. הוא per *Sakephk.* 1. 3. & 5. נזיריה *fi plene* 1. 2. ¨ 3. 4. 5. contra *Maf.*

קמץ בז״ק

Reditus sexti anni i. tres annos durans.

חקתי ואת־משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם
על־הארץ לבטח׃ ונתנה הארץ פריה ואכלתם 19
לשבע וישבתם לבטח עליה׃ וכי תאמרו מה־ כ
נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את־
תבואתנו׃ וצויתי את־ברכתי לכם בשנה הששית 21
ועשת את־התבואה לשלש השנים׃ וזרעתם את 22
השנה השמינת ואכלתם מן־התבואה ישן עד השנה
התשיעת עד־בוא תבואתה תאכלו ישן׃ והארץ 23
לא תמכר לצמתת כי־לי הארץ כי־גרים ותושבים
אתם עמדי׃ ובכל ארץ אחזתכם גאלה תתנו 24
לארץ׃ ס כי־ימוך אחיך ומכר מאחזתו כה
ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו׃ ואיש 26
כי לא יהיה־לו גאל והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו׃
וחשב את־שני ממכרו והשיב את־העדף לאיש 27
אשר מכר־לו ושב לאחזתו׃ ואם לא־מצאה ידו די 28
השיב לו והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת
היובל ויצא ביבל ושב לאחזתו׃ ס ואיש 29
כי־ימכר בית־מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד־
תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו׃ ואם לא־יגאל ל
עד־מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר־בעיר
אשר־לא חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא
ביבל׃ ובתי החצרים אשר אין־להם חמה סביב 31
על־שדה הארץ יחשב גאלה תהיה־לו וביבל יצא׃
וערי הלוים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה 32
ללוים׃ ואשר יגאל מן־הלוים ויצא ממכר־בית 33
ועיר אחזתו ביבל כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם
בתוך בני ישראל׃ ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי־ 34
אחזת עולם הוא להם׃ ס וכי־ימוך לה
אחיך

לו קרי

℣. 18. h) *in securitate*, l. *securi*. ό. πεποιθότες. v. 19. *Ar. P.* securi in me.
℣. 19. i) c. 26, 3. 4. Ezech. 34, 27. Hos. 2, 22. Psalm. 67, 7. k) *ad saturitatem*. ό. εἰς πλησμονήν. Col. 2, 23. *Ar. P.* salutariter ac læte. l) Es. 32, 15. 17. 18. Ez. 38, 8. 11.
℣. 20. m) ό. τί φαγώμεθα; Matth. 6, 31. n) *Ion.* sponte crescentia *prouentus nostri*.
℣. 21. o) Deut. 28, 8. Ps. 133, 3. p) 3. sing. fem. præt. vt Es. 7, 14.
℣. 22. q) *antiquas* sc. פרי *fruges*. *Ion.* add. *quæ sunt ex anno sexto*.
℣. 23. r) *in excisionem*, i. e. *in perpetuum*, *præcisa* spe redemtionis. Sic *Onk. Ion. Ar. P.* (2) v. 30. cf. 1 Reg. 21, 3. ό. εἰς βεβαίωσιν. Ebr. 6, 16. s) Ps. 24, 1. coll. Ebr. 1, 2. *Bechai* cabbalistice: Ad me reuertetur terra in iubilæo magno; quod Dauid innuit Ps. 24, 1. t) Ps. 39, 13. 1 Par. 29, 15. quærendæ itaque sedes meliores. Hebr. 11, 16. c. 13, 14. u) ό. πάροικοι. 1 Pet. 2, 11.
℣. 25. x) *depauperatus*, *ad inopiam redactus fuerit*. v. 35. 39. 47. y) *aliquid de*. cf. c. 4, 17. z) *redemtor*. antityp. Iob. 19, 25. Ps. 19, 15. a) ό. λυτρώσεται. sic ℣. 48. 49. cf. Tit. 2, 14. Ps. 49, 8. 9. 16. b) vid. v. 14. 28. 50.
℣. 26. c) Num. 5, 8. c. 35, 19. Deut. 19, 6. 12. Ruth. 3, 9. 12. d) c. 5, 11. ό. καὶ εὑρεθῇ. Act. 11, 29.
℣. 27. e) *computabit*. v. 50. 52. f) *quod superest*. Ex. 16, 23.
℣. 28. g) ό. ἀποδοῦναι αὐτῷ. Matth. 18, 25. 26. h) vid. v. 10.
℣. 29. i) i. e. *in vrbe mœnibus cincta*. v. 30. 2 Par. 8, 5. k) ό. λύτρωσις. Luc. 1, 68. l) ellips. *per annum dierum* i. e. *integrum*. v. 30. Gen. 41, 1.
℣. 30. m) *tum cedet*. Gen. 23, 17. ό. κυρωθήσεται. Gal. 3, 15. n) *absolute*, *peremtorie*. v. 23.
℣. 31. o) *domus pagorum* s. *villarum*, quæ ad colendos agros necessariæ. p) *ad agrum*, l. *pro agro reputabuntur*. *Ion.* sicut tentoria, quæ expanduntur in agro.
℣. 32. q) vid. Num. 35, 2. seqq. r) *redemtio æterna*, i. e. nunquam restricta. cf. Ex. 21, 6.
℣. 33. s) *Qui vero redemerit de Leuitis*, i. e. si quis Leuita redemerit domum alterius Leuitæ. *Cleric.*
℣. 34. t) *suburbii* l. *suburbanus*. cf. Num. 35, 2. seqq.
℣. 35. u) vid. v. 25.

℣. 20. נזרע *Resch* per *Patach* 4. 5., contra *Mas.* ℣. 21. וצויתי *milra* 1. sic emendauit 4. & su. 2. Et 1. quidem cum nota: כך נקד מורי בעלילת הא, in qua tamen monet, alios libros habere *milel*. ℣. 23. לצמיתת *mi plene* 1. 4. contra *O. T.* f. 15. a. & *Mas.* 1. 2. *Erffurt.* כי לי *Merca* pro *Makk.* 3. contra *O. T.* ℣. 27. העדף *Metheg* pro *Mun.* 17. 18. & *Berol.* ℣. 28. ואם לא־ ita 5. 17. 18. *Ber.* & in marg. 1. sic emendauit in textu 2. & 4. secundum *O. T.* sed ואם־לא habent reliqui. ממכרו per *Rbhia* omnes nostri, præter 17. 18. & *Ber.* qui habent *Sakephk.* ℣. 29. מושב *Schin Kametsatum* 1-5. 7. 8. 10-16. 19. 21. sed ceteri per *Patach* scribunt, vt sit in statu constructo, secundum *O. T.* & *M. I.* ℣. 30. ואם־לא ita 1. 2. 3. 5. ℣. 34. ושדה per *Schua simplex*. 3. 5. 6. 9. 20.

אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך׃ *Frater*
36 אל־תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך *inops non*
37 וחי אחיך עמך׃ את־כספך לא־תתן לו בנשך *premendus usura,*
38 ובמרבית לא־תתן אכלך׃ אני יהוה אלהיכם *aut fœnore;*
אשר־הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את־
39 ארץ כנען להיות לכם לאלהים׃ ס וכי־ימוך *nec in*
אחיך עמך ונמכר־לך לא־תעבד בו עבדת עבד׃ *servitute*
מ כשכיר כתושב יהיה עמך עד־שנת היבל יעבד עמך׃ *detinendus ultra*
41 ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל־משפחתו ואל־ *annum Iubilæum,*
42 אחזת אבתיו ישוב׃ כי־עבדי הם אשר־הוצאתי אתם
43 מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד׃ לא־תרדה בו
44 בפרך ויראת מאלהיך׃ ועבדך ואמתך אשר יהיו־לך *nisi fuerit*
מאת הגוים אשר סביבתיכם מהם תקנו עבד ואמה׃ *alienigena.*
מה וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו
וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם והיו
46 לכם לאחזה׃ והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם
לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני־ישראל
47 איש באחיו לא־תרדה בו בפרך׃ ס וכי
תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר
48 תושב עמך או לעקר משפחת גר׃ אחרי נמכר גאלה
49 תהיה־לו אחד מאחיו יגאלנו׃ או־דדו או בן־דדו
יגאלנו או־משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו או־השיגה
נ ידו ונגאל׃ וחשב עם־קנהו משנת המכרו לו עד שנת
היבל והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר
נא יהיה עמו׃ אם־עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו
נב מכסף מקנתו׃ ואם־מעט נשאר בשנים עד־שנת
53 היבל וחשב־לו כפי שניו ישיב את־גאלתו׃ כשכיר
54 שנה בשנה יהיה עמו לא־ירדנו בפרך לעיניך׃ ואם־
לא

x) *nutaueritque manus eius.* Deut. 32, 35. Ps. 60, 4. ό. ἀδυνατήσῃ. Luc. 1, 37. y) *confirmabis eum.* ό. ἀντιλήψῃ αὐτοῦ. Luc. 1, 54. *Ion.* promoue commoda eius. z) *vt viuat.* c. 18, 5. Gen. 3, 22. &c.

℣. 36. a) *vsuram aut fœnus.* Ex. 22, 24. Deut. 23, 20. Prou. 28, 8. Ez. 18, 8. c. 22, 12. b) *vt vita* sit vel maneat *fratris tui* s. *vt viuat frater tuus.* Gen. 42, 15. 16.

℣. 37. c) vsura *cum multiplicatione*, vt e. g. quatuor modios tibi reddat pro tribus. (4) 1 Sam. 2, 33. 1 Par. 12, 29.

℣. 38. d) Ex. 20, 2. e) Gen 17, 7.

℣. 39. f) vid. v. 25. 35. ό. ταπεινωθῇ. Phil. 4, 12. c. 2, 8. coll. 2 Cor. 8, 9. g) Deut. 15, 12. Ex. 21, 2. 7. ό. καὶ πραθῇ σοι, sic v. 47. Matth. 18, 25. h) vid. Ex. 1, 14. Ier. 25, 14. c. 27, 7.

℣. 40. i) Ex. 21, 2. Deut. 15, 12.

℣. 41. k) vid. v. 54. Ex. 21, 3.

℣. 42. l) ό. οἰκέται μου. Rom. 14, 4. cf. 1 Cor. 7, 23. m) *venditione* mancipii. (1) *Ion.* secundum leges venditionis.

℣. 43. n) *cum sæuitia.* ℣. 46. Ex. 1, 13. o) Eph. 6, 9. Col. 4, 1.

℣. 44. p) nempe vt *mancipia.* Gen. 24, 35. c. 32, 5.

℣. 45. q) vid. v. 6. Gen. 23, 4. ό. τῶν παροίκων. Eph. 2, 19.

℣. 46. r) *hereditario iure possidebitis.* Num. 33, 45. Ef. 14, 2.

℣. 47. s) *si assequatur* sc. *opes.* cf. v. 26. 49. t) *stirpi*; al. *indigenæ*, qui iam radices egit, s. stirpem fecit in populo Dei. (1) *Onk. Ion. Syr.* stirpi, s. nato ex familia peregrini.

℣. 48. u) subintell. אשר 1 Sam. 5, 9. x) Antityp. vid. Rom. 7, 14. 24. 25. 1 Tim. 2, 5. 6. Hoc tendit ad vltimam redemtionem, quæ fieri debet, per Messiam filium David; dicitur autem h. l. *vnus ex fratribus eius*, ad docendum, hunc redemtorem fore carnem & sanguinem, h. e. humana natura præditum. *Bechai* f. 159. d.

℣. 49. y) *patruus.* c. 20, 20. z) *de carne carnis eius* i. e. *consanguineus quispiam.* c. 18, 6.

℣. 50. a) vid. v. 27. c. 27, 18.

℣. 53. b) qs. *mercenarius in singulos annos* conductus. cf. Deut. 15, 20.

℣. 37. אֶת sic per *Segol & Merca.* (forte *Metheg* intelligitur) *B. Ascher & Mas. Erffurtensis.* sed sine vllo accentu 7.[**] 8. ובמרבית לא תתן ita 1. ℣. 40. היובל *plene* 3. 5. sed præter *Mas. impressam* ad v. 13. & contra *Mas. Erffurt.* h. l. ℣. 41. ישב *defect.* 1. 2. secundum *Mas.* suam; sed *Mas. Erffurt.* vtrumque & *plene* & *defect.* diuersa tamen manu, notauit. ℣. 46. ובאחיכם ita nobiscum plurimi codices, secundum *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erffurt.* sed Kadma omittunt 3. 5. 14. 17. 18. & *Berol.* in forma octaua. ℣. 47. *Sectiunculæ* spatium nullum hic relinquunt 1. 2. 4. ℣. 48. נִמְכָּר per *Kamets* 7. 8. contra *O. T.* f. 15. b. ℣. 49. אוֹ דדו *Munach* pro *Makk.* 3. 4. & in marg. 1. ℣. 52. ואם cum *Gaiah B. Naphtali.*

לא יגאל באלה ויצא בשנת היבל הוא ובניו עמו: כי־ נה
לי בני־ישראל עבדים עבדי הם אשר־הוצאתי אותם
מארץ מצרים אני יהוה אלהיכם: לא־תעשו לכם כו
אלילם ופסל ומצבה לא־תקימו לכם ואבן משכית
לא תתנו בארצכם להשתחות עליה כי אני יהוה
אלהיכם: את־שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו ב
אני יהוה:

פ פ פ לג 33

אם־בחקתי תלכו ואת־מצותי תשמרו ועשיתם אתם: 3
ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה 4
יתן פריו: והשיג לכם דיש את־בציר ובציר ישיג את־ ה
זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח
בארצכם: ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד 6
והשבתי חיה רעה מן־הארץ וחרב לא־תעבר
בארצכם: ורדפתם את־איביכם ונפלו לפניכם לחרב: 7
ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו 8
ונפלו איביכם לפניכם לחרב: ופניתי אליכם והפריתי 9
אתכם והרביתי אתכם והקימתי את־בריתי אתכם:
ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו: ונתתי י
משכני בתוככם ולא־תגעל נפשי אתכם: והתהלכתי 11
בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו־לי לעם: 12
אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים 13
מהית להם עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך
אתכם קוממיות: פ
ואם־לא תשמעו לי ולא תעשו את כל־המצות 14
האלה: ואם־בחקתי תמאסו ואם את־משפטי טו
תגעל נפשכם לבלתי עשות את־כל־מצותי להפרכם
את

Notae (margo sinister): ℣. 15. 30. ὁ. ἐβδελύξατο. Apoc. 21, 8. Cap. XXVI. ℣. 12. e) ὁ. ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν. 2 Cor. 6, 16. Apoc. 2, 1. *Onk. Ion.* habitare faciam gloriam maiestatis meæ præsentiæ. *Ar. E.* & *P.* lucem meam. Hæc est promissio spiritualis de seculo futuro, quales quidem & corporalibus solet intermiscere, nullibi autem separatim & distincte explicare, propter nimiam alterius vitæ præstantiam, quam præter Deum nemo mortalium potest adæquare, dum materiæ sunt etiamnum immersi. Ef. 64, 3. Etiam Prophetæ non tam vaticinati sunt de illa, quam de diebus Messiæ, vt aiunt Veteres, &c. Hæc *Bechai. f)* Gen. 17, 7. Zach. 8, 8. Apoc. 21, 3. ℣. 13. g) c. 25, 55. h) *vectes* iugi. Ier. 27, 2. c. 28, 2. 10. Nah. 1, 13. 1 Par. 15, 15. i) *erectione*, i. e. *erecta fronte*; vt iuvenci solent, qui iugum excusserunt. (1) ὁ. μετὰ παῤῥησίας. cf. Act. 4, 29. 31. Hebr. 4, 16. cf. Ex. 14, 8. *Onk. Ar. E.* in libertate. *Ion. Syr.* statura erecta. ℣. 14. k) Deut. 28, 15. seqq. Mal. 2, 2. ℣. 15. l) Ef. 24, 5.

Notae (margo dexter): ℣. 54. c) vid. v. 41. ℣. 55. d) vid. v. 42. 1 Cor. 7, 23. e) c. 26, 13. Ex. 20, 2. CAP. XXVI, ℣. 1. f) cf. c. 19, 4. Ex. 20, 4. seqq. Deut. 5, 8. Pf. 81, 10. Pf. 96, 5. ὁ. χειροποίητα. cf. Act. 17, 24. g) Gen. 28, 18. 2 Reg. 14, 13. *Ion.* add. adorationis caussa. h) *figuræ, effigiei.* (6) Num. 33, 52. *Cler.* *adspectus.* ὁ. λίθον σκοπὸν, *lapidem speculatorem*, diis inspectoribus f. præsidibus facium. ℣. 2. i) c. 19, 3. 30. k) additur semper ad denotandam præcepti grauitatem, quod seruantibus merces, non seruantibus pœna exspectanda sit; sicut Rex maioris ponderis caussa mandato adiicit: Ego Rex illud iussi. coll. Gen. 41, 44. 41. *Bechai.* ℣. 3. l) Deut. 7, 12. c. 28, 1. seqq. ℣. 4. m) Deut. 28, 12. n) c. 25, 19. Ez. 34, 27. ℣. 5. o) attinget *trituratio* (1) vindemiam, ob maximam segetum copiam. p) c. 25, 19. q) ὁ. μετ᾽ ἀσφαλείας. 1 Thess. 5, 3. ℣. 6. r) Pf. 25, 13. s) Iob. 11, 19. ὁ. ἐκφοβῶν. 2 Cor. 10, 9. t) faciam, ne sit amplius; cf. ℣. 22. at sec. *Abendanam*, ne noceant hominibus, vt quondam in statu innocentiæ fuerint, iterumque futuræ sint tempore Messiæ sec. Ef. 11, 6. u) Ez. 14, 17. ℣. 7. x) Deut. 28, 7. Ios. 23, 9. ℣. 8. y) *myriadem* i. *decies millenos.* Proverbium, quo pluribus pauci superiores fore significantur. Deut. 32, 30. Ios. 23, 10. ℣. 9. z) sc. cum gratia ac fauore. Pf. 25, 16. Num. 6, 25 26. ℣. 10. a) *inueteratum* sc. prouentum. c. 13, 11. Deut. 4, 25. b) Cant. 7, 14. *Ion.* propter frumentum nouum. ℣. 11. c) Ex. 29, 43. Ez. 37, 27. Ioh. 1, 14. d) neque *fastidiat* ℣. 15

℣. 55. כי *Munach* pro *Makk.* habent 6. 9. 20. sic fe. 4. contra *Mas.* אתם *defect.* 3. 5. *Hal.* sic fu. 4. contra *Masoram* 2. 4. & *Erffurt.* CAP. XXVI, 5. pro voce מצותי ter allegatur משפטי in *Zohar*, non quasi ita legendum sit, sed tantum explicationis caussa; vt est in *O. T.* f. 15. b. ℣. 9. והקימתי ki *defect.* solus 8. secund. *Mas. Erff.* ad Gen. 9, 11. ℣. 12. בתוככם per *Chateph patach* 2. 7. 8. 10-16. 19. 21. contra *O. T.* והתהלכתי בתוככם sic per *Munach* seq. *Beth raphato* 3. & 5.

16 את־בריתי׃ אף־אני אעשה־זאת לכם והפקדתי
עליכם בהלה את־השחפת ואת־הקדחת מכלות
עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלהו
17 איביכם׃ ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם
18 ורדו בכם שנאיכם ונסתם ואין־רדף אתכם׃ ואם־
עד־אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע
19 על־חטאתיכם׃ ושברתי את־גאון עזכם ונתתי את־
כ שמיכם כברזל ואת־ארצכם כנחשה׃ ותם לריק
כחכם ולא־תתן ארצכם את־יבולה ועץ הארץ לא
21 יתן פריו׃ ואם־תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי
22 ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם׃ והשלחתי
בכם את־חית השדה ושכלה אתכם והכריתה את־
23 בהמתכם והמעיטה אתכם ונשמו דרכיכם׃ ואם־
24 באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי׃ והלכתי אף־
אני עמכם בקרי והכיתי אתכם גם־אני שבע על־
כה חטאתיכם׃ והבאתי עליכם חרב נקמת נקם־ברית
ונאספתם אל־עריכם ושלחתי דבר בתוככם ונתתם
26 ביד־אויב׃ בשברי לכם מטה־לחם ואפו עשר נשים
לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל
27 ואכלתם ולא תשבעו׃ ס ואם־בזאת לא
28 תשמעו לי והלכתם עמי בקרי׃ והלכתי עמכם
בחמת־קרי ויסרתי אתכם אף־אני שבע על־
29 חטאתיכם׃ ואכלתם בשר בניכם ובשר בנתיכם
ל תאכלו׃ והשמדתי את־במתיכם והכרתי את־
חמניכם ונתתי את־פגריכם על־פגרי גלוליכם וגעלה
31 נפשי אתכם׃ ונתתי את־עריכם חרבה והשמותי
32 את־מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם׃ והשמתי
אני את־הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה׃

ואתכם O 3 יד ג

Deus transgressoribus legis pœnas minatur grauissimas.

℣. 16. m) *præficiam vobis, mandabo.* Num. 1, 50. n) *terrori.* (4) Ef. 65, 23. Ier. 15, 8. ὁ. τὴν ἀπορίαν. Luc. 21, 25. *Ion.* plagam lethiferam. o) *tabi, phthisi.* (2) Deut. 28, 22. p) *ardenti febri.* (2) ib. q) *quæ absumunt.* 1 Sam. 2, 33. cf. Deut. 28, 32. r) *cruciantes.* (4) Deut. 28, 65. Ier. 31, 12. *Onk.* exspirare facientes. s) Deut. 28, 33. Iud. 6, 3. 4. 5. cf. Ef. 65, 22.

℣. 17. t) c. 17, 10. Iud. 2, 15. Pf. 34, 17. u) Deut. 22, 25. x) fic v. 36. Prou. 28, 1.

℣. 18. y) *ad illa, eousque.* cf. v. 23. 27. *Ion.* post illas castigationes. z) *septies,* i. e. frequentius & multo magis. v. 21. 24. 28. Prou. 24, 16. *Ion.* septem plagis.

℣. 19. a) *superbiam pertinaciæ.* conf. Deut. 28, 50. Coh. 8, 1. ὁ. τῆς ὑπερηφανίας ὑμῶν. Marc. 7, 22. *Ion.* gloriam fortissimi sanctuarii vestri. b) cf. 1 Reg. 8, 35. c. 17, 1.

℣. 20. c) *frustra absumentur.* Ef. 49, 4. d) Ier. 8, 13. Ioel 1, 10. feqq.

℣. 21. e) *contra, in aduersum,* tanquam immorigeri vel hostes contranitentes. v. 23. 24. 27. 28. *fic* לקראת Deut. 1, 44. Al. *obiter* mecum agentes, non ἀκριβῶς. Eph. 5, 15. fic *Ion.* f) conf. Hof. 2, 7. 8.

℣. 22. g) Num. 21, 6. Deut. 32, 24. h) 2 Reg. 17, 25. Ez. 14, 14. i) Pf. 12, 4. k) Ier. 10, 24. l) Iud. 5, 6. cf. Zach. 8. 23. t) Ez. 4, 16.

℣. 23. m) Pf. 2, 10. ὁ. παιδευθῆτε. h. e. *didiceritis meliores esse, pœnis inflictis.* 1 Tim. 1, 20.

℣. 24. n) Pf. 18, 27. o) vid. v. 18.

℣. 25. p) vlciscentem *vltionem fœderis* sc. *violati* a vobis. *M. I.* q) Ex. 5, 3.

℣. 26. r) *scipionem* s. *sustentationem.* Ef. 3, 1. Ez. 4, 16. c. 5, 16. Pf. 105, 16. conf. Gen. 18, 5. s) i. e. *multæ.* cf.

℣. 28. u) *in ira contrarietatis* i. e. ira mea omnes sine discrimine obruet. Deut. 32, 22. Ier. 15, 1 -- 4. Zach. 11, 9.

℣. 29. x) Deut. 28, 53. 2 Reg. 6, 23. Thren. 4, 10. it. *Ioseph.* de B. I. lib. 7. c. 21.

℣. 30. y) *excelsa* l. *edita loca vestra.* Num. 33, 52. z) *templa* vel *statuas* in honorem חמה *solis* (Ef. 24, 23.) vel *ignis* erectas. Ef. 17, 8. Ez. 6, 4. 2 Par. 34, 7. a) *idolorum,* nomen convicii, a גלל *stercus* 1 Reg. 14, 10. *M. I.* b) v. 11. Ier. 14, 19.

℣. 31. c) Am. 7, 9. d) Am. 5, 21. fc. *cum beneplacito,* vt Gen. 8, 21. Ex. 29, 18. fic *Onk. Ion.*

℣. 17. וררו בכם *Beth dageschatum* habent 5. 11. 17. 18. & *Ber.* quod repugnat regulis. שונאיכם *so plene* 7. 8. 10 -- 16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 15. b. ℣. 18. *Sectiunculam Setbumam* hoc loco habent 1 -- 6. 9. 20. & *Hal.* ℣. 20. ועץ הארץ לא־יתן ita 1. 3. & fic fu. 2. 4. ℣. 22. דרכיכם *Caph* per *Dagesch* 3. 6. 9. 14. 20. 21. contra *O. T.* ℣. 25. נקם *Munach* loco *Makk.* 1. 3. 5. ושלחתי *Merca milra* 3. 4. sed ושלחתי per *Merca & Mahpach* simul 1. 2. 6. 9. de qua geminatione accentuum vide, quæ notamus ad v. 36. ℣. 25. ואפו *Tlischagdola* habent 1. 2. 3. 4. 6 -- 16. 19. 20. 21. sed minus accommodate ad regulas. ℣. 32. והשמותי *mo plene Hal.* fic fe. 3. fecund. *Maf. impressam,* sed contra *Maf.* 1. & *Erffurtensem.*

33 ואתכם אזרה בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה
34 ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה׃ אז תרצה הארץ
את־שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז
לה תשבת הארץ והרצת את־שבתתיה׃ כל־ימי השמה
תשבת את אשר לא־שבתה בשבתתיכם בשבתכם
36 עליה׃ והנשארים בכם והבאתי מרך בלבבם בארצת
איביהם ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת־חרב
37 ונפלו ואין רדף׃ וכשלו איש־באחיו כמפני־חרב
ורדף אין ולא־תהיה לכם תקומה לפני איביכם׃
38 ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם׃
39 והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף
מ בעונת אבתם אתם ימקו׃ והתודו את־עונם ואת־עון
אבתם במעלם אשר מעלו־בי ואף אשר־הלכו עמי
41 בקרי׃ אף־אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ
איביהם או־אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את־עונם׃
42 וזכרתי את־בריתי יעקוב ואף את־בריתי יצחק ואף
43 את־בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר׃ והארץ
תעזב מהם ותרץ את־שבתתיה בהשמה מהם והם
ירצו את־עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת־חקתי
44 געלה נפשם׃ ואף־גם־זאת בהיותם בארץ איביהם
לא־מאסתים ולא־געלתים לכלתם להפר בריתי
מה אתם כי אני יהוה אלהיהם׃ וזכרתי להם ברית
ראשנים אשר הוצאתי־אתם מארץ מצרים לעיני
46 הגוים להיות להם לאלהים אני יהוה׃ אלה החקים
והמשפטים והתורת אשר נתן יהוה בינו ובין בני
ישראל בהר סיני ביד־משה׃ פ

Cap. XXVII.

כז וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
2 ואמרת אלהם איש כי יפלא נדר בערכך נפשת
ליהוה

ỽ. 33. e) Ez. 28, 7. f) Ier. 12, 10. 11. Ioel. 2, 3.

ỽ. 34. g) *acceptabit, accepta habebit.* Vide complementum 2 Par. 36, 21. h) i. e. *quamdiu desolata erit.* v. 35. 43. i) Prosopopœia, vt c. 18, 25.

ỽ. 35. k) *illos nempe, quibus.* 1 Sam. 24, 19. l) c. 25, 2. seqq.

ỽ. 36. m) Gen. 14, 10. n) *mollitiem* (1) cf. Deut. 20, 3. Es. 7, 4. 2 Par. 13, 7. *Onk. Ion.* contractionem animi. *Syr.* pauorem. o) *fuga* (2) Es. 52, 12. cf. Deut. 28, 25. Es. 30, 17. p) Prou. 28, 1.

ỽ. 37. q) *consistentia, standi ac resistendi facultas.* (1) ό. οὐ δυνήσεσθε ἀντιστῆναι. 1 Pet. 5, 9.

ỽ. 38. r) Num. 13, 33.

ỽ. 39. s) *contabescent.* Ps. 73, 8. cf. Ez. 24, 23. c. 33, 10. ό. καταφθαρήσονται. 2 Pet. 2, 12. t) Ex. 20, 5. u) ό. τακήσονται. 2 Pet. 3, 12.

ỽ. 40. x) c. 5, 5. Num. 5, 7. cf. 1 Reg. 8, 47. Ez. 36, 31. Dan. 9, 5. Neh. 9, 2. 3. *Ion.* add. *in hora gemitus sui.* y) vid. v. 21.

ỽ. 41. z) *Vel tunc* si humiliet se. c. 4, 23. 1 Sam. 20, 10. *Ion.* ecce tunc. *Ar. P.* usque dum. או enim significat Arabibus frequenter: *usque dum.* a) 2 Par. 7, 14. Luc. 20, 13. b) Deut. 10, 16. ό. ἡ ἀπερίτμητος. Act. 7, 51. *Onk.* induratum. *Ar. P.* dolosum. c) *acceptabunt.* v. 43. Mich. 7, 9. d) *pœnam iniquitatis.* v. 43. 1 Sam. 28, 10.

ỽ. 42. e) Ex. 2, 24. c. 6, 5. c. 20, 6. cf. Deut. 4, 31. 37. c. 32, 36. ό. μνησθήσομαι. Luc. 1, 54. 72. f) cum *Iacobo* initi. sic *Onk. Ion. Hier.* & *Syr.* add. *in Bethel.*

ỽ. 43. g) Emphatica repetitio, ex viuo loquentis affectu intelligenda. cf. Ez. 13, 10. c. 36, 3. *Onk. Ion.* præmitt. *maledictiones loco benedictionum venient super eos, mensura pro mensura.*

ỽ. 44. h) Synonymia particularum emphatica. Schmid. *Licet vero hoc tunc fecerint deinum, cum fuerint. Al. Immo & hoc quoque faciam illis.* cf. v. 42. *Ion.* super omni hoc miserebor ipsorum in Verbo meo. i) Rom. 11, 1. 2. *Ion. Hier.* add. *in regno Babelis.* k) Ier. 3, 1. 11. 13. ό. οὐδὲ προσώχθισα αὐτοῖς. v. 30. 43. Heb. 3, 10. *Ion. Hier.* add. *in regno Medorum.* l) Luc.

מלא ו׳

21, 32. *Ion. Hier.* add. *in regno Græcorum.* m) *Ion. Hier.* add. *in regno Idumæorum* h. e. Romanorum. n) Rom. 11, 29. *Ion. Hier.* add. *in diebus Gog.*

ỽ. 45. o) vid. v. 42. p) vid. v. 12.

ỽ. 46. q) Ex. 18, 20. r) Ex. 21, 1. s) Es. 24, 5. t) c. 27, 34.

Cap. XXVII, v. 2. u) *separauerit*, vel *singulare secerit votum.* c. 22, 21. Num. 6, 2. c. 30, 3. x) *pro æstimatione tua animarum*, seu *prout animas æstimaueris*, subintellig. *o sacerdos.* ex v. 8. 12. sec. *M. I.* & c. 5, 15.

ỽ. 34. השמה *Schin* per *Dagesch* 17. 18. & *Berol.* secundum *O. T.* f. 15. b. & *M. I.* reliqui sine eo. *He mappikatum* habet 14. contra *M. I.* ỽ. 35. השמה *Schin dageschatum* præter 17. 18. & *Berol.* hic quoque habent 2. 6. 9. cf. v. 34. ỽ. 36. והבאתי ita 1. 2. 4. 6. 9. & sic reperiri in *Hispp. Germanicisq;* codicibus, ait *O. T.* Negat vero, in *Hilleliano*, *Hierosolymitt.* & *Sambuciano* adesse *Metheg* sub *Tau.* ỽ. 39. Pro איביכם habent איביהם *Hostium ipsorum* (prout Latine etiam conuertit *Schmidius*) 3. & *Hal.* contra *Masoram* 1. 7. 8. & *Erff.* בעונת *not defect.* 4. 5. 6. 9. 17. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* at reliqui *plene.* ỽ. 45. הוצאתי *Munach* loco *Makk.* 1. 2. 4. 5.

De æstimatione personæ, Deo consecratæ;

3 ליהוה: והיה ערכך הזכר מבן עשרים שנה ועד
בן־ששים שנה והיה ערכך חמשים שקל כסף
4 בשקל הקדש: ואם־נקבה הוא והיה ערכך
ה שלשים שקל: ואם מבן־חמש שנים ועד בן־עשרים
שנה והיה ערכך הזכר עשרים שקלים ולנקבה
6 עשרת שקלים: ואם מבן־חדש ועד בן־חמש
שנים והיה ערכך הזכר חמשה שקלים כסף ולנקבה
7 ערכך שלשת שקלים כסף: ואם מבן־ששים שנה
ומעלה אם־זכר והיה ערכך חמשה עשר שקל
8 ולנקבה עשרה שקלים: ואם־מך הוא מערכך
והעמידו לפני הכהן והעריך אתו הכהן על־פי אשר
תשיג יד הנדר יעריכנו הכהן: ס

item animalis Deo consecrati.

9 ואם־בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן ליהוה
י כל אשר יתן ממנו ליהוה יהיה־קדש: לא יחליפנו
ולא־ימיר אתו טוב ברע או־רע בטוב ואם־המר ימיר
בהמה בבהמה והיה־הוא ותמורתו יהיה־קדש:

קמץ בטרחא

11 ואם כל־בהמה טמאה אשר לא־יקריבו ממנה קרבן
12 ליהוה והעמיד את־הבהמה לפני הכהן: והעריך
הכהן אתה בין טוב ובין רע כערכך הכהן כן יהיה:
13 ואם־גאל יגאלנה ויסף חמישתו על־ערכך:
14 ואיש כי־יקדיש את־ביתו קדש ליהוה והעריכו
הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אתו הכהן כן
טו יקום: ואם־המקדיש יגאל את־ביתו ויסף חמישית
16 כסף־ערכך עליו והיה לו: ואם משדה אחזתו יקדיש
איש ליהוה והיה ערכך לפי זרעו זרע חמר שערים
17 בחמשים שקל כסף: אם־משנת היבל יקדיש שדהו
18 כערכך יקום: ואם־אחר היבל יקדיש שדהו וחשב־
לו הכהן את־הכסף על־פי השנים הנותרת עד שנת

היבל

יד ד

y) *Domini* sc. *erunt* & pretium secundum æstimationem Sacerdotis in sequentibus definitum, pro iis soluetur.

℣. 3. z) *æstimatio tua maris* vel *pro masculo*, qui sc. Deo consecratus fuerit ad ministerium rerum sacrarum, quæ quidem ab eo curari poterant. Exemplum est in Samuele 1 Sam. 1, 11. a) vid. v. 25. & not. Ex. 30, 13.

℣. 4. b) cf. Ex. 21, 32.

℣. 5. c) vid. ℣. 2. 3. 6. Non plus tibi exigere licebit, quam &c.

℣. 8. d) *pauperior, tenuior fuerit tua æstimatione.* c. 25. 47. e) *tum* vouens *sistet eum.* v. 11. c. 14, 11. f) *æstimabit.* v. 12. 14. 2 Reg. 23, 35. ὁ. τιμήσεται. v. 12. Matth. 27, 9. g) *prout, secundum id, quod.* v. 18. h) *nancisci poterit.* c. 25, 26.

℣. 9. i) Schmid. *si vero bestia fuerit in voto, de qua offerunt* &c. vid. c. 1, 2.

℣. 10. k) *permutabit eam, aliam ei substituet vouens.* Es. 9, 10. ὁ. ἀλλάξει. l) *commutando commutauerit*, Ier. 2, 11. ὁ. ἀλλάσσων ἀλλάξει. Sic v. 33. cf. Rom. 5, 10. m) *tum ipsa, tum permutatio eius.* ὁ. καὶ τὸ ἄλλαγμα αὐτοῦ. cf. Matth. 16, 26.

℣. 11. n) non de specie, sed indiuiduo, ob næuum aliquem ad sacrificium inepto, hoc intelligunt Hebræi, & v. 27. de animalibus per se impuris accipiunt. *M. I.*

℣. 12. o) *discrimine bona* h. e. *siue bona fuerit, siue mala.* Sic v. 14. 33.

℣. 13. p) ὁ. λυτρούμενος λυτρώσεται. 1 Pet. 1, 18. q) qs. mulctam leuitatis. cf. v. 15. 27. 31. c. 5, 16. 24. c. 22, 14.

℣. 14. r) *stabit* seu *rata erit* res. v. 14. 19.

℣. 16. s) *semen chomeris*, quæ mensura continebat decem *Ephas.* Ez. 45, 11. nec confundenda cum עמר seu *decima parte Ephæ.* Exod. 16, 36.

℣. 17. t) *ab ipso anno Iubilæo.* vid. v. 18. & cf. c. 25, 10.

℣. 18. u) *supputabit ei.* v. 23. c. 25, 27.

℣. 6. ולנקבה Sic per *Sakeph* & *Kadma* 1. ℣. 2. ואם cum *Gaiah B. Ascher.* ℣. 8. מך per *Patach* 1. 2. sec. *Mas.* 2. ℣. 9. קדש sine *Dagesch euphonico* 3. 4. 5. Sic v. 10. ℣. 10. יחליפנו *Sakephk.* habet 1. 2. & 4. sed 1. in marg. exhibet *Rbhia* ex *En hakkore.* ברע per *Patach* 3. 4. 5. contra *Mas.* ad Exod. 38, 21. ℣. 14. יקדיש *plene* 3. 5. 7. 8. 10. 16. 19. 20. 21. contra O. T. f. 15. b. & *Mas.* 2. 4. *Erff.* ad h. l. & *impressam* ad Leu. 20, 26. ℣. 15. ואם־המקדיש *Kadma* super *He* scribi iubet O. T. חמישית כסף ita 3. 4. 5. hic & v. 19.

℣. 14.

De rerum consecratarum redemtione.

19 היבל ונגרע מערכך׃ ואם־גאל יגאל את־השדה
המקדיש אתו ויסף חמשית כסף־ערכך עליו וקם
כ לו׃ ואם־לא יגאל את־השדה ואם־מכר את־השדה
21 לאיש אחר לא יגאל עוד׃ והיה השדה בצאתו ביבל
22 קדש ליהוה כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו׃ ואם
את־שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש ליהוה׃
23 וחשב־לו הכהן את מכסת הערכך עד שנת היבל
24 ונתן את־הערכך ביום ההוא קדש ליהוה׃ בשנת
היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר־לו
כה אחזת הארץ׃ וכל־ערכך יהיה בשקל הקדש עשרים

De primogenitis animalium.

26 גרה יהיה השקל׃ אך־בכור אשר יבכר ליהוה בבהמה
27 לא־יקדיש איש אתו אם־שור אם־שה ליהוה הוא׃ ואם
בבהמה הטמאה ופדה בערכך ויסף חמשתו עליו ואם־

De Anathemate.

28 לא יגאל ונמכר בערכך׃ אך כל־חרם אשר יחרם איש
ליהוה מכל־אשר־לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו
לא ימכר ולא יגאל כל־חרם קדש־קדשים הוא ליהוה׃
29 כל־חרם אשר יחרם מן־האדם לא יפדה מות יומת׃
ל וכל־מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליהוה הוא
31 קדש ליהוה׃ ואם־גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו
32 יסף עליו׃ וכל־מעשר בקר וצאן כל אשר־יעבר תחת
33 השבט העשירי יהיה־קדש ליהוה׃ לא יבקר בין־טוב
לרע ולא ימירנו ואם־המר ימירנו והיה־הוא ותמורתו
34 יהיה־קדש לא יגאל׃ אלה המצות אשר צוה יהוה
את־משה אל־בני ישראל בהר סיני׃ חזק

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות וחמשים ותשעה׳ נט״ף סימן׃
וחציו והנגע בבשר הזב׃ ופרשיותיו עשרה׳ ב״א ג״ד סימן׃ וסדריו כ״ג
ובתורתו יהגה יומם ולילה סימן׃ ופרקיו כ״ז׳ ואה״יה עמך ואברכך
סימן׃ מניין הפתוחות שתים וחמשים׳ והסתומות שש וארבעים׳
הכל שמנה ותשעים פרשיות׳ דודי צ״ח ואדום סימן׃

x) *&* *detrahetur* sc. præteritum tempus. Ex. 5, 11.

℣. 19. y) vid. v. 13.

℣. 20. z) sc. ante iubilæum, sec. *Ralbag* & contextum. a) *aut si vendiderit*, impersonaliter; i. e. *si venditus fuerit*. ὁ. ἀποδῶται, nempe a Sacerdote, vel sacri ærarii præfecto, sec. *Ralbag*.

℣. 21. b) c. 25, 28. 30. 31. c) *sicut ager devotionis* s. *deuotus*, qui plane redimi non poterat, sec. v. 28. 29.

℣. 22. d) quo ad iubilæum tantum frui poterat. c. 25, 28. e) quem hereditario iure a maioribus acceptum tenebat. *M. I.*

℣. 23. f) *numerum*, *summam* (2) Ex. 12, 4. g) sc. is, qui vouit.

℣. 24. h) construe לאשר מאתו *ad eum, a quo emerit ipsum*: h. e. ad eum, cuius est perpetua possessio terræ.

℣. 25. i) vid. v. 3. Num. 3, 47. k) Ex. 30, 13. &c.

℣. 26. l) Ex. 13, 2. Num. 3, 13. c. 8, 17. m) sc. ad aliam oblationem. *M. I.* n) Ex. 22, 29. Luc. 2, 23.

℣. 27. o) vid. Ex. 13, 13. Num. 18, 15. seqq. p) sic v. 12. 15. 19. hinc alii hunc versum non de primogenitis, sed de votiuis intelligunt, vt dictum ad v. 11. sed vide idem de decimis Deo sacris v. 31.

℣. 28. q) *deuotum*, *interdictum*, v. 21. 29. Ez. 44, 29. ὁ. ἀνάθεμα. r) *denouebit*. Num. 21, 2. s) *de suis*. ὁ. ἀπὸ πάντων. sic Rom. 9, 3. t) & Sacerdotis manebit. Num. 18, 14. cf. sec. quosdam Iud. 11, 31. 39.

℣. 29. u) *Guffet.* sc. *aliud*, quod non est de propriis viri, vt erat v. 28. x) *quod anathema sit*, sc. sec. voluntatem Dei vid. Ex. 22, 19. Num 21, 2. 3. Deut. 2, 34. c. 3, 6. c. 7, 2. c. 25, 19. Ios. 6, 17. 18. 1 Sam. 15, 3.

℣. 30. y) Deut. 12, 17. c. 14, 22. 28. c. 26, 12. Neh. 10, 38. 2 Par. 31, 5. 6. 12. cf. Gen. 28, 22. Hebr. 7, 9. 10.

℣. 32. z) *sub virga* sc. pastoris vel numerantis. cf. Ier. 33, 13. Ez. 20, 37.

℣. 33. a) c. 13, 36. b) vid. v. 10.

℣. 34. c) c. 26, 46. Num. 3, 1. d) vid. post Exod.

e) Ex. 30, 34. f) c. 15, 7. g) Gen. 30, 11. h) Ps. 1, 2. i) Gen. 26, 3. k) Cant. 5, 10.

℣. 20. לא *Makkeph* loco *Merca* habent 7. 8. 10. 11. 13. 17. 18. & *Berol.* ℣. 22. אשר per *Makk.* 1. ℣. 23. הכהן ׳ per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* cont. *Mas.* ad ℣. 18. ℣. 24. היבל *defect.* 1. 3. 6. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. & 21. contra *Mas.* ad Leu. 25, 13. & O. T. f. 15. b. ℣. 26. *Sectiunculam* h. l. inchoant 1. 3. 4. 5. & *Hal.* אשר per *Makk.* plerique libri *Hispp.* in O. T. ℣. 29. חרם *Sakephgadol* habent 3. 6. 9. 20. & in marg. 1. sic fu. 4. ℣. 33. לרע *Resch Kametsatum* 1. cum sua *Mas.* cui tamen contraria est *Mas.* 3. 7. 8. & *final.* f. 56. b.

Ceterum in *Masora* ad finem libri subiecta passim variant libri nostri, quod nunc quidem accuratius percensere nihil attinet. Illud autem præteriri non debet, quod *Masora* .. *Erff.* & 1. numeret סדרים s. *capita antiquata* viginti quinque, & 1. quidem cum addito symbolo ויט.

LIBER NVMERORVM, Hebr. במדבר

Refert Israelitarum censum, ordinem, & sacra rite dedicata, porro illorum peccata, DEI iram, clementiam, singulares typos CHRISTI, fata & itinera populi, nec non leges quasdam speciales.

יניח ד' שיטין פנויות ויתחיל מתחלת שיטה ה'

Cap. I.

Moses & Aaron cum XII Principibus numerant populum ex mandato Dei.

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
2 לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר
3 לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא
4 בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃ וְאִתְּכֶם
יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃
ה וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן
6 אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃
7 לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ 8 לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃
9 לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע
11 בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן
12 13 אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר
14 טו פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי
16 אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם
17 רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים
18 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת׃ וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
19 לְגֻלְגְּלֹתָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם
כ בְּמִדְבַּר סִינָי׃ ס וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר
יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל

Cap. I. v. 1. *a)* ἐκ τοῦ adyto. cf. Leu. 1, 1. Ex. 25, 22. Moses enim non ascendit amplius in montem Sinai, postquam gloria Domini in tentorio conuentus fuit. *Ab. Esra.* *b) primo* sc. die, quo erectum est tabernaculum. c. 9, 1. Ex. 40, 17. ὁ. ἐν μιᾷ. Sic v. 18. Matth. 28, 1. *c) Ion. mensis Jiar* (Aprilis) qui est secundus. Sic v. 18.

ỳ. 2. *d) capita, summam.* c. 26, 2. Ex. 30, 12. cf. Num. 3, 40. Ter autem Moses censuit populum α) antequam tabernaculum fieret. Ex. 30, 12. c. 38, 25. 26. β) post erectum tabernaculum, & γ) Num. 26, 2. 64. *e) per familias ipsorum.* ὁ. κατὰ συγγενείας. Luc. 1, 61. *f) secundum domum patrum eorum,* i. e. *minores familias.* cf. Ios. 7, 14. *g)* nam *matris* familia non dicitur familia. *Ab. Esra & Becbai.* cf. Matth. 1, 16. *h) per singula crania* i. e. *capita ipsorum.* v. 18. 20. 22. 1 Par. 23, 3. 24.

ỳ. 3. *i) omnem exeuntem in exercitum siue armis gerendis aptum.* ὁ. ἐν δυνάμει Sic v. 20. 22. 24. vid. Ex. 12, 17. *k)* vt segregarent admixtam turbam. Ex. 12, 38. *Ab. E.*

ỳ. 4. *l)* i. e. *singuli viri* pro tribu. *m) vir* sc. qui *caput* s. *princeps* sit. *n) familiæ* l. *gentis suæ.* Pro *tota tribu* h. l. accipitur, vt v. 44. cf. v. 2. 16. 47. c. 3, 15. c. 17, 17.

ỳ. 5. *o)* ὁ. παραστήσονται. Marc. 14, 47.

ỳ. 7. *p)* c. 2, 3. c. 7, 12. Ruth. 4, 20. 1 Par. 2, 10. Matth. 1, 4.

ỳ. 10. *q)* Ephraim Manassi præponitur. ratio extat Gen. 48, 20. *Becbai.* conf. v. 32.

ỳ. 14. *r)* q. d. *Deo notus.* Sic c. 7, 42. qui & *Reuel* qs. *Deo familiaris* dicitur. c. 2, 14.

ỳ. 16. *s) euocati cœtus, e cœtu vocati.* c. 16, 2. c. 26, 9. ὁ. ἐπίκλητοι, *aduocati, acciti.* Syrus; *celebres.* *t) chiliadum Israelis.* c. 10, 4. 36.

ỳ. 17. *u) qui expresse* קרואי קרי *nominibus appellati erant.* Gen. 30, 28. Am. 6, 1. Es. 62, 2.

ỳ. 18. *x) conuocarunt.* Leu. 8, 3. *y)* vid. ỳ. 1. *z) & natales suos professi sunt.* Hithp. (1) *a)* ὁ. κατὰ πατριὰς αὐτῶν. Act. 3, 25. *b)* vid. v. 2.

ỳ. 20. *c)* Gen. 29, 32. c. 49, 3.

ỳ. 6. שְׁלֻמִיאֵל ita 4. sæpe in hoc capite loco *Metheg* vsurpat figuram *Mercacphula,* quo fine & qua auctoritate, incertum; v. g. ỳ. 10. in voce אֱלִישָׁמָע. ỳ. 24. seqq. in תּוֹלְדֹתָם. ỳ. 29. in פְּקֻדֵיהֶם &c. צוּרִי שַׁדָּי sic velut duas voces diuellunt 1–6. 9. 18. 20. 21. contra *Mas.* ỳ. 12. עַמִּי שַׁדָּי diuisim scribunt 3. 4. 5. 6. 9. 20. contra *Mas.* ad v. 6. ỳ. 16. קְרִיאֵי ita *Kri* litterale seu consonantium effert *Hiller.* p. 239. ỳ. 17. בְּשֵׁמֹת *defect.* in quibusdam libris & antiqua quadam *Mas.* inuenit *R. Meir Hilleui;* sed contra in plerisque libris & in duobus exemplaribus *Masoræ* se plene scriptum reperisse testatur *R. Menachem* in suo *O. T.* f. 15. & 16. ỳ. 18. וַיִּתְיַלְדוּ *Iod præformatiu.* sine *Meth.* 1. 2. 3. 4. 5. 21. at sub *præf.* ו *Metheg* locat *B. Ascher.* *Lamed dageschatum* habent 4. & 14. contra *M. I.*

Ruben. 21 יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ

Simeon. 22 לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדָיו
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
23 וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ פ

Gad. 24 לִבְנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
כה פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃ פ

Iuda. 26 לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
27 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת׃ פ

Issachar. 28 לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
29 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ

Zabulon. ל לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
31 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ

Ephraim. 32 לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
33 צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת׃ פ

Manasse. 34 לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
צָבָא

d) *Qui nempe*, cum signum canebat, *tenebantur egredi castris in locum a Duce signatum*. Apud varias gentes, vt apud Romanos, viri omnis ætatis ad nomina respondere cogebantur; et, si ita videretur summæ potestati, ad dictam diem Duci præsto esse, vt eum sequerentur. Hinc intelligere est, qui fieri potuerit, vt tantos exercitus haberent quandoque Reges Iudæorum, aliique; quod qui ex nostris moribus, vbi nemo nomen date militiæ cogitur, æstimant, vix assequi possunt. *Clericus.*

℣. 21. e) *censi de tribu Rubenis* 46500. Sic c. 2, 11. cf. c. 26, 7.

℣. 22. f) *Quantum ad filios Simeonis.* Schmid. cf. v. 26. 28. 30. 32. g) *recensiti illius* sc. tribus Simeonis. h) vid. v. 2.

℣. 23. i) *censi* de tribu *Simeonis* 59300. Sic c. 2, 13. cf. c. 26, 14.

℣. 24. k) *Posterorum Gadis.* Gad subiungitur Rubeni & Simeoni, quia ad australem plagam vna cum iis castra metabatur. vid. c. 2, 10. seqq. *Clericus.*

℣. 25. l) *recensiti eorum*, nempe tribus Gadis 45650. Sic c. 2, 15. cf. c. 26, 18.

℣. 27. m) *censi* de tribu *Iuda* 74600. Sic c. 2, 4. cf. c. 26, 22.

℣. 28. n) Heic collocantur etiam propter castrametationis ordinem. Vid. c. 3, 5. & *Ab. Ezr.*

℣. 29. o) *censi* de tribu *Issascharis* 54400. Sic c. 2, 6. cf. c. 26, 25.

℣. 31. p) *censi* de tribu *Zabulonis* 57400. Sic c. 2, 8. cf. c. 26, 27.

℣. 32. q) Schmid. *Quoad filios Iosephi*, & quidem filios *Ephraimi*. vid. v. 22. r) Præponitur fratri, ob id, quod exstat Gen. 48, 19. 20. *Ab. Ezra.* conf. supra v. 10.

℣. 33. s) *censi* de tribu *Ephraimi* 40500. Sic c. 2, 19. cf. c. 26, 37.

℣. 22. לגלגלתם *Nota in marg.* 7. 8. *Lamed postremum* requirit (כמגירה) *ad instar serræ ductum*, & supra reliquas consonantes eleuatum, truncato capite tamen: idque ad notandam scortationem *Simri*, principis *Simeonitarum*, quam patrauit inter Israelitas nudato capite & statura erecta (vid. c. 25.) Sed *Masora Erff.* hanc figuram requirit in vocis *medio Lamed*: prout in alio quoque libro *Germanico* reperit *R. Menachem* in *O. T.* f. 16. a. Monet tamen hic ipse *Menachem*, in *Hilleliano*, *Hierosolymitt. Hispp.* ceterisque *Occidentalium* libris, nihil istiusmodi ductus obseruatum a se fuisse; nisi quod in marg. præstantissimi alicuius codicis scriptum fuerit: למרנחאי מגירא מכל למד, quod Menachem non de *figura serrata*, sed eminentiori & *ad modum canalis* seu *fistulæ* facta intelligit.

לה צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וּמָאתָיִם׃ פ
36 לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם *Beniamin.*
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
37 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ
38 לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר *Dan.*
שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
39 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת׃ פ
מ לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם *Ascher.*
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
41 צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ *Naphtali.*
42 בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
43 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ
44 אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
מה שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ׃ וַיִּהְיוּ
כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
46 וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים
שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
47 וַחֲמִשִּׁים׃ וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ
בְּתוֹכָם׃ פ
48 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא
49 נ תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתָּה
הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו
וְעַל

ẏ. 35. t) *censi* e tribu *Manassis* 32200. Sic c. 2, 21 cf. c. 26, 34.
ẏ. 36. u) vid. not. v. 20.
ẏ. 37. x) *censi* de *Beniaminitis* 35400. Sic c. 2, 23. cf. c. 26, 41.
ẏ. 39. y) *censi* de tribu *Dan* 62700. Sic c. 2, 26. cf. c. 26, 43.
ẏ. 41. z) *censi* de tribu *Ascheris.* 41500. Sic c. 2, 28. cf. c. 26, 47.
ẏ. 42. a) Ad *filios* s. posteros *Naphtali* quod attinet. Ita sæpe subiectum divisim a suo prædicato ponitur. cf. Gen. 24, 27. Ps. 11, 4.
ẏ. 43. b) *censi* e tribu *Naphtali* 53400. Sic c. 2, 30. cf. c. 26, 50.
ẏ. 44. c) *Hi sunt censi.* Nam qui infra 20. annos erant, (v. 3. 45.) recensiti non sunt. *Ab. Ezra.* d) *vir vnus* s. *singuli.* e) vid. v. 4.
ẏ. 45. f) *ad arma gestanda idonei.* vid. v. 20.
ẏ. 46. g) *Fuerunt igitur omnes censi* Israelitarum in vniversum 603550. cf. c. 2, 32. Mirum autem est, totidem etiam fuisse censos Ex. 38, 26. Summam tertii census vide infra c. 26, 51.
ẏ. 47. h) Illos hoc censu eximi voluit Deus v. 49. quod curæ sacrorum dicati essent v. 50. seqq. c. 31, 30. i *recensiti sunt.* forma compos. ex *Hoph.* & *Hithp.* vt c. 2, 33. c. 26, 62. 1 Reg. 20, 27.
ẏ. 48. k) *Dixerat enim.*
ẏ. 49. l) *veruntamen* Schmid. c. 31, 33. m) c. 2, 34. n) i. e. *summam* . sec. *Ab. Ezr.* vid. v. 2.
ẏ. 50. o) *præfice.* Gen. 39, 4. 5. Quibus autem rebus singulæ Leuitarum familiæ essent præfectæ, docetur c. 3, 6. seqq. c 4, 2. seqq. Ceterum *Bechai* f. 154. a. hæc habet: Dicunt in mystica explicatione huius libri: quisquis adpropinquat *modicum*, facient eum adpropinquare *multum.* Filii *Leui* adpropinquarunt *modicum*, sicvt scriptum est Ex. 32, 26. מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל בני לוי Dixit ergo Deus: etiam Ego *propius* admoturus sum eos, & facturus eos *ministros* & *magnates* domus meæ &c. cf. Iac. 4, 8. Matth. 13, 12. Luc. 19, 24. 26. p) candelabrum, mensam & altaria. *Ab. Ezra.*

ẏ. 42. שמות *plene* 1. 2. 5. contra *Mas.* ẏ. 47. התפקדו *Pe* per *Kametschatuph* 1. & 3. at 1. in marg. habet *Kamets* cum *Metheg.* Ita infra c. 2, 33. ẏ. 50. העדות *plene* 2. 4.

ועל כל־אשר־לו המה ישאו את־המשכן ואת־כל־
51 כליו והם ישרתהו וסביב למשכן יחנו׃ ובנסע המשכן
יורידו אתו הלוים ובחנת המשכן יקימו אתו הלוים
52 והזר הקרב יומת׃ וחנו בני ישראל איש על־מחנהו
53 ואיש על־דגלו לצבאתם׃ והלוים יחנו סביב למשכן
העדת ולא־יהיה קצף על־עדת בני ישראל ושמרו
54 הלוים את־משמרת משכן העדות׃ ויעשו בני ישראל
ככל אשר צוה יהוה את־משה כן עשו׃ פ
ב וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ איש על־
2 דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב
3 לאהל־מועד יחנו׃ והחנים קדמה מזרחה דגל מחנה
יהודה לצבאתם ונשיא לבני יהודה נחשון בן־עמינדב׃
4 וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ושש מאות׃
ה והחנים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל
6 בן־צוער׃ וצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף
7 וארבע מאות׃ מטה זבולן ונשיא לבני זבולן
8 אליאב בן־חלן׃ וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף
9 וארבע מאות׃ כל־הפקדים למחנה יהודה מאת
אלף ושמנים אלף וששת־אלפים וארבע־מאות
י לצבאתם ראשנה יסעו׃ ס דגל מחנה
ראובן תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן אליצור בן־
11 שדיאור׃ וצבאו ופקדיו ששה וארבעים אלף וחמש
12 מאות׃ והחונם עליו מטה שמעון ונשיא לבני שמעון
13 שלמיאל בן־צורישדי׃ וצבאו ופקדיהם תשעה
14 וחמשים אלף ושלש מאות׃ ומטה גד ונשיא לבני גד
טו אליסף בן־רעואל׃ וצבאו ופקדיהם חמשה וארבעים
16 אלף ושש מאות וחמשים׃ כל־הפקדים למחנה
ראובן מאת אלף ואחד וחמשים אלף וארבע־מאות
וחמשים

q) minora vasa. *Ab. Esr.* r) *ipsi enim portabunt.* cf. 1 Par. 15, 2. ὁ. ἀροῦσιν. Matth. 11, 29. Ioh. 1, 29.

℣. 51. s) *demittent, descendere facient.* c. 4, 5. ὁ. καθελοῦσιν. Marc. 15, 36. 46. t) *cum figetur* vel *statuetur Tabernaculum.* cf. Iud 19, 9. Ef 29, 1. u) *alienus* a Leuitica tribu. cf. c. 3, 38. c. 18, 7. Leu. 22, 10. 12. x) sc. a Deo, sec. *Raschi*; a magistratu, sec. *Ab. Esra.* Data quidem erat vniuersalis promissio sacerdotii *Ex.* 19, 6. cuius tamen *veritas* non per Vetus, sed per Nouum Testamentum facta est. cf. Ier. 31, 31. seqq. Ioh. 1, 17. 1 Pet. 2, 5 9. Apoc. 1, 6. Ef. 66, 21. Zach. 14, 20. 21. &c,

℣. 52. y) *quisque in castris suis.* ὁ. ἐν τῇ ἑαυτοῦ τάξει. 1 Cor. 14, 40. c. 15, 23. z) *ad vexillum suum.* vid. c. 2, 2. seqq.

℣. 53. a) *ne fiat excandescentia* s. ira Dei super cœtum, si sc. homines, Deo non consecrati, res sacras attingant, quas nec Leuitis tangere permissum erat. c. 4, 15. 2 Sam. 6, 6. 7. b) *Obseruabunt igitur obseruationem*, i. e. *curam gerent.* c. 18, 3. vt dicetur c. 3.

Cap. II, v. 2. c) *ad vexillum suum.* ὁ. ἐχόμενος αὐτοῦ κατὰ τάγμα. v. 5. 7. 17. &c. *Marc.* 1, 38. d) *cum signis* suis. Vnum quodque vexillum suum peculiare signum habuit, & quidem, vt veteres Rabbini tradunt, in vexillo Rubenis fuit figura *Hominis*, in vexillo Iudæ figura *Leonis*, in Ephraimi figura *Bouis*, & in vexillo *Dan*, figura *Aquilæ*; ita vt conuenientiam habuerint cum *curru Ezechielis* c. 1, 10. *Bechai* & *Ab. Esra.* conf. & *Ionathanem.* e) *e regione.* Gen. 21, 16. Significat *accessum* vel adiunctionem, *sed non ex propinquo.* Coc-ceius. Conf. Hebr. 11, 13.

℣. 3. f) *ad anteriorem partem versus ortum.* c. 3, 38. c. 10, 15. vid. not. Ex. 26, 18. g) *vexillum* sc. maius s. primarium, quorum quatuor fuerunt. ὁ. τάγμα v. 10. 18. 25. cf. c. 1, 52.

℣. 4. h) *seu censi eorum.* c. 1, 27. nam mulieres, pueri, puellæ, & serui multo maiorem numerum conficiebant.

℣. 5. i) ὁ. ἐχόμενοι vt v. 2. k) c. 1, 8. c. 7, 18

℣. 6. l) c. 1, 29.

℣. 9. m) *summa censorum* 186400. n) trium sc. tribuum, quibus *Iuda* præerat. cf. Gen. 49, 8. Iud. 1, 1. 2. o) *primi* s. *loco primo* proficiscentur. c. 10, 14. Gen. 33, 2. Esth. 1, 14. *Mystice* exponunt *Rabbini*: Inuenis *Iudam* vbique primas tenentem, siue in castris metandis v. 3. siue in proficiscendo v. 10. siue in afferendis oblationibus c. 7, 12. siue denique in belligerando Iud. 1, 12. Sic etiam futuro tempore, quando veniet Euangelista, Euangelium *Iudæ* primum annunciabitur, vt dictum est Ef. 52, 7. Nah. 2, 1. Hæc *Bechai* f. 155. a. ℣. 14. p) vid. c. 1, 14. ℣. 16. q) *summa censorum* 151450.

℣. 50. ועל per *Makk.* 1. 2. 3. 4. sed *Munach* 1. in marg. ℣. 53. והלוים per *Graschaim* 1. 3. 6. 9. & 20. ℣. 54. אשר per *Makk.* 3. 5. CAP. II, 2. באתת cum *Dagesch leni* 3. 5. ℣. 12. והחונם cho *defect.* 3. sic fu. 2, & 4. & ita correxit 1. secundum *Hammeiri*, quem vero refutat *R. Menachem* ex omnibus suis libris, exemplaribus *Masoræ*, & testimonio *R. Meir Halleui* &c. *O. T.* f. 16. b. At *nim plene* 4. 5. itidem contra *O. T.* & *Maf.* ad ℣. 3. ℣. 12. צורישדי sic vt vocem vnam scribunt 17. & *Berol.* secundum *O. T.* at reliqui distellunt in duas.

Ordo castrorum Israelis a Deo praescriptus.

17 וחמשים לצבאתם ושנים יסעו : ס ונסע
אהל־מועד מחנה הלוים בתוך המחנת כאשר יחנו
18 כן יסעו איש על־ידו לדגליהם : ס דגל מחנה
אפרים לצבאתם ימה ונשיא לבני אפרים אלישמע
19 בן־עמיהוד : וצבאו ופקדיהם ארבעים אלף וחמש
כ מאות : ועליו מטה מנשה ונשיא לבני מנשה גמליאל
21 בן־פדהצור : וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף
22 ומאתים : ומטה בנימן ונשיא לבני בנימן אבידן בן־
23 גדעני : וצבאו ופקדיהם חמשה ושלשים אלף וארבע
24 מאות : כל־הפקדים למחנה אפרים מאת אלף
ושמנת־אלפים ומאה לצבאתם ושלשים יסעו :
כה ס דגל מחנה דן צפנה לצבאתם ונשיא
26 לבני דן אחיעזר בן־עמישדי : וצבאו ופקדיהם שנים
27 וששים אלף ושבע מאות : והחנים עליו מטה אשר
28 ונשיא לבני אשר פגעיאל בן־עכרן : וצבאו ופקדיהם
29 אחד וארבעים אלף וחמש מאות : ומטה נפתלי ונשיא
ל לבני נפתלי אחירע בן־עינן : וצבאו ופקדיהם שלשה
31 וחמשים אלף וארבע מאות : כל־הפקדים למחנה דן
מאת אלף ושבעה וחמשים אלף ושש מאות לאחרנה
יסעו לדגליהם : פ
32 אלה פקודי בני־ישראל לבית אבתם כל־פקודי
המחנת לצבאתם שש־מאות אלף ושלשת אלפים
33 וחמש מאות וחמשים : והלוים לא התפקדו בתוך בני
34 ישראל כאשר צוה יהוה את־משה : ויעשו בני ישראל
ככל אשר־צוה יהוה את־משה כן־חנו לדגליהם
וכן נסעו איש למשפחתיו על־בית אבתיו :
פ

ג ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר יהוה את־משה Cap.III.
בהר

℣. 17. r) *Deinde proficiscetur* Tentorium conuentus & castra Leuitarum, in medio reliquorum. c. 10, 17. 21. s) quisque *loco suo*, q. d. *ad manum suam.* Iob. 1, 14. sed *Syrus*: cum turma sua.
℣. 18. t) c. 1, 10. c. 7, 48.
℣. 19. u) c. 1, 33.
℣. 20. x) c. 1, 10. c. 7, 54.
℣. 21. y) c. 1, 35.
℣. 22. z) c. 1, 11. c. 7, 60.
℣. 23. a) c. 1, 37.
℣. 24. b) *summa censorum* 108100. c) trium tribuum, quibus præerat *Ephraim.* cf. v. 9. c. 1, 32.
℣. 25. d) c. 1, 12. c. 7, 66. c. 10, 25.
℣. 26. e) c. 1, 39.
℣. 27. f) c. 1, 13. c. 7, 72.
℣. 28. g) c. 1, 41.
℣. 29. h) c. 1, 14. c. 7, 78.
℣. 30. i) c. 1, 43.
℣. 31. k) *Summa censorum* 157600. l) vid. v. 24. cf. Gen. 49, 16. m) *postremi* s. *postremo loco* & tempore. Coh. 1, 11. 1 Sam. 29, 2. conf. supra not. ad v. 9. n) *secundum vexilla sua* sc. particularia & minora. cf. v. 3.
℣. 32. o) *Summa omnium censorum.* vid. c. 1, 46.
℣. 33. p) c. 1, 47. q) c. 1, 49.
℣. 34. r) c. 1, 54.
Cap. III, v. 1. s) Ex. 6, 20. seqq. t) & *Mosis*, cuius tamen posteri hic non recensentur, cum sine dignitate Sacerdotii inter ceteros Leuitas fuerint. Vid. 1 Par. 23, 13. seqq. secundum coniecturam quorundam ideo, quod ex peregrina muliere essent nati Ex. 2, 21. 22. Alii Mosis modestiam obseruant & laudant, qui Iosuæ principatum, Aharoni autem & filiis ipsius Sacerdotium reliquerit. Christus autem & Reges & Sacerdotes nos efficit Apoc. 1, 6.

℣. 20. פדה־צור ita per *Makk.* diuellunt 1. 3. 4. ℣. 24. ושמנת *Metheg* sub *Nun* collocant 5. 7. 17. 18. ℣. 25. עמי שדי sic diuisum scribunt 2. 5. *Hal.* 6. 8. 9. 11. 12. 13 14. 15. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 16. b. & *Mas.* ad c. 1, 6. ℣. 31. למחנה *Munach milra* ponunt 1. 4. *Makkeph* habent 3. 5. sic etiam 2. nisi quod hic simul habeat *Munach milel.* לאחרנה *Lamed Schuatum* 1. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 32. פקדי *defect.* 3. & *Hal.* contra *Mas.* 1. 2. & *Erffurt.* ℣. 33. והלוים per solum *Paschta* super *Mem* 1. 3. & 5. ℣. 34. כן per *Munach* 2. 3. & in marg. 1. sic etiam *B. Nephtali.* Vtrumque & *Makk.* & *Munach* coniunctim habet 4.

Aharonis filii.

2 בהר סיני : ואלה שמות בני־אהרן הבכר ׀ נדב
3 ואביהוא אלעזר ואיתמר : אלה שמות בני אהרן
4 הכהנים המשחים אשר־מלא ידם לכהן : וימת נדב
ואביהוא לפני יהוה בהקרבם אש זרה לפני יהוה
במדבר סיני ובנים לא־היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר
על־פני אהרן אביהם : פ

Officium Leuitarum,

ה 6 וידבר יהוה אל־משה לאמר : הקרב את־מטה לוי
7 והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו : ושמרו
את־משמרתו ואת־משמרת כל־העדה לפני אהל
8 מועד לעבד את־עבדת המשכן : ושמרו את־כל־כלי
אהל מועד ואת־משמרת בני ישראל לעבד את־
9 עבדת המשכן : ונתתה את־הלוים לאהרן ולבניו
י נתונם נתונם המה לו מאת בני ישראל : ואת־אהרן
ואת־בניו תפקד ושמרו את־כהנתם והזר הקרב
יומת : פ

quos sibi consecrat Deus loco primogenitorum Israelis.

11 12 וידבר יהוה אל־משה לאמר : ואני הנה לקחתי את־
הלוים מתוך בני ישראל תחת כל־בכור פטר רחם
13 מבני ישראל והיו לי הלוים : כי לי כל־בכור ביום
הכתי כל־בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל־בכור
בישראל מאדם עד־בהמה לי יהיו אני יהוה : פ

Recensio Leuitarum secundum tres ipsorum classes.

14 טו וידבר יהוה אל־משה במדבר סיני לאמר : פקד את־
בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל־זכר מבן־חדש
16 ומעלה תפקדם : ויפקד אתם משה על־פי יהוה כאשר
17 צוה : ויהיו־אלה בני־לוי בשמתם גרשון וקהת
18 ומררי : ואלה שמות בני־גרשון למשפחתם לבני
19 ושמעי : ובני קהת למשפחתם עמרם ויצהר חברון
כ ועזיאל : ובני מררי למשפחתם מחלי ומושי אלה הם
21 משפחת הלוי לבית אבתם : לגרשון משפחת הלבני
ומשפחת

17. Ex. 6, 16. 1 Par. 6, 1. c. 23, 6. ℣. 18. y) c. 26, 57. Ex. 6, 17. ℣. 19. z) c. 26, 58. ℣. 21. a) vid. v. 18.

u) Leu. 26, 46. c. 27, 34. ℣. 2. x) 1 Par. 24, 1. ℣. 3. y) Leu. 8, 30. z) quorum impleuerat manum Deus vel Moses. Vid. not. Ex. 28, 41. c. 29, 9. ℣. 4. a) c. 26, 61. Leu. 10, 2. 1 Par. 24, 2. b) ante faciem i. e. coram seu vna cum patre. Ex. 20, 3. ὁ. μετά. Phil. 4, 3. Sic Ar. P. in praesentia. Alii: superstite adhuc, Gen. 11, 28. Sic Ar. E. & M. I. ℣. 6. c) cf. c. 8, 11. 14. c. 16, 9. c. 18, 2. Esr. 6, 18. d) & constitue, aut praesto eos esse iube Sacerdotibus. Vid. Deut. 18, 5. 7. ℣. 7. e) Ez. 40, 45. f) Leu. 8, 35. c. 18, 30. ℣. 8. g) quae curare debebant filii Israel. v. 7. 12. 38. ℣. 9. h) dono qs. dati s. dicati c. 8, 16. 19. c. 18, 6. 1 Par. 6, 33. Sic Iosua dicabat Gibeonitas, vt aquam haurirent, & ligna caederent. Ios. 9, 27. & Dauid alios 1 Par. 9, 2. cf. Eph. 4, 11. ℣. 10. i) constitues. c. 27, 16. al. numerabis, recensebis, vt c. 1, 49. k) c. 18, 7. Act. 20, 28, cf. opposit. Act. 1, 25. l) & alienigena qui accesserit nempe ad offerendum aut adolendum &c. v. 38. c. 1, 51. c. 17, 5. ℣. 12. m) Deut. 10, 8. qui singulari feruore Deum offensum vlti erant Ex. 32, 26. 29. n) ἀντί. Sic v. 45. Matth. 20, 28. o) c. 8, 17. Ex. 13, 2. p) ὁ. add. λύτρα αὐτῶν ἔσονται. ℣. 13. q) c. 8, 17. Ex. 13, 2. c. 22, 28. 29 c. 34, 19. Leu. 27, 26 r) ὁ. ἡγίασα. Ioh. 10, 36. ℣. 14. s) cf. v. 1. & c. 1, 1. ℣. 15. t) cf. c. 1, 4. u) ab ea aetate, qua primogeniti redimendi. v. 40. c. 18, 16. ℣. 17. x) Gen. 46, 11.

℣. 2. הבכר Psik emphaticum expunxit 4. ℣. 4. ואביהוא cum adiecto Psik 6. 9. 20. & 1. in marg. לפני per Makk. 1. 4. 5. 6. 9. 20. בהקריבם vi plene 1. 5. 7. 20. Sic tu. 4. contra Mas. ad h. l. & Leu. 2, 4. ℣. 9. ונתת sine ה paragogico 2. contra Mas. Erffurt. ℣. 12. pro מבני (quod in marg. refert ex alio codice) 1. habet in textu בבני. ℣. 13. כי per Makk. 3. 5. ℣. 21. לגרשון per Sakeph. & Kadma 4. at per Rbhia 3. 6. 9. 20. & alius codex, quem laudas 1. in marg. sed Munach & Sakeph probat Ben hakkore in marg. 1.

22 ומשפחת השמעי אלה הם משפחת הגרשני: פקדיהם
במספר כל־זכר מבן־חדש ומעלה פקדיהם שבעת
23 אלפים וחמש מאות: משפחת הגרשני אחרי *Gersonitæ.*
24 המשכן יחנו ימה: ונשיא בית־אב לגרשני אליסף בן־
כה לאל: ומשמרת בני־גרשון באהל מועד המשכן
26 והאהל מכסהו ומסך פתח אהל מועד: וקלעי החצר
ואת־מסך פתח החצר אשר על־המשכן ועל־המזבח
27 סביב ואת מיתריו לכל עבדתו: ס ולקהת *Kahatitæ.*
משפחת העמרמי ומשפחת היצהרי ומשפחת
החברני ומשפחת העזיאלי אלה הם משפחת הקהתי:
28 במספר כל־זכר מבן־חדש ומעלה שמנת אלפים
29 ושש מאות שמרי משמרת הקדש: משפחת בני־
ל קהת יחנו על ירך המשכן תימנה: ונשיא בית־אב
31 למשפחת הקהתי אליצפן בן־עזיאל: ומשמרתם
הארן והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הקדש אשר
32 ישרתו בהם והמסך וכל עבדתו: ונשיא נשיאי הלוי
אלעזר בן־אהרן הכהן פקדת שמרי משמרת הקדש:
33 למררי משפחת המחלי ומשפחת המושי אלה הם *Meraritæ.*
34 משפחת מררי: ופקדיהם במספר כל־זכר מבן־חדש
לה ומעלה ששת אלפים ומאתים: ונשיא בית־אב
למשפחת מררי צוריאל בן־אביחיל על ירך המשכן
36 יחנו צפנה: ופקדת משמרת בני מררי קרשי המשכן
37 ובריחיו ועמדיו ואדניו וכל־כליו וכל עבדתו: ועמדי
38 החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם: והחנים *Statio Mosis & Aharonis.*
לפני המשכן קדמה לפני אהל־מועד מזרחה משה
ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני
39 ישראל והזר הקרב יומת: כל־פקודי הלוים אשר *Summa Leuitarũ.*
פקד משה ואהרן על־פי יהוה למשפחתם כל־זכר נקוד על ואהרן
מבן

℣. 22. b) *censi inquam illorum* fuerunt 7500. ℣. 24. c) i. e. *familiæ*, sic v. 35. vid. c. 1, 2. ℣. 25. d) *obseruatio autem*, s. *quod curandum erat.* cf. c. 1, 53. e) c. 4, 25. Ex. 26, 1. c. 36, 8. c. 39, 33. f) *Onk. & Ion. & tegumentum.* Ex. 26, 7. c. 36, 14. c. 39, 33. g) Ex. 26, 14. c. 36, 19. h) *& siparium.* Ex. 26, 36. ℣. 26. i) c. 4, 26. Ex. 27, 9. c. 38, 9. k) Ex. 27, 16. l) *funes eius.* c. 4, 26. 32. Paxilli infigebantur terræ, ex quibus reuincti funes ad capita columnarum pertinebant, eaque vtrimque contra vim venti, vela inflantis, firmabant. vid. v. 37. *Cler.* ℣. 27. m) *Amramitarum*, Mosis posterorum, qui inter Leuitas, (vid. not. ad v. 1.) & Aharonis, qui Sacerdotes erant. ℣. 28. n) i. e. *curam gesturi.* cf. v. 25. 38. ℣. 31. o) Ex. 25, 10. &c. p) Ex. 25, 23. q) Ex. 25, 31. r) Ex. 27, 1. c. 30, 1. s) *velum* sc. adyti. Ex. 26, 31. ℣. 32. t) *Princeps autem principum*, i. e. *summus.* cf. Ez. 26, 7. & 2 Reg. 25, 18. u) Schmid. *quod ad præfecturam*; al. *inspectio* eius erit. v. 36. c. 4, 16. ὁ καθεσταμένος φυλάσσειν. ℣. 35. x) vid. v. 24. ℣. 36. y) Schmid. *At officium.* vid. v. 32. z) c. 4, 31. Ex. 26, 15. a) Ex. 26, 26. b) Ex. 26, 32. 37. ℣. 37. c) c. 4, 32. Ex. 27, 10. d) Ex. 27, 19. e) vid. v. 26. ℣. 38. f) *ad anteriorem partem.* vid. c. 2, 3. g) vid. v. 28. c. 1, 53. h) *pro custodia filiorum* Israelis, i. e. *vice eorum*, vid. v. 7. 8. 12. i) vid. v. 10. c. 4, 20. ὁ ἀλλογενής. Luc. 17, 18.

℣. 27. העמרמי *He patachatum* requirit *O. T.* f. 16. b. העזיאלי *Ain* per *Kibbuts* 3. 5. contra *O. T.* & notam in marg. 1. quæ *Komeischatuph* ex optimis quibusque codicibus probat. הקהתי *Kuph* per *Chateph Komets* hic & passim 1. 2. 5--16. 19. 20. 21. Sic re. 4. sed *Schua simplex* ex *Hispp.* libris vbique præfert *O. T.* ℣. 35. על per *Makk.* 1. 3. 5. sic su. 4. ℣. 37. ויתדתם *te plene* 1. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 20. contra *O. T.* ℣. 38. מועד cum *Psik* 2. 5. 17. & *Berol.* secundum *O. T.* at reliqui sine eo. ℣. 39. ואהרן *Puncta extraordinaria*, quæ Masora h. l. requirit, non habent 2. 20. Ceterum nobis placet sententia Cl. *Hilleri*, qui p. 153. statuit esse *symbolum masorethicum* non repertæ in aliis codicibus integræ vocis. Nam & codex Samariticus h. l. non habet istam vocem ואהרן, & in parallelis ℣. 14. 16. omittitur

מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ ס
מ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה וְשָׂא אֵת מִסְפַּר שְׁמֹתָם׃
41 וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכֹר בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֵת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבֶהֱמַת
42 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־
43 כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר
שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתָיִם׃ פ
44 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת מה
כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת
46 בְּהֶמְתָּם וְהָיוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה׃ וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה
וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתָיִם הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי
47 יִשְׂרָאֵל׃ וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת
48 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל׃ וְנָתַתָּה
49 הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה
אֵת כֶּסֶף הַפִּדְיוֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם׃
נ מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכָּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים
51 וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־
כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
ד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־
2 רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
3 אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
4 כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת
ה עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ וּבָא
אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ
6 וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן הָעֵדֻת׃ וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ
וּפָרְשׂוּ

cf. c. 1, 2. ὁ. τὸ κεφάλαιον. Sic c. 31, 26. Heb. 8. 1.
℣. 3. e) cf. v. 23. 30. & c. 8, 24. f) ad militiam s. ministerium Iob. 7, 1. vid. Ex. 38, 8. ὁ λειτουργεῖν. Sic. v. 23. 30. 35. 39. 43. g) in tentorio, latius sic dicto, sc. in atrio eius. Ipsum enim Tentorium Sacerdotes tantum ingrediebantur. cf. c. 8, 22.
℣. 5. h) extra hunc ne-

קמץ בזק

cessitatis casum nemini, præter summum sacerdotem patebat aditus; & quidem semel tantum in anno. Leu.

הפדוים ק

15, 2. seqq. Hebr. 9, 7. i) c. 1, 51. k) Cap. IV. quod Sanctum a Sancto sanctorum distinguebat. Ex. 26, 31. 36. c. 35, 12. l) Ex. 25, 16. 1 Reg. 8, 21.
℣. 6. m) ὁ. δέρμα ὑακίνθινον. Sic v. 8. 10. 11. 12. vid. Ex. 25, 5.

℣. 39. k) sc. numero rotundo, præter trecentos primogenitos Leuitarum. Nam alioquin v. 22. habet 7500. versus vigesimus octauus 8600. & v. 33. tandem 6200. quæ conficiunt 22300. Quoniam vero illi primogeniti Leuitarum iam tum Deo sacri erant (Ex. 13, 2.) aliorum λύτρα esse non potuerunt.
℣. 40. l) vid. v. 15.
℣. 41. m) vid. v. 12. 45. Est autem hæc redemtio extra ordinem semel facta, non iteranda, nec eadem, quæ c. 18, 16. & Ex. 13, 13. tanquam ordinaria, ac praxeos perpetuæ, instituitur & taxatur &c. *Gussetius* p. 899.
℣. 45. n) non quidem vt immolentur, sed mihi cum ipsis Leuitis dedicentur. o) vid. v. 13.
℣. 46. p) Schmid. *redimendos*. At LXX. aliique substantiue τὰ λύτρα. sic v. 48. 49. c. 18, 16. q) *redundantes*, *reliquos*. Sic v. 48. 49. Ex. 16, 23. r) Confer v. 39. & 43.
℣. 47. s) *Pro iis*, *inquam*, *sumes*. t) *quinque siclos*. cf. Leu. 27, 6. u) *in caput*, vel *pro singulis* c. 1, 2. Ex. 38, 26. x) ὁ. κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον. Matth. 17, 24. y) Ex. 30, 13. Leu. 27, 25.
℣. 48. z) Schmid. *Hi sunt redimendi excedentium de illis*. Al. *redemtionis*. vid. v. 46.
℣. 49. a) *redemtionis*. (1) cf. Ex. 21, 30. qua multo præstantior Christi redemtio. 1 Petr. 1, 18. 19. b) redundantes *vltra redemtos* per Leuitas. v. 46.
℣. 51. c) Bis repeti videtur iussu Dei hoc esse factum, ne Israelitæ quererentur, Aharonem tributa a se regio more exigere. *Clericus*.
Cap. IV. ℣. 2. d) *accipiendo* sc. *accipite*, siue *subducite summam*. Sic v. 22. cf.

℣. 40. *Sectiunculam Petucham* habent 7. 8. 10. 12. 19. 21. contra O. T. f. 16. b. ℣. 43. כל recte sine *Dagesch leni* 1. & 3. sec. O. T. sed reliqui cum *Dagesch*. שמות *plene* 1. 2. 4. 5. & *Hal.* secundum *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 4. itemque *impressam* ad Gen. 2, 29. & O. T. ℣. 47. חמישת cum adiecto *Psik* 4. ℣. 50. בכר *defect.* 7. 8. 10--16. 19. 20. 21. contra O. T. & *Mas.* ad Gen. 46, 8. ואלף *Vau per Schua* 7. 8. contra suam, & *Erff.* ac 1. *Mas.* CAP. IV, 2. קהת *Kuph* per *Chateph Kamets* 6--16. 19. 20. 21. sic v. 4. etiam. Vid. notata ad c. 3, 27.

7 ופרשו בגד־כליל תכלת מלמעלה ושמו בדיו׃ ועל
שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו עליו את־
הקערת ואת־הכפת ואת־המנקית ואת קשות הנסך
8 ולחם התמיד עליו יהיה׃ ופרשו עליהם בגד תולעת
שני וכסו אתו במכסה עור תחש ושמו את־בדיו׃
9 ולקחו ׀ בגד תכלת וכסו את־מנרת המאור ואת־
נרתיה ואת־מלקחיה ואת־מחתתיה ואת כל־כלי
י שמנה אשר ישרתו־לה בהם׃ ונתנו אתה ואת־כל־
11 כליה אל־מכסה עור תחש ונתנו על־המוט׃ ועל
מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת וכסו אתו במכסה עור
12 תחש ושמו את־בדיו׃ ולקחו את־כל־כלי השרת
אשר ישרתו־בם בקדש ונתנו אל־בגד תכלת וכסו
13 אותם במכסה עור תחש ונתנו על־המוט׃ ודשנו את־
14 המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן׃ ונתנו עליו את־כל־
כליו אשר ישרתו עליו בהם את־המחתת את־
המזלגת ואת־היעים ואת־המזרקת כל כלי המזבח
טו ופרשו עליו כסוי עור תחש ושמו בדיו׃ וכלה אהרן
ובניו לכסת את־הקדש ואת־כל־כלי הקדש בנסע
המחנה ואחרי־כן יבאו בני־קהת לשאת ולא־יגעו
אל־הקדש ומתו אלה משא בני־קהת באהל מועד׃
16 ופקדת אלעזר ׀ בן־אהרן הכהן שמן המאור וקטרת
הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה פקדת כל־
המשכן וכל־אשר־בו בקדש ובכליו׃ פ
17 18 וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ אל־תכריתו
19 את־שבט משפחת הקהתי מתוך הלוים׃ וזאת עשו
להם וחיו ולא ימתו בגשתם את־קדש הקדשים אהרן
ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על־עבדתו ואל־
כ משאו׃ ולא־יבאו לראות כבלע את־הקדש ומתו׃

וידבר P טו א

Leuitæ 30 & plurium annorum, atque illorum officia, recensentur.

dantur, si non docearis eos, quam reuerenter res sanctissimæ tractari debeant. *Ion.* occasionem præbeatis ad delendum.

✠. 19. x) Familiare Hebræis, id, quod affirmant, contraria negatione confirmare. vid. Deut. 33, 6. 1 Sam. 1, 11. y) *si accesserint ad res sanctissimas.* 1 Sam. 9, 18. z) *collocabunt eos.* ό. καὶ καταστήσουσιν αὐτούς.

✠. 20. a) i. e. *quando inuoluetur* s. *absconditur* velaminibus. cf. c. 16, 30. 32. Ps. 107, 27. Sic *Onk. Ion. & Syr.* ό. ἐξάπινα, de improuiso. At *Gusset.* p. 131. *Et non venient ad videndum*, quod esset, *quasi deglutire rem sacram.*

✠. 6. n) Ex. 25, 4. c. 28, 31. ό. ὅλον ὑακίνθινον, *sola hyacinthina lana contextum.* (o) *component ad æquilibrium, i. e. aptabunt ad portandum; vectes enim* nunquam extrahebantur. Ex. 25, 15. 1 Reg. 8, 8. *Abendana.*

✠. 7. p) cf. Ex. 25, 30. ό. τὴν προκειμένην. Hebr. 12, 1. 2. q) *patinas.* c. 7, 13. r) *lances, acerras.* s) *scopulas*, al. *calamos.* t) *scutellas, pateras* libaminis. (4) vid. Ex. 25, 29. u) *panis etiam perpetuus.* Ex. 25, 30.

✠. 8. x) Ex. 25, 4. y) vid. v. 6.

✠. 9. z) Ex. 25, 31. a) Ex. 25, 38. b) *quibus instruunt illi.* Schmid.

✠. 10. c) *vectibus, feretro aut ferculo imponet.* Sic v. 12.

✠. 11. d) Ex. 30, 3. Hebr. 9, 4.

✠. 12. e) *ministerii.* (2) 2 Par. 24, 14.

✠. 13. f) *cinere leuabunt, purgabunt.* Ex. 27, 3.

✠. 14. g) ignis *receptacula.* cf. v. 9. Ex. 27, 3. vbi & reliqua. h) *fuscinas.* 1 Sam. 2, 13. 14. i) *& palas.* 1 Reg. 7, 40.

✠. 15. k) *Et cum absoluerit.* Leu. 16, 20. l) Ex. 25, 14. Deut. 31, 9. Ios. 3, 6. 1 Sam. 4, 4. 2 Par. 5, 4. m) *rem sacram*, exceptis vectibus, quos non poterant non tangere. n) Onk. Ion. *ne moriantur.* 1 Sam. 6, 19. 2 Sam. 6, 6. 7. o) *Hæc erunt onus.* ό. ταῦτα ἀροῦσιν.

✠. 16. p) c. 3, 32. 36. ό. ἐπίσκοπος. 1 Tim. 3, 2. q) *suffitus aromatum.* Ex. 30, 34. seqq. r) i. e. *similæ*, quæ cum duobus agnis *quotidie offerebatur.* c. 28, 3. seqq. Ex. 29, 38. seqq. s) Ex. 30, 25. t) Schmid. *Hoc erit officium.* ό. ἡ ἐπισκοπή. Act. 1, 20. 1 Tim. 3, 1.

✠. 18. u) *exscindi patiamini*, i. e. diligenter cauete, *ne vestra incuria exscindan.*

✠. 7. המנקיות *plene* 2. 10. 14. 19. 20. 21. contra *Mas.* & O. T. f. 16. b. Deinde *Dagesforte* in *Mem* habent 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. ✠. 9. ולקחו בגד־ ita 1; secundum *En hakkore.* נרתיה *Metheg* pro *Mun.* 2. 6. 9. ✠. 12. ולקחו per *Tlischa gdola* emendauit 4. ✠. 14. אשר־ per *Makk.* 2. at אשר ישרתו־ 1. 4. & 1. quidem in marg. notat, multum hic variare codices, sed suam lectionem esse *R. Simsonis* & 5 libri *Hierichuntini* euiusdam. ואת־המזלגות cum *præf. Vau* 1. 3. 4. & *Hal.* contra *Masoram* ad Exod. 37, 16. ✠. 15. אהרן sic 1. 2. 4. per *Merca* 6. 9. 20. *Makk.* reliqui. ואחרי־כן *Graschaim* 1. 2. ✠. 18. הקהתי ita 3. 17. 18. & *Ber.* secund. O. T. at reliqui perpetuo fere sub ק habent *Chateph Kamets.* ✠. 19. אל־קדש ita pro את־ 3. 5. Sic fu. 2. 4. contra *Masoram.*

לה פ פ פ

Recensio & officium Gersonitarum,

21 22 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי
גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים 23
שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־
הַבָּא לִצְבֹא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת 24
עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ וְנָשְׂאוּ אֶת־ כה
יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ
אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ ׀ פֶּתַח ׀ שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר 26
עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם
וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה
לָהֶם וְעָבָדוּ׃ עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־ 27
עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם
וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃ זֹאת 28
עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם
בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ ס בְּנֵי מְרָרִי 29

& Meraritarum.

לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים ל
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא
לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת 31
מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן
וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃ וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם 32
וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם
וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת 33
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד
אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי 34
הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃
מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־ לה
הַבָּא

Summa Kahatitarum;

℣. 22. b) *subducito quoque summam.* vid. notata ad v. 2. c) c. 1, 2. c. 3, 24. 35.

℣. 23. d) sic v. 30. 35. 39. vid. ad v. 3. e) ὁ. λειτουργεῖν. sic v. 30. vid. not. v. 3. f) *ad praestandum ministerium s. ad faciendum opus*, vt v. 3. legitur.

℣. 24. g) *opus, officium.* ὁ. λειτουργία. Luc. 1, 23. 2 Cor. 9, 12. h) *quoad facienda & quoad portanda.* cf. v. 15. 47. 49.

℣. 25. i) *aulaea Tabernaculi.* c. 3, 25. Ex. 26, 1. c. 36, 8. k) Ex. 26, 7. c. 35, 11. c. 36, 14. c. 39, 33. l) Ex. 26, 14. c. 39, 34. m) Ex. 26, 36. c. 36, 37. c. 39, 38.

℣. 26. n) *tapetes.* c. 3, 26. Ex. 27, 9. o) Ex. 27, 16. p) c. 3, 26. Ex. 35, 18. q) *adeoque omne, quod faciendum est illis s.* quicquid circa haec oportet *fieri, illi facient* ac ministrabunt. Ita *Syr.* sed *Onk. Ion.* omne quod tradetur ipsis, vt faciant.

℣. 27. r) *Ad os, s. ex mandato* Aharonis v. 37. 49. Gen. 41, 40. nihil enim facient iniussu Sacerdotum. s) Schmid. *Sic committetis illis in custodiam; al. recensebitis iis diligenter s. exacte.* cf. v. 31. 32.

℣. 28. t) *sub potestate*, cura & directione. v. 33. c. 7, 8. Ex. 38, 21. 1 Par. 24, 19.

℣. 30. u) vid. v. 3.

℣. 31. x) *obseruatio oneris eorum.* sic v. 32. y) *asseres.* c. 3, 36. Ex. 26, 15. z) *& vectes.* Ex. 26, 26. a) Ex. 39, 33.

℣. 32. b) c. 3, 37. Ex. 38, 10. c) cf. v. 26. & vid. ad c. 3, 26. d) *& nominatim quidem s. per nomina recensebitis*, & singula singulis committetis &c. *Abend.* cf. c. 1, 17.

℣. 33. e) vid. ad v. 28.

℣. 34. f) de quibus c. 1, 17. g) cf. c. 3, 27. seqq.

℣. 26. מיתריהם *Metheg* pro *Mun.* 2. 5. 6. 9. 20. ואת כל־כלי ita 6. 9. 20. at 1. 2. 4. habent ואת כל־כלי ℣. 27. עליהם *plene* 5. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. ‘ 19. 20. 21. ’‘ : & *Hal.* sic fu. 3. 4. contra O. T. ‘‘ : f. 16. b. & *Masor.* h. l. ac Gen. 45, 15. ℣. 28. איתמר *Muzach* pro *Meth.* 1. 2. 4. ita quoque v. 33. habent 1. 4. 7. 8. 11. 15. 16. ℣. 31. ובריחו *chau defect.* 2. 3. contra *Mas. Erff.*

℣. 33.

36 הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם
37 לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ אֵלֶּה פְקוּדֵי
מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד
38 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ ס וּפְקוּדֵי *Gersonitarum,*
39 בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא
מ לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם
41 לְבֵית אֲבֹתָם אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ אֵלֶּה
פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד
42 אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה׃ וּפְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת *& Meraritarum.*
43 בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה
44 בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת
מה אֲלָפִים וּמָאתָיִם׃ אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר
46 פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ כָּל־הַפְּקֻדִים
אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְוִיִּם
47 לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה
וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה
48 וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְּקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת
49 אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים׃ עַל־פִּי יְהוָה פָּקַד אֹתָם
בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָיו
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
2 וִישַׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא
3 לָנָפֶשׁ׃ מִזָּכָר עַד־נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן
4 בְּתוֹכָם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אֹתָם אֶל־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ

בְּנֵי *P* 2 טו ב

ỷ. 35. *h*) Vid. ad v. 3.
ỷ. 36. *i*) *Censi Kehatitæ* 2750.
ỷ. 37. *k*) *omnis ministrans.* v. 41. *l*) vid. not. v. 3. *m*) vid. v. 27. *n*) i. e. *opera & ministerio Mosis,* v. 49. Ex. 9, 35. ὀ. ἐν χειρί. sic Gal. 3, 19. Act. 7, 35.
ỷ. 39. *o*) Vid. ad v. 3.
ỷ. 40. *p*) *Censi Gersonitæ* 2630.
ỷ. 41. *q*) Sic v. 37. vid. v. 34.
ỷ. 42. *r*) cf. c. 3, 33. seqq.
ỷ. 44. *s*) *Censi Meraritæ* 3200. Quamvis Meraritæ omnes simul censi (c. 3, 33.) pauciores essent Gersonitis & Kehatitis, attamen plures erant Meraritæ prouectioris ætatis, quam in aliis Leuitarum familiis, vbi erant plures pueri & adolescentes. *Clericus.*
ỷ. 47. *t*) *ad faciendum opus ministerii.* vid. v. 23. *u*) *& opus oneris,* h. e. *ad faciendum, quæ facienda, & ad baiulandum, quæ baiulanda erant.* cf. v. 24. & 49.
ỷ. 48. *x*) Leuitæ ad ministerium idonei 8580. cf. c. 3, 39.
ỷ. 49. *y*) Schmid. *Hi ergo sunt recensiti eius, quos recenseri præcepit.* Syr. *prout præcepit.* cf. Ex. 34, 18.
Cap. V, v. 2. *z*) *vt emittant.* v. 3. 4. c. 12, 14. seqq. Leu. 13, 46. 1 Cor. 5, 13. Apoc. 22, 15. *a*) quæ in tres partes distincta erant, nempe in 1) *castra Dei* seu Atrium tabernaculi, 2) *Castra Leuitarum,* & 3) *Castra Israelis.* Eiectus ig. fuit *leprosus* e castris totius Israelis; *profusione laborans* e castris Dei & Leuitarum; *immundus ob mortuum* ex Atrio tantum, sec. *Raschi.* Sed tribus castris omnes fuisse exclusos, concludunt alii ex v. 2. 3. coll. c. 19, 22. & *Ioseph.* Anti. Iud. L. 3. c. 10. At hoc erat durum; fateor, sed ideo lex dicitur *iugum intolerabile* (cf. not. Leu. 5, 3.) quod Rabbinicis figmentis leuius facere frustra nituntur Iudæi. *Clericus.* *b*) Leu. 15, 2. *c*) Leu. 21, 1. cf. Num. 19, 11. seqq.

Cap. V.
ỷ. 3. *d*) Hæc non sunt *castra Dei,* proprie dicta, sed Israelitica, in quorum medio spatio erat Tabernaculum conuentus. *e*) Ez. 43, 9. 2 Cor. 6, 16. 17. Apoc. 21, 22. 27.

ỷ. 42. Spatium *sectiunculæ Petuchæ* præmittunt 1. 5. 7. 8. & *Hal.* ỷ. 43. פְּקֻדֵיהֶם *Kadma* requirit *Mas. impressa* ad h. l. eiusque deleti vestigium etiamnum habet 1. sed contra regularem accentuum ordinem. ỷ. 49. אתם *defect.* 4. 6--16. 19. 20. 21. sic fu. 2. 3. contra *O. T.* f. 16. b. בְּיַד per *Munach* loco *Makk.* 1. 3. 4. sic fu. 2. CAP. V, 3. מַחֲנֵיהֶם *Metheg* pro *Mun.* 3. 6. 13. 20. ỷ. 4. אתם *defect.* 5. 8. 9. 20. 1. c fu. 1. 3. contra *Masoram.*

בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ פ
ה 6 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּר֮ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵל֒
אִ֣ישׁ אֽוֹ־אִשָּׁ֗ה כִּ֤י יַעֲשׂוּ֙ מִכָּל־חַטֹּ֣את הָֽאָדָ֔ם לִמְעֹ֥ל
7 מַ֖עַל בַּֽיהוָ֑ה וְאָֽשְׁמָ֖ה הַנֶּ֥פֶשׁ הַהִֽוא׃ וְהִתְוַדּ֗וּ אֶֽת־
חַטָּאתָם֮ אֲשֶׁ֣ר עָשׂוּ֒ וְהֵשִׁ֤יב אֶת־אֲשָׁמוֹ֙ בְּרֹאשׁ֔וֹ
8 וַחֲמִישִׁת֖וֹ יֹסֵ֣ף עָלָ֑יו וְנָתַ֕ן לַאֲשֶׁ֖ר אָשַׁ֥ם לֽוֹ׃ וְאִם־
אֵ֨ין לָאִ֜ישׁ גֹּאֵ֗ל לְהָשִׁ֤יב הָאָשָׁם֙ אֵלָ֔יו הָאָשָׁ֛ם הַמּוּשָׁ֥ב
לַיהוָ֖ה לַכֹּהֵ֑ן מִלְּבַ֗ד אֵ֚יל הַכִּפֻּרִ֔ים אֲשֶׁ֥ר יְכַפֶּר־בּ֖וֹ
9 עָלָֽיו׃ וְכָל־תְּרוּמָ֞ה לְכָל־קָדְשֵׁ֧י בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֛ל אֲשֶׁר־
י יַקְרִ֥יבוּ לַכֹּהֵ֖ן ל֥וֹ יִהְיֶֽה׃ וְאִ֥ישׁ אֶת־קֳדָשָׁ֖יו ל֣וֹ יִהְי֑וּ אִ֛ישׁ
אֲשֶׁר־יִתֵּ֥ן לַכֹּהֵ֖ן ל֥וֹ יִהְיֶֽה׃ פ
11 12 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּר֙ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם אִ֥ישׁ אִישׁ֙ כִּֽי־תִשְׂטֶ֣ה אִשְׁתּ֔וֹ וּמָעֲלָ֥ה
13 ב֖וֹ מָֽעַל׃ וְשָׁכַ֨ב אִ֣ישׁ אֹתָהּ֮ שִׁכְבַת־זֶרַע֒ וְנֶעְלַם֙
מֵעֵינֵ֣י אִישָׁ֔הּ וְנִסְתְּרָ֖ה וְהִ֣יא נִטְמָ֑אָה וְעֵד֙ אֵ֣ין בָּ֔הּ
14 וְהִ֖וא לֹ֥א נִתְפָּֽשָׂה׃ וְעָבַ֨ר עָלָ֧יו רֽוּחַ־קִנְאָ֛ה וְקִנֵּ֥א
אֶת־אִשְׁתּ֖וֹ וְהִ֣וא נִטְמָ֑אָה אֽוֹ־עָבַ֨ר עָלָ֤יו רֽוּחַ־קִנְאָה֙
טו וְקִנֵּ֣א אֶת־אִשְׁתּ֔וֹ וְהִ֖יא לֹ֥א נִטְמָֽאָה׃ וְהֵבִ֨יא הָאִ֣ישׁ
אֶת־אִשְׁתּוֹ֮ אֶל־הַכֹּהֵן֒ וְהֵבִ֤יא אֶת־קָרְבָּנָהּ֙ עָלֶ֔יהָ
עֲשִׂירִ֥ת הָאֵיפָ֖ה קֶ֣מַח שְׂעֹרִ֑ים לֹֽא־יִצֹ֨ק עָלָ֜יו שֶׁ֗מֶן
וְלֹֽא־יִתֵּ֤ן עָלָיו֙ לְבֹנָ֔ה כִּֽי־מִנְחַ֤ת קְנָאֹת֙ ה֔וּא מִנְחַ֥ת
16 זִכָּר֖וֹן מַזְכֶּ֥רֶת עָוֺֽן׃ וְהִקְרִ֥יב אֹתָ֖הּ הַכֹּהֵ֑ן וְהֶֽעֱמִדָ֖הּ
17 לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ וְלָקַ֧ח הַכֹּהֵ֛ן מַ֥יִם קְדֹשִׁ֖ים בִּכְלִי־חָ֑רֶשׂ
וּמִן־הֶֽעָפָ֗ר אֲשֶׁ֤ר יִהְיֶה֙ בְּקַרְקַ֣ע הַמִּשְׁכָּ֔ן יִקַּ֥ח הַכֹּהֵ֖ן וְנָתַ֥ן
18 אֶל־הַמָּֽיִם׃ וְהֶעֱמִ֨יד הַכֹּהֵ֥ן אֶֽת־הָאִשָּׁה֮ לִפְנֵ֣י יְהוָה֒
וּפָרַע֙ אֶת־רֹ֣אשׁ הָֽאִשָּׁ֔ה וְנָתַ֣ן עַל־כַּפֶּ֗יהָ אֵ֚ת מִנְחַ֣ת
הַזִּכָּר֔וֹן מִנְחַ֥ת קְנָאֹ֖ת הִ֑וא וּבְיַ֤ד הַכֹּהֵן֙ יִהְי֔וּ מֵ֥י הַמָּרִ֖ים
19 הַמְאָרְרִֽים׃ וְהִשְׁבִּ֨יעַ אֹתָ֜הּ הַכֹּהֵ֗ן וְאָמַ֤ר אֶל־הָֽאִשָּׁה֙
אם

℣. 6. f) Vat. *peccatum aliquod ex his, quæ solent homines admittere.* ὁ. τῶν ἀνθρωπίνων. Ab Schmid. *contra hominem.* g) Schmid. *prævaricando simul.* vid. v. 12. Leu. 5, 15. 21. h) *in Dominum.* cf. Iac. 2, 10. 11. Peccata, quibus homines contra ius & fas lædebantur, merito dicuntur esse delicta erga Deum, cuius leges se promiserant obseruaturos. Ex. 19, 8. c. 24, 3.

℣. 7. i) Leu. 5, 5. k) i. e. *rem, propter quam ablatam reus factus est.* sic v. 8. l) i. e. *ipsam rem, qua alium defraudauit;* al. *in summa sua,* s. quantum alteri abstulit. Sic *Ar. P.* Leu. 5, 24. ὁ. τὸ κεφάλαιον c. 51, 26. Act. 22, 28. m) *illi, in quem deliquit*, aut eius heredi. v. 8.

℣. 8. n) sc. *heres,* qui rem sibi vindicat. Leu. 25, 26. o) sc. *erit.* v. 9. cf. Leu. 27, 21. p) *præter arietem.* Leu. 5, 25. 26.

℣. 9. q) c. 18, 8. Ex. 29, 28. ὁ. ἀπαρχή. Rom. 16, 5.

℣. 10. r) Schmid. *Vir quiuis* (si obtulerit) *sancta sua, illius erunt: Vir* (quisque) *quod dabit sacerdoti, huius erit.* In potestate offerentis erat, dare illa, cuicunque sacerdoti voluerit, cuius deinde manebunt.

℣. 12. s) *deflexerit* l. *declinauerit* sc. a pudicitiæ via, s. in locum remotiorem, vt flagitium clam committat. (ϛ) v. 19. 20. Prou. 7, 25. cf. Gen. 38, 16. t) *deliquerit in eum*, coniugalem fidem fallendo. vid. v. 6.

℣. 13. u) Leu. 15, 16. 18. x) Leu. 4, 13. Iob. 28, 21. y) Prou. 30, 20. ʒ) ὁ. μεμιασμένη. cf. v. 14. Tit. 1, 15. a) cf. Ioh. 8, 4. Si enim testibus res probari poterat, morte pœnas luebat adultera. Leu. 20, 10.

℣. 14. b) *inuaserit eum.* cf. Ier. 23, 9. Ps. 124, 4. 5. & Iupra- [...]mis Prou. 27, 4. *Ar. P.* Et subierit animum eius opinio. c) *affectus zelotypiæ.* ℣. 30. cf. Ezech. 23, 25. Sir. 9, 1. ὁ. πνεῦμα ζηλώσεως. Rom. 11, 8. d) *&* *zelo prosecutus fuerit.* conf. Gen. 26, 14.

℣. 15. e) Ex. 16, 36. f) non triticeæ, vt Leu. 5, 11. &c. sed vilioris, quod non Dei gratiam, sed vindictam sceleris inuocarent. g) vid. Leu. 5, 11. h) Schmid. *monstrans iniquitatem* s. *quæ scelus Deo vltori in memoriam reuocat.* Ez. 21, 28.

℣. 16. i) Schmid. *offeret autem eam mincham;* al. *Tum eam* (mulierem) *accedere iubebit.*

℣. 17. k) ex labro nempe. Ex. 30, 18. l) *in solo.* (ϰ) 1 Reg. 6, 15. cf. Ioh. 8, 6. 8.

℣. 18. m) *nudabit.* Leu. 10, 6. Hist. Sus. v. 32. sc. detracto velo. Gen. 24, 65. vide contrar. 1 Cor. 11, 10. & cf. Cant. 5, 7. n) cf. v. 15. o) *aquæ amaritudinum* h. e. *amara,* tum naturaliter, tum moraliter, quia cum *amarore animi* (Ruth 1, 13. Iob. 7, 11.) & ab inuitis mulieribus bibebantur, non secus, ac si amarissimæ fuissent; quod tamen alii diuinitus etiam factum esse censent, coll. v. 27. p) *maledictionem inferentes.* v. 19. 22. 24. 27.

℣. 6. מִכָּל Sic per *Paschta* loco *Makk.* 4. 6. 9. 20. ℣. 7. וַחֲמִישִׁתוֹ *mi defect.* 1. 3. Sic se. 2. *schi plene* 3. se. 2. sed vtrumque repugnat *Masora* 4. *Erffurt.* ad h. l. & *impressæ* ad Leu. 5, 16. itemque *M. I.* ℣. 10. קָדָשָׁיו *Kuph* Kametsatum habet 5. contra *M. I.* & notam in marg. 1. וְאִישׁ cum *præf. Vau* 3. sic su. 2. 4. & *Hal.* ℣. 13. וְנֶעְלָם *Lamed Kametsatum* hab. 1. 3. 5. וְהִיא per *Iod* 2. 3. ׳׳ 4. & *Hal.* sec. *Maf.* 2. 4. sed contra *Maf. impressam* ad Gen. 38, 25. ℣. 15. הָאֵפָה *defect.* ׳׳ 7. 8. 10–15. 19. 20. contra O. T. f. 16. b. יִצֹק *Tsade* sine *Dagesch* 4. 5. 6. 9. 11. 12. 13. 15. 21. ׳׳׳ *Hartm.* & cum expresso *Raphe* 2. at reliqui *dageschatum* habent. ℣. 18. הַכֹּהֵן *Merca* requirit *Maf.* ad Gen. 30, 16. sed citra vllius codicis lectionem.

אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא שָׂטִית טֻמְאָה
תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה׃
כ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ
21 אֶת־שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ׃ וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־
הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה
אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְהוָה אֶת־
22 יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבָה׃ וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים
הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבֹּת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה
23 אָמֵן אָמֵן׃ וְכָתַב אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר
24 וּמָחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים׃ וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי
הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים׃
כה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת־
26 הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְקָמַץ
הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
27 וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם׃ וְהִשְׁקָהּ אֶת־
הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ
בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה
28 יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ׃ וְאִם־לֹא
נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע׃
29 זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ
ל וְנִטְמָאָה׃ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה
וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה
31 לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן
וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ׃ פ

Cap. VI.

ו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
2 וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר
3 לְהַזִּיר לַיהוָה׃ מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא
יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים

℣. 19. q) destrixisti ad immunditiem. vid. v. 12. r) vid. v. 20. Ez. 23, 5. cf. Hos. 4, 12. s) impunis esto. ὁ. ἀθῶα ἴσθι. v. 28. 31. Ex. 21, 19. 28. t) vid. v. 18.

℣. 20. u) vid. v. 19. ὁ. ὕπανδρος οὖσα. v. 29. Rom. 7, 2. x) mariti munere defunctus. (4) Leu. 18, 20. 23. c. 20, 15.

℣. 21. y) ὁ. ὁρκιεῖ τὴν γυναῖκα. v. 19. Marc. 5, 7. z) exsecrationis. Leu. 5, 1. a) in exemplum exsecrationis. v. 27. Ier. 29, 18. vid. contrar. Gen. 12, 2. &c. b) in adiurationem. Es. 65, 15. c) faciendo, vt femur tuum cadat. d) cf. Gen. 24, 2. e) concidens. v. 22. Gen. 4, 5. f) tumentem. (1) cf. c. 7, 3.

℣. 22. g) vid. v. 18. h) ad inflandam, tumidum reddendum. (2) v. 27. i) i. e. ratæ sint preces tuæ, si rea sum. Deut. 27, 15. Ps. 41, 14. ὁ. γένοιτο, γένοιτο!

℣. 23. k) nempe v. 21. seq. l) in libello. Deut. 24, 1. 3. 2 Sam. 11, 14. &c. m) rursusque delebit. 2 Reg. 21, 13. n) in aquas, sc. supra vasculum aqua plenum. cf. Leu. 14, 5. 50.

℣. 26. o) Et pugillum capiet. (3) Leu. 2, 2. c. 5, 12. p) memoriale eius. vid. Leu. 2, 2.

℣. 27. q) Cumque bibere fecerit eam aquas, tum fiet, si polluta est, & scelus designauit contra maritum suum. v. 12. Cum, inquam, ingressæ fuerint in eam aquæ maledictionem inferentes, in amaras, h. e. vt sint l. facta sint amara. v. 18. r) tum intumescet. Vid. v. 21. 22.

℣. 28. s) tum immunis erit. v. 19. cf. Prou. 26, 2. t) & seminabitur semine, h. e. fœcunda erit, & prolem edet. cf. Deut. 29, 22. Nah. 1, 14.

℣. 29. u) vid. v. 12.

℣. 31. x) Tum immunis erit ab iniquitate, quamuis etiam sam innocuam accusasset; illa vero, si rea sit, pœnas dabit. Leu. 5, 1.

Cap. VI, v. 2. y) Schmid. si singulare quid in se susceperis. M. s. si separauerit se. c. 15, 3. Leu. 27, 2. Bechai. q. d. si faciet rem miram. nam vniuersus mundus sequitur cupiditates suas, a quibus vero abstinet) Naziræus, dictus ab abstinendo seu separando. z) q. d. secreti. Amos 2, 11. a) ad secernendum se. Schmid. ad abstinendum se. v. 3. 6. Leu. 15, 31.

℣. 3. b) Leu. 10, 9. Iud. 13, 14. ὁ. οἴνου καὶ σίκερα (?). Luc. 1, 15. Onk. Ion. Hier. a vino nouo & veteri. Ar. P. & E. & inebriante sc. potu. c) ὁ. ἁγνισθήσεται. Ne copiosius eporum in obliuionem voti eos adduceret, vinum prorsus fugiebant. cf. 1 Ioh. 3, 3. d) acetum. (6) Ruth 2, 14. e) dissolutum liquorem, resolutionem s. expressionem vuarum. (1) rad. Chald. & Syr. soluit. Ar. P. & E. quicquid paratur ex maceratis vuis passis. f) virides, recentes. Gen. 30, 37. ὁ. πρόσφατον. Hebr. 10, 20.

℣. 21. הַכֹּהֵן Munach habent 1. 3. 4. 5. 6. 9. 14. 20. & Berol. contra Mas. Gen. 30, 16. ℣. 22. לצבת defect. 1. 2. 4. 6. sec. Mas. 1. & Erff. reliqui plene. ℣. 24. הָאִשָּׁה Munach loco Metheg 4. 6. 16. 19. 20. 21. ℣. 27. וַתִּמְעֹל־ Sic per Makk. & Kametschatuph 2. 3. ℣. 28. וְנִזְרְעָה Chateph Komets sub Resch scribunt 17. 18. & Berol. ℣. 30. אֵת כָּל־הַתּוֹרָה ita 1. & sic fu. 4. CAP. VI, 2. אֲלֵיהֶם plene 1. 6. 9. 20. præter Mas. final. f. 8. col. 7. ℣. 3. מִשְׁרַת per Sin 1. 2. at cum vtroque puncto שׁ x.

4 וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל׃ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן
ה הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃ כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר
לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה
6 קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ׃ כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה
7 עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא׃ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ
8 לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ׃ כֹּל
9 יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה׃ וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע
פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם
י הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי
11 בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן
אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא
12 עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃ וְהִזִּיר לַיהוָה
אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים
13 הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ׃ וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם
מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
14 וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָמִים אֶחָד
לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת
טו וְאַיִל־אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים׃ וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת
חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן
16 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם׃ וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
17 וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ׃ וְאֶת־הָאַיִל יַעֲשֶׂה
זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־
18 מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ׃ וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־
רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ
19 אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ
בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה
אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ׃
כ וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן ׀ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא
לַכֹּהֵן

✝. 4. g) *voti Naziræatus sui.* v. 5. 8. 9. &c. h) *de vite vinifera*, ad differentiam *syluestris*. 2 Reg. 4, 39. i) *ab acinis* (1) k) *& vsque ad corticem* sc. vuarum (1) al. contra: *a cortice vsque ad acinos.* vid. *Aben Ezra.*

✝. 5. l) *nouacula.* c. 8, 7. Iud. 13, 5. 1. Sam. 1, 11. m) cf. Act. 21, 26. n) *segregat se.* v. 2. 3. 6. o) singulari ratione Deo *consecratus.* v. 8. p) *demittendo*, vel *dum crescere sinit.* q) *comam crinium.* Ez. 44, 20. Religiosum quendam squalorem, vt ita dicam, præ se tulit, & humiliationis specimen. *Lightfoot.* ad 1 Cor. 11, 14.

✝. 6. r) *ad animam mortui* s. *ad mortuum cadauer.* c. 9, 6. Vide Leu. 19, 28. c. 21, 1. s) i. e. *funeri non intererit*, vt sacerdotes Leu. 21, 11. cf. 1 Cor. 7, 30.

✝. 7. t) *Propter* (Leu. 19, 28.) *patrem* &c. Quæ funera Sacerdotibus curare licuit Leu. 21, 2. non tamen Pontifici. ib. v. 11. u) Schmid. *quia Naziræatus.* ὁ εὐχὴ, vt v. 4. 8. Act. 21, 23. Aliis *corona*, vt Ex. 39, 31. qui cæsariem DEO consecratam intelligunt. vid. v. 19.

✝. 9. x) *prope ipsum.* Gen. 48, 7. y) *in momento, ex improuiso.* c. 35, 22. Es. 29, 5. ὁ. ἐξάπινα. Marc. 9, 8. z) *derepente, subito.* c. 12, 4. Prou. 24, 22. ὁ. παραχρῆμα. Luc. 1, 64. a) *tunc radet.* cf. v. 18. 19. Leu. 14, 9. ὁ. ξυρήσεται. Act. 21, 24. b) conf. c. 19, 11. 12.

✝. 10. c) Leu. 5, 7. c. 14, 22.

✝. 11. d) *victimam pro peccato.* Leu. 4, 3. etiam pro innoluntaria pollutione, vt eo diligentius sibi cauerent. e) *sic iterum consecrabit.* vid. v. 5. 9.

✝. 12. f) *& denuo separabit.* v. 2. Leu. 15, 31. g) per quos se Naziræum fore vouerat. h) Leu. 5, 6. 19. i) i. e. *irriti erunt*, vt contra *stare* dicuntur, *quæ rata sunt.* cf. Ios. 21, 43.

✝. 13. k) Schmid. *adferet hunc.* sc. Naziræatum. sic cf. v. 18. al. *adducet se*, al. *hoc*, vel *illum* sc. *agnum* ex v. 12. & 14. al. *adducet eum* Sacerdos. vide *M. I.*

✝. 14. l) ὁ. καὶ προσάξει τὸ δῶρον αὐτοῦ. Matth. 5, 23. m) si vel nescius sese polluisset. cf. Leu. 5, 2.

✝. 15. n) *& canistrum.* Gen. 40, 16. o) *& laganorum.* (8) v. 19. Ex. 29, 2. 23. 1 Par. 23, 9. p) sc. illarum victimarum in v. 14.

✝. 17. q) *præter canistrum*, ex quo tres placentæ agitabantur. Leu. 8, 26. reliquæ vna cum carnibus victimæ salutaris a Naziræo & amicis comedebantur.

✝. 18. r) vid. v. 9. Act. 18, 18. c. 21, 24. 26. c. 24, 18. s) vt Deo sacrum, nec vlla ratione redimendum. *Cler.*

✝. 19. t) *armum arietis elixatum.* cf. Leu. 8, 25. 26. 27. u) *postquam raserit.* v. 9. 18. Leu. 13, 33.

✝. 4. זָג per *Patach* 1. 4. contra *M. I.* ✝. 5. אֲשֶׁר *Kadma* loco *Makk.* habent 1. 2. 4. 5. vtrumque vero simul 6. 9. 20. ✝. 7. וּלְאַחֹתוֹ *Aleph* per *Kamets* scribunt 1. 3. 4. 5. נֵזֶר *Nun*, per *Segol* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 20. ✝. 10. הַשְּׁמִינִי per *Rbhia* omnes præter *Berol.* qui habet *Sakephk.* אֶל־הַכֹּהֵן ita super *He* locant *Kadma* 2. 17. 18. su. 4. secundum *O. T.* f. 16. b. at reliqui particulæ אֶל־ imponunt. ✝. 17. יַעֲשֶׂה זֶבַח־ ita 2. 3. & in marg. 1. ex *En Hakkore.*

לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה ואחר
21 ישתה הנזיר יין: זאת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו
ליהוה על־נזרו מלבד אשר־תשיג ידו כפי נדרו אשר
ידר כן יעשה על תורת נזרו: פ
22 וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אהרן ואל־בניו 23
לאמר כה תברכו את־בני ישראל אמור להם:
24 יברכך יהוה וישמרך: ס יאר
כה יהוה פניו אליך ויחנך: ס ישא יהוה
26 פניו אליך וישם לך שלום: ס ושמו את־
27 שמי על־בני ישראל ואני אברכם: ס ויהי
ז ביום כלות משה להקים את־המשכן וימשח אתו
ויקדש אתו ואת־כל־כליו ואת־המזבח ואת־כל־
2 כליו וימשחם ויקדש אתם: ויקריבו נשיאי ישראל
ראשי בית אבתם הם נשיאי המטת הם העמדים על־
3 הפקדים: ויביאו את־קרבנם לפני יהוה שש־עגלת
צב ושני עשר בקר עגלה על־שני הנשאים ושור לאחד
4 ויקריבו אותם לפני המשכן: ויאמר יהוה אל־משה
ה לאמר: קח מאתם והיו לעבד את־עבדת אהל מועד
6 ונתתה אותם אל־הלוים איש כפי עבדתו: ויקח משה
7 את־העגלת ואת־הבקר ויתן אותם אל־הלוים: את ׀
שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון
8 כפי עבדתם: ואת ׀ ארבע העגלת ואת שמנת הבקר
נתן לבני מררי כפי עבדתם ביד איתמר בן־אהרן
9 הכהן: ולבני קהת לא נתן כי־עבדת הקדש עלהם
י בכתף ישאו: ויקריבו הנשאים את חנכת המזבח
ביום המשח אתו ויקריבו הנשיאם את־קרבנם לפני
11 המזבח: ויאמר יהוה אל־משה נשיא אחד ליום נשיא
אחד ליום יקריבו את־קרבנם לחנכת המזבח:

ויהי P 4 טו ד

℣. 20. x) *præter pectus agitationis.* c. 18, 18. y) nempe dextrum. Ex. 29, 22. 27. Leu. 7, 32. itaque præter solitum, vtrumque armum huius victimæ habuit Sacerdos. *Cler.* sed *Cusset.* per שוק *crus posterius* intelligit.
℣. 21. z) item *oblationis eius* sc. hæc lex est. a) Leu. 5, 7. 11. b) *pro ratione voti sui.* c. 7, 5. 7. c) *secundum præscriptum* Naziræatus sui. Ps. 110, 5.
℣. 23. d) 1 Par. 16, 2. c. 23, 13. Sir. 36, 17. stantes sc. ex Deut. 27, 12. & eleuatis manibus Leu. 9, 22. *Ralbag.*
℣. 24. e) *Vat.* i. e. det tibi Dominus copiam omnium bonorum temporalium & spiritualium. v. 27. ὁ. εὐλογήσαι σε. Eph. 1, 3. f) *& custodiat te a malo,* atque *conseruet te* in suo amore. Ps. 121, 4 - 8. Ioh. 17, 15. 2 Thess. 3, 3. Deus & impertire potest & conseruare benedictionem, id quod non cadit in Regem humanum, qui diuitias quidem dare, sed conseruare alteri non potest. *Bechai.*
℣. 25. g) *lucere faciat.* i. e. sec. *Vat.* hilari vultu te respiciat. Ps. 31, 17. Ps. 44, 4. Ps. 80, 4. & 118, 27. Prou. 16, 15. Dan. 9, 17. ὁ. ἐπιφάναι. Luc. 1, 79. Tit. 2, 11. Schmid. *illuminabit.* Coccejo notat *ostensionem gratiæ in facie Christi.* cf. 2 Cor. 4, 6. & Deut. 33, 14. 16. &c. *Ion.* add. *cum occupatus eris in lege; & reuelet tibi abscondita.* Hæc illuminatio est collatio vitæ. cf. Prou. 16, 15. Ps. 67, 2. *Bechai.* h) Ex. 34, 6. coll. Es. 49, 20. Ioh. 1, 17. *Gratia* exprimit abundantiam spiritus, & ablationem seruitutis, ac maledictionis. *Cocceius.* ὁ. ἐλεήσαι σε. cf. 1 Tim. 1, 2.
℣. 26. i) *Attollat faciem suam* ex beneuolentia & fauore. Ps. 4, 7. cf. Leu. 26, 9. Gen. 44, 21. Sap. 3, 9. contrar. Deut. 32, 20. Ez. 7, 22. Hæc est prouidentia Dei specialis, cuius oppositum vide Es. 1, 15. *Bechai.* k) vid. Es. 9, 5. c. 26, 3. 12. c. 27, 5. Ioh. 14, 27. c. 16, 33. c. 20, 19. l) Rom. 5, 1. Gal. 6, 16. 2 Thess. 3, 16.
℣. 27. m) h. e. *ita prolato meo nomine,* bene precabuntur Israelitis. *Cler.* n) SS. Trinitatis vnum nomen. ὁ. τὸ ὄνομα. Matth. 28, 19. Zach. 14, 9. 1 Ioh. 5, 7. o) *Ion.* add. *per Verbum meum.* vid. v. 24.

Cap. VII.

Cap. VII, 1. p) *die, quo absoluit erigere,* nempe die primo mensis secundi. c. 1, 1. Ex. 40, 17. 18. q) vid. Ex. 30, 26. c. 40, 9. r) *vnxit,* inquam. v. 5. c. 1, 46.
℣. 2. s) *Tum attulerunt.* v. 3. t) Schmid. *iidemque constituti super recensitos.* cf. Ruth. 2, 5. 6. Vat. *qui adstabant, dum populus numeraretur.* sic *Ar. P.* vid. c. 1, 5.
℣. 3. u) *testudinis* s. *instar testudinis formata, camerata.* (z) Leu. 11, 29. Es. 66, 20. *Onk. Ion. Ar. P. tecta.* x) *pro duobus vel duorum nomine.* ὁ. πρὸς. Luc. 2, 1. ℣. 5. y) *ad faciendum opus* s. *in vsum tentorii.* ℣. 7. z) qui aulæa & vela ferre debebant. c. 4, 25. seq. ℣. 8. a) qui pluribus indigebant ad tabulas, asseres & columnas ferendas. c. 4, 31. seq. b) c. 4, 28. 33. ℣. 9. c) *humero baiulabunt.* c. 4, 4. 5 -- 15. ℣. 10. d) *dedicationem.* v. 11. 84. 2 Par. 7, 5. 9. Esr. 6, 16. ὁ. εἰς τὸν ἐγκαινισμόν. 1 Macc. 4, 56. cf. Hebr. 9, 18. ℣. 11. e) i. e. *singuli in singulos dies.* Schmid. Et quidem eo ordine, qui cap. 2. expositus est.

℣. 23. תברכו *Resch* per *schua simplex* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 27. אברכם Ita *Chatephpatach* sub *Resch* habent 2. 17. 18. *Ber.* secundum *O. T.* f. 16. b. reliqui omnes *schua simplex.* CAP. VII, ℣. 1. כלות *defect.* 3. 4. *Hal.* 6. 9. 20. fu. 1. sic etiam *Raschi* apud *R. Chaiim* Præf. col. 4. §. ותמיהא; item *R. Meir Hallevi* ex scriptoribus *allegoricis.* Sed *plenum* requirit *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* idemque confirmat *O. T.* ex omnibus suis libris & exemplaribus *Masoreticis.* ℣. 3. ושני per *Makk.* & *Meth.* loco *Mun.* 1. 2. sed 1. in marg. habet *Munach* ex *En hakkore.*

Dona Principum, quæ singuli singulis diebus offerunt.

12 ס ויהי המקריב ביום הראשון את־קרבנו נחשון
13 בן־עמינדב למטה יהודה׃ וקרבנו קערת־כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל
בשקל הקדש שניהם ׀ מלאים סלת בלולה בשמן
14 למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר טו
אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה׃
16 שעיר־עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר שנים
17 אילם חמשה עתודים חמשה כבשים בני־שנה חמשה
זה קרבן נחשון בן־עמינדב׃
פ
18 ביום השני הקריב נתנאל בן־צוער נשיא יששכר׃
19 הקרב את־קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה
משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם ׀ מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃
כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד כ
21 בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה׃
22 שעיר־עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר
23 שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־
שנה חמשה זה קרבן נתנאל בן־צוער׃
פ
24 ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן־חלן׃ קרבנו כה
קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם ׀ מלאים סלת
26 בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה
27 קטרת׃ פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־
28 שנתו לעלה׃ שעיר־עזים אחד לחטאת׃ ולזבח 29
השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה
כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אליאב בן־חלן׃
פ

ביום

✠. 12. f) c. 1, 7. c. 2, 3. c. 10, 14. 1 Par. 2, 10. Mat. 1. 4.

✠. 13. g) *patina, scutella.* Ex. 25, 29. ὁ τρυβλίον. ✠. 19. 25. 31. Matth. 26, 23. h) *centum & triginta* sc. *siclorum.* Sic v. 14. 79. 85. Ex. 38, 28. sive *sexaginta quinque imperialium* seu vnciarum Romanarum. i) *pateram*, q. d. *adspersorium*, quo sanguis effundebatur. Ex. 27, 3. Am. 6, 6. ὁ. φιάλην. v. 19. 25. Apoc. 15, 7. c. 16, 1. k) triginta quinque thalerorum. l) vid. Ex. 30, 13. m) Leu. 2, 1. 5.

✠. 14. n) *lanx, vas concauum.* Ex. 25, 29. ὁ. θυΐσκην. v. 20. 26. 32. o) sc. *siclorum*, vt v. 13. p) seu triginta ducatorum. *Lundius.* q) Ex. 30, 7. ὁ. θυμιάματος. ✠. 20. Apoc. 5, 8.

✠. 15. r) vid. Ex. 29, 1. s) de quo Leu. 1, 3. seqq.

✠. 16. t) in victimam *pro peccato.* ὁ. περὶ ἁμαρτίας. ✠. 22. 28. 34. vid. Leu. 4, 3.

✠. 17. u) *in sacrificium autem salutis.* vid. Ex. 20, 21. Leu. 3, 1. x) *hirci.* Deut. 32, 14. Ps. 50, 9. 13. ὁ. τράγους. ✠. 23. 29. &c. Hebr. 9, 12. 13. 19. y) Hæc fuit *oblatio.* ὁ. δῶρον. Marc. 7, 11. cf. Leu. 1, 2.

✠. 18. z) vid. c. 1, 8. c. 2, 5. c. 10, 15.

✠. 19. a) vid. v. 13. Repetuntur enim hæc omnia vndecies iisdem syllabis & verbis; quod *R. Levi ben Gersom & Abendana* ideo factum esse existimant, vt intelligatur vnusquisque istorum Principum peculiariter, & citra respectum ad reliquos, ad hanc oblationem excitatus fuisse, & quod singulorum oblationes æquali gratia & beneplacito a Deo exceptæ fuerint. *Clericus* autem ita censet: Græcus aut Latinus Historicus dixis-

dixisset, omnes similia obtulisse, neque duodecies repetiisset, quod semel dici satis fuit. At *priscorum temporum simplicitas* ab eiusmodi repetitionibus non abhorrebat, etiam apud gentes stili studiosiores; vt vel exemplo *Homeri* constat, apud quem multæ repetitiones occurrunt, quales in recentioribus Poetis non occurrunt. *Brentius* circa hæc obseruat officium Principum, vt nutritii sint Ecclesiæ, & *verum Dei cultum* iuuent, quoquo modo possunt.

✠. 24. b) c. 1, 9. c. 2, 7. c. 10, 16.

✠. 13. מזרק per *Patach* hic & in seqq. perpetuo scribunt 1. 3. 4. & sic habet *M. I.* quamuis obseruet in libro *Hierosolymitano* scribi per *Kamets*: sed *Kamets* probat *O. T.* f. 16. b. ex *Masora* & lectione librorum *Hispp.* ✠. 18. Ab hoc versiculo vsque ad v. 83. scribæ Germanicorum librorum & primi impressores Hebræi codicis puncta vocalia, per compendium laboris, omiserunt, quod eadem verba, quæ iam ante adfuerant, totidem fere verbis, mutatis solum Principum offerentium nominibus, viderent recurrere: sed *O. T.* laudat *Hispanicos* libros, in quibus ne vllius quidem literæ punctum desideretur. ✠. 24. חלון *plene* per *Vau* 4. 5. contra *Mas. Erffurt.*

Dona principum.

ל בַּיּוֹם הָֽרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר[c] בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃
31 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה[d] מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל[e] בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
32 מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
33 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
34 כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לה לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ פ
36 בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל[f] בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃
37 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
38 מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
39 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
41 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל
בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ פ
42
43 בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל[g]׃ קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
44 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
מה מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
46 47 בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ פ
48 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע[h] בֶּן־עַמִּיהוּד׃

קרבנו

טו ה Ps

ψ. 30. c) vid. c. 1, 5. c. 2, 10. c. 10, 18.

ψ. 31. d) vid. v. 13. e) de qua Leu. 2, 1 in quem locum sequentia habet *Franzius*: Discendum, hos ritus fuisse institutos, vt testificaremur, propter peccata potius debere comburi fulmineo igne materiam frumentosam, ex qua corpora nostra crescere debent; sed nostram pœnam in se deriuare, & in suam carnem, CHRISTVM, ideoque materiam frumentosam esse imaginem corporis Christi, quod ita contunditur & molitur, coquitur & comburitur, sicuti contunditur, coquitur & comburitur panis cum frumento. Hæc ille. De se autem scribit B. *Ignatius*: σῖτός εἰμι τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. Epist. ad Roman. §. 4.

ψ. 36. f) Vid. c. 1, 6. c. 2, 12. c. 10, 20.

ψ. 42. g) Sic c. 1, 14. c. 10, 20. at c. 2, 14. *Reuel* dicitur.

ψ. 48. h) Ergo nec Sabbatho interrupta est hæc vnius viri Principis oblatio, quod *Rabbini* tanquam extraordinarium notant. *Ab. Esra* confert Ios. 6, 4. Vide etiam Num. 28, 9. & Matth. 12, 5. Et c. 1, 10. c. 2, 18. c. 10, 22.

ψ. 36. צורישדי Ita coniunctim velut vnam vocem h. l. & ψ. 41. & vbique fere scribunt 7. 8. 10--16. 17. 18. 19. 21. & *Berol.* at diuisim seu binis vocibus צוּרִי שַׁדָּי reliqui.

Dona principum.

קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ 49
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה נ
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־ 51
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ 52
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים 53
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־
עַמִּיהוּד׃

פ

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ 54
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק נה
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב 56
מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד 57
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח 58 59
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃

פ

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ ס
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ 61
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה 62
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־ 63
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ 64
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים סה
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־
גִּדְעֹנִי׃

פ

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ 66
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק 67
אֶחָד

℣. 49. k) Vid. supra ad v. 13. l) Vid. ad v. 31.

℣. 51. m) Vid. Leu. 1, 3. seqq. vbi ita *Franzius*: Nos debemus offerre *moraliter*, & comburendam præbere *in mortificatione carnis*, in feria pœnitentia *bouis* toruitatem, *capræ* prauam affectionem, *ouis* stoliditatem; *Vitulum* offeremus, cum carnis luxuriem vincimus; *hædum*, cum lasciuia viramus; *columbam*, dum studemus simplicitati; *turturem*, dum casti sumus; *panes infermentatos*, cum puri & sinceri & honesti incedimus; *sal*, cum constantes; *oleum*, cum mites erimus & lenes. Ita reddimur holocausta Deo grata, exhibemus corpora nostra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, obsequium rationabile: similiter *altare* exponatur cor nostrum: *holocausta* sint preces, bona opera & quævis pietatis exercitia; *ignis* est vera fides cum dilectione proximi non fucata; *ligna* sunt consideratio diuinorum beneficiorum. Quisquis ergo animaduertit noua beneficia Domini in se vel aliis, is ex dilectione erga Deum & proximum debet offerre preces super altare cordis sui, & hæ preces erunt oblatio etiam odoris quietis Iehouæ. Hanc *Franzii* obseruationem confirmat ipse Deus, Hos. *6, 6.* כִּי חֶסֶד חָפַצְתִּי וְלֹא זָבַח וְדַעַת אֱלֹהִים מֵעֹלוֹת׃

℣. 54. n) c. 1, 10. c. 2, 20. c. 10, 23.

℣. 60. o) c. 1, 11. c. 2, 22. c. 10, 24.

℣. 66. p) c. 1, 12. c. 2, 25.

℣. 54. & 59. פדה־צור Ita vocem in duas diuidunt 1, 2, 3, 4. *Hal. 6. 9. 20.* ℣. 66. עַמִּי שַׁדָּי Sic diuisim scribunt 2, 4, 5. *Hal. 6, 9, 20.* h. l. & alibi.

אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים *Dona principum.*
68 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
69 מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
ע בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח 71
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ פ
72 בַּיּוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
73 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
74 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
עה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־
76 שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח 77
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
פ
78 בַּיּוֹם שְׁנֵים־עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃
79 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
פ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
81 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
82 כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
83 לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ פ
84 זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי *Summa oblatorum omnium:*
יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים
פה עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה
הָאַחַת

℣. 68. q) *larx seu vas cauum.* vid. v. 14.
℣. 70. r) *in victimam pro peccato.* vid. v. 16. Doctrina de Sacrificiis non pertinet ad Legem, sed ad Euangelium. Fuere enim sacrificia conciones propheticæ & ritus ceremoniales de Messia passuro. Lex cœpit in statu innocentiæ: Euangelium cum Sacrificiis cœpit post lapsum, & post lapsum tam Lex quam Euangelium semper fuere in Ecclesia, semperque durabunt. *Franzius* in Leuit.
℣. 71. s) Vid. ad v. 17.
℣. 72. t) q. d. *in die undecim dierum,* h. e. *ipso undecimo die.* sic v. 78. cf. Gen. 7, 11. Leu. 25, 10. u) c. 1, 13. c. 2, 27.
℣. 73. x) *scutella argentea.* vid. v. 13.
℣. 77. y) *hirci.* vid. v. 17.
℣. 78. z) Vide not. ad v. 72. a) c. 1, 14. c. 2, 29.
℣. 79. b) sc. *siclorum.* Vid. v. 13.

℣. 84. c) *Hæc fuit initiatio vel dedicatio.* v. 14, u. 88. d) *die, quo inunctum est, s. postquam inunctum fuit.* Vid. v. 88. e) *scutellæ seu patinæ argenteæ.* v. 13.
℣. 85. f) sc. *siclorum,* vid. v. 13.

℣. 72. עַשְׁתֵּי ita per *Munach* 17. 18. *Berol.* secundum *O. T.* f. 16. b. at reliqui omnes habent *Makkeph,* præter 6. qui utrumque habet. ℣. 84. מִזְרְקֵי per *Merca milra* 3. & 4.

האחרת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים
86 אלפים וארבע־מאות בשקל הקדש : כפות זהב
שתים־עשרה מלאת קטרת עשרה עשרה הכף
87 בשקל הקדש כל־זהב הכפות עשרים ומאה : כל־
הבקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים־עשר
כבשים בני־שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים
88 שנים עשר לחטאת : וכל בקר זבח השלמים עשרים
וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים כבשים בני־
שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אתו :
89 ובבא משה אל־אהל מועד לדבר אתו וישמע את־
הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על־ארן העדת
מבין שני הכרבים וידבר אליו :

פ פ פ לו 36

Cap. VIII.

ח וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־אהרן
2 ואמרת אליו בהעלתך את־הנרת אל־מול פני המנורה
3 יאירו שבעת הנרות : ויעש כן אהרן אל־מול פני
המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את־משה :
4 וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד־ירכה עד־פרחה
מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את־משה כן
עשה את־המנרה : פ
ה וידבר יהוה אל־משה לאמר : קח את־הלוים מתוך בני 6
7 ישראל וטהרת אתם : וכה־תעשה להם לטהרם הזה
עליהם מי חטאת והעבירו תער על־כל־בשרם וכבסו
8 בגדיהם והטהרו : ולקחו פר בן־בקר ומנחתו סלת
בלולה בשמן ופר־שני בן־בקר תקח לחטאת :
9 והקרבת את־הלוים לפני אהל מועד והקהלת את־
י כל־עדת בני ישראל : והקרבת את־הלוים לפני יהוה
וסמכו

ductile illud. Ex. 25, 18. 31. y) *secundum speciem.* Ex. 8, 4. z) Ex. 25, 9.
℣. 6. a) i.e. *separato.* v. 14. b) Mal. 3, 3. 2 Tim. 2, 21. Tit. 2, 14. ὁ. ἀφαγνιεῖς αὐτούς. cf. v. 21. 1 Joh. 3, 5.
℣. 7. c) *adsperge eos.* c. 19, 4. 18. 19. Ex. 29, 21. d) *aquas lustrales s. expiatorias,* cineribus vaccæ rufæ mixtas. Num. 19, 9 Zach. 13, 1. Tit. 3, 5. 6. Ebr. 10, 22. 23. e) c. 6, 5. Talis igitur rasio Leuitis imponitur, qualis requirebatur a leproso, qui mundandus erat. Leu. 14, 9. *Bechai* f. 159. d. f) ὁ πλυνοῦσι. sic v. 21. cf. Ex. 19, 10. g) *& mundent se.* Gen. 35, 2. ὁ. καθαροὶ ἔσονται. cf. Ioh. 13, 10.
℣. 8. h) sc. *in holocaustum.* cf. c. 6, 11. Leu. 5, 7. i) huius quantitatem vide c. 28, 12.
℣. 9. k) *Tum accedere iubebis.* v. 10.
℣. 10. l) *Cumque ita adduxeris.* m) ὁ. ἔναντι τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου.

g) sc. *siclorum.* h. e. vnciæ Romanæ mille & ducentæ. vid. v. 13.
℣. 86. h) *decem & decem,* i. e. *singula* (conf. Gen. 7, 2. 9. c. 32, 16. &c.) lances *decem* erant *siclorum* aureorum. vid. v. 14.
℣. 88. i) Hinc liquet, pecore non prorsus destitutos fuisse Hebræos in deserto. cf. c. 9, 5. k) vid. v. 10. 11. l) *postquam inunctum fuit.* vid. v. 10. 84.
℣. 89. m) *Exinde, cum Moses ingrederetur tabernaculum, & loqueretur cum Iehouah.* Cler. n) vt promissum erat Ex. 25, 22. Eandem formam dictionis vide 2 Sam. 14, 13. Ez. 2, 2. o) *e supra,* i. e. e loco qui erat supra *operculum s. propitiatorium.* ὁ. ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου. cf. Ex. 25, 17.
Cap. IIX, ℣. 2. p) *cum facies ascendere.* ὁ. ἐπιτιθῇς. At Onk. *cum accendes.* Vid. Ex. 25, 37. c. 27, 20. q) q. d. *ad inclinationem s. partem* (rad. Arab. *mâla,* inclinauit, deflexit) *faciei,* h. e. ita converterentur ellychnia, vt respiciant omnia eandem partem, seu parietem oppositum Tabernaculi, qui erat *ante faciem,* si ita loqui licet, candelabri. vid. v. 3. & Ex. 25, 37. r) *luceant.* Gen. 1, 15. al. *lucere faciant.* Ef. 27, 11. Ps. 18, 29. s) Ex. 25, 37. Septem lampades *candelabri terreni* habent suum respectum ad *candelabrum cæleste,* hoc est ad septem *Sephiroth*; nam sicut Deus Mosi monstrauit superius, ita fecit candelabrum inferius. *Bechai* f. 159. c. d.
℣. 3. t) vid. v. 2. ὁ. ἐξῆψε, accendit.
℣. 4. u) Schmid. *Hæc autem fuit fabrica candelabri.* conf. 1 Reg. 7, 28. x) vsque ad scapum & vsque ad flores eius.

℣. 86. הכפת *defect.* 1. 3. contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 89. ארון *plene* 2. fu. 1. 4. contra O. T. f. 16. b. & *Mas.* h. l. ac Exod. 30, 6. CAP. VIII, ℣. 2. הנרות *plene* 1. 7. 8. fu. 2. secundum *Mas.* 1. sed contra *Mas.* reliquorũ, & præter *Mas. impress.* ad Leu. 24, 4. ℣. 6. הלוים sic per *Kadma* loco *Metheg* 30 -- 16. 29. contra O. T. f. 17. a. ℣. 7. וכה per *Kadma* 3. 4. fu. 2. at *Kadma* & *Makk.* coniunctim exhibent 6. 9.

11 וסמכו בני־ישראל את־ידיהם על־הלוים: והניף אהרן
את־הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו
12 לעבד את־עבדת יהוה: והלוים יסמכו את־ידיהם על
ראש הפרים ועשה את־האחד חטאת ואת־האחד
13 עלה ליהוה לכפר על־הלוים: והעמדת את־הלוים
לפני אהרן ולפני בניו והנפת אתם תנופה ליהוה:
14 והבדלת את־הלוים מתוך בני ישראל והיו לי הלוים:
טו ואחרי־כן יבאו הלוים לעבד את־אהל מועד וטהרת
16 אתם והנפת אתם תנופה: כי נתנים נתנים המה לי
מתוך בני ישראל תחת פטרת כל־רחם בכור כל
17 מבני ישראל לקחתי אתם לי: כי לי כל־בכור בבני
ישראל באדם ובבהמה ביום הכתי כל־בכור בארץ
18 מצרים הקדשתי אתם לי: ואקח את־הלוים תחת
19 כל־בכור בבני ישראל: ואתנה את־הלוים נתנים
לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבד את־עבדת
בני־ישראל באהל מועד ולכפר על־בני ישראל ולא
יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני־ישראל אל־הקדש:
כ ויעש משה ואהרן וכל־עדת בני־ישראל ללוים
ככל אשר־צוה יהוה את־משה ללוים כן־עשו להם
21 בני ישראל: ויתחטאו הלוים ויכבסו בגדיהם וינף
אהרן אתם תנופה לפני יהוה ויכפר עליהם אהרן
22 לטהרם: ואחרי־כן באו הלוים לעבד את־עבדתם
באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר צוה יהוה
את־משה על־הלוים כן עשו להם: ס
23 וידבר יהוה אל־משה לאמר: זאת אשר ללוים
24 מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא
כה בעבדת אהל מועד: ומבן חמשים שנה ישוב מצבא
26 העבדה ולא יעבד עוד: ושרת את־אחיו באהל מועד
לשמר

n) c. 27, 18. Ex. 29, 10. ὁ. ἐπιθήσουσι. Act. 13, 3. 1 Tim. 5, 22.
ỳ. 11. o) *agitabit.* Ex. 29, 24. ὁ. ἀφοριεῖ. v. 21. Act. 13, 2. Rom. 1, 1. 2 Cor. 6, 17. cf. v. 14. Ar. P. *& deducet -- deductione;* ſicut in oriente ſponſa ex domo patris ad domum ſponſi ſolenni ritu ducitur. cf. *Ar. P.* Gen. 29, 23. p) c. 3, 6. q) *ſc. itu, reditu, deſcenſione, adſcenſione.* Abarb. Conf. *Vitringa* Obſeru. S. lib. 2. p.m. 251. ὁ. ἀπόδομα. v. 13. 21. r) vt docuit Moſes c. 4. s) ὁ. τὰ ἔργα κυρίου. Ioh. 6, 18.
ỳ. 12. t) vid. Ex. 29, 10. Leu. 4, 33. u) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. ita mortem ſe eſſe promeritos fatebantur. vid. Leu. 16, 3.
ỳ. 14. x) *ita ſeparabis.* c. 16, 9. cf. Ioh. 15, 16. 19. ὁ. καὶ διαστελεῖς. c. 19, 2. cf. Rom. 3, 22. y) c. 3, 12. cf. Ioh. 17, 6.
ỳ. 15. z) *poſtquam purificaueris eos.* v. 6. a) vid. v. 11. 12.
ỳ. 16. b) *vt donatitii donati ſunt.* vid. v. 19. c. 3, 9. 12. c. 18, 6. ὁ. ἀπόδομα ἀποδεδομένοι. vid. v. 11. c) ὁ. ἀντί. ſic v. 18. & c. 3, 12. Matth. 20, 28. d) *primo fœtu.* (1) vid. Ex. 13, 2.
ỳ. 17. e) c. 3, 13. Ex. 13, 2. c. 22, 29.
ỳ. 18. f) vid. v. 16.
ỳ. 19. g) h. e. vt reliquorum Iſraelitarum loco tentorium curent. h) *& ad expiandum.* cf. c. 25, 13. vel v. 16. 18. Eſ. 43, 3. nam expiare per ſanguinem animalium, ad ſolos Sacerdotes pertinebat. vid. v. 12. 21.
ỳ. 20. i) *de Leuitis.* Gen. 20, 13.
ỳ. 21. k) c. 31, 19. ὁ. ἡγνίσαντο. conf. v. 6.
ỳ. 22. l) vid. c. 3, 6. 7. c. 4, 3. m) ſæpius repetitur, vt omnes intelligerent, Moſen & Aharonem non pro ſuo arbitrio ſacra munera diuiſiſſe. cf. c. 16.
ỳ. 24. n) ὁ. τοῦτό ἐστι τὸ περὶ τῶν λευιτῶν. *Syr.* hæc eſt lex Leuitarum. o) cf. v. 26. Supra c. 4, 3. requirebatur ætas 30 annorum, cuius differentiæ ratio ſecundum Rabbinos hæc eſt: anno 25 adiungebantur ſenioribus Leuitis, vt ab eis rationem cultus addiſcerent, ſed anno 30. ipſi præficiebantur adminiſtrando cultui, inſtituendisque viciſſim aliis. *Bechai* f. 160. a. p) *veniet quisque ad coeundum in agmen, ſ. ad fungendum functione in miniſterio.* vid. c. 4, 3. & Ex. 38, 8.
ỳ. 25. q) *recedet ſ. domum redibit.* ὁ. ἀποστήσεται. Luc. 2, 37. r) cf. Eſ. 40, 2.
ỳ. 26. s) *in rebus facilioribus.* *Cler.* conſ. v. 24.

ỳ. 13. הלוים ita cum *Kadma* 7. 8. 10. 13. 15. 19. vid. v. 6. ỳ. 19. לעבד per *Rbhia* 4. ỳ. 20. בני־ישראל: ita 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. contra *O. T.* f. 17. 2. ỳ. 21. ויתחטאו *Metheg* otioſum ſub *Iod* locant 2. 6. 9. 17. 18. 20. & *Berol.* at reliqui omittunt.

לשמר משמרת ועבדה לא יעבד ככה תעשה ללוים
במשמרתם : פ
Cap. IX. ט וידבר יהוה אל־משה במדבר־סיני בשנה השנית
Pascha celebratur. 2 לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר : ויעשו
קמץ בטרחא 3 בני־ישראל את־הפסח במועדו : בארבעה עשר יום
בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במעדו ככל־
4 חקתיו וככל־משפטיו תעשו אתו : וידבר משה אל־
ה בני ישראל לעשת הפסח : ויעשו את־הפסח בראשון
בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני
ככל אשר צוה יהוה את־משה כן עשו בני ישראל :
6 ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא־יכלו
לעשת־הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני
7 אהרן ביום ההוא : ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו
טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את־
8 קרבן יהוה במעדו בתוך בני ישראל : ויאמר אלהם
משה עמדו ואשמעה מה־יצוה יהוה לכם : פ
9 וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל
לאמר איש איש כי־יהיה טמא ׀ לנפש או בדרך
11 רחקה לכם או לדרתיכם ועשה פסח ליהוה : בחדש
השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על־
12 מצות ומררים יאכלהו : לא־ישאירו ממנו עד־בקר
ועצם לא ישברו־בו ככל־חקת הפסח יעשו אתו :
13 והאיש אשר־הוא טהור ובדרך לא־היה וחדל
לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי ׀
קרבן יהוה לא הקריב במעדו חטאו ישא האיש ההוא :
14 וכי־יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח
טו וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר
ולאזרח הארץ : ס וביום הקים את־
המשכן

℣. 3. עשר Sic 1. 3. per *Merca* 4. 5. per *Munach* & *Makk.* 6. reliqui *Makk.* יום per *Tlischaktanna* 1. בחדש Pro eo habent לחדש 3. 4. & sic fu. *Hal.* ℣. 7. ויאמרו *Rbbia* habent 1. 3. at *Graschaim* 2. ℣. 8. אליהם *plene* 4. 6. 9. & 20. ℣. 10. יהיה sic per *Munach* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. & 20. reliqui habent *Merca*, excepto *Berol.* qui *Makk.* & *Metheg milra.* רחקה *Punctum extraordinarium* ה incubans denotat variam lectionem רחק in genere *masculino* sine *He*, quia præcedens *Substantiuum* דרך est *communis* generis. vid. *Hiller.* p. 156. At 1. 2. 4. & *Hal.* quatuor *puncta* seu *virgulas* habent; sic ∴ foret symbolum, in alio codice integram vocem defuisse. ℣. 14. לגר sine *praf.* 3. 4. *Hal.* contra notam 1.

s) Ex. 12, 46. Ioh. 19, 36. t) excepto mense, quo a mundis celebrari id oportuit. *Cler.*
℣. 13. u) *&* *tamen omiserit.* ὁ. καὶ ὑστερήσῃ. cf. v. 7. x) Vid. Ex. 12, 15. 19. y) conf. Leu. 5, 1.
℣. 14. z) ὁ. ἐὰν δὲ προσέλθῃ πρὸς ὑμᾶς προσήλυτος. Act. 2, 10. intelligitur נקוד על ה' *proselytus iustitiæ*, qui totam religionem Iudaicam amplexus est. *M. I.* Sic *Syr.* si habitabit vobiscum is, *qui conuersus est ad me.* a) Vid. Ex. 12, 48. 49.
℣. 15. b) *Die autem, quo primum statutum fuit*, s. *statuit* sc. Moses. c. 7, 1. np. primo die mensis primi, & anni secundi. Ex. 40, 17. 18.

t) *ad obseruandam obseruationem*, nihil autem grauioris seruitii ipse faciet: h. e. nec baiulabit, nec plaustris vehenda imponet, sed iunioribus præerit. u) *Ar. P.* at ministerio suo *proprio* ne det operam.
Cap. IX, ℣. 1. x) *Ar. P.* & *iam antehac locutus fuerat.* Nam hæc gesta sunt ante censum, qui secundo mense initiaturus fuit. c. 1, 1. seqq. y) Ex. 13, 4. c. 23, 15. Esth. 3, 7.
℣. 2. z) *Facient inquam*, s. *celebrabunt*. ὁ. ποιείτωσαν. v. 3. 4. Matth. 26, 18. a) *in statuto tempore suo.* Ex. 12, 3. &c.
℣. 3. b) c. 28, 4. 8. vid. Ex. 12, 6.
℣. 5. c) hinc patet, Israelitas in desertis pecore non destitutos fuisse, cum non exigua agnorum aut hædorum copia indigerent, vt omnes iis epularentur. cf. not. c. 7, 88. Ex. 10, 26.
℣. 6. d) Schmid. *Factum autem est*, (*contigit*) *vt essent homines.* e) ὁ. ἀκάθαρτοι. v. 7. 10. cf. Eph. 5, 5. f) i. e. ex *funere*, *ob humanum cadauer.* v. 7. c. 6, 6. g) *Vnde non licebat ipsis.* Ar. P. polluissent enim conuiuium. Vid. c. 19, 12. 13. h) Nondum lata erat lex, qua castris eiecti sunt. c. 5, 2. cf. not. ad v. 1.
℣. 7. i) *diminuemur*, s. *detrahemur.* c. 27, 4. Ex. 5, 11. sc. a numero celebrantium pascha. ὁ. μὴ οὖν ὑστερήσωμεν. v. 13. cf. Hebr. 4, 1.
℣. 8. k) *subsistite, expectate, manete.* Gen. 45, 1.
℣. 9. l) sc. prius interrogatus, & ex adyto. Vid. c. 7, 89. Ex. 25, 22.
℣. 10. m) Leu. 15, 2. n) Vid. v. 6. o) Schmid. *faciet tamen.* cf. v. 2.
℣. 11. p) cf. 2 Par. 30, 2. 15. q) *cum.* Ex. 12, 8. Leu. 19, 26.
℣. 12. r) *Nihil relinquent.* Ex. 12, 10.
s) I.

המשכן כסה הענן את־המשכן לאהל העדת ובערב
16 יהיה על־המשכן כמראה־אש עד־בקר׃ כן יהיה
17 תמיד הענן יכסנו ומראה־אש לילה׃ ולפי העלת
הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום
18 אשר ישכן־שם הענן שם יחנו בני ישראל׃ על־פי
יהוה יסעו בני ישראל ועל־פי יהוה יחנו כל־ימי אשר
19 ישכן הענן על־המשכן יחנו׃ ובהאריך הענן על־
המשכן ימים רבים ושמרו בני־ישראל את־משמרת
כ יהוה ולא יסעו׃ ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על־
21 המשכן על־פי יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו׃ ויש
אשר יהיה הענן מערב עד־בקר ונעלה הענן בבקר
22 ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו׃ או־ימים או־
חדש או־ימים בהאריך הענן על־המשכן לשכן עליו
23 יחנו בני־ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו׃ על־פי
יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו את־משמרת יהוה שמרו
על־פי יהוה ביד־משה׃ פ

Cap. X.

י וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ עשה לך שתי חצוצרת
2 כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה
3 ולמסע את־המחנות׃ ותקעו בהן ונועדו אליך כל־
4 העדה אל־פתח אהל מועד׃ ואם־באחת יתקעו
ה ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל׃ ותקעתם
6 תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה׃ ותקעתם
תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה
7 יתקעו למסעיהם׃ ובהקהיל את־הקהל תתקעו ולא
8 תריעו׃ ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות והיו לכם
9 לחקת עולם לדרתיכם׃ וכי־תבאו מלחמה בארצכם
על־הצר הצרר אתכם והרעתם בחצצרת ונזכרתם
י לפני יהוה אלהיכם ונושעתם מאיביכם׃ וביום
שמחתכם

צ׳ פתוחה

c) Vid. Ex. 40, 34. seqq. d) præsertim *quoad* partem istam tabernaculi, vbi extat *testimonium* seu Lex in arca, i. e. sanctum sanctorum. Ex. 25, 16. *Gusset.* penetrabat *vsque ad tentorium testimonii.* e) Ad hunc typum Es. 4. 5. alluditur. Deus est populo *clypeus* & tegmen in æstu, & *lux* in tenebris. Ps. 84, 12. *Cocceius.* Conf. not. Ex. 13, 22. c. 14, 20. c. 40, 38.

ꝟ. 17. f) *Quumque* seu *prout.* Ier. 29, 10. g) *attolleretur.* v. 21. 22. c. 10, 11. Ex. 40, 36. h) *vbi residebat.* ꝟ. 18. ό. ὃ ἂν ἔσῃ. sic c. 10, 12.

ꝟ. 18. i) nullam rationem habentes vel commoditatis vel molestiæ suæ, sec. *Bechai* & *Abendanam.* coll. Ier. 2, 2. k) Vid. Ex. 40, 35. l) c. 14, 14. 1 Cor. 10, 1.

ꝟ. 19. m) *Et cum morata est* plures dies. vid. v. 22. Deut. 22, 7. cf. Gen. 26, 8. n) *obseruationem*, s. quod obseruari volebat Dominus. v. 23. Leu. 8, 35. Zach. 3, 7.

ꝟ. 20. o) *Quod si esset* seu *accideret*, *vt* maneret nubes. v. 21. p) Schmid. *dies tantum aliquot.* Vid. Gen. 34, 30. & contrar. Gen. 41, 49.

ꝟ. 22. q) *dies*, h. e. dierum circulum annuum, *per annum.* sic *Ion.* Leu. 25, 29. 1 Sam. 1, 3. coll. Ex. 23, 17. r) *cum produceret* seu *prolongaret* sc. *dies.* Vid. v. 22. al. *cum diutius maneret.* Coh. 7, 15. s) *sed cum attolleretur.* v. 17.

ꝟ. 23. t) Vid. v. 19. u) i. e. *per Mosen.* Ex. 9, 35. ό. ἐν χειρί. Gal. 3, 19.

Cap. X, ꝟ. 2. x) *tubas* vel *buccinas*, a sono acuto & conciso dictas. ό. σάλπιγγας. cf. Matth. 24, 31. Ex vsu æui sui eas describit *Iosephus* A. I. lib. 3. c. 11. y) ex *ductili* argento. cf. Ex. 25, 18. z) & *ad profectionem* seu *ad iter* ipsorum castrorum indicandum. Vid. v. 28. Deut. 10, 11.

n. Vel sec. M. I. & *ad proficisci faciendum* castra. nomen enim hic ponitur pro infinitiuo. sic Ez. 17, 9.

ꝟ. 3. a) *Cum autem clangent* illis duabus Sacerdotes. Ioel. 2, 1. Hos. 5, 8. cf. 1 Cor. 15, 52. 1 Thess. 4, 16. b) *tum conuenient.* v. 4. cf. c. 14, 35. ό. καὶ συναχθήσεται. Matth. 25, 32. Buccina cogebat priscos ad verba Quirites. *Propertius.* c) sic dictum, quod illic Deus & homines conuenirent. Ex. 25, 22.

ꝟ. 4. d) Vid. c. 1, 16. e) Videntur intelligi duodecim duntaxat principes tribuum, qui erant ipsis chiliarchis præfecti, de quibus cap. 1. non chiliarchæ proprie dicti, de quibus Ex. 18, 25. *Clericus.*

ꝟ. 5. f) Schmid. *conclamatione semel.* al. *fracto sonitu* vel *clangore.* cf. v. 6. 9. g) *metati versus ortum.* Vid. c. 2, 3. seqq.

ꝟ. 6. h) *versus meridiem.* cf. c. 2, 10. seqq. ꝟ. 7. i) *clangetis* quidem æquabili sonitu, non fracto. ꝟ. 9. k) *tum conclamabitis tubis.* cf. c. 31, 6. Ios. 6, 5. 10. 17. 20. 2 Par. 13, 12. 14. 1 Cor. 14, 8. *Cler.* sonitu fracto, qualem expressit *Ennius*: At tuba terribili sonitu *taratantara* dixit. l) *in memoriam reuocabimini.* Conf. Ex. 28, 29.

ꝟ. 15. כמראה *Merca* pro *Makk.* habent 1. 3. 4. ꝟ. 16. ומראה per *Merca* 3. 4. ꝟ. 18. ימי per *Graschaim* 2. 3. 4. 6. 9. 20. ꝟ. 20. ויש *Rbhia* habent 2. 5. CAP. X, ꝟ. 3. העדה *Metheg* loco *Munach* 2. 6. 9. 20. ꝟ. 9. הצר per *Kamets* 4. 5. su. 2, sed *Patach* requiritur a *Masora.*

שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם
בחצצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו
לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם :

פ

11 ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה
12 הענן מעל משכן העדת : ויסעו בני־ישראל למסעיהם
13 ממדבר סיני וישכן הענן במדבר פארן : ויסעו
14 בראשנה על־פי יהוה ביד־משה : ויסע דגל מחנה
בני־יהודה בראשנה לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן־
טו עמינדב : ועל־צבא מטה בני יששכר נתנאל בן־
16 צוער : ועל־צבא מטה בני זבולן אליאב בן־חלן : והורד
17 המשכן ונסעו בני־גרשון ובני מררי נשאי המשכן :
18 ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל־צבאו אליצור
19 בן־שדיאור : ועל־צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן־
כ צורישדי : ועל־צבא מטה בני־גד אליסף בן־דעואל :
21 ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את־המשכן
22 עד־באם : ונסע דגל מחנה בני־אפרים לצבאתם
23 ועל־צבאו אלישמע בן־עמיהוד : ועל־צבא מטה בני
24 מנשה גמליאל בן־פדהצור : ועל־צבא מטה בני בנימן
כה אבידן בן־גדעוני : ונסע דגל מחנה בני־דן מאסף לכל־
המחנת לצבאתם ועל־צבאו אחיעזר בן־עמישדי :
26 27 ועל־צבא מטה בני אשר פגעיאל בן־עכרן : ועל־צבא
28 מטה בני נפתלי אחירע בן־עינן : אלה מסעי בני־
29 ישראל לצבאתם ויסעו : ס ויאמר משה
לחבב בן־רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו
אל־המקום אשר אמר יהוה אתו אתן לכם לכה אתנו
והטבנו לך כי־יהוה דבר־טוב על־ישראל : ויאמר
אליו לא אלך כי אם־אל־ארצי ואל־מולדתי אלך :

ויאמר

℣. 10. m) *lætitiæ vestræ* sc. publicæ, vt in dedicatione templi. 2 Par. 5, 12. 13. & eius instauratione. Esr. 3, 10. cf. Neh. 12, 35. n) *& in statis festis*, quæ recensentur Leu. 23, 2. seqq. o) c. 28, 11. Ps. 81, 4. 2 Par. 8, 13. p) intermissum hoc instaurauisse legimus Hezekiam 2 Par. 29, 26. seqq. q) Vid. v. 9. Leu 23, 24.

℣. 11. r) Ex. 19, 1. c. 40, 17. s) post celebratum secundum Pascha c. 9, 11. t) *sublata est*. c. 9, 17. c. 16, 24. 27.

℣. 12. u) *itineribus suis*, h. e. lente, prout tanta multitudo progredi poterat. *Cler.* Conf. Gen. 13, 3. Al. *secundum itinera sua* distinctius recensita c. 11, 34. 35. c. 12, 16. c. 33, 15. seqq. x) c. 33, 15. postquam manserant illic per vndecim menses & viginti dies. vid. Ex. 19, 1. y) c. 7, 17. z) c. 12, 16. Deut. 33, 2. Gen. 14, 6. c. 21, 21.

℣. 13. a) *primo*. v. 14. c. 2, 9. b) Vid. c. 9, 23.

℣. 14. c) Schmid. *profectum est*, inquam. d) *vexillum*, ὁ. ζεῦγμα. c. 2, 2. 1 Cor. 15, 23. e) c. 1, 7. c. 7, 12.

℣. 15. f) c. 1, 8. c. 2, 5.

℣. 16. g) c. 1, 9. c. 2, 7. c. 7, 24.

℣. 17. h) *Deinde depositum* s. *descendere factum est*, h. e. aulæa demissa sunt solutæque tabernaculi compages. Vid. c. 1, 51. i) Vid. c. 4, 22. seqq. k) c. 4, 29. seqq. l) cf. c. 2, 17.

℣. 18. m) c. 1, 5. c. 2, 10.

℣. 19. n) c. 2, 12.

℣. 20. o) c. 2, 14. c. 7, 42.

℣. 21. p) *Tum profecti sunt Kahatitæ*. c. 4, 2. seqq. q) nempe Arcam, candelabrum, mensam auream &c. c. 4, 4 seqq. r) *vt erigerent* (Gersonitæ & Mararitæ v. 17. sec. *M. I.*) habitaculum, vsque dum hi venirent. *Schmid.*

℣. 22. s) c. 2, 18.

℣. 23. t) c. 7, 54.

℣. 24. u) c. 2, 22.

℣. 25. x) *colligens extremi*, claudens agmen. Ios. 6, 9. 13. Es. 52, 12. c. 58, 8. ὁ ἔσχατος πάντων τῶν παρεμβολῶν. y) c. 2, 25.

℣. 26. z) c. 1, 13. c. 2, 27.

℣. 27. a) c. 2, 29.

℣. 28. b) Vid. v. 12. c. 33, 1. seqq.

℣. 29. c) *Ceterum dixit*: l. *dixerat*, antequam sciret, nubem perpetuam fore ducem Israelitis. *Cler.* d) Iud. 4, 11. Hic *Chobabus* fuit *Iethro*, Tsipporæ pater, cui, cum Israeliticæ religioni accederet nouum nomen more in proselytis recepto, fuit impositum. Ergo *Reguel* fuit auus Tsipporæ, etsi Ex. 2, 18. dicitur, *pater*, coll. אביהן cum Gen. 32, 8. *Bechai* f. 160. d. & *M. I.* e) Vid. Ex. 2, 18. f) cf. Gen. 25, 2. g) Vid. Ex. 3, 1. Iud. 4, 11. h) i. e. *promisit bona*. sic 2 Sam. 7, 19. Gen. 21, 1.

℣. 30. i) cf. Ex. 18, 27.

℣. 10. שמחתכם Sic per *Merca* 6. 9. 20, & sic emendatum in 4. prout requirit *Masora* ad Gen. 30, 16. at reliqui habent regulare *Munach*. חדשיכם *plene* 1. 3. 4. 5. *Hal.* 6. 9. 12. 20. Sic *Hierosolymitt. Hillelianus*, & *Aegyptiaci* libri: at *defective* reliqui nostri, quos præter *Mas. impressam* h. l. etiam confirmat *O. T.* f. 17. a. ex omnibus fere *Hispp.* ac *Germanicis* codicibus, ex duobus exemplaribus *Masora*, *Talmude* & *R. Meir Hallevi*. ℣. 15. ועל־צבא, sic per *Sakephgadol* 1. 2. 3. secundum *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.*, idemque habent, sed addito super ועל *Kadma*, 7. 8. 10. 13. 15. 19. contra analogiam; at ועל־צבא 4. 5. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. & *Ber.* cum *O. T.* ℣. 21. Spatium *Sectiuncula* præmittunt 2. 3. 4. 5. *Hal.* 6--10. 12. 19. 21. & duo vetusti codices in *O. T.* vbi tamen reiicitur hæc diuisio auctoritate *Maimonidis* & codd. *Hispp.*

31 ויאמר אל־נא תעזב אתנו כי ׀ על־כן ידעת חנתנו
32 במדבר והיית לנו לעינים׃ והיה כי־תלך עמנו והיה
33 הטוב ההוא אשר ייטיב יהוה עמנו והטבנו לך׃ ויסעו
מהר יהוה דרך שלשת ימים וארון ברית־יהוה נסע
34 לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה׃ וענן
יהוה עליהם יומם בנסעם מן־המחנה׃] ס
לה ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה ׀ יהוה
36 ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך׃ ובנחה יאמר שובה
יהוה רבבות אלפי ישראל׃] פ
יא ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה
ויחר אפו ותבער־בם אש יהוה ותאכל בקצה
2 המחנה׃ ויצעק העם אל־משה ויתפלל משה אל־
3 יהוה ותשקע האש׃ ויקרא שם־המקום ההוא
4 תבערה כי־בערה בם אש יהוה׃ והאספסף אשר
בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל
ה ויאמרו מי יאכלנו בשר׃ זכרנו את־הדגה אשר־נאכל
במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת־
6 החציר ואת־הבצלים ואת־השומים׃ ועתה נפשנו
7 יבשה אין כל בלתי אל־המן עינינו׃ והמן כזרע־גד
8 הוא ועינו כעין הבדלח׃ שטו העם ולקטו וטחנו
ברחים או דכו במדכה ובשלו בפרור ועשו אתו עגות
9 והיה טעמו כטעם לשד השמן׃ וברדת הטל על־
י המחנה לילה ירד המן עליו׃ וישמע משה את־העם
בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר־אף יהוה
11 מאד ובעיני משה רע׃ ויאמר משה אל־יהוה למה
הרעת לעבדך ולמה לא־מצתי חן בעיניך לשום את־
12 משא כל־העם הזה עלי׃ האנכי הריתי את כל־העם
הזה אם־אנכי ילדתהו כי־תאמר אלי שאהו בחיקך

℣. 31. k) cf. Pf. 22, 2. l) quandoquidem. Gen. 38, 26. m) caftra ponere noftrum. Deut. 1, 33. i. e. vbi loca funt apta caftris ponendis. n) oculorum inftar. fic Ar. P. i. e. qf. dux cæcorum. cf. Iob. 29, 15. Bechai: Quamuis Ifraelitæ profecti fint duce columna nubis, tamen hæc dicit Mofes ad confirmandum τοὺς ὀλιγοπίστους in populo, quorum animus maiori cum fiducia in ductore aliquo homine conquieuit. ℣. 32. o) Sic Gen. 32, 10. p) vid. v. 29. manfiffe autem ipfum vel rediiffe, vel faltem pofteros eius fe Ifraelitis coniunxiffe, patet ex Iud. 1, 16. c. 4, 11. Ion. add. in diuifione terræ. ℣. 33. q) Vid. Ex. 3, 1. r) i. e. ante dimidiam partem populi. vid. not. v. 21. & cf. Iof. 3, 6. s) Deut. 1, 33. Ez. 20, 6. t) locum, in quo quiefcerent. Gen. 8, 9. c. 49, 15. ὀ. ἀνάπαυσιν. Matth. 11, 29. cf. Ioh. 14, 2. 3. ℣. 34. u) vid. v. 11. & not. c. 9, 15. ℣. 35. x) cf. Ioh. 14, 2. 3. 12. 28. c. 16, 7. 28. y) de Chrifto Pf. 68, 2. Pf. 132, 8. 2 Par. 6, 41. ℣. 36. z) quando autem illa quiefcebat. cf. c. 11, 25. a) Syr. ad myriades; fic Ex. 4, 19. at Schmid. qui es myriades; fic cf. 2 Reg. 2, 12. Onk. habita cum gloria tua in medio myriadum &c. b) Vid. v. 4. Gen. 24, 60. Cap. XI, ℣. 1. c) vtpote quiritantes ob viæ moleftiam & cibi penuriam; fed Guffet. concupifcentiæ fuæ indulgentes (2) Thren. 3, 39. ὀ. γογγύζων πονηρά. c. 14, 2. 1 Cor. 10, 10. Bechai: Caph fimilitudinis docet, obfcure inter fe conqueftos fuiffe, ita vt alter alteri nutu & muffitando querelas fignificaret, neque tamen diferte & palam diceret ex metu Mofis; ideo addit Scriptura: fed audiuit Dominus. d) malum in auribus Domini, &c. r) ceparum (1) s) alliorum (1) ℣. 6. t) i. e. appetentia cibi exarefcimus. cf. Ef. 29, 8. Pf. 78, 18. u) i. e. nil nifi mannam videmus. ℣. 7. x) Ez. 16, 4. 14. Pf. 78, 25. 26. y) coriandri fc. forma & magnitudine, non colore. M. I. z) fpecies, color eius, Ez. 1, 4. 7. 16, 22. a) bdellii, quod gummi arabicæ arboris; al. margarita, fic Ar. P. & E. (2) Gen. 2, 12. ℣. 8. b) difcurrebant ergo. Iob. 1, 7. c) molis (5) Ex. 11, 5. d) mortario (1) e) cacabo (3) Iud. 6, 19. 1 Sam. 2, 14. f) Gen. 18, 6. g) humoris, fucci (2) Pf. 32, 4. rad. Ar. fuxit. ℣. 9. h) vid. Ex. 16, 14. ℣. 11. i) vid. Ex. 5, 22. k) ὀ. ὁρμήν. fic v. 17. Act. 14, 5. ℣. 12. l) cf. Pf. 89, 51.

ni, quas oftendit. cf. v. 10. c. 14, 28. Ef. 5, 9. & Genef. 38, 7. e) Pf. 78, 21. cf. Leu. 10, 2. Hebr. 12, 29. Alii fulmen intellig. cf. Iob. 1, 16. 2 Reg. 1, 10. 12. נון הפוכה ℣. 2. f) refedit, fubfedit, fuppreffus eft. ובנחו ק (6) Ier. 51, 64. נון הפוכה Ez. 32, 14. (coll. c. 34, 18.) Amos 2, 8. c. 9, 5. Cap. XI. ℣. 3. g) q. d. incendium Deut. 9, 22. ℣. 4. h) Onk. promifcuum vulgus; collectitia turba (1) alienigenarum, qui memorantur Ex. 12, 38. i) concupiuerunt f. correpti funt cupiditate. Pf. 106, 14. 1 Cor. 10, 6. k) vnde iterarunt, f. iterum etiam fleuerunt Ifraelitæ. Gen. 26, 18. redierunt ad malum. Ier. 34, 11. 16. l) cf. 1 Cor. 5, 6. Heb. 12, 15. m) Pf. 78, 18. fqq. ὀ. ψωμιεῖ. v. 18. Rom. 12, 20. 1 Cor. 13, 3. ℣. 5. n) gratis, ob ingentem eorum copiam. חסר א o) cucumerum. (1) cf. Ef. 1, 8. p) peponum. (1) q) porri fec. ὀ. & M. I. al. afparagi.

℣. 34. *Nun inuerfum* feparatumque a reliquis litteris, fub finem huius & v. 36. collocant plerique noftri, quos probat O. T. f. 17. a. b. ex Talm. omnibusque, quos vidit, *Hifpp.* & *Germanicis* codd. ac ipfa *Mafora*; idemque confutat *Maforam* & fcriptionem aliorum codd. (cui tamen fuffragatur etiam *Mafora Erffurt.*) *Nun* prius *inuerfum* habentium v. 34. in voce בנסעם, pofterius vero c. 11, 1. in כמתאננים. De forma & fignificatione horum *Nunin* conf. *Buxt. Tiber.* p. 38. 39. *Hiller.* p. 188. 189. maxime vero *R. Menachem* in O. T. qui ex libro *Zohar* allegat; *Significari* Schechinam, (*hac apud Kabbaliftas innuitur per litteram* Nun) *quæ, velut obuerfa ad tergum facie, fequentes Ifraelitas ex impenfo amore refpiciat.* ℣. 12. ילדתהו. Sic def. emendati funt 1. 3. 4. fecund. *Maf.* 1. 7. 8. & *Erff.* at reliqui *plene*.

כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
13 לַאֲבֹתָיו׃ מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ
14 עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה׃ לֹא־אוּכַל אָנֹכִי
לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי׃ וְאִם־ טו
כָּכָה׀ אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי׃ פ
16 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ
17 אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃ וְיָרַדְתִּי
וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי
עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה
18 לְבַדֶּךָ׃ וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם
בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־
19 טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם׃ לֹא
יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא׀ חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא
עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם׃ עַד׀ חֹדֶשׁ יָמִים עַד כ
אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם
אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה
21 זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן
22 לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃ הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם
וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם
וּמָצָא לָהֶם׃ פ
23 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִרְאֶה
24 הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת
דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם
סְבִיבֹת הָאֹהֶל׃ וַיֵּרֶד יְהוָה׀ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל כה
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי
כְּנוֹחַ

℣. 12. *k*) vid. Ex. 19, 10. *l*) Vid. v. 4. *m*) quia sc. carnē illic affatim habebamus. *Cler.*

℣. 19. *n*) *Cler.* vt antea factum Ex. 16, 3. seqq.

℣. 20. *o*) *integrum mensem.* Gen. 29, 14. *p*) proverbialis locutio, quam sequens exponit; ad significandam ingentem copiam. *Ion.* add. *fœtor.* *Onk.*: donec fastidiaris illam. *q*) *in aversationem, nauseam* (1) ἡ γὰρ ἀδηφαγία τὴν νόσον ἐπήγαγε, καὶ πολλοῖς τὸν θάνατον ἡ θεήλατος πληγή. *Theodoret.* in Schol. Græc. *Bechai*: Hoc contingit omnibus, qui post cupiditates seculi abripiuntur, spretis rebus spiritualibus, vt infelicem exitum consequantur, coll. Prou. 5, 3. 4. *r*) 1 Sam. 8, 7. ό. ἠπειθήσατε. Ioh. 3, 36. *s*) c. 21, 5. 6.

℣. 21. *t*) *peditum* sc. *armatorum*, præter mulieres, pueros &c. Vid. Ex. 12, 37. c. 38, 26. Num. 1, 46. nam omnibus connumeratis facile numerus excrescit ad trigesies centena millia.

℣. 22. *u*) Imperson. vt *inueniatur*, vel *inueniat quis*, sc. quod sufficiat. Ios. 17, 16. Iud. 21, 14. cf. 2 Reg. 4, 43. ό. καὶ ἀρκέσῃ αὐτοῖς. Ioh. 6, 7. *x*) np. *maris Erythræi*, a quo venerant Israelitæ. *Cler.*

℣. 23. *y*) *Ar. P. & E.* Num potentia. *z*) *breuior est* vel *fieri potest.* Es. 50, 2. c. 59, 1. ό. οὐκ ἐξαρκέσει; sic Lat. *An nescis, longas Regibus esse manus?* *a*) *an euenturum tibi sit.* Deut. 25, 18. Coh. 1, 15.

℣. 24. *b*) *Ion.* add. *ex tentorio Schechinæ*; quo se contulerat, in Dei, vt ita dicam, sinum querelas effusurus. vid. c. 7, 88.

℣. 25. *c*) vid. v. 17. *d*) *seposuit, partitus est* (5) v. 17. Ez. 42, 6.

m) *nutricius, gerulus.* cf. Es. 49, 23. c. 60, 4. Ruth 4, 16.

℣. 13. *n*) cf. Marc. 8, 4. *o*) significanter, nam non deerat prorsus caro, vid. c. 8, 5. sed tanta copia non erat, quæ omnibus sufficeret.

℣. 14. *p*) Deut. 1, 9. cf. Heb. 1, 3. *q*) Ex. 18, 18.

℣. 15. *r*) Apocope ה ex vehementissimo affectu, vt Deut. 5, 24. Ez. 28, 14. *s*) cf. 1 Reg. 19, 4. *t*) vid. v. 11. Ex. 3, 11. *u*) vt non videam *malum meum.* Gen. 44, 34. ό. τὴν κάκωσίν μου. Act. 7, 34. *Hier.* malum *ipsorum.* nempe populi tui.

℣. 16. *x*) *congrega.* c. 21, 16. *y*) sic v. 24. cf. Ex. 1, 5. c. 24, 1. 9. Luc. 10, 1. *z*) cf. v. 30. Ex. 3, 16. *a*) *præfectis eius.* Ex. 5, 6. *b*) *vt sistant se, stent.* 2 Par. 11, 13.

℣. 17. *c*) nube ex sublimi aere demissa ad Tabernaculum. v. 25. c. 12, 5. 10. *d*) *seponam* (5) v. 25. Gen. 27, 36. Coh. 2, 10. *Bechai* significat formaliter, *emanationem & multiplicationem*; prout etiam Onkelos vertit: *& augebo.* nam quod in regno naturæ est *augmentum*, quando arbor fructus profert, id in spiritualibus intelligendum est spirituali modo. Linguæ periti dicunt, significare emanationem ab alio, qui tamen nullum inde defectum capit. Quam rem ita explicarunt Magistri nostri: Moses similis fuit lucernæ candelabro impositæ, a qua omnes accendunt lumina, ita tamen, vt lux eius nequaquam deficiat. *e*) Eodem spiritu prophetico eos donabo, etsi non eadem mensura. cf. 2 Reg. 2, 9. *Ar. E.* de prophetiæ dono. *f*) Moses Christi typus. cf. Ioh. 1, 16. Gal. 4, 6. *g*) Ex. 18, 22. seqq. ό. συναντιλήψονται. Rom. 8, 26. *h*) *in onere*, i. e. *partem oneris.* cf. Ex. 12, 4. *i*) cf. v. 12. 14. Es. 44, 24. c. 63, 9.

℣. 14. אֶת־כָּל־ Pro eo habent לְכָל־ 3. 4. ℣. 16. אֶסְפָה־ sine *Meth. B. Naphtali* & codd. *Hispp.* in Θ. T. f. 18. a. ℣. 18. יְהוָה sic per *Darga* (subintellecto sc. *Psik* emphatico) nostri plerique; at per regulare *Merca* 1. 2. 3. 4. 5 6. 9. 20. ℣. 23. עַתָּה תִרְאֶה ita 1. ℣. 24. מֹשֶׁה per *Sakephk.* 1. ℣. 25. יְהוָה *Munach* 1, 2. 3. contra *Mas.* ad Gen. 30, 16. Sine *Psik* 3. 6. 9. 20. contra *Mas.* 1. & *Buxtorf.*

℣. 26.

26 כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו׃ וישארו שני־
אנשים במחנה שם האחד ׀ אלדד ושם השני מידד
ותנח עלהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהלה
27 ויתנבאו במחנה׃ וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד
28 ומידד מתנבאים במחנה׃ ויען יהושע בן־נון משרת
29 משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם׃ ויאמר לו
משה המקנא אתה לי ומי יתן כל־עם יהוה נביאים כי־
ל יתן יהוה את־רוחו עליהם׃ ויאסף משה אל־המחנה
31 הוא וזקני ישראל׃ ורוח נסע ׀ מאת יהוה ויגז שלוים
מן־הים ויטש על־המחנה כדרך יום כה וכדרך יום כה
32 סביבות המחנה וכאמתים על־פני הארץ׃ ויקם העם
כל־היום ההוא וכל־הלילה וכל ׀ יום המחרת ויאספו
את־השלו הממעיט אסף עשרה חמרים וישטחו להם
33 שטוח סביבות המחנה׃ הבשר עודנו בין שניהם טרם
יכרת ואף יהוה חרה בעם ויך יהוה בעם מכה רבה
34 מאד׃ ויקרא את־שם־המקום ההוא קברות התאוה
לה כי־שם קברו את־העם המתאוים׃ מקברות התאוה
נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות׃ פ

יב ותדבר מרים ואהרן במשה על־אדות האשה הכשית
2 אשר לקח כי־אשה כשית לקח׃ ויאמרו הרק אך־
במשה דבר יהוה הלא גם־בנו דבר וישמע יהוה׃
3 והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על־פני
4 האדמה׃ ס ויאמר יהוה פתאם אל־
משה ואל־אהרן ואל־מרים צאו שלשתכם אל־אהל
ה מועד ויצאו שלשתם׃ וירד יהוה בעמוד ענן ויעמד
6 פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם׃ ויאמר
שמעו־נא דברי אם־יהיה נביאכם יהוה במראה אליו
7 אתודע בחלום אדבר־בו׃ לא־כן עבדי משה בכל־

ביתי Q 2 טז ב

e) *quando quieuit.* v. 26. 2 Reg. 2, 15. Ef. 11, 2. f) diuino afflatu, feditionis fedandæ cauffa, eadem cum Mofe locuti. v. 26. 27. 1 Sam. 10, 5. 6. cf. 1 Cor. 14, 24. g) *neque tamen addiderunt* feu *perrexerunt* fc. poft hunc diem. cf. 1 Sam. 10, 10.

℣. 26. h) *inter confcriptos* fc. 70. viros. v. 24. i) *Ion.* add. *quia fe abfconderant, vt principatum fugerent.* cf. 1 Sam. 10, 22. k) *Bechai* ex mente *Ion.* & *Hier.* de tempore Meffiæ, & de ruina Gog & Magog. coll. Ezech. 38, 17.

℣. 28. l) ὁ. ὁ παρεστηκώς. Luc. 1, 19. m) qui erat *de electis eius.* Ex. 13, 25. n) *probibe eos.* Gen. 8, 2. ὁ. κώλυσον. Marc. 9, 38.

℣. 29. o) *num mei cauffa ita zelo flagras* vel *commotus es?* c. 25, 14. 2 Sam. 21, 2. Gal. 4, 17. p) vid. c. 6, 7. q) *Bechai:* Rectiffime, dicitur, quod Mofes hic defignauerit dies Meffiæ; q. d. vtinam adpropinquaret illud tempus, quando totus populus erunt prophetæ, vbi fc. Deus daturus eft fpiritum fuum fuper eos, & concupifcentia mala abolebitur, nec vlla inuidia erit. Quo de tempore prædictum eft Ioel 3, 1. fqq. Ef. 11, 9. r) *eo, quod* daret. c. 22, 32.

℣. 30. s) *Poftquam* v. *recepit fe.* c. 12, 14. 15.

℣. 31. t) Pf. 78, 26.-29. u) *abripuit.* Nah. 1, 12. *Onk. Ion.* volare fecit. x) *coturnices.* al. *locuftas.* (4) v. 32. Ex. 16, 13. vbi alia harum miffio memoratur. y) *easque disiecit, diffudit.* Iud. 15, 9. 1 Sam. 30, 16. volando fc. defeffas, & deficiente vento in terram delapfas. z) *hinc & illinc.* Ex. 2, 12. a) *& circiter duorum cubitorum altitudinem* fc. iacebant locuftæ, vel volitabant coturnices.

℣. 32. b) Per triginta fex horas colligendis coturnicibus, aut locuftis operam dedit. *Cler.* c) Vid. v. 31. Pf. 105, 40. d) *qui minimum.* Ex. 16, 17. 18. e) ὁ. κόρους. Luc. 16, 7. vid. not. Leu. 27, 16. f) *& expanderunt.* Sam. 17, 19. Ier. 8, 2.

℣. 33. g) Pf. 78, 30. h) i. e. nondum *defecrat effe,* quippe per menfem durare debebat. v. 20. cf. Ioel. 1, 5. 9. i) poft conceffum cibum, nihilo meliorem aut gratum. k) quæ, aut qualis illa plaga fuerit, ignoramus. cf. not. v. 20.

השליו ק

℣. 34. l) imperf. *vocatum eft.* vid. v. 22. Gen. 11, 9. Leu. 8, 34. m) Num. 33, 16. Deut. 9, 22. concupifcentiam fequitur corruptio. Eph. 4, 22. n) *nρ. concupifcentes* v. 4. ὁ. τῶν ἐπιθυμητῶν. 1 Cor. 10, 6.

ענו ק

℣. 35. o) vbi fubftiterunt propter Miriam. c. 12, 15. 16. c. 33, 17.

CAP. XII.

℣. 1. p) *fed & Miriam locuta eft* contra Mofen v. 8. Pf. 50, 20. q) *propter (cauffas.)* Gen. 21, 11. r) i. e. *Midianitidem* cf. Gen. 2, 13. c. 10, 7. Ex. 2, 21.

℣. 2. s) *an tantummodo.* Gen. 6, 5. t) *tantum.* Gen. 9, 4. 5. i. e. *num omnino tantum* per Mofen. u) Ex. 4, 27. c. 15, 20. Mich. 6, 4. ℣. 3. x) *modeftus, manfuetus* Pf. 37, 11. conuenit enm עני Zach. 9, 9. ὁ. πρᾳΰς Matth. 11, 29. c. 5, 5. Eo peior erat fratris & fororis inuidia, qua virum mitiffimum impetebant, & hoc fui encomium Mofi extorquebant. y) cf. Iob. 1, 8. ℣. 4. z) c. 6, 9. a) fc. ex tentoriis veftris. ℣. 5. b) vid. c. 11, 17. 25. c) c. 14, 14. *Ex.* 33, 9. ℣. 6. d) *propheta vefter* vel *vobis.* fic *Onk.* e) *per vifionem,* in ecftafi vel fomno. Gen. 46, 2. cf. c. 15, 1. 12. *Forma nominis per Kamets* fignificat confufam & idealem rationem facultatis propheticæ: voluit enim ceteros prophetas comparare cum eo, qui fpeculum intuetur, quod quidem rei figuram repræfentat, fed ipfam fubftantiam non exhibet; coll. *Ex.* 38, 8. *Bechai.* f) Gen. 45, 1. g) Gen. 37, 5. 9. Ioel. 3, 1. h) Schmid. *loquar per eum,* al. *cum eo.* fic. v. 8.

℣. 26. עליהם *plene* 1. 3. 5. 6. 9. 10. fic te. 2. & fu. 4. contra *Maforam* h. l. & Gen. 45, 15. ℣. 31. סביבות *both defect.* reperit *R. Menachem* in tribus antiquis codd. fed *plenam* fcriptionem tamen præfert ex reliquis fuis codd. & *R. Meir Halleui,* O. T. f. 18. a. cui etiam fuffragatur *Mafora* h. l. ℣. 32. השליו cum *Iod* fcribit in textu 3. fic fu. 1. 5. fed cont. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* & contra O. T. Kadma fuper ה adducunt 7. 8. 10.-16. 19. itidem cont. O. T.

בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא׃ פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא 8
בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר
בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלַךְ׃ וְהֶעָנָן סָר 9 10
מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־
מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת׃ וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי 11
אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ׃
אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי 12
בְשָׂרוֹ׃ וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא 13
לָהּ׃

פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא 14
תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
ואחר תאסף׃ ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים טו
וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם׃ וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם 16
מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן׃

פ פ פ לז 37

Cap.XIII. וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ יג
אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד 2
אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃
וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם 3
אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם 4
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃ לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט ה
בֶּן־חוֹרִי׃ לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃ לְמַטֵּה 6
יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃ לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃ 7 8
לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא׃ לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל 9 10
בֶּן־סוֹדִי׃ לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי׃ 11
לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי׃ לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־ 12 13
מִיכָאֵל׃ לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי׃ לְמַטֵּה גָד 14
גְּאוּאֵל טו

קמץ בטרחא

ψ. 14. b) Si vel pater eius (iratus) vultum conspuisset. Deut. 25, 9. ὁ. ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον. Matth. 26, 67. cf. Ef. 50, 6. Iob. 30, 10. & ῥακὰ Matth. 5, 22. c) puderet eam. Ier. 3, 3. ὁ. ἐντραπήσεται. Luc. 20, 13. d) vt saltim per hebdomadam vnam in conspectum Patris venire non sustineret. Cler. e) Excludatur ergo &c. c. 5, 2. Leu. 13, 46.
ψ. 16. f) c. 11, 35. cf. c. 33, 18. g) c. 10, 12. c. 13, 3. 26. Gen. 14, 6.

Cap. XIII, ψ. 2. h) postulante ita populi incredulitate. Deut. 1, 22. i) vt explorent. v. 16. 17. 21. c. 10, 33. k) i. e. singulos viros ex singulis tribubus. cf. c. 14, 34. c. 17, 21.
ψ. 3. l) vid. v. 26. c. 12, 16. m) ὁ. ἀρχηγοί. sic c. 14, 4.
ψ. 6. n) vid. v. 30.
ψ. 8. o) q. d. serua o Deus! cf. v. 16. c. 14, 6.

ψ. 7. i) cui ideo omnem populum meum, eiusque reipublicæ administrationem commisi. cf. 1 Cor 4, 2. Hebr. 3, 2.
ψ. 8. k) q. ore ad os verso, seu præsens præsenti. Ex. 33, 11. Deut. 34, 10. Ier. 32, 4. ὁ. στόμα κατὰ στόμα. 2 Ioh. v. 12. Bechai: sine mediatione angeli cuiusdam. l) vid. v. 6. Zach. 1, 9. m) & visione h. e. quasi coram. ὁ. ἐν εἴδει. 2 Cor. 5, 7. Bechai: sicut factum Ex. 25, 39. vbi vidit ipsum prototypum tabernaculi. n) per ænigmata, h. e. per somnia & symbola obscuriora sc. loquor cum eo; ita poscunt accentus. ὁ. δι' αἰνιγμάτων. 1 Cor. 13, 12. o) Schmid. adeo, vt speciem Iehouæ conspiciat. Iob. 4, 16. Ps. 17, 15. ὁ. τὴν δόξαν κυρίου. cf. Ex. 33, 18. Ioh. 1, 14. 18. 2 Cor. 3, 18. Deut. 4, 15. p) ὁ. καταλαλῆσαι κατὰ τοῦ &c. cf. v. 1. Iac. 4, 11.
ψ. 9. q) Ar. P. & sublatus est splendor eius.
ψ. 10. r) Schmid. adeo, vt nubes recesserit. al. cum autem nubes &c. cf. v 5. s) Ex. 4, 6. Deut. 24, 9.
ψ. 11. t) Vox submittentis sese. Gen. 33, 8. 12. c. 43, 20. Ex. 32, 22. ὁ. δέομαι. cf. Act. 8, 34. u) ponas super nos, i. e. imputes nobis, & pœnas repetas. cf. c. 5, 31. Act. 7, 60. & contrar. 2 Sam. 12, 13. x) obstinato animo fuimus, & stulte egimus. Ef. 19, 13. cf. Gen. 18, 27. ὁ. ἠγνοήσαμεν. 1 Tim. 1, 13.
ψ. 12. y) instar mortui fœtus, sanitate & vivido colore destitura. ὁ. ὡσεὶ ἔκτρωμα. 1 Cor. 15, 8. Ar. P. tanquam abortiuus. z) cuius, cum egreditur vtero matris suæ, dimidia pars carnis absumta est.
ψ. 13. a) Ex. 15, 26.
ψ. 14.

ψ. 12. אמו Adnotat hic Masora 4. 7. 8. esse hoc תקון עזרא seu lectionem ab Esdra relictam & adprobatam: sed Masora 1. 2. & Erffurt. vocat תקון סופרים lectionem a scribis, quas Esdræ collegas fuisse ferunt, adornatam; ne quis audeat aliter legere vel scribere. De quibus Tikkunim confer Pfeifferi Crit. S. lib. I. c. IV. Qu. 5. aliosue. בשרו Et hoc est Tikkun Sopherim sec. Mas. 1. & notam 18. ψ. 14. אחר sine præf. ו Berol. Ita etiam D. Kimchi in Comm. testatur, se in codice quodam emendato vidisse Vau erasum. Nota 18. & Ber. ait: Vau esse עטור סופרים, seu sec. lectionem a scribis traditam abesse debere, ex Talmud. c. 4. Nedarim; sed nostri codd. omnes, quotquot sunt reliqui, habent Vau, idemque reperit R. Menachem in omnibus codd. Germann. Hispp. & Catalonicis; dictum vero Talmudis refert ad c. 31, 2. cui loco vidit notam עס in codd. adscriptam fuisse, O. T. f. 28. a. b. Denique Vau requirit etiam Masora 7. 8. ad Num. 10. sub fin. f. 160.

16 גאואל בן־מכי : אלה שמות האנשים אשר־שלח
משה לתור את־הארץ ויקרא משה להושע בן־נון
17 יהושע : וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען
18 ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם את־ההר : וראיתם
את־הארץ מה־הוא ואת־העם הישב עליה החזק הוא
19 הרפה המעט הוא אם־רב : ומה הארץ אשר־הוא
ישב בה הטובה הוא אם־רעה ומה הערים אשר־הוא
כ יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים : ומה הארץ
השמנה הוא אם־רזה היש־בה עץ אם־אין והתחזקתם
21 ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים : ויעלו
ויתרו את־הארץ ממדבר־צן עד־רחב לבא חמת :
22 ויעלו בנגב ויבא עד־חברון ושם אחימן ששי ותלמי
ילידי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען
23 מצרים : ויבאו עד־נחל אשכל ויכרתו משם זמורה
ואשכול ענבים אחד וישאהו במוט בשנים ומן־הרמנים
24 ומן־התאנים : למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות
כה האשכול אשר־כרתו משם בני ישראל : וישבו מתור
26 הארץ מקץ ארבעים יום : וילכו ויבאו אל־משה ואל־
אהרן ואל־כל־עדת בני־ישראל אל־מדבר פארן
קדשה וישיבו אתם דבר ואת־כל־העדה ויראום את־
27 פרי הארץ : ויספרו־לו ויאמרו באנו אל־הארץ אשר
28 שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה־פריה : אפס כי־
עז העם הישב בארץ והערים בצרות גדלת מאד וגם־
29 ילדי הענק ראינו שם : עמלק יושב בארץ הנגב והחתי
והיבוסי והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על־הים ועל
ל יד הירדן : ויהס כלב את־העם אל־משה ויאמר עלה
31 נעלה וירשנו אתה כי־יכול נוכל לה : והאנשים אשר־
עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל־העם כי־חזק הוא

ממנו Q 3 טז ג

℣. 16. p) ὁ. κατασκέψασθαι. sic v. 2. 17. 21. conf. Gal. 2, 4. q) vid. v. 8. Deut. 32, 44. r) q. d. *Dominus est salus!* sic Ex. 17, 9. dicitur etiam ישוע Neh. 8, 17. vnde pronuntiatione eo aeuo recepta a LXX. interpp. Ἰησοῦς vocatur.

℣. 17. s) *adscendite hac sc. via*, vt Es. 30, 21. *Ion.* hoc latere. t) *in Meridiem*, non respectu castrorum, sed ipsius *Palaestinae*, cuius *pars australis & sicca* ita vocatur. vid. v. 29. Gen. 13, 1. Ios. 15, 19. Ps. 126, 4. rad. chald. *exsiccatus est, aruit.*

℣. 18. u) *qua & qualis* illa sit? sic v. 19. 20. 1 Reg. 9, 13. w) *an remissus?* 2 Sam. 17, 2.

℣. 19. y) *an in castris.* Qualia erant castra Arabum Scenitarum, & eo tempore Hebraeorum. *Cler.* z) *in munitis locis.* c. 32, 36.

℣. 20. a) *macilenta* (2) Ez. 34, 20. b) *forti ig. animo estote.* 1 Sam. 4, 9. c) *primum maturescentium vuarum*, c. 18, 13. quod in calidiori coelo fit mense Iulio. *Cler.*

℣. 21. d) quae pars fuit deserti Pharan. v. 3. 26. c. 33, 36. c. 34, 3. e) vrbs fuit non procul Sidone in tribu Ascher. Ios. 19, 28. Iud. 1, 31. f) c. 34, 8. cf. Gen. 10, 18. *Ion.* Antiochiam.

℣. 22. g) sc. *Caleb.* Ios. 14, 9. 12. sec. *M. I.* Al. per enallag: *& venerunt.* Sic *Schmid.* h) Gen. 13, 18. c. 23, 2. i) *filii Anak s. Anakai.* v. 28. Deut. 1, 28. Ios. 15, 13. 14. k) ante *Tanin* Aegyptiorum, qui antiquitatem suam iactabant. cf. Es. 19, 11. 13. Ez. 29, 3. *Iustin.* l. 2. c. 1. *Ar. P. & E.* metropolin Aegypti.

℣. 23. l) *vallem*, al. *fluvium botri.* v. 24. c. 32, 9. Deut. 1, 24. m) *palmitem.* Ez. 15, 2. o. κλῆμα. Ioh. 15, 2. n) quem inter alios eximium elegerunt, & ne forte, dum *vnus* eum gestat, comprimeretur, e vecte suspenderunt duorum humeris sustinendum. Tantae magnitudinis variis in locis nascuntur botri, vt vix aliter commode gestari possint. vid. *Plin.* H. N. lib. 14. c. 1. *Cler.* o) *vecte* (3) c. 4, 10. 12.

℣. 24. p) c. 11, 34. q) c. 12, 1.

℣. 26. r) vid. v. 3. s) *ad* vel non procul a *Kades*, quae vrbs fuit in finibus Idumaeorum. c. 20, 1. 16. cf. Deut 1, 19. t) q. d. *redire fecerunt in verbum*, i. e. *sic retulerunt.* c. 22, 8. Ios. 14, 7.

℣. 27. u) *illi* sc. *Mosi.* x) *in quam* vel *quo.* Deut. 30, 18. y) *estque etiam* s. *revera.* Gen. 27, 33. z) vid. not. Ex. 3, 8. a) Gen. 43, 11.

℣. 28. b) *nisi, quod* q. d. *defectus est*, quod &c. Iud. 4, 9. c) *fortis* aut *potens populus.* Iud. 14, 18. Ps. 18, 18. d) vid. v. 22. 33.

℣. 29. e) vid. Ex. 17, 8. f) vid. v. 17. g) Gen. 10, 15. sqq. h) *Cananaeus etiam* cf. Gen. 10, 15. Deut. 1, 7. i) *& ad Iordanem.* Pleon. sic Ex. 3, 5.

℣. 30. k) *compescuit a. silere fecit* (8) Amos 6, 10. Neh. 8, 11. oro sc. fremitu populi. vid. Deut. 1, 26. l) etiam Iosua, vt adparet ex c. 14, 6. 30. Ios. 14, 8. m) *erga* Mosen. 1 Reg. 14, 13. al. *coram.* coll. Gen. 12, 15.

℣. 31. n) vid. c. 32, 9.

℣. 18. המעט Ita cum *Metheg* 1. 2. 3. 8. 12. reliqui sine eo. ℣. 19. הבמחנים *He* cum *Metheg B. Ascher*, & sic ֿ requirit *M. I.* sed nostra puncta habent omnes libri *Hispp.* vt ֿ ait *En hakkore* in marg. 1. ℣. 20. היש *Kadma* loco *Makk.* hab. 2. 6 -- 13. 15. 16. 19. 20. 21. sed *Makk.* poscit *O. T.* f. 18. b. ℣. 22. חברון *defect.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. contra *O. T.* ℣. 23. זמרה *defect.* 4. sic correctum in 1. & *Hal.* secundum *Mas.* 1. & 8. ℣. 30. ויהס per *Samech maiusculum* 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. 21. secundum *Masoram impressam* h. l. Sed id reiicit *O. T.* cum ex *Hispp.* libris, tum ex ipsa *Masora* ad Coh. 12, 13. ℣. 31. אשר per *Kadma* 1. 2. 3. 4. at *Makk.* & *Kadma*, vt solent, coniunctim exhibent 6. 9. 20.

ממנו ׃ ויציאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל־בני 32
ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה
ארץ אכלת יושביה הוא וכל־העם אשר־ראינו
בתוכה אנשי מדות ׃ ושם ראינו את־הנפילים בני 33
ענק מן־הנפלים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו
בעיניהם ׃ ותשא כל־העדה ויתנו את־קולם ויבכו יד
העם בלילה ההוא ׃ וילנו על־משה ועל־אהרן כל בני 2
ישראל ויאמרו אלהם כל־העדה לו־מתנו בארץ
מצרים או במדבר הזה לו־מתנו ׃ ולמה יהוה מביא 3
אתנו אל־הארץ הזאת לנפל בחרב נשינו וטפנו יהיו
לבז הלוא טוב לנו שוב מצרימה ׃ ויאמרו איש אל־ 4
אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה ׃ ויפל משה ואהרן ה
על־פניהם לפני כל־קהל עדת בני ישראל ׃ ויהושע 6
בן־נון וכלב בן־יפנה מן־התרים את־הארץ קרעו
בגדיהם ׃ ויאמרו אל־כל־עדת בני־ישראל לאמר 7
הארץ אשר עברנו בה לתור אתה טובה הארץ מאד
מאד ׃ אם־חפץ בנו יהוה והביא אתנו אל־הארץ 8
הזאת ונתנה לנו ארץ אשר־הוא זבת חלב ודבש ׃
אך ביהוה אל־תמרדו ואתם אל־תיראו את־עם 9
הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם ויהוה אתנו
אל־תיראם ׃ ויאמרו כל־העדה לרגום אתם י
באבנים וכבוד יהוה נראה באהל מועד אל־כל־בני
ישראל ׃

פ

ויאמר יהוה אל־משה עד־אנה ינאצני העם הזה ועד־ 11
אנה לא־יאמינו בי בכל האתות אשר עשיתי בקרבו ׃
אכנו בדבר ואורשנו ואעשה אתך לגוי־גדול ועצום 12
ממנו ׃ ויאמר משה אל־יהוה ושמעו מצרים כי־העלית 13
בכחך את־העם הזה מקרבו ׃ ואמרו אל־יושב 14
הארץ

Sam. 15, 26. ό. αἱρετίζει. Mat. 12, 18. o) c. 13, 27. ℣. 9. p) Gen. 14, 4. ό. μὴ ἀποστάται γίνεσθε. Heb. 3, 12. q) Deut. 20. 3. Cap. XIV. ό. μὴ φοβηθῆτε. Mat. 10, 28. r) sc. erunt: instar panis eos comedemus. locut. proverb. c. 24, 8. Deut. 7, 16. Ps. 14, 4. s) umbraculum, protectio. Es. 30, 2. c. 49, 2. c. 51, 16. Ps. 91, 1. Ps. 121, 5. cf. Deut. 31, 17. nempe ad summum iam venerat improbitas Emorxorum. Gen. 15, 16. t) cf. 2 Reg. 6, 16. Es. 8, 10. Hinc docemur, quod timor ab hominibus sit rebellio adversus Deum. cf. Prou. 29, 24. Es. 51, 12. 13. *Bechai.* ℣. 10. u) Ex. 17, 4. ό. καταλιθοβολῆσαι. cf. Luc. 20, 6. Act. 14, 5. En! quomodo serpant peccata, & unum attrahat alterum. *Bechai.* x) *tum vero* c. 16, 19. Ex. 16, 10. y) cf. not. c. 11, 17. ℣. 11. z) *contemnent me.* c. 16, 30. 1 Sam. 2, 17. Ps. 10, 3. ό. παροξύνει με. v. 23. Act. 17, 16. 1 Cor. 13, 5. a) cf. Mat. 17, 17. ℣. 12. b) Ex. 5, 3. c) *& exstinguam eum*, q. d. *exheredit abo eum.* cf. v. 24. Gen. 45, 11. Iud. 1, 27. 2 Par. 20, 7. 11. d) Gen. 12, 2, c. 18, 18. ℣. 13. e) *audient Aegyptii* & posteri eorum, quæ fecisti in gratiam Hebræorum, & quæ sors eorum fuerit in deserto. Ex. 32, 12. Ps. 106, 23. Al. in parenthesi (*nam eduxisti -- e medio eius.*)

℣. 32. o) *& exire fecerunt* sc. in vulgus *infamiam*, i. e. mendaciter *infamarunt*; differt n. ab הביא דבה Gen. 37, 2. quod fit secundum veritatem. *M. I.* p) *infamiam.* (9) c. 14, 36. 37. Ez. 36, 3. Ps. 31, 14. Prou. 10, 18. q) *absumens* incolas suos, ob aeris insalubritatem, sec. *Ab. Ezr.* & quod ubiuis funera vidissent sec. *Raschi*; al. ob continua bella & vicinorum iniurias. cf. Leu. 26, 38. Ez. 36, 13. r) *viri mensurarum*, i. e. *proceræ staturæ*, monstrosæ magnitudinis. Es. 45, 14. Ier. 22, 14. 1 Par. 20, 6. ό. ὑπερμήκεις, *prælongi.* ℣. 33. s) i. e. *latrones* in alios *irruentes.* Iob. 1, 15. vel *Apostatas* (3) Gen. 6, 4. ό. γίγαντες. t) vid. v. 22. 28. u) i. e. cum illis collati *nobis visi sumus.* x) *cicadæ* l. *locustæ* (5) Leu. 11, 22. hyperbole, ad terrendum populum. cf. Amos 2, 9. Cap. XIV, ℣. 1. y) *sustulit ergo* sc. *vocem*, ut sequitur. cf. Es. 42, 2. 11. al. *extulit se* coll. Nah. 2, 5. ℣. 2. z) cf. c. 11, 1. Ps. 106, 24. 25. a) Deut. 1, 26. 27. b) ό. ὄφελον. 1 Cor. 4, 8. c) cf. v. 28. 29. c. 26, 64. ℣. 3. d) *prædæ erunt.* v. 31. e) Ex. 13, 17. cf. 2 Pet. 2, 20. 21. ℣. 4. f) Neh. 9, 16. 17. ό. ἀρχηγόν. c. 13, 3. Heb. 2, 10. g) Act. 7, 39. ℣. 5. h) c. 16, 4. ό. ἐπὶ πρόσωπον. Mat. 17, 6. c. 26, 39. postquam frustra conatus esset Moses animos eorum erigere. Deut. 1, 29. seqq. ℣. 6. i) v. 24. 30. 38. c. 13, 30. c. 32, 12. Sir. 46, 7. 1 Macc. 2, 55. 56. k) c. 13, 2. l) quod luctus indicium. cf. Gen. 37, 29. 34. Leu. 10, 6. ℣. 7. m) i. e. *optima.* cf. Gen. 7, 19. ℣. 8. n) i. e. *si propitius sit nobis.* cf. 2 Sam.

℣. 32. תרו Ita *milra* habent Manuscripti nostri 2. 3. 4. 5. & impressi 6. 7. 8. 9. 15. &c. CAP. XIV, ℣. 3. וטפנו Plene 1. 2. 3. 5. & *Hal.* ℣. 4. נתנה per *Makkeph* 1. 3. 4. ℣. 10. לרגם *defect.* 2. 4. sic emendatum in *Hal.* *Gimel* sine *Dagesch* in 3. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. quod repugnat analogiæ Grammaticæ.

הארץ הזאת שמעו כי־אתה יהוה בקרב העם הזה
אשר־עין בעין נראה אתה יהוה ועננך עמד
עלהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם ובעמוד
טו אש לילה׃ והמתה את־העם הזה כאיש אחד ואמרו
16 הגוים אשר־שמעו את־שמעך לאמר׃ מבלתי יכלת
יהוה להביא את־העם הזה אל־הארץ אשר־נשבע
17 להם וישחטם במדבר׃ ועתה יגדל־נא כח אדני
18 כאשר דברת לאמר׃ יהוה ארך אפים ורב־חסד
נשא עון ופשע ונקה לא ינקה פקד עון אבות על־בנים
19 על־שלשים ועל־רבעים׃ סלח־נא לעון העם הזה
כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד־
כ 21 הנה׃ ויאמר יהוה סלחתי כדברך׃ ואולם חי־אני
22 וימלא כבוד־יהוה את־כל־הארץ׃ כי כל־האנשים
הראים את־כבדי ואת־אתתי אשר־עשיתי במצרים
ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי׃
23 אם־יראו את־הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל־
24 מנאצי לא יראוה׃ ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת
עמו וימלא אחרי והביאתיו אל־הארץ אשר־בא שמה
כה וזרעו יורשנה׃ והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר פנו
26 וסעו לכם המדבר דרך ים־סוף׃ פ
27 וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ עד־מתי
לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את־תלנות
28 בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי׃ אמר
אלהם חי־אני נאם־יהוה אם־לא כאשר דברתם
29 באזני כן אעשה לכם׃ במדבר הזה יפלו פגריכם
וכל־פקדיכם לכל־מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה
ל אשר הלינתם עלי׃ אם־אתם תבאו אל־הארץ אשר
נשאתי את־ידי לשכן אתכם בה כי אם־כלב בן־יפנה

ויהושע Q 4 טז ד

ỳ. 14. *f*) Arabiæ, in culus extremis finibus erant Hebræi. *Cler.* *g*) in parenthesi lege vsque ad finem verius: *nam audiuerunt* &c. cum ellipsi כי, vt Thren. 1, 10. *h*) *oculo ad oculum*. Deut. 5, 4. Ef. 52, 8. *Onk.* qui oculis fuis viderunt Schechinam gloriæ tuæ. fic *Ion.* qui add. *fuper monte Sinai, & acceperunt ibi legem.* *i*) *M. I.* eft præteritum: *tu es ille, qui conſpectus eſt.* *k*) *nubes enim*, præfentiæ tuæ fymbolum. c. 9, 18. c. 12, 5. *l*) Ex. 13, 21. Neh. 9, 12.

ỳ. 15. *m*) *fi igitur occideris.* *n*) i. e. *omnes ad ſingulos ſimul.* Iud. 6, 16. c. 20, 1. 8. *o*) *dicent inquam* v. 14. cf. Deut 9, 28. Ioel. 2, 17. *p*) *famam tuam.* Deut. 2, 25. Hab. 3, 2.

ỳ. 16. *q*) *ex defectu.* Ex. 14, 11. *r*) *potentia*, i. e. *quia non potuit.* Deut. 9, 28. *s*) *ideo iugulauit* f. violenta morte *trucidauit eos*, velut pecudes. Leu. 9, 8. 15. 1 Reg. 18, 40. ὁ. κατέσφαξεν αὐτοὺς. 1 Cor. 10, 5.

ỳ. 17. *t*) magna fit *virtus Domini*, vis clementiæ tuæ exuberet ad condonandum. *Coccei.* Ef. 40, 26. c. 50, 2. Nah. 1, 3. *u*) vid. not. Ex. 34, 6.

ỳ. 18. *x*) ὁ. ἀφαιρῶν. Rom. 11, 27. *y*) *nec tamen plane innocentem habet reum.* vid. Ex. 20, 7. *Hier.* add. *in die iudicii.* *z*) Ex. 20, 5.

ỳ. 19. *a*) ὁ. ἄφες. Mat. 6, 12. *b*) Pf. 57, 11. Sir. 2, 18. quæ in Christo eft, & iuftitia eius nititur. *Coccei.* *c*) *condonaſti.* Pf. 25, 18. ὁ. ἵλεως ἐγένου.

ỳ. 20. *d*) nempe, vt totam gentem non prorfus deleres. v. 12. 15.

ỳ. 21. *e*) *Verum*, *fed.* Gen. 48, 19. *f*) vt *Vita ego fum.* Gen. 42, 15. 1 Sam. 20, 3. 2 Reg. 2, 2. cf. Iob. 19, 24. Ioh. 11, 25. *g*) v. 22. Pf. 72, 19. *h*) Gen. 4, 18.

ỳ. 22. *i*) v. 21. Ex. 16, 7. 10. *k*) *& tamen tentarunt me.* Deut. 6, 16.

6, 16. Pf. 95, 9. Tentant Deum, qui verbo ipfius non credunt, donec id effectum videant. vid. Ex. 17, 2. 7. *l*) *decem vicibus*, i. e. fæpius fec. *Ab. Ezr.* cf. Gen. 31, 7. Al. 10. tentati- רבתי ones ita enumerant: (1) Ex. 14, 11. 12. (2) *Ex.* 15, 24. (3) ib. c. 16, 3. (4) c. 16, 20. (5) c. 16, 27. (6) c. 17, 2. 7. (7) c. 32, 1. (8) Num. 11, 1. (9) Num. 11, 4. & (10) h. l.

ỳ. 23. *m*) *ſi videbunt*, i. e. *non videbunt.* iurandi formula, quam fupplet *Ion. Hier.* Iuraui, quod non. v. 28. 30. c. 32, 11. Deut. 1, 35. Iof. 5, 6. cf. Gen. 42, 15. *n*) Pf. 95, 8. feqq.

ỳ. 24. *o*) vid. v. 6. 30. Deut. 1, 36. Iof. 14, 6. feqq. *p*) *in compenſationem &* *propterea quod* Deut. 7, 12. ellips. אשר Gen. 22, 18. c. 26, 5. *q*) Nam homo iuftus plane alius eft, quã improbus. *Bechai.* cf. Ro. 8, 14. *r*) *& compleuit poſt me* fc. *ambulare* l. *eſſe.* c. 32, 11. 1 Sam. 12, 14.

ỳ. 25. *s*) infenfiffimi hoftes. *Ex.* 17, 8. feqq. *t*) infidias vobis ftruens. cf. v. 43. 45. *u*) *cras* igitur, ne vos adgrediantur. *x*) *in idem deſertum*, vnde veniftis. *y*) c. 21, 4. Ex. 13, 18. ỳ. 27. *z*) fc. *erit hoc* vel *condonabo.* Schmid. *tacuerim.* *a*) v. 2. 29. Deut. 1, 27. Pf. 106, 25. ỳ. 28. *b*) vid. v. 21. *c*) cf. c. 11, 1. *d*) c. 26, 65. Pf. 106, 26. 1 Cor. 10, 10. Iudæ v. 5. ỳ. 29. *e*) concident *cadauera veſtra.* ὁ. τὰ κῶλα ὑμῶν. v. 32. Hebr. 3, 17. ỳ. 30. *f*) *ſi*, inquam, *vos.* cf. v. 23. 28. *g*) de *qua ſuſtuli* manum, geftu iurantium. Gen. 14, 22. *h*) *ad habitare faciendum vos.* v. 30. Deut. 12, 11.

ỳ. 16. וישחטם per *Chet maiuſculum* 3. 4. & *Hal.* fed præter *Maſoram* Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. ỳ. 17. יגדל *Iod maiuſculum*, *Hillero* p. 172. eft fymbolum variæ lectionis יגדל. ỳ. 19. סלח ita 2. 17. 18. & *Berol.* at reliqui סלח; fed libri *Hiſp.* *Metheg* τῷ *Lamed* fupponunt, fec. *O. T.* f. 18. b. ỳ. 24. יורשנה *vi plene* 6. 9. 12. 15. 20. 21. contra *Maſ.* h. l. & *O. T.* ỳ. 27. תלנות *in plene* fcribunt 6. 9. 20. fecundum *Maſoram Erff.* h. l. & Exod. 16, 12. fed contra *Maſ.* 1. & *impreſſam.*

ויהושע בן־נון : וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה 31
והביאתי אתם וידעו את־הארץ אשר מאסתם בה :
ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה : ובניכם יהיו רעים 32 33
במדבר ארבעים שנה ונשאו את־זנותיכם עד־תם
פגריכם במדבר : במספר הימים אשר־תרתם את־ 34
הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את־
עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את־תנואתי : אני לה
יהוה דברתי אם־לא ׀ זאת אעשה לכל־העדה הרעה
הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו :
והאנשים אשר־שלח משה לתור את־הארץ וישבו 36
וילונו עליו את־כל־העדה להוציא דבה על־הארץ :
וימתו האנשים מוציאי דבת־הארץ רעה במגפה לפני 37
יהוה : ויהושע בן־נון וכלב בן־יפנה חיו מן־האנשים 38
ההם ההלכים לתור את־הארץ : וידבר משה את־ 39
הדברים האלה אל־כל־בני ישראל ויתאבלו העם
מאד : וישכמו בבקר ויעלו אל־ראש־ההר לאמר מ
הננו ועלינו אל־המקום אשר־אמר יהוה כי חטאנו :
ויאמר משה למה זה אתם עברים את־פי יהוה והוא 41
לא תצלח : אל־תעלו כי אין יהוה בקרבכם ולא 42
תנגפו לפני איביכם : כי העמלקי והכנעני שם לפניכם 43
ונפלתם בחרב כי־על־כן שבתם מאחרי יהוה ולא־
יהיה יהוה עמכם : ויעפלו לעלות אל־ראש ההר 44
וארון ברית־יהוה ומשה לא־משו מקרב המחנה :
וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא ויכום ויכתום מה
עד־החרמה : פ

Cap XV.

וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל טו
ואמרת אלהם כי תבאו אל־ארץ מושבתיכם אשר 2
אני נתן לכם : ועשיתם אשה ליהוה עלה או־זבח 3
לפלא

וילינו קרי

℣. 31. i) *infantes* a. s. *impuberes vestros.* Gen. 46, 5. ℣. 32. k) ὁ. τὰ κῶλα ὑμῶν. v. 29. 33. Hebr. 3, 17. l) *vos inquam*, l. *ad vos quod attinet.* Pleonasm. cf. Ps. 9, 7. ℣. 33. m) *pascentes*, more pastorum vagabundi. Hos. 4, 16. *Ion.* oberrantes. *Ar. P.* errabundi & attoniti vagantes. *Bechai:* sicut tugurium pastoritium in deserto huc illuc mouetur. n) Ps. 95, 10. Ez. 4, 6. Hebr. 3, 9. 17. o) pœnas *scortationum.* Ier. 3, 2. 9. idololatriæ sc. & incredulitatis; quod non haberent cor integrum erga Deum, sed cupiditatibus suis inhærerent. cf. Iac. 4, 4. & not. Ex. 34, 15. ℣. 34. p) i.e. *pro singulis diebus* totidem anni. cf. c. 13, 2. q) c. 5, 31. r) connumerato anno primo & secundo, ex quo erant in deserto. cf. c. 10, 11. s) *elongationem aut discessum meum* (2) Iob. 33, 10. quod etiam Arab. *tanâvan* & *tanviatan* significat. Al. *vltionem meam.* Al. *repudiationem mei* sc. per peccatum, quo me & legem meam repudiastis. Rad. apud Arab in 1. Coni. notat : *reliquit, discessit, abiit, elongauit se*, & in 4. Coniug. idem quod הניא infr. c. 30, 6. 9. *inclinare, discedere fecit, auertit.* ℣. 35. t) ὁ. ἦ μήν. v. 23. vid. Gen. 22, 17. u) *qui conuenerunt contra me.* c. 16, 2. 11. ℣. 36. x) *quod vero attinet ad viros*, reliquos decem exploratores. y) v. 32. c. 13, 32. Gen. 37, 2. ℣. 37. z) *plaga*, subita morte diuinitus immissa ita *Syr.* c. 17, 14. Ez. 24, 16. cf. 1 Cor. 10, 10. *Ion.* dicit, ipsos vermibus fuisse corrosos. ℣. 38. a) *superstites s. viui manserunt.* Ef. 58, 1. ℣. 39. b) Gen. 37, 34. 1 Sam. 15, 35. ℣. 40. c) vid. Deut. 1, 41.

℣. 41. d) c. 11, 20. Gen. 18, 3. e) *mandatum* aut *interdictum*, ne nunc Cananææ fines ingrederentur. v. 25. f) *non bene cedes vobis.* Dan. 11, 27. ὁ. οὐκ εὐοδα ἔσαι ὑμῖν. cf. Rom. 1, 10. ℣. 42. g) Deut. 1, 42. c. 31, 17. ℣. 43. h) vid. v. 25. 45. i) Gen. 18, 5. k) *avertistis vos ab eundo post.* c. 32, 15. ὁ. ἀπεστράφητε ἀπειθοῦντες. ℣. 44. l) *id vero neglexerunt* (2) Hab. 2, 4. Variant admodum in reddenda significatione huius verbi, quam distinctius ex Arabismo constare putamus. Schmid. *nihilominus erexerunt se*, qs. ab *Ophel*, mons cliuus; vnde עפלים *marisca, hæmorrhoides*, & rad. Arab. per *Ain*, tumore, simili herniæ virorum laborauit mulier. Sed *Cler.* cum al. *Verum illi pertinaciter contenderunt*, ὁ. διαβιασάμενοι &c. Rad. Arab. per *Gain* cum deriuatis suis significat : *inconsiderate fecit, data opera neglexit, per socordiam supersedit*, & in 4. Coniug. quæ respondet Hebr. Hiphil; *neglexit & incuriose prætermisit quid*, peculiariter : *non recordatus moniti alicuius.* Idem significat ותהינו Deut. 1, 41. vt ibidem dicemus. m) Deut. 1, 41. n) *recesserunt.* Ios. 1, 8. ℣. 45. o) ex altioribus iugis, quæ occupauerant. cf. v. 25. 43. p) *& contuderunt eos.* Deut. 1, 44. 2 Par. 15, 6. q) ad locum, qui postea sic dictus est. c. 21, 3. Cap. XV, ℣. 2. r) in deserto enim vix eam rerum copiam habebant, quæ sacris necessaria erat. cf. v. 18. Leu. 14, 34. c. 19, 23. c. 25, 2. ℣. 3. s) Ex. 29, 18. t) vid. Leu. 23, 37.

℣. 34. אשר Per *Kadma* 1. 4. 6. 9. 20. ℣. 41. תצלח per *Chet maiusculum* 3. 4. & *Hal.* ℣. 42. תעלו ita 1. 2. 4. at reliqui loco *Munach* habent *Metheg.* ℣. 44. לעלת *defect.* 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 4. & fe. *Hal.* contra *Masoram Erffurtensem.*

℣. 42.

לפלא־נדר או בנדבה או במעדיכם לעשות ריח ניחח
4 ליהוה מן־הבקר או מן־הצאן׃ והקריב המקריב קרבנו
ליהוה מנחה סלת עשרון בלול ברבעית ההין שמן׃
ה ויין לנסך רביעית ההין תעשה על־העלה או לזבח
6 לכבש האחד׃ או לאיל תעשה מנחה סלת שני
7 עשרנים בלולה בשמן שלשית ההין׃ ויין לנסך
8 שלשית ההין תקריב ריח־ניחח ליהוה׃ וכי־תעשה
בן־בקר עלה או־זבח לפלא־נדר או־שלמים ליהוה׃
9 והקריב על־בן־הבקר מנחה סלת שלשה עשרנים
י בלול בשמן חצי ההין׃ ויין תקריב לנסך חצי ההין
11 אשה ריח־ניחח ליהוה׃ ככה יעשה לשור האחד או
12 לאיל האחד או־לשה בכבשים או בעזים׃ כמספר
13 אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם׃ כל־
האזרח יעשה־ככה את־אלה להקריב אשה ריח־
14 ניחח ליהוה׃ וכי־יגור אתכם גר או אשר־בתוככם
לדרתיכם ועשה אשה ריח־ניחח ליהוה כאשר תעשו
טו כן יעשה׃ הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת
16 עולם לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יהוה׃ תורה אחת
ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם׃ פ
17
18 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
ואמרת אלהם בבאכם אל־הארץ אשר אני מביא
19 אתכם שמה׃ והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו
כ תרומה ליהוה׃ ראשית ערסתכם חלה תרימו
21 תרומה כתרומת גרן כן תרימו אתה׃ מראשית
ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם׃ ס
22 וכי תשגו ולא תעשו את כל־המצות האלה
23 אשר־דבר יהוה אל־משה׃ את כל־אשר צוה יהוה
אליכם ביד־משה מן־היום אשר צוה יהוה והלאה
לדרתיכם Q 5 טז ה

Repetitio legis de muneribus ad sacrificia pertinentibus,

peregrinum æque ac indigenam obligantis.

℣. 3. x) *separando votum.* ὁ. μεγαλῦναι εὐχήν. sic v. 8. c. 6, 2. vid. Leuit. 22, 21. x) Schmid. *ex voluntate libera.* al. *voluntaria oblatione.* Leu. 7, 16. Ps. 54, 8. y) de quibus Leu. 23, 2. seqq.
℣. 4. z) Leu. 2, 1. c. 6, 7. a) *decimam Ephæ partem.* vid. c. 28, 5. Ex. 29, 40. b) *Hin*, mensura liquidorum, *continet duodecim Logos*; Logus autem sex oua. *M. I.* seu sec. *Ed. Bernardum* plusquam 13 libras Romanas vini, de Mens. Vet. Cap. I. §. 30.
℣. 5. c) *pro libamine.* c. 28, 7.
℣. 6. d) *Aut si* pro ariete. vid. Leu. 4, 23. c. 13, 16.
℣. 7. e) ὁ. ὀσμὴν εὐωδίας. ℣. 3. 10. 34. vid. Gen. 8, 21.
℣. 8. f) Vid. v. 3. g) q. d. *salutes*, i. e. *victimam salutarem.* Leu. 3, 1.
℣. 9. h) cf. v. 4. 6.
℣. 11. i) *pro pecude minori.* Ex. 12, 3.
℣. 12. k) *Pro numero* sc. *victimarum.*
℣. 13. l) *indigena.* v. 29. ὁ. αὐτόχθων. vt Ex. 12, 19. 48. &c.
℣. 14. m) *peregrinus.* ὁ. προσήλυτος. Vid. Ex. 12, 48. *Syr.* ille, qui conuersus est ad me. sic v. 15. &c. n) *aut quicunque* erit inter vos alius gentis. cf. Leu. 22, 25.
℣. 15. o) *Quod totum cætum.* ut. Gen. 24, 27. al. in vocatiuo: *O cætus* Israelitarum! vt הדור Ier. 2, 31. p) c. 9, 14. Ex. 12, 49. q) *quales vos, talis peregrinus.* cf. Gen. 18, 25.
℣. 18. r) Vid. v. 2.
℣. 19. s) *oblationem.* ὁ. ἀφαίρεμα. vid. Ex. 25, 2. & cf. Ex. 23, 19. &c. t) in *honorem Dei* Sacerdoti dandum. c. 18, 8. seqq.
℣. 20. u) *massarum.* (4) v. 21. Ez. 44, 30. Neh. 10, 38. ὁ. ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν. Rom. 11, 16. x) c. 6, 19. cf. Leu. 24, 5. y) *vt oblationem* seu *separationem areæ.* cf. c. 18, 26. ὁ. ἀπὸ ἅλω. cf. Matth. 3, 12.
℣. 21. z) v. 20. a) quibus tota massa Deo vt accepta referebatur & consecrabatur. cf. Rom. 11, 16.
℣. 22. b) *Quod si erraueritis.* Leu. 4, 2. 13.
℣. 23. c) *Ar. P.* incepit præcipere. d) c. 9, 23.

℣. 3. לעשות Per *Rbhia* 2. sic fu. 4. ℣. 11. יעשה *Iod cum Dagesch euphonicè* 1. 2. 4. ℣. 15. הקהל per *Rbhia* 2. 3. & in marg. 1. ℣. 18. אליה[ם] *plene* emendauit 1. sec. *Mas.* suam; sed contra *Mas. Erf.* h. l. & *final.* f. 8. col. 7. ℣. 20. [ע]רסתיכם *te plene* 1. 2. 4. *Hal.* 6. 9. 12. 16. 19. 20. 21. sic fu. 3. contra O. T. f. 18. b. at *ri plene* hic & v. 21. habent 2. 12. 16. 20. 21. sic fu. 4. *Hal.* vtrobique contra O. T. & *Mas.* ℣. 21. לדרתיכם *Merca* pro *Tiphcha* hab. 3. 8. 14. 15. contra *Mas.* sed *Methez* pro eodem 6. 7. 9. 13. 16. 18. 19. 20. contra *Mas.* h. l. & Leu. 21, 4. & O. T. ℣. 22. האלה per *Makk.* & *Sagol* 14. 17. 18. & Berolinensi.

24 לדרתיכם׃ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה
ועשו כל־העדה פר בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח
ליהוה ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר־עזים אחד
לחטת׃ וכפר הכהן על־כל־עדת בני ישראל ונסלח כה
להם כי־שגגה הוא והם הביאו את־קרבנם אשה ליהוה
26 וחטאתם לפני יהוה על־שגגתם׃ ונסלח לכל־עדת בני
ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל־העם בשגגה׃ ס
27 ואם־נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת־
28 שנתה לחטאת׃ וכפר הכהן על־הנפש השגגת
בחטאה בשגגה לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו׃
29 האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה
לכם לעשה בשגגה׃ והנפש אשר־תעשה ביד רמה מן־ ל
האזרח ומן־הגר את־יהוה הוא מגדף ונכרתה הנפש
31 ההוא מקרב עמה׃ כי דבר־יהוה בזה ואת־מצותו הפר
הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה׃ פ
32 ויהיו בני־ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים
33 ביום השבת׃ ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש עצים
34 אל־משה ואל־אהרן ואל כל־העדה׃ ויניחו אתו
במשמר כי לא פרש מה־יעשה לו׃ ס ויאמר לה
יהוה אל־משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים
36 כל־העדה מחוץ למחנה׃ ויציאו אתו כל־העדה אל־
מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה
יהוה את־משה׃ פ
37 ויאמר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
38 ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על־כנפי בגדיהם
39 לדרתם ונתנו על־ציצת הכנף פתיל תכלת׃ והיה
לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את־כל־מצות
יהוה ועשיתם אתם ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם

℣. 34. e) & posuerunt s. reliquerunt ipsum in custodia. Gen. 2, 15. b) Schmid. ea חסר א quod non expressum esset, quid fieri deberet illi. Leu. 24, 12. De morte constabat ex Ex. 31, 14. c. 35, 2. non item de genere mortis. ℣. 35. c) conf. v. 30. Ex. 31, 14. d) lapidando sc. lapidabit s. lapidibus obruet. Leu. 24, 14. e) vt fieri solebat in capitis supplicio. Leu. 24, 23. postea extra vrbes. Vid. 1 Reg. 21, 13. Hebr. 13, 11. seqq. ℣. 36. f) ὁ. ἐλιθοβόλησαν, Act. 7, 58. ℣. 38. g) peniculamentum, filamentorum fasciculum, quæ ab vno extremo compacta, ab altero libera, floccorum forma floris expansionem imitantur. Gusset. (4) v. 39. de capillorum cincinno. Ez. 8. 3. ὁ. κράσπεδα. fimbrias. Mat. 9, 20. c. 23, 5. h) ad quatuor angulos vestium. Deut. 22, 12. ὁ. πτερύγια τῶν ἱματίων. cf. Matth. 4, 5. i) & addent fimbriæ talis extremitatis filum hyacinthinum. Ex. 28, 37. ℣. 39. k) peniculamentum. Vt v. 38. al. in prospectaculum. coll. Cant. 2, 9. l) nec exploretis per varias opiniones huc illuc vagando, vt exploratores in Cananæam missi. c. 13, 2. cf. Coh. 1, 13. c. 2, 3. c. 7, 25. m) h. e. non amplius animo vestro indulgeatis, aut religionem vobis effingatis, quæ adfectibus vestris consentanea sit. cf. Deut. 29, 18. Ier. 3, 17. ὁ ὀπίσω τῶν διανοιῶν ὑμῶν. Eph. 2, 3.

℣. 24. e) Tum fiet, si præter oculos cœtus, i. e. non aduertente cœtu. cf. Leu. 4, 13. f) factum aliquid fuerit per errorem. ὁ. ἀκουσίως. v. 25. 26. 27. cf. v. 30. & Hebr. 10, 26. g) ὁ. μόσχον. Hebr. 9, 12. 19. h) Leu. 1, 3. seqq. i) Vid. v. 7. k) Leu. 9, 16. l) cf. Leu. 4, 23. ℣. 25. m) Peccata inuoluntaria non per se veniam impetrant, sed per & propter Christum, victimam nostram & Sacerdotem. 1 Ioh. 2, 1. 2. ὁ. διὰ τὴν ἀκουσίαν αὐτῶν. cf. Leu. 4, 13. Hebr. 9, 7. ℣. 26. n) quia toti populo sc. היתה accidit, contigit peccare per errorem. sic Ion. ℣. 27. o) Leu. 4, 2. ℣. 29. p) Schmid. quantum ad indigenam & peregrinum. ℣. 30. q) Schmid. Quod vero ad animam, qua fecerit peccatum. r) elata manu, i. e. sciens, volens, palam & confidenter. c. 33, 3. Onk. capite aperto, i. e. impudenter. ὁ. ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας. Marc. 7, 22. Iac. 4, 6. vid. not. Ex. 14, 8. s) contumelia afficit. 2 Reg. 19, 22. Ez. 20, 27. ὁ. παροξυνεῖ. c. 14, 23. t) Vid. Genes. 17, 14. Exod. 12, 15. 19. Leu. 7, 20. ὁ. ἐξολοθρευθήσεται. Act. 3, 23. Temere peccantibus, & resipiscentiam abiicientibus nulla est victima aut condonatio, sed pœna mortis constituta. Vid. Hebr. 10, 26. 28. ℣. 31. u) Prou. 13, 13. cf. Rom. 8, 6. 7. x) fregit, irritum fecit. Gen. 17, 14. Leu. 26, 15. &c. y) iniquitas eius erit in illa i. e. sua culpa peribit. vid. Leu. 20, 9. ℣. 32. z) ligna colligentem. (8) v. 33. 1 Reg. 17, 10. proprie paleas Ex. 5, 7. 12. Exemplum hoc est temere violatæ legis, ad v. 30. 31.

℣. 24. אם Sic per *Munach* 1. 2. 17. 18. & *Berol.* secundum O. T. f. 18. b. & notam in marg. 1. at reliqui & 1. in marg. habent *Makkeph*. ℣. 25. והם per *Tiſchagd.* 3. 4. 5. 6. 9. 20. contra *Maſ.* 2. & *Erffurt.* ℣. 30. ביד ita per *Kamets* 1. 2. 6. 9. 17. 18. 20. & *Berol.* sec. O. T. ceteri habent *Patach*. ℣. 31. כי־דבר Ita 6--9. 10--16. 20. 21. sic fa. 4. contra O. T. ℣. 35. רגם *defect.* 7. 8. 10--16. 19. 21. sic se. 3 secundum *Maſ.* 3. & impressam; at O. T. item *Masora* 1. 4. *Erff.* h. l. & ipsa *impressa* ad Leu. 24, 16. *plene* poscunt. ℣. 39. ולא per *Kadma* 1. 2. 3. 4.

מ עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃
41 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

38 לח פ פ פ

יו וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם
2 בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה
וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה
3 קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים
4 וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה׃ וַיִּשְׁמַע
ה מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃ וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ
לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ
6 וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו׃ זֹאת
7 עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ׃ וּתְנוּ בָהֵן
אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
8 אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי׃ וַיֹּאמֶר
9 מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי׃ הַמְעַט מִכֶּם כִּי־
הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב
אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד
י לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם׃ וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְנֵי־
11 לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה׃ לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ
הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלּוֹנוּ עָלָיו׃
12 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ
13 לֹא נַעֲלֶה׃ הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ
14 לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר׃ אַף
לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ
נחלת

n) *& post oculos vestros*, vt quod illi vident, desideretis aut faciatis vid. Coh. 2, 10. 1 Ioh. 2, 16. imo & propria sapientia vobis est abneganda. 1 Cor. 3, 18. o) vid. Iac. 4, 4. cf. etiam not. Ex. 34, 15. Leu. 17, 7.

℣. 40. p) vid. Ex. 19, 6. Leu. 11, 44. c. 20, 7. &c.

℣. 41. q) Ex. 20, 2. r) Gen. 17, 7. 8. Leu. 26, 12.

Cap. XVI, ℣. 1. s) *Et assumsit* sc. socios sceleris, *Dathanum & Abiram* &c cum quibus consilia communicauerat. *M. I.* coll. Iud. 14, 11. t) Huius pater *Iitshar* frater erat *Amrami*, patris Mosis & Aharonis. vid. Ex. 6, 18. 21. 24. Alteri inuidit summam auctoritatem in populo, alteri Sacerdotium: forte etiam ægre tulit, quod Kahatitarum Princeps non ipse, sed *Elitsaphan* constitutus esset. c. 3, 30. coll. Ex. 6, 18. 22. u) hi *Rubenitæ* (c. 26, 5. 8. 9.) forte ægre tulerunt, primogeniti iura in alias tribus collata. cf. Gen. 49, 4.

℣. 2. x) cf. v. 17. 25. y) Ex. 16, 22. ὁ. ἐπ- χηροί cf. c. 13, 3. z) *vocati conuentus*, qui alias in conuentum vocabantur. cf. c. 1, 16. al. *conuocati ad hanc conspirationem* ex v. 11. c. 14, 35. c. 17, 5. a) *viri* clari *nominis* s. celebres. Gen. 6, 4. sic Syr.

℣. 3. b) c. 20, 2. Ex. 32, 1. c) *multum vobis*. Vulg. *sufficiat vobis* sc. hucusq; supra alios eminuisse. Sic *Ion.* multum est (sufficiat) vobis dominium. *Ar. P* quovsque tandem vobis dominatus? v. 7. Gen. 45, 28. Deut. 1, 6. d) cf. c. 15, 40. 41. Ita se iactitabant, qui nesciebant, totum populum adhuc in reatu esse, & indigere Sacerdote vnico, per quem proxime ad Deum adducerentur; quod & Deus ipsos docere voluit, Sacerdotium Aaronicum erigendo, & omnem oblationem reuocando ad vnum altare. *Cocci.* Lex. p. 319. cf. not. c. 3, 1.

℣. 4. e) vt c. 14, 5. & c. 17, 10. *Ar. P.* add. *quærens reuelationem.* cf. Num. 24, 4. 16.

℣. 5. f) cras mane. Ex. 16, 7. seqq. cf. infra v. 7. 16. g) *tunc notum faciet.* ὁ. ἔγνω ὁ Θεὸς τοὺς ὄντας αὐτοῦ. 2 Tim. 2, 19. h) *qui suus sit.* cf. Ex. 28, 1. Onk. & Ion. eum, qui rectus (probatus) est ipsi. i) sc. ad fungendū Sacerdotio. v. 7. cf. Ex. 28, 36. Ps. 106, 16. k) *eumque propius ad se admittet*, nempe vt Sacerdotem typicum. cf. Ex. 19, 22. Leu. 10, 3. De Leuitis vid. v. 9. 10. l) Ion. ad cultum suum. m) Schmid. *quem enim elegerit sibi, adpropinquare ad se faciet.* ὁ. ὃ͂ν οὓς ἐξελέξατο ἑαυτῷ. Ioh. 13, 18. n) Onk. & Ion. ad ministerium ipsius. sic Ion. v. 9.

℣. 7. o) *satis sit vobis.* v. 3.

תלינו קרי

℣. 8. p) formula, qua alius in ruborem datur. vid. Es. 7, 13. *M. I.*

v. 9. q) *An parum præ vobis, an minus hoc est, quam vos decet.* Ez. 34, 18.

r) vid. c. 8, 14. s) cf. v. 5. c. 3, 6. c. 18, 2. t) vid. c. 3, 8. Ez. 44, 11. 2 Par. 35, 3. 2 Cor. 4, 5. ℣. 10. u) *Adpropinquare, inquam, fecit te Karachum* &c. *nunc autem quæritis etiam Sacerdotium?* cf. Hebr. 5, 4. Satis est Christo seruire, & oblationes fratrum præparare, vt sanctificatæ sint in Spiritu sancto. Rom. 15, 16. Sacerdotium enim solus Christus occupat, sine quo ad Deum accedere haud possumus. Hebr. 7, 23. seqq. *Cocceius.* ℣. 11. x) *conspirantes estis, coitiones fecistis.* v. 2. c. 14, 35. c. 27, 3. Aliis est hyperbaton, ita vt, quod dicere cepit Moses, continuetur v. 16. y) Ex. 16, 7. ℣. 12. z) i. e. *non ibimus, non veniemus.* v. 14. sc. ad iudicium. Deut. 25, 7. Ruth. 4, 1. ℣. 13. a) i, e. ex Aegypto, fertilissima regione. vid. Ex. 3, 8. b) Ex. 17, 3. c) *principem te facis*, & dominium etiam adfectas. cf. Iud. 9, 22. Esth. 1, 22. ℣. 14. d) *Etiam non* l. *certe non.* Ps. 119, 3. sed LXX. & *Vulg.* qs. esset ironia: *reuera induxisti nos!* e) vt tamen promiserat Deus. Ex. 3, 8.

℣. 5. ואל Per *Munach* 6 -- 16. 19. 20. 21. sic se. 1. at *Makk.* cum reliquis habet 1. in marg. sec. *O T.* f. 19. a. ℣. 7. עליהן *Psik* omittunt 4 5. 7. 8. 10 -- 13. 15. 16. 18. 19. 20. 21. contra *O. T.* & *Masoram* 1. 2. & Erfurten em. ℣ 9. כי per *Munach* 1. 3. 6. 9. 20. ℣. 14. לא per *Makk.* 1. 2. אל־ארץ *Tlischagdola* 17. 18. & *Berol.* הביאתנו per *Chatephsegol* 4. 7. 8. 10. 11. 13 -- 16. 19. contra *O. T.*

℣. 14.

נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא
נעלה : ויחר למשה מאד ויאמר אל־יהוה אל־תפן טו
אל־מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי
את־אחד מהם : ויאמר משה אל־קרח אתה וכל־ 16
עדתך היו לפני יהוה אתה והם ואהרן מחר : וקחו 17
איש מחתתו ונתתם עליהם קטרת והקרבתם לפני
יהוה איש מחתתו חמשים ומאתים מחתת ואתה
ואהרן איש מחתתו : ויקחו איש מחתתו ויתנו עליהם 18
אש וישימו עליהם קטרת ויעמדו פתח אהל מועד
ומשה ואהרן : ויקהל עליהם קרח את־כל־העדה 19
אל־פתח אהל מועד וירא כבוד־יהוה אל־כל־העדה :
ס וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר : כ
הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע : ויפלו 21
על־פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחת לכל־בשר האיש 22
אחד יחטא ועל כל־העדה תקצף : ס וידבר 23
יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־העדה לאמר העלו 24
מסביב למשכן־קרח דתן ואבירם : ויקם משה וילך כה
אל־דתן ואבירם וילכו אחריו זקני ישראל : וידבר 26
אל־העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים
הרשעים האלה ואל־תגעו בכל־אשר להם פן־תספו
בכל־חטאתם : ויעלו מעל משכן־קרח דתן ואבירם 27
מסביב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם
ונשיהם ובניהם וטפם : ויאמר משה בזאת תדעון כי־ 28
יהוה שלחני לעשות את כל־המעשים האלה כי־לא
מלבי : אם־כמות כל־האדם ימתון אלה ופקדת כל־ 29
האדם יפקד עליהם לא יהוה שלחני : ואם־בריאה ל
יברא יהוה ופצתה האדמה את־פיה ובלעה אתם
ואת־כל־אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי
נאצו

f) 1 Sam. 22, 7. g) effodies? Iud. 16, 21. nempe vt ne videant, quod videmus, & quid tu moliaris. ο. ἂν ἐξέκοψας, quod cf. cum Matth. 5, 30. h) vid. v. 12. Ergo cum nollent adscendere, debuerunt descendere v. 33. M. I.

℣. 15. i) Schmid. *Quare exarsit ira Mosi.* Gen. 4, 5. vel *doluit ipsi vehementer*, & ægerrime id tulit. 1 Sam. 15, 11. 2 Sam. 6, 8. k) Gen. 4, 4. l) 1 Sam. 12, 3. tantum abest, vt Regis instar me gesserim. vid. 1 Sam. 8, 16.

℣. 16. m) cf. v. 11. n) ο. γίνεσθε ἕτοιμοι. Mat. 24, 44. Luc. 22, 33. o) vid. v. 5. 7.

℣. 17. p) *quisquis thuribulum suum.* v. 6. 18. c. 17, 2. ο. τὸ πυρεῖον. q) vid. v. 2. 35.

℣. 18. r) cf. Leu. 10, 1. Mira fuit horum hominum audacia, cum Deus Aaronis electionem non tantum præcepisset Leu. 8, 2. sed & sacra ipsius approbasset. Leu. 9, 24. s) *Ion.* add. *a latere vno.* t) *Ion.* add. *a latere altero.*

℣. 19. u) *totius populi.* v. 21. 22. 24. At ο. πᾶσαν αὐτοῦ συναγωγήν, vt v. 16. x) c. 20, 6. Leu. 9, 23. y) c. 14, 10. c. 17, 7.

℣. 21. z) c. 17, 10. Ex. 33, 5. quod seditiosis non contradicerent, sed tacite potius consentirent. cf. c. 17, 6. a) *sicut momento.* Thren. 4, 6. ο. ἐξάπαξ.

℣. 22. b) c. 27, 16. Gen. 2, 7. Iob. 12, 10. Coh. 12, 7. Act. 17, 25. Hebr. 12, 9. *Ion.* qui posuit spiritum spiraculi in corporibus hominum, & a quo datus est spiritus omni carni. c) *omnis carnis* s. *hominis.* Gen. 6, 12. Es. 40, 5. 6. d) *vir vnus* sc. Korachus, tanquam auctor consilii. v. 1. cf. Gen. 18, 25.

℣. 24. e) Schmid. *submouete ergo vos.* v. 27. idem quod v. 26. *recedite.* ο. ἀναχωρήσατε. Mat. 9, 24.

℣. 25. f) non tam propter ipsos v. 32. quam vt alios moneret. v. 26. g) c. 11, 6.

℣. 26. h) cf. Es. 52, 11. 2 Cor. 6, 17. Ap. 18, 4. i) Ps. 1, 1. k) *ne consumamini.* Gen. 19, 17. ο. μὴ συναπόλησθε. Hebr. 11, 31.

℣. 27. l) *ascenderunt itaque.* v. 24. c. 9, 17. 2 Sam. 2, 27. ο. καὶ ἀπέστησαν ἀπό. 1 Tim. 6, 5. m) *Ion.* add. *cum verbis contumeliosis.* n) *confidentes.* Iud. 18, 16. negabant adhuc sibi quidquā mali metuendum esse. *Ion.* add. *& irritarunt Mosen.*

℣. 28. o) i. e. proprio ansu l. animi motu hæc fecerim. c. 24, 13. Neh. 6, 8. ο. οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ioh. 5, 30. c. 7, 28. c. 8, 28. 42. &c.

℣. 29. p) *& animadversione omnis hominis animaduertetur in eos*, i. e. si supplicio cuiusuis hominis plectentur, & pœnas dabunt nobis vulgares. cf. Ex. 20, 5. Es. 10, 3.

℣. 30. q) *creationem* s. *omnipotentiæ suæ opus.* (1) r) h. e. *si rem prorsus nouam fecerit.* conf. Ex. 34, 10. Es. 45, 7. c. 48, 7. s) E chasmate subito facto eos deglutierit. cf. v. 32. Deut. 11, 6. Gen. 4, 11. Ez. 2, 8. t) *ad locum mortuorum* & quidem h. l. *damnatorum*, vt Deut. 32, 22. &c. cf. Gen. 37, 35.

℣. 15. לא *Tlischaktanna* habet 2. 5. sic su. 4. חמור Pro eo scripserunt LXXII Seniores חמד, vt est in *Megillah* f. 9. b. Et sic Græci ο. vertunt ἐπιθύμημα. Conf. *Lightfoot.* App. p. 282. ℣. 19. העדה *Metheg* pro *Munach* 2. 3. 4. 5. 13. 17. 18. & *Ber.* ℣. 21. ואכלה per *Tsere* 7. 8. secundum *Masor.* 8 quæ habat בָּ, pro quo tamen in *Mas.* 7. est בַּ, vnde suspecta sit hæc *Masora.* ℣. 29. האדם ita 1. 5. 7. 8. 13. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 19. 2. sed reliqui loco *Munach* habent *Metheg.*

℣.

31 נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
32 תַּחְתֵּיהֶם׃ וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־
בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ׃
33 וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם
34 הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ׃
לה וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
יז אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
2 מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם
אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי
3 קָדֵשׁוּ׃ אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ
אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה
4 וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
אֵת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיְרַקְּעוּם
ה צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ׃ זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־
יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר
קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ׃ פ
6 וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־
7 אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה׃ וַיְהִי בְּהִקָּהֵל
הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה
8 כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
9 פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
י מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה
11 אֹתָם כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֶן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם
כִּי

u) vid. c. 14, 11. ✠. 31. x) *disrupta est terra.* Iob. 26, 8. Zach. 14, 4. ✠. 32. y) v. 30. c. 26, 10. Deut. 11, 6. Ps. 106, 17. z) Onk. & Ion. *homines domuum ipsorum.* a) exceptis filiis, qui patrem deseruerunt. vid. c. 26, 11. & passim titulos Psalmorum v. g. Ps. 42. 44. seqq. & præsertim Ps. 88. qui cum hac historia conferri potest. ό. τὲς ὄντας μετὰ Κορέ. b) *facultates* & pecora, vt 1. Par. 27, 31. Gen. 14, 21. ✠. 33. c) *viuentes* in hiatum terræ & *ad mortuos.* vid. v. 30. Ps. 55, 16. d) cf. Hos. 10, 8. e) *& sublati sunt* s. *perierunt.* cf. Es. 41, 11. ό. καὶ ἀπώλοντο. Iudæ v. 11. ✠. 35. f) Leu. 9, 24. g) *combussit* al. *adussit.* ό. κατέφαγε. sic Leu. 10, 2. Apoc. 20, 9. h) vid. v. 2. 17. i) vid. v. 18. Cap. XVII, ✠. 2. k) *thuribula.* v. 11. c. 16, 17. l) *ambustionis.* Leu. 10, 6. *Ar. P.* combustorum. sic ό. τῶν κατακεκαυμένων. Matth. 3, 12. Apoc. 17, 16. m) *sparge.* Ex. 32, 20. n) *vlterius.* c. 32, 19. Gen. 19, 9. o) *sacra sunt*, Deo consecrata ab impiis v. 3. qs. anathema facta sunt, nec ad profanum vsum adhiberi iterum possunt. Leu. 27, 28. ✠. 3. p) *contra animas suas.* i. e. *suo ipsorum exitio.* 1 Reg. 2, 23. Prou. 20, 2. *Onk.* & *Ion.* qui reatum contraxerunt contra animas suas. al. *inter cadauera eorum.* coll. Leu. 19, 28. q) *diductiones* (1) *laminarum.* i. e. malleo ductæ laminæ. vid. Ex. 39, 3. r) *obductio altaris*, quibus altare tegatur. v. 4. Ex. 27, 2. c. 38, 17. s) *in signum* v. 25. seu *monumentum.* v. 5. ✠. 5. t) quo, reuocata peccati & pœnæ

pœnæ memoria, cautiores fiant. cf. Ex. 12, 14. u) c. 3, 10. 38. x) cf. c. 16, 2. ό. ἡ ἐπισύστασις αὐτῦ. Act. 24, 12. y) de eo. c. 8, 20. ✠. 6. z) *Nihilominus tamen murmurarunt.* c. 14, 2. a) Mira huius populi contumacia fuit, qui tot portentis non mouebatur. ✠. 7. b) *& conuerterent se* Moses & Aaron; vel populus. ό. καὶ ὥρμησαν. Act. 7, 57. *Ion.* add. *ad occidendum ipsos.* c) vid. c. 11, 17. 25. d) c. 16, 19. ✠. 8. e) c. 20, 6. cf. Prou. 18, 10. ✠. 10. f) Schmid. *semouemini*, q. d. *tollite vos.* Ez. 10, 15. 17. ό. ἐκχωρήσατε. vid. Luc. 21, 21. g) c. 16, 21. h) c. 16, 4. ✠. 11. i) *thuribulum.* v. 2. Leu. 16, 12. k) Schmid. *defer que ocyus.* Imper. *Hiphil.* cf. Zach. 5, 10. ό. καὶ ἀπένεγκε. 1 Cor. 16, 3. al. & *abiens* cito, qs. Particip. *Kal.* l) ό. καὶ ἐξίλασαι περὶ αὐτῶν. sic v. 12. cf. Heb. 2, 17.

✠. 2. זְרֵה *Munach* habent 3. 4. 9. 20. at *Makk.* & *Mun.* simul 6. ✠. 3. הִקְרִיבֻם *bum* per *Schurek* 3. *vi defect.* 7. 8. sed vtrumque repugnat *Masoræ* 1. 4. & *Erffurt.* ✠. 5. לְמַעַן per *Tlisch. haktanna* 1. 4. 6. 9. 12. 20. 21. contra O. T. f. 19. 2. וְכַעֲדָתוֹ *Metheg* loco *Munach* habent 1. 2. 3. 6 -- 10. 13 -- 16. 19. 20. contra O. T. ✠. 6. מִמָּחֳרָת sic per *Munach* 4. 6 -- 16. 19. 20. 21. sed *Metheg* cum reliquis nostris habent libri *Hispp.* in O. T. ✠. 10. הֵרֹמּוּ *Mem* sine *Dagesch* 1. 6. 9. 20. ✠. 11. וְתֶן per *Tsere* 1. 2. 5. 15. 17. 18. & *Berol.* contra M. I. quod h. l. & Ps. 28, 4. poscit *Segol.*

12 כי־יצא הקצף מלפני יהוה החל הנגף׃ ויקח אהרן
כאשר ׀ דבר משה וירץ אל־תוך הקהל והנה החל
13 הנגף בעם ויתן את־הקטרת ויכפר על־העם׃ ויעמד
14 בין־המתים ובין החיים ותעצר המגפה׃ ויהיו המתים
במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות מלבד המתים
טו על־דבר־קרח׃ וישב אהרן אל־משה אל־פתח אהל
מועד והמגפה נעצרה׃ פ
16 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ 17 דבר ׀ אל־בני ישראל
וקח מאתם מטה מטה לבית אב מאת כל־נשיאהם
לבית אבתם שנים עשר מטות איש את־שמו תכתב
18 על־מטהו׃ ואת שם אהרן תכתב על־מטה לוי כי מטה
19 אחד לראש בית אבותם׃ והנחתם באהל מועד לפני
כ העדות אשר אועד לכם שמה׃ והיה האיש אשר אבחר־
בו מטהו יפרח והשכתי מעלי את־תלנות בני ישראל
21 אשר הם מלינם עליכם׃ וידבר משה אל־בני ישראל
ויתנו אליו ׀ כל־נשיאיהם מטה לנשיא אחד מטה לנשיא
אחד לבית אבתם שנים עשר מטות ומטה אהרן בתוך
22 מטותם׃ וינח משה את־המטת לפני יהוה באהל
23 העדת׃ ויהי ממחרת ויבא משה אל־אהל העדות והנה
פרח מטה־אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל
24 שקדים׃ ויצא משה את־כל־המטת מלפני יהוה אל־
כל־בני ישראל ויראו ויקחו איש מטהו׃ פ
כה ויאמר יהוה אל־משה השב את־מטה אהרן לפני
העדות למשמרת לאות לבני־מרי ותכל תלונתם
26 מעלי ולא ימתו׃ ויעש משה כאשר צוה יהוה אתו כן
עשה׃ פ
27 ויאמרו בני ישראל אל־משה לאמר הן גוענו אבדנו
28 כלנו אבדנו׃ כל הקרב ׀ הקרב אל־משכן יהוה ימות
האם

Antitypum vide Es. 11, 1. & Ez. 17, 24. vbi Deus promittit, se lignum aridum fructiferum redditurum, viride autem aridum. Illud Christus est, hoc Aaron, quatenus ad Christum ducebat. Cum vero se illi opponeret, exaruit. *Cocceius.*

℣. 24. q) *& inspexerunt eas praesertim Principes.*

℣. 25. r) Vid. v. 19. s) *filiis rebellionis*, i.e. *rebellibus*. Es. 30, 9. Ez. 2, 5. Eph. 2, 2. Contrar. 1 Petr. 1, 14. t) *vt cessare facias* l. *finem imponas.* conf. v. 20.

℣. 27. u) *Sed dixerunt* queribundi. x) Ar. P. *Ecce! mortui iam sunt quidam ex nobis, & perierunt alii: omnes ergo perituri sumus.* y) *omnes interimus.* conf. Ps. 90, 7.

m) *Ira egressa est.* cf. c. 18, 5. n) *incepit plaga subitae mortis.* v. 12. Gen. 6, 1.

℣. 12. o) Ps. 106, 23. Sap. 8, 21.

℣. 13. p) *& cohibita est plaga.* v. 15. 2 Sam. 24, 21. 25. ὁ. καὶ ἐκόπασεν. v. 15. c. 11, 2.

℣. 14. q) cf. v. 14. 37. c. 25, 9. r) *Korachi caussa.* Gen. 20, 18.

℣. 15. s) Vid. v. 8. t) Schmid. *plaga enim erat coercita.* v. 13.

℣. 17. u) i. e. *singulas virgas.* Vid. v. 21. c. 13, 2. Gen. 32, 16. x) Vid. not. c. 1, 4. y) *Ephraim* sc. & *Manasse* sub vno nomine Iosephi numeratis, vt Deut. 27, 12. Alii duodecim virgas positas esse existimant, praeter virgam Aharonis. v. 18. z) Schmid. *viri autem cuiusque nomen scribes super baculum ipsius.*

℣. 18. a) c. 1, 4.

℣. 19. b) *Et relinques vel pones eas.* v. 22. c. 15, 34. c) i.e. ante *Arcam*, in qua erat *Testimonium* seu Decalogus. v. 25. cf. Ex. 16, 34. c. 30, 36. d) Ex. 25, 22.

℣. 20. e) Typus Christi. Es. 42, 1. Matth. 17, 5. f) *germinabit, gemmas emittet.* Vid. v. 23. Genes. 40, 10. g) *vt manifesto hoc miraculo cessare faciam a contra me fremitus Israelitarum.* (5) Gen. 8, 1. Esth. 2, 1.

℣. 21. h) distributionem repetitio indicat. cf. v. 17. c. 13, 2. Ez. 4, 6. i) vt ne dicerent, efflorvisse ipsum, quod ad latus Schechinae fuerit repositus. *Bechai.* f. 178. a.

℣. 22. k) Vid. v. 19.

℣. 23. l) Vid. v. 20. ὁ. ἐβλάστησεν ἡ ῥάβδος. Hebr. 9, 4. m) *produxerat enim gemmas.* Es. 18, 5. n) *& floruerat flore.* Ps. 90, 6. Ps. 92, 8. o) *imo maturas etiam reddiderat* intra vnam noctem. Es. 18, 5. q. d. *ablactauerat.* 1 Sam. 1, 22. 24. p) *amygdalas.* Gen. 43, 11.

℣. 16. Cum hoc v. demum CAP. XVII. inchoant 6. 9. 10. 11. 13--16. 19. 20. 21. ℣. 23. ויצץ *Tsade* per *Segol* 4. 6--16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 19. a. *Makk.* vna cum accentibus adiiciunt 6. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. male & contra *O. T.* ℣. 25. תלונתם *Nun dageschatum* habent 1. 2. 3. 6. 9. 17. 18. 19. & nonnulla *Berolinensia* exemplaria correcta, secundum *O. T.* f. 19. a. *lün defect.* per *Kibbuts* 1. 2. 3. 4. *Hal.* secundum *Mas.* 1. sed contra *Mas. Erff.* & *impressam.* ℣. 28. כל ita per *Kametschatuph* & *Makk.* 1. 2. 3. 4. 5.

Aucti

Cap. XVIII.

יח הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ
2 וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם׃ וְגַם אֶת־
אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ
3 וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת׃ וְשָׁמְרוּ
מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ
וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם׃
4 וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל
ה עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֵת
מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
6 קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם
הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה
7 לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ
תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית
לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם
וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ פ
8 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת
תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה
9 וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם׃ זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־
הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־
אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ׃
י בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ
11 יִהְיֶה־לָּךְ׃ וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
12 כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ׃ כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־
חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ
13 נְתַתִּים׃ בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה
14 לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ׃ כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל
לְךָ

z) Schmid. *Num ergo consumemur moriendo?* ό. ἕως εἰς τέλος ἀποθάνωμεν; Non tantum timent, ne sibi contingeret, quod sociis Korachi contigerat, sed manifestis miraculis aut plagis diuinis coerciti, non de pertinacia sua, sed misera sorte queruntur. Conf. c. 14, 33. 35.

Cap. XIIX, v. 1. *a*) i. e. curam geretis sanctuarii, *& pœnas dabitis*, si quid vestra negligentia in illud peccetur. *Ar. E.* expiationem facietis pro culpis sanctorum. Sic Onk. *b*) *Ion.* add. *si cauti non fuerint in oblatione sua.* Sic v. 23.

ꝟ. 2. *c*) c. 16, 9. *d*) *vt adiungantur tibi* v. 4. alluditur ad nomen *Leui.* Gen. 29, 34. cf. 1 Cor. 6, 17. *e*) vbi altare holocausti, & ostium tentorii, vt sacra ibi curetis.

ꝟ. 3. *f*) Schmid. *custodient itaque custodiam tui*, h. e. curam gerent, *quam eis impones.* c. 1, 53.

ꝟ. 4. *g*) Schmid. *adhærebunt tamen tibi.* vid. v. 2. *h*) *alienus autem.* v. 7. cf. c. 1, 51.

ꝟ. 5. *i*) c. 17, 11.

ꝟ. 6. *k*) c. 16, 9. *l*) dono *dati sunt.* c. 3, 9. Hic repetitur ob Korachi rebellionem. *Cler.*

ꝟ. 7. *m*) vobis iterum collatum & confirmatum. cf. c. 3, 10. *n*) *Syr.* & omnes ritus. *o*) Ex. 26, 33. *p*) Schmid. *Opus namque doni singularis dedi Sacerdotium vestrum.* i. e. ex singulari gratia vos munere Sacerdotii donaui. cf. Psal. 68, 19. Hebr. 5, 4. *Ar. P.* iam enim constitui Sacerdotium vestrum, ministerium dono datum. *q*) cf. c. 16, 35. 2 Par. 26, 18.

ꝟ. 8. *r*) *seruationem*, h. e. quod seruatur, nec adoletur de eo, quod Deo est consecrandum. *s*) c. 5, 9. *t*) Schmid. *pro vnctione*, i. e. sec. *M. I. quia vnctus es, & Sacerdos.* vid. Leu. 7, 35. *u*) sic v. 11. 20.

ꝟ. 9. *x*) *de sanctitate sanctitatum*, i. e. *ex rebus sacrosanctis* vt Leu. 2, 10. *y*) *Onk.* quod reliquum est de igne. *Ion.* quod reliquum est ex holocausto ouis de igne. *z*) *quæ reddent mihi.* c. 5, 7. *M. I.* velut debitor, qui creditori reddit debitum. cf. Ps. 69, 5.

ꝟ. 10. *a*) *in loco sacrosancto.* cf. Leu. 6, 19. Non intelligitur sanctissimum habitaculi, quod est intra velum interius, -- sed sensus hic est, vt hæc sacrificia non tanquam vulgaria sacra comedant, sed tanquam sanctissima, maxima cum veneratione & sanctimonia. *Bechai.* f. 172. c.

ꝟ. 11. *b*) Schmid. *Hæc porro erit tibi sublatio doni eorum*, *quoad* &c.

ꝟ. 12. *c*) *Omnem* sc. *pinguedinem olei*, i. e. optimam & lectissimam partem olei. *M. I.* *d*) *& opima quæque parte vini.* cf. Ex. 22, 28. חלב *optimum* in suo genere significat. vid. Deut. 32, 14. Ps. 147, 14. ꝟ. 13. *e*) *Primitiæ*, inquam, *omnium, quæ in terra eorum* prouenient. Ex. 23, 16. 19. ꝟ. 14. *f*) *res deuota.* Leu. 27, 21. 28.

ꝟ. 3. אך per *Rbhia* emendauit 4. ꝟ. 6. לכם per *Rbhia* 4. & in marg. 1. ꝟ. 8. ואני הנה extra 2. ꝟ. 9. אשר per *Mukkeph* 2. 3. 5.

לְךָ יִהְיֶה ׃ כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ טו
לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת
בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה ׃
16 וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים
17 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא ׃ אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־
בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם
תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ
18 נִיחֹחַ לַיהוָה ׃ וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק
19 הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה ׃ כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־
עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ
כ אִתָּךְ ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל
וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ
21 בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ׃ ס וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי
כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם
22 עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד ׃ וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי
23 יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת ׃ וְעָבַד
הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה ׃
24 כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה
נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה ׃ פ
כה 26 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר ׃ וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם
וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר ׃
27 וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־
28 הַיֶּקֶב ׃ כֵּן תָּרִימוּ גַם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל
מַעְשְׂרֹתֵיכֶם

runt. cf. Ps. 16, 5. Ps. 119, 57. Thren. 3, 24.
℣. 21. z) Leu. 27, 30. a) *in compensationem operæ*, vel *pro ministerio eorum*. (2) v. 31.
℣. 22. b) vt c. 16. temere factum erat. c) *ad ferendum peccatum*, h. e. *ita vt pœnas luant*. Leu. 19, 17. c. 21, 9. ל ἐπιθανάτιον. f. *euentuale*, vt infra c. 32, 14. d) cf. 1 Ioh. 5, 16. ὁ. θανατηφόρον. Iac. 3, 8.

קמץ בז״ק

℣. 23. e) *ferent delictum suum* & pœnas dabunt neglecti aut irreuerenter habiti sanctuarii. cf. Leu. 5, 1. 17. c. 20, 19. *Ion.* add. *si non fuerint cauti in ministerio suo*. vt v. 1.
℣. 24. f) cf. Deut. 12, 19.
℣. 26. g) *ab ipsis*. sc. ex eorum fructibus soluendam. h) *tum offeretis de illa decima parte*.
℣. 27. i) *Quod reputabitur vobis pro oblatione vestra*, i. e. qs. eos fructus ex prædiis vestris collegissetis. k) *sicut reliquorum frumentum de area*. c. 15, 20.
l) *& sicut plenitudo*, i. e. *maturum vinum*. Ion. *sicut vinum plenitudinis*. Nam vuæ non calcantur prius in torculari, quam fuerint *matura & plene excocta*. *M. I.* Al. *sicut plena* sc. *middah* s. *mensura* vini. cf. not. Ex. 22, 28. Deut. 22, 9. *Ar. P.* & sicuti mustum.

℣. 15. g) *primogenitum vteri*. Ex. 13, 2. cf. Num. 3, 13. h) v. 16. 17. c. 3, 12. c. 35, 32. i) *Ion.* add. *quinque siclis*. k) Ex. 13, 13. c. 34, 20. Leu. 27, 27. l) *Ion.* add. *agnis*.
℣. 16. m) Schmid. *Redimendos autem eius*. al. substant. *pretium redemtionum*. ὁ. ἡ λύτρωσις αὐτοῦ. vid. c. 3, 46. 48. *Bechai*: primogenitos hominis. n) c. 3, 15. 40. o) *pro æstimatione tua*. vid. Leu. 5, 15. p) c. 3, 47. Ex. 30, 13.
℣. 17. q) *sanctum illa*. h. e. *vnumquodque* Deo sacrum est, nascendi ordine. cf. Leu. 27, 26.
℣. 18. r) *sicut pectus agitatæ oblationis* c. 6, 20. Ex. 29, 26. s) Leu. 7, 30. 32.
℣. 19. t) *fœdus salis*, i. e. *incorruptum, stabile, & nunquam cessaturum*: nam sal non modo non corrumpitur, sed & alias res a corruptione conseruat. *M. I.* cf. Leu. 2, 13. 2 Par. 13, 5. Forte sal in fœdere contrahendo adponebatur, quo diuturnitas aut æquitas fœderis significabatur. Hinc *Pythagoras* apud *Diog. Laert.* lib. 8. §. 35. in symbolis docebat *de sale, adponendum esse, in commemorationem iustitiæ*, οἱ γὰρ ἅλες πᾶν σώζουσι, ὅ, τι ἂν παραλάβωσι. *Cler.* Alii *sal Sodomiticum* s. *bitumen* intelligunt, quod non tantum ob fragrantiam suam in thymiamate sacro adhibebatur, (vid. not. Ex. 30, 35) sed etiam tenacitate sua res colligendas arctissime compingebat, & conseruabat. Vid. *Plin.* H. N. lib. 35. c. 15. *Ion.* non abolebitur sicut sal, qui dulcem reddit carnem oblationum.
℣. 20. u) Deut. 10, 9. c. 18, 2. Ez. 44, 28. x) Ios. 13, 14. 33. y) h. e. a me solo accipies, quod satis superque sit, & quæ mihi debentur, ea tua erunt.

℣. 19. ירימו *Munach* habent 1--6. 9. 20. regularius quidem illi, sed contra *Mas.* ad Gen. 30, 16. ℣. 19. הִוא Ita cum vtroque puncto, & *masculini* & *feminini* generis scribunt 6. 9. 11. 20. procul dubio ex diuersæ lectionis codicibus; nam הוּא in *masc.* habent 1. & 8. secundum *Masor.* 1. ad Exod. 29, 28. vbi hic locus per *Schurek* expresse requiritur. Aliqui libri etiam הִיא scribunt in *O. T.* sed הוא cum reliquis nostris legunt omnes *Hisp.* & *Germanici* codices, item codex *masorethicus* in O. T. f. 10. a. & *Mas. Erff.* ℣. 20. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן ita 2. & in marg. 1. sic fe. 4. contra *Mas. impress.* ad c. 3, 40. ℣. 24. מַעְשַׂר Sic per *Schua simplex* 1. 2. ע secundum *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *Mas.* 1. ad Deut. 12, 17. ℣. 26. כי per *Mun.* omnes præter 17. 18. & *Berol.* qui habent *Makk.* sec. *O. T.*

מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני ישראל ונתתם
29 ממנו את־תרומת יהוה לאהרן הכהן׃ מכל
מתנתיכם תרימו את כל־תרומת יהוה מכל־חלבו
ל את־מקדשו ממנו׃ ואמרת אלהם בהרימכם
את־חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גרן
31 וכתבואת יקב׃ ואכלתם אתו בכל־מקום אתם
וביתכם כי־שכר הוא לכם חלף עבדתכם באהל
32 מועד׃ ולא־תשאו עליו חטא בהרימכם את־
חלבו ממנו ואת־קדשי בני־ישראל לא תחללו
ולא תמותו׃

פ פ פ לט 39

יט וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ זאת חקת Cap.XIX.
2 התורה אשר־צוה יהוה לאמר דבר אל־בני ישראל
ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין־בה מום
3 אשר לא־עלה עליה על׃ ונתתם אתה אל־אלעזר
הכהן והוציא אתה אל־מחוץ למחנה ושחט אתה
4 לפניו׃ ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל־
ה נכח פני אהל־מועד מדמה שבע פעמים׃ ושרף את־
הפרה לעיניו את־ערה ואת־בשרה ואת־דמה על־
6 פרשה ישרף׃ ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת
7 והשליך אל־תוך שרפת הפרה׃ וכבס בגדיו הכהן
ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל־המחנה וטמא הכהן
8 עד־הערב׃ והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ
9 בשרו במים וטמא עד־הערב׃ ואסף ׀ איש טהור את
אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה
לעדת בני־ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא׃
י וכבס האסף את־אפר הפרה את־בגדיו וטמא עד־
הערב

R יז א

℣. 9. p) cinerem. Mal. 3, 21. Hebr. 9, 13. q) *in adseruationem*, i. e. *vt seruetur.* c. 17, 25. Ex. 16, 33. r) Schmid. *pro aquis separationis*; al. *impuritatis.* v. 13. 20. ὀ. ex signific. Chald. ῥαντισμῶ. 1 Pet. 1, 2. sic Onk. Ion. Syr. s) c. 6, 11. c. 8, 7. sc. ad carnis puritatem Hebr. 9, 13. verus autem fons ad auferendam impuritatem erat adhuc exspectandus. Zach. 13, 1.

m) & posteris eius. ℣. 29. n) *quæ sc. vobis donata sunt.* o) *de quouis opimo seu præstantissimo sui generis* v. 12. 30. 32. p) *consecrationem eius seu quod inde consecrandum est.* cf. Ez. 45, 4. ℣. 31. q) cf. v. 21. ὀ. μισθὸς ὑμῖν. Matth. 10, 10. 1 Cor. 9, 13. 1 Tim. 5, 18. ℣. 32. r) *sic nullam peccati pœnam feretis.* vid. v. 22. Cap. XIX, v. 2. s) *Bechai*: Est vna de legibus, quarum ratio non est reuelata. Mirum enim est, vaccam rufam immundos purgare, illos vero, quorum ministerium circa eam parandam versabatur, coinquinare. Innuit tamen rem aliquam cælestem, h. e. expiationem rubram. f. 173. a. t) *vt capiant* & adducant *ad te.* sic Gen. 27, 9. 13. coll. v. 14. u) *iuvencam.* ὀ. δάμαλιν v. 9. Hebr. 9, 13. x) *rufam.* Vid. 2 Reg. 3, 22. Zach. 1, 18. *Coccei* Lex. p. 9. typus Seruatoris. Es. 63, 2. *Ion.* add. *natam duos annos.* y) h. e. *cui nullum insit vitium.* Leu. 22, 19. seqq. z) ὀ. μῶμον. 2 Pet. 2, 13. a) i. e. *cui iugum non fuerit impositum.* sic 1 Sam. 6, 7. Maior videbatur victima, quæ nondum vulgaribus vsibus inseruierat. Typice notare potest, Christum iugo peccati nunquam subiectum. 1 Pet. 2, 22. seqq. cf. not. Leu. 3, 1. ℣. 3. b) sc. tu Moses & Aharon. c) *Eleasaro.* Gen. 18, 7. non Pontifici maximo, qui ab omni pollutione immunis esse debuit. Vid. v. 7. sic Leu. 16, 26. 27. d) *& educet - & mactabit* sc. *alius aliquis.* M. I. sic v. 5. *Ion.* alius Sacerdos. e) cf. c. 15, 36. Leu. 4, 12. c. 24, 14. Hebr. 13, 11. 12. *Bechai*: Sic post extructum Templum comburebatur extra Hierosolymam in monte oliuarum. f. 173.

f. 173. b. f) *Bechai*: spectante Eleazaro, neque respiciente a vacca ante, quam in pulverem redacta esset. ℣. 4. g) *& sparget ad oppositum anterioris partis tabernaculi*, s. ex loco, qui ad orientem sanctuarii erit, versus sanctuarium sparget sanguinem. vid. *Raschi* h. l. h) vid. not. Leu. 4, 17. i) vid. Leu. 4, 6. ℣. 5. k) *simum eius* (?) Cap. XIX. Mal. 2, 3. vt victimæ pro peccato populi. Leu. 4, 11. ℣. 6. l) Leu. 14, 4. m) *combustionis.* vid. v. 17. cf. c. 17, 2. Es. 9, 4. ℣. 7. n) cf. Leu. 15, 26. seqq. ℣. 8. o) Sicut isti, qui vaccam rufam mactabant & comburebant, impuri fiebant; cinere eius vero adspersi, puri reddebantur: ita crucifigentes Christum reatum contrahebant; sed qui crucifixi sanguine consperguntur, a peccatorum sordibus purgantur. Hebr. 9, 13. 14.

℣. 29. מכל־חלבו Kadma Mem imponunt 1. 7. & sic fe. 2. ℣. 30. אליהם plene 3. 6. 9. 20. ℣. 2. אשר אין ita 3. at אשר אין 6—14. 19. 20. 21. minus bene; nostram lectionem tuetur O. T. f. 9. a. & *En hakkore* in marg. 1. ℣. 9. הוא Ita omnes nostri, & 1. quidem cum adiecta nota כן הוא, *ita omnino scribendum esse*; at היא per *Iod* requirit *Masora* 2. & *Erffurtensis.*

Immunda ob mortuum, cinere Baccæ rubræ mundanda.

הָעֶרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת
11 עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃
12 הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר
וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא
13 יִטְהָר׃ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא
יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד
14 טֻמְאָתוֹ בוֹ׃ זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־
הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃
טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא׃
16 וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־
17 בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ
לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־
18 כֶּלִי׃ וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־
הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם
19 וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃ וְהִזָּה
הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃
כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־
21 זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה
מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־
22 הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ
הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ פ

Cap. XX.

כ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר
2 שָׁם׃ וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־
3 אַהֲרֹן׃ וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ
בגוע

℣. 14. זאת *Munach* habent 1. 2. ℣. 15. פתיל cum *præfixo* ו codex *Hebræo -- Samar.* ℣. 18. אשר־היו ita 1. 3. 4. 5. בעצם *Præf.* ב per *Patach* scribunt 7. 8. *Kamets* tamen ex aliis codd. in margine referunt. ℣. 19. הטהור *plene* 3. 4. 5. sic su. *Hal.* contra *Masoram* ad Leu. 11, 47. CAP. XX, ℣. 3. וירב העם עם־משה ויאמרו לאמר ita variat in accentibus 3.

℣. 11. t) Schmid. *quoad omnem animam.* c. 5, 2. c. 31, 19. Leu. 21, 1. Hagg. 2, 14. u) c. 6, 9. Leu. 15, 13. 24. Diutius ergo impuros fecit cadauer humanum, quam bruti. Leu. 11, 24.

℣. 12. x) *expiabit se illo* cinere. v. 13. 20. c. 8, 21. y) asyndeton. & tunc *mundus erit* sc. in vespera vid. v. 19. cf. 2 Tim. 2, 21.

℣. 13. z) c. 9, 6. a) *Ar. P.* & *Becchai.* si ingressus illud fuerit. b) vid. not. Leu. 16, 31. c) sic v. 20. Ex. 12, 15. cf. Hebr. 12, 14. d) ὁ. ἀκάθαρτός ἐστιν. cf. c. 9, 6. Eph. 5, 5. e) *Ar. P.* in perpetuum. cf. Prou. 30. 12. 1 Cor. 6, 11. c. 15, 17.

℣. 15. f) super quo non est *operculum*, quod ori [illegible] arcte coniungitur, *instar armillæ.* c. 31, 50. Gen. 24, 22. [illegible] Arab. *Simad* [illegible] *um, quo operitur* [illegible] *ampullæ*, [illegible] Arab. *operuit*, [illegible] *uit os s. caput ampullæ.* g) *tænia* vel *linteum*, al. *filo reuinctum.* cf. Gen. 38, 18.

℣. 16. h) *confossum gladio.* v. 18. Deut. 19, 1. i) *os humanum.* Ez. 39, 15.

℣. 17. k) i. e. *combustæ victimæ.* vid. v. 6. 9. l) *Onk. Ion.* fontis. vid. Leu. 14, 5.

℣. 18. m) v. 6. Ex. 12, 22. Ps. 51, 9. n) *adsperget.* v. 4. 19. Ad vitam aditus est per adspersionem Es. 52, 15. Hebr. 10, 22. 23. quæ communionem notat cum eo, in quo est causa vitæ & salutis. o) notat mundationem per sanguinem Christi. 1 Ioh. 1, 7. Hebr. 1, 3. c. 9, 14.

℣. 19. p) *adsperget, inquam.* v. 18. c. 8, 7. q) vid. Leu. 14, 49. r) vid. v. 12.

℣. 20. s) a Deo, vel magistratu, si innotescat. vid. v. 13.

℣. 21. t) cf. v. 4. 7. 8. 10. Leu. 16, 26.

℣. 22. u) ὁ. ἀκάθαρτον ἔσαι. Tit. 1, 15. ideo immundus e castris eiiciebatur. c. 5, 2.

Cap. XX, ℣. 1. x) cum 38. annos per Arabiam vagati essent. vid. c. 13, 21. y) *Ion.* decimo die mensis Nisan seu Martii sc. anni quadragesimi. vid. c. 33, 36-38. z) *& consedit populus ad Kades*, quæ in illo deserto, v. 16. 22. c. 33, 36. a) ὁ. ἐτελεύτησεν. Matth. 9, 18. & die primo mensis quinti Aharon. v. 28. coll. c. 33, 38.

℣. 2. b) c. 16, 3.

℣. 3. c) Ex. 17, 2. 3. Psalm 106, 32. ὁ. ἐλοιδορεῖτο. v. 13. Act. 23, 4. d) *vtinam vero.* c. 14, 2. Ios. 7, 7.

4 בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְלָמָה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה
ה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ׃ וְלָמָה
הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה
לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת׃
6 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם׃ פ
7 8 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַמַּטֶּה
וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־
הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־
9 הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה
י אֶת־הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ׃ וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסָּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־
11 נָא הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם׃ וַיָּרֶם
מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ
מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם׃ ס
12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־
הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא
תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם׃
13 הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
14 וַיִּקָּדֵשׁ בָּם׃ ס וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים
מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה
טו יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ׃ וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ
מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם
16 וְלַאֲבֹתֵינוּ׃ וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ׃
17 נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה
מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד
18 אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי

פֶּן R 2 יז ב

e) cum exspirarunt fratres nostri coram Domino ante 38 annos. Vid. c. 11, 33. c. 17, 14.

℣. 4. f) similes querelæ c. 21, 5. Ex. 15, 22. c. 16, 2. 3. c. 17, 1.

℣. 5. g) imo quære. c. 32, 7. h) vid. Ier. 2, 6. i) Ar. P. vt ne aqua quidem sit in ea.

℣. 6. k) tum abiit vid. c. 17, 8. l) a conspectu. c. 17, 7. Ps. 3, 1. m) Vid. c. 16, 19.

℣. 7. n) virgam, quæ floruerat, & amygdalas emiserat vna nocte v. 9. c. 17, 23. o) Vid. Ex. 17, 6. &c. Ex Christo petenda est aqua ad lavandum c. 19, 12. & ad sitim restinguendam Es. 55, 1. Ioh. 4, 10. 14.

℣. 9. p) ex sanctuario, vbi monumenti loco reposita erat. c. 17, 25.

℣. 10. q) rupem alloqui iussus fuerat, v. 8. vt aquam emitteret; alloquitur vero populum impatiens, & querelis eorum commotior factus, nec satis animi compos, vt docet Ps. 106, 33. adeo, vt ipse diuinis promissis non satis fideret, & grauiter peccaret. cf. v. 24. r) rebelles. ὁ. ἀπειθεῖς. Tit. 1, 16. s) i. e. an rem, quæ fieri nequit, a nobis postulatis? sic Ion. an ex hac petra possibile est nobis educere vobis aquam?

℣. 11. t) bis, quod semel percussa aquam non illico emisisset, quod impatientiam quandam & dubitationem animi innuebat. Cler. u) Ps. 114, 8. x) Es. 43, 20.

℣. 12. y) propterea, quod. Gen. 22, 16. z) non indubitato vel plene credidistis mihi. cf. Gen. 48, 10. 8. Ar. P. fecistis eos credere in me. a) c. 27, 14. b) Deut. 1, 37. c. 31, 2. c. 32, 51. Ps. 106, 32.

℣. 13. c) Simile nomen impositum aquae Chorebi Ex. 17, 7. quæ ambiguitas tollitur addito Kades. Ez. 47, 19. Deut. 32, 51. d) & sanctificatus, sanctus ac verax habitus est inter illos Leu. 10, 3. Ion. add. in Mose & Aharone.

℣. 14. e) iubente Deo Deut. 2, 4. f) legatos. c. 24, 12. ὁ. ἀγγέλους. Luc. 7, 24. g) Genes. 36, 31. Iud. 11, 17. Ion. add. dicendo: h) i. e. populus ortus ex fratre conditoris gentis Idumææ. Deut. 23, 8. Obad. v. 10. 12. i) Ex. 18, 8.

℣. 16. k) Ex. 2, 23. ὁ. ἀνεβοήσαμεν. Marc. 15, 8. l) Exod. 14, 19. c. 23, 20. c. 33, 2. Es. 63, 9. m) quæ vrbs est in extremis finibus tuis. vid. v. 1. c. 13, 26.

℣. 17. n) transeamus quæso, vel transire igitur nobis liceat per terram tuam. Iud. 11, 17. o) per agrum sc. cultum. c. 22, 23. p) aquam vllius putei sc. gratis aut inuito Domino v. 19. Deut. 2, 6. q) via regia, Ar. P. publica iter faciemus. cf. v. 19. c. 21, 23. r) c. 22, 26.

℣. 18. s) per me, i. e. per terram meam. Deut. 2, 30. Rom. 15, 28.

℣. 8. והשקית Milel legit 3. contra Masoram 1. 2. & Erffurtensem. ℣. 16. ויציאנו est plene 3-16. 19. 20. 21. sed defectiue scribi iubet O. T. f. 19. a. Masora 1. 2. Erff. & ipsa Masora magna 7. 8. ℣. 17. ושמאל sine Vau quiescente 1. 2. 3. 4. 5. contra Mas. 7. 8. at ושמואל inuerso ordine vult scribi Masora Erffurtensis. גבולך per Schurek 2. 3. 4. 5. contra Masoram 1. & Erff.

19 פן־בחרב אצא לקראתך׃ ויאמרו אליו בני־ישראל
במסלה נעלה ואם־מימיך נשתה אני ומקני ונתתי
מכרם רק אין־דבר ברגלי אעברה׃ ויאמר לא תעבר כ
21 ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה׃ וימאן
אדום נתן את־ישראל עבר בגבלו ויט ישראל מעליו׃
פ
22 ויסעו מקדש ויבאו בני־ישראל כל־העדה הר ההר׃
23 ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן בהר ההר על־גבול
24 ארץ־אדום לאמר׃ יאסף אהרן אל־עמיו כי לא יבא
אל־הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר־מריתם
כה את־פי למי מריבה׃ קח את־אהרן ואת־אלעזר בנו
26 והעל אתם הר ההר׃ והפשט את־אהרן את־בגדיו
והלבשתם את־אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם׃
27 ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל־הר ההר לעיני
28 כל־העדה׃ ויפשט משה את־אהרן את־בגדיו וילבש
אתם את־אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד
29 משה ואלעזר מן־ההר׃ ויראו כל־העדה כי גוע אהרן
ויבכו את־אהרן שלשים יום כל בית ישראל׃

ס

Cap. XXI. כא וישמע הכנעני מלך־ערד ישב הנגב כי
בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו
2 שבי׃ וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם־נתן תתן
3 את־העם הזה בידי והחרמתי את־עריהם׃ וישמע
יהוה בקול ישראל ויתן את־הכנעני ויחרם אתהם
ואת־עריהם ויקרא שם־המקום חרמה׃ פ
4 ויסעו מהר ההר דרך ים־סוף לסבב את־ארץ אדום
ה ותקצר נפש־העם בדרך׃ וידבר העם באלהים
ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין
6 לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל׃ וישלח
יהוה

Cap. XXI, v. 1. r) Schm. *interea audiuit.* s) vrbs fuit tractus meridiani in terra Canaan. c. 33, 40. Iof. 12, 14. Iud. 1, 16. t) Schmid. *via Atharim,* fic ὁ. & Ar. E. fed Onk. Ion. Hier. *exploratorum,* fc. qua olim exploratores terram Canaan ingreffi erant. c. 13, 17. u) *captiuitatem,* id eft *captiuos.* Deut. 21, 10. Pf. 68, 19. ℣. 2. x) *internecioni deuotas delebo.* ℣. 3. Leu. 27, 29. Iof. 6, 17. 1 Sam. 15, 3. ℣. 3. y) fc. quantum tunc potuit. cf. Iof. 12, 14. Iud. 1, 17. Erant Hebræi hac in re non modo hoftes, priores laceffiti ab Aradenfibus, fed etiam diuinæ iuftitiæ miniftri. vid. Deut. 7, 1. 2. z) h. e. *deuotionis f. rei deuotæ.* c. 14, 45. Iof. 15, 30. ℣. 4. a) Vid. c. 20, 22. b) c. 14, 25. c) ne fines Idumæorum ingrederentur. cf. c. 20, 18. feqq. Deut. 2, 1. 2. d) *& abbreuiata eft anima populi,* h. e. *impatiens factus eft,* & laborem tot itinerum amplius ferre noluit. Vid. Iud. 10, 16. c. 16, 16. Iob. 21, 4. Zach. 11, 8. ὁ. ὠλιγοψύχησεν, *animum defpondit,* 1 Theff. 5, 14. Ar. P. faftidio premebantur. ℣. 5. e) c. 12, 1. f) Vid. c. 20, 5. Deut. 1, 19. g) c. 11, 6. h) *faftidit, abhorret.* c. 22, 3. i) *leuiffimo* (1) cf. c. 11, 5. 6. in manna reiiciebant cibum de cœlo dandum, qui vitam mundo erat daturus. Ioh. 6, 33. Cocc. ℣. 6. k) *ideo mifit.* Leu. 26, 22.

t) *ne gladio* feu armatus occurram tibi. cf. v. 20. Am. 1, 11. ℣. 19. u) *via trita & munita.* cf. v. 17. Ef. 11, 16. x) *pretium earum* venditarum (3) Prou. 31, 10. ὁ. τιμήν σοι. Matth. 27, 6. Act. 5, 2. y) *tantummodo* (quod *nihil eft*) pedibus meis tranfibo. fic ὁ. *nullius momenti eft.* At Schmid. *tantum, fine damno, pedibus.* fic Onk. Ion. & Ar. P. fed Ar. E. Nulla res mala intenditur; pedibus &c. z) h. e. *quantum pedibus progredi potero.* Cler. coll. Gen. 33, 14. ℣. 20. a) *cum numerofo* vel *ingenti populo.* cf. Gen. 50, 9. Ex. 8, 20. ℣. 21. b) *ideo deflexit.* Gen. 38, 16. ὁ. καὶ ἐξέκλινεν. Rom. 16, 17. Ion. Hier. add. *quia iuffi erant a Deo, ne aciem inftruerent contra illos, eo quod nondum veniffet tempus, vt vindicta fieret in Idumæis per manus ipforum.* Cf. not. c. 21, 4. ℣. 22. c) v. 1. c. 33, 37. d) *ad montem Hor,* in finibus Idumææ v. 23. verfus ortum. cf. c. 34, 7. 8. al. verfus meridiem coll. c. 21, 4. ℣. 24. e) *adgregabitur* populis fuis. v. 26. c. 25, 8. cf. Gen. 15, 15. f) *rebelles fuiftis mandato meo.* Vid. v. 10. c. 27, 14. Onk. Ion. verbo meo. g) *ad aquas Meribæ.* v. 12. ℣. 25. h) *adfume ergo.* i) *& adfcendere iube.* Ex. 8, 1. k) c. 33, 38. Deut. 32, 50. ℣. 26. l) *Tum exue Aharonem veftibus fuis fc. facerdotalibus* v. 28. cf. Ex. 28, 2. fic Ion. qui add. *decore Sacerdotii.* ℣. 28. m) c. 27, 13. c. 33, 38. Deut. 32, 50. ℣. 29. n) *Cum autem viderent & cognofcerent.* Gen. 42, 1. o) ὁ. ἀπελύθη. Luc. 2, 29. cf. Phil. 1, 23. Ibi etiam fepultus eft Deut. 10, 6. p) publico luctu cohoneftarunt eum. ὁ. ἔκλαυσεν. Ioh. 11, 31. 33. q) Deut. 34, 8. cf. Gen. 50, 3.

℣. 19. אליו Ita per *Merca* plerique noftri, requirente *Mafora* ad Gen. 30, 16. at *Munach* habent 1. 3. 4. *Berol.* & cum adiecto *Pfik.* 2. ℣. 21. וימאן *Pfik* omittunt 4. 5. & 14. contra *Maforam* 1. ℣. 29. העדה per *Metheg* loco *Munach* 3. 6. 9. 20. CAP. XXI, v. 1. ערד *Refch patachatum* habent 1. 3. 4. 5. וישב fine *Pfik* 1. 4. contra *M.* 1. & *Maf.* 7. 8. & *Erffurtenfem.* ℣. 3. בקול Pro eo emendauit לקול 3. ℣. 4. לסבב *Beth* fine *Dagefch* 6. 8. 9. 10--16. & 8. *Afcher.* fic etiam libri מהורתא apud *Eliam* in *Maf. ham. maforeth* f. 77.

יהוה בעם את הנחשים השרפים וינשכו את־העם
7 וימת עם־רב מישראל: ויבא העם אל־משה ויאמרו
חטאנו כי־דברנו ביהוה ובך התפלל אל־יהוה ויסר
8 מעלינו את־הנחש ויתפלל משה בעד העם: ויאמר
יהוה אל־משה עשה לך שרף ושים אתו על־נס והיה
9 כל־הנשוך וראה אתו וחי: ויעש משה נחש נחשת
וישמהו על־הנס והיה אם־נשך הנחש את־איש והביט
י אל־נחש הנחשת וחי: ויסעו בני ישראל ויחנו באבת:
11 ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים במדבר אשר על־פני
12 מואב ממזרח השמש: משם נסעו ויחנו בנחל זרד:
13 משם נסעו ויחנו מעבר ארנון אשר במדבר היצא
מגבל האמרי כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין
14 האמרי: על־כן יאמר בספר מלחמת יהוה את־והב
טו בסופה ואת־הנחלים ארנון: ואשד הנחלים אשר
16 נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב: ומשם בארה
הוא הבאר אשר אמר יהוה למשה אסף את־העם
17 ואתנה להם מים: ס אז ישיר ישראל את־
18 השירה הזאת עלי באר ענו־לה: באר חפרוה שרים
כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר
19 כ מתנה: וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ומבמות
הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה
על־פני הישימן: פ
21 וישלח ישראל מלאכים אל־סיחן מלך־האמרי לאמר:
22 אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי
23 באר בדרך המלך נלך עד אשר־נעבר גבלך: ולא־
נתן סיחן את־ישראל עבר בגבלו ויאסף סיחן את־
כל־עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה
24 וילחם בישראל: ויכהו ישראל לפי־חרב ויירש את־

ארצו R 3 יז ג

l) *hydros* vel *cherſydros* q.d. *vrentes*, quia ariditatem & ſummum ardorem creant iis, quos morſu adpetunt. Deut. 8, 15. Eſ. 14, 29. cf. *Bocharti* Hieroz. & *Ludolfi* Comment. Hiſt. Aeth. *m*) & *momorderunt*. Amos 5, 19. *o.* ἔδακνον. v. 8. 9. Gal. 5, 15.

℣. 8. *n*) v. 9. ὁ. ὄφιν. Ioh. 3, 14. *o*) *ſuper ſigno* vel *vexillo*. cf. *Ex.* 17, 15. Pſ. 60, 6. al. *perticæ impone*, ex qua aliquid ſuſpenditur. *p*) ſc. oculis fidei. Ioh. 6, 40. *Ar. P.* add. *pœnitentiam agens*. *q*) vid. antitypum Ioh. 3, 14. c. 12, 32. *Ion.* add. *ſi direxerit cor ſuum in nomen verbi Domini*. cf. Sap. 16, 7. 8. 12.

℣. 9. *r*) cf. 2 Reg. 18, 4. *s*) cf. 1 Pet. 2, 24. *t*) cf. Zach. 12, 10. Pſ. 34, 6.

℣. 10. *u*) c. 33, 43.

℣. 11. *x*) Schmid. *In Iiie Abarim*, al. *in cumulis vadorum ſ. terminorum* Moabiticorum. c. 27, 12. c. 33, 44. *y*) c. 22, 36.

℣. 12. *z*) *Ad vallem* vel *torrentem Zered* Deut. 2, 13.

℣. 13. *a*) Schmid. *a tranſitu* vel *termino*. Cler. *trans*. al. *citra*. vid. c. 22, 1. c. 32, 19. 32. *b*) fluuii, de eo vid. *Joſeph.* A. I. lib. 4. c. 4. *c*) Iud. 11, 13. 18.

℣. 14. *d*) *dicitur*. Gen. 22, 14. *e*) *in libro bellorum Domini*, qui ſec. *Pfeifferi* Dub. vex. alioſque fuit recenſio quædam non canonica, ſed hiſtorica bellorum Domini, olim a fidelibus geſtorum, hodie non amplius exſtans. *Clericus* a. *Abendana* & alii ipſum hunc librum Moſis ſ. Pentateuchum intelligunt. Schmid. *Propterea dicitur in libro bellorum Iehovæ; Vahebam in Supha, & fluuios* (in primis) *Arnonem: Et aquaductum fluuiorum, qui declinauit, vsque vbi habitatur Ar, & ſiſtit ſe ad terminum Moabi, &c.* At *Clericus*: Ideoque memorantur in narratione bellorum Iehouæ, Vaheb in Supha, torrentes Arnonis, & defluxus torrentium, qui declinat ad habitationem Haris, & præterlabitur fines Moabi. *f*) propr. Deut. 1, 1. al. *prope mare rubrum* v. 4. al. *in turbine* ſc. *delevit*. Nah. 1, 3. *g*) Deut. 2, 24. Ioſ. 12, 1. Iud. 11, 13.

קמץ בטרחא

℣. 15. *h*) & *effuſio* ſ. *decurſus* (1) rad. Chald. *effudit*. cf. Deut. 3, 17. *i*) vrbs Moabitica ad Arnonem ſita v. 28. Deut. 2, 18. Eſ. 15, 1. *k*) & *incumbit*, *nititur*. Iud. 16, 26.

℣. 16. *l*) *ad puteum*, h. e. locum, in quo foderunt puteum.

℣. 17. *m*) Ex. 15, 1. *n*) *adſcende putee* e terra ſcaturiens, vt potum præbeas. cf. Ier. 51, 42. Prou. 24, 31. *o*) *reſpondete* ſ. *alternis cantate de eo*. Ex. 15, 21. c. 32, 18.

℣. 18. *p*) *Puteus* eſt, quem *foderunt*. Gen. 26, 19. *q*) Pſ. 47, 10. *r*) *cum legislatore* Moſe. vid. ב c. 20, 20. & cf. Deut. 33, 21. Eſ. 33, 22. *s*) & *ex illo deſerto* venerunt Iſraelitæ *Matthanem*, quod idem eſt cum *Vaheb* v. 14. ſec. *Cler.*

℣. 20. *t*) Schm. *in Gai* (h. e. *vallem*) *quod eſt* Deut. 34, 6. *u*) Schmid. *verſus caput* ſiue *initium*. Cler. *ſub vertice*. cf. c. 20, 28. *x*) propr. iugi montis Moabitici. c. 23, 14. Deut. 34, 1. ℣. 21. *y*) Deut. 2, 26. Iud. 11, 19. Pſ. 135, 11. ℣. 22. *z*) c. 20, 17. *a*) c. 20, 17. ℣. 23. *b*) *permiſit*. Gen. 20, 6. *c*) Deut. 2, 30. *d*) vrbs poſtea Rubenitarum. Ioſ. 13, 18. ℣. 24. *e*) Deut. 1, 4. c. 2, 33. Iud. 11, 21. Amos 2, 9. Pſ. 135, 11.

℣. 6. את־הנחשים Ita per *Makk.* & *Sægol* 5 -- 15. 19. 20. 21. contra O. T. f. 19. a. ℣. 14. אתוהב Sic in libris nonnullis ſcriptum reperit *D. Kimchi* in *Lex.* f. 32. a. ſed diuiſam in duas voces ſcriptionem copioſe probat *O. T.* בסופה per *Pe maiuſculum* 3. 4. & *Hal.* ſed præter *Maſoram* ad Gen. 1. & 1. Par. 1. ℣. 15. ואשד *Aleph* cum *Sægol* 5. 17. 18. & *Berol.* ſecundum *O. T.* f. 19. b. at reliqui omnes habent *Tſere*. ℣. 20. הישימן *ſchi defect.* ſe. 1. & 4. ſecundum *Maſoram* 1. & 4. *mem plene* 4. *Hal.* ſecundum *Maſ.* 4. ſed noſtram ſcriptionem probat *Maſora* 8. & *Erffurt.* ℣. 23. סיחן ſic per *Merca* 4 -- 21. & cum adiecto *Pſik* 2. ſecundum *Maſ.* ad Gen. 30, 16. at per *Munach* 1. 3. & *Ber.*

ארצו מארנן עד־יבק עד־בני עמון כי עז גבול בני עמון׃
כה ויקח ישראל את כל־הערים האלה וישב ישראל
26 בכל־ערי האמרי בחשבון ובכל־בנתיה׃ כי חשבון
עיר סיחן מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך מואב
27 הראשון ויקח את־כל־ארצו מידו עד־ארנן׃ על־כן
יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון׃
28 כי־אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן אכלה ער
29 מואב בעלי במות ארנן׃ אוי־לך מואב אבדת עם־
כמוש נתן בניו פליטם ובנתיו בשבית למלך אמרי
ל סיחון׃ ונירם אבד חשבון עד־דיבן ונשים עד־נפח
31 אשר עד־מידבא׃ וישב ישראל בארץ האמרי׃ וישלח
32 משה לרגל את־יעזר וילכדו בנתיה ויירש את־האמרי
33 אשר־שם׃ ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך־
הבשן לקראתם הוא וכל־עמו למלחמה אדרעי׃
34 ויאמר יהוה אל־משה אל־תירא אתו כי בידך נתתי
אתו ואת־כל־עמו ואת־ארצו ועשית לו כאשר עשית
לה לסיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון׃ ויכו אתו
ואת־בניו ואת־כל־עמו עד־בלתי השאיר־לו שריד
כב ויירשו את־ארצו׃ ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות
מואב מעבר לירדן ירחו׃

ס ס ס מ 40

2 וירא בלק בן־צפור את כל־אשר־עשה ישראל
3 לאמרי׃ ויגר מואב מפני העם מאד כי רב־הוא ויקץ
4 מואב מפני בני ישראל׃ ויאמר מואב אל־זקני מדין
עתה ילחכו הקהל את־כל־סביבתינו כלחך השור
את ירק השדה ובלק בן־צפור מלך למואב בעת
ה ההוא׃ וישלח מלאכים אל־בלעם בן־בעור פתורה
אשר על־הנהר ארץ בני־עמו לקרא־לו לאמר הנה
עם יצא ממצרים הנה כסה את־עין הארץ והוא ישב
ממלי

נקוד על ר
ויורש קרי

℣. 33. d) Deut. 3, 3. c. 29, 7. e) Deut. 3, 10. Iof. 12, 4. ℣. 34. f) cf. Deut. 1, 29. c. 3, 23. Ef. 51, 12. ὁ. μὴ φοβηθῇς αὐτόν. Mat. 10, 26. g) Pf. 136, 19. ℣. 35. h) *Percufferunt itaque & occiderunt eum.* Deut. 1, 4. i) *adeo, vt non relinqueret ei.* Deut. 3, 3. k) *refiduum, fuperftitem.* Ef. 1, 9.

Cap. XXII, ℣. 1. l) *in campeftribus planitiebus.* c. 26, 3. 63. cf. Iof. 4, 13. m) quæ nimirum Moabitis Emoræi olim eripuerant. *Cler.* n) *eis* Iordanem e regione Ierichuntis. c. 21, 13.

Cap. XXII. ℣. 2. o) Iud. 11, 25. ℣. 3. p) *timuit.* Pf. 22, 2. q) *& abhorruit.* Ex. 1, 12. Ef. 7, 16. ὁ. καὶ προσώχθισε. Hebr. 3, 10. ℣. 4. r) *ad feniores* (i. e. *primores* v. 7. 8.) *Midianis*, vicinos, vt communi confilio, quid factu opus effet, difpicerent. *Bechai:* inimicæ olim fuerant ambæ gentes Gen. 36, 35. fed nunc ex metu Ifraelitarum pacem ineunt. f. 177. d. s) *depafcet*, qs. lambendo abfumet (G) 1 Reg. 18, 38. ℣. 5. t) Iof. 24, 9. Mich. 6, 5. Deo hic feruiit, & Mammonæ. Vid. 2 Pet. 2, 15. Iudæ v. 11. Iof. 13, 22. u) vrbs fuit Mefopotamiæ. vid. c. 23, 7. Deut. 23, 5. x) *ad flumen* fc. *Euphratem.* c. 23, 11. Gen. 15, 18. y) i. e. *popularium eius.* Leu. 19, 18. z) v. 11. Ex. 10, 5. 15.

f) Deut. 2, 37. Iud. 11, 13. g) Schmid. *quia* AS. al. *firmus* fc. præfidiis aut munimentis, quæ Hebræi transgredi non potuerunt. cf. c. 13, 28. Sic *Onk. Ion. Syr.* Sed *Ar. P.* difficilis ei (Sihoni) fuerat.

℣. 25. h) quæ eius coloniæ, aut ei fubditæ tanquam *matri* feu *metropoli.* Vid. v. 32. *Onk. Ion.* pagis eius.

℣. 26. i) *primus* f. *prior*, quam Ifraelitæ. ὁ. τὸ πρότερον. Ioh. 9, 8. fed Schmid. *cum rege Moab priori.*

℣. 27. k) *figurata oratione vtentes, proverbiorum compofitores.* Ez. 12, 23. l) *venite*, Emoræi *Chesbonem* ad eam incolendam. m) *inftauretur & confirmetur* vrbs Sichonis, qui eam Moabitis eripuit.

℣. 28. n) hoftilis f. bellum. Iud. 9, 20. Am. 1, 7. 10. 12. 14. o) fignificat Chesbonem primum, deinde *Arem* (vrbem Moabitidis v. 15.) ab Emoræis captam.

℣. 29. p) Huc refpicit Ier. 48, 46. 45. q) Sic Deum fuum vocabant Moabitæ. 1 Reg. 11, 7. forte *folem*, a rad. Arab. quæ fignificat *celerem effe.* *Cler.* r) *dedit* Camos *filios fuos;* vt Ifraelitæ *filii Dei* dicuntur. s) *elapfos, profugos.* Obad. v. 14. i. e. fugiendo tentantes, poffentne euadere. *M I.*

℣. 30. t) Schmid. *cum telis confecimus eos.* Ex. 19, 13. Pf. 11, 2. Aliis duplici anomalia eft pro *Vehannirum, & lucerna eorum*, i. e. *regia dignitas & fucceffor* periit e Chesbon. Vid. *Onk. Aben-Ezr. Rafchi.* cf. 1 Reg. 11, 36. *Ar. E.* & dominium eorum periit; fed *P.* & veftigium eorum periit. u) vrbs fuit Moabitici agri. Ef. 15, 2. Ier. 48, 18. x) *& vaftauimus.* Ier. 49, 20. y) Schmid. *quod vsque ad Medebam extenditur.*

℣. 32. z) *ad explorandum* Genef. 42, 9. a) c. 32, 3. Ier. 48, 18. b) ὁ. τὰς κώμας αὐτῆς. Matth. 9, 35. c) c. 14, 12. Ex. 34, 24.

℣. 33

℣. 24. מארנון *Plene* 1. 2. 3. 5. עָז fic per *Kamets* 1. 3. 4. 5. requirente *Mafora impreffa* ad Gen. 49, 7. at reliqui habent *Patach.* ℣. 28. עַר per *Patach* (quia conftructa vox eft cum fequent. מואב) 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. & fic poftulat *Mafora* 1. reliqui habent *Kamets.* ℣. 29. פליטם *ple defect.* 1. 2. 4. 5. & *Hal. tim. plene* 1. 2. 4. 5. *Hal.* fic fu. 3. fecundum *Maf.* 1. 2. & 4. at contra *Maf.* 3. 7. 8. & *Erffurtenfem.* ℣. 30. ונשים Per *Pafchta* 1. 3. 4. 20. אשר *Punctum* extraordinarium על ר incubans *Hillero* p. 156. eft fymbolum variæ lectionis h. m. עד נפחא שעד, manente eodem fenfu. CAP. XXII, ℣. 5. בְּעֹר *defect.* 5. 7. 8. fic fe 3. fecundum *Maf.* 7. 8. quam tamen vna cum fcriptione confutat *O. T.* f. 19. b.

6 ממלי : ועתה לכה־נא ארה־לי את־העם הזה כי־
עצום הוא ממני אולי אוכל נכה־בו ואגרשנו מן־
הארץ כי ידעתי את אשר־תברך מברך ואשר תאר
7 יואר : וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו
8 אל־בלעם וידברו אליו דברי בלק : ויאמר אליהם לינו
פה הלילה והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר יהוה
9 אלי וישבו שרי־מואב עם־בלעם : ויבא אלהים אל־
י בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך : ויאמר בלעם
אל־האלהים בלק בן־צפר מלך מואב שלח אלי :
11 הנה העם היצא ממצרים ויכס את־עין הארץ עתה
לכה קבה־לי אתו אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו :
12 ויאמר אלהים אל־בלעם לא תלך עמהם לא תאר
13 את־העם כי ברוך הוא : ויקם בלעם בבקר ויאמר
אל־שרי בלק לכו אל־ארצכם כי מאן יהוה לתתי
14 להלך עמכם : ויקומו שרי מואב ויבאו אל־בלק
טו ויאמרו מאן בלעם הלך עמנו : ויסף עוד בלק שלח
16 שרים רבים ונכבדים מאלה : ויבאו אל־בלעם ויאמרו
לו כה אמר בלק בן־צפור אל־נא תמנע מהלך אלי :
17 כי־כבד אכבדך מאד וכל אשר־תאמר אלי אעשה
18 ולכה־נא קבה־לי את העם הזה : ויען בלעם ויאמר
אל־עבדי בלק אם־יתן־לי בלק מלא ביתו כסף וזהב
לא אוכל לעבר את־פי יהוה אלהי לעשות קטנה או
19 גדולה : ועתה שבו נא בזה גם־אתם הלילה
כ ואדעה מה־יסף יהוה דבר עמי : ויבא אלהים
אל־בלעם לילה ויאמר לו אם־לקרא לך באו
האנשים קום לך אתם ואך את־הדבר אשר־
21 אדבר אליך אתו תעשה : ויקם בלעם בבקר
22 ויחבש את־אתנו וילך עם־שרי מואב : ויחר־אף

אלהים R 4 יו ד

a) *e regione mei.* cf. c. 2, 2. Leu. 5, 8. ὁ. ἐχόμενός μου. Marc. 1, 38.

℣. 6. b) *exsecrare in mei gratiam.* c. 23, 7. Gen. 12, 3. c) Mich. 6, 5. d) *tum forse praualebo.* v. 11. Gen. 30, 8. e) vt ego cum fœderatis meis *cædamus eum.* ב obiecti. 1 Sam. 18, 7. c. 23, 2. Ex. 17, 6. f) *maledictus* & infelix *eris.* cf. Iob. 5, 3.

℣. 7. g) *& diuinationes.* Deut. 18, 10. i. e. *præmium incantamentorum.* μισθὸς ἀδικίας. 2 Pet. 2, 15. vt בשרה *faustum nuncium, præmium* eius *nuncii* est 2 Sam. 4, 10. h) vt si ante præstitam operam mercedem expeteret, ea præsenti pecunia solueretur, ne quid moraretur eius iter. *Cler.*

℣. 8. i) *pernoctate hic* Gen. 24, 23. Iud. 19, 9. 5. καταλύσατε αὐτοῦ. Luc. 19, 7. k) Ex. 19, 8.

℣. 9. l) in somnis, vt Gen. 20, 3. c. 31, 24. & precibus Bileami, vt videtur permotus. m) *quinam* sunt. v. 10. Gen. 33, 8.

℣. 10. n) eos *misit ad me*, vt dicerent:

℣. 11. o) *Ecce est Populus*, qui exiuit &c. p) *maledic execrando* v. 17. cf. Leu. 24, 11. Imp. Kal. a קבב vt ארה v. 6. q) v. 6. Ex. 32, 30.

℣. 12. r) *benedictus & Deo fauente felix erit.* Deut. 23, 6.

℣. 13. s) *recusat.* Gen. 39, 8. Ex. 4, 23. t) *permittere mihi.* Gen. 20, 6.

℣. 15. u) *sed addidit tamen amplius mittere*, i. e. *denuo misit.* cf. v. 19. Gen. 4, 2. x) *& honoratiores illis.* Gen. 34, 19.

℣. 16. y) c. 24, 11. ὁ. μὴ ὀκνήσῃς. Act. 9, 38.

℣. 17. z) *mala imprecare in mei gratiam.* v. 11. c. 23, 8.

℣. 18. a) *plenitudinem domus suæ*, i. e. *plenam domum.* cf. Ex. 16, 33. b) c. 24, 13. auarus homo magis pollicitatione præmii, quã honorificæ exceptionis mouetur. c) 1 Sam. 15, 24. Deut. 17, 2. d) *paruum aut magnum*, i. e. *quidquam.* 1 Sam. 20, 2.

℣. 19. e) *Attamen* Deut. 5, 22. f) *hic* c. 23, 1. vid. Gen. 38, 21. g) vt priores nuncii v. 8. h) *vt cognoscam, quid præterea dicturus sit Dominus.* quasi vero Dei voluntas (de qua ipsi satis constabat v. 13.) mutari potuerit augmento oblatæ mercedis.

℣. 20. i) q. d. siquidem illi ad te accersendum venerunt, tuque ita cupis, age fiat, quod quæris: *Surge & abi tuo periculo.* Propter importunitatem enim Bileami Deus permittit profectionem, non adprobat, nedum præci-

קמץ בז"ק

pit. cf. Iud. 20, 18. 21. 23. 25. 2 Sam. 18, 19. 20. 22. 23. *Bechai*: Non est iussio, sed talis concessio, vt iam antea satis declarasset, sibi hanc profectionem displicere, neque secundum suam intentionem esse v. 12. Ex quo discimus periculum esse, vt Deus hominem in via, quam temere præsumsit, tandem abire sinat. f. 178. b. k) *Veruntamen* c. 36, 6. q. d. etsi profectionem permitto, expresse tamen tibi hoc præcipio, vt non, quod illi dixerint, sed mea mandata exequaris.

℣. 22. l) *Quod*, cum sciret Deum nolle Hebræos diris deuoueri, attamen Moabitas, ea sola de caussa eum vocantes, *sequeretur.* Cler.

℣. 16. לך Per *Sakephk.* 1. in marg. ℣. 17. קבדך per *Munach milel* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 19. ועתה *Sakephgadol* habet 2. שבו per *Makkeph* 2. 3. 4. 5. & in marg. 1. at 6. 9. 20. (vt solent fere diuersorum codicum diuersas lectiones coniungere) & *Kadma* & *Makkeph* habent.

אלהים כי־הולך הוא ויתיצב מלאך יהוה בדרך
לשטן לו והוא רכב על־אתנו ושני נעריו עמו׃ ותרא 23
האתון את־מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו שלופה בידו
ותט האתון מן־הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את־
האתון להטתה הדרך׃ ויעמד מלאך יהוה במשעול 24
הכרמים גדר מזה וגדר מזה׃ ותרא האתון את־ כה
מלאך יהוה ותלחץ אל־הקיר ותלחץ את־רגל בלעם
אל־הקיר ויסף להכתה׃ ויוסף מלאך־יהוה עבור 26
ויעמד במקום צר אשר אין־דרך לנטות ימין ושמאול׃
ותרא האתון את־מלאך יהוה ותרבץ תחת בלעם 27
ויחר־אף בלעם ויך את־האתון במקל׃ ויפתח יהוה 28
את־פי האתון ותאמר לבלעם מה־עשיתי לך כי
הכיתני זה שלש רגלים׃ ויאמר בלעם לאתון כי 29
התעללת בי לו יש־חרב בידי כי עתה הרגתיך׃
ותאמר האתון אל־בלעם הלוא אנכי אתנך אשר־ ל
רכבת עלי מעודך עד־היום הזה ההסכן הסכנתי
לעשות לך כה ויאמר לא׃ ויגל יהוה את־עיני בלעם 31
וירא את־מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו שלפה בידו
ויקד וישתחו לאפיו׃ ויאמר אליו מלאך יהוה על־ 32
מה הכית את־אתנך זה שלוש רגלים הנה אנכי
יצאתי לשטן כי־ירט הדרך לנגדי׃ ותראני האתון 33
ותט לפני זה שלש רגלים אולי נטתה מפני כי עתה
גם־אתכה הרגתי ואותה החייתי׃ ויאמר בלעם אל־ 34
מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב
לקראתי בדרך ועתה אם־רע בעיניך אשובה לי׃
ויאמר מלאך יהוה אל־בלעם לך עם־האנשים ואפס לה
את־הדבר אשר־אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם
עם־שרי בלק׃ וישמע בלק כי־בא בלעם ויצא 36
לקראתו

m) ℣. 22. Vid. not. Gen. 16, 7. Ex. 3, 2. &c. n) *in aduerſarium ei*, i. e. *vt ei aduerſaretur*. v. 32. 1. Sam. 29, 4. 2 Sam. 19, 23. Mat. 16, 23. *Ar. P.* vt auerteret eum ab iſta re. o) ὁ. ἐπιβεβηκώς. Matth. 21, 5.

℣. 23. p) *& gladium ſtrictum*. v. 31. Gen. 3, 24. Ioſ. 5, 13. 1 Para 21, 16. q) *declinauit itaque territa aſina* v. 26. r) *per agrum conſitum aut cultum*. c. 20, 17. s) *ad diuertere vel reuerti faciendam eam*, i. e. *vt reduceret eam* in viam. cf. 2 Sam. 3, 27.

℣. 24. t) *in ſemita anguſta* inter vineas, maceriis cinctas (1) quæ vix homini eunti ſufficit. *M. I.* coll. Ef. 40, 12. quis menſus eſt *pugillo ſuo* aquas? Ex quo alii colligunt, משעול proprie eſſe *ſpatiolum*, quod in pugno ſeu contracta manu cernitur. *Onk.* In ſemita vinearum.

℣. 25. u) *& applicuit vel repreſſit ſe ad parietem*, & ita *compreſſit* pedem. Niph. (1) cf. 2 Reg. 6, 32.

℣. 26. x) vid. v. 15. y) *arcto*, arctiore quam ſuperior via. ὁ. στενῷ. Matth. 7, 13. z) c. 20, 17. Deut. 2, 27.

℣. 27. a) *ſuccubuit*. Ex. 23, 5.

℣. 28. b) h. e. quod per naturam fieri nunquam potuiſſet, ipſe ſua potentia effecit, atque ſpiritum & os aſinæ ita commouit, vt ſonus humanæ voci ſimilis ederetur. *Abendana* notat: Deum, vti aſinæ, ſic etiam Bileami linguam mouiſſe, cum Iſraelitis poſtea benediceret, coll. Prou. 16, 1. idque hoc ipſo portento indicaſſe auaro viro. *Bechai*: Poterat hinc diſcere, quis dederit os homini, & quis mutum faciat: eſſe penes Deum, vt vel mutus ipſe euadat, vel adloquendum inſtar bruti animalis cogatur, quo minus de ſermonis facultate ſuper

ſuperbiat. f. 178. c. c) vid. v. 23. 25. 27. 32. cf. Ex. 23, 14.

℣. 29. d) Vide huius *prophetæ inſaniam* 2 Pet. 2, 16. qui ne ad tantum quidem prodigium obmutuit. e) *illuſit*. 1 Sam. 6, 6. f) ὁ. ἐξεκέντησάς σε. Apoc. 1, 7. cf. Prou. 12, 10.

קמץ בז״ק

℣. 30. g) *ex quo tu*. Geneſ. 48, 15. ſc. aſina veheris. *M. I.* h. e. ſec. ὁ. ἀπὸ νεότητός σου *Ion.* a pueritia tua. Ad trigeſimum annum aſinos viuere, docet *Plin.* H. N. l. 8. c. 43. h) *num conſueſcendo conſueui*. Iob. 22, 21.

קמץ בז״ק

℣. 31. i) cf. Gen. 21, 9. 2 Reg. 6, 17. 20. Pſ. 119, 18.

℣. 32. k) vid. v. 22. 1 Reg. 11, 14. 23. 25. l) *dilabitur, declinat* (2) Iob. 16, 11. q. d. peruerſam viam ſectaris, proficiſcens cum intentione maledicendi. *M. I.* ſed *Ar. P.* retenta eadem radice vertitur a Caſtello: *occluſa eſt*, & a Bocharto: *intricata eſt*.

℣. 33. m) *niſi a conſpectu meo deflexiſſet, vtique nunc etiam te!* occidiſſem. reſpicit v. 29. n) vide tale exemplum 1 Reg. 13, 24. ſeqq. ℣. 35. o) *at tantummodo*. c. 23, 13. cf. not. ad v. 20. & 28.

℣. 23. האתון *Metheg* pro *Munach* habent 3. 4. 6. 9. 12. 20. ℣. 26. ושמאל ſine *Vau quieſcente* 1. 2. 3. 5. ſic fu. 4. & ⌐ *Hal.* contra *Maſoram*. ℣. 28. כי per *Ithibh* 4. הכיתני *Tau patachatum* habent 1. 3. 6–16. 19. 20. 21. ſed *Kamets*, quod reliqui noſtri, probat O. T. f. 19. b. ex libris *Hiſp.* ℣. 33. ואותה *defect.* requirit *Maſ. impreſſa* ad Leu. 10, 17. cui tamen ex noſtris nullum habemus conſentientem. ℣. 35. האנשים *Meth.* loco *Mun.* 1–4. [illegible] ℣. 36. כי per *Munach* 6–19. 21.

לִקְרָאתוֹ אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר
37 בִּקְצֵה הַגְּבוּל ׃ וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ
שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־לָךְ לָמָּה לֹא־הָלַכְתָּ אֵלָי הַאֻמְנָם
38 לֹא אוּכַל כַּבְּדֶךָ ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי
אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים
39 אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר ׃ וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ
מ קִרְיַת חֻצוֹת ׃ וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיְשַׁלַּח לְבִלְעָם
41 וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ ׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם
כג וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם
אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה
2 שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים ׃ וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
3 בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם
לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל־עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֶה יְהוָה
4 לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה־יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי ׃ וַיִּקָּר
אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת
ה עָרַכְתִּי וָאַעַל פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ ׃ וַיָּשֶׂם יְהוָה דָּבָר בְּפִי
6 בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר ׃ וַיָּשָׁב אֵלָיו
7 וְהִנֵּה נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב ׃ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ
וַיֹּאמַר מִן־אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ־מוֹאָב מֵהַרְרֵי־קֶדֶם
8 לְכָה אָרָה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל ׃ מָה אֶקֹּב לֹא
9 קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְהוָה ׃ כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים
אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם
י לֹא יִתְחַשָּׁב ׃ מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֹבַע
יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ ׃
11 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מֶה עָשִׂיתָ לִי לָקֹב אֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ
12 וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ ׃ וַיַּעַן וַיֹּאמַר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים יְהוָה
13 בְּפִי אֹתוֹ אֶשְׁמֹר לְדַבֵּר ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לְךָ־נָּא אִתִּי
אֶל־מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפֶס קָצֵהוּ תִרְאֶה

וכלו *R s* יז ה

p) honoris cauſſa, vt Ex. 18, 7. q) c. 21, 11. r) i. e. *ad Arnonem, qui alluit fines Moabiticos.* c. 21, 13.

℣. 37. s) i. e. *ſerio miſi.* cf. Gen. 50, 24. Ex. 3, 7. t) *an vere?* 1 Reg. 8, 27.

v. 38. u) *iam vero.* Deut. 2, 13. 2 Reg. 18, 20. x) i. e. nec pro meo, nec pro tuo arbitrio quidquam dicere poſſum, cum a Deo res pendeat. y) c. 23, 5. vid. Ex. 4, 15. 2 Sam. 14, 3. 19. Eſ. 51, 16.

℣. 39. z) nom. propr. Al. *in vrbem Chutſoth* vel *platearum.*

℣. 40. a) *vbi ſacrificauit* ſc. *Chemoſo* c. 21, 29. b) Schmid. *miſitque Bileamo* ſc. de reliqua idolothytorum carne. cf. c. 25, 2. & Ex. 34, 15.

℣. 41. c) *excelſa* iuga Moabiticorum montium. cf. Leu. 26, 30. d) *Ion.* idoli *Peor.* cf. c. 25, 3.

Cap. XXIII, v. 1. e) c. 22, 19. f) ſic v. 14. 29. vel Deo, qui intra ſeptiduum omnia fecit, ſacra facturus; vel gratiam & aſſenſum Dei, multitudine victimarum & altarium qs. expugnare conatus. cf. Hoſ. 12, 12. c. 8, 11. Pſ. 40, 7. Pſ. 50, 8. ſeqq. Pſ. 51, 18.

℣. 2. g) *Onk.* bene: *in vnoquoque altari.* ſic v. 4. 14. 30.

℣. 3. h) *fortaſſis en. occurret ſ. obuiam fiet.* v. 4. Ex. 3, 18. c. 5, 3. i) *in cliuum.* (9) Eſ. 41, 18. ſc. vt reſponſum diuinum ſolus exſpectaret. Al. ex lingua Syr. *in planitiem,* quod in iugo montis iam eſſent; eaque ſignificatio & reliquis ſcripturæ locis quadrabit.

℣. 4. k) *Occurrit ergo.* v. 3. 15. 16. ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ ἐφάνη. Marc. 16, 9. Luc. 9, 8.

℣. 5. l) i. e. *mandatis inſtruxit.* v. 12. 16. c. 22, 38.

℣. 7. m) *Protulit ergo enunciatum ſeu figuratam ſuam orationem.* v. 18. Iob. 27, 1. cf. Num. 21, 27. n) ſc. נַהֲרַיִם ſ. Meſopotamia Deut. 23, 5. o) *adducebat me.* Gen. 24, 48. Ex. 13, 21. p) eſt enim Meſopot. ad Orientem Moabitidis. q) c. 22, 6. r) *deteſtare.* v. 8. Prou. 24, 24.

℣. 8. s) *Quomodo vero exſecrabor, quem non &c.* v. 11. c. 22, 17. t) Pſ. 7, 12. cf. Eſ. 54, 17. Rom. 8, 31.

℣. 9. u) *Quando eum conſpicio,* ſupplet Schmid. *dicere cogor.* cf. Pſ. 8, 4. 5. x) cf. Deut. 32, 21. Iob. 12, 2. Pſ. 33, 12. y) Deut. 33, 28. Ier. 49, 31. a toto mundo ſeparatus ſingularibus legibus & ſtatutis. Eſth. 3, 8. Eph. 2, 14. z) vni Deo conſecratus. Ex. 19, 5. Deut. 9, 6.

℣. 10. a) i. e. *ingentem illam multitudinem.* vid. Gen. 13, 16. c. 28, 14. b) vel *quartæ partis.* (2) 2 Reg 6, 25. אֵת h. l. Genitiui, vt c. 10, 2. Hab. 3, 13. Vult dicere: *vel vnum vexillum.* nominat enim quartam partem, quia vniuerſus exercitus iſraeliticus in quatuor vexilla erat diſtributus. *Bechai* f. 179. c. c) i. e. *ego moriar.* Iud. 16, 30. d) *rectorum* ſeu *iuſtorum* ſc. Iſraelitarum. Dan. 11, 17. *quorum voluntas recta tendit ad Deum.* Pſ. 125, 4. Conf. Deut. 32, 15. e) *& ſit vltimum meum* ſicut ille, *vel illius.* cf. Iob. 8, 7. c. 42, 12. ℣. 11. f) *vt mala imprecareris.* v. 8. 13. g) *ſtrenue bene precatus es.* v. 25. c. 24, 10. cf. Gen. 19, 9. ℣. 13. h) *veni.* abiecto ה. vid. v. 7. Iud. 19, 13. 2 Par. 25, 17. i) *ſed tantum.* c. 22, 35.

℣. 37. הַאֻמְנָם Ita *Munach* cum *Sakephk.* recte habent 2. 6. 9. 20. at reliqui loco *Munach* habent *Meth.* CAP. XXIII, ℣. 3. עֹלָתִיךָ *plene* cum inſerto *Iod,* matre lectionis, 1. 3. 6. 9. 16. 20. ſic ſu. 4. & ſe. *Hal.* contra *Maſor.* ad Leu. 9, 7. יִקָּרֵה per *Tſere* in quibusdam libris ſcriptum reperit *O. T.* f. 19. b. ℣. 4. אֵת per *Tſere* & *Munach* 1. ſic emendauit 4. ℣. 7. מֵהֲרְרֵי per *Chatephpatach* 1. 2. 6. 9. ℣. 9. הֵן per *Tſere* 5. 17. 18. & *Berol.* contra *Maſ.* 1. & *impreſſam* h. l. item contra *R. Chaiim* ad *Maſ. final.* f. 18. d. יִשְׁכּוֹן *plene* 6.-16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 20. a. ℣. 11. מֶה per *Makk.* & *Metheg* 17. 18. & *Ber.* ℣. 13. נָא ſine *Dag.* 7. 8. 11. 14. 15. אֲשֶׁר per *Makk.* 3. 4. 6.-16. 19. 20. 21. contra *O. T.*

14 וכלו לא תראה וקבנו־לי משם : ויקחהו שדה צפים
אל־ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל פר ואיל
טו במזבח : ויאמר אל־בלק התיצב כה על־עלתך ואנכי
16 אקרה כה : ויקר יהוה אל־בלעם וישם דבר בפיו
17 ויאמר שוב אל־בלק וכה תדבר : ויבא אליו והנו נצב
על־עלתו ושרי מואב אתו ויאמר לו בלק מה־דבר
18 יהוה : וישא משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה עדי
19 בנו צפר : לא איש אל ויכזב ובן־אדם ויתנחם ההוא
כ אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה : הנה ברך לקחתי
21 וברך ולא אשיבנה : לא־הביט און ביעקב ולא־ראה
22 עמל בישראל יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו : אל
23 מוציאם ממצרים כתועפת ראם לו : כי לא־נחש
ביעקב ולא־קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל
24 מה־פעל אל : הן־עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא
כה ישכב עד־יאכל טרף ודם־חללים ישתה : ויאמר בלק
אל־בלעם גם־קב לא תקבנו גם־ברך לא תברכנו :
26 ויען בלעם ויאמר אל־בלק הלא דברתי אליך לאמר
27 כל אשר־ידבר יהוה אתו אעשה : ויאמר בלק אל־
בלעם לכה־נא אקחך אל־מקום אחר אולי יישר בעיני
28 האלהים וקבתו לי משם : ויקח בלק את־בלעם ראש
29 הפעור הנשקף על־פני הישימן : ויאמר בלעם אל־
בלק בנה־לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה שבעה
ל פרים ושבעה אילים : ויעש בלק כאשר אמר בלעם ויעל
כד פר ואיל במזבח : וירא בלעם כי טוב בעיני יהוה לברך
את־ישראל ולא־הלך כפעם־בפעם לקראת נחשים
2 וישת אל־המדבר פניו : וישא בלעם את־עיניו וירא את־
3 ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים : וישא
משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם
העין

℣. 22. g) Schmid. *qui eduxit – est cum eo, vnde sicut robora* &c. c. 24, 8. h) *firmitas, vires*. al. *altitudines* l. *alta cornua*. (4) c. 24, 8. *montium* Ps. 95, 4. *argenti* Iob. 22, 25. i) ὁ. μονόκερωτος. קמין בז״ק Boch. *orygis* l. *capreæ albæ* Arabicæ. Ludolffo *rhinocerotis*. conf. Deut. 33, 17. Ps. 22, 22. Ps. 92, 11.

℣. 23. k) Schmid. *non enim* valet divinatio *contra Iacobum*. c. 12, 1. cf. Ex. 7, 11. 12. c. 9, 11. al. *Nam non est augurium in Iacobo*, quippe prohibitum Leu. 19, 26. l) *diuinatio, præstigiæ*. 1 Sam. 15, 23. m) *Pro tempore* l. *suo tempore*. Schmid. *sed hoc ipso tempore* dicetur Iacobo. cf. Ex. 9, 18. Iud. 21, 22.

℣. 24. n) qs. *leæna*. Gen. 49, 9. o) *se eriget*. c. 24, 9.

℣. 25. p) *etiam maledicendo non maledicis illi, ergo nec benedicas*. sic accentus, & *Ar. P.* siquidem non maledicis -- ergo nec benedicas. At Schmid. *neq; maled. neque bened.* cf. v. 11. c. 24, 10.

Cap. XXIV.

k) *totum autem non videbis*, ob ingentem Israeliticorum castrorum amplitudinem, quæ partim montibus aut collibus occultabantur. *Cler.* l) *execrare ergo eum mea caussa*. נ epentheticum. vid. v. 8. 11. & conf. Esth. 3, 8.

℣. 14. m) ὁ. καὶ παρέλαβεν. Matth. 4, 5. c. 17, 1. c. 20, 17. n) *in agrum speculatorum*. vbi fortassis in summo monte *speculatores* collocari solebant, qui voce aut signo latronum l. hostium aduentum significarent. Es. 52, 8. Ier. 6, 17. Ez. 3, 17. o) c. 21, 20.

℣. 15. p) *isthuc obviam ibo* Deo. v. 4. 16.

℣. 16. q) ὁ. καὶ συνήντησεν. Act. 10, 25. cf. v. 4. r) vid. v. 5. Esr. 8, 17.

℣. 18. s) v. 7. c. 24, 3. t) *ad me*, vt mentem meam adsequaris. Iob. 32, 12. u) *Vau paragog.* vt c. 24, 3.

℣. 19. x) 1 Sam. 15, 29. Mal. 3, 6. Tit. 1, 2. Iac. 1, 17. h. e. *quod semel dixit, non temere reuocat, vt homines*. & ob sacrificia tua mentem non mutabit. y) *vt pœniteat eum promissi boni*. Ps. 110, 4. Rom. 11, 29.

℣. 20. z) sc. a Domino. Deut. 32, 2. 1 Cor. 11, 23. *Ion.* add. *ex ore Verbi sancti*. a) *benedixit enim* illis Deus; itaque ego non prohibebo ab illis benedictionem. *M. I.* b) Es. 43, 13.

℣. 21. c) *vanitatem*, in specie *idolum*, quod colitur, reipsa vero *nihil* est. 1 Sam. 15, 23. Es. 66, 3. 1 Cor. 8, 4. *Onk.* & *Ion.* colentes *idola*. d) *laborem* ad malum comparatum. cf. Ps. 10, 7. Ps. 55, 11. e) *Ar. P.* ideo Deus est *cum ipso*. Gen. 21, 22. c. 26, 28. Ioh. 3, 2. f) *& clamor* s. *adclamatio Regis*, h. e. lætus ille strepitus atque hilares voces, quæ in comitatu regio solent esse. *Cler.* Israelitæ acclamant Iehouæ, vt Regi suo, & in eo gloriantur. *Cocc.* Conf. c. 10, 8. 2 Par 13, 12. Ps. 27, 6. Ps. 98, 6. & de Deo, Rege Israelis, Iud. 8, 23. 1 Sam. 8, 7. &c. *Ion.* iubilus *Regis Messiæ*.

℣. 22.

— ℣. 27. q) *Nihilominus dixit* insanus homo. r) *rectum erit*. Iud. 14, 3. ℣. 28. s) *in verticem*. vt v. 14. t) *Peori* montis. Inde *Baal Peor*. q. d. *Dominus montis*, qui ibi cultus. c. 25, 3. 5. u) vid. c. 21, 20. Cap. XXIV, ℣. 1. x) c. 23, 27. y) i. e. *sicut prima & altera vice*. Iud. 16, 20. 1 Sam. 20, 25. z) *auguriorum*. (2) c. 23, 23. Ar. P. *ad quærenda auguria*. ℣. 2. a) *tentoria habentem*. v. 5. cf. Iud. 8, 11. b) c. 2, 2. seqq. c) sic 1 Sam. 19, 20. seqq. *Onk.* & *Ion.* Spiritus *Prophetiæ* a Domino. ℣. 3. d) vid. c. 23, 6. e) *dictum*. Gen. 22, 16. 2 Sam. 23, 1. f) *reclusi*, *aperti* quoad oculos. *M. I.* (2) v. 15. ὁ. qs. *Schin* esset præfixum: ὁ ἀληθινῶς ὁρῶν. cf. v. 4.

℣. 18. וישמע Per *Schua simplex* 3. 5. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. contra *O. T.* f. 20. a. & *M. I.* ℣. 24. עם Notam marg. קמין בקדמא pro stabiliendo *Kamets* adiiciunt 17. & *Ber.* sed *Kadmæ* nomen cum *Paschta* confundunt. ודם per *Merca* 2. 3. 5. 6. 9. 20. sic fu. 4. ℣. 25. תברכנו *Resch* per *Schua simplex* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 26. הלא per *Kadma* 1. 2. 7. ℣. 27. לכה *He paragogicum* deleuit 3. sec. suam *Masoram*, sed contra *impressam* cetererumque *Masoram* ad c. 22, 6. נא sine *Dagesch* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 19. contra *O. T.* CAP. XXIV, ℣. 3. בעור *plene* 1. 5. sic fu. 2. 3. 4. contra *Mas.* 2. 7. 8. & *Erffurtensem*.

4 העין׃ נאם שמע אמרי־אל אשר מחזה שדי יחזה נפל
ה וגלוי עינים׃ מה־טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל׃
6 כנחלים נטיו כגנת עלי נהר כאהלים נטע יהוה
7 כארזים עלי־מים׃ יזל־מים מדליו וזרעו במים רבים וירם
8 מאגג מלכו ותנשא מלכתו׃ אל מוציאו ממצרים
כתועפת ראם לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו
9 ימחץ׃ כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו מברכיך
י ברוך וארריך ארור׃ ויחר־אף בלק אל־בלעם ויספק
את־כפיו ויאמר בלק אל־בלעם לקב איבי קראתיך
11 והנה ברכת ברך זה שלש פעמים׃ ועתה ברח־לך
אל־מקומך אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך יהוה
12 מכבוד׃ ויאמר בלעם אל־בלק הלא גם אל־מלאכיך
13 אשר־שלחת אלי דברתי לאמר׃ אם־יתן־לי בלק
מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את־פי יהוה
לעשות טובה או רעה מלבי אשר־ידבר יהוה אתו
14 אדבר׃ ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה
טו העם הזה לעמך באחרית הימים׃ וישא משלו ויאמר
נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין׃
16 נאם שמע אמרי־אל וידע דעת עליון מחזה שדי יחזה
17 נפל וגלוי עינים׃ אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב
דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי
18 מואב וקרקר כל־בני־שת׃ והיה אדום ירשה והיה
19 ירשה שעיר איביו וישראל עשה חיל׃ וירד מיעקב
כ והאביד שריד מעיר׃ וירא את־עמלק וישא משלו
21 ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד׃ וירא
את־הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע
22 קנך׃ כי אם־יהיה לבער קין עד־מה אשור תשבך׃
23 וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל׃ וצים מיד
24 כתים

ψ. 4. g) *procidens in terram.* v. 16. alludere videtur ad id, quod sibi in via contigerat c. 22, 17. *Syr.* cum prosternit se, tunc aperiuntur oculi ipsius. cf. 1 Sam. 19, 25. Ez. 1, 28. Dan. 8, 17. 18. Apoc. 1, 17. h) Vid. c. 22, 31. Ps. 119, 18.

ψ. 6. i) *sicut valles vel torrentes exporrecta sunt* sc. tentoria longo ordine. cf. Zach. 1, 16. k) *instar hortorum ad flumen*, vbi in locis calidioribus omnia felicissime proueniunt. cf. Ps. 1, 3. Ier. 17, 9. l) *Onk.* ad Euphratem. m) *sicut costi* l. *santali.* nomen arboris aromaticæ & grati odoris. (4) Prou. 7, 17. Cant. 4, 4. Ps. 45, 9. n) quas *plantauit Deus*, non hominum opera. Vid. Ps. 104, 16.

ψ. 7. o) *fluet.* Ex. 15, 8. Deut. 32, 2. p) *de fitula eius.* (2) Es. 40, 15. cf. Ex. 2, 19. al. *ex ramis eius*, aqua sc. roris & pluuiæ. sic *M. I.* coll. Ez. 17, 23. vid. etiam Gen. 49, 25. q) *& semen ipsius in aquas multas*, seu terram multo humore irrigatam concidet. cf. Deut. 8, 7. seqq. c. 11, 9. seqq. *Ion.* & *Hier.* & semen filiorum Iacob *dominabitur* in gentes multas. r) *sublimior erit Agago.* Nomen commune Regis Amalekitarum, (vid. 1 Sam. 15, 7. 8.) quorum res tunc florebant. cf. supra c. 14, 25. & Ex. 17, 8. seqq. s) *& extolletur regnum illius.* c. 23, 24. Hier. *regnum Messiæ.*

ψ. 8. t) Vid. c. 23, 22. u) *comminuet.* (3) Ez. 23, 34. Zeph. 3, 3. i. e. *vires eorum prorsus conteret.* Es. 38, 13. Thren. 3, 4. x) *& tela eius confringet.* cf. Hos. 1, 5. al. *& sagittis suis configet.* Ps. 110, 5. 6. Iud. 5, 26.

ψ. 9. y) c. 23, 24. Genes. 49, 9. indicat pacem, quam bellis sit consecuturus Israel. *Cocc.* z) Gen. 12, 3.

ψ. 10. & a) *complosit manus.* *Ar. P.* add. *ex indignatione.* Iob. 34, 37. Thren. 2, 15. b) c. 23, 11. 25.

ψ. 13. c) c. 22, 18. d) c. 16, 28. 1 Reg. 12, 33.

ψ. 14. e) i. e. *paratus*

בראש
עמוד סימן
ביה שמו

sum abire. cf. v. 25. f) *age tamen, veni.* c. 23, 27. g) Ex. 18, 19. Vide sceleratum illud & perniciosum consilium c. 31, 16. coll. c. 25, 1. seqq. quod pluribus enarrant *Hier.* & *Ion.* h) sc. simul indicabo. Vid. 2 Sam. 8, 2. Ps. 60, 10.

ψ. 15. i) v. 3. 20. c. 23, 6. k) v. 3. c. 23, 18.

ψ. 16. l) *ita dicit, quod vaticinaturus erat de diebus Messiæ.* Baal Turim.

ψ. 17. m) quia *ad Messiæ tempora* tendit vaticinium. *Bechai.* f. 180. c. n) *conspicio eum, sed non prope.* h. e. præuideo rem, non breui, sed post multa

מלרע

secula futuram. c. 23, 9. o) *Procedet.* Præteritum propheticũ; aliis prædicit quod ipse vidit. ὁ. ἀνατελεῖ. Luc. 1, 78. Hebr. 7, 14. p) *Rex Messias.* Ion. cf. Matth. 2, 2. c. 4, 16. Apoc. 22, 16. q) *Sce-*

מלעיל

ptrum, typice *Dauidis*, proprie *Christi.* Gen. 49, 10. Es. 11, 1. Onk. *Messias.* Hier. *Redemtor & dominus.* r) *angulos.* (1) Vid. Ier. 48, 45. al. *Ducet.* s) *euertet*, (2) Es. 22, 5. t) i. e. *omnes homines*, de Sethi posteris. *M. I.* At *Hiller* posteros *ebrii* sc. Lothi Gen. 19, 32. formæ גא בן. ψ. 18. u) Gen. 25, 23. 2 Sam. 8, 14. Obad. v. 19. x) Gen. 14, 6. y) Ar. P. *& omnes inimici eius* sc. Israelis. sed *Ion. coram Israele, hostibus suis.* z) Ps. 118, 15. 16. ψ. 19. a) *Sic dominabitur ei* ortus e *Iacobo.* Hic est *Messias.* coll. Ps. 72, 8. Obad. v. 18. *Bechai* f. 180. c. b) *residuos ex quaque vrbe.* cf. c. 23, 2. & 1 Reg. 11, 15. 16. ψ. 20. c) *Hier.* primi gentium, qui Israelitas oppugnarunt. cf. Ex. 17, 8. seqq. d) Ps. 73, 17. e) *prorsus peribit.* v. 24. Vid. 1 Sam. 15, 2. 7. seqq. ψ. 21. f) de quibus Gen. 15, 19. non Iud. 1, 16. c. 4, 11. g) Gen. 49, 24. h) Obad. v. 4. i) alludit ad nomen *Kenitarum.* Bechai. ψ. 22. k) *comburetur* Es. 44, 15. l) cf. 2 Reg. 17. al. 1. Par. 2, 55. sed vide v. 21. ψ. 23. m) *Ar. P.* væ illi, qui. *Onk.* væ peccatoribus, qui. n) *Onk.* cum fecerit Deus illa. ψ. 24. o) *& naues.* Ez. 30, 9. Es. 33, 21. p) *a latere, e regione.* 2 Par. 21, 16.

ψ. 5. מה Notam marg. hab. 1. 17. & *Ber.* sec. O. *T.* f. 20. a. & *Mas. Erff.* quæ id תקון עזרא seu *ordinationem Esdræ* vocat. ψ. 21. מושבך *Munach* loco *Metheg* hab. 1. 2. 4. 6. 9. 20. ψ. 22. לבער ita nobiscum 1. 2. 3. 4. 21. Per *Mun.* & *Meth.* (quod idem esse videtur cum *Merca*) 6. 9. 10. 13. 19. 20. at reliqui solum *Mun. milel.* ψ. 23. משמו אל vtramque vocem velut vnam in scribendo coniungit 1, dubie 3. 4. & illud quidem præcipit *Masora Erffurt.* forte vt lusus aliquis captetur in voce שמואל s. *Samuelis*, coll. 1 Sam. 15, 8.

כה כִּתִּ֔ים וְעִנּ֥וּ אַשּׁ֖וּר וְעִנּוּ־עֵ֑בֶר וְגַם־ה֖וּא עֲדֵ֥י אֹבֵֽד׃ וַיָּ֣קָם
בִּלְעָ֔ם וַיֵּ֖לֶךְ וַיָּ֣שָׁב לִמְקֹמ֑וֹ וְגַם־בָּלָ֖ק הָלַ֥ךְ לְדַרְכּֽוֹ׃

פ

כה וַיֵּ֥שֶׁב יִשְׂרָאֵ֖ל בַּשִּׁטִּ֑ים וַיָּ֣חֶל הָעָ֔ם לִזְנ֖וֹת אֶל־בְּנ֥וֹת
2 מוֹאָֽב׃ וַתִּקְרֶ֣אןָ לָעָ֔ם לְזִבְחֵ֖י אֱלֹהֵיהֶ֑ן וַיֹּ֣אכַל הָעָ֔ם
3 וַיִּֽשְׁתַּחֲו֖וּ לֵאלֹהֵיהֶֽן׃ וַיִּצָּ֥מֶד יִשְׂרָאֵ֖ל לְבַ֣עַל פְּע֑וֹר וַיִּֽחַר־
4 אַ֥ף יְהוָ֖ה בְּיִשְׂרָאֵֽל׃ וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֶל־מֹשֶׁ֗ה קַ֚ח אֶת־
כָּל־רָאשֵׁ֣י הָעָ֔ם וְהוֹקַ֥ע אוֹתָ֛ם לַיהוָ֖ה נֶ֣גֶד הַשָּׁ֑מֶשׁ וְיָשֹׁ֛ב
ה חֲר֥וֹן אַף־יְהוָ֖ה מִיִּשְׂרָאֵֽל׃ וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה אֶל־שֹׁפְטֵ֖י
יִשְׂרָאֵ֑ל הִרְגוּ֙ אִ֣ישׁ אֲנָשָׁ֔יו הַנִּצְמָדִ֖ים לְבַ֥עַל פְּעֽוֹר׃
6 וְהִנֵּ֡ה אִישׁ֩ מִבְּנֵ֨י יִשְׂרָאֵ֜ל בָּ֗א וַיַּקְרֵ֤ב אֶל־אֶחָיו֙ אֶת־
הַמִּדְיָנִ֔ית לְעֵינֵ֣י מֹשֶׁ֔ה וּלְעֵינֵ֖י כָּל־עֲדַ֣ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֑ל
7 וְהֵ֣מָּה בֹכִ֔ים פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וַיַּ֗רְא פִּֽינְחָס֙ בֶּן־אֶלְעָזָ֔ר
8 בֶּן־אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֵ֑ן וַיָּ֙קָם֙ מִתּ֣וֹךְ הָֽעֵדָ֔ה וַיִּקַּ֥ח רֹ֖מַח בְּיָדֽוֹ׃ וַיָּבֹ֞א
אַחַ֣ר אִֽישׁ־יִשְׂרָאֵ֗ל אֶל־הַקֻּבָּה֒ וַיִּדְקֹר֙ אֶת־שְׁנֵיהֶ֔ם אֵ֚ת
אִ֣ישׁ יִשְׂרָאֵ֔ל וְאֶת־הָאִשָּׁ֖ה אֶל־קֳבָתָ֑הּ וַתֵּעָצַר֙ הַמַּגֵּפָ֔ה
9 מֵעַ֖ל בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ וַיִּהְי֕וּ הַמֵּתִ֖ים בַּמַּגֵּפָ֑ה אַרְבָּעָ֥ה
וְעֶשְׂרִ֖ים אָֽלֶף׃

פ פ פ מא י׳

11 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ פִּֽינְחָ֨ס בֶּן־אֶלְעָזָ֜ר בֶּן־
אַהֲרֹ֣ן הַכֹּהֵ֗ן הֵשִׁ֤יב אֶת־חֲמָתִי֙ מֵעַ֣ל בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֔ל בְּקַנְא֥וֹ
אֶת־קִנְאָתִ֖י בְּתוֹכָ֑ם וְלֹא־כִלִּ֥יתִי אֶת־בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל
12 בְּקִנְאָתִֽי׃ לָכֵ֖ן אֱמֹ֑ר הִנְנִ֨י נֹתֵ֥ן ל֛וֹ אֶת־בְּרִיתִ֖י שָׁלֽוֹם׃
13 וְהָ֤יְתָה לּוֹ֙ וּלְזַרְע֣וֹ אַחֲרָ֔יו בְּרִ֖ית כְּהֻנַּ֣ת עוֹלָ֑ם תַּ֗חַת אֲשֶׁ֤ר
14 קִנֵּא֙ לֵֽאלֹהָ֔יו וַיְכַפֵּ֖ר עַל־בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ וְשֵׁ֨ם אִ֤ישׁ יִשְׂרָאֵל֙
הַמֻּכֶּ֗ה אֲשֶׁ֤ר הֻכָּה֙ אֶת־הַמִּדְיָנִ֔ית זִמְרִ֖י בֶּן־סָל֑וּא נְשִׂ֥יא
טו בֵּֽית־אָ֖ב לַשִּׁמְעֹנִֽי׃ וְשֵׁ֨ם הָאִשָּׁ֧ה הַמֻּכָּ֛ה הַמִּדְיָנִ֖ית
כָּזְבִּ֣י

25. 26. m) v. 3. 2 Sam. 20, 8. ℣. 6. n) qui flebant, vt peccati veniam obtinerent. Hinc Cap XXV. Abel Sittim c. 33, 49. ℣. 7. o) Pſ. 106, 30. p) e medio cœtu eorum, qui ad oſtium tentorii flebant. v. 6. ℣. 8. q) lupanar. Syr. cubiculum. (1) rad. קבב Arab. & Chald. ſignificat fornicem ſ. cameratum opus ſtruere. & Arab. Al Kobba (vnde Hiſp. Alcoba, Gall. Alcove) eſt concameratus locus, it. thalamus. r) in ventrem l. vterum eius. (1) locus ille, quo prægnātes fœtum gerunt, a cavitate ſic dictus, vnde & נקבה Guſſet. ὀ. ἀπὸ τῆς μήτρας αὐτῆς. cf.

י׳ זעירא

Deut. 18, 3. Eſ. 51, 1. s) plaga diuinitus immiſſa. v. 9. cf. c. 11,

ויו קטיעא

33. c. 14, 37. c. 17, 14. ℣. 9. t) cf. 1 Cor. 10, 8. vbi 23 millia, ſc. non connumeratis ex v. 4. ſuſpenſis principibus, & qui v. 5. a magiſtratibus occiſi fuerunt. ℣. 11. u) auertit iram meam. cf. Prou. 24, 18. x) dum zelo commotus eſt. v. 13. y) zelotypia mea, qua non magis ſuſtinere poſſum, populum meum alienis diis copulari, quam vir patitur, vxorem ſuam ſe aliis proſtituere. cf. Ex. 20, 5. ℣. 12. z) offero & do ipſi. Gen. 9, 12. a) fœdus meum, nempe pacis, omniaque fauſta illi & poſteris eius promitto. cf. Mal. 2, 5. Sir. 45, 24. 1 Macc. 2, 54. ℣. 13. b) h. e. promiſſio de ſummo ſacerdotio, inter eius poſteros perpetuum futuro. Fuit quidem aliquamdiu illa dignitas in familia Ithamari, ex qua Eli primus eam nactus eſt; (Joſeph A. I. lib. 5. c. 12.) ſed Sadoko (1 Par. 5, 34.) ex poſteris Pinchaſi, reſtituta eſt. 1 Reg. 2, 26. 27. 35. coll. 1 Sam. 2, 30. ſeqq. & apud hos permanſit vſque ad finem Levitici ſacerdotii. Conf. 1 Par. 5, 30. ſeqq. c) c. 11, 29. 1 Reg. 19, 10. cf. Act. 22, 3. d) c. 8, 19. ℣. 14. e) quod peſſimi erat exempli. vid. v. 4. f) vid. c. 1, 2. 4.

q) Chittæorum, h. e. Macedonum. al. Romanorum. Vid. Gen. 10, 4. Eſ. 23, 1. Ez. 27, 6. Dan. 11, 30. 1 Macc. 1, 1. r) & affligent l. opprimens Aſſyrios. Gen. 15, 13. s) Syr. & LXX. Hebræos. ſed Onkel. & Hieroſ. Transeuphratenſes. cf. 2 Sam. 10, 16. Eſr. 4, 10. 11. Gen. 10, 21. t) Schmid. ſed tamen etiam hic Kitthæus vſque in intereuntem deſinet. vid. v. 20. Ion. rurſus ad Meſſiam refert.

℣. 25. u) Vel conatus profecto ponitur; vel etiam rediit, vt cum Madianitis promeritas pœnas lueret. Vid. c. 31, 8. x) qua ſibi eundum erat. Gen. 32, 2. Iud 19, 27.

Cap. XXV, v. 1. y) Ioſ. 2, 1. c. 3, 1. Ioel. 4, 18. forte ab arboribus ille locus ſic dictus eſt. vid. Ex. 25, 5. Abel Sittim vocatur c. 33, 49. z) Scortari vel ſcortatum ire; ex conſilio Bileami c. 24, 14. c. 31, 16. Apoc. 2, 14. ὀ. ἐκπορνεῦσαι. Iudæ v. 7. cf. 1 Cor. 10, 8. a) adde : & Midianitarum, ex v. 6, 17. 18. c. 31, 16. cf. Ex 34, 16.

℣. 2. b) cf. 1 Cor. 10, 27. c) vt conuiuio nempe adeſſent, quod poſt ſacra celebrabatur. c. 22, 40. d) Hoc ipſum vetuerat Deus Ex. 34, 15. cf. 1 Cor. 10, 7. 14. 19. ſeqq. e) Pſ. 106, 28. Hoſ. 9, 10.

℣. 3. f) copulatus eſt, adiunxit ſe. (5) v. 5. 2 Cor. 6, 14. g) v. 5. vid. c. 23, 28. Deut. 4, 3. Ioſ. 22, 17. Hoſ. 9, 10.

℣. 4. h) qui ſc. peccarunt, aut cum peccantibus conſenſerunt. cf. Ex. 32, 27. i) & ſuſpende eos Domino, quem ſpreuerunt. vid. 2 Sam. 21, 6. 9. ὀ. παραδειγμάτισον Ezech. 28, 17. Matth. 1, 19. Hebr. 6, 6. k) i. e. palam, & in conſpectu omnium. 2 Sam. 12, 11. Nomen Dei publice ſanctificandum erat, quod ab iſtis publice fuerat proſtitutum. Beehai, f. 181. a. vel quamdiu ſol fuerit ſuper terra. cf. Deut. 21, 23.

℣. 5. l) quibus ſc. præfecti eſtis. Ex. 18, 25.

℣. 24. עֵבֶר Ain per Segol 1. 4. ſu. 2. ſec. Maſ. 7. 8. & Erff. CAP. XXV, 3. אַף per Makk. 17. 18. Ber. ℣. 4. Spatium præmitt. 2. 3. 4. Hal. 6--10. 12. 19. 20. cont. O. T. f. 20. a. ℣. 11. פִּינְחָס per Iod minus 17. Ber. requirente libro Zohar. ſed ordinarium eſt in reliquis noſtris, omnibusq; codd. ac Maſoris a R. Menachem inſpectis, qui & Maſoram contrariam affert ex Deut. 32, 18. vbi ad תֶּשִׁי plures adnotant י׳ יוד זעירא; nihilominus dicit, quod ad litterarum figuram attinet, ſequendum potius librum Zohar. ℣. 12. שָׁלוֹם Vau vocant קְטִיעָא, i. e. in medio inciſum 1. 2. 3. 17. 18. Ber. & Maſ. Erff. at minuſculum vocant Maſ. 7. 8. h. l. Leu. 1, 1. item final. f. 1. a. & alia Maſora apud R. Beehai, contra O. T. f. 20. b. 21. a. cf. Hiller. p. 144.

כזבי בת־צור ראש אמות בית־אב במדין הוא ׃

פ

16 17 וידבר יהוה אל־משה לאמר ׃ צרור את־המדינים
18 והכיתם אותם ׃ כי צררים הם לכם בנכליהם אשר־
נכלו לכם על־דבר פעור ועל־דבר כזבי בת־נשיא
מדין אחתם המכה ביום־המגפה על־דבר־פעור ׃
19 ויהי אחרי המגפה פ
כו ויאמר יהוה אל־משה ואל אלעזר בן־אהרן הכהן
2 לאמר ׃ שאו את־ראש ׀ כל־עדת בני־ישראל מבן
עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל־יצא צבא
3 בישראל ׃ וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת
4 מואב על־ירדן ירחו לאמר ׃ מבן עשרים שנה ומעלה
כאשר צוה יהוה את־משה ובני ישראל היצאים
ה מארץ מצרים ׃ ראובן בכור ישראל בני ראובן חנוך
6 משפחת החנכי לפלוא משפחת הפלאי ׃ לחצרן
7 משפחת החצרוני לכרמי משפחת הכרמי ׃ אלה
משפחת הראובני ויהיו פקדיהם שלשה וארבעים
8 9 אלף ושבע מאות ושלשים ׃ ובני פלוא אליאב ׃ ובני
אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא־דתן ואבירם קרואי
העדה אשר הצו על־משה ועל־אהרן בעדת־קרח
י בהצתם על־יהוה ׃ ותפתח הארץ את־פיה ותבלע
אתם ואת־קרח במות העדה באכל האש את חמשים
11 ומאתים איש ויהיו לנס ׃ ובני־קרח לא־מתו ׃ ס
12 בני שמעון למשפחתם לנמואל משפחת
הנמואלי לימין משפחת הימיני ליכין משפחת היכיני ׃
13 לזרח משפחת הזרחי לשאול משפחת השאולי ׃
14 אלה משפחת השמעני שנים ועשרים אלף ומאתים ׃
טו ס בני גד למשפחתם לצפון משפחת הצפוני
לחגי

פיסקא באמצע פסוק

Cap. XXVI.

קריאי קרי

g) *Cosbi*, qs. *mendacio* & blanditiis decipiens. cf. Iud. 16, 4. 5. seqq. h) qui *princeps* vocatur v. 18. imo *inter reges* numeratur c. 31, 8. Viri nobilis filia hominem inter Hebræos nobilem corruperat. *Cler.*

℣. 17. i) *hostiliter inuade.* c. 31, 3. Deut. 2, 9. Ps. 7, 5. cf. Apoc. 18, 6.

℣. 18. k) *insidiis* vel *fraudibus suis.* (1) l) *dolose & insidiose egerunt contra vos.* (4) Gen. 37, 18. Mal. 1, 14. Ps. 105, 25. m) *in negotio* vel *propter.* 2 Sam. 18, 5. n) v. 3. 9.

Cap. XXVI, ℣. 2. o) *Subducite summam.* c. 1, 2. 3. &c. Fuit hic census *tertius*, postquam priores perierant. cf. c. 14, 23. 29. Hanc postremam lustrationem Israelitarum, a Mose factam, comparant Magistri nostri cum pastore, in cuius gregem irrumpentes lupi aliquas pecudes lacerarunt; vnde numerat reliquas, vt sciat numerum ipsarum. *Bechai* f. 182. b. p) *pro domo patrum.* Vid. c. 1, 2.

℣. 3. q) *cum eis.* vel allocuti sunt *eos*, cf. Gen. 23, 8. Es. 59, 21. r) *in campis Moabiticis.* c. 22, 1. c. 33, 48.

℣. 4. s) sc. *recensebitis eos.* c. 1, 3. t) Schmid. *quemadmodum* olim *præcepit.* Vid. l. c. Hic autem census ideo factus est, vt familiis agri in Cananæa, mox subigenda, diuiderentur; quod liquet ex v. 52. seqq.

℣. 5. u) Nempe *Ruben primogenitus* erat. Gen. 29, 32. x) *filii* autem *Rubenis* fuerunt *Chanoch*, vnde familia Chanochitarum, & *Palluo* seu ex *Pallu* &c. Vid. v. 12. 13. 15. 16. Gen. 46, 9.

℣. 7. y) *censi Rubenitarum* 43730. pauciores igitur hic, quam c. 1, 21. vbi recensebantur 46500.

℣. 8. z) *Ex filiis quidem Pallu* erat etiam *Eliabus.* Schmid.

℣. 9. a) *vocati e cœtu.* Vid. c. 1, 16. c. 16, 2. b) *contenderunt.* Ex. 2, 13. ό. οἱ ἐπισυστάντες. cf. c. 17, 5.

℣. 10. c) c. 16, 31. 32. d) *cum moreretur cœtus ille;* cum nempe combureret ignis &c. c. 16, 35. e) Ion. *congregatio impiorum.*

f) *in signum*, Vid. c. 21, 8. c. 17, 3. Ier. 50, 2. 1 Cor. 10, 11.

℣. 11. g) vid. c. 16, 24. 32. h) *Hier.* eo quod non fuerant in consilio patris sui, non mortui sunt. Huc refer *Ion.*

℣. 12. i) *Nemueli*, l. ex *Nemuele* (vid. v. 5.) qui Gen. 46, 10. Ex. 6, 15. *Iemuel* vocatur.

℣. 13. k) Ex *Seracho*, quod *ortum* significat. Sic 1 Par. 4, 24. at Gen. 46, 10. Ex. 6, 15. *Tsochar*, q. d. *splendorem*, vocatur.

℣. 14. l) *censi Simeonitarum* 22200. cf. c. 1, 23. vbi recensebantur 59300. Multi forte perierant plaga, de qua præcedenti capite, quod Zimri tribulem suum imitati essent. *Cler.*

℣. 15. m) qui Gen. 46, 16. appellatur *Ziphion.*

℣. 15. אמות Sic 1--5. 17. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 21. a. at *Sakephk.* habent reliqui. ℣. 18. כי *Makk.* 1. 2. 4. 6. 9. 20. דבר־פעור ita per *Makk.* 3. 6--16. 19. 20. 21. המכה sic 8. 17. 18. & *Ber.* sec. *Masoram* impressam ad v. 15. at *Merca* reliqui. דבר־פעור׃ per *Makk.* 3. 17. 18. & *Ber.* secund. *O. T.* ceteri habent *Merca.* ℣. 19. *Piska* seu *spatium* post *Atnachum* omnes habent, quod etsi incommodam diuisionem, aut nescio quid lacunæ inferre videatur, est tamen symbolum potius diuersæ interpunctionis, ex diuersis codd. obseruatæ. Videlicet verba ויהי אחרי המגפה alii retulerunt ad sequentis Cap. initium (sicut per eadem Caput XXVI. inchoant codices 10--16.). horum symbolum est *Atnach*: at alii, supposito *Silluko* in locum *Atnachi*, ad finem Capitis XXV. retulerunt, (vt faciunt fere reliqui nostri libri;) vt sensus sit: *Idque* (mandatum Dei de inuadendis Midianitis) *factum est post plagam*; horum symbolum est *Piska* seu spatium, quod duas propositiones sensu diuersas, separat, Conf. Varr. lect. ad Gen. 35, 22.

Populus iterum ex mandato Dei numeratur.

16 לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי׃ לְאָזְנִי
17 מִשְׁפַּחַת הָאָזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי׃ לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת
18 הָאֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס
19 בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃
כ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי
21 לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי׃ וַיִּהְיוּ
בְנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת
22 הֶחָמוּלִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים
23 אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם
24 תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפֻוָּה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי׃ לְיָשׁוּב
כה מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי׃ אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
26 וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד
מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל
27 מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם
28 שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי יוֹסֵף
29 לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם׃ בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת
הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת
ל הַגִּלְעָדִי׃ אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי
31 לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי׃ וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי
32 וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי׃ וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי
33 וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי׃ וּצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ
בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה
34 חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם
לה שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־
אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי
36 לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי׃ וְאֵלֶּה
בְּנֵי

℣. 16. n) *Ex Osni*. Vid. v. 5. Hic *Etsbon* vocatur Gen. 46, 16.

℣. 17. o) *Arodi* dicitur Gen. 46, 16.

℣. 18. p) Censi *Gaditarum* 40500. cf. c. 1, 25. vbi recensebantur 45650. Hæ tres tribus, quæ ad eamdem cæli plagam castra habebant, multum imminutæ fuerant. *Cler.*

℣. 19. q) *Ion.* add. *propter peccata sua.* Vid. Gen. 38, 7. 10.

℣. 20. r) cf. 1 Par. 9, 5.

℣. 21. s) Gen. 46, 12.

℣. 22. t) Censi *de tribu Iehudæ* 76500. Aucta fuit hæc tribus: nam priore censu c. 1, 27. numerati sunt 74600.

℣. 23. u) sic Gen. 46, 13. at פואה 1 Par. 7, 1.

℣. 24. x) cf. 1 Par. 7, 1. idem, qui *Iob* appellatur Gen. 46, 13.

℣. 25. y) Censi *de tribu Isaschar* 64300. Fuerant antea c. 1, 29. 54400. Itaque valde aucti sunt, si cum aliis conferantur.

℣. 27. z) Censi *Zebulonitæ* 60500. Hi quoque aucti erant, nam c. 1, 31. tantum 57400 recensiti sunt.

℣. 29. a) a quo vrbs Hos. 6, 8. c. 12, 12. & regio Ios. 17, 5. Gen. 37, 25. *Gileadis* nomen habet.

℣. 30. b) hic *Abiezer* vocatur Ios. 17, 2.

℣. 33. c) c. 27, 1. c. 36, 6. Mirum est, in tot familiarum principibus vnum hunc hominem filiis destitutum fuisse; nec potest hoc tribui alii rei, nisi peculiari prouidentiæ, qua multo plures masculi, quam fœminæ nascerentur, ad augendum populum Hebræum; quemadmodum videmus in Iacobi familia factum, vbi pro vna filia fuere duodecim filii. *Clericus.*

℣. 34. d) Censi *de tribu Manassis* 52700. Antea c. 1, 35. censi fuerunt 32200.

℣. 19. וימת Per *Darga* minus bene 17. 18. & *Ber.* sic fu. 1. ℣. 23. תולע per *Patach* 1. 3. 5. לפוה *Vau* cum *Dagesch* 5. 7. 8. 11. 12. 15--18. & *Berol.* secundum *Mas. Erffurt.* ac *R. Meir Hallevi* & *R. Dav. Kimchi.* at *raphatum* vel sine *Dagesch* reliqui nostri & emendatissimi *Hispp.* & *Hierosolymitani* codd. in *O. T.* f. 21. b. ℣. 24. לישב *defect.* per *Cholem* 1. secund. suam & *Erffurtensem Mas.* ℣. 31. ואשריאל per *Schin* hoc & sequens האשריאלי scribunt 1. 3. 5. 7. ℣. 36. אלה sine præfixo ו 1. 3.

Iterata numeratio populi.

37 בני שותלח לערן משפחת הערני: אלה משפחת
בני אפרים לפקדיהם שנים ושלשים אלף וחמש
38 מאות אלה בני יוסף למשפחתם: ס בני
בנימן למשפחתם לבלע משפחת הבלעי לאשבל
משפחת האשבלי לאחירם משפחת האחירמי:
39 לשפופם משפחת השופמי לחופם משפחת החופמי:
מ ויהיו בני בלע ארד ונעמן משפחת הארדי לנעמן
41 משפחת הנעמי: אלה בני בנימן למשפחתם ופקדיהם
42 חמשה וארבעים אלף ושש מאות: ס אלה בני דן
למשפחתם לשוחם משפחת השוחמי אלה משפחת
43 דן למשפחתם: כל משפחת השוחמי לפקדיהם
44 ארבעה וששים אלף וארבע מאות: ס בני אשר
למשפחתם לימנה משפחת הימנה לישוי משפחת
מה הישוי לבריעה משפחת הבריעי: לבני בריעה לחבר
46 משפחת החברי למלכיאל משפחת המלכיאלי: ושם
47 בת אשר שרח: אלה משפחת בני אשר לפקדיהם
48 שלשה וחמשים אלף וארבע מאות: ס בני
נפתלי למשפחתם ליחצאל משפחת היחצאלי לגוני
49 משפחת הגוני: ליצר משפחת היצרי לשלם משפחת
נ השלמי: אלה משפחת נפתלי למשפחתם ופקדיהם
51 חמשה וארבעים אלף וארבע מאות: אלה פקודי
בני ישראל שש מאות אלף ואלף שבע מאות
ושלשים: פ
52 וידבר יהוה אל משה לאמר: 53 לאלה תחלק הארץ
54 בנחלה במספר שמות: לרב תרבה נחלתו ולמעט
נה תמעיט נחלתו איש לפי פקדיו יתן נחלתו: אך בגורל
56 יחלק את הארץ לשמות מטות אבתם ינחלו: על פי
57 הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט: ס ואלה
פקודי

℣. 37. e) Censi Ephraimitæ 32500. At anno secundo ab exitu secundum c. 1, 33. fuerant 40500.
℣. 38. f) hic *Echi* vocatur Gen. 46, 21. & *Achrach* 1 Par. 8, 1.
℣. 39. g) *Ex Schephuphamo*. vid. v. 5. idem *Schüppim*. 1 Par. 7, 12. & *Müppim*. Gen. 46, 21. vocatur.
℣. 40. h) Sic Gen. 46, 21. Sed *Addar* 1 Par. 8, 3.
℣. 41. i) Censi *Beniaminitæ* 45600. Antea fuerant 35400. vid. c. 1, 37.
℣. 42. k) qui *Chüschim* dicitur Gen. 46, 23. cum quo conf. infra c. 32, 17.
℣. 43. l) *Danitæ* 64400. conf. c. 1, 39. vbi 62700. recensiti fuerunt.
℣. 46. m) Gen. 46, 17. 1 Par. 7, 30. Quare hæc specia-tim memoretur, multa tradunt Rabbini. *Abarbanel* eam æque, vt *Miriam*, insignem fœminam fuisse existimat. *Raschi* cum aliis, eam adhuc in viuis superfuisse censent. Alii, quod non filia fuerit Ascheris, sed priuigna ex priore vxoris marito, cuius heres illa postea exstiterit, vt filiæ Tselophchadis &c.
℣. 47. n) *Aschevitæ* 53400. cf. c. 1, 41. vbi 41500. recensentur.
℣. 48. o) c. 7, 13.
℣. 50. p) Censi de tribu *Naphtali* 45400. Antea censi fuerant 56400. vid. c. 1, 43.
℣. 51. q) Summa censorum *totius Israelis* 601730. conf. c. 1, 46. vbi 603550. recensebantur.
℣. 53. r) *pro numero nominum*. c. 1, 2. 18. 20. &c. ὁ. ἐξ ἀριθμοῦ ὀνομάτων. conf. Act. 1, 15. Apoc. 3, 4.
℣. 54. s) *multo* i. e. *numerosiori*. Ion. *tribui, cuius populus multus*. cf. Ios. 17, 14. t) *multiplicabis*, i. e. *maiorem facies vel dabis*. cf. Ex. 16, 17. Leu. 25, 16. u) *pauciori vero* s. *tenuiori*. Ion. *& tribui, cuius populus exiguus*. v. 56. cf. Ex. 12, 4. x) *minorem dabis*. c. 33, 54.
℣. 55. y) *Sed* c. 18, 15. z) c. 33, 54. Ios. 11, 23. c. 14, 2. cf. Prou. 16, 33. c. 18, 18. Sortitio fiebat propter portiones melioris deteriorisque conditionis commodius distribuendas, ne rixæ & concupiscentiæ prauæ locus esset. *Bechai* f. 182. c. a) *diuidetur ipsa*. conf. c. 32, 5.
℣. 56. b) *secundum sortem, pro sorte*. Leu. 27, 8. Deut. 17, 11. c) *inter numerosum & tenuem*. vid. v. 54.

℣. 40. לנעמן Sic per *Sakephgadol* 1. 3. 4. 5. 6. 9. 20. per *Sakephk.* & *Muvach* 2. at per solum *Sakephk.* ceteri minus bene. ℣. 49. ליצר *Iod* per *Segol* omnes, præter 3. 4. 17. 18. & *Ber.* qui *Tsere* habent. ℣. 53. לאלה per *Gereſch* 2. 5. fin. 1. & sic emendatum in 4. ℣. 55. את־הארץ Notam obiecti את omittunt 1. & 2.

Leuitæ etiam ex mandato Dei numerantur.

פקודי הלוי למשפחתם לגרשון משפחת הגרשני
לקהת משפחת הקהתי למררי משפחת המררי :
58 אלה משפחת לוי משפחת הלבני משפחת החברני
משפחת המחלי משפחת המושי משפחת הקרחי
59 וקהת הולד את־עמרם : ושם אשת עמרם יוכבד
בת־לוי אשר ילדה אתה ללוי במצרים ותלד לעמרם
ס את־אהרן ואת־משה ואת מרים אחתם : ויולד לאהרן
את־נדב ואת־אביהוא את־אלעזר ואת־איתמר :
61 וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש־זרה לפני יהוה :
62 ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלף כל־זכר מבן־
חדש ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני ישראל כי
63 לא־נתן להם נחלה בתוך בני ישראל : אלה פקודי
משה ואלעזר הכהן אשר פקדו את־בני ישראל
64 בערבת מואב על ירדן ירחו : ובאלה לא־היה איש
מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את־בני ישראל
סה במדבר סיני : כי־אמר יהוה להם מות ימתו במדבר
ולא־נותר מהם איש כי אם־כלב בן־יפנה ויהושע בן־
כז נון : ס ותקרבנה בנות צלפחד בן־חפר
בן־גלעד בן־מכיר בן־מנשה למשפחת מנשה בן־יוסף
ואלה שמות בנתיו מחלה נעה וחגלה ומלכה
2 ותרצה : ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן
ולפני הנשיאם וכל־העדה פתח אהל־מועד לאמר :
3 אבינו מת במדבר והוא לא־היה בתוך העדה
הנועדים על־יהוה בעדת־קרח כי־בחטאו מת ובנים
4 לא־היו לו : למה יגרע שם־אבינו מתוך משפחתו כי
ה אין לו בן תנה־לנו אחזה בתוך אחי אבינו : ויקרב
משה את־משפטן לפני יהוה : פ
6 7 ויאמר יהוה אל־משה לאמר : כן בנות צלפחד דברת
נתן

Ita, in genealogicis & censualibus libris non amplius scribebatur eius nomen. cf. Apoc. 3, 5. Sic e. c. in censu superioris capitis non exstat Obadi nomen, qui filius fuit

Cap. XXVII.

Simeonis Gen. 46, 10. Ex. 6, 15. quod exstincta eius familia esset. *Clericus.* f) cf. Iob. 42, 15. ℣. 5. g) Detulit igitur caussam earum ad Deum, & ab hoc petiit, quid fieri oporteret. cf. Deut. 1, 17. & Ex. 18, 26. ℣. 7. h) recte. c. 36, 5. Ex. 10, 29. נון רבתי, ο. ὀρθῶς. Luc. 7, 43.

℣. 57. d) *censi Leuitarum.* Ex. 6, 16. e) *Ex Gersone.* v. 5. & cf. c. 3, 18. ℣. 58. f) Hæ quoque sunt *minores familiæ* Leuitarum, vt de seqq. g) *Libnitarum*; hi erant *de Gersonitis.* c. 3, 18. Ex. 6, 17. h) *de Kahatitis.* c. 3, 27. Ex. 6, 18. i) *de Meraritis.* c. 3, 33. Ex. 6, 19. sic *Muschitæ.* k) *Korachitarum.* de Kahatitis ex litthare. cf. v. 10. & c. 16, 1. l) c. 3, 19. ℣. 59. m) Ex. 2, 1. c. 6, 20. n) *quam pepercit* mater l. vxor. similis ellipsis 1 Reg. 1, 6. ℣. 60. o) Ex. 6, 23. ℣. 61. p) c. 3, 4. Leu. 10, 2. ℣. 62. q) *Censi Leuitarum* 23000. conf. priorem summam c. 3, 39. septingentis ergo viris creuerant. r) vid. not. c. 3, 15. s) vid. c. 1, 47. ℣. 63. t) *in Moabiticis campis, ad Iordanem e regione Ierichuntis.* v. 3. c. 33, 49. 50. ℣. 64. u) Atque inter hos nullus fuit *de censis a Mose.* c. 1, 2. &c. ℣. 65. x) *Dixerat enim de his.* c. 14, 28. 29. y) *Itaque nullus ex iis superstes fuit.* Ios. 11, 11. 28. z) vid. c. 14, 6. 24. Cap. XXVII, ℣. 1. a) *Accesserunt autem* ad Mosen, &, vt *Ion.* addit, *ad locum iudicii.* v. 2. c. 36, 1. cum vidissent nempe, sine prædio se futuras, quod nulla sui in censu habita fuisset ratio. *Cler.* b) c. 26, 33. c. 36, 2. Ios. 17, 3. ℣. 3. c) illorum rebellium, *qui conspirauerant.* c. 16, 11. d) sc. murmuratione & incredulitate, vt ceteri Israelitæ. c. 14, 29. 33. non, quod alios etiam fecerit peccare in seditione Korachi. *M. l.* sic *Ion.* addit: *nec peccare fecit alios.* ℣. 4. e) *quare ergo tolletur.* l. *detrahetur.* c. 9, 7. c. 36, 3. 4. Exstincta nempe cuiuspiam familia

℣. 57. פקודי *Pe dageschatum* habent. 6. 9. 20. 21. הגרשני *Nun* sine *Dagesch* 1. 5. 7. 8. 12. 15. 21. contra O. T. f. 21. b. הקהתי *Kuph* per *Chatephkomets* plerique; at per *Schua simplex* 2. 3. 5. 17. 18. *Ber.* & in marg. 1. secundum O. T. ℣. 64. אשר per *Darga* 2. 4. 5. sic su. 1. at *Merca* reliqui. ℣. 65. ימותו plene, per *Schureek* 1. 2. & *Hal.* contra *Masoram Erffurtensem.* CAP. XXVII, ℣. 1. ותקרבנה בנות צלפחד ita 7. 8. 10. 12 -- 16. 19. 21. contra O. T. ℣. 5. משפטן ad notam נון־רבתי addit *Masora Erffurt.* ועקומיה וסייף רגליה לאחור.

נתן תתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם
8 והעברת את־נחלת אביהן להן׃ ואל־בני ישראל תדבר
לאמר איש כי־ימות ובן אין לו והעברתם את־נחלתו
9 לבתו׃ ואם־אין לו בת ונתתם את־נחלתו לאחיו׃
י ואם־אין לו אחים ונתתם את־נחלתו לאחי אביו׃ ואם־
11 אין אחים לאביו ונתתם את־נחלתו לשארו הקרב
אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל
לחקת משפט כאשר צוה יהוה את־משה׃ פ
12 ויאמר יהוה אל־משה עלה אל־הר העברים הזה
13 וראה את־הארץ אשר נתתי לבני ישראל׃ וראיתה
אתה ונאספת אל־עמיך גם־אתה כאשר נאסף אהרן
14 אחיך׃ כאשר מריתם פי במדבר־צן במריבת העדה
להקדישני במים לעיניהם הם מי־מריבת קדש מדבר־
טו 16 צן׃ ס וידבר משה אל־יהוה לאמר׃ יפקד
17 יהוה אלהי הרוחת לכל־בשר איש על־העדה׃ אשר־
יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר
יביאם ולא תהיה עדת יהוה כצאן אשר אין־להם
18 רעה׃ ויאמר יהוה אל־משה קח־לך את־יהושע בן־
19 נון איש אשר־רוח בו וסמכת את־ידך עליו׃ והעמדת
אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל־העדה וצויתה אתו
כ לעיניהם׃ ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל־עדת
21 בני ישראל׃ ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו
במשפט האורים לפני יהוה על־פיו יצאו ועל־פיו יבאו
22 הוא וכל־בני־ישראל אתו וכל־העדה׃ ויעש משה
כאשר צוה יהוה אתו ויקח את־יהושע ויעמדהו לפני
23 אלעזר הכהן ולפני כל־העדה׃ ויסמך את־ידיו עליו
ויצוהו כאשר דבר יהוה ביד־משה׃ פ

Cap. XXVIII.

כח וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ צו את־בני ישראל

ואמרת S יח א

i) *ipsis* & maritis ac liberis earum. k) *& transferes*. v. 8. 2 Sam. 3, 10. l) c. 36, 2. 6.

ψ. 8. m) Quia idem casus saepe poterat contingere, vt pater filias tantum relinqueret.

ψ. 11. n) *carni eius*, quae proxima est ei, i. e. proxima agnatione ei conjunctis. vid. Leu. 18, 6. Maternae consanguinitatis ratio non habebatur, ne hereditas in aliã tribum, ex qua mater esse poterat, transferretur. cf. c. 36, 3. seqq. o) *& erit*. At Schmid. *Factum igitur est*. p) i. e. *tibi*, quê adloquebatur Deus, v. 6. 8. Zach. 3, 9.

ψ. 12. q) Deut. 32, 48. c. 34, 1. r) vid. c. 21, 11. c. 33, 47. 48. s) *hunc*, qui mons s. iugum speciatim *Nebo* vocatur Deut. 32, 49.

ψ. 13. t) *Cum enim videris eam*. u) vid. c. 20, 24. Gen. 15, 15. c. 25, 8.

ψ. 14. x) Ion. *quia*. Schmid. *iuxta quod*. 1 Sam 28, 18. y) *rebelles fuistis imperio meo*. c. 20, 12. 24. παρεβητε. 2 Ioh. v. 9. Hebr. 2, 2. z) c. 20, 1. a) *in iurgio*. c. 20, 13. ἐν τῷ ἀντιπίπτειν. Act. 7, 51. b) *vt me sanctum*, adeoque veracem, a vobis *haberi* coram toto populo *significaretis*. c. 20, 12. Leu. 22, 2. Es. 8, 13. 14. 1 Petr. 3, 15.

ψ. 16. c) *praeficiat* igitur huic coetui. c. 3, 10. d) c. 16, 22. qui dat omnibus spiritum & vitam. Act. 17, 25. *Bechai*: Tu nosti spiritum vniuscuiusque, & quis dignus sit atque idoneus ad praefecturam populi. cf. Act. 1, 23. 24. 25.

ψ. 17. e) *qui egrediatur & ingrediatur ante eos*, h. e. *qui dux sit eorum*. vid. Deut. 31, 2. 1 Sam. 18, 16. Act. 1, 21. f) 1 Sam. 5, 3. 1 Par. 11, 2. cf. Ioh. 10, 4. 9. g) c. 31, 6. Ios. 22, 16. Ps. 82, 1. h) 1 Reg. 22, 17. Ez. 34, 6. Zach. 10, 2. Matth. 9, 36.

ψ. 18. i) Deut. 3, 21. c. 31, 3. k) sc. sec. Deut. 34, 9. *sapientiae* & *prudentiae*, qua tanti populi rectorem praeditum esse oportet. cf. Es. 11, 2. l) c. 8, 10. Deut. 34, 9. 1 Tim. 5, 22. c. 4, 14. &c.

ψ. 19. m) nempe & munus tuum in eum transferes, & quomodo eo fungi oporteat, eum docebis. vid. Deut. 31, 7.

ψ. 20. n) *ita dabis* l. conferes in eum *de gloria* l. auctoritate tua. vid. 1 Par. 29, 25. Dan. 11, 21.

ψ. 21. o) Minor ergo fuit Mose, qui sine Pontificis interventu Deum interrogabat c. 12, 8. Deut. 34, 10. maior autem ceteris, cum Deum eo modo consulere non liceret, nisi Principibus viris. cf. 1 Sam. 22, 14. 15. p) Schmid. *& interrogabit eum* nempe Iosua Sacerdotem, de iudicio. cf. 2 Reg. 8, 5. & 2 Sam. 15, 23. Alii: Et Sacerdos *in eius gratiam* (vt c. 22, 11. 17.) *interrogabit iudicium* Vrim. cf. 1 Sam. 22, 15. c. 23, 2. 4. q) vid. Ex. 28, 30. &c. r) Ar. P. *ex mandato Dei*. c. 9, 17. 18. vel *iudicii* Vrim. cf. Ex. 34, 27. sed *Ion*. ad verbum Eleasaris. s) *exibunt & ingredientur*. Deut. 28, 6. Ps. 121, 8. cf. supra v. 17. ψ. 22. t) c. 23, 14. u) ἔστησεν αὐτὸν. Act. 1, 23. ψ. 23. x) i. e. *per Mosen*. c. 4, 37.

ψ. 7. אביהם Per *suffixum foemininum* cum *Nun finali maiusculo* 4. sed 3. deleto *Nun* superscripsit *Mem*, quod poscit *Masora* ad c. 36, 6. ψ. 14. צין׃ *plene* 2. 8. 11. contra *Mas*. h. l. & c. 20, 1. ψ. 17. יוציאם *io defect*. 2. 4. *tsi defect*. 2. cum sua *Mas*. sed contra *Masoram Erffurt*. ψ. 20. ונתת sine *He paragogico* 7. 8. praeter *Masoram* ad Exod. 25, 21. & contra *O. T.* f. 21. b. ψ. 21. ושאל־לו ita 4. 6. 9. 20. & 21.

8 והקרבתם עלה ליהוה ריח ניחח פר בן־בקר אחד
איל אחד כבשים בני־שנה שבעה תמימם יהיו לכם:
9 ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר שני
10 עשרנים לאיל האחד: עשרון עשרון לכבש האחד
11 לשבעת הכבשים: שעיר־עזים אחד חטאת מלבד
חטאת הכפרים ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם:
12 ס ובחמשה עשר יום לחדש השביעי
מקרא־קדש יהיה לכם כל־מלאכת עבדה לא תעשו
13 וחגתם חג ליהוה שבעת ימים: והקרבתם עלה אשה
ריח ניחח ליהוה פרים בני־בקר שלשה עשר אילם
שנים כבשים בני־שנה ארבעה עשר תמימם יהיו:
14 ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר
האחד לשלשה עשר פרים שני עשרנים לאיל האחד
נקוד על ו׳ טו לשני האילם: ועשרון עשרון לכבש האחד לארבעה
16 עשר כבשים: ושעיר־עזים אחד חטאת מלבד עלת
17 התמיד מנחתה ונסכה: ס וביום השני
פרים בני־בקר שנים עשר אילם שנים כבשים בני־
18 שנה ארבעה עשר תמימם: ומנחתם ונסכיהם לפרים
19 לאילם ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר־עזים
אחד חטאת מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכיהם:
כ ס וביום השלישי פרים עשתי־עשר אילם
שנים כבשים בני־שנה ארבעה עשר תמימם:
21 ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם
22 כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
23 ומנחתה ונסכה: ס וביום הרביעי פרים
עשרה אילם שנים כבשים בני־שנה ארבעה עשר
24 תמימם: מנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים
כה במספרם כמשפט: ושעיר־עזים אחד חטאת מלבד
עלת

Festum tabernaculorum, septem dies celebrandum;

men quotidie vno iuuēco, facta sunt.

℣. 18. r) *Ion. quod offerent eum iuuencis.* sic v. 21. 24. s) *pro more seu ritu solito.* Vid. v. 6.

℣. 22. t) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. Vid. v. 5. 25.

℣. 8. u) Leu. 23, 29. x) ὁ. εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. Eph. 5, 2. y) Vid. v. 2.

℣. 9. z) Vid. v. 3. c. 28, 12.

℣. 10. a) i. e. *singula decima* partes Ephæ addentur singulis agnis. vid. c. 28, 13. 21.

℣. 11. b) Offeretur etiam hircus vnus *victima pro peccato.* Vid. v. 5. c) *præter victimam piacularem pro peccato.* Vid. Leu. 16, 3. 5. d Vid. v. 6. e) *& libamina earum* sc. victimarum

℣. 12. f) Vid. Leu. 23, 34. 41. Ioh. 7, 2. g) nempe anni sacri. Vid. v. 1. h) *conuocatio sacra*, non politica. Vid. v. 1. Leu. 23, 2. i) *& agitabitis festum.* Ex. 12, 14. *Ion.* add. *tabernaculorum.* Hoc festum est typus totius temporis Noui Testamenti. Fideles in eo non habent in terra manentem ciuitatem, sed agunt tanquam in tabernaculis, ciuitatem habentes in cælo, & ad eam proficiscentes. *Cocceius.*

℣. 13. k) *igne absumendum.* c. 28, 2. l) q. d. *filios armenti,* matribus nempe adhuc adhærentes. Leu. 1, 5. vt *pullus, filius asinarum* Zach. 9, 9. est adhuc adsectans matrum gregem, atque ita nondum insessus, secundum Marc. 11, 2. Conf. etiam *filios cerui.* Ps. 147, 9.

℣. 14. m) *Donarium vero eorum farreum.* Vid. Leu. 2, 1.

℣. 15. n) Vid. v. 10.

℣. 16. o) *item hædum caprarum* Leu. 4, 23. h. e. sec. recc. matri adhærescentem. Vid. v. 13. Quomodo serpens suspensus in symbolis sacris est figura Christi, ita & hircus, quod emblema petulantiæ est & lasciviæ. *Cocc. Lex.*

℣. 17. p) *Ion.* add. *festi tabernaculorum.* q) ita ad septimum vsque diem eadem sacra, detracto tamen

℣. 9. ומנחתם. Per *Merca* 1. sic fu. 4. sed *Sakeph* cum *Kadma* probat O. T. f. 21. b. ℣. 11. חטאת הכפרים ועלת התמיד ita 2. 3. sic fu. 4. ℣. 12. חג per *Kamets* 1. 3. 5. ℣. 15. ועשרון sex puncta, singulis litteris vnum, imponunt 1. 4. & *Hammeiri*; sed vnum tantummodo super ו posteriori requirit O. T., Quod symbolum significat aliam lectionem vocis ועשרן, *defective* scriptæ, sec. *Hillerum* f. 156. ℣. 17. וביום השני ita 2. sic fe. 4. sed contra *Masoram.* ℣. 20. וביום השלישי ita 3. h. l. & v. 23. 26. 29. ℣. 21. לאילם *e defect.* 5. 6. 8. 9. 11. 15. *lim plene* 2. 5. 6. 8. 9. 15. 20. h. l. & v. 27. sed vtrumque contra O. T.

26 עלת התמיד מנחתה ונסכה : ס וביום
החמישי פרים תשעה אילם שנים כבשים בני־שנה
27 ארבעה עשר תמימם : ומנחתם ונסכיהם לפרים
28 לאילם ולכבשים במספרם כמשפט : ושעיר חטאת
אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה : ס
29 וביום הששי פרים שמנה אילם שנים כבשים
בני־שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם ונסכיהם ל
31 לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפט : ושעיר
חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונסכיה :
32 ס וביום השביעי פרים שבעה אילם שנים
33 כבשים בני־שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם
ונסכהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם
34 כמשפטם : ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
מנחתה ונסכה : ס ביום השמיני עצרת תהיה לה
36 לכם כל־מלאכת עבדה לא תעשו : והקרבתם עלה
אשה ריח ניחח ליהוה פר אחד איל אחד כבשים בני־
37 שנה שבעה תמימם : מנחתם ונסכיהם לפר לאיל
38 ולכבשים במספרם כמשפט : ושעיר חטאת אחד
39 מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה : אלה תעשו
ליהוה במועדיכם לבד מנדריכם ונדבתיכם לעלתיכם
ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם : ויאמר משה אל־ ל Cap. XXX.
בני ישראל ככל אשר־צוה יהוה את־משה :

42 מב פ פ פ

2 וידבר משה אל־ראשי המטות לבני ישראל לאמר
3 זה הדבר אשר צוה יהוה : איש כי־ידר נדר ליהוה
או־השבע שבעה לאסר אסר על־נפשו לא יחל דברו
4 ככל־היצא מפיו יעשה : ואשה כי־תדר נדר ליהוה

ואסרה S 3 יח ג

& quid singulis illius diebus sit offerendum.

℣. 25. u) Vid. v. 6. c. 28, 3. τῆς διαπαντός. Hebr. 13, 15.
℣. 26. x) ὁ. μόσχους. Hebr. 9, 12. 19. y) Vid not. v. 17. z) ὁ ἀμνὸς Ioh. 1, 29. 36 1 Petr. 1, 19. a) eosque *integros* & sine vitio Vid. v. 2.
℣. 27. b) *prout decet*, vel *praescripto modo*. Vid. v. 6. 18. 30. 33. &c.
℣. 28. c) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. sic v. 22. 31 34. Hebr. 10, 6. d) Vid. v. 25.
℣. 32. e) conf. c. 7, 48. c. 28, 9.
℣. 35. f) *clausula* sc. festi. vid. not. Leu. 23, 36. & conf. Deut. 16, 8. Es. 1, 13. Ioh. 7, 37. ὁ. ἐξόδιον ἔσται. *Ion.* congregati eritis cum gaudio ex tabernaculis vestris in domos vestras. Sed *Ar. P.* mora in sanctuario. g) *opus laboris*. Vid. c. 28, 25.
℣. 39. h) *Hæc* sc. sacra publica *facietis*. i) *in statis festis* l. *conventibus vestris*. Vid. Leu. 23, 2. k) q. d. *seorsim a votiuis*, i. e. *præter* votiuas vestras oblationes, sic Ex. 12, 37. Ios. 17, 5. l) *& spontaneas vestras oblationes*. Leu. 7, 16. ὁ. τῶν ἑκουσίων ὑμῶν conf. ad Philem. v. 14. m) *& salutaria vestra sacra*. Ex. 20, 21. Leu. 3, 1. quæ priuatus quisque offeret. Sacrificia ordinaria non excludent extraordinaria.
Cap. XXX, v. 1. n) ὁ. συνέταξε Matth. 26, 19.
℣. 2. o) *capita tribuum*. cf. c. 1, 2. 16.
℣. 3. p) *Vir si voverit votum*, sc. de rebus licitis, & ad quas lege non tenebantur. Conf. Gen. 28, 20. Leu. 27, 2. Deut. 23, 21. q) *aut iurauerit iusiurandum*. cf. Ps. 119, 106. sec. *M. I.* est infinitivus. r) *ad ligandum ligamen* super animam suam, i. e. vt *iuramento vel voto se obstringat*. Sic v. 4. seqq. s) *non profanabit*, aut qs. rem profanam negliget, sed præstabit, quod sancte est promissum. Ps. 55, 21 Ps. 89, 35. Conf. Leu. 5, 4. t) Vid. Coh. 5, 3.

℣. 33. ונסכיהם *Plene* 1. 4. 6. 14. 17. 18. 20. 21. *Berol.* sic su. 2. 3. contra *Masoram impressam*. ℣. 36 אשה per *Segol* (in statu absoluto) 1. 3. פר per *Kamets* 1. 5. CAP. XXX, ℣. 2. צוה אשר ita 1. 6 sic su. 4 ℣. 3. לאסר *Samech dageschatum* incongrue habet 1. 2. procul dubio ex perperam intellecta *Masora* quæ *Dageschatam* vocem nominare solet, cum habet *Aleph* mobile per *Schua simplex*. *Chateph Segol* sub *Aleph* scribunt 3. 5. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19. 20. sed contra *O. T. f.* 21. b.

וֶאֶסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃ וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־ ה
נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ
אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־
נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־ 6
נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה
יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ׃ וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ 7
וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־
נַפְשָׁהּ׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ 8
נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ׃ וְאִם בְּיוֹם 9
שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה
יִסְלַח־לָהּ׃ וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־ י
נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ׃ וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה 11
אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ 12
לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ 13
בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ
לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ כָּל־נֵדֶר 14
וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ
יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם טו
וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר
עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃ וְאִם־ 16
הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ אֵלֶּה 17
הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃ פ

Cap XXXI.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לא
מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה 2
אֶל־הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ 3
עַל־

עֹס בלא ו׳

vid. c. 29, 7. Leu. 16, 29. q) *quia maritus etiam ius habet in vxorem.* cf. v. 6. Forte huc respexit Paulus 1 Cor. 7, 3. 4. 5.

✠. 15. r) i.e. *quibus se adstrinxerit.* vid. v. 7. s) Schm. *stabiliet, inquam, ea, quia tacuit.*

✠. 16. t) *postquam audiuit.* Schmid. add. *& tacuit;* nempe si non illico, quod licebat, vt superiora docent, sed aliquanto post, votum vxoris rescinderet. u) *feret ipse pœnas delicti vxoris,* h.e. voti ab vxore non soluti ipse pœnas dabit. cf. Leu. 5, 1.

Cap. XXXI, ✠. 2. x) *vlciscere vltionem filiorum Israelis,* h. e. vt habet Vulgata, *vlciscere Israelitas.* cf. Leu. 26, 25. y) *de Midianitis,* idque ob duplicem iniuriam: primum, quod cum Moabitis conati essent Israelitas per Bileamum diris deuouere. c. 22, 6. 7. deinde quod a veri Dei cultu eos per meretrices auocassent. c. 25, 16. seqq. z) i. e. *morieris.* vid. c. 27, 13. ✠. 3. a) *expedimini,* vel *expeditos date e vobis.* v. 5. c. 32, 17. 20. b) Ar. P. *vt pugnent aduersus Midian.*

✠. 4. u) *& ligauerit vinculum.* vid. v. 3. x) *in pueritia sua.* ὀ. ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς. Matth. 19, 20. Act. 26, 4.

✠. 5. y) *& vinculum vel obligationem eius.* (4) v. 6. z. 15. z) *& tacuerit illi.* Gen. 34, 5. Hab. 1, 13. nam *qui tacet, non vtique fatetur; sed tamen verum est, eum non negare.* a) *tum stabunt,* seu *rata erunt.* sic in seqq.

✠. 6. b) *auerterit, dimouerit eam.* (z) v. 9. 12 vid. not. c. 14, 34. Schmid. *Quod si renuerit pater eius illi* &c. Nempe fœminæ in perpetuum a parente aut marito pendere debebant.

✠. 7. c) *Sic si nupta iam fuerit viro.* Leu. 22, 12. Ruth. 1, 12. 13. d) *& vota eius super ea* h. e. *& votis obstrinxerit se vel obstricta fuerit.* v. 15. Ps. 56, 13. 2 Sam. 18, 11. e) *prolatio, effatum* incaute prolatum. (2) v. 9. Rad. Leu. 5, 4.

✠. 8. f) Ar. P. *quocunque demum die audierit illud.* g) vid. v. 5.

✠. 9. h) Vid. v. 6. c. 32, 7. 9, Ps. 33, 10. & 141, 5. i) *& sic irritum reddiderit.* c. 15, 31. 2 Sam. 15, 34. 1 Reg. 15, 19. Gen. 17, 14. k) *condonabit ei.* ὀ. καθαριεῖ αὐτήν. sic v. 6. 13. Nempe Deus non delectatur voto aut obligatione animæ propriæ, sed obedientia parentibus debita & maritis. cf. Matth. 15, 3. seqq.

✠. 10. l) Leu. 21, 7. 14. c. 22, 13. m) *ratum erit.* ὀ. μενοῦσιν αὐτῇ. vt v. 7. 13. Ioh. 3, 36. c. 9, 41. nempe dum in viduitate, aut repudiata, viuit.

✠. 13. n) *effatum* quod egreditur e labiis vel ore ipsius. Deut. 23, 24. Ps. 89, 35. o) *quoad vota aut vinculum eius.* Vid. v. 3. seqq.

✠. 14. p) quo se *adstrinxerit ad affligendam animam tuam,* nempe ieiunio & abstinentia a toro &c. Vid.

✠. 4. בנעֻריה Per *Schurek* 1 sic fu. 2. 4. sed *Kibbuts* poscit *Masora* 2. 7. 8. & *Erff.* ✠. 6. יסלח per *Munach milel* 3. at *milra* 6. 9. 21. ✠. 9. אתה *def. Et.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. sic fu. 1. 4. & *Hal.* contra *Mas.* 1. ac *Erffurt.* h. l. & *impressam* ad c. 22, 33. ✠. 13. אתם *Munach* loco *Merca* habent 1. 2. 3. 17. 18. at *Merca* requirit *Masora* ad Gen. 30, 16. *Psik* omittunt 5--16. 19. 20. 21. contra *O. T.* ac *Masor.* 1. 2. & *Erffurt.* ולאסר *Same b Kametsatum* hab. 1. 17. 18. *Ber.* ✠. 15. לה per *Munach* 1--5. contra *Mas.* ad Gen. 30, 16. CAP. XXXI, ✠. 2. Notam marg. עִטּור סופרים habemus ex *Masora* 2. 3. & *Erff.* eandemque huc collocat *O. T.* f. 18. a. b. ex codicibus correctis & ex *Mas. impressa* ad Num. 10. f. 160. b. in fin. Conf. Varr. lect. ad Num. 12, 14.

4 עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן׃ אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף
ה לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא׃ וַיִּמָּסְרוּ
מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי
6 צָבָא׃ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם
וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ
7 וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ׃ וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
8 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ
עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר
וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר
9 הָרְגוּ בֶּחָרֶב׃ וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־
טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־
י חֵילָם בָּזָזוּ׃ וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־
11 טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־
12 הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ וַיָּבִאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־
הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב
13 אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ
14 לַמַּחֲנֶה׃ וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים
טו וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
16 מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה׃ הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר־פְּעוֹר וַתְּהִי
17 הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה׃ וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־
18 אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ׃ וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים
19 אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם׃ וְאַתֶּם חֲנוּ
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ
בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם
כ וּשְׁבִיכֶם׃ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים

e) *vt sumant vltionem* Domini de Midian. Ez. 25, 14. 17.
℣. 4. d) *mitte in tribum* i. e. *millenos de singulis tribubus.* cf. c. 13, 2. e) *exceptis Leuitis* v. 30. c. 1, 47.
℣. 5. f) *traditi igitur* vel *suppeditati sunt.* (2) v. 16. g) c. 1, 16. Deut. 33, 17. h) *selecti s. expediti* ad militiam. v. 3. c. 32, 21. 27.
℣. 6. i) qui magno zelo caussam Dei iam egerat c. 25, 7. seqq. k) *& instrumenta sacra*, i. e. sec. *Spenc.* l. 3. p. 324. Ephod & pectorale cum Vrim & Thummim; (sic *Ion.* & Vrim & Thummim sanctitatis ad interrogandum per ea.) sec. alios, arcam, coll. c. 14, 44. 1 Sam. 4, 5. *Clerico* autem idem est cum sequente: *instrumenta sacra* i. e. *tubas*; vt ו saepe significat, e. g. Gen. 13, 15. Zach. 9, 9. &c. ita *Ralbag* fol. 203. b. l) c. 10, 5. 9. 2 Par. 13, 12.
℣. 7. m) *& militarunt, agmine exiuerunt* v. 42. n) *contra.* Es. 29, 7. 8. o) Quod crudeliter ab hominibus sine Dei iussu fieret, aut factum est; id debuit ab Hebraeis fieri, quia a Deo, vitae & necis summo arbitro, iussi ita bellum gerebant. *Cler.*
℣. 8. p) Qui *principes Sichonis* fuerant. Ios. 13. 21. q) *vna cum occisis* subditis *eorum.* h. e. ne Regibus quidem pepercerunt. r) vid. c. 25, 15. *Ion.* add. *hic est Balak.* s) vid. v. 16. c. 24, 25. Ios. 13, 22. cf. Prou. 26, 27.
℣. 10. t) *castella.* Gen. 25, 16. u) *incenderunt.* ό. ἐνέπρησαν. Matth. 22, 7.
℣. 11. x) *praedam* ex hominibus & brutis. v. 12. 26. Es. 49, 24. 25.
℣. 12. y) i. e. *captiuos.* vid. c. 21, 1. de hominibus frequenter, rarissime de brutis. Amos 4, 10. coll. Ex. 22, 9. z) c. 22, 1.
℣. 13. a) ό. εἰς συνάντησιν αὐτοῖς. Matth. 8, 34.
℣. 14. b) *qui redibant ex militia belli s. exercitu militari.* Es. 13, 4. 1 Par. 7, 4.
℣. 15. c) *an viuas seruastis?* Piel. Ex. 1, 17. ό. ἐζωγρήσατε. sic v. 18. Deut. 20, 16. Luc. 5, 10. 2 Tim. 2, 26.
℣. 16. d) *istae fuerunt* sc. caussa. *Ion.* & *Syr.* add. *in scandalum.* Ar. P. *seductrices.* e) *pro verbo* i. e. *prout dixerat* s. iusserat. *Onk.* & *Ion.* ex consilio. f) cf. v. 8. c. 24, 14. g) *ad tradendum*, s. *vt docerent.* (2) v. 5. h) *in negotio.* c. 17, 14. c. 25, 18. i) cf. c. 25, 1. seqq. c. 27, 17.
℣. 17. k) *inter impuberes.* v. 9. Gen. 34, 29.
℣. 18. l) *viuificate*, i. e. *seruate, viuere permittite.*
℣. 19. m) *residete, manete.* c. 1, 51. n) c. 19, 11. 16. Leu. 15, 13. o) *quicunque occidit hominem.* cf. c. 6, 6. c. 15, 27. p) *ex praescripto legis* c. 19, 12. 19. q) *& captiuas vestras.* vid. v. 12.
℣. 20. r) *vas pelliceum.* Leu. 13, 49. s) *opificium e pilis caprarum.* Ex. 25, 4.

℣. 6. פנחס *Defecti.* 2. 4. 5. 6. . 9. 20. 21. sic su. *Hal.* Per solum *Geresch* 12. 16. 20. 21. perperam; at *Graschaim* habet 3. sic su. 2. וכלי הקדש ita 2. & sic se. 4. *Masora impressa* ad h. l. confusa est; habet enim ב בנגע *bis reperitur cum* ‌ *his accentibus* (intellige *Tbhir* & *Merca*, quos habent q h. l. 7. 8.); & tn. in altero loco, quem allegat, Num. 3, 31. est, *Sakephk.* cum *Munach.* ℣. 8. ואת מלכי ita 1. 6 -- 16. 19. 20. & 21. contra *O. T.* f. 21. b. ℣. 9. ואת per *Sagol* & *Makkeph* 1. 3. 4. 5. מקניהם *plene* 1. 2. 5. 6. 7. 9. 20. contra *Masoram* h. l. & Gen. 34, 23. ℣. 16. הן cum adiecto *Psik* 4. דבר per *Munach* 1. 2. 3. 4. ℣. 18. הטף *Tet* per *Kamets* 2. 3. 4.

Quomodo se prædamque suam purificare debeant Israelitæ.

וכל־כלי־עץ תתחטאו׃ ס 21 ויאמר אלעזר
הכהן אל־אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת
התורה אשר־צוה יהוה את־משה׃ 22 אך את־הזהב
ואת־הכסף את־הנחשת את־הברזל את־הבדיל
ואת־העפרת׃ 23 כל־דבר אשר־יבא באש תעבירו
באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא־יבא
באש תעבירו במים׃ 24 וכבסתם בגדיכם ביום השביעי
וטהרתם ואחר תבאו אל־המחנה׃ ס ויאמר כה
יהוה אל־משה לאמר׃ 26 שא את ראש מלקוח
השבי באדם ובבהמה אתה ואלעזר הכהן וראשי
אבות העדה׃ 27 וחצית את־המלקוח בין תפשי
המלחמה היצאים לצבא ובין כל־העדה׃ 28 והרמת
מכס ליהוה מאת אנשי המלחמה היצאים לצבא
אחד נפש מחמש המאות מן־האדם ומן־הבקר
ומן־החמרים ומן־הצאן׃ 29 ממחציתם תקחו ונתתה
לאלעזר הכהן תרומת יהוה׃ וממחצת בני־ ל
ישראל תקח אחד אחז מן־החמשים מן־האדם
מן־הבקר מן־החמרים ומן־הצאן מכל־הבהמה
ונתתה אתם ללוים שמרי משמרת משכן יהוה׃
31 ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה יהוה את־משה׃
32 ויהי המלקוח יתר הבז אשר בזזו עם הצבא צאן שש־
33 מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים׃ ובקר שנים
34 ושבעים אלף׃ וחמרים אחד וששים אלף׃ ונפש אדם לה
מן־הנשים אשר לא־ידעו משכב זכר כל־נפש שנים
36 ושלשים אלף׃ ותהי המחצה חלק היצאים בצבא
מספר הצאן שלש־מאות אלף ושלשים אלף ושבעת
אלפים וחמש מאות׃ 37 ויהי המכס ליהוה מן־הצאן
38 שש מאות חמש ושבעים׃ והבקר ששה ושלשים אלף
ומכסם

t) cum omnibus illis expiabitis vos. M. I.

℣. 21. u) viris exercitus, i. e. militibus. cf. v. 28. 32. 42. 49. x) qui iuerant ad bellum. c. 32, 6. y) ὁ. δικαίωμα τοῦ νόμου Rom. 2, 26. c. 8, 4.

℣. 22. z) Sed. c. 22, 20. c. 36, 6.

℣. 23. a) Omnis inquam res, quæ venire potest l. mitti solet in ignem. b) transmittetis per ignem, i. e. per flammam. vix enim credibile est, liquefacta esse omnia vasa, quorum pretium non modo in materia, sed & sæpe in forma situm est. Cler. c) aquis immunditiei, i. e. aqua lustrali. vid. c. 19, 9. & Leu. 12, 2.

℣. 24. d) ὁ. καὶ πλυνεῖσθε τὰ ἱμάτια ὑμῶν. Apoc. 7, 14.

℣. 26. e) c. 1, 2. ὁ. τὸ κεφάλαιον, summam. sic v. 49. c. 5, 7. cf. Act. 22, 28. f) præda captiuitatis, i. e. captorum. vid. v. 11. 12. g) i. e. principes tribuum. vid. c. 1, 4.

℣. 27. h) & diuide ex æquo. v. 42. Ex. 21, 35. i) qui bellum gesserunt l. pugnam qs. tractauerunt. cf. Gen. 4, 21. Amos 2, 15. Ier. 2, 8. &c. k) & inter reliquum totum cœtum. cf. 1 Sam. 30, 24.

℣. 28. l) Et auferes partem, portionē. (8) v. 37--41. a rad. כסס numerare. Ex. 12, 4. ὁ. τέλος, tributum. Rom. 13, 7. a rad. Arab. מכס tributum, decimas aut vectigal collegit. m) a viris belli, i. e. a militibus. cf. v. 21. 49. 1 Reg. 9, 22. Deut. 2, 14. 16.

℣. 29. n) partem oblatam Domino, quæ in vsum Sacerdotibus cedebat v. 41. c. 18, 19. ὁ. τὰς ἀπαρχάς. vid. Apoc. 14, 4. Iac. 1, 18.

℣. 30. o) adprehensum. sic v. 47. cf. 1 Par. 24, 6. Transeuntibus pecudibus aut puellis coram Mose, quingentesima aut quinquagesima adprehendebatur. Cler. p) qui curam gerunt. vid. c. 1, 53.

℣. 32. q) Fuit autem præda. vid. v. 11. r) residuum fuit prædæ: nam multa a 12000 militibus fuerant absumta. cf. Gen. 14, 24. s) cf. v. 21.

℣. 35. t) & animæ hominum, i. e. homines muliebris sexus. sic v. 40. 46.

℣. 36. u) dimidia pars. (2) v. 43.

℣. 37. x) adeoque fuit portio. v. 28.

℣. 22. ואת־הברזל Cum præfixo ו 3. sic fu. 4. contra Mas. h. l. & finalem f. 12. d. ℣. 23. אך per Tbhir 2. 4. 5. ℣. 26. את per Segol & Makk. 2. 3. 5. sic fu. 4. ℣. 35. מן־הנשים ita nobiscum 2. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 21. Kadma vero particulæ מן imponunt 1. 4. 6. 9. at reliqui Kadma prorsus omittunt secundum O. T. f. 21. b. ℣. 37. שש per Makk. & Metheg 17. 18. & Berolinensis.

39 ומכסם ליהוה שנים ושבעים׃ וחמרים שלשים אלף
מ וחמש מאות ומכסם ליהוה אחד וששים׃ ונפש אדם
ששה עשר אלף ומכסם ליהוה שנים ושלשים נפש׃
41 ויתן משה את־מכס תרומת יהוה לאלעזר הכהן
42 כאשר צוה יהוה את־משה׃ וממחצית בני ישראל
43 אשר חצה משה מן־האנשים הצבאים׃ ותהי מחצת
העדה מן־הצאן שלש־מאות אלף ושלשים אלף שבעת
44 אלפים וחמש מאות׃ ובקר ששה ושלשים אלף׃ מה
46 וחמרים שלשים אלף וחמש מאות׃ ונפש אדם ששה
47 עשר אלף׃ ויקח משה ממחצת בני־ישראל את־האחז
אחד מן־החמשים מן־האדם ומן־הבהמה ויתן אתם
ללוים שמרי משמרת משכן יהוה כאשר צוה יהוה את־
48 משה׃ ויקרבו אל־משה הפקדים אשר לאלפי הצבא
49 שרי האלפים ושרי המאות׃ ויאמרו אל־משה עבדיך
נשאו את־ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ולא־נפקד
נ ממנו איש׃ ונקרב את־קרבן יהוה איש אשר מצא
כלי־זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר על־
51 נפשתינו לפני יהוה׃ ויקח משה ואלעזר הכהן את־
52 הזהב מאתם כל כלי מעשה׃ ויהי כל־זהב התרומה
אשר הרימו ליהוה ששה עשר אלף שבע־מאות
וחמשים שקל מאת שרי האלפים ומאת שרי המאות׃
53 אנשי הצבא בזזו איש לו׃ ויקח משה ואלעזר הכהן 54
את־הזהב מאת שרי האלפים והמאות ויבאו אתו אל־
אהל מועד זכרון לבני־ישראל לפני יהוה׃ פ

לב ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני־גד עצום מאד ויראו
את־ארץ יעזר ואת־ארץ גלעד והנה המקום מקום
2 מקנה׃ ויבאו בני־גד ובני ראובן ויאמרו אל־משה
3 ואל־אלעזר הכהן ואל־נשיאי העדה לאמר׃ עטרות

ודיבן S s יח ה

---

y) itaque tributum ipsorum. v. 40. 27. 41. ✠. 40. z) i. e. *Hominum autem* erant. vid. v. 34. 46. & 1 Par. 5, 21. vbi itidem de captiuis dicitur. ✠. 41. a) vid. v. 28. 29. b) vid. not. v. 37. c) vid. v. 29. c. 18, 19. ✠. 42. d) *quam iis diui erat.* vid. v. 27. e) *qui bellum gesserant.* cf. v. 21. cohaeret autem hic versus cum v. 47. vbi alterum membrum huius orationis suppletur. ✠. 43. f) *fuit a. dimidia pars* (2) v. 36. legantur v. 43 -- 46. in parenthesi. ✠. 47. g) *cepit, inquam.* vid. v. 42. h) *apprehensum.* v. 30. i) vid. v. 30. ✠. 48. k) *praefecti, duces.* v. 14. l) ὁ. χιλίαρχοι. Marc. 6, 21. m) ὁ. καὶ ἑκατόνταρχοι. Matth. 8, 5. ✠. 49. n) vid. v. 26. o) *qui sub manu vel potestate nostra*, i. e. *quibus praefecti fuimus.* vid. c. 4, 28. 33. cf. Gen. 16, 6. p) *& ne vnus quidem desideratus.* Iud. 21, 3. 1 Sam. 20, 18. Sic duodecim hominum delectorum millia Madianitas, non exiguum populum, vt ex captiuarum virginum numero adparet v. 35. ad internecionem deleuerunt, nullo Hebraeo desiderato, non sine diuinae potentiae miraculo. *Cler.* ✠. 50. q) *armillam*, (2) Regis 2 Sam. 1, 10. *Ar. P.* brachiale. r) *armillam* virginis. Gen. 24, 22. s) *inaurem* rotundam (2) Ez. 16, 12. *Ar. P.* muraenulam. t) *globulum* (2) Ex. 35, 22. rad. Arab. *in rotundam formam coegit.* ὁ. ἐμπλόκιον. 1 Pet. 3, 3. *Ar. P.* cingula auro discriminata. u) cf. Luc. 11, 10. Feminis perierant, quas occidi oportuit. *Cler.* ✠. 52.

✠. 52. x) h. e. *auri* 8375. *unciae.* Ingens auri pondus, si reputemus a paucis datum. *Cler.* cf. not. c. 7, 13. 14. ✠. 53. y) Cler. *Milites vero sibi quisque sunt praedati*, h. e. sec. Schol. Graec. ἐκτήσαντο, ἕκαστος ἑαυτῷ. *Cler.* cf. σε. sed *Schmid.* connectit hoc cum antecedentibus: *Quos* (siclos v. 52.) *viri exercitus praedati erant, vir quisque sibi.* ✠. 54. z) vt esset *monumentum.* c. 17, 5. *Ioa.* in memoriale bonum. Cap. XXXII. ✠. 1. a) *Ceterum pecus multum* s. *res pecuaria magna.* Deut. 3, 19. cf. superius c. 31. & Ex. 12, 38. b) *numerosum, copiosum.* c. 22, 6. c) c. 21, 32. d) vid. c. 26, 29. cf. Gen. 31, 21. 47. ✠. 2. e) etiam *dimidia tribus Manassis* sec. v. 33. ✠. 3. f) vrbes sunt regnorum Ogi & Sichonis. v. 34. Alia sic dicta in tribu Ephraimi. Ios. 16, 2. 7.

✠. 43. ושבעת Cum *praefixo* ו 1. 5. & *Hal.* ✠. 47. ממחצית ' בני ita 1. 3. 6. 9. 20. ✠. 49. נשאו Nun cum *Dagesch euphonico* 1. 2. 4. *Sakephk.* loco *Rbhia* habent 3. 5. ✠. 53. בזזו per *Chatephpatach* 2. 6. 7. 9 -- 16. 19. 20. sed *Schua simplex* probat *O. T. f.* 21. b. ex codd. *Hispp.* ✠. 54. זכרון ita 1. 3. 5. CAP. XXXII, 1. ומקנה *Psik* omittunt 4. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. contra *O. T.* ולבני *Merca* loco *Makk.* habent 1. 2. 3. 4.

Rubenitæ & Gaditæ petunt

ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבם ונבו ובען:
4 הארץ אשר הכה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה
הוא ולעבדיך מקנה: ס ויאמרו אם־ ה
מצאנו חן בעיניך יתן את־הארץ הזאת לעבדיך
6 לאחזה אל־תעברנו את־הירדן: ויאמר משה לבני־
גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו
7 פה: ולמה תנואון את־לב בני ישראל מעבר אל־
8 הארץ אשר־נתן להם יהוה: כה עשו אבתיכם
9 בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את־הארץ: ויעלו
עד־נחל אשכול ויראו את־הארץ ויניאו את־לב בני
ישראל לבלתי־בא אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה:
10 ויחר־אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר: אם־יראו
11 האנשים העלים ממצרים מבן עשרים שנה ומעלה
את האדמה אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב
12 כי לא־מלאו אחרי: בלתי כלב בן־יפנה הקנזי ויהושע
13 בן־נון כי מלאו אחרי יהוה: ויחר־אף יהוה בישראל
וינעם במדבר ארבעים שנה עד־תם כל־הדור העשה
14 הרע בעיני יהוה: והנה קמתם תחת אבתיכם תרבות
אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף־יהוה אל־
ישראל: כי תשובן מאחריו ויסף עוד להניחו במדבר טו
16 ושחתם לכל־העם הזה: ס ויגשו אליו ויאמרו
17 גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו: ואנחנו
נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם־הביאנם אל־
18 מקומם וישב טפנו בערי המבצר מפני ישבי הארץ: לא
נשוב אל־בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו:
19 כי לא ננחל אתם מעבר לירדן והלאה כי באה
נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה: פ
ויאמר אליהם משה אם־תעשון את־הדבר הזה כ
אם

adhuc propter iram Iehouæ. sic reliqua. Com- תניאון ק ment. p. 564. ℣. 15. k) c. 14, 43. Gen. 19, 26. Onk. Ion. *a timore ipsius.* l) *& perdetis vniversum hunc populum.* Deut. 32, 5. 1 Sam. 23, 10. ℣. 16. m) *caulae vel septa ovium*, in quibus pernoctant pecudes & a ferarum insidiis servantur. v. 36. 2 Sam. 24, 4. ℣. 17. n) *expediti erimus.* v. 20. c. 31, 3. o) *properantes.* 1 Sam. 20, 38. Ps. 119, 60. p) *propter incolas* &c. qui fuga sibi consulucrant, ad vicinas gentes elapsi. *Cler.* ℣. 18. q) *hereditatem suam acceperint.* c. 33, 54. Leu 25, 46. ℣. 19. r) *trans.* Deut. 30, 13. Ios 14, 3. s) c. 17, 2. t) ο. ὅτι ἀπείληφαμεν τοὺς κλήρους ἡμῶν. Matth. 6, 2. u) *citra.* v. 32. c. 21, 13. c. 34, 15.

g) Vid. v. 34. c. 21, 30. Ios. 13, 17. h) vid. v. 1. i) plenius *Beth nimra*, q. d. *habitaculum pardi* v. 36. & *Nimrim*, pardorum Ies. 15, 6. k) c. 21, 25. 26. limpidæ eius piscinæ fuerunt. Cant. 7, 5. l) cf. Ef. 15, 4. c. 16, 9. m) *Sibhma* v. 38. vineis celebris Ef. 16, 8. 9. n) Vid. v. 38. Ef. 15, 2. Onk. & Ion. locus sepulcri Mosis. Alia Iudææ Esr. 2, 29. Neh. 7, 33. o) *& Beon*, quæ v. 38. *Baal Meon* & *Beth Baal Meon* Ios. 13, 17. ℣. 4. p) ο. κτηνοτρόφος. cf. v. 1. *Ar. P. terra, quæ apta est armentis.* ℣. 5. q) Gen. 6, 8. r) cf. c. 26, 55. ℣. 6. s) c. 31, 21. ℣. 7. t) *animum auocatis, auertitis* (3) v. 9. c. 30, 6. 9. cf. c. 14, 34. ο. διαστρέφετε Luc. 23, 2. *Ar. P.* pauidum facitis. ℣. 8. u) c. 13, 3. ℣. 9. x) c. 13, 23. 24. y) *sed auerterunt.* v. 7. c. 13, 28. seqq. z) Schmid. *vt nollent ingredi.* ℣. 11. a) i. e. *non videbunt.* c. 14, 23. seqq. b) sc. *esse.* v. 12. c. 14, 24. 1 Sam. 12, 14. *Ar. P.* secuti sunt obedientiam meam. ℣. 12. c) c. 14, 6. 30. d) *Kenizaeus*, ex posteris Kenazi, de tribu Iuda. Ios. 15, 17. Iud. 1, 13. c. 3, 9. 11. 1 Par. 4, 13. ℣. 13. e) *& vagari fecit, circumegit eos.* Am. 9, 9. 2 Sam 15, 20. Gen. 4, 12. f) *donec absumta est.* c. 17, 28. g) *omnis illa ætas.* cf. Gen. 7, 1. ℣. 14. h) *noua multitudo* (1) cf. 1 Sam. 2, 33. Onk Ion. *discipuli* & *Ar. P. electi ab hominibus.* i) Schmid. *ad addendum*; sic LXX. M. I. & plerique, coll. Deut. 29, 18. Ef. 13, 15. c. 29, 1. c. 30, 1. *Gussetius* tamen illud Ef. 29, 1. ex יסף deducit, & *addendi* significationem ex radice ספה tollendam putat, adeoque h. l. ita reddit: *vt pereatis ad-*

℣. 3. ואלעלה *Lamed* posterius per *Sagol* 1. 2. ושבם per *Schin* scribunt 7. 8. contra *O. T.* f. 21. b. ℣. 6. לבני per *Merca* 2. 3 האחיכם Ita nobiscum *Metheg* sub א figunt 1. 6. 9. 12. 15. 16. 20. & *O. T.* cum quibus *Aleph patachatum*, sed sine *Metheg*, habent 2. 7, 10. 11. 13. 14. 17. 18. *Ber. & D. Kimchi* in *Lex.* col. 18. & in *Gramm.* quos probat *O. T.* ex libris plurimis, sed *Chatephpatach* sub א habent 3. 4. 8. 21. itemque codex quidam *Lusitanus* impressus & vnus *MStus* in *O. T.* ℣. 9. ויניאו ita scribunt, cum adiecto *Kri* ויניאו 2. & 3. ℣. 16. גדרות *plene* 1. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 17. אם־ hoc omittunt 1. 5. *Hal.* sed 4. omissum restituit.

21 אם־תחלצו לפני יהוה למלחמה׃ ועבר לכם כל־
חלוץ את־הירדן לפני יהוה עד הורישו את־איביו
22 מפניו׃ ונכבשה הארץ לפני יהוה ואחר תשבו
והייתם נקים מיהוה ומישראל והיתה הארץ הזאת
23 לכם לאחזה לפני יהוה׃ ואם־לא תעשון כן הנה
חטאתם ליהוה ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם׃
24 בנו־לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם והיצא מפיכם
כה תעשו׃ ויאמר בני־גד ובני ראובן אל־משה לאמר
26 עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה׃ טפנו נשינו מקננו
27 וכל־בהמתנו יהיו־שם בערי הגלעד׃ ועבדיך יעברו
כל־חלוץ צבא לפני יהוה למלחמה כאשר אדני
28 דבר׃ ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע
29 בן־נון ואת־ראשי אבות המטות לבני ישראל׃ ויאמר
משה אלהם אם־יעברו בני־גד ובני־ראובן ׀ אתכם
את־הירדן כל־חלוץ למלחמה לפני יהוה ונכבשה
הארץ לפניכם ונתתם להם את־ארץ הגלעד
ל לאחזה׃ ואם־לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו
31 בתככם בארץ כנען׃ ויענו בני־גד ובני ראובן לאמר
32 את אשר דבר יהוה אל־עבדיך כן נעשה׃ נחנו
נעבר חלוצים לפני יהוה ארץ כנען ואתנו אחזת
33 נחלתנו מעבר לירדן׃ ויתן להם ׀ משה לבני־גד
ולבני ראובן ולחצי ׀ שבט ׀ מנשה בן־יוסף את־
ממלכת סיחן מלך האמרי ואת־ממלכת עוג מלך
הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב׃
34 ויבנו בני־גד את־דיבן ואת־עטרת ואת ערער׃
לה 36 ואת־עטרת שופן ואת־יעזר ויגבהה׃ ואת־בית נמרה
37 ואת־בית הרן ערי מבצר וגדרת צאן׃ ובני ראובן בנו
38 את־חשבון ואת־אלעלא ואת קריתים׃ ואת־נבו
ואת

& impetrant possessionem cis Iordanem.

¥. 20. x) v. 17. Iof. 1, 14. c. 4, 12.
¥. 21. y) *miles expeditus*, nullis impedimentis onuftus. *Cler.* v. 27. 30. Deut. 3, 18. z) *donec expulerit.* c. 33, 52. 53. vid. c. 14, 12.
¥. 22. a) *Cumque subacta fuerit.* v. 29. Gen. 1, 28. Iof. 18, 1. b) *& eritis infontes a* Domino, iudice & vindice. cf. Gen. 24, 8. 41.
¥. 23. c) *tum scitote pœnam peccati vestri.* fic Zach. 14, 19. adde fec. *Guffet.* Gen. 4, 7. Thren. 4, 6. d) i. e. *debitas pœnas non effugietis.* vid. Gen. 44, 34. *Ar. P.* quando continget vobis pœna.
¥. 24. e) *pro pecudibus vestris.* Pf. 8, 8. f) i. e. *quod dixistis.* vid. c. 30, 3.
¥. 25. g) *Et dixit,* qui unus omnium *Gaditarum* & *Rubenitarum* nomine loquebatur. fic c. 36, 2.
¥. 26. h) vid. v. 1. 29. 39.
¥. 27. i) vid. v. 21. 30. c. 31, 5.
¥. 28. k) de iis. c. 8, 20. l) c. 31, 26.
¥. 29. m) vid. v. 20. Iof. 4, 12. n) intelligitur, quidquid erat ad ortum Iordanis Ifraelitarum armis partum. *Cler.* cf. v. 1.
¥. 30. o) *poffeffionem* vel hereditatem *sortientur.* cf. v. 29. Gen. 34, 10. Iof. 22, 9. & quidem integræ illæ tribus eandem cum reliquis fortem fabibunt, fine privilegio fpeciali.
¥. 32. p) *& hic apud nos* erit f. manebit. Deut. 15, 3. q) *cis* Iordanem. v. 19. c. 34, 15.
¥. 33. r) c. 34, 14. Deut. 3, 12. Iof. 22, 4.
¥. 34. s) vid. v. 3. c. 33, 46. 45. t) ad Arnonem fitam. Deut. 2, 36. Iof. 13, 16. in finibus Rubenitarum. 1 Par. 5, 8. *Aror* Iud. 11, 26.
¥. 35. u) Eadem, quæ *Tsaphon.* Iof. 13, 27. Hiller. x) Iud. 8, 11.
¥. 36. y) vid. v. 3. z) *Beth-Haram* in valle fita Iof. 13, 27. a) c. 13, 19. b) vid. v. 15.
¥. 37. c) vid. v. 3. d) Iof. 13, 19. Olim gigantum fedes Gen. 14, 5. a Moabitis recepta. Ier. 48, 1. 23. cf. 1 Par. 6, 61.
¥. 38. e) vid. v. 3. Nomen montis. Deut. 34, 1.

¥. 21. עד׃ Per *Makk.* 3. 5. fic fu. 4. & עד הורישו habet 2. ¥. 22. נקיים *plene* 1. 3. contra *Masoram Erff.* והייתם נקים ita 2. ¥. 24. בנו' per *Kadma* 1. 2. 4. 6. 9. ¥. 25. יעשו *Iod* cum *Dagesch euphonico* 1. 2. 4. idemque habent etiam v. 27. in יעברו. ¥. 26. מקנינו *plene* feu cum *Iod plurali* 2. 5. & *Hal.* contra *Mſ. Erffurt.* ¥. 28. ואת־ ita nobiscum plurimi habent fec. *En hakkore* in marg. 1. at per *Rbhia* & *Tsere* 2. & in marg. 1. ¥. 29. ראובן fine *Psik* 4. 9. 20. contra *Masoram* 1. & *Erff.* ¥. 32. נחלתינו *plene* cum *Iod* 1. 2. 5. *Hal.* fu. 4. contra *Masor. Erff.* ¥. 33. ולחצי fine *Psik* 4. 6. 7. 9. 20. per *Mercæ* loco *Mah.* 6. 7. 9. 20. 21.

ואת־בעל מעון מוסבת שם ואת־שבמה ויקראו בשמת
39 את־שמות הערים אשר בנו׃ וילכו בני מכיר בן־מנשה
מ גלעדה וילכדה ויורש את־האמרי אשר־בה׃ ויתן מ
41 משה את־הגלעד למכיר בן־מנשה וישב בה׃ ויאיר
בן־מנשה הלך וילכד את־חותיהם ויקרא אתהן חות
42 יאיר׃ ונבח הלך וילכד את־קנת ואת־בנתיה ויקרא
לה נבח בשמו׃

43 מג פ פ פ

Cap. XXXIII. לג

אלה מסעי בני־ישראל אשר יצאו מארץ מצרים
2 לצבאתם ביד־משה ואהרן׃ ויכתב משה את־
מוצאיהם למסעיהם על־פי יהוה ואלה מסעיהם
3 למוצאיהם׃ ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה
עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני־
4 ישראל ביד רמה לעיני כל־מצרים׃ ומצרים מקברים
את אשר הכה יהוה בהם כל־בכור ובאלהיהם עשה
ה יהוה שפטים׃ ויסעו בני־ישראל מרעמסס ויחנו ה
6 בסכת׃ ויסעו מסכת ויחנו באתם אשר בקצה
7 המדבר׃ ויסעו מאתם וישב על־פי החירת
8 אשר על־פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל׃ ויסעו מפני
החירת ויעברו בתוך־הים המדברה וילכו דרך
9 שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במרה׃ ויסעו ממרה
ויבאו אילמה ובאילם שתים עשרה עינת מים ושבעים
י תמרים ויחנו־שם׃ ויסעו מאילם ויחנו על־ים־סוף׃
11
12 ויסעו מים־סוף ויחנו במדבר־סין׃ ויסעו ממדבר־סין
13
14 ויחנו בדפקה׃ ויסעו מדפקה ויחנו באלוש׃ ויסעו
מאלוש ויחנו ברפידם ולא־היה שם מים לעם לשתות׃
טו
16 ויסעו מרפידם ויחנו במדבר סיני׃ ויסעו ממדבר סיני
ויחנו

Deut. 29, 4. 5. *Abarbanel* autem hæc omnia typica esse scribit, coll. Ez. 20, 35. 36. Mich. 7, 15. *Bechai* vtramque coniungit caussam, tum vt Moses in legentium animis fidem ה׳ רפה eo firmius stabiliret, quando viderent, Israelem per has 42. mansiones non per ordinariam naturæ viam, sed miram Dei prouidentiam sustentatas fuisse in eo deserto, quod nec germen nec fruges progignebat. Deut. 8, 15. 16. Ier. 2, 6. tum, vt futuram adumbraret redemtionem, quam omnes Prophetæ euincant, Aegyptiacæ fore analogam. Sicut enim Israelitæ, ex Ægypto egressi, per deserta ad Palæstinam ducebantur; ita de posteriori redemtione simile quid prædicunt Ez. 20, 35. Es. 11, 10. f. 182. c.

✠. 3. s) Ex. 12, 37. t) Ex. 12, 3. c. 13, 4. u) *manu elata.* Vid. c. 15, 30 Ex. 14, 8. *Syr.* per manum Domini. ✠. 4. x) Ex. 12, 12. c. 18, 11. Es. 19, 1. ✠. 6. y) Ex. 13, 20. z) Vid. Ex. 13, 20. ✠. 7. a) Ex. 14, 2. ✠. 8. b) Ex. 14, 22. c) pro quo *Schur* legitur Ex. 15, 22. d) Ex. 15, 23. ✠. 9. e) Ex. 15, 27. ✠. 10. f) Vid. Ex. 16, 1. ✠. 12. g) Ex. 17, 1. ✠. 14. h) Ex. 17, 1. ✠. 15. i) Ex. 19, 1. ✠. 16. k) c. 10, 12. Deut. 1, 19.

f) Vid. v. 3. Ios. 13, 17. Ier. 48, 23. g) Schmid. nomen proprium. Al. *versa nomine*, quod *Baal* & *Nebo* sint nomina fictitiorum Deorum, coll. Ex. 23, 13. Ps. 16, 4. Hos. 2, 17. *Ar. P.* mutatis earum nominibus. quod tamen alii negant factum esse, quia etiamnum sub Regibus *Nebo* sic vocata fuit. Es. 15, 2. Ier. 48, 1. 22. h) Vid. v. 3. Ios. 13, 19. i) *&* *vocarunt nominibus nomina* &c. subintelligunt alii *pristinis*, alii *suis*. cf. Ps. 49, 12. *Ion.* dederunt ipsis nomina, secundum nomen virorum, qui ædificauerant eas; sed *Ar. P.* nominibus eas ædificatas vocarunt, prout voluerunt.

✠. 39. k) Gen. 50, 23. l) *in terram Gileadis.* Vid. v. 1. 26. Deut. 3, 12.

✠. 40. m) i. e. *familia* seu *filiis Machiri*, vt Ios. 13, 31.

✠. 41. n) h. e. *abnepos*, ex filia, quæ nupsit *Chetzroni* de tribu Iudæ, & peperit *Segubum*, patrem *Iairi*. Vid. 1 Par. 2, 21. 22. Contra morem igitur in tribu materna mansit, quod tamen non prorsus caret exemplis. Vid. Esr. 2, 61. o) *villas eorum* (?) Deut. 3, 14. rad. Arab. חוי est *congregauit*, vnde *hhewaon*, *Tabernaculum* cilicinum, & *plures domus sibi inuicem propinquæ*. Al. *a viuentibus* illic hominibus & bestiis. p) Deut. 3, 14. 1 Reg. 4, 13. Ios. 13, 30. Iud. 10, 4.

✠. 42. q) Vid. c. 21, 25. 1 Par. 2, 23. ὁ. τὰς κώμας αὐτῆς. Marc. 8, 27.

CAP. XXXIII, ✠. 1. r) *profectiones.* c. 10, 28. Notat autem *Abendana* ex Maimonide, necessario describenda fuisse hæc itinera, ne successu temporis vilesceret miraculum tantæ multitudinis, in desertissimis locis per 40 annos conseruatæ, aut prorsus negaretur. coll. Deut,

---

✠. 38. שבמה Per *Schin* 1. 5. 6. 9. 20. 21. sed vtrumque punctum h. m. שׁ habet 7. בשמות *plene* 4. sic fu. 1. & *Hal.* sed defect. poscit *Masora* 1. 2. *Erff.* ad h. l. & *O. T.* ad c. 1, 17. ✠. 39. בני per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ויירש ita per *Iod* scribunt cum adposito *Kri* ויורש 1. 5. & sic emendatum in 3. secundum *Hammeiri*, quem tamen *O. T.* f. 21. b. reiicit ex *R. Meir Halleui*, omnibus *MStis*, & *Masora magna*. ✠. 42. קנת sic per *Kamets* 1. 6. 9. 20. secund. *O. T.* at reliqui habent *Patach*. CAP. XXXIII, ✠. 1. אשר sic per *Darga* 2. 4. 5. fu. 1. secund. analogiam doctrinæ accentuum; at reliqui habent *Merca*. ✠. 3. ביד per *Patach* te. 1. 4. at ביד־ per *Patach* & *Makk.* 3. 5. sic fu. 4.

17 ויחנו בקברת התאוה : ויסעו מקברת התאוה ויחנו
18 בחצרת : ויסעו מחצרת ויחנו ברתמה : ויסעו מרתמה
19 כ ויחנו ברמן פרץ : ויסעו מרמן פרץ ויחנו בלבנה :
21 ויסעו מלבנה ויחנו ברסה : ויסעו מרסה ויחנו
22 בקהלתה : ויסעו מקהלתה ויחנו בהר־שפר : ויסעו
23 24 כה מהר־שפר ויחנו בחרדה : ויסעו מחרדה ויחנו
26 במקהלת : ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת : ויסעו מתחת
27 ויחנו בתרח : ויסעו מתרח ויחנו במתקה : ויסעו
28 29 ל ממתקה ויחנו בחשמנה : ויסעו מחשמנה ויחנו
31 במסרות : ויסעו ממסרות ויחנו בבני יעקן : ויסעו
32 מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד : ויסעו מחר הגדגד
33 ויחנו ביטבתה : ויסעו מיטבתה ויחנו בעברנה :
34 לה ויסעו מעברנה ויחנו בעצין גבר : ויסעו מעצין גבר
36 ויחנו במדבר־צן הוא קדש : ויסעו מקדש ויחנו
37 בהר ההר בקצה ארץ אדום : ויעל אהרן הכהן
38 אל־הר ההר על־פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים
לצאת בני־ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי
39 באחד לחדש : ואהרן בן־שלש ועשרים ומאת שנה
מ במתו בהר ההר : ס וישמע הכנעני מלך
ערד והוא־ישב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל :
41 42 ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה : ויסעו מצלמנה
43 ויחנו בפונן : ויסעו מפונן ויחנו באבת : ויסעו מאבת
44 מה ויחנו בעיי העברים בגבול מואב : ויסעו מעיים ויחנו
46 בדיבן גד : ויסעו מדיבן גד ויחנו בעלמן דבלתימה :
47 ויסעו מעלמן דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני
48 נבו : ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבת מואב על
49 ירדן ירחו : ויחנו על־הירדן מבית הישמת עד אבל
נ השטים בערבת מואב : ס וידבר יהוה
אל

Itinera Israelitarum ex Ægypto vsque ad campestria Moab.

l) Vid. c. 11, 34. ℣. 17. m) c. 11, 35. ℣. 18. n) c. 12, 16. o) tractus fuit deserti Pharan c. 13, 1. 3. Huius autem & sequentium locorum, vt supra v. 12. 13. *Dophkæ & Aluschi*, in Exodo nulla fit mentio, quod Moses ibi non tam scriberet historiam itinerum populi Hebræi per Arabicas solitudines, quam miraculorum in iis editorum, legumque divinarum. Non necesse ergo erat, memorari loca, in quibus nihil ad illud institutum pertinens contigerat. *Cler.* ad ℣. 10.

℣. 31. p) prope vrbem; nam prius fuerant apud puteos illorum, antequam in *Moseram* vel *Moseroth* venirent. Vid. Deut. 10, 6. Fuit autem *Akan* vel *Iakan* nepos *Seiri* Horæi. Vid. Gen. 36, 27. & 1 Par. 1, 42.

℣. 32. q) Deut. 10, 7.

℣. 35. r) Deut. 2, 8. Portus fuit maris Idumæi. 1 Reg. 9, 26.

℣. 36. s) c. 13, 21. c. 34, 3. t) c. 13, 25. c. 20, 1. Deut. 1, 19.

℣. 37. u) c. 20, 22.

℣. 38. x) Vid. c. 20, 24. 25. y) cf. c. 20, 1. 28.

℣. 40. z) Vid. c. 21, 1. seqq.

℣. 42. a) Fuit quondam ciuitas principum Edom, nunc viculus in deserto, vbi æris metalla damnatorum suppliciis effodiuntur, inter ciuitatem Petram & Zoaram. *Hieronymus* in locis Hebr.

℣. 43. b) c. 21, 10.

℣. 44. c) *in cumulis Abarim* c. 21, 11.

℣. 45. d) c. 21, 30. c. 32, 34.

℣. 46. e) Ier. 48, 22. *Diblah* Ez. 6, 14.

℣. 47. f) *in montibus Abarim.* v. 48. c. 27, 12.

℣. 48. g) *in campis Moab.* v. 49. c. 22, 1.

℣. 49. h) Rubenitis postea is locus attributus Ios. 13, 20.

i) locus sic dictus *a luctu*, propter grauem illam plagam c. 25, 6. & mortem Mosis coll. c. 25, 1. Deut. 34, 8. Ios. 2, 1. conf. Gen. 50, 11.

℣. 16. בקברות *Plene* 1. 2. *Hal.* sic etiam v. 17. habet 1. 2. 4. contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 30. במסרות *plene* 3. *Hal.* at rel. *defect.* 1. 2. 3. 4. & *Hal.* ℣. 38. החמשי *defect.* sequente *Dagesch* in *Schin* 3. 4. at fine sequente *Dagesch* 2. *Hal.* contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 39. ואהרן ita *Munach* cum *Sakephk*, recte habent plerique nostri; at *Metheg* pro *Mun.* 3. 5. 17. 18. & *Berol.* v. 46. בעלמון *plene* 1. 2. 3. 5. hic & v. 47.

51 אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃ דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
52 הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן׃ וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל־מַשְׂכִּיֹּתָם וְאֵת כָּל־צַלְמֵי
53 מַסֵּכֹתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ׃ וְהוֹרַשְׁתֶּם
אֶת־הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
54 לָרֶשֶׁת אֹתָהּ׃ וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב תַּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט
אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה
נה לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנֶחָלוּ׃ וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים
בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ
56 אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת
לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ פ

לד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
2 וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנַעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ׃
3 וְהָיָה לָכֶם פְּאַת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צִן עַל־יְדֵי אֱדוֹם וְהָיָה
4 לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם־הַמֶּלַח קֵדְמָה׃ וְנָסַב לָכֶם
הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָּה וְהָיָה
תּוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר וְעָבַר
ה עַצְמֹנָה׃ וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן נַחְלָה מִצְרָיִם וְהָיוּ
6 תוֹצְאֹתָיו הַיָּמָּה׃ וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל
7 וּגְבוּל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם׃ וְזֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל
8 צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר׃ מֵהֹר הָהָר
9 תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת וְהָיוּ תּוֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה׃ וְיָצָא
הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן זֶה־יִהְיֶה לָכֶם
י גְּבוּל צָפוֹן׃ וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן
שְׁפָמָה

k) vid. v. 48. c. 35, 1.
℣. 52. l) vid. c. 14, 12. & cf. sequentem v. 55. m) Deut 7, 1. 2. Ios. 11, 11. 12. n) *simulacra, effigies.* (6) vid. Leu. 26, 1. Ez. 8, 12. cf. Ef. 2, 16. o) *fusionum*, i. e. *conflatas.* vid. Ex. 32, 4. c. 34, 17. p) Leu. 26, 30.
℣. 53. q) *Hereditabitis inquam* Schmid. Varie Hiphil significat *hereditare*, (1) *hereditatem accipere*, vt h. l. (2) *hereditate eiicere* v. 52. & (3) *hereditatem dare.* Esr. 9, 12. 2 Par. 20, 11.
℣. 54. r) c. 32, 18. s) c. 26, 55. c. 34, 13. Ios. 14, 2. t) *Ei, qui numerosior erit, ampliorem possessionem dabitis; qui tenuior, minorem.* vid. c. 26, 54. c. 35, 8. *Ion.* tribui, cuius populus numerosus. u) *Ar. P.* add. *in quocunque loco fuerit.*
℣. 55. x) *instar spinarum* (1) cf. Ef. 5, 5. Iob. 40, 31. rad. Hebr. *sepsit*, Arab. *punxit, transfixit spinis.* ὁ. σκόλοπες. 2 Cor. 12, 7. y) *in aculeos.* (2) Ios. 23, 13. Locutio prouerbialis, de re molestissima. cf. Iud. 2, 3. Ps. 106, 34. seqq. nihil enim potest esse molestius spina in oculo. cf. Ez. 28, 24. At *M. I.* vt veluti spinis circumsepti nec intrare, nec exire possitis. Huc refer *Ion.* & *Onk.*
℣. 56. z) *Cogitaui.* Iud. 20, 5. Ef. 10, 7. Ps. 48, 10.
Cap. XXXIV, ℣. 2. a) cf. Deut. 11, 24. b) *obtinget vobis*: alludit ad sortem, quae exsiliens in terram cadebat. vid. Leu. 16, 9. c) Gen. 10, 19. coll. c. 15, 18. Ex. 23, 31. Deut. 1, 7.
℣. 3. d) c. 33, 36. Ios. 15, 1. e) *iuxta Idumaeam* Iud. 11, 26. f) *ab extr. maris salsi*, i. e. *Lacus Asphaltitidis*. v. 12. Gen. 14, 3.
℣. 4. g) *Et circumibit*, Niphal a סבב v. 5. Ios. 15, 3. h) Deut. 8, 15. Ios. 15, 3. *a copia scorpionum* nomen traxit. 1 Reg. 12, 11. cf. 1 Macc. 5, 3. i) i. e. *Shatsar* s. *Chetsron*.
℣. 5. k) *ad torrentem s. fluuium Aegypti*, h. e. *Schichorem* l. *Nilum*, quem *Nehil* ab Aegyptiis dictū putant: eo vsque enim Iudaeis progredi licuisset. vid. Gen. 15, 18. Ios. 15, 3. c. 15, 47.
℣. 6. l) *ad finem a. maris* quod attinet, i. e. *occidentalem terminum*; quia Cananaei mare habebant ad occidentem. m) *Magnum* dicitur mare Palaestinum, quia etiam *Lacus*, vt *Asphaltites* & *Gennesaretic*⁹ Cap XXXIV. ימים vocantur. vid. v. 3. 11. 12. n) *Vestrum erit mare magnū, idemque terminus.* Ios. 15, 12. 47.
℣. 7. o) *designabitis*, והיו ק *lineam vobis ducetis.* v. 8. 10. p) *ad montem Hor.* v. 8. non illum in finibus Idumaeae versus austrum Iudaeae, in quo obiit Aharon c. 20, 22. sed *Antilibanus* s. *Chermon*, coll. Ios. 13, 5.
℣. 8. q) sc. fines. v. 7. 1 Sam. 21, 14. r) *usque dum venitur Chamatam*; quam alii *Antiochiam* fuisse, vt *Hier.* alii *Epiphaniam* postea dictam esse, coniiciunt. vid. c. 13. 21. Ios. 13, 5. ℣. 9. s) Ez. 47, 17. c. 48, 1. ℣. 10. t) *Hinc lineam ducetis vobis.* rad. תוה vel תאה vid. v. 7. 8.

℣. 52. ואת־כל־במותם Ita per *Makk.* & *Segol* 4. 5. 17. 18. 21. & *Ber.* במתם *defect* 1--5. & *Hal.* contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 55. אשר־תותירו ita per *Makk.* 4. 5. 17. 18. & *Ber.* CAP. XXXIV, ℣. 3. ים per *Kamets* 2. 5. 17. 18. & *Ber.* secundum *O. T.* f. 22. a. at per *Patach* reliqui. ℣. 4. צנה *Nun dageschatum* habent 8. 17. 18. 20. & *Berol.* contra *Masoram Erffurtensem.* ℣. 7. הגדול *plene* 1--5. *Hal.* contra *Masoram Erffurtensem.* ℣. 8. הגבול plene per *Schurek* 2. 3. 5. fu. 4. *Hal.* contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurtensem.*

11 שפמה : וירד הגבל משפם הרבלה מקדם לעין וירד
12 הגבל ומחה על־כתף ים־כנרת קדמה : וירד הגבול
הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם
13 הארץ לגבלתיה סביב : ויצו משה את־בני ישראל
לאמר זאת הארץ אשר תתנחלו אתה בגורל אשר
14 צוה יהוה לתת לתשעת המטות וחצי המטה : כי
לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני־הגדי
טו לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם : שני
המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו
קדמה מזרחה : פ
16 וידבר יהוה אל־משה לאמר : אלה שמות האנשים
17 אשר־ינחלו לכם את־הארץ אלעזר הכהן ויהושע
18 בן־נון : ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את־
19 הארץ : ואלה שמות האנשים למטה יהודה כלב בן־
כ יפנה : ולמטה בני שמעון שמואל בן־עמיהוד : למטה
21 בנימן אלידד בן־כסלון : ולמטה בני־דן נשיא בקי בן־
22 יגלי : לבני יוסף למטה בני־מנשה נשיא חניאל בן־
23 אפד : ולמטה בני־אפרים נשיא קמואל בן־שפטן :
24 כה ולמטה בני־זבולן נשיא אליצפן בן־פרנך : ולמטה בני־
26 יששכר נשיא פלטיאל בן־עזן : ולמטה בני־אשר נשיא
27 אחיהוד בן־שלמי : ולמטה בני־נפתלי נשיא פדהאל
28 בן־עמיהוד : אלה אשר צוה יהוה לנחל את־בני־
29 ישראל בארץ כנען : פ

Cap. XXXV.
לה וידבר יהוה אל־משה בערבת מואב על־ירדן ירחו
2 לאמר : צו את־בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת
אחזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם תתנו
3 ללוים : והיו הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו
4 לבהמתם ולרכשם ולכל חיתם : ומגרשי הערים
אשר

Fines terrae promissae, Israelitis diuidendae.

mentum, quibus potissimum Veterum diuitiae constabant. Gen. 14, 11, 21. 1 Par. 27, 31.

w) Ion. & Vers. Samar. *Apamia*. cf. 1 Par. 27, 27.
ỷ. 11. x) *vrbs Syriae*, in terra *Chamath* 2 Reg. 23, 33. c. 25, 6. 20. y) *ab ortu Ainis vel fontis*. z) *& feriet*, i. e. *stringet* s. *attinget* latus sec. M. I. ex vsu Chald. a) Ex. 27, 14. b) i. e. *Lacus* ab vrbe *Cinnereth* in tribu Naphtali sic dicti. Ios. 19, 35. qui postea *mare Gennesareth*, *Galilaeae* aut *Tiberiadis* vocatus est. cf. etiam Ios. 11, 2. c. 12, 3.
ỷ. 12. c) Vid. v. 3. 6. a sale & bitumine, quod in eo reperitur.
ỷ. 13. d) c. 32, 18. e) c. 33, 54. c. 26, 55.
ỷ. 14. f) c. 32, 29. 33.
ỷ. 15. g) *cis Iordanem*. c. 32, 19. c. 35, 14. h) *ad anteriorem mundi partem*, *versus ortum*. Vid. not. Ex. 26, 18. c. 27, 13.
ỷ. 17. i) *possidendam seu in hereditatem dabunt vobis*. al. *qui vestro nomine partientur* aut *possidendam accipient*. v. 18. Ios. 14, 1. c. 21, 1.
ỷ. 18. k) i. e. *ex singulis tribubus vnum* virum principem assumetis. cf. c. 15, 2. c. 31, 4.
ỷ. 19. l) Vid. c. 14, 6. 24. 30. Mortuus erat *Nachschon* & reliqui Tribuum principes c. 1, 5. seqq. constituti.
ỷ. 29. m) *hereditare facere seu hereditatis suae compotes reddere*. Piel. (4) Ios. 13, 32. c. 14, 1. c. 19, 51.
Cap. XXXV. ỷ. 1. n) c. 33, 48.
ỷ. 2. o) Ios. 14, 4. c. 20, 2. c. 21, 2. p) *de hereditate possessionis suae*, i. e. *de possessionibus suis hereditariis*. cf. Leu. 27, 16. q) *solum suburbanum*, quo pecudes suas *expellerent*. v. 3. Leu. 25, 34. 1 Par. 6, 40. ὁ. τὰ προάστεια τῶν πόλεων. v. 7.
ỷ. 3. r) in genere *facultates* seu *possessionem* quamuis significat, in specie *pecus* quoduis *& iumentum*,

ỷ. 11. הגבל Ita per *Sakephk*. 7. 17. 18. *Berol.* & plurimi libri *Hispp.* in *O. T.* f. 22. a. at per *Rbhia* reliqui. ים sic per *Kamets* 8. 11. 15. 17. 18. & *Berol.* secundum *O. T.* & *M. I.* reliqui habent *Patach*. ỷ. 12. זאת per *Tlischagdola* 1. 4. 5. ỷ. 14. מטה בני ita 2. 6. 9. 20. su. 2. הראובני *Resch* cum *Schua* 2. 5-9. 16. 18. 20. ỷ. 15. לקחו נחלתם ita 2. 4. 6-13. 15. 16. 19. 20. 21. sed *Rbhia* cum *Mun.* plurimi libri *Hispp.* in *O. T.* ỷ. 20. ולמטה בני שמעון ita 1. 2. 6. 9. 20. ỷ. 28. פדהאל *Daleth Kametsatum* habet 5. & in marg. 1. sic & septem *MSta* in *O. T.* sed *Patach* probat 1. ex *En hakkore* & *O. T.* ex reliquis suis codd.

אשר תתנו ללוים מקיר העיר וחוצה אלף
אמה סביב : ומדתם מחוץ לעיר את־פאת־קדמה ה
אלפים באמה ואת־פאת־נגב אלפים באמה ואת־
פאת־ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה
6 והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים : ואת
הערים אשר תתנו ללוים את שש־ערי המקלט אשר
תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים
7 עיר : כל־הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמנה
8 עיר אתהן ואת־מגרשיהן : והערים אשר תתנו
מאחזת בני־ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט
תמעיטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו
ללוים : פ
9 וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל י
ואמרת אלהם כי אתם עברים את־הירדן ארצה
11 כנען : והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם
12 ונס שמה רצח מכה־נפש בשגגה : והיו לכם הערים
למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד־עמדו לפני העדה
13 למשפט : והערים אשר תתנו שש־ערי מקלט תהיינה
14 לכם : את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת
שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה :
לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש־ טו
הערים האלה למקלט לנוס שמה כל־מכה־נפש
16 בשגגה : ואם־בכלי ברזל הכהו וימת רצח הוא מות
17 יומת הרצח : ואם באבן יד אשר־ימות בה הכהו
18 וימת רצח הוא מות יומת הרצח : או בכלי עץ־יד
אשר־ימות בו הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח :
19 גאל הדם הוא ימית את־הרצח בפגעו־בו הוא ימתנו :
ואם־בשנאה יהדפנו או־השליך עליו בצדיה וימת : כ
או

habebat. Leu. 25, 25. 26. *i) coram cœtu* iudicum, vel populi illius loci. sic v. 24. 25. ℣. 14. *k) cis Iordanem.* c. 21, 13. Deut. 4, 41. Ios. 20, 8. *l)* Deut. 19, 2. Ios. 20, 2. ℣. 15. *m)* Gen. 23, 4. Leu. 25, 23. ℣. 16. *n)* quod præsumatur, reuera voluisse occidere, aut cauere debuisset, ne alium percuteret telo, cuius ictus lethalis esse posset. cf. Ex. 21, 12. &c. ℣. 17. *o) lapide manus seu manuali.* Onk. *qui manu tollitur,* & sic data opera proiicitur, vt quispiam percutiatur. *p) quo mori* quis *potest.* sic v. 18. 23. ℣. 19. *q)* Vid. v. 12. 24. *r) interficere poterit, impune occidet,* adiutus etiam a Magistratibus. Deut. 19, 12. *Onk.* add. *quando damnatus fuerit in iudicio. s) cum illi occurret.* v. 21. Ex. 23, 4. *Ion.* add. *extra vrbes istas.* ℣. 20. *t) ex odio.* Deut. 19, 11. *u) impulerit eum.* v. 22. Ez. 22, 39. *x) per insidias, de industria;* Schmid. *ex proposito;* (2) v. 22. vid. rad. Ex. 21, 13. *Ion.* cum intentione cordis. *Syr.* per dolum.

℣. 4. *s) a pariete vel muro vrbis.* Ios. 2, 15. neque enim necesse est, vt nouam significationem *centrum* vrbis cum doctissimo Clerico h. e. intelligamus. *t)* ab ambitu muri *ad extra* mille erunt cubiti longitudinis, protensæ vsque ad peripheriam soli suburbani. At bis mille cubiti in ℣. 5. erunt latitudinis singulorum quadrantium murorum, seu peripheriæ ipsius vrbis. Vid. *Pfeiff.* Dub. vex. h. l. ℣. 5. *u) dimetiemini etiam* extra vrbem angulum versus ortum. Deut. 21, 2. Ez. 40, 20. *x) duo millia in cubito,* i. e. *bis mille cubitorum.* cf. Ex. 26, 8. &c. Hinc adparet, magnas vrbes Leuitis datas non esse, quidoquidem omnes cum suburbano agro claudebantur ambitu octies mille cubitorum, h. e. circiter quater mille passuum ordinariorum. *Cler.* ℣. 6. *y) Et cum vrbibus,* h. e. *inter illas* vrbes, quas dabitis Leuitis, dabitis etiam sex vrbes asyli. 2 Reg. 9, 25. *z)* q. d. *receptus refugii, asyli.* v. 11. rad. chald. *excepit, recepit. a)* vt *illuc confugiat* homicida invitus. Deut. 4, 41. Ios. 20, 2. *b) & præter illos.* c. 6, 20. c. 26, 10. ℣. 8. *c)* i. e. *plures dabitis ab eo, qui habebit plures; pauciores ab eo, qui pauciores habebit.* Vid. c. 26, 54. c. 26, 54. *Ab. P.* ab eo, qui multum accepit. ℣. 11. *d) confirmetis,* q. d. *obuias facietis.* Hiph. (3) Gen. 24, 12. c. 27, 20. *Onk. Ion.* præparabitis. *e)* quæ *vrbes asyli* sint vobis v. 12. 14. 1 Par. 6, 42. *f) occidens aliquem* Gen. 37, 21. *g) per errorem.* v. 15. Ex. 21, 13. Leu. 4, 2. Deut 19, 2. 3. Ios. 20, 3. ℣. 12. *h) a vindice* sc. *sanguinis* vel *cædis.* v. 19. 24. qualis proximus agnatus, qui redimendi ius habe-

℣. 5. פאת קדמה Ita per repetitum *Munach,* 1. 5. 6. 9. 20. ואת־פאת, ita per *Segol* & *Makk.* 1. 2. 3. fu. 4. at 6. 9. 20. vtrumque hoc modo ואת־ habent. ℣. 6. את־שש sic 1. fu. 2. ℣. 10. ארצה per *Makk.* 2. 6. 9. 20. ℣. 11. מכה *Merca* milra habent 1. 3. 6. 9. 20. ℣. 12. עמדו per *Sakephgadol* 1. fu. 4. at *Tbhir* probat 1. in marg. ex *En hakkore.* ℣. 13. אשר per *Makk.* 3. 17. 18. 21. & *Berol.* ℣. 15. תהיינה per *Sakephg.* 1. 2. 6. 9. 20. sed *Tbhir* habet 1. in marg. ℣. 18. בה ita scribit fu. in textu 4. cum *Kri* בו, contra *Maf.* ℣. 19. בפגעו per *Merca* 3. 4. 5. ימיתנו *plene* 1. 4. 5. *Hal.* 6. 9. 20. sic fu. 2. 3. contra *Maf.* 1. *Erff. impressamque* h. l. & 2 Sam. 14, 7.

✠. 21. y) *ex inimicitia* (5) v. 22. z) vid. v. 19.

✠. 22. a) *subito casu*, ex improuiso. c. 6, 9. b) *sine antecedente inimicitia.* v. 21. Ez. 25, 15. c) *sine insidiis.* (2) v. 20. *Ar. P.* & *E.* sine industria.

✠. 23. d) *si sc. percusserit eum.* v. 17. e) *quo quis mori potest* v. 17. f) *dum eum non vidit.* ό. οὐκ εἰδώς. g) 1 Sam. 24, 10.

✠. 24. h) vid. v. 12. Hi homicidam ex asylo ad se tuto duci curabant, & eo reduci, si ab inuito commissum appareret homicidium. *Cler.* i) v. 12. 19. k) *secundum hac iura.* Ez. 21, 1.

✠. 25. l) *Abendana* hic ex suis notat, *mortem* iustorum & summi Pontificis *fuisse expiatoriam*, quod Leuitice quidem, etiam typice verum est, si fide mors Christi respiciatur. vid. not. Leu. 16, 34. & cf. Eph. 2, 16. Col. 2, 14. m) imperf. *qui vnctus est.* Vid. v. 30. Leu. 16, 32. c. 21, 10. cf. supra c. 19, 17.

✠. 26. n) h. e. extra ambitum octo millium cubitorum, quibus ager eius vrbis continebatur. *Cler.* cf. v. 5.

✠. 27. o) i. e. *non erit cædis reus.* Ex. 22, 1. Quod & innocens periculo vitæ subiicitur, est accusatio communis peccati. *Cocc.*

✠. 28. p) *manere debebat.* Sic futura Ex. 20, 3. 4. 13. 14. q) vid. v. 25.

✠. 30. r) Quod attinet *ad omnem, qui occiderit aliquem.* cf. v. 11. 13. s) *iuxta os*, i. e. *pro depositione*, seu *verbis testium.* Deut. 17, 6. t) *occidet eum*, i. e *occidetur.* cf. v. 25. *Ion.* add. *vindex sanguinis aut domus iudicii.* u) *respondebit* interroganti Iudici. Ex. 20, 13. x) Deut. 17, 6. c. 19, 15.

✠. 31. y) v. 32. 1 Sam. 12, 3. ό. λύτρα περὶ ψυχῆς. c. 18, 15.

21 אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת־יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא
22 גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ׃ וְאִם־בְּפֶתַע
בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא
23 צְדִיָּה׃ אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל
24 עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ׃ וְשָׁפְטוּ
הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים
כה הָאֵלֶּה׃ וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם
וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה
וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ
26 בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ׃ וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר
27 מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃ וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ
לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ
28 דָּם׃ כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ׃
29 וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל
ל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־
31 הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת׃ וְלֹא־תִקְחוּ
כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוּמָת׃
32 וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת
33 בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן׃ וְלֹא־תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת־הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא־
34 יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ־בָּהּ כִּי־אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ׃ וְלֹא
תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי
לה שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

פ

לו וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מָכִיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי
2 הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנִי

15. Deut. 21, 8. *Ar. P.* pretium, quo redimitur & expiatur cædes. z) *reus.* Ex. 2, 13. a) ό. ἀναιρεθῆναι. Luc. 23, 32.

✠. 32. b) *vt fugiat*, qui de industria cædem commisit, ad vrbem asyli: vt eo reuertatur, &c. vid. v. 24. 25. *Ion.* pro eo, qui fugit.

✠. 33. c) *neque polluetis*, vel *tantæ hypocriseos ream facietis* terram, vt patiamini eam pollutam esse sanguine hominis innoxii, homicidam vero incolumem. v. 34. Es. 24, 5. Ps. 106, 38. *Onk.* ream faciatis. *Ion.* *Syr.* impuram reddatis. d) *expiatio fiet.* Ex. 29, 33. vel *expiabitur* crimen. Es. 22, 14. e) cf. Leu. 17, 10. 2 Sam. 21, 1–14. Hebr. 9, 22.

✠. 34. f) Ex. 29, 45. 1 Reg. 6, 13. Ps. 22, 4.

Cap. XXXVI, ✠. 1. g) *accesserunt autem.* vid. c. 27, 1.

Cap. XXXVI.

1 Sam. 14, 37. h) cf. c. 1, 4.

✠. 2. i) vnus nomine omnium loquitur, vt c. 32, 25. 27.

✠. 21. מֹת *Defectiue* 6. 9. 20. הדם per *Sakephk.* 1. 2. contra *O. T.* f. 22. 2. ✠. 23. אשר *Kadma* loco *Makk.* habet 1. 2. ולא מבקש ita 4. & sic emendatum in 1. ex *En hakkore.* ✠. 24. בין per *Munach* 1. 3. 4. עַל per *Makk.* 3. 5. fu. 4. & per *Makk.* & *Merca* simul 6. 9. 20. sed solum *Merca* poscit *Mas.* 4. 7. 8. & *Erffurtensis.* ✠. 25. הגדול hic & v. 28. *plene* 2. 4. 5. fu. 1. contra *Masoram Erff.* ✠. 27. הרצח per *Munach*, loco *Metheg* requirit *O. T.* ✠. 28. ואחרי per *Makk.* 1. 2. הרצח *Mun.* loco *Meth.* 1. 4. ✠. 30. כָּל־מַכֵּה ita 2. 6. 9. 20. & *Berol.* at כל־מכה 7. 8. 10–19. 21. denique כל־מַכֵּה habent 1. 3. 4. ✠. 34. ולא per *Makk.* 1–5.

Quaestio de filiabus Zelophchad, num ipsis liceret viris alienae tribus nubere,

צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַאדֹנִי צֻוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צְלָפְחָד אָחִינוּ
3 לִבְנֹתָיו׃ וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים
וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת
4 הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרַל נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרֵעַ׃ וְאִם־
יִהְיֶה הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת
הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע

a Mose ex responso Dei solvitur, cum applicatione ad similes casus.

ה נַחֲלָתָן׃ וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר
6 כֵּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דֹּבְרִים׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לִבְנוֹת צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים
7 אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים׃ וְלֹא־
תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל־מַטֶּה כִּי אִישׁ
8 בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְכָל־בַּת
יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת
מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
9 אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו׃ וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה
אַחֵר כִּי־אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

Decisioni morem gerunt filiae Zelophchad.

י כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד׃
11 וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת
12 צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים׃ מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה
בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת
13 אֲבִיהֶן׃ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־
מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבוֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃

חזק

סכום פסוקי דספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה ׃ אפ״רח סימן׃
וחציו והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח׃ ופרשיותיו עשרה׃ י״ל
בד״ר ינחנו סימן׃ וסדריו ל״ב ׃ ל״ב טהור ברא לי אלהים סימן׃ ופרקיו
ל״ו ׃ ל״ו הכמו ישכילו זאת סימן׃ מניין הפתוחות שתים ותשעים ׃
והסתומות ששים ושש ׃ הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות ׃ אני
חלקך ונחלתך סימן׃

אלה

k) c. 26, 55. c. 33, 54. l) *iussus est per Dominum.* c. 3, 16. m) c. 27, 1--7.
℣. 3. n) *Quodsi ergo fuerint cuipiam in uxores*, i. e. *si nupserint.* v. 6. *Ar. P.* Timemus, ne fiant uxores. o) *tum detrahetur.* v. 4.
℣. 4. p) *Et cum fuerit.* Ex. 20, 22. q) annus *iubilaeus.* Leu. 25, 10. q. d. etiamsi futurus est Iubilaeus, nihilominus tamen manebit hereditas illarum penes alios. *M i.* Scil. etsi forte ea praedia a Manassitis redimentur, attamen ad eas, aut earum heredes, redibunt; quandoquidem eodem iure ea possidebunt, ac pater Tselophchadus, si viueret. r) v. 3. c. 9, 7.
℣. 5. s) *ad os* h. e. ex *mandato seu responso Dei*, quem consuluerat, vt c. 27, 5. t) *recte. Onk. Ion.* pulchre.
℣. 6. u) *ei qui bonus est in oculis earum*, h. e. *prout ipsis videbitur, aut placebit*, nubant. c. 24, 1. x) *ipsarum* & cognatorum. c. 27, 7. al. simpliciter per enallagen generis. y) *veruntamen* c. 22, 20.
℣. 7. z) *& ne transferatur* vel *migret.* v. 9. 1 Reg. 2, 15. a) *adhaerebunt* sc. amore coniugali. Gen. 2, 24.
℣. 8. b) omnis igitur filia ἐπίκληρος, *quae hereditate praedium*, vel bona immobilia *accipit.* Aliis igitur, quae non solae paternorum praediorum heredes erant, licitum fuit extra tribum suam nubere.
℣. 11. c) c. 27, 1. d) *Onk. filiis patruorum suorum.* Leu. 25, 49. ὁ. τοῖς ἀνεψιοῖς αὐτῶν. Col. 4, 10.
℣. 12. e) sc. *viri* ex familiis Manassitarum. f) *atque sic mansit* in tribu. Ruth. 1, 2. Dan. 1, 21.
℣. 13. g) c. 22, 1. h) vid. post Genesin. i) c. 17, 20. k) Deut. 32, 12. l) Ps. 51, 12. m) Deut. 32, 29. n) c. 18, 20.

℣. 3. שבטי Per *Munach* 2. 3. 4. 5. 21. & *Ber.* contra *Mas.* h l. & Gen. 30, 16. ונוסף per *Rbhia* 1.-5. at *Sakephgadol*, quod reliqui, habet 1. in marg. ℣. 4. ונוספה נחלתן ita 2. 3. 4. ℣. 8. ירשׁר *defect.* 2--5. *Hal.* fu. 1. contra *Masoram Erff.* ℣. 9. בנחלתו *Munach* loco *Metheg* habent 7. 10--19. 21. ℣. 11. דדיהן per *Nun maius* 3. 4. & *Hal.* ℣. 13. בערבות *plene* 2. 6. 9. 20. contra *Mas. impressam.* *Metheg* sub littera *Ain* huius vocis perpetuo figunt 1. 2. 4. 6. 9. 20. & alicubi etiam 14. סדרים seu *capita antiquitata* octo tantummodo numerat 1. cum symbolo בן; at *viginti* vero alius codex in marg. ז״כ

LIBER DEVTERONOMII, Hebr.

אלה הדברים

Habet vltimas conciones Mosis, repetitionem & inculcationem legis, non tam quoad ceremonias, quam fidem & charitatem; eximium vaticinium de CHRISTO, singulares quasdam constitutiones, & prophetias, inprimis Canticum, quo & remotissima populi fata prænunciantur: tandem benedictionem & mortem Mosis.

Cap. I. ℣. 1. a) *Ion.* verba redargutionis. b) *in ora Iordanis* sc. orientali. c. 3, 8. c. 4, 41. 47. Iof. 12, 1. 7. c) c. 2, 7. d) *in planitie.* cf. c. 3, 17. c. 34, 8. Num 36, 13. At *Hillerus* hic non Moabiticos campos, sed planitiem iuxta montem Horeb, e regione vrbis *Suph* (a qua *mare Suph* nomen traxit) intelligit. cf. v. 7. & Schol. Græca. Nec facile dictu est, an vocibus *in deserto, in planitie, e regione Suph* &c. vnus idemque locus, an plura, in quibus Moses, quæ sequuntur, prolocutus fuerit, significentur. *Cler.* e) *e regione* c. 3, 29. At ὁ. πλησίον τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. f) cf. Num. 21, 14. g) c. 33, 2. Num. 10, 12. c. 13, 3. h) h. l. tantum i) Quidam conferunt Num. 33, 20. k) Num. 13, 1. c. 33, 17. l) nomen propr. *Ar. P.* iisdem vocibus *Dhi dhahab,* quæ significant locum *auro præditum,* vel *ab auro dictum:* nam דן vel די apud Arabes in compositione nominum propr., idem est ac Hebr. בעל.

℣. 2. m) *Vndecim dierum a Chorebo fuit via ad montem Seir.* sic LXX. n) v. 19. Num. 13, 19. 26.

℣. 3. o) & sic breui ante mortem Mosis. namque obiit sec. *Ioseph.* A. I. lib. 4. c. 8. primo, vel vt alii volunt, septimo die sequentis duodecimi mensis. cf. c. 34, 5. 8. vbi cum triginta diebus eum luxissent, Iosua postea misit exploratores Iof. 2. Iordanem traiecit Iof. 3. & deinde 14. die mensis primi Pascha celebrauit Iof. 5, 10. Ita etiam alii iusti proxime ante obitum suum suos redarguerunt. cf. Gen. 49. Iof. 24. 1 Sam. 12, 3. 1 Reg. 2. *Bechai* f. 190. d.

℣. 4. p) Num. 21, 24. q) Num. 21, 35. r) c. 3, 1. Num. 21, 33. Iof. 12, 4.

℣. 5. s) *animum induxit.* Genes. 18, 27. *Onk. Ion.* incepit. t) *& dilucidius explanauit* cum repetitionibus, tum additionibus variis, in gratiam eorum, qui tempore latæ legis aut nondum nati, aut intelligendi incapaces fuerant. *Grot.* (3) c. 27, 8. Hab. 2, 2. ὁ. διασαφῆσαι. Matth. 18, 31.

℣. 6. u) *ad Chorebum,* ex adyto Num. 1, 1. x) c. 2, 3. Num. 16, 3. fermo annum. cf. Ex. 19, 1. coll. Num. 10, 11. 12.

℣. 7. y) v. 40. c. 2, 3. Num. 14, 25. z) vid. Num. 13, 17. a) Gen. 49, 13. ὁ. παράλιον γῆν. Luc. 6, 17. *Ion.* add. *Ascalon & Cæsarea.* b) Num. 13, 29. Iof. 11, 3. c) c. 11, 24. Gen. 15, 18.

℣. 8. d) Gen. 13, 9. c. 34, 10. e) cf. Gen. 12, 7. c. 15, 18.

℣. 9. f) suggerente Iethrone. Ex. 18, 13. seqq. cf. Num. 10, 29. g) cf. Num. 11, 14.

℣. 10. h) Gen. 15, 5.

℣. 11. i) cf. 1 Par. 21, 3. k) Num. 6, 24. Eph. 1, 3. Act. 3, 26. l) siue *promisit.* Num. 10, 29. ℣. 12. m) *molestiam,* quam mihi creatis (2) Ef. 1, 14. ℣. 13. n) *date igitur vobis.* Iof. 18, 4. Iud. 20, 7. o) *& expertos, peritos* (3) v. 15. Ef. 53, 3. al. *notos.* cf. 1 Tim. 3, 7. Act. 6, 3. p) i. e. *quasi capita eos vobis præficiam.* v. 15. cf. Ex. 18, 25. Num. 14, 4.

ויניח ד' שיטין פנויות ויתחיל מתחילת שיטה ה

Cap. I.

א אלה הדברים אשר דבר משה אל־כל־ישראל בעבר
הירדן במדבר בערבה מול סוף בין־פארן ובין־תפל
2 ולבן וחצרת ודי זהב: אחד עשר יום מחרב דרך הר־
3 שעיר עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה בעשתי־עשר
חדש באחד לחדש דבר משה אל־בני ישראל ככל
4 אשר צוה יהוה אתו אלהם: אחרי הכתו את סיחן
מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן
ה אשר־יושב בעשתרת באדרעי: בעבר הירדן בארץ
מואב הואיל משה באר את־התורה הזאת לאמר:
6 יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב־לכם שבת
7 בהר הזה: פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל־כל־
שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ
8 הכנעני והלבנון עד־הנהר הגדל נהר־פרת: ראה
נתתי לפניכם את־הארץ באו ורשו את־הארץ אשר
נשבע יהוה לאבתיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת
9 להם ולזרעם אחריהם: ואמר אלכם בעת ההוא
י לאמר לא־אוכל לבדי שאת אתכם: יהוה אלהיכם
הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב:
11 יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים
12 ויברך אתכם כאשר דבר לכם: איכה אשא לבדי
13 טרחכם ומשאכם וריבכם: הבו לכם אנשים חכמים
14 ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: ותענו

℣. 1. בין per *Munach* 2. 4. 5. sic fu. 1. ℣. 4. את סיחון per *Mahpach* 8. 11. 15. per *Segol & Makk.* 3. sed *Ithibh* non modo requirit O. T. f. 22. 2. sed & *Masora* 1. 2. 4. 7. 8. quæ habet יא בטעם לאחור i. e. vndecies reperiri *Ithibh* sequente *Paschta.* ℣. 7. הר per *Munach* 1. 2. 3. 4. contra *Maf.* Gen. 30, 16. נהר per *Makk.* 1--6. 9. 20. 21. ℣. 11. אבותכם *bho defect.* 3. 5--15. 19. 20. 21. & *Hal.* sic fu. 2. 4. contra *Maf.* h. l. & Exod. 3, 13. & O. T. at the *plene* 3. 5. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 20. *Hal.* sic fu. 2. 4. itidem contra *Maf.* 2. 4. 7. 8 *Erff.* & O. T. ℣. 13. ואשימם ita *plene* 5. 17. 18. 20. 21. & *Ber.* sic fu. 3. 4. sec. *R. Meir Halleui, Hammeiri,* omnesque codd. quos inspexit *R. Menachem* in O. T. sed *defectiuam* scriptionem, quam requirunt *R. Simson, R. Salomo, Rabboth, Baal hatturim, Raschi,* & ex nostris *Maf.* 2. 4. *Erff.* h. l. & impressa 1 Sam. 30, 25. *Kabbalistis,* hoc in genere non satis certis testibus, relinquit O. T.

אתי ותאמרו טוב־הדבר אשר־דברת לעשות : ואקח טו
את־ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם
ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים
ושרי עשרת ושטרים לשבטיכם : ואצוה את־שפטיכם 16
בעת ההוא לאמר שמע בין־אחיכם ושפטתם צדק
בין־איש ובין־אחיו ובין גרו : לא־תכירו פנים במשפט 17
כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני־איש כי המשפט
לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי
ושמעתיו : ואצוה אתכם בעת ההוא את כל־הדברים 18
אשר תעשון : ונסע מחרב ונלך את כל־המדבר 19
הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי
כאשר צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע :
ואמר אלכם באתם עד־הר האמרי אשר־יהוה אלהינו כ
נתן לנו : ראה נתן יהוה אלהיך לפניך את־הארץ 21
עלה רש כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך אל־תירא
ואל־תחת : ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה 22
אנשים לפנינו ויחפרו־לנו את־הארץ וישבו אתנו דבר
את־הדרך אשר נעלה־בה ואת הערים אשר נבא
אליהן : וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר 23
אנשים איש אחד לשבט : ויפנו ויעלו ההרה ויבאו 24
עד־נחל אשכל וירגלו אתה : ויקחו בידם מפרי כה
הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה
הארץ אשר־יהוה אלהינו נתן לנו : ולא אביתם 26
לעלת ותמרו את־פי יהוה אלהיכם : ותרגנו 27
באהליכם ותאמרו בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ
מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו : אנה 28
אנחנו עלים אחינו המסו את־לבבנו לאמר עם גדול
ורם ממנו ערים גדלת ובצורת בשמים וגם־בני ענקים
ראינו

℣. 16. ההיא Per *Iod.* 1. 6. 9. 20. ℣. 18 ההיא itidem per *Iod.* 6 -- 16. 19. 20. 21. sed contra *O. T.* f. 22. 2. ℣. 19. את־ *Makkeph* & *Sægol* habent 1 -- 6. 9. 20. ℣. 21. עלה cum adiecto *Psik* 1. & 3. notat tamen 1. in marg. in aliis codd. *Psik* abesse. ℣. 22. הערים *Munach* loco *Metheg* habet *Berol.* ℣. 23. שנים per *Makkeph* 1. 2. 5. sic fu. 4. ℣. 25. וישיבו *plene* 1. 3. 6. 9. 20. & *Hal.* contra *Masoram* h. l. & Num. 13, 26. ℣. 26. לעלות *plene* 2. 3. 5. fu. 4. *Hal.* contra *Masoram* 4. ad h. l. & *impressam* ad Exod. 19, 23. ℣. 28. ורם pro eo habet ורב *Hal.* ובצורות *isn defect.* 3. 4. sic fu. 2. & *Hal.* requirente sic *Masora* 4. & *Erffurtensi*; sed *plene* requirit *Masora* 2. h. l. & *impressa final.* f. 17. col. -.

℣. 15. q) sc. quos Hebræi obtulerant v. 13. aut de sententia Mosis elegerant. Ex. 18, 25. r) non *duodecim* duntaxat *tribuum principes* intelliguntur, sed etiam minores præfecti; vt sequentia docent. s) Ion. *scientia præditos.* vid. v. 13. t) Ex. 18, 21. u) vid. Ex. 5, 6.

℣. 16. x) *audiendo* sc. *audite.* cf. Ex. 20, 2. Leu 2, 6. c. 6, 7. ό. διακούετε. Act. 23, 35. y) c. 16, 18. Leu. 19, 15. 2 Par. 19, 6. Ioh. 7, 24. Iac. 2, 1. 2. Sir. 42, 2.

℣. 17. z) *non agnoscetis*, i. e. de iis iudicabitis, quasi de hominibus perinde ignotis, & notos ignotis non præferetis. cf. Ex. 23, 3. Leu. 19, 15. Prou. 18, 5. c. 24, 23. a) *timebitis.* c. 18, 22. Num. 21, 3. Ps. 22, 24. b) *Ion.* add. *diuitis & potentis.* c) 2 Par. 19, 6. d) *quod difficilius vobis erit.* Ex. 18, 26. e) Ex. 18, 22. Num. 27, 5.

℣. 19. f) Num. 10, 12. c. 33, 15. g) *illud desertum magnum & horrendum.* c. 8, 15. h) qui meridianum Cananææ tractū montanum incolebant. *Cler.* i) v. 2. 46. Num. 13, 26. c. 33, 36.

℣. 21. k) vid. v. 8. l) *adscende, posside:* asyndeton emphat. 1 Reg. 21, 15. cf. c. 2, 24. 31. m) v. 29. c. 31, 8. ό. μηδὲ δειλιάσετε. cf. Ioh. 14, 27.

℣. 22. n) cf. Num. 13, 1. o) vid. Num. 13, 2. p) *vt explorent nobis.* Ios. 2, 2. 3. Iob. 39, 29. Alibi est *fodiendo quærere*, vt Gen. 21, 30. &c. q) vid. v. 25. Num. 13, 26. r) *nempe viam.* Ar. P. *de via.* Ex. 2, 6.

℣. 23. s) i. e. *placuit mihi.* Gen. 41, 37. sed non in oculis Dei, quamuis permitteret. *Bechai* f. 191. b. t) vid. Num. 13, 2. seqq.

℣. 24. u) *Et verterunt se*; sic Hebræi de abeuntibus solent loqui. vid. Gen. 18, 22. Ex. 7, 23. x) Num. 13, 23. 24. y) Gen. 42, 9.

℣. 25. z) *in manus suas*, i. e. *secum.* Gen. 24, 10. c. 43, 11. a) sc. e montibus in Tsiniticam planitiem, vbi castra habebant. *Cler.* b) vid. Num. 13, 27. c. 14, 7.

℣. 26. c) *rebelles fuistis*, vt rebelles repudiastis mandatum Dei. v. 43. c. 9, 23.

℣. 27. d) *& murmurastis.* Ps. 106, 25. Es. 29, 24. e) Num. 14, 1. f) *propter odium erga nos*; vel *quia nos odit Dominus.* Infinitiuus vel Nomen verbascens. vid. c. 5, 26. Gen. 19, 16. c. 29, 20. Num. 10, 2. Hos. 3, 1. g) cf. Num. 14, 2. 3. 27.

℣. 28. h) *Quo vel quorsum?* Gen. 37, 30. i) *liquefecerunt*, i. e. *fregerunt* & desperatum reddiderunt animum nostrum. Ios. 2, 9. Ier. 49, 23. k) *& munitæ.* c. 28, 52. Deut. 9, 1. l) *ad cælum vsque.* hyperbole. Gen. 11, 4. Ps. 107, 26. m) c. 2, 10. Num. 13, 28. 33.

29 ראינו שם : ואמר אלכם לא־תערצון ולא־תיראון
ל מהם : יהוה אלהיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם
31 ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם : ובמדבר
אשר ראית אשר נשאך יהוה אלהיך כאשר ישא־
איש את־בנו בכל־הדרך אשר הלכתם עד־באכם
32 עד־המקום הזה : ובדבר הזה אינכם מאמינם ביהוה
33 אלהיכם : ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום
לחנתכם באש לילה לראתכם בדרך אשר תלכו־
34 בה ובענן יומם : וישמע יהוה את־קול דבריכם ויקצף
לה וישבע לאמר : אם־יראה איש באנשים האלה הדור
הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת
36 לאבתיכם : זולתי כלב בן־יפנה הוא יראנה ולו־אתן
את־הארץ אשר דרך־בה ולבניו יען אשר מלא
37 אחרי יהוה : גם־בי התאנף יהוה בגללכם לאמר
38 גם־אתה לא־תבא שם : יהושע בן־נון העמד לפניך
הוא יבא שמה אתו חזק כי־הוא ינחלנה את־
39 ישראל : וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ובניכם
אשר לא־ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה
מ ולהם אתננה והם יירשוה : ואתם פנו לכם וסעו
41 המדברה דרך ים־סוף : ותענו ותאמרו אלי
חטאנו ליהוה אנחנו נעלה ונלחמנו ככל אשר־
צונו יהוה אלהינו ותחגרו איש את־כלי
42 מלחמתו ותהינו לעלת ההרה : ויאמר יהוה
אלי אמר להם לא תעלו ולא־תלחמו כי אינני
43 בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם : ואדבר אליכם
ולא שמעתם ותמרו את־פי יהוה ותזדו ותעלו
44 ההרה : ויצא האמרי הישב בהר ההוא
לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדברים

ויכתו

℣. 29. n) *ne terreamini, consternemini.* c. 7, 21. Es. 8, 12. o) vid. v. 21.
℣. 30. p) vid. v. 33.
℣. 31. q) *quod tulerit, gestauerit te.* Ex. 19, 4. ὁ. ὡς τροφοφορήσαι σε. conf. Act. 13, 18. r) *vt baiulare solet.* vid. Num. 11, 12. Significatur summa cura Dei, qua Israelitas per Arabicas solitudines sustentauerat ac duxerat. *Cler.*
℣. 32. s) *Verum ne per verbum quidem hoc voluistis credere.* Emphasis Athnachi in versu vnius propositionis, vt Gen. 1, 1. Es. 12, 3.
℣. 33. t) Ex. 13, 21. u) vid. Num. 10, 33. x) *in quo castra poneretis.* Num. 10, 31. y) q. d. *vt videre vos faceret,* sc. luce sua. *Infin. Hiphil.*
℣. 34. z) c. 2, 18. Hebr. 4, 3.
℣. 35. a) Num. 14, 23. 28. b) c. 32, 5. cf. Gen. 7, 1.
℣. 36. c) *præter.* Iod parag. c. 4, 12. allud Es. 45, 5. d) *& Iosuam.* Num. 14, 6. 24. e) *quam calcauit.* Ios. 14, 9. f) i. e. *sincere & constanter secutus est.* Num. 32, 11. 12. Ios. 14, 8. 9.
℣. 37. g) *Mihi quoque indignatus est.* c. 3, 26. c. 4, 21. Num. 20, 11. h) qui fremitibus suis ira eum deiecerant, vt & ipse peccaret. vid. Num. 20, 10. Ps. 106, 32. 33. i) c. 34, 4. Num. 20, 12. c. 27, 13.
℣. 38. k) *vt administer.* vid. Ex. 24, 13. Num. 3, 5. l) *confirma,* i. e. iube eum esse animo forti. vid. c. 31, 7. m) *eam possidendam tradet vel hereditare faciet.* Ios. 1, 6.
℣. 39. n) Num. 14, 31. o) infantes aut pueruli, rerum omnium ignari. Es. 7, 14. 15. 16. Ion. 4, 11. cf. Gen. 3, 5.
℣. 40. p) vid. v. 7. c. 2, 3. Num. 14, 2.
℣. 41. q) Num. 14, 40. r) *accinxistis.* 1 Sam. 25, 13. ὁ. ἀναλαβόντες. Eph. 6, 16. s) *instrumenta belli sui,* i. e. *arma sua.* Ita suffixum ponitur post nomina inter se constructa. cf. Es. 2, 20. Dan. 9, 24. t) Variant interpretes. Schmid. *obstinati fuistis.* Cler. *parastis vos.* Nos ex Arab. *sed neglexistis* hoc monitum. (1) Rad. Arab. in I Coni. significat: *vilis & contemtibilis illi fuit.* in IV. Coni. quæ respondet Hiphil: *contemsit, vilipendit, despexit.* vid. not. Num. 14, 44. *Onk. Ion. Ar. E.* incepistis.
℣. 42. u) c. 7, 21. c. 31, 17. Num. 14, 42.
℣. 43. x) vid. v. 26. y) *petulanter ac proterue egistis vel gessistis vos.* c. 17, 13. Ex. 21, 14.
℣. 44. z) Num. 14, 45. a) *sicut facere solent apes,* quæ mirum in modum solent eos, qui ipsas irritarunt, insectari, vt vltionem sumant. Hinc iis acerrimi hostes comparantur. vid. Es. 7, 18. Ps. 118, 12. b) *Syr.* add. *fumo irritata.*

℣. 30. עשה Per *Merca* 1. 2. 3. 5. sic se. 4. ℣. 31. עד באכם עד ita 1. ℣. 35. באנשים *Beth patachatum* habent 4. 5. sed contra *Masoram* 1. 2. 7. 8. & *Erffurtens.* הרע *Resch* per *Patach* 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. 2. & *O. T.* f. 22. a. ℣. 36. ולו per *Kadma* 2. 3. 4. אשר־דרך ita 1. 5. su. 4. contra *O. T.* ℣. 38. יבא ita *milel* est in 1. 2. 4. 18. & *Berol.* vt poscit *Masora* *Erff.* ad. Esa. 7, 24. & *O. T.* at reliqui codices accentum partim *milra,* partim ambigue collocant. ℣. 41. לעלות *plene* 1. 2. 3. 5. sic su. 4. *Hal.* contra *Masoram* h. l. & Exod. 19, 23.

וַיַּכְּתוּ אתכם בשעיר עד־חרמה ׃ ותשבו ותבכו מה
לפני יהוה ולא־שמע יהוה בקלכם ולא האזין
46 אליכם ׃ ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר
ב ישבתם ׃ ונפן ונסע המדברה דרך ים־סוף
כאשר דבר יהוה אלי ונסב את־הר־שעיר ימים רבים׃
2 ס ויאמר יהוה אלי לאמר ׃
3 4 רב־לכם סב את־ההר הזה פנו לכם צפנה ׃ ואת־העם
צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני־עשו הישבים
ה בשעיר וייראו מכם ונשמרתם מאד ׃ אל־תתגרו בם
כי לא־אתן לכם מארצם עד מדרך כף־רגל כי־ירשה
6 לעשו נתתי את־הר שעיר ׃ אכל תשברו מאתם
בכסף ואכלתם וגם־מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם׃
7 כי יהוה אלהיך ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתך
את־המדבר הגדל הזה זה ארבעים שנה יהוה אלהיך
8 עמך לא חסרת דבר ׃ ונעבר מאת אחינו בני־עשו
הישבים בשעיר מדרך הערבה מאילת ומעציון גבר
9 ס ונפן ונעבר דרך מדבר מואב ׃ ויאמר
יהוה אלי אל־תצר את־מואב ואל־תתגר בם מלחמה
כי לא־אתן לך מארצו ירשה כי לבני־לוט נתתי את־
י ער ירשה ׃ האמים לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם
11 כענקים ׃ רפאים יחשבו אף־הם כענקים והמאבים
12 יקראו להם אמים ׃ ובשעיר ישבו החרים לפנים ובני
עשו יירשום וישמידום מפניהם וישבו תחתם כאשר
עשה ישראל לארץ ירשתו אשר־נתן יהוה להם ׃
13 עתה קמו ועברו לכם את־נחל זרד ונעבר את־נחל
14 זרד ׃ והימים אשר־הלכנו מקדש ברנע עד אשר־
עברנו את־נחל זרד שלשים ושמנה שנה עד־תם כל־
הדור אנשי המלחמה מקרב המחנה כאשר נשבע
יהוה

b) c. 8, 9. Huc respicit Ps. 23, 1. seqq. ℣. 8. c) *Transiuimus vero, s. deflexiimus* ab illorum finibus, cum vlteriorem transitum negarent. Num. 20, 20. d) *a via planitiei,* sc. iuxta Idumaeam. cf. c. 1, 1. e) vrbs seu portus Idumaeae. 2 Reg. 14, 22. *Eloth* dicta 1 Reg. 9, 27. f) vid. Num. 33, 35.

Cap. II.

℣. 9. g) *ne hostiliter inuadas* vel *habeas* v. 19. Num. 25, 17. h) v. 5. 19. cf. 2 Par. 20, 10. i) vrbs fuit, ex qua videtur tota regio adpellata. v. 18. 29. Num. 21, 15. 28.

פסקא באמצע פסוק

℣. 10. k) *Emaei,* q. d. *seruibiles* gigantes. v. 11. Gen. 14, 5. l) *antea, olim.* v. 12. 20. Ios. 14, 15. m) v. 11. 21. c. 1, 28. Num. 13, 22.

℣. 11. n) Gen. 14, 5. c. 15, 20. Ios. 13, 12.

v. 12. o) vid. v. 22. Gen. 14, 6. c. 36, 20. p) *expulerunt eos,* sic v. 21. 22. vid. not. Num 14, 12. & c. 33, 53. q) *& exterminarunt eos a conspectu suo.* v. 21. Gen. 34, 30.

℣. 13. r) *iam vero.* Num. 22, 38. s) vid. Num. 21, 12. ℣. 14. t) vid. c. 1, 2. 19. 46. u) *donec absumta esset.* v. 15. 16. Num. 17, 28. x) *virorum bello aptorum.* v. 16. cf. Num. 31, 28. y) c. 1, 34.

c) Num. 14, 45.

℣. 45. d) iurauerat enim v. 34. vt intelligerent, quod dixerat, se prorsus non reuocaturum. cf. Prou. 1, 24. 25.

℣. 46. e) *in* vel *ad Kadesch.* v. 19. Num. 13, 26. Ps. 29, 8. f) *pro diebus, quibus* illic *mansistis,* vt ipsi nostis. Al. *prout* antea, ante reditum exploratorum, satis diu illic manseratis.

Cap. II, ℣. 1. g) *Postea conuertimus nos.* v. 3. 9. c. 1, 7. c. 3, 1. h) Num. 21, 4. i) c. 1, 40. k) *& circumiuimus montem Seir.* Num. 21, 4.

℣. 3. l) *multum* vel *satis est vobis circumiuisse,* seu *sat diu circumiuistis.* c. 1, 6. c. 3, 26. m) vid. v. 1. Ios. 22, 4.

℣. 4. n) *transituri estis per terminum.* quod Edomitae primum concessisse videntur v. 29; sed postea transitum vlterius denegarunt. Num. 20, 20. ὡ. παραπορεύεσθαι διὰ Marc. 9, 30. o) *sed cauete vobis.* c. 23, 10.

℣. 5. p) *confligatis cum iis.* v. 9. 20. Prou. 15, 18. c. 28, 25. Dan. 11, 10. *Ar. P.* prouocetis eos. rad. Arab. significat *animosus & audax fuit.* in V. Coni. *audacem & animosum se ostendit, ausus fuit.* in VIII. Coni. *vim fecit.* q) *vsque ad calcationem,* h. e. *quod vel planta pedis calcari possit* (1) ὁ. οὐδὲ βῆμα ποδός. Act. 7, 5. r) Gen. 36, 8.

℣. 6. s) cf. v. 28. *Abendana:* si vobis lubuerit de fructibus terrae ipsorum edere. t) *emetis.* Gen. 41, 57. u) *parabitis.* Gen. 50, 5. Hos. 3, 2. x) vid. Num. 20, 19.

℣. 7. y) vt satis tibi sit ad emenda illa necessaria. cf. c. 8, 4. z) *nouit & curam gessit itineris tui.* Ps. 1, 6. *Ar. P.* bene tibi fecit in itinere. *Onk. Ion.* necessaria suppeditauit &c. a) *quomodo perambulaueris illud desertum* c. 1, 19. b)

℣. 45. ותשבו Pro eo habet ותשבו suppositis aliis punctis, 1. CAP. II, v. 2. *Sectionem,* quae versiculo praemissa est, פ seu *Petucham* habent 3. 7. 8. 10. 12. 15. 21. contra *O. T.* f. 22. 2. ℣. 5. תתגרו *milel* legunt 1. 4. 7. 8. sed *milra* requirit *O. T.* ℣. 7. ידיך *plene* seu *pluraliter* 1. 5. *Hal.* 6. 9. 20. sic fu. 4. הגדול *plene* 1. 2. 5. sic fu. *Hal.* contra *Mas. Erffurt.* ℣. 8. ומעציון *plene* 1. 2. 4. itidem contra *Masor. Erff.* ℣. 9. Spatium *sectionis minoris* praemittunt 1. 3. 4. 5. *Hal.* 6. 9. 19. 20. תתגר per *Patach* 2. 3. 4. 7. 10. 11. 12. 13. 19. 21. contra *O. T.* ℣. 10. עם per *Makk.* 1. 3. 4. 5. ורב *praef. Vau* per *Kamets* hic & v. 21. habent 7. 8. sed contra *O. T.*

טו יְהוָה לָהֶם׃ וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב
16 הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם׃ וַיְהִי כַאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי
17 הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה
18 אֵלַי לֵאמֹר׃ אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר׃
19 וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי
לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט
כ נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃ אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים
21 יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים׃ עַם
גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם
22 וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים
בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם
23 וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים
עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ
24 תַחְתָּם׃ קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי סמך דגושה
בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל
כה רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה׃ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ
וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם אֲשֶׁר
26 יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃ וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים
מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם
27 לֵאמֹר׃ אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר
28 יָמִין וּשְׂמֹאול׃ אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם
29 בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃ כַּאֲשֶׁר
עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים
בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
ל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃ וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן
הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ
אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ס
31 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־

סיחן T 4 יט ד

✠. 15. z) *Ar. P.* & E. plaga. a) *vt eos exturbaret.* Ex. 23, 27. Esth. 9, 24. Ier. 51, 34. ✠. 16. b) Ps. 9, 7. ✠. 18. c) vid. v. 9. ✠. 19. d) *& accedes e regione* Ammonitarum vel *ad Ammonitas* (victo Sichone Num. 21, 24.) c. 3, 29. cf. Num. 8, 2. e) vid. v. 9. f) Schmid. *nec conserere manum cum eis.* vid. v. 9. 24. ✠. 20. g) v. 11. c. 3, 11. h) v. 10. i) q. d. *sceleratissimos*, a זמם *scelus.* Leu. 18, 17. cf. Ps. 37, 12. sed *Ar. P.* זמם *cogitauit, destinauit*, reddit: *homines, qui magna moliuntur.* Sunt, qui velint eosdem esse, ac Ζουζαῖοι Gen. 14, 5. ✠. 22. k) nempe Deo fauente & iuuante. v. 12. ✠. 23. l) Hi oram maritimam ante Philistaeos incolebant. cf. Ios. 13, 3. c. 18, 23. m) *in Chatserim*, siue *in villis.* Gen. 25, 16. cf. Num. 33, 17. n) Gen. 10, 14. Ier. 47, 4. LXX. *Ion. Onk. Syr. Cappadoces.* o) ὁ. ἐκ Καππαδοκίας. Am. 9, 7. sed doctissimus *Clericus* ad Gen. 10, 14. eos ex Africa deduxit. Ita *Ar. P. Damiataeos egredientes de Damiata*, quae est ad Aegypti oram maritimam vrbs praecipua. ✠. 24. p) vid. Num. 21, 13. q) ὁ. ἄρξαι. v. 31. Phil. 1, 6. r) Schmid. *expelle*, v. 12. al. *possessionem adito.* cf. v. 31. c. 1, 21. ✠. 25. s) *metum ac terrorem tui.* c. 11, 25. Gen. 9, 2. t) *qui cum audierint famam tuam.* Num. 14, 15. Habac. 3, 2. u) Schmid. *cohorrescent.* Ps. 4, 5. x) *& parturient, contremiscent ac dolebunt.* Ios. 2, 9. 10. 11. c. 5, 1. Ier. 5, 3. c. 51, 29. ὁ. καὶ ὠδῖνας ἕξουσιν. ✠. 26. y) Haec Rubenitis cessit. Ios. 13, 18. z) Num. 21, 21. a) *cum verbis pacis.* cf. c. 20, 10. ✠. 27. b) Schmid. *in via constanter ibo.* Cler. *semper ibo per viam.* Repetitio saepe

indicat continuitatem, cf. c. 7, 22. c. 28, 43. 2 Reg. 10, 21. *Ar. P. via publica.* c) c. 5, 29. ✠. 28. d) vid. v. 6. e) vid. Num. 20, 19. ✠. 29. f) vid. v. 4. vel de victu ab Idumaeis emto hoc intelligi potest. *Ar. P.* add. *aliqua horum.* g) Num. 20, 18. ✠. 30. h) c. 29, 6. 7. Num. 21, 23. i) *pati nos transire.* Hiphil non semper actionem, sed *permissionem* indicat. vid. Num. 31, 18. k) i. e. *per sua* siue *per regionem suam.* Num. 20, 18. *Onk.* per terminum suum. l) vid. Ex. 4, 21. c. 7, 3. Deus nunquam dicitur *indurare*, nisi perdite improbos, qui impietate sua diu meruerunt, vt ipsis conuersionis via interdicatur. Cum Deo n. aperte resistunt, Deus vicissim ipsos indurat, viribus ipsas destituens. Neque ante indurasse Pharaonem legitur, quam Pharao seipsum quater indurasset. cf. 1 Reg. 12, 39. Haec Bechai f. 191. d. m) *& obfirmauit cor eius.* c. 15, 7. 2 Par. 36, 13. n) Schmid. *sicut die hoc patet.* c. 4, 20. Gen. 50, 20. ✠. 31. o) vid. v. 24. c. 1, 8. cf. Am. 2, 9.

✠. 16. *Spatium sectionis* sub finem versiculi omnes nostri habent. Ergo, secundum hanc diuisionem, v. 16. non est cum sequenti ✠. 17. sed cum praeced. v. 15. in explicatione coniungendus, vt sensus hic sit: *Idque* (intellige transitum fluminis *Zared*, cum quo periodus deserti claudebatur, v. 13.) non *factum est* prius, quam *donec absumta esset* &c. Et sic v. 14. & 15. forent in parenthesi. ✠. 18. ואת־ער cum praef. ו 3. & *Hal.* su. 1. contra *Mas.* 1. ✠. 19. תתגר per *Patach* 1–4. 21. ✠. 20. והעמנים ita per *Mon.* cum *Sakephk.* 2. 4. 20. *Ber.* sed reliqui habent *Meth.* ✠. 24. סעו ita cum *Dag.* 1. 2. 6. 9. 17. 18.; *Ber.* & omnes libri in *O. T.* at reliqui sine eo. סיחן מלך־חשבון האמרי ואת־ארצו החל רש ita 2. ✠. 25. אחל per *Kadma* 17. 18. per *Mahpach* 1. at per *Makk.* 3. & 20.

32 סיחן ואת־ארצו החל רש לרשת את־ארצו : ויצא
סיחן לקראתנו הוא וכל־עמו למלחמה יהצה :
33 ויתנהו יהוה אלהינו לפנינו ונך אתו ואת־בנו ואת־ בניו קר
כל־עמו : 34 ונלכד את־כל־עריו בעת ההוא ונחרם
את־כל־עיר מתם והנשים והטף לא השארנו שריד :
רק הבהמה בזזנו לנו ושלל הערים אשר לכדנו : לה
36 מערער אשר על־שפת־נחל ארנן והעיר אשר
בנחל ועד־הגלעד לא היתה קריה אשר שגבה ממנו
37 את־הכל נתן יהוה אלהינו לפנינו: רק אל־ארץ בני־
עמון לא קרבת כל־יד נחל יבק וערי ההר וכל אשר־
צוה יהוה אלהינו : ונפן ונעל דרך הבשן ויצא עוג ג
מלך־הבשן לקראתנו הוא וכל־עמו למלחמה אדרעי:
2 ויאמר יהוה אלי אל־תירא אתו כי בידך נתתי אתו
ואת־כל־עמו ואת־ארצו ועשית לו כאשר עשית
3 לסיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון : ויתן יהוה
אלהינו בידנו גם את־עוג מלך־הבשן ואת־כל־עמו
4 ונכהו עד־בלתי השאיר־לו שריד : ונלכד את־כל־
עריו בעת ההוא לא היתה קריה אשר לא־לקחנו
מאתם ששים עיר כל־חבל ארגב ממלכת עוג בבשן:
כל־אלה ערים בצרות חומה גבהה דלתים ובריח ה
6 לבד מערי הפרזי הרבה מאד : ונחרם אותם כאשר
עשינו לסיחן מלך חשבון החרם כל־עיר מתם הנשים
7 8 והטף : וכל־הבהמה ושלל הערים בזונו לנו : ונקח
בעת ההוא את־הארץ מיד שני מלכי האמרי אשר
9 בעבר הירדן מנחל ארנן עד־הר חרמון : צידנים
יקראו לחרמון שרין והאמרי יקראו־לו שניר: כל ערי י
המישר וכל־הגלעד וכל־הבשן עד־סלכה ואדרעי
11 ערי ממלכת עוג בבשן : כי רק־עוג מלך הבשן
נשאר

p) *incipe, posside, ad possidendum.* vid. v. 24.
℣. 32. q) *ad bellum, seu vt prælio decerneret.* Num. 21, 23. 33.
℣. 33. r) vid. v. 31. 36. c. 1, 8. Num. 32, 4. s) Num. 21, 24.
℣. 34. t) *& internecioni deuouimus.* c. 3, 6. vt iræ diuinæ ministri. vid. Num. 21, 2. 3. c. 31, 7. u) *virorum,* i. e. *omnes viros in vrbibus.* c. 3, 6. c. 4, 27. Psal. 17, 14. Gen. 34, 30. in singulari apud Aethiopes est *myt,* sponsus & *Maritus.* x) c. 3, 3. Leu. 27, 29.
℣. 36. y) c. 3, 12. c. 4, 48. vid. Num. 32, 34. z) *& vrbe seu vrbibus* aliis, quæ in valle seu ad illum torrentem sunt. a) vid. Num. 26, 29. b) *vrbs vlla.* c. 3, 4. c) *quæ altior, seu altius munita fuerit.* Iob. 5, 11. Ps. 9, 10.
℣. 37. d) *non accessisti,* sc. vt eam inuaderes. vid. v. 19. e) *omnem tractum, spatium,* quod fuit quasi *ad manum.* Ex. 2, 5. Num. 2, 17. f) c. 3, 16. g) Ammonitici iuris; qui fines suos etiam præsidiis firmauerant. Num. 21, 24. h) *interdixerat.* c. 4, 23. Gen. 2, 16. c. 3, 11.
CAP. III, ℣. 1. i) c. 2, 1. k) c. 29. 7. Num. 21, 33. l) c. 2, 32.
℣. 2. m) Num. 21, 24.
℣. 3. n) *donec non.* Ios. 8, 22. o) *relinqueret ei.* Num. 21, 35. p) c. 2, 34.
℣. 4. q) c. 2, 36. r) *totus tractus;* 1 Reg. 4, 13. quia *portio* hereditatis *fune* mensorio diuidebatur. M. I. coll. Mich. 2, 5. ἐ. πάντα τὰ περίχωρα. sic v. 13. 14. Matth. 3, 5.
℣. 5. s) ὀ. ὀχυραί, τείχη ὑψηλά. cf. 2 Cor. 10, 4. 5. t) *seorsim ab vrbibus.* i. e. *præter vrbes.* Num. 29, 39. u) *paganorum* (3) qui non in munitis vrbibus 1 Sam. 6, 18. Esth. 9, 19. sed in *pagis* Ez. 38, 11. Iud. 5,

5, 7. separatim habitant. rad. Arab. *segregauit, discreuit* rem *ab aliis.*
℣. 6. x) c. Cap. III. 7, 2. y) vid. c. 2, 34.
℣. 7. z) c. 2, 35. c. 20, 14.
℣. 8. a) vid. c. 1, 1. Ios. 13, 8. b) c. 2, 36. vid. Num. 21, 13. c) Ios. 11, 3. 17. c. 12, 1. Ps. 89, 13. q. d. *propugnaculum,* a rad. Arab. & Aeth. *prohibuit.* Al. quod *niue,* q. s. *reti* vel *thorace* fuerit tectus.
℣. 9. d) Ps. 29, 6. q. d. *Lorica* (1 Sam. 17, 5. 38.) quod metaphorice idem est, quod antecedens; & sequens *Senir,* Arab. *Lorica.* e) Ez. 27, 5. 1 Par. 5, 23. cf. Cant. 4, 8. dicitur etiam *Sion* c. 4, 48. ab *altitudine,* vt quidam volunt; & *Libanon,* a *candore niuium,* quibus tectus fuit. Ier. 18, 14.
℣. 10. f) Num. 21, 33.

℣. 36. והעיר אשר־ Ita 1. 2. 4. 5. 6. 9. 20. ועד fine *præfixo* ו 1. sic fe. 3. הכל ita per *Sakeph.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. secundum < O. T. f. 22. a. reliqui habent *Rbhia.* : CAP. III, ℣. 4. ההיא per *Jod.* 2. 7. 8. 10--16. 19. contra O. T. ℣. 5. בצרות *roth plene* 3. & sic fe. 2. ac fu. 1. 4. prout requirit *Masora* 2. cui adstipulatur quoque *Masora,* sed recentiori manu adscripta, in *Erffurt.* at *defect.* vult scribi *Masora* 1. 4. *impressaque* h. l. & *final.* f. 17. col. 7. ℣. 6. כל־ particulam את־ præfigit 3. & *Hal.* sic fu. 1. ℣. 2. ההיא per *Iod* 2. 8. 11. 14. 15. contra O. T. ℣. 9. שרין per *Schin* 2. 5--16. 19. 20. 21. contra O. T. יקראו־לו *Merca* pro *Makk.* 2. 7. 8. 10--15. 19. at per *Merca* & *Makk.* 5. 6. 9. 20. sed solum *Merca* poscit O. T.

נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה
הוא ברבת בני עמון תשע אמות ארכה וארבע אמות
12 רחבה באמת־איש : ואת־הארץ הזאת ירשנו בעת
ההוא מערער אשר־על־נחל ארנן וחצי הר־הגלעד
13 ועריו נתתי לראובני ולגדי : ויתר הגלעד וכל־הבשן
ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל
14 הארגב לכל־הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים : יאיר
בן־מנשה לקח את־כל־חבל ארגב עד־גבול הגשורי
והמעכתי ויקרא אתם על־שמו את־הבשן חות יאיר
טו עד היום הזה : ולמכיר נתתי את־הגלעד : ולראובני
16 ולגדי נתתי מן־הגלעד ועד־נחל ארנן תוך הנחל
17 וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון : והערבה והירדן
וגבל מכנרת ועד ים הערבה ים המלח תחת אשדת
18 הפסגה מזרחה : ואצו אתכם בעת ההוא לאמר
יהוה אלהיכם נתן לכם את־הארץ הזאת לרשתה
חלוצים תעברו לפני אחיכם בני־ישראל כל־בני־חיל :
19 רק נשיכם וטפכם ומקנכם ידעתי כי־מקנה רב לכם
ישבו בעריכם אשר נתתי לכם : עד אשר־יניח יהוה כ
לאחיכם ככם וירשו גם־הם את־הארץ אשר יהוה
אלהיכם נתן להם בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו
21 אשר נתתי לכם : ואת־יהושוע צויתי בעת ההוא
לאמר עיניך הראת את כל־אשר עשה יהוה
אלהיכם לשני המלכים האלה כן־יעשה
יהוה לכל־הממלכות אשר אתה עבר שמה :
22 לא תיראום כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם
לכם : ס ס ס מה 45

23 ואתחנן אל־יהוה בעת ההוא לאמר : אדני
24 יהוה אתה החלות להראות את־עבדך את־גדלך
ואת

יט ה Ts

v. 11. g) superuerat. Ex. 8, 27. h) de reliquiis. Ios. 13, 12. i) v. 13. c. 2, 11. Gen. 14, 6. k) forte ferro confectus erat is lectus, quia in calidis regionibus non melius vitantur molesta ac noxia insecta, quibus lecti lignei infestari solent, quam si ferrei sint. Cler. l) q. d. sicut hoc incredibile videtur, in Rabbath illum lectum reperire poterit. m) 2 Sam. 12, 26. nam Ammonitæ illos Rephaim ex agris, quos occupauerant, expulerant Deut. 2, 21. n) ὁ. πηχέων. Matth. 6, 27. Ipso homine lectus procul dubio aliquanto fuit longior, vt commodus esset, neque duræ materiæ caput aut pedes illideret. cf. 1 Sam. 17, 4.

v. 12 o) c. 2, 36. p) partem nempe ad meridiem Iabboki, v. 16. q) c. 29, 8. Num. 32, 33. Ios. 12, 6.

v. 13. r) vid. v. 4. 34.

v. 14. s) Manassis abnepos ex filia. vid. Num. 32, 41. Alius Iud. 10, 3. seqq. t) in Syria. vid. 2 Sam. 3, 3. c. 15, 8. ὁ. Ἀργάβ. cf. Gen. 15, 21. u) villas Iairi. Num. 32, 41. x) Ex hac locutione quidam colligunt, hæc verba non esse Mosis; sed vide, quod hoc ipso capite sexies (v. 4. 8. 12. 18. 21. 23.) legitur tempore illo, quod nobis remotius quid sonare videtur, sine dubio tamen hic de rebus nuperrime gestis dicitur. Non igitur ex nostræ linguæ genio de Hebraica est iudicandum.

v. 16. y) c. 2, 37. Ios. 12, 2.

v. 17. z) item planitiem ad orientalem ripam Iordanis. cf. c. 1, 1. a) sic v. 16. Ar, f. eiusque confinia. b) Onk. Hier. Ion. a Genesareth. vid. Num. 34, 11. Ios. 12, 3. c) planitiei, in planitie Iordanis. c. 4, 49. 2 Reg. 14, 25. d) Gen. 14, 3. Num. 34, 12. e) Schmid. infra aquæ ductus. Chald. sub effusione aquarum. vid. Num. 21, 15. Ios. 13,

כתיב בהא 13, 20. Vulg. ad radices. sic Cler. sub Phisgæ radicibus. vel conf. Arab. Asida: ouile, bouile vel septum in campo, vbi pecora contra feras custodiuntur. f) c. 34, 1.

v. 18. g) np. Rubenitis, Gaditis & dimidiae parti Manassis. h) Num. 32, 20. 21. i) Num. 32, 17. k) filii fortitudinis, i. e. viri fortes. Iud. 18, 2. 1 Sam. 14, 52.

v. 19. l) Num. 32, 1.

v. 20. m) trans. v. 25. Ios. 7, 7. vid. Deut. 1, 1.

v. 21. n) Num. 27, 18. 19. 23. o) c. 4, 3.

v. 22. p) c. 1, 30. Ex. 14, 14. Ios. 23, 10. 2 Par. 20, 15.

v. 23. q) Et supplicaui. Gen. 42, 21.

v. 24. r) secundum Kabbalam intelligitur is, qui habitauerat in rubo, de quo Dauid Ps. 86, 8. Quia hic est Dominus timendus a terra, vertens petram in stagnum aquarum Ps. 114, 7. 8. contra quem peccauit Moses in percutienda petra, atque decretum accepit, vt ne in terram introiret; ideo petit ab eodem peccati veniam, vt sibi liceat illuc transire. Hinc scribitur h. l. primum אדני & postea יהוה : quoniam ille est dominus, in quo sunt miserationes; nam in יה est Iehouah Es. 26, 4. Hæc Bechai. f. 192. c. s) c. 2, 24. 25. 31. t) ὁ. θεράποντα. Hebr. 3, 5. u) c. 11, 2.

---

v. 12. אשר per Psikmunach. 1. 4. 6. 9. 12. 20. 21. at per Kadma, sequente Mahpach & Paschta, 2. sed Makk. probat O. T. f. 22. a. v. 13. לכל per præfixum ו loco Lamed 1. 2. 5. v. 17. והערבה והירדן ita 2. 4. 6. 9. 20. & 1. ex En habore. v. 18. Spatium sectionis minoris præmittunt 2. 4. 15. 16. & Hal. v. 19. רק per Rbhia 1. v. 20. אשר־יניח per Mun. pro Makk. 17. Ber. v. 21. ההיא per Iod 2. 6. 9. 20. 31. יהוה אלהיכם ita correctum in 2. כן per Munach 1. 2. 6. 9. 11. 20. per Mun. & Makk. simul 4. v. 23. Sectionem maiorem Petucham per tria Pe maiuscula habent 1. 2. 6. 9. 20. ואתחנן Nun patachatum omnes habent, præter 1. 17. 18. & Ber. qui Kametsatum. v. 24. החלת sic defect. 1, 2, 4. 5. Hal. fe. 3. secund. Masoram 1. 3. & Erffurt.

וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ : אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה כה
אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב
26 הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן : וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע
אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי
27 עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה : עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה
וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר
28 אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה : וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ
כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־
29 הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה : וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר :

פ

Cap. IV.

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר ד
אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם
וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן
2 לָכֶם : לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
3 אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם : עֵינֵיכֶם הָרֹאת אֵת אֲשֶׁר־
עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ
אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ :
4 וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם :
רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה
יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים
6 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ : וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם
וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים
הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה :
7 כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה
8 אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו : וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי
נֹתֵן

x) *quia*. Gen. 31, 49. y) etsi multi sunt, *qui dicuntur dii*, siue in cælo, siue in terra &c. 1 Cor. 8, 5. z) Ps. 86, 8. Ps. 89, 7. Ier. 10, 6. a) c. 4, 35.

℣. 25. b) *transeam, transire mihi liceat*. c. 2, 27. c) *trans*, *vltra* v. 20. d) i. e. *montana*. c. 11, 11. Ex. 15, 17. *Cler*. quæ ad Libanum porriguntur. intelligit Moses Aseris & Naphtalis agros, seu Galilæam, regionem fertilissimam, vt docet *Ioseph*. de B. I. lib. 3. c. 4. e) & *Libanum*. ὁ Ἀντιλίβανον. cf. not. c. 2, 9. *Ion.* montem Libani, in quo residebit Schechina, h.e. iuxta *Onk.* domum sanctuarii.

℣. 26. f) c. 1, 37. c. 4, 21. c. 31, 1. ὁ. ὑπερεῖδέ με. Act. 17, 30. g) *satis esto tibi*. c. 1, 6. Gen. 45, 28. cf. 2 Cor. 12, 8.

℣. 27. h) *in verticem Pisgæ*. v. 17. c. 34, 1. Num. 21, 20. i) Num. 27, 12. 13.

℣. 28. k) c. 31, 7. l) vid. c. 1, 38. Ios. 1, 6. m) Ios. 14, 1.

℣. 29. n) c. 2, 19. c. 11, 30. Ios. 19, 46. o) c. 4, 46. c. 34, 6. Ios. 13, 20.

Cap. IV, ℣. 1. p) Leu. 19, 37. q) c. 5, 1. Hinc discimus, finem legis præcipuum non esse nudam doctrinam, sed praxin; eumque vitam adipisci, qui legem fecerit, non alium. *Bechai* f. 193. a. cf. Rom. 2, 13. Iac. 1, 22. r) nec moriamini, antequam in terram promissam veniatis, vt patres vestri c. 2. 14. seqq. & qui per *Baal Peor* se contaminauerant. cf. sequentem v. 4.

℣. 2. s) c. 12, 32. c. 13, 1. Prou. 30, 6. Apoc. 22, 18. 19. t) Ex. 5, 18. 19. Ier. 26, 2. u) c. 33, 9. Ps. 105, 45.

℣. 3. x) c. 3, 21. c. 11. 7. y) *ob Baal Peorem*, vid. Num. 25, 3. Ios. 22, 17. *Onk. Ion.* in iis, qui colebant idolum Peor.

℣. 4. z) *adhærentes, qui Domino adhæsistis*. c. 10, 20. cf. Gen. 2, 24. a) sc. propitio Deo. vid. v. 1. cf. c. 5, 3.

℣. 6. b) Prou. 10, 14. 1 Cor. 1, 30. Iac. 3, 13. c) *tantum* vel *vtique*. Gen. 20, 11. ὁ. ἰδού. d) Lex facit sapientes Ps. 19, 8. Eph. 1, 8. *Sapientia* consistit in cognitione & amore veri, quod iustum & bonum est. *Prudentia* vero in probatione eius, quod melius est, eiusque constanti executione. Gentes itaque, vera Dei lege destitutæ, *insipientes* dicuntur Deut. 32, 21. *cæca & surda* Es. 42, 18. quæ *falsitatem* hereditarunt a patribus suis Ier. 16, 19. *Cocc.* e) ὁ. τὸ ἔθνος. Luc. 23, 2.

℣. 7. f) c. 33, 29. 2 Sam. 7, 23. Ps. 147, 20. Rom. 3, 1. 2. g) *cui ipse Deus adeo propinquus sit*, præsens & paratus auxilium ferre. cf. Ex. 33, 16. Ps. 145, 18. Hos. 2, 21. Ioh. 14, 23. Iac. 4, 8. h) *quotiescunque eum inuocamus*. Ps. 34, 19.

℣. 26. יְהוָה Cum Psik 3. ℣. 27. וצפונה *plene* 4. 7. 8. 10. 12--15. 19. fu. 2. contra *Mas.* h. l. & Gen. 28, 14. כי לא־ ita 1. 5. & *R. Ascher*, contra *Masoram Erffurtensem*. CAP. IV, ℣. 3. הראת vtraque sylla-ba *defectiua* 1. 3. 5. fu. 4. secundum *Masoram* 1. sed contra *impressam*. *Munach* pro *Metheg* habent 1. 2. 4. 6. 9. 20. ℣. 5. לעשות כן ita 2. 3. 5. 17. 18. *Berol.* & sic correctum in 4. quos *O. T.* f. 22. a. longe præfert reliquis nostris, qui habent לַעֲשׂוֹת כֵּן. ℣. 8. צדיקים *kim plene* 1. 4. 10. 21. fu. 2. contra *O. T.* & *Masoram marg.* 7. 8.

9 נתן לפניכם היום׃ רק השמר לך ושמר נפשך מאד
פן־תשכח את־הדברים אשר־ראו עיניך ופן־יסורו
מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך׃
י יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר יהוה
אלי הקהל־לי את־העם ואשמעם את־דברי אשר
ילמדון ליראה אתי כל־הימים אשר הם חיים על־
11 האדמה ואת־בניהם ילמדון׃ ותקרבון ותעמדון תחת
ההר וההר בער באש עד־לב השמים חשך ענן
12 וערפל׃ וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים
13 אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול׃ ויגד
לכם את־בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת
14 הדברים ויכתבם על־שני לחות אבנים׃ ואתי צוה
יהוה בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים
לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה
טו לרשתה׃ ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם
כל־תמונה ביום דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש׃
16 פן־תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל־סמל
17 תבנית זכר או נקבה׃ תבנית כל־בהמה אשר בארץ
18 תבנית כל־צפור כנף אשר תעוף בשמים׃ תבנית
כל־רמש באדמה תבנית כל־דגה אשר־במים מתחת
19 לארץ׃ ופן־תשא עיניך השמימה וראית את־השמש
ואת־הירח ואת־הכוכבים כל צבא השמים ונדחת
והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק יהוה אלהיך
כ אתם לכל העמים תחת כל־השמים׃ ואתכם לקח
יהוה ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו
21 לעם נחלה כיום הזה׃ ויהוה התאנף־בי על־דבריכם
וישבע לבלתי עברי את־הירדן ולבלתי־בא אל־
22 הארץ הטובה אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה׃ כי
אנכי

Res ante gestas, maxime in Horeb, reuocat Moses in memoriam; & sollicite idololatriam cauere præcipit.

℣. 8. i) i. e. *propono vobis.* c. 11, 32.

℣. 9. k) ο. πρόσεχε σεαυτῷ. Luc. 21, 34. l) Ps. 119, 109. Prou. 4, 23. m) Ps. 77, 12. Ps. 105, 5. n) *ea, quæ viderunt.* Ps. 77, 7. 11. cf. 1 Ioh. 1, 1. 3. o) c. 6, 7. c. 11, 19. ο. συμβιβάσεις τοὺς υἱούς. 1 Cor. 2, 16.

℣. 10. p) Schmid. *diem imprimis, quo.* q) Ex. 19, 16. seqq. r) c. 1, 27. s) Luc. 1, 75.

℣. 11. t) Ex. 19, 17. u) *ad cor cæli,* i. e. *ad medium cælum* s. *aerē.* v. 17. cf. Ez. 28, 2. Ex. 15, 8. x) *eratque obscuritas, nubes & caligo.* c. 5, 19. ο. σκότος, γνόφος, θύελλα. Hebr. 12, 18. *Ar. P.* nigredo nubis.

℣. 12. y) cf. c. 5, 4. Ex. 20, 19. z) *sed speciem.* ο. ὁμοίωμα. v. 15. seqq. Rom. 1, 23. a) quod Mosi tribuitur. Num. 12, 8. b) *præter.* c. 1, 36.

℣. 13. c) i. e. *Decalogum,* decem præcepta. c. 10, 4. Ex. 34, 28. d) c. 10, 2. Ex. 34, 1. 28. e) c. 5, 19.

℣. 15. f) Ios. 23, 11. Ier. 17, 21. Mal. 2, 15. g) v. 12. Ex. 20, 4. c. 24, 10. h) *die, quo locutus est.* i) vid. not. Ex. 3, 1.

℣. 16. k) vid. v. 25. Ex. 32, 7. 8. l) *sculptile* simulacrum. c. 5, 8. Ex. 20, 4. m) vid. v. 12. 15. n) *vllius figuræ* s. *simulacri* (5) Ez. 8, 3. 5. 2 Par. 33, 7. 15. ο. εἰκόνα. Rom. 1, 23. *Ion.* idoli. o) formam *masculi vel feminæ.* Qualia erant Osiridis & Isidis, innumeraque alia simulacra. *Cler.*

℣. 17. p) cf. Rom. 1, 23. q) *quæ volat in cælo.* cf. v. 11. Gen. 1, 20.

℣. 18. r) i. e. *infra terræ superficiem,* quæ aqua superior est. c. 5, 8. vid. not. Ex. 20, 4.

℣. 19. s) *ita vt impellaris* in errorem. c. 13, 5. Prou. 7, 21. t) ο. προσκυνήσῃς καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς. Rom. 1, 25. u) *quippe quæ* (*solem*, lunam, stellas) *distribuit*; vel ex Arab. *quantitate sua definiuit & efformauit* Deus in vsum hominibus. Quæ ergo sunt propter homines, coli ab illis non debent, sed is, qui dedit. cf. c. 29, 26. Gen. 1, 14. seqq. *Onk.* præparauit. *Ar. P.* quorum lumen sparsit.

℣. 20. x) 1 Reg. 8, 51. y) cf. c. 7, 6. c. 32, 9. Ps. 116, 6.

℣. 21. z) c. 1, 37. c. 3, 26. c. 9, 20. c. 31, 2. c. 34, 4. Num. 20, 12. a) vt intelligerem, reuocari sententiam a Deo prolatam non posse. *Cler.* cf. c. 1, 34.

℣. 9. אשר Per *Darga* 1. ex *Enhakkore.* ℣. 11. וההר per *Graschaim* 2. 3. 4. 5. ℣. 12. ויכתבם ita per solum *Sakephk.* In ditione vnius vocis omnes nostri hoc loco. ℣. 14. ואתי per *Rbhia*: 1. 6 -- 16. 19. 20. 21. sic fu. 2. 4. ההיא per *Iod* 6. 8 -- 16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 22. 2. ℣. 16. פן־תשחתון ita 5. 6. 7. 9. 17. 18. 20. *Ber.* & *Hispp.* in *O. T.* at reliqui *Kadma* super פן locant. ℣. 19. וראית ita cum *Gaiah* 1. 2. 3. 4. 6. &c. secundum *Masoram* 1. 3. חלק *R. Bechai* in Comm. f. 193. c. Quia hæc vox, inquit, posset incautiori ansam erroris dare, ideo visum est LXX Senioribus, in exemplari, quod Ptolomæo Regi pararunt, adiicere voces להאיר להם *ad lucendum illis*: nam חלק beneficii collationem significat, non decretum; quodsi enim hoc esset, foret aliquando gentibus excusatio: quasi ex necessitate fuissent idololatræ. Hactenus *Bechai.* Idem conf. in *Megillah* f. 9. b.

Comminatio contra idololatriam.

אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם
23 עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃ הִשָּׁמְרוּ
לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת
עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה
24 אֱלֹהֶיךָ׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא׃
פ
כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם כה
וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־
26 אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ׃ הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן
27 יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃ וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם
בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה
28 אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם
עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן
29 וְלֹא יְרִיחֻן׃ וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ בַּצַּר ל
לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
31 וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃ כִּי אֵל
רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח
32 אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃ כִּי שְׁאַל־נָא
לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא
אֱלֹהִים׀ אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה
הַשָּׁמָיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃
33 הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־
34 שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי׃ אוֹ׀ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת
לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה
וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל
אשר

Iud. 11, 7. Hos. 5, 15. d) Gen. 49, 1. Es. 2, 2. e) *tum reuerteris.* c. 30, 1. Rom. 11, 26.

℣. 31. f) Ex. 34, 6. ὁ. οἰκτίρμων. Luc. 6, 36. g) *non deseret te.* c. 31, 6. h) Hos. 11, 8. 9. i) Leu. 26, 42. 45.

℣. 32. k) *de diebus*, i. e. *priora tempora consulite.* cf. c. 32, 7. l) c. 30, 4. ὁ. ἕως τοῦ ἄκρου. Matth. 24, 31. *Cler.* Phrasis est ab vsu vulgi petita, qua significatur, quicquid est hominum in terris.

℣. 33. m) Ex. 19, 9. c. 20, 1. 19. n) *&* *tamen vixit.* c. 5, 21. cf. not. Gen. 32, 31.

℣. 34. o) *num tentauit Deus*, vel *Deus vllus venire.* *Ar. E.* num consu[...]erit. p) *tentationibus*, quibus Deus Pharaonem ad obsequium suum *tentauit*, l. quæ *tentatus* edidit. c. 7, 19. c. 29, 2. q) Ex. 15, 3. Num. 21, 24. seqq. c. 31, 49. r) c. 5, 15. s) Ex. 6, 6.

℣. 22. b) Gen. 48, 21. c. 50, 24.

℣. 23. c) vid. v. 12. 16. d) *vllius rei.* sic v. 25. e) vid. c. 2, 37.

℣. 24. f) h. e. sui contemtorum acerrimus vltor. c. 9, 3. ὁ. πῦρ καταναλίσκον. Hebr. 12, 29. cf. Ex. 19, 18. c. 24, 17. g) c. 5, 9. c. 6, 15. Ex. 20, 5.

℣. 25. h) *inueterati fueritis*, diu in illa habitantes. cf. Leu. 26, 10. ὁ. χρονίσητε. Matth. 24, 48. i) vid. v. 16. ὁ. ἀνομήσητε. k) vid. v. 16. 23.

℣. 26. l) *testor.* c. 8, 19. c. 30, 19. c. 32, 1. Es. 1, 2. m) i. e. Angelos & homines. Aut vult dicere: ipsum cælum subtracta pluuia, ipsaque terra sterilitate sua aduersum vos testabuntur, coll. Leu. 26, 19 Et hi quidē ex sententia R. Abrahami sunt opportuni testes, quia perpetui & vbiuis obuii. *Bechai* f. 139. d. n) *cito.* c. 7, 4. Ex. 32, 8. o) construe *ascher schammah, quo.* p) *non prolongabitis dies*, i. e. *non diu manebitis in ea.* v. 40. c. 30, 18.

℣. 27. q) c. 28, 64. r) *homines numeri*, i. e. *pauci.* Gen. 34, 30. Ier. 42, 2. s) *abducet.* c. 28, 37. Gen. 31, 26.

℣. 28. t) *vbi coletis*, peccandi occasiones nacti, non amplius ita seorsim ab idololatris viuentes. u) Ps. 115, 4. Dan. 3, 1. x) vid. Ps. 115, 5. seqq. Ps. 135, 16.

℣. 29. y) *illinc autem quaeretis.* Schmid. *si tamen quaeretis.* Hos. 3, 5. ὁ. καὶ ζητήσετε ἐκεῖ. Matth. 6, 33. c. 7, 7. z) Sap. 1, 1. 2. a) ὁ. ἐκζητήσητε. Hebr. 11, 6. b) *toto animo*, non tantum fucatis verbis vel precibus. c. 6, 5. *Ar. P.* addit: *sincere id faciens.*

℣. 30. c) *in angustia, quæ tibi erit*, l. *cum angustia erit tibi*,

Iud.

℣. 25. הרע *Resch Kametsatum* habent 1. 5. 6. 9. 20. בעיני־יהוה ita 1. & 2. ℣. 26. העידתי *i defect.* 2. 3. 5. fu. 4. & in marg. 1. contra *Masoram impressam* ad h. l. & præter eandem ad c. 2, 19. ℣. 33. השמע ita cum adiecto *Merca* vel *Metheg* (indifferens enim in *MStis* figura est) scribunt 1. 5. 7. 8. 10. 12. 16. 19. 20. ℣. 34. במסות *plene* 2. 3. 6. 9. 20. contra *Masoram Erffurtensem.* וביד per *Patach* 1. 2. 3. 4. בכל per *Tlischakanna* 3. 7. 8. 11. 14. 15.

אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ׃
לה אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין
36 עוֹד מִלְבַדּוֹ׃ מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ
וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ
37 מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר
בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם׃
38 לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ
39 לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם
וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם
מ מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו
וְאֶת־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב
לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ פ
41 אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה
42 שָׁמֶשׁ׃ לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־
דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת
43 מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי׃ אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר
לָראוּבֵנִי וְאֶת־רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן
44 לַמְנַשִּׁי׃ וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי
מה יִשְׂרָאֵל׃ אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
46 מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
47 בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ עוֹג
מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
48 מִזְרַח שָׁמֶשׁ׃ מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְעַד־
49 הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃ וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן
מִזְרָחָה וְעַד יָם הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה׃

ויקרא

℣. 35. t) *videre factus es*, i. e. *tibi ostensa sunt* hæc. *Ion.* add. *mirabilia ista.* Ex. 25, 40. c. 26, 30. u) c. 3, 24. c. 32, 39. Es. 45, 5.

℣. 36. x) Ex. 20, 19. y) *vt te erudiret.* c. 8, 5. ὁ. παιδεύσαί σε. Tit. 2, 12. z) vid. v. 11. Ex. 19, 18. a) vid. v. 33.

℣. 37. b) *propterea autem, quod dilexit patres tuos*, Abrahamum, Isaacum, Iacobum, elegit posteros eorum. cf. Ps. 105, 42. c) *& eduxit te*, etsi alia omnia commeritum. d) *ipsa facie sua. Av. E.* lumine suo. vid. Ex. 13, 16. 21. c. 33, 14. 15. *Onk.* per Verbum suum. *Bechai*: secundum Kabbalam hic est *Angelus faciei*, sicut dicitur Es. 63, 8. f. 194. b.

℣. 38. e) *ad expellendum.* vid. not. Num. 33, 53. f) *maiores & potentiores*, si plures simul considerentur. *Cler.* g) *vt hodie facit.* c. 2, 30.

℣. 39. h) Quia res spirituales non vno momento statim possumus cogitando assequi, ideo mandat Deus, vt *eas reuerti faciamus*, h. e. iterum iterumque ad animum reuocemus. *Bechai* f. 194. b. i) vid. v. 35.

℣. 40. k) *vt bene sit.* Gen. 12, 7. l) sec. accentus: *quam Dominus Deus tuus tibi daturus est omnibus diebus*, s. *in perpetuum.* Gall. *toujours.* c. 6, 24. Gen. 43, 9. &c.

℣. 41. m) c. 19, 2. 9. ex lege, quæ exstat Num. 35, 14. n) *cis* Iordanem. ℣. 47. 49. c. 1, 1.

℣. 42. o) Num. 35, 6. p) *in defectu scientiæ*, i. e. *ex ignorantia.* c. 19, 4. Ios. 20, 3. q) *ab hesterna die & nudius tertius*, i. e. antea. vid. Gen. 31, 2. 5. Ex. 4, 10. r) ὁ. καταφεύξεται. Hebr. 6, 18.

℣. 43. s) Ios. 20, 8. 1 Par. 6, 63. t) Meranitis datæ sunt Ios. 21, 36. 1 Par. 6, 65. cf. 1 Reg. 22, 3. 4. u) Gersonitis cessit Ios. 21, 27. 1 Par. 6, 56.

℣. 44. x) Epilogus huius primæ concionis conuenit initio ipsius. c. 1, 1 -- 5. *Cocc.*

℣. 45. y) *testificationes, obtestationes*, edicta. c. 6, 17. 20. z) *cum egressi essent.* v. 46. c. 23, 5.

℣. 46. a) vid. v. 41. 47. b) c. 34, 6. c) c. 3, 29.

℣. 47. d) c. 3, 1. e) ὁ. κατ' ἀνατολάς. Mat. 2, 1.

℣. 48. f) vid. c. 2, 36. g) vid. not. c. 3, 9. h) c. 3, 8.

℣. 49. i) *mare planitiei.* c. 3, 17. k) ib. & Num. 21, 15.

℣. 37. ויוצאך *Io defect.* 1. 4. sic fu. 2. 3. at *tsi plene* 1, 4. 5. 7. 8. 11. 15. fu. 2. 3. sed vtrumque est contra *Masoram impressam*, posterius vero etiam contra O. T. f. 22. a. ℣. 38. ועצמים *Mem dageschatum* habent 7. 8. 11. 14. 15. contra O. T. ℣. 40. אנכי מצוך היום ita 1. & 2. ℣. 42. ונס per *Sakephgadol* 2. 3. 6. 9. 20. sic se. 4. ℣. 45. העדת *He* cum *Munach* plerique nostri; sed *Metheg* habent 3. 17. 18. *Ber.* & *Hispp.* in O. T. ℣. 47. ויירשו *defect.* 2. 4. contra *Masoram Erffurtensem.* ארץ *sine Psik* 4. idemque deleuit 2. ℣. 49. ים per *Patach* 1. 3. 4.

פ

Cap. V. *Moses post iteratam adhortationem de obseruanda lege, repetit Decalogum.*

ויקרא משה אל־כל־ישראל ויאמר אלהם שמע ה
ישראל את־החקים ואת־המשפטים אשר אנכי דבר
באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם :
2 3 יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחרב : לא את־
אבתינו כרת יהוה את־הברית הזאת כי אתנו אנחנו
4 אלה פה היום כלנו חיים : פנים בפנים דבר יהוה
עמכם בהר מתוך האש : אנכי עמד בין־יהוה וביניכם ה
בעת ההוא להגיד לכם את־דבר יהוה כי יראתם
6 מפני האש ולא־עליתם בהר לאמר : ס אנכי
יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית
7 8 עבדים : לא־יהיה לך אלהים אחרים על־פני : לא־
תעשה־לך פסל כל־תמונה אשר בשמים ממעל
ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ :
9 לא־תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך
אל קנא פקד עון אבות על־בנים ועל־שלשים ועל־
רבעים לשנאי : ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי י
11 מצותו : ס לא תשא את־שם־יהוה
אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר־ישא את־
12 שמו לשוא : ס שמור את־יום השבת
13 לקדשו כאשר צוך יהוה אלהיך : ששת ימים תעבד
14 ועשית כל־מלאכתך : ויום השביעי שבת ליהוה
אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה אתה ובנך ובתך
ועבדך ואמתך ושורך וחמרך וכל־בהמתך וגרך אשר
בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך : וזכרת כי־ טו
עבד היית בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם
ביד חזקה ובזרע נטויה על־כן צוך יהוה אלהיך
16 לעשות את־יום השבת : ס כבד את־אביך
ואת

℣. 11. l) Onk. Ion. Syr. Arabb. Ne iures per nomen -- falso. ℣. 12. m) obseruando sc. obseruabis. c. 6, 17. cf. Ex. 20, 8. Leu. 6, 7. n) ita fere semper Iehova in hoc libro appellatur cum adiecto Deus tuus, noster, vester &c. Nam hic est ille Dominus, in quo sunt miserationes, qui creauit cælum & terram, atque legem promulgauit. cf. Ex. 20, 1. Bechai f. 194. c. d. ℣. 15. o) memento enim, vt benignius seruos habeas, & libenter patiaris eos septimo quoque die quiescere. v. 14. Cler. p) c. 16, 12. c. 24, 22. vid. Ex. 1, 13. 14. c. 5, 6. sqq. & cf. c. 22, 20. q) celebrare. c. 16, 10. Ios. 5, 10.

מצותי ק

Cap. V, ℣. 1. l) Schmid. *Clamauit nimirum Moses ad* &c. vid. Gen. 3, 9. c. 21, 17. c. 22, 11. 15. c. 49, 1. Ex. 3, 4. &c. m) cf. c. 4, 45. n) *vobis audientibus.* Iud. 17, 2. o) frustra enim discit, qui voluntatem Domini non facit. c. 4, 1. cf. c. 7, 11. c. 11, 22. c. 30, 14. Ps. 103, 18. Luc. 12, 47.

℣. 2. p) c. 29, 1. Ex. 19, 5. ὁ· διέθετο πρὸς ὑμᾶς διαθήκην. Hebr. 8, 9.

℣. 3. q) *Non enim tantum cum patribus nostris hoc fœdus iniit Dominus*, qs. mortuis illis, nihil ad nos nunc pertineret, *sed etiam nobiscum.* sic *Abendana & Arabes.* cf. Gen. 32, 28. c. 35, 10. Hos. 6, 6. r) Schmid. *nos sumus illi hic hodie omnes viui.* vel *nobiscum* inquam, *qui hic hodie* adsumus, *omnesque* viuimus. cf. Gen. 4, 26. c. 27, 34. Num. 14, 32. s) c. 4, 4.

℣. 4. t) i. e. *coram.* c. 34, 10. Ex. 33, 11. Ez. 20, 35. u) c. 4, 12.

℣. 5. x) ὁ· ἀνὰ μέσον. tanquam *mediator* Gal. 3, 19. ad accipiendam legem in tabulis 2 Cor. 3, 3. quæ occidit & damnat peccatores, ib. v. 7. 8. At verus mediator Christus est Es. 53, 12. omnibus in salutem & benedictionem. Es. 49, 6. c. 56, 3. seqq. 1 Tim. 2, 5. y) Ex. 19, 16. c. 20, 18. z) *propter dicere*, vel *cum diceret Deus.* ita *Ion.*

℣. 6. a) vid. Ex. 20, 2. seqq.

℣. 8. b) ὁ· εἴδωλον. Rom. 2, 22. c) vid. c. 4, 12. d) vid. c. 4, 18.

℣. 9. e) ὁ· προσκυνήσεις. f) ὁ· λατρεύσεις. Matth. 4, 10. g) c. 4, 24. c. 6, 15. h) cf. Ioh. 14, 24. *Ion.* add. *quando filii adimplent peccare post patres suos.*

℣. 10. i) Ex. 20, 6. c. 34, 6. 7. Ier. 32, 18. k) cf. Ioh. 14, 23.

℣. 2. אלהינו Ita 1. 2. 6. 9. 20. se. 4. at reliqui hab. *Rbhia.* ℣. 4. פנים sine *Psik* 20. se. 4. sic 1. sed seq. *Sakephk.* ℣. 6. *Sectionem Petucham* habent 4. 6 -- 10. 14. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 22. b. Ceterum hoc ℣. toto simplices solum accentus, a *Silluko* ductos, hab. 1. 3. su. 4. & sic requirit *O. T.* ita tamen, vt loco *Rbhia* sub עבדים *Atnachum* substerni velit. ℣. 7. יהיה ita plerique sine *Makk.* quod etiam abesse iubet *O. T.* vnde fit, vt ל in sequ. לך *Dageschatum* pauciores habeant. ℣. 8. תעשה ita 1. 22. sec. *O. T.* etiam 17. 18. & *Ber.* nisi quod hi *Munach* simul adiiciunt cum ceteris, qui *Munach* & *Merca* sine *Makk.* habent contra *O. T.* לך sine *Dagesch* omnes præter 17. 18. *Ber.* פסל *Psik* adiiciunt 3. 17. 18. 21. 22. *Berol.* sec. *O. T.* at reliqui omittunt. תמונה *Vau* per *punctum extraordinarium* notat 5. cum adiecta nota: נקוד עליו ופלוג. ואשר במים ita 2. 4 -- 22. *Ber.* contra *O. T.* f. 11. a. ℣. 9. אבות על־בנים sic 7. 8. 11. 22. 15. -- 18. ℣. 12. כאשר per *Merca* & *Munach* simul 2. 4. 5. 17. 18. *Ber.* ℣. 14. לא־תעשה כל־מלאכה ita 17. 18. & *Ber.* ℣. 15. עבד sic 1. -- 5. 7. 17. 18. & *Berol.*

℣. 11.

ואת־אמך כאשר צוך יהוה אלהיך למען יאריכן ימיך Decalogus.
ולמען ייטב לך על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃
17 ס לא תרצח׃ ס ולא תנאף׃
ס ולא תגנב׃ ס ולא־תענה
18 ברעך עד שוא׃ ס ולא תחמד אשת רעך
ס ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו
ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך׃ ס
19 את־הדברים האלה דבר יהוה אל־כל־קהלכם Quid in
בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף illius promulga-
כ ויכתבם על־שני לחת אבנים ויתנם אלי׃ ויהי tione ac-
כשמעכם את־הקול מתוך החשך וההר בער באש ciderit.
21 ותקרבון אלי כל־ראשי שבטיכם וזקניכם׃ ותאמרו
הן הראנו יהוה אלהינו את־כבדו ואת־גדלו ואת־קלו
שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כי־ידבר אלהים
22 את־האדם וחי׃ ועתה למה נמות כי תאכלנו האש
הגדלה הזאת אם־יספים אנחנו לשמע את־קול יהוה
23 אלהינו עוד ומתנו׃ כי מי כל־בשר אשר שמע קול
24 אלהים חיים מדבר מתוך־האש כמנו ויחי׃ קרב אתה
ושמע את כל־אשר יאמר יהוה אלהינו ואת תדבר
אלינו את כל־אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ושמענו
כה ועשינו׃ וישמע יהוה את־קול דבריכם בדברכם אלי
ויאמר יהוה אלי שמעתי את־קול דברי העם הזה
26 אשר דברו אליך היטיבו כל־אשר דברו׃ מי־יתן והיה
לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את־כל־מצותי כל־
27 הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם׃ לך אמר להם
28 שובו לכם לאהליכם׃ ואתה פה עמד עמדי ואדברה
אליך את כל־המצוה והחקים והמשפטים אשר
תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה׃
ושמרתם

℣. 16. r) Schmid. *producant se. al. producant* ipsi benedictione & precibus. c. 6, 2. cf. Ex. 20, 12.
℣. 18. s) *domus* præmittitur Ex. 20, 34. & hic præterea additur *ager*. Secundo loco est in Exodo iterum *tahhmod*, hic vero *tithauueh*. Ex hisce varietatibus liquet, Mosen memoriter, non ex tabula, recitasse hæc præcepta. t) ὁ. ἡ γὰρ σὺκ ἐπιθυμήσεις. Rom. 7, 7.
℣. 19. u) vid. v. 4. 21. c. 4, 12. x) *nube & caligine*. c. 4, 11. y) *voce magna, & nihil addidit*, vel *& non addidit* ita loqui voce magna, *nec repetiit ea* verba. sic *Ar. E.* at *Onk. Ion.* Non cessabat. cf. Num. 11, 25.
℣. 20. z) *e media caligine*, dum mons igne arderet. c. 4, 11.
℣. 21. a) Ex. 20, 16. b) *& magnitudinem suam*. c. 3, 24. c) *vidimus*, h. e. *animadvertimus*, vt Ex. 20, 15. d) Ex. 20, 19. e) *& hunc tamen viuere*. vid. v. 23. c. 4, 33. 42.
℣. 22. f) Ex. 20, 16. g) vid. c. 4, 24. cf. Hebr. 10, 27. h) *si enim addentes fuerimus audire amplius*, i. e. *si porro audiuerimus*. Gen. 4, 2.
℣. 23. i) *Quænam namque* est *omnis caro*, i. e. *an vllus est homo?* qui caro dicitur, vt opponatur Deo, ceu infirmissima creatura omnipotenti Numini. vid. Es. 31, 3. c. 40, 5. 6. k) *qui* est fons *vitæ*: quo nomine Deus ipse vocatur, vt distinguatur ab Angelis, qui itidem vocari solent אלהים, sec. R. Abrahamum. Bechai f. 194. d.
℣. 24. l) vt Num. 11, 15.
℣. 25. m) c. 1, 34. n) *bene fecerunt omnia*, quæ locuti sunt, i. e. *recte hæc omnia dixerunt*. c. 18, 17. Ier. 1, 12.
℣. 26. o) *quis dabit!* Es. 16, 3. Num. 11, 29. ita serio optat Deus omnium salutem. cf. Ps. 81, 14. p) *hoc* vel *tale*. Coh. 12, 13. q) cf. c. 1, 27. c. 6, 24. r) c. 6, 2. s) c. 4, 40. ὁ. πάσας τὰς ἡμέρας. Luc. 1, 75.
℣. 28. t) *hic sta apud me*. Num. 22, 8.

℣. 18. Spatium *sectionis Sethumæ* post *Atnachum* interponunt 6-12. 14. 17--22. & *Ber.* at reliqui omittunt. Conf. quæ notauimus ad Exod. 20, 14. ℣. 22. יספים *sine Psik* 4. 5. contra *Maf.* 1. ℣. 23. ושמע *per Patach* 3. 5. 17. & *Ber.* contra *Maf.* ad Num. 23, 18. שמע *per Makk.* 3. 6. 9. 20. ℣. 24. *Schin per Schua simplex* scribunt 3. 5. 8. 10. 14. sic fu. 1. ℣. 25. אשר־דברו sic per *Makk.* 1. 2. 3. fu. 4. היטיבו *he defect.* 5. 5. 9. 20. contra *Maf.* 1. & *Erff.* ℣. 28. אליך per ־ *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* את per *Makk.* 17. 18. & *Ber.*

29 ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
לא תסרו ימין ושמאל׃ בכל־הדרך אשר צוה יהוה ל
אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם
והארכתם ימים בארץ אשר תירשון׃ וזאת המצוה ו
החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד
אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה
2 לרשתה׃ למען תירא את־יהוה אלהיך לשמר את־
כל־חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה ובנך ובן־
3 בנך כל ימי חייך ולמען יארכן ימיך׃ ושמעת ישראל
ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד
כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב
ודבש׃
פ
4 שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד׃ ואהבת את
ה יהוה אלהיך בכל־לבבך ובכל־נפשך ובכל־מאדך׃
6 והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על־לבבך׃
7 ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך
8 בדרך ובשכבך ובקומך׃ וקשרתם לאות על־ידך
9 והיו לטטפת בין עיניך׃ וכתבתם על־מזזות ביתך
י ובשעריך׃ ס והיה כי־יביאך יהוה
אלהיך אל־הארץ אשר נשבע לאבתיך לאברהם
ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדלת וטבת אשר לא־
11 בנית׃ ובתים מלאים כל־טוב אשר לא־מלאת וברת
חצובים אשר לא־חצבת כרמים וזיתים אשר לא־
12 נטעת ואכלת ושבעת׃ השמר לך פן־תשכח את־
13 יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים׃ את־
14 יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע׃ לא
תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר
טו סביבותיכם׃ כי אל קנא יהוה אלהיך בקרבך פן־
יחרה

vnum; ita hi tres vnica & communi sua essentia vnum Deum constituunt. *Bechai*: Solus Deus pro-

Cap. VI.

prie & eminenter est *vnus*, quia ne vlla quidem cum re comparari potest Es. 40, 25. reliquis substantiis omnibus s. cælestibus s. terrestribus *vnitas* imperfecte aut metaphorice tribuitur. Nam v. g. *tabernaculum* dicitur אחד, quamuis ex multis com-

ע״ד רבחי

positum sit partibus, quæ separari, & seorsim singulæ exsistere possunt. Pari ratione nec angelus *vnus* dici potest, qui aut superiorem sese, aut parem habet. f. 195. b.

℣. 5. *i*) Ps. 18, 2. Matth. 22, 37. *k*) c. 4, 29. 1 Reg. 14, 8. *l*) c. 10, 12. c. 18, 13. *m*) i. e. *omnibus viribus, quam maxime potes.* Ex. 1, 7. 2 Reg. 23, 25.

℣. 6. *n*) c. 11, 18. Ier. 31, 33.

℣. 7. *o*) *acues ea.* c. 32, 41. & *inculcabis* s. infiges, q. s. tela aut gladium acutum. Ps. 45, 6. Psal. 64, 4. Hebr. 4, 12.

℣. 8. *p*) Apoc. 13, 16. *q*) c. 11, 18. vid. Ex. 13, 16. cf. Apoc. 14, 1. ℣. 9. *r*) *postibus* c. 11, 20. memoriæ caussa; quod Iudæi in superstitiosum ritum conuerterunt. cf. not. Ex. 13, 9. ℣. 11. *s*) Gen. 24, 10. *t*) *cisternas excisas* in rupibus, ad excipiendam aquam pluviam: vt & hodie in Palæstina fit. cf. Ier. 2, 13. ℣. 13. *u*) c. 10, 20. *x*) 1 Sam. 7. 3. *ó*. vt Matth. 4, 10. *y*) Es. 19, 18. c. 45, 23. c. 6, 5 16. Ps. 63, 12. *Bechai*: Si in te fuerint prædictæ qualitates, timor & cultus Dei, tunc licebit per nomen eius iurare; nam hoc te cautum faciet in iurando, quando pius fueris. f. 195. c. ℣. 15. *z*) c. 5, 9. Ex. 20, 5.

℣. 29. *u*) c. 17, 11. ℣. 30. *x*) c. 19, 19. *y*) v. 16. c. 6, 2. Cap. VI, v. 2. *z*) c. 5, 26. c. 10, 12. 13. Coh. 12, 13. *a*) *vt producant obseruatæ leges* &c. c. 5, 16. 30. c. 25, 15. cf. Prou. 3, 1. 2.

℣. 3. *b*) *sicut promisit* Num. 10, 29. *c*) vid. Ex. 3, 8. quia statim sequitur: *audi Israel* v. 4. obseruat *Bechai*, non præcipuam eam fuisse Dei intentionem, vt Israel terram promissam in omni rerum affluentia possideret, sed vt heres fieret mysterii, per illam significati, h. e. vt agnoscant *Vnum* illum, qui est ἡ ἑνότης, ex qua emanat misericordia & iudicium. f. 195. a.

℣. 4. *d*) *Audi!* quia breuibus verbis profert, quæ maxima sunt quoad fidem; vt sequens versus id quod maximum est quoad charitatem. *e*) *Pater*, sine controuersia. *Filius* Gen. 16, 7. 13. c. 18, 3. 13. 22. 26. 30. c. 19, 18, 24. c. 20, 3. c. 22, 11. 15. 16. &c. Ex. 3, 2. 4. seqq. & *Spiritus S.* Gen. 1, 2. Num. 11, 25. 29. &c. *Bechai*: sub hoc nomine complectitur tres illas supremas δόξας (np. *En Soph, Chochmah & Binah*); Sub reliquis autem Dei attributa, quæ omnia a nobis coniungenda sunt animo, vt sint *vnum*, f. 195. c. *f*) *Deus noster trinus*. Gen. 1, 26. c. 3, 22. c. 11, 7. &c. *g*) *IEHOVAH*, inquam. *h*) non tres, sed *vnus* seu *vnus* essentia Deus est. Zach. 14, 9. q. d. nolite cogitare, aliud atque aliud dici IEHOVAM, dum & *Angeli*, & *Spiritus* Iehouæ mentionem fecit, ille enim *vnum* seu *vnus* Deus est. 1 Ioh. 5, 7. Marc. 12, 29. 32. Monente *Gussetio* conferri potest phrasis Ex. 26, 6. 11. & Ex. 37, 16-19. sed abstrahendo ab omni reali compositione; nam vt asseres & aulæa ibi coalescebant in *vnum tabernaculum*, & duo ligna in *vnum*.

℣. 2. יארכן *ri plene* 1. 3. 4. 5. fu. 2. *Hal.*,, secund. *Mas.* 1. at contra *Mas.* 7. 2. & *Erff.* ℣. 4. יהוה׳ sine *Psik* 1. 3. 5. 10. *Notam* marg. de litteris ד ע *maiusculis* habent 2. 3. 4. 7. 8. 12. 13. 16. 17. 18. & *Ber. sec. Mas.* ad Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. Ceterum ex maiuscula harum consonantium scriptione *R. Bechai* f. 195. b. obseruationem sequentem elicit: Potest quis, inquit, oretenus vnum Deum confiteri, etiamsi cor eius longissime absit; ideo ע & ד sunt maiuscula, ex quibus, substrato *Tsere*, fit עֵד *testis*, vt sciat quisque, cum vnitatem Dei profitetur, cor intendi & ab omni alia cogitatione vacare debere, quia Deus sit *Testis* & sciens rem omnem. Hactenus *Bechai*. Sed alii ex simili combinatione litterarum, ternisque Dei nominibus, quæ expressa h. l. sunt, eruunt totum illud venerabile & sanctum oraculum 1 Joh. 5, 7. Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες &c.

יחרה אף־יהוה אלהיך בך והשמידך מעל פני
16 האדמה : ס לא תנסו את־יהוה אלהיכם
17 כאשר נסיתם במסה : שמור תשמרון את־מצות
18 יהוה אלהיכם ועדתיו וחקיו אשר צוך : ועשית הישר
והטוב בעיני יהוה למען ייטב לך ובאת וירשת את־
19 הארץ הטבה אשר־נשבע יהוה לאבתיך : להדף את־
כ כל־איביך מפניך כאשר דבר יהוה : ס כי־
ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים
21 והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם : ואמרת
לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו יהוה
22 ממצרים ביד חזקה : ויתן יהוה אותת ומפתים גדלים
23 ורעים במצרים בפרעה ובכל־ביתו לעינינו : ואותנו
הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את־הארץ
24 אשר נשבע לאבתינו : ויצונו יהוה לעשות את־כל־
החקים האלה ליראה את־יהוה אלהינו לטוב לנו
כה כל־הימים לחיתנו כהיום הזה : וצדקה תהיה־לנו כי־
נשמר לעשות את־כל־המצוה הזאת לפני יהוה
ז אלהינו כאשר צונו : ס כי יביאך יהוה
אלהיך אל־הארץ אשר־אתה בא־שמה לרשתה
ונשל גוים־רבים ׀ מפניך החתי והגרגשי והאמרי
והכנעני והפרזי והחוי והיבוסי שבעה גוים רבים
2 ועצומים ממך : ונתנם יהוה אלהיך לפניך והכיתם
החרם תחרים אתם לא־תכרת להם ברית ולא
3 תחנם : ולא תתחתן בם בתך לא־תתן לבנו ובתו
4 לא־תקח לבנך : כי־יסיר את־בנך מאחרי ועבדו
אלהים אחרים וחרה אף־יהוה בכם והשמידך מהר :
ה כי אם־כה תעשו להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם
תשברו ואשרהם תגדעון ופסיליהם תשרפון באש :

כי

a) *exardeat*. Ex. 32, 11. ℣. 16. b) Ex. 17, 2. 7. Matth. 4, 7. Luc. 4, 12. c) c. 33, 8. Ex. 17, 2. 7. Num. 14, 22. Pf. 95, 8. cf. 1 Cor. 10, 9. Murmuratio Iſraelitarum conſiſtebat & in diffidentia, & in anticipatione conſilii diuini. Pſ. 106, 13. 14. Vult itaque, vt curam noſtram Deo committamus, 1 Pet. 5, 7. & in precibus noſtra deſideria ipſi patefaciamus, Phil. 4, 6. neque confidamus conſiliis noſtris Pſ. 106, 43. *Cocc.*

℣. 17. d) v. 20. c. 4, 45.

℣. 18. e) c. 12, 25. ὁ. τὸ ἀρεστόν. 1 Ioh. 3, 22. Ioh. 8, 29. f) ὁ. καὶ τὸ καλόν. Rom. 7, 18. 21.

℣. 19. g) *vt expellat*. c. 9, 4. h) v. 3. Leu. 26, 7. 8.

℣. 20. i) Ex. 13, 14. k) *cras*, i. e. *in poſterum*; de omni tempore *futuro* dicitur, vt *heri & nudius tertius* de præterito. vid. c. 4, 42. Gen. 30, 33. l) Ex. 12, 26.

℣. 22. m) c. 7, 19. ὁ. σημεῖα καὶ τέρατα. Act. 4, 30. n) i. e. *nobis ſpectantibus*. Ioſ. 24, 17. Pſ. 79, 10.

℣. 24. o) *ad timendum*. c. 5, 26. c. 8, 6. p) c. 5, 30. q) *vt viuos & incolumes ſeruet nos*. Pſ. 33, 19. Gen. 7, 3. r) *ſicut hodie facit*. c. 2, 30. c. 4, 20.

℣. 25. s) c. 24, 13. Leu. 18, 5. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. 10. *iuſtitia erit nobis, quum obſeruabimus facere &c.* Si nempe peccata noſtra & impotentiã agnoſcamus, abnegemus iuſtitiam propriam, confiteamur & recipiamus iuſtitiam a Deo donatam, & ſpem noſtram bonis operibus confirmemus. *Cocc. Lex.* p. 704.

Cap. VII, ℣. 1. t) *& eiecerit* (7) v. 22. c. 19, 1. 2 Reg. 16, 6. u) c. 31, 3. x) Gen. 15, 19. 20. 21.

℣. 2. y) *cum dederit eos*. c. 1, 8. z) *interr.*

16 *Deus non tentandus.*

internecioni deuotos delebis. cf. v. 26. c. 20, 16. 17. c. 31, 5. Num. 33, 52. Ioſ. 11, 11. quod tandem *ad ſummum eorum ſcelera peruenissent*. Gen. 15, 16. vt & ipſis, & vicinis melius conſtitueret Deus, ſi integræ gentes e medio tollerentur; prout antediluuiani (excepta vna familia Noachi) aquis, deinde vero Sodoma & vicinæ vrbes fulmine & ſolo ſubſidente prorſus interierunt. cf. not. c. 2, 34. Ex. 34, 15. Leu. 20, 23. Num. 21, 3. c. 31, 7. a) Ex. 23, 33. Iud. 2, 2. b) quia a Deo deuoti erant Leu. 27, 29.

Cap. VII.

℣. 3. c) Gen. 34, 9. 1 Reg. 11, 2. d) Ex. 34, 16. Eſr. 9, 12.

℣. 4. e) *auertat enim*. cf. 1 Sam. 12, 20. f) c. 4, 26.

℣. 5. g) c. 12, 2. h) *lucos eorum*. Ex. 34, 13. 2 Par. 14, 2. *Ien.* arbores adorationis ipſorum.

℣. 16. את יהוה Ita 1. ſic fu. 2. & ſe. 4. במסה *Præfixum* per *Schua* 1. 3. ℣. 18. והטב *defect* requirit *Maſ.* ᵈ ʿ*impreſſa* ad Gen. 50, 20. ſed *plene* ſcribunt noſtri omnes. ℣. 22. ומפתים ita 1. 3. 4. 5. 9. 20. 21. at reliqui per *Tliſchagdola* minus bene. ורעים ſine *Pſik* 5. 12. 14. contra *Maſor.* 4. & *Erff.* CAP. VII, ℣. 1. Loco *ſectionis* ס habent פ 7. 8. 10. 12. 19. 21. contra *O. T.* f. 23. b. גוים *Metheg* ſub *Gimel* figunt 2. 4. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 16. 20. 21. & *B. Aſcher.* Denique per *Munach milra* 3. fu. 4. החתי per *Tliſchagdola* 1. 2. 3. ſe. 4. ℣. 5. כי per *Merca* 17. 18. ſec. *O. T.* quamuis aduerſetur analogiæ. *Makk.* autem habent 1. 7. 8. 10--16. 19. מזבחותיהם *cho plene* 2. 7. 8. 10. 13. 14. 19. contra *Maſ.* & *O. T.*

Idololatriæ vitandæ rationes, amor Dei immeritus, eiusque veritas in servandis promissis.

6 כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר י יהוה
אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על־
7 פני האדמה : לא מרבכם מכל־העמים חשק יהוה
8 בכם ויבחר בכם כי־אתם המעט מכל־העמים : כי
מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את־השבעה אשר
נשבע לאבתיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך
9 מבית עבדים מיד פרעה מלך־מצרים : וידעת כי־יהוה
אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית
מצותיו ק והחסד לאהביו ולשמרי מצותו לאלף דור : ומשלם י
לשנאיו אל־פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל־פניו
11 ישלם־לו : ושמרת את־המצוה ואת־החקים ואת־
המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם :

פ פ פ מו 46

12 והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם
ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את־הברית
ואת־החסד אשר נשבע לאבתיך : ואהבך וברכך יג
והרבך וברך פרי־בטנך ופרי־אדמתך דגנך ותירשך
ויצהרך שגר־אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה
14 אשר־נשבע לאבתיך לתת לך : ברוך תהיה מכל־
העמים לא־יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך : והסיר טו
יהוה ממך כל־חלי וכל־מדוי מצרים הרעים אשר
16 ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל־שנאיך : ואכלת
את־כל־העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא־תחוס
עינך עליהם ולא תעבד את־אלהיהם כי־מוקש הוא
17 לך : ס כי תאמר בלבבך רבים הגוים
18 האלה ממני איכה אוכל להורישם : לא תירא מהם
זכר תזכר את אשר־עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל־
מצרים

℣. 6. i) facer. Ex. 19, 6. k) cf. c. 14, 1. 2. c. 26, 18. Ef. 61, 6. l) Rom. 11, 28. m) peculiaris possessionis. Schmid. proprietatis (8) c. 14, 2. Ex. 19, 5. Ioh. 1, 12. Eph. 1, 14. 1 Pet. 2, 9. ℣. 7. n) quod numerosiores vos fitis. c. 9, 4. 5. Ps. 44, 4. o) singulari amore fertur in vos (8) c. 10, 15. Gen. 34, 8. rad. Arab. motus agitatioque animi. p) parum, pauciores. Neh. 7, 4. ℣. 8. q) ex amore vestri l. quod singulariter amaret vos immeritos. cf. c. 1, 27. r) ὁ. ὅρκον, ὃν ὤμοσε. Luc. 1, 73. ℣. 9. s) Deus verus, & solus per essentiam hoc nomine dignus. cf. c. 3, 24. c. 10, 17. Iof. 2, 11. t) Ef. 49, 7. ὁ. πιστὸς. 1 Cor. 1, 9. c. 10, 13. u) qui servat fœdus, & promissis stat. v. 12. Dan. 9, 4. x) Ex. 20, 6. &c. ℣. 10. y) rependens autem. Nah. 1, 7. 8. z) ante faciem cuiusque eorum, ut ipsi videant & sentiant, se a Deo plecti. cf. Iob. 6, 28. Ar. E. in vita ipsius. a) ut perdat eum. c. 28, 51. cf. Mat. 10, 28. b) non in perpetuum differt. Hab. 2, 3. 2 Macc. 6, 12. 13. 14. ὁ. οὐχὶ βραδυνεῖ. 2 Pet. 3, 9. ℣. 11. c) ὁ. τὰς ἐντολὰς καὶ τὰ δικαιώματα. Luc. 1, 6. d) vid. c. 5, 1. ℣. 12. e) finis seu præmium. c. 8, 20. vid. Num. 14, 24. f) si audiveritis. c. 11, 13. c. 28, 1. g) Ex. 23, 22. Leu. 26, 3. ℣. 13. h) ὁ. καὶ ἀγαπήσει σε. vid. Ioh. 14, 23. i) vid. c. 1, 10. k) c. 28, 4. Gen. 30, 2. Ps. 127, 3. l) fœtui. (4) c. 28, 4. Ex. 13, 12. m) M. I fœmellis ovium. Onk. Ion. & LXX gregibus. (4) c. 28, 4. 18. 51. Nomen idoli Iud. 2, 13. ℣. 14. n) sterilis vir (1) aut sterilis fœmina. c. 28, 11. Ex. 23, 26. ℣. 15. o) infirmitatem. ὁ. πᾶσαν μαλακίαν. Matth. 4, 23. p) morbos, languores, v. g. lichenes, elephantiasin &c. (2) c. 28, 60. ὁ. νόσους. vid. Plin. H. N. lib. 26. c. 1. vbi Aegyptum dicit genetricem talium vitiorum. ℣. 16. q) Consumes ergo, q. s. comedes. cf. Num. 24, 9. r) non parcet iis. v. 2. 3. s) v. 25. c. 12, 30. Ex. 23, 33. Num. 33, 55. ℣. 18. t) c. 20, 3. Ios. 9, 1.

℣. 7. *Spatium* sectionis minoris præmittunt 1. 2. 4. 7. 8. 9. & *Hal.* ℣. 8. מיד פ־עה מלך ita 1. sic fu. 2. 4. ℣. 9. Denuo *spatium* præmittunt 2. 3. 4. & *Hal.* מצותיו cum *Iod.* in ' textu ' sine *Kri* 5. 11. 12. 16. contra *O. T.* f. 23. b. & *Masoram* 1. 2. 7. & 8. ℣. 10. ולא cum *præfixo Vau* 3. 4. sic fu. 1. 2. ℣. 11. לעשותם plene 2. 4. *Hal.* 6. 9. 17. 18. 20. 22. & *Ber.* secundum *Mas.* 1. *impressamque* ad c. 5, 1. & *O. T.* ℣. 12. והיה per *Graschaim* 4. sic fu. 1. *Gaiah* sub *præfixo* ו locat *B. Naphtali*, sed omittit *B. Ascher* sec. notam in marg. 1. את per *Makk.* & *Segol* 1. 3. 5. sic fu. 4. ℣. 13. שגר per *Makk.* 5. 17. 18. & *Ber.* secund. *O. T.* reliqui omnes per *Mahpach.* ℣. 18. תזכר *Sakephh.* habet 1.

ṽ. 19. u) c. 4, 34. c. 29, 2. Deus enim experiri voluit plagis suis, velleutne persistere in impietate, uec ne? M. I. x) c. 6, 22. y) c. 4, 34.
ṽ. 20. z) crabrones (3) Ex. 23, 28. Ios. 24, 12. a) & latentes, qui sc. in syluas & montes aufugerunt, & sub dio degentes ab insectis noxiis summopere infestari potuerunt. Sic in Congo, Africæ regno, formicæ dantur volatiles perniciosissimæ, hominibus & pecudibus exitiales: tanta enim copia aduolant, vt non, nisi igne arceri possint. Dionysius de Carli, Missionarius illius regni, testatur, parum abfuisse, quin viuus ab illis deuoratus fuerit. In Angola id crebro vsu venire, adeo, vt tota examina vaccas inuadant, & vna nocte vsque ad ossa consumant. Ludolfi Comm. Hist. Aeth. p. 193.
ṽ. 21. b) c. 1, 29. c. 31, 6. Phil. 1, 28. c) c. 31, 17. Matth. 18, 20.
ṽ. 22. d) sic expellet. v. 1. e) i. e. paullatim. Ex. 23, 30. cf. Iud. 3, 1. f) Ex. 23, 29.
ṽ. 23. g) c. 1, 8. h) & exturbabit eos. c. 2, 15. Ex. 14, 24. 1 Sam. 4, 5. i) Sunt enim non sine ingenti tumultu excitæ sedibus suis Chananææ gentes, vt ad arma concurrerent, dein deletæ aut expulsæ, cum summa omnium trepidatione. conf. 1 Sam. 5, 9. 11.
ṽ. 24. k) Ios. 10, 22. c. 11, 12. c. 12, 7. l) Ios. 10, 24.
ṽ. 25. m) non concupisces & capies. Ex. 20, 14. cf. 2 Macc. 12, 40. n) ne illaquearis. cf. v. 16. Es. 8, 15. o) illud argentum vel aurum idolis consecratum. cf. 1 Cor. 10, 19. 20.
ṽ. 26. p) c. 13, 18. Ios. 7, 1. q) abhorrendo abhorrebis. Leu. 11, 11. r) v. 2. Leu. 27, 21. Num. 21, 3.
Cap. VIII, ṽ. 1. s) c. 4, 1. c. 5, 1. t) c. 6, 2. c. 30, 16. Prou. 3, 2.
ṽ. 2. u) c. 29, 4. x) vt te affligeret, & feroces spiritus paullatim domaret.

19 מצרים׃ המסת הגדלת אשר־ראו עיניך והאתת
והמפתים והיד החזקה והזרע הנטויה אשר הוצאך
יהוה אלהיך כן־יעשה יהוה אלהיך לכל־העמים
כ אשר־אתה ירא מפניהם׃ וגם את־הצרעה ישלח
יהוה אלהיך בם עד־אבד הנשארים והנסתרים
21 מפניך׃ לא תערץ מפניהם כי־יהוה אלהיך בקרבך
22 אל גדול ונורא׃ ונשל יהוה אלהיך את־הגוים האל
מפניך מעט מעט לא תוכל כלתם מהר פן־תרבה
23 עליך חית השדה׃ ונתנם יהוה אלהיך לפניך
24 והמם מהומה גדלה עד השמדם׃ ונתן מלכיהם
בידך והאבדת את־שמם מתחת השמים לא־
כה יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם׃ פסילי
אלהיהם תשרפון באש לא־תחמד כסף וזהב
עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת יהוה
26 אלהיך הוא׃ ולא־תביא תועבה אל־ביתך והיית
חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי־חרם
הוא׃ פ

Cap. VIII.

ח כל־המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות
למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את־הארץ
2 אשר־נשבע יהוה לאבתיכם׃ וזכרת את־כל־הדרך
אשר הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר
למען ענתך לנסתך לדעת את־אשר בלבבך התשמר
3 מצותו אם־לא׃ ויענך וירעבך ויאכלך את־המן אשר
לא־ידעת ולא ידעון אבתיך למען הודיעך כי לא על־
הלחם לבדו יחיה האדם כי על־כל־מוצא פי־יהוה
4 יחיה האדם׃ שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא
ה בצקה זה ארבעים שנה׃ וידעת עם־לבבך כי כאשר
6 ייסר איש את־בנו יהוה אלהיך מיסרך׃ ושמרת

מצותיו ק

את

ret. v. 3. 16. Ps. 119, 75. y) vt probaret te, vt sciret. c. 13, 3. Gen. 22, 1. 12. Iud. 3, 4. 2 Par. 32, 31. omnia eo spectant, vt intelligatur, DEVM id fecisse, quod solent homines, quando cuiuspiam animum tentare volunt.
ṽ. 3. z) & te sinit esurire. Hiph. (2) Prou. 10, 3. a) v. 16. Ex. 16, 35. b) Mat. 4, 4. h. e. non vnam esse Deo viam alendorum hominum, cum possit eos alere sine cibis solitis, si lubeat, aut velit quidpiam aliud in eorum locum succedere. Cler. c) egressione. c. 23, 24. Ps. 89, 35. Ion. quod creatum est verbo. d) cf. c. 29, 5. Ex. 34, 28. 29.
ṽ. 4. e) non inueterauit, vt nudus incedere coactus sis: nihil enim illis defuit. c. 2, 7. c. 29, 4. Neh. 9, 21. f) intumuit. sed Ion. Syr. iuerunt nudati. (2) Neh. 9, 21. cf. Ex. 12, 34.
ṽ. 5. g) c. 15, 9. h) castigare vel erudire solet. c. 4, 36. Tit. 2, 12. i) Ps. 89, 33. Prou. 3, 11. 12. Hebr. 12, 5. 6. Apoc. 3, 19.

ṽ. 19. אשר־ראו sic per Darga 1. in margine ex aliis codd. הוציאך tsi plene 4. 5. Hal. 7. 8. 10. -- 16. 19. contra ⌐ O. T. [5] f. 23. b. itemque contra Masoram impressam æque ac Erffurtensem h. l. & Exod. 13, 9. כן per Munach 1. 3. 4. 5. ṽ. 23. והמם Mem patachatum habent 3. 4. contra Masoram 1. Erffurt. & M. I. גדולה plene 2. 4. 5. Hal. sed inter plena non refertur a Masora ad Num. 22, 18. ṽ. 24. עד per Makkeph 17. 18. & Ber. ṽ. 25. פן per Makkeph 1. 3. su. 4. at Ithibb ex aliis codd. refert 1. in margine. ṽ. 26. ותעב fine Psik 1. 3. 4. contra Masoram Erffurtensem. per Tau Kametsatum 1. 2. 3. 4. contra Masoram. CAP. VIII, ṽ. 2. יהוה אלהיך ita 2. ṽ. 3. וירעיבך plene 4. 5. Hal. su. 2. contra Masoram 1. Erffurtensem. ṽ. 4. שמלתך ⌐ per Rbhia 3. at per Graschaim 1. 2.

את־מצות יהוה אלהיך ללכת בדרכיו וליראה
אתו׃ כי יהוה אלהיך מביאך אל־ארץ טובה 7
ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה
ובהר׃ ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ־ 8
זית שמן ודבש׃ ארץ אשר לא במסכנת 9
תאכל־בה לחם לא־תחסר כל בה ארץ אשר
אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת׃ ואכלת י
ושבעת וברכת את־יהוה אלהיך על־הארץ הטבה
אשר נתן־לך׃ השמר לך פן־תשכח את־יהוה 11
אלהיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר
אנכי מצוך היום׃ פן־תאכל ושבעת ובתים טבים 12
תבנה וישבת׃ ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה־ 13
לך וכל אשר־לך ירבה׃ ורם לבבך ושכחת את־ 14
יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים׃
המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב טו
וצמאון אשר אין־מים המוציא לך מים מצור
החלמיש׃ המאכלך מן במדבר אשר לא־ידעון 16
אבתיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך׃
ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את־החיל 17
הזה׃ וזכרת את־יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך כח 18
לעשות חיל למען הקים את־בריתו אשר־נשבע
לאבתיך כיום הזה׃ פ
והיה אם־שכח תשכח את־יהוה אלהיך והלכת 19
אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחוית להם
העדתי בכם היום כי אבד תאבדון׃ כגוים אשר יהוה כ
מאביד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול
יהוה אלהיכם׃ פ
שמע ישראל אתה עבר היום את־הירדן לבא לרשת ט
גוים

קמץ בו״ק

sic Israeli, non habuit alium finem, quam vt probati fierent Deo, & vt adsuefierent ad fiduciam, fouendamq; in corde fidem in Deum benedictum, donec variis exercitiis tandem credendi habitum, qui velut naturalis esset, sibi adquisiuissent sec. Ps. 25, 5. f. 199. a. *l*) i. e. *vt tandem tibi benefaceret in sequenti vita tua.* Prou. 5, 11. c. 16, 20.

℣. 17. *m*) cf. v. 14. c. 9, 4. 5. Iud. 7, 2. *n*) *parauit mihi.* Gen. 12, 5. *o*) *opes istas.* Ps. 73, 12.

℣. 18. *p*) cf. Ps. 44, 4. *q*) c. 2, 20.

℣. 19. *r*) *testor contra vos* seu *contestor vos.* c. 4, 26. c. 30, 19.

℣. 20. *s*) *eo, quod.* c. 7, 12. ὧν ἀνθ' ὧν. Luc. 1, 20.

Cap. IX, ℣. 1. *t*) *hodie* i. e. *breui traiecturus es.* Ios. 23, 14. *u*) *vt eas in possessionem gentium.* vid. Num. 33, 53.

Cap. IX.

k) *& vt venerearis eum.* c. 4, 10. Infinit. cum ה paragog. vel cf. c. 1, 27.

℣. 7. *l*) c. 11, 9. *m*) *& abyssi* s. *profundæ aquæ.* vid. Gen. 49, 25. Ex. 15, 8. *n*) *erumpentes* sunt, sc. *aquæ.*

℣. 8. *o*) *tritici.* c. 32, 14. cf. Ez. 27, 17. 1 Reg. 5, 25. 25. Act. 12, 20. *p*) *oliuæ olei,* i. e. *quæ fert oleum.* Onk. Ion. *ex cuius oliuis faciunt oleum.* dantur enim *oleastri,* qui fructum non ferunt. *M. I.* *q*) cf. Ex. 3, 8.

℣. 9. *r*) *in paupertate* (1) cf. Coh. 4, 13. *s*) *non carebis vlla re* necessaria, vt a vicinis eam emere cogaris. cf. c. 2, 7. *t*) *cuius lapides sunt ferrum,* i. e. *quæ metallis refertissima.* c. 33, 25. *u*) *excides.* c. 6, 11. nempe ex fodinis in montes actis.

℣. 10. *x*) Rom. 14, 6. 1 Tim. 4, 5.

℣. 11. *y*) v. 14. 17. c. 6, 12. c. 32, 15.

℣. 12. *z*) *Ne, dum comedis &c.* Apodosis sequitur v. 14. *tunc efferat se cor tuum.* & v. 17. *ac dicas.* *a*) c. 32, 15.

℣. 14. *b*) vt in rebus secundis fieri solet. vid. Ez. 31, 10. Hos. 13, 6.

℣. 15. *c*) Es. 63, 12. 13. *d*) c. 1, 19. c. 32, 10. *e*) *Ar. P.* vbi erant *serpentes, chersydri & scorpiones* l. secundum Abendanam: *in deserto* inquam *serpentum &c.* *Ar. B.* locum serpentis. Num. 21, 6. cf. Hos. 13, 5. *f*) *loca siticulosa.* Es. 35, 7. Ps. 107, 33. *g*) Ex. 17, 6. &c. *h*) *silicis.* Ar. E. & P. *durissima.* cf. c. 32, 13. Es. 50, 7. Ps. 114, 8.

℣. 16. *i*) *mannam.* vid. not. Ex. 16, 15. *donum ex beneficio datum* Arabibus significat, a radice *Manna,* beneuolus, benignus fuit, *beneficiis donauit Deus.* *k*) vid. v. 2. 3. *Becha*i: Omnis adflictio in deserto, molestia illa magna, quæ accidit

---

℣. 7. נחלי Per *Makk.* & *Metheg* 1. 3. ℣. 8. ארץ זית־ ita fere 2. 3. 5. 6. 9. 11. 12. 16. 20. at ארץ זית שמן 1. sed vtrisque repugnat *O. T.* f. 23. b. ℣. 9. אשר לא־ ita 1. אשר־אבניה sic per *Makk.* 1. 3. 5. su. 2. 4. ℣. 10. אשר־נתן ita 3. 4. 5. ℣. 16. המאכלך pro *Kadma* habent *Metheg* 1. 2. 4. *Kadma* etiam abest in 3. 5.

גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם׃
2 עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה
3 שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק׃ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא
יַשְׁמִידֵם וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם
4 מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ׃ אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ בַּהֲדֹף
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי
יְהוָה לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
ה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ׃ לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ
אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת ׀ הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם
6 לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־
7 קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה׃ זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ ׀
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים
8 הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה׃ וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה
9 וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃ בַּעֲלֹתִי הָהָרָה
לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה
עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם
י לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי
לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ
11 בְּיוֹם הַקָּהָל׃ וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת
12 הַבְּרִית׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי
שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־

הדרך V 3 כ ג

Hortatur Moses populum, vt victorias futuras Deo soli tribuat, non suæ iustitiæ aut meritis; quem in finem in memoriam ipsi reuocat cultum vituli idololatricum.

x) c. 7, 1. y) *ad cælum vsque* munitas. c. 1, 28. Gen. 11, 4.
ṽ. 2. z) Num. 13, 33.
ṽ. 3. a) cf. c. 3, 28. c. 31, 3. b) c. 4, 24. Es. 33, 14. c) *deprimet eos.* Neh. 9, 24. d) c. 7, 22. ὁ. ἐν τάχει. Apoc. 1, 1. e) *locutus est* s. *promisit.* v. 28. Num. 10, 17.
ṽ. 4. f) c. 2, 16. 17. g) *cum eas expellet.* c. 6, 19. Ios. 23, 5. h) cf. Ier. 9, 23. 24. 1 Cor. 1, 29. 30. 31. i) *sed ob impietatem* earum gentium. Prou. 21, 5.
ṽ. 5. k) *& ob rectitudinem cordis tui* s. *animum rectum.* 1 Reg. 9, 4. Ps. 119, 7. 1 Par. 29, 17. l) Ex eo tamen non erat consequens, vt Hebræi ob suam virtutem illis succederent. Nam sæpe Deus malos per alios nequaquam meliores plectit. vid. Es. 37, 26. 27.
ṽ. 6. m) vid. Ex. 32, 9. ὁ. σκληροτράχηλος. Act. 7, 51.
ṽ. 7. n) *memento, neque obliuiscaris.* Vehementior fit adfirmatio, quando simul contrarium negatur. cf. c. 33, 6. o) *ad iram concitasti.* v. 8. 22. Ps. 106, 32. p) Ex. 14, 11. c. 16, 2. Num. 16, 2. seqq. c. 17, 2. q) *rebelles fuistis.* v. 24. c. 31, 27. ὁ. ἀπειθοῦντες διατελεῖτε. Ioh. 3, 36. Act. 27, 33.
ṽ. 8. r) *Nam ad Chorebum.* vid. Ex. 32, 1. seqq. s) *ita indignatus est.* v. 20. c. 1, 37. 1 Reg. 11, 9. t) *vt vos perdere vellet.* v. 19. 25. vid. Ex. 32, 10. *Ar. P.* nec multum abfuit, quin perdidisset vos.
ṽ. 9. u) vid. Ex. 24, 18. x) *panem, & aquam* &c. i. e. *nihil quidquam comedi aut bibi.* v. 18. vid. not. Ex. 23, 25.
ṽ. 10 y) Ex 31, 18. seqq. *Ar. P.* donec dedisset. z) Ex. 8, 15. Luc. 11, 20. *Ar. P.* potentia Dei. a) c. 5, 5. 19. c. 10, 4.
ṽ. 12. b) vid. Ex. 32, 7.

Luc

ṽ. 3. הוּא־הָעֹבֵר Ita per *Makk.* & *Metheg* 7. 8. 10 -- 19. 21. 22. & *Berol.* ṽ. 6. כִּי לֹא sic 1. & 2. ṽ. 10. הָאֲבָנִים Præfixum ה expunxit 4. ṽ. 11. לחות (הברית) *choth* defectiue scribunt 1. 2. 3. 4. 5. sed *plene* vult scribi *Masora Erffurtensis* æque ac *impressa* h. l. & c. 4, 13. & *finalis* f. 43. b.

13 הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף
14 הוּא׃ הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם
מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ׃ קמץ בטרחא
טו וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת
16 הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי׃ וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־
17 הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם׃ וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי
הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם׃
18 וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־
חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
19 לְהַכְעִיסוֹ׃ כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף
יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם
כ בַּפַּעַם הַהִוא׃ וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ
21 וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא׃ וְאֶת־חַטַּאתְכֶם
אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ ׀ בָּאֵשׁ
וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלִךְ
22 אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר׃ וּבְתַבְעֵרָה
וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה׃
23 וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה
24 אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ׃ מַמְרִים
כה הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם׃ וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי
יְהוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר
26 הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃ וָאֶתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה וָאֹמַר אֲדֹנָי יְהוִה אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ
אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃
זכר

c) v. 16. Ex. 32, 8. cf. Gen. 18, 19. d) *conflationis*, vitulum *conflatilem*. v. 16. Ex. 32, 4. ℣. 13. e) ό. add. λελάληκα πρός σε ἅπαξ καὶ δὶς, λέγων. f) vid. v. 6. & not. Ex. 32, 9. ℣. 14. g) *desiste itaque a me*, s. *sine me*. Iud. 11, 37. 1 Sam. 11, 3. *Onk. Ion.* intermitte precari coram me, sed *Ar. P.* si abstineres a precando pro eis, consumerem eos. ℣. 15. h) *Verti me igitur*. c. 10, 5. vid. not. c. 1, 24. i) c. 4, 11. c. 5, 20. ℣. 17. k) ex vehementia iræ. vid. Ex. 32, 19. l) *tristi omine*. R. Moses Nachmanides ait, hoc factum a Mose non sine ipsius periculo, ad mitigandum Israelitarum supplicium; quia satius fuit, (quod ex veteribus allegat) Israeliticam Ecclesiam iudicari vt *cælibem* adhuc, quam *vxorem viri adulteram*. Hæc *Bechai* f. 199. b. verba etsi non ex omni parte probamus, tamen lucis quid adfundunt loco Rom. 7, 2. 3. ℣. 18. m) *concidi autem, prostraui me*. v. 25. Esr. 10, 1. *Ar. P.* deprecatus sum. n) *vt antea, vt prius*. Dan. 11, 29. o) v. 9. c. 10, 10. Ex. 24, 18. c. 34, 28. ℣. 19. p) c. 28, 60. Iob. 3, 25. ό. καὶ ἔκφοβός εἰμι. Hebr. 12, 21. q) vid. v. 8. ℣. 20. r) *Etiam Aharoni*. Ex. 32, 21. *Bechai*: Etiamsi inventio eius non fuerit mala. Nam Deus cumprimis iustos accuratissime obseruat, si vel ad pilum capitis a lege ipsius deflectant, vt tradunt Rabbini nostri quod sit eam ob caussam, ne per ipsos nomen Dei apud reliquos profanetur. coll. Ex. 32, 21. f. ... c. s) *iratus fuit*. ... c. 1, 37. ℣. 21. t) h... tulum, *quem* ...

tes in Deum *feceratis*. Sermonis compendium. cf. Es. 31, 7. u) vid. not. Ex. 32, 20. x) & *contudi, contriui*. Es. 30, 14. 2 Reg. 18, 4. *Ar. P.* limalimaui. y) *probe*. c. 13, 15. c. 27, 8. z) vid. Ex. 32, 20. 2 Reg. 23, 6. 12. ℣. 22. a) *Sic in Tabhera*. Num. 11, 3. b) Ex. 17, 7. c) Num. 11, 34. d) *ad iram concitantes*. v. 7. ℣. 23. e) Num. 13, 2. f) c. 1, 19. g) c. 1, 26. h) *mandato*. Num. 4, 27. c. 13, 3. i) c. 1, 26. ℣. 24. k) vid. v. 7. ℣. 25. l) *procidi*. v. 18. Ex. 32, 11. Num. 14, 13. Redit ad peccatum circa aureum vitulum. *Cler.* ℣. 26. m) ό. Κύριε βασιλεῦ τῶν Θεῶν. n) cf. Ps. 57, 1. o) Ioel. 2, 17. p) c. 7, 8.

℣. 15. לחת sic *defect. per Kibbuts* 3. 5. fu. 4. & fe. *Hal.* contra *Masoram* 2. 4. & *Erffurtensem*. ℣. 17. ואשלכם ita 1. 2. 6. 9. 20. at *Kadma* loco *Munach* habet 4. reliqui neutrum. li *plene* 7. 11. 12. 15. 16. fu. 4. contra *O. T.* f. 23. b. & *Masoram* 1. 2. 4. *Erffurtensem & impressam*. ℣. 20. ובאהרן per *Sakephk.* cum *Munach* 1. 2. 4. at per *Sakephk.* cum *Metheg* 3. 6. 9. 20. ההיא per *Iod* 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. contra *O. T.* ℣. 21. אתו ita cum *Psik* 1. 2. 3. 5. 6. 17. 18. & *Ber.* secundum *Masoram* 1. & *Erffurt.* reliqui omittunt. ℣. 22. Pro את habet עם 3. sic fuerat in 4. & in *Masor.* 1. contra reliquorum *Masoram*. ℣. 24. ממרים Prius *Mem minusculum* hab. 15. 16. sec. *Masor.* 7. 8. sed contra *O. T.* ℣. 25. את ita 17. & *Ber.* secundum *O. T.* at reliqui habent *Makk.* מיום דעתי ita 5. 17. 18. *Ber.* cum *Segol.*

27 זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן אל־
28 קשי העם הזה ואל־רשעו ואל־חטאתו : פן־יאמרו
הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכלת יהוה להביאם
אל־הארץ אשר־דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם
29 להמתם במדבר : והם עמך ונחלתך אשר הוצאת
בכחך הגדל ובזרעך הנטויה : פ
י בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל־לך שני־לוחת אבנים Cap. X. *De tabulis nobis;*
כראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ :
2 ואכתב על־הלחת את־הדברים אשר היו על־הלחת
3 הראשנים אשר שברת ושמתם בארון : ואעש ארון פתח באתנח
עצי שטים ואפסל שני־לחת אבנים כראשנים ואעל
4 ההרה ושני הלחת בידי : ויכתב על־הלחת כמכתב
הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם
בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי :
ה ואפן וארד מן־ההר ואשם את־הלחת בארון אשר
6 עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה : ובני ישראל נסעו *Morte Aaronis;*
מבארת בני־יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם
7 ויכהן אלעזר בנו תחתיו : משם נסעו הגדגדה ומן־
8 הגדגדה יטבתה ארץ נחלי־מים : בעת ההוא הבדיל *Separatione Levitarum*
יהוה את־שבט הלוי לשאת את־ארון ברית־יהוה
לעמד לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה : *ad ministerium*
9 על־כן לא־היה ללוי חלק ונחלה עם־אחיו יהוה הוא *sacrum.*
י נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך לו : ואנכי עמדתי
בהר כימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה
וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא לא־אבה יהוה
11 השחיתך : ויאמר יהוה אלי קום לך למסע לפני העם
ויבאו ויירשו את־הארץ אשר־נשבעתי לאבתם
לתת להם : פ

ועתה V 4 כד

v. 27. q) Ex. 32, 13. r) *duritiem*, *pertinaciam* (i) ὀ.σκληρότητα. Rom. 2, 5.

v. 28. s) c. 32, 27. Ps. 79, 10. t) i.e. *homines*, s. *incolæ regionis*, Gen. 41, 27. u) vid. Num. 14, 16. x) vid. v. 3. y) *aut quia oderat.* vid. c. 1, 27.

CAP. X, v. 1. z) Ex. 34, 1. a) vt antea iussus erat Ex. 25, 10.

v. 2. b) v. 4. c. 4, 13. c) Ex. 32, 16. d) Ex. 32, 19. e) Ex. 25, 16. 21.

v. 3. f) sc. *postea*, post reditum de monte. Ex. 37, 1. seqq. sed *Bechai* f. 199. c. A maioribus acceperunt Rabbini nostri, hanc arcam, quam ipse Moses fabricatus est, tantummodo fuisse temporariam, donec illa Bezaleelis constructa esset, quæ foret perpetua.

v. 4. g) c. 4, 13. h) c. 9, 10.

v. 5. i) c. 9, 15. k) Ex. 25, 10. 21. c. 40, 20. 1 Reg. 8, 9.

v. 6. l) nomen loci, aliquo interuallo disiti ab ipsa vrbe vel sede filiorum Iaakan. vid. not. Num. 33, 31. m) illinc ad בני יעקן venerunt. ibid. n) *ibi*, in illo tractu, & quidem huic adiacente *monte Hor*. c. 32, 50. Num. 20, 22. seqq. c. 33, 37. o) *mortuus est*, postquam scilicet ex tractu filiorum Iaakan *Gudgodam* v. 7. & inde longius versus austrum profecti, & post plures stationes (quas vide Num. 33, 32-37.) ad confinem montem Hor redierunt.

v. 7. p) *inde*, nempe *a filiis Laakan*. v. 6. q) Num. 33, 32. r) Num. 33, 33.

v. 8. s) Num. 3, 6. 12. cf. Ex. 32, 29. t) c. 4, 38. c. 18, 7. u) hoc pertinebat ad sacerdotes. Num. 6, 23. x) *Ar. P.* add. *eo, quod opem mihi tulissent.* cf. Ex. 32, 26.

v. 9. y) c. 12, 12. c. 18, 1. z) i. κλῆρος αὐτοῦ. Col. 1, 12. a) c. 18, 2. Num. 18, 20. Ios. 18, 7.

v. 10. b) c. 9, 18. Redit Moses ad id, quod cœperat dicere, se ægre veniam populo Hebræo impetrasse. *Cler.* c) nempe *altera*. c. 9, 19.

v. 11. d) *ad iter*, vt præeas. Num. 10, 2. Nomen actiuum vsurpatur vt verbum ipsius. *M. I.*

v. 27. קשי *Kuph* per *Chatephpatach* 4. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. & in marg. 1. at per *Chateph Komets* 6. 7. 9. 14. 20. 21. & sic quidem regulariter ad formam דמי scribendum fuisse, ait *D. Kimchi*, qui tamen h. l. *Schva simplex* requirit in *M. I.* v. 28. אשר־הוצאתנו ita per *Makk.* 1. 2. 3. su. 4. CAP. X, v. 1. שני per *Kadma* 3. sic su. 4. לך *Lamed* sine *Dagesch* 1. 3. 4. 5. 7. 8. 13. & 22. v. 2. את־הדברים *Kadma* ה׳ præfixo imponunt 2. 7. 8. 10. 16. 19. 21. sed cum reliquis nostris faciunt libri Hispp. in *O. T* f. 23. b. שברת *Beth* per *Kamets* 3. 5. su. 2. contra *Mas.* 7. 8. & *Erff.* v. 4. אליכם per *Darga* cum *Psik* 1. v. 9. על־כן per *Rbhia* 1. 4. su. 3. v. 10. הראשנים ita 2. 6. 9. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber.* at reliqui pro *Metheg* habent *Munach*.

℣. 20. t) c. 6, 13. Matth. 4, 10. u) c. 4, 4. 2 Reg. 18, 6. ℣. 21. x) Ex. 15, 2. cf. Ps. 106, 20. ö. καύχημα. 1 Cor. 1, 30. 31. y) Ps. 45, 5. ö. ἔνδοξα. Luc. 13, 17. ℣. 22. z) Gen. 46, 27. Ex. 1, 5. a) Gen. 15, 5. CAP. XI, ℣. 1. b) c. 10, 12. c) quæ vult observari. Lev. 8, 35. d) c. 12, 1. ℣. 2. e) Parenthesis vsque ad Atnachum; & subintelligendum: ego loquor. Alloquitur enim grandiores natu, qui ex Aegypto exierant, & miraculorum in ea & deserto factorum recordabantur. Hos ergo oculatos testes esse vult. cf. 1 Ioh. 1, 1. f) c. 5, 3. g) c. 3, 24. ℣. 4. h) inundare fecit (4) 2 Reg. 6, 6. Ez. 32, 6. Thren. 3, 54. i) Ex. 14, 27. k) h. e. prorsus: nam qui in aquas delapsi sunt, neque post plures annos conspiciuntur, funditus periisse existimantur. Cler.

קמץ בז״ק

Cap. XI.

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־ 12
לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה
אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־
נַפְשֶׁךָ׃ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר 13
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃ הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם 14
טו וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃ רַק בַּאֲבֹתֶיךָ
חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם
בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת 16
לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם 17
הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל
הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃
עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם 18
וְשִׂמְלָה׃ וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ 19
כ מִצְרָיִם׃ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ
תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ 21
אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה 22
יא וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ וְאָהַבְתָּ
אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים׃ וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם 2
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃ וְאֶת־אֹתֹתָיו 3
וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו 4
וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם
ה אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה
לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה 6
לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה
הָאָרֶץ

℣. 12. e) c. 6, 2. 5. c. 14, 23. f) c. 11, 1. ℣. 13. g) c. 6, 24. ℣. 14. h) non cælum tantum aerium & stelliferum, sed etiam angelorum omniumque supremum & splendidissimum. 1 Reg. 8, 27. i) Ex. 19, 5. Ps. 24, 1. ℣. 15. k) Attamen. c. 2, 37. l) vid. c. 7, 7. c. 21, 11. 1 Reg. 9, 19. ö. ἠθέλετο. 2 Cor. 9, 7. m) Ex. 19, 5. ℣. 16. n) digna omnino hæc admonitio est, quæ diligenter expendatur; cum præsertim eos hic adloquatur, quorum ingens numerus nondum in carne erant circumcisi. Ios. 5, 2. seqq. Maiorem vtique rationem habendam esse docet circumcisionis cordis, quam præputii carnis. cf. c. 30, 6. Lev. 26, 41. Ier. 4, 4. Ioel 2, 13. Rom. 2, 28. 29. Act. 7, 51. Col. 2, 11. ö. σκληροκαρδίαν. Matth. 19, 8. Marc. 16, 14. Onk. Ion. removeatis stultitiam cordis vestri. Ar. P. & E. dolum cordis vestri. o) c. 9, 6. 13. ℣. 17. p) Ps. 136, 2. 1 Tim. 6, 15. Apoc. 17, 14. c. 19, 16. q) i. e. personæ rationem non habet. 1 Sam. 16, 7. 2 Par. 19, 7. Iob. 34, 19. Sap. 6, 7. Sir. 35, 12. seqq. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Eph. 6, 9. Col. 3, 25. 1 Pet. 1, 17. ö. ἐθαύμαζε πρόσωπα. Iudæ v. 16. ℣. 18. r) Luc. 12, 3. 7. Bechai: Etiamsi sublimis sit v. 17. tamen respicit pauperes. Hinc dicunt Rabbini nostri: Hæc res perscripta est in libris Mosaicis, iterata in Prophetis, tertiumque repetita in Hagiographis. Vbicunque enim maiestatem Dei, ibi & humilitatem eius descriptam videbis. v. g. Ps. 68, 5. Es. 57, 15. f. 200. c. ℣. 19. s) c. 24, 17. Ex. 22, 20. Syr. qui convertitur ad ipsum. ℣. 20.

℣. 12. ליראה Per *Tlischaktanna* 1. regularius quidem ille, quam ceteri. ℣. 13. לשמר per *Rbhia* 1. sic su. 4. at *Sakephgadol* habent 6. 9. 20. ℣. 21. אשר עשה sic per *Darga* loco *Makk.* 1. 6. 9. 20. & sic correctum in 4. at *Pskmunnachatum* hab. 2. 3. אתך [5] *Sakephk.* habet 4. CAP. XI. ℣. 2. גדלו per *Rbbia* 2. 3. 5. sic su. 4. ואת ידו cum præfixo *Vau* 3. 5. *Hal.* sic su. 4. requirente quidem ita *Masora* 1. sed renitente *Mas. Erffurtensi* h. l. & *impressa finali* f. 13. col. 2. ℣. 4. אחריכם cum *suffixo* tertiæ personæ הם 2. & sic su. 1. 3. 4. in textu æque ac Versione Chaldaica, secundum *Masoram Erff.* quæ sic habet: אחריהם כך הוא; sed 1. emendatæ lectionis suæ caussam adiecit, quod secundam personam *suffixi* habeant omnes codd. *Hispanici*, & sensus litteralis exposcat. Etiam 7. 8. in marg. notam addunt: צע אחריהם לר׳ זל.

הארץ את־פיה ותבלעם ואת־בתיהם ואת־אהליהם
ואת כל־היקום אשר ברגליהם בקרב כל־ישראל׃
7 כי עיניכם הראת את כל־מעשה יהוה הגדל אשר
8 עשה׃ ושמרתם את־כל־המצוה אשר אנכי מצוך
היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את־הארץ אשר
9 אתם עברים שמה לרשתה׃ ולמען תאריכו ימים
על־האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיכם לתת להם
י ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש׃ ס כי
הארץ אשר אתה בא־שמה לרשתה לא כארץ מצרים
הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את־זרעך והשקית
11 ברגלך כגן הירק׃ והארץ אשר אתם עברים שמה
לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה־
12 מים׃ ארץ אשר־יהוה אלהיך דרש אתה תמיד
עיני יהוה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית
13 שנה׃ ס והיה אם־שמע תשמעו אל־
מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את־
יהוה אלהיכם ולעבדו בכל־לבבכם ובכל־נפשכם׃
14 ונתתי מטר־ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת
טו דגנך ותירשך ויצהרך׃ ונתתי עשב בשדך לבהמתך
16 ואכלת ושבעת׃ השמרו לכם פן־יפתה לבבכם
וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם׃
17 וחרה אף־יהוה בכם ועצר את־השמים ולא־יהיה
מטר והאדמה לא תתן את־יבולה ואבדתם מהרה
18 מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם׃ ושמתם את־
דברי אלה על־לבבכם ועל־נפשכם וקשרתם אתם
19 לאות על־ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם׃ ולמדתם
אתם את־בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך
כ בדרך ובשכבך ובקומך׃ וכתבתם על־מזוזות ביתך
ובשעריך

V 5 כ ה

Obseruatio præceptorum Dei variis argumentis inculcatur.

k) Num. 16, 31. seqq. Ps. 106, 17. *m*) i.e. *familias*, seu domesticos *eorum*. Num. 16, 32. *n*) *substantiam* (5) Gen. 7, 4. 23. ὁ. ὑπόστασιν. *o*) *cum pedibus eorum*, i. e. sec. LXX. *quam secum habebant.* vid. Ex. 11, 8. Iud. 4, 10.

℣. 7. *p*) i. e. *oculis vidistis*. cf. v. 2. c. 4, 3. Gen. 45, 12.

℣. 9. *q*) c. 5, 16. *r*) vid. c. 8, 7. seqq. Ex. 3, 8.

℣. 10. *s*) quæ pluviis & fontibus fere destituitur, etsi e Nilo rigata fertilissima est. Gen. 13, 10. *t*) i.e. *cura* vel *labore tuo*. Genes. 30, 30. Alii cum *Grotio* conferunt verba *Philonis* in libro de confusione linguarum ed. Francof. p. 325. & hanc phrasin de aqua Nili, per machinam aquariam (*manibus pedibusque versatilem*) in agros sublata intelligunt. *u*) 1 Reg. 21, 2.

℣. 11. *x*) c. 3, 25. *y*) meliores ex fontibus & cisternis, quam turbidas Nili.

℣. 12. *z*) *in quam inquirit*, & curam eius gerit. Psal. 9, 13. Iob. 3, 4. cf. Hos. 9, 3. *a*) *Ion.* add. ad benefaciendum. *b*) *Ar. P.* & E. cura seu prouidentia Dei, *c*) Iob. 8, 7. ὁ. ἕως συντελείας. Matth. 28, 20.

℣. 13. *d*) c. 7, 12.

℣. 14. *e*) Ier. 5, 24. Act. 14, 17. *f*) Ioel. 2, 23. Hos. 6, 3. ὁ. πρώϊμον καὶ ὄψιμον. Iac. 5, 7. *tempestiuam*, np. autumnalem post iactam sementem; *Ion.* add. *in mense Octobri*: & *serotinam*; verno tempore & ante messem; *Ion.* add. *in Martio*. cf. etiam *Buxt.* Lex. Talm. p. 2194. *Ar. P.* tum in vere, tum in autumno. Sic *Bechai*: pluuia prima post sparsam sementem cadens; & pluuia postrema, prope messem.

℣. 15. *g*) Deus hoc sibi attribuit, vultque pro suo beneficio haberi, secus ac facit vniuersus fere mundus. nam pleriq; homines sunt velut mancipia caussarum secundarum, quibus & pluuias & soli fertilitatem alligant. Hæc *Bechai* f. 201. c.

חסר א׳

℣. 16. *h*) *ne pelliciatur* ad errorem. Iob. 31, 27. c. 5, 2. Hos. 7, 11.

℣. 17. *i*) & *claudat*. 1 Reg. 8, 35. al. *obfirmet* cælos. coll. c. 28, 23. qui dum pluunt, qs. *liquescere* videntur. *k*) Ios. 23, 16.

℣. 18. *l*) c. 6, 6. *m*) vid. c. 6, 8. Ex. 13, 16. ὁ. ἀσάλευτον, plus ad rem, quam signum respicientes. cf. Prou. 3, 21. c. 4, 21. *Ar. P.* expansa.

℣. 19. *n*) c. 6, 7. Ps. 1, 2. *Ar. P.* vt invicem studeatis eis. *o*) c. 6, 7.

℣. 20. *p*) vid. c. 6, 9.

℣. 11. מים *sine Dagesch* 1. 5. 6. 7. 9. 17. 18. 20. 22. & per expressam figuram *Raphe* 3. ℣. 12. עיני per *Gaschaim* 1. 2. 4. 6. 9. 20. ℣. 13. Sectionem *Petucham* per פ faciunt 7. 8. 10. 12. 19. 21. contra *O. T.* f. 23. b. ℣. 16. וסרתם per *Mahpach* 2. 5. ℣. 17. הטובה *plene* 5. 6. 9. 20. contra *Masoram impressam* ad Gen. 50, 20. ℣. 18. לטוטפת *to defect.* 3. 5. fu. 2. 4. contra *Masoram* 1. 2. 4. 7. 8. *Erff.* h. l. & *impressam* ad Exod. 13. 16. Ita & *O. T.* f. 23. b. & 24. a. nostram scriptionem copiose probat, discussis aliorum variationibus. conf. quoque *R. Chaiim* in Præf. ad Biblia glossata col. 5. §. וגם. ℣. 20. מזוזת posteriorem syllabam defectiue scribunt 3. 4. sic fu. 2. secundum *Masoram impress.* ad Exod. 12, 7. quæ tamen sibi ipsa h. l. contradicit, & *Masora MSta* inprimis contraria est, quæ habet: מלא דמלא.

21 ובשעריך: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה
אשר נשבע יהוה לאבתיכם לתת להם כימי השמים
22 על־הארץ: ס כי אם־שמר תשמרון
את־כל־המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם
לעשתה לאהבה את־יהוה אלהיכם ללכת בכל־
23 דרכיו ולדבקה־בו: והוריש יהוה את־כל־הגוים
האלה מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם:
24 כל־המקום אשר תדרך כף־רגלכם בו לכם יהיה מן־
המדבר והלבנון מן־הנהר נהר־פרת ועד הים האחרון
25 יהיה גבלכם: לא־יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם
יתן יהוה אלהיכם על־פני כל־הארץ אשר תדרכו־בה
כאשר דבר לכם: ס ס ס 47 מז
26 ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה:
27 את־הברכה אשר תשמעו אל־מצות יהוה אלהיכם
28 אשר אנכי מצוה אתכם היום: והקללה אם־לא
תשמעו אל־מצות יהוה אלהיכם וסרתם מן־הדרך
אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים
29 אחרים אשר לא־ידעתם: ס והיה כי יביאך
יהוה אלהיך אל־הארץ אשר־אתה בא־שמה לרשתה
ונתתה את־הברכה על־הר גרזים ואת־הקללה על־
30 הר עיבל: הלא־המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא ל
השמש בארץ הכנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל
31 אלוני מרה: כי אתם עברים את־הירדן לבא לרשת
את־הארץ אשר־יהוה אלהיכם נתן לכם וירשתם
32 אתה וישבתם־בה: ושמרתם לעשות את כל־החקים
ואת־המשפטים אשר אנכי נתן לפניכם היום:
Cap. XII. אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות יב
בארץ אשר נתן יהוה אלהי אבתיך לך לרשתה
כל

℣. 21. q) Prou. 3, 2. 16. r) Pſ. 89, 30. 37. Ion. ſecundum ſummam dierum, quibus ſtans cæli ſuper terra.

℣. 22. t) c. 5, 1. t) c. 10, 20. ὁ. καὶ προσκολλᾶσθαι αὐτῷ. 1 Cor. 6, 17.

℣. 23. u) i. e. vt, deletis potentioribus illis gentibus, agros & facultates eorum poſſideatis. c. 1, 12. c. 22, 29. x) c. 9, 1.

℣. 24. y) cf. Num. 34, 2. ſeqq. Ioſ. 1, 3. z) a deſerto & Libano, i. e. a deſerto auſtrali & a Libano, vel vsque ad Libanum. Opponuntur enim hi fines Iſraelitici ſoli, quemadmodum in ſequentibus verbis mare internum & Euphrates. Cler. a) occidentale. c. 34. 2. Ioſ. 1, 4. quemadmodum קדם ſeu antica pars mundi eſt Oriens Num. 2, 3. ſic אחור ſiue poſtica eſt Occidens. cf. not. Ex. 26, 18.

℣. 25. b) cf. Gen. 35, 5. Ex. 23, 27. 1 Sam. 14, 15. 2 Par. 20, 29.

℣. 26. c) felicitatem & infelicitatem. c. 30, 15. 19.

℣. 27. d) c. 28, 2. Ar. P. ad benedictiones quidem quod attinet, ex vobis contingent. e) ſ. Leu. 4, 22. ὁ. ἐάν.

℣. 28. f) c. 28, 15. Ar. P. ſed quantum ad maledictiones, ex vos apprehendent &c.

℣. 29. g) c. 27, 12. Ioſ. 8, 33. in media tribu Ephraimi, non procul a Sichem vel Sichar Iud. 9, 7. Ioh. 4, 20. in quo Samaritæ ſuum templum, Hieroſolymitani æmulum, poſtea ædificarunt. vid. Cl. noſter Cellarius in Collect. Hiſt. Samar. c. 1. Bechai: Facie verſus montem Garizim conuerſa, pronunciabant formulam benedictionis: Benedictus ſit vir, qui non fecerit ſculptile & fuſile &c. poſtea ad montem Ebal conuerſi, pronunciabant maledictionem. ... 302. d. ita Ion. h) ... 27, 4. 13. Ioſ. 8, 30.

℣. 30. i) trans, ſeu in ora ſc. occidentali vid. c. 3, 20. k) poſt viam, ſc. venientibus e terra transiordanica, vbi hæc ſcripſit Moſes. l) e regione (c. 1, 1.) Gilgalis. Hæc non ſunt referenda ad ſitum montium Garizim & Hebal, ſed ad Chananæos, quorum agri dicuntur a planitie, Gilgali vicina, porrecti fuiſſe ad hos montes. Cler. At Hilſerus aliique Gilgalem h. l. & Ioſ. 12, 23. (vbi LXX. Galilæam habent) aliam plane & diverſam fuiſſe putant ab illa Ioſ. 4, 20. c. 5, 9. in tribu Beniaminitica, non procul ab Hierichunte. Immo & tertiam obſervare volunt Ioſ. 15, 7. quæ Geliloth Ioſ. 18, 17. dicitur. m) cf. Gen. 12, 7. c. 13, 8. Iud. 9, 6.

℣. 32. n) c. 4, 8.

Cap. XII.

Cap. XII, ℣. 1. o) Leu. 18, 4. Ar. P. Hæc ſunt præcipua ſtatuta &c.

℣. 21. בן Sine Dageſch 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. & cum expreſſa figura Raphe 1. 4. & ſic, deleto Dageſch, emendatum in 2. ℣. 23. ועצמים Mem dageſchatum habent 7. 14. 21. ℣. 24. פרת per Patach 1. 2. 3. 4. & 21. ℣. 26. Pro terno Samech ſectionis maioris habent tria Pe maiuſcula 2. 6. 9. 10. 12. 19. 20. 21 Pe ſimplex tantummodo 1. & integram vocem פ־שה 7 8. ſed Setumam ſectionem vult eſſe O. T. ℣. 28. לא תשמעו ita 3. ℣. 29. Sectionem Petucham habent 1. 2. 3. 4. גרזים Zain ſine Dageſch 1. 4. ℣. 30. הלא Kadma loco Makk. habet 3. 5. ſu. 4. at vtrumque ſimul 22. ℣. 31. לבוא plene 3. 5. contra Maſ. 1. ac Erff. h. l. impreſſamque ad Gen. 48, 7. CAP. XII, ℣. 1. אשר per Tliſchaga. 1.

כל־הימים אשר־אתם חיים על־האדמה׃
2 אבד תאבדון את־כל־המקמות אשר עבדו־שם
הגוים אשר אתם ירשים אתם את־אלהיהם על־
ההרים הרמים ועל־הגבעות ותחת כל־עץ רענן׃
3 ונתצתם את־מזבחתם ושברתם את־מצבתם
ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון
4 ואבדתם את־שמם מן־המקום ההוא׃ לא־תעשון כן
ה ליהוה אלהיכם׃ כי אם־אל־המקום אשר־יבחר יהוה
אלהיכם מכל־שבטיכם לשום את־שמו שם לשכנו
6 תדרשו ובאת שמה׃ והבאתם שמה עלתיכם
וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם
ונדריכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם׃
7 ואכלתם־שם לפני יהוה אלהיכם ושמחתם בכל
משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך יהוה אלהיך׃
8 לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום איש כל־
9 הישר בעיניו׃ כי לא־באתם עד־עתה אל־המנוחה
י ואל־הנחלה אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ ועברתם
את־הירדן וישבתם בארץ אשר־יהוה אלהיכם מנחיל
אתכם והניח לכם מכל־איביכם מסביב וישבתם־
11 בטח׃ והיה המקום אשר־יבחר יהוה אלהיכם בו
לשכן שמו שם שמה תביאו את כל־אשר אנכי מצוה
אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם
12 וכל מבחר נדריכם אשר תדרו ליהוה׃ ושמחתם
לפני יהוה אלהיכם אתם ובניכם ובנתיכם ועבדיכם
ואמהתיכם והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק
13 ונחלה אתכם׃ השמר לך פן־תעלה עלתיך בכל־
14 מקום אשר תראה׃ כי אם־במקום אשר־יבחר יהוה
באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל
אשר

℣. 2. p) *perdendo* f. *destruendo destruetis.* c. 7, 5. cf. Ps. 106, 34. q) Parenthesin format dicto Tiphchæ. r) c. 11, 23. s) *arbore virente.* 1 Reg. 14, 23. Ez. 6, 13. Hos. 4, 13. h. e. quascunque ædiculas aut aras sub lucorum vmbra inveniitis. *Cler.*
℣. 3. t) *diruetis itaque.* Iud. 2, 2. 2 Par. 31, 1. ὁ. καθελεῖτε. Rom. 11, 3. u) *& lucos eorum.* c. 7, 5. x) vt nulla amplius mentio deorum fiat, funditus solo æquatis.
℣. 4. y) v. 31. Leu. 18, 3.
℣. 5. z) v. 21. 26. Ex. 20, 21. 1 Reg. 8, 44. c. 11, 13. 2 Reg. 21, 4. a) 2 Reg. 21, 4. 2 Par. 6, 20. vt dicatur is locus *vrbs Iehova*, c. c. Ps. 48, 9. &c. b) Schmid. *habitaculum*, inquam, *eius quæretis.* Onk. Ion. *domum Schechinæ eius.* c) cf. 1 Reg. 3, 2. Esr. 3, 2.
℣. 6. d) vid. Ex. 29, 21. e) sc. *eucharistica.* vid. Leu. 3, 1. f) v. 17. c. 14, 22. Leu. 27, 30. Num. 18, 21. seqq. g) Leu. 7, 16. Num. 15, 3.
℣. 7. h) v. 12. 18. c. 14, 23. 26. Ex. 18, 12. i) *missione manus vestræ.* Vulg. *ad quæ miseritis manum*, i. e. in omni molitione & incepto, ac partis labore vestro facultatibus. c. 15, 10. c. 23, 21. cf. Ps. 128, 2.
℣. 8. k) cf. Leu. 17, 7. l) *quod sibi rectum videtur.* Iud. 17, 6. c. 21, 25. cf. Prou. 14, 2. c. 21, 2. 8. ὁ. ἕκαστος τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ. 1 Ioh. 3, 22.
℣. 9. m) vid. Num. 35, 2. n) *Ion.* domum sanctuarii, quæ est domus quietis.
℣. 10. o) *cum requiem dederit.* Ios. 22, 4. p) Ex. 34, 24. q) *secure*, in securitate. c. 33, 28. Mich. 4, 4.
℣. 11. r) v. 5. cf. 1 Reg. 8, 29. s) *ad figendum* l. *residere faciendum nomen suum* ibi. c. 14, 23. Neh. 1, 9. Ps. 132, 13. cf. Ioh. 4, 14. t) *electionem* Ex. 22,

Ex. 22, 7. c. 37, 24. *votorum vestrorum*, i. e. *lectissimas victimas*, quas voueritis; alias enim vouere non licebat. Leu. 22, 20. 23. Ceterum ante legem omnibus hominibus licebat vbiq; in fide Deo sacrificium offerre, & ita commemorare fœdus Dei, & spem reconciliationis: sed Deus per legem Mosis hanc libertatem restringit, dum sacerdotium Aharoni & filiis ei° dedit; illaque non rata haberi vult, nisi in vno loco offerantur. cf. Ex. 20, 21. (& not. Leu. 17, 4.) Hoc ipso Deus ostendit, se non delectari multitudine sacrificiorum, sed fide & vno Sacerdote, seque vnicum Sacerdotem & vnicum sacrificium consummans agniturum. Fuit ergo hoc præceptum præparatio ad abolendā sacrificia per destructionē sanctuarii terrestris. Dan. 9, 26. 27. *Coss.*
℣. 12. u) v. 7. Neh. 12, 43. x) nam & horum curā habet Deus. cf. Ex. 20, 10. y) c. 18, 1. 2. Num. 18, 20. 24.
℣. 13. z) Leu. 17, 4. 9.

℣. 1. כל־הימים *Kadma* super *He* locant 1. 6 -- 22. fu. 2. ℣. 5. כי per *Munach* 1. שמה *Schin* sine *Dagesch* 2 -- 5, 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. & per expressum *Raphe* 3. contra *O. T.* f. 24. b. ℣. 11. אשר יבחר sic per *Munach* 2. 3. 5. 6. 9. 20. fe. 4. תדרו *Daleth raphatum in Hilleliano codice repertum fuisse*, – ait *D. Kimchi* in *Michlol*, & *Elias* in *Masoreth* p. m. 78. Huic suffragatur *Masora Erffurtensis*, quæ habet ורפי ל Sed dageschatum (prout analogia requirit) probat *Masora* 1. ℣. 14. אשר ita 3. 5. 17. 18. 22. Ber. sic fu. 4. secundum libros *Hisp.* in *O. T.* at reliqui habent *Kadma*, præter 6. 9. 20. qui *Makkeph* & *Kadma* simul. שם תעלה ita 1. 4. 17. 18. & Ber.

Esus carnis permittitur, sanguinis prohibetur.

אשר אנכי מצוך׃ רק בכל־אות נפשך תזבח ואכלת טו
בשר כברכת יהוה אלהיך אשר נתן־לך בכל־שעריך
הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל׃ רק הדם לא 16
תאכלו על־הארץ תשפכנו כמים׃ לא־תוכל לאכל 17
בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך
וצאנך וכל־נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת ידך׃
כי אם־לפני יהוה אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר 18
יהוה אלהיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי
אשר בשעריך ושמחת לפני יהוה אלהיך בכל משלח
ידך׃ השמר לך פן־תעזב את־הלוי כל־ימיך על־ 19
אדמתך׃ ס כי־ירחיב יהוה אלהיך את־ כ
גבלך כאשר דבר־לך ואמרת אכלה בשר כי־תאוה
נפשך לאכל בשר בכל־אות נפשך תאכל בשר׃ כי־ 21
ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום
שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן יהוה לך
כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך׃ אך 22
כאשר יאכל את־הצבי ואת־האיל כן תאכלנו
הטמא והטהור יחדו יאכלנו׃ רק חזק לבלתי אכל 23
הדם כי הדם הוא הנפש ולא־תאכל הנפש עם־
הבשר׃ לא תאכלנו על־הארץ תשפכנו כמים׃ לא 24 כה
תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריך כי־תעשה
הישר בעיני יהוה׃ רק קדשיך אשר־יהיו לך ונדריך 26
תשא ובאת אל־המקום אשר־יבחר יהוה׃ ועשית 27
עלתיך הבשר והדם על־מזבח יהוה אלהיך ודם־
זבחיך ישפך על־מזבח יהוה אלהיך והבשר תאכל׃
שמר ושמעת את כל־הדברים האלה אשר אנכי 28
מצוך למען ייטב לך ולבניך אחריך עד־עולם כי
תעשה הטוב והישר בעיני יהוה אלהיך׃ ס

כי

Leuitæ non deserendus.

eruat. Leu. 22, 16. Hoc pertinet ad superiora, docetque Moses, nequaquam opus esse, ducere ad altare pecudes omnes, quibus vesci volebant; sed tantum eas, quæ victimarum loco habendæ, aut voto debitæ erant. *Cler.*
℣. 27. *f*) de his vid. Leu. 1, 3. seqq. *g*) vid. v. 6.

℣. 15. *a*) *pro omni desiderio vel cupiditate animæ tuæ.* v. 20. 21. c. 18, 6. Hos. 10, 10. *Ar. P.* Quandocunque experierit anima tua carnem. *b*) *iugulabis, mactabis.* v. 21. ὁ. θύσεις. Act. 10, 13. *c*) v. 17. 21. Ex. 20, 10. *d*) A sacrarum victimarum carne arcebantur immundi. Leu. 7, 20. *e*) *vt capream & ceruum,* de quibus oblationes sacræ non fiebant. v. 22. c. 15, 22. ὁ. ὡς δορκάδα. Act. 9, 36. *Ar. P.* sicvt vescuntur carne capreæ & cerui.
℣. 16. *f*) v. 23. 24. c. 15, 23. Leu. 3, 17. &c. *g*) v. 24. c. 15, 23.
℣. 17. *h*) nempe *licite, non licebit tibi.* Gen. 34, 14. *Ar. P.* neque licitum erit tibi. *i*) v. 6. c. 14, 22. seqq. Leu. 27, 30. *k*) *& primogenita.* c. 15, 19. hæc enim Sacerdotibus debebantur. Num. 18, 15. *l*) *& oblationem.* sec. Raschi *primitias fructuum.* cf. Leu. 19, 24. Num. 18, 8. seqq.
℣. 18. *m*) in loco sacro, ante Tabernaculum vel Templum. v. 7. 11. *n*) vid. v. 7.
℣. 19. *o*) ne deseras *Leuitam.* v. 12. c. 14, 27. Num. 18, 24.
℣. 20. *p*) *Cum ampliauerit.* c. 19, 8. Ex. 23, 31. *q*) c. 15, 18. Gen. 28, 14. *r*) vid. v. 15.
℣. 21. *s*) *Cum nimirum dissitus erit, procul aberit.* c. 14, 24. *t*) vid. v. 5. *u*) nempe effuso omni sanguine. v. 16.
℣. 22. *x*) v. 16. de את cf. Num. 26, 55. *y*) *pariter.* c. 33, 17. ὁ. ὡσαύτως. Luc. 22, 20.
℣. 23. *z*) *firmus tamen esto,* constanter in eo persta. 1 Par. 28, 7. *a*) Gen. 9, 4. Leu. 17, 11. 14. *Ion.* subsistentia animæ. *Ar. P.* est domicilium animæ. *b*) cf. 1 Sam. 14, 32.
℣. 24. *c*) vid. v. 16.
℣. 25. *d*) c. 6, 18.
℣. 26. *e*) *Tantum sanctitates tuas,* seu quæ a te consecrata erunt.

℣. 14. מצוך *Suffixum* sine *Dagesch* 8. 14. contra *Masoram MStam & impressam.* ℣. 15. רק per *Tlischagdola* emendauit 4. אשר־נתן ita 2. 3. ℣. 17. לא per *Munach* 2. 3. 4. ותירשך sine *præfixo Vau* 3. sic fu. 2. ℣. 18. במקום per *Tlischaki.* 8. ידיך *plene* seu cum *Iod plurali* 1. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 21. contra O. T. f. 24. b. ℣. 20. אלהיך per *Munach* 1. 2. 3. & *Ber.* contra *Masoram* ad Gen. 30, 16. גבולך *plene* cum *Schurek* 2. 3. contra *Mas. Erff.* ℣. 21. צויתיך ti *plene* 1. 2. 4. 5. *Hal.* 7. 8. 10.-16. 19. 21. contra *Masoram Erffurt.* & O. T. ואכלת per *Munach* 6. 9. 10. 12. 13. 19. 20. 21. contra O. T. ℣. 23. חזק ita 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 22. recte & secundum O. T. at reliqui habent *Sakephkaten.*

29 כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה
בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ
ל בְּאַרְצָם׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם
מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם
31 הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי׃ לֹא־תַעֲשֶׂה
כֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ
לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ
יג בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם׃ אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא
תִגְרַע מִמֶּנּוּ׃ פ
ב כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת
3 אוֹ מוֹפֵת׃ וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ
לֵאמֹר נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתָּם
4 וְנָעָבְדֵם׃ לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־
חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם
לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־
ה לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ
וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ
6 וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן׃ וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם
הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֶּר־סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים
לְהַדִּיחֲךָ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ
7 וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ
בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ ׀ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ
אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים
8 אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ׃ מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים
אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ
9 מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ׃ לֹא־תֹאבֶה לוֹ וְלֹא
תשמע

Idololatria vitanda.

℣. 29. *h*) c. 11, 23. ℣. 30. *i*) *in laqueum incidas post eos eundo siue eos imitando* (5) Ps. 9, 17. cf. c. 7, 16. *Ar. P.* in sequela eorum. *k*) *quomodo colebant?* nam & ego sic faciam. c. 18, 21. *l*) c. 18, 9. Leu. 18. 26. Ps. 106, 35. ℣. 31. *m*) vid. v. 4. *n*) c. 18, 10. 2 Reg. 16, 3. c. 17, 17. c. 23, 10. Ier. 7, 31. c. 19, 5. cf. Leu. 18, 21.

Cap. XIII, ℣. 1. *o*) c. 4, 1. *p*) c. 4, 2. ὁ. οὐ προσθήσεις ἐπ' αὐτὸ, οὐδὲ ἀφελεῖς ἀπ' αὐτοῦ. Apoc. 22, 18. 19. Non potuit tamen Moses Legislatori ipsi legem imponere; & notum est, *perpetuitatem Legum* huic exceptioni semper subiacere, nisi aliter Legislatori videatur, &c. *Cler.* cf. Ier. 31, 31. seqq.

℣. 2. *q*) c. 17, 5. c. 18, 20. *Ar. P.* qui sibi arrogat prophetiam aut somnium. *r*) *dixerit*, verbis nempe prænunciarit. cf. c. 21, 29. 1 Reg. 13, 3. 5. *s*) Ex. 7, 11. Matth. 24, 24. 2 Theff. 2, 9.

℣. 3. *t*) Obseruandum hic, Mosen non damnare eum, *qui interpretetur Legem aliter, quam fieri solet; aut etiam ipsam a Deo Israelis abrogatam esse contendat;* sed ita describere falsum prophetam, vt characterem eius proprium esse velit, abnegationem Dei Israelis, seu cæli & terræ Creatoris. Igitur stulte Iudæi hanc legem Christianis obiiciunt, quasi hinc appareat, non fuisse audiendos Iesum Nazarenum eiusque discipulos. Hi enim non adgressi sunt docere Iudæos, alium Deum esse colendum, præter eum, quem norant, seu cæli & terræ Creatorem. *Cler.*

℣. 4. *u*) dum patitur, miraculum a cacodæmone fieri. cf. Gen. 22, 1. & not. Ex. 7, 13. *x*) *an sitis amantes*, an amatis. c. 10, 20. cf. not. c. 8, 2. ℣. 5. *y*) c. 1, 36. Gen. 5, 22. cf. Ioh. 12, 26. ℣. 6. *z*) c. 18, 20. Ier. 14, 15. si scilicet

Cap. XIII.

idoneis testibus de inimicitia sua aduersus Deum conuictus sit. c. 17, 6. *a*) *defectionem.* c. 19, 16. ὁ. πλανῆσαί σε ἀπὸ Κυρίου. cf. 2 Theff. 2, 10. 11. *b*) *ad depellendum & auertendum te.* v. 11. 14. 2 Par. 21, 11. 2 Reg. 17, 21. *c*) *tolles itaque.* c. 17, 7. 1 Cor. 5, 13. *Ar. P.* homines malitiæ, malitiosos. ℣. 7. *d*) קמץ ברבי, *cum incitaverit te* vel frater tuus. c. 17, 2. 1 Sam. 26, 19. *e*) *quæ in sinu tuo cubat*, vel *carissima.* c. 28, 54. 56. Mich. 7, 5. 2 Sam. 12, 3. *f*) ὁ. ἴσος τῇ ψυχῇ σου, *qui instar animæ tuæ est*, quem sicut te ipsum amas. ita *Ion.* ℣. 9. *g*) *non adsentieris illi.* cf. c. 33, 9. Prou. 1, 10. Matth. 10, 37.

℣. 30. אחרי השמדם ita 1. CAP. XIII, v. 1. את cum adiecto *Psik* 3. 4. אתו תשמרו sic 1. 2. ℣. 2. Cum hoc versu demum Cap. XIII. inchoant 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 19. 20. ℣. 3. נלכה per *Rbhia* 1. 6. 9. 20. fu. 2. ידעתם *Tau* per *Segol* (sic foret, *secunda pluralis*) scribit 3. sic fu. 2. ונעבדם *Nun* per *Patach* 3. 4. 10. 19. 20. 21. contra *M. l.* ℣. 6. דבר *Daleth dageschatum* hab. 5—13. 16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 24. b. והפדך *Pe maiusculum* scribunt 3. 4. *Hal.* להדיחך מן־הדרך ita 2. & sic fu. 4. אשר per *Merca* 1. 3. 6. 9. 20. ℣. 7. בן *Beth* per *Dagesch* 1. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 20. 21. contra *O. T.*

תשמע אליו ולא־תחוס עינך עליו ולא־תחמל ולא־
תכסה עליו: כי הרג תהרגנו ידך תהיה־בו בראשונה י
להמיתו ויד כל־העם באחרנה: וסקלתו באבנים 11
ומת כי בקש להדיחך מעל יהוה אלהיך המוציאך
מארץ מצרים מבית עבדים: וכל־ישראל ישמעו 12
ויראון ולא־יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך:
ס כי־תשמע באחת עריך אשר יהוה אלהיך 13
נתן לך לשבת שם לאמר: יצאו אנשים בני־בליעל 14
מקרבך וידיחו את־ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה
אלהים אחרים אשר לא־ידעתם: ודרשת וחקרת טו
ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה
הזאת בקרבך: הכה תכה את־ישבי העיר ההוא לפי־ 16
חרב החרם אתה ואת־כל־אשר־בה ואת־בהמתה לפי־
חרב: ואת־כל־שללה תקבץ אל־תוך רחבה ושרפת 17
באש את־העיר ואת־כל־שללה כליל ליהוה אלהיך
והיתה תל עולם לא תבנה עוד: ולא־ידבק בידך מאומה 18
מן־החרם למען ישוב יהוה מחרון אפו ונתן־לך רחמים
ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתיך: כי תשמע 19
בקול יהוה אלהיך לשמר את־כל־מצותיו אשר אנכי
מצוך היום לעשות הישר בעיני יהוה אלהיך: ס

Cap. XIV.

בנים אתם ליהוה אלהיכם לא תתגדדו ולא־ יד
תשימו קרחה בין עיניכם למת: כי עם קדוש אתה 2
ליהוה אלהיך ובך בחר יהוה להיות לו לעם סגלה
מכל העמים אשר על־פני האדמה: ס לא 3
תאכל כל־תועבה: זאת הבהמה אשר תאכלו 4
שור שה כשבים ושה עזים: איל וצבי ויחמור ואקו ה
ודישן ותאו וזמר: וכל־בהמה מפרסת פרסה ושסעת 6
שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו:
אך

orā hic mos fuit lugendi mortuos ſuos; ſiquidem enim vita huius mundi præcipua illis fuit, eam cum perdiderunt, perierunt æternum. at vos non ſic; *filii enim eſtis* &c. Solet pater filiis pulchrā parare hereditatem; & vobis futura vita, quam creaui, parata eſt: ergo non licet vobis ſic, vt illis, lugere mortuos; quia ſi interierit corpus in hoc mundo, habetis tamē promiſſionē venturi ſæculi, quod præſenti eſt potius. f. 204. b. cf. 1 Theſſ. 4, 13. *g) vosmet non incidetis* 1. Reg. 18, 28. Ier. 16, 6. c. 47, 5. *h)* Leu. 19, 28. c. 21, 5. *i)* h. e. ſec. *Raſchi* in fronte, reſectis crinibus, qui ſtinent oculorum interſtitio, vt in orbem attonſi ſitis.

℣. 2. *k) peculiaris conſeruationis*, quæ nec in morte perit. (7) c. 7, 6. c. 26, 18.

℣. 4. *l)* vid. Leu. 11, 2. ſeqq.

℣. 5. *m) & Iachmur* (2) 1 Reg. 5, 3. animal circa Euphratem frequens, rufum, ceruo ſimile & ſerratis cornibus. vid. *Bocharti* Hieroz. *n) hircus ſylueſtris* (1) *o) pygargus*, cerui l. capreæ genus, *a clunibus albis* l. *cinerei coloris* (1) *p) oryx*, caprearum ſpecies (1) cf. Eſ. 51, 20. *q)* Bochart. *rupicapra*; rad. Arab. *ſaltare ſaltu capreæ.* ℣. 6. *r)* vid. Leu. 11, 3.

℣. 10. *h) acceſſatum nempe*, & damnatum a iudicibus. vid. v. 6. *Bechai*: Lex tota, quanta eſt, miſericordia eſt, ab auctore miſericordiæ profecta; quando autem præcipit nobis reum occidere, nequaquam intendit, vt hoc faciamus per vindictæ cupiditatem, ſed vt in improbos animaduertamus ex miſericordiæ principio, quo cęterorum miſereamur, ne prauis exemplis inficiantur. Ideo enim dicit: *non parcet oculus tuus* &c. f. 204. a. *i) prior.* Num. 2, 9. *k)* c. 17, 7. Ex. 32, 27.

℣. 11. *l)* c. 17, 5. *m)* Eſth. 6, 2. *n)* vid. v. 6. 14.

℣. 13. *o) de vna.* c. 3, 26. Leu. 5, 21.

℣. 14. *p) filii Belial*, homines diabolici. c. 15, 9. Sic 1 Reg. 21, 13. Vulgata: *filii diaboli.* vid. 2 Cor. 6, 15. vbi *Syrus* pro *Belial* habet *Satanam*, qui reuera *nullius frugi* בלי יעל & *nihil prodeſt.* Alii ab עלה l. עלה quod *a Deo & ſupernis* ad ſe & inferna conuerſus ſit. *q) & impulerunt.* v. 6. 11. *r)* c. 17, 3. cf. Ex. 22, 19.

℣. 15. *s) Tum inquires in eam rem.* c. 17, 4. *t) & inueſtigabis.* Iud. 18, 2. *u) quam optime potes*, ſ. *diligentiſſime.* c. 9, 21. *x)* Leu. 13, 5. *y)* Gen. 41, 32.

℣. 16. *z)* Ex. 12, 19. *a) internecioni deuouendo eam.* v. 18. Leu. 27, 29. Num. 21, 2. Sic quoque ſcire debebant Iſraelitæ, ſi a Deo Seruatore deficerent, ſe ipſos omnino exſcindēdos. cf. 1 Theſſ. 2, 15. 16. 2 Pet. 2, 1. *Cocc.*

℣. 17. *b) in totum.* Leu. 6, 15. 16. Eſ. 2, 18. Sapientiſſime hoc conſtitutum fuit, ne ob diuitias vicinis inuidioſas & auide diripiendas, deleretur vrbs innocua. *Cler.* *c) cumulus.* Ioſ. 8, 28.

℣. 18. *d)* v. 16. c. 7, 26. *e)* ne & de reliquis pœnas ſumat. vid. Ioſ. 7, 1. 11. 12. c. 22, 20.

Cap. XIV, ℣. 1. *f)* v. 2. c. 7, 6. Pſ. 82, 6. *Bechai*: Amorræorum

---

℣. 12. וכל־ישראל *Kadma* ſuper *Iod* figunt libri *Hiſp.* in *O. T.* f. 24 b. at per *Merca* correxit 1. ex *En hakkore.* Denique וכל־ישראל ישמעו habet 3. & ſic fu. 1. 2. 4. ויראון *plene* 1. ſec. *Maſoram* ſuam & *Erffurtenſem.* הרע per *Patach* 2. 3. 4. ℣. 13. כי ita per *Makk.* 4. 5. 17. 18. 22. *Ber.* & ſic emendatum in 1. ſecund. *O. T.* at reliqui habent *Munach.* ℣. 14. ידעתם, *Tau*, *Kametſatum* (ſic eſſet *ſingularis* cum *ſuffixo*) habet 1. ſed contra *Maſoram* 2. ad v. 2. ℣. 17. ושרפת באש ita 1 -- 13. 15. 16. 19. & 21. contra *O. T.* ℣. 18. ונתן per *Kadma milra* 2. 3. CAP. XIV, ℣. 2. העמים ita 3. 4. 17. 18. 22. & *Ber.* ſec. *O. T.* at reliqui loco *Metheg* habent *Munach.* ℣. 5. ודישן ſchon *plene* 1. 7. 8. 11. 15. 16. fu. 2. ſecundum *Maſoram* 1. 7. 8. & *Erffurtenſem* h. l. ſed *defectiuum* requirit *Maſora* ad Gen. 36, 21. quod probat *O. T.*

7 אך את־זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי
הפרסה השסועה את־הגמל ואת־הארנבת ואת־
השפן כי־מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים
8 הם לכם׃ ואת־החזיר כי־מפריס פרסה הוא ולא
גרה טמא הוא לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם
9 לא תגעו׃ ס את־זה תאכלו מכל אשר
י במים כל אשר־לו סנפיר וקשקשת תאכלו׃ וכל
אשר אין־לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא הוא
11 12 לכם׃ ס כל־צפור טהרה תאכלו׃ וזה
אשר לא־תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה׃
13 14 והראה ואת־האיה והדיה למינה׃ ואת כל־ערב
טו למינו׃ ואת בת היענה ואת־התחמס ואת־השחף
16 ואת־הנץ למינהו׃ את־הכוס ואת־הינשוף
17 והתנשמת׃ והקאת ואת־הרחמה ואת־השלך׃
18 והחסידה והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף׃ וכל
19 כ שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו׃ כל־עוף טהור
21 תאכלו׃ לא תאכלו כל־נבלה לגר אשר־בשעריך
תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה
ליהוה אלהיך לא־תבשל גדי בחלב אמו׃ פ
22 עשר תעשר את כל־תבואת זרעך היצא השדה שנה
23 שנה׃ ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר־יבחר
לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת
בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את־יהוה אלהיך
24 כל־הימים׃ וכי־ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו
כי־ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום
כה שמו שם כי יברכך יהוה אלהיך׃ ונתתה בכסף וצרת
הכסף בידך והלכת אל־המקום אשר יבחר יהוה
26 אלהיך בו׃ ונתתה הכסף בכל אשר־תאוה נפשך
בבקר

Animalia munda & immunda.

Pisces.

Aues.

℣. 7. s) *de iis, quæ ruminant.* Leu. 11, 3. t) *fissam.* ibid. u) *leporem.* Leu. 11, 6. x) *cuniculum.* al. *arctomurem* (4) vid. Leu. 11, 5.

℣. 8 y) *suem.* Leu. 11, 7. z) *ruminat* (1) al. *sed rumen non est illi.* cf. Leu. 11, 7.

℣. 9. a) *pinnula & squama.* Leu. 11, 9.

℣. 12. b) *aquilam & ossifragam, & aquilam validam nigram.* Leu. 11, 13.

℣. 13. c) *& miluum* (1) *a visu* pro quo Leu. 11, 14. est הדאה *a volatu.* d) *asalonem, accipitrem.* ibid. e) *& vulturem nigrum* (2) Ef. 34, 15.

℣. 15. f) Leu. 11, 16.

℣. 16. g) Leu. 11, 17.

℣. 17. h) *pelecanum.* Leu. 11, 18. i) *mergum* (2) Leu. 11, 17.

℣. 18. k) Leu. 11, 19. l) *vespertilionem.* (3) Ef. 2, 20.

℣. 19. m) Leu. 11, 20.

℣. 21. n) *cadauer.* Leu. 11, 40. c. 17, 15. Ez. 4, 14. o) *peregrino aut proselyto portæ;* nam proselyto Iustitiæ id æque non licuit. cf. Leu. 17, 15. p) *aut vendendo sc. vendas.* cf. c. 15, 2. Leu. 6, 7. q) vid. Ex. 23, 19. c. 34, 26. Esse συμπάθειαν inter pecudes, *Ouidius* notauit Metam. II. fab. 11. Tum vero gemitus, alto de corde petitos, Edidit, haud aliter, quam cum spectante iuuenca Lactentis vituli dextra libratus ab aure, tempora discussit claro caua malleus ictu.

℣. 22. r) cf. v. 28. Gen. 28, 22. *decimam secundam* intelligunt eruditi. Conf c. 26, 12. & *Surenhusii* Mischnam T. I. p. 245. seqq. s) Leu. 27, 30. t) *exeuntis agro,* quod in agro nascitur, quomodo cum ב construitur. cf. 1 Reg. 5, 13. sed *Schmid.* subintell. אל reddit: *quod educitur in agrum.* cf. *Ab. Ezra* u) i. e. *quotannis.* cf. Num. 17, 21.

℣. 23. x) c. 12, 11. c. 16, 6. y) c. 12, 6. 17. z) c. 10, 12.

℣. 24. a) *quodsi multa fuerit præ te. si longior fuerit via,* quam vt decimam eo ferre possis. c. 19, 6. b) c. 12, 21.

℣. 25. c) *tum dabis illam pro argento,* pecunia commutabis. c. 2, 6. *Ar. P.* Vende illud. d) *& ligabis,* in crumenam recondes. 2 Reg. 5, 23.

℣. 7. אך את־זה לא תאכלו ממעלי Ita 2. & sic fu. 4. sed אך את־זה etiam habent 6. 9. 20. ℣. 15. בת per *Makk.* 3. 17. 18. 22. *Ber.* fu. 2. reliqui per *Munach.* ℣. 21. לא תאכלו sic per *Munach* 17. 22. *Ber.* secundum *O. T.* f. 24. b. at reliqui לא per *Makk.* coniungunt. נבלה *Paser* habet 2. & sic fu. 4. ℣. 22. שנה cum interiecto *Psik* 4. sed id abesse iubet nota marginalis 1. ℣. 23. מעשר *Ain* per *Chateph patach* 3. 4. 7. 8. 10--16. 19. 21. sed *Schua simplex* requirit *O. T.* & *Masora* 1. ac *Erf.* ad c. 12, 17. ℣. 25. בידך *milel* & *Daleth* cum *Segol* scribunt 1. 3.

בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך
ואכלת שם לפני יהוה אלהיך ושמחת אתה וביתך ׃
27 והלוי אשר־בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק
28 ונחלה עמך ׃ ס מקצה שלש שנים
תוציא את־כל־מעשר תבואתך בשנה ההוא
29 והנחת בשעריך ׃ ובא הלוי כי אין־לו חלק ונחלה
עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו
ושבעו למען יברכך יהוה אלהיך בכל־מעשה ידך
טו אשר תעשה ׃ ס מקץ שבע־שנים תעשה
2 שמטה ׃ וזה דבר השמטה שמוט כל־בעל משה ידו
אשר ישה ברעהו לא־יגש את־רעהו ואת־אחיו כי־קרא
3 שמטה ליהוה ׃ את־הנכרי תגש ואשר יהיה לך את־
4 אחיך תשמט ידך ׃ אפס כי לא יהיה־בך אביון כי־ברך
יברכך יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן־לך נחלה
5 לרשתה ׃ רק אם־שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך
לשמר לעשות את־כל־המצוה הזאת אשר אנכי
6 מצוך היום ׃ כי־יהוה אלהיך ברכך כאשר דבר־לך
והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים
7 רבים ובך לא ימשלו ׃ ס כי־יהיה בך אביון
מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר־יהוה אלהיך
נתן לך לא תאמץ את־לבבך ולא תקפץ את־ידך
8 מאחיך האביון ׃ כי־פתח תפתח את־ידך לו והעבט
9 תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו ׃ השמר לך פן־
יהיה דבר עם־לבבך בליעל לאמר קרבה שנת־השבע
שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו
10 וקרא עליך אל־יהוה והיה בך חטא ׃ נתון תתן לו
ולא־ירע לבבך בתתך לו כי בגלל ׀ הדבר הזה יברכך
11 יהוה אלהיך בכל־מעשך ובכל משלח ידך ׃ כי לא־
יחדל

tamen non esse debet (ex desidia l. malitia sua) *pauper. nam* &c. ℣. 5. *a*) c. 28, 1. seqq. *Ar.P.* quamdiu audies & obsequeris. ℣. 6. *b*) *&* *mutuo dares.* v. 8. *c*) *non acciperes.* c. 24,10. Sir. 29, 1. 2. ℣. 7. *d*) *non obfirmabis* cor tuum, Cap. XV. non eris immisericors. c. 2, 30. *e*) *occludes.* Es. 52, 15. *f*) Prou. 28, 27. Sir. 4, 1. Mat. 5, 42. 2 Cor. 9, 9. ℣. 8. *g*) v. 11. Es. 58, 7. *h*) vid. v. 6. *i*) *sufficientiam defectus eius* s. quantum satis est ad eius inopiæ subueniendum. cf. Leu. 25, 26. 28. ℣. 9. *k*) *verbum cum corde tuo,* Belialis, i. e. impia & scelesta *cogitatio.* cf. c. 8, 5. 1 Reg. 8, 18. *l*) *nequam, diabolicum.* c. 13, 14. Ps. 41, 9. Ps. 101, 3. *m*) *& malignus* sit oculus & *animus* tuus. v. 10. Prou. 23, 6. ό. πονηρεύσηται. Mat. 6, 23. c. 20, 15. vt contra *oculus bonus* dicitur *de animo benefico.* Prou. 22, 9. *n*) Iac. 2, 16. *o*) Iac. 4, 17. 1 Ioh. 3, 17. ℣. 10. *p*) non semel tantum, sed iterum ac sæpius. *M. I.* ad Ps. 37, 21. *q*) vid. v. 9. ό. οὐ λυπηθήσῃ. 2 Cor. 9, 7. *r*) Matth. 6, 4. *s*) c. 12, 7.

℣. 26. *s*) *quod petierit a te.* Coh. 2, 10. *f*) v. 23. c. 12, 7. c. 15, 20. ℣. 27. *g*) c. 12, 19. Num. 18, 24. *h*) *pars aut hereditas.* v. 29. c. 18, 1. ό. μερὶς οὐδὲ κλῆρος. Act. 8, 21. ℣. 28. *i*) *a fine triom annorum*, aut tertio quoque anno. c. 15, 1. Ier. 34, 14. cf. supra v. 22. & c. 26, 12. *k*) *& depones* eam. c. 26, 10. ℣. 29. *l*) c. 28, 1. seqq. Cap. XV, ℣. 1. *m*) *a fine septem annorum*, i. e. septimo quoque anno, vt c. 14, 28. c. 31, 10. *n*) c. 5, 15. c. 16, 20. *o*) *remissionem* debitorum, & *dimissionem* seruorum (5) v. 2. 9. cf. Ex. 21, 2. c. 23, 11. Leu. 25, 39. 40. ό. ἄφεσιν. Luc. 4, 18. ℣. 2. *p*) *Hac vero est res* s. *ratio* remissionis. c. 19, 4. 1 Reg. 9, 15. *q*) *remittendo* sc. *remittat.* cf. c. 14, 21. *r*) dominus *crediti* (1) i. e. *creditor*, vt *dominus somniorum* est *somniator* Gen. 37, 19. & בעל משחית *destructor* Prou. 18, 9. &c. *s*) *crediti manus suæ*; h. e. a manu sua facti. *t*) *quod mutuo dedit, & exacturus esset* a proximo suo. c. 24, 10. *u*) *non vrgeat* l. *non exigat* a proximo. Ex. 5, 6. 2 Reg. 23, 35. ό. οὐκ ἀπαιτήσεις. Luc. 6, 30. *x*) *cum indicta, proclamata fuerit.* Leu. 23, 4. c. 25, 10. impersonaliter, vt Gen. 11, 9. ℣. 3. *y*) sed quod fuerit tibi *apud* fratrem l. *cum* fratre tuo. Num. 32, 32. ℣. 4. *z*) *Attamen* vel *Nisi quod* non esset apud te egenus -- *modo si obedires* v. 5. vid. Num. 13, 28. Iud. 4, 9. 2 Sam. 12, 14. Sensus est, si Hebræi leges diuinas obseruarent, nullum futurum fuisse vsum superioris legis, quia nulli futuri erant pauperes. Sed quia præuidebat Deus, leges suas obseruatum non iri, ideo hanc legem constituit, & *pauperes postea fore* dicit Moses v. 4. 11. *Cler.* Vel verte: *Attamen*

℣. 26. שם *Dagesch euphonicum* omittunt 5 -- 16. 19. 20. 21. & cum imposito *Raphe* 3. contra *O. T.* f. 24. b. ℣. 28. מעשר per *Chatephpatach* 3. contra *O. T.* & *Masoram* 1. ac *Erffurtensem* ad c. 13, 14. *Munach* loco *Paschta* habent 2. 3. 5. fu. 4. & in marg. 1. תבואתך *Metheg* loco *Munach* 1. 2. 3. 5. ℣. 29. והגר per *Kadma* 1. fu. 4. CAP. XV. ℣. 4. לא per *Merca* 17. 18. 22. *Berol.* at reliqui *Makk.* בך *Beth* sine *Dagesch* 6 -- 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. & cum expresso *Raphe* 1. 2. 3. 4. ℣. 7. לא per *Makk.* 1 -- 6. 9. 20. ידך *Metheg* pro *Munach* habent 1. 3. 4. 6. 9. 20. & per *Tbhir* 2. ℣. 10. בכל־ sic per *Kadma* correctum est in 4. sec. analogiam; at reliqui omnes nudum *Makeph.* in dictione vnius vocis habent. מעשיך *plene* 2. 5. 17. 18. 21. & *Ber.* sic fu. 1. 4. *Hal.* contra *Masoram* 1. 4. 7. 8. & *Erffurtensem.*

יחדל אביון מקרב הארץ על־כן אנכי מצוך לאמר
פתח תפתח את־ידך לאחיך לעניך ולאבינך בארצך׃
ס כי־ימכר לך אחיך העברי או 12
העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעת תשלחנו
חפשי מעמך׃ וכי־תשלחנו חפשי מעמך לא 13
תשלחנו ריקם׃ העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך 14
ומיקבך אשר ברכך יהוה אלהיך תתן־לו׃ וזכרת טו
כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך יהוה אלהיך על־כן
אנכי מצוך את־הדבר הזה היום׃ והיה כי־יאמר 16
אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת־ביתך כי־טוב לו
עמך׃ ולקחת את־המרצע ונתתה באזנו ובדלת 17
והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה־כן׃ לא־ 18
יקשה בעינך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה
שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך יהוה אלהיך בכל
אשר תעשה׃ פ
כל־הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש 19
ליהוה אלהיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור
כ צאנך׃ לפני יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום
אשר־יבחר יהוה אתה וביתך׃ וכי־יהיה בו מום פסח 21
או עור כל מום רע לא תזבחנו ליהוה אלהיך׃
בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל׃ 22
רק את־דמו לא תאכל על־הארץ תשפכנו כמים׃ 23
פ

Cap. XVI.

יו שמור את־חדש האביב ועשית פסח ליהוה אלהיך כי
בחדש האביב הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה׃
וזבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר במקום אשר־יבחר 2
יהוה לשכן שמו שם׃ לא־תאכל עליו חמץ שבעת ימים 3
תאכל־עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ

מצרים X כא א

Lex de ſeruitute & manumiſſione.

℣. 11. t) vid. ℣. 4. 7. Matth. 26, 11. u) v. 8. Eſ. 58, 7.

℣. 12. x) *Cum venditus fuerit* l. *ſe vendiderit.* vid. Ex. 21, 2. Leu. 25, 39. y) Ier. 34, 14.

℣. 13 z) *non dimittes vacuum.* Gen. 31, 42. ne nimia paupertate iterum operam ſuam in ſexennium addicere cogatur. *Cler.* LXX. vt Luc. 1, 53. c. 20, 10.

℣. 14. a) *collo eius* (velut torquem) *impones* (3) Pſ. 73, 6. b) *prout* benedixerit tibi. Leu. 14, 22.

℣. 15. c) c. 5, 15. c. 16, 12. d) *& liberauerit te.* c. 7, 8. e) *Ar. P.* vt præſtes *rem ſimilem huic in die ſimili.*

℣. 16. f) vid. Ex. 21, 5.

℣. 17. g) *ſubulam* (2) Ex. 21, 6. h) *Ion.* add. *domus iudicii.* i) *ibid.* cf. 1 Cor. 7, 23. Gal. 5, 1. k) *Ion.* ſcribes libellum libertatis, & dabis illi. cf. *Lund.* p. 1079. b.

℣. 18. l) *Ne durum tibi videatur,* cum dimittere debes ipſum. m) *nam duplum* (al. *tantundem* Gen. 43, 12. 15.) *mercedis mercenarii* ſeruiuit tibi ſex annis; cum reuera durior ſit conditio ſerui, quam mercenarii, & maior ab eo labor requiratur. *Cler. Ar. P.* fieri enim poteſt, vt tibi præſtiterit ſeruitutem dupliciter æquipollentem mercedi mercenarii.

℣. 19. n) c. 12, 17. Ex. 13, 2. c. 22, 29. c. 34, 19. o) *non ad laborem vteris primogenito.* cf. Ex. 1, 14.

℣. 20. p) c. 14, 23. c. 16, 11. Num. 18, 17. q) ſc. tu, qui ius habes ea comedendi. *Ab. Ezra.* Ad ſacerdotem enim dicitur hoc, ſec. *Raſchi*, coll. Num. 18, 18. r) *anno in annum,* i. e. *quotannis.* 1 Sam. 1, 7.

℣. 21. s) *Vitium.* ὁ. μῶμος. 2 Pet. 2, 13. t) *claudum.* Mal. 1, 13. u) *cæcum.* Leu. 21, 18. x) c. 17, 1. y) Leu. 22, 20.

℣. 22. z) c. 12, 15. 22.

℣. 23. a) c. 12, 16.

Cap. XVI, v. 1. b) *obſeruando* ſc. *obſeruabis.* c. 5, 12. c. 6, 17. c) Ex. 12, 3. ſeqq. c. 23, 14. ſeqq. d) Ex. 12, 31. ſqq.

℣. 2. e) Ex. 12, 6. &c. f) non ad ſacramentum Paſchale, ſed victimas, quæ ſequentibus feriis Paſchalibus offerendæ erant, ex lege Num. 28, 16. 19. ſeqq. 2 Par. 30, 15. *Ar. P.* & cum eo (ſc. ſacrificio Paſchali) de bobus. g) ℣. 6. 11. c. 12, 11.

℣. 3. h) *panem adflictionis,* h. e. quo memoria vexationis & miſeriæ Ægyptiacæ reuocetur. cf. Eſ. 30, 20. i) Ex. 12, 11.

℣. 11. לעניך *Lamed cum Dageſch euphonico* 1. 2. ℣. 14. ומיקבך *Beth dageſchatum* habent 7. 8. 10.--16. 19. contra *O. T.* f. 24. b. ℣. 15. כן per *Rbbia* 1. ſic ſu. 2. 4. ℣. 17. ונתתה ſine *He paragogico* 1. 2. 5. & *Hal.* ℣. 18. משנה ita per *Sægol* 3. 5. 6. 9. 17. 20. 21. & *Berol.* at reliqui per *Tſere* (velut in ſtatu conſtructo formari ſolent nomina in ה deſinentia) ſed repugnante *O. T.* ℣. 19. כל־ cum adiecto *Metheg* 1. 4. 6. &c. CAP. XVI, 2. פסח *Pe raphatum* ſcribit 4. ℣. 2. אשר per *Makk.* 1. 2. 5. 20.

De tribus festis anniuersariis, Paschatis, Septimanarum & Tabernaculorum.

מצרים למען תזכר את־יום צאתך מארץ מצרים כל
ימי חייך׃ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך שבעת 4
ימים ולא־ילין מן־הבשר אשר תזבח בערב ביום
הראשון לבקר׃ לא תוכל לזבח את־הפסח באחד ה
שעריך אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ כי אם־אל־המקום 6
אשר־יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם תזבח את־
הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים׃
ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו 7
ופנית בבקר והלכת לאהליך׃ ששת ימים תאכל 8
מצות וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה
מלאכה׃ ס שבעה שבעת תספר־לך 9
מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות׃
ועשית חג שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת ידך י
אשר תתן כאשר יברכך יהוה אלהיך׃ ושמחת לפני 11
יהוה אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי
אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך
במקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם׃
וזכרת כי־עבד היית במצרים ושמרת ועשית את־ 12
החקים האלה׃ פ
חג הסכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך 13
ומיקבך׃ ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך 14
ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך׃
שבעת ימים תחג ליהוה אלהיך במקום אשר־יבחר טו
יהוה כי יברכך יהוה אלהיך בכל תבואתך ובכל
מעשה ידיך והיית אך שמח׃ שלוש פעמים בשנה 16
יראה כל־זכורך את־פני יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות ולא
יראה את־פני יהוה ריקם׃ איש כמתנת ידו כברכת 17
יהוה

In hoc mundo sumus, adest praua concupiscentia, quae trahitur gaudio, vt nec iusti fidere sibi debeant: sed futuri seculi praecipuum & perfectum gaudium erit, oriturum ex aspectu faciei *Schechina*, per influxum Dei nunquam desiturum, v-berrimamque perceptionem & voluptatem immortalem, vt scriptum est Es. 29, 19. Haec *Bechai* f. 206. b.

ꝟ. 16. *p*) Ex. 23, 17. &c. *q*) Ex. 23, 15. c. 34, 20, Sir. 35, 6. Non debent liberati a Deo esse ἀεργοὶ καὶ ἄκαρποι

קמץ בז״ק

2 Pet. 1, 8. *Cocc.* & *Ion.* vacui omnibus praeceptis.

ꝟ. 4. *k*) *Non ergo cernetur apud te* fermentum. cf. Ex. 12, 15. 19. *l*) *& nihil pernoctabit.* Ex. 34, 25. c. 23, 18.

ꝟ. 5. *m*) *in quavis* vrbium tuarum; cf. Num. 29, 4. 9. 10.

ꝟ. 6. *n*) v. 11. c. 12, 11. *o*) 2 Par. 35, 1. *p*) *circa occasum solis.* cf. Ex. 12, 6. *Ion.* add. *edetis illum vsque ad mediam noctem.* *q*) *Ion.* initii liberationis vestrae. *Ar. P.* in momento exitus tui.

ꝟ. 7. *r*) *Et coques* illud seu *assabis* sc. igne 2 Par. 35, 13. *non aqua elixabis* Ex. 12, 9. *s*) c. 1, 24. *t*) i. e. sec. Clericum, *licebit abire* die 15 mensis, quamuis illo die conuocatio sacra esset Leu. 23, 7. sed alii id intelligant omnino post 7 dies festos. vid. 2 Par. 35, 17. c. 30, 21. & *Ab. Ezra* h. l.

ꝟ. 8. *u*) *clausula.* Leu. 23, 36. *Ion.* *Ar. E.* congregatio; sed *Ar. P.* mora sit in sanctuario.

ꝟ. 9. *x*) vid. Leu. 23, 15. *y*) *ex quo coeperit.* c. 2, 24. 31. *z*) *falx messoria* (2) c. 23, 26. *a*) *in segete.* c. 23, 16. Iud. 15, 5.

ꝟ. 10. *b*) *celebrabis.* c. 5, 15. Ios. 5, 10. vel: *Et facies in festo* Pentecostes *tributum* &c. *c*) Ex. 34, 22. *d*) *tributo* (1) *e*) *spontaneitatis,* i. e. *spontaneo.* Ps. 54, 8. *f*) vid. c. 15. 2.

ꝟ. 11. *g*) c. 12, 7. 12. Ex. 18, 12. Ioel. 1, 16. *h*) v. 6. c. 26, 2.

ꝟ. 12. *i*) c. 15, 15. c. 24, 22.

ꝟ. 13. *k*) Leu 23, 34. *l*) *Ion.* cum absolueritis colligere.

ꝟ. 14. *m*) vid. c. 12, 12. *n*) inuitati a ditioribus.

ꝟ. 15. *o*) c. 28, 29. Leu. 23, 40. Ec. 9, 2. Phil. 4, 4. *Ion.* add. *propter prosperitatem.* Gaudium vero cum tremore coniunctum sit oportet, secundum illud Ps. 2, 11. *Seruite Deo in timore; & exultate in tremore.* Nam dum in

ꝟ. 6. כי *Munach* habet 2. ꝟ. 10. ועשית per *Rbhia* 1. 3. sic fu. 4. ꝟ. 15. בכל, ita 5. 17. 18. 0 22. & *Ber.* secundum *O. T.* f. 24. b. at reliqui scribunt per *Makk.* & *Kametschatuph.* ꝟ. 16. יראה כל־זכורך ita 7. 8. 10 - 19. 21. 22. sic fu. 4. יבחר־ per *Patach* 1. sed *Kametsatum* requirit *Masora* 3. 7. 8. *Erff.* heic & Ios. 9, 27. cum *O. T.* הסכת *defectiue* 1. 4. 5. 10. 11. 13. 14. 19. 21. contra *O. T.*

יהוה אלהיך אשר נתן־לך׃ ס ס ס מח 48
18 שפטים ושטרים תתן־לך בכל־שעריך אשר
יהוה אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את־העם
19 משפט־צדק׃ לא־תטה משפט לא תכיר פנים ולא־
תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי
כ צדיקים׃ צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את־
21 הארץ אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ ס לא־
תטע לך אשרה כל־עץ אצל מזבח יהוה אלהיך
22 אשר תעשה־לך׃ ולא־תקים לך מצבה אשר שנא
יז יהוה אלהיך׃ ס לא־תזבח ליהוה אלהיך
שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת
2 יהוה אלהיך הוא׃ ס כי־ימצא בקרבך
באחד שעריך אשר־יהוה אלהיך נתן לך איש או־
אשה אשר יעשה את־הרע בעיני יהוה־אלהיך לעבר
3 בריתו׃ וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם
ולשמש ׀ או לירח או לכל־צבא השמים אשר לא־
4 צויתי׃ והגד־לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת
נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל׃
ה והוצאת את־האיש ההוא או את־האשה ההוא אשר
עשו את־הדבר הרע הזה אל־שעריך את־האיש או
6 את־האשה וסקלתם באבנים ומתו׃ על־פי שנים
עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על־פי עד
7 אחד׃ יד העדים תהיה־בו בראשנה להמיתו ויד כל־
העם באחרנה ובערת הרע מקרבך׃ פ
8 כי יפלא ממך דבר למשפט בין־דם לדם בין־דין לדין
ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל־
9 המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו׃ ובאת אל־
הכהנים הלוים ואל־השפט אשר יהיה בימים ההם

Iusti iudices singulis in locis constituendi.

Luci & statuæ prohibentur.

Cap. XVII. *Animalia integra offerenda.*

℣. 18. r) *Indices* ex senibus cuiusque vrbis; quo fit, vt sæpe *senes* vocentur. vid. c. 19, 12. *Cler.* s) *& apparitores* ; Schmid. *moderatores.* c. 20, 5. Ex. 5, 6. t) c. 1, 16.

℣. 19. u) *non declinare facies*, non violabis *ius*. Ex. 23, 6. x) c. 1, 17. Leu. 19, 15. y) c. 27, 25. Ps. 15, 5. z) *& peruertit* (7) Prou. 11, 3. c. 13, 6. a) Ex. 23, 8. Coh. 7, 7.

℣. 20. b) *iustitiam*, *iustitiam* inquam, repetitio emphatica. cf. Leu. 13, 45. Ps. 22, 2. *Ar. P.* iustitiam puram. c) Ps. 34, 15. Es. 51, 1. Prou. 15, 9. ό. διώξῃ. cf. Phil. 3, 12. 14. 1 Tim. 6, 11. 2 Tim. 2, 12.

℣. 21. d) *lucum*, vt idololatræ. c. 7, 5.

℣. 22. e) *statuam* Leu. 26, 1. sc. religionis aut superstitionis caussa, & arte exsculptam. 2 Reg. 3, 2. c. 17, 10. Nam alio fine erectas non prohibuit Deus. cf. Gen. 28, 18. c. 31, 45. c. 35, 14. 20. Ex. 24, 4. &c.

Cap. XVII, ℣. 1. f) *vitium*. c. 15. 21. Leu. 22, 19. g) *quidquam turpe* vel *malum*. cf. Gen. 41, 4. 19.

℣. 2. h) cuius potissima lex erat, solum verum Deum oportere ab Hebræis coli. Num. 23, 18. Ios. 23, 16.

℣. 3. i) c. 13, 13. k) *stellis* sc. quales plurimæ singularem in modum colebantur, vt *Sothis* s. *canicula* ab Aegyptiis, & septem Planetæ a variis populis. *Cler.* ex *Plutarcho* &c. l) *quod non præcepi*, sed disserte potius vetui. Μείωσις. vt Ier, 7, 31.

℣. 4. m) c. 13, 15. n) *admissum est detestandum hoc scelus*. ibid.

℣. 5. o) extra portas vrbis. Num. 15, 35. Act. 7, 58. p) c. 13, 11.

℣. 6. q) c. 19, 15. Num. 35, 30. r) Mat. 18, 16. Ioh. 8, 17. 2 Cor. 13, 1. Hebr. 10, 28 s) Onk. Ion. *reus mortis* ; Ar. P. quicunque *occidendus* fuerit.

℣. 7. t) c. 13, 9. 10. cf. Ioh. 8, 7. u) v. 12. c. 13, 6. 1 Cor. 5, 13.

℣. 8. x) *Cum mirabilis fuerit*, & captum tuum excedens res. c. 30, 11. Gen. 18, 14. ό. ἀδυνατήσῃ. Luc. 1, 37. y) *inter sanguinem & sanguinem*, i. e. an *cædes* ab imprudente & inuito, an vero a sciente & volente commissa sit. 2 Par. 19, 10. z) *inter iudicium & iudicium* s. *litem*. Prou. 22, 10. vbi dubium est, quæ caussa sit melior. *Cler.* a) *de plagis* s. ictibus inflictis. vid. Ex. 21, 18. seqq. b) cf. Act. 15, 2.

℣. 9. c) *aut ad iudicem*. c. 1, 17. 2 Par. 19, 8. 10.

ודרשת X 2 כא ב

℣. 18. *Sectionem Petucham* habent, per triplex *Pe* maius 2. 6. 9. 20. per simplex 1. ℣. 21. אצל per *Sakephgadol* 2. 5. 6. 9. 20. fe. 4. & sic fuit in 1. qui tamen erasum *Sakephgadol* in marg. ex aliis libris refert. CAP. XVII, ℣. 1. לא *Munach* habet 1. 2. sic fu. 4. ℣. 2. בעיני־יהוה ita 1. 2. 3. ℣ 3. צויתי LXXII. *Seniores* in exemplari, quod descripserunt *Ptolomæo*, ' ' adiecerunt vocem לעבדם *ad colendum illa* (sidera) , vt dicunt in *Megillah* f. 9. b. ℣. 7. הרע ita 1. 3. 5. *Ber.* at reliqui *Resch* per *Patach* scribunt, sicut & alibi in scriptione huius vocis sæpenumero variant libri, quod singulatim vbiuis adnotare nimis longum foret. ℣. 8. דם *Psik* omittunt 1. 5. 12. 21. fe. 4. contra *O. T.* ובין per *Mahpach* 5. 17. 18. 22. & *Ber.* minus bene, אל־המקום *Kadma* præfixo *He* imponunt 2. 7. 8. 10 -- 14. 17. 18. 19. 21, 22. Ita ℣. 9. in ואל־השפט libri *Hisp.* secundum *O. T.*

ודרשת והגידו לך את דבר המשפט : ועשית על-פי י
הדבר אשר יגידו לך מן-המקום ההוא אשר יבחר
יהוה ושמרת לעשות ככל אשר יורוך : על-פי התורה 11
אשר יורוך ועל-המשפט אשר-יאמרו לך תעשה לא
תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך ימין ושמאל : והאיש 12
אשר-יעשה בזדון לבלתי שמע אל-הכהן העמד
לשרת שם את-יהוה אלהיך או אל-השפט ומת
האיש ההוא ובערת הרע מישראל : וכל-העם ישמעו 13
ויראו ולא יזידון עוד : ס כי-תבא אל- 14
הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך וירשתה וישבתה
בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל-הגוים אשר
סביבתי : שום תשים עליך מלך אשר יבחר יהוה טו
אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל
לתת עליך איש נכרי אשר לא-אחיך הוא : רק 16
לא-ירבה-לו סוסים ולא-ישיב את-העם מצרימה
למען הרבות סוס ויהוה אמר לכם לא תספון לשוב
בדרך הזה עוד : ולא ירבה-לו נשים ולא יסור לבבו 17
וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד : והיה כשבתו על כסא 18
ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת על-ספר
מלפני הכהנים הלוים : והיתה עמו וקרא בו כל-ימי 19
חייו למען ילמד ליראה את-יהוה אלהיו לשמר את-
כל-דברי התורה הזאת ואת-החקים האלה
לעשתם : לבלתי רום-לבבו מאחיו ולבלתי סור מן- כ
המצוה ימין ושמאול למען יאריך ימים על-ממלכתו
הוא ובניו בקרב ישראל : ס

Cap. XVIII.

לא-יהיה יח
לכהנים הלוים כל-שבט לוי חלק ונחלה עם-ישראל
אשי יהוה ונחלתו יאכלון : ונחלה לא-יהיה-לו בקרב 2
אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר-לו :

וזה

tem. vid. 1 Sa. 10, 1. 20. c. 16, 13. r) Mat. 22, 17.

℣. 16. s) 1 Reg. 5, 6. Ps. 20, 8. t) Nam ex Aegypto solebant equi eo tempore educi, vt Salomonis exemplum, mandato huic contrarium, probat 1 Reg. 10, 28. 29. Atqui Deus diserte prohibuerat, populum redire ad terram Aegyptiorum, eum quidem in finem, vt ne prauis moribus eorum Israelitae inficerentur. Leu. 18, 3. *Bechai*, f. 207. d. vid. etiam 2 Par. 13, 3. u) cf. 1 Reg. 10, 28. Es. 31, 1. x) c. 28, 68. Ier. 42, 10. sqq. cf. Num. 14, 3. seqq.

℣. 17. y) a quibus ad violandas diuinas leges adduci posset, quod Salomoni accidit. 1 Reg. 11, 1. sqq. z) Hoc quoq; fecit Salomo 1 Reg. 10, 14. 27. Nimiae diuitiae mollitiem & luxum, immo superbiam & tyrannicam animi affectionē pariunt.

℣. 18. a) describat sibi, (*Ion.* scribent ipsi seniores) *exemplar totius legis.* Ios. 8, 32. ὁ. τὸ δευτερονόμιον τοῦτο. quod saluberrimum monitum vsque adeo neglectum postea fuit a Iudaeorum Regibus, vt Iosias nunquam vidisset exemplar vllum legis Mosaicae, cum iam octodecim annos regnasset. vid. 2. Par. 34, 12. seqq. *Cler.* b) ab autographo, quod a Sacerdotibus asseruabatur. c. 31, 26. 2 Reg. 22, 8. ℣. 19. c) Ios. 1, 8. Ps. 119, 16. 24. 97. &c. ℣. 20. d) Ps. 131, 1. e) v. 11. c. 28, 14. Cap. XVIII, v. 1. f) c. 12, 12. c. 14, 27. 29. 1 Cor. 9, 13. ℣. 2. g) c. 10, 9. Num. 18, 20.

d) *sententiam* 1. *verbum iuris*, s. quid sit ius. cf. 2 Par. 19, 6.

℣. 10. e) c. 5, 12. f) v. 11. Iob. 8, 10.

℣. 11. g) *secundum sententiam legis*, seu *pro lege.* Leu. 27, 8. h) v. 20. metaphora a via ducta, a qua, sine errandi periculo, deflectere non licet. Potestatem autem pronunciandi de sensu legum, ad caussas ciuiles quod attinet, sacerdotibus & Iudicibus tantam hic concedit Moses, vt maior esse non possit; quia sine eiusmodi potestate stare nulla respublica potest. At non facit Moses Sacerdotibus aut iudicibus potestatem, eodem modo de rebus ad religionem pertinentibus iudicandi: nam mutandae religionis potestatem eadem opera illis contulisset, quo nihil magis contrarium eius legibus fingi potest. &c. *Cler.* Non postulat Deus, vt omnia faciant, quae ipsi dixerint in ipsorum nomine, sed *verbum* Dei, *doctrinam*, legem, demonstrationem, *iudicium*, ad discernendum rectum a prauo, quod dixerint; & quod non, nisi per contumaciam reiicere possent. *Cocc.* Lex. p. 944.

℣. 12. i) *proterue, ex superbia*, c. 18, 22. ὁ. ἐν ὑπερηφανίᾳ. 1 Pet. 5, 5. k) c. 18, 5. Num. 3, 6. l) v. 7. c. 19, 19.

℣. 13. m) Rom. 13, 4. 1 Tim. 5, 20. n) c. 1, 43. c. 18, 20.

v. 14. o) 1 Sam. 8, 5. Molesta fuit Deo Israelitarum postulatio, cum Regem affectarent 1 Sam. 8, 7. ac iussit quidem illis Regem dari, sed ex iracunda permissione potius, quam ex voluntate & consensione perfecta, coll. Hos. 8, 4. c. 13, 11. *Bechai* f. 207. c.

℣. 15. p) tum vero omnino non constitues alium Regem, quam quem elegerit Dominus. q) per Prophetam, aut per sortem

℣. 11. ועל Per *Darga* 2. 6. 9. 20. & sic correctum in 4. ℣. 16. תספון the *plene* 3. *Hal.* sic su. 2. at *s plene* 2. 3. vtrique contra O. T. f. 24. b. ℣. 18. מלפני הכהנים ita 1. 3. 22. & sic correctum in 2. secundum O. T. at reliqui inuerso ordine habent מלפני הכהנים. ℣. 20. לבלתי רום sic 3. su. 4. ושמאל *defectiue* sine *Vau* quiescente 1. 3. 4. & *Ber.* contra *Mas. Erffurt.* CAP. XVIII. ℣. 1. יהיה *Tlischaktanna* habent 1. 2. 3. 6. 9. 12. 16. 20. 21.

3 ס וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת
זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ
4 וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה : רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ
5 וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ : כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו
6 כָּל־הַיָּמִים : ס וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד
שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־
7 אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה : וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי
8 יְהוָה : חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְכָּרָיו עַל־הָאָבוֹת :
9 ס כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם
י הָהֵם : לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם
11 קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף : וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב
12 וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים : כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה
אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ
13 אוֹתָם מִפָּנֶיךָ : תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : כִּי
14 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים
וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה
טו אֱלֹהֶיךָ : נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה
16 אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן : כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֹסֵף לִשְׁמֹעַ
אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־
17 אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת : וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר
18 דִּבֵּרוּ : נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי
19 דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ : וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי
כ אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ : אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר

℣. 3. h) *ius Sacerdotum*, illis tribuendum a populo cf. 1 Sam. 2, 9. 11. c. 10, 25. i) *mactantibus mactationem* s. pecudem, conuiuii aut vescendi caussa. Gen. 31, 54. k) *& ventriculum* s. imam & pinguissimam partem ventriculi, *Iosepho* A. I. Lib. 4. c. 4. ἔνυστρον, Lat. *omasum* dictam (1) cf. Num. 25, 8.

℣. 4. l) *primitias*. vid. c. 26, 2. m) *velleris* (4) Am. 7, 1. Ps. 72, 6. Iob. 31, 20.

℣. 5. n) v. 7. c. 17, 12. o) iubente Deo, & propter ipsum; *non suo nomine*, quod ipsis videtur. Ioh. 5, 43.

℣. 6. p) c. 12. 15.

℣. 7. q) v. 5. Num. 3, 6.

℣. 8. r) *partem sicut partem* aliorum comedent, i. e. sec. M. I. & Vulgatam: *Partem ciborum eandem accipiet, quam & ceteri*. cf. 1 Sam. 30, 24. s *præter* c. 3, 5. Esr. 1, 6. t) *vendita ipsius*. Leu. 25, 14. Ez. 7, 13. h. e. sec. *Cusset*. p. 468. & educile & *vendibile partis suæ* (nempe pelles victimarum) retinebit Leuita. *Bechai*: Sensus hic est: Quidquid Sacerdotibus datum fuerit, diuident inter se æqualibus portionibus, seu pelles victimarum sint, s. carnes, s. hirci piaculares, aut alia dona quæuis: excepto tamen eo, quod quis pro vendita auitæ hereditatis domo acceperit, secundum illud Leu. 25, 33. Neque enim ius erit alteri, vt dicat huic: Enimuero tu diues es, cum vendidisti domum tuam, non poteris nobiscum æquali portione frui. f. 208. a. cf. *Raschi & Ab. Ezra*. Vulgata: *excepto eo, quod in vrbe sua ex paterna successione ei debetur*.

℣. 9. u) c. 12, 30. Leu. 18, 26.

℣. 10. x) c. 12, 31. Leu. 18, 21. 2 Reg. 16, 3. y) *diuinans*. Leu. 19, 31. Est genus divinatorum, qui prehenso manibus baculo coniectant, enu- undumne sit ad hunc vel illum locum, nec ne? de quibus Propheta Hos. 4, 12. *Bechai* f. 208. b. adde Ez. 21, 26. Hanc expositionem confirmat Arabica & Aethiopica lingua. Vid. omnino *Ludolfi* Lex. Aeth. col. 200. seqq. z) *augur*. ℣. 13. Leu. 19, 26. a) *aut hariolus*, s. *præstigiator*. Ex. 7, 11.

℣. 11. b) *incantationibus deditus*. Ps. 58, 6. Es. 47, 9. c) Leu. 19, 31. 1 Sam. 28, 3. d) Leu. 19, 31. e) *Necyomantis*. Es. 8, 19. cf. Gen. 25, 22.

℣. 13. f) c. 6, 5. Gen. 6, 9. ὁ. τέλειο[ς]. Matth. 5, 48.

℣. 14. g) v. 10. 2 Reg. 21, 6. h) *ad te vero quod attinet*. cf. Gen. 24, 27. i) *permisit*. Gen. 20, 6. c. 31, 7. At Cocc. *Non sic est, quod dedit tibi*. Quid dederit Israelitis, exponitur v. 15-19.

℣. 15. k) v. 18. Ioh. 1, 46.

קמץ בז"ק

c 6, 14. Luc. 24, 19. Act. 3, 22. c. 7, 37. l) Ion. *qui similis est mihi in spiritu S.* Hoc nec Iosuæ, nec alii cuidam Prophetæ competit sec. c. 34, 10. & Num. 12, 6. 7. sed Messiæ, qui Mosi non tantum par, verum etiam superior est. Ioh. 3, 31. Hebr. 3, 2. Agnoscunt id Iudæi in *Ialkut* ad Es. 52, 13. & *Baal Turim* ad h. l. m) Act. 13, 33. n) v. 19. Matth. 17, 5. ℣. 16. o) Ex. 20, 16. &c. ℣. 17. p) c. 5, 25. ℣. 18. q) c. 31, 19. Ps. 40, 4. Ioh. 3, 34. r) Ioh. 10, 18. c. 12, 49. 50. c. 14, 24. 31. ℣. 19. s) & pœnas exigam. Gen. 42, 22. cf. Ioh. 3, 36. c. 5, 45. c. 12, 48. Act. 3, 23. Hebr. 2, 2. 3. c. 12, 25. ℣. 20. t) c. 13, 2. c. 17, 13.

℣. 9. כְּתוֹעֲבֹת *both plene* 4 cum sua *Masora* secundum *Hammeiri*, quem vero confutat O. T. f. 24. b. ex omnib' suis libris & ex *R. Meir Hallevi*: quibus accedit etiam *Masora Erffurtensis*, *defectiuam* scriptionem adprobans. ℣. 10. מַעֲבִיר per *Tbhir* 7. 8. 11. 14. 15. 16. contra O. T. ℣. 12. עֹשֵׂה per *Segol* 1. 3. ℣. 13. תָּמִים *Tau maiusculum* scribunt 2. *Hal.* 7 -- 10. 12. 14. 15. 19. 20. 21. secundum *Masoram impressam* ad 1 Par. 1, 1. & *Erffurtensem* h. l. sed hoc dispungit O. T. & ipsa *Masora impressa* ad Esth. 9, 29. hac nota: ל תיו רבתי & præter eandem *impress.* ad Gen. 1, 1. ℣. 14. אֹתָם *defect.* 1. 2. fu. 3. contra *Masoram* 3. & *Erffurtens.* נָתַן *milra* scribit 1. 5. ℣. 15. יְהוָה cum adiecto *Psik* 2. ℣. 19. הָאִישׁ per *Kadma* 3. 12. 15. 16. 18. 21. contra O. T.

Pseudo-prophetæ indicia & pœna.

בשמי את אשר לא־צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם
21 אלהים אחרים ומת הנביא ההוא: וכי תאמר בלבבך
22 איכה נדע את־הדבר אשר לא־דברו יהוה: אשר
ידבר הנביא בשם יהוה ולא־יהיה הדבר ולא יבא הוא
הדבר אשר לא־דברו יהוה בזדון דברו הנביא לא
תגור ממנו: ס כי־יכרית יהוה אלהיך יט Cap.XIX.

Asylorum constitutio repetitur.

את־הגוים אשר יהוה אלהיך נתן לך את־ארצם
2 וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם: שלוש ערים
תבדיל לך בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך
3 לרשתה: תכין לך הדרך ושלשת את־גבול ארצך
אשר ינחילך יהוה אלהיך והיה לנוס שמה כל־רצח:
4 וזה דבר הרצח אשר־ינוס שמה וחי אשר יכה את־
רעהו בבלי־דעת והוא לא־שנא לו מתמל שלשם:
ואשר יבא את־רעהו ביער לחטב עצים ונדחה ידו ה
בגרזן לכרת העץ ונשל הברזל מן־העץ ומצא את־
6 רעהו ומת הוא ינוס אל־אחת הערים־האלה וחי: פן
ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחם לבבו והשיגו כי־
ירבה הדרך והכהו נפש ולו אין משפט־מות כי לא
7 שנא הוא לו מתמול שלשום: על־כן אנכי מצוך
8 לאמר שלש ערים תבדיל לך: ואם־ירחיב יהוה
אלהיך את־גבלך כאשר נשבע לאבתיך ונתן לך את־
9 כל־הארץ אשר דבר לתת לאבתיך: כי־תשמר את־
כל־המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוך היום
לאהבה את־יהוה אלהיך וללכת בדרכיו כל־הימים
ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: ולא י
ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך
נחלה והיה עליך דמים: פ
11 וכי־יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו
נפש

u) qs. iussu meo & auctoritate. vid. v. 5. Ier. 14, 14. c. 23, 31. c. 29, 9.

℣. 21. x) *quomodo?* c. 12, 30.

℣. 22. y) Non erat quidem certum indicium diuinæ missionis, si quod prædictum a Vate fuerat, contingeret, vt docuit Moses supra c. 13, 2. 3. at non prædictum Dei iussu fuisse, quod non eueniebat, certum erat, si modo prædictio absoluta, s. sine conditione vlla fuisset: qualis fuerat in Ionæ prædictione de Niniuitis. *Cler.* Qui docet, quod Deus dixit in verbo suo, is nullo indiget signo vel miraculo: veluti, qui prædicat pœnitentiam, & ad pœnitentiam iudicia Dei, qualia Deus comminatus est, proponit. *Qui autem loquitur bona, quæ iubet exspectari, si ea non fiant, falsus Propheta est, nec timendus, vt ei præstetur obsequium.* Ita explicat Ieremias c. 28, 8. 9. *Cocc. Lex.* p. 461. z) c. 17, 12. a) c. 1, 17. c. 32, 27. etsi Dei iram minetur.

Cap. XIX, ℣. 1. b) v. 9. c. 4, 41. Ex. 21, 13. Num. 35, 11. 14. Ios. 20, 2. seqq. c) nempe ad occasum Iordanis.

℣. 3. d) *parabis* etiam s. munies *viam*, vt facilior aditus sit ad vrbem asyli. cf. Prou. 21, 29. 2 Par. 27, 6. e) *&* in *tres partes diuides*, cf. 1 Reg. 18, 34.

℣. 4. f) c. 15, 2. g) Ex. 21, 13. h) *imprudens.* c. 4, 41. 42.

℣. 5. i) *Cum exempli gratia* iuerit quis. c. 18, 22. Sic *Ar. P.* k) c. 20, 19. l) *exuerit se, e manubrio excussum fuerit* (?) c. 7, 1. c. 28, 40.

℣. 6. m) v. 12. Num. 35, 12. n) *cum calebit*, cum ira & dolore ardebit animus. fut. *Niphal* a חמם Coh. 4, 11. o) c. 14, 24. p) v. 11. Gen. 37, 21. Ier. 40, 14. q) cum tamen non

non sit in eum *indicium mortis.* c. 21, 22. Ier. 26, 11. 16. r) v. 4. c. 4, 42.

℣. 7. s) v. 2. Num. 35, 11.

℣. 8. t) *si vero ampliauerit.* c. 12, 20. u) c. 9, 5. Gen. 22, 16. c. 28, 14.

℣. 9. x) c. 5, 1. y) c. 6, 5. z) 1 Ioh. 1, 6. 7. a) v. 2. c. 4, 41. Ios. 20, 8.

℣. 10. b) *sanguis innocens.* ὁ. ἀναίτιον. c. 21, 8. Mat. 12, 5. c) i. e. *vt tu cædis reus sis.* cf. Leu. 20, 9. Matth. 27, 25.

℣. 11. d) Num. 35, 20. Ex. 21, 14. e) Ps. 10, 9. f) Gen. 4, 8. ὁ. ἐπαναστῇ. Matth. 10, 21.

℣. 1. אשר יהוה אלהיך Ita 2. ℣. 4. והוא per *Sakephgadol* 2. ℣. 5. רעהו *Munach* ante *Sarka* habent 1. 3. 5. 8. 16. at reliqui *Merca* rectius secundum *Masoram Erffurtensem* & *impressam* h. l. & Gen. 30, 16. הערים ita 3. cum duplici *Metheg*; at reliqui habent simplex tantum, & sub ע quidem 1. 2. 4. 6. &c. at sub ה 17. 18. *Ber.* denique sub *Resch* 7. 8. 22. ℣. 6. כי יחם per *Merca* loco *Munach* 7. 8. 10 - 14. 17. 18. 19. 21. 22. sed præter *Masoram* Gen. 5, 16. מתמול *defect.* 7. 8. ita correctum in *Hal.* contra *O. T.* f. 24. b. & *Masoram Erffurtensem.* ℣. 8. Nouam *sectiunculam* cum hoc ℣. aperiunt 1 - 7. *Hal.* 9. 10. 19. 20. 21. גבלך *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 6. 9. 20.

g) & percusserit eum anima, vt lethali ictu ei vitam eripiat. v. 6.
✠. 12. h) vid. c. 16, 18. i) ὁ. παραδώσουσιν. Matth. 10, 4. k) v. 6. Leu. 25, 26. l) Num. 35, 19.
✠. 13. m) c. 13, 6. n) c. 5, 30.
✠. 14. o) non remouebis terminum. c. 27, 17. Prou. 22, 28. Hos. 5, 10. p) terminum fecerunt, posuerunt. (5) Ios. 18, 20. q) ὁ. οἱ πατέρες σου.
✠. 15. r) Non surget testis vnus in aliquem, nec admittetur vnius testimonium, vt sententia ex eo feratur. vid. Num. 35, 30. s) c. 17, 6. ὁ. ἐπὶ στόματος δύο. 2 Cor. 13, 1.
✠. 16. t) testis violentiæ seu iniurius, Ex. 23, 1. u) ad respondendum in eum recessionem. c. 13, 6.
✠. 17. x) cf. Ex. 21, 6. c. 22, 7. 8. y) c. 17, 9. Mal. 2, 7.
✠. 18. z) c. 13, 15. ὁ. ἀκριβῶς. Matth. 2, 8. a) testis mendacii seu falsus. Ex 20, 13. Prou. 19, 5.
✠. 19. b) Dan. 6, 25. c) machinatus est. Ps. 31, 14. Ps. 37, 12. d) c. 21, 21. 1 Cor. 5, 13.
✠. 20. e) c. 17, 13. cf. 1 Tim. 5, 20.
✠. 21. f) v. 13. g) vid. Ex. 21, 23. seqq. Leu. 24, 20. Matth. 5, 38. Pro grauitate pœnæ, quam tulisset innocuus, si reus fuisset, plecti debebat falsus testis. Locutio hic quasi prouerbialis. Nam ex legibus Hebræorum neque effodiebantur oculi, neque membra abscindebantur; adeoque falsus testis pati non poterat, quod nemo reus patiebatur. Cler.
Cap. XX, ✠. 1. h) Es. 8, 12. 12. Ps. 27. 3. i) Ps. 81, 11.
✠. 2. k) cum appropinquabitis, seu progrediemini ad prælium, acie iam instructa, ante, quam clas-

De homicida voluntario iuris asylorum experte; Termino non movendo; Testibus,

12 נפש ומת ונס אל־אחת הערים האל׃ ושלחו זקני
עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת׃
13 לא־תחוס עינך עליו ובערת דם־הנקי מישראל וטוב
14 לך׃ ס לא תסיג גבול רעך אשר גבלו
ראשנים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה
טו אלהיך נתן לך לרשתה׃ ס לא־יקום עד
אחד באיש לכל־עון ולכל־חטאת בכל־חטא אשר
יחטא על־פי שני עדים או על־פי שלשה־עדים יקום
16 דבר׃ כי־יקום עד־חמס באיש לענות בו סרה׃ 17 ועמדו
שני־האנשים אשר־להם הריב לפני יהוה לפני
18 הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם׃ ודרשו
השפטים היטב והנה עד־שקר העד שקר ענה
19 באחיו׃ ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת
כ הרע מקרבך׃ והנשארים ישמעו ויראו ולא־יספו
21 לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך׃ ולא תחוס
עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל׃

כ ס כי־תצא למלחמה על־איבך וראית סוס
ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי־יהוה אלהיך
2 עמך המעלך מארץ מצרים׃ והיה כקרבכם אל־
3 המלחמה ונגש הכהן ודבר אל־העם׃ ואמר אלהם
שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על־איביכם
אל־ירך לבבכם אל־תיראו ואל־תחפזו ואל־תערצו
4 מפניהם׃ כי יהוה אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם
ה עם־איביכם להושיע אתכם׃ ודברו השטרים אל־העם
לאמר מי־האיש אשר בנה בית־חדש ולא חנכו ילך
6 וישב לביתו פן־ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו׃ ומי־
האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו פן־
7 ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו׃ ומי־האיש אשר

classicum canat. l) Num. 10, 8. 9. c. 31, 6.
✠. 3. m) ne mollescat. v. 8. Es. 7, 4. n) c. 7, 18. o) trepidetis (6) 2 Sam. 4, 4. p) terreamini a facie eorum vel propter eos. c. 7, 21.
✠. 5. q) v. 8. c. 16, 18. r) v. 6. 7. 18. 1 Macc. 3, 56. s) initiauerit vel dedicaue-
Cap. XX.
rit illam, nempe habitatione & adhibitis ritibus patriis, etiam solenni conuiuio sec. M. I. (5) Ps. 30, 1. Neh. 12, 27. 1 Reg. 8, 63.
✠. 6. t) c. 28, 30. Ier. 31, 5. q. d. profanauerit, h. e. fructus eius in suum vsum anno quinto colligere cœperit. vid. Leu. 19, 23. seqq. Ion. Hier. Non redemit eam a Sacerdote, vt profanet eam. Syr. nondum collegit ex ea sc. vuas.

✠. 14. הנחל per Kamets 4. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. sic fu. 1. sed Patach requirit nota in marg. 1. & Masora 2. ac Erffurt. & denique O. T. f. 24. b. ✠. 19. הרע Resch patachatum scribunt 2. 3. 4. 6.–13. 15. 16. 19. 20. 21. 22. CAP. XX, ✠. 1. איביך cum Iod plurali 2. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. 21. contra O. T. עם per Makk. 1. fu. 4. ✠. 6. אשר per Makk. 2. 3. fu. 4. ✠. 7. אשר per Makk. fu. 2. 4. & sic habet 1. in marg. secundum Masoram Erffurtensem.

ארש אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן־ימות
8 במלחמה ואיש אחר יקחנה׃ ויספו השטרים לדבר
אל־העם ואמרו מי־האיש הירא ורך הלבב ילך וישב
9 לביתו ולא ימס את־לבב אחיו כלבבו׃ והיה ככלת
השטרים לדבר אל־העם ופקדו שרי צבאות בראש
י העם׃ ס כי־תקרב אל־עיר להלחם עליה
11 וקראת אליה לשלום׃ והיה אם־שלום תענך ופתחה
לך והיה כל־העם הנמצא־בה יהיו לך למס ועבדוך׃
12 ואם־לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת
13 עליה׃ ונתנה יהוה אלהיך בידך והכית את־כל־זכורה
14 לפי־חרב׃ רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה
בעיר כל־שללה תבז לך ואכלת את־שלל איביך אשר
טו נתן יהוה אלהיך לך׃ כן תעשה לכל־הערים הרחקת
16 ממך מאד אשר לא־מערי הגוים־האלה הנה׃ רק
מערי העמים האלה אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה
17 לא תחיה כל־נשמה׃ כי־החרם תחרימם החתי
והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבוסי כאשר צוך יהוה
18 אלהיך׃ למען אשר לא־ילמדו אתכם לעשות ככל
תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם ליהוה
19 אלהיכם׃ ס כי־תצור אל־עיר ימים רבים
להלחם עליה לתפשה לא־תשחית את־עצה לנדח
עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם
כ עץ השדה לבא מפניך במצור׃ רק עץ אשר־תדע
כי לא־עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור
על־העיר אשר־הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה׃
פ

Cap.XXI. כא כי־ימצא חלל באדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך
2 לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו׃ ויצאו זקניך
ושפטיך

Gen. 15, 21. qui hic & Ex. 3, 8. cum ceteris subintelliguntur.

℣. 19. x) *arbores eius* nempe fructiferas ℣. 20. y) *Nam ô homo* (Ps. 9, 7.) *arbor agri* (vrbis, & fructifera Ez. 34, 27.) *erit* tibi adiumento, *vt veniat* vrbs *coram te in obsidionem*. vid. 2. Reg. 24, 10. c. 25, 2. Ier. 52, 5. Variant admodum interpp. Schmid. & Gusset. p. 120. subintell. כ vt Prou. 20, 1. *nam arbor agri est qs. homo, qui vallis castrorum includi sustinuerit tui caussa* vt Ps. 60, 6. At B. *Reinbeck* Doctr. Acc. p. 324. seqq. Nam o homo, adest maxima copia arborum syluestrium & infrugiferarum, vt veniant ante te in obsidionem. &c. z) Mich. 4, 14.

℣. 20. a) Leu. 19, 23. b) Dan. 4, 11. Matth. 3, 10. Luc. 13, 7. c) *donec descendat*, seu *cadant* muri ipsius. c. 28, 52. Es. 32, 19.

Cap. XXI, ℣. 1. d) *qui cecidit*, seu proiectus. 1 Par. 21, 14.

℣. 7. u) *desponsaverit*. c. 22, 23. Hos. 2, 21. ὁ. μεμνηστευται. Mat. 1, 20. x) *Ar. P.* domum *deducat eam*; quod fit apud Orientales solenni ritu. Gen. 29, 23. cf. c. 24, 5.

℣. 8. y) *Apparitores* magistratuum v. 9. qui præconum vice in exercitu fungebantur. *Cleric.* z) v. 5. Iud. 10, 18. a) Iud. 7, 3. b) *& animi mollior*. v. 3. 2 Par. 13, 7. Leu. 26, 36. δειλός. Apoc. 21, 8. c) *ne liquescat*. fut. Niphal. conf. c. 1, 28. Ios. 2, 11. d) *ipsum cor*. Num. 26, 55.

℣. 9. e) *præficient* præfectos, sic *M. I.* at *Cler.* dimissis iis, qui abire volebant, duces *numerum inibunt* reliquorum armatorum. f) *in principio vel fronte* exercitus. 1 Reg. 21, 9. 12. Ier. 31, 7.

℣. 10. g) hostium v. 14. & extra fines agrorum, quos Iosua diuisurus erat Israelitis, v. 15. h) inuitabis eam ad pacem & deditionem. c. 2, 26. Num. 21, 21. sic *Ar. P.*

℣. 11. i) *in vectigal*, vectigales & servi. Gen. 49, 15. 1 Reg. 5, 27. k) 2 Par. 8, 8.

℣. 12. l) *pacem iniens*. Ps. 7, 5. m) *obsidebis eam* v. 19. Ez. 4, 3. Es. 29, 3.

℣. 13. n) rebellionis metu. Num. 31, 17. cf. 1 Reg. 11, 15. o) vid. Num. 31, 7.

℣. 14. p) *& impuberes* puellas. Num. 31, 18.

℣. 15. q) *remotissimis*, ad extremos fines & extra septem populorum ditionem sitis. v. 10.

℣. 16. r) Num. 31, 15. s) Ios. 10, 40. c. 11, 14.

℣. 17. t) c. 7, 1. 2. c. 2, 32. Ios. 6, 18. de posteris tamen, qui relicti sunt, id intelligi non potest. Nec dubium, quin multi enaserint in vicinos agros, qui eadem pace, quam Hebræi cum vicinis coluerunt, fruiti sunt. vid. 1 Reg. 9, 20. 21. u) etiam Girgasæi c. 7, 1. Gen.

℣. 9. והיה Per Sakephg. 1. 2. ככלות *plene* 2. 5. fu. 3. contra *Mas.* h. l. omniaque exemplaria Masoræ, quæ a *R. Menachem* inspecta in *O. T.* ad Num. 7, 1. ℣. 14. וכל־שללה cum præfixo *Vau* 1. 3. 4. contra *Mas. impress.* תביז *plene* 2. 3. 4. *Hal.* contra *Mas. Erff.* ℣. 15. הרחקות *Kot plene* 2. 4. 5. contra *Mas.* 1. 3. & *Erff.* הגוים ita per *Metheg milel* omnes nostri, requirente sic *Enhakkore*. ℣. 20. עץ per *Makk.* 1. 5. contra *Mas. Erffurt. impressamque* h. l. & Gen. 38, 17. CAP. XXI, ℣. 1. באדמה ita per *Kametz* 2–6. 9. 17. 18. 20. 22. & *Ber.* reliqui habent *Patach*. נודע *defect.* 1. 5. sic fu 2. secundum *Masor.* 1. & *Erffurtensem*.

וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל ׃
3 וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל ׃
4 וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה
ה בַּנָּחַל ׃ וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־
6 רִיב וְכָל־נָגַע ׃ וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־
הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַנָּחַל ׃
7 וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא
8 רָאוּ ׃ כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־
תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם ׃
9 וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה ׃ ס ס ס מט 49

י כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה
11 אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ ׃ וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־
12 תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה ׃ וַהֲבֵאתָהּ אֶל־
תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ ׃
13 וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ
וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן
14 תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה ׃ וְהָיָה אִם־
לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה
בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ ׃
טו ס כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת
אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה
16 וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה ׃ וְהָיָה בְּיוֹם
הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר
17 אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר ׃ כִּי אֶת־

e) & metientur sc. distantiam seu viam. cf. Num. 35, 5.

ꝟ. 3. *f)* Schmid. *Fiet autem quantum ad urbem*, cf. Gen. 24, 14. *g) vitulam armenti* de grege boum. 1 Sam. 16, 2. *h) quæ ad opus* rusticum *non adhibita est.* Pyal (2) Ef. 14, 3. *i)* vid. not. Num. 19, 2.

ꝟ. 4. *k)* Schmid. *ad fluuium rapidum.* sed Cler. *in asperam* quampiam *vallem.* Ier. 49, 19. c. 50, 44. Rad. Arab. *Vatana*, perennis & indesinens fuit aqua &c. & *Vatiaon* perennis res, loco suo permanens, it. viua ac perennis aqua. *Onk. Syr. Ar. P.* ad vallem asperam & incultam. *l)* c. 29, 22. *m) decollabunt* (7) Ef. 66, 3.

ꝟ. 5. *n)* c. 10, 8. Num. 6, 23. *o)* i. e. ipsi pronunciabunt de difficilioribus litibus. c. 17, 9. 12.

ꝟ. 6. *p)* Symbolica actio, qua significabant Magistratus, se plane innocentes esse circa hanc cædem. Ps. 26, 6. Matth. 27, 24.

ꝟ. 7. *q)* c. 27, 14.

ꝟ. 8. *r)* Schmid. *expia ergo eum* sc. sanguinem. Num. 35, 33. *s)* c. 24, 18. *t)* v. 9. c. 19, 10. *u) expiabitur*; ex Niphal & Hithpael 1 Sam. 3, 14. *geret se qs. inductum & oblitum tectorio*, nullam de se pœnam postulando. *Gusset.*

ꝟ. 9. *x)* c. 19, 13.

ꝟ. 10. *y)* de quibus c. 20, 10. seqq. non de septem gentibus deuotis. ibid. v. 16. 17. *z)* Num. 21, 1. Ps. 68, 19.

ꝟ. 11. *a)* c. 32, 42. *b)* Gen. 29, 17. *c)* Gen. 34, 8. *d) ducere velis.* Verba actiua sæpe *voluntatem agendi* significant. Ex. 12, 48.

ꝟ. 12. *e) radet caput*, quod luctus indicium, cf. Leu. 21, 5. & ritus purificationis Leu. 14, 8. Num. 6, 9. *h.* M. I. radet comam capitis sui, in qua pulchritudo consistit. cf. 1 Cor. 11, 5. 6. *f) & concinnabit.* M. *f.* crescere finet, vt fœda adpareat viro Israelitæ, sec. sententiam R. Akibæ; sed R. Eliefer *præcidet*, vt 2 Sam. 19, 25. sic LXX. *Ion. g) vngues suos* (2) Ier. 17, 1.

ꝟ. 13. *h) amissos*, vel in שפכו קרי bello occisos. *i)* 2 Reg. 15, 13. *k) maritus eius fiet.* c. 24, 1.

ꝟ. 14. *l)* Mal. 2, 16. Matth. 19, 8. *m) ad animam eius*, quocunque voluerit ire. Schmid. *sibi ipsi*, & *Ar. E.* sibimetipsi liberam. Ier. 34, 16. *n)* Ex. 21, 8. *o) vt serua* l. *mancipio tuo, ad quæstum vteris* (2) c. 24, 7. rad. Chald. & Arab. *seruiuit. p) compressisti.* c. 22, 24.

ꝟ. 15. *q) odiosa* sc. comparate, s. *minus dilecta* sec. M. I. vt Gen. 29, 31. 1 Sam. 1, 5. 6.

ꝟ. 16. *r)* c. 3, 28. *s) quæ sibi sunt.* Gen. 24, 36. *t) primogeniti iure donare.* cf. 2. Par. 12, 21. *u) in faciem.* Ex. 20, 2. Vel: *superstite adhuc* Gen. 11, 28. Num. 3, 4.

Cædes ab incerto auctore patrata, quibus ritibus expianda.

ꝟ. 2. וּמָדְדוּ Per *Schua simplex* plerique; at *Chateph pat.* habent 1. 2. 17. 18. 22. & *Ber.* secundum O. T. f. 24, b. ꝟ. 3. בְּעוֹל *plene* 6--16. 18. 19. 20. 21. contra *O. T.* & *Masor. Erff.* ꝟ. 9. תְּבַעֵר *Beth Kametsatum* scribunt 2. 3. 4. ꝟ. 10. Sectionem *Petucham* per tria *Pe* faciunt 2. 6. 9. 12. 14. 20. 21. & per simplex *Pe* maiusculum 1. sed *Sethumam* requirit O. T. אֹיְבֶךָ *defectiue* sine *Iod plurali* scribendum esse dicit *Baal Hatturim*; sed huic refragantur cum nostri codices omnes, tum illi, quos inspexit *R. Menachem* in O. T. tum *Hammeiri, R. Meir Hallevi*, & nostra denique *Masora Erff.* ꝟ. 13. תָּבֹא *defect.* 1. 3. 4. 5. fu. 2. & *Hal.* contra *Maf. Erff.* ꝟ. 15. הַבְּכוֹר *plene* 1--5. contra *Maf. Erff.*

De filio refractario.

הבכר בן־השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר־
ימצא לו כי־הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה :
18 ס כי־יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו
שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע
19 אליהם : ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל־זקני
כ עירו ואל־שער מקמו : ואמרו אל־זקני עירו בננו זה
21 סורר ומרה איננו שמע בקלנו זולל וסבא : ורגמהו
כל־אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך
22 וכל־ישראל ישמעו ויראו : ס וכי־יהיה באיש
23 חטא משפט־מות והומת ותלית אתו על־עץ : לא־
תלין נבלתו על־העץ כי־קבור תקברנו ביום ההוא
כי־קללת אלהים תלוי ולא תטמא את־אדמתך
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה : ס

Cap. XXII.

כב לא־
תראה את־שור אחיך או את־שיו נדחים והתעלמת
2 מהם השב תשיבם לאחיך : ואם־לא קרוב אחיך אליך
ולא ידעתו ואספתו אל־תוך ביתך והיה עמך עד דרש
3 אחיך אתו והשבתו לו : וכן תעשה לחמרו וכן תעשה
לשמלתו וכן תעשה לכל־אבדת אחיך אשר־תאבד
4 ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם : ס לא־
תראה את־חמור אחיך או שורו נפלים בדרך
ה והתעלמת מהם הקם תקים עמו : ס לא־יהיה
כלי־גבר על־אשה ולא־ילבש גבר שמלת אשה כי
תועבת יהוה אלהיך כל־עשה אלה : פ
6 כי יקרא קן־צפור לפניך בדרך בכל־עץ או על־הארץ
אפרחים או ביצים והאם רבצת על־האפרחים או על־
7 הביצים לא־תקח האם על־הבנים : שלח תשלח את־
האם ואת־הבנים תקח־לך למען ייטב לך והארכת
ימים

℣. 17. x) c. 16, 19. y) *partem duorum seu duplicem.* 2 Reg. 2, 9. ὁ. διπλᾶ. 1 Tim. 5, 17. cf. Ef. 40, 2. z) *principium roboris eius.* Gen. 49, 3.

℣. 18. a) *contumax.* v. 20. Hof. 4. 16. ὁ. ἀπειθής. Act. 26, 19. Rom. 1, 30. cf. Deut. 27, 16. Ex. 21, 17. b) c. 22, 18. Pf. 6, 2.

℣. 19. c) ad quam fenes folebant federe, & ius dicebant. vid. c. 22, 15. c. 25, 7. Ruth. 4, 1.

℣. 20. d) vterque fcilicet; nam confentiente vtroque, res dubia effe non poterat, vt recte ad h. l. obferuat *Theodoretus.* e) *Leuis & vilis*; Al. *gulofus, intemperans.* Prou. 23, 20. Ier. 15, 19. f) *& ebriofus.* Prou. 23, 21. ὁ. οἰνοφλυγεῖ. 1 Pet. 4, 3. cf. Matth. 11, 19. *Ar. P.* prodigus in illicitis.

℣. 21. g) intolerabilis proteruiæ conuictum, & a iudicibus damnatum. h) c. 22, 21. i) c. 19, 20.

℣. 22. k) c. 22, 26. l) lapidibus obrutum, fpectaculi cauffa. cf. 2 Sam. 4, 12.

℣. 23. m) Species quædam eft crudelitatis, cadauer hominis extincti ludibrio habere, quam rectius omitterent hodie Chriftiani, fi per fceleratos homines liceret. *Cler.* n) Iof. 8, 29. Ioh. 19, 31. o) *nam exfecratio Dei* (quam hoc pœnæ genus inprimis oftendit) *eft fufpenfus*; & fceleratus quidem homo ob fua & fociorum, Chriftus autem ob noftra crimina. Gal. 3, 13. *Gussetio* p. 743. fufpenfus eft placularis *victima maledictionis*, feu maledictionem publicam tollens, vt Num. 25, 4. 2 Sam. 21, 6. 9. p) nihil lege immunditus erat cadauere humano. vid. Leu. 21, 1. Num. 19, 11.

Cap. XXII, v. 1. q) a grege *pulfos* feu *errantes.* Ex. 23, 4. ὁ. πλανώμενα. 1 Pet. 2, 25. r) v. 3. 4. Pf. 55, 2.

℣. 2. s) Pf. 27, 10. t) vid. Leu. 5, 22. 23.

℣. 3. u) *rei amiffæ* (4) Ex. 22, 8.

℣. 4. x) c. 21, 1. y) Ex. 23, 5.

℣. 5. z) *ornatus feu veftis.* cf. Ef. 61, 10. a) c. 23, 19. quod nempe illæ mutationes veftium non modo lafciuiæ, fed & libidinis cauffa apud gentiles fierent, vt ex *Iulio Firmico* & *Seruio* probauit *Clericus.*

℣. 6. b) *occurret.* Ex. 5, 3. c) *nidus.* Pf. 84, 4. d) *pulli* (4) Iob. 39, 30. e) *oua* (6) Ef. 10, 14. f) ὁ. θάλπῃ. Eph. 5, 29. 1 Theff. 2, 7. g) Lex fymbolica. cf. Gen. 32, 12. Leu. 22, 28. Hof. 10, 14.

℣. 7. h) c. 4, 40. c. 6, 3. i) c. 5, 15. Iof. 24, 31. 1 Reg. 3, 14.

℣. 19. ותפשו *Makk.* & *Meth.* habent 2. 3. 5. 6. 9. 20. מקומו *plene* 4. 5. fu. 2. contra *Maf. Erff.* ℣. 23. קללת Ita 1. 2. & 22. CAP. XXII, v. 1. לא per *Munach* 2. fu. 1. 4. ℣. 2. עד per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 20. fic fu 2. 4. אותו *plene* requirit *Zohar*, fed contra fidem omnium codicum & criticorum in *O. T.* f. 25. a. ℣. 5. עשה per *Makk.* & *Meth.* 6. 9. 20. *Sin* per *Segol* 1. 3. 5. 10. 14. 16. 17. 18. & *Ber.* fed per *Tfere* fcriptum videas c. 14, 12. c. 25, 16. & alibi. ℣. 6. כי per *Makk.* 1–6. 9. 20. בצים *bhe defect.* 1. 3. 4. 5. fu. 2. contra *Maf.* 2. 3. *Erff.* Quod ipfum eft etiam de feq. הביצים obferuandum.

8 ימים׃ ס כי תבנה בית חדש ועשית מעקה
לגגך ולא־תשים דמים בביתך כי־יפל הנפל ממנו׃
9 לא־תזרע כרמך כלאים פן־תקדש המלאה הזרע
י אשר תזרע ותבואת הכרם׃ ס לא־תחרש
11 בשור־ובחמר יחדו׃ לא תלבש שעטנז צמר ופשתים
12 יחדו׃ ס גדלים תעשה־לך על־ארבע כנפות
13 כסותך אשר תכסה־בה׃ ס כי־יקח איש אשה
14 ובא אליה ושנאה׃ ושם לה עלילת דברים והוצא
עליה שם רע ואמר את־האשה הזאת לקחתי ואקרב
טו אליה ולא־מצאתי לה בתולים׃ ולקח אבי הנער
ואמה והוציאו את־בתולי הנער אל־זקני העיר
16 השערה׃ ואמר אבי הנער אל־הזקנים את־בתי נתתי
17 לאיש הזה לאשה וישנאה׃ והנה־הוא שם עלילת
דברים לאמר לא־מצאתי לבתך בתולים ואלה בתולי
18 בתי ופרשו השמלה לפני זקני העיר׃ ולקחו זקני
19 העיר־ההוא את־האיש ויסרו אתו׃ וענשו אתו מאה
כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת
ישראל ולו־תהיה לאשה לא־יוכל לשלחה כל־ימיו׃
כ ס ואם־אמת היה הדבר הזה לא־נמצאו
21 בתולים לנער׃ והוציאו את־הנער אל־פתח בית־
אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה כי־עשתה
נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך׃
22 ס כי־ימצא איש שכב עם־אשה בעלת־
בעל ומתו גם־שניהם האיש השכב עם־האשה
23 והאשה ובערת הרע מישראל׃ ס כי
יהיה נער בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר
24 ושכב עמה׃ והוצאתם את־שניהם אל־שער
העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים ומתו את־הנער
על

Tectum ædium ambitu sepiendum.

קמץ בז״ק

℣. 18. c) *corripient* eum, vel verbis, vel sec. Iudæos verberibus. c. 21, 18.

℣. 19. d) *&* *mulctabunt*. Ex. 21, 21. e) *argenteis* sc. siclis. Gen. 20, 16.

רדה ק Num. 7, 13.

רה ק *Ar. P.* drachmis.

רה ק

℣. 21. f) quæ, dum nupsit, finxit se virginem: de his enim, quæ, postquā desponsatæ erant, ab alio vitiabantur, agitur v. 23. 24. de non desponsata, quæ stuprum passa est, nec tamen pro virgine se gerit, confer

רהק רהק

aliam legem v. 22. seqq. Ex. 22, 15. 16. g) *flagitium*. Gen. 34, 7.

℣. 22. h) *cui est maritus*. Gen. 20, 3. i) Leu. 20, 10.

℣. 23. k) *desponsata*. v. 25. c. 20, 7. l) *vir* sc. *alius*,

רה ק

vt Num. 5, 13.

℣. 24. m) *ad vel extra portam*. v. 21.

רה ק

Ios. 8, 29. cf not. Num. 15, 35.

℣. 8. k) *ambitum*, *loricam* (1) Rad. Arab. *retinuit*, *detinuit*, q. d. *retinaculum*. ὁ. στεφάνην, coronidem. Plana erant tecta Orientalium, vt etiamnum hodie; & nisi peribolo cincta fuissent, in iis sine periculo ambulare non licuisset. vid. Ios. 2, 6. 2 Sam. 11, 2. Matth. 10, 27. l) c. 19, 10. *Ar. P.* rem periculo obnoxiam.

℣. 9. m) vid. Leu. 19, 19. cf. Mat. 13, 25. n) Schmid. *ne sanctificat*, i. e. sec. *Cleric.* ne sacro fisco addicatur. sic *Gusset.* p. 7, 2. o) Schmid. *collectio* ex semine. vid. Ex. 22, 29. Num. 18, 27.

℣. 10. p) ne asinus, boui impar vltra vires agatur. *Baal Hatturim* obseruat, sicut *impurum* animal *cum puro* non fuerit sociandum, sic neque impio cum iusto intercedere communionem. cf. not. Leu. 19, 19. & 2 Cor. 6, 14. it. *Macarius* de perf. in Spir. c. 4.

℣. 11. q) *heterogeneum* (2) vid. Leu. 19, 19. Simplicitas enim decet populum Dei. *Cocc.*

℣. 12. r) *funiculos*, h. e. fimbriam funiculis constantem. (2) 1 Reg. 7, 17. cf. Num. 15, 38. Mat. 23, 5. s) *quatuor alis* s. *extremitatibus*. cf. Es. 11, 12. Tunica Hebræorum videtur fissa fuisse a fronte & a tergo, saltem aliquatenus; vnde nata quatuor extrema, s. quatuor anguli. *Cler.*

℣. 14. t) *&* *imposuerit ei facinora verborum*, vt verbis ei iniuriam faciat. ℣. 17. u) v. 19. vid. Num. 13, 32. & conf. Mat. 1, 19. x) *virginitatem* eiusque indicia. v. 15. 17. 20. ὁ. τὰ παρθένια.

℣. 15. y) c. 21, 19. c. 25, 7.

℣. 17. z) v. 14. Ps. 141, 4. a) Num. 4, 6. ὁ. ἀναπτύξουσι. Luc. 4, 17. b) linteum sanguine virginali ex prima copula adspersum. *Pfeiff.* Dub. Vex.

℣. 18.

℣. 9. Spatium *sectionis* præmittunt 1 -- 6. *Hal.* 9. 20. המלאה *Mem* per *Chatephpatach* scribit 22 secundum *O. T.* f. 25 a. ℣. 11. *Sectiunculam* cum hoc versu aperiunt 1. 3 -- 9. 20. & *Hal.* לא תלבש it. 1. 3. 5. su. 4. ℣. 15 השערה *Ain* per *Chatephpatach* 3. 7. 8. 12. ℣. 18. העיר *Metheg* שעטנז in *milel* collocari vult *O. T.* at זקני־העיר scribunt 1. 3. su. 4. & sic habere plurimos codd. ait nota marg. in 1. ℣. 19. הוצא ist *defectiue* correctum in 3. secundum *Mas.* 1. & *Erff.* ולו per *Paschta* 1. 2. 3 ℣. 22. רע Resch per *Patach* 2. 3. 4. 7. 8. 10 -- 16. 19. 20. 21. 22. ℣. 24. אתם Sic per *Merca* 4. se. secundum *Masoram Erffurtensem* h. l. & *impressam* ad Gen. 30, 16. at reliqui habent *Munach*.

עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר
אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃
ס וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ כה
אֶת־הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב
עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃ וְלַנַּעֲרָ 26
לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם
אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃
כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ 27
לָהּ׃ ס כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָ בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־ 28
אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃ וְנָתַן הָאִישׁ 29
הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה
לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃
ס לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כג
כְּנַף אָבִיו׃ ס לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּה וּכְרוּת 2
שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל 3
יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה׃ ס
לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי 4
לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר ה
לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר
אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃ וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ 6
אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה
כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם 7
כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם׃ ס לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ 8
הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃ בָּנִים אֲשֶׁר־ 9
יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ ס
כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר י
רָע

m) non occurrerunt vobis. Pf. 21, 4. n) Gen. 14, 18. Ef. 21, 14. o) *conduxit* nempe, Moabita. רוה ק Num. 22, 5. רה ק p) Num. 23, 7. רוה ק ♱. 6. q) Num. 22, 12. Iof. 24, 9. 10. ♱. 7. r) רוה ק, Ier. 38, 4. רוה ק Efr. 9, 12. i. e. *commodum eorum non procurabis*, nec eos adiu- רוה ק vabis. Quod de publico Cap. XXIII. populi Hebræi auxilio, populo Moabitico non ferendo, non male interpretantur, nec ad priuatos pertinere, obferuant Interpretes; vt exemplo Ruthæ conftat. Ac fane periculofum erat auxiliari genti, idololatriæ dudum fummopere deditæ, vt adparet ex Num. 21, 29. *Cler.* Nec tamen etiam vltro lædendi erant, fec. Deut. 2, 9. 19. immo cum Rex Ammonitarum fe rectius gereret erga Davidem, huic cum illo amicitia intercesfit. vid. 2 Sam. 10, 2. ♱. 8. s) Gen. 25, 25. ♱. 9. t) i. e. *nepotes*, fec. *Ralbag* f. 283. 2. Hi poterant Ifraelitidem ducere, & ciues Hebræi habebantur. *Cler.* Moabiticæ autem feminæ flatim poft fufceptam religionem Ifraelis recipiebantur. *Ralbag.* d. l. ♱. 10. u) *exercitu.* Num. 2, 3. 9. 10.

n) *propterea.* c. 23, 5. 2 Sam. 13, 22. o) vnde liquebit, fponte fua vitiatam fuiffe. Gen. 39, 15. 2 Sam. 13, 19. p) v. 29. c. 21, 14. q) *fponfam.* Gen. 29, 21. Matth. 1, 20. r) v. 21. c. 24, 7.
♱. 26. s) c. 21, 22. cf. 1 Ioh. 5, 16. t) c. 19, 11. u) *& vitam ei eripiat.* c. 19, 6.
♱. 27. x) *liberator.* Pf. 18, 42. ὁ. βοηθῆσων. Hebr. 13, 6. Apoc. 12, 16.
♱. 28. y) Ex 22, 15.
♱. 29. z) fi modo pater vitiatæ velit, cui licuit eam feruare. Ex. 22, 16.
Cap. XXIII, ♱. 1. a) Leu. 18, 8. b) c. 27, 20. cf. c. 22, 12. Leu. 18, 6.
♱. 2. c) *læfus* (3) 1 Reg. 20, 37. d) *contritione* l. *contrito* fc. tefticulo (4) Pf. 90, 3. ὁ. θλαδίας, *attritus.* e) *aut excifus.* vid. Leu. 22, 24. f) *genitalibus.* Schmid. tefte (1) g) *non ingredietur in cœtum Domini.* v. 3. 4. 9. i. e. non habebitur Ifraelita, nec nomen eius in cenfualibus libris fcribetur. At *Ion.* non eft idoneus -- *ad ducendam vxorem ex cœtu populi Iehouæ.*
♱. 3. h) *fpurius* (2) Zach. 9, 6. h. e. natus ex illegitima vxore, qualis erat peregrina mulier, quam Hebræus forte compreffiffet, nec tamen duxiffet; aut meretrix aut cuius matrimonium lege vetitum erat. *Cler.* At *Guffet.* p. 464. *qui incerto patre natus eft.* ὁ. ἐκ πόρνης. cf. Ioh. 8, 41. i) *ne decima quidem ab eo ætas*, i. e. *nunquam.* v. 4. 7. Neh. 13, 1. fc. quoad Ifraelitæ populus erunt: nam aliquando peregrinis danda erat προσαγωγὴ & κοινωνία. Ef. 56, 3. *Coc. Lex.* p. 618.
♱. 4. k) Iof. 24, 9. Neh. 13, 1.
♱. 5. l) c. 22, 24. m) *non*

♱. 25. וְאִם Cum *Gaiah* 1. 2. 3. 4. 6. &c. fecundum *B. Afcher.* ♱. 29. לְאִשָּׁה fic per *Rbhia* 1. 3 requirente id ipfum *O. T.* f. 25. 2. at *Sakephk.* reliqui. CAP. XXIII, ♱. 2. דַּכָּה per *Aleph* in fine fcribunt plerique fecundum *Maf. impreffam* ac *Erffurtenf.* & ita quidem in tribus MSS. peruetuftis, cum adiecta in duobus *Mafora*, fcriptum fe vidiffe teftatur *R. Menachem* in *O. T.* qui tamen cum *R. Meir Halleui* ex omnibus codd. *Hifp.* probat fcriptionem per *He*, vt habent 4. 17. 18. 22. & *Ber.* ♱. 5. דְּבַר per *Rbhia* 1. 6. 9. 20. fu. 3. at 10. vtrumque, & *Rbhia* & *Grafchaim*, habet. לְקַלְלֶךָּ ita 1. 22. & fic emendatum in 2. fec. *O. T.* at reliqui *Schua fimplex* habent, & quidem cum *Lamed Dagefchato* 3. 17. 18. *Ber.* ♱. 6. אֱלֹהֶיךָ cum *Pfik* 2.

11 רע : כי־יהיה בך איש אשר לא־יהיה טהור מקרה־
לילה ויצא אל־מחוץ למחנה לא יבא אל־תוך
12 המחנה : והיה לפנות־ערב ירחץ במים וכבא
13 השמש יבא אל־תוך המחנה : ויד תהיה לך מחוץ
14 למחנה ויצאת שמה חוץ : ויתד תהיה לך על־אזנך
והיה בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת וכסית את־
טו צאתך : כי יהוה אלהיך מתהלך ׀ בקרב מחנך
להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא־
יראה בך ערות דבר ושב מאחריך : ס
16 לא־תסגיר עבד אל־אדניו אשר־ינצל אליך
17 מעם אדניו : עמך ישב בקרבך במקום אשר־יבחר
18 באחד שעריך בטוב לו לא תוננו : ס לא־
תהיה קדשה מבנות ישראל ולא־יהיה קדש מבני
19 ישראל : לא־תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית יהוה
אלהיך לכל־נדר כי תועבת יהוה אלהיך גם־שניהם :
כ ס לא־תשיך לאחיך נשך כסף נשך אכל
21 נשך כל־דבר אשר ישך : לנכרי תשיך ולאחיך לא
תשיך למען יברכך יהוה אלהיך בכל משלח ידך על־
הארץ אשר־אתה בא־שמה לרשתה : ס
22 כי־תדר נדר ליהוה אלהיך לא תאחר לשלמו
כי־דרש ידרשנו יהוה אלהיך מעמך והיה בך חטא :
23 וכי תחדל לנדר לא־יהיה בך חטא : 24 מוצא שפתיך
תשמר ועשית כאשר נדרת ליהוה אלהיך נדבה
כה אשר דברת בפיך : ס כי תבא בכרם רעך
ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל־כליך לא תתן :
26 ס כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילת
בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך : ס

כי

℣. 11. x) *ob accidens*, al. cum LXX. ex Arabismo *ob fluxum nocturnum*, quod noctu vt plurimum accidit. 1 Sam. 20, 26. sec. *Maimonidem* intelligendus est is, qui siue nolens siue volens noctu vel interdiu semen emittit. vid. Cl. Surenhusii Mischna T. 1. p. 11. & cf. Leu. 15. 16. 17. y) Leu. 14, 3. *Cler.* vt impediret Moses, quo minus mulieres ac meretrices in castra ducerentur, quod expeditionibus summopere nocere potuit.

℣. 12. z) *aduenante vespera*. Gen. 24, 63. Ex. 14, 27. a) c. 24, 15.

℣. 13. b) *Spatium autem*. c. 2, 37. *Onkelos*. Locus constitutus. c) ne fœtore aer corrumperetur, & epidemici morbi crearentur. *Cler.*

℣. 14. d) *& paxillus*. Iud. 4, 21. e) *præter arma tua*. (1) rad. Chald. & Syr. זין *armauit*. cf. *Syr.* Eph. 6, 11. 13. f) *cum sedere volueris extra castra* illa militaria. v. 9. Castra enim in deserto nimis ampla fuerunt, quam vt de iis hoc commode intelligi possit. Est autem honesta phrasis, qualis Iud. 3, 24. g) *excrementa* (2) Ez. 4, 12. cf. Es. 4, 4.

℣. 15. h) ὁ ἐμπεριπατεῖ. cf. 2 Cor. 6, 16. i) i. e. *fœditatem rei tegendæ*. metaph. a nuditate hominis. c. 24, 1. k) Eph. 4, 29. 30.

℣. 16. l) *trades*. c. 32, 30. sc. in manus, vt 1 Sam. 26, 8. Ps. 31, 9. m) *eripuerit se* & confugerit *ad te* a vicinis gentibus. Ps. 7, 2.

℣. 17. n) c. 16, 5. & 17, 2. o) Ex. 22, 20.

℣. 18. p) *prostibulum*, Veneri consecratum. (5) Gen. 38, 21. cf. not. Ex. 34, 15. q) Leu. 19, 29. r) *cynædus*, *scortator meritorius* (6) 1 Reg. 14, 24. 2 Reg. 23, 7.

℣. 19. s) *donum meretricis*, Hos. 9, 1. h. e. pecuniam, quam ex fœdissimæ artis quæstu, quasi primitias Diis offerebant sacerrimæ mulierculæ. *Cler.* Sed *Abendana*: dicunt Rabbini; si agnus meretrici esset datus, illicitus hic esset ad oblationem. t) *Bochartus* cf. Es. 66, 3 sed cum *Cler.* cynædum intelligimus, qui aurea dicitur קדש & subiungitur meretrici, vt hic. *Canis* autem dicitur eiusmodi impurus adolescens, quod canes in via coeuntes imitetur, vnde & κυνάιδος græce. cf. Apoc. 22, 15. Constat autem, impuros Phœnices mercedem vsuræ corporis sui Deo vouisse.

℣. 20. u) Ex. 22, 24. Leu. 25, 36. Ps. 15, x) *quæ in vsuram datur*, q. d. quæ mordet. Prou. 23, 32.

℣. 21. y) Sidonio, Philistæo &c. c. 15, 3. z) c. 12, 7. 28, 8. 20.

℣. 22. a) Leu. 27, 2. c. 22, 2 Num. 6, 2. 30, 3. b) Col. 5, 3. 4. cf. Ex. 22, 28.

℣. 24. c) *quod labia tua dixerint*. c. 8, 3. Num. 30, 13.

℣. 25. d) *forte veneris* intelligendum hoc de eo, qui forte transit iuxta vineam; non de eo aut pluribus, qui quotidie data opera eo se conferrent. *Cler.* e) *pro appetentia tua*. c. 14, 26. ℣. 26. f) c. 16, 9. g) *decerpes quidem* (5) Ez. 17, 22. cf. Matth. 12, 1. h) *spicas* (1) i) Luc. 6, 1. k) *sed falcem* (2) c. 16, 9. l) *iniicies*. c. 27, 5.

℣. 11. מקרה *Resch* per *Segol* requirit *Masora* 1. & *Erff.* ad 1 Sam. 6, 9. sed *Tsere* & *Koph dageschatum* confirmat eadem *Erffurtensis* ad h. l. לא־יבא Ita per *Makk.* 3. 17. 18. 22. *Berol.* ℣. 13. שמה *Schin* sine *Dagesch* 5. 7. 8. 11--16. 20. 21. 22. & per expressum *Raphe* 3. contra O T. f. 25. a. ℣. 14. אזניך *plene* 2. 4. 5. contra *Mas.* ℣. 15. כי per *Tlischagdola* 12. 17. 8. & *Ber.* מחנך *defect.* 1. 3. 5. secundum *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 8. & *Erff.* ℣. 19. *Spatium* versiculo præmittunt 1--10. 12. 19. 20. & *Hal.* contra O. T. ℣ 25. לא per *Makk.* & *Meth.* 3. 17. 18. *Ber.*

Cap. XXIV.

כד כי־יקח איש אשה ובעלה והיה אם־לא
תמצא־חן בעיניו כי־מצא בה ערות דבר וכתב לה
2 ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו : ויצאה
3 מביתו והלכה והיתה לאיש־אחר : ושנאה האיש
האחרון וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה
מביתו או כי ימות האיש האחרון אשר־לקחה לו
4 לאשה : לא־יוכל בעלה הראשון אשר־שלחה
לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה
כי־תועבה הוא לפני יהוה ולא תחטיא את־הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה : ס
ה כי־יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא־
יעבר עליו לכל־דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח
6 את־אשתו אשר־לקח : לא־יחבל רחים ורכב כי־נפש
7 הוא חבל : ס כי־ימצא איש גנב נפש
מאחיו מבני ישראל והתעמר־בו ומכרו ומת הגנב
8 ההוא ובערת הרע מקרבך : ס השמר
בנגע־הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר־
יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צויתם תשמרו
9 לעשות : זכור את אשר־עשה יהוה אלהיך למרים
בדרך בצאתכם ממצרים : ס
י כי־תשה ברעך משאת מאומה
11 לא־תבא אל־ביתו לעבט עבטו : בחוץ תעמד
והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את־
12 העבוט החוצה : ואם־איש עני הוא לא תשכב
13 בעבטו : השב תשיב לו את־העבוט כבוא השמש
ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני יהוה
אלהיך

7. Marc. 10, 4. ℣. 3. q) *posterior*. Iob. 19, 26. ℣. 4. r) *polluta est*, ex Hophal & Hithpael (1) alius concubitu. cf. Mal. 2, 16. Mat. 5, 32. s) Ier. 3, 1. 8. ℣. 5. t: cf. c. 20, 7. u) *& nihil oneris transibit*. Ef. 28, 15. 18. Iob. 13, 13. x) Ioel 2, 16. ℣. 6. y) *molas* (5) Ef. 47, 2. Rad. Arab. רחי *conuertit* molam. *Catillum* tantũ h. l. intelligendum esse, contendit *Gussetius* p. 53. & 788. z) *immo ne metam quidem*. Iud. 9, 53. quia neuter lapis sine altero ad molendum sufficit. *Abendana*. a) h. e. instrumentum, quod ad vitam sustentandam necessarium plane est cf. Ex. 22, 25. Ez. 18, 7. sic *Onk*. ℣. 7. b) Ex. 21, 16. 1 Tim. 1, 10. Apoc. 18, 13. c) vid. c. 21, 14. d) c. 13, 6. ℣. 8. e) sc. ne pecces, vt lepra puniaris. f) Leu. 13, 9. c. 14, 3. ℣. 9. g) cui si nec pepercit Deus, nec aliis parcet. h) Num. 12, 10. 2 Sam. 3, 29.

℣. 10. i) *mutuum dederis*. c. 15, 2. k) *mutuum* (4) Prou. 22, 26. Neh. 5, 7. 10. l) *vllius rei*. Gen. 39, 6. 9. m) c. 15, 6. ℣. 11. n) Ef. 24, 2. Ier. 15, 10. ℣. 12. o) cf. v. 17. p) *cum eius pignore*. Ex. 22, 25. 26. ℣. 13. q) vid. c. 6, 25.

Cap. XXIV, ℣. 1. m) c. 21, 13. n) *tum fiet*, si non inuenerit gratiam *ita vt scribat ei* libellum repudii &c. Illa etiam exiuerit &c. v. 2. Postea vero eam oderit etiam alter maritus &c. v. 3. Omnia hæc ad antecedens spectant; consequens vero est v. 4. *Tum non poterit prior maritus* eam reducere. Moses enim *totum hoc præceptum* scripsit ob duritiem Israelitarum, Marc. 10, 5. Neque illo *præcepit* (vt Pharisæi aiebant Mat. 19, 7.) sed *permisit* tantum diuortium, vt docet Christus Mat. 19, 8. & agnoscunt Pharisæi Marc. 10, 4. o) i. e. *fædum quid*. c. 23, 15. Id Pharisæi interpretantur *quauis de caussa*. Mat. 19, 3. Si sequens וכתב vt *præceptum permissivum* accipias, omnino hic intelligendus est λόγος πορνείας Mat. 5, 32. Talmudicorum impia placita vide apud *Ligthfootum* Hor. Hebr. ad Mat. 5, 31. 32. c. 19, 3. Specimen huius dicti ab illis expositi sit Mischna vltima tractat. Gittin: *Schola Schammai dicit: Nemo repudiabit vxorem, nisi in ea repertum fuerit quid inhonesti, vt scriptum est Deut. 24, 1.* At *schola Hillelis dicit, etiam si combusserit decoctum eius* (igne, aut sale sec. Bartenoram) *vti scriptum* Deut. 24, 1. *R. Akiba dicit: etiamsi aliam* [illegible] *illa pulchriorem inveniat, vt scriptum est* Deut. 24, 1. Decisio autem huius insani dissensus est sec. Scholam Hillelis, vt docent Commentatores. Ceterum quas repudiare prorsus non licuerit, vide c. 22, 19. 29. p) Ef. 50, 1. o. βιβλίον ἀποστασίου. Mat. 5, 31. c. 19, 7.

℣. 4. בעלה Per *Chatephpatach* præcedente *Metheg* 1. 3. 7. 8. 14. 15. fu. 2. contra *O. T.* f. 25. a. ℣. 6. Spatium *sectiuncula* præmittunt 1 -- 6. 9. 10. 19. 20. & *Hal*. יחבל *Chet* per *Schua simplex* seq. *Dagesch* 3. 4. 5. contra *Masoram* 1. 2. & *M. I.* ℣. 8. ככל per *Tlischagdola* 1. 2. fe. 4. ℣. 9. cum præmisso spatio sectionis, 1 -- 6. 9. 20. & *Hal*. ℣. 10. משאת cum adiecto *Kri* משׁרת 3. contra *Mas. Erffurtensem*. ℣. 13. וברכך per *Schua simplex* 1 -- 5.

✠. 14. r) Leu. 19, 13. s) mercenarium. Iac. 5, 4.
✠. 15. t) ὁ. οὐκ ἐπιδύσεται ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτῷ, ea non soluta. cf. Eph. 4, 26. u) attollit animam, i. e. auide cupit. Ier. 22, 27. Ps. 25, 1. Ps. 86, 4. ὁ. ἐν αὐτῷ ἔχει τὴν ἐλπίδα sc. sustentandæ vitæ. x) Iac. 5, 4. y) Ier. 22, 13.
✠. 16. z) 2 Reg. 14, 6. 2 Par. 25, 4. Ier. 31, 30. Ez. 18, 20.
✠. 17. a) non peruertes. c. 16, 19. b) c. 10, 19. c. 27, 19. Ex. 22, 21. Es. 1, 17. 23. Ier. 5, 28. Ez. 22, 29. Zach. 7, 10. c) Vestem viduæ, aut aliud quidpiam, quo sine graui incommodo carere nequeat. cf. v. 12.
✠. 18. d) v. 22. c. 5, 15. e) c. 21, 8.
✠. 19. f) cum metes. Leu. 19, 9. c. 23, 22. g) manipulum. Ruth 2, 15.
✠. 20. h) excusseris oleas tuas (5) Iud. 6, 11. i) ramos scrutaberis, postquam oleas excusseris (1) a פארה ramus. Es. 10, 33.
✠. 21. k) Leu. 25, 5. l) Leu. 19, 10.
✠. 22. m) v. 18. c. 15, 15.
Cap. XXV, ✠. 1. n) iustificabunt & absoluent eum, cuius iusta est caussa. 1 Reg. 8, 32. Prou. 17, 15. o) & damnabunt. Ps. 37, 33. p) vid. Ex. 2, 13.
✠. 2. q) filius verberandi vel verberationis, i. e. sec. LXX plagis dignus, vt 1 Sam. 20, 31. Eph. 2, 3. r) deiici seu prosterni eum iubebit. cf. c. 9, 18. 25. s) pro sufficientia criminis vel pro mensura malitiæ eius, certo numero ictuum. Leu. 25, 26. cf. Luc. 7, 47. 48.
✠. 3. t) Schmid. quadragesies tamen tantum. Ne a. hunc numerum excederent, ictibus forte male numeratis,

14 אלהיך׃ ס לא־תעשק שכיר עני ואביון
טו מאחיך או מגרך אשר בארצך בשעריך׃ ביומו תתן
שכרו ולא־תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא
נשא את־נפשו ולא־יקרא עליך אל־יהוה והיה בך
16 חטא׃ ס לא־יומתו אבות על־בנים ובנים
לא־יומתו על־אבות איש בחטאו יומתו׃ ס
17 לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגד
18 אלמנה׃ וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך יהוה
אלהיך משם על־כן אנכי מצוך לעשות את־הדבר
19 הזה׃ ס כי תקצר קצירך בשדך ושכחת
עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה
יהיה למען יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידיך׃
כ כי תחבט זיתך לא תפאר אחריך ס
21 לגר ליתום ולאלמנה יהיה׃ כי תבצר כרמך לא
תעולל אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה׃
22 וזכרת כי־עבד היית בארץ מצרים על־כן אנכי
כה מצוך לעשות את־הדבר הזה׃ ס כי־
יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל־המשפט ושפטום
והצדיקו את־הצדיק והרשיעו את־הרשע׃
2 והיה אם־בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו
3 לפניו כדי רשעתו במספר׃ ארבעים יכנו לא יסיף
פן־יסיף להכתו על־אלה מכה רבה ונקלה אחיך
4 לעיניך׃ לא־תחסם שור בדישו׃ ס כי־ישבו
ה אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין־לו לא־תהיה
אשת־המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה
6 לו לאשה ויבמה׃ והיה הבכור אשר תלד יקום על־
שם

nunquam plures, quam triginta nouem impingebant. cf. 2 Cor. 11, 24. Ioseph A. I. lib. 4 c. 8. Abendana h. l. aliique. u) ne vilescat. c. 27, 16. Es. 16, 14.
✠. 4. x) capistrabis, os obturabis (2) Ez. 39, 11. cf. Ps. 39, 2. LXX. vt 1 Cor. 9, 9. 1 Tim. 5, 18. Lex symbolica. y) dum triturat, nempe pedibus vel traha. Nomen, vel infin. Hiphil (1) cf. Hos. 10, 11. & Bochart. Hieroz. P. I. lib. 2. c. 32.
✠. 5. z) fratres: deinde & consanguinei. vt Boas, Ruth. 3, 9. 12. c. 4, 1. seqq. a) Vulgata: absque liberis. ὁ. σπέρμα δὲ μὴ ᾖ αὐτῷ. cf. Mat. 22, 24. seqq. b) foras, extra familiam defuncti. cf. Num. 36, 3. c) Leuir eius (2) v. 7. & quidem cælebs sec. Dub. Vex. Pfeifferi ad h. l. d) Gen. 19, 31. Exceptio est a regula Leu. 18, 16. e) Leuiratum præstabit ei. (3) v. 7 Gen. 38, 8. cf. Marc. 12, 19. Luc. 20, 28.
✠. 6. f) stabit super nomine, i. e. succedet in nomen, & bona defuncti, & eius filius dicetur cf. Ruth 4, 5. Gen. 38, 9. 9.

✠. 15. תבא defectiue 1. 3. 4. 5. fu. 2. contra Mas. Erff. ✠. 17. תחבל, Chet per Schua simplex. seq. Dagesch, 3. 4. 5. requirente M. I. & Masora 2. quæ ad v. 6. notat ל׳ ורפי sed contra Masoram 1. ad h. l. & v. 6. quæ habet רך חרויה רפין. ✠. 18. כי per Makk. 1. 2. את הדבר ita 2. 3. 4. & sic etiam v. 22. habent 1. 2. 3. 4. ✠. 20. תפאר Pe per Patach 1. 5. sic requirit Masora 1. 7. 8. & Erff. ✠. 21. Sectionis minoris spatium præmittunt 1.–6. & Hal. ✠. 22. על־כן per Rbhia 1. fu. 4. CAP. XXV, v. 2. והיה per Sakeph, 1. 2. ✠. 4. Spatium sectiunculæ præmittunt 1.–6. 9. 15. 20. & Hal.

De ducenda uxore fratris sine filio defuncti.

7 שם אחיו המת ולא־ימחה שמו מישראל׃ ואם־לא
יחפץ האיש לקחת את־יבמתו ועלתה יבמתו
השערה אל־הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו
8 שם בישראל לא אבה יבמי׃ וקראו־לו זקני־עירו
9 ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה׃ ונגשה
יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו
וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר
10 לא־יבנה את־בית אחיו׃ ונקרא שמו בישראל בית
11 חלוץ הנעל׃ ס כי־ינצו אנשים יחדו איש

Poena mulieris, viri alterius pudenda apprehendentis.

ואחיו וקרבה אשת האחד להציל את־אישה מיד
12 מכהו ושלחה ידה והחזיקה במבשיו׃ וקצתה את־
13 כפה לא תחוס עינך׃ ס לא־יהיה לך
14 בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה׃ לא־יהיה לך בביתך

Mensurae & pondera iusta adhibenda.

טו איפה ואיפה גדולה וקטנה׃ אבן שלמה וצדק יהיה־
לך איפה שלמה וצדק יהיה־לך למען יאריכו ימיך
16 על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ כי תועבת
יהוה אלהיך כל־עשה אלה כל עשה עול׃

פ

Memoria Amalek delenda.

17 זכור את אשר־עשה לך עמלק בדרך בצאתכם
18 ממצרים׃ אשר קרך בדרך ויזנב בך כל־הנחשלים
19 אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים׃ והיה
בהניח יהוה אלהיך ׀ לך מכל־איביך מסביב בארץ
אשר יהוה־אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה
את־זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח׃

פ פ פ נ 50

Cap. XXVI.

כו והיה כי־תבוא אל־הארץ אשר יהוה אלהיך נתן
2 לך נחלה וירשתה וישבת בה׃ ולקחת מראשית
כל

18. ὁ. τοὺς κοπιῶντας ὀπίσω σου. Matth. 11, 28. ✠. 19. k) 2 Sam. 7,1. l) cf. Leu. 27, 29. Cap. XXVI. ✠. 2. m) de primitiis. v. 10. c. 16, 17. Ex. 23, 19. c. 34, 26. Leu. 2, 14. c. 23, 10. Num. 15, 20.

g) cf. not. Num. 27, 4. ✠. 7. h) fratriam l. glorem suam (5) v. 9. Ruth. 1, 15. i) Num. 16, 12. Ruth. 4, 1. k) c. 21, 19. l) renuit. Gen. 39, 8. m) *Leuir meus* (2) v. 5. n) *Leuiri iure erga me vti.* v. 5. ✠. 9. o) *& detrahet.* Es. 20, 9. ὁ. ὑπολύσει τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ. Marc. 1, 7. p) & quidem dextri pedis, secund. Rabb. *Calceus* signũ potestatis Psal. 60, 10. Ps. 108, 10. q) *exspuet* (3) Num. 12, 14. cf. Ruth. 4, 7. 8. Es. 50, 6. inde ῥακὰ Matth. 5, 22. r) Schmid. *in facies eius.* Cler. *faciem eius conspuet.* sed Rabbinis est *ante faciem ipsius*, per modum contemtus. vid. *Ralbag.* h. l. ὁ. καὶ ἐμπτύσεται κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ. s) c. 21, 7. c. 27, 14. t) Genes. 16, 2. c. 30, 3. u) Ruth. 4, 11. ✠. 10. x) *cui detractus est calceus*, h. e. familia eius hac nota inuretur, quod fuisse dicetur in ea Paterfamilias, qui noluerit fratri sobolem excitare. *Cler.* ✠. 11. y) *cum rixati fuerint.* Ex. 2, 13. z) *pudenda* (1) ✠. 12. a) *abscindes manum impurae mulieris.* Iud. 1, 6. 7. 2 Sam. 4, 12. ✠. 13. b) *lapis & lapis*, i. e. *duplex & diversum pondus.* *Ion.* pondera dolosa. sic v. 14. Ps. 12, 3. vid. Leu. 19, 35. 36. ✠. 15. c) *pondus integrum & iustum* &c. d) c. 5, 16. ✠. 16. e) c. 27, 15. ✠. 17. f) vid. not. c. 5, 12. g) Ex. 17, 8. 14. 15. 1 Sam. 15, 2. ✠. 18. h) *& in extremo tuo agmine cecidit.* Ios. 10, 19. a זנב quod per metaph. cuiuscunque rei *extremum* significat. c. 28, 13. 44. i) *debiles* s. *infirmos* (1) Dan. 2, 40. cf. Ex. 17, 13.

✠. 7. השערה *Ain* per *Chatephpat.* praeced. *Meth.* scribunt 3. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. 21. contra *M. I.* & *O. T.* f. 25. 2. ואמרה per *Tlischagdola* 1. 3. 4. ✠. 14. *Sectionis* minoris spatium praemittunt 1--5. & *Hal.* ✠. 16. עשה vtroque loco per *Sagol* scribunt 1. 3. ✠. 19. והיה ita cum *Gaiah* plerique, quod tamen in aliis codd. abesse notat 1. in marg. אשר יהוה ita 4. 5. at אשר־יהוה habet 1. זכר *Zain* per *Sagol* 1. 3. 4. 5. 20. contra *Mas. Erffurt.*

כל־פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יהוה
אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל־המקום
3 אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם : ובאת אל־
הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי
היום ליהוה אלהיך כי־באתי אל־הארץ אשר נשבע
4 יהוה לאבתינו לתת לנו : ולקח הכהן הטנא מידך
ה והניחו לפני מזבח יהוה אלהיך : וענית ואמרת לפני
יהוה אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם
6 במתי מעט ויהי־שם לגוי גדול עצום ורב : וירעו אתנו
7 המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה : ונצעק אל־
יהוה אלהי אבתינו וישמע יהוה את־קלנו וירא את־
8 ענינו ואת־עמלנו ואת־לחצנו : ויוצאנו יהוה ממצרים
ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות
9 ובמפתים : ויבאנו אל־המקום הזה ויתן־לנו את־
י הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש : ועתה הנה
הבאתי את־ראשית פרי האדמה אשר־נתתה לי יהוה
והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה
11 אלהיך : ושמחת בכל־הטוב אשר נתן־לך יהוה
אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך :
12 כי תכלה לעשר את־כל־מעשר ס
תבואתך בשנה השלישת שנת המעשר ונתתה
ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו :
13 ואמרת לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש מן־הבית
וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל־מצותך
14 אשר צויתני לא־עברתי ממצותיך ולא שכחתי : לא־
אכלתי באני ממנו ולא־בערתי ממנו בטמא ולא־
נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי
טו ככל אשר צויתני : השקיפה ממעון קדשך מן־השמים
וברך כב א r

n) in canistro vel corbe (4) v. 4. c. 28, 5. 17. *o)* c. 12, 11. Ier. 7, 12.

℣. 3. *p) indico*, h. e. *palam* hisce primitiis *testor*, *ac in laudem ipsius profiteor*, me omnia ipsi debere. cf. Ps. 97, 6. *Ar. P.* gratias ago.

℣. 4. *q) & deponet illud.* vid. v. 10.

℣. 5. *r) respondebis* tamen prius interroganti sacerdoti. c. 25, 9. *s) Syrus* seu *Arameus*, Genes. 31, 20. Mesopotamiæ incola, qualis per multos annos fuit Iacobus. Gen. 31, 38. *t) periens* seu *periturus* erat pater meus Iacobus. Iob. 29, 13. Ps. 119, 176. Prou. 31, 6. duro seruitio in Mesopotamia primum Gen. 31, 40. deinde fame in terra Canaan Gen. 42, 2. c. 43, 8. Sed *Onkelos* אבד accepit pro præterito *Aphel* Chaldæorum, & reddidit: *Laban Syrus voluit interimere patrem meum.* Sic *Ion. Arabb. Lutherus* aliique. cf. Gen. 31, 24. 29. *u) descendit a. in Aegyptum.* Gen. 46, 3. *x) cum hominibus paucitatis*, i. e. *paucis.* c. 28, 62. Gen. 34, 30. *y)* vid. Ex. 1, 7. 9. 11.

℣. 6. *z)* Schmid. *Cumque male tractarent nos.* Num. 20, 15. *a)* Ex. 1, 14.

℣. 7. *b)* Ex. 2, 23. *c) vexationem.* Ex. 4, 31. *a.* τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, Luc. 1, 48. *d) laborem & erumnam.* Iud. 10, 16. LXX. vt 1 Thess. 2, 9. *e) oppressionem.* Ps. 44, 25.

℣. 8. *f)* c. 6, 21. c. 7, 8. c. 9, 26. *g)* c. 4, 34. c. 5, 15. *h)* c. 34, 12.

℣. 9. *i)* Ex. 3, 8.

℣. 10. *k) & sic depones ac relinques illud* canistrum. v. 4. c. 14, 28. Num. 17, 19. Hinc intelligimus, eum, qui superiorem testificationem pronunciabat, canistrum manu tenuisse, dum ita loqueretur, quasi manu sua id Deo offerentem. *Cler.*

℣. 12. *l)* cf. c. 14, 22. 28. Leu. 27, 30. *m) qui annus est harum decimarum*, in vrbe patria soluendarum; nam alioquin erant ferendæ Hierosolymam, aut pecunia hinc confecta. *Cler.* Vt rectius hoc intelligatur, ex *Seldeni Differt. de Decimis* cap. II. sequentia obseruasse iuvabit: Ex soli fructibus, aut ex pecore offerebantur Sacerdotibus (1) *primitiæ* Ex. 23, 19. &c. (2) *Trumah* seu oblatio de prouentibus Num. 15, 19. Tum vero de eo, quod superérat, soluebantur (3) *decimæ primæ* Leuitis, ad Tabernaculum vel Templum ministrantibus Num. 18, 21. qui & ipsi de *his decimis decimam* Sacerdotibus exsoluebant. ib. v. 26. (4) de reliquis nouem partibus *decimæ secundæ* tollebantur, quæ (vel pretium earum) ad sacrarium ferendæ, & in conuiuia absumendæ erant. Deut. 12, 18. c. 14, 23. Has secunda autem *tertio quoque anno* intra cuiusque oppidi mœnia pauperibus & Leuitis diuidebant.

קמץ בז״ק

℣. 13. *n) amoui, sustuli.* v. 14. *o.* ἐξεκάθαρα. 1 Cor. 5, 7. ℣. 14. *o) in tristitia* vel *luctu. Gusset.* p. 8 *in concupiscentia mea* &c. Hos. 9, 4. vid. supra v. 11. & 2 Cor. 9, 7. *p)* Conferunt aliqui Leu. 7, 20. se quia lex nusquam vetat, decimas ab immundis comedi. *Clericus* id vertit *in vsum immundum.* Schmid. *remoui de eo inter immundum.* *q)* idolo Ps. 106, 28. Alii in specie ad *Osiridem* respici censent, quem qui si mortuum Ægyptii lugebant, vt & *Isidem.* Vide auctores apud *Clericum* ad h. l. *Ar. P.* ad necessitat mortui. ℣. 15. *r) respice ergo e sancto tuo habitaculo.* c. 33, 27. Es. 63, 15.

℣. 8. ויוצאנו *Io defect.* 2. 3. 6 -16. 19. 20. 21. fu. 1. at *isi plene* 2-7. 11. 12. 15. 16. 20. sed vtrique variationi, etsi *Masora impressa* ad Deut. 6, 21. patrocinetur, tamen aduersantur *Masora* 1. & *Erff.* h. l. item *impressa* ad Num. 20, 16. & *O. T.* f. 25. a. ובזרוע *plene* 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 10. הנה He *paragogicum* omittunt 1. 2. 5. idemque v. 12. faciunt 1. 2. והשתחוית ita 1. 4. & *Ber.* at reliqui omnes loco *Kadma* substernunt *Metheg*, præter 1. qui *Sakephgadol* cum *Metheg* habet. ℣. 12. שלישית *selisith plene* 1. 2. 3. 5. fu. 4. sed *defect.* requirit *Masora* h. l. & Num. 15, 7.

וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה
לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃
16 הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת ס
אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ
17 אוֹתָם בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ אֶת־יְהוָה הֶאֱמַרְתָּ
הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו
18 וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ׃ וַיהוָה הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם
לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל־
19 מִצְוֹתָיו׃ וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה
לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־קָדֹשׁ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ פ

Cap. XXVII.

כז וַיְצַו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׁמֹר אֶת־
2 כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ וְהָיָה
בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וַהֲקֵמֹתָ לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשַׂדְתָּ אֹתָם
3 בַּשִּׂיד׃ וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
בְּעָבְרֶךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
4 יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֶיךָ לָךְ׃ וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן
תָּקִימוּ אֶת־הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
ה הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד׃ וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא־תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל׃
6 אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ
7 עָלָיו עוֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם
8 וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־
כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב׃ ס
9 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הַסְכֵּת ׀ וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם
לַיהוָה

s) vid. v. 9. c. 37, 3. ℣. 16. t) toto animo, & tota mente tua. vid. not. c. 4, 29. c. 6, 5. ℣. 17. u) Schmid. *contestatus es*; q. d. *adduxisti ad dicendum, seu fecisti, vt diceres*, nempe renouata promissione fœderali; vt ex seqq. & c. 29, 9. seqq. constat. *Hiphil.* (2) v. 18. *Ar. P.* retenta eadem radice, ac coniugatione, quæ Hebræorum Hiphil respondet, & significat *Imperio aliquem præficere, nobilitare*, reddit: *Et scias, quo magis facultatem principatus dederis Deo -- v. 18. eo digniorem te reddet, &c.* x) *se futurum tibi in Deum*. Gen. 17, 7. 8. ita quidem, vt tu ambules in viis ipsius, &c. ℣. 18. y) *Et sic Dominus te quoque dicere fecit*, promissa scilicet ipsius fide acceptantem, & obsequia ex agnitione tanti beneficii pollicitantem. cf. Zach. 13, 9. Schmid. *At Iehoua contestatus tibi est hodie, vt sis ipsi in populum peculii &c.* v. 19. *Ita se daturum te excelsum super omnes gentes.* z) vid. c. 7, 6. c. 14, 2. ℣. 19. a) c. 28, 1. b) Ier. 13, 11. c. 33, 9. c) Es. 62, 7. Zeph. 3, 19. 20. d) c. 7, 6. c. 28, 9. Ex. 19, 6.

Cap. XXVII, ℣. 1. e) Schmid. *Postea præcepit.* f) vid. c. 5, 12. g) Leu. 26, 3. ℣. 2. h) *oblines* (2) v. 4. i) *tectorio firmo ac tenaci* (4) v. 4. Es. 33, 12. Amos 2, 1. ὁ. καὶ κονιάσεις αὐτοὺς κονίᾳ. Mat. 23, 27. *Vitruuius* lib. 7. c. 3. *Tectoria, quæ recte facta, neque vetustatibus fiunt horrida, neque cum extergentur, remittunt colores. &c.* ℣. 3. k) in lateribus, tenaci tectorio obductis. *Cler.* l) v. 8. Nempe duodecim illarum maledictionum, & benedictionum, quæ ex opposito facile intelliguntur. v. 15. seqq. cf. v. 12. Quidam pergetam totam legem Mosaicam; alii Deu-

teronomium; alii Decalogum intelligunt. m) Vid. Ios. 8, 32. n) *vt*, obseruatis his legibus, porro feliciter *peruenias*. o) c. 26, 15. ℣. 4. p) vid. v. 13. c. 11, 29. q) vid. v. 2. ℣. 5. r) Schmid. *post ædificabis*, At *Cler.* Non est nouum hoc mandatum a superiore diuersum, sed Moses docet lapides, quos antea dixit, statuendos, & tectorio oblinendos, debere in formam altaris inter se componi. s) *altare Domini.* Ios. 8, 30. seqq. t) c. 23, 26. u) Ex. 20, 22. ℣. 6. x) *integris.* Ios. 8, 31. 1 Reg. 6, 7. ὁ. ὁλοκλήρους. 1 Thess. 5, 23. ℣. 7. y) c. 14, 26. c. 26, 11. ℣. 8. z) vid. not. v. 3. a) *declarando, seu exprimendo* (3) c. 1, 5. ὁ. σαφῶς σφόδρα talibus sc. litteris, quæ commode legi possint. b) בּ פתוחה *probe* c. 9, 21. ℣. 9. c) *attende*, Schmid *auscultα* (1) קמץ בז״ק ὁ. σιώπα, quod conuenit cum significatu rad. Arab. *fluit, tacuit, quieuit*, & in IV. Coni. quæ respondet Hiphil, *desiit loqui*. d) vid. c. 26, 18. c. 29, 12.

℣. 19. עַל Per *Makk.* coniungunt 3. 17. 18. & *Ber.* sic fu. 4. דבר *Beth* per *Segol* 1. 17. 18. 2. *Ber.* at per *Tsere* reliqui omnes. CAP. XXVII, 2. והיה per *Graschaim* poscit *Mas. impressa* ad Exod. 12, 25. cui tamen heic ex nostris codd. scribendo nullus suffragatur. גדלת *Ioth defect.* 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 3. אשר־יהוה per repetitum *Makk.* 3. sic emendatum in 2. & 1. ex *En hakkore.* nam primus habuerat אשר יהוה. ℣. 7. שם sine *Dagesch* 3. 4. 5. 7. 11. 21. 22. contra *O. T.* f. 25. a. ℣. 8. באר *Patach*, [s] quod habent 7. 13. 15. 17. 18. 22. & *Ber.* adprobat *O. T.* contra reliquos, qui hab. *Kamets.* ℣. 9. הסכת *Psik* omittunt 3. 5. 6. 9. 14. 20. fe. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* נהיית *Iod* per *Segol* 3. 4. 5. 6. 9. 12. fe. 2. & sic fu. 1. לעם ita cum *Dagesch* 17. 18. & *Ber.* at sine eo ceteri.

י ליהוה אלהיך: ושמעת בקול יהוה אלהיך ועשית
את־מצותו ואת־חקיו אשר אנכי מצוך היום: מצותיו ק׳
11 ס ויצו משה את־העם ביום ההוא לאמר: אלה
12 יעמדו לברך את־העם על־הר גרזים בעברכם את־
13 הירדן שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן: ואלה
יעמדו על־הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולן
14 דן ונפתלי: וענו הלוים ואמרו אל־כל־איש ישראל
טו קול רם: ס ארור האיש אשר יעשה
פסל ומסכה תועבת יהוה מעשה ידי חרש ושם
בסתר וענו כל־העם ואמרו אמן: ס
16 ארור מקלה אביו ואמו ואמר כל־העם אמן:
17 ס ארור מסיג גבול רעהו ואמר כל־העם
18 אמן: ס ארור משגה עור בדרך ואמר כל־
19 העם אמן: ס ארור מטה משפט גר־יתום
כ ואלמנה ואמר כל־העם אמן: ארור שכב עם־אשת
אביו כי גלה כנף אביו ואמר כל־העם אמן: ס
21 ארור שכב עם־כל־בהמה ואמר כל־העם אמן:
22 ס ארור שכב עם־אחתו בת־אביו או בת־אמו
23 ואמר כל־העם אמן: ס ארור שכב עם־חתנתו
24 ואמר כל־העם אמן: ס ארור מכה רעהו
כה בסתר ואמר כל־העם אמן: ס ארור לקח
שחד להכות נפש דם נקי ואמר כל־העם אמן:
26 ס ארור אשר לא־יקים את־דברי התורה־הזאת
לעשות אותם ואמר כל־העם אמן: פ
כח והיה אם־שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר Cap. XXIIX.
לעשות את־כל־מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתנך
2 יהוה אלהיך עליון על כל־גויי הארץ: ובאו עליך כל־
הברכות האלה והשיגך כי תשמע בקול יהוה

Benedictio in monte Gerizim proclamanda, maledictio in monte Hebal.

℣. 10. e) vid. c. 26, 17.

℣. 12. f) vid. v. 3. c. 11. 29. Sic rem describunt *Hier.* & *Ion.* ad v. 15. Sex tribus stabunt in monte Gerizim, & sex super monte Hebal, & arca & Sacerdos, & Leuitæ in medio. Benedicentes conuertent facies suas ex aduerso montis Gerizim, & dicent: Benedictus sit Vir, qui non facit imaginem & figuram &c. Maledicentes vero conuertent facies suas ex aduerso montis Hebal, & dicent: Maledictus sit vir, qui facit imaginem &c. Benedictiones non memorat, silentio suo docens, eas ab alio, np Christo, exspectandas. Act. 3, 26. Silentium enim Scripturæ sæpe magna mysteria innuit. vid. Hebr. 7, 14. 6. *Ainsuuorth.* g) vid. not. Num. 17, 17.

℣. 14. h) c. 21, 7. c. 25, 9.

℣. 15. i) *maledictus esto* totus homo, anima & corpore; in hac & futura vita. sic v. 16. seqq. c. 28, 16. seqq. ὁ ἐπικατάρατος. Gal. 3, 17. k) c. 5, 8. Ex. 34, 17. l) c. 17, 1. m) v. 24. c. 13, 7. nam si publice de delicto constaret, morte talis plectebatur. c. 13. n) v. 16. seqq. Es. 65, 16. Ps. 106, 48. 1 Cor. 14, 16. vid. not. Num. 5, 22.

℣. 16. o) c. 25, 3. p) c. 5, 16. c. 21, 18. Ex. 21, 17. Ez. 22, 7.

℣. 17. q) c. 19, 14. Prou. 22, 28. c. 23, 10. Mich. 2, 6.

℣. 18. r) vid. Leu. 19, 14. ὁ. ὁ πλανῶν. 2 Tim. 3, 13. s) *Ion.* viatorem, qui similis cœco. *Ar. P.* ignarum in itinere.

℣. 19. t) c. 24, 17.

℣. 20. u) c. 23, 1. Leu. 20, 11. x) Leu. 18, 8.

℣. 21. y) *cum bruto.* Ex. 22, 18.

℣. 22. z) Leu. 18, 9. c. 20, 17.

℣. 23. a) Schmid. *cum socru sua* (1) cf. Leu. 20, 14. al. *cum uxore fratris sui.* coll. Leu. 18, 16. Matth. 14, 4. cf. masculinum Ex. 3, 1.

℣. 25. b) c. 16, 19. c) c. 19, 10. ὁ. αἵματος ἀθῴου. Matth. 27, 4.

℣. 26. d) *non impleuerit* per omnia 1 Sam. 15, 11. Neh. 5, 13. cf. Rom. 3, 31. Ier. 11, 3. ὁ. ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις, vt Gal. 3, 10. Ioh. 8, 31. Iac. 2, 10. e) non tantum vt sciat, & rata habeat, sed *vt etiam faciat.* c. 4, 1. c. 5, 1.

Cap. XXIIX.

℣. 1. f) c. 7, 12. Leu. 26, 3. g) imperio & gloria. c. 26, 19. ὁ. ὑπεράνω ἐπὶ πάντα. cf. Eph. 1, 21.

℣. 2. h) c. 11, 27. i) teque assequentur. v. 15. 45.

℣. 15. ר עברה *Defect.* 2. sic emendatum in 1. requirente *Masora* 1. & *Erff.* ℣. 17. מסיג per Sin loco *Samech* scribunt 2. 3. 4. contra *Masoram* 1. & *Erffurt.* ℣. 19. מטה *Tsere* habent 1. 2. 4. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 22. at reliquos, qui *Sagol*, probat *O. T.* f. 25. a. ℣. 20. Sectionis minoris *Sethumæ* spatium versiculo præmittunt 1 -- 10. 12. 19. 20. 21. 22. *Hal.* & tres codd. quos vidit *R. Menachem*; quos tuetur *Hammeiri* ex suis libris nonnullis: sed abesse id vult *O. T.* secundum *Maimonidem*, *R. Me. Halleni*, & codd. *Hispp.* in quorum vnius marg. extitit: *Neque Sethumam hic esse, neque Petucham.* ℣. 25. דם per *Kamets* 5. 6. 9. 20. fe. 2. ℣. 26. דברי התורה ita 1. fu. 2. Ceterum codex *Hebr. Samarit.* & Versio *Samaritana*, addita vniuersalitatis ׳ particula, legunt כל דברי, prout allegatur Paulo ad Gal. 3, 10.

Moses observantibus legem Dei benedictionem promittit cumulatissimam; transgressoribus contra omnia calamitatum genera comminatur.

3 אֱלֹהֶיךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה׃ בָּרוּךְ
4 פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ
ה וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ׃ בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ בָּרוּךְ 6
7 אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃ יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֹיְבֶיךָ
הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ
8 וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ׃ יְצַו יְהוָה אִתְּךָ אֶת־
הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ
9 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ לְעַם
קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
י אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו׃ וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם
11 יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ׃ וְהוֹתִרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה
בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתֶךָ עַל
12 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ יִפְתַּח
יְהוָה לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־
אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם
13 רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃ וּנְתָנְךָ יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב
וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמָטָּה כִּי־תִשְׁמַע אֶל־
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר
14 וְלַעֲשׂוֹת׃ וְלֹא תָסוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
לְעָבְדָם׃ פ
וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת טו
אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ
16 עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ׃ אָרוּר אַתָּה
17 בָּעִיר וְאָרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה׃ אָרוּר טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃
18 אָרוּר פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת
19 צֹאנֶךָ׃ אָרוּר אַתָּה בְּבֹאֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃ יְשַׁלַּח
כ יְהוָה בְּךָ אֶת־הַמְּאֵרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמִּגְעֶרֶת
בְּכֹל

v. 4. k) i. e. soboles uxorum. c. 7, 13. c. 30, 9. l) fœtus (4) v. 18. 51. c. 7, 13. m) boum tuorum Ps. 8, 8. n) gregum (4) c. 7, 13.
v. 5. o) canistrum, corbis. Canistra habebis fructibus plena. (4) v. 17. c. 26, 2. p) & mactra tua (4) v. 17. Ex. 7, 28.
v. 6. q) i. e. omnibus tuis coeptis. cf. v. 19. Num. 27, 17. Ps. 121, 8.
v. 7. r) ὁ. τοὺς ἀνθεστηκότας σοι. 2 Tim. 4, 15. s) Leu. 26, 7. 8. t) i. e. multis Leu. 26, 18. sine ordine & duce. Locutio prouerbialis, qua maxima fuga describitur. sic v. 25.
v. 8. u) Leu. 25, 21. Ps. 133, 3. x) in horreis tuis (2) Prou. 3, 10. y) v. 20. c. 12, 7.
v. 9. z) c. 7, 6. c. 26, 19. c. 29, 13.
v. 10. a) h. e. te populum Iehouæ vocari. cf. c. 12, 5. Gen. 48, 16.
v. 11. b) Schmid. abundare te faciet. c. 30, 9. vt qs. primogenitus omnibus reliquis excellas & superior sis. Gen. 49, 4. c) v. 4. 18. c. 7, 14.
v. 12. d) thesaurum suum, non tantum opes reconditas, vt 1 Reg. 14, 26. sed & locum s. apothecam significat. cf. Ier. 50, 25. LXX. vt Mat. 2, 11. e) tunc enim cælum aperiri dicitur Gen. 7, 11. f) Leu. 26, 4. g) & fœnori dabis gentibus. Ex. 22, 24. Es. 24, 2. h) non accipies. v. 44. Neh. 5, 4.
v. 13. i) h. e. aliis præibis & imperabis, & nullius imperata facere cogeris. cf. v. 44. Es. 9, 14. 15. k) & eris tantum sursum, vel supra alios; nunquam infra. cf. v. 43.
v. 14. l) c. 5, 29. c. 17, 11.
v. 15. m) Leu. 26, 14. seqq. Mal. 2, 2. Thren. 2, 17. n) v. 45. c. 11, 28. o) v. 2. 45. Dan. 9, 11.
v. 16. p) c. 27, 15. q) cf. v. 4.
v. 17. r) vid. v. 5.
v. 18. s) Vid. v. 4.
v. 19. t) v. 6. Amos 5, 3. Zach. 8, 10.
v. 20. u) ipsam maledictionem, vt 2 Reg. 22, 19. Es. 24, 6. Ier. 44, 22. Mal. 2, 2. x) c. 7, 23. y) increpationem, & inde veniens exitium (1) cf. Es. 66, 15. Ps. 80, 17. Ps. 9, 6.

v. 4. ועשתרות *Defectiue* 1. fu. 3. 4. ac 1. quidem cum adiecta *Masora* רין חסר; at *plenam* scriptionem adprobat *Masora* 3. 4. & *Erffurtensis*. v. 7. יהוה cum adiecto *Psik* 2. v. 8. יהוה *Psik* adiicit 1. in marg. ex aliis libris, sec. *En hakkore*. v. 13. כי per *Munach* 1. 2. 22. aliique codd. in marg. 1. תשמע *Rbhia* habent 1. 2. 3. & liber *Hisp.* secundum notam marg. in 1. quæ vero & nostros accentus ex aliis codd. probat. מצות יהוה אלהיך ita 1. 2. 3. v. 14. ושמאל sine *Vau quiescente* 1--5. contra *Masoram Erffurt.* v. 20. ואת־המהומה cum *præf. Vau* 1. 3. 4. & *Hal.* contra *Masoram* 2. ad Gen. 11, 26. & *impressam* ad Ex. 21, 5.

בכל־משלח ידך אשר תעשה עד השמדך ועד־אבדך
21 מהר מפני רע מעלליך אשר עזבתני׃ ידבק יהוה בך
את־הדבר עד כלתו אתך מעל האדמה אשר־אתה
22 בא־שמה לרשתה׃ יככה יהוה בשחפת ובקדחת
ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשדפון ובירקון ורדפוך
23 עד אבדך׃ והיו שמיך אשר על־ראשך נחשת והארץ
24 אשר־תחתיך ברזל׃ יתן יהוה את־מטר ארצך אבק
כה ועפר מן־השמים ירד עליך עד השמדך׃ יתנך יהוה׀
נגף לפני איביך בדרך אחד תצא אליו ובשבעה
דרכים תנוס לפניו והיית לזעוה לכל ממלכות הארץ׃
26 והיתה נבלתך למאכל לכל־עוף השמים ולבהמת
27 הארץ ואין מחריד׃ יככה יהוה בשחין מצרים
ובעפלים ובגרב ובחרס אשר לא־תוכל להרפא׃
28 יככה יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון לבב׃ 29 והיית
ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה ולא
תצליח את־דרכיך והיית אך עשוק וגזול כל־הימים
ל ואין מושיע׃ אשה תארש ואיש אחר ישגלנה בית
31 תבנה ולא־תשב בו כרם תטע ולא תחללנו׃ שורך
טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו חמרך גזול מלפניך
ולא ישוב לך צאנך נתנות לאיביך ואין לך מושיע׃
32 בניך ובנתיך נתנים לעם אחר ועיניך ראות וכלות
33 אליהם כל־היום ואין לאל ידך׃ פרי אדמתך וכל־
יגיעך יאכל עם אשר לא־ידעת והיית רק עשוק ורצוץ
34 כל־הימים׃ והיית משגע ממראה עיניך אשר תראה׃
לה יככה יהוה בשחין רע על־הברכים ועל־השקים
אשר לא־תוכל להרפא מכף רגלך ועד קדקדך׃
36 יולך יהוה אתך ואת־מלכך אשר תקים עליך אל־
גוי אשר לא־ידעת אתה ואבתיך ועבדת שם אלהים

אחרים Y 3 כב ג

z) *vsque dum delearis.* v. 24. 45. a) Es. 1, 4. 28. c. 65, 11. 12. Ier. 17, 13.
℣. 21. b) *faciet, vt tibi adhareat.* Ez. 3, 26. c) 2 Sam. 24, 15. Ier. 14, 12. c. 21, 6.
℣. 22. d) Am. 4, 9. e) *tabe, phthisi* (2) Leu. 26, 16. rad. Arab. *tenuis ac macer euasit ex fame.* ὁ. ἐν ἀπορίᾳ Luc. 21, 25. f) *ardore.* vid. Leu. 26, 16. g) *æstu* (1) *Ar. P.* febri quartana. h) *inflammatione* (1) cf. Prou. 26, 21. speciatim *oculorum*, iuxta *Ar. E.* i) *gladio*, sed *M I. Arabb.* aliique *siccitate*; qs. idem ac Gen. 31, 40. cf. 1 Reg. 17, 1. Hagg. 1, 10. k) *vredine* (5) 1 Reg. 8, 37. Am. 4, 9. *Ar. E.* gracilitate herbarum. l) *& morbo regio.* al. *rubigine*, qui frugum morbus est. ibid.
℣. 23. m) 2 Par. 6, 26. n) vid. not. c. 11, 17. o) Leu. 26, 19.
℣. 24. p) *puluis tenuis* (6) Nah. 1, 3. Es. 5, 24. In calidis illis regionibus, æstiuo tempore, nisi subinde pluat, vento attollitur ingens copia tenuissimi pulveris, qui omnia peruadit, & molestissimus est. *Cler.* ex *Theuenot.* Itin. Or.
℣. 25. q) Leu. 26, 17. 36. Es. 30, 17. 2 Par. 6, 24. r) *agitationi*, i. e. vndique expelleris, nec certas sedes habere poteris. Ier. 15, 4. c. 24, 9. Ez. 23, 46. 2 Par. 29, 8. ὁ. διασπορά. Iac. 1, 1. 1 Pet. 1, 1.
℣. 26. s) Ier. 16, 4. t) *qui terreat eas.* Ier. 7, 33.
℣. 27. u) cf. v. 35. 60. c. 7, 15. Ex. 9, 9. x) 1 Sam. 5, 6. Ps. 78, 66. y) *scabie* (3) Leu. 21, 20.
℣. 28. z) *amentia* (3) 2 Reg. 9, 20. a) Rom. 11, 25. b) *stupore s. perturbatione animi* (2) Zach 12, 4. cf. Rom. 1, 28.
℣. 29. c) prouerbialiter; in rebus manifestis nescies, quid fieri a te debeat. Es. 59, 10. Iob. 5, 14. c. 12, 25. d) *in caligine.* cf. Ex. 10, 21. 22. e) i. e. *nihil prospere ages.* Ps. 1, 3. Ios. 1, 8. f) c. 16, 15. g) v. 31. c. 22, 27.
℣. 30. h) c. 20, 7. i) 2 Sam. 12, 11. k) *vitiabit eam, concumbet cum ea* (4) Zach. 14, 2. ὁ. ἕξει αὐτήν. Mat. 14, 4. l) Es. 65, 21. 22. 23. m) vid. c. 20, 6.
℣. 32. n) *deficientes* (1)

ובטחרים ק׳

v. 65. i. e. *deficient respiciendo ad eos* totum diem, & exspectando reditum illorum. cf.

ישכבנה ק׳

Leu. 26, 16. Ps. 69, 4. Ps. 119, 82. o) vid. Gen. 31, 39.
℣. 33. p) Leu. 26, 16. q) Hos. 5, 11.
℣. 34. r) *amens, vesanus.* 2 Reg. 9, 11.
℣. 35. s) v. 27. Iob. 2, 7. t) *& in cruribus.* Morbi crurum Kairi in Aegypto sunt grauissimi, & multorum crura portentosæ crassitiei cernuntur. *Cler.* ex *Theuenot.* Itin. Orient. u) Es. 1, 6.
℣. 36. x) 2 Reg. 17, 4. seqq. c. 24, 12. seqq. y) 2 Reg. 25, 6. 7. z) vid. not. c. 4, 28.

℣. 25. יהוה Ita 4. & sic manu correctum in *Ber.* secundum *Masoram* ad Gen. 30, 16. at ceteri omnes habent *Munach* cum *Psik.* ℣. 33. יאכל *milel* ponunt accentum 1. 3. 4. 7. 8. 11 -- 16. 21. contra O. T. f. 25. 2. ℣. 35. רע per *Patach* 1. 2. 3. 4. ℣. 36. אשר־תקים ita per *Makk.* 1. & 2. שם *Schin* sine *Dagesch* 5. 11. 14. 17. 18. 21. *Ber.* & cum imposito *Raphe* 3.

Commi-nationes.

37 אחרים עץ ואבן: והיית לשמה למשל ולשנינה בכל
38 העמים אשר־ינהגך יהוה שמה: זרע רב תוציא השדה
39 ומעט תאסף כי יחסלנו הארבה: כרמים תטע ועבדת
ויין לא־תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת:
מ זיתים יהיו לך בכל־גבולך ושמן לא תסוך כי ישל
41 זיתך: בנים ובנות תוליד ולא־יהיו לך כי ילכו בשבי:
42 כל־עצך ופרי אדמתך יירש הצלצל: הגר אשר
43 בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה
44 מטה: הוא ילוך ואתה לא תלונו הוא יהיה לראש
מה ואתה תהיה לזנב: ובאו עליך כל־הקללות האלה
ורדפוך והשיגוך עד השמדך כי־לא שמעת בקול יהוה
46 אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוך: והיו בך
47 לאות ולמופת ובזרעך עד־עולם: תחת אשר לא־
עבדת את־יהוה אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב
48 כל: ועבדת את־איביך אשר ישלחנו יהוה בך ברעב
ובצמא ובעירם ובחסר כל ונתן על ברזל על־צוארך
49 עד השמידו אתך: ישא יהוה עליך גוי מרחק מקצה
הארץ כאשר ידאה הנשר גוי אשר לא־תשמע
נ לשנו: גוי עז פנים אשר לא־ישא פנים לזקן
51 ונער לא יחן: ואכל פרי בהמתך ופרי־אדמתך
עד השמדך אשר לא־ישאיר לך דגן תירוש
ויצהר שגר אלפיך ועשתרת צאנך עד האבידו אתך:
52 והצר לך בכל־שעריך עד רדת חמתיך הגבהות
והבצרות אשר אתה בטח בהן בכל־ארצך והצר לך
בכל־שעריך בכל־ארצך אשר נתן יהוה אלהיך לך:
53 ואכלת פרי־בטנך בשר בניך ובנתיך אשר נתן־לך
יהוה אלהיך במצור ובמצוק אשר־יציק לך איבך:
54 האיש הרך בך והענג מאד תרע עינו באחיו ובאשת
חיקו

Ex. 19, 4. & ib. not. q) ℣. 50. d) *duram faciei*, perfrictæ frontis, ferocem & crudelem. Prou. 21, 29. Dan. 8, 23. בפתח cf. Prou. 7, 13. Coh. 8, 1. e) Gen. 19, 21. c. 32, 21. ℣. 51. f) idem de Chaldæis Ier. 5, 17. g) vid. c. 7, 13. h) c. 7, 10. ℣. 52. i) *& anget te.* Ier. 10, 18. Neh. 9, 27. k) *donec ceciderit.* c. 20, 20. l) c. 1, 28. Ef. 2, 15. ℣. 53. m) vid. Leu. 26, 29. 2 Reg. 6, 28. 29. Ier. 19, 9. Thren. 4, 10. n) *in obsidione & angustia.* Luc. 19, 43. ὁ. ἐν τῇ στενοχωρίᾳ σου, καὶ ἐν τῇ θλίψει. Rom. 2, 9. o) *qua anget te.* v. 55. 57. Ef. 29, 2. 7. ℣. 54. p) *antea mollis apud te & delicatus*, qui plebeios cibos spreuisset. v. 56. q) *malus s. parcus & inuidus erit oculus eius.* c. 15, 9. ita, vt de nefando illo cibo ne quidem charissimis quidquam concedere velit.

℣. 37. a) *stupori.* Ps. 73, 19. b) *similitudini*, seu *exemplo*, cum aliæ gentes maximas calamitates describere volent. Ioel 2, 17. 1 Reg. 9, 7. c) *acerbo dicterio* (4) Ier. 24, 9. 2 Par. 7, 20. d) c. 4, 27. ℣. 38. e) Mich. 6, 15. Hagg. 1, 6. f) *quod penitus absumserit illud* (1) cf. Ioel 1, 4. Verbum Chaldæis magis in vsu. g) *locusta.* Ex. 10, 4. 12. seqq. ℣. 39. h) *colliges* (3) Prou. 6, 8. c. 10, 5. i) *vermis*, qui *conuoluulus* dicitur *Plinio* lib. 17. c. 28. & racemos absumit. ℣. 40. k) *non unges te.* Mich. 6, 15. l) *quia excussa erunt* vento aliisque casibus oleæ tuæ. c. 7, 1. al. a שלל *spoliata erit* l. *spoliabitur.* ℣. 42. m) Schmid. *occupabit* & depascet. Piel (1) cf. Prou. 20, 13. n) *densum agmen locustarum* (1) quod solem obscurat, a צל *vmbra*; al. a *strepitu* alarum. ℣. 43. o) *magis magisque sursum*, multo scilicet ditior, quam indigenæ futurus. cf. v. 13. ℣. 44. p) cf. v. 12. ℣. 45. q) v. 20. 51. ℣. 46. r) c. 13, 2. Num. 17, 3. 25. vt singulari prouidentia tot calamitates vobis accidisse omnes intelligant. cf. Deut. 29, 23. seqq. ℣. 47. s) *eo quod.* v. 62. ὁ. ἀνθ' ὧν. Luc. 19, 44. t) Ef. 65, 14. u) *propter copiam omnium*, quia omnibus rebus abundabas. vid. c. 6, 11. c. 31, 20. c. 32, 15. Neh. 9, 25. 26. ℣. 48. x) *in nuditate & omnium rerum egestate.* v. 57. y) durissimæ seruitutis. Ier. 28, 14. ℣. 49. z) *adferet*, *adducet*, qs. *portabit.* c. 1, 31. Ex. 10, 19. a) Ier. 5, 15. b) *ab extremitate*, h. e. *e remotioribus locis terræ.* Ef. 5, 26. cf. Ps. 61, 3. c) *aduolare solet* (4) Ps. 18, 11. Ier. 48, 40. c. 49, 22. cf. Ez. 17, 3. 12. Dan. 7, 4. & vid. Ex.

℣. 42. הצלצל Ita 2. 3. 17. *Ber.* & sic fe. 1. secundum *Majoram* 1. 2. & *Erffurtensem*, *M. I.* & *O. T.* f. 25. a. at ceteri posteriori *Tsade* subscribunt *Kamets.* ℣. 43. מעלה ita per *Chatephpat.* 1. 3. 22. requirente O. T. at reliqui simplex *Schua* habent. ℣. 48. עד per *Makkeph* 17. 18. *Ber.* השמידו *He patachatum*, forma regulari, scribit 1. ℣. 51. בהמתך ita 6. 9. 20. & sic manu emendatum in *Ber.* sec. *Masor. Erffurt.* h. l. & *impressam*: ad Gen. 30, 16. sed per *Munach* ceteri. ופרי *Munach* loco *Makk.* habent 1. 3. sic fe. 4. ℣. 52. בכל־ארצך ita locant *Kadma* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 31. ℣. 53. איביך *plene cum Iod plurali* 1. 5. fu. 2. contra *Majoram* 7. 8. ac *Erffurt.* & O. T.

Comminationes.

נה חיקו וביתר בניו אשר יותיר : מתת לאחד מהם
מבשר בניו אשר יאכל מבלי השאיר לו כל במצור
56 ובמצוק אשר יציק לך איבך בכל שעריך : הרכה
בך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ
מהתענג ומרך תרע עינה באיש חיקה ובבנה
57 ובבתה : ובשליתה היוצת מבין רגליה ובבניה
אשר תלד כי תאכלם בחסר כל בסתר במצור
58 ובמצוק אשר יציק לך איבך בשעריך : אם לא
תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתבים
בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את
59 יהוה אלהיך : והפלא יהוה את מכתך ואת מכות
זרעך מכות גדלת ונאמנות וחלים רעים ונאמנים :
ס והשיב בך את כל מדוה מצרים אשר יגרת מפניהם
61 ודבקו בך : גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב
בספר התורה הזאת יעלם יהוה עליך עד השמדך :
62 ונשארתם במתי מעט תחת אשר הייתם ככוכבי
63 השמים לרב כי לא שמעת בקול יהוה אלהיך : והיה
כאשר שש יהוה עליכם להיטיב אתכם ולהרבות
אתכם כן ישיש יהוה עליכם להאביד אתכם
ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר אתה
64 בא שמה לרשתה : והפיצך יהוה בכל העמים מקצה
הארץ ועד קצה הארץ ועבדת שם אלהים אחרים
סה אשר לא ידעת אתה ואבתיך עץ ואבן : ובגוים ההם
לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך ונתן יהוה לך
66 שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש : והיו חייך
תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין
67 בחייך : בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי
יתן בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך
אשר Y 4 כב ד

r) v. 56. c. 13, 7. ό. τὴν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ. cf. Ioh. 1, 18. s) *quos sibi reliquos fecerit.* 2 Reg. 4, 44.

℣. 55. t) *ne det vni eorum aliquantum de carne &c.* u) *quod non reliquerit sibi quidquam, vel quod hostis ipsi nihil reliquit.* Ex. 10, 12. Ios. 8. 22. x) vid. v. 53.

℣. 56. y) mulier *tenera & delicata.* v. 45. Es. 47, 1. z) *quæ non tentauit.* 1 Sam. 17, 40. ό. οὐχὶ πεῖραν ἔλαβεν. Hebr. 11, 29. 36. a) *plantam pedis sui ponere in terram,* semper sc. carpento vecta, aut lectica gestata; præ deliciis & mollitie. cf. Es. 3, 16. seqq.

℣. 57. b) *idque ob secundinam suam* (1) Membrana est, qua fœtus in vtero inuoluitur ac *quiescit,* a שלה. c) *quæ exiit e medio pedum ipsius.* Gen. 49, 10. d) *& ob filios,* quos peperit: de his enim non dabit aliis, sed ipsos, quod horrendum dictu, clam deuorabit. e) vid. v. 48.

℣. 58. f) Moses simul ore & scriptis Hebræos adloquebatur.

℣. 59. g) *miras faciet.* Ex. 11, 7. Es. 29, 14. h) *constantes, permanentes,* quæ non minuentur aut leuabuntur, donec te confecerint. cf. Es. 22, 23.

℣. 60. i) v. 27. vid. c. 7, 15. k) c. 9, 19.

℣. 61. l) *adducet vel imponet eos,* fut. Hiph. ab עלה cum suff. vt Iud. 16, 3. sed *Schmid.* ab עלם, *occulte mittet.*

℣. 62. m) vid. c. 26, 5. & cf. 2 Reg. 25, 12.

℣. 63. n) *quemadmodum lætatus fuit.* c. 30, 9. Es. 62, 5. o) *exterminabimini* (4) Ps. 52, 7. Prou. 2, 22. c. 15, 25.

℣. 64. p) c. 30, 1. Neh. 1, 8. q) c. 13, 8. r) v. 36. Ier. 2, 27. c. 5, 10. c. 16, 13.

℣. 65.

חסר א

℣. 65. s) *quietem habebis.* Es. 34, 14. t) Gen. 8, 9. u) *pauidum, trepidum* (1) x) *& tabem seu consumtionem.* vid. v. 32. y) *mœrorem animi* (1) rad. Ps. 88, 10. cf. Leu. 26, 16.

℣. 66. z) *tibi e regione* qs. *pendens,* h. e. æque dubia, vt facile, quæ tenuissimo filo suspensa sunt, ponde-

קמץ בז״ק

re suo illud frangunt ac decidunt. Sic Ouidius: Omnia sunt hominum *tenui pendentia filo,* Et subito casu, quæ valuere, ruunt. Est *Paul* a תלה vt Ios. 10, 26. Hos. 11, 7. non a לאה vt vertit *Schmidius.* a) *nec fides vitæ tuæ.* Iob. 24, 22.

℣. 67. b) *dices summe anxius, & vltimam iam horam tibi adesse suspicans: vtinam vespera aduenisset!*

קמץ בז״ק

℣. 57. היוצת *Psk* omittunt 1. 5. 9. 20. ℣. 59. ונאמנות *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 3. 4. ותלאים ita cum inserto *Aleph* 2. 3. sic fu. 1. sed id reiicit *Masora* 1. ℣. 62. כי per *Ithibh* 1. 2. 6.--16. 9. 20. 21. contra O. T. f. 25. 2. ℣. 64. שם sine *Dagesch* 4. 5. 21. & cum imposita figura *Raphe* 3. ℣. 66. חייך per *Tbhir* præced. *Merca* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 67. מי יתן ita vtrobique h. l. 2.

68 אשר תראה: והשיבך יהוה מצרים באניות בדרך
אשר אמרתי לך לא־תסיף עוד לראתה והתמכרתם
שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה: ס
69 אלה דברי הברית אשר־צוה יהוה את־משה
לכרת את־בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית
אשר־כרת אתם בחרב: פ
כט ויקרא משה אל־כל־ישראל ויאמר אלהם אתם
ראיתם את כל־אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ
2 מצרים לפרעה ולכל־עבדיו ולכל־ארצו: המסות
הגדלת אשר ראו עיניך האתת והמפתים הגדלים
3 ההם: ולא־נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות
4 ואזנים לשמע עד היום הזה: ואולך אתכם ארבעים
שנה במדבר לא־בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך לא־
ה בלתה מעל רגלך: לחם לא אכלתם ויין ושכר לא
6 שתיתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם: ותבאו
אל־המקום הזה ויצא סיחן מלך־חשבון ועוג מלך־
7 הבשן לקראתנו למלחמה ונכם: ונקח את־ארצם
ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי:
8 ושמרתם את־דברי הברית הזאת ועשיתם אתם
למען תשכילו את כל־אשר תעשון:

51 נא פ פ

9 אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם
ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל:
י טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך
11 עד שאב מימיך: לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו
12 אשר יהוה אלהיך כרת עמך היום: למען הקים־אתך
היום לו לעם והוא יהיה־לך לאלהים כאשר דבר־לך
וכאשר

ꝟ. 7. s) c. 3, 12.

ꝟ. 8. t) *vt prudenter agatis, & feliciter vobis cedat.* Ios. 1, 7. 1 Reg. 2, 3. Ps. 19, 8. Ambæ significationes facile conueniunt, quia, qui *prosperum* in negotiis suis *successum* cupit, eum *considerate & prudenter* agere oportet. *M. I.*

Cap. XXIX.

ꝟ. 9. u) *stantes* estis, *statis*, Num. 16, 27.

ꝟ. 10. x) & *peregrinus* s. *peregrini*, qui sunt &c. quales ex Ægypto venerant Ex. 11, 38. y) *a cædente ligna sua* &c. i. e. ne iis quidem exceptis, *qui vilissima ministeria obeunt*, quales postea facti Gibeonitæ. Ios. 9, 21. 27.

ꝟ. 11. z) *vt transeas in fœdus.* Locutio a consueto ritu ducta. Solebant enim, qui fœdus faciebant, per partes dissecti animalis, aut mactatæ auis transire, coll. Gen. 15, 10. seqq. Ier. 34, 18. 19. *M. I.* a) *& in iuramentum eius.* Sacramentum enim Deo dicebant; promittentes se ei parituros, eumque testem suorum promissorum vocantes, vltorem etiam futurum, nisi iis starent. vid. Coh. 8, 2. Neh. 10, 29. *Cler.* ꝟ. 12. b) vid. c. 27, 9.

ꝟ. 68. c) *nauibus*, nempe Sidoniorum, aut Tyriorum, qui emta mancipia ab Assyriis ac Babylonis, aut aliis vicinis gentibus, vehebant in Ægyptum vendenda, inter quæ erant plurimi Hebræi. *Cler.* Confer etiam Ioel 4, 4. 6. & *Ioseph.* de Bell. Iud. lib 7. c. 44. d) c. 17, 16. e) Cler. *prostabitis vendendi*; Schmid. *vendemini:* immo & rerum inopia *vosmetipsos vendetis.* Hithp. (4) 1 Reg. 20, 20. 25. 2 Reg. 17, 17. f) *qui vos emat*, vsque adeo contemti eritis.

ꝟ. 69. g) *scindere, ferire.* Iterati sunt ritus fœderales, paullo ante, quam Hebræi terram Cananæam ingrederentur, vt in memoriam iis reuocaretur, quod olim ipsi, aut ipsorum patres promiserant. *Cler.* De significatione horum rituum cf. not. c. 29, 13.

Cap. XXIX, ꝟ. 1. h) vid. c. 5, 1. i) vid. not. c. 11, 2. Ex. 19, 4.

ꝟ. 2. k) vid. c. 4, 34. c. 7, 19.

ꝟ. 3. l) *Non tamen dedit.* Gemitus suos atque dolorem hac locutione exprimit Moses, dum negato actu, eius *effectum & euentum* negat (cf. 2 Tim. 2, 25.) quem Deus ipse serio optauit c. 5, 26. omnique cura sua & miraculis efficere in Hebræis voluit. vid. v. 1. 2. 4. seqq. & not. c. 1, 32. c. 7, 19. c. 8, 2. c. 9, 4. seqq. &c. Nempe Deus *non dedit*, quia vos *noluistis* Matth. 23, 37. coll. c. 25, 29. Meliora tamen aliquando sperauit c. 30, 6. per CHRISTVM Ier. 31, 31. seqq. &c. *Clericus* interrogatiue legit: *Annon dedit* &c. vt Ex. 8, 22. sed coactius ita h. l. quia sequitur *vsque ad hunc diem.* m) Es. 6, 10. Ier. 5, 21. Ez. 36, 26.

ꝟ. 4. n) c. 8, 2. cf. not. Num. 33, 1. o) vid. c. 8, 4. Neh. 9, 21.

ꝟ. 5. p) cf. c. 8, 3.

ꝟ. 6. q) c. 2, 30. Num. 21, 23. r) c. 3, 1. Num. 21, 33.

ꝟ. 7.

ꝟ. 68. יהוה per *Merca* cum *Psik* manu correctum est in *Ber.* postulante *Mas. impressa* ad Gen. 50, 16. quam lectionem, vnius *Masora* testimonio nixam, durius nobis visum fuit in textum admittere. אשר per *Makk.* 1. 2. 4. לך ita transpositis punctis pro לך legit 1. fu. 4. secund. *Mas.* 1. & *Erffurt.* sed contra *Mas. impressam* ad Gen. 3, 11. לראותה *plene* 1. & *Hammeiri*, quem confutat *O. T.* f. 25. 2. ac *defect.* scribi iubet etiam *Masora Erff.* ꝟ. 69. Heic nonum Caput auspicantur 6.--16. 19. 20. 21. CAP. XXIX, ꝟ. 4. לא ונעלך ita 2. ꝟ. 12. הקים per *Munach* 1. 3. 4. היום cum adiecto *Psik* 1. 2. 4. 6. 9. 20. לך *Lamed* sine *Dagesch* 3. 4. 5. 14.

וכאשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב׃
13 ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את־הברית הזאת
14 ואת־האלה הזאת׃ כי את־אשר ישנו פה עמנו עמד
היום לפני יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו
טו היום׃ כי־אתם ידעתם את אשר־ישבנו בארץ מצרים
16 ואת אשר־עברנו בקרב הגוים אשר עברתם׃ ותראו
את־שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב
17 אשר עמהם׃ פן־יש בכם איש או־אשה או
משפחה או־שבט אשר לבבו פנה היום מעם
יהוה אלהינו ללכת לעבד את־אלהי הגוים ההם
18 פן־יש בכם שרש פרה ראש ולענה׃ והיה בשמעו
את־דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר
שלום יהיה־לי כי בשררות לבי אלך למען ספות
19 הרוה את־הצמאה׃ לא־יאבה יהוה סלח לו
כי אז יעשן אף־יהוה וקנאתו באיש ההוא ורבצה
בו כל־האלה הכתובה בספר הזה ומחה יהוה
כ את־שמו מתחת השמים׃ והבדילו יהוה לרעה
מכל שבטי ישראל ככל אלות הברית הכתובה
21 בספר התורה הזה׃ ואמר הדור האחרון
בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא
מארץ רחוקה וראו את־מכות הארץ ההוא
22 ואת־תחלאיה אשר־חלה יהוה בה׃ גפרית
ומלח שרפה כל־ארצה לא תזרע ולא תצמח
ולא־יעלה בה כל־עשב כמהפכת סדם ועמרה
אדמה וצביים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו׃ וצבוים ק׳
23 ואמרו כל־הגוים על־מה עשה יהוה ככה לארץ
24 הזאת מה חרי האף הגדול הזה׃ ואמרו על אשר
עזבו את־ברית יהוה אלהי אבתם אשר כרת

עמם

c) Gen. 17, 7. c. 22, 16. d) Gen. 26, 3. e) Gen. 28, 13. seqq. &c.

℣. 13. f) cf. Ioh. 17, 20. Act. 2, 39. g) *Foederu factio* dicitur *foederu sectio*, a ritu legitimo, quem Deus initiauit Gen. 15, 10. 17. & a populo obseruatus est Ier. 34, 20. Quo notatur (1) *foedus cum Deo fieri mediante sacrificio* Ps. 50, 5. Deus quippe neminem in amicitiam recipere potest, nisi interuentu sacerdotis fratris, qui secundum vim vitae indissolubilis spondere posset pro peccatoribus Hebr. 7, 16. 22. c. 9, 14. vitamque fratribus suis *tum mereri* obediendo Es. 49, 5. 6. c. 53, 10. Ps. 16, 2. 3. *tum* per gratiā suam *decernere* Rom. 5, 15. Luc. 22, 29. atque adeo reuera Testatoris, morte voluntatem vltimam ratificantis, similitudinem habere Hebr. 9, 16. Vnde sanguis istius sacerdotis *sanguis foederis* nuncupatur Zach. 9, 11. coll. c. 12, 10. c. 13, 7. Matth. 26, 28. Hebr. 10, 29. respondens typo suo, nempe sanguini, quo primum foedus initiatum est Ex. 24, 8. qui reuera peccata tollere & animas sanctificare non potuit Hebr. 10, 5. 6. Ps. 40, 7. sed vmbra fuit sanguinis, meliora clamantis Hebr. 9, 23. c. 12, 24. (2) notat, *foederu contemtores* διχοτομηθήσεσθαι. Luc. 12, 46. *Cocc.* ad c. 28, 65.

℣. 14. h) *qui est.* Esth. 3, 8. cum praesentibus & absentibus, seu posteris. cf. not. c. 5, 3.

℣. 15. i) *quomodo.* Gen. 30, 29. k) conf. not. Ex. 8, 22.

℣. 16. l) *detestandos Deos.* 1 Reg. 11, 5. Ier. 7, 30. m) Leu. 26, 30.

℣. 17. n) locutio prouerbialis, cf. Act. 8, 23 Hebr. 12, 15. o) *emittens.* ὁ. ἄνω φύουσα. &c. Hebr. 12, 15. p) *venenum*, a rad. רוש vid. c. 32, 32. Ier. 8, 14. Ps. 69, 22. q) *absinthium* (8) Ier. 9, 15. *amarum* Prou. 5, 4. ℣. 18.

℣. 18. r) v. 11. 19. 20. Ps. 10, 7. s) Ps. 10, 3. Ps. 49, 19. Zach. 11, 5. t) Ier. 4, 10. 1 Thess. 5, 3. u) *quamuis.* Ios. 17, 18. x) Cleric. *in cogitatione.* Schmid. *in obfirmatione.* Hieron. *in malitia* seu *prauitate*, idque probat Arabismus, vbi radix est, *malus, improbus fuit.* malum fecit. (10) Ps. 81, 13. cf. Num. 15, 39. y) *vt*, eventualiter. Ier. 27, 15. z) *consumat* vel *perdat.* Gen. 18, 24. a) *irriguam.* (1) cf. Es. 58, 11. Ps. 66, 11. b) *cum arida* seu *sitiente* sc. *terra.* cf. c. 8, 1. 15. Locutio metaphorica & prouerbialis, de vniuersali interitu. Conf. *Cocc.* Lex. p. 794. seqq.

℣. 19. c) vid Ps. 50, 21. d) *fumabit.* 2 Sam. 22, 9. Ps. 74, 1. e) c. 25, 19. cf. not. Num. 27, 4.

℣. 20. f) Es. 56, 3. vide similem locutionem in re contraria Ex. 8, 18. c. 9, 4.

℣. 21. g) *morbos* (5) Ier. 14, 18. cf. Ex. 15, 26. h) *quibus aegrotare faciet* homines. Es. 38, 1.

℣. 22. i) Schmid. *Sulphur* dum erit. (7) vid. Gen. 19, 24. Ps. 11, 6. Iob. 18, 15. Es. 34, 9. k) *& sal*, seu *bituminosum solum*, quod diuinitus accensum Sodomaeis subuersionem, & viciniae sterilitatem attulit. cf. Iud. 9, 45. Ps. 107, 34. Ier. 17, 6. Ez. 47, 11. Item not. Ex. 30, 35. & *Taciti* Hist. lib. 5. c. 6. & 7. &c. l) *incendium* seu *combustio* erit vid. Es. 64, 10. Ier. 51, 25. m) c. 21, 4. cf. Ier. 14, 5. 6. n) Gen. 19, 25. Es. 1, 9. ℣. 23. o) 1 Reg. 9, 8. Ier. 22, 8.

℣. 14. ואת אשר Ita 1. 2. 4. 6. 9. 20. ℣. 15. כי per *Ithibb* 1. 3. ℣. 21. בניכם *Kadma* habent 4. 7. 8. 9. 10. 12. 13. 14. 15. [5] 16. 19. 20. 21. 22. sed male & contra Θ. *T.* f. 25. a. ℣. 22. וצביים ita *Iod* prius mobile, posterius autem quiescens faciunt 7. 8. 10. 13. 14. 19. 20. ac 22. Sed hoc quidem contra consuetam symboli *masorethici* rationem; conf. v. g. Gen. 14, 2. 8. Ceterum subesse sub scriptione litterali variam lectionem וצבים sine *Vau*, conjicit *Hillerus* p. 252. ℣. 23. כמה חרי cum *praefixo* ה fuit 3. & sic in quibusdam libris scriptum reperiri, obseruat nota marg. in 7. 8.

עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים׃ וילכו ויעבדו
אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר לא־ידעום
26 ולא חלק להם׃ ויחר־אף יהוה בארץ ההוא להביא
27 עליה את־כל־הקללה הכתובה בספר הזה׃ ויתשם
יהוה מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם
28 אל־ארץ אחרת כיום הזה׃ הנסתרת ליהוה אלהינו
והנגלת לנו ולבנינו עד־עולם לעשות את־כל־דברי
התורה הזאת׃ ס והיה כי־יבאו עליך ל

Cap. XXX.

כל־הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי
לפניך והשבת אל־לבבך בכל־הגוים אשר הדיחך
2 יהוה אלהיך שמה׃ ושבת עד־יהוה אלהיך ושמעת
בקלו ככל אשר־אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל־
3 לבבך ובכל־נפשך׃ ושב יהוה אלהיך את־שבותך
ורחמך ושב וקבצך מכל־העמים אשר הפיצך יהוה
4 אלהיך שמה׃ אם־יהיה נדחך בקצה השמים משם
5 יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך׃ והביאך יהוה
אלהיך אל־הארץ אשר־ירשו אבתיך וירשתה והיטבך
6 והרבך מאבתיך׃ ומל יהוה אלהיך את־לבבך ואת־
לבב זרעך לאהבה את־יהוה אלהיך בכל־לבבך
7 ובכל־נפשך למען חייך׃ ונתן יהוה אלהיך את כל־
האלות האלה על־איביך ועל־שנאיך אשר רדפוך׃
8 ואתה תשוב ושמעת בקול יהוה ועשית את־כל־
9 מצותיו אשר אנכי מצוך היום׃ והותירך יהוה אלהיך
בכל מעשה ידך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי
אדמתך לטבה כי ישוב יהוה לשוש עליך לטוב
10 כאשר־שש על־אבתיך׃ כי תשמע בקול יהוה אלהיך
לשמר מצותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה
כי תשוב אל־יהוה אלהיך בכל־לבבך ובכל־נפשך׃
כי

collectione nostrum vniversali & decem tribuum, siquidem tempore secundi templi recollecti quidem sunt ל׳ רבתי Israelitæ, ita tamen, vt יא׳ נקודות maxima pars illorum sub aliis regnis relicta fuerit. Tunc a. circumcidet Deus cor nostrū, ad amandum ipsum, sicut scriptum est Ez.36,26.&sic complebitur, quod h.l.promissum est. *R. Abendana.* cf. Ioh.11, 51. 52. Sic *R. Bechai* ad missionem Messiæ filii Dauidis s. ad vltimam redemtionem hæc refert. f. 220. b.

ѷ.4. *b) expulsus tuus.* Es. 27, 13. Ez. 34,16. Mich.4, 6. Zeph.3,19.

ѷ.6 c) vid. c.10,16. c. 29, 3. Ier. 4, 4. c, 32,39. Ez.11,19. c.36,26. Rom. 2,29. Col.2,11. 12. ὁ. περικαθαρεῖ, *purgabit* conscientiam a prauis adfectibus. Act.15, 9. Hebr. 9, 14. c. 10, 2.22. Rescisso scilicet præputio cordis, praua concupiscentia. Nam prauæ concupiscentiæ indulgēns, vocatur præputiatus. Ier.9,26. At, qui cupiditatibus renunciat, circumcisus corde dicitur. Ergo hoc est fœdus illud nouum, de quo Ier.31,31.seqq. Hæc *Bechai* f.220.c. ѷ.8.*d*) v.2.10.2 Cor.3,16. ѷ.9.*e*)c.28, 11.*f*) c.28,4. Ps.132,11. *g*) c.28,63. *h*) Abrahamo, Isaaco, Iacobo &c. ѷ.10. *i*) *Si inquam, obedieris*, v.2.8. Quæsineris: quando ig. reuertetur (cf.v.9.) ad nos Dominus? Resp. quando obedieris &c. Reuertimini ad me, & sic ego reuertar ad vos. Mal. 3, 7. Ergo hæc tota promissio supponit ordinem pœnitentiæ. *Bechai.* f. 220. d.

ѷ. 25. *p*) Schmid. *nec partem dedit illis.* Cler. *quorum nullus eis quidquam largitus erat.* sic Onk. *neque benefecerunt illis.* nempe Hebræis. cf. c. 4,19. Alii: *& quos non pro parte dederat eis.* cf. c. 28, 14.

ѷ.27. *q*) *& euellit eos.* Schmid. *Adeo, vt abiecerit eos.* 1Reg.14,15.

ѷ.28. *r*) Schm. *Abscondita etiam Iehouæ Deo nostro* nota sunt. c. 32, 34. Rom.11,33. 1 Cor.2,7. conf. Iob.28, 12--28. ita *Ion.* *s*) Schmid. *at reuelata* sunt dicta *nobis* &c. cf. Ps.25,14. Ps.147,19. 20. Rogarunt forte Hebræorum principes, an reipsa posteri sui vsque adeo in Deum olim essent delicturi, vt pœnas memoratas sibi contracturi essent? Cui quæstioni sapientissime respondit Moses, eiusmodi euent⁹, in futuri temporis caligine latentes, Dei solius cognitioni relinquendos, quippe qui nihil ad officium hominum pertinent; sed reuelatis eius legibus parendum. *Clericus.* sic cf. Luc. 13,23.24. & apertum responsum Deut.31.& 32. At *Brentius* ita: *mysteria Dei, quæ sunt lex & Euangelium, patefacta sunt populo Israelitico.* Idcirco tanto seuerius puniettur propter idololatriam, quanto apertius prædicatur eis verbum Dei, sicut mox c.30,11.seqq. dicit &c.

CAP. XXX, ѷ.1. *t*) In hoc capite prædicatur de pœnitentia, vt sciamus, quod, etsi peccauimus, & iam suppliciis adficimur; tamen si conversi fuerimus ad Dominum, patet adhuc ianua liberationis. *Brentius.* *u*) *reuocabis ad animum.* 1 Reg.8,46. 47. Neh. 1, 9. *x*) c. 28, 64. *y*) *qua expulit te.* Ier.16,15.

ѷ. 3. *z*) *reducet captiuos*, vt temporibus Esræ & Nehemiæ factum. vid. Esr.1, & seqq. conf. Ps.14,6. Ps. 106,45. Ps.126, 1. Ier. 30, 18. 2 Macc. 2, 18. Luc.21, 24. *a*) Ier. 32, 37. Neh. 1, 8. 9. Hoc procul dubio in futurum tendit; quia quod hic dicitur, nunquam fuit impletum. agi· enim de cœlo

ѷ.26. ויחר־אף Per iteratum *Makk.* 1. su. 2. 4. ѷ.27. וישלכם *Lamed maiusculum* non scribunt 2. 6. 9. 11. 20. & *Hal.* contra *Mas.* 1. & *impressam* ad Gen. 1, 1. ac 1 Par. 1, 1. ѷ.28. והנגלות *plene* 4. 5. 6. 9. 20. contra *Mas.* 1.2. & *Erff.* לנו ולבנינו עד Puncta totidem, ac nos, habent 1.3.4.17.18.22.& *Ber.* secund. *O.T.* f. 25. a. at reliqui vel plura vel pauciora; decem requirit *Mas.* 7. 8. & *Erff.* Ceterum quid significent ista extraordinaria puncta, diuersæ diuersorum opiniones sunt: *Lightfooto* Tom. 1. p. 39. emphaseos caussa videntur adesse, *ad commonendum, ne per curiositatem in Dei secreta inquirere velimus, vtque voluntate illius reuelata simus contenti*; at *Hillerop.* 158. significant variam lectionem, ex omissione vndecim consonantium ac transpositione reliquarum conflatam, והנגדלות עולם at *magnalia sæculi sunt.* CAP XXX, ѷ. 9. כאשר ita 2. 5. 17. 18. 22. *Ber.* sic se 4. secund. *O. T.* at ceteri habent *Merca.*

11 ס כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך
12 היום לא־נפלאת הוא ממך ולא־רחקה הוא׃ לא
בשמים הוא לאמר מי יעלה־לנו השמימה ויקחה לנו
13 וישמענו אתה ונעשנה׃ ולא־מעבר לים הוא לאמר
מי יעבר־לנו אל־עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה
14 ונעשנה׃ כי־קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך
טו לעשתו׃ ס ראה נתתי לפניך היום את־
16 החיים ואת־הטוב ואת־המות ואת־הרע׃ אשר אנכי
מצוך היום לאהבה את־יהוה אלהיך ללכת בדרכיו
ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו וחיית ורבית וברכך
יהוה אלהיך בארץ אשר־אתה בא־שמה לרשתה׃
17 ואם־יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשתחוית
18 לאלהים אחרים ועבדתם׃ הגדתי לכם היום כי אבד
תאבדון לא־תאריכן ימים על־האדמה אשר אתה
19 עבר את־הירדן לבוא שמה לרשתה׃ העדתי בכם
היום את־השמים ואת־הארץ החיים והמות נתתי
לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה
כ אתה וזרעך׃ לאהבה את־יהוה אלהיך לשמע בקלו
ולדבקה־בו כי הוא חייך וארך ימיך לשבת על־
האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיך לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם׃

פ פ פ נב 52

Cap. XXXI.

לא וילך משה וידבר את־הדברים האלה אל־כל־
2 ישראל׃ ויאמר אלהם בן־מאה ועשרים שנה אנכי
היום לא־אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא
3 תעבר את־הירדן הזה׃ יהוה אלהיך הוא ׀ עבר
לפניך הוא־ישמיד את־הגוים האלה מלפניך וירשתם

יהושע

ψ. 11. k) *Nam*: ne obiicias ignorantiam, aut τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου Rom. 8, 3. coll. c. 10, 5. Leu. 18, 5 Deut. 27, 26. l) *Praeceptum hoc* de pœnitentia & iustitia ex fide in Christum. v. 2. seqq. Rom. 10, 6. seqq. Hoc præceptum, quo pœnitentia & conuersio vobis inculcatur v. 2. seqq. non est nimis remotum a vobis. Nam etiamsi ad vltimas terras inimicorum vestrorum detrusi fueritis; tamen hoc verbum vobis propinquum est, vt *corde* concipere, *ore* autem profiteri pœnitentiam possitis; ita *R. Nachmanides* ap. *Bechai* f. 221. b. m) *non mirabile*, captum tuum excedens, aut tibi ignotum est. c. 17, 8. Ps. 131, 1. sc. post factam reuelationem; extra eam enim omnem humanum intellectum longissime superat. *Calouius.* n) *neque longe remotum*, vt procul tibi petendum sit, & anxia indigeat indagatione. vid. amplificatio huius dicti. v. 12. 13.

ψ. 12. o) *non in caelis* illud a Deo occultatum est. cf. Es. 45, 19. p) *vt dicas.*

ψ. 13. q) *vltra mare, ab vlteriore littore*, quod est *mari.* Num. 32, 19. Ios. 14, 3. r) difficili & periculosa nauigatione. Hoc est sec. Apostolum Rom. 10, 6. seqq. ad Christum obtinendum, non nostro opus est siue *adscensu*, siue *descensu*, vt ipsum e cælis deducamus, vel ex mortuis reducamus. Christus ipse nostri caussa e cælis descendit, vt nobis se iungeret, & ex mortuis rediit, vt se patefaceret nobis: sicque suo descensu & reditu nobis gratiam omnem promeruit, atque effecit, vt *verbum fidei prope sit nobis*, & quæ per illud nobis obtingit salus & vita. *Calouius.*

ψ. 14. s) quia Deus id tibi indicauit. Nam præter legem seu Decalogum Deus etiam concionatus est de Propheta mittendo & audiendo. Hic sermo nunquam defuit orbi. Ab initio prædictus est, & repetitus per Mosen c. 18, 15. seqq. *Brentius.* t) *vt illud loquaris.* c. 11, 19. & *confitearis.* Rom. 10, 9. 10. u) neque tantum vt memoria teneas, sed *vt etiam toto corde credas.* ibid.

ψ. 15. x) v. 19. c. 11, 26.

ψ. 16. y) v. 6. 20. z) c. 8, 1.

ψ. 17. a) *auerterit se l. alio se conuerterit.* vid. c. 1, 24. b) c. 4, 19.

ψ. 18. c) c. 4, 26. d) Num. 13, 27.

ψ. 19. e) *contestor in vos cælum & terram*, Deum, Angelos & homines, & omnes, quos possum contestari. c. 4, 26. c. 31, 28. c. 32, 1. Ios. 24, 27. Es. 1, 2. Ps. 50, 4. 1 Tim. 5, 21. f) *quod vitam & mortem proposuerim tibi.* v. 15. Ier. 21, 8.

ψ. 20. g) *vt ames.* v. 6. 16. h) c. 11, 22. i) Ps. 27, 1. Ioh. 6, 68. c. 11, 25. c. 17, 3. Gal. 2, 20. Phil. 1, 21. Cap. XXXI. v. 1. k) parat se Moses ad obeundam mortem. *Brentius.* ψ. 2. l) c. 34, 7. m) vid. Num. 27, 17. n) c. 1, 37. c. 3, 26. c. 32, 51. c. 34, 4. 5. Num. 20, 12. ψ. 3. o) v. 8. c. 9, 3. p) c. 7, 1.

ψ. 11. ולא Per *Merca* 1--6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. ψ. 12. לנו *Lamed* sine *Dagesch* 3. 5. 11. 20. contra O. T. f. 25. a. ψ. 13. ויקחה לנו *Lamed* denuo sine *Dag.* 3. 5. 7. 8. 10, 11. 13. 15. 16. 19. 21. itidem contra O. T. ψ. 15. *Spatium sectionis* non habent, 7. 8. 10. 12. 14. 15. 16. 19. 21. sed requirit illud O. T. ראה per *Rbhia* 1. 3. ψ. 18. אתה עבר את־הירדן ita 2. 4. & sic alius liber in marg. 1. qui tamen insuper præcedens אשר per ׳ *Tifschakt.* [5] scribit. לבא *defect.* 2. 4. 5. sic su. *Hal.* contra *Mas. Erff.* ψ. 20. בן cum *Dagesch* 2. 4. 5. 7. 8. 14. 15. 16. 22. contra O. T. CAP. XXXI, ψ. 1. *Paraschaм* maiorem non habent 1. 3. 5. contra O. T. ψ. 3. הוא ישמיד *Munach* loco *Makk.* 1. 3, su. 4.

ψ. 14.

Moses Iosuam successorem confirmat, & terra occupationem promittit.

4 יהושע הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה ׃ ועשה
יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי
ה ולארצם אשר השמיד אתם ׃ ונתנם יהוה לפניכם
6 ועשיתם להם ככל־המצוה אשר צויתי אתכם ׃ חזקו
ואמצו אל־תיראו ואל־תערצו מפניהם כי יהוה
אלהיך הוא ההלך עמך לא ירפך ולא יעזבך ׃
7 ס ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני
כל־ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את־העם הזה
אל־הארץ אשר נשבע יהוה לאבתם לתת להם
8 ואתה תנחילנה אותם ׃ ויהוה הוא ׀ ההלך לפניך
הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא
9 תחת ׃ ויכתב משה את־התורה הזאת ויתנה אל־
הכהנים בני לוי הנשאים את־ארון ברית יהוה ואל־
י כל־זקני ישראל ׃ ויצו משה אותם לאמר מקץ ׀ שבע
11 שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות ׃ בבוא כל־
ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר תקרא את־התורה הזאת נגד כל־ישראל
12 באזניהם ׃ הקהל את־העם האנשים והנשים והטף
וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו
את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי
13 התורה הזאת ׃ ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו
ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר
אתם חיים על־האדמה אשר אתם עברים את־הירדן
שמה לרשתה ׃ פ
14 ויאמר יהוה אל־משה הן קרבו ימיך למות קרא את־
יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה
טו ויהושע ויתיצבו באהל מועד ׃ וירא יהוה באהל
16 בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על־פתח האהל ׃ ויאמר
יהוה

Commendat Leuitis & Senioribus populi Legem scriptam.

29. 1 Reg. 2, 1. Hinc intelligimus, esse cuiuis hominum suos dies ad viuendum constitutos, quos ipsi Deus aut pleno numero implet, Ex. 23, 26. Gen. 48, 29. 1 Reg. 2, 1. aut prorogat ex gratia 2 Reg. 20, 6. aut denique abrumpit ex pœna 2 Reg. 1, 16. *Bechai* f. 222. b. c. t) *aduoca igitur* v. 7. u) *ad tentorium.* cf. Num. 4, 3. 4.
℣. 15. x) Schmid. *Tum apparuit,* vel *apparuit enim.* vid. Leu. 9, 4. y) Ex. 13, 21. Num. 12, 5. Ps. 99, 7.

q) Num. 27, 18.
℣. 4. r) c. 29, 6.
℣. 5. s) c. 7, 2.
℣. 6. t) *fortes & constantes estote.* c. 7, 21. ο. ἀνδρίζου καὶ ἴσχυε. 1 Cor. 13, 16. u) *trepidetis.* ο. πτοηθῇς. Luc. 21, 9. x) v. 8. c. 4, 31. Hebr. 13, 5.
℣. 7. y) v. 14. Num. 27, 23. z) v. 23. c. 1, 38. Ios. 1, 6. a) *in possessionem eius eos intromittes.* c. 3, 28.
℣. 8. b) v. 3. Ios. 1, 5. 1 Par. 28, 20. c) c. 1, 21. Ios. 1, 9.
℣. 9. d) ℣. 11. 24. e) *eamque dedit* docendam & seruandam, v. 26. f) qui & alibi *arcam portasse* dicuntur Ios. 3, 3. 6. 8. c. 6, 6. 1 Reg. 8, 6. g) v. 4. 35.
℣. 10. h) c. 14. 28. Ier. 34, 14. i) Schmid. *in tempore stato.* Ex. 9, 5. Alii *in festo seu solemni conuentu.* Leu. 23, 2. k) *anno* l. *anni intermissionis.* c. 15, 1. 2. l) c. 16, 13. Leu. 23, 34.
℣. 11. m) *ad comparendum coram* Domino. Ex. 23, 17. c. 34, 23. *Infin. Niph.* contracte pro להראות. n) publice *praeleges.* Regis hoc munus fuisse, tradunt Rabbini in *Sota* c. 7. §. 8. sic *Raschi* ad h. l. sed Esras eo functus est Neh. 8, 1. seqq. o) *totam legem* Mosis. v. 9. 24. vid. *Gusset.* p. 347. p) satis liquet, otium anni sabbathici ad hanc solemnem legis lectionem quaesitum; sed mirum est, Mosen non iussisse praeterea exemplaria Legis plurima describi, & per populum spargi: soli enim Regi hoc praecipit c. 17, 18. At forte perpauci illo aeuo inter Hebraeos legere & scribere poterant. *Cler.* Vide tamen, quid Moses praeceperit c. 6, 6. seqq.
℣. 12. q) v. 28. Leu. 8, 3. Num. 8, 9.
℣. 13. r) *qui non nouerunt* sc. Legem.
℣. 14. s) Gen. 47. 29.

℣. 5. ככל־המצוה ita 1. 2. 4. 6. 9. 20. & *Ber.* sed reliqui *Kadma* imponunt *praefixo He.* ℣. 9. *Spatium* sectionis minoris praemittunt *Hal.* 2--6. 9. 10. 12. 19. 20. 21. contra O. T. f. 25, a. ℣. 12. והטף *Tet kametsatum* scribunt 1. 2. 3. 4. & 22. ℣. 13. האדמה *Munach* loco *Metheg* habent 17. 18. 22. & *Ber.* ℣. 15. על pro eo fe. 3. אל, & sic fa. 3. ℣. 16. *Sectionem* minorem cum hoc commate auspicantur 1. 2. 3. *Hal.* 6--10. 12. 19. 20. 21.

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה
וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי ׀ אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה
בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ׃
17 וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם
וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם
הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת
18 הָאֵלֶּה׃ וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל
כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃
19 וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי
כ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי־אֲבִיאֶנּוּ
אֶל־הָאֲדָמָה ׀ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי׃
21 וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאןָ אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי
יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם
22 אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־
23 הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְצַו
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה
24 עִמָּךְ׃ וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־
כה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם׃ וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי
26 אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר׃ לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם
27 בְּךָ לְעֵד׃ כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה
הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף
28 כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי׃ הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם
וְשֹׁטְרֵיכֶם

℣. 16. z) *cubans eris, cubitum ibis.* 2 Sam. 7, 12. 1 Reg. 2, 10. cf. Dan. 12, 2. Ioh. 11, 11. 1 Theff. 4, 13. a) vid. not. Ex. 34, 15. b) *alienigenæ terræ.* Gen. 35, 2. Iof. 24, 23. c) vid. c. 32, 15. feqq.

℣. 17. d) cf. 2 Par. 12, 5. c. 15, 2. c. 24, 20. e) v. 18. Pf. 13, 2. h. e. *infenfus ero.* Metaphora a Regibus defumta, qui eos, quibus indignantur, in confpectum fuum admitti vetant; contra amicos, quoties placet, admittunt. cf. Matth. 18, 10. f) i. e. & ab hoftibus *veluti panis deuorabitur.* cf. c. 7, 16. Num. 14, 9. g) *& invenient eum, accident ei.* v. 21. Gen. 44, 34. h) c. 1, 42, c. 32, 30. cf. Ioel. 2, 27.

℣. 18. i) v. 17. c. 32, 20. k) v. 20. c. 30, 17.

℣. 19. l) Tu Mofes v. 22. 24. Iofua, Sacerdotes & Seniores. m) *Tuque Mofes, quem potiffimum adloquebatur, edoce illud.* v. 22. n) *& pone illud in ore illorum.* i. e. inftrue illos de eo (vid. Num. 23, 5. Ef. 51, 16.) & effice, vt in ore illud habeant. c. 30, 14. & e memoria recitare poffint.

℣. 20. o) non ob merita ipfius. c. 9, 5. p) Ex. 3, 8. q) *& pinguefcet* (4) Pf. 22, 30. cf. Deut. 32, 15. Metaphora a pecudibus. r) Num. 14, 11.

℣. 21. s) vid. v. 17. t) *refpondere* teftes folent dici. c. 19, 16. Ex. 20, 13. u) d. κατὰ πρόσωπον. Act. 25, 16. Gal. 2, 11. x) *vt teftis fit.* cf. Ioh. 5, 45. 47. Vt fit veluti monumentum, quo conftet, me eos fatis fuperque monuiffe, nec fi iis faueam, id propter eorum virtutem me facere; vtque intelligant pœnas, quas dabunt, a me, qui eas prædixi, effe profectas. *Cler.* y) i. e. *quid fibi hodie animo fingat.* Gen. 6, 5. 1 Par. 28, 9. c. 29, 18. cf. Pf. 139, 1. 2. Am. 5, 25. Dicunt in Medrafch ad h. l. Væ illi maffæ, quam ipfe piftor malam effe teftatur! *Berenai* f. 223. a.

℣. 23. z) fc. Deus per Mofen. vid. finem verfus, & Iof. 1, 6.

℣. 24. a) *Deuteronomii* fec. aliquos: Aliis *totius Pentateuchi.* vid. v. 9. 11. b) *donec perfeciffet.* Schmid. *vsque dum confummauit ea.* Sic v. 30. Al. *ad finem eorum.*

℣. 25. c) vid. v. 9.

℣. 26. d) *accipiendo* fc. *accipite*, vid. Leu. 6, 7. e) *ad latus arcæ.* 1 Sam. 6, 8. Iof. 12, 9. &c. *Ion. reponite eum in capfa ad latus dextrum arcæ.* cf. 1 Reg. 8, 9. f) vnde tamen vetitum non fuit eum fumere, vt defcriberetur. vid. c. 17, 18. g) hoc cum forte alias, tum etiam tempore Iofiæ contigit. 2 Reg. 22, 10. feqq. *Cler.*

℣. 27. h) *indolem tuam rebellem.* Num. 17, 25. i) vid. Ex. 32, 9. k) c. 9, 7. l) *quanto magis ergo;* q. d. *etiam ergo putandum, quod ita poft mortem.* 1 Sam. 14, 30. Prou. 15, 11.

℣. 28. m) v. 12.

℣. 16. נכר *Nun* per *Segol* fcribit 1. fecund. fuam *Maf.* אשר *Makk.* loco *Kadma* habent 1.-5. ℣. 17. אפי per *Makk.* 1. 2. 4. 5. ומצאהו per *Sakephgadol* 2. contra *Enbakkore* in marg. 1. ℣. 18. ואנכי per *Tlifchagd.* 1. ℣. 20. ונאצוני per *Sakephgadol* cum *Meth.* 1. 3. 5. at per *Sakephk.* cum *Meth.* 17. 18. *Ber.* ℣. 23. אשר *Munach* pro *Makk.* habent 17. 18. & *Ber.* ℣. 25. *Sectionem* minorem hic aufpicantur *Hal.* 5. 6. 9. 20. 21. ℣. 26. את per *Segol* & *Makk.* 1. 2. 3. 4.

בראש עמוד סימן ביה שמו

ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה
ואעידה בם את־השמים ואת־הארץ : כי־ידעתי 29
אחרי מותי כי־השחת תשחתון וסרתם מן־
הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה
באחרית הימים כי־תעשו את־הרע בעיני יהוה
להכעיסו במעשה ידיכם : וידבר משה באזני כל־
קהל ישראל את־דברי השירה הזאת עד תמם :

n) & vt contestet in eos. c. 4, 26. c. 30, 19. o) Meton. Cœli & terræ incolas; *Angelos & homines*. vid. c. 32, 1. ℣. 29. p) v. 27. q) Gen. 6, 12. Ps. 14, 1. Ex. 32, 7. r) *obueniet vobis*. Gen. 42, 4. 38. s) c. 4, 30. Gen. 49, 1. Es. 2, 1. Mich. 4, 1. Hebr. 1, 1. Nulli tempori exactius congruit, quam tempori finis reipublicæ Iudaicæ. c. 32, 21. *Sal. van Till.* in Cant. Mosis p. 3. seq. t) c. 32, 16. 21. ℣. 30. u) Recitauit ex scripto, & postea etiam vulgo describendũ dedit, vt ab omnibꝰ addisci posset. *Cler.* x) i. e. a capite ad calcẽ. vid. v 24.

פ פ נג 53

Cap. XXXII. *Canticum Mosis exponit*

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי־פי : לב
יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי 2
כשעירם עלי־דשא וכרביבים עלי־עשב :
כי שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו : 3
הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט 4
אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא :
שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל : ה
הליהוה

Cap. XXXII. ℣. 1. y) *Ar. P. & E.* cælites. c. 4, 26. c. 30, 19. c. 31, 28. Es. 1, 2. Ps. 50, 4. 1 Tim. 3, 16. 1 Pet. 1, 12. z) Summa huius Cantici est, *vt Moses coarguat* (NB. & cf. κατηγορῶν Ioh. 5, 45.) *populum Israeliticum*, indicetque eis ab initio finem, & omnia ipsis olim euentura: quãobrem incipit a creatione mundi, indequepergens, *cum diebus Messiæ* suam orationem terminat. Hæc *Bechai* f. 223. c. Habet hoc carmen auctoritatem (s. confirmatur) ex Propheticis & Apostolicis scriptis; cuius *status est abiectio Iudæorum* & electio gentium in ecclesiam populi Dei. Constat autem *primum exordio*, in quo mouetur attentio, quod in testimonium citet cœlum & terram, & precetur, vt hæc concio & cantio fructum afferat; videlicet, vt in officio pietatis, si non omnes, at certe aliquos Israelitas contineat. *Deinde* constat *antithesi* beneficiorum *Dei*, & maleficiorum *Israelis*. *Post hac* recensetur *supplicium Israelis*, videlicet excæcatio & abiectio eorum, ne sint amplius populus DEI. *Ad extremum* denique continet *vocationem Gentium*; Ita scribit *Brentius*. Scopus Cantici est, fidem Deitatis futuri Redemtoris adserere. van *Till.* in h. l. p. 8. Bene monet *Augustinus* Tract. IX. in Iohannem: *Lege libros Propheticos, non intellecto CHRISTO, quid tam insipidum, & fatuum inuenies? Intellige ibi CHRISTVM, non solum sapit, quod legis, sed etiam inebriat.* cf. Act. 10, 43. c. 3, 18. 24. Apoc. 19, 10. &c. ℣. 2. a) Schmid. *Defluet namque*, l. *stillabit* (2) c. 33, 28. cf. Es. 45, 8. item Ez. 21, 2. Alii optatiue *stillet*. Optat Moses, vt audiantur & cordibus audientium infigantur verba sua, tali quidem effectu, qualis pluuiæ esse solet, quæ fœcundat terram, vt germina & plantas producat, &c. Es. 55, 10. 11. *Bechai* f. 223. d. b) vid. Iob. 29, 22. 23. cf. Deut. 11, 11. Es. 55, 10. Ps. 72, 6. c) *doctrina mea*, a Deo *accepta, & omni acceptatione digna*. Num. 22, 20. Es. 29, 24. Prou. 1, 5. cf. 1 Cor. 11, 23. 1 Thess. 2, 13. 1 Tim. 1, 15. d) *fluat*. Schmid. *stillabit*. Num. 24, 7. Es. 55, 10. 11. e) Hos. 14, 6. Prou. 19, 12. f) *stillæ* (1) Pluuia stillis frequentibus ac tenuibus, quæ dum cadens respicitur, *capillorum speciem* oculis obiicit. Al. *imbres* cum tempestate. g) *teneram herbam*. Gen. 1, 11. h) *multæ guttulæ*, tenuiores pluuiæ (6) Ps. 65, 11. Ps. 72, 6. Ier. 3, 3. c. 14, 22. i) Mich. 5, 6. ℣. 3. k) & Filii Dei, ex seqq. & Ex. 3, 2. 4. c. 23, 21. &c. Ier. 23, 5. 6. l) *proclamabo*. Schmid. *prædicabo*. Ex. 33, 19. c. 34, 5. 6. m) *date sc. magnificentiam*. c. 9, 26. Ps. 29, 1. 2. Ps. 96, 7. 8. Ps. 145, 3. n) quem peruersa generatio non agnoscit vt Deum. Ps. 45, 8. Ps. 47, 1. 6. 1 Ioh. 2, 23. 2 Ioh. 9. ℣. 4. o) Schmid. *Petra* ille est. nempe inter proclamandum qs. digitum suum in hanc Petram intendit Moses. cf. v. 15. 18. 37. Ps. 18, 3. 32. Ps. 19, 15. Es. 17, 10. c. 26, 4. Matth. 16, 18. 1 Cor. 10, 4. vid. not. Ex. 17, 6. Vt *petræ* s. rupes perfugia sunt vbique, atque in Syria præsertim, contra hostium exercitus ac latrocinia; sic CHRISTVS suis est tutissimum asylum. Prou. 18, 10. p) *Omnimodo* sc. *absolutum & perfectum*, vt nihil ei desit. 2 Sam. 22, 31. Ps. 22, 31. Ioh. 17, 4. q) Es. 1, 27. Ez. 18, 25. Ioh. 5, 22. r) Schmid. *Deus fidelis veritatis ille*. Es. 11, 5. Ioh. 14, 6. 1 Ioh. 5, 20. LXX. vt 2 Cor. 1, 18. s) Ps. 92, 16. Ier. 2, 5. cf. Es. 53, 9. Ioh. 8, 46. 1 Pet. 2, 22. t) Es. 53, 11. Zach. 9, 9. u) Es. 26, 7. Ps. 5, 5. Ps. 25, 8. ℣. 5. x) *Num Deus corrupit sibi* l. *ipsi* Israeli? sc. *vias suas*. v. 4. Gen. 6, 12. l. *Num ille est Israelitis caussa exitii?* vid. Num. 32, 15. 1 Sam. 23, 10. & cf. Ioh. 7, 12. c. 10, 33. &c. *Cocc.* Num *corruptio ipsi?* coll. v 35. Hos. 13, 9. y) *Nequaquam, minime!* Num. 22, 30. Ios. 5, 14. Iud. 12, 5. z) sed *filii ipsius*. v. 19. Es. 1, 2. Rom. 9, 4. a) *labes & macula sua* sunt. Prou. 9, 7. Alii: *filii ipsius* ex Deo renati perfidorum macula sunt, quos impie detestantur & execrantur. Sensum & viuum loquentis affectum h. l. vel maxime produnt accentus, quos qui negligunt, contortas interpretationes fingunt, vt *Clericus* h. l. b) *praua* Prou. 28, 6. LXX. vt Act. 2, 40. Phil. 2, 15. Mat. 17, 17. cf. *Ioseph* de B. I. Lib. 6. c. 16. c) *contortissima* (1) Verbum Dei pessime torquentes 2 Pet. 3, 16. cf. Es. 5, 20. Ier. 8. 8. 9. it. 2 Sam. 22. 27. Rad. Arab. *phatala*, proprie *torsit* funem, Metaph. *strophas meditari, circumire aliquem* decipiendi caussa.

℣. 28. ואעידה *Notam margin.* habent 17. 22. *Ber.* sed præceptionem ipsam nemo in scribendo obseruat, præter *Hal.* qui hanc vocem primam *ab initio columnæ* figit. ℣. 29. הרע *Resch kametsatum* habent 1. 5. 6. 9. 20. 21. ℣. 30. דברי השירה ita 1. & sic fu. 2. CAP. XXXII. In exprimenda forma huius Cantici, quam vult a scribis & impressoribus obseruari, admodum solicitus est *R. Menachem* in *O. T.* f. 25. & 26. Ex quo damus, quæ sunt potiora. Videlicet totum Canticum *sexaginta septem versibus* seu (vt nunc vocant) *lineis* describunt quidam codices *Hispp.* iubentibus *R. Maimonide* in tribus exemplaribus Mstis, & *Hammeiri*; ita quidem, vt tribus in locis cogantur binas nostræ impressionis lineas redigere in vnam, quod accidit in linea decima, decima sexta, & trigesima octaua, quæ idcirco fiunt iusto longiores & sine interposito medio spatio. Sed *septuaginta lineis* scripturã nobiscũ absoluunt alii libri *Hispp.* it. Hillelianus & *Hierosolymitani*, præcipiente eodem *Maimonide*. In diuersis tamen exemplaribꝰ, Msto vno & impressis: Quomodo requirunt etiam *R. Israel* in *Kethibhath Hassopher*, Tract. Talmudicus *Sopherim*, & cum his ipse *R. Menachem*, caussam allegans, secundum priorem scriptionem fieri non posse, quod fatente *Hammeiri* necessarium est, vt in mediis lineis spatium tantum, quantum sectioni *sethumæ* sufficit, vacuum relinquatur. Lineas autem nobiscum eo ordine disponit *R. Menachem*, quem præscripsit impressa *Maimonidis* editio, excepta linea XXIII. in ℣. 14. quem vide. ℣. 2. כטל *Tet* per *Kamets* 1. 2. 3. 4. 10. 21. ℣. 4. הצור per *Tsade maius* 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. 21. contra *O. T.*

ה' רבתי
והיא תיב'
בפני עצמ'

Beneficia Dei erga Israelem;

6 הַ לַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם
הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ
7 זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ׃
8 בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
9 כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃
10 יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן
יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃
11 כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף
יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃
12 יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃
13 יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמוֹתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי

ו' יתירה
קמץ בזק

וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר׃
14 חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים
וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה
וְדַם

℣. 6. *d*) Ps. 7, 5. *e*) v. 21. Ps. 14, 1. *f*) cf. c. 4, 6. Es. 29, 14. Mat. 15, 14. &c. *g*) ex creatione Es. 64, 7. Mal. 2, 10. adoptione Es. 1, 2. Ex. 4, 21. Es. 63, 16. & redemtione Es. 9, 6. c. 8, 18. *h*) *qui te possidet*, & dato lytro mercatur. Gen. 14, 19. c. 25, 10. c. 4, 1. Leu. 22, 11. Prou. 8, 22. Mat. 20, 28. Act. 20, 28. 2 Pet. 2, 1. *i*) v. 15. Ps. 100, 3. Es. 43, 7. *k*) Ps. 8, 4. Ps. 119, 73. Es. 45, 18.
℣. 7. *l*) c. 4, 32. Ps. 77, 12. *m*) *in animum reuocate, cogitate.* Ps. 50, 22. *n*) Ps. 90, 4.
℣. 8. *o*) *cum hereditatem* s. agros incolendos *daret*, iam olim Altissimus. c. 31, 7. *g*) *eum separaret, dispertiretur* post ædificationem turris Babylonicæ, filios Adami, ex diluuio sc. superstites. Gen. 10, 5. 32. *q*) *constituebat* in præterito, si verba Mosis; *constituet*, si verba sunt antiquorum Patrum. Ps. 74, 17. *r*) etiam Cananæorũ. vid. Act. 17, 26. Sensus est: iam tum, quando in dispersione & linguarum confusione Babelica homines per Orbem disseminati sunt, Deum filiis Israel prospexisse, & terminos distinctos populorum certorum constituisse, prout ipsis commodum fore præuidit, vt cura & prouidentia Dei erga Israelitas celebretur. Cuius prouidentiæ caussa redditur v. 9. *Galouius.* ℣. 9. *s*) *Portio*, e reliquis gentibus (Act. 14, 16.) adsumta. c. 7, 6. c. 10, 15. Ps. 135, 4. *t*) in quo ipse Rex. Num. 23, 21. *u*) c. 3, 13. Ex. 34, 9. Ps. 16, 6. Ps. 78, 55. cf. Ps. 2, 8. ℣. 10. *x*) *inueniebat eum.* cf. Ps. 119, 176. Ez. 34, 11. seqq. Luc. 15, 4. *y*) vid. c. 1, 19. Ex. 15, 22. Ier. 2, 6. seqq. Hos. 13, 5. *z*) Gen. 1, 2. Arab. *El-tihu* in specie notat *desertum illud magnum* inter mare rubrum, Palæstinam & Ægyptum, quod etiam *desertum Israelis* vocant. Rad. *Taha, per terram vagatus est attonitus & errabundus.* *a*) *vlulatus* (1) sc. ferarum. cf. Es. 13, 22. *b*) *solitudinis.* Ps. 68, 8. *c*) *circumdedit eum.* Ps. 26, 6. Ion. 2, 4. cf. Ps. 34, 8. vt murus igneus Zach. 2, 9. Ps. 125, 2. *d*) Gusset. *curauit*; al. *erudiuit eum.* Piel (1) cf. Dan. 8, 15. Ps. 147, 19. 20. *e*) *custodiebat eum* c. 33, 9. Ps. 12, 8. *f*) *sicut nigredinem* s. *pupillam* (4) Prou. 7, 9. Ps. 17, 8. Zach. 2, 12. Prouerbialis locutio de summa cura. ℣. 11. *g*) vid. Ex. 19, 4. *h*) *excitat* ad volandum *nidum*, i. e. *pullitiem suam.* vid. *Bochart.* Hieroz. P. II. lib. 2. c. 3. *i*) Gen. 15, 9. *k*) Gen 1, 2. Ier. 23, 9. Hac similitudine aptissime describitur nubes imminens Israelitarum castris, cuius motu excitabantur ad proficiscendum, & quæ semper pendula supra eos hærebat, aquilæ instar, quæ expansis alis circa nidum suum volitat. *Cler.* *l*) *sic expandebat* Dominus qs. alas suas, & suscipiebat eum. *m*) vid. c. 1, 31. Es. 63, 9. *n*) *ala* l. *fortior penna* alæ. Es. 40, 31. Ps. 55, 7. ℣. 12. *o*) c. 33, 28. *p*) *ducebat eum.* Ps. 78, 53. Ps. 80, 2. vid. Ex. 13, 21. c. 15, 13. Num. 9, 17. seqq. *q*) v. 39. nam *Angelus*, cui ductus ille tribuitur, erat ipse Iehouah. Ex. 3, 2-14. coll. Act. 7, 30. seqq. Ex. 19, 18. c. 20, 2. coll. Act. 7, 38. ratio Ex. 23, 20. 21. c. 33, 2. Num. 20, 16. Ios. 5, 14. Es. 63, 9. cf. Mal. 3, 1. 2. ℣. 13. *r*) *vehebat eum.* Es. 58, 14. Ps. 66, 12. *s*) *ad edita* s. *excelsa loca* terræ. c. 33, 29. Am. 4, 13. Hab. 3, 19. vt ex desertis venientes fertilissimum montem Gilead, & munita quæuis loca occuparent. c. 3, 1. 10. *t*) *vt ederet prouentus.* cf. c. 8, 7. seqq. *u*) *agri* l. *agrorum*; idem quod שָׂדֶה sec. *Ab. Ezr.* vid. Ps. 96, 12. *x*) *& lactauit eum.* Ex. 2, 7. 9. *y*) i. e. *fauis, e fissuris petrarum* erutis. cf. Iud. 14, 8. 9. 1 Sam. 14, 25. seqq. Locutio prouerbialis de fertilissima regione. Ex. 3, 8. 17. Num. 13, 27. c. 16, 13. &c. Ps. 81, 17. *z*) Ez. 16, 13. c. 27, 17. 1 Reg. 5, 25. *a*) *e saxo* l. *silice petræ.* c. 8, 15. Es. 50, 7. Ps. 114, 8. dum in ipsis rupibus & petrosis locis oleæ feliciter crescunt, pauca terra contentæ, modo radices suas hinc inde rupium fissuris inserere queant. *Till.* in h. l. p. 53. ℣. 14. *b*) Es. 7, 22. *c*) Es. 60, 16. *d*) Ez. 34, 3. cf. Leu. 3, 16. 17. *e*) *agnorum.* Es. 16, 1. *f*) i. e. *Basaniticorum.* Basan regio fuit pecori aptissima Num. 32, 2. seqq. Ez. 39, 18. Ps. 22, 13. *g*) Num. 7, 17. *h*) *cum adipe*, i. e. *optima farina.* metaph. Ps. 81, 17. & 147, 14. *i*) *renum*, i. e. granorum tritici, quæ præ se ferunt speciem testis aut *renunculi.* *Vatablus.*

℣. 6. הַלַיהוָה *He maiusculum* omnes nostri (præter 4. 11.) sec. *Masor.* h. l. & Gen. 1, 1. Sed in separata eius scriptione mire variatur, nam docente *O. T.* & *Masora*, coniunctim הַלַיהוָה scribunt *Occidentales* & *Hispp.* libri; diuisim הַל יהוָה (q. esset Arabicum הַל *num?*) *Nahardienses*; ac denique h. m. הַ לַיהוָה *Sorienses*, quos probat *O. T.* ex optimis quibusque Criticis Hebræorum, ex *Tanchuma* & duobus peruetustis codd. *Hierosolymitt.* etsi fateatur, *Occidentales* alibi, vbi lectio controuersa fuerit, præferendos *Orientalibus* esse, iisdemque h. l. fauere analogiam scriptionis, ac *Masoræ* insuper cuiusdam MS. in libro *Hisp.* auctoritatem. Deinde, quod ad puncta, *Metheg* sub הַ figunt 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. *Lamed* sine *Schua* (quod tn. *M. I.* & *O. T* requirunt) 2. 11. 13. 16. at per *Patach* cum *Metheg* 3. Porro *Iod* cum *Schua* 2. 4. 5. 11. 13. 16. 18. ac *mobile* quidem in legendo vult esse *D. Kimchi* in *M. I.* quamuis de scriptura nihil moneat. Denique de lectione huius vocis cf. diuersas, incertas tn. pariter, sententias *D. Kimchii* in *M. I.* *R. Menachemi* in *O. T.* f. 26. 27. & *Hilleri* p. 213. & 171. קָנֶיךָ *plene* 5. 8. 11. 13. 15. *Kuph* cum *Dagesch* 1. 2. *Ser.* sec. *O. T.* & *Masoram* f. ℣. 7. וְיַגֵּדְךָ *milra* 1. 2. 4. 6. 7. 8. 9. 20. *Gimel* per *Segol* 3. 4. 6. 8 -16. 19. 20. 21. contra *O. T.* ℣. 10. יְסֹבְבֶנְהוּ *Beth* per *Chatephpat.* 1. 2. Ita & *Nun* in seq. יְבוֹנְנֵהוּ. יִצְּרֶנְהוּ *Tsade* sine *Dagesch* 1. 3. 4. 5. 11. 13. 15. 16. 22. contra *O. T.* f. 27. 2. ℣. 11. יְרַחֵף *Segol* loco *Tsere* habet 2. procul dubio ex male adplicata *Masora* sua & *Erff.* quæ habet ל וּפַת ℣. 13. בָּמוֹתֵי per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. ℣. 14. וְאֵילִים *Maimonides* vult hanc vocem in fine præcedentis lineæ (sic versum vocant) collocari, vt scriptum in codd. *Hierosolymitt.* sed nostrum ordinem tuetur *O. T.* propter accentum distinctiuum & consensionem libri *Hilleliani* aliorumque.

ודם־ענב תשתה־חמר׃   וישמן ישרון ויבעט טו קמץ בז״ק
שמנת עבית כשית   ויטש אלוה עשהו
וינבל צור ישעתו׃   16 יקנאהו בזרים
בתועבת יכעיסהו׃   17 יזבחו לשדים לא אלה קדש
אלהים לא ידעום   חדשים מקרב באו
לא שערום אבתיכם׃   18 צור ילדך תשי י זעירא
ותשכח אל מחללך׃   19 וירא יהוה וינאץ
מכעס בניו ובנתיו׃   ויאמר אסתירה פני מהם כ
אראה מה אחריתם   כי דור תהפכת המה
בנים לא־אמן בם׃   21 הם קנאוני בלא־אל קדש
כעסוני בהבליהם   ואני אקניאם בלא־עם קמץ בז״ק
בגוי נבל אכעיסם׃   22 כי־אש קדחה באפי
ותיקד עד־שאול תחתית   ותאכל ארץ ויבלה
ותלהט מוסדי הרים׃   23 אספה עלימו רעות
חצי אכלה־בם׃   24 מזי רעב ולחמי רשף
וקטב מרירי   ושן־בהמת אשלח־בם
עם־חמת זחלי עפר׃   מחוץ תשכל־חרב כה
ומהדרים אימה   גם־בחור גם־בתולה
יונק

ingratum populi animum, & rebellionem adversus Petram salutis; & hinc secutura iudicia, abiectionem & varias pœnas populi, gentiumque electionem.

k) i. e. *vinum rubrum*. Genes. 49, 11. 1 Macc. 6, 34. l) *merum* (2) Es. 27, 2. vinum, quod ferbuit, & e musto transiit. Rad. Arab. *fermentauit*.

℣. 15. m) Schmid. *Sed cum pinguis factus esset*. Apostrophe ad testes v. 1. compellatos. cf. c. 6, 11. c. 8, 12. seqq. c. 31, 20. Prou. 30, 9. n) q. d. *rectus & iustus*; ex Paul, a rad. ישר seu *rectitudine*, quam sequi debebant. vid. not. Num. 23, 10. sed Bechai f. 224. d. a שור *contemplari*, quod oculis suis *vidissent* gloriam *Schechinæ*, cum lex promulgaretur Ex. 24, 17. Sic vocatur Israel c. 33, 5. 26. Es. 44, 2. o) *&* *recalcitrauit*, instar equi, qui nimiam pabuli copiam comedit, & propterea difficilius domatur. (2) 1 Sam. 2, 29. Syr. Act. 9, 5. cf. c. 6, 12. Es. 1, 2. Hos. 13, 6. p) *crassus* factus es. (3) 1 Reg. 12, 10. LXX vt Matth. 13, 15. q) *obductus es* pinguedine (1) cf. Iob. 15, 27. Ps. 73, 7. r) *& deseruit*. Es. 2, 5. Ier. 2, 5-13. Hos. 2, 7. Neh. 9, 25. 26. s) Schmid. *& vilipendit*; (quasi *flagitiosum nebulonem*, qui *scelus* commisit. c. 22, 21. Ios. 7, 15. dignum, qui *cadauer* fiat c. 21, 23.) Mich. 7, 6. Nah. 3, 6. cf. *Cocc*. Lex. p. 463. t) vid. v. 4. Ps. 95, 1. Es. 45, 21. 24. c. 63, 9. ℣. 16. u) Vid. v. 21. c. 4, 25. Ex. 20, 5. Prou. 6, 34. x) *alienis* amasiis. cf. Hos. 2, 4. 7. seqq. Ps. 16, 4. y) vt 2 Reg. 21, 2-11. etiam sacrificiis, sine pœnitentia & fide oblatis. Es. 1, 13. c. 66, 3. Qui in Deitate Filium Assertorem, & Spiritum Dei Sanctificatorem non debite agnoscunt, & victimas pecudum peccatores expiare putant, illi Deum vt idolum concipiunt, vt Gentes Molochum; atque ei sacrificant. cf. Am. 5, 25. 26. *Till*. in Cant. Mos. p. 63. ℣. 17. z) *dæmonibus*, non Deo (2) Ps. 106, 27. cf. Leu. 17, 7. 2 Par. 11, 15. LXX. vt 1 Cor. 10, 20. Rad. Ar. *Sáda*, dominatus est, propter affectatum *dominii* titulum Luc. 4, 6. al. a שדד, q. d. vastatoribus generis humani, vel quod in vastis locis habitent. Luc. 11, 24. a) *diis*, quos *non nouerant* pii maiores. c. 13, 7. b) Iud. 5, 8. c) *qui e propinquo venerunt*, nuper ortis; Iob. 20, 5. Ez. 7, 8. Ier. 23, 23. non æterno Deo. Gen. 21, 33. Es. 40, 28. d) *quos non timuerunt* Patriarchæ. Ier. 2, 12. ℣. 18. e) *At Petram* v. 15. 30. Hab. 1, 12. f) *quæ te genuit*. v. 6. Es. 8, 18. c. 51, 1. Ps. 45, 17. Ioh. 1, 13. c. 3, 5. Iac. 1, 18. 1 Pet. 1, 23. g) *obliuioni tradidisti*. Kimchio fut. Kal. a נשה Ier. 23, 39. Thren. 3, 17. Facilius ex Arab. שוי *missam fecisti*, vel שוא *mœrore affecisti*, tanquam שוא *vanam* contemsisti; ad form. יחי c. 4, 33. &c. h) Iud. 3, 7. Hos. 8, 14. i) Schmid. *formatoris tui*. Gusset. *qui parere fecit te*. al. *qui parturiuit te*, qui acerbissimos dolores & mortem sustinuit, vt te ad vitam diuinam regeneraret. cf. Ps. 51, 7. Es. 51, 7. Ps. 89, 51. Es. 43, 4. 5. 10. 11. 1 Pet. 1, 11. Gal. 4. 19. ℣. 19. k) Gen. 6, 5. Ps. 14, 2. l) & etiam *contemsit eos*, vt nullius pretii. Es. 1, 4. Ier. 14, 21. Thren. 2, 6. m) v. 16. 27. Ps. 10, 14. ℣. 20. n) *ideo dixit*: Hic sequitur denunciatio sententiæ diuinæ aduersus nefarios illos contemtores. o) vid. c. 31, 17. 18. Ier. 33, 5. cf. Num. 6, 25. p) cf. Gen. 37, 20. q) *quis exitus illorum* futurus sit. v. 29. Thren. 1, 9. cf Prou. 1, 26. seqq. r) Prou. 6, 14. cf. supra v. 5. s) *veritas, fidelitas*. Ps. 12, 2. ℣. 21. t) Vide v. 16. u) 1 Cor. 8, 4. 5. c. 10, 19. 20. x) *ægre mihi fecerunt*. v. 16. Ier. 8, 19. y) Ier. 14, 22. cf. Matth. 15, 9. z) Phrasis metaphorica ex isto amantium ingenio desumitur, quo amans, sibi parem non rependi amorem animaduertens, ipse quoque amorem suum alio deflectit, & in eius conspectu, a qua se despectum dolet, alteram suscipit, & vt despiciens inuidia rumpatur, beneficiis cumulat. Sic amantium in morem Deus concipitur agere velle cum Iudæis, fœderis desponsationis ruptoribus; vtpote qui par pari referre sponsæ ingratæ & perfidæ volens, amorem transferre statuit ad gentes, atque ex iis sibi sponsam electam adornare, & in Iudæorum conspectu omni beneficiorum genere accumulare, quo Iudæos vehementius vreret. Sane si maritus adulteram vxorem repudiet, &, ipsa intuente, eius loco ancillam ducat, aut mendicam, cui monilia priori erepta tradat; vtique id non potest non pessime eam habere. Veluti cum Ahasuerus, repudiata regina Vasthi, eius loco sibi iunxit Estheram, ex captiuis Iudæis adductam. *Till*. l. c. p. 100. a) clauem vide Rom. 10, 19. Vocatio gentium singularis est regni Christi character, & nota infallibilis. b) quatenus erant vera notitia Dei destituti gentiles. cf. not. c. 4, 6. ℣. 22. c) c. 4, 24. Ps. 50, 3. Ps. 97, 3. d) *accensus est* (5) Es. 50, 11. e) vt Sodomæ accidit. c. 29, 22. cf. Num. 16, 30. Ps. 86, 13. f) *& inflammauit fundamenta*. Mal. 3, 19. Ps. 83, 15. Thren. 4, 11. Psalm. 82, 5. 2 Pet. 3, 7. 10. seqq. Non opus est, hic hyperbolem fingere; sed intelligitur ignis iræ diuinæ, qui & homines æternum perdit, & penetralia terræ perurit. Horrendum enim est, in manus Dei viuentis incidere. *Calou*. ℣. 23. g) *accumulabo, consumam*, vel *faciam, vt consumantur* super eos mala omnia. Hiph. (1) Gen. 18, 24. vid. not. Num. 32, 14. h) famem, pestilentiam, hostium cædes, bestiarum incursus. v. 24. 25. Nam *mala a Deo immissa* sagittæ ipsius vocantur Ps. 38, 3. Ps. 91, 5. Iob. 6, 4. i) *absumam in eos*, hostis ipsorum factus. Es. 63, 10. cf. Apoc. 18, 8. ℣. 24. k) *consumtos*. Ab. Ezra: *vstos* a rad. אזא Dan. 3, 19. Al. *ardores*. Fames enim instar flammæ adurit, & vitales spiritus depascit. cf. Thren. 5, 10. l) c. 28, 48. 53. m) *& absumtos*. Prou. 4, 17. n) *carbunculo*, ardente lue, quæ omnem succum exhaurit, nihilque relinquit: id enim rad. Arab. significat. Alii *fulmen* intelligunt. vid. Cant. 8, 6. Hab. 3, 5. o) *& exitio, lue*. (3) Es. 28, 2. Ps. 91, 6. p) *acerbo* (1) cf. 1 Sam. 15, 32. q) vid. Leu. 26, 22. Ez. 14, 21. Apoc. 6, 8. r) *cum veneno*. Ps. 58, 5. s) *serpentum terræ*. (2) Mich. 7, 17. cf. Ier. 8, 17. Am. 9, 3. ℣. 25. t) Gen. 43, 14. u) cf. c. 28, 25. x) Ier. 51, 22. 2 Par. 36, 17.

℣. 14. ודם per *Merca* 3. 6. 9. 20 21. ℣. 16. יקנאהו *ni plene* 4. 5. 10. 13. 14. 19. 20. 21. contra *Mas*. & *O. T.* יכעיסהו *: def*. 2. 3. sec. *Mas*. *Erff*. ℣. 17. אלה Notam קדש habet 17. 18. 22. & *Rec*. at 1. & *Mas*. *Erff*. contrariam notam חול adponunt. שערם *defect*. 1. sec. *Mas*. suam & *Erff*. sed contra *impressam*. ℣. 25. בחור *Beth* per *Patach* scribunt 2. 4

26 יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה׃ — אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם
27 אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם׃ — לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר
פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ — פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה
28 וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת׃ — כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה
29 וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה׃ — לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת
30 יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם׃ — אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף
וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה — אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם
31 וַיהוָה הִסְגִּירָם׃ — כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם
32 וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים׃ — כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם
וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה — עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ
33 אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ׃ — חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם
34 וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר׃ — הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי
35 חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי׃ — לִי נָקָם וְשִׁלֵּם
לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם — כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם
36 וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ׃ — כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ
וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם — כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד
37 וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב׃ — וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ
38 צוּר חָסָיוּ בוֹ׃ — אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ

כג א Z יִשְׁתּוּ

y) Leu. 19,32. Extremæ ſæuiſſimæq; cædis deſcriptio. cf. c. 20,16.17.
℣. 26. z) Schmid. *dixerim*, al. *dixiſſem*. a) *ad angulos vsque excidam eos*, nihil relicturus (1) vide nomen Leu. 19,9. & cf. Ex. 32, 10. Num. 17, 10 &c. b) totis gentis abolitione. cf. Ex. 17,14. Iob. 18,17.
℣. 27. c) *hoſtium*, ipſius etiam Diaboli Pſ. 8,3. d) c. 1,17. e) *ne alienent, aliis tribuant*. Cler. coll. Ier. 19, 4. vid. Eſ. 42, 8. c. 48,9. Guſſet. *ne ignorent*, me Iſraelitas percutere; coll. Iob. 21,19. f) c. 9, 28. Ex. 32,12. &c. g) Ex. 14,8. cf. e. c. Eſ. 36. & 37.
℣. 28. h) *Nam gens perdita conſiliis* ſunt Iſraelitæ. Ratio ad v. 26. ſic v. 32. Aliis gentiles, Dei & Eccleſiæ hoſtes. i) *Ludolffus* ex Aeth. *ſtulta*; ſic Ier. 4,9. k) Nihil curant neque iram, neque gratiam, neque aduertunt, vt habeant res illorum coram me: præſumtuoſi fingunt me ſibi propitium, cum ſim iratus; ideo non cogitant, vt ſibi conſulant. *Lutherus*.
℣. 29. l) Verba Moſis aut ſerui Dei, ex ℣. 31. cf. Luc. 19,42. m) Ier. 9,11. Pſ. 2, 10. Pſ. 107,43. Hoſ. 14,10. n) ℣. 20. Pſ. 73,17.

℣. 30. o) *quomodo* vnus hoſtium *perſequatur* l. *perſequutus fuiſſet mille* Iſraelitarum? vid. Leu. 26,8. Ioſ. 23, 10. p) cf. Iud. 3,31. c. 20, 10. ſeqq. 1 Sam. 14,13. ſeqq. q) *nonne?* vel *niſi, quod*. r) *rupes*, i. e. Deus & ſeruator Iſraelitarum. ℣. 4.15. s) qſ. *vendidit eos*, h. e. *abdicauit* & tyrannidi hoſtium permiſit eos. cf. c. 1,42. & vide Iud. 2.14. Pſ. 44,13. t) c. 23,16. Thren. 2,7. ℣. 31. u) *Nam alioqui*. Gen. 48, 14. x) de qua ℣. 4. 15. 18. 30. y) *eſt rupes eorum*, nempe hoſtium; diabolus ſc. & dii eorum. z) *vel hoſtibus iudicibus*; maiorem enim Dei noſtri potentiam agnoſcere coguntur. cf. Ex. 8,15. c. 14,25. 1 Sam. 4, 8. c. 5,7. c. 6,5. a) *arbitris*. Ex. 21, 22. ℣. 32. b) Reſpicit verſum 30. cf. ℣. 28. c) c. 29,28. d) cf. Pſ. 80,9.15. i. e. propagines habent ex vitibus Sodomiticis. Prouerbialis locutio, ad ſignificandum, Hebræos imitari Sodomitas, aliarumque ſubuerſarum vrbium incolas. cf. Eſ. 1,10. c. 5,2. Ier. 2,21. Ez. 16,46.48. Alii id reſpici putant, quod de fructibus plantarum in vicinia Aſphaltitidis referunt varii auctores, v. g. *Ioſeph.* de B. I. lib. 5. c. 5. *Fructus colore quidem edulibus ſimiles ſunt, carpentium v. manibus in fumum & cineres reſoluuntur*. cf. Sap. 10,7. e) *& ex agris* (6) 2 Reg. 23, 4. Eſ. 16, 8. f) Gen. 40,10.11. g) ſunt *vuæ venenatæ*. v. 33. c. 29,17. Ier. 8,14. Hoſ. 10,4. h) Gen. 40,10. i) *amaritudinum*. Iob. 13,27. c. 20, 14. k) *illis* ſunt, i. e. pro ſuaui fructu pietatis peſſimos producunt fructus omnis impietatis, digni, qui ſicut Sodoma pereant. ℣. 33. l) *venenum*, ℣. 24. m) Ex. 7,12. n) eſt *vinum* ſ. noxia doctrina *eorum*. cf. Eſ. 55,1. o) *& virus aſpidum*. ℣. 32. Pſ. 58,5. Eſ. 11,8. Iob. 20,16. p) *atrox*, *ſæuum*. Ier. 30,14. ℣. 34. q) *reconditum eſt* (1) r) *apud me*. Deus loquitur. Hoc eſt, quæ fiunt ab Hebræis & eorum hoſtibus, ea omnia qſi in tabulas relata apud me aſſeruantur, vt ſuo tempore inſpiciantur, & pœnæ de peccatoribus ſumantur. *Cler.* s) *obſignatum*. cf. c. 29,28. & vide Iob. 14,17. Ier. 32,11.14. *Bechai*: obſignatum, ſed extremis temporibus reſignandum. Dan. 12,9. t) *in theſauris meis*. c. 28.12. Hic *Tabularia* ſ. conclauia ſignificat, in quibus chartæ regiæ adſeruantur. vid. Eſr. 6,1. ℣. 35. u) *mihi* (Iudici totius terræ Gen. 18,25.) *vltio* ℣. 41. de perfidis Hebræis, & impiis eorum hoſtibus. Eſ. 61,2. c. 63,4. Pſ. 94,1. Rom. 12,19. Hebr. 10, 30. x) *& retributio* (1) cf. ℣. 41. Iud. 1,7. y) iuſto ſuo *tempore*, quo *vacillabit* pes eorum. Pſ. 38,17. Pſ. 94,18. cf. Leu. 25,35. z) *nam prope erit dies exitii eorum*, cum l. maxime iſta putauerint a ſe remota eſſe. *Bechai*. f. 224. d. a) ſtatus *nebuloſus* & tenebricoſus. cf. Gen. 2,6. Prou. 24,22. Pſ. 18,19. *Iob*. 21,30. b) *& feſtinat* (vnum quodque vt Gen. 1,14. &c.) *properant omnia*. Eſ. 8,1. Hab. 1.8. Pſ. 119,60. 2 Pet. 2, 3. c) *quæ euentura* ſ. *parata ſunt illis*. Eſth. 3,14. ℣. 36. d) Nam *iudicabit Dominus* populum ſuum, quod in bonum (vt Pſ. 54,3. Pſ. 72,4.) aut potius h. l. de pœna & vindicta, vt Gen. 15, 14. intelligi poteſt, pro diuerſitate ipſorum ciuium populi ſui. Sic Paulus Hebr. 10,30. *Dominus iudicabit*, & puniet *populum ſuum*, ſe contemnentem. Loquitur a. hic *Propheta*; l. ſec. *Calou.* Pater de Filio, coll. Ioh. 5, 22. e) *ſuper ſeruis tamen ſuis* l. *propter ſeruos ſuos*. ℣. 43. cf. Mal. 3, 18. Mat. 24,22. Rom. 11, 1. 2. f) *pœnitebit eum*. Num. 23,19. 1 Sam. 15, 29. Gen. 6, 6. Guſſet. *ſolabitur ſe* exercitio vindictæ in hoſtibus; ſic cf. Eſ. 1, 24. Ez. 5, 13. Gen. 27, 42. Pſ. 90,13. Pſ. 135, 14. g) *cum videbit*. ℣. 19. Ex. 3, 7. h) *quod abierit, euanuerit*, vt panis conſumtus. 1 Sam. 9,7. aut aqua, quæ effluit, nec redit. Iob. 14,11. i) *vis* eorum ſ. *manus*, in qua ſunt præcipue hominum vires, Dan. 12,7. k) *& nihil eſſe* clauſum aut relictum; vel: *& in nihilum* abiiſſe Eſ. 40,17. l) & *concluſum* hominem. Neh. 6,10. ſeu *id, quod* tanquam pretioſum quid *concluſum*, aut tquam vile *relictum & neglectum* fuit. Prouerbialis locutio, qua totalis euerſio ſignificatur, vid. 1 Reg. 14,10. c. 21, 21. 2 Reg. 9, 8. c. 14,26. cf. Ez. 6,12. Mich. 5,9. ſeqq.
℣. 37. m) Schmid. *quando dicetur*. cf. c. 15,2. Hoc alii Domino tribuunt, perfidis Iſraelitis ſec. Iud 10, 14. (vel ſec. alios, hoſtibus Eccleſiæ, & idolis illorum. cf. Eſ. 21,9. c. 46,1. Ier. 50, 2. c. 51, 44.) ſic illudenti. Alii vero ipſis impiis & ethnicis irriſoribus ſeruorum Dei. n) Ioel 2, 17. Mich. 7, 10. Pſ. 42, 4. Pſ. 79, 10. o) *ad quam confugerunt*, Pſ. 2, 12. Prou. 18, 10. ℣. 38. p) *qui* Pater, Filius & Spiritus S. q) cf. in ſenſu N. T. Rom. 12, 1.

℣. 26. מֵאֱנוֹשׁ *Mem dageſchatum* habent 1. 2. 4. ℣. 27. לוּלֵי per *Graſchaim* 2. 3. יָדֵינוּ *plene* 1. 3. 4. 5. *Hal*. 6. 9. 20. contra *Maſ*. ℣. 32. כִּי ita 2. 3. 4. 5. 17. 18. 22. & *Ber*. ſec. O. T. f. 17. a. at ceteri per *Munach*. עֲנָבֵי *Nun* ſine *Dageſch* 3. 5. 13. 14. contra M. I.
℣. 34. הֲלֹא per *Merca* 3. 17. 18. *Ber. plene* ſcribunt 2. 3. 4. 10--16. 19. 21. & ſic correctum in 1. ſecundum ipſius aliorumque *Maſoram*, ſed contra *O. T.* Etiam *Maſoræ impreſſa* h. l. & Num. 14,3. inter dubiæ ſcriptionis exempla refert. בְּאוֹצְרֹתָי *o defect*. 1. 2. 4. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. ſic emendatum in 2. 3. ſecundum *M. ſ. impreſſam* h. l. & 2 Reg. 20, 15. ſed contra *O. T.* ℣. 35. וְחָשׁ per *Patach* 1. 3. 4. ſe. 2.

ישתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם
יהי עליכם סתרה : 39 ראו עתה כי אני אני הוא
ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה
מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל :
כי אשא אל־שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעלם : מ
אם־שנותי ברק חרבי 41 ותאחז במשפט ידי
אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם : קמץ בז״ק
אשכיר חצי מדם 42 וחרבי תאכל בשר
מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב :
הרנינו גוים עמו 43 כי דם־עבדיו יקום
ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו :

פ

Quod Canticum Israelitis & horum posteris serio commendat Moses.

44 ויבא משה וידבר את־כל־דברי השירה־הזאת באזני
העם הוא והושע בן־נון : ויכל משה לדבר את־כל־ מה
46 הדברים האלה אל־כל־ישראל : ויאמר אלהם שימו
לבבכם לכל־הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום
אשר תצום את־בניכם לשמר לעשות את־כל־דברי
47 התורה הזאת : כי לא־דבר רק הוא מכם כי־הוא
חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על־האדמה אשר
אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה : פ

Tandem iubetur in monte Nebo terram contemplari,

48 וידבר יהוה אל־משה בעצם היום הזה לאמר : עלה אל־ 49
הר העברים הזה הר־נבו אשר בארץ מואב אשר על־
פני ירחו וראה את־ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל
לאחזה : ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל־ נ
עמיך

r) vinum libaminū eorum. Emblema sanguinis Martyrū. Phil. 2,17. *s) surgant,* dicunt irrisores. Num. 10,35. Pſ. 12, 6. *t)* cf. Pſ. 22,9. *u) sit super* l. *pro vobis.* Hebr. על interdum indicat Datiuum commodi. cf. c. 7, 16. *w) latibulum,* sub quo tuti saltem lateatis. cf. Eſ. 4,6. c. 28,17. Pſ. 32, 7. Pſ. 119, 114.

℣. 39. *y) videte nunc,* & tandem intelligite. cf. Mat. 26,64. Apoc. 1, 6. *z) quod ego, ego inquam* (conf. c. 16,20.) quem vos induratā reieciſtis. ℣. 15. Loquitur Deus Filius; Patrem enim nunquam Iudæi negarunt. *Gusſet.* p. 765. cf. tn. 1 Ioh. 2,23. *a) Ille,* quem me eſſe dico, npe verus & æternus Deus, qui hæc dixi & feci. Ex. 3, 14. Eſ. 43,10. Pſ. 102, 28. Hebr. 1, 12. LXX. vt Ioh. 8,24. 28. c. 13,19. *b)* vide ℣. 12. cap. 3,24. Eſ. 45,5. *c)* 1 Sam. 2,6. Sap. 16,13. Tob. 13, 2 Mihi competit ius vitæ & necis. cf. Mat. 28,18. *d) percuſſi.* c. 33,11. *e)* Ex. 15,26. Eſ. 30,26. c. 57, 17. 18. Ier. 17,14. Hoſ. 6, 1. Iob. 5, 18 *f)* 2 Sam. 14,6 conf. Apoc. 18,8.

℣. 40. *g)* i. e. *Iuraui.* vid. Gen. 14,22. Ex. 6,8. Dan. 12,7. Apoc. 10,5. 6. *h)* vt vere *viuus* l. *vita ego ſum,* ſc. tam vere etiam fiet, quod iuro. cf. Gen. 22, 16. c. 42,15. 1 Sam. 20,3. Ier. 4,2. Ez. 5,11. Hebr. 6,13. 18. *i)* Rom. 6, 9. 10. Hebr. 13,8. Apoc. 1,18.

℣. 41. *k) ſi acuero.* c. 6,5. Pſ. 64,4. *l) fulgur,* i. e. gladium meum fulgurantē & coruſcantem. Ez. 21,15. 20. Nah. 3,3. cf. Gen. 3,24. Pſ. 7,13. Iob. 20,25. *m) & adprehenderit* eum *pro iudicio,* l. *adprehenderit manꝰ mea iudicium.* cf. Iob. 23,11. Coh. 7,18. Pſ. 45,4. 5. Apoc. 19,11. *n) tunc reddam vindictam* hoſtibus meis. ℣. 35. 43. Leu. 26,25. Pſ. 149,6. 7. *o)* ℣. 34. cf. Ex. 20,5. Luc. 19,27. Apoc. 17,14. c. 19,15. ℣. 42. *p) inebriabo, ebria* qſ. *faciam.* Gen. 43, 34. cf. Eſ. 34, 5. Ier. 46, 10. *q)* vid. ℣. 23. *r)* Eſ. 1, 20. Immanis qſ. bellua bellum eſt, circumquaque vorans, *s) ſanguine confoſſorum.* c. 21, 1. *t) ipſarum etiam captiuarum.* c. 21, 11. ita, vt nulli parcatur: quemadmodum de Cananæis præcepit Deus. c. 20, 16. cf. Num. 31, 17. 1 Sam. 15, 32. 33. *u) de capite.* cf. Pſ. 68, 22. Pſ. 110, 6. Hab. 3,13. At Schmid *ex felle* vltionum hoſtis. ſic vid. ℣. 33 *x) vltiones hoſtis,* (*de hoſtibus ſumtæ*) ſc. fient & incipient (z) Iud. 5, 2. cf. 2 Theſſ. 2, 8. ℣. 43. *y)* Verba ſunt Prophetæ. Schmid. *Cantate itaque.* Exclamate præ gaudio, ô *gentes!* ſic Pſ. 32, 11. Pſ. 81, 2. Pſ. 67, 5. LXX. vt Rom. 15, 10. cf. Apoc. 12, 10. 12. c. 15,3. ſed Tigurini: *Excitate, o gentes, ad iubilum populum eius.* ſic cf. Pſ. 65, 9. Iob. 29, 13. Sed prior acceptio vſitatior eſt, & magis conueniens totius Cantici argumento. *z)* nunc *populus eius,* per appoſitionem. vid. ℣. 21. ὁ. μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Inde Rom. 15, 10. *a)* cf. Gen. 4, 10. Pſ. 9, 13. Mat. 23, 31. 34. 35. *b)* ſincerorum cultorum ac Martyrum. vid. ℣. 36. *c)* vid. ℣. 35. Luc. 18, 7. Apoc. 6, 10. c. 18, 20. c. 19, 2. *d)* vid. ℣. 35. 41. Pſ. 58, 11. 12. *e) hoſtibus ſuis,* ſ. ex Iudæis, ſ. ex gentibus ſint. Proprie tamen in hoc Cantico *inimici Dei* ſunt *Iſrael ſecundum carnem.* ℣. 15. 16. 21. Totum en. hoc Canticum intendit docere hinc Dei fidelitatem in promiſſis perfecte præſtandis; illinc Iſraelis iſtius ingratitudinem in defectione & pertinaci rebellione indeque iuſtitiam Dei vindicem in eius defectione ac reiectione, ad ſubrogandam aliam Eccleſiam, ex gentibus deſumtam. *Guſſetius* p. 795. *f) & expiabit.* Leu. 16,32. propter lytrum ſolutum *debita expunget,* & propitius erit. Metaph. ex Gen. 6, 14. *g) terram ſuam* vniuerſam. Pſ. 24, 1. etiam Palæſtinam, quæ ſub Tito anathemate percuſſa fuit Mal. 3, 24. *h) populum npe ſuum,* ex Iudæis & gentibus collectum. Rom. 11, 25. 26. Nota, inprimis maximum conuerſionis populi Iſraelitici inſtrumentum fore, in fine dierum, hoc ipſum Canticum, ex Deut. 31, 21. coll. 2 Cor. 3, 16. Rom. 11, 15. Apoc. 11, 15. *Till.* in Cant. Moſ. p. 207. ſeqq. Deus enim in hoc Cantico methodum ſuppeditat, & argumenta ſubminiſtrat, quibus Iudæi apoſtatæ aliquando ad reſipiſcentiam vocandi eſſent. ibid. p. 188. ℣. 44. *i)* c. 31, 30. *k)* vid. Num. 13, 8. 16.
℣. 46. *l)* i. e. *diligenter attendite.* Hagg. 1, 5. 7. c. 2, 15. *m)* quibus *conteſtatus ſum vos.* c. 31, 28. *n)* c. 6, 7. Gen 18, 19. ℣. 47. *o) inane* ſ. *inanius eſt.* Gen. 37, 24. LXX. vt Eph. 5, 6. *p) præ vobis,* vt non audiatis & faciatis illud. cf. ſimilem Hebraismum Gen. 32, 11. Eſ. 7. 13. *q)* vid. c. 30, 15. 20. ℣. 49. *r)* vid. Num. 27, 12. *s)* c. 34, 1. cf. Num. 32, 3. ℣. 50. *t)* c. 34, 5. Imperat. emphatice pro futuro, vt Gen. 12, 2. c. 20, 7. Pſ. 37, 27. *u)* Gen. 25, 8. 17.

℣. 40. לעולם *plene.* 5. 6. 9. 20. ſic fu. 1. contra *Maſoram.* ℣. 41. שנותי *defective* ſcribit 2. requirente *Maſ. Erffurtenſ.* *Milel* ſeu per *Paſchta* geminatum ſcribunt 3. 4. quo pertinere videntur 7--11. 13. 15. 16. 19. 20 qui ſub *Nun* figunt *Metheg*: ſed *milra* poſcit *M. I.* ℣. 43. יקם *defect.* 1. 2. 4. fu. 3. contra *Maſ. impreſſ. & Erffurt.* ℣. 46. ויאמר אלהם שימו לבבכם ita 2. 9. *Kadma* præfixo *He* imponunt 8. 10--14. 17. 18. 19. 21. ℣. 47. הזה per *Sakeph* 6. 8. 12. 15. 16. ſic fu. 1. contra *O. T.* f. 27. 2. לכל־הדברים

עמיך כאשר־מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל־ *ibique diem obire*
51 עמיו׃ על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי־ *supremum.*
מריבת קדש מדבר־צן על אשר לא־קדשתם אותי
52 בתוך בני ישראל׃ כי מנגד תראה את־הארץ ושמה
לא תבוא אל־הארץ אשר־אני נתן לבני ישראל׃

54 נד פ פ פ

Cap. XXXIII.
לג וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את־
2 בני ישראל לפני מותו׃ ויאמר יהוה מסיני בא וזרח *Moses moriturus*
משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש
3 מימינו אשדת למו׃ אף חבב עמים כל־קדשיו בידך ב׳ מילין ק׳
4 והם תכו לרגלך ישא מדברתיך׃ תורה צוה־לנו *benedicit tribui*
ה משה מורשה קהלת יעקב׃ ויהי בישרון מלך
6 בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל׃ יחי ראובן קמץ בז״ק
7 ואל־ימת ויהי מתיו מספר׃ ס וזאת ליהודה *Ruben, Iuda,*
ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל־עמו תביאנו ידיו
רב לו ועזר מצריו תהיה׃ פ ר׳ בקמץ

x) Num. 20, 24. seqq. ℣. 51. y) *deliquistis*. Leu. 5, 15. 21. z) Num. 20, 13. 24. Ez. 47, 19. a) vid. Num. 27, 14. ℣. 52. b) *nam e regione* quidem Gen. 21, 16. 2 Reg. 2, 15. CAP. XXXIII, ℣. 1. c) Moses hic non vulgari modo bene precatur, quasi priuatus homo, sed prophetico Spiritu, quæ a Deo speranda erant beneficia, in medium profert. *Calou.* d) Ios. 14, 6. Ps. 90, 1. i. e. *minister Dei* c. 34, 5. *& Propheta* Iud. 13, 6. 1 Sam. 9, 6. 7. e) cf. Gen. 27, 2. 4. c. 49, 1. ℣. 2. f) *Dominus, Angelus s. Filius Dei*, in nube Israelitis præcedens. vid. not. Ex. 13, 21. g) vbi Legem promulgauit Ex. 19, 1. 16. seqq. h) *venit* ad Israelitas. Hab. 3, 3. Es. 60, 1. sic *Raschi* confert illud *in occursum Domini* Ex. 19, 17. sed Cler. *profectus est*, & Israelitis proficiscendi signum dedit. Ita cf. Num. 10, 11. i) *& ortus est*. cf. Es. 60, 1. 2. Mal. 3, 20. ϗ ἐπέφανεν. Luc. 1, 79. Tit. 2, 11. k) *Cler.* quando, mota nube, profecti sunt Israelitæ e vicinia Idumææ; in qua mons Seir. c. 2, 1. seqq. *Calouius: de monte Seir ortus est eis*, cum multis morsu serpentum vulneratis, erecto serpente æneo subuenit: hoc enim contigit, cum montem Seir circumirent. Num. 21, 4. seqq. l) *illuxit*. Ps. 80, 2. Ps. 94, 1. m) *de monte Pharan*. Hab. 3, 3. Eo post triduum venerunt Israelitæ, e deserto Sinai profecti. Num. 10, 12. 33. c. 12, 16. in vicinia *Kades* c. 13, 26. quæ in limite Idumæorum c. 20, 16. *Calouius: De monte Pharan adparuit*, cum coturnices dedit, & LXX Iudices constituit. Num. 11, 16. 32. Ita *Brentius*, aliique. Sed fortassis non errat, qui apud *Ab. Ezram* totum hunc versum de statione Israelitarum ad montem Sinai intelligit, & de glorioso Domini aduentu in illum montem: ita, vt terribilis illa tempestas (quæ respicitur etiam Iud. 5, 4. 5. Hab. 3, 3. seqq. Ps. 68, 9. &c.) Israelitis exorta sit primum versus Seir, & plenius illuxerit de monte Pharan, vsque dum tandem in monte Sinai subsideret. Ditio Silluki saltem de lata Lege intelligenda erit. n) *venit inquam* ℣. 21. Es. 21, 12. o) *e myriadibus sanctitatis s. sanctis*, ad myriadas Israelis Num. 10, 36. sc. e cœlo, vbi reuera innumeri Angeli & Sancti ei seruiunt, & eum adorant Dan. 7, 10. eosque *sanctas myriades* vocat Iudas Apostolus Ep. ℣. 15. Huc respicit Ps. 68, 17. cf. etiam Iob. 33, 23. p) Schmid. *a dextra ipsius* (cf. Hab. 2, 16.) datus est *ignis Legis illis*. de Lege loquitur, quæ data fuit in fulgure--vt ostenderet, eam terrere homines, non aliter, quam ignis cælestis. *Vatablus.* q) vid. c. 4, 11. 36. r) Esth. 1, 8. 13. 19. &c. s) *eis* pro להם vt c. 32, 32. Hoc relatum ad *myriades sanctas*, i. e. ad Angelos, eundem sensum habebit, ac quæ dicunt, *Legem datam fuisse per Angelos* Act. 7, 53. Gal. 3, 19. Hebr. 2, 2. Sic arcæ impositi erant duo Cherubini, quibus innuebatur, Legem istam diuinam datam esse mediantibus Angelis. *Abarbanel.* ℣. 3. t) *Etiam*. ℣. 20. c. 2, 11. u) *amat* (1) Chald. Syr. & Arab. frequentissimum. quasi *in sinu gerens*. Iob. 31, 33. coll. Ps. 89, 51. Ioh. 13, 1. h. e. sec. *Cocc.* Filium Dei, cum promulgaret vna cum Patre & Spiritu S. Legem, quæ iram operatur Rom. 4, 15. non deposuisse voluntatem & amorem Sponsoris, quo ab æterno postulauit sibi gentes dari in hereditatem, & pro iis æterno Spiritu se obtulit immaculatum Patri &c. Hebr. 7, 22. c. 9, 14. x) Aliqui *populos Israelis* intelligunt, coll. ℣. 19. Iud. 5, 14. sed vide, quæ modo notauimus. y) *omnes sancti eius*, npe Iehouæ Filii, qui proxime præcedit. cf. Ps. 16, 3. Ps. 50, 5. Hebr. 2, 11. Ioh. 17, 17. 19. sed *Onk.* aliique: sancti *domus Israelis*. z) *in manu tua sunt ô Deus* ! Ioh. 10, 29. a) *& illi prouoluti sunt*. Schmid. *illi vero prosternuntur* ad pedes tuos. (1) ex Radicis Arab. תכא significatione. cf. Ex. 24, 1. 10. Act. 22, 3. & Ps. 99, 5. Apoc. 4, 10. c. 5, 8. &c. b) Schmid. *accipiet de verbis tuis*. (1) quisque; vel: *accipiebat* ille de verbis tuis, quod præcipiebat Mosi. cf. c. 18, 18. Ioh. 3, 32. c. 8, 26. 38. ℣. 4. c) Ioh. 1, 18. c. 7, 19. d) *hereditatem*, h. e. vt esset possessio illis propria & perpetua. Ez. 11, 15. non tam quoad vmbras, quam ipsam rerum substantiam. Hebr. 10, 1. cf. Ps. 119, 111. e) *cœtus* (2) Neh. 5, 7. ℣. 5. f) Schmid *Fuitque ille in Ieschurun*. (Israele. ℣. 26. c. 32, 15.) *Rex*. intelligit ipsum Deum, cuius Numen propitium in Israele præsens fuit. Num. 23. 21. Cant. 7, 6. Ps. 24, 9. 10. &c. Hæc *Bechai* f. 217. b. Dum per iudices administrata est. Resp. Hebræorum, *Deus* (*Filius* Ps. 2, 6. Ps. 45, 1. 6. seqq. &c.) solus Rex esse putabatur, Ei soli tributum soluebant Hebræi, solisque Eius legibus obsequi tenebantur. vid. Iud. 8. 23. 1 Sam. 8, 7. *Cler.* Conf. not. Num. 23, 21. g) *cum congregarent se*. Hithp. (1) sc. eo die, quo Lex a Deo lata est. vid. c. 18, 16. Ex 19, 7. 17. & sic porro sub Mose & Iudicibus. ℣. 6. h) h. e. nunquam ea tribus intercidat. vid. not. c. 9, 7. i) *aut vt sit*, l. *nec sit*, repetendo negatiuam אל. cf. 2 Sam. 1, 21. Ps. 26, 9. Prou. 6, 4. k) *hominum eius*. c. 2, 34. l) *numerus*. c. 4. 27. Ceterum mirum est, in hac benedictione mentionem non fieri *tribus Simeonis*, quæ tn. præ ceteris ea indigere videbatur, vtpote valde imminuta in desertis. vid. not. Num. 26, 14. eam igitur h. l. supplent LXX. sec. *Cod. Alex.* & cum Rubene (cui natalibus proximus fuit Simeon) coniungunt h. m. ϗ Συμεὼν ἔστω πολὺς ἐν ἀριθμῷ. vt ℣. 18. *Sebulon & Isaschar* coniunguntur. Sed alii eam sub benedictione tribus Iudæ subintelligunt, intra cuius terminos illa hereditatem sortita est. Ios. 19, 1. 9. ℣. 7. m) *& introduc* l. *intromitte eum ad populum suum*, i. e. in locum, quem expulso populo, qui eum nunc habitat, occupare debet. vid. Iud. 1, 4. seqq. n) Schmid. *manibus suis erit contendens pro se*, a rad. ריב cf. Iud. 11, 25. Es. 19, 20. sed *Cler.* manus eius *satis ei* erunt. cf. c. 1, 6. o) *tuque esto auxilium* s. auxiliator *contra hostes*. cf. Ps. 60, 13.

℣. 51. בני per *Makk.* loco *Merca* 17. 18. & *Ber.* ℣. 52. תבא *defect.* 4. 5. 6. 9. 20. sic su. 2. CAP. XXXIII, ℣. 2. מרבבת *Metheg* sub ר *Resch* figunt 1. 2. *Beth* per *Chatephpatach* 1. 2. 22. *bhoth plene* 1. 2. 5. אשדת ita coniunctim scribunt 2. 3. 5. 17. 18. 22. & *Ber.* secundum notam in 1. 4. 7. 8. 17. 18. 22. *Ber.* ac *Masoram* ad 1 Par. 27, 12. & *O. T.* f. 27. a. sed ceteri diuisim אש דת in textu scribunt. *Daleth* per *Patach* 1. 7. 8. 10--16. 19. 21. ℣. 3. בידיך *plene* seu *pluraliter* 6. 9. 20. לרגליך cum *Iod plurali* 1. 2. 3. 4. contra *Mas.* h. l. & Ios. 5, 15. ℣. 5. בישורון *schu* per *Schurek* 1. 2. 4. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 6. *Spatium* sectionis nouæ exemitrum 1. 2. 3. 4. *Hel.* 6. 9. 20. ℣. 7. רב per *Patach* 1. 3. 4. contra *Mas.* h. l. & 2 Par. 28, 8.

Leui, 8 וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו
9 במסה תריבהו על־מי מריבה : האמר לאביו ולאמו
לא ראיתיו ואת־אחיו לא הכיר ואת־בנו לא ידע כי — בניו קרי
שמרו אמרתך ובריתך ינצרו : יורו משפטיך ליעקב י
ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על־
11 מזבחך : ברך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים
Benia-min, 12 קמיו ומשנאיו מן־יקומון : ס לבנימן אמר
ידיד יהוה ישכן לבטח עליו חפף עליו כל־היום ובין
Ioseph, 13 כתפיו שכן : ס וליוסף אמר מברכת
קמץ בז״ק יהוה ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת :
14 וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים : ומראש טו
16 הררי־קדם וממגד גבעות עולם : וממגד ארץ ומלאה
ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר
17 אחיו : בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם
עמים ינגח יחדו אפסי־ארץ והם רבבות אפרים והם
Sebulon, 18 אלפי מנשה : ס ולזבולן אמר שמח זבולן
Isaschar, 19 בצאתך ויששכר באהליך : עמים הר־יקראו שם יזבחו
זבחי־צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול :

ולגד

℣. 8. p) vid. Ex. 28, 29. 30. Schmid. addit: *o Iehouah! erunt.* alii subintell. *o Israel!* q) *Viro sancto tuo.* Intelligitur Aharon ad sacerdotium Dei iussu consecratus Ex. 28, 36. qui peccauit quidem Ex. 32, 4. Num. 20, 12. receptus tn. in gratiam sanctitati vere studuit. cf. Mal. 3, 4. seqq. Totus a. Leuiticus cultus non fuit nisi vmbra Christi. *Brentius.* In emphasi dicitur de Christo Ps. 16, 10. ὁ, τῷ ὁσίῳ. sic Hebr. 7, 26 r) *quem tentasti o Israel*, & auctoritatem eius s. officium in dubium vocasti. vid. Ex. 17, 2. 7. s) *contendebas cum eo.* conf. Num. 20, 2. 13.

℣. 9. t) *Qui dixit de Patre & Matre.* Hoc ad totam tribum Leuiticam pertinet, quæ, Deo iubente, idololatras plectit, nullam rationem necessitudinis aut consanguinitatis habuit. vid. Ex. 32, 26. seqq. *Cler.* Cf. Mat. 10, 37. c. 12, 49. c. 19, 29. Luc. 14, 26. *Luther*: significat, quales debeant esse Verbi ministri, nimirum mortui mundo. u) cf. Leu. 21, 11. x) c. 1, 17. y) *obseruabunt.* c. 32, 10. ℣. 10. z) *docebunt*, pro munere suo. c. 17, 9. seqq. c. 24, 8. Leu. 10, 11. Mal. 2, 7. a) *ponent suffitum in naribus tuis.* Ex. 30, 7. 8. cf. 2 Par. 26, 18. b) Leu. 6, 15. 16. sic & reliquas species sacrificiorum. Leu. 1. 2. & 3. ℣. 11. c) *opibus* l. *facultatibus eius.* Ps. 62, 11. d) *adprobes, gratum habeas.* Coh. 9, 7. Ps. 147, 11. e) c. 32, 39. f) *insurgentium contra ipsum.* Ex. 15, 7. sacerdotium ipsis erepturi, vt Num. 16, 3. seqq. g) *& osorum ipsius.* c. 32, 41. h) Schmid. *vt non resurgant.* sic מן *negatiuum* erit ante futurum sine pari exemplo; ante nomina a. & infinitiuos non infrequens est, e. c. 1 Sam. 15, 23. Hos. 6, 6. sed Cocc. Lex. p. 441. subintelligit אשר *ex quo surrexerint*, vt Ps. 45, 9. ℣. 12. i) *Ad* l. *de Beniamin.* ℣. 7. 8. Post *Leui* benedicit *Beniamin*, quia in eius parte ædificandum erat templum. *Calou.* k) *dilectus* (7) Es. 5, 1. l) Schmid. *dilectus est Iehouæ* (vt olim Parenti Gen. 44, 20.) sec. *Calou.* intelligitur *Beniamini tribus, confidenter in Domino habitatura*, quod Deum secum habebat in templo & habitaculo suo. Nimirum non modo vrbs ipsa in hac tribu sita erat Ios. 18, 28. sed etiam potissima Sanctuarii pars. Pertinebat autem pars aliqua ad tribum Iuda Ps. 78, 68. atque ideo etiam illi accensetur vrbs Ios. 15, 63. Sed *Cocc.* Lex. p. 291. *Dilectus Iehouæ* &c. De eo loquitur, quem postea ℣. 16. appellat habitantem in rubo: & Es. c. 48, 14. *quem Iehouah dilexit*, de quo Es. 5, 1. & Ier. 11, 15. Is est, inquam, de quo dici potest, quod *protegat Ecclesiam*, & in medio eius habitet: nempe ὁ υἱὸς τῆς ἀγάπης. Etiam Salomoh appellatus est *Iedidiah* 2 Sam. 12, 25. sed is non eodem modo, & propter illum dilectus est, cf. Ps. 60, 7. Ps. 127, 2. m) *protegens eum* erit Dominus (1) n) *& inter humeros eius habitabit*, l. *manebit.* h. e. in ipso sinu & gremio qs. souebitur a Deo. cf. Es. 49, 22. *Lutherus*: forte hoc Mose dicit, quod tribus Beniamin inter tribum Iuda & Ephraim, vtramque regiam & potentem, habitauit, & Templum in sua Tribu habuit. At *Cocc. Dilectus Domini* inter *scapulas*, h. e. quodammodo *inter Beniamini latera* habitabit: nam in diuisione terræ כתף *latus* vrbis & simile dici solet, e. c. Ios. 15, 8. 10. 11. &c. ℣. 13. o) *Benedicta a Iehouah erit.* cf. Gen. 26, 29. p) *præstantia* s. *pretioso munere.* (7) Cant. 4, 13. 16. Rad. Arab. *Gloria superauit*, *honore excelluit.* q) *& abysso deorsum iacente*, i. e. laticibus subterraneis & fontibus, quibus plantæ alantur. c. 8, 7. Gen. 49, 25. Ez. 31. 4. ℣. 14. r) *Prouentuum solis*; qui solis beneficio l. sec. *Cler.* qui semel tantum intra solarem periodum s. annum proueniunt. s) *protrusionis* (1) s. fructuum *lunarium*, qui singulis mensibus, aut aliquot Lunæ periodis prætetlapsis, colliguntur, vt fœnum, *olera* &c. cf. Apoc. 22, 2. ℣. 15. t) *& a cacumine.* Gen. 8, 5. u) *montium æternorum* Ps. 68, 34. qui inde ab initio fuerunt; sed Schmid. *de primitiis item montium Orientis.* x) *collium perpetuorum*, qui semper fuerunt, & ad consummationem vsque seculi futuri videntur. Gen. 49, 26. ℣. 16. y) Ps. 24, 1. z) Schmid. *inprimis beneplacitum.* ℣. 23. Ps. 5, 13. Ps. 51, 20. a) *habitantis rubum*, qui *Iehouah* & *Angelus Iehouæ* dicitur Ex. 3, 2. seqq. in quo *Angelo* etiam Iacobus filiis Iosephi bene precatus est. Gen. 48, 16. *Angelus fœderis* gratia Mal. 3, 1. & Filius Dei, a quo & in quo omnis benedictio Gen. 12, 3. Ioh. 1, 17. Eph. 1, 3. LXX. vt Act. 7, 30. 35. b) *Veniat inquam, omne hoc bonum.* Emphasis in duplici paragoge. cf. Iob. 22, 21. c) Gen. 49, 26. Schmid. *Naziræi.* At Cler. *Principis.* coll. Ex. 29, 6. & Nah 3, 17.

℣. 17. d) Schmid. *Sicuti primogenito bouis eius, honos ipsi.* ita poscit sensus & contextus. Videtur intelligere *cornua*, quæ sunt *decor boum.* Cler. e) Ps. 22, 22. *Bocharto*: duæ tribus Ephraim & Manassis. f) *Bochart. capreæ bicornis.* vid. Num. 23, 22. g) *petet populos vna.* Ex. 21, 28. vid. Ios. 17, 17. & cf. 1 Reg. 22, 11. Ps. 44, 6. Dan. 8, 4. h) *vsque ad terminos*, subintell. ל vt Ps. 59, 14 i) *illa* v. cornua sunt. k) ℣. 2. cf. 1 Sam. 18, 7. l) cf. Ios. 17, 14. Præponitur Ephraim Manassi, vt Gen. 48, 19. 20. m) cf. Iud. 6, 15. Mich. 5, 2. ℣. 18. n) vid. c. 28, 6. & cf. Iud. 4, 10. Videntur significari *nauigationes aut commercia* &c. coll. Gen. 49, 13. *Cler.* o) *domi manens*, & agris colendis occupatus. cf. Gen. 25, 27. c. 49, 14. 15. ℣. 19. p) vid. ℣. 3. q) *ad montem*, Templi sc. cf. Ex. 15, 17. r) *conuocabunt*, exemplo suo; & adductis salutaribus victimis, alios conuiuaturos *inuitabunt.* s) i. e. *legitima* & sancte oblata. cf. c. 16, 18. Leu. 19, 36. Ps. 4, 6. t) *affluentiam, exundationem* (1) cf. Iob. 22, 11. u) *sugent.* Es. 60, 16. c. 66, 11. 12. i. e. mercibus mari ad se aduectis, piscibusque abundabunt. *Cler.* x) *& obtecta.* ℣. 21. y) *occultorum* s. *absconditos thesauros.* Ios. 7, 21. 22. z) *arenæ*, i. e. sec. *Cler.* in ipsa littoris sui arena, ex qua vitrum conflabitur, abditos thesauros inuenient. Hoc probat ex *Ionathane, Strabone, Plinio, Tacito & Iosepho* de B. I. lib. 2. c. 9. (17.)

℣. 15. הררי *He per Metheg* 1. 4. at per *Munach* seq. *Chateph patach* 2. גבעת *defectiue* 2. secundum *Mas. Erffurtensem*, at contra *impressam* ad Gen. 49, 26. ℣. 17. רבבות *Resch cum Metheg* seq. *Chateph.* 1. 2. 22. At simplex *Schua* requirit *Mas. Erff.* ℣. 19. יזבחו per *Munach* 3. 6. 9. 20 su. 2. 4. & sic in marg. habet 1. טמוני *defect.* per *Kibbuts* se. 1. secundum *Masoram suam*, sed: *omnia Erffurtensem*

כ ס ולגד אמר ברוך מרחיב גד כלביא — *Gad,*

21 שכן וטרף זרוע אף־קדקד : וירא ראשית לו כי־שם

חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה — קמץ.בז״ק

22 ומשפטיו עם־ישראל : ס ולדן אמר דן גור — *Dan,*

23 אריה יזנק מן־הבשן : ולנפתלי אמר נפתלי שבע — *Naphtali,*

רצון ומלא ברכת יהוה ים ודרום ירשה : ס

24 ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו — *Ascher,*

כה וטבל בשמן רגלו : ברזל ונחשת מנעלך וכימיך דבאך :

26 אין כאל ישרון רכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים : — *toti denique populo.*

27 מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך

28 אויב ויאמר השמד : וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב

29 אל־ארץ דגן ותירוש אף־שמיו יערפו־טל : אשריך

ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מגן עזרך ואשר־חרב

גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על־במותימו תדרך :

לד ס ויעל משה מערבת מואב אל־הר נבו ראש — *Cap. XXXIV. Moses moritur,*

הפסגה אשר על־פני ירחו ויראהו יהוה את־כל־הארץ

2 את־הגלעד עד־דן : ואת כל־נפתלי ואת־ארץ אפרים

3 ומנשה ואת כל־ארץ יהודה עד הים האחרון : ואת־

הנגב

Z 3 כג ג

℣.20. a) Gen.49,19. b) c.19,8. Gen. 26, 22. Dum a. Moses Deo, Gadum amplianti, benedicit, ipsi Gado beneuolentiam suam ostendit. *Clericus* coll. Gen.14,19. c) Gen.49, 9. Num.24,9. cf. 1 Par. 12, 8. d) Ps. 7, 3.

℣. 21. e) *Et vidit primitias* s. primam partem terræ *sibi*, vid. Num. 32,1.2.6. f) nam *ibi parte Legislatoris*, h. e. parte sibi concessa a Mose, qui est Israelis Legislator, & ita vocatur Num. 21, 18. g) *tectus*, ℣.19. & tutus diuino præsidio, atque exstructis munitis vrbibus. Num. 32, 16. 36. Variant omnes. *Brentius* (sec. *Onk.*) Habet prophetas, *Mosen illic sepultum* & Eliam &c. sed *Caloujus*: *portio dicitur abscondita*, quam Deus in sua promissione complexus non fuerat. At genus discrepat in textu, itaque *Gusset*. p. 821. in eundem sensum verba ita reddit: *Portio Legislatoris, quæ erat arcanum quid*, vtpote in verbis promissionum de danda terra Canaan, non expressa. Tandem *Cler.* ex significat. rad. Chald. *honorauit*, id interpretatur: quia illic parte Legislatoris *cohonestatus est*. h) *venit tamen* ℣. 2. Prou. 1, 27. l. *Veniet*: nam Prophetæ id quod futurum est, qs. præteritum intuentes, ita passim loquuntur. i) *cum capitibus populi*, i. e. cum reliquis tribubus traiicient Iordanem, *in principio etiam* l. *fronte exercitus*. vid. c. 20, 9. Num. 32, 17. Ios. 1,14. c. 4, 12. k) i. e. faciet, quod Deus præcepit, & ipse promisit se facturum; h. e. comitabitur fratres, & cum iis exsequetur sententiam in Cananæos pronunciatam. vid. Ios. 22, 1. seqq. ℣. 22. l) cf. Gen. 49, 16. 17. Iud. 13, 2. seqq. c. 18, 27. 28. m) *catulus Leonis* magnanimus & fortis. Gen. 49, 9. n) qui *exsilit* (1) Ex Basanitidis montibus Leones solebant irruere in campos. *Cler.* ℣. 23. o) cf. Gen. 49, 21. p) *satur erit beneplacito*, i. e. abundabit rebus desideratis. cf. Ps. 145, 19. q) ob fertilissimũ Galilææ tractũ, quem occupauit. r) Schmid. *occidentem*. al. *mare* Tiberiadis. s) *& meridiem*. Coh. 1, 6. c. 11, 3. h. e. tractũ, qui est ad meridiem *Lais* s. *Danitarum*, de quibus ℣. 21. ℣. 24. t) Schmid. *Benedictus præ filiis*, sed Tig. *ob filios*. i. e. auctus multa sobole. vid. not. Num. 26, 47. u) *gratus sit fratribus suis*. Esth. 10, 3. cf. Gen. 49, 20. x) *tingens en. erit* vel *immerget oleo* pedem suum, i. e. oleo abundabit. cf. similis locutio Gen. 49, 11. ℣. 25. y) quibus abundabis; vid. c. 8, 9. z) *erit calceamentum tuum*. (1) quod iis munies & exornabis. Al. *quicquid calcabis*, erit ferrum & æs. Aliis idem, quod *fera*, Cant. 5, 5. a) *quies tua* (1) Rad. Arab. *quieuit*.

℣. 26. b) c. 32, 12. Absolutis benedictionibus, celebrat Deum omnis benedictionis fontem. *Calou.* c) *o Israel!* ℣. 5. c. 32, 15. d) *vehitur cælis*. cf. Ps. 18, 10. 11. e) *in auxilio tibi ferendo*. Ex 18, 4. f) *& in excellentia sua*. ℣. 29. Ex. 15, 1. Ps. 46, 4. g) *nubibus*. Iob. 36, 28. Prou. 3, 20. ℣. 27. h) Ita sursum *habitaculum* s. *refugium* tuum erit. vid. Ps. 90, 1. i) *Deus æternus*. ℣. 15. Videtur קדם *anteriorem partem æternitatis*, si ita loqui licet, significare: עולם v. hoc in loco posteriorem. Illud nempe præteritum semper sonat; hoc passim futurum, licet de præterito etiam dicatur. *Cler.* Conf. Mich. 5, 1. Ps. 55, 20. & sic *opponitur diis nouis* Deut. 32, 17. k) deorsum autem *brachia eius æterna*, quibus te tutabitur. cf. Gen. 49, 24. l) *sic expulit* iam tum ex parte hostes coram te, & porro sic faciet, vt promisit Ex. 23, 29. 30. c. 34, 11. m) *& dixit* tibi: *dele, disperde* eos. cf. c. 20, 16. 17. c. 31, 4. Impletum hoc est in Israelitis corporaliter, in nobis spiritualiter. Inimici nostri sunt peccatum, mors, Satan, infernus; qui vincuntur verbo Dei. *Brentius*. ℣. 28. n) *sic habitauit*, & porro *habitabit* Israel. o) *secure*. ℣. 12. c. 12, 10. Ier. 23, 6. p) & *solus*, sine mistura Cananæorum; inter quos tuto viuere non potuisset. vid. Num. 23, 9. q) *ad fontem Iacobi*. cf. Ioh. 4, 6. & Ps. 68, 27. Ps. 36, 10. Ioel 4, 18. &c. r) *in terra* frumenti. vid. c. 8, 7. seqq. s) ℣. 13. c. 11, 13. Hos. 2, 23. t) *rorem stillabunt* (2) c. 32, 2. ℣. 29. u) *beatitates tuæ sunt, beatus es!* Ps. 1, 1. Ps. 128, 2. x) Hæ gratulationes ad veros Israelitas, h. e. ad credentes in CHRISTVM, Deum & Seruatorem suum, pertinent. cf. Ioel 4, 16. Rom. 9, 6. Gal. 6, 16. y) vid. c. 4, 7. z) *saluatus* vel *qui seruatur per Dominum*. c. 32, 15. Es. 45, 17. LXX. vt Mat. 1, 21. a) *qui clypeus* est auxilii tui Gen. 15, 1. Ps. 3, 4. Ps. 84, 10. 12. b) cf. Ps. 45, 4. Apoc. 19, 15. 21. &c. c) *magnificentiæ tuæ*. v. 26. cf. c. 8, 16. 17. d) dissimulando & adulando, vt iram a se auertant, *mentientur tibi*, & humiliter seruire cogentur vel inimicissimæ gentes. cf. Ps. 18, 45. Ps. 66, 3. & Ios. 9, 4. seqq. e) *super excelsa eorum loca calcabis*, h. e. arces eorum, in montibus positas, præsidiis occupabis. *Cler.* Vid. c. 32, 13. Iud. 5, 21. Amos 4, 13. Ps. 60, 10. ὁ. ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν ἐπιβήσῃ, cum quo cf. Ios. 10, 24.

CAP. XXXIV, ℣. 1. f) Extremum hoc libri caput scripsit nonnemo diuersus a Mose; narrat namque, vt is mortuus, atque a Domino sepultus sit; i. e. a Michaele, Iudæ v. 9. vel a Christo, qui Mosis ceremonias erat sepulturus. *Lightf.* Chron. V. T. Negat tamen illud *Abarbanel* Comment. f. 418. & omnia totius Pentateuchi a Mose scripta esse contendit, ex collatione c. 31, 9. 24. & c. 4, 25. c. 30, 1. c. 31, 16. g) Num. 22, 1. h) c. 32, 49. i) c. 3, 17. Num. 21, 20. k) c. 3, 27. l) Num. 26, 29. m) Prolepsis, vt Gen. 14, 8. c. 19, 22. Cum hoc caput non sit a manu Mosis, non mirum est, nomen vrbis recentius hic legi. *Cler.* *Leschem* Ios. 19, 47. & *Laisch* Iud. 18, 29. dicta fuit. cf. etiam Gen. 14, 14. vbi alter Iordanis fons, sec. *Ioseph.* A. I. lib 1. cap. 11. *Dani* nomine venit. ℣. 2. n) *vsque ad mare occidentale*. vid. c. 11, 24. Zach. 14, 8. Ioel 2, 20.

℣. 21. ויתא per duplex *Segol* 1. 2. 4. & B. *Ascher*. *Milra* per *Paschta* simplex vult scribi O. T. f. 27. a. sec. B. *Ascher*. ℣. 23. Nouam *sectionem*, præposito spatio ס, hic auspicantur, 1--10. 12. 14. 19. 20. 21. & *Hal.* contra O. T. ברכת *Caph* sine *Dagesch* 7. 8. 16. & cum expressa figura *Raphe* 4. ℣. 24. יהי רצוי 1. 2. 3. fu. 4. ℣. 25. מנעליך *plene* 1. 2. 4. 5. 20. fu. 3. contra *Mas. Erff.* ℣. 27. מפניך Pro eo alius codex habuit מפנין; vid. *Ligthf.* ad Matth. 5, 18. p. 261. seq. & *R. Iac. Chaiim*, in Præf. Bibl. Rabb. col. 3. ℣. 29. נושע per *Kamets* 4. 5. contra M. I. & *Masoram*.

הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכִּכָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם 4
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ
וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר׃ וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ ה
מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל 6
בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ 7
וְלֹא־נָס לֵחֹה׃ וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת 8
מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה׃ וִיהוֹשֻׁעַ 9
בִּן־נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו
וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃ וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה י
אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים׃ לְכָל־הָאֹתֹת 11
וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ וּלְכֹל 12
הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה
לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

נשלמו חמשה חומשי תורה תהלה לאל גדול ונורא:

חזק

סכום פסוקי דספר דברים תשע מאות וחמשים וחמשה הנ״ץ סימן:
וחציו ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך: ופרשיותיו י״א אסרו חג
בעבותים סימן: וסדריו כ״ז יפית אמונה יגיד צדק סימן: ופרקיו ל״ד אודה
יי בכל לבב סימן: מנין הפתוחות שלשים וארבעה: והסתומות מאה
ועשרים וארבעה · הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות וכסא כבוד
ינחילם סימן:

סכום הפסוקים של כל התורה חמשת אלפים ושמנה מאות וארבעים
וחמשה ואור החמה יהיה שבעתים סימן: וחציו וישם עליו את
החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים:

מנין פתוחות של כל התורה מאתים ותשעים יבא דודי לגנו ויאכל
פרי מגדיו סימן: והסתומות שלש מאות ושבעים ותשעה או אסרה
אסר על נפשה בשבעה סימן: נמצאו מנין כל הפרשיות פתוחות
וסתומות שש מאות וששים ותשעה לא תחסר כל בה סימן:

℣.3. o) *meridiem* Iudæ vid. not. Nũ.13,17. p) *planitiem* Gen.13,10. cuius pars *vallis Siddim* fuit Gen. 14,3. q) *vallis Ierichuntina*. Beatissimus ille fuit tractus, de quo hæc inter alia *Iosephus* de B.I. lib.5.c.4.(27) Fons Ierichuntinus 70. stadiis longam, 20. latam planitiem permeat. Optimos autem in ea paradisos ac densissimos educat, *palmarumque* irriguatum *genera* tam sapore, quam nominibus varia. Quarum pinguissimæ calcibus pressæ plurimum mellis emittunt; non multum alio melle deterius, quanquam & mellis altrix est illa regio. Fert etiam *Opobalsamum*, qui est pretiosissimus fructus eorum, qui illic sunt, *Cyprumque* & *myrobalanum*; vt, qui diuinum esse illum tractum dixerit, non errauerit. r) Iud. 1,16. c. 3, 13. 2 Par. 28, 15. s) Gen. 19, 22.
℣. 4. t) Gen.12,7. &c. u) c. 1, 37.
℣.5. x) *Ita mortuus ibi est* 120 annos natus ℣. 7. cf. not. c.1,3. y) Ios. 1,2.7.13. Ps.18,1. z) *prout dixerat* c.17,11.
℣.6. a) *sepeliuit autem illum*. vid. not. ℣. 1. Sine hominum opera sepeliendum curauit. *Cler.* b) *in valle* Num.21,20. Iudæ ℣. 9. *Iosephus* A. I. lib. 4. sub finem: Cum post mutuos complexus Eleazaro & Iosuæ valedixisset, & cum illis adhuc loqueretur, repentina nube circumdatus in vallem quandam raptus, & inconspicuus factus est. c) c. 3,29. d) ne sc. ad eius monumentum adoratum irent. *Cler.* e) non dicit *sepulcrum eius*, sed *sepulturam eius*, i. e. quomodo sepultus sit; vtrum Moses illic sub terra relictus sit, an vero inde in alium locum transiuerit. Ita *Abarbanel*, in anl distinctione. Interim

terim nusquam negat Sacra Scriptura, eum resurrexisse: quod colligendum potius videtur ex Mat. 17, 3.
℣. 7. f) c.31, 2. g) *non caligauerat* Gen. 27, 1. h) *neque fugerat vigor* s. *vigor eius* (1) conf. Gen. 30, 37.
℣.8. i) *vt Aharonem* Num. 20,29. cf. Gen. 50, 3. k) *luctus Mosis*. cf. not. Num. 33, 49.
℣.9. l) Num. 27, 18. ὁ. ἐπέθηκε. Act. 6, 6. c. 8, 17. 2 Tim. 1, 16.
℣.10. m) *Non tamen surrexit amplius Propheta in Israele sicut Moses.* Nam Iosua, etsi fuit vmbra Christi officio suo, tamen persona non æquauit Mosen. *Brentius*. vid. not. c. 18, 15. & Num. 27, 21. n) *quippe quem nouerat*. Ioh. 10,14. 1 Cor. 8, 3. 2 Tim. 2, 19. o) qs. *facie ad faciem conuersa*. c. 5, 4. Ex. 33, 11. Pulchre *R. Ioseph Albo* ad h. l. libro 3. *Ikkarim* c. 20. apud *Meierum* in notis ad *Seder Olam* p. 975. Fieri nequit, quin surgat aliquando similis Propheta Mosi, aut *maior eo*; *Rex enim Messias erit ei similis, aut eo maior.* Sic autem explicari debent hæc verba: non surrexit sicut ille. Non quasi nullus in æternum similis illi futurus sit, sed quod nullus similis illi futurus sit secundum particularem aliquam qualitatem; vel quod toto eo tempore, quo ipsum deinde secuti sunt Prophetæ, vsque ad cessationem prophetiæ, nullus surrexerit similis Mosi, *verum posthac quidem existet similis, vel potius maior Mose.* ℣. 11. p) ὁ. ἐν πᾶσι τοῖς σημείοις καὶ τέρασιν. conf. Ioh. 15, 24. Ioel 3, 1 seqq. Act. 2, 19. 22. 43. Heb. 2, 4. ℣. 12. q) vid. c. 4, 34. r) c. 26,8. ὁ. τὰ θαυμάσια. Mat. 21, 15. s) conf. Ioh. 18,20 t) c. 14, 15. u) c. 19, 10. x) Ps. 118,27. y) Prov. 12,17. z) Ps. 111, 1. a) 1 Sam. 2,8, b) Es. 30,26. c) Leu. 8,8. d) Cant. 4,16. e) Num 30,14. f) Deut. 8,9.

℣. 3. הנגב per *Tlischagdola* 2. sic sc. 4. הנגב ואת־הככר ita 1. su. 4. ℣. 4. בעיניך *Beth Dageschatum* faciunt 1. לוא per *Mikk*. 3. 17. 18. & *Ber*. ℣. 7. לחה *Kri* לחו adiiciunt 1. 2. ceteri omittunt. ℣. 8. ויתמו ita cum *Kadma* manu (vt videtur) adscripto, *Berolinensis*; idem super *Iod* habuerat, sed deleuit 2. at reliqui omnes, in ditione vnius vocis, speciali anomalia habent *Sakephk*. cum *Metheg*. ℣. 11. האתת per *Graschaim* & *Metheg*. 1. 2. 4. אשר שלחו ita 1. 2, 3. 4.

נביאים ראשונים

PROPHETAE
PRIORES.

יהושע IOSVA.
שופטים IVDICVM.
שמואל SAMVEL.
מלכים REGVM.

LIBER

IOSVAE,

Hebr.

יהושע

Describitur hoc libro introductio Israelitarum in terram Canaan: huiusque occupatio, deinde distributio; porro dimissio auxiliarium tribuum, & tandem Iosuæ vltima concio & fata suprema. Continet autem *historiam annorum septendecim*, qui, quamuis expresse nuspiam determinentur, bene tamen ex annis Iudicum & Regum, ad complendos illos 480 annos 1 Reg. 6, 1. a *Lightfooto* in Chronotaxi ad h. l. colliguntur.

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
2 מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה
וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי
3 יִשְׂרָאֵל׃ כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם
4 נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה׃ מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן
הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים
ה וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם׃ לֹא־
יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה
6 אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ׃ חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי
אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
7 לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי
אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל
8 אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃ לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ
וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז
9 תַּשְׂכִּיל׃ הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תַּעֲרֹץ
וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר
י תֵּלֵךְ׃ וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שֹׁטְרֵי הָעָם
11 לֵאמֹר׃ עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר
הָכִינוּ לָכֶם צֵידָה כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ׃

הפטרה שמחת תורה

מ׳ בפתח

ולראובני Z 5 כג ה

Cap. I, ℣. 1. a) Pendet principium huius libri a fine Deuteronomii. *Vat.* b) v. 2. 7. 13. vid. Deut. 34, 5. c) cum finitus esset luctus Mosis. cf. not. Deut. 1, 3. d) vid. not. Num. 13, 16. Gerit Iosua typum Iesu Christi, & nomine eodem, (vid. Act. 7, 45. Hebr. 4, 8.) & rebus gestis. Iosua induxit Israelitas trans Iordanem in terram fluentem lacte & melle: Iesus Christus inducit credentes in felicitatem perpetuam. *Brentius.* In eo primum ius primogeniti, quod Ephraimo collatum erat 1 Par. 5, 1. adparuit, & dignitas Ephraimi Gen. 48, 14. seqq. *Ligthf.* Chron. e) Deut. 1, 38.

℣. 2. f) v. 1. LXX. vt Hebr. 3, 5.

℣. 3. g) c. 14, 9. h) Deut. 11, 24. c. 34, 4.

℣. 4. i) vid. not. Deut. 11, 24. k) c. 3, 10. Gen. 15, 20. Num. 13, 29. cf. Ez. 16, 3. Gen. 15, 16. l) Ex. 23, 31. Num. 34, 6. m) i. e. *extendet se* terminus vester. *Schmid.*

℣. 5. n) Deut. 7, 24. ὁ. ἀντιστήσεται. Luc. 21, 15. o) v. 17. p) Deut. 31, 6. 8. 1 Par. 28, 20. cf. Hebr. 13, 5. q) Gen. 28, 15.

℣. 6. r) v. 7. 9. Deut. 31, 7. 23. ὁ. ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου. 1 Cor. 16, 13. Verbum חזק proprie notat *vires*, quæ sunt *in manibus* ad prehendendum retinendumque viriliter; sicut contra אמץ *firmitudinem*, quæ *in genibus* est, ad consistendum, ne ab alio quis euertatur, coll. Es. 35, 3. & Hebr. 12, 12. 13. s) Deut. 1, 38.

℣. 7. t) c. 23, 6. Es. 30, 21. vid. not. Deut. 17, 11. u) v. 8. Deut. 4, 6. c. 29, 8. ὁ. ἵνα συνῇς ἐν πᾶσιν. cf. 2 Tim. 2, 9. x) *in omni* sc. *via*, s. *loco*, vt add. *Ion.* sue *in omnibus actionibus tuis.* sic v. 9. Gen. 28, 15.

℣. 8. y) *ne* vel minimum *discedat.* Num. 14, 44. Es. 46, 8. Vult frequenter legem esse legendã, ac si vnicum hoc esset studium, scire, quid diuinæ Legi sit consentaneum, in quo solida prudentia consistit. *Calov.* z) *ex corde & ore.* nam ex cordis abundantia loquitur os. Matth. 12, 34. a) Deut. 17, 19. Ps. 1, 2. ὁ. μελετήσεις. 1 Tim. 4, 15. b) Ps. 1, 3. ὁ. εὐοδωθήσῃ. cf. 3 Ioh. v. 2. c) v. 9. Deut. 28, 29.

℣. 9. d) Iud. 6, 14. Interrogatio emphatica rem magis confirmat, soletque ab eo vsurpari, qui animum & alacritatem cupit alteri adiicere. Ita Iud. 6, 14. &c. *M. I.* Cf. not. Deut. 3, 11. ὁ. ἰδού. e) vid. v. 6. f) c. 8, 1. Deut. 1, 21. ὁ. μὴ δειλιάσῃς &c. Apoc. 21, 8. g) Filius de Deo Patre loquitur. *Schmid.* conf. Gen. 19, 24.

℣. 10. h) Deut. 16, 18.

℣. 11. i) *viaticum.* Gen. 45, 21. De ipso Manna intelligi potest, quod molendo, contundendo pinsendoque præparabatur, coll. Num. 11, 8. *Abend.* k) Schmid. *infra*, s. *sub finem tridui.* sic *Raschi.* Gen. 40, 13. 19. *Nold. post* coll. Es. 7, 8. l) a reditu exploratorum. *Calov.*

℣. 2. עבור *Plene* 1. 5. 6. 9. 12. 16. 20. contra *Mas. Erff.* ℣. 4. הנהר Ita 5. 7. 8. & sic, relicto tamen *Psik*, se. 2. aptius quidem hi, quam ceteri, qui distingunt per *Psikmunachatum.* ℣. 5. ולא per *Merca* 1. 2. 3. 5. ℣. 6. ואמץ *Mem Patachatum* habent 7. 8. 10. 12. 13. 16. 17. 18. *Ber.* & sic emendatum in 3. cum nota 3. 17. 18. quam etiam habent 7. 8. & *Masora Erff.* at ceteri per *Kamets* secundum *Mas.* 1. ℣. 7. ושמאל Sine *Vau quiescente* 1. 3. 6. 9. 20. 21. fu. 2. 5. referunt tamen id in marg. 6. 9. ℣. 8. ככל per *Cholem* & *Merca* 1. ac in marg. 6. 9. ℣. 9. הלא *defect.* 1. 3. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. 5. contra *Mas.* 2. & *Erffurt.* ואמץ *Mem* per *Patach* 3. in marg. 6. 9. sic fe. 2. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 11. וצוו את־העם ita 1. 3. 5. לבוא *defect.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. fu. 5.

12 ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע
13 לאמר׃ זכור את־הדבר אשר צוה אתכם
משה עבד־יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם
14 ונתן לכם את־הארץ הזאת׃ נשיכם טפכם
ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר
הירדן ואתם תעברו חמשים לפני אחיכם כל גבורי
טו החיל ועזרתם אותם׃ עד אשר־יניח יהוה׀ לאחיכם
ככם וירשו גם־המה את־הארץ אשר־יהוה אלהיכם
נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה
אשר׀ נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח
16 השמש׃ ויענו את־יהושע לאמר כל אשר־צויתנו
17 נעשה ואל־כל־אשר תשלחנו נלך׃ ככל אשר־
שמענו אל־משה כן נשמע אליך רק יהיה יהוה אלהיך
18 עמך כאשר היה עם־משה׃ כל־איש אשר־ימרה
את־פיך ולא־ישמע את־דבריך לכל אשר־תצונו יומת
רק חזק ואמץ׃

עב
Cap. II.
הפטרת
שלח לך

ב וישלח יהושע בן־נון מן־השטים שנים אנשים מרגלים
חרש לאמר לכו ראו את־הארץ ואת־יריחו וילכו
ויבאו בית־אשה זונה ושמה רחב וישכבו־
2 שמה׃ ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים
באו הנה הלילה מבני ישראל לחפר את־
3 הארץ׃ וישלח מלך יריחו אל־רחב לאמר הוציאי
האנשים הבאים אליך אשר־באו לביתך כי לחפר
4 את־כל־הארץ באו׃ ותקח האשה את־שני האנשים
ותצפנו ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין
ה המה׃ ויהי השער לסגור בחשך והאנשים יצאו
לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו מהר אחריהם
6 כי תשיגום׃ והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי
העץ

cubuërunt seu *pernoctare voluerunt ibi* ✠. 8. Gen. 28, 11. tanquam in diuersorio publico. Schmid. ὁ. κατέλυσαν ἐκεῖ c. 3, 1. conf. Luc. 9, 12.
✠. 2. q) *ad explorandam.* ✠. 3. Deut. 1, 22. Iob. 39, 29.
✠. 3. r) Gen. 19, 5. c. 38, 24. 25. s) q. d. quia certi sumus, quod ingressi sint, nec negare id audebis. Schmid.
✠. 4. t) *sumserat a. interea*, dum ianua aperiretur &c. vel cum ante aduentum regiorum nunciorum vicini de illis mussitarent. u) *& occultaue-rat eum*, i. e. *unumquemque eorum* s. *singulos.* Ps. 27, 5. cf. 2 Sam. 17, 18. 19. 20. x) *recte*, s. *ita est.* ✠. 21. y) *unde essent.* Gen. 29, 4.
✠. 5. z) Schmid. *sed cum porta claudenda esset.* cf. Neh. 13, 19. Ion. Syr. *cumque tempus esset ad claudendam portam.* cf similis constructio Gen. 15, 12. & plenior infra c. 10, 27. a) *cum tenebris*, cum iam tenebræ noctis inciperent. b) *nam certo eos adprehendetis.* Gen. 44, 4. ✠. 6. c) *illa a.* (vt dictum ✠. 4.) *ascendere fecerat eos.* Est 3 fem. sing. cum suff. retracto accentu. d) *in tectum.* 1 Sam. 9. 25. 26. cf. not. Deut. 22, 8. ὁ. ἐπὶ τὸ δῶμα. Act. 10, 9. e) *& absconderat eos.* c. 7, 21. f) *sub linis.* Ex. 9, 31. Leu. 13, 47.

✠. 12. m) Num 32, 1. seqq.
✠. 13. n) *recordando* sc. *recordemini.* Ex. 20, 8. cf. not. Leu. 6, 7. o) Num. 32, 20. 29. p) ✠. 15. Deut. 34, 5. q) ✠. 15. Deut. 3, 20. ὁ. κατέπαυσεν. ✠. 15. Hebr. 4, 8.
✠. 14. r) *maneant.* Num. 32, 17. s) ✠. 12. vid. Deut. 1, 7. t) c. 4, 12. u) Ion. *armati.* Iud. 7, 11. vid. not. Ex. 13, 18. Forte est etiam ab Arab. חמש *vehemens strenuusque valde fuit in prælio*, aut חמש *concitavit ad pugnam.* x) *potentes robore ac virtute*, i. e. *viri fortes* & bello idonei c. 6, 2. c. 8, 3. y) Num. 32, 20.
✠. 15. z) ὁ. ἀπ' ἀνατολῶν. Mat. 2, 1.
✠. 16. a) i. e. *quocunque* l. ad quodcunque negotium expediendum. cf. ✠. 7. 9.
✠. 17. b) cf. Num. 27, 20. c) non diffidentium, sed gratulantium & vouentium est; q. d. nihil excipimus, *tantummodo* optamus. d) ✠. 5. c. 3, 7. ὁ. μετὰ σοῦ. cap. 6, 27. Ioh. 3, 2. Quid hæc locutio valeat, vid. Iud. 6, 12. Ier. 1, 8. Act. 18, 10.
✠. 18. e) *rebellis fuerit mandato tuo.* vid. Deut. 1, 26. ὁ. ἀπειθήσῃ. Ioh. 3, 36. f) *morte plectetur.* cf. not. Deut. 17, 11. g) Tig. *modo fortiter age & strenue.* ✠. 6. 7.
CAP. II, ✠. 1. h) Schmid. *Deinde misit.* Al. *miserat autem.* c. 3, 1. Num. 25, 1. i) Gen. 42, 9. ὁ. κατασκοπεῦσαι. sic ✠. 2. Gal. 2, 4. k) *in silentio* s. *clam* (1) cf. Gen. 24, 21. l) *videte*, i. e. *explorate.* Gen. 42, 9. m) *& inprimis* Ierichuntem. Gen. 7, 21. n) *meretricis.* Gen. 38, 15. ὁ. πόρνης. vt Hebr. 11, 31. Iac. 2, 25. cf. Mat. 21, 31. Crediderim, זונה h. l. non publicum *prostibulum*, sed *pellicem* viri iam mortui notare; sic dictam, quatenus legitimo matrimonio contradistinguitur. Schmid. sed Ion. *cauponaria.* sic Ar. c. 6, 16. 24. o) c. 6, 17. 22. Mat. 1, 5. p) *& cubu-*

✠. 15. ' יהוה ita 5. 7. 8. 12. 13. 16. & sic in Ber. videtur esse manu correctum, secundum Mas. ad Gen. 30, 16. at ceteri habent *Munach* pro *Merca.* המה pro eo habent הם 1. 3. fu. 5. & in marg. 6. 9. להם Pro eo legunt לכם 3. 12. fu. 2. 5. & in marg. 6. 9. contra Mas. h. l. & Num. 11, 21. אתה def. 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. & in marg. 6. 9. ✠. 16. ויענו ita per *Sakephk.* cum *Metheg* anomalice omnes, præter 3. qui habet *Mercam* quod fuerat etiam in 5. כל cum *præfixo* כ 3. fu. 2. & in marg. 6. 9. ואל per *Tbhir* 2. 3. ✠. 17. ככל־אשר ita 3. & in marg. 6. 9. ✠. 18. את־דבריך Pro את habent א 1. 3. & in marg. 2. CAP. II, ✠. 1. חרש per *Sin* 5. 17. & in marg. 6. at dubie cum duplici puncto ש 2. יריחו *defect.* 27. & Ber. hîc & ✠. 2. 3. בית per *Munach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. ✠. 5. ולא cum *præf.* ו 2. 3. fe. 1. & fu. 5.

7 העץ הערכות לה על־הגג׃ והאנשים רדפו אחריהם
דרך הירדן על המעברות והשער סגרו אחרי כאשר
8 יצאו הרדפים אחריהם׃ והמה טרם ישכבון והיא
9 עלתה עליהם על־הגג׃ ותאמר אל־האנשים ידעתי
כי־נתן יהוה לכם את־הארץ וכי־נפלה אימתכם
י עלינו וכי נמגו כל־ישבי הארץ מפניכם׃ כי שמענו
את אשר־הוביש יהוה את־מי ים־סוף מפניכם
בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי
אשר בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם אותם׃
11 ונשמע וימס לבבנו ולא־קמה עוד רוח באיש מפניכם
כי יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל־
12 הארץ מתחת׃ ועתה השבעו־נא לי ביהוה כי־עשיתי
עמכם חסד ועשיתם גם־אתם עם־בית אבי חסד
13 ונתתם לי אות אמת׃ והחיתם את־אבי ואת־אמי
ואת־אחי ואת־אחותי ואת כל־אשר להם והצלתם
14 את־נפשתינו ממות׃ ויאמרו לה האנשים נפשנו
תחתיכם למות אם לא תגידו את־דברנו זה והיה
בתת יהוה לנו את־הארץ ועשינו עמך חסד ואמת׃
טו ותורדם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה
16 ובחומה היא יושבת׃ ותאמר להם ההרה לכו
פן־יפגעו בכם הרדפים ונחבתם שמה שלשת
ימים עד שב הרדפים ואחר תלכו לדרככם׃
17 ויאמרו אליה האנשים נקים אנחנו משבעתך הזה
18 אשר השבעתנו׃ הנה אנחנו באים בארץ את־
תקות חוט השני הזה תקשרי בחלון אשר הורדתנו
בו ואת־אביך ואת־אמך ואת־אחיך ואת כל־בית
19 אביך תאספי אליך הביתה׃ והיה כל אשר־יצא
מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל
אשר

g) *sub linis ligni vel arboris*. Dubium quid hoc? ὀ. ἐν τῇ λινοκαλάμῃ. *sub stipulis lini*, quo linum a suo calamo nondum detusum, s. de quo cortices & stipulæ nondum decussæ, cum aliis, sed inuersa constructione, intelligere videntur. Sic Syr. *Inter lini culmos*. Ion. *lini manipulos*. Sed Ar. *inter ligna gossypii*. Schmidio *lina ligni* discriminis caussa dicuntur de certo *ligno lino simili*, quod igni alendo commodum, & in hunc finem adseruatum. Sed neque illud absurdum videtur *Masio*, si id *linum* significari existimemus, quod *Xylinum* (quasi *ligneum* dicas) vocatur, de quo *Plin.* H. N. lib. 19. c. 1.

ꝟ. 7. h) *iuxta*. Gen. 49, 13. i) *vada, transitus* sc. Iordanis. Iud. 3, 28. c. 12, 5. 6. k) *postquam*, q. d. *postea, quam*. cf. c. 9, 16.

ꝟ. 8. l) *nondum cubabant*. c. 3, 1. Gen. 2, 5. Ex. 9, 30.

ꝟ. 9. m) non qualicunque notitia, sed *certa fide noui*, quæ laudatur Hebr. 11, 31. Plus habes fidei, quam 600000 viri Israelis, qui mira in Aegypto & desertis viderant. *Lightf.* Cf. Mat. 8, 10. n) *quod dederit*. Gen. 13, 15. c. 15, 18. c. 28, 4. &c. o) Deut. 11, 25. ὁ ἐπέπεσε γὰρ ὁ φόβος Luc. 1, 12. p) *soluti q. sunt*. v. 24. c. 5, 1. c. 7, 5. vid. Deut. 1, 22.

ꝟ. 10. q) c. 4, 22. Ex. 14, 21. r) Num. 21, 24. 34. 35.

ꝟ. 11. s) *Audiuimus inquam* v. 10. *& liquefactum est cor nostrum*. c. 5, 1. conf. Ex. 15, 14. t) *nec remansit amplius*. conf. 1 Reg. 10, 5. u) *Spiritus*, i. e. *respiratio aut motus vitalis*, vt c. 5, 1. ὀ. πνεῦμα. Iac. 2, 26. cf. LXX. Iud. 15, 19. 1 Sam. 30, 12. Ps. 135, 17. x) vid. Deut. 3, 24. c. 4, 39. c. 7, 9. y) Act. 4, 24.

ꝟ. 12. z) Gen. 24, 32 49 c. 40, 14. a) *Signum veritatis* i. e. *verum*, non fallax. conf. Gen. 24, 48.

ꝟ. 13. b) Num. 31, 15. 18. ὀ. ζωγρήσατε c. 6, 25. Luc. 5, 10. 2 Tim. 2, 26. c) c. 6, 23. d) Ps. 56, 14.

ꝟ. 14. e) ὀ. ἀνθ' ὑμῶν. Matth. 20, 28.

ꝟ. 15. f) *Tum demisit eos*. 1 Sam. 19, 12. ὀ. καὶ κατεχάλασεν αὐτοὺς. Act. 9, 22. g) ὀ. διὰ τῆς θυρίδος v. 18. 2 Cor. 11, 33. h) *in pariete* (Num. 35, 4.) *muri*, i. e. contigua erat muro vrbis, ita vt in ipso muro habitaret.

אחיותי ק'

ꝟ. 16. i) ὀ. εἰς τὴν ὀρεινὴν. v. 22. Luc. 1, 39. k) *ne incidant in vos*. Num. 35, 19. 21. l) 1 Sam. 19, 2. m) vid. Num. 24, 25.

ꝟ. 17. n) *insontes enim*. Gen. 24, 8. 41. ὀ. ἀθῷοί ἐσμεν. Mat. 27, 24. o) *adiurasti nos*. Gen. 24, 3.

הת בצרי

ꝟ. 18. p) *funiculum*. v. 21. Conuenit cum קו Ef. 44, 13. nam alibi *spem* significat, vt Ruth. 1, 12. vnde Masio est *funiculus s. signum, in quo omnis spes salutis fœmininæ erat*. q) *fili coccinei*, c. 4, 3. r) Deut. 22, 2. Ex. 9, 19.

ꝟ. 19. s) cf. Ex. 12, 22. t) 2 Sam. 1, 16. vid. Leu. 10, 9.

ꝟ. 7. הרודפים ro *plene* 5. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. ꝟ. 10. את per *Thischakt.* 1. 2. 5. אתם *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 12. 16. 20. 21. præter *Mas. impress.* ad c. 5, 7. ꝟ. 13. אחיותי ita 1. sine *Kri* aut *Ctib*; sic fu. 3. 5. ꝟ. 14. האנשים per *Sakephk.* 6. 9. qui tamen & *Rbbia* ex aliis libris in marg. referunt. ꝟ. 15. ובחומה *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 15. 16. 20. 21. & 22. ꝟ. 16. עד per *Makk.* 2. sic fu. 5 שוב *plene* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. fu. 2. 5. contra *Mas.* ꝟ. 17. & 19. נקיים *plene* 3. sic fu 2. 5. & in marg. 6. 9. sed vtrobique contra *Mas.* & *M. I.* ꝟ. 19. והיה cum *Gaiah* requirit *Mas. Erff.* כל per *Makk.* & *Kametschatuph* 1. 2. 3. ביתך per *Darga* 7. 8. 10. 12. 14. 15. 17. 18. 19. 21. 22. וכל per *Thischaktanna* 1. 5.

אשר יהיה אתך בבית דמו בראשנו אם־יד תהיה־בו :
ואם־תגידי את־דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר כ
השבעתנו : ותאמר כדבריכם כן־הוא ותשלחם 21
וילכו ותקשר את־תקות השני בחלון : וילכו ויבאו 22
ההרה וישבו שם שלשת ימים עד־שבו הרדפים
ויבקשו הרדפים בכל־הדרך ולא מצאו : וישבו שני 23
האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו אל־יהושע בן־
נון ויספרו־לו את כל־המצאות אותם : ויאמרו 24
אל־יהושע כי־נתן יהוה בידנו את־כל־הארץ
וגם־נמגו כל־ישבי הארץ מפנינו :

Cap III.

וישכם יהושע בבקר ויסעו ג
מהשטים ויבאו עד־הירדן הוא וכל־בני ישראל וילנו
שם טרם יעברו : ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו 2
השטרים בקרב המחנה : ויצוו את־העם לאמר 3
כראתכם את ארון ברית־יהוה אלהיכם והכהנים
הלוים נשאים אתו ואתם תסעו ממקומכם והלכתם
אחריו : אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה 4
במדה אל־תקרבו אליו למען אשר־תדעו את־הדרך
אשר תלכו־בה כי לא עברתם בדרך מתמול
שלשם : ויאמר יהושע אל־העם ה
התקדשו כי מחר יעשה יהוה בקרבכם נפלאות :
ויאמר יהושע אל־הכהנים לאמר שאו את־ארון 6
הברית ועברו לפני העם וישאו את־ארון הברית
וילכו לפני העם : ויאמר יהוה 7
אל־יהושע היום הזה אחל גדלך בעיני כל־ישראל
אשר ידעון כי כאשר הייתי עם־משה אהיה עמך :
ואתה תצוה את־הכהנים נשאי ארון־הברית לאמר 8
כבאכם עד־קצה מי הירדן בירדן תעמדו :

ויאמר

31,2. Deut. 4, 42. ℣. 5. y) conf. Ex. 19, 10. 14. Non tantum exteriorem sanctificationem l. lustrationem, quæ fiebat lauando vestes, & abstinendo ab vxoribus; sed *inprimis interiorem* sanctitatem postulat: vt fide divinis promissis adhæreant, spem in Deum collocent, & veræ sanctitati vitæ studeant. *Calou.* Neque enim Deus miracula sua destinavit inani mortalium curiositati, sed sancte atque cum veneratione per fidem ea vult tractari. z) *ó.* θαυμαστά. ובניו קרי

Apoc. 15,3. ℣. 6. a) ℣. 3. 8. c. ?,6. b) Ex. 25,14 Id Leuitarum erat, & Kahatitis demandatum Num. 4,15. sed cum ad nudum ministerium fiebat; hic vere portanda arca ob miraculi l. rei peragendæ celebritatem, immo ob Dei, ad arcam præsentis, per miraculum siccati Iordanis manifestationem. *Calou.* c) cf. Num. 10, 33. ℣. 7. d) *incipiam.* Deut. 2, 24. e) cap. 4, 14. per transitum Iordanis miraculosum, sicuti Mosen per transitum maris rubri. f) cap. 1, 5. 17. ℣. 8. g) vid. ℣. 15.

u) cf. Mat. 27, 25. x) *si manus fuerit adversus ipsum*, scil. ad ei vim inferendum, vel & ipsum occidendum. Deut. 17, 7. ℣. 20. y) *negotium hoc nostrum.* ℣. 14. z) vid. ℣. 17. ℣. 21. a) ℣. 4. conf. Hos. 4, 7. b) *atque, sic in pace dimisit eos* Iac. 2, 25. c) vid. ℣. 18. ℣. 22. d) emissi fuerant *sexto die mensis Nisan*, & euadunt Ierichunte isthac nocte. *Septimo* die montibus se continent; *octauo* ad castra redeunt. Hic tres dies numerati sunt eodem plane modo, vt tres dies sepulturæ Servatoris nostri. *Lightf.* ℣. 23. e) *qua contigerant ipsis.* Ex 18, 8. ℣. 24. f) Schmid. *Certe dedit.* 1 Sam. 10, 19. Al. subint. *eamus, quia* &c. g) *dedit*, modo nos adprehendamus. *Schmid.* h) vid. v. 9. CAP. III, ℣. 1. i) c. 7, 16. *ó.* ὤρθρισεν. cf. Luc. 21, 38. k) c. 2, 1. l) *ó.* καὶ κατέλυσεν. vid. c. 2, 1. m) *nondum.* c. 2, 8. ℣. 2. n) Schmid. *Atque ita factum est a fine trium dierum*, sicut Iosua fore dixerat c. 1, 10. 11. ℣. 3. o) cf. Num. 10, 35. Apoc. 11, 19. p) ℣. 6. 8. vid. Deut. 31, 9. ℣. 4. q) *sed spatium longinquũ erit*; substantiue, ad formam שלום. r) *& inter ipsam* sc. *arcam.* Quod interstitium partim reuerentiæ caussa, partim vt omnes commodius arcam & miraculum diuisi per eam Iordanis, eminus cum gaudio spectarent, constitutum fuisse, docet *August.* qu. 3. cit. *Calou.* s) Hoc spatium *iter Sabbati* (Act. 1, 12.) esse, notant in *Sotah* f. 27. b. t) *ó.* μὴ προσεγγίσητε. cf. Ex. 24, 1. 2. Hebr. 7, 19. cap. 11, 13. Quo quis imbecillior fide est, eo remotius sequitur arcam. *Brentius.* u) cf. Num. 10, 33. Arca præcedebat; nubes enim gloriæ, quæ hucusque illos duxerat, recesserat mortuo Mose, *Lightfoot.* x) vid. Gen. 31,

℣. 20. דברינו *Pluraliter* cum *Iod* 3. & in margine 6. 9. 15. 16. su. 5. ℣. 23. אתם *defect.* 1. 2. 3. 5. præter *Mas. impress.* ad c. 5, 7. ℣. 24. בידינו *plene* cum *Iod plurali* 2. 3. su. 5. sic etiã in marg. 6. 9. CAP. III, ℣. 3. כראותכם *plene* 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. contra *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* ברית יהוה אלהיכם ita 1. 3. ℣. 4. אליו, per *Sakephk.* 2. 6. 9. 20. at *Rbhia* in margine ex aliis referunt 6. 9. למען אשר תדעו ita 1. at למען אשר תדעו 2. & 5. nisi quod hic loco *Rbhia* habeat *Kadma.* בדרך per *Merca* & addito in margine הזה cum *Tiphcha* 1. מתמול *plene* omnes, (præter 2. & quædam exemplaria *Athiana*, de quibus vid. *Iabl.* præf. p. ?.) sic manu correctum in *Ber.* contra *Mas.* Gen. 31, 2. & 1 Reg. 13, 5. Denique כתמול legit 1. sic su. 3. fortassis ex perperam intellecta *Masora* allegata, cum qua conf. *Buxt.* Comm. p. 82. ℣. 7. בעיני pro eo habent לעיני in marg. 6. 9. sic su. 3. 5.

9 וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל גֹּשׁוּ הֵנָּה וְשִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
י וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי אֵל חַי בְּקִרְבְּכֶם
וְהוֹרֵשׁ יוֹרִישׁ מִפְּנֵיכֶם אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי
וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי
11 וְהַיְבוּסִי׃ הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ
12 עֹבֵר לִפְנֵיכֶם בַּיַּרְדֵּן׃ וְעַתָּה קְחוּ לָכֶם שְׁנֵי
עָשָׂר אִישׁ מִשִּׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ־אֶחָד אִישׁ־אֶחָד
13 לַשָּׁבֶט׃ וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן
יְהוָה אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ בְּמֵי הַיַּרְדֵּן מֵי הַיַּרְדֵּן יִכָּרֵתוּן
14 הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמָעְלָה וְיַעַמְדוּ נֵד אֶחָד׃ וַיְהִי
בִּנְסֹעַ הָעָם מֵאָהֳלֵיהֶם לַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְהַכֹּהֲנִים
טו נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן הַבְּרִית לִפְנֵי הָעָם׃ וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן
עַד־הַיַּרְדֵּן וְרַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן נִטְבְּלוּ בִּקְצֵה
הַמָּיִם וְהַיַּרְדֵּן מָלֵא עַל־כָּל־גְּדוֹתָיו כֹּל יְמֵי קָצִיר׃
16 וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד־אֶחָד הַרְחֵק
מְאֹד בְּאָדָם הָעִיר אֲשֶׁר מִצַּד צָרְתָן וְהַיֹּרְדִים עַל יָם
הָעֲרָבָה יָם־הַמֶּלַח תַּמּוּ נִכְרָתוּ וְהָעָם עָבְרוּ נֶגֶד יְרִיחוֹ׃
17 וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית־יְהוָה בֶּחָרָבָה
בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל־יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בֶּחָרָבָה
ד עַד אֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן׃ וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
2 לֵאמֹר׃ קְחוּ לָכֶם מִן־הָעָם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים
3 אִישׁ־אֶחָד אִישׁ־אֶחָד מִשָּׁבֶט׃ וְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר
שְׂאוּ־לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים
הָכִין שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם
עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר־תָּלִינוּ בוֹ
הַלָּיְלָה׃

℣. 9. h) *accedite huc* 1 Sam. 14, 38. rad. נגש.
℣. 10. i) c. 22, 31. Ex. 17, 7. k) *& omnino expellet*, qs. *hereditate eiiciet*. vid. not. Num. 33, 53. l) cf. Gen. 15, 19. Ex. 3, 8. m) c. 1, 4. c. 9, 1. n) Am. 2, 9. Deleti iam erant duo Reges Amoræorum in terra *orientali* trans Iordanem Num. 21, 21. c. 32, 33. sed restabant alii *versus occidentem*. Num. 13, 29. Deut. 1, 20.
℣. 11. o) Deut. 10, 8. p) sic v. 13. 17. Ex. 23, 17. Zach. 4, 14. c. 6, 5.
℣. 12. q) ὁ. προχειρίσασθε. Act. 22, 14. c. 26, 16. r) Voluit Iosua, vt hi comitarentur arcam fœderis vsque in Iordanem, & ibi omnia, quæ Deus facturus erat, coram inspicerent, oculatique testes omnium essent. *Schmid*. Conf. de duodecim Apostolis Ioh. 15, 27. Act. 1, 21. 22. 1 Ioh. 1, 1. seqq. s) i. e. *de singulis tribubus vnum*. c. 4, 2. vid. Num. 17, 21. Ab his non exclusa videtur Leuitica tribus, neque Ex. 28, 9. 21. *Calov*.
℣. 13. t) *cum quieuerint*. Num. 11, 25. u) *planta*. c. 1, 3. x) v. 16. cf. 2 Reg. 2, 8. Ps. 66, 6. Ps. 114, 3. y) *cumulo, aceruo* (6) v. 16. Ex. 15, 8. Ps. 33, 7.
℣. 14. z) Act. 7, 45.
℣. 15. a) vid. v. 8. b) *immersi* vel *tincti* sunt. Deut. 33, 24. nam verbum significat *immersionem* vel ex toto, vel *ex parte* M. I. quocum conf. Græcum βαπτίζειν. Sed *Schmid*. *Immersi* dicuntur pedes, non quod reuera immersi aut madefacti sint, sed quod in actu immersionis essent, vt intingerentur; aquæ vero statim cesserunt, vt in sicco pedes figerentur. c) *plenus erat*, pleno alveo fluebat, immo exundabat, c. 4, 18. quod calor tunc incipiebat montium niuem dissoluere. d) *ripas suas* (4) c. 4, 18. 1 Par. 12, 15. Ef. 8, 7. cf. Sir. 24, 36. e) Messis ibi a mense Nisan incipiebat. cf. Ex. 13, 4. Leu. 23, 10. Deut. 16, 1. *Calov*.
℣. 16. f) vid. v. 13. g) *elongando se* vel *procul* Ex. 33, 7. Hinc Ps. 114, 5. ad hoc miraculum quasi obstupescit. *Brentius*. h) *ab Adam vrbe*, de qua plura non habemus. *Ligthf*. confert Ps. 78, 60. sed ibi rectius de *hominibus* exponitur. i) vrbs tribus Ephraimi 1 Reg. 4, 12. c. 7, 46. quæ etiam *Tsereda* 1 Reg. 11, 26. & *Tserara* Iud. 7, 22. dicta esse putatur. k) *planitiei*, vid Deut. 4, 49. l) nempe *lacum Asphaltitidem*. vid. Num. 34, 12. Deut. 29, 22. m) *consumta sunt*, *defecerunt*. Gen. 47, 18. n) c. 4, 7. o) c. 24, 11.
℣. 17. p) Schmid. *præparando viam*. al. *figendo vestigium*, seu *pede fixo*. al. *parati*. cf. c. 4, 3. *Ar*. *ordinatim*; sed *Raschi*: dispositi & constituti erant vnus e regione alterius. q) cf. Nah. 1, 4. r) *absoluerunt*. c. 4, 1. 11. e. 5, 8. Cap. IV, ℣. 2. s) *accipite*, iam selectos c. 3, 12. ℣. 3. t) *de statione* vel *loco stationis*, in quo stabant. v. 9. u) *Schmid*. in Vers. vt c. 3, 17. *præparando*; in Comment. p. 715. seq. ad *erigendum*. x) v. 8. 2. y) *& transferetis eos*. Num. 27, 7. 8. z) Num. 17, 19. a) Gen. 42, 27. Ef. 10, 29.

מאדם קרי

Cap. IV.

פסקא באמצע פסוק

℣. 12. איש אחד איש Ita 3. 5. לשבט Pro eo legunt alii libri משבט in marg. 6. 9. sic su. 5. ℣. 13. ארון ' per ' ' *Makk*. & *Meth*. addita voce ברית cum *Merca*, h. sic ' su. 2. ℣. 16. ים vtrumque per *Patach* 1. 2. 3. at posterius per *Merca* loco *Makk*. scribunt 1. 2. 3. 5. ℣. 17. לעבר *defect*. 6. 9. 10. 20. 22. sic su. 1. 2. 3. contra *Mas*. h. l. & Num. 22, 26. Ita iidem codices c. 4, 1. peccant contra eandem *Masoram*. CAP. IV, ℣. 3. אתם vtrobique *defect*. scribunt 1. 3. 5. sed præter *Mas*. *impressam* ad c. 5, 7.

24, 26. nec absurdum erit, si quis obiecta loca a Samuele, Ieremia vel Ezra addita esse existimet, aut obseruet, quod notauimus ad Deut. 3, 14.

℣. 10. q) *donec absolutum est.* cf. c. 3, 16. Leu. 25, 29. r) h. e. *sicut Moses* nomine Domini hoc officii *iniunxit Iosuæ*, vt hic loqueretur ad populum, quicquid Deus præcepturus esset. Præceperat enim Iosuæ, vt Dei mandata in ducendo populo sequeretur. Num. 27, 21. At *Calouius* explicationem petit ex ℣. 12, in quo refertur exsecutio mandati, quod Num. 32, 28. legitur. s) *festinarunt autem.* ὁ. καὶ ἔσπευσαν. Luc. 1, 39. sine vlla mora, & sine incredulitatis dubitatione. *Schmid.*

℣. 11. t) Cum absoluisset. ℣. 1. c. 3, 17.

℣. 12. u) Schmid. *Transierunt autem etiam.* c. 1, 14. x) Num. 32, 20. 29.

℣. 13. y) *selecti, s. expediti ad militiam.* Num. 31, 5. z) c. 5, 10. cf. Num. 22, 1.

℣. 14. a) c. 3, 7. ὁ. ηὔξησε. cf. 1 Cor. 3, 6. 7. b) i. e. *paruerunt ei* vt imperatori, sub Deo constituto.

℣. 15. c) *Dixerat enim.* vid. ℣. 11.

℣. 16. d) vid. c. 3, 5.

הלילה׃ ויקרא יהושע אל־ 4
שנים העשר איש אשר הכין מבני ישראל איש־
אחד איש־אחד משבט׃ ויאמר להם יהושע עברו ה
לפני ארון יהוה אלהיכם אל־תוך הירדן והרימו
לכם איש אבן אחת על־שכמו למספר שבטי בני־
ישראל׃ למען תהיה זאת אות בקרבכם כי־ 6
ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה
לכם׃ ואמרתם להם אשר נכרתו מימי הירדן 7
מפני ארון ברית־יהוה בעברו בירדן נכרתו מי
הירדן והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד־
עולם׃ ויעשו־כן בני־ישראל כאשר צוה יהושע וישאו 8
שתי־עשרה אבנים מתוך הירדן כאשר דבר יהוה
אל־יהושע למספר שבטי בני־ישראל ויעברום
עמם אל־המלון וינחום שם׃ ושתים עשרה אבנים 9
הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים
נשאי ארון הברית ויהיו שם עד היום הזה׃
והכהנים נשאי הארון עמדים בתוך הירדן עד־תם י
כל־הדבר אשר־צוה יהוה את־יהושע לדבר
אל־העם ככל אשר־צוה משה את־יהושע
וימהרו העם ויעברו׃ ויהי כאשר־תם כל־העם 11
לעבור ויעבר ארון־יהוה והכהנים לפני העם׃
ויעברו בני־ראובן ובני־גד וחצי שבט המנשה חמשים 12
לפני בני ישראל כאשר דבר אליהם משה׃ כארבעים 13
אלף חלוצי הצבא עברו לפני יהוה למלחמה אל
ערבות יריחו׃ ביום ההוא גדל יהוה 14
את־יהושע בעיני כל־ישראל ויראו אתו כאשר יראו
את־משה כל־ימי חייו׃
ויאמר יהוה אל־יהושע לאמר׃ צוה את־הכהנים טו 16
נשאי

℣. 4. b) Schmid. *vocauit itaque.* c) ex eosdem, qui c. 3, 12. d) Schmid. *quos parauerat,* & in Comment. *quos in sua statione prope arcam & sacerdotes stare fecerat.* cf. ℣. 1. c. 3, 17. e) c. 3, 12. Ceterum *duodecim viri,* colligentes lapides de Iordane, significant duodecim Apostolos, qui prædicatione Euangelii erexerunt in toto orbe terrarum memoriam mirabilium per CHristum gestorum. *Brentius.* Conf. c. 3, 12.

℣. 6. f) ὁ. εἰς σημεῖον κείμενον. cf. Luc. 2, 34. g) ℣. 21. Ex. 12, 26. c. 13, 14. h) i. e. *in posterum.* Gen. 30, 33.

℣. 7. i) *quia excisæ sunt.* c. 3, 16. k) Ex. 12, 14. c. 13, 9. Ad conseruandam memoriam huius miraculi. cf. 1 Sam. 7, 12. & notam Deut. 16, 22.

℣. 8. l) de quibus ℣. 3. & 20.

℣. 9. m) sc. *alios.* vid. verba præcedentia. sic alii sunt lapides in monte Ebal erecti. c. 8, 32. n) *Erexit Iosua,* i. e. sec. *Abarbanelem* ad h. l. Lapidem lapidi imposuit, & magnum atque altum monumentum fecit, vt e longinquo in littore Iordanis conspiceretur. At ordine collocatos esse hos lapides, & non in altum erectos, *Calouio* probabile videtur ex eo, quod referre debuerint *duodecim tribus* Israelis. o) *in medio alueo.* al. in *Iordane* prope ripa, ne aqua prorsus tegerentur, sed videri possent. p) Ex hoc aliisque locis (v. g. c. 7, 26. c. 9, 27. c. 14, 14. c. 15, 63. c. 16, 10. &c.) colligit *Abarbanel,* hunc librum non a Iosua, sed a Samuele, vna cum libro Iudicum & rebus suo tempore gestis, scriptum esse. sed vt bene obseruat *Meierus ad Seder Olam* p. 193. sine sufficienti ratione. *Scripsisse* enim legitur Iosua c. 24

℣. 4. *Spatium* præmissum habent 7. 8. 10. 17. 18. & *Ber.* reliqui omittunt. ℣. 5. יהוה addit ab initio vocem ברית 3. בני alii libri hanc vocem non habent in marg. 6. 9. ℣. 6. מחר את־אבתם לאמר sic textum auctiorem faciunt 6. 9. 10. 13. 19. 20. at nostram lectionem referunt 6. 9. in marg. ex aliis codicibus. ℣. 7. הירדן per *Rbhia,* præuio seruo *Munarh,* 2. בעברו *Ain* per *Kamets* cum *Metheg* scribunt 1. 2. & sic emendatum in 5. Idem habent nonnulli libri in *M. I.* & requirit *Mas. Erff.* cum nota in marg. 1. quæ sic habet: כך הוא ברבם אך באחד מדויק נקד בעברו *Ita reperitur in plurimis, at in correcto quodam* : ־ : *exemplari sine Metheg.* ℣. 8. וישאו per *Tlischake.* 1.
℣. 13. ירחו *defectiue* 17. *Ber.*

v. 18. e) cum, inquam, *ascenderentur*, l. *educta* essent plantæ c. 8, 6. f) *sicut heri & nudius tertius*, i. e. *sicut antea*. c. 3, 4. g) vid. c. 3, 15.

v. 19. h) *decimo* sc. *die*. cf. not. c. 2, 22. i) h. e. in loco, qui paullo post *Gilgal* dictus est. c. 5, 9. ibi etiam Tabernaculum erectum fuit, & postea in Silo translatum c. 18, 1. cf. Deut. 11, 30. k) *in extremitate Orientis Ierichuntis*, i. e. qui locus situs est ibi, vbi fines territorii Ierichuntini versus Orientem finiuntur. *Schmid.*

v. 20. l) de quibus *v.* 3. & 8. m) nempe in monumentum exsiccati Iordanis, & mirandæ deductionis Israelitarum per eundem, vt verba Iosuæ *v.* 21. seqq. testantur. vid. not. *v.* 7. & cf. Ex. 23, 1.

v. 21. n) *quando interrogabunt v.* 6.

v. 22. o) *tunc instructis*. 1 Reg. 1, 27.

v. 23 p) c. 3, 16. q) Ex. 14, 21.

v. 24. r) ὁ. ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου ἰσχυρά. cf. Luc. 5, 17. s) *quod potens*, immo *omnipotens* illa sit. Deut. 3, 24. t) *& vt vos inprimis timeatis*. Deut. 6, 2.

CAP. V, *v.* 1. u) *in ora Iordanis*, sc. occidentali. cf. Deut. 1, 1. x) ὁ. τῆς Φοινίκης. cf. *v.* 12. Mat. 15, 22. Marc. 7, 26. y) c. 3, 23. Cuius aquis ita putabant illos prohiberi, vt non possent occupare terram Canaan. z) i. e. *animum despondebant*. c. 2, 11. 24. c. 7, 5. a) c. 2, 11. ὁ. φρόνησις. Eph. 1, 8. ita *obstupescebant*, vt quo se verterent, nescirent. cf. Deut. 11, 25.

v. 2. b) *cultros*. Schmid. *gladiolos*. significat in genere instrumentum secans, s. ex ferro sit, siue ex lapide acuto. M. I. c) *acierum*, i. e. *acutos*. *v.* 3. Ex 4, 25. vid. Ps. 89, 44. Rad. Arab. *dissecuit*, *diuisit*. sed Schmid. cum aliis: *petrarum*. sic ὁ. πετρίνας ἐκ πέτρας ἀκροτόμου. d) *& iterum*

17 נשאי ארון העדות ויעלו מן־הירדן: ויצו יהושע את־
18 הכהנים לאמר עלו מן־הירדן : ויהי בעלות
הכהנים נשאי ארון ברית־יהוה מתוך הירדן נתקו
כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישבו מי־הירדן
19 למקומם וילכו כתמול־שלשם על־כל־גדותיו : והעם
עלו מן־הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל
כ בקצה מזרח יריחו : ואת שתים עשרה האבנים האלה
21 אשר לקחו מן־הירדן הקים יהושע בגלגל : ויאמר
אל־בני ישראל לאמר אשר ישאלון בניכם מחר את־
22 אבותם לאמר מה האבנים האלה : והודעתם את־
בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את־הירדן הזה :
23 אשר־הוביש יהוה אלהיכם את־מי הירדן מפניכם עד־
עברכם כאשר עשה יהוה אלהיכם לים־סוף אשר־
24 הוביש מפנינו עד־עברנו : למען דעת כל־עמי הארץ
את־יד יהוה כי חזקה היא למען יראתם את־יהוה
אלהיכם כל־הימים :

ה ויהי כשמע כל־מלכי האמרי אשר בעבר הירדן ימה
וכל־מלכי הכנעני אשר על־הים את אשר־הוביש יהוה
את־מי הירדן מפני בני־ישראל עד־עברנו וימס לבבם
ולא־היה בם עוד רוח מפני בני־ישראל :
2 בעת ההיא אמר יהוה אל־יהושע עשה לך חרבות
3 צרים ושוב מל את־בני־ישראל שנית : ויעש־לו
יהושע חרבות צרים וימל את־בני ישראל
4 אל־גבעת הערלות : וזה הדבר אשר־מל יהושע כל־
העם היצא ממצרים הזכרים כל אנשי המלחמה
ה מתו במדבר בדרך בצאתם ממצרים : כי־מלים היו
כל־העם היצאים וכל־העם הילדים במדבר בדרך
6 בצאתם ממצרים לא־מלו : כי ארבעים שנה הלכו
בני

ra circumcide, l. *circumcidere*. כעלות קרי i. e. *denuo circumcide*. cf. Ps. 71, 20. Adumbrat autem, quod non possimus terram perpetuæ felicitatis ingredi aut occupare, nisi circumcisi, h. e. toti sanctificati. Sanctificamur autē per IESVM CHristum Dominum nostrū. *Brentius*. e) *secundum* l. *iterum*, nempe solenni & generali totius populi circumcisione ante Pascha. *v.* 10. vt factum fuerat ante exitum ex Aegypto. *v.* 5. coll. Ex. 12, 44. 48. Quemadmodum vero continuit tum Deus *Aegyptios* caligine tridui, vt loco sese mouere nequiuerint; ita nunc *Cananæos* terrore percutit, vt non audeant se commouere ad inferendam populo noxam, dum is dolore distinetur. Circumcisio obsignat etiā chirographum de promissa terra *Canaanis* idcirco, vbi primū pedem in illā intulerunt, fuerunt circumcidendi. dies 11. 12. & 13. mensis *Nisan* isti negotio fuerunt impensi: die v. 14. *Pascha* celebrarunt; atq; ita vtroque suo sacramento vna fruiti sunt. iam anni 40. ab exitu ex Aegypto exacte effluxerunt. *Lightfoot*. Chronot. *v.* 4. f) cf. Deut. 30, 6. 1 Cor. 4, 13. g) vt dixerat Deus Num. 14, 29. 32. *v.* 5. h) *circumcisi*. Ier. 9, 24. i) *eos, qui nati erant* (5) 2. Sam 5, 14. k) *non circumciderant*, *v.* 7. LXX. vt Act. 7, 51. *Schmid.* Probabiliter ex dispensatione Dei. In deserto propter festinationem & incertitudinem profectionis infantes non potuerunt circumcidi, nisi parentes eos voluissent certo vitæ periculo exponere. Necessitas enim non habet legem ceremonialem. *Brent.* *v.* 6. l) vid. not. ad *v.* 4.

Cap. V.

עברם קרי

הפטרת יום ראשון של פסח

v. 18. ויהי *Tlischakt.* habent 1. 5. כתמול *plene* 2. 3. 5. 6--16. 19. 20. 21. 22. contra *Masor.* Gen. 31, 2. שלשום *plene* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. גדתיו *defect.* sine *Vau* 1. 5. sic emendatum in 2. *v.* 19 ירדן *defect.* 17. & *Ber.* vt sæpius in hoc libro. *v.* 21. ויאמר אל־בני ita 1. 2. 5. ם *v.* 22. והודעתם את־ בניכם ita 1. 5. *v.* 23. אלהיכם cum adiecto *Psik* 2. CAP. V, *v.* 1. את per *Tlischakt.* 1. 6. 7. 8. 9. 14. 20. 22. fu. 5. היה milra vnicus *Ber.* בני per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. *v.* 2. צורים per *Schurek* 1. 2. 3. fe. 5. & sic quoque *v.* 3. habent 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. מול *plene* 2. 3. 14. 20. fu. 5. contra *Mas.* 1. 2. *Erff.* ad h. l. & *impressam* ad Deut. 1, 1. *v.* 5. מלים *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 11--16. 19. & cum imposito *Raphe* 5. contra *Masoram*.

בני־ישראל במדבר עד־תם כל־הגוי אנשי המלחמה
היצאים ממצרים אשר לא־שמעו בקול יהוה אשר
נשבע יהוה להם לבלתי הראותם את־הארץ אשר
נשבע יהוה לאבותם לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש :
7 ואת־בניהם הקים תחתם אתם מל יהושע כי־ערלים
8 היו כי לא־מלו אותם בדרך : ויהי כאשר־תמו כל־הגוי
להמול וישבו תחתם במחנה עד חיותם :
9 ויאמר יהוה אל־יהושע היום גלותי את־
חרפת מצרים מעליכם ויקרא שם המקום ההוא
גלגל עד היום הזה : ויחנו בני־ישראל בגלגל ויעשו י
את־הפסח בארבעה עשר יום לחדש בערב בערבות
11 יריחו : ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות
12 וקלוי בעצם היום הזה : וישבת המן ממחרת באכלם
מעבור הארץ ולא־היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו
מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא :
13 ויהי בהיות יהושע ביריחו
וישא עיניו וירא והנה־איש עמד לנגדו וחרבו
שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו
14 אתה אם־לצרינו : ויאמר ׀ לא כי אני שר־
צבא־יהוה עתה באתי ויפל יהושע אל־פניו
ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל־עבדו :
טו ויאמר שר־צבא יהוה אל־יהושע של־נעלך מעל רגלך
כי המקום אשר אתה עמד עליו קדש הוא ויעש יהושע
כן : ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ו
ואין בא :
2 ויאמר יהוה אל־יהושע ראה נתתי בידך את־
3 יריחו ואת־מלכה גבורי החיל : וסבתם
את־העיר כל אנשי המלחמה הקיף את־העיר
פעם

autem est, quod Christus adsumta imagine hominis, priusquam vere incarnatus esset, adparuerit Patriarchis, vt Iacobo Gen. 32, 25. seqq. & Mosi Ex. 3, 2. seqq. &c. *Brentius.* l) Deut. 33, 29. Ps. 45, 4. cf. Apoc. 19, 15. m) Num. 22, 23. 1 Par. 21, 16. n) Intrepido sc. animo. o) *num noster*, l. *pro nobis.* Ps. 118, 6. 7. ℣. 14. p) non hostium. Num. 22, 30. Iud. 12, 5. q) Dan. 8, 11. c. 10, 13. coll. Eph. 1, 21. Col. 1, 16. c. 2, 10. r) Luc. 2, 13. sub quo omnes Creati Angeli comprehenduntur. Gen. 32, 2. 3. 1 Reg. 22, 19. qui illum Principe suum adorant. Neh. 9, 6. Ps. 97, 7. Ps. 103, 21. vt hic Iosua

קמץ בז״ק

fecit; quod Angeli creati nunquam postularunt. vid. Apoc. 19, 10. c. 22, 9. s) Schmid. *Iam veni cum exercitu meo caelesti bellum contra Cananaeos aggressurus, & te populumque tuum adiuturus.* Age igitur, te mecum para ad bellum; quod quomodo suscipere debeas, tibi nunc exponam. cf. antityp. 1 Thess. 4, 16. ℣. 15. t) *Exue* (7) Ex. 3, 5. Act. 7, 33. Calcei namque habitus profanus fuit apud veteres, quo in locis sacris & actionibus sacri cultus vti non solebant. Vnde factum apud Iudaeos, vt ne cum calceis templum Domini ingredi liceret. *Schmid.* Cap. VI, ℣. 1. u) *Iericho autem.* Totus hic versus est parentheticus, vt Deut. 3, 9. 1 Reg. 8, 17. &c. x) *claudens erat se*, l. *portas suas.* c. 2, 7. y) *& clausa* pertinaciter manebat. Ex. 14, 10. ℣. 2. z) cum Iosua calceos exuisset. c. 5, 15. a) c. 1, 1. 5. c. 5, 13. qui supra adparuit Iosuae in agro, Filius Dei, is etiam docet viam & rationem expugnandae vrbis Iericho. *Brentius.* b) *Fortissimos licet robore.* c. 1, 14. c. 8, 3. ℣. 3. c) *circumeundo.* v. 11. 2 Reg. 6, 14. Ps. 17, 9.

m) *donec absumta esset tota gens.* c. 3, 16. Num. 14, 33. 35. c. 32, 13. Deut. 2, 14. n) vid. Ex. 32, 7. Deut. 1, 21. 26. 32. &c. o) Num. 14, 20. seqq. p) vid. Ex. 3, 8. ℣. 7. q) *Filios itaque eorum excitauit* & conseruauit loco eorum. 1 Reg. 15, 4. vid. Num. 14, 31. r) vid. v. 5. ℣. 8. s) c. 4, 11. c. 3, 17. t) *manserunt in loco suo.* Ex. 10, 23. ο. ἡσυχίαν εἶχον αὐτόθι καθήμενοι. u) Schmid. *donec ita conualescerent*, vt extra vitae periculum essent. cf. 2 Reg. 1, 2. ℣. 9. x) *deuolui, amoui* (Gen. 29, 3. 8.) *opprobrium Aegypti a vobis*, dum vos eductu in terram promissam introduxi, vid. Ex. 32, 12. Num. 14, 13. 16. At Schmid. *opprobrium Aegypti* exponit de *exprobratione* Israelitarum aduersus Deum, quasi eos ex Aegypto vanis promissis eduxisset. coll. Num. 14, 3. ο. ἀφεῖλον τὸν ὀνειδισμόν. Luc. 1, 25. y) q. d. *amotio.* v. 10. c. 4, 20. cf. Am. 5, 5. vbi aliam qs. deriuationem vel paronomasiam adhibet Propheta. ℣. 10. z) *& celebrarunt* Deut. 5, 15. a) Ex. 12, 3. seqq. Num. 9, 2. seqq. b) c. 4, 13. ℣. 11. c) v. 12. Deut. 32, 13. d) *de prouentu*, sec. Kimchium *anni praeteriti*, vt תבואה *praesentis anni.* (1) hoc vsu. v. 12. e) Ex. 12, 15. f) Leu. 2, 14. ο. χίδρα & spicas *nouas tostas.* ℣. 12. g) *vnde cessauit*, s. non amplius descendit *Manna.* Gen. 2, 2. h) cf. Ex. 16, 35. ℣. 13. i) *in agro s. termino Ierichuntino.* M. I. (cf. c. 24, 2[illegible].) & quidem ad explorandum situm & aditum vrbis, vt nonnulli existimant. k) qui *Iehouah* c. 6, 2. coll. Ex. 23, 20. 23. Nempe *Christus* adparet armatus, estque Princeps militiae in bellis Can... *Ligthf.* Manifestum ...

℣. 7. אתם *Defect.* 1. 2. 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erff.* ℣. 8. עד per *Makk.* 3. 6 -- 16. 19 - 22. contra *Mas.* h. l. & Gen. 38, 17. ℣. 9. שם per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. ℣. 14. ויאמר sine *Psik* 1. 2. 3. 5. לא per *Sakephk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. CAP. VI, ℣. 1. Hic demum inchoant nouum caput tt. 12. 14. 15. 16. יריחו *defect.* 17. & *Berol.* ℣. 3. הקיף ita cum Iod requirit *Masora* & *M. I.* sed loco eius *Vau* scribit in textu, cum adiecto in marg. הקף ק 1. quod *Kri* etiam refert 3.

4 פעם אחת כה תעשה ששת ימים׃ ושבעה כהנים
ישאו שבעה שופרות היובלים לפני הארון וביום
השביעי תסבו את־העיר שבע פעמים והכהנים יתקעו
ה בשופרות׃ והיה במשך בקרן היובל בשמעכם את־
קול השופר יריעו כל־העם תרועה גדולה ונפלה
6 חומת העיר תחתיה ועלו העם איש נגדו׃ ויקרא
יהושע בן־נון אל־הכהנים ויאמר אלהם שאו את־
ארון הברית ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות
7 יובלים לפני ארון יהוה׃ ויאמרו אל־העם עברו וסבו
8 את־העיר והחלוץ יעבר לפני ארון יהוה׃ ויהי כאמר
יהושע אל־העם ושבעה הכהנים נשאים שבעה
שופרות היובלים לפני יהוה עברו ותקעו בשופרות
9 וארון ברית יהוה הלך אחריהם׃ והחלוץ הלך
לפני הכהנים תקעו השופרות והמאסף הלך אחרי
י הארון הלוך ותקוע בשופרות׃ ואת־העם צוה יהושע
לאמר לא תריעו ולא־תשמיעו את־קולכם ולא־יצא
מפיכם דבר עד יום אמרי אליכם הריעו והריעתם׃
11 ויסב ארון־יהוה את־העיר הקף פעם אחת ויבאו
12 המחנה וילינו במחנה׃ וישכם יהושע בבקר
13 וישאו הכהנים את־ארון יהוה׃ ושבעה הכהנים נשאים
שבעה שופרות היבלים לפני ארון יהוה הלכים הלוך
ותקעו בשופרות והחלוץ הלך לפניהם והמאסף הלך
14 אחרי ארון יהוה הולך ותקוע בשופרות׃ ויסבו את־
העיר ביום השני פעם אחת וישבו המחנה כה עשו
טו ששת ימים׃ ויהי ביום השביעי וישכמו בעלות השחר
ויסבו את־העיר כמשפט הזה שבע פעמים רק ביום
16 ההוא סבבו את־העיר שבע פעמים׃ ויהי בפעם
השביעית תקעו הכהנים בשופרות ויאמר יהושע אל־

העם

℣. 4. *d*) *℣*. 6.13. cf. Apoc. 8,2. *e*) Schmid. *iubilantium*. vid. Leu. 25, 10. seqq. & *Gusset*. p. 307. qui hoc nomen *de motu multitudinis* ex condicto, eoque omnium consimili, & in eundem finem facto, interpretatur. *f*) Hunc *diem Sabbati* fuisse, Auctor *Seder Olam* tradit, & *Raschi* ad *℣*. 15. cf. Num. 7,48. Observari meretur, quod sicut Iericho septem diebus mirabili obsidione cincta, ita tota terra septem annis subiugata fuerit. *Meierus* ad Seder Olam p. 369. At *Lightfoot* in Chronol. ad h. l. septem generationes, quæ ab *Abrahamo* per *Leui* & *Mosen* tum numerabantur, ex quo terra promissa fuerat, subindicari credit.

℣. 5. *g*) Schmid. *dum adhuc traxerint cornu iubili*. vid. Ex. 19,13. *Raschi*: ad clangorem vltimum, cum clangens vocem *protrahet*. *h*) *conclamabunt*. *℣*. 10. *i*) ὁ. πεσεῖται αὐτόματα τὰ τείχη. cf. Act. 12,10. Voluit Deus hac expugnatione adumbrare, quomodo expugnandus sit hic mundus, mors & infernus. Apostoli prædicarunt Euangelium in vniuerso mundo, & expugnarunt eum. Quomodo circumgestatione Christi, qui est Arca testamenti, & clangore buccinarum, qui est sonus Apostolorum, s. prædicatione Euangelii. *Brent*.

℣. 6. *k*) c. 3,3. 1 Reg. 8, 6.

℣. 7. *l*) Quantum coniectura assequi possumus, hæc res non solum sapientibus iuxta carnē inter Israelitas, sed etiam inter ciues Ierichuntis stulta visa est, & promiserunt sibi Ierichuntini adhuc longam incolumitatem, si Israelitæ non alio genere belli ipsos inuadant. At Israelitæ his nihil deterriti, obediunt man-

mandato Ducis. *Brentius*. *m*) Schmid. *ita vt expeditus*. *℣*. 9. c. 4, 13. *Raschi*: Filii Ruben & filii Gad.

בשמעכם ק׳

℣. 8. *n*) ὁ. σημαινέτωσαν εὐτόνως. cf. Act. 18,28. Luc. 23, 10.

ויאמר קרי

℣. 9. *o*) & *qui claudebant agmen*, *℣*. 13. vid. Nū. 10,25. Ion. tribus familiæ Dan.

℣. 10. *p*) *℣*. 5. 17. 20. conf. Num. 10,9.

תקעי קרי

℣. 11. *q*) *ita circumire fecit* s. *circumduxit arcam*. Ex. 13, 18. At Schmid. *Ita circumiuit arca*. *r*) vid. *℣*. 3.

℣. 13. *s*) vid. *℣*. 4. ὁ. τὰς σάλπιγγας. Apoc. 8, 2. *t*) vid. *℣*. 9.

℣. 14. *u*) Non dubium est, quin ciues vrbis, cum viderent Israelitas suam vrbem ita circumire, arbitrati sint eos insanire. *Brentius*. Cf. *℣*. 7.

הלוך קרי

בעלות קרי

℣. 15. *x*) eodem præscripto modo. Leu. 9, 16.

℣. 16. *y*) cf. 1 Thess. 4,16.

℣. 3. ששת pro eo legunt שבעה in marg. 6. 9. *℣*. 6. נון cum *Dagesch forti* ab initio, propter præcedens *Nun mobile*, more Arab. 3. 6. 9. 12. 14. 20. ישאו per *Paschta* 1. & sic correctum in 5. *℣*. 7. ויאמרו pro eo habent in textu ויאמר, & in marg. ויאמרו 6. 9. 20. perperam & contra *Mas. impress.* ad 1 Reg. 12,12. *℣*. 8. כאמר loco *Caph* habent præfix. *Beth* 1. 2. etiam tanquam *Kri* in margine 3. at *Caph* postulat *M. I.* הכהנים sine *præfixo He* fu. in textu 2. & sic in marg. habent 6. 9. לפני יהוה ita cum plerisque legunt 6. 9. in marg. at in textu habent לפני ארון יהוה cum 14. 20. aliisque codd. biblicis & *Targumicis*, quos inspexit editor *Masoræ impr.* in 7. 8. *℣*. 9. השופרות pro eo legit בשופרות 1. *℣*. 15. בעלות per *præf. Caph* & scribunt & legunt 2. 5. 6. 9-16. 19. 20. 21. 22. notat tn. 2. esse hic פלוגתא seu variationem.

17 העם הריעו כי־נתן יהוה לכם את־העיר׃ והיתה העיר
חרם היא וכל־אשר־בה ליהוה רק רחב הזונה תחיה
היא וכל־אשר אתה בבית כי החבאתה את־
18 המלאכים אשר שלחנו׃ ורק־אתם שמרו מן־החרם
פן־תחרימו ולקחתם מן־החרם ושמתם את־מחנה
19 ישראל לחרם ועכרתם אותו׃ וכל־כסף וזהב וכלי
נחשת וברזל קדש הוא ליהוה אוצר יהוה יבוא׃
וירע העם ויתקעו בשופרות ויהי כשמע העם את־ כ
קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפל החומה
תחתיה ויעל העם העירה איש נגדו וילכדו את־
21 העיר׃ ויחרימו את־כל־אשר בעיר מאיש ועד־אשה
מנער ועד־זקן ועד שור ושה וחמור לפי־חרב׃
22 ולשנים האנשים המרגלים את־הארץ אמר יהושע
באו בית־האשה הזונה והוציאו משם את־האשה
23 ואת־כל־אשר־לה כאשר נשבעתם לה׃ ויבאו
הנערים המרגלים ויוציאו את־רחב ואת־אביה
ואת־אמה ואת־אחיה ואת־כל־אשר־לה ואת כל־
משפחותיה הוציאו ויניחום מחוץ למחנה ישראל׃
24 והעיר שרפו באש וכל־אשר־בה רק י הכסף והזהב
וכלי הנחשת והברזל נתנו אוצר בית־יהוה׃ ואת־ כה
רחב הזונה ואת־בית אביה ואת־כל־אשר־לה החיה
יהושע ותשב בקרב ישראל עד היום הזה כי החביאה
את־המלאכים אשר־שלח יהושע לרגל את־יריחו׃
26 וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור
האיש לפני יהוה אשר יקום ובנה את־העיר הזאת
את־יריחו בבכרו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה׃
27 ויהי יהוה את־יהושע ויהי שמעו
בכל־הארץ׃ וימעלו בני־ישראל מעל בחרם ויקח ז
עכן

℣. 26. a) Schmid. *Ceterum adiurauit.* cap. 2,17. Num. 5,19.21. sc. Israelitas; *Lightfooto* a. Rahabæ posteros. *b)* conf. Deut. 27,15. *c)* quisquis fuerit. *d) coram Domino* & de sententia Ipsius: nam Eius instinctu hæc Iosua pronunciabat; quod effectus probauit post 500 & plures annos. *e) qui surrexerit vel aggressus fuerit.* Neh. 3,1. *f)* Prima vrbs erat, quæ diuinæ vocationi Israelitarum resistebat in terra Canaan, quare necesse habuit, prima omnium immanissime & vsque ad solum dirui. *Brentius.* Vt perpetua miraculi diuini exstaret memoria, iræque diuinæ contra impios documentum. *Schmid.* *g) iactura primogeniti sui* fundabit eã. vid. 1 Reg. 16, 34. *h) & pro minimo suo,* i. natu minore *filio.* Gen. 25, 23. c. 48, 14. *i) collocabit, constituet ianuas s. valuas eius.* conf. Neh. 3,1. 3. 6. &c.

℣. 27. *k)* Fuit sc. Dominus *cum* Iosua. c. 1,17. *l) fama eius.* cap. 9,9. Esth. 9,4.

Cap. VII.

℣. 17. χ) LXX. *anathema,* i.e. *internecioni deuota* prorsus delebitur. cf. ℣. 18. Num. 21,2.3. Deut. 7,2. c. 20, 17. *a)* v. 22.23.24. c. 2,1. 14. Hebr. 11,31. *b) studiose* l. *fideliter occultauit.* v. 25. Paragoge emphatica, vt 2 Sam. 1, 26. cf. Deut. 33, 16.

℣. 18. *c) & vosmet ipsos, & vnusquisque alterum custodite ab anathemate.* Nam si quid vnus abstulerit, vos omnes tamen propter incuriam, pœnas luetis. ℣. 18. *d)* Schmid. *ne anathematisetis quidem* vrbem, & quæ in ea sunt. v. 21. *& tamen accipiatis de anathemate;* vt postea factum c. 7, 1. *e)* c. 7,1. Deut. 7,26. c. 13,17. *f)* cap. 7,12. vid. Deut. 7,26. *g) & turbetis ea.* c. 7, 25. Gen. 34, 30. 1 Sam. 14, 29.

℣. 19. *h)* tanquam primitiæ Canaanis *Lightf.* Cf. Leu. 27,28.

℣. 20. *i) conclamauit itaque populus.* v. 10. *k) clamore.* Am. 1,2. cf. 1 Thess. 4,16. *l)* vid. v. 5. Hebr. 11,30. conf. 2 Macc. 12,15. Figura expugnationis munitionum Satanæ inter gentiles per potentiam Euangelii. *Lightfoot.* Cf. 2 Cor. 10,4.5.

℣. 21. *m)* cap. 8, 2. cap. 10, 28.

℣. 22. *n)* c. 2,1. *o) & omnes,* qui ipsi sunt. v. 23. *p)* c. 2, 12. 14. 17. 19.

℣. 23. *q)* sub quibus subintelliguntur etiam *sorores.* c. 2,13.18. *r) reliquerunt.* Gen. 4, 15. c. 19,16. *s) extra castra Israelis,* vt prius peragerentur ea, quæ necessaria erant, vt possent habitare inter Israelitas: vbi primum saltem omnium fuit, vt ad religionem Israeliticam accederent. *Schmidius.*

℣. 24. *t)* Num. 31,10. *u) dabant in thesaurum.* v. 19.

℣. 25. *x)* vid. v. 17 *y)* ὁ. ἐζώγρησεν. c. 2,13. *z)* cf. c. 9,7. *Rahab* recepta est velut primitiæ gentium, & deinde *Salmoni* nupsit Principi e *Iuda,* mater facta *Boazi,* & cum nuru sua *Moabitide Ruth* progenitrix Regum Iudæ, immo ipsius mundi Seruatoris. Mat. 1,5. Ruth. 4,17. 1 Par. 2,11.

℣. 26

CAP. VII, ℣. 1. *m) sed praeuaricati sunt, scientes* voluntatem Domini, nihilominus *peccarunt.* 1 Par. 2, 7. *n)* nempe sec. *Schmid.* Achan facto ipso furto, reliquit negligentia & officii incuria, coll. ℣. 11. *o) peccato contra conscientiam.* cf. Leu. 5. 15. 20. Num. 5, 12. *p)* v. 11.12. cf. Deut. 13, 18. 6. add. καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος. conf. Act. 5, 2. 3. Tit. 2, 10. *q) subtraxit enim,* contra expressum mandatum Dei. cap. 6, 18. 19.

℣. 17. אשר־אתה per *Makk.* 1. 11. se. 5. sed אשר אתה habet 2. sic su. 5. החבאתה *Aleph patachatum* habet 2. sec. *Mas.* suam & *Erff.* requirente id etiam < *M. I.* quod itidem allegat *Masoram.* ℣. 18. החרם *Chet per Sagol* 3. sec. *Mas.* suam & *Erff.* quod ipsum est etiam c. 7, 1. in בחרם obseruandum. ℣. 20. ^ בשופרת *vath defect.* 1. 3. secundum *Mas.* 1. 2. & *Erff.* cui tamen recentior ^ manus subscripsit, *plenam* scriptionem requirens. את־העיר ita cum plurimis habet 2. in marg. at in textu particulam את־ omittit. ℣. 23. ויבאו per *Graschaim* irregulariter 6. 9. 11. 12. 17. 18. 20 21 & *Ber.* ויציאו *io defect.* 1. 5. sic emendatum in 3. secundum *Masoram impress.* ad Num. 15, 36. ℣. 24. וכל pro eo habet 2. ואת־כל
℣. 25. ירחו *defective* 17. *Ber.* hoc loco & v. 26.

עָכָן בֶּן־כַּרְמִי בֶן־זַבְדִּי בֶן־זֶרַח לְמַטֵּה יְהוּדָה מִן־
הַחֵרֶם וַיִּחַר־אַף יְהוָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
2 וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֲנָשִׁים מִירִיחוֹ הָעַי אֲשֶׁר עִם־
בֵּית אָוֶן מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר
עֲלוּ וְרַגְּלוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיַּעֲלוּ הָאֲנָשִׁים וַיְרַגְּלוּ אֶת־
3 הָעָי׃ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַל־יַעַל
כָּל־הָעָם כְּאַלְפַּיִם אִישׁ אוֹ כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
אִישׁ יַעֲלוּ וְיַכּוּ אֶת־הָעָי אַל־תְּיַגַּע שָׁמָּה אֶת־
4 כָּל־הָעָם כִּי מְעַט הֵמָּה׃ וַיַּעֲלוּ מִן־הָעָם
שָׁמָּה כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ וַיָּנֻסוּ לִפְנֵי
5 אַנְשֵׁי הָעָי׃ וַיַּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים
וְשִׁשָּׁה אִישׁ וַיִּרְדְּפוּם לִפְנֵי הַשַּׁעַר עַד־הַשְּׁבָרִים
וַיַּכּוּם בַּמּוֹרָד וַיִּמַּס לְבַב־הָעָם וַיְהִי לְמָיִם׃
6 וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שִׂמְלֹתָיו וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו אַרְצָה לִפְנֵי
אֲרוֹן יְהוָה עַד־הָעֶרֶב הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
7 עָפָר עַל־רֹאשָׁם׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֲהָהּ ׀
אֲדֹנָי יְהוִה לָמָה הֵעֲבַרְתָּ הַעֲבִיר אֶת־הָעָם הַזֶּה
אֶת־הַיַּרְדֵּן לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַאֲבִידֵנוּ
8 וְלוּ הוֹאַלְנוּ וַנֵּשֶׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃ בִּי אֲדֹנָי מָה
אֹמַר אַחֲרֵי אֲשֶׁר הָפַךְ יִשְׂרָאֵל עֹרֶף לִפְנֵי אֹיְבָיו׃
9 וְיִשְׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִי וְכֹל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנָסַבּוּ עָלֵינוּ
וְהִכְרִיתוּ אֶת־שְׁמֵנוּ מִן־הָאָרֶץ וּמַה־תַּעֲשֵׂה לְשִׁמְךָ
10 הַגָּדוֹל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
11 קֻם לָךְ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל־פָּנֶיךָ׃ חָטָא
יִשְׂרָאֵל וְגַם עָבְרוּ אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם
וְגַם לָקְחוּ מִן־הַחֵרֶם וְגַם גָּנְבוּ וְגַם כִּחֲשׁוּ וְגַם
12 שָׂמוּ בִכְלֵיהֶם׃ וְלֹא יֻכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקוּם
לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם עֹרֶף יִפְנוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם כִּי הָיוּ

℣. 11. x) vid. v. 1. a) c. 6, 17. seqq. b) *dissimularunt*; quod statim cum pœnitentia fatendum fuisset, factum *negarunt*. Lev. 5, 21. 22. cf. Prov. 28, 13. c) sibi retinendum, cum quantocyus exterminandum fuisset. ℣. 12. d) v. 13. ... conf. Hebr. 2, 14. e) vid. v. 8

v) c. 22, 20. s) Hic *Zimri* dicitur 1 Par. 2, 7. t) Gen. 38, 30. u) Multa hic obseruanda sunt. Primum, quod Deus propter vnum sceleratum totam gentem punire soleat. Quod si v. propter vnum tota gens aduersa fortuna adfligitur, quid fiet multis sceleratis existentibus. Proinde resipiscendum est. *Brentius*. Cf. not. c. 6, 18. Valet etiam hoc exemplum ad confirmandam disciplinam militarem. vult enim Deus eam sacro sanctam haberi. Nam hæc est, quæ conferuat rempublicam, & hostes vincit. *Idem*.

℣. 2. x) c. 12, 9. y) *iuxta Beth-Aven* 1 Sam. 13, 5. Conf. ipsam *Bethel*, sic dictam Hos. 4, 15. &c. z) c. 2, 1.

℣. 3. a) Exemplum præsidentiæ & carnalis securitatis. cf. Iud. 20, 17. 25. 28. b) *ne fatiges* & *ire cogas*. Piel (2. Coh. 10, 15.

℣. 5 c) nomen loci, q. d. *fractiones*: Schmid. *lapidum*; al. *Israelitarum*. d) *in descensu* illius montis (4) c. 10, 11. e) *vnde instar aquæ liquefactum est*. c. 2, 11. 2 Sam. 17, 10. c. ἐπτοήθη ἡ καρδία. cf. Luc. 21, 9. Vides, quam imbecillis sit hominis animus, si suis viribus relinquatur. *Brentius*.

℣. 6. f) quod fieri solebat in magnis & horrendis casibus. vid. Gen. 37, 29. g) v. 10. Mat. 26, 39. h) 1 Reg. 3, 15. i) ἐναντίον Κυρίου. i) maximi doloris indicium. 1 Sam. 4, 12. 2 Sam. 13, 19. Mich. 1, 10. LXX. vt Apoc. 18, 19. *Calouius* confert Gen. 3, 19.

℣. 7. k) *Ah*! Iud. 6, 22. c. 11, 35. l) *transire tamen fecisti* tanto cum miraculo? c. 3. & 4. Emphasis interrogationis & geminati verbi. m) *O si vero*. Num. 20, 3. ... καὶ κατῳκήσαμεν. conf. Luc. 19, 42. ... n) *animum induxissemus*. Deut. 1, 5. o) *vt mansissemus trans*. Deut. 3, 20.

℣. 8. p) vid. Gen. 43, 20. q) Dictum erat diuinitus ad Iosuam: *sicut fui cum Mose, sic tecum ero: nullus poterit tibi resistere*. c. 1, 5. Nunc Dei consilio conuertetur ad fugam Israelitarum, vt fides Iosuæ probetur. *Brentius*. r) *Postquam obuertit ceruicem* f. tergum, i. e. *dum fugit*. ℣. 12. Ex. 23, 27.

℣. 9. s) Schmid. *circumdabunt nos*. Gen. 19, 4. cf. Num. 34, 4. t) i. e. non nos tantum, sed etiam vera religio peribit. *Brentius*. Cf. Exod. 32, 12. Num. 14, 13. Deut. 32, 27. Ioel. 2, 17. *Raschi*: *Nomini tuo*, quod con- כצ"ל iunctum est nomini nostro -- & quid facies famæ de potentia tua, quæ iam exiit. Nunc enim dicent: debilitata est הש׳ בצרי potentia eius.

℣. 10. u) v. 13. cf. Esr. 10, 3. x) similis interrogatio est Ex. 14, 15. *M. I.* y) v. 6. q. d. cur *hic iaces*? nonne conicere potuisti, quod Israel peccauerit? aut quare me non prius interrogasti? *Schmid*. coll. cap. 9, 14.

℣. 1. בן Beth post vocem כרמי & זבדי per *Dagesch lene* exprimunt 1. 3. 17. 18. & in margine 6. 9. ויחר אף ita 2. 3. בבני ישראל pro eo habent בישראל in marg. 6. 9. & in textu 2. sic emendatum in 3. fu. 5. ℣. 2. אליהם *defect*. 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 3. או כשלשת אלפים ita 1. fu. 5. ℣. 5. במורד Beth *schuatum* habent in marg. 6. 9. contra *Mas*. 3. ℣. 6. שמלותיו *Plene* 6. ... 12. 15. 16. 20. 21. fu. 5. ℣. 7. יהוה Mem *dageschatum* habent 14. 17. 18. & *Ber*. העברת ita 3. & in marg. 6. 9. fu. 5. contra *Mas*. 1. *Erff*. impressamque h. l. & alibi. ℣. 8. אומר *Plene* in marg. ... 6. 9. *Rebia* loco *Sakeph* habent 2. 6. 9. 10. *Sakeph* tamen in marg. referunt 6. 9. ℣. 9. ונסבו per *Merca* & *Patach* 12. 15. 20. 21. ℣. 11. אתם *Defect*. 1. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 19. & in margine 6. 9. præter *Masoram* ad c. 5, 7.

לחרם לא אוסיף להיות עמכם אם־לא תשמידו
13 החרם מקרבכם׃ קם קדש את־העם ואמרת התקדשו
למחר כי כה אמר יהוה אלהי ישראל חרם בקרבך
ישראל לא תוכל לקום לפני איביך עד־הסירכם החרם
14 מקרבכם׃ ונקרבתם בבקר לשבטיכם והיה השבט
אשר־ילכדנו יהוה יקרב למשפחות והמשפחה
אשר־ילכדנה יהוה תקרב לבתים והבית אשר ילכדנו
טו יהוה יקרב לגברים׃ והיה הנלכד בחרם ישרף באש
אתו ואת־כל־אשר־לו כי עבר את־ברית יהוה וכי־
16 עשה נבלה בישראל׃ וישכם יהושע בבקר
17 ויקרב את־ישראל לשבטיו וילכד שבט יהודה׃ ויקרב
את־משפחת יהודה וילכד את משפחת הזרחי ויקרב
18 את־משפחת הזרחי לגברים וילכד זבדי׃ ויקרב את־
ביתו לגברים וילכד עכן בן־כרמי בן־זבדי בן־זרח
19 למטה יהודה׃ ויאמר יהושע אל־עכן בני שים־נא
כבוד ליהוה אלהי ישראל ותן־לו תודה והגד־נא
כ לי מה עשית אל־תכחד ממני׃ ויען עכן את־
יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי ליהוה אלהי
21 ישראל וכזאת וכזאת עשיתי׃ ואראה בשלל
אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף
ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם
ואקחם והנם טמונים בארץ בתוך האהלי
22 והכסף תחתיה׃ וישלח יהושע מלאכים וירצו
האהלה והנה טמונה באהלו והכסף תחתיה׃
23 ויקחום מתוך האהל ויבאום אל־יהושע
24 ואל כל־בני ישראל ויצקם לפני יהוה׃ ויקח
יהושע את־עכן בן־זרח ואת־הכסף ואת־האדרת
ואת־לשון הזהב ואת־בניו ואת־בנתיו ואת־שורו
ואת

Reg. 2, 13. *h*) *Sinearis f. Babylonicum.* vid. Gen. 10, 10. c. 11, 2. Colores diversos picturæ (vestium) intexere Babylon maxime celebravit, & nomen imposuit. Verba sunt *Plinii* H. N. lib. 8. c. 48. *i*) *præstantem.* Gen. 2, 12. *k*) cf. not. Num. 7, 13. *l*) *ornamentum* l. fibula aurea *in forma linguæ.* Schmid. *m*) Ex. 20, 14. *n*) cf. Iac. 1, 15. Gen. 3, 6. *o*) *abscondita* sunt. c. 2, 6. *p*) *sub ipsa* sc. toga.

℣. 22. *q*) ὁ. ἄγγελος. Luc. 7, 24. *r*) sc. *toga.* v. 21. Gen. 35, 4.

℣. 23. *s*) *&* *effuderunt* l. *exposuerunt ea* in terra *coram Domino*, & toto

ואראה קרי

populo, vt veritatem fortis & confessionis Achanis cognosceret. *Schmid*, Conf. verbum in *Hiphil* 2 Sam. 15, 24.

℣. 24. *t*) vid. v 21. *u*) Vna cum Patre familia punitur, quia familia consensit in furtum. *Brentius.* Conf. v. 11. adhibitum numerum pluralē. At *Calouius*: non quod participes fuissent paterni delicti, sed vt Achan in iis puniretur &c. coll. Ex. 20, 5. Num. 31, 7. Deut. 13, 16. 2 Sam. 21, 6. sed cf. Deut. 24, 16. &c. Immo liberos, tantum vt spectatores essent paterni supplicii, *Abendana* aliique adductos esse opinantur. Id saltim optime obseruat *Brentius*, quod parentes non possint suos maiore damno adficere, quam si ipsi parentes impie viuant.

f) c. 6, 18. *g*) *si non sustuleritis*, deleneritis *anathema*; nempe non res tantum, sed ipsum etiam Achanem. ὁ. ἐὰν μὴ ἐξάρητε. 1 Cor. 5, 13. *Brentius*: q. d. auferte vos peccatum, & ego auferam a vobis supplicium.

℣. 13. *h*) *surge* igitur, sine mora. v. 10. *i*) i. e. *fac, vt se sanctificet* populus. cf. Ex. 19, 10. *k*) vid. c. 3, 5. *l*) vide v. 12. c. 6, 17. 18. *m*) v. 12.

℣. 14. *n*) *&* *accedetis* vel *sistetis vos.* Niph. (2) Ex. 22, 7. *o*) *deprehendet*, nempe per sortem v. 15. sqq. 1 Sam. 14, 41. 42. cf. not. Leu. 16, 8. *p*) *minores familias* cf. Num. 1, 2.

℣. 15. *q*) i. e. *reus anathematis.* v. 12. *r*) lapidibus prius obrutus v. 25. cf. Num. 15, 30. Deut. 13, 16. *s*) *ipse, & omnia quæ habet.* *t*) *constitutionem* seu *mandatum* Regis sui. v. 11. c. 23, 16. *u*) *flagitium*, quod omnis prudens & conscientiosus homo damnat, & ab eo abhorret. *Schmid.* Gen. 34, 7. Deut. 32, 21. Iud. 20, 6. 2 Sam. 13, 12.

℣. 16. *x*) c. 3, 1. c. 8, 10.

℣. 19. *y*) Obserua hic paternum Iosuæ adfectum, coll. Prou. 1, 8. c. 5, 20. &c. Hac compellatione Achani spem veniæ & vitæ æternæ facere voluit Iosua, vt pœnitentiam ante mortem ageret, peccatum confiteretur, & in fide gloriam Deo daret. *Schmid.* *z*) *tribue saltim hanc gloriam Deo.* Ier. 13, 16. Ps. 66, 2. ὁ. δὸς δόξαν. Ioh. 9, 24. *a*) *&* *da ipsi confessionem*, ac fatere peccatum tuum. Esr. 10, 11. *b*) *&* vltro atque ingenue *mihi indica.* *c*) 1 Sam. 3, 17. ne *celes* culpam tuam augeas, & tandem per oraculum Dei conuictus, fateri tamen cogaris. *Schmid.*

℣. 20. *d*) *vtique* (oheu!) *sic est.* Gen. 20, 12. *e*) *nam sic & sic feci.* 2 Sam. 17, 15.

℣. 21. *f*) *Nempe vidi.* cf. Gen. 3, 6. 1 Ioh. 1, 16. *g*) *togam, pallium.* Ion. 3, 6. 2 Reg

---

℣. 14. אשר ילכדנה ita per *Kadma* 1. 2. 5. אשר *Makk.* loco *Mun.* 1. 2. 3. fu. 5. ℣. 15. ברית sic nobiscum ex aliis codd. in marg. legit 5. idem vero in textu loco eius habet פי, & sic emendatum est in 2. ℣. 17. וילכד pro eo habet 1. *Futurum Niphal* וילכד contra *M. I.* ויקרב per *Rbhia* in marg. 6. 9. ℣. 19. כבוד per *Sakephk.* 1. 6. 9. 13. 14. 17. 18. & *Ber.* ad sensum quidem incommodius illi; at *Rbhia*, quod cum reliquis nostris habet 6. in marg. etsi anomalia non careat, tamen & sensum habet facilem, & alibi similem per anomaliam ab imperio *Tiphcha* dependet, vt Gen. 38, 12. Ex. 3 6, 3. ℣. 21. ואראה *Orientales* inuerso ordine scribunt in textu ואראה & legunt ואראה. טמונים plene per *Schurek* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 15. 16. 19. 21. 22. ℣. 23. ויצקום per *Schurek* fu. 1. 3. 5. & sic hab. in marg. 6. 9. contra *Maſ.* 1. & *Erf.*

ואת־חמרו ואת־צאנו ואת־אהלו ואת־כל־אשר־לו
כה וכל־ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור׃ ויאמר יהושע
מה עכרתנו יעכרך יהוה ביום הזה וירגמו אתו כל־
ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים׃
26 ויקימו עליו גל־אבנים גדול עד היום הזה וישב יהוה
מחרון אפו על־כן קרא שם המקום ההוא עמק עכור
עד היום הזה׃
ח ויאמר יהוה אל־יהושע אל־תירא ואל־תחת קח עמך
את כל־עם המלחמה וקום עלה העי ראה נתתי
בידך את־מלך העי ואת־עמו ואת־עירו ואת־ארצו׃
2 ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה
רק־שללה ובהמתה תבזו לכם שים־לך ארב לעיר
3 מאחריה׃ ויקם יהושע וכל־עם המלחמה לעלות העי
ויבחר יהושע שלשים אלף איש גבורי החיל וישלחם
4 לילה׃ ויצו אתם לאמר ראו אתם ארבים לעיר מאחרי
העיר אל־תרחיקו מן־העיר מאד והייתם כלכם
ה נכנים׃ ואני וכל־העם אשר אתי נקרב אל־העיר והיה
כי־יצאו לקראתנו כאשר בראשנה ונסנו לפניהם׃
6 ויצאו אחרינו עד התיקנו אותם מן־העיר כי יאמרו
7 נסים לפנינו כאשר בראשנה ונסנו לפניהם׃ ואתם
תקמו מהאורב והורשתם את־העיר ונתנה יהוה
8 אלהיכם בידכם׃ והיה כתפשכם את־העיר תציתו
את־העיר באש כדבר יהוה תעשו ראו צויתי אתכם׃
9 וישלחם יהושע וילכו אל־המארב וישבו בין בית־אל
ובין העי מים לעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך
י העם׃ וישכם יהושע בבקר ויפקד
את־העם ויעל הוא וזקני ישראל לפני העם העי׃
11 וכל־העם המלחמה אשר אתו עלו ויגשו ויבאו נגד

העיר

כר ג

x) Cohæret, sec. accentus, cum initio vers.: *Et sumsit Iosua, & totus Israel cum eo, Achanem.* y) *& ascendere fecerunt.* Quia prius ascendendum erat, donec tandē in vallem descenderetur. *Schmid & M. I.* z) q. d. *vallem turbatoris.* v. 26. Es. 65, 10. Vallis *Achoris* nunc est ianua consternationis & indignationis; deinceps autem *spei ianua* fieri debebat Hos. 2, 17. quod ad literam impletum est Ioh. 4. *Lightfoot.*

ψ. 25. a) *Quid perturbasti nos?* c. 6, 18. 1 Reg. 18, 17. q. d. *Certe nulla tibi caussa est, nec excusare te vlla ratione potes,* quod tot viros ex Israele occidi fecisti? *Schmid.* b) ideo *te* quoque nunc ad mortem vsque *perturbabit* Dominus. c) *Tum lapidarunt eum,* vt caput, cum suis. d) *ipsum* inquam *cum liberis* ex diuino mandato v. 15. vid. not. ad v. 24. e) *& tandem* qs. iterum *lapidarunt eos,* dum post combustionem lapidum aceruum in eos coniecerunt. *Schmid.*

ψ. 26. f) c. 8, 29. g) 2 Sam. 18, 17. ὁ. σωρὸν. cf. Rom. 12, 20. h) vid. c. 4, 9. i) cf. Num. 25, 11. k) *vocatur,* impersonaliter, vt Gen. 11, 9. l) v. 24. c. 15, 7.

Cap. VIII, v. 1. m) *Postea dixit Dominus.* Probabiliter *per Vrim & Thummim* ante Arcam fœderis c. 7, 6. seqq. *Schmid.* n) Deut 1, 21. c. 7, 18. c. 20, 3. o) c. 1, 9. p) exceptis custodibus castrorum. *Schmidius.* Improbat ergo Deus illam temerariam præsumtionem c. 7, 3. q) *bello aptum* v. 3.

ψ. 2. r) c. 6, 20. 21. s) *spolia tamen eius & iumenta vobis diripietis.* v. 27. Ex spoliis enim Ierichuntis nihil ad eos peruenerat. c. 6, 17. seqq. t) *insidias* s. *insidiatorem.* v. 4. 12. 19. Iud. 20, 33. 37. u) *post eam,* a plaga occidentali. v. 4. 9.

ψ. 3. x) c. 6, 2. y) sc. ad insidias.

Cap. VIII. קמץ בז״ק

ψ. 4. z) *Vos eritis insidiatores.* v. 2. 7. a) *parati.* Ex. 19, 11. 15.

ψ. 6. b) Schmid. *Cumque exiuerint, vsque dum satis longe abstraxerimus eos.* v. 16. c. 4, 18. c) Parenthesis vsque ad Atnachum. d) *& nos adhuc fugerimus coram illis.*

ψ. 7. e) *& inuadetis.* Num. 33, 53.

ψ. 8. f) *cum ceperitis.* Deut. 20, 19. g) *incendetis.* v. 19. h) *videte, præcepi vobis* Dei iussu: facite ergo, quod vestrum est. cf. 2 Sam. 13, 28.

ψ. 9. i) *ad insidias* s. *locum insidiarum.* Iud. 9, 35.

ψ. 10. k) c. 7, 16.

ψ. 11. l) *populus,* nempe *militia,* subintell. עם in statu constructo, vt c. 3, 14. *M. I.*

ψ. 24. חמורו *Plene* 7. 8. 10. 11. 13. 19. sic fu. 5. ψ. 25. Spatio, præmisso hic nouam *sectiunculam* incipiunt 6. 9. 10. 11. 19. 20. 21. CAP. VIII, ψ. 2. כאשר עשית ליריחו ita 1. 2. 3. 7. 8. 10. 13. 15. 19. fe. 5. רק per *Tbbir* 1. 2. 5. שללה *Psik* addunt 11. 12. 14. 15. 16. < 20. ψ. 4 נכונים *plene* cum inserto *Vau* fu. 5. & sic in marg habent 6. 9. ψ. 5. בראשונה *plene* 6. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 21. fu. 5. contra *Mas.* h. l. & Ier. 7. 12. ψ. 6. עד per *Makk.* 1. 6. 9. 14 20. fu. 5. ψ. 9. בין per *Merca* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 21. contra analogiam & *Mas.* ad Exod. 21, 35. ψ. 10. Spatium nullum præmittunt 2, 3. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 19. 20. 21. &.

ψ. 8.

12 העיר ויחנו מצפון לעי והגי בינו ובין העי : ויקח — בינו קרי
כחמשת אלפים איש וישם אותם ארב בין בית־אל
13 ובין העי מים לעיר : וישימו העם את־כל־המחנה — לעי קרי
אשר מצפון לעיר ואת־עקבו מים לעיר וילך יהושע
14 בלילה ההוא בתוך העמק : ויהי כראות מלך־העי
וימהרו וישכימו ויצאו אנשי־העיר לקראת־ישראל
למלחמה הוא וכל־עמו למועד לפני הערבה והוא
טו לא ידע כי־ארב לו מאחרי העיר : וינגעו יהושע וכל־
16 ישראל לפניהם וינסו דרך המדבר : ויזעקו כל־
העם אשר בעיר לרדף אחריהם וירדפו אחרי יהושע — בעי קרי
17 וינתקו מן־העיר : ולא־נשאר איש בעי ובית אל
אשר לא־יצאו אחרי ישראל ויעזבו את־העיר
18 פתוחה וירדפו אחרי ישראל : ויאמר
יהוה אל־יהושע נטה בכידון אשר־בידך אל־העי
כי בידך אתננה ויט יהושע בכידון אשר־בידו אל־
19 העיר : והאורב קם מהרה ממקומו וירוצו כנטות
ידו ויבאו העיר וילכדוה וימהרו ויציתו את־העיר
כ באש : ויפנו אנשי העי אחריהם ויראו והנה עלה
עשן העיר השמימה ולא־היה בהם ידים לנוס הנה
21 והנה והעם הנס המדבר נהפך אל־הרודף : ויהושע
וכל־ישראל ראו כי־לכד הארב את־העיר וכי עלה
22 עשן העיר וישבו ויכו את־אנשי העי : ואלה יצאו
מן־העיר לקראתם ויהיו לישראל בתוך אלה מזה
ואלה מזה ויכו אותם עד־בלתי השאיר־להם
23 שריד ופליט : ואת־מלך העי תפשו חי ויקרבו
24 אתו אל־יהושע : ויהי ככלות ישראל להרג את־
כל־ישבי העי בשדה במדבר אשר רדפום בו ויפלו
כלם לפי־חרב עד־תמם * וישבו — פסקא באמצע פסוק
כל

✱. 19. f) v. 9. 12. g) v. 8. Iud. 5, 49. ✱. 20. h) v. 21. 6. καπνὸς ἀναβαίνοντα ἐκ τῆς πόλεως. Apoc. 18, 9. c. 19, 3. cf. Gen. 19, 28. i) nec erat in iis facultas ab utraque manu. vid. Gen. 34, 21. prout dicimus: Non est in Medico semper, relevetur ut aeger. Schmid. k) Nam populus Israelis. v. 15. ✱. 21. l) v. 20. Nah. 2, 14. ✱. 22. m) Isti vero insidiatores v. 19. post occupatam & incensam urbem. n) donec non relinqueret Israel. c. 10, 33. Deut. 3, 3. c. 7, 2. o) Num. 21, 35. p) fuga ereptum. Gen. 14, 13.

m) ita ut vallis tantum esset inter eum populum. ✱. 12. n) sc. Iosua. v. 10. al. populus. o) alios, quam 30000. illos in v. 3. & 9. p) & eos etiam posuit insidiatores. v. 2. q) in eadem plaga cum prioribus insidiis v. 9. sed hosce urbi propiores; ad irruendum in erumpentes Aienses, dum maiores illae insidiae urbem peterent. Abarb. & Rasch. ✱. 13. r) & extremum eorum agmen, q. d. calcem corporis castrorum, s. extremam partem Gen. 3, 15. Ps. 41, 10. Intelligunt autem hoc loco illos insidiatores. s) quae v. 11. גי dicebatur. Abarb. Iuxta autem noctis cum parte exercitus (qui versus septentrionem urbis erat) non in vallem, sed per vallem in planitiem ante urbem, ut mane subito appareret, nec hostes diu deliberandi tempus haberent, sed praecipitarent consilia sua, & exitum; sicut actum est. Schmid. ✱. 14. t) certo tempore, quod ita erat constitutum, ut omnes derepente uno impetu ex urbe erumperent. cf. Ex. 9, 5. 1 Sam. 13, 8. u) coram planitie s. campo (cf. c. 3, 16. Num 22, 1.) [illegible] ✱. 15. x) & percussi quasi, sunt s. percussos se gesserunt. Niph. (1) cf. Gen. 42, 7. 2 Sam. 13, 5. y) versus desertum, de quo vid. c. 16, 1. ✱. 16. z) praesidium in urbe relictum. Schmid. a) & sic avulsi sunt. v. 5. Iud. 20, 31. ✱. 17. b) quibus forte, misso nuncio, Rex Ai significavit, hostes in fuga esse. c) sc. Ai, non Bethelem, de qua vid. Iud. 1, 22. seqq. ✱. 18. d) spirituali voce s. afflatu diuino. e) Inclina te, extende manum cum lancea aut telo. v. 26. 1 Sam. 17, 6. conf. Exod. 17, 11. 12. ✱. 19.

✱. 11. והגיא cum Aleph in fine 2. sic fu. 5. contra Mas. 1. ac Erff. h. l. & impressam ad Deut 34, 6. item M. I. והגי בינו ובין ita distinguit 1. & 5. ✱. 12. אותם sic plene 17. 18. 22. Ber. & in marg. 6. 9. at reliqui [illegible] omnes defect. praeter Mas. ad c. 5, 7. בין per Merca 1. 3. 6. 9. 14. 20. contra Mas. ad Exod. 21, 25. בית־אל ita legunt Orientales, at in textu scribunt בית־און quos sequitur [illegible] Mas. Erff. לעיר ita in textu scribunt ac legunt 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. 22. sic fe. 3. 5. quin & notam כצ״ל addit 22. [illegible] contra Masoram Erffurt. cui tamen recentior manus adscripsit: Orientales legere & scribere לעיר ✱. 13. את pro eo legunt אל 6. 9. in marg. לעיר ita scribit 1. cum Kri לעי; at Orientales bis ita scribunt ac legunt in hoc ✱. וילך pro eo habet וילן (& pernoctauit) in marg. 9. fu. 3. ✱. 18. העיר pro eo hab. העי 2. ✱. 19. כנטות per praef. ב fu. 5. sic in marg. 6. 9. וימהרו ita cum Man. 1. 2. at reliqui [illegible] cum Meth. ✱. 22. להם pro eo hab. לו 5. & in marg. 2. 6. 9.

כה כל־ישראל העי ויכו אתה לפי־חרב : ויהי כל־
הנפלים ביום ההוא מאיש ועד־אשה שנים עשר
26 אלף כל אנשי העי : ויהושע לא־השיב ידו אשר
27 נטה בכידון עד אשר החרים את כל־ישבי העי : רק
הבהמה ושלל העיר ההיא בזזו להם ישראל כדבר
28 יהוה אשר צוה את־יהושע : וישרף יהושע את־העי
29 וישימה תל־עולם שממה עד היום הזה : ואת־מלך
העי תלה על־העץ עד־עת הערב וכבוא השמש צוה
יהושע ויורידו את־נבלתו מן־העץ וישליכו אותה אל־
פתח שער העיר ויקימו עליו גל־אבנים גדול עד היום
הזה :
ל אז יבנה יהושע מזבח ליהוה אלהי ישראל בהר
31 עיבל : כאשר צוה משה עבד־יהוה את־בני ישראל
ככתוב בספר תורת משה מזבח אבנים שלמות
אשר לא־הניף עליהן ברזל ויעלו עליו עלות
32 ליהוה ויזבחו שלמים : ויכתב־שם על־האבנים את
33 משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל : וכל־
ישראל וזקניו ושטרים ושפטיו עמדים מזה ומזה
לארון נגד הכהנים הלוים נשאי ארון ברית־יהוה
כגר כאזרח חציו אל־מול הר־גרזים והחציו אל־מול
הר־עיבל כאשר צוה משה עבד־יהוה לברך את־
34 העם ישראל בראשנה : ואחרי־כן קרא את־כל־דברי
התורה הברכה והקללה ככל־הכתוב בספר
לה התורה : לא־היה דבר מכל אשר־צוה משה אשר
לא־קרא יהושע נגד כל־קהל ישראל והנשים והטף
והגר ההלך בקרבם :

ט Cap. IX.

ויהי כשמע כל־
המלכים אשר בעבר הירדן בהר ובשפלה ובכל חוף
הים הגדול אל־מול הלבנון החתי והאמרי הכנעני

הפרזי

v. 24. q) *ipsam*, sc. *vrbem*, i.e. omnem turbam imbellem in ea reliquam, senes, mulieres & infantes. Neque enim infantibus aliquid iniqui infertur, quando in peccatis concepti & nati sunt: & iam multis annis Deo compertum erat, quod in vrbe Hai filii non degenerarent ab impietate parentum. *Brentius*.

v. 25. r) non visitatum id, nisi in pœna magnæ impietatis. Num. 31, 15. *Grot.*

v. 26. s) *Iosua enim*, tanquam Imperator, non retraxit manum suam. cf. Ex. 5, 25. c. 9, 11. t) v. 18. 1 Sam. 17, 6. u) *internecione delenisset*. c. 2, 10.

v. 27. x) Num. 31, 26. 27. y) vid. v. 2.

v. 28. z) *Deinde combussit*, quod reliquum erat de vrbe ex incendio insidiatorum v. 19. a) *acervum perpetuum*. vid. Deut. 13, 17. b) *desolationis*. Leu. 26, 33. Aliam ergo *Ai* fuisse existimat *Schmidius* Esr. 2, 28. Neh. 7, 31. etsi in illius finibus exstructam: prout alia prorsus fuit in regione Ammonitarum Ier. 49, 3. c) vid. c. 4, 9.

v. 29. d) c. 10, 26. Hoc nobis ob oculos ponitur, vt sciamus iram Dei seriam esse super peccatores impœnitentes. *Brentius*. e) c. 10, 27. f) secundum Legem Deut. 21, 23. 2 Sam. 18, 17. g) *ad portam*. vid. Deut. 22, 24. & not. Num. 15, 35. h) c. 7, 26.

v. 30. i) v. 33. Deut. 27, 4.

v. 31. k) *altare scilicet*: constructio pendet a v. 30. l) Deut. 27, 6. 1 Reg. 6, 7. s. λίθων ὁλοκλήρων cf. 1 Thess. 5, 23. Iac. 1, 4. m) Ex. 20, 22. Deut 27, 5 *Ferro tangere lapides*, est opus aliquod humana prudentia ad cultum instituere. Deo seruiendum est, non secundum nostram bonam, vt dici solet, intentionem, sed iuxta intentionem Domini Dei nostri. *Brentius*.

v. 32. n) vid. Deut. 27, 3. sc. vt lex Domini rudi populo inculcaretur & imprimeretur. *Brentius*. o) *exemplum legis*. cf. Deut. 17, 18. & quidem *decalogum* sec. *Abarb.* sec. alios maledictiones & benedictiones. v. 34. p) quam Moses *præscripsit Israelitis*. vid. Deut. 27, 8. 15. seqq.

v. 33. q) c. 1, 10. r) *ad extremitatem* s. e *regione*. c. 9, 1. c. 22, 11. Deut. 34, 3. s) Deut. 11, 29. c. 27, 12. Iud. 9, 7. t) v. 30. u) Deut. 11, 29. c. 27, 12. 13. x) c. 1, 1. Deut. 34, 5. y) *prius* enim de verbo ad verbum dixerunt: *Benedictus est vir, qui non fecerit sculptile aut fusile* &c. Dein pronunciarunt in eadem re contrarium: *Maledictus vir, qui* &c. Deut. 27, 15. seqq. *Abarb.* Conf. not. Deut. 27, 3.

v. 34. z) Innuit, quod præter illas maledictiones & oppositas benedictiones, quas Moses iussit pronunciari a Leuitis, Iosua ipse adhuc pronunciauerit coram toto cœtu illas sectiones Deut. 28, 1. seqq. & v. 15. seqq. forte etiam Deut. 29, 9. seqq. quia h. l. v. 35. sequitur, quod nullum reliquerit verbum, quod non pronunciauerit. *Abarb.*

Cap. IX, v. 1. a) *citra* Iordanem, versus occidentem c. 5, 1. b) *in montanis* Iudææ c. 10, 6. Deut. 1, 24. Iud. 1, 19. Luc. 1, 39. c) Schmid. *tractu* (6) vid. Deut. 1, 7. Iud. 5, 17. d) c. 8, 33. e) c. 5, 10.

---

v. 27. בזזו per *Chatephpat*. 5. 6. 9. 14. 20. & 22. ישראל pro eo scribit בני ישראל 3. sic fu. 1. 2. 5. & sic in marg. habent 6. 9. v. 28. תל *Tau sine Dagesch* 6. 9. 10. 14. 20. & cum expresso *Raphe* 1. at 6. 9. in marg. referunt *Dagesch* ex aliis libris. v. 29. וכבא *defect*. 2. 5. secundum *Masoram Erffurtensem* ad h. l. at contra *impressam* ad h. l. & Deut. 23, 11. ויורדו *io defect*. 1. 2. 5. 6. 9. 12. 14. 15. 20. 21. plene tamen 6. 9. in marg. v. 32. את per *Segol* & *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. fu. 5. at *Rbhia* cum *Tsere* habent 6. 9. in marg. v. 33. ושטרים pro eo sc. 2. ושטריו cum *suffixo*. עמדים cum adiecto *Psik* 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. גרזים *Zain sine Dagesch* 1. 5. 10. 13. 19. & cum imposito *Raphe* 3. v. 34. התורה pro eo legunt alii משה in marg. 6. 9. v. 35. והטף per *Kamess* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20.

הפרזי החוי והיבוסי : ויתקבצו יחדו להלחם עם־ 2
יהושע ועם־ישראל פה אחד : וישבי גבעון 3
שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי : ויעשו גם־ 4
המה בערמה וילכו ויצטירו ויקחו שקים בלים
לחמוריהם ונאדות יין בלים ומבקעים ומצררים :
ונעלות בלות ומטלאות ברגליהם ושלמות בלות ה
עליהם וכל לחם צידם יבש היה נקדים : וילכו אל־ 6
יהושע אל־המחנה הגלגל ויאמרו אליו ואל־איש
ישראל מארץ רחוקה באנו ועתה כרתו־לנו ברית :
ויאמרו איש־ישראל אל־החוי אולי בקרבי אתה יושב 7
ואיך אכרות־לך ברית : ויאמרו אל־יהושע עבדיך 8
אנחנו ויאמר אליהם יהושע מי אתם ומאין תבאו :
ויאמרו אליו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך לשם 9
יהוה אלהיך כי־שמענו שמעו ואת כל־אשר עשה
במצרים : ואת ׀ כל־אשר עשה לשני מלכי האמרי י
אשר בעבר הירדן לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך־
הבשן אשר בעשתרות : ויאמרו אלינו זקינינו וכל־ 11
ישבי ארצנו לאמר קחו בידכם צידה לדרך ולכו
לקראתם ואמרתם אליהם עבדיכם אנחנו ועתה
כרתו־לנו ברית : זה ׀ לחמנו חם הצטידנו אתו 12
מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה יבש
והיה נקדים : ואלה נאדות היין אשר מלאנו חדשים 13
והנה התבקעו ואלה שלמותינו ונעלינו בלו מרב
הדרך מאד : ויקחו האנשים מצידם ואת־פי יהוה 14
לא שאלו : ויעש להם יהושע שלום ויכרת להם טו
ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה : ויהי מקצה 16
שלשת ימים אחרי אשר־כרתו להם ברית וישמעו
כי־קרבים הם אליו ובקרבו הם ישבים : ויסעו בני־ 17
ישראל

ꝟ. 9. c) cap. 6, 27. ꝟ. 10. d) Num. 21, 24. Deut. 1, 4. c. 2, 33. e) c. 13, 4. ꝟ. 11. f) vid. ꝟ. 8. Nihil nobis consultius, quam tradere nos captiuos in voluntatem Dei, manifeste propositam. *Brentius.* ꝟ. 12. g) *in viaticum nobis accepimus* (1) vid. nomen ꝟ. 5. 14. h) vid. ꝟ. 5.

ויאמר קרי

יתיר ו

ꝟ. 13. i) ꝟ. 4. ꝟ. 14. k) *sumserunt ig. viri principes de viatico illorum.* Est veluti oppositio quædam inter illa, *sumere panem* Gabaonitarum in manus, suisque oculis satis fidere, *& os siue oraculum Domini interrogare.* *Masius.* l) Gen. 24, 57. Ef. 30, 2. m) nimis creduli. cf. c. 7, 10. ꝟ. 15. n) c. 11, 19. o) in deditionem eos accepit, vt subditi essent Israelitis. coll. 1 Reg. 9, 20. *Grot.* p) ꝟ. 18. 19. 2 Sam. 21, 2. Putabant enim, se eo tutius cetera regna terræ Canaan occupaturos, si haberent pacem cum finitimis regionibus. *Brentius.* ꝟ. 16. q) vid. ꝟ. 7. ꝟ. 17. r) Schmid. *Cum enim proficiscerentur.*

f) ꝟ. 1. Gentes iam olim a Deo maledictæ & in interitum definitæ. Gen. 9, 25. c. 15, 20. Deut. 7, 1. &c. ꝟ. 2. g) *vno ore & vnanimi consensu.* Gen. 11, 1. 1 Reg. 22, 13. ὁ. ἐπὶ τὸ αὐτό. Act. 3, 1. ꝟ. 3. h) *sed Gibeonitæ.* Non male hi agunt, quod se a Cananæis seiungunt, sed quod dolo atque fraude rem tractant. ꝟ. 4. i) vt ceteri Cananæi aperta vi, *ita ipsi.* k) *astutia seu dolo.* Ex. 21, 14. ὁ. ἐν πανουργίας. cf. Eph. 4, 14. l) *Legatos se finxerunt.* (1) Nomen Ef. 18, 2. Obad. ꝟ. 1. Rad. Arab. *iuit, profectus est.* vel Aeth. *portare, ferre.* Vnde *Tsavvâre Zetâb* Tabellarius. *Tsavvâre Zena,* portator boni nuncii. m) *acceperunt enim.* n) *inueteratos* (4) ꝟ. 5. Ez. 23, 43. o) *& vtres* (6) ꝟ. 13. Iud. 4, 19. Rad. Arab. נאד *aquam emisit terra.* ὁ. καὶ ἀσκοὺς οἴνου παλαιούς, καὶ κατερρωγότας. Mat. 9, 17. p) *& perruptos.* Ez. 26, 10. Hos. 14, 1. q) *colligatos.* Ex. 12, 34. ꝟ. 5. r) *& resartos* (1) Rad. Chald. *Assuit, resarsit.* & *Tela,* vel *Telae* frusta panni, quæ vestibus assuuntur. s) *crustula.* & durus, instar *biscotti,* sec. *Raschi* a rad. יקר, sed al. *punctis plenus.* I. ex mucore, vt h. l. & ꝟ. 12. l. ex coctione *punctis plena collyridæ.* 1 Reg. 14, 3. a rad. נקד (3) ꝟ. 6. t) c. 4, 20. c. 5, 8. 9. 10. u) ꝟ. 9. cf. Deut. 20, 15. c. 33, 29. ꝟ. 7. x) vid. ꝟ. 1. y) ꝟ. 16. 22. c. 6, 25. Num. 22, 9. z) Ex. 23, 32. Deut. 7, 2. c. 20, 15. seqq. ꝟ. 8. a) vltro id facere parati, quod alii extrema necessitate coacti. cf. 2 Sam. 8, 6. At Schmid. *nos erimus, si non verum dicimus.* sed vid. ꝟ. 11. b) *quinam?* de pluribus, vt Ex. 10, 8.

ꝟ. 9.

ꝟ. 4. ויצטידו Ita per *Daleth* (*raphatum* insuper) scribit 1. sic fu. 3. q. d. *viatico se instruxerunt.* ꝟ. 5. ומטלאות *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 19. 20. 21. יבש היה ita 3. 5. ꝟ. 6. הגלגלה cum *He paragog.* 1. sic fe. 3. & fu. 5. מארץ רחוקה מאד ita variat accentus 3. addito מאד ex ꝟ. 9. ꝟ. 8. ויאמר אלהם יהושע sic 3. ꝟ. 10. בעשתרות *defect.* omnes, præter 2. 3. 17. 18. 22. Ber. & in marg. 6. 9. ꝟ. 11. זקינינו *Iod* otiosum post *Kuph* omittunt 3. 5. & in marg. 6. 9. & sic emendatum in 1. 2. contra *M. I.* ꝟ. 13. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. fu. 5. ꝟ. 16. קרובים *plene* cum *Vau* 2. 3. & in marg. 6. 9.

ישראל ויבאו אל־עריהם ביום השלישי ועריהם גבעון
18 והכפירה ובארות וקרית יערים׃ ולא הכום בני
ישראל כי־נשבעו להם נשיאי העדה ביהוה אלהי
19 ישראל וילנו כל־העדה על־הנשיאים׃ ויאמרו כל־
הנשיאים אל־כל־העדה אנחנו נשבענו להם ביהוה
כ אלהי ישראל ועתה לא נוכל לנגע בהם׃ זאת
נעשה להם והחיה אותם ולא־יהיה עלינו קצף
21 על־השבועה אשר־נשבענו להם׃ ויאמרו אליהם
הנשיאים יחיו ויהיו חטבי עצים ושאבי־מים לכל־
22 העדה כאשר דברו להם הנשיאים׃ ויקרא להם
יהושע וידבר אליהם לאמר למה רמיתם אתנו לאמר
רחוקים אנחנו מכם מאד ואתם בקרבנו ישבים׃
23 ועתה ארורים אתם ולא־יכרת מכם עבד וחטבי עצים
24 ושאבי־מים לבית אלהי׃ ויענו את־יהושע ויאמרו
כי הגד הגד לעבדיך את אשר צוה יהוה אלהיך את־
משה עבדו לתת לכם את־כל־הארץ ולהשמיד את־
כל־ישבי הארץ מפניכם ונירא מאד לנפשתינו
כה מפניכם ונעשה את־הדבר הזה׃ ועתה הננו בידך
26 כטוב וכישר בעיניך לעשות לנו עשה׃ ויעש להם
27 כן ויצל אותם מיד בני־ישראל ולא הרגום׃ ויתנם
יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושאבי־מים לעדה
ולמזבח יהוה עד־היום הזה אל־המקום אשר יבחר׃

Cap. X.

ויהי כשמע אדני־צדק מלך ירושלם כי־
לכד יהושע את־העי ויחרימה כאשר עשה ליריחו
ולמלכה כן־עשה לעי ולמלכה וכי השלימו ישבי
2 גבעון את־ישראל ויהיו בקרבם׃ וייראו מאד כי עיר
גדולה גבעון כאחת ערי הממלכה וכי היא גדולה
3 מן־העי וכל־אנשיה גברים׃ וישלח אדני־צדק
מלך

Aa 5 כד ה

s) postea Beniaminitarum c.18,25. t) & hæc cessit Beniaminitis. c.18,26. u) ibid. c. 18,25. x) q. d. *vrbs silvarum* in tribu Iudæ. Iud.18,12. 1 Sam.6,21. 1 Par.13,5.6. *Baalah* etiam dicta est, & *Kiriath Baal* Ios.15,9.10. c. 18,14. item ex observatione Hilleri *Iaar* Ps. 132, 6.

ỽ.18. y) vid. ỽ.15. z) Ex.15,24. c.16,2. Vulgus inhiat prædæ, & Verbum Dei prætexunt, quo præcipitur Deut.7. vt omnes Cananæi deleantur. Iuramentum ig. non esse præstandum, quod tamen Deus ipse post 400 plus minus annos 2 Sam. 21, 2. confirmauit. *Brentius.*

ỽ. 19. a) Gen.26,11.

ỽ. 20. b) & quidem *viuos seruando eos.* c. 6,25. c) vid. 2 Sam. 21, 3. seqq.

ỽ. 21. d) *iterumque dixerunt.* e) vt vilissima ministeria obirent. cf. ỽ. 27. & not. Deut. 29, 10.

ỽ. 22. f) *decepistis.* Gen. 29, 25. ὁ. παραλογίσασθέ με. conf. Coloss.2,4. Iac. 1,22. g) vid. ỽ.6.9. Plus fortassis impetrassent, si ingenue veritatem confessi essent. *Brentius.* h) vid. ỽ. 7. 16.

ỽ.23. i) Vulg. *Itaque sub maledictione eritis,* nempe seruitutis. Gen. 9,25.26. ob commissum illum dolum. k) i. e. *non desinet esse ex vobis.* 1 Reg. 8, 25. vid. not. Num. 11,33.

ỽ. 24. l) c. 1,1.2. m) Deut.31,3. c.33,26. Ceterum hi Gibeonitæ significant omnes peccatores, qui ob peccata sua damnationi adiudicati sunt, sicut Gibeonitæ internecioni. *Brent.* cf. not. ad ỽ. 8. & Ps. 32, 5. 2, 3. &c.

ỽ. 26. n) sc. vt dictum ỽ. 21. 23. o) *sic seruauit* eos. Ps. 56,14.

ỽ. 27. p) *Dedit* eos. *seu dicauit* eos. Ideo Nethinim deinde dicti sunt, q. d. *dicati* ad abiectiora ministeria sanctuarii. vid. Esr. 2, 43.58.70. Neh. 7, 46.

46.60.73. c. 3, 25. c.11,21. vbi in vrbibus sacerdotum & Leuitarum, nec non in *Ophel* Hierosolymis habitasse dicuntur. conf. 1 Par. 9, 2. & not. Num. 3,9. q) Deut. 29,11. r) ỽ. 23. s) Schmid. *in primis altari.* t) vid. c. 4, 9. u) *ad locum, quem electurus esset* i. e. vbi Tabernaculum (postea Templum) collocatum voluit: quod erat hoc tempore in *Gilgal* c.4,19. donec bellis septennalibus finitis in *Silo* translatum est c.18,1. & inde *Noben* 1 Sam. 21, 2. c. 22,9. 11. &c.

CAP. X, ỽ. 1. x) cf. Gen. 14, 18. y) q. d. *hereditas pax est*; alibi *Iebus* Iud. 19, 10. 11. vel *Iebusi*, i. e. *vrbs Iebusæorum* Ios. 18,28. &c.

ỽ. 2. z) *extimuerunt,* sc. Hierosolymitani. a) *vrbium regni* s. *regiarum.* 1 Sam. 27, 5.

ỽ. 20. אתם *Defect.* hic & ỽ. 26. habent 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. præter *Mas. impress.* ad c. 5, 7. ỽ. 21. ויהיו per *Tlischakt.* 6. 9. 20. at 2. *Tlischagd.* & *Graschaim* in eadem voce simul habet. להם pro eo se. אליהם 3. fu. 2. & sic habuit vetus quidam & correctus codex, teste editore *Masoræ* in marg. 7. 8. ỽ. 22. אלהם *defect.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. ỽ. 24. ונעשה *Sin* per *Segol* 1. 2. 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9. secundum *Mas. Erff.* cui tamen recentior manus subscripsit, *per Tsere scribendum esse,* vt requirit *Mas. impressa* & *M. I.* ỽ. 25. הננו *Nun Dageschatum* habent 1. 3. 14. 20. secund. *Mas.* 1. sed contra *M. I.*

מלך־ירושלם אל־הוהם מלך־חברון ואל־
פראם מלך־ירמות ואל־יפיע מלך־לכיש ואל־
4 דביר מלך־עגלון לאמר׃ עלו־אלי ועזרני ונכה
את־גבעון כי־השלימה את־יהושע ואת־בני ישראל׃
5 ויאספו ויעלו חמשת ׀ מלכי האמרי מלך ירושלם
מלך־חברון מלך־ירמות מלך־לכיש מלך־עגלון
הם וכל־מחניהם ויחנו על־גבעון וילחמו עליה׃
6 וישלחו אנשי גבעון אל־יהושע אל־המחנה הגלגלה
לאמר אל־תרף ידיך מעבדיך עלה אלינו מהרה
והושיעה לנו ועזרנו כי נקבצו אלינו כל־מלכי
7 האמרי ישבי ההר׃ ויעל יהושע מן־הגלגל הוא
וכל־עם המלחמה עמו וכל גבורי החיל׃
8 ויאמר יהוה אל־יהושע אל־תירא
מהם כי בידך נתתים לא־יעמד איש מהם בפניך׃
9 ויבא אליהם יהושע פתאם כל־הלילה עלה מן־
10 הגלגל׃ ויהמם יהוה לפני ישראל ויכם מכה־
גדולה בגבעון וירדפם דרך מעלה בית־חורן
11 ויכם עד־עזקה ועד־מקדה׃ ויהי בנסם ׀ מפני
ישראל הם במורד בית־חורן ויהוה השליך
עליהם אבנים גדלות מן־השמים עד־עזקה וימתו
רבים אשר־מתו באבני הברד מאשר הרגו בני
12 ישראל בחרב׃ אז ידבר יהושע
ליהוה ביום תת יהוה את־האמרי לפני בני
ישראל ויאמר ׀ לעיני ישראל שמש בגבעון דום
13 וירח בעמק אילון׃ וידם השמש וירח עמד עד־
יקם גוי איביו הלא־היא כתובה על־ספר הישר
ויעמד השמש בחצי השמים ולא־אץ לבוא
14 כיום תמים׃ ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו
לשמע

Adparet hinc, Iosuam maxima fide praeditum fuisse. *Idem.* Solem tamen prope meridiem, & Lunam occasui propinquiorem fuisse, probat *Gusset.* p.280. seq. c) Ef. 18,21. d) *quiesce.* v.13. 1 Sam.14,9. Iob. 30,27. Ion. & Syr. *expecta.* e) quae in tribu Dan c. 19, 42. c.21,24. 2 Par.11,9. Alia in tribu Sebulon Iud.12, 12. ℣.13. f) cf. 2 Reg. 20,11. Ef. 38, 8. Sir. 48, 23. c.46,5. Sol & Luna obsequium praestant filio *Iosephi*, vt Gen.37, 9. vnde extitit dies miraculosus, triduum longus. *Lightfoot.* g) donec vlta est gens Israelis hostes suos. Nu. 31,2. Ier.46,10. ὁ. ἕως ἠμύνατο ὁ Θεός. Act. 7, 24. h) qui etiam citatur 2 Sam.1, 18. *Raschi* ad h.l. intelligit Genesin, & quidem c. 48, 19. sed ap. *Abarb.* somnium Iosephi c. 37,9. Ipse vero *Abarb.* accipit de Deut.33, 16.seqq. Quidam cum *Masio* librum annalium populi Hebraeorum intelligunt: alii poema seu librum metricum, quo res gestae heroum decantatae. conf. not. Num. 21, 14. i) *properavit.* cap.17, 15. Gen. 19,15.

יתיר י'

כולו קמץ

℣.3. b) a *societate* Abrahami cum Aner, Eschkol & Mamre fortassis dicta Gen.13, 18. c.14,13. antea *Kiriath Arba* c. 23, 2. ex antiquissimis vrbibus Num. 13, 22. c) c. 12,11. in tribu Iudae c. 15, 35. alia in tribu *Isaschar* c. 21, 29. d) in tribu Iudae c.15,39. 2 Reg.14,19. munita a Rechabeamo 2 Par. 11,9. destructa Ier.34, 7. instaurata Neh. 11, 30. e) v. 34. in eadem tribu c. 15,39. ℣. 4. f) *pacem fecit cum* Iosua. c.11,19. ὁ. ηὐτομόλησαν. v. 1. ℣.6. g) *ne remittas* vel *remissas retrahas* manus. c.1,5. h) *& serva* Ps. 12, 2. Non deficiendum est iterum ad impietates, sed ad verum *Iosuam*, qui est IESVS CHRISTVS, recurrendum est. *Brentius.* i) vid. c.9,1. ℣.7. k) Iubente Deo v.8. Proditio fuisset, si eos absque auxilio dimisisset. *idem.* l) c.4, 19. c.5,9. m) c.6,2. c.8,3. ℣.8. n) c.8,1. o) c.1,5. ℣.9. p) *repente.* c.11,7. ὁ. ἄφνω. Act. 2, 2. nam tota nocte adscendit ex Gilgal. ℣.10. q) *conturbauit* a. eos. Ps.18,15. cf. Ex. 23,27. Deut.11,25. r) ὁ. συνέτριψεν αὐτοὺς. Rom.16,20. s) duplex illa fuit, *superior* & *inferior*, in tribu Ephraimi c.16,3.5. c.18, 13. 1 Reg.9,17. t) in tribu Iudae c.15,35. 1 Sam. 17,1. munita 2 Par.11, 9. expugnata Ier.34,7. u) vid. v.17.18.21.28. in tribu Iudae c. 15,41. ℣. 11. x) c. 7,4. Ier. 48,5. y) i.e. grandines inusitatae magnitudinis inter tonitrua & fulmina, qualis tempestas olim in Aegypto fuerat Ex. 9, 18. seqq. cf. Ps. 18,14. Ef. 28,21. Ez.38,22. ὁ λίθους χαλάζης. Apoc.8,7. c.11,19. c.16,21. ℣.12. z) *Ion.* laudes dicebat Iosua coram Domino. a) *die, quo dedit* 1 Reg. 17, 14. b) cum videret, diem inclinari, & timeret, ne, si nox praelium dirimeret, hostes vires suas recuperarent, aut ad tutiora loca fugerent. *Brent.*

Adp..

℣.4. אלי *Paschta* cum praecedente *Mahpach* habent 2. 5. ℣.5. חמשת *Psik* omittunt 1. 6. 9. 20. fe. 5. at *Darga* loco *Mun.* habet 1. מלך ירושלם ita cum *Munach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. at ceteri habent *Kadma.* ℣. 8. בידך fine *Iod* otioso 3. 6. 9.10.22 (u. 1. 2.5. contra *Masoram* 1. 2. *in press.* & *Erffurt.* ℣. 9. כל־הלילה ita 1. 5. ℣. 11. בנסם ita 1.2.5. 6. 9. 14. 20. fe. 3. secundum *Masoram* 1. 2. 3. & *Erffurt.* h.l. & *impressam* ad Leu. 26, 36. at ceteri *plene* per *Schurek* scribunt. מאשר per *Merca* irregulariter 1. 6. 21. ℣.12. ויאמר לעיני ita correctum in 2. ℣.13. עמד *Mem* per *Patach* 3. fe. 2. contra *Maf.* & *M.I.* ℣.14. ולא־היה ita emendatum in 5.

ψ.14. k) conf. ψ.42. Iud. 5, 20.
ψ.15. l) vid. v.7.43.
ψ.16. m) cf. Am. 9, 1. seqq. n) vid. v. 3. o) Gen. 3, 8. 10. o. κατεκρύβησαν εἰς τὸ σπήλαιον. v. 17. cf. Apoc. 6, 15. p) vid. v. 10.
ψ.18. q) v. 27. Gen. 29, 8. Dan. 6, 18. Mat. 27, 60. r) cf. Mat. 27, 66.
ψ.19. s) cf. Hebr. 12, 1. 2. t) *& in extremo agmine cadatis eos.* (2) vid. Deut. 25, 18. u) cf. Rom. 6, 12, 14.
ψ.20. x) *vsque ad internecionem* c. 8, 24. Deut. 2, 15. y) v. 28. c. 8, 22. Schmid. *nisi quod residui de illis facti pauci sunt.* z) *superant* (1) a) Num. 32, 17.
ψ.21. b) saluus atque incolumis Gen. 28, 21. Iud. 8, 9. c) Vat. *non mouit* quisquam *linguam suam*, i.e. nemo vel verbo ausus est lædere Israelitas. Tig. vt nemo vel mutierit lingua sua contra filios Israel, vel scc. Cocc. Lex. p. 265. *non exacuebat vllus inter Israelitas linguam suam*, id est nemo conquerebatur de vlla molestia; quia ne minimum quidem damnum in hac expeditione acceperant. Quo pacto præfixum ל in לאיש non Datiui nota foret, sed *inclusiuum*, vt vocant, quod cum præced. לא significat *ne quidem*. vid. Ex 11, 7.
ψ.22. d) cf. Luc. 19, 27. e) Deut. 7, 24.
ψ.24. f) *duces, principes.* Es. 1, 10. g) *qui iuerant.* א Paragog. more Arabum, vt Es. 28, 12. ה ante verba est *relatiuum*. sic 1 Par. 26, 28. h) Ps. 60, 10.
ψ.25. i) Ps. 110, 1. cf. Rom. 16, 20. Sumamus tam virtutem, quam exemplum a Christo. *Brentius.*
ψ.26. k) c. 8, 29. Hic mihi vide horribile iudicium Dei aduersus impios magistratus &c. His exemplis significauit Deus, quod quo quis impius maiorem maiestatem in hoc mundo habeat, eo grauius supplicium in altero mundo eum maneat.

לשמע יהוה בקול איש כי יהוה נלחם לישראל׃
טו וישב יהושע וכל־ישראל עמו אל־המחנה *Quinque Cananæorum Reges in spelunca latitantes*
16 הגלגלה׃ וינסו חמשת המלכים האלה ויחבאו
17 במערה במקדה׃ ויגד ליהושע לאמר נמצאו חמשת
18 המלכים נחבאים במערה במקדה׃ ויאמר יהושע
גלו אבנים גדלות אל־פי המערה והפקידו עליה
19 אנשים לשמרם׃ ואתם אל־תעמדו רדפו אחרי
איביכם וזנבתם אותם אל־תתנום לבוא אל־עריהם
כ כי נתנם יהוה אלהיכם בידכם׃ ויהי ככלות יהושע
ובני ישראל להכותם מכה גדולה־מאד עד־תמם
21 והשרידים שרדו מהם ויבאו אל־ערי המבצר׃ וישבו
כל־העם אל־המחנה אל־יהושע מקדה בשלום לא־
22 חרץ לבני ישראל לאיש את־לשנו׃ ויאמר יהושע
פתחו את־פי המערה והוציאו אלי את־חמשת
23 המלכים האלה מן־המערה׃ ויעשו כן ויציאו אליו *pedibus conculcati suspenduntur.*
את־חמשת המלכים האלה מן־המערה את ׀ מלך
ירושלם את־מלך חברון את־מלך ירמות את־מלך
24 לכיש את־מלך עגלון׃ ויהי כהוציאם את־המלכים
האלה אל־יהושע ויקרא יהושע אל־כל־איש ישראל
ויאמר אל־קציני אנשי המלחמה ההלכוא אתו קרבו
שימו את־רגליכם על־צוארי המלכים האלה ויקרבו
כה וישימו את־רגליהם על־צואריהם׃ ויאמר אליהם
יהושע אל־תיראו ואל־תחתו חזקו ואמצו כי ככה
יעשה יהוה לכל־איביכם אשר אתם נלחמים
26 אותם׃ ויכם יהושע אחרי־כן וימיתם ויתלם על
חמשה עצים ויהיו תלוים על־העצים עד־הערב׃
27 ויהי לעת ׀ בוא השמש צוה יהושע ויורידום מעל
העצים וישלכם אל־המערה אשר נחבאו־שם וישמו
אבנים

Semper meminerimus, quod dicit Christus Luc. 13, 4. *Putatis, quod hi soli fuerint peccatores?* &c. *Brentius.* l) Deut. 21, 23.
ψ.27. m) ὁ. καθεῖλον αὐτοὺς. Marc. 15, 36. 46. n) vid. v. 16.

ψ.16. במקדה *Beth patachatum, seq. Dagesch,* habent 6.9. in marg. ψ.17. ויגד ליהושע ita 1.2. su.5. במערה *Mem sine Dagesch* 1. 3. 8. ψ.20. ויהי per *Tlischagd.* 6. 9. 20. להכותם plene 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 19 20. 21. 22. גדלה *defect.* 7. 8. 11. 13. 15. 17. 18. & *Ber.* ψ.23. ויציאו io *defect.* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. secundum *Mas.* ad Num. 15, 36. ceteri omnes *plene.* מלך־עגלון per *Makk.* 10. 15. 17. 18. & *Ber.* ψ.24. ויקרבו ita *Sakephk.* in ditione vnius vocis omnes. ψ.25. תחתו posterius *Tau* sine *Dagesch* 17. 18. 21. & *Ber.* ψ.26. וימיתם ita quidem legunt *Orientales*, sed in textu scribunt וימיתום- ויתלם *Tau Dageschatum* habent 1. 7. 8. 17. *Ber.* ψ.27. וישליכם li *defect.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. וישימו *plene* 3. 6. 9. 12. 20. su. 1. 5. contra *Masoram* h. l. & Gen. 43, 32.

Sem-

אבנים גדלות על־פי המערה עד־עצם היום הזה ׃

Expugnatur Makkeda, 28 ואת־מקדה לכד יהושע ביום ההוא ויכה
לפי־חרב ואת־מלכה החרם אותם ואת־כל־הנפש
אשר־בה לא השאיר שריד ויעש למלך מקדה כאשר
Libna, 29 עשה למלך יריחו ׃ ויעבר יהושע וכל־ישראל
30 עמו ממקדה לבנה וילחם עם־לבנה ׃ ויתן יהוה גם־
אותה ביד ישראל ואת־מלכה ויכה לפי־חרב ואת־
כל־הנפש אשר־בה לא־השאיר בה שריד ויעש
31 למלכה כאשר עשה למלך יריחו ׃ ויעבר
Lachis, יהושע וכל־ישראל עמו מלבנה לכישה ויחן עליה
32 וילחם בה ׃ ויתן יהוה את־לכיש ביד ישראל וילכדה
ביום השני ויכה לפי־חרב ואת־כל־הנפש אשר־בה
33 ככל אשר־עשה ללבנה ׃ אז עלה הרם מלך
גזר לעזר את־לכיש ויכהו יהושע ואת־עמו עד־בלתי
Eglon, 34 השאיר־לו שריד ׃ ויעבר יהושע וכל־
ישראל עמו מלכיש עגלנה ויחנו עליה וילחמו עליה ׃
35 וילכדוה ביום ההוא ויכוה לפי־חרב ואת כל־הנפש
אשר־בה ביום ההוא החרים ככל אשר־עשה
36 ללכיש ׃ ויעל יהושע וכל־ישראל עמו
Hebron, 37 מעגלונה חברונה וילחמו עליה ׃ וילכדוה ויכוה־
לפי־חרב ואת־מלכה ואת־כל־עריה ואת־כל־
הנפש אשר־בה לא־השאיר שריד ככל אשר־עשה
לעגלון ויחרם אותה ואת־כל־הנפש אשר־בה ׃
Debir. 38 וישב יהושע וכל־ישראל עמו דברה
39 וילחם עליה ׃ וילכדה ואת־מלכה ואת־כל־עריה
ויכום לפי־חרב ויחרימו את־כל־נפש אשר־בה לא
השאיר שריד כאשר עשה לחברון כן־עשה לדברה
ולמלכה וכאשר עשה ללבנה ולמלכה ׃

ויכה

o) vid. ℣. 18. p) Gen. 7, 13. q) c. 4, 9.
℣. 28. r) vid. ℣. 10. s) ℣. 35. 40. cap. 8, 26. Deut. 20, 16. t) c. 6, 21. cap. 8, 2.
℣. 29. u) Hæc postea tribus Iudæ c. 15, 42. & vrbs asyli c. 21, 13.
℣. 30. x) c. 8, 22. ὁ. διασεσωσμένος καὶ διαπεφευγώς. sic ℣. 33. y) vid. v. 28. Quod Scriptura h. l. multis verbis commemorat deuastationes vrbium & cædes regum, non existimemus id otiosum esse; coll. Num. 13, 31. seqq. *Brentius.*
℣. 31. z) vid. ℣. 3. c. 15, 39.
℣. 32. a) nempe ab obsidione. b) Caussa huius tantæ, vt videtur, immanitatis, quia Deus mandauit Deut. 7, 2. collato Ier. 48, 10. *Brentius.* Conf. not. Num. 21, 3. c. 31, 7.
℣. 33. c) in tribu Ephraim. c. 16, 3. 10. c. 21, 21. Iud. 1, 29. 1 Par. 7, 28. c. 14, 16. d) c. 8, 22. c. 11, 8. 2 Reg. 10, 11.
℣. 34. e) vid. ℣. 3. c. 15, 39.
℣. 35. f) vid. ℣. 28. & not. ℣. 30. 32.
℣. 36. g) vid. ℣. 3. & cf. c. 11, 21. seqq. Quomodo eiectio Anakæorum & expugnatio Hebronis & Debiræ contigerit, speciatim explicatur c. 15, 13. seqq. coll. c. 14, 12. *Abarbanel.*
℣. 38. h) in Iudæa c. 11, 21. c. 12, 13. antea *Kiriath Sepher* c. 15, 15. & *Kiriath Sanna* ib. v. 49. Alia c. 13, 26. & cap. 15, 7.
℣. 39. i) vid. v. 28. 30. 32. k) v. 36. seqq. l) vid. v. 29. seqq.

℣. 28. מלכה החרם Ita 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. החרים *plene* fu. 2. & sic in marg. habent 6. 9. contra *Masoram.* Ceterum in *Infinitiuo* החרם legit 3. sic fu. 5. אותם pro eo habent אותה 1. 2. 3. fe. 5. & sic in marg. 6. 9. ירחו *defect.* 17. & *Ber.* hic & v. 30. item c. 12, 9. c. 13, 32. c. 16, 1. c. 18, 12. c. 20, 8. & c. 24, 11. sed vbique contra *Masoram* ad Ios. 16, 1. ℣. 29. עם pro eo legit על 2. sic. fu. 5.
℣. 30. לא השאיר omissa particula בה, habent 1. 3. 5. fu. 2. contra *Mas. Erff.* & impressam.
℣. 33. לעזר *Ain* per *Schua simplex* sine præced. *Metheg* 2. 6. 9--15. 20. 21. fe. 5. ℣. 35. ואת per *Makk.* & *Sagol* 1. 2. fu. 5. & sic in marg. habent 6. 9. ℣. 37. ויכוה per *Munach* loco *Makk.* & *Metheg* 2. 3. 5. 21.
℣. 39. וילכדה Pluralem וילכדוה cum *Geresch* habet 3. את מלכה sine præf. *Vau* fe. 2. fu. 5.

מ וַיַּכֶּה יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ הָהָר וְהַנֶּגֶב
וְהַשְּׁפֵלָה וְהָאֲשֵׁדוֹת וְאֵת כָּל־מַלְכֵיהֶם לֹא הִשְׁאִיר
שָׂרִיד וְאֵת כָּל־הַנְּשָׁמָה הֶחֱרִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
41 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּכֵּם יְהוֹשֻׁעַ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְעַד־עַזָּה
42 וְאֵת כָּל־אֶרֶץ גֹּשֶׁן וְעַד־גִּבְעוֹן׃ וְאֵת כָּל־הַמְּלָכִים
הָאֵלֶּה וְאֶת־אַרְצָם לָכַד יְהוֹשֻׁעַ פַּעַם אֶחָת כִּי יְהוָה
43 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־
יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה הַגִּלְגָּלָה׃

יא Cap. XI.

וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וַיִּשְׁלַח אֶל־יוֹבָב
2 מֶלֶךְ מָדוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ אַכְשָׁף׃ וְאֶל־
הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִצְּפוֹן בָּהָר וּבָעֲרָבָה נֶגֶב כִּנְרוֹת
3 וּבַשְּׁפֵלָה וּבְנָפוֹת דּוֹר מִיָּם׃ הַכְּנַעֲנִי מִמִּזְרָח וּמִיָּם
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי בָּהָר וְהַחִוִּי תַּחַת
4 חֶרְמוֹן בְּאֶרֶץ הַמִּצְפָּה׃ וַיֵּצְאוּ הֵם וְכָל־מַחֲנֵיהֶם עִמָּם
עַם־רָב כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־הַיָּם לָרֹב וְסוּס וָרֶכֶב
ה רַב־מְאֹד׃ וַיִּוָּעֲדוּ כֹּל הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ יַחְדָּו
אֶל־מֵי מֵרוֹם לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׂרָאֵל׃
6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם
כִּי־מָחָר כָּעֵת הַזֹּאת אָנֹכִי נֹתֵן אֶת־כֻּלָּם חֲלָלִים לִפְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר וְאֶת־מַרְכְּבֹתֵיהֶם תִּשְׂרֹף
7 בָּאֵשׁ׃ וַיָּבֹא יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־עַם הַמִּלְחָמָה עִמּוֹ עֲלֵיהֶם
8 עַל־מֵי מֵרוֹם פִּתְאֹם וַיִּפְּלוּ בָּהֶם׃ וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד־
יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּם וַיִּרְדְּפוּם עַד־צִידוֹן רַבָּה וְעַד מִשְׂרְפוֹת
מַיִם וְעַד־בִּקְעַת מִצְפֶּה מִזְרָחָה וַיַּכֻּם עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־
9 לָהֶם שָׂרִיד׃ וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ יְהוָה
אֶת־סוּסֵיהֶם עִקֵּר וְאֶת־מַרְכְּבֹתֵיהֶם שָׂרַף בָּאֵשׁ׃
י וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא וַיִּלְכֹּד אֶת־
חָצוֹר וְאֶת־מַלְכָּהּ הִכָּה בֶחָרֶב כִּי־חָצוֹר לְפָנִים הִיא

ראש

✠. 40. m) c. 9, 1. n) *meridiem* Iudæ. c. 11, 16. c. 12, 8. vid. not. Num. 13, 17. o) Deut. 1, 7. p) Aliis propr. cf. c. 12, 3. Al. *decursus* vel *radices* montium. vid. not. Num. 21, 15. Deut. 3, 17. *Raschi*: locus, vbi aquæ collium se effundunt. q) vid. not. v. 30. 32. r) c. 11, 12. Deut. 7, 2. c. 20, 16. 17.

✠. 41. s) vid. Deut. 1, 2. 19. &c. t) vrbs maritima Philistæorum & Gigantum c. 11, 22. a Iudæis expugnata Iud. 1, 18. & diu post a Pharaone Ier. 47, 1. 5. tandem ab Alexandro M. euersa, vt docet *Strabo* Geograph. lib. 16. Hinc ἔρημος dicta Act. 8, 26. Alia fuit Ephraimitica 1 Par. 7, 28. quam Orientales ibidem *Aiiah* legunt. u) c. 11, 16. sic dicta ab vrbe huius nominis c. 15, 51. in australi regione tribus Iudæ. Alia in Aegypto Gen. 46, 28. x) v. 2. c. 9, 3. seqq.

✠. 42. y) vid. v. 14.

✠. 43. z) vid. v. 7. 15. c. 14, 6.

Cap. XI, v. 1. a) Alius fuit, de quo Iud. 4, 2. b) metropolis Cananæorum septentrionalium v. 10. a Iosua exusta v. 13. sita in tribu Naphtali c. 19, 36. 2 Reg. 15, 29. Tres aliæ eiusdem nominis in tribu Iudæ. vid. c. 15, 23. 25. Conf. etiam Neh. 11, 33. Ier. 49, 28. 30. 33. vbi illa Beniaminitis, hæc Kedarenis tribuitur. c) c. 12, 19. d) cum addito *Meron* c. 12, 20. in tribu Zebulon c. 19, 15. e) terminus Ascheris ad septentrionem c. 19, 25.

✠. 2. f) in Libano monte, qui aquilonaris est Cananææ. *Calou.* g) *a meridie Cinnereth* c. 12, 3. Num. 13, 17. c. 34, 11. 1 Reg. 15, 20. Ion. דרום גנוסר conf. Deut. 33, 23. Luc. 5, 1. h) cf. c. 9, 1. c. 10, 40. c. 12, 8. i) *&* *in tractibus Doræ* c. 12, 23. c. 17, 11.

✠. 3. k) Deut. 1, 7. l) Ex quorum posteris Gibeonitæ erant v. 19. cf. Iud. 3, 3. m) v. 17. c. 12, 1. vid. Deut. 3, 8. n) nempe *Gileadis* v. 8. Iud. 10, 17. c. 11, 29. 34. 2 Reg. 25, 23. cf. Gen. 31, 49. Alia *Iudæ*, Ios. 15, 38. & alia *Beniaminis* c. 18, 26. non procul a Silo, vbi frequenter comitia populi habita sunt Iud. 20, 1. &c.

✠. 4. o) *sicut arena*, i. e. *innumerabilis multitudo*. Gen. 22, 17. c. 32, 13. c. 41, 49. Iud. 7, 12. &c. Numerat tn. eos *Iosephus* A. I. lib. 5. c. 1.

✠. 5. p) *ex condicto*, certo loco & tempore *conuenerunt*. Ps. 48, 5. Iob. 2, 11. q) *ad aquas Merom* v. 7. quas *lacum Samachonitem* vocat *Ioseph.* A. I. lib. 5. c. 6. Est ille in finibus terræ Canaan versus septentrionem, non procul ab origine Iordanis, & supra lacum Tiberiadis.

✠. 6. r) Christus, sed nondum incarnatus. *Brent.* Conf. c. 5, 13. s) c. 8, 1. c. 10, 8. t) Vulg. *subneruabis*, i. e. *crura seu suffragines incides*; ne sc. Israelitæ equestres vllas copias haberent, iisque confiderent. Deut. 17, 16. Ps. 20, 8. u) Ps. 46, 10. 2 Sam. 8, 4.

✠. 7. x) c. 10, 8. ό. ἐξάπινα, Marc. 9, 8. y) *&* *irruerunt in eos*. Es. 9, 7.

✠. 8. z) a *Tsidone*, primogenito Canaanis, condita Gen. 10, 15. 19. *Tyro* antiquior, quæ eius *filia* dicitur Es. 23, 12. a) i. e. opulentam & populosam, vt Chamat *magna* Am. 6, 2. b) c. 13, 6. Ion. & Raschi, *salinas*; sed Ar. & Syr. *vsque ad thermas calidas*. *Kimchio* est nomen loci a *thermis* aut *salinis*; al. a *vitrariis* ita dicti. Conf. not. Deut. 33, 19. c) c. 8, 22.

✠. 9. d) vid. v. 6.

הר׳ בקמץ

✠. 42. כי *Makk.* habet 1. at *Rbhia* 2. 3. sic fe. 5. נלחם per *Patach* emendauit 2. CAP. XI, ✠. 1. שמרון pro eo legunt שמרון 1. 3. fu. 2. 5. ✠. 2. מצפון *Tsade* per *Kamets* 3. fu. 5. & sic in marg. habet 2. contra *M. I.* כנרות Nun geminant per *Dagesch* 1. 6 -- 16. 19. 20. 21. 22. contra *Mas. Erff.* ad c. 12, 3. ✠. 4. עם per *Kamets* 3. 12. 13. 17. 18. & *Ber.* רב per *Patach* 1. 3. contra *Mas.* h. l. & 2 Par. 28, 8. רב per *Merca* 1. 3. per *Kamets* 1. secund. suam *Mas.* sed contra *Erff.* Denique pro רב legunt עד 6. 9. in marg. ✠. 5. ויבאו per *Rbhia* 2. 3. 5. ✠. 6. כי *Makk.* habent 3. 7. 8. 10. 13. 19. סוסיהם per *Paschta* 2. & in marg. 6. 9. ✠. 8. יהוה cum adiecto *Psik* 2. מצפה *Pe Kametsatum* hab. 1. 3.

℣. 19. g) quæ pacifice se gessisset, pacem obtulisset. c. 10, 4. h. e. quæ credidisset verbo Domini. Brentius. h) præter. Num. 32, 12. i) c. 9, 15. 18.
℣. 20. k) Schmid. vt obfirmarent cor suum. vid. not. Ex. 4, 21. c. 7, 13. c. 9, 12. Nam hic populus ab exordio gentis suæ, & a primo eorum patriarcha Cham & Canaan, impie vixerant, in impietate adoleuerant, in impietate

ושפלתו
קרי

iam senuerant. Permittit igitur Deus in supplicium impietatis, vt indurentur aduersus Israel, & repugnantes trucidentur. Principiis igitur obstandum est, & cito resipiscendum, vt oppressis cupiditatibus cordis nostri, voluntati Dei nos captiuos tradamus. Brentius. l) vid. v. 11. m) gratia seu misericordia. Esr. 9, 8. n) nam vt eos exscinderent, ita factum est. o) vid. v. 15. Deut. 20, 16. 17.
℣. 21. p) v. 22. c. 14, 12. Num. 13, 22.

11 ראש כל־הממלכות האלה׃ ויכו את־כל־הנפש
אשר־בה לפי־חרב החרם לא נותר כל־נשמה ואת־
12 חצור שרף באש׃ ואת־כל־ערי המלכים האלה ואת־
כל־מלכיהם לכד יהושע ויכם לפי־חרב החרים אותם
13 כאשר צוה משה עבד יהוה׃ רק כל־הערים העמדות
על־תלם לא שרפם ישראל זולתי את־חצור
14 לבדה שרף יהושע׃ וכל שלל הערים האלה והבהמה
בזזו להם בני ישראל רק את־כל־האדם הכו לפי־חרב
טו עד־השמדם אותם לא השאירו כל־נשמה׃ כאשר
צוה יהוה את־משה עבדו כן־צוה משה את־יהושע
וכן עשה יהושע לא־הסיר דבר מכל אשר־צוה יהוה
16 את־משה׃ ויקח יהושע את־כל־הארץ הזאת ההר
ואת־כל־הנגב ואת כל־ארץ הגשן ואת־השפלה
17 ואת־הערבה ואת־הר ישראל ושפלתה׃ מן־ההר
החלק העולה שעיר ועד־בעל גד בבקעת הלבנון
תחת הר־חרמון ואת כל־מלכיהם לכד ויכם וימיתם׃
18 ימים רבים עשה יהושע את־כל־המלכים האלה
19 מלחמה׃ לא־היתה עיר אשר השלימה אל־בני
ישראל בלתי החוי ישבי גבעון את־הכל לקחו
כ במלחמה׃ כי־מאת יהוה היתה לחזק את־לבם
לקראת המלחמה את־ישראל למען החרימם לבלתי
היות־להם תחנה כי למען השמידם כאשר צוה יהוה
21 את־משה׃ ויבא יהושע בעת ההיא ויכרת
את־הענקים מן־ההר מן־חברון מן־דבר מן־ענב ומכל
הר יהודה ומכל הר ישראל עם־עריהם החרימם
22 יהושע׃ לא־נותר ענקים בארץ בני ישראל רק בעזה
23 בגת ובאשדוד נשארו׃ ויקח יהושע את־כל־הארץ
ככל אשר דבר יהוה אל־משה ויתנה יהושע לנחלה
לישראל

Vicit igitur Iosua, quos inuictos clamabant illi exploratores Num. 13, 33. q) v. 16. LXX. vt Luc. 1, 39. r) c. 10, 3. 36. s) c. 10, 38. t) c. 15, 50. u) vid. v. 16. ℣. 22. x) c. 10, 41. y) vid. 1 Sam. 17, 4. 2 Sam. 21, 19. z) c. 15, 46. 47.

℣. 11. e) cf. Num. 33, 52. Deut. 7, 2. f) v. 20. c. 6, 21. g) non relicta est s. superstes fuit. v. 22. Num. 26, 65. h) quod eius Rex bellum hoc inceperat, & reliquos aduersus Israelitas concitauerat. v. 1. Abarb. cf. c. 6, 24. c. 8, 29.
℣. 12. i) v. 15. c. 10, 40. Num. 33, 52. Deut. 7, 2. k) c. 1, 1. Deut. 34, 5. Num. 12, 7.
℣. 13. l) stantes adhuc super aggere suo. c. 8, 28. Ier. 30, 18. m) Præter, vel nisi, quod. Deut. 1, 36. 1 Reg. 3, 18. n) vid. v. 1. 11.
℣. 14. o) c. 8, 2.
℣. 15. p) Ex. 23, 32. 33. c. 34, 12. Num. 33, 52. q) non reiecit verbum, nihil omisit eorum, quæ Deus præceperat. Es. 31, 2. r) v. 20. Deut. 7, 2. c. 20, 15. 17.
℣. 16. s) v. 21. c. 9, 1. t) c. 10, 40. u) vid. c. 10, 41. x) Deut. 1, 7. y) vid. v. 2. & cf. Deut. 1, 1. c. 3, 17. z) i. e. montem Iacobi, qui in eo habitauit, cuius nomine idcirco vocatus fuit. M. I. sed cf. v. 21. vbi potius montana Iudæ & reliqui Israelis seu Ephraimi sibi opponuntur.
℣. 17. a) glabro. c. 12, 7. sic dicto, quod arbores nullæ in eo essent. M. I. & in oppositione ad vicinum montem Seir, qui densis arboribus qs. hirsutus erat. Hillerus. Conf. Gen. 27, 11. b) mons c. 15, 10. Alius Idumææ Deut. 2, 5. &c. c) c. 12, 7. c. 13, 5. d) vid. v. 3.
℣. 18. e) septennio, vt traditur in Seder Olam. Terra subiugata est septem annis, vt Iericho septem diebus fuerat cincta. Tantum autem fuisse tempus præliorum Iosuæ, adparet ex verbis Calebi c. 14, 7. 10. Emissus erat, inter exploratores terræ, altero, postquam ex Aegypto egressi erant, anno; & inde annos vixerat quadraginta & quinque; sc. annos 38. in deserto, & 7. in Canaane. Lightfoot Chron. V. T. f) Gen. 14, 2.

℣. 10. כל Cum præfixo ל 1. 3. fu. 5. ℣. 12. ואת כל־ערי per Tsere & Mun. 2. 6. 9. 20. ℣. 13. לא per Merca 2. 3. 5. 6. 9. 22. ׃ etiam 10. 13. 20. sed hi cum ־ ׃ Makk. simul. ℣. 14. בזזו cum chatephpatach 2. 5. 6. 9. 20. 22. השמידם Kibbuts sub ד habet 1. at 2. legit השמדם in Niphal. ℣. 17. העולה plene 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 22. contra Mas. שעיר cum He paragogico 1. 3. fu. 5. ההר per Munach 1. 2. 3. 5. ℣. 19. היתה Munach milel habet 2. אל pro eo scribunt את 1. 3. 5. fe. 2. ℣. 20. לבלתי היות ita 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13 19. ℣. 21. מן־ההר per Sakeph. 1. 6. 9. 20. 21. 22. fu. 5.

℣. 19.

לִישְׂרָאֵל כְּמַחְלְקֹתָם לְשִׁבְטֵיהֶם וְהָאָרֶץ שָׁקְטָה
מִמִּלְחָמָה׃

יב וְאֵלֶּה מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת־ Cap. XII.
אַרְצָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה הַשָּׁמֶשׁ מִנַּחַל אַרְנוֹן עַד־
2 הַר חֶרְמוֹן וְכָל־הָעֲרָבָה מִזְרָחָה׃ סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
הַיּוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן מֹשֵׁל מֵעֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל
אַרְנוֹן וְתוֹךְ הַנַּחַל וַחֲצִי הַגִּלְעָד וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל
3 בְּנֵי עַמּוֹן׃ וְהָעֲרָבָה עַד־יָם כִּנְרוֹת מִזְרָחָה וְעַד יָם
הָעֲרָבָה יָם־הַמֶּלַח מִזְרָחָה דֶּרֶךְ בֵּית הַיְשִׁמוֹת וּמִתֵּימָן
4 תַּחַת אַשְׁדּוֹת הַפִּסְגָּה׃ וּגְבוּל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מִיֶּתֶר
ה הָרְפָאִים הַיּוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרוֹת וּבְאֶדְרֶעִי׃ וּמֹשֵׁל בְּהַר
חֶרְמוֹן וּבְסַלְכָה וּבְכָל־הַבָּשָׁן עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי
6 וְהַמַּעֲכָתִי וַחֲצִי הַגִּלְעָד גְּבוּל סִיחוֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן׃ מֹשֶׁה
עֶבֶד־יְהוָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִכּוּם וַיִּתְּנָהּ מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה
יְרֻשָּׁה לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה׃
7 וְאֵלֶּה מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוֹשֻׁעַ
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה מִבַּעַל גָּד בְּבִקְעַת
הַלְּבָנוֹן וְעַד־הָהָר הֶחָלָק הָעֹלֶה שֵׂעִירָה וַיִּתְּנָהּ יְהוֹשֻׁעַ
8 לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל יְרֻשָּׁה כְּמַחְלְקֹתָם׃ בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה
וּבָעֲרָבָה וּבָאֲשֵׁדוֹת וּבַמִּדְבָּר וּבַנֶּגֶב הַחִתִּי הָאֱמֹרִי
וְהַכְּנַעֲנִי הַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃

9 מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶחָד
מֶלֶךְ הָעַי אֲשֶׁר־מִצַּד בֵּית־אֵל אֶחָד׃
י מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַםִ אֶחָד
מֶלֶךְ חֶבְרוֹן אֶחָד׃
11 מֶלֶךְ יַרְמוּת אֶחָד
מֶלֶךְ לָכִישׁ אֶחָד׃
12 מֶלֶךְ עֶגְלוֹן אֶחָד
מֶלֶךְ

Summatim enarrantur Mosis & Iosuae expeditiones cis & transIordanem.

℣. 23. a) Tunc terra quievit, quieta fuit. Iud. 3, 11. Ef. 14, 7. 2 Par. 13, 23.
CAP. XII, ℣. 1. b) caesi a Mose v. 1-6. a Iosua v. 7. seqq. c) Hoc caput est ἀνακεφαλαίωσις & summa omnium earum victoriarum, quae prius descriptae sunt, vt harum commemoratione primum incredulitas eorum, qui in deserto perierunt, exprobretur; deinde vt fides in veritate Dei confirmetur. Non quidem talis terra Canaan & tales victoriae nobis promissae sunt, sed hoc exemplo declarauit Deus, quod verbo promissionum suarum nihil sit certius. *Brent.* d) cf. v. 7. & not. Deut. 1, 1. e) Num. 21, 13. Deut. 2, 24. Iud. 11, 13. 18. f) v. 5. c. 11, 3. c. 13, 5. g) Deut. 1, 1.
℣. 2. h) primus inter Reges deuictos. Num. 21, 21. seqq. i) *dominans erat.* v. 5. Deut. 15, 6. k) Ef. 17, 2. vid. not. Num. 32, 34. l) Gen. 32, 22. Iud. 11, 13. m) Num. 21, 24. Deut. 3, 6.
℣. 3. n) vid. v. 1. o) c. 11, 2. c. 19, 35. Num. 34, 11. p) Deut. 3, 17. q) Num. 33, 49. Ez. 25, 9. r) *& a meridie.* c. 13, 4. c. 15, 1. s) v. 8. c. 10, 40. Deut. 3, 17. t) c. 13, 20.
℣. 4. u) *Schmid. Deinde in confinio: Og Rex Baschanu* &c. x) Deut. 3, 11. y) c. 9, 10. c. 13, 12. z) Num. 21, 33. Alia in tribu Naphtali. Ios. 19, 37.
℣. 5. a) vid. v. 1. Deut. 3, 8. 9. b) *Hilleroqs.* a ceteris *eiecti* Amorraei, intra Syriam & Basanitidem. c. 13, 11. 13. vid. not. Deut. 3, 14. 2 Sam. 3, 3. c. 13, 37. c. 15, 8. Alii sunt versus meridiem & Aegyptum c. 13, 2. vicini Amalekitis 1 Sam. 27, 8. c) c. 13, 13. 2 Sam. 10, 6. d) Num. 26, 29.
℣. 6. e) vid. Num. 21. f) Deut. 3, 12.
℣. 7. g) c. 10, 22. c. 11, 12. h) c. 10, 40. i) *citra* Iordanem, versus Occidentem. cf. v. 1. c. 9, 1. k) c. 11, 17. l) vid. c. 11, 17. m) c. 11, 23.
℣. 8. n) c. 11, 2. o) c. 9, 1. c. 10, 40. p) c. 11, 2. q) vid. v. 3. r) c. 15, 61. s) c. 10, 40. t) vid. c. 11, 3.
℣. 9. u) vid. c. 6, 21. x) c. 7, 2. c. 8, 29. Alia huius nominis vrbs in regione Ammonitarum Ier. 49, 3.
℣. 10. y) c. 10, 1. 23. 26. z) c. 10, 3.
℣. 11. a) c. 10, 3. 5. 23. b) c. 10, 3. c. 15, 3. 9.
℣. 12. c) c. 10, 3. 5.

℣. 23. במחלקתם Per *praefixum Beth* 1. 2. 3. 6. 9. 11. 13. 20. fu. 5. contra *Masor. Erff.* Conf. c. 12, 7. CAP. XII, ℣. 1. ועד cum *praefixo* ו 1. fe. 2. fu. 5. ℣. 2. היושב *plene* 1. 2. 22. secundum *Mas. Erff.* *impressamque* ad c. 16. 10. ℣. 3. ים & ים vtrumque per *Patach* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. כנרות requirit *Mas. Erffurt.* at Nun cum *Dagesch* habent 6. 9. 11. 13. 15. 17. 18. 20. 22. ים itidem *patachatum* faciunt 1. 2. 3. הישמות *Schi plene* 1. 3. 9. 14. 20. 22. fu. 2. 5. *moth defect.* 10. 11. 12. 13. 15. 19. 21. sed vtrisque repugnat *Masora* h. l. & Num. 33, 49. ℣. 4. ובאדרעי *Resch per Tsere* 1. 3. *Praefixum* ו deleuit 2. at absens restituit 5. ℣. 5. גבול סיחון מלך ita 2. & sic correctum in 5. ℣. 6. ירשה *Schin* sine *Dagesch* 3. 6. 9. 20. 22. ℣. 7. העולה *plene* requirit *Masora Erff.* h. l. & *impressa* ad c. 11, 17. sed refragantibus omnibus nostris codd. במחלקתם per *praef.* ב 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. fu. 5. contra *Masoram*.

מלך גזר אחד :
13 מלך דבר אחד
מלך גדר אחד :
14 מלך חרמה אחד
מלך ערד אחד :
טו מלך לבנה אחד
מלך עדלם אחד :
16 מלך מקדה אחד
מלך בית־אל אחד :
17 מלך תפוח אחד
מלך חפר אחד :
18 מלך אפק אחד
מלך לשרון אחד :
19 מלך מדון אחד
מלך חצור אחד :
כ מלך שמרון מראון אחד
מלך אכשף אחד :
21 מלך תענך אחד
מלך מגדו אחד :
22 מלך קדש אחד
מלך־יקנעם לכרמל אחד :
23 מלך דור לנפת דור אחד
מלך־גוים לגלגל אחד :
24 מלך תרצה אחד
כל־מלכים שלשים ואחד :

CAP. XIII.

חצי הספר

Cap. XIII.

יג ויהושע זקן בא בימים ויאמר יהוה אליו אתה זקנתה
באת בימים והארץ נשארה הרבה־מאד לרשתה :
2 זאת הארץ הנשארת כל־גלילות הפלשתים וכל־
הגשורי

e. c. Ier. 2, 7. c. 4, 26. &c.

℣. 13. c) vrbis *Doræ*. c. 17, 11. Iud. 1, 27. d) *tractus Doræ*. c. 11, 2. e) Schmid. *gentium*; al. nomen proprium *Goiitarum*. coll. Iud. 4, 2. Gen. 14, 1. Ef. 8, 23. f) ὁ. τῆς γαλιλαίας. vid. not. Deut. 11, 30.

℣. 24. g) pulcherrima vrbs fuit. Cant. 5, 4. & sedes Regum Israelis 1 Reg. 14, 17. c. 15, 21. h) Dubitabis fortasse, quid vtilitatis adferat nobis iste Regum catalogus? Paulus 2 Cor. 1, 20. ait, *in CHRISTO omnes promissiones Dei sunt Etiam & Amen*, h. e. omnia promissa & miracula edita respiciunt in Christum, & probant siue confirmant Euangelium Christi, & veritatem promissionum Dei, quarum præcipua est de Christo, & impletio eius. *Brentius.*

CAP. XIII.

℣. 1. i) Schmid. *Cum vero Iosua consenuisset* Gen. 24, 1. c. 27, 1. k) *prouectæ ætatis*. Gen. 18, 11.

℣. 2. l) *termini Philistæorum*. Ioel 4, 4. (cf. Ios. 18, 17.) ita vt Philistæi sub hereditatis Israeliticæ periodo contineantur. Quod tamen negat *Gussetius*, & quæ in fine versus 3. subiunguntur, ad distinguendas a se inuicem Israelis ac Philistæorum terras inseruire existimat. Comment. p. 917.

d) vid. c. 10, 33.

℣. 13. e) c. 10, 38. f) Eadem fuisse videtur cum *Gederah*, in tribu Iudæ c. 15, 36.

℣. 14. g) in tribu Iudæ c. 15, 30. cf. Num. 21, 3. h) in meridiali parte Iudæ. cf. Num. 21, 1. c. 33, 40.

℣. 15. i) c. 10, 29. k) in tribu Iudæ c. 15. 35. in cuius speluncam Dauid se recepit 1 Sam. 22, 1. 2 Sam. 23, 13.

℣. 16. l) vid. c. 10, 10. 28. m) c. 8, 17.

℣. 17. n) Iudæ c. 15, 34. non procul a mari c. 16, 8. o) cf. 1 Reg. 4, 6.

℣. 18. p) c. 13, 4. Aseritarum c. 19, 30. 1 Sam. 4, 1. c. 29, 1. *Aphik* dicitur Iud. 1, 31. At *Apheka* est tribus Iudæ c. 15, 53. q) *Saronis*. Schmid. *Rex, qui Saroni*. Similis constructio Esr. 5, 11. Planities seu campus fuit, late patens & pascuus. Es. 33, 9. c. 35, 2. c. 65, 10. Cant. 2, 1. Act. 9, 35. inter Lyddam & Emauntem. *Talm. Hieros.* Schebiith. f. 38. 4. Vrbs huius nominis fuit trans Iordanem in Basanitide. 1 Par. 5, 16. Conf. ibid. c. 27, 29.

℣. 19. r) c. 11, 1. s) c. 11, 1. 11. 13.

℣. 20. t) vid. c. 11, 1. u) ibidem.

℣. 21. x) inter Manassitas, cis Iordanem c. 17, 11. data sacerdotibus c. 21, 25. cf. Iud. 1, 27. c. 5, 19. 1 Reg. 4, 12. y) c. 17, 11. 1 Reg. 9, 15. 2 Reg. 23, 29. 30.

℣. 22. z) Naphtalitarum in Galilæa c. 20, 7. Iud. 4, 6. 1 Par. 6, 61. Alia Iudæ Ios. 15, 23. & alia Ifaschaŕis 1 Par. 6, 57. quæ infra c. 19, 19. *Kischion* dicitur. a) postea inter Zebulonitas c. 19, 11. c. 21, 34. vrbs Leuitarum. b) *ad Carmelum* montem in Asseris & Zabulonis confiniis c. 19, 26. Alia vrbs & tractus *Carmel* erat in Iuda, de quo not. c. 15, 55. Vterque fertilissimus fuit, vnde sæpe pro monte aut agro culto ponitur.

c. c.

℣. 20. מראון ita cum *Aleph* otioso plerique nostri, quale est in יראו *timere* &c. at מראון per *Vau* otiosum, ad formam שמאול, 2. 22. *Hartm.* quin & מראון cum duplo *Cholem* scribunt 5. 11. 14. & denique א prorsus omittit 3. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 1. b. ℣. 21. תענך *Nun Kametsatum* 2. 3. 6. 9. 11. 12. 14. 15. 20. 21. 22. fu. 1. ℣. 23. לנפת *pluraliter* per *Cholem*, ac *defectiue* quidem 1. fu. 5. requirente sic *Mas. Erffurtensi*, at *plene* cum *Vau* 3. ℣. 24. מלך תרצה אחד ita 1. CAP. XIII, ℣. 1. זקנת sine *He paragogico* 3. & *Orientales*, sic fu. 2. contra *Mas.* 1. *Erffurt.* & *impressam*. באתה cum *He paragog.* 1. 2. fu. 5.

3 הַגְּשׁוּרִי׃ מִן־הַשִּׁיחוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם וְעַד גְּבוּל
עֶקְרוֹן צָפוֹנָה לַכְּנַעֲנִי תֵּחָשֵׁב חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים
הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי הָאֶשְׁקְלוֹנִי הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים׃
4 מִתֵּימָן כָּל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וּמְעָרָה אֲשֶׁר לַצִּידֹנִים עַד־
ה אֲפֵקָה עַד גְּבוּל הָאֱמֹרִי׃ וְהָאָרֶץ הַגִּבְלִי וְכָל־הַלְּבָנוֹן
מִזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ מִבַּעַל גָּד תַּחַת הַר־חֶרְמוֹן עַד לְבוֹא
6 חֲמָת׃ כָּל־יֹשְׁבֵי הָהָר מִן־הַלְּבָנוֹן עַד־מִשְׂרְפֹת מַיִם כָּל־
צִידֹנִים אָנֹכִי אוֹרִישֵׁם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַק הַפִּלֶהָ
7 לְיִשְׂרָאֵל בְּנַחֲלָה כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ׃ וְעַתָּה חַלֵּק אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת בְּנַחֲלָה לְתִשְׁעַת הַשְּׁבָטִים וַחֲצִי הַשֵּׁבֶט הַמְנַשֶּׁה׃
8 עִמּוֹ הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי לָקְחוּ נַחֲלָתָם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם מֹשֶׁה
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה כַּאֲשֶׁר נָתַן לָהֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה׃
9 מֵעֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר
י בְּתוֹךְ־הַנַּחַל וְכָל־הַמִּישֹׁר מֵידְבָא עַד־דִּיבֹן׃ וְכֹל עָרֵי
סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מָלַךְ בְּחֶשְׁבּוֹן עַד־גְּבוּל בְּנֵי
11 עַמּוֹן׃ וְהַגִּלְעָד וּגְבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וְכֹל הַר חֶרְמוֹן
12 וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה׃ כָּל־מַמְלְכוּת עוֹג בַּבָּשָׁן אֲשֶׁר־
מָלַךְ בְּעַשְׁתָּרוֹת וּבְאֶדְרֶעִי הוּא נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים
13 וַיַּכֵּם מֹשֶׁה וַיֹּרִשֵׁם׃ וְלֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַגְּשׁוּרִי
וְאֶת־הַמַּעֲכָתִי וַיֵּשֶׁב גְּשׁוּר וּמַעֲכָת בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַד
14 הַיּוֹם הַזֶּה׃ רַק לְשֵׁבֶט הַלֵּוִי לֹא נָתַן נַחֲלָה אִשֵּׁי יְהוָה
טו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃ וַיִּתֵּן
16 מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְנֵי־רְאוּבֵן לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל
מֵעֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־
17 הַנַּחַל וְכָל־הַמִּישֹׁר עַל־מֵידְבָא׃ חֶשְׁבּוֹן וְכָל־עָרֶיהָ אֲשֶׁר
18 בַּמִּישֹׁר דִּיבוֹן וּבָמוֹת בַּעַל וּבֵית בַּעַל מְעוֹן׃ וְיַהְצָה
19 וּקְדֵמֹת וּמֵפָעַת׃ וְקִרְיָתַיִם וְשִׂבְמָה וְצֶרֶת הַשַּׁחַר בְּהַר
כ הָעֵמֶק׃ וּבֵית פְּעוֹר וְאַשְׁדּוֹת הַפִּסְגָּה וּבֵית הַיְשִׁימוֹת׃ וְכֹל 21

עָרֵי

m) Adsignata erat hæc dimidiæ tribui Manassis v. 11. sed Israelitæ noluerunt eius incolas expellere v. 13. vnde Dauidis adhuc tempore Regem suum habuit, cuius filiam Dauid duxit 2 Sam. 3, 3. vid. not. Ios. 12, 5.

℣. 3. *n*) 1 Par. 13, 15. *Nilus* sic dicitur a *nigredine*, Græcis μέλας, i. e. *niger*, quia aquam limo turbidam ex Aethiopiæ campis prouehit. *Ludolffi* Hist. Aeth. lib. 1. c. 8. n. 5. Nilum esse, patet ex Ier. 2, 18. nam sic se habet ad Aegyptum, vt Euphrates ad Assyriam. Terminatur vero in riuulos tam varios, vt ex iis solutiones difficultatum fluant. *Gusset.* p. 849. Alius *Schichor* est in tribu Ascher Ios. 19, 26. *o*) c. 15, 4. vid. Num. 34, 5. *p*) vrbs Philistæorum in tribu Iudæ c. 15, 45. Iud. 1, 18. 1 Sam. 5, 10. vbi *Baal Zebub* cultus 2 Reg. 1, 2. 3. 6. Christo tamen sacranda Zach. 9, 7. *q*) *Satrapæ*, *Principes* Iud. 3, 3. *r*) c. 10, 41. *s*) Iud. 1, 18. *t*) c. 11, 22. *u*) c. 18, 23. Deut. 2, 23.

℣. 4. *x*) c. 12, 3. *y*) & *a Mearah*, Plinio H. N. lib. 5. c. 20. *Marathos*, sed Schmid. *spelunca*. cf. c. 15, 59. *z*) vid. c. 12, 18.

℣. 5. *a*) gens Phœniciæ, & artifices insignes. 1 Reg. 5, 32. (18) Ez. 27, 9. Alii videntur fuisse in Arabia Ps. 83, 8. *b*) vid. Deut. 3, 8. 9. *c*) c. 11, 17. c. 12, 7. *d*) v. 11. c. 11, 3. *e*) Num. 34, 8. Iud. 3, 3.

℣. 6. *f*) vid. c. 11, 8. *g*) *distribue eam sc. sorte*. c. 23, 4. Ez. 45, 1. *Terra* dicitur *coniici*, cuius *sors* coniicitur. vid. Prou. 1, 14. Es. 34, 17.

℣. 7. *h*) Obseruatu dignum est, quod iubet terram distribuere, cum nondum sit vniuersa occupata; quod ridiculum videtur. Sed aliud est, ex verbi Domini obedientia facere, & ex fide, aliud ex carnis temeritate. *Brentius*.

℣. 8. *i*) *cum ipsa enim*, nempe dimidia parte Manassis v. 7. *k*) c. 1, 12. c. 20, 8. c. 22, 4. Deut. 3, 12. *l*) Num. 32, 19. Deut. 3, 8. *m*) Num. 32, 33.

℣. 9. *n*) Num. 32, 34. *o*) vid. v. 16. Num. 21, 13. *p*) Rubenitarum Num. 21, 30. 1 Par. 19, 7. a Moabitis occupata, sed deuastanda Es. 15, 2. *q*) v. 17. Num. 21, 30.

℣. 10. *r*) Num. 21, 25. c. 32, 3.

℣. 11. *s*) Num. 26, 29. *t*) vid. v. 2. c. 12, 5. *u*) v. 5. *x*) c. 12, 5. Deut. 3, 10. Gaditarum 1 Par. 5, 11.

℣. 12. *y*) c. 9, 10. cf. c. 21, 27. *z*) vid. c. 12, 4. *a*) Deut. 3, 11. *b*) c. 17, 15. Gen. 14, 5. *c*) Num. 21, 33. Deut. 1, 4. *d*) Num. 33, 53.

℣. 13. *e*) male. sic cap. 17, 13. Iud. 1, 27. 29. cf. Num. 33, 55. *f*) v. 2. 11. *g*) c. 12, 5.

℣. 14. *h*) vid. v. 33. c. 14, 3. 4. c. 18, 7. & cf. c. 21, 3. *i*) Ex. 29, 18. Leu. 6, 10. &c. *k*) Num. 18, 20. seqq. Deut. 10, 9. c. 18, 2.

℣. 16. *l*) Deut. 2, 36. *m*) vid. v. 9.

℣. 17. *n*) vid. v. 10. *o*) v. 9. Num. 32, 3. *p*) Es. 15, 2. *q*) Num. 32, 38. Ier. 48, 23.

℣. 18. *r*) Num. 21, 23. Iud. 11, 20. *s*) Deut. 2, 26. *t*) Leuitis a Rubenitis concessa 1 Par. 6, 64. a Moabitis erepta Ier. 48, 21.

℣. 19. *u*) Num. 32, 37. *x*) Num. 32, 3. 38. *y*) Nomen loci.

℣. 20. *z*) Deut. 3, 29. *a*) c. 12, 3. Deut. 3, 17. *b*) Num. 33, 49.

℣. 3. הָאַשְׁקְלוֹנִי *Aleph* per *Patach* 2. 3. וְהַגִּתִּי cum *præfixo* ו 6 9. in marg. & sic in textu fe. 3. ac fu. 1. 2. 5. ℣. 4 וְעַד־אֲפֵקָה cum *præfixo* ו 6. 9. ׃ in marg. אֲפֵקָה *milra* 1. 6. 10. 20. 23. ℣. 5. הַר per *Munach* 1. 2. 3. ℣. 10. סִיחוֹן׃ *chon defect.* 3. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 16. 19. עַד גְּבוּל ita 2. 6. 9. 12. 16. 20. 21. 22. 23. בְּנֵי per *Merca* 1 3 5. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. ℣. 11. וּגְבוּל per *Psikmunach.* 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 13. וּמַעֲכַת *Caph Patachatum* habent 1. & in marg. 6. 9. ℣. 14. לֹא־נָתַן מֹשֶׁה ita, adiecto nomine מֹשֶׁה, legit 1. in marg. ℣. 15. לְמִשְׁפְּחֹתָם *defect.* 1. 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. ℣. 16. שְׂפַת נַחַל ita 6. 9. 11. 12. 14. 15. 20. 21. 22. ℣. 17. דִּיבֹן ita *bhon defect.* 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22. secundum *Mas.* *Erffurtensem.* ℣. 18. וְיַהְצָה *milra* 1. 3. fu. 5. *Iod Kametsatum* hab. 6. 9. 14. 20. He per *Chateph patach* 1. 3. 7. 8. 10. 13. 19. fu. 5. ℣. 20. וְאַשְׁדֹּת *defectiue* 1. secundum *Masoram* suam & Erffurt.

עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־מַמְלְכוּת סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מָלַךְ
בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה אֹתוֹ וְאֶת־נְשִׂיאֵי מִדְיָן אֶת־אֱוִי
וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע נְסִיכֵי סִיחוֹן
22 יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ וְאֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְנֵי־
23 יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב אֶל־חַלְלֵיהֶם׃ וַיְהִי גְּבוּל בְּנֵי רְאוּבֵן הַיַּרְדֵּן
וּגְבוּל זֹאת נַחֲלַת בְּנֵי־רְאוּבֵן לְמִשְׁפְּחוֹתָם הֶעָרִים
24 וְחַצְרֵיהֶן׃ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה גָד לִבְנֵי גָד
לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל יַעְזֵר וְכָל־עָרֵי הַגִּלְעָד כה
וַחֲצִי אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן עַד־עֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי רַבָּה׃
26 וּמֵחֶשְׁבּוֹן עַד־רָמַת הַמִּצְפֶּה וּבְטֹנִים וּמִמַּחֲנַיִם עַד־
27 גְּבוּל לִדְבִר׃ וּבָעֵמֶק בֵּית הָרָם וּבֵית נִמְרָה וְסֻכּוֹת
וְצָפוֹן יֶתֶר מַמְלְכוּת סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַיַּרְדֵּן וּגְבֻל
28 עַד־קְצֵה יָם־כִּנֶּרֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה׃ זֹאת נַחֲלַת
29 בְּנֵי־גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם׃ וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וַיְהִי לַחֲצִי מַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה
לְמִשְׁפְּחוֹתָם׃ וַיְהִי גְבוּלָם מִמַּחֲנַיִם כָּל־הַבָּשָׁן כָּל־
מַמְלְכוּת עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְכָל־חַוֹּת יָאִיר אֲשֶׁר בַּבָּשָׁן
31 שִׁשִּׁים עִיר׃ וַחֲצִי הַגִּלְעָד וְעַשְׁתָּרוֹת וְאֶדְרֶעִי עָרֵי
מַמְלְכוּת עוֹג בַּבָּשָׁן לִבְנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לַחֲצִי בְנֵי־
32 מָכִיר לְמִשְׁפְּחוֹתָם׃ אֵלֶּה אֲשֶׁר־נִחַל מֹשֶׁה בְּעַרְבוֹת
33 מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִיחוֹ מִזְרָחָה׃ וּלְשֵׁבֶט הַלֵּוִי לֹא־
נָתַן מֹשֶׁה נַחֲלָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא נַחֲלָתָם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם׃

וְאֵלֶּה אֲשֶׁר־נָחֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר נִחֲלוּ
אוֹתָם אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת
2 הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ בְּגוֹרַל נַחֲלָתָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה
3 יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה׃ כִּי־
נָתַן מֹשֶׁה נַחֲלַת שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן
וללוים

Quas portiones acceperint tribus dua & dimidia trans Iordanem, repetitur.

CAP. XIV. ℣. 1. m) c. 13, 32. c. 19,51. n) Ex.6,25.Num. 3, 14. o) Num. 34,17.
℣. 2. p) Num.26,55. c. 33,54. c. 34,13. Terminos per sortem declarare Deo visum est, ne esset contentio inter tribus, quia vnus locus præstantior erat altero; nec murmuratio oriretur, si vna tribus acciperet subiugatæ, altera nondum subiugatæ terræ possessionem. Quantitas a. terræ, quæ cuique tribui in isto termino sorte adsignato dari debebat, non forte alicui obuenit, sed ר׳ בפתח permissum hoc est Iosuæ & Eleazari &c. *Abarb.* q) c.13, 7.
℣. 3. r) Num. 32, 19.

e) ℣. 9.16. Deut. 3,10. d) ℣ 10. e) Num. 32,41. f) qui *Reges* dicuntur Num. 31, 8. g) *Principes*, q.s. *vnctos* a Sichone (5) Ez. 32,30. Mich. 5, 4.
℣. 22. h) Num 22,5. c. 24, 25. i) vid. Deut. 18, 10. k) *inter confossos eorum.* vid. Num. 31,8. aut *propter cæsos Israelis* in re Peor, propter consilium Bileami. *Abarbanel.*
℣. 23. l) Num. 34, 12. m) Schmid. *& terminus reliquus.* sic v. 27. Conf. c. 15, 12. 47. Ion. *& termini eius*, i. e. vrbes Iordani vicinæ. *Abarb.* n) *& villa s. pagi earum* v. 28. c.15,32. Gen 25,16.
℣. 25. o) Leuitis concessa c. 21, 37. vid. Num. 21, 32. c. 32, 1.3. Es. 16, 8. 9. Ier.48,32. p) Num. 32, 34. q) 2. Sam. 11, 1. c. 12, 26. Alia Iudææ Ios.15,60.
℣. 26. r) vrbs asyli c. 20,8. Deut.4,43. cf. Iud. 11,29. &c. s) *a pistaciis* ibi copiose crescentibus dicta *Hillero*, sicut & *Beten.* c.19,25. cf. Gen. 43,11. t) v. 29. c. 21, 36. Gen. 32, 3. u) Alia c. 10, 38.
℣. 27. x) Num. 32, 36. y) Num.32,3.36. z) Gen. 33, 17. Ps.60,8. 1 Reg. 7, 46. Alia Ex. 12, 37. c. 13, 20. Num. 33, 5. a) Hillero eadem, quæ *Athroth Schophan* Num. 32,35. b) vid. v. 23. c) c. 11, 2. Num. 34, 11.
℣. 29. d) v. 7.
℣. 30. e) vid. Num. 32, 41.
℣. 31. f) ℣. 12. Deut. 1,4. g) Num.32,40.
℣. 32. h) *hereditare fecit.* Piel (4) c. 14, 1. Num. 34, 29. i) Num. 22, 1.
℣. 33. k) v. 14. c. 14, 3. 4. In Leuitis vmbra exhibita est omnium Christianorum. Nam Christiani non sunt sicut gentes. Possident quidem agros; sed ita debent possidere, vt sciant, se ex dono & gratia, & mutuo Domini habere, nec propria esse, sed ad Deum pertinere, quæ possit repetere, quandocunque lubeat, nosque sponte ea ad repetitionem Dei relinquamus. *Brentius.* Conf. Hebr. 13, 14. l) Num. 18, 20.

℣. 21. ממלכות Per *Cholem* in *plurali* 3. 6. 9. 20. contra *M. 1.* ℣. 23. וגבל per *Kibbutz* 1. fe. 2. 5. sec. *Mas.* 2. ℣. 26. Notat ad hunc versiculum חצי הספר *Masora* 2. & *Erff.* ℣. 27. יתר per *Mahpach* 1. fu. 5. cum sequente *Paschta*, quod habet etiam 2. ממלכות per *Sakephk.* ad euitandam anomaliam in ordine accentuum, 3. 5. 6. 9. 14. 20. sed propter sensum incommodissime. ים per *Patach* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 28. וחצריהן per *suffix. femin.* 6. 9. in marg. contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 29. שבט המנשה ita cum *præf. He* 1.3 & fu. 5. למשפחותם *plene* fe. 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 30. גבולם Editor ר״ *Masora* in vetusto codice ait se vidisse præmissam vocem כל *omnis*, cum adiecta in marg. epicrisi כך, *ita legendum esse.* וכל־הבשן cum *præf.* ו 2. (in marg. habet cum reliquis כל) sic fu. 5. & sic habuit modo allegatus codex in marg. 7. 8. CAP. XIV. ℣. 2. משה addunt לתת dare 6. 9. 10. 20. 25. & in marg. 3.

Cap.

4 וְלַלְוִיִּם לֹא־נָתַן נַחֲלָה בְּתוֹכָם׃ כִּי־הָיוּ בְנֵי־יוֹסֵף שְׁנֵי
מַטּוֹת מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם וְלֹא־נָתְנוּ חֵלֶק לַלְוִיִּם בָּאָרֶץ כִּי
אִם־עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם לְמִקְנֵיהֶם וּלְקִנְיָנָם׃
ה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחְלְקוּ
6 אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיִּגְּשׁוּ בְנֵי־יְהוּדָה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי אַתָּה
יָדַעְתָּ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אִישׁ־
7 הָאֱלֹהִים עַל אֹדוֹתַי וְעַל אֹדוֹתֶיךָ בְּקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ בֶּן־
אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלֹחַ מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה אֹתִי
מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ וָאָשֵׁב אֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר
8 עִם־לְבָבִי׃ וְאַחַי אֲשֶׁר עָלוּ עִמִּי הִמְסִיו אֶת־לֵב הָעָם
9 וְאָנֹכִי מִלֵּאתִי אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהָי׃ וַיִּשָּׁבַע מֹשֶׁה בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר אִם־לֹא הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרְכָה רַגְלְךָ בָּהּ לְךָ
תִהְיֶה לְנַחֲלָה וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי מִלֵּאתָ אַחֲרֵי יְהוָה
י אֱלֹהָי׃ וְעַתָּה הִנֵּה הֶחֱיָה יְהוָה אוֹתִי כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר זֶה
אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מֵאָז דִּבֶּר יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
אֶל־מֹשֶׁה אֲשֶׁר־הָלַךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי
11 הַיּוֹם בֶּן־חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה׃ עוֹדֶנִּי הַיּוֹם חָזָק כַּאֲשֶׁר
בְּיוֹם שְׁלֹחַ אוֹתִי מֹשֶׁה כְּכֹחִי אָז וּכְכֹחִי עָתָּה
12 לַמִּלְחָמָה וְלָצֵאת וְלָבוֹא׃ וְעַתָּה תְּנָה־לִּי אֶת־הָהָר
הַזֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אַתָּה שָׁמַעְתָּ
בַיּוֹם הַהוּא כִּי־עֲנָקִים שָׁם וְעָרִים גְּדֹלוֹת בְּצֻרוֹת אוּלַי
13 יְהוָה אוֹתִי וְהוֹרַשְׁתִּים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיְבָרְכֵהוּ
14 יְהוֹשֻׁעַ וַיִּתֵּן אֶת־חֶבְרוֹן לְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה לְנַחֲלָה׃ עַל־
כֵּן הָיְתָה־חֶבְרוֹן לְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי לְנַחֲלָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
טו וְשֵׁם חֶבְרוֹן לְפָנִים קִרְיַת אַרְבַּע הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים
טו הוּא וְהָאָרֶץ שָׁקְטָה מִמִּלְחָמָה׃ וַיְהִי

Cap. XV.

s) c. 13, 9. 33. c. 18, 7. Hoc non fine caussa toties repetitur. Inde firmiter probari potest, per hereditatem terrestrem ipsis maius quid præfiguratum fuisse: nempe Deum futurum hereditatem omnium Israelitarum (filiorum promissionis) sicut iam tum *Leuitarum hereditas* dicebatur. *Cocc.*

℣. 4. t) Gen. 48, 5. u) c. 21, 2. Num. 35, 2. x) Gen 34, 23. i. e. iumentis maioribus & minoribus. *M. I.*

℣. 6. y) c. 4, 19. c. 10, 7. 15. 43. z) vt Princeps Num. 34, 19. a) Num. 14, 24. b) Deut. 33, 1. ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. 1 Tim. 6, 11. c) *mei caussa*. Gen. 21, 11. Iud. 6, 7. d) Num. 13, 26. Deut. 1, 19.

℣. 7. e) vid v. 10. & not. c. 11, 18. f) Num. 13, 4. *anno secundo* ab exitu ex Aegypto. Num. 10, 11. g) Num. 13, 26. h) *sicut erat in animo meo*, s. *ex animi mei sententia*: non imitatus sum collegarum perfidiam, aut veritus populi furorem. vid. Num. 13, 30. c. 14, 6. &c.

℣. 8. i) *liquefecerunt* (4) Ps. 6, 7. forma Chald. pro המסו rad. מסה. k) v. 9. 14. Num. 14, 24.

℣. 9. l) iurantis, vt Num. 14, 35. m) c. 1, 3. Deut. 1, 36. n) v. 8. Deut. 1, 36. conf. Luc. 22, 28. 29. Hæc historia nos multa docet. *Primum*, quod nemo de sua ipsius salute desperare debet, etiamsi totus alioqui mundus pereat, & ipse solus bene sperare de promissione Dei videatur. Nam hoc fere solet homines auertere a fiducia Dei misericordiæ, & pietate, quod videant omnes homines impietati operam dare. *Deinde* obseruandum est in exemplo Calebi, quod Deus egregias virtutes etiam in hoc seculo remunerari soleat. *Porro* cum Caleb non est ex virtutibus suis iustificatus (quanquam alia beneficia meruit) sed ex fide, videamus, quanta ea fuerit, quam etiam h. l. præstitit. Non enim petit v. 12. partem terræ iam occupatam, sed adhuc habitatam ab hostibus, iisque Enakim s. gigantibus, quos nullus alius Israelita adgredi audebat. Petit ergo hanc, & sperat se vna cum familia sua ipsam e manibus hostium vindicaturum; id quod postea accidit. Exemplum est, quod *fides habens verbum Dei* etiam impossibilia alioqui molitur &c. Hæc enim non est varia, fluxa, caduca s. momentanea, sed constat in summis aduersis. *Brent.*

℣. 10. o) *cum adhuc ambularet*. Deut. 11, 6. p) cf. v. 7. & not. c. 11, 18.

℣. 11. q) *sic etiam est robur meum* כ' רבתי *nunc*. c. Deut. 34, 7. r) vid. Deut. 31, 2.

℣. 12. s) v. 15. cap. 11, 21. Num. 13, 33. 22. t) Deut. 1, 28. u) Schmid. *forte tamen*. submissam Deo spem in rebus difficillimis significat. Es. 37, 4. x) *mecum*. Ier. 20, 11. y) id factum c. 15, 14.

℣. 14. z) c. 10, 3. sc. *ager & villæ ipsius*. c. 21, 12. 1 Macc. 2, 56. vrbs enim ipsa Sacerdotibus data est. Ios. 21, 11. a) vid. c. 4, 9. ℣. 15. b) *olim*. Deut. 2, 10. c) c. 15, 13. c. 21, 11. Gen. 23, 2. d) Schmid. *qui Arba homo erat magnus inter Anakim*; vel statura vel natu maior reliquis vt Gen. 27, 1 vel Opibus, potentia & auctoritate, vt Ex. 11, 3. 1 Sam. 25, 2. 2 Sam. 3, 38 *Anaki* pater Ios. 15, 13. e) *iam quieuerat* c. 11, 23.

℣. 4. המטות Cum *præfixo* He se. 2. & fu. 3. ולא per *Munach* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 6. משה איש־ ita 7. 8. 10. 13. 15. ¯ 16. 19. *Psik* quoque, sed male, omittunt 17. 18. ℣. 7. על per *Makk.* 3. 5. 6. 9. 20. אותו *plene* 17. 18. *Ber.* ℣. 8. אשר per *Makk.* 1. 2. sic fu 5. ℣. 8. המסיו ita *Vau*, cum *Schua* 5. at cum *Schurek* המסיו 3. 10. 13. 14. 19. 20. 21. denique המסיו correxit 1. ℣. 10 דבר ita per *Tsere* 1. 2. 3. fe. 5. secundum *Masoram* 1. 2. 3. & *Erff.* quam etiam allegat & probat *M. I.* quin & sec. *Masoram impressam*, quæ vero ad scriptionem per *Segol* perperam & contra inductionem exemplorum omnium adplicata est; reliqui habent *Segol*. ℣. 11. ככחי *Caph* ordinarium, non maiusculum, scribunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. 23. contra *Masoram impressam*. ℣. 13. ויברכהו *Resch* per *Chatephpatach* 5. 6. 9. 10. 12. 13. 19. 20. 21. 22. 23.

הגורל למטה בני יהודה למשפחתם אל־גבול אדום
2 מדבר־צן נגבה מקצה תימן׃ ויהי להם גבול נגב
3 מקצה ים המלח מן־הלשן הפנה נגבה׃ ויצא אל־
מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה ועלה מנגב לקדש
4 ברנע ועבר חצרון ועלה אדרה ונסב הקרקעה׃ ועבר
עצמונה ויצא נחל מצרים והית תצאות הגבול ימה
זה־יהיה לכם גבול נגב׃ וגבול קדמה ים המלח עד־ה
קצה הירדן וגבול לפאת צפונה מלשון הים מקצה
6 הירדן׃ ועלה הגבול בית חגלה ועבר מצפון לבית
7 הערבה ועלה הגבול אבן בהן בן־ראובן׃ ועלה
הגבול דברה מעמק עכור וצפונה פנה אל־הגלגל
אשר־נכח למעלה אדמים אשר מנגב לנחל ועבר
הגבול אל־מי עין־שמש והיו תצאתיו אל־עין רגל׃
8 ועלה הגבול גי בן־הנם אל־כתף היבוסי מנגב היא
ירושלם ועלה הגבול אל־ראש ההר אשר על־פני גי־
9 הנם ימה אשר בקצה עמק־רפאים צפונה׃ ותאר
הגבול מראש ההר אל־מעין מי נפתוח ויצא אל־ערי
י הר־עפרון ותאר הגבול בעלה היא קרית יערים׃ ונסב
הגבול מבעלה ימה אל־הר שעיר ועבר אל־כתף הר־
יערים מצפונה היא כסלון וירד בית־שמש ועבר
11 תמנה׃ ויצא הגבול אל־כתף עקרון צפונה ותאר
הגבול שכרונה ועבר הר־הבעלה ויצא יבנאל והיו
12 תצאות הגבול ימה׃ וגבול ים הימה הגדול וגבול זה
13 גבול בני־יהודה סביב למשפחתם׃ ולכלב בן־יפנה
נתן חלק בתוך בני־יהודה אל־פי יהוה ליהושע את־
14 קרית ארבע אבי הענק היא חברון׃ וירש משם כלב
את־שלושה בני הענק את־ששי ואת־אחימן ואת־
טו תלמי ילידי הענק׃ ויעל משם אל־ישבי דבר ושם־דבר
לפנים

℣. 1. צין *Plene* 1. 3. fu. 5. ℣. 2. ים per *Patach* 1. 2. & in marg. 6. 9. ℣. 3. צנה *Nun* sine *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 7. 9 -- 13. 15. 16. 19. & cum imposita figura *Raphe* 3. ℣. 4. עצמנה *defect.* 1. 3. secundum *Masoram* 1. sed contra *Erffurtensem.* זה per *Tzhir* 1. ℣. 5. ים per *Patach* 1. 2. & cum *Makk.* 3. קצה הירדן וגבול ita 2. fe. 5. ℣. 6. בהן per *Chet* 23. & in marg. 6. 9. ℣. 7. אשר per *Psikmunach.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. 23. sic fu. *Ber.* contra *Maf.* Gen. 30, 16. הגבול pro eo legit ועלה *& adscendet* 2. in marg. ℣. 10. ונסב per *Tischagd.* male 3. 6 -- 15. 17 -- 23. fu. תמנה pro eo habet תימנה 1. sic fu. 5. at Chaldæus in 1. legit כסלן ita legunt 1. 3. ℣. 11. שברונה per *Beth* loco *Caph* 2. 5. ℣. 13. הענק *Nun* per *Cholem* 2. fu. 5. ℣. 14. שלשה *defect.* 3. 10. 19. 20. sic fu. 1. 2. 5. contra *Masoram.*

ibidem Molocho filium vel liberos per ignem transmittebant, ob quā detestandam idololatriam a Iosia tandem contaminata fuit.

והיו ק

2 Reg. 23, 10. Ier. 7, 31. 32. *h*) c. 18, 16. ℣. 9. *i*) *indefinitus l. descriptus est* (6) v. 11. c. 18, 14. 17. *k*) c. 18, 15. cf. Zach. 13, 1. *l*) 1 Par. 13, 19. cf. Gen. 23, 8. *m*) v. 10. c. 18, 14. 1 Par. 13, 6. Alia infra v. 29. & alia 1 Par. 4, 29. *n*) ℣. 60. c. 9, 17. ℣. 10. *o*) vid. c. 11, 17. *p*) quæ Leutitis concessa c. 21, 16. 1 Sam. 6, 12. 2 Reg. 14, 11. Alia in tribu Naphtali c. 19, 38. 22. & alia Aegypti Ier. 43, 13. Conf. etiam 1 Reg. 4, 9. *q*) vid. v. 57. ℣. 11. *r*) c. 13, 3. *s*) vid. v. 9. *t*) In finibus Naphtali c. 19, 33. ℣. 12. *u*) Schmid. *Hinc terminus maris, versus mare magnum, quod ipsum terminus.* v. 47. ℣. 13. *x*) c. 14, 6. *y*) c. 14, 14. 15. *z*) c. 21, 11. Num. 13, 22. *a*) v. 54. Iud. 1, 20. ℣. 14. *b*) Iud. 1, 10. 20. ℣. 15. *c*) cf. v. 7. c. 10, 38.

Cap. XV, ℣. 1. *f*) *Iuda*, tribui regiæ, primum attributa sedes. *Lightfoot.* Videtur hoc caput, & alia, quæ de sortibus tribuum Israel scripta sunt, nobis lectu inutilia esse. At nihil in scriptura tam vile & impertinens est, quod non suam secum utilitatem adferat. Ac primum quidem descriptio sortium necessaria fuit Israelitis, ut scirent, quis cuiusque tribus terminus esset. - Deinde utilis est his, qui legunt scripturam. Nam in prophetis, aliisque libris scripturæ sæpenumero fit mentio horum locorum. In hoc igitur capite invenitur, ubi sit situs eorum, & in qua tribu &c. *Brent.* Varia etiam parabolice ob oculos posita sunt. *Cocc.* *g*) Num. 34, 3. *h*) *extremitas s. ab extremitate* v. 2. 5. 21. *i*) c. 12, 3. ℣. 2. *k*) Schmid. *Contigit, inquam.* *l*) v. 5. Num. 34, 12. *m*) i. e. *a sinu* maris. v. 5. Es. 11, 15. ℣. 3. *n*) Num. 34, 4. Iud. 1, 36. *o*) Num. 34, 4. Deut. 1, 19. *p*) vid. v. 25. *q*) Num. 34, 4. ℣. 4. *r*) v. 47. c. 13, 3. *s*) Schmid. *Hic, dixit Iehosua, erit* &c. ℣. 5. *t*) vid. v. 2. c. 18, 19. ℣. 6. *u*) quæ Beniaminitarum fuit c. 18, 19. 21. *x*) vid. v. 61. *y*) c. 18, 17. ℣. 7. *z*) cf. v. 15. *a*) c. 7, 24. 26. *b*) quæ dicitur *Geliloth* c. 18, 17. cf. not. Deut. 11, 30. *c*) q. d. *ascensus Idumæorum.* c. 18, 17. ignota nobis eius appellationis ratione. *d*) sc. *Kidron* 2 Sam. 15, 23. *Calov.* *e*) prope Hierosolyma, in finibus Beniamin c. 18, 16. 2 Sam. 17, 17. 1 Reg. 1, 9. ℣. 8. *f*) i. e. *urbis Iebusæorum.* v. 63. c. 10, 1. c. 18, 16. 28. Iud. 9, 10. *g*) c. 18, 16. Neh. 11, 30. Nomen accepit a pristinis possessoribus *Hinnom* vel filio *Hinnomi.* At *Hittero* est quasi *valle magni luctus*, quod ibi..

16 לפנים קרית־ספר׃ ויאמר כלב אשר־יכה את־קרית־
17 ספר ולכדה ונתתי לו את־עכסה בתי לאשה׃ וילכדה
עתניאל בן־קנז אחי כלב ויתן־לו את־עכסה בתו
18 לאשה׃ ויהי בבואה ותסיתהו לשאול מאת־אביה
שדה ותצנח מעל החמור ויאמר־לה כלב מה־לך׃
19 ותאמר תנה־לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ונתתה לי
גלת מים ויתן־לה את גלת עליות ואת גלת תחתיות׃
כ זאת נחלת מטה בני־יהודה למשפחתם׃ ויהיו
21 הערים מקצה למטה בני־יהודה אל־גבול אדום בנגבה
22 קבצאל ועדר ויגור׃ וקינה ודימונה ועדעדה׃ וקדש
23 24 כה וחצור ויתנן׃ זיף וטלם ובעלות׃ וחצור חדתה
26 וקריות חצרון היא חצור׃ אמם ושמע ומולדה׃
27 28 וחצר גדה וחשמון ובית פלט׃ וחצר שועל ובאר
29 ל שבע ובזיותיה׃ בעלה ועיים ועצם׃ ואלתולד וכסיל
31 32 וחרמה׃ וצקלג ומדמנה וסנסנה׃ ולבאות ושלחים
ועין ורמון כל־ערים עשרים ותשע וחצריהן׃
33 בשפלה אשתאול וצרעה ואשנה׃ וזנוח
34 לה ועין גנים תפוח והעינם׃ ירמות ועדלם שוכה
36 ועזקה׃ ושערים ועדיתים והגדרה וגדרתים ערים
37 ארבע־עשרה וחצריהן׃ צנן וחדשה
38 39 ומגדל־גד׃ ודלען והמצפה ויקתאל׃ לכיש ובצקת
מ 41 ועגלון׃ וכבון ולחמס וכתליש׃ וגדרות בית־דגון
ונעמה ומקדה ערים שש־עשרה וחצריהן׃
42 43 לבנה ועתר ועשן׃ ויפתח ואשנה
44 ונציב׃ וקעילה ואכזיב ומראשה ערים תשע
מה וחצריהן׃ עקרון ובנתיה וחצריה׃
46 מעקרון וימה כל אשר־על־יד אשדוד וחצריהן׃
47 אשדוד בנותיה וחצריה עזה בנותיה וחצריה

עד

d) vel *Kiriath Sanna*. v. 49. De ratione appellationis confer *Gussetium* p. 567. & *Bochartum* Geograph. S. p. 855.

℣. 16. e) Iud. 1, 12. seqq. f) cf. 1 Par. 2, 49.

℣. 17. g) Narratur hic per anticipationem (hæc enim facta non fuerunt, nisi post Iosuæ mortem) quia Spiritui S. placuit, in descriptione hereditatis Iudæ specialiter considerare portionem Calebi, qui Domino adhæserat. *Lightfoot.* h) Num. 32, 12. Iud. 1, 13. c. 3, 9. 1 Par. 4, 13. i) *fratris Calebi*; ita vt hoc matrimonium tam ex lege Mosis, quam naturæ, fuerit licitum. *Schmid.* ad Iud. 1, 13.

℣. 18. k) *cum deduceretur* in domum sponsi. *Vat.* l) *incitavit* maritum, vt sibi petere liceret. 1 Reg. 21, 25. m) Schmid. *quin demisit se* ipsa (3) Iud. 1, 14. c. 4, 21. cf. Gen. 24, 64. 1 Sam. 25, 23.

℣. 19. n) Abend. *donum*, vt Gen. 33, 11. 2 Reg. 5, 15. o) M. I. *terram aridam*, & solis ardore exustam cf. not. Num. 13, 17. p) *scaturigines*. Iud. 1, 15. q) Schmid. *Gulloth*, i. e. *scaturigines*. r) pr. i. e. *superiores* (2) Iud. 1, 15. conf. Ios. 16, 3. 5.

℣. 21. s) vid. v. 1. t) 2 Sam. 23, 20. *Iekabseel* Neh. 11, 25. u) cf. Mich. 4, 8.

℣. 22. x) quæ *Dibon* Neh. 11, 25. Hillec.

℣. 23. y) Alia c. 11, 22. z) conf. v. 25.

℣. 24. a) Hæc in confinibus Idumææ. Alia prope Maon & Carmel v. 55. 1 Sam. 23, 19. b) *Telaim* 1 Sam. 15, 4.

℣. 25. c) & *Chatsor Chadatha*, q. d. *nova* cf. v. 23. d) Alia Moabitica Ier. 48, 24. e) vid. v. 3. f) vid. c. 11, 1.

℣. 26. g) Hæc *Scheba*, facta Simeonitarum c. 19, 2. h) Neh. 11, 26.

℣. 27. i) data Simeonitis, & dicta *Chatzar Susa* c. 19, 5. k) Neh. 11, 26.

℣. 28. l) c. 19, 3. Neh. 11, 27. m) c. 19, 2. vid. Gen. 21, 31. c. 26, 33. 1 Reg. 19, 3. Am. 8, 14.

℣. 29. n) cf. v. 19. Hæc *Balaah* c. 19, 3. & *Bilhah* 1 Par. 4, 28. o) Al. Num. 33, 45

℣. 30. p) c. 12, 14. c. 19, 4.

℣. 31. q) c. 19, 5. r) cf. Es. 10, 31.

℣. 32. s) c. 19, 6. t) *Scharuchen* c. 19, 6. u) 1 Par. 4, 32. Ex hac & sequenti postea vna *En-Rimmon* Neh. 11, 29. x) c. 19, 7. Zach. 14, 10. a felici proventu arboris *malogranati*. Num. 13, 24. Ioel 1, 12.

℣. 33. y) c. 10, 40. z) c. 19, 41. Iud. 13, 25. cf. 1 Par. 2, 53. a) Patria Simsonis Iud. 13, 2. b) Alia v. 43.

℣. 34. c) vid. v. 56. d) Alia c. 21, 29. e) c. 12, 17.

℣. 35. f) c. 10, 3. Neh. 11, 29. g) c. 12, 15. Gen. 38, 1. 1 Sam. 22, 1. h) 1 Sam. 17, 1. 1 Reg. 4, 10. Alia in montanis hoc capite v. 48. i) vid. c. 10, 10.

℣. 36. k) cf. 1 Par. 4, 31. l) forte *Geder* c. 12, 13. cf. 1 Par. 12, 4.

℣. 38. m) Alia c. 11, 3. & c. 18, 26. n) cf. 2 Reg. 14, 7.

℣. 39. o) c. 10, 3. 31. p) 1 Reg. 22, 1. q) c. 10, 3.

℣. 41. r) 2 Par. 28, 18. s) c. 19, 27. t) c. 10, 10. c. 12, 16.

℣. 42. u) c. 10, 29. vrbs asyli c. 21, 13. x) c. 19, 7. ℣. 43. y) vid. v. 33. ℣. 44. z) 1 Sam. 23, 1. Neh 3, 17. a) Mich. 1, 14. forte *Chesib* Gen. 38, 5. b) 2 Par. 2, 7. Mich. 1, 15. ℣. 45. c) c. 13, 3. ℣. 46. d) v. 47. c. 11, 22. ℣. 47. e) c. 10, 41.

℣. 18. ויהי *Psk adiiciunt* 6. 7. 9 -- 14. 15 -- 22. at reliqui omittunt, ita tamen, vt sequenti præfixo ב *schuato* (fieri enim hoc solet, quoties est ante similem) *Dagesch lene* impressum sit. מאת־ ita 5. & *Ber.* & sic in parallelo loco Iud. 1, 14. etiam plures scribunt; at reliqui h. l. מאת־ cum *Metheg milel* nonnulli, alii *milra*. ℣. 19. ונתת sine *He paragog.* 2. 3. ויתן־לה addit vocem כלב 2. etiam 3. 5. sed hi sine punctis. ℣. 21. ועדר *Vau* per *schua* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. & in marg. 2. *Ain* per *Segol* 3. 17. 18. 21. 22. & *Ber.* ℣. 25. חדתה *Paschta* geminant 2. 5. ℣. 26. ושמע *Mem* per *Patach* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 21. 22. sc. 5. ℣. 27. וחצר per *Makk.* 3. 6. 9. 14. 20. 21. 22 ℣. 30. ואל־תולד ita vocis scriptionem dividunt 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 32. ועין cum *Psk* 1. secundum *Masor.* suam & *Erffurtensem.* ℣. 39. ובצקת *Kuph* per *Kameis* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 22. ℣. 41. וגדרות *defect.* requirit *Mas. impr.* ad Num. 32, 24. sed *plene Erffurtensis* h. l.

עד־נחל מצרים והים הגבול וגבול ׃ ובהר 48
שמיר ויתיר ושוכה ׃ ודנה וקרית־סנה היא דבר ׃ 9
נ
וענב ואשתמה וענים ׃ וגשן וחלן וגלה ערים אחת־ 51
עשרה וחצריהן ׃ ארב ודומה ואשען ׃ 52
וינום ובית־תפוח ואפקה ׃ וחמטה וקרית ארבע היא 53 54
חברון וציער ערים תשע וחצריהן ׃ מעון נה
כרמל וזיף ויוטה ׃ ויזרעאל ויקדעם וזנוח ׃ הקין גבעה 56 57
ותמנה ערים עשר וחצריהן ׃ חלחול 58
בית־צור וגדור ׃ ומערת ובית־ענות ואלתקן ערים 59
שש וחצריהן ׃ קרית־בעל היא קרית ס
יערים והרבה ערים שתים וחצריהן ׃ במדבר 61
בית הערבה מדין וסככה ׃ והנבשן ועיר־המלח ועין 62
גדי ערים שש וחצריהן ׃ ואת־היבוסי 63
יושבי ירושלם לא־יוכלו בני־יהודה להורישם וישב
היבוסי את־בני יהודה בירושלם עד היום הזה ׃

ויצא הגורל לבני יוסף מירדן יריחו למי ין
יריחו מזרחה המדבר עלה מיריחו בהר בית־אל ׃
ויצא מבית־אל לוזה ועבר אל־גבול הארכי עטרות ׃ 2
וירד ימה אל־גבול היפלטי עד־גבול בית־חרון 3
תחתון ועד־גזר והיו תצאתו ימה ׃ וינחלו בני־יוסף 4
מנשה ואפרים ׃ ויהי גבול בני־אפרים למשפחתם ה
ויהי גבול נחלתם מזרחה עטרות אדר עד־בית חרון
עליון ׃ ויצא הגבול הימה המכמתת מצפון ונסב 6
הגבול מזרחה תאנת שלה ועבר אותו ממזרח ינוחה ׃
וירד מינוחה עטרות ונערתה ופגע ביריחו ויצא 7
הירדן ׃ מתפוח ילך הגבול ימה נחל קנה והיו תצאתיו 8
הימה זאת נחלת מטה בני־אפרים למשפחתם ׃
והערים המבדלות לבני אפרים בתוך נחלת בני־ 9
מנשה

הגדול קרי

ושוכו קרי

℣. 2. a) quæ in tribu Beniamin c. 18, 22. non procul ab *Ai*

וינום קרי

c. 8, 9. Gen. 28, 19. b) *in Luz*. Ergo non prorsus eodem loco fuerunt, quamuis admodum vicinæ & deinde coniunctæ. cf. Gen. 35, 1. 6. 7. c) *Archai, in Atharoth*. Enumerantur in hoc capite loca sortis Ephraim, etiam minima &

יתיר ו'

obscura, sicut & in sorte tribus Iudæ, vt admoneamur de prouidentia Dei. *Brent*. d) v. 7. conf. Num. 32, 31.

Cap. XVI.

℣. 3. e) cf. 1 Par. 7, 32. 33.

תוצאתיו קרי

f) *inferioris*. vid. v. 5. & c. 10, 10. g) v. 10. c. 10, 33.

℣. 4. h) Schmid. *Hereditatem itaque hanc acceperunt &c. Sed distinctim fuit terminus* v. 5.

℣. 5. i) c. 18. 13. k) vid. v. 8. & conf. c. 15, 19

℣. 6. l) prope *Sichem* c. 17, 7. m) Num. 34, 4. 5. n) q. d. *Taanath* iuxta *Silo*, de qua c. 18, 1. o) 2 Reg. 15, 29. ℣. 7. p) ad *Athavoth*. v. 2. q) quæ *Naaran* 1 Par. 7, 28. ℣. 8. r) c. 12, 17. c. 17, 8. s) *ad fluuium Kana* c. 17, 9. c. 19, 28. ℣. 9. t) *separata*, separatim designatæ.

(1) Particip. Hoph.

f) vid. v. 4. g) *mare magnum*. vid. Num. 34, 6. *Keri* sequuntur omnes versiones Orr. sic ὁ. καὶ ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη διορίζει. h) *idque terminus* erit. v. 12. c. 13, 23. 27.

℣. 48. i) vid. c. 9, 1. k) Alia in monte Ephraim Iud. 10, 1. l) postea vrbs Sacerdotalis c. 21, 14. cf. 1 Sam. 30, 27. m) alia v. 35.

℣. 49. n) vid. v. 15.

℣. 50. o) c. 11, 21. p) Sacerdotibus concessa c. 21, 14. 1 Par. 6, 42.

℣. 51. q) c. 10, 41. r) Sacerdotalis c. 21, 15. Alia Moabitica Ier. 48, 21. s) vnde *Achitophel*. 2 Sam. 15, 12.

℣. 52. t) Aliud Gen. 25, 14. & pro *Idumæa* Es. 21, 11.

℣. 53. u) Confer v. 34. aliam it. c. 17, 7. x) cf. c. 12, 18.

℣. 54. y) vid. v. 13.

℣. 55. z) 1 Sam. 23, 25. c. 25, 2. a) 1 Sam. 15, 12. c. 25, 2. 5. 7. 40. vid. not. Ios. 12, 22. b) vid v. 24.

℣. 56. c) 1 Sam. 25, 43. Alia c. 19, 18. c. 17, 16. d) Alia v. 43. cf. Neh. 3, 13. c. 11, 30.

℣. 57. e) 1 Par. 2, 49. Alia Biniamin. c. 18, 28. f) v. 10. Gen. 38, 12. 13. 2 Par. 28, 18.

℣. 58. g) Neh. 3, 16. 1 Par. 2, 45. 2 Par. 11, 7. h) 1 Par. 4, 18. 39.

℣. 59. i) cf c. 13, 4.

℣. 60. k) vid. v. 9. c. 18, 14 l) cf. c. 13, 25.

℣. 61. m) c. 12, 8. 1 Sam. 24, 2. n) v. 6. Beniaminitis tribuitur c. 18, 22. o) Iud. 5, 10.

℣. 62. p) non procul a *lacu Asphaltitico*, qui *Iam hammelach* dicitur. vid. Num. 34, 12. q) 1 Sam. 24, 1. Ez. 47, 10. a vineis laudata Caut. 1, 14. & a palmetis *Plinio* H. N. lib. 5. c. 17. Hinc Synonymum 2 Par. 20, 2.

℣. 63. r) vid. v. 8. s) c. 17, 12. t) idem in Beniaminitis reprehenditur Iud. 1, 21. u) c. 18, 28. 2 Sam. 5, 7. x) c. 4, 9.

Cap. XVI, ℣. 1. y) *ad aquas Ierichuntis*. Cf not. Deut 34, 3. z) *desertum* sc. de quo c. 8, 15. cf. c. 15, 61.

℣. 2.

℣. 47. הגבול pro eo scribunt atque legunt הגדול 1. 2. 3. contra *Mas. Erff.* & *M. I.* ℣. 48. ושוכה *Kri* omittunt 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ℣. 50. ואשתמה cum adiecto *Kri* ואשתמו 1. 2. 5. & *Masor. Erffurt.* ℣. 51. וגשן ita quidem legunt *Orientales*, sed in textu scribunt sine *præfixo Vau*. וגלה cum *Kri* וגלו 1. & *Mas Erff.* ℣. 52. ארב *Resch* per *Patach* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 22. se. 5. ורומה per *Resch* loco *Daleth* 1. 5. fu. 3. sic quoque legerunt Vulg. Latinus, Syrus, Græci in codd. 11. 13. 15. & Chaldæus in 11. ℣. 54. וחמטה *Mem dageschatum* habent 1. 2. 5. secund. *Masor.* 1. & *Erffurt.* ℣. 55. מעון *Psik* omittunt 2. 3. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ויוטה Ita *Tet* geminant per *Dagesch* 1. 2. 5. 10 13. 19. secundum *Mas.* 1. 2. & *Erffurt.* sicut & c. 21, 16. idem geminant plurimi codd. at ceteri h. l *Dagesch* non habent. ℣. 59. ענות *defect.* 1. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* CAP. XVI, ℣. 3. וירד *milel* 3. 6. 7. 21. ℣. 7. וירד pro eo legunt alii libri ועבר in marg. 2.

י מנשה כל־הערים וחצריהן: ולא הורישו את־הכנעני
היושב בגזר וישב הכנעני בקרב אפרים עד־היום הזה
יז ויהי למס־עבד: ויהי הגורל למטה
מנשה כי־הוא בכור יוסף למכיר בכור מנשה אבי
הגלעד כי הוא היה איש מלחמה ויהי־לו הגלעד
2 והבשן: ויהי לבני מנשה הנותרים למשפחתם לבני
אביעזר ולבני־חלק ולבני אשריאל ולבני־שכם
ולבני־חפר ולבני שמידע אלה בני מנשה בן־יוסף
3 הזכרים למשפחתם: ולצלפחד בן־חפר בן־גלעד
בן־מכיר בן־מנשה לא־היו לו בנים כי אם־בנות ואלה
שמות בנתיו מחלה ונעה חגלה מלכה ותרצה:
4 ותקרבנה לפני אלעזר הכהן ולפני יהושע בן־נון
ולפני הנשיאים לאמר יהוה צוה את־משה לתת־לנו
נחלה בתוך אחינו ויתן להם אל־פי יהוה נחלה בתוך
ה אחי אביהן: ויפלו חבלי־מנשה עשרה לבד מארץ
6 הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן: כי בנות מנשה
נחלו נחלה בתוך בניו וארץ הגלעד היתה לבני־
7 מנשה הנותרים: ויהי גבול־מנשה מאשר המכמתת
אשר על־פני שכם והלך הגבול אל־הימין אל־ישבי
8 עין תפוח: למנשה היתה ארץ תפוח ותפוח אל־
9 גבול מנשה לבני אפרים: וירד הגבול נחל קנה
נגבה לנחל ערים האלה לאפרים בתוך ערי מנשה
וגבול מנשה מצפון לנחל ויהי תצאתיו הימה:
י נגבה לאפרים וצפונה למנשה ויהי הים גבולו ובאשר
11 יפגעון מצפון וביששכר ממזרח: ויהי למנשה
ביששכר ובאשר בית־שאן ובנותיה ויבלעם ובנותיה
ואת־ישבי דאר ובנותיה וישבי עין־דר ובנתיה
וישבי תענך ובנתיה וישבי מגדו ובנותיה שלשת

v. 10. *x*) c. 13, 13. c. 17, 13. Iud. 1, 29. Supra ostensum est, quod Deus nondum omnibus populis in Canaan deuictis, iusserit Iosuam diuidere terram sorte. Post diuisam autem terram Iosua mortuus est. Post mortem igitur Ducis, Israelitæ mox peccarunt & Deum reliquerunt, idola colentes, sicut scriptum est Iud. 1. 2. & 3. capite. Itaque *non potuerunt Israelitæ, propter impietatem suam*, reliquas gentes mox eiicere. Atque ita manebant reliquiæ gentium vsque ad Dauidem. *Brentius.* *x*) v. 3. c. 21, 21. *y*) c. 4, 9. immo vsque ad Salomonem, quo tempore a Pharaone excisi sunt 1 Reg. 9, 16. quod h. l. in LXX. versione additum est. *z*) i. e. *operarius seruus*, seruilibus operis deseruiens. c. 17, 13.

Cap. XVII, v. 1. *a*) Gen. 46, 20. c. 48, 5. *Primogenitus* fuit & vnicus. cf. Mat. 1, 25. *b*) Gen. 50, 23. Num. 26, 29. Iud. 5, 14. *c*) Nam is *Gilead* l. *Gileadita* fuit bellicosus. cf. Iud. 11, 1. 2 Reg. 15, 25. & 2 Sam. 19, 43. 44. Alii de vno *Gileade*, & de bello Ephraimitarum cum Palæstinis, ante exitum ex Aegypto, intelligunt, coll. 1 Par. 7, 21. *d*) Deut. 3, 12. 13.

v. 2. *e*) vid. Num. 26, 30.

v. 3. *f*) Num. 26, 33. c. 27, 1. seqq. c. 36, 2.

v. 4. *g*) vt Num. 27, 1. *h*) Num. 27, 6. seqq. ita tamen, vt nuberent viris familiæ suæ, ne tribus commiscerentur c. 36, 6. seqq. h. e. sec. *Brentium*, vt certa maneret tribus, e qua Christus erat nasciturus, per quē venit omnis benedictio. *i*) *Dedit ergo* Iosua & senatus Israelis *ipsis* & maritis earum.

v. 5. *k*) Schmid *ceterum ceciderunt funes* Manassis, i. e. sor-

Cap. XVII. *Portio dimidiæ tribus Manassis.*

tes & portiones funiculis mensuratæ. vid. Ps. 16, 6. & supra c. 13, 6. *l*) q. d. *seorsim a terra*, i. e. *præter terram*. Iud. 8, 26. *m*) quæ sic dicta a pronepote Iosephi Num. 26, 29.

v. 7. *n*) c. 16, 6. *o*) Gen. 33, 18. c. 37, 12. 13. *p*) cf. c. 15, 53.

v. 8. *q*) vid. v. 19. c. 16, 8.

v. 9. *r*) c. 16, 8. c. 19, 28.

v. 10. *s*) *incurrebant*, Ascherem attingebant. c. 16, 7. c. 19, 34.

v. 11. *t*) v. 16. Iud. 1, 27. 1 Sam. 31, 10. 1 Par. 7, 29. 1 Macc. 5, 52. *Scythopolis* dicta 2 Macc. 12, 29. secundum *Euseb.* Chron. lib. 1. *u*) Hillero *Bileam* 1 Par. 6, 55. & *Gath Rimmon* Ios. 21, 25. Confer tamen 1 Par. 6, 54. *x*) c. 12, 23. Iud. 1, 27. *y*) Ps. 83, 11. 1 Sam. 28, 7. *z*) c. 12, 21. *a*) *ibidem* & Iud. 1, 27.

v. 2. מנשה Per *Merca* 7. 8. 10. 11. 13. 19. sed præter *Masor.* ad Gen. 30, 16. v. 4. הנשאים *si defect.* 8. 11. & in marg. 6. 9. את־משה pro eo legunt ביד־משה 1. 2. 5. fu. 3. at nostram lectionem ex aliis codd. refert 2. in marg. v. 7. המכמתת ita 3. 6. 9. 20. 23. at per *Sakephk.* cum *Kadma* 2. reliqui vero *Sakephk.* cum , *Metheg* anomalice, præter 1. qui habet *Tebhir*. v. 9. ויהי pro eo scribit והיו 1. sic fu. 5. v. 11. דר cum inserto *Aleph* 1. 2. 3. 6. 9. 15. 20. 23. sic fu. 5. contra *Mas. Erff.*

הנפת׃ ולא יכלו בני מנשה להוריש את־הערים 12
האלה ויואל הכנעני לשבת בארץ הזאת׃ ויהי כי 13
חזקו בני ישראל ויתנו את־הכנעני למס והורש לא
הורישו׃ וידברו בני יוסף את־יהושע 14
לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד
ואני עם־רב עד אשר־עד־כה ברכני יהוה׃ ויאמר טו קמץ בזק
אליהם יהושע אם־עם־רב אתה עלה לך היערה
ובראת לך שם בארץ הפרזי והרפאים כי־אץ לך
הר־אפרים׃ ויאמרו בני יוסף לא־ימצא לנו ההר 16
ורכב ברזל בכל־הכנעני הישב בארץ־העמק
לאשר בבית־שאן ובנותיה ולאשר בעמק יזרעאל׃
ויאמר יהושע אל־בית יוסף לאפרים ולמנשה 17
לאמר עם־רב אתה וכח גדול לך לא־יהיה לך גורל
אחד׃ כי הר יהיה־לך כי־יער הוא ובראתו והיה 18
לך תצאתיו כי־תוריש את־הכנעני כי רכב ברזל לו
כי חזק הוא׃

Cap. XVIII.

ויקהלו כל־עדת בני־ישראל שלה וישכינו שם את־ יח
אהל מועד והארץ נכבשה לפניהם׃ ויותרו בבני 2
ישראל אשר לא־חלקו את־נחלתם שבעה שבטים׃
ויאמר יהושע אל־בני ישראל עד־אנה אתם מתרפים 3
לבוא לרשת את־הארץ אשר נתן לכם יהוה אלהי
אבותיכם׃ הבו לכם שלשה אנשים לשבט ואשלחם 4
ויקמו ויתהלכו בארץ ויכתבו אותה לפי נחלתם
ויבאו אלי׃ והתחלקו אתה לשבעה חלקים יהודה ה
יעמד על־גבולו מנגב ובית יוסף יעמדו על־גבולם
מצפון׃ ואתם תכתבו את־הארץ שבעה חלקים 6
והבאתם אלי הנה ויריתי לכם גורל פה לפני יהוה
אלהינו׃ כי אין־חלק ללוים בקרבכם כי־כהנת יהוה 7
נחלתו

29, 18) currus ferrei ei sint, quia validus adhuc est. sed כי est particula caussalis, q.d. *ideo magis etiam eos expellere debes, quia currus ferreos habent; nam si eos expellere prætermiseris, nocebunt tibi aliquando &c.*

CAP. XVIII, ℣. 1. h) Factum hoc esse dicunt interpretes anno 14. postquam ingressi erant in terram Canaan. *Abarb.* i) in tribu Ephraim c. 16, 6. c. 21, 2. 1 Sam. 1, 24. c. 4, 4. Ier. 7, 12. Loco nomen *Siluntis* factum, quia hoc tempore terræ pax erat. *Lightf.* k) vid Deut. 12, 11. substratis parietibus lapideis aulæa Tentorii obtenderunt, vnde modo *domus*, modo *Tabernaculum Dei* in sequentibus libris dicitur. *Abarb.* l) quod prius erectum erat in *Gilgal* c. 4, 19. postea *Noben* translatum est 1 Sam. 21, 2. c. 22, 9. 11. mortuo sc. Eli Pontifice, & capta Area 1 Sam. 4. *Brentius.* m) Gen. 1, 28.

b) *tractus.* c. 11, 2.

℣. 12. c) c. 15, 63. d) *vnde proposuit sibi firmiter.* Gen. 18, 27.

℣. 13. e) *Factum quidem est, cum convaluerunt &c.* f) *in servum s. mancipium; redegerunt quidem Cananæos in servitutem* c. 16, 10. de ipsis hominibus dicitur. vid. 1 Reg. 5, 27. c. 9, 15. 21. &c. g) c. 16, 10. quo ipso peccarunt contra præceptum diuinum Deut. 20, 16. cf. Iud. 2, 1. seqq.

℣. 14. h) Schmid. *Ceterum locuti quidem sunt.* i) i e. Ephraimitæ & Manassitæ coniunctim. k) Schmid. *qua est sors.* l) v. 5. c. 19, 9. m) conf. Num. 26, 54. n) *quia hucusque* benedixit, vel *adeo, vt hucusque* vberrime benedixerit mihi Deus o) Ex. 7, 16. Dan. 7, 28.

℣. 15. p) *&, resecta* sylua, *para tibi* locum. v. 18. Ez. 23, 47. q) c. 13, 12. Gen. 15, 20. r) *festinat tibi*, & sese sine mora in manus tuas tradet. *Gusset.* p. 21. vt c. 10, 13. Al. *vrget te.* s) *mons* fuit *Ephraimi;* sed conuallis fuit Manassis v. 16. coll. v. 11.

℣. 16. t) *non inuenietur s. non obtinebitur a nobis.* al. *non sufficiet nobis* cf. Num. 11, 22. u) *currus enim ferrei sunt inter omnes.* Iud 1, 19. Ps. 20, 8. Hic produnt suam infidelitatem; quare Iosua non mutat sententiam &c. *Brentius.* x) Iud. 6, 33. y) c. 19, 18. Alia c. 15, 56.

℣. 17. z) cf. Deut. 33, 17. a) vid. v. 14.

℣. 18. b) *Nam mons erit tuus,* quem expugnari posse desperabant v. 16. Particula כי *quinquies* intra hunc versum repetita, complures respectus & rationes habet, quibus animum illorum accendere, & fidem confirmare voluit. c) *quandoquidem sylua est,* eatenus inutilis; ideo eam cædes. d) *pares itaque ipsum.* vid. v. 15. e) *& tuus erit ad exitus s. terminos suos.* v. 9. c. 16, 3. Ez. 48, 30. f) *nam omnino eiicies eos,* si promissioni diuinæ credis Deut. 7, 1 seqq. g) *etiamsi* (Deut 29,

℣. 3. n) *segnes & ignavos vos geritis.* Ex. 5, 16. Pertinet etiam ad nos hæc reprehensio. Semper ergo simus in excubiis, vt mortificemus reliquias carnis, quæ sunt reliquiæ Cananæorum. *Brentius.* ℣. 4. o) Deut. 1, 13. Iud. 20, 7. ℣. 5. p) *& partiantur sibi, vel distribuite vobis.* Hitpael (1) conf. Ps. 60, 8. q) *manebit* 1 Sam. 16, 22. r) respectu Iudæ. ℣. 7. s) cap. 13, 14. 33. cap. 14, 3. Num. 18, 20. Deut. 10, 9. c. 18, 2.

℣. 13. למס *Mem per Kamets* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 23. sic su. 5. sed contra *Mas.* 3. ad Ios. 6, 18. הורישו pro eo legit הורישו 2. at 3. vtriusque lectionis puncta habet. ℣. 14. את loco eius hab. אל 1. sic su. 2. 5. ואני עם ita 3. 5. 7. 8. 10. 19. ברכני per *Schua simplex* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23.
℣. 15. היערה ita sine *Meth.* per *Schua simplex* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. at reliqui *Chatephpatach* habent partim cum *Meth.* partim sine eo. ℣. 18. כי־הר sic per *Makk.* 1. 2. 3. 5. והיה pro eo correctum est, והיה in 2. sic su. 5. CAP. XVIII, ℣. 1. שלה cum *Kri* שלו *Masora Erffurtensis.* ℣. 4. ויקמו ויתהלכו בארץ ita 1. 2. ℣. 5. יהודה per *Rbhia* 2. & in margine 6. 9. ℣. 6. לשבעה cum *præfixo* ל 6. 9 in margine, & 1. in textu; sic se. 3. & su. 5.

נחלתו וגד וראובן וחצי שבט המנשה לקחו נחלתם
מעבר לירדן מזרחה אשר נתן להם משה עבד יהוה׃
8 ויקמו האנשים וילכו ויצו יהושע את־ההלכים לכתב
את־הארץ לאמר לכו והתהלכו בארץ וכתבו אותה
ושובו אלי ופה אשליך לכם גורל לפני יהוה בשלה׃
9 וילכו האנשים ויעברו בארץ ויכתבוה לערים לשבעה
חלקים על־ספר ויבאו אל־יהושע אל־המחנה שלה׃
י וישלך להם יהושע גורל בשלה לפני יהוה ויחלק־שם
יהושע את־הארץ לבני ישראל כמחלקתם׃
11 ויעל גורל מטה בני־בנימן למשפחתם
12 ויצא גבול גורלם בין בני יהודה ובין בני יוסף׃ ויהי
להם הגבול לפאת צפונה מן־הירדן ועלה הגבול
אל־כתף יריחו מצפון ועלה בהר ימה והיה תצאתיו
13 מדברה בית און׃ ועבר משם הגבול לוזה אל־כתף
לוזה נגבה היא בית אל וירד הגבול עטרות אדר על־
14 ההר אשר מנגב לבית־חרן תחתון׃ ותאר הגבול
ונסב לפאת־ים נגבה מן־ההר אשר על־פני בית־חרן
נגבה והיה תצאתיו אל־קרית־בעל היא קרית יערים
טו עיר בני יהודה זאת פאת־ים׃ ופאת־נגבה מקצה
קרית יערים ויצא הגבול ימה ויצא אל־מעין מי
16 נפתוח׃ וירד הגבול אל־קצה ההר אשר על־פני גי
בן־הנם אשר בעמק רפאים צפונה וירד גי הנם אל־
17 כתף היבוסי נגבה וירד עין רגל׃ ותאר מצפון ויצא
עין שמש ויצא אל־גלילות אשר־נכח מעלה אדמים
18 וירד אבן בהן בן־ראובן׃ ועבר אל־כתף מול־
19 הערבה צפונה וירד הערבתה׃ ועבר הגבול אל־כתף
בית־חגלה צפונה והיה תוצאותיו הגבול אל־לשון ים־
המלח צפונה אל־קצה הירדן נגבה זה גבול נגב׃

Mittuntur, qui terram reliquam, ceteris tribubus forte distribuendam, describant.

Prima sors Beniamino contigit.

והיו קרי

והיו קרי

והיו קרי תוצאות קרי

t) c. 13, 7. c. 14, 3. c. 22, 7. ♈. 8. u) coram Tabernaculo & Arca. v. 1. 10. c. 19, 51. conf. Ex. 23, 17. ♈. 9. x) *redierunt* ad Iosuam *septimo mense*, perlustrata regione, & æstimatione terræ peracta. *Ioseph.* A. I. lib. 5. c. 3. ♈. 10. y) c. 11, 23. ♈. 11. z) sc. ex vasculo vel vrna. vid. not. Leu. 16, 9. a) cf. not. Deut. 33, 12. Fuit autem hæc sors Beniamini spatio angustissima, sed bonitate præcipua. *Ioseph.* A. I. lib. 5. c. 3. ♈. 12. b) *versus septentrionem.* Ex. 26, 18. 20. c) c. 8, 15. c. 16, 1. d) c. 7, 2. ♈. 13. e) vid. c. 16, 2. f) Gen. 28, 19. g) c. 16, 2. h) vid. c. 10, 10. c. 16, 3. 5. 1 Reg. 9, 17. ♈. 14. i) Schmid. *inde processit* terminus (6) v. 17. vid. c. 15, 9. k) Num. 34, 4. 5. l) c. 15, 60. m) c. 9, 17. c. 15, 9. 60. ♈. 15. n) vid. c. 15, 9. ♈. 16. o) *Montis* sc. *Moriæ.* coll. c. 15, 8. Ex hoc versu constare potest, Templum partim in tribu Beniamin, partim in tribu Iudæ fuisse. Nam ההר est *mons Moriæ*, cui Templum inædificatum erat. Rabbini tamen volunt, sanctum sanctorum fuisse in tribu Iudæ. *Cocceius.* Conf. not. Deut. 33, 12. p) vid. c. 15, 8. Ier. 19, 2. q) c. 15, 8. 2 Sam. 5, 18. r) ἡ γαέννα. Inde Matth. 5, 22. s) vid. v. 23. t) vid. c. 15, 7. 1 Reg. 1, 9. ♈. 17. u) Schmid. *Porro processit.* v. 14. x) nomen loci vel vrbis, a fonte sic dicti, q. d. *fons solis.* vid. c. 15, 7. y) quæ *Gilgal.* c. 15, 7. cf. c. 13, 2. c. 22, 10. Nomen oriri potuit ex *sinuosis* vicinarum terrarum *commissuris*, quod maxime fit, vbi vicinorum fines montosi sunt. Ad boream autem Beniamini Ephraim montosus est. *Gusset.* p. 917. seqq. z) vid. c. 15, 7. a) c. 15, 6. b) Rabbinita cuiusdam: de quo his plura non habemus. ♈. 18. c) *inclinationis* s. *partis.* vid. Num. 8, 2. d) *planitiei*, vel *Beth-Arabæ.* v. 22. c. 15, 6. 61. ♈. 19. e) v. 21. c. 15, 6. f) *ad sinum.* c. 15, 2. 5. g) Num. 34, 12.

♈. 9. שלה *Kri* שלו adiiciunt 2. 7. 8. & *Mas. Erff.* ♈. 10. לבני pro eo scribunt לפני alii codices in marg. 7. 8. & 23. במחלקתם per *præfixum Beth* loco *Caph* 1. 2. 6. 9. 20. 23. ♈. 11. ובין בני ita 1. 2. 3. 5. 22. at reliqui ובין בני, inuerso ordine. ♈. 12. מדברה per *Beth Kametsatum* 3. 7. 8. 10 -- 16. 18 -- 23. sic fu. 1. 5. & in marg. habent 6. 9. sed *Patach* requirit *Mas.* 1. 2. *Erff.* & *impressa* ad h. l. ac Esa. 16, 1. item *M. l.* ♈. 13. בית per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ♈. 14. אל pro eo legunt *Orientales* על. ♈. 16. גי cum א *paragogico* 5. & in marg. 6. 9. 13. sic fu. 2. contra *Mas.* ♈. 17. מעלה cum præfixo ל fe. 1. 3. sic fu. 5. בחן per *Chet* loco *He* in marg. 6. 9. ♈. 19. תוצאות sic in textu legunt sine *Cthibh* 1. 5. 6. 9. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 20. 23. sed cum reliquis nostris facit etiam *Masor. Erff.* ים per *Patach* 1. 2. 3.

והירדן יגבל־אתו לפאת־קדמה זאת נחלת בני בנימן כ
לגבולתיה סביב למשפחתם׃ והיו הערים למטה בני 21
בנימן למשפחותיהם יריחו ובית־חגלה ועמק קציץ׃ 22
ובית הערבה וצמרים ובית־אל׃ והעוים והפרה 23
ועפרה׃ וכפר העמני והעפני וגבע ערים שתים־ 24
עשרה וחצריהן׃ גבעון והרמה ובארות׃ והמצפה כה
והכפירה והמצה׃ ורקם וירפאל ותראלה׃ וצלע 26 27 28
האלף והיבוסי היא ירושלם גבעת קרית ערים
ארבע־עשרה וחצריהן זאת נחלת בני־בנימן
למשפחתם׃ ויצא הגורל השני Cap. XIX. יט
לשמעון למטה בני־שמעון למשפחותם ויהי נחלתם
בתוך נחלת בני־יהודה׃ ויהי להם בנחלתם באר־ 2
שבע ושבע ומולדה׃ וחצר שועל ובלה ועצם׃ 3
ואלתולד ובתול וחרמה׃ וצקלג ובית־המרכבות 4 ה
וחצר סוסה׃ ובית לבאות ושרוחן ערים שלש־עשרה 6
וחצריהן׃ עין רמון ועתר ועשן ערים ארבע וחצריהן׃ 7
וכל־החצרים אשר סביבות הערים האלה עד־בעלת 8
באר ראמת נגב זאת נחלת מטה בני־שמעון
למשפחתם׃ מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון כי־ 9
היה חלק בני־יהודה רב מהם וינחלו בני־שמעון
בתוך נחלתם׃ ויעל הגורל השלישי י
לבני זבולן למשפחתם ויהי גבול נחלתם עד־שריד׃
ועלה גבולם לימה ומרעלה ופגע בדבשת ופגע אל־ 11
הנחל אשר על־פני יקנעם׃ ושב משריד קדמה מזרח 12
השמש על־גבול כסלת תבר ויצא אל־הדברת ועלה
יפיע׃ ומשם עבר קדמה מזרחה גתה חפר עתה קצין 13
ויצא רמון המתאר הנעה׃ ונסב אתו הגבול מצפון 14
חנתן והיו תצאתיו גי יפתח־אל׃ וקטת ונהלל טו
ושמרון

sc. quia portio Iudæ iusto maior fuit. v. 9. & 41. cf. Gen. 49, 7. 1 Par. 4, 24. seqq. ✠. 2. e) c. 15, 28. 1 Par. 4, 28. f) aut Scheba, s. vna cum Scheba, quæ in numerum non venit, & Schema dicitur. c. 15, 26. conf. 1 Par. 4, 28. ✠. 3. g) c. 15, 28. h) Baalah c. 15, 29. 1 Par. 4, 29. i) c. 15, 29. ✠. 4. k) 1 Par. 4, 28. l) Bethuel 1 Par. 4, 30. Inde fortassis Bethulia Iudith 7, 1. coll. c. 9, 2. Hillerus. m) c. 15, 30. Iud. 1, 17. ✠. 5. n) c. 15, 31. 1 Sam. 26, 6. o) 1 Par. 4, 31. p) c. 15, 27. ✠. 6. q) c. 15, 32. r) Schilchim. c. 15, 32. & Schaaraim 1 Par. 4, 31. ✠. 7. s) Ain & Rimmon. c. 15, 32. 1 Par. 4, 32. t) c. 15, 42. ✠. 8. u) Baal 1 Par. 4, 33. x) 1 Sam. 30, 27. ✠. 9. y) vid. v. 1. ✠. 10. z) propr. sic v. 12. ✠. 11. a) versus mare mediterraneum. conf. Gen. 49, 13. b) propr. c) c. 16, 7. d) cf. Iud. 4, 7. e) c. 12, 22. ✠. 12. f) vid. v. 10. g) Hillero Kartha c. 21, 34. & Tabor 1 Par. 6, 62. h) quæ iuxta montem Thabor in occidentali parte Galilææ. v. 22. 34. cf. 1 Sam. 10, 3. Hos. 5, 1. Ps. 89, 13. Itabyrius dicitur Ioseph. A. I. lib. 5. c. 3. & de B. I. lib. 4. c. 6. i) c. 21, 28. 1 Par. 6, 57. ✠. 13. k) patria Ionæ Prophetæ 2 Reg. 14, 25. l) q. d. ad Rimmon definiti circuli, i. e. Galilaa, sec. Hillerum. Rimmono dicitur 1 Par. 6, 62. m) in Neah. ✠. 14. n) Propr. v. 27. ✠. 15. o) Forte Kitron Iud. 1, 30. p) c. 21, 35.

העמונה קרי

✠. 20. h) terminabat (s) Zach. 9, 2.
✠. 21. i) de qua c. 2, 1. c. 6, 1. seqq. Iereche scribitur 2 Sam. 10, 5. 2 Reg. 25, 5. Etiam vrbs palmarum dicitur. vid. not. Deut. 34, 3. Ceterum, quia vrbs Iericho euersa erat, nec muris & valuis instauranda c. 6, 26. quod h. l. & alibi de ea dicitur, vel de loco eius & agris, vel de ipsa etiam vrbe habitata, sed ea non clausa aut munita intelligendum videtur. k) vid. v. 19.
✠. 22. l) ὁ Βαιθαβαρά. cf. Ioh. 1, 28. m) mons Tsemaraim Ephraimi fuit. 2 Par. 13, 4. n) c. 16, 2.
✠. 23. o) ab Auæis fortassis condita. c. 13, 3. Deut. 2, 23. p) 1 Sam. 13, 17. Alia Manassitarum Iud. 6, 11. 24. cf. Mich. 1, 10.
✠. 24. q) propr. vt sequens. r) & Geba. Es. 10, 29. Esr. 2, 26. Alia Gibeat, vel Gibea, est infra v. 28.
✠. 25. s) c. 9, 3. seqq. Sacerdotibus data c. 21, 17. Tempore Salomonis ibi fuit Tabernaculum & Altare æneum Mosis 2 Par. 1, 3. 5. Gibbar dicitur Esr. 2, 20. coll. Neh. 7, 25. t) Iud. 19, 13. Es. 10, 29. Ier. 31, 15. Matth. 2, 18. Alia in monte Ephraim 1 Sam. 1, 19. Alia in tribu Naphtali c. 19, 29. 36. &c. u) c. 9, 17.
✠. 26. x) 1 Sam. 7, 5. 6. 1 Reg. 15, 22. Neh. 3, 7. Alia Iudæ Ios. 15, 38.
✠. 28. y) vbi ossa Saul & Ionathan sepulta 2 Sam. 21, 14. z) propr. a) c. 15, 8. 63. b) sc. Beniamin Iud. 19, 14. & Saulis 1 Sam. 11, 4. item Dei 1 Sam. 10, 3. 4. ob arcam eo translatam 1 Sam. 7, 1. nisi ibidem ipsa Kiriath Iearim intelligenda sit. 1 Sam. 6, 21. c. 7, 2. Etiam Geba dicitur 1 Sam. 13, 3. 16. coll. ibid v. 2. 15. Alia Iudæ fuit Ios. 15, 57. c) Aliqui pro Kiriath Iearim accipiunt, de qua v. 15. c. 9, 17.
Cap. XIX, ✠. 1. d) Simeon non accipit separatam sedem habitationis, sed in sortem Iudæ dispergitur. Brent. sc.

✠. 20. יגבל־ Ita 1. & in marg. 6. 9. etiam cum inserto Vau otioso 2. 5. contra M. I. sed secund. Mas. 2. 7. 8. & Erff. ✠. 23. וחפירה per Cheth loco He 1. 3. sic fu. 2. 5. ✠. 27. וירפאל Iod per Patach 3. 5. ✠. 28. וצלע Lamed Kametsatum habent 2. & in marg. 6. 9. secund. Mas. 2. sed contra impressam & Erffurt. Item M. I. למשפחותם plene requirit Mas. 1. 2. & Erff. sed impressa ad c. 19, 16. hunc locum non connumerat inter plena. CAP. XIX. ✠. 4. ואל־תולד Ita per Makk. in duas voces diuellunt 1. 3. 5. 6. 9. 20. & in marg. 7. 8. ✠. 5. וצקלג Lamed per Kamets 3. 23. & in marg. 6. 9. ✠. 6. ושרוחן per He 6. 9. 20. attn. in marg. scribunt per Chet 6. 9. ✠. 8. ראמת Aleph omittunt 3. 7. 8. 10--19. 21. 23. contra Mas. 1. 2. 7. 8. & Erff. ✠. 14. מצפין Tsade per Schua, 2. 6. 9. 20. חנתן per He 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. ✠. 15. וקטת Tet per Patach 1. 5. 13. & in marg. 6. 9. ונהלל per Chet loco He 23. & in marg. 6. 9.

ושמרון וידאלה ובית לחם ערים שתים־עשרה
16 וחצריהן : זאת נחלת בני־זבולן למשפחותם הערים
17 האלה וחצריהן : לישׂשכר יצא הגורל
18 הרביעי לבני ישׂשכר למשפחותם : ויהי גבולם
19 יזרעאלה והכסלות ושונם : וחפרים ושיאון ואנחרת :
כ
21 והרבית וקשיון ואבץ : ורמת ועין־גנים ועין חדה
22 ובית פצץ : ופגע הגבול בתבור ושחצומה ובית
שמש והיו תצאות גבולם הירדן ערים שש־עשרה
23 וחצריהן : זאת נחלת מטה בני־ישׂשכר למשפחותם
24 הערים וחצריהן : ויצא הגורל
כה החמישי למטה בני־אשר למשפחותם : ויהי גבולם
26 חלקת וחלי ובטן ואכשף : ואלמלך ועמעד ומשאל
27 ופגע בכרמל הימה ובשיחור לבנת : ושב מזרח
השמש בית דגן ופגע בזבולן ובגי יפתח־אל צפונה
28 בית העמק ונעיאל ויצא אל־כבול משמאל : ועברן
29 ורחב וחמון וקנה עד צידון רבה : ושב הגבול הרמה
ועד־עיר מבצר־צר ושב הגבול חסה ויהיו תצאתיו
ל הימה מחבל אכזיבה : ועמה ואפק ורחב ערים
31 עשרים ושתים וחצריהן : זאת נחלת מטה בני־אשר
32 למשפחתם הערים האלה וחצריהן : לבני
נפתלי יצא הגורל הששי לבני נפתלי למשפחתם :
33 ויהי גבולם מחלף מאלון בצעננים ואדמי הנקב ויבנאל
34 עד־לקום ויהי תצאתיו הירדן : ושב הגבול ימה אזנות
תבור ויצא משם חקקה ופגע בזבולן מנגב ובאשר פגע
לה מים וביהודה הירדן מזרח השמש : וערי מבצר הצדים
36
37 צר וחמת רקת וכנרת : ואדמה והרמה וחצור : וקדש
38 ואדרעי ועין חצור : ויראון ומגדל־אל חרם ובית־ענת
39 ובית שמש ערים תשע־עשרה וחצריהן : זאת נחלת
מטה

ושחצימה קרי

והיו קרי

q) c. 11, 1. c. 12, 20. r) Hanc fuiſſe putant patriam Ibhzani Iud. 12, 8. 10. Alia Iudæ Gen. 35, 19. Mich. 5, 1. s) *duodecim.* ſed numerum ſi ineas, numerabis 19. At non omnes ad tribũ Zabulon pertinent, ſed narrantur ſimul confines. *Calou.* Conf. not. v. 2.

℣. 18. t) *ad Iezraelem* c. 17, 16. 1 Reg. 4, 12. Alia Iudæ Ioſ. 15, 56. u) 1 Reg. 1, 15.

℣. 19. x) Per *Sin* eſt nomen montis *Hermon* Deut. 4, 48.

℣. 20. y) Differt ab *Harabbit,* quæ Iudæ c. 15, 60. z) c. 21, 28. Eadem ex ſententia Hilleri *Kedeſch* dicitur 1 Par. 6, 57.

℣. 21. a) *Iarmuth* c. 21, 29. & *Ramoth* 1 Par. 6, 58. b) Gerſonitis data c. 21, 29. c) propr. d) propr.

℣. 22. e) vid. v. 12. f) vid. v. 38.

℣. 25. g) c. 21, 31. Hillero *Chukok* v. 34. & 1 Par. 6, 60. h) propr. i) Conf. c. 13, 26. k) c. 11, 1.

℣. 26. l) Ceſſit Gerſonitis c. 21, 30. *Maſchal* dicta 1 Par. 6, 59. m) c. 12, 22. 1 Reg. 18, 19. 20. 42. 2 Reg. 2, 25. n) Alius fluuius Aegypti c. 13, 3. o) in *Libnath.* Differt a *Libnah* Iudæ c. 15, 42.

℣. 27. p) Alia Iudæ c. 15, 41. q) v. 14. r) propr. s) ad terrã *Cabal* 1 Reg. 9, 13.

℣. 28. t) *Abdon* c. 21, 30. 1 Par. 6, 59. u) v. 30. Iud. 1, 31. Num. 13, 21. x) q. d. *Thermas.* cf. v. 35. y) c. 16, 8. c. 17, 9. z) c. 11, 8. Gen. 10, 19.

℣. 29. a) *Ramam* v. 36. Alia c. 18, 25. &c. b) ad vrbem, quæ *munimentum Tyri* vocatur, 2 Sam 24, 7. *Palætyrum* nonnulli intelligunt. c) i. e. *Tyri* 2 Sam. 5, 11. 1 Reg. 5, 1. &c. q. d. *Rupes,* quia in rupibus maris Phœnicii Ez. 27, 4. 5. a Sidoniis condita Eſ. 23, 12. & commerciis omnium gentium celeberrima ac florentiſſima fuit. Euerſio eius Eſ. 23. Ez. 26 -- 28. Am. 1, 9. &c. & conuerſio ad Chriſtum Eſ. 23, 18. Pſ. 87, 1 prædicitur. g) Iud. 1, 31. Alia Iudæ Ioſ. 15, 44.

℣. 30. e) c. 12, 18. f) vid. v. 28. c. 21, 31.

℣. 33. g) *a Cheleph & ab Allon.* h) *Tſaanaim.* Iud. 4, 11. i) propr. cf. v. 36. & c. 3, 16. k) vid. c. 15, 11.

℣. 34. l) *ad Aznoth iuxta montem Tabor.* vid. v. 12. m) vid v. 25. n) Schmid. & *ad Iudam,* vsque ad *Iordanem, ad ortum ſolis.* Alii vertunt *per Iordanem,* ſc. commercio facile inſtituto. At *Iunius* ex c. 15, 5. colligit, Iudam maximã partem poſſediſſe ab extremitate illa Iordanis vsque ad lacum Genneſareth; etiamſi quarundam tribuum fines etiam in ipſũ Iordanem inciderent. Confer ita Matth. 3, 1. c. 19, 1.

℣. 35. o) propr. p) *Chammat Dor* c. 21, 32. ad differentiam eius, quæ ſupra v. 28. *Chammon* in tribu Aſſeris. q) *Tiberias* poſtea illic condita eſt ab Herode tetrarcha. *Ioſeph.* A. I. lib. 18. c. 3. Conf. *Lightf.* Cent. Chorogr. in Mat. c. 74. &c. r) Ab hac vrbe nomen regionis & lacus. cf. c. 11, 2. c. 12, 3. Num. 34, 11. ℣. 36. s) cf. v. 33. t) vid. v. 29. u) c. 11, 1. ℣. 37. x) vrbs aſyli c. 20, 7. Alia Iudæ c. 15, 23. y) alia trans Iordanem c. 12, 4. ℣. 38. z) alia *Beth -- anoth* c. 15, 59. a) v. 22. Iud. 1, 33. Alia c. 15, 10.

℣. 15. וידאלה Per *Roſch* 3 & in marg. 2. 7. 8 ℣. 18. והכסולות ita ſcribunt 1. 2. 5. 22. & in marg. 6. 9. ℣. 26. ואלמלך *Aleph* per *Kametz* 6. 9. in marg. at per *Chateph pat.* præcedente *Patach,* 2. 3. 5. & *Mſ. Erff.* vtrique autem ſine *Dageſch* in ſeq. *Lamed.* בכרמל *Præfixum* ב per *Patach,* ſeq. *Dageſch* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 27. ובגי Pro *Gimel* habent *Nun* 7. 8. 11. ſic ia. 5. יפתח־אל ita velut vnam vocem coniungunt 1. 2. 3. ſec. *Mſ.* 1. & *Erffurt.* ℣. 29. מחבל *Chet* per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 33. גבולם per *Rbhia* 1. 2 per *Tiſchabt.* 6. 9. 11 -- 16. 20. 22. 23. מחלף *Chet* per *Segol* 3. 10. 17. 12. & *Ber.* מאלון ita ſcribunt 1. 2. 3. 6. 9. etiam 5. ſed hic *plene* cum interpoſito Iod contra *Maſor.* ℣. 34. אזנות *Aleph* per *Kametz* 2. 3. *Tau* in fine omittit correctus aliquis liber in marg. 7. 8. בזבולן ita 1. 2. 22. & 5. ſic in marg. 6. 9. ſec. *Mſ.* Ger. 45, 11. ℣. 38. חרם per ſolum *Kametz* 17. 18. 21. *Ber.* 2. Ceterum Orientales ſcribunt חורם. [illegible] חרים

מטה בני־נפתלי למשפחתם הערים וחצריהן׃
מ למטה בני־דן למשפחתם יצא הגורל
41 השביעי׃ ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול ועיר
42 43 שמש׃ ושעלבין ואילון ויתלה׃ ואילון ותמנתה
44 מה ועקרון׃ ואלתקה וגבתון ובעלת׃ ויהד ובני־ברק
46 וגת־רמון׃ ומי הירקון והרקון עם־הגבול מול יפו׃
47 ויצא גבול בני־דן מהם ויעלו בני־דן וילחמו עם־לשם
וילכדו אותה ויכו אותה לפי־חרב וירשו אותה וישבו
48 בה ויקראו ללשם דן כשם דן אביהם׃ זאת נחלת מטה
בני־דן למשפחתם הערים האלה וחצריהן׃
49 ויכלו לנחל את־הארץ לגבולתיה ויתנו בני־ישראל
נ נחלה ליהושע בן־נון בתוכם׃ על־פי יהוה נתנו לו
את־העיר אשר שאל את־תמנת־סרח בהר אפרים
51 ויבנה את־העיר וישב בה׃ אלה הנחלת
אשר־נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן־נון וראשי האבות
למטות בני־ישראל בגורל בשלה לפני יהוה פתח
אהל מועד ויכלו מחלק את־הארץ׃

כ וידבר יהוה אל־יהושע לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
2 לאמר תנו לכם את־ערי המקלט אשר־דברתי אליכם
3 ביד־משה׃ לנוס שמה רוצח מכה־נפש בשגגה בבלי־
4 דעת והיו לכם למקלט מגאל הדם׃ ונס אל־אחת
מהערים האלה ועמד פתח שער העיר ודבר באזני
זקני העיר־ההיא את־דבריו ואספו אתו העירה אליהם
ה ונתנו־לו מקום וישב עמם׃ וכי ירדף גאל הדם
אחריו ולא־יסגרו את־הרצח בידו כי בבלי־דעת הכה
6 את־רעהו ולא־שנא הוא לו מתמול שלשום׃ וישב
בעיר ההיא עד־עמדו לפני העדה למשפט עד־מות
הכהן הגדול אשר יהיה בימים ההם אז ישוב הרוצח
ובא

hic incepit, huius hereditatis enarrationem absoluere. *Lightf.* y) vid. Deut. 34, 1. x) cf. Iud. 18, 29. ℣. 49. a) ὁ. ἐμβαλεῦσαι τὴν γῆν v. 51. cf. Col. 2, 18. b) Iosua hereditatem accepit omnium postremus. *Lightf.* Chronot. Exemplum boni Principis, dum non suis commodis, sed vtilitati populi inseruiit. ℣. 50. c) קמץ בז״ק Cf. Num. 14, 6. 24, 30. Ios. 14, 9. sed *Brentius*: Hoc haud dubie singulari consilio adiicitur. Scriptura enim significat, Israelitas tam incogitantes aut ingratos fuisse, vt ipsi sua sponte non agnouissent beneficia, quae Iosua in ipsos contulisset &c. d) c. 14, 30. Iud. 2, 9. de *Timnan* Danitarum vide supra v. 43. ℣. 51. e) c. 14, 1. f) Ex. 6, 25. g) c. 18, 1. 8. h) *ante ostium* c. 20, 4.

Cap. XX.

Cap. XX, ℣. 2. i) 1 Par. 6, 42. k) Num. 35, 2. 6. 13. Deut. 4, 41. c. 19, 1. seqq.

℣. 39. b) Etsi in recensendis nominibus locorum, quae his tribubus adsignantur, Scriptura nullum nobis operae pretium facere videtur; tamen & suo tempore necessaria fuit enumeratio, & Spiritus S. suum habet consilium, cur haec nomina posteritati legenda proponat. -- In singulis quasi haeret & subsistit Spiritus S. intuens nos, vt admoneat de certitudine, possibilitate & facilitate impletionis promissionum Dei. &c. *Brentius.*

℣. 41. c) de tribu Iudae c. 15, 33. Iud. 13, 2. 25. c. 16, 31. conf. supra v. 1. & 9. d) Iud. 13, 25. e) Hillero *Beth-Schemesch* 1 Reg. 4, 9. & *Har Cheres* Iud. 1, 35.

℣. 42. f) Iud. 1, 35. 1 Reg. 4, 9. g) c. 10, 12. c. 21, 24. alia in tribu *Sebulon* Iud. 12, 12.

℣. 43. h) 1 Reg. 4, 9. i) Iud. 14, 1. Alia *Timnath Serach* infra v. 50. k) c. 13, 3. 1 Sam. 5, 10.

℣. 44. l) *Kahatitis* data c. 21, 23. m) ibid. a Philistaeis occupata 1 Reg 15, 27. n) a Salomone instaurata 1 Reg. 9, 18. sed *Baalah* fuit Iudae Ios. 15, 29. &c.

℣. 45 o) propr. vrbis. Sed Chaldaice ponitur pro *Iudaea.* Esr. 5, 1. p) q. d. vrbs *filiorum Beraki.* q) c. 21, 25.

℣. 46. r) propr. s) *prope, versus* c. 18, 18. Deut. 2, 19. t) *Ioppen.* Ion. 1, 3. 1 Par. 2, 15. Act. 9, 36 Portus adhuc hodie Palaestinae, & *Iafa* s. *Iaffa* dicitur.

℣. 47. u) Exiit tamen fors Danitarum *vltra eos* 1 Sam. 20, 22. cum termini fortis eorum angustiores essent, quam vt omnibus sufficerent *Abarb.* Conf Iud. 18, 1. x) cf. Deut. 32, 22. Expugnatio vrbis *Lais* s. *Leschem* refertur hic per anticipationem: illa enim nonnisi post mortem Iosuae accidit Iud. 18, 27. Sed voluit historicus sacer, quam hic

℣. 3. l) *vt eo fugiat* Ex. 21, 13. &c. m) v. 5. Num. 35, 11. n) v. 5. Deut. 4, 42. 1 Reg. 2, 29. Non instituuntur pro nocentibus, sed pro innocentibus tantum, & fortuitis homicidiis, idque donec caussa cognoscatur. Nam qui vere sunt nocentes, etiam ab altari auelluntur Ex. 21, 14. Deus enim magno odio prosequitur homicidas *Brentius.* ℣. 4. o) c. 19, 51. p) Ps. 27, 10. ℣. 5. q) Gen. 31, 2. ℣. 6. r) *& vsque ad mortem.* vid. not. Num. 35, 25. Mors Pontificis est mors Christi, qua liberantur ab exilio omnes peccatores, qui in ipsum credunt. *Brentius.*

℣. 39. הערים האלה ita 1. addita voce האלה, sic fu. 2. 5. ℣. 44. ואלתקה *Kuph* per *Kametz* 2. 3. ℣. 47. וילכדו אותה ויכו אותה ita 2. 6. 9. 20. ℣. 48 זאת per *Makk.* & *Metheg* 3 10. 12. 17. 18. 23. & *Ber.* ℣. 50. נתנו per *Meth.* 5 & *Makk.* 1. 3. sic fu. ℣. 51. אשר per *Mun.* 3. 5. 7. 8. 13. בני cum praefixo ל 2. & sine vocali 1. sic fu. ישראל *Mun.* pro *Kadma* habent 17. 18. & *Ber.* *Psik* omittunt 1. 2. 5. contra *Mas.* 3. בשלה cum *Kri* בשלו 3. CAP. XX, ℣. 4, ודבר per *Rbhia* 6. 9. 13. 14. 15. 16. 20. ℣. 5. יסגירו plene 5. secundum *Mas. Erff.* sed contra *impressam* h. l. & Leu. 13, 11.

ובא אל־עירו ואל־ביתו אל־העיר אשר־נס משם׃
7 ויקדשו את־קדש בגליל בהר נפתלי ואת־שכם בהר *Sex Vrbes in asyla constituuntur.*
אפרים ואת־קרית ארבע היא חברון בהר יהודה׃
8 ומעבר לירדן יריחו מזרחה נתנו את־בצר במדבר
במישר ממטה ראובן ואת־ראמות בגלעד ממטה גד
9 ואת־גלון בבשן ממטה מנשה׃ אלה היו ערי המועדה גולן קרי
לכל ׀ בני ישראל ולגר הגר בתוכם לנוס שמה כל־
מכה־נפש בשגגה ולא ימות ביד גאל הדם עד־עמדו
כא לפני העדה׃ ויגשו ראשי אבות Cap. XXI.
הלוים אל־אלעזר הכהן ואל־יהושע בן־נון ואל־ראשי
2 אבות המטות לבני ישראל׃ וידברו אליהם בשלה
בארץ כנען לאמר יהוה צוה ביד־משה לתת־לנו
3 ערים לשבת ומגרשיהן לבהמתנו׃ ויתנו בני־ישראל
ללוים מנחלתם אל־פי יהוה את־הערים האלה ואת־
4 מגרשיהן׃ ויצא הגורל למשפחת
הקהתי ויהי לבני אהרן הכהן מן־הלוים ממטה יהודה
וממטה השמעני וממטה בנימן בגורל ערים שלש
ה עשרה׃ ולבני קהת הנותרים
ממשפחת מטה־אפרים וממטה־דן ומחצי מטה
6 מנשה בגורל ערים עשר׃ ולבני גרשון
ממשפחות מטה־יששכר וממטה־אשר וממטה
נפתלי ומחצי מטה מנשה בבשן בגורל ערים שלש
7 עשרה׃ לבני מררי למשפחתם ממטה
ראובן וממטה־גד וממטה זבולן ערים שתים עשרה׃
8 ויתנו בני־ישראל ללוים את־הערים
האלה ואת־מגרשיהן כאשר צוה יהוה ביד־משה
9 בגורל׃ ויתנו ממטה בני יהודה
וממטה בני שמעון את הערים האלה אשר־יקרא
אתהן

℣. 7. s) *consecrauunt igitur* Leu. 27,14. t) Iud. 4,6. 1 Par. 6,61. u) ὁ. ἐν τῇ γαλιλαίᾳ sic c. 21,32. Eam Cl. *Hillerus* sic dictam putat a *circulari peripheria* istius tractus; quorum, pro numero vrbium refugii, tres maiores fuerunt 1) *Galilæa* 2) *Samaria* & 3) Iudæa. x) c. 19,37. y) vid. c. 17, 7. c. 21,21. z) c. 14, 15. &c. a) vid. c. 15,48.54. Luc. 1,39.

℣. 8. b) Deut. 4,43. c) c. 13,26. c. 21, 36. d) c. 21,27. 1 Par. 6, 56. Quia regiones trans Iordanem valde amplæ fuerunt, tres vrbes in totidem tribubus designatæ sunt.

℣. 9. e) *destinationis*, passiue; s. publice *destinatæ* aut *constitutæ* (1) f) cap. 8, 35. g) ὁ. ἀκουσίως. sic v. 3. Cf. Hebr. 10, 26. h) in iudicio ad caussæ cognitionem v. 6. Num. 35, 12.

CAP. XXI, ℣. 1. i) *principes familiarum*. cf. c. 19,51. 1 Par. 7, 40. k) c. 14, 1.

℣. 2. l) c. 18,1. c. 22, 9. Iud. 21, 19. 21. m) Num. 35, 2. n) c. 14,4.

℣. 3. o) Vsus vrbium Leuitis concessus erat; territorium vero & iurisdictio manebat penes tribus, quibus loca illa forte obtigerant. *Pfeiff.* dub. vex. h. l. Conf. v. 12. & cap. 13,14. Dispersi a. sunt Leuitæ per omnes tribus (1) ob populi informationem, vt de S. litteris & lege diuina omnes erudirentur. Erant enim hæc collegia quasi seminaria religionis & pietatis, ex quibus ciuitates vicinæ cælestis doctrinæ semina, & sanctioris vitæ exempla petere poterant. (2) ob oneris partitionem. (3) ob diuinam prædictionem Gen. 49,7. vbi in pœnam quidem sancitur Leuitis dispersio; sed diuina commiseratione illis conuersa in honorem & gloriam. *Calouius*. Postquam nempe Leuitæ singulari feruore diuinam gloriam vlti erant. Ex. 32, 26. 29. vid. Num. 3, 6. 12. &c.

℣. 4. p) v. 10. Num. 3,20. &c. 1 Par. 6,39. q) *de tribu Iudæ & Simeon*. vid. v. 9. 13. seqq. r) vid. v. 17.

℣. 5. s) vid. v. 20. seqq. t) vid. v. 23. seqq. u) vid. v. 25.

℣. 6. x) v. 27. seqq. cf. Num. 3.17.23. seqq. y) v. 28. 29. z) v. 30. 31. a) v. 32. b) v. 27.

℣. 7. c) v. 34. seqq. cf. Num. 3,33. seqq. &c. d) vid. v. 36. 37. 1 Par. 6,63.64. e) v. 38. 39. f) v. 34. 35.

℣. 9. g) *quas Deus per Pontificem vocabat*, s. requirebat. At *Tig.* & *Vat.* impersonaliter, *quæ nominatim sic vocantur*.

℣. 8. ראמת sine *Vau* quiescente 1. 5. secundum *Mas. Erff.* h. l. atque, si ita videbitur, *impressam* ad Deut. 4, 43. sed contra eandem ad Ezech. 27, 16. ℣. 9. לכל per *Kametschatuph* & *Makk.* 2. 23. sic se. 3. & habent in marg. 6. 9. CAP. XXI, ℣. 2. בשלה cum *Kri* בשלו 2. ℣. 4. הקהתי *Kaph* per *Chatephkamets* 1. 2. 5. 6. 9. 20. Ibidem & ℣. 8. בגורל per *Schua* 3. sic su. 5. contra *Masoram*.

אתהן בשם : ויהי לבני אהרן ממשפחות הקהתי
11 מבני לוי כי להם היה הגורל ראישנה : ויתנו להם — ראשנה ק׳
את־קרית ארבע אבי הענוק היא חברון בהר יהודה
12 ואת־מגרשה סביבתיה : ואת־שדה העיר ואת־
חצריה נתנו לכלב בן־יפנה באחזתו :
13 ולבני אהרן הכהן נתנו את־עיר מקלט — *Quænam Urbes datæ fuerint familiæ Aharonis;*
הרצח את־חברון ואת־מגרשיה ואת־לבנה ואת־
14 מגרשיה : ואת־יתר ואת־מגרשה ואת־אשתמע
טו ואת־מגרשה : ואת־חלן ואת־מגרשה ואת־דבר
16 ואת־מגרשה : ואת־עין ואת־מגרשה ואת־יטה ואת־
מגרשה את־בית שמש ואת־מגרשה ערים תשע מאת
17 שני השבטים האלה : וממטה
בנימן את־גבעון ואת־מגרשה את־גבע ואת־מגרשה :
18 את־ענתות ואת־מגרשה ואת־עלמון ואת־מגרשה
19 ערים ארבע : כל־ערי בני־אהרן הכהנים שלש־
כ עשרה ערים ומגרשיהן : ולמשפחות — *Leuitis Kahatitis;*
בני־קהת הלוים הנותרים מבני קהת ויהי ערי גורלם
21 ממטה אפרים : ויתנו להם את־עיר מקלט הרצח את־
שכם ואת־מגרשה בהר אפרים ואת־גזר ואת־
22 מגרשה : ואת־קבצים ואת־מגרשה ואת־בית חורן
23 ואת־מגרשה ערים ארבע : וממטה־דן
את־אלתקא ואת־מגרשה את־גבתון ואת־מגרשה :
24 את־אילון ואת־מגרשה את־גת־רמון ואת־מגרשה
כה ערים ארבע : וממחצית מטה מנשה
את־תענך ואת־מגרשה ואת־גת רמון ואת־מגרשה
26 ערים שתים : כל־ערים עשר ומגרשיהן למשפחות בני־
27 קהת הנותרים : ולבני גרשון ממשפחת
הלוים מחצי מטה מנשה את־עיר מקלט הרצח את־
גלון בבשן ואת־מגרשה ואת־בעשתרה ואת־מגרשה — גולן קרי
ערים

h) vid. Ex. 35, 30.

℣. 10. *i*) v. 4. 1 Par. 6, 39. *k*) *Nam iis*, vtpote sacerdotibus, ex diuina prouidentia *contigit sors prima*. v. 4. & quidem inter Iudam & Beniamin, vt Templo vicini forent. *Masius*. Eadem obseruanda & in reliquis sortibus.

℣. 11. *l*) c. 14, 14. 15. *m*) c. 15, 13. *n*) c. 15, 13. 1 Par. 6, 40. 41.

℣. 12. *o*) vid. not. v. 3. *p*) c. 14, 14. 1 Par. 6, 41.

℣. 13. *q*) vid. c. 20, 7. *r*) c. 10, 29.

℣. 14. *s*) c. 15, 45. *t*) c. 15, 50.

℣. 16. *u*) c. 15, 51. *x*) cap. 15, 15. 49. *z*) c. 15, 32. quæ *Aschan* dicitur 1 Par. 6, 44. *a*) c. 15, 55. *b*) c. 15, 10. 1 Sam. 6, 12. 1 Par. 6, 22.

℣. 17. *c*) v. 4. 1 Par. 6, 45. *d*) c. 18, 25. *e*) c. 18, 24. 28. 1 Sam. 13, 3. 1 Par. 6, 45.

℣. 18. *f*) quæ patria fuit Ieremiæ Prophetæ Ier. 1, 1. *g*) dicitur *Allemeth* 1 Par. 6, 45.

℣. 20. *h*) vid. v. 5.

℣. 21. *i*) 1 Par. 6, 52. *k*) c. 20, 7. *l*) cap. 10, 33.

℣. 22. *m*) c. 10, 10. c. 16, 3. 5.

℣. 23. *n*) v. 5. *o*) c. 19, 44. *p*) ibidem.

℣. 24. *q*) c. 19, 42. *r*) c. 19, 45. Alia est seq. versu 25.

℣. 25. *s*) nempe citra Iordanem vid. v. 5. *t*) c. 12, 21. c. 17, 11. *u*) Hillero est *Iibleam* c. 17, 11. & 1 Par. 6, 54. ab Ephraimitis data dicitur, quia tribus istæ suis finibus sæpe coniunctæ fuerunt.

℣. 27. *x*) sc. trans Iordanem. vid. v. 6. *y*) c. 20, 8. Deut. 4, 43. 1 Par. 6, 56. *z*) *Hillero* eadem, quæ *Astharoth* c. 9, 10.

℣. 10. הקהתי *Kuph* per *chatephKametz* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 13. מגרשה vtrumque *defect.* 2. 6. 9. 24. 22. sic fe. 1. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erff.* quin & *impressam* h. l. quæ tamen ad v. 11. discrepantiam exemplarium *Masora*, quod ad hæc duo exempla attinet, obseruat. ℣. 16. מגרשה primum per *Sakephk.* 7. 8. 11. 12. 17. 18. 20. & *Ber.* at per *Rbhia* ceteri. יטה *Tet* sine *Dagesch* 8. & cum imposito *Raphe* 6. 9. in marg. ואת־בית־שמש cum *præfixo Vau* 3. 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5. ℣. 17. וממטה per *Paschta* seq. *Dagesch* 12. 16. 17. 18. 20. 21. 23. *Ber.* ואת־גבע cum *præf. Vau* 3. sic fu. 2. 5. ℣. 18. את־עלמון sine *præfixo* 6. 9. 20. 23. sic fu. 3. ארבע *Beth* per ꞉ *Kamets* 1. 3. 6. 9. 12. 14. 16. 18. 20. fu. 5. ita etiam in seqq. ℣. 22. 24. &c. codices valde dissentiunt. ℣. 23. וממטה per *Munach milra* 1. 2. 3. 5.

28 עָרִים שְׁתָּיִם׃ וּמִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר אֶת־
29 קִשְׁיוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־דָּבְרַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־
יַרְמוּת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־עֵין גַּנִּים וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ
עָרִים אַרְבַּע׃ וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר אֶת־ ל
מִשְׁאָל וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־עַבְדּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃
31 אֶת־חֶלְקָת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־רְחֹב וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ
32 עָרִים אַרְבַּע׃ וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי אֶת־
עִיר מִקְלַט הָרֹצֵחַ אֶת־קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ
וְאֶת־חַמֹּת דֹּאר וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־קַרְתָּן וְאֶת־
33 מִגְרָשֶׁהָ עָרִים שָׁלֹשׁ׃ כָּל־עָרֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְמִשְׁפְּחֹתָם
34 שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה עִיר וּמִגְרְשֵׁיהֶן׃ וּלְמִשְׁפְּחוֹת
בְּנֵי־מְרָרִי הַלְוִיִּם הַנּוֹתָרִים מֵאֵת מַטֵּה זְבוּלֻן אֶת־יָקְנְעָם
וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־קַרְתָּה וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־דִּמְנָה לה
וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־נַהֲלָל וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ עָרִים אַרְבַּע׃
36 וּמִמַּטֵּה רְאוּבֵן אֶת־בֶּצֶר וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־
37 יַהְצָה וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־קְדֵמוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־
מֵיפַעַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ עָרִים אַרְבַּע׃
38 וּמִמַּטֵּה־גָד אֶת־עִיר מִקְלַט הָרֹצֵחַ אֶת־רָמֹת
39 בַּגִּלְעָד וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־מַחֲנַיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־
חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־יַעְזֵר וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ כָּל־עָרִים
אַרְבַּע׃ כָּל־הֶעָרִים לִבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם הַנּוֹתָרִים מ
41 מִמִּשְׁפְּחוֹת הַלְוִיִּם וַיְהִי גּוֹרָלָם עָרִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ כֹּל
עָרֵי הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ אֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עָרִים אַרְבָּעִים
42 וּשְׁמֹנֶה וּמִגְרְשֵׁיהֶן׃ תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הָאֵלֶּה עִיר עִיר
וּמִגְרְשֶׁיהָ סְבִיבֹתֶיהָ כֵּן לְכָל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה׃
43 וַיִּתֵּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע

Gersonitis & Meraritis.

✡. 28. a) v. 6. b) c. 19, 20. Pro eo *Kedesch* legitur 1 Par. 6, 57. c) cap. 19, 12. Hillero *Thabor* 1 Par. 6, 62.
✡. 29. d) dicitur *Remeth* c. 19, 21. Alia c. 10, 3. e) c. 19, 21. Alia Iudæ c. 15, 34.
✡. 30. f) v. 6. 1 Par. 6, 59. g) c. 19, 26. h) 1 Par. 6, 59. *Ebron* dicta Ios. 19, 28.
✡. 31. i) cap. 19, 25. Pro ea *Chukok* 1 Par. 6, 60. k) c. 19, 28. 30. 1 Par. 6, 60.
✡. 32. l) c. 19, 37. c. 20, 7. Alia Iudæ c. 15, 23. m) vid. c. 19, 35. n) c. 11, 2. &c. o) Hillero est eadem cum *Rakkat* c. 19, 35. & *Kiriathaim* 1 Par. 6, 61.
✡. 34. p) v. 7. q) c. 12, 22. r) Hillero *Chislot* c. 19, 12.
✡. 35. s) c. 19, 15. Iud. 1, 30.
✡. 36. t) vid. v. 7. u) c. 20, 8. Deut. 4, 43. 1 Par. 6, 63. x) c. 13, 18. &c.
✡. 37. y) Deut. 2, 26. z) c. 13, 18. 1 Par. 6, 64.
✡. 38. a) c. 20, 8. 1 Reg. 22, 3. b) c. 13, 26.
✡. 39. c) Num. 21, 25. d) c. 13, 25. 1 Par. 6, 66.
✡. 40. e) cf. 1 Par. 6, 48. 62.
✡. 41. f) Num. 35, 7.
✡. 42. g) *erant vrbes istæ, vrbs vrbs,* &c. i. e. *singulæ* istarum vrbium habuerunt sua suburbana adsignata. *Vat.* h) conf. Num. 17, 21.
✡. 43. i) *sic dedit Dominus* &c. Hæc appendix singulari consilio Spiritus S. additur in hoc capite. Terra enim Canaan erat Abrahæ & Patribus a Deo promissa ante quadringentos annos Gen 12. & 15. Interea temporis tam varia acciderunt Israelitis, vt pro-

promisso videretur mendax. Vide ærumnas, quas sustinuerunt in Aegypto, in deserto, in oppugnatione terræ Canaan. sed omnibus his difficultatibus superatis, occupant tandem terram promissam, deletis incolis, & pacificatis finitimis. Publicum & generale exemplum veritatis diuinæ, quo admonemur ad exspectationem & patientiam, sicut & Ps. 27, 14. dicitur: *Exspecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum.* & Habac. 2, 3. *si moram fecerit, exspecta* &c. *Brentius.*

✡. 31. חלקת *Kaph per Patach* 17. 18. 22. *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. 3. *Erff.* & *impressam.* ✡. 36. 37. Binos hos versiculos, (quos tamen in vnum contraxit 1.) in aliquibus libris omissos, textui restituendos esse duximus ex codd. 1. 2. 6. 9--16. 19--23. item editione *Veneta Iustiniani*, *B. Israelis*, Comment. *Abarbanelis*, tum *Venetiis*, tum *Lipsiæ* impresso, & *alio* codice Biblico, in *Hispania* A. C. 1508. impresso, quem 22. laudat in marg. tanquam emendatissimum. Equidem *D. Kimchi* in Comm. ad v. 1. pro genuinis h. l. non vult agnoscere, (1) quod abesse eos, aut obelo notatos viderit in correctioribus codd. (2) *R. Hai* de his ipsis vrbibus olim interrogatus, responderit: *Si non numerentur in Iosua, numerari tamen in Chronicis.* Addit *Masora impressæ* Editor aliud, quod vocat magni ponderis argumentum, (3) quod *Masora* in catalogo particulæ את, vicies octies hoc capite occurentis, excludit ambos hosce ✡. quippe quibus computatis, particula ista non 28. sed trigesies repetita esset. Et his rationibus subscribunt cum aliis *Editores* codicum 17. 18. *Ber.* peculiari nota, etiam *punctator* codicis 3. qui omissis in textu punctis, in marg. indicat, *hos versus ad Paralipomena pertinere.* Sed in contrarium monet 22. in marg. *Quod Kimchius scribit, non esse sufficientem probationem.* Nam & codicibus, quos inspexit ille, alii codices opponi possunt; & testimonium *R. Haii*, quo se munit, totum ex conditione pendet, neque certi quidquam in hac caussa definit. nisi quod hanc omissionem in nonnullis libris sat vetustam fuisse euincat. *Masora* a. quæ omissionem confirmat, tanti non est, vt, desertis grauioribus argumentis, eam sequamur: sæpe enim fallunt *Masorethica* exemplaria in numeris, quod & viri docti diligenter admonent, & hæ adnotationes haud raro obseruant. Ex altera a. parte pro his versibus stant rationes: (1) quod v. 7. expresse dicantur quædam vrbes a Rubenitis datæ fuisse, quas incongruum foret, non cum ceteris fuisse explicatas. (2) numerus XII. vrbium, Meraritis datarum, v. 7. & 40. falsus esset; siquidem sublatis hisce versibus, tantum octo efficerentur. (3) quia & vniuersæ summæ Leuiticarum vrbium, quæ v. 41. designatur, deessent quatuor; (4) denique Versiones fere omnes vernaculæ, & antiquissimæ pleræque illos versus referunt, *Græci*, *Vulg. Latinus*, *Syrus*, *Arabs*, *Aethiops* (quem MStum possidemus) & *Hieronymus*, quin & *Chaldæus* in aliquibus codd. Cf. *Gusset.* p. 569. & 868.

44 נִשְׁבַּע לָתֵת לַאֲבוֹתָם וַיִּרָשׁוּהָ וַיֵּשְׁבוּ בָהּ׃ וַיָּנַח יְהוָה
לָהֶם מִסָּבִיב כְּכֹל אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתָם וְלֹא־עָמַד
אִישׁ בִּפְנֵיהֶם מִכָּל־אֹיְבֵיהֶם אֵת כָּל־אֹיְבֵיהֶם נָתַן יְהוָה
מה בְּיָדָם׃ לֹא־נָפַל דָּבָר מִכֹּל הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הַכֹּל בָּא׃

כב אָז יִקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה׃
2 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אַתֶּם שְׁמַרְתֶּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה
אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַתִּשְׁמְעוּ בְקוֹלִי לְכֹל אֲשֶׁר־
3 צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃ לֹא־עֲזַבְתֶּם אֶת־אֲחֵיכֶם זֶה יָמִים רַבִּים
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִצְוַת יְהוָה
4 אֱלֹהֵיכֶם׃ וְעַתָּה הֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לַאֲחֵיכֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר לָהֶם וְעַתָּה פְּנוּ וּלְכוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם אֶל־אֶרֶץ
אֲחֻזַּתְכֶם אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃
ה רַק שִׁמְרוּ מְאֹד לַעֲשׂוֹת אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּלְדָבְקָה־
6 בוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וַיְבָרְכֵם
יְהוֹשֻׁעַ וַיְשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ אֶל־אָהֳלֵיהֶם׃
7 וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה נָתַן מֹשֶׁה
בַּבָּשָׁן וּלְחֶצְיוֹ נָתַן יְהוֹשֻׁעַ עִם־אֲחֵיהֶם מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה
8 וְגַם כִּי שִׁלְּחָם יְהוֹשֻׁעַ אֶל־אָהֳלֵיהֶם וַיְבָרְכֵם׃ וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם לֵאמֹר בִּנְכָסִים רַבִּים שׁוּבוּ אֶל־אָהֳלֵיכֶם
וּבְמִקְנֶה רַב־מְאֹד בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבִנְחֹשֶׁת וּבְבַרְזֶל
וּבִשְׂלָמוֹת הַרְבֵּה מְאֹד חִלְקוּ שְׁלַל־אֹיְבֵיכֶם עִם־
9 אֲחֵיכֶם׃ וַיָּשֻׁבוּ וַיֵּלְכוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־
גָד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשִּׁלֹה אֲשֶׁר־
בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן לָלֶכֶת אֶל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶל־אֶרֶץ אֲחֻזָּתָם
י אֲשֶׁר נֹאחֲזוּ־בָהּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־
גְּלִילוֹת הַיַּרְדֵּן אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּבְנוּ בְנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־
גד

impotentiam, quaraut Christum Legis impletorem, & datorem Spiritus S. &c. *Brentius.*
v. 6. e) v. 7. Ex. 39, 43.
v. 7. f) c. 18, 7. Num. 32, 33.

Cap. XXII.

g) *sed alteri dimidiæ* tribui Manassis. vid. c. 17, 1. seqq. h) *citra* cap. 9, 1. Deut. 1, 1. i) *Etiam inquam*, cum eos dimitteret, *illis benedixit* v. 6. sed *Abarbanel* v. 6. de Rubenitis & Gaditis, & hunc v. 7. de Manassitis intelligit.
v. 8. k) *cum opibus.* Coh. 5, 18. ὁ. ἐν χρήμασι. Marc. 10, 23. 24. l) Num. 31, 27. 1 Sam. 30, 26. m) qui domi ad custodiendam terram, & colendam, aut ad ædificandum

בעבר קרי

remanserunt. *Brent.* sed *Abarb.* Vos Manassitæ citra Iordanem spolia cum altera parte tribus vestræ diuidite.
v. 9. n) c. 18, 1. c. 21, 2. o) Vat. *cuius facti fuerant possessores.* v. 19. Gen. 34, 10.
v. 10. p) *terminos.* Gutsetio *circuitus*, quod Iordan ibi tortuoso cursu, Mæandri instar, *circulos quosdam* describeret, qui in terram Canaan excurrebant. v. 11. c. 13, 2. c. 18, 17. Ioel 4, 4.

k) Gen. 12, 7. c. 22, 16. &c.
v. 44. l) Schmid. *Insuper quietem dedit illis.* c. 22, 4. ὁ. καὶ κατέπαυσεν αὐτούς. conf. Hebr. 4, 8. m) cap. 1, 5.
v. 45. n) *Non cecidit* seu *excidit* vel *vnum verbum*, sed omnes promissiones Deus adimpleuit. c. 23, 14. 1 Sam. 3, 19. 2 Reg. 10, 10. 1 Reg. 8, 56. o) Deut. 11, 27. c. 28, 1. seqq. p) *omnia euenerunt.* Deut. 30, 1. Iud. 13, 17.
CAP. XXII, v. 1. q) *Tum vocabat*, finito sc. bello & pacatis finitimis. Vtrum tribus duæ & dimidia reuersæ sint domum statim, postquam terra quieuit a bellis, quod accidit anno septimo; an vero remanserint, donec terra esset diuisa, & populus suis sedibus collocatus, quod tempus requirebat multo longius; operæ pretium non est examinare: quia definiri non potest. Hoc tamen caput iusto proprioque loco positum est, quia æquum erat, historiam integram, quæ pertinet ad perdomationem & possessionem terræ, simul pertractari, antequam quæpiam aliæ narrationes, & emergentes casus filum istud inciderent abrumperentque. *Lightf.* Chronot.
v. 2. r) Primum commendat eorum virtutem, & deinde eos adhortatur: Nam magistratus interest, non solum malos punire, sed etiam bonos laudare & commendare, coll. Rom. 13, 3. *Brentius.* s) Num. 32, 20. Deut. 3, 18.
v. 3. t) Leu. 8, 35. u) conf. Deut. 33, 21.
v. 4. x) c. 21, 42. c. 23, 1. y) Deut. 3, 7. z) c. 13, 8. Num. 32, 33. Deut. 3, 12.
v. 5. a) c. 6, 18. Non enim sufficit, bene cœpisse, nisi etiam bene perseueraueris. b) Deut. 10, 12. c) Deut. 11, 22. c. 30, 20. d) Deut. 6, 5. Hæc mandata Dei & Mosis repetit, non vt significet, quod homo possit ea seruare *suis viribus*, sed vt agnoscentes suam im-

v. 1. מטה Pro eo habent שבט 1. 2. 3. 5. 9. המנשה cum *præfixo He* 1. 2. 3. 5. v. 2. אשר per *Makk.* 5. 11. & *Ber.* at צוה אתכם ״ את כל־אשר habent. 1. 2. v. 4. לדם pro ־ eo legit. לכם 3. sic fu. 5. contra *Mas.* ad h. l. & Num. 11, 21. ולכו ita cum plerisque legunt in marg. 6. 9. at in textu וסעו 6. 9. 20. v. 5. לאהבה ita per *Tlischakt.* vt sensus requirit, 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. fu. 5. at ceteri habent *Tlischagdola.* בו cum *Dagesch* 2. 6. 9. 14. 17. 20. 22. 23. *Ber.* reliqui sine eo. v. 6. ויברכם per *Chatephpat.* 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 22. וישלחם ita vnicus *Ber.* at *Sakephgadol* 5. reliqui omnes habent *Sakephk.* tantum, anomalice. v. 7. כי per *Makk* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ויברכם per *Chatephp.* 1. 2. 3. 5. 8. 22. 23. &c. *Ber.* v. 8. בנכסים cum *Psk* 6. 9. 11. 20. 21. 22. חלקו שלל ita 1. 2. 3. 7. 8. 10. 19. fe. 5.

גד וחצי שבט המנשה שם מזבח על־הירדן מזבח גדול
11 למראה׃ וישמעו בני־ישראל לאמר הנה־בנו בני־
ראובן ובני־גד וחצי שבט המנשה את־המזבח אל־
מול ארץ כנען אל־גלילות הירדן אל־עבר בני
12 ישראל׃ וישמעו בני ישראל ויקהלו כל־עדת בני־
ישראל שלה לעלות עליהם לצבא׃
13 וישלחו בני־ישראל אל־בני־ראובן ואל־בני־גד ואל־חצי
שבט־מנשה אל־ארץ הגלעד את־פינחס בן־אלעזר
14 הכהן׃ ועשרה נשאים עמו נשיא אחד נשיא אחד
לבית אב לכל מטות ישראל ואיש ראש בית־אבותם
טו המה לאלפי ישראל׃ ויבאו אל־בני־ראובן ואל־בני־גד
ואל־חצי שבט־מנשה אל־ארץ הגלעד וידברו אתם
16 לאמר׃ כה אמרו כל עדת יהוה מה־המעל הזה אשר
מעלתם באלהי ישראל לשוב היום מאחרי יהוה
17 בבנותכם לכם מזבח למרדכם היום ביהוה׃ המעט־
לנו את־עון פעור אשר לא־הטהרנו ממנו עד היום הזה
18 ויהי הנגף בעדת יהוה׃ ואתם תשבו היום מאחרי יהוה
והיה אתם תמרדו היום ביהוה ומחר אל־כל־עדת
19 ישראל יקצף׃ ואך אם־טמאה ארץ אחזתכם עברו
לכם אל־ארץ אחזת יהוה אשר שכן־שם משכן יהוה
והאחזו בתוכנו וביהוה אל־תמרדו ואותנו אל־תמרדו
בבנתכם לכם מזבח מבלעדי מזבח יהוה אלהינו׃
כ הלוא ׀ עכן בן־זרח מעל מעל בחרם ועל־כל־עדת
ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו׃
21 ויענו בני־ראובן ובני־גד וחצי שבט המנשה
22 וידברו את־ראשי אלפי ישראל׃ אל ׀ אלהים ׀ יהוה אל ׀
אלהים ׀ יהוה הוא ידע וישראל הוא ידע אם־במרד ואם־
23 במעל ביהוה אל־תושיענו היום הזה׃ לבנות לנו מזבח
לשוב מאחרי יהוה ואם־להעלות עליו עולה ומנחה

ואם

q) Illo altari testari voluerunt ius suum, quod haberent in terra Canaan, inprimis ad sacrificandum in loco a Domino ad id electo. Non enim schismatis, sed communionis causa id erigebant. *Calov.*

v. 11. r) Schmid. *e regione terræ* Canaan. c. 9, 23. c. 18, 18. Ex. 34, 3. vid. Num. 8, 2. s) Cussetio *in flexu aliquo pene angulari* aluei fluminis, eidem terræ Canaan sese aliquatenus insinuante. vid. v. 10. t) *ad oram* Ex. 28, 26 Deut. 30, 13.

v. 12. u) *cum igitur hoc audirent* v. 11. *Abarb.* quod in animum induxissent, l. idololatriam exercere, vel verum Deum vetito in loco colere; coll. Ier. 2, 28. Ita in lege præceptum erat Deut. 12, 13. *caue, ne offeras holocausta tua in quovis loco.* Altare enim Dei & holocausta eius adumbrarunt Christum, qui solus est verum holocaustum pro peccatis nostris. *Brentius* Cf. not. Leu. 1, 3. & 17, 4. x) vid. Deut. 13, 13. sqq.

v. 13. y) *Prius tamen miserunt.* vid. Deut. 13, 15. Non enim est properandum ad iudicium, nisi audita altera parte, & re probe perspecta. z) Num. 25, 7. 11.

v. 14. a) cf. Num. 17, 21. b) Num. 1, 4. c) singuli autem *seu quisque caput* erant. Gen. 10, 5. d) v. 21. Num. 1, 16.

v. 16. e) v. 17. Num. 27, 17. f) v. 20. 31. c. 7, 1. g) v. 23. Leu. 17, 8 9. Deut. 12, 4. 5. 13. h) v. 18 29. Gen. 14, 4.

v. 17. i) Num. 16, 13. Es. 7, 13. k) *ipsa*, q. d. *ipsitas.* Num. 26, 55. Neh. 9, 19. 32 Zach. 7, 7. l) Num. 25, 3. Deut. 4, 3. m) *a qua nondum penitus nos mundauimus* l. *mundati sumus.* Gen. 35, 2. cf. Es. 1, 16. *Ar.* a quo sectando nondum purgati sumus. At *Calov.* nec culpam nec pœnam h. l. sed *maculam infamiæ* intelligit, quæ manserit super toto populo, ob id scelus.

v. 18. n) v 20. cf. not. (n) c. 7, 1.

v. 19

v. 19. o) *quod si vero immunda videtur* &c. vt absque oblatis in ea victimis eam non expiatam esse credatis. p) c. 18, 1. Ps. 78, 6. q) vid. v. 9. r) v. 16. s) *&* *contra nos ne rebelletis*, vos separando. cf. constructum sine præposit. Iob. 24, 13. t) vid. v. 12. 29.

v. 20. u) c. 7, 1. 1 Par. 2, 7. x) cf. Deut. 13, 18. y) non tamen *solus.* M. I. z) *exspirauit* s. *periit* Gen. 7, 21. Zach. 13, 8.

v. 21. a) v. 14.

v. 22. b) M. I. *Deus Deorum* i. e. *Angelorum.* sic *Raschi* & *Kimchi* &c. perperam & contra *Psik*; de cuius emphasi vide, quæ ex ipsis Iudæis notauimus in Variant. Lection. ad Ex. 34, 6. cf. etiam Es. 6, 3. Mysterium *trium Middoth in vnitate essentiæ Dei* ex his tribus nominibus recte agnoscunt Veteres in *Ialkut* ad h. l. & *Medrasch Tillim* ad Ps. 50, 1. etsi illud non prorsus eodem modo nobiscum explicant. Conf. etiam *Raym. Martini Pug Fidei* p. 494. (al. 396.) & *Kabbal. denudat.* T. I. p 388. seq. c) per rebellionem (i) LXX. per apostasiam cf. Act. 21, 21. d) *ne serues nos* o Iehoua Saluator noster! Es. 33, 22 v. 23. e) v. 6. ἀ. ἀποστῆναι Hebr. 3, 12. f) v. 26. 27. Leu 1, 3. seqq. g) Leu. 2, 1. seqq.

---

v. 10. וחצי שבט המנשה ita 1. sic fe. 5. v. 11. אל־בני Per *Kadma* 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. המנשה cum *præfixo He* 1. sic fe. 3. quomodo etiam legunt v. 13. פינחס בן־אלעזר ita 1. 5. v. 16. כה per *Makk.* & *Meth.* 1. 5. 6. 9. 14. 20. 21. מה per *Mun.* 1. 3 sic fu. 5. v. 17. המעט *He* cum *Meth.* 1. 2. 3 5. 22 at reliqui sine eo. v. 18. תשבו per *Schurek* 3. fu. 5. & in marg. 6. 9. v. 20. הלא defect. 1. 3. 5. & in marg 6. 9 ועל pro eo habent *Orient.* Q. ואל. v. 21. וידברו ita 1. 5. את pro eo habent אל 1. fu 5 & sic 6. 9. in marg. v. 22. אל per *Murach* loco *Tifcha* 1. 3. fu. 5. & sic 6. 9. in marg. contra *Mas. Erff* h. l. & *impressam* ad 1 Sam. 12, 3. v. 22. ידע *Daleth* per *Patach* 1. secund. *Mas.* suam & *Erff.* אם־במעל sine *præfixo Vau* 1, & *Orientales*, sic fu. 2. & 5.

Duæ tribus cum dimidia rationem altaris ad Iordanem exstructi reddunt;

24 ואם־לעשות עליו זבחי שלמים יהוה הוא יבקש: ואם־
לא מדאגה מדבר עשינו את־זאת לאמר מחר יאמרו
בניכם לבנינו לאמר מה־לכם וליהוה אלהי ישראל:
וגבול נתן־יהוה בינינו וביניכם בני־ראובן ובני־גד את־
הירדן אין־לכם חלק ביהוה והשביתו בניכם את־בנינו
26 לבלתי ירא את־יהוה: ונאמר נעשה־נא לנו לבנות
27 את־המזבח לא לעולה ולא לזבח: כי עד הוא בינינו
וביניכם ובין דורותינו אחרינו לעבד את־עבדת יהוה
לפניו בעלותינו ובזבחינו ובשלמינו ולא־יאמרו בניכם
28 מחר לבנינו אין־לכם חלק ביהוה: ונאמר והיה כי־יאמרו
אלינו ואל־דרתינו מחר ואמרנו ראו את־תבנית מזבח
יהוה אשר־עשו אבותינו לא לעולה ולא לזבח כי־עד
29 הוא בינינו וביניכם: חלילה לנו ממנו למרד ביהוה
ולשוב היום מאחרי יהוה לבנות מזבח לעלה למנחה
ולזבח מלבד מזבח יהוה אלהינו אשר לפני משכנו:

qua audita, legati bono animo discedunt.

וישמע פינחס הכהן ונשיאי העדה וראשי ל
אלפי ישראל אשר אתו את־הדברים אשר דברו בני־
31 ראובן ובני־גד ובני מנשה וייטב בעיניהם: ויאמר פינחס
בן־אלעזר הכהן אל־בני־ראובן ואל־בני־גד ואל־בני
מנשה היום ידענו כי־בתוכנו יהוה אשר לא־מעלתם
ביהוה המעל הזה אז הצלתם את־בני ישראל מיד יהוה:
32 וישב פינחס בן־אלעזר הכהן והנשיאים מאת בני־
ראובן ומאת בני־גד מארץ הגלעד אל־ארץ כנען אל־
33 בני ישראל וישבו אותם דבר: וייטב הדבר בעיני בני
ישראל ויברכו אלהים בני ישראל ולא אמרו לעלות
עליהם לצבא לשחת את־הארץ אשר בני־ראובן
34 ובני־גד ישבים בה: ויקראו בני־ראובן ובני־גד למזבח
כי־עד הוא בינתינו כי יהוה האלהים:

rum c. 12, 1. seqq. ac finitimis pacatis. vid. not. c. 22, 1. n) c. 21, 4. Ex. 33, 14.

Cap. XXIII. ויהי מימים רבים אחרי אשר־הניח יהוה לישראל כג
מכל

h) Leu. 3, 1. i) cf. not. Leu. 17, 4.

ŷ. 24. k) *ex folicitudine* (ó) Ier. 49, 23. l) *ex ea ratione*, quam dicemus. conf. Gen. 12, 17. c. 20, 11. 18. c. 43, 18. m) *cras forte dicent*. cf. Gen. 30, 33. n) *quid commercii?* cf. v. 25. 27. Iud. 11, 12. 2 Sam. 16, 10. Declarant, se solum in testimonium communionis fidei, religionis & cultus vnius Dei, altare erexisse *Calov.*

ŷ. 25. o) v. 27. 1 Reg. 12, 16. cf. Pf. 18, 6. & 1 Sam. 26, 19. p) Ex. 5, 5.

ŷ. 26. q) *faciemus ergo hoc pro nobis, vt exstruamus* &c. r) vid. v. 23. 28. 29.

ŷ. 27. s) v. 28. c. 24, 27. Gen. 31, 48. t) v. 25.

ŷ. 28. u) *tunc dicemus nos, aut posteri nostri. M. I.* x) Ex. 25, 9. Deut. 4, 16 17.

ŷ. 29. y) al. *profanatio*, al. *placatio* (a חלה) *nobis sit ex eo* i. e. sicut profanum & deprecandum *absit!* c. 24, 16. Gen. 18, 25. c. 44, 7. z) v. 16. 18. Ez. 2, 3. a) v. 23. b) v. 19.

ŷ. 30. c) i. e. *placuit illis* responsio, & sic acquieuerunt. v. 33. cf. Gen. 41, 37. Leu. 10, 20. Obserua, quod hic locus interpretetur alia præcepta de non erigendis statuis Deut. 16, 22. & de non faciendis imaginibus. Quia, si non instituantur in cultum Dei, sed in alium ciuilem vsum, aut in monumentum rei gestæ, non sunt per se coram Deo abominandæ. *Brentius.*

ŷ. 31. d) c. 3, 10. e) v. 16. 20. c. 7, 1. f) *tunc, si ita est.* Cant. 8, 10. Ef. 58, 9 14. Pf. 51, 21. g) vid. v. 18. 19.

ŷ. 32. h) c. 14, 7. Num. 13, 26.

ŷ. 33. i) vid v. 30.

ŷ. 34. k) *Ideo vocarunt altare* sc. עד *testem* s. *altare testimonii.* M. I. Conf. Gen. 31, 47. 48. 52. l) *quod Iehoua sit Deus noster* v. 24 seqq. 1 Reg 18, 39.

Cap. XXIII, ŷ. 1. m) *post dies multos* Gen. 4, 3. Ez 38, 2. finitis bellis c. 11, 23. & facta distributione agro-

ŷ. 24. מחר per *Sakephgad.* 17. 18. & *Ber.* at per *Grafchaim* 2. ŷ. 25. נתן Per *Mun. milra* 2. בנינו *be def.* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber.* secundum *Masor.* 7. 8. & 23. sed reliqui *plene.* at syllabam *ne defect.* scribunt 1. 6. 9. 20. 14. 21. 22. aliter applicata *Maf.* וביניכם *bhe defect.* 5. 17. 18. & *Ber.* ŷ. 27. דורותינו *do defect.* 3. 6. 7. 8. 9. 22. 23. secundum *Maf. impressam*, sed " contra *Erffurt.* & aliam *Masoram* in 7. 8. quam variationem obseruant quoque 6. 9. in marg. ŷ. 28. והיה per *Sakephg.* 6. 9. 20. אשר per *Psikmun.* 1. sic se. 5. v. 29. לנו *Lamed* cum *Dagesch* 1. 2. 3. 5. ŷ. 30. את־הדברים ita *Ber.* ŷ. 31. היום *Psik* adiiciunt 2. 5. sec. *Masor. Erffurt.* ŷ. 32. וישבו *defect.* 22. secundum *Maf. impress.* ad Num. 13, 16. ŷ. 34. למזבח præmittunt vocem עד (ceteris per ellipsin intelligendam) 12. 20. 21. & in marg. 6. 9. 23. prout textum quoque allegat *M. I.* &, " interiecto vocabulo סהיד *testis*, Chaldaice conuertit *Ionathan* in codd. 6. 11., & *M. I.* sed 22. tantummodo explicationis caussa in marg. adiecit notam ex *M. I.*
פי קראו למזבח עד

2 מכל־איביהם מסביב ויהושע זקן בא בימים : ויקרא
יהושע לכל־ישראל לזקניו ולראשיו ולשפטיו
3 ולשטריו ויאמר אלהם אני זקנתי באתי בימים : ואתם
ראיתם את כל־אשר עשה יהוה אלהיכם לכל־הגוים
האלה מפניכם כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם :
4 ראו הפלתי לכם את־הגוים הנשארים האלה בנחלה
לשבטיכם מן־הירדן וכל־הגוים אשר הכרתי והים
ה הגדול מבוא השמש : ויהוה אלהיכם הוא יהדפם
מפניכם והוריש אתם מלפניכם וירשתם את־ארצם
6 כאשר דבר יהוה אלהיכם לכם : וחזקתם מאד לשמר
ולעשות את כל־הכתוב בספר תורת משה לבלתי
7 סור־ממנו ימין ושמאול : לבלתי־בוא בגוים האלה
הנשארים האלה אתכם ובשם אלהיהם לא־תזכירו
8 ולא תשביעו ולא תעבדום ולא תשתחוו להם : כי
אם־ביהוה אלהיכם תדבקו כאשר עשיתם עד היום
9 הזה : ויורש יהוה מפניכם גוים גדלים ועצומים ואתם
י לא־עמד איש בפניכם עד היום הזה : איש־אחד מכם
ירדף־אלף כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם כאשר
11 דבר לכם : ונשמרתם מאד לנפשתיכם לאהבה את־
12 יהוה אלהיכם : כי אם־שוב תשובו ודבקתם ביתר
הגוים האלה הנשארים האלה אתכם והתחתנתם
13 בהם ובאתם בהם והם בכם : ידוע תדעו כי לא יוסיף
יהוה אלהיכם להוריש את־הגוים האלה מלפניכם
והיו לכם לפח ולמוקש ולשטט בצדיכם ולצננים
בעיניכם עד אבדכם מעל האדמה הטובה הזאת אשר
14 נתן לכם יהוה אלהיכם : והנה אנכי הולך היום בדרך
כל־הארץ וידעתם בכל־לבבכם ובכל־נפשכם כי
לא־נפל דבר אחד מכל הדברים הטובים אשר דבר
יהוה אלהיכם עליכם הכל באו לכם לא־נפל ממנו

o) v. 2. c. 13, 1.

℣. 2. p) Alia hæc est concio ab illa c. 24. licet eadem videri posset. Nempe Iosua per omnem occasionem & sæpe cohortatus suos est ad pietatem &c. *Masius.* Exhortatio a ducitur a commodo, honesto & necessario: ita vt commemoratis beneficiis, quæ præstiterat Deus, maiora etiam obedientibus promittat, minetur autem omnia infelicia, si a verbo Dei deficiant.

℣. 3. q) v. 10. Deut. 1, 30. c. 3, 22. Insignis pietas Iosuæ. Non adscribit sibi laudem victoriæ, non suæ potentiæ l. industriæ, sed soli Domino Deo nostro, sicut & Moses Deut. 9. non adscribit victoriam iustitiæ aut multitudini Israelis &c. *Brentius.*

℣. 4. r) *cadere feci s. distribui vobis sc. per sortem* c. 13, 6. Ps. 78, 55. s) Schmid. *gentes inquam a Iordane.* t) & *vsque ad mare* (Mich. 7, 12.) *magnum*, i. e. *mediterraneum.* vid. Num. 34, 6.

℣. 5. u) *depellet eos.* Deut. 6, 19. 2 Reg. 4, 27. x) c. 13, 6. Ex. 14, 14. c. 23, 27. Num. 33, 53.

℣. 6. y) v. 11. c. 1, 7. z) Deut. 5, 29. c. 28, 14.

℣. 7. a) significat *connubia & communionem.* vid. v. 12. Deut. 23, 2. seqq. b) Ex. 23, 13. Deut. 12, 3. Ier. 5, 7. Zeph. 1, 6. o. *ἐστὶν ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν.* Eph. 5, 3. c) cf. Deut. 6, 13. Am. 8, 14. d) v. 16. cf. Deut. 32, 30.

℣. 8. e) Deut. 4, 4. c. 10, 20.

℣. 9. f) Leu. 26, 7. 8. Deut. 28, 7. g) *Nam ad vos* quod attinet cf. Gen. 24, 27. h) c. 1, 5. c. 21, 44.

℣. 10. i) Leu. 26, 7. 8. Deut. 32, 30. Iud. 3, 31. c. 15, 15. 2 Sam. 23, 8. k) vid. v. 3.

℣. 11. l) Deut. 11, 13.

℣. 12. m) contra legem, Deut. 7, 3. Ex. 34, 16. vt male factum post mortem Iosuæ Iud. 3, 6. Etsi enim per se non est impium, si vir ducat alterius gentis & religionis vxorem, tamen est periculosum: & quia apud Israelitas pugnabat nominatim cum publicis legibus, nequaquam licebat. *Brent.* n) vid. v. 7. o. *συγκαταμιγῆτε αὐτοῖς.* 1 Cor. 5, 9. 11.

℣. 13. o) *laqueus & tendicula* Iud. 2, 3. c. 8, 27. cf. Es. 8, 14. p) *in flagellum* (1) Loro enim latera cædi mos erat. Sir. 30, 12. c. 42, 5. *Grot.* q) *in spinas, aculeos*, vndique te obsidentes. (2) Num. 33, 55.

℣. 14. r) 1 Reg. 2, 2. Coh. 12, 5. o. *ἀποτρέχω*, quia vita nostra est continuus ad mortem cursus. 2 Tim. 4, 7. s) i. e. *brevi*, quotidie expecto dissolutionem meam. conf. Deut. 9, 1. t) c. 21, 45. Ruth. 3, 18. u) *non inquam.*

℣. 3. מפניכם Pro eo habent מלפניכם 3. & in marg. 6. 9. ℣. 6. לבלתי סור־ממנו ita 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 7. לבלתי per *Merca* 3. 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. ℣. 12. והתחתנתם בהם ita 3. & in marg. 6. 9. ℣. 13. הגוים præmittunt vniuersalitatis particulam כל־ 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. עד per *Makk.* 3. 7. 8. sic su. 5. ℣. 14. מכל per *Makk. & Kametsch.* taph 6. 9. 10. 14. 20. sic su. 5.

Commi-natio contra legis trans-gressores.

דבר אחר : והיה כאשר־בא עליכם כל־הדבר הטוב טו
אשר דבר יהוה אלהיכם אליכם כן יביא יהוה עליכם
את כל־הדבר הרע עד־השמידו אותכם מעל האדמה
הטובה הזאת אשר נתן לכם יהוה אלהיכם : בעברכם 16
את־ברית יהוה אלהיכם אשר צוה אתכם והלכתם
ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם וחרה אף־
יהוה בכם ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר
נתן לכם : ויאסף יהושע את־כל־ כד

Cap. XXIV.

שבטי ישראל שכמה ויקרא לזקני ישראל ולראשיו
ולשפטיו ולשטריו ויתיצבו לפני האלהים : ויאמר 2
יהושע אל־כל־העם כה־אמר יהוה אלהי ישראל
בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם
ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים : ואקח את־אביכם 3
את־אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל־ארץ
כנען וארב את־זרעו ואתן־לו את־יצחק : ואתן 4
ליצחק את־יעקב ואת־עשו ואתן לעשו את־הר שעיר
לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים : ואשלח את־ ה
משה ואת־אהרן ואגף את־מצרים כאשר עשיתי
בקרבו ואחר הוצאתי אתכם : ואוציא את־אבותיכם 6
ממצרים ותבאו הימה וירדפו מצרים אחרי אבותיכם
ברכב ובפרשים ים־סוף : ויצעקו אל־יהוה וישם 7
מאפל ביניכם ובין המצרים ויבא עליו את־הים
ויכסהו ותראינה עיניכם את אשר־עשיתי במצרים
ותשבו במדבר ימים רבים : ואביאה אתכם אל־ארץ 8
האמרי היושב בעבר הירדן וילחמו אתכם ואתן
אותם בידכם ותירשו את־ארצם ואשמידם מפניכם :
ויקם בלק בן־צפור מלך מואב וילחם בישראל וישלח 9
ויקרא לבלעם בן־בעור לקלל אתכם : ולא אביתי י
לשמע

℣. 9. d) Num. 22, 2. e) Schmid. *& bellum molitus est.* conf. Gen. 37, 21. i. e. animo infesto & hostili in eos fuit, vt si potuisset, bellum etiam contra ipsos aperte

וארבה קרי

gesturus fuisset: quem suum animum satis prodidit, accersito Bileamo ad execrandum Israelem. Scriptura autem animum hominis solet reputare pro facto. Nam quod in apertam vim proruperit Balak, haud

יתיר ה׳

vspiam legimus; quin & diserte id negare videtur Iephtah Iud. 11, 25. *Abend.* f) Num. 22, 5. Deut. 23, 4. Iud. 11, 25.

℣. 15. x) Ex. 33, 4: cf. Deut. 28, 15. seqq. ℣. 16. y) c. 7, 15. Deut. 17, 2. z) Deut. 11, 17.

Cap. XXIV, ℣. 1. a) Iosua morti propinquus conuocat vltima suæ ætatis comitia ad constituendam religionem, ne Israelitæ contagione incolarum, aut finitimorum, deficerent ad idolomaniam. *Brentius.* b) v. 25. in monte Ephraim v. 32. c. 17, 7. c. 20, 7. non procul adeo a Timnath - Serach, vbi erat iam grandæuus imperator v. 30. At. LXX. in Cod. Vat. εἰς Σηλω i. e. *Schiluntem.* Ita & alii censent. coll. c. 18, 1. Sed *Abarbenell* videtur arca Dei Sichemum translata, vt coram ea fœdus pangerent. Ideo vero eum locum elegisse Iosuam, quod ibidem iam olim Iacobus similiter dixerat suis: *Remouete Deos peregrinos e medio vestrum* Gen. 35, 2. cf. etiam 1 Sam. 4, 3. 2 Sam. 15, 24. c) Deut. 16, 18. d) c. 7, 6. 23. c. 18, 6. c. 19, 51.

℣. 2. e) sc. *Euphratem,* in Mesopotamia. Gen. 15, 18. Deut. 26, 5. f) *olim, a seculo.* Gen. 6, 4. Ier. 5, 15. g) *Therach inprimis* Gen. 11, 27. 31.

℣. 3. h) Gen. 12, 1. i) *i.* ὡδήγησα αὐτόν. Ioh. 16, 13. k) Gen. 11, 31. c. 12, 1. l) Gen. 21, 1. seqq.

℣. 4. m) Gen. 25, 25. 26. n) cf. Gen. 36, 8. c. 32, 3. Deut. 2, 5. o) Gen. 46, 6.

℣. 5. p) Ex. 3, 10. q) Ex. 4, 14. 27. r) Ex. c. 7. & seqq.

℣. 6. s) Ex. 12, 37. 41. t) Ex. 14, 2. u) Ex. 14, 9.

℣. 7. x) Ex. 14, 15. y) *caliginem* (2) Ier. 2, 31. z) vid. Ex. 14, 19. 20. a) Ex. 14, 26. seqq. b) *Deinde in deserto mansistis, vestra culpa quadraginta annos.* Num. 14, 33.

℣. 8. c) Num. 21, 24. 29. Gen. 48, 22.

℣. 9.

℣. 15. כאשר *Kadma* loco *Makk.* habet 1. 5. אליכם per *Aia* scribunt 1. & in marg. 6. 9. sic fu. in textu 5. הרע *Resch* per *Patach* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ^ sic emendatum in 5. עד per *Psikmun.* 1. 2. 5. ℣. 16. יהוה per *Merca* loco *Munach* 7. 8. 10 – 14. 17. 18. 19. 23. sed præter *Masoram impressam* ad Gen. 30, 16. CAP. XXIV, ℣. 3. ואתן per *Merca & Tsere milra* 2. 3. 5. ℣. 8. ואביאה *Orientales*, inuerso *Occidentalium* ordine, scribunt ואביא, sed legunt ואביאה. ארץ האמרי ita 2. & 5.

לשמע לבלעם ויברך ברוך אתכם ואצל אתכם
11 מידו : ותעברו את־הירדן ותבאו אל־יריחו וילחמו
בכם בעלי־יריחו האמרי והפרזי והכנעני והחתי
12 והגרגשי החוי והיבוסי ואתן אותם בידכם : ואשלח
לפניכם את־הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי
13 האמרי לא בחרבך ולא בקשתך : ואתן לכם ארץ
אשר לא־יגעת בה וערים אשר לא־בניתם ותשבו
בהם כרמים וזיתים אשר לא־נטעתם אתם אכלים :
14 ועתה יראו את־יהוה ועבדו אתו בתמים ובאמת
והסירו את־אלהים אשר עבדו אבותיכם בעבר
טו הנהר ובמצרים ועבדו את־יהוה : ואם רע בעיניכם
לעבד את־יהוה בחרו לכם היום את־מי תעבדון אם
את־אלהים אשר־עבדו אבותיכם אשר בעבר הנהר
ואם את־אלהי האמרי אשר אתם ישבים בארצם
ואנכי וביתי נעבד את־יהוה :
16 ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזב את־
17 יהוה לעבד אלהים אחרים : כי יהוה אלהינו הוא
המעלה אתנו ואת־אבותינו מארץ מצרים מבית
עבדים ואשר עשה לעינינו את־האתות הגדלות
האלה וישמרנו בכל־הדרך אשר הלכנו בה ובכל
18 העמים אשר עברנו בקרבם : ויגרש יהוה את־
כל־העמים ואת־האמרי ישב הארץ מפנינו גם־
19 אנחנו נעבד את־יהוה כי־הוא אלהינו : ויאמר
יהושע אל־העם לא תוכלו לעבד את־יהוה כי־
אלהים קדשים הוא אל־קנוא הוא לא־ישא
כ לפשעכם ולחטאותיכם : כי תעזבו את־יהוה
ועבדתם אלהי נכר ושב והרע לכם וכלה אתכם
21 אחרי אשר־היטיב לכם : ויאמר העם אל־יהושע

לא

Iosua omnes tribus, reuocatis in memoriam Dei beneficiis, ad constantiam in cultu & timore Dei cohortatur.

proposito, & fine auxilio gratiæ Dei; fine solida ac seria con-

מעבר קדי

versione ob omnibus idolis, & fine vera pœnitentia ac fide. cf. v. 14.15.23. Ier. 13, 23.

d) Sacrosancta Trinitas in essentiæ vnitate c. 22, 22. Ef. 6,3. cf. Pf. 58, 12. *e)* Deut. 4, 24. Hebr. 12, 29. *f)* Ex. 23, 21. Non autem ait hoc, ad deterrendum Israelitas a cultu veri Dei, sed vt eliciat eorum animum, ne postea dicant, se coactos fuisse ad hanc religionem, & ne imputent legislatoribus, si violando legem adfligantur *Brent.*

v. 20. g) alienigena v. 23. Deut. 31, 16.

v. 10. *g)* Num. 24, 10. cf. Gen. 8, 7. c. 19, 9. v. 11. *h)* c. 3, 14. 16. *i)* c. 6, 1. c. 11, 3. *k)* Schmid. *cives*, Iud. 9, 2. c. 20, 5. v. 12. *l)* Ex. 23, 28. Pf. 44, 3. Sap. 12, 8. *m) crabrones* (3) vid. Deut. 7, 20. v. 13. *n)* Deut. 6, 10. 11. v. 14. *o)* Commemoratis beneficiis Dei, quae sequitur exhortatio ad constantiam in vera fide & pietate. *p) integro* sc. *animo*, vt Pf. 119, 80. al. *in integritate*, i. e. *sincere*. conf. Iud. 9, 16. 19. Pf. 84, 12. *q)* Ioh. 4, 24. *r)* vid v. 23. & not. v. 1. *s)* Ez. 20, 7. 8. v. 15. *t)* Ne vel ipsi, vel posteri dicant, se violenter ad accipiendam hanc religionem coactos, reponit in liberam ipsarum optionem, vt eligant, quam velint: non, quia liberum sit coram Deo, sequi quam quis velit; sed quia vera religio semel recepta semper retinenda sit. *Brentius.* v. 16. *u)* c. 22, 29. Hic obserua in Israele, quale sit vulgi ingenium. Nam & ad Mosen sic dicebant, Ex. 24, 3. 9. attamen mox præuaricantur contra legem Dei, contemnunt verbum Domini, ac seruiunt diis alienis. -- Nempe legem & Euangelium excipiunt *non fiducia Dei*, sed suarum virium, & putant se satis potentes ad seruandam legem, & credendum Euangelio, mox vt audiuerint. -- Proinde si vel legem vel Euangelium audierimus, primum agnoscamus imbecillitatem nostram, deinde auxilium Dei ex fide inuocemus. *Brent. x)* Ex. 20, 2. seq. v. 17. *y)* 2 Reg. 17, 7. Deut. 5, 6. *z)* v. 7. Deut. 6, 22. v. 18. *a) ideo & nos tecum* v. 15. *b)* v. 31. 24. Ex. 19, 8. Matth. 8, 19. v. 19. *c) non poteritis ex humano pre-*

v. Q 13. ארץ *Pisk* omittunt 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. v. 4. ועתה per *Rbhia* 1. 2. sic correctum in 5. v. 15. ואם per *Makkeph* loco *Tlischakt.* 6. 9. 14. 20. בחרו per *Kadma* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. תעבדון ita scribunt 1. 21 & in marg. 6. 9. sic fu. in textu 5. בעבר *Beth* fine *Dagesch* 1. 2. 3. sic fe. 5. per *Scua* loco *Tsere* 6. 9. 10. 14. 19. 20. v. 17. אבותינו *bho plene* 2. 5. 6. 9. 20. 22. 23. Secundum *Masoram impressam* ad Gen. 46, 34. alii *defect.* v. 18. Post hunc versiculum spatio *sectiunculam* terminant omnes, præter 2. 3. 17. 18. 22. & *Ber.* v. 19. העם præmittunt voculam כל־ 2. 5. קנא *defect.* Ben *Ascher* contra *Mas. 1. impressam & Erff.*

לא כי את־יהוה נעבד : ויאמר יהושע אל־העם עדים 22
אתם בכם כי־אתם בחרתם לכם את־יהוה לעבד
אותו ויאמרו עדים : ועתה הסירו את־אלהי הנכר 23
אשר בקרבכם והטו את־לבבכם אל־יהוה אלהי
ישראל : ויאמרו העם אל־יהושע את־יהוה אלהינו 24
נעבד ובקולו נשמע : ויכרת יהושע ברית לעם כה
ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם :
ויכתב יהושע את־הדברים האלה בספר תורת 26
אלהים ויקח אבן גדולה ויקימה שם תחת האלה אשר
במקדש יהוה : ויאמר יהושע אל־כל־ 27
העם הנה האבן הזאת תהיה־בנו לעדה כי־היא
שמעה את כל־אמרי יהוה אשר דבר עמנו והיתה
בכם לעדה פן־תכחשון באלהיכם : וישלח יהושע 28
את־העם איש לנחלתו : ויהי אחרי 29
הדברים האלה וימת יהושע בן־נון עבד יהוה בן־
מאה ועשר שנים : ויקברו אותו בגבול נחלתו ל
בתמנת־סרח אשר בהר־אפרים מצפון להר־געש :
ויעבד ישראל את־יהוה כל ימי יהושע וכל ימי 31
הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו
את כל־מעשה יהוה אשר עשה לישראל : ואת־ 32
עצמות יוסף אשר־העלו בני־ישראל ממצרים קברו
בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני־
חמור אבי־שכם במאה קשיטה ויהיו לבני־יוסף
לנחלה : ואלעזר בן־אהרן מת ויקברו אותו בגבעת 33
פינחס בנו אשר נתן־לו בהר אפרים :

סכום הפסוקים של ספר יהושע ש״ש מאות וחמשים וששה · ותרן
לשון אלם סימן : וחציו · ומחשבון עד רמת המצפה : וסדריו ארבעה
עשר · היתה עלי יד יי׳ סימן :

n) Ef. 35, 6. o) c. 13, 26. p) Ez. 37, 1.

chüntis vociferatione, fisterat solem, terram *Cananis* perdomuerat, erexerat *Tabernaculum*, populum sedibus suis *locaverat*, Patriarcharum ossa *Sichemi* metropoli terræ sepeliverat; populum religione deuinxerat, & gesserat se gloriose in generatione sua; in quorum plerisque typus Christi fuit. *Lightfoot.* d) Hic summus honos. Deut. 34, 5.

ỳ. 30. e) c. 19, 50. Iud. 2, 9.

ỳ. 31. f) Iud. 2, 7. g) Deut. 22, 7. Quid vero post mortem eorum in Israele acciderit, liber Iudicum explicabit. *Brent.*

ỳ. 32. h) Gen. 50, 25. Ex. 13, 19. i) *Kesitu*, nummi s. monetæ maioris certa species; al. *ouibus s. agnis.* (3) Gen. 33, 19. Iob. 42, 11. k) *factaque fuerunt ista*, nempe vrbs & agri; at *Abarb.* aliisque *ossa* Iosephi. l) non tantū sorte, sed etiam ex donatione Iacobi Gen. 48, 22.

ỳ. 33. m) Alia Iudæ c. 15, 57. & Beniamini c. 18, 28.

ỳ. 21. h) *nequaquam, minime!* Deut. 32, 5. i) v. 16. 18.

ỳ. 23. k) *iam ergo*, perrexit Iosua. l) v. 14. m) v. 20. Gen. 35, 2. Iud. 10, 16. n) Quamuis nullum isto tempore idolum publicum fuerit, habere tamen nonnulli potuerant priuatim in ædibus suis idola, quæ etiam in deserto ab ipsis priuatim culta fuisse, constat ex Amos 5, 25. Act. 7, 43. nec tantum præsentes Israëlitas hæc concernunt, sed etiam posteros ipsorum. *Calen.* Conf. not. Leu. 17, 7. Deut. 13, 8. o) Ps. 119, 36. Es. 55, 3.

ỳ. 25. p) iterauit ritus fœderales. Gen. 15, 18. q) Ex. 34, 10. 27. Deut. 5, 2. & notam c. 28, 69. r) Ex. 15, 25.

ỳ. 26. s) non modo de hisce, quæ inter ipsum & populum acciderunt, sed de omnibus, quæ hoc libro continentur; vt liber eius associaretur, aut adiungeretur libro legis diuinæ. Etenim legem Mosis excepit liber Iosuæ, ita vt litera ב in בספר significet h. l. idem, quod עם *cum*, vt Ex. 10, 9. *Abarbanel.* t) c. 4, 9. 20. Prohibet lex, ne lapis erigatur ad adorandum Leu. 26, 1. non autem prohibet erigi ad monumentum. *Brentius.* Conf. supra not. c. 22, 10. & Deut. 16, 22. u) *sub quercu.* Gen. 35, 4. Iud. 9, 6. x) *prope sanctuarium.* cf. c. 5, 13. per quod *Abarb.* intelligit *Sichem*; alii ipsum illum locum, in quo posita fuerat Arca Dei.

ỳ. 27. y) Gen. 31, 48. z) *audiit quasi* verba, quæ iuxta eum Deus nobiscum locutus est. Prosopopœia, vt Iud. 9, 8. seqq. a) *ne abnegetis* Deum vestrum Prou. 30, 9. Es. 59, 13.

ỳ. 28. b) *ita dimisit.* Iud. 2, 6.

ỳ. 29. c) Iosua moritur natus annos 110 quæ ætas quoque fuit patris ipsius *Iosephi* Gen. 50, 26. diuiserat *Iordanem*, deiecerat muros *Ierichuntis*

ỳ. 23. ועתה Per *Rbbi* emendatum est in 5 secundum *Masoram Erff.* ỳ. 24. ויאמרו Expuncta terminatione *plurali*, quam in marg. ex aliis codicibus refert, *singularem* ויאמר fecit 2. at 3. scribit quidem *Vau* in textu, sed cum adiecta nota לא קרי ו. ỳ. 26. ויקמה *defect.* 3. 7. 8. aliique. secundum *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erff.* at *plene* ceteri secund. aliud correctum exemplar in marg. 7. 8. שם sine *Dagesch* 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. & cum imposito *Raphe* 3. ỳ. 30. אשר hanc vocem omittunt 1. & 2. attamen 2. in marg. ex aliis libris habet. ỳ. 31. ואשר *præfixum Vau* expunxit 2. ỳ. 32. השדה per *Sakeph* 17. 18. 21. 22. & *Bec.* at reliqui per *Rbhia.* Ceterum in *Masora* Versiculorum huius libri conueniunt omnes, præter 2. qui numerat versiculos 97. errore manifesto. Sed & vulgatus numerus non caret defectu propter exclusos duos versiculos Ios. 21, 36. 37. de quibus videatur nota nostra ibid.

LIBER IVDICVM,

Hebr.

שופטים

Continuatur hoc libro historia sacra primum certi, deinde incerti temporis (c. 17-21. sec. *Lightfootum* post c. 2,10. collocanda) a morte Iosuæ ad mortem Simsonis, s. ad Eli Pontificem, per tria & quod excedit, sæcula, aut sec. *Lightfooti* Chronotaxin per 299 annos XII. Iudicum, quibus anni oppressi Israelis subintelliguntur

Cap. I.

א ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל ביהוה
לאמר מי־יעלה־לנו אל־הכנעני בתחלה
2 להלחם בו׃ ויאמר יהוה יהודה יעלה הנה נתתי את־
3 הארץ בידו׃ ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי
בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם־אני אתך בגורלך
4 וילך אתו שמעון׃ ויעל יהודה ויתן יהוה את־הכנעני
ה והפרזי בידם ויכום בבזק עשרת אלפים איש׃ וימצאו
את־אדני בזק בבזק וילחמו בו ויכו את־הכנעני ואת־
6 הפרזי׃ וינס אדני בזק וירדפו אחריו ויאחזו אותו
7 ויקצצו את־בהנות ידיו ורגליו׃ ויאמר אדני־בזק
שבעים מלכים בהנות ידיהם ורגליהם מקצצים היו
מלקטים תחת שלחני כאשר עשיתי כן שלם־לי
אלהים ויביאהו ירושלם וימת שם׃
8 וילחמו בני־יהודה בירושלם וילכדו אותה ויכוה לפי־
9 חרב ואת־העיר שלחו באש׃ ואחר ירדו בני יהודה
י להלחם בכנעני יושב ההר והנגב והשפלה׃ וילך
יהודה אל־הכנעני היושב בחברון ושם־חברון לפנים
קרית ארבע ויכו את־ששי ואת־אחימן ואת־תלמי׃
11 וילך משם אל־יושבי דביר ושם־דביר לפנים קרית־
12 ספר׃ ויאמר כלב אשר־יכה את־קרית־ספר ולכדה
13 ונתתי לו את־עכסה בתי לאשה׃ וילכדה עתניאל
בן־קנז אחי כלב הקטן ממנו ויתן־לו את־עכסה בתו
14 לאשה׃ ויהי בבואה ותסיתהו לשאול מאת־אביה
השדה ותצנח מעל החמור ויאמר־לה כלב מה־לך׃

Cap. I, ℣. 1. *a*) sc. quod sequitur. cohæret cum libro Iosuæ cf. 1 Sam. 12, 7. 8. Sir. 46, 11. Act. 13, 19 20. Hebr. 11, 32. Nam caput hoc primum, immo & secundum in hoc vnice occupata sunt, vt ostendant, post mortem Iosuæ filios Israel non fecisse, quod debuissent facere, h. e. non expulisse amplius Cananæos &c. *Schmid.* *b*) Ios. 24, 29. cf. Act. 20, 29. *c*) per Vrim & Thummim Num. 27, 21. *d*) q. d. *apud Deum*, vel elliptice *de indicio* aut *verbo Dei* c. 18, 5. vid. not. Num. 27, 21. *e*) qui reliqui erant in terra & exterminandi. Ios. 23, 5. *f*) *primus* s. *in principio* c. 20, 18.

℣. 2. *g*) vt indicaretur, ex hac tribu nasci debere Christum Gen. 49, 8. Num. 2, 3. 9. Hebr. 7, 14.

℣. 3. *h*) qui in possessione illi immixtus fuit. Ios. 19, 1. 9 cf. not. Deut. 33, 6.

℣. 4. *i*) cum Simeone, vt dictum v. 3. duce *Calebo*, cui seni admodum *Othniel* successit. *Lightf.* *k*) nomen loci, vbi etiam Saul lustrauit copias suas. 1 Sam. 11, 8.

℣. 5. *l*) nomen regis Cananæorum, q. d. *Domini in Besek*. Sæuus ille fuit tyrannus, & crudelis in deuictos, vt patet ex v. 7.

℣. 6. *m*) *&* *absciderunt* v. 7. 2 Sam. 4, 12. per pœnam talionis, & iusto Dei iudicio cf. Ex. 21, 24. Hab 2, 8. Sap. 11, 7. *n*) *pollices*. Ex. 29, 20.

℣. 7. *o*) *concisi pollicos*. v. 6. Deut. 25, 12. *p*) eos enim per summorum contemtum canibus similes fecerat. conf. Matth. 15, 27. Ceterum hæc bella Cananæorum intestina viam fecerunt victoriis Israelis. *Lightf.* *q*) cf. Deut. 32, 35. Leu. 24, 19. Luc. 6, 38. *r*) ita mutilatum deduxerunt Hierosolymam, ad maiorem Iebusæorum terrorem, ibique occiderunt. *Idem.*

℣. 8. *s*) Ios. 15, 63. c. 18, 28. *t*) quanquam rex prælio fusus erat in agro Ios. 10, 10. seqq. vrbs tamen nec dum capta erat, & neque ipsa, neque vlla vrbs alia tempore Iosuæ fuit combusta, nisi Iericho, Ai & Chatzor. Ios. 6, 24 c. 8, 28. c. 11, 11. 13. *Lightf.* Arx Sionis autem Dauidis demum tempore Iebusæis ademta fuit 2 Sam. 5, 7. *u*) Ps. 74, 7. 2 Reg. 8, 12. inuersa locutio auget emphasin, quia repræsentat *vrbem, vt in igne mersam*, quanta quanta est. *Gusset.* p. 859.

℣. 9. *x*) Iudæ. v. 19. Ios. 9, 1. c. 15, 48. *y*) Num. 13, 17. Ios. 15, 21. *z*) Ios. 15, 33.

℣. 10. *a*) Gen. 35, 27. c. 23, 2 Ios. 14, 15. *b*) v. 20. Ios. 15, 13. 14.

פתח באתנח

℣. 12. *c*) Ios. 15, 16. seqq. *d*) saluis tn. eis, quæ pietas & honestas requirunt. *Schmid.*

℣. 13. *e*) qui iudex populi a Deo iam destinatus erat. c. 3, 9. *f*) *fratris*, sic LXX. vid. Ios. 15, 17.

℣. 14. *g*) *&* *desiliit* (3) c. 4, 21. Ios. 15, 18.

℣. 6. ויקצצו Ita *Ber.* cum *Kadma*, quod etiam (sed super *Kuph*) habet 1. at cum *Munach* sub *Kuph* 3. ceteri per *Sahephk.* cum *Meth.* ℣. 7. שבעים sine *Phk.* 1. 2. contra *Maf.* 3. ויביאהו vtrumque defect. 2. sic se. 3. secund. *Maf.* *Erffurt.* at contra *impressam* & 1. ℣. 10. ארבע per *Kamets* 1. 2. 3. אחימן *Mem* per *Patach* 7. 8. 10 -- 12. 15 -- 19. 21. 22. 23. ℣. 12. אשר־יכה את־קרית־ ita 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 19. ℣. 14. בבואה *Beth* per *Dagesch* 1. 2. 3. 5. 22 *Ber* & in marg. 5. at sine ' eo ceteri. conf. notata ad Ios. 15, 18.

℣. 8. מאת ita scribunt 1. 2. 11. 12. 13. 14 15. 19. 20. 21. 22. 23.

ותאמר לו הבה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ונתתה טו קמץ בז״ק
לי גלת מים ויתן לה כלב את גלת עלית ואת גלת
תחתית׃ ובני קיני חתן משה עלו 16
מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב
ערד וילך וישב את העם׃ וילך יהודה את שמעון 17
אחיו ויכו את הכנעני יושב צפת ויחרימו אותה
ויקרא את שם העיר חרמה׃ וילכד יהודה את עזה 18
ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה ואת עקרון
ואת גבולה׃ ויהי יהוה את יהודה וירש את ההר 19
כי לא להוריש את ישבי העמק כי רכב ברזל להם׃
ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה ויורש משם כ
את שלשה בני הענק׃ ואת היבוסי ישב ירושלם 21
לא הורישו בני בנימן וישב היבוסי את בני בנימן
בירושלם עד היום הזה׃ ויעלו בית 22
יוסף גם הם בית אל ויהוה עמם׃ ויתירו בית יוסף 23
בבית אל ושם העיר לפנים לוז׃ ויראו השמרים 24
איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא
העיר ועשינו עמך חסד׃ ויראם את מבוא העיר כה
ויכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת כל
משפחתו שלחו׃ וילך האיש ארץ החתים ויבן 26
עיר ויקרא שמה לוז הוא שמה עד היום הזה׃
ולא הוריש מנשה את בית שאן 27
ואת בנותיה ואת תענך ואת בנתיה ואת ישב דור
ואת בנותיה ואת יושבי יבלעם ואת בנתיה ואת
יושבי מגדו ואת בנותיה ויואל הכנעני לשבת בארץ
הזאת׃ ויהי כי חזק ישראל וישם את הכנעני למס 28
והוריש לא הורישו׃ ואפרים לא 29
הוריש את הכנעני היושב בגזר וישב הכנעני בקרבו
בגזר

℣. 22. g) *similiter adscenderunt* Iosephi posteri. ℣. 23. h) *explorari curarunt*. Hiph. (1) Num. 13, 2. i) Iof. 16, 2. k) *e, ἔμπροσθεν*. Ioh. 1, 15. l) cf. v. 26. Gen. 28, 19. ℣. 24. m) Iof. 2, 12. ℣. 26. n) extra terram Canaan. *Kimchi*. o) in patriæ fuæ memoriam v. 23. cf. Gen. 35, 6. ℣. 27. p) *sed non eiecit etiam* (Manaffe, aliæque tribus) v. 29. cf. Num. 14, 12. q) Iof. 17, 11. 12. addunt LXX hanc esse *Scythopolin*. r) c. 5, 19. vid Iof. 12, 21. c. 21, 25. s) Iof. 11, 23. c. 12, 23. t) Iof. 17, 11. u) *& fic obstinauit fe* Iof. 17, 12. ℣. 28. x) *Factum quidem eft*. y) Iof. 16, 10. z) *at penitus eos non exterminarunt* con-

ישבי קרי

tra præceptum Dei c. 2, 2. Deut. 20, 16. ℣. 29. a)

פתח באתנח

& fic Ephraim etiam. b) Iof. 10, 33. c. 16, 3. 10. c. 21, 21.

℣. 15. h) *benedictionem* realem. Gen. 33, 11. i) Iof. 15, 19. k) *fuperiorem* (2) Iof. 15, 19.

℣. 16. l) c. 4, 11. *Familia Iithronis* (qui *Kenæus* dictus, quia regionem inhabitauit, quæ *Kainum* dicebatur Num. 24, 22. vbi tamen vide not.) adfcenderat cum Iofua & Ifraele in terram Canaan, confederatque circa Ierichuntā in tribu Iudæ, & remanferat ibi vsque ad hoc tempus. Vbi vero Iuda portionem fuam iam ab inimicis perpurgauerat, ——Kenæi vna digrediuntur, & fedem figunt ad meridiem, in oris Amalekitarum: vnde eft, quod Saulis tempore cum iis mixti inueniantur 1 Sam. 15, 6. Hi *Kenæi* radix fuere *Rechabæorum* Ier. 35, 2. 1 Par. 2, 55 *Lightf.* m) c. 4, 11. Ex. 18, 5. Num. 10, 29. n) c. 3, 13. Deut. 34, 3. o) Num. 21, 1. p) *iuit inquam* Kenæorum familia. Al. *iuerat enim Pater* illorum inuitatus a Mofe Num. 10, 29. atque fic manfit apud populum Ifraelis.

℣. 17. q) *Deinde iuit etiam* Iuda, vt promiferat v. 3. r) cf. 2 Par. 14, 10. s) Deut. 2, 34. t) Num. 14, 45. c. 21, 3. Iof. 19, 4.

℣. 18. u) Iof. 1 , 41. Hanc tamen & duas fequentes Philiftæi mox recuperarunt. Iud. 3, 3. x) c. 14, 19. cf. Iof. 13, 3 y) Iof. 11, 3.

℣. 19. z) v. 9. Iof. 9, 1. a) *non enim potuit expellere* Deut 7, 22. idque tunc fine culpa fua. At v. 21. infelix fequitur claufula. Nam poft mortem Iofuæ non expulerunt. *Schmid.* Variam h. l. conftructionem patitur, vel *nolebat*, vel *nequibat*, vel *non audebat* eos expellere. *Lightf.* ad ℣. 2. Conf. not. Iof 16, 10. b) c. 4, 3. 13. Iof 17, 16.

℣. 20. c) Iof. 14, 13. d) Num 14 24. e) v. 10. Iof. 15, 14. f) *Biniaminitæ & Iudæi*. Iof. 15, 63. Conf. not. Deut. 33, 12.

℣. 22.

℣. 15. ונתת *He paragogicum* omittunt 1 3. 5 לה per *Rbhia*, expuncta voce כלב, correxit 2. ℣. 16. מדבר יהודה אשר ita fe. 1. ℣. 17. ויכו per *Tbhir* fe. 2. צפת Pe per *Kamets* 3. fic fu. 5. contra *Maf.* 1. & *Erff.* ℣. 19. ויורש *plene* 6. 9. 11. 12. 14. 20. 21. 23. fu 2. at ceteri cum 6. 9. in marg. defectiue fecund. *Maforam*. ℣. 21. ישב ita quidem fcribunt & *Orientales*, qui tamen legunt ישבי in plur. prout fu. 1. ℣. 24 לו per *Sakephk*. 1. 3. את מבוא particulam את non habet 1. fic fu. 5. ℣. 26. הוא שמה עד ita fe. 5. ℣. 27. יושב *plene* per *Vau* 1. fe. fecundum *Maf.* 1. & *Erff.* fed præter *Maforam* final. f. 37. b. דור per *Aleph* loco *Vau* 1. 2. 3. 5. ℣. 28. למס *Mem* per *Patach* 2. 17. 18. 19. *Ber.* fic fe. 5. at por *Kamets* ceteri. לא per *Merca* 2. 3. 5. 7. 8. 11.

ל בְּגָזֶר׃ זְבוּלֻן לֹא הוֹרִישׁ אֶת־יוֹשְׁבֵי
קִטְרוֹן וְאֶת־יוֹשְׁבֵי נַהֲלֹל וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקִרְבּוֹ וַיִּהְיוּ
31 לָמַס׃ אָשֵׁר לֹא הוֹרִישׁ אֶת־יֹשְׁבֵי
עַכּוֹ וְאֶת־יוֹשְׁבֵי צִידוֹן וְאֶת־אַחְלָב וְאֶת־אַכְזִיב וְאֶת־
32 חֶלְבָּה וְאֶת־אֲפִיק וְאֶת־רְחֹב׃ וַיֵּשֶׁב הָאָשֵׁרִי בְּקֶרֶב
הַכְּנַעֲנִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי לֹא הוֹרִישׁוֹ׃
33 נַפְתָּלִי לֹא־הוֹרִישׁ אֶת־יֹשְׁבֵי בֵית־שֶׁמֶשׁ
וְאֶת־יֹשְׁבֵי בֵית־עֲנָת וַיֵּשֶׁב בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
34 וְיֹשְׁבֵי בֵית־שֶׁמֶשׁ וּבֵית עֲנָת הָיוּ לָהֶם לָמַס׃ וַיִּלְחֲצוּ
הָאֱמֹרִי אֶת־בְּנֵי־דָן הָהָרָה כִּי־לֹא נְתָנוֹ לָרֶדֶת לָעֵמֶק׃
לה וַיּוֹאֶל הָאֱמֹרִי לָשֶׁבֶת בְּהַר־חֶרֶס בְּאַיָּלוֹן וּבְשַׁעַלְבִים
36 וַתִּכְבַּד יַד בֵּית־יוֹסֵף וַיִּהְיוּ לָמַס׃ וּגְבוּל הָאֱמֹרִי
מִמַּעֲלֵה עַקְרַבִּים מֵהַסֶּלַע וָמָעְלָה׃

פתח בס״פ (31) — פתח בס״פ (34) — פתח בס״פ (36)

Cap. II.

ב וַיַּעַל מַלְאַךְ־יְהוָה מִן־הַגִּלְגָּל
אֶל־הַבֹּכִים
וַיֹּאמֶר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וָאֹמַר לֹא־אָפֵר בְּרִיתִי
2 אִתְּכֶם לְעוֹלָם׃ וְאַתֶּם לֹא־תִכְרְתוּ בְרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
הַזֹּאת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּן וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלִי מַה־
3 זֹּאת עֲשִׂיתֶם׃ וְגַם אָמַרְתִּי לֹא־אֲגָרֵשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם
4 וְהָיוּ לָכֶם לְצִדִּים וֵאלֹהֵיהֶם יִהְיוּ לָכֶם לְמוֹקֵשׁ׃ וַיְהִי
כְּדַבֵּר מַלְאַךְ יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי
ה יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הָעָם אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ׃ וַיִּקְרְאוּ שֵׁם־
הַמָּקוֹם הַהוּא בֹּכִים וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם לַיהוָה׃
6 וַיְשַׁלַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת־הָעָם וַיֵּלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
7 אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיַּעַבְדוּ הָעָם אֶת־
יְהוָה כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכֹל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ
יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשׁוּעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה

פסקא באמצע פסוק

מלא ו'

c) Ios. 21, 29. Excisi a Pharaone 1 Reg. 9, 16.
v. 30. d) Hillero *Kittrat* Ios. 19, 15. e) *Nahalal* Ios. 19, 15. f) quod tamen non satis erat. vid. v. 28. Ios. 17, 13.
v. 31. g) cf. Ios. 19, 24. seqq. h) portu & commerciis nobilis, postea *Ptolemais* dicta. Videatur Græcus textus & Syrus interpres Act. 21, 7. i) c. 3, 3. Ios. 11, 8. k) Ios. 19, 29. Alia Iudæ Ios. 15, 44. l) Ios. 19, 30. m) Ios. 19, 28.
v. 33. n) Ios. 19, 33. seqq. o) etiam peccauit, quod *non eiecit*. p) Ios. 19, 38.
v. 34. q) Schmid. *quin repressserunt* Amorræi 2 Reg. 6, 32. r) *non enim permisit illi vel illis* Danitis c. 15, 1. Gen. 31, 7. s) hinc alias sedes quærere coacti sunt c. 18, 1. Ios. 19, 47. *Calou.*
v. 35. t) Est Hillero *Ir schemesch* Ios. 19, 41. u) Ios. 19, 42. c. 1, 24.
v. 36. x) Num. 34, 4. Ios. 15, 3. Conf. 1 Macc. 5, 3.
Cap. II. v. 1. y) ad populum, qui ad celebritatem aliquã coierat *Silunte* aut *Bethele* Lightfoot. z) *Legatus Dei*, h. e. *Christus*. Nam verbis & signis manifestissimis ipse Dominus Israelitarum esse declaratur. Cf. c. 5, 23. c. 6, 11. c. 13, 2. Gen. 16, 7. &c. Ex. 3, 4. c. 14, 19. c. 23, 20. &c. Filius Dei proprlissime & sine omni tropo est ille, per quem Deus sua omnia peragit & eloquitur. *Schmid.* Comment. p. 124. & 167. a) E castris Iudæ, vbi se obtulerat Iosuæ, vt qui duceret exercitũ in omnibus bellis; & sic etiam fecerat Ios. 5, 14. Fuerat cum Iuda Iud. 1, 19. & victorem se erat ad id vsque tempus, quo ipse etiam pepercit Canaanæis, & incolas conuallis, metu an socordia illic fuit incolere. Tunc itaque Dux exercituum Domini, Angelus Foederis qui duxerat illos ex Aegypto vsque ad hunc locum, ab illis recedit, quod toti populo iusti in *plangendi* caussam præbuit: & locum adpellarunt *Bochim* v. 5. *Lightfoot.* b) propriis verbis, ὡς ἐξουσίαν ἔχων. Matth. 7, 29. Ne dicatur, *nomine Dei* id facere, non additur hic illud solenne: *sic dixit Dominus*, vt Hagg. 1, 13. nec quicquã hic deprehenditur, quod doceat, nomine alieno *hunc Angelum* locutum fuisse. *Calou.* c) Gen. 17, 7. Deut. 29, 14.
v. 2. d) Ex. 23, 32. c. 34, 12. Deut. 7, 2. e) Num. 33, 52. Deut. 12, 3. f) vt præceptum erat Ex. 23, 21. g) Gen 12, 18. q. d. nullam prorsus caussam, aut idoneam excusationem habetis. conf. Ios. 7, 25.
v. 3. h) *ideo etiam ego dixi*, non amplius expellam eos &c. i) Conf. Ios. 23, 13. k) Tremell. *ad latera*, vndique vos prementes. ὡ. εἰς συνοχάς. Luc. 21, 25. Al. *in spinas* lateribus vestris. vid. Ex. 23, 33. c. 34, 12. Num. 33, 55. Deut. 7, 16. l) c. 8, 27. v. 4. m) v. 1. n) *& fleuerunt* ex animo valde contrito & pœnitente. *Schmid.* cf. Ex. 33, 4. v. 5. o) *vnde vocarunt*. p) q. d. *locum flentium* v. 1. q) Cum Filius Dei verum altare sit, merito in loco apparitionis ipsius peragebantur sacrificia; quod ordinarie licitum non erat, nisi in tabernaculo. Cf. c. 6, 20. c. 13, 19. 1 Sam. 16, 4. *Calou.* v. 6. r) Schmid. *Ceterum postquam dimisit -- seruierunt quidem*. v. 7. Ios. 24, 28. Quomodo populus dimissus sit a Iosua, qua is tum fuerit ætate &c. - id omne est h. l. expositum, vt futuræ historiæ fundamenta commodius iaciantur, tempusque illud, quo populus degenerare incepit, accuratius obseruetur. *Lightf.* v. 7. s) Ios. 24, 31. Hæc repetuntur ex superioribus, vt liqueat oppositio generationis Iosuæ & posteriorum Conf. v. 10. 11. *Coccejus*

v. 30 לָמַס, *Mem* per *Kametz* 2. 3. 5. & sic iidem v. 33 & 35. sed vbique contra *Mas.* 1. quæ habet כל פתחי בסוף פסוק. v. 31. אחלב *Aleph* cum *Meth.* sequente *Chatephp.* 1. 3. 14. 20. *Lamed* per *Tsere* 6. 9. in marg. אפיק *Pe* per *Tsere* 1. sic fu. 5. & habent 6. 9. in marg. CAP. II, v. 1. Nec spatium *Pisha*, nec notam habent 1. 3. 5. ואבא *defect.* requirit *Mas. Erff.* sed nullo ex codd. suffragante. v. 7. ויאמר ראו cum *præfixo Vau* 3. sic fu. 2.

הגדול אשר עשה לישראל: וימת יהושע בן־נון עבד 8
יהוה בן־מאה ועשר שנים: ויקברו אותו בגבול נחלתו 9
בתמנת־חרס בהר אפרים מצפון להר־געש: וגם כל־ י
הדור ההוא נאספו אל־אבותיו ויקם דור אחר
אחריהם אשר לא־ידעו את־יהוה וגם את־המעשה
אשר עשה לישראל: ויעשו בני־ישראל 11
את־הרע בעיני יהוה ויעבדו את־הבעלים: ויעזבו את־ 12
יהוה ׀ אלהי אבותם המוציא אותם מארץ מצרים
וילכו אחרי ׀ אלהים אחרים מאלהי העמים אשר
סביבותיהם וישתחוו להם ויכעסו את־יהוה: ויעזבו 13
את־יהוה ויעבדו לבעל ולעשתרות: ויחר־אף יהוה 14
בישראל ויתנם ביד שסים וישסו אותם וימכרם ביד
אויביהם מסביב ולא־יכלו עוד לעמד לפני אויביהם:
בכל ׀ אשר יצאו יד־יהוה היתה־בם לרעה כאשר דבר טו
יהוה וכאשר נשבע יהוה להם ויצר להם מאד: ויקם 16
יהוה שפטים ויושיעום מיד שסיהם: וגם אל־שפטיהם 17
לא שמעו כי זנו אחרי אלהים אחרים וישתחוו להם
סרו מהר מן־הדרך אשר הלכו אבותם לשמע מצות־
יהוה לא־עשו כן: וכי־הקים יהוה ׀ להם שפטים והיה 18
יהוה עם־השפט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט
כי־ינחם יהוה מנאקתם מפני לחציהם ודחקיהם:
והיה במות השופט ישבו והשחיתו מאבותם ללכת 19
אחרי אלהים אחרים לעבדם ולהשתחות להם לא
הפילו ממעלליהם ומדרכם הקשה: ויחר־אף יהוה כ
בישראל ויאמר יען אשר עברו הגוי הזה את־בריתי
אשר צויתי את־אבותם ולא שמעו לקולי: גם־אני 21
לא אוסיף להוריש איש מפניהם מן־הגוים אשר־עזב
יהושע וימת: למען נסות בם את־ישראל השמרים 22
הם

iam non feliciter occupabimur in abominandis ethnicorum Diis inuestigandis; & eo minus, quod certi quid etiam a solicitis scrutatoribus inuentum hactenus non esse videamus, plura v. sine fundamentis proferantur. ✠. 14. c) *depraedantium* v. 15. 2 Reg. 17, 20. Ef. 17, 14. rad. שסה. d) 1 Sam. 17, 53. rad. שסס. e) c. 3, 8. c. 4, 2. Deut. 32, 30. Pf. 44, 13. Ef. 50, 1. f) cf. Iof. 8, 5. c. 7, 12. & c. ὁ. ἀντιδίκου. 1 Pet. 5, 9. ✠. 15. g) Iof. 1, 7. 9. h) cf. Leu. 26, 15. 17. Deut. 28, 15. i) Schmid. *vsque dum angustia ipsis fuit magna.* vid. Gen. 32, 8. ✠. 16. k) v. 18. c. 3, 9. l) *Saluatorum* nomine diuinitus donati *Iudices*, typum Saluatoris summi & iudicis huius vniuersi prae se ferunt. conf. Ef. 63, 1. ✠. 17. m) vid. Ex. 34, 15. n) Ex. 32, 8. ✠. 18. o) c. 1, 19. Iof. 1, 5. p) Ex. 32, 14. q) *ob gemitum ipsorum* (4) Ex. 2, 24. Ez. 30, 24. cf. Pf. 32, 6. r) c. 4, 3. Ex. 22, 20. s) *& depellentes s. prementes eos* (2) Ioel 2, 8. ✠. 19. t) Pf. 14, 1. u) *nihil cadere fecerunt s. omiserunt.* Iof. 21, 45. x) 1 Reg. 13, 33. y) vid. Ex. 32, 9. ✠. 21. z) Iof. 23, 13. ✠. 22. a) c. 3, 1. 4.

✠. 8. t) Iof. 24, 29. 30. ✠. 10. u) i. e. ad patres iuerunt, seu *mortui sunt.* nam & boni & mali dicuntur *ad patres suos venire*, cum moriuntur. cf. Gen. 15, 15. c. 25, 8. 17. Num. 20, 26. Deut. 32, 50. Pf. 49, 20. x) c. 10, 1. 3. y) Ex. 1, 8. ✠. 11. z) c. 3, 7. cf. Deut. 6, 18. a) c. 8, 33. c. 10, 6. 1 Sam. 7, 4. Ier. 2, 23. 2 Par. 28, 2. q. d. plures sub hoc nomine cultos, vel *imagines* ipsius *Baalis.* v. 13. Numen fuit Sidoniorum 1 Reg. 16, 31. & cum addito *Peor* Moabitarum Num. 23, 28. c. 25, 3. vt *Baal Zebub* Philistaeorum 2 Reg. 1, 2. Eo primum ipsum Deum T. O. M. quasi Κύριον absolute dictũ, & *Dominum huius vniuersi* (quod etiam Aethiopicum *Ygziabher* denotat) designatum fuisse, ex Hof. 2, 18. inter alia obseruat *Seldenus* de DIS Syris Synt. 2. c. 1. Postquam v. illud nonsolum ad profana gentium Numina *Solis*, *Regum* &c. traductum fuit, sed etiam Israelitae gentilium ritus & imagines in suis sacris imitati sunt, (etsi videri volebant, Iehouam sub nomine Baalis colere) & impius ille cultus, & ipsum etiam nomen reiecta sunt. Hof. 2, 19. ✠. 13. b) c. 10, 6. Itidem Numen Sidoniorum & vicinarum gentium fuit. 1 Sam. 31, 10. 1 Reg. 11, 5. 2 Reg. 23, 13. Al. *Iuno*, aliis *Venus*; sed *Schmid.* Comm. p. 179. post multa: Haec, inquit, de *Baalibus* dicta sunto coniecturando. Scriptura namque indignos iudicauit *Baales* & alios deastros, de quibus, quid fuerint, exponeret clarius; sed ex notitia & ore hominum deleri voluit: vt magis pie videamur id ignorare, quam solicitius inuestigare. Idem dic. 1 de *Astaroth* p. 181. & addit: „Laudandus potius Deus, qui tales cultus idololatricos ita aboleuit, vt hodie, cuiusmodi olim fuerint, ignoremus. Quare nos etiam

---

✠. 12. אשר סביבותיהם Ita 1. 2. 3. sic fu. 5. ✠. 15. בכל אשר־ sic 2. & 5. להם pro eo habent in marg. לישראל 6. 9. ✠. 16. ויושיעום מיד ita 2. 5. 6. 9. 20. at 6. 9. in marg. referunt lectionem nostram ex aliis libris. ✠. 17. מצות *Vau* per *Patach* in *singulari* 1. 3. fu. 5. ✠. 18. יהוה per *Munach* loco *Merca* 1. 2. 3. fu. 5. contra *Masoram* ad Gen. 30, 16. *Psik* omittunt 6. 9. 20. contra *Mas.* 3. & *Erffurtensem.* מנאקתם *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. 5. 22. & *Ben Ascher.* ✠. 20. לקולי loco *Lamed* habet *praefixum* ב 3. sic fu. 5. contra *Masoram* impressam ad Pf. 58, 6. ✠. 22. בם pro eo legit בה 3. contra *Masoram* f. 2, & *impressam.*

הם את־דרך יהוה ללכת בם כאשר שמרו אבותם
אם־לא׃ וינח יהוה את־הגוים האלה לבלתי הורישם 23
ג מהר ולא נתנם ביד יהושע׃ ואלה הגוים
אשר הניח יהוה לנסות בם את־ישראל את כל־אשר
לא־ידעו את כל־מלחמות כנען׃ רק למען דעת 2
דרות בני־ישראל ללמדם מלחמה רק אשר־לפנים
לא ידעום׃ חמשת סרני פלשתים וכל־הכנעני 3
והצידני והחוי ישב הר הלבנון מהר בעל חרמון עד
לבוא חמת׃ ויהיו לנסות בם את־ישראל לדעת הישמעו 4
את־מצות יהוה אשר־צוה את־אבותם ביד־משה׃
ה ובני ישראל ישבו בקרב הכנעני החתי והאמרי והפרזי
והחוי והיבוסי׃ ויקחו את־בנותיהם להם לנשים ואת־ 6
בנותיהם נתנו לבניהם ויעבדו את־אלהיהם׃
ויעשו בני־ישראל את־הרע בעיני 7
יהוה וישכחו את־יהוה אלהיהם ויעבדו את־הבעלים
ואת־האשרות׃ ויחר־אף יהוה בישראל וימכרם 8
ביד כושן רשעתים מלך ארם נהרים ויעבדו בני־
ישראל את־כושן רשעתים שמנה שנים׃ ויזעקו בני־ 9
ישראל אל־יהוה ויקם יהוה מושיע לבני ישראל
ויושיעם את עתניאל בן־קנז אחי כלב הקטן ממנו׃
י ותהי עליו רוח־יהוה וישפט את־ישראל ויצא
למלחמה ויתן יהוה בידו את־כושן רשעתים מלך
ארם ותעז ידו על כושן רשעתים׃ ותשקט הארץ 11
ארבעים שנה וימת עתניאל בן־קנז׃
ויספו בני ישראל לעשות הרע 12
בעיני יהוה ויחזק יהוה את־עגלון מלך־מואב על־
ישראל על כי־עשו את־הרע בעיני יהוה׃ ויאסף 13
אליו את־בני עמון ועמלק וילך ויך את־ישראל ויירשו
את

℣. 23. b) *Reliquit ergo* c. 3, 1. 1 Reg. 19, 3. Vtile fuit, non quidem Iſraelitarum, ſed Dei beneficio, vt aliquot gentes in Canaan reliquæ manerent. primum ne exſtirpatis omnibus Cananæis, terra iaceret inculta & plena ſerpentibus Deut. 7, 22. deinde, vt Iſraelitæ haberent exercitium bellandi & reſiſtendi hoſtibus. vid. Iud. 3, 2. Ad extremum adumbratur hoc facto, quid fiat in renato per Spiritum S. Sicut enim Iſraelitæ relinquunt aliquot gentes aduerſarias in Canaan, in exercitium belli, quas tn. faciunt tributarias; ita Spiritus S. regenerando hominem, non facit eum totum ſanctum, ſed relinquit carnis reliquias, vt homo habeat exercitium bellandi cum concupiſcentiis carnis. Prouideamus tantū, ne caro præualeat, ſed ſiat tributaria &c. *Brentius* in Ioſ. c. 16. Conf. Gal. 5, 16. ſeqq.

Cap. III, ℣. 1. c) *Ceterum hæ ſunt gentes* &c. Hæc repetuntur ex c. 2, loco præfationis earum narrationum, quæ ſequuntur &c. *Abarb.* d) c. 2, 23. e) c. 2, 22. f) *nempe omnes illos* de Iſraele Ex. 2, 5. Ioſ. 24, 3. g) *qui non* debito modo *agnouerunt* c. 2, 10. Intelligenda eſt *ſcientia ſ. agnitio*, cū fide & pietatis adfectu &c. *Schmid.*

℣. 2. h) *tantum*. c. 6, 39. i) vt illas gentes *cognoſcerent* poſteræ generationes Iſraelis, ſc. quam noxiæ illis eſſent. *Schmid.* k) *vt doceret eos* Deus *bellum*, quod vsq; ad internecionem hoſtium continuandum fuiſſet. l) *tantum ii.* m) *qui primo* (c. 11, 23.) fuerunt, *nempe* Patres eorum. n) *non nouerant eas* gentes, ſibique perſuaſerunt, quaſi tam noxiæ ſibi non eſſent futuræ, ſed bona in pace & fideli amicitia cum ipſis habitare poſſent. *Schmid.*

℣. 3. o) c. 16, 5. Ioſ. 13, 3. p) Ex. 15, 14. q) c. 1, 31. r) vid.

Cap. III.

Ioſ. 11, 3. s) Deut. 3, 8. 1 Par. 5, 23. t) *vsque dum venitur Chamatum*. Num. 34, 8. Ioſ. 13, 5. 2 Sam. 8, 9.

℣. 4. u) *Fuerunt enim l. facta ſunt* gentes iſtæ, ex diuina permiſſione. x) *vt conſtaret.* Deut. 8, 2. y) omnia, inprimis de colendo ſolo Iehoua, & delenda cum Cananæis idololatria. *Schmid.*

℣. 5. z) *Sed filii*-contra Dei mandatum habitarunt &c. vt iam ſupra c. 1. & 2. dictum eſt.

℣. 6. a) Gen. 6, 2. Ex. 23, 32. Deut. 7, 3. b) c. 2, 17. 19.

℣. 7. c) c. 2, 11. d) vid. Deut. 32, 18. e) *lucos* Baali vel aliis ſacratos. c. 6, 26. 28. Ex. 34, 13. conf. 1 Reg. 21, 7.

℣. 8. f) c. 2, 14. g) propr. v. 10. Hab. 3, 7. h) *Meſopotamiæ*. Gen. 24, 10. Deut. 23, 5. Pſ. 60, 2.

℣. 9. i) v. 15. 2 Reg. 13, 5. Neh. 9, 27. Conf. ſupr. c. 2, 16. k) Hic ex Iuda implet prophetiam Gen. 49, 9. *Lightf.* l) *fratris* c. 1, 13.

℣. 10. m) c. 11, 29. c. 13, 25. conf. Eſ. 11, 2. n) vid. v. 8. o) *& corroborata fuit, inualuit* c. 6, 2. ℣. 11. p) v. 30. c. 5, 31. Ioſ. 11, 23. ℣. 13. q) Oppreſſores Iſraelis hoc tempore erant illæ ipſæ nationes, quæ venerunt aduerſus Ioſaphatum 2 Par. 20, 1. *Lightf.*

℣. 2. למען דעת ita 1. 2. & ſic 6. 5. ללמדם cum *Gaiah* requirit *Maſora Erffurt.* ℣. 4. מצות *Vau* per *Patach* in numero *ſingulari* 1. ℣. 8. שמונה *plene* poſcit *Maſora Erffurtenſis*, ſed præter *Maſoram impreſſam* ad v. 14. *Nun* per *Kametz* 1. & 8. ℣. 9. יהוה per *Darga* 3. etiam 2. ſed hic, adiecto ſimul *Pſik* emphatico. ℣. 11. קנז *Nun* per *Kametz* 1. 3. ſic ſu. 15. ℣. 13. בני per *Makk.* & *Meth.* 15. 16. 17. 18. 22. & *Ber.*

14 את־עיר התמרים ׃ ויעבדו בני־ישראל את־עגלון
טו מלך־מואב שמונה עשרה שנה ׃ ויזעקו בני־ישראל
אל־יהוה ויקם יהוה להם מושיע את־אהוד בן־גרא
בן־הימיני איש אטר יד־ימינו וישלחו בני־ישראל בידו
16 מנחה לעגלון מלך מואב ׃ ויעש לו אהוד חרב ולה
שני פיות גמד ארכה ויחגר אותה מתחת למדיו על
17 ירך ימינו ׃ ויקרב את־המנחה לעגלון מלך מואב
18 ועגלון איש בריא מאד ׃ ויהי כאשר כלה להקריב
19 את־המנחה וישלח את־העם נשאי המנחה ׃ והוא
שב מן־הפסילים אשר את־הגלגל ויאמר דבר־סתר
לי אליך המלך ויאמר הס ויצאו מעליו כל־העמדים
כ עליו ׃ ואהוד בא אליו והוא ישב בעלית המקרה
אשר־לו לבדו ויאמר אהוד דבר־אלהים לי אליך ויקם
21 מעל הכסא ׃ וישלח אהוד את־יד שמאלו ויקח את־
22 החרב מעל ירך ימינו ויתקעה בבטנו ׃ ויבא גם־
הנצב אחר הלהב ויסגר החלב בעד הלהב כי לא
23 שלף החרב מבטנו ויצא הפרשדנה ׃ ויצא אהוד
24 המסדרונה ויסגר דלתות העליה בעדו ונעל ׃ והוא
יצא ועבדיו באו ויראו והנה דלתות העליה נעלות
כה ויאמרו אך מסיך הוא את־רגליו בחדר המקרה ׃ ויחילו
עד־בוש והנה איננו פתח דלתות העליה ויקחו את־
26 המפתח ויפתחו והנה אדניהם נפל ארצה מת ׃ ואהוד
נמלט עד התמהמהם והוא עבר את־הפסילים וימלט
27 השעירתה ׃ ויהי בבואו ויתקע בשופר בהר אפרים
28 וירדו עמו בני־ישראל מן־ההר והוא לפניהם ׃ ויאמר
אלהם רדפו אחרי כי־נתן יהוה את־איביכם את־
מואב בידכם וירדו אחריו וילכדו את־מעברות הירדן
29 למואב ולא־נתנו איש לעבר ׃ ויכו את־מואב
בעת

ṽ. 21. i) c. 4, 21. ṽ. 22. k) ipse capulus s. manubrium cui lamina infixa erat (1) cf. 1 Sam. 13, 21. l) aciem s. mucronem. cf. Nah. 3, 3. Gen.

הפ׳ בצרי

3, 24. m) Ps. 17, 10. n) Schmid. usque per adversam partem, adeoque per totum corpus. al. ad podicem (1)

ṽ. 23. o) q. d. ad locum ordinum, al. excubiarum, Schmid. Consiliariorum. sic Tig. Prætorium versus. p) super Eglone; nam de eo usurpatur, qui includitur Gen. 7, 16. 2 Reg. 4, 5. q) & observavit v. 24. 2 Sam. 13, 17. 18.

ṽ. 24. r) utique tegit pedes 1 Sam. 24, 4. cf. Deut. 23, 14. s) v. 20.

ṽ. 25. t) ideo exspectarunt cum dolore Thren. 3, 26. u) donec puderet eos 2 Reg. 2, 17. x) iacebat collapsus in terram. c. 4, 22. 2 Par. 20, 24.

ṽ. 26. y) Gen. 19, 16. z) vid. v. 19. a) Seiram; conf. alium montem Ios. 15, 10.

ṽ. 27. b) Num. 10, 9. c) c. 4, 5. Ios. 17, 15.

ṽ. 28. d) & interceperunt transitus. c. 12, 5. 6.

v) c. 1, 16. Deut. 34, 3. Hanc possessionem Ierichuntis de solo, terminis, & tota regione usque ad Iordanem intelligimus .. ut positis ibi stativis castris, Israelitas ex his perpetuo sub iugo servitutis contineret. Ita non opus fuit, Ierichuntem fuisse reædificatam, quæ in ruinis suis devastata mansit usque ad regnum Achabi. *Schmid.*

ṽ. 15. s) vid. v. 9. & c. 2, 16. t) *præclusum* (2) c. 20, 16. formæ אלם, עקש Rad. Ps. 69, 16. ὁ. ἀμφοτεροδέξιον. sic *Lightfooto* creditur Ehud unus fuisse ex Beniaminitis *præcludentibus dextram suam*, & unus ex iis, qui in petram Rimmonis evaserunt c. 20. & 21.

ṽ. 16. u) ὁ. δίστομον. Hebr. 4, 12. Apoc. 1, 16. x) unius *cubiti* (1) y) *sub vestibus suis.* 1 Sam. 17, 38. 39.

ṽ. 17. z) *pinguis, obesus.* Ps. 73, 4. Conf. 1 Sam. 2, 29.

ṽ. 19. a) al. *proprium*, al. *sculptilibus.* v. 26. Deut. 7, 25. Ier. 50, 38. Putamus esse nomen proprium certi loci prope Gilgal, (ut supra c. 2, 1. *Bochim*) sic dictum, quod idola Moabitica ibi ab Eglone & Moabitis posita fuerint. *Schmid.* b) *iuxta* c. 4, 11. c) *tace* (8) Amos 6, 10.

ṽ. 20. d) *cœnaculo.* ὁ. ὑπερῴῳ. Act. 1, 13. e) *refrigerationis* (2) v. 24. s. *æstivo*, ubi frigus captabat opacum. cf. Amos 3, 15. f) cum ille sederet *sibi soli seu solus.* ὁ. μονώτατος. Hanc constructionem probant accentus. g) *Verbum Dei mihi est ad te*, vel *mandatum adversum te*, ut iustum supplicium de te nunc sumam. Conf. *Schmid.* h) *ille vero consternatus statim surrexit de solio*, vel *manibus*, vel *fuga sibi prospecturus.*

ṽ. 21.

ṽ. 14. ויעבדו בני ישראל את־עגלון מלך מואב Ita 2. 3. & sic correctum in 5. ṽ. 15. שתי איש אטר ita 2. fu. 5. מלך per *Makk.* & *Meth.* 17. 18. *Ber.* ṽ. 16. ש pro eo habet 1. 3. (fu. 2. 5.) & in marg. 6. 9. ṽ. 19. הס per *Patach* 17 & *Ber.* contra *Masoram.* 1. *Erffurtens.* & impressam, ; ac *M. I.* ṽ. 22. כי לא־שלף ita 1. at כי לא־שלף 3. secundum suam *Mas.* sic fu. 5. ṽ. 25. והנה אדניהם ita 1. sic fu. 5. ṽ. 26. עד per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ṽ. 28. נתן יהוה את־איביכם sic 1.

בעת ההיא כעשרת אלפים איש כל־שמן וכל־איש
חיל ולא נמלט איש׃ ותכנע מואב ביום ההוא תחת
יד ישראל ותשקט הארץ שמונים שנה׃
31 ואחריו היה שמגר בן־ענת ויך את־
פלשתים שש־מאות איש במלמד הבקר ויושע גם־
ד הוא את־ישראל׃ ויספו בני ישראל
2 לעשות הרע בעיני יהוה ואהוד מת׃ וימכרם יהוה
ביד יבין מלך־כנען אשר מלך בחצור ושר־צבאו
3 סיסרא והוא יושב בחרשת הגוים׃ ויצעקו בני־ישראל
אל־יהוה כי תשע מאות רכב־ברזל לו והוא לחץ את־
בני ישראל בחזקה עשרים שנה׃
4 ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את־
ה ישראל בעת ההיא׃ והיא יושבת תחת־תמר דבורה
בין הרמה ובין בית־אל בהר אפרים ויעלו אליה בני
6 ישראל למשפט׃ ותשלח ותקרא לברק בן־אבינעם
מקדש נפתלי ותאמר אליו הלא־צוה־יהוה אלהי־
ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת
7 אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון׃ ומשכתי אליך
אל־נחל קישון את־סיסרא שר־צבא יבין ואת־רכבו
8 ואת־המונו ונתתיהו בידך׃ ויאמר אליה ברק אם־
תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אלך׃
9 ותאמר הלך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך
על־הדרך אשר־אתה הולך כי ביד־אשה ימכר יהוה
את־סיסרא ותקם דבורה ותלך עם־ברק קדשה׃
י ויזעק ברק את־זבולן ואת־נפתלי קדשה ויעל ברגליו
11 עשרת אלפי איש ותעל עמו דבורה׃ וחבר הקיני
נפרד מקין מבני חבב חתן משה ויט אהלו עד־אלון
12 בצענים אשר את־קדש׃ ויגדו לסיסרא כי עלה ברק
בן

הפטרת בשלח ויש מתחילין ותשר דבורה

הר בקמץ

בצעננים קרי

℣. 29. *e*) *pingues* & robustos Es. 30, 23. ℣. 30. *f*) *sic humiliata fuit* sc. *terra*, h. e. gens s. *regnum* Moabitarum. c. 4, 23. c. 8, 28. *g*) v. 11. *h*) initium capiunt anni octoginta Ehudis ab Othnielis morte. *Lightfoot.* ℣. 31. *i*) c. 5, 6. *k*) *& ille*, a Spiritu S. excitatus & confortatus, solus *percussit*. Schmid. *l*) *stimulo* (1) cf. Ier. 3, 18. vt Simson maxilla asini Iud. 15, 15. cf. 1 Sam. 14, 14. 2 Sam. 23, 8. seq. Cap. IV, ℣. 1. *m*) Parenthesis. c. 3, 15. *Samgar* quidem c. 3, 31. mirabilem victoriam pro Israelitis obtinuit, sed quæ ad plenam liberationem non perducta est. *Lightf.* Conf. c. 5, 6. Vt adeo res eius 40. annis Deboræ includantur. cf *Abarb.* ℣. 2. *n*) v. 9. c. 2, 14. 1 Sam. 12, 9. *o*) Ps. 83, 10. Alius Ios. 11, 1. *p*) quæ a Iosua exusta quidem Ios. 11, 11. sed deinde a Cananæis instaurata fuit. *q*) propr. v. 13. 16. *r*) propr. vid. Ios. 12, 23. ℣. 3. *s*) vid. v. 13. 1 Sam. 13, 5. *t*) c. 2, 18. c. 10, 12. ὁ θλίψε. 2 Thess. 1, 6. *u*) *cum vehementia*, grauiter. c. 8, 1. ℣. 4. *x*) Ex. 15, 20. *y*) est mariti nomen, al vrbis; *Abarbeneli* a. ita dicta videtur, quod fuerit intellectu suo, operibus & magnitudine cordis, *instar lampadis ignis*. *z*) Schmid. *Hæc iam erat electa index*, & incipiebat iudicare Israelem. ℣. 5. *a*) *palma*. Ier. 10, 5. quæ deinde a Debora nomen suum accepit. *b*) Beniaminitica c. 19, 13. Ios. 18, 25. vel Ephraimitica 1 Sam. 1, 19. *c*) Ios. 18, 22. *d*) c. 3, 27. *e*) tanquam *indicem* v. 4. & matrem in Israele c. 5, 7. ℣. 6. *f*) Hebr. 11, 32. *g*) Ios. 19, 37. c. 20, 7. *h*) q. d. hæc res in cælo decreta est, & Deus semper curam habet Israelis. *Abarb.* Conf. Deut. 3, 11. *i*) Schmid. *& trahe buccinam*, coll. Ex. 19, 13. Ios. 6, 5. Abarb. *trahe Siseram* coll. v. 12. Tig. *contrahe exercitum*, i. e. sec. Vat. *duc tecum in montem*. Conf. v. 7. c. 20, 37. Ex. 12, 21. *k*) v. 12. vid. Ios. 19, 12. *l*) 1 Sam. 10, 3. Ps. 89, 13. Hos. 5, 1. *m*) v. 10. *n*) cf. Deut. 33, 18. ℣. 7. *o*) v. 6. *p*) c. 5, 21. Ps. 83, 10. ℣. 8. *q*) Aliquid infirmitatis passus est, etsi veram fidem habuit. *Schmid.* ℣. 9. *r*) Num. 13, 28. Castigatio paterna, non pœna proprie dicta. *Schmid.* *s*) v. 2. ℣. 10. *t*) *& conuocauit*. v. 13. 2 Sam. 20, 4. 5. *u*) *& ascendere fecit* 2 Sam. 21, 13. Fut. Hiph. *x*) Schmid. *pedibus suis præeundo*, coll. v. 14. c. 5, 15. c. 8, 5. Ex. 11, 8. ℣. 11. *y*) v. 17. c. 1, 16. 1 Sam. 15, 6. *z*) *separauerat se* Gen. 10, 5. 32. *a*) ab hoc dicti sunt *Kenai*; qui primum ad Ierichuntem, postea ad meridiem Iudæ in tentoriis viuebant. c. 1, 16. *b*) Num. 10, 29. *c*) in tribu Naphtali Ios. 19, 33. *d*) *prope* c. 3, 19.

℣. 30. ביום ההוא Pro eo legit בעת ההיא 1. & sic fu. 5. ℣. 31. ואחריו Per *Rebia* 6. 9. 12. 20. 21. 23. CAP. IV, ℣. 4. והיא cum ֵ ּ præfixo *Vau* 1. 3. 5. sic fu. 2. ℣. 6. יהוה cum adiecto *Psik* 2. 3. 5. זבולן ita ׃ scribunt 1. 3. 6. 9. 14. 20. sic fe. 5. contra *Masoram* h. l. & *final*. f. 12. c. ℣. 7. את־רכבו fine ׃ ׃ præfixo *Vau* 6. 9. 20. fu. 2. 5. בידיך *plene cum Iod plurali* 6. 9. 14. 20. 23. ℣. 8. ואם־לא sic per *Merga* 2. 3. 17. 18. 21. *Ber.* & sic emendatum in 5. at ceteri omnes habent *Merca* contra analogiam. ℣. 9. אשר per *Mun*. 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. 19. fe. 5. כי ביד־ ita 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 10. קדשה *Kuph* per *Tsere* 1. 2. 3. 5. 21. 22. 23. & *Mas. Erffurt.* sicut v. 9. ceteri ׃ quoque libri. ℣. 11. נפרד per *Patach* 1. 2. 5. secundum *Mas.* 2. & *Erff.* sed contra *Mas.* 1. & *M. I.* ℣. 12. ויגידו *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. contra *Masoram Erffurt.* h. l. & *impressam* ad Gen. 26, 32.

13 בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃ וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ
תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
14 מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃ וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־
בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ
הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת
טו אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו׃ וַיָּהָם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־
הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד
16 סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו׃ וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי
הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־
17 מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד׃ וְסִיסְרָא
נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין
18 יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי׃ וַתֵּצֵא יָעֵל
לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי
אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה׃
19 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמִתִי וַתִּפְתַּח
כ אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר
21 הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן׃ וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר
אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא
אֵלָיו בַּלָּט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח
22 בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת׃ וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף
אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ
וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
23 וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃ וַיַּכְנַע
אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי
24 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה
עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין
מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃

ותשר

primo Iael cum Sisera serio quidem & ex animo, nec vlla fraude, simulatione aut mendacio vsa est, quanquam non sine errore & peccato contra Israelitas commisso, quando optimis verbis in tentorium suum Siseram recepit, & aliquamdiu iuuit; neque Deus vllum ei dolum mendaciumque vel suggessit, vel adprobauit. Deinde v. pœni-

מלרע

tentia ducta, & instinctu

חסר א'

diuino confirmata, laudabile factū cædis suscepit, atque perpetrauit. Ad quod, quando Deus eam instigauit, instinctus eius iustissimus fuit, tanquam per quem Iael ab iniqua pace & susceptione Siseræ, ad suum officium, quod Deo & populo Israelitico debuit, reuocata est. *Schmid.* u) *stragulo* denso & villoso (1) ὁ. ἐπιβόλαιῳ. Tig. *tegumento quodam.* Cf. *Bocharti* Geogr. Sacr. p. 748.

✠. 12. e) v. 6.
✠. 13. f) v. 10. g) i. e. *falcatos* c. 1, 19. Nam superioribus sæculis Medi & Syri, & Arabes, & omnes Asiatici curribus sic vtebantur, vt nunc Cyrenaici -- Trecenti currus pugnantes quidem suppeditant trecentos, equos autem mille ducentos requirunt -- Hanc curruum agendorum rationem sustulit Cyrus, proq; ea bello aptiores currus instruxit, rotis firmis, ne facile comminuerentur, & axibus longis, quod minus euertantur omnia, quæ lata sunt. Sellam v. aurigis struxit, veluti turrim, ex lignis firmis. Atq; harum altitudo pertinebat ad aurigæ cubitos, vt equi supra sellas habenis regi possent. Aurigas ipsos totos, exceptis oculis, loricis armauit. Præterea *falces ferreas* duū fere cubitorum ad axes ab vtraque rotarum parte adposuit, & alias infra axem, quæ terram respicerent: tanquam his in aduersos cum curribus impetum facturis. Hæc *Xenophon* de Inst. Cyri lib. VI. p. m. 152. seq. vide etiam *Curtium* lib. 4. c. 15. h) v. 2. 16. i) v. 7. c. 5, 21. 1 Reg. 18, 40.
✠. 14. k) vid. v. 6. l) Ex. 23, 23. c. 32, 34. 2 Sam. 5, 24. m) v. 6. 10.
✠. 15. n) *Conturbauit* a. Ios. 10, 10. Esth. 9, 24. o) Ps. 83, 10.
✠. 16. p) Gen. 14, 14. q) v. 2. 13.
✠. 17. r) v. 11. s) *pax* abstinentiæ ab offensionibus, non iuratæ pacis. Malumus dicere, factam id esse ex parte quidem Iabini ex iure gentiū, quo æquum erat, vt quando de proprietate terrarū certabatur, parceretur peregrinis, qui nihil in terris possidebant; nisi hi partibus belligerantibus se vltro adiunxissent. Hoc cum Cheber non faceret, in pace cum Iabino manebat. *Schmid.*
✠. 18. t) *Secede modo.* Gen. 19, 2. Egit pri-

✠. 19. x) *vtrem* (6) Ios. 9, 4. 1 Sam. 16, 20. y) c. 5, 25. ✠. 21. z) *sed illa*, cum aliquamdiu in ostio tentorii stetisset, mutata mente, vt populus Dei a tyrannide liberaretur, *accepit.* a) *paxillum* s. ferreum s. ligneum, quo tentorium figebatur. cf. Ex. 27, 19. & not. Num. 3, 26. b) *tacite* s. *clam.* Ruth 3, 7. c) c. 3, 21. c. 16, 14. d) per *tempora* ipsius v. 22. e) *vt descenderet* vel penetraret paxillus. Femin. (3) c. 1, 14. f) *sopore oppressus.* Ps. 76, 7. g) *& defessus erat* (4) 2 Sam. 21, 15. ✠. 22. h) c. 3, 25. i) v. 21. Cant. 4, 3. ✠. 23. k) c. 3, 30. ✠. 24. l) *eundo*, notat augmentum sequentis. vid. 2 Sam. 3, 1. Ion. 1, 11. m) *& dura* fuit. Es. 27, 1. cf. 1 Sam. 5, 7.

✠. 16. וברק Per *Sakephg.* 2. ✠. 18. ויסר *Samech* per *Kamets* 1. forma regulari. ✠. 19. ותפתח per *Sakephg.* 17. 18. & *Ber.* errore (vt videtur) typothetarum. ✠. 21. בלאט sine *Aleph epenthetico* 3. sic fu. 5. contra *Masoram* in 1. & *fin l.* f. 1. b ✠. 22. לך per *Ithibh* 1. 3. אליה per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. ✠. 14. ותלך per *Rbhia* 1. 3. 6. 9. 10. sic se. 5. & fu. 2. incommodius.

ה וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא
2 לֵאמֹר : בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב
3 עָם בָּרְכוּ יְהוָה : שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ
רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר
4 לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : יְהוָה בְּצֵאתְךָ
מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ
רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ
ה מָיִם : הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה
6 סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־
עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי
7 נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת : חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל
חָדֵלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי
8 אֵם בְּיִשְׂרָאֵל : יִבְחַר אֱלֹהִים
חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן
אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף
9 בְּיִשְׂרָאֵל : לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים
י בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה : רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת
צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי
11 עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ : מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין
מַשְׁאַבִּים שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקֹת
פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־
יב יְהוָה : עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי
עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשֲׁבֵה שֶׁבְיְךָ בֶּן־
13 אֲבִינֹעַם : אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה
14 יְרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים : מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם
בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי
מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט
טו סֹפֵר : וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר
כֵּן

Cap. V, ℣. 1. n) v. 5. Ex. 15, 1. Feminino vtitur, quia Debora in hoc opere erat præcipua, ficut Miriam Num. 12, 1. *M. I.* o) de tribu Naphtali c. 4, 6. hinc confe-runt Gen. 49, 21.

℣. 2. p) *pro vlciscendo* (1) ex vfu chald. *M. I. h. e. pro eo, quod Ieboua* (c. 4, 14. 15.) *vltus est vltiones.* Schmid. q) Deut. 32, 42. r) reddimus *in Israele*, vt locus indicetur. In ipfa enim terra Israelis hoftes prius dominabantur, & nunc cæsi funt. *Schmid.* Cf. v. 7. 8. 11. s) *dum ita promtum se præstitit* v. 9. vid. c. 4, 10. Verbum hic fine accufatiuo pofitum interpretamur *libero & generoso motu cordis se impellere ad agendum*: maxime v. feipfum & membra fua fiftere hoftiã viuam &c. Rom. 12, 1. coll. Pf. 110, 3. Cant. 6, 12. Cocc.

℣. 3. t) *Principes* Pf. 2, 2. u) nam *ad me quod attinet* Gen. 24, 27. fec. accentus. x) *psallam* 2 Sam. 22, 50.

℣. 4. y) *quando olim exiuisti* miraculofa tempeftate cum procella & turbine. vid. not. Deut. 33, 2. & cf. Ex. 19, 16. z) *quando progressus es* Pf. 68, 8. Hab. 3, 12. a) *contremuit* Pf. 18, 8. b) *stillarunt* Pf. 68, 9. conf. Pf. 114, 7.

℣. 5. c) *diffluxerunt & destluxerunt* imbribus Ex. 15, 8. Ef. 64, 2. Pf. 97, 5. d) *ipse Sinai* Pf. 68, 9.

℣. 6. e) c. 3, 31. Iam defcribit miferiam terræ & populi fui temporis. f) quæ cæde Siferæ nobilis v. 24. c. 4, 18. Iungit Ia-elem, vt eam æquipararet Schamgari; quod licet aliquam præftiterint falutẽ, non tn. perfectam. *Abarb.* g) *via*, i. e. iter facientes *in viis*, M. I. nempe itinera omnia infesta facta funt viatoribus, propter hoftium incurfiones. h) *tortuosis* (2) Pf. 125, 5.

℣. 7. i) *villæ, vici & pagi* (2) v. 11. conf. Deut. 3, 5. k) c. 4, 4. 9. Iudicia Deboræ non fuerunt tantũ de iure aut iniuria inter homines, fed maxime de fide in Deum. Arguebat itaq; Israelitas propter defectionem fuam a Deo, tanquam *mater filios*, ipfos parturiens ad imaginem Dei Gal. 4, 19. Cocc.

℣. 8. l) *eligebat s. cum eligeret Israel deos nouos*, fic fec. accentus Chald. LXX. M. I. Schmid. &c. m) i. e. fictitios, *nuper factos*. Deut. 32, 17. n) *debellatio* (1) Tunc facta etiam ab hoftibus expu-

דִּשׁ בפתח

gnatio portarum & fumma calamitas. *Schmid.* Tunc fuit illis *bellum in portis*. M. I. o) conf. 1 Sam 13, 22. p) Loquitur de 40000 Israelis, quæ cæfa erant a Beniaminitis, c. 20. ac fi neq; gladius neq; fpiculum inter eos fuiffet. *Lightf.* ad c. 21.

℣. 9. q) *cor meum erga magistratus* v. 14. qui ita promti ad

מלרע

bellum adfuerint cum populo fuo. r) v. 1. Neh. 11, 2.

℣. 10. s) c. 10, 4. c. 12, 14. t) *albicantibus, subalbis*, in quibus rubedo cum albedine mixta eft (1) cf. Ez. 27, 18. u) *Schmid.* propr. ex Iof. 15, 61. fic *M. I.* x) *meditamini* hæc cum laude Dei Pf. 105, 2. ℣. 11. y) ob vocem *diuidentium* (Cocc. *numerantium*) oues fuas (3) Prou. 30, 27. Iob. 21, 11. Rad. Chald. & Arab. *diuisis*; fed Schmid. *cogentium* greges, cum quo cf. fignificationem Arab. in 5 Coniug. *celeriter init.* z) *haustra* (1) cf. Gen. 29, 2 feqq. Ex. 2, 16. feq. a) *ibi etiam colloquentur* (2) c. 11, 40. ct Hof. 3, 10. b) cf. 2 Theff. 1, 6. 7. c) erga *pagos suos*. v. 7. cf. Hab. 3, 14. d) *tunc rursus descenderunt ad portas*, antea ab hoftib⁹ occupatas v. 8. ℣. 12. e) Ef. 51, 9. f) Pf. 68, 19. ℣. 13. g) *tunc* (v. 11.) *dominari fecit residuos*. Pi. h. l. tamquam cf. *Hiph.* Ef. 41, 2. h) *in potentes hostes* Ex 15, 10. i) *populum s. reliquias populi* fui, fuper ooes fecit. At Cocc. Lex. p. 791. *tunc subegit superstitem ducibus populi, subegit mihi superstitem in fortibus.* ℣. 14. k) Ex *Ephraim* ipfa Debora fuit c. 4, 5. l) *quorum* qs. *radix* victoriarum, nempe Iofua, confimili euentu præluit victoria de Amaleko. Ex. 17, 13. m) c. 3, 13. n) *Post te autem*, o Ephraim, eft Beniamin, & fic interpofito hofte tibi fuccurrere non potuit. *Gusset.* p. 819. Al. *Post te Iosuam Ehud* ex Beniaminitis c. 3, 15. al. cf. 1 Sam. 15, 7. o) ex tribu Manaffis Iof. 17, 1. defcenderunt rectores v. 9. p) at e Zebulon *contrahentes* populum f. militos. c. 4, 6. q) *virga numerantium* f. confcribentium eos. vid. *Gusset* l. c. ℣. 15. r) *Principes mei in Iaschar cum Debora* adfuerunt, *& vt Iaschar, sic etiam Barakus.*

℣. 1. וַתָּשַׁר Schin per *Kametz* 6. 7. 9. 10. ℣. 6. בִּימֵי per *Kadma* 7. 8 11 12. 16. at per *Rbhia* 1. 3. fu. 5. incommode. הלכי fine præfixo *Vau* 1. fic emendatum in 5. ℣. 7. חדלו Lamed geminant per *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 9. 10. fecundum *M. I.* ℣. 8. לחם *(hrt* per *Tsere* 1. & in marg. 6. 9. contra *Maf. Erff.* ℣. 9. ברכו per *Schua simplex* 1. 3. 5. ℣. 11. פרזנו *defect.* 1. 2. te. 3. fecundum *Maf.* 2. 3 at plene requirit *Masora Erffurt.* ℣. 12. שבה Schin per *schua simpl.* 1. 5. fed *chateph*. præced. *Metheg*, poftulat *M. I.* ℣. 15. עם־ירדה ita 1

כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח
בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים
16 חִקְקֵי־לֵב׃ לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין
הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת
17 רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב׃ גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר
יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל־מִפְרָצָיו
18 יִשְׁכּוֹן׃ זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי
19 עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה׃ בָּאוּ מְלָכִים
נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ
עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא
לָקָחוּ׃ מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים כ
21 מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם־סִיסְרָא׃ נַחַל קִישׁוֹן
גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי
22 נַפְשִׁי עֹז׃ אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־
23 סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ אוֹרוּ
מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר
יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת
24 יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃ תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים
יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים
בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃ מַיִם שָׁאַל חָלָב כה
26 נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה׃ יָדָהּ
לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת
עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה
27 וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל
שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר
28 כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה
וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ
בֹּשֵׁשׁ

s) in vallem missus est Isaschar pedibus suis, l. post pedes Baraki c. 4, 10. 14. *t) in partibus autem sc. ad riuos Rubenis* (3) v. 16. Iob. 20, 17. *u) magni statuti corde.* Rubenitæ etiam profunda cogitantes domi manebant. *Cocc. Lex.* p. 668.

v. 16. *x) duo repagula* (2) Gen. 49, 14. *y) sibilos, balatus* (2) Ier. 18, 16. Conqueritur de his tribubus, quod nihil ad hoc bellum contulerint, ne consiliũ quidem. *Gusset.* p. 819. At *Schmid.* versum 15. seqq. in futuro accipit, quod illi omnes in posterum socii Deboræ & Baraki futuri sint.

v. 17. z) Ios. 13, 25. *a) manebat.* Schmid. *tutus habitabit. b)* Deut. 1, 17. *& cur Dan timebat nauibus*, vt iis & maris opportunitate non vsus sit, ad auxilium ferendum populo Dei, *Gusset.* cum a loco prælii non procul abesset. *Lightf. c) Aser etiam desidebat ad portum marium* (6) Gen. 49, 13. Ier. 47, 7. *d) in perruptis* & laceris *locis* suis manebat (1).

v. 18. *e) Sed ad Sebulonem quod attinet* c. 4, 10. 14. *f) populus eius contemsit animam suam etiam ad moriendum.* cf. c. 9, 17. *g) sic etiam Naphtali. h) in excelsis locis agri.* Prou. 9, 3. in monte Tabor Iud. 4, 6.

v. 19. *i)* sc. minores & Iabini confœderati. cf. c. 4, 2. 7. & Ios. 11, 10. *k)* vid. c. 1, 27. *l)* Ios. 12, 21. cf. 2 Reg. 23, 29. Apoc. 16, 16. *m) quæstum argenti non acceperunt*, si quis vitam redimere vellet; nec munera, nec supplices preces admiserunt. cf. Es. 13, 17.

v. 20. *n) E cælo pugnauerunt* sc. *Elohim*, Deus Triunus per nimbos & tempestates vid. v. 21. c. 4, 15. Ios. 10, 11. *Ioseph.* A. I. lib. 5. c. 6. De constructione conf. Gen. 20, 13. *o) ipsæ stellæ quasi de viis suis pugnarunt cum Sisera.* Locutio prouerbialis de infaustis rebus. cf. Es. 13, 10. ...

32, - &c. sed *Schmid.* intelligit *Angelos.*

v. 21. *p)* c. 4, 7. 1 Reg. 18, 40. *q) conuoluit* l. *abripuit eos* (1) *r) præuentionum*, h. e. *rapidissimus.* Schmid. *s) sic conculcabis, o anima mea, potentiam hostis.* cf. Ps. 91, 13. Es. 63, 2. 3. sed *Cocc.* q. d. *pro arcu fidem & preces anima mea tendebat.* Illas preces etiam efficaces fuisse, seque magis cum Deo, quam cum hostibus luctatam esse significat, coll. Hebr. 11, 33. Zach. 12, 5.

v. 22. *t) Tunc contuderunt eos* hostes. v. 26. Es. 16, 8. *u) calcanei seu vngulæ equorum.* Gen. 49, 17. *x) a saltibus, saltibus*, inquam, *robustorum eius*, i. e. hostes, ab effusis & quadrupedantibus suis equis obtriti sunt. cf. Nah. 3, 2.

v. 23. *y) maledicite.* Gen. 12, 3. *z)* ciuitati Galilææ; quæ loco prælii valde erat propinqua,

קמץ בז״ק

neque tamen auxilio venerat, consilio degeneri inter partes media. *Lightf.*

a) Dei Filius. c. 2, 1. c. 6, 11. v. 24. *b)* LXX. vt Luc. 1, 28. 42. *c)* v. 6. c. 4, 18. seqq. *d)* quæ *in tentoriis habitant*, quales peregrinæ. *Schmid.* cf. not. c. 1, 16. c. 4, 17. v. 25. *e)* c. 4, 19. *f)* absque simulatione & fraude, etsi postea Deus ipsi meliorem mentem indidit. *Schmid. g) in phiala*, al. *patina* (?) c. 6, 38. *h) butyrum.* Vat. *Lac butyri*, e quo fuerat expressum butyrum. v. 26. *i)* 2 Sam. 6, 6. Trem. *sese extenderunt* sc. sinistra & dextra ipsius. Sed *Schmid.* aliique: *manum suam, ad paxillum emisit eam.* Cf. *Gusset* p. 860. *k) ad malleum* (1) laborantium. *l) & sic contudit.* v. 22. *m) percussit* (1) *n) & perfregit.* Ps. 110, 5. 6. *o) & transfixit, transuerberauit.* Iob. 20, 24. *p)* c. 4, 21. v. 27. *q) incuruauit se*, cum percussus se erigere vellet. Ps. 20, 9. *r) vbi* l. *in loco, quo.* c. 17, 8. 9. *s) destructus.* Ps. 137, 8. v. 28. *t) & clamauit, eiulauit* (1) *u) per fenestellam, cancellos* (2) Prou. 7, 6.

v. 17. ועל Præfixum *Vau* omittit 3. sic fu. 5. v. 18. זבלון per *Sakephgadol* 6. 9. 15. 17. 18. 20. 22. *Ber.* at 2. sc. per *Geresch.* v. 20. עם per *Merca* 17. 18. & *Ber.* v. 22. עקבי *Kaph* sine *Dagesch* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 21. v. 24. חבר *chet* per *Tsere* 1. 3. 5. v. 26. מחצה sine præfixo ו 1. sic fu. 3. v. 28 החלון per *Geresch*, prænio *Kadma*, 1. 2. 3.

בשש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי
29 מרכבותיו : חכמות שרותיה תענינה אף־
ל היא תשיב אמריה לה : הלא ימצאו יחלקו
שלל רחם רחמתים לראש גבר שלל
צבעים לסיסרא שלל צבעים
31 רקמה צבע רקמתים לצוארי שלל : כן
יאבדו כל־אויביך יהוה ואהביו כצאת השמש
בגברתו ותשקט הארץ ארבעים שנה :

Cap. VI.

ו ויעשו בני־ישראל הרע בעיני יהוה ויתנם יהוה ביד־
2 מדין שבע שנים : ותעז יד־מדין על־ישראל מפני מדין
עשו להם בני ישראל את־המנהרות אשר בהרים
3 ואת־המערות ואת־המצדות : והיה אם־זרע ישראל
4 ועלה מדין ועמלק ובני־קדם ועלו עליו : ויחנו עליהם
וישחיתו את־יבול הארץ עד־בואך עזה ולא־ישאירו
ה מחיה בישראל ושה ושור וחמור : כי הם ומקניהם
יעלו ואהליהם יבאו כדי־ארבה לרב ולהם ולגמליהם
6 אין מספר ויבאו בארץ לשחתה : וידל ישראל מאד
מפני מדין ויזעקו בני־ישראל אל־יהוה :
7 ויהי כי־זעקו בני־ישראל אל־יהוה על
8 אדות מדין : וישלח יהוה איש נביא אל־בני ישראל
ויאמר להם כה־אמר יהוה אלהי ישראל אנכי
העליתי אתכם ממצרים ואוציא אתכם מבית עבדים :
9 ואצל אתכם מיד מצרים ומיד כל־לחציכם ואגרש
י אותם מפניכם ואתנה לכם את־ארצם : ואמרה
לכם אני יהוה אלהיכם לא תיראו את־אלהי האמרי
אשר אתם יושבים בארצם ולא שמעתם בקולי :
11 ויבא מלאך יהוה וישב תחת האלה

x) *cunctatur venire* (2) Ex. 32, 1. Vtique malum videtur omen! vel captus vel cæſus eſt filius meus. *Schmid.* y) *cur tardant, morantur.* Gen. 32, 5. 2 Sam. 20, 5. z) *inceſſus*, per vices repetiti; Eſ. 26, 6.

℣. 29. a) *Sapientes principum eius*, reſpondebant illi. *Sapientes* hic ſunt *ſagaces*, prudentes & iudicioſæ, quæ de rebus & euentibus prudenter iudicant. *Principes* a. *præcipuæ miniſtræ Matris Siſeræ*, quæ inſtar Reginæ erat, ſi non ex regia familia. *Schmid.* b) qualibet *reſpondit illi.* cf. Ex. 19, 19. Hab. 2, 11. *Diſcrepantia numeri* indicat *diſtributionem* vt Deut. 32, 35. c) *immo & ipſa ſibi verba ſua reſpondebat*, quibus ſe fruſtra ſolabatur, dicens cum reliquis:

℣. 30. d) q. d. vtique ob prædam conquirendam & diuidendam tempus labitur. e) *puellam* aut *binas puellas*, ſic dictas per contemtum. At *Schmid.* forte, quia *parci* ſolet puellis in bello ob ſexum & ætatem. f) *Capiti viri*, i.e. *ſingulis*, cuique militi. cf. Ex. 30, 11. g) *colorum, varii coloris.* h l. tantum. *Guſſetio* p. 707. q.ſ. *digitatæ veſtis.* h) *acupictura, acupictum.* Pſ. 45, 15. cf. Ex. 26, 36. i) i.e. *ab vtroque latere acupicti*, ſiue iisdem figuris, ſ. diuerſis. *M. I.* k) *collis prædæ* (i.e. *pecudum* coll. 1 Sam. 15, 19. 21. vel ſec. Schmid. *mulierum*;) imponenda vel ad oſtentationem c. 8, 21. 26. vel ad ferendum ea, ob nimiam prædæ copiam. cf. Thren. 1, 14. c. 5, 5. Ier. 27, 2.

℣. 31. l) *ſic pereant* l. *peribunt.* Eſt concluſio Cantici, conſtans vel voto, vel prophetia (c. 4, 4.) de conuenientia iudiciorum DEI. ſic conferenda eſt Apocalypſis. m) *ſicut ſol, cum oritur.* cf. Mal. 3, 20. Sap. 3, 7. Sir. 50, 7. Dan. 12, 3. Mac. 15, 43. n) *in robore ſuo*, h. e. quando pleno iubare exortus eſt, ſplendidiſſime fulgens. *Schmid.* o) c. 3, 11. c. 8, 28.

CAP. VI, ℣. 1. p) c. 4, 1. c. 10, 6. q) vid. ℣. 13. c. 2, 14. r) *Midianitarum.* Num. 25, 17. 18. Hi agunt cum Iſraelitis acerbius crudeliusque, quam vlli hoſtes adhuc fecerant, ex antiqua vindictæ cupidine, quod a Moſe exciſi eſſent Num. 31, 2. ſeqq. *Lightf.*

℣. 2. s) c. 3, 10. Pſ. 89, 14. t) *ſpecus*, cum foramine vnde lux illabatur (1) ó. τὰς τρυμαλιάς. Marc. 10, 25. u) *arces* in locis arduis & præruptis rupibus. Pſ. 18, 3. Ez. 33, 27.

ובאו קרי

℣. 3. x) c. 5, 14. y) *Arabes.* ℣. 33. c. 7, 12. c. 8, 11. Iob. 1, 3. cf. Gen. 25, 3.

℣. 4. z) c. 1, 18. a) *victum*, *vitæ ſuſtentationem* (8) c. 17, 10. Gen. 45, 5. ó. ὑπόστασιν ζωῆς. cf. Hebr. 11, 1.

℣. 5. b) *menſura æquante locuſtas.* Leu. 25, 26. c) c. 7, 12.

℣. 6. d) *& ſic attenuatus viribus & facultatibus exhauſtus eſt* Pſ. 79, 8. Pſ. 116, 6. ó. ἐπτωχευσεν. 2. Cor. 8, 9.

℣. 7. e) Gen. 21, 11. Ioſ. 24, 6. ℣. 8. f) i.e. *virum quendam, qui prophetico munere functus* pro neceſſitate illius temporis, cuius ideo nomen reticetur. Fuit autem ſcopus verborum eius, reprehendere Iſraelem, & demonſtrare, quod propter peccata hæ anguſtiæ illis euenirent. *Abarb.* g) Ex. 20, 2. ℣. 9. h) c. 4, 3. ℣. 10. i) 2 Reg. 17, 35. ℣. 11. k) Filius DEI, ex coll. ℣. 14. 16. 18. 20. 23. c. 2, 1. c. 5, 23.

℣. 30. רחמתים ſic *Tau Patachatum* habent 1. 2. 3. 5. 6. 9. 22. 23. regularius quam ceteri, qui *Kametz.* CAP. VI, 1. ביד Per *Merca* 1. 2. 3. ſic ſu. 5. ℣. 2. עשו per *Merca* 5. at per *Mun.* 1. ℣. 8. אמר per *Pſik Mun.* 2. 3. אנכי per *Rbhia* ſo. 5. ממצרים pro eo legit 3. מארץ מצרים & ſic ſu. 5. ℣. 10. אשר אתם ישבים ita 1. ℣. 11. וישב per *Gereſch* 2. 3. at per *Mahpach*, ״ sequente *Makk.* 1.

אם טל יהיה על־הגזה לבדה ועל־כל־הארץ חרב
וידעתי כי־תושיע בידי את־ישראל כאשר דברת :
38 ויהי־כן וישכם ממחרת ויזר את־הגזה וימץ טל מן־
39 הגזה מלוא הספל מים : ויאמר גדעון אל־האלהים
אל־יחר אפך בי ואדברה אך הפעם אנסה־נא רק־
הפעם בגזה יהי־נא חרב אל־הגזה לבדה ועל־כל־
מ הארץ יהיה־טל : ויעש אלהים כן בלילה ההוא ויהי־
חרב אל־הגזה לבדה ועל־כל־הארץ היה טל :

Cap. VII.

ז וישכם ירבעל הוא גדעון וכל־העם אשר אתו ויחנו
על־עין חרד ומחנה מדין היה־לו מצפון מגבעת
2 המורה בעמק : ויאמר יהוה אל־
גדעון רב העם אשר אתך מתתי את־מדין בידם פן־
3 יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי : ועתה
קרא נא באזני העם לאמר מי־ירא וחרד ישב ויצפר
מהר הגלעד וישב מן־העם עשרים ושנים אלף ועשרת
4 אלפים נשארו : ויאמר יהוה אל־
גדעון עוד העם רב הורד אותם אל־המים ואצרפנו
לך שם והיה אשר אמר אליך זה ילך אתך הוא ילך
אתך וכל אשר־אמר אליך זה לא־ילך עמך הוא לא
ה ילך : ויורד את־העם אל־המים ויאמר
יהוה אל־גדעון כל אשר־ילק בלשונו מן־המים כאשר
ילק הכלב תציג אותו לבד וכל אשר־יכרע על־ברכיו
6 לשתות : ויהי מספר המלקקים בידם אל־פיהם שלש
מאות איש וכל יתר העם כרעו על־ברכיהם לשתות
7 מים : ויאמר יהוה אל־גדעון בשלש מאות
האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את־מדין בידך
8 וכל־העם ילכו איש למקמו : ויקחו את־צדה העם
בידם ואת שופרתיהם ואת כל־איש ישראל שלח איש
לאהליו

g) Signum, Gideoni ostensum in madido & sicco vellere, verâ Israelis imago fuit, madidi rore doctrinæ diuinæ, quando solus mundus reliquus erat siccus; nunc v. sicci, quando totus mundus reliquus est madidus. *Lightf.* Sic in *Ialkut* citant Hos. 14,6. cf. Ps. 72,6. h) *siccitas*. ꝟ. 39. Ier. 50, 38. i) ꝟ. 36.

ꝟ. 38 k) & *expressit* Es. 1,6. Iob 39,15. Fut. *Kal* ad form. וימסר Iud. 4,18. l) & *expressit exsersit* Es. 51,17. m) *phialæ* (2) c. 5, 25.

ꝟ. 39. n) Gen. 18,32. o) ꝟ. 37.

ꝟ. 40. p) *Augustinus* de vnit. Eccles. c. 5. Non video, quid hic aliud figuratum & pronunciatum sit, nisi vt aream intelligamus orbem terrarum; locum velleris, populum Israel. Erat a. apud illum populum hoc munus in vellere; h.e. in velamine, & quasi in nube secreti, quia nondum fuerat reuelatum. Nunc a. videmus orbem terrarum iam reuelato rore saginari per Euangelium Domini nostri, quod tunc in illo tegmine figurabatur; illam v. gentem, amisso sacerdotio, quod habebat, quia in scripturis non intelligit Christum, tanquam in sicco vellere remansisse. vid. not. ad ꝟ. 37. CAP. VII, ꝟ. 1. q) c. 6,32. r) *supra En-Charod*, vel *ad fontem iuxta Charod*, quæ patria Schammæ inter heroas Dauidis 2 Sam. 23, 25. cf. 1 Sam. 29, 1. coll. Iud. 6,33.

ꝟ. 2. s) *glorietur*. Hithp. (7) Es. 10,15. t) Deut. 8,17. Ps. 44,4. cf. Es. 59, 16.

ꝟ. 3. u) Deut. 20,8. 1 Macc. 3,56 x) & *trepidus* 1 Sam. 4,13 c. 13, 7. ὁ δειλός. Apoc. 21,8. y) q. d. *auolet*, i.e. *ocius se amoueat* (1) z) quidam: *ex monte hoc versus Gileadem*; at *Schmid*: Dicimus h. l. *Gilead* stare pro *Abieser*, qui filius *Gileadis* fuit (vid. Num. 26,30.) & cum dimidia tribu Manassis sortem cis Iordanem sortitus est (Ios. 17, 2.) eamque ex parte

פתח בסף

montanam. q.d. ocius abeat ex montanis his Gileadicæ familiæ Abieseris, quisque domum suam.

ꝟ. 4. a) *ad aquas* illius fontis & fluvii infra montem, in quo castra posita erant. ꝟ. 3. b) *vt probem eum* l. *explorem eos*. Es. 48,10. Mal. 3,2. c) DEus enim eos iam satis nouerat, sed Gideon ignorabat, quos retinere debebat *Schmid*.

ꝟ. 5. d) *qui lambet* (6) ꝟ. 6.7. 1 Sam. 21, 19. nempe e manu, vt docet ꝟ. sequens. e) *eum sistas seorsim* Hos. 2,5. f) Hanc probationem instituit DEus, vt separaret omnia genua, quæ se incuruauerant

קמץ בזק

Baali 1 Reg. 19,18. *Abarb.* sic *Ialkut* etc.

ꝟ. 6. g) ꝟ. 5. *capite elato*, vt est Ps. 110, 7. *Lightf.*

ꝟ. 7. h) cf. 1 Sam. 14, 6.

ꝟ. 8. i) *sumserunt itaque ex rebus totius exercitus commeatum*. Gen. 45, 21. k) *populus ille trecentorum virorum*. l) quisque, quantum sibi satis esse putabat, aut ferre poterat. *Schmid*. m) singuli singulas, & sic etiam hydrias. *Schmid*.

ꝟ. 37. ועל per *Makk.* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. וידעתי per *Sakeph g.* 1. at per *Sakeph k.* cum *Mun.* in eadem voce 2. 5. דברת *Beth Kametsatum* habent 2. 3. sic fu. 5. contra *Mas.* ad ꝟ. 36. ꝟ. 38. ויזר ita 2. at ויזר 1. 23. 6 9. 20. ac denique ויזר 3. ꝟ. 39. אל־הגזה pro אל habent על־ 3. & ־ in marg. ־ 6. 9. 12. 21. 23. & sic fuit ־ in textu. 1. 2. 5. contra *Mas. Erff.* טל *Tet* sine *Dagesch* 3. 7. 12. 14. 20. 21. ꝟ. 40. אל pro eo habent על־ 1. 3. & in marg. 6. 9. sic fu. in textu 5. contra *Mas. Erff.* CAP. VII. ꝟ. 1. חרד per *He* loco *Chet* 6. 9. in marg. ꝟ. 3. נא per *Graschaim*, præced. *Makkeph*, 1. 2. 3. sic fu. 5. הגלעד sine præfixo *He* 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. & sic correctum in 3. at 6. illud tamen in marg. haber. ꝟ. 4. והיה cum *Gaiah*, 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* ꝟ. 5. מן המים pro מן scribunt אל 1. & in marg. 6. 9. ꝟ. 8. ואת כל־ *Munach* loco *Kadma* irregulariter habent 17. 18. *Ber.*

לְאֹהָלָיו וּבִשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ הֶחֱזִיק וּמַחֲנֵה מִדְיָן הָיָה
9 לוֹ מִתַּחַת בָּעֵמֶק׃ וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא
וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה קוּם רֵד בַּמַּחֲנֶה כִּי נְתַתִּיו בְּיָדֶךָ׃
י וְאִם־יָרֵא אַתָּה לָרֶדֶת רֵד אַתָּה וּפֻרָה נַעַרְךָ אֶל־
11 הַמַּחֲנֶה׃ וְשָׁמַעְתָּ מַה־יְדַבֵּרוּ וְאַחַר תֶּחֱזַקְנָה יָדֶיךָ
וְיָרַדְתָּ בַּמַּחֲנֶה וַיֵּרֶד הוּא וּפֻרָה נַעֲרוֹ אֶל־קְצֵה הַחֲמֻשִׁים
12 אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃ וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל־בְּנֵי־קֶדֶם נֹפְלִים
בָעֵמֶק כָּאַרְבֶּה לָרֹב וְלִגְמַלֵּיהֶם אֵין מִסְפָּר כַּחוֹל שֶׁעַל־
13 שְׂפַת הַיָּם לָרֹב׃ וַיָּבֹא גִדְעוֹן וְהִנֵּה־אִישׁ מְסַפֵּר לְרֵעֵהוּ
חֲלוֹם וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְהִנֵּה צְלִיל לֶחֶם שְׂעֹרִים
מִתְהַפֵּךְ בְּמַחֲנֵה מִדְיָן וַיָּבֹא עַד־הָאֹהֶל וַיַּכֵּהוּ וַיִּפֹּל
14 וַיַּהַפְכֵהוּ לְמַעְלָה וְנָפַל הָאֹהֶל׃ וַיַּעַן רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵין
זֹאת בִּלְתִּי אִם־חֶרֶב גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ אִישׁ יִשְׂרָאֵל נָתַן
הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ אֶת־מִדְיָן וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה׃
טו וַיְהִי כִשְׁמֹעַ גִּדְעוֹן אֶת־מִסְפַּר הַחֲלוֹם
וְאֶת־שִׁבְרוֹ וַיִּשְׁתָּחוּ וַיָּשָׁב אֶל־מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
קוּמוּ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיֶדְכֶם אֶת־מַחֲנֵה מִדְיָן׃
16 וַיַּחַץ אֶת־שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּתֵּן
שׁוֹפָרוֹת בְּיַד־כֻּלָּם וְכַדִּים רֵקִים וְלַפִּדִים בְּתוֹךְ
17 הַכַּדִּים׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִמֶּנִּי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ וְהִנֵּה
אָנֹכִי בָא בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה וְהָיָה כַאֲשֶׁר־אֶעֱשֶׂה כֵּן
18 תַּעֲשׂוּן׃ וְתָקַעְתִּי בַּשּׁוֹפָר אָנֹכִי וְכָל־אֲשֶׁר אִתִּי
וּתְקַעְתֶּם בַּשּׁוֹפָרוֹת גַּם־אַתֶּם סְבִיבוֹת כָּל־הַמַּחֲנֶה
19 וַאֲמַרְתֶּם לַיהוָה וּלְגִדְעוֹן׃ וַיָּבֹא
גִדְעוֹן וּמֵאָה־אִישׁ אֲשֶׁר־אִתּוֹ בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ
הָאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה אַךְ הָקֵם הֵקִימוּ אֶת־הַשֹּׁמְרִים
כ וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת וְנָפוֹץ הַכַּדִּים אֲשֶׁר בְּיָדָם׃ וַיִּתְקְעוּ
שְׁלֹשֶׁת הָרָאשִׁים בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיִּשְׁבְּרוּ הַכַּדִּים וַיַּחֲזִיקוּ

בְּיַד

n) i.e. *ad suos* c. 20, 8. Deut. 5, 26. conf. Ex. 18, 23. o) trecentos autem viros qs. *adprehendit*. Deut. 22, 25. & *retinuit*. Ex. 9, 2. Ier. 50, 33. Al. imperterrita fide sua & exemplo *confirmauit*. Leu. 25, 35. p) *infra* montem. ℣. 3. *in valle* Iezreelis c. 6, 33.

℣. 9. q) c. 4, 14.

℣. 10. r) sc. solus, ad castra exploranda.

℣. 11. s) *vt audias*, vel *audies enim* ibi, quid ipsi hostes loquantur. t) vid. Ex. 13, 18. & Ios. 1, 14.

℣. 12. u) c. 6, 3. 33. x) c. 8, 10. y) *iacentes, diffusi erant*. cf. Gen. 25, 18. 1 Sam. 30, 16. *Schmid*. Dormiebant securi, quasi mortui essent. cf. supra c. 3, 25. c. 4, 22. z) c. 6, 5. Ier. 46, 23. Apoc. 9, 3 seqq. a) Ios. 11, 4. 1 Sam. 13, 5.

℣. 13. b) *& ecce vnus alteri*. c. 6, 29 c) *tostus panis* (1) rad. צלה, vt הגיג ab הגה al. *strepitus*, al. *vmbra* s. *species* panis hordeacei. d) *voluebat se, versabatur*. Hithp. (4) Iob. 37, 12. Gen. 3, 24.

℣. 14. e) *nisi* Gen. 47, 18. Am. 3, 3. 4. Non est dubium, quin hæc interpretatio fuerit ab impulsu diuino, vt confirmaret animum Gideonis. *Abarb*.

℣. 15. f) *recitationem* s. *recensionem* (1) alibi *numerum* denotat. g) *explicationem* s. *enucleationem eius*, qs. *fractio* eius cortice. Ps. 60, 4. ὀ συγκρίνων. cf. 1 Cor. 2, 13. h) sc. DEo gratias agens. Gen. 24, 26. i) ℣. 9.

℣. 16. k) *Diuisit vero*. c. 9, 43. Gen. 32, 8. l) *in tria agmina*. 1 Sam. 11, 11. c. 13, 17. Iob. 1, 17. m) *& hydrias* vacuas Gen. 24, 15. n) ℣. 20. c. 15, 4. o) cf. 2. Cor. 4, 6. 7. Circumferunt *luminaria in hydriis*, aut id genus vasis testaceis, adeo ut nullum lumen apparuerit, vsque dum castra tota circumdedissent; tunc enim subito clangerunt, & confregerunt hydrias, ac protulerunt luminaria sua: vt tam clangore subito, quam improuisis luminaribus, corda Midianitarum concussa tre-

trepidarint. Hab. 3, 7. Lightf.

℣. 17. p) *Ex me videte*, & discite ex me faciente, quid vobis faciendum sit. *Schmid*. Conf. c. 9, 48.

℣. 18. q) *pro Iehoua & Gideone* adsumus. vid. ℣. 20.

℣. 19. r) *initio, sub initium*. Ex. 12, 2. Ez. 40, 1. s) *vigiliæ*; Ex. 14, 24. t) *mediæ*

צליל קרי

1 Reg. 6, 8. i. e. *sub mediam noctem*, cum custodes & vigiles mutari solent. *Calou*. Nox enim trium fuit vigiliarum, vid. not. Ex. 14, 24. Vtitur Gideon omni militari industria ac mirabili prudentia. Armat trecentos suos viros, non lanceis, sed buccinis & lagenis, habentibus in se lampades inclusas. Adgreditur hostes in media noctis hora, quod tempus mortales altissimo somno premit: Collocat suos per circuitum castrorum in tres partes, & ipsos iussit, se imitari. *Brentius*. Veruntamen addimus hanc armaturam non a Gideone inuentam, sed a Iehoua subministratam fuisse vna cum toto agendi modo. *Schmid*. ad ℣. 16. u) *vix* (Gen. 27, 30) constituerant nouos custodes. x) *& diffringendo* Ps. 2, 9. sc. *diffregerunt*. cf. Leu. 6, 7. ℣. 20. y) *Deinde v. tenuerant*. Neh. 4, 10. 15.

℣. 10. ופורה *Plene* per *Schurek* hic & ℣. 11. scribunt 1. 3. sic fu. 5. contra *Mas.* ad ℣. 10. & Es. 10, 33. ℣. 11. החמשים per *Schin dageschatum* 1. 7. 8. 11. 13. 15--18. 21. 22. *Ber.* sic fu. 5. contra *Mas. Erffurt.* ad Exod. 13, 18. ℣. 12. כחול *Caph* per *Kamets* 3. 6. 9. 14. 20. ℣. 13. הנה per *Psik Munach*. 1. 5. צליל ita per *Iod* scribunt, &, legunt in textu 3. 14. contra *Mas. Erffurt.* שערים per *Rbhia*, præuio *Munach*, 1. ℣. 14. ויען רעהו ויאמר ita 1. ℣. 17. תעשו cum adiecto *Nun paragogico* 3. quam variationem obseruat etiam *Mas. impressa* ad h. l. & Num. 32, 23. item *Buxtorff.* in *Tiber.* p. 87. Videlicet *Masora magna* notat, quindecim reperiri תעשון, connumerato scilicet hoc loco controuerso; at *Mas.* parua cum *Mas.* 2. & *Erff.* tantum modo *quatuordecim* numerat. ℣. 19. גדעון sic per *Tlischaks*. 1. 2. aptius, quam ceterorũ *Tlischagd*. ℣. 20. ויתקעו per *Tlischaks*. 1.

ביד־שמאולם בלפדים וביד־ימינם השופרות לתקוע
21 ויקראו חרב ליהוה ולגדעון׃ ויעמדו איש תחתיו
סביב למחנה וירץ כל־המחנה ויריעו ויניסו׃
22 ויתקעו שלש־מאות השופרות וישם יהוה את־חרב
איש ברעהו ובכל־המחנה וינס המחנה עד־בית
השטה צררתה עד שפת־אבל מחולה על־
23 טבת׃ ויצעק איש־ישראל מנפתלי ומן־אשר ומן־
24 כל־מנשה וירדפו אחרי מדין׃ ומלאכים שלח
גדעון בכל־הר אפרים לאמר רדו לקראת מדין
ולכדו להם את־המים עד בית ברה ואת־הירדן
ויצעק כל־איש אפרים וילכדו את־המים עד בית
כה ברה ואת־הירדן׃ וילכדו שני־שרי מדין את־
ערב ואת־זאב ויהרגו את־עורב בצור־עורב ואת־זאב
הרגו ביקב־זאב וירדפו אל־מדין וראש־ערב וזאב
ח הביאו אל־גדעון מעבר לירדן׃ ויאמרו אליו איש
אפרים מה־הדבר הזה עשית לנו לבלתי קראות
לנו כי הלכת להלחם במדין ויריבון אתו בחזקה׃
2 ויאמר אליהם מה־עשיתי עתה ככם הלא טוב עללות
3 אפרים מבציר אביעזר׃ בידכם נתן אלהים את־
שרי מדין את־ערב ואת־זאב ומה־יכלתי עשות
ככם אז רפתה רוחם מעליו בדברו הדבר הזה׃
4 ויבא גדעון הירדנה עבר הוא ושלש־מאות האיש
ה אשר אתו עיפים ורדפים׃ ויאמר לאנשי סכות תנו־
נא ככרות לחם לעם אשר ברגלי כי־עיפים הם
6 ואנכי רדף אחרי זבח וצלמנע מלכי מדין׃ ויאמר
שרי סכות הכף זבח וצלמנע עתה בידך כי־נתן
7 לצבאך לחם׃ ויאמר גדעון לכן בתת יהוה את־
זבח ואת־צלמנע בידי ודשתי את־בשרכם את־
קוצי

c.19,16. w) *iuxta Tabbath.* ℣. 23. o) *Vocatus a. vel.* וינוסו קרי v. 24. c.10,16. c.12, 1. ℣. 24. p) *Nuncios etiam* c.6, 35. q) c.3,27. r) q.d. *locum limpidi fontis*, terminatione Chald. *Bethabarah*; Hiller. Ioh. 1, 28. & עינון Ioh. 3, 23. ℣. 25. s) Ef. 10, 26. Pf. 83,12. t) *in torculari Zeebi*, quo fe abfconderat. Loca autem hæc ab isto euentu nomen acceperunt. *Schmid.* u) *cis* Iordanem. Num. 32, 1.

Cap. VIII.

Cap. VIII, ℣. 1. x) dixerunt tn. fimul ad ipfū, cum capita illa adferrent c. 7, 25. y) *Ephraimitæ*, arrogantes. c. 12, 1. z) *cum vehementia.* c. 4, 3. 1 Sam.2,16. Ion. 3, 8. vt plura etiam duriora verba, quam hic referuntur, effutierint. *Schmid.* ℣. 2. a) *nonne bonum f. melius quid.* Gen.49,15. b) *racemationes.* Obad. v. 5. c) *quam ipfa vindemia Abiezeritarum* c. 6, 11. Locutio metaphorica & prouerbialis, quam fequentia exponunt. ℣. 3. d) *remifit.* Ex. 4, 26. Ef. 35, 3. e) *animus*, indignatio. vid. Coh. 10, 4. ℣. 4. f) *defesfi* & tamen hostes porro *perfequi volentes.* v. 5. ℣. 5. g) Gen. 33, 17. Iof. 13, 27. Pf. 60, 8. h) *tractas.* Ex. 29, 23. i) c. 4, 10. ℣. 6. k) *fed dixerunt* vno ore *principes* f. Magiftratus. v. 14. cf. not. c. 5, 29. Num. 32, 25. 27. l) v. 5. Gen. 14, 18. 1 Sam. 25, 10. ℣. 7. m) *tum triturabo.* conf. Am. 1, 3.

הב׳ רפה

z) *faces* v. 16. ὁ. τὰς λαμπάδας. Luc. 12, 35. a) *gladius noster militat Iehoua & feruo Ipfius Gideoni.* v. 19. *Schmid.* ℣. 21. b) *Conftiterunt* a. illi adhuc. 2 Par. 20, 17 c) *quisque* & vnumquodque agmen *fubter fe*, nec pedem loco mouerunt. Ex. 16, 29. d) *tum v.* ex alto fomno excitati, *omnes in caftris* hoftium trepidi & fine ordine *difcurrerunt*: non ad arma & in ordines fuos ad refiftendum, fed partim ad conquirendum res fuas, partim ad videndum, quæ via ad fugam pateret. *Schmid.* e) & consternati *clamarunt*, rem omnem perditā effe. *Schmid.* Mich. 4, 9. f) *& fugam capeffere inceperunt.* cf. Ef. 9, 3. Lectio altera ex *Hiphil* fignificaret; atque Ifraelitæ eos *fugere fecerunt*: quemadmodum Iericho victa fuerat folo clamore & consternatione. ℣. 22. g) *cumque porro clangerent trecentis buccinis.* Schmid. h) *conuertit Dominus gladium vnius contra alterum, idque per tota caftra.* Vide miraculum ftupendum. Subitus clamor 300. virorum, clangor buccinarū, & fplendor lampadum, tantum pauorem iniiciunt hoftibus, vt continuo ita trepident, ac fugam quærant, quafi tergo eorum iīmineret totus orbis; & quod magis admirandum eft, tanto furore corripiuntur, vt vnusquisque vertat gladium in proximum fuum, qfi in hoftem. Hæc eft admirabilis illa victoria, quam Deus promifit, fe Gideoni per trecentos viros daturū. *Brent.* cf. Pf. 83, 10. 1 Sam. 14, 20. 2 Par. 20, 22. 27. i) nomen loci cis Iordanem. k) Eandem putant quidam effe cum *Tfereda* in tribu Ephraim 1 Reg. 11, 26. & *Tfartane* Iof. 3, 16. l) *vsque ad ripam* fluminis, vel riui alicuius. Iof. 12, 2. c. 13, 9. m) 1 Reg. 4, 12. patria Elifai prophetæ ib. c. 19,

---

℣. 20. וביד Per *Mun.* fine *Makk.* 2. 5. at per *Darga*, feq. *Tbhir*, 1. ויקראו per folum *Sakephk.* 2. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & fic correctum in 5. per anomaliam. חרב ליהוה ita fe. 5. ℣. 21. וירץ כל־המחנה ita 2. & 5. ℣. 24. עד vtrumque per *Makk* 1. 2. 3. 20. pofterius etiam 5. 10. 14. prius autem 6. 9. ℣. 25. שני per *Tlifchakt.* 1. 2. 3. fu. 5. עורב quater in hoc verfu *plen.* fcribit 1. fecundum fuam *Maforam.* וזאב per *Rbhia* 2. 3. 5. 6. 9. 20. CAP. VIII, 1. מה per *Mun.* 1. 2. 3. קראת fine *Vau epenthetico* fcribunt 1. 2. 3. & *Maf. Erff.* contra *M. I.* ℣. 2. הלא per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. מבציר *Beth cum Dagefch* 8. 10. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23. contra *Maf.* 1. 2. 7. 8. *Erff.* & *M. I.* ℣. 3. בדברו ita legunt *Orientales*, fed in textu loco *Vau* fcribunt *Iod.*

8 קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבַּרְקֳנִים׃ וַיַּעַל מִשָּׁם פְּנוּאֵל
וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כָּזֹאת וַיַּעֲנוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי פְנוּאֵל כַּאֲשֶׁר
9 עָנוּ אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃ וַיֹּאמֶר גַּם־לְאַנְשֵׁי פְנוּאֵל לֵאמֹר
בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם אֶתֹּץ אֶת־הַמִּגְדָּל הַזֶּה׃
י וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בַּקַּרְקֹר וּמַחֲנֵיהֶם עִמָּם כַּחֲמֵשֶׁת
עָשָׂר אֶלֶף כֹּל הַנּוֹתָרִים מִכֹּל מַחֲנֵה בְנֵי־קֶדֶם וְהַנֹּפְלִים
11 מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב׃ וַיַּעַל גִּדְעוֹן
דֶּרֶךְ הַשְּׁכוּנֵי בָאֳהָלִים מִקֶּדֶם לְנֹבַח וְיָגְבֳּהָה וַיַּךְ אֶת־
12 הַמַּחֲנֶה וְהַמַּחֲנֶה הָיָה בֶטַח׃ וַיָּנוּסוּ זֶבַח וְצַלְמֻנָּע וַיִּרְדֹּף
אַחֲרֵיהֶם וַיִּלְכֹּד אֶת־שְׁנֵי מַלְכֵי מִדְיָן אֶת־זֶבַח וְאֶת־
13 צַלְמֻנָּע וְכָל־הַמַּחֲנֶה הֶחֱרִיד׃ וַיָּשָׁב גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ
14 מִן־הַמִּלְחָמָה מִלְמַעֲלֵה הֶחָרֶס׃ וַיִּלְכָּד־נַעַר מֵאַנְשֵׁי
סֻכּוֹת וַיִּשְׁאָלֵהוּ וַיִּכְתֹּב אֵלָיו אֶת־שָׂרֵי סֻכּוֹת וְאֶת־
טו זְקֵנֶיהָ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה אִישׁ׃ וַיָּבֹא אֶל־אַנְשֵׁי סֻכּוֹת
וַיֹּאמֶר הִנֵּה זֶבַח וְצַלְמֻנָּע אֲשֶׁר חֵרַפְתֶּם אוֹתִי לֵאמֹר
הֲכַף זֶבַח וְצַלְמֻנָּע עַתָּה בְּיָדֶךָ כִּי נִתֵּן לַאֲנָשֶׁיךָ הַיְּעֵפִים
16 לָחֶם׃ וַיִּקַּח אֶת־זִקְנֵי הָעִיר וְאֶת־קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־
17 הַבַּרְקֳנִים וַיֹּדַע בָּהֶם אֵת אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃ וְאֶת־מִגְדַּל
18 פְּנוּאֵל נָתָץ וַיַּהֲרֹג אֶת־אַנְשֵׁי הָעִיר׃ וַיֹּאמֶר אֶל־זֶבַח
וְאֶל־צַלְמֻנָּע אֵיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הֲרַגְתֶּם בְּתָבוֹר
19 וַיֹּאמְרוּ כָּמוֹךָ כְמוֹהֶם אֶחָד כְּתֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמַר
אַחַי בְּנֵי־אִמִּי הֵם חַי־יְהוָה לוּ הַחֲיִתֶם אוֹתָם לֹא הָרַגְתִּי
כ אֶתְכֶם׃ וַיֹּאמֶר לְיֶתֶר בְּכוֹרוֹ קוּם הֲרֹג אוֹתָם וְלֹא־
21 שָׁלַף הַנַּעַר חַרְבּוֹ כִּי יָרֵא כִּי עוֹדֶנּוּ נָעַר׃ וַיֹּאמֶר זֶבַח
וְצַלְמֻנָּע קוּם אַתָּה וּפְגַע־בָּנוּ כִּי כָאִישׁ גְּבוּרָתוֹ וַיָּקָם
גִּדְעוֹן וַיַּהֲרֹג אֶת־זֶבַח וְאֶת־צַלְמֻנָּע וַיִּקַּח אֶת־הַשַּׂהֲרֹנִים
22 אֲשֶׁר בְּצַוְּארֵי גְמַלֵּיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ־
יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּדְעוֹן מְשָׁל־בָּנוּ גַּם־אַתָּה גַּם־בִּנְךָ גַּם בֶּן־

Incolae Succoth & Pnuel commeatum Gideoni denegant.

n) *cum spinis deserti.* v. 16. Ier. 4, 3. o) *& cum acutis spinis vel tribulis* (1) v. 16. conf. 1 Reg. 12, 11.
✠. 8. p) Gen. 32, 32. 1 Reg. 12, 25. q) Gen. 45, 23. 2 Par. 31, 20.
✠. 9. r) Gen. 28, 21. Ios. 10, 21. s) *destruam* c. 6, 28.
✠. 10. t) Reges Midianitarum v. 5. 6. 12. u) *in Karkor* erant. x) c. 6, 3. c. 7, 12.
ὁ. ἀλλοφύλων, quo in genere denotant eos, *qui diuersae sunt gentis, tribus aut nationis*, vt Syros 2 Reg. 8, 28. in specie *Philistaeos*, qui aliunde aduentantes oram maritimam Canaanaeae iam olim insederant. vid. not. Ex. 15, 14. y) Ps. 20, 9. z) v. 20. c. 20, 15. 17.
✠. 11. a) *habitantium* (1) *in tentoriis*, quemadmodum Arabes ita vocantur *Scenitae*, quos etiam nonnulli, vt *Ion.* & *Raschi*, &c. h. l. intelligunt. b) quae olim *Kenath* dicta fuit Num. 32, 42. c) Num. 32, 35. d) *fuerunt securitas*, i. e. *securissima*, vel *in securitate*, vt Deut. 12, 10.
✠. 12. e) *perterrefecit* 2 Sam. 17, 2. Ez. 30, 9.
✠. 13. f) *inde ab adscensu*. cf. Ios. 15, 3. 7. g) LXX. vt nom. proprium, quemadmodum supra c. 1, 35. adfuit in nomine alius vrbis vel montis. Alii exponunt: *ante ortum solis*, coll. c. 14, 18. Iob. 9, 7.
✠. 14. h) *atque is scripsit & dedit ipsi*. Schmid. Conf. not. Num. 19, 2.
✠. 15. i) *quorum caussa me probro affecistis* 1 Sam. 17, 10. ὁ. ἐν οἷς ὠνειδίσατέ με Matth. 5, 11.
✠. 16. k) vid. v. 7. l) *& erudiuit, scire vel sentire fecit* per eos, quid sit illudere Deo, aut viris a Deo vocatis Iob. 21, 19.
✠. 17. m) vid. v. 9.
✠. 18. n) *quomodo* vel *quales erant?* Alibi significat *vbi?* Gen. 27, 33. &c. Significatio autem h. l. frequentior est apud Aethiopes. o) Ios. 19, 12.

p) concise per ellipsin אשר, pro *qui est sicut tu, est sicut ille.* Schmid. Cf. Gen. 44, 18. q) *vnus* seu *vnusquisque* ex illis. 2 Reg. 15, 20. Ps. 82, 7. r) *secundum formam* regiorum principum. 1 Reg. 1, 6. Gen. 39, 6.
✠. 19. s) Num. 31, 15. 18. ὁ. ἐζωογονήκειτε. Act. 7, 19.
✠. 20. t) Ios. 10, 24. u) *adolescens*. cf. Gen. 44, 30. Videtur Iethero non tam defuisse animus, quam robur & peritia tractandi gladium ad tantos viros vno ictu trucidandos. *Schmid.*
✠. 21. x) *& irrue in nos* 2 Sam. 1, 15. y) Ps. 83, 12. z) *lunulas* (3) v. 26. Es. 3, 18. סהרה Chald. & שהר Arab. *Lunam* significat.
✠. 22. a) cf. c. 9, 8. 10. 12. 14.

✠. 7. הברקנים *Kuph* per *Chatephkamets* hic & v. 16. habent 1. 2. 5. 6. 9. 20. 21. & 22. secundum *Masoram* 1. & *Erffurt.* at per *Schua simplex* 3. ✠. 10. והנפלים per *Rbhia* & *Meth.* 1. 2. שלף, *milel* & per *Segol* 6. 9. in marg. & sic fu. 5. in textu. Plura conf. in Cl. *Iablonski* Praef. §. 17. ✠. 14. אליו per *Rbhia*, praeuio *Munach*, correxit, 5. ✠. 15 הכף per *Tlischaktanna* 3. ✠. 19. יהוה per *Sakephgadol* 2. ✠. 20. שלף הנער חרבו ita 1. & sic fu. 5. ✠. 21. השהרנים per *Meth.* loco *Munach* 1. 2. 3. 5. 22. ✠. 22. ויאמרו ita scribit in textu 1. cum adiecta nota: יד דסבי ויאמרו, *quaterdecies reperiri* *singularem, vbi pluralis videatur requiri*; sed *Mas. impress.* eiusdem argumenti ad Num. 32, 25. hunc locum non connumerat, etsi Editor fateatur: היב דוק ותשכח *duodecimum huius Masora exemplum, a se non repertum, adhuc inuestigandum esse.*

23 בנך כי הושעתנו מיד מדין: ויאמר אלהם גדעון לא־
אמשל אני בכם ולא־ימשל בני בכם יהוה ימשל בכם:
24 ויאמר אלהם גדעון אשאלה מכם שאלה ותנו־לי
איש נזם שללו כי־נזמי זהב להם כי ישמעאלים הם:
ויאמרו נתון נתן ויפרשו את־השמלה וישליכו שמה כה
26 איש נזם שללו: ויהי משקל נזמי הזהב אשר שאל אלף
ושבע־מאות זהב לבד מן־השהרנים והנטיפות ובגדי
הארגמן שעל מלכי מדין ולבד מן־הענקות אשר
27 בצוארי גמליהם: ויעש אותו גדעון לאפוד ויצג אותו
בעירו בעפרה ויזנו כל־ישראל אחריו שם ויהי לגדעון
28 ולביתו למוקש: ויכנע מדין לפני בני ישראל ולא
יספו לשאת ראשם ותשקט הארץ ארבעים שנה
בימי גדעון:
29 וילך ירבעל בן־יואש וישב בביתו: ולגדעון היו שבעים ל
31 בנים יצאי ירכו כי־נשים רבות היו לו: ופילגשו אשר
בשכם ילדה־לו גם־היא בן וישם את־שמו אבימלך:
32 וימת גדעון בן־יואש בשיבה טובה ויקבר בקבר יואש
33 אביו בעפרה אבי העזרי: ויהי כאשר
מת גדעון וישובו בני ישראל ויזנו אחרי הבעלים
34 וישימו להם בעל ברית לאלהים: ולא זכרו בני ישראל
את־יהוה אלהיהם המציל אותם מיד כל־איביהם
מסביב: ולא־עשו חסד עם־בית ירבעל גדעון ככל־ לה
הטובה אשר עשה עם־ישראל:

Cap. IX. ט וילך אבימלך בן־ירבעל שכמה אל־אחי אמו וידבר
2 אליהם ואל־כל־משפחת בית־אבי אמו לאמר: דברו־
נא באזני כל־בעלי שכם מה־טוב לכם המשל בכם
שבעים איש כל בני ירבעל אם־משל בכם איש אחד
3 וזכרתם כי־עצמכם ובשרכם אני: וידברו אחי־אמו
עליו

paruerat, s. ipsum ad liberandum Israelem miserat, & insignem quoque victoriam de hostibus concesserat, h.e. Iehouam, Filium DEi. *Schmid.* Scopus eius non fuit, DEum alienum colere--at male hoc medium delegit, quia sacerdotii Leuitici vsurpationem inuexit; *Gusset.* p.89. Conf. c. 17,5. r) & publice posuit illud. c.6,37. s) ℣.32. c.6, 12. t) *idololatrica superstitione.* v.33. Leu.20,5. u) etsi non exciderit e catalogo heroum fidei Heb.11,32. infelix tamen in filiis factus est. *Schmid.* x) c. 2,3. Deut. 7,16.

℣.28. y) *Ceterum ita humiliati sunt.* c.11,33. z) Iob. 10,15 Zach. 2, 4. a) c.3,11. b) sc. ab anno 40. post quietem a Debora & Barack restitutam c. 5, 31.

℣.29 c) ℣. 35. c.6,32. c.9,1.

℣.30. d) Gen.46,26.

℣.31. e) c.9, 28. Ios.17,7.

℣.32. f) c. 6,11.

℣.33. g) Ex. 34,15. Leu. 17, 7. h) c.2,11. i) c.9,46. cf. not. c.2,11. & LXX h.l. ℣.34. k) c.6,9. ℣.35. l) cf. Ex.1,8. CAP. IX. ℣.1. m) *Abiit enim, non excitatus a DEo, sed vt typus Antichristi, dominium ad se rapuit.* n) c.8,31. ℣.2. o) ℣.3. c.20,5. p) *an ut dominentur?* q) *tum vero memineritis, me præ ceteris vobis ex matre proxima cognatione coniunctum esse.* c. 8, 31.

b) c.10,1. c.2,16. ἔσωσας ἡμᾶς. Matth. 1, 21.

℣. 23. c) cf. 1. Sam. 8, 7. c. 12, 12. & not. Deut. 33,5. Loquitur de iure, quod DEus sanxit in ordinatione reip. Israeliticæ, in qua ipse Iehoua se Regem populi sui fecit. -Moderatio simul animi adparet ingens & laude dignissima in Gideone &c. *Schmid.*

℣. 24. d) *Dixit tamen,* vel *contra dixit* ad eos, cum oblatum dominium recusasset. e) quam rectius sine dubio omisisset, vt euentus docet ℣ 27. f) *inaures siue monilia* (Gen.24,22.) *prædæ suæ,* i. e. quæ in præda ipsius reperiuntur. g) *nam Ismaelitæ erant illi* sc. hostes *Midianitæ,* cum quibus & alibi commutantur, quod in vnam quasi gentem coaluissent. vid. Gen. 37, 25. 27. 28. 35. coll. c. 25, 1. 18. sed *Schmid.* quid si dicamus, Ismaelitas non sanguine, sed moribus & habitu. *Ion. Syr.* Arabes.

℣.25. h) i.e. *omnino lubentissime dabimus.* Emphasis geminati verbi. i) *ideoque expanderunt* Num. 4, 6. LXX, ut Luc. 4, 27.

℣.26. k) sc. *sicli,* de quibus vid not. Num.7, 14. l) *præter,* q.d. *seorsim a.* Num.29,39. 2 Reg 21,16. m) *myrothecidia,* al. *torques* (2) Es. 3, 19. sed Arab. נטפה est *inauris,* it. *margarita* pura aut pellucida; נטופה *inaure ornata* & rad in V. Conj *inaures induit,* & iis ornata fuit puella. n) Ex 25,4. o) *torques* (3) Prou. 1, 9.

℣. 27. p) *& fecit omne illud* intentione non mala, non tamen sine imprudentia & tristi cum euentu. q) Ex 25,7. c. 28,6. Arbitror, Filium DEi Gideoni apparuisse qs. Ephodo indutum. Is ig. in huius apparitionis memoriam pretiosissimum fecit Ephodum, ut semper sibi aliisque in memoriam reuocaret eum, qui in eiusmodi Ephodo ipsi apparu-

℣. 24. ויאמר אלהם גדעון ita 3. ℣. 25. ויאמרו *Merca pro Metheg* in eadem voce cum *Tiphcha* habent 8. 17.18.& forte etiam 1.2<.5. (nam in *Msto* figura *Metheg* & *Merca* ambigua est); sed nullus, quod fieri oportebat, *Masoram* vel notam firmamenti caussa adiecit. ℣.26. הענקות *Meth.* pro *Munach* 1.2. 5.22. ℣. 35. ככל per *Cholem* & *Paschta* sine *Makk.* 2. 3. CAP. IX ℣. 1. אליהם per *Rbhia* 1. 2. משפחת ita pro *singulari pluralem* habet 3. & sic su. 5. ℣. 2. באזני sic per *Legatum Kadma* 1. 3. 5. 20. 21. & *Ber.* at reliqui habent seruum *Munach* repetitum. המשל *He* cum *Meth.* 1. 2. 22. reliqui sine eo.

עָלָיו בְּאָזְנֵי כָּל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּט
4 לִבָּם אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אָחִינוּ הוּא׃ וַיִּתְּנוּ־לוֹ
שִׁבְעִים כֶּסֶף מִבֵּית בַּעַל בְּרִית וַיִּשְׂכֹּר בָּהֶם אֲבִימֶלֶךְ
אֲנָשִׁים רֵיקִים וּפֹחֲזִים וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו׃ וַיָּבֹא בֵית־אָבִיו ה
עָפְרָתָה וַיַּהֲרֹג אֶת־אֶחָיו בְּנֵי־יְרֻבַּעַל שִׁבְעִים אִישׁ עַל־
אֶבֶן אֶחָת וַיִּוָּתֵר יוֹתָם בֶּן־יְרֻבַּעַל הַקָּטֹן כִּי נֶחְבָּא׃
6 וַיֵּאָסְפוּ כָּל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם וְכָל־בֵּית מִלּוֹא
וַיֵּלְכוּ וַיַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ לְמֶלֶךְ עִם־אֵלוֹן מֻצָּב אֲשֶׁר
7 בִּשְׁכֶם׃ וַיַּגִּדוּ לְיוֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲמֹד בְּרֹאשׁ הַר־גְּרִזִּים
וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ אֵלַי בַּעֲלֵי שְׁכֶם
8 וְיִשְׁמַע אֲלֵיכֶם אֱלֹהִים׃ הָלוֹךְ הָלְכוּ הָעֵצִים לִמְשֹׁחַ
9 עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לַזַּיִת מָלְכָה עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם
הַזַּיִת הֶחֳדַלְתִּי אֶת־דִּשְׁנִי אֲשֶׁר־בִּי יְכַבְּדוּ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים
י וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים׃ וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לַתְּאֵנָה לְכִי־
11 אַתְּ מָלְכִי עָלֵינוּ׃ וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתְּאֵנָה הֶחֳדַלְתִּי אֶת־
מָתְקִי וְאֶת־תְּנוּבָתִי הַטּוֹבָה וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים׃
12 וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לַגֶּפֶן לְכִי־אַתְּ מָלְוֹכִי עָלֵינוּ׃ וַתֹּאמֶר 13
לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחֳדַלְתִּי אֶת־תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים
14 וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים׃ וַיֹּאמְרוּ כָל־
הָעֵצִים אֶל־הָאָטָד לֵךְ אַתָּה מְלָךְ־עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר טו
הָאָטָד אֶל־הָעֵצִים אִם בֶּאֱמֶת אַתֶּם מֹשְׁחִים
אֹתִי לְמֶלֶךְ עֲלֵיכֶם בֹּאוּ חֲסוּ בְצִלִּי וְאִם־אַיִן תֵּצֵא אֵשׁ
16 מִן־הָאָטָד וְתֹאכַל אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וְעַתָּה אִם־
בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים עֲשִׂיתֶם וַתַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
וְאִם־טוֹבָה עֲשִׂיתֶם עִם־יְרֻבַּעַל וְעִם־בֵּיתוֹ וְאִם־
17 כִּגְמוּל יָדָיו עֲשִׂיתֶם לוֹ׃ אֲשֶׁר־נִלְחַם אָבִי עֲלֵיכֶם
וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־נַפְשׁוֹ מִנֶּגֶד וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד מִדְיָן׃
18 וְאַתֶּם קַמְתֶּם עַל־בֵּית אָבִי הַיּוֹם וַתַּהַרְגוּ אֶת־בָּנָיו

כז ה Dd 5 שבעים

℣. 3. r) de eo. Num. 8, 22. s) v. 2. Gen. 23, 10. 13. t) ciuium. v. 2. u) & inclinauit se 1 Reg. 11, 9. ὁ. ἔκλινεν cf. 1 Tim. 5, 21. x) v. 2. nam mater eius sichemitica fuerat c. 8, 31.

℣. 4. y) sc. siclos. Gen. 20, 16. Num. 7, 13. z) c. 8, 33. a) inanes, sc. opibus & bonis destituti: qui nec agros colebant, nec opificia tractabant, adeoque non habebant, vnde viverent. Schmid. cf. c. 11, 3. 2 Par. 13, 7. ὁ. κενός. Iac. 2, 20. b) & leues, temerarios (1) Zeph 3, 4. purgamenta vrbium fusarum, vt Curtius loquitur lib. 6. c. 11.

℣. 5. c) c. 8, 27. 32. d) v. 1. 1 Sam. 12, 11. e) v. 2. c. 8, 30. f) v. 18. qui forte ibi ad certum aliquem vsum adfuit. Schmid. g) relictus tamen est s. remansit de illis 70. Ios. 11, 11.

℣. 6. h) locus munitus, iuxta Sichem v. 20. coll. v. 46. Alius erat inter Sion & Ierusalem 2 Sam. 5, 9. 1 Reg. 9, 15. i) cf. Hos. 8, 4. k) iuxta planitiem statuæ, a Iosua fortassis erectæ; Schmid. iuxta quercum valli s. tumuli aggesti, ex quo Abimelech cum inauguraretur, ab omnibus conspici potuerit; coll. Es. 29, 3 Cf. infra v. 37. & Ios. 24, 26.

℣. 7. l) Cum vero annunciassent hoc. m) Deut. 11, 29. Ios. 8, 33. In monte benedictionis denunciauit maledictionem, quæ impleta est Lightf. In vertice montis stetit, partim, vt eo melius audiri posset, partim vt insidiis eo minus pateret, & effugere facile posset. Schmid. n) vt audiat vos vicissim Deus, si me auditis & serio resipiscitis.

℣. 8. o) q. d. vnanimi sententia iuerunt cf. c. 8, 25. p) cf. v. 10. 12. 14. & rem c. 8, 22.

℣. 9. q) an desinam, num desisterem. v. 11. 13. Al. Kal, al. Hophal. cf. Gusset. p. 242. r) pinguedinem 1 quoad pinguedinem meam. 1 Reg. 15, 23. LXX. vt

ve Rom. 11, 17. ℣. 13. s) Ps. 104, 15. Hoc de sanguine Christi verissime dicitur. Grotius ad Ioh. 15, 1. coll. Ioh. 6, 51. t) Deum tq. creator. cf. Ps. 104, 31. u) ad quod me Deus nec creavit, nec vocavit. Schmid. ℣. 14. x) spinam seu rhamnum. Gen. 50, 10. Ps. 58, 10. ignobilissimum spinosorum fruticum genus merito intelligimus.

מלכה ק׳ Schmid. Ad nihil enim quidquam prodest, nisi vt per ipsum alia ligna facilius accendantur. Abarb. ℣. 15. y) q.

מלכי קרי d. nescio, an hoc factatis, vt illudatis mihi? sed si serio agitis, venite & confugite sub vmbram meam; quod ironice dictum, cum spina non habeat vmbram ---- Omnis arbor vmbram spargit corpori suo similem; ego vero vmbra & sapore, & fructu & odore destitutor. Abarb. z) Es. 19, 14. Zach. 11, 1. ℣. 16. a) Incipit apologi applicatio. b) & in integritate. v. 19. vid. Ios. 24, 14. c) pro merito manuum eius. Es. 3, 11. Prou. 12, 14. ℣. 17. d) & proiecit quasi animam suam. cf. c. 5, 18. e) ex aduerso Gen. 21, 16. & in mediam quasi mortem. Vocula relativa ad ipsum Gideonem respectum habet, s. locum, in quo is erat: quasi Gideon in loco tuto stetisset, & anima ipsius in eo salua; ipse vero hanc proiecisset in locum oppositum s. aduersum sibi in media mortis pericula. Schmid. ℣. 18. f) Conspirando, & pecuniam subministrando v. 4. 24.

℣. 6. ויאספו per Graschaim & Metheg sine Kadma 2. 3. sic su. 5. ℣. 7. ויגידו plene 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 12. 13. 19. 21. 23. contra Mas. ad Gen. 26, 32. ℣. 9. החדלתי Cheth per Chatephsagol 3. 21. & in marg. 6. 9. hic & v. 11. 13. והלכתי per Sakephk. cum Kadma 3. at per Merca 1. Idem obserua ad v. 13. ℣. 10. מלוכי ita in textu scribunt, cum adiecto Kri מלכי, 1. 3. ℣. 14. מלך per Merca & Cholem 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 15. ואם־אין per Rbhia 2. 3. sic emendatum in 1. האטד per Munach loco Meth. 1. 5 -- 14. 16. 19 -- 23. ℣. 16. עשיתם milra 1. 3. sic su. 5. ℣. 18. ואתם per Rbhia 6. 9. 20. contra Mas. h. l. & Ios. 18, 6.

שִׁבְעִים אִישׁ עַל־אֶבֶן אֶחָת וַתַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ בֶּן־
אֲמָתוֹ עַל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם כִּי אֲחִיכֶם הוּא׃ וְאִם־בֶּאֱמֶת 19
וּבְתָמִים עֲשִׂיתֶם עִם־יְרֻבַּעַל וְעִם־בֵּיתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה
שִׂמְחוּ בַּאֲבִימֶלֶךְ וְיִשְׂמַח גַּם־הוּא בָּכֶם׃ וְאִם־אַיִן תֵּצֵא כ
אֵשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל אֶת־בַּעֲלֵי שְׁכֶם וְאֶת־בֵּית
מִלּוֹא וְתֵצֵא אֵשׁ מִבַּעֲלֵי שְׁכֶם וּמִבֵּית מִלּוֹא וְתֹאכַל
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ׃ וַיָּנָס יוֹתָם וַיִּבְרַח וַיֵּלֶךְ בְּאֵרָה וַיֵּשֶׁב 21
שָׁם מִפְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ אָחִיו׃ וַיָּשַׂר אֲבִימֶלֶךְ 22
עַל־יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ שָׁנִים׃ וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין 23
אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּבְגְּדוּ בַעֲלֵי־שְׁכֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ׃
לָבוֹא חֲמַס שִׁבְעִים בְּנֵי־יְרֻבָּעַל וְדָמָם לָשׂוּם עַל־ 24
אֲבִימֶלֶךְ אֲחִיהֶם אֲשֶׁר הָרַג אוֹתָם וְעַל בַּעֲלֵי שְׁכֶם
אֲשֶׁר־חִזְּקוּ אֶת־יָדָיו לַהֲרֹג אֶת־אֶחָיו׃ וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי כה
שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר־
יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ׃
וַיָּבֹא גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וְאֶחָיו וַיַּעַבְרוּ בִּשְׁכֶם 26
וַיִּבְטְחוּ־בוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם׃ וַיֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה וַיִּבְצְרוּ אֶת־ 27
כַּרְמֵיהֶם וַיִּדְרְכוּ וַיַּעֲשׂוּ הִלּוּלִים וַיָּבֹאוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיְקַלְלוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר גַּעַל בֶּן־ 28
עֶבֶד מִי־אֲבִימֶלֶךְ וּמִי־שְׁכֶם כִּי נַעַבְדֶנּוּ הֲלֹא בֶן־
יְרֻבַּעַל וּזְבֻל פְּקִידוֹ עִבְדוּ אֶת־אַנְשֵׁי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם
וּמַדּוּעַ נַעַבְדֶנּוּ אֲנָחְנוּ׃ וּמִי יִתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי 29
וְאָסִירָה אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר לַאֲבִימֶלֶךְ רַבֶּה צְבָאֲךָ
וָצֵאָה׃ וַיִּשְׁמַע זְבֻל שַׂר־הָעִיר אֶת־דִּבְרֵי גַּעַל בֶּן־עֶבֶד ל
וַיִּחַר אַפּוֹ׃ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בְּתָרְמָה 31
לֵאמֹר הִנֵּה גַעַל בֶּן־עֶבֶד וְאֶחָיו בָּאִים שְׁכֶמָה וְהִנָּם
צָרִים אֶת־הָעִיר עָלֶיךָ׃ וְעַתָּה קוּם לַיְלָה אַתָּה וְהָעָם 32
אֲשֶׁר־אִתָּךְ וֶאֱרֹב בַּשָּׂדֶה׃ וְהָיָה בַבֹּקֶר כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ 33
תַּשְׁכִּים

auxilii: reuera a. vt dominium ipse consequeretur. v. 29. d) *& transiuerunt e loco* suo in *Sichem*.

✱. 27. e) *& calcarunt* sc. *uuas*. Es. 63, 2. f) solennes *laudes* & lusus cum choreis & canticis (2) Lev. 19, 24. cf. Es. 16, 9. 10. & 1 Thess. 5, 3. g) *nam primum ingressi sunt templum* v. 27. & sacra rite fecerunt. h) in sanitatem Gaali & sociorum v. 26. conf. Ex. 32, 6.

✱. 28. i) hausto vino generosior factus. k) *& qui contra nos sumus Sichemita*, vt seruiamus ei. v. 38. Sic *Raschi*, *Abarb.* c. 8, 31. l) *nonne filius est Ierubbaalis*, qui nihil ad nos, & ex ignobili familia ortus fuit. c. 6, 15. m) *& sic etiam Zebul præfectus eius* ignobilis & obscurae originis homo. n) *seruite* ig. illi, quicunque vultis, *cum viris Chamori patri Sichemi*, ignauis illis hominibus, qui etiam a duobus superati fuerunt Gen. 34, 25. o) *quare enim nos seruiamus ei*, qui & genere & viribus multo sumus superiores? ✱. 29. p) vid. v. 26. q) *tum facile removerem*. emph. Parag. LXX. vt Act. 13, 22. r) Kimchi: *dixit etiam* Gaal per apostrophen, al. *dixit Zebul*; melius alii imperf. *dictum a. est*. cf. Ios. 7, 26. s) *auge*. Piel (2) Ps. 44, 13. ✱. 31. t) c. 11, 12. u) *per dolum* s. *astutiam* (1) cf. Ier. 8, 5. Sic *Syr.* & *Raschi*. al. in *Tormah* pro *Arumah* v. 41. x) *obsident*, & *præoccupant vrbem aduersus te*. 1 Par. 20, 1.

g) vid. v. 5. h) *filium ancillæ*, h. e. *pellicis eius*. c. 8, 31. LXX. vt Gal. 4, 30. i) v. 2. 3.

✱. 19. k) *Si inquam in veritate*, i. e. vere & iuste v. 16. fecistis, quod tamen nemo dixerit, cum res & facta vestra aliud loquantur. l) *& in integritate*, sine crimine & culpa v. 16. m) q. d. Obueniat vobis per Abimelechum felicitas & omne bonum. *Schmid.*

✱. 21. n) *Tum vero fuga se dedit* c. 7, 22. o) *& aufugit* 1 Sam. 19, 12. prius fugæ initium, hoc continuationem & terminum fugæ denotat. p) Schmid. *Beer-Sabam* intelligit in finibus Iudæ & Simeonis. Ios. 15, 28. c. 19, 2.

✱. 22. q) *Ceterum principem se gessit*. Kal (2) Esth. 1, 22.

✱. 23. r) *Misit a. & permisit*, per admirandam suam gubernationem Deus. 1 Reg. 22, 23. s) *spiritum* s. *affectum malum* c. 8, 3. 1 Sam. 16, 14. t) *ita, vt prævaricarentur* & rebellarent. Ier. 3, 20. Verbum hoc significat *deesse officiu*, exspectatis vi obligationis alicuius, communi ac simplici humano iuri superadditæ, qualis est inter fratres vi sanguinis, aut eiusdem religionis cultores, aut coniuges vi matrimonii, vel denique inter Regem & subditos, vi fidei, verbis datæ. *Gusset.* p. 115.

✱. 24. u) *violentia* Gen. 6, 11. x) *filiorum*, passiue; ipsis per summum nefas illata. Ioel 4, 19. y) *& inprimis sanguis eorum; ad ponendum eum* & vlciscendum 1 Sam. 25, 39. 1 Reg. 2, 31. Esth. 9, 25. Ps. 7, 17. Act. 5, 28. z) vid v. 18.

✱. 25. a) *illi* Abimelecho, & hominibus ac rebus ipsius. b) & illi rapuerunt omne quod *prateribat* apud vel *prater ipsos* 2 Sam. 24, 20. Iob. 9, 11.

✱. 26. c) *venit etiam Gaal* sub specie auxi-

✱. 20. ואם־אין Per *Rbhia* 2. 5. ותצא *milel* 1. 2. sic fu. 5. ✱. 22. וישר *Schin* per *Kametschatuph* 1. 6. 9. 20. 23. ✱. 24. אשר per *Makk.* loco *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. sic fu. 5. ועל per *Makk.* 1. 6. 9. 20. 21. 22. ✱. 25. ויגזלו per ֓ *Sakephk.* anomalice 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23. ✱. 27. ויקללו *Lamed* per *Chatephpatach* 1. 2. 6. 9. 20. 22. ac præcedente quidem *Metheg.* 1. sed *Dageschatum* faciunt 3. 6. 7. 9. 20. 21. ✱. 29. רבה *Beth* per *Tsere* 2. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ✱. 30. עבד *Ain* per *Segol* 1, 3. 15. & in marg. 6. 9.

תשכים ופשטת על־העיר והנה־הוא והעם אשר־אתו
יצאים אליך ועשית לו כאשר תמצא ידך׃
ויקם אבימלך וכל־העם אשר־עמו 34
לילה ויארבו על־שכם ארבעה ראשים׃ ויצא געל בן־ לה
עבד ויעמד פתח שער העיר ויקם אבימלך והעם
אשר־אתו מן־המארב׃ וירא־געל את־העם ויאמר 36
אל־זבל הנה־עם יורד מראשי ההרים ויאמר אליו זבל
את צל ההרים אתה ראה כאנשים׃ ויסף עוד געל 37
לדבר ויאמר הנה־עם יורדים מעם טבור הארץ וראש־
אחד בא מדרך אלון מעוננים׃ ויאמר אליו זבל איה 38
איפוא פיך אשר תאמר מי אבימלך כי נעבדנו הלא
זה העם אשר־מאסתה בו צא־נא עתה והלחם בו׃ 39
ויצא געל לפני בעלי שכם וילחם באבימלך׃ וירדפהו מ
אבימלך וינס מפניו ויפלו חללים רבים עד־פתח
השער׃ וישב אבימלך בארומה ויגרש זבל את־געל 41
ואת־אחיו משבת בשכם׃ ויהי ממחרת ויצא העם 42
השדה ויגדו לאבימלך׃ ויקח את־העם ויחצם 43
לשלשה ראשים ויארב בשדה וירא והנה העם יצא מן־
העיר ויקם עליהם ויכם׃ ואבימלך והראשים אשר עמו 44
פשטו ויעמדו פתח שער העיר ושני הראשים פשטו
על־כל־אשר בשדה ויכום׃ ואבימלך נלחם בעיר כל מה
היום ההוא וילכד את־העיר ואת־העם אשר־בה הרג
ויתץ את־העיר ויזרעה מלח׃ וישמעו 46
כל־בעלי מגדל־שכם ויבאו אל־צריח בית אל ברית׃
ויגד לאבימלך כי התקבצו כל־בעלי מגדל־שכם׃ 47
ויעל אבימלך הר־צלמון הוא וכל־העם אשר־אתו 48
ויקח אבימלך את־הקרדמות בידו ויכרת שוכת עצים
וישאה וישם על־שכמו ויאמר אל־העם אשר־עמו מה
ראיתם

y) Schmid. *diffunde te* l. *irrue vndique* ℣. 44. c. 20, 37. 1 Sam. 23, 27. z) 1 Sam. 10, 7.

℣. 34. a) ℣. 37. 43. c. 7, 16.

℣. 35. b) *& exiit Gaal*, exitu militari; non tamen ad prælium, cuius nullas adhuc necessitates habebat, hoste, vt putabat, absente: sed agendum ordinarias excubias in omnem euentum, si forte hostis aliquis adpropinquaret. *Schm.* c) *ante ostium.* ℣. 44. Ios. 20, 4. d) *ex insidiis* 2 Par. 13, 13.

℣. 36. e) ℣. 7. Gen. 8, 5.

℣. 37. f) *vmbilico* s. *medio* (2) Ez. 38, 12. Sed *Raschi*: ex monte omnium altissimo. g) *& agmen* ℣. 34. h) nomen loci, q. d. *planitiem* l. *quercum augurum* Deut. 18, 10. 14. cf. supra ℣. 6.

℣. 38. i) *vbi nunc* est Es. 19, 12. Iob. 17, 15. k) vid. ℣. 28. l) *quem reprobasti.* ב est obiecti, vt Es. 7, 15. 16. 2 Reg. 17, 20. ὃ. ὃν ἐξουδενώσας. Marc. 9, 12. m) si vir es! Sarcasmus.

℣. 41. n) *in Aruma*, quam putant nonnulli eandem esse cum Tormah ℣. 31. sed existimamus, Arumam fuisse locum Sichemo vicinum, & insidiis idoneum. *Schmid.* o) *Sebul a. eiecit.* Verbis & astutia apud populum Sichemiticum tantum effecit, vt Gaalē & fratres eius ipsi expulerint l. saltem exire iusserint eo, vnde venisset. *Schmid.*

℣. 42. p) Homo astutissimus (Sebul) populo persuasisse videtur, si modo Gaalem & fratres ex vrbe eiicerent, Abimelechum aperta vi nihil amplius tentaturum, se vero eos cum ipso facile reconciliaturum, licet interitum illis moliretur. Hinc securi facti postridie in agrum exiuerunt. *Schmid.*

℣. 43. q) c. 7, 16. r) ℣. 34. 44.

℣. 44. s) *vp. Abimelech & agmina illa.* ℣. 43. t) ℣. 33. u) ℣. 35. x) *deinde* cum vias ad vrbem occupasset, *duo agmina.*

℣. 45. y) Sichemum rursus constituitur miserabile theatrū sanguinis, quemadmodum ante fuerat Gen. 34. *Lightfoot.* z) Sic enim moris erat regibus, vt rebelles vrbes sale consererent. *Abarb.* Caussa illius apud *Plinium* extat H. N. lib. 31. c. 7. Omnis locus, in quo reperitur sal, sterilis est, nihilque gignit. Vid. not. Deut. 29, 22. Zeph. 2, 9.

℣. 46. a) *propugnaculum* (4) ℣. 49. 1 Sam. 13, 6. b) *Domus Dei* s. sacræ ædis ℣. 4. Nonnullis eadem est Domus Millo ℣. 25. c) Baal-Berith. c. 8, 33. sic *Raschi.*

℣. 48. d) non procul Sichemo. Ps. 68, 15. e) plures *secures* secum sumsit. Ier. 46, 22. ὃ. τὰς ἀξίνας. Matth. 3, 10. f) *ramum* l. *ramos* multos, quot quisque ferre potuit (2) ℣. 45. Conf. Es. 5, 5. ὃ. ἔκοψε κλάδον. Matth. 21, 8.

℣. 33. על Pro eo habent אל *Orientales* Iudæi. ℣. 34. ויארבו על־שכם ארבעה ita 1. 6. 9. 12. 13. 20. 21. 22. ℣. 36. וירא per *Munach* 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 38. איפה ita scribunt 1. 3. הלא per *Makk.* 1. 5. ℣. 42. Spatium intersectionis minoris huic versiculo præmittunt omnes, præter 3. 12. 17. 18. & *Ber.* ℣. 45. נלחם *Cheth Kametsatum* habent 6. 9. in marg. sed contra *Masoram* ad ℣. 17. ℣. 46. וישמעו sic per *Sakephk.* in vnius vocis ditione omnes attamen *Sakephgadol*, quod analogiæ fauet, habuerat 5. & Chaldaica Versio in 1. id etiamnum habet. בית אל ita 2. & sic correctum in 5. secundum *Mas.* 2. & *Erff.* sed nostris accentibus patrocinatur *Masora* 1.

ראיתם עשיתי מהרו עשו כמוני׃ ויכרתו גם־כל־העם 49
איש שוכה וילכו אחרי אבימלך וישימו על־הצריח
ויציתו עליהם את־הצריח באש וימתו גם כל־אנשי
מגדל־שכם כאלף איש ואשה׃ וילך נ
אבימלך אל־תבץ ויחן בתבץ וילכדה׃ ומגדל־עז היה 51
בתוך־העיר וינסו שמה כל־האנשים והנשים וכל
בעלי העיר ויסגרו בעדם ויעלו על־גג המגדל׃ ויבא 52
אבימלך עד־המגדל וילחם בו ויגש עד־פתח המגדל
לשרפו באש׃ ותשלך אשה אחת פלח רכב על־ 53
ראש אבימלך ותרץ את־גלגלתו׃ ויקרא מהרה 54
אל־הנער נשא כליו ויאמר לו שלף חרבך ומותתני
פן־יאמרו לי אשה הרגתהו וידקרהו נערו וימת׃
ויראו איש־ישראל כי־מת אבימלך וילכו איש למקמו׃ נה
וישב אלהים את רעת אבימלך אשר עשה לאביו 56
להרג את־שבעים אחיו׃ ואת כל־רעת אנשי שכם 57
השיב אלהים בראשם ותבא אליהם קללת יותם בן־
ירבעל׃ ויקם אחרי אבימלך להושיע י
את־ישראל תולע בן־פואה בן־דודו איש יששכר והוא־
ישב בשמיר בהר אפרים׃ וישפט את־ישראל עשרים 2
ושלש שנה וימת ויקבר בשמיר׃ ויקם 3
אחריו יאיר הגלעדי וישפט את־ישראל עשרים ושתים
שנה׃ ויהי־לו שלשים בנים רכבים על־שלשים עירים 4
ושלשים עירים להם להם יקראו חות יאיר עד היום
הזה אשר בארץ הגלעד׃ וימת יאיר ויקבר ה
בקמון׃
ויספו בני ישראל לעשות הרע בעיני יהוה ויעבדו 6
את־הבעלים ואת־העשתרות ואת־אלהי ארם ואת־
אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני־עמון ואת
אלהי

Abimelech turrim in Thebez oppugnaturus perit.

✠. 4. m) c. 5, 10. Zach. 9, 9. ὁ. ἐπιβαίνοντες. Matth. 21, 5. n) *pullis asinorum.* c. 12, 14. ὁ. πώλους. Matth. 21, 5. 7. o) *& triginta vrbes.* conf. 1 Par. 2, 22. v-

Cap. X.

bi senior ille *Iairus* viginti tres vrbes occupasse dicitur, quibus noster plures addidit. p) vid. Num. 32, 41. Itaque partim a seniore, partim a iuniore *Iaire* nomen sortitæ sunt. *Schmid.*

✠. 6. q) c. 3, 7. c. 4, 1. c. 6, 1. r) vid. v. 10. c. 2, 11. s) c. 2, 13. t) cf. 2 Reg. 16, 10. seqq. u) vid. c. 2, 13. x) c. 11, 24. 1 Reg. 11, 33. y) 1 Reg. 11, 5.

---

g) c. 7, 17.

✠. 49. h) v. 48. i) v. 46. k) Ios. 8, 8. 19. l) *super in* sc. ciuibus turris & munimenti Sichemitici. v. 47. Conf. c. 12, 1.

✠. 50. m) 2 Sam. 11, 21.

✠. 51. n) Prou. 18, 10.

✠. 53. o) *frustum, segmentum* (5) 1 Sam. 30, 12. 2 Sam. 11, 21. Iob. 41, 15. Cant. 4, 3. p) *meta* s. lapidis molæ superioris. Deut. 24, 6. q) *& confregit.* Hiph. (1) c. 10, 8. r) 1 Par. 10, 10. 2 Reg. 9, 35. ὁ. τὸ κρανίον αὐτοῦ. conf. Matth. 27, 33.

✠. 54. s) 1 Sam. 14, 6. t) 1 Sam. 31, 4. u) *& interfice me* 2 Sam. 1, 9. Imper. Piel. x) *de me.* Gen. 20, 13. y) Num. 25, 8. ὁ. ἐξεκέντησεν αὐτόν. cf. Ioh. 19, 37.

✠. 55. z) *Cum autem viderent.* a) *quisque ad suum locum*, nemine tyranni necem vindicante.

✠. 56. b) *Sic igitur reduxit* DEVS omnem malitiam *in caput eorum* v. 57. c) vid. v. 4.

✠. 57. d) v. 20.

Cap. X, ✠. 1. e) v. 3. f) v. 13. c. 8, 22. c. 12, 1. g) idem nomen fuit primogeniti Isascharis Gen. 46, 13. h) *Schamire*, in montanis Ephraim; qui locus pro *Samaria* haberi potest *Lightf.* Alia in montanis Iudæ Ios. 15, 48.

v. 3. i) v. 1. c. 2, 10. Ex. 1, 8. k) Hic non est ille, cuius apud Mosen mentio fit Num. 32, 41. sed aliquis ex familia eadem, & eiusdem nominis: plane vt se res habet cum *Tola*, antecessore illius, qui idem nomen habuit cum primogenito Isascharis. *Lightf.* Si idem esset, vixisset 300. annos, quod absurdum. Ille erat filius Manassis, hic autem filius Gileaditæ. *Abarb.* l) Gen. 31, 21. Num. 32, 1. Ios. 17, 1.

✠. 4.

✠. 49. גם־כל *Particulam* גם *omittunt* 1. 3. שוכה *Kri* שוכו adiiciunt 1. 2. & *Erffurtensis Masora.* ✠. 53. ותריץ *plene* correctum in 2. contra *Mas.* 1. & *Erff.* גלגלתו posterius *Gimel* per *Patach* scribunt 3. 6. 15. 19. 20. 21. 23. ✠. 54. הרגתהו *Gimel* per *Patach* correxit 2. 5. secundum *Mas.* 2. & *Erff.* ✠. 57. קללת per *Chatephpatach* præced. *Metheg*, 1. 5. 22. CAP. X, ✠. 1. והוא *Tbhir* loco *Makk.* habet 6. 9. 20. ✠. 5. יאיר per *Atnach*, præuio subdistinctiuo *Tiphcha*, 2. 3. sic su. 5.

7 אלהי פלשתים ויעזבו את־יהוה ולא עבדוהו׃ ויחר־
אף יהוה בישראל וימכרם ביד פלשתים וביד בני עמון׃
8 וירעצו וירצצו את־בני ישראל בשנה ההיא שמנה
עשרה שנה את־כל־בני ישראל אשר בעבר הירדן
9 בארץ האמרי אשר בגלעד׃ ויעברו בני־עמון את־
הירדן להלחם גם־ביהודה ובבנימין ובבית אפרים
י ותצר לישראל מאד׃ ויזעקו בני ישראל אל־יהוה
לאמר חטאנו לך וכי עזבנו את־אלהינו ונעבד את־
11 הבעלים׃ ויאמר יהוה אל־בני ישראל
הלא ממצרים ומן־האמרי מן־בני עמון ומן־פלשתים׃
12 וצידונים ועמלק ומעון לחצו אתכם ותצעקו אלי
13 ואושיעה אתכם מידם׃ ואתם עזבתם אותי ותעבדו
14 אלהים אחרים לכן לא־אוסיף להושיע אתכם׃ לכו
וזעקו אל־האלהים אשר בחרתם בם המה יושיעו לכם
טו בעת צרתכם׃ ויאמרו בני־ישראל אל־יהוה חטאנו
עשה־אתה לנו ככל־הטוב בעיניך אך הצילנו נא היום
16 הזה׃ ויסירו את־אלהי הנכר מקרבם ויעבדו את־
17 יהוה ותקצר נפשו בעמל ישראל׃ ויצעקו
בני עמון ויחנו בגלעד ויאספו בני ישראל ויחנו במצפה׃
18 ויאמרו העם שרי גלעד איש אל־רעהו מי האיש אשר
יחל להלחם בבני עמון יהיה לראש לכל ישבי גלעד׃
יא ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן־
2 אשה זונה ויולד גלעד את־יפתח׃ ותלד אשת־גלעד לו
בנים ויגדלו בני־האשה ויגרשו את־יפתח ויאמרו לו
לא־תנחל בבית־אבינו כי בן־אשה אחרת אתה׃
3 ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב ויתלקטו אל־
4 יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו׃ ויהי
ה מימים וילחמו בני־עמון עם־ישראל׃ ויהי כאשר־
נלחמו

z) c. 2, 13. 1 Sam. 5, 2. a) Mirandum est pessimum populi Israelitici ingenium, & stultitia detestabilis; sed pulchre docet h. l. *Brent.* quod hoc omne factum sit ex prudentia carnis, quæ videbat gentiles Israelitico populo feliciores, adeoque eandem felicitatem quæsiuit. *Schmid.* vid. 2 Par. 28, 23.

v. 7. *b*) c. 2, 14. c) ab occidente, & Ammonitarum ab ortu, qui vtrinq; Israelitas opprimebant. Conf. Es. 9, 11.

v. 8. *d*) *&* *concusserunt* Ammonitæ. Ex. 15, 16. rad. Arab. *commouit, conturbauit.* e) *&* *confregerunt.* c. 9, 53. Am. 4, 1. *f*) *illo ipso statim venditionis diuinæ anno.* Octodecim annos deinde continuarunt confringere Israelitas. *Schmid.* *g*) *trans* Iordanem. Ios. 7, 7. *h*) v. 18.

v. 9. *i*) *Sed & transiuerunt* Iordanem. *k*) *& angustia fuit.* c. 2, 15.

v. 10. *l*) *tum clamarunt.* c. 6, 6. Es. 26, 16. *m*) Dan. 9, 5. 8. *n*) *inprimis, quod deseruimus.* v. 6. 13.

v. 11. *o*) per Vrim & Thummim. *Schmid.* cf. c. 1, 1. Al. per Prophetam; al. ipsum Filium Dei respondisse existimant. *p*) *sc. liberaui vos.* Abarb. aliique ex v. 13. Conf. c. 6, 9. At Schmid. præfixum מ sumit *partitiue*, idque connectit cum v. 12. h. m. *Nonne hostes de Aegyptiis & Amoræis &c. item Sidonii & Amalekitæ oppresserunt vos.* cf. not. Leu. 4, 17.

v. 12. *q*) in numero Arabum 2 Par. 26, 7. Alii conf. Ios. 15, 55. 1 Sam. 23, 25. r) c. 2, 18.

v. 13. *s*) v. 10. Deut. 32, 15. Ier. 2, 13. *t*) v. 1. 14.

v. 14. *u*) Deut. 32, 38.

v. 15. *x*) conf. 1 Sam. 7, 3.

v. 16. *y*) 1 Sam. 7, 3. Gen. 35, 4. *z*) ὁ. καὶ ἐδούλευσαν τῷ Κυρίῳ μόνῳ. conf. Matth. 4, 10. *a*) q. d. *abbreuiata igitur fuit anima ipsius*, h. e. æque animo diutius ferre non potuit miseriam Israelis. Opponitur enim longanimitati, & patientiæ. vid. c. 16, 16. Iob. 21, 4. & conf. Ier. 31, 20. *b*) Ps. 73, 5. Deut. 26, 7. ὁ. ἐν κόπῳ. 2 Cor. 11, 27. Apoc. 2, 2.

v. 17. *c*) *conuocati sunt.* c. 12, 1. 1 Sam. 13, 4. 2 Reg. 3, 21. *d*) c. 11, 11.

v. 18. *e*) Conf. Deut. 20, 8. *f*) *incipiet.* Gen. 9, 20. *g*) *& erit ille Dux.* c. 11, 9.

Cap. XI, v. 1. *h*) 1 Sam. 12, 11. Hebr. 11, 32. *i*) Ios. 17, 1. *k*) Ios. 2, 1. Hos. 1, 2. Conf. Deut. 23, 3. Non tamen putarim publicum scortum, sed potius mulierem alius, quam Israeliticæ gentis fuisse, quæ etiam ex lege duci non debuerit, & inter vxores haberi. *Schmid.* ex *Ion.* cauponæ.

Cap. XI. seq. versu 1. הפטרת חקת

v. 2. *l*) *postea vero etiam peperit legitima vxor.* *m*) conf. Gen. 21, 10. LXX. vt Gal. 4, 30. *n*) *alienæ s. peregrinæ* 1 Par. 2, 26. Deut. 29, 27. Ier. 22, 26.

v. 3. *o*) propr. Pars Syriæ v. 5. 2 Sam. 10, 6. 8. *p*) Hitp. (t) cf. Es. 27, 12. & quoad rem 1 Sam. 22, 2. *q*) *vacui, sine hereditate.* conf. c. 7, 16. c. 9, 4. 2 Sam. 6, 20. Prou. 12, 11. c. 28, 19. v. 4. *r*) Schmid. *post annum.* conf. v. 40. Ex. 13, 10. Num. 9, 22.

---

v. 6. ולא Per *Makk.* 12. 17. 18. & *Ber.* v. 8. Ad hunc versiculum collocant חצי הספר seu dimidium libri 1. 2. 5. 7. 8. & *Mas. Erff.* v. 10. כי sine præfixo *Vau* 3. sic fu. 2. 5. at, *Vau* quidem habet in textu 1. & restituerunt correctores in 2. & 5. sed sine *Schua*, & cum nota marginali לא קרי ו. *Vau legendum non esse*; quibus suffragatur etiam *Erffurtensis Masora.* v. 11. האמרי *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. ומן־בני cum præfixo ו 2. 3. 6. 9. 14. 20. 22. 23. sic correctum in 1. at 5. *Vau* quidem habet, sed sine *Schurek*; quomodo etiam scribit *Masora Erffurtensis.* v. 13. לכן לא־ ita 6. 9. 14. 20. 21. etiam 22. nisi quod hic pro *Merca* habeat *Makk.* v. 15. ככל per *Cholem* & *Merca* 1. sic fu. 5. at ככל הטוב habet 2. CAP. XI. v. 5. כאשר per *Tbhir* 1. 2.

Iephta exul, belli contra Ammonitas dux futurus, a Gileaditis reuocatur;

נלחמו בני־עמון עם־ישראל וילכו זקני גלעד לקחת
6 את־יפתח מארץ טוב׃ ויאמרו ליפתח לכה והייתה לנו
7 לקצין ונלחמה בבני עמון׃ ויאמר יפתח לזקני גלעד
הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי ומדוע
8 באתם אלי עתה כאשר צר לכם׃ ויאמרו זקני גלעד
אל־יפתח לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת
9 בבני עמון והיית לנו לראש לכל ישבי גלעד׃ ויאמר
יפתח אל־זקני גלעד אם־משיבים אתם אותי להלחם
בבני עמון ונתן יהוה אותם לפני אנכי אהיה לכם
י לראש׃ ויאמרו זקני־גלעד אל־יפתח יהוה יהיה שמע
11 בינותינו אם־לא כדברך כן נעשה׃ וילך יפתח עם־
זקני גלעד וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין
וידבר יפתח את־כל־דבריו לפני יהוה במצפה׃

& per legatos frustra Ammonitas a bello auertere studet.

12 וישלח יפתח מלאכים אל־מלך בני־
עמון לאמר מה־לי ולך כי־באת אלי להלחם בארצי׃
13 ויאמר מלך בני־עמון אל־מלאכי יפתח כי־לקח
ישראל את־ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד־
היבק ועד־הירדן ועתה השיבה אתהן בשלום׃
14 ויוסף עוד יפתח וישלח מלאכים אל־מלך בני
טו עמון׃ ויאמר לו כה אמר יפתח לא־לקח ישראל
16 את־ארץ מואב ואת־ארץ בני עמון׃ כי בעלותם
ממצרים וילך ישראל במדבר עד־ים־סוף ויבא
17 קדשה׃ וישלח ישראל מלאכים ׀ אל־מלך
אדום לאמר אעברה־נא בארצך ולא שמע מלך
אדום וגם אל־מלך מואב שלח ולא אבה וישב ישראל
18 בקדש׃ וילך במדבר ויסב את־ארץ אדום ואת־
ארץ מואב ויבא ממזרח־שמש לארץ מואב ויחנון
בעבר ארנון ולא־באו בגבול מואב כי ארנון גבול
מואב

Deut.2,9. occuparunt a. iusto titulo eos agros, quos Sihon rex Amorræorum sibi subiecerat. Conf. ℣.21.22. 23.Num.21,21. seqq. ℣.16. n) Num.20.1-16. ℣.17. o) Num.20,14. seqq. p) Conf. Deut. 2,9. seqq. q) ℣.16. Gen. 14,7. Deut.1,46. ℣.18. r) vid.Deut.2,1.9. s) Num.21,13.Deut.2,24.

℣.5. s) Exod.3,16. ὁ. οἱ πρεσβύτεροι. Luc.7,3. t) vid. ℣.3. ℣.6. u) ℣.11.Ios.10,24. ὁ. εἰς ἀρχηγόν. sic ℣.11. Heb.2,10. ℣.7. x) Gen.21,10. LXX. ut. Gal.4,30. Iniuria hæc, licet subtilior, fuit, quia filii alienigenarum nusquam per legem Mosis ab hereditate excluduntur. Quod a. Esr.10. mulieres exteræ cum liberis suis eiectæ sunt, factum est ex noua & seueriore lege, quam mali mores inualescentes pepererunt. Vt de hoc non dicam, quod, si vtique per legem aliquam exclusus fuisset Iiphtachus, non tamen cum viro bono & probo statim ex rigore legis agendum fuerit, sed ex lege potius charitatis: quod etiam Iiphtachus maxime exprobrat, dicens: *nonne odistis me?* Schmid. y) *angustia.* Deut.4,30. 1 Sam.28,15. ℣.8. z) c.10,18. ℣.9. a) *Egone ero?* ita vt deinceps etiam sim maneamque. *Schmid.* ℣.10. b) Gen.25,22. Mal.2,14. Thren.3,61. ℣.11. c) ℣.6.8. d) Ios.18,1. Inuocato in testem & Iudicem Domino, promittens populo, se boni Ducis officio functurum. e) vbi castra Israelitarum erãt. c.10,17. c.20,1. c.21.1. 1 Sam.7,5. ℣.12. f) Deinde *nuncios* misit. ℣.14. c.9,31. Deut.20,10.11. g) Ios.22,24. 2 Sam.16,10. ὁ. τί ἐμοὶ καὶ σοί. Ioh.2,4. ℣.13. h) ℣.18. Num.21,13. Ios.12,1. i) ℣.22. Gen.32,23. k) *istas terras.* ℣.14. l) ℣.12.17.19. Sollicite a se infamiam belli iniusti amolitur, vt decebat bonum Principem. *Grotius.* ℣.15. m) quam sc. Moabitæ tum possederunt: id namque vetuerat DEus.

℣. 7. ומדוע Per *Rbhia* 1.5. per *Graschaim* 6.9.13.17.18.20.21.22. & *Ber.* at per *Geresch* reliqui secund. *Masoram* 3. & *impressam.* עתה *milra* 1.6.9--14.16.20.22. at vtrobique accentum figit tum *milel*, tum *milra*, 5. ℣. 8. והייתה cum *He paragogico* 2. secund. notam suam, sed contra *Mas. impressam* ad ℣.6. ℣. 13. ועתה per *Tbhir* 1.3. sic fa. 5. ℣. 16. בעלתם *defect.* 1.2. secund. *Masoram Erffurt.* ℣. 17. מלאכים *Psik* omittunt 1.9.20.21. אדום *Psik* adiicit 2. נא Hanc particulam, quasi redundantem, obelo notarunt 2. & 5. ac 2. quidem cum adiecta nota: כן הוא *ita fieri debere.*

19 מואב׃ וישלח ישראל מלאכים אל־סיחון מלך־
האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה־נא
כ בארצך עד־מקומי׃ ולא־האמין סיחון את־ישראל
עבר בגבלו ויאסף סיחון את־כל־עמו ויחנו ביהצה
21 וילחם עם־ישראל׃ ויתן יהוה אלהי־ישראל את־
סיחון ואת־כל־עמו ביד ישראל ויכום ויירש ישראל
22 את כל־ארץ האמרי יושב הארץ ההיא׃ ויירשו
את כל־גבול האמרי מארנון ועד־היבק ומן־המדבר
23 ועד־הירדן׃ ועתה יהוה אלהי ישראל הוריש את־
24 האמרי מפני עמו ישראל ואתה תירשנו׃ הלא את
אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ואת כל־
כה אשר הוריש יהוה אלהינו מפנינו אותו נירש׃ ועתה
הטוב טוב אתה מבלק בן־צפור מלך מואב הרוב רב
26 עם־ישראל אם־נלחם נלחם בם׃ בשבת ישראל
בחשבון ובבנותיה ובערעור ובבנותיה ובכל־הערים
אשר על־ידי ארנון שלש מאות שנה ומדוע לא־
27 הצלתם בעת ההיא׃ ואנכי לא־חטאתי לך ואתה עשה
אתי רעה להלחם בי ישפט יהוה השפט היום בין בני
28 ישראל ובין בני עמון׃ ולא שמע מלך בני עמון אל־
29 דברי יפתח אשר שלח אליו׃ ותהי
על־יפתח רוח יהוה ויעבר את־הגלעד ואת־מנשה
ויעבר את־מצפה גלעד וממצפה גלעד עבר בני עמון׃
ל וידר יפתח נדר ליהוה ויאמר אם־נתון תתן את־בני
31 עמון בידי׃ והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי
לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה ליהוה
32 והעליתיהו עולה׃ ויעבר יפתח אל־בני
33 עמון להלחם בם ויתנם יהוה בידו׃ ויכם מערוער ועד־
בואך מנית עשרים עיר ועד אבל כרמים מכה גדולה
מאד

℣. 19. t) v. 12. Num. 21, 21. Deut. 2, 26.

℣. 20. u) *Non tamen fidum habuit.* Cum את h. l. tantum. Alibi sequente ל vel ב significat *fidem habere* l. *fidem concipere* in aliquo. x) Num. 21, 23.

℣. 21. y) Num. 21, 24. &c.

℣. 22. z) *Sic inquam hereditario iure occuparunt*, non tuam aut Moabitarum terram, sed Amorræorum, quos iusto bello deuicerant. a) vid. v. 13. Num. 21, 24. seqq.

℣. 23. b) *Nunc itaque, cum Deus noster eiecerit nostro bono Amoræum, tune heres eius fueris?* Iniqua hæc esset postulatio, cum nec Dominum tu colas, neque etiam bellum cum Amoræis gesseris. c) Gen. 15, 3. 4.

℣. 24. d) *Nonne & tu, cuius te heredem fecisset* (vid. not. Num. 33, 53.) *Deus tuus* (sed ille misere impotens Num. 21, 29.) *eius hereditatem tibi vindicaturus esses?* Sic vtique est! Ergo & nobis idem ius relinque. e) 1 Reg. 11, 7. 2 Reg. 23, 13.

℣. 25. f) *iam porro* Schmid. g) *Num vllo modo tu melior es*, aut plus iuris habes *Balako?* Interrogatio vehementer negat: Estque prius vel infinitiuus verbi Num. 24, 5. vel nomen, emphatice repetitum. Cf. Iud. 18, 19. h) Num. 22, 2. seqq. i) *Num ille vnquam contendit.* Deut. 33, 7. Iob. 40, 2. k) sc. huius regionis caussa. cf. not. Ios. 24, 9.

℣. 26. l) *dum habitauit.* m) Num. 21, 25. n) *Aroer* v. 33. Num. 32, 34. o) *trecentos* serme *annos*; numero rotundo, vt Num. 11, 21. coll. c. 1, 46. c. 2, 32. Grot.

℣. 27. p) *iudicabit* itaque, & caussam nostram vindicabit, si ab iniquo bello non desistis. Es. 1, 17. q) *Iudex ille* summus & iustissimus. conf. Gen. 18, 26. Ex. 5, 21. Ps. 7, 12. &c.

℣. 29. r) c. 3, 10. c. 6, 34. c. 13, 25. s) c. 10, 17. Gen. 31, 49. Ios. 13, 26. t) ad *filios* cf. v. 21, 31.

℣. 30.

℣. 30. u) *Vouit autem* Gen. 28, 20. x) satis imprudenter, vt sequentia ostendunt.

℣. 31. y) Schmid. *qui*, alii: *quodcunque exibit.* v. 34. z) vel victima, vt Leu. 16, 8. 9. vel Deo & Sacerdotibus mancipatum, vt Num. 31, 35. 40. a) *Schmid.* Comment. p. 1048. *ita, vt in holocaustum offeram ipsum.* Sed *Noldius* de Partic. p. 271. *aut offeram illud* in holocaustum, si sc. res fuerit hostiis apta sec. Leu. 1, 2. seqq. coll. Deut. 12, 31. Disputant namque Interpretes Iudæi & Christiani, num Iephta filiam immolauerit, an vero ad perpetuam virginitatem eam tantum consecrauerit? Prius placet Chaldæo, veteribus Rabbinis & plerisque nostratium, dissente etiam *Calouio*, *Schmidio*, *Pfeiffero*, & *Lightfooto* &c. Posterius *Abarbaneli*, *Grotio*, *Gussetio* p. 906. *Danzio* Interpret. p. 316. seq. &c. Illorum præcipuæ rationes sunt (1) quod *obuiam procedere* redeunti victori non de bestia, sed de homine sit intelligendum. (2) quod exile nimis donum fuerit bos aut ouis pro tanta victoria solenni voto promissum. (3) Patris acerbissimus luctus v. 35. & (4) ipsa littera textus. v. 31. 39. Addit (5) *Lightfootus*, & Sanhedrin & Sacerdotes adeo parum versatos in lege tum fuisse, vt nodum hunc soluere, & votum hoc sec. Leu. 27, 2. seqq. redimi posse nescinerint. Vnde etiam pontificia dignitas ab Eleazari & Pinchasi posteris ad Ithamari familiam aliquamdiu transierit. (cf. not. Num. 25, 13.) Eas tamen rationes, aut consequentias negant ceteri: nec minus sacros textus vrgent. ℣. 33. b) v. 26. Deut. 3, 12. c) Ez. 27, 17.

℣. 25. אתה *Milel* scribitur in 1. 3. quibus in marg. 7. 8. opponitur nota: כן בספר מוגה *milra* *repertum fuisse in correcto exemplari.* הרוב *plene* 1. 22. & sic fu. 2. secundum *Masoram* Erff. & *impressam.* ℣. 26. אשר per *Makk.* 2. 3. at per ̣ *Munach* 1. ℣. 27. ואתה per *Rbhia* 3. sic fu. 5. ℣. 31. והעליתיהו ita quidem legunt *Orientales*, sed in textu scribunt per *Vau* והעלותיהו.

מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וַיָּבֹא יִפְתָּח הַמִּצְפָּה אֶל־בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בִתּוֹ 34
יֹצֵאת לִקְרָאתוֹ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלוֹת וְרַק הִיא יְחִידָה אֵין־
לוֹ מִמֶּנּוּ בֵּן אוֹ־בַת׃ וַיְהִי כִרְאוֹתוֹ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע אֶת־ לה
בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אֲהָהּ בִּתִּי הַכְרֵעַ הִכְרַעְתִּנִי וְאַתְּ הָיִית
בְּעֹכְרָי וְאָנֹכִי פָּצִיתִי פִי אֶל־יְהוָה וְלֹא אוּכַל לָשׁוּב׃
וַתֹּאמֶר אֵלָיו אָבִי פָּצִיתָה אֶת־פִּיךָ אֶל־יְהוָה עֲשֵׂה לִי 36
כַּאֲשֶׁר יָצָא מִפִּיךָ אַחֲרֵי אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ יְהוָה נְקָמוֹת
מֵאֹיְבֶיךָ מִבְּנֵי עַמּוֹן׃ וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ יֵעָשֶׂה לִּי הַדָּבָר 37
הַזֶּה הַרְפֵּה מִמֶּנִּי שְׁנַיִם חֳדָשִׁים וְאֵלְכָה וְיָרַדְתִּי עַל־
הֶהָרִים וְאֶבְכֶּה עַל־בְּתוּלַי אָנֹכִי וְרֵעִיתָי׃ וַיֹּאמֶר לֵכִי 38
וַיִּשְׁלַח אוֹתָהּ שְׁנֵי חֳדָשִׁים וַתֵּלֶךְ הִיא וְרֵעוֹתֶיהָ וַתֵּבְךְּ
עַל־בְּתוּלֶיהָ עַל־הֶהָרִים׃ וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַיִם חֳדָשִׁים 39
וַתָּשָׁב אֶל־אָבִיהָ וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת־נִדְרוֹ אֲשֶׁר נָדָר וְהִיא
לֹא־יָדְעָה אִישׁ וַתְּהִי־חֹק בְּיִשְׂרָאֵל׃ מִיָּמִים יָמִימָה מ
תֵּלַכְנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת־יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי
אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה׃ וַיִּצָּעֵק אִישׁ אֶפְרַיִם יב
וַיַּעֲבֹר צָפוֹנָה וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח מַדּוּעַ עָבַרְתָּ לְהִלָּחֵם
בִּבְנֵי־עַמּוֹן וְלָנוּ לֹא קָרָאתָ לָלֶכֶת עִמָּךְ בֵּיתְךָ נִשְׂרֹף
עָלֶיךָ בָּאֵשׁ׃ וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֲלֵיהֶם אִישׁ רִיב הָיִיתִי 2
אֲנִי וְעַמִּי וּבְנֵי־עַמּוֹן מְאֹד וָאֶזְעַק אֶתְכֶם וְלֹא־הוֹשַׁעְתֶּם
אוֹתִי מִיָּדָם׃ וָאֶרְאֶה כִּי־אֵינְךָ מוֹשִׁיעַ וָאָשִׂימָה נַפְשִׁי 3
בְכַפִּי וָאֶעְבְּרָה אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדִי וְלָמָה
עֲלִיתֶם אֵלַי הַיּוֹם הַזֶּה לְהִלָּחֶם בִּי׃ וַיִּקְבֹּץ יִפְתָּח אֶת־ 4
כָּל־אַנְשֵׁי גִלְעָד וַיִּלָּחֶם אֶת־אֶפְרָיִם וַיַּכּוּ אַנְשֵׁי גִלְעָד
אֶת־אֶפְרַיִם כִּי אָמְרוּ פְּלִיטֵי אֶפְרַיִם אַתֶּם גִּלְעָד בְּתוֹךְ
אֶפְרַיִם בְּתוֹךְ מְנַשֶּׁה׃ וַיִּלְכֹּד גִּלְעָד אֶת־מַעְבְּרוֹת ה
הַיַּרְדֵּן לְאֶפְרָיִם וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ פְּלִיטֵי אֶפְרַיִם אֶעֱבֹרָה
וַיֹּאמְרוּ

ע״ב ℣. 2. d) *vir litis fui*, i. e. *litigaui*. cum Ammonitis; postquam in Patriam reductus erat, & cum nuncios ad Regem Ammonitarum misit c. 11. Conf. Ier. 15, 10. 2 Sam. 15, 4. e) v. 3. c. 10, 1. f) conf. Ps. 78, 9.

℣. 3. g) Hæc phrasis summum vitæ discrimen & animi confidentiam

ורעותי קרי

denotat. vid. 1 Sam. 19, 5. c. 28, 21. Ps. 119, 109. Iob. 13, 14.

℣. 4. h) cum sc. illi non adquiescerent, sed conviciis etiam Gileaditas lacesserent. i) cf. Prou. 15, 1. k) *Fugitiui*

Cap. XII.

Ephraimi vos estis! Gilead (vos Gileaditæ) *in medio Ephraimi, in medio Manassis*. Per conuiciũ hæc verba dici, certum est; sed quid præcise

ואשימה קרי

velint, id admodum controuersum apud Interpr. Schmidi⁹ post plures sententias ita definit: Omnium optimum videtur, verba de prægresso bello Ammonitico accipere, quod Gileaditæ intra octodecim eius annos *refugium suum ad Ephraimitas* sumserint, & sic erepti sint, atque ab Ephraimitis defensi; iam v. postquam eorum beneficio superfuerint, contemserint eos, nec ad societatem belli vocauerint; (quibus addimus hoc) *atque ita clanculum qs. fugitiui ab ipsis iterum elapsi sint, ac pro talibus inter Ephraimitas & Manasitas* merito habeantur. Nam Genitiuus, qui post פליטי constructus sequitur, alibi semper vel *populum ex quo*, vel *terminum & periculum, a quo quis fuga elapsus est*, denotat. vid. v. 5. Ps. 45, 22. Ez. 6, 8. 9. Obad. v. 14. ℣. 5. l) v. 6. c. 3, 28.

℣. 34. הַמִּצְפָּתָה Ita cum *He paragogico* 1. & sic su. 2. וּבִמְחֹלוֹת bis *defectiue* requirit *Masora* 1. & *Erff.* ad Exod. ‏ּ‏ 15, 20. Eadem tamen *Masora Erff.* ad h. l. postremam syllabam *plene* scribi postulat.
℣. 35. הִכְרַעְתַּנִי *Tau per Patach* 3. sic se. 5. contra *Maf. Erff.* ℣. 36. אָבִי per *Paschta* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 22. ℣. 39. שְׁנַיִם Pro en habet 2. ex alio libro in marg. שְׁנֵי, prout requirit etiam *Maf. Erff.* יָדְעָה *milel* 1. 2. ℣. 40. מִיָּמִים sine *Psik* 1. 2. 5. אַרְבַּעַת ita 2. in marg. at in textu scribit אַרְבָּעָה. CAP. XII, v. 2. הָיִיתִי pro *Darga* habent minorem *Tbhir* repetitum 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10. 13. 19. 23. sic emendatum in 5. וָאֶזְעַק per *Tsade* loco *Zain* scribunt alii in *marg.* 7. 8. ℣. 3. וָאָשִׂימָה ita in textu sine *Kri* aut *Cthibh* scribunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. & *Maf. Erff.* ℣. 5. וְהָיָה cum *Gaiah B. Naphtali* & 1. sec. *Maf.* suam & *Erff.* וְהָיָה כִּי ita 2. 5.

d) c. 3, 30. c. 8, 28.

℣. 34. e) v. 11. 29. 2 Reg. 25, 23. f) v. 31. g) Ex. 15, 20. 1 Sam. 18, 6. Ps. 68, 26. h) Gen. 22, 2. Ps. 22, 21. LXX. vt Luc. 7, 12. i) *ex se nati*. Poterant vxori Iephtæ esse liberi ex alio marito, antequam Iephtæ nuberet; quos hic etiam educabat &c. *Kimchi & Abarb.*

℣. 35. k) vid. Ios. 7, 6. LXX. vt Mat. 26, 65. l) c. 6, 22. m) c. 5, 27. Ps. 17, 13. n) *tu præcipua es inter turbatores meos*. Ios. 7, 25. cf. similis construct. Ps. 118, 7. o) v. 36. Ps. 10, 14. Ps. 66, 14. p) sc. reuocando votum, sed is error eius fuit, non debitum. Poterat enim hoc votum redimere Leu. 27, 2. seqq.

℣. 37. q) *desiste*. Deut. 9, 14. Iob. 7, 19. r) *Sociæ meæ*. v. 38. Ps. 45, 15.

℣. 39. s) vid. v. 31. nempe, quod immediate additur; sec. *Abarb.* t) *ipsa itaque non cognouit virum*. al. *illa a. non cognouerat*. u) Schmid. *factumque est statutum in Israele*, sc. quod sequitur; sed Gussetio: *& fuit mos in Israele*, np. dicandi puellas Deo. Sic *Abarb.* nescio qua ratione, eam ab omnium hominũ, non virorum tantum, sed & feminarum consortio remotã, & in ædibus separatis per totã vitam seclusam fuisse autumat, & inde moniales Christianorum deriuare conatur; sed neutrum probat. coll. Num. 31, 35. 40.

℣. 40. x) i. e. *quotannis*. v. 4. c. 21, 19. Ex. 13, 10. non omnibus seculis, sed quamdiu illa viuebat. *Abarb.* y) Schmid. *ad meditandum* lugubria super filia Iephtæ; qui luctus illud impium Iephtæ factum improbauit. Sed Guffer. *ad alloquendum filiam* (2) Iud. 5, 11.

Cap. XII, ℣. 1. z) *Ceterum conuocatus est*. c. 7, 23. 24. a) ex fastu & inuidia. cf. c. 8, 1. b) *transiuerunt Iordanem in terram Gilead*, quæ ipsis septentrionalis erat. *Schmid.* c) c. 9, 49. 1 Reg. 16, 18.

℣. 2.

וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי־גִלְעָד הַאֶפְרָתִי אַתָּה וַיֹּאמֶר לֹא׃
6 וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱמָר־נָא שִׁבֹּלֶת וַיֹּאמֶר סִבֹּלֶת וְלֹא יָכִין
לְדַבֵּר כֵּן וַיֹּאחֲזוּ אוֹתוֹ וַיִּשְׁחָטוּהוּ אֶל־מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן
וַיִּפֹּל בָּעֵת הַהִיא מֵאֶפְרַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אָלֶף׃
7 וַיִּשְׁפֹּט יִפְתָּח אֶת־יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ שָׁנִים וַיָּמָת יִפְתָּח
8 הַגִּלְעָדִי וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד׃ וַיִּשְׁפֹּט
9 אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל אִבְצָן מִבֵּית לָחֶם׃ וַיְהִי־לוֹ
שְׁלֹשִׁים בָּנִים וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שִׁלַּח הַחוּצָה וּשְׁלֹשִׁים
בָּנוֹת הֵבִיא לְבָנָיו מִן־הַחוּץ וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע
י שָׁנִים׃ וַיָּמָת אִבְצָן וַיִּקָּבֵר בְּבֵית לָחֶם׃
11 וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל
12 אֵילוֹן הַזְּבוּלֹנִי וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיָּמָת
אֵילוֹן הַזְּבוּלֹנִי וַיִּקָּבֵר בְּאַיָּלוֹן בְּאֶרֶץ זְבוּלֻן׃
13 וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל
14 עַבְדּוֹן בֶּן־הִלֵּל הַפִּרְעָתוֹנִי׃ וַיְהִי־לוֹ אַרְבָּעִים בָּנִים
וּשְׁלֹשִׁים בְּנֵי בָנִים רֹכְבִים עַל־שִׁבְעִים עֲיָרִם וַיִּשְׁפֹּט
טו אֶת־יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה שָׁנִים׃ וַיָּמָת עַבְדּוֹן בֶּן־הִלֵּל
הַפִּרְעָתוֹנִי וַיִּקָּבֵר בְּפִרְעָתוֹן בְּאֶרֶץ אֶפְרַיִם בְּהַר
יג הָעֲמָלֵקִי׃ וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים
אַרְבָּעִים שָׁנָה׃
2 וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ
3 וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה׃ וַיֵּרָא מַלְאַךְ־יְהוָה אֶל־
הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא אַתְּ־עֲקָרָה וְלֹא
4 יָלַדְתְּ וְהָרִית וְיָלַדְתְּ בֵּן׃ וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל־
ה תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טָמֵא׃ כִּי הִנָּךְ
הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר
אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבָּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־
יִשְׂרָאֵל

℣.6. m) *Schibboleth*, i. e. sec. Vulg. *spica*, vt Iob. 24,24. Gen. 41, 5. al. *fluxus*, vt Ps. 69, 3. 16. Satis autem adparet, quod de pronunciatione, non de significatione vocis actum fuerit. *Schmid.* n) *non enim recte poterat* (q. d. *rectificabat*) *loqui sic*, non exacte poterat ita eloqui. *Ar. P.* quia filii Ephraim non poterant pronunciare *Schin.* o) Sic fratrum gladio nunc pereunt, quos hostium crudelitas non potuit emendare. conf. v. 1. c. 10, 7.-10. Habes in Ephraimitis iudicium Dei aduersus seditiosos & gloriosos thrasones, qui eo turpius confunduntur, quo fastidiosius alios præ se contemnunt. *Brent.*

℣.7. p) *in ciuitatibus*, i. e. *in vna ex ciuitatibus*, quam definire nihil attinebat. cf. Gen. 8, 4. c. 19, 29. Zach. 9, 9.

℣.8. q) ℣. 11. Hillero *Zabulonis* Ios. 19, 5. alia *Iudæ* Gen. 35, 19.

℣.9. r) conf. Ps. 127, 3. Ps. 128, 3. Ceterum numerosa proles, ob multas quidem alias, potissimum autem ob has caussas iudicatur benedictio Dei. Primum, quod dum liberi excitant in parentibus adfectum paternum, eo ipso admonent parentes, qualem adfectum erga ipsos Dominus Deus noster, pater cælestis gerat. &c. *Brentius.*

℣.11. s) *Decimo anno Elonis* initium cepere *quadraginta anni* oppressionis Philistæorum memorat c. 13, 1. & Simson natus est circa hunc annum, si non in illo. *Lightf.*

℣.12. t) alia in tribu Dan Ios. 19, 42. cf. 1 Par. 6, 54. c. 8, 13. 2 Par. 11, 10.

℣.13. u) Ephraimita. v. 15. cf. 2. Sam. 23, 30.

℣.14. x) c. 10, 4.

℣.15. y) *in monte Amaleki* l. *Amalekitarum.* Curita sit di-

dictus, nobis incertum. conf. c. 6, 3. 1 Sam. 15, 7.

CAP. XIII, 1. z) c. 2, 11. c. 3, 7. c. 4, 1. c. 6, 1. c. 10, 6. a) Ez. 16, 27.

℣.2. b) in finibus Iudæ & Danis. v. 25. Ios. 15, 33. c. 19, 41. c) *sterilis.* v. 3. Gen. 11, 30. ὁ. στεῖρα Luc. 1, 7.

℣.3. d) ὁ. καὶ ὤφθη. Luc. 1, 11. e) Filius Dei. ex v. 16. 22. 18. c. 2, 1. c. 6, 11. &c. Conf. *Vitringa* Obseru. S. lib. IV. c. 14. 15.

℣.4. f) Ar. *aut quidquam inebrians.* sic v. 7. ex lege *Naziræorum* Num. 6, 3. cf. Luc. 1, 15. g) ὁ. ἀκάθαρτον. Act. 10, 14. cf. Leu. 11, 4.

℣.5. h) *grauida.* Gen. 16, 11. Es. 7, 14. ὁ. ἐν γαστρὶ

CAP. XIII.

ἔχεις. Mat. 1, 18. 23. i) *nouacula.* c. 16, 17. Num.

הפטרת נשא

6, 5. 1 Sam. 1, 11. k) Num. 6, 2. 13. ὁ. ὅτι Ναζιραῖος Θεοῦ. Mat. 2, 23. Primus factus est *Naziræus*, cuiusquidem mentio exstat. *Lightf.* l) v. 7. c. 16, 17. cf. Ier. 1, 5. Luc. 1, 15. m) *incipiet.* v. 25. c. 10, 18. n) vid. c. 2, 16. ὁ. σῶσαι. Matth. 1, 21.

℣. 5. וַיֹּאמְרוּ Per *Makk.* copulant 1.2.3.5.6.9:20. הַאֶפְרָתִי Ita *He* interrogatiuum per *Patach* 1.3. 6.9. secund. *Mas. Erff.* & analogiam grammaticam; reliqui per *Kametz.* וַיֹּאמֶר *Psik* adiiciunt 1.3. secund. *Mas.* 1.3. & *Erffurt.* ℣ 6 וַיִּשְׁחָטוּהוּ sic *defect.* per *Kibbuts* 1.2.3. sec. *Mas.* 1.2. & *Erff.* sed repugnante *impressa.* CAP. XIII, ℣. 1. בְּיַד per *Merca* 1.2. sic fu. 5. ℣.3. וְיָלַדְתְּ ita in marg. 2. cum reliquis; at in textu 2. & 3. participialiter וְיֹלֶדֶת sed hoc quidem præter *Mas. impr.* ad ℣. 5.

6 ישראל מיד פלשתים׃ ותבא האשה ותאמר לאישה
לאמר איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך
האלהים נורא מאד ולא שאלתיהו אי־מזה הוא ואת־
7 שמו לא־הגיד לי׃ ויאמר לי הנך הרה וילדת בן ועתה
אל־תשתי יין ושכר ואל־תאכלי כל־טמאה כי־נזיר
אלהים יהיה הנער מן־הבטן עד־יום מותו׃
8 ויעתר מנוח אל־יהוה ויאמר בי
אדוני איש האלהים אשר שלחת יבוא־נא עוד
9 אלינו ויורנו מה־נעשה לנער היולד׃ וישמע
האלהים בקול מנוח ויבא מלאך האלהים עוד
אל־האשה והיא יושבת בשדה ומנוח אישה
י אין עמה׃ ותמהר האשה ותרץ ותגד לאישה
ותאמר אליו הנה נראה אלי האיש אשר־בא ביום
11 אלי׃ ויקם וילך מנוח אחרי אשתו ויבא אל־האיש ויאמר
לו האתה האיש אשר־דברת אל־האשה ויאמר אני׃
12 ויאמר מנוח עתה יבא דברך מה־יהיה משפט הנער
13 ומעשהו׃ ויאמר מלאך יהוה אל־מנוח מכל אשר־
14 אמרתי אל־האשה תשמר׃ מכל אשר־יצא מגפן היין
לא תאכל ויין ושכר אל־תשת וכל־טמאה אל־תאכל
טו כל אשר־צויתיה תשמר׃ ויאמר מנוח אל־מלאך יהוה
16 נעצרה־נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים׃ ויאמר
מלאך יהוה אל־מנוח אם־תעצרני לא־אכל בלחמך
ואם־תעשה עלה ליהוה תעלנה כי לא־ידע מנוח כי־
17 מלאך יהוה הוא׃ ויאמר מנוח אל־מלאך יהוה מי
18 שמך כי־יבא דבריך וכבדנוך׃ ויאמר לו מלאך יהוה
19 למה זה תשאל לשמי והוא פלאי׃ ויקח מנוח את־
גדי העזים ואת־המנחה ויעל על־הצור ליהוה ומפלא
כ לעשות ומנוח ואשתו ראים׃ ויהי בעלות הלהב מעל
המזבח

o) 1 Sam. 7, 13. 2 Sam. 5, 25.

℣. 6. p) Deut. 33, 1. Ios. 14, 6. 1 Sam. 2, 27. c. 9, 6. ὁ. ἄνθρωπος Θεοῦ. 1 Tim. 6, 11. 2 Tim. 3, 17. 2 Pet. 1, 21. q) ὁ. καὶ εἶδος αὐτοῦ. Luc. 9, 29. 2 Cor. 5, 7. r) Gen. 28, 17. Ex. 15, 11. ὁ. φοβερόν. Hebr. 12, 21.

℣. 7. s) vid. v. 5. ὁ. Θεοῦ ἅγιον. cf. Luc. 1, 35.

℣. 8. t) *supplicavit igitur.* Gen. 25, 21. u) *vt doceat nos.* Es. 2, 3. ὁ. συμβιβασάτω. 1 Cor. 2, 16. x) *qui nasciturus est.* c. 18, 29. de praef. ה conf. Ios. 10, 24.

℣. 9. y) vid. v. 3. z) ὁ. οὐκ ἦν μετ᾽ αὐτῆς. Ioh. 20, 24. 26.

℣. 10. a) *isto die,* de quo v. 3.

℣. 12. b) *itaque,* quod opto. Gen. 32, 10. c) v. 17. Ios. 21, 45. d) *quodnam autem erit ius pueri?* ius scil. Dei dispositionum circa puerum, & eius viuendi rationem; *Schmid.* Conf. 1 Reg. 1, 7. vel Deut. 18, 3.

℣. 14. e) vid. not. Num. 6, 4. f) *non comedet ipsa mater.* v. 4. Num. 6, 3.

℣. 15. g) *detineamus te, rogo.* v. 16. 1 Reg. 18, 44. ὁ. κατάσχωμεν ὧδέ σε. Luc. 4, 42. 2 Thess. 2, 6. h) v. 19. c. 6, 19. scil. vt de eo comedas; *Schmid.* Conf. Gen. 18, 5.

℣. 16. i) cf. c. 6, 12. k) *Ar.* praemitt. *Haec autem dixerat Manoach.*

℣. 17. l) *quis?* de substantia intelligente dicitur; vnde resoluitur ita: *quis tu es, & quod nomen tuum?* al. *quis tu es nomine tuo?* Conf. Mich. 1, 5. m) Gen. 32, 30. n) Num. 22, 17. Es. 29, 13. *Ar.* vt imponamus puero nomen tuum.

℣. 18. o) *quare sic scrio?* 1 Reg. 14, 6. p) *id vero est Admirabilis.* h. e. qui mirabilia facit hominibus, & propter homines. vid. v. 19. *Schmid.* al. *mirabile.* Conf. Prov. 30, 4. ὁ.

הל׳ ברגש θαυμαστόν. cf. Mat. 21, 42. Id prae ceteris competit *Filio Dei,* cui tribuitur Es. 9, 5. tam respectu *admirandae eius naturae,* quam *admirandorum,* quae Deus per ipsum perfecit in exsecutione consilii sui. *Vitringa* Obseru. sacr. Lib. 4. c. 14. p. 220.

℣. 19. q) v. 15. r) *idque obtulit Angelus Domini.* c. 6, 21. 26. s) *mirabiliter autem egit ille Angelus faciendo* hunc actum sacerdotalem: quo testimonium edere voluit apud homines illius

יתיר י

temporis de

יתיר א

futuro suo sacerdotio. cf. c. 6, 21. Ps. 73, 23. Ps. 118, 23.

℣. 10. אליו per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 20. sic fu. 5. secundum *Masoram* 1. 2. sed contra *Masoram* 3. & impressam. ℣. 12. דבריך *plene* seu pluraliter 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 21. & sic fu. 2. 5. contra *Masoram* 1. 2. & *Erffurt.* ℣. 17. דבריך *Orientales* & scribunt & legunt sine Iod plurali.

℣. 18.

המזבח השמימה ויעל מלאך־יהוה בלהב המזבח
21 ומנוח ואשתו ראים ויפלו על־פניהם ארצה׃ ולא־יסף
עוד מלאך יהוה להראה אל־מנוח ואל־אשתו אז ידע
22 מנוח כי־מלאך יהוה הוא׃ ויאמר מנוח אל־אשתו
23 מות נמות כי אלהים ראינו׃ ותאמר לו אשתו לו חפץ
יהוה להמיתנו לא־לקח מידנו עלה ומנחה ולא הראנו
24 את־כל־אלה וכעת לא השמיענו כזאת׃ ותלד האשה
בן ותקרא את־שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו
כה יהוה׃ ותחל רוח יהוה לפעמו במחנה־דן בין צרעה
יד ובין אשתאל׃ וירד שמשון תמנתה

עכ Cap.XIV.

2 וירא אשה בתמנתה מבנות פלשתים׃ ויעל ויגד
לאביו ולאמו ויאמר אשה ראיתי בתמנתה מבנות
3 פלשתים ועתה קחו־אותה לי לאשה׃ ויאמר לו אביו
ואמו האין בבנות אחיך ובכל־עמי אשה כי־אתה
הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים ויאמר שמשון
4 אל־אביו אותה קח־לי כי־היא ישרה בעיני׃ ואביו
ואמו לא ידעו כי מיהוה היא כי־תאנה הוא־מבקש
מפלשתים ובעת ההיא פלשתים משלים בישראל׃
ה וירד שמשון ואביו ואמו תמנתה ויבאו
עד־כרמי תמנתה והנה כפיר אריות שאג לקראתו׃
6 ותצלח עליו רוח יהוה וישסעהו כשסע הגדי ומאומה
7 אין בידו ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה׃ וירד
8 וידבר לאשה ותישר בעיני שמשון׃ וישב מימים
לקחתה ויסר לראות את מפלת האריה והנה עדת
9 דברים בגוית האריה ודבש׃ וירדהו אל־כפיו וילך
הלוך ואכל וילך אל־אביו ואל־אמו ויתן להם ויאכלו
י ולא־הגיד להם כי מגוית האריה רדה הדבש׃ וירד
אביהו אל־האשה ויעש שם שמשון משתה כי כן

יעשו

℣. 20. t) *adscendit etiam* ipse Angelus Domini: figuram exhibens non tantum vitæ & mortis Simsonis, sed etiam mortis suæ, & resurrectionis ac adscensionis in cælos; quomodo se ipsum Deo in verum & admirandum pro peccatis nostris sacrificium obtulit. Eph. 5, 2. Hebr. 9, 14. 12, 24. &c. u) *rem hic adumbratam*, vide etiam Ioh. 3, 13. Hebr. 1, 3.

℣. 22. x) c. 6, 22. Ex. 33, 20. Deut. 5, 26. Angelus vero non est ipse Deus. Nullus ergo alius intelligi debet, quam *Filius Dei*, Angelus a Domino missus Es. 63, 8. 9. Mal. 3, 1. Rom. 9, 5. Accedit, quod Angelus hic nomen suum dicat *mirabile* v. 18. quod est nomen ipsius Filii Dei Es. 9, 5. vtpote quod nemo nouit, nisi ipse Apoc. 19, 12. Fatetur etiam *Corn. a Lapide* ad v. 19. Angelum hunc sacrificasse, quod nulli creato angelo conveniat; Filium ergo Dei, qui solus Sacerdos est, & Angelus simul dicitur, intelligere oportet. *Calouius.*

℣. 23. y) cf. Ioh. 9, 31. z) *&* *hoc tempore*. c. 21, 22.

℣. 24. a) Hebr. 11, 32. typicum nomen; cf. Mal. 3, 20. Forte eum sic vocauit in memoriam Angeli Domini, qui ipsi in splendore & lumine qs. solari adparuit. *Schmid.*

℣. 25. b) vid. v. 5. c) c. 3, 10. c. 14, 6. d) *impellere eum.* (5) Ps. 77, 5. sc. ad suscipiendum munus Iudicis s. liberatoris. *Schmid.* Conf. Gen. 49, 16. e) c. 18, 12. f) v. 8. c. 16, 31. Ios. 15, 33. c. 19, 41. 1 Par. 2, 53.

Cap. XIV, ℣. 1. g) Danitarum fuit. Ios. 19, 43. alia Iudæ Ios. 15, 57. h) Ex. 15, 14. ὁ. ἀλλόφυ-
λων.

λων. v. 3. 4. &c. vid. c. 8, 10. ℣. 2. i) Gen. 34, 4. ℣. 3. k) Gen. 13, 8. l) 1 Sam. 17, 36. contra legem diuinam, Ex. 34, 16. m) v. 7. 1 Reg. 9, 12. nempe eum in finem, vt occasio adversus Philistæos illi inde nasceretur. *Schmid.*

℣. 4. n) *occasionem*, iustam caussam. (1) conf. Ier. 2, 24. 2 Reg. 5, 7.

℣. 5. o) *Leo iuuenis.* vid. Ez. 19, 1. 3. 6. p) *rugiens*. Ps. 22, 14. ὁ. ὠρυόμενος. 1 Petr. 5, 8.

℣. 6. q) *Sed commodè venit.* Gussetio *pertransiit* cælo. v. 19. c. 15, 14. 1 Sam. 10, 6. 10. r) c. 13, 25. s) *discerpsit eum.* Leu. 1, 17. c. 11, 3. inde sibi ad maiora auspicium faciens, vt Dauid 1 Sam. 17, 34. seqq. *Grotius.*

℣. 8. t) *post dies bene multos*, & in sponsalibus procul dubio definitos. cf. c. 11, 4. c. 15, 1. Sed *Schmidius*; malim, inquit, *dies* pro *anno* accipere, & vertere: *Et reuersus est post annum.* Ita etiam *Ralbag* ad h. l. Sic cf. c. 11, 40. u) c. 4, 18. x) *cadauer*. q. d. *ruinam* s. *rudera*, Ez. 31, 13. y) *apum* (4) Deut. 1, 44. Ps. 118, 12. z) *in corpore*, h. e. in relicta *ossium compage*. v. 9. cuiusmodi exempla plura notauit *Bocharti*. Hieroz. P. II. lib. 4. c. 10. a) cf. Ex. 3, 8. Deut. 32, 13. ℣. 9. b) *&* *occupauit* seu *accepit ipsum*. Alii: *&* *fluere fecit ipsum*, ex vsu Chald & Syr. *rad.* רדה vid. *Syr.* Matth. 9, 20.

℣. 24. ויברכהו *Resch* per *Chatephpatach* 5. 6. 9. 20. ℣. 25. אשתאול *plene* requirit *Masora impressa* ad Ios. 15, 33. differre tamen masorethicos libros, ex eo patet, quod *impressi* tria, *MSti* vero 1. & *Erff.* duo solum loca plene scribi postulant. CAP. XIV, ℣. 2. ויאמר per *Sakeph*. 3. & sic correctum in 5. ℣. 8. ויסר *Samech* per *Kamets* 1. sic *Su.* 5.

11 יעשו הבחורים׃ ויהי כראותם אותו ויקחו שלשים
12 מרעים ויהיו אתו׃ ויאמר להם שמשון אחודה־
נא לכם חידה אם־הגד תגידו אותה לי שבעת
ימי המשתה ומצאתם ונתתי לכם שלשים סדינים
13 ושלשים חלפת בגדים׃ ואם־לא תוכלו להגיד לי
ונתתם אתם לי שלשים סדינים ושלשים חליפות
14 בגדים ויאמרו לו חודה חידתך ונשמענה׃ ויאמר
להם מהאכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק ולא יכלו
טו להגיד החידה שלשת ימים׃ ויהי ביום השביעי
ויאמרו לאשת־שמשון פתי את־אישך ויגד־לנו את־
החידה פן־נשרף אותך ואת־בית אביך באש
16 הלירשנו קראתם לנו הלא׃ ותבך אשת שמשון
עליו ותאמר רק־שנאתני ולא אהבתני החידה
חדתה לבני עמי ולי לא הגדתה ויאמר לה הנה
17 לאבי ולאמי לא הגדתי ולך אגיד׃ ותבך עליו
שבעת הימים אשר־היה להם המשתה ויהי ׀
ביום השביעי ויגד־לה כי הציקתהו ותגד החידה לבני
18 עמה׃ ויאמרו לו אנשי העיר ביום השביעי בטרם
יבא החרסה מה־מתוק מדבש ומה עז מארי ויאמר
להם לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי׃
19 ותצלח עליו רוח יהוה וירד אשקלון ויך מהם שלשים
איש ויקח את־חליצותם ויתן החליפות למגידי החידה
כ ויחר אפו ויעל בית אביהו׃ ותהי אשת שמשון
למרעהו אשר רעה לו׃

CAP.XV. טו

ויהי מימים בימי קציר־חטים ויפקד שמשון את־
אשתו בגדי עזים ויאמר אבאה אל־אשתי החדרה ולא־
2 נתנו אביה לבוא׃ ויאמר אביה אמר אמרתי כי־שנא
שנאתה ואתננה למרעך הלא אחותה הקטנה
טובה

tunc multo magis eram obstrictus ex subiectione & honore, quam tibi uxori &c. *Schmid.*

℣.17. z) Gen. 29,27. a) *premebat, vrgebat eum.* c.16, 16. LXX. vt Act.15,19.

℣.18. b) *Sol.* c. 8,13. Iob.9,7. c) v.14. cf. Pf. 18, 18. d) *nisi arassetis vitula mea.* Proverbialis locutio, cum quis per suos proditorie expugnatur & indignissime. *Schmid.* Ion. *nisi investigassetis per vxorem meam.*

℣.19. e) vid. v.6. f) v.6. c.1, 18. 1 Sam. 6, 18. g) diuino instinctu & iusta de caussa, etsi nobis de eius circumstantiis non constet. h) *exuuias eorum* (2 2 Sam. 2, 21. i) vxorem tamen neutiquam deseruit aut repudiauit.

℣.20. k) *interim tacta* l. *data est.* Gen. 20, 12. l) v. 11. c. 15, 1. Gen. 26,26. m) *qui socius fuerat,* Pi. (1) cf. v.11. & Prou. 22, 24.

CAP. XV. ℣.1. n) c.14,8. o) Gen.38,17. p) Gen.29,21. 23. q) *in conclaue.* cf. Gen.24,67. c. 31, 33. r) c. 1, 34.

℣.10. c) *iuuenes.* 1 Sam. 8, 16.

℣.11. d) i. e. *cum considerassent Philistæi Schimschonis robur & vultum.* Crediderim autem, Philistæis iam innotuisse non robur tantum Simsonis, sed promissionem quoque de illo, quod liberaturus esset Israelem a dominio ipsorum. &c. *Schmid.* e) Num.16,1. ex metu, & subdole. *Schm.* f) *socios.* ℣.20. c.15, 6. g) per omnes nuptiarum dies: non tam custodiae caussa, quam vt insidias ipsi struerent, si quam forte occasionem ipsis præberet, capiendi & interficiendi illum. *Schmid.*

℣.12. h) *ænigma proponam* (4) ℣.13. 16. cf. 1 Reg.10,1. i) *ænigma.* Ez. 17, 2. ὁ. πρόβλημα. sic v. 13.14. k) *sindones.* (4) ℣.13. Prou. 31, 23. ὁ. σινδόνας Matth. 27,59. l) *mutationes.* vid. Gen. 45, 22.

℣.13. m) v.12. Es.3, 23. ὁ. ὀθόνια. Ioh. 19,40. n) ὁ ἀλλασσομένας στολάς. vid. v.12. cf. Luc. 15, 22. o) *dic modo.* v. 12. Ez. 17, 2.

℣.14. p) *& a duro.* v.18. Deut. 28. 50.

℣.15. q) i. e. sec. *Raschi, Kimchium,* aliosque *die Sabbati.* LXX *Syr.* & *Ar.* habent *die quarto.* Possumus tamen etiam explicare diem septimum sec. litteram suam, vt sit *septimus dierum conuiuii.* Schmid. r) *pellice.* c. 16, 5. Ex.22,15. s) vt deinde factum c. 15, 6. cf. c.12,1. t) *num ad exhereditandum nos.* *Piel* (2) Deut. 28, 42. *Kal.* quod alii codd. habent, cf. Gen.15, 3. 4. c. 45, 11. u) *huc,* sic *Tigurini* aliique cum *Chald.* *Raschi,* & sec. accentus Sic conf. הלאה Gen 19,9. At *Schmid.* aliique *annon?* i. e. *vtique sic est.*

℣.16. x) *proposuisti.* v. 12. y) quibus tamen tunc

℣.14. ומעז *Ain Kametsatum* habent 1. 7. 3. 5. ולא sic regularius 2. 3. reliqui *Merca.* ℣. 15. אישך per *Rbhia* 11. 12. 13. 14. 17. 18. & *Ber.* הלירשנו *Kamets chatuph* sub *Iod* scribunt 5. 6. 9. 10. 13-16. 19. 20. 21. fu. 2. & sic in marg. legit 3. qui in textu habet הלרשנו. קראתם *milel* 1. 2. & sic emendatum in 5. ℣.16. רק per *mahpach* 1. 2. 3. 5. הגדתה *Gimel Kametsatum* faciunt 1. 2. 3. 6. 7. 9. 20. sic fu. 5. ℣.18. עז per *Kamets* 1. 2. 3. secund. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & Gen. 49, 7. reliqui per *Patach.* להם sic per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* reliqui *Rbhia.*

ꝟ. 2. s) *pulcra.* Gen. 6, 2. t) sed incestæ fuissent istæ nuptiæ, nec magis etiam tutæ, quam cum priore.

ꝟ. 3. u) *purus s. innocens sum.* Ier. 2, 35. Ps. 19, 14. q. d. huc vsque aliquam, nunc vero iustam publici belli caussam nactus sum. *Schmid.*

ꝟ. 4. x) *& capiebat,* tum ipse, tum per alios. c. 7, 25. Iob. 5, 13. Am. 3, 4. &c. nec etiam necessario vna die vel hebdomade, aut vno loco. y) Numerum *trecentarum vulpium* nonnulli mirantur, quandoeum ad nostræ terræ conditionem examinant, in qua raræ valde vulpes sunt. Sed recte annotant interpretes, quod terra Canaan valde vulpibus abundaverit, quod colligitur inprimis ex Cant. 2, 15. ex quo loco hoc simul discitur, quod venari eas scite nouerint. *Schmid.* Addit *Bochartus* Hieroz. P. I. lib. 3. c. 13. p. m. 855. *Vulpium* nomen potuisse etiam complecti *thoes*, animal vulpi simillimum, & in Iudæa valde frequens, maxime in Palæstina, & circa Cæsaream, (cf. terram vulpium 1 Sam. 13, 17.) atque ita gregarium, vt quandoque ducentos thoas in vnum gregem conuenire testetur *Bellonius*, (& nobis idem testatur αὐτόπ[illegible] amicus) ita vt nullo negotio potuerint capi plurimi. Reliqua etiam dubia, quæ moueri solent, idem doctissimus *Bochartus* ita remouit, vt neutiquam hic necesse putemus, contra omnium interpretum & antiquitatis consensum, atque inprimis inuita phrasi textus, ad nouam significationem *manipulorum* confugere. z) *vulpes.* Ez. 13, 3. Ps. 63, 11. Thren. 5, 18. Cant. 2, 15. Neh. 3, 35. Rad. Syr. Arab. & Aethiop. *tussiuit* it. Arab. per ש *parte caudæ candicauit.* a) *faces.* c. 7, 16. b) *& obuer-*

3 טובה ממנה תהי־נא לך תחתיה׃ ויאמר להם שמשון
4 נקיתי הפעם מפלשתים כי־עשה אני עמם רעה׃ וילך
שמשון וילכד שלש־מאות שועלים ויקח לפדים ויפן
זנב אל־זנב וישם לפיד אחד בין־שני הזנבות בתוך׃
ה ויבער־אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים ויבער
6 מגדיש ועד־קמה ועד־כרם זית׃ ויאמרו פלשתים מי
עשה זאת ויאמרו שמשון חתן התמני כי לקח את־
אשתו ויתנה למרעהו ויעלו פלשתים וישרפו אותה
7 ואת־אביה באש׃ ויאמר להם שמשון אם־תעשון
8 כזאת כי אם־נקמתי בכם ואחר אחדל׃ ויך אותם
שוק על־ירך מכה גדולה וירד וישב בסעיף סלע
9 עיטם׃ ויעלו פלשתים ויחנו ביהודה
י וינטשו בלחי׃ ויאמרו איש יהודה למה עליתם עלינו
ויאמרו לאסור את־שמשון עלינו לעשות לו כאשר
11 עשה לנו׃ וירדו שלשת אלפים איש מיהודה אל־
סעיף סלע עיטם ויאמרו לשמשון הלא ידעת כי־
משלים בנו פלשתים ומה־זאת עשית לנו ויאמר להם
12 כאשר עשו לי כן עשיתי להם׃ ויאמרו לו לאסרך
ירדנו לתתך ביד־פלשתים ויאמר להם שמשון השבעו
13 לי פן־תפגעון בי אתם׃ ויאמרו לו לאמר לא כי־אסר
נאסרך ונתנוך בידם והמת לא נמיתך ויאסרהו בשנים
14 עבתים חדשים ויעלוהו מן־הסלע׃ הוא־בא עד־לחי
ופלשתים הריעו לקראתו ותצלח עליו רוח יהוה
ותהיינה העבתים אשר על־זרועותיו כפשתים אשר
טו בערו באש וימסו אסוריו מעל ידיו׃ וימצא לחי־חמור
16 טריה וישלח ידו ויקחה ויך־בה אלף איש׃ ויאמר
שמשון בלחי החמור חמור חמרתים בלחי החמור
17 הכיתי אלף איש׃ ויהי ככלתו לדבר וישלך הלחי

uertit. Ier. 48, 39. c) vt tardius currerent, & in medio sui fruges interciperent, ac facilius incenderent. *Schm.*

ꝟ. 5 d) Num. 21, 1. e) *& sic dimisit vulpes.* Iob. 39, 5. &c. f) Deut. 23, 26. Es. 17, 5. g) Ex. 22, 5. Iob. 5, 26. h) *vineam & oleam.* asyndeton vt Ex. 22, 29. Hab. 3, 14.

ꝟ. 6. i) c. 14, 11. 20.

ꝟ. 7. k) scil. vt desistam. concisa oratio irati. l) *Nam si vltionem sumsero de vobis*, tum demum cessabo.

ꝟ. 8. m) *crus.* Deut 28, 35 n) *vna cum femore.* Num. 5, 21. i. e. sine discrimine. Locutio proverb. *Ion* equites & pedites. o) *in scopulo, in rupe.* v. 11. Es. 2, 21 p) Simeonit. 1 Par. 4, 32. munita 2 Par. 11, 4.

ꝟ. 9. q) Num. 21, 31. 2 Sam. 5, 18. 22. r) *in Lechi*, loco postea sic dicto v. 17. *a maxilla asini*, qua stragem edidit. v. 14. 15. 19.

ꝟ. 11. s) ex nimio timore. vid. v. 12. t) auctoritate Liberatoris a Deo instructus.

ꝟ. 12. u) q. d. condonabo illud, modo hoc promittite. &c. Ingens fidei fortitudo. Conf. Hebr. 11, 32. x) c. 8, 21. ꝟ. 13. y) *funibus.* c. 16, 11. 12. ꝟ. 14. z) c. 14, 6. 19. a) *sicut fila lini.* cf. Es. 1, 31. b) *ardent* l. *aduruntur* Ex. 3, 2. 3. c) *ac si liquefacta essent.* Ios. 7, 5. ꝟ. 15. d) *humidam.* (2) Es. 1, 6. e) cf. c. 3, 31. ꝟ. 16. f) *aceruus* hic est, *duo aceruí.* Ex. 8, 10. Antanaclasis. Rad. Arab. in IV. Coniug. *collegit.* Verba autem sunt admirantis & gratias Deo agentis.

ꝟ. 5. בלפידם *dim defect.* scribunt 7. 8. sec. suam *Mas.* sed contra *Mas. Erff.* ꝟ. 6. מי per *Makk.* 1. 2. 3. sic fu. 5. עשה per *Makk.* & *Metheg milel* 6. 9. 10. 21. 22. ואת־בית אביה ita nomen בית inserunt 1. 3. & sic fu. 2. ꝟ. 8. וירד pro eo habent וילך 1. 2. ꝟ. 11. להם per *Rbhia* 2. cum sua *Mas.* sed contra *Mas.* 1. & *Erff.* ꝟ. 12. ביד per *Munach* 1. 2. 3. 5. ꝟ. 14. אשר per *Mun.* loco *Makk.* 2. 3. 5--10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23.

♰. 5. c) c. 3, 3. 1 Sam. 5, 8. d) c. 14, 15. e) in quo sit l. consistat. f) & per quid seu quomodo prevalere queamus illi? Gen. 32, 26. g) ad subigen-

Cap. XVI.

dum vel affligendum eum. v. 6. 19. Ps. 102, 24. h) Sicles argenti. Ion.

♰. 7. i) restibus neruetis l. e corticibus arborum. v. 8. 9. Ps. 11, 2. k) humentibus s. recentibus. (7) Gen. 30, 37. l) qui nondum sicci vel aridi facti sunt. v. 8. Gen. 8, 13. m) tum infirmus reddar. v. 11. 17. n) cf. Phil. 2, 7. 8.

♰. 9. o) vt

הת בפתח

adessent statim, quibus eum traderet, si infirmus factus esset. v. 12. p) contra te adsunt, foris fortasse ex pacto comparentes. q) Sed diuulsit. Ps. 2, 3. r) stupa. (2) Es. 1, 31. s) cum odoratur seu sentit ignem. Dan. 3, 27.

♰. 10. t) illudis mihi. v. 13. 15. Gen. 31, 7.

♰. 11. u) c. 15, 13.

18 מידו ויקרא למקום ההוא רמת לחי: ויצמא מאד
ויקרא אל־יהוה ויאמר אתה נתת ביד־עבדך את־
התשועה הגדלה הזאת ועתה אמות בצמא ונפלתי
19 ביד הערלים: ויבקע אלהים את־המכתש אשר־בלחי
ויצאו ממנו מים וישת ותשב רוחו ויחי על־כן ׀ קרא
שמה עין הקורא אשר בלחי עד היום הזה: וישפט את־ כ
ישראל בימי פלשתים עשרים שנה: וילך יו
2 שמשון עזתה וירא־שם אשה זונה ויבא אליה: לעזתים ׀
לאמר בא שמשון הנה ויסבו ויארבו־לו כל־הלילה
בשער העיר ויתחרשו כל־הלילה לאמר עד־אור
3 הבקר והרגנהו: וישכב שמשון עד־חצי הלילה ויקם ׀
בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער־העיר ובשתי
המזוזות ויסעם עם־הבריח וישם על־כתפיו ויעלם אל־
4 ראש ההר אשר על־פני חברון: ויהי
אחרי־כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה: ויעלו ה
אליה סרני פלשתים ויאמרו לה פתי אותו וראי במה
כחו גדול ובמה נוכל לו ואסרנוהו לענתו ואנחנו
6 נתן־לך איש אלף ומאה כסף: ותאמר דלילה אל־
שמשון הגידה־נא לי במה כחך גדול ובמה תאסר
7 לענותך: ויאמר אליה שמשון אם־יאסרני בשבעה
יתרים לחים אשר לא־חרבו וחליתי והייתי כאחד
8 האדם: ויעלו־לה סרני פלשתים שבעה יתרים לחים
9 אשר לא־חרבו ותאסרהו בהם: והארב ישב לה בחדר
ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון וינתק את־היתרים
כאשר ינתק פתיל־הנערת בהריחו אש ולא נודע
כחו: ותאמר דלילה אל־שמשון הנה התלת בי י
ותדבר אלי כזבים עתה הגידה־נא לי במה תאסר:
11 ויאמר אליה אם־אסור יאסרוני בעבתים חדשים אשר
לא

♰. 17. g) & vocauit ipse. vel imperson. vt v. 19. Ios. 7, 26. h) excelsum seu collis maxillæ. Rad. רום Al. a רמה proiectio.

♰. 18. i) 1 Sam. 31, 4.

♰. 19. k) Tum diffidit. Es. 48, 21. l) cauitatem. al. nomen proprium loci. (3) Vas, in quo quid tunditur, seu locum concauum denotat, Prou. 27, 22. Zeph. 1, 11. m) in Lechi, loco sic dicto. v. 8. 14. al. in ipsa maxilla. n) 1 Sam. 30, 12. o. τὸ πνεῦμα. Iac. 2, 26. o) Gen. 45, 27. 1 Sam. 14, 27. p) Ion. fons. qui datus est ob preces Simsonis.

♰. 20. q) c. 16, 31.

Cap. XVI, ♰. 1. r) postea abiit. In hoc capite vitia Simsonis recensentur & actiones, quibus sese non exhibuit, vt pium & a Deo vocatum iudicem decebat. Schmid. A timore autem Domini deficiens, paullo post dono quoque fortitudinis destituitur. Brent. s) Gen. 3, 6. c. 6, 2. Ios. 7, 21. t) c. 4, 22. l. Gen. 6, 4. c. 16, 2. 4.

♰. 2. u) dicendo sc. dictum est. sic Ion. cf. Ier. 3, 1. x) tum circumiuerunt per totam vrbem, Ps. 59, 7. vel circumdederunt eum. vt Coh. 9, 14. y) quieuerunt, q. s. surdi & muti se continuerunt. Hithp. (1) cf. c. 18, 9. Ier. 38, 27. Num. 30, 5. 8.

♰. 3. z) & amouit ea, fores & postes cum vecte. v. 14. Es. 33, 10. Al. & abiit cum iis, coll. Gen. 37, 4. Ps. 5, 5. &c. a) qui prope Gazam versus Hebronem. Gen. 18, 16.

♰. 4. b) in valle s. ad fluuium Schoreck; vel vt plures per Sin legunt, Soreck, i. e. præstantissimæ vitis. Es. 5, 2. vnde idem esse volunt hoc nomen cum valle Eschcol Deut. 1, 24. Conf. Gusset. p. 890.

♰. 5.

♰. 2. והרגנהו plene per Schureck 1. sec. Mas. suam & Erff. sed contra impressam. ♰. 3. המזוזות sic 22. & sic fe. 1. 5. secundum Mas. 1. & Erff. h. l. impressamque ad Ex. 12, 7. at reliqui המזזות, plene scribunt. ♰. 4. שרק per Schin 6. 9. 17. 18. 20. 22. 23. & Ber. sed reliqui per Sin. ♰. 9. וינתק את־היתרים ita paulo durius distinguunt omnes præter 1. 2. 3. ♰. 11. אליה per Rbhia 1. 2. 12. 23. secundum Mas. 1. sed contra impressam & Erff.

לא־נעשה בהם מלאכה וחליתי והייתי כאחד האדם׃
12 ותקח דלילה עבתים חדשים ותאסרהו בהם ותאמר
אליו פלשתים עליך שמשון והארב ישב בחדר וינתקם
13 מעל זרעתיו כחוט׃ ותאמר דלילה אל־שמשון עד־
הנה התלת בי ותדבר אלי כזבים הגידה לי במה
תאסר ויאמר אליה אם־תארגי את־שבע מחלפות
14 ראשי עם־המסכת׃ ותתקע ביתד ותאמר אליו
פלשתים עליך שמשון ויקץ משנתו ויסע את־היתד
טו הארג ואת־המסכת׃ ותאמר אליו איך תאמר
אהבתיך ולבך אין אתי זה שלש פעמים התלת בי
16 ולא־הגדת לי במה כחך גדול׃ ויהי כי־הציקה לו
בדבריה כל־הימים ותאלצהו ותקצר נפשו למות׃
17 ויגד־לה את־כל־לבו ויאמר לה מורה לא־עלה על־
ראשי כי־נזיר אלהים אני מבטן אמי אם־גלחתי
18 וסר ממני כחי וחליתי והייתי ככל־האדם׃ ותרא
דלילה כי־הגיד לה את־כל־לבו ותשלח ותקרא
לסרני פלשתים לאמר עלו הפעם כי־הגיד לה את־
כל־לבו ועלו אליה סרני פלשתים ויעלו הכסף בידם׃
19 ותישנהו על־ברכיה ותקרא לאיש ותגלח את־
שבע מחלפות ראשו ותחל לענותו ויסר כחו
כ מעליו׃ ותאמר פלשתים עליך שמשון ויקץ משנתו
ויאמר אצא כפעם בפעם ואנער והוא לא ידע כי
21 יהוה סר מעליו׃ ויאחזוהו פלשתים וינקרו את־
עיניו ויורידו אותו עזתה ויאסרוהו בנחשתים ויהי
22 טוחן בבית האסירים׃ ויחל שער־ראשו לצמח
23 כאשר גלח׃ וסרני פלשתים
נאספו לזבח זבח־גדול לדגון אלהיהם ולשמחה
24 ויאמרו נתן אלהינו בידנו את שמשון אויבנו׃ ויראו

אתו

ꝟ. 12. x) Miraculum hic & v. 9. & c. 15, 14. non in funibus, sed in ipso Simsone factum existimamus, cui tantum robur a Deo datum fuit, vt illos, quamuis firmissimos, facillime dirumperet.

ꝟ. 13. y) si intexueris. 2 Reg. 23, 7. Es. 59, 5. z) cincinnos, (2) v. 19. a) tela, licio vel stamine (2) v. 14.

ꝟ. 14. b) Adfixit ergo texturam paxillo. c. 4, 21. c) & auulsit. v. 3. d) paxillum texturæ, qui figebatur ad telam vel totum opificium firmandum.

ꝟ. 15. e) cum tamen alieno a me sis animo. cf. 1 Reg. 9, 3.

ꝟ. 16. f) c. 14, 17. g) & moleste vrgeret eum. (1) Syris vsitatissimum. ό. καὶ ἐστενοχώρησεν αὐτόν. 2 Cor. 4, 8. h) c. 10, 16. ό. ὠλιγοψύχησεν. cf. 1 Thess. 5, 14.

ꝟ. 17. i) nouacula. c. 13, 5. k) vid. c. 13, 5. 7. l) si rasus fuero, v. 19. 22. Gen. 41, 14. ό. vt Act. 21, 24. m) vid. v. 7.

ꝟ. 18. n) Satrapis v. 5.

ꝟ. 19. o) & dormire fecit eum. Piel (1) p) & vocauit virum quendam, qui eum tonderet. q) & ipsa ita rasit, quia illi mandauerat. r) & ita cepit infirmare eum. v. 5. 6. s) recessit enim robur eius ab eo, quia totum pendebat a Nazirææatu, cuius conditiones iam violatæ erant.

ꝟ. 20. t) i. e. vt antea. c. 20, 30. Num. 24, 1. u) & excutiam me a Philistæis. qui aduersus me adfuerint. cf. Es. 52, 2. x) 1 Sam. 16, 14.

ꝟ. 21. y) Num. 16, 14. 1 Sam. 11, 2. z) Gazam. Ion. locum, vbi se primum corruperat. cf. v. 1. & vid. Ios. 10. 41. a) duabus catenis l. compedibus æneis. 2 Reg. 25, 7. b) molens in pistrino. vt add Iex. Iob. 31. 10. ό. ἀλήθων. Matth. 24, 41. c) cf. Gen. 39, 20. seqq. Ex. 12, 29. Miserum hunc exitum habuit impurus amor nequissimæ miscorti!

ꝟ. 22. d) renasci. 2 Sam. 10, 5. Ez. 16, 7. e) in quantum rasus erat. Schmid.

ꝟ. 23. f) 1 Sam. 5, 2. seqq. Eius idolum ab vmbilico & infra figuram piscis habuisse, sed supra vmbilicum figuram ho-

הל׳ רפה

minis, ex loco citato & nomine דג piscis, coniiciunt Hebræi. Sed rectius a דגן frumento sic appellatum esse, ex Theologia

לי קרי

Phœnicum apud Philonem Byblium (vbi græce redditur Σίτων, frumentarius, addita caussa nominis. ἐπειδὴ εὗρε σῖτον καὶ ἄροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς ἀρότριος)

האסורים קרי

planum fecit doctissimus Bochartus Hieroz. P. 1. lib. 2. c. 6. p. 44.

ꝟ. 14. ויסע Iod per Patach in Hiphil 1. 3 sic su. 3. ꝟ. 15. איך תאמר ita 3. ac su. 5. ꝟ. 16. ותאלצהו Lamed per Schua simplex 1. 2. 3. 5. 21. ꝟ. 18. לה pro eo scribit ° לי in textu sine vlla nota 1. & sic su. 5. contra Masor. Erffurt. at 3. scribit לך cum ° Kri לי itidem cont. ° Masoram Erffurtensem. ꝟ. 20. ואנער Aleph per Segol 5. at in marg. per °Chirek ex aliis° libris. ꝟ. 23. נאספו per Kadma solus Ber. sic fu. 1. 5. at ceteri omnes per Paschta anomalice loco prioris Rbhia, vt Deut. 20, 20. & alibi. בידינו pluraliter 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21.

אתו העם ויהללו את־אלהיהם כי אמרו נתן אלהינו
בידנו את־אויבנו ואת מחריב ארצנו ואשר הרבה
את־חללינו׃ ויהי כי טוב לבם ויאמרו קראו כה
לשמשון וישחק לנו ויקראו לשמשון מבית האסירים
ויצחק לפניהם ויעמידו אותו בין העמודים׃
26 ויאמר שמשון אל־הנער המחזיק בידו הניחה
אותי והימשני את־העמדים אשר הבית נכון
27 עליהם ואשען עליהם׃ והבית מלא האנשים
והנשים ושמה כל סרני פלשתים ועל־הגג כשלשת
28 אלפים איש ואשה הראים בשחוק שמשון׃ ויקרא
שמשון אל־יהוה ויאמר אדני יהוה זכרני נא
וחזקני נא אך הפעם הזה האלהים ואנקמה
29 נקם־אחת משתי עיני מפלשתים׃ וילפת שמשון את־
שני עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם ויסמך
עליהם אחד בימינו ואחד בשמאלו׃ ויאמר שמשון ל
תמות נפשי עם־פלשתים ויט בכח ויפל הבית על־
הסרנים ועל־כל־העם אשר־בו ויהיו המתים אשר־
31 המית במותו רבים מאשר המית בחייו׃ וירדו אחיו
וכל־בית אביהו וישאו אתו ויעלו ויקברו אותו בין
צרעה ובין אשתאול בקבר מנוח אביו והוא שפט
יז את־ישראל עשרים שנה׃ ויהי־איש
2 מהר־אפרים ושמו מיכיהו׃ ויאמר לאמו אלף ומאה
הכסף אשר לקח־לך ואתי אלית וגם אמרת באזני
הנה־הכסף אתי אני לקחתיו ותאמר אמו ברוך בני
3 ליהוה׃ וישב את־אלף־ומאה הכסף לאמו ותאמר
אמו הקדש הקדשתי את־הכסף ליהוה מידי לבני
4 לעשות פסל ומסכה ועתה אשיבנו לך׃ וישב את־
הכסף לאמו ותקח אמו מאתים כסף ותתנהו לצורף
ויעשהו

immerito eos facimus, & typos hic facere voluerimus. *Schmid.*

כטוב קרי

האסורים קי

k) c. 13, 2. l) vt dictũ c. 15, 10.

CAP. XVII, ✱. 1. m) *Fuit autem*, sc. diu

והמשני קי

ante mortem Simsonis ex c. 13, 25. & c. 18, 12. add. c. 20, 28. Sequuntur hic duo insigniora specimina impietatis Israelitarum non diu post mortem Iosuæ. conf. c. 2, 10.

התי רפה

post quem versum locus proprius & ordo videtur esse horum capitum. n) *Idololatria* in Israele per mulierem est cœpta, & quidem in *Ephraimo*, vbi postea per *Ierobeamum* lege fuit stabilita 1 Reg. 12, 28. *Lightf.*

CAP. XVII.

קמץ בטרחא ואת קרי

✱. 2. o) sc. *sicli*. vt v. 4. 10. Ex. 38, 28. Num. 7, 13. p) *qui ablati tibi sunt*. 1 Sam. 30, 19. q) *tuque exsecrata es & diris deuouisti raptorem*. (6) Hos. 4, 10. 1 Reg. 8, 31. r) vid. Leu. 5, 1. ✱. 3. s) Ex. 20, 4. cf. not. Ex. 32, 4. ✱. 4. t) *conflatori*. Es. 40, 19. c. 46, 6.

✱. 24. g) Dan. 5, 23. h) conf. Deut. 32, 27. i) vid. c. 14, 19. c. 15, 3. k) c. 15, 5. l) c. 15, 15. conf. infra v. 30.

✱. 25 m) *cum bonum*, h. e. *hilare ac lætum* esset *cor eorum*. 2 Sam. 13, 28. Esth. 1, 10. n) *vt ludat vel risum moueat nobis*. v. 27. *Schm.* de lusu fidium l. alius instrumenti musici. cf. 1 Sam. 18, 7. 2 Sam. 6, 5. o) ex ergastulo l. carcere. v. 21. p) quibus ædificium illud s. theatrum erat superstructũ. v. 26, 29.

✱. 26. q) Es. 51, 18. Ier. 31, 32. r) *omitte quæso*. Ex. 32, 10. s) *& sine me contrectare*. Gen. 27, 12. 21. Ps. 115, 7. t) *vt innitar illis*. 2 Sam. 1, 6.

✱. 27. u) *ibi enim erant*, l. *eo conuenerant*. Gen. 19, 31. x) v. 5. 18. y) Deut 22, 8.

✱. 28. z) submisse ac pœnitens. a) Bis vtitur hac vocula, quæ in precibus humilis deuotionis nota esse solet. *Schm.* b) Gen. 18, 32. q. d. Indignus hucusque fui, quem confortares, propter turpia peccata mea. *Schm.* c) *vt vlciscar*. Vltionem Dei ante omnia petiit, in cuius ignominiam tota res cedebat.

✱. 29. d) *adprehendit*. Sic LXX. *Ion.* & *Syr.* al. ex Arab. *inflexit*, s. *distorsit*. (3) Ruth 3, 8. Iob. 6, 18. e) *duas columnas medietatis* s. *medianas*. Inde adparet, quod domus theatri habuerit suos parietes murosque, nec tota duabus columnis superstructa fuerit, sed in medio sui tantummodo. *Schm.* f) Es. 36, 6. Ps. 71, 6.

✱. 30. g) Num. 23, 10. Tribuitur potiori parti, quod totius est. Hic demum Simsonem rursus Christi typum factum credimus. *Schmid.* h) *& inclinauit se cum robore*, diuinitus reddito.

✱. 31 i Typum Iosephi Arimathiensis, qui corpus Christi a Pilato petiit, non imme-

---

✱. 25. וישחק per *Makk.* 7. 8. 10. 11. 13. 15--19. & Ber. ✱. 26. הנער Rbhia, sed inconuenienter, habent 10. 17--22. & *Ber.* ✱. 28. משתי *Tau dageschatum* faciunt 10. 12. 13 14. 19. 20. 21. contra *Mas. impr* & *Erff.* h. l. ac *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 33. a. & O. T. f. 7. b. ✱. 30. תמות *plene* 1. 2. 3. 22. secund *Mas.* 1. 3. & *Erff.* h. l. sed contra *Mas. impr.* h. l. & Num. 23, 14. CAP. XVII, ✱ 2. אליתי ita cum *Iod otioso*, & nota לא קרי יוד, *Masora Erffurt.*

ה ויעשהו פסל ומסכה ויהי בבית מיכיהו׃ והאיש
מיכה לו בית אלהים ויעש אפוד ותרפים וימלא את־
6 יד אחד מבניו ויהי־לו לכהן׃ בימים ההם אין מלך
בישראל איש הישר בעיניו יעשה׃
7 ויהי־נער מבית לחם יהודה ממשפחת
8 יהודה והוא לוי והוא גר־שם׃ וילך האיש מהעיר מבית
לחם יהודה לגור באשר ימצא ויבא הר־אפרים עד־
9 בית מיכה לעשות דרכו׃ ויאמר־לו מיכה מאין תבוא
ויאמר אליו לוי אנכי מבית לחם יהודה ואנכי הלך
י לגור באשר אמצא׃ ויאמר לו מיכה שבה עמדי
והיה־לי לאב ולכהן ואנכי אתן־לך עשרת כסף
11 לימים וערך בגדים ומחיתך וילך הלוי׃ ויואל הלוי
לשבת את־האיש ויהי הנער לו כאחד מבניו׃
12 וימלא מיכה את־יד הלוי ויהי־לו הנער לכהן ויהי
13 בבית מיכה׃ ויאמר מיכה עתה ידעתי כי־ייטיב יהוה
יח לי כי היה־לי הלוי לכהן׃ בימים ההם אין מלך

CAP. XVIII.

בישראל ובימים ההם שבט הדני מבקש־לו נחלה
לשבת כי לא־נפלה לו עד־היום ההוא בתוך שבטי־
2 ישראל בנחלה׃ וישלחו בני־דן
ממשפחתם חמשה אנשים מקצותם אנשים בני־חיל
מצרעה ומאשתאל לרגל את־הארץ ולחקרה ויאמרו
אלהם לכו חקרו את־הארץ ויבאו הר־אפרים עד־
3 בית מיכה וילינו שם׃ המה עם־בית מיכה והמה הכירו
את־קול הנער הלוי ויסורו שם ויאמרו לו מי־הביאך
4 הלם ומה־אתה עשה בזה ומה־לך פה׃ ויאמר אלהם
כזה וכזה עשה לי מיכה וישכרני ואהי־לו לכהן׃
ה ויאמרו לו שאל־נא באלהים ונדעה התצליח דרכנו
6 אשר אנחנו הלכים עליה׃ ויאמר להם הכהן לכו
לשלום נכח יהוה דרככם אשר תלכו־בה׃

u) sculptile & fusile. v. 3. c. 18, 17. 18.

ỽ. 5. x) c. 8, 27. y) c. 18. 14. 18. Gen. 31, 19. *Spencerus* formas fuisse putat *Cherubinorum*; & credibile fit *Calouio*, eum Vrim & Thummim adumbrare voluisse; quæ tamen ἐθελοθρησκεία vera fuerit idololatria. cf. not. Ex. 32, 4. z) *Ar. & consecrauit* vnum e filiis suis. vid. Ex. 28, 41. Leu. 7, 37. 1 Reg. 13, 33.

ỽ. 6. a) c. 18, 1. c. 19, 1. c. 21, 25. Dicit hoc statum libertatis magnæ sub Iudicibus, quo turpiter mali homines abusi sunt, & in caussa fuerunt, vt tandem status optimus, & a DEo datus, in statum regni mutaretur. (cf. not. ỽ. 1.) qualis nequam etiam fuit, qui sequitur, Leuita. *Schmid.* b) Gen. 36, 31. Deut. 33, 5.

ỽ. 7. c) *iuuenis*. c. 16, 26. Gen. 43, 8. Nomen eius vide c. 18, 30. d) non gente aut natione, sed habitatione. cf. 1 Sam. 1, 1. & Gen. 35, 19. e) quæ Bethlehem est *de familia Iuda* Mich. 5, 1. non *Sebulonis* Ios. 19, 15. nam ad descriptionem vrbis hoc pertinet, non personæ, vt patet ex ỽ. 9. & c. 18, 30.

ỽ. 8 f) *vbicunque inueniret* sc. victum suum. cf. 1 Sam. 23, 13. Animum mercenarii habebat, operam suam locaturus ei, qui maiorem mercedem daturus. *Schmid.* Conf. c. 18, 4. 20. g) petens pernoctationem aut stipem, *vt postea continuare posset iter suum. Schmid.*

ỽ. 10. h) 2 Reg. 6, 21. c. 13, 14. Es. 22, 21. Mat. 23, 9. Forte ante omnia respicitur eo, quod olim Patrum familias erat docere & sacerdotio fungi: vt *pater* sit, qui patris loco est, & patris officio fungitur. *Schmid* i) *decem* sc. siclos *argenti*. vid. ỽ. 2. & obserua, quod argenti priscis temporibus maior fuerit æstimatio, quam nostris. k) *in annum* c. 21, 19. l) *& æstimationem* Iob. 28, 13. m) *& victum tuum*. c. 6, 4. n) *iuit itaque cum eo intro. Schmid.*

ỽ. 11. o) c. 19, 6. Deut. 1, 5.

ỽ. 12. p) ỽ. 5.

ỽ. 13. q) Quam nequam hic Leuita fuerit, supra iam indicatum ad ỽ. 6. 8. Certe contra omnia iura diuina fecit, quæ Leuitam nolunt esse sacerdotem, nedum idololatram, & ministrum idololatriæ mercenarium. *Schmidius.*

CAP. XVIII.

ỽ. 1. r) c. 17, 6. s) h. e. *quidam de tribu Dan*; l. dicendum, ex sententia atque consilio totius tribus negotium susceptum esse. *Schmid.* t) sc. quam actu possiderent: repressi quippe erant ab Emoræis, vt not. c. 1, 34. u) cf. not. Ios. 19, 40. 47. Diuersa fuit distributio terræ Canaan: *vna inter integras tribus*, quae facta per Iosuam; *altera in familias singularum tribuum*, quæ non per Iosuam, sed per ipsas tribus facta est &c. de qua h. l. *Schmid.* Conf. not. Ios. 13, 7. c. 16, 10.

ỽ. 2. x) *partem s. quosdam suorum*. Gen. 47, 2. 2 Reg. 17. 32. Neh. 7, 70. y) c. 21, 10. Deut. 3, 18. z) c. 13, 2. a) c. 13, 25. c. 16, 31 b) 2 Sam. 10, 3. c) c. 17, 1. 8. Ios. 17, 15. 18. ỽ. 3. d) *& agnouerant vocem* & dialectum eius peregrinam in illo loco. ỽ. 4. e) *mercede enim conduxit me*. vid. not. c. 17, 8. ὁ. ἐμισθώσατό με. cf. Ioh. 10, 12. f) vid. not. c. 17, 13. ỽ. 5. g) c. 1, 1. c. 20, 18. 1 Sam. 23, 9. h) *an felix futura sit*. 1 Reg. 22, 12. ὁ. εἰ εὐοδωθήσεται. Rom. 1, 10. ỽ. 6. i) ambigue, vt nequam & fraudulentus simulator. *Schmid* k) *coram Domino est via vestra*; Prou. 5, 21. qui eam vel probat, vel improbat, & infelicem reddet. ita peccata hominum *coram DEo* semper sunt. Ps. 90, 8. *Schmid.*

ỽ. 11. : מיכה pro eo hab. מיכהו 22. in marg. ex alio libro. ỽ. 13. כי־היה Ita 1. sic fe. 5. at utrumq: per *Makk.* ' copulat 2, & sic fu 5. CAP. XVIII, ỽ. 1. *spatium* nouo capiti præmittunt 2. 7. 8. 22, 23. לו *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 5. 22. בתוך־שבטי ita 1. 2. 3. 5. ỽ. 2. דן *Psik* omittunt 1. 2. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 21.

Danitæ sedes ampliores quærunt.

7 וילכו חמשת האנשים ויבאו לישה ויראו
את־העם אשר־בקרבה יושבת לבטח כמשפט
צדנים שקט ובטח ואין־מכלים דבר בארץ יורש
עצר ורחוקים המה מצדנים ודבר אין־להם עם־אדם׃
8 ויבאו אל־אחיהם צרעה ואשתאל ויאמרו להם
9 אחיהם מה אתם׃ ויאמרו קומה ונעלה עליהם כי
ראינו את־הארץ והנה טובה מאד ואתם מחשים אל־
תעצלו ללכת לבא לרשת את־הארץ׃ כבאכם י
תבאו אל־עם בטח והארץ רחבת ידים כי־נתנה
אלהים בידכם מקום אשר אין־שם מחסור כל־דבר
11 אשר בארץ׃ ויסעו משם ממשפחת
הדני מצרעה ומאשתאל שש־מאות איש חגור כלי
12 מלחמה׃ ויעלו ויחנו בקרית יערים ביהודה על־כן
קראו למקום ההוא מחנה־דן עד היום הזה הנה
13 אחרי קרית יערים׃ ויעברו משם הר־אפרים ויבאו
14 עד־בית מיכה׃ ויענו חמשת האנשים ההלכים לרגל
את־הארץ ליש ויאמרו אל־אחיהם הידעתם כי יש
בבתים האלה אפוד ותרפים ופסל ומסכה ועתה דעו
טו מה־תעשו׃ ויסורו שמה ויבאו אל־בית־הנער הלוי
16 בית מיכה וישאלו־לו לשלום׃ ושש־מאות איש חגורים
כלי מלחמתם נצבים פתח השער אשר מבני דן׃
17 ויעלו חמשת האנשים ההלכים לרגל את־הארץ
באו שמה לקחו את־הפסל ואת־האפוד ואת־
התרפים ואת־המסכה והכהן נצב פתח השער ושש־
18 מאות האיש החגור כלי המלחמה׃ ואלה באו בית
מיכה ויקחו את־פסל האפוד ואת־התרפים ואת־
19 המסכה ויאמר אליהם הכהן מה אתם עשים׃ ויאמרו
לו החרש שים־ידך על־פיך ולך עמנו והיה־לנו לאב
ולכהן הטוב היותך כהן לבית איש אחד או היותך
כהן

℣. 7. *l*) v. 15. 27. cf. Ef. 10, 30. postea *Dan* dicta est ℣. 29. sed Ios. 19, 47. ubi hæc per anticipationem narrantur, *Leschem* appellatur. *m*) ordo hic est: & viderunt populum quietum & securum *in ea* (vrbe Laise), *sedente* s. habitante *secure*, more Sidoniorum. *n*) ἐπ' ἐλπίδι, sic ℣. 10. 27. Act. 2, 26. *o*) cf. Ios. 11, 8. Zach. 9, 2. *p*) *nec erat* in terra, qui eos verbo vel vlla in re *pudefaceret* Iob. 11, 3. 1 Sam. 25, 7. *Ion. Ar.* qui læderet eos in terra sua. *q*) *qui hereditate teneret* & exerceret; al. *qui reprehenderit heredem* s. *principem*. *r*) *imperium* super eos (1) *Ar.* neque qui adfligeret aut vexaret eos. *s* & *res ipsis non erat cum* vllo *homine* ℣. 28. h. e. cum aliis fœdus aut societatem non inierant, qui eos adiuuissent in casu necessitatis. *Abarb.*

℣. 8. *t*) vid. ℣. 2. 11. *u*) *quid vos?* h. e. quomodo se res vestræ habent? *Schmid.* Al. subintell. *adfertis?* cf. Ruth 3, 16. *Raschi*: quid responsi adfertis?

℣. 9. *x*) *surge!* vt interiectio ponitur pro plurali, sicut הבה Gen. 11, 7. &c. *y*) *quiescitis? tacetis?* 1 Reg. 22, 3 Ps. 28, 1. *z*) *pigri sitis* (1) Nomen Prou. 6, 6.

℣. 10. *a*) Gen. 34, 21. ὁ πλατεῖα Mat. 7, 13. *b*) *vbi non est*. Ex. 12, 30. *c*) *defectus* vllius rei. c. 19, 19. *d*) *quæ est in terra* sc. Canaan. *Abarb.*

℣. 12 *e*) Ios. 9, 17 c. 15, 60. 1 Sam. 6, 21. *f*) c. 13, 25. Hinc argumentum sumitur, quod historia hæc ante Simsonis tempora contigerit: nam tempore Simsonis locus hoc nomen iam habuit. *Schmid.*

℣. 13. *g*) ℣. 2. c. 17, 1. 8.

℣. 14. *h*) Deut. 16, 5. Dan. 5, 10. ὁ καὶ ἀπε-κρίθησαν. Apoc. 7, 13. *i*) *terram* sc. Laisch. Nomen absolutum cum subintell. statu constructo, vt Gen. 2, 17. Ios. 3, 14. &c. *k*) vid. ℣. 7. *l*) c. 17, 5. *m*) ℣. 17. 18. 20. Gen. 31. 19. &c.

℣. 15 *n*) q. d. & *interrogarunt eum de pace*, i. e. *salutarunt*. Gen. 43, 27. Ex. 18, 7.

℣. 16. *o*) Num. 16, 27.

℣. 17. *p*) *interea*, dum Leuita cum sexcentis illis loqueretur, *adscenderunt* illi quinque. *q*) c. 17, 3. 4. *r*) ℣. 14. Hos. 3, 4.

℣. 18. *s*) Cum v. illi intrassent &c. ℣. 17. & diceret ad eos reuersus sacerdos.

℣. 19. *t* tace. Iob. 33, 31. 33. *u*) Mich. 7, 16. Iob. 21, 5. *x*) c. 17, 10. *y*) Iob. 10, 3.

℣. 7. יושבת *Psik* adiiciunt 6. 9. 20. 22. 23. לבטח per *Tlischaktanna* 6. 9. 10. 20. 21. שקט sine *Psik* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 9. קומה pro eo habet *pluralem* קומו 3. 8 in marg. 6. 9. ℣. 10. אשר per *Makk.* 1. 2. ℣. 12. מחנה per *Munach milel* 6. 9. 14. 20. ℣. 13. הר per *Mun.* 1. 2. 3. su. 5. ℣. 14. ועתה דעו sic transponunt accentus. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 17. 18. 19. 22. 23. & sic su. 5. ℣. 19. לו Ita *Dageschatum* ¹ *Lamed* habent 2. 5. secundum *Masoram* 1. h. l. *impressam* ad Gen. 19, 2. & R. Chaiim ad Mas. fin. f. 31. d. at ceteri sine *Dagesch*.

Nomen

כ כהן לשבט ולמשפחה בישראל׃ ויטב לב הכהן
ויקח את האפוד ואת התרפים ואת הפסל ויבא
21 בקרב העם׃ ויפנו וילכו וישימו את הטף ואת
22 המקנה ואת הכבודה לפניהם׃ המה הרחיקו מבית
מיכה והאנשים אשר בבתים אשר עם בית מיכה
23 נזעקו וידביקו את בני דן׃ ויקראו אל בני דן ויסבו
24 פניהם ויאמרו למיכה מה לך כי נזעקת׃ ויאמר את
אלהי אשר עשיתי לקחתם ואת הכהן ותלכו ומה
כה לי עוד ומה זה תאמרו אלי מה לך׃ ויאמרו אליו
בני דן אל תשמע קולך עמנו פן יפגעו בכם אנשים
26 מרי נפש ואספתה נפשך ונפש ביתך׃ וילכו בני דן
לדרכם וירא מיכה כי חזקים המה ממנו ויפן וישב
27 אל ביתו׃ והמה לקחו את אשר עשה מיכה ואת
הכהן אשר היה לו ויבאו על ליש על עם שקט ובטח
28 ויכו אותם לפי חרב ואת העיר שרפו באש׃ ואין
מציל כי רחוקה היא מצידון ודבר אין להם עם אדם
והיא בעמק אשר לבית רחוב ויבנו את העיר
29 וישבו בה׃ ויקראו שם העיר דן בשם דן אביהם
אשר יולד לישראל ואולם ליש שם העיר
ל לראשנה׃ ויקימו להם בני דן את הפסל ויהונתן
בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט
31 הדני עד יום גלות הארץ׃ וישימו להם את
פסל מיכה אשר עשה כל ימי היות בית האלהים
יט בשלה׃ ויהי בימים ההם ומלך אין
בישראל ויהי איש לוי גר בירכתי הר אפרים ויקח לו
2 אשה פילגש מבית לחם יהודה׃ ותזנה עליו פילגשו
ותלך מאתו אל בית אביה אל בית לחם יהודה
3 ותהי שם ימים ארבעה חדשים׃ ויקם אישה וילך
אחריה לדבר על לבה להשיבו ונערו עמו וצמד
חמרים

℣. 20. z) *Tum bonum fuit cor.* c. 19, 6. 9. 1 Reg. 21, 7. Promtus ac lætus conditionem accepit pro leuitate animi, quæ ex tota historia apparuit. *Schmid.*

℣. 21. a) *& verterunt se.* v. 26. vid. Deut. 1, 24. b) *impubes.* collectiuum vtriusque sexus Gen. 34, 29. c) *onera, impedimenta* al. *pretiosa* (3) Ez. 23, 41. Ps. 45, 14.

℣. 22. d) Cum *illi iam procul abessent.* Gen. 44. 4. e) i. e. *vicini.* f) *conuocati sunt* ad arma & auxilium. c. 6, 34. 35. 1 Sam. 14, 20. g) *adjecuti etiam sunt.* c. 20, 42. 45. Gen. 31, 23.

℣. 23. h) *& illi converterunt* 1 Reg. 8, 14. i) *quod* cum vicinis tuis *connocatus es,* te quidem auctore & duce. ℣. 22. Tig. *quod sic quiritaris.* sic Luth.

℣. 24 k) *DEos* (vel *DEum*) vocat signum DEi, quem putabat falso illi præsentem. *Schmid.* Vocabant idololatræ statuas deorum, nomine ipso deorum, quibus erant sacræ, non quod ipsas statuas deos esse censerent; nemo n. tam insanus fuit, vt DEum facere se posse homo crederet; sed quia, vbi certis ritibus consecratæ fuerant, DEorum numen singulari quadem ratione iis adesse opinabantur. *Clericus* ad Gen. 31, 30.

℣. 25. l) *amari animo* 2 Sam. 17, 8. 1 Sam. 30, 6. m) *& si nul tollas* s. *perdas.* Ps. 26, 9. Ioel. 4, 15.

℣. 26. n) cf. Luc. 14, 31. 32.

℣. 27. o) vid. ℣. 7. 24. cf. Deut. 33, 22. p) ὁ. ἐνέπρησαν. Matth. 22, 7. Philistææ pars, quæ in hereditatem Danitis obuenerat. Ios. 19, 40. occupanda potius fuisset, si, vt debuerant, erga DEum se gessissent. *Schmid.*

℣. 28. q) Ps. 7, 3. r) vid ℣. 7. s) *domus* s. *familiæ Rechobi,* Syri, vid 2 Sam. 10, 6. 8.

℣. 29. t) Gen. 14, 14. Deut. 34, 1. u) Ios. 19, 47. x) *natus est.* Pyal. c. 13, 8. Iob. 5, 7. y) *verum* Gen. 28, 19.

℣. 30. z) Sic idolū, Michæ furto ereptū, Danitæ publice erigunt in tribu sua, vbi postea Iero-

הד׳ ברגש

beam etiam alterum vitulum collocauit 1 Reg. 12, 30. 2 Reg. 17, 16. 29. ideo tribus hæc inter obsignatos Domini non nominatur Apoc. 7. *Lights.* a) ipse ille nequam Leuita, de quo hactenus a c. 17, 7. seqq. b) *vsque ad diem, quo in exilium deportata est.* Ier. 1, 3. sc. per Salmanassarem 2 Reg. 17, 6. 23. Al. de illo tempore, quo Arca capta & abducta fuit 1 Sam. 4, 10. 22.

℣. 31. c) Fuit idolum Michæ in vrbe Dan cultum solennissimo

הל׳ ברגש

cultu, quamdiu fuit solennis veri DEi cultus in

נ׳ תלויה

Schilunte. Occultior vel minus solennis per po-

CAP. XIX.

steritatem Ionathanis conseruatus tamen est tempore Dauidis, Salomonis, vituli Ierobeami, vsque ad ca-

להשיבה קרי

priuitatem Salmanassaris, cum excelsis aliis. *Schmid.* d) vid. not. Ios. 18, 1. CAP. XIX, v. 1. e) Alterum detestandæ licentiæ factum. f) quibus Arca in Silo c. 18, 31. g) c. 17, 6. h) *in lateribus* ℣. 18. Ps. 48, 3. 2 Reg. 19, 23. i) *vxorem pellicem* s. secundariam Gen. 22, 24. k) Gen. 35, 19. ℣. 2. l) *& scortata est contra illum* Hos. 9, 1. m) vid. c. 17, 7. n) *per annum.* Leu. 25, 29. Num. 9, 22. o) asyndeton: *& quatuor menses,* vt extat 1 Sam. 27, 7. ita pertinax fuit discessus mulieris. ℣. 3. p) Ruth 2, 13. Gen. 34, 3. Es. 40, 2. q) *& par asinorum* ℣. 10. 2 Sam. 16, 1.

℣. 21. וישימו per Geresch 1. 2. 6. 7. 9.-16. 20. 21. ℣. 22. אשר per *Mikk.* 1. 2. ℣. 23. ויסבו *Kamets* sub *Iod* sine seq. *Dagesch* 6. 9. 14. 20. sic fe. 1. & fu. 5. contra *Mas.* ℣. 24. לקחתם *Psik* addunt 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 26. ויפן וישב ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 21. 22. ℣. 29. בשם Per præfixum *Caph* 3. 6. 9. 14. 20. & *Mas. Erff.* sic fu. 1. & sic alii ׳ libri׳ in marg. 7. 8. ℣. 30. ויהונתן sic 3. 5. 6. 9. 20. fu. 5. at reliqui hab. *Tlisehagd.* incommode. נ״ן *Nun suspensum* quid Iudæis significet, vid apud *Schmid.* Comm. p. 1399 Ceterum Cl. *Hillero* f. 187. ℣. 30. notat variationem præmiæ vocis transpositæ h.m. ויהונתן בן מנשה בן גרשם

Leuita quidam Bethlehemum venit, concubinam הע' בקמץ *reuocaturus;*

חֲמֹרִים וַתְּבִיאֵהוּ בֵּית אָבִיהָ וַיִּרְאֵהוּ אֲבִי הַנַּעֲרָה
4 וַיִּשְׂמַח לִקְרָאתוֹ׃ וַיֶּחֱזַק־בּוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי הַנַּעֲרָה וַיֵּשֶׁב
ה אִתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיָּלִינוּ שָׁם׃ וַיְהִי בַּיּוֹם
הָרְבִיעִי וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיָּקָם לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה
6 אֶל־חֲתָנוֹ סְעָד לִבְּךָ פַּת־לֶחֶם וְאַחַר תֵּלֵכוּ׃ וַיֵּשְׁבוּ
וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וַיִּשְׁתּוּ וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־
7 הָאִישׁ הוֹאֶל־נָא וְלִין וְיִטַב לִבֶּךָ׃ וַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת
8 וַיִּפְצַר־בּוֹ חֹתְנוֹ וַיָּשָׁב וַיָּלֶן שָׁם׃ וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר בַּיּוֹם
הַחֲמִישִׁי לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה סְעָד־נָא לְבָבְךָ
9 וְהִתְמַהְמְהוּ עַד־נְטוֹת הַיּוֹם וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם׃ וַיָּקָם
הָאִישׁ לָלֶכֶת הוּא וּפִילַגְשׁוֹ וְנַעֲרוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי
הַנַּעֲרָה הִנֵּה־נָא רָפָה הַיּוֹם לַעֲרֹב לִינוּ־נָא הִנֵּה חֲנוֹת
הַיּוֹם לִין פֹּה וְיִיטַב לְבָבֶךָ וְהִשְׁכַּמְתֶּם מָחָר לְדַרְכְּכֶם
י וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶךָ׃ וְלֹא־אָבָה הָאִישׁ לָלוּן וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
וַיָּבֹא עַד־נֹכַח יְבוּס הִיא יְרוּשָׁלָ͏ִם וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים
11 חֲבוּשִׁים וּפִילַגְשׁוֹ עִמּוֹ׃ הֵם עִם־יְבוּס וְהַיּוֹם רַד
מְאֹד וַיֹּאמֶר הַנַּעַר אֶל־אֲדֹנָיו לְכָה־נָּא וְנָסוּרָה אֶל־
12 עִיר־הַיְבוּסִי הַזֹּאת וְנָלִין בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָיו לֹא
נָסוּר אֶל־עִיר נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵנָּה וְעָבַרְנוּ
13 עַד־גִּבְעָה׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ לְךָ וְנִקְרְבָה בְּאַחַד
14 הַמְּקֹמוֹת וְלַנּוּ בַגִּבְעָה אוֹ בָרָמָה׃ וַיַּעַבְרוּ וַיֵּלֵכוּ
טו וַתָּבֹא לָהֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֵצֶל הַגִּבְעָה אֲשֶׁר לְבִנְיָמִן׃ וַיָּסֻרוּ
שָׁם לָבוֹא לָלוּן בַּגִּבְעָה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בִּרְחֹב הָעִיר וְאֵין
16 אִישׁ מְאַסֵּף־אוֹתָם הַבַּיְתָה לָלוּן׃ וְהִנֵּה אִישׁ זָקֵן בָּא
מִן־מַעֲשֵׂהוּ מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וְהָאִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם
17 וְהוּא־גָר בַּגִּבְעָה וְאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם בְּנֵי יְמִינִי׃ וַיִּשָּׂא
עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הָאִישׁ הָאֹרֵחַ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
18 הַזָּקֵן אָנָה תֵלֵךְ וּמֵאַיִן תָּבוֹא׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֹבְרִים
אֲנַחְנוּ מִבֵּית־לֶחֶם יְהוּדָה עַד־יַרְכְּתֵי הַר־אֶפְרַיִם מִשָּׁם
אָנֹכִי

Cum qua domum rediturus, pernoctat Gibeæ.

v) & *gauisus est & lætus iuit in occursum eius.* cf. Ex. 4, 14. ὁ. καὶ ηὐφράνθη Luc. 15, 23. 24
℣.4. s) *detinuit v. eum, vim qs. fecit.* 2 Reg. 4, 8. t) *socer* Ex. 3, 1.
℣.5. u) *ad generum suum* Gen. 19, 14. 1 Sam. 22, 14. x) *fulcito. refice* ℣.8. Gen. 18, 5. y) *frusto* 1 Sam. 2, 36.
℣.6. z) *fac, velu.* c. 17, 11. Gen. 18, 27. a) ℣. 9. c. 18. 20.
℣.7. b) *& instititit apud eum.* Gen. 19, 3. 2 Reg. 5, 16.
℣.8. c) vid. ℣.5 d) *& ita cunctati sunt* Gen. 19, 16. e) *usque dum inclinauit se dies* & sol versus occidentem. cf. ℣.9. & Ps. 109, 23.
℣.9. f) *remisit dies.* oppos. Gen. 29, 7. g) *ad vesperascendum, vt instet vespera.* cf. 1 Sam 17, 16 h Gen. 19, 2. i q. d. *diuertere est dies*, h.e tempus est, quo cum sole dies in suum quasi diuersorium *diuertit*, s. *occumbit.* cf. Num. 1, 51. Es. 29, 1.
℣.10. k) *usque versus* c. 20, 43. cf. Ez. 47, 20 l) Gen. 10, 16. Ios. 15, 8. 63. c. 18, 28. 2 Sam. 5, 6. m) Ios. 10, 1. 1 Par. 11, 4.
℣.11. n) *Iou. attenuata erat* (4) Es. 45, 1. al. *descenderat* coll. Ps. 23, 6.
℣.12. o) Ergo hoc contigisse videtur ante expugnatam vrbem. cf. c. 1, 7. 8. 21. Ios. 15, 63. p *ad Gibeam* sc Beniaminitarum ℣.14. 16. Ios. 18, 28. postea *Gibea Saulis* 1 Sam. 11, 4.
℣.13. q) *ito.* vid. Num. 23, 13. r) c. 4, 5. 1 Reg. 15, 17.
℣.14. s) ℣.16. c. 20, 4. 10. t) Ios 18, 28.
℣.15. u) *recipiens* Ps. 27, 10. ὁ. συνάγων ℣.18 Mat. 25, 35. x) nec publica diuersoria constituta fuerunt.
℣.16. y) ciuis Leuitæ ℣.1. z) i.e. *Beniaminitæ.* Gen. 35, 18. 2 Sam. 16, 11.
℣.17. a) *viatorem* (4) 1 Sam. 18, 4. rad. Iob. 34, 1.

℣.5. חֹתְנוֹ Sic pro חֹתְנוֹ legunt 1. 3. ℣.6. וַיֹּאמֶר per *Gevesch* 1. 6. 7. 8 9. 20. וְיִיטַב *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 11. 14. 20. 22. 23. contra *Mas.* ℣.9. הִנֵּה־ per *Munach* 7. 8. 13. & *B. Ascher.* לִינוּ per *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣.11. נָא *Tbir* loco *Darga* repetunt 2. 3. 6. 10. 13. 19. 20. 23. at *Graschaim* se. 5. ℣.17. בִּרְחֹב *defect.* nonnulli sec. quosdam libros *Masora* in marg. 7. 8. ℣.18. מִבֵּית per *Kadma* 1. 3. 5.

אנכי ואלך עד־בית־לחם יהודה ואת־בית יהוה אני
19 הלך ואין איש מאסף אותי הביתה׃ וגם־תבן גם־
מספוא יש לחמורינו וגם לחם ויין יש־לי ולאמתך
כ ולנער עם־עבדיך אין מחסור כל־דבר׃ ויאמר האיש
הזקן שלום לך רק כל־מחסורך עלי רק ברחוב אל־
21 תלן׃ ויביאהו לביתו ויבול לחמורים וירחצו רגליהם
22 ויאכלו וישתו׃ המה מיטיבים את־לבם והנה אנשי
העיר אנשי בני־בליעל נסבו את־הבית מתדפקים
על־הדלת ויאמרו אל־האיש בעל הבית הזקן לאמר
23 הוצא את־האיש אשר־בא אל־ביתך ונדענו׃ ויצא
אליהם האיש בעל הבית ויאמר אלהם אל־אחי אל־
תרעו־נא אחרי אשר־בא האיש הזה אל־ביתי אל־
24 תעשו את־הנבלה הזאת׃ הנה בתי הבתולה
ופילגשהו אוציאה־נא אותם וענו אותם ועשו להם
הטוב בעיניכם ולאיש הזה לא תעשו דבר הנבלה
כה הזאת׃ ולא־אבו האנשים לשמע לו ויחזק האיש
בפילגשו ויצא אליהם החוץ וידעו אותה ויתעללו־בה
כל־הלילה עד־הבקר וישלחוה בעלות השחר׃
26 ותבא האשה לפנות הבקר ותפל פתח בית־האיש
27 אשר־אדוניה שם עד־האור׃ ויקם אדניה בבקר
ויפתח דלתות הבית ויצא ללכת לדרכו והנה האשה
28 פילגשו נפלת פתח הבית וידיה על־הסף׃ ויאמר
אליה קומי ונלכה ואין ענה ויקחה על־החמור ויקם
29 האיש וילך למקמו׃ ויבא אל־ביתו ויקח את־
המאכלת ויחזק בפילגשו וינתחה לעצמיה לשנים
ל עשר נתחים וישלחה בכל גבול ישראל׃ והיה כל־
הראה ואמר לא־נהיתה ולא־נראתה כזאת למיום
עלות בני־ישראל מארץ מצרים עד היום הזה שימו־
לכם עליה עצו ודברו׃ כ ויצאו כל־בני

ישראל

ויבל קרי

בעלות קרי

℣. 18. b) Nold. de Partic. p. 114. Et ad domum Iehouæ ego eo, coll. Prou. 22, 25. sc. in Silo, vbi Tabernaculum & arca fœderis. vid. c. 18, 31. 1 Sam. 1, 3. Ios. 18, 1. Sic LXX. Ar. Syr. Raschi & plures Interpp. At Schmidio phrasis vertenda videtur: & cum domo Dei ego eo s. ambulo, h. e. Leuita sum. q. d. Dominus me dignatur, vt ipsi ministrem tanquam Levita in domo Ipsius; & nemo de populo Dei est, qui me dignetur, vt hospitio suo me excipiat. Sic Cocc. Lex. p. 73. c) vid. v. 15. ℣. 19. d) palea Ex. 5, 7. 10. e) pabulum (5) Gen. 24, 25. 32. f) c. 18, 10. ℣. 20. g) q. d. esto in pace & bono animo! cf. Ioh. 20, 21. 2 Ioh. v. 10. h) Hebr. 13, 2. ℣. 21. i) & pabulum dedit, rad. בול Iob 40, 20. vel miscuit Gen. 11, 7. 9. cf. nomen Iob. 6, 5. k) Gen. 18, 4. c. 24, 32. Luc. 7, 44. Ioh. 13, 5. ℣. 22. l) vid. v. 6. 9. Gen. 18, 16. m) Gen. 19, 4. n) filii diaboli Ps. 18, 5. vid. not. Deut. 13, 14. o) Ios. 7, 9. Num. 34, 4. p) pulsantes (3) Gen. 33, 13. Cant. 5, 2. ὁ. κρούοντες. Matt. 7, 7. 8. q) herum v. 23. Ex. 21, 7. r) Gen. 19, 5. s) Israel tolerat idololatriam c. 17. & 18. neque eius caussa se vel aduersus Micham, vel aduersus Danitas commouet: quæ illorum negligentia omnis iniquitatis fons & origo est; adeo vt Gibea ciuitas Israelis æque sit facta abominabilis ac Sodoma. Lightf. Chronot. cf. Hos. 9, 9. c. 10, 9. ℣. 23. t) grauissimum hoc scelus contra omnem sanam rationem. vid. Ios. 7, 15. ℣. 24. u) Extremum tentat, nec tamen laudandum remedium aduersus abominandum illud scelus. x) vide similem casum Gen. 19, 8. y) suffixa masculina, anomalice ad mulieres relata, forte repre-

bendunt nefandum illorum propositum. ℣. 25. z) Probari id factum non potest, quanquam hac ratione hospitis domum & filiam servasse videri potest. Sane pellicis defensio cum vitæ periculo ipsi potius incumbebat, quam traditio. Et potuisset Deus efficere, vt etiam pellice intus seruata, illi desisterent. Schmid. a) & scelerate tractarunt eam, 1 Sam. 31, 4. ℣. 26. b) vid. Ex. 14, 27. c) & corruit ante ostium, omnibus exhausta viribus c. 20, 5. cecidit sc. ac mortua iacuit. Gen. 14, 10. Ex. 32, 28. d) Gen. 18, 12. 1 Pet. 3, 6. ℣. 27. e) Num. 24, 25. fuga sibi consulturus. f) habitu dormientium, subiectis capiti manibus. Schmid. ℣. 28. g) Sed nihil erat respondens; non supererat in ea quicquam vitæ, aut motus, aut rationis, quod responderet.

Cap XX.

Idem. ℣. 29. h) Gen. 22, 6. i) & dissecuit eam sec. ossa ipsius. Ex. 29, 17. 1 Reg. 18, 23. ex nimia vindictæ cupiditate, vt animos omnium aduersus Gibeonitas accenderet. Schmid. k) Hinc colligit Abarbanel, etiam ad tribum Beniamin membrum missum fuisse. ℣. 30. l) cf. Matth. 9, 33. m) sc. animum, vt 1 Sam. 25, 25.

℣. 18. בית per Mercha 1. 7. 8. 10. 13. 19. sic fe. 5. הולך plene 2. sec. Mas. Erff. ℣. 19. עבדיך hanc scriptionem ex Kabbala defendit Mas. Erffurtensis; notat tamen, in alio codice reperiri עבדך, & sic fe. 3. ℣. 20. תלן Lamed per Kamets 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 21. ויבול Beth Patachatum habent 3. 7. 8. 17. 18. Ber. & D. Kimchi in Comment. sic foret Hiphil. ℣. 22. הוצא per Darga 1. 11. 12. 14. 15. 20 -- 23. sic fe. 5. ℣. 24. Pro להם habet fem. להן 3. sic fe. 1. & fu. 5. הטוב pro eo legit כטוב 1. fe. 3. & fu. 5. לא pro eo habet אל 1. 3. fu. 5. ℣. 25. ויתעללו Lamed sine Dag. 1. 17. 18. 21. & Ber. בעלות sine Kri 1. 10. 11. 14. 15. 20. 21. contra Mas. impr. Hos. 1, 1. & Erff. h. l. ℣. 27. הסף per Patach 21. secundum suam notam & Masoram Erffurt. ℣. 29. וישלחה ita 2. at. 3. habet Tiphcha seq. Makk. reliqui omnes Sakephk.

Israelitæ ad vindicandum facinus, ab incolis Gibeæ patratum, Mizpæ conueniunt.

ישראל ותקהל העדה כאיש אחד למדן ועד־באר
2 שבע וארץ הגלעד אל־יהוה המצפה׃ ויתיצבו פנות
כל־העם כל שבטי ישראל בקהל עם האלהים ארבע
3 מאות אלף איש רגלי שלף חרב׃ וישמעו בני
בנימן כי־עלו בני־ישראל המצפה ויאמרו בני ישראל
4 דברו איכה נהיתה הרעה הזאת׃ ויען האיש הלוי
איש האשה הנרצחה ויאמר הגבעתה אשר לבנימן
ה באתי אני ופילגשי ללון׃ ויקמו עלי בעלי הגבעה ויסבו
עלי את־הבית לילה אותי דמו להרג ואת־פילגשי ענו
6 ותמת׃ ואחז בפילגשי ואנתחה ואשלחה בכל־שדה
7 נחלת ישראל כי עשו זמה ונבלה בישראל׃ הנה
8 כלכם בני ישראל הבו לכם דבר ועצה הלם׃ ויקם
כל־העם כאיש אחד לאמר לא נלך איש לאהלו ולא
9 נסור איש לביתו׃ ועתה זה הדבר אשר נעשה לגבעה
י עליה בגורל׃ ולקחנו עשרה אנשים למאה לכל
שבטי ישראל ומאה לאלף ואלף לרבבה לקחת צדה
לעם לעשות לבואם לגבע בנימן ככל־הנבלה אשר
11 עשה בישראל׃ ויאסף כל־איש ישראל אל־העיר
12 כאיש אחד חברים׃ וישלחו שבטי
ישראל אנשים בכל־שבטי בנימן לאמר מה הרעה
13 הזאת אשר נהיתה בכם׃ ועתה תנו את־האנשים
בני־בליעל אשר בגבעה ונמיתם ונבערה רעה
מישראל ולא אבו * בנימן לשמע בקול אחיהם
בני־ישראל׃
14 ויאספו בני־בנימן מן־הערים הגבעתה לצאת
טו למלחמה עם־בני ישראל׃ ויתפקדו בני בנימן ביום
ההוא מהערים עשרים וששה אלף איש שלף חרב
לבד מישבי הגבעה התפקדו שבע מאות איש בחור׃
16 מכל העם הזה שבע מאות איש בחור אטר יד־ימינו
כל

בני קרי ולא כתיב

℣. 15. r) *recensiti autem sunt.* ℣. 17. cf. Num. 1, 47. s) v. 17. 25. c. 2, 10. t) *præter ciues Gibeæ*, qui etiam *numerati fuerunt.* Num. 29, 39.
℣. 16. u) *præclusi* (2) vid. c. 3, 15.

Cap. XX, ℣. 1. n) v. 8. 11. c. 6, 16. 2 Sam. 19, 15. Esr. 3, 1. Valde afficiebantur iniuria, meretrici illata *Gibeæ*, iniuriam vero, illatam Deo per *Danu* idololatriam, nihil morantur. *Lightfootus* in Chronol. cf. etiam Hos. 10, 9. o) 1 Reg. 4, 25. p) non Gileaditicam c. 11, 11. sed Beniaminiticam c. 21, 1. Ios. 18, 26.
℣. 2. q) *& constiterunt* vel *sistebant se* Ps. 2, 2. r) *anguli*, al. *principes* totius populi 1 Sam. 14, 38. Es. 19, 13. Zeph. 3, 6. Singulæ tribus constiterunt in locis vel angulis suis, separatæ ab aliis. *Abarb.* s) Num. 11, 29. Deut. 14, 2. 21. t) c. 8, 10.
℣. 3. u) quicunque de hac re certi quid nouerint.
℣. 4. x) *maritus mulieris interfectæ* c. 19, 26. y) v. 10. c. 19, 14.
℣. 5. z) *ciues* c. 9, 2. Ios. 24, 11. a) *cogitauerunt* Num. 33, 56. b) ita *subegerunt* vel *compresserunt* c. 19, 24. vt mortua sit.
℣. 6. c) *scelus* Leu. 18, 17. Ps. 26, 10. d) c. 19, 23.
℣. 7. e) Deut. 1, 13. f) *hic loci* Gen. 16, 13. i. e. antequam ex hoc loco discedatis.
℣. 8. g) i. e. *omnes ac singuli* v. 11. 1 Sam. 11, 7. Num. 14, 15. h) c. 7, 8.
℣. 9. i) *contra eam, per sortem* sc. ex antecedd. *quod faciemus, vel ibimus.* omissum videtur verbum ex festinatione. *Schmid.*
℣. 10. k) *Nempe vt de centum viris decem accipiamus.* l) *qui capiant commeatum* pro populo: vt faciamus, cum venerint ad Gibeam isti commeatum adferentes &c.
℣. 11. m) v. 1. 1 Sam. 11, 7. n) *coniuncti* seu *consociati.* Ez. 37, 16.
℣. 13. o) c. 19, 22. p) *vt tollamus* s. *extinguamus* Deut. 13, 6. 1 Cor 5, 13. ἐξαρεῖτε ... ἐκκαθάρατε ... (Greek partly illegible) 1 Cor 5, 13.
℣. 14. q) Gibeam. cf. Hos. 10, 9.
℣. 15.

℣. 2. שלף Ita 1. 2. 5. vt poscit analogia: videlicet vltima syllaba composita, propter tonum in penultima suspensum, sustentatur fulcro *Metheg*, cuius vero figura in MSS tam ambigua est, vt a *Merca*, nisi ex analogia, discerni haud possit; vnde factum, vt ceteri libri erronee h. l. scribant שלף, præter 3. & 8. qui *Merca* tantum *milra* habent. Conf. omnino de huiusmodi exemplis Præfationem *Iablonski* Bibliis Ber. præmissam §. 17. & conf. hic v. 15. 17. ℣. 13. בקיר אחיהם ita 2. 3. 17. 18. & Ber. ℣. 15. שלף ita 1. 2. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 20. 22. sic se. 5. modo obseruetur, impressos ex ambigua figura Metheg per errorem fecisse *Merca*. Sed 3. & Ber. solum *Munach* habent *milra*; idemque sed *milel* 7. 8. 10. 15. 19. 23.

כל־זה קלע באבן אל־השערה ולא יחטא׃
17 ואיש ישראל התפקדו לבד מבנימן
ארבע מאות אלף איש שלף חרב כל־זה איש
18 מלחמה׃ ויקמו ויעלו בית־אל וישאלו באלהים ויאמרו
בני ישראל מי יעלה־לנו בתחלה למלחמה עם־בני
19 בנימן ויאמר יהוה יהודה בתחלה׃ ויקומו בני־ישראל
כ בבקר ויחנו על־הגבעה׃ ויצא איש ישראל למלחמה
עם־בנימן ויערכו אתם איש־ישראל מלחמה אל־
21 הגבעה׃ ויצאו בני־בנימן מן־הגבעה וישחיתו בישראל
22 ביום ההוא שנים ועשרים אלף איש ארצה׃ ויתחזק
העם איש ישראל ויספו לערך מלחמה במקום אשר
23 ערכו־שם ביום הראשון׃ ויעלו בני־ישראל ויבכו
לפני־יהוה עד־הערב וישאלו ביהוה לאמר האוסיף
לגשת למלחמה עם־בני בנימן אחי ויאמר יהוה עלו
24 אליו׃ ויקרבו בני־ישראל אל־בני
כה בנימן ביום השני׃ ויצא בנימן ׀ לקראתם מן־הגבעה
ביום השני וישחיתו בבני ישראל עוד שמנת עשר אלף
26 איש ארצה כל־אלה שלפי חרב׃ ויעלו כל־בני
ישראל וכל־העם ויבאו בית־אל ויבכו וישבו שם לפני
יהוה ויצומו ביום־ההוא עד־הערב ויעלו עלות
27 ושלמים לפני יהוה׃ וישאלו בני־ישראל ביהוה ושם
28 ארון ברית האלהים בימים ההם׃ ופינחס בן־אלעזר
בן־אהרן עמד ׀ לפניו בימים ההם לאמר האוסף עוד
לצאת למלחמה עם־בני־בנימן אחי אם־אחדל ויאמר
29 יהוה עלו כי מחר אתננו בידך׃ וישם ישראל ארבים
ל אל־הגבעה סביב׃ ויעלו בני־ישראל
אל־בני בנימן ביום השלישי ויערכו אל־הגבעה
31 כפעם בפעם׃ ויצאו בני־בנימן לקראת העם הנתקו
מן־העיר ויחלו להכות מהעם חללים כפעם ׀ בפעם
במסלות

x) funditor (4) 1 Sam. 17, 49. y) ad pilum 1 Sam. 14, 45. z) ut non erraret. Schmid. Conf. Prou. 19, 2. ὁ. καὶ οὐκ ἐξαμαρτάνοντες. cf. 1 Ioh. 3, 4.
℣. 17. a) q. d. seorsim à Beniaminitis. ℣. 15. b) non segnes aut ignaui homines, sed omnes bellatores Ios. 17, 1. 1 Sam. 16, 18.
℣. 18. c) Bethelem ℣. 31, quo Arcam e Mizpa ℣. 2. & Silo c. 18, 31. transtulerunt tempore belli, hoc cap. ℣. 26. 27. c. 21, 2. 4. & post finitum bellum Siluntem reduxerunt. c. 21, 12. Schm. Al. ad domum DEi sc. in Silo. d) ℣. 23. c. 1, 1. c. 18, 5. orta inter ipsos lite, quis dux esse deberet; cum prius obliti essent prorsus Domini. Schmid. e) c. 1, 1. f) q. d. quid opus est, vt quæratis, quis primus s. in principio adscendere debeat? Nonne Iuda iam est in possessione, & dux belli constitutus diuino oraculo c. 1, 2. Cum v. nec de iure belli, nec de eius euentu DEum interrogauerint, absit, vt aliquid de eorum deceptione cogitemus. Immo nec Dominus dixit hic, quod Iuda ascendere deberet; sed tantum, quod esset in possessione huius principatus, & in eo relinqui deberet. Schmid.
℣. 20. g) & instruxerunt cum eis bellum aduersus Gibeam. ℣. 22. 30. Gen. 14, 8.
℣. 21. h) & perdiderunt. ℣. 25. 35. Dan. 8, 25.
℣. 23. i) non ex pœnitentia, sed dolore c. 21, 2. k) ℣. 18. 27. l) q. d. bonam aduersus Gibeonitas caussam habetis, si modo eo, quo decet, modo, h. e. acta prius pœnitentia, & auxilio meo rite implorato, adscenderitis. Hæc conditio per se subintelligenda est. Schm.
℣. 25. m) Ita vltus est DEus propriam caussam contra Israelem, quia Israel detrectauerat vlcisci caussam DEi contra idololatriam. Lightf. Chronol.
℣. 26. n) vid. ℣. 18. o) nunc vera pœnitentia ducti v. 23. p) pro peccatis suis c. 21, 4.
℣. 27. q) v. 18. 23. 1 Sam. 10, 22. r) vid. not. v. 18. cap. 21, 2.
℣. 28. s) zeli plenus in hoc negotio, vt in alio haud absimili antea Num. 25, 7. Lightf. cf. etiam Ios. 22, 13. Crediderim, propterea eius mentionem hoc loco fieri, quod populus iam omnia ex consilio eius egerit. Schm. t) Deut. 10, 8. Quemadmodum prius Dominum non rite quæsiuerunt, ita & Pinechasum eiusque consilia antea neglexerunt. Schmid. u) an v. desistam? 1 Reg. 22, 6. x) Postquam DEus vsus erat Beniamine ad exsequendum iudicium suum contra Israelem, ob non punitam idololatriam, vtitur porro Israele ad puniendum Beniaminem ob Gibeam, iudicio non permissam. Lightf.
℣. 29. y) posuit itaque Israel insidiatores Ios. 8, 2. 4.
℣. 30. z) & instruxerunt sc. aciem v. 20.
הל׳ דגושה
℣. 33. a) sicut antea semel & iterum factum. ℣. 31. c. 16, 20. ℣. 31. b) auulsi sunt ℣. 32. Ios. 8, 6. 16.

℣. 17. קו׳ שלף sic plerique cum nota: כן בכל הספרים הטובים; at Ber. & 3. habent ׃ Mun. milra. ℣. 18. Piska post Atnachum requirit Mas. Erff. sed sine reliquorum suffragio. ויאמר יהוה יהודה ita 6. 9. 11. 12. 20. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 22. ערכו Merca milra, præc. Makk. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 25. ׀ בנימן sine Psik 3. 6. 9. 20. 21. contra Mas. לקראתם cum Psik 1. 3. 5. secund. Mas. 1. 3. & Erff. Merca tamen pro Mun. habet 5. ℣. 26. ויבכו per Paschta 1. 2. 6. 9. 10, 13. 19. 20. 21. 22. sic fe. 5. ויצומו per Tbhir seq. Merca 8. 9. 14. 20. fu. 5. ℣. 28. ופינחס ita 1. 2. bene; ceteri omnes per Tlischagd. עמד sic 7. 8. 13. 17. 18. & Ber. reliqui sine Psk. ℣. 31. כפעם sine Psk. 1. 5. 6. 9. 20. 21.

במסלות אשר אחת עלה בית־אל ואחת גבעתה
32 בשדה כשלשים איש בישראל׃ ויאמרו בני בנימן
נגפים הם לפנינו כבראשנה ובני ישראל אמרו ננוסה
33 ונתקנוהו מן־העיר אל־המסלות׃ וכל איש ישראל
קמו ממקומו ויערכו בבעל תמר וארב ישראל מגיח
34 ממקמו ממערה־גבע׃ ויבאו מנגד לגבעה עשרת
אלפים איש בחור מכל־ישראל והמלחמה כבדה
והם לא ידעו כי־נגעת עליהם הרעה׃
לה ויגף יהוה את־בנימן לפני ישראל
וישחיתו בני ישראל בבנימן ביום ההוא עשרים
36 וחמשה אלף ומאה איש כל־אלה שלף חרב׃ ויראו
בני־בנימן כי נגפו ויתנו איש־ישראל מקום לבנימן כי
37 בטחו אל־הארב אשר שמו אל־הגבעה׃ והארב
החישו ויפשטו אל־הגבעה וימשך הארב ויך את־כל־
38 העיר לפי־חרב׃ והמועד היה לאיש ישראל עם־
הארב הרב להעלותם משאת העשן מן־העיר׃
39 ויהפך איש־ישראל במלחמה ובנימן החל להכות
חללים באיש־ישראל כשלשים איש כי אמרו אך נגוף
מ נגף הוא לפנינו כמלחמה הראשנה׃ והמשאת החלה
לעלות מן־העיר עמוד עשן ויפן בנימן אחריו והנה
41 עלה כליל־העיר השמימה׃ ואיש ישראל הפך
42 ויבהל איש בנימן כי ראה כי־נגעה עליו הרעה׃ ויפנו
לפני איש ישראל אל־דרך המדבר והמלחמה
הדביקתהו ואשר מהערים משחיתים אותו בתוכו׃
43 כתרו את־בנימן הרדיפהו מנוחה הדריכהו עד נכח
44 הגבעה ממזרח־שמש׃ ויפלו מבנימן שמנה־עשר
מה אלף איש את־כל־אלה אנשי־חיל׃ ויפנו וינסו
המדברה אל־סלע הרמון ויעללהו במסלות חמשת
אלפים איש וידביקו אחריו עד־גדעם ויכו ממנו
אלפים

הק דגושה

℣. 42. c) v. 4. 5. c. 18, 22. d) *& qui de urbibus veniebant.* i. e. ab illo latere, in quo urbes erant; opponuntur enim deserto, ad quod Beniaminitæ fugere voluerunt. *Schmid.* ℣. 43. e) *circumdederunt* enim. (5) Hab. 1, 4. f) subint. ב *cum quiete* 1 Par. 22, 9. i. e. facile & sine labore. al. *in loco quietis* Num. 10, 33. vbi quiescere Beniaminitæ volebant. *Schmid.* abstractum accipit pro concreto. *quietem seu quietum eum conculcarunt.* h. e. quotquot quiescere & dedere se, depositis armis, volebant, tamen sine misericordia conculcarunt. g) Iob. 28, 8. h) c. 19, 10. ℣. 44. i) *isti omnes.* vid. not. Ios. 22, 17. ℣. 45. k) *ad petram Rimmon.* v. 47. c. 21, 13. conf. Zach. 14, 10. Ios. 15, 32. l) *& racemarunt qs. eum.* Leu. 19, 10. m) vid. v. 31. n) v. 42. o) nom. propr.

c) *in viis*, quarum vna adscendit versus Bethel. v. 32. 45. c. 21, 19. ℣. 32. d) Ios. 8, 6. 15. Ier. 8, 6. e) *vt abstrahamus eum* vel eos. v. 31. ℣. 33. f) nomen propr. loci in illo tractu. g) *prorupit*, (6) Ez. 32, 2. Mich. 4, 10. Ps. 22, 10. Iob. 38, 8. c. 40, 23. h) *e spelunca.* Ion. *e planitie.* q. d. loco nudo & aperto. (1) conf. c. 6, 2. 1 Sam. 24, 4. ℣. 34. i) *& graue factum est bellum* s. prælium. 1 Par. 10, 3. cf. 1 Sam. 14, 52. 2 Sam. 2, 17. 1 Reg. 22, 35. k) *quod eos iam attigisset.* v. 42. Ier. 4, 10. 18. l) *malum.* Ioel. 2, 13. Am. 3, 6. ὁ. ἡ κακία. Matth. 6, 34. ℣. 35. m) *Percussit enim.* v. 39. 2. Par. 14, 11. n) vid. v. 21. o) Supra v. 15. dixerat, Beniaminitas numeratos esse 26000, & ciues Gibeæ 700. Hic vero & v. 46. cecidisse dicit 25100. & v. 47. *effugisse* 600. Ergo deficiunt 1000. qui putandi sunt cecidisse prioribus duobus prœliis. Etsi enim cæsi tum fuerint Israelitæ, non tamen existimandum est, nullos periisse de Beniaminitis. *Abarb.* Ideo Grotius additum esse existimat *in illo die.* ℣. 36. p) v. 33. Ios. 8, 2. ℣. 37. q) *festinarunt*, *accelerarunt* opus suum. Es. 5, 19. r) *& protraxit s. extendit se* agmine facto. c. 4, 6. 7. ℣. 38. s) *tempus vero constitutum.* Gen. 21, 2. Ex. 9, 5. t) *multiplica!* tu insidiator! Imperat. vt Ps. 51, 4. Ita insidiatoribus dixerunt, *vt ascendere facerent* &c. Transit oratio a 2 in 3 personam, ob adfectum. u) *elationem.* v. 40. ℣. 39. x) *conuertit itaque se.* v. 41. y) Similis forma Infinit. Niphal Gen 31, 30. ℣. 40. z) v. 38. Ier. 6, 1. a) q. d. *totum* vrbis. Ex. 28, 31. Leu. 6, 15. ℣. 41. b) vid. v. 34. ℣. 42.

℣. 34. pro מנגד se. 2. מנגב *a meridie*, sic su. 5. & sic in marg 6, 9. ℣. 35. יהוה per *Psikmunachatum* 1. 2. 6. 9. 17. 18 20. 21. 22. 23. contra *Masoram* ad Gen. 10, 16. שלף Ita 1. 5. 6. 9. 17. 20. 21. 23. at *Merca milra* sine *Meth.* 3. 6. 9. 20. & Ber. ℣. 36. אל־הגבעה 6. 9. (in textu) 14. 20. 22. & *Occidentales*, sic su. 2 secundum notam in marg. כצל למערבאי וכפי המסרה וכן בס ס כי *Ita oportet esse secundum Occidentales* (qui præferuntur Orientalibus) *& Masoram, & sic est, in omnibus libris Hispanicis*; sed ceteri habent על. ℣. 40. יתיר ו ita cum ו otioso, & nota 2. 5. & in margine 1. secundum *Masoram* ‒ Erffurten'em החלה *Laned* cum *Dag.* 1. 2. 3. 5. 6. 8. 23. ℣. 42. אל pro eo habent על *Orientales.* ℣. 43. הרדיפהו Ita *Reich Dageschatum* 1. 2. se. 5. secundum *Masoram* 1. 2. *Erffurt.* & tractatum *Perachon*; vnde & sequens *Daleth* suum *Dagesch* omisit secundum easdem *Masoras.* ℣. 44. אנשי per *Merca* 3. 12. 15. 17. 18. 21. 23. & *Berol.*

46 אלפים איש: ויהי כל־הנפלים מבנימן עשרים
וחמשה אלף איש שלף חרב ביום ההוא את־כל־אלה
47 אנשי־חיל: ויפנו וינסו המדברה אל־סלע הרמון שש
48 מאות איש וישבו בסלע רמון ארבעה חדשים: ואיש
ישראל שבו אל־בני בנימן ויכום לפי־חרב מעיר מתם
עד־בהמה עד כל־הנמצא גם כל־הערים הנמצאות
כא שלחו באש: ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר
2 איש ממנו לא־יתן בתו לבנימן לאשה: ויבא העם בית־
אל וישבו שם עד־הערב לפני האלהים וישאו קולם
3 ויבכו בכי גדול: ויאמרו למה יהוה אלהי ישראל היתה־
4 זאת בישראל להפקד היום מישראל שבט אחד: ויהי
ממחרת וישכימו העם ויבנו־שם מזבח ויעלו עלות
ה ושלמים: ויאמרו בני ישראל מי אשר
לא־עלה בקהל מכל־שבטי ישראל אל־יהוה כי
השבועה הגדולה היתה לאשר לא־עלה אל־יהוה
6 המצפה לאמר מות יומת: וינחמו בני ישראל אל־
בנימן אחיו ויאמרו נגדע היום שבט אחד מישראל:
7 מה־נעשה להם לנותרים לנשים ואנחנו נשבענו
8 ביהוה לבלתי תת־להם מבנותינו לנשים: ויאמרו
מי אחד משבטי ישראל אשר לא־עלה אל־יהוה
המצפה והנה לא בא־איש אל־המחנה מיבש גלעד
9 אל־הקהל: ויתפקד העם והנה אין־שם איש מיושבי
י יבש גלעד: וישלחו־שם העדה שנים־עשר אלף איש
מבני החיל ויצוו אותם לאמר לכו והכיתם את־יושבי
11 יבש גלעד לפי־חרב והנשים והטף: וזה הדבר אשר
תעשו כל־זכר וכל־אשה ידעת משכב־זכר תחרימו:
12 וימצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה
אשר לא־ידעה איש למשכב זכר ויביאו אותם אל־
המחנה שלה אשר בארץ כנען:

CAP. XXI.

℣. 46. o) v. 35. p) vid. v. 44. ℣. 48. q) a cæsis & fugitiuis reuerterunt aduersus reliquos Beniaminitas, senes, impuberes, mulieres atque imbelles. r) ab vrbe hominum, i. e. omnes homines in vrbibus ac pagis. vide not. Deut. 2, 34. Rad. מתה Hilleri Onomasticon S. p. 375. Alibi integritas, vt Es. 1, 6. a Rad. תמם s) vid not. c. 1, 8. Sic Beniamin nunc est Benoni, filius mœroris: & non defuit Racheli caussa deflendi filios suos. Lightfoot. Chronol. Magna autem profecto fuit hæc crudelitas in Beniaminitas, quam nullo modo excusandam putamus: imo quam sequenti capite ipsi Israëlitæ agnouerunt & deplorarunt. Schmid. Cap. XXI, ℣. 1. t) iurauerat. v. 7. 18. se. Mitspæ corā Domino, antequam irent in prælium contra Gibeam. Abarb. u) c. 20, 1. 1 Sam. 7, 5. 6. ℣. 2. x) Beth-Elem. c. 20, 18. y) coram Deo & Arca fœderis, quā illuc transtulerant. c. 20, 26. 27. ℣. 3. z) Pœnitentium, non Deum accusantium hæc verba putamus; q. d. Ah, Domine Deus Israelis, quare factum est hoc a nobis, vt desideretur &c. Fatemur, male nos & crudeliter fecisse, quod tum ad internecionem Beniaminem cecidimus, tum reliquis etiam filias denegauimus. Schm. a) factum est hoc. ὁ. ἐγενήθη αὕτη. Sic Ps. 118, 23. & Matth. 21, 42. b) Num. 31, 49. ℣. 4. c) np. Bethele v. 2. Alii. in Silo, (vid. not. c. 20, 18.) ob multitudinem sacrificiorum. coll. 1 Reg. 8, 64. d) c. 20, 26. ℣. 5. e) in congregationem. vid. v. 8. f) aduersus eum, qui. Ex. 1, 10. g) c. 20, 1. h) cum tota familia, quod executio docet v. 10. seqq. ℣. 6. i) Gen. 6, 6. Ex.

Ex. 13, 17. k) 2 Sam. 24, 16. Ier. 26, 19. l) excisa est hodie. Ier. 50, 23. Thren. 2, 3. ℣. 8. m) Ideo, inquam, dixerunt. ℣. 5. n) 1 Sam. 11, 1. c. 31, 11. ℣. 9. o) recensitus enim est iterum populus c. 20, 17. ℣. 10. p) de filiis roboris s. strenuitatis. i. e. de fortissimis. c. 18, 2. q) c. 18, 21. ℣. 11. r) vid. Num. 31, 17. s) Num. 21, 2. 3. Deut. 7, 2. & inprimis c. 13, 16. quod admodum seuerum & rigidum mandatum illi etiam exsecuti sunt. ℣. 12. t) quoad concubitum maris. v. 11. Habitus virgines ab vxoribus exacte distinguebat & a meretricibus. Si qua vero in nuptiis non deprehenderetur virgo, ad Iudices ducebatur. Schmid. u) Siluntem. c. 18, 31. conf. not. c. 20, 18. x) quæ in terra Canaan, cum Iabes esset extra eam trans Iordanem.

℣. 46. שלף Vid. ℣. 35. notata. ℣. 48. מתם pro eo habent מתם hominum in textu (nam in marg. referunt per Cholem) 5. 9. 20. & sic scribit Mas. Erff. at 3. vtrumque, & Cholem & Chirek habet contra Mas. impr. ועד בהמה ita cum præfixo Vau 1. & sic emendatum in 3. CAP. XXI, ℣. 3. ויאמרו per Rbhia sine Munach 2. at cum Mun. 6. 9. 10. 20. 21. 22. למה per Rbhia 1. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. & sic 6. 5. ℣. 8. מי Rbhia loco Mahp. habent 1. 2. 3. 5-19. 19. ℣. 12. שלה cum adiecto Kri שלו 3.

13 וישלחו כל־העדה וידברו אל־בני בנימן
14 אשר בסלע רמון ויקראו להם שלום : וישב בנימן
בעת ההיא ויתנו להם הנשים אשר חיו מנשי יבש
גלעד ולא־מצאו להם כן : והעם נחם לבנימן טו
כי־עשה יהוה פרץ בשבטי ישראל :
16 ויאמרו זקני העדה מה־נעשה
לנותרים לנשים כי־נשמדה מבנימן אשה :
17 ויאמרו ירשת פליטה לבנימן ולא־ימחה שבט
18 מישראל : ואנחנו לא־נוכל לתת־להם נשים
מבנותינו כי־נשבעו בני־ישראל לאמר ארור נתן
אשה לבנימן :
19 ויאמרו הנה חג־יהוה בשלו מימים ׀ ימימה אשר
מצפונה לבית־אל מזרחה השמש למסלה העלה
מבית־אל שכמה ומנגב ללבונה : ויצו את־בני בנימן כ
21 לאמר לכו וארבתם בכרמים : וראיתם והנה אם־
יצאו בנות־שילו לחול במחלות ויצאתם מן־הכרמים
וחטפתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ
22 בנימן : והיה כי־יבאו אבותם או אחיהם לרוב אלינו
ואמרנו אליהם חנונו אותם כי לא לקחנו איש אשתו
במלחמה כי לא אתם נתתם להם כעת תאשמו :
23 ויעשו־כן בני בנימן וישאו נשים למספרם מן־המחללות
אשר גזלו וילכו וישובו אל־נחלתם ויבנו את־הערים
24 וישבו בהם : ויתהלכו משם בני־ישראל בעת ההיא
איש לשבטו ולמשפחתו ויצאו משם איש לנחלתו :
בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו כה
יעשה :

סכום פסוקים של ספר שופטים שש מאות ושמנה עשר . יראו את
יי קדשיו סימן : וסדריו יד . דובב שפתי ישנים סימן : וחציו
וירעצו וירצצו את בני ישראל :

℣. 13. x) *ad litigandum nobiscum*. Ier. 2, 29. scil. quod hoc vobis suaserimus. *Schmid.* a) *misereminі nostrum* (gratiam facite nobis consulentibus) Iob. 19, 21. b) *& illorum rapientium*. vid. 2 Reg. 13, 23. Asyndeton, vt c. 15, 5. Al. *cum eis*, vt Es. 59, 21. sic *Schmid.* eodem sensu. c) *neque enim nos*, aut quisquam nostrum, *vxorem rapuimus* de filiabus vestris, vt iure nobis ideo

ויצו ק

succensere queatis. At *Schmid.* interrogatiue: *Nam nonne etiam quilibet nostrum iuste acciperet*

לריב קרי

mus in extremo casu necessitatis *vxorem suam*, *vel bello* ab hostibus? Sic conf. 2 Reg. 5, 26. Ion. 4, 11. *Ion.* Non sufficienter dare potuimus. d) *quia vos metu iuramenti noluistis illis dare filias vestras.* *Arabs* præmittit: *Et ne timeatis pœnam ob caussam iurisiurandi.* e) *pro tempore.* c. 13, 23. Num. 23, 23. f) *culpa vestra est*, ex imprudenti iuramento: vel magis etiam *rei eritis*, si rigide id, quod male iuratum, seruare volueritis. 2 Par. 19, 10. ℣. 24. g) *Et sic omni re confecta inde abierunt.* Ios. 18, 4. Ps. 105, 13. ℣. 25. h) Iud. 17, 6.

i) Ps. 34, 10. k) Cant. 7, 10 l) c. 10, 8.

℣. 13. y) c. 20, 47. z) *& vocarunt eas cum pace.* Leu 9, 4. al. *promulgauerunt illis pacem.* Cf Mich. 3, 5. Deut. 20, 11. Ar. *salutantes eos, & fidem eis pollicentes.*

℣. 14. a) *quas viuas seruauerant.* vid. Num. 31, 15. b) *non autem repererunt illis sic plures* ex aliis tribubus, qui Mizpam non adscendissent, & quorum occisorum virgines; reliquis ducentis Beniaminitis darent. *Schmid.*

℣. 15. c) *unde populum denuo pœnituit.* v. 6. d) *rupturam.* 2 Sam. 6, 8.

℣. 16. e) *excisa, disperdita est.* Gen. 34, 30.

℣. 17. f) *Porro igitur dixerunt* iidem Senatores. v. 16. in secreto suo consilio. g) *Hereditas*, hereditaria possessio Deut. 2, 5. 9. 19. h) *euasionis* i. e. eorum, qui euaserunt de Beniaminitis. Gen. 32, 8. i) *Beniamini erit* & manebit: ideo & reliquis de vxoribus erit prospiciendum. k) Deut. 25, 6.

℣. 19. l) sec. *Abarb.* aliosque *Tabernaculorum.* al. *Paschatis.* Atqui in istis festis omnes mares oportebat esse in Schilo ex toto Israele, nec commoda fuisset occasio rapiendi; vt taceam de profanatione tantæ solemnitatis. Malo itaque, *peculiare fuisse vnius huius ciuitatis festum*, in memoriam particularis cuiusdam beneficii diuini &c. *Schm.* m) v. 21. Ios. 18, 1. n) i. e. *quotannis* c. 11, 40. c. 17, 10. 1 Sam. 1, 3. o) *ad viam* s. *respectu viæ.* c. 20, 31. p) c. 8, 31. Gen. 33, 18. q) *Lebonæ.* nomen oppidi.

℣. 20. r) *& insidiamini.* Iob. 31, 9. Deut. 19, 11.

℣. 21. s) v. 19. 1 Sam. 2, 21. t) *ad tripudiandum.* v. 23. Ps. 87, 7. u) Ex. 15, 20. 1 Sam. 18, 6. ὁ. ἐν τοῖς χοροῖς. Luc. 15, 25 x) *& rapiatis* (3) Ps. 10, 9. y) *& ibitis in terram.* cf. c. 18, 2.

℣. 13. לשלום Sic præfigunt *Lamed* 1. & in marg. 6. 9. & sic te 3. fu. 2. ℣. 15. נחם in *Præterito* per *Patach* 3. 6. 9. ‥ 14. 20. 21. 21. contra *Mas.* 1. ℣. 18. לא per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. ‥ 20. ℣. 19. בשילה ita per *He* scribunt 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* h. l. & Gen. 49, 10. מימים *Psik* omittunt 1. 2. 5. 6. 15. 20. 21. למסלה *Lamed præf.* per *Patach* 1. 6 9. 20. 21. 22. fu. 5. quæ lectio in tabulis variationum impressis vtrique, & B Nephtali & B Ascher, tribuitur. ℣. 21. לחול ita 2. 5. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. sec. *Mas.* impr. & *Erff.* in pressamque iterum ad Gen. 30, 16. ℣. 22. לרוב sine *Psik* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. 21. & 22. אליהם pro eo legunt להם 6. 9. in marg. ℣. 23. המחללות *Mem dageschatum* habent 2. 7. 8. 11 ‥ 16. 23.

LIBER I. SAMVELIS, Hebr. שמואל א

Continet historiam 80 annorum, a gloriosa morte Simsonis ad mortem ignominiosam Saulis: de quibus *anni* 40. Eli. c. 4. 18. & 40. Samueli ac Sauli Act. 13, 21. tribuuntur. *Lightfoot.* Chron.

Cap. I, ✠. 1. a) Leuita 1 Par. 6, 1. & 12. b) *Schmid.* nomen vnius vrbis; sic appellatæ, quod duas altitudines seu *duos excelsos colles* complexa sit: ideo etiam *Ramah* v. 19. c. 2, 11. c. 7, 17. in singulari dicitur. cf LXX. cum Matth. 27, 57. c) nempe de ea, quæ dicebatur *Tsophim* seu *Tsophæorum*, a *Tupho*, in fine huius versus, & c. 9, 5. 11-14 27 Alia enim *Beniamini* Ios. 18, 25. *Naphtali* Ios. 19, 29. & *Gileadis* 2 Reg. 8, 29. d) *Eliab* 1 Par. 6, 12. & *Eliel* ibid v. 19. e) *Nachat* 1 Par. 6, 11. & *Toach* v. 19. f) Sic c. 9, 5. & 1 Par. 6, 20. at *Tsophai* 1 Par. 6, 11. g) *Ephrataeus*, sic dictus a loco habitationis, non ratione originis. cf. Iud. 17, 7.

✠. 2. h) *Peninna* figura V. & *Hanna* N. Testamenti, vt Gal. 4, 21. i) cf. Gen. 16, 4. k) vid. Gen. 16, 1.

✠. 3. l) Ex. 23, 17. c. 34, 23. Deut. 16, 16. m) *quotannis.* c. 2 19. Iud. 21, 19. n) sc. *per Sacerdotes*, quibus id demandatum fuit a Deo. Num. 3, 10. c. 16, 10. &c. o) vbi Tabernaculum Mosis. Ios. 18, 1. Iud. 18, 31. p) c. 4, 17.

✠. 4. q) c. 14, 3. 2 Reg. 4, 8. 11. 18. Iob. 1, 6. 13. *Ar.* Cum itaque esset *dies proficiscendi* ad tabernaculum Siluntinum, *profectus est* ille Elkana r) plures *portiones* 2 Par. 31, 19. Neh. 8, 10 12. de sacrificio sc. eucharistico, ex lege diuina Deut. 12, 17. 18.

✠. 5. s) *Tum vero Hanna semper dedit partem* tantum *vnam*! quia liberos non habebat. t) cum *indignatione* Subintelligi potest איש, vel præf. ב, vt est Dan. 11, 20. Variant admodum Interpretes. Ion. *selectam*, Syr. *duplam* intelligit. *Vulgatam* latinam, quæ cum *Luthero* habet *tristis*, ceu pulcherrimam laudat *Abarbanel.* u) Gen. 29, 30. x) Gen 20, 18.

✠. 6. y) *Contristabat vero eam*, ægre ipsi faciebat. v. 7. Deut. 32, 21. z) *æmula ipsius.* Sic etiam Arabibus *mulier, qua cum alia communem habet maritum*, dicitur, & rad צרר. vxorem vxori addidit vid. Leu. 18, 18. a) *etiam* s. *insuper* i. e. aliis atque alia ægritudine. *M. I.* b) *vt ad fremitum* seu impatientiam *commoueret eam.* Ez 27, 35. *Ar.* volens ei per hoc tristitiam concitare.

✠. 8. c) Ruth. 4, 15. d) *decem*, i. e *pluribus.* cf Gen. 31, 7.

✠. 9. e) add. Ar. *& ascendit ad domum Domini.* f) Parenthesis vsque ad finem versus g) *iuxta postem.* Ex. 21, 6 Deut. 6, 9. h) *templi* s. *ædis* h. e. *Tabernaculi* Dei v. 24. c. 3, 3.

✠. 10. i) *amara animo* tristis & perturbata. cf v. 15. c. 22, 2. 2 Reg. 4, 27. Iob. 3, 20. cf. Gen. 26, 35.

✠. 11. k) Leu. 27, 2. seqq. Num. 30, 7. consentiente marito. v. 21. l) Gen. 29, 32. LXX. vt Luc. 1, 48. m) v. 19. Gen. 30, 22. n) i. e. *masculum* seu quod sit *sexus masculini.* o) *tum dabo ipsum* Naziræum. Num. 6, 2. Ar. *faciam eum ministrum Domini.* p) cum alioqain ad comunia ministeria Leuitarum ab anno ætatis 25. vsque ad 50. tantum obstrictus fuisset. Num 8, 24. 25. q) Num. 6, 5. Iud. 13, 5. ✠. 13. r) *mota sunt, mouebant se.* Es. 7, 2. ✠. 14. s) *ebriam te geres.* Hithp. (t)

Cap. I.

הפטרת יום ראשון של ראש השנה

1 ויהי איש אחד מן־הרמתים צופים מהר אפרים
ושמו אלקנה בן־ירחם בן־אליהוא בן־תחו
2 בן־צוף אפרתי׃ ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם
השנית פננה ויהי לפננה ילדים ולחנה אין ילדים׃
3 ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות
ולזבח ליהוה צבאות בשלה ושם שני בני־עלי חפני
4 ופנחס כהנים ליהוה׃ ויהי היום ויזבח אלקנה ונתן
5 לפננה אשתו ולכל־בניה ובנותיה מנות׃ ולחנה יתן
מנה אחת אפים כי את־חנה אהב ויהוה סגר רחמה׃
6 וכעסתה צרתה גם־כעס בעבור הרעמה כי־סגר יהוה
7 בעד רחמה׃ וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית
8 יהוה כן תכעסנה ותבכה ולא תאכל׃ ויאמר לה
אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי
ולמה ירע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים׃
9 ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שתה ועלי
10 הכהן ישב על־הכסא על־מזוזת היכל יהוה׃ והיא
11 מרת נפש ותתפלל על־יהוה ובכה תבכה׃ ותדר
נדר ותאמר יהוה צבאות אם־ראה תראה בעני
אמתך וזכרתני ולא־תשכח את־אמתך ונתתה
לאמתך זרע אנשים ונתתיו ליהוה כל־ימי חייו ומורה
12 לא־יעלה על־ראשו׃ והיה כי הרבתה להתפלל לפני
13 יהוה ועלי שמר את־פיה׃ וחנה היא מדברת על־
לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי
14 לשכרה׃ ויאמר אליה עלי עד־מתי תשתכרין הסירי

✠. 3. מימים Ita cum *Psik* 1. 3. & sic e calamo emendatum in *Ber.* secund. *Mas.* 1. & *Erff.* reliqui omittunt. בשלה *Kri* בכלו addit 3. ופינחס *plene* 2. 23. & *Orientales*, sic fu. 1. sed *defect.* poscit *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Ceterum neque *Mun.* neque *Metheg* sub *Pe* locant 1. 3. 6. 9. 20. 21. quo pertinet nota in marg. 1. כל בני עלי חסרין בלי מתג esse vocabulum *Pinchasi*, quoties *filium Eli significet*, *def & sine Metheg scribendum.* ✠. 6. הרעמה *Mem Dageschatum* habent 3. 7. 17. 18. 21. & *Ber.* ✠. 8. תבכי per *Rbhi* 2. 5. 8. 10 -- 16. 19. 22. ✠. 9. אכלה *He mappikatum* alius codex correctus habuisse in Marg. 22. dicitur. Ceterum אכלה scribunt 7. 8. 10. 11/12. 13. 15. 16. 19. 23. ✠. 10. ובכה cum *Kri* ובכו 1. 2. 8 *Mal. Erff.* ✠. 11. וזכרתני *Kamets* 17. & *Ber.* ✠. 13. נעות *Dagesch euphon.* in *Nun* 1. 5. 10. 13 15. 19. secund. notam in marg. 1.

את־ייניך מעליך ׃ ותען חנה ותאמר לא אדני אשה טו
קשת־רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את־
16 נפשי לפני יהוה ׃ אל־תתן את־אמתך לפני בת־
17 בליעל כי־מרב שיחי וכעסי דברתי עד־הנה ׃ ויען
עלי ויאמר לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את־שלתך
18 אשר שאלת מעמו ׃ ותאמר תמצא שפחתך חן
בעיניך ותלך האשה לדרכה ותאכל ופניה לא־היו־
19 לה עוד ׃ וישכמו בבקר וישתחוו לפני יהוה וישבו
ויבאו אל־ביתם הרמתה וידע אלקנה את־חנה
אשתו ויזכרה יהוה ׃ ויהי לתקפות הימים ותהר חנה כ
ותלד בן ותקרא את־שמו שמואל כי מיהוה שאלתיו ׃
21 ויעל האיש אלקנה וכל־ביתו לזבח ליהוה את־זבח
22 הימים ואת־נדרו ׃ וחנה לא עלתה כי־אמרה לאישה
עד־יגמל הנער והביאתיו ונראה את־פני יהוה וישב
23 שם עד־עולם ׃ ויאמר לה אלקנה אישה עשי הטוב
בעיניך שבי עד־גמלך אתו אך יקם יהוה את־דברו
24 ותשב האשה ותינק את־בנה עד־גמלה אתו ׃ ותעלהו
עמה כאשר גמלתו בפרים שלשה ואיפה אחת קמח
ונבל יין ותבאהו בית־יהוה שלו והנער נער ׃ וישחטו כה
26 את־הפר ויבאו את־הנער אל־עלי ׃ ותאמר
בי אדני חי נפשך אדני אני האשה הנצבת עמכה
27 בזה להתפלל אל־יהוה ׃ אל־הנער הזה התפללתי
ויתן יהוה לי את־שאלתי אשר שאלתי מעמו ׃
28 וגם אנכי השאלתיהו ליהוה כל־הימים אשר היה
הוא שאול ליהוה וישתחו שם ליהוה ׃

Cap. II. ב ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי
ביהוה רמה קרני ביהוה רחב פי על־אויבי כי שמחתי
2 בישועתך ׃ אין־קדוש כיהוה כי־אין בלתך ואין צור
כאלהינו

℣. 24. q) v. 22. Gen. 21, 8. Ablactatio hic includit consequentiam, educationem vsque ad annos præcepti, h. e. annum ætatis 13. ineuntem. *Schm.* r) Leu. 5, 11. s) v. 9. c. 3, 3. 15. t) c. 4, 4. u) in epitasi: *admodum puer.* cf. Iud. 8, 20. *Ar. puer autem adhuc erat paruulus.* ℣. 26. x) Gen. 43, 20. y) c. 20, 3. conf. Gen. 42, 15. ℣. 28. z) *precibus meis donatum ipsum censeo. Al. commodabo eum.* cf. Ex. 12, 36. a) *quib° fuerit*, Ion. קים *viuus, superstes.* b) *petitus* al. *commodatus erit Domino.* c. 2, 20. 2 Reg. 6, 5. c) sc. *Elkana*, qui in votum Hannæ consenserat v. 11. Aut refer ad Samuelem l. Eli. *Abarb.* Cap. II, ℣. 1. d) Ion. add. *in spiritu prophetico.* conf. Ex. 15, 20. Iud. 5, 1. Luc. 1, 41. 46. e) Ps. 5, 12. Luc. 1, 47. f) Ier. 9, 23. 1 Cor. 1, 31. g) v. 10. Deut. 33, 17. Ps. 92, 11. Luc. 1, 69. h) Ps. 35, 21. *vt libere dicam.* cf. Ps. 116, 10. 2 Cor. 6, 11. i) qui inimici iustitiæ & regni Dei, irrident spem fidelium. k) Ps. 9, 15. Ps. 13, 6. Gen. 49, 18. Ps. 20, 6. Luc. 2, 30. ℣. 2. l) Es. 6, 3. m) cf. Deut. 3, 24. 2 Sam. 22, 2. 32. Ps. 86, 8. quia nemo sit, nisi abs te. *Augustinus.* n) Deut. 32, 4. 15. Ps. 18, 3.

℣. 15. t) Sic compellant Hebræi honoratiorem. Ruth. 2, 13. Ioh. 12, 21. Apoc. 7, 14. u) *grauata animo, difficili spiritu.* cf. v. 10. & Iob. 30, 25. x) Leu. 10, 9. y) Ps. 42, 5. Ps. 62, 9. *Ar. sed præ vehementia mœroris, qui est in me, proieci* &c. Ion. *& protuli afflictionem meam in precibus.* ℣. 16. z) *ne tradas aut prostituas ancillam tuam coram filia Belialis.* 1 Reg. 8, 46. Ez. 28, 17. Al. *ne habeas pro filia* &c. a) De Peninnah id accipit *Ion. Raschi, Kimchi.* b) Deut. 13, 14. ὁ. λοιμήν. c. 2, 12. c. 10, 27. Act. 24, 5. c) *solicitudinis l. querelæ meæ.* Iob. 9, 27. c. 10, 1. d) *Ar. orationem meam hucusque protraxi.* ℣. 17. e) *det* l. *dabit.* In Spiritu S. locutus hoc est, quod intellexit Hanna v. 18. & respicit Elkana v. 23. *Schmid.* ℣. 18. f) *inuenit gratiam* sc. vt ita semper de me sentias & loquaris. Est adprobantis & acceptantis. cf. Ruth. 2, 13. g) *& facies eius non fuit ei amplius*, sc. (sec. *Ion.*) *tristis, vt antea*, mutato adfectu, qui in vultu se prodit cf. Iob. 9, 27. Cum LXX. confer Gen. 4, 5. 6. *Ar. neque turbata est amplius facies eius ob exprobrationem æmulæ eius.* ℣. 20. h) *post reuolutiones.* (4) Ex. 34, 22. Ps. 19, 7. 2 Par. 24, 23. i) q. s. שמואל *qui coram Deo erit vel ministrabit* conf. c. 2, 18. *Hiller.* Al. *qui a Deo* sc. *exoratus.* k) cf. Gen. 21, 2. Ps. 113, 9. Luc. 1, 57. ℣. 21. l) i. e. *annuum*, vel quod *diebus istis præscriptum.* cf. c. 2, 19. Leu. 12, 4. 6. 8. ℣. 22. m) sc. *manebo* v. 23. donec *ablactetur.* v. 24. n) Ex. 34, 23. 24. o) Num. 8, 25. *Ar. per omnem ætatem suam.* ℣. 23. p) *tantummodo confirmet.* Iud. 10, 15.

℣. 15. כי *Munach* pro *Makk.* habent 1. 3. 6. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. 21. 22. sic su. 5. וכעסי per *Sin* scripsit *R. Ionah*, sed sine correctorum codicum suffragio, notante *M. I.* ℣. 19. וישכמו *defect.* 3. 22. secundum *Mas. Erff.* ℣. 22. והביאותיו per *Rbhia* 3. 8. 10. 13. 19. ℣. 24. ונבל *Segol* subiiciunt לנ *Nun* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 23. ℣. 28. השאלתהו *defect.* scribunt 1. 3. 22. contra *Mas.* 1. & *impr.* sed secund. *Mas. Erff.* aliosq; libros *masorethicos* in marg. 7. 8. CAP. II, ℣. 1. ביהוה ita scribit etiam 3. sed cum adiecto in marg. *Kri* באלהי. at sequens ביהוה 2. in marg. quidem refert, in textu vero habet באלהי *in Deo meo*, vt vertunt LXX. ὁ & *Vulgatus* interpres.

3 כאלהינו׃ אל־תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק
4 מפיכם כי אל דעות יהוה ולא נתכנו עללות׃ קשת
ה גברים חתים ונכשלים אזרו חיל׃ שבעים בלחם
נשכרו ורעבים חדלו עד־עקרה ילדה שבעה ורבת
6 בנים אמללה׃ יהוה ממית ומחיה מוריד שאול
7 ויעל׃ יהוה מוריש ומעשיר משפיל אף־מרומם׃
8 מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב
עם־נדיבים וכסא כבוד ינחלם כי ליהוה מצקי
9 ארץ וישת עליהם תבל׃ רגלי חסידו ישמר ורשעים
י בחשך ידמו כי־לא בכח יגבר־איש׃ יהוה יחתו
מריבו עלו בשמים ירעם יהוה ידין אפסי־ארץ ויתן־עז
למלכו וירם קרן משיחו׃
11 וילך אלקנה הרמתה על־ביתו והנער היה משרת
12 את־יהוה את־פני עלי הכהן׃ ובני עלי בני בליעל לא
13 ידעו את־יהוה׃ ומשפט הכהנים את־העם כל־איש
זבח זבח ובא נער הכהן כבשל הבשר והמזלג שלש
14 השנים בידו׃ והכה בכיור או בדוד או בקלחת או
בפרור כל אשר־יעלה המזלג יקח הכהן בו ככה
טו יעשו לכל־ישראל הבאים שם בשלה׃ גם בטרם
יקטרון את־החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזבח
תנה בשר לצלות לכהן ולא־יקח ממך בשר מבשל
16 כי אם־חי׃ ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב
וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן
17 ואם־לא לקחתי בחזקה׃ ותהי חטאת הנערים גדולה
מאד את־פני יהוה כי נאצו האנשים את מנחת יהוה׃
18 ושמואל משרת את־פני יהוה נער חגור אפוד בד׃
19 ומעיל קטן תעשה־לו אמו והעלתה לו מימים ימימה
כ בעלותה את־אישה לזבח את־זבח הימים׃ וברך עלי

את

ꝟ. 3. o) *ne multiplicate loquamini!* asyndeton emphaticum, & apostrophe ad carnali sapientia tumentes. p) i.e. *altissima*, ex stolida præsumtione. Ps. 12, 4. 5. Ps. 73, 8. 1 Cor. 3, 21. Phil. 3, 3. q) *ne exeat amplius.* repetito אל ex præcedenti. *M.I.* r) *durum* Iudæ v. 15. aut *antiquum.* Ps. 31, 19. Ps. 75, 6. Ps. 94, 4. antiquitatis prætextu commendatum. 1 Petr. 1, 18. *Ion.* blasphemiæ. *Syr.* calumnia. s) cui omnia intime cognita, & qui sol⁹ sapiēs. Eph. 3, 10. 20. 1 Tim 2, 17. t) *& ipsi librata sunt opera.* cf. Ez. 18, 25. 29. c. 33, 17. *Ar. neque prosunt artes coram eo.*

ꝟ. 4. u) *Quod attinet ad arcum fortium.* similis constructio Iob. 15, 20. x) *animo fracti* s. *consternati sunt* fortes cum arcu suo. v. 10. Ier. 46, 5. c. 50, 2. cf. Ez. 39, 3. Luc. 1, 51. 52. y) *& lapsantes.* Zach. 12, 8. z) Ps. 18, 3. Eph. 6, 10.

ꝟ. 5. a) *saturi pane.* ita accentus. b) ob panis defectum *pro mercede seruire coguntur.* Niph. (1) Iud. 18, 4. cf. Luc. 1, 53. Am. 8, 11. 12. c) *& esurientes desinunt* sc. tales esse vel *esurire.* vid. Es. 55, 1. c. 65, 13. Matth. 5, 6. *Ar. famelici vero saturati sunt, & superfuit illis.* d) *Schmidio* aliisque *numerus septenarius* est multitudinis, vt Prou. 24, 16. conf. Es. 54, 1. seqq. Gal. 4, 27. *Augustinus* autem eo significatam intelligit *Ecclesiæ perfectionem.* coll. Prou. 9, 1. Apoc. 1, 4. 12. e) *multiprolis* autem *langueat & effoeta redditur.* Ier. 15, 9. Ioel 1, 10, 12.

ꝟ. 6. f) Deut. 32, 39. Iob. 5, 18. Sap. 16, 13. Tob. 13, 2. 3. g) Gen. 37, 35. Ps. 116, 3. cf. Matth. 11, 23. c. 16, 18. Ioh. 11, 25. 26.

ꝟ. 7. h) *pauperem facit.* vid. not. Num. 33, 35. i) Prou 10, 22 cf. Ps. 107, 41. k) Ps. 147, 6. l) Ps. 75, 8.

ꝟ. 8. m) Ps. 113, 7. 7. Ps. 193, 21. Iob. 36, 11. Luc.

Luc. 1, 51. n) Ps. 41, 2. o) cf.

ולו קרי

Thren. 4, 5. p) *Ion.* iustis magnatibus mundi. q) cf. Iob. 36, 7. Dan. 7, 22. Luc. 1, 52. c. 22, 29. 30. Apoc. 3, 21. r) Cocc. *firmamenta.* Gusset. *partes solidæ.* (2) c. 14, 5. cf. Hebr. 1, 3. Ps. 24, 1. Ps. 102, 26.

חסידיו קרי

ꝟ. 9. s) Ps. 91, 13. t) *Ion* præmitt. *in*

מריביו קרי
עליו קרי

Gehenna. Matt. 22, 13. Apoc. 6, 12. u) *coercebuntur* s. *exscindentur.* Ex. 15, 16. Ier. 49, 26. x) *quia nemo per vires suas prævalebit.* Ps. 147, 10. Prou. 9, 11.

ꝟ. 10. y) *Ad Dominum quod attinet.* cf. v. 4. Ps. 11, 4. z) *conterentur.* v. 4. Ier. 10, 2. a) *contendentes cum eo.* Deut. 33, 8. b) c. 7, 10. cf. Ex. 9, 22. seqq. Ios. 10, 11. &c. c) per Christum Ioh. 5, 27. Act.

לא קרי

17, 31. cf. Gen. 18, 25. d) Messiæ. Ps. 72, 1. Ps. 132, 17. 18. e) vid. v. 1. Sic Anna nomen *Messiæ* in S. S. expressit prima. De Messia h. l. explicant *Ion.* it. *Echah Rabbeti* f. 72. col. 3. & *Midrasch Tillim.*

in Ps. 75. f. 39. d. ꝟ. 11. f) c. 1, 1. c. 7, 17. g) c. 3, 1. cf. not. c. 1, 24. h) *coram.* v. 17. 18. Gen. 19, 13. ꝟ. 12. i) c. 1, 16. Deut. 13, 13. 1 Reg. 21, 13. k) *Ion. ad timendum.* Ex. 5, 2. Es. 1, 3. Ier. 2, 8. Tit. 1, 16. ꝟ. 13. l) *Et quod ad ius Sacerdotum.* sc. ita peruerse actum est. cf. Ex. 29, 27. Leu. 7, 31. 32. m) *fuscina* (7) Ex. 38, 3. ꝟ. 14. n) *in labrum.* Ex. 30, 18. o) *in ollam, lebetem.* Iob. 41, 12. 2 Par. 35, 13. p) *ahenum.* (2) Mich. 3, 3. q) *cacabum* Num. 11, 8. ꝟ. 15. r) *ad assandum* (3) Es. 44, 16. 19. s) *crudam.* Leu. 13, 10. 14. ꝟ. 16. t) *Cumque diceret.* u) *pro ratione huius diei prius* Gen. 25, 31. 2 Reg. 22, 5. cf. Leu. 3, 3. x) *non, nequaquam!* sic c. 20, 2. *Aleph* exspirauit. y) *vi.* Iud. 8, 1. cf. 1 Petr. 5, 3. ꝟ. 17. z) Num. 14, 11. ꝟ. 18. a) Ex. 28, 40. 2 Sam. 6, 14.

ꝟ. 5. חדלו *Lamed dageschatum* 1. 2. 5. 6. 8. 9. 16. 20. 23. sic requirente *M. I* Conf. notata ad Iud. 5, 7. ꝟ. 9. ידמו ita 1. 2. sec. *Mas.* suam & *Erff.* at *Kamets* habent 3. 5. 6. 9. 17. 18. *Ber.* quin & reliqui, sed omisso *Dagesch* in *Mem.* ꝟ. 16. יקטירון ita *plene* 3. 6. 9. 22. 23. sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* וקח per *Paschta* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 23. ויאמר sine *Psik* 2. 11. 12. 16. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* at *Merca* cum *Psik* habent 3. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. denique *Psik mahpach.* 1. sic fe. 3. לו ita cum *Kri* לא 2. 5. & 22. sec. *Mas. Erff.* & *M. I.* h. l. itemque *Mas.* impress. ad Esa. 9, 3. Sed ex *Kri* לא faciunt סביר, hoc est, *quod falso videatur* לא *scribendum esse*, 7. 8. 17. 18. & *Ber.* nihil vero prorsus ad marg. adnotant reliqui, præter 1. 3. qui לא scribi, & לו legi postulant. ꝟ. 19. מימים sine *Psik* 1, 6. 9. 12. 13. 14. 19. 20. 21. contra *Mas.* 3.

את־אלקנה ואת־אשתו ואמר ישם יהוה לך זרע מן
האשה הזאת תחת השאלה אשר שאל ליהוה והלכו
21 למקומו׃ כי־פקד יהוה את־חנה ותהר ותלד שלשה־
בנים ושתי בנות ויגדל הנער שמואל עם־יהוה׃
22 ועלי זקן מאד ושמע את כל־אשר
יעשון בניו לכל־ישראל ואת אשר־ישכבן את־הנשים
23 הצבאות פתח אהל מועד׃ ויאמר להם למה תעשון
כדברים האלה אשר אנכי שמע את־דבריכם רעים
24 מאת כל־העם אלה׃ אל בני כי לוא־טובה השמעה
כה אשר אנכי שמע מעברים עם־יהוה׃ אם־יחטא איש
לאיש ופללו אלהים ואם ליהוה יחטא איש מי יתפלל־
לו ולא ישמעו לקול אביהם כי־חפץ יהוה להמיתם׃
26 והנער שמואל הלך וגדל וטוב גם עם־יהוה וגם עם־
27 אנשים׃ ויבא איש־אלהים אל־עלי
ויאמר אליו כה אמר יהוה הנגלה נגליתי אל־בית
28 אביך בהיותם במצרים לבית פרעה׃ ובחר אתו מכל־
שבטי ישראל לי לכהן לעלות על־מזבחי להקטיר
קטרת לשאת אפוד לפני ואתנה לבית אביך את־
29 כל־אשי בני ישראל׃ למה תבעטו בזבחי ובמנחתי
אשר צויתי מעון ותכבד את־בניך ממני להבריאכם
ל מראשית כל־מנחת ישראל לעמי׃ לכן נאם־יהוה
אלהי ישראל אמור אמרתי ביתך ובית אביך יתהלכו
לפני עד־עולם ועתה נאם־יהוה חלילה לי כי־מכבדי
31 אכבד ובזי יקלו׃ הנה ימים באים וגדעתי את־זרעך
32 ואת־זרע בית אביך מהיות זקן בביתך׃ והבטת צר
מעון בכל אשר־ייטיב את־ישראל ולא־יהיה
33 זקן בביתך כל־הימים׃ ואיש לא־אכרית לך מעם
מזבחי לכלות את־עיניך ולאדיב את־נפשך וכל־
מרבית

Num. 18, 8. ℣. 29. c) *Cur ergo calcitratis?* (2) Deut. 32, 15. d) *qua præcepi, vt faceres in habitaculo meo. M. I.* e) v. 32. Pf. 26, 8. f) Deut. 33, 9. g) *ad faginandum vos.* (1) cf Iud. 3, 17. & 2 Sam. 3. 35. h) quæ oblationes fiunt *pro populo meo.* ℣. 30. i) fc. *Ithamari*, e cuius familia *Eli* primus dignitatem Sacerdotii nactus eft. vide not. Num. 25, 13. k) Ion. & Syr. *miniftrabunt.* l) Prou. 14, 31. Ioh. 13, 32. m) *at contemnentes me.* Mal. 1, 6. Prou. 14, 2. 2 Par. 36, 16. n) *viles & contemti erunt.* Gen. 16, 4. 5. cf. 1 Reg. 2, 27. ℣. 31. o) *& excidam.* Ef. 10, 33. p) familiæ amplitudinem & dignitatem; *Schmid.* Conf. Iob. 22, 9. Pf. 37, 17. Zach. 11, 17. q) *qui fc. munus Pontificu fuftinere posfit. Schm.* ℣. 32. r) *& videbis, fpectabis* tu & domus tua. Thren. 1, 12. s) *anguftiam.* Pf. 4, 2. t) *habitaculi* tui & tuorum. Alii ad *fanctuarium* Dei referunt, vt v. 29. quod impletum c. 4, 11. u) *in omnibus etiã, quibus.* x) *benefaciet* Deus *Ifraeli.* Deut. 28, 63. ℣. 33. y) Leu. 17, 10. c. 20, 3. 6. &c. Conf. Pf. 59, 22. z) Leu. 26, 16. a) *cruciando.* (t)

℣. 20, b) vt c. 1, 17. in Spiritu S. ex partic. כי in v. 21. c) cf. Gen. 4, 24. ὁ. ἀποτίσω. Philem. v. 19. d) *pro petitione.* al. *commodatione.* 2 Reg. 2, 16. Iud. 8, 24. e) *quam vterque veftrum petiit.* f) *Domino.* c. 1, 28. cf. c. 12, 17. 19. & c. ℣. 21. g) Gen. 21, 1. h) Luc. 1, 80. c. 2, 40. 52. i) Ion. *miniftrans coram Domino.* ℣. 22. k) *& hoc quod* concumberent. c. 24, 19. Iof. 2, 10. l) vid. Ex. 38, 8. Ion. & Ar. *quæ veniebant adorandum.* ℣. 23. m) *Dixit quidem, fed fine iufta* feueritate. c. 3, 13. n) *quoniam.* c. 15, 15. 1 Reg. 15, 5. o) *res veftras & verba de verbis* mala. conf. Gen. 37, 2. ℣. 24. p) *transgredi* f. præuaricari *facitis.* Pf. 17, 3. ℣. 25. q) *& indicat eum* ac punit *Deus*, nifi reus læfo fe reconciliet pœnitentia & reparatione. Piel (4) Ez. 16, 52. r) *Si ergo contra Dominum* immediate & directe peccat quis. Argumentum a minori ad maius. s) *quis orabit* l. *deprecabitur pro eo*, nifi per pœnitentiam abftineatur cf. Num. 15, 30. 1 Ioh. 5, 16. Satis neruofe dictum, modo fatis cordate! *Schmid.* t) Nec crediderunt, *quod vellet* Iehouah ipfos propter hoc peccatum occidere. ℣. 26. u) i. e. *magis magisque crefcebat.* 2 Sam. 3, 1. Ex. 19, 19. x) *& bonus* f. *acceptus* erat apud Deum & homines. cf. Luc. 2, 52. Ar. *& confpicua fiebat probitas eius coram Deo & hominibus.* ℣. 27. y) i. e. *Propheta quidam.* fic Ion. cf. c. 9, 6. Iud. 13, 6. z) *Num ideo reuelaui me.* Alii: *Annon?* coll. Ier. 31, 20. a) Ion. præmittit: *& feruirent.* ℣. 28. b) *ignita.* Leu. 7, 34. c. 10, 14. Num.

℣. 21. עם Pro eo fcribunt את־ c. 9. in marg. ℣. 23. מאת כל־העם fic transponunt accentus 1. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 23. & ¨ fic fe. 5. ℣. 24. כי per ׳ Tiifchagd. ׳2. 3. fic fe. 5. ℣. 25. ופללו per *Schua fimplex* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10–13. 15–19. 21. 23. *Pe fine Metheg* 1. 2. 3. 5. 11. 12. 16. 20. 21. 23.

34 מרבית ביתך ימותו אנשים׃ וזה לך האות אשר
יבא אל שני בניך אל חפני ופינחס ביום אחד ימותו
לה שניהם׃ והקימתי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי
יעשה ובניתי לו בית נאמן והתהלך לפני משיחי כל
36 הימים׃ והיה כל הנותר בביתך יבוא
להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם ואמר
ספחני נא אל אחת הכהנות לאכל פת
לחם׃

Cap III.

ג והנער שמואל משרת את יהוה לפני עלי ודבר יהוה
2 היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ׃ ויהי ביום ההוא
ועלי שכב במקומו ועינו החלו כהות לא יוכל לראות׃
3 ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל יהוה אשר
4 שם ארון אלהים׃ ויקרא יהוה אל שמואל ויאמר
ה הנני׃ וירץ אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויאמר לא
6 קראתי שוב שכב וילך וישכב׃ ויסף יהוה קרא עוד
שמואל ויקם שמואל וילך אל עלי ויאמר הנני כי קראת
7 לי ויאמר לא קראתי בני שוב שכב׃ ושמואל טרם
8 ידע את יהוה וטרם יגלה אליו דבר יהוה׃ ויסף יהוה
קרא שמואל בשלשית ויקם וילך אל עלי ויאמר הנני
9 כי קראת לי ויבן עלי כי יהוה קרא לנער׃ ויאמר עלי
לשמואל לך שכב והיה אם יקרא אליך ואמרת דבר
יהוה כי שמע עבדך וילך שמואל וישכב במקומו׃
י ויבא יהוה ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל
שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך׃
11 ויאמר יהוה אל שמואל הנה אנכי
עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצלינה שתי
12 אזניו׃ ביום ההוא אקים אל עלי את כל אשר דברתי
13 אל ביתו החל וכלה׃ והגדתי לו כי שפט אני את

ביתו Ff 4 כט ד

b) *multitudo.* (5) ap. sobolis. cf. 1 Par. 12, 29. augmentum fœnoris s. *lucrum* Leu. 25, 37. c) *viri facti.* Ion. *iuuenes.*

✠. 34. d) Ar. & *signum stabiliendi verbi mei hoc erit.* e) c. 4, 11.

✠. 35. f) *Sadokum.* 1 Reg. 2, 35. 1 Par. 29, 22. Vt in Salomonis persona verum Salomonem, ita in hoc sacerdote summum Sacerdotem nostrum Iesum Christum Spiritus propheticus prædixit, docente *Augustino* lib. 17. de C. D. c. 5. g) 2 Sam. 7, 11. vid. not. Num. 25, 13. h) Salomone & successoribus.

✠. 36. i) cf. 1 Reg. 2, 27. k) *pro nummo.* (1) al. ex Chald. Syr. & Arab *pro mercede.* l) Prou. 6, 26. m) *adiunge, coopta me* (5) c. 25, 19. Es. 14, 1.

Cap. III. ✠. 1. n) natus ex stirpe *Korae*, qui a terra est absorptus. Num. 26, 11. o) c. 2, 11. 18. p) *rarum.* Ps. 49, 9. Ps. 74, 9. Amos 8, 11. q) *visio prophetica*, vnde Prophetæ *Videntes* dicti c. 9, 9. 2 Reg. 17, 13. Es. 1, 1. r) *non erumpebat* h. e. non frequens aut *multa erat.* Sic R. *Esaias*, coll. Gen. 28, 14. *nec diuulgata erat* in Israele 2 Par. 31, 5. Niph. (1) Arabs: *abstulerat Dominus reuelationem a filiis Israel in illis diebus, nec fiebat reuelatio vnquam eorum, nec vnquam adparebat iis.*

✠. 2. s) *hebescentes s. caligantes esse.* Leu. 13, 39. cf. Gen. 27, 1. Zach. 11, 17. Deut. 34, 7. t) Ar. add. *clare.* vid. Gen. 48, 8. 10.

✠. 3. u) Ex. 27, 20. 21. Leu. 24, 2. 3. 2 Par. 13, 11. x) *nondum* v. 7. Gen. 2, 5. y) *extincta erat.* Es. 42, 17. Summum mane adhuc erat. z) c. 2. 15. a) i. e. in Tabernaculo. v. 15. c. 2. 24. Per accentus autem cohæret cum *lucerna Domini, quæ nondum exstincta erat*, (vt mane solebat, consumto oleo) in Tabernaculo. Lucerna erat in Sancto, Eli in atrio interiori, Samuel in atrio exteriori s. Leuitarum. *Schmid.* *Ion.* in atrio Leuitarum, & vox audiebatur ex templo Domini.

✠. 4. b) Voce prodeunte e sancto sanctorum (e columna nubis & ignis Ps. 99, 6. 7.) ועיניו קרי & prætereunte locum, vbi Eli iacebat, adeo, vt is vocē non audierit. Quod per miraculum factum censeri debet, sicuti Act. 22, 9. *Maius.*

✠. 5. c) cuius vocem fuisse putabat, quia verbum Domini prophetico more ipsi nondum reuelatum fuerat. v. 7.

✠. 7. d) Non quoad cognitionem fidei, sed *reuelationis propheticæ*, vt sequitur. Schm. Bene Ar. *reuelationem Domini.*

✠. 8. e) 2 Sam. 12, 19.

✠. 9. f) sc. הקורא *qui te hac vsque vocauit.*

✠. 10. g) Cum Samuel Deum non cognosceret clamantem e sanctuario procul & sine specie, *accessit prope eum.* Schmid. h) *& adstitit ei in visibili hominis vocantis specie.* cf. Ex. 34, 5. Num. 12, 22. i) *vt prius.* v. 4. 6. 8. c. 20, 25. Num. 24, 1. ✠. 11. k) *tinnient.* 2 Reg. 21, 12. Ier. 19, 3. Hab. 3, 16. vt totus percellatur & cohorrescat. vide c. 4, 10. 11. 18. &c. ✠. 12. l) c. 2, 27. m) *incipiendo & deinceps consummando.* ✠. 13. n) *& monstrabo illi re ipsa* c. 24, 19. Sed Abarb. *indicaui enim ipsi.* coll. c. 2, 27. o) *iudicans* & puniens. Ez. 7, 3. conf. Apoc. 19, 2.

✠. 35. והקימתי Ita *Ki plene* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Maf.* 1. 2. *Erff.* & *impr.* at *defect.* *Ber.* cum aliis. כאשר ita ex aliis in marg. 1. qui in textu *præfixum* כ omittit. CAP. III. ✠. 2. החלו *Lamed* geminatum per *Dag.* hab. 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 14. 16. 23. ✠. 7. דבר per *Merca* 1. 3. sic fu. 5. ✠. 8 יהוה per *Merca* 6 ∘ 23. præter *Maf. impr.* ad Ex. 6, 6. per *Munach* 3. *Ber.* & sic se. 5. at per *Rbhia* præcedente *Mun.* 1. & per *Mun.* & *Rbhia* simul 2. ✠. 9. לך *Psik* addunt 3. 5. 14. sec. *Maf.* 3. & *Erff.* ✠. 10. ויתיצב *Tsade Patachatum* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. sec. *Maf.* 1. & *Erff.* ad quam corrigi debet *impressa*; nam per *Tsere* quidem (quod 7. 8. cum reliquis habent) vox scribitur in V. T. plus vice simplici.

בֵּיתוֹ עַד־עוֹלָם בַּעֲוֺן אֲשֶׁר־יָדַע כִּי־מְקַלְלִים לָהֶם בָּנָיו
14 וְלֹא כִהָה בָּם׃ וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי אִם־יִתְכַּפֵּר
טו עֲוֺן בֵּית־עֵלִי בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה עַד־עוֹלָם׃ וַיִּשְׁכַּב שְׁמוּאֵל
עַד־הַבֹּקֶר וַיִּפְתַּח אֶת־דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה וּשְׁמוּאֵל
16 יָרֵא מֵהַגִּיד אֶת־הַמַּרְאָה אֶל־עֵלִי׃ וַיִּקְרָא עֵלִי אֶת־שְׁמוּאֵל
17 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר אֲשֶׁר
דִּבֶּר אֵלֶיךָ אַל־נָא תְכַחֵד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה־לְּךָ אֱלֹהִים
וְכֹה יוֹסִיף אִם־תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר מִכָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־
18 דִּבֶּר אֵלֶיךָ׃ וַיַּגֶּד־לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים וְלֹא
כִחֵד מִמֶּנּוּ וַיֹּאמַר יְהוָה הוּא הַטּוֹב בְּעֵינָו יַעֲשֶׂה׃
19 וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל וַיהוָה הָיָה עִמּוֹ וְלֹא־הִפִּיל מִכָּל־דְּבָרָיו
כ אָרְצָה׃ וַיֵּדַע כָּל־יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שָׁבַע כִּי־
21 נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַיהוָה׃ וַיֹּסֶף
יְהוָה לְהֵרָאֹה בְשִׁלֹה כִּי־נִגְלָה יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל בְּשִׁלוֹ
ד בִּדְבַר יְהוָה׃ וַיְהִי דְבַר־שְׁמוּאֵל לְכָל־יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא
יִשְׂרָאֵל לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים לַמִּלְחָמָה וַיַּחֲנוּ עַל־הָאֶבֶן
2 הָעֵזֶר וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בַאֲפֵק׃ וַיַּעַרְכוּ פְלִשְׁתִּים
לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל וַתִּטֹּשׁ הַמִּלְחָמָה וַיִּנָּגֶף יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
פְלִשְׁתִּים וַיַּכּוּ בַמַּעֲרָכָה בַּשָּׂדֶה כְּאַרְבַּעַת אֲלָפִים
3 אִישׁ׃ וַיָּבֹא הָעָם אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
לָמָּה נְגָפָנוּ יְהוָה הַיּוֹם לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים נִקְחָה אֵלֵינוּ
מִשִּׁלֹה אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְיָבֹא בְקִרְבֵּנוּ וְיֹשִׁעֵנוּ
4 מִכַּף אֹיְבֵינוּ׃ וַיִּשְׁלַח הָעָם שִׁלֹה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֵת
אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־
ה עֵלִי עִם־אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חָפְנִי וּפִינְחָס׃ וַיְהִי
כְּבוֹא אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיָּרִעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל
6 תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהֹם הָאָרֶץ׃ וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־
קוֹל הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מֶה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת
בְּמַחֲנֵה

Domini, per Samuelem annunciatum. c. 2, 11. 18. l) Ion. præmitt. *notum.* m) qui in terram Israelis expeditionem fecerant. cf. c. 7, 13. n) prolepsis. vt c. 5. 1. vide c. 7, 12. o) c. 29, 1. Ios. 12, 18. ℣. 2. p) *Et instruxerunt* sc. *aciem.* c. 17, 2. 21. q) Schmid. *& inclinauit se*

בעיניו קרי

prælium. Ion. *& expandebantur pugnantes.* c. 28, 16. Es. 21, 15. r) *ita vt caderetur.* v. 10. c. 7, 10. 2 Sam. 2, 17. ὁ. [illegible] ἔπταισεν.

CAP. IV. 2 Petr. 1, 10.

℣. 3. s) Bene, quod diuinitus id factum esse agnoscunt; male, quod hypocritæ, non purgati a peccatis & idololatria c. 7, 3. 4. spem suam in Arca collocant. t) c. 14, 18. cf. Num. 10, 33. c. 14, 44. c. 31, 6. Ios. 6, 4. 6. ℣. 4. u) c. 1, 24. c. 3, 21. Ios. 18, 1. x) Ex. 25, 22. Num. 7, 89. 2 Reg. 19, 15. Ps. 80, 2. y) de quibus c. 2, 22. 34. ℣. 5. z) læti *acclamarunt.* c. 10, 24. Iud. 15, 14. Arca fœderis in castra Israelitarum translata, falsam pseudo-christianorum fiduciam, quam in externis signis, imo in ipso Christo, absque pœnitentia collocant, eleganter adumbrat. Hincque apparet, ea quæ sanctissima sunt, in summam hominum perniciem cedere, si minus sancte, & contra Dei voluntatem adhibeantur. *Frankius.* a) *vt commoueret se terra*, h. e. vt omnes commouerentur. conf. 1 Reg. 1, 45. Ruth. 1, 19.

p) *ob delictum conniuentiæ*, *quod scivit.* Nomen *construitur* cum אשר vt Gen. 40, 3. q) *quod maledictionem accerserent sibi.* r) *ne quidem frontem corrugauit in eos.* conf. v. 2. c. 2, 23. Es. 42, 4. ὁ. οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς. Eph. 6, 4. 1 Thess. 5, 12.

℣. 14. s) *si expiabitur.* vid. Deut. 21, 8. & conf. Es. 22, 14. t) c. 28, 10. de *pœna* s. *castigatione* loquitur. Non quod culpa non remittenda aut expiabilis fuerit, sed quod *castigatio.* Nonne enim etiam Paulo tertium deprecanti dictum est: *Sufficiat tibi gratia mea.* Schmid. u) c. 15, 22. Es. 1, 11. 13. Hos. 6, 6. Veteres Rabbini apud Kimchium & Abarb. *Non expiabitur per hoc* (sacrificium & oblationem); expiabitur tamen per studium Legis & opera misericordiæ, vel vt alii: expiabitur tamen per preces. Bene, si supponas veram resipiscentiam & fidem in Christum. 1 Ioh. 2, 2. x) conf. not. Ex. 20, 5.

℣. 17. y) *ne occultes a me, ne celes aut reticeas.* Ier. 38, 14. 25. Ps. 40, 11. z) Summæ contestationis formula. c. 14, 44. c. 20, 13. Ruth. 1, 17.

℣. 18. a) *Tum dixit* Eli, voluntati Dei se subiiciens.

℣. 19. b) *Creuit autem* Dei gratia & ope, non tantum ætate, sed & auctoritate, cum euentus per omnia ipsius dictis responderet. conf. Ex. 11, 3. Esth. 3, 1. c) c. 10, 7. Ios. 1, 5. Ioh. 3, 2. d) *nihil excidere fecit.* Ios. 21, 45. 1 Reg. 8, 56.

℣. 20. e) Iud. 20, 1. f) c. 2, 35. ὁ. πιστός. 1 Tim. 1, 12. g) *ita vt esset Propheta.* 1 Reg. 19, 16.

℣. 21. h) *apparere.* Iud. 13, 21. i) c. 4, 4. Iud. 18, 1. Ier. 7, 12.

Cap. IV, ℣. 1. k) *Factum autem s. impletum est* verbum Do-

℣. 13. להם Esse hoc *Tikkun Sopherim*, notat M 1. & *Mas.* 1. 2. 3. & *Erff.* h. l. item *impressa* ad Ps. 106, 20. ℣. 15. המראה per *Segol* 3. 14. sed contra *Masoram* 1. h. l. & *Erffurtensem* ac 1. & *impressam* ad Dan. 10, 7. ℣. 16. Pro את habent אל 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 17. יעשה per *Kadma*, præcedente *Makkeph*, 1. 5. ℣. 21. בשלה cum *Kri* בשלו 2. CAP. IV, 1. העזר *Ain* per *Tsere* 1. 5 -- 13. 15. 16. 19. 23. ℣. 4. את per *Makkeph* & *Segol* 1. 2. 3. 5. ℣. 5. ויריעו *plene* correctus codex in margine 22. ℣. 6. קול posterius per *Kadma* 2. 6. 9. 11. 12. 17. 18. 20 - 23. contra analogiam.

בְּמַחֲנֵה הָעִבְרִים וַיֵּדְעוּ כִּי אֲרוֹן יְהוָה בָּא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃
7 וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ בָּא אֱלֹהִים אֶל־הַמַּחֲנֶה
וַיֹּאמְרוּ אוֹי לָנוּ כִּי לֹא הָיְתָה כָּזֹאת אֶתְמוֹל שִׁלְשֹׁם׃
8 אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה
הֵם הָאֱלֹהִים הַמַּכִּים אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַכָּה בַּמִּדְבָּר׃
9 הִתְחַזְּקוּ וִהְיוּ לַאֲנָשִׁים פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעַבְדוּ לָעִבְרִים
י כַּאֲשֶׁר עָבְדוּ לָכֶם וִהְיִיתֶם לַאֲנָשִׁים וְנִלְחַמְתֶּם׃ וַיִּלָּחֲמוּ
פְלִשְׁתִּים וַיִּנָּגֶף יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ לְאֹהָלָיו וַתְּהִי הַמַּכָּה
11 גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף רַגְלִי׃ וַאֲרוֹן
12 אֱלֹהִים נִלְקָח וּשְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי מֵתוּ חָפְנִי וּפִינְחָס׃ וַיָּרָץ
אִישׁ־בִּנְיָמִן מֵהַמַּעֲרָכָה וַיָּבֹא שִׁלֹה בַּיּוֹם הַהוּא וּמַדָּיו
13 קְרֻעִים וַאֲדָמָה עַל־רֹאשׁוֹ׃ וַיָּבוֹא וְהִנֵּה עֵלִי יֹשֵׁב עַל־
הַכִּסֵּא יַךְ דֶּרֶךְ מְצַפֶּה כִּי־הָיָה לִבּוֹ חָרֵד עַל אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים וְהָאִישׁ בָּא לְהַגִּיד בָּעִיר וַתִּזְעַק כָּל־הָעִיר׃
14 וַיִּשְׁמַע עֵלִי אֶת־קוֹל הַצְּעָקָה וַיֹּאמֶר מֶה קוֹל הֶהָמוֹן
טו הַזֶּה וְהָאִישׁ מִהַר וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לְעֵלִי׃ וְעֵלִי בֶּן־תִּשְׁעִים
16 וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה וְעֵינָיו קָמָה וְלֹא יָכוֹל לִרְאוֹת׃ וַיֹּאמֶר
הָאִישׁ אֶל־עֵלִי אָנֹכִי הַבָּא מִן־הַמַּעֲרָכָה וַאֲנִי מִן־
הַמַּעֲרָכָה נַסְתִּי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר מֶה־הָיָה הַדָּבָר בְּנִי׃
17 וַיַּעַן הַמְבַשֵּׂר וַיֹּאמֶר נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם
מַגֵּפָה גְדוֹלָה הָיְתָה בָעָם וְגַם־שְׁנֵי בָנֶיךָ מֵתוּ חָפְנִי
18 וּפִינְחָס וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקָחָה׃ וַיְהִי כְּהַזְכִּירוֹ ׀
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל־הַכִּסֵּא אֲחֹרַנִּית
בְּעַד ׀ יַד הַשַּׁעַר וַתִּשָּׁבֵר מַפְרַקְתּוֹ וַיָּמֹת כִּי־זָקֵן הָאִישׁ
וְכָבֵד וְהוּא שָׁפַט אֶת־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה׃
19 וְכַלָּתוֹ אֵשֶׁת־פִּינְחָס הָרָה לָלַת וַתִּשְׁמַע אֶת־הַשְּׁמֻעָה
אֶל־הִלָּקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וּמֵת חָמִיהָ וְאִישָׁהּ
כ וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי־נֶהֶפְכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ׃ וּכְעֵת מוּתָהּ

Ff 5 כט ה ותדברנה

℣. 7. *b*) Ex. 14, 25. *c*) *quod dixissent* nuncii. *d*) sc. cum *Arca*, quæ erat divinæ præsentiæ symbolum. *e*) i. e. *antea*. c. 10, 11. Gen. 31, 2.

℣. 8. *f*) *Deorum magnificorum*. Ex. 15, 10. Ps. 8, 2. Philistæi loquuntur pluraliter de Deo Israelis -- (&) plures Deos intellexerunt. Error inde natus, quod pluraliter etiam Israelitas loquentes, & pluralitatem aliquam in Deo credentes obseruarunt. *Schmid*. *g*) *asyndeton*. q. d. tum alia omni plaga, *tum in deserto*; nempe in transitu maris rubri. *Cocc. Lex*. p. 15.

℣. 9. *h*) Num. 13, 20. *i*) 1 Reg. 2, 2. *k*) Iud. 13, 1. c. 15, 11.

℣. 10. *l*) Ex. 12, 37.

℣. 11. *m*) *Arca fœderis* isto in casu Christi, inter Israelitas degeneres in carne manifestandi, & in ethnicorum manus tradendi, typus fuit. cf. Ps. 78, 61. seqq. *n*) c. 2, 34. *o*) cf. Ps. 78, 64.

℣. 12. *p*) *ex acie*. v. 2. 16. *q*) *& vestes eius*. c. 17, 38. c. 18, 4. *r*) *ruptæ*. Gen. 37, 34. Ios. 7, 6. 2 Sam. 1, 2. *s*) vid. not. Ios. 7, 6.

℣. 13. *t*) c. 1, 9. *u*) *iuxta viam*, q. d. *ad manum via*. vid. v. 18. 2 Sam. 15, 2. יך in ירך *latus* docte resoluit Cl. *Hillerus* de Kri & Ctibh p. 108. & 321. *x*) *spectans, speculans*. Hab. 2, 1. *y*) *trepidans* (6) Iud. 7, 3. Es. 66, 2. *z*) *propter Arcam*, quam sine iussu diuino e sanctuario in castra deduxerant. *a*) *exclamauit*, eiulauit 2 Sam. 19, 19. ὁ. ἀνεβόησε. Matt. 27, 46.

℣. 14. *b*) *tumultus* Ez. 23, 42.

℣. 15. *c*) *& vterque ipsius oculus stetit*, i. e. rigidi quasi erant & minus mouebantur. 1 Reg. 14, 4. *d*) vid. c. 3, 2. Gen. 48, 10.

℣. 16. *e*) *dixit igitur* Eli, *quid contigit rei, mi fili?*

℣. 17. *f*) *nuncius* proprie *faustus & bonus*, qualem scilicet Eli, aliiq; frustra exspectauerant vid. 2 Sam. 4, 10. c. 18, 19. 20. &c. *g*) *eheu capta est* v. 11. *He* paragogicum, aliis femininum.

℣. 18. *h*) *cum ille meminisset, mentionem faceret*, vel *nominaret*. Ex. 23, 13. *i*) *decidit* Eli qs. attonitus & plane consternatus: adeo vt hæc præcipua saltem mortis caussa ipsi fuerit, quod Arcam captam esse audiuit. *Schmid*. *k*) *ad latus* יד קרי *portæ*. vid. v. 13. 2 Sam. 18, 4. *Ion*. super gradu viæ (ad) portam. *l*) *ceruix eius* (1) ὁ. ὁ νῶτος αὐτοῦ. Rom. 11, 10. Arab. *mafrak* est *vertex* seu medium *capitis*. *m*) morte asini non redemti Ex. 13, 13. *Lightf*. *De salute Eli* rem in medio relinquimus. Cum eum Paulus in catalogo fidelium V. T. Hebr. 11. omiserit, nos inserere non audemus. *Schmid*.

℣. 19. *n*) *porro nurus ipsius* Gen. 38, 16. ὁ. νύμφη. Luc. 12, 53. *o*) *grauida erat* Gen. 16, 11. Es. 7, 14. *p*) *ad pariendum* s. *ad partum*; partui vicina. Contr. pro *laledat*; vt *meschavat*, pro *meschavatat* 1 Reg. 1, 15. *q*) famam *de capta Arca*. cf. אל c. 1, 27. *r*) *quia versa sunt apud eam*. vid. Dan. 10, 16. *s*) plerique *dolores* l. *tormina eius* vt Es. 13, 8. c. 21, 3. Sic Arabs: *atque id, quia dolores partus occupauerant eam præ vehementia timoris*. Sed quia Prou. 26, 14. ציר sine dubio significat *cardinem* ostii, *Gusset*. p. 713. ita: Sensus est (vt Dan. 10, 16.) *cardines* s. *capita ossium eius ex acetabulis effluxerant*; laxatis præ spirituum dissipatione tendinibus, compages membrorum resolutæ erant, vnde summa debilitas & impotentia vtero retinendi fœtus, qui ideo lapsus est, eaque sic peperit.

℣. 7. לא Sic 3. 5. & *Ber*. secundum analogiam; at reliqui omnes per *Merca*, præter 2. qui כי לא habet. ℣. 13. יך Pro eo scribunt & legunt in textu יד, 1. 3. sic su. 5. at 2. scribit יך & leg. in marg. יד; quorum vtrumque est contra *M. I. & Mas. Erff*. והאיש בא ita 1. 6. 9. 11. 20. 22. ℣. 15. קמה ita quidem & *Orientales* scribunt, sed legunt in marg. קמו *pluraliter*. ℣. 16. ויאמר posterius, per *Sakephg*. 2. ℣. 17. לפני pro eo est מפני in marg. 6. 9. וגם posterius, per *Tlischakt*. 2. 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22.

וַתְּדַבֵּרְנָה הַנִּצָּבוֹת עָלֶיהָ אַל־תִּירְאִי כִּי־בֵן יָלָדְתְּ וְלֹא
21 עָנְתָה וְלֹא־שָׁתָה לִבָּהּ׃ וַתִּקְרָא לַנַּעַר אִי כָבוֹד
לֵאמֹר גָּלָה כָבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל־הִלָּקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
22 וְאֶל־חָמִיהָ וְאִישָׁהּ׃ וַתֹּאמֶר גָּלָה כָבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל כִּי
נִלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃

ה וּפְלִשְׁתִּים לָקְחוּ אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיְבִאֻהוּ מֵאֶבֶן
2 הָעֵזֶר אַשְׁדּוֹדָה׃ וַיִּקְחוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
וַיָּבִאוּ אֹתוֹ בֵּית דָּגוֹן וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ אֵצֶל דָּגוֹן׃
3 וַיַּשְׁכִּמוּ אַשְׁדּוֹדִים מִמָּחֳרָת וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל
לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה וַיִּקְחוּ אֶת־דָּגוֹן
4 וַיָּשִׁבוּ אֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ׃ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר מִמָּחֳרָת
וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה
וְרֹאשׁ דָּגוֹן וּשְׁתֵּי ׀ כַּפּוֹת יָדָיו כְּרֻתוֹת אֶל־
ה הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו׃ עַל־כֵּן לֹא־יִדְרְכוּ
כֹהֲנֵי דָגוֹן וְכָל־הַבָּאִים בֵּית־דָּגוֹן עַל־מִפְתַּן דָּגוֹן
בְּאַשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
6 וַתִּכְבַּד יַד־יְהוָה אֶל־הָאַשְׁדּוֹדִים וַיְשִׁמֵּם
7 וַיַּךְ אֹתָם בעפלים אֶת־אַשְׁדּוֹד וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ׃ וַיִּרְאוּ
אַנְשֵׁי־אַשְׁדּוֹד כִּי־כֵן וְאָמְרוּ לֹא־יֵשֵׁב אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
8 עִמָּנוּ כִּי־קָשְׁתָה יָדוֹ עָלֵינוּ וְעַל דָּגוֹן אֱלֹהֵינוּ׃ וַיִּשְׁלְחוּ
וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים אֲלֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ מַה־
נַּעֲשֶׂה לַאֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גַּת יִסֹּב אֲרוֹן אֱלֹהֵי
9 יִשְׂרָאֵל וַיַּסֵּבּוּ אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי אַחֲרֵי ׀
הֵסַבּוּ אֹתוֹ וַתְּהִי יַד־יְהוָה בָּעִיר מְהוּמָה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיַּךְ
אֶת־אַנְשֵׁי הָעִיר מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּשָּׂתְרוּ לָהֶם עפלים׃
וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיְהִי כְּבוֹא אֲרוֹן ׀
הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיִּזְעֲקוּ הָעֶקְרֹנִים לֵאמֹר הֵסַבּוּ אֵלַי אֶת־
11 אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לַהֲמִיתֵנִי וְאֶת־עַמִּי׃ וַיִּשְׁלְחוּ
וַיַּאַסְפוּ

secante sed factum esset. i) *iuxta limen.* v. 5. Ez. 9,3 k) *tantum Dagon,* h. e. *truncus* cum brachiis & pedibus. Arabs: *ac remansit truncus ipsius solum in loco suo.*

Cap. V.

✝. 5. l) Per multa secula durasse hunc ritum, colligere licet ex Zeph. 1,9.

✝. 6. m) v. 11. Ps. 32,4. n) *& obstupefecit vel vastauit eos* Ez. 20, 26. Mich. 6,13. o) *hæmorrhoidibus* Deut. 28, 27. Ps. 78, 66. At *Hillerus* de Kri p. 111. per עפלים *nates* sanum, & per טחורים ipsum morbum, s. *mariscas* intelligi; cum contrarium placeat *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 365.

בטחורים קרי

✝. 7. p) Cum sg. viderent *ita fieri* Gen. 25, 22. q) Iud. 4, 24. Ps. 32,4. r) c. 6,5, Deut. 32, 31.

✝. 8. s) *Satrapas s. Principes* c. 29,2.3. 4. Ios. 13, 3. t) *illi a. dixerunt.* u) *in vrbem Gath.* c. 17,4. Ios. 11,22. 2 Sam. 8,1. 2 Reg. 12,17. x) *transferatur*

טחורים קרי

✝. 10. Num. 36, 7. Hab. 2,16.

✝. 9. y) *postquam* transtulerunt. Lev. 25,48. z) *tumultus* sc. ✝. 11. Zach. 14, 13. ὁ· τάραχος. Act. 19, 23. a) omnes sine discrimine c. 30,2. Gen. 19, 11. Ier. 6,13. b) *& occulta erant etiam* illis Am. 9, 3. Mariscæ, quæ intus latent, grauius dolent, & difficilius curantur. Proinde non frustra obseruatur, illas intus delituisse, *Bochart.* d. l. sed *Hillerus* p. 112. *abscondebantur illis ani* hæmorrhoidum l. mariscarum multitudine. ✝. 10. c) Ios. 13,3. c. 15,45. Iud. 1, 18. 2 Reg. 1. 2.

✝. 20. t) Gen. 35,17. u) *non attendit*, neque curauit Ex. 7,23. Prou. 27,23. Ier. 31,21.

✝. 21. x) q. d. *inglorium.* c. 14, 3. אי *non* Iob. 22,30. & sic apud Rabbinos ac Aethiopes frequentissime. y) *migrauit, in captiuitatem abiit*, vel *abducta est.* 2 Reg. 17, 23. cf. Ps. 78, 61. ἡ δόξα. Rom. 9.4. Notabilis autem maxime est hæc *Arca Fœderis* a loco in tribu Ephraim sito, h. e. *e Silo* abductio. Nunquam enim eo rediit, sed tempore procedente ad locum tribus Iudæ, nempe *Kiriath-Iearim* c. 7,1.2. & postea in montem *Tsion* peruenit 2 Sam. 6, 16.17. quo deinde tot ac tanta de CHristo vaticinia respexerunt. Conf. Ier. 7.12. 14. Ps. 78, 60. 67. seqq.

CAP. V, ✝. 1. z) c. 4, 1. c. 7,12. a) Ios. 11,22, Act. 8, 40.

✝. 2. b) *in ædem deastri Dagonis*, vtpote cuius ope & Israelitas victos, & Arcam captam putabant. Conf. Iud. 16, 23. & ibi de *Dagone* notata. c) *& collocarunt eam* 2 Sam. 6, 17. d) *iuxta* (c. 20, 19.) *Dagonem,* tanquam amplissimum spolium: sed breuis ea fuit lætitia & congratulatio.

✝. 3. e) *collapsus iacebat coram ea* Iud. 3, 25. qs. supplex Ier. 42, 2. *Gusset.* f) *nempe coram Arca* ✝. 4 conf. Ioh. 18, 6. CHRISTI in statu extremæ exinanitionis de hostibus victoria, & in ipsa captiuitate ac morte triumphus hoc capite V. præfiguratur: simulque significatur, quod nulla plane CHristi cum Belial communio esse possit, sec. 2 Cor. 6,14.15.16. g) *& reposuerunt eam.* 2 Par. 24, 11.

✝. 4. h) *excisæ, limini* sc. *allisæ* sec. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 365. At *Schmid.* Comment. p. 128. Dicendum potius, quod & vox Hebræa vult, euidenti miraculo ita abscissas fuisse istas Dagonis partes qs. instrumento aliquo

secante

✝. 21. אי כבוד Sic per *Mahpach* 1.2.3.5. & *Ber.* regulariter, nisi quod 1. 2. 3 vtramque vocem velut vnam in scribendo < coniungunt. at per *Merca* 7. 8. 10---19. 23. & per *Makk.* 6. 9. 20. 21.22. CAP. V, ✝. 1. ופלשתים per *Mun.* 1, 6.9. 14. 20. 21. ✝. 3. וישכמו *defect.* hic & v. 4. scribunt 1.2.3.5. 22. secund. *Maſ. Erff.* h. l. & c. 1, 19. וישיבו *plene* 2. & *Ber.* contra *Maſ.* 1. & *Erff.* ✝. 6. בעפלים *Beth* cum *Meth.* 7. 8. 11. 13. 17. 18. 19. ✝. 8. נעשה per *Sakephg.* 2. 17. 18. 21. & *Ber.* incongrue & contra sensum; at per *Graſchaim* 6.9.14.20, sic se. 5. & per *Paschta* 1. ✝. 9. יהוה cum *Psik* 3. 6. 7. 9. --13. 15. 16. 19. sec. *Maſ. Erff.* וישתרו per *Schin* 12. 23. & *Bombergii* magna, quam lectionem Cl. *Gusset.* frustra stabilire nititur in Comm. Ling. Heb. p. 571. 893. & 947. nostram enim confirmat non *Masora* solum *impressa*, sed etiam MSS. nostrorum codd. item *Masora Erffurtensis.*

וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ שַׁלְּחוּ אֶת־אֲרוֹן
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב לִמְקֹמוֹ וְלֹא־יָמִית אֹתִי וְאֶת־עַמִּי
כִּי־הָיְתָה מְהוּמַת־מָוֶת בְּכָל־הָעִיר כָּבְדָה מְאֹד יַד
12 הָאֱלֹהִים שָׁם׃ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־מֵתוּ הֻכּוּ בַּעְפָלִים
ו וַתַּעַל שַׁוְעַת הָעִיר הַשָּׁמָיִם׃ וַיְהִי אֲרוֹן
2 יְהוָה בִּשְׂדֵה פְלִשְׁתִּים שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃ וַיִּקְרְאוּ
פְלִשְׁתִּים לַכֹּהֲנִים וְלַקֹּסְמִים לֵאמֹר מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲרוֹן
3 יְהוָה הוֹדִעֻנוּ בַּמֶּה נְשַׁלְּחֶנּוּ לִמְקוֹמוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ אִם־
מְשַׁלְּחִים אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַל־תְּשַׁלְּחוּ אֹתוֹ
רֵיקָם כִּי־הָשֵׁב תָּשִׁיבוּ לוֹ אָשָׁם אָז תֵּרָפְאוּ וְנוֹדַע לָכֶם
4 לָמָּה לֹא־תָסוּר יָדוֹ מִכֶּם׃ וַיֹּאמְרוּ מָה הָאָשָׁם אֲשֶׁר
נָשִׁיב לוֹ וַיֹּאמְרוּ מִסְפַּר סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים חֲמִשָּׁה עָפְלֵי
זָהָב וַחֲמִשָּׁה עַכְבְּרֵי זָהָב כִּי־מַגֵּפָה אַחַת לְכֻלָּם
ה וּלְסַרְנֵיכֶם׃ וַעֲשִׂיתֶם צַלְמֵי עָפְלֵיכֶם וְצַלְמֵי עַכְבְּרֵיכֶם
הַמַּשְׁחִיתִם אֶת־הָאָרֶץ וּנְתַתֶּם לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּבוֹד
אוּלַי יָקֵל אֶת־יָדוֹ מֵעֲלֵיכֶם וּמֵעַל אֱלֹהֵיכֶם וּמֵעַל
6 אַרְצְכֶם׃ וְלָמָּה תְכַבְּדוּ אֶת־לְבַבְכֶם כַּאֲשֶׁר כִּבְּדוּ
מִצְרַיִם וּפַרְעֹה אֶת־לִבָּם הֲלוֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם
7 וַיְשַׁלְּחוּם וַיֵּלֵכוּ׃ וְעַתָּה קְחוּ וַעֲשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה אֶחָת
וּשְׁתֵּי פָרוֹת עָלוֹת אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עֲלֵיהֶם עֹל וַאֲסַרְתֶּם
אֶת־הַפָּרוֹת בָּעֲגָלָה וַהֲשֵׁבֹתֶם בְּנֵיהֶם מֵאַחֲרֵיהֶם
8 הַבָּיְתָה׃ וּלְקַחְתֶּם אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל־
הָעֲגָלָה וְאֵת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם
9 תָּשִׂימוּ בָאַרְגַּז מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ׃ וּרְאִיתֶם
אִם־דֶּרֶךְ גְּבוּלוֹ יַעֲלֶה בֵּית שֶׁמֶשׁ הוּא עָשָׂה לָנוּ אֶת־
הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְאִם־לֹא וְיָדַעְנוּ כִּי לֹא יָדוֹ נָגְעָה
י בָּנוּ מִקְרֶה הוּא הָיָה לָנוּ׃ וַיַּעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים כֵּן וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי
פָרוֹת עָלוֹת וַיַּאַסְרוּם בָּעֲגָלָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם כָּלוּ בַבָּיִת׃
וַיָּשִׂמוּ

Right margin: hominum & consternatâ conscientiam? &c. Schmid. z) postquam mire operatus est,

בטחורים קרי

Cap. VI.

se qs. exercuit. Ez 10,2. a) Ex. 12,31. ✠. 7. b) 2 Sam. 6,3. in honorem Arcæ; quomodo Christus in monumento nouo, in quo nondum quisquam positus fuerat Matt. 27,60. Luc. 23,53. c) lactantes (5) Gen. 33,13.

טחרי קרי

טחריכם קרי

Radix Arab. ela, sustentauit, nutriuit, aluit. d) cf. Num. 19,2. Marc. 11,2. e) reducatis a vitulos exrum, ad quos, natura duce, rediissent, nisi vis maior alio eas impulisset. Omen en. captabant Philistæi ✠. 9. quod vt certius esset, iniuges etiam vaccas elegerunt: quia ad miraculum faciebat, vt vaccæ hactenus indomitæ sine vllo duce rectam viam insisterent. Boch. Hieroz. P. I. p. 369. ✠. 8. f) capsula (z) ✠. 11. 15. g) cf. Deut. 31,16. ✠. 9. h) versus Beth-schemesch, vrbem Sacerdotum in finibus tribus Iudæ ✠. 13. Ios. 15,10. c. 21,16. i) Casus hoc fuit. l. casu hæc nobis contigerunt. c. 20,26. ✠. 10. k) vid. ✠. 7. l) concluserunt, detinuerunt domi. Ier. 32,2. א exspirauit, vt Ez. 28,16.

Left margin: ✠. 11. d) vid. ✠. 8. e) tumultus mortis. ✠. 9. f) aggrauata est. v. 6. ✠. 12. g) & adscendit clamor. Ex. 2,23. 6. η κραυγή. Hebr. 5,7. Apoc. 21,4. h) vsque in cælum. Ps. 107,26. CAP. VI. ✠. 1. i) Arca toto vere & æstate huius anni in terra est Philistæorum. Ob eam caussam Dominus percutit Dagonem, Deum illorum frumentarium, & segetem, quando e terra proueniebat, exercitu murium perdit. Percutit populum hæmorrhoidibus in partibus posterioribus. Ps. 78,66. & infligit pudendam læsionem parte contraria & natura contraria illi, qua honorabilis læsio circumcisionis fiebat. Illi restituunt arcam cum donariis plane singularibus, multis aureis muribus, & cum quinque anul podicibus aureis; qs. ἀφορισμοῖς. Lightf. Chronol. ✠. 2. k) & diuinatores. vid Deut. 18,10. l) cum quo s. quomodo? Mich. 6,6. ✠. 3. m) si dimissuri sc. estis vos. n) vacue, i. e. vt Arabs addit: sine munere Ex. 23,15. o) munus pro delicto ✠. 4. Leu. 5,9. p) Schm. subintelligit אם tum si sanabimini, notum fiet vobis, quare non recesserit. ✠. 4. q) pro numero, secundum numerum subintell. כ vt ✠. 18. Ex 16,16. Leu. 25,16. coll. ✠. 9. Fauent etiam accentus. r) c. 5,6. s) mures (6) ✠ 5. 11. 18. Leu. 11,29. t) omnibus Philistæis & ipsis etiam satrapis s. Principibus vestris. Loquuntur nimirum cum Legatis metropolitanis in 2. persona, Schmid. ✠. 5. u) c. 5,7. Ios. 7,19. Ex. 8,15. x) forte leuabit Ex. 18,22. ὅπως κουφίσῃ. Act. 27,38. ✠. 6. y) Ex 8,15. Quis hic non posset obseruare conuictam ho-

---

✠. 4. עפלי Sic per Schua simplex, quod accommodatum est Kri, i. e. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 22. fe. 5. & sic alibi ex codicibus correximus, sc. ✠. 5. & c. 5,9. nam Chateph pat. quod alii habent, ideo nequit obtinere, quia puncta substrata non Ctibh, sed Kri esse solent. ✠. 7. אחת Aleph per Segol 2. 3. 6. 9. 10. & Mss. Erff. sic fe. 5. & Chet per Kamets 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. sec. Mss. Erff. ✠. 8. בארגז Gimel Patachatum hab. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. secund. M. I. Conf. tamen ✠. 11. 15. vbi omnes per Kamets. ✠. 10. כלו alius codex bonæ notæ habet, כָּלְּ in marg. 22.

11 וישמו את־ארון יהוה אל־העגלה ואת הארגז ואת
12 עכברי הזהב ואת צלמי טחריהם׃ וישרנה הפרות
בדרך על־דרך בית שמש במסלה אחת הלכו הלך
וגעו ולא־סרו ימין ושמאול וסרני פלשתים הלכים
13 אחריהם עד־גבול בית שמש׃ ובית שמש קצרים
קציר־חטים בעמק וישאו את־עיניהם ויראו את־
14 הארון וישמחו לראות׃ והעגלה באה אל־שדה
יהושע בית־השמשי ותעמד שם ושם אבן גדולה
ויבקעו את־עצי העגלה ואת־הפרות העלו עלה
טו ליהוה׃ והלוים הורידו את־ארון יהוה ואת־הארגז
אשר־אתו אשר־בו כלי־זהב וישמו אל־האבן הגדולה
ואנשי בית־שמש העלו עלות ויזבחו זבחים ביום ההוא
16 ליהוה׃ וחמשה סרני־פלשתים ראו וישבו עקרון
ביום ההוא׃
17 ואלה טחרי הזהב אשר השיבו פלשתים אשם ליהוה
לאשדוד אחד לעזה אחד לאשקלון אחד לגת אחד
לעקרון אחד׃
18 ועכברי הזהב מספר כל־ערי פלשתים לחמשת
הסרנים מעיר מבצר ועד כפר הפרזי ועד ׀ אבל
הגדולה אשר הניחו עליה את ארון יהוה עד היום
19 הזה בשדה יהושע בית־השמשי׃ ויך באנשי בית־
שמש כי ראו בארון יהוה ויך בעם שבעים איש חמשים
אלף איש ויתאבלו העם כי־הכה יהוה בעם מכה
כ גדולה׃ ויאמרו אנשי בית־שמש מי יוכל לעמד לפני
יהוה האלהים הקדוש הזה ואל־מי יעלה מעלינו׃
21 וישלחו מלאכים אל־יושבי קרית־יערים לאמר השבו
פלשתים את־ארון יהוה רדו העלו אתו אליכם׃

CAP. VII.

ז ויבאו אנשי קרית יערים ויעלו את־ארון יהוה ויבאו
אתו

gnum ψ. 14. qui a luctu acerbissimo, qui ψ. 19. describitur, Abel dictus fuit. n) sc. ille lapis est in agro Iosuæ ψ. 14. De locutione cf. not. Deut. 3, 14. Ios. 4, 9.

ψ. 19. o) cf. 2 Sam. 6, 7. 1 Cor. 11, 30. p) quod temere nudam Arcam vidissent sine tegumento. v. 13. q) De istis occisis, eorumque numero magna est dissensio Interpp. Abarbanel ad h. l. ב in באנשי exponendum putat per vna cum coll. Ex. 15, 19. & intelligit omnes propter Arcam occisos, Bethsemitas sc. septuaginta, Philistæorum v. aliorumque impiorum quinquaginta millia. Illorum a. septuaginta interitum, stragem magnam ideo dici, quod Bethsemes exiguum oppidum esset. Aliam versionem & sensum dedit Bochartus Hieroz. P. 1. 370. Iosephum secutus h. m. Percussit, inquam, ex illo populo septuaginta homines, quinquaginta sc. e mille hominibus; sed inuitis accentibus & longius accersita ratione. Schmidius itaque Comment. p 151. communem præfert sententiam, & cum D. Kimchio subintelligit Vau: percussit, inquam, de populo septuaginta viros & quinquaginta millia virorum: & post alia notat: non est in textu vel quod vna die, vel quod vno loco omnes occisi. Idque erudite probat. ψ. 20. r) Cf. Es. 33. 14. Nah. 1, 6. inter alia hoc notat viam sanctorum in pristino fœdere nondum ita manifestatam. Hebr. 9, 8. ψ. 21. s) ὁ. ἀγγέλ. צאג. sic c. 11, 3. Luc. 7, 24. t) c. 7. 1. vide c. 4, 21. Ios. 9, 17. CAP, VII, ψ. 1. u) Iud. 18, 12. 1 Par. 13, 5. Arca posita est Kiriath-iearimis s. vrbe siluarum: quo respicit illud Ps. 132, 6. Lightf.

ψ. 11. m) & cistam, viscum (3) ψ. 15. n) mariscarum suarum ψ. 17. Bocharto a. anorum suorum, vt notauimus c. 5, 6.

ψ. 12. o) & recta inerunt, cf. Prou. 9, 15. Fut. Kal. Præformat. mascul. at terminatio femin. vt Gen. 30, 38 Dan. 8, 22. p) Num. 20, 19. Duæ vaccæ nouerunt Dominum suum, vt Es. 1, 3. Hophni & Pinehas Ipsum non nouerunt 1 Sam. 2, 12. Lightf. q) & mugiendo (2) Iob. 6, 5. np. vitulorum desiderio, quos inuitæ reliquerant. vide not. ad. ψ. 7. r) Deut. 2, 27. s) c. 5, 8.

ψ. 13. t) i. e. Bethschemeschitæ. vid. ψ. 15. Metonymia loci pro incolis. u) c. 12, 17. conf Gen. 30, 14. & Ex. 34, 22. x) & gauisi sunt (de) videndo, vel occasionem nacti ad eam curiosius videndam & introspiciendam. ψ. 19. (cf. Prou. 2, 14.) quod DEus nonsolum plebeiis, sed & Leuitis sub pœna mortis interdixerat Num. 4, 15. 20. coll. c. 1, 51.

ψ. 14. y) qui deinde Abel gdola dictus v. 18. 19. z) adhibitis sacerdotibus, quorum ibi copia fuit. vid. ψ. 9. 12. ne sc. in profanum vsum adhiberentur per Arcam iam DEo sacratæ, vt notat Abarb. Et quia tum Silo deserta iacebat c. 4, 21. & cultus DEI nulli loco certo affixus, pro altari fuit saxum antiquum ingens, campo quod forte iacebat.

ψ. 17. a) vid. ψ. 11. b) c. 5, 1. c) Ios. 10, 41. d) Iud. 1, 18. Zeph. 2, 4. 7. e) c. 5, 8. f) c. 5. 10.

ψ. 18. g) pro numero. ψ. 4. h) omnium vrbium, quæ erant quinque satrapis Philistæorum. i) Num. 13, 19. Hæc & sequentia verba non significant eos, qui dederint, sed pro quibus data sunt donaria pro reatu. Schmid. k) vicum. Neh. 6, 2. conf. Ios. 18, 24. l) paganorum separatim habitantium (3) vid. Deut. 3, 5. m) & vsque ad lapidem illum magnum

---

ψ. 11. ואת per Makk. & Segol 1. 2. 3. 5. 6. 9. 13. 14. 20. טחריהם ita quidem & 1. scribit in textu; at in marg. id vult esse Kri, & עפליהם Ctibh. conf. R. Chaiim Præf. col. 5. §. יקשה ψ. 12. במסלה praefixum ב per Patach cum Meth. 6. 9. 14. 20. & sine Meth. 3. ψ. 18. Ex אבל fe. 3. אבן lapidem; prout cum Chaldæo & LXX. interpretantur nonnulli in M. I. coll. ψ. 14. את per Makk. & Segol 2. 3. 5. sic fu. 1.

אתו אל־בית אבינדב בגבעה ואת־אלעזר בנו קדשו
לשמר את־ארון יהוה׃
2 ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו
עשרים שנה וינהו כל־בית ישראל אחרי יהוה׃
3 ויאמר שמואל אל־כל־בית ישראל לאמר אם־בכל־
לבבכם אתם שבים אל־יהוה הסירו את־אלהי הנכר
מתוככם והעשתרות והכינו לבבכם אל־יהוה
4 ועבדהו לבדו ויצל אתכם מיד פלשתים׃ ויסירו
בני ישראל את־הבעלים ואת־העשתרת ויעבדו את־
ה יהוה לבדו׃ ויאמר שמואל
קבצו את־כל־ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם
6 אל־יהוה׃ ויקבצו המצפתה וישאבו־מים
וישפכו לפני יהוה ויצומו ביום ההוא ויאמרו שם
חטאנו ליהוה וישפט שמואל את־בני ישראל
7 במצפה׃ וישמעו פלשתים כי־התקבצו בני־ישראל
המצפתה ויעלו סרני־פלשתים אל־ישראל וישמעו
8 בני ישראל ויראו מפני פלשתים׃ ויאמרו בני־
ישראל אל־שמואל אל־תחרש ממנו מזעק אל־
9 יהוה אלהינו וישענו מיד פלשתים׃ ויקח שמואל
טלה חלב אחד ויעלה עולה כליל ליהוה ויזעק
שמואל אל־יהוה בעד ישראל ויענהו יהוה׃
י ויהי שמואל מעלה העולה ופלשתים נגשו למלחמה
בישראל וירעם יהוה בקול־גדול ביום ההוא על־
11 פלשתים ויהמם וינגפו לפני ישראל׃ ויצאו אנשי
ישראל מן־המצפה וירדפו את־פלשתים ויכום עד־
12 מתחת לבית כר׃ ויקח שמואל אבן אחת
וישם בין־המצפה ובין השן ויקרא את־שמה
13 אבן העזר ויאמר עד־הנה עזרנו יהוה׃ ויכנעו
הפלשתים

x) 2 Sam. 6, 3. y) *in Gibea*, quæ quasi suburbium ad *Kiriath-iearim* pertinuit. *Schmid.* Conf. ℣. 2. & c. 6, 21. c. 10, 5. & Ios. 18, 24. 28. z) quando linea *Eleazari* simul & *Ithamaris* (Num. 4, 16. 28.) depulsa erat. *Lightf.* Cf. not. c. 2, 30. a) *consecrarunt* Ex. 13, 2. Nam proprio ausu non debuit sibi istud officium sumere. *Schmid.*

℣. 2. b) *Tunc v. lamentati sunt, planxerunt* (3) Ez. 32, 18. Mich. 2, 4. c) cf. Iud. 20, 10. 15. 16. Elegantissima phrasis, ab humanis desumta, cum quis alterum sequitur, & lamentabundus tam diu solicitat, donec annuat. Exemplum est Matth. 15, 23. *Schmid.*

℣. 3. d) Deut. 30, 2. Ioel 2, 12. e) Gen. 35, 2. 2 Par. 14, 2. f) *& inprimis Venerem* ℣. 4. vid. not. Ex. 34, 15. Iud. 2, 13. g) 1 Par. 29, 18. 2 Par. 20, 33. Amos 4, 12. h) Deut. 6, 5. 13. Matt. 4, 10.

℣. 4. i) Ier. 2, 23. 2 Par. 28, 2. vid. not. Iud. 2, 11.

℣. 5. k) *Tum demum dixit.* Schm. l) *Mitzpam* ℣. 6. c. 10, 17. Iud. 20, 1. c. 21, 1. 2 Reg. 25, 23. in confinio tribus Iudæ & Beniamin Ios. 18, 26.

℣. 5. m) *Schmid.* vt ab omni etiam aquæ potu in ieiunio isto abstinerent, coll. Ion. 3, 7. 1 Reg. 13, 9. adde 2 Sam. 23, 16. Sic *Raschio* nihil aliud est, quam signum humiliationis. ita *Midrasch Tillim* f. 62. c. Fusio aquæ nihil aliud significat, nisi quod fecerint pœnitentiam, & effuderint cor suum instar aquarum coram Domino, coll. Thren. 2, 19. At *Lightf.* intelligi vult lotionem, qua se ab idolis mundarint, vt Gen. 35, 2. Ex. 19, 14. n) Iud. 10, 10. 15. Dan. 9, 5. o) *deinde* rite *iudicauit* & disposuit ea, quæ necessaria erant ad iugum Philistæorum excutiendum. *Maius* Oecon. V. T. p. 731.

℣. 7. p) Iud. 9, 47. ὁ. συνηθροίσθησαν. Act. 12, 12. q) vox bellica vt c. 11, 11 Iud. 6, 3. 5. Es. 7, 1. r) c. 5, 8. s) cf. c. 13, 6. seqq. Iud. 15, 11.

℣. 8. t) *ne taceas. ne tacendo desistas a nobis* Ier. 38, 27. Ps. 28, 1. Iob. 13, 13. u) Precibus n. & fiducia in DEum collocata hostes potius, quam armis vincuntur. vid. Ex. 17, 9. seqq. x) Ps. 3, 9. Ps. 20, 8.

℣. 9. y) *agnum* lactis, i. e. *lactentem* (3) Es. 40, 11. c. 65, 25. Nom. pr. 1 Sam. 15, 4. z) Prophetica auctoritate & diuino instinctu, vt Elias, qui tamen ne Leuita quidem fuit 1 Reg. 18. Ardentissimis precibus sacrificium

ויעלהו קי

iungit, vt earum exauditionem in solo Christo, Agno DEi sperandam esse, cum Mose & Patribus testetur. a) Leu. 6, 16. Es. 2, 18. b) cf. c. 12, 19. 23. c) Ps. 99, 6.

℣. 10. d) Ios. 10, 11. 2 Sam. 22, 14. Sir. 46, 17. Apoc. 16, 18. e) *& conturbauit eos* Ps. 18, 15. f) c. 4, 2.

℣. 11. g) *infra Beth-Car.* nomen loci. ℣. 12. h) sc. in memoriam insignis illius victoriæ cf. not. Deut. 16, 22. Ios. 4, 7. i) *dentem s. cornu* rupis aut *scopulum*, ab *acumine* sic dictum. vid. c. 14, 4. 5. Iob. 39, 28. Al. nomen propr. k) itaque fusi fuerunt Philistæi eodem loco, vbi Israelem fuderant & Arcam ceperant ante annos viginti & vnum. *Lightf.* Vide c. 4, 1. c. 5, 1. ℣. 13 l) Iud. 8, 28.

℣. 1. בגבעה cum præmisso *Pronomine* אשר 1. sic fe. 3. & fu. 2. ℣. 6. המצפתה per *Tliscbakt.* 3. per *Rbhia* 2. at per *Sakephk.* 7. 8. 14. 17. 18. & per *Sakeph.* cum *Tlischagd* simul 10. 11. 15. 19. וישאבו cum *Meth.* sub *Iod* 5. 10. 13. 20. ℣. 10. יהוה sine *Psk* 1. 2. 3. 8. 11. 13. 14. 15. 19. sic fe. 5.

הפלשתים ולא־יספו עוד לבוא בגבול ישראל ותהי
14 יד־יהוה בפלשתים כל ימי שמואל׃ ותשבנה
הערים אשר לקחו־פלשתים מאת ישראל ׀
לישראל מעקרון ועד־גת ואת־גבולן הציל
ישראל מיד פלשתים ויהי שלום בין ישראל ובין
טו האמרי׃ וישפט שמואל את־ישראל כל ימי חייו׃
16 והלך מדי שנה בשנה וסבב בית־אל והגלגל והמצפה
ושפט את־ישראל את כל־המקומות האלה׃
17 ותשבתו הרמתה כי־שם ביתו ושם שפט את־ישראל
ויבן־שם מזבח ליהוה׃
ח ויהי כאשר זקן שמואל וישם את־בניו שפטים לישראל׃
2 ויהי שם־בנו הבכור יואל ושם משנהו אביה שפטים
3 בבאר שבע׃ ולא־הלכו בניו בדרכו ויטו אחרי הבצע
ויקחו־שחד ויטו משפט׃
4 ויתקבצו כל זקני ישראל ויבאו אל־שמואל
ה הרמתה׃ ויאמרו אליו הנה אתה זקנת ובניך לא הלכו
בדרכיך עתה שימה־לנו מלך לשפטנו ככל־הגוים׃
6 וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה־לנו מלך
לשפטנו ויתפלל שמואל אל־יהוה׃
7 ויאמר יהוה אל־שמואל שמע בקול
העם לכל אשר־יאמרו אליך כי לא אתך מאסו כי־
8 אתי מאסו ממלך עליהם׃ ככל־המעשים אשר־עשו
מיום העלתי אתם ממצרים ועד־היום הזה ויעזבני
9 ויעבדו אלהים אחרים כן המה עשים גם־לך׃ ועתה
שמע בקולם אך כי־העד תעיד בהם והגדת להם
משפט המלך אשר ימלך עליהם׃
י ויאמר שמואל את כל־דברי יהוה אל־
העם השאלים מאתו מלך׃

ויאמר

m) non ampliarverunt sc. cum exercitu victore; etiamsi non plane expellerentur, nec Israelitæ atributo & stationariis militibus liberarentur, vid. c. 10, 5. c. 13, 3. *Schmid.* ℣. 14. n) *Et redierunt vrbes* f. restitutæ sunt Israelitis cf. 1 Reg. 20, 34. o) quas vrbes possederat Israel aliquando Ios. 15, 45. 46. sed amiserat Iud. 3, 3. coll. Ios. 13, 3. *Lightf.* sed *Schm.* ad h. l. Has ipsas vrbes in potestatem Israelis venisse, credibile non est. Malim Israelem recepisse vrbes suas iuxta fines Philistæorum ab Ekrone vsque Gath. p) *præterea fuit pax*, sec. *Grotium* non ex fœdere, sed mutuo metu. *Lightf.* ita: Pax facta cum Amoræis: tertiæ enim & quartæ generationi illorum osorum Domini incubuerant pœnæ peccatorum, quibus se eorum patres obstrinxerant sed *Schm.* melius dicitur, describi felicitatem temporum Iudicatus Samuelis, quod *non tantum Philistæi victi, sed simul etiam pax* fuerit Israeli & quies ab Amoræis. ℣. 15. q) Act. 13, 20. Nam etsi post filios Samuelis substitutos Saul factus est Rex, honorem tamen Iudicis ille semper retinuit, nec curam reip. abiecit: adeo, vt quasi pater & rector, etiam correptor ipsius Saulis fuerit. cf. c. 12, 14, c. 13, 11. seqq c. 15, 14. seqq. ℣. 16. r) c. 1, 3. s) Gen. 28, 19. Ios 8, 9. t) Ios. 4, 19. 20. c. 5, 9. 10. u) Schmid. *cum* Noldius in omnibus locis his. Adnotat *Schmidius*: Notanter dicitur, vt intelligas *non in singulis istis locis iudicasse totum Israelem, sed ipsos istorum locorum incolas & vicinos.* ℣. 17. x) *Postea reditus eius erat* 1 Sam. 21, 1. y) *Ramam.* c. 1, 1. 19. c. 15, 34. z) *Ramah* erat locus iudicii perpetuus, per totum annum. Conf. c. 8, 4. a) conf. not v. 9. Lou. 17, 4 Deut. 12, 11. b) cf. c. 9, 12. Deut. 27, 6. Ios. 8, 30.

CAP. VIII. ℣. 1. c) bene educatos & sapientes ac probos viros, sed postea muneribus corruptos Ex. 23, 8. *Schmid.* d) *iudices* particulares & sibi subordinatos. cf. Ex. 18, 22, 26. LXX. vt Luc. 12, 14. ℣. 2. e) qui etiam *Vaschni* dictus 1 Par. 6, 13. 18. f) *secundo geniti*, כולו קמץ *secundi ab eo, natiuitate* 2 Sam. 3, 3. *dignitate* 1 Sam. 23, 17. &c. g) 1 Par. 6, 13. h) בדרכיו קרי remotiore loco, in extrema parte Iudææ versus austrum. vid. Gen. 21, 31. Ios. 15, 28. ℣. 3. i) v. 5. 1 Reg. 3, 14. 2 Par. 17, 3. k) Gen. 38, 16. Ex. 23, 2. 1 Reg. 2, 28. l) Ex. 18, 21. Ps. 119, 36. *Ien.* mammon mendacii cf. Luc. 16, 9. m) Deut. 10, 17. c. 16, 19. n) auaritiæ dediti muneribus se corrumpi patiebantur, *vt ius peruerterent* Prou. 17, 23. Sic duo *filii Samuelis* populo creant fastidium *gubernationis*, vt duo *filii Eli* crearant antea fastidium religionis *Lightf.* ℣. 5. o) c. 12, 12. Hos. 13, 10. 11. c. 8, 4. Act. 13, 21. p) Lex illa Deut. 17, 14. cautela est, cauens, ne alienigena Rex fieret, non mandatum, vt Rex fieret. *Schmid.* ℣. 6. q) c. 18, 8. Gen. 21, 11. r) Non ægre tulit, quod de filiis conquesti erant, sed quod se, meritissimum Iudicem repudiarent, v. 7. 8. & spreto singulari Theocratias priuilegio (Deut. 33, 5.) *Regem* postularent. Quo ipso præfigurarunt Posteros suos, CHRISTVM verum Regem reiicientes, conf. Luc. 19, 14. 27. Ioh. 19, 15. & not. Num. 23, 21. s) consulens DEum, quid faciendum; nam quia sciebat, petitionem esse contra DEum, nullo modo sine iussu diuino in eam consentire voluit *Schmid.* ℣. 7. t) c. 10, 19. Ex. 16, 8. Num. 11, 20. u) c. 12, 12. vid. not. Num 23, 21. Iud. 8, 23. ℣. 8. x) Huc respicit c. 10, 18. c. 12, 8. ℣. 9. y) *attamen* c. 18, 17. z) *cum serio hæc contestatus fueris illis* Ier. 11, 7. a) *etiam indicabis* illis *ius Regis* sec. consuetudinem vicinarum gentium; si, eo audito, a proposito suo dimoueri possint. b) vide v. 11. seqq. conf. Deut 18, 3.

℣. 14. ואת־גבולן per *Sakephg* sine *Kadma* 2. 3 sic fu. s. sine nota 12. 14. 15. 20. 21 23. contra *Mas. Erff* h. l. & *impr.* ad Ps. 10, 5. CAP. VIII, ℣. 3. בד־כיו sic plene in textu 1. & *Ber.* at ℣. 4. ויתקבצו *Mun.* loco *Kadma* 3. per *Sakephk.* cum *Meth.* 2. 5.-10. 13. 14. 17.-20. idemque sine *Meth.* 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. ℣. 8. ויעזבני per *Sakephg.* sine *Mun.* 1. 2. 3.

11 ויאמר זה יהיה משפט המלך אשר ימלך עליכם את־
בניכם יקח ושם לו במרכבתו ובפרשיו ורצו לפני
12 מרכבתו׃ ולשום לו שרי אלפים ושרי חמשים ולחרש
חרישו ולקצר קצירו ולעשות כלי־מלחמתו וכלי
13 רכבו׃ ואת־בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות
14 ולאפות׃ ואת־שדותיכם ואת־כרמיכם וזיתיכם
טו הטובים יקח ונתן לעבדיו׃ וזרעיכם וכרמיכם יעשר
16 ונתן לסריסיו ולעבדיו׃ ואת־עבדיכם ואת־
שפחותיכם ואת־בחוריכם הטובים ואת־חמוריכם
17 יקח ועשה למלאכתו׃ צאנכם יעשר ואתם תהיו־לו
18 לעבדים׃ וזעקתם ביום ההוא מלפני מלככם אשר
בחרתם לכם ולא־יענה יהוה אתכם ביום ההוא׃
19 וימאנו העם לשמע בקול שמואל ויאמרו לא כי אם־
כ מלך יהיה עלינו׃ והיינו גם־אנחנו ככל־הגוים ושפטנו
21 מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את־מלחמתנו׃ וישמע
שמואל את כל־דברי העם וידברם באזני יהוה׃
22 ויאמר יהוה אל־שמואל שמע בקולם
והמלכת להם מלך ויאמר שמואל אל־אנשי ישראל
ט לכו איש לעירו׃ ויהי־איש מבן ימין
ושמו קיש בן־אביאל בן־צרור בן־בכורת בן־אפיח בן־
2 איש ימיני גבור חיל׃ ולו־היה בן ושמו שאול בחור
וטוב ואין איש מבני ישראל טוב ממנו משכמו ומעלה
3 גבה מכל־העם׃ ותאבדנה האתנות לקיש אבי
שאול ויאמר קיש אל־שאול בנו קח־נא אתך את־
4 אחד מהנערים וקום לך בקש את־האתנת׃ ויעבר
בהר־אפרים ויעבר בארץ־שלשה ולא מצאו ויעברו
בארץ־שעלים ואין ויעבר בארץ־ימיני ולא מצאו׃
ה המה באו בארץ צוף ושאול אמר לנערו אשר־עמו
לכה

℣. 11. c) v. 9. c. 10, 25. Deut. 17, 14. seqq. *Indigitat ius Regi a Deo indultum*. Pfeiff. in dub. vex. ad h. l. Sed illud non nisi *per Legem Mosaicam restrictum* intelligendum est: nec aliter intelligi ius divinum permittit. Quare hic sensus est DEi & Samuelis: Quoniam, o Seniores populi mei, postulatis vobis Regem, iuxta morem omnium vicinarum gentium; audite etiam, quodnam sit *ius regium* iuxta earundem gentium consuetudinem. Equidem ius hoc, non pro libidine gentilium Regum, sed *secundum legem divinam* Deut. 17, 6. seq. vsurpandum erit; interim tamen non tantum radix eius, Maiestatis regiæ aliquis splendor, sed & specialia Regis iura, quatenus divinæ legi non contraveniunt, vi petitionis vestræ manebunt. Vbi videtis non tantum, *quod in se longe durior & onerosior futurus sit vester sub Regibus status, quam sub Iudicibus fuit*, sed etiam quam facilis sit Regis in tyrannidem lapsus, sive *iuris Regii abusus*. --- Quare tempus est, vt iam rem maturius consideretis, dum pœnitentiæ locus datur. Electo semel Rege, sera erit pœnitentia. *Schmid.* d) *Et ponet eos sibi in curribus suis* aurigas, Gen. 41, 43. conf. Ex. 33, 22. e) *& in equis suis* l. *inter equites*. Arabice *Pharas* notat *equum*, *pharis* a. *equitem*, Conf. etiam 2 Sam. 1, 6. Es. 21, 7. 9. & 28, 28. f) 2 Sam. 15, 1. 1 Reg. 1, 5.
℣. 12. g) Ex. 18, 25. h) *& ad arandum* 1 Reg 19, 19. i) *arationem suam* (3) Gen. 45, 6. k) vid. Deut. 1, 41.
℣. 13. l) *unguentarias* (1) Neh. 3, 8 conf. Ex. 30, 25. m) *& coquas* (1) c. 9, 23. n) *& pistrices* (1) cf. c. 28, 24.
℣. 14. o) Atqui Achabus 1 Reg. 21 Nabothi vineam postulare non est ausus, & deinde gravissime punitus. Respondet

spondet *Pfeifferus* l. c. distinguendo הק׳ בקמץ inter Regem *constituendum*, cui talia cedenda erant; & *constitutum*, qui postmodum rebus suis debebat extra casum *veræ necessitatis* esse contentus. Conf. Ez. 45, 8. c. 46, 18.
℣. 16. p) c. 12, 3. q) *& adhibebit* l. *adpropriabit eos ad opus* suum. cf. Gen. 12, 5.
℣. 17. r) *decimabit, decimas exiget* ℣. 15. LXX. vt Hebr. 7, 5.
הל׳ רגושה
℣. 18. s) *quod si clamabitis ob Regem vestrum* cf. 1 Reg. 12, 4. t) *non respondebit* vel *audiet vos* DOminus, nec pro lubitu vestro Reip. statum mutabit.
℣. 19. u) *non mutamus sententiam* c. 12, 12. conf. Gen. 19, 2. Hagg. 2, 12.
℣. 20. x) q. d. si illæ sustentare Regem suum possunt, quidni etiam nos? y) sc. contra *Nachasum* c. 11, 1. c. 12, 12.
℣. 22 z) q. d. fiat, quod pertinaciter vultis. Dabit vobis DEus Regem, sed iratus c. 12, 17. Hos. 13, 11. & invitus Hos. 8, 4. Ceterum quem exitum habituram esset impium illud & noxium consilium, & quæ futura totius regiminis Regii in gente Iudaica fata, breui Saulis regimine adumbratum fuit.

CAP IX.
מבנימן קרי

CAP. IX. ℣. 1. a) c. 14, 51. b) qui *Ner* vocatur 1 Par. 8, 33. c. 9, 39. c) filii *Tseror*, qui *Tur* 1 Par. 8, 30. d) i. e. *Beniaminita* v. 4. 2 Sam. 20, 1. e) Ruth 2, 1. ℣. 2. f) *bonus forma* seu *pulcher* Gen. 6, 2. Exod. 2, 2. g) cap. 10, 9. h) c. 10, 23. ℣. 3. i) i. e. *amissæ fuerunt*. v. 20. Deut. 22, 3. ὁ καὶ ἀπωλοντα. Mat. 18, 11. Luc. 15, 4. ℣. 4. k) Ios. 17, 15. 18. Iud. 18, 2. l) propr. 2 Reg. 4, 42. m) q. d. *vulpium*. vid. c. 13, 17. cf. Ioh. 3, 23. ℣. 5. n) c. 1, 1. o) LXX. vt v. 8. 10. & Ioh. 6, 9.

℣. 16. עבדיכם Per *Tlischagdola* 1. 2. contra *Masor. Erffurt.* quæ *Tlischakt.* cum *Psik* poscit. ℣. 19. ויאמרו *milel* 1. 2. 5. & Ber. cum adiecto *Psik* 1. secund. *Masor. Erff.* לא sine *Dagesch* 2. 3. 10. 19. 20. 23. contra *M. I. & R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 31. d. item contra *Mas. impr.* h. l. Gen. 19, 2. & Dan. 5, 11. CAP. IX. ℣. 1. מבן ימין ita 1. 2. 3 22. recte sine *Makk.* quod alii interponunt contra rationem τῆς *Kri & Ctibh.* בכורת per *Kamets* 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 2. היה *milel* 1. 2. 5. 21. 22. ℣. 4. שלשה *milra* 1. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. שעלים hic per *Dualem* exprimunt 1. 2. & in marg. 6. 9. 22. sic fu. 5.

לכה ונשובה פן־יחדל אבי מן־האתנות ודאג לנו׃
ויאמר לו הנה־נא איש־אלהים בעיר הזאת והאיש 6
נכבד כל אשר־ידבר בוא יבוא עתה נלכה שם אולי
יגיד לנו את־דרכנו אשר־הלכנו עליה׃ ויאמר שאול 7
לנערו והנה נלך ומה־נביא לאיש כי הלחם אזל
מכלינו ותשורה אין־להביא לאיש האלהים מה אתנו׃
ויסף הנער לענות את־שאול ויאמר הנה נמצא בידי 8
רבע שקל כסף ונתתי לאיש האלהים והגיד לנו את־
דרכנו׃ לפנים בישראל כה־אמר האיש בלכתו 9
לדרוש אלהים לכו ונלכה עד־הראה כי לנביא היום
יקרא לפנים הראה׃ ויאמר שאול לנערו טוב דברך 10
לכה נלכה וילכו אל־העיר אשר־שם איש האלהים׃
המה עלים במעלה העיר והמה מצאו נערות יצאות 11
לשאב מים ויאמרו להן היש בזה הראה׃ ותענינה 12
אותם ותאמרנה יש הנה לפניך מהר עתה כי היום
בא לעיר כי זבח היום לעם בבמה׃ כבאכם העיר כן 13
תמצאון אתו בטרם יעלה הבמתה לאכל כי לא־
יאכל העם עד־באו כי־הוא יברך הזבח אחרי־כן
יאכלו הקראים ועתה עלו כי־אתו כהיום תמצאון אתו׃
ויעלו העיר המה באים בתוך העיר והנה שמואל יצא 14
לקראתם לעלות הבמה׃ ויהוה גלה טו
את־אזן שמואל יום אחד לפני בוא־שאול לאמר׃
כעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימן ומשחתו 16
לנגיד על־עמי ישראל והושיע את־עמי מיד פלשתים
כי ראיתי את־עמי כי באה צעקתו אלי׃ ושמואל 17
ראה את־שאול ויהוה ענהו הנה האיש אשר אמרתי
אליך זה יעצר בעמי׃ ויגש שאול את־שמואל בתוך 18
השער ויאמר הגידה־נא לי אי־זה בית הראה׃ ויען 19
שמואל

19.& c.7,9.17. ℣. 13. l) *quando statim intrabitis in vrbem, sic certo inuenietis eum.* m) *de sacro epulo.* cf. Ex. 18, 12.c.24,5.c.32, 6.c.34,15.Leu. 7,19.Num.25, 2. Deut. 12, 7. supplet a. *Schmid*: *adeoque commoraturus non est hic. Quia &c.* n) Deut. 8, 10. Luc. 24, 30. 1 Tim.4,4. o) *prout hodie adest.* cf.Neh. 5, 11.
℣.14.p) *iamque ipsam vrbem ingrediebantur.* cf. c. 11,11.Ex.24,18.
℣.15.q) *reuelauerat*, q. d. *retexerat autem.* c. 20, 12. 2 Sam. 7, 27. cf.Es. 50, 4. 5. r) c.16,8.12.
℣. 16. s) c. 26, 12. t) *prouidentia mea eius iter ita dirigam, vt ad te veniat.* cf.Gen.45,5.7. 8.u)Act.13, 21. x)c.10,1.é. χρίσεις αὐτόν. Hebr. 1, 9.y) Ex.2, 25. c.3,7.c.4,31.z) Ex.2,23. 24. c. 3, 9. q. d. non tam respicio, quod Regem sibi male expetunt, quam seruitutem, qua Philistæi eos iniuste premunt.
℣.17.a) *adflatu spiritus sui* ℣.15. c.16, 7.11. b) *potens erit in populo meo, imperium obtinebit* 2 Par. 14, 10. Iob. 12, 15. ℣.18. c) Num. 4, 19. d) vid. ℣. 9.

p) *& felicitius fit de nobis.* c. 10, 2. LXX vt Tit.3, 8.
℣. 6. q) Iud. 13, 6. 2 Reg.4,40. vid. not. Deut.33,1. r) *venerabilis, grauis*, vel sec. *Schmid.* aliosque *celebris.* cf.c.22,14. Es. 3,5. s) Iud. 13,11.17. t) *qua ratione iter nostrum, quo hucusque defatigati sumus eundo, porro instituere debeamus.* Schm.
℣.7.u) *quid tum afferemus?* Honoraria n. dabantur Prophetis in sustentationem propriam vel discipulorum. *Schm.* Conf. 1 Reg. 14, 3. 2 Reg.4,42.c. 8, 8. x) *abiit* (6) Ier.2, 36. y) *denarium, munus*, quod adfertur ab eo, qui ad videndum admittitur. *Coec.Lex.* (1)cf.Es.57, 9. z) *non licet offerre.* Schmid.
℣. 8. a) *apud me.* Gen.44,16.Ex.21, 16. b) *quadrans* sicli Ex. 29, 40. cf. *dimidium sicli* sanctuario inferendum Ex.30.13.
℣.9.c) *Antea, olim* Deut.2,10.12. LXX vt Ioh.1,15.27. d) Ex.18, 15. e) 1 Par.26, 28. c. 29,29.cf.Num. 12, 6. c.24, 4. 2 Reg. 17, 13. Es.1,1.c.29,10. Amos 7, 12. f) q. d. Saul & seruus ipsius vocabulo *Videntis* vsi sunt, quod ex antiquitate apud illos remansit; cum alioquin isto tempore vocabulum *Nabi* vsitatius esset. *Schmid.* coll.c.10,11. 12. quod tamen nec veteribus fuit ignotum. vid.Gen.20, 7. Num. 11,29.c.12, 6. &c.
℣.11.g) Gen.24, 11. 13.Ioh. 4, 7.
℣.12.h) Non quasi adeo prope adesset; sed *viam ipsis hac voce monstrant*, q. d. Pergite modo via recta, quæ ante vos est *Schmid.* i) *sacrificium.* Arbitror ciuibus Ramæ hoc peculiare, solenne, annuum votiuumque festum cum sacrificiis fuisse, in memoriam singularis beneficii diuini, fortassis ipso Samuele auctore ac fautore, pie institutum; vt illud Iud. 21, 19. *Schmid.* k) cf. not. ℣ 19

℣. 5. ודאג *Milra* 1.3.6.9.20. sic su. 5 contra *Mas. Erff.* ℣. 6. שם *Schin* geminatum per *Dagesch* 1.2. 5. ℣. 8. ויאמר per *Rbhia* 1.2.3.5.6.9. 20. ℣. 10. דבריך ita cum *Iod* otioso, & nota לא קרי י׳ *Mas. Erff.* & sic se.2. לכה sine *Psik* 1. 2.5. 6. 9.14.20. contra *Mas.3.* ונלכה cum præf. *Vau* su. 5.& sic habet in marg.6.9. ℣. 12. מהר sine *Psik* 1. 3. ℣.13. העיר per *Munach* non male 1.2. 3. 6. 10.19.& simul cum *Psik* 5. ℣. 15. ויהוה ita solus 1. sec.analogiam; reliqui omnes habent *Sakephk.* cum *Meth.* ℣.16. כעת sine *Psik* 1. 5. contra *Mas.3.* & *Erff.* ℣ 17. יעצר per *Chateph pat.* præc. *Meth.3.* & *Ber.* sc. su 5.

שמואל את־שאול ויאמר אנכי הראה עלה לפני
הבמה ואכלתם עמי היום ושלחתיך בבקר וכל אשר
כ בלבבך אגיד לך׃ ולאתנות האבדות לך היום שלשת
הימים אל־תשם את־לבך להם כי נמצאו ולמי כל־
21 חמדת ישראל הלוא לך ולכל בית אביך׃ ויען שאול
ויאמר הלוא בן־ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל
ומשפחתי הצערה מכל־משפחות שבטי בנימן ולמה
22 דברת אלי כדבר הזה׃ ויקח שמואל את־שאול ואת־
נערו ויביאם לשכתה ויתן להם מקום בראש הקרואים
23 והמה כשלשים איש׃ ויאמר שמואל לטבח תנה
את־המנה אשר נתתי לך אשר אמרתי אליך שים
24 אתה עמך׃ וירם הטבח את־השוק והעליה
וישם ׀ לפני שאול ויאמר הנה הנשאר שים־
לפניך אכל כי למועד שמור־לך לאמר העם
קראתי ויאכל שאול עם־שמואל ביום
כה ההוא׃ וירדו מהבמה העיר וידבר עם־שאול
26 על־הגג׃ וישכמו ויהי כעלות השחר ויקרא
שמואל אל־שאול הגג לאמר קומה ואשלחך ויקם
שאול ויצאו שניהם הוא ושמואל החוצה׃
27 המה יורדים בקצה העיר ושמואל אמר אל־שאול
אמר לנער ויעבר לפנינו ויעבר ואתה עמד כיום
ואשמיעך את־דבר אלהים׃
י ויקח שמואל את־פך השמן ויצק על־ראשו וישקהו
ויאמר הלוא כי־משחך יהוה על־נחלתו לנגיד׃
2 בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם־קבורת
רחל בגבול בנימן בצלצח ואמרו אליך נמצאו
האתנות אשר הלכת לבקש והנה נטש אביך את־
דברי האתנות ודאג לכם לאמר מה אעשה לבני׃

וחלפת Gg ל א

℣.19. e) in excelsum illud ℣. 12. 13. 1 Reg. 3, 2. vbi ratio exstat, quod non exstructum esset Templum, de quo Deut. 12, 5-11. *f) quod in animo tuo* proposuisti me interrogare. c. 14, 7. 2 Sam. 7, 3. Deut. 8, 2. Sed Schmid. *Et quicquid desiderare potest cor tuum, dicam tibi:* respiciendo ad regnum, quod vt opinionem superabat, ita in temporalibus amplius quidem desiderari non poterat.

℣. 20. g) c. 25, 25. Ex. 9, 21. h) cf. c. 8, 11. seqq. Hagg. 2, 7. q. d. *Quis ex toto Israele splendidiora & meliora possidebit, quam tu?* Sed aliis interpretibus indicat Samuel, *quod omne desiderium Israelis* de Rege constituendo ad eum spectet.

℣. 21. i) cf. Iud. 20, 46. seqq. c. 21, 1. seqq. k) Ps. 68, 28. Ps. 60, 22. l) cf. c. 10, 16. 22. & 2 Reg. 8, 13. Sic *Saul*, dum asinas quærit, *regnum* inuenit: & *Gibea*, quæ aliquando tam abominabilis fuerat, eamque abominabiliter destructa Iud. 20. nunc ex se *primum Regem Israelis* largitur. *Lightf.* Mysterium crucis in eo significatum. Cf. c. 15, 17. & de Dauide c. 16, 11. 2 Sam. 7, 8. Ps. 78, 70. 71.

℣. 22. *m) in conclaue.* Neh. 13, 5. ὁ. εἰς τὸ κατάλυμα. Sic Marc. 14, 14. *n) in principio,* i. e. *summum locum inter inuitatos.* 1 Reg. 21, 9. Deut. 20, 9.

℣. 23. o) c. 8, 13. *p) partem illam.* c. 1, 5.

℣. 24. *q) Extulit ergo* sc. *ex olla.* coll. יעלה c. 2, 14. *r) armum,* s. vt *Gusset* contendit, *crus sinistrum,* cum dexter esset Sacerdotis, Leu. 7, 32. 33. *s) & quod super eo.* conf. Mich. 1, 11. *t)* Et dixit Samuel: *ecce relictum* s. *residuum* hoc est: & reliquis inuitatis

tatis suæ portiones sunt. Gen. 47, 18. *u) in hoc tempus præstitutum* c. 13, 8. *x) adseruatum tibi est.* Coh. 5, 12. *y) dum dixi* coquo. *z) populum* l. *aliquos de populo inuitaui,* præter eos, quos inuitarunt, qui sacrificia offerunt. Subint. מן *Schmid.*

℣. 25. a) Ios. 2, 6. cf. Deut. 22, 8.

℣. 26. b) Gen. 19, 15.

℣. 27. c) 2 Reg. 4, 31. cf. Iud. 3, 19. d) Parenthesis. *e) nunc.* c. 2, 16. Gen. 25, 31.

CAP. X, ℣. 1. *f) lenticulam.* (3) 2 Reg. 9, 1. 3. ὁ. τὸν φακὸν. vt 1 Sam. 16, 13. *g) osculo* amoris & dignitatis. cf. 1 Reg. 19, 18.

הגגה קרי

Ps. 2, 12. *h) nonne* hoc fit ideo? Interr. emph. Conf. not. Ios. 1, 9. Deut. 3, 11. *i)* c. 9, 16. *k)* Act. 13, 21.

℣. 2. *l) in maiorem e-*

CAP. X.

ius rei fidem signa adduntur: *primo* nuncium de asinabus inuentis. cf. ℣. 3. 5. *m)* Gen. 35, 19. 20. *n) in confinibus* Iudæ & Biniamin. *o)* nomen loci, *p) omisit.* c. 12, 22. *q)* c. 9, 5.

פתח באתנח

℣. 21. אנכי *Milra* per *Paschta* simplex 7. 8. 11. 12. 14--18. 23. & *Ber.* contra *Masoram* 1. 2. 3. & Erff. h. l. itemque *impressam* hic & Gen. 3, 10. ℣. 22. ויבאם *defect.* 1. & sic correctum in 2. secund. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 24. שמור ita omnes nostri *milel* secund. *Mas.* 1. & *Erff.* ל מלעיל; at 3. *Metheg milra* figit. CAP. X, 2. קברת sic *defect.* 1. 2. & sic se. 3. secund. *Mas.* 1. h. l. item *Erff.* ad Ier. 22, 19. & *impress.* ad Gen. 35, 20. Ceteri *plene* per *Schurek* scribunt. בצלצח per *Kamets* 7. 8. 15. sic sunt 2. 5. contra *Mas.* 1. 2. 3. & *Erffurt.*

3 וחלפת משם והלאה ובאת עד־אלון תבור ומצאוך
שם שלשה אנשים עלים אל־האלהים בית־אל
אחד נשא ׀ שלשה גדיים ואחד נשא שלשת
4 ככרות לחם ואחד נשא נבל־יין׃ ושאלו לך לשלום
ה ונתנו לך שתי־לחם ולקחת מידם׃ אחר כן
תבוא אל־גבעת האלהים אשר־שם נצבי
פלשתים ויהי כבאך שם העיר ופגעת חבל
נבאים ירדים מהבמה ולפניהם נבל ותף וחליל
6 וכנור והמה מתנבאים׃ וצלחה עליך רוח יהוה
7 והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר׃ והיה כי
תבאינה האתות האלה לך עשה לך אשר
8 תמצא ידך כי האלהים עמך׃ וירדת לפני הגלגל
והנה אנכי ירד אליך להעלות עלות לזבח זבחי
שלמים שבעת ימים תוחל עד־בואי אליך והודעתי
9 לך את אשר תעשה׃ והיה כהפנתו שכמו
ללכת מעם שמואל ויהפך־לו אלהים לב אחר ויבאו
כל־האתות האלה ביום ההוא׃
י ויבאו שם הגבעתה והנה חבל־
נבאים לקראתו ותצלח עליו רוח אלהים ויתנבא
11 בתוכם׃ ויהי כל־יודעו מאתמול שלשם ויראו
והנה עם־נבאים נבא ויאמר העם איש אל־
רעהו מה־זה היה לבן־קיש הגם שאול
12 בנביאים׃ ויען איש משם ויאמר ומי אביהם
על־כן היתה למשל הגם שאול בנביאים׃
13 14 ויכל מהתנבות ויבא הבמה׃ ויאמר דוד שאול
אליו ואל־נערו אן הלכתם ויאמר לבקש את־
האתנות ונראה כי־אין ונבוא אל־שמואל׃
טו ויאמר דוד שאול הגידה־נא לי מה־אמר
לכם

7,15. q) c.11,14. c.13, 7. c.15,12. Ios. 4, 19. r) Ex.20,21. Leu. 3, 1. s) expectabu. c. 13, 8. 2 Reg. 6, 33.
℣. 9. t) cum verteret. Ier. 48,39. u) c.9,2. Comprehendit hoc nomen vtriusq; humeri posteriorem compagem, ideoque semper est singulare: כתף autem, quod humerum notat, dum homo spectatur ab יחיד׳ anteriori parte (Iob 31,22.) etiam est plurale. c. 17, 6. Guffet. x) vid. v. 6. y) Fecit eum solito fortiorem ac prudentiorem: etiam momentaneum propheticæ donum ei contulit. v.10. coll. c. 19, 20. 24. Spiritum autem illum regno administrando idoneum כצ״ל postea in pœnam ei abstulit Deus. c. 16,14. cf. Ps. 51, 13. 14. Grot.
℣.10. z) Inprimis cum venirent Saul & seruus eius. c.9,27. a) v.5. cf. c.19,20. b) vid. v.5. cf. Num. 11, 25.
℣. 11. c) cf. Marc. 6,3. d) c. 19, 24.
℣.12. e) Ecquis vero pater eorum (ceterorum Prophetarum) nisi Deus, qui pro sua libertate dona distribuit. ℣. 13. f) in excelsum prope Gibeam. v. 5. ℣. 14. g) Patruus Saulis, caussam doni prophetici exploraturus. c. 14, 50. Leu. 10. 4. h) quo tandem? Iob. 8, 2.

℣.3. r) Cumque transieris. Iob. 4,15. s) & vltra. c. 20, 22. Gen. 19,9. t) vsque ad quercetum. Gen. 13, 18. c. 14,13. u) Schmid aliud est mons Tabor, in terra Zabulon, & aliud quercetum vel planities Tabor. h. l. Conf. Ios. 19,12. Ier. 46,18. Hos. 5, 1. x) Alterum signum salutatio officiosa & munus. ℣. 4. conf. v. 2. 5. 6. y) domum Dei in Gibea s. Kiriath-iearim, vbi tum erat arca fœderis. cf. ℣. 5. c. 6,21. c. 7, 1. 2 Sam. 6, 3. 4. z) tractus 1 Par. 16, 3. pro quo est חלת 2 Sam. 6, 19. Planitiem notat Gen. 13, 10. 11. c. 19, 17. & Talentum Ex. 25,39. c. 38,27. a) vtrem vini. c. 1,24. c. 25,18.
℣. 4. b) Gen. 43,27. Iud. 18, 15.
℣. 5. c) Gibeam Dei, ion vbi fuerat arca Domini. Hillero est Kiriath-Iearim. cf. not. c. 7. 1. d) stationes s. stationarii milites. c. 13, 3. 2 Sam. 8, 6. e) qui irruptionem fecerant, occupato vno alteroue loco. Schmid. vid not. c. 7, 13. f) caterua. v. 10. proprie funis Ios. 2, 15. Vti Galli suum Bande ad vinculum & ad cateruam significandam adhibent. g) Es. 5,12. conf. Iud. 11, 34. h) & fistula. (5) Es. 30,29. i) c. 19,23. 24. Num. 11, 25. Ion. laudantes Deum sc. instrumentis suis & psalmis. Nabi is esse dicitur, qui verba Dei, alias ignota, eloquitur ac profert. Schmidius.
℣. 6. k) v. 10 Iud. 14, 6. conf. 2 Reg. 3, 15. Tertium signum. l) Ex. 31, 3. m) & subito mutaberis per regia Spiritus S. dona. v. 9. Tit 3, 5. 6.
℣. 7. n) Iud. 9,33. o) c. 25, 8. Coh. 9, 10. alacri animo, quæ siue sors, siue necessitas obiicit & fieri vrget. Scil. postquam Gilgale sacra rite peracta. v. 8 & Mizpæ Rex proclamatus esset v. 17 seqq. Schmidius.
℣. 8. p) Hoc mandatum ad totam vitam Samuelis pertinet. Schm. vide not. c. 7.

℣.3. נשא alterum, loco Rbhia Sakephk. habent 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & Ber. incongrue & sine sensu, at. 1. per Mahpach. נבל per Merca 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 16. 20. 21. 22. 23. Nun per Segol 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. sec. M. I. at cum ceteris nostris per Tsere aliqui codd. in ℣. 1 , ℣. 5. גבעת sine præmissa particula אל 1. 2. 5. 11. 15. 22. qui postremus in marg. notat: בכ״ל ס״ס כו אין כאן אל In omnibus libris Hispp. nullum h. l. אל reperiri. נבי Nun per Segol 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 23. ℣. 7. אשר per Mun. 1. 3. 7. 8. 10. 11. 19. sic fe. 5. ℣. 14. דוד defect. hic & ℣. 15. scribunt 1. 2. secund. Mas. 2. & Erff. ויאמר per Rbhia 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22.

16 לָכֶם שְׁמוּאֵל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד
לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת־דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא־
הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל׃
17 וַיַּצְעֵק שְׁמוּאֵל אֶת־הָעָם אֶל־
18 יְהוָה הַמִּצְפָּה׃ וַיֹּאמֶר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶת־
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וָאַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם
וּמִיַּד כָּל־הַמַּמְלָכוֹת הַלֹּחֲצִים אֶתְכֶם׃
19 וְאַתֶּם הַיּוֹם מְאַסְתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוּא מוֹשִׁיעַ
לָכֶם מִכָּל־רָעוֹתֵיכֶם וְצָרֹתֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לוֹ כִּי־מֶלֶךְ
תָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ לִפְנֵי יְהוָה לְשִׁבְטֵיכֶם
כ וּלְאַלְפֵיכֶם׃ וַיַּקְרֵב שְׁמוּאֵל אֵת כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
21 וַיִּלָּכֵד שֵׁבֶט בִּנְיָמִן׃ וַיַּקְרֵב אֶת־שֵׁבֶט בִּנְיָמִן
לְמִשְׁפְּחֹתָו וַתִּלָּכֵד מִשְׁפַּחַת הַמַּטְרִי וַיִּלָּכֵד שָׁאוּל בֶּן־
22 קִישׁ וַיְבַקְשֻׁהוּ וְלֹא נִמְצָא׃ וַיִּשְׁאֲלוּ־עוֹד בַּיהוָה הֲבָא
עוֹד הֲלֹם אִישׁ
23 וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה־הוּא נֶחְבָּא אֶל־הַכֵּלִים׃ וַיָּרֻצוּ
וַיִּקָּחֻהוּ מִשָּׁם וַיִּתְיַצֵּב בְּתוֹךְ הָעָם וַיִּגְבַּהּ מִכָּל־הָעָם
24 מִשִּׁכְמוֹ וָמָעְלָה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־הָעָם הַרְּאִיתֶם
אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ יְהוָה כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּכָל־הָעָם וַיָּרִעוּ כָל־
כה הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיְדַבֵּר
שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אֵת מִשְׁפַּט הַמְּלֻכָה וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר
וַיַּנַּח לִפְנֵי יְהוָה וַיְשַׁלַּח שְׁמוּאֵל אֶת־כָּל־הָעָם אִישׁ
26 לְבֵיתוֹ׃ וְגַם־שָׁאוּל הָלַךְ לְבֵיתוֹ גִּבְעָתָה וַיֵּלְכוּ עִמּוֹ
27 הַחַיִל אֲשֶׁר־נָגַע אֱלֹהִים בְּלִבָּם׃ וּבְנֵי בְלִיַּעַל אָמְרוּ
מַה־יֹּשִׁעֵנוּ זֶה וַיִּבְזֻהוּ וְלֹא־הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי
כְּמַחֲרִישׁ׃
יא וַיַּעַל נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי וַיִּחַן עַל־יָבֵשׁ גִּלְעָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־
אַנְשֵׁי

ל ב

℣. 15. i) Ex responsione Saulis v. 14. *patruus* ipsius aliquid subodoratus est apud Samuelem gestum esse, vnde tanta mutatio existeret. Hinc dixit: *Quid vobis dixit Samuel?* non tam de asinabus responsum, quam aliud quid expiscaturus *Schmid.*

℣. 16. k) ex modestia v. 22. 27. c. 9, 21. & quia Samuel nec puerum eius rei conscium adhuc esse voluit. c. 9, 27.

℣. 17. l) *Samuel autem conuocauit* seu *conuocari fecit.* Hiph. (1) cf. Iud. 7, 23. 24. m) cf. v. 19 c. 7, 6. quia illic altare fuit, & oratorium Deo sacrum. *Abarb.* n) c. 7, 5. 6. 16. vbi Sanhedrin sedem habebat. *Lightf.*

℣. 18. o) vid. c. 8, 8. p) Ex. 3, 9. Iud. 4, 3.

℣. 19. q) c. 8, 7. r) c. 8, 5. s) c. 12, 7. 16. t) v. 17. c. 11, 15. u) vid. Deut. 33, 17. & Iud. 6, 15.

℣. 20. x) cf. Ios. 7, 14. seqq. y) per sortem, vt c. 14, 41. 42. sed h. l. ex instinctu divino, vt Ios. 7, 14.

℣. 21. z) c. 9, 1.

℣. 22. a) per Vrim & Thummim. c. 14, 37. Iud. 1, 1. b) *porro*, quia iam semel per sortem interrogaverant Deum. c) num adhuc ille veniet *huc*? Ex. 3, 5. Iud. 18, 3. d) adest, sed (ex modestia ℣. 16.) *latet* 2 Sam. 17, 9. e) c. 17, 22. *apud vasa s. impedimenta populi* certo in loco deposita, quorum custodibus se ipse immiscuit. *Schmid.*

℣. 23. f) sc. *in medium deductus* a Samuele, vt ab omnibus videri posset: quod eo melius fieri potuit, quia adeo procerus fuit. *Schm.* g) c. 9, 2.

℣. 24. h) c. 17, 25. i) Probat, quod sapientissime a Deo electus sit, vir quippe elegantissimus & singularis staturæ, quæ ipsa quoque sit venerabilis. *Schmid.* k) 1 Reg. 1, 25. 39. 2 Par. 23, 11. Rex renunciatus est, tum sorte, tum voce populi. *Lightf.*

℣. 25. l) c. 8, 11. Deut. 17, 18. m) *eumque reposuit.* Num. 17, 19. 22. n) in loco sacro. cf. v. 19.

℣. 26. o) vid. v. 5. 10. p) *robur s. exercitus.* 2 Reg. 6, 15. vel subint. אנשי vt 2 Sam. 11, 16. Ps. 76, 6. q) conf. 1 Reg. 19, 5. 7.

℣. 27. r) quâ humili noui Regis forma offendebantur. c. 11, 12. vid. not. Deut. 13, 14. s) 2 Par. 17, 5. t) sed ille fuit *sicut surdus*, Es. 42, 18. Ps. 38, 14. Mich. 7, 16. & *tacens* Gen. 24, 21. Num. 30, 5. 8.

למשפחתיו קרי

פסקא באמצע פסוק

ר׳ דגושה

CAP. XI, ℣. 1. u) *Adscenderat autem* c. 7, 7. x) antequam Saul Rex crearetur. vid. not. c. 8, 20. & conf. c. 12, 12. y) Ammonitæ, antea a Iephtacho humiliati Iud. 11, 33. vires resumserant. z) *& castra posuit aduersus*, seu obsidione cinxit. 2 Reg. 25, 1. a) c. 31, 11. Iud. 21, 8.

CAP. XI.

℣. 16. אָמַר per *Tiphcha*, præuio *Merca*, 1. 2. 3. 5. ℣. 18. וּמִיַּד per *Munach* 17. 18. & *Ber.* ℣. 19. ותאמרו לו post hæc addit 1. *negatiuam* לא cum *Sakephg.* ℣. 21. למשפחתיו *plene* in textu sine nota 11. 12. 15. 16. 21. 23. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 34. b. ויבקשהו per ״ *Tse e in Singulari* 1. 3. 22. contra *Masor. Erff.* ℣. 22. הבא עוד הלם ita plerique distinguunt, lacerato nexu orationis grammatico. nostram lectionem habent 1. 2. 3. & sic fu. 5. איש *Piska* s. spatium omittunt 6. 9. 11. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 26. וגם per *Mun.* sine *Makk.* 1. 2. sic fu. 5.

2 אנשי יביש אל־נחש כרת־לנו ברית ונעבדך : ויאמר
אלהם נחש העמוני בזאת אכרות לכם בנקור לכם כל־
3 עין ימין ושמתיה חרפה על־כל־ישראל : ויאמרו אליו
זקני יביש הרף לנו שבעת ימים ונשלחה מלאכים בכל
גבול ישראל ואם־אין מושיע אתנו ויצאנו אליך :
4 ויבאו המלאכים גבעת שאול וידברו הדברים באזני
העם וישאו כל־העם את־קולם ויבכו : והנה שאול ה
בא אחרי הבקר מן־השדה ויאמר שאול מה־לעם כי
6 יבכו ויספרו־לו את־דברי אנשי יביש : ותצלח רוח־
אלהים על־שאול בשמעו את־הדברים האלה ויחר
7 אפו מאד : ויקח צמד בקר וינתחהו וישלח בכל־גבול
ישראל ביד המלאכים ׀ לאמר אשר איננו יצא
אחרי שאול ואחר שמואל כה יעשה לבקרו ויפל
8 פחד־יהוה על־העם ויצאו כאיש אחד : ויפקדם בבזק
ויהיו בני־ישראל שלש מאות אלף ואיש יהודה שלשים
9 אלף : ויאמרו למלאכים הבאים כה תאמרון לאיש
יביש גלעד מחר תהיה־לכם תשועה בחם השמש
ויבאו המלאכים ויגידו לאנשי יביש וישמחו : ויאמרו י
אנשי יביש מחר נצא אליכם ועשיתם לנו ככל־הטוב
11 בעיניכם : ויהי ממחרת וישם שאול
את־העם שלשה ראשים ויבאו בתוך־המחנה
באשמרת הבקר ויכו את־עמון עד־חם היום ויהי
12 הנשארים ויפצו ולא נשארו־בם שנים יחד : ויאמר
העם אל־שמואל מי האמר שאול ימלך עלינו תנו
13 האנשים ונמיתם : ויאמר שאול לא־יומת
איש ביום הזה כי היום עשה־יהוה תשועה
בישראל :
14 ויאמר שמואל אל־העם לכו ונלכה הגלגל ונחדש
שם

rat, & reliquarum huc vsque dux Iud. 1, 2. 2. vt. pote cui ius primogenituræ datum Gen. 49, 8. seqq. 1 Par. 5, 1. 2. ℣. 9. z) Saul, Samuel & populus. a) Ergo non adeo procul abfuit Bezek, aut locus, in quo tunc erat exercitus, a Iabes Gileadis. b) v. 13. 2 Sam. 23, 10. 12. Iud. 15, 18. c) cum caluerit sol circa meridiem. v. 11. Ex. 16, 21. cf. Gen. 18, 1. ℣. 10. d) prout lubet. c. 14, 37. Iud. 10, 15. scil. si auxilia interea non venirent. Schmid. ℣. 11. e) tria agmina. c. 13, 17. Iud. 7, 16. c. 9, 43. f) vid. Ex. 14, 24. Iud. 7, (9. g) maxima fuga. cf. Deut. 28, 25. ℣. 12. h) per contemtum. c. 10, 27. ℣. 13. i) 2 Sam. 19, 22, 23. typus Christi Es. 53, 12. Luc. 23, 34. k) cf. c. 14, 45. ℣. 14. l) Optimam ex hac victoria Saulis occasionem nactus m) c. 10, 8. c. 13, 7. Hic locus erat sanctificatus, quia cum terram ingrederentur, ibi primo stetit arca Dei, quam nunc forte eo deduxerunt, atque ibi sacrificia obtulerunt. *Abarb.* n) vt renouemus, & omnium consensu confirmemus Sauli regiam dignitatem, cum potestate ordinandi aulam, & alia, quæ ad regni statum pertinent.

בשמעו קרי

כחם קרי

הפטרת קרח

b) pange nobis fœdus. i.e. pacem inito & conditiones præscribito. cf. Ex. 23, 32. Deut. 7, 2. c) tanquam subditi & tributarii. c. 4, 9. ℣. 2. d) hac lege l. conditione, hoc modo. Gen. 34, 15. 22. e) nempe effodiendo. Iud. 16, 21. Prou. 30, 17. conf. 2 Reg. 25, 7. f) carissimum Matth. 5, 29. scil. vt sequitur, in opprobrium totius gentis, quæ eos seruare non potuerit. Alii cum Iosepho, vt inutiles eos bello faceret: quod sinister oculus sub scuto latere solebat. ℣. 3. g) remitte, desiste. c. 15, 16. 2 Reg. 4, 27. h) c. 6, 21. i) durissimas conditiones subituri. v. 10. Hoc autem spatium ipsis concessit hostis, qui Israelitarum segnitiem & impotentiam crudelissimo suo responso iam ante notare volebat. ℣. 4. k) sic dictam a nouo Rege; alias *Gibea Beniamini.* c. 13, 2. c. 15, 34 Es. 10, 29. cf. Iud. 19, 14. ℣. 5. l) post boues aratores ex v. 7. coll. 1 Reg. 19, 19. status enim Regis & regni nondum plene ordinatus fuerat, tempore nondum permittente. ℣. 6. m) & adflauit, scil. sicut ventus transiens hominem adflat, non sine operatione aliqua. *Schm.* At *Gusset.* innuit, Spiritum *perstransire* a cælo & Deo ipso, *ad illum* hominem, *vt ei incumbat.* c. 10, 6. 10. n) Gen. 1, 2. Es. 11, 2. ℣. 7. o) *per boum* sub iugo. conf. v. 5. 1 Reg. 19, 21. Iob. 1, 3. p) Iud. 19, 29. q) cf. not. c. 7, 15. r) in pœnam segnitiei & timiditatis. Seuerius multo decretum erat illud Iud. 21, 5. s) *pauor a Deo immissus.* 1 Sam. 14, 15. ὁ ἔκστασις. Luc. 5, 26. t) Iud. 20, 1, 2 Sam. 19, 15. ℣. 8. u) c. 15, 4. x) Iud. 1, 4. y) *viros autem ex Iuda* ad hoc bellum missos. sic c. 15, 4. Primaria illa tribus erat,

---

℣. 1. יבש יבש *defect.* scribunt 1. 2. 3. 23. contra *Maf. Erff.* ℣. 6. בשמעו בשמעו sine *Kri'n.* 12. 15. 23. & *B. Israel,* contra *M. I.* ac *Maf. Erff.* h. l. & *impressam* ad Hos. 1, 1. ℣. 7. ואחר ואחרי pro eo habent 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 8. שלש שלש per *Makk.* manente *Cholem* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 11. ממחרת ממחרת per *Sakephk.* 17. 18. 23. & *Ber.* irregulariter.

טו שם המלוכה: וילכו כל-העם הגלגל וימלכו שם
את-שאול לפני יהוה בגלגל ויזבחו-שם זבחים
שלמים לפני יהוה וישמח שם שאול וכל-אנשי ישראל
עד-מאד:

CAP. XII.

יב ויאמר שמואל אל-כל-ישראל הנה שמעתי
בקלכם לכל אשר-אמרתם לי ואמליך עליכם
2 מלך: ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם
ואני זקנתי ושבתי ובני הנם אתכם ואני התהלכתי
3 לפניכם מנערי עד-היום הזה: הנני ענו בי נגד יהוה
ונגד משיחו את-שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת-
מי עשקתי את-מי רצותי ומיד-מי לקחתי כפר ואעלים
4 עיני בו ואשיב לכם: ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו
ה ולא-לקחת מיד-איש מאומה: ויאמר אליהם עד יהוה
בכם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בידי מאומה
6 ויאמר עד: ויאמר שמואל אל-העם יהוה אשר עשה
את-משה ואת-אהרן ואשר העלה את-אבותיכם
7 מארץ מצרים: ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני
יהוה את כל-צדקות יהוה אשר-עשה אתכם ואת-
8 אבתיכם: כאשר-בא יעקב מצרים ויזעקו אבתיכם
אל-יהוה וישלח יהוה את-משה ואת-אהרן ויוציאו
9 את-אבותיכם ממצרים וישבום במקום הזה: וישכחו
את-יהוה אלהיהם וימכר אתם ביד סיסרא שר-צבא
י חצור וביד-פלשתים וביד מלך מואב וילחמו בם: ויזעקו
אל-יהוה ויאמר חטאנו כי עזבנו את-יהוה ונעבד את-
הבעלים ואת-העשתרות ועתה הצילנו מיד איבינו
11 ונעבדך: וישלח יהוה את-ירבעל ואת-בדן ואת-יפתח
ואת-שמואל ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבו
12 בטח: ותראו כי נחש מלך בני-עמון בא עליכם ותאמרו
לי

℣.15. o) c.12,1 nouo vnanimique omnium consensu *eum Regem declararunt & agnouerunt.* conf. 2 Sam.5, 1-4. p) c. 10, 19. 2 Sam.21,9. *coram Jehouah* agitur, quicquid præeunte ministro Dei, qualis h. l. Samuel, & cum invocatione Dei agitur. *Schmid* q) c.10, 8.

CAP. XII, ℣ 1. r) *Postea dixit Samuel*, sancto ac solenni modo officio Iudicis se abdicaturus.

℣.2. s) ab hoc ipso die officium suum adgressurus, & imperium administraturus: cui etiam vos omnes obtemperare debetis. cf. Num. 27,17. t) & dignitati Regis nihil derogabo, sed tanquam priuatus iudicio vestro me subiicio vltro; licet etiam Regem vestrum instruam & moderabor, donec viuam. u) *& canus factus sum.* (1) 1 Reg.14, 4. x) *vobiscum* etiam ab hoc die priuati erunt & viuent, vt vestrum aliquis, ita vt nihil ab iis metuendum vobis sit. y) vt cuiuis de officio & integritate mea satis constare possit.

℣.3. z) c.9,16. c. 10, 1. c. 24,7. a) c. 8,16. Num.16,15. Act.20,33. 2 Thess.3,8. Sir.46,19. b) Leu.5,20. c. 19, 1. 6. κατεδυνάστευσα. cf. Iac.2,6. c) *attriui*. v. 4. Deut.28, 33. Am. 3,4. cf. Es.42,3. d) *Ion.* Mammonam fallacem. sic Am. 5,12. cf. Ex 18,21. e) *vt occultarim qs. oculos meos* fingendo me nescire, quid agatur. Leu.20,4. Prou.28,27. f) *ob illud* pretium. Ez.22,18. g) q. d. ex lege furti tenebor, & restituam. Patet hinc, quod in factis iniquis filiorum innocens fuerit sanctus vir. *Schmid.*

℣.5. h) 1 Thess. 2, 10. i) adeoque grauissime peccaueritis, quod me innocentem, propter filios, immo Deum ipsum repudiaueritis. v.12.17. 19. c. 8, 7. Non hoc agit Samuel, vt sibi gloriam, sed vt Israelitis salutem & resipiscentiam quærat. *Brentius.* k) subint. *populus.*

℣.6. l) *Iehoua est, qui fecit* & excitauit illos primos vestros liberatores Mosen & Aharonem. m) *fecit*, sc. quod fuerunt. cf. 1 Reg. 12, 31. Hebr 3,2. *Ion.* fecit *miracula per Mosen.* n) Ex. 20, 2.

℣.7. o) v.16. c.10,19. p) *disceptabo.* Ez. 20,36 q) *quoad* c.21,3. Ez 44, 3. r) *iustitias* & beneficia erga vos ingratos. Mich.6,5.

ויאמרו סביר

℣.8. s) Gen. 46,6. t) Ex. 2, 23. u) Ex.3, 20. x) c.8, 8. y) *& habitare fecerunt*, per Iosuam & Eleazarum; ipsi auctores habitationis, post Deum. Ps. 107, 36.

℣.9. z) Iud. 4,2. a) c.4, 1. c. 7,7. Iud. 10, 7. c.13,1. b) Iud. 3, 12.

℣.10. c) c.7, 6. Iud.10,5. d) vid. not. Iud. 2, 11. 13.

ויאמרו ק׳

℣.11. e) Iud. 6, 14. f) non exstat hoc nomen inter Iudices, nec reperitur nisi 1 Par.7, 17. de filio Vlami Manassitæ. *Ion. & Hebræi* intelligunt *de Simsone*, Danita, q. d. *illum* qui *in Dane* fuit. Iud.13,2. Alii de *Iairo* Iud.10, 3. al. de *Abdone* Iud.12, 13. LXX pro eo ponunt *Barakum* ex Iud. 4,6. g) Iud.11, 1. 11. h) *& me Samuelem.* c.7,9.10. conf. c.11,7. i) *& sic vndique ab hostibus liberauit*, & in tuto collocauit *vos.* Neque enim propositum fuit Samueli, omnia exempla adducere. k) Deut. 12, 10. ℣.12. l) c.11, 1.

℣. 1. בקלכם Ita Beth, sicuti debet, sine *Dagesch* 2.3.5. 23. ℣. 2. הנה per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20, 21. 22. 23. עד cum præf. ו fe. 2. sed in marg cum nostris facit ex alio libro. ℣. 3. ענו per *Makk.* 1. 2, 3.5. ℣. 5. ויאמר Notam marg. ויאמרו סביר habent 2. 7. 8. 17. 18. & *Ber.* ℣. 7. אבותיכם *plene* 2. 6. 7. 8. 9. 22. secund. *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. sed contr. *impressam final.* f. 3. 2. ℣. 8. וישבום *defect.* sine *Iod* 2. 3. 22. secund. *Mas. Erff.* ℣. 12. כי per *Makk.* 2. 3. 5. 7. 8. 23.

לי לא כי־מלך ימלך עלינו ויהוה אלהיכם מלככם׃
13 ועתה הנה המלך אשר בחרתם אשר שאלתם והנה
14 נתן יהוה עליכם מלך׃ אם־תיראו את־יהוה ועבדתם
אתו ושמעתם בקולו ולא תמרו את־פי יהוה והיתם
גם־אתם וגם־המלך אשר־מלך עליכם אחר יהוה
אלהיכם׃ ואם־לא תשמעו בקול יהוה ומריתם את־פי טו
16 יהוה והיתה יד־יהוה בכם ובאבתיכם׃ גם־עתה
התיצבו וראו את־הדבר הגדול הזה אשר יהוה עשה
17 לעיניכם׃ הלוא קציר־חטים היום אקרא אל־יהוה
ויתן קלות ומטר ודעו וראו כי־רעתכם רבה אשר
18 עשיתם בעיני יהוה לשאול לכם מלך׃ ויקרא שמואל
אל־יהוה ויתן יהוה קלת ומטר ביום ההוא וייראו
19 כל־העם מאד את־יהוה ואת־שמואל׃ ויאמרו כל־
העם אל־שמואל התפלל בעד־עבדיך אל־יהוה
אלהיך ואל־נמות כי־יספנו על־כל־חטאתינו רעה
לשאל לנו מלך׃ ויאמר שמואל אל־העם אל־תיראו כ
אתם עשיתם את כל־הרעה הזאת אך אל־תסורו
מאחרי יהוה ועבדתם את־יהוה בכל־לבבכם׃
21 ולא תסורו כי ׀ אחרי התהו אשר לא־יועילו ולא
22 יצילו כי־תהו המה׃ כי לא־יטש יהוה את־עמו בעבור
23 שמו הגדול כי הואיל יהוה לעשות אתכם לו לעם׃ גם
אנכי חלילה לי מחטא ליהוה מחדל להתפלל בעדכם
24 והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה׃ אך יראו את־
יהוה ועבדתם אתו באמת בכל־לבבכם כי ראו את
אשר־הגדל עמכם׃ ואם־הרע תרעו גם־אתם גם־ כה
מלככם תספו׃

CAP. XIII.

בן־שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על־ישראל׃ יג
2 ויבחר־לו שאול שלשת אלפים מישראל ויהיו עם־
שאול

Deut. 5, 29. ℣.21. *f*) Ne, inquam, *recedatis* v. 20. *quoniam* id fiet post inanitates. *Schmid.* Nec recedatis a vultu Domini, nec seruiatis idolis, quæ nihil sunt. *Ion.* Cf. 1 Cor. 8, 4. *g*) de idolis Es. 44, 9. cf. Leu. 19, 4. Ps. 115, 4. Ier. 3, 23. *h*) *non iuuant, non prosunt.* Ier. 16, 19. Hab. 2, 18. ℣.22. *i*) c. 10, 2. Ps. 94, 12. 6. οὐκ ἀπώσεται. Rom. 11, 1. 2. *k*) Ios. 7, 9. vide illud Mosi reuelatum Ex. 34, 6. 7. *l*) *serio voluit.* Gen. 18, 27. Deut. 1, 5. 6. ἐπιεικῶς. cf. 2 Cor. 10, 1. Tit. 3, 4. 5. sec. promissionem Gen. 17, 7. 8. ℣.23. *m*) vid. Ios. 22, 29. *n*) v. 19. c. 7, 9. *o*) *sed docebo, instituam.* Ps. 32, 8. ℣.24. *p*) *ti-*

עב״

mete Ios. 24, 14. Ps. 34, 10. *q*) c. 7, 3. Deut. 6, 5. *r*) *quod magna præstitit.* Ps. 126, 2. 3. ℣.25. *s*) *male faciendo.* Es. 1, 16. Mich. 3, 4. cf. Ios. 24, 20. *t*) *peribitis, consumemini.*

Gen. 19, 17. Es. 24, 2.

Cap. XIII, ℣.1. *u*) *filius anni* (annum habens Ex. 12, 5.) tunc erat Saul *in regno suo* : *& sic duos annos regnauit super Israelem.*

m) c. 8, 19. At, *non erimus, sicut fuimus.* *n*) c. 8, 5. *o*) c. 8, 7. qui vt semper vos seruauit, ita etiam contra Nachasum tutari poteras. ℣. 13. *p*) contra quem ita grauiter peccastis, (vid. not. v. 5.) pro summa sua clementia *dedit*, etiam confirmauit *vobis Regem* : neque gratia sua & auxilio vos destituet. ℣.14. *q*) *si modo timebitis* Deut. 6, 2. *r*) Deut. 1, 26. *s*) *sed fitis sectantes.* 1 Reg. 16, 21. 22. *t*) Num. 14, 24. c. 32, 11. 12. ℣.15. *u*) *nam sic etiam fuit*, l. *sicut fuit contra patres vestros.* cf. *Vun pref.* 2 Sam. 15, 34. Iob 5, 6. ℣.16. *x*) Additiam miraculum noui argumenti loco, quo manifeste probat, quod Deo displiceat postulatum eorum circa Regem. *Schmid.* ℣.17. *y*) c. 6, 13 quod tempus Hebræi alique sine pluuia esse dicunt in Palæstina. *B. Hieronymus* Com. in Am. 4, 7. *Nunquam* ait, *in fine mensis Iunii, siue in mense Iulio, in his prouinciis, maximeque in Iudæa pluuias vidimus.* *z*) i. e. *tonitrua* s. in genere maiores & protractos in aere sonos, quorũ alius alium continuo excepit. cf. Ex. 9, 23. c. 19, 16. ὁ φωνὰς Ap. 4, 5. c. 8, 5. ℣.18. *a*) cf. Ex. 14, 31. ℣.19. *b*) v. 23. c. 7, 5. 8. *c*) Ex. 20, 15. 16. ℣. 20. *d*) Ex. 20, 17. Cum ostendisset impiis Israelitis peccatum suum, primum verbis legis, deinde repentino tonitru, ac coniecisset eos in extremum pauorem & summam desperationem ita vt iam nihil aliud, nisi præsentaneam mortem & perpetuam damnationem expectarent; nunc Euangelion annunciat, per quod nouus homo renascitur, ac non solum iustitiæ, verum etiam perpetuæ vitæ ac salu i restituitur. &c. *Brentius.* *e*) v. 21. Deut.

℣.13. ואשר שאלתם Ita cum præfixo *Vau* 1. sic fu. 2. & se. 3. ℣.14. אשר per *Munach* 1. 7. 8. 10. 13. 15. 19. 20. sic se. 5. ℣. 15. ובאבתיכם *defect.* 1. 3. 6 7. 8. 9. 22. 23. & sic correctum in 2. secundum *Mas. Erff.* sed contra *impress. final.* f. 3. 2. ℣. 17. רעתכם ita cum duplici accentu *B. Naphtali.* ℣. 24. יראו pro eo, legunt יראו 2. 3. sic fu. 5. contra *M.* I. & *Mas.* ad Ios. 24, 15. notamque in marg. 22. quæ habet נחה א *Aleph* quiescit. ℣.25. תספו sic *Milra* 2. 17. 22. & Ber. sic se. 5. secundum notam marg. in 22. at reliqui *milel.*

שאול אלפים במכמש ובהר בית־אל ואלף היו עם־
יונתן בגבעת בנימין ויתר העם שלח איש לאהליו׃
3 ויך יונתן את נציב פלשתים אשר בגבע וישמעו
פלשתים ושאול תקע בשופר בכל־הארץ לאמר
4 ישמעו העברים׃ וכל־ישראל שמעו לאמר הכה
שאול את־נציב פלשתים וגם־נבאש ישראל
ה בפלשתים ויצעקו העם אחרי שאול הגלגל׃ ופלשתים
נאספו׀ להלחם עם־ישראל שלשים אלף רכב וששת
אלפים פרשים ועם כחול אשר על־שפת־הים לרב
6 ויעלו ויחנו במכמש קדמת בית און׃ ואיש ישראל
ראו כי צר־לו כי נגש העם ויתחבאו העם במערות
7 ובחוחים ובסלעים ובצרחים ובברות׃ ועברים עברו
את־הירדן ארץ גד וגלעד ושאול עודנו בגלגל וכל־
8 העם חרדו אחריו׃ ויחלי שבעת ימים למועד אשר
שמואל ולא־בא שמואל הגלגל ויפץ העם מעליו׃
9 ויאמר שאול הגשו אלי העלה והשלמים ויעל העלה׃
י ויהי ככלתו להעלות העלה והנה שמואל בא ויצא
11 שאול לקראתו לברכו׃ ויאמר שמואל מה עשית
ויאמר שאול כי־ראיתי כי־נפץ העם מעלי ואתה לא־
באת למועד הימים ופלשתים נאספים מכמש׃
12 ואמר עתה ירדו פלשתים אלי הגלגל ופני יהוה לא
13 חליתי ואתאפק ואעלה העלה׃ ויאמר שמואל אל־
שאול נסכלת לא שמרת את־מצות יהוה אלהיך
אשר צוך כי עתה הכין יהוה את־ממלכתך אל־
14 ישראל עד־עולם׃ ועתה ממלכתך לא־תקום בקש
יהוה לו איש כלבבו ויצוהו יהוה לנגיד על־עמו כי לא
טו שמרת את אשר־צוך יהוה׃ ויקם
שמואל ויעל מן־הגלגל גבעת בנימין ויפקד שאול את־

ויוחל קרי

העם

✠. 2. u) Partim in *Michmasch*, partim monte Bethelis. Nomen vrbis in confinibus Beniamini. v. 5. 23. Ef. 10, 28. *Michmas* Esr. 2. 27. x) v. 15. 16. Iud. 19, 12. *Geba* dicitur h. l. v. 3. 16. *Gibeath Saulis* c. 11, 4. y) quia bellum contra Philistæos ipse non moliebatur; tantummodo vt per suas stationes Philistæorum stationarios milites ab excursionibus prohiberet. ✠. 3. z) *stationarium militem*, *præsidium*. Gall. *Garnison*. v. 4. c. 10, 5. Par. 11, 16. a) Philistæi nimirum, quando audiverunt, quod Rex super populum Israeliticum constitutus esset, suspicati sunt, eundem iugum breui conaturum excutere; ideoque inquietius agere cœperunt ex stationibus, quas adhuc in terra habebant. Vnde Saul coactus est militem colligere ad coercendos illos. *Schmid*. b) ✠. 16. c. 14, 5. Iof. 18, 24. c. 21, 17. c) offenso animo (cf. c. 17, 23.) vnde grauius bellum est ortum; quod Saul facile intelligebat. d) Iud. 3. 27 e) *audiant*, vt conuenient. f) v. 7. 19. c. 4, 6. Gen. 14, 13. ✠. 4. g) i. e. *odiosi* & *inuisi facti sunt* apud Philist. c. 27, 12. Gen. 34, 30. 1 Par. 19, 6. h) Iud. 7, 23. 24. c. 10, 17. i) v. 7. 8. c. 10, 8. ✠. 5. k) *triginta millia curruum*, vel sec. Lyram: *militum e curribus pugnantium* Philistæi enim iam diu potentes c. 21, 9. exercitum supra modum augebant. conf. 2 Sam. 8, 4. vid. not. Iud. 4, 13. l) & *populus* scil pedi*tum*, *sicut arena*. Iof. 11, 4. Iud. 7, 12. m) vnde Saul cum suis discesserat. v. 2. 4. n) *ab oriente*. Gen. 4, 16. Ez. 39, 11. o) Iof. 7, 2. c. 14, 2. ✠. 6. p) *quod angustia sibi instaret*. c. 28, 15 Iud. 11, 7. q) Schm. eo *quod pelleretur*. Vulg. *afflictus enim erat populus* scil. Israelis. cf. c. 14, 24. Ef. 3, 5. c. 53, 7. Alii *vrgebatur enim populus* s. exercitus hostium. v. 5. 12. Sic *Abarb*. coll. Ex. 5, 13. r) Iud. 6, 2. Ef. 2, 19. s) *in spinetis*. (1) et. 2 Par 33, 11. t) *in propugnaculis* (3) Iud. 9, 46. 49. u) & *foueis*. Gen. 37, 24. Ier. 38, 6. ✠. 7. x) *Hebræi autem reliqui*. cf. v. 3. y) c. 10, 8. z) c. 16, 4. c. 28, 5. Iud. 7, 3. ✠. 8. a) *Cum vero exspectasset*. c. 10, 8. b) *vsque ad tempus* c. 9, 24. c) Ion. quod dixerat ipse Samuel Ex. 9, 5. d) *nec statim veniret*. e) & *dispergeret se magis magisque*. Ex. 5, 12. ✠. 11. f) *dispersit se*. Gen. 9, 19. Ef. 33, 3. ✠. 12. g) Ex. 32, 11. 1 Reg. 13, 6. h) & *vim mihi feci*. Gen. 45, 1. Vulg. *necessitate compulsus*, meam voluntatem & tuum præceptum transgressus sum. M. I. ✠. 13. i) *stulte fuisti*, *stulte egisti*. 2 Sam. 24, 10. 2 Par. 16, 9 k) meum aduentum exspectare, & ex me facienda cognoscere c. 10, 8. cf. *Abarb*. l) *nunc enim confirmaturus fuisset*. 2 Sam. 7, 12. ✠. 14. m) *consistet*. Ef. 7, 7. cf. Deut. 17, 19. 20. n) Pf. 89, 21. Act. 13, 22. o) *vt sit princeps*. c. 25, 30. ✠. 15. p) v. 2.

✠. 2. במכמש Per *Patach* 1. 5. 6, 9. 20. ✠. 6. נגש per *Schin* 1. 23. & sic su. 5. Ita sensus foret *quod accederet populus* Philistæorum. Eadem variatio est c. 4. 24. Sed vtrobique *Sin* poscit Masor. impr. ad Esa. 53, 7. ✠. 8. אשר additum habuerant Verbum שם *constituerat* 2. 3. 5 sed id censoris manu deletum. ✠. 10. לברכו *Beth* per *Kametschatuph*, qs. *Infinitiuus* Kal esset, 6. 7. 8--16. 19. 20. 21. *Resch* per *Chatephpat*. 2. 21. ✠. 11. כי ראיתי ita per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 11. 12. 20. 21. 22. ✠. 12. ואתאפק ita 1. 5. at cet. et omnes per solum *Sakephk*. anomalice, præter *Ber*. qui ואתאפק habet. ✠. 13. *Spatium Sectionis minoris* prætermittunt 1. 2. 3. 5--10. 12. 20. 21. 23. אל־ישראל pro על ce habent על 6. 9. in margine.

16 העם הנמצאים עמו כשש מאות איש : ושאול ויונתן
בנו והעם הנמצא עמם ישבים בגבע בנימן ופלשתים
17 חנו במכמש : ויצא המשחית ממחנה פלשתים
שלשה ראשים הראש אחד יפנה אל־דרך עפרה אל־
18 ארץ שועל : והראש אחד יפנה דרך בית חרון
והראש אחד יפנה דרך הגבול הנשקף על־גי הצבעים
19 המדברה : וחרש לא ימצא בכל ארץ
ישראל כי־אמר* פלשתים פן יעשו העברים חרב או
20 חנית : וירדו כל־ישראל הפלשתים ללטוש איש
את־מחרשתו ואת־אתו ואת־קרדמו ואת מחרשתו :
21 והיתה הפצירה פים למחרשת ולאתים ולשלש
22 קלשון ולהקרדמים ולהציב הדרבן : והיה ביום
מלחמת ולא נמצא חרב וחנית ביד כל־העם אשר את־
23 שאול ואת־יונתן ותמצא לשאול וליונתן בנו : ויצא
מצב פלשתים אל־מעבר מכמש :

Cap. XIV. ויהי היום ויאמר יונתן בן־שאול יד
אל־הנער נשא כליו לכה ונעברה אל־מצב פלשתים
2 אשר מעבר הלז ולאביו לא הגיד : ושאול יושב
בקצה הגבעה תחת הרמון אשר במגרון והעם אשר
3 עמו כשש מאות איש : ואחיה בן־אחטוב אחי אי־
כבוד בן־פינחס בן־עלי כהן יהוה בשלה נשא אפוד
4 והעם לא ידע כי הלך יונתן : ובין המעברות אשר
בקש יונתן לעבר על־מצב פלשתים שן־הסלע
מהעבר מזה ושן־הסלע מהעבר מזה ושם האחד
בוצץ ושם האחד סנה : השן האחד מצוק מצפון
מול מכמש והאחד מנגב מול גבע : ויאמר יהונתן 6
אל־הנער נשא כליו לכה ונעברה אל־מצב הערלים
האלה אולי יעשה יהוה לנו כי אין ליהוה מעצור
להושיע

Philistæorum agmina Iudæam depopulantur.

אמרו קרי

9. u) *fratris Icabodi.* c. 4, 21. o) c.2,34. p) *Sacerdotis.* c.1, 24. q) *portans erat Ephod* Sacerdotis summi, in quo *Urim & Thummim* Ex. 28, 6.30.

Cap. XIV. ꝟ.4. r) *contra stationem* v.1. s) *scopulus petra* v.5. c. 7, 12. ꝟ.5. t) *firmamentum,* solidum munimentum erat.(1) c. 2, 8. x) *versus.* Num. 8, 2, e regione Deut. 1, 1. x) c. 13,5. 23. y) c. 13,3. ꝟ. 6. z) vid. Iud. 9, 54. a) contemtus hostium, ex fide, vt c. 17, 26.36. b) bene sperantis, vt c. 9,6. Ios.14, 12. c) *faciet, aget pro nobis.* Conf. Ps. 109,21. Ps.119, 126. Ar.&Syr. *iuuabit nos.* d) *impedimentum* Iud. 7, 7. 2 Par.14, 10.

q) c.14, 2. reliqui aufugerant.
ꝟ.16. r) vid. v.2.15. s) vid. v. 5.11.
ꝟ.17. t) *vastator,* miles prædator. c. 14, 15. Ier. 51. 25. u) c.11, 11. Iob.1,17. x) in tribu Beniamin. Ios. 18.23 Mich. 1, 10. y) cf. c. 9, 4. Iud. 15, 4. Ios. 15, 28.
ꝟ. 18. z) Ios. 16,3. c.18,13. a) *qui prospicit.* Num. 21,20. c.23, 28. b) Beniaminitarum fuit. Neh.11, 34. c) Ios. 16, 1.
ꝟ. 19. d) Iud.5,8. e) sc. Philistæis vicina, & ab iis subiugata. *Schmid.*
ꝟ. 20. f) *ad Philistæos.* subint. אל. vt c. 9, 13. Ios, 7.2. c. 8, 1. 3. g) *ad acuendum* (5) Gen. 4.22. h) *vomerem suum.*(1) i) *ligonem* (5) v. 21. Es. 2,4. Mich.4, 3. k) *securim* (5) v. 21. Iud. 9, 48. l) *rutrum,* vel in genere *instrumentum fabrile.* (2) v. 21.
ꝟ. 21. m) Tantum fuit illis *lima.*(1) duo nomina qs. vnum: quia *lima multis oribus instat.* Cocc. Lex. n) v. 20. Ioel 4, 10. o) q. d. *& pro triade furcæ,* i.e *pro tridente.*(1) p) *aut ad infigendum.* cf. Iud. 3,22. Ios.6,26. q) *stimulum.* (2) Coh. 12, 11.
ꝟ. 22. r) *Hinc factum est.* s) Iud.5, 8. t) *& tantummodo reperiebatur.*
ꝟ. 23. u) *statio* v.3. c. 14, 1. x) *ad transitum.* c. 14,4. y) vid. v. 2. 5. c. 14. 5.
Cap. XIV, ꝟ. 1. z) c. 1, 4. 2 Reg. 4,8. a) ex fide v. 6. & diuino instinctu, quod euentus docet, & populus agnouit. v.45. b) *armiger.* v.7.12. c. 16, 21. c) v.4. c. 13, 3. 23. d) *ex parte nobis aduersa* v.4. cf. Num. 21,13. e) *ista* c. 17, 26. Iud. 6,20. f) ne forte se impediret.
ꝟ. 2. g) c.13,2.3.16. c.22,6. h) LXX. *mala punica.* Hag. 2,19. aliis nomen scopuli. Iud. 20, 47. i) Es. 10, 28. k) c. 13. 15.
ꝟ. 3. l) v. 18. idem putatur, qui c.21, 2. *Ahimelech* m) c. 22, 9. n)

ꝟ.15. הנמצאים *Tsade per Kamets* 3.5. ꝟ. 21. הדרבן *Beth per Patach* in marg. 6. 9. contra M.I. CAP. XIV, ꝟ. 3. אי־כבוד per *Tlischaka.* 3.6. 9.11-12.16. 20,21. 22.23. su 5. regulariter quidem, sed contra *Mas.* h.l. & Gen. 28, 9. כהן cum *Psik* 1. sec. *Mas. Erff.* בשלה per ו scribit in fine 22. sec. *Mas. Erff.* h.l. & *impressam* ad Gen. 49, 10. ꝟ. 4. מצב sic per *Kamets* hic & ꝟ. 1. 6. c. 13, 23. scribit 1. sec. *Masor.* suam & *M. I.* item *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 14. 2. סנה *Samech* per *Tsere* 3.5. & sic scribit *Mas. Erff.* contra *Mas.* 1. & *M. I.* at *Nun* per *Dagesch,* quod abest in reliquis, geminant 1. 2.5. 6. 9. secund. *Masoram* 1. & *Erff.* at *M. I.*

7 להושיע ברב או במעט׃ ויאמר לו נשא כליו עשה
כל־אשר בלבבך נטה לך הנני עמך כלבבך׃
8 ויאמר יהונתן הנה אנחנו עברים אל־האנשים
9 ונגלינו אליהם׃ אם־כה יאמרו אלינו דמו עד־הגיענו
י אליכם ועמדנו תחתינו ולא נעלה אליהם׃ ואם־כה
יאמרו עלו עלינו ועלינו כי־נתנם יהוה בידנו וזה־לנו
11 האות׃ ויגלו שניהם אל־מצב פלשתים ויאמרו
פלשתים הנה עברים יצאים מן־החרים אשר
12 התחבאו־שם׃ ויענו אנשי המצבה את־יונתן ואת־
נשא כליו ויאמרו עלו אלינו ונודיעה אתכם דבר
ויאמר יונתן אל־נשא כליו עלה אחרי כי־נתנם יהוה
13 ביד ישראל׃ ויעל יונתן על־ידיו ועל־רגליו ונשא כליו
אחריו ויפלו לפני יונתן ונשא כליו ממותת אחריו׃
14 ותהי המכה הראשנה אשר הכה יונתן ונשא כליו
טו כעשרים איש כבחצי מענה צמד שדה׃ ותהי חרדה
במחנה בשדה ובכל־העם המצב והמשחית חרדו
16 גם־המה ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלהים׃ ויראו
הצפים לשאול בגבעת בנימן והנה ההמון נמוג וילך
17 והלם׃ ויאמר שאול לעם אשר
אתו פקדו־נא וראו מי הלך מעמנו ויפקדו והנה אין
18 יונתן ונשא כליו׃ ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון
האלהים כי־היה ארון האלהים ביום ההוא ובני
19 ישראל׃ ויהי עד דבר שאול אל־הכהן וההמון אשר
במחנה פלשתים וילך הלוך ורב
ויאמר שאול אל־הכהן אסף ידך׃
כ ויזעק שאול וכל־העם אשר אתו ויבאו עד־המלחמה
והנה היתה חרב איש ברעהו מהומה גדולה מאד׃
21 והעברים היו לפלשתים כאתמול שלשום אשר עלו

פסקא באמצע פסוק

עמם

e) vide e. e. Gen. 14, 14. seqq. Iud. 3, 31. c. 7, 7. c. 15, 15. 2 Sam. 23, 10.

℣. 7. f) c. 9, 19. 2 Sam. 7, 3. g) diuerte tibi. Gen. 38, 1. 16. perge, quo voles. Vat. h) pront vis. Ps. 20, 5.

℣. 8. i) & detegemur coram illis v. 11. 2 Sam. 6, 20.

℣. 9. k) Cum Ionathan h. l. non peccat, sed det signum, id ipsi suggessisse Spiritum S. statuo, vt expectaret ductum diuinum, nec quidquam ipse faceret temere. Factum itaque est plane extraordinarium. Schmid. l) consistite Ios. 10, 12. Ps. 4, 5. m) donec peruenerimus. Es. 30, 4. n) consistemus in loco nostro Ex. 10, 23.

℣. 10. o) Colligere inde voluit Ionathan, Deum animos hostium fregisse, vt non auderent ipsum inuadere. p) Gen. 24, 14. Iud. 6, 36. 37.

℣. 11. q) vid. v. 1. 12. r) e foraminibus, cauernis Es. 11, 8. Nah. 2, 13. s) quo se abdiderant v. 22. c. 13, 6. c. 23, 23.

℣. 12. t) stationarii (t) conf v. 11. 15. u) & docebimus vos. conf. Iud. 8, 16. minautur, dum timent. v. 10. x) rem, belli scilicet; dum duo aduersus multos progredimini.

℣. 13. y) per praeruptos scopulos. z) vt prouidum Leu. 26, 7. Ar. Et eciderunt: illi, qui erant in praesidio, coram Ionathane saucii. a) e. 17, 51.

℣. 14. b) conf v. 6. c) positos scil fere per dimidium, vel sec. Tig. idque ferme in dimidio sulco iugeri in agro. i. e. tantillo spatio, quanta est pars media sulci, ducti a pari boum per integrum iugerum terrae. Vat. d) sulci (t) cf. Ps. 129, 3. e) iugeri. Proprie est par boum (asinorum &c.) copulatorum c. 11, 7. metonymice ager, quantum a pari boum arari potest. Es. 5, 10.

℣. 15. f) trepidatio, terror. Es. 21, 4. g) praesidium reliquum v. 11. h) c. 13, 17. i) terra etiam contremuit, commota est. Ioel. 2, 10. 2 Sam. 22, 8. k) pauor diuinitus incussus. Gen. 35, 5. Ex. 23, 27. Deut. 11, 25. 2 Par. 20, 29.

℣. 16. l) speculatores. 2 Sam. 18, 24. seqq. m) c. 13, 2. n) multitudo diffluxit, diffusa & dissoluta est. Es. 14, 31. Ex. 15, 15. o) iuitque, quantum potuit, & contundendo se inuicem ex praecipiti fuga. cf. Iud. 5, 22. 26.

℣. 18. p) v. 3. q) e loco suo c. 23, 9. r) erat enim ibi Area in Gibea l. Kiriath-Iearim, illo tempore. vid. c. 4, 21. c. 7, 1. s) qui cum Saule permanserant. v. 2.

℣. 19. t) dum loqueretur. Iob. 1, 18. u) magis magisque progrediebatur 2 Sam. 5, 10. x) & rixabatur, ita vt in mutuas tandem caedes ruerent. Iud. 11, 25. y) collige manum tuam cf. Ios. 8, 26. i. e. desiste ab incepto, desine oraculum quaerere: q. si consilio aut auxilio Dei non amplius opus esset.

℣. 20. z) Iud. 18, 22. a) Iud. 7, 22. 2 Par. 20, 23. b) tumultus c. 5, 9. ὁ. σύγχυσις. Act. 19, 29. ℣. 21. c) c. 4, 7. cap. 19, 7.

℣. 12. דבר Piska s. spatium post Atnachum habent 3. 6. 7. 8. 9. & cum expressa nota 1. 2. 5. secundum Mss. Erff. ℣. 15. והמצב cum praefixo Vau 6. 9. in marg. ℣. 17. ויפקדו ita quidem anomalice per Schephbeat. in vnius vocis dictione omnes, praeter 3. qui habet Rhia. ℣. 19. ידיך plene seu dualiter 1. 3. sic fe. 5. & fu. 2.

עמם במחנה סביב וגם־המה להיות עם־ישראל
22 אשר עם־שאול ויונתן : וכל איש ישראל
המתחבאים בהר־אפרים שמעו כי־נסו פלשתים
וידבקו גם־המה אחריהם במלחמה : 23 ויושע
יהוה ביום ההוא את־ישראל והמלחמה עברה
24 את־בית און : ואיש־ישראל נגש ביום ההוא ויאל
שאול את־העם לאמר ארור האיש אשר־יאכל לחם
עד־הערב ונקמתי מאיבי ולא־טעם כל־העם לחם :
כה 26 וכל־הארץ באו ביער ויהי דבש על־פני השדה : ויבא
העם אל־היער והנה הלך דבש ואין־משיג ידו אל־פיו
27 כי־ירא העם את־השבעה : ויונתן לא־שמע בהשביע
אביו את־העם וישלח את־קצה המטה אשר בידו
ויטבל אותה ביערת הדבש וישב ידו אל־פיו ותראנה
28 עיניו : ויען איש מהעם ויאמר השבע השביע אביך
את־העם לאמר ארור האיש אשר־יאכל לחם היום
29 ויעף העם : ויאמר יונתן עכר אבי את־הארץ ראו־
נא כי־ארו עיני כי טעמתי מעט דבש הזה : אף כי ל
לוא אכל אכל היום העם משלל איביו אשר מצא כי־
31 עתה לא־רבתה מכה בפלשתים : ויכו ביום ההוא
32 בפלשתים ממכמש אילנה ויעף העם מאד : ויעש
העם אל־°שלל ויקחו צאן ובקר ובני בקר וישחטו
33 ארצה ויאכל העם על־הדם : ויגידו לשאול לאמר הנה
העם חטאים ליהוה לאכל על־הדם ויאמר בגדתם
34 גלו אלי היום אבן גדולה : ויאמר שאול פצו בעם
ואמרתם להם הגישו אלי איש שורו ואיש שיהו
ושחטתם בזה ואכלתם ולא־תחטאו ליהוה לאכל
אל־הדם ויגשו כל־העם איש שורו בידו הלילה
לה וישחטו־שם : ויבן שאול מזבח ליהוה אתו החל לבנות
מזבח

modo comedisset. cf. Deut. 31, 27. 2 Sam. 4, 11. c) Ef. 63, 19. Num. 14, 1. Ios. 7, 7. d) *ideo non maior facta est strages.* Iud. 16, 24. Pf. 16, 4.
✠. 31. e) Ios. 10, 12. 2 Par. 14, 10. f) v. 28. ὁ. ἐκοπίασε. cf. Matt. 11, 18.
✠. 32. g) *Et fecit* Prou. 21, 23. vel sec. Kri *contendit, ir-*

ותארנה ק׳

ruit instar avium. radix עיט c. 15, 19. & 25, 14. h) *cum* Ex. 12, 8. i) v. 33. Leu. 3, 17. c. 7, 26. c. 17, 10. 14. Deut. 12, 16. 23. &c.
✠. 33. k) *perfide egistis.* vid. Iud. 9, 23. l) *hodie*, statim fine mo-

ויעט קרי

השלל קרי

ra; vel, quod alias non ita factum esset, nec Saul de cultu Dei solicitus fuerat. v. 35. 1 Par. 10, 14. c. 13, 3.
✠. 34. m) *dispergimini* c. 11, 11. n) Inquit Rex. *Schmid.* o) Deut. 22, 1. p) vid. v. 32. & conf. Thren. 3, 41.
✠. 35. q) c. 3, 2. 12.

d) Schmid. *hi itaque etiam ipsi capervnt esse.* Vulg. *reuersi sunt, vt essent cum* Israele. Hinc metus Philistæorum cap. 29, 4.
✠. 22. e) v. 11. c. 13, 6. f) Ios. 17, 15. 18 Iud. 18, 2. g) *& persecuti sunt* c. 31, 2. Iud. 20, 45.
✠. 23. h) *sic mirabiliter seruauit.* v. 6. i) c. 13, 5.
✠. 24. k) Schmid. Licet v. vir Israelis *defatigatus esset.* c. 13, 6. l) *adiurauit* in. temerario iuramento & inepto mandato. rad. אלה (6) 1 Reg. 8, 31. *Gussetius* ex. mauult יאל *& voluit* Saul cum populo; vt c. 17, 39. Ex. 2, 21. m) Deut. 27, 15. seqq. n) *panem*, aut aliud quid esculenti, vt *mel* fuit. v. 27. 44. cf. Gen. 3, 19. c. 39, 6. o) cf. Ex. 22, 25. ne scil. cibum capiendo tempus amitterent victoriæ prosequendæ.
✠. 25. p) i. e. *vniversus populus* s. exercitus. meton. c. 17, 46. 2 Sam. 15, 23. q) Ex. 3, 8. Deut. 32, 13. Mat. 3, 4. Ar. *& ecce in silua mel desluebat ex nido apum.*
✠. 26. r) q. d. itio, *fluxus* (2) 2 Sam. 12, 4. conf. Gen. 2, 14. s) *qui manum suam admouisset.* Iob. 41, 18.
✠. 27. t) *cum adiurauit* v. 28. Ex. 13, 19. ὁ. ἐν τῷ ὁρκίζειν. Marc. 5, 7. u) Leu. 4, 6. x) *in fauum* (2) Cant. 5, 1. LXX. cf. cum Luc. 24, 42. At Raschi: *in siluam mellis seu sachari.* sic *Gusset.* y) *illuminati sunt.* v. 29. Ef. 60, 1. ὁ. ἀνέβλεψαν. sec. *Cthibh.*
✠. 28. z) Schmid. *vnde delassatus est* rad עיף (4) v. 31. 2 Sam. 21, 15. ὁ. καὶ ἐξελύθη. Marc. 8, 3.
✠. 29. a) Gen. 34, 30. Ios. 6, 18.
✠. 30. b) *Nold.* de Partic. p. 99. *Quanto magis*, si omnino comedisset. q. d. Etiam ita de populo statuendum: nam si modo

---

✠. 22. וידבקו per *Darga* 3. 5. ✠. 24. נגש per *Schin*, apice ad cornu dexterum notato. 3. 7. 8. 21. sed contra *Mas. impr.* ad Esa. 53, 7. Conf. quæ obseruauimus ad 1 Sam. 13, 6. ✠. 25. *Spatium* versiculo præmittunt, 5. 6. 9. 10. 19. 20. ✠. 27. אשר per *Makk.* 17. 18. *Ber.* ✠. 30. כי עתה ita 1. 3. 5. 6. 9. 14. 20. at כי עתה 2. ✠. 32. ויעט in textu sine nota marg. 1. 3. sic su. 5. צאן per *Merca* 7. 8. 10--19. 21. 22. contra analogiam. וישחטו per *Makk.* 2. 7. 8. 10. 11. 13. 19. sic se. 9. ✠. 34. אֶל־הַדָּם pro eo habet עַל־ 3. & in marg. 6. 9. contra *Masoram.*

36 מזבח ליהוה׃ ויאמר שאול נרדה אחרי
פלשתים לילה ונבזה בהם עד־אור הבקר ולא־נשאר
בהם איש ויאמרו כל־הטוב בעיניך עשה
37 ויאמר הכהן נקרבה הלם אל־האלהים׃ וישאל
שאול באלהים הארד אחרי פלשתים התתנם ביד
38 ישראל ולא ענהו ביום ההוא׃ ויאמר שאול גשו הלם
כל פנות העם ודעו וראו במה היתה החטאת הזאת
39 היום׃ כי חי־יהוה המושיע את־ישראל כי אם־ישנו
מ ביונתן בני כי־מות ימות ואין ענהו מכל־העם׃ ויאמר
אל־כל־ישראל אתם תהיו לעבר אחד ואני ויונתן בני
נהיה לעבר אחד ויאמרו העם אל־שאול הטוב בעיניך
41 עשה׃ ויאמר שאול אל־יהוה אלהי ישראל הבה
42 תמים וילכד יונתן ושאול והעם יצאו׃ ויאמר שאול
43 הפילו ביני ובין יונתן בני וילכד יונתן׃ ויאמר שאול
אל־יונתן הגידה לי מה עשיתה ויגד־לו יונתן ויאמר
טעם טעמתי בקצה המטה אשר־בידי מעט דבש הנני
44 אמות׃ ויאמר שאול כה־יעשה אלהים וכה יוסף
מה כי־מות תמות יונתן׃ ויאמר העם אל־שאול היונתן
ימות אשר עשה הישועה הגדלה הזאת בישראל
חלילה חי־יהוה אם־יפל משערת ראשו ארצה כי־
עם־אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את־יונתן
46 ולא־מת׃ ויעל שאול מאחרי
47 פלשתים ופלשתים הלכו למקומם׃ ושאול
לכד המלוכה על־ישראל וילחם סביב ׀ בכל־איביו
במואב ׀ ובבני־עמון ובאדום ובמלכי צובה ובפלשתים
48 ובכל אשר־יפנה ירשיע׃ ויעש חיל ויך את־עמלק
49 ויצל את־ישראל מיד שסהו׃ ויהיו
בני שאול יונתן וישוי ומלכישע ושם שתי בנתיו שם
הבכירה

Saulum coarguerit temerariæ adiurationis, conf. c. 21, 16.

פסקא באמצע פסוק

ỽ. 44. i) Ruth 1, 17. Temerarium iterum iuramentum, cui se populus merito opposuit: non imperio, sed deprecando. Neque hic obstare debebat iusiurandum Saulis, vt quod iniustam atrocitatem in se continet. *Grot.* ỽ. 45. k) cf. c. 11, 13. l) Ios. 22, 29. m) 2 Sam. 14, 11. Matt. 10, 30. n) *nam cum Deo fecit* hæc Luc. 11, 23. Ioh. 3, 2. grauissimum argumentum, quod Deus a partibus Ionathanis euidenter esset. o) *sic liberauerunt* l. *redemerunt*. Num. 18, 15. Saul sc. culpa temerarii iuramenti implicitus erat, pro qua erat sacrificandum sec. Leu. 5, 4 seqq. Ionathan v. etsi non in foro conscientiæ reus, attamen externa quadam transgressione legis Paternæ notatus fuit. Comparari itaque potuit cum illo Ex. 21, 29. 30 cuius status talis erat, vt occidi posset, non tamen necessario, sed lytro præscripto redimendus erat. Verumque suppeditauit populus &c. *Gusset* p. 664. ỽ. 46. p) Ex ira, vt videtur & *indignatione*, quod non a Deo tantum, sed & a Ionathane atq; populo culpa omnis in ipsum collata esset. *Schmid.* ỽ. 47. q) cf. c. 11, 5. c. 13. 1. & *Abarb.* a h. l. r) Syros. vide 2 Sam. 8, 3. 5. c. 10, 6. 8. s) *reos damnabat* Prou. 17, 15. & meton. *vt iniustos tractabat.* & *pœnis afficiebat.* cf. Iob. 34, 29. ỽ. 48. t) *strenue etiam egit* Num. 24, 18. Deut 8, 18. Ps. 60, 14. u) sed nondum ad internecionem, vt præcipitur c. 15, 2 x) c. 9, 16. ỽ. 49. y) 1 Par. 9, 39. z) qui *Abinadab* c. 31, 2. 1 Par. 8, 33. a) qui perierunt c. 31, 2. 1 Par. 10, 2. Alioquin additur 1 Par. 8, 33. c. 9, 39. Eschbaal s. Ischboschet 2 Sam. 2, 8 10.

r) Ios 22, 10. Iud. 6, 24. *Altare monumenti de victoria fuit*: de quo vt extaret, magis solicitus fuit, quam de placando & deprecando Deo. *Schmidius.* Quantumcunque enim Saul speciosis operibus fulgeat, tamen quia non est vera fide præditus, opera eius, quæ adparent bona, nihil aliud sunt, quam impietatis opercula &c. *Brentius.*

ỽ. 36. s) & *prædas faciamus de iis* Ios. 8, 2. Nah. 2, 10. t) c. 1, 23. c. 11, 10. u) *accedamus huc ad Deum* Num. 27, 21. c. 36, 1. *ne quid temere faciamus.*

ỽ. 37. x) c. 10, 22. y) c. 28, 6. vtpote qui DEi responsum antea neglexerat v. 19. & inprudenti ac temeraria adiuratione populi v. 29. peccauerat: iam etiam propositum habuerat, inconsulto Deo cum populo hostes persequi. v. 36.

ỽ. 38. z) Iud. 20, 2. a) Fecit Saul, vt hypocritæ solent. *Peccatum finxit, de quo se innocentem fatu*... *tantum vt in alium vel alios culpa deuolueretur. Schmid.*

ỽ. 39. b) Abuso nominis Dei. Offensam Dei a se amoturus, grauius quoque offendit, ac quasi ipse nihil peccasset, iuramento magis temerario morte plectendum edicit, qui deprehenderetur. *Mavis* c) *est*, q. d. *existentia eius* Deut. 29, 14. d) qui tamen adiurantem non audiuerat v. 27. Videtur a. suspicatus de Ionathane.

ỽ. 41. e) *da innocentem* scil. quoad transgressionem illius interdicti. v. 24.

ỽ. 42. f) sc. *fortem* Ion. 1, 7. g) c. 10, 20. Ios. 7, 14. seqq. non propter Ionathanem, sed propter Saulem, vt huius imprudentia manifesta redderetur, & in iuramento temeritas. *Schmid.*

ỽ. 43. h) *nunc ecce ego moriar?* Interrogatiue cum *Tig. Tremell. Schmid.* &c. vt Ionathan suam innocentiam defenderet & vitam, nec non Saulum

ỽ. 36. פלשתים *Psik* addunt 1. 6 9. ונבזה *Zain* geminant per *Dag.* 1. 7. 14. contra *Mas.* & *M.* 1 at *Gaiath* sub *Vau* habent 7 8 sec. *Mas. Erff.* ỽ. 37. הארד *He* per *Kamets* 17. 18. male. ỽ. 40. ישראל ita per *Sak.* 2. 3 10. 12. 17. 18. 19. ceteri omnes per *Rbhia.* ויאמרו ita cum nostris habet 2. in marg. ex alio libro; at in textu correxi: ויאמר per sing. ỽ. 41. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5--10. 19-23. וילכד יונתן ושאול והעם ita recte 3 *& Ber.* & sic correctum in 5. quibus proxime accedit 2. his tantum accentibus diuersus וילכד יונתן. at ceteri habent וילכד יונתן ושאול והעם erronee. ỽ. 44. יעשה addunt 5. 9. in marg. pronomen. לי mini; sic corr. in textu 3. & sic 5 habuerant 1. 2. 5. Notam addit. 2. sec. *Mas.* לי *abesse debere, reperiri tamen in quibusdam codd.* ỽ. 45. היונתן cum *Psik* 1. 5 sec. *Mas. Erff.*

הבכירה מרב ושם הקטנה מיכל : ושם אשת שאול נ
אחינעם בת־אחימעץ ושם שר־צבאו אבינר בן־נר דוד
שאול : וקיש אבי־שאול ונר אבי־אבנר בן־אביאל : 51
ותהי המלחמה חזקה על־פלשתים 52
כל ימי שאול וראה שאול כל־איש גבור וכל־בן־חיל
ויאספהו אליו :
ויאמר שמואל אל־שאול אתי שלח יהוה למשחך טו
למלך על־עמו על־ישראל ועתה שמע לקול דברי
יהוה : כה אמר יהוה צבאות פקדתי 2
את אשר־עשה עמלק לישראל אשר־שם לו בדרך
בעלתו ממצרים : עתה לך והכיתה את־עמלק 3
והחרמתם את־כל־אשר־לו ולא תחמל עליו והמתה
מאיש עד־אשה מעלל ועד־יונק משור ועד־שה
מגמל ועד־חמור : וישמע שאול את־ 4
העם ויפקדם בטלאים מאתים אלף רגלי ועשרת
אלפים את־איש יהודה : ויבא שאול עד־עיר עמלק ה
וירב בנחל : ויאמר שאול אל־הקיני לכו סרו רדו 6
מתוך עמלקי פן־אספך עמו ואתה עשית חסד עם־
כל־בני ישראל בעלותם ממצרים ויסר קיני
מתוך עמלק : ויך שאול את־עמלק מחוילה 7
בואך שור אשר על־פני מצרים : ויתפש את־אגג 8
מלך־עמלק חי ואת־כל־העם החרים לפי־חרב :
ויחמל שאול והעם על־אגג ועל־מיטב הצאן 9
והבקר והמשנים ועל־הכרים ועל־כל־הטוב ולא
אבו החרימם וכל־המלאכה נמבזה ונמס אתה
החרימו :
ויהי דבר יהוה אל־שמואל לאמר : נחמתי כי־ י 11
המלכתי את־שאול למלך כי־שב מאחרי ואת־
דברי

℣.6.b) c.27, 10. Iud.1,16. c) *ne addam & disperdam te.* fut. Hiph. ex סוף & יסף vel אסף cf. Ps. 26. 9. ℣.7. d) pars est Arabiæ Gen.2,11, c.25, 18. a filio Ioctani Gen. 10, 29. sic dicta. e) Gen.16, 7. f) Cap. XV. הפטרת זכור Gen. 15, 18. ℣. 8. g) Ios. 8,23. 1 Reg.18, 40. h) ℣.32.33. Num. 24, 7. confer etiam Esth. 3, 1. ℣.9. i) contra expressum mandatum Dei v.3. personæ respectu erga Regem vsi sunt. k) & *erga optimum* (6) v. 15. Gen.47, 6. 11. l) & *secundariis* s. *secundæ sortis*. cf. c. 23,17. 1 Par.15, 18. Esr. 1, 10. m) *agnorum*. Deut. 32, 14. Es. 34,6. Ier. 51, 40. n) *rem*, quam curat & tractat homo, vt *opus suum* Gen.33, 14. o) *contemtam* (1) p) & quod *flaccidum*, fatiscens. Nah.2, 11. ℣.11. q) Gen. 6, 6.7. Nulla alia est huius loci sententia, quam voluisse Deum regnum, quod Sauli indulserat, ab illo iusto iudicio transferre; *quia plus iudicio suo aut studio* tribuit, quam diuino mandato ac voluntati &c. *Brentius*. Arbitror, *pœnitentiam* de Deo vsurpatam, vel maxime significare *mutationis* in rebus creatis *caussam; propter quam* Deus, non ex humanæ imperfectionis adfectu, sed immutabili sua iustitia mutationem inducere quasi cogatur. &c. *Schmid.*

b) Dauidi promissa, sed Adrieli data c. 18, 17. 19. ℣. 50. c) alia fuit Dauidis c. 25, 43. d) *patrui* c. 10, 14. ℣.51. e) *Nam Kisch erat pater Saulis: Ner vero pater Abneri: vterq; filius Abielis*. cf. c.9,1. 1 Par.8, 33. c. 9, 39. ℣.52. f) 2 Sam.2,17. 2 Reg.3,26. g) Schm. *vnde circumspexit*. Tig. & *quemcunque vidisset*. h) *filium roboris*, i.e. *strenuum* & militiæ aptum. c. 18, 17. CAP. XV, ℣.1. i) *Ceterum dixit*. Recensentur hæc ad indicandum complementum reiectionis, & occasionem vngendi Dauidem. *Schmid.* k) Probat legationem suam & auctoritatem ab vnctione c.9,16. l) Obedientiam eo diligentius ipsi inculcat, quod eam non rite præstiturum, DEus prænouerat. ℣. 2. m) *animaduerti*. Ex. 20,4.5. c.32, 34. Es. 26,14. q. d. *decreui* iam nunc sine omni mora *vindicare*. n) c. 14,48. Ex. 17, 8. 14. 15. Num. 24, 20. Deut.25,17. 18. o) *se opposuit illi*, vel *insidias struxit* cf. Ps.3, 7. ℣. 3. p) Leu.27,29. & not. Num.21,2.3. c. 31,7. Deut.7,2. q) ℣.9. Ex.2,5. Deut.13, 9. r) *ab infantibus* s. *paruulis* lacte depulsis, *ab agendo* i. actiuitate sic dictis. c. 22, 19. Thren.2,11. Ier. 44,7. s) cf. Ios. 6, 21. ℣. 4. t) *Audire itaque fecit* hoc, s. audiendum proposuit. *Piel* (2) c.23,8. u) c.11, 8. x) nomen vrbis. *Hillero* idem quod *Telem* in tribu Iudæ Ios 15,24. ab *agnis* sic dicta. cf. 1 Sam.7,9. y) sc. *selectos*. cf. c. 11, 8. ℣. 5. z) *ad vrbem* i. collectiue *ad vrbes* Amalekitarum. *Schmid.* a) & *insidias posuit* Schmid. cum LXX. Vulgat. & Kimchio ex ארב; At Syr. *contendit* ex ריב. Ion. *disposuit exercitum*. Ar. *instruxit populum ibi ad pugnam*.

℣. 6.

℣. 49. מיכל Per *Patach* 7. 10.12.13.14.15.19.21.22. sic emendatum in 5. sec. *Mas. Erff.* CAP. XV, ℣. 1. למשחך *Schin* per *Patach* 1. 3. *Chet* per *Chatephpatach* 1.3.14.17.18.20.21. & *Ber.* vtrique vero contra *M. I.* & *Mas.* 2. ℣. 3. מעלל *defect.* 22. & sic correctum in 5. sec. *Mas. in pr.* & 1. ad Thren. 2,20. ℣. 6. עמו ita quidem & *Orientales* legunt, in textu vero scribunt עמי. בעלתם *defect.* 1.3. & sic poscit *Mas. Erff.* ℣. 8. אגג *Gimel* per *Patach* 2. 3. 5-9. 11-16.19--23. quorum plerique tamen. ℣. 9. habent *Kametz*. ℣. 9. נמבזה ita 3. & sic scribit *Mas. Erff.* ℣. 10. דבר per *Makk.* 3. 6--10.19. sic fe. 5.

דברי לא הקים ויחר לשמואל ויזעק אל־יהוה
12 כל־הלילה׃ וישכם שמואל לקראת שאול בבקר
ויגד לשמואל לאמר בא־שאול הכרמלה והנה מציב
13 לו יד ויסב ויעבר וירד הגלגל׃ ויבא שמואל אל־
שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה ליהוה הקימתי את־
14 דבר יהוה׃ ויאמר שמואל ומה קול־הצאן הזה באזני
טו וקול הבקר אשר אנכי שמע׃ ויאמר שאול מעמלקי
הביאום אשר חמל העם על־מיטב הצאן והבקר למען
זבח ליהוה אלהיך ואת־היותר החרמנו׃
16 ויאמר שמואל אל־שאול הרף ואגידה לך את אשר
17 דבר יהוה אלי הלילה ויאמרו לו דבר׃ ויאמר
שמואל הלוא אם־קטן אתה בעיניך ראש שבטי
18 ישראל אתה וימשחך יהוה למלך על־ישראל׃ וישלחך
יהוה בדרך ויאמר לך והחרמתה את־החטאים את־
19 עמלק ונלחמת בו עד־כלותם אתם׃ ולמה לא־שמעת
בקול יהוה ותעט אל־השלל ותעש הרע בעיני
כ יהוה׃ ויאמר שאול אל־שמואל אשר
שמעתי בקול יהוה ואלך בדרך אשר־שלחני יהוה
ואביא את־אגג מלך עמלק ואת־עמלק החרמתי׃
21 ויקח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם לזבח
22 ליהוה אלהיך בגלגל׃ ויאמר
שמואל החפץ ליהוה בעלות וזבחים כשמע בקול
23 יהוה הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים׃ כי
חטאת־קסם מרי ואון ותרפים הפצר יען מאסת את־
24 דבר יהוה וימאסך ממלך׃ ויאמר
שאול אל־שמואל חטאתי כי־עברתי את־פי־יהוה
כה ואת־דבריך כי יראתי את־העם ואשמע בקולם׃ ועתה
שא נא את־חטאתי ושוב עמי ואשתחוה ליהוה׃

ויאמר

r) Deut. 27, 26. 1 Par. 10, 13. *s*) *ægre a. erat* Samueli, vel sec. Vulg. *contristatus est*, nempe *cum indignatione aduersus Saulis inobedientiam*; clamauit tn. & intercessit pro eo, sed frustra 2 Sam. 6, 8. o. ἐθύμησε Col. 3, 21. *t*) qua DEus ei hoc reuelauit. ℣. 16.

℣. 12. *u*) c. 25, 2. 7. in Iudæa Ios. 15, 55. *x*) Gen. 35, 14 *y*) *manum*, h. e. sec. Tig. *tropæum*, l. vt Schmid. notat, *monumentum ad manum*, s. *latus viæ*, quod omnes prætereuntes videre, & facti, cuius gratia positum, recordari poterant, coll. 2 Sam. 18, 18. *z*) *& conuertit se* ℣. 27. 2 Sam. 14, 24. *a*) ad sacra facienda c. 10, 8.

℣. 13. *b*) c. 26, 25. Ruth 2, 20. Iud. 17, 2. *c*) *perfeci*. sed vide ℣. 21. diuinam sententiam. Apertissimum DEi mandatum ℣. 3. in alium potius sensum detorquere audet, quam vt suum delictum fateatur.

℣. 14. *d*) *quid ergo sibi vult vox ouium &c.* nonne deuouere omnia debebas? hoccine est verbum DEi perficere?

℣. 15. *e*) *quia* ℣. 20. c. 2, 23. *f*) sed et Saul ℣. 9. *g*) vid. ℣. 6. Ex. 22, 4. *h*) fingit bonum finē inobedientiæ & illiciti facti.

℣. 16. *i*) *desine* 1 Sam. 11, 3. scil. multa garrire frustra. *k*) *Tunc dixit* Saul indignabundus vid. v. 20.

℣. 17. *l*) *cum paruus tu esses* c. 9, 21. c. 10, 16. 22. cf. Matth. 18, 4. *m*) sc. vt obedires Deo in omnibus, quæ tibi per me mandaturus esset; quod tu etiam promisisti.

℣. 18. *n*) Gen. 13, 13. Ps. 26, 9. Ps. 104, 35. *o*) *donec consumseris eos*. Ps. 18, 38.

℣. 19. *p*) *sed irruisti*. Cap. 14, 32. c. 25, 14. ὁ. ἀλλ' ὥρμησας. Act. 7, 57. sed Gussetius p. 598. *Te celauisti ad prædam*, induens quasi folia ficulnea Adami, ut prædam haberes, nec tamen prædator appareres; ex rad. עטה *q*) c. 28, 18.

℣. 20. *r*) & nihilominus, re quasi bene gesta se excusare perrexit. *s*) *quia obediui* v. 15. an eo malum feci?

℣. 21. *t*) vide ad v. 19. *u*) *primitias anathematis* Deut. 18, 4. Nouus prætextus, fortassis ex Num. 31, 25. seqq. male quæsitus.

פתח בס״פ

℣. 22. *x*) ויאמר קרי coactus pertinaci hypocritæ peccatum exaggerare. *y*) cf. Es. 1, 11. 13. Hos. 6, 6. Ps. 51, 18. 19. Coh. 4, 17. Matt. 9, 13. c. 12, 7. *z*) *vt attendas* sc. aurem, Ps. 10, 17. Prou. 2, 2.

℣. 23. *a*) *non leuius peccatum quam diuinatio* s. *incantatio*. Num. 23, 23. *b*) *rebellio est* Num. 17, 25. Deut. 31, 27. *c*) *& iniquitas idololatriæ* Num. 23, 21. *d*) Gen. 31, 19. Iud. 17, 5. 2 Reg. 23, 24. Ez. 21, 26. *e*) *ita instare* l. contumaciter plures *instantias* DEo *extorquere*. Hiph (1) Gussetio p. 693. *contestari* cum DEo eiusque lege, vt eum quasi cogas velle id, quod non vult, rationes tuas contrarias præferens eius declarationibus. Conf. in *Kal* Gen. 19, 3. 9. c. 33, 11. 2 Reg. 2, 17. *f*) *propterea, quod* Gen. 22, 16. Ez. 5, 11. *g*) Hos. 4, 6. *h*) *a rege* i. e. *vt non sis rex*. מן vel מ præf. ante nomina & infinitiuos fit interdum priuatium, vt Es. 7, 8. c. 23, 1.

פתח בס״פ

℣. 24. *i*) simulata pœnitentia. *k*) Ex. 9, 27. Conf. alium adfectum & effectum 2 Sam. 12, 13. ℣. 25. *l*) Ex. 10, 17. *m*) vtpote quod tantum non fuerit, vt regno ideo priuanda sit familia mea.

℣. 12. הכרמלה *Lamed* geminant per *Dagesch* 1. 6. 9. ℣. 13. הקימותי *mo plene* 1. sic fu. 2. sec. *Masoram Erff.* ℣. 20. החרמתי *Resch* per *Kamets* 1, 2, 3. & sic fu. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 23. חטאת־ cum *Metheg milel* 17. 18. & *Ber.*

26 ויאמר שמואל אל־שאול לא אשוב
עמך כי מאסתה את־דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות
27 מלך על־ישראל : ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף־
28 מעילו ויקרע : ויאמר אליו שמואל קרע
יהוה את־ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך
29 הטוב ממך : וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי
לא אדם הוא להנחם : ויאמר חטאתי עתה כבדני נא ל
נגד־זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי
31 ליהוה אלהיך : וישב שמואל אחרי שאול וישתחו
32 שאול ליהוה : ויאמר שמואל הגישו
אלי את־אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת ויאמר
33 אגג אכן סר מר־המות : ויאמר שמואל
כאשר שכלה נשים חרבך כן־תשכל מנשים אמך
וישסף שמואל את־אגג לפני יהוה בגלגל :
34 וילך שמואל הרמתה ושאול עלה אל־ביתו גבעת
שאול : ולא־יסף שמואל לראות את־שאול עד־יום לה
מותו כי־התאבל שמואל אל־שאול ויהוה נחם כי־
המליך את־שאול על־ישראל : ויאמר יהוה ין
אל־שמואל עד־מתי אתה מתאבל אל־שאול ואני
מאסתיו ממלך על־ישראל מלא קרנך שמן ולך
אשלחך אל־ישי בית־הלחמי כי־ראיתי בבניו לי מלך :
2 ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני
ויאמר יהוה עגלת בקר תקח בידך
3 ואמרת לזבח ליהוה באתי : וקראת לישי בזבח ואנכי
אודיעך את אשר־תעשה ומשחת לי את אשר־אמר
4 אליך : ויעש שמואל את אשר דבר יהוה ויבא בית
לחם ויחרדו זקני העיר לקראתו ויאמר שלם בואך :
5 ויאמר שלום לזבח ליהוה באתי התקדשו ובאתם ה
אתי

27, 4. Gen. 38, 26.) l. *visitauit* sc. vt prius solebat, ad instruendum eum, tanquam Regem Deo gratum & acceptum. Non pugnat hoc cum c. 19, 24. *l) nam luxit & doluit* c. 16, 1. confer luctum Davidis 2 Sam. 19, 2.

CAP. XVI. ✝. 1. *m) ideo dixit* in solatium Samuelis, de republica admodum solliciti, post rejectionem Saulis. *n)* q. d. *cornu* istud *tuum*, quo olim Saulem inunxisti. c. 10, 1. *Schmid.* Illud cornu in Tabernaculo postea repositum, & ad vngendos Reges domus Dauidis asseruatum fuisse, tradunt Rabb. conf. 1

Cap. XVI.

Reg. 1, 39. *o)* sc. sacro Ps. 89, 21. quod tamen ibi potius de Messia intelligitur. *Sacrum* vtique illud oleum fuit hoc ipso

פסקא
באמצע
פסוק

vsu, etsi non fuerit de sacerdotali. Ex. 30, 32. 33. adversus quod disputat pluribus Cl. *Gussetius.* p. 868. *p) Regem*, vngendum sc. & designandum, nondum a. publice renunciandum. v. 12. 1 Par. 28, 4. Act. 13, 22. ✝. 2. *q)* non renuit, sed quomodo certissimum vitæ periculum euitare queat, erudiri cupit. cf. Luc. 1, 34. nam, quod non male a *Grotio* indicatum est, si sine mandato Dei abiisset ad vngendum nouum Regem, crimen læsæ Maiestatis, adeoque reatum mortis incursurus fuisset. *Schmid. r)* Es. 7, 21. Deut. 21, 3. *s)* i. e. *secum*. cf. c. 14, 34. c. 21, 9. ✝. 3. *t)* v. 5. c. 9, 13. ✝. 4. *u) solliciti iuerunt.* c. 13, 7. c. 21, 2. 1 Reg. 17, 18 Hos. 11, 10. 11. *x) & dixit vnus* nomine reliquorum. Num. 32, 25.

✝. 26. *n) ne videretur reprobationem diuinam reuocare aut improbare. Schmid.*

✝. 27. *o) sed Saul* pertinaciter instans *adprehendit*. 2 Sam. 1, 11. *p) alam* s. vnam de quatuor partibus tunicæ exterioris. vide Deut. 22, 12. c. 23, 1. *q) ita vt rumperetur.* Ex. 28, 32. infausto omine.

✝. 28. *r) abscidit* c. 28, 17. 1 Reg. 11, 13. 30. 31. *s)* non quidem a teipso, attamen a domo s. posteritate tua.

✝. 29. *t) atque etiam perpetuitas (firmitas)* Israelis. 1 Par. 29, 11. *u) non mentitur aut fallaciter agit* (*6*) Ps. 89, 34 Es. 63, 8. *x)* sc. ita, vt mentiatur, aut inconstantiæ & leuitatis argui queat. cf. v. 11. *y)* Num. 23, 19.

✝. 30. *z)* inuitus tandem peccatum fassus est. vide v. 24. *a)* cf Ioh. 5, 44. c. 12, 43.

✝. 31. *b)* vt pateret populo, eum dum viueret, regem mansurum, nec vt ethnicum a diuino cultu & Ecclesia plane exclusum esse. *Schm.*

✝. 32. *c)* Variant Interpp. *Coccejus* Lex. *in deliciis* i. e. *hilariter*; quod vel mortem miseræ vitæ præferret, vel vitam sibi a Samuele promitteret. Alii subintell. איש vt *Schmid. vir deliciarum.* Tig. *delicatus.* Alii per metathesin *in vinculis*. cf. Iob. 31, 36. cap. 38, 31. *6.* τρέμων. *d)* Gen. 28, 16. Es. 53, 4.

✝. 33. *e) orbauit* Gen. 32, 46. *f) orbabitur prœ mulieribus* Gen. 27, 45. Es. 49, 21. *g) iugulauit, dissecuit* (1) cf. 1 Reg. 18, 40. 2 Reg. 1, 10. 12. *6.* ἔσφαξε. 1 Ioh. 3, 12. Apoc. 5, 6. Sic ostendendum fuit publice, quod Saul contra mandatum Dei fecisset, idque omnino exsequendum esse. *Schmid. h)* cuius iussu id factum.

✝. 34 *i)* c. 1, 1. 19. c. 16, 13.

✝. 35. *k)* i. e. *non amplius vidit* (cf. c. 27.

✝. 27. *Sectionem* minorem, præmisso *spatio*, hic aperiunt 5. 6. 9. 10. 11. 19. 20. 23. ✝. 30. עתה per *Sakeph g.* emendauit 5. נגד per *Merca*, seq. in זקני *Makkeph* 1. 2. sic fu. c. ✝. 33. שמואל per *Rbhia* 1. 2. 5. 6. 9. 20. at *Sakeph* comprobat *Mas. final.* f. 10. b. CAP. XVI, 2. והרגני *Piska* s. *spatium* habent 1. 2. 17. 18. & *Ber.* requirente id etiam *Masora Erffurt.* Ceteri omittunt. ✝. 4. ויאמרו ex eo fecit *pluralem* 3. & sic habuerat 1. & 2. sed *singularem* poscit *Masora Erff* h. l. & *impressa* ad Iud. 11, 15. ✝. 5. ויאמר sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 21. התקדשו ita 1. & per *Mun.* loco *Kadma* 6. 9. 12. 20. 23. at reliqui *Meth.* cum *Sakeph k.* in eadem voce irregulariter.

אתי בזבח ויקדש את־ישי ואת־בניו ויקרא להם
6 לזבח׃ ויהי בבואם וירא את־אליאב ויאמר אך נגד
7 יהוה משיחו׃ ויאמר יהוה אל־שמואל
אל־תבט אל־מראהו ואל־גבה קומתו כי מאסתיהו
כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים
8 ויהוה יראה ללבב׃ ויקרא ישי אל־אבינדב ויעברהו
9 לפני שמואל ויאמר גם־בזה לא־בחר יהוה׃ ויעבר
י ישי שמה ויאמר גם־בזה לא־בחר יהוה׃ ויעבר ישי
שבעת בניו לפני שמואל ויאמר שמואל אל־ישי לא־
11 בחר יהוה באלה׃ ויאמר שמואל אל־ישי התמו
הנערים ויאמר עוד שאר הקטן והנה רעה בצאן
ויאמר שמואל אל־ישי שלחה וקחנו כי־לא נסב עד־
12 באו פה׃ וישלח ויביאהו והוא אדמוני עם־יפה עינים
וטוב ראי פסקא באמצע פסוק
13 ויאמר יהוה קום משחהו כי־זה הוא׃ ויקח שמואל
את־קרן השמן וימשח אתו בקרב אחיו ותצלח רוח־
יהוה אל־דוד מהיום ההוא ומעלה ויקם שמואל וילך
14 הרמתה׃ ורוח יהוה סרה מעם שאול ובעתתו רוח־
טו רעה מאת יהוה׃ ויאמרו עבדי־שאול אליו הנה־נא
16 רוח־אלהים רעה מבעתך׃ יאמר־נא אדננו עבדיך
לפניך יבקשו איש ידע מנגן בכנור והיה בהיות עליך
17 רוח־אלהים רעה ונגן בידו וטוב לך׃ ויאמר שאול
אל־עבדיו ראו־נא לי איש מיטיב לנגן והביאתם
18 אלי׃ ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן
לישי בית הלחמי ידע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה
19 ונבון דבר ואיש תאר ויהוה עמו׃ וישלח שאול
מלאכים אל־ישי ויאמר שלחה אלי את־דוד בנך אשר
כ בצאן׃ ויקח ישי חמור לחם ונאד יין וגדי עזים אחד
וישלח

℣.5. y) *imprimis a.* sanctificauit *Iischaiam* ℣.1.3. Ex.29,10. & cum eo procul dubio vnctionis negotium communicauit.

℣.6. z) in loco secretiori eos excepit. *Schmid.* a) add. Ar. *filium Isai natu maximum*, ex c.17,13. 1 Par. 2,13. b) *vtique, enimvero*. Ps.73,1. *Gussetio* p.38. *attamen*; q.d. Exspectare me monitum verbumque disertum, Dominus iussit, quod etiam exspecto: interea tamen iam rem perspicio.

℣.7. c) ℣.13. c. 9,17. d) cf. Deut.10,17. &c. e) Iud.13,6. LXX. cf. cum Ioh.7,24. f) cf. c.10,23.24. g) ℣.1. Mal.1,3. ὁ. ἐξουδένωκα, Marc.9,12. h) *nam ego non id tantum* sc. *video*, quod videt homo. At *Gusset.* p.246. *quia homo non est is, qui videt*, sed DEus. quasi Samuelis ἀβλεψία carpatur, & ipse notetur tq. *non Roeh* s. *non videns*, coll. c.9,9. i) *sec. oculos* & faciem externam. cf. Es.11,3. Ar. *non sum sicut homines, qui respiciunt venustates exteriores*. k) cf. 1 Reg.8,39. Ier.11,20. c.17,10. Ps.7,10. 1 Par.28,9. 2 Par.6,30. Ar. *ego vero exploro, quod in cordibus est, & cognosco abscondita.*

℣.8. l) add. Ar. *filium suum secundum* ex 1 Par.2,14.

℣.9. m) Ar. add *filium suum tertium* ex c.l. vbi *Schimea* dicitur & 2 Sam.21,21.

℣.10. n) excepto Dauide. cf. c.17,12.

℣.11. o) *num omnes adsunt?* q.d. *completi sunt?* Iob.31,40. vel *num absoluerunt?* sc. *praeterire*, vt Ios.3,17. c.4,1. p) cf. 2 Sam.7,8. Ps.78,70,71. Ps.113,7. & de Saule 1 Sam.9,21. q) LXX. & Vulg. *discumbemus*. Tacite notat *mensam circumdatam* a conuiuis. Pari ellipsi Latini *mensam* supplent ad verbum *accumbere*. conf. Cant.1,12.

℣.12. r) Gen.25,25. cf. antityp. Cant.5,10. s) & *simul* c.17,42. t) cf. Gen.39,6. LXX. add. Κυρίῳ. cf. Act.7,20. u) *adspectu*. Iob.33,21. x) *nam hic* הלי בפהח *ille est, de quo dixi* c.13,14.

℣.13. y) 2 Sam.12,7. Ps.89,21. Act.13,22. quod repetitum 2 Sam.2,4. & tertium factum est 2 Sam.5,3. 1 Par.11,3. z) ipse Spiritus S. cum donis non administrantibus tantum, sed & sanctificantibus cf. c.10,6.10. & Es.11,2. a) & *deinceps*. c.30,25. b) peracto conuiuio. c) nemine quidquam resciente. d) c.15,34. c.19,18.

℣.14. e) c.28,16. Iud.16,20. vid. not. c.10,9. f) & *perturbauit eum*. ℣.15. Ps.18,5. terroribus conscientiae & melancholico morbo, sec. *Abarb.* 6. καὶ ἔπνιγεν αὐτόν. ℣.15. Matt.18,28. g) *Schmid.* diabolus ex ℣.15.16.23. h) ex iusta DEi permissione c.18,10. Ar. *ex mandato Domini.* Abarb.: Tribuitur *DEo*, quia est caussa prima omnium rerum; aut comprehenditur his verbis *poena eius*, quae fuit *a Domino inflicta*. ℣.15. i) a DEo immissus, vt Gen.35,3. DEI ob dominium, *malus* ob vitium. ℣.16. k) Ar. *serui tui praesto sunt tibi.* l) hymnos sacros ℣.23. c.10,5. m) ℣.23. Deut.19,13. ℣.17. n) Ps.33,3. ℣.18. o) Ex diuina prouidentia & directione, vt Dauid mature ad regnum praepararetur. p) c.17,33. Ios.17,1. Iud.20,17. q) & *verum peritum* s. *prudentem in rebus gerendis*. Gen.41,33.39. r) *formosum* 1 Reg.1,6. s) Ios.1,5.17. Ioh.3,2. Ar. *super quem gratia Domini est.* ℣.19. t) c.8,11. ℣.20. u) *asinum* pane *onustum*. x) *vtrem* (6) Ios.9,4. Ps.56,9.

℣.7. לעינים *Lamed* per *Kamets* 1.2.3.5.6.9.11.15.20.21.22. sec. *Mas.* 3. sed contra *M.T.* 18 h.l. & *Mas. impr.* ad *Gen.* 3,6. ℣.12. ראי *Milra* signant accentum 2.3.6.9.10.14.20. Ceterum *Piska*, quod & *Mas. Erfurt.* requirit, non habent 1.2.3.14. ℣.14. יהוה per *Sakeph.* praeuio *Munach*, correxit 5. ℣.17. והביאותם *plene* 2.3.22. secund. *Mas. Erff.* ℣.18. נגן per *Tlischaka*. 6.9.10.14.19.20.

וישלח ביד־דוד בנו אל־שאול׃ ויבא דוד אל־שאול 21
ויעמד לפניו ויאהבהו מאד ויהי־לו נשא כלים׃ וישלח 22
שאול אל־ישי לאמר יעמד־נא דוד לפני כי־מצא חן
בעיני׃ והיה בהיות רוח־אלהים אל־שאול ולקח דוד 23
את־הכנור ונגן בידו ורוח לשאול וטוב לו וסרה מעליו
רוח הרעה׃

CAP. XVII.

ויאספו פלשתים את־מחניהם למלחמה ויאספו שכה יז
אשר ליהודה ויחנו בין־שוכה ובין־עזקה באפס דמים׃
ושאול ואיש־ישראל נאספו ויחנו בעמק האלה ויערכו 2
מלחמה לקראת פלשתים׃ ופלשתים עמדים אל־ 3
ההר מזה וישראל עמדים אל־ההר מזה והגיא
ביניהם׃ ויצא איש־הבנים ממחנות פלשתים גלית 4
שמו מגת גבהו שש אמות וזרת׃ וכובע נחשת על־ ה
ראשו ושריון קשקשים הוא לבוש ומשקל השריון
חמשת־אלפים שקלים נחשת׃ ומצחת נחשת על־ 6
רגליו וכידון נחשת בין כתפיו׃ וחץ חניתו כמנור 7
ארגים ולהבת חניתו שש־מאות שקלים ברזל ונשא
הצנה הלך לפניו׃ ויעמד ויקרא אל־מערכת ישראל 8
ויאמר להם למה תצאו לערך מלחמה הלוא אנכי
הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו־לכם איש וירד
אלי׃ אם־יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם 9
לעבדים ואם־אני אוכל־לו והכתיו והייתם לנו
לעבדים ועבדתם אתנו׃ ויאמר הפלשתי אני חרפתי י
את־מערכות ישראל היום הזה תנו־לי איש ונלחמה
יחד׃ וישמע שאול וכל־ישראל את־דברי הפלשתי 11
האלה ויחתו ויראו מאד׃
ודוד בן־איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה 12
ושמו ישי ולו שמנה בנים והאיש בימי שאול זקן
בא

f. femunciarum, quæ divisa per 24. faciunt vltra libras Romanas 208. per 32. vltra 156.

℣.6. a) *tibialia etiam* (1) quæ quasi *frontem* f. anteriorem tibiam potissimum tegebant cf. v.49.

CAP. XVII. Ez.9, 4. b) & *telum* f. *iaculum* v.45. Iof. 8, 18.26. c) cf. c.10, 9. fc. commodioris gestationis caussa, & extra vsum. d) *sicut iugum* (4) 2 Sam. 21, 19. 1 Par. 11, 23. c. 20,5. e) *Lamina* vel *lancea* eius, q. d. *flamma*, per metaphoram Iob. 39, 23. f) ועץ קרי 25 l. 18. & dimid. librarum g) *scutum magnum*. vide 1 Reg. 10, 16.17. ℣.8. h) *ordines* in acie. v. 10. 26. c.23, 3 i) v.2. cum totum hoc bellum קמץ בזק monomachia confici posset. k) *eligite*. cf. Ez. 20, 38. 1 Par. 7, 40.

℣.10. l) *cum opprobrio provoco*. v.25. 26. 2 Sam. 21, 21. ὀ. ὠνείδισα. Matt. 5, 11. c.27, 44.

℣.11. m) *sed consternati sunt*. c.2, 4. 10.

℣.12. n) ab Ephrata. Gen. 35, 16. aliud ab *Ephraim* c. 1, 1. Iud. 12, 5. cuius regio etiam *Ephrata* dici videtur Pf. 132, 6. o) *ille* fuit Ex. 32, 1. p) c. 16, 1. Mich. 5, 1. Matt. 2, 6. q) c. 16, 10. at 1 Par. 2, 13. *septem* tantum recensentur. Respondet *Raschi*, octauum sine liberis fuisse mortuum, ideoque in Paralipomenis non recensitum. Alii octauum fuisse ex alia vxore f. adoptiuum. al. nepotem. *Schmidius* tandem ipsum Isai connumerat, coll. Gen. 46, 8. cui adde *Schechaniam cum filiis*. 1 Par. 3, 22.

℣.21. y) *diuino ductu* v. 18. z) Deut. 1, 38. 1 Reg. 10, 8. LXX. vt Luc. 1, 19. Ar. & *ministrauit ei*. a) fed non diu, nec ita candide, vt Ionathan c. 18, 1. b) c. 14, 1.

℣.22. c) Iof. 18, 5. Ar. *fine Dauidem esse in ministerio meo*.

℣.23. d) v. 16. Gen. 4, 21. c. 31, 27. e) & *respiratio* f. *relaxatio fiebat* (3) Iob. 32, 21. Ier. 22, 14. ἀ. ἀνέψυχε. 2 Tim. 1, 16. f) Hæc facultas Dauidi in specie collata & res diuina fuisse videtur (non curatio naturalis,) quod David esset amœnus Pfalmis Israelis, & pulsatio eius musica Deo grata atque accepta. *Abarb.*

CAP. XVII, ℣.1. g) Post illam cladem, de qua c.14. h) in planitie Iudæ Iof. 15, 35. 1 Reg. 14, 10. instauratæ 2 Par. 11, 7. i) vide Iof. 10, 10. k) quæ *Pas dammim* 1 Par. 11, 13.

℣. 2. l) *in valle quercus* l. *querceti*. v. 19. c. 21, 10. m) v. 8. c. 4, 2. c. 14, 8.

℣. 3. n) Iof. 8, 11.

℣. 4. o) *vir medietatum* l. *duorum intermedius* f. *duellator*, vt ita dicam: fic dictus fec. Kimchium, quod quotidie *in medium duarum acierum* prodibat; vt *in medio vtrimque exercitus* cum alterius partis viro depugnaret. v. 23. cf. Pf. 9, 1. & Pf. 10. quos David occasione huius victoriæ scripsisse videtur. p) alius, qui *alter Goliathus*, fuit 2 Sam. 21, 19. frater huius, & *Lachmi* dictus 1 Par. 23, 5. q) vbi gigantes relicti sunt, vt in Gaza & Asdod; in reliquis locis a Iosua trucidati Iof. 11, 22. r) cf. Deut. 3, 11. s) & *spithama* (5) Ex. 28, 16. Ef. 40, 12.

℣. 5. t) *galea* a. Ex. 38, 5. ὀ. περικεφαλαία. Eph 6, 17. u) Ef. 59, 17. x) *lorica*. v. 38. Neh. 4, 10. ὀ. θώρακα. Eph. 6, 14. y) *squamarum* f. *squamis aneis operta* Ez. 29, 4. z) 5000 *siclorum* f. fe-

℣. 1. שוכה *Kri* שוכו adiicit *Masora Erffurtens.* ℣. 7. וחץ fine *Kri* 2. 10. 14. 15. 20. nam & τῷ Ctibh fuus per fe valor conftat, & fignificat æque *contum* f. *hastile lanceæ*, ac *Kri* ועץ, quod confirmat *Mas. Erff.* ℣. 9. והכיתיו *plene* 2. 3. 5. 22. & fic correctum eft in 1. fecundum *Masor.* 1. & *Erffurt.* ℣. 11. ויחתו Ita *milel* 1. 2. 5. 22. 23. *milra* vero alii, fed fine *Meth.* fub *Iod*, quod forte mendum eft. ויראו ita cum *Meth.* compenfatiuo, quod *Ber.* omittit, recte 1. 2. 3. 5. 7. 8. ceterique; alsenim *defectiue* fcriptum pro ויִּרְאוּ & *timuerunt*, fecundum *Masoram* 1. 2. 3.

13 בא באנשים: וילכו שלשת בני־ישי הגדלים הלכו
אחרי־שאול למלחמה ושם׀ שלשת בניו אשר הלכו
במלחמה אליאב הבכור ומשנהו אבינדב והשלשי
14 שמה: ודוד הוא הקטן ושלשה הגדלים הלכו אחרי
טו שאול: ודוד הלך ושב מעל שאול לרעות את־צאן
16 אביו בית־לחם: ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב
17 ארבעים יום: ויאמר ישי לדוד בנו קח־נא לאחיך
איפת הקליא הזה ועשרה לחם הזה והרץ המחנה
18 לאחיך: ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא לשר
האלף ואת־אחיך תפקד לשלום ואת־ערבתם תקח:
19 ושאול והמה וכל־איש ישראל בעמק האלה נלחמים
עם־פלשתים:
כ וישכם דוד בבקר ויטש את־הצאן על־שמר וישא
וילך כאשר צוהו ישי ויבא המעגלה והחיל היצא אל־
21 המערכה והרעו במלחמה: ותערך ישראל ופלשתים
22 מערכה לקראת מערכה: ויטש דוד את־הכלים
מעליו על־יד שומר הכלים וירץ המערכה ויבא וישאל
23 לאחיו לשלום: והוא׀ מדבר עמם והנה איש הבנים
עולה גלית הפלשתי שמו מגת ממערות פלשתים
24 וידבר כדברים האלה וישמע דוד: וכל איש ישראל
כה בראותם את־האיש וינסו מפניו וייראו מאד: ויאמר׀
איש ישראל הראיתם האיש העלה הזה כי לחרף את־
ישראל עלה והיה האיש אשר־יכנו יעשרנו המלך׀
עשר גדול ואת־בתו יתן־לו ואת בית אביו יעשה חפשי
בישראל:
26 ויאמר דוד אל־האנשים העמדים עמו לאמר מה־
יעשה לאיש אשר יכה את־הפלשתי הלז והסיר
חרפה מעל ישראל כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף

לא א *Hb* מערכות

v) *fenex erat, prouectus in mortalibus*, h. e. *prouecta ætatis*, quod alibi est *prouectus in diebus*. 1 Reg. 1, 1. Gen. 24, 1. c. 18, 11. Luc. 1, 7.

℣. 13. *s*) *fecuti fc. Saulem* in militiam. cf. 1 Reg. 14, 8. *t*) v. 28. c. 16, 6. *u*) c. 8, 2. *x*) c. 16, 9.

℣. 14. *y*) c. 16, 11.

℣. 15. *z*) Ar. *Cumque occupatus effet Saulus bello gerendo, rediit David, vt pafceret* &c. Sic *Maius* Oecon. p. 741. Quia per interualla tantum Saul fpiritu malo vexabatur, & Dauidis mufica diuina iftum fpiritum coercebat, rediit David fubinde ad negotia œconomica, & Patri pariter ac fratribus fideliter feruiuit. Nec tamen interea neglexit, quæ fiue ad feruitia aulica, fiue alia opera, quibus magis magisque inclaruit, fpectabant, quoties Rex & occafio diuinitus fuppeditata pofcebat &c. At prothyfteron in c. 16. & 17. ftatuit *Schm.* & cum vnctionem Dauidis, tum eius vocationem in aulam, poft pugnam cum Goliatho factam effe, fcribit Comment. p. 539. 546. 576. idque p. 590. ex c. 16, 19. 21. 22. & c. 17, 55. 56. liquidum effe contendit. *a*) c. 16, 21. Participia arguunt, eum fæpius ita feciffe, in ifto bello ad fratres a Patre miffum. *Schm.*

℣. 16. *b*) *mane & vefperi ita faciendo*. cf. Iud. 19, 9. *c*) *& fiftebat fe* f. *immotus ftabat* & attentus. 2 Sam. 23, 12. Hab. 2, 1. Pf. 2, 2.

℣. 17. *d*) c. 25, 18. Ar. *tritici frixi*. cf. Leu. 23, 14. Ruth. 2, 14. Non *frumentum* tantum *toftum*, fed & *ciceris* quandam fpeciem fuiffe, docet *Bochart.* Hieroz. Part. 2. ex 2 Sam. 17, 28. Sic *Iobus Ludolffus* intelligebat *Caffe*. & confentit *Maius* in fuppl. ad *Cocc. Lex.* p. 110. *e*) *& cito fer* in caftra. 2 Par. 35, 13.

℣. 18. *f*) *cafeos* (1) Alibi *tribulas* (2) fignificat, 2 Sam. 12, 31. 1 Par 20, 3. *g*) *vifitabis de pace*. cf. Gen. 37, 14. *h*) *vadimonium, tefferam ipforum* (2) Prou. 17, 18. accipies & adferes. *M. I.* intelligit pignus, fi debitum contraxiffent. Ar. & Syr. *& adfer nuncium illorum.*

℣. 20. *i*) *& reliquit*. v. 22. 28. 1 Reg. 8, 57. *k*) *in illum hanc curam reponens*. cf. v. 22. Efr. 10, 11. *l*) *ad plauftra f. plauftrorum ambitum*. Schm. *ad caftra*. Alibi *orbitam plauftri* fignificat. Hinc *Guffet.* p. 579. mauult intelligi *foffam caftra ambientem*. Sic. Tig. *in vallum caftrorum*. cf. c. 26, 5. *m*) *cum exercitus egrediens erat in aciem*. *n*) Tig. *clafficumque canebant ad pugnam* f. in ipfa acie. v. 52. Num. 10, 9.

℣. 21. *o*) *Et difpofuit fe* fc. acies, vt fequitur.

℣. 22. *p*) *fuper manum* f. curam. v. 20. 1 Reg. 14, 27. *q*) c. 10, 22.

℣. 23. *r*) vid. v. 4. *s*) Keri *ex aciebus*. Per accentus connectendum cum *afcendit*, non cum *Gath*, vt fruftra fingit *Guffet.* p. 643. feqq. Cthibh *Hillerus* p. 108. exponit *ex foffis*, i. e. caftris foffa vel aggere munitis. coll. Iud. 20, 33. *t*) de monomachia v. 8. feqq. *u*) cf. c. 13, 3.

℣. 25. *x*) i. e. *aliquis Ifraelitarum*. c. 24, 21. ad hoc fubornatus a Saule, vt videtur. *Schmid.* *y*) v. 10. 26. *z*) *ditabit eum*. c. 2, 7. Gen. 14, 23. *a*) c. 18, 17. *b*) *liberam fec.* Rafchi & Vat. *a tributo*, al. *a feruitute*, fi feruili conditione fuerit Opponitur feruo Ex. 21, 2. 5. item vexationi iudiciali. Ef 58, 6.

℣. 26. *c*) motus indignitate, & diuino inftinctu haud obfcure fignificans, fe iturum. *d*) *iftum* c. 14, 1. *e*) v. 36. c. 14, 6.

הב בפתח

ממערכות קרי

ר׳ דגושה

℣. 15. בית Per *Merca* fine *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 11. 12. 20. 21. 23. ℣. 17. הקליא cum *Kri* הקלי fine *Aleph* 3. ℣. 20. המעגלה *milel* figunt accentum 1. 2. 5. 6. 7. 9. 13. 14. 20. 22. 23. *Gimel* per *Dagefch* 1. 2. 3. 5. quod alii non habent. ℣. 23. גלית *Iod* per *Kamets* 6. 14. 19. 20. 21. 22. 23. מגת per *Kamets* 2. 3. 8. 15. 16. 17. 18. & *Ber.* ממערות *Cthibh* effert *Hillerus* p. 108. cum punctis fuis ממערות *ex foffis*, id eft, ex caftris foffa munitis. Ita etiam conciliatur in *M. I.* vbi tamen vertitur *ex planitie*, in qua caftra metati fuerant Philiftæi, coll. Iud. 20, 33. ממערה גבע, quod *Ionathan* reddidit *ex planitie Gibea*. ℣. 25. יעשרנו per *Pfikmunach*. 6. 9. 20. 21. 22. per folum *Merca* 10. 11. 12. 13. 14. 23. at per *Darga* 1. 2. fic fe 5. ℣. 26. לאיש per *Kadma* 2. 7. 8. 17. 18. & *Ber.*

27 מערכות אלהים חיים : ויאמר לו העם כדבר הזה
28 לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו : וישמע אליאב
אחיו הגדול בדברו אל־האנשים ויחר־אף אליאב
בדוד ויאמר למה־זה ירדת ועל־מי נטשת מעט הצאן
ההנה במדבר אני ידעתי את־זדנך ואת רע לבבך כי
29 למען ראות המלחמה ירדת : ויאמר דוד מה עשיתי
30 עתה הלוא דבר הוא : ויסב מאצלו אל־מול אחר
ויאמר כדבר הזה וישבהו העם דבר כדבר הראשון :
31 וישמעו הדברים אשר דבר דוד ויגדו לפני־שאול
32 ויקחהו : ויאמר דוד אל־שאול אל־יפל לב־אדם עליו
33 עבדך ילך ונלחם עם־הפלשתי הזה : ויאמר שאול
אל־דוד לא תוכל ללכת אל־הפלשתי הזה
להלחם עמו כי־נער אתה והוא איש מלחמה
מנעריו :
34 ויאמר דוד אל־שאול רעה היה עבדך לאביו בצאן
35 ובא הארי ואת־הדוב ונשא שה מהעדר : ויצאתי
אחריו והכתיו והצלתי מפיו ויקם עלי והחזקתי
36 בזקנו והכתיו והמיתיו : גם את־הארי גם־הדוב הכה
עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף
37 מערכת אלהים חיים : ויאמר דוד יהוה
אשר הצלני מיד הארי ומיד הדב הוא יצילני מיד
הפלשתי הזה ויאמר שאול אל־דוד לך
38 ויהוה יהיה עמך : וילבש שאול את־דוד מדיו ונתן
39 קובע נחשת על־ראשו וילבש אתו שריון : ויחגר
דוד את־חרבו מעל למדיו ויאל ללכת כי לא־נסה
ויאמר דוד אל־שאול לא־אוכל ללכת באלה כי־לא
40 נסיתי ויסרם דוד מעליו : ויקח מקלו בידו ויבחר־לו
חמשה חלקי אבנים מן־הנחל וישם אתם בכלי
הרעים

David, a fratre licet obiurgatus, ad certamen sese cum Goliatho offert,

fretus diuino præsidio, quod olim in leone & vrso enecando erat expertus.

יתיר י׳

פסקא באמצע פסוק

f) Ios. 3, 10. 2 Reg. 19, 4. 16. Ier. 10, 10. 1 Tim. 6, 17. in cuius contumeliam iactantia Goliathi cedebat, qs. Iehouah non aeque fortem præstare posset virum, vt Dagon Philistæorum. cf. Iud. 16, 23.

℣. 28. g) vid. v. 13. h) *quare?* Gen. 18. 13. 2 Sam. 3, 24. i) vid. v. 20. k) *proteruiam & arrogantiam tuam.* Deut. 17, 12. Prou. 11, 2.

℣. 29. l) *nonne verbum est illud ipsum,* i. e. nonne verum est, quod dixi. v. 26. cf. c. 16, 13.

℣. 30. m) c. 15, 27. n) *versus.* Num. 8, 2. o) vid. v. 26. p) *& responderunt illi.* 1 Reg. 20, 9. q) vid. v. 25. 27.

℣. 31. r) *accersiuit vel adsumsit eum* ad colloquium. cf. c. 30, 11. Ier. 37, 17.

℣. 32. s) cf. Ier. 4, 9. Deut. 28, 65.

℣. 33. t) *puer* s. *iuuenis* inexercitatus. v. 42. Iud. 8, 20. cf. c. 16, 11. u) c. 16, 18. 2 Sam. 17, 8.

℣. 34. x) *leo & quidem cum vrso.* 2 Reg. 2, 24. Sir 47, 3.

℣. 35. y) Ps. 7, 3. z) Schm. *Cumque alter, np. vrsus, insurgeret contra me.* ὁ. ἐπανίστατο ἐπ' ἐμέ. Matth 10, 21.

℣. 36. a) v. 26. I. d. 14, 3. cf. Eph. 2, 11. d. ἀπερίτμητος. Act. 7, 51. b) *sicut vnus tantum.* argum. a maiori ad minus. c) vid. v. 26.

℣. 37. d) Ps. 7, 2. e) Hebr. 11, 33. conf. 2 Tim. 4, 17.

℣. 38. f) *vestibus suis* l. *ipsius.* v. 39. c. 18, 4. Ps. 109, 18. g) *galeam.* (2) Ex. 23, 24. alibi per *Caph* scribitur, vt supra v. 17. h) *loricam.* v. 5.

℣. 39. i) *& voluit.* Ex. 2, 21. Iud. 17, 11. k) *quia non tentauerat* sc. in armis incedere. cf. Deut. 28, 56. l) q. d. Hæc armatura non congruit cum funda mea; nimis grauis est, cum funda leuem postulat virum. *Schmid.*

℣. 40. m) *baculum suum,* v. 43. Gen. 32, 11. Ex. 12, 11. n) *laues* l. *læuigatos lapides.* (1) cf. Ps. 57, 6. & 2 Par. 26, 14. o) *e torrente.* Ps. 110, 7. ὁ. ἐκ τοῦ χειμάῤῥου. Ioh. 18, 1.

℣. 28. זה *Dagesch* omittunt 8. 11. 12. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. ℣. 29. הלוא דבר ita 1. sic su. 5. ℣. 34. ונשא *milel* 1. 2. שה ita nobiscum scribunt ac legunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 13. 15. 16. 19. 22. 23. item omnes codd. *MSti*, quos inspexit Cel. *Iablonski.* in *Præf. Bibl. Ber.* §. 13. & duo alii *MSti*, quos allegat *Tremellius* in sua Versione, ac denique *Masora Erff.* At זה per Z, in scribunt sine *Kri* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 20 & cum *Kri* שה 17. 18. *Berol.* contra notam in marg 22. כצ״ו שה כתיב וקרי ita per *Sin & scribi & legi oportet.* ℣. 35. והמיתיו ita cum nota יתיר י 23. quo pertinent etiam 7. 8. & *M. I.* ac 17. 18. & *Ber.* notant החיו ברגש, quod tamen, quia regulam sequitur, marginalis notæ κεχρόμενον proprie non est. ℣. 37. הזה Sine *Piska* 1. 3. 6. — 16. 19. 20. 21. 22. 23. ℣. 38. קובע per *Caph* scribunt 5. & quidam libri in *M. I.* contra *Mas.* quæ ibid. allegatur. ℣. 39. חרבו per *Tlischakt.* 1. melius quam ceteri omnes.

℣. 40.

הרעים אשר־לו ובילקוט וקלעו בידו ויגש אל־
41 הפלשתי׃ וילך הפלשתי הלך וקרב אל־דוד והאיש
42 נשא הצנה לפניו׃ ויבט הפלשתי ויראה את־דוד
43 ויבזהו כי־היה נער ואדמני עם־יפה מראה׃ ויאמר
הפלשתי אל־דוד הכלב אנכי כי־אתה בא־אלי
44 במקלות ויקלל הפלשתי את־דוד באלהיו׃ ויאמר
הפלשתי אל־דוד לכה אלי ואתנה את־בשרך לעוף
מה השמים ולבהמת השדה׃ ויאמר דוד אל־
הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי
בא־אליך בשם יהוה צבאות אלהי מערכות ישראל
46 אשר חרפת׃ היום הזה יסגרך יהוה בידי והכיתך
והסרתי את־ראשך מעליך ונתתי פגר מחנה פלשתים
היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ וידעו כל־הארץ
47 כי יש אלהים לישראל׃ וידעו כל־הקהל הזה כי־לא
בחרב ובחנית יהושיע יהוה כי ליהוה המלחמה ונתן
48 אתכם בידנו׃ והיה כי־קם הפלשתי וילך ויקרב לקראת
דוד וימהר דוד וירץ המערכה לקראת הפלשתי׃
49 וישלח דוד את־ידו אל־הכלי ויקח משם אבן ויקלע
ויך את־הפלשתי אל־מצחו ותטבע האבן במצחו
נ ויפל על־פניו ארצה׃ ויחזק דוד מן־הפלשתי בקלע
ובאבן ויך את־הפלשתי וימתהו וחרב אין ביד־דוד׃
51 וירץ דוד ויעמד אל־הפלשתי ויקח את־חרבו וישלפה
מתערה וימתתהו ויכרת־בה את־ראשו ויראו
52 הפלשתים כי־מת גבורם וינסו׃ ויקמו אנשי ישראל
ויהודה וירעו וירדפו את־הפלשתים עד־בואך גיא ועד
שערי עקרון ויפלו חללי פלשתים בדרך שערים ועד־
53 גת ועד־עקרון׃ וישבו בני ישראל מדלק אחרי
54 פלשתים וישסו את־מחניהם׃ ויקח דוד את־ראש

Hb 2 לא ב הפלשתי

DauidGoliathum funda prosternit & suo ipsius gladio jugulat.

p) *nempe in pera.* (r) cf. v. 49. & *Vau* Num. 31, 6. q) *fundæ autem ipsius.* v. 50. c. 25, 29. cf. Iud. 20, 16.

✠. 42. r) *Cum vero adspiceret seu intueretur.* 1 Par. 21, 21. s) *contempsit eum tanquam ineptum & stolidum.* c. 10, 27. t) conf. v. 33. u) c. 16, 12. x) *simulque pulcher adspectu.* Gen. 12, 11. 2 Sam. 14, 27.

✠. 43. y) *Canis* nomen vilitatis habet significationem. *Grot.* Conf. c. 24, 15. 2 Sam. 3, 8. c. 9, 8. c. 16, 9. 2 Reg. 8, 13. Matth. 15, 26. z) v. 40. qs. baculis tractandus sim. Add. ὁ. καὶ εἶπε Δαυὶδ, Οὐχὶ, ἀλλ' ἢ χείρων κυνός. Agnoscenda est diuina prouidentia, vt cum ignominia caderet Goliathus, occisus a viro cum baculo aduersus ipsum egresso. Nam hoc ipse pro ignominia interpretatus est. *Schmid.* a) 2 Sam. 19, 22. b) *per deos suos.* confer c. 4, 8.

✠. 44. c) v. 46. Ps. 79, 2. Ier. 7, 33. cf. Apoc. 19, 17.

✠. 45. d) Ps. 20, 8. e) v. 5. Ier. 50, 42. f) Prou. 18, 10. g) v. 10. 26.

✠. 46. h) *includet te* qs. captiuum. c. 24, 19. 2 Sam. 18, 28. i) vid. v. 51. 54. 57. k) *cadauera.* Nah. 3, 3. ὁ. τὰ κῶλα, vt Num. 14, 29. l) Es. 18, 6. m) *vniuersitas terræ.* c. 14, 25. Gen. 11, 1. n) Es. 45, 5. 15. Ps. 96, 5.

✠. 47. o) Loquitur de populo Israel, qui nimis infirmæ fidei fuit. *Schm.* p) Ps. 44, 6. 7. q) *seruat.* futur. Hiph. more Chald. sic Ps. 116, 6. cf. Es. 52, 5. r) cf. 1 Par. 5, 22. 2 Par. 20, 15. Coh. 9. 11. Prou. 21, 30. 31. Ps. 24, 8.

✠. 48. s) Hoc vult, quod cum vterque stetisset inter colloquium, ira per verba Dauidis incensus Philistæus, prior procedere cœperit inuasurus Dauidem. *Schm.*

Schm. t) v. 41. u) *versus aciem Philistæorum.*

✠. 49. x) v. 40. y) *funda* [illegible]

פתח בס״פ

proiecit. (4) c. 25. 29. Iud. 20, 16. Ier. 10, 18. z) cf. Ez. 3, 8. 9. a) *& infixus s. immersus est.* Ier. 38, 6.

✠. 50. b) Sic diuina ope præualuit David. v. 43. Sir. 47, 5. 1 Macc. 4, 30.

✠. 51. c) c. 31, 4. Num. 22, 23. d) *& penitus interfecit eum.* c. 14, 13. 1 Sam. 1, 9. 10. e) vt heroica fide prædixerat. v. 46.

✠. 52. f) *conclamarunt.* v. 20. g) *vsque dum venis,* s. vsque ad ingressum vallis. cap. 17, 8. Iud. 6, 4. h) Ios. 13, 3. i) vrbs Simeonitarum. 1 Par. 4, 31. in tribu Iudæ, Ios. 15, 36.

✠. 53. k) *a persequendo.* Ps. 10, 2. Gen. 31, 36. l) Iud. 2, 14. Es. 13, 16.

✠. 41. הלך Alius liber habet הלך in marg. 2. ✠. 42. היה *milel* 1. 2. ✠. 44. השדה Pro הארץ, terra in 1. 2. quod vero, alia manu deletum. Et sic notat 22. in margine eo scriptum fuerat, הארץ ... סא מוגה הארץ וכן חיי והזל עיין ברדק *Alius liber correctus, inquit, habet* הארץ, & sic vertit Ionathan cum Rabbinis nostris; vide D. Kimchium. Præterea sic legisse videntur LXX. Græci & Vulgatus Latinus. ✠. 45. חרפת per *Kamets* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. sic fu. 5. contra *Mas.* 3. ✠. 46. יסגרך cum *Gaiah* 1. sec. *Mas. Erff.* ✠. 47. בידינו *plene* pluraliter 1. 2. 5. ✠. 51. חרבו per *Tlischaks.* 2. non male.

הפלשתי ויבאהו ירושלם ואת־כליו שם באהלו׃
55 וכראות שאול את־דוד יצא לקראת
הפלשתי אמר אל־אבנר שר הצבא בן־מי־זה הנער
56 אבנר ויאמר אבנר חי־נפשך המלך אם־ידעתי׃ ויאמר
המלך שאל אתה בן־מי־זה העלם׃
57 וכשוב דוד מהכות את־הפלשתי ויקח אתו
58 אבנר ויבאהו לפני שאול וראש הפלשתי בידו׃ ויאמר
אליו שאול בן־מי אתה הנער ויאמר דוד בן־עבדך ישי
יח בית הלחמי׃ ויהי ככלתו לדבר אל־שאול ונפש
יהונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבו יהונתן כנפשו׃
2 ויקחהו שאול ביום ההוא ולא נתנו לשוב בית אביו׃
3 ויכרת יהונתן ודוד ברית באהבתו אתו כנפשו׃
4 ויתפשט יהונתן את־המעיל אשר עליו ויתנהו לדוד
ה ומדיו ועד־חרבו ועד־קשתו ועד־חגרו׃ ויצא דוד
בכל אשר ישלחנו שאול ישכיל וישמהו שאול על
אנשי המלחמה וייטב בעיני כל־העם וגם בעיני עבדי
6 שאול׃ ויהי בבואם בשוב דוד מהכות
את־הפלשתי ותצאנה הנשים מכל־ערי ישראל
לשור והמחלות לקראת שאול המלך בתפים
7 בשמחה ובשלשים׃ ותענינה הנשים המשחקות
8 ותאמרן הכה שאול באלפו ודוד ברבבתיו׃ ויחר
לשאול מאד וירע בעיניו הדבר הזה ויאמר נתנו לדוד
9 רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה׃ ויהי
שאול עון את־דוד מהיום ההוא והלאה׃
י ויהי ממחרת ותצלח רוח אלהים רעה
אל־שאול ויתנבא בתוך־הבית ודוד מנגן בידו כיום
11 ביום והחנית ביד־שאול׃ ויטל שאול את־החנית
ויאמר אכה בדוד ובקיר ויסב דוד מפניו פעמים׃
ויירא

Exod. 15, 20. p) Ex. 15, 1. 11. Iud. 11, 34. Pf. 68, 12. 26. q) Chald. & LXX. *Cymbalis.* al. *trichordiis* vel *tribus choris.* (1) Alii: *eximiis carminibus,* principe dignis. Prou. 22, 20. coll. c. 8, 6. Alii tandem: *cum tribunis* Ez. 23, 15. seu magistratibus, qui mulieres

Cap. XVIII. ויאהבהו קרי

duxerint: ne videretur fuisse importuna & immodesta procacia fœminarum concursatio, vt Cocc. Lex. p. 910.

℣. 7. v) *alternis.* Ex. 15, 21. s) 2 Sam. 6, 5. Iud 16, 25. t) *percussit quidem Saul,* quoties adversus hostes egressus est, *millenos suos.*

לשיר קרי

Verbum constr. cum ב v. 11. c. 19, 10. Ex.

באלפיו קי

17, 6. u) c. 21, 12. c. 29, 5.

℣. 8. x) c. 8, 6. y) *ergo superest ipsi tantum regnum,*

עוין קרי

vt me meosq; de throno deturbent.

℣. 9. z) Iou. *Insidians.* vel infensis *oculis obseruans* (1) vt verbum Aethiop. est *oculis vidit,* & *homines oculi* sunt Æth. *exploratores.*

℣. 54. m) *& tandem* deportauit illud Hierosolymam.

℣. 55. n) *Ceterum cum videret Saul.* c. 5, 9. o) c. 14, 50. p) *cuius filius?* v. 56. 58. Ex hoc autem loco cumprimis colligit *Schmidius* (quod ad versum 15. iam notauimus) Goliathum victum esse a Dauide, antequam hic in aulam vocaretur c. 16, 19. seqq. Dubium etiam mouet *Abarbanel,* qua ratione Saul interrogauerit de Dauide, qui iam antea cithara coram ipso pulsasset c. 16, 22. 23. sed respondet cum *M. I.* alisque: *non* interrogasse Saulem *de nomine,* sed *de virtute* Patris Dauidis; num & ille vir fortis & bello strenuus sit, sicuti Dauid. Ad quæ responderit Abner, se id quidem nescire. Aut dicendum esse, Saulem propter occupationes suas & spiritum malum, oblitum fuisse, quis pater Dauidis esset. q) *per vitam animæ tuæ.* cf. Gen. 42, 15. 16. 2 Sam. 11, 11. 2 Reg. 2, 2.

℣. 56. r) *adolescens.* (2) c. 20, 22.

℣. 57. s) cf. c. 16, 21. 22. Cap XVIII, ℣. 1. t) *deuincta est* cum animo Gen. 44, 30. u) c. 16, 21. x) *sicut seipsum.* v. 3. c. 20, 17.

℣. 2 y) *&* [illegible]*d cixit eum,* vt supra iam dictum c 16, 22. ex mente *Schmidii.* sed confer, quæ sequuntur. z) Iud. 1, 34. a) vt antea c. 17, 15.

℣. 3. b) c. 20, 15. 16. 42. c. 23, 18. 2 Sam. 21, 7. c) *eo quod amaret.* c. 20, 17. Gen. 29, 20.

℣. 4. d) *Quin exuit sibi* c 19, 24. e) c 15, 27. f) in signum sinceri amoris. g) *etiam reliquas vestes* c. 4, 12. c. 17, 38. h) i e. omnia, vsque ad minimum.

℣. 5. i) Cumque postea exiret *in omnibus* pacis & belli negotiis k) *prudenter* & feliciter *res peregit.* v. 14. 15. 30. Ios. 1, 8. l) *ministrorum* aulicorum. Gen. 41, 37

℣. 6. m) *cum venirent* Saul & Dauid v. na. n) Gen. 14, 17. o) Exod.

℣. 10. a) *a reditu* v. 6. b) c. 16, 14. c) add. Ar. *eo quod eum auxilio suo destituisset Dominus.* d) c. 10, 6. Ar. add. *id est, dicebat verba hariolorum.* cf. 1 Reg. 18, 29. 2 Reg 9, 11. Ier. 29, 26. *Ion.* & insaniebat. s. verba multa eloquebatur, sec. *M. I.* Nimirum, quemadmodum olim Spiritus Dei veniebat super Saulem, vt prophetaret vere: ita spiritus hic malus imitatus est Spiritum S. illusitque Sauli, *vt se gereret, qs. Propheta esset, & prophetaret,* vt tamen, qui videbant, facile obseruare possent, verum esse diaboli lusum. *Schmid.* Sed *Abarbanel* existimat, Saulem his curis animum agitasse, quod Deum sibi infensum haberet, atque ita *per seipsum prophetasse,* quid esset futurum, sc. *quod Dauid reuera heres regni sui futurus sit.* e) Ezr. 3, 4. f) c. 19, 9. c. 22, 6. 8. ℣. 11. g) *proiecit igitur* Saul diabolico odio incitatus, c 20, 33. cf. Ion. 1, 5. h) apud se. v. 17. Ps. 10, 6. i) v. 7. c. 19, 10.

℣. 5. ויצא דוד Ita correctum in 5. non male ℣. 7. ותאמרן cum *Kri* ותאמרנה 3. & *Erff.* sed *plene* in textu 4fu. 1. 2. contra suam *Mas.* ברבבתו *def.* cum *Kri* תיו 1. 2. 5. & *Mas. Erff.* at ר sine *Meth,* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 23. ℣. 10. רוח cum adiecto ^T *Psik* 2. 3.

12 ויירא שאול מלפני דוד כי־היה יהוה עמו ומעם שאול
13 סר : ויסרהו שאול מעמו וישמהו לו שר־אלף ויצא
14 ויבא לפני העם : ויהי דוד לכל־
טו דרכו משכיל ויהוה עמו : וירא שאול אשר־הוא
16 משכיל מאד ויגר מפניו : וכל־ישראל ויהודה אהב
את־דוד כי־הוא יוצא ובא לפניהם :
17 ויאמר שאול אל־דוד הנה בתי הגדולה מרב אתה
אתן־לך לאשה אך היה־לי לבן־חיל והלחם מלחמות
יהוה ושאול אמר אל־תהי ידי בו ותהי־בו יד־פלשתים :
18 ויאמר דוד אל־שאול מי אנכי ומי חיי משפחת אבי
19 בישראל כי־אהיה חתן למלך : ויהי בעת תת את־
מרב בת־שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחלתי
כ לאשה : ותאהב מיכל בת־שאול את־דוד ויגדו
21 לשאול וישר הדבר בעיניו : ויאמר שאול אתננה לו
ותהי־לו למוקש ותהי־בו יד־פלשתים ויאמר שאול
22 אל־דוד בשתים תתחתן בי היום : ויצו שאול את־
עבדו דברו אל־דוד בלט לאמר הנה חפץ בך המלך
23 וכל־עבדיו אהבוך ועתה התחתן במלך : וידברו
עבדי שאול באזני דוד את־הדברים האלה ויאמר דוד
הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש־רש
24 ונקלה : ויגדו עבדי שאול לו לאמר כדברים האלה
כה דבר דוד : ויאמר שאול כה־תאמרו
לדוד אין־חפץ למלך במהר כי במאה ערלות פלשתים
להנקם באיבי המלך ושאול חשב להפיל את־דוד
26 ביד־פלשתים : ויגדו עבדיו לדוד את־הדברים האלה
וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך ולא־מלאו
27 הימים : ויקם דוד וילך הוא ואנשיו ויך בפלשתים
מאתים איש ויבא דוד את־ערלתיהם וימלאום למלך

להתחתן Hb 3 לא ג

David Saulo inuisus, populo gratus, dux belli constituitur.

דרכיו קרי

עבדיו קרי

& ignobilis. Ef. 3, 5.

v. 25. p) c. 15, 22. q) *in dote.* (3) Gen. 34, 12. r) *præputiis*, cæsorum hostium indiciis, quæ commodius afferri potuerunt, quam capita interfectorum. Conf. simile signum occisi hostis apud Gallanos in I. Ludolfi Hist. Aeth. lib. 1. c. 16. & Comment. p. 215. s) speciosus prætextus, vt v. 17. t) *ita se effecturum, vt caderet David.* 2 Sam. 21, 22.

v. 26. u) *placuit tandem.* v. 20. 2 Par. 30, 4. x) sc. nuptiis dicti. Gen. 29, 21. cf. Deut. 20, 7.

v. 27. y) *& impleuerunt*, s. pleno numero obtulerunt ea: Ier. 51, 11. 1 Reg. 8, 15. 24.

v. 12. k) v. 14. 28. c. 16, 18. Ioh. 3, 2.

v. 13. l) *semouit igitur* vel amandauit *eum* honesto prætextu *a se*, qs eum a gradu armigeri & musici ad superiorem promoturus; sed ea intentione, vt periculis expositus interiret. m) vt imperatores solent. v. 16.

v. 15. n) inuidia & odio plane *exhorruit ipsum*. Deut. 1, 17.

v. 16. o) v. 13. cf. Num. 27, 17.

v. 17. p) speciosis verbis nouas insidias struens. q) v. 19. c. 14, 49. r) in præmium virtutis, vt iam ante promiserat c. 17, 25. s) modo ne in otium te hæc dignitas coniiciat, *sed porro sis strenuus.* t) c. 14, 52. Deut. 3, 18. 1 Reg. 1, 52. u) c. 25, 28. honesta oratio, qua dolus tegeretur, vt v. 25. x) Gen. 37, 27.

v. 18. y) Ex. 3, 10. 2 Sam. 7, 18. z) cf. c. 16, 11. Ps. 78, 71. a) aut *familiæ* patris. conf. Iud. 6, 15.

v. 19. b) *cum dare debuisset.* promissis iterum non stetit Saul c) cf. 2 Sam. 21, 8.

v. 20. d) c. 14, 49. Dauidi erepta c. 25, 44. reddita 2 Sam. 3, 15. improlis c. 6, 23. e) v. 26. 2 Sam. 17, 4.

v. 21. f) Ex. 23, 33. Ef. 8, 14. ὁ εἰς σκάνδαλον. cf. Rom. 11, 9. Apoc. 2, 14. g) *per duas* filias gener meus eris; nempe cum id non factum sit per desponsatam tibi maiorem, saltim fiet per minorem, quæ & magis te diligit. h) q. d. *gener fies in me.* v. 22. 23. in quo est correlatum huius relationis. *Gusset.*

v. 22. i) *clam, occulto modo.* c. 24, 5. k) c. 19, 1. l) vid. v. 5. 16.

v. 23. m) *num facile* vel *leue* videtur vobis? Ez. 8, 17. n) *vir pauper.* 2 Sam 12, 1. 4. Prou. 22, 2. non æque diues, vt ille riualis meus Adriel v. 19. o) &

v. 19. בעת Per *Darga* 7. 17. 18. at per repetitum *Tbhir* 1. 3. 5. 8. 10. 15. 16. & *Ber.* per *Rbbia* præc. *Munach* fe. 5. v. 21. שאול v. 22. את pro eo habent אל־ 6. 9. in marg. v. 23. הנקלה ita cum *Meth.* 1. 2. 5. 6. 8. 9. 10. 13. 19. 23. quod omittunt ceteri. v. 25. כי *Orientales* addunt particul. אם, quam vero abesse iubet *Mss. Erff.* h. l. & *impressa* ad Gen. 24, 4. v. 26. ולא per *Merca* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. v. 27. ואנשיו ita scribunt eum *Kri* ואנשיו 2. & *Mas. Erffurtensis.*

להתחתן במלך ויתן־לו שאול את־מיכל בתו לאשה׃
28 וירא שאול וידע כי יהוה עם־דוד ומיכל בת־שאול
29 אהבתהו׃ ויאסף שאול לרא מפני דוד עוד ויהי שאול
איב את־דוד כל־הימים׃
ל ויצאו שרי פלשתים ויהי מדי צאתם שכל דוד מכל
יט עבדי שאול וייקר שמו מאד׃ וידבר שאול אל־
יונתן בנו ואל־כל־עבדיו להמית את־דוד ויהונתן בן־
2 שאול חפץ בדוד מאד׃ ויגד יהונתן לדוד לאמר
מבקש שאול אבי להמיתך ועתה השמר־נא בבקר
3 וישבת בסתר ונחבאת׃ ואני אצא ועמדתי ליד־אבי
בשדה אשר אתה שם ואני אדבר בך אל־אבי וראיתי
4 מה והגדתי לך׃ וידבר יהונתן בדוד
טוב אל־שאול אביו ויאמר אליו אל־יחטא המלך
בעבדו בדוד כי לוא חטא לך וכי מעשיו טוב־לך מאד׃
ה וישם את־נפשו בכפו ויך את־הפלשתי ויעש יהוה
תשועה גדולה לכל־ישראל ראית ותשמח ולמה
6 תחטא בדם נקי להמית את־דוד חנם׃ וישמע שאול
7 בקול יהונתן וישבע שאול חי־יהוה אם־יומת׃ ויקרא
יהונתן לדוד ויגד־לו יהונתן את כל־הדברים האלה
ויבא יהונתן את־דוד אל־שאול ויהי לפניו כאתמול
8 שלשום׃ ותוסף המלחמה להיות
ויצא דוד וילחם בפלשתים ויך בהם מכה גדולה וינסו
9 מפניו׃ ותהי רוח יהוה רעה אל־שאול והוא בביתו
י יושב וחניתו בידו ודוד מנגן ביד׃ ויבקש שאול
להכות בחנית בדוד ובקיר ויפטר מפני שאול ויך
את־החנית בקיר ודוד נס וימלט בלילה הוא׃
11 וישלח שאול מלאכים אל־בית
דוד לשמרו ולהמיתו בבקר ותגד לדוד מיכל אשתו
לאמר

David Michalem uxorem ducit.

פתח בספ
ויוסף קרי

CAP. XIX.

Saul Davidis necem decernit, quam tamen Ionathan dissuadet, & Davidem Sauli reconciliat.

Mox vero hasta eum transfodere tentat.

David, docet Ps 59,1. d) ne, si statim eum quærerent, beneficio noctis elaberetur.

℣. 28. x) *Cum autem videret Saul, quod* &c. *magis etiam timuit* Davidem. v. 29. a) vid. v. 12. 14.
℣. 29. b) *timere.* Ios 22, 25. *Iod* exspiravit. c) *inimico animo oppugnans.* Ex. 23, 22.
℣. 30. d) c. 1, 7. e) *prudens fuit*, prudentem se gessit. *Kal* (1) cf. Gen. 48, 14. f) *ideo illustre factum est, & in pretio fuit nomen eius.* c. 26, 21. Coh. 10, 1. Iob. 31, 26.

CAP. XIX, ℣. 1. g) cum frustrata eum esset spes, Davidem per Philistæos occisum iri. c. 18, 17. 21. 25. h) intimi consilii participem. c. 20, 2. i) primarios *ministros.* Gen. 41, 38. Ex. 5, 21. sine quorum consensu cædes Davidis periculosa & difficilis videbatur. k) c. 18, 22 Gen. 34, 19.
℣. 2. l) *& confide in latibulo.* cf. Ps. 91, 1. ὁ. κρυφῇ. Eph. 5, 12. m) *& occultate.* Ios. 2, 16. in agro sc. v. 3.
℣. 3. n) ad locum sc. quo exire quotidie solet pater meus. M I. o) *quid sit*, cur tibi succenseat, vel *quid dicturus sit.* ὁ. ὁ, ὅ ἐὰν ᾖ. *Ar.* bene: *quid in corde ipsius sit.* in Syr.
℣. 5. p) paratus es, ad eam profundendam. c. 28, 21. Ps 119, 109. vid Iud. 12, 3. Ar. *siquidem exposuit se ipsum morti.* Iob 17, 49. r) c. 11, 9. 13. 2 Sam. 23, 10. 12.
℣. 6. s) Num. 14, 21. cuius sancti pronimisi cito nimis oblitus fuit vid. v. 10.
℣. 7. t c. 14, 21.
℣. 9. u) c. 16, 14. x) pro more ipsius; vide c. 18, 10. c. 16, 23. c. 22, 6.
℣. 10. y) c. 18, 7. 11. c. 23. 1. z) exivit autem s. abduxit se viam sibi fecit, s. 2 Par 9, 33. a) sc. in domum suam. v. 11
℣. 11 b) emissarios suos, vt v. 20. in c. 10 Io 2 hanc. c. 20, 2 c) in istis angustiis quomodo se gereret David,

℣. 28. per אהבתהו *Kamets* 2. 6. 9. 14. 20. sic fu. 5. contra *M. I.* & *Mas.* 1. 3. *Erff.* ℣. 29. ויאסף ita cum *Kri* ויוסף 3. 22. sec. *Mas.* 8. ad Num. 22, 26. & *finalem* f. 1 b. Ceteri *Kri* nullum habent. CAP. XIX, ℣. 3. אשר per *Mun.* 1. 3. & sic correctum in 5. ℣. 5. בדם per *Patach* 1 3. ℣. 7. את כל ita per *Tsere* & *Merca* 2. 6. 9. 10. 19. 20. sic fe. 5. אל־שאול pro eo habet לשאול 22. cum nota : כצל ס״ס כולם *Ita oportet scribi secundum Hispanicos codices omnes.*

לאמר אם־אינך ממלט את־נפשך הלילה מחר אתה
12 מומת : ותרד מיכל את־דוד בעד החלון וילך ויברח
13 וימלט : ותקח מיכל את־התרפים ותשם אל־המטה
ואת כביר העזים שמה מראשתיו ותכס בבגד :
14 וישלח שאול מלאכים לקחת את־דוד ותאמר חלה
טו הוא : וישלח שאול את־המלאכים לראות את־דוד
16 לאמר העלו אתו במטה אלי להמתו : ויבאו
המלאכים והנה התרפים אל־המטה וכביר העזים
17 מראשתיו : ויאמר שאול אל־מיכל למה ככה רמיתני
ותשלחי את־איבי וימלט ותאמר מיכל אל־שאול
18 הוא־אמר אלי שלחני למה אמיתך : ודוד ברח וימלט
ויבא אל־שמואל הרמתה ויגד־לו את כל־אשר
עשה־לו שאול וילך הוא ושמואל וישבו בנוית :
19 ויגד לשאול לאמר הנה דוד בנוית ברמה : וישלח
כ שאול מלאכים לקחת את־דוד וירא את־להקת
הנביאים נבאים ושמואל עמד נצב עליהם ותהי על־
21 מלאכי שאול רוח אלהים ויתנבאו גם־המה : ויגדו
לשאול וישלח מלאכים אחרים ויתנבאו גם־המה
ויסף שאול וישלח מלאכים שלשים ויתנבאו גם־
22 המה : וילך גם־הוא הרמתה ויבא עד־בור
הגדול אשר בשכו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד
23 ויאמר הנה בנוית ברמה : וילך שם אל־נוית
ברמה ותהי עליו גם־הוא רוח אלהים וילך הלוך
24 ויתנבא עד־באו בנוית ברמה : ויפשט גם־הוא
בגדיו ויתנבא גם־הוא לפני שמואל ויפל ערם כל־
היום ההוא וכל־הלילה על־כן יאמרו הגם שאול
כ בנביאים : ויברח דוד מנוית ברמה
ויבא ויאמר לפני יהונתן מה עשיתי מה־עוני ומה־

חטאתי   Hb 4   לא ד

vt reliqui Samuelis discipuli. cf. 1 Cor. 14, 24. 25. o) interea Samuel Dauidem dimisit, eique fugam & exilium suasit, donec Deus Saulem e medio tolleret. p) renouato veteri prouerbio. q) c. 10, 11. Saul a. procul dubio a Samuele seuere admonitus fuit, ne quid amplius contra insontem Dauidem tentaret. CAP. XX, ✠. 1. r) c. 19, 18. c. 25, 1. s) vt huic de fuga se excusaret, & cum bona ipsius venia, confirmatoque fœdere, abiret.

e) occisus eris. 2 Reg. 21, 2.
✠. 12. f) Ios. 2, 15. LXX vt & Act. 9, 25. g) cf. Iud. 7, 21. h) v. 18. c. 21, 1.
✠. 13. i) quos pro diis, c. 15, 23. Gen. 31, 19. 30. seqq & oraculis Ez. 21, 26. Zach. 10, 2. superstitiosi mortales habuerunt. De illis ita *Abarbanel* ad h. l. mea sententia est, quod *Teraphim in genere habuerint formam humanam*; quædam eorum facta sunt in vsum idololatriæ, quædam ad deriuandam influentiam a superioribus; quædam ad cognoscendum horas diei; quædam facta ad formam hominis, quem eq. natum & similem in forma & figura repræsentabant, & mulieres eos faciebant ad formam maritorum suorum.--Et huius vltimæ speciei fuerunt *Teraphim Michalis*, quæ *formam Dauidis habebant*. &c. Nomen idem esse putat *Schm.* aliique, cum Hebræo *Seraphim*, & *Angelos* per has formas repræsentatos fuisse. k) *maiores piles vel stragulum*. (2) v. 16. cf. 2 Reg. 8, 15. *Schmidius* coniicit, fuisse aliquid expansum super faciem, quod muscas arceret. Videtur enim ipsi Michal simulare voluisse non tantum, quod Dauid ægrotaret, sed etiam qs. dormiret sub velamine, vt nec colloqui, nec videre eum possent. l) ex pilis *caprarum*, vt Ex. 25, 4. m) c. 26, 7. Gen. 28, 11. 1 Reg. 19, 6.
✠. 14. n) *ægrotus est*, nec ire potest. conf. Mat. 8, 6.
✠. 17. o) c. 18, 12. Ios. 9, 22. ὁ παραλογίσωμαι Col. 2, 4. Iac. 1, 22. p) c. 24, 20. q) Muliebre figmentum & mendacium. Rectius fecisset, si vt Ionathan c. 20, 32. maiori animi constantia egisset.
✠. 18. r) hunc consulturus, quid facto opus esset? fugeretne, an vi resisteret Sauli. s) c. 1, 1, 19. t) ex vrbe patria, ne forte in hanc tutam fugiret Saul, vt factum c. 22, 19. u) *in Naioth*, prope Ramam v. 19.
✠. 19. x) v. 18. 22. c. 20, 1.
✠. 20. y) *Cum autem videret* vnusquisque eorum. z) *collegium*. (1) R. Aeth. *senuit*, *presbyter fuit*, & *Lehik*, presbyter. ὁ. τὴν ἐκκλησίαν. quasi קהלת per metathesin. a) c. 10, 5. 10. b) *præfectum*, præsidem cf. c. 22, 9. Ruth. 2, 5. 6. Ion. *doctor* s. *director eorum*. c) cf. Num. 24, 2.
בניות קרי
Ioh. 7, 32. 44.
בניות קרי
seqq.
✠. 22. d) ad indignationem commotus, & Dauidem comprehensurus. e) v. 18. c. 20, 1. f) nomê loci. g) vid. v. 18. 19.
✠. 23. h) cf. Prou. 21, 1. i) Ion. *& psallens*. sic v. 24. cf. c. 10, 5. 6.
✠. 24. k) c. 17, 4. l) hoc infert, etiam
בניות קרי
ניות קרי
reliquos prophetantes ita fecisse. *Kimchi*. m) exuit *vestes consuetas*, & induit sacras, pauciores & leuiores, vt Dauid coram arca
בניות קרי
Cap. XX.
מניות קרי
2 Sam. 6, 14. n) humilis coram Deo,

✠. 15. להמיתו Sic defect. 2. 6. 9. 20. 22. & sic fe. 1. secundum *Mas.* 1. 2. & *Erff* h. l. item sec. *Mas.* 1. & *impress.* 2 Sam. 14, 7. *impressamque* iterum ad Ier. 52, 27. Alii *plene*. ✠. 17. הוא per *Mun.* 1. 2. 5. שלחני per *Tsere* 6. 7. 9. 11. 12. 14. 18. 20. 23. & *Ber.* sic fu. 3. 5. contra grammaticam analogiam, & contra *Mas.* 1. 2. 3. *impr.* & *Erff.* ✠. 18. בנוית ita in textu scribunt 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. contra *M.* 1. & *Mas. Erff.* ✠. 20. וירא per *Kadma* 17. 18. *Ber.* at per *Grasch* 2. ✠. 21. המה *Piska* s. spatium post *Atnach* habent 1. 2. 5. 7. 8. forte etiam 10, requirente id *Mas.* 1. 2. 5. & *Erff.* ✠. 22. ויבא per *Kadma* 1. 7. 8. 11. 12. per *Pascha* 3. 10. 13. 19. 22. ✠. 24. בנביאם *im* def. 7. 8. 22. 23. & forte plures, sic fe. 1. sec. *Mas.* 1, *impr.* & *Erff.* sed *plene* *Ber.* sec. *Mas.* 2. CAP. XX, ✠. 1. ויבא per *Rbhia* 14. at per *Sakeph* g. 17. 18. & *Ber.*

David fugiens de iniuria sibi a Saulo facta conqueritur apud Ionathanem.

לא יעשה קרי

חטאתי לפני אביך כי מבקש את־נפשי : ויאמר לו 2
חלילה לא תמות הנה לו־עשה אבי דבר גדול או
דבר קטן ולא יגלה את־אזני ומדוע יסתיר אבי ממני
3 את־הדבר הזה אין זאת : וישבע עוד דוד ויאמר ידע
ידע אביך כי־מצאתי חן בעיניך ויאמר אל־ידע־זאת
יהונתן פן־יעצב ואולם חי־יהוה וחי נפשך כי כפשע
4 ביני ובין המות : ויאמר יהונתן אל־דוד מה־תאמר
ה נפשך ואעשה־לך : ויאמר דוד אל־יהונתן הנה־חדש
מחר ואנכי ישב־אשב עם־המלך לאכול ושלחתני
6 ונסתרתי בשדה עד הערב השלשית : אם־פקד
יפקדני אביך ואמרת נשאל ממני דוד לרוץ
בית־לחם עירו כי זבח הימים שם לכל־המשפחה :
7 אם־כה יאמר טוב שלום לעבדך ואם־חרה יחרה לו
8 דע כי־כלתה הרעה מעמו : ועשית חסד על־עבדך
כי בברית יהוה הבאת את־עבדך עמך ואם־יש־בי עון
9 המיתני אתה ועד־אביך למה־זה תביאני : ויאמר
יהונתן חלילה לך כי אם־ידע אדע כי־כלתה הרעה
י מעם אבי לבוא עליך ולא אתה אגיד לך : ויאמר דוד
אל־יהונתן מי יגיד לי או מה־יענך אביך קשה :
11 ויאמר יהונתן אל־דוד לכה ונצא השדה ויצאו שניהם
12 השדה : ויאמר יהונתן אל־דוד יהוה
אלהי ישראל כי־אחקר את־אבי כעת | מחר
השלשית והנה־טוב אל־דוד ולא־אז אשלח אליך
13 וגליתי את־אזנך : כה־יעשה יהוה ליהונתן וכה יסיף
כי־ייטב אל־אבי את־הרעה עליך וגליתי את־אזנך
ושלחתיך והלכת לשלום ויהי יהוה עמך כאשר היה
14 עם־אבי : ולא אם־עודני חי ולא־תעשה עמדי חסד
טו יהוה ולא אמות : ולא־תכרית את־חסדך מעם ביתי
עד

Pater tuus duri responderit, quis mihi indicabit? vt ne & tu incidas in odium Parentis.

℣.12 b) add. Ar. & Syr. *testis mihi sit.* al. subint. *sic mihi faciat.* vt v. 9.13. c. iv. 5.25. 26. c. 9, 16. d) aut *perendie*, quæ est dies tertia ab ea, qua hæc verba proferebantur. v. 5. 27. Asyndeton, vt Ef. 17, 6. e) v. 2. 2 Sam. 7, 27.

℣.13. f) *sic* inquam, *faciat* c.3,17. g) *ipsum* malum, vel *cum malo* si volupe fuerit patri meo.

℣. 14. h) *si non etiam*, si adhuc vixero; *si* inquam *non feceris*, vt non moriar. v.12 sc. *tum Deus & tibi sic faciat, & sic addat.* Imprecatio frequentissime in iure iurando reticetur.

℣. 15. i) *item vt non exscindas.*

t) vt vix me eripuerim. c. 19, 10. 11. 12.

℣. 2. u) iurato Patris promisso c. 19,6. fretus, & vltimarū insidiarum ignarus. c. 19, 11. x) Ios. 22, 29. ó μηδαμῶς σοι. sic v. 9. Act. 10,14. y) *non*, vt c. 2, 16. z) i. e. *nihil*, quod sit alicuius momenti, c. 25, 36. cf. Num. 22,18. a) c. 9, 15. Ruth. 4, 4. b) *non est hoc ita*, vt metuis.

℣. 3. c) c. 25,26. de Deo dicitur in statu absoluto חי *vivus*, vel *vita est Iehovah*, quod ipse fons omnis vitæ sit, & in se vivus. Deut. 32,40. At de hominibus in statu constructo, ad ostendendum, quod vita ipsis a DEO communicata sit. d) *& per vitam animæ tuæ*. c. 1, 26. 2 Sam. 11, 11. e) *vix passus*. (1) cf. rad. Ef. 27,4. f) c. 27, 1. vult dicere, se in summo versari periculo.

℣. 5. g) vide not. Num. 28.11. h) pro more *sedere debebam*. i) v. 12.

℣. 6. k) *curabit* l. desiderabit *me* absentem. v 18. c. 25, 15. l) *petendo petiit*. al. *exoratus est* Niph. (3) v. 28. Nehem. 13, 6. ó. παρῃτήσατο. Luc. 14,19. m) Ioh. 7, 42. n) *annuum* & solemne *sacrificium*. v. 29. cf. c. 9, 12. c. 16, 5.

℣. 7. o) quod optaverim. p) *bonum* est. *bene!* 2 Sam. 3, 13. 1 Reg. 2, 18. q) Deut. 6, 15. quod certissime auguror. r) *quod consummatum sit malum* ab ipso, & desperata spes reconciliationis. v. 9, 33. Esth. 7, 7.

℣. 8 s) c. 18, 3 t) qui potestatem habes occidendi perduellem. u) celando se, eius propositum.

℣. 9. x) v. 2. 2 Sam. 20, 20. y) *num enim sciverim - nec indicaverim tibi?* Alii per ellipsin: *nam sic mihi faciat Deus* &c. vt v. 13. c. 14, 44.

℣. 10. z) *quis internuncius?* a) *aut quid* Pater

℣.1. חטאתי Ex Nomine facit Verbum חטאתי *peccavi* 1. sic fu. 5. ℣.3. כפשע male *Schin* 6..9. 11.12.15.16 : 20. ℣.8. זה fine *Dagesch* 7.8 10-16. 19--23. ℣.9. לך pro eo habent in marg. לי 6. 9. ℣.12. ויאמר יהונתן אל־דוד sic se. 5. אבי ita per *Rbhia* 2. 3. ^ 22.28. it *Manasse b. Israel*, ^ & *E. van der Hooght*. *Sakephk*. quod ^ alii habent, vitiosum est כעת fine *Psik* 6. 9. 15. 20. 21. 22. contra *Masoram* 1. 3. & *Erffurt.* ℣.13. יוסף ita scribunt 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *Masoram impress.* 2 Sam. 3, 35.

עַד־עוֹלָם וְלֹא בְּהַכְרִת יְהוָה אֶת־אֹיְבֵי דָוִד אִישׁ מֵעַל
16 פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיִּכְרֹת יְהוֹנָתָן עִם־בֵּית דָּוִד וּבִקֵּשׁ יְהוָה
17 מִיַּד אֹיְבֵי דָוִד׃ וַיּוֹסֶף יְהוֹנָתָן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת־דָּוִד בְּאַהֲבָתוֹ
אֹתוֹ כִּי־אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אֲהֵבוֹ׃
18 וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃
19 וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ
כ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ וַאֲנִי
21 שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה
אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר
לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם
22 לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה׃ וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה
23 הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ וְהַדָּבָר
אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃
24 וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
כה הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל׃ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ אל קרי
כְּפַעַם בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב
26 אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃ וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל
מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר
הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃
27 וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל
28 גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל
29 נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי
זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן
ל לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּחַר־אַף
שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא
יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת
אִמֶּךָ

k) quemlibet. c. 4, 10. ℣. 16. l) sic deano pepigit. v. 42. c. 18, 3. m) non tantum cum ipso, sed & familia ipsius, sc. לאמר dicendo, vt v. 21. Ps. 2, post versum 2. &c. n) si quid ego vel posteri mei in fraudem Dauidis faciemus. ℣. 17. o) c. 18, 1. 3. ℣. 18. p) v. 12. q) v. 6. 25. Num. 31, 49. ℣. 19. r) Tertium a. obseruabis diem s. cum tertiam videbis lucem, respicit v. 12. M. I. subsistes a. vsque ad tertium diem. Ion. et in tertia die requireris nimis Confer verbum hoc 1 Reg. 18, 34. s) descendas valde in vallem & latibulum tuum. Abarb. t) die huius facti, quo hoc agimus inuicem. Schmid. sed Abarb. illius facti, de quo c. 19, 6. Abendana: die, quo faciam, quod dixi, vt loquar cum Patre meo. Ion. & LXX. die profesto. u) c. 5, 1. x) quem manu monstrauit. y) nomen lapidis; q. d. abitus s. discessus. coll. v. 41. 42. ℣. 20. z) iaculabor v. 36. 37. a) Ar. quasi mitterem ea. b) ad metam, ad scopum Iob. 16, 12. ℣. 21. c) adde subintelligendum: dicendo, vt v. 16. d) fac inuenias v. 36. Gen. 19, 11. e) a te absunt, & quidem horsum Ios. 3, 9. Ar. a tergo tuo sunt. f) tu Dauid hoc signum cape, & veni; vel adsume puerum. Sic Kimchi & Abarb. item accentus. g) & nihil est quidquam scil. mali. Sic Ion. Syr. &c. cf. Num. 20, 19. ℣. 22. h) adolescenti παρθένῳ. (2) c. 17, 56 Conf. infra v. 35. i) Ios. 19, 47. k) & quidem vlterius v. 37. c. 10, 3. ℣. 23. l) scil. testis eius & vindex erit. v. 42. ℣. 25. m) c. 3, 10. n) Schmid. astititque Ionathan. Syr & surrexit Ionathan & accubuit. Vat. & assurrexit. subiat. venienti Abnero. sic Rabbini non concedunt Ionathani proximum iuxta Parentem locum, qui fuerit Dauidis. Probabilior tamen omnino est versio Ar. tum discubuit post eum (Saulem) Ionathan a dextra Regis, & Abner discubuit a sinistra Saulis: Dauid autem desideratus est, quia locus eius vacabat. Dauid a. ad latus Ionathanis assedisse videtur. o) sinistro, vt Ps. 91, 7. ℣. 26. p) Leu. 7, 19. c. 11. 24. c. 15. 2. 16. Deut. 23, 11. q) non. Iob. 14, 12. ℣. 27. r) c. 5, 3. 4. s) secundo sc. die. v. 34. quo de votiuis victimis adhuc licite comedebant Leu. 7, 16. t) curabatur s. iterum vacuus erat. v. 18. 25. u) v. 30. 31. per contemptum. Abarb. ℣. 28. x) v. 6. Ar. efflagitauerat a me Dauid, vt sibi permitterem abire. ℣. 29. y) sacrificium solenne & annuum. v. 6. z) eripiam me quaeso tantisper curis officii mei. Alibi de periculis. vt c. 27, 1. Gen. 19, 20. ℣. 30. a) peruerse. a rad. עות Iob. 8, 3. vel peruersa a rad. עוה Prou. 12, 8. b) rebellione (1) c) ὁ. μέτοχος εἶ σύ. Luc. 5, 7.

הפטרה כשחל ר"ח ביום א'

℣. 19. שם Schin sine Dagesch 7. 8. 10--14. 19. 20. 21. 23. & cum expresso Raphe 3. ℣. 20. לשלח per Merca milra 1. 2. 3. ℣. 21. הנער sic per Merca regulariter 3. 5. alii habent Munach. קחנו cum Psik 1. sic se. 5. secund. Masor. 1. & Erff. ℣. 24. על־ ita in textu per Patach, & in marg. אל־, 6. 9. at in textu אל־ sine punctis, & in margine על־ 3. vtrumque est contra Mas. fin. f. 6. col. 7. ℣. 25. כפעם sine Psik 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 27. דוד Piska post Atnachum habent 2. 5. sec. Mas. Erff. מדוע per Grajchaim poscit Mas. Erff. ℣. 29. ויאמר per Sakephg. 8. 17. 18. & Bev. contra Mas. 1. h. l. & impress. Ex. 34, 9. לי Lamed geminant per Dagesch 1. 2.

Ionathan Dauidis, quem excusabat, caussa in vitæ periculum incidit.

31 אמך : כי כל־הימים אשר בן־ישי חי על־האדמה לא
תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־
32 מות הוא : ויען יהונתן את־שאול אביו
33 ויאמר אליו למה יומת מה עשה : ויטל שאול את־
החנית עליו להכתו וידע יהונתן כי־כלה היא מעם
34 אביו להמית את־דוד : ויקם יהונתן מעם השלחן
בחרי־אף ולא־אכל ביום־החדש השני לחם כי נעצב
לה אל־דוד כי הכלמו אביו : ויהי בבקר
ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו :
36 ויאמר לנערו רץ מצא־נא את־החצים אשר אנכי
37 מורה הנער רץ והוא־ירה החצי להעברו : ויבא
הנער עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן
38 אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה : ויקרא
יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל־תעמד וילקט
39 נער יהונתן את־החצי ויבא אל־אדניו : והנער לא־
מ ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־הדבר : ויתן
יהונתן את־כליו אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא
41 העיר : הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו
ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את־רעהו
42 ויבכו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל : ויאמר יהונתן
לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה
לאמר יהוה יהיה ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד־
עולם :

עד כאן

CAP. XXI.

כא ויקם וילך ויהונתן בא העיר : ויבא דוד נבה אל־
2 אחימלך הכהן ויחרד אחימלך לקראת דוד ויאמר
3 לו מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך : ויאמר דוד
לאחימלך הכהן המלך צוני דבר ויאמר אלי איש אל־
ידע מאומה את־הדבר אשר־אנכי שלחך ואשר
צויתך

החצים קרי

Kiriath-iearim fuerit. Venit a. David eo, DEum per Vrim & Thummim consulturus, num prosperaturus esset viam suam? c. 22, 10. 15. *g*) c.22,9 qui *Achiiah* c.14,3. 18. *h*) Pontificem maximum c. 1, 9. *Abiathare* quoque iam tum sacerdote, c.22,20. & vicario Patris Marc. 2, 26. *i*) c. 16, 4. turbatus improuiso & solitario aduentu Dauidis; alioquin enim sæpius ad eum venerat c.22,15. *k*) suos enim, non procul inde ad certum aliquem locum amandauerat ℣. 3. coll. Matth.12, 4.
℣.3. *l*) c.12, 9.

d) quæ te pessimum filium in lucem edidit.
℣.31. *e*) vide ℣.27. *f*) c.26,16. Deut.25,2. Eph.2, 3. Ar. *dignus morte.*
℣.32. *g*) c.26, 18.
℣. 33. *h*) *Tum vero proiecit.* c. 18, 11. *i*) *quod consummatio hoc, s. omnino hoc constitutum esset.* cf. ℣.9. Es.10, 23.
℣.34 *k*) Ex.11,8. *l*) ℣.27. *m*) *dolebat.* ℣.3. Gen.45,5. *n*) *quod ita contumeliose tractasset, vel ignominia adfecisset eum* c.25, 7.
℣. 35. *o*) *ad tempus condictum* Dauidi. c. 13,11. Ex.9,5. ὁ. καθὼς ἐτάξατο εἰς τὸ μαρτύριον Δαυίδ. *p*) cf. ℣. 22.
℣.36. *q*) ℣. 20. 37. c. 31, 3. *r*) *sagittam* ℣.3. 1 Reg. 9,24. *s*) *vt vltra eum* vel vltra metam *traiiceret eam.* 2 Sam.19, 16.
℣ 37. *t*) vid. ℣.22.
℣.38. *u*) *festina.* Ps. 119, 60. *x*) Gen. 45,9. Ier. 4, 6.
℣. 41. *y*) *a meridie* sc. istius lapidis ℣. 19. Ionathan miserat sagittas ad latus septentrionale, ne puer incurreret in Dauidem. *Vat.* *z*) cf. Gen. 33, 3. *a*) *vsque dum* Dauid c.2,5. subintelligitur אשר. quo cum iungitur sæpe, vt c.22, 3. c. 30, 4. *b*) *magnum fecisset* sc. *fletum.* i. e. plurimum s. *vehementer fleuisset* cf. c. 12, 24.
℣.42. *c*) ℣.13. Ex. 4, 18. addit M.l. *memento a. eius*, quod iurauimus. *d*) ℣.17. c.18, 3. 2 Sam.21.7. *e*) sc. testis erit, vt ℣.23.
CAP. XXI, ℣. 2. *f*) Idem quod *Nobh* c.22, 19. cum ה locali. Vrbs sacerdotum fuit, in tribu Beniamin. Neh. 11, 32. vbi tum fuit tentorium Mosis, eo translatum e Silo, vt postea Gibeonem, 1 Par.16,39. 2 Par.1,3. Schmidio probabile est. quod *Nobh* inter suburbia Ki-

℣.37. החצי addit in marg. החצים קרי 3. sed præter *Mas.* ad ℣. 38. ℣. 41. וישקו *Schin* geminatum per *Dagesch* regularius quidem 5.8.15.16 sed expressum *Raphe* habet 3. CAP. XXI, ℣.3. הכהן Hanc vocem in quibusdam libris deesse, notat 2. in marg. ידע *milra* per *Merca* 2, 5.

צויתך ואת־הנערים יודעתי אל־מקום פלני אלמני :
4 ועתה מה־יש תחת־ידך חמשה־לחם תנה בידי או
ה הנמצא : ויען הכהן את־דוד ויאמר אין־לחם חל
אל־תחת ידי כי־אם־לחם קדש יש אם־נשמרו
6 הנערים אך מאשה : ויען
דוד את־הכהן ויאמר לו כי אם־אשה עצרה־
לנו כתמול שלשם בצאתי ויהיו כלי־הנערים
קדש והוא דרך חל ואף כי־היום יקדש בכלי :
7 ויתן־לו הכהן קדש כי לא־היה שם לחם כי־אם־
לחם הפנים המוסרים מלפני יהוה לשום לחם חם ביום
8 הלקחו : ושם איש מעבדי שאול ביום ההוא
נעצר לפני יהוה ושמו דאג האדמי אביר הרעים אשר
9 לשאול : ויאמר דוד לאחימלך ואין יש־פה תחת־ידך
חנית או־חרב כי גם־חרבי וגם־כלי לא־לקחתי
בידי כי־היה דבר־המלך נחוץ :
י ויאמר הכהן חרב גלית הפלשתי
אשר־הכית בעמק האלה הנה־היא לוטה בשמלה
אחרי האפוד אם־אתה תקח־לך קח כי אין אחרת
זולתה בזה ויאמר דוד אין כמוה תננה
11 לי : ויקם דוד ויברח ביום־ההוא מפני
12 שאול ויבא אל־אכיש מלך גת : ויאמרו עבדי אכיש
אליו הלוא־זה דוד מלך הארץ הלוא לזה יענו
במחלות לאמר הכה שאול באלפו ודוד ברבבתו :
13 וישם דוד את־הדברים האלה בלבבו וירא מאד מפני
14 אכיש מלך־גת : וישנו את־טעמו בעיניהם ויתהלל
בידם ויתו על־דלתות השער ויורד רירו אל־זקנו :
טו ויאמר אכיש אל־עבדיו הנה תראו איש
16 משתגע למה תביאו אתו אלי : חסר משגעים אני
כי

m) q. d. *scire feci* & eos venire iussi. *Kimchio* vel præteritum *Hiphil*, (futurum Es. 38,19.) vel *Piel*, coll. Iob. 9,15. cf. regularem formam Iob. 38,12. n) ad locum *huius* l. *illius* 2 Reg. 6,8. De certa, sed nomine suo nondum distincta persona dicuntur Ruth. 4,1. & in vnum contracta sunt Dan. 8, 13.

v. 4. o) *quinque panes?* p) quantulumcunque fuerit.

v. 5. q) *communis* v. 6. Leu. 10,10 Ez. 48,15. r) vide v. 7. Ex. 25, 30. Leu. 24,9. s) Ex. 19,15. q. d. immundities alia leuior, præsertim in isto necessitatis casu, minus curanda erit, modo absit ista grauior secundum legem. *Schmidius.* Nam ne Sacerdotibus quidem & eorum familiæ licebat sanctificatis vesci, nisi mundi ac purificati essent.

v. 6. t) *Nam si* c. 20, 9 u) *præclusa, prohibita fuit* v. 8. Deut. 23. 8. x) quando exiui *fuerunt etiam vasa* iuvenum *sacra*. quod alii sine necessitate, ad *corpora* restringunt coll. 2 Cor. 4,7. 1 Thess. 4, 4. y) Varie intelligunt Interpr. Quidam: *Cum itaque talis fuerit via s. modus noster agendi communis* (nam & דרך mascul. est, e. g. Ez. 18, 25. Prou. 14, 12. Deut. 17, 16. &c.) *quanto magis sancte tractabitur a nobis sacer panis in vase* s. vasis nostris. Schmidius a. aliique: *sed & ipse panis instar profani* i. e. *communis*, qui DEo non consecratus est in casu necessitatis, vnde non est, cur metuas eius profanationem. Insuper tamen sancte tractabitur *in puro vase.*

v. 7. x) ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως. Matt. 12, 4. Luc 6, 3 Kimchi ex Vett: *Nihil curæ de vita obesse potest, præter idololatriam, incestum & homicidium.* a) v. 5 Ex. 25,30.

v. 8. b) Ar. qui continebat se in domo Domini, votum suum persoluturus. Neh. 6, 10. Sicut Paulus septem dies in purificatione sua exegit Act. 21,26.27. c) c. 22,9. Ps. 52, 2. d) *amplissimus* s. *præfectus pastorum* Iob 24, 22.

v. 9. e) *an non?* Chireck pro Tsere. *Kimchi.* f) c. 17,54. g) c. 16, 2. h) *festinandum, vrgens* (1) rad. Arab. נחץ *institit, vrsitque importune.*

v. 10. i) c. 17. 2. 19. k) *inuolutus* (3) 1 Reg. 19,13. Es. 25, 7. l) in diuini istius beneficii memoriam adseruatus. cf. c. 31, 10.

v. 11. m) cum diuinum responsũ accepisset c. 22, 10. n) imprudenter & ex infirmitate cf. c. 23,5. c. 27. 1 o) communi nomine *Abimelech* Ps. 34,1.

„ v. 12. p) cum קמץ בזק הב׳ בפתח פסקא באמצע פסוק „ Dauidem פתח בכפ comprehendissent Ps. 56, 1. q) Iam vnctus & designatus *Rex Israelitarum*, באלפיו ק׳ ברבבתיו ק׳ „ פתח בספ Sauli successurus. r) c. 18.7.

v. 13. s) Iob. 22,12. LXX. cf. cum Luc. 1, 66. c. 21, 14.

v. 14. t) & *mutauit* (eum) Iob. 14,20. Ps. 34,1. u) *nempe gestam* l. *mentem suam* Ps. 119,66. vt insaniam vel simulauerit, vel timore percitus mente vere motus fuerit cf. Prou. 17. 24. Alii ad DEum referunt verbum. Nec absurdus fuerit see. *Schmid* Comm p. 712 qui dixerit mirabili DEi prouidentia factum esse, vt ad momentum Dauid per timorem mente motus sit, vt reuera esset & ageret insanum, quo manus Philistæorum euaderet. x) & *insanum ac furibundum agebat* Ier. 25,16. y) & *signabat*, ineptos & ridiculos characteres *scribebat* (6) Num. 34,7 8.10. Ps. 78,41 Ez 9,4. z) *saliuam suam* (2) Iob. 6,6. Rad Leu. 15,3. v. 15. a) *delirum.* Hithp. (2) v. 16. v. 16. b) *num carens?* 1 Sam 3,29 subintell. ה interrog. vt c. 16,4. c. 22,15. Gen 27,24. c) Deut. 28,34. 2 Reg. 9, 11.

v. 3. בידוב פלני Ita 1. & sic fu 5. v. 4. חמשה per *Merca* 1.2.3.5. v. 5. כי per *Munach* 1. 2. 5. v. 6. לנו *Lamed* geminant per *Daeesch* 1.2.3.5 23. כי היום per *Merca* loco *Makk* 3.5.7.8.10.13. 15. 19.22. v. 8. נעצר *Tsade* per *Patach* 6.9. in marg contra *Mas.* 2. & *Erff.* v. 10. בזה *Beth* per *Kametz* sine seq *Dagesch* 1. 2.5.6.9.10.20. Ceterum *Piska* nullum hic habent 3.6--16. 19--23. v. 11. גת per *Kametz* omnes, præter 5 11.17.18.21.22. & *Ber.* sic v. 13. v. 12. ויאמרו per *Graschaim* 6. 9.11.14.16. 20. 21. 22. 23. ברנן ד תיו sic *plene* in textu 10.13.14.19.20. v. 13. ויירא *plene* 1 3.5. contra *M. I.* v. 14. ויתו *Tau* per *Patach* 2.3.5. contra *M. I.* Ceterum *Kri* ויתו in marg. ponit 3. sec. *Mas. fin.* f. 34. c.

כי־הבאתם את־זה להשתגע עלי הזה יבוא אל־
ביתי ׃
וילך דוד משם וימלט אל־מערת עדלם וישמעו אחיו כב
וכל־בית אביו וירדו אליו שמה ׃ ויתקבצו אליו כל־ 2
איש מצוק וכל־איש אשר־לו נשא וכל־איש מר־נפש
ויהי עליהם לשר ויהיו עמו כארבע מאות איש ׃ וילך 3
דוד משם מצפה מואב ויאמר אל־מלך מואב יצא־
נא אבי ואמי אתכם עד אשר אדע מה־יעשה־לי
אלהים ׃ וינחם את־פני מלך מואב וישבו עמו כל־ימי 4
היות־דוד במצודה ׃ ויאמר גד הנביא אל־דוד לא 5
תשב במצודה לך ובאת־לך ארץ יהודה וילך דוד
ויבא יער חרת ׃ וישמע שאול כי נודע 6
דוד ואנשים אשר אתו ושאול יושב בגבעה תחת־
האשל ברמה וחניתו בידו וכל־עבדיו נצבים עליו ׃
ויאמר שאול לעבדיו הנצבים עליו שמעו־נא בני ימיני 7
גם־לכלכם יתן בן־ישי שדות וכרמים לכלכם ישים
שרי אלפים ושרי מאות ׃ כי קשרתם כלכם עלי ואין־ 8
גלה את־אזני בכרת־בני עם־בן־ישי ואין־חלה מכם
עלי וגלה את־אזני כי הקים בני את־עבדי עלי לארב
כיום הזה ׃ ויען דאג האדמי והוא 9
נצב על־עבדי־שאול ויאמר ראיתי את־בן־ישי בא נבה
אל־אחימלך בן־אחטוב ׃ וישאל־לו ביהוה וצידה 10
נתן לו ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו ׃ וישלח 11
המלך לקרא את־אחימלך בן־אחיטוב הכהן ואת
כל־בית אביו הכהנים אשר בנב ויבאו כלם אל־
המלך ׃ ויאמר שאול שמע־נא בן־ 12
אחיטוב ויאמר הנני אדני ׃ ויאמר אלו שאול למה 13
קשרתם עלי אתה ובן־ישי בתתך לו לחם וחרב
ושאול

20. c. 26, 7. e) *stabant iuxta eum* ℣. 7. 17. Gen. 45, 1. 2 Sam. 13, 31. Cap. XXII. ℣. 7. d) *vos Beniaminitæ* Iud. 19, 16. e) *Etiamne?* vt ego feci. cf. not. c. 19, 24. & c. 21, 16. f) Num. 16, 14. g) *an vos omnes ac singulos* constituet, vt ego? cf. לך c. 20, 30. c. 23, 10. ℣. 8. h) *quod omnes* quasi coniurastis ℣. 13. 1 Reg. 16, 9. 20. i) qui vel secreto mihi indicauerit ℣. 17. c. 9, 15. k) *quum* fœdus *pepigit* c. 18, 3. c. 20, 15. l) c. 20, 27. m) *nec est, cui doleat, cui ægre sit* mei caussa. cf. c. 23, 21. Cant. 2, 5. n) qui coacto exercitu mihi ex filiis *insidietur* ℣. 13. Egregie rhetoricatus est Saul, sed in pessima caussa. *Brentius.* ℣. 9. o) tacentibus reliquis ad iniquas & falsas querelas. p) ℣. 18. 22. c. 21, 8. Ps. 52, 2. sycophanta, & calumniator. q) *præfectus ministrorum* in aula. c. 19, 20. cf. Ion. & Kimchi. r) ℣. 11. 19. c. 21. 2. s) ℣. 11. 20. c. 14, 3. ℣. 10 t) vid. אליו קרי Iud. 1, 1. c. 18, 5. u) Gen. 42, 25. Iud. 20, 10. ἐπισιτισμόν. Luc. 9, 12. x) c. 21, 7. y) c. 21, 10. nunquam sc. hæc illi daturus, nisi & ipse cum suis esset inter coniuratos; cum tamen nec eos coniurare vidisset, nec aliquid tale factum esset.

d) *sic* ex aula eiecit, ac dimisit eum Ps. 34, 1. Hoc responsum Achischi prouidentiæ DEI omnino adscribendum est. *Schmidius.* Conf. not. Iud. 7, 14. CAP. XXII. ℣. 1. a) non iam amplius insanus, sed periculo suo cautior factus. f) ℣. 20. c. 19, 10. 12. g) c. 24, 4. ὁ. εἰς τὸ σπήλαιον. Hebr. 11, 38. Quas tentationes hic sustinuerit Dauid, ex c. 17. & Ps. 57. & 142. colligit *Brentius.* h) in tribu Iudæ Ios. 12, 15. c. 15, 35. 2 Sam. 23, 13. i) ne a tyrannide Saulis propter Dauidem occiderentur; quæ noua eius fuit afflictio. ℣. 2 k) cf. Iud. 11, 3. l) viri *angustiæ* s. oppressi Ps. 119, 143. m) *creditor* violentus, & acerbus ac rigidus nimis exactor *debitorum* Ex. 22, 24. Ps. 109, 11. Es. 24, 2. conf. Deut. 23, 20. Dauid hic typus Christi Luc. 15, 2. *Caluinus.* n) ægre ferentes iniustam Dauidis persecutionem c. 1, 10. c. 30, 6. 2 Reg 4, 27. ℣. 3. o) Alia Iudæ c. 7, 16. & Gileadis Iud. 10, 17. p) Eundem cum *Nachaso* Rege Ammonitarum fuisse dicunt, de quo 2 Sam 10, 1. 2. ℣. 4. q) *sic deduxit* eos 1 Reg. 18, 11 r) ante Regem. Gen. 33, 18. s) cf Ruth 1, 1. seqq. Es. 16, 4. t) *in loco illo arduo* s. *propugnaculo* ℣. 5. Idem quod מצר *præruptum montis iugum* 1 Par. 11, 7. c. 12, 8. 16. sic Ar. *masad* est *vertex montis.* Cf. not. Iud. 6, 26. ℣. 5 u) diuino beneficio ad Dauidem missus 2 Sam. 24, 11. qui etiam hos libros ex parte conscripsit 1 Par. 29, 29. cf. 2 Par. 29, 25. x) ℣. 4. quod ibi non satis esset tutus. y) non ad alienigenas, vt antea c. 21, 11. cf. Ps. 63, 1. ℣. 6. z) c. 14, 2. a) *arbore* l. *arboreto* in illo excelso. (3) c. 31, 13. Gen. 21, 33. b) c. 18. 10.

℣. 2. נשא per *Sin* vitiose 1. 7. 19. at per *He* loco *Aleph* in marg. 6. 9. sic se. in textu 3. & fu. 5. contra *M. I.* & *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 5. לך ובאת ita 1. 2. & sic fu. 5 אל־ארץ ita cum præposita particula אל 2. & sic fu. in marg 5. ℣. 6. חרת per *Mun.* 1. 2. 5. ℣. 7. Pro לעבדיו habet 3. אל־עבדיו vti perperam quoque allegatur in *Mas. fin.* f. 19. b. ℣. 9. נצב per *Patach* loco *Kam.* 1. 2. Pro על עבדי legunt *Orientales* אל־עבדי, sed contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 10. גלית *Iod* per *Kamets* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. 23.

ושאול לו באלהים לקום אלי לארב כיום הזה׃
14 ויען אחימלך את־המלך ויאמר ומי
בכל־עבדיך כדוד נאמן וחתן המלך וסר אל־
טו משמעתך ונכבד בביתך׃ היום החלתי לשאול־לו
באלהים חלילה לי אל־ישם המלך בעבדו דבר בכל־
בית אבי כי לא־ידע עבדך בכל־זאת דבר קטן או
16 גדול׃ ויאמר המלך מות תמות אחימלך אתה וכל־
17 בית אביך׃ ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו סבו
והמיתו כהני יהוה כי גם־ידם עם־דוד וכי ידעו כי־
ברח הוא ולא גלו את־אזנו ולא־אבו עבדי המלך
18 לשלח את־ידם לפגע בכהני יהוה׃ ויאמר המלך
לדויג סב אתה ופגע בכהנים ויסב דויג האדמי ויפגע
הוא בכהנים וימת ביום ההוא שמנים וחמשה איש
19 נשא אפוד בד׃ ואת נב עיר־הכהנים הכה לפי־חרב
מאיש ועד־אשה מעולל ועד־יונק ושור וחמור ושה
כ לפי־חרב׃ וימלט בן־אחד לאחימלך בן־אחטוב
21 ושמו אביתר ויברח אחרי דוד׃ ויגד אביתר לדוד כי
22 הרג שאול את כהני יהוה׃ ויאמר דוד לאביתר ידעתי
ביום ההוא כי־שם דויג האדמי כי־הגד יגיד לשאול
23 אנכי סבתי בכל־נפש בית אביך׃ שבה אתי אל־תירא
כי אשר־יבקש את־נפשי יבקש את־נפשך כי־משמרת
כג אתה עמדי׃ ויגדו לדוד לאמר הנה
פלשתים נלחמים בקעילה והמה שסים את־הגרנות׃
2 וישאל דוד ביהוה לאמר האלך והכיתי בפלשתים
האלה ויאמר יהוה אל־דוד לך והכית
3 בפלשתים והושעת את־קעילה׃ ויאמרו אנשי דוד
אליו הנה אנחנו פה ביהודה יראים ואף כי־נלך קעלה
4 אל־מערכות פלשתים׃ ויוסף עוד דוד
לשאול

z) vid. ℣.10.15. a) *sicut hodie res manifesta est* ℣.8. Gen. 50, 20.
℣.14. b) Num. 12, 7. Non tam ad commendandum Dauidem, quam ad se excusandum hæc dicit. *Schmid.* c) Iud. 19, 5. d) *&* *relictis omnibus*, *accedens ad auscultandum* & obediendum *tibi*, ad nutum tuum promtissimus. cf. Matth. 8, 9. e) *auscultatio*, *obedientia* (4) 1 Sam. 23, 23. Es. 11, 14. f) *&* *spectatissimus* c. 9, 6. Gen. 34, 19. ὁ ἔνδοξος. 1 Cor. 4, 10.
℣.15. g) cf. c. 21, 16. h) demum *incepi* Deut. 2, 31. i) c. 23, 2. 9. c. 28, 6. cf. not. Num. 27. 22. q. d. Nonne Dauid semper petiit Dominum pro se interrogari, quotiescunque graue aliquod negotium sibi mandatum esset. k) sc. me ita res nouas molitum esse. Non negat factum, negat autem eam facti caussam, quæ obiiciebatur. l) *ne ponat*, neue imputet. Iob. 4, 18. m) *rem* sc. malam s. *crimen*, quod negamus & detestamur. cf. Deut. 22, 14. 17. n) asyndeton vel qsi *commissum illud sit in omni* &c. o) i. e. *nihil prorsus* c. 20, 2. c. 25, 36. q. d. si quid dissidii inter vos intercessit, nec ego conscius fui, nec mihi hoc curiosius perscrutari congruit. *Brent.*
℣.16. p) *Nihilominus*, etsi verissima erat & idonea excusatio. q) conf c. 2, 30. seqq.
℣.17. r) *satellitibus*. 2 Reg. 10, 25. s) ℣.6.7. t) *vertite vos*, aut *cingite* eos. ℣.18. 22. u) Ex. 23, 1. Ier. 26, 24. x) *ei iuncta*, eum iuvat. 1 Par. 4, 10 y) ℣.8. z) quod innocentiam sacerdotum agnoscerent. cf Act. 5, 29. a) Iud. 8, 21.
℣.18. b) *ipse*, qui fuerat eorum calumniator & accusator ℣.9.10. c) ferentes *Ephod lini* h. e. DEo iam consecratos & ministrantes. c. 2, 18. Ex. 28, 40. seqq.
℣.19. d) c. 21, 1. Es. 10, 32. e) c. 15, 3. f) Ios. 6, 21. Iud. 6, 4. equos enim vix habebant. ℣.20.

℣.20. g) 2 Sam. 15, 29. qui cum suis coram Saule non comparuit, vicarius absentis Pa-

יתיר ו׳

tris c. 21, 2. Marc. 2, 26. h) in regionem Keilæ c. 23, 6.
℣.21. i) Typus persecutorum Ecclesiæ & Bestiæ Apocalypticæ s. Antichristi.
℣.22. k) Er-

אזני קרי

go iam antea sycophantam egerat, &

לדואג קרי

crudelem ac impium animum declarauerat Doeg: quem viuis coloribus depingit David Ps. 52. l)

הבי בצרי

conuerti me contra omnes &c. respicit ℣.17.18. nec sine dolore fatetur, se cæ-

דואג קרי

dis illius occasionem præbuisse, quod ex metu finxisset, se ad grauissi-

CAP. XXIII.

mum negotium, a Rege missum esse. c. 21, 3. Necessi-

פסקא באמצע פסוק

tas itaque Dauidi sacros panes quidem licitos fecit; non tamen in omnibus circumstantiis excusari ipse, & verba & facta ipsius possunt. *Schmid.* CAP. XXIII, ℣.1. m) *Postea indicarunt* homines Dauidi, qui propior erat quam Saul, & citius succurrere poterat. n) per turmas suas ℣.3. o) *pugnant contra* s. oppugnant Keilam. Es. 7, 1. p) in planitie Iudæ Ios. 15, 44. q) iidemque *prædantur* c. 14, 48. r) *areas* vel horrea frugum in agris. Ioel 2, 24. ℣.2. s) ℣.4.6. c. 22, 15. c. 30, 8. ne quid temere faceret. cf. Num. 27, 21. t) ℣.5. c. 18, 7. ℣.3. u) q. d. hic *in Iuda*, vbi Philistæi nulli sunt, subsistere & defendere nos non possumus in planitie, *quanto minus* aduersus Philistæos, qui sunt ad Keilam. proficiscemur, & eos impugnabimus. *Schmid* x) Deut 31, 27. y) c. 17, 8. z) cf. c. 21, 13. Ioh. 11, 8. ℣.4. a) ad confirmandam suam suorumq; fidem.

℣.13. אלי Pro eo scribunt עלי 6. 9. in marg. & sic te in textu 3. ℣.15. שאול Vau otiosum & notam omittit 1. ℣.17. והמיתו notat in marg. 1. כבר עברי נקד והמיתו in codice quodam Hebræo punctari Vau per Patach seq Chatephpatach. לפגע ita per Patach. quidam codd. in marg. 7. 8.
℣.20. בן־אחד ita per Tsere sine Meth. pleriq; & in marg. 6. 9. sec. Mas. Gen. 30, 19. & R. Chaiim ad Mas. fin. f. 18. b. at per Segol 3. 6. 9. 14. 20. 21. 22. & sic fu. 1. 5. CAP. XXIII. ℣.1. הגרנות Gimel per Chatephkomets 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣.2. בפלשתים posterius, Beth dageschatum habent 1. 2. 3. 7. 8. 12. 13. 17. קעלה def. poscunt nennulli codd. masorethici, sed plene correctiores alii in marg. 7. 8. quibus suffragatur ex nostris masora. e. e. & Erff.

Dauid ואנשיו קרי *Kegilam ab obsidione Philistæorum liberat, ibi Bero Saul eum prehendere tentat.*

לשאול ביהוה ויענהו יהוה ויאמר קום רד קעילה כי־
ה אני נתן את־פלשתים בידך: וילך דוד ואנשו קעילה
וילחם בפלשתים וינהג את־מקניהם ויך בהם מכה
6 גדולה וישע דוד את ישבי קעילה: ויהי
בברח אביתר בן־אחימלך אל־דוד קעילה אפוד ירד
7 בידו: ויגד לשאול כי־בא דוד קעילה ויאמר שאול
נכר אתו אלהים בידי כי נסגר לבוא בעיר דלתים
8 ובריח: וישמע שאול את־כל־העם למלחמה לרדת
9 קעילה לצור אל־דוד ואל־אנשיו: וידע דוד כי עליו
שאול מחריש הרעה ויאמר אל־אביתר הכהן הגישה
י האפוד: ויאמר דוד יהוה אלהי ישראל
שמע שמע עבדך כי־מבקש שאול לבוא אל־קעילה
11 לשחת לעיר בעבורי: היסגרני בעלי קעילה בידו הירד
שאול כאשר שמע עבדך יהוה אלהי ישראל הגד־נא
לעבדך ויאמר יהוה ירד:
12 ויאמר דוד היסגרו בעלי קעילה אתי ואת־אנשי ביד
13 שאול ויאמר יהוה יסגירו: ויקם
דוד ואנשיו כשש־מאות איש ויצאו מקעלה
ויתהלכו באשר יתהלכו ולשאול הגד כי־נמלט
14 דוד מקעילה ויחדל לצאת: וישב דוד במדבר
במצדות וישב בהר במדבר־זיף ויבקשהו שאול כל־
טו הימים ולא־נתנו אלהים בידו: וירא דוד כי־יצא שאול
לבקש את־נפשו ודוד במדבר־זיף בחרשה:
16 ויקם יהונתן בן־שאול וילך אל־דוד חרשה ויחזק את־
17 ידו באלהים: ויאמר אליו אל־תירא כי לא תמצאך
יד־שאול אבי ואתה תמלך על־ישראל ואנכי אהיה־
18 לך למשנה וגם־שאול אבי ידע כן: ויכרתו שניהם
ברית לפני יהוה וישב דוד בחרשה ויהונתן הלך
לביתו

55. b) ℣. 4. vt in sequentibus plenius dicetur. ℣.15. c) *eum videret* Dauid פסקא באמצע פסוק non sine animi sui perturbatione, *quod* &c. *ideoque esset in solitudine Ziph*, in eius solatium *surrexit Jonathan* ℣. 16. d) Schmid. *in Choresch*, sic ℣.16.18. al. *in nemore* l. *sylua*, vt Es.17, 9. Ez.31,3. ℣.16. e) Es. 35,5. Neh.6, 9. f) cf. Luc. 22, 43. ℣.17. g) *secundum tantum a te esse desidero* cf. c. 15, 9. Ier. 52, 24. Esth. 10, 3. h) *nouit sic fore* l. esse in votis meis c. 15,28. c.24, 21. ℣. 18. i) c. 8,3, c.20, 16.

b) vid. ℣.2. c) *nemine impediente*. cf. ℣. 14. Iud.7,14. c.20,28. &c. ℣.5. d) *& abduxit* c. 30,2.20. Gen. 31, 18. ℣. 6. e) *Factum a. erat* &c. Verius hic est parentheticus, positus, vt ostenderetur, qua ratione Dauid Deum per Abiatharum interrogare potuerit, nempe quia secum habuit Ephod. *Schmid* f) cf. c.22,20. g) *summi Pontificis cum* Vrim & Thummim ℣. 9. Ex.28, 6.30. h) *descenderet in manu eius*, i.e. deportatum ab ipso fuerat. conf. Gen. 43, 22. ℣.7. i) *abalienauit*, & pro suo non amplius habet *eum* Deus Ier.19,4. Conf. versum Arabicum verbi. k) Deut. 3, 5. ℣. 8. l) *Conuocauit igitur* c.15, 4. m) Hic finis fuit ipsius, sed quem astute reticuisse videtur populo, eumque conuocasse, quasi aduersus Philistæos exiturus esset. *Schmid*. n) *ad obsidendum* vel *oppugnandum* Dauidem Deut.20,19. ό. συνέχειν τὸν Δαυίδ. Phil. 1, 23. ℣.9. o) qs. tacite & dolose *machinaretur* c.10, 27. Gen. 24, 21. Prou.3,29. Iob 4, 8. p) c.14,18. c. 30, 7. Num.27,21. q) Ex.28, 6. 30. ℣.10 r) *ad destruendam vrbem*. cf. ל c. 22, 7. & Num. 32, 19. ℣. 11. s) c. 26, 8. Deut. 23, 16. t) *ciues* Ios. 24, 11. ℣. 12. u) subintell. si hic permanseris. Egregium hic exemplum habemus *scientiæ DEi*, quam vocant, *mediæ*. Schmid. ℣.13. x) *& abierunt, quo visum est*, vel quo poterant. conf. Iud.17,8.9. 2 Sam. 15, 20. 2 Reg. 8, 1. ℣.14. y) Ps. 63, 1. z) *in præruptis montibus* ℣. 19. cf. c. 22, 4. Es.33, 16. a) ℣. 15, 19. 24. quæ vrbs fuit tribus Iudæ Ios. 15, 55.

a

℣.8. לצור Per *Daleth* לצוד scribunt in marg. 6. 9. contra *Mas. Erff.* ℣. 11. לעבדך *Piska* non habet. 2.3.13.14.15.16.20.21.22. & 23. contra *Mas. Erff.* ℣.13. ואנשו *defect.* cum *Kri* ואנשיו poscit *Mas. Erff.* ℣. 14. ויבקשהו *Kuph* geminant per *Dagesch* 6. 9.14.15.16. 20. ℣. 17. יד per *Ithibh* loco *Makk.* 1, & sic correctum in 5.

לביתו׃
19 ויעלו זפים אל־שאול הגבעתה לאמר הלוא דוד
מסתתר עמנו במצדות בחרשה בגבעת החכילה
כ אשר מימין הישימון׃ ועתה לכל־אות נפשך המלך
21 לרדת רד ולנו הסגירו ביד המלך׃ ויאמר שאול ברכים
22 אתם ליהוה כי חמלתם עלי׃ לכו־נא הכינו עוד ודעו
וראו את־מקומו אשר תהיה רגלו מי ראהו שם כי
23 אמר אלי ערום יערם הוא׃ וראו ודעו מכל המחבאים
אשר יתחבא שם ושבתם אלי אל־נכון והלכתי אתכם
והיה אם־ישנו בארץ וחפשתי אתו בכל אלפי יהודה׃
24 ויקומו וילכו זיפה לפני שאול ודוד ואנשיו במדבר
כה מעון בערבה אל ימין הישימון׃ וילך שאול ואנשיו
לבקש ויגדו לדוד וירד הסלע וישב במדבר מעון
26 וישמע שאול וירדף אחרי־דוד מדבר מעון׃ וילך
שאול מצד ההר מזה ודוד ואנשיו מצד ההר מזה ויהי
דוד נחפז ללכת מפני שאול ושאול ואנשיו עטרים אל־
27 דוד ואל־אנשיו לתפשם׃ ומלאך בא אל־שאול
לאמר מהרה ולכה כי־פשטו פלשתים על־הארץ׃
28 וישב שאול מרדף אחרי דוד וילך לקראת פלשתים
כד על־כן קראו למקום ההוא סלע המחלקות׃ ויעל דוד
משם וישב במצדות עין־גדי׃
2 ויהי כאשר שב שאול מאחרי פלשתים ויגדו
לו לאמר הנה דוד במדבר עין גדי׃
3 ויקח שאול שלשת אלפים איש בחור מכל־ישראל
וילך לבקש את־דוד ואנשיו על־פני צורי היעלים׃
4 ויבא אל־גדרות הצאן על־הדרך ושם מערה ויבא
שאול להסך את־רגליו ודוד ואנשיו בירכתי המערה
ה ישבים׃ ויאמרו אנשי דוד אליו הנה היום אשר־אמר
יהוה

℣. 19. k) *Contra adscenderunt Siphai.* ℣. 24. tanquam proditores c. 26, 1. Pf. 54, 2. vide Iof. 15, 55. l) c. 22, 6. m) Ef. 29, 14. c. 45, 14. n) proprium c. 26, 1. o) nomen loci vel vrbis, vide v. 24. Tam accurate omnia explorauerant proditores.

℣. 20. p) *nostrum enim est, concludere eum.* v. 12.

℣. 21. q) pro fua hypocrifi. r) quafi rem DEO gratiffimam præftitiffent. 2 Sam. 2, 5. s) cf. c. 22, 8. c. 15, 3.

℣. 22. t) *adhuc magis preparate* omnia, quæ ad negotium hoc felicius ac facilius conficiendum requiruntur. conf. v. 23. u) *dictum eft.* imperfon. c. 24, 11. cf. Iof. 7, 26. x) quod *callendo* f. (*aftute &*) *callide agat* ipfe (4) Pf. 83, 4. Prou. 15, 4.

℣. 23. y) *latibulis* (1) cf. Ef. 32, 2. z) c. 14, 11. a) *re explorata* f. *certa.* al. *ad certum* locum. vide v. 22. c. 26, 4. Gen. 41, 32. b) *fi eft, fi fuerit.* Deut. 29, 14. c) *fcrutabor* l. *inveftigabo* eum. Gen. 31, 35. d) cf. Deut. 33, 17. Iud. 6, 15. Mich. 5, 2.

℣. 24. e) vide v. 14. f) v. 25. c. 25, 2. vrbs Iudæ. Iof. 15, 55. g) *in planitie* campeftri. Deut. 1, 1. 7. h) v. 19. c. 26, 3. Num. 21, 20.

℣. 25. i) *ideo defcendit* per interpofitam vallem *in rupem* Iud. 15, 8. 2 Sam. 5, 17.

℣. 26. k) trepide *feftinans* Pf. 48, 6. l) ne fc. cum eo pugnandum effet, atque adeo præuenit Saulem ac feliciter in petram f. propugnaculum tranfiit; quod eiusmodi fuit, vt Saul cum fuis non aufus fit in illo eum oppugnare, fed inferius circumdederit, fame & fiti diuturna Dauidem defatigaturus. *Schmid.* m) *cingebant, circumdantes* montem, conabantur peruenire *ad Dauidem* (2) Pf. 5, 13.

℣. 27. n) *Et fubito* ex diuina prouidencia *venit nuncius.* o) *feftina & ito*, illico venito vel abito hinc 2 Sam. 15, 14. cf. 2 Reg. 19, 9. p) Tig. *quoniam impetu quodam irruerunt.* c. 30, 1 Iud. 9, 33.

℣. 28. q) rupes *diuifionum.*

CAP. XXIV. ℣. 1. r) Ne forte Saul a Philiftæis reuerfus eum denuo ibi obfideret. Pro ifta liberatione autem Pf. LIV. compofuit. s) *in altis petrarum propugnaculis.* c. 23, 14. t) q. d. *fons excifi,* fc. palmeti. Hinc fynonymum Gen. 14, 7. 2 Par. 20. 2. vrbs fuit in tribu Iudæ, non procul a mari mortuo, quæ & villas fuas habuit. vide Iof. 15, 62.

℣. 2. u) Iof. 15, 61.

℣. 3. x) cf. c. 13, 2. c. 26, 2. y) *rupicaprarum* (3) Pf. 104, 18. Iob. 39, 1. cf. Prou. 5, 19.

℣. 4. z) *ad caulas ouium.* Num. 32, 16. Zeph. 2, 6. a) c. 22, 1. forταffis etiam manu hominum tempore belli amplificata. cf. Iud. 6, 2. b) nihil hic de Dauide cogitans. c) *ad tegendum.* fic loquebantur per modeftiam. Iud. 3, 24. d) cf. 1 Macc. 2, 31. 36. Huc referunt Pf. 57. & 58. ℣. 5. e) *quo dixit*, hoc ipfo opere f. traditione Saulis. *Schmidius.*

℣. 19. החכילה Per *Beth* fcribit 21. & *Maf. Erff.* item textus Chaldaicus in 1. & fic correctum in 5. ℣. 21. *Spatium* præmittunt 3. 5. 6. 9. 10. 12. 16. 20. 21. 22. 23. ברכים fic *defect.* 7. 8. 15. 17. 18. & *Ber. fec. Maf. impr.* h. l. & *Erff.* ad Pf. 115, 15. fed *plene* ceteri fec. *Maf. impr.* ad Pf. 115, 15. ℣. 24. אל־ימין ita 1. 2. 3. & fic fu. 5. ℣. 25. לבקש את־דוד ita cum additamento 3. 6. 9. לדוד per *Sakeph k.* prævio *Mun.* 1. 2 5. 7. 8. 10. 13. 15. וירדף אחרי fic 6. 9. 14. 20. fic fu. 5. ℣. 26. וילך שאול addunt in margine ואנשיו 6. 9. ויהי דוד ita 2. 6. 9. 11. 12. 20. 21. fe. 5. נחפז Pe per *Patach* 1. 2. 3. 5. 22. fec. *Maf.* 1. ℣. 28. מרדף *Refch dagefchatum* 5. fec. *Maf.* 1. qui tamen ipfe *Dagefch* in textu non expresfit. *Daleth* vero *Raphatum* pofuit *Mafora Erffurtenfis.*

יהוה אליך הנה אנכי נתן את־איביך בידך ועשית
לו כאשר יטב בעיניך ויקם דוד ויכרת את־כנף
המעיל אשר־לשאול בלט׃ ויהי אחרי־כן ויך לב־ 6
דוד אתו על אשר כרת את־כנף אשר לשאול׃
ויאמר לאנשיו חלילה לי מיהוה אם־אעשה את־ 7
הדבר הזה לאדני למשיח יהוה לשלח ידי בו כי־
משיח יהוה הוא׃ וישסע דוד את־אנשיו בדברים 8
ולא נתנם לקום אל־שאול ושאול קם מהמערה וילך
בדרך׃ ויקם דוד אחרי־כן ויצא 9
מן המערה ויקרא אחרי־שאול לאמר אדני המלך ויבט
שאול אחריו ויקד דוד אפים ארצה וישתחו׃ ויאמר י
דוד לשאול למה תשמע את־דברי אדם לאמר הנה
דוד מבקש רעתך׃ הנה היום הזה ראו עיניך את 11
אשר־נתנך יהוה היום בידי במערה ואמר להרגך
ותחס עליך ואמר לא־אשלח ידי באדני כי־משיח יהוה
הוא׃ ואבי ראה גם ראה את־כנף מעילך בידי כי 12
בכרתי את־כנף מעילך ולא הרגתיך דע וראה כי אין
בידי רעה ופשע ולא־חטאתי לך ואתה צדה את־
נפשי לקחתה׃ ישפט יהוה ביני ובינך ונקמני יהוה 13
ממך וידי לא תהיה־בך׃ כאשר יאמר משל הקדמני 14
מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה־בך׃ אחרי מי יצא טו
מלך ישראל אחרי מי אתה רודף אחרי כלב מת אחרי
פרעש אחד׃ והיה יהוה לדין ושפט ביני ובינך וירא 16
וירב את־ריבי וישפטני מידך׃
ויהי ככלות דוד לדבר את־הדברים 17
האלה אל־שאול ויאמר שאול הקלך זה בני דוד וישא
שאול קלו ויבך׃ ויאמר אל־דוד צדיק אתה ממני כי 18
אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה׃ ואת הגדת 19
היום

יתיר ׳ *vlciscetur me* nisi abstinueris Num. 31, 2. ℣. 14. g) *Proverbium Veterum*. Iob. 18, 20. h) ne similis fiam illis.

℣. 15, i) c. 26, 20. Nihil inde gloriæ habebis, si vtique me viceris & occideris. Quis enim ego cum meis respectu Tui & multitudinis tuæ? *Schmid.*

מהמערה קרי

k) cf. c. 17, 43. 2 Sam. 9, 8. c. 16, 9. l) *pulicem* (2) c. 26, 20.

℣. 16. m) *Index* (2) Ps. 68, 6. n) c. 25, 39. Ps. 35, 1. o) Es. 1, 17. Ps. 43, 1. q. d. mihi namque hic animus est, vt malim DEO caussam meam committere, quam me ipsum vindicare.

℣. 17. p) c. 26, 17. q) conuictus in conscientia de fide Dauidis, & innocentia erga se. conf. Prou. 25, 22. Rom. 12, 20. 21.

℣. 18. r) Fatendum enim mihi hoc est. cf. Gen. 38, 26. s) Gen. 50, 15. 17.

℣. 19. t) manifeste *ostendisti*. c. 3, 13. nec negari a me ipso pot-

ואתה קרי est.

f) i.e. *pro lubitu tuo*. 2 Sam. 18, 4. g) Schm. *Et surrexerat quidem*; Al. *surrexit igitur* Dauid sine strepitu. h) Fortassis ipsum Saulem percussurus, ex v. 6. & 11. quod tamen *Schmid.* ex iisdem reiicit. i) c. 15, 27. k) c. 18, 4. l) c. 18, 22. Ruth 3, 7. Id Saul eo minus animaduertit, quod neminem existimaret pacis tempore in ista spelunca latitare. Nec Dauidem etiam tam prope ad caulas accessisse putauit, ne a pastoribus proderetur. *Schmid.*

℣. 6. m) 2 Sam. 24, 10.

℣. 7. n) Ios. 22, 29. o) c. 12, 3. p) c. 26, 9. cf. 2 Sam. 1, 14. Magistratui non inferenda vis in propria, etsi bona caussa, ab eius subdito & priuato homine. *Schmidius.*

℣. 8. q) *Auulsit etiam* & abstraxit. Pi. (4) Iud. 14, 6. ό ἔπεισε. cf. Matth. 28, 14. 1 Ioh. 3, 19. r) c. 18, 2. ratus, quod & erat, sufficere caussæ ac defensioni suæ, quod per abscissam alam probare innocentiam & erga Regem reuerentiam posset.

℣. 9. s) Gen. 43, 28. 1 Reg. 1, 16. t) c. 28, 14. Gen. 24, 26.

℣. 10. u) malitiose me calumniantium. cf. c. 26, 19. Ps. 7, 1. x) Num. 35, 23.

℣. 11. y) *dixit etiam* quis s. *quisque meorum*. v. 5. vel cf. c. 23, 22. Gen. 48, 1. z) *sed pepercit* sc. *oculus meus* Ez. 20, 17. c. 16, 5. Alii supplent: *manus mea* ex præcedenti. *Schmid.* impersonaliter, *sed parcitum tibi est.*

℣. 12. a) *Etenim mi Pater*, cf. Gen. 22, 7. b) *etiamque vide* s. *vide inquam*. 2 Sam. 17, 5. c) *aut præuaricatio* c. 25, 28. s. *defectio* a Rege. 2 Reg. 1, 1. d) *insidiaris, venaris.* Ex. 21, 13.

℣. 13. e) *Indicabit itaque* v. 16. Gen. 16, 5. 1 Pet. 2, 23. f) *et vlci-*

℣. 6. לב־ Cum adiecto *Meth.* 3. at per *Segol* 6. 9. in margine. ℣. 9. מן המערה Ita sine *Makk.* quod habent ceteri, 1., 3. 8. 10. & 22. recte. Vid. notata ad c 9, 1. ℣. 10. לשאול pro eo habet אל־שאול 2. ℣. 11. יהוה sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 13. 20. 21. contra *Masoram Erffurtensem*. היום sine *Psik* 1. 6. 9. 11. 20. 21. contra *Masoram Erffurt.* להרגך *Chatephpatach* sub *Gimel* habet 22. sec. *Ben Ascher*, coll. *M. I.* at *Resch* per *Kometschatuph* scribunt 3. 6. 16. 19. 20. 21. 22. & *B. Naphtali*. ℣. 15. רודף ita *plene* 22. 23. & sic emendatum in 1. 2. & 5. secund. *Masoram* 1. 2. & *Erff.* ℣. 18. גמלתני *Tan Kametsatum* habent 3. 17. 18. & *Ber.*

היום את אשר־עשיתה אתי טובה את אשר סגרני
כ יהוה בידך ולא הרגתני׃ וכי־ימצא איש את־איבו
ושלחו בדרך טובה ויהוה ישלמך טובה תחת היום
21 הזה אשר עשיתה לי׃ ועתה הנה ידעתי כי מלך
22 תמלוך וקמה בידך ממלכת ישראל׃ ועתה השבעה
לי ביהוה אם־תכרית את־זרעי אחרי ואם־תשמיד
23 את־שמי מבית אבי׃ וישבע דוד לשאול וילך שאול
כה אל־ביתו ודוד ואנשיו עלו על־המצודה׃ וימת

CAP. XXV.

שמואל ויקבצו כל־ישראל ויספדו־לו ויקברהו בביתו
ברמה ויקם דוד וירד אל־מדבר פארן׃
2 ואיש במעון ומעשהו בכרמל והאיש גדול מאד ולו
צאן שלשת־אלפים ואלף עזים ויהי בגזז את־צאנו
3 בכרמל׃ ושם האיש נבל ושם אשתו אבגיל והאשה
טובת־שכל ויפת תאר והאיש קשה ורע מעללים
4 והוא כלבו׃ וישמע דוד במדבר כי־גזז נבל את־
ה צאנו׃ וישלח דוד עשרה נערים ויאמר דוד לנערים
עלו כרמלה ובאתם אל־נבל ושאלתם־לו בשמי
6 לשלום׃ ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום
7 וכל אשר־לך שלום׃ ועתה שמעתי כי גזזים לך עתה
הרעים אשר־לך היו עמנו לא הכלמנום ולא־נפקד
8 להם מאומה כל־ימי היותם בכרמל׃ שאל את־נעריך
ויגידו לך וימצאו הנערים חן בעיניך כי־על־יום טוב
באנו תנה־נא את אשר תמצא ידך לעבדיך ולבנך
9 לדוד׃ ויבאו נערי דוד וידברו אל־נבל ככל־הדברים
י האלה בשם דוד וינוחו׃ ויען נבל את־עבדי דוד ויאמר
מי דוד ומי בן־ישי היום רבו עבדים המתפרצים איש
11 מפני אדניו׃ ולקחתי את־לחמי ואת־מימי ואת
טבחתי אשר טבחתי לגזזי ונתתי לאנשים אשר לא

לב א Ii ידעתי

כלבי קרי

חסר אלף

u) nempe quod c.2,22. Leu.26,35. x) c. 26, 8.

℣.20. y) *Num enim?* 1 Reg.18,34 subint. ה interrog. vt supra c. 21, 16. coll. 2 Sam. 9. 1. z) c.17,15. 2 Sam. 16, 23. a) c.19, 17. b) saluum sc. atque incolumem. Ar. add. *tum repenset ei Dominus bonum, eo quod fecisti mihi*: sed Ar. per hyperbaton: *pro eo, quod fecisti mihi hodie*.

℣.21. d) ex hac pietate tua, qua Deo acceptus es c. 23, 17. forte etiam, sec. *Kimchium*, ex eo, quod Samuel eum vnxisset. e) *stabile erit*. c.13, 14.

℣.22. f) *si!* negat, subintell. *si & sic tibi Deus faciat* c.3, 17. c.14,44. Gen.14,23. g) vt Reges gentium faciunt. h) intelliguntur filii, in quibus viget memoria parentum. *M.I.* coll. Es. 14, 22. c. 48, 19. At *Schmidio* videtur in vsu fuisse apud Hebræos, vt homines impii e genealogiis familiarum suarum delerentur. Sic conf. Ezr.2,62 Apoc.3,5.

℣.23. i) v.1. c. 22, 4. Ps.18,3. sc. non nimium fidentes Regi.

Cap. XXV. ℣.1. k) c. 28, 3. l) 1 Reg. 14, 18. Gen. 23,2. c. 50, 10. m) in sepulcro familiæ. *Schmid.* n) c.1,1. 19. c.28, 3. o) metu Saulis. p) in finibus Iudæ & Idumææ. Gen. 14, 6. c. 21, 21. conf. not. Num. 10, 12. & Deut. 33, 2.

℣.2. q) vrbe c.23, 25. in tribu Iudæ Ios. 15,55 r) *Kimchio pecus*, coll. c. 15, 9. Gen. 33,14. ὁ. καὶ τὰ ποίμνια αὐτοῦ. Schm. *negotiatio eius*, quæ in pecoris cura consistebat. Conf. Gen. 46,33 c.47,3. s) v.5.7.40. vid. not. Ios. 12,22. t) opibus *locuples*. 2 Sam. 19, 33. u) 2 Sam. 13, 23.

℣.3. x) quod *stultum* notat. v.25. y) alia Dauidis soror 1 Par.2,16.17. z) Es. 19, 4. ὁ. σκληρός. Matth. 25, 24. a) de *posteris Calebi*. conf. Ios.15,13. seqq. c.30,14. sed ὁ. ἄνθρωπος κυνικός. Sic *Abarb.* caninæ indolis. coll. Es.56, 11. & sic Ar. *similis canibus in actionibus suis*.

℣.5. b) Ex.18,7.

℣.6. c) *viuus sis! salue!* Ar. bene ad sensum: *Et sic ei dicite: Viuas! & multis annis tondeas, tu incolumi vna cum familia tua.* d) ita vt saluus sis & incolumis. *pax* l. *in pace*. Aliis *pacatus*, formæ *gadol*. Conf. similis constructio. Iob. 5, 24. c. 21, 9.

℣.7. e) *Ceterum audiui* f) c. 20, 34. Iud. 18,7. g) *desideratum est*. c. 20, 18.

℣.8. h) lætum & conuiuii, in quo & munera amicis ac pauperibus mitti solebant. 2 Sam. 13, 23. Esth.8,17. c. 9, 19. i) quantum potes sine damno, & lubet. c.10,7. cf. Gen. 32, 14. Iud. 9, 33. pro tutela pastoribus tuis præstita.

℣.9. k) Ex. 20,11.

℣.10. l) Probe sciuit, quis esset, sed per contemtum sic loquitur. m) *qui præfracte proripiunt se*. Hithp. (1) cf. Coh. 10, 8.

℣.11. n) *Egone acceperim?* cf. c.21,16. c.24,20. o) *panem* cum reliquo cibo. Ex.23,25. p) ὁ. τὸν οἶνόν μου. q) Prou. 9. 2. Ps.44,23.

℣.22. ועתה per *Graschaim* 17.18. *Ber.* ℣.23. על־המצודה Pro על־ habent אל־ 1. & in marg. 2. 5.6.7.8.9. sic fu. in textu 2. & se.3. CAP. XXV, ℣.1. Pro וירד habent וילך 5.6.9. 14. 20. & sic fu.2.3. at וירד in marg.6.9. ℣.3. כלבו *Beth* sine *Dag.* 5.8 17.18. & *Ber.* ℣.5. ושאלתם *Aleph* per *Patach* *B. Ascher*, & sic fu.1. contra *M.I.* ℣.6. ואמרתם כה ita 1.20. & sic fu. 5. ℣.7. הכלמנום *He* per *Chirek* 3. & in marg. 2. contra *Mas. impr.* & *M. I.* ℣.8. נא sine *Dag.* 2.3.7.8.10--16. 19--22.

12 ידעתי אי מזה המה : ויהפכו נערי דוד לדרכם וישבו
13 ויבאו ויגדו לו ככל הדברים האלה : ויאמר דוד
לאנשיו חגרו איש את חרבו ויחגרו איש את חרבו
ויחגר גם דוד את חרבו ויעלו אחרי דוד כארבע
14 מאות איש ומאתים ישבו על הכלים : ולאביגיל
אשת נבל הגיד נער אחד מהנערים לאמר הנה
שלח דוד מלאכים מהמדבר לברך את אדנינו ויעט
טו בהם : והאנשים טבים לנו מאד ולא הכלמנו ולא
פקדנו מאומה כל ימי התהלכנו אתם בהיותנו
16 בשדה : חומה היו עלינו גם לילה גם יומם כל ימי
17 היותנו עמם רעים הצאן : ועתה דעי וראי מה תעשי
כי כלתה הרעה אל אדנינו ועל כל ביתו והוא בן
18 בליעל מדבר אליו : ותמהר אביגיל ותקח מאתים
לחם ושנים נבלי יין וחמש צאן עשוות וחמש סאים
קלי ומאה צמקים ומאתים דבלים ותשם על החמרים :
19 ותאמר לנעריה עברו לפני הנני אחריכם באה
כ ולאישה נבל לא הגידה : והיה היא רכבת על
החמור וירדת בסתר ההר והנה דוד ואנשיו ירדים
21 לקראתה ותפגש אתם : ודוד אמר אך לשקר
שמרתי את כל אשר לזה במדבר ולא נפקד מכל
22 אשר לו מאומה וישב לי רעה תחת טובה : כה
יעשה אלהים לאיבי דוד וכה יסיף אם אשאיר מכל
23 אשר לו עד האור הבקר משתין בקיר : ותרא אביגיל
את דוד ותמהר ותרד מעל החמור ותפל לאפי דוד
24 על פניה ותשתחו ארץ : ותפל על רגליו ותאמר בי
אני אדני העון ותדבר נא אמתך באזניך ושמע את
כה דברי אמתך : אל נא ישים אדני את לבו אל איש
הבליעל הזה על נבל כי כשמו כן הוא נבל שמו
ונבלה

℣. 20. y) *in latebra montis*, h. e. in valle & loco eiusmodi, vbi nec ipsa Davidem cum comitatu suo videret, nec ipse eam, donec conuenirent. cf. Iob. 22, 14. z) ab altera parte. a) Gen. 32, 18. ℣. 21. b) *dixerat* indignabundus. v. 13. Exemplum miseriæ & corruptionis humanæ, etiam in renatis, si adfectibus carnis indulgeant. c) Ps. 73, 1. d) *in vanum*, falla- אביגיל קרי עשויות ק com spem. Ps. 33, 17. Ier. 3, 23. e) Gen. 30, 31. f) v. 15. c. 20, 18.

℣. 22. g) vt sc. hæc & illa mala faciant Dauidi. *Schm.* cf. c. 3, 17. At *Abarb. Sic det Deus & plus adiiciat de diuitiis & bonis omnibus hostibus meis, sicut dedit Nabali; si relinquam* &c. coll. Ps. 38, 20. h) *mingentem ad parietem*. canem scil. masculum, cuiuscq. potioris sexus fit mentio. Locutio prouerb. v. 34. 1 Reg. 14, 10. Non excusari potest, quod Dauid animum & adfectum iræ ita præcipitavit, vt propter vnum Nabalis delictum innocentissimam vxorem & domesticos ad canes vsque exstinguere iurauerit, nihil quidquam de eorum innocentia solicitus. Saul etiam iustam caussam persequendi ipsum tq' turbatorem publicæ pacis, inde nactus fuisset. &c. *Schm.* ℣. 23. i) *Cum igitur videret* Dauidem armatum & iratum, facile sensit instans malum. k) c. 24, 9. ℣. 24. l) 2 Reg. 4, 27. m) *in me* c. 20, 8. n) *me inquam*. cf. not. Num. 14, 32 Ps. 9, 7. o) Communis sententia est, vt sibi imputari Nabalis delictum velit; sed *Schm.* ita: Si forte iurasti, te Nabalis iniurias vlturum, & times, ne pecces, si iuramento non satisfacias, ego istud peccatum in me recipio, ut tibi non noceat. coll 2 Sam. 14, 9. ℣. 25. p) c. 9, 20. q) v. 17.

℣. 12. r) *Conuerterunt se itaque*. 2 Par. 9, 12.

℣. 13. s) ex præcipiti ira. cf. v. 21. 22. 39 t) cf. Ps. 45, 4. u) cf. c. 27, 2. c. 29, 10. x *apud vasa* s. *sarcinas*. c. 10, 23. c. 30, 24.

℣. 14. y) *nuncios*. c. 11, 7. z) *ad gratulandum* & faustaque uiro precandum 2 Sam. 8, 10. Ar. *fausta precatur vos hero nostro, & dicturos prosit!* a) c. 15, 19.

℣. 15. b) *utilissimi*. c. 19, 4. c *ignominia vel iniuria adfecti sumus*. v. 7 Hoph. (2) Ier. 14, 3 d) *comperimus deficere*. v. 21. c. 20, 6. Es. 34, 16. e) *quibus* versati sumus. ellipsis. Ex. 4, 13.

℣. 16. f) *instar muri fuerunt pro nobis*. conf. Zach 2, 9.

℣. 17. g) 2 Sam. 24, 13. h) *quid faciendum tibi sit*. Iud. 18, 14. i) *nam*, quantum auguror, *consummatum iam est malum*. c. 20, 9. k) *aduersus herum nostrum*. Nomen hoc, vt & בעליו Ex. 22, 10. adsumit suffixa de *vno*, mediante *Iod plurali*, vt particulæ אליו, עדיו, עליו, vt obseruat *Ab. Ezra* ad Gen. 1, 1. sed male id torquet aduersus Christianos conf. Gen. 24, 19. c. 39, 2. 2 Sam. 2, 5. l) v. 25. Deut, 13, 14. m) *ut loqui non liceat ad eum*. conf. c. 16, 1. Es. 23, 1.

℣. 18. n) c. 10, 3. 2 Sam. 16, 1. o) *parata*s. Gen. 18, 7. 8. p) *Seas*. 2 Reg. 7, 1. Aquila: σάτα. sic Gen. 18, 6. cf. Matt. 13, 33. Tertia pars Ephæ fuisse censetur. q) c. 17, 17. r) *uuas passas*. h. e. sec. Abarb. *botros*, vel *vasa* s. mensuras earum. (4) c. 30, 12. 2 Sam. 16, 1. 1 Par. 12, 40. 1 ad. Hos. 9, 14. s) *palathas* s. *massas siccarum ficuum*, quæ simul collectæ & compressæ vnam massam efficiunt. (4) c. 30, 12. rad. Ar. *rem in vnum coegit, ac rotundiore forma*.

℣. 19. t) cf. Gen. 32, 17. u) simul ac potero, marito non animaduertente. x) c. 14, 1.

℣. 2

℣. 12. ויהפכו Ita in *Niphal* legunt 6. 9. in marg. ℣. 14. ויעט *Ain* per *Kametschat*. 1. & 6. 9. sed *Iod* per *Patach* 3. & in marg. 6. 9 contra *M. I. & Mas.* 1. 2. ac *Erff.* ℣. 17. אדננו *singulariter* sine *Iod* 1. 3. & sic correctum in 2. ℣. 18. קליא ita cum *Aleph paragog*. 2. & sic fe. 1. 5. secund. *Mas* 1. 2. 5. & *Erff.* ג יתיר אלף ℣. 19. הנני אחריכם ita 1. 2. 6. 9. 14. 20. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 20. ותפגש *Gimel* sine *Dag*. 7. 8. sec. *Mas. Erff.* ℣. 22. אור Hanc vocem omittunt 5. 11. 15. 16. & 2. qui habuerat, expunxit. Habet tamen 16. in margine ex alio libro, sine punctis scripsit 3. ℣. 25. אדני sine *Psik* 3. 5. כן per *Tsere Munach* 1. 5. & 14. & in marg. 6. 9.

ונבלה עמו ואני אמתך לא ראיתי את נערי אדני אשר
26 שלחת׃ ועתה אדני חי יהוה וחי נפשך אשר מנעך
יהוה מבוא בדמים והושע ידך לך ועתה יהיו כנבל
27 איביך והמבקשים אל אדני רעה׃ ועתה הברכה הזאת
אשר הביא שפחתך לאדני ונתנה לנערים
28 המתהלכים ברגלי אדני׃ שא נא לפשע אמתך כי
עשה יעשה יהוה לאדני בית נאמן כי מלחמות יהוה
29 אדני נלחם ורעה לא תמצא בך מימיך׃ ויקם אדם
לרדפך ולבקש את נפשך והיתה נפש אדני צרורה
בצרור החיים את יהוה אלהיך ואת נפש איביך
ל יקלענה בתוך כף הקלע׃ והיה כי יעשה יהוה לאדני
ככל אשר דבר את הטובה עליך וצוך לנגיד על
31 ישראל׃ ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב
לאדני ולשפך דם חנם ולהושיע אדני לו והיטב יהוה
לאדני וזכרת את אמתך׃
32 ויאמר דוד לאביגל ברוך יהוה אלהי ישראל אשר
33 שלחך היום הזה לקראתי׃ וברוך טעמך וברוכה את
אשר כלתני היום הזה מבוא בדמים והשע ידי לי׃
34 ואולם חי יהוה אלהי ישראל אשר מנעני מהרע אתך
כי לולי מהרת ותבאתי לקראתי כי אם נותר לנבל — ותבאת ק׳
לה עד אור הבקר משתין בקיר׃ ויקח דוד מידה את
אשר הביאה לו ולה אמר עלי לשלום לביתך ראי
36 שמעתי בקולך ואשא פניך׃ ותבא אביגיל אל נבל
והנה לו משתה בביתו כמשתה המלך ולב נבל טוב
עליו והוא שכר עד מאד ולא הגידה לו דבר קטן
37 וגדול עד אור הבקר׃ ויהי בבקר בצאת היין מנבל
ותגד לו אשתו את הדברים האלה וימת לבו בקרבו
38 והוא היה לאבן׃ ויהי כעשרת הימים ויגף יהוה את

Ii 2 לב ב נבל

r) cf. Iob.12.13. stulto autem a sapiente condonandum aliquid est. s) adeoque extra culpam sum cum meis domesticis.
℣. 26. t) q. d. Et nunc, quod adeo tempestiue tibi occurro, mecum pie agnosces prouidentiam diuinam, quæ hoc ita disposuerit, ne forte sanguinem innocentem funderes. S. u) vid. c. 20, 3. x) quod prohibuit te v. 34. Num. 24, 11. y) ne venires in culpam sanguinis v. 33. Ps. 51, 16. z) & non ferret manus tua tibi. v. 31. 33. Hoc dicitur, cum quis propria virtute & instinctu de hostibus vindictam sumit, quod Deo competit Es. 59, 16. c. 63, 5. a) si omiseris, quod susceperis. b) per Deum vindicem Deut. 32, 35. c) quem deleuisses, nisi occurrissem.
℣. 27. d) Repetitio particulæ ex adfectu. e) c. 30, 26. Gen. 33, 11. ὁ. τὴν εὐλογίαν. 2 Cor. 9, 5. 6. f) q. d. seruus ancillæ tuæ. M. 1. g) vid. Ex. 11, 8. Iud. 4, 10. c. 5, 15. 1 Reg. 20, 10. ὁ. τοῖς παρεστηκόσι τῷ κυρίῳ μου.
℣. 28. h) c. 24, 12. si quid mihi de Nabalis delicto imputare velis. Deprecata est hactenus culpam & vindictam in præsens tempus, iam pergit deprecari in futurum. S. i) Ion. regnum stabile, quod in familia ipsius constanter mansurum. k) c. 18, 17.
℣. 29. l) ligata. cf. Hos. 13, 12. m) in fasciculo viuentium, ita vt nunquam sit deferenda, sed æternum viuificanda ac beanda. Metaph. a rebus quæ fasciculo ad eruantur diligentissime, ne quid pereat. v. g. pecunia Gen. 42, 35. myrrha Cant. 1, 13. cf. Iob 14, 17. n) eam proiiciet qs. funda. (4) c. 17, 49. cf. Ier 10, 18. o) volæ intellige cauum fundæ, cui lapis inseritur. p) c. 17, 39.
℣. 30. q) c. 13, 14. b. ἐνετείλατο σοι εἰς ἡγούμενον ἐπὶ Ἰσραήλ.

℣. 31. r) Tum etiam rogo ne sit hoc tibi &c s) in titubationem. (1) rad. Ez. 28, 7. t) Ps. 119, 165. h. e. incitamentum ad vindictam de Nabale sumendam. S. Sed Ar. aliiq; offendiculum & cogitatio, quam retorseris. u) sine culpa, immerito. Ps. 35, 7. x) vid. v. 34. y) sed cum benefecerit Dominus. Deut. 30, 5. z) ita vt mariti delictum non vlciscaris.
℣. 32 a) verbis eius pie in animo perpensis.
℣. 33. b) ratio, prudentia aut iudicium tuum. Iob. 12, 20. cf. Prou. 11, 22. c) prohibuisti me. Ps. 119, 101. Gen. 23, 6. d) vid. v. 26.
℣. 34. e) enimvero. Iob. 12, 7. c. 13, 4 c. 14, 18. f) c. 20, 3. g) Num. 16, 15. h) vid. v. 22.
℣. 35. i) cf. v. 23. 24. Gen. 19, 21. &c.
℣. 36. k) cf. 2 Sam. 13, 24. l) Iud. 16, 25. Luc. 16, 19. m) bene potus & stulte lætus erat, nihil quidquam de Dauide solicitus. n) c. 20, 2. c. 21, 15.
℣. 37. o) cum crapulam exhalasset. cf. c. 1, 14. ὁ. ὡς ἐξένηψεν ἀπὸ τοῦ οἴνου. 1 Cor. 15, 34. p) summum sc. discrimen, in quod imprudentia & auaritia sua se coniecisset. q) vnde mortuum qs. est cor eius. cf. c. 17, 32. r) & ipse Nabal. ὁ. καὶ αὐτὸς, factus est qs. lapis. Tantopere fuit consternatus, vt ex iusta Dei vltione in repentinum morbum inciderit, quo corporis saxeo quodam stupore diriguit. Consternatio namque reddit apoplecticos, vt ait Schmid. ℣. 38. s) Sic apoplecticus fuit & iacuit per decem dies. t) nouo symptomate ita percussit eum c. 26, 10. Ex 12, 23. 2 Sam. 12, 15.

℣. 27. הביא Pro ו scribunt הביאה in feminino 2. 3. 5 adiecta tamen nota יתיר הא He redundat, quam etiam 1. in marg. habet. at Mas. 1. & Erff. refert hoc inter סבירין הביאה ea qua falso exiliuntur in feminino legendi esse. ℣. 29. לרדפך Daleth sine Dag. B Archer. ℣. 31. ולא per Mun. 3 7. 8. 10. 19. זאת sine Psik 2. 6. 9. 20. contra Mas. Erff. ולשפך ita cum Vau otioso 1. & sic se. 2. 5. sec. Mas. 2. & Erff. ℣. 32. לאביגל per Kamets 1. 14. 17. 18. 20. & Ber. sic su. 5. at cum Iod לאביגיל 6. 9 & sic su. 1. 2. 5. ℣. 33. את per Patach 3. sec. Mas. Erff. כלתני Tau geminant per Dag. 17. & Ber. 21 ℣. 34. לולא sic per Aleph in fine 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. sec. Mas. 2. & M. I. מהרתי ita cum Iod otioso Mas. Erff. ותבאתי per Patach geminatum 1. 2. 5.

39 נבל וימת׃ וישמע דוד כי מת נבל ויאמר ברוך יהוה
אשר רב את ריב חרפתי מיד נבל ואת עבדו חשך
מרעה ואת רעת נבל השיב יהוה בראשו וישלח דוד
מ וידבר באביגיל לקחתה לו לאשה׃ ויבאו עבדי דוד
אל אביגיל הכרמלה וידברו אליה לאמר דוד שלחנו
41 אליך לקחתך לו לאשה׃ ותקם ותשתחו אפים ארצה
ותאמר הנה אמתך לשפחה לרחץ רגלי עבדי אדני׃
42 ותמהר ותקם אביגיל ותרכב על החמור וחמש
נערתיה ההלכות לרגלה ותלך אחרי מלאכי דוד
43 ותהי לו לאשה׃ ואת אחינעם לקח דוד מיזרעאל
44 ותהיין גם שתיהן לו לנשים׃ ושאול
נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר
כו מגלים׃ ויבאו הזפים אל שאול הגבעתה לאמר
הלוא דוד מסתתר בגבעת החכילה על פני הישימן׃
2 ויקם שאול וירד אל מדבר זיף ואתו שלשת אלפים
איש בחורי ישראל לבקש את דוד במדבר זיף׃
3 ויחן שאול בגבעת החכילה אשר על פני הישימן על
הדרך ודוד ישב במדבר וירא כי בא שאול אחריו
4 המדברה׃ וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול
ה אל נכון׃ ויקם דוד ויבא אל המקום אשר חנה שם
שאול וירא דוד את המקום אשר שכב שם שאול
ואבנר בן נר שר צבאו ושאול שכב במעגל והעם
6 חנים סביבתו׃ ויען דוד ויאמר אל אחימלך החתי
ואל אבישי בן צרויה אחי יואב לאמר מי ירד אתי אל
7 שאול אל המחנה ויאמר אבישי אני ארד עמך׃ ויבא
דוד ואבישי אל העם לילה והנה שאול שכב ישן
במעגל וחניתו מעוכה בארץ מראשתו ואבנר והעם
8 שכבים סביבתו׃ ויאמר אבישי אל

דוד

℣. 2. r) quam celerrime potuit. s) vide c. 13,2. c. 24,2. t) 2 Sam. 10,9. u) violata fide. cf. c. 19, 6. c. 24, 17. seqq. ℣. 3. x) c. 23, 19. 24. y) statimque vidit per suos, quod veniret. ℣. 4. z) itaque misit. al. miserat enim. a) Gen. 42, 9. LXX. vt Hebr. 11,31. b) ad certum locum c. 23, 23. ℣. 5. c) inprimis autem obseruauit. d) c. 14, 50. c. 17, 55. e) in ambitu plaustrorum vel castrorum. v. 7. vide c. 17, 20. f) sine excubiis, securi, quod magnus ipsorum numerus esset. Schmidius. ℣. 6. g) Et respondit ad illas circumstantias. al. & locutus est. cf. Iob. 3, 2. h) vt Vrias 2 Sam. 11, 3. i) quæ soror fuit Dauidis. 1 Par. 2, 16. k) heros 2 Sam. 23, 18. & c. 18, 10. o) defixa, depressa erat. (3) Leu. 22, 24. Ez. 23, 3. p) ad caput eius. v. 11. 12. 16. c. 19, 13.

CAP. XXVI.

סביבתיו קרי

ex diuino instinctu. ℣. 7. l) v. 12. 1 Reg. 18, 27. m) vid. v. 5. n)

מראשתיו קרי

סביבתיו קרי

℣. 39 u) vt v. 32. x) c. 24, 16. y) Gen. 20, 6. Ef. 14, 6 z) propriæ sc. & iniustæ vltionis, etsi eam sibi iurato proposuerat. Nam de iuramento iniusto agenda potius est pœnitentia, quam de executione cogitandum, ne bis peccetur; cum semel peccasse, nimium sit. Schmid. a) Non iam ex carne, vt v. 21. sed ex Spiritu loquitur David. Brentius. Hac autem occasione etiam Pf. 37. a Dauide, & ab Asapho Pf. 73. conscriptum esse existimat D. Maius Oecon. p. 754. seqq. b) post tempus scil. luctus Schm. c) Cant. 8, 8. d) liberali en. erat forma v. 3. eloquio prudens, & optima materfamilias.

℣. 40. e) v. 2. 5. 7. c. 15, 12.

℣. 41. f) assurrexit, honorifice & modestissime annuens.

℣. 42. g) Brentius hic notat exemplum eius, quod Pf. 128, 4. dicitur, & Abigaili abstersas esse importunitates stulti mariti. Dauidi autem molestias exilii.

℣. 43 h) alia c. 14, 50. i) c. 27, 3. sc. Iudæ Iof. 15, 56. alia Isasch. c. 19, 18. k) qui forte alias vxores non duxisset, nisi Saul ei Michalem rapuisset. Is enim dederat &c. v. 44.

℣. 44. l) c. 18, 20. seqq. m) qui Paltiel 2 Sam. 3, 15. n) non procul a Gibea Beniamin. Ef. 10, 30. Peccauit autem in eo Saul, qui vxorem Dauidi rapuit; Michal, quæ consensit; & Palti, qui eam duxit. Hinc Dauid iniustas nuptias rescidit 2 Sam. 3, 14. Cap. XXVI, ℣. 1. o) veteres & malitiosi proditores. c. 23, 19. Pf. 54, 2. p) cuius inconstantem & exulceratum animum illi magis incenderunt; oppressione innocentis fauorem Regis quærentes. q) iterum latitat. c. 23, 19. Noli itaque optimam eius capiendi occasionem dimittere. ℣. 2.

℣. 40. ויבאו Per Kadma 2. 6. 9. 10. 20. at per Rbhia fe. 5. ℣. 41. ותשתחו Tau per Kmets 1. 3. 17. 18. & Ber. ℣. 42. ההלכות plene 1. 2. 6. 9. 22. 23. sec. Maf. 1. 2. & Erff. alii vero defective. ℣. 43. ותהיין גם שתיהן ita melius 2. & sic fu. 5. ℣. 44. ליש sic velut Kri habet in marg. 3. at in textu לויש correxit per Vau. CAP. XXVI, ℣. 1. הזיפים plene 2. 3. 6. 9. sec. Maf. Erff. החכילה sic per Beth loco Caph 3. 5. 21. Vid. notata ad c. 23, 19. אשר על פני ita cum pronomine אשר 1. & in marg. 3. 5. 6. 9. & sic fu. in textu 2. ℣. 2. וירד ita 2. in marg. at in textu וילך & abiit. ℣. 5. אשר חנה sic per Mun. 6--10. 13-23. & sic fe. 5. at per Makk. ceteri. אשר שכב per Makk. pro Mun. Ber. & sic fu. 5. ℣. 7. ואבישי sine Psik 2. 6. 9. 13. 20. 22. contra Maf. Erff. at per Mun. loco Merca 1. 2. 3. 5. 6. 9. 11. 13. 17. 18. 20. 22. Ber. sic fu. 5. contra Maforam Gen. 30, 16.

דוד סגר אלהים היום את־איבך בידך ועתה אכנו נא
9 בחנית ובארץ פעם אחת ולא אשנה לו : ויאמר דוד
אל־אבישי אל־תשחיתהו כי מי שלח ידו במשיח יהוה
י ונקה : ויאמר דוד חי־יהוה כי אם־יהוה יגפנו או־יומו
11 יבוא ומת או במלחמה ירד ונספה : חלילה לי מיהוה
משלח ידי במשיח יהוה ועתה קח־נא את־החנית
12 אשר מראשתו ואת־צפחת המים ונלכה־לנו : ויקח
דוד את־החנית ואת־צפחת המים מראשתי שאול
וילכו להם ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם
13 ישנים כי תרדמת יהוה נפלה עליהם : ויעבר
דוד העבר ויעמד על־ראש־ההר מרחק רב
14 המקום ביניהם : ויקרא דוד אל־העם ואל־
אבנר בן־נר לאמר הלוא תענה אבנר ויען אבנר ויאמר
מי אתה קראת אל־המלך :
טו ויאמר דוד אל־אבנר
הלוא־איש אתה ומי כמוך בישראל ולמה לא
שמרת אל־אדניך המלך כי־בא אחד העם להשחית
16 את־המלך אדניך : לא־טוב הדבר הזה אשר
עשית חי־יהוה כי בני־מות אתם אשר לא־שמרתם
על־אדניכם על־משיח יהוה ועתה ראה אי־חנית
המלך ואת־צפחת המים אשר מראשתו :
17 ויכר שאול את־קול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד
18 ויאמר דוד קולי אדני המלך : ויאמר למה זה אדני
רדף אחרי עבדו כי מה עשיתי ומה־בידי רעה :
19 ועתה ישמע־נא אדני המלך את דברי עבדו אם־
יהוה הסיתך בי ירח מנחה ואם בני האדם ארורים
הם לפני יהוה כי־גרשוני היום מהסתפח בנחלת יהוה
כ לאמר לך עבד אלהים אחרים : ועתה אל־יפל דמי

ארצה Ii 3 לב ג

ỽ.8. q) c.24, 19. ſed eum in finem, vt Dauid eum poſſet malitiæ conuincere, & innocentiam ſuam demonſtrare, non vt occideret. S. r) *haſta,& quoque in terram* c.16, 1. c. 19, 10. At Schm. *haſta & terra*, i. e. vtar *beneficio haſtæ*, quæ corpus eius penetrabit; *terræ*, quæ ſe opponet, vt corpus non poſſit cedere ictui. s) *ita vt non repetam ei ictum*. 2 Sam. 20, 10. 1 Reg. 18, 34. conf. Nah. 1, 12.

ỽ.9. t) v. 15. 2 Sam. 1, 14. u) v. 11. 16. c. 24, 7. x) *& innocens erit*. Ex. 21, 19. Num. 5, 31.

ỽ.10. y) v. 16. c. 20, 3. z) *niſi Dominus percutiat eum* ſingulari morbo, vt c. 25, 38. cf. Rom. 12, 19. a) *dies mortis eius naturalis*. Iob. 14, 6. c. 15, 32. Pſ. 37, 13. b) *& conſumtus fuerit* ſ. *interierit*. c. 27, 1. Gen. 19, 17.

ỽ.11. c) Ioſ. 22, 29. d) *locum in quo eſt caput*, vel *quæ ad caput ſunt*, ſignificat. v. 7. 12. 16. e) *ampullam*. (7) v. 12. 16. 1 Reg. 17, 12. 14. 16. c. 19, 6. Eſt autem *ampulla aquæ* vas, quod Saul ſecum ſumſit, pura aqua plenum, ne in arido deſerto illa deſtitutus eſſet. *Schmid*.

ỽ.12. f) *de capite*. v. 7. 11. cf. Ier. 13, 18. g) *ſomno obruti* v. 7. h) *ſopor*, non naturalis, ſed *a Deo immiſſus*, obruerat eos. conf. Gen. 2, 21. c. 15, 12. Ier. 2, 31. ὁ. θάμβος. Luc. 5, 9.

ỽ.13. i) *tranſitum*, vel *ad locum e regione*. Guſſetio *oram* caſtrorum Saulis. cf. c. 14. 1. 4. 40. k) vt melius exaudiri poſſet. l) vt fuga ſibi conſuleret, ſi opus eſſet. Iud. 9, 7.

ỽ.14. m) *quis tu es*, qui ita immodeſte *clamas aduerſus Regem?* Seuera & indignantis Abneri reſponſio.

ỽ.15. n) *nonne vir* egregius & belli peritiſſimus *tu es!* o) *cuſtodiuiſti* vel *excubias egiſti & poſuiſti*. v. 16. p) ad cuſtodiendum *Dominum tuum*. cf.

יתיר י׳

cf. not. c. 25, 16. q) *venit enim* per veſtram negligentiam *quidam e populo* Gen. 26, 10. r) *ad occidendum* v. 9. quod feciſſet etiam, ſi permiſiſſem.

ỽ.16. s) Pſ. 36, 5. Neh. 5, 9.

מראשתיו
קרי

t) c. 20, 31. 2 Sam. 12, 5. Pſ. 79, 11. u) Prou. 6, 22. x) vt verbis meis credas. y) *& quidem cum ampulla*. v. 11. z) *quæ ad caput eius erant*. v. 7. 11. 1 Reg. 19, 6.

ỽ.17. a) *agnouit autem* Saul. Gen. 42, 7. 8. b) c. 24, 17.

ỽ.18. c) c. 20, 32.

ỽ.19. d) *incitauit* vel a Satana *incitari permiſit* te contra me. vid. 2 Sam. 24, 1. coll. 1 Par. 21, 1. Deut. 13, 7. Iac. 1, 13. e) Si ex permiſſione Iehouæ malus ſpiritus te aduer-

ומראשתיו
קרי

ſus me incitat, *offeratur munus* (cf Ex. 30, 38.) Iehouæ, qui eum inhibeat. S. p. 862. Velſec. *Cocc.* Lex. p. 564. Si ea, quæ Deus de me dixit & fecit, tibi ſunt occaſio perſequendi me, & Deus te *ſinit ferri* conſiliis malis, tempus eſt, vt agnoſcas, hanc eſſe grauem tentationem, & Dei iram depreceris. f) c. 24, 10. Prou. 16, 28. c. 18, 8. Sir. 28, 18. g) *ne adhaream*, *adiungam me* reliquis. (5) c. 2, 36. h) Ar. bene: *perinde, ac ſi dicerent*. i) cf. Ioſ. 22, 24. 25. dum me ad gentes deosque alienos confugere cogunt, niſi interfici velim. ỽ.20. k) *ne cadat*, quod credo & ſcio. cf. c. 14, 45.

ỽ. 8. אויבך Sine *Iod otioſo* 1. 3. 22. contra *M. I.* ỽ. 10. *Spatium* præmittunt 3. 5--12. 19. 20. 21. 22. 23. ỽ. 11. ונלכה per *Merca milel* 1. 3. 5. ỽ. 16. חי per *Munach* 1. 2. ſic fu. 5. ỽ. 19. ישמע *Iod* cum *Meth*. 2. 3. 5. *Ber*. &c. כי per *Pſik munach*, 5. in marg. מהסתפח per *Graschaim* 6. 9. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber*.

ארצה מנגד פני יהוה כי־יצא מלך ישראל לבקש
21 את־פרעש אחד כאשר ירדף הקרא בהרים : ויאמר
שאול חטאתי שוב בני־דוד כי לא־ארע לך עוד תחת
אשר יקרה נפשי בעיניך היום הזה הנה הסכלתי
22 ואשגה הרבה מאד : ויען דוד ויאמר הנה החנית
23 המלך ויעבר אחד מהנערים ויקחה : ויהוה ישיב
לאיש את־צדקתו ואת־אמנתו אשר נתנך יהוה היום
24 ביד ולא אביתי לשלח ידי במשיח יהוה : והנה כאשר
גדלה נפשך היום הזה בעיני כן תגדל נפשי בעיני יהוה
ויצלני מכל־צרה :
כה ויאמר שאול אל־דוד ברוך אתה בני דוד גם עשה
תעשה וגם יכל תוכל וילך דוד לדרכו ושאול שב
למקומו :

כז ויאמר דוד אל־לבו עתה אספה יום־אחד ביד שאול
אין־לי טוב כי המלט אמלט אל־ארץ פלשתים ונואש
ממני שאול לבקשני עוד בכל־גבול ישראל ונמלטתי
2 מידו : ויקם דוד ויעבר הוא ושש־מאות איש אשר
3 עמו אל־אכיש בן־מעוך מלך גת : וישב דוד עם־
אכיש בגת הוא ואנשיו איש וביתו דוד ושתי נשיו
אחינעם היזרעאלית ואביגיל אשת־נבל הכרמלית :
4 ויגד לשאול כי־ברח דוד גת ולא־יוסף עוד לבקשו :
ה ויאמר דוד אל־אכיש אם־נא מצאתי
חן בעיניך יתנו־לי מקום באחת ערי השדה ואשבה
6 שם ולמה ישב עבדך בעיר הממלכה עמך : ויתן־לו
אכיש ביום ההוא את־צקלג לכן היתה צקלג למלכי
7 יהודה עד היום הזה : ויהי מספר
הימים אשר־ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה
8 חדשים : ויעל דוד ואנשיו ויפשטו אל־הגשורי והגרזי
והעמלקי

℣.3 r) iussu Regis, qui non nimium ei credidit, sed fidem eius ita propius explorare voluit. s) c.25, 43. c.30,5. u) vxor quon- חנית קרי dam *Nabalis* c. 25, 3. 42. x) ibid. v.2. c. 30, 5.

℣.5. y) cuius astutiam v. 3. alia elusit. z) Ios. 10, 2. a) Hoc prætexuit, reuera autem liberiús religionis exercitium quæsiuit, & commodiorem locum, vnde ad vicinos excurrere, & prædas ex illis agere posset.

CAP. XXVII.

℣.6. b) vrbem iam olim Iudæorum, Ios. 15, 31. פתח בכפ c. 19, 5. sed a Philistæis subactam, & habitatoribus nunc vacuam.

פתח באתנח
יסף קרי

℣.7. c) illuc ad Dauidem multi ex aliis tribubus Israelis venerunt, ex ipsis etiam cognatis Saulis, qui nominatim referuntur 1 Par. 12, 1-22. d) *annum*. Leu. 25, 29. Iud. 19, 2.

והגזרי קרי

sic recte *Ar.* Conf. infra c. 29, 3. ℣. 8. e) c. 7, 7. contra infideles & perpetuos Iudæorum, forte etiam ipsorum Philistæorum, hostes, vel his saltem non confœderatos; quod exinde colligit *Abarbanel*, quod nullus eorum de hac injuria apud Achisum conquestus sit f) v. 10. c. 23, 27. g) reliquias Cananæorum. conf. not. Ios. 12, 5. c. 13, 2. h) *& Girsæos*, vel secundum *Kri* transpositis litteris *Gizræos*, dictos ab vrbe *Gezer*. Ios. 10, 33. c. 16, 3. 10. qui & ipsi portio Cananæorum. Ergo nec hospitibus suis, nec popularibus nocuit Dauid.

l) qui nunquam id fieri permittet. *Schm.* m) *nam*, quod indignissimum est. n) *pulicem* (1) c. 24, 15. i. e. contra me, æque impotentem & innocentem, quam pulex est, aut perdix in montibus. *Schm.* o) *ac si persequeretur*. referendum est ad ipsum Saulem. *Abend.* p) Ier. 17, 11. Non *perdicem*, sed *gallinaginem* s. *rusticulam* significare, contendit *Bochartus* Hieroz. P. I. p. 66. & P. II. p. 80. seq.

℣.21 q) c. 15, 24. 30. r) ad me & domum tuam. s) 1 Reg. 1, 13. t) *stulte egi*. Hiph. (2) Gen. 31, 28. ό. μεμωρᾶναι. Rom. 1, 21. u) *& erraui*. Leu. 4, 13. Iob. 6, 24.

℣.22. x) quam reddere paratus sum. redire namque ad te nec consultum mihi est, nec tutum.

℣.23. y) Hos. 4, 9. Ps. 18, 25. Ps. 28, 4. Prou. 24, 12. Iob 33, 26. z) *cuique*, tibi etiam, si iustitiam amplexus fueris. a) Ier. 7, 28. b) *quia* c. 2, 23. reuera te mihi tradidit Deus. c) 2 Sam. 6, 10.

℣.24. d) cf. 2 Tim. 4, 18.

℣.25. e) c. 15, 13. f) pro voto & sententia rem tuam *perficies*. Es. 44, 23. Dan. 8, 24. g) *praualebis* Num. 13, 30. vsq; ad regnum. cf. c. 24, 21. h) Gen. 32, 2. Num. 24, 25.

CAP. XXVII, ℣. 1. i) pertæsus tot persecutionum, & ex infirmitate fidei (cf. c. 21, 11.) etsi Deus eum huc vsque mire conseruauerat. k *incidam* & *consumar*. c. 12, 25. c. 26, 10. l) *die vno*, aliquando. conf. Zach. 14, 7. m) 2 Sam. 19, 3. sc. secundum prudentiam carnis. n) *quam vt omnino proripiam me*. sub int. אם, vel lege præcedd. interrogatiue. o) *vt desperet* (5) Es. 57, 10. apud Arabes frequentius. Ion *quiescet*. Syr. *fatigabitur*. p) c. 19, 12. 17.

℣. 2 q) c. 25, 13, c. 30, 9. r) alium, quam qui c. 21, 11. eum expulit; vel eundem saltim iam reconciliatum.

℣. 3.

℣. 20. הקורא *Plene* requirit *Mas. Erff.* ℣. 23. אמנתי *Aleph* per *Chateph Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. יהוה sine *Psik* 2. 6. 9. 12. 13. 14. 15. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* ביד cum suffixo בידי 1. 3. sic sec. & in marg. 6. 9. & ita quoque 2. sed sine substrato *Chirek*. ℣. 24. כן per *Mun.* 1. 2. 5. CAP. XXVII, ℣ 1. ביד per *Makk.* 7. 8. 10. 11. 13. 19. כי per *Mun.* 7. 8. 10. 19. המלט per *Psik munach* 1. 3. 6. 9. 20. 21. ℣. 2. מעוך ita per *Schurek* 7. 8. & alius codex in marg 22. secund *Mas. impr.* ל׳ מלא פום, sed contra *Mas.* 2. & *Erff.* ℣. 5. מקום sic per *Rbhia* 2. 3. 8. 11. 12. 13. 14. 15. 19. & ita correctum in 5. at per *Sakeph* . ceteri incommode. ואשבה per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. 3. ℣. 6. לכן per *Rbhia* 5. 6. 9. 20. 21. contra *Mas.*

והעמלקי כי הנה ישבות הארץ אשר מעולם בואך
9 שורה ועד ארץ מצרים : והכה דוד את הארץ ולא
יחיה איש ואשה ולקח צאן ובקר וחמרים וגמלים
י ובגדים וישב ויבא אל אכיש : ויאמר אכיש אל
פשטתם היום ויאמר דוד על נגב יהודה ועל נגב
11 הירחמאלי ואל נגב הקיני : ואיש ואשה לא יחיה
דוד להביא גת לאמר פן יגדו עלינו לאמר כה עשה
דוד וכה משפטו כל הימים אשר ישב בשדה
12 פלשתים : ויאמן אכיש בדוד לאמר הבאש הבאיש
בעמו בישראל והיה לי לעבד עולם :

כח Cap. XXVIII.

ויהי בימים ההם ויקבצו פלשתים את מחניהם לצבא
להלחם בישראל ויאמר אכיש אל דוד ידע תדע כי
2 אתי תצא במחנה אתה ואנשיך : ויאמר דוד
אל אכיש לכן אתה תדע את אשר יעשה עבדך
ויאמר אכיש אל דוד לכן שמר לראשי אשימך כל
הימים :
3 ושמואל מת ויספדו לו כל ישראל ויקברהו ברמה
ובעירו ושאול הסיר את האבות ואת הידענים
4 מהארץ : ויקבצו פלשתים ויבאו ויחנו בשונם ויקבץ
ה שאול את כל ישראל ויחנו בגלבע : וירא שאול
6 את מחנה פלשתים וירא ויחרד לבו מאד : וישאל
שאול ביהוה ולא ענהו יהוה גם בחלמות גם באורים
7 גם בנביאם : ויאמר שאול לעבדיו בקשו לי אשת
בעלת אוב ואלכה אליה ואדרשה בה ויאמרו עבדיו
8 אליו הנה אשת בעלת אוב בעין דור : ויתחפש
שאול וילבש בגדים אחרים וילך הוא ושני אנשים עמו
ויבאו אל האשה לילה ויאמר קסומי נא לי באוב
9 והעלי לי את אשר אמר אליך : ותאמר האשה אליו

הנה Ii 4 לב ד

i) vid c. 15, 2. & c. 30, 1. seqq. Forte hoc ex consilio Samuelis (cf. not. c. 19, 24.) non enim opinor Dauidem rem tanti momenti sine Dei consilio & promissione suscepisse. *Schmid.* p. 687. Quod Dauid fecit, opus fuit non impii latronis, sed iusti bellatoris. cf. c. 15, 2. & not. Num. 34, 5. k) c. 15, 7.

℣. 9. l) v. 11. c. 15, 3. Deut. 25, 19. Num. 31, 15. m) cf. c. 22, 19.

℣. 10. n) *Schm.* cum Ab. Ezra *annon?* cf. 2 Sam. 13, 16. alii *quo?* o) v. 8. c. 30, 14. p) vid. Num. 13, 17. Deut. 34, 3. q) qui amici Dauidis c. 30, 29. 1 Par. 2, 9. 25. r) c. 15, 6. Iud. 1, 16. Ambigue loquitur Dauid, vt Achis quidem crederet, eum Iudæis nocuisse, ipse autem sentiret, se inuasisse finitimos eorum: ad quos (vt obseruat *Abarb.*) per Iudæos erat transeundum. At mendacibus eiusmodi illusionibus sec. S. opus non fuisset si Dauid Deo constanter confisus fuisset, & in terra Israelitica mansisset, vt innuerat Deus c. 22, 5.

℣. 12. s) *Sic confisus est.* cf. not. Iud. 11, 20. t) *plane fœtidum & inuisum se reddidit.* c. 13, 4. Gen 34, 30. Ex. 5, 21. u) cf. c. 1, 22. Ex. 21, 6. Deut. 15, 17.

CAP. XXVIII. ℣. 1. w) quibus scil. Dauid erat apud Philistæos. c. 27, 7. y) *vt in vnum exercitum contraherent copias suas.* v. 4. c. 29, 1. z) aperto bello ℣. 15.

℣. 2. a) quia ita me tibi fidelem existimas, *ideo* vicissim fidem meam non fallacem experieris. S. b) nolens volens fidelem operam promittit, & ingenue quidem, sed non satis bene. cf. c. 27, 10. c. 29, 8. Neque dubitamus cum *Majo* Oecon p. 758. quin Dauid peccatum hoc agnouerit, & supplex Deo deprecatus fuerit, forte in Ps. 143.

℣. 3. c) *mortuus erat*, vt dictum c. 25, 1. d) c. 1, 19. e) nempe in vrbe patria sua. cf. not. Num. 31, 6. f) *eiecerat*, & sub pœna capitis eos consulere prohibuerat, instinctu Samuelis, qui Saulem dirigebat. cf. not. c. 7, 15. & *Abarb.* h. l. g) *pythones.* v. 7. 8. 9. Leu 19, 31. 2 Reg. 21, 6. Es. 8, 19.

℣. 4. h) in tribu Issachar Ios. 19, 18. 2 Reg. 4, 8. i) c. 31, 1. coll. c. 29, 1. 2 Sam. 1, 6. 21.

℣. 5 k) multorum scelerum sibi conscius. cf. Rom. 2, 9. l) c. 13, 7.

℣. 6. m) c. 21, 15. sed sine humili ac vera pœnitentia clemens responsum obtenturus. cf. 1 Par. 10, 14. n) v. 15. c. 14, 37. vt sc. significata ira eum ad pœnitentiam inuitaret. o) Num. 12, 6. c. 22, 8. 9. &c. p) quæ frustra quæsiuit per Abiatharem ablata c. 23, 6. Ex. 28, 30. Num. 27, 21.

℣. 7. q) desperabundus apostata. *Flectere si nequeo superos &c.* r) v. 8. 9. Leu. 19, 31. c. 20. 1. Nah. 3, 4. Act. 16, 16. s) Es. 8, 19. 1 Par. 10, 13. t) inter Manassitas, ad montem Thabor Ios. 17, 11.

℣. 8. u) *& mutauit se*, q. d. *vestigandum se fecit*, ne a muliere agnosceretur. 1 Reg. 22, 30. cf. Gen. 31, 35. vel rad. Ar. in VII. Conj. *mutata & corrupta fuit* aqua. x) quos Abnerum & Amasam fuisse, quidam Iudæi nugantur, merito rejecti ab *Abarb.* in h. l. y) ne quisquam alius id rescisceret. cf. Ioh. 3. 2. z) *diuina.* c. 6, 2. 2 Reg. 17, 17.

יתיר ו׳

℣. 8. הנה Per *Rbhia* 6. 9. 20. 21. ℣. 10. אל per *Merca* 1. 3. 5. ℣. 12. בישראל sine præf. ב 3. at 5. habet quidem illud, sed sine subiecto *Sehua*. CAP. XXVIII, ℣. 3. את האבות particulam את omittunt 3. 5. 7. 8. 15. 22. eandemque expunxerunt 1. 2. Notat tamen 22. in marg. בקצת ספרים את *in quibusdam libris eam adesse.* ℣. 5. ויירא *plene* 1. sic fe. 3. & sic in marg. 6. 9. ℣. 6. גם בנביאם ita per *Makk.* 1. 6. 9. 14. 19. 30. בנביאים *in plene* nonnulli, contra *Mas.* 1. 2. & *Erf.*

הנה אתה ידעת את אשר־עשה שאול אשר הכרית
את־האבות ואת־הידעני מן־הארץ ולמה אתה
י מתנקש בנפשי להמיתני׃ וישבע לה שאול ביהוה
11 לאמר חי־יהוה אם־יקרך עון בדבר הזה׃ ותאמר
האשה את־מי אעלה־לך ויאמר את־שמואל העלי־
12 לי׃ ותרא האשה את־שמואל ותזעק בקול גדול
ותאמר האשה אל־שאול לאמר למה רמיתני ואתה
13 שאול׃ ויאמר לה המלך אל־תיראי כי מה ראית
ותאמר האשה אל־שאול אלהים ראיתי עלים מן־
14 הארץ׃ ויאמר לה מה־תארו ותאמר איש זקן עלה
והוא עטה מעיל וידע שאול כי־שמואל הוא ויקד אפים
טו ארצה וישתחו׃ ויאמר שמואל אל־שאול
למה הרגזתני להעלות אתי ויאמר שאול צר־לי מאד
ופלשתים נלחמים בי ואלהים סר מעלי ולא־ענני עוד
גם ביד־הנביאים גם־בחלמות ואקראה לך להודיעני
16 מה אעשה׃ ויאמר שמואל ולמה תשאלני ויהוה סר
17 מעליך ויהי ערך׃ ויעש יהוה לו כאשר דבר בידי
ויקרע יהוה את־הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד׃
18 כאשר לא־שמעת בקול יהוה ולא־עשית חרון־אפו
בעמלק על־כן הדבר הזה עשה־לך יהוה היום הזה׃
19 ויתן יהוה גם את־ישראל עמך ביד־פלשתים ומחר
אתה ובניך עמי גם את־מחנה ישראל יתן יהוה ביד־
כ פלשתים׃ וימהר שאול ויפל מלא־קומתו ארצה
וירא מאד מדברי שמואל גם־כח לא־היה בו כי לא
21 אכל לחם כל־היום וכל־הלילה׃ ותבוא האשה אל־
שאול ותרא כי־נבהל מאד ותאמר אליו הנה שמעה
שפחתך בקולך ואשים נפשי בכפי ואשמע את־דבריך
22 אשר דברת אלי׃ ועתה שמע־נא גם־אתה
בקול

a) Leu 20,27. Deut. 18, 10.11. b) i.e. qs *laqueum ponis, insidias struis*. (5) Ps. 9,17. ℣.10. c) vid. Hos. 4, 15. Ez. 20, 39. *Saul similis hic fuit adulteræ, quæ dum se prostituit alii, iurat tamen per vitam mariti.* Vajjikra rabba c. 26. f. 195. col. 2. d) Num. 11,23. e) *iniquitas* l. *pœna huic iniquitati debita*. c.3, 14. Leu. 26, 41. 43. ὁ. *ἀδικία*. cf. Apoc. 2, 11. ℣.11. f) Superstitiosorum opinio fuit, qs. reuera educerentur animæ. S. Vid. v.8. At secundum *Kimchium* דברי התולים הם f. *meræ illusiones fuerunt*. Varias & perplexas quæstiones hic movent interpretes, quarum pleniorem recensionem non capit hæc chartæ angustia. *Verum fuisse Samuelem*, Talmudici quidem tradiderunt, at sec. R. *Saadiam* & R. *Hai* eum non præstigiis fœminæ, sed Dei virtute ac voluntate excitatum. Quæ sententia etiam non tantum apud LXX. Interpp. 1 Par. 10,13. & Siracidem c. 46, 20. verum etiam apud Patres reperitur, vt ipse *Abarbanel* ad h. l. obseruauit. Qui tamen *Augustino* aliam, & nostræ conuenientem tribuit, eamque reiicit, sed sine sufficienti ratione. Illam autem, quam diximus, R. Saadiæ aliorumque opinionem non spernendis rationibus refellit *Kimchi* ad h. l. inprimis ideo, quod nulla ratio sic reddi queat, cur Deus Sauli non per Vrim & Thummim, vel per somnia & Prophetas responderit potius, quam vt diabolicis lusibus ita qs annuerit. Meras autem præstigias & fraudes fallacis mulieris fuisse existimat, quæ etiam ex sententia R. *Samuelis ben Chophni* nihil protulerit sub nomine Samuelis, quam quod omni populo iam notum, vel ad coniiciendum facile fuerit. Initi-

tium v.15. intelligendum esse sec. falsam persuasionem Saulis, qui Samuelem adesse, הקי רגושת falso crediderit. Quæ omnia fusius adhuc refert *Aburb.* f. 132. seq. & textui aduersa pronunciat, inprimis etiam, quod *Ralbag* cum *Maimonide* aliisque nihil horum ita factum, sed omnia in mente s. phantasia Saulis, ex terrore & diuinarum comminationum memoria ita concepta esse, imaginatus sibi fuit. Ipse tandem *Abarb.* f. 133. col. 3. animam quidem Samuelis e beatis sedibus minime a Pythonissa euocatam, recte statuit, at spiritum seu cacodæmonem aliquem magicis artibus excitatum, cadauer Samuelis induisse, ac futura prædixisse autumat. Cadauer a. Samuelis recte ipsius nomine dici, ex coll. Gen. 49, 31. concludit. Nos sententiam nostratium, quam stabiliuit *S.* Comm. p. 913. seqq. lubenter amplectimur, & probamus hæc Grotii verba: *credibilius est, fallacem fuisse spiritum: videturque id ipsa mulier satis significare, cum dicit deos ascendisse de terra; ita appellans spiritus illos, quorum vnus Samuelis figuram induerat, ceteri ei velut comites erant.* ℣.12. g) add. Ar. *peracta præstigiis*. h) c.19,17. 2 Sam. 19,27. ℣.13. i) *nam dic* potius, *quid videris?* sic ὁ. addunt εἶπον. vel cf. c.29,8. k) plures *deos* vel *diabolos*, (vid not. v. 11.) qui mihi etiam, quis esses, reuelarunt. *Schm.* ℣.14. l) *quæ forma eius*, quem adducunt. *S.* m) Ps.104,2. n) c.2,19. c.15,27. Ex. 28, 6. o) pro falsa sua opinione. cf. 2 Sam. 9,7. p) c.24,9. ℣. 15. q) *dixit* personatus ille *Samuel*, qs. indignabundus. r) Ier. 50,34. ὁ παρενώχλησάς μοι. Act.15,19. s) c.15,35. t) v.16. c. 16, 14. u) simile ה parag. Ps. 20, 4. ℣.16. x) *hostiutum*. Ps.139,20. Dan. 4,16. ℣.17. y) *sibi*, ad demonstrandam veritatem suam. z) c. 15. 28. ℣.18. a) *Quandoquidem*. Num. 27,14. b) *Abarb.* in Gilgal c.13,13. c) c.15,9.19. Omnia vehementer exaggerat, & audacissime futura prænunciat diabolus, vt Saulem ad desperationem adigeret. *S.* ℣.20. d) i.e. quantus erat. ℣. 21. e) quem solum reliquerat in secreto loco, vt solus cum illo Samuele colloqueretur. *S.* f) c.19,5.

℣.12. שאול sine *Psik* 3. 6.-23. ℣.13. כי per *Mun.* 6.-23. ℣.18 עשה *Meth. in ult.* locant 1. 6. 9. 14. 20. 21. ℣.20. ויירא *plene* 1.2.7.8.10.-13.15.16.19.21.23. & in marg. 6.9. sic se. 3. & fu. 5 contra *M. I.* ℣.21. ותבוא sic *plene* 2. 6.7.8.9.12. sec. *Mas.* 2. *Inpr.* & *Erff.* h.l. & *Impress.* ad Ezech. 22, 4. Alii *defectiue*.

22 בקול שפחתך ואשמה לפניך פת־לחם ואכול ויהי בך
23 כח כי תלך בדרך׃ וימאן ויאמר לא אכל ויפרצו־בו
עבדיו וגם־האשה וישמע לקלם ויקם מהארץ וישב
24 אל־המטה׃ ולאשה עגל־מרבק בבית ותמהר
כה ותזבחהו ותקח־קמח ותלש ותפהו מצות׃ ותגש
לפני־שאול ולפני עבדיו ויאכלו ויקמו וילכו בלילה
ההוא׃

Cap. XXIX.

כט ויקבצו פלשתים את־כל־מחניהם אפקה וישראל
2 חנים בעין אשר ביזרעאל׃ וסרני פלשתים עברים
למאות ולאלפים ודוד ואנשיו עברים באחרנה עם־
3 אכיש׃ ויאמרו שרי פלשתים מה העברים האלה
ויאמר אכיש אל־שרי פלשתים הלוא־זה דוד עבד
שאול מלך־ישראל אשר היה אתי זה ימים או־זה שנים
ולא־מצאתי בו מאומה מיום נפלו עד־היום הזה׃
4 ויקצפו עליו שרי פלשתים ויאמרו
לו שרי פלשתים השב את־האיש וישב אל־מקומו
אשר הפקדתו שם ולא־ירד עמנו במלחמה ולא־
יהיה־לנו לשטן במלחמה ובמה יתרצה זה אל־אדניו
ה הלוא בראשי האנשים ההם׃ הלוא־זה דוד אשר
יענו־לו במחלות לאמר הכה שאול באלפו ודוד
6 ברבבתו׃ ויקרא אכיש אל־דוד
ויאמר אליו חי־יהוה כי־ישר אתה וטוב בעיני צאתך
ובאך אתי במחנה כי לא־מצאתי בך רעה מיום באך
אלי עד־היום הזה ובעיני הסרנים לא־טוב אתה׃
7 ועתה שוב ולך בשלום ולא־תעשה רע בעיני סרני
8 פלשתים׃ ויאמר דוד אל־אכיש כי מה עשיתי ומה־
מצאת בעבדך מיום אשר הייתי לפניך עד היום הזה
9 כי לא אבוא ונלחמתי באיבי אדני המלך׃ ויען אכיש

ויאמר Ii 5 לב ה

באלפיו קרי
ברבבתיו ק'

℣. 22. g) vrbanitatis phrasis, vt Gen. 18, 5.
℣. 23. h) Gen. 39, 8. Id timorem caussatum esse, non negamus; sed videtur simul, quod Saul ex aliqua conscientia residua noluerit cum incantatrice comedere, vt communionem cum ea vitaret. *Schmidius*. i) 2 Sam. 13, 25. 27. ό. καὶ παρεβιάζοντο αὐτόν. Luc. 24, 29. Act. 16, 15.
℣. 24. k) *saginatus* (4) Mal. 3, 20. rad. Chald. *saginauit*. Ar. *fune alligauit* collo pecus. Hinc Bocharto proprie *Vitulus*, *qui in vinculis grana triturat, eorumque esu pinguescit* Hieroz. P. I p. 304. l) *eum ergo mactauit* Deut. 12, 15. 2 Par. 18, 2. m) *&* *depsuit* Gen. 18, 6. n) *& coxit eam*. Gen. 19, 3. ℵ *exspirauit*, vt Leu. 6, 11.
℣. 25 o) *deinde apposuit*. Gen. 27, 25. 2 Sam. 13. 13.
CAP. XXIX, ℣. 1. p) c. 28, 1. q) vbi iam tum sub Iudice Eli infeliciter ab Israele res gestæ erant. c. 4, 1. seqq. r) Schmid. *In Ain.* al *iuxta fontem* cf. Iud. 7, 1. s) v. 11. non illa Iudæ, de qua c. 25. 43. Ios. 15, 56. sed Manassis & Isascharis. Ios. 17, 16. c. 19, 18. Iud. 6, 33.
℣. 2. t) *Principes autem*. v. 3. 4. 6. 9. c. 5, 8. socii sc. & confœderati Achisi, singuli suos ducentes transibant coram lustratoribus, per centurias & chiliadas. u) Num. 2. 31.
℣. 3. x) qui lustrationi præfuerunt. *Schmid*. y) c. 13, 3. z) a quo multum vexatus, & patria eiectus est. a) *iam vel hos*. Gen. 31, 38. Iob. 19, 19. b) *vel potius hos annos*, per exaggerationem: de altero namque anno iam 4. menses elapsi erant. cf. c. 27, 7. & pluralem de duobus Ez. 47, 13 c) *quidquam maiæ fidei* v. 6. 8. d) *quo defecit*. Ier. 37, 13.
℣. 4. e) Hæc DEI fuit prouidentia, vt Achis vel inuitus Dauidem dimittere cogeretur, atque sic David abstineretur a re non bona. *S.* f) habito consilio. 1 Par. 12, 19. g) 2 Reg. 7, 16. h) Num. 22, 22. 2 Sam. 19, 23. ita vt adversus nos pro Rege suo & gente pugnet, & aciem nostram turbet. i) *reconciliabit* - v. l. *acceptum se reddet*. Hithp. (1) ό. διαλλαγήσεται. Matt. 5, 24. k) *per capita*. 1 Par. 12, 19. cf. 2 Sam. 18, 13. l) totius exercitus nostri. cf. c. 14, 21. *Tacitus* Hist. 4. c. 18. de ala Batauorũ: *Quæ, iam pridem corrupta, fidem simulabat, vt proditis in ipsa acie Romanis, maiore pretio fugeret.*
℣. 5. m) c. 18, 7. fortissimus & infensissimus quondã hostis, eoque magis nobis metuendus.
℣. 6. n) c. 20, 3. A vera religione non videtur fuisse alienus, diuina gratia per conuersationem cũ Dauide, sicut Nebucadnetsar multa didicit ã Daniele. *S.* Conf. v. 9. o) Iob. 1, 1. Coh. 7, 29. Ps. 25, 21. p) Cf. c. 18, 16. Num. 27, 17. Intelliguntur actiones officii Dauidis, sub auctoritate & iussu Regis. *S.* q) non probaris. v. 9. ℣. 7. r) Gen. 26, 29. 2 Sam. 15, 9. s) si sc. maneas v. 4. 9. ℣. 8. t) *quid vero feci? aut quid caussæ est*, quod tam ignominiose me proditionis arguunt; & castris eiiciunt? cf. 1 Reg. 2, 17. & Luc. 23, 22. u) *vt pugnem contra hostes*. Arbitramur, candide rursus egisse Dauidem, licet minus prudenter, si conscientiam respicias potius, quam famam, quæ apud eum præualuit. cf. c. 28, 2. *S.* Aliis simulata tantum verba sunt. *Abarb.* autem custodem tantum capitis Achischi Dauidem futurum fuisse, existimat.

℣. 23. ויפרצו Pro eo scribunt ויפצרו 1. 3. contra *M. I.* item contra *Mas. Erff.* h. l. *impressamque* ad Gen. 19. 3. & c 33. 11. *Medium libri* post hunc versiculum notant 1. 2. 6. 7. 8. 9. 14. 20. 22. ℣. 24. קמח per *Pa'chta geminatum* 1. 3. sic fu. 5. ותלש ita cum ו *otiose* 1. 2 & sic fe. 5. CAP. XXIX, ℣. 2. למאות sic per *Pat. seq. Dag.* 3 & in margine 6. 9. ᵀsic fu 5. ואנשיו per *Sakeph k.* 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. ℣. 3. וישב per *Paschta* 1. 8. 10. 12. 19 sic fe. 5. אשר per *Makk.*, 1. 2. sic fu. 5. ℣. 5. דוד per *Rbhia* 1. 3. 5. 5 9. 10. 12. 14. 19. 20. באלפיו *plene* in textu 22. cum nota ׳ נא באלפו כתיב חסר 5. *f*) in aliis codicibus defective scribitur. ᵀ ℣. 8. *Spatium* præmittunt 3. 5--12. 19. 20. 21. 23. בעבדך *præfixum* ב cum *Dagesch* 1. 12. 14. 18. 20. 21. 22. אשר per *Makk.* 2. 3. fu. 5.

ויאמר אל־דוד ידעתי כי טוב אתה בעיני כמלאך
אלהים אך שרי פלשתים אמרו לא־יעלה עמנו
במלחמה׃ ועתה השכם בבקר ועבדי אדניך אשר־ י
באו אתך והשכמתם בבקר ואור לכם ולכו׃ וישכם 11
דוד הוא ואנשיו ללכת בבקר לשוב אל־ארץ פלשתים
ופלשתים עלו יזרעאל׃ ויהי בבא ל
דוד ואנשיו צקלג ביום השלישי ועמלקי פשטו אל־נגב
ואל־צקלג ויכו את־צקלג וישרפו אתה באש׃ וישבו 2
את־הנשים אשר־בה מקטן ועד־גדול לא המיתו
איש וינהגו וילכו לדרכם׃ ויבא דוד ואנשיו אל־העיר 3
והנה שרופה באש ונשיהם ובניהם ובנתיהם נשבו׃
וישא דוד והעם אשר־אתו את־קולם ויבכו עד אשר 4
אין־בהם כח לבכות׃ ושתי נשי־דוד נשבו אחינעם ה
היזרעלית ואביגיל אשת נבל הכרמלי׃ ותצר לדוד 6
מאד כי־אמרו העם לסקלו כי־מרה נפש כל־העם
איש על־בנו ועל־בנתיו ויתחזק דוד ביהוה אלהיו׃
ויאמר דוד אל־אביתר הכהן בן־ 7
אחימלך הגישה־נא לי האפוד ויגש אביתר את־
האפוד אל־דוד׃ וישאל דוד ביהוה לאמר ארדף 8
אחרי הגדוד־הזה האשגנו ויאמר לו רדף כי־השג
תשיג והצל תציל׃ וילך דוד הוא ושש־מאות איש 9
אשר אתו ויבאו עד־נחל הבשור והנותרים עמדו׃
וירדף דוד הוא וארבע־מאות איש ויעמדו מאתים איש י
אשר פגרו מעבר את־נחל הבשור׃ וימצאו איש־ 11
מצרי בשדה ויקחו אתו אל־דוד ויתנו־לו לחם ויאכל
וישקהו מים׃ ויתנו־לו פלח דבלה ושני צמקים ויאכל 12
ותשב רוחו אליו כי לא־אכל לחם ולא־שתה מים
שלשה ימים ושלשה לילות׃

ויאמר

vidi, ne iret. *Schmid.* s) c. 22, 2. 2 Sam. 17, 8. t) c. 23, 16. i. e. fide in Deum se ac viros suos erexit, cum spe, fore, vt prædam ab hostibus recuperaret. ó.

CAP. XXX.

ἐκραταιώθη. 1 Cor. 16, 13. Eph. 3, 16. c. 6, 10.

℣. 7. u) adfer pro me, vt mei caussa Deum interroges. Num. 27, 21. x) c. 23, 6. 9 c. 28, 6.

℣. 8. y) per Sacerdotem c. 23, 2. 4. 2 Sam. 5, 19. z) *turmam prædatoriam.* v. 15. 23. conf. Ps. 18, 30.

בניו קרי

℣. 9. a) c. 27, 2 b) *fluuium Besor*, in finibus Iudææ. v. 10. 21. c) *vbi relicti aliqui* (nempe 200. in v. 10.) substiterunt cum sarcinis; expectaturi, donec ceteri redirent. v. 21. 24. c. 25, 13. Fluuius a. eos a tergo, si impugnarentur, tutos reddebat, aut a fronte aduersus transituros hostes muniebat. S.

℣. 10. d) *lassiores s. nimis defessi erant.* (2) v. 21.

℣. 11. e) *captumque adduxerunt* c. 17, 31.

℣. 9. x) tam probus & gratus, *vt Angelus Dei* Zach 12, 8. cf. 2 Sam. 14, 17. y) aduersus quos, & maiora eorum vota, ego nihil possum. cf. v. 4. 2.

℣. 10. z) Gen. 44, 3. 2 Sam. 2, 32.

℣. 11. a) Sic quem propria imprudentia in tantas conicit angustias, vt minus malum eligendum videretur, diuina prouidentia ita e periculis eduxit, vt nec fides Achischo debita frangenda, nec contra Israelem pugnandum esset. Quin & hoc lucratus videtur Dauid, vt occiso Saule iterum ad Israelitas illæsa fama transire potuerit, quod a Philistæis cum insigni ignominia dimissus, & non leuiter offensus esset. *Schmid.* Conf. v. 4. 8.

CAP. XXX, ℣. 1. b) 2 Sam. 1, 2. c) *interea Amalekitæ.* c. 27, 8. d) c. 23, 27. e) v. 14. Num. 13, 17. f) c. 27, 6. g) 2 Reg. 3, 19. Ez. 33, 21. i. e. *expugnarunt*, vel sec. *Schmid.* inuaserunt & *occuparunt eam animo percutiendi*, si quis resisteret. Cum autem absentibus viris id non fieret, neminem occiderunt, vt v. 2. dicitur. h) in castigationem Dauidis. cf. c. 27, 1. c. 28, 2.

℣. 2. i) cum omnibus liberis & seruis, qui relicti erant. k) c. 5, 9. 2 Reg. 25, 26. l) Ita damnum contemperauit diuina prouidentia. m) c. 23, 5.

℣. 4. n) c. 20, 41.

℣. 5. o) c. 25, 43. p) c. 27, 3.

℣. 6. q) *Tum vero* in magnas incidit angustias, *angustia ipsi fuit.* Gen. 32, 8. ó. ἐθλίβη. 2 Cor. 1, 6. c. 4, 8. r) tanquam caussam, nisi damnum restitueretur. Hinc colligendum videtur, eos inuitos iuisse cum Achischo, dissuasisse etiam Dauidi

℣. 12. f) *frustum* (5) Iud. 9, 53. Cant. 4, 3. g) *palatha s. massa ficuum* (4) c. 25, 18. h) *vuas passas* (4) 2 Reg. 20, 7. i) *sic recreatus est.* Iud. 15, 19. k) ex quo ægrotare cœperat. v. 13.

℣. 1. כבוא *plene* alii codices in marg. 22. צקלג *Tade* cum *Meth.* 1. 5. 22. quod iidem codd. in hac voce constanter fere obseruant. ℣. 2. וינהגו וילכו ita 3. sic fu. 1. regularins. ℣. 5. היזרעאלית ita cum inserto *Aleph* 20. & in margine 6. 9. & sic fu. 1. 3. 5. contra *Masoram* 1. 2. & *impressam.* ℣. 8. אחרי־הגדוד ita 3. 5. האשגנו *defectiue* 22. secundum *Masoram impressam* ad Gen. 44, 6.

13 ויאמר לו דוד למי־אתה ואי מזה אתה ויאמר נער
מצרי אנכי עבד לאיש עמלקי ויעזבני אדני כי חליתי
14 היום שלשה : אנחנו פשטנו נגב הכרתי ועל־אשר
ליהודה ועל־נגב כלב ואת־צקלג שרפנו באש :
טו ויאמר אליו דוד התורדני אל־הגדוד הזה ויאמר
השבעה לי באלהים אם־תמיתני ואם־תסגרני ביד־
16 אדני ואורדך אל־הגדוד הזה : וירדהו והנה נטשים
על־פני כל־הארץ אכלים ושתים וחגגים בכל השלל
הגדול אשר לקחו מארץ פלשתים ומארץ יהודה :
17 ויכם דוד מהנשף ועד־הערב למחרתם ולא־נמלט
מהם איש כי אם־ארבע מאות איש־נער אשר־רכבו
18 על־הגמלים וינסו : ויצל דוד את כל־אשר לקחו
19 עמלק ואת־שתי נשיו הציל דוד : ולא נעדר־להם
מן־הקטן ועד־הגדול ועד־בנים ובנות ומשלל ועד כל־
כ אשר לקחו להם הכל השיב דוד : ויקח דוד את־כל־
הצאן והבקר נהגו לפני המקנה ההוא ויאמרו זה שלל
21 דוד : ויבא דוד אל־מאתים האנשים אשר־פגרו
מלכת אחרי־דוד וישיבם בנחל הבשור ויצאו לקראת
דוד ולקראת העם אשר־אתו ויגש דוד את־העם
22 וישאל להם לשלום : ויען כל־איש
רע ובליעל מהאנשים אשר־הלכו עם־דוד ויאמרו יען
אשר לא־הלכו עמי לא־נתן להם מהשלל אשר הצלנו
23 כי אם־איש את־אשתו ואת־בניו וינהגו וילכו : ויאמר
דוד לא־תעשו כן אחי את אשר־נתן יהוה לנו וישמר
24 אתנו ויתן את־הגדוד הבא עלינו בידנו : ומי ישמע
לכם לדבר הזה כי כחלק | הירד במלחמה וכחלק
הישב על־הכלים יחדו יחלקו :
כה ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמה לחק
ולמשפט

l) ximo? 2 Sam. 3, 12. m) & cuias s. ex quanam gente? 2 Sam. 1, 13. n) æger factus sum l. ægrotaui 1 Reg 14, 1. o) hodie tres sc. dies. cf. v. 12. Notanda est phrasis biblica, qua tres dies & noctes durasse dicitur, quod tamen in tertium tantum diem, & per duas noctes durauit. Vt mirum non sit, quod v. c. Matt. 12, 40. dicitur. *Schmid.*

v. 14 p) c. 27, 8. 10. q) vid. v. 1. r) v. 16. 2 Sam. 8, 18. Ez. 25, 16. Zeph. 2, 5. Hos Raschi & Kimchi aliique colligunt *familiam* fuisse *Philistæorum*, ex citatis locis. Alii Dauidis socios, ita dictos qs. *exterminatos* e patria & gente sua. cf. not. Ex. 12, 15. c. 15, 14. s) *& super terram* l. agros. 6. καὶ ἐπὶ τὰ τῆς Ἰουδαίας μέρη. Matt. 15, 21. t) c. 25, 3. Ios. 14, 13. c. 15, 14.

v. 15. u) v. 8. x) c. 26, 8. Deut. 23, 16.

v. 16. y) omni abiecta cura, *diffusi* & genio indulgentes Iud. 7, 12. c. 15, 9. 2 Sam. 5, 18. z) *& tripudiantes* s. *festum celebrantes* Ps. 42, 5.

v. 17. a) *a crepusculo* Es. 5, 11. c. 21, 4. b) i. e. noctu eos adgressus, ne paucitatem suorum viderent, eos percussit tota hac nocte, & die sequenti vsque ad vesperam. *Abarb.* c) *postridie eorum*, i. e. postridie, quam eos deprehenderat. *Cocc. Lex.* p. 545. Existimaverim suffixum referri ad Amalekitas comissantes, & hunc sensum esse: Dauid, vbi prope ad Amalekitas venit, vidit eos securos & comissantes, eosque passus est bene inebriari, & alto somno obrui. Circa crepusculum a, cum somnus altissimus esset, irruit in eos, & percussit vsque ad vesperam. d) *velocibus* sc. siue dromadibus, sec. *R. Ieschaiam.*

v. 18. e) *Sic recuperauit.* v. 8. 22.

v. 19. f) 2 Sam. 17, 22. g) Dauidi & commilitonibus. h) vid. v. 2. i) *abstulerant* v. 16. Iud. 17, 2.

v. 20. k) *Immo abstulit etiam* Amalekitis *omnes pecudes & armenta*, quæ Iudæis l. Philistæis rapuerant, vel ipsi habebant. l) *ductores incedebant* v. 2. Ps. 80, 2.

v. 21. m) v. 10. n) *vt manere eos iuberent* v. 24. Gen 22, 5. o) v. 9. 10. p) humaniter eos salutauit. c. 25, 5. Iud 18, 15.

v. 22. q) c. 25, 17. Iud. 19, 22. r) i. e. *nobiscum*, singularis distributiuus. s) nempe res eorum raptas ipsis reddere nolebant. *Schm.*

v. 23. t) Ex. 2, 11. u) Nold. *cum illo, quod,*

פתח באתנח

al. *quandoquidem* c. 24, 19. vel *quoad id, quod* dedit. c. 12, 7.

v. 24. x) Num. 31, 27. Deut. 18, 8. Ios.

היורד קרי

22, 8. 2 Macc. 8, 28. y) c. 25, 13.

v. 25. z) *& deinceps* Hagg. 2, 18.

---

v. 15. לי *Lamed* geminant per *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 8. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. v. 16. אשר sic per *Darga* 2. 3. & *Ber.* sec. analogiam; at reliqui omnes *Merca.* v. 21. ולקראת העם אשר sic 1. 2. 6. 9. 14. 20. & sic fu. 5. v. 22 רע per *Patach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. אשר per *Mun.* loco *Makk.* 6.–23. עמי Pro eo habent *Plur.* עמנו 6. 9. in marg. כי per *Makk.* 5. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. v. 23. *Spatium* præmittunt 3. 5.–10. 12. 19. 20. 21. 23. v. 24. כי per *Rbhia* 17. 18. *Ber.* at per *Tlischaki.* 3. הירד ita in textu sine *Kri* scribunt 3. 6. 9. 14. 20. & sic fu. 5.

ולמשפט לישראל עד היום הזה ׃
26 ויבא דוד אל־צקלג וישלח מהשלל
לזקני יהודה לרעהו לאמר הנה לכם ברכה
27 משלל איבי יהוה ׃ לאשר בבית־אל ולאשר
28 ברמות־נגב ולאשר ביתר ׃ ולאשר בערער ולאשר
29 בשפמות ולאשר באשתמע ׃ ולאשר ברכל ולאשר
ל בערי הירחמאלי ולאשר בערי הקיני ׃ ולאשר
31 בחרמה ולאשר בכור־עשן ולאשר בעתך ׃ ולאשר
בחברון ולכל־המקמות אשר־התהלך־שם דוד הוא
ואנשיו ׃

Cap. XXXI. לא

ופלשתים נלחמים בישראל וינסו אנשי ישראל
2 מפני פלשתים ויפלו חללים בהר הגלבע ׃ וידבקו
פלשתים את־שאול ואת־בניו ויכו פלשתים את־
יהונתן ואת־אבינדב ואת־מלכישוע בני שאול ׃
3 ותכבד המלחמה אל־שאול וימצאהו המורים אנשים
4 בקשת ויחל מאד מהמורים ׃ ויאמר שאול לנשא
כליו שלף חרבך ודקרני בה פן־יבואו הערלים
האלה ודקרני והתעללו־בי ולא אבה נשא כליו כי
ה ירא מאד ויקח שאול את־החרב ויפל עליה ׃ וירא
נשא־כליו כי־מת שאול ויפל גם־הוא על־חרבו וימת
6 עמו ׃ וימת שאול ושלשת בניו ונשא כליו גם כל־
7 אנשיו ביום ההוא יחדו ׃ ויראו אנשי־ישראל אשר־
בעבר העמק ואשר בעבר הירדן כי־נסו אנשי ישראל
וכי־מתו שאול ובניו ויעזבו את־הערים וינסו ויבאו
פלשתים וישבו בהן ׃
8 ויהי ממחרת ויבאו פלשתים לפשט את־החללים
וימצאו את־שאול ואת־שלשת בניו נפלים בהר
9 הגלבע ׃ ויכרתו את־ראשו ויפשטו את־כליו וישלחו
בארץ

℣.26. a) beneuolentiæ & grati animi caussa. b) *benedictionis* pignus c. 25, 27. Gen. 33, 11. c) cf. c. 15, 2. 3. 18.

℣.27. d) vide Ios. 16, 2. in tribu Beniamin c. 18, 22. e) Simeonitarum Ios. 19, 8. f) vid. v. 1. 14. g) vrbs fuit Sacerdotum in tribu Iudæ Ios. 15, 48.

℣.28. h) Alia Num. 32, 34. Ios. 13, 16. &c. i) proprium k) in tribu Iudæ vrbs Sacerdotum Ios. 15. 50. c. 21, 14.

℣.29. l) c. 27, 10. m) c. 15, 6. Iud. 1, 16.

℣.30. n inter Simeonitas Ios. 19, 4. Iud. 1, 17. o) in *Cheraschan.* propr.

℣.31. p) Ios. 10, 3. c. 14, 14.

CAP. XXXI, ℣. 1. q) *Philistæi autem*, coacto & lustrato exercitu c. 29, 2. *prælium committebant.* 1 Par. 10, 1. r) c. 4, 10. c. 28, 19. s) c. 28, 4.

℣.2. t) *Præ ceteris autem persecuti sunt* c. 14, 22. Gen. 31, 23. u) cf. 1 Reg. 22, 31. x) c. 14, 49.

℣.3. y) Ita, vt tota moles belli in eum incumberet, sic vt resistere amplius non posset. cf. Iud. 20, 34. Es. 21, 15. z) cumq; euasisse sibi videretur. *inuenerunt eum* l *inciderunt in eum.* 1 Reg. 20, 36. 2 Reg. 9, 21. a) *iaculatores* c. 20, 36. b) i. e. *viri cum arcu* s. *sagittarii.* Exegesis c. *& extimuit, exhorruit valde*, sine spe effugii & vitæ, ita vt mortem præoccupare statuerit. rad. חיל vide Ps. 97, 4. Ier 5, 22. S. *& laboraret* s. infirmus factus esset. cf. 2 Reg. 1, 2. ex rad. חלה sed Tig. *vulneratusque, grauiter est*, qsi rad. חלל Ps. 109, 22.

℣. 4. d) c. 17, 51. vide similem desperationem improbi hominis. Iud. 9, 54. e) c. 14, 6. c. 17, 26. Iud. 14, 3. Pro ingenio hypocritarum se existimat illis longe meliorem, cum peior sit desperatione sua.
Schmid.

Schmid. f) *& illudant mihi*, ludibrio me habeant. Iud. 19, 25. Ier. 38, 19. g) ob periculum ex cæde Regis. cf. c. 26, 9. 2 Sam. 1, 14. seqq. h) *& irruit in eum*, seipsum interfecturus; sed aliquamdiu semianimis siciauit. iaculatores enim, cum eminus cadentem vel non viderent, vel quis esset, nescirent, alio se verterunt.

℣.5. i) *quod moreretur* l. *moriturus esset.* Etsi aliquantisper ad se rediret. vid. 2 Sam. 1, 9.

℣.6. k) ab Amalekita tandem extinctus. 2 Sam. 1, 10. 1 Par. 10, 6. Cum Saul mortuus sit in suis iniquitatibus, & ex desperatione seipsum interfecerit, amisit etiam cælestem salutem, & traditus est æterno supplicio gehennæ. *Brent.* l) selecti sc. domestici et cognati 1 Par. 10, 6.

℣.7. m) *in ora* Deut. 1, 1. *Nold.* de Partic p. 205 *circa*, vt Ier. 25, 22. n) ad radices montis Gilboæ ℣. 1. o) *cis* Iordanem. vid. Ios. 5, 1. p) parum munitas *vrbes.* ℣.8. q) *ad exuendum* ℣.9 Gen. 37, 23. 2 Sam. 23, 10 r) *iacentes, vt ceciderant.* Iud. 3, 25. ℣. 9. s) tandem in idoleo Dagonis suspensum 1 Par. 10, 10. t) nam regia oxnamenta Amalekita detraxerat 2 Sam. 1, 10.

℣.26. Nullum *Spatium* præponunt 2. 5. 9. 10. 12. 19. 20. 21. 22. צקלג sine adposito *Munach* 1. 3. 6. 9. 20. 21. ℣.28. בשפמות per *Schin* scribunt 1. 3. 5. 6. 9. 14. 20. at *Pe* per *Chatephpat.* 1. 2. 6 9. 14. 20. ℣. 30. בכור pro eo scribunt בבור per duplex *Beth* 1. 2. 3. 6. 9. 20. CAP. XXXI, ℣. 4. שלוף per *Merca* 1. 5. 7. 8. 10. 15. 19. 20. 23. & sic correctum in 5. at per *Mun.* 3.

בארץ־פלשתים סביב לבשר בית עצביהם ואת־העם׃
10 וישמו את־כליו בית עשתרות ואת־גויתו תקעו
11 בחומת בית שן׃ וישמעו אליו ישבי יביש גלעד את
12 אשר־עשו פלשתים לשאול׃ ויקומו כל־איש חיל
וילכו כל־הלילה ויקחו את־גוית שאול ואת גוית בניו
מחומת בית שן ויבאו יבשה וישרפו אתם שם׃
13 ויקחו את־עצמתיהם ויקברו תחת־האשל ביבשה
ויצמו שבעת ימים׃

LIBER II.
SAMVELIS,
Hebr.
שמואל ב

Est historia 40 annorum c. 5, 4. a morte Saulis vsque ad finem regni Dauidis, qui successor illius dudum erat designatus 1 Sam. 16, 13. typus CHRISTI, & exemplar aliorum Regum ac Principum in bene factis. Initium regni c. 1.-4. confirmatio & progressus c. 5-10. Dauidis lapsus c. 11. 12. secutæ calamitates c. 13.-19. restitutio in regnum & vltima Dauidis c. 20. seqq.

CAP. I.

א ויהי אחרי מות שאול ודוד שב מהכות את־
2 העמלק וישב דוד בצקלג ימים שנים׃ ויהי ׀ ביום
השלישי והנה איש בא מן־המחנה מעם שאול
ובגדיו קרעים ואדמה על־ראשו ויהי בבאו אל־דוד
3 ויפל ארצה וישתחו׃ ויאמר לו דוד אי מזה תבוא
4 ויאמר אליו ממחנה ישראל נמלטתי׃ ויאמר אליו דוד
מה־היה הדבר הגד־נא לי ויאמר אשר־נס העם מן־
המלחמה וגם־הרבה נפל מן־העם וימתו וגם שאול
5 ויהונתן בנו מתו׃ ויאמר דוד אל־הנער המגיד לו
6 איך ידעת כי־מת שאול ויהונתן בנו׃ ויאמר הנער ׀
המגיד לו נקרא נקריתי בהר הגלבע והנה שאול
נשען על־חניתו והנה הרכב ובעלי הפרשים הדבקהו׃
7 ויפן אחריו ויראני ויקרא אלי ואמר הנני׃
8 ויאמר לי
9 מי־אתה ויאמר אליו עמלקי אנכי׃ ויאמר אלי עמד־
נא

x) vt latum hoc nuntium publicarent. cf. c. 4, 17. 2 Sam. 1, 20. x) in domo *idolorum suorum* 2 Sam. 5, 21. immo ipsis *idolis* 1 Par. 10, 9. in quorum cultu nihil nisi labor, dolor & ægritudo est sine fructu. *Cocc. Lex.* y) *& populo* s. vt bearent hoc nuncio *populum*. 2 Sam. 18, 19.

ỹ. 10. z) Arma ab hostibus capta in locis sacris ponebantur. *Grot.* vide c. 21, 10. & Virg. Aen. VII. 183. seqq. a) Iud. 2, 13. b) & reliquum *corpus ipsius* & filiorum ỹ. 12. Gen. 47, 18 Iud. 14, 8. 9. c) *suffixerunt* 1 Par. 10, 10. clauis sc. *Vat.* d) Sic *corpora extra vallum obiecta ostentui*, ait *Tacitus* 1 Annal c. 29. Conf. Ios. 8, 29. c. 10, 26. e) quæ prope Iordanem Manassitarum fuit. Ios. 17, 11. Iud. 1, 27.

ỹ. 11. f) *Id vero cum audiuissent, in eum attenti*. cf. Gen. 16, 11. g) quos graui obsidione & ignominia liberauerat Saul initio regni sui. c. 11, 1. seqq. Fortem & gratum eorum animum commendat Dauid 2 Sam. 2, 5.

ỹ. 12. h) Iud. 3, 29. c. 20, 44. i) *& combusserunt eos* vel ea cadauera. Id insuetum & in tumultu factum est, ne hostes ea recuperarent, & rursus contumelia adficerent. *Gusset.* p. 889. Aliud fuit *combustio aromatum* in funere Ier. 34, 4. 5. 2 Par. 16, 14. c. 21, 19. sic accepit Ion: *Et cremarunt super iis, sicut cremarunt super Regibus.* At Ar. *Et accenderunt eis lampades, quemadmodum accendi solent Regibus.*

ỹ. 13. k) 1 Par. 10, 12. prout apud Romanos *ossilegium* e busto fiebat. l) c. 22, 6. h. e. *sub quercu* aliqua in luco. (col. 1 Par. 10, 11.) vbi non facile ab hostibus inueniretur. *S.* m) vt fieri solebat in solemni & publico luctu 2 Sam. 1, 12. Iud. 20, 26. &c. n) Gen. 50, 10. Ez. 3, 15.

II. SAM.

o) Cuius vaticinia, Dauidi facta, comprobant ea quæ de rebus illius refert hic liber, a Gade & Nathane conscriptus, vt censet *Abarb.* f 74. a. b. Cf. not. 1 Sam. 22, 5.

CAP. I, ỹ. 1. p) 1 Sam. 31, 6. q) 1 Sam. 30, 17.

ỹ. 2 r) Amalekita ỹ. 8. proselytus ỹ. 13. cum Israelicis in prælium egressus, sed fuga elapsus. ỹ. 3. s) ỹ. 11. Gen. 37, 29. vid. Ios. 7, 6. Egregius fuit hypocrita. Vestes scidit ob Saulis mortem, quem ipse interfecit. *S.* t) hoc habitu tristissimum quid præ se ferens. vid. 1 Sam. 4, 12. Iob. 2, 12. u) nihil sibi timens ob Saulis cædem, sed egregium nuncii præmium pollicitus c. 4, 10. x) tanquam Domino & Regi ỹ. 11. 1 Sam. 24, 9.

ỹ. 3. y) 1 Sam. 30, 17.

ỹ. 4. z) *quod victus fugisset* 1 Sam. 18, 15.

ỹ. 5. a) Iob. 1, 15. 16. b) cum tu procul dubio nec inter custodes corporis illius, nec proximus fueris.

ỹ. 6. c) *fortuito casu in eum incidi* c. 18, 19. c. 20, 1. ὁ. περιέπεσον. Luc. 10, 30. vt in fuga contingere solet, vbi plus casus, quam prudentia valet. d) ỹ. 21. 1 Sam. 28, 4. e) *innitebatur*. Iud. 16, 26. auxilio hastæ tentans resurgere, sed frustra sine viribus. f) Kimchio *duces equitum*. ἱ. ἱππάρχαι. al. *equites*. cf. 1 Sam. 8, 11. Gen. 49, 23. g) *ferme adsecuti erant ipsum*. 1 Sam. 31, 3. significat, quod non procul abfuerint, etsi iacentem non amplius persequebantur. *S.* ỹ. 8. h) vid. ỹ. 2.

חלי בקמץ

ואומר קרי

ỹ. 11. יבש *Defect* sine *Iod* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. ỹ. 12. יבישה *plene* sc. 2. sec. *Massuam.* II SAM. 1. Librum hunc posteriorem a priori non nisi per *Sectiunculam Petucham* aut *Setumam*, distingunut 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 19. 21. 22. ỹ. 4. וגם־שאול sic per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 13. 14. 20. sic sc. 5. ỹ. 6. נשען per *Patach* in *Præter.* 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 14. 20. 21.

נא עלי ומתתני כי אחזני השבץ כי־כל־עוד נפשי בי :
י ואעמד עליו ואמתתהו כי ידעתי כי לא יחיה אחרי
נפלו ואקח הנזר אשר על־ראשו ואצעדה אשר על־
זרעו ואביאם אל־אדני הנה : ויחזק דוד בבגדו 11
ויקרעם וגם כל־האנשים אשר אתו : ויספדו ויבכו 12
ויצמו עד־הערב על־שאול ועל־יהונתן בנו ועל־עם
יהוה ועל־בית ישראל כי נפלו בחרב :
ויאמר דוד אל־הנער המגיד לו אי מזה 13
אתה ויאמר בן־איש גר עמלקי אנכי : ויאמר אליו דוד 14
איך לא יראת לשלח ידך לשחת את־משיח יהוה :
טו ויקרא דוד לאחד מהנערים ויאמר גש פגע־בו ויכהו
וימת : ויאמר אליו דוד דמיך על־ראשך כי פיך ענה 16
בך לאמר אנכי מתתי את־משיח יהוה :
ויקנן דוד את־הקינה הזאת על־שאול 17
ועל־יהונתן בנו : ויאמר ללמד בני־יהודה קשת הנה 18
כתובה על־ספר הישר : הצבי ישראל על־במותיך 19
כ חלל איך נפלו גבורים : אל־תגידו בגת אל־תבשרו
בחוצת אשקלון פן־תשמחנה בנות פלשתים פן־
תעלזנה בנות הערלים : הרי בגלבע אל־טל ואל־ 21
מטר עליכם ושדי תרומות כי שם נגעל מגן גבורים
מגן שאול בלי משיח בשמן : מדם חללים מחלב 22
גבורים קשת יהונתן לא נשוג אחור וחרב שאול לא
תשוב ריקם : שאול ויהונתן הנאהבים והנעימם 23
בחייהם ובמותם לא נפרדו מנשרים קלו מאריות
גברו : בנות ישראל אל־שאול בכינה המלבשכם 24
שני עם־עדנים המעלה עדי זהב על לבושכן : איך כה
נפלו גבורים בתוך המלחמה יהונתן על־במותיך חלל :
צר־לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאד נפלאתה 26
אהבתך

τὸν θρῆνον.

ו' פתוחה.

נון בחירק

בבגדיו קרי

Mat. 2, 18. Elegantissimum hoc carmen funebre magni æstimatum ab omnibus, & memoriæ proditum quoque est ab auctore libri, qui *Sepher Iaschar*, h. e *liber recti* dictus fuit ℣. 18.

℣. 18. *m) insisit etiam, vt filii Iudæ doce-*

יתיר י'

rentur tractare arma & *arcum*, pro salute populi. coll. 1 Sam. 31, 3. c. 13, 19. seqq. *n)* Gen. 49, 8. 9. *o)* vid. not. Ios. 10, 13.

℣. 19. *p)* S. *caprea*, vt c. 2, 18. Deut. 12, 15. 22. al. *decus illud* Israelis Ier. 3, 19. Dan. 11, 16. *q) super excelsis tuis* ℣. 25. Ier. 17, 3. np. montis Gilboæ ℣. 21. Dauid hoc suum lamentum eleganter ex abrupto exorditur, ita, vt oculos suos intentos habeat & in personas, quæ ceciderant, & in locum, in quo occubuerant, nullam tn. vel loci l. personarum fa-

הא' בפתח

ciens mentionem, quia vtrumque iis notissimum erat, coram quibus lamentum hoc instituebatur. Simile Ioh 20, 15. & Ps. 87, 1. *Vitringa* Obs. S. Lib. 1. p. m. 169. seqq. ℣. 20. *r)* Mich 1, 10. *s)* 1 Sam. 31, 9. *t)* Iud. 14, 3. ℣. 21. *u) o montes* Gilboæ, si iustum & in mea potestate hoc esset, optarim &c. cf. Iob. 3, 3 seqq Rom 9, 3. Gal 4, 15. *x)* ℣. 6. Nah. 1, 6. *y)* ὁ. μὴ καταβάτω, quod in textu eleganter per lamenta & suspiria absorbetur. *z) & agri oblationum*, Num. 15, 19. 20. sc. frugiferi. Ez. 17, 5. *a) pollutus* aut *fastidiose repulsus est*. Leu. 26, 11. 15 30 *b)* ac si *non vt ille fuisset* Saul. 1 Sam. 10, 1. al ad clypeum coll. Es. 21, 5. ℣. 22. *c) non vertit se retro* Ps. 44. 9. ℣. 23 *d)* Extra caussam Dauidis verissimil hoc fuisse discimus ex 1 Sam. 20, 2 S. *e)* Ier. 4, 13. Hab. 1, 8. quæ maxima gaudent in volando celeritate, præsertim cum in prædam ruunt. *Bochart.* Hieroz. *f)* c. 17, 10. Iud. 14, 18. Prou. 30, 30. ℣. 24. *g)* Prou 31, 21. *h)* Es 49, 18. ℣. 25. *i)* ℣. 19. ℣. 26. *k)* c. 24, 14. *l)* non vulgaris, sed singularis *plane & admirabilis mihi fuit* amor tuus cf. Ios. 6, 19.

i) S. *contra me*. Dan 8, 25. al. *iuxta me*. Gen. 18, 8. ὁ. ἐπάνω μου. Luc. 4, 39. *k)* ℣. 10. 16. Iud. 9, 54. *l) nam me id tentantem detinuit*. Iob. 17, 9. al. *corripuit me*, Ex. 15. 14. 15. *m) ocellata chlamys*, quæ sc. Regi conueniebat, & telum retinere potuit, ob crassitiem duritiemque operis (1) cf. Ps. 45, 14. Kimchio *morbus*, Ion. & Raschi *tremor*, Talmud. *spasmus*, Syr. *caligines*. sic ὁ. σκότος δεινόν. Caec Lex. *vertigo*, confusio lucis & tenebrarum. *De lorica*, aut simili armatura S. Comm. p. 9. *n)* q. d. *nam omnis duratio animæ meæ* adhuc est *in me*, qui tamen lethali vulnere saucius sum Iob. 27, 3. cf. Ps. 104, 33.

℣. 10. *o)* ℣. 9. Ier. 20, 17 vt doloribus eum liberarem. *p) diadema* Ex. 39, 30. 2 Reg. 11, 12. *q) & armillam* (2) Num. 31, 50. Es. 3. 20.

℣. 11. *r)* vid ℣. 2. c. 13, 31 LXX. vt Matt. 26, 65.

℣. 12. *s)* c. 3, 31. *t)* 1 Sam. 31, 13.

℣. 13. *u)* 1 Sam. 30, 13. *x)* vid. ℣. 2. qui forte proselytus factus. *M. I.*

℣. 14. *y)* 1 Sam. 24, 7. Ps. 105, 15. *z)* Iud. 20, 21. 1 Sam. 26, 9. quod nefas esse non nesciebat, cum inter Israelitas ageret, nec hostis esset, & Dauidis gratiam consecuturum se scelere commisso existimaret. *a)* 1 Sam. 10, 1. 1 Reg 1, 34.

℣. 15. *b)* iusto ac breui processu vtus. cf. c. 4, 10 *c)* Gen. 19, 9. *d)* Iud. 8, 21. *e)* Dauid eum iuste interfici iussit, regicidam ex propria confessione, quæ malam ipsius mentem prodebat, &, vt bene obseruat *Abarb.* ne homines leue indicarent crimen Regis cædem.

℣. 16. *f)* Leu. 20, 9. Ios. 2, 19. Iud 9, 24. 1 Reg. 2, 37. *g)* Prou. 6, 2. Iob. 15, 5. 6. *h)* Num. 35. 30. Es. 3, 9. *i)* ℣. 16. 1 Sam. 14, 13.

℣. 17. *k) Lamentatus est* c. 3, 33. Ier. 9, 16. 2 Par 35, 25. ὁ. ἐθρήνησε. Mat. 11, 17. *l) lamentum* Ez. 19, 1 &c.

τὸν

℣. 14. ידך *Mun.* pro *Meth.* 2. 6. 7. 11. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. sic fe. 5. ℣. 21. כי per *Makk* 3 5. ℣. 22. מחלב (*Chet* per *Segol* 2. 4. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. נסוג per *Samech* scribunt 1. 3. contra *Mas.* & *M. I.* Notat tamen 3. in marg. ובספרים אחרים כתוב נשוג בשין ומס־ת עליו לית כתיב בשין *In aliis codicibus scribitur per Sin, cum ait Ela Massora: Nullibi, nisi hic, scribitur per Sin.* ℣. 24. המלבשכן cum *suffixo femin.* 3. sic fe. 1. 5. ℣. 25. גברים sic *def* Ed. 6. 7. 8. 9. 22. 23. & sic correctum in 3. sec. *Mas.* 3. & *impressi*. alii *plene*.
℣. 26. לי sine *Dag.* 2 7. 8. 22. נפלאתה *Aleph* per *Kamets* 1. 3. 6. 8. 9. 14. 16. 19. 20. 23. at נפלאתה correxit 5. vtrique contra *M. I.* & notam marg. 2. 3. 7. 17. 18. & *Bar.*

27 אַהֲבָתְךָ לִי מֵאַהֲבַת נָשִׁים׃ אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֹּאבְדוּ
כְּלֵי מִלְחָמָה׃

ב וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר הַאֶעֱלֶה בְּאַחַת
עָרֵי יְהוּדָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו עֲלֵה וַיֹּאמֶר דָּוִד אָנָה אֶעֱלֶה
2 וַיֹּאמֶר חֶבְרֹנָה׃ וַיַּעַל שָׁם דָּוִד וְגַם שְׁתֵּי נָשָׁיו אֲחִינֹעַם
3 הַיִּזְרְעֵלִית וַאֲבִיגַיִל אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמְלִי׃ וַאֲנָשָׁיו אֲשֶׁר־
4 עִמּוֹ הֶעֱלָה דָוִד אִישׁ וּבֵיתוֹ וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֵי חֶבְרוֹן׃ וַיָּבֹאוּ
אַנְשֵׁי יְהוּדָה וַיִּמְשְׁחוּ־שָׁם אֶת־דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל־בֵּית יְהוּדָה
וַיַּגִּדוּ לְדָוִד לֵאמֹר אַנְשֵׁי יָבֵישׁ גִּלְעָד אֲשֶׁר קָבְרוּ אֶת־
שָׁאוּל׃
ה וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים אֶל־אַנְשֵׁי יָבֵישׁ גִּלְעָד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
בְּרֻכִים אַתֶּם לַיהוָה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הַחֶסֶד הַזֶּה עִם־
6 אֲדֹנֵיכֶם עִם־שָׁאוּל וַתִּקְבְּרוּ אֹתוֹ׃ וְעַתָּה יַעַשׂ־יְהוָה
עִמָּכֶם חֶסֶד וֶאֱמֶת וְגַם אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה אִתְּכֶם הַטּוֹבָה
7 הַזֹּאת אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הַדָּבָר הַזֶּה׃ וְעַתָּה תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם
וִהְיוּ לִבְנֵי־חַיִל כִּי־מֵת אֲדֹנֵיכֶם שָׁאוּל וְגַם אֹתִי מָשְׁחוּ
8 בֵית־יְהוּדָה לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם׃ וְאַבְנֵר בֶּן־נֵר
שַׂר־צָבָא אֲשֶׁר לְשָׁאוּל לָקַח אֶת־אִישׁ־בֹּשֶׁת בֶּן־שָׁאוּל
9 וַיַּעֲבִרֵהוּ מַחֲנָיִם׃ וַיַּמְלִכֵהוּ אֶל־הַגִּלְעָד וְאֶל־הָאֲשׁוּרִי
וְאֶל־יִזְרְעֶאל וְעַל־אֶפְרַיִם וְעַל־בִּנְיָמִן וְעַל־יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה׃
10 בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה אִישׁ־בֹּשֶׁת בֶּן־שָׁאוּל
בְּמָלְכוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וּשְׁתַּיִם שָׁנִים מָלָךְ אַךְ בֵּית יְהוּדָה
11 הָיוּ אַחֲרֵי דָוִד׃ וַיְהִי מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה דָוִד מֶלֶךְ
בְּחֶבְרוֹן עַל־בֵּית יְהוּדָה שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים׃
12 וַיֵּצֵא אַבְנֵר בֶּן־נֵר וְעַבְדֵי אִישׁ־בֹּשֶׁת בֶּן־שָׁאוּל
13 מִמַּחֲנַיִם גִּבְעוֹנָה׃ וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעַבְדֵי דָוִד יָצְאוּ
וַיִּפְגְּשׁוּם עַל־בְּרֵכַת גִּבְעוֹן יַחְדָּו וַיֵּשְׁבוּ אֵלֶּה עַל־הַבְּרֵכָה
14 מִזֶּה וְאֵלֶּה עַל־הַבְּרֵכָה מִזֶּה׃ וַיֹּאמֶר אַבְנֵר אֶל־
יוֹאָב

m) *quam amor erga uxores*, quamuis ille summus sit Gen. 2, 24. sicut Ionathan Dauidem magis etiam, quam Parentem suum dilexit. cf. 1 Sam 18, 1.
℣. 27. n) ℣. 19. 25. Bene in Rep. gesta & heroica facta Saulis commendat, minus laudabilia silentio præterit, ne maligni animi odiique suspicionem incurreret.
CAP. II, ℣. 1. o) 1 Sam. 30, 7. Iud. 1, 1. sc. ne quid DEo inconsulto faceret, cum de capessendo regno, ad quod dudum designatus & unctus a Samuele fuerat 1 Sam. 16, 12. seqq. mature cogitaret, ne populus duce ac defensore destitutus esset. p) quæ tribus ipsi præ ceteris fauens & addicta erat. cf. ℣. 4. 10. 1 Sam. 30, 26. q) Ios. 10, 13. cap. 14, 14.
℣. 3. r) 1 Sam. 27, 2. c. 30, 3. s) nam ipsa urbs erat Sacerdotum Ios. 21, 11. seqq. cum iure asyli c. 20, 7.
℣. 4. t) *denuo unxerunt* (ut postea reliqui c. 5, 3.) & sic pie confirmarunt primam illam Dauidis unctionem 1 Sam. 16, 13. cf. 1 Macc. 2, 57. 1 Par. 12, 18. u) non ut reliquas tribus excluderent, sed exemplo suo ad præstandum legitimo Regi obsequium inuitarent. cf. ℣. 7. x) *Tunc etiam indicarunt Dauidi*, Gileaditas fuisse, qui non sine maximo periculo suo pie & honeste Saulem cum filiis sepeliuissent. 1 Sam. 31, 11. seqq.
℣. 5. y) c. 3, 14. commodam occasionem nactus, qua beneuolentiam iis testaretur, & officii eos admoneret. z) qui hoc pietatis officium vobis rependat ℣. 6. 1 Sam. 23, 21. Ps. 115, 15. a) de uno Saule potius, ut ℣. 7. 1 Sam. 26, 16. 1 Reg. 1, 33. quam ut respectus habeatur ad filios. Nempe nomen אדון *semper adsumit* suffixa *secunda & tertia personæ cum* י, & sic plurali simile est, cum re vera sit singulare, sic אל, בעל, אחר, על, עד &c. Cf. Gen. 24, 9. 10. 1 Sam. 25, 16.
℣. 6. b) c. 15, 20. Ps. 25, 10. Ex. 34, 6. c) subintell. כ, *secundum bonum hoc*, i. e. *simile*. Schm.
℣. 7. d) Existimo, Dauidem eos exhortari, ut tanquam cordati viri ipsum Regem agnoscant. e) *sed*, quo minus reliquæ tribus Iudæ exemplum sequerentur, effecit *Abner*.
℣. 12. 1 Sam. 14, 50. c. 26. 5. f) hominem segnem & regno indignum c. 3. 11. c. 4. 1. qui *Esch-baal* 1 Par. 8, 33. g) trans Iordanem, quo tutior ibi esset a Philistæis, & a Dauide. Cf. c. 17. & 1 Sam. 31, 7. h) ℣. 12. 29 munitam vrbem c. 17, 24. seqq. inter Gaditas Ios. 21, 38. vide Gen. 32, 3.
℣. 9. i) rebelli ausu, contra voluntatem DEi & conscientiæ dictamen. vid. c. 3, 9. k) vide Num. 25, 29.

l) i. e. *Asseritæ* Iud. 1, 32. m) 1 Sam. 29, 1. 11. n) excepto Iuda ℣. 10. ℣. 10. o) *cum* post mortem Saulis suasu Abneri *regnum arriperet* p) c. 15, 13. Ex. 23, 2. 1 Reg. 16. 21. ℣. 11. q) per biennium Ischboseti super Iudam, deinde super vniuersum Israelem c. 5, 5. seqq donec regni sedes Hierosolymam transferretur. s. r) c. 5, 5. 1 Reg. 2, 11. 1 Par. 3, 4. ℣. 12. s) qui dux aduersæ factionis quiescere non potuit, sed ultro etiam Dauidem pacis studiosum, & diuina pro se ac regno suo prouidentia fretum, lacessiuit, eum, si posset, regno eiecturus t) i. e. *milites*. sic ℣. 13. u) ℣. 13. vid. Ios. 18, 25. ℣. 13. x) ℣. 18 c. 8, 16. y) ℣. 17. c. 18, 7 & 20, 6. z) ad defendendos regni terminos & obseruanda hostium molimina. a) Ier. 41, 12. ℣. 14. b) pugnæ cupidior Ioabum ad decernendum prælio prouocauit.

℣. 1. ביהוה *Psik* omittunt 3. 6. 9. 20. 21. ℣. 7. וגם per *Makk*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 9. כלה cum adiecto *Kri* כלו 1. 2. 3. ℣. 10. שנים pro eo habet *Sing*. שנה 1. & in marg. 6. 9.

יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו ויאמר יואב
יקמו׃ ויקמו ויעברו במספר שנים עשר לבנימן טו
ולאיש־בשת בן־שאול ושנים עשר מעבדי
16 דוד׃ ויחזקו איש בראש רעהו וחרבו בצד רעהו
ויפלו יחדו ויקרא למקום ההוא חלקת הצרים אשר
17 בגבעון׃ ותהי המלחמה קשה עד־מאד ביום ההוא
18 וינגף אבנר ואנשי ישראל לפני עבדי דוד׃ ויהיו שם
שלשה בני צרויה יואב ואבישי ועשהאל ועשהאל
19 קל ברגליו כאחד הצבים אשר בשדה׃ וירדף עשהאל
אחרי אבנר ולא־נטה ללכת על־הימין ועל־
השמאול מאחרי אבנר׃ ויפן אבנר אחריו ויאמר כ
21 האתה זה עשהאל ויאמר אנכי׃ ויאמר לו אבנר
נטה לך על־ימינך או על־שמאלך ואחז לך אחד
מהנערים וקח־לך את־חלצתו ולא־אבה עשהאל
22 לסור מאחריו׃ ויסף עוד אבנר לאמר אל־עשהאל
סור לך מאחרי למה אככה ארצה ואיך אשא פני אל־
23 יואב אחיך׃ וימאן לסור ויכהו אבנר באחרי החנית
אל־החמש ותצא החנית מאחריו ויפל־שם וימת
תחתו ויהי כל־הבא אל־המקום אשר־נפל שם
24 עשהאל וימת ויעמדו׃ וירדפו יואב ואבישי אחרי
אבנר והשמש באה והמה באו עד־גבעת אמה אשר
על־פני־גיח דרך מדבר גבעון׃ ויתקבצו בני־בנימן כה
אחרי אבנר ויהיו לאגדה אחת ויעמדו על־ראש
26 גבעה אחת׃ ויקרא אבנר אל־יואב ויאמר הלנצח
תאכל חרב הלוא ידעתה כי־מרה תהיה באחרונה
27 ועד־מתי לא־תאמר לעם לשוב מאחרי אחיהם׃ ויאמר
יואב חי האלהים כי לולא דברת כי אז מהבקר נעלה
28 העם איש מאחרי אחיו׃ ויתקע יואב בשופר ויעמדו
כל

quærere iubebat. d) gloriæ cupidior, & nimium sibi confisus, ex bona causa Dauidis.

℣. 22. e) Ier. 40, 15. cum pudori mihi sit, inermem l. leuiter armatum occidere. f) Iud. 8, 28. Iob. 11, 15. g) cuius iram & vindictam timebat.

℣. 23. h) 1 Sam. 28, 23. qua imprudentia tamen aut pertinacia & sibi & Abnero caussa mortis extitit. i) c. 3, 27. 30. k) *Nold.* de Partic. p. 18. *parte posteriori.* cf. Gen. 16, 12. sed S. *eiecta post tergum hasta.* l) Vulgata Lat. *in inguine* aut *abdomine.* c. 3, 27. c. 4, 6. quocum conuenit Aethiopicum *hyms*,

תחתיו קרי

quod matricem & muliebria significat. Vid. *Iobi Ludolfi.* Lex. Aethiop. col. 31. Schmid. *ad quintam costam*, locum periculosum. m) *in ipso loco, quo erat.* Ex. 16, 29. n) *qui veniebant* de exercitu Ioabi, quem Asahel præuene-

פתח באתנח

rat. o) ex dolore & commiseratione. cf. c. 20, 12.

b) *& ludant ante nos* f. *præludant nobis.* q. d. leuem velitationem incipiant, quæ respectu iustæ pugnæ sit quasi lusus. *Schmid.* al. *& ludant* f. lusum faciant *coram nobis.* coll. c. 6, 5. 16. Prou. 8, 30. c) ne timidior videretur.

℣. 15. d) Ex disposita vtrinque acie ad prælium incipiendum *prodierunt.* e) pari *numero*, confer Deut. 25, 2. Es. 40, 26. 1 Par. 23, 31. f) vide v. 12. 13. 17.

℣. 16. g) ne elaberetur. h) mira sane pertinacia, an fortitudine. i) *ideo vocatum est* Iud. 15, 17. sc. *nomen* Gen. 1, 5. k) *pars agri* c. 14, 30. Ier. 12, 10. l) *acierum*, acutorum gladiorum. vide notam Ios. 5, 2. At *Schmid.* cum Kimchio aliisque, *petrarum*, a viris *petrarum instar immobilibus* atque inuictis. sic cf. c. 22, 33. Es. 44, 8. &c.

℣. 17. m) 1 Sam. 14, 52. n) 1 Sam. 4, 2.

℣. 18. o) *Fuerunt autem ibi* in exercitu Dauidis. p) quæ soror erat Dauidis 1 Par. 2, 16. q) vid. v. 13. r) 1 Sam. 26, 6. s) inter heroas recensitus c. 23, 24. t) Amos 2, 15. u) *caprearum* siluestrium. c. 1, 19. Deut. 14, 5. 1 Par. 12, 8. de quarum mira velocitate vide sis *Bochartum* Hieroz. P. I.

℣. 19. x) suos scil. præcurrit, & velocitate pedum adsecutus est Abnerum. y) v. 21. Num. 20, 17. z) quærens eum, si posset occidere. Procul dubio namque nouerat, quod Abner omnis rebellionis contra Dauidem auctor & caput esset, quo exstincto facilius exstingui posset rebellio *Schmidius.*

℣. 20. a) Vir alioqui fortissimus & robore excellens. 1 Sam. 26, 15.

℣. 21. b) v. 19. 1 Sam. 14, 7. c) (2) Iud. 14, 19. ὁ. τὴν πανοπλίαν. Luc. 11, 22. Eph. 6, 13. Eum imparem sibi esse exprobrabat, & parem sibi quæ

℣. 24. p) Iud. 19, 14. q) propr. sic sequens *Giach.* ℣. 25. r) *ibi collegerunt se* e fuga 1 Sam. 22, 2. s) *in fasciculum*, turmam vnam (4) Ex. 12, 22. Amos 9, 6. t) loco sc. tuto. ℣. 26. u) quem nunc temeritatis suæ pœnitebat. x) *num in perpetuum?* Es. 28, 28. ὁ. εἰς νῖκος. 1 Cor. 15, 54. y) *exacerbatus animus* & atrocissimum bellum. c. 17, 8. 1 Sam. 30, 6. ℣. 27. z) 1 Sam. 20, 3. a) *nisi.* (1 Sam. 25. 34.) *tu dixisses*, sc. quod dixisti, & me ad pugnam prouocasses. v. 14. b) *quod inquam*, tunc statim. 1 Sam. 20, 12. c) Ex. 40, 36. Esr. 4, 11. ℣. 28. d) *receptui cecinit.* c. 18, 16. c. 20, 22.

℣. 18. ויהיו Per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. ℣. 24. פני per *Mun.* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 25. ראש גבעה sic 1. 2. 3. 5. satis bene. ℣. 27. דברת per *Kamez* 2. 3.

כל-העם ולא-ירדפו עוד אחרי ישראל ולא-יספו עוד
29 להלחם : ואבנר ואנשיו הלכו בערבה כל הלילה
ההוא ויעברו את-הירדן וילכו כל-הבתרון ויבאו
ל מחנים : ויואב שב מאחרי אבנר ויקבץ את-כל-העם
ויפקדו מעבדי דוד תשעה-עשר איש ועשהאל :
31 ועבדי דוד הכו מבנימן ובאנשי אבנר שלש-מאות
32 וששים איש מתו : וישאו את-עשהאל ויקברהו בקבר
אביו אשר בית לחם וילכו כל-הלילה יואב ואנשיו
ג ויאר להם בחברון : ותהי המלחמה ארכה בין בית
שאול ובין בית דוד ודוד הלך וחזק ובית שאול הלכים
2 ודלים : ויולדו לדוד בנים בחברון
3 ויהי בכורו אמנון לאחינעם היזרעאלית : ומשנהו
כלאב לאביגל אשת נבל הכרמלי והשלשי אבשלום
4 בן-מעכה בת-תלמי מלך גשור : והרביעי אדניה בן-
ה חגית והחמישי שפטיה בן-אביטל : והששי יתרעם
לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון :
6 ויהי בהיות המלחמה בין בית שאול ובין בית דוד
7 ואבנר היה מתחזק בבית שאול : ולשאול פלגש
ושמה רצפה בת-איה ויאמר אל-אבנר מדוע באתה
8 אל-פילגש אבי : ויחר לאבנר מאד על-דברי איש-
בשת ויאמר הראש כלב אנכי אשר ליהודה היום
אעשה-חסד עם-בית שאול אביך אל-אחיו ואל-
מרעהו ולא המציתך ביד-דוד ותפקד עלי עון האשה
9 היום : כה-יעשה אלהים לאבנר וכה יסיף לו כי כאשר
נשבע יהוה לדוד כי-כן אעשה-לו : להעביר הממלכה
מבית שאול ולהקים את-כסא דוד על-ישראל ועל-
11 יהודה מדן ועד-באר שבע : ולא-יכל עוד להשיב את-
אבנר דבר מיראתו אתו :

℣. 29. e) vid. v. 12. 26. f) c. 4, 7. conf. Deut. 1, 1. 7. c. 11, 30. g) nomen loci. conf. Cant. 2, 17. h) vid. v. 8.
℣. 30. i) 1 Sam. 20, 38. k) & inprimis Asahel. v. 23.
℣. 31. l) v. 13. m) occiderunt. c. 13, 30. sc. multo plures.
℣. 32. n) illuxitque, illustris factus est aer. Niph. (3) Ps. 76, 5. Iob. 33, 30. confer 1 Sam. 29, 10.
CAP. III, ℣. 1. o) Post primum illud acre prælium & qualescunque inducias c. 2, 17. 26. seqq. status belli non plane cessauit, sed satis longa fuit contentio de regno totius Israelis, etsi hostili acie non concurrerint. cf. 1 Reg. 14, 30. c. 15, 6. 32. Sic etiam fit in lucta carnis & spiritus, Christi & Antichristi. p) cui regnum erat vindicandum. q) i. e. magis magisque inualescebat. Esth. 9, 4. conf. Iud. 4, 24. r) & tenues fiebant, atterebantur, & subinde insignia sua decrementa patiebantur. cf. Ier. 39, 10. Iud. 6, 6.
℣. 2. s) sex filii ex totidem vxoribus. 1 Par. 3, 1. seqq. & sic non regnum tantum, sed familia quoque Dauidis aucta est. t) qui & Aminon dictus. c. 13, 1. 20. u) 1 Sam. 25, 43.
℣. 3. x) Secundus autem ab eo natiuitate erat. vid. 1 Sam. 8, 2. y) qui Daniel 1 Par. 3, 1. z) c. 2, 2. 1 Sam. 25, 39. c. 30, 5. a) de quo multa c. 13. & seqq. Alius fuit huius nominis e Gibea, de quo 1 Reg. 15, 2. Vriel dictus 2 Par. 13, 2. b) alia 1 Reg. 15, 2. Nomen vrbis infra c. 10, 6. c) c. 13, 13. alius Ios. 5, 14. d) Populus fuit Syriæ c. 15, 8. ad septentrionem agrorum tribus Manasse, ad ortum Iordanis vid. not. Deut. 31, 4. Ios. 12, 5. c. 13, 13. Alii Geschurai sunt meridionales. 1 Sam. 27, 8. coll. Ios. 13, 2.
℣. 4. e) Salomonis æmulus. 1 Reg. 1, 5. seqq. f) 1 Par. 3, 3.
℣. 5. g) quæ & ipsa fuit vxor Dauidis, non minus, quam prius enumeratæ.

℣. 6. h) vt versu 1. sam dictum. i) obfirmauit vel confirmauit se omnibus viribus pro domo Saulis, idque strenue egit, vt regnum eorum stabiliret. cf. 1 Sam. 4, 9. 1 Par. 11, 10. 2 Par. 13, 7. 8. donec dissidium inter ipsum & Ischbosethum exortum est, vt CAP. III sequentia docent.
℣. 7. k) Saul ויולדו קרי enim, cum in viuis esset, habebat pellicem לאביגיל ק' s. secundariam vxorem c. 15, 16. l) c. 21, 8. 10. 11. m) rem habuisti Gen. 6, 4. n) cum regiæ vxores & concubinæ sint inuiolabiles, neque id facinus extra suspicionem adfectati regni. Schm. Cf. 1 Reg. 2, 22.
℣. 8. o) Gen. 4, 5. tantum abest, vt ille delictum suum agnouisset aut deprecatus esset. p) indignabundus, & potentia sua superbus. q) an caput canis, i. e. homo nullius pretii, sec. Rabb. canibus præfectus. sed cf. 2 Reg. 6, 25. & infra cap. 9, 8. 1 Sam. 17, 43. c. 24, 15. r) qui ad tribum Iudæ pertineat? q. d. certissime ita mecum agis, ac si essem homo non maioris pretii, quam est caput canis, & quasi sim infensissimus hostis tuus, quales sunt, qui de tribu Iudæ; cum tamen longe aliud de te & domo tua meruerim. Schm. s) adhuc hodie. t) quam non deberem. u) erga. 1 Reg. 14, 13. x) Gen. 26. 26. y) nec, quod dudum potuissem, te tradidi. Leu. 9, 12. 13. Zach. 11, 6. z) & tu visitas in me, & tq. crimen mihi imputas. cf. Ex. 20, 5. a) iniquitatem commissam in illa muliercula. cf. Num. 18, 1. Non negat, sed extenuat factum.
℣. 9. b) v. 35. Ruth. 1, 17. 1 Sam. 14, 44. c) v. 18. c. 5, 2. Dudum vero id sciuerat; sed non facturus ita fuisset, nisi iniusta ira & vindictæ cupiditate fuisset accensus. Schmid. d) sic inquam. c. 2, 27. ℣. 10. e) vt transferam regnum. Num. 27, 7. Esth. 8, 2. f) i. e. super vniuersum populum c. 17, 11. Deut. 34, 1. 1 Reg. 12, 29. 30. Iud. 20, 1. ℣. 11. g) Deut. 8, 6. nouerat enim viri potentiam & audaciam, confer infra v. 39.

℣. 30. ויפקדו Kadma super Vau figunt 7. & Ber. CAP. III, 2. ויולדו Sic in textu & legunt & scribunt 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. Contra Mas. impr. היזרעאלת defect. correctum in 1. 2. sec. suam Mas. sed contra impressam. ℣. 3. לאביגיל ita cum Iod in textu scribit 1. ℣. 8. אנכי milel requirit accentum Mas. impr. ad Gen. 3, 10. atque iccirco 1. 2. Sarka (vt solent in penacutis) geminant, nullum habentes Metheg, etsi hoc reperiatur in ceteris libris.

12 וישלח אבנר מלאכים אל־דוד תחתו לאמר למי־
ארץ לאמר כרתה בריתך אתי והנה ידי עמך להסב
13 אליך את־כל־ישראל׃ ויאמר טוב אני אכרת אתך
ברית אך דבר אחד אנכי שאל מאתך לאמר לא־
תראה את־פני כי אם־לפני הביאך את מיכל בת־
14 שאול בבאך לראות את־פני׃ וישלח
דוד מלאכים אל־איש־בשת בן־שאול לאמר תנה
את־אשתי את־מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות
טו פלשתים׃ וישלח איש בשת ויקחה מעם איש מעם
16 פלטיאל בן־לוש׃ וילך אתה אישה הלוך ובכה
אחריה עד־בחרים ויאמר אליו אבנר לך שוב
וישב׃
17 ודבר־אבנר היה עם־זקני ישראל לאמר גם־תמול גם־
18 שלשם הייתם מבקשים את־דוד למלך עליכם׃ ועתה
עשו כי יהוה אמר אל־דוד לאמר ביד דוד עבדי הושיע
את־עמי ישראל מיד פלשתים ומיד כל־איביהם׃
19 וידבר גם־אבנר באזני בנימין וילך גם־אבנר לדבר
באזני דוד בחברון את כל־אשר־טוב בעיני ישראל
כ ובעיני כל־בית בנימן׃ ויבא אבנר אל־דוד חברון ואתו
עשרים אנשים ויעש דוד לאבנר ולאנשים אשר־אתו
21 משתה׃ ויאמר אבנר אל־דוד אקומה ואלכה
ואקבצה אל־אדני המלך את־כל־ישראל ויכרתו
אתך ברית ומלכת בכל אשר־תאוה נפשך וישלח דוד
22 את־אבנר וילך בשלום׃ והנה עבדי דוד ויואב בא
מהגדוד ושלל רב עמם הביאו ואבנר איננו עם־דוד
23 בחברון כי שלחו וילך בשלום׃ ויואב וכל־הצבא
אשר־אתו באו ויגדו ליואב לאמר בא־אבנר בן־נר
24 אל־המלך וישלחהו וילך בשלום׃ ויבא יואב אל־
המלך

תחתיו ק'

ליש קרי

℣. 12. h) *nuncios* v. 14. c. 2, 5. i) *loco sui*. Leu. 16, 32. h. e. occulte rem egit cum Dauide per alios, ne quid Ischbosethus resciſceret. S. k) *cuius* 1 Sam. 30, 13. eſt terra? tua vtique propter diuinam illam vnctionem, quod nunc demum agnoſco. cf. not. v. 9. l) *& vt porro dicerent* ipſius nomine nuncii, ſi comiter eos Dauid ſuſciperet, & præteritorum veniam Abnero promitteret. m) 1 Sam. 11 1. n) 1 Sam 22, 17. o) 1 Par. 12, 23. ἐπιστρέψαι πρός σε. Luc. 1, 16.

℣. 13. p) *bene!* 1 Sam. 20, 7. 1 Reg. 2, 18. q) Gen. 43, 3. r) *niſi* Gen. 28, 17. s) *prius adduxeris*. Schm. q. d. *in reſpectu eius* quando adducis. Vel: non videbis faciem meam, *quod ſi* 1 Sam. 14, 39. id poſtulas, prius quam reſtitui feceris. cf. v. 35. 1 Sam. 9, 15. aut cum Kimchio: *ſed ante omnia fiat, vt reſtituas* = לפני כל דבר יהיה הביאך &c.

℣. 14. t) *miſit etiam* cum hoc inter eos transactum eſſet. u) v. 12. c. 11, 4. x) quam nunquam repudiavi Deut. 24, 1. 4. y) 1 Sam. 14, 49. c. 18, 20. z) *deſponſaui* Deut. 20, 7. a) ex pacto Saulis 1 Sam. 18, 25. etſi 200. ex abundanti perſolueret v. 27. Sic etiam gentem inter Habeſſinos & Zingitanos, quæ hoſtium abſciderit virilia, eaque pro dote vxoribus adſignauerit, *Alcamus* memorat ap. *Bochart*. Hieroz. P. 2. libr. 1. c. 19. p. 130.

℣. 15. b) facile ab Abnero adid perſuaſus, cum præſertim non iniqua eſſet poſtulatio. c) *& recepit eam a marito*, per ipſum Abnerum v. 16. d) *qui Palti* 1 Sam. 25, 44.

℣. 16. e) in tribu Beniamin. c. 16, 5. c. 19, 17. f) *vbi cum diceret ad ipſum* Abner, non ſine indignatione.

℣. 17. g) Inter hæc *etiam locutus eſt Abner*. h) *& heri & nudius tertius*, i. e. iam dudum antea. c. 5, 2. 1 Sam. 4, 7.

℣. 18. i) vid. v. 9. k) *ſaluando* ſaluabo. vid. not. Leu. 6, 7. l) 1 Sam. 9, 16. quod fruſtra adhuc de Saule aut eius familia exſpectamus, poſtquam ille reiectus, Dauid autem diuina voluntate vnctus eſt.

℣. 19. m) inprimis etiam hoc dixit & perſuaſit *Beniaminitis*, quos præ ceteris domui Saulis fauere ſciebat. 1 Par. 12, 29.

℣. 20. n) Gen. 26, 30. poſtquam negotiũ regni transactum erat.

℣. 21. o) peracto conuiuio, quo cum ſuis adeo humaniter a Dauide exceptus erat. p) 1 Sam. 2, 16. 1 Reg. 11, 37. q) bona *cum pace* & gratia Regis, vt rem perficeret. v. 23. 24. Gen. 26, 29. 31.

℣. 22. r) *Ecce autem* inter ea *ſerui* ſ. milites Dauidis. c. 2, 13. s) *a turma* ſ. expeditione, qua exiuerant, vt hoſtibus nocerent. cf. c. 4, 2. Alii *a turma hoſtium*, quæ in regnum Iudæ irruptionem feciſſet. cf. 1 Sam. 30, 8. 15. t) Num. 31, 11. ὁ. σκῦλα. Luc. 11, 22.

℣. 24. u) Abnero iam dudum infenſus, v. 27. forte etiam timens, ne ipſe poſteriori loco apud Regem haberetur, ſi Abneri conatus ſuccederet. cf. c. 19, 14. c. 20, 10.

℣. 17. Verſum hunc cum præcedenti ſine interpoſito *ſpatio* connectunt omnes, præter 17. 18. & *Ber*. ℣. 21. אקומה *Pſik* omittunt 2. 5. בכל אשר־תאוה ita 1. 2. 3. & ſic ſn. 5. ℣. 23. בא per *Munach* loco *Mekk*. 1. 3. 5.

℣. 17.

המלך ויאמר מה עשיתה הנה־בא אבנר אליך למה־
כה זה שלחתו וילך הלוך : ידעת את־אבנר בן־נר כי
לפתחך בא ולדעת את־מוצאך ואת־מבואך ולדעת
26 את כל־אשר אתה עשה : ויצא יואב מעם דוד וישלח
מלאכים אחרי אבנר וישבו אתו מבור הסרה ודוד לא
27 ידע : וישב אבנר חברון ויטהו יואב אל־תוך השער
לדבר אתו בשלי ויכהו שם החמש וימת בדם עשהאל
28 אחיו : וישמע דוד מאחרי כן ויאמר נקי אנכי
וממלכתי מעם יהוה עד־עולם מדמי אבנר בן־נר :
29 יחלו על־ראש יואב ואל כל־בית אביו ואל־יכרת
מבית יואב זב ומצרע ומחזיק בפלך ונפל בחרב
ל וחסר־לחם : ויואב ואבישי אחיו הרגו לאבנר על
אשר המית את־עשהאל אחיהם בגבעון במלחמה :
31 ויאמר דוד אל־יואב ואל־כל־העם
אשר־אתו קרעו בגדיכם וחגרו שקים וספדו לפני
32 אבנר והמלך דוד הלך אחרי המטה : ויקברו את־
אבנר בחברון וישא המלך את־קולו ויבך אל־קבר
33 אבנר ויבכו כל־העם : ויקנן המלך אל־
34 אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר : ידך לא־אסרות
ורגליך לא־לנחשתים הגשו כנפול לפני בני־עולה
לה נפלת ויספו כל־העם לבכות עליו : ויבא כל־העם
להברות את־דוד לחם בעוד היום וישבע דוד לאמר
כה יעשה־לי אלהים וכה יסיף כי אם־לפני בוא־השמש
36 אטעם־לחם או כל־מאומה : וכל־העם הכירו וייטב
בעיניהם ככל אשר עשה המלך בעיני כל־העם טוב :
37 וידעו כל־העם וכל־ישראל ביום ההוא כי לא היתה
מהמלך להמית את־אבנר בן־נר :
38 ויאמר המלך אל־עבדיו הלוא תדעו

x) Regi perſuaſurus, non bene ita factum eſſe. Gen. 4, 10. y) c. 19, 43. z) *vt abierit* ſaluus & incolumis, ac *pro lubitu ſuo*: occidi ille tanquam hoſtis debuiſſet, vel ſaltem nunc ex itinere retrahendus, & vt explorator in vincula conijciendus eſt.

ỳ. 25. a) *noſtine* Abnerum & eius animum? ſubint. ה vt 1 Sam. 21, 16. vel: *Tu noſti* ex illis, quæ huc vsque fecit c. 2, 8. ſeqq. b) *ad pelliciendum te*. Iud. 14, 15. 1 Reg. 22, 21. c) Deut. 28, 6. d) Ez. 43, 11.

ỳ. 26. e) cum talia Regi perſuadere non poſſet. f) *&*, communicato cum Abiſchaio fratre conſilio v. 30. *miſit* fraudulenter & nomine Regis, qui tamen nihil quidquam de ea re ſciebat. v. 26. g) nomen loci.

ỳ. 27. h) comiter exceptum *diuertit*, *abduxit* Ioabus a via c. 6, 10. Num 22, 23. i) forte, qs. Rex ibi eſſet. coll. c. 18, 23. c. 19, 9. k) *ſecurius, in omni ſecuritate*. (1) Rad. שלה *ſecurus, tranquillus fuit*. cf. c. 6, 7. 1 Reg. 4, 28. ό. ἐνεδρεύων. Luc. 11, 54. Act. 23, 21. l) *atque ita percuſſit eum ibi* contra omne ius & æquum. cf. c. 20, 10. 1 Reg. 2, 5. 31. m) Ion. *in latere femoris eius*. vid. c. 2, 23. n) v. 30. c. 2, 22. 23.

ỳ. 28. o) poſtquam nefaria cædes iam facta erat. p) vehementer indoluit *& dixit*. q) c. 14, 9. ό. ἀθῷός εἰμι ἐγώ. Matth. 27, 24.

ỳ. 29. r) *maneant* Ier. 23, 19. Hoſ. 11, 6. Guſſet. *pariant* illi ſanguines varias pœnas & ſupplicia. ſic cf. Mich. 4, 10. s) c. 1, 16. Pſ. 7, 17. t) ſcil. quæ conſenſit, vt Abiſai v. 30. u) i. e. nunquam fiat, vt non ſit aliquis. vid. Ioſ. 9, 23. x) immundo *fluxu laborans*. Leu. 15, 2. ό. γονοῤῥυής. y) Num. 12, 10. Deut. 24, 8. 9. z) *&* ex infirmitate *tenens* ſ. *prehendens ſcipionem*,

ſcipionem. c. 2, 16. Sed Vulg. *tenens fuſum*, vt Prou. 31, 19. Sic Ar. *qui pi-* מובאך קרי *los nent*. a) c. 1, 12. b) Prou. 12, 9. Eſ. 51, 14.

ỳ. 30. c) *Ioab manu*, *Abiſai* conſenſu & auxilio. *Grot*. d) v. 27. c. 2, 23. e) adeoque ſine culpa, qua Ioab *in pace*. 1 Reg. 2, 5.

ỳ. 31. f) vt ſuum teſtaretur dolorem & innocentiam, eumque ad pœnitentiam prouocaret. g) c. 1, 11. Gen. 37, 29. h) 1 Reg. 20, 32. Eſ. 3, 24. i) c. 1, 12. ό. καὶ κόπτεσθε. Luc. 23, 27. k) ante feretrum eundo.

ỳ. 32. l) cf. Ioh. 11, 35. m) c. 4, 12.

ỳ. 33. n) c. 1, 17. ό. ἐθρήνησεν. Luc. 23, 27. o) Ion. *an ſicut moriuntur impii*, quâ ſcil. propter impietatem ſuam moriuntur At S. *ſicut ſtultus aliquis*, qui ſe paſſus ſit a Ioabo ex itinere retrahi, & in porta non cauerit ſibi? minime! credidit enim Ioabo, vt bono viro, a quo dum occiſus eſt, mortuus eſt, ſicut qui cadit coram filiis Belial.

ỳ. 34. p) Iud. 16, 21. ό. ἐν πέδαις. Marc. 5, 4. Luc. 8, 29. q) *immiſſi ſunt* a victore tuo. r) c. 7, 10. ỳ. 35. s) *vt cibum ſumere facerent* Dauidem, vel *ei perſuaderent*. c. 12, 17. c. 13, 5. 6. 7. t) v. 9. u) cf. v. 13. ỳ. 36. x) Iud. 18, 3. add. Ar. ex v. 37. *innoxium eſſe Dauidem a ſanguine Abneri*.

ỳ. 25. ולדעת Per *Rbhia* 3. 5. & cum *Paſchta* ſimul 2. ỳ. 27. אל־החמש ita cum præmiſſa *Particula* אל 3. & in marg. 6. 9. ỳ. 28. ויאמר per *Rbhia* 2. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. ỳ. 31. *Spatium* præmittunt omnes, præter 12. 17. 18. 23. & *Ber*. ỳ. 32. ויבך ſic per geminatum *Paſchta* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 22. ſecundum regulam; at per ſimplex ceteri. ỳ. 33. ויקונן *plene* ſcribunt 1. 2. & ſic fu. 3. ſec. *Maſ*. 1. 2. ỳ. 34. ידיך ita cum *Iod plurali* 1. 3. 5. 6. 9. 13. 14. 19. 20. 23. fu. 1. *Pſik* vero adiiciunt 3. 6. 9. 14. 20. לא אסרות ſic per *Munach* 1. 2. 6. 9. 11. 14. 20. 21. ỳ. 35. להברות Ita velut *Kri* habent quidem in marg. 6. 9. 10. 19. 20. at in textu ſcribunt להכרות per *Caph*, ſec. *Maſ*. 1. 5. & *D. Kimchium* ſub rad. כרה. Idemque probatur in *M. I.* ex *Talmudiſtis* & *R. Menachem b. Saruk* ac *R. Iehuda*. Sed auctor *M. I.* & *R. Ionah* negant, ſe in vllo codice vel biblico vel maſorethico hanc variationem reperiſſe.

39 כי־ישר וגדול נפל היום הזה בישראל׃ ואנכי היום רך
ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני
ישלם יהוה לעשה הרעה כרעתו׃

Cap. IV.

ד וישמע בן־שאול כי מת אבנר בחברון
2 וירפו ידיו וכל־ישראל נבהלו׃ ושני אנשים שרי־
גדודים היו בן־שאול שם האחד בענה ושם השני רכב
בני רמון הבארתי מבני בנימן כי גם־בארות תחשב
3 על־בנימן׃ ויברחו הבארתים גתימה ויהיו־שם גרים
4 עד היום הזה׃ וליהונתן בן־שאול בן
נכה רגלים בן־חמש שנים היה בבא שמעת שאול
ויהונתן מיזרעאל ותשאהו אמנתו ותנס ויהי בחפזה
ה לנוס ויפל ויפסח ושמו מפיבשת׃ וילכו בני־רמון
הבארתי רכב ובענה ויבאו כחם היום אל־בית איש
6 בשת והוא שכב את משכב הצהרים׃ והנה באו עד־
תוך הבית לקחי חטים ויכהו אל־החמש ורכב ובענה
7 אחיו נמלטו׃ ויבאו הבית והוא־שכב על־מטתו בחדר
משכבו ויכהו וימתהו ויסרו את־ראשו ויקחו את־
8 ראשו וילכו דרך הערבה כל־הלילה׃ ויבאו את־
ראש איש־בשת אל־דוד חברון ויאמרו אל־המלך
הנה־ראש איש־בשת בן־שאול איבך אשר בקש את־
נפשך ויתן יהוה לאדני המלך נקמות היום הזה
9 משאול ומזרעו׃ ויען דוד את־רכב ואת־בענה אחיו
בני רמון הבארתי ויאמר להם חי־יהוה אשר־פדה
י את־נפשי מכל־צרה׃ כי המגיד לי לאמר הנה־מת
שאול והוא־היה כמבשר בעיניו ואחזה בו ואהרגהו
11 בצקלג אשר לתתי־לו בשרה׃ אף כי־אנשים רשעים
הרגו את־איש־צדיק בביתו על־משכבו ועתה הלוא
אבקש את־דמו מידכם ובערתי אתכם מן־הארץ׃
ויצו

Iuuandum Ischboschetum inidoneus & ineptus. cf. *Kimchi* h.l. s) c. 13, 30. 1 Sam. 4, 19. t) *de occiso Saule* &c. 1 Sam. 31, 6. 7. u) 1 Sam. 19, 1. 11. x) Ez. 12, 7. y) *nutrix.* (2) Ruth. 4, 16. z) *in festinatione eius.* (6) 2 Reg. 7, 15. a) *vt claudus fieret.* cf. c. 5, 6. 8. c. 19, 27. 1 Reg. 18, 21. b) c. 9, 6. c. 19, 25. Alius c. 21, 8. filius ipsius Saulis. ℣. 5. c) Gen. 18, 1. ὁ, ἐν τῷ καύματι τῆς ἡμέρας. Mat. 20, 12. Apoc. 7, 16. d) *cum ipse more suo* (& Regum sec. *Ion.*) in frigidiori conclaui ad leuandum æstum meridiei cubaret; quod adhuc vsitatum in regionibus calidioribus. S. ℣. 6. e) *isthuc autem.* c. 5, 6. 2 Reg. 4, 35. f) qs. *accepturi triticum* pro militibus suis, qui Regis annona alebantur. *S.* g) Dum alii occupati erant frumento mensurando aut ferendo, nec quid isti agerent, obseruabant. h) c. 3, 27. ℣. 7. i) *Intrarunt inquam.* vid. v. 5.

y) cuius nefaria cædes iusto supplicio vindicanda mihi esset in auctoribus, si id quidem nunc in potestate mea esset. ℣. 39. z) adhuc sum *tener* & infimus. cf. 1 Par. 22, 5. 2 Par. 13, 7. a) Et qs hodie *vnctus* *Rex* totius Israelis, vel *quamuis* vnctus sim Rex. cf. 2 Reg. 14, 5. b) auctores cædis. v. 30. c. 2. 18. c) *grauiores* s. potentiores *me sunt*, ita vt eos coercere aut vlcisci nunc non possim. cf. v. 11. Ex. 32, 9. Es. 48, 4. Ez. 2, 4. & R. *Ieschaia* h.l. d) *reddet* tamen suo tempore. 1 Reg. 2, 33. ἀποδῴη. 2 Tim. 4, 14. e) iustus iudex. Ps. 7, 12. Deut. 32, 35. CAP. IV, ℣. 1. f) np. Ischboseth. sic v. 2. coll. v. 5. c. 2. 8. &c. g) regni sui fulcrum, & postea proditor. c. 3, 6. 9. h) & qua de caussa illuc cum suis venisset. c. 3, 20. i) *remissæ factæ sunt manus eius*, animumque despondit. Es. 13, 7. c. 35, 3. Ier. 50, 43. Zeph. 3, 16. ὁ ἐξελύθησαν. Gal. 6, 9. Hebr. 12. 3. 5. k) *consternati sunt*, incerti quid agerent. Ier. 51, 32. ὁ. παρείθησαν. cf. Hebr. 12, 12. ℣. 2. l) c. 3, 22. m) e. *rant filio* Saulis, & sic noti *duces turmarum* s. militum, quos Rex perpetuo alebat cum ad custodiam corporis, tum ad pellendum aut oppugnandum hostes. n) Ios. 9, 17. c. 18, 25. o) Deut. 2, 20 Ios. 13, 3 p) Iure enim ad Beniaminitas pertinebat, quamquam vi a Philistæis tenebatur, coll. 1 Sam. 13, 7. Grot. ℣. 3. q) quæ & ipsa in tribu Beniamin. Neh. 11, 33. Sed *Schm.* Postquam a duobus istis Regicidium factum esset, reliqui etiam *Beerothitæ* suum a Dauide metuentes excidium, *aufugerunt in Gittaim*, finitimam & gentilem vrbem, quam deinde retinuerunt. ℣. 4. r) *percussus*, *claudus*. (3) c. 9, 3. Es. 66, 2. cf. Ps. 35, 15. adeoque non tantum regno & rebus gerendis, sed etiam ad it-

6. Sic sæpe Hebræi præcedentia repetunt, vt noui quid addatur, vt h.l. rescissio & ablatio capitis. cf. c. 6, 3. 4. &c. k) c. 16, 9. l) quam celerrime poterant, gratiam apud Dauidem inituri, qui Abneri conatus tam beneuole excepisset. ℣. 8. m) 1 Sam. 23, 15. Ps. 54, 5. n) SS. Dei nomen & prouidentiam sceleri suo prætexunt nequissimi homines, & insigne a Dauide præmium, gratiam & honorem sibi promittunt. o) Ps. 18, 48. ℣. 9. p) longe aliter, quam ipsi putabant. q) 1 Sam. 20, 3. r) 1 Sam. 14, 45. ℣. 10. s) *quod, quantum ad annunciantem.* Subiectum prædicationis sæpe diuisim a prædicato suo ponitur. cf. Gen. 24, 27. c. 49, 8. &c t) 1 Sam. 4, 17. u) c. 1, 2. non sine specie aliqua, vt pote iussus ab ipso Saule. x) c. 1, 15. y) *qui venerat*, vel *cui debueram.* z) *boni nuncii præmium.* c. 18, 19. cf. not. Num. 22, 7. ℣. 11. a) vid. 1 Sam. 14, 30. b) qui nihil ipsis nocuerat, & propterea nihil tale ab ipsis metuebat. c) vbi tutum eum esse oportebat. d) cum quietus esset, & ne verbo quidem ipsos offenderet. e) Deut. 13, 6. c. 19, 13.

℣. 6. Pro וְהִנֵּה scribunt וְהִנָּה 3. (fu. 5.) & in marg. 6, 9. contra *M. I.* ℣. 7. ויסרו *defect.* 1. & 22. sec. *Maf.* 1. ℣. 9. Versum praemisso *Spatio* aperiunt 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 23. ac, vt videtur, etiam 7. 8. ℣. 10. ואהרגהו *He per Sagol* 2. 3. 5. 17. 18. & sic fu. 1. ℣. 11. רשעים per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* איש per *Merca* 1. 17. 18. 22.

12 ויצו דוד את־הנערים ויהרגום ויקצצו את־ידיהם ואת־
רגליהם ויתלו על־הברכה בחברון ואת ראש איש־
בשת לקחו ויקברו בקבר־אבנר בחברון :
ה ויבאו כל־שבטי ישראל אל־דוד חברונה ויאמרו
2 לאמר הננו עצמך ובשרך אנחנו : גם־אתמול גם־
שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה מוציא
והמבי את־ישראל ויאמר יהוה לך
אתה תרעה את־עמי את־ישראל ואתה תהיה לנגיד
3 על־ישראל : ויבאו כל־זקני ישראל אל־המלך חברונה
ויכרת להם המלך דוד ברית בחברון לפני יהוה
וימשחו את־דוד למלך על־ישראל :
4 בן־שלשים שנה דוד במלכו ארבעים
ה שנה מלך : בחברון מלך על־יהודה שבע שנים וששה
חדשים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנה על כל־
6 ישראל ויהודה : וילך המלך ואנשיו ירושלם אל־
היבסי יושב הארץ ויאמר לדוד לאמר לא־תבוא הנה
כי אם־הסירך העורים והפסחים לאמר לא־יבוא דוד
7 הנה : וילכד דוד את מצדת ציון היא עיר דוד : ויאמר
8 דוד ביום ההוא כל־מכה יבסי ויגע בצנור ואת־
הפסחים ואת־העורים שנאו נפש דוד על־כן יאמרו
9 עור ופסח לא יבוא אל־הבית : וישב דוד במצדה ויקרא־
י לה עיר דוד ויבן דוד סביב מן־המלוא וביתה : וילך דוד
הלוך וגדול ויהוה אלהי צבאות עמו :
11 וישלח חירם מלך־צר מלאכים אל־דוד ועצי ארזים
12 וחרשי עץ וחרשי אבן קיר ויבנו־בית לדוד : וידע דוד
כי־הכינו יהוה למלך על־ישראל וכי נשא ממלכתו
בעבור עמו ישראל :
13 ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלם אחרי באו

✠.12. f) satellitibus suis, c. 1, 15. g) Deut.25,12. h) vt spectaculo essent & exemplo, quo absterrerentur alii ab eiusmodi sceleribus. cf. Deut.21,22. i) c. 3, 32.

CAP.V, ✠.1. k) i. e. seniores cum selectis ex singulis tribubus, ac consentientibus ceteris. vid. 1 Par.11,1. seqq. c.12,23. & 38. l) cum ex infelicibus fatis Ischboscheti & ducum ipsius conuicti essent de diuina voluntate. m) per oratores suos, veniam petentes prioris dissidii, seque humiliter ei submittentes. cf. ✠. 3. n) c. 19, 14. Gen. 29, 14. Iud. 9, 2. orta videtur phrasis ex Gen. 2, 23. cf. Eph. 5, 30. o) non minus, quam tribus Iudæ.

✠.2. p) c.3,17. 1 Par. 11,2. Est secundum eorum argumentum. q) Num.27,17. 1 Sam. 18,5.13.16. prudentissime sc. & felicissime. r) cf. c.3, 9.18. cum Samuel te vngeret. s) c.7,7. 1 Sam.16,13. Ps. 78,71.72. LXX. cf. cum Mat.2,6. t) c.6, 21.

✠. 3. u) *Atque ita*, cum oratoribus clementer annueret Rex ✠.1. *venerunt*. x) super lege Dei Deut. 18. & iure regio 1 Sam.8. c.10, 25 ita quidem, vt illis indulgentiam, ipsi vero obedientiam Regi promitterent. y) cf. 1 Sam.11, 15. z) vt pridem tribus Iudæ c. 2, 4. procul dubio per summum Sacerdotem, qui cum suis adfuit 1 Par.12,26.27. & tunc per triduum festiuum epulum instituerunt. ibid. v. 39. 40. a) additur 1 Par. 11,3. *secundum verbum Iehouæ per manum Samuelis*, quo sc. Rex totius Israelis designatus erat.

✠.4. b) 1 Reg. 2, 11. 1 Par. 29, 27.

✠.5. c) vid. c.2, 11. 1 Par.3,4. d) reliquum sc. de 33. annis, coll. 1 Reg.2,11. *Schmid.*

✠. 6. e) iam tum Rex totius Israelis in Hebrone. f) pro hoc est *& totus Israel* 1 Par.11,4. np viri ex toto Israele electi. cf. 1 Par. 12, 23. seqq. g) Iud.19, 10. h) c.24,16. Gen.15, 21. c. 10,

16. i) qui de veteribus terræ incolis, & a Deo deuotis supererant, nec

CAP. V.

a tribu Iudæ Ios. 15, 63. aut

היית קרי
המוציא ק'
והמביא ק'
פסקא
באמצע
פסוק

Beniamin Iud. 1, 21. nec ab ipso etiam Rege Saul expugnati erant. k) hinc. c. 4, 6. Gen.45, 8. l) *sed arcebit* s. *repellet te.* præteritum, vt 2 Par.15,16. al. Infinit. sic Ar. *donec exstinxeris omnes cæcos &c.* m) *quisque deorum nostrorum*, quos tu contemtim *cæcos & claudos* dicis. vide Ps.115, 5. 7. quem hac occasione scripsisse vi-

שנואי קרי

detur Dauid. Alii *homines cæcos & claudos* Dauidi per contemtum oppositos fuisse putant. cf. Es. 33, 23. n) *dicere volebant, non veniet Dauid huc*: dii nostri & muri nos satis defendent. Inexpugnabilem enim arcem suam putabant.

✠.7. o) c. 12, 26. p) vid. 1

Sam.22.4. q) v.9. 1 Reg.2,10. c.8,1. ✠.8. r) *Dixerat autem Dauid*, vt alacres ad pugnam redderet milites suos. s) *quisquis percusserit Iebusæos*, & primus pertigerit. t) *ad canalem* (2) Ps.42,8. vbi dii eorum tutelares positi putantur. u) *inuisum* vel *inuisos animæ* Dauidis, qui percusserit aut deiecerit &c. scil. *is erit dux et princeps*, vt 1 Par.11,6. hæc plenius enarrantur. x) prouerbio, quando aliquid, ceu exsecrabile, procul abesse iubebant. y) h.e. nemo eiusmodi idololatricas imagines in domo sua collocet. ✠.9. z) nam ipsum *Millo* ædificauit Salomo 1 Reg.9,15.24 c.11,27. LXX. ἀπὸ τῆς ἄκρας S. p.217. forte locus iste sic dictus est, quod qs. *complementum* s. appendix montis Sion esset. a) Gen.26,13. 1 Sam.14,19. Esth.9.4. ✠.11. b) *Vnde vltro misit.* 1 Par.14,1. seqq cf. 1 Reg.5,15. c) vid. Ios 19,29. d) c.7,2. ✠.12. e) Esth.5,1 f) c.3,18. ✠.13. g) 1 Par.14,3. ex more illorum temporũ & tradito a Saule, non laudabili. cf. Mat.19,4.5. coll. LXX, Gen.2,24. & Deut.17,17. cuiusmodi quid fuit etiã in libellis repudii.

✠.12. ואת־ראש sic per *Makk.* & *Segol* 1.2.5.14.15.16. לקחו *milra* & *Kuph* per *Schua* 2.3.5. CAP. V, ✠. 2. היתה מוציא ita vocales locant 1.2.3.5.6.9.20.22. at ceteri *Patach* sub *He finali* ponunt. ישראל Nullum *Pleka* s. ־ ׃ *Spatium* hic agnoscunt 1.2.3.5.13.16.22. ✠.5. על per *Makk.* 1.2.3.5. ✠.6. הסירך per *Chateph pat.* 1. 5. contra *M. l.* ✠. 6. העורים *He Kametsat.* 3.5.6.9.13.14.17. 18.19.20.22. & *Ber.* contra *Mas.* 1. & *impr.* ✠.8. מכה sic per *Tsere* etiam 6,9. in marg. at *Segol* in textu habent 1.6.9.20. & sic fu.5. העורים *He* denuo per *Kametz* scribunt 5.6.9.17.18.22. & *Ber.* contra *Mas.* 1. & *impr.* ✠.11. וישלח sic per *Tlischakt.* ad sensum recte 1.5.22 ceteri omnes *Tlischagd.* ✠.12. דוד per *Rebhia* 5.12.15 16.17.18. & *Ber.* ✠.13. פלגשים *Lamed dagesch atum* habent. 7.8.1... 16.19.28.88.

מחברון ויולדו עוד לדוד בנים ובנות׃ ואלה שמות 14
הילדים לו בירושלם שמוע ושובב ונתן ושלמה׃
ויבחר ואלישוע ונפג ויפיע׃ ואלישמע ואלידע טו 16
ואליפלט׃
וישמעו פלשתים כי־משחו את־דוד למלך על־ישראל 17
ויעלו כל־פלשתים לבקש את־דוד וישמע דוד וירד
אל־המצודה׃ ופלשתים באו וינטשו בעמק רפאים׃ 18
וישאל דוד ביהוה לאמר האעלה אל־פלשתים 19
התתנם בידי
ויאמר יהוה אל־דוד עלה כי־נתן אתן את־הפלשתים
בידך׃ ויבא דוד בבעל־פרצים ויכם שם דוד ויאמר פרץ כ
יהוה את־איבי לפני כפרץ מים על־כן קרא שם־המקום
ההוא בעל פרצים׃ ויעזבו־שם את־עצביהם וישאם 21
דוד ואנשיו׃ ויספו עוד פלשתים לעלות 22
וינטשו בעמק רפאים׃ וישאל דוד ביהוה ויאמר לא 23
תעלה הסב אל־אחריהם ובאת להם ממול בכאים׃
ויהי בשמעך את־קול צעדה בראשי הבכאים אז תחרץ 24
כי אז יצא יהוה לפניך להכות במחנה פלשתים׃ ויעש כה
דוד כן כאשר צוהו יהוה ויך את־פלשתים מגבע עד־
באך גזר׃ ויסף עוד דוד את־כל־בחור ו
בישראל שלשים אלף׃ ויקם וילך דוד וכל־העם אשר 2
אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלהים
אשר־נקרא שם שם יהוה צבאות ישב הכרבים עליו׃
וירכבו את־ארון האלהים אל־עגלה חדשה וישאהו 3
מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני אבינדב
נהגים את־העגלה חדשה׃ וישאהו מבית אבינדב 4
אשר בגבעה עם ארון האלהים ואחיו הלך לפני
הארון׃ ודוד וכל־בית ישראל משחקים לפני יהוה ה
בכל

tum tuum ad *posteriora eorum*, vt eos a tergo adgrediaris. cf. 1 Sam. 5, 8.9. *l*) Deut. 1, 1. *m*) *mororum*.(5) ℣. 24. 1 Par. 14, 14.15 Ps. 84, 7. Arabibus *Bacaon* est genus fruticis longioribus foliis, prope Meccam crescens. ℣.24. *n*) *incessus*.(2) 1 Par. 14, 15. motus

פסקא באמצע פסוק

intelligi videtur insolito in cacuminibus arborum, quiescentibus ventis. *S*. *o*) Gen. 8,5. Ef. 17, 6. *p*) Kimchi *moveas te*, coll. Ex. 11, 7. Ios. 10, 21. At Gusset. p. 290. tunc compendiaria via ibis, *abbrevia-*

כשמעך ק׳

bis viam, *in oppositione ad*

הפטרת שמיני

CAP. VI.

circuitum. Cf. 1 Reg. 20,40. *q*) Iud. 3,14. ℣.25. *r*) Iud. 19,13. *a Gibeone* exstat 1 Par. 14, 16. *s*) Iud. 6,4. 1 Sam. 17,52. *t*) vid. Ios. 10,33. c. 16, 10. Huc refert *Maius* Oecon. V. T. p. 765. seqq. Psalmum 124. & 144. it. Ps. 20. & 21. nec non Ps. 101. Huc etiam commodissime referri posse videtur Ps. 2. Nam sicvt istas machinationes Philistaeorum *frustra fuisse*, euentus docuit, *ita Spiritu prophetico praevidit*, praedixitque David similem euentum Antichristianarum gentium. Cap. VI, ℣. 1. *u*) *Deinde congregavit*, ab אסף vt Ps. 104,29. cf. 1 Par 13,1. vbi plures circumstantiae. *x*) 30000 elegit ex vniuerso populo Hierosolymam conuocato. ℣ 2. *y*) consentiente populo 1 Par 13,4. *z*) selecti sc. isti; reliqui enim Hierosolymis arcam excepturi erant. *a*) a loco *Baale* Iudae s. *Baalah*, quo venerant 1 Par. 13,6. *b*) a Saule neglectam ibid. v.3. *c*) sec. accentus, constr. cum עליו *super qua* inuocatur. *d*) Leu. 24,11.16. sc. *Iehouae*, vt sequitur, per parenthesin. *e*) Ps. 80,2. Ex. 25,22. ℣. 3. *f*) per errorem imitati Philistaeos 1 Sam. 6,7. nam portanda erat a Leuitis Num. 1,50. c. 4,15 c. 7,9. 1 Par. 15, 2.13. *g*) vbi 20. annos fuerat 1 Sam. 7,1.2. Ceterum cum hoc v.3 Psalmum 68. legendum esse, censet *Lightf*. Chron. ℣.4 *h*) cf. not. c. 3,7. *i*) recte R. Sal. & R. Ieschaia *venientis* vel *incedentis iuxta arcam*, sec. accentus & v.7. ℣. 5. *k*) 1 Sam. 18, 7 Ion. *laudes dicebant*, sic v. 21.

h) Dei tamen non oblitus est David, sed beneficia eius grata mente recoluit in Psalmo 128.
℣.14. *i*) vide 1 Par. 3,5. c. 14,4. *k*) *natorum*. (5) c. 12,14 Ex. 1,22. Ios. 5,5. Ier. 16,3. *l*) qui *Simea* 1 Par. 3,5.
℣.15. *m*) *Elischama*. 1 Par. 3,6. His adduntur 1 Par. 14,5.6. *Elpelet* & *Nogah*, quos Kimchi hic putat omissos esse, quod sine liberis obierint; S. autem, quod fortassis nondum nati essent, cum haec scriberentur.
℣.16. *n*) *Beeliada* 1 Par. 14, 7.
℣.17. *o*) 1 Par. 14, 8. *p*) cum indies maiora incrementa caperet regnum eius, a potentiori vicino sibi timuerunt. cf. not. 1 Sam. 13,5. *q*) numeroso exercitu. cf. 1 Sam. 28,1 5. c. 29,1. & not. c 13,5. *r*) *ad quaerendum* (si fugeret) & ad opprimendum Davidem. cf. 1 Sam. 23,14.25. *s*) cum exercitu obviam Philistaeis S vel cf. 1 Sam. 23,15. *t*) S. *in locum aliquem natura munitum*, in quo castra sua ita posuit, ne ab hostibus obrueretur. Ar. add. *videlicet in Sione*, quod etiam aliis placet. cf. v. 7.8. & not. 1 Sam 22, 4.
℣.18. *u*) v. 22. Iud. 15, 9. *x*) c. 23, 13. Ios. 15, 8. Non procul ab vrbe Hierosolyma sita fuit. *Ioseph*. A. I. lib. 7. c. 4.
℣.19. *y*) c 2,1. 1 Sam. 23, 2. c. 30, 8.
℣.20. *z*) q. d *locum multorum rupturarum* s. irruptionum, quibus David castra hostium perrupit. Ef. 28,21. 1 Par. 14,11 *a*) cf. Mich. 2, 13. *b*) cui victoriam debebat. *c*) *sicut aquae* quando cum impetu feruntur, *omnia perrumpunt* & obruunt.
℣.21. *d*) in summa fuga. cf. 1 Reg. 7, 7. *e*) 1 Sam. 31, 9. Ps. 115, 15. *idola* vel *deos suos*, quos in auxilium secum duxerant. cf. 1 Sam. 4, 3. seqq. *f*) & combussit 1 Par. 14,12. ex lege Deut. 7,5.
℣. 22. *g*) Nondum tamen quieverunt, *sed iterum adscenderunt*. cf. Gen. 4,2. 1 Sam. 7,7. *h*) v. 18. 1 Sam. 30, 16.
℣. 23. *i*) recta sc. via, vt v. 19. *k*) q. d. *circumducito exercitum*.

℣.17. על־המצודה Ita pro אל־ habent על 1.5. ℣. 19. בידי *Piska s. spatium* nullum habent 1 13.15.16.22. at 3. *Spatium* quidem habet, sub expresso nomine פת׳ *Petucha*, sed loco *Atnachi* habet *Sillak* cum *Soph Pasuk*. בידיך *pluraliter* 6.9.14.20.23. ℣.20. דוד per *Munach* loco *Merca* 1.2.3.5.6.7.9.14.30.23. contra *Mas impr.* ad Ex. 6,6 ויכם sic per *Segol*, sequente *Makk.* 1 5. & *Bev*. ℣. 24. צעדה cum praefixo He 3. & in marg. 2. CAP. VI, ℣.3. וישאהו per *Sakeph* 1.3. sic su. 5. ועזא ita cum reliquis nostris 6.9. in marg. sec. *Mas*. 1. et *imp*. at par ה in fine scribunt 6.9.10 14 20.21.22. אבינדב per *Munach* loco *Mercha* 5--10.12.13--23.

בכל עצי ברושים ובכנרות ובנבלים ובתפים
6 ובמנענעים ובצלצלים: ויבאו עד־גרן נכון וישלח עזה
7 אל־ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר: ויחר־אף
יהוה בעזה ויכהו שם האלהים על־השל וימת שם עם
8 ארון האלהים: ויחר לדוד על אשר פרץ יהוה פרץ
בעזה ויקרא למקום ההוא פרץ עזה עד היום הזה:
9 ויירא דוד את־יהוה ביום ההוא ויאמר איך יבוא אלי
י ארון יהוה: ולא־אבה דוד להסיר אליו את־ארון יהוה
11 על־עיר דוד ויטהו דוד בית עבד־אדם הגתי: וישב
ארון יהוה בית עבד אדם הגתי שלשה חדשים ויברך
12 יהוה את־עבד אדום ואת־כל־ביתו: ויגד למלך דוד
לאמר ברך יהוה את־בית עבד אדם ואת־כל־אשר־
לו בעבור ארון האלהים וילך דוד ויעל את־ארון
13 האלהים מבית עבד אדם עיר דוד בשמחה: ויהי כי
צעדו נשאי ארון־יהוה ששה צעדים ויזבח שור ומריא:
14 ודוד מכרכר בכל־עז לפני יהוה ודוד חגור אפוד בד:
טו ודוד וכל־בית ישראל מעלים את־ארון יהוה בתרועה
16 ובקול שופר: והיה ארון יהוה בא עיר דוד ומיכל
בת־שאול נשקפה בעד החלון ותרא את־המלך דוד
17 מפזז ומכרכר לפני יהוה ותבז לו בלבה: ויבאו את־
ארון יהוה ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר
18 נטה־לו דוד ויעל דוד עלות לפני יהוה ושלמים: ויכל
דוד מהעלות העולה והשלמים ויברך את־העם בשם
19 יהוה צבאות: ויחלק לכל־העם לכל־המון ישראל
למאיש ועד־אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד
כ ואשישה אחת וילך כל־העם איש לביתו: וישב דוד
לברך את־ביתו ותצא מיכל בת־
שאול לקראת דוד ותאמר מה־נכבד היום מלך
ישראל

l) i. e. *instrumentis* e ligno abietum factis. meton. cf. Ex. 7, 19. 1 Reg. 10, 12. m) Ez. 27, 5. 2 Par. 2, 7. n) np. *citharis*. 1 Sam. 16, 23. o) 1 Sam. 10, 5. p) *& crotalis* s. *sistris*. (1) rad. נוע. De illorum vsu apud Aethiopes cf. *Ludolffi* Hist. Aeth. libr. 3. c. 6. & Comment. p. 380. q) *& tintinnabulis* l. *cymbalis*. (3) Ps. 150, 5.

v. 6. r) *ad aream Nachonis*, pro quo *Kidon* est 1 Par. 13, 9. al. *ad aream aliquam certam*, coll. 1 Sam. 26, 4. *Hillero* significat *cadis*, a rad. נכה formæ חזון, & sic *Kidon* a כיד Iob. 21, 20. s) sc. *manum*, vt Iud. 5, 26. Ef. 3, 7. sic *Ion. Syr.* &c. t) quod tamen Leuitis sub pœna mortis prohibitum Num. 4, 15. u) Gusset. quod *cadere sinebant* eam coll. Ex. 23, 11. al. *deiecturi essent eam*, vt 2 Reg. 9, 33. At S. Comment. p. 270. *quod intermissionem facerent & declinarent e via ad subsistendum*, singulari prouidentia Dei, vt 1 Sam. 6, 14 si forte hoc omine moniti errorem suum corrigerent. cf. Deut. 15, 2. 3. x) currum trahentes, vt 1 Sam. 6, 7.

v. 7. y) violenta & repentina morte. cf. 1 Sam. 6, 19. z) *ob errorem*, *ex securitate* natum, & cum irreuerentia erga diuinam maiestatem coniunctum. (1) cf. c. 5, 27. & Leu. 10, 1. seqq. Nimirum Vza ex præcipitatione mentis & cõsternatione quod boues in recta via *pergere nollent* obligo est sibi non licere Arcam tangere, adeoque *inconsiderate* tetigit. S. p. 269. a) Ex caritate bene sperare licet de æterna salute Vzæ, propter Christum, quod non videtur ex malitia, sed ex præcipitantia per timorem & stuporem, Arcam tetigisse. ibid p. 280.

v. 8. b) 1 Par. 13, 11. vid. 1 Sam. 15, 11. c) c. 5, 20. d) Iud. 21, 15.

v. 9. e) Gen. 28, 17. Puniendo errorem Vzæ Deus & Dauidis & reliquorum errorem redarguit, qui eius errori occasionem culpabilem dedissent. *Schmid*.

1 Sam. 26, 23. g) tanquam indignum. cf. Luc. 5, 8. h) c. 3, 27. i) tq. magis digni, & Leuitæ v. 12. 1

פתח באתנח

Par. 15, 18. 24 c. 16, 5. k) ex *Gath-Rimmon*, vrbe Levitarum Ios. 21, 25. Al quod vel ipse, l. parentes in *Gath Philist.* peregrinati.

v. 11. l) donatione omnis generis bonorum, & auersione malorum. 1 Par. 13, 14. forte etiam fœcundam tunc reddidit sterilem alias vxorem. coll. 1 Par. 26, 5.

v. 12. m) inde collegit Dauid, quod non ipsum propositum suum de recipienda in vrbem Arca Deo displicuisset, sed quod non rite aut debito modo id susceptum esset 1 Par. 15, 13. Quare voto & iuramento se obstrinxit ad illud perficiendum. vid. Ps. 132. n) convocato populo, Sacerdotibus & Levitis 1 Par. 15, 3 seqq. o) c. 5, 7.

v. 13. p) Gen. 49, 22. Hab. 3, 12. q) *sex gressus*. c. 22, 37. np. ab initio deductionis. r) *boues* sc. *septem* 1 Par. 15, 26. s) *& saginatas* pecudes. (7) 1 Reg. 1, 9. Ef. 1, 11. *arietes* 1 Par. 15, 26.

עכ

פסקא באמצע פסוק

v. 14 t) *gestiens*, *exsultans* erat. (2) v. 16. Ion. & Syr. *laudes dicebat*. u) sancto gaudio totus perfusus. x) depositis vestibus regiis v. 20. ex pio & humili animo se non tq. Regem, sed vt Prophetam & musicum sacrum gessit. cf. 1 Sam. 19, 10. c. 19, 24. v. 15. y) Huc referri possunt Ps. 47. & 48. sed de Christo, quem Arca adumbrabat. cf. v. 3. & Ps. 47, 6. v. 16. z) 1 Par. 15, 29. Iud. 5, 28. a) Schm. *tripudiantem*, Gusset. *brachia exserentem*. (2) Gen. 49, 24 Rad. Ar. *exsiliit* loco, *cum alacritate excitatus fuit*. b) *& saltantem*. (2) v. 14. cum reliquo populo ex antiquo more gentis. cf. Ex. 15, 1. 20. Iud. 21, 19. 21. 1 Sam 18, 6. & prophetarum c. 10, 10. prout adhuc in sacris suis tripudiant Aethiopes &c. Conf. *I. Ludolffi* Comment. H. Aeth. p. 380. seq. c) profano & superbo animo.

v. 17. d) 1 Sam. 5, 2. 1 Par. 16, 1. e) non ille Mosis, quod cum altari æneo Gibeone fuit 2 Par. 1, 3. 5. 1 Par. 16, 39.

v. 18. f) vt piissimus Rex & Propheta 1 Par. 16, 2. Formulam huius benedictionis præbet Ps. 134, 3. quem huc refert *Mains*. v. 19. g) Ex. 29, 2. pro eo est *Kikkar* 1 Par. 16, 3. h) *frustum* pulcrum *carnis*, honestam ac decentem carnis portionem. (2) ibid. i) *& vasculum* s. *lagenam vini*. (4) Hos. 3, 1. Cant. 2, 5. v. 20. k) in nomine Domini, qui tantam ipsi & populo vniuerso gratiam fecisset

v. 5. ובמנענעים *Ain* prius per *Schua* 1. 3. 5. contra *M. I.* v. 6. עזה per *Aleph* loco *He* 2. 3. sic su. 5. atque sic etiam v. 7. & 8. בעזא scribunt 1. 2. 3. 5. v. 11. את־בית־עבד sic inserto nomine בית 2 in marg. ex alio libro. v. 12. ויגד per *Rbbia* 1. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. v. 13. ויזבח שור ita 1. & 3. v. 20. ביתו *Piska*, quod habent 5. 17. 18. & *Ber.* ceteri omittunt omnes.

v. 10. f) 1 Par. 13, 13. 1 Sam.

יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו כְּהִגָּלוֹת
21 נִגְלוֹת אַחַד הָרֵקִים׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־מִיכַל לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר בָּחַר־בִּי מֵאָבִיךְ וּמִכָּל־בֵּיתוֹ לְצַוֹּת אֹתִי נָגִיד עַל־
22 עַם יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל וְשִׂחַקְתִּי לִפְנֵי יְהוָה׃ וּנְקַלֹּתִי עוֹד
מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי וְעִם־הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אָמַרְתְּ
23 עִמָּם אִכָּבֵדָה׃ וּלְמִיכַל בַּת־שָׁאוּל לֹא־הָיָה לָהּ וָלֶד
ז עַד יוֹם מוֹתָהּ׃ וַיְהִי כִּי־יָשַׁב הַמֶּלֶךְ
2 בְּבֵיתוֹ וַיהוָה הֵנִיחַ־לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל־אֹיְבָיו׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אֶל־נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית
3 אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה׃ וַיֹּאמֶר
נָתָן אֶל־הַמֶּלֶךְ כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ לֵךְ עֲשֵׂה כִּי יְהוָה
4 עִמָּךְ׃ וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא
וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־נָתָן
ה לֵאמֹר׃ לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־עַבְדִּי אֶל־דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה
6 הַאַתָּה תִּבְנֶה־לִּי בַיִת לְשִׁבְתִּי׃ כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת
לְמִיּוֹם הַעֲלֹתִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה
7 וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן׃ בְּכֹל אֲשֶׁר־
הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת־אַחַד
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל
8 לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים׃ וְעַתָּה כֹּה־
תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי
לְקַחְתִּיךָ מִן־הַנָּוֶה מֵאַחַר הַצֹּאן לִהְיוֹת נָגִיד עַל־עַמִּי
9 עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וָאַכְרִתָה
אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם
י הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃ וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל
וּנְטַעְתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא־יֹסִיפוּ בְנֵי־
11 עַוְלָה לְעַנּוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה׃ וּלְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר
צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַהֲנִיחֹתִי לְךָ מִכָּל־
אֹיְבֶיךָ

Cap VII.

פסקא באמצע פסוק

multum sanguinis effudiſſet, eam ædificaſſet. vid. 1 Par. 22, 8. c. 28, 3. ℣. 2. *b*) Virum piiſſimum. c. 12, 1. ſeqq. & conſiliarium ſuum. 1 Reg. 1, 10. ſeqq. *c*) ſuper qua DEVS præſentiſſimus eſt. c. 6, 2. *d*) *intra cortinas* tentorii. c. 6, 17. Ex. 25, 1. ℣. 3. *e*) non ex diuina revelatione, quam ea de re nondum habebat; ſed ex mente ſua pium Regis propoſitum approbabat. *f*) 1 Sam. 14, 7. ℣. 4. *g*) Donum prophetiæ *de rebus diuinis aut occultis aliis, atque futuris*, quæ diuinæ reuelationis ſunt, non ita inhæret Prophetæ, quemadmodum fides, ſpes & caritas &c. ſed eſt actualis gratia Spiritus S. reuelantis, inſtigantis, & ad loquendum mouentis &c. *Schmid.* coll. 2 Reg. 4, 27. ℣. 5. *h*) interrogatio negat, coll. 1 Par. 17, 4. *i*) Eſ. 66, 1. ℣. 6. *k*) Verſus 6. & 7. non improbant pium propoſitum, ſed dilationem operis ſolantur. *Schm.* *l*) 1 Reg. 8, 16. *m*) Deut. 23, 15. LXX. vt 2 Cor. 6, 15. ſine firma ſede. ℣. 7. *n*) *cum vllo Iudice.* 1 Par. 17, 6. *o*) c. 5, 2. *p*) ſed gratus mihi fuit eorum cultus pie praeſtitus, ſic & tu non minus dilectus eris, etſi optata perficere non poſſis. ℣. 8. *q*) Quæ v. 8–16. habentur, Dauidem certum reddunt de gratia & amore Dei, cum ex præteritis beneficiis, tum ex futuris, maxime ſpiritualibus. *r*) *de caula.* Ez. 34, 14. *s*) 1 Sam. 16, 11. Pſ. 78, 70. *t*) c. 6, 21. ℣. 9. *u*) c. 8, 6. 14. *x*) v. 23. 1 Par. 14, 17. *y*) *maximorum* Regum in orbe: vt cum Alexander *Magnus* dicitur. ℣. 10. *z*) Ex. 21, 13. 1 Reg. 8, 21. *a*) *& plantabo eum.* Ier. 24, 6. *b*) conſtanter & quiete *in loco ſuo.* 1 Par. 17, 9. *c*) Deut. 2, 25 Ioel 2, 10. *d*) c. 3, 3[?]. *e* ſicut *prius* ſub Iudicibus & ipſo Rege Saule. ℣. 11. *f*) *nam inde a die* c. 19, 25. *g*) *tibi primo* quietem dedi. v. 1.

l) *qui detectus fuit* h. *conſpiciendum ſe prabuit*, omni ornatu regio ſpoliatus v. 14. cf. Gen. 35, 7. 1 Sam. 14, 8. 11. Reges in Oriente raro ſe vulgo conſpiciendos præbuerunt. Hinc familiares & intimi conſiliarii *videntes faciem Regis* dicuntur 2 Reg. 25, 19. Ier. 52, 25. Eſth. 1, 14. conf. Matth. 18, 10. *m*) *vanorum* ſiue *inanium* hominum Iud. 9, 4. c. 11, 3. Prou. 12, 11. Videtur ſuperba mulier Leuitas pungere, quorum habitum, & humilem eiuſmodi deuotionem, regiæ maieſtati minime conuenire putabat. ℣. 21. *n*) *vt eſſem dux* c. 5, 2. c. 7, 8. *o*) *luſi inquam.* v. 5. ℣. 22. *p*) *vileſcam etiam* magis. Gen. 16, 5. *q*) Pſ. 138, 6. ὁ. ἀχρεῖος. cf. Luc. 17, 10. *r*) Pſ. 131, 1. *s*) *& cum ancillis* ſeu piis mulieribus, quas tu contemtim appellas v. 20. Nam & feminæ in publicis ſacris gaudium ſuum teſtabantur. cf. Ex 15, 20. &c. *t*) *cum illis*, inquam, maiorem apud Deum & omnes pios *gloriam conſequar*, quam tu ſuperbia tua ac faſtu. v. 20. 1 Sam. 2, 30. Ar. *neque honoratior ſum apud Dominum, quam ancilla, de quibus dixiſti*, q. d. coram Deo æque ſum homo, vt ceteri. ℣. 23. *u*) *Ideo Michali*, licet alias Dauidi chariſſima eſſet c. 3, 13. in pœnam huius ſuperbiæ non fuit proles. Nam ſororis ſunt, de quibus infra c. 21, 8. CAP VII, ℣. 1. *x*) 1 Par. 17, 1. c. 28, 2. *y*) add Ar. *quietus.* *z*) nuper magnifice exſtructa c. 5, 11. *a*) Deut. 25, 19. 1 Reg. 5, 18. memor diuini mandati Deut. 12, 10. 11. iam tempus adeſſe putauit, quo templum extrueretur. Veruntamen neque pax illa perpetua fuit, vt ſequens c. 8. & verba Salomonis 1 Reg. 5, 17. 18. oſtendunt, neque obſeruauit ſcandalum, quod infirmiores accipere potuiſſent contra ſanctitatem domus, ſi ipſe, vir bellis deditus, & qui multum

℣. 23. וָלֶד Ita ſine *Kri* ſcribunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 11. 12. 14. 20. 21. 23. etiam *Occidentales*, ſec. notam 1. & ſic recenſetur in *Buxt. Concordant.* at יֶלֶד ſcribunt ac legunt 7. 8. 22. & alii libri in marg. 1. 2. 23. quod ipſum & *Occidentalibus* tribuit *Index Baſileenſis* & *Anglicanus.* Sed וָלֶד in textu habent cum *Kri* יֶלֶד 17. 18 *Ber.* & *Menaſſe b. Iſrael*; & hanc quoque lectionem *Occidentalibus* aſſerit *D. Kimchi* in *Comm.* cuius tamen fides vel ideo ſuſpecta eſt, quia *Maſ. fin.* f. 34. c. d. hunc locum inter ſimilia *Chibban* non recenſet. Denique וָלֶד ſcribunt & יֶלֶד legunt *Orientales.* CAP. VII, 4. הַהוּא ſine *Piska* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 15. 20. ℣. 10. לְיִשְׂרָאֵל *præfixum* ל *omittunt* 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. habent tamen illud 6. 9. in margine.

12 איביך והגיד לך יהוה כי־בית יעשה־לך יהוה׃ כי
ימלאו ימיך ושכבת את־אבתיך והקימתי את־זרעך
13 אחריך אשר יצא ממעיך והכינתי את־ממלכתו׃ הוא
יבנה־בית לשמי וכננתי את־כסא ממלכתו עד־
14 עולם׃ אני אהיה־לו לאב והוא יהיה־לי לבן אשר
בהעותו והכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם׃
טו וחסדי לא־יסור ממנו כאשר הסרתי מעם שאול אשר
16 הסירתי מלפניך׃ ונאמן ביתך וממלכתך עד־עולם
17 לפניך כסאך יהיה נכון עד־עולם׃ ככל הדברים
האלה וככל החזיון הזה כן דבר נתן אל־דוד׃
18 ויבא המלך דוד וישב לפני יהוה ויאמר
מי אנכי אדני יהוה ומי ביתי כי הביאתני עד־הלם׃
19 ותקטן עוד זאת בעיניך אדני יהוה ותדבר גם אל־בית־
כ עבדך למרחוק וזאת תורת האדם אדני יהוה׃ ומה־
יוסיף דוד עוד לדבר אליך ואתה ידעת את־עבדך אדני
21 יהוה׃ בעבור דברך וכלבך עשית את כל־הגדולה
22 הזאת להודיע את־עבדך׃ על־כן גדלת יהוה אלהים
כי־אין כמוך ואין אלהים זולתך בכל אשר־שמענו
23 באזנינו׃ ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר
הלכו־אלהים לפדות־לו לעם ולשום לו שם ולעשות
לכם הגדולה ונראות לארצך מפני עמך אשר פדית
24 לך ממצרים גוים ואלהיו׃ ותכונן לך את־עמך ישראל ׀
לך לעם עד־עולם ואתה יהוה היית להם לאלהים׃
כה ועתה יהוה אלהים הדבר אשר דברת על־עבדך ועל־

ביתו Kk 5 לג ה

h) quamuis maxima sint enumerata ista beneficia, insuper tn. & hoc tibi indicat Deus. i) domum longe nobiliorem, quam tu ipsi fecisses; cuius architectus ipse DEus est Hebr. 11, 10. k. ℣. 27. per Messiam; quem primum & vltimum huius vaticinii scopum, cum in typo Salomone, tum in persona sua & mysticum s. in membris suis esse, passim docet SpiritusS. v. gr Act. 2, 30. c. 3, 24. &c. Ac consentiunt nonnulli Iudæorum Interpretes, *de Messia* quoque sermonem hic esse, vt *R. Alschech* Comment. ad h. l. f. 66. c. eamque sententiam vltimo quidem loco refert *Abarb.* ad h. l. f. 148. d. sed nihil prorsus contra eam profert. Minime ig. probandi sunt, qui de solo Salomone hic cogitant; nec tn. illud euictum, nihil quidquam de Salomone typo, omnia autem tantummodo de Christo intelligenda esse, quod relinquit S. & ita sentit p. 324. seq. coll. p. 348. *Videntur quædam pertinere ad Salomonem in persona ipsius; quædam ad personam Messiæ; ad Salomonem v. non nisi in semine ipsius, qui est ipse Messias. Similis explicatio est promissionum Abrahamo factarum* Gen. 12, 3. *quod ad Abrahamum non pertinuit, nisi in semine Messiæ* c. 22, 18. Conf. Gal. 3, 8. 16. & Gen. 18, 18. c. 26, 3. &c.

ר

℣. 12. l) Tempus excitandi Messiæ. m) Deut. 31, 16. n) 1 Reg. 2, 10. Act. 13, 36. o) Hoc in Salomonem non quadrat, quia is non post Dauidem natus, immo eo adhuc viuente in regem electus & inunctus est. *Mai*... Conf. tn. de typo 1 Reg. 8, 20. p) 1 Par. 17, 11. q) mediate sc. vt Gen. 25, 23. etsi etiam Salomo nondum natus erat, cum hæc promissio fieret. coll. 1 Par. 22, 9. r) Ef. 9, 6. 1 Sam. 13, 13. ú. ἀνορθώσω. Act. 15, 16. s) cf. Pf. 89, 4. Pf. 132, 11.

℣. 13. t) Salomo & Christus Gen 3, 17. ille typice, hic vere. v) 1 Reg. 5, 5. y. c. 6, 12. c. 8, 20.

*) 1 Par. 22, 10. c. 17, 12. De Christo vide ℣. 11. Ioh. 2, 19. Hebr. 3, 3. 4. 1 Tim. 3, 16. &c. x) ℣. 16. Pf. 45, 7. Pf 89, 30. LXX vt Luc. 1, 32. 33. ℣. 14. y) cf. Pf. 89, 27. 28. Hebr. 1, 5. z) sec. humanam naturam, qui ab æterno etiam est DEi filius Prou. 8, 22. seqq. Mich. 5, 1. Pf. 2, 7. a) Matt. 3, 17. c. 17, 5. & Ef. 9, 5. Pf. 80, 16. vbi vide chaldæum b) Ier. 3, 26. *cum peccatum fecero* l. *pœnas adfecero eum* coll. 1 Cor. 5, 21. Ef. 53, 4-12. Pf. 40, 13. Pf. 69, 6. S. de Salomone; *cum prauum quidfecerit.* c) Pf. 6, 2. d) Ef.

ל׳דגושה

27, 7. e) cf. Pf. 89, 31. seqq. ℣. 15. f) sed per passiones consummabitur Luc. 24, 26 Hebr. 2, 9. 10. S. est promissio hactenus fine con-

לי דגושה

ditione, vt Mesfias ex semine Dauidis nascatur, si vel ipseSalomo reprobabilis fiat 1 Par. 28, 9. cf. Luc. 1, 72.

℣. 16. g) *ita stabilis. firma erit* Ef. 22, 23. h) ℣. 13. Pf. 72, 17. Pf. 89, 37. Ioh. 12, 34. cf. 1 Reg. 11, 34. 36. i) Id impletur, dum Iesus ad dexteram Patris sublatus regnat, Dauide spectante in cælis, vbi beatus est. *Gesset* p. 591. *Nam David Rex Israelis viuit adhuc & superest*, vt scribit *Alschech* d. l. ℣. 17. k) *visionem* (3) Ef, 22, 1. 5. l) fideliter & exacte. ℣. 18. m) add. Ar *in domum Domini.* Non tm. consensit in voluntatem Domini, vt structuram Templi omitteret, sed adeo gauisus etiam est de diuina promissione, *vt venerit* &c. n) diu sc. immoratus in precibus & humili gratiarum actione. cf. Ex. 17, 12 o) 1 Par. 17, 16. *Raschi* coram arca p) familia posterorum l. maiorum 1 Sam. 1, 21. c. 18, 18. q) *eo vsque* ad regiam dignitatem Ar. *ad tantam magnitudinem.* cf. Gen. 32, 11. ℣. 19. r) *Atqui parum fuit* (4) adhuc 1 Par. 17, 17. s) 2 Reg 19, 25. promissione in longe adhuc remotum tempus spectante. Ion. *in seculum venturum* coll. Hebr. 2, 5. *Fuit enim hæc visio magna, & David quoque dixit* & locutus es etiam de familia serui tui in longinquum, *innuens Messiam filium Dauidis* Abarb. c. l. t) *idque lege* l *ordine* (1 Par. 17, 17) *hominum*, mortalium & miserorum, quorum redimendorum caussa, statum istum mortalem sine peccato tamen subiturus es &c. vide *Schm.* p. 317. 358. seqq. u) Schm. cum LXX. Vulg. aliisque in vocat. *ô Domine DEus!* vt ℣. 18. 19. 20. 22 25. ℣. 21 x) np. promissionis, seruo tuo iam factæ 1 Par. 17, 19. y) sine vllo merito meo. z) *magnitudinem* s. maximum hoc & summum beneficium ℣. 23. ℣. 22. a) bene Ar. *propterea dico te magnum esse misericordia*, ex qua sola istæ promissiones factæ sunt. cf. Pf. 48, 2. Pf. 57, 11. &c. b) c. 22, 32 Deut. 3, 24. c. 4, 34. Marc. 12, 29. 32. c) a maioribus nostris. Nempe istam misericordiam DEi porro laudat & exaggerat a maximis beneficiis populo Israelitico præstitis. *Schm.* ℣. 23. d) Deut. 4, 7. c. 33, 29. e) de Israele Deut. 4, 34. Ef. 14, 3?. f) ad quem redimendum *iuit Deus trinunus.* cf. Gen. 1, 1. 26. c. 3, 22. c. 20. 13. &c. *Alschech* f. 67. b. intelligit *Schechinam* & totam familiam cælestem cum Angelis currus ipsius. g) c. 4, 9. Deut. 21, 8. h) *& ad faciendum sibi* 1 Par. 17, 21. i) *nomen* celebre, gloriosum ℣. 9. c. 8, 13 Ef. 63, 12. 14. k) *ô Elohim* DEus trinune. l) dum *expulisti* 1 Par. 17, 21. *propter* populum tuum *gentes* Cananæas, *& deos vniuscuiusque earum.* ℣. 24. m) sub Christo & regno eius. n) Gen. 17, 7. ℣. 25. o) His versibus rogat Dauid implementum promissionum, non per merita sua, sed diuinam veritatem. ℣. 27. 28. cf 1 Par. 17, 23. p) de Christo & regno eius æterno

℣. 16. ונאמן *Aleph* per *Schua* simplex 23. secund. *M. I.* ℣. 21. הגדולה sic *Lamed* per *Dagesch* geminant 1. 2. 5. 6. 8. 9 —— 10. 23. secundum *M. I.* at. הגדלה per *Cholem* & *def.* 3. contra *Mas.* 1. & *impr.* ℣. 22. אדני יהוה pro eo scribunt יהוה אלהים 2. 3. 5. & sic fu 1 contra *Mas. impr.* ℣. 23 לך *Lamed* sine *Dag* 1. 2. 3. 5. 31. ℣. 24. ותכונן per solum *Mun. mitra* 1. 2. 3. sic fu. 5. לך per *Tlischah.* rectius 1

ביתו הקם עד־עולם ועשה כאשר דברת׃ ויגדל שמך 26
עד־עולם לאמר יהוה צבאות אלהים על־ישראל
ובית עבדך דוד יהיה נכון לפניך׃ כי־אתה יהוה צבאות 27
אלהי ישראל גליתה את־אזן עבדך לאמר בית אבנה־
לך על־כן מצא עבדך את־לבו להתפלל אליך את־
התפלה הזאת׃ ועתה אדני יהוה אתה־הוא האלהים 28
ודבריך יהיו אמת ותדבר אל־עבדך את־הטובה
הזאת׃ ועתה הואל וברך את־בית עבדך להיות 29
לעולם לפניך כי־אתה אדני יהוה דברת ומברכתך
יברך בית־עבדך לעולם׃ ח ויהי אחרי־
כן ויך דוד את־פלשתים ויכניעם ויקח דוד את־מתג
האמה מיד פלשתים׃ ויך את־מואב וימדדם בחבל 2
השכב אותם ארצה וימדד שני־חבלים להמית ומלא
החבל להחיות ותהי מואב לדוד לעבדים נשאי מנחה׃
ויך דוד את־הדדעזר בן־רחב מלך צובה בלכתו 3
להשיב ידו בנהר־ ׃ וילכד דוד ממנו אלף ושבע־ 4
מאות פרשים ועשרים אלף איש רגלי ויעקר דוד את־
כל־הרכב ויותר ממנו מאה רכב׃ ותבא ארם דמשק ה
לעזר להדדעזר מלך צובה ויך דוד בארם עשרים־
ושנים אלף איש׃ וישם דוד נציבים בארם דמשק ותהי 6
ארם לדוד לעבדים נושאי מנחה ויושע יהוה את־דוד
בכל אשר הלך׃ ויקח דוד את שלטי הזהב אשר היו 7
אל עבדי הדדעזר ויבאם ירושלם׃ ומבטח 8
ומברתי ערי הדדעזר לקח המלך דוד נחשת הרבה
מאד׃
וישמע תעי מלך חמת כי הכה דוד את כל־חיל 9
הדדעזר׃ וישלח תעי את־יורם־בנו אל־המלך דוד י
לשאל־לו לשלום ולברכו על אשר נלחם בהדדעזר
ויכהו כי־איש מלחמות תעי היה הדדעזר ובידו היו
כלי

פתח בספ

Gen. 32, 14. Iud. 3, 15. 2 Reg. 8, 8.

℣. 3. r) qui *HadarEzer* 1 Par. 18, 3. seqq. s) ℣. 5. c. 10, 6. 8. 1 Sam. 14, 47. t) *cum ille abiisset*, post vexatas vicini Thoi provincias ℣. 10. u) *ad recuperandam*. Thren. 1, 11. *&* *stabiliendam* 1 Par. 18, 3. potentiam suam. x) *ad fluvium Euphratem*; bello scilicet recuperaturus, quæ olim forte eripuerant Syris Amoræi, & his excisis, Israelitæ hucusque possederant. Similem casum habemus Iud. 11. inter Iephtam & Regem Ammonitarum. S. Conf. Gen. 15, 18. Ios. 1, 4.

CAP. VIII.

פרת קרי ולא כתיב׃

℣. 4. y) quos retinuisse videtur de 7000. captis 1 Par. 18, 4. z) *&* *eneruauit* s. *corrupit* (5) vid. not. Ios. 11, 6. idque ex lege Deut. 17, 16. Eiusmodi incisio fuit subneruatio equorum, per quam non omni vsui hominum, sed bellico, h. e. ad celerem cursum & circumagitationem inidonei essent. &c. *Schmid.* a) vt פרש aliquando *equum* (vid. not. 1 Sam. 8, 11.) ita רכב quandoque *equos curules* notat. cf. c. 10, 18. 1 Reg. 10, 29. b) de 1000 captis 1 Par. 18, 4. ℣. 5. c) Gen. 14, 15. ℣. 6. d) ℣. 14. 1 Sam. 10, 5. e) cf. 1 Reg. 20, 34. f) vid. ℣. 2. g) ℣. 14. c. 7, 9. ℣. 7. h) *clypeos* (7) 2 Reg. 11, 10. Cant. 4, 4. al. *pharetras*. coll. Ier. 51, 11. i) præcipuis ducibus. ℣. 8. k) quæ *Tibchat* 1 Par. 18, 8. l) *Berotha* Ez. 47, 16. & *Chun* 1 Par. 18, 8. ℣. 9. m) *Thou* 1 Par. 18, 9. n) Num. 34, 8. 1 Reg. 8, 65. Es. 11, 11. o) ℣. 3. c. 10, 16. ℣. 10. p) *ad salutandum* Gen. 43, 27. 1 Sam. 25, 5. q) *&* *ad congratulandum ei* 1 Sam. 25, 14. r) *vir bellorum*, s. hostis *oppugnator*. cf. Iud. 12, 2. s) *Ion.* præmittit *cum* vel *contra* Thoi. cf. Iud. 3, 1. t) Gen. 24, 10.

℣. 26. q) vid. ℣. 22. 23. ὁ. μεγαλυνθείη. Luc. 1, 46. r) *Deus est* ℣. 18. cf. 1 Reg. 18, 39. s) ℣. 12. 13. 1 Reg. 2, 45.

℣. 27. t) Non enim temere hæc oro, sed fretus promissione tua. u) Es. 50, 5. Iob. 33, 16. 1 Sam. 9, 15. x) vid. ℣. 11. y) obstrictum. nempe & *paratum* Ps. 57, 8.

℣. 28. z) *tu DEus es* ℣. 26. a) Ioh. 17, 17. Ar. *itaque confirma verbum tuum, quod promisisti mihi: quia tantum bonum promisisti seruo tuo tantummodo ex gratia tua.*

℣. 29. b) Iud. 19, 6. 2 Reg. 5, 23. c) ℣. 13. 16. Hac occasione & in huius rei memoriam perpetuam David composuit Ps. 89. vt ex multis commatibus inter se collatis constabit.

CAP. VIII. ℣. 1. d) Capitis huius connexio cum c. 7, 29. sedulo obseruanda est: demonstrat enim hic Spiritus S. exauditas esse preces Dauidis. e) qui post binas illas clades c. 5, 17. seqq. resumtis viribus, nouum bellum mouerunt f) Iud. 4, 23. g) q. d. frenum *cubiti*, al. *nationis*, al. *matris* s. metropoleos Philistæorum, coll. 1 Sam. 27, 5. c. 29, 2. 8. i. e. *Gath & filias eius* 1 Par. 18, 1. Lightfooto *Amma*, quod *in colle Amma* c. 2, 24. perpetuum Philistæi habuerint præsidium, ad tractum istum coercendum.

℣. 2. h) atrociter & nefarie Israelem invadentes. cf. Num. 22, 3. c. 24, 17. Ps. 60, 10. Deut. 2, 9. Iud. 3, 14. 1 Sam. 14, 47. i) *&* *funiculo qsi eos dimensus est*. Ps. 60, 8. Deut. 3, 4. cf. 2 Reg. 21, 13. k) *ita vt in terram deiiceret, & plane prosterneret eos*. cf. Es. 25, 10. 12. Ez. 32, 19. 32. l) *duas partes*. cf. Ios. 17, 5. 14. m) vt crudelitatem eorum refrenaret cf. Es. 15, 6. n) *at integram partem* tertiam. cf. Ez. 41, 8. o) Gen. 6, 19. 20. ne tota gens interiret plerumque; iam Salomoni 1 Reg. 5, 1. defecerunt autem 2 Reg. 1, 1. c. 3, 5. q) *munus* tributarium ex subiectione ℣. 6.

Gen.

℣. 3. הדרעזר Sic per *Resch* loco *Daleth* 1. & 22. etiam in consequentibus versibus 5. 7. 8. 9. 10 quin etiam notam singulis locis adiectam habet codex 22. כצל *ita omnino scribi oportere*. פרת in ipso textu cum vocalibus consonantes scribunt 2. 3. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. 3. & *impr.* heic, & *impress.* initialem ad Deut 1, 1. ℣. 4. פרשים *Mun.* pro *Meth.* 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. ℣. 10. יורם per *Munach* 1. 3. sic su. 5. qui vero per *Meth.* correxit.

11 כלי־כסף וכלי־זהב וכלי נחשת׃ גם־אתם הקדיש
המלך דוד ליהוה עם־הכסף והזהב אשר הקדיש
12 מכל־הגוים אשר כבש׃ מארם וממואב ומבני עמון
ומפלשתים ומעמלק ומשלל הדדעזר בן־רחב מלך
13 צובה׃ ויעש דוד שם בשבו מהכותו את־ארם בגיא־
14 מלח שמונה עשר אלף׃ וישם באדום נצבים בכל־
אדום שם נצבים ויהי כל־אדום עבדים לדוד ויושע
טו יהוה את־דוד בכל אשר הלך׃ וימלך דוד על־כל־
ישראל ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל־עמו׃
16 ויואב בן־צרויה על־הצבא ויהושפט בן־אחילוד
17 מזכיר׃ וצדוק בן־אחיטוב ואחימלך בן־אביתר כהנים
18 ושריה סופר׃ ובניהו בן־יהוידע והכרתי והפלתי ובני
דוד כהנים היו׃

Cap. IX.

ט ויאמר דוד הכי יש־עוד אשר נותר לבית שאול
2 ואעשה עמו חסד בעבור יהונתן׃ ולבית שאול עבד
ושמו ציבא ויקראו־לו אל־דוד ויאמר המלך אליו
3 האתה ציבא ויאמר עבדך׃ ויאמר המלך האפס עוד
איש לבית שאול ואעשה עמו חסד אלהים ויאמר
4 ציבא אל־המלך עוד בן ליהונתן נכה רגלים׃ ויאמר־
לו המלך איפה הוא ויאמר ציבא אל־המלך הנה־הוא
ה בית מכיר בן־עמיאל בלו דבר׃ וישלח המלך דוד
6 ויקחהו מבית מכיר בן־עמיאל מלו דבר׃ ויבא
מפיבשת בן־יהונתן בן־שאול אל־דוד ויפל על־פניו
וישתחו ויאמר דוד מפיבשת ויאמר הנה עבדך׃
7 ויאמר לו דוד אל־תירא כי עשה אעשה עמך חסד
בעבור יהונתן אביך והשבתי לך את־כל־שדה שאול
8 אביך ואתה תאכל לחם על־שלחני תמיד׃ וישתחו
ויאמר מה עבדך כי פנית אל־הכלב המת אשר
9 כמוני׃ ויקרא המלך אל־ציבא נער שאול ויאמר
אליו

u) add. Syr. *eaque attulit Dauidi.*

℣. 11. x) ficut ad Tentorium in deferto erigendum adferebantur fpolia Aegypti. Conf. antitypum Ef. 60, 10. 11. Apoc. 21, 24. y) Iof. 18, 1. 1 Par. 22, 18. ό. κατεδυνάστευσεν. Iac. 2, 6.

℣. 12. z) vid. v. 3. a) v. 2. b) qui in auxiliis vicinorum fuerunt, *Schmid.* p. 412. Alii per prolepfin ad c. 11, 30. c) v. 1. d) cf. 1 Sam. 27, 8. e) vid. v. 7.

℣. 13. f) *Dauid* tanquam Rex, *Ioabus* vt fummus militiæ dux Pf. 60, 2. & *Abifchaius*, qui a fratre præmiffus, hoftes proftrauit 1 Par. 18, 12. g) magnam *nominis famam* & gloriam fibi *parauit*. c. 7, 9. Gen. 11, 4. h) conf. 2 Reg. 14, 7. Gen. 14, 3. i) in vniuerfum 18000. e quibus 12000 Idumæi fuerunt Pf. 60, 2.

℣. 14. k) v. 6. 2 Par. 18, 2. l) tributarii v. 6. cf. Gen. 25, 23. c. 27, 29. Num. 24, 18. fic fub Iofaphato 1 Reg. 22, 48. defecerunt a. fub Ioramo 2 Reg. 8, 20. m) v. 6. Iof. 1, 9.

℣. 15. n) Pf. 103, 6. Pf. 146, 7. & 2 Sam. 15, 2. 3. o) SVVM CVIQVE.

℣. 16. p) c. 2, 13. 18. c. 20, 23. 1 Par. 11, 6. q) c. 20, 24. r) Ion. & Vulg. *a commentariis*, qf. Hiftoriographus. cf. 1 Reg. 11, 41. al. *Secretarius*: al. *Cancellarius*, vel *libellis præfectus*. Abarb. f. 1. 1. b. ita: מזכיר *q. d. qui referebat Regi* caufſas l. *res iudicii*, *vt quod iuftum videretur, decerneret.* fic etiam fub Salomone 1 Reg. 4, 3.

℣. 17. s) c. 20, 25. poftea Pontifex 1 Reg. 2, 35. conf. not. Num. 25, 13. t) qui *Abimelech* 1 Par. 18, 16. u) 1 Sam. 22, 20. x) *Vicarii Pontificis* Abjatharis erant Gibeone 1 Par. 16, 39. dum ille Hierofolymis manfit coram Arca. Conf. fupra c. 6, 17. 1 Reg. 2, 26. feqq. y) *Scheia* c. 20, 25. *Schaufcha* 1 Par. 30, 16. z) *Scriba*, *Secretarius*, ab epiftolis erat.

℣. 18. a) heros c. 23, 20. *fc. erat Dauidi, &* *Crethai & Plethai*, quibus ille præfectus fuit c. 20, 23. 1 Par. 18, 17. b) vide fequentem notam & 1 Sam. 30, 14. Ion. *præpofitus erat fagittariis & funditoribus.* fic conftanter vertit. cf. c. 1, 18. c) (7) c. 15, 18. c. 20, 7. 23. 1 Reg. 1, 38. 44. 1 Par. 16, 17. Aliis duæ gentes Philiftæorum, aliis Ifraelitarum, feu fociorum Dauidis in exilio, qfi *exterminati & feparati* a patria fua. Cuftodes corporis & perpetui milites regis facti &c. d) Ion. *magnates feu principes*, vt Gen 41, 45. c. 46, 20. fic Ar. & LXX. Schm. *Vicarii Regis.* Pro eo eft 1 Par. 18, 17. *& filii Dauidis erant primi ad manum Regis.* *Gusſetio* p. 366. fic dicti videntur, quod *muneribus Regi oblatis* (conf. v. 2. 6. 1 Sam. 10, 27. 2 Par. 17, 5.) *præfecti* effent, idque facerent pro populo apud Regem, quod Sacerdos pro populo apud Deum, coll. adpellatione *Dei & Prophetæ* Ex. 7, 1. fic *Schmid.* p. 394. & 437. forte vox tranflate vfurpata: quod ficut facerdos immediate in facris fub Deo eft, non mediate, vt Leuitæ, fic ifti fecundi a Rege forent. Atque vt *Câhen* Arab. eft *adminiftrator alieni negotii*, fic ipfi paternas vices, vbi res poftulabat, gerebant, & exfequebantur ex mandato eius, vt *Vice-Reges.* Nam & facerdotes V. T. quid aliud fuerunt, quam *Vicarii fummi Sacerdotis* Filii Dei? (cf. not. Leu. 17, 4.) ficut in N. T. miniftri ecclefiæ legatione pro Chrifto funguntur. 2 Cor. 5, 20. CAP. IX, ℣. 1. e) pace ac tranquillitate iam victis hoftibus recuperata. f) Ar. *vtinam fcirem, num* &c. cf. 1 Sam. 24, 20 g) *gratiam* v. 3. luculentiorem, quam hucusque potuit fieri ob bella & turbas Ifchbofcheti. h) v. 7. 1 Sam. 20, 15. ℣. 2. i) hereditarius, fec. Veteres apud Kimchium *Cananæus*, al. Ifraelita, hereditati Saulis, f. fundis, quos habuit antequam Rex fieret, pro certa parte redituum præfectus. k) c. 16, 1. c. 19, 18 l) fc. de quo audiui. ℣. 3. m) *annon?* l. *an nullus?* Ef. 45, 6. n) 1 Sam. 20, 14. bene Ar. *propter Deum.* cf. Luc. 6, 36. o) *claudus* (5) c. 4, 4. cf. infra v. 13. ℣. 4. p) *ecce ille* exul & latitans eft. cf. v. 7. q) c. 17, 27. in Gileade trans Iordanem. cf. c. 2, 8. 9. ℣. 6. r) c. 4, 4. c. 16, 1. c. 19, 25. *Meri-baal*, *Meribh-Baal* vocatur 1 Par. 8, 34. ℣. 7. s) regio fifco per rebellionem Ifchbofcheti obnoxios factos cf. c. 12, 8. fed fec. *Schm. inique a Ziba ufurpatos agros.* cf. not. v. 10. t) *hereditatem* Ion. u) *aui tui.* Gen. 28, 13. Dan. 5, 11. ℣. 8. x) Leu. 26, 9. LXX. vt Luc. 1, 48. y) c. 16, 9. 1 Sam. 24, 15. z) *qualis ego fum* Gen. 44, 15. claudus & abiectus, ac inutilis homo. ℣. 9. a) i. e. *feruum* v. 2. Gen. 22, 3. 1 Sam. 2, 13.

CAP. IX, ℣. 5. ויקחהו per *Sakeph*g. 5. ℣. 7. עשה cum adiecto *Kri* עשר 2.

אֵלָיו כֹּל אֲשֶׁר הָיָה לְשָׁאוּל וּלְכָל־בֵּיתוֹ נָתַתִּי לְבֶן־
י אֲדֹנֶיךָ׃ וְעָבַדְתָּ לּוֹ אֶת־הָאֲדָמָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וַעֲבָדֶיךָ
וְהֵבֵאתָ וְהָיָה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ לֶּחֶם וַאֲכָלוֹ וּמְפִיבֹשֶׁת בֶּן־
אֲדֹנֶיךָ יֹאכַל תָּמִיד לֶחֶם עַל־שֻׁלְחָנִי וּלְצִיבָא חֲמִשָּׁה
11 עָשָׂר בָּנִים וְעֶשְׂרִים עֲבָדִים׃ וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל־הַמֶּלֶךְ
כְּכֹל אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶת־עַבְדּוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה עַבְדֶּךָ
וּמְפִיבֹשֶׁת אֹכֵל עַל־שֻׁלְחָנִי כְּאַחַד מִבְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃
12 וְלִמְפִיבֹשֶׁת בֵּן־קָטָן וּשְׁמוֹ מִיכָא וְכֹל מוֹשַׁב בֵּית־צִיבָא
13 עֲבָדִים לִמְפִיבֹשֶׁת׃ וּמְפִיבֹשֶׁת יֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַםִ כִּי עַל־
שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ תָּמִיד הוּא אֹכֵל וְהוּא פִּסֵּחַ שְׁתֵּי רַגְלָיו׃
י וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיָּמָת מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּמְלֹךְ
2 חָנוּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶעֱשֶׂה־חֶסֶד עִם־חָנוּן
בֶּן־נָחָשׁ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו עִמָּדִי חֶסֶד וַיִּשְׁלַח דָּוִד
לְנַחֲמוֹ בְּיַד עֲבָדָיו אֶל־אָבִיו וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִד אֶרֶץ בְּנֵי
3 עַמּוֹן׃ וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי־עַמּוֹן אֶל־חָנוּן אֲדֹנֵיהֶם הַמְכַבֵּד
דָּוִד אֶת־אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי־שָׁלַח לְךָ מְנַחֲמִים הֲלוֹא
בַּעֲבוּר חֲקֹר אֶת־הָעִיר וּלְרַגְּלָהּ וּלְהָפְכָהּ שָׁלַח דָּוִד אֶת־
4 עֲבָדָיו אֵלֶיךָ׃ וַיִּקַּח חָנוּן אֶת־עַבְדֵי דָוִד וַיְגַלַּח אֶת־חֲצִי
זְקָנָם וַיִּכְרֹת אֶת־מַדְוֵיהֶם בַּחֵצִי עַד־שְׁתוֹתֵיהֶם וַיְשַׁלְּחֵם׃
ה וַיַּגִּדוּ לְדָוִד וַיִּשְׁלַח לִקְרָאתָם כִּי־הָיוּ הָאֲנָשִׁים נִכְלָמִים
מְאֹד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁבוּ בִירֵחוֹ עַד־יְצַמַּח זְקַנְכֶם
6 וְשַׁבְתֶּם׃ וַיִּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי נִבְאֲשׁוּ בְּדָוִד וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־
עַמּוֹן וַיִּשְׂכְּרוּ אֶת־אֲרַם בֵּית־רְחוֹב וְאֶת־אֲרַם צוֹבָא
עֶשְׂרִים אֶלֶף רַגְלִי וְאֶת־מֶלֶךְ מַעֲכָה אֶלֶף אִישׁ וְאִישׁ
7 טוֹב שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ׃ וַיִּשְׁמַע דָּוִד וַיִּשְׁלַח אֶת־
8 יוֹאָב וְאֵת כָּל־הַצָּבָא הַגִּבֹּרִים׃ וַיֵּצְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן
וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה פֶּתַח הַשָּׁעַר וַאֲרַם צוֹבָא וּרְחוֹב וְאִישׁ־
9 טוֹב וּמַעֲכָה לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה׃ וַיַּרְא יוֹאָב כִּי־הָיְתָה אֵלָיו
פְּנֵי הַמִּלְחָמָה מִפָּנִים וּמֵאָחוֹר וַיִּבְחַר מִכֹּל בַּחוּרֵי
בְּיִשְׂרָאֵל

b) cf. v. 4. Vult dicere: Iniquum est Ziba, te possidere Domini tui bona. Mea essent, si quis iuste ea arrogare sibi vellet, non tua. Itaque ego ea dedi filio Domini tui Mephiboscheto, quem tu pro Domino non agnouisti &c. *Schmidius* p 461.
v. 10. c) *Coles itaque* inposterum non pro te, sed *pro eo*. Gen. 4, 2. d) *&* fideliter ei *adferes*. Videtur Ziba post mortem Saulis, cum posteri eius procul ab hereditate sua abessent & latitarent, quasi sua potius, quam Dominorum suorum, bona illa administrasse. Sicut hominem Domino suo infidum fuisse, infra ex c. 16. & 19. constabit. *Schmid.* p. 445. e) *Micha* sc. v. 12. f) quos ex bonis heri sui adquisiuerat, conserui potius dicendi. *Schmidius*.
v. 11. g) *Cumque diceret Ziba.* h) Tum Rex iterabat: *Mephiboschet a. comedet*, vt iam dixi v. 10. *ad mensam meam*, non vt peregrinus & seruus, sed vt regius princeps, l. vt *aliquis filiorum meorum*.
v. 12 i) *minorennis* vel *paruus aetate*. Gen. 44. 20. k) & *tota habitatio*, *domus* i. e. habitantes s. *domestici*. metonymia.
v. 13. l) *Erat tamen claudus* v. 3. & eatenus infelix c. 19, 29.
CAP. X, *v.* 1. m) cf. 1 Par. 19, 1. seqq. n) Amicus Dauidis, *Nachas* nomine. v. 2. sed alius procul dubio, quam ille tyrannus 1 Sam. 11, 1. aut ille Moabitarum Rex 1 Sam. 22, 3. vt nonnulli existimant. Videtur noster clade populi sui sub antecessore accepta c. 8, 12. prudentior redditus esse. Hinc amicitiam cum Dauide officiose coluit, nec bello Idumaeorum sese immiscuit c. 8, 13. 14.
v. 2. o) conf. not. Deut. 23, 7. p) pie ac humaniter, etsi Ammonitas nondum pro fratribus haberet secundum legem Dei. *Schmid.* q) dolorem de patris obitu testaturus, & oblaturus constantem amicitiam.
v. 3. r) Per temerariam calumniam. s) *dominum suum* vide c. 2, 5. t) *num honorans in oculis tuis*, *num tibi honorare*

הב׳ בצרי

videtur? 1 Par. 19, 3. u) Iud. 18, 2. x) Ios. 2, 1. y) Gen. 19, 21. 25. 29. sicut

CAP. X.

multis fecit.
v. 4. z) Imprudens iuvenis. conf. 1 Reg. 12, 13. a) cf. Leu. 19, 27. b) *vestes* (2) 1 Par. 19, 4. c) *nates* (2) Es. 20, 4. cf Es. 47, 3. Retegebat eorum turpitudinem, significans, se eorum cogitationes retexisse. *Abarb.*
v. 5. d) 1 Sam. 20, 34. e) Ios. 18, 28. 1 Reg. 16, 34. ne tantam ignominiam cum regis opprobrio vsque in regiam vrbem perferrent f) *revirescat*. 1 Par. 19, 5. Ez. 16, 7.
v. 6. g) c. 16, 21. vide 1 Sam. 13, 4. h) Iud. 9, 4. mille argenti talentis 1 Par. 19, 6. etiam 32000 currus ex vniuersa Syria. ib. v. 7. i) v. 8. Iud. 18, 28. & e Mesopotamia 1 Par. 19, 6. k) c. 8, 3. 5. l) *Regulum Maacha*. cf. c. 23, 34. Deut. 3, 14. Ios. 12, 5. c. 13, 13. m) *Tobaeos*. v. 8. vid. Iud. 11, 3. *v.* 7. n) *heroes*, seu fortissimos viros. c. 16, 6. c. 17, 8. *v.* 8. o) ex vrbibus suis. 1 Par. 19, 7. seqq. p) *ante portam* vrbis *Medeba* l. alius. ibid. q) *seorsim* erant. Gen. 21, 28. 29. vt Ioabum in medio concluderent. *v.* 9. r) *a fronte & a tergo* 1 Par. 19, 10. 2 Par. 13, 14. s) 1 Sam. 26, 2.

---

v. 2. ביד *Makk.* habent 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. *v.* 3. העיר Pro eo legunt alii הארץ in margine 6. 9. *v.* 5. בירחו sic per *Chirek & plene* 1. 2. 3. & sic correctum in 5. *v.* 9. יואב sic per *Sakephk.* commodius 17. 18. & *Ber.* at ceteri omnes per *Rbbia.*

י בישראל ויערך לקראת ארם: ואת יתר העם נתן ביד ישראל קרי
11 אבשי אחיו ויערך לקראת בני עמון: ויאמר אם־תחזק
ארם ממני והיתה לי לישועה ואם־בני עמון יחזקו ממך
12 והלכתי להושיע לך: חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד
13 ערי אלהינו ויהוה יעשה הטוב בעיניו: ויגש יואב
14 והעם אשר עמו למלחמה בארם וינסו מפניו: ובני
עמון ראו כי־נס ארם וינסו מפני אבישי ויבאו העיר
טו וישב יואב מעל בני עמון ויבא ירושלם: וירא ארם כי
16 נגף לפני ישראל ויאספו יחד: וישלח הדרעזר ויצא
את־ארם אשר מעבר הנהר ויבאו חילם ושובך שר־
17 צבא הדרעזר לפניהם: ויגד לדוד ויאסף את־כל־
ישראל ויעבר את־הירדן ויבא חלאמה ויערכו ארם יתיר א
18 לקראת דוד וילחמו עמו: וינס ארם מפני ישראל
ויהרג דוד מארם שבע מאות רכב וארבעים אלף
19 פרשים ואת שובך שר־צבאו הכה וימת שם: ויראו
כל־המלכים עבדי הדרעזר כי נגפו לפני ישראל
וישלמו את־ישראל ויעבדום ויראו ארם להושיע עוד
את־בני עמון:

Cap. XI.

יא ויהי לתשובת השנה לעת צאת המלאכים וישלח יתיר א
דוד את־יואב ואת־עבדיו עמו ואת־כל־ישראל
וישחתו את־בני עמון ויצרו על־רבה ודוד יושב
2 בירושלם: ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו
ויתהלך על־גג בית־המלך וירא אשה רחצת מעל הגג
3 והאשה טובת מראה מאד: וישלח דוד וידרש לאשה
ויאמר הלוא־זאת בת־שבע בת־אליעם אשת אוריה
4 החתי: וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבוא אליו
וישכב עמה והיא מתקדשת מטמאתה ותשב אל־
ה ביתה: ותהר האשה ותשלח ותגד לדוד ותאמר
6 הרה אנכי: וישלח דוד אל־יואב שלח אלי את־
אוריה

t) qui bellicosiores. *Schmidius.*

v. 10. u) cf. c. 8, 13. c. 20, 6.

v. 11. x) *auxilio mihi eris.* cf. Ex. 15, 2. Es. 12, 2.

v. 12. y) Ios. 1, 5. 6. ἀνδρίζεσθε καὶ κραταιοῦσθε. 1 Cor. 16, 13. z) 1 Sam. 11, 10.

v. 13. a) *sic vltro processit Ioab* ad pugnam, vt ostenderet hostibus, se maiorem eorum numerum non extimescere. cf. 1 Sam. 17, 40.

v. 14. b) prope quam aciem suam instruxerant. v. 8. c) *& sic* Ioab cum victore exercitu saluo & incolumis *tunc quidem* Hierosolymam *reuersus est*, quod tempus bellis gerendis non satis commodum esset, vel etiam ex disiectis hostibus nihil metuendum amplius videretur.

v. 15. d) non quieverunt, sed cladem suam vlturi denuo omnes *se congregarunt* numerosissimo exercitu, quod ex clade eius colligi potest.

v. 16. e) ingentem stragem passus c. 8, 3. 9. f) *cis Ephratem.* cf. Num. 21, 13. c. 22, 2. Esr. 4, 10. 11. g) *& tum venerunt* cum terribili illo curruum numero, de quo ad v. 6. h) Ion. Syr. *in Chelam* vt v. 17. al. *cum copiis suis.* i) vt dux & imperator totius exercitus. cf. c. 20, 8.

v. 17. k) vrbem Syrorum v. 16.

v. 18. l) *septingentos* in ipso prælio, deinde plures, & in vniuersum 7000. vide 1 Par. 19, 18. m) i. e. *equos* septingentorũ *curruum* vid. not. c. 8, 4. Ar. addit: *singulis autem curribus quatuor insidebant viri.* conf. not. Iud. 4, 13. n) 40000. equitum, totidemque *pedites.* 1 Par. 19, 18. nisi vtrosque connumeres & subintelligas.

v. 19. o) c. 8, 2. 6. p) Ios. 10, 1. 4.

CAP. XI, v. 1. q) 1 Par. 20, 1. seqq. r) q. d. *ad reditum anni* 1 Par. 7, 17. 1 Reg. 20, 22. 26. s) *tempore*, circa tempus v. 2. t) *exitus Regum*, quo exire solent Reges in *in bellum*, npe tempore verno, quando copiæ ex hybernis educuntur. Ar. *quo tempore belligerari potest.* *Raschi*: cum terra plena est segete, & equi in agris inueniunt, quod comedant, u) hostilem pertinaciam Ammonitarum seuere vlturus. x) perpetuos *milites.* v. 11. c. 2, 13. y) qui *gladio & igne* omnia *deuastarunt.* Iud. 6, 4. c. 20, 21. Dan. 8, 25. z) *tandemque obsederunt* c. 20, 15. Deut. 20, 19. a) c. 12, 26. Deut. 3, 11. b) de felici belli successu quasi certus, & quod Ammonitæ auxiliis destituti nunc essent c. 10, 19. securior factus. c) otio suo turpissime abusus.

v. 2. d) Gen. 24, 11. cum æstus remissior factus esset. e) *de cubitu suo meridiano.* vid. c. 4, 5. f) cf. Deut. 22, 8. g) in monte Sion exstructæ c. 5, 9. 11. h) *inde conspicatus* & praua cupiditate erga eam accensus est. cf. Gen. 6, 2. Mat. 5, 28. *visque videndo fœmina.* i) *lauantem se* (domi suæ, in vrbe, monti Sion subiecta ef. v. 8. seqq.) vel ob munditiem Ruth 3, 3. l vt probabile est, & secundum Rabbinos, ob impuritatem legalem cf. Leu. 15, 19. k) Gen. 24, 16. v. 3. l) quæ etiam *Bathschua* & pater eius *Ammiel* dictus est 1 Par. 3, 5. m) c. 23, 39. n) vt Achimelech 1 Sam. 26, 6. v. 4. o) *protinus accersiuit eam* cf. Gen. 12, 15 p) *cum ea*, blanditiis & promissis inducta, *adulterium commisit.* Leu. 18, 20. Ceterum lapsus Dauidis per exemplum inculcat, quod Paulus docet Phil 2, 12. cum timore & tremore salutem quærendam esse, & vt quilibet, qui stat, caueat sibi, ne cadat 1 Cor. 10, 12. q) *cum illa se vi: sanctificasset* s. mundasset (cf. v. 2. Ex. 19, 22. Gen. 35, 2. &c.) *ab impuritate sua menstrua* Leu. 15, 19. sic Rabbini, quibus fauere videntur accentus. At Schmid. aliique: *Illa a. purgibat se ab impuritate sua ex concubitu.* coll. Leu. 15, 18. v. 5. r) *grauida sum* Gen. 16, 11. nec facinus occultare possum. v. 6. s) *sc.* cum litteris, quæ quasi alicuius momenti per fidum hominem mittendæ sint S.

v. 14. וירוה Sic per *Sakeph* . in vnius vocis ditione omnes conueniunt. v. 14. עמון sine *Psik* 2 3. 5. 23. v. 15 נגף in *Particip.* per *Kamets* 1. 2. see. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *M. I* v. 16. הדדעזר *Daleth* loco *Resch* 5. sic v. 19. ושבך per *Kamets* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 23. contra *Mas. Erff.* sic v. 18. v. 19. ויראו *plene* 2 3. 6. 9. 14. 20. sic fe. 5. CAP. XI, v. 1. יושב *plene* 2. 6. 9. 22. sic correctum in 2. sec. *Mas.* 1. 2. *Erff.* h. l. & impressam ad 2 Sam. 19, 9. v. 4. והיא per *Sakephgadol* 2. & Ber.

7 אוריה החתי וישלח יואב את־אוריה אל־דוד : ויבא
אוריה אליו וישאל דוד לשלום יואב ולשלום העם
8 ולשלום המלחמה: ויאמר דוד לאוריה רד לביתך ורחץ
רגליך ויצא אוריה מבית המלך ותצא אחריו משאת
9 המלך : וישכב אוריה פתח בית המלך את כל־עבדי
י אדניו ולא ירד אל־ביתו : ויגדו לדוד לאמר לא־ירד
אוריה אל־ביתו ויאמר דוד אל־אוריה הלוא מדרך
11 אתה בא מדוע לא־ירדת אל־ביתך : ויאמר אוריה
אל־דוד הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות ואדני
יואב ועבדי אדני על־פני השדה חנים ואני אבוא אל־
ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם־אשתי חיך וחי נפשך
12 אם־אעשה את־הדבר הזה : ויאמר דוד אל־אוריה
שב בזה גם־היום ומחר אשלחך וישב אוריה
13 בירושלם ביום ההוא וממחרת: ויקרא־לו דוד ויאכל
לפניו וישת וישכרהו ויצא בערב לשכב במשכבו עם־
14 עבדי אדניו ואל־ביתו לא ירד : ויהי בבקר ויכתב דוד
טו ספר אל־יואב וישלח ביד אוריה: ויכתב בספר לאמר
הבו את־אוריה אל־מול פני המלחמה החזקה ושבתם
16 מאחריו ונכה ומת : ויהי בשמור יואב אל־העיר ויתן
את־אוריה אל־המקום אשר ידע כי אנשי־חיל שם :
17 ויצאו אנשי העיר וילחמו את־יואב ויפל מן־העם
18 מעבדי דוד וימת גם אוריה החתי : וישלח יואב ויגד
19 לדוד את כל־דברי המלחמה : ויצו את־המלאך
לאמר ככלותך את כל־דברי המלחמה לדבר אל־
כ המלך : והיה אם־תעלה חמת המלך ואמר לך מדוע
נגשתם אל־העיר להלחם הלוא ידעתם את אשר־ירו
21 מעל החומה : מי־הכה את־אבימלך בן־ירבשת
הלוא אשה השליכה עליו פלח רכב מעל החומה
וימת

reiicit, tanquam prorsus ineptum, & intelligendam h. l. censet *arcam*, *in qua Ephod cum Vrim & Thummim* adseruatum, eamque cum Sacerdote bellicis expeditionibus interfuisse putat, vt in casu summæ necessitatis Deum consulerent. *i*) *in tuguriis* castrorum cf. 1 Reg. 20, 12. 16. at *Schmid.* in pascuis vernalibus. sic cf. Ef. 1, 8. *k*) 1 Sam. 17, 55. 2 Reg. 2, 2.

℣. 13. *l*) Hab. 2, 15. Altera hæc fraus erat, vt, qui sobrius noluerat, ebrius saltim ad vxorem abiret. *m*) qua in re diuina providentia agnoscenda, quæ peccatum Dauidis manifestari voluit. *Schm.*

℣. 14. *n*) ad indignissimum facinus & crudele consilium conuersus. *o*) *epistolam* 2 Reg. 5, 5. cf. Num. 5, 23.

℣. 15. *p*) *in fronte pugnæ*, loco periculosissimo. cf. Ex. 26, 9. c. 28, 37. Num. 8, 2. 3. *q*) *vt a suis destitutus ab hostibus cadatur & pereat*; sc. vt tum saltim cum aliqua specie Bathschebam suam faceret Rex.

t) vt sc. Dauid mariti prætextu adulterium celaret, eumque pro suscepti fœtus parente supponeret.

℣. 7. *u*) q. si admodum solicitus de statu belli. *x*) *de salute & incolumitate.* Gen. 37, 14. 2 Reg. 4. 26. *y*) Catachresis, q. d. *de bono statu belli*; num bellum bene succederet, & omnia adhuc bene haberent?

℣. 8. *z*) *Postea dixit Dauid* ad Vriam, quasi lassum ex via & belli laboribus satis defatigatum. *a*) Gen. 18, 4. & defessum recrea corpus. *b*) *cumque exiisset Vrias* &c. *c*) *munus* s. *ferculi* Regis. Gen. 43, 34. Ier. 40, 5. npe delicati cibi & potus, quos q. si ex singulari gratia Regis domi suæ comederet ac biberet, & suauiter cum vxore dormiret. v. 11.

℣. 9. *d*) *cum omnibus* reliquis *seruis* s. militibus v. 1. prætorianis, qui ante palatium Regis nocturnas excubias agebant. *e*) vid. not. c. 2, 5 *f*) quod vel aliquid de adulterio vxoris inaudiuisset, vel vt se hominem voluptatibus deditum non esse ostenderet, qui iussu imperatoris sui, non deliciarum caussa e castris venisset.

℣. 10. *g*) vt tibi diserte concessum a me fuit v. 8.

℣. 11. *h*) quidam ipsam *Arcam Dei* in bellum eductam esse volunt, vt 1 Sam. 4, 4. vid. *R. Ieschaia* h. l. quod tn. *Schmid.* merito refellit p. 516. seq. & existimat, Vriam a maiori ad minus argumentari: npe haud graue sibi esse debere, si pugnans pro Arca fœderis & pro populo Israel, in domo non cubet, cum idem omni tempore sustineat arca, & plerique de populo. sic etiam Talmudici doctores nonnulli ap. *Abarb.* f 86. b. ad l. c. qui tn. id etiam reiicit.

℣. 16. *r*) vid. 1 Sam. 26, 15. *s*) *fortissimi viri* intra vrbem. conf. 2 Reg. 24, 16. Ps. 76, 6. ℣. 17 *t*) *vnus & alter.* conf. not. Leu. 4, 17. cum Vria fraudulenter a reliquis deserti. *u*) c. 12, 9. ℣. 19. *x*) verbis speciose confictis. ℣. 20. *y*) Ez. 38, 18 Coh. 10, 4. *z*) 1 Sam. 2, 22. *a*) v. 24. ℣. 21. *b*) i. e. Gideonis, qui *Ierubbaal* dictus est Iud. 6, 32. vt *Baal* per contemtum *Boschet* seu *pudendus Deus* etiam alibi dicitur. confer Ier. 11, 13. Hos. 9, 10. *c*) vid. Iud. 9, 53.

℣. 11. חייך *plene* 10. 19. 20. 23. sic su. 1. contra *Mas.* 2. *Erff.* & *impr.* & contra *M. I.* ℣. 15. מול per *Paschta* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 38. ℣. 17. גם אוריה ita 17. 18. & *Bor.* ℣. 21. הלוא per *Makk.* 7. 8. 10. 13. 15. 19.

ומת בתבץ למה נגשתם אל־החומה ואמרת גם
22 עבדך אוריה החתי מת׃ וילך המלאך ויבא ויגד לדוד
23 את כל־אשר שלחו יואב׃ ויאמר המלאך אל־דוד
כי־גברו עלינו האנשים ויצאו אלינו השדה ונהיה
24 עליהם עד־פתח השער׃ ויראו המוראים אל־עבדיך
מעל החומה וימותו מעבדי המלך וגם עבדך אוריה
כה החתי מת׃ ויאמר דוד אל־המלאך כה־תאמר אל־
יואב אל־ירע בעיניך את־הדבר הזה כי־כזה וכזה
תאכל החרב החזק מלחמתך אל־העיר והרסה
26 וחזקהו׃ ותשמע אשת אוריה כי־מת אוריה אישה
27 ותספד על־בעלה׃ ויעבר האבל וישלח דוד ויאספה
אל־ביתו ותהי־לו לאשה ותלד לו בן וירע הדבר
אשר־עשה דוד בעיני יהוה׃ וישלח יהוה

יב CAP. XII.

את־נתן אל־דוד ויבא אליו ויאמר לו שני אנשים היו
2 בעיר אחת אחד עשיר ואחד ראש׃ לעשיר היה צאן
3 ובקר הרבה מאד׃ ולרש אין־כל כי אם־כבשה אחת
קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם־בניו יחדו
מפתו תאכל ומכסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי־לו
4 כבת׃ ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו
ומבקרו לעשות לארח הבא־לו ויקח את־כבשת
ה האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו׃ ויחר־אף דוד
באיש מאד ויאמר אל־נתן חי־יהוה כי בן־מות האיש
6 העשה זאת׃ ואת־הכבשה ישלם ארבעתים עקב אשר
עשה את־הדבר הזה ועל אשר לא־חמל׃
7 ויאמר נתן אל־דוד אתה האיש כה־אמר יהוה אלהי
ישראל אנכי משחתיך למלך על־ישראל ואנכי
8 הצלתיך מיד שאול׃ ואתנה לך את־בית אדניך ואת־
נשי אדניך בחיקך ואתנה לך את־בית ישראל ויהודה
ואם

6. Prou. 13, 7. h) nisi. Gen. 18, 17. i) ouicula. ✠. 4. 5. Gen. 21, 28. k) Num. 31, 15. l) Iob. 3, 17. m) ✠. 8. 1 Reg. 1, 1. n) Parabola vero non

יתיר א׳ יתיר א׳ absimilis: nam & Arabes solent insignem aliquam ouem apud se habere, quam mansuefaciunt, & domi mulgent, nec foras pastum dimittunt. *Boch. Hieroz.* P. I. p. 521. ✠. 4. o) q. d. *itio*, s. subin-

tell. איש vt Ps. 109, 4. *Viator* (2) 1 Sam. 14, 26. In Codice Succah f. 52. b. Rabba ait: Praua concupiscen-

קמץ בוק

tia h. l. dicitur primum הלך deinde ארח & tandem איש

יתיר א׳

quia ab initio similis est *viatori praetereunti* praeter alium; postea *viatori*, qui ad paucos dies diuertit, hospitio vtitur; tandem a. similis redditur patrifamilias s. *hero domus.* cf. Iac. 1, 14. 15. p) Gen. 18, 7. 8. q) Ier. 9, 2. Iud. 19, 17. r) ✠. 2. 1 Sam. 18, 23. s)

d) Iud. 9, 50. seqq. e) qs. damnum hoc per aliud grauius excusaturus. f) fortissimus ille vir c. 23, 39. etiam in acri illo conflictu occubuit. *Ioab ergo hoc praeceptum ita dirigebat, vt ne nuncius quidem animaduerteret, Vriam ex mandato Regis periisse.* Abarb. f. 154. 2.

✠. 22. g) *ob quae miserat ipsum.* Ex. 4, 28. Deut. 34, 11.

✠. 23. h) q. d. *Id ita accidit, quia.* ὅ. ὅτι. Marc. 1, 37. 40. i) *praeualuerunt aduersum nos*, & vehementi impetu in nos eruperunt. cf. Es. 42, 13. k) *fuimus tamen aduersus eos*, eosque repressimus Ier. 51, 2.

✠. 24. l) *Isthic a. iaculati sunt iaculatores.* ✠. 20. 1 Sam. 20, 36. c. 31, 3 m) *aliqui de militibus.* vid. ✠. 17.

✠. 25. n) ✠. 27. Gen. 21, 11. 12. o) conf. not. Deut. 20, 8. 1 Sam. 20, 23. p) Iud. 18, 4. 1 Reg. 14, 5. q) q. d. varius belli euentus est, & vix aliter fieri potest, quam vt modo hic, modo alius caedatur. r) *fortiter gere bellum*, nec remitte. cf. Ier. 51, 12. s) *& destrue eam.* Ier. 45, 4. ita factum 1 Par. 20, 1. t) *tuque nuncie! ita confirma eum.* Deut. 3, 28.

✠. 26. u) alias non prorsus nequissima. x) c. 1, 12. 1 Reg. 13, 30. maxime ob conscientiam culpae suae, & innocentiam mariti.

✠. 27. y) *Cum primum a. praeteriit luctus*, septem dierum sec. S. Cf. not. Gen. 50, 10. 1 Sam. 31, 13. z) *ita, vt vxor eius fieret*, vt vel hac ratione adulterium tegeretur. a) ✠. 25. Gen. 38, 10. b) qui vehementer hoc Dauidis facinore offensus est, quo ille non tm. piis & populo suo, sed ipsis etiam improbis & gentilibus grauissimum scandalum praebuit. vid. c. 12, 14.

CAP. XII, ✠. 1. c) Cum seriam Dauidis poenitentiam diu expectasset. cf. S. p. 547. d) c. 7, 2. 4. 17. e) *Historiam* quidam narrari putant, Schmid alii que rectius *parabolam.* f) *pauper.* ✠. 3. 4. Prou. 10, 4. c. 22, 2.

✠. 3. g) *defectus omnium*, nihil quidquam erat. Num. 11, 6.

quid ergo tibi de isto viro videtur? ✠. 5. t) praecipiti, sed iusto iudicio. u) 1 Sam. 20, 3. x) 1 Sam. 20, 31. cf. Gen 20, 3. Ion. *reus est mortis*, nempe aeternae in foro diuino, tam iniusta & violenta rapina. ✠. 6. y) in foro humano *restituet quadruplum* ex lege Ex. 21, 37. Alii Dauidem ob crudelem violentiam raptoris, poenam legis duplicasse putant; & *bis quatuor* s. *octuplum* intelligunt, immo Ion. *quadraginta*, sed male; nam haec formadualis non numerum, sed rem ipsam per istum numerum multiplicari significat, sic שבעתים non *bis septem*, sed *septuplum* notat Gen. 4, 15. 24. Prou. 6, 31. &c. ὁ. ἀποτίσει. Philem ✠. 19. ✠. 7. z) & multo magis *ast tu es mortis reus* es, qui longe atrocius peccasti. a) 1 Sam. 16, 13. 14. b) vid. 1 Sam. 23, 14. ✠. 8. c) s. Saulis, s. filiorum eius fuerint. *Schmid* Non autem (vt *Abarb.* obseruat) hoc dicitur, qs. vxores Saulis ad Dauidem pertinerent, sed *ait, esse eas in potestate Dauidis*, vt ducere illas potuisset, si voluisset, nemine impediente. viduas enim Regis nemo nisi Rex ducere debuit per morem orientalium. Inde tantam Adonia incurrit poenam 1 Reg. 2, 22. & tanta lis orta inter Ischoschet & Abner c. 3, 7. S. p. 541. d) ✠. 3. q. d. si vtique castus esse noluisti, nec sufficerunt tot, quas iam habes vxores. non probat DEus polygamiam, sed crimen Dauidis exaggerat. S. p. 557.

✠. 20. בעלו ne per chateph pat. 2. 3. fu. 5. CAP. XII, ✠. 1. אליו per Sakephk. 6. 9. 10. ✠. 3. ולראש ita cum aleph epenthetico 6. 9. 10. 14. 20. praeter Mas. impr. ad ✠. 1. כבת per Kamets 3. 6. 9. 14. 20. 23. sic fu. 5. contra Mas. 1. 2. & Erff. ✠. 4. הלך He per Segol 6. 9. 14. 20. 21. 22 ✠. 7 Sine intercedente Spatio hunc ✠. cum praecedenti coniungunt 1. 6. 8. 9. 10. 12. 15. 16. 19. 20. 23. ✠. 7. האיש Spatium s. Piska post Athnachum habet 5. & id ipsum requirit Mas. 2.

9 ואם־מעט ואספה לך כהנה וכהנה : מדוע בזית ׀
את־דבר יהוה לעשות הרע בעינו את אוריה החתי
הכית בחרב ואת־אשתו לקחת לך לאשה ואתו
10 הרגת בחרב בני עמון : ועתה לא־תסור חרב מביתך
עד־עולם עקב כי בזתני ותקח את־אשת אוריה החתי
11 להיות לך לאשה : כה ׀ אמר יהוה
הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את־נשיך לעיניך
12 ונתתי לרעיך ושכב עם־נשיך לעיני השמש הזאת : כי
אתה עשית בסתר ואני אעשה את־הדבר הזה נגד
13 כל־ישראל ונגד השמש : ויאמר דוד אל־
נתן חטאתי ליהוה ויאמר נתן אל־דוד
14 גם־יהוה העביר חטאתך לא תמות : אפס כי־נאץ
נאצת את־איבי יהוה בדבר הזה גם הבן הילוד לך
טו מות ימות : וילך נתן אל־ביתו ויגף יהוה את־הילד
16 אשר ילדה אשת־אוריה לדוד ויאנש : ויבקש דוד
את־האלהים בעד הנער ויצם דוד צום ובא ולן ושכב
17 ארצה : ויקמו זקני ביתו עליו להקימו מן־הארץ ולא
18 אבה ולא־ברא אתם לחם : ויהי ביום השביעי וימת
הילד ויראו עבדי דוד להגיד לו כי־מת הילד כי אמרו
הנה בהיות הילד חי דברנו אליו ולא־שמע בקולנו
19 ואיך נאמר אליו מת הילד ועשה רעה : וירא דוד כי
עבדיו מתלחשים ויבן דוד כי־מת הילד ויאמר דוד
כ אל־עבדיו המת הילד ויאמרו מת : ויקם דוד מהארץ
וירחץ ויסך ויחלף שמלתו ויבא בית־יהוה וישתחו
21 ויבא אל־ביתו וישאל וישימו לו לחם ויאכל : ויאמרו
עבדיו אליו מה הדבר הזה אשר עשיתה בעבור הילד
חי צמת ותבך וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם :
22 ויאמר בעוד הילד חי צמתי ואבכה כי אמרתי מי יודע
יחנני

קמץ בז״ק

excusatione

בעיניו קרי

dixit. e) Breuis fuit confessio, sed maxima contritio, quam longius exposuit publice, dum Ps. LI. edidit in Ecclesia decantandum. Referri etiam huc potest Ps. 6. qui sensus exprimit dolorum, Dauidi diuinitus incussorum. f) c. 24, 10. Zach. 3, 4.

פסקא באמצע פסוק

Iob. 7, 21. g) & culpam & pœnam proprie dictam.

הני בפתח

cf. Mich. 7, 18. Sir. 47, 1. Prou. 28, 13. 1 Ioh. 1, 19. h) *aeterna morte*, quam merueras ℣. 5. 7.

℣. 14. i) *attamen*. Deut. 15, 1. k) *ad contemtum DEi prouocasti*. Es. 52, 5. Ez. 36, 20. Rom. 2, 24. δ. παρώξυνας. Rom. 10, 19. l) qui saltem factis

שמלתיו קרי

DEum oderunt, dum amant & faciunt, quod verbo & præceptis eius aduersatur: quales fuerunt tempore Dauidis non tantum gentiles, sed multi etiam homines nequam in Israele, s. populo DEi. s. p 574. m) præter calamitates ℣. 10. 11. & 12. prædictas, *etiam filius* ex adulterio tibi natus, in castigationem tuam, & testimonium indignationis diuinæ aduersus peccata & scandala, *morietur*. n) c. 5, 4. ℣. 15. o) *graui morbo adflixit*. 1 Sam. 25, 38. p) *vt extreme ægrotus fieret* (1) cf. Ier 15, 18. Ps. 69, 11. ℣. 16. q) 2 Par. 20, 3. 4. Ps. 27, 4. Ps. 34, 3. Ps. 77, 2. r) sec. *Kimchium* ex habitaculo DEi. cf. ℣. 20. & c. 7. 18 s) c. 13, 31. cf. Ps. 35, 13. ℣. 17. t *comedit*. c. 12, 6. 10. ℣. 18. u) S. a natiuitate, al. ab initio morbi. x) *nam mali quid faciet*. sec. Vulg. *se magis etiam adfliget*. l. sibi ipsi mortem consciscet *Abarb*. Cf. Ion. 2, 10. ℣. 19. y) *mussitarent*. Hithp. (z) Ps. 41, 8. z) 1 Sam. 3, 8. ℣. 20. a) a luctu & squalore. cf. Ruth. 3, 3. Mat. 6, 17. b) *& vnxit se*. c. 14, 2. c) Piel (2) Gen. 41, 14. coll. c. 35, 2. d) *ipseque postulauit*. 1 Sam. 12, 17. 19. e Gen. 43, 31. ℣. 22. f) *dum adhuc*, quamdiu. Ier. 15, 9. Ps. 39, 1. g) Ioel 2, 14. Esth. 4, 14.

e) quod tamen nemo sanæ mentis dixerit. f) *additurus etiam fuissem* talia plura g) Iob. 23, 14. Manifestum est, quod hoc dixerit de regno & dominio &c. *Abarb*.

℣. 9. h) *quare ergo oblitus es* summorum beneficiorum, & adeo leuiter transgressus es verba Domini? i) ℣. 10. 1 Sam. 2, 30. Contemnit DEum & verbum eius non tantum is, qui omnino de DEo & verbo eius non cogitat, sed etiam is, qui credens Deo & verbo eius, np. promissioni aut Euangelio de iustitia non ita id considerat, pront oportebat, & in fiducia gratiæ non cauet peccatum. *Cocc. Lex.* p. 93. k) *np e non occides! non mœchaberis!* Ex. 20. &c. l) qui omnia vides in Ps. 139, 1. seqq. qui tamen coram hominibus facinora tua omnibus modis occultare voluisti. m) c. 11, 17. cf. 1 Reg. 15, 5 n) adulterio vitiatam rapuisti tibi. o) quibus eum per fraudem obiecisti. Nonne ergo multo magis æternæ mortis tu reus es, quam is, qui ouiculam malitiose raptabat?

℣. 10. p) audi *itaque* iustam DEi vindictam ac pœnas. q) cf. c. 3, 30. r) al. quamdiu stabit domus tua, sed Schmid. *et totam vitam tuam*, vt 1 Sam. 1, 22. s *in compensationem* ℣. 6. Gen. 26, 5 cf. Rom. 6, 23. t) nefario modo.

℣. 11. u) DEus hoc loco se facturum dicit, quæ ex iusto iudicio Absolomo permisit S. x) per domesticos immo filios tuos. cf. c. 15, 14. c. 15, 1. y) quas coactus relinques c. 15, 16. z) *& concumbet aliquis* np filius tuus c. 16, 22. a) Ar. *lucente sole*, h.e. palam & aperte, omnibus consciis. vid. Num. 25, 4. & cf. Deut. 28, 30.

℣. 12. b) *in occulto hæc patrasti*. cf. Ioh. 3, 20. 21. c) vt iustitiæ meæ testis sit.

℣. 13. d) cam grauissimum, immo æternum supplicium peccatorum suorum ex sententia legis intelligeret: vere pœnitens, ac sine vlla ex-

℣. 9. ואם מעט ita 1. 2. 5. at per *Mun.* loco *Kadma* & fine *Makk.* 17 18. *Ber* Ceteri omnes tantum modo *Sakephk.* habent. לך *Lamed* sine *Dag.* 1. 2 3. 5. 21. 22. ℣. 9. בעינו per *Kamets* cum *Kri* בעיניו 6. 9. 14. 17. 18. 20. & *Ber.* at בעיניו scribit 2. cum *Kri* בעיני . בחרב *Beth dageschatum* habent 3. 8. 10. 18. & *Ber* לך *Lamed* sine *Dag.* 2. 3. 5. 8. 11. 14. 15. 16. 20. 21. ℣. 13. ליהוה *Piska*, quod *Mas.* 2. & *Erff.* requirit, non habent 1. 3. 6.–16. 19.–23.
℣. 15. יהוה per *Rbhia* cum præuio *Mun.* 1. 3. 5. 10. 13. 19. ℣ 17. ברא sic per *A'eph* 1. 2. 3. 5. 22. secund. *Mas* 1. h. l. & *impr.* ad Iud. 7. 24. & Cant. 6, 9. Notam habet 22. in marg. כן צריך להיות על פי המסורה ita scribendum est, requirente *Masora*. at ceteri omnes per *He*. ℣. 22. ויאמר per *Rbhia* 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22.

23 יחנני יהוה וחי הילד : ועתה מת למה זה אני צם
האוכל להשיבו עוד אני הלך אליו והוא לא־ישוב
24 אלי : וינחם דוד את בת־שבע אשתו ויבא אליה וישכב
עמה ותלד בן ויקרא את־שמו שלמה ויהוה אהבו :
כה וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את־שמו ידידיה בעבור
יהוה :
26 וילחם יואב ברבת בני עמון וילכד את־עיר המלוכה :
27 וישלח יואב מלאכים אל־דוד ויאמר נלחמתי ברבה
28 גם־לכדתי את־עיר המים : ועתה אסף את־יתר העם
וחנה על־העיר ולכדה פן־אלכד אני את־העיר ונקרא
29 שמי עליה : ויאסף דוד את־כל־העם וילך רבתה
ל וילחם בה וילכדה : ויקח את־עטרת מלכם מעל
ראשו ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על־ראש
31 דוד ושלל העיר הוציא הרבה מאד : ואת־העם אשר־
בה הוציא וישם במגרה ובחרצי הברזל ובמגזרות
הברזל והעביר אותם במלכן וכן יעשה לכל ערי
בני־עמון וישב דוד וכל־העם ירושלם :
יג ויהי אחרי־כן ולאבשלום בן־דוד אחות יפה ושמה
2 תמר ויאהבה אמנון בן־דוד : ויצר לאמנון להתחלות
בעבור תמר אחתו כי בתולה היא ויפלא בעיני אמנון
3 לעשות לה מאומה : ולאמנון רע ושמו יונדב
4 בן־שמעה אחי דוד ויונדב איש חכם מאד : ויאמר לו
מדוע אתה ככה דל בן־המלך בבקר בבקר הלוא
תגיד לי ויאמר לו אמנון את־תמר אחות אבשלם אחי
ה אני אהב : ויאמר לו יהונדב שכב על־משכבך והתחל
ובא אביך לראותך ואמרת אליו תבא נא תמר אחותי
ותברני לחם ועשתה לעיני את־הבריה למען אשר
6 אראה ואכלתי מידה : וישכב אמנון ויתחל ויבא

המלך   *Ll* לד א

Marginal notes (left):

h) nouerat Dauid, promissiones Dei de temporalibus esse conditionatas, idem ergo sentiebat de comminatione v.14. cum de absoluta Dei voluntate ei nondum constaret. *S.*

℣.23. *i*) cf. 1 Thess. 4,13. *k*) Superest, sed in longe meliori loco, vnde eum reducere non possum, nec debeo *l*) spe futuræ coniunctionis in vita beatorum se solatur; quo credidit se per mortem peruenturum.

℣.24. *m*) Gen.20,18. *n*) Dauid, ex reuelatione Dei 1 Par.22,9. Altera lectio in *Kri* referenda ad matrē, vt Luc.1,60. Gen.4,25. quæ etiam *Lemuelem* eum adpellauit Prou.31,1. vt Propheta *Iedidiam*. & *Salomo* semetipsum *Kohelet*, qs. sapientiæ filium, Coh.1,1. *o*) cf. 1 Par. 3,5. Matth.1,6. Typus Christi Es.9,5.

℣.25. *p*) h. e. *sub curam & disciplinam* Nathanis cf. Num. 4,28. *q*) reale, vt Es. 7,14. *r*) q. d. *Dilectum Domini*. cf. Deut. 33,12 Es.5,1. Matth.3,17. Eph 1,6. *s*) *propter Dominum*, & diligentem v.24 & dilectum, np. Christum, qui est verus ille ἀγαπητὸς τοῦ Θεοῦ υἱός, c.7.14. in quo fuit beneplacitum Patris, vt in eo acceptum redderetur totum genus humanum.

℣.26. *t*) *Ceterum*, vt ad illud bellum Ammoniticum redeamus, *interea oppugnauit*. *u*) c.11,1. Ez.21,25. *x*) c.5,7. *y*) *partem* sc. *regiæ vrbis*, quæ vrbs aquarum dicitur, v.27.

℣.28. *z*) i.e. ne mihi victoriæ gloria adscribatur.

℣.30 *a*) 1 Par.20,2. *b*) *& pondus eius erat talentum auri*, siue 125 libræ Romanæ. vid. not. 1 Sam.17,5. & cf. Ex. 38,25-28. vbi 603550. *dimidiis*, seu 301775 *siclis* respondēt talenta 100. & sicli 1775. adeoque 3000 *siclis Talentum constitit*. Quia vero probabile non videtur, siue Regem Ammonitarum, siue Dauidem tantam molem capite sustinuisse, interpretes istam co-

Marginal notes (right):

וחנני קרי

coronam tantum ostentationis caussa ita factam esse volunt, &

ותקרא קרי

super throno regio suspensam, vel saltem in coronatione Regis per certos viros super capite eius sustentatam. Vide *Kimchium* & *Schmid* ad h. l. Al. vt *Noldius* nota 1674. ad Conc. Part.

ומשקלה

hic & 1 Par 21. *pretium* significare existimant, sc cum gemmis coronæ insertis; quia pretiū per pondus constituebatur. vide Iob. 28. 15. *c*)

במלבן קרי

Solebant victores victorum Regum coronas sibi

CAP. XIII.

imponere. cf. Apoc.19,12. & c.11,5.

℣.31. *d*) *in l. sub serra.* (4) 1 Reg.7,9. Non incognitum istis terris supplicium, quo & Esaiam a Manasse adfectum aiunt Hebræi, vid. Hebr. 11, 37. coll. LXX. h. l. Quia tamen id nimis crudele videtur, alii hæc dira instrumenta adhibita fuisse putant, non vt occideret, sed

tantum *vt castigaret eos*, coll. Iud.8,16. *e*) *tribulis* Am.1,3. cf. Prou.20,26 *f*) *securibus*(1) cf. Hebr.11,37. *g*) cf. Deut. 18,10. 2 Reg.16,3. Dan.3,6. Ps.21,10. Matt.13,42.50. *h*) sec. Kri *per fornacem laterariam*, vt Ier.43, 9. Nah.3,14. vel sec. Cthibh *per Molochi ædem*, similem fornaci laterariæ, vbi filios flammis exurendos immolabant, *traduxit eos*. cf. Zeph.1,5. Am.5,26. & *Hillerum* de Kri & Cthibh p.326. seq. *i*) pertinaciter resistentibus. CAP. XIII, ℣.1. *k*) post mortem pueri c.12,14.18. gladius c.12, 10. prædictus, in familia Dauidis grassari cœpit hac occasione. *l*) c.3,3. *m*) vterina; alioquin etiam Amnonis v.5.6. sed ex alia matre. *n*) c.3,2. ℣.2. *o*) q. d. *& arctum erat Amnoni* 1 Sam. 30,6. *p*) ita efflictim eam amabat vt præ insano amore etiam *ægrotum se redderet* v.5.6. & animo ac corpore perire inciperet. *q*) quam violare, ab omnibus nefas habebatur. v.12.13. *r*) *& mirum, insolens ac supra captum eius erat*. Deut.17,8. *s*) *quidquam* per vim aduersus pudicitiam eius tentare. Ier.39, 12. ℣.3. *t*) 1 Sam.16,9. 2 Sam.21,21. *u*) qui ægrotum amici animum facillime obseruabat; cf. ℣.14. ℣.4. *x*) *ita macilentus es*. Gen.41,19. *y*) Ex.16,21. c.30,7. ℣.5. *z*) prudentia sua v.3. laudata, ad sceleratum consilium abutens. cf. c.16.20.23. *a*) *æger* cum sis ℣.2 *ægrotum tegere* v.6. cf. Gen.42,7. *b*) *vt cibet me* (5) v.6. c.3,35. *c*) *cibum*(3) v. 7. 10.

℣. 23. ועתה *Psik* deest in 2.5.6.9.20.21. ℣. 24. ויקרא *Kri* nullum habent 5.10.12. 13. 14. 19.20.21. 23. quod tamen poscit *M. I.* & *Mas. Erff.* ac impr. *final.* f.54. col.6. ℣.25. ידידיה per *He Mappikatum* 5. & in marg. 2. secund. *Mas. Erff.* ℣.27. וגם cum Præfixo *Vau* 1 5. & sic correxit 2. ℣.30. עטרת per *Makk.* & *Meth.* 3.7.8. 10.13.17.18. & *Ber.* וג שקלה per *Rbhia* 11. 12.15.16.17 18. & *Ber.* contra sensum. CAP. XIII, ℣.5. תבא *mil-el* 1. 7. 8. 10. 11. 13. 24. 19. at per *Makk.* 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22.

המלך לראתו ויאמר אמנון אל־המלך תבוא־נא
תמר אחותי ותלבב לעיני שתי לבבות ואברה מידה׃
7 וישלח דוד אל־תמר הביתה לאמר לכי נא בית אמנון
8 אחיך ועשי־לו הבריה׃ ותלך תמר בית אמנון אחיה
והוא שכב ותקח את־הבצק ותלוש ותלבב לעיניו
9 ותבשל את־הלבבות׃ ותקח את־המשרת ותצק
לפניו וימאן לאכול ויאמר אמנון הוציאו כל־איש מעלי
י ויצאו כל־איש מעליו׃ ויאמר אמנון אל־תמר הביאי
הבריה החדר ואברה מידך ותקח תמר את־הלבבות
11 אשר עשתה ותבא לאמנון אחיה החדרה׃ ותגש
אליו לאכל ויחזק־בה ויאמר לה בואי שכבי עמי
12 אחותי׃ ותאמר לו אל־אחי אל־תענני כי לא־יעשה
13 כן בישראל אל־תעשה את־הנבלה הזאת׃ ואני
אנה אוליך את־חרפתי ואתה תהיה כאחד הנבלים
בישראל ועתה דבר־נא אל־המלך כי לא ימנעני
14 ממך׃ ולא אבה לשמע בקולה ויחזק ממנה ויענה
טו וישכב אתה׃ וישנאה אמנון שנאה גדולה מאד כי
גדולה השנאה אשר שנאה מאהבה אשר אהבה
16 ויאמר־לה אמנון קומי לכי׃ ותאמר לו אל־אודת
הרעה הגדולה הזאת מאחרת אשר־עשית עמי
17 לשלחני ולא אבה לשמע לה׃ ויקרא את־נערו
משרתו ויאמר שלחו־נא את־זאת מעלי החוצה ונעל
18 הדלת אחריה׃ ועליה כתנת פסים כי כן תלבשן
בנות־המלך הבתולת מעילים ויצא אותה משרתו
19 החוץ ונעל הדלת אחריה׃ ותקח תמר אפר על־
ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה ותשם ידה
כ על־ראשה ותלך הלוך וזעקה׃ ויאמר אליה אבשלום
אחיה האמינון אחיך היה עמך ועתה אחותי החרישי
אחיך

tamen pro regia sua potestate de ea dispensare, & tibi me concedere poterit, sicut Deus contra legem Mosis ali-

יתיר ו'

quando dispensauit; sic S. p. 619. Alii eam ex errore & ex ignorantia legis sic opinatam esse volunt: alii simulare tantum, pro conseruanda pudicitia ita dixisse putant.

℣. 14. *f*) v. 11 per vim. *g*) Vide legem modo citatam v. 13.

℣. 15. *h*) *Mox post scelus commissum*, cum conscientiæ morsus sentiret, *odisse cœpit eam*, aduersus quã furiose peccauerat, cum debuisset seipsum odisse. *i*) eoq; etiam insano & diabolico.

℣. 16. *k*) Difficilis locus, & magna circa hanc particulam dissensio. LXX. Chald. aliiq; eam pro על acceperunt, quocum sequens nomen alibi constanter iungitur, e.c. Gen. 21, 11. 25. &c. Hinc Cocc. in Lexic. p. 14. duplicem lectionem subesse autumat, quarum altera עַל ex littera, altera אַל ex vocali agnosci possit. pro qua coniectura conferri poterat 1 Sam. 20, 24. 1 Reg. 1, 33. Es. 65, 7. vbi tamen varia lectio a Masorethis est notata. *Abarbanel* nostrum אל l. pro articulo nominis Arabico habuit (vt quidam Prou. 30, 31.) l. pro *Hal* Arabica interrogatione accepit (vt Ab. Ezra 1 Sam. 27, 10.) ita namque exponit h. l. q. d. *Ecce caussæ mali magni huius nunc proueniunt & consequuntur ex altero malo*: nam quia *concubuit cum ea*, *eam domo eiecit*, *adeoque malum eiectionis venit e malo stuprationis & concubitus*, f. 157. b. Alii dehortantis l. deprecantis esse volunt, vt ℣. 12. 25. *ne sint caussa* l. *ne sumas caussas mali magni huius ex altero*, *quod fecisti mecum*, *vt eiicias me*. Alii negatiue: *minime tibi caussæ sunt* &c. Mittimus plura. *l*) per summam iniuriam, contra Deut. 22, 29. ℣. 18. *m*) ℣. 19. Gen. 37, 3. *n*) ℣. 17. Iud. 3, 23. ℣. 19. *o*) Es. 61, 3. vid. Ios. 7, 6. *p*) Gen. 37, 34. Iob. 2, 12. *q*) Ier. 2, 37. *r*) cf. Deut. 22, 24. ℣. 20. *s*) Gen. 39, 10. *t*) Iud. 18, 19. ne plures te violatam esse rescifcant.

d) *vt liba* s. *placentas prapares* (2) v. 8. ex sequenti nomine. Aliud Cant. 4, 9. quamuis subordinanda sint omnia. *e*) *duas modo placentulas* l. *liba cordialia*, quæ cor reficiant. (3) ℣. 8. 10. *f*) *vt comedam ex amica manu ipsius* (5) v. 5. 10. c. 12, 17.

℣. 7. *g*) Satis imprudenter, ex iusta Dei permissione, de filio nequam nihil mali suspicatus, & insolenti petito gratificatus est. *h*) *cibum*. (3) v. 5. 10.

℣. 8. *i*) *massam farinaceam* dilutam. (5) Ier. 7, 18. *k*) *eamque magis subegit*. Gen. 18, 6. *l*) *& liba formauit* v. 6. *m*) *& coxit aqua*, vel *igne*, vt h. l. cf. Deut. 16, 7.

℣. 9. *n*) *sartaginem*. (1) *o*) qs. qui præsentibus domesticis edere non posset. *p*) Gen. 45, 1.

℣. 10. *q*) v. 5. 7. *r*) *in conclaue interius*. cf. 2 Sam. 13, 20. *s*) v. 6. *t*) Videtur Thamar imprudenter fecisse, quod cum Amnon omnes domesticos exire iussit, nihilominus apud illum sola mansit non tantum, sed etiam vocata in conclaue interius, intrauit. Nimis saltem credula fuit, & nimium fratris pietati & pudori confisa est. Num etiam clamauerit, vt Lex requirit, (& illa postea fecit v. 19.) textus ibidem non dicit. *Schmid.*

℣. 11. *u*) 1 Sam. 28, 25. *x*) cf. Gen. 39, 7. 12.

℣. 12. *y*) grauissimis rationibus meliora suadens. *z*) v. 14. Deut. 22, 14. *a*) *non ita fit*, sed pro nefando facinore habetur. Gen. 34, 7. *b*) in populo Dei, etsi inter gentiles talia impune perpetrentur. *c*) *stultitiam* & insanam impietatem. Deut. 22, 21. Ios. 7, 15.

℣. 13. *d*) *quo ire faciam* Ps. 125, 5. *ignominiam meam?* indelebilis erit labes, quam per omnem vitam amoliri non potero: tuque pro stulto & flagitioso ab omnibus habeberis *e*) *non denegabit me tibi*. Gen. 30, 2. Ps. 21, 2. q. d. Etsi ex lege Mosis prohibita tibi sum, (vid Leu. 18, 9. 11. c. 20, 17. Deut. 27, 22.) Fatetamen

℣. 6. חבוא *Metheg milra* figunt 7. 8. 10. 11. 13—18. 22. 23. ℣. 12. תעשה *Sin per Segol* 3. 6. 9. 14. 17. 18. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *impress.* h. l. & hauc itidem ad Gen. 26, 29. ℣. 15. שנאה גדולה ita 2. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 16. לו per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* אודות sic scribunt 1. 2. & *Mas. Erff.* secund. *Mas.* 1. impressamque h. l. sed contra *inpr.* ad Gen. 29, 11. ℣. 18. תלבשנה cum *He paragogico* 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber.* contra *M.* 1. & *Mas. Erff.* Ceterum נה קי adiicit in marg. 1. secund. *Mas. Erff.* ℣. 20. החרישי per *Pashta simplex milra* 3. 6—13. 17—22. & *Ber.*

אחיך הוא אל־תשיתי את־לבך לדבר הזה ותשב
21 תמר ושממה בית אבשלום אחיה׃ והמלך דוד שמע
22 את כל־הדברים האלה ויחר לו מאד׃ ולא־דבר
אבשלום עם־אמנון למרע ועד־טוב כי־שנא אבשלום
את־אמנון על־דבר אשר ענה את תמר אחתו׃
23 ויהי לשנתים ימים ויהיו גזזים לאבשלום
בבעל חצור אשר עם־אפרים ויקרא אבשלום לכל־
24 בני המלך׃ ויבא אבשלום אל־המלך ויאמר הנה־
נא גזזים לעבדך ילך־נא המלך ועבדיו עם־עבדך׃
כה ויאמר המלך אל־אבשלום אל־בני אל־נא נלך כלנו
ולא נכבד עליך ויפרץ־בו ולא־אבה ללכת ויברכהו׃
26 ויאמר אבשלום ולא ילך־נא אתנו אמנון אחי ויאמר
27 לו המלך למה ילך עמך׃ ויפרץ־בו אבשלום וישלח
28 אתו את־אמנון ואת כל־בני המלך׃ ויצו אבשלום
את־נעריו לאמר ראו נא כטוב לב־אמנון ביין ואמרתי
אליכם הכו את־אמנון והמתם אתו אל־תיראו הלוא
29 כי אנכי צויתי אתכם חזקו והיו לבני־חיל׃ ויעשו נערי
אבשלום לאמנון כאשר צוה אבשלום ויקמו כל־בני
ל המלך וירכבו איש על־פרדו וינסו׃ ויהי המה
בדרך והשמעה באה אל־דוד לאמר הכה אבשלום
31 את־כל־בני המלך ולא־נותר מהם אחד׃ ויקם המלך
ויקרע את־בגדיו וישכב ארצה וכל־עבדיו נצבים קרעי
32 בגדים׃ ויען יונדב בן־שמעה אחי־דוד ויאמר אל־
יאמר אדני את כל־הנערים בני־המלך המיתו כי־
אמנון לבדו מת כי־על־פי אבשלום היתה שומה מיום
33 ענתו את תמר אחתו׃ ועתה אל־ישם אדני המלך
אל־לבו דבר לאמר כל־בני המלך מתו כי־אם־אמנון
34 לבדו מת׃ ויברח אבשלום וישא הנער הצפה את־

עינו

w) Domestica mala silentio obtegenda: non male hoc dictum. Neque tamen hoc sentiebat Absalomus, sed tale abditum vlciscendi consilium prodere ante occasionem nolebat. *Grot.* x) c. 18, 3. 1 Sam. 4, 20. Ps. 48, 14. Iob. 1, 8. y) q. d. non inultum hoc feret, sed iustas suo tempore pœnas nobis dabit. z) *& quidem desolata s. solitaria* Es. 54, 1. Thren. 1, 4. 13. *Desolata* est, quæ læsa pudicitia a nemine ambitur amplius, *S.*

v. 21. a) *exarsit illi sc. ira.* c. 6, 8. c. 12, 5. adeo vt indignatus & contristatus fuerit vehementer de commisso scelere. Nec male; quod nefarium stupratorem non coegit vitiatam in matrimonio habere, erat enim id contra legem Leu. 18, 9. Deut. 27, 22. Quod a. incestum & stuprum sorori per vim illatum in Amnone non seuere puniuit, aut eundem non *excidit in conspectu filiorum populi ipsius*, vt lex Leu. 20, 17. loquitur, in eo non immerito indulgentior & a peccato non plane liber videtur *Schmidio* p. 616. quod forte sibi Regi circa propriorum filium dispensare, licere existimavit; qui tamen postea ex iusto iudicio Dei misere periit. Cum n. Dauid ad tantum scelus ex nimia indulgentia conniueret, Abschalom de vindicta tanto magis cogitare cœpit.

v. 22. b) Gen. 24, 50. c) Deut. 22, 24.

v. 23 d) c. 14, 28. Gen. 29, 14. e) quod solemni conuiuio celebrari moris erat. 1 Sam. 25, 2. 36. f) nomen loci.

v. 24. g) Sic de se & fratribus loquitur ex veneratione regiæ maiestatis. h) certus erat, regem non venturum. *S.*

v. 25. i) cf. Ex. 5, 9. 2 Cor. 12, 16. 1 Tim. 5, 16. k) v. 27. 1 Sam. 28, 27. l) & regiis liberis abeundi veniam dedit, excepto Amnone, de quo mali quid Dauidi mens præsagiebat.

v. 26.

v. 26. m) q. d. *& non vis? & non fiet*, quod petii? 2 Reg. 5, 17. Ar. *quod si ipse ergo non venies &c.* n) sc. mecum & reliquis, quibus id Rex permiserat.

v. 27. o) v. 25. cf. Gen. 19, 3. p) nihil doli porro suspicatus. Ita Absalom, quod volebat, obtinuit. Lauto itaque conuiuio omnes excepit, & nihil non amicum & fraternum æmulans, id egit, vt omnes hilari animo & securi essent. *Schmid.*

v. 28 q) 1 Sam. 25, 36. Esth. 1, 10. r) q. d. *annon sic facietis? quia &c.* 1 Sam. 10, 2. s) Ios. 8, 8. t) cf. Ios. 10, 25. Es. 35, 4. u) c. 2, 7.

v. 29. x) *Surrexerunt autem omnes* consternati. y) 1 Reg. 1, 33. z) ad vitam seruandam.

v. 30. a) *cum ipsi in via essent* b) *fama s. nuncium* tristissimum *præuenit*, np. per famulos & ministros e quibus quidam homines timidi, cum viderent homines armatos, & ingen-

כתיב ולא קרי

tem in loco conuiuii tumultum, inter primos elapsi, putarunt, omnes Regis filios occisos esse. *S.* c) Num. 26, 65. v. 31. d) c. 1, 2. 11. e) c. 12, 16. f) 1 Sam. 22, 6. g) 2 Reg. 18, 37. Ier. 41, 5. v. 32. h) qui sceleratum illud consilium dederat v. 3. 5. hinc facile coniiciens, quid factum esset. i) *nam in ore* (Ex 23, 13.) Absalomi *positum* fuit, & ex verbis eius facile colligi potuit, quod vltionem meditaretur. Al. *nam ad mandatum* (Num. 4, 27.) Absalomi factum est *propositum*, quod habuit a die, quo Amnon *vitiauit* v. 14 sororem eius. Tacite ostendit Dauidi, quam imprudenter fecerit, quod Amnonem ad conuiuium illius dimisisset. v. 33 k) v. 20. 1 Sam. 21, 13. v. 34. l) *Aufugit autem* Absalom v. 37. nec quenquam præter Amnonem læsit vel occidit m) *speculator*. c. 18, 24. seqq.

v. 21. את Hanc particulam omittunt *Orientales*. v. 25. ויברכהו per *Schua simplex* 1. 2. 8. v. 28. נערו ita in textu, cum *Kri* נעריו 2. secund. *Mas. Erff.* ראו per *Munach* loco *Makk.* 7. 8. 10. 13. 19. v. 32. שמעא: sic per *Aleph* correxit 2. cū sua *Mas.* at contra *Mas.* 1. & *impr.* אדני addit 6. 9. in marg. vocem המלך sed accentus quidem repugnat sensui. שומה in textu sine *Kri* 1. 5. 6. 9. 20. 22. & *Occidentales*; at שימה scribunt, & שומה legunt cum reliquis nostris *Orientales*, aliique libri in marg. 22. v. 33. pro אל habent על *Orientales*. v. 34. *Spatium* præmittunt 1. 5. 6. 9. 10. 16. 20. 22.

עינו וירא והנה עם־רב הלכים מדרך אחריו מצד
ההר׃ ויאמר יונדב אל־המלך הנה בני־המלך באו לה
36 כדבר עבדך כן היה׃ ויהי ככלתו לדבר והנה בני־
המלך באו וישאו קולם ויבכו וגם־המלך וכל־עבדיו
37 בכו בכי גדול מאד׃ ואבשלום ברח וילך אל־תלמי
בן־עמיחור מלך גשור ויתאבל על־בנו כל־הימים׃
38 ואבשלום ברח וילך גשור ויהי־שם שלש שנים׃ ותכל
39 דוד המלך לצאת אל־אבשלום כי־נחם על־אמנון כי־
יד מת׃ וידע יואב בן־צריה כי־לב המלך
2 על־אבשלום׃ וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה
חכמה ויאמר אליה התאבלי־נא ולבשי־נא בגדי־אבל
ואל־תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת
3 על־מת׃ ובאת אל־המלך ודברת אליו כדבר הזה וישם
4 יואב את־הדברים בפיה׃ ותאמר האשה התקעית אל־
המלך ותפל על־אפיה ארצה ותשתחו ותאמר הושעה
ה המלך׃ ויאמר־לה המלך מה־לך ותאמר
6 אבל אשה־אלמנה אני וימת אישי׃ ולשפחתך שני
בנים וינצו שניהם בשדה ואין מציל ביניהם ויכו
7 האחד את־האחד וימת אתו׃ והנה קמה כל־
המשפחה על־שפחתך ויאמרו תני את־מכה אחיו
ונמתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את־היורש
וכבו את־גחלתי אשר נשארה לבלתי שום־לאישי
8 שם ושארית על־פני האדמה׃ ויאמר
המלך אל־האשה לכי לביתך ואני אצוה עליך׃
9 ותאמר האשה התקועית אל־המלך עלי אדני המלך
העון ועל־בית אבי והמלך וכסאו נקי׃
י ויאמר המלך המדבר אליך והבאתו
11 אלי ולא־יסיף עוד לגעת בך׃ ותאמר יזכר־נא המלך
את

עיניו קרי
℣. 3. k) np. vt casum perpetrati fratricidii Regi proponeret, & dispensationem a rigore legis Gen. 9, 6. Deut. 19, 11. seqq. expetere-
עמיהוד ק
ret, atque a commiserati- one Regis impetraret. l) v. 19. Num. 22, 3 ... Ps. 51, 16.

Cap. XIV. ℣. 4. m) v. 2. c. 23, 26. n) 1 Sam. 20, 41. c. 25, 23. Ruth. 2, 10. o) solemni formula 2 Reg. 6, 26. ℣. 5. p) Gen. 42, 21. 2 Reg. 4, 41. Ion. Syr. *reuera! certe!* Nempe talem se simulabat v. 2. pro suscepto negotio. ℣. 6. q) *rixati sunt.* Ex. 2, 13. r) vt Gen. 4, 8. s) diremtor litis, *qui infirmiorem liberasset* ab altero. conf. Deut. 32, 39. Ps. 7, 3. t) *& sic percussit* (eum) vnus, np. *alte-*
קמץ בזק
rum. pleona-
שים קרי
smus emph. vt Ex. 2, 6. ℣. 7. u) qui defendere deberent filium meum, hi ad mortem postulant. x) Num. 35, 13. Deut. 19, 12. y) *pro anima* Deut. 19, 21. z) v. 11. 16. 1 Sam. 24, 23. a) cum tamen in lege tantopere curatum sit de posteritate, vt fratre mortuo sine liberis, alter frater iussus sit mortui vxorem ducere, & fratri suo semen excitare. Deut. 25, 5. seqq. b) *& exstinguere volunt.* c. 21, 17. Am. 5, 6. c) *prunam meam* c. 22, 9. Prou. 25, 22. cf. 1 Reg. 11, 36. Ion. *& quærunt occidere vnicum meum.* d) Ier. 11, 23. LXX. vt Rom. 9, 27. e) Quæ adfert hactenus; quod ipsa mater sit vidua, nullum præterea filium habeat, hereditas in alios transferenda, nullum marito defuncto superfuturum nomen, nullum sibi viduæ solatium aut auxilium, omnia eo faciunt, vt in tam tristi casu, & talibus rationibus, dispensatio a Rege obtineretur. Id vero cum impetrasset femina, a ficto illo casu argumentata est pro Absalomo: si dispensationi locus sit in vno, quidni etiam in alio homicidii casu: cum etiam Deus nonnunquam dispensauerit. ℣. 9. f) vt omnem ei scrupulum e conscientia eximeret. g) si qua sc. sit in hac re, quam tamen in hoc casu non esse, certissime persuasum habeo. cf. Gen. 27, 13 1 Sam. 25, 24. h) c. 3, 28. ℣. 10. i) Si quis porro locutus aduersum te fuerit, *modo adducas eum.* Suffix. vt 2 mascul. ne cum 1. Pers. confund. ℣. 11. k) cf. Num. 35. 11. 12.

n) 1 Sam. 23, 26. LXX. add. ἐν τῇ καταβάσει. Luc. 19, 37. ℣. 36. o) intellecto, quid factum esset. p) 1 Sam. 30, 3. ℣. 37. q) vt dictum v. 34. male sibi conscius, & mortis reus. r) auum maternum. c. 3, 3. s) c. 14, 23. c. 15, 8 t) *Dauid* .. *luxit* Amnonem. Gen. 37, 34. ℣. 38. u) postea a Ioabo reductus c. 14, 23. ℣. 39. x) *ideo cessauit* tandem. Gen. 24, 19. sc. *anima* Dauidis. cf. Ps. 16, 2. At *Cussset.* p. 384. & 931. seqq. *idque consumsit* pene (coll. Ps. 106, 31. Gen. 15, 6.) *Dauidem*, ita vt bellicam expeditionem aduersus Absalomum tandem decerneret, quando per triennium eatenus luctu satiatus fuit &c. y) *exire aduersus* Absalomum. Iud. 9, 33. 1 Sam. 17, 4. 5. vt de eo meritas pœnas sumeret. z) *tristitiam tandem deposuit.* Ps. 77, 3. & dolor interemti filii temporis diuturnitate paullulum conquieuit. CAP. XIV, ℣. 1. a) homo aulicus & ipse homicida c. 3, 27. b) quod iratum nihilominus *animum* seruaret Rex. c) *contra Absalomum* Dan. 11, 28. quem restitutione, quam pœna digniorem existimabat. ℣. 2. d) Ier. 6, 1. vrbs Iudæ & patria Amosi Am. 1, 1. a Rechabeamo munita 2 Par. 11, 6. e) quæ caussam Absalomi apud Regem scite peroraret, cum ipse aperte pro eo intercedere non auderet. *Voluit autem hoc beneficio eum, quem sperabat heredem regni fore, sibi deuincire, vt postea Adoniam. Et hinc ortum esse hoc consilium, Dauid, vt erat solers, facile olfecit* v. 19. Grot. Mulierem a. astute elegit, quia probe sciebat, mulieres inprimis viduas, plus miserationis inuenire, quam viros, apud magistratum & quosuis homines. f) *lugentem te gere.* cf. c. 13, 5. 37. g) cf. Gen. 38, 14. 19. h) c. 12, 20. Ruth 3, 3. i) 1 Sam. 29, 3. ℣. 3,

℣. 1. צריה Iod sine Dag. 1. 2. at צרויה *plene* 5. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 21. & in textu 6. 9. contra *Mas.* 1. & *impress.* ℣. 2. תקועה *milra* 5. 6. 9. 14. 20. והיית *Schua* sub *Tau* omnes nostri, sicut & ℣. 3. ובאת ℣. 4. Pro ותאמר (quod hab. 5. in marg.) habent ותבא 1. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 6. ויכו sic in *plurali* 10. 13. 14. 19. 20. 21. & per *Cholem* & *Schurek* simul 6. 9. ℣. 7. על־שפחתך loco על *Orientales* scribunt אל. ℣. 9. ותאמר per *Kadma* 2. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. ℣. 10. והבאתו ita *Aleph* per *Cholem* mouent 1. 5. 14.

אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵהַרְבִּית גֹּאֵל הַדָּם לְשַׁחֵת וְלֹא
יַשְׁמִידוּ אֶת־בְּנִי וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת בִּנְךָ
12 אָרְצָה׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה תְּדַבֶּר־נָא שִׁפְחָתְךָ אֶל־
13 אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּבָר וַיֹּאמֶר דַּבֵּרִי׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה וְלָמָּה
חָשַׁבְתָּה כָּזֹאת עַל־עַם אֱלֹהִים וּמִדַּבֵּר הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר
14 הַזֶּה כְּאָשֵׁם לְבִלְתִּי הָשִׁיב הַמֶּלֶךְ אֶת־נִדְּחוֹ׃ כִּי־מוֹת
נָמוּת וְכַמַּיִם הַנִּגָּרִים אַרְצָה אֲשֶׁר לֹא יֵאָסֵפוּ וְלֹא־יִשָּׂא
אֱלֹהִים נֶפֶשׁ וְחָשַׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח׃
טו וְעַתָּה אֲשֶׁר־בָּאתִי לְדַבֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִי אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה כִּי יֵרְאֻנִי הָעָם וַתֹּאמֶר שִׁפְחָתְךָ אֲדַבְּרָה־נָּא אֶל־
16 הַמֶּלֶךְ אוּלַי יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ אֶת־דְּבַר אֲמָתוֹ׃ כִּי יִשְׁמַע
הַמֶּלֶךְ לְהַצִּיל אֶת־אֲמָתוֹ מִכַּף הָאִישׁ לְהַשְׁמִיד אֹתִי
17 וְאֶת־בְּנִי יַחַד מִנַּחֲלַת אֱלֹהִים׃ וַתֹּאמֶר שִׁפְחָתְךָ יִהְיֶה־
נָּא דְּבַר־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לִמְנוּחָה כִּי כְּמַלְאַךְ הָאֱלֹהִים כֵּן
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לִשְׁמֹעַ הַטּוֹב וְהָרָע וַיהוָה אֱלֹהֶיךָ יְהִי עִמָּךְ׃
18 וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַל־נָא
תְכַחֲדִי מִמֶּנִּי דָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁאֵל אֹתָךְ וַתֹּאמֶר
19 הָאִשָּׁה יְדַבֶּר־נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲיַד יוֹאָב
אִתָּךְ בְּכָל־זֹאת וַתַּעַן הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר חֵי־נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ אִם־אִשׁ לְהֵמִין וּלְהַשְׂמִיל מִכֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ כִּי־עַבְדְּךָ יוֹאָב הוּא צִוָּנִי וְהוּא שָׂם בְּפִי שִׁפְחָתְךָ
כ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ לְבַעֲבוּר סַבֵּב אֶת־פְּנֵי הַדָּבָר
עָשָׂה עַבְדְּךָ יוֹאָב אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַאדֹנִי חָכָם
כְּחָכְמַת מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים לָדַעַת אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ׃
21 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־יוֹאָב הִנֵּה־נָא עָשִׂיתִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
22 וְלֵךְ הָשֵׁב אֶת־הַנַּעַר אֶת־אַבְשָׁלוֹם׃ וַיִּפֹּל יוֹאָב אֶל־
פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיְבָרֶךְ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר יוֹאָב

היום

l) Ar. *Memineris, o Rex, quod Dominus Deus tuus non puniat omnem homicidam, neque illico perimat eum, sed misereſcat: ne permittas igitur, interfici filium meum.* m) *ne multiplicet* Gen. 3, 16. c. 16, 10. n) Num. 35, 12. 19. o) v. 7. 16. p) 1 Sam. 20, 3. q) 1 Sam. 14, 45. 1 Reg. 1, 52. Act 27, 34. h. e. ne minima qd. poena ei infligetur.

℣. 12. r) ex iurata promiſſione Regis confidentior facta, nunc pro Abſalomo aperte agere incipit. s) 1 Sam. 15, 16. 1 Reg. 2, 14. 16.

℣. 13. t) eccur tale quid *cogitaſti*, tale iudicium tuliſti? Iob. 35, 2. u) *de populo Dei* ſ. de cauſſa, quæ ad populum pertinet; cum illa ſententia temetipſum damnes. x) qui non, niſi iuſto iudicio etiam ſine dubio iudicandus eſt. y) *loquitur enim.* eadem forma Num. 7, 89. Ez. 2, 2. z) *vt reus*, ita vt ſeipſum *reum* arguat, & peragat iudicio ſuo. Le. 1. 4, 22. 27. c. 5, 2. 3. a) *propter non reducere. dum non reduxit* v. 21. b) *expulſum ſuum* v. 14. Deut. 30, 4.

℣. 14. c) argumentum a periculo, ne Abſalom in exilio moriatur, & deinde reduci non poſſet, cum Rex reductum vellet. *S.* p. 668. d) *effuſæ.* Iob. 20, 28. Mich. 1, 4. e) *quæ recolligi non poſſunt* cf. Pſ. 78, 39. f) *annon etiam?* c. 19, 44. Ex. 8, 22. g) *ſuſcipit.* Gen. 19, 21. 1 Sam. 25, 35. h) Ez. 18, 32. c. 33, 11. i) i. e. *hominem* Lev. 2, 1. k) bonas ſc. vid. v. 13. Eſ. 55, 6. ſeqq. l) ita *vt non* abſolute & ſine omni ſpe veniæ, aut æternum *a ſe repellat.* m) *expulſum* peccatorem, modo hic reſipiſcat vid. Deut. 30, 1. ſeqq.

℣. 15. n) *Et nunc* ſc. hoc eſt, vel aperte dico, hanc tantum cauſſam ſubeſſe, *quod venerim* &c. Conciſa oratio. o) *quod vel quia terreant me.* Piel (5) Neh. 6, 19. p) 1 Sam. 14. 6. q) pro notiſſima clementia ſua. r) vt diſpenſationem a rigore legis mihi concedat.

℣. 16.

מהרבת ק׳

℣. 16. s) *nam audiet Rex* triſtem hunc caſum non ſine commiſeratione. t) *qui paratus eſt, qui conatur exſcindere.* v. 7. 19. u) Deut. 32, 9. Pſ. 28, 9. Pſ. 94, 5. Ion. *ex hereditate populi Dei.*

℣. 17. x) *Et ſic porro dixit* v. 15. *ac* nunc etiam *dicit* ancilla tua. y) *inquietem pro* extorri & exule Abſalomo cf. Ier. 45, 3. Pſ. 116, 7. z) q. d. non *enim* dubitaui, cauſſam eius, etſi in ſe turpem ac malam, coram clementiſſimo Rege perorare: *nam.* a) c. 19, 28. 1 Sam. 29, 9. b) *Sic* etiam ſine intemperie adfectuum & iracundiæ ſapientiſſimus ac prudentiſſimus eſt. v. 20. c) *vt* manſuete *audiat.* d) & *bonum* & *ma*

כצל

lum neque enim in cauſſa, quam ſuſcepi, iudicium mihi temere arrogo, aut quidquam tibi præſcribo, ſed rei deciſionem ſummæ tuæ ſapientiæ ſubmiſſe re-

עשית קרי

linquo. e) Ion. *Verbum a Domini Dei tui.* f) *tecum ſit*, ſc. vt, quod æquum eſt, decernas, & quod pro filio tuo te rogo, facias. ℣. 18. g) 1 Sam. 3, 17. ℣. 19. h) 1 Sam. 22, 17. i) Luc. 1, 66. Ar. *an iuſſu Ioabi feciſti hoc, quod feciſti?* k) c. 11, 11. 1 Sam. 20, 3. l) *ſi quisquam* eſt. cf. c. 16, 23. Gen. 45, 1. 1 Sam. 24, 22. & Mich. 6, 10. m) *qui poſſit* v. 16. *ad dextram aut ſiniſtram abire.* Gen. 13, 9. n) is totius rei motor & auctor eſt. o) v. 3. Ex. 4, 15. ℣. 20. p) *vt* qs. per ambages *circumducerem* Ez. 47, 2. vel vt ænigmatice *converterem* Iud. 18, 23. q) vid. v. 17. 1 Reg. 3, 28.

℣. 21. r) Indulgentior omnino David in hoc negotio fuit: qui iure tam Ioabum, quam Thekoitidem, cum indignatione, quod ficto caſu ſuo ipſum decipere voluerunt, repudiare potuiſſet. *Schmid.* p. 673.

℣. 13. חשבת *He paragogicum* non habent 6. 9. 14. 20. 21 ſic ſu. 1. 2. contra *Maſ.* 1. & *impreſſ.* ℣. 19. חי per *Makk* 5. 7. 8. 10. 49. אש pro eo habent איש 6. 9. in marg. at 5. correxit per יש *eſt*, (quo ſenſu etiam vocem אש h. l. accipiunt *Maſorethæ, Ionathan*, aliique plures) ſed vtrique contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 21. עשיתי cum *Kri* עשית 2. 5. 6. 9. 17. 18. 21. *Ber.* & correctus liber in *M. I.* ſec. *Maſ. Erff.* & notam in marg. quæ ſic habet: המסורת לא זכרו מכל מקום הוא כן *Etſi in Maſora nuſpiam reperiatur, rectum tamen eſt.* at 7. 8. 12. 13. 16. 23 ſcribunt itidem עשיתי ſed cum *Kri* עשיתי; quod eſt contra indolem *Kri* & *Cthibh.* Denique עשית ſcribunt leguntque 1. 22. atque ſic *D. Kimchi* & *M. I.* multo accommodatius, quam ceteri. Hanc enim lectionem expreſſerunt antiquæ verſiones, *Græca, Chald. Syr. Arabica*: & *Editor Maſ.* in marg. 7. 8. ait, *ſe in multis codicibus quæſiuiſſe illud Kri & Cthib, & vix in milleſimo inveniſſe.*

cendite eum.. v.31 Ios. 8, 8

עבדך קרי

conf. Ex.22,5. Iud.15,5. Prodidit nouo hoc specimine audaciam suam homo impius,& indulgentia paterna non melior, sed peior etiam factus est: vt verba eius ad Ioabum manifesto ostendunt.

ꝟ. 32. r) Si adhuc essem ibi. Sordet ingrato homini beneficium reductionis in patriam, vt etiam malit prius exitiũ: & tam impudens est, vt velit hoc etiam Patri suo, Regi Dauidi,

והציתוה קרי

proponi S. s) occidat me. Sic Ion. Syr. Conf. 1 Sam. 20, 8.

ꝟ. 33. t) & osculo eum in gratiam recepit. conf. Gen.27,26.27, c.33, 4. sed quam male fecerit Ioabus, qui id Regi persuasit, quamque infeliciter hæc reconciliatio cesserit, euentus comprobauit.

היום ידע עבדך כי־מצאתי חן בעיניך אדני המלך
23 אשר־עשה המלך את־דבר עבדו׃ ויקם יואב וילך
גשורה ויבא את־אבשלום ירושלם׃
24 ויאמר המלך יסב אל־ביתו ופני לא יראה ויסב
אבשלום אל־ביתו ופני המלך לא ראה׃
כה וכאבשלום לא־היה איש־יפה בכל־ישראל להלל
26 מאד מכף רגלו ועד קדקדו לא־היה בו מום׃ ובגלחו
את־ראשו והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי־כבד
עליו וגלחו ושקל את־שער ראשו מאתים שקלים
27 באבן המלך׃ ויולדו לאבשלום שלושה בנים ובת אחת
ושמה תמר היא היתה אשה יפת מראה׃
28 וישב אבשלום בירושלם שנתים ימים ופני המלך לא
29 ראה׃ וישלח אבשלום אל־יואב לשלח אתו אל־
המלך ולא אבה לבוא אליו וישלח עוד שנית ולא
ל אבה לבוא׃ ויאמר אל־עבדיו ראו חלקת יואב אל־
ידי ולו־שם שערים לכו והוציתיה באש ויצתו עבדי
31 אבשלום את־החלקה באש׃ ויקם
יואב ויבא אל־אבשלום הביתה ויאמר אליו למה
32 הציתו עבדיך את־החלקה אשר־לי באש׃ ויאמר
אבשלום אל־יואב הנה שלחתי אליך לאמר בא הנה
ואשלחה אתך אל־המלך לאמר למה באתי מגשור
טוב לי עד אני־שם ועתה אראה פני המלך ואם־יש־
33 בי עון והמתני׃ ויבא יואב אל־המלך ויגד־לו ויקרא
אל־אבשלום ויבא אל־המלך וישתחו לו על־אפיו
ארצה לפני המלך וישק המלך לאבשלום׃

CAP. XV.

טו ויהי מאחרי כן ויעש לו אבשלום מרכבה
2 וססים וחמשים איש רצים לפניו׃ והשכים אבשלום
ועמד על־יד דרך השער ויהי כל־האיש אשר־יהיה־
לו

r) Gen. 33,10. Ex.33, 15. s) Cum Kri confer similem permutationem personæ v.11.

ꝟ. 23. t) v.32. c.13,37.

ꝟ. 24. u) conuertat se 1 Sam.15,12. x) i. e. in conspectum meum nondum veniat cf. v.32. Gen.43,3. præsertim vt interioris admissionis amicus Esth 1,14.

ꝟ. 25. y) Ceterum sicut Absalom (vt constet, qualis ille fuerit, de quo tam multa) nemo ita formosus aut pulcher fuit in toto Israele. z) ita vt omnes admirarentur eum & laudarent valde. Gen.12, 15. a) cf. contrar. Deut. 28,35 Iob.2,7. Es.1, 6. b) conf. Cant.4, 7. ὁ. μῶμος 2 Petr.2,13.

ꝟ. 26. c) Cumq; tonderet, vt Naziræi Num. 6,9. sec. traditionem Hebræorũ. Quod autem Absalom superbierit pulcritudine & capillis suis, quis de homine impio non credat facile? Interim fieri potuit, vt quo magis honeste & pie eos aleret, & in iis superbire posset, Naziræatum voverit. Et certe probabile est, quod viri apud Hebræos non soliti sint tam longos s. prolixos capillos nutrire, vt per integrum annũ non detonderent: quod namq; alioquin discrimen inter Naziræos & reliquos viros hic fuisset? S. d) de anno in annum, quotannis. Ex.13,10. Iud. 11, 4. e) Gen.25,26. ὀ. ἔσχατε. Matth. 16, 15. f) 200 siclorum s. semunciarum vid.not.c.12, 30. Pondus a. hoc non esse pretii, sed grauitatis capillorum, statuere iubet phrasis. S. g) i. e. pondere regio Sic Ion. Syr. Cf. Deut.25,13. Ex.30, 13.

ꝟ. 27. h) sed mortui. cf. c.18,18. i) vt amitæ c.13,1. k) Gen. 12,11. 1 Sam.17, 42.

ꝟ. 28. l) c.13,23. Ier. 28, 3. 11.

ꝟ. 29. m) timens procul dubio Regis offensionem.

ꝟ. 30. n) quibus etiam supra c.13,24.29. netarie abutebatur. o) c.2, 16. Amos 4, 7. p) iuxta manum meam c.18,4. Ion qui est prope meum q) & incen-

Maiores enim turbas dedit homo improbus, & regnum paternum adfectauit, idque Salomoni per diuinam reuelationem (vid. 1 Par.22,9.) destinatum, vi ac dolo sibi rapere constituit. CAP. XV, ꝟ. 1. u) Comparauit sibi homo ambitiosus, erga fratrem Salomonem inuidus, & indulgentissimo Patri omnium ingratissimus. x) currum, quo veheretur ostentationis gratia. y) & equos pro equitibus; etiam in belli vsum, quod moliebatur. z) currebant, vt regium satellitium. 1 Sam. 8,11. Idem plane postea fecit Adonia, semet ipsum superbe efferens 1 Reg.1, 5. ꝟ. 2. a) Ios. 3, 1. Cum Pater arrogantiæ & audaciæ eius nimium indulgeret (cf. 1 Reg. 1, 6.) insolentior factus, populi fauorem & amicos sibi furtim etiam conciliare studuit; ideoque ius a Rege petituros ante portam præoccupauit. b) v. 18. c. 18, 4.

ꝟ. 22. עבדו Ita Cholem, velut punctum Kri litteralis, in textu simul exprimunt 6.7.8.10.11.12. 15.16.19. 20. ꝟ. 25. קדקדו sic per Chatephkamets 1.2.5.6.9.10.13.19. 22. ꝟ. 26. ימים sine Pesik 1. 6. 9. 20 21. 22. contra Mss. Erff. ꝟ. 30. והוציתה ita Cthib scribit 1 su. 5. & sic videtur requirere Ms. Erff. quippe quæ, hoc refert inter 62. voces, transposita consonantium scriptura notabiles. at nobiscum facit M. I. ꝟ. 32. ואשלחה אותך אל־ המלך ita 1.2.5.7.8.10--13.15.16.19.21.23. באתי Beth sine Dag. 7. 8. 10. 11. 12. 13.15. 16. 19. 21. 22. 23. ꝟ. 33. ארצה Aleph per Kamets 17.18. & B. r. CAP. XV, ꝟ. 1. מאחרי per Makk. & Meth. 2. 5. 6. 9. 20. 22.

לו ריב לבוא אל־המלך למשפט ויקרא אבשלום
אליו ויאמר אי־מזה עיר אתה ויאמר מאחד שבטי־
3 ישראל עבדך׃ ויאמר אליו אבשלום ראה דבריך
4 טובים ונכחים ושמע אין־לך מאת המלך׃ ויאמר
אבשלום מי־ישמני שפט בארץ ועלי יבוא כל־איש
ה אשר־יהיה־לו ריב־ומשפט והצדקתיו׃ והיה בקרב־
איש להשתחות לו ושלח את־ידו והחזיק לו ונשק לו׃
6 ויעש אבשלום כדבר הזה לכל־ישראל אשר־יבאו
למשפט אל־המלך ויגנב אבשלום את־לב אנשי
7 ישראל׃ ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום
אל־המלך אלכה נא ואשלם את־נדרי אשר־נדרתי
8 ליהוה בחברון׃ כי־נדר נדר עבדך בשבתי בגשור בארם
לאמר אם־ישיב ישיבני יהוה ירושלם ועבדתי את־יהוה׃
9 ויאמר־לו המלך לך בשלום ויקם וילך חברונה׃
י וישלח אבשלום מרגלים בכל־שבטי ישראל לאמר
כשמעכם את־קול השפר ואמרתם מלך אבשלום
11 בחברון׃ ואת־אבשלום הלכו מאתים איש מירושלם
12 קראים והלכים לתמם ולא ידעו כל־דבר׃ וישלח
אבשלום את־אחיתפל הגילני יועץ דוד מעירו מגלה
בזבחו את־הזבחים ויהי הקשר אמץ והעם הולך ורב
13 את־אבשלום׃ ויבא המגיד אל־דוד לאמר היה לב־איש
14 ישראל אחרי אבשלום׃ ויאמר דוד לכל־עבדיו אשר־
אתו בירושלם קומו ונברחה כי לא־תהיה־לנו פליטה
מפני אבשלם מהרו ללכת פן־ימהר והשגנו והדיח
טו עלינו את־הרעה והכה העיר לפי־חרב׃ ויאמרו
עבדי־המלך אל־המלך ככל אשר־יבחר אדני המלך
16 הנה עבדיך׃ ויצא המלך וכל־ביתו ברגליו ויעזב המלך
17 את עשר נשים פלגשים לשמר הבית׃ ויצא המלך
וכל

c) grauior *lis*. Deut. 25,1. cf Ex. 18,22.26. d) *ex quanam* ciuitate tu es? c. 1,13. Ion. 1, 8. e) *ex quadam* Deut. 15, 7. tribu: non qs. dubie responderint illi, sed nomen vrbis & tribus singulorum distincte referri non opus fuit.

℣. 3. f) Ex 18,16. c. 24, 14. g) & *recta* (3) Prou. 8, 9. Ef. 57, 2. fem. c. 59, 14. h) i. e. iudicem *qui te audiat*, & ius tibi dicat, non habebis; sed vel bona caussa cades, vel lis in longu tempus protrahetur. Callida fuit, sed atrox calumnia. vide c. 8, 15. i) q. d. nosti, o bone vir, quomodo se habeant res Regis, patris mei: senex nimirum est, & iudiciis raro præsens, ita vero assessores Sanhedrin faciunt, quod volunt &c.

℣. 4. k) *iudicem* qs. vicarium Parentis: nimis enim inuidiosum erat affectatum *Regiæ maiestatis* nomen. l) & *iustificarem eum*, & iuris sui compotem redderem. Deut. 25, 1.

℣. 6. m) atq; ita *suffuratus est* vid not. v. 2. & cf Gen. 31, 20. i. e. inscio Patre, ad se traxit blanditiis & technis nimis credulos Israelitas, fama saltem omnibus notus & gratus redditus.

℣. 7. n) *ab vltima parte*. i. e. *circa finem quadraginta annorum* sc. regni Dauidis c. 2, 4. (sec. Abarb. etiam vitæ Absalomi. c. 3, 3.) quos scriptura numerare solet, vid. c. 5, 4. 5. 1 Reg. 2, 11. Cum ad finem suum properaret, & vix vnus & alter superesset annus, vel vltimus etiam jam initiũ sumsisset. *Mem* enim, nomini temporis præfixum, plerumque saltim, si non semper, *est inclusiuum*, vt probe ostendit *Gusset* p. 448. seq. & קץ non finem præcise, sed *vltimam partem* etiam significare, vide not. Deut. 15, 1. e cuius loci collatione *Abarb.* h. l intelligit *quartum decennium*. f. 151 c. Alios numerandi modos aliorũ hic omittimus. o) de fauore populi jam certus, deuinctis etiam

sam sibi clandestina coniuratione potentibus quibusdam aulicis, & in his Achitophele. v. 12. p) Deut. 23, 22. q) vbi Excelsum sacrum, idq; ante exstructum templum licitum fuisse statuunt. Quidni v. potius Hierosolymis coram arca? aut Gibeone coram Tabernaculo Domini?

℣. 8. r) merum figmentum! sed nimia indulgentia Dauidem fecit credulum. s) c. 3, 3. c. 13, 37 Ios. 12, 5. t) *si reducet*, & *restituet me*. nam & *Kal transitiuum*. e. c. Ez. 2. 16, 53. Ps. 126, 1. Cf. similem variationem lectionis Prou. 12, 14 Iob. 39, 12. vel: *si reuertetur & reducet*, i. e. *iterum reducet me*. u) Deut. 6, 13. scilicet! cf. Gen. 28, 21.

ישוב קרי

℣. 9. x) bene precantis. cf. c. 3, 21. 1 Sam. 29, 7. etsi Iudæi id distinguant, a לשלום 1 Sam. 1, 17. c. 20, 13. 42.

℣. 10. y) Simulac veniam abeundi impetrauit. z) *emissarios* suos. c. 19, 3. c. 19, 28.

℣. 11. a) ad conuiuium *inuitati* 1 Sam. 9, 22. ab Absalomo, vt ipse etiam minus de dolo & coniuratione suspectus esset. b) *in simplicitate sua* 1 Reg. 22, 34 rebellionis plane non conscii. c) cf. Apoc. 2, 24. ℣. 12. d) *Inprimis vero etiam* ad concitandum & adducendum populum *misit*. e) in montanis Iudæ Ios 15, 51. f) 2 Reg. 11, 14. 1 Sam. 22, 8. g) acris & *valida* Es. 28, 2. h) i. e *indies plures confluebant* ad Absalom. cf c. 3, 1. ℣. 13. i) v. 6. k) c. 2, 10. c. 20, 2. ℣. 14. l) Tum demum intellexit, se nimis indulgentem fuisse, ac ingens periculum imminere. m) cf. Ps. 3, 1. n) 1 Sam 23, 27. o) *impellat*. Deut. 20, 19. ℣. 16. p) *pedibus*. v 17. Iud. 4, 17. Ion. & alii *qui cum ipso*, vt v. 18. sed contra accentus h. l. q) c. 3, 3. quibus nihil mali timuit, *Schmid*. at sic diuina comminatio c. 12, 11. implebatur. r) c. 16, 21, 22. c. 20, 3.

℣. 3. דבריך *Orientales* scribunt sine *Iod*. ℣. 5. בקרב ita nostri complures cum *Meth*. sub *Beth*, quod requirit etiam *M. I.* לו pro eo habent בו 1. se. 5. & su. 2. ונשק Per *Makk*. 7. 8. 10. 17. 18. 19. 22. 23. & *Ber*. ℣. 7. *Spatium* præmittunt 1. 2. 5- 10. 19--23. ceteri omittunt. ℣. 8. ישיב sic per *Cholem* 1. 2. 6. 8-- 13. 15. 16. 19--23 & sic emendatum in 5. secund. *Mas. impress*. h. l. & Ind. 7, 3. at ישיב scribunt 17. 18. & *Ber*. neutrum vero punctum habent 7. 14. 21. ℣. 12. יועץ cum adiecto *Psik* 1. 6. 9. 10 11. 13. 19. 20. 21. 23. מגלה cum *Kri* מגלו 1. 2. ℣. 13. לב per *Segol* sine *Meth*. 7. 8. 10 -16. 19. 21, 22. 23. & sic se. 5. ℣. 16. את per *Segol* & *Makk* 2. 5. 6. 9 14. 20. פי־לגשים *plene* 2. se. 5. & in marg. 6. secund. *Mas. Eiff*. *Lamed* vero sine *Dag*. omnes præter 7. 8. 12. 14--18. 21 23. & *Ber*.

18 וכל־העם ברגליו ויעמדו בית המרחק׃ וכל־עבדיו
עברים על־ידו וכל־הכרתי וכל־הפלתי וכל־הגתים
שש־מאות איש אשר־באו ברגלו מגת עברים על־פני
19 המלך׃ ויאמר המלך אל־אתי הגתי למה תלך גם־
אתה אתנו שוב ושב עם־המלך כי־נכרי אתה וגם־
גלה אתה למקומך׃ תמול בואך והיום אנועך עמנו ל
ללכת ואני הולך על אשר־אני הולך שוב והשב את־
21 אחיך עמך חסד ואמת׃ ויען אתי את־המלך ויאמר
חי־יהוה וחי אדני המלך כי אם במקום אשר יהיה־
שם׀ אדני המלך אם־למות אם־לחיים כי־שם יהיה
22 עבדך׃ ויאמר דוד אל־אתי לך ועבר ויעבר אתי
23 הגתי וכל־אנשיו וכל־הטף אשר אתו׃ וכל־הארץ
בוכים קול גדול וכל־העם עברים והמלך עבר בנחל
קדרון וכל־העם עברים על־פני דרך את־המדבר׃
24 והנה גם־צדוק וכל־הלוים אתו נשאים את־ארון ברית
האלהים ויצקו את־ארון האלהים ויעל אביתר עד־תם
כל־העם לעבור מן־העיר׃ ויאמר כה
המלך לצדוק השב את־ארון האלהים העיר אם־
אמצא חן בעיני יהוה והשבני והראני אתו ואת־נוהו׃
26 ואם כה יאמר לא חפצתי בך הנני יעשה־לי כאשר
27 טוב בעיניו׃ ויאמר המלך אל־צדוק
הכהן הרואה אתה שבה העיר בשלום ואחימעץ בנך
28 ויהונתן בן־אביתר שני בניכם אתכם׃ ראו אנכי
מתמהמה בעברות המדבר עד בוא דבר מעמכם
29 להגיד לי׃ וישב צדוק ואביתר את־ארון האלהים
ירושלם וישבו שם׃ ודוד עלה במעלה הזיתים עלה ו
ובוכה וראש לו חפוי והוא הולך יחף וכל־העם
31 אשר־אתו חפו איש ראשו ועלו עלה ובכה׃ ודוד הגיד
לאמר

אניעך קרי

כתיב ולא קרי

בערבות ק

15. q) *tandem etiam Rex*, post lustratum & ordinatum exercitum *transiit*. r) 1 Reg. 2, 37. Ier. 31, 40. cf. Ioh. 18, 1. typus Christi. s) *versus*. Gen 18,

16. t) *ipsius deserti*. cf. Num. 33, 10. & Ios. 8, 15. c. 16, 1. ℣. 24. u) c 8,

17. Hactenus enim recensiti sunt milites. x) cf. c. 6, 13. Num. 31, 6, 1 Sam. 4, 3. c. 14, 18 y) *collocauerant autem* certo loco Ios. 7, 23. z) & holocausta, ad Deum placandum, coram Arca *obtulit* c. 6, 17. *Abiathar* Pontifex. c. 8, 17.

℣. 25. a) Ex. 15, 13. cf. Ps. 26, 8.

℣. 26. b) cf. Num. 14, 8. c) 1 Sam 3, 18.

℣. 27. d) *anne videns es? viden?* admonentis & excitantis est, vt v. 28. q. d. *videsne statum rerum praesentem*, & quid in illo factu opus sit.

℣. 28. e) Gen. 19, 16. f) *in campestribus deserti* c. 17, 16. Ios. 4, 13. 2 Reg. 25, 4. 5.

℣. 30. g) *per ascensum*. 1 Sam. 9, 11. Ios. 10, 10. h) Ion. *montis oliuarum*. cf. Zach. 14, 4. i) *opertum*. Ier. 14, 3. 4. Esth 6, 12. Ez. 12, 6. k) *discalceatus*, nudis pedibus (5) Es. 20, 2. 3. 4. Ier. 2, 25. l) cf. Es. 15, 5. ℣. 31. m) *Cumque Dauidi* annunciaret l. *indicaret* aliquis. v. 13.

℣. 17. s) vt v. 16. ὁμοῦ, Matth. 14, 13. t) *substiterunt autem*. Gen. 19, 17. 1 Sam. 20, 38. u) Ion. *in loco remoto*, vel potius *in loco spatioso* & copiarum capace, inter vrbem & torrentem Kidron v. 23 cf. c. 22, 20. Crediderim esse *nomen proprium*, domui & loco aliquantum a Ierusalem distanti impositum, scribit *Schmid*.

℣. 18. x) *milites* Dauidis, qui constanter seruiebant. c. 11, 1 y) *transibant* coram Rege, vt qui & quales essent, quos secum ducebat, cognosceret. conf. v. 22. c. 28, 4. 1 Sam. 29, 2. z) *iuxta eum* vel *iuxta manum eius*. vid. v. 7. a) qs. *exterres olim & exules*. c. 8, 18. c. 20, 7. 23. b *Gathenses* s. Githaei quos olim cum duce Ithaio e Gath Philistaeorum vrbe Ios. 11, 22. in militiam adsciuerat. Alii Israelitas fuisse putant c. 2, 8. 1 Sam. 30, 9. c) q. d. *cum pede* i. e *sub ductu et imperio eius* cf. Ex. 11, 8. Iud. 4, 10. d) qui eos lustrabat.

℣. 19. e) forte non nimium peregrinis confisus, eum cum suis dimittere volebat, aut minus acceptos eos hospitibus suis fore, metuebat. f) c 18, 2. 5. Alius Beniaminita c. 23, 29. g) *etiamque exul es*. 2 Reg. 24, 14. h) *loco tuo*. Diuersimode intelligunt & exponunt. LXX. Vulg. Syr. Ar. Tig. *de loco* s. *patria tua*. al. & S. *ad locum tuum*, i. e. vt locum inuenias, vbi concedatur tibi habitare. Conf. *Ion*.

℣. 20. i) *Heri* qs. i. e. *vix nuper* venisti Iob. 8, 9. k) Num. 32, 13. l) *quo possum*. cf. 1 Reg. 18, 12. Sic loquuntur Hebraei, cum certum locum exprimere nolunt, aut fugam significant. vid. 1 Sam 23, 13. Ion. *abeo in locum, nescioquem*. m) *cum misericordia & veritate Dei*. c. 2, 6. Gen 24, 49.

℣. 21. n) 1 Sam. 20, 3. o) Ier 15, 2.

℣. 23. p) 1 Sam. 14, 25

℣. 18. ברגלו sic in textu scribit 1. cum *Kri* ברגליו secund. *Mas. Erff.* ℣. 19. *Spatium* inter hunc & praeced. ℣. interponunt 1. 5. 6. 9. 10. 19 20. ℣. 20. תמול sine *Psik* 1. 2 6, 9. 20 ℣. 21. אשר־ per *Makk*. 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 23. פני *Makk*. loco *Merca* hab. 5--10. 13. 14. ℣. 26. ואם per *Makk*. 6. 9. 14. 20 21. 22. & sic correctum in 5. ℣. 27. שבה sic *milel* omnes nostri, & sic requirit *Hannagid* in *M. I.* cuius tamen auctor negat, in correctis codicibus *milel* reperiri, & sic esse in exemplari *Masorae*. ℣. 30. במעלה *Beth* cum *Dagesch* contra analogiam, 1. 2 5. 7. 8. 10. 11. 12. 13 15, 17. 18. 19. 21. 23. עלה sine *Psik* 1. 2. 5--9. 14. 15. 20. עלה ובכה cum *Kri* עלו ובכו 2. & *Mas. Erff.*

לאמר אחיתפל בקשרים עם־אבשלום ויאמר דוד
32 סכל־נא את־עצת אחיתפל יהוה׃ ויהי דוד בא עד־
הראש אשר־ישתחוה שם לאלהים והנה לקראתו
33 חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על־ראשו׃ ויאמר
34 לו דוד אם עברת אתי והית עלי למשא׃ ואם־העיר
תשוב ואמרת לאבשלום עבדך אני המלך אהיה עבד
אביך ואני מאז ועתה ואני עבדך והפרתה לי את עצת
אחיתפל׃ והלוא עמך שם צדוק ואביתר הכהנים לה
והיה כל־הדבר אשר תשמע מבית המלך תגיד
36 לצדוק ולאביתר הכהנים׃ הנה־שם עמם שני בניהם
אחימעץ לצדוק ויהונתן לאביתר ושלחתם בידם אלי
37 כל־דבר אשר תשמעו׃ ויבא חושי רעה דוד העיר
יו ואבשלום יבוא ירושלם׃ ודוד עבר מעט מהראש
והנה ציבא נער מפיבשת לקראתו וצמד חמרים חבשים
ועליהם מאתים לחם ומאה צמוקים ומאה קיץ ונבל יין׃
2 ויאמר המלך אל־ציבא מה־אלה לך ויאמר ציבא
החמורים לבית־המלך לרכב ולהלחם והקיץ לאכול
3 הנערים והיין לשתות היעף במדבר׃ ויאמר המלך
ואיה בן־אדניך ויאמר ציבא אל־המלך הנה יושב
בירושלם כי אמר היום ישיבו לי בית ישראל את
4 ממלכות אבי׃ ויאמר המלך לצבא הנה לך כל אשר
למפיבשת ויאמר ציבא השתחויתי אמצא־חן בעיניך
ה אדני המלך׃ ובא המלך דוד עד־בחורים והנה
משם איש יוצא ממשפחת בית־שאול ושמו שמעי בן־
6 גרא יצא יצוא ומקלל׃ ויסקל באבנים את־דוד ואת־
כל־עבדי המלך דוד וכל־העם וכל־הגברים מימינו
7 ומשמאלו׃ וכה־אמר שמעי בקללו צא צא איש
8 הדמים ואיש הבליעל׃ השיב עליך יהוה כל דמי

בית   Ll 5   לד ה

n) consiliarius Dauidis v. 12. o) 2 Reg. 21, 24. p) *fatuum quæso, redde.* Ef. 44, 25. cf. infra c. 24, 10. q) fuit enim vir cetera prudentissimus c. 16, 23. c. 17, 14. sed prudentia tm. humana & naturali, cuius abusio tristissimum & stultissimum exitum habuit c. 17, 23.

ꝟ. 32. r) *in verticem* montis oliuarum v. 30. c. 16, 1. cf. c. 2, 25. 1 Sam. 26, 13. s) *vbi Deo supplicabat* c. 12, 20. scil. dum adhuc videret Arcam cum sacerdotibus remissam, *Schmid.* ei qsi valedicens, *Kimchi.* vel sec. *Abarb.* vt Deus consilia Achitophelis infatuaret. Hac supplicatione effudit, *sec. Lightfooti* obseruationem, Psalmum III. quocum conuenit Ps. XXVII. Conf. Antitypum Matt. 26, 36. seqq. Alii: *vbi* quisque Hierosolymam petens, cum eo venisset, *solebat Deo sese incuruare.* t) *tum* ec e in tempore *ipsi obuiam fiebat.* u) v. 37. c. 16, 16. c. 17, 7. intimus Regi 1 Par. 27, 33. x) Ios. 16, 2. y) c. 13, 31. z) c. 13, 9.

ꝟ. 33. a) eum sibi divinitus oblatum sentiens. b) c. 19, 36.

ꝟ. 34. c) *seruus tuus ego, o Rex, ero!* seruus Patris tui sicut ego fui dudum, ita nunc tuus etiam ero. d) cf. not. 1 Sam. 12, 15. e) *a longo tempore.* Ef. 16, 13. c. 44, 8. f) *tum* infringes & *irritum reddere poteris* Num. 15, 31. g) vid. c. 17, 14. Hic vero neque Dauid, neque Chusai ab officioso mendacio excusatur; sic cum *Sanctio* iudicat *Sch n.* p. 705. secus tn. censet *Brentius* aliique, ex caussæ bonitate. confer c. 16, 16.

ꝟ. 35. h) in vrbem reuersi v. 29.

ꝟ. 36. i) cf. c. 17, 17. k) vid. v. 27. l) c. 17, 21.

ꝟ. 37. m) 1 Par. 27, 33. n) *Absalom v. etiam*, vt Pater augur..atus erat v. 34. cum Achitophele & tota seditiosorum turba Hierosolymam *veniebat.* c. 16, 15.

CAP. XVI, ꝟ. 1. o) Syr. *a loco, vbi adorauerat.* vid. c. 15, 32. p) c. 4, 4. c. 9, 2. seqq. q) non inscio tantum, sed defraudato etiam hero suo. Dicendum videtur, ex coll. c. 19, 27. quod Mephiboschetus ex vrbe miserit, & Tsibæ

כצ̈ל imperauerit, vt asinum sibi adduceret, secuturo Regem; Tsiba asinos & munera ad Regem adduxit, Hierosolymis relicto Mephibosceto &c. *Schmid.* r) Iud. 19, 3. s) *strati, clitellati* c. 1, 23. t) non adeo magnos sine dubio, vt facile para-

Cap. XVI.

ri, & a duobus asinis cum reliquo onere portari potuerint. u) vid. 1 Sam. 25, 18. x) lon. *& centum libras palatharum.* והלחם קרי קיץ proprie maturam *æstatem*, meton. *fructus æstivos*, & in specie *ficus* denotat. vid. v. 2. Ef. 16, 9. Ier. 40, 10. Mich. 7, 1. Am. 8, 1. 2. y) 1 Sam. 10, 3. Munus quidem fuit non adeo magnum, non tn. spernendum in fuga.

ꝟ. 2. z) quem in finem hæc adfers? conf. Gen. 21, 29. a) c. 17, 29. b) v. 14. Gen. 25, 29. Deut. 25, 18. ἐκλελυμένοις Matt. 15, 32. c) c. 15, 23.

ꝟ. 3. d) vaferrima calumnia. vid. not. v. 1. & cf. c. 19, 27. ꝟ. 4. e) calumniæ incaute credulus, iniquo & nimis præcipitato iudicio, quod ex parte etiam retractauit c. 19, 30. f) c. 1, 2. c. 14, 33. q. d. cum humillima gratiarum actione accipio donum. Ion. *gratias ago.* g) porro me commendo. 1 Sam. 2, 18. Ruth 2, 13. ꝟ. 5. h) *iuxta* l. *prope ad* Iud. 4, 11. nam ipsam vrbem demum ingressus est infra v. 14. i) c. 3, 16. k) c. 19, 17. 19 1 Reg. 2, 8. 41. l) insano ausu. cf. geminatum verbum v. 13. Gen. 19, 9. m) contra Ex. 22, 27.

ꝟ. 6. n) *Quin & lapidibus petebat.* v. 13. o) c. 10, 7. c. 20, 7. ꝟ. 7. p) Ef. 30, 22 q) v. 8. cf. c. 21, 2. Ps. 5, 7. r) c. 20, 1. Deut. 13, 14. ꝟ. 8. s) cf. Ps. 3, 3. t) Schmidio videtur Simei Dauidi præcipue imputare sanguinem 7 virorum de domo Saulis, qui ob Gibeonitas suspensi sunt c. 21, 9.

ꝟ. 32. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6--10. 19. 20. 22. 23. ꝟ. 33. אם per *Makk.* 1. sic fe 5. והיית *milra* 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 23. & *Ber* & cum nota כצ̈ל 17. 18. & *Ber.* quæ tamen potius ad *defectiuam* vltimæ & penultimæ syllabæ scriptionem pertinere videtur, vt notat *Mas. 1. impress.* & *M. 1.* neque vero illi ipsi codices sub *He* figunt *Meth.* quod necessarium foret, si vox esset *milra.* ꝟ. 34. עבדך sic recte per *Kadma* (caue enim, ne *Pascht m* interpreteris) 1. 2. 5. 10. 11. 13. 14. 19. 21. & *Ber. Sakephk.* quod habent ceteri, incongruum parit censum, aut certe coactum. ꝟ. 37. רעה *Ain* per *Tsere* 2. 5. 17. 18. & *Ber.* contra *M. I.* ואבשלום *defectiue* 7. 8. sec. *Mas.* suam. CAP. XVI, ꝟ. 1. ונבל *Nun* per *Sægol* 1. 5. 6. 8. 9. 14. 16. 20. 23.

ꝟ. 2. מה per *Patach* 2. 7. 8. 13. 17. 18. & *Ber.* לך sine *Dagesch* 1. 6--11. 13--16. 19--23. ꝟ. 7. בקללו *Metheg* sub ק hab. 6 - 10. 13, 19. 23. Per *Chatephpatach* sub ל 1. 6. 9. 11. 15. 16. 20. 21. 23.

בית־שאול אשר מלכת תחתו ויתן יהוה את־המלוכה
ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש דמים אתה׃
9 ויאמר אבישי בן־צרויה אל־המלך למה יקלל הכלב
המת הזה את־אדני המלך אעברה־נא ואסירה את־
י ראשו׃ ויאמר המלך מה־לי ולכם בני צרויה כי יקלל
וכי יהוה אמר לו קלל את־דוד ומי יאמר מדוע עשיתה
11 כן׃ ויאמר דוד אל־אבישי ואל־כל־עבדיו הנה
בני אשר־יצא ממעי מבקש את־נפשי ואף כי־עתה בן־
12 הימיני הנחו לו ויקלל כי־אמר לו יהוה׃ אולי יראה
יהוה בעוני והשיב יהוה לי טובה תחת קללתי היום
הזה׃
13 וילך דוד ואנשיו בדרך ושמעי
הלך בצלע ההר לעמתו הלוך ויקלל ויסקל באבנים
14 לעמתו ועפר בעפר׃ ויבא המלך
טו וכל־העם אשר־אתו עיפים וינפש שם׃ ואבשלום
וכל־העם איש ישראל באו ירושלם ואחיתפל אתו׃
16 ויהי כאשר־בא חושי הארכי רעה דוד אל־אבשלום
ויאמר חושי אל־אבשלום יחי המלך יחי המלך׃
17 ויאמר אבשלום אל־חושי זה חסדך את־רעך למה
18 לא־הלכת את־רעך׃ ויאמר חושי אל־אבשלם לא
כי אשר בחר יהוה והעם הזה וכל־איש ישראל לא
19 אהיה ואתו אשב׃ והשנית למי אני אעבד הלוא
לפני בנו כאשר עבדתי לפני אביך כן אהיה לפניך׃
כ ויאמר אבשלום אל־אחיתפל הבו
21 לכם עצה מה־נעשה׃ ויאמר אחיתפל אל־אבשלם
בא אל־פלגשי אביך אשר הניח לשמור הבית ושמע
כל־ישראל כי־נבאשת את־אביך וחזקו ידי כל־אשר
22 אתך׃ ויטו לאבשלום האהל על־הגג ויבא אבשלום
אל

תחתיו קרי

Cusch per irrisionem impositum putat *Lightfootus* pro *Kisch*. Huc etiam referunt Ps. XI. & XII.

כה קרי

℣. 13. s) in

כי קרי

latere montis. Ex. 26, 26. t) *secus eum*. Ex. 25, 27. u) insanientis in modum. cf. v. 5. x) *prope eum*,

בעיני קרי

קללתו קרי

etsi non tersit, quia po-

פסקא באמצע פסוק

pulus & militia Regem cingebant v. 6. y) q. d. *& conspergere volebat eum* (1) glebis aut puluere,

℣. 14. z) v. 2. Iud. 8, 4. 5. a) Ex. 23, 12. b) in Bachurim v. 5.

℣. 15. c) c. 15, 37. d) c. 15, 12. 31.

℣. 16. e) c.

לו קרי

15, 32. 37. f) 1 Sam. 10, 24. 1 Reg. 1, 39.

℣. 17. g) *Haeccine est benignitas tua?* Gen. 20, 13. Ruth 3. 10. h) qua agis *cum amico tuo*, vel *erga amicum tuum* cf. c. 3, 8. Zach. 7, 9. Ruth 2, 20.

℣. 18 i) Ion. Syr. *ipsius ero*, cf. Ex. 21, 8. & ibi varr. lectiones.

u) cuius te successorem fecisti; & thronum occupasti. At id factum erat diuina voluntate, vid. nota c. 2, 9. c. 3, 9. 12. x) Verum erat, sed longe alio sensu, quam furiosus homo calumniabatur. cf. v. 10. c. 12, 12. y) *in malo tuo* c. 17, 14. Num. 11, 15. quod malitia tua promeritus es. z) v. 7.

℣. 9. a) vehementer iratus, & iniquissime ferens, quod Rex adhuc taceret. cf. c. 19, 22. b) c. 9, 8. 1 Sam. 24, 15. c) *per vitte modo, vt transeam* c. 2, 15. Deut. 3, 25. d) c. 4, 7. 1 Sam. 17, 46. cf. Luc. 22, 49. seqq. Ioh. 18, 10. seqq.

℣. 10. e) Ios. 22, 24. 1 Reg. 17, 18 f) c. 19. 23. quos vindictae nimis cupidos esse, iamdudum expertus erat, c. 3, 30. g) *quis maledicat*; q. d. sine eum maledicere: hunc enim hominem ego nequidquam curarem, nisi plus momenti mihi in Deo, quam in Simei considerandum esset. Id enim in Deo me castigante agnosco, acsi quis dixisset Simei: maledic Dauidi. *Schm.* h) *dicere Domini*, non est aliud, quam *permittere*. Emphasis a. eius ostendit, quantum in permissione diuina situm sit, & quantopere nobis consideranda, ap. quod iusta sit contra nos, &c. *Schm.* i) *ecquis v. dicet* ad DEVM. k) cf. Iob. 9, 12. c. 21, 22. Coh 8. 4. non vindicandi se, sed patiendi iam tempus est.

℣. 11. l) c. 7, 12. m) c. 4, 8. n) Deut. 31, 27. o) c. 19, 17. p) *permittite* itaque *illi* Ex. 32, 10.

℣. 12. q) 1 Sam. 14, 6. r) *ad oculum meum* lacrymas fundentem c. 15, 30. sic Ion. *fortassis manifestabuntur Domino lacrymae oculi mei*. Sed Syrus aliique; *miseriam meam*, & LXX. vt Luc. 1, 48. Hac a. occasione Dauid composuit Psalmum VII, vt ex inscriptione eius colligitur. Fuit en. Simei Beniaminita v. 11. cui nomen *Cusch*

℣. 19. k) *Et secundo* Gen. 22, 15. l) eius successore, ad quem regnum translatum est. ℣. 20. m) consilii praesidem v. 15. n) Iud. 20, 7. Es. 16, 3. ℣. 21. o) nefario consilio, vt eum in nequissimo proposito confirmaret, & totum sibi deuinciret. cf. c. 15, 5. p) v. 22. c. 15, 16. q) *quod putidus factus sis* apud Patrem c. 10, 6. r) intelligent enim rem serio agi, & inexpiabilem esse inter vos inimicitiam. ℣. 22. s) regiae domus, vbi pellices relictae. cf. c. 11, 2. t) Gen. 6, 4.

℣. 10. *Spatium* praemittunt 5—10. 19—23. צריה sic *defect.* correctum in 1. 2. & sic postulat *Mas.* 1. ac *Erff* h. l. & *impressa* ad c. 14, 1. Ceteri omnes *plene*. ℣. 11. *Spatium* praemittunt 2. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. ℣. 12. בעוני Hoc inter *Tikkune Sopherim* connumerat *Mas. impr.* ad Ps. 106, 20. קללתו sic in textu sine nota 1. 2. 5. 6. 9. 14. 15. 16. 20. 22. 23. ℣. 13. sine interposito *spatio* hunc ℣. cum praeced. coniungunt 1. 5—10. 14. 19—23. בדרך sine *Piska* omnes, praeter 17. 18. & *Ber.* בצלע *Tsade* per *Segol* 1. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 23. ℣. 16. רעה *Ain* per *Segol* 1. 6. 9. 14. 20. 22. 23. conf. c. 15, 37. ℣. 17. לא־ *Lamed* geminant per *Dagesch* 17. 18. *Ber.* ℣. 21. בא sic *defect.* fe. 1. 2. secundum *Masoram* 1. 2. h. l. & *impress.* ad Ps. 126, 6. פלגשי *Lamed* cum *Dagesch* 7. 8. 13. 14—18. 21. 23. & sic iidem fere v. 22.

23 אל־פלגשי אביו לעיני כל־ישראל ׃ ועצת אחיתפל
אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל־* בדבר האלהים
כן כל־עצת אחיתפל גם־לדוד גם־לאבשלם ׃
יז ויאמר אחיתפל אל־אבשלם אבחרה־
נא שנים־עשר אלף איש ואקומה וארדפה אחרי־דוד
2 הלילה ׃ ואבוא עליו והוא יגע ורפה ידים והחרדתי
אתו ונס כל־העם אשר־אתו והכיתי את־המלך
3 לבדו ׃ ואשיבה כל־העם אליך כשוב הכל האיש
4 אשר־אתה מבקש כל־העם יהיה שלום ׃ ויישר הדבר
בעיני אבשלם ובעיני כל־זקני ישראל ׃
ה ויאמר אבשלום קרא נא גם לחושי
6 הארכי ונשמעה מה־בפיו גם־הוא ׃ ויבא חושי אל־
אבשלום ויאמר אבשלום אליו לאמר כדבר הזה
דבר אחיתפל הנעשה את־דברו אם־אין אתה
7 דבר ׃ ויאמר חושי אל־
אבשלום לא־טובה העצה אשר־יעץ אחיתפל
8 בפעם הזאת ׃ ויאמר חושי אתה ידעת את־אביך ואת־
אנשיו כי גברים המה ומרי נפש המה כדב שכול
9 בשדה ואביך איש מלחמה ולא ילין את־העם ׃ הנה
עתה הוא־נחבא באחת הפחתים או באחד המקומת
והיה כנפל בהם בתחלה ושמע השמע ואמר היתה
י מגפה בעם אשר אחרי אבשלם ׃ והוא גם־בן־חיל
אשר לבו כלב האריה המס ימס כי־ידע כל־ישראל
11 כי־גבור אביך ובני־חיל אשר אתו ׃ כי יעצתי האסף
יאסף עליך כל־ישראל מדן ועד־באר שבע כחול
12 אשר־על־הים לרב ופניך הלכים בקרב ׃ ובאנו אליו
באחת המקומת אשר נמצא שם ונחנו עליו כאשר
יפל הטל על־האדמה ולא־נותר בו ובכל־האנשים
אשר

u) Gen. 35, 22. Leu. 18, 8. c. 20, 11. x) easque constuprauit & incestum palam commisit. c. 12, 11.

℣. 23. y) *Eratnamq; consilium Achitophelis* &c. Ratio est, cur nefarium illud consilium adeo promte executus sit Absalom. z) *quis* 1 Sam. 24, 20.

CAP. XVII, ℣. 2, a) subito & ex improuiso. Ios. 10, 9. b) *dum ille fessus est* Deut. 25, 18. c) *& remissus manibus*, & ad resistendum imparatus. cf. Num. 11, 18. Es. 35, 3. d) *& perterrefaciam eum* ac milites eius Iud. 8, 12. Ez. 30, 9. ἐκστήσω. Luc. 24, 22. e) *tum vero percutiam*. πατάξω. Matt. 26, 31. f) *solum* cum paucis, qui forte restiterint. Dauid Christi, Absalom Antichristi, Achitophel a. Iudæ vel Caiphæ figuram exhibet, coll. Ioh. 11, 49. seqq.

℣. 3. g) *cum enim redierint*, vel reducti fuerint *omnes*. h) tum etiam *Vir* s. *viri*, singularis collectiuus. i) *quos tu* tibi conciliare *quæris* cf. c. 12, 26. Ier. 45, 5. Alii: *tum vir, quem quæris* c. 5, 17. c. 16, 11. sc. solus occisus erit. k) *totus* inquam *populus*. l) *erit* mera pax. l *in pace!* (vid. 1 Sam. 25, 6.) sicut mortuo Ischboscheto sub Patre suo factum c. 5, 1. seqq. & sic bellum breui labore confectum erit.

℣. 4. m) 1 Sam. 18, 20. sine dubio etiam sic factum esset, nisi aliter DEus pro Dauide curasset.

℣. 5. n) *Dixit tn. Absalom* cuidam ministro, ex mira prouidentia DEi, quæ precibus Dauidis exorata c. 15, 31. animum illius ita flexit, vt Chuschaim etiam audire voluerit *S.* o) c. 15, 16. seqq. p) *quid in ore ipsius*, h. e. *quid* consilii ex eodem suo proferre queat. cf. Gen. 24, 57. q) *etiam ipsius* 1 Sam. 24, 12. Ez. 5, 8.

℣. 6. r) adprobasne eius consilium? s) *sin* minus

s) *sin minus* Gen. 30, 1.

איש קרי
ולא כתיב
2 Reg. 3, 10. s. non probas

Cap. XVII.

quod ille dixit, nec putas, ita faciendum esse nobis, *tu* s. quid tibi rectius videatur, *dicito*. sic Ion. & accentus.

℣. 7. t) prudens modestia.

℣. 8. u) c. 16, 6. x) *& exacerbati animo*. Iud. 18, 25. 1 Sam. 30, 6. Hab. 1, 6. sc. ob regnum Dauidi ablatum. y) Hos. 13, 8. cf. Ier. 18, 21. z) *orbatus* (3) Prou. 17, 12. sicut vrsa exacerbatur, cum ei catuli auferuntur. Sic si vel maxime eos non opinantes aggressus fuerit Achitophel, non tn. ipsi fugient, & Regem suum deserent, sed acerrime potius pro eo pugnabunt.

a) belli peritissimus 1 Sam. 16, 18. b) *nec in campo*, vbi nocturnis pateat insidiis & facile opprimi possit, cum populo suo *manebit*.

באחד קרי

מלעיל

℣. 9. c) *latet* fortassis cum suis 1 Sam. 10, 22. d) *in quadam fouea* c. 18, 17. cf. Iud. 6, 2. 1 Sam. 13, 6. e) *aut in loco quodam* insidiis opportuno, vnde prætereuntem hostem ex improuiso adoriri & cædere possit. f) Schm. *cum ceciderint de his nostris*, vt 1 Sam. 14, 13. At Gesset. *cum obruerit eos David*, coll. Ios. 11, 7. ℣. 10 g) *Si ille etiam* sit. h) 1 Sam. 14, 52. i) c. 1, 23. Prou. 30, 30. 1 Par. 12, 8. k) *liquescendo tn. liquescet*. Es. 13, 7. Frequens phrasis ad significandam eorum animi adfectionem, qui desperant, se hostibus posse superiores esse. vid. Deut. 1, 28. l) *nam*, vt concludam, quod dixi, non tu solum scis ℣. 8. sed *totus Israel nouit* &c. ℣. 11. m) *Quin* hoc *consuluerim*. n) c. 3, 10. Iud. 20, 1. o) i. e. *tuque ipse præsens sis*, non Dux tantum aliquis, exercitui cf. Ex. 33, 15. p) *in prælio* s. *conflictu*. Zach. 14, 3. Ps. 144, 1. ℣. 12. q) q. d. tunc enim neque ipse dubito inter primos te sequi, de victoria certissimus.

℣. 1. אבחרה *Mun.* loco *Makk* hab. 7. 8. 10. 11. 12. 15. 16. 23. ℣. 5. ויאמר per *Paschta geminum* 1. 2. 7. 8. 10. 13. 15. 19. ℣. 9. באחת המקומת sic per *Tau* in *femin.* genere 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. ℣. 11. מדן per *Paschta* 6. 9. 11. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 21. 22. 23. & sic fe. 5. בקרב *Kuph* geminant per *Dag.* 2. 5. 7. 8. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 23. contra *Mas. Erff.* ℣. 12. באחת sine adiecto *Kri* 6. 9. 14. 16. 20. 23. & *B. Israel*; poscit tamen illud *M.* 1. & *Mas. impr.* ad 1 Reg. 19, 4. נותר *milra* 1. 2. 5.

13 אֲשֶׁר־אִתּוֹ גַּם־אֶחָד׃ וְאִם־אֶל־עִיר יֵאָסֵף וְהִשִּׂיאוּ כָל־
יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר הַהִיא חֲבָלִים וְסָחַבְנוּ אֹתוֹ עַד־הַנַּחַל
עַד אֲשֶׁר־לֹא־נִמְצָא שָׁם גַּם־צְרוֹר׃
14 וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל טוֹבָה עֲצַת
חוּשַׁי הָאַרְכִּי מֵעֲצַת אֲחִיתֹפֶל וַיהוָה צִוָּה
לְהָפֵר אֶת־עֲצַת אֲחִיתֹפֶל הַטּוֹבָה לְבַעֲבוּר הָבִיא יְהוָה
אֶל־אַבְשָׁלוֹם אֶת־הָרָעָה׃
טו וַיֹּאמֶר חוּשַׁי אֶל־צָדוֹק וְאֶל־אֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים כָּזֹאת
וְכָזֹאת יָעַץ אֲחִיתֹפֶל אֶת־אַבְשָׁלֹם וְאֵת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
16 וְכָזֹאת וְכָזֹאת יָעַצְתִּי אָנִי׃ וְעַתָּה שִׁלְחוּ מְהֵרָה וְהַגִּידוּ
לְדָוִד לֵאמֹר אַל־תָּלֶן הַלַּיְלָה בְּעַבְרוֹת הַמִּדְבָּר וְגַם
עָבוֹר תַּעֲבוֹר פֶּן יְבֻלַּע לַמֶּלֶךְ וּלְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ׃
17 וִיהוֹנָתָן וַאֲחִימַעַץ עֹמְדִים בְּעֵין־רֹגֵל וְהָלְכָה הַשִּׁפְחָה
וְהִגִּידָה לָהֶם וְהֵם יֵלְכוּ וְהִגִּידוּ לַמֶּלֶךְ דָּוִד כִּי לֹא יוּכְלוּ
18 לְהֵרָאוֹת לָבוֹא הָעִירָה׃ וַיַּרְא אֹתָם נַעַר וַיַּגֵּד לְאַבְשָׁלֹם
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם מְהֵרָה וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּית־אִישׁ בְּבַחֻרִים וְלוֹ
19 בְאֵר בַּחֲצֵרוֹ וַיֵּרְדוּ שָׁם׃ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ אֶת־
הַמָּסָךְ עַל־פְּנֵי הַבְּאֵר וַתִּשְׁטַח עָלָיו הָרִפוֹת וְלֹא נוֹדַע
כ דָּבָר׃ וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶל־הָאִשָּׁה הַבַּיְתָה
וַיֹּאמְרוּ אַיֵּה אֲחִימַעַץ וִיהוֹנָתָן וַתֹּאמֶר לָהֶם הָאִשָּׁה
עָבְרוּ מִיכַל הַמָּיִם וַיְבַקְשׁוּ וְלֹא מָצָאוּ וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלִָם׃
21 וַיְהִי אַחֲרֵי לֶכְתָּם וַיַּעֲלוּ מֵהַבְּאֵר
וַיֵּלְכוּ וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמְרוּ אֶל־דָּוִד קוּמוּ וְעִבְרוּ
22 מְהֵרָה אֶת־הַמַּיִם כִּי־כָכָה יָעַץ עֲלֵיכֶם אֲחִיתֹפֶל׃ וַיָּקָם
דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן עַד־אוֹר
הַבֹּקֶר עַד־אַחַד לֹא נֶעְדָּר אֲשֶׁר לֹא־עָבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן׃
23 וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֶשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־
הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־בֵּיתוֹ אֶל־עִירוֹ וַיְצַו אֶל־בֵּיתוֹ

ויחנק

Schm. r) tempestiue, obseruatis persecutoribus; elapsi. s) sibi noti ac fidi. t) c.16,5.14. u) aeterna, in qua

פסקא באמצע פסוק

confluebant aquae pluuiales, sed hoc tempore sicca cf. Gen. 37, 20.24. Ier 2,13. c. 18. 6.

℣. 9. x) tergiuersantium Ef. 22,8. Ps. 105,39.

בערבות ק'

y) quia os putei s. cisternae aequale terrae fuit. cf. Ex. 21, 33. z) & diffudit, expandit qs. sole siccanda Ier. 8,2. Num. 11, 32. a) grana contusa. (1) Prou. 27, 22 b) Ex. 2,14.

℣. 20. c) riuulum (1) conuenit cum Arab. makilon, quod est exhaustae aquae puteus, a rad. makila, parū aquae, vel in medio tantum colle ctam. continuit puteus.

℣. 21. d) c. 15, 36 e) substiterat en. Dauid hucusq; prope Iordanem; cuius aquas, dum contemplabatur, suas meditatus

קמץ בז"ק

est miserias, easq; Ps. XLII. & XLIII. expressit, quemadmodum ex Ps. 42, 7. haud abs re colligit Lightfootus & ℣. 8. calamitatum fluctus cum fluctibus Iordanis confert. f) Huc refert Lightfoot. Ps. LV. ℣. 22. g) Iud. 16,2. h) 1 Sam. 30,19. ℣. 23. i) quod pro oraculo suscipiendum putabat. cf c. 16,23 k) c. 16,1. Gen 22,3. l) indigne ferens, sibi non esse obtemperatum, & infelicem rebellionis exitum animo praesumens. m) c. 15,12. n) 2 Reg. 20,1. Es 38, 1. cum domi suae audiuisset, quod victus & occisus esset Absalom, praesentissimam videns suam poenam, voluntaria morte eam praeuenit. Schmid.

℣. 13. r) reciperit se Ios. 20, 4. s) inicient omnis &c. vel inducent duces iniicere omnem &c. Hiph. (2) Leu. 22,16. t) funes c. 8,2. q. d. nostra multitudine tam facile muros subruemus, & vrbem solo aequabimus, quam facile potest vnus a multis in vincula conijci & ad supplicium rapi. u) trahemus (4) Ier. 15,3. x) eum cum vrbe. y) lapillus cum alio congestus, i. lapidum congeries aceruus cf. Am. 9,9. alibi fasciculus, vt pecuniae Gen. 42,35. myrrhae Cant. 1,13. vid. 1 Sam. 25, 29. Rhetoricatur Chuschai, & omnes eloquentiae suae neruos intendit ad consilium Achitophelis refutandum, vt fidem suam Dauidi probaret.

℣. 14. z) vid. ℣. 5. c. 15, 31. a) reuera tn. melius non erat, licet verbosum esset & speciosum. Schm. b) at Dominus ita praeceperat Ps. 33,9. & prouidentia sua rem ita dirigebat, vt Chuschaii consilium praeferrent. cf. Prou. 21,1. Rursus verbum est emphaticum de prouidentia diuina: non quod praeceperit, sed quod tantum valeat permissio diuina, quantum alias praeceptum. S. Cf. c. 16,10.11. c. c. 15,34. Iob. 5,13 d) bonum namque euentum pro Absalomo habiturum fuisset, si effectui datum esset. cf. ℣. 4 e) c. 16, 8.

℣. 15. f) vt iusserat Rex c. 15,27. 28. & 35, 36. g) Ios. 7, 20.

℣. 16 h) c. 15, 28. i) sc. Iordanem ℣. 22. & loco tuto considéas. cf c. 2, 8. k) ne quis deuoretur c. 20, 20. Ps. (3) Es. 9,15. Iob. 37, 20.

℣. 17. l) c. 15, 36. m) ad fontem Rogel Ios. 15,7. c. 18,16 non procul ab vrbe 1 Reg. 1, 9. n) ancilla aliqua ה demonstratiuum indefiniti. vt c. 14, 10. c. 19,27. &c. o) 1 Reg. 18, 2. p) suspecti coniuratae multitudini.

℣. 18. q) vidit tn. Bees, cum in via iam essent & festinarent Schmid.

℣ 14. אחיתפל Piska nemo habet, praeter 17. 18. & Ber. לבעבור per Graschaim 2. fu. 5. Pro אל (quod 6. 9. in marg. referunt) habent על 6. 9. 16. 20. 21. אבשרם defect. fe. 2. & sic requirit Mas. impr. ad h. l. monet tn. huius Editor, alia exemplaria Masorethica hunc locum in numero defectiuorum non recensere. ℣. 16. בערבות sic in ipso textu, sine nota, 1. 2. 5. 6. 9. 20. 22. neque etiam Mas. Erff. quidquā de hoc Kri notat. עבור Ain per chatephpat. 2. 7. 17. 18. 22. & Ber. at cum ceteris nostris facit 2. in marg. פן per Makk. 17. 18. 22. Ber. & sic fu. 5. ℣. 20. את־מיכל sic cum praemissa partic. את 6. 9. in marg. ℣. 23. וְאל־עירו cum praefixo Vau 1. 2. 5. 14. aliique codices in M. I. & sic 6. 9. in marg.

ויחנק וימת ויקבר בקבר אביו : ודוד 24
בא מחנימה ואבשלם עבר את־הירדן הוא וכל־איש
כה ישראל עמו : ואת־עמשא שם אבשלם תחת יואב על־
הצבא ועמשא בן־איש ושמו יתרא הישראלי אשר־
בא אל־אביגל בת־נחש אחות צרויה אם יואב :
ויחן ישראל ואבשלם ארץ הגלעד : 26
ויהי כבוא דוד מחנימה ושבי בן־נחש 27
מרבת בני־עמון ומכיר בן־עמיאל מלא דבר וברזלי
הגלעדי מרגלים : משכב וספות וכלי יוצר וחטים 28
ושערים וקמח וקלי ופול ועדשים וקלי : ודבש וחמאה 29
וצאן ושפות בקר הגישו לדוד ולעם אשר־אתו לאכול
יח כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר : ויפקד דוד

CAP. XVIII.

את־העם אשר אתו וישם עליהם שרי אלפים ושרי
מאות : וישלח דוד את־העם השלשית ביד־יואב 2
והשלשית ביד אבישי בן־צרויה אחי יואב והשלשת
ביד אתי הגתי ויאמר המלך אל־העם
יצא אצא גם־אני עמכם : ויאמר העם לא תצא כי אם־ 3
נס ננוס לא־ישימו אלינו לב ואם־ימתו חצינו לא־
ישימו אלינו לב כי־עתה כמנו עשרה אלפים ועתה
טוב כי־תהיה־לנו מעיר לעזיר : ויאמר אליהם המלך 4
אשר־ייטב בעיניכם אעשה ויעמד המלך אל־יד השער
ה וכל־העם יצאו למאות ולאלפים : ויצו המלך את־
יואב ואת־אבישי ואת־אתי לאמר לאט־לי לנער
לאבשלום וכל־העם שמעו בצות המלך את־כל־
השרים על־דבר אבשלום : ויצא העם השדה לקראת 6
ישראל ותהי המלחמה ביער אפרים : וינגפו שם עם 7
ישראל לפני עבדי דוד ותהי־שם המגפה גדולה ביום
ההוא עשרים אלף : ותהי־שם המלחמה נפצות על־ 8
פני

פסקא באמצע פסוק

לעזור קרי

נפוצת קרי

o) *strangulatus est*, & laqueo mortem sibi ex mala conscientia consciuit (2) Nah. 2, 13. ὁ. ἀπήγξατο. Matt. 27, 5. Excipit quidem cum aliis *Gusset.* p. 273. quia non dicitur in *Hithpael* sed *Niphal*, ideo non dixerim eum *se se strangulasse*, sed *strangulatum esse*, nempe fauces arctatas, & halitum interceptum fuisse, symptomate orto ex moerore itaque mistis; vt etiam Iob. 7, 15. alii intelligunt. Sed respondet *Schm.* p. 796. *strangulatus s. suffocatus est*, non immediate a se, sed a laqueo, quem gulae suae innexuit. Praeterea coniugationis Niphal significatio saepe est reciproca s. deponentialis, vt in grammaticis docetur, v. g. נשמר, נשען, נשבע &c. sic supra ṽ. 13. ṽ. 24. p) ṽ. 27. c. 2, 8. c. 19, 33. ṽ. 25. q) c. 19, 14. r) *filius viri cuiusdam*, cuius nomen &c. cf. 1 Reg. 7, 14. Kimchio aliisque *viri illustris*, *s. strenui*, coll. 1 Reg. 2, 3. s) *Iether* 1 Par. 2, 17. t) natione, at *Ismaelita* dicitur 1 Par. 2, 17. quia inter Ismaelitas habitauit, aut etiam educatus fuit. vid. *Hillerus*, *Abarb.* cereri. sed *S.* p. 798. aliam conìecturam adfert: *Iithra* nobis omnino Israelita gente fuit, in quam forte receptus est ex familia Iethronis, soceri Mosis, qui *Midianita* & *Ismaelita* dictus est. Cum quo cf. Gen. 37, 25. 28. Iud. 8, 22. 24. u) *Abigail* 1 Par. 2, 16. 17. alia 1 Sam. 25, 3. x) Raschio aliisque hic est *Isai*, *pater*, Hillero autem *mater* Dauidis: at Schmidio *prior* eius *maritus*; ita vt Abigail & Tseruia vterinae Dauidis sorores fuerint, sed non consanguineae. y) item Abischaii & Asahelis c. 2, 18. ṽ. 26. z) consilium Chusai secutus ṽ. 11. a) Num. 26, 29. c. 32, 1. ṽ. 27. b) vid. ṽ. 24. c) c. 11, 1. c. 12, 26. d) c. 9, 4. 5. e) 1 Reg. 2, 7. Esr. 2, 61. f) ex *Rogelim*.

lim. c. 19, 32. ṽ. 28. g) *lectos* c. 4, 11. h) & *pocula* l. *scyphos*, coll. Zach. 12, 2. cum Es. 51, 17. 22. i) & *frumentum tostum*, vid. not. Leu. 2, 14. k) & *fabas* (1) Ez. 4, 9. l) & *lentes* (4) c. 23, 11. m) & *cicer frixum* sec. B. Hieronymum. vid. not. 1 Sam. 17, 17. ṽ. 29. n) *item caseos* vaccinos (1) o) c. 16, 2. p) c. 15, 23. CAP. XVIII. ṽ. 2. q) *sui manu* s. *ductu* Ioabi. conf. Num. 4, 28. r) ṽ. 5. c. 15, 19. s) cum vt praesentia sua animaret milites, tum vt filium obseruaret, ne sine poenitentia occisus aeternum periret. ṽ. 3. t) c. 21, 17. u) cf. c. 13, 20. 1 Sam. 9, 20. q. d. non fiet, vt vel hostes triumphū canant, vel amici desperent, te viuo. x) nam adhuc *sicut nos tibi erunt* 10000. Ion. *siquidem tu poteris facile reparare sicut nos decem millia*. y) itaque melius erit. 1 Sam. 27, 1. z) *si nobis ex vrbe fueris auxilio*, vt subsidia &c. submittas, si opus sit. Ion. *orabis pro nobis*. cf. not. Gen. 48, 22. ṽ. 4. a) 1 Sam. 24, 5. b) c. 15, 2. c. 14, 30. ṽ. 5. c) cuius crudelem animum perspectum habebat. d) *leniter mihi agite erga puerum* (4) 1 Reg. 20, 27. Gen. 33, 14. Es. 8, 6. ὁ. Φείσασθε. Act. 20, 29. sic Raschi: si vobis in praelio occurrerit, ei parcite. Ion. *cauti sitis mihi*. Syr. *prehendite mihi viuum*. Adeo solicitus de vita Absalomi fuit, iam certo persuasus, quod in manus ducum suorum venturus esset. S. e) Ex. 8, 8. Num. 23, 18. ṽ. 6. f) Tremellio, aliisque sic dicta, quod Ephraimitae olim illic caesi essent Iud. 12, 4. *Schmidio*, quod in finibus esset Ephraimi, qui ad Iordanem vsque excurrebant Ios. 16, 7. ṽ. 7. g) ṽ. 9. c. 2, 13. c. 20, 6. ṽ. 8. h) *pugna dispersa*, cum turbatis ordinibus fugerent Israelitae cf. c. 20, 22. 2 Reg. 15, 5. Ier. 10, 21.

ṽ. 25. אביגיל Sic c. 1 Sa. 25. ad formam ירושלם &c. ṽ. 27. מלוא *plene* 6. 9. 13. 14. 15. 20. 21. 23. sed per solū Vau 1. 5. CAP. XVIII. ṽ. 2. הגתי *Piska* non habet nisi 2. 5. 17. 18. & *Ber.* ṽ. 3. כמנו *plene* requirit *Mas. impr.* ad Gen. 34, 15. eadem vero h. l. *defectiue*.

פני כל־הארץ וירב היער לאכל בעם מאשר אכלה
החרב ביום ההוא׃ ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד 9
ואבשלום רכב על־הפרד ויבא הפרד תחת שובך
האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה ויתן בין השמים ובין
הארץ והפרד אשר־תחתיו עבר׃ וירא איש אחד ויגד י
ליואב ויאמר הנה ראיתי את־אבשלם תלוי באלה׃
11 ויאמר יואב לאיש המגיד לו והנה ראית ומדוע לא־
הכיתו שם ארצה ועלי לתת לך עשרה כסף וחגרה
12 אחת׃ ויאמר האיש אל־יואב ולא אנכי שקל על־כפי
אלף כסף לא־אשלח ידי אל־בן־המלך כי באזנינו צוה
המלך אתך ואת־אבישי ואת־אתי לאמר שמרו־מי
13 בנער באבשלום׃ או־עשיתי בנפשו שקר וכל־דבר
14 לא־יכחד מן־המלך ואתה תתיצב מנגד׃ ויאמר
יואב לא־כן אחילה לפניך ויקח שלשה שבטים בכפו
ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה׃ ויסבו טו
עשרה נערים נשאי כלי יואב ויכו את־אבשלום
16 וימיתהו׃ ויתקע יואב בשפר וישב העם מרדף אחרי
17 ישראל כי־חשך יואב את־העם׃ ויקחו את־אבשלום
וישלכו אתו ביער אל־הפחת הגדול ויצבו עליו גל־
אבנים גדול מאד וכל־ישראל נסו איש לאהלו׃
18 ואבשלם לקח ויצב־לו בחיו את־מצבת אשר בעמק־
המלך כי אמר אין־לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא
למצבת על־שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום
הזה׃
19 ואחימעץ בן־צדוק אמר ארוצה נא ואבשרה את־
המלך כי־שפטו יהוה מיד איביו׃ ויאמר לו יואב כ
לא איש בשרה אתה היום הזה ובשרת ביום
אחר והיום הזה לא תבשר כי־על־ בן־המלך
21 מת׃ ויאמר יואב לכושי לך הגד
למלך

ולו קרי — בנפשי קרי — לאהליו קרי — בחייו קרי — כן קרי ולא כתיב

cum periculo animæ meæ. c. 23, 17. 1 Reg. 2, 23. e) *falsitatem, mendacium.* Ex. 23, 7. Prou. 13, 5. f) *Immo tu ipse stares ex aduerso.* Obad. v. 11. vel *contra me.* confer Prou. 21, 30. Al. q. d. si tibi placet, *tu ipse te aduersus Absalomum*, & percute illum.

℣. 14. g) 2 Reg. 6, 33. h) *spicula, hastilia.* cf. c. 23, 21. i) *& crudeliter infixit ea.* Iud. 3, 21. k) *cum adhuc viueret*, & ad Patrem deduci potuisset. Num. 11, 33. l) *in media.* vid. Ex. 15, 8. ℣. 15. m) c. 4, 12. c. 13, 28. n) 1 Sam. 14, 1. ℣. 16. o) c. 2, 28. e. 20, 22. p) *nam cohibuit*, detinuit suos 1 Sam. 25, 39. ℣. 17. q) *in vastam quandam foueam* s. *voraginem.* c. 17, 9. o. cf. *χάσμα μέγα.* Luc. 16, 26. r) cf. Deut. 21, 21. s) Ios. 7, 26. c. 8, 29. huius ignominiæ monumentum.

℣. 18. t) *Absalom quidem etiam sibi monumentum erexerat.* u) conf. Gen. 35, 20. x) prope Kiriathaim Gen. 14, 5. 17. inter Rubenitas, coll. Num. 32, 37. y) Ion. *filius superstes*, nam mortui erant. cf. c. 14, 27. z) vid. 1 Sam. 15, 12. ℣. 19. a) c. 15, 27. c. 17, 17. b) 1 Sam. 31, 9. Ier. 20, 15. c) v. 31. Ef. 1, 17. vt precursus erat Ps. 43, 1. cf. not. c. 17, 21. ℣. 20. d) v. 22. c. 4, 10. e) Num. 14, 43. ℣. 21. f) Schm. cum LXX. Ion Syr. Ar. &c. *ad Cuschium*; sed Vat. Trem. *cuidam Aethiopi*, seruo Regis v. 29. aut natione, aut propter nigrorem faciei sec. Kimchium. cf. Ier. 13, 23. Num. 12, 1.

i) *multiplicauit a. consumere*, i. e. plures consumsit cf. Ef. 55, 7. k) *silua.* Ion. Syr. Ar. *sylva siluestris.* Trem. adnotat: siue in stipites impingerent, siue in arbores illiderent, denique in scrobes & præcipitia caderent. Act. ct. S. p. 810. silua ista ad Iordanis ripas sita erat, atque inde per exundantes Iordanis aquas paludosa valde. Populus itaq; fugiens & in siluam se recipiens, in loca ista paludosa incidit, & in iis magno numero interiit &c.

℣. 9 l) *obuiam a factus est* c. 1, 6. c. 20, 1. m) pugnæ ex consilio Chuschaii præsens c. 17, 11 sed fuisfociis nunc fugæ intentus. n) concitato cursu. o) *perplexitatem* s. implexos ramos (2) Ier. 4, 7. cf. Gen. 22, 13. p) *firmum factum* s. *retentum est* (cf. 2 Reg. 14, 5.) *caput eius in quercu*, dum volantes capilli, quibus c. 14, 26. superbiebat, quercui adstricti sunt; vel etiam ex mente Theodoreti caput ab implexis ramis detentum fuit. q) se proripuit, & suspensum reliquit.

℣. 10. r) tanquam summo duci, vt Absalom viuus caperetur.

℣. 11. s) c. 2, 22. *Ion. percussisti & deiecisti eum in terram.* t) *tum meum fuisset* c. 19, 39. Gen. 30, 28. quæ debemus, Hebraice *super nobis* esse dicuntur. Num. 30, 7. 1 Reg. 4, 7. u) f. *fi. los.* Gen. 10, 16. Ex. 38, 28. Num. 7, 13. Iud. 17, 8.

℣. 12. x Tig. *neque si quam ego, si appenderes* sed Ion. *etiamsi ego appenderem* i. *appendens essem super manus meas*, aut appensos iam numerarem &c. cf. c. 19, 7. y) Gen. 23, 16. Ier. 32, 9. 10 z) summa centuplo maiori, quam promisisti a) *obseruate* 2 Reg. 9, 14. b) *Si quisquis sit*; Trem. *quicunque estis.* vid. Ex. 24, 14. Iud. 7, 3. sed *Gussef.* p. 467. Obseruate, *quis* *innix vos* in iuuenem &c. Ellipsin verbi efficit affectus sine obscuritate.

℣. 13 c) *aut si commisissem.* Leu 4, 23. & Sam. 10, 13. Ef. 27, 5. d) ...

℣. 9. שובך per *Schin* 1. 6. 7. 9. 14. 20. at vtrumque punctum *Sin & Schin* habet 13. neutrum vero 10. 11. 19. 21. 22. ℣. 11. ולוא sic *plene* in textu 1. 5. secund. *Mas Erff.* ℣. 14. אחילה sic in textu 2. 5. cum *Kri* אחילה secundum *Mas. Erff.* ℣. 16. מרדף *Resch dageschatum* habent 2. 5. secundum *Mas* 1. 2. & *Erff.* ℣. 18. בחיו sine *Kri* 1. 9. 11. 12. 23. בעמק per *Munach* 1. 2. 6. 9. 14. 20. fu. 5. ℣. 20. בשרה sic *defect.* requirit *Mas. impr.* h. l. at *Mas. Erff.* heic, & *impressa* ad 2 Reg. 7, 9. omisso hoc loco substituit versum 22. quam varietatem hic quoque adnotauit *Editor Masoræ.*

למלך אשר ראיתה וישתחו כושי ליואב וירץ : ויסף 22
עוד אחימעץ בן־צדוק ויאמר אל־יואב ויהי מה ארצה־
נא גם־אני אחרי הכושי ויאמר יואב למה זה אתה רץ
בני ולכה אין־בשורה מצאת : ויהי־מה ארוץ ויאמר 23
לו רוץ וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את־הכושי :
ודוד יושב בין־שני השערים וילך הצפה אל־גג השער 24
אל־החומה וישא את־עיניו וירא והנה־איש רץ לבדו :
ויקרא הצפה ויגד למלך ויאמר המלך אם־לבדו כה
בשורה בפיו וילך הלוך וקרב : וירא הצפה איש־ 26
אחר רץ ויקרא הצפה אל־השער ויאמר הנה־איש
רץ לבדו ויאמר המלך גם־זה מבשר : ויאמר הצפה 27
אני ראה את־מרוצת הראשון כמרצת אחימעץ בן־
צדוק ויאמר המלך איש־טוב זה ואל־בשורה טובה
יבוא : ויקרא אחימעץ ויאמר אל־המלך שלום 28
וישתחו למלך לאפיו ארצה ויאמר ברוך יהוה אלהיך
אשר סגר את־האנשים אשר־נשאו את־ידם באדני
המלך : ויאמר המלך שלום לנער 29
לאבשלום ויאמר אחימעץ ראיתי ההמון הגדול
לשלח את־עבד המלך יואב ואת־עבדך ולא ידעתי
מה : ויאמר המלך סב התיצב כה ויסב ויעמד : והנה ל 31
הכושי בא ויאמר הכושי יתבשר אדני המלך כי־
שפטך יהוה היום מיד כל־הקמים עליך :
ויאמר המלך אל־הכושי השלום לנער 32
לאבשלום ויאמר הכושי יהיו כנער איבי אדני המלך
וכל אשר־קמו עליך לרעה : וירגז המלך יט Cap. XIX.
ויעל על־עלית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני
אבשלום בני בני אבשלום מי־יתן מותי אני תחתיך
אבשלום בני בני : ויגד ליואב הנה המלך בכה 2
ויתאבל על־אבשלום : ותהי התשעה ביום ההוא 3
לאבל

f) læto animo excipiens mandatum, quod Regi gratissimum nuncium se ferre putabat v. 31. 32.

℣. 22. *g*) *sit ergo, quidquid erit.* sic v. 23. Iob. 13, 13. cf. supra v. 12. *h*) c. 3, 24. 1 Sam. 17, 2?. *i*) v. 20. 25. 27. *k*) *reperitur.* vid. Num. 11, 22. vel ex Aethiopico vsu, præmium tibi nullum inde *venit.*

℣. 23. *l*) sc. *rursus dixit.* *m*) *viam planitiei.* Gen. 13, 10. Deut. 34, 3. 1 Reg. 7, 46. Neh. 3, 22 *n*) insigni pedum velocitate eum præuenit.

℣. 24. *o*) c. 19, 9. belli casus & euentum obseruaturus. *p*) cumque iret *speculator* v. 25. c. 13, 34.

℣. 25. *q*) *bonus nuntius est* v. 20. 22. nam rebus aduersis non vnus currit, sed plures fugiunt. *r*) conf. Gen. 8, 7. *s*) 1 Sam. 17, 41.

℣. 26. *t*) *ad ianitorem*, custodem portæ. 2 Reg. 7, 10. 11. cf. 1 Par. 9, 17. 24. *u*) c. 4, 10. Nah. 2, 1.

℣. 27. *x*) cf. 1 Reg. 1, 42.

℣. 28. *y*) *Pax & salva omnia!* cf. 1 Sam. 20, 21. 2 Reg. 5, 22. *z*) cf. c. 1, 2. & not. c. 13, 24. &c. *a*) sc. *in manus tuorum* 1 Sam. 24, 19. c. 26, 8. caute autem ac prudenter nullam Absalomi mentionem faciebat.

℣. 29. *b*) Num *pax* & incolumitas est? v. 32. Gen. 29, 6. c. 43, 27. 28. cf. not. 1 Sam. 21, 16. *c*) *tumultum* 1 Sam. 4, 14. *d*) *mittendo* vel *dum mitteret* Ioabus. cf. similem construct. c. 19, 7. *e*) puta Cuschitum v. 21. *f*) *& me seruum tuum.* de se loquitur.

℣. 30. *g*) Iam admodum solicitus de filio suo. *h*) *verte te, circumito.* 2 Reg. 9, 18. 19. *i*) Num. 23, 3. 15. donec alter certiores nos faciat.

℣. 31. *k*) *bonum nuncium sibi audiat.* Hithp (1) cf. v. 19. 20.

℣. 32. *l*) imprudentius. *m*) satis aperte mortem Absalomi significat, de qua

qua Regi putabat esse gratulandum.

CAP. XIX. ℣. 1. *n*) *Tum v. commotus*, perturbatus valde *est.* c. 7, 10. c. 22, 8. Es. 14, 3. *o*) *superiorem partem.* Iud. 3, 20. sq. locum secretiori lamentationi aptum conf. Gen. 43, 30. *p*) acerbissime. vid. v. 5. Videtur Dauid simul recordatus esse indulgentiæ suæ, quæ nonnulla Absalomi interitus caussa fuerit; adeoque & suam indulgentiam & Absalomi mortem deploraste. *Schmid.* *q*) Ex. 16, 3. Deut. 5, 26. *r*) *vt mortuus fuissem*, si sc. Dei gloria, reip. & propria salus permitterent. cf. c. 1, 21. *s*) *ego ipse*, cf. Num. 14. 32. 1 Sam. 25, 24. *t*) qui eheu! irreparabilem & æternam animæ iacturam fecisti. Eadem charitas adparuit in Mose & postea in Paulo, præ omnibus autem in Iesu Christo Domino nostro, vero Dauide, qui & Hierosolymitanos deflebat, quod non resipiscerent &c. *Brentius.* *x*) nouerat enim in peccatis suis rebellem filium mortuum esse; nec poterat non succensere Ioabo, qui eum contra expressum mandatum suum interfecisset. ℣. 2. *x*) c. 13, 2?. 1 Sam. 15, 35. ℣. 3. *y*) *salus* s. gaudium de *victoria*, per quam Deus & regem & populum seruauit. c. 23, 10. confer 1 Sam. 14, 45.

℣. 22 אני Sic in margine 2. at in textu *Aleph* per *Chatephpatach* & accentum *milra* haber. למה per *Makk.* 7. 8. 10. 13. 15. 19 ℣. 24. החומה *Meth.* pro *Mun.* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ℣. 29. השלום ita cum præfixo *He interrogatiuo* in margine 6. 9. & sic sn. in textu 5. contra *Masoram* 1. 2. & *Erff.* quæ hoc refert inter סבירין ea, *quæ falso existimantur* השלום *legenda esse.*

לאבל לכל־העם כי־שמע העם ביום ההוא לאמר
4 נעצב המלך על־בנו׃ ויתגנב העם ביום ההוא לבוא
העיר כאשר יתגנב העם הנכלמים בנוסם במלחמה׃
ה והמלך לאט את־פניו ויזעק המלך קול גדול בני
6 אבשלום אבשלום בני בני׃ ויבא יואב
אל־המלך הבית ויאמר הובשת היום את־פני כל־
עבדיך הממלטים את־נפשך היום ואת נפש בניך
7 ובנתיך ונפש נשיך ונפש פלגשיך׃ לאהבה את־
שנאיך ולשנא את־אהביך כי הגדת היום כי אין לך
שרים ועבדים כי ידעתי היום כי לא אבשלום חי
8 וכלנו היום מתים כי־אז ישר בעיניך׃ ועתה קום צא
ודבר על־לב עבדיך כי ביהוה נשבעתי כי־אינך יוצא
אם־ילין איש אתך הלילה ורעה לך זאת מכל־הרעה
אשר־באה עליך מנעריך עד־עתה׃
9 ויקם המלך וישב בשער ולכל־העם הגידו לאמר הנה
המלך יושב בשער ויבא כל־העם לפני המלך וישראל
י נס איש לאהליו׃ ויהי כל־העם נדון בכל־
שבטי ישראל לאמר המלך הצילנו מכף איבינו והוא
מלטנו מכף פלשתים ועתה ברח מן־הארץ מעל
11 אבשלום׃ ואבשלום אשר משחנו עלינו מת במלחמה
ועתה למה אתם מחרשים להשיב את־המלך׃
12 והמלך דוד שלח אל־צדוק ואל־אביתר הכהנים
לאמר דברו אל־זקני יהודה לאמר למה תהיו אחרנים
להשיב את־המלך אל־ביתו ודבר כל־ישראל בא אל־
13 המלך אל־ביתו׃ אחי אתם עצמי ובשרי אתם ולמה
14 תהיו אחרנים להשיב את־המלך׃ ולעמשא תמרו
הלוא עצמי ובשרי אתה כה יעשה־לי אלהים וכה
יוסיף אם־לא שר־צבא תהיה לפני כל־הימים תחת
טו יואב׃ ויט את־לבב כל־איש־יהודה כאיש אחד
וישלחו

y) victoriæ die. a) 1 Sam. 20, 3. 34. ℣. 4. b) Ideo clam & furtim qs. subduxit se populus. cf. v. 42. c) sine triumpho aut gaudii demonstratione; l. secius interpretati luctum Regis, vel potius Ioabo succensentes, qui egregiam victoriam prohibita cæde Absalomi commaculasset. d) pudibundi Es. 45, 16. ℣. 5. e) obuelauit, operuit (2) Iob. 15, 11. more lugentium c. 15, 30. f) ex acerbissimo dolore cf. Gen. 27, 34. g) ita vt omnes in porta præsentes vel prætereuntes eum audirent, idque ad milites alii referrent. ℣. 6. h) vt erat audax & impudens cf. c. 18, 5. 11. seqq. i) Ier. 2, 26. k) non me tantum, quem odio habes ob degenerem filium, sed omnes, qui tamen summo suo cum periculo te saluum præstiterunt. Nempe probrosum sibi putabat, quod Rex cædem Absalomi non probaret, & astute de omnibus interpretabatur, quod ipsius malitiam redarguebat. l) v. 10. 1 Sam. 19, 11. ℣. 7. m) amando, dum amas. cf. c. 18, 29. n) quod cordi tibi non sint. o) ex immoderato illo luctu. cf. 1 Sam. 2, 14. p) si modo c. 18, 12. q) impudens erat, & iniquissima interpretatio. ℣. 8. r) desine lugere, ac prodi in publicum. s) Es. 40, 2. humaniter alloquere populum, age gratias ob fidelitatem, & commenda eorum fortitudinem. t) temerarium iuramentum est: & quod dixit, pro ingenti potius contra totum exercitum calumnia, quam pro minima veritate habemus. Schm. u) sed omnes a te deficient vel hac ipsa nocte. ℣. 9. x) Cessi... pudentibus minus... ne maioribus mal... occasionem præbe... ret. y) c. 18, 24. gratulari ei de victoria, & condolere de filio possent, quotquot vellent. ℣. 10. z) se redarguens. Niph. (1) cf. Gen. 6, 3. a) in omnibus enim tribubus erant meliores quidam & cordatiores viri, qui & suam & aliorum iniquitatem agnoscebant, qua

לו קרי

peccauerant in Regem, de se optime meritum. b) c. 3, 18. c) iniquissime cogitatum est aufugere. ℣. 11. d) cf. c. 2, 4. c. 5, 3. 1 Sam. 10, 1. e) sic ceteris meliores in populo dicebant. f) tacentes cunctamini. cf. c. 13, 20. Iud. 18, 9. ℣. 12. g) sibi constanter addictos. cf. c. 15, 24. &c. h) cognatos sibi & fauentiores. cf. c. 2, 1. i) de reducendo rege &c. Parenthesis vsque ad finem versus. ℣. 13. k) Proximi consanguinei. cf. v. 43. ℣. 14. l) c. 17, 25. m) sic

כצל

deficit א Ps. 139, 20. n) cf. c. 5, 1. 1 Par. 2, 16. 17. o) Ruth. 1, 17. 1 Reg. 19, 2. p) supremus militiæ dux c. 9, 16. q) vt sub Absalomo c. 17, 15. r) cui non parum infensus erat. Politica hæc fuit, sed intempestiua & satis iniqua prudentia, quam Deus etiam non adprobauit, vt euentus docuit c. 20, 10. cf. de Abnero c. 3, 24. ℣. 15 s) sic itaque inclinauit Dauid per sacerdotes & Amasam. al. Amasa 1 Reg. 11, 2. 4. t) Iud. 20, 1. Esr. 3, 1.

℣. 3. נעצב *Ain per Schua* simplex 22. contra *Mas.* 1. & 2. ℣. 4. בנסם *Defect.* 5. secund. *Mas. impr.* ad Leu 26, 36. ℣. 6. פלגשיך *Lamed dageschatum* habent 6. 8. 14. 16. 17. 18. 23. *ker.* ℣. 8. עבדיך *Pl̄ka* post *Atnachum* requirit *Mas.* 2. & *Erff.* ℣. 9. וישראל per *Merca* u. fu. 5.

16 וַיִּשְׁלְחוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שׁוּב אַתָּה וְכָל־עֲבָדֶיךָ׃ וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ
וַיָּבֹא עַד־הַיַּרְדֵּן וִיהוּדָה בָּא הַגִּלְגָּלָה לָלֶכֶת לִקְרַאת
17 הַמֶּלֶךְ לְהַעֲבִיר אֶת־הַמֶּלֶךְ אֶת־הַיַּרְדֵּן׃ וַיְמַהֵר שִׁמְעִי
בֶן־גֵּרָא בֶן־הַיְמִינִי אֲשֶׁר מִבַּחוּרִים וַיֵּרֶד עִם־אִישׁ יְהוּדָה
18 לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ דָּוִד׃ וְאֶלֶף אִישׁ עִמּוֹ מִבִּנְיָמִן וְצִיבָא
נַעַר בֵּית שָׁאוּל וַחֲמֵשֶׁת עָשָׂר בָּנָיו וְעֶשְׂרִים עֲבָדָיו אִתּוֹ
19 וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְעָבְרָה הָעֲבָרָה לַעֲבִיר
אֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְלַעֲשׂוֹת הַטּוֹב בְּעֵינוֹ וְשִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא
כ נָפַל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּעָבְרוֹ בַּיַּרְדֵּן׃ וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ
אַל־יַחֲשָׁב־לִי אֲדֹנִי עָוֹן וְאַל־תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר הֶעֱוָה
עַבְדְּךָ בַּיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ מִירוּשָׁלִָם לָשׂוּם
21 הַמֶּלֶךְ אֶל־לִבּוֹ׃ כִּי יָדַע עַבְדְּךָ כִּי אֲנִי חָטָאתִי וְהִנֵּה־
בָאתִי הַיּוֹם רִאשׁוֹן לְכָל־בֵּית יוֹסֵף לָרֶדֶת לִקְרַאת אֲדֹנִי
22 הַמֶּלֶךְ׃ וַיַּעַן אֲבִישַׁי בֶּן־צְרוּיָה וַיֹּאמֶר הֲתַחַת זֹאת לֹא
23 יוּמַת שִׁמְעִי כִּי קִלֵּל אֶת־מְשִׁיחַ יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד מַה־
לִּי וְלָכֶם בְּנֵי צְרוּיָה כִּי־תִהְיוּ־לִי הַיּוֹם לְשָׂטָן הַיּוֹם יוּמַת
אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל כִּי הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי הַיּוֹם אֲנִי־מֶלֶךְ עַל־
24 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־שִׁמְעִי לֹא תָמוּת וַיִּשָּׁבַע לוֹ
כה הַמֶּלֶךְ׃ וּמְפִבֹשֶׁת בֶּן־שָׁאוּל יָרַד
לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ וְלֹא־עָשָׂה רַגְלָיו וְלֹא־עָשָׂה שְׂפָמוֹ
וְאֶת־בְּגָדָיו לֹא כִבֵּס לְמִן־הַיּוֹם לֶכֶת הַמֶּלֶךְ עַד־הַיּוֹם
26 אֲשֶׁר־בָּא בְשָׁלוֹם׃ וַיְהִי כִּי־בָא יְרוּשָׁלִַם לִקְרַאת
הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ לָמָּה לֹא־הָלַכְתָּ עִמִּי
27 מְפִיבֹשֶׁת׃ וַיֹּאמַר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עַבְדִּי רִמָּנִי כִּי־אָמַר
עַבְדְּךָ אֶחְבְּשָׁה־לִּי הַחֲמוֹר וְאֶרְכַּב עָלֶיהָ וְאֵלֵךְ אֶת־
28 הַמֶּלֶךְ כִּי פִסֵּחַ עַבְדֶּךָ׃ וַיְרַגֵּל בְּעַבְדְּךָ אֶל־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
וַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ כְּמַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וַעֲשֵׂה הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃
29 כִּי לֹא הָיָה כָּל־בֵּית אָבִי כִּי אִם־אַנְשֵׁי־מָוֶת לַאדֹנִי
הַמֶּלֶךְ וַתָּשֶׁת אֶת־עַבְדְּךָ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ וּמַה־יֶּשׁ־לִי

בעיניו קרי

נקוד על יצא

w) allegatos suos. cf. c. 13, 7. & subintell. *dicendo*, vt 1 Sam. 20, 16. x) ad Iordanem autem, in finibus tribus suæ, Regem excepturi erant. vid. Ios. 15, 5.

℣. 16. y) v. 41. Ios. 4, 19.

℣. 17. z) c. 16, 5. 1 Reg. 2, 8.

℣. 18. a) nomine totius tribus, quæ se Iudæ adsociauerat. cf. v. 44. b) & inter hos *inprimis Ziba*. c. 9, 16. c) c. 9, 10. d) *cum eo præsto erant*, honoris caussa, & vt magis sibi obstrictum haberet Regem. e) Schm. *peruenerunt ad Iordanem vsque, ante Regem*, s. priusquam etiam Rex adesset. Sed Guss. *pertransiuerunt Iordanem*, coll. 1 Par. 12, 15. cf. 1 Sam. 11, 6.

℣. 19. f) *nauis transportatrix*. (1) g) Vulg. *cum iam transiisset Iordanem*. al. *cum iam vellet transire*. h) sic v. 32.

℣. 20. i) Ps. 32, 2. k) *peruerse egit* & enormiter *deliquit*. c. 24, 17. 1 Reg. 8, 47. l) c. 16, 5. m) conf. 1 Sam. 21, 13.

℣. 21. n) *agnosco & fateor* me peccasse. Ps. 51, 5. o) *prior vniuersa domo Iosephi* (i. e. Ephraimitis & Manassitis, qui Regi tamen propiores sunt) vltro nec coactus cum meis tribulibus adueni; vnde adparebit, quod mentem serio mutauerim, nec venia sim indignus.

℣. 22. p) Pro suo ac fratris ingenio interloquitur, & Regi temere, quid faciendum sit, præscribit. cf. c. 16, 9. q) *an propter hoc?* Zeph. 2, 10. r) Ex. 22, 27. 1 Reg. 21, 10. s) 1 Sam. 24, 7.

℣. 23. t) intempestiuam esse vltionem ratus. u) c. 16, 10. x) quod mihi hodie aduersamini. 1 Sam. 29, 3. 1 Reg. 11, 14. cf. Matth. 16, 23. y) cf. 1 Sam. 11, 13. z) *quod hodie* qs. *Rex primum fio*: quo die non vindicta, sed clementia exercenda est.

℣. 24. a) sc. propter vnum hoc crimen, si modo imposterum talem te geris, vt nunc contestaris. b) sc. eum ob hoc vnum delictum non moriturum. cf. not. 1 Reg. 2, 8. 9.

℣. 25. c) *nepos*. c. 4, 4. c. 9, 3. 6. Syr. *filius Ionathanis; filii Saulis*, quem innocentem Ziba nequissime calumniatus erat c. 16, 3. d) sed parem gratiam non inuenit. e) Ion. *lauerat*. Deut. 21, 12. f) *non exornauerat*, Iob. 16, 15. Ez. 23, 21. Ion. Syr. *non raserat*. g) *barbam*. (5) Ez. 24, 17. 22. h) in luctu ob Regis exilium. i) c. 7, 11. k) v. 31. 1 Reg. 22, 27.

℣. 26. l) *Hierosolymis*, vel *Hierosolymam*, cum ex agro venisset. m) non sine indignatione. n) nimirum ingratus sperasti, auitum regnum ad te rediturum. coll. c. 16, 3.

℣. 27. o) c. 16, 3. p) Gen. 29, 25. Thren. 1, 19. LXX. vt Col. 2, 4. cf. not. c. 16, 1. q) *quendam*. c. 17, 17. r) c. 9, 13.

℣. 28. s) *Et instar exploratoris insidiose de me locutus est*. Ps. 15, 3. t) sapiens. c. 14, 17. 20. ℣. 29. u) *mortis rei*, ob rebellionem Ischboseti c. 2, 8. seqq. conf. c. 12, 5. x) *& tu tamen* ex liberrima gratia *collocasti*. cf. Iob. 30, 1. y) c. 9, 10. 11. z) *ecquid igitur* præter gratiam Regis iure postulare queam; cum secundum rigorem iuris mihi iniuria ita fieri non possit.

℣. 16. Pro ללכת, quod in margine cum nostris, habent in textu לרדת 6. 9. 20. ℣. 19. ולעשות per *Tiphcha* seq. *Munach*, 1. 2. ℣. 20. יצא *Puncta* extraordinaria *Hillero* p. 153. indicant variam lectionem absentis in alio codice totius vocabuli. ℣. 21. לרדת per *Sakeph* g. 1. 2. 5. ℣. 25. כבס *Segol* sub *Beth* 2. contra *M. I.* ℣. 27. Pro את habent אל־ 1. 2.

ל עוד צדקה ולזעק עוד אל־המלך׃ ויאמר לו
המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא
31 תחלקו את־השדה׃ ויאמר מפיבשת אל־המלך גם את־
הכל יקח אחרי אשר־בא אדני המלך בשלום אל־ביתו׃
32 וברזלי הגלעדי ירד מרגלים ויעבר את־המלך
33 הירדן לשלחו את־בירדן׃ וברזלי זקן מאד בן־שמנים
שנה והוא־כלכל את־המלך בשיבתו במחנים כי־איש
34 גדול הוא מאד׃ ויאמר המלך אל־ברזלי אתה עבר אתי
לה וכלכלתי אתך עמדי בירושלם׃ ויאמר ברזלי אל־
המלך כמה ימי שני חיי כי־אעלה את־המלך ירושלם׃
36 בן־שמנים שנה אנכי היום האדע בין־טוב לרע אם־
יטעם עבדך את־אשר אכל ואת־אשר אשתה אם־
אשמע עוד בקול שרים ושרות ולמה יהיה עבדך עוד
37 למשא אל־אדני המלך׃ כמעט יעבר עבדך את־
הירדן את־המלך ולמה יגמלני המלך הגמולה הזאת׃
38 ישב־נא עבדך ואמת בעירי עם קבר אבי ואמי והנה
עבדך כמהם יעבר עם־אדני המלך ועשה־לו את
39 אשר־טוב בעיניך׃ ויאמר המלך אתי יעבר כמהם
ואני אעשה־לו את־הטוב בעיניך וכל אשר־תבחר
מ עלי אעשה־לך׃ ויעבר כל־העם את־הירדן והמלך עבר
וישק המלך לברזלי ויברכהו וישב למקמו׃
41 ויעבר המלך הגלגלה וכמהן עבר עמו וכל־
עם יהודה ויעברו את־המלך וגם חצי עם ישראל׃
42 והנה כל־איש ישראל באים אל־המלך ויאמרו אל־
המלך מדוע גנבוך אחינו איש יהודה ויעברו את־
המלך ואת־ביתו את־הירדן וכל־אנשי דוד עמו׃
43 ויען כל־איש יהודה על־איש ישראל כי־
קרוב המלך אלי ולמה זה חרה לך על־הדבר הזה
האכול אכלנו מן־המלך אם־נשאת נשא לנו׃

ויען

servitia non ineptus. ✠.29. b) cf. Ier.41,17. c) cf. c.13, 1. ✠.40. d) eique valedixit. Gen 47, 10. ✠.41. e) v 16. 42 f. v. 38. g) honorifice deduxerunt, &

הירדן קרי

traduxerunt per Iordanem. v. 16. h) pars melior populi. (vid v. 10. & cf 1 Reg. 16, 21. Ex. 24, 6.) præsertim trans-Iordanenses sec. Schmid qui comitati Regem cum Barsillai aliisque principibus suis vltra Iordanem vsq; , postea domū reversi sunt. ✠. 42 i) Et ecce tum demum illi cunctatores ✠.11. k) tardius omnino, quā par erat. l) & tamen dixerunt ambitiosi homines, prætextum suæ tardidati & malitiæ quærentes, & culpam moræ in Iudæos, imo in ipsum Regem reiicientes, qs. qui non sine

העבירו ק

ignominia neglecti aut fersus inultati essent. m) qs. furtim abduxerunt te. cf. ✠.4. n) Vulg. & plures in accusat. omnesque viros David cum eo, sed in nominativo, omnesque viri David eum eo, viro Iudæ, LXX. Abarb. Tremell. quibus favent accentus. ✠. 43. o) Ion. propinquior mihi Rex est, quam tibi; consanguineus sc. c. contribulis v. 13. p) c.3, 24. 1 Sam. 17,18. q) Ion. de opibus Regis. r) num donando donatum est nobis quidquam, 1 Reg. 9, 11. Alii nissit est nomen, formæ millet Cant 5, 12.

a) ins. Neh.2,20. b) de restitutione bonorum. ✠.30. c) Quamuis verissima esset hæc excusatio, Rex etiam iudicium suum præcipitatum quodammodo agnosceret, tamen dixit ad eum, d) dixi illud c. 16, 4. & nunc dico ita, si adeo innocens tibi videris, tu & Ziba partiamini agros; ceterum gratia liberalis mensæ porro frueris. e) David medium elegit, vt ambo agrum partirentur; eo magis, quod Ziba & servi eius totum agrum coluerant. Ideo non erat iniquum, vt dimidium acciperet, tanquam mercedem culturæ. Abarb. ✠. 31. f) vt tua sibi constet donatio. Prudens, in Regis honorem exiguum quid amittere maluit, vt maiorem apud eum gratiam obtineret S. g) vid v 25. ✠. 32. h) c. 17, 27. 1 Reg. 2, 7. i) vt dimitterent eum, & valedicerent Gen. 18, 6. Sequentia arguunt variam lectionem, np את הירדן a Iordane. coll Gen. 44.4. vel omisso את ה per Iordanem, vt v. 19. Vel cum affectio subint. אשר ad deducendum Regem cum illis, qui in Iordane, qui in eo traiiciendo erant; coll. 2 Par. 1, 4. c. 29, 36. ✠.33. k) v.34. Gen. 45, 11. l) in mora ipsius. (1) quamdiu commoratus est rad. ישב m) c. 17, 24.27. n) 1 Sam. 25, 2. ✠. 35. o) eum honorem modestissime deprecaturus. p) quotnam sunt? Ps. 119, 84. ✠.36. q) differentiam boni ad malum. vid. Lev.27,12. r) cantorum & cantatricum. conf. Ez.27,15. Coh. 2, 8. c. 12, 4. s) c.15. 33. ✠. 37. t) Paulisper Cant. 3,4. u) c.22,21. 6. ἀνταποδώσει μοι. cf. Luc 14,12. 14. x) q. d. exiguum est, quod præstiti, idque ex debito, nec tanta remuneratione dignum. ✠.38. y) apud. c.6, 7. Ion. & sepeliar in sepulcro. z) en tamen, ne gratiam Regis contemsisse videar. a) v. 33.40. Iuuenis, & ad sen-

---

✠.32. את־בירדן Particulam את omittunt alii libri, vt notat 2 in marg. ✠.33. והוא per Kadma 1. 2. sic fu. 5. כרכל per Tsere 7. 17. 18. & Ber. sed per Patach cum reliquis nostris D. Kimchi in Michlol & libro Radicum. בשבתו sic defect. 1. sec. Mas. 1. & Erff. איש גדול ita 22. at כי איש־גדול correctum in 2. ✠. 38. עם־קבר per Makk. 1.2. 6. 9. 14. 20. sic fu. 5. קבר אבי sic 1. 2. sic fu. 5. ✠ 39. Spatium præmittunt 2.5.6.9.10.19.20. המלך per Rbia 1.5. 6.9. 14. 20. ✠. 40. ויברכהו per Meth. loco Mun. 2. 3.5. & Ber. ✠.41. ויעברו defect. 1. 22. secund. Mas. Erff.

44 ויען איש־ישראל את־איש יהודה
ויאמר עשר־ידות לי במלך וגם־בדוד אני ממך ומדוע
הקלתני ולא־היה דברי ראשון לי להשיב את־מלכי
ויקש דבר־איש יהודה מדבר איש ישראל :
כ ושם נקרא איש בליעל ושמו שבע בן־בכרי איש ימיני
ויתקע בשופר ויאמר אין־לנו חלק בדוד ולא נחלה־
2 לנו בבן־ישי איש לאהליו ישראל : ויעל כל־איש
ישראל מאחרי דוד אחרי שבע בן־בכרי ואיש יהודה
3 דבקו במלכם מן־הירדן ועד־ירושלם : ויבא דוד אל־
ביתו ירושלם ויקח המלך את עשר־נשים פלגשים
אשר הניח לשמר הבית ויתנם בית־משמרת ויכלכלם
ואליהם לא־בא ותהיינה צררות עד־יום מתן אלמנות
4 חיות : ויאמר המלך אל־עמשא הזעק־
ה לי את־איש־יהודה שלשת ימים ואתה פה עמד : וילך
עמשא להזעיק את־יהודה וייחר מן־המועד אשר
6 יעדו : ויאמר דוד אל־אבישי עתה ירע לנו שבע בן־
בכרי מן־אבשלום אתה קח את־עבדי אדניך ורדף
7 אחריו פן־מצא לו ערים בצרות והציל עיננו : ויצאו
אחריו אנשי יואב והכרתי והפלתי וכל־הגברים
8 ויצאו מירושלם לרדף אחרי שבע בן־בכרי : הם עם־
האבן הגדולה אשר בגבעון ועמשא בא לפניהם
ויואב חגור מדו לבשו ועלו חגור חרב מצמדת על־
9 מתניו בתערה והוא יצא ותפל : ויאמר יואב לעמשא
השלום אתה אחי ותחז יד־ימין יואב בזקן עמשא
י לנשק־לו : ועמשא לא־נשמר בחרב אשר ביד־
יואב ויכהו בה אל־החמש וישפך מעיו ארצה ולא־
שנה לו וימת ויואב ואבישי אחיו רדף אחרי שבע
11 בן־בכרי : ואיש עמד עליו מנערי יואב ויאמר מי אשר
12 חפץ ביואב ומי אשר־לדוד אחרי יואב : ועמשא מתגלל

℣. 44. s) sc. præter tribum Iudæ & Beniamin v. 12. t) partes q. d. portiones manu captæ. Gen. 43, 34. 2 Reg. 11, 7. meton. u) ergo etiam in Dauide ego plus habeo, quam tu. Quasi vero per maiora vota eligendus aut restituendus fuisset Rex, iniquissima rebellione electus. x) Es. 8, 23. y) ita vt non fuerit meum primum votum. Al. an non fuit? coll. v. 10. seqq. & c. 14, 14. z) cf. Iud. 8, 1. c. 12, 1. a) sed durius fuit 1 Sam. 5, 7. Gen. 49, 7. CAP. XX, ℣. 1. b) Forte autem ibi fuit, qui seditiosus deesse videbatur. c) insigniter nequam. c. 6, 7. c. 23, 5. ita vt ducem & caput rebellionis se præberet. d) Beniaminita. c. 16, 11. 1 Sam. 9, 1. sed habitans inter Ephraimitas, infra v. 21. e) signum discessus dedit. f) ad duriora verba Iudæorum. g) Act. 8, 21. h) Gen. 31, 14. 1 Reg 12, 16. nec vicissim ipsi aut posteris eius regnum hereditarium. i) quisque ad sua iam abeat aliumque Regem dispiciamus cf. v. 22. c. 19, 9.

℣. 2. k) rixatores sc. qui tarde venerant, & malo animo erant. c. 19, 11. 42. seqq. l) v. 7. c. 15, 13. m) Gen. 2, 24. n) cum comitatu c. 19, 16.

℣. 3. o) quas in lupanar conuerterat filius c. 16, 22. ante omnia repurgauit, ideoque Dei clementiam Ps XXX. celebrauit. p) c. 15, 16. q) q. d. in domum adseruationis. 1 Sam. 22, 13. vbi sc. a marito aliisque viris segregatæ, honeste sustentabantur. Aliud est בית משמר s. carcer Gen. 42, 19. r) c. 19, 33. s) c. 12, 24. t) q. d. arcte collectæ, conclusæ. vid. 1 Sam. 25, 29. u) qs. in viduitate Gen 38, 14. 19. Es. 54, 4. x) per totam vitam (1)

℣. 4. y) cum familiam in tuto collocasset, & aulam rursus constituisset. z) vid. c. 19, 14. a) hic te siste, vt quid porro faciendum sit, præcipiam tibi. Deut. 5, 28.

℣. 5. b) v. 4 Iud. 4, 10 13. c) sed moratus est, vel cunctatus fuit eos. Hiph. (1) Iud. 5, 28. d) vltra præstitutum tempus 2 Sam. 13, 8. 11.

℣. 6. e) cf. c. 8, 13. c. 10,

Cap. XX.

10. c. 18, 2. Ioabo enim succensebat. f) si segnes fumus, nec malo tempestiue occurrimus. g) malus, nociuus erit. c. 11, 25. h) milites meos. c. 2, 13. c. 18, 7. i) & qs. eruat oculos nostros. Ion. angustias faciat nobis, grauissimumque moliatur bellum. Raschi: & se eripiat oculis

ויוחר קרי

nostris. cf. Gen. 31, 20.

℣. 7. k) Mansit enim Ioabo sua legio, sed summa belli Amasæ concredita fuit: quam, eo occiso, Ioab metu magis, quam fauore Dauidis recuperauit. v. 11.

ועליו קרי

23. Grot. l) v. 23. c. 8, 18. 1 Reg. 1, 38. m) c. 10, 7. c. 16, 6.

℣. 8. n) iuxta. c. 19, 32. o) prope Gibeonem c. 2, 13. c. 17, 17. Ios. 24, 26. p) tanquam imperator exercitui præfuturus c. 10, 16. q) accinctus erat chlamyde sua vestimenti sui. Leu. 6, 3. r) alligati. (5) Num. 25, 3. 5. Ps. 50, 19. cf. Num. 19, 15. s) 1 Sam. 17, 51. t) Rabbini: cumque ipse Ioabus Amasæ obuiam prodiret, exeidit e vagina gladius. Sed Schmid. p. 920. Et quotiescunque Ioab exiuit aduersus hostem tq. summus dux, excidit s. eductus ab ipso est gladius, ita vt cum gladio denudato exercitui præiuerit. Vel, quando exiuit in hostes, & gladium in eos stringere voluit, gladius qs. cecidit in manum excipientis, facile eam secutus.

℣. 9. u) Gen. 43, 27. x) & prehendit. ℵ exspirauit, vt c. 19, 14. ℣. 10. y) cf. Deut. 24, 8. z) nequissime. a) c. 2, 23. b) 1 Sam. 26, 8. c) ex iusta Dei permissione & vindicta. ℣. 11. d) iuxta c. 3, 27. 1 Reg. 2, 5. 32. e) ex huius mandato. cf. c. 18, 15. f) quisquis fauet l. bene adfectus est erga Ioabum. cf. 1 Sam. 19, 10 g) & quisquis est Dauidis. cf. Ex. 32, 26. h) sine mora post Ioabum sc. eat, vt add. Ion.

℣. 44. ידוה Loco Kadma reperiunt Iteruum Mss. 1. 5. 6. 9. 20. CAP. XX, ℣. 1. איש לאהליו ישראל hoc inter Tikkune Sopheri a refert Masora ad Ps. 106, 20. ℣. 3. את־עשר ita 1. 6. 9. 12. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 4. לי per Tbhir 2. 17. 18. & Ber. sic fu. 5. פילגשים Lamed per Dagesch 7. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. ירע per Merca 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. contra Masoram ad Exod. 21, 35.

℣. 6. Spatium præmittunt 5--9. 12. 16. 19. 20. 21. עינינו plene cum Iod plurali 6. 9. 12. sic fu. 1. 5. contra Mss. 1. 2. impress. & Erff. ℣. 9. Spatium præmittunt 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 22.

rem *sic absolvissent* Ef. 33, 1. vel *& sic recte fecissent*. Iob. 22, 3. milites tui. vid. Ion. Syr. Ar. Kimchi, Trem. &c. (2) Al. Tanti hanc ciuitatem dudum omnes fecerunt, vt de ea *Iacenti* iam olim prouerbio *dixerint* l. carmine: *consulendo consulent* c. 16, 23. *Abelam* &c. vid. R. *Ieschaia*, S. &c.

℣. 19. *f*) *Ego sum pacificorum* ciuis l. ciuitas. (1) cf. Ps. 55, 21. *g*) *& fidelium*. (8) Deut. 32, 20. Ps. 12, 3. *h*) *eamque matrem* qs. aliarum, ὁ Μητρόπολιν. *i*) *cur* præcipiti consilio qs. *absorbebis* & disperdes v. 20. c. 17, 16. *k*) vrbem, quæ ad hereditatem Dei pertinet. c. 21, 3.

℣. 20. *l*) Ios. 22, 29. *m*) v. 19. Es. 25, 7. Thren. 2, 5.

℣. 21. *n*) vid. v. 1. *o*) c. 18, 18. *p*) in quam se recepit. *q*) *de muro* c. 6, 16.

℣. 22. *r*) cf. v. 16. Coh. 9, 15. *s*) c. 2, 28. *t*) 1. Sam. 14, 34.

בדם בתוך המסלה וירא האיש כי־עמד כל־העם
ויסב את־עמשא מן־המסלה השדה וישלך עליו בגד
13 כאשר ראה כל־הבא עליו ועמד׃ כאשר הגה מן־
המסלה עבר כל־איש אחרי יואב לרדף אחרי שבע
14 בן־בכרי׃ ויעבר בכל־שבטי ישראל אבלה ובית
טו ויקהלו קרי מעכה וכל־הברים ויקלהו ויבאו אף־אחריו׃ ויבאו
ויצרו עליו באבלה בית המעכה וישפכו סללה אל־
העיר ותעמד בחל וכל־העם אשר את־יואב משחיתם
16 להפיל החומה׃ ותקרא אשה חכמה מן־העיר שמעו
שמעו אמרו־נא אל־יואב קרב עד־הנה ואדברה
17 אליך׃ ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב
ויאמר אני ותאמר לו שמע דברי אמתך ויאמר שמע
18 אנכי׃ ותאמר לאמר דבר ידברו בראשנה לאמר
19 שאול ישאלו באבל וכן התמו׃ אנכי שלמי אמוני
ישראל אתה מבקש להמית עיר ואם בישראל למה
כ תבלע נחלת יהוה׃ ויען יואב ויאמר חלילה
21 חלילה לי אם־אבלע ואם־אשחית׃ לא־כן הדבר כי
איש מהר אפרים שבע בן־בכרי שמו נשא ידו במלך
בדוד תנו־אתו לבדו ואלכה מעל העיר ותאמר האשה
אל־יואב הנה ראשו משלך אליך בעד החומה׃
22 ותבוא האשה אל־כל־העם בחכמתה ויכרתו את־
ראש שבע בן־בכרי וישלכו אל־יואב ויתקע בשפר
ויפצו מעל־העיר איש לאהליו ויואב שב ירושלם אל־
המלך׃
23 ויואב אל כל־הצבא ישראל ובניה בן־יהוידע על־
הכרתי ק 24 הכרי ועל־הפלתי׃ ואדרם על־המס ויהושפט בן־
כה פתח באתנ אחילוד המזכיר׃ ושיא ספר וצדוק ואביתר כהנים׃
ושוא קרי 26 וגם עירא היארי היה כהן לדוד׃

Cap. XXI. כא ויהי רעב
בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את־
פני

u) v. 1. c. 18, 17. *x*) re aduersus Sebam bene gesta.

℣. 23 *y*) c. 8, 16. cf. supra not. v. 7. *z*) c. 8, 18. *a*) *præcipuum militem*, cohortem prætoriam. vid. 2 Reg. 11, 4. *Kri* vid. supra v. 7. ℣. 24. *b*) *Adoniram* 1 Reg. 4, 6. *c*) *præerat tributo*. 1 Reg. 12, 18. *d*) c. 8, 16. ℣. 25. *e*) vid. c. 8, 17. *f*) ibid. ℣. 26. *g*) *Iairita*, a Iairo Num. 32, 14. dictus, vt *Calibita* 1 Sam. 25, 3. *h*) *vicarius*. vid. c. 8, 18. *i*) *pro Dauide*: Iud. 18, 19. CAP. XXI, ℣. 1. *k*) ne quid in præteritis relinquatur eorum, quæ & Dauidem & regnum eius adflixerunt. *l*) *fames*, & ipsa ad publicas calamitates reiicienda, quæ regnante Dauide acciderunt, sicut etiam pericula bellica v. 15. & pestilentia c. 24, 1. seqq. *m*) *Schmid.* probabiliter ante Absalomi rebellionem. *n*) i. e. *continuo*. conf. Es. 32, 10. *o*) c. 12, 16.

℣. 12. *i*) cum ergo *idem ille vir* v. 11. videret. *k*) *quod tristis ac dubius subsisteret*. *l*) longius *amouit*, *auertit* 1 Reg. 21, 4. *m*) *in agrum*. c. 18, 6. *n*) *cum*, inquam, *videret*, *quod omnis veniens ad eum*, *etiam consisteret*. *o*) vt c. 2, 23.

℣. 13. *p*) cum itaque amotus esset. Pyal. cf. Es. 27, 8. Prou. 25, 4. Verbum significat *propellere*, *protrudere* e loco, ex ore, ex animo, seu motum, quo obiectum huc illuc flectitur, volutatur atque versatur.

℣. 14. *q*) sc. vel *Scheba* fugiens, sec. Tremell. Schm. &c. vel *Ioab*, cum suis illum persequens, sec Syr. Ar. &c. *r*) *vsque in Abel* v. 15. h. l. *Abilam*, vnde *Abilenem* dictam putant Luc. 3, 1. regionem in Cœlesyria. *s*) nempe eam Abel, quæ Manassitarum in confiniis Naphtali etiam *Beth-Maacha* v. 15. 1 Reg. 15, 20. 2 Reg. 15, 29. & *Abel-maiim* 2 Par. 16, 4. discriminis caussa dicitur. cf. 1 Reg. 4, 12. Iud. 11, 33. &c. *t*) *& omnes Beræos*, Kimchio omnia loca vicina vrbi Beeroth Beniamiritarum c. 4, 2. *u*) *& congregarunt se*. Num. 16, 3. Esth. 9, 15 metathesis, vt Esdr. 4, 4. Es. 17, 14. &c.

℣. 15. *x*) c. 11, 1. 2 Reg. 16, 17. *y*) *& effuderunt* s. aggesserunt *aggerem*. 2 Reg. 19, 32. Ier. 6, 6. *z*) *ita vt iam staret agger prope* (c. 17, 17.) *murum* s. *in ipso propugnaculo*. *a*) 1 Reg. 21, 23. *b*) obuia quæuis *destruebant*. Ier. 22, 7. Gen. 19, 13. *c*) *vt deiicerent* Ps. 73, 18. murum. cf Ier. 32, 24.

℣. 16. *d*) cf c. 14, 2.

℣. 18. *e*) *Satis obscuri sunt hi duo versus*, inquit *Schmid.* p. 921. nec abnuet lector peritus. Hinc variæ interpretum sententiæ; potiores duæ. (1) q. d. *Diserte omnino loquendum fuisset* (Ex. 4, 14.) *primo* c. 7, 10. *dicendo*, quæ belli caussa esset? *Interrogandi omnino fuissent in Abela* ex lege Deut 20, 10. seqq. *& totam* rem

℣. 18. בראשנה sic *defect.* scribunt 1. 2. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impress.* ad Gen. 7. 12. alii *plene*. ℣. 19. אנכי *defect.* per *Kibbutz* 2. secundum *Masoram* suam & *Erff.* ℣. 23. אל per *Merca* 7. 8. 10. 13, 17. 18. 19. & *Ber.*

פני יהוה ויאמר יהוה אל־שאול ואל־
2 בית הדמים על אשר־המית את־הגבענים : ויקרא
המלך לגבענים ויאמר אליהם והגבענים לא מבני
ישראל המה כי אם־מיתר האמרי ובני ישראל נשבעו
להם ויבקש שאול להכתם בקנאתו לבני־ישראל
3 ויהודה : ויאמר דוד אל־הגבענים מה אעשה לכם
4 ובמה אכפר וברכו את־נחלת יהוה : ויאמרו לו
הגבענים אין־לי כסף וזהב עם־שאול ועם־ביתו ואין־
לנו איש להמית בישראל ויאמר מה־אתם אמרים
ה אעשה לכם : ויאמרו אל־המלך האיש אשר כלנו
ואשר דמה־לנו נשמדנו מהתיצב בכל־גבל ישראל :
6 ינתן־לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום ליהוה בגבעת
שאול בחיר יהוה ויאמר המלך אני אתן :
7 ויחמל המלך על־מפיבשת בן־יהונתן בן־שאול על־
שבעת יהוה אשר בינתם בין דוד ובין יהונתן בן־שאול :
8 ויקח המלך את־שני בני רצפה בת־איה אשר ילדה
לשאול את־ארמני ואת־מפבשת ואת־חמשת בני
מיכל בת־שאול אשר ילדה לעדריאל בן־ברזלי
9 המחלתי : ויתנם ביד הגבענים ויקיעם בהר לפני
יהוה ויפלו שבעתים יחד והם המתו בימי קציר
י בראשנים תחלת קציר שערים : ותקח רצפה בת־
איה את־השק ותטהו לה אל־הצור מתחלת קציר
עד נתך־מים עליהם מן־השמים ולא־נתנה עוף
השמים לנוח עליהם יומם ואת־חית השדה לילה :
11 ויגד לדוד את אשר־עשתה רצפה בת־איה פלגש
12 שאול : וילך דוד ויקח את־עצמות שאול ואת־
עצמות יהונתן בנו מאת בעלי יבש גלעד אשר גנבו
אתם מרחב בית־שן אשר תלום שם הפלשתים
13 ביום הכות פלשתים את־שאול בגלבע : ויעל משם

פסקא באמצע פסוק

לנו קרי

יתן קרי

פסקא באמצע פסוק

יתיר יוד

והמה קרי

בתחלת ק

תלאום קרי

שמה קרי

פלשתים קרי

p) Deum deprecatus, & de caussa quærens huius iræ & famis cf. Ps. 27,8. Prou. 29, 26. q) S. per Vrim & Thummim, vt c. 2, 1. c. 5, 19. Num. 27, 21. Iosepho aliisque per Prophetam. r) propter Saulem. c. 1, 24. 1 Sam. 4, 21. s) S. quia cædes & crimina Saulis eius familiæ incumbebant. cf. Ex. 20, 5. t) contra datam fidem. Ios. 9, 15.

℣. 2. u) *Gibeonitæ autem.* Parenthesis vsque ad finem versus. x) Deut. 3, 11. y) Hi præcipua gens fuerunt in Cananitide, ideoque pro omnibus Cananæis ponuntur. Ex *Chivvæis* en. erant Gibeonitæ Ios. 9, 7. z) Ios. 9, 15. 19. a) dolose v. 5. vt eorum bona sibi & familiæ suæ, sub prætextu *pii zeli pro Iuda & Israele*, adsereret. *Schm.* b) 1 Reg. 19, 10. 14. cf. 1 Sam. 14, 47.

℣. 3. c) ex responso diuino intelligens, iis satisfaciendum esse. d) Gen. 32, 21. sc. *illud dicite.* e) *& benedicite* s. *orate.* f) c. 20, 19. 1 Sam. 26, 19.

℣. 4. g) *non agitur mihi* l. *nobis* de argento &c. h) 1 Sam. 20, 4.

℣. 5. i) *excidium intendit nobis.* Num. 33, 56. Es. 14, 24. Ier. 8, 14. Hos. 4, 5. 6. k) *exscindebamur enim* Gen. 34, 30. l) *ita vt consistere non possemus.* 2 Par. 20, 6.

℣. 6. m) *& suspendemus eos*, & tq. piacula suspensos relinquemus. v 9. 13. Num. 25, 4. cf. Num. 35, 33. Deut. 21, 23. & not. Ios. 7, 24. n) non ex priuata vindicta, sed *ad placandum Dominum.* Raschi: *In honorem Domini, ad demonstrationem iustitiæ ipsius.* o) vnde malum prodiit. 1 Sam. 15, 34. p) *a Deo electi* 1 Sam. 10, 24. sed qui reprobus factus c. 15, 26. cf. Es 42, 1. Ps. 106, 23. q) consultis scil. Prophetis, quod hic diserte adiicit Iosephus & fames θεήλατος exigebat. Et certe aliter si esset, non tantum peccasset Dauid in legem satis apertam Deut. 24, 16. semper obseruatam a bonis Regibus 1 Reg. 14, 6. 2 Par. 25, 4. & in legem alteram Deut. 21, 23. verum etiam apud omnes prudentes suspicione se onerasset, qs. qui prætextus quæreret, vt se & posteros suos liberaret a posteris Saulis, vno tantum, eoque debili, seruato. *Grotius.*

℣. 7. r) 1 Sam. 20, 16. c. 18, 3.

℣. 8. s) v. 10. 11. c. 3, 7. t) alius v. 7. c. 4, 4. u) adoptiuos fec. *Ion.* qui ita: *& quinque filios Merab, quos educauerat Michal filia Saulis* &c. vid. Raschi h. l. & cf. Ruth 4, 17. Ex. 2, 10. sed vide notam sequentem. x) non vxor Dauidis, sed alio nomine *Merab dicta*; sicut 1 Par. 3, 6. 8. duo ex filiis Dauidis *Elischama*, & duo *Eliphelet* eodem nomine dicuntur. Sic infra v. 19. *Goliathi* frater eodem nomine venit, alibi *Lachmi* dictus. y) vid. 1 Sam. 18, 19. z) ex *Abelmechola* 1 Reg. 4, 12. Iud. 7, 22.

℣. 9. a) Gibeæ v. 6. b) 1 Sam. 11, 15. c) *ita occubuerunt.* v. 22. c. 1, 19. d) *septem illi.* cf. simile ו redundans 2 Par. 34, 5. e) quæ messem incepit. Ruth 1, 22. c. 2, 23.

℣. 10. f) mater duorum interfectorum v. 8. g) c. 3, 31. h) instar tentorii. c. 6, 17. i) *donec effusa est* copiosa pluuia a placato Deo. Ex. 9, 33. k) Gen. 20, 6.

℣. 12. l) *& e muro*, plateæ adiacente. 1 Sam. 31, 10. seqq.

℣. 13. m) Iud. 4, 10.

℣. 4. ויאמרו *Milel* signant accentum 1. 2. 5. ℣. 5. לנו cum *Dagesch* 1. 2. 9. ℣. 6. יהוה *Piska*, quod etiam *Mas. Erff.* requirit, non habent 6. 7. 8. 9. 11--16. 19. 20. 21. 22. 23. ℣. 7. אשר per *Makk.* 12. 17. 18. & *Ber.* ℣. 8. אשר, sic nobiscum 2. *Ber.* & sic correctum in 5. secund. analogiam; at per *Merca* ceteri omnes. ℣. 11. פלגש ל *Lamed* sine *Dag.* 1. 5. 6. 10. 15. ℣. 12. שן per *Kamets* 2. 5. 14.

את־עצמות שאול ואת־עצמות יהונתן בנו ויאספו את־
14 עצמות המוקעים׃ ויקברו את־עצמות־שאול ויהונתן
בנו בארץ בנימן בצלע בקבר קיש אביו ויעשו כל אשר־
צוה המלך ויעתר אלהים לארץ אחרי־כן׃
ותהי־עוד מלחמה לפלשתים את־ישראל וירד דוד טו
16 ועבדיו עמו וילחמו את־פלשתים ויעף דוד׃ וישבו
בנב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות
משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את־
17 דוד׃ ויעזר־לו אבישי בן־צרויה ויך את־הפלשתי
וימתהו אז נשבעו אנשי־דוד לו לאמר לא־תצא עוד
אתנו למלחמה ולא תכבה את־נר ישראל׃
18 ויהי אחרי־כן ותהי־עוד המלחמה בגב עם־פלשתים
אז הכה סבכי החשתי את־סף אשר בילדי הרפה׃
19 ותהי־עוד המלחמה בגוב עם־פלשתים
ויך אלחנן בן־יערי ארגים בית הלחמי את גלית הגתי
ועץ חניתו כמנור ארגים׃ ותהי־עוד כ
מלחמה בגת ויהי איש מדין ואצבעות ידיו ואצבעות
רגליו שש ושש עשרים וארבע מספר וגם־הוא ילד
21 להרפה׃ ויחרף את־ישראל ויכהו יהונתן בן־
22 שמעי אחי דוד׃ את־ארבעת אלה ילדו להרפה בגת
ויפלו ביד־דוד וביד עבדיו׃

CAP. XXII.

כב וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום
הציל יהוה אתו מכף כל־איביו ומכף שאול׃
2 ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלטי־לי׃ 3 אלהי
צורי אחסה־בו מגני וקרן ישעי משגבי
ומנוסי משעי מחמס תשעני׃ 4 מהלל
אקרא יהוה ומאיבי אושע׃ כי אפפני משברי־ ה
מות נחלי בליעל יבעתני׃ 6 חבלי
שאול סבני קדמני מקשי־
מות

הפטרת האזינו ויום ז׳ של פסח

וישבי קרי
ר זעירא
מדון קרי
שמעא קרי

vir excelsus, ex altera lectione. cf. 1 Par. 20, 6. t) v. 16. 22.
℣. 21. u) singulos *ignominiose provocauis*. vid. 1 Sam. 17, 10. x) 1 Par. 2, 14. *Schammah* 1 Sam. 16, 9.
℣. 22. y) q. d. *isti quatuor illi*. conf. not. Deut. 20, 8. z) nam ipse contra primum etiam pugnauit v. 16. 17.
CAP. XXII, ℣. 1. a) add. Ion. *prophetice*, np. non suo tantum, sed & Christi nomine, ad quem, vt antitypum Dauidis, totum hoc caput, suo modo referri debet. b) quod verbis quibusdam mutatis hic refert sacer historicus, in Ps. XVIII. autem exstat, vt a Dauide conscriptum fuit, ex sententia Schmidii p. 1010. Sic Ps. CV. & 1 Par. 16, 8. seqq. Alii alio tempore Ps. 18. scriptum existimant, & sic variationes conciliant. c) cf. Ex. 6, 28. d) *& inprimis* de manu. Ios. 2, 1. ℣. 2. e) in laudem Dei cum gratiarum actione. f) Ps. 40, 3. cf. 1 Sam. 23, 25. g) 1 Sam. 22, 4. h) Ps. 144, 2. ℣. 3. i) i. e. *qui petra mea*, constr. vt v. 47. cf. Deut. 32, 4. 15. Ps. 31, 3. k) v. 31. Hebr. 2, 13. l) Gen. 15, 1. Ps. 7, 11. m) 1 Sam. 2, 1. 10. LXX. vt Luc. 1, 69. n) Es. 33, 16. o) Ier. 16, 19. ℣. 4. p) *laudandum* Ps. 48, 2. ℣. 5. q) *circumdederunt*. (5) Ion. 2, 6. r) *fluctus*. Ps. 42, 8. s) conf. Apoc. 12, 15. t) 1 Sam. 16, 14. ℣. 6. u) *funes*. al. *agmina*, vt 1 Sam. 10, 5. LXX. vt Act. 2, 24. x) v. 19. Deut. 33, 5. y) Prou. 13, 14. confer Iob. 22, 10. Ps. 116, 3.

n) & reliquorum 1 Sam. 31, ℣. 12. o) v. 6. 9. quia caro contabuit & vix ossa relicta fuerunt. Placatum a. Deum esse, collegit Dauid ex data pluuia.
℣. 14. p) Ios. 18, 28. q) 1 Sam. 9, 1. r) Gen. 25, 21. nec offensus est Ritspæ custodia, nec mandata a Dauide sepultura. s) cf. Num. 35, 33. Ceterum etsi non participarunt filii & nepotes de peccato Saulis, nisi per subsecutam adprobationem; satis tamen ad iustitiam Dei fuit, quod alia habuerunt peccata, per quæ, coram Deo saltim, mortis rei fuerunt. Quo in casu Deus propter patres filios & nepotes pœnis temporalibus punire potest *Schm.*
℣. 15. t) præter ea, quæ supra c. 5, 17. enarrata sunt; post Ammonitiçum bellum, vt videtur ex coll. 1 Par. 20, 4. u) *& delassatus fuit* pugnando (4) Iud. 4, 21. 1 Sam. 14, 28.
℣. 16. x) nomen gigantis. y) *de natis Raphæ*, famosi gigantis. v. 18. cf. natos *Anaki* Num. 13, 23. & veteres *Rephaim* Gen. 14, 5. &c. z) *cuspidis* s. *ferri* lanceæ eius. (1) rad. Ar. קין cudit *ferrum*, & *Kunah* Ar. *lamina æris* l. *ferri*. cf. 1 Sam. 17, 7. a) sc. *gladio*, vt Num. 7, 12. b) Ion. add. *cingulo*. Syr. *gladio* c) 2 Par. 13, 8. d) cum se lassum & ex acie cedentem videbat.
℣. 17. e) c. 2, 18. f) c. 18, 3. g) c. 14, 7. h) *lucernam*, quæ ipse erat cf. 1 Reg. 11, 36. c. 15, 4. Ps. 132, 17.
℣. 18. i) *ad Gobh* v. 19. nomen loci prope *Gezer*, coll. 1 Par. 20, 4. k) *Mebünnai* c. 23, 27. l) patronymicum a *Chuscha* 1 Par. 4, 4. m) *Sippai* 1 Par. 20, 4.
℣. 19. n) v. 18. o) alius c. 23, 24. p) *filius Iairi* 1 Par. 20, 5. qui h. l. *Iaare Orgim* cf. *Hillerus*. q) *Lachmi* dicitur 1 Par. 20, 5. & *Goliathi* 1 Sam. 17, 4. frater fuit. cf. not. ad v. 8. huius capitis. r) vid. 1 Sam. 17, 7.
℣. 20. s) *vir contentionis* s. prouocans. Hab. 1, 3. Ion. *mensurarum*. Vulg. *vir*

℣. 14. עצמות *Munach* loco *Makk.* habent 1. 2. 5. ויעשו ita per *Sakeph k.* cum *Mun.* 1. recte; at ceteri omnes pro *Munach* habent *Meth.* ככל ita cum præfixo כ 1. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. ℣. 19. בגוב pro eo habent בנוב per *Nun* 1. 2. 6. 9. 21. 22. & sic etiam ℣. 18. legunt 1. 20. 21. 22. יערי iustæ magnitudinis *Resch* est in 1. 2. 5. 7. 8. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. & *Ben Israel.* ועץ sic legendum, in textu vero וחץ scribi ait *M. I.* sed nullo adstipulante codice. ℣. 20. מדין ita cum *Rbhia* & *Cholem* 1. 23. alii tantum simplex punctum habent. ℣. 21. שמעי cum *Kri* שמעה per *He* 1. 2. 5. 6. 9. 22. & *Masora Erfurt.* CAP. XXII, ℣. 6. מקשי per *Metea milel* 1. 5. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19.

7 מות : בצר־לי אקרא יהוה ואל־
אלהי אקרא וישמע מהיכלו
8 קולי ושועתי באזניו : ו תגעש
ותרעש הארץ מוסדות השמים
9 ירגזו ויתגעשו כי־חרה לו : עלה
עשן באפו ואש מפיו
י תאכל גחלים בערו ממנו : ויט
שמים וירד וערפל תחת
11 רגליו : וירכב על־כרוב ויעף וירא
12 על־כנפי־רוח : וישת חשך סביבתיו
13 סכות חשרת־מים עבי שחקים : מנגה
14 נגדו בערו גחלי־אש : ירעם מן־שמים
טו יהוה ועליון יתן קולו : וישלח
16 חצים ויפיצם ברק ויהמם : ויראו אפקי
ים יגלו מסדות תבל בגערת
17 יהוה מנשמת רוח אפו : ישלח ממרום
18 יקחני ימשני ממים רבים : יצילני
מאיבי עז משנאי כי אמצו
19 ממני : יקדמני ביום אידי ויהי
כ יהוה משען לי : ויצא למרחב
21 אתי יחלצני כי־חפץ בי : יגמלני
יהוה כצדקתי כבר ידי ישיב
22 לי : כי שמרתי דרכי יהוה ולא
23 רשעתי מאלהי : כי כל־משפטו
24 לנגדי וחקתיו לא־אסור ממנה : ואהיה
כה תמים לו ואשתמרה מעוני : וישב יהוה לי
26 כצדקתי כברי לנגד עיניו : עם־
חסיד תתחסד עם־גבור תמים
27 תתמם : עם־נבר תתבר ועם־
עקש

ויתגעש ק'

וירכ קרי

משפטיו קרי

ψ. 7. z) *sed cum angustia mihi esset*, invocabam. Deut. 4, 30. Es. 25, 4. a) *ad Deum, inquam*, meum. c. 12, 9. c. 14, 4. &c. b) cf. 1 Sam. 1, 9. seqq. c) Ex. 2, 23. 1 Sam. 5, 12. d) *auribus suis* audiuit. cf. Ps. 18, 7. *venit ad eum*.

ψ. 8. e) *Tum vero concussa s. commota est.* (9) Ps. 18, 8. f) cf. Ps. 68, 9. 1 Sam. 14, 15. Ioel 2, 10. g) cf. Iob. 26, 11. *fundamenta montium* Ps. 18, 8. h) *commota sunt* c. 19, 1. Es. 5, 15. qs. ipsum cælum ruiturum esset. Nempe auxilium Dei[g] pugna in hostes per modum horrendæ tempestatis describitur. i) *commouerunt se inquam* omnia Ier. 5, 22 c. 25, 16. k) *cum ira exarsit ei.* Gen. 4, 5. 6. Ps. 2, 12.

ψ. 9. l) Ps. 18, 9. Es. 65, 5. m) *& ignis ex ore ipsius erumpens.* Symbola vehementer irati, & vindictæ cupiditate æstuantis. cf. Apoc. ., 17. Iob. 41, 11. 13. n) *prunæ* qs v. 13. c. 14, 7. Prou. 25, 22. o) *arserunt.* Num 11, 1. 3.

ψ. 10. p) *flectebat cælos* ac descendebat. Ps. 18, 10. Ps. 144, 5. q) Deut. 4, 11.

ψ. 11. r) cf. Deut. 33, 26. Es. 19, 1. s) cf. Ex. 25, 18. 22. Ps 99, 1. Ez. 9, 3. c. 10, 4. t) *& visus est*, adparuit præsens esse. Ps 18 *vectus est*. u) Ps. 104, 3.

ψ. 12 x) densas puta & atras nubes, vt Deut. 4, 11. y) *pro tentoriis*, in quibus ipse iratus qs. latebat. z) al. ex rad. Ar. *collegit*, congregauit. *congregationem, constrictionem*. al. per metathesin *obscuritatem* aquarum, coll. Ps. 18, 12. Sic Tig. *aquas atras*. cf. infra v. 46 cum Ps. 18, 46. a) *densæ nubes*. Ex. 19, 9. 1 Reg. 18, 45. b) pluentium *nubium*. Deut. 33, 26.

ψ. 13. c) Ef. 4, 5. Ez. 10, 4. d) v. 9. eruptio tempestatis nunc describitur.

ψ. 14. e) *tonabat*. 1 Sam. 7, 10. Ps. 29, 3. Apoc. 16, 18. f) sc. tonitru cf. Am. 1, 2.

ψ. 15. g) fulmina sc. ac fulgura. h) *& dispersit hostes*. Ier. 13, 24. i) *fulgur* emisit. Ps. 144, 6. k) *& conturbavit eos*. Ex. 14, 24.

ψ. 16. l) *alvei* Ioel 1, 20. c. 4, ψ. m) *retecta sunt* in fundo maris, dum aquæ ventis vel exsiccatæ, vel alio actæ sunt, vt Ex. 14, 21. cf. Ion. 2, 7. n) Es. 50, 2. Ps. 76, 7. o) Gen. 2, 7. Es. 30, 33.

ψ. 17. p) *mittebat autem* sc. *manum suam*. Ps. 144, 7. q) Es. 57, 15. Ps. 102, 20. r) *& assumsit me* Ps. 49, 16. s) Ex. 2, 10. t) Ps. 50, 2. 3.

ψ. 18. u) Num. 13, 28. Iud. 14, 18.

ψ. 19. x) v. 6. Es. 37, 3. y) vid. Deut. 32, 35. z) Es. 3, 1.

ψ. 20. a) v. 37. cf. c. 15, 14. 17. Gen. 26, 22. Ps. 31, 9.

ψ. 21. b) c. 19, 37. c) v. 25. Ps. 7, 9. 1 Ioh. 2, 29. Raschi intelligit h. l. fidem in diuinam promissionem d) sec. *puritatem*. v. 25 Iob. 9, 30.

ψ. 22. e) quas hominibus præscripsit. Hos. 14, 10. f) *impie deficio*. Ps. 18, 22. Iob. 10, 7. 15.

ψ. 23. g) 1 Reg. 15, 5. h) *ab vllo eorum*.

ψ. 24. i) *sincere & integre*, non simulate *pius*. v. 26. Gen. 6, 9. c. 17, 1. Deut. 18, 13. k) Ps. 18, 24. 1 Cor. 10, 12. l) Rom. 6, 12. 1 Ioh. 1, 8. 10.

ψ. 25. m) *Ideo inquam* ψ. 21. n) non tamen extra Christum, sub legis rigore &c. vid. S. p. 1014. ψ. 26. o) *nam cum sancto* &c. ratio, a natura DEi desumta. p) (3) Ps. 18, 26. Prou. 25, 10. sc. bene illi faciendo. q) cf. c. 23, 8. qui strenue pugnat & vincit 1 Ioh. 5, 4. Apoc. 2, 7. 11. ψ. 27. r) *puro*. Es. 52, 11. 1 Ioh. 3, 3. s) Dan. 11, 35. c. 12, 10.

ψ. 16. אפקי *sic defect.* scribunt 6. 9. 22. se. 1. secund. *Mas.* 1. & *Erff.* alii *plene*. ψ. 23. משפטיו *plene* in textu 12. 14. 15. 16. 20. sicut est Ps. 18, 23. Ceterum de vniuersa huius capitis & Psalmi 18. variatione conf. *Hilleri Cthib & Kri* p. 13. seqq.

עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל׃ וְאֶת־עַם עָנִי 28
תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל׃ כִּי־ 29
אַתָּה נֵירִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ
חָשְׁכִּי׃ כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי
אֲדַלֶּג־שׁוּר׃ הָאֵל תָּמִים 31
דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן
הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃ כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי 32
יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ׃ הָאֵל 33
מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים
דַּרְכּוֹ׃ מְשַׁוֶּה רַגְלָיו כָּאַיָּלוֹת וְעַל־ 34
בָּמוֹתַי יַעֲמִדֵנִי׃ מְלַמֵּד יָדַי לַ
מִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן־ 36
לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי 37
תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃ אֶרְדְּפָה 38
אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־
כַּלּוֹתָם׃ וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ 39
תַּחַת רַגְלָי׃ וַתַּזְרֵנִי חַיִל מ
לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי׃ וְאֹיְבַי 41
תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם׃ יִשְׁעוּ וְאֵין 42
מֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם׃ וְאֶשְׁחָקֵם 43
כַּעֲפַר־אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם
אֶרְקָעֵם׃ וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי 44
לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי
יַעַבְדֻנִי׃ בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ מה
אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי׃ בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ 46
מִמִּסְגְּרוֹתָם׃ חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֻם 47
אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי׃ הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמֹת 48
לִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי׃ וּמוֹצִיאִי 49
מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים
תַּצִּילֵנִי

s) Deut.32,5.t) qs. *insulsum te prabes,* (1) non ad gustum perversi. cf. Iob 1,22. c. 6, 6. 1 Cor. 1,23. Pro eo est qs *distorqueste* Ps. 18, 27.

ꝟ.28. u) ad tempora Messiæ referunt in *Sanhedrin* c. xi. f. 98. a. x) Ps. 66, 7. 1 Petr. 5,5. Luc. 1,51.52 y) Iob. 21,22. ó. μετεώρων. Luc. 12,29. z) *demittis oculos tuos.* sec. accentus, conf. Ps. 113,6. Sed Tig. *oculi vero tui super elatos, ut eos deprimas.* Sic Schmid. *at oculi tui sunt contra altos, quos deiicis.*

ꝟ.29 a) Ps. 27,1. Ps. 119,105. Iob. 1,4. c. 8,12. cf. Iob. 29,3. Apoc. 21, 23. b) *illustrat.* (6) Ps. 18,29. Es. 9,2. 1. c. 13,10. Iob. 18,5. c. 22,28. c) *Lucerna* s. *lux* est prouidentia diuina, ducens & secundans in consiliis & actionibus, vt res bene gerantur & eueniant; *sicut tenebræ* inopia consilii & infelices euentus. *Schmid.*

ꝟ.30. a) *nam per te! & tuo* auxilio. ה parag. emph. cf. Ex. 7, 29 e) *excurram in turmam* hostium. Dan. 8, 6. Iob. 16,14 f) 1 Sam. 30, 8. 15. g) *transiliam.* (5) Ps. 18,30. h) Gen. 49, 22.

ꝟ.31. i) *nam ad Deum quod attinet.* cf. c. 4, 10. k) Deut. 32, 4. Dan. 4,34 Apoc. 15,3. l) Ps. 12,7. Ps. 119,140 Prou. 30,5. Raschi: facit Deus, quod promittit. m) Gen. 15,1. Ps. 3,4.

ꝟ. 32. n) c. 7, 22. Deut. 32,39. 1 Sam. 2, 2. Es. 45,5. Ps. 86,8. Ps. 71, 19. Mich. 7, 18.

ꝟ.33 o) Ps. 71,5. Iud. 6,26. p) *& robur.* similis constructio Ps. 71, 7. q) *S. & expediet perfectiam viam meam.* Cocc. Lex. *& soluit integer viam meam &c.* cf. Ps. 146,7. Altera lectio habet: *et expeditum facit integrum in via sua.* sic sequenti versu. *pedes eius.*

ꝟ.34. r) *æqualis facit.* Es. 28,25. Hos. 10, 1. s) Hab. 3,19. *Ceruarum* pedibus nihil est firmius, vnde inconcussa gaudent incessus firmitate. *Boch.* Hieroz. P.I. p. 882. t) Deut. 33, 29. Respicitur

tur id, quod ceruæ per prærupta rupium secure grassantur. ibid.

ꝟ. 35. u) Ps. 144,1. x) *& facit descendere arcum æneum,* h. e. facit eum curuari, & cornibus descendere secundum brachia mea, dum tenditur. Ps. 38,3. Ps. 65,11.

ꝟ.36. y) S. *& affligere tuum.*

דרכי קרי
רגלי קרי

cf. 1 Reg. 8,35. Ps. 55,20. al. *& mansuetudo tua,* coll. Ps. 18,36. z) Gen. 17,2.

ꝟ. 37. a) v. 20. Ps. 4,2. b) c. 6,13. Prou. 4, 12. c) *vacillent.* (7) Iob. 12,5. d) *tali* s. *malleoli mei.* (2) Ps. 18, 37.

ꝟ. 38. e) *Persequar itaque.*

ꝟ. 39. f) *consumam, inquam, eos.*

ꝟ. 40. g) *Tu enim accingis me.* א exspirauit, vt c. 19,14. coll. Ps. 18,40. conf. Ps. 139,3. h) Iud. 5, 27. i) v. 49. Ex. 15, 7.

ꝟ. 41. k) *dedisti,* per aphæresin, vid. Ps. 18, 41. l) Gen. 49,8. vid. Ex. 23,27 m) *vt exscindam eos,* Ps. 18, 41.

ꝟ. 42. n) Es. 17,7.8. o) Deut. 32, 27.

ꝟ. 43. p) *conteram igitur eos.* (4) Iob. 14, 19. q) 2 Reg. 13, 7. r) Es. 10, 6. Ps. 83,11. Ier. 8, 2. s) Ex. 30,36. t) Ex. 39,3. Ez. 6, 11.

ꝟ. 44. u) *a contentionibus populi mei*: nam & Dauid & Christus in populo Israelitico contentiosos aduersarios habuerunt. At Masorethæ h. l. & Ps. 144,2. & Thren. 3, 14. per Apocopen pro plurali accipiunt. ꝟ. 45. x) *alienigenæ.* v. 46. Es. 60, 10. y) vid. Deut. 33, 29. z) cf. 1 Sam. 22,14. ꝟ. 46. a) Ps. 1,3. b) *& præ terrore accingunt se, vt prodeant,* quod exstat Ps. 18,46. ꝟ. 47. c) Deut. 32,40. Ps. 42,3. d) vid. v. 3. e) *ideoque a me & omnibus piis exaltetur.* cf. Ex. 15,2. ꝟ. 48. f) Ps. 47,4. ꝟ. 49. g) Ps. 140, 5.

ꝟ. 33. מָעֻזִּי, *Defect.* per *Kibbuts*, seq. *Dagesch*, 2. 5. *Dagesch* etiam requirit *M. I.* sed præcedente *Schurek.* ꝟ. 34. רַגְלוֹ sine *Iod* in textu 1. 5. וְעַל per *Merca* 7. 8. 10. 11. 13. 19. בָּמוֹתַי *plene* 1. 22. sic 18. 2. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem.*

✠.50. h) Huic vero satisfecit Dauid in Christo semine suo Rom.15,9. i) Iud.5,3.

✠.51. k) Ion. veteresque versiones sec. Cthib: *qui multiplicat facere*. sic Ps.18, 51. at sec. Kri: *Turris* *salutum*. Sic quærunt in Midrasch Tillin f.18.a. *ecquid hæc Turris?* & respondent: *Rex Messias sui instar turris est*, vt dictum h.l. & Prou. 18,10. l) CHRISTO Ps.89,30. Non dicit, *& seminibus*, quasi de multis, sed quasi *de vno: & semine ipsius*, qui est Christus Gal.3,16. m) c.7, 12–16.

CAP. XXIII, ✠.1. n) *Porro hæc sunt*; non antecedentia, sed quæ sequuntur. o) Ier.1,1. Ion. *verba prophetica, quæ vaticinatus est Dauid de fine seculi, de diebus solatii venturi*. cf. Luc. 2,25. p) vt Gen.49,1. seqq. Deut.32.&33. *vltima*, scil. eo fine scripta l. dicta a Dauide, vt scripturis insererentur. S. Cf. c. VII. huius libri & reliqua de Christo vaticinia, ad hoc rectius intelligendum. q) Num.24,3. r) qui *constitutus est* (Deut.28,36.) *alte*; על proprie *eminentiam* &c. significat; h.l. dignitatem regiam *super* populum Dei c.6,21. cf. Hos. 7,16. c.11,7. Ion. *qui euectus est in regnum*. cf. 1 Par.28,4.5. s) *vncti* c.19,22. 1 Sam. 24,7. t) *& iucundi*. Ps.141,6. Prou.16, 24. u) Ps.119,54.

✠.2. x) Es.34,16. 1 Pet.1,11. 2 Pet.1,21. y) Num.12,2. Hos.1,2. Hebr.1,1. in diuinis Scriptis & Psalmis. z) Ps.19,5. a) Ps.45,2.

✠.3. b) c.22,3. Deut. 32,4.15.18. c) *dominantem* dixit s. promisit. cf. Deut.9,3.28. Al. *Dominans erit* in omnes homines. d) Ier.23,5. c.33,15. Zach. 9,9. Es.53,11. Ps.72,2. e) Ion. *Regem Messiam, qui regnabit in timore Domini*. conf. Es.11,1,2.

✠.4. f) *Et sicut lux matutina*. al. *cum lux matutina adfulserit*. coll. Gen.44,3. cf. Es.8,20. 2 Pet.1,19. Apoc.2,28. c.22,16. Prou.4,18. g) *cum sol oritur*; l. sic *orietur sol ille iustitiæ* Mal.3, 20. Sic quærunt in Midrasch Schemuel f. 85.

נ 51 תצילני: על־כן אודך יהוה בגוים ולשמך אזמר: מגדיל
ישועות מלכו ועשה־חסד
למשיחו לדוד ולזרעו עד־ עולם:
כג ואלה דברי דוד האחרנים נאם דוד בן־ישי ונאם הגבר
2 הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמרות ישראל: רוח
3 יהוה דבר־בי ומלתו על־לשוני: אמר אלהי ישראל
לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת
4 אלהים: וכאור בקר יזרח־שמש בקר לא עבות מנגה
ה ממטר דשא מארץ: כי־לא־כן ביתי עם־אל כי ברית
עולם שם לי ערוכה בכל ושמרה כי־כל־ישעי וכל־
6 חפץ כי־לא יצמיח: ובליעל כקוץ מנד כלהם כי־לא
7 ביד יקחו: ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית
ובאש שרוף ישרפו בשבת:
8 אלה שמות הגברים אשר לדוד ישב בשבת תחכמני
ראש השלשי הוא עדינו העצנו על־שמנה מאות חלל
9 בפעם אחד: ואחרו אלעזר בן־דדי בן־
אחחי בשלשה גברים עם־דוד בחרפם בפלשתים
י נאספו־שם למלחמה ויעלו איש ישראל: הוא קם ויך
בפלשתים עד | כי־יגעה ידו ותדבק ידו אל־החרב
ויעש יהוה תשועה גדולה ביום ההוא והעם ישבו אחריו
11 אך לפשט: ואחרו שמה בן־אגא
הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי־שם חלקת השדה
12 מלאה עדשים והעם נס מפני פלשתים: ויתיצב
בתוך־החלקה ויצילה ויך את־פלשתים ויעש יהוה
13 תשועה גדולה: וירדו שלשים מהשלשים ראש
ויבאו אל־קציר אל־דוד אל־מערת עדלם וחית
14 פלשתים חנה בעמק רפאים: ודוד אז במצודה ומצב
טו פלשתים אז בית לחם: ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני

מים

מגדול קרי

f. 85. c. *An nescimus, quod cum luce matutina sol oritur?* sed respondent: *cum Deus benedictus illucescere faciet auroram Messiæ, tunc exoriri faciet solem illum, de quo scriptum est* Ps.89,37. *& thronus eius sicut sol erit coram me*. Conf. etiam Raymundi Pug. Fid. p. 410. §.10. h) Hic Messias est, זה משיח Midrasch Schemuel l.c. i) *fine* l. *ita vt*

Cap. XXIII.

קמץ בזק

העצני קרי

nulla sint 1 Par.

אחרו קרי

ואחריו קרי

דודו קרי

הגבורים ק'

2,30.32. Ps.59, 4. k) Ps.77,18. l) vnde ex *splendore* illius solis. conf. Es.60,3. Prou. 4,18. m) *& ex pluuia*. conf. Deut.32,2. Es. 44,3.4. c.45,8. &c. n) *herba* ex terra oritur Gen.1,11. cf. Es.55,10. c. 65,14. &c.

ואחריו קרי

שלשה קרי

✠.5. o) S. *nam nonne?* cf. Iud.21,22. 2 Reg.5,26. p) cf. Ps.78,37. q) cf. c.7,11. seqq. *quantumuis labascat*. Am. 9,11. Ier.22,30. r) vid. c.7,13–16. Es.55,3. 2 Par.13,5. s) *bene dispositum in omnibus* Ps.132,17. Iob.13,18. t) *& seruandum* Deut.7,12. cf. Ps.89,35. seqq. u) c.22,3.47. Ps.27,1. x) cf. Ps.73,25. Hagg.2,7. Mat.12,17. y) *num* inquam? vid. not. 1 Sam.24,20. z) Ier.23, 5. c.33,15. Zach.3,8. Ioh.15,1. ✠.6. a) c.20,1. Deut.13,14. b) Gen.3,18. Es.33,12. cf. Ps.58,10. Nah.1,10. Matth.3,10. Hebr.6,8. c) *abiecta vel remouenda*. Part. Hoph. Rad. נוד Ps.36,12. l. נדד Iob.20,8. d) epenth. vt 1 Reg. 7,37. e) Intractabiles sunt. cf. Es.26,10. Mat.7,6. c.10,16. &c. ✠.7. f) subintell. כי, vt Leu.19,20. c.22,14. &c. g) i.e. vulneribus & plagis vndique ab iis excipitur. sic Ralbag in h.l. Al. *totus armatus sit* necesse est; *instrumento ferreo*, ad succidendum, *hastili lanceæ* ad remouendum eas. vid. Kimchi, Vat. alii. h) cf. Es.1,31. Ez.15,4. Matt. 7,19. c.13,42. Ioh.15,6. i) i.e. in loco, quo crescunt. Al. in *cessatione*, quando cessabunt ac esse desinent. coll. Iud.9,15.20. Hebr.6,8. Prou.20,3. ✠.8. k) 1 Par.11,10. seqq. l) nomen herois, qui *Iaschobham* l.c. & *filius* l. *nepos Chachmoni* dicitur. m) Ex.14,7. n) *is ornamentum* s. decus *Etznæorum fuit*. Hilleri Onom. p.231. seq. o) cf. Iud. 3,31. p) Hillero *profanos* s. Philistæos, coll. Ez.21,30. Leu.21,7.14. al. *ad mortem vulneratos* Ier.51,52. aut *occisos*, vt c.1,19.25. vno prælio. ✠.9. q) 1 Par.11,12. & *Dodai* ib. c.27,4. r) ✠.28. s) c.21,21. ✠.10. t) v.12. 1 Sam.11,9.13. u) 1 Sam.30,8. ✠.11. x) *in turmam* v.13. Ps.68,11. y) c.17,28. Gen.25,34. ✠.12. z) 1 Sam.17,16. ✠.13. a) tres illi v.8. seqq. *ex triginta primarii*, l. *qui principes erant super triginta*. cf. v.18. b) in qua defendenda occupatus erat Dauid. *Abarb*. c) 1 Sam.22,1. d) c.5,18. Es.17,5. 1 Par.11,15. ✠.14. e) Abarb hoc refert ad c.5,17. Kimchi ad 1 Sam. 22,1. f) vid. 1 Sam.13,3.23. ✠.15. g) cf. Num.11,4. h) sed sine mandato, vt quis cum maximo suo periculo abiret.

CAP. XXIII, ✠.1. הקם *Kuph* per *Dagesch* omnes, præter 5.21.22. & *Ber*. ✠.5. יצמיח *defect*. sec. 1. sec. *Mas*. suam & *Erff*. ✠.6. מנד *Nun* geminant per *Dag*. 1.6.7.9.11.16.20.21.22. sic su. 5. contra *Masoram Erffurt*.

16 מים מבאר בית־לחם אשר בשער ׃ ויבקעו שלשת
הגברים במחנה פלשתים וישאבו־מים מבאר בית־
לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל־דוד ולא אבה
17 לשתותם ויסך אתם ליהוה ׃ ויאמר חלילה לי יהוה
מעשתי זאת הדם האנשים ההלכים בנפשותם ולא
אבה לשתותם אלה עשו שלשת הגברים ׃
18 ואבישי אחי יואב בן־צרויה הוא ראש
השלשי והוא עורר את־חניתו על־שלש מאות חלל
19 ולו־שם בשלשה ׃ מן־השלשה הכי נכבד ויהי להם
כ לשר ועד־השלשה לא־בא ׃ ובניהו
בן־יהוידע בן־איש־חי רב־פעלים מקבצאל הוא הכה
את־שני אראל מואב והוא ירד והכה את־הארי
21 בתוך הבאר ביום השלג ׃ והוא הכה את־איש מצרי
אשר מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט ויגזל
22 את־החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו ׃ אלה עשה
23 בניהו בן־יהוידע ולו־שם בשלשה הגברים ׃ מן־השלשים
נכבד ואל־השלשה לא־בא וישמהו דוד אל־משמעתו ׃
24 עשהאל אחי־יואב בשלשים אלחנן בן־דודו
כה בית לחם ׃ שמה החרדי אליקא החרדי ׃
26 חלץ הפלטי עירא בן־עקש התקועי ׃
27 אביעזר הענתתי מבני החשתי ׃ 28 צלמון
29 האחחי מהרי הנטפתי ׃ חלב בן־בענה
ל הנטפתי אתי בן־ריבי מגבעת בני בנימן ׃ בניהו
31 פרעתני הדי מנחלי־געש ׃ אבי־עלבון הערבתי
32 עזמות הברחמי ׃ אליחבא השעלבני בני ישן
33 יהונתן ׃ שמה ההררי אחיאם בן־שרר האררי ׃
34 אליפלט בן־אחסבי בן־המעכתי אליעם בן־
לה אחיתפל הגלני ׃ חצרו הכרמלי פערי הארבי ׃
36 יגאל בן־נתן מצבה בני הגדי ׃ 37 צלק
העמוני

מבר קרי · i)vid. ℣. 8. 9.
מבר קרי
11. k) q. d. *ad immediatam obedientiam suam* (4) 1 Par. 11,25. 1 Sam. 22, 14. Ef. 11,14. i. e. constituit eum *præfectum super viros obedientiæ suæ*, h. e.
השלשה קרי
super Crethæos & Plethæos, vt supra c. 8, 18. *Abarb.*
חיל קרי ℣. 24. *l*) c. 2,
הארי קרי
הבר קרי
איש קרי
18. seqq. Incipit tertiam classem heroum. *m*) *numero rotundo* sic dicti, cum Asahele enim fuerunt 32. *n*) alius c. 2, 19. *o*) e *Bethlehem*, vt extat 1 Par. 11, 26.
℣. 25 *p*) qui *Schammoth* & *Harorita* dicitur 1 Par. 11, 27. Sic etiam plurium nomina in seqq. vel aliter inflexa, vel prorsus alia sunt in Paralipomenis, quia binomines fuerunt, vt obseruat *Abarb.* *q*) Iud. 7, 1.
℣. 26. *r*) cf. c. 14, 2. 4. Neh. 3, 5.
לה חצרי קרי
℣. 27. *s*) Iof. 21, 18. *t*) *Sibbechai* c. 21, 18. coll. 1 Par. 11, 29. ℣. 28. *u*) ℣. 8. patronymicum ab *Acheach* 1 Par. 8, 4. *x*) ℣. 29. 2 Reg. 25, 23. Efr. 2, 22. ℣. 29 *y*) *Itai.* 1 Par. 11, 31. Alius supra, c. 15, 19. *z*) Iof 18, 24. 28. ℣. 30. *a*) Alius ℣. 20. *b*) in tribu Ephraim Iud. 12, 13 15. *c*) cf. Iof. 24, 30. Iud. 2, 9. ℣. 31. *d*) *Abiel* 1 Par. 11, 32. *e*) Iof. 18, 18. 22. *f*) e *Bachurim* c. 16, 5. coll. 1 Par. 11, 33. ℣. 32. *g*) Iof. 19, 41. *h*) *Bne-Iaschen.* Pro eo est *Bne-haschem*, *Gizonita* 1 Par. 11, 34. *i*) *& Ionathan, filius Schage, Hararita.* ibid Tres enim numerandi sunt hoc versu. ℣. 33. *k*) alius ℣. 11. & 25. ℣. 34 *l*) Iof. 13, 13. 2 Reg. 25, 23. cf. 2 Sam. 10, 6. *m*) c. 15, 12. 31. ℣. 35. *n*) vid. 1 Sam. 25, 2. *o*) *Naarai* 1 Par. 11, 37. *p*) Iof. 15, 52.

i) *e cisterna* ℣. 20. cf. c. 17, 18.
℣. 16. *k*) *perruperunt igitur* 2 Reg 3, 26. 2 Par. 21, 17. ex amore Dauidis & ipso iniicio; quem febri aut simili morbo fortassis laborasse, coniicit *Schmidius.* *l*) *sed effudit eas* 1 Par. 11, 18. *m*) conf. 1 Sam. 7, 6.
℣. 17. *n*) Iof. 22, 29. *o*) *an sanguinem* sc. *bibam?* 1 Par. 11, 19. cf. Leu. 3, 17. &c *p*) *cum periculo animæ* s. *vitæ suæ.* c. 18, 13. Thren. 5, 9.
℣. 18. *q*) 1 Sam. 26, 6. 1 Par. 11, 20. Altera classis Heroum, in qua duo tantum, *Abisai* & *Benaiah* ℣. 20. *r*) *Princeps trium illorum* fuit, non fortitudine, sed dignitate ℣. 19. *s*) *agitauit.* Ps. 80, 3. *t*) vid. ℣. 8.
℣. 19. *u*) vid. ℣. 23. Gen. 30, 19. 1 Sam. 22, 14. *x*) fortitudine sc.
℣. 20. *y*) c. 8, 18. 1 Par. 11, 22. cf. alium infra ℣. 30. *z*) *viri vividi.* cf. Ez. 1, 19. l. *strenui*, q. d. *roboris*, vt c. 24, 2. *a multis rebus gestis magnus* & inclitus cf. Prou. 14, 29. *b*) in finibus Iudae, versus austrum Iof. 15, 21. *c*) i. e. *duos validissimos viros*, sed s. *leones magnos* Moabiticos, *DEi* dictos, quod leones præcipua inter quadrupedes sint DEi creatura. Abarbaneli *duas turres*, coll Ef. 29, 1. & Ps. 36, 7. Gusetio *duas aras* idololatricas, coll Ez. 43, 15. 16. Bocharto autem in Phaleg & Hieroz. id *cognomen* fuit *virorum fortium* apud Moabitas. Sic Ion. & Raschi *magnates.* Syr. *heroes* l. *gigantes* & sic nomen viri, sed alius est. Efr. 8, 16. *d*) itaque vel vestigia leonis est secutus, vel niue ingruente, vt aduersus aeris inclementiam aliquandiu se tueretur, in idem antrum ingressus, in leonem ex improuiso incidit, & obluctantem interemit.
℣. 21. *e*) *qui vir terribilis adspectus*, vel *magnus specie fuit.* *quinque* sc. *vlnarum* 1 Par. 11, 23. cf. Iof. 22, 10. *f*) cf. 1 Sam. 17, 44.
℣. 22. *g*) vt Abisaio ℣. 18.
℣. 23. *h*) vid. ℣. 19 *i*)

℣. 15. מבאר sine *Kri* 1. 2. 5. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 22. 23. ac *Maf. Erff.* Et sic ℣. 16. iidem. ℣. 17. מיהוה ita cum præfixo *Mem* 1. su. 2. 5. בנפשותם sic *defect.* 1. 2 & in marg. 6. 9. secund. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 20. איש־חי per *Merca* 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. אריאל per *Munach*, præced. *Paschta*, 1. 2. sic su. 5. הבאר sine *Kri* 6. 9. 11. 12. 14. 23. vid. ℣. 15. ℣. 23. וישמהו sic *defect.* 1. 2. 5. 22. secund. *Maf. Erff.* ad Num. 21. 9. alii *plene.*
℣. 27. הענתתי *Nun* cum *Dag.* omnes, præter 1. 2. 21. 22. sed conf. 1 Par. 11, 28. c. 12, 3. c. 27, 12. &c.
℣. 30. מנחלי per *Merca milel* 5. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 22. & *milra* 1. ℣. 33. שמה per א in fine scribunt 1. 5. & sic ℣. 25. ℣. 34. הגלני *Lamed dageschatum* 1. 6. 9. 10. 20.

הָעַמֹּנִי נַחְרַי הַבְּאֵרֹתִי נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב בֶּן־צְרֻיָה׃
38 עִירָא הַיִּתְרִי גָּרֵב הַיִּתְרִי׃ אוּרִיָּה
39 כד הַחִתִּי כֹּל שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה׃ וַיֹּסֶף אַף־
יְהוָה לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת־דָּוִד בָּהֶם לֵאמֹר לֵךְ
2 מְנֵה אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־יְהוּדָה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־
יוֹאָב ׀ שַׂר־הַחַיִל אֲשֶׁר־אִתּוֹ שׁוּט־נָא בְּכָל־שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שֶׁבַע וּפִקְדוּ אֶת־הָעָם וְיָדַעְתִּי
3 אֵת מִסְפַּר הָעָם׃ וַיֹּאמֶר יוֹאָב אֶל־הַמֶּלֶךְ וְיוֹסֵף יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָעָם כָּהֵם וְכָהֵם מֵאָה פְעָמִים וְעֵינֵי אֲדֹנִי־
הַמֶּלֶךְ רֹאוֹת וַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ לָמָּה חָפֵץ בַּדָּבָר הַזֶּה׃
4 וַיֶּחֱזַק דְּבַר־הַמֶּלֶךְ אֶל־יוֹאָב וְעַל שָׂרֵי הֶחָיִל וַיֵּצֵא יוֹאָב
וְשָׂרֵי הַחַיִל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לִפְקֹד אֶת־הָעָם אֶת־יִשְׂרָאֵל׃
ה וַיַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן וַיַּחֲנוּ בַעֲרוֹעֵר יְמִין הָעִיר אֲשֶׁר
6 בְּתוֹךְ־הַנַּחַל הַגָּד וְאֶל־יַעְזֵר׃ וַיָּבֹאוּ הַגִּלְעָדָה וְאֶל־אֶרֶץ
7 תַּחְתִּים חָדְשִׁי וַיָּבֹאוּ דָּנָה יַּעַן וְסָבִיב אֶל־צִידוֹן׃ וַיָּבֹאוּ
מִבְצַר־צֹר וְכָל־עָרֵי הַחִוִּי וְהַכְּנַעֲנִי וַיֵּצְאוּ אֶל־נֶגֶב יְהוּדָה
8 בְּאֵר שָׁבַע׃ וַיָּשֻׁטוּ בְּכָל־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ מִקְצֵה תִשְׁעָה
9 חֳדָשִׁים וְעֶשְׂרִים יוֹם יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת־מִסְפַּר
מִפְקַד־הָעָם אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתְּהִי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת
אֶלֶף אִישׁ־חַיִל שֹׁלֵף חֶרֶב וְאִישׁ יְהוּדָה חֲמֵשׁ־מֵאוֹת
י אֶלֶף אִישׁ׃ וַיַּךְ לֵב־דָּוִד אֹתוֹ אַחֲרֵי־כֵן סָפַר אֶת־הָעָם
וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־יְהוָה חָטָאתִי מְאֹד פסקא באמצע פסוק
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְעַתָּה יְהוָה הַעֲבֶר־נָא אֶת־עֲוֺן עַבְדְּךָ כִּי
11 נִסְכַּלְתִּי מְאֹד׃ וַיָּקָם דָּוִד בַּבֹּקֶר וּדְבַר־ פסקא באמצע פסוק
12 יְהוָה הָיָה אֶל־גָּד הַנָּבִיא חֹזֵה דָוִד לֵאמֹר׃ הָלוֹךְ וְדִבַּרְתָּ
אֶל־דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה שָׁלֹשׁ אָנֹכִי נוֹטֵל עָלֶיךָ בְּחַר־לְךָ
13 אַחַת־מֵהֶם וְאֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃ וַיָּבֹא־גָד אֶל־דָּוִד וַיַּגֶּד־לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ הֲתָבוֹא לְךָ שֶׁבַע־שָׁנִים ׀ רָעָב ׀ בְּאַרְצֶךָ וְאִם־
שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים נֻסְךָ לִפְנֵי־צָרֶיךָ וְהוּא רֹדְפֶךָ וְאִם־הֱיוֹת
שְׁלֹשֶׁת

℣. 37. q) c. 4, 2. 1 Par. 11, 39. r) c. 18, 15.

℣. 38. s) alius ℣. 26. & c. 20, 26. t) vid. 1 Par. 2, 53.

℣. 39. u) c. 11, 3. x) np. tres illi primæ classis *Ioscheb-basch-schebeth* ℣. 8. *Eleazar* ℣. 9. *Schamma* ℣. 11. duo secundæ *Abisaim* ℣. 18. *Benaiah* ℣. 20. & triginta duo in tertio ordine ℣. 24. seqq. sic numerat etiam S. alii aliter. Vid. *Abarb.* ceteri

CAP. XXIV, ℣. 1. y) præter iram, qua DEus efferbuerat in caussa Gibeonitarum c. 21, 1. 2. vnde fames existebat per aliquot annos. *Ralbag.* z) ob propria eius & varia peccata cf. ℣. 15. 17. a) Schm. *ideo incitauit, & Satanæ* accusatori Israelis incitare *permisit*, coll. 1 Par. 21, 1 & 1 Sam. 26, 19. b) *in Israelitas.* Interpretatiue intelligendum, cum Dauid nihil minus cogitaret, quam Israeli damnum creare. S. c) vid. not. c. 16, 10. d) *abi, numera* in nominis sui gloriam. Hæc autem historia, sine dubio facta ante ciuiles seditiones Absalomi & Sebæ, hic demum recensetur propterea, quod in ea habetur designatio loci, in quo Templum erat ædificandum. *Schmid.*

℣. 2. e) Satana instigante, & DEo permittente, ex superbia *dixit.* f) *discurre* ℣. 8. Iob. 1, 7. g) Iud. 20, 1. h) cf. Gen. 15, 5. c. 32, 12. &c. sc. vt illo se oblectaret ac superbiret, si annalib9 insereretur, quantum auctus sit populus sub regno Dauidis. q. d. Hæc ingens est illa multitudo, quæ per regnum meum in tantum excreuit numerum, in gloriam nominis & felicitatis meæ. *Sch.* coll. Dan. 4, 27.

℣. 3. i) cui summopere displicebat hæc arrogantia Regis 1 Par. 21, 7.

℣. 4. k) *Praualuit tamen* Regis *mandatum* 1 Par. 27, 5. qui *durioribus etiam verbis* auctoritatem suam Ioabo opposuit. cf Mal. 3, 13. l) *a conspectu Regis*; nam etiam sine מן constr. verbum. vt Gen. 44, 4. 2 Reg. 20, 4. al. *iussu Regis*, coll. 2 Sam. 16, 19.

℣. 5. m) donec ad se conuocaretur populus terræ circumiacentis, vt numeraretur. *Schm.* n) Deut. 2, 36. Iud. 13, 26. o) *fluuii, qui Gad dictus est.* cf. Deut. 2, 36. Iof. 13, 9. 16. p) Num. 21, 32. c. 32, 1. 3.

℣. 6. q) c. 17, 26. r) in terram *inferiorum Chodschi* s. nouorum incolarum dictam. s) *Danem*, quæ Hillero iam olim Gen 14, 14. sic dicta, & postea *Iaan* cognominata, a *Iaenai* 1 Par. 5, 12. ad discrimen illius, quæ olim *Leschem* adpellata fuit. Iof. 19, 47. t) cf. Iud. 18, 7.

℣. 7. u) in tribu Aser Iof. 19, 29. x) Deut. 7, 1. quos sc. Dauid imperio suo ibi subiecerat. *Schm.* y) Num. 13, 17. Deut. 34, 3. z) ℣. 2. Iof. 15, 28.

℣. 8. a) *ita peragrarunt.* ℣. 2 b) excepta tribu Beniamin. 1 Par. 21, 6.

℣. 9. c) *recensionis* 1 Par. 21, 5. d) at 1100000 in Paralipomenis, sc. *cum peregrinis*, sec. obseruationem *Schmidii*; vel cf. 1 Par. 27, 24. e) Iud. 8, 10. f) np. connumeratis seruis Dauidis s. stipendiario milite: nam sine his 470000. fuere 1 Par 21, 5. Alii aliter; & Abarb. tribum Leui ac Beniamin hic omissam, ibi connumeratam putat. ℣. 10. g) 1 Sam. 24, 6. i. e. conscientia eum redarguit peccati. Ar. *tum adfectus est Dauid ingenti moerore.* h) *postquam ita.* vid. not. Leu. 25, 48. i) c. 12, 13. k) cf. c. 15, 31. 1 Sam. 13, 13. ℣. 11. l) 1 Sam. 22, 5. m) 1 Sam. 9, 9. 1 Par. 21, 9. ℣. 12. n) cf. Ez. 14, 21. o) *tollo & impono tibi* Thren. 3, 28. in tuam aliorumque castigationem. Castigat DEus etiam eos, quibus peccata remittit. *Schm.* coll. c. 12, 13. 14. ℣. 13. p) additis sc. *tribus annis* aliis (1 Par. 21, 12.) ad superiores tres c. 21, 1. vt fames se in septimum vsque extendat. q) *an vero* sc. *eliges.*

℣. 37 צְרוּיָה *Dag.* in *Iod* habent 3. 12. 17. 18. & *Ber.* ℣. 38. *Masora Erff.* hic inter הַיִּתְרִי & גָּרֵב, ac ℣. 39. inter הַחִתִּי & כֹּל requirit *Piska* s. *Spatium.* CAP. XXIV, ℣. 3. כָּהֵם וְכָהֵם per *Segol* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 5. בַעֲרוֹעֵר *defect* requirit *Mas. impr.* ad 2 Reg. 10, 33. sed sine suffragio codicum. הַגָּד *Gimel* per *Patach* postulat *M. I.* ita tamen, vt obseruet, *Kamets* in aliquibus libris reperiri. ℣. 9. שֹׁלֵף per *Munach milra* solus *Ber.* ℣. 10. הָעָם sine *Piska* 1. 2. 7. 8. 11. 13. 14. 15. 16. 23. יְהוָה per *Rbbia* 1. 2. 5. ℣. 11. בַּבֹּקֶר sine *Piska* 1. 2. 5. 13. 14. 15. 16. 22. 23. ℣. 13. שָׁנִים *Psk* abest in 1. 2. 13. contra *Mas. Erff.*

שְׁלֹשֶׁת יָמִים דֶּבֶר בְּאַרְצְךָ עַתָּה דַּע וּרְאֵה מָה־אָשִׁיב
שֹׁלְחִי דָּבָר׃ 14 וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־גָּד צַר־לִי
מְאֹד נִפְּלָה־נָּא בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָו וּבְיַד אָדָם
אַל־אֶפֹּלָה׃ וַיִּתֵּן יְהוָה דֶּבֶר בְּיִשְׂרָאֵל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־עֵת טו
מוֹעֵד וַיָּמָת מִן־הָעָם מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שֶׁבַע שִׁבְעִים אֶלֶף
אִישׁ׃ 16 וַיִּשְׁלַח יָדוֹ הַמַּלְאָךְ ׀ יְרוּשָׁלִַם לְשַׁחֲתָהּ וַיִּנָּחֶם
יְהוָה אֶל־הָרָעָה וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית בָּעָם רַב
עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ יְהוָה הָיָה עִם־גֹּרֶן האורנה
הַיְבֻסִי׃ 17 וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־יְהוָה בִּרְאֹתוֹ ׀ אֶת־
הַמַּלְאָךְ ׀ הַמַּכֶּה בָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי חָטָאתִי וְאָנֹכִי
הֶעֱוֵיתִי וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית
אָבִי׃ 18 וַיָּבֹא־גָד אֶל־דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר
לוֹ עֲלֵה הָקֵם לַיהוָה מִזְבֵּחַ בְּגֹרֶן ארניה הַיְבֻסִי׃ 19 וַיַּעַל
דָּוִד כִּדְבַר־גָּד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וַיַּשְׁקֵף אֲרַוְנָה וַיַּרְא כ
אֶת־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־עֲבָדָיו עֹבְרִים עָלָיו וַיֵּצֵא אֲרַוְנָה
וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ אַפָּיו אָרְצָה׃ 21 וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה
מַדּוּעַ בָּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אֶל־עַבְדּוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִד לִקְנוֹת
מֵעִמְּךָ אֶת־הַגֹּרֶן לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לַיהוָה וְתֵעָצַר הַמַּגֵּפָה
מֵעַל הָעָם׃ 22 וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה אֶל־דָּוִד יִקַּח וְיַעַל אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
הַטּוֹב בעינו רְאֵה הַבָּקָר לָעֹלָה וְהַמֹּרִגִּים וּכְלֵי הַבָּקָר
לָעֵצִים׃ 23 הַכֹּל נָתַן אֲרַוְנָה הַמֶּלֶךְ לַמֶּלֶךְ
וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ יִרְצֶךָ׃
24 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־אֲרַוְנָה לֹא כִּי־קָנוֹ אֶקְנֶה מֵאוֹתְךָ
בִּמְחִיר וְלֹא אַעֲלֶה לַיהוָה אֱלֹהַי עֹלוֹת חִנָּם וַיִּקֶן דָּוִד
אֶת־הַגֹּרֶן וְאֶת־הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים׃ וַיִּבֶן שָׁם כה
דָּוִד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיֵּעָתֵר יְהוָה
לָאָרֶץ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל׃

סכום הפסוקים של זה הספר אלף וחמש מאות וששה וסימנו אשרו
הגוץ וסדריו לד וסימנו פותח את ידך וחציו ולאשה עגל מרבק׃

peccatum numerationis, revera tamen aliis & pro- רחמיו קרי priis peccatis suis pestem a DEo immissam populus meruerat. Schmid. ad c. 21, 1. 2. l) cf. Christum Es. 53, 12. Ioh. 18, 8 it. Ex. 32, 32. Rom. 9, 3. הארונה קרי ℣. 18. m) iussu Angeli Domini 1 Par. 21, 18. n) vid. ℣. 15. o) ℣. 16. quæ postea Templo locum præbuit ארונה קרי in monte Moriiah 2 Par. 3, 1. p) id signo fuit veri Templi DEi, h. e. Christi Ioh. 2, 19. non Iudæos tantum, sed & gentes futuras esse participes. ℣. 20. q) Gen. 19, 28. c. 26, 2. r) Iud. 9, בעיניו קרי פסקא באמצע פסוק 25. s) ad se c. 25, 4. c. 17, 11. t) c. 1, 2. ℣. 21. u) ℣. 25. Num. 17, 13. ℣. 22. x) tribulas (3) Es. 41, 15. 1 Par. 21, 23. Eas ita describit Raschi: Instrumentum est ligneum acuminatum s. vndique præfectum & grave, quod trahunt super stramen continuo, vt concidat illud, quo fiat palea in cibum iumentorum. ℣. 23. y) Rex quondam Iebusæorum, vel e regio sanguine descendens, sed proselytus factus & amicus Dauidis, vt inter Israelitas habitauerit. Schm. z) Mal. 1, 8. Leu. 1, 4. ℣. 24. a) Leu. 5, 15. b) sc. pro area & bobus ad aram exstruendam; at pro toto monte ad Templum exstruendum dedit 600. siclos. 1 Par. 21, 25. ℣. 25. c) cf. 2 Par. 3, 1. Gen. 12, 7. d) c. 6, 17. e) c. 21, 14. f) ℣. 21. g) Es. 1, 17. h) Ps. 145, 16. i) 1 Sam. 28, 24.

r) 1 Sam. 25, 16. s) vid. Num. 13, 26. ℣. 14. t) c. 1, 26. 1 Sam. 28, 15. u) paterne sc. castigantis Hebr. 12, 9. non autem irati, in cuius manus incidere horrendum est Hebr. 10, 31. Ar. optimum tn. erit, vt DEus Dominus noster suscipiat nos castigare. Ion. in manum Verbi Domini cf. Ex. 31, 6. 7. x) Ps. 103, 8. 13. Sir. 2, 18. hostes a. crudeles sunt. y) Es. 47, 6. ℣. 15. z) vsque ad tempus conuentus, quo ad sacra conueniebant homines, Act. 3, 1. Ion. vsque ad tempus, quo iuge sacrificium adolebatur. Syr. & Ar. vsque ad horam diei sextam. Tempus ig. vespertinum primi plaga diei ℣. 11. intelligit Bochartus Hieroz. P. I. lib. 2. c. 38. Alii pestem vsque ad triduum illud ℣. 13. elapsum, grassatam esse existimant. Sed rectius putatur abbreviatum esse malum Matth. 24, 22. quia statim hic ℣. 16. additur, DEum pœnituisse mali. DEum a. non pœnitet mali, i. e. pœnæ iam inflictæ, sed infligendæ Ier. 26, 3. 13. 19. non quod DEus sit mutabilis, sed quia quæ decreverat sub certa conditione (np. si Dauid & populus non resipiscerent) reuocat. Neque DEus diceretur Angelum repressisse, si hic iam impleuisset quidquid erat sui muneris. a) Quia Dauid multitudine populi superbire voluit, ideo DEus eum diminutione populi punivit. Schm. Nec tamen plane innocens erat populus. vid. ℣. 1. & 17. ℣. 16. b) ad supplices preces Dauidis & populi. cf. Ion. 3, 10. 1 Par. 21, 16. c) Iud. 21, 5. d) Ex. 12, 23. e) Deut. 1, 6. f) 1 Par. 21, 15. Neh. 6, 9. g) visibili specie cf. ℣. 17. 1 Par. 21, 15. seqq. h) ℣. 18. c. 5, 6. ℣. 17. i) c. 19, 20. Iob. 33, 27. k) 1 Sam. 20, 32 Quanquam Dauid ipse populum innocentem pronunciavit, np. quantum ad pec-

---

℣. 14. נא Nun cum Dag. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. ℣. 16. המלאך sine Psik 3. 6. 9. 14. 20. contra Mas. Erff. per Munach 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. & Ber. contra Mas. Erff. ℣. 17. נא per Merca 1. 2. 6. 9. 14. 20. sic fe. 5. contra regulam. ℣. 18. עלה per Paschta 3. 5. at per Graschaim 2. ℣. 21. sine præmisso spatio 1. 2. 3. 5. 7. 8. 12. 14. 21. 22. ℣. 22. והמרגים Gimel sine Dag. 3. Ber. ℣. 23. למלך Piska (quod tamen etiam Erff. Mas. requirit) non habent 3. 6–16. 19. 20. 21. 22. 23.

LIBER I. REGVM[a], Hebr.

מלכים א

Continuatur hoc libro historia ecclesiæ & reip. Israeliticæ sub Regibus per 118. annos: de quibus 40. ad Salomonem c. 1—11. reliqui ad quatuor eius in Iuda successores, Rehabeam c. 12—14. Abiam, Assam & Iehoschaphatum c. 15—22. & octo Reges Israelis pertinent.

Cap. I.

הפטרת
חיי שרה

א והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא
2 יחם לו׃ ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני
המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי־לו סכנת
3 ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך׃ ויבקשו נערה יפה
בכל גבול ישראל וימצאו את־אבישג השונמית ויבאו
4 אתה למלך׃ והנערה יפה עד־מאד ותהי למלך סכנת
ה ותשרתהו והמלך לא ידעה׃ ואדניה בן־חגית מתנשא
לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש
6 רצים לפניו׃ ולא־עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה
עשית וגם־הוא טוב־תאר מאד ואתו ילדה אחרי
7 אבשלום׃ ויהיו דבריו עם יואב בן־צרויה ועם אביתר
8 הכהן ויעזרו אחרי אדניה׃ וצדוק הכהן ובניהו בן־
יהוידע ונתן הנביא ושמעי ורעי והגבורים אשר לדוד
9 לא היו עם־אדניהו׃ ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם
אבן הזחלת אשר־אצל עין רגל ויקרא את־כל־אחיו
י בני המלך ולכל־אנשי יהודה עבדי המלך׃ ואת־נתן
הנביא ובניהו ואת־הגבורים ואת־שלמה אחיו לא
11 קרא׃ ויאמר נתן אל־בת־שבע אם־שלמה לאמר
הלוא שמעת כי מלך אדניהו בן־חגית ואדנינו
12 דוד לא ידע׃ ועתה לכי איעצך נא עצה ומלטי את־
13 נפשך ואת־נפש בנך שלמה׃ לכי ובאי אל־
המלך דוד ואמרת אליו הלא־אתה אדני המלך
נשבעת לאמתך לאמר כי־שלמה בנך ימלך אחרי
והוא

a) A Ieremia hos libros conscriptos esse, censet Abarbanel præfat. Comment. in 1 Sam. f. 74. 2.

CAP. I, ℣. 1. b) i. e. prouectæ ætatis Gen. 18, 11. iam septuagenarius, aut prope. coll. 2 Sam. 5, 4. & Ps. 90, 10. c) *& contexerunt quidem eum vestibus.* cf. Ex. 22, 26. Deut. 24, 13. d) sed non *calefiebat illi.* fut. Niph. Coh. 4, 11. imperson. vel subintell. caro s. corpus.

℣. 2. e) vid. Num. 35, 2. f) *quæ stet*, i. e. *ministret.* ℣. 4. 15. c. 10, 8. Deut. 1, 38. g) *adiutrix, proma conda*, & vsibus necessariis ac secretioribus inseruiens (2) ℣. 4. cf. Es. 22, 15. ὁ θάλπων, 1 Thess. 2, 7. sic ℣. 4. h) instar vxoris Mich. 7, 5. Ideo Adonia reus mortis erat, quod eam sibi peteret, sicut Salomo respondit matri: *immo pete pro ipso regnum.* c. 2, 22. *Abarb.*

℣. 3. i) ℣. 15. c. 2, 17. k) 2 Reg. 4, 8. 12. *e Sunem* 1 Sam 28, 4. in tribu Isaschar Ios. 19, 18.

℣. 4. l) Gen. 3, 1. ob senium. Hinc autem procul dubio prætextum fraudi suæ quæsiuit Adonia, eoque Bathschebam decepit c. 2, 17.

℣. 5. m) 2 Sam. 3, 4. 1 Par. 3, 2. n) Num. 16, 3. Ez. 17, 14. o) cf. ℣. 11. 25. c. 2, 15. & not. 2 Sam. 14, 33. p) ad exemplum Abschalomi 2 Sam. 15, 1.

℣. 6. q) *nec tamen castigauit aut contristauit eum* Pater 1 Par. 4, 10. r) *a diebus ipsius*, quibus sc. ita fecit. s) *vt dixisset: cur tu ita facis?* Nimia Dauidis indulgentia reprehenditur. cf. 2 Sam. 15, 1. 2. t) erat *autem etiam ipse* æque vt Abschalom 2 Sam. 14, 25. u) Gen. 39, 6. x) sc. Chaggith mater ℣ 5. conf. Num. 26, 59. y) *post natum ex Maacha Abschalomum* 1 Par. 3, 1. diu ante Salomonem; vnde ad se, non ad illum regnum pertinere putauit c. 2, 15. forte ex Deut. 21, 17. sed per reuelationem de DEI voluntate iam satis constabat, vid. 1 Par. 22, 9. c. 28, 5.

℣. 7. z) vid. c. 2, 22. 28. a) c. 2, 22. 26. cf. 2 Sam. 8, 17. c. 15, 24. 1 Sam. 22, 20. b) *qui adiuuerunt* impios eius conatus. cf. Zach 1, 15. c) *Adoniam sectantes* c. 2, 28. 2 Sam. 15, 13.

℣. 8. d) ℣. 26. 32. 2 Sam. 8, 17. e) 2 Sam. 20, 23. f) ℣. 10. 2 Sam. 7, 2. c. 12, 1. 25. g) forte idem, qui c. 4, 18. *filius Ela* dicitur. cf. 1 Par. 27, 27. Schmidius aliique h. l. *filium Geræ* intelligunt, de quo c. 2, 8. 36. h) nomen Ministri regis tunc notissimi. i) ℣. 10. 2 Sam. 23, 8.

℣. 9. k) *mactauit a.* ℣. 19. 25. 1 Sam. 28, 24. al. *sacrificauit*, vt 2 Sam. 15, 12. l) vid. 2 Sam. 6, 13. m) *Zochaleth*, q. d. *repentis* sc. *toleah, vermis.* cf. Deut. 32, 24. Forte, quod *serpens* raræ magnitudinis ibi quondam inuentus, & in eius rei memoriam lapis erectus fit. *Schm.* coll. 1 Sam. 7, 12. n) 2 Sam. 17, 17. Ios. 15, 7. o) *& inuitauit* ad conuiuium ℣. 25. p) *ministros Regis* 1 Sam. 22, 7.

℣. 10. q) vid. ℣. 8. ℣. 11. r) 2 Sam. 12, 24. s) *regnum sibi arrogauerit* ℣. 5. 13. & a factione sua *Rex salutatus fit* ℣. 25. t) 1 Sam. 25, 16. ℣. 12. u) vid. ℣. 21. ℣. 13. x) ℣. 17 30. forte rogatus a Bathscheba, cum Abschalom regnum adfectasset. y) sc. *iurato tibi confirmo, quod* &c. ℣. 17. 30.

℣. 3. אבישג per *Kamets* 1. 3. השנמית *defect.* sine *Vau* poscit *Mas. impr.* ad c. 2, 21. sed citra auctoritatem librorum. ℣. 5. אמלך : *plene* requirit *Mas.* impr. ad 1 Sam. 14, 21 sed neque hic assentiuntur codices. ℣. 7. דבריו per *Sakephk.* 1. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22., ויעזרו אחרי ita plerique libri, sed nostra lectio, quam habent 1. 2. 5. sequitur regulam. ℣. 13. הלא אתה ita 1. 2.

וְהוּא יָשַׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָהוּ׃
הִנֵּה עוֹדָךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא 14
אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ׃ וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע טו
אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית
מְשָׁרַת אֶת־הַמֶּלֶךְ׃ וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ 16
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ 17
בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי
וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה 18
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ׃ וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב 19
וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שַׂר
הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כ
עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא
אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ וְהָיָה כִּשְׁכַב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־ 21
אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים׃ וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה 22
מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא׃ וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ 23
לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ
לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה 24
אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃
כִּי ׀ יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא כה
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם
אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃
וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע 26
וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה 27
הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדֶּיךָ מִי יֵשֵׁב עַל־
כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר 28
קִרְאוּ־לִי לְבַת־שָׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה 29
אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה׃ כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי ל
לָךְ

℣. 13. z) ℣. 17. Ex. 21, 5. a) *regnum sibi rapuit* ℣. 11. 18. quod vti inscio te factum esse puto, ita tamen concedendum a te minime est, cum nihilominus illud sit contra datam mihi fidem.

℣. 14. b) Ion. *& confirmabo verba tua*, sc. si forte Rex non plene a te persuasus fuerit.

℣. 15. c) 2 Sam. 13, 10. d) v. 1. ideoque in interiori conclavi erat a rebus gerendis abstractus. e) vid. v. 3. f) *ministrabat* v. 4. contracte pro *meschare tet*; vt *lalat* pro *laledet* 1 Sam. 4, 19.

℣. 16. g) *& inclinauit se* honoris caussa v. 16. 1 Sam. 24, 9. h) 2 Sam. 14, 5.

℣. 17. i) v. 13, 30. k) v. 13. 35. 1 Par. 29, 23.

℣. 18. l) pro Rege se gerit v. 13. 25.

℣. 19. m) vid. v. 9. 25. n) v. 7. o) 2 Sam. 20, 23. p) v. 10. Non solicita de eo est, quod filius suus non particeps sit conuiuii – sed eo ipso suæ vitæ ac Salomonis periculum vult indicare, quod ipsos, quos odio prosequebatur, occidere intenderet. *Abarb.* q) vid. 2 Sam. 13, 24.

℣. 20. r) *Iam ad te quod attinet*. cf. Gen. 24, 37. 2 Sam. 4, 10. s) cf. Ps. 123, 2. 2 Par. 20, 12. t) *vt tu indices ipsis*, q. d. decisio huius rei penes te adhuc est: populus enim nondum adhæret Adoniæ, vt quondam Absalomo, sed tuam sententiam expectat. u) cf. 1 Par. 28, 5.

℣. 21. x) c. 2, 10. y) Gen. 15, 15. c. 47, 30. Deut. 31, 16. z) Gen. 43, 9. Ex. 5, 16. qu. rei mortis non tam adulterio Bathschebæ 2 Sam. 11, 4. vt putant Abarb aliique, quam crimine regni adfectati.

℣. 23. a) egressa Bathscheba, vt patet ex v. 28. b) vt v. 16.

℣. 24. c) *tune dixisti?* cf. 1 Sam. 21, 16.

℣. 25. d) vid. v. 9. 19. e) *ad multitudinem*, i. e. *plurima*. v. 19. c. 4, 20. f) *& inuitauit* v. 9. g) solenni formula v. 34. 39. 2 Sam. 16, 16. 1 Sam. 10, 24. 2 Par. 23, 11.

℣. 26. h) Schm. *me vero, qui sum seruus tuus*. Trem. *me vero, me seruum tuum*. Pleonasmus emphaticus. conf. 1 Sam. 25, 24. 2 Sam. 19, 1. i) v. 8. 32. k) vid. v. 19.

℣. 27. l) *Num?* 1 Sam. 19, 36. 43. m) *ita, vt non notum feceris* seruo l. seruis tuis. Ios. 4, 22. n) vid. v. 13.

℣. 28. o) vid. v. 23. p) egresso scil. Nathane v. 32.

עבדך קרי

℣. 29. q) *Tunc iterum iurauit* v. 13. 17. r) 1 Sam. 20, 3. s) 2 Sam. 4, 9. Gen. 48, 16.

℣. 30. t) *quod inquam, sicut iuraui* v. 13. 17.

℣. 16. ויאמר addidit 1. Pronomen לה, præced. *Makkeph*; additamentum quoque (sed sine punctis) habet 3. ℣. 18. Pro ועתה habent ואתה per *Aleph* 2. 3. & sic su. 5. contra *M. I.* & *Mas. fin.* f. 13. col. 6. ℣. 19. שור per *Munach* 6. 12. 14. 17. 18. 20. 21. 22. 23. contra *Masor impress.* ad Exod. 6, 6. ℣. 25. שור itidem per *Munach* 3. 6. 9. 12. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & sic su. 5. contra *Masor.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impressam* Ex. 6, 6. ℣. 26. אני per *Munach* 1. 2. 5.

℣. 24.

לך ביהוה אלהי ישראל לאמר כי־שלמה בנך ימלך
אחרי והוא ישב על־כסאי תחתי כי כן אעשה היום
31 הזה: ותקד בת־שבע אפים ארץ ותשתחו למלך
ותאמר יחי אדני המלך דוד לעלם: עד כאן
32 ויאמר ׀ המלך דוד קראו־לי לצדוק הכהן ולנתן
33 הנביא ולבניהו בן־יהוידע ויבאו לפני המלך: ויאמר
המלך להם קחו עמכם את־עבדי אדניכם והרכבתם
את־שלמה בני על־הפרדה אשר־לי והורדתם אתו
34 אל־גחון: ומשח אתו שם צדוק הכהן ונתן הנביא
למלך על־ישראל ותקעתם בשופר ואמרתם יחי
לה המלך שלמה: ועליתם אחריו ובא וישב על־כסאי
והוא ימלך תחתי ואתו צויתי להיות נגיד על־ישראל
36 ועל־יהודה: ויען בניהו בן־יהוידע את־המלך ויאמר ׀
37 אמן כן יאמר יהוה אלהי אדני המלך: כאשר היה
יהוה עם־אדני המלך כן יהי עם־שלמה ויגדל את־ יהיה קרי
38 כסאו מכסא אדני המלך דוד: וירד צדוק הכהן ונתן
הנביא ובניהו בן־יהוידע והכרתי והפלתי וירכבו את־
שלמה על־פרדת המלך דוד וילכו אתו על־גחון:
39 ויקח צדוק הכהן את־קרן השמן מן־האהל וימשח
את־שלמה ויתקעו בשופר ויאמרו כל־העם יחי המלך
מ שלמה: ויעלו כל־העם אחריו והעם מחללים בחללים
41 ושמחים שמחה גדולה ותבקע הארץ בקולם: וישמע
אדניהו וכל־הקראים אשר אתו והם כלו לאכל וישמע
יואב את־קול השופר ויאמר מדוע קול־הקריה
42 הומה: עודנו מדבר והנה יונתן בן־אביתר הכהן בא
ויאמר אדניהו בא כי איש חיל אתה וטוב תבשר:
43 ויען יונתן ויאמר לאדניהו אבל אדנינו המלך־דוד
44 המליך את־שלמה: וישלח אתו המלך את־צדוק
הכהן

w) vid. ℣. 13. x) *loco mei f. post me.* ℣. 35. coll. ℣. 20. 27. c. 3, 7. c. 5, 15. y) *hoc ipso die*, sine mora. cf. 1 Par 23, 1. ℣. 31. z vid ℣. 16. a) i.e. *quam diutissime* in hoc seculo, & æternum in futuro. cf. Dan. 2, 4. c. 5, 10. c. 6, 22. Neh 2, 3. ℣. 32. b) ℣. 8. 39. c. 2, 35. 1 Par. 5, 34. c. 29, 22. c) cf. ℣. 28. d) vid. ℣. 8. 2 Sam. 8, 18. ℣. 33. e) Crethæos & Plethæos ℣. 38 vid. 2 Sam. 20, 6. f) 2 Sam. 2, 5. 2 Reg. 10, 2 g) tanquam socium meum in regno & successorem. *Priuatus enim non vehebatur equo Regu.* Raschi. h) ℣. 38. 45. 2 Sam. 18, 9. i) cf. Esth. 6, 8. k) *ad Gihonem* 2 Par. 32, 30. c. 33, 14. riuum f. fluuium ex fonte f. piscina *Siloa* Ef. 8, 6. vid. Abarb. h l. Ar. *ad fontem Siloa*. sic ℣. 38 45. Vnctio a. ad fontem f. fluuium peracta, Rabbinis diutinum regnum eiusq; perennitatem significat. Vid. *Abarb. Raschi*, &c. Sed Schmidio videtur ibi fuisse planities ampla & multitudinis capax, quæ eo confluxit ℣. 39. seqq. Inde etiam solemnis in vrbem ingressus institui potuit. ℣. 34. l) vid ℣. 39. & 25. ℣. 35. m) vid. ℣. 13. 47. n) vid. ℣. 30. o) 2 Sam. 6, 21. c. 7, 8. p) c. 14, 7. ℣. 36. q) cf. c. 8, 26. & vid. Num. 5, 22. Deut. 27, 15. ℣. 37. r) 2 Sam. 7, 9. s) *immo maiorem & augustiorem reddat thronum eius.* ℣. 47. cf. 1 Par 29, 25. 2 Par. 1, 1. Ios. 4, 14. ℣. 38. t) ℣. 44. 1 Sam. 30, 14. u) vt Rex mandauerat ℣. 33. x) *& deduxerunt eum.* 2 Reg. 6, 19. y) vid. ℣. 33. ℣. 39. z) ℣. 32. a) 1 Sam. 10, 1. b) e *tabernaculo* Mosis in Gibeon. cf 1 Par. 16, 39. al. e tabernaculo Arcæ in monte Sion. 2 Sam. 6, 17. c) ℣. 34. 1 Sam. 10, 24. 2 Sam. 16, 16. ℣. 40. d) *canentes* (1) al.

(1) al. *tripudiabant ad tibias*, sed tunc alia est forma verbi, vt Iud. 21, 23. e) *fistulis* (5) 1 Sam. 10, 5. f) *ita vt rumpi f. findi videretur terra per vocem eorum.* cf. Num. 16, 31. hyperbole a fragoris similitudine. Ion. & Ar. *ita vt commoueretur f. concrepuisse et terra.* ℣. 41. g) *inuitati conuiuæ* ℣. 9. 49. 2 Sam. 15, 11. h) ℣. 25. i) Vulg. *quid sibi vult clamor ciuitatis in multuantis?* k) Deut. 2, 36. Prou. 11, 10. l) ℣. 45. Ef. 17, 12. c. 22, 2. ℣. 42. m) 2 Sam. 15, 27. 36 n) cf. 2 Sam. 18, 27. ℣. 43. o) *immo vero* 2 Sam. 14, 5. Gen. 17, 19. p) vid. ℣. 33. & 1 Sam. 25, 15.

℣. 33. אל־גחון ita 1. 2 3. 6. 9. 20. 21. fe. 5. & sic omnes MSti, quos contulit Celeberr. *Iablonski*; (vid. Præf. Bibl Ber. §. 12.) prout requirit *Maf.* 1. & *Erff* at ceteri in textu scribunt על־ cum *Kri* אל, & hoc ipsum notat 22. in marg. ex aliis libris. ℣. 37. מכסא per *Sakephgad.* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 43. אדנינו המלך *Munach* pro *Meth* 1. 5. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 28. ℣. 44. יונתן אתו per *Makk.* 3. 7. 8. 10. 13. 17. 13. & *Ber.*

הכהן ואת־נתן הנביא ובניהו בן־יהוידע והכרתי
והפלתי וירכבו אתו על פרדת המלך׃ וימשחו אתו מה
צדוק הכהן ונתן הנביא למלך בגחון ויעלו משם
46 שמחים ותהם הקריה הוא הקול אשר שמעתם׃ וגם
47 ישב שלמה על כסא המלוכה׃ וגם־באו עבדי המלך
לברך את־אדנינו המלך דוד לאמר ייטב אלהיך את־
שם שלמה משמך ויגדל את־כסאו מכסאך וישתחו
48 המלך על־המשכב׃ וגם־ככה אמר המלך ברוך יהוה
אלהי ישראל אשר נתן היום ישב על־כסאי ועיני
49 ראות׃ ויחרדו ויקמו כל־הקראים אשר לאדניהו
נ וילכו איש לדרכו׃ ואדניהו ירא מפני שלמה ויקם
51 וילך ויחזק בקרנות המזבח׃ ויגד לשלמה לאמר
הנה אדניהו ירא את־המלך שלמה והנה אחז
בקרנות המזבח לאמר ישבע־לי כיום המלך שלמה
52 אם־ימית את־עבדו בחרב׃ ויאמר שלמה אם יהיה
לבן־חיל לא־יפל משערתו ארצה ואם־רעה תמצא־
53 בו ומת׃ וישלח המלך שלמה וירדהו מעל המזבח
ויבא וישתחו למלך שלמה ויאמר־לו שלמה לך
לביתך׃

Cap. II. ב ויקרבו ימי־דוד למות ויצו את־שלמה בנו לאמר׃
2 אנכי הלך בדרך כל־הארץ וחזקת והיית לאיש׃
3 ושמרת את־משמרת ׀ יהוה אלהיך ללכת
בדרכיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו
ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל־
אשר תעשה ואת כל־אשר תפנה שם׃
4 למען יקים יהוה את־דברו אשר דבר עלי לאמר אם־
ישמרו בניך את־דרכם ללכת לפני באמת בכל־
לבבם ובכל־נפשם לאמר לא־יכרת לך איש מעל
כסא

הפטרת ויחי יעקב

peccata. sic ℣. 42. c. 2, 2. n) 1 Sam. 14, 45. 2 Sam. 14, 11. o) seuera fuit hæc comminatio, q. d. iam veniam huius delicti ei dabo, sed si iterum peccauerit, non

אלהים קרי

Item.

℣. 53. p) cf. 2 Sam. 14, 33.

CAP. II, ℣. 1. q) Gen. 47, 29. Deut. 31, 14. r) Plura tamen, quæ ante obitum dixit aut fecit Dauid, descripta vide 1 Par. XXII. seqq.

℣. 2. s) vid. not. Ios. 23, 14. *Abire* a. moriens dicitur, quia anima non perit, sed abit in locum suum. *Schm.* Conf. Coh. 12, 5. t) i. e. *hominum*. meton. 2 Sam. 15, 23. Gen. 11, 1. u) 1 Sam. 4, 9. Ion. *vir timens peccata*. cf. c. 1, 52.

℣. 3. x) Gen. 26, 5 Ios. 22, 3. y) *custodiam*, quam *Iehouæ* debes præstare. S. Conf. 2 Reg. 11, 5. z) Gen. 26, 5 Deut. 5, 28. c. 8, 11. a) 2 Reg. 23, 5. Ier. 44, 15 b) Deut. 17, 18. Ios 23, 6. c) *vt recte ac prudenter agas*. Deut. 29, 18. Ios 1, 7. d) Ion. *& omni loco, quo*. cf. 1 Sam. 14, 47. Prou. 17, 8. ℣. 4. e) cf. 2 Sam. 7, 12. f) Ps. 132, 12. g) 2 Reg 20, 3. h) *dicendo* sc. *dico*. cf. Iud. 16, 2 Ier. 3, 1. i) i. e. nullus ex posteris tuis deiicietur de solio, aut ita exscindetur, vt successorem e familia sua non habeat. *Schm. id.* Conf. 2 Sam. 3, 29. Ier. 33, 17.

℣. 44. q) ℣. 38. 2 Sam. 8, 18. r) vid. ℣. 33.

℣. 45. s) *& commota ac strepitu repleta est*. cf. ℣. 41 Ruth. 1, 19. 1 Sam. 4, 5.

℣. 46. t) vid. ℣. 13. 35.

℣. 47. u) vid. not. 1 Sam. 25, 14. x) ℣. 43. & not. 1 Sam. 25, 16. y) S. *bonum faciat nomen* i. e. clariorem & illustriorem etiam reddat famam. conf. Prou. 17, 22. z) vid. 2 Sam. 7, 9. c. 8, 13. a) *& augustius reddat solium eius*. ℣. 37. b) non ipse tantum hæc vota adprobauit, sed DEum etiam, vt cœpta bene Salomoni, bene populo verteret, *precatus est*. cf. Gen. 47, 31.

℣. 48. c) *Ita vt ipsi oculi mei videant* complementum istius vaticinii 2 Sam. 7, 12. seqq. quantum ad Salomonem. conf. phrasin 2 Sam. 24, 3. Gen. 45, 12. Deut. 11, 7. &c. Etiam Ps. 72. a Dauide sub finem vitæ in gratiam inaugurati Salomonis scriptum, eique traditum & testamenti loco relictum esse, vt inde futuram Messiæ maiestatem agnosceret, tantoque filio se dignum gereret parentem & typum &c. plures largiuntur Interpretes, vt obseruat *Maim* Oecon. p. 805.

℣. 49. d) Gen. 27, 33. c. 42, 28. e) vid. ℣. 9. 41. f) Num. 24, 25.

℣. 50. g) Nam Patrem indulgentem non ita metuebat. cf. ℣. 6. h) ℣. 51. c. 2, 28. quod sc. Dauid exstruxerat in area Araunæ 2 Sam. 24, 25. altare enim Mosis erat adhuc Gibeone 1 Par. 21, 29.

℣. 51. i) Syr. *cepitque asylum in cornibus altaris*. sic ℣. 50. k) 1 Sam. 2, 16. l) *quod non interfecturus sit*, subintell. *sic & sic mihi faciat DEus* &c. cf. Gen. 26, 29. & vide not. 1 Sam. 24, 22.

℣. 52. m) Regi fideliter & fortiter seruiens. cf. 1 Sam. 18, 17. Ion. *Vir fugiens pec-*

℣. 47. לברך per *Tlischaktanna* 6. 9. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* male, nisi sequatur *Kadma* quem loco *Gereschi* habet 23. ℣. 49. הקראים אשר ita 3. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 51. הנה per *Paschta* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. 23. ישבע per *Kadma milel* 2. 5. 9. 12. 14. 16. 20. 21. 22 23. CAP. II, ℣. 3. ומצותיו cum præfixo ו 3. 6. 9. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 23. sic se. 1 & su. 5. ℣. 4. לאמר per *Rbhia* 1. 3. 5. 6. 9. 20.

ה כסא ישראל׃ וגם אתה ידעת את אשר־עשה לי יואב
בן־צרויה אשר עשה לשני־שרי צבאות ישראל
לאבנר בן־נר ולעמשא בן־יתר ויהרגם וישם דמי־
מלחמה בשלם ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר
6 במתניו ובנעליו אשר ברגליו׃ ועשית כחכמתך ולא־
7 תורד שיבתו בשלם שאל׃ ולבני ברזלי
הגלעדי תעשה־חסד והיו באכלי שלחנך כי־כן קרבו
8 אלי בברחי מפני אבשלום אחיך׃ והנה עמך שמעי בן־
גרא בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת
ביום לכתי מחנים והוא־ירד לקראתי הירדן ואשבע
9 לו ביהוה לאמר אם־אמיתך בחרב׃ ועתה אל־
תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה־
י לו והורדת את־שיבתו בדם שאול׃ וישכב דוד עם־
11 אבתיו ויקבר בעיר דוד׃ והימים אשר מלך דוד על־
ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים
12 ובירושלם מלך שלשים ושלש שנים׃ ושלמה ישב
על־כסא דוד אביו ותכן מלכתו מאד׃
13 ויבא אדניהו בן־חגית אל־בת־שבע אם־שלמה
14 ותאמר השלום באך ויאמר שלום׃ ויאמר דבר לי אליך
טו ותאמר דבר׃ ויאמר את ידעת כי־לי היתה המלוכה
ועלי שמו כל־ישראל פניהם למלך ותסב המלוכה
16 ותהי לאחי כי מיהוה היתה לו׃ ועתה שאלה אחת
אנכי שאל מאתך אל־תשבי את־פני ותאמר אליו דבר׃
17 ויאמר אמרי־נא לשלמה המלך כי לא־ישיב את־פניך
18 ויתן־לי את־אבישג השונמית לאשה׃ ותאמר בת־שבע
19 טוב אנכי אדבר עליך אל־המלך׃ ותבא בת־שבע
אל־המלך שלמה לדבר־לו על־אדניהו ויקם המלך
לקראתה וישתחו לה וישב על־כסאו וישם כסא לאם

℣. 5. i) meo scil. cum summo periculo ac damno S. k) 2 Sam. 2, 13. l) v. 32. 2 Sam 3, 27. m) 2 Sam. 20, 10. n) sic v. 32. 1 Par. 2, 17. at *Iithra* 2 Sam. 17, 25. o) i. e. hostili manu & animo eos *occidit in pace*, cum nihil minus, quam cædem, suspicarentur; idque sibi æque licitum putauit, ac si in *prælio & bello* eos fudisset p) conf. 2 Sam. 3. 30. q) Ar. *& sanguinem eorum gladio suo effudit, accreisque suis calcauit.*

℣. 6. r) cf. v. 9. non vt fingas caussas, sed iustam eius puniendi occasionem obserues. s) Gen. 42, 38. Neque n. remiserat illi crimen Dauid, nec per legem remittere poterat, sed distulerat pœnam hominis & potentis & in bello vtilis. *Grotius.*

℣. 7. t) 2 Sam. 17, 27. c. 19, 33. 38. u) c. 18, 19. 2 Sam. 9, 29. subintell. מן vt Gen. 3, 27. vel על 2 Sam. 9, 7. 10. 11. x) *sic n. ad me venerunt* s. vt ipse de mensa eorum comederim. *Abarb.* V. d. 2 Sam. 17, 27. seqq. y) 2 Sam. 16, 14.

℣. 8. z) *apud te*, i. e. in regno & potestate tua, vt punire eum possis, si volueris, & iustitia permiserit S. a) ℣. 36. 41. b) 2 Sam. 16, 5. c) Ti. *acerbissima*; S. *crudeli*, quasi *ægerrima*; d) Iob 6, 25. c. 16, 3. Mich. 2. 10 rad. Ar *ægrotavit* in 2 coniug. *orbum intulit*, *ægrotum fecit.* d) 2 Sam. 17, 24. e) 2 Sam. 19, 16. 24.

℣. 9. f) *non insontem habebis & impunem dimittes* Ex. 20, 7. Iob. 9, 28. Tu cum sontem ne absoluito, si contra te peccet. *Abarb.* g) & iustam pœnæ caussam obseruabis v. 6. Credo Dauidem obseruasse animum & mores Simei, quod parum in melius mutati essent, post tantum exhibitum beneficium. *Schmid.*

℣. 10. h) q. d. *sic eubitum iuit.* c. 1. 21 c. 11, 43. Deut. 31, 16. Act. 2, 29. c. 13, 36. cf. plura de felicitate eius obitu 1 Par. 29, 28. De Dauide, typo Christi. vid. D. *Maii Oecon.* V. T. p. 807 seqq.

℣. 11. i) rotundo numero cf. 2 Sam. 2, 11. c. 5, 5. vbi adduntur *sex menses.* k) 1 Par. 29, 27.

℣. 12. l) c. 1, 13. 17. m) v. 46. 1 Par. 29, 25. 2 Par. 1, 1.

℣. 13. n) *Venit tamen*, nouas turbas sub nouo prætextu daturus c. 1, 4. o) c. 1, 5. seqq. p) c. 1, 11. q) 1 Sam. 16, 4.

℣. 14. r) v. 16. 2 Sam. 14, 12.

℣. 15. s) fraudulenter, vt facile obseruauit Salomo v. 22. seqq. t) vid. not. c. 1, 6. u) falsum; vid. c. 1, 20. 38. seqq. x) Num. 36, 7. y) 1 Par. 28, 5. simulabat itaque se voluntatem Domini & agnoscere nunc, & in ea adquiescere.

עד כאן

℣. 16. z) v. 20. Iud. 8, 24. a) v. 17. 20. 2 Par. 6, 42. contrar. נשא 1 Sam. 25, 35. &c.

℣. 17. b) Parenthesis vsque ad Atnachum. c) v. 21, 22. c. 1, 3. 15.

℣. 18. d) pro muliebri simplicitate. e) 1 Sam. 20, 7. Re vera autem regnum ambiuit per istud matrimonium, vt mox ipse Salomo, Rex sapientissimus, interpretatur nobis. Est vero etiam omnis Hebræorum sententia, quod, qui aliquid ad Regem pertinens suum facit, regnum ambiat, immo Rex fit. Sic Abner correptus est ob pellicem regiam 2 Sam. 3, 7. 8. Dauidi datum est regnum Saulis, vt huius vxores & domus in potestatem eius venerint 2 Sam. 12, 8. Absolom per incestum suas se in pellices regias, vt videretur populo regnum serio ambire 2 Sam. 16, 21. 22. Et vtique Adonias sciuit, hanc rem maximi momenti esse, alioquin enim non opus fuisset, eam ad Regem deferri, eiusque veniam impetrari. *Schmid.* ℣. 19. f) Gen. 19, 1.

℣. 8. נרא sic per *Mun.* 1. 3. 5. *Ber.* & sic su. 2. at per *Merca* ceteri, præter Mas. Gen. 30, 16. ואשבע *Aleph* per *Chirek* in margine 2. ℣. 13. אם per *Mun.* 1. 3. 5- 6. 9. 14. 20. sic se. 2. ℣. 18. עלי pro eo habet אליך 1. & in margine 3.

המלך ותשב לימינו׃ ותאמר שאלה אחת קטנה אנכי כ
שאלת מאתך אל־תשב את־פני ויאמר לה המלך
21 שאלי אמי כי לא־אשיב את־פניך׃ ותאמר יתן את־
22 אבישג השנמית לאדניהו אחיך לאשה׃ ויען המלך
שלמה ויאמר לאמו ולמה את שאלת את־אבישג
השנמית לאדניהו ושאלי־לו את־המלוכה כי הוא אחי
הגדול ממני ולו ולאביתר הכהן וליואב בן־צרויה׃
23 וישבע המלך שלמה ביהוה לאמר כה יעשה־
לי אלהים וכה יוסיף כי בנפשו דבר אדניהו את־הדבר
24 הזה׃ ועתה חי־יהוה אשר הכינני ויושיביני על־כסא
דוד אבי ואשר עשה־לי בית כאשר דבר כי היום יומת
אדניהו׃ וישלח המלך שלמה ביד בניהו בן־יהוידע כה
26 ויפגע־בו וימת׃ ולאביתר הכהן אמר המלך
ענתת לך על־שדיך כי איש מות אתה וביום הזה לא
אמיתך כי־נשאת את־ארון אדני יהוה לפני דוד אבי
27 וכי התענית בכל אשר־התענה אבי׃ ויגרש שלמה
את־אביתר מהיות כהן ליהוה למלא את־דבר יהוה
28 אשר דבר על־בית עלי בשלה׃ והשמעה
באה עד־יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי
אבשלום לא נטה וינס יואב אל־אהל יהוה ויחזק
29 בקרנות המזבח׃ ויגד למלך שלמה כי נס יואב אל־
אהל יהוה והנה אצל המזבח וישלח שלמה את־בניהו
בן־יהוידע לאמר לך פגע־בו׃ ויבא בניהו אל־אהל ל
יהוה ויאמר אליו כה־אמר המלך צא ויאמר ׀ לא כי־
פה אמות וישב בניהו את־המלך דבר לאמר כה־דבר
31 יואב וכה ענני׃ ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר
ופגע־בו וקברתו והסירת דמי חנם אשר שפך יואב
32 מעלי ומעל בית אבי׃ והשיב יהוה את־דמו על־
ראשו

Abimelechi a Saule per Doegum interfecti 1 Sam. 22, 9. 19. nepos Achitobi, qui frater fuit Icabodi 1 Sam. 14, 3. & nepos Eli ex filio Pineha ibid. c. 8, 34. c. 4, 11.
✠. 28. p) *Cum vero rumor s. fama hac veniret* 1 Sam. 13, 30. np. vt Syr. addit: *quod occisus esset Adoniam.* q) Parenthesis

יחיר ׳

vsque ad Atnachum. r) Exod. 23, 2. s) c. 1, 7. t) 2 Sam. 15, 13. u) c. 1, 59. cum optime sciret, Salomoni esse regnum destinatum. *Schm.* x) ex sceleris sui conscientia. y) c. 1, 50. Nempe altare apud Hebræos, vti apud alias gentes, erat asyli locus. conf. not. Ex. 21, 14.
✠. 29. z) vid. v. 25. 31. 34. 46.
✠. 30. a) cf. 2 Reg. 1, 9. 11. b) Ioabus homo malitiosus, cum dixit *hic moriar*, prouocauit ad diuinum iudicium, voluitque apud altare mori, vt Deus esset testis & vltor innocentiæ ipsius. Itaque Salomo non declinans iudicium diuinum in caussa optima, ibi occidi iussit eum, ex conscientia, quod Deus iustitiæ iusti ipsius iudicii testis & confirmator futurus esset. Hæc nisi ratio fuisset Salomoni, vi educi potuisset Ioabus. S. c) 2 Sam. 24, 13. ✠. 31. d) conf. Exod. 21, 14. e) *sine caussa* effusos. Similis construct. Prou. 26, 2. Ez. 30, 16.

g) conf. Ps. 45, 10. Ps. 110, 1.
✠. 20. h) vt ipsa putabat, cum reuera maxima esset. vid. v. 18. 22. i) vid. v. 16. k) si sc. res talis sit, vt pie & honeste annuere possim.
✠. 21. l) *detur ipsa.* Similis constructio Num. 26, 55. Deut. 20, 8. m) vid. v. 17. 22. c. 1, 3.
✠. 22 n) fraudem facile pro sapientia sua animaduertens. cf. v. 15. o) *quin pete illi etiam regnum,* quod subdole ad se pertrahere conatur hoc matrimonio. cf. notam v. 15. & 2 Sam. 3, 7. p) *natu maior* c. 1, 6. q) Schm. *illi, inquam, & Abiathari Sacerdoti & Ioabo filio Zeruiæ.* Al. *illi enim & Abiathari* hoc propositum est. sic Ion. *nonne in vnum consilium conspirarunt ille & Abiathar?* Al. *Et illi res est cum Abiathare.* coll. 2 Sam. 16, 10. r) v. 26. 2 Sam. 8, 17. s) cf. v. 28. c. 1, 7.
✠. 23. t) Ruth 1, 17. u) *contra animam & vitam suam* Prou. 7, 23.
✠. 24. x) 1 Sam. 20, 3. y) vid. v. 12. z) 2 Sam. 7, 11. 12. 13.
✠. 25. a) v. 34. cf. Ex. 4, 13. c. 9, 35. b) v. 29. 31. 2 Sam. 1, 15.
✠. 26. c) v. 22. c. 1, 7. d) ad agros tuos *Anathotam* abi. Ios. 21, 18. Ier. 1, 1. e) 2 Sam. 12, 5. c. 19, 29. ob rebellionem. f) hodie parcam, non tamen in posterum, si porro tale quid molitus fueris. conf. c. 1, 52. g) conf. 2 Sam. 15, 24. h) *& quia adflictus es* vel *adflictionibus te submisisti* Hithp. (5) Ps. 107, 17 ὁ. ἐκακουχήθης. Hebr. 11, 37. c. 13, 3. i) ita erga Abiatharem se clementem, erga Deum autem & Parentem se pium exhibuit Salomo.
✠. 27 k) *sic eiecit, remouit.* Iud. 9, 41. l) cf. 1 Par. 2., 22. Hos. 4, 6. m *vt impleretur* Ps. 7., 5. n) 1 Sam. 2, 30. 33. 36. o) Erat sc. hic Abiathar filius Abi-

✠. 22. ולמה Mem geminant per *Dag.* 3. 7. 8. 12. 15--18. contra analogiam, quia sequitur initiale *Aleph.*
✠. 23. בנפשו per *Rhbia* 1 3. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. ✠. 24. ויושיבוני ita per *Vau* scribit *Mas. Erff.* cum nota ן לא קרי ן . ✠. 27. בשלה cum *Kri* בשלו 1. 2. & ˙ ˜ *Mas. Erff.* ✠. 29. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 5.
✠. 30. ויאמר *Psik* omittunt 1. 5. contra *Indicem Basil.* f. 60. d. ✠. 31. והסירת *milra* 1. 2. fu. 5.

ראשו אשר פגע בשני־אנשים צדקים וטבים
ממנו ויהרגם בחרב ואבי דוד לא ידע את־אבנר בן־נר
שר־צבא ישראל ואת־עמשא בן־יתר שר־צבא יהודה׃
33 וישבו דמיהם בראש יואב ובראש זרעו לעלם ולדוד
ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום עד־עולם מעם
34 יהוה׃ ויעל בניהו בן־יהוידע ויפגע־בו וימתהו ויקבר
לה בביתו במדבר׃ ויתן המלך את־בניהו בן־יהוידע
תחתיו על־הצבא ואת־צדוק הכהן נתן המלך תחת
אביתר׃
36 וישלח המלך ויקרא לשמעי ויאמר לו בנה־לך בית
בירושלם וישבת שם ולא־תצא משם אנה ואנה׃
37 והיה ביום צאתך ועברת את־נחל קדרון ידע תדע כי־
38 מות תמות דמך יהיה בראשך׃ ויאמר שמעי למלך
טוב הדבר כאשר דבר אדני המלך כן יעשה עבדך
39 וישב שמעי בירושלם ימים רבים׃ ויהי
מקץ שלש שנים ויברחו שני־עבדים לשמעי אל־אכיש
בן־מעכה מלך גת ויגידו לשמעי לאמר הנה עבדיך
מ בגת׃ ויקם שמעי ויחבש את־חמרו וילך גתה אל־
אכיש לבקש את־עבדיו וילך שמעי ויבא את־עבדיו
41 מגת׃ ויגד לשלמה כי־הלך שמעי
42 מירושלם גת וישב׃ וישלח המלך ויקרא לשמעי
ויאמר אליו הלוא השבעתיך ביהוה ואעד בך לאמר
ביום צאתך והלכת אנה ואנה ידע תדע כי־מות תמות
43 ותאמר אלי טוב הדבר שמעתי׃ ומדוע לא שמרת
את שבעת יהוה ואת־המצוה אשר־צויתי עליך׃
44 ויאמר המלך אל־שמעי אתה ידעת את כל־הרעה
אשר ידע לבבך אשר עשית לדוד אבי והשיב יהוה
מה את־רעתך בראשך׃ והמלך שלמה ברוך וכסא דוד

יהיה   Nn 2   לו ב

✠. 32. f) 2 Sam. 3, 29. 39. g) sc. comparate dicendo, vt sequitur statim. h) cf. 2 Sam. 3, 26. 37. i) 2 Sam. 3, 27 k) Iud. 4, 7. 2 Sam. 10, 16. l) 2 Sam. 20, 10. m) vid. v. 5.

✠. 33 n) cf. Gen 9, 6. o) vid. 2 Sam. 3, 29. p) 2 Sam. 3, 28.

✠. 34 q) v. 25. 46. r) vid. not. 1 Sam. 25, 1. sed Abarb. i. e. *apud domum suam ad latus deserti.* s) *in deserto.* sc. Iudæ Ios. 15, 61. sic vocabatur iste tractus, quamvis in eo pagi & vrbes essent. *Schmid.*

✠. 35 t) c. 4, 4. u) c. 2, 32 1 Par. 5, 34. cf. Num. 25, 13. x) *pro Abiathare,* qui Pontifex maximus fuerat. v. 26. 27. vid. 2 Sam. 8, 17.

✠. 36. y) vid. v. 8. 42. z) *huc aut illuc* v. 42. q. d. Tu quidem, o Simei, iam inter coniuratos non es, olim tamen fuisse te recordor; ideoque cauendum, ne deinde simile quid facias. Mando itaque, vt Hierosolymis non exeas, ne res nouas moliri possis. *Schm.*

✠. 37. a) c. 15, 13. c. 23, 6. 12. 2 Sam. 15, 23. Ier. 31, 40. Ioh. 18, 1. b) Gen. 2, 17. c. 20, 7. &c. c) 2 Sam. 1, 16. d) Talem autem pœnā ipse etiam Dauid, salua promissione & iuramento 2 Sam. 19, 24. Simeio imponere potuisset; quanto magis Salomo secundum sapientiam suam & monitum Patris. *Schm.* Comment. in II Sam. p. 888. seq.

✠. 38. e) benignam & iustam esse sententiam Regis, fatetur. cf. v. 42. c. 18, 24. 2 Reg. 20, 19. ✠. 39, 8 f) np. per triennium v. 39.

✠. 39. g) Gen. 31, 22. cf. not. Ex 14, 5. h) cf. alium 1 Sam 27, 11. & c. 27, 2. *filium Maachi.*

✠. 40 i) *& strauit* Gen. 22, 3. k) *abiit inquam.*

✠. 41. l) v. 29. c. 1, 51.

✠. 42. m) *adiuraui te per Dominum* Gen. 24, 3. 37. ὥρκισά σε κατὰ τοῦ Κυρίου. Marc. 5, 7. n) *& obtestatus te sum, vel & alios etiam in te contestatus sum* Deut. 4, 26. c. 30, 19. &c. o) v. 36. 2 Reg. 5, 25. ἢ εἰς δεξιὰ, ἢ εἰς ἀριστερά. cf. 1 Sam. 6, 12. p) vid v. 38.

✠. 44. q) *quia nouit cor tuum,* & conscientia te redarguit de eo, quod fecisti &c. cf. Coh. 7, 22. & 2 Sam. 19, 21. r) v. 8. 2 Sam. 16, 5. 6. seqq. s) *rediret itaque nunc fecit Dominus malitiam tuam in caput tuum* v. 32. cf. 2 Sam. 16, 5. 6. καὶ ἀνταπέδωκε. Rom. 12, 19.

✠. 45. t) v. 33. cui adeo atrociter maledixisti.

✠. 36. בירושלים per *Meth.* loco *Mun.* 17. 18. & *Ber.* ✠. 37. כי per *Mun.* 5--23. ✠. 39. גת per *Kamets* 1. 2. 3. 6. 9. 14. sic su. 5. בגת per *Kamets* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. ✠. 40. גתה *Gimel* per *Kamets* 1. 3. 5. 6. 9. 14. 19. 20. *Dagesch* vero in *Tau* omittunt omnes, præter 8. 15. 17. 18. & *Ber.* מגת per *Kamets* 1. 2. 6. 9. 14. 20. contra *Mas. impr.* ✠. 42. ואעד per *Chirek* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 19. 20. 22. 23. sic poscere videtur *Mas.* 1. *Erff.* & *impr.* h. l. itemque *impr.* ad Gen. 43, 3. reliqui habent *Tsere.* ✠. 44. הרעה per *Sakephk.* 1. 7. 17. 18. 21. & *Ber.*

46 יהיה נכון לפני יהוה עד־עולם׃ ויצו המלך את־בניהו
בן־יהוידע ויצא ויפגע־בו וימת והממלכה נכונה ביד
ג שלמה׃ ויתחתן שלמה את־פרעה
מלך מצרים ויקח את־בת־פרעה ויביאה אל־עיר דוד
עד כלתו לבנות את־ביתו ואת־בית יהוה ואת־חומת
2 ירושלם סביב׃ רק העם מזבחים בבמות כי לא־נבנה
3 בית לשם יהוה עד הימים ההם׃ ויאהב
שלמה את־יהוה ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות
4 הוא מזבח ומקטיר׃ וילך המלך גבענה לזבח שם
כי־היא הבמה הגדולה אלף עלות יעלה שלמה על
ה המזבח ההוא׃ בגבעון נראה יהוה
אל־שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה
6 אתן־לך׃ ויאמר שלמה אתה עשית עם־עבדך
דוד אבי חסד גדול כאשר הלך לפניך באמת ובצדקה
ובישרת לבב עמך ותשמר־לו את־החסד הגדול הזה
7 ותתן־לו בן ישב על־כסאו כיום הזה׃ ועתה יהוה
אלהי אתה המלכת את־עבדך תחת דוד אבי ואנכי
8 נער קטן לא אדע צאת ובא׃ ועבדך בתוך עמך אשר
9 בחרת עם־רב אשר לא־ימנה ולא יספר מרב׃ ונתת
לעבדך לב שמע לשפט את־עמך להבין בין־טוב לרע
10 כי מי יוכל לשפט את־עמך הכבד הזה׃ וייטב הדבר
11 בעיני אדני כי שאל שלמה את־הדבר הזה׃ ויאמר
אלהים אליו יען אשר שאלת את־הדבר הזה ולא־
שאלת לך ימים רבים ולא־שאלת לך עשר ולא שאלת
12 נפש איביך ושאלת לך הבין לשמע משפט׃ הנה
עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר
כמוך

supponebat, eos non obligabat. cf. Leu. 17, 3. 4. Deut. 12, 5. seqq.

Cap. III.

℣. 3. *l*) vid. 1 Par. 28, 9. seq. *m*) pro more, tunc licito cf. *Abarb.* ad h. l. ℣. 4 *n*) *ideo iuit* cum magno principum & populi comitatu 2 Par. 1, 2. 3. *o*) quæ vrbs Sacerdotum Ios. 21, 17. in tribu Beniamin c. 18, 25. *p*) aliis nobilius conf. 1 Par. 16, 39. c. 21, 29. propter altare æneum & Tabernaculum Mosis eo allata, quando Schilo excisa fuit 2 Par. 1, 5. *q*) non tam magnificentiæ caussa, quam vt publicum pietatis suæ exemplum populo præberet.

קמץ בזק

℣. 5. *r*) c. 9, 2. *s*) *S. pete, quid dare debeam tibi* 2 Par. 1, 7. conf. 2 Reg. 2, 9. ℣. 6. *t*) v. 14. Gen. 17, 1. *u*) Es. 38, 3. Zach. 8, 8. *x*) c. 9, 4. 1 Par. 29, 17. Ps. 119, 7. *y*) c. 1, 48. *z*) c. 8, 24. 1 Sam. 22, 8. ℣. 7. *a*) *loco Dauidis* c. 1, 30. c. 5, 15. *b*) Virilem tamen ætatem iam ingressum fuisse, inde satis patet, quod Dauid adhuc viuus eum *virum sapientem* vocat c. 2, 9. Nempe נער Hebræis est, qui eam ætatem nondum impleuit, in qua decrescere homo incipit. *Schmidius* p. 20. Conf. Gen. 44, 20. Ex. 33, 11. 2 Sam. 18, 5. 12. 2 Par. 13, 7 coll 1 Reg 14, 21. Vid. *Abarbanel*, qui concludit, Salomonem minimum 20 annos natum fuisse, cum regnum iniret. *c*) Deut 31, 2. 1 Sam. 18, 13. addit Ar. explicationis caussa: *& gubernare populum, quem elegisti.* ℣. 8. *d*) Gen. 15, 5. ℣. 9. *e*) 2 Par. 1, 10. *f*) *recte* sc. *& sapienter audiens* lites & caussas ad iustum ferendum iudicium. *Schmidius.* Conf. Prou. 21, 28. Vat. intelligit *mentem docilem*, Deo & Spiritui monenti audientem. *g*) Ar. *quod nisi sit, quis valeat &c.* *h*) iuste sc. & feliciter. ὁ. διακρίνειν. Iudæ v. 22. Hebr. 5, 14. *i*) Num. 20, 20. ℣. 10. *k*) Leu. 10, 20. 1 Sam. 24, 5. ℣. 11. *l*) 2 Par. 1, 11. *m*) 1 Sam. 30, 22. ὁ. ἀνθ᾽ ὧν. Luc. 1, 20. *n*) conf. Prou. 30, 8. *o*) conf. Iob. 36, 20. Matth. 5, 44. ℣. 12. *p*) c. 5, 9. 26.

u) 2 Sam. 7, 26.

℣. 46. *x*) Fecit Salomo, quod pii & prudentis est principis, iuxta exemplum Patris Ps. CI. odio habendo malos, & excindendo calumniatores & superbos. *Maim* Oecon. p. 810. *y*. v. 25. 34. *z*) v. 34. *a*) v. 12. 2 Par. 1, 1. *b*) cui id eripere conatus erat Adonias cum coniuratis suis. CAP. III. ℣. 1. *c*) 1 Sam. 18, 21. Regno intus confirmato Salomo foris etiam præsidia quæsiuit per adfinitatem & fœdus cum potentibus principibus; *Vatus* d. l. Hoc & sequenti capite exponitur, quis status Regis & totius regni fuerit interim, donec Templum & domus regia ædificata est. *Schm* p. 17. *d*) c. 11, 1. postquam proselyta facta esset, vt haud abs re multi interpretes censent. Hanc præ omnibus adamauit, eique domum parauit regiam c. 9, 24. Secus quidem statuit etiam *Schmidius* ad h. l. p. 17. illamque non factam esse proselytam, adeoque Salomonem peccasse putat hoc matrimonio. Sed multis ostendit *Abarbanel* ad hoc comm., Salomonem in eo non peccasse, tum ex subsequentibus mox adparitionibus diuinis, & egregio ipsius encomio v. 3. 5. &c tum quod loca ab aliis obiecta Deut. 7, 3. c. 23, 4. non cum Aegyptiis societatem prohibeant, sed de septem duntaxat Canaanis populis, aut Ammonitica & Moabitica loquantur iniquitate. Quibus alium opponit locum Deut 23, 8 quo cauetur, ne Aegyptium habeant abominationi &c. idem quoque ad 1 Reg. 11, 1. seqq reponit. *e*) c. 2, 10. 1 Par. 8, 1. *f*) c. 9, 15. *g*) cf. 2 Sam. 5, 9. ℣. 2. *h*) Attamen v. 3. c. 8, 19. c. [illegible] 13, pro statu illorum temporum; ex quo Schilo depastata erat cf. Ps. 78, 60. seq. *i*) vt olim Patriarchæ & Prophetæ vid. Sam. 9, 12. 19. *k*) Idcirco lex Dei positiua quæ certis aliquem [illegible]

℣. 46. ויצא per *Sakephg.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 23. ביד per *Makk.* 1. 3. sic fe. 5. CAP III. ℣. 1. עד per *Makk.* 1. 2. ℣. 3. רק per *Mun.* 1. 2. 5. 22. ℣. 6. שלמה per *Sakephk.* 6. & *Ber.* anomalice, quale quid vid. Deut. 5, 1. & Ex. 20, 1. in accentibus I. præcepti. ℣. 8. רב per *Patach* 6. 9. 14. 20. contra *Masoram* 2 Par. 28, 8. ℣. 9. לעבדך per *Gersch*, præuio *Kadma*, 1. 5. 7. 8. 10. 13. 14 19. 22. ℣. 10. אדני pro eo habent יהוה 5. 6. 9. 1[illegible] 20. 21 contra *Masoram finalem* fol. 3. col. 5. ℣. 11. [illegible] sine ל gesch 1. 2. 3. 6. 7. 11. 15. 21 Sic in seq. לך 1. 2. 3. 1. 21. & i [illegible] 1. 2. 3. 21

13 כמוך לא־היה לפניך ואחריך לא־יקום כמוך׃ וגם
אשר לא־שאלת נתתי לך גם־עשר גם־כבוד אשר לא־
14 היה כמוך איש במלכים כל־ימיך׃ ואם תלך בדרכי
לשמר חקי ומצותי כאשר הלך דויד אביך והארכתי
טו את־ימיך׃ ויקץ שלמה והנה חלום
ויבוא ירושלם ויעמד לפני ארון ברית־אדני ויעל
עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל־עבדיו׃
16 אז תבאנה שתים נשים זנות אל־המלך ותעמדנה
17 לפניו׃ ותאמר האשה האחת בי אדני אני והאשה
18 הזאת ישבת בבית אחד ואלד עמה בבית׃ ויהי ביום
השלישי ללדתי ותלד גם־האשה הזאת ואנחנו יחדו
אין־זר אתנו בבית זולתי שתים־אנחנו בבית׃
19 וימת בן־האשה הזאת לילה אשר שכבה עליו׃
כ ותקם בתוך הלילה ותקח את־בני מאצלי ואמתך
ישנה ותשכיבהו בחיקה ואת־בנה המת השכיבה
21 בחיקי׃ ואקם בבקר להיניק את־בני והנה־
מת ואתבונן אליו בבקר והנה לא־היה בני אשר
22 ילדתי׃ ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי
ובנך המת וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני החי
23 ותדברנה לפני המלך׃ ויאמר המלך זאת אמרת זה־
בני החי ובנך המת וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני
24 החי׃ ויאמר המלך קחו־לי חרב ויבאו החרב לפני
כה המלך׃ ויאמר המלך גזרו את־הילד החי לשנים ותנו
26 את־החצי לאחת ואת־החצי לאחת׃ ותאמר האשה
אשר־בנה החי אל־המלך כי־נכמרו רחמיה על־בנה
ותאמר בי אדני תנו־לה את־הילוד החי והמת אל־
27 תמיתהו וזאת אמרת גם־לי גם־לך לא יהיה גזרו׃ ויען
המלך ויאמר תנו־לה את־הילוד החי והמת לא
28 תמיתהו היא אמו׃ וישמעו כל־ישראל את־המשפט
אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי־חכמת

אלהים Nn 3 לו ג

הפטרת מקץ

q) Coh. 1, 16. Mosis enim, Prophetarum & Apostolorum potior sapientia erat potius illuminatio immediata aut revelatio, quam sapientia cordis, vt propterea excipiendi non videantur.-- Nisi hinc intelligitur sapientia acuti ingenii, omnia cum studio (quod non excludebatur) penetrantis, quae non sunt immediatae revelationis, sed scrutationis & iudicii. Eaque infusa ratione perfectionis, non initii &c. Schm. p. 21. seq. ♈. 13. r) cf. Eph. 3, 20. s) veluti ... Matth. 6, 33. Sap. 7, 11. t) cf. Coh. 1, 16. c. 2, 7. 9. ♈. 14. u) Leu. 26, 3. x) v. 6. c. 9, 4. c. 11, 38. 1 Sam. 6, 3. y) Deut. 22 ... Prou. 3, 16 ... 19, 23 ♈. 15. z) Gen. 41, 7. A... cognouit id, quod viderat, esse visionem a Deo factam ... Gen. 28 ... 16. Num. 12, 6. Schmidio i. e. distincte & plene se ... omnes ... mysteria ... mente ... erat ... praesto ... recenti memoria erat, nihil excidebat eorum, quae Deus promiserat etiam Abarb. ... a) laetus & nihil dubitans de veritate dictorum. b) ... 6 gratum animum pro tantis beneficiis testatatus: cf. 2 Sam. ... 18. c) ... v. 4 d) Ex. 24, 5. Leu. 3, ... e) conf. Deut. 12, 18. Gen. 40, ... ♈. 16. f) Ion. cauponariae, sed Schmid. ... rum publicas, singulae ab vno viro ... cont ... 2, 2. g) vt singulare ... diuinae sapientiae suae v. 28. ... da sententia specimen ederet. ♈. 17. h) ... mi Domine v. 26. Gen. 43, 20 ... ♈. 18. i) postquam peperi Gen. 38, 27. 28. k) non erat ... Num. ... 43 ... l) ... parag. ... vt ... m) quia 1 Sam. 2, 23. n) iacuit super eo eumque ... oppressit, cuius rei indicium ... in puero habuit. Schmidius.

♈. 20. o) a iuxta me c. 20, 36. 1 Sam. 17, 30. ὁ ἐκ τῶν ἀγκαλῶν μου. conf. Ier. 38, 12. & Luc. 2, 28. p) cum ancilla tua dormiret 1 Sam. 26, 7. 12. ♈. 21. q) Ex. 2, 7. 9. r) tum ecce mortuus puer aderat. s) cum vero diligentius attenderem Iob. 31, 1. c. 37, 14. ♈. 22. t) Non certe! v. 23. 2 Reg. 2, 10. Ier. 42, 14. Ion. Syr. non ita est. sic ἀλλά γε. Act. 16, 37. u) filius meus est ille, qui viuit s. viuus ille, meus; mortuus autem, tuus filius est. x) Ef. 30, 16. y) Tig. sicque altercabantur. Ion. & Vulg. contendebant coram Rege; eademque saepius dictitabant. Coniug. Piel frequentatiua. conf. 2 Sam. 19, 30. 1 Sam. 4, 10. ♈. 24. z) Gen. 15, 9. 2 Reg. 2, 20. ♈. 25. a) discindite v. 26. 2 Reg. 6, 4. Ps. 136, 13. b) in duas partes 2 Reg. 2, 12. Ier. 34, 18. c) Iosephus A. I. lib. VIII. c. 2. Hanc sententiam totus populus tacite damnabat, vt puerilem: sed interim cum vera mater exclamasset--visum est hoc populo insigne argumentum regiae prudentiae simul & sapientiae. ♈. 26. d) incaluerunt, commota sunt viscera eius ex materno adfectu erga filium suum 4) Gen. 43, 30. Thren. 5, 10. Hos. 11, 8. e) vid. v. 17. ♈. 27. f) ita perplexam litem Rex sapientissime dirimit. ♈. 28. g) 2 Sam. 14, 20. Dan. 5, 11.

♈. 14. Pro חקי habet חקתי 3. in marg. ♈. 15. ויקץ Kuph sine Dag. 2. 3. 21. & Ber. sic re. 1. & cum expresso Raphe 5. ceteri habent Dagesch. אדני sic 1. 2. 3. 6. 9. 20. sec. Masoram final. f. 3. col. 1. reliqui habent ידוד. ♈. 18. זולתי שתים si 3. 6. 9. 14. 20. 21. 22. ♈. 20. ישנה plene Occidentales; sed defect. Orientales ... sec. Mas. 1. & Erff. ♈. 21. והנה Mun. pro Makk. 1. 6. 9. 12. 14. 15. 20. 23. sic su. 5. ♈. 24. Spatium praemittunt 1. 2. 5. 10. 19. 20. 21. 22. 23. קחו לי ita 3. 7. 8. 10. 14. 17. 18. 19. & Ber. at vtrobique Makk. habet 5. reliqui קחו־לי ♈. 25. לאחת Notam marg. פתח בזק superuacue habent 17. & Ber. ♈. 26. אמרת per Sakeph 1. 2. 5. ♈. 22. אשר per Makk. 2. su. 5.

אלהים בקרבו לעשות משפט׃ ויהי המלך שלמה
ד מלך על־כל־ישראל׃
2 ואלה השרים אשר־לו עזריהו בן־צדוק הכהן׃ אליחרף
3 ואחיה בני שישא ספרים יהושפט בן־אחילוד המזכיר׃
4 ובניהו בן־יהוידע על־הצבא וצדוק ואביתר כהנים׃
ה ועזריהו בן־נתן על־הנצבים וזבוד בן־נתן כהן רעה
6 המלך׃ ואחישר על־הבית ואדנירם בן־עבדא על־
7 המס׃ ולשלמה שנים־עשר נצבים על־כל־
ישראל וכלכלו את־המלך ואת־ביתו חדש בשנה
8 יהיה על־אחד לכלכל׃ ואלה שמותם בן־חור בהר
9 אפרים׃ בן־דקר במקץ ובשעלבים ובית שמש ואילון
י בית־חנן׃ בן־חסד בארבות לו שכה וכל־ארץ חפר׃
11 בן־אבינדב כל־נפת דאר טפת בת־שלמה היתה לו
12 לאשה׃ בענא בן־אחילוד תענך ומגדו וכל־
בית שאן אשר אצל צרתנה מתחת ליזרעאל מבית
שאן עד אבל מחולה עד מעבר ליקמעם׃
13 בן־גבר ברמת גלעד לו חות יאיר בן־מנשה
אשר בגלעד לו חבל ארגב אשר בבשן ששים ערים
14 גדלות חומה ובריח נחשת׃ אחינדב בן־
טו עדא מחנימה׃ אחימעץ בנפתלי גם־הוא
16 לקח את־בשמת בת־שלמה לאשה׃ בענא
17 בן־חושי באשר ובעלות׃ יהושפט בן־
18 פרוח בישׂשכר׃ שמעי בן־אלא בבנימן׃
19 גבר בן־ארי בארץ גלעד ארץ סיחון מלך
כ האמרי ועג מלך הבשן ונציב אחד אשר בארץ׃ יהודה
וישראל רבים כחול אשר־על־הים לרב אכלים ושתים
ה ושמחים׃ ושלמה היה מושל בכל־הממלכות מן־
הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים מגשים מנחה
ועבדים

h) i.e. *diuina*, & *a Deo data* cf. Ex. 35,31. 35. i) Ef. 63, 11.

CAP. IV, 2. k) Putarim, *Tſadokum* eſſe Sacerdotem magnum, cuius frequens hactenus mentio. Vid. v. 3. c. 1, 8. 26. 32 c. 2, 35. & *Azariam* eius abnepotem. *Schmid.* l) Diſſentiunt interpretes: aliis fuit *vicarius Regis*, vt 2 Sam. 8, 18. aliis *præſes Synedrii*, coll. v. 19. Abarbaneli *ſcriba Regis*, vt v. 3. Elihoreph & Achia per aſyndeton, vt Ex. 1, 2. 3. Hab. 3, 11. At ſec. *Schmidii* obſeruationem ad h. l. *ſummus* ille *Sacerdos* & *primus Pontifex in Templo Salomonis* fuit, vt diſerte legimus 1 Par. 5, 36.

℣. 3. m) idem videtur, qui *Seraia* 2 Sam. 8, 17. *Seoia* c. 20, 25. at *Schauſcha* 1 Par. 18, 16. dicitur. n) vid. Eſth. 3, 12. o) ὁ. ἀναμιμνήσκων. 1 Cor. 4, 17. 2 Tim. 1, 6 Abarb. ad h. l. *Procurator fiſcalis*. Grotio: *Magiſter libellorum ſupplicum* &c. vid. 2 Sam. 8, 16.

℣. 4. p) c. 2, 35. q) vid. v. 2. r) c. 1, 7. &c. s) np. ab initio regni Salomonis. Nam Abiathar mox ab officio motus eſt c. 2, 26. 27. Tſadok autem breui poſt mortuus. conf. not. v. 2.

℣. 5. t) *præfectos*. ſc. qui habentur v. 7. u) *Sacerdos*, al. *vicarius* vt 2 Sam. 20, 26. x) *amicus* & familiaris erat 2 Sam. 15, 37. ὁ. ἑταῖρος. Matth. 26, 50.

℣. 6. y) c. 16, 9. Eſ. 22, 15. z) *Adoram* c. 12, 18. & 2 Sam. 20, 24. a) c. 5, 28. Ion. *ſuper adferentes tributa*. ὁ. ἐπὶ τῶν φόρων. Rom. 13, 6. 7.

℣. 7. b) v. 5. c. 5, 7. cf. Mat. 19, 28. c) c. 18, 4. 2 Sam. 19, 33. ὁ. χορηγεῖν. 2 Cor. 9, 10. ne propter nimiam exterorum frequentiam alimenta nimis pretioſa fierent Hieroſolymis &c. *Abarb.* d) ne totum Regis ſeruitium vnam vel alteram regionem nimis oneraret. *Abarban.* e) quæ

Cap. IV.

quæ debemus Hebraice *ſuper nobis* eſſe dicuntur. 2 Sam. 18, 11.

℣. 8. f) Ioſ. 17, 15. 18. Iud. 18, 2.

℣. 9. g) in *Makats* & *Schaalbim* Danitarum Ioſ. 19, 42. h) Hillero *IrSchemeſch* Ioſ. 19, 41. i) Danit. פתח בספ Ioſ. 19, 43. k) & in *Beth-Chanan* in tribu Dan.

℣. 10. l) nomen האחד קרי vrbis l. regionis in planitie Iudæ. m) Ioſ. 15, 35. n) cf. Ioſ. 12, 17. l. 1 Par. 4, 6.

℣. 11. o) in toto *tractu Doræ* Ioſ. 11, 2. c. 17, 11. p) non quando præfectus conſtituebatur, ſed diu poſt; narratur autem hoc loco per anticipationem, vt v. 15. *Abarb.*

℣. 12. q) cf. v. 3. idem vel alius. r) inter Manasſitas cis Iordanem vid. Ioſ. 11, 21. s) vid. Ioſ. 17, 11. t) c. 7, 46. vid. Ioſ. 3, 16. u) quæ Regum Iſraelitarum ſedes c. 18, 45. x) c. 19, 16. Iud. 7, 22. cf. 2 Sam. 21, 8. y) *vsque ex aduerſo*. ſeu *vltra* c. 14, 15. z) inter Ephraimitas 1 Par. 6, 53.

℣. 13. a) c. 22,

CAP. V.

3. 4. vrbs refugii Deut. 4, 43. Meraritis data Ioſ. 21, 36. b) Num. 32, 41. c) vid. Deut. 3, 4. 13. 14. d) cf. Ioſ. 13, 30. e) Syr. *quibus erat murus*. Ion. *circumdatæ muro*. f) Deut. 3, 5. ℣. 14. g) Ioſ. 13, 26. ℣. 15. h) cf. v. 11. ℣. 16. i) & *in Aloth*. ℣. 18. k) cf. c. 1, 8. ℣. 19 l) *in reliqua terra Gileadis*. cf. ℣. 13. Num. 32, 1. m) *terra* ſc. *Sichonis*. Num. 21, 21. ſeqq. n) *præſidium autem vnum erat, quod fuit in terra*, quippe tempore pacifico, quod ſtatim v. 20. deſcribitur. *Guſſet.* p. 526. coll. 2 Par. 17, 2. &c. ℣. 20 o) c. 5, 9. Gen. 22, 16. c. 15, 5. c. 22, 17. Ioſ. 10, 11. p) c. 10. 20. q) c. 1, 25. 1 Sam. 30, 16. r) c. 8, 66. cf. c. 5, 5. CAP. V, 1. s) Ion. Abarb. *ab Euphrate*. ſic v. 4. cf. Gen. 15, 18. c. 31, 21. Ex. 23, 31. Num. 22, 5. &c. t) *usque ad terram Philiſtæorum*. 2 Par. 9, 26. cf. Deut. 11, 24. Ioſ. 1, 4. &c. u) cf. not. Num. 34, 5. x) 2 Sam. 8, 2. 6. 2 Reg. 17, 3. 2 Par. 26, 8.

℣. 3. ספרים *Piska* poſt *Atnachum* habent 1. 2. 3. & *Maſ. Erff.* ℣. 5. רעה *Ain* per *Tſere* 1. 2. 5. & *Maſ. Erff.* ℣. 6. ואחישר *Schin* per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 7. ולשלמה ſic 2. 7. 8. 11. 16. 19. 22 23. at per *Kadma* 1. & per *Rbhia* 6. 9. 10. 20. ſc. 5. ceteri per *Geriſch* vitioſe. נצבים pro eo legunt נצבים 1. & in margine 6. 9. ℣. 8. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5–10. 19. 20. 21. 22. ℣. 9. במקץ ita 1. 2. 3. 5. ℣. 13. לו per *Man.* loco *Itibb* 17. 18. & *Ber.*

1 ועבדים את־שלמה כל־ימי חייו׃ ויהי
לחם־שלמה ליום אחד שלשים כר סלת וששים כר
3 קמח׃ עשרה בקר בראים ועשרים בקר רעי ומאה צאן
4 לבד מאיל וצבי ויחמור וברברים אבוסים׃ כי־הוא
רדה בכל־עבר הנהר מתפסח ועד־עזה בכל־מלכי
ה עבר הנהר ושלום היה לו מכל־עבריו מסביב׃ וישב
יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו
מדן ועד־באר שבע כל ימי שלמה׃
6 ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו
7 ושנים־עשר אלף פרשים׃ וכלכלו הנצבים האלה
את־המלך שלמה ואת כל־הקרב אל־שלחן המלך
8 שלמה איש חדשו לא יעדרו דבר׃ והשערים והתבן
לסוסים ולרכש יבאו אל־המקום אשר יהיה־שם איש
9 כמשפטו׃ ויתן אלהים חכמה לשלמה
ותבונה הרבה מאד ורחב לב כחול אשר על־שפת
י הים׃ ותרב חכמת שלמה מחכמת כל־בני־קדם
11 ומכל חכמת מצרים׃ ויחכם מכל־האדם מאיתן
האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויהי־שמו בכל־
12 הגוים סביב׃ וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו
13 חמשה ואלף׃ וידבר על־העצים מן־הארז אשר
בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר וידבר על־הבהמה
14 ועל־העוף ועל־הרמש ועל־הדגים׃ ויבאו מכל־
העמים לשמע את חכמת שלמה מאת כל־מלכי
טו הארץ אשר שמעו את־חכמתו׃ וישלח
חירם מלך־צור את־עבדיו אל־שלמה כי שמע כי אתו
משחו למלך תחת אביהו כי אהב היה חירם לדוד
16 כל־הימים׃ וישלח שלמה אל־
17 חירם לאמר׃ אתה ידעת את־דוד אבי כי לא יכל

y) conf. v. 5. ✠. 2. z) in dies singulos c. 4, 7. c. 32 a) Cori (5) v. 25. 2 Par. 2, 9. c. 27, 5. Decem continuit Ephas aridæ s. Bathos liquidæ rei, quot etiam Chomer. vid. Ez. 45, 11. 14. ὁ κόρος: quod pro חמר habent Leu. 27, 16. cf. Luc. 16, 7. ✠. 3. b) pingues, saginati. Iud. 3, 17. c) pascui s. pascuales, quales redeunt a pascuis (1) d) præter v. 30 vid. Num. 29, 39. e) Deut. 12, 15. f) Cervi vel capreæ genus (2 vid. Deut. 14, 15. g) & alia lectissima animalia (1) h) saginata (2) Prou. 15, 17. ✠. 4. i) Gen. 1, 26. k) in omnem citeriorem partem. cf. Iud. 7, 25. l) Plin. lib. V. c. 24. post descriptum Euphratem & conterminos eius: At in Syria oppida, inquit, Europum, Thapsacum quondam, nunc Amphipolis. Alia fuit Thirtsæ vicina 2 Reg. 15, 16. m) Ios. 10, 41. n) v. 1. Esr. 5, 3. 6. o) Ier. 49, 31. ✠. 5. p) cf. c. 4, 20. Gen. 49, 9. Deut. 33, 28. Regnum crucis per regnum Dauidis; regnum gloriæ per regnum Salomonis præfiguratum. q) Deut. 26, 1. Es. 36, 16. Mich. 4, 4. Zach. 3, 10. r) v. 1. non absolute vsque ad mortem, sed vsque ad senectutem, Abarb. coll. c. 11, 4. 25. & 1 Par. 22, 9. ✠. 6. s) sc. per vniuersum regnum: at 4000. Hierosolymis 2 Par. 9, 25. t) præsepia, al. stabula l. potius loculi in stabulis, singulis equis destinati. (3) 1 Par. 32, 28. u) cf. Deut. 17, 16. x) c. 10, 26. ✠. 7. y) c. 4, 7. c. 18, 4. z) c. 2, 48. a) Num. 3, 11. b) non deesse sinebant. Fi. (1) conf. 1 Sam. 30, 19. Es. 34, 16. ✠. 8. c) Hordeum apud Veteres equorum fuisse pabulum vulgatissimum, pluribus probat Bochartus Hieroz. P. I lib. 2. c. 9. d) E vulgo equorum exprimitur reches, vt equi genus præstantissimum & velocissimum &c. Boch. (4) Mich. 1, 13. Esth. 8, 10. 14. cf. Syr. Iac. 3, 3. e) Ios. 6, 15. ✠. 9.

✠. 9. f) ✠. 26. Sir. 47, 14. g) vid. Coh. 1, 16. h) Ps. 119, 32. Es. 60, 5. Dicitur h. l. amplitudo cordis de amplitudine scientiæ, iuxta quam scibilia multitudine æquauerint arenam maris &c. Schm. i) c. 4, 20. ✠. 10. k) Gen. 29, 1. Iob. 1, 3. Iud. 6, 3. l) cf. Es. 19, 11. Act. 7, 22. ✠. 11. m) qui Propheta & auctor Psalmi LXXXIX. 1 Par. 2, 4. 5. n) Sic Ps. 89, 1. ex posteris Zerachi, filii Iudæ 1 Par. 2, 6. Alius Merarita, filius Kischi 1 Par. 6, 29. o) 1 Par. 2, 6. Ps. 88, 1. p) 1 Par. 2, 6. Hillerus coniicit, eundem esse cum Vcale Prou. 30, 1. q) Dara 1 Par. 2, 6. r) filii Macholis. Sed Hillero sacras choreas ducendi periti, vt Coh. 12, 4. Zach. 4, 14. s) celebre 2 Sam. 8, 13. ✠. 12. t) cf. Cohel. 12, 9. Prou. 1, 1. u) cf. Cant. 1, 1. x) De his non habemus, nisi quæ in Prouerbiis & Cantico Canticorum superfunt. Quanquam Sanctio incertum, num illis adnumeranda, quæ in Scripturis habentur; nec contendimus. Schmidius. ✠. 13. y) add. Ar. & exposuit virtutes illarum z) v. 20. Ps. 92, 13. a) Ex. 12, 22. inter arbores censetur, quia in scapum adsurgit & caulescit. b) quæ hyssopus ad mœnia vrbis Hierosolymitanæ (nam auctor libri Regum Hierosolymis scripsit) feliciter & copiose prouenit, vt probat Bochartus Hieroz. P. I. p. 589. seq. c) add. Ar. deque vtilitatibus, quæ insunt illis. ✠. 15. d) Ceterum statim sub initia regni misit. Schm. e) cf. 2 Sam. 5, 11. 1 Par. 14, 1. f) add. Ar. gratulaturus ei & fausta precaturus. g) c. 3, 7. h) Prou. 18, 23. ✠. 16. i) vicissim igitur misit 2 Par. 2, 2.

✠. 2. ויהי לחם ita 2. 3. שלשים per Mahpach 3. 6. 9. 12. 17. 18. 20. 21. 22. & Ber. contra regulam. ✠. 15 Hic ' ל demum ordiuntur Caput V. 6--16. 19. 20. 21. 23. וישלח per Tlischagdola 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. & Ber. haud bene. ✠. 17. יכול plene poscit Masora impressa Num. 13, 30. sed codd. h. l. non suffragantur.

לבנות בית לשם יהוה אלהיו מפני המלחמה אשר
18 סבבהו עד תת יהוה אתם תחת כפות רגלו : ועתה
הניח יהוה אלהי לי מסביב אין שטן ואין פגע רע :
19 והנני אמר לבנות בית לשם יהוה אלהי כאשר דבר
יהוה אל דוד אבי לאמר בנך אשר אתן תחתיך על
כסאך הוא יבנה הבית לשמי : ועתה צוה ויכרתו לי כ
ארזים מן הלבנון ועבדי יהיו עם עבדיך ושכר עבדיך
אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו
21 איש ידע לכרת עצים כצדנים : ויהי כשמע
חירם את דברי שלמה וישמח מאד ויאמר ברוך יהוה
22 היום אשר נתן לדוד בן חכם על העם הרב הזה : וישלח
חירם אל שלמה לאמר שמעתי את אשר שלחת אלי
אני אעשה את כל חפצך בעצי ארזים ובעצי ברושים :
23 עבדי ירדו מן הלבנון ימה ואני אשימם דברות בים
עד המקום אשר תשלח אלי ונפצתים שם ואתה
24 תשא ואתה תעשה את חפצי לתת לחם ביתי : ויהי
חירום נתן לשלמה עצי ארזים ועצי ברושים כל חפצו :
ושלמה נתן לחירם עשרים אלף כר חטים מכלת כה
לביתו ועשרים כר שמן כתית כה יתן שלמה לחירם
26 שנה בשנה : ויהוה נתן חכמה לשלמה
כאשר דבר לו ויהי שלם בין חירם ובין שלמה ויכרתו
27 ברית שניהם : ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל
28 ויהי המס שלשים אלף איש : וישלחם לבנונה עשרת
אלפים בחדש חליפות חדש יהיו בלבנון שנים
29 חדשים בביתו ואדנירם על המס : ויהי
לשלמה שבעים אלף נשא סבל ושמנים אלף חצב
בהר לבד משרי הנצבים לשלמה אשר על המלאכה ל
שלשת אלפים ושלש מאות הרדים בעם העשים
במלאכה

compensatum. cf. Ez. 9,

רג׳י קרי

4. 18. & 2 Sam. 20, 9. i) pro anla ipsius. v. 23. At pro operariis data vide 2 Par. 2, 9. k) conf. Deut 32, 13. Ez. 27, 17. l) tusi, primæ scilicet pressuræ & purissimi (5) Ex. 27, 20. At

המ׳ בצרי

communis olei pro seruis 20000 Bathi s. 2000 cori dati sunt 2 Par. 2, 9. ℣. 26. m) v. 9. c. 3, 12. scil. subinde maiorem, eamque magis magisque vsu auxit. *Schmid* ℣. 27 n) q. d. *adscendere fecit*: s. *sustulit* de omni populo. c. 9, 15. 21. o) Ios. 16, 10. c. 17, 13. o. φόρου. Rom. 13, 7. Raschi intelligit *pecuniam tributariam*, Kimhi *delectum operariorum*.

הפטרת תרומה

Vtrumque iungit Schm. p. 32. scilicet, inquiens, ex omni Israele debebant sisti 30000 vicorum. Vt vero hi suis famtibus laborarent, & domi rerum suarum damnum facerent, iniquissimum fuisset. Reliqui itaque, qui domi manebant, pecuniam in mercedem eorum proculdubio contribuebant. p) Gen. 49, 15. Deut. 20, 11. ℣. 28. q) *per vices*, alternatim. Iob. 10, 17. c. 14, 14. r) quisque erat *domi suæ*. s) c. 4, 6. ℣. 29. t) *Praeterea fuerunt* u) 2 Par. 2, 1. 17. x) *portantes & baiuli* (5) Neh. 4, 4. qui lapides deferrent ad locum, ad quem currus accedere poterant. Asyndeton, vt Iud. 15, 5. vel appositio, vt Iud. 1, 1. y) *cæsores, latomi* Esr. 3, 7. 2 Par. 2, 1. ℣. 30. z) *præter principes* v. 3. a) *præfectorum* v. 7. quorum hic inferiores. præter eos autem c. 9, 23. etiam 550. superiores enumerantur, de quibus recensi e peregrinis, huius loci numero superadduntur 2 Par. 2, 17. reliqui autem 250 ibid. c. 8, 10. de communi interpretum sententia supremi atque ex Israelitis fuisse putantur. b) *qui praerant populo* v. 4. 2 Par. 8, 10. c) *qui occupati erant in opere faciendo*. c. 9, 23. conf. Ex. 5, 9. c. 31, 5.

℣. 17. k) vid. 1 Par. 28, 3. & not. 2 Sam. 7, 1. l) quo eum ab initio regni *circumdederunt* hostes. vid. similis constr. Ps. 109, 3. m) *donec dedit* c. 17, 14 n) Mal. 3, 21. Rom. 16, 20. cf. Ios. 10, 24. ℣. 18. o) 2 Sam. 7, 1. p) *aduersarius* c. 11, 14. 23. 1 Sam. 29, 4. Matth. 16, 23. q) *casus malus s. infortunium* (1) Coh. 9, 11. ℣. 19. r) vnde ecce *ego constitui*. sic Ar. Conf. 2 Sam. 21, 16. s) c. 8, 19. vid. 2 Sam. 7, 13. ℣. 20. t) v. 13. Esr. 3, 7. u) Tyri & Sidonis incolis indulserat DEus ingenium acre, viuidum & ad omnia flexile. Arithmetica & Astronomia ab iis manarunt ad Græcos--sed præcipua illis celebritas ex mechanicis artibus. Tyri mixtura purpuræ, Sidone vitraria & textura sindonum ex lino tenuissimo feruntur inuenta primum. Et fabrorum peritiam hisce impense laudat Salomon.-- His artibus illorum opes in immensum breui creuerunt, dum iis vacare licuit per longæ pacis otium, coll. Iud 18, - *Boch.* Phaleg p. 34; seqq. ℣. 21. x) Deum Israelis agnouit & coluit An sincere & solum semper adfirmare vix possumus certo; quanquam probabile est propter perpetuam cum Dauide & Salomone amicitiam. *S.* Conf c. 10, 9. 1 Sam. 29, 6. ℣. 22. y) c. 8. 24. 25 z) v. 24 2 Sam. 6, 5. ℣. 23. a) *deducent* ea Gen. 37, 25. b) *commeatus*, componi faciam ea. c) *rates* (1) cf. 2 Par 2, 15. d) *et ea ibi dissoluam*, vel in littus disiiciam. cf Ier. 13, 14. e) v. 25. conf. Ez. 27, 17. Esr. 3, 7 Act. 12, 20. ℣. 24. f) sic v. 32 at *Chirom* v. 10. 21. 25. & *Chiram* 2 Par. 2, 2. quod etiam Patris nomen fuit ibid. v. 12. cf. infra c. 7, 40. ℣. 25. g) conf. Deut. 8, 8 h) *in cibum* (1 א ex'pirauit, per Dagesch com-

℣. 17. עד תת ita 1. 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. רגלו, cum *Kri* רגליו 2. 3. 12. 13. 16. sed nostris assentitur etiam Ma. Erff. ℣. 20. כי אין ita 3; at כי אין 2. ℣. 27. מכל *Mem* sine vocali & in margine על habet 3. ℣. 29. לשלמה per ' sheva praeced. *Paschta* 2. at praeced. *Mun.* 1.

31 במלאכה ׃ ויצו המלך ויסעו אבנים גדלות אבנים יקרות
32 ליסד הבית אבני גזית ׃ ויפסלו בני שלמה ובני חירום
והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית ׃
ו ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני־
ישראל מארץ־מצרים בשנה הרביעית בחדש זו הוא
החדש השני למלך שלמה על־ישראל ויבן הבית ליהוה׃
2 והבית אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים־אמה
3 ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו׃ והאולם על־
פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על־פני רחב הבית
4 עשר באמה רחבו על־פני הבית ׃ ויעש לבית חלוני
ה שקפים אטמים ׃ ויבן על־קיר הבית יצוע סביב את־
קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב׃
6 היצוע התחתנה חמש באמה רחבה והתיכנה שש
באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות
נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית ׃
7 והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן
8 כל־כלי ברזל לא־נשמע בבית בהבנתו׃ פתח הצלע
התיכנה אל־כתף הבית הימנית ובלולים יעלו על־
9 התיכנה ומן־התיכנה אל־השלשים ׃ ויבן את־הבית
י ויכלהו ויספן את־הבית גבים ושדרת בארזים ׃ ויבן
את־היצוע על־כל־הבית חמש אמות קומתו ויאחז את־
11 הבית בעצי ארזים ׃ ויהי דבר־יהוה אל־
12 שלמה לאמר ׃ הבית הזה אשר־אתה בנה אם־תלך
בחקתי ואת־משפטי תעשה ושמרת את־כל־
מצותי ללכת בהם והקמתי את־דברי אתך אשר
13 דברתי אל־דוד אביך ׃ ושכנתי בתוך בני ישראל ולא
14 אעזב את־עמי ישראל ׃ ויבן שלמה את־
טו הבית ויכלהו ׃ ויבן את־קירות הבית מביתה בצלעות
ארזים

℣. 31. *d) vt transferrent, aueherent.* Coh. 10, 9. *e)* id est, *optimos & magni pretii*, vt c. 7, 9. 10. non tamen *gemmas*, quæ singulari numero ita dicuntur, vt c. 10, 2. 10. 11. &c. *f) lapides cæsionis*, i. e. cæsos & politos. c. 6, 36. Ex. 20, 22. Ez. 40, 42. rad. גזה Chal. & Syr. *amputauit, dolauit*; conuenit cum Hebr. גזז.

℣. 32. *g) Et sculpserunt, & polinerunt eos* (6) Hab. 2, 18. Ex. 34, 1. 4. *h) & Giblai* Iof. 13, 5. Pf. 83, 8. Ez. 27, 9. Phœnices, qui Gabala tenent. *Gabalem promontorium* nominat Plinius lib. V. c. 20. *i)* 1 Par. 22, 3. 5.

CAP. VI, ℣. 1. *k)* anno 480. post exitum ex Aegypto. Np. 40. annos fuerunt in deserto Num. 14, 33. 34. *septendecim* sub Iosua, & 299. sub Iudicibus; sub Eli 40. 1 Sam. 4, 18. sub Samuele & Saulo 40. Act. 13, 21. sub Dauide 40. 1 Reg. 2, 11. & sub Salomone 4. annos h. l. *l)* Sicut post exitum ex Aegypto & extructum Tabernaculum effluxerunt 480. anni, ita hinc vsque ad structuram Templi secundi fluxerunt alii anni 430. &c. *Abarb. m)* Ion. *splendoris florum.* sic v. 37. *n)* ab æquinoctio verno. vid. Ex. 12, 2. *o)* i. e. *cœpit ædificare* 2 Par. 3, 1. *p)* Act. 7, 47. in monte Moriah 2 Sam. 24, 18.

℣. 2. *q)* Templum igitur habebat duplum longitudinis & latitudinis Tabernaculi, sed altitudo triplo maior fuit. *Abarbanel. r)* Interior sc. altitudo vsque ad primam contignationem; exterior autem altitudo totius ædificii altitudo fuit 120. cubitorum 2 Par. 3, 4. Cf. etiam infra v. 20. Alii vestibulum s. porticum v. 3. instar altissimæ turris 130. vlnarum, Templum a. ipsum 30. cubitorum fuisse statuunt, vt *Kimchi.*

℣. 3. *s) At vestibulum* 2 Par. 3, 4. 1 Par. 28, 11. Ioel 2, 17. Ar. *& porticus, quæ collocata fuit ante portam ædis*; nempe ad plagam orientalem, vbi introitus erat. *t)* latus sc. 20. cubitos plus extensum altero, quod erat in tantum cubitorum. Ex Sciagraphia, qualem dederunt Cl. *Sturmius* & קמץ בטרחי *Goffet.* Comm. p. 319. seq. hæc facilius intelliguntur.

Cap. VI.

℣. 4. *u) prospectuum* (2) c. 7, 4. *x) contractorum*, interius angustiorū (8) Prov. 17, 28. ct. Ez. 40, 16. *Rischi* h. l. & *Lutheri* glossa ad 1 Cor. 2, 15. it. *Maii* Oecon. V. T. p. 820. v- קמץ בזק bi luculentius יציע קרי omnia describuntur.

℣. 5. *y) substructionem*, היציע קרי appendicem Templi, inferioris ordinis structuram (3) ℣. 6. 10. rad. Hebr. *strauit*, Ar. *depressit. z) cum parietibus*, i. e. contigue ad parietes. S. *a) ad Templum* in specie sic dictum ℣. 17. quod alibi *sanctum* vocatur, & *Adytum* s. *sanctum sanctorum* v. היציע קרי 16. *b) fecit autem eas substructiones asseres*, s. ex asseribus *circumcirca*. S. Al. *latera tabulata* s. conclauia *lateralia*, l. *cellas* v. 15. Ez. 41, 5. 6. Totidem a. conclauia fuisse putant, quot in Templo (l. fuerunt, nimirum 38. quindecim in septentrionali, עד כאן 15. in australi, & 8. in occidentali. vid. *Maius* d. l. p. 823. In iis reposita adferuataque omnia pretio a Templi fuisse, probabile est. Inseruiisse etiam vino, tritico, oleo, omnibusque decimis ac primitiis, sustentationi Sacerdotum destinatis, ex Neh. 12, 44 c. 13, 5. colligitur. ℣. 6. *c) infima.* Tres erant conclauium series, & vnaquæque 5. cubitos alta v. 10. at latitudo illarum diuersa, quia murus Templi a fundamento assurgens in crassitie post quintum quemque cubitum extrinsecus diminuebatur cubito vno, eum in finem, vt trabes sine muri perforatione imponi istis diminutionibus possent. Hinc substructio infima habuit latitudinem 5 cubitorum, media 6. & tertia 7. *d) diminutiones* (1) *e)* Ez. 4, 6. alio sensu vide infra v. 10. ℣. 7. *f)* Deut. 27, 6. Iof. 8, 31. *g) adductio, aduectio, profectio* ædificata fuit Num. 10, 2. Iob. 41, 18 h. e. *lapides, quales erant profecti e loco, vnde adducebantur*, vt negetur de iis aliquid decisum fuisse in ipso ædificii loco, vt statim sequitur. ℣. 8. *h)* Ez. 41, 11. *i)* v. 6 Ez. 26, 28 quo ostio sc. in mediam substructionem ascendebatur. *k)* erat *ad extremitatem* c. 7, 39. *l) ita, vt testudinibus*, s. *cochleis ascenderent* (1) *m)* Ez. 41, 7. ℣. 9 *n) & contexit* c. 7, 3. 7. *o)* S. *trabibus*, sec. Vatabl. incuruis & instar fornicis arcuatis, al. *e cantiis.* cf. 2 Reg. 2, 14. *p)* S. *& ordinibus* cedrorum, s. *vt ordines asserum* interpositi essent trabibus *ex cedris.* (1) 2 Reg. 11, 8. adeoque laqueatum s. laquearibus illustratum tectū Templo imposuit, & quidem fastigiatum, ne calcari a quouis & contemni posset. &c. *Maius* p. 823. seq. ℣. 10 *q)* vid. v. 5. *r)* vid. not. v. 6. *s)* S. *adhæsitque domui per ligna cedrorum.* cf. v. 6. & Ez. 41, 6. ℣. 12. *t)* Leu 26, 3. *u)* c. 9, 5. 2 Sam. 7, 13. 1 Par 22, 10. ℣. 13. *x)* Leu. 26, 11 *y)* Ef. 49, 14. ℣. 14. *z)* np. exterius, imposito tecto, & structis parietibus v. 9. ℣. 15. *a) tunc intus etiam* contabulando eam *ædificauit* l. exornauit. *b)* asseribus s. *tabulis* cedrinis. v. 5. 16.

CAP. V. ℣. 1. מארץ per Mun. 2. 3. ℣. 2. ארך per Tbbir præc. Merca. 6. 9. 20. ℣. 6. והתיכונה per *Kadma* (nisi mendum sit) 17. 18. *Ber.* ℣. 7. אבן־שלמה נסע ita 2. 3. & sic te. 5. ℣. 8. ובלולים *Lamed* (posterius) cum *Dag.* 1. 2. 3. 6. -- 9. 20. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 10. היציע ita in textu sine *Kri* 5. 6. 9. -- 16. 19. 20. 23.

ארזים מקרקע הבית עד־קירות הספן צפה עץ מבית
16 ויצף את־קרקע הבית בצלעות ברושים : ויבן את־
עשרים אמה מירכותי הבית בצלעות ארזים מן־
הקרקע עד־הקירות ויבן לו מבית לדביר לקדש
17 הקדשים : וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל
18 לפני : וארז אל־הבית פנימה מקלעת פקעים ופטורי
19 צצים הכל ארז אין אבן נראה : ודביר בתוך־הבית
כ מפנימה הכין לתתן שם את־ארון ברית יהוה : ולפני
הדביר עשרים אמה ארך ועשרים אמה רחב ועשרים
21 אמה קומתו ויצפהו זהב סגור ויצף מזבח ארז : ויצף
שלמה את־הבית מפנימה זהב סגור ויעבר ברתיקות
22 זהב לפני הדביר ויצפהו זהב : ואת־כל־הבית צפה
זהב עד־תם כל־הבית וכל־המזבח אשר־לדביר צפה
23 זהב : ויעש בדביר שני כרובים עצי־שמן עשר אמות
24 קומתו : וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות
כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו ועד־
כה קצות כנפיו : ועשר באמה הכרוב השני מדה אחת
26 וקצב אחד לשני הכרבים : קומת הכרוב האחד עשר
27 באמה וכן הכרוב השני : ויתן את־הכרובים בתוך
הבית הפנימי ויפרשו את־כנפי הכרבים ותגע כנף־
האחד בקיר וכנף הכרוב השני נגעת בקיר השני
28 וכנפיהם אל־תוך הבית נגעת כנף אל־כנף : ויצף
29 את־הכרובים זהב : ואת כל־קירות הבית מסב קלע
פתוחי מקלעות כרובים ותמרת ופטורי צצים
ל מלפנים ולחיצון : ואת־קרקע הבית צפה זהב לפנימה
31 ולחיצון : ואת פתח הדביר עשה דלתות עצי־שמן
32 האיל מזוזות חמשית : ושתי דלתות עצי־שמן וקלע
עליהם מקלעות כרובים ותמרות ופטורי צצים וצפה
זהב

xisse, & reliquum 10. cubitorum spatiū vacuum relictum esse pu- יתיר ו' eant, vt per illud fumus ex altari thymiamatis ingrederetur *a) aureo clauso*, i. e. *solido vel præstantissimo*, quod *Segor* dicitur Iob 28, 15. cf. seq. v 21. c. 7, 49. 50. &c. *b) altare thymiamatis* v. 22. c. 7, 48. Ex. 30, 1. seqq.

ṽ. 21. *c) intrinsecus* v. 19. 2 Par. 3, 4. *d)* & ברתוקות קרי *conseruit, coniunxit* valuas. vid. Cocc. Lex. p. 587. *e) repagulis* l. *catenis* (3) Ez. 7, 23. Ef. 40, 19. Rad. est *constringi* Nah. 3, 10. Chald. *sepire, circumdare*. Ar. *claudere, opplere, consuere*.

ṽ. 22. *f)* Tig. *donec totam ædem absolueret*, vt tota domus vestita fuerit auro. cf. c. 7, 21. Iof. 4, 10.

ṽ. 23. *g)* c. 8, 6. 7. præter duos istos, arcam superne tegentes Ex. 25, 18 c. 37, 7. *h) e lignis oleosis* v. 31. ne carie aut vetustate corrumperentur. *i) Vtriusque altitudo fuit decem cubitorum*, ac maior quam gigantea, vt stare inter eos & sub iis arca cum propitiatorio potuerit. cf. c. 8, 6. 7. & de positu eorum 2 Par. 3, 13. ṽ. 24. *k) vna ala*. ṽ. 25. *l) cubitorum* v. 17. 26. *m)* S. *proportio*, Tig. *eademque forma*, resultans sc. ex amputatione superfluorum (3) c. 7, 37. Ion. 2, 7. Rad. 2 Reg. 6, 6. ṽ. 26. *n)* v. 17. 25. vid. Ex. 26, 2. c. 36, 15. ṽ. 27. *o) intima* c. 7, 50. *p) alæ autem eorum* interiores in medio Adyti se mutuo contingebant. ṽ. 29. *q) circuitu* s. circumquaque Cant. 1, 12. *r) variegauit* l. *sculpsit* v. 32. 35. *s) sculpturis* Ex 28, 11. 21. *t)* & *palmarum* v. 32. 35. c. 7, 36. *u)* vid. v. 18. *x) intrinsecus* in adyto (1) cf v. 20. 30. *y)* & *exterius* v. 30. in parte Templi priore v 17. ṽ. 30. *z)* v. 15. c. 7, 7. *a)* v. 29. Ez. 40, 16. ṽ. 31. *b)* v. 20. Neh. 8, 15. *c)* In ædificiis est *proiectura parietis* in imo prominentis paullo altior solo aut pauimento, in quo palmæ ad parietem & columnæ ponuntur, quales in ædificiis splendidioribus videntur, & ni fallor *in tecto suggrundia*. vid. Ez. 40, 16. 37. 49. *Cocc.* Lex p. 27. sic *Gusset*. p. 32. Dum specto Ez. 40, 49. puto fuisse *id, quod supra portam extra muri perpendiculum excurrit*, quo superliminare munitur, amplificatur, coronatur: nam dicuntur columnæ eo adscendisse, *vna hinc & vna inde*. Oportet autem has fuisse *columellas*, postibus ornatus gratia extrinsecus appositas, &c. Dori insuper *proiecturas* & *supercilia parietum* cornigeris *arietum* atque taurorum capitibus exornabant. vid. *Neumanni* Exodus L. S p. 63. *d)* & *postes* Ex. 22, 7. *e)* S. vt essent *pars domus quinta* Gen. 47, 24. Videtur referri ad latitudinem muri, qui cum esset 20. cubitorum, porta, pars eius quinta, patebat cubitos quatuor. Hæc oraculi porta; sed Templi porta v 33. eadem ratione 5. cubitos habuerit &c. *Gusset*. p 267. 330. vide plura v. 33. ṽ. 32. *f)* vid. v. 29. *g)* vid. v. 18.

c) a solo s. *pauimento* (8) v. 16. 30. *d) vsque ad parietes tecti* s. laquearis contabulati (1) i. e. vsque ad summam & extremam partem, qua parietes laquear contingebant. *e)* omnia ligno *obduxit* v. 22, 30. Ex. 25, 11. *f)* obduxit *tabulis abiegnis*. v. 3. 2 Par. 3, 5.

ṽ. 16. *g) a lateribus* s. cruribus *domus* versus occasum. Ex. 26, 22. 23. 27. *h)* vid. v. 15. *i)* S. *ædificauitque sibi* pariete intergerino. al. *contabulauitque ei Templo*. *k)* S. *intra adytum* v. 5. vt esset sanctissimum. c. 7, 50.

ṽ. 17. *l) Itaque*, subtractis 20. vlnis adyti, *reliqua domus* fuit 40. *cubitorum*. *m)* vid. v. 5. *n) anterius*, (1) ita distinctum ab adyto.

ṽ. 18. *o) Cedrus autem ad domum intus* contabulandam adhibita. *p)* Leu 10, 18. *q)* variegata erat *calatura* (4) v. 29. 32. c. 7, 31. *r) colocynthidum*, cucurbitarum agrestium. Tig. *nodos prominulos* (3) c. 7, 24. *s) cum aperturis* florum (4) ṽ. 29. 32. 35. prima eruptio florum esse videtur, h. e. figura repræsentans florem, ex quo primulum aliquid erumpit, qui status eius gratissimus est. *Gussetius* p. 675.

ṽ. 19. *t) Adytum autem* s. *Oraculum* v. 15. 16. sic dictum, quod illinc Deus responsa daret, iuxta Num. 7, 89. *u) introrsum* v. 21. parauit. Hoc Templi sacratissimum penetrale fuit emblema cœli. *Vitringa* ad Apoc. 4, 2. p. 229. *x) vt illic reponerent*. Infinit. cum Nun paragog. vt c. 17, 14.

ṽ. 20. *y) Quod ad interiora* s. *adyti attinet*, cf. v. 29. 30. *z)* & 20. *cubitorum altitudo eius fuit*, forma cubica, vt olim Tentorium; np. si cum Raschio aliisque statuas, adytum depressius Sancto fuisse 10. cubitis, vid v. 2. At Kimchio Adytum etiam 30. cubitorum altitudinem habuit, quorum 20. cedris tecti, 10. autem vt laquear adyti, gemmis exornatum fuerit 2 Par. 3, 6. Abarban. aliique parietem intergerinum non vltra 20. cubitos surrexisse.

ṽ. 16. ועד cum præf. *Vau* 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. לדביר *plene* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. ṽ. 23. *Spatium* præponunt 6. 9. 10. 19. 20. 21. ac (vt videtur) 7. 8. 12. ṽ. 27. ותגע כנף ita correctum in 5. at ותגע per *Gereschaim*, seq. *Mahpach*, 2. ṽ. 29. מסב sine *Psik* 2. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. contra *Indicem Basil*. f. 60. d. ותמרת *Mem* sine *Dagesch* 2. 6. 10. 13. 19. 20. 21. 22. & cum expresso *Raphe* 3. sic fe. 1. 5. cf. ṽ. 32. 35. c. 7, 36. ṽ. 32. שמן *Schin* per *Kamets* 3. 5. 10. 11. 21. & in margine 6. 9. ותמרת *Mem* sine *Dagesch* 2. 11. 13. 14. sic fe. 1. 5. bis h. l.

33 זהב וירד על־הכרובים ועל־התמרות את־הזהב׃ וכן
עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי־שמן מאת רבעית׃
34 ושתי דלתות עצי ברושים שני צלעים הדלת האחת
גלילים ושני קלעים הדלת השנית גלילים׃ וקלע לה
כרובים ותמרות ופטרי צצים וצפה זהב מישר על־
36 המחקה׃ ויבן את־החצר הפנימית שלשה טורי גזית
37 וטור כרתת ארזים׃ בשנה הרביעית יסד בית יהוה
38 בירח זו׃ ובשנה האחת עשרה בירח בול הוא החדש
השמיני כלה הבית לכל־דבריו ולכל־משפטו ויבנהו משפטיו ק'
ז שבע שנים׃ ואת־ביתו בנה שלמה שלש עשרה
ב שנה ויכל את־כל־ביתו׃ ויבן את־בית יער הלבנון
מאה אמה ארכו וחמשים אמה רחבו ושלשים אמה
קומתו על ארבעה טורי עמודי ארזים וכרתות ארזים
3 על־העמודים׃ וספן בארז ממעל על־הצלעת אשר
על־העמודים ארבעים וחמשה חמשה עשר הטור׃
4 ושקפים שלשה טורים ומחזה אל־מחזה שלש
ה פעמים׃ וכל־הפתחים והמזוזות רבעים שקף
6 ומול מחזה אל־מחזה שלש פעמים׃ ואת אולם
העמודים עשה חמשים אמה ארכו ושלשים אמה
רחבו ואולם על־פניהם ועמדים ועב על־פניהם׃
7 ואולם הכסא אשר ישפט־שם אלם המשפט עשה
8 וספן בארז מהקרקע עד־הקרקע׃ וביתו אשר־ישב
שם חצר האחרת מבית לאולם כמעשה הזה היה
ובית יעשה לבת־פרעה אשר לקח שלמה כאולם
9 הזה׃ כל־אלה אבנים יקרת כמדות גזית מגררות
במגרה מבית ומחוץ וממסד עד־הטפחות ומחוץ עד־
י החצר הגדולה׃ ומיסד אבנים יקרות אבנים גדלות
11 אבני עשר אמות ואבני שמנה אמות׃ ומלמעלה
אבנים

h) *auro præstantissimo* 2 Par. 3, 6. a Davide eum in finem adseruato 1 Par. 28, 14. & quidem ita diducto, vt acciperet illas rerum formas, quas suppositæ tabulæ ad sigillorum similitudinem inducerent. *Maius* Oecon. p. 825. conf. v. 35. i) *&* *diduxit* (3) Es. 45, 1. Ps. 144, 2. k) vid. v. 29.

℣. 33. l) add. Ar. *hoc est ædis exterioris.* cf. v. 17. 31. m) vid. v. 23. n) S. *inde a quarta domus parte.* cf. v. 31. *Abarb.* autem intelligit *quartum* totius Templi *ostium*, ita vt primum sit atrii laicorum, 2. atrii Sacerdotum, 3. vestibuli v. 3. quartum Sancti h. l. & quintum Sancti Sanctorum v. 31.

℣. 34. o) *duo asseres* vel *tabulæ* v. 15. p) Ar. *bipartitam, per fibulas flexibilem. Conuolubiles* erant. conf. Ez. 41, 24. idque beneficio quorundam minorum cardinum, & intra ligna ipsa, vt fieri solet, fere mersorum. Nisi placet, *gelilim* esse ipsos illos minores cardines, annulorum instar formatos (conf. Esth. 1, 6. Cant. 5, 14.) omissa coniunctione *Vau.* Gusset p. 170. q) *tabulæ* exsculptæ s. *variegatæ* vid. v. 29. idem, quod צלעים. Alibi *fundas*, vt 2 Par. 26, 14. vel *tapetes* Ex. 27, 9. significat.

℣. 35. r) vid. v. 29. 32. s) v. 18. t) *aptato & exacte inducto* super figuratum. cf. not. v. 32. sed Schmid. *planum cum sculpto* auro obduxit. u) Ez. 8. 10.

℣. 36. x) Atrium *interius* c. 7, 12. quod & *superius* Ier. 36, 10. vel *sacerdotum* 2 Par. 4, 9. & *domus Iehouæ* (cui proxime adiacebat) dicitur 2 Par. 24, 21. *Maii* Oec. p. 828. y) *ordinibus* c. 7, 2. 4. Ex. 28, 17. z) c. 5, 31. a) c. 7, 2. 12. Murus trium cubitorum altitudine ex *triplici cæsorum lapidum & vno sectarum cedrorum ordine* affabre constructus & ita perforatus fuit, vt per ipsum murum non minus, quam supra pateret conspectus. *Maius* d. l. p. 829.

℣. 37. b) vid. v. 1.

℣. 38. c) *mense Bul* (1) i. Octobri. d) *finem suum ac complementum sortita est.* coll. Ps. 143, 7. e) *&* sec. *omnia requisita eius* Ex. 26, 30. f) Hoc subiicitur, vt declararetur Salomonis solertia & alacritas in stupendo isthoc ædificio, benedictioque Dei singularis, quæ ædificantibus adfuit. &c. *Maii* Oecon. p. 818. De mystico septenario vide Doctiss. *Vitringæ* Comment. in Apoc. p. 55. seq.

Cap. VII.

CAP. VII, ℣. 1. g) c. 9, 10. Tametsi inter hanc & Templi fabricam similitudo intercessit, tamen nec tanta cura extructa, nec tam breui tempore perfecta fuit, ac domus Dei. &c. *Maii* Oec. p. 829.

℣. 2. h) q. d. *domum syluæ Libani.* Erat domus columnis multis & tabulatis cedrinis facta. Ex columnæ *syluæ* instar habebant. & quidē *Libani*, quia cedrinæ erant. *Cocc.* Lex. p. 314. Reposita ibi scuta, clypei & vasa aurea c. 10, 17. 21. 2 Par. 9, 16. 20. cf. Es. 22, 8. Ar. *Deinde ædificauit domum magnam pro armis suis, eratque palatium sedis regiæ ipsius, vocauitque eam saltum Libani.* S. p. 37. Putarim fuisse primam partem Palatii Regii, post quam vestibulum iudicii v. 7. & inferius atrium domus Regis; tum domus Regis ipsa v. 8 Domus autem filiæ Pharaonis in vestibulo domus regiæ. i) cf. Zach. 11, 1. k) & sic contignatio vna fuit 10. cubitorum. l) v. 12. c. 6, 36. ℣. 3. m) *contabulata autem fuit* v. 7. c 6, 9. n) *superne* v. 20. 29. o) *super conclauia ex asseribus* facta c. 6, 5. quæ columnis imposita fuerunt, 45. numero: ita, vt in vnaquaque contignatione s. ordine 15. conclauia essent. vide figuram apud *Gusset.* p. 247. ℣. 4. p) *fenestræ autem* (2) c. 6, 4. per *tres ordines* dispositæ erant, vnus nempe in quauis contignatione. q) ita, vt *prospectus* vnus *responderet alteri tribus vicibus* (3) v. 5. ℣. 5. r) c. 6, 31. s) *quadrati erant* Ez. 41, 21. Ex. 27, 1. t) *adspectu* vel *prospectu* (1) al. cum *superliminari*, coll. Ex. 12, 7. u) *&* erant *e regione* s. parallela lineis Deut. 1, 1. ℣. 6. x) v. 7. c. 6, 3. Ez. 40, 7. y) *&* *trabs* (2) Ez. 41, 25. ℣. 7. z) *throni* c. 1, 20. a) *porticum inquam,* iudicii. cf. v. 12. 21. b) vid. v. 3. Ier. 22, 14. c) c. 6, 15. Am. 9, 3. ℣. 8. d) *domui vero suæ.* vid. not. v. 2. e) *intra* v. 31. f) c. 3, 1. ℣. 9. g) v. 10. c. 5, 31. h) v. 11. i) *serrati. secti* (1) k) 2 Sam. 12, 31. l) *&* *a fundamento* (1) m) Tig. *vsque ad suggrundia.* S. *præcinctiones* Cocc. Lex. p. 281. *a lapidibus fundationis vsque ad palmos,* h. e. tum magni, tum parui lapides, palmi quantitatem habentes. Conf. v. 26. Ps. 29, 6. n) v. 12.

℣. 34. דלתות ita in statu absoluto 5. & sic fe. 2. ℣. 35. ותמרת *Mem* sine *Dag.* 2. &c. vt supra v. 29. ℣. 38. כלה sic ־ per *Piel* in marg. 2. 6. 9. CAP. VII, ℣. 2. על per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. 23. ℣. 7. אלם *Lam.* gem. ־ per *Dagesch* 1. 17. 18. 22. idem per *Patach* 1. 5. 22. ־ contra *R. Chaiim* ad *Masoram finalem* f. 14. a

12 אבנים יקרות כמדות גזית וארז: וחצר הגדולה סביב
שלשה טורים גזית וטור כרתת ארזים ולחצר בית־
יהוה הפנימית ולאלם הבית:
13 וישלח המלך שלמה ויקח את־
14 חירם מצר: בן־אשה אלמנה הוא ממטה
נפתלי ואביו איש־צרי חרש נחשת וימלא את־
החכמה ואת־התבונה ואת־הדעת לעשות כל־
מלאכה בנחשת ויבוא אל־המלך שלמה ויעש את־
טו כל־מלאכתו: ויצר את־שני העמודים נחשת שמנה
עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט שתים־עשרה
16 אמה יסב את־העמוד השני: ושתי כתרת עשה לתת
על־ראשי העמודים מצק נחשת חמש אמות קומת
הכתרת האחת וחמש אמות קומת הכתרת השנית:
17 שבכים מעשה שבכה גדלים מעשה שרשרות
לכתרת אשר על־ראש העמודים שבעה לכתרת
18 האחת ושבעה לכתרת השנית: ויעש את־העמודים
ושני טורים סביב על־השבכה האחת לכסות את־
הכתרת אשר על־ראש הרמנים וכן עשה לכתרת
19 השנית: וכתרת אשר על־ראש העמודים מעשה שושן
כ באולם ארבע אמות: וכתרת על־שני העמודים גם־
ממעל מלעמת הבטן אשר לעבר *שבכה והרמונים
21 מאתים טרים סביב על הכתרת השנית: ויקם את־
העמדים לאלם ההיכל ויקם את־העמוד הימני ויקרא
את־שמו יכין ויקם את־העמוד השמאלי ויקרא את־
22 שמו בעז: ועל ראש העמודים מעשה שושן ותתם
23 מלאכת העמודים: ויעש את־
הים מוצק עשר באמה משפתו עד־שפתו עגל ׀
סביב וחמש באמה קומתו *וקוה שלשים באמה
יסב

℣. 12. r) *ita vt duo ordines malorum puniceorum* v. 42. *essent circumcirca.* s) *super* vel sec. Gusset.

הפטרת ויקהל כמנהג הספרדים

cum reticulo. t) i. e. *pelues coronamentorum.* Vid. v. 41. & 2 Par. 4, 12.

℣. 19. u) *opus lilii* v. 22. 26. s. *figuram lilii imitabatur.* x) v. 21. c. 6, 3. y) vid. not. v. 16.

℣. 20. z) *etiam de super* v. 3. 29. nempe tegendo. Atque hoc pacto 4. cubitis reticulo cinctis v. 19. addendo quintum cubitum, absoluitur mensura coronamentis tributa *Gussetius* p. 414. a) *prope*

קמץ כרביע

ventrem Ex. 25, 27. Nam coronamenta, vt vasa vacua, lataque ac profunda ventrem efformabant,

השבכה קרי

super quo erat illud tegmen, ac ei directe respondens sursum. *Gusset.* b) *qui erat vltra reticulum* v.

כצל

17. c) *ducenta erant in ordinibus; centum* sc. vno ordine, de quibus 96. tantum

וקו קרי

cernebantur Ier. 52, 23.

℣. 11. o) c. 5, 31. p) v. 9.

℣. 12. q) v. 9. cf. 2 Par. 4, 9. r) cf not. c. 6, 36. s) v. 2. t) c. 6, 36. u) cf. v. 7. 21.

℣. 13. x) *non Regem*, de quo c. 5, 15. 24. sed artificem insignem, qui *Chirom* dicitur infra v. 40.

℣. 14. y) *feminæ cuiusdam* viduæ, cf. 2 Sam. 17, 25. z) sc. respectu Patris; mater enim erat e tribu Dan 2 Par. 2, 13. a) *Tyrius* habitatione, non natione. cf. Iud. 17, 7. 1 Sam. 1, 1. b) Gen. 4, 22. c) Ez. 10, 4. 2 Reg. 3, 20.

℣. 15 d) *Et is formauit* Ex. 32, 4. e) cf. v. 21. Prou. 9, 1. ἑ. στῦλος. cf. 1 Tim. 3, 15 Apoc. 3, 12. f) 18. *vlnarum altitudo erat* singularum columnarum 2 Reg. 25, 17. ita quidem, vt dimidius cubitus pelui s. coronamento insertus fuerit, nec apparuerit. Hinc 2 Par. 3, 15. ambarum columnarum longitudo coniunctim 35. *cubitorum* fuisse dicitur. Densitas a. æris seu crassities concauæ columnæ fuit 4. digitorum Ier. 52, 21. g) *secundam* sc. æque vt priorem.

℣. 16. h) *Duo etiam coronomenta* v. 17. seqq 2 Reg. 25, 17. 2 Par. 4, 12. 13. i) *fusa*, q. d *fusile* s. *fusum opus* (1) cf. v. 23. 33. 37. k) 5. *cubitorum* altitudo totius coronamenti fuit: pars enim reticulis vestita 4. *erat cubitorum* v. 19. vel *trium cubitorum* sec. 2 Reg. 25, 17. si demas partem inferiorem & peluim v. 41. seu cauitatem, quæ summitatem columnæ sibi inditam habebat; item supremam partem s. coronamenti coronidem. Conf *Maii* Oecon. p. 831. & figuram coronamenti apud *Gusset* p. 414. seq. it. *Ab. rb.* h. l

℣. 17. l) *reticula*, *plexos cancellos* (1) frequentius est femininum, quod sequitur. m) *opus reticulatum* v. 18 20. n) *item fimbrias* s. *funiculos, penicula menta* ex catenulis facta (2) Deut 22, 12. o) 2 Par. 3, 16. p) *coronamentis* v. 16. q) *septem* scil. plexus eiusmodi reticulatos fecit.

℣. 18.

℣. 21. d) v. 19. c. 6, 3. e) *meridialem.* cf. v. 39. f) 2 Par. 3, 17. g) q. d *confirmabit* Dominus Templum vel ecclesiam suam, & promissa patribus facta. Es. 9, 6. Emblema Prophetarum, vt altera Apostolorum. cf. Apoc. 3, 12. Prou. 9, 1. & *Vitringa* in Apoc. p. 186. h) i. e. *borealem.* cf. 2 Par. 3, 17. i) q. d. *in Chr sto robur* est vid. Es. 45, 24.

℣. 22. k) v. 19. l) *& sic absolutum est* c. 6, 22. ℣. 23. m) v. 16. 33. Ar. *Deinde fecit vas quoddam factum ex are fuso, & vocauit nomen eius Mare*; sc. propter ingentem aquarum copiam, quas capiebat. n) v. 27. c. 6, 26. o) v. 26. 2 Par. 4. 2. *Labium maris* est pars lateris summa & extrema oblique a perpendiculo deflectens extrorsum, ad formam lilii imitandam. *Gussetius* p. 880 p) *rotundum* (6) v. 31. 35. q) *& filum* s. *linea* Zach. 1, 16.

℣. 12. ולאלם per *Patach* 2. 5. 7. 22. ℣. 16. האחת per *Daleth* in fine. 2. 9. 10. haud bene. ℣. 17 גדלים *Lamed* sine *Dagesch* omnes, præter 17. & *Ber.* ℣. 18. אשר per *Makk.* 2. 3. הרמנים pro eo habent העמודים *columnas* 1. 3. 5. & sic vertit *Chaldæus* in I. ℣. 19. מעשה שושן ita 1. 2. ℣. 21. העמדים sic def. Et. per Kibbuts 1. 3. 22. sec. *Masoram* 1. ac *Erff.* h. l. itemque impress. & Mss. ad Ex 28, 12. לאלם *Lamed* (posterius) per *Patach* 1. 5. 22, idemque per *Dagesch* 1. 5. 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. הימיני sic in textu, cum nota לא קרי י 1. 2. secundum *Masoram Erffurtensem*.

24 יסב אתו סביב : ופקעים מתחת לשפתו סביב
סבבים אתו עשר באמה מקפים את־הים
כה סביב שני טורים הפקעים יצקים ביצקתו : עמד
על־שני עשר בקר שלשה פנים צפונה ושלשה פנים
ימה ושלשה פנים נגבה ושלשה פנים מזרחה והים
26 עליהם מלמעלה וכל־אחריהם ביתה : ועביו טפח
ושפתו כמעשה שפת־כוס פרח שושן אלפים בת
27 יכיל : ויעש את־המכנות עשר נחשת ארבע
באמה ארך המכונה האחת וארבע באמה רחבה
28 ושלש באמה קומתה : וזה מעשה המכונה מסגרות
29 להם ומסגרת בין השלבים : ועל־המסגרות אשר
בין השלבים אריות בקר וכרובים ועל־השלבים כן
ממעל ומתחת לאריות ולבקר ליות מעשה מורד :
ל וארבעה אופני נחשת למכונה האחת וסרני נחשת
וארבעה פעמתיו כתפת להם מתחת לכיר הכתפות
31 יצקות מעבר איש ליות : ופיהו מבית לכתרת ומעלה
באמה ופיה עגל מעשה־כן אמה וחצי האמה וגם־על־
פיה מקלעות ומסגרתיהם מרבעות לא עגלות :
32 וארבעת האופנים למתחת למסגרות וידות האופנים
במכונה וקומת האופן האחד אמה וחצי האמה :
33 ומעשה האופנים כמעשה אופן המרכבה ידותם
34 וגביהם וחשקיהם וחשריהם הכל מוצק : וארבע
כתפות אל ארבע פנות המכנה האחת מן־המכנה
לה כתפיה : ובראש המכונה חצי האמה קומה עגל סביב
36 ועל ראש המכנה ידתיה ומסגרתיה ממנה : ויפתח
על־הלחת ידתיה ועל ומסגרתיה כרובים אריות
37 ותמרת כמער־איש וליות סביב : כזאת עשה את
עשר המכנות מוצק אחד מדה אחת קצב אחד
לכלהנה

℣.24. r) & colocynthides (3) bis h. versu & c. 6, 18. De iis ita *Abarb.* ad h. l. *Colocynthides* sunt figuræ ouorum: rotundæ enim fuerunt instar ouorum; & in singulis figura capitis bubali, e cuius ore aqua promanabat. Ideo etiam 2 Par. 4, 3. easdem *boues* appellat, respectu figuræ capitum & facierum. *s)* i. e. *intra singulos cubitos decem* earum fuerunt. *Abarb. t) fusæ* v. 24. *u) in fusura eius* (1).

℣. 25. *x)* stabat super *duodecim boues*, qui symbolum 12. Apostolorum fuerunt. *Vitringa* Obseruat. S. IV. 2. p. 35 *y)* c. 8, 7. *z)* Ex. 33, 23. Ez. 8, 16. *a) introrsus* erant Ex. 28, 26.

℣. 26. *b) crassities autem eius* (3) Ier. 52, 21. *c)* erat *palmi*. cf. v. 9. 2 Par. 4, 5. Ex. 37, 12. *d)* vid. v. 23. *e)* sicut *flos lilii* v. 19. 22. *f) bis mille bathos* c. 5, 2. Ez. 45, 11. Nempe ad summum poterat continere *ter mille bathos* 2 Par. 4, 5. sed non solebat impleri, nisi ad bis mille. Vnde *Mare* dici poterat, propter tantam aquarum copiam, quæ ex fonte *Ethan* in id iugiter influebat, & iterum defluebat per epistomia educta siue ora aut capita boum, quorum duo ordines ambiebant mare. Ita fons aquæ perennis fuit, ex quo Sacerdotes ministerium adgressuri quotidie manus pedesque abluebant &c. Conf. antitypum Es. 12, 3 Zach. 13, 1. & *Maii* Oecon. p. 833. *g) capiebat, continebat* v. 38. Es. 40, 12.

℣. 27. *h) decem bases*, quibus decem labra v. 38. imponerentur. *i)* v. 23. Ex. 36, 15.

℣. 28. *k)* vid. Num. 8, 4. *l) clausuræ, abaci* s. tabulæ, quæ eminentium & aliquo spatio ab inuicem distinctarum columellarum interualla vacua implebant, atque ita totum opus quasi *concludebant* & compaginabant. Ex. 25, 25. *m) inter limbos* seu *columellas* eminentiores (3) v. 29. cf. Ex. 26, 17.

℣. 29. *n)* cf. Ez. 1, 10. *o) similiter* c. 12, 32. al. *firmamentum* v. 31. Es. 40, 18. cui ad quatuor basium angulos aptari fuerunt totidem *humeri* v. 30. qui circulum describentes apertura rotunda ipsam illam concham aeneam, cuius caussa tota hæc basis constructa est, ferre debuerunt *Vitringa* Obs. S. IV. p. 10. seq. *p) a superiore parte* v. 20. c. 8, 23. *q) adiectiones* (3) v. 30. 36. *r)* quæ *speciem* habuerunt (conf. v. 29. 22. 25.) *graduum in decliue descendentium* Ios. 7, 5.

כצ״ל

עד כאן

℣. 30. *s) rotæ* v. 32. Ez. 1, 15. seqq. Hinc etiam species augustissimi illius visi apud Ezechielem c. 1. & 10. vid. *Vitrin.* a. l. c. *t)* S. *& tabula*, quasi idem esset cum Rabb. נסר Al. *axes* (1) cf. Ios. 13, 3. *u) & in quatuor angulis eius* cf. v. 34. Ex. 25, 12. *x)* vid. not. v. 29. *y) sub labro* v. 38. Ex. 30, 18.

מסגרתיה קרי

z) fusi erant v. 24. *a) e regione cuiusque labri* cf. v. 36. Gen. 10, 5. *b) appendices* illæ erant instar tabularum supra fenestras ad abigendam pluuiam positarum, eo inseruientes. vt cum membra victimarum aqua per epistomia e lauacro missa abluerentur in istis marginibus, inde immunditiies deflueret. *Maii* Oecon. p. 833. ℣. 31. *c) intra coronamentum* v. 8. 15. *d)* v. 23. 25. *e)* vid. v. 29. *f)* c. 6, 18. *g) tabulæ autem* v. 28. *h) quadratæ* erant (3) Ez. 40, 47. ℣. 32. *i)* Tig. *axesque* v. 33. 35 cf. c. 10, 19. Ex. 26, 17. ℣. 33. *k) & apsides earum*. s. summa curuatura, in qua radii figuntur Ez. 1, 18. *l) modioli earum* (1) *m) & radii* (1) *n) omnia fusa* erant v. 23. 27. ℣. 34. *o)* v. 30. *p) ad quatuor angulos* Ex. 27, 2 *q) cuiusque* v. 32. c. 4, 7. ℣. 35. *r)* v. 31. c. 10, 19. *s)* Tig. *limbi eius*. cf. v. 32. 36. ℣. 36. *t)* Ex. 28, 9. *u)* c. 6, 29. *x) sec. nuditatem*, s. *prout patebat nuditas* (2) Nah. 3, 5. *y) cuiusque* v. 29. *z)* vid. v. 29. ℣. 37. *a) eodem modo fusos* v. 16. 33. *b)* c. 6, 25. Ion. 2, 7.

℣. 24. לשפתו Sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 11. 13. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 25. עומד *plene* correctum in 1. sec. *Mas.* suam, & sic habet emendatus liber in marg. 22. ℣. 29. אריות sine *Psik* 1. 3. 5. 23. contra *Mas.* in pr. Deut. 8, 15. *Erff.* h. l. & *Indicem Basil.* f. 60. d. ℣. 32. האופן per *Kam.* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. ℣. 34. אל pro eo habent על 1. 3. & *Orientales* ומן cum præf. *Vau* 1. 2. ℣. 35. עגל cum *Psik* requirit *Index Basil.* f. 60 d. ℣. 36. ותפרית *Mem* sine *Dag.* 1. 2. 3. 5. 6—9. 11—16. 19. 20. cf. c. 6, 29. ℣. 37. [illegible] cum præfixo [illegible] 2. 3 se 5. at *Kaph* per *Sagol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 17. 18. 20. 23.

לכלהנה : ויעש עשרה כירות נחשת 38
ארבעים בת יכיל הכיור האחד ארבע באמה הכיור
האחד כיור אחד על־המכונה האחת לעשר
39 המכנות : ויתן את־המכנות חמש על־כתף הבית
מימין וחמש על־כתף הבית משמאלו ואת־הים נתן
מכתף הבית הימנית קדמה ממול נגב :
40 ויעש חירום את־הכירות ואת־היעים ואת־המזרקות מ
ויכל חירם לעשות את־כל־המלאכה אשר עשה
41 למלך שלמה בית יהוה : עמדים שנים וגלת הכתרת
אשר־על־ראש העמודים שתים והשבכות שתים
לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־ראש
42 העמודים : ואת־הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות
שני־טורים רמנים לשבכה האחת לכסות את־שתי
43 גלת הכתרת אשר על־פני העמדים : ואת־המכנות
44 עשר ואת־הכירת עשרה על־המכנות : ואת־הים
45 האחד ואת־הבקר שנים־עשר תחת הים : ואת־הסירות מה
ואת־היעים ואת־המזרקות ואת כל־הכלים האהל
אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת
46 ממרט : בככר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה
47 בין סכות ובין צרתן : וינח שלמה את־כל־הכלים
48 מרב מאד מאד לא נחקר משקל הנחשת : ויעש שלמה
את כל־הכלים אשר בית יהוה את מזבח הזהב ואת־
49 השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב : ואת־המנרות
חמש מימין וחמש משמאל לפני הדביר זהב סגור
50 והפרח והנרת והמלקחים זהב : והספות והמזמרות נ
והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות
לדלתות הבית הפנימי לקדש הקדשים לדלתי הבית
51 להיכל זהב : ותשלם כל־המלאכה אשר
עשה

examine ponderis. p) *quod vehementer multa*

פתח בז"ק

essent. Conf. Esr. 1, 11. Vbi aurea & argentea vasa 5400 memorantur. q) ideo *non investiga-*

הפטרת ויקהל כמנהג אשכנזים והיא הפטרת פקודי כפי הספרדים

tum est pondus. 2 Par. 4, 18. Ier. 46, 23. v. 48. r) 2 Par. 4. 19. s) c. 6, 20.22. Ex. 30, 1. seqq. t) Ex. 25,23.seqq.

האלה קרי

u) Ex. 25, 30. ℣. 49. x) *candelabra.* Ex. 25, 31. seqq. y) c. 6, 19. z) v. 50. c. 6, 20. 21. a) Ex. 25,33. b) Ex. 25, 37. c) Ex. 25, 38. 2 Par. 4, 21.

℣. 50. d) & *phialas seu scyphos,* e quibus vinum oblationis effundebatur. conf. 2 Sam. 17, 28. e) Tig. *falces.* S. *psalteria* (5) 2 Reg. 12, 14. c. 25, 14. f) v. 40. 45. Ex. 27, 3. Num. 7, 13. g) & *lances, acerras* Num. 7, 14. h) Ex. 38, 3. Num. 4, 13. i) v. 49. c. 10, 21. 2 Par. 4, 20. k) & *cardines cavi* sc. qui circa cardinem postium vertuntur. Al. *vertentes in utroque limine,* non inhærentes vnco. (1) Ff. 3, 17. l) c. 6, 26. m) c. 6, 16. c. 8, 6. n) c. 6, 33. o) c. 6, 17. ℣. 51 p) *sic absolutum est* c. 9, 25. Neh. 6, 15. q) 2 Par. 5, 1.

עד כאן הפטרת פקודי כמנהג אשכנזים

c) *illis omnibus.* epenth. vt 2 Sam. 23, 6.

℣. 38. d) *conchas* s. *labra anea* v. 30. Ex. 30, 18. 2 Par. 4, 6. e) 40. *bathos.* cf. c. 5, 11. Ez. 45, 11. f) v. 26. c. 8, 64. g) *vnumquodque* v. 32. 34. h) 4. *cubitorum* v. 23. 27. i) vid. v. 27.

℣. 39. k) c. 6, 8. proprie est *humerus* hominis, dum hic spectatur a parte anteriore, vt notavimus 1 Sam. 10, 9. l) *a dextro latere,* i. e. *meridiali.* vid. v. 21. m) i. e. a parte septentrionali. n) v. 23. seqq. o) *versus Orientem* c. 17, 3. Ex. 27, 13. p) *e regione meridiei,* h. e. a parte Templi orientali, sed a latere meridiali.

℣. 40. q) vid. v. 13. & cf. c. 5, 24. r) v. 38. s) *palas & pateras* v. 45. Ex. 27, 3. t) *pro domo Domini.* v. 45. 51.

℣. 41. u) vid. v. 15. seqq. x) *& orbes seu pelues* (6) v. 42. 2 Par. 4, 12. 13. *Gullah* cavitas erat, ambiens & complectens summitatem columnæ sibi inditam, vt sic coronamentum ipsi columnæ iunctum hæreret. conf. not. ad v. 16. y) v. 17. 42.

℣. 42. z) vid. v. 18.

℣. 43. a) vid. v. 27. seqq. b) v. 38. seqq.

℣. 44. c) v. 23. seqq. d) v. 25.

℣. 45. e) *ollas.* Ex. 27, 3. 2 Reg. 25, 14. f) vid. v. 40. g) S. *Tentorii* seu qualibus in Tabernaculo vtebantur. Altera lectio habet *ista vasa,* quæ fecit &c. h) v. 40. i) *ex ære terso, polito.* Ez. 21, 14. 15. 33. Ar. *grato.*

℣. 46. k) Gen. 13, 10. 11. 12. 2 Par. 4, 17. 2 Sam. 18, 23. l) *in densitate terræ* (1) Ion. *in densitate argillæ.* Vulg. *in argillosa terra.* Syr. & Ar. *in pulcherrimo terræ loco* m) Gen. 33, 17. Ios. 13, 27. inter Gaditas. n) c. 4, 12. Ios. 3, 16.

℣. 47. o) S. *Reposuit autem* c. 8, 9. Num. 17, 19. 22. sine exa-

---

℣. 40. את־הכירות ita 6. 10. 13. 19. at per *Merca* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 42. שני per *Kadma* 1. 3. 5. ℣. 45. האהל ita cum *Dagesch* in textu 1. 22. ℣. 48. שלמה per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 13. 19. 20. ℣. 50. לדלתות pro eo habet לדלתי 2. in margine.

עשה המלך שלמה בית יהוה ויבא שלמה את־קדשי
דוד אביו את־הכסף ואת־הזהב ואת־הכלים נתן
באצרות בית יהוה :
ח אז יקהל שלמה את־זקני ישראל ואת־כל־ראשי
המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל־המלך שלמה
ירושלם להעלות את־ארון ברית־יהוה מעיר דוד
2 היא ציון : ויקהלו אל־המלך שלמה כל־איש
ישראל בירח האתנים בחג הוא החדש השביעי :
3 ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את־הארון :
4 ויעלו את־ארון יהוה ואת־אהל מועד ואת־כל־כלי
הקדש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלוים :
ה והמלך שלמה וכל־עדת ישראל הנועדים עליו אתו
לפני הארון מזבחים צאן ובקר אשר לא־יספרו ולא
6 ימנו מרב : ויביאו הכהנים את־ארון ברית־יהוה אל־
מקומו אל־דביר הבית אל־קדש הקדשים אל־תחת
7 כנפי הכרובים : כי הכרובים פרשים כנפים אל־מקום
הארון ויסכו הכרבים על־הארון ועל־בדיו מלמעלה :
8 ויארכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן־הקדש על־פני
9 הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה : אין
בארון רק שני לחות האבנים אשר הנח שם משה
בחרב אשר כרת יהוה עם־בני ישראל בצאתם מארץ
י מצרים : ויהי בצאת הכהנים מן־הקדש והענן מלא את־
11 בית יהוה : ולא־יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן
12 כי־מלא כבוד־יהוה את־בית יהוה : אז אמר
13 שלמה יהוה אמר לשכן בערפל : בנה בניתי בית זבל
14 לך מכון לשבתך עולמים : ויסב המלך את־פניו ויברך
טו את כל־קהל ישראל וכל־קהל ישראל עמד : ויאמר
ברוך יהוה אלהי ישראל אשר דבר בפיו את דוד אבי
ובידו

Cap. VIII.

הפטרת יום שני של סכות

r) v. 40. 45. s) *& intulit Salomoh* ea, quæ dedicauerat Dauid 2 Par. 5, 1. t) 2 Sam. 8, 7. 11. u) conf. Apoc. 21, 24.

CAP. VIII, v. 1. x) *congregabat* 2 Par. 5, 2. ὁ. ἐξεκκλησίασεν. cf. Coh. 1, 1. y) v. 3. Ex. 3, 16. z) Num. 30, 2. a) Num. 1, 16. Ex. 18, 21. b) i. e. *ad se*, Regem Salomonem. cf. c. 12, 21. 2 Par. 11, 1. vt in solemni Arcæ deductione sibi adessent socii & comites. cf. 2 Sam. 6, 1. c) q. d. *vt adscendere facerent* np. in templum, quod in monte Moriah exstructum erat. 2 Par. 3, 1. d) 2 Sam. 5, 9. c. 6, 12. e) Ps. 2, 6.

v. 2. f) *Praeterea se congregarunt etiam ad Regem* 2 Par. 5, 3. cf. Num. 16, 3. g) vt spectatores. cf. 2 Sam. 6, 2. h) *Ethanim* (1) postea *Tisri*. cf. aliud Mich. 6, 2. i) *mensis septimus* s. Septemb*er*; in cuius primum diem incidebat *festum buccinatum* Leu. 23, 24. in decimum *dies expiationum* ib. v. 27. die autem 15. incipiebat *festum tabernaculorum*. ib. v. 34.

v. 3. k) v. 6. qui & ipsi Leuitæ erant 2 Par. 5, 4. Num. 4, 15. Veteres Rabbini obseruant, quod ter *sacerdotes* portauerint Arcam, in transitu Iordanis Ios. 3, 3. 6. 8. cum circumirentIerichuntem Ios. 6, 6. & cum Dauid fugeret coram Abschalomo, vbi Zadok & Abiathar Arcam reportarint in vrbem 2 Sam. 15, 29.

v. 4. l) non illud Dauidis 2 Sam. 6, 17. sed Mosis Ex. 28, 44. quod fuerat Gibeone 2 Par. 1, 3. m) *Sacerdotes* Arcam, *Leuitæ* tabernaculum & reliqua vasa. *Schmid.*

v. 5. n) Num. 10, 4. o) 2 Sam. 6, 5. 14. p) 2 Sam. 6, 13. q) *non recenseri* c. 3, 8. r) *nec numerari poterant* 2 Par. 5, 6.

v. 6. s) vid. v. 3. Deut. 31, 9. t) v. 8. c. 6, 20. u) c. 6, 16. c. 7, 50. x) c. 6, 23.

v. 7. y) c. 6, 27. z) Ex. 25, 20. a) *vectes* Ex. 25, 13. seqq. b) c. 7, 15. cf. not. c. 6, 23.

v. 8. c) *Protendebant autem vectes* Es. 57, 4. scil. in partem anteriorem adyti. *Abarb.* d) np. ab *Arca*, vt extat 2 Par. 5, 9. e) *ante* adytum c. 7, 6. i. e. in ingressu adytis non tamen extra adytum videbantur. Inter vectes illos etiam Pontificem, semel in anno ingressum, incensum posuisse volunt. vid. *Abarb.* h. l. f) cf. Ex. 25, 15.

v. 9. g) cf. Ex. 25, 16. 21. Deut. 10, 5. 2 Par. 5, 10. & Deut. 31, 26. Hebr. 9, 4. h) *nisi tantum* c. 15, 5. i) c. 7, 47. k) S. *fœderis*, quod pepigit. Vulg. & Syr. *quando pepigit Dominus fœdus*. Vat. *quod fœdus exciderat*. Cf. similem ellipsin 2 Sam. 20, 16. 2 Par. 7, 10. Tig. ad tabulas referunt: *quas exciderat*. Sic *Schmidius* 2 Par. 5, 10. minus bene.

v. 10. l) cf. Leu. 9, 23. *Raschi*: Sacerdotes, qui portarant Arcam in adytum, cum exiissent, habitauit *Schethina* in Templo. m) Ex. 40, 34. Num. 9, 15. Es. 6, 4. Ez. 43, 5. 2 Par. 7, 1. Act. 2, 2. Apoc. 15, 8. ignis etiam cælo delapsus sacrificia consumsit. 2 Par. 7, 1. v. 11. n) 2 Par. 5, 14. v. 12. o) *Tunc* gratiam Dei ex illustri hoc symbolo agnoscens, *dixit* 2 Par. 6, 1. p) *se habitaturum esse in caligine* & in nube Ex. 19, 16. 21. c. 20, 18. Leu. 16, 2. quare certo credo, quod etiam in hac nube gratiose præsens sit. v. 13. q) *habitationis vel domicilii* (4) Es. 63, 15. Rad. Gen. 30, 20. r) *tibi*, o Deus! Apostrophe. s) *paratum locum* v. 39. Ex. 15, 17. t) *ut habites ibi per secula* Ps. 132, 13. 14. Indicatur, hanc domum non futuram vt *Gilgal*, *Nob & Gibeon* &c. *Abarb.* v. 14. u) *Deinde conuertit* Iud. 18, 23. x) vt enarratur v. 55. seqq. conf. Num. 6, 23. Ps. 118, 26. y) Nemini enim intra atrium licuit sedere, nisi soli Regi de familia Dauidis. Talmud *Ioma* fol. 69. b. v. 15. z) Ion. per *Verbum suum*, sic v. 24.

CAp. VIII, v. 1. ־ואת sine præf. *Vau* 1. 2. 5. 6. 9. 12. 20. secund. *Mas. fin.* f. 13. c. & *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. sed contra *Masor. fin.* f. 12. b. Habet tamen *Vau* 2. in marg. v. 6. ויבאו *defect.* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Mas. Erffurt.* at ceteri *plene*. v. 9. לחת *defect.* poscit *Mas. fin.* f. 43. b. sed sine suffragio codicum h. l.

וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר: מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־ 16
ישראל ממצרים לא־בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל
לבנות בית להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות על־
עמי ישראל: ויהי עם־לבב דוד אבי לבנות בית לשם 17
יהוה אלהי ישראל: ויאמר יהוה אל־דוד אבי יען אשר 18
היה עם־לבבך לבנות בית לשמי הטיבת כי היה עם־
לבבך: רק אתה לא תבנה הבית כי אם־בנך היצא 19
מחלציך הוא־יבנה הבית לשמי: ויקם יהוה את־דברו כ
אשר דבר ואקם תחת דוד אבי ואשב על־כסא ישראל
כאשר דבר יהוה ואבנה הבית לשם יהוה אלהי
ישראל: ואשם שם מקום לארון אשר־שם ברית 21
יהוה אשר כרת עם־אבתינו בהוציאו אתם מארץ
מצרים: ויעמד שלמה לפני מזבח 22
יהוה נגד כל־קהל ישראל ויפרש כפיו השמים:
ויאמר יהוה אלהי ישראל אין־כמוך אלהים בשמים 23
ממעל ועל־הארץ מתחת שמר הברית והחסד
לעבדיך ההלכים לפניך בכל־לבם: אשר שמרת 24
לעבדך דוד אבי את אשר־דברת לו ותדבר בפיך
ובידך מלאת כיום הזה: ועתה יהוה אלהי ישראל כה
שמר לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו לאמר לא־
יכרת לך איש מלפני ישב על־כסא ישראל רק אם־
ישמרו בניך את־דרכם ללכת לפני כאשר הלכת לפני:
ועתה אלהי ישראל יאמן נא דבריך אשר דברת 26
לעבדך דוד אבי: כי האמנם ישב אלהים על־הארץ 27
הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי־הבית
הזה אשר בניתי: ופנית אל־תפלת עבדך ואל־תחנתו 28
יהוה אלהי לשמע אל־הרנה ואל־התפלה אשר עבדך
מתפלל לפניך היום: להיות עינך פתחת אל־הבית 29
הזה

viam suam co-ram Domino-- sed si fi nt i-dolo atræ, iam indignos te fecerunt hoc priuilegio &c. *Aberb.* ad c. 14. f. 149. Cf. tamen not. 2 Sam. 7, 15.
℣. 16. g) *verum, firmum & ratum sit* 1 Par. 17, 23. 2 Par. 1, 9. conf. supra c. 1, 36. h) addit *Schmidius* p. 43. etiam illud, quod promisisti, te gratiose habitaturum Hierosolymis & in templo, quod ædificaturus tibi essem. Hanc tuam gratiam te

עד כאן

rogo: Scio enim, quod nec Hierosolymis indigeas, nec templo, cum tantus sis, vt cæli cælorum te non capiant. &c.
℣. 27. i) *Num enim vere habitabit.* Ps. 58, 2. Ion. *Ecquis existimasset, & cogitasset, quod vere beneplacitum sit Domino, vt habitare faciat Schechinam suam in medio homi-*

דבריך קרי

num. confer Ioh. 1, 14. Apoc. 21, 3. k) altissimum & capacissimum cælum Deut. 10, 14. Ps. 148, 4. l) *non sustentabunt* vel *continebunt te.* c. 4, 7. Ier. 20, 9. 2 Par. 2, 5. m) *multo minus* Ex. 15, 5. vid. Deut. 31, 27. n) confer Es. 66, 1. Act. 7, 48. c. 17, 24. ℣. 28. o) *orationem* 2 Sam. 7, 27. p) *supplicationem* vel *deprecationem eius* v. 30. 52. 54. Ier. 42, 2. 9. q) S *suspirium*; sed nomen hoc in genere *clamorem* s. *altam vocem*, vt in præconio c. 22, 36. vel in cantu & lætitia vt Ps. 126, 15. vel in luctu & tristitia, siue in precibus significat, vt Ps. 17, 1. conf. etiam verbum Thren. 2, 19. ℣. 29. r) v. 52. Neh. 1, 6. 2 Par. 6, 20. conf. Es. 37, 17.

a) ℣. 24. cf. 2 Sam. 12, 27.
℣. 16. b) cf. 2 Sam. 7, 6. c) Ion. *ad habitare faciendum Schechinam meam ibi.* sic c. 9, 3. Confer supra v. 12. & Ex. 25, 21. Hebræum textum.
℣. 17. d) v. 18. 2 Sam. 7, 5. 1 Par. 17, 1.
℣. 18. e) *quandoquidem* c. 3, 11. Gen. 22, 16. f) *statuisti animo tuo.* Deut. 15, 9. 2 Par. 6, 8. g) *benefecisti* 2 Reg. 10, 30.
℣. 19. h) *Attamen* c. 3, 2. 3. i) cf. not. 2 Sam. 7, 1. k) Gen. 35, 11.
℣. 20. l) *Confirmauit itaque Dominus verbum suum*, & stetit promissis 2 Par. 6, 10. Dan. 9, 11. m) 2 Sam. 7, 12. n) ibid. not. o)
℣. 21. o) 2 Sam. 7, 10. Ex. 21, 13. p) c. 6, 19. q) cf. Ex. 25, 16. r) Ex. 34, 27.
℣. 22. s) *coram altari magno holocaustorum*, quod erat in atrio sacerdotum. Illic orabant (Reges) in suggestu extructo supra labrum æneum, vt ex 2 Par. 6, 13. intelligitur. *Vat.* Sic communiter illud Hebræi & Christiani accipiunt, quod Salomoh suggestum æneum fecerit, in quo steterit, cum hæc diceret & faceret. Quanquam aliter etiam verba accipi possint, quod sc. labrum ibi aliquod collocauerit in vsum sacrificantium, & non *super*, sed *iuxta illud* steterit. *Schmid.* ad v. 14. huius capitis. t) Ex 9, 29. flexis etiam genibus, vt liquet ex v. 54. & 2 Par. 6, 12. u) *versus cælum.* conf. v. 30. 1 Sam. 13, 20.
℣. 23. x) 2 Sam. 7, 22. c. 22, 32. Es. 45, 9. y) Ex. 20, 4. z) Deut. 7, 9. Dan. 9, 4. a) c. 3, 6.
℣. 24. b) *id, quod* v. 20. c. 5, 12. c) vid. v. 15. d) c. 3, 6. Ier. 44, 6.
℣. 25. e) c. 9, 5. 2 Sam. 7, 12. cf. Ios. 9, 23 it. Luc. 1, 32. f) *si modo* Deut. 15, 5. 2 Reg. 21, 8. Ar. *id tamen eueniet tum demum, si obseruauerint.* De Israel, hereditatem regni pendere ab ea conditione si semen Danidis seruet *viam*

℣. 18. יען per *Rbbia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ℣. 20. דבר per *Sagol* 1. 6. 8. 9. 16. 20. 21. contra *Masor.* in *M. l.* ad Ios. 14, 10. ℣. 26. ועתה יהוה ita 3. addita voce יהוה, & sic fu. 5. יאמן sic per *Tsere* (quod quidem & 11. 17. 28. habent) cum *Metheg.* 1. fu. 5.

t) Ef. 27, 3. *t*) Non enim vult Salomo Deum e cælo detrahere fec. v. 27. fed vt e cælis gratiofe refpiciat ad domum hanc, in ea gratiofe præfens & exaudiens. *Schm. u*) cf. c. 9, 3. Deut. 12, 11. 2 Reg. 21, 4.

℣. 30. *x*) non tantum *in* hoc loco, fed & *verfus* locum hunc. cf. v. 42. 44. 48. *y*) *Schm*. p. 44. ita vt veniant preces *ad locum habitationis tuæ in cælum*. אל indicat locum, *ad quem* dirigitur oratio, feu preces *ad cælum* directas. *Guffet*. p. 865. & 869. Ion. *e loco Schechinæ tuæ de cælis*, vt legitur 2 Par. 6, 21. *z*) v. 34. 39. 50. Ex. 34, 9.

℣. 31. *a*) S. *quicquid* peccauerit quis. Sic Ralbag coll. Leu. 5, 1. 15. 21. cf. 2 Par. 6, 22. vbi eft, *fi peccauerit*. *b*) *vt proferat* hic *contra eum*. Ibid. cf. Iud. 17, 2. Al. *vt deferat ei iuramentum*. Sic Syrus &c. *c*) *execrationem* Deut. 29, 21. 19. *d*) *vt adiuret* 1 Sam. 14, 24. vel *iurare faciat eum*. Sic Syrus. *e*) S. *veneritque execratio* eius. Al. *veneritque ad iuramentum*. Syr. *veneritque ac iuret*. *f*) vt Num. 5, 16. *Rafchi*.

℣. 32. *g*) vid. not. v. 30. alii e *calo* coll. 2 Par. 6, 23. *h*) Deut. 25, 1. *i*) *prout viam vel vitam fuam inftituit*. Ez. 9, 10. c. 16, 43. *k*) cf. c. 2, 37. *l*) Ef. 5, 23.

℣. 33. *m*) Leu. 26, 17. Deut. 28, 25. *n*) *& confeffi fuerint nomen tuum* v. 35. fcelera fua & peccata agnofcentes. ὁ. ἐξομολογήσοντες. Mat. 3, 6. fi fatebuntur, te illum effe, qui es, qui nominaris: *Deum fanctum, mifericordem, Iuftum*. Cocc. Lex. p. 891. *o*) v. 20. 35. 1 Sam. 1, 27. & captiui, & reliqui in terra. *p*) v. 47. Gen. 42, 21. Deut. 3, 23.

℣. 34. *q*) v. 30. 32. *r*) v. 39. 50. Ex. 34, 9.

℣. 35. *s*) Deut. 11, 17. *t*) c. 17, 1. *u*) vid. v. 33. *x*) S. *cum adfligeris eos* 2 Par. 6, 26. 2 Sam. 22, 36. Pf. 55, 20. Sic LXX. &c. fed

הזה לילה ויום אל־המקום אשר אמרת יהיה שמי שם
לשמע אל־התפלה אשר יתפלל עבדך אל־המקום
ל הזה: ושמעת אל־תחנת עבדך ועמך ישראל אשר
יתפללו אל־המקום הזה ואתה תשמע אל־מקום
31 שבתך אל־השמים ושמעת וסלחת: את אשר יחטא
איש לרעהו ונשא־בו אלה להאלתו ובא אלה לפני
32 מזבחך בבית הזה: ואתה תשמע השמים ועשית
ושפטת את־עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו
33 ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו: בהנגף
עמך ישראל לפני אויב אשר יחטאו־לך ושבו אליך
והודו את־שמך והתפללו והתחננו אליך בבית הזה:
34 ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל
והשבתם אל־האדמה אשר נתת לאבותם:
לה בהעצר שמים ולא־יהיה מטר כי יחטאו־לך
והתפללו אל־המקום הזה והודו את־שמך ומחטאתם
36 ישובון כי תענם: ואתה תשמע השמים וסלחת
לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם את־הדרך
הטובה אשר ילכו־בה ונתתה מטר על־ארצך אשר־
37 נתתה לעמך לנחלה: רעב כי־יהיה בארץ דבר
כי־יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר־לו
38 איבו בארץ שעריו כל־נגע כל־מחלה: כל־תפלה
כל־תחנה אשר תהיה לכל־האדם לכל עמך ישראל
אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל־הבית הזה:
39 ואתה תשמע השמים מכון שבתך וסלחת ועשית
ונתת לאיש ככל־דרכיו אשר תדע את־לבבו כי־אתה
מ ידעת לבדך את־לבב כל־בני האדם: למען יראוך
כל־הימים אשר־הם חיים על־פני האדמה אשר נתתה
41 לאבתינו: וגם אל־הנכרי אשר לא־מעמך ישראל
42 הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך: כי ישמעון את־
שמך הגדול ואת־ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא
והתפלל

℣. 29. *y*) vid. v. 30. & 22. *z*) v. 34. *a*) *dum docebis* vel *cum docueris eos*. 1 Sam. 12, 23. Pf. 25, 8. feqq. Pf. 27, 11. Prou. 9, 6. Ef. 35, 8.

℣. 37. *b*) *Fames* Gen. 41, 54. 56. 2 Sam. 21, 1. ὁ. λιμός. Luc. 15, 14. *c*) *peftis* 2 Sam. 24, 13. ὁ. θάνατος. Apoc. 2, 23. c. 18, 8. *d*) vid. Deut. 28, 22. *e*) Ex. 10, 4. *f*) *bruchus* vel aliud *locuftæ genus* (6) Ef. 33, 4. Ioel 1, 4. *g*) S. *cum anguftabit eum*; q. d. *cum anguftiam faciet ei* obfidione vid. c. 20, 1. *h*) *in terra portarum f. vrbium ipfius* Ex. 20, 10. Deut. 12, 15. feqq. c. 28, 57. *i*) Gen. 12, 17. Ex. 11, 1. *k*) Ex. 15, 23.

℣. 38. *l*) v. 28. *m*) cf. Pf. 25, 17. *n*) v. 28. Ef. 1, 15.

℣. 39. *o*) vid. v. 30. *p*) v. 13. Ef. 18, 4. Pf. 33, 14. *q*) conf. 1 Sam. 16, 7. Pf. 7, 10. Ier. 17, 10. Prou. 17, 3. & Ioh. 21, 17.

℣. 41 *r*) *Quin etiam ad alienigenam* 2 Par. 6, 32. Ef. 56, 6. fc. *attendas* v. 43. coll. Gen. 16, 11. c. 21, 17. &c. *s*) 2 Reg. 20, 14. cf. infra c. 10, 1. feqq. Act. 8, 27. *t*) cf. Iof. 9, 9. Ar. *vt confugiat ad nomen tuum*. cf. Prou. 18, 10.

℣. 42. *u*) Parenthefis vsque ad Atnachum. *x*) 2 Par. 6, 32. *y*) Deut. 3, 24. Pf. 136, 12. *z*) Ex. 6, 6. Deut. 7, 19.

℣. 29. אל־המקום ita 2. 11. 12. 16. 21. 22. 23. אשר pofterius per *Pafchta* 1. 6. 9. 20. 21. 22. fic fe. 5. ℣. 31. ובא per *Merca* 5. ℣. 33. והתחננו media, *Nun* fine *Dagefch* 1. 2. 5. fic iidem v. 47. ℣. 34. Pro לאבותם habent לאברהם 6. 9. in marg. ℣. 39. שבתך ita *milra*, præced. *Schua* 1. 2. ℣. 40. כל־

43 והתפלל אל־הבית הזה׃ אתה תשמע השמים מכון
שבתך ועשית ככל אשר־יקרא אליך הנכרי למען
ידעון כל־עמי הארץ את־שמך ליראה אתך כעמך
ישראל ולדעת כי־שמך נקרא על־הבית הזה אשר
בניתי׃ 44 כי־יצא עמך למלחמה על־איבו בדרך
אשר תשלחם והתפללו אל־יהוה דרך העיר אשר
בחרת בה והבית אשר־בנתי לשמך׃ ושמעת השמים מה
את־תפלתם ואת־תחנתם ועשית משפטם׃ 46 כי
יחטאו־לך כי אין אדם אשר לא־יחטא ואנפת בם
ונתתם לפני אויב ושבום שביהם אל־ארץ האויב
רחוקה או קרובה׃ 47 והשיבו אל־לבם בארץ אשר נשבו־
שם ושבו והתחננו אליך בארץ שביהם לאמר חטאנו
והעוינו רשענו׃ 48 ושבו אליך בכל־לבבם ובכל־נפשם
בארץ איביהם אשר־שבו אתם והתפללו אליך דרך
ארצם אשר נתתה לאבותם העיר אשר בחרת והבית
אשר־בנית לשמך׃ 49 ושמעת השמים מכון שבתך את־
תפלתם ואת־תחנתם ועשית משפטם׃ וסלחת לעמך נ
אשר חטאו־לך ולכל־פשעיהם אשר פשעו־בך ונתתם
לרחמים לפני שביהם ורחמום׃ 51 כי־עמך ונחלתך הם
אשר הוצאת ממצרים מתוך כור הברזל׃ 52 להיות עיניך
פתחת אל־תחנת עבדך ואל־תחנת עמך ישראל
לשמע אליהם בכל קראם אליך׃ 53 כי־אתה הבדלתם
לך לנחלה מכל עמי הארץ כאשר דברת ביד משה
עבדך בהוציאך את־אבתינו ממצרים אדני יהוה׃
54 ויהי ככלות שלמה להתפלל אל־יהוה את כל־
התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח יהוה מכרע
על־ברכיו וכפיו פרשות השמים׃ ויעמד ויברך את כל־ נה
56 קהל ישראל קול גדול לאמר׃ ברוך יהוה אשר נתן
מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר לא־נפל דבר אחד
מכל דברו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו׃ 57 יהי יהוה
אלהינו עמנו כאשר היה עם־אבתינו אל־יעזבנו ואל־
יטשנו

a) *versus*. vid. v. 30. Ipsum enim Templum peregrinis intrare non permissum erat. *Schmidius*. Conf. Act. 21, 28. 29.
ṿ. 43. b) vid. v. 30. c) v. 13. 39. d) *quod nomen tuum iure meritoque ac recte vocetur*. Schm. e) cf. Ef. 56, 7. Marc. 11, 17.
ṿ. 44. f) Deut. 23, 10. g) in iusta belli caussa, vi cuius per legem suam vult Deus, ut bellum suscipiatur: quæ *bella Domini* vocantur. S. Conf. 1 Sam. 25, 28. h) *versus* urbem v. 48. sc. conversi vel *respicientes*, ut c. 18, 43.
ṿ. 45. i) vid. v. 30. k) v. 28. l) v. 49. 59. Pf. 9, 5.
ṿ. 46. m) 2 Par. 6, 36. Coh. 7, 20. Prou. 20, 9. Rom. 3, 23. 1 Ioh. 1, 8. Iac. 3, 2. n) *& iratus fueris adversus eos* c. 11, 9. Ef. 12, 1. Pf. 2, 12. o) Deut. 31, 5. Iof. 10, 12. p) *& captivos eos abduxerint* Deut. 21, 1. q) v. 47. 50. r) Leu. 26, 34.
ṿ. 47. s) Deut. 4, 39. c. 30, 1. t) Ez. 6, 9. u) vid. v. 33. x) cf. Dan. 9, 5. y) *& perverse egimus* Pf. 106, 6.
ṿ. 48. z) Deut. 30, 2. 2 Par. 15, 4. Neh. 1, 9. a) *captivos duxerunt* v. 46. b) v. 44. cf. Dan. 6, 11. c) *versus urbem* v. 44. cf. v. 22.
ṿ. 49. d) vid. v. 30. 43. Pf. 79, 11. Pf. 102, 21. e) v. 45. i. e. *vindictam ipsorum ab hostibus*. Raschi.
ṿ. 50. f) *& condones* v. 34. g) Neh. 2, 2. Esdr. 9, 9. c. 10, 7. Ier. 42, 12. Prou. 16, 7. Dan. 1, 9. 10. h) v. 46. Ef. 14, 2. i) *ut misereantur eorum* Deut. 13, 18. ὁ. οἰκτειρήσουσιν. Rom. 9, 15.
ṿ. 51. k) Ratio hæc ad omnia spectat, quæ præcedunt. l) Deut. 4, 20. significatur *servitus tam dura*, ut in ea *liquefiat*, h. e. intereat populus præ nimio labore; sicut *ferrum* liquefit in *catino* vel fornace.
ṿ. 52. m) v. 29. n) v. 28. o) vid. Deut. 4, 7. Pf. 91, 15.
ṿ. 53. p) vid. Leu. 20, 24. 26. q) Ex. 19, 5.
ṿ. 54. r) vid. v. 22. s) *a procumbendo*, *ab incurvando se* 2 Reg. 1, 13. Ef. 45, 23. t) vid. v. 22.
ṿ. 55. u) *Stetitque* in atrio Sacerdotum, quod aliquot gradibus altius fuit atrio populi, ita ut facile eum videre & audire potuerint. x) & facie ad

בניתי קרי

populum nunc conversa bene precatus est toti cœtui Israelis, ut iam supra v. 14. indicatum fuit. *Schmidius*.
ṿ. 56. y) 1 Sam. 25, 32. z) conf. c. 5, 18. Deut. 12, 9. a) *non excidit* Iof. 21, 43. c. 23, 14. b) conf. Ex. 9, 35. & rem vid. Leu. 26, 3. seqq.

הפטרת שמיני חג עצרת
Deut. 28, 1-14.

ṿ. 57. c) Ion. *Verbum Domini*. d) cf. Iof. 1, 5. 17. e) Pf. 9, 11. Pf. 37, 28. Pf. 94, 14. cf. Ef. 54, 7. f) Pf. 27, 9. 1 Sam. 17, 20. Ef. 2, 5.

ṿ. 43. ואתה cum præf. *Vau* 3. sic fu. 5. contra *Mas. final.* f. 13. col. 6. ṿ. 44. אשר posterius per *Makk.* 1. 2. 5. ṿ. 48. אשר נתת sic per *Mun.* repertum 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. 21. ṿ. 49. שבתך *milel* per *Segol* 1. 2. 3. 22. fu. 5. cf. v. 39. ṿ. 52. בכל־קראם ita 1. 2. 3. ṿ. 54. פרשות per *Tiphcha* præced., *Merca*, 2. 3. ṿ. 56. דבר sic per *Tsere* 2. 3. 5. 22. sec. *Mas.* in *M. I.* ad Iof. 14, 10. Alii per *Segol*.

58 יַטְּשֵׁנוּ׃ לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר
59 מִצְוֺתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ׃ וְיִהְיוּ
דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרֹבִים אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת ׀ מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ
ס יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ
61 כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד׃ וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם
עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֺתָיו כַּיּוֹם
62 הַזֶּה׃ וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי
63 יְהוָה׃ וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח
לַיהוָה בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים
אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
64 בַּיּוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי
בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת
חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטֹן
מֵהָכִיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃
סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָעֵת־הַהִיא ׀ אֶת־הֶחָג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ
קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת ׀ עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם׃
66 בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ
לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
ט עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ וַיְהִי כְּכַלּוֹת
שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־
2 חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת׃ וַיֵּרָא יְהוָה
3 אֶל־שְׁלֹמֹה שֵׁנִית כַּאֲשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בְּגִבְעוֹן׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלָיו שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתְךָ וְאֶת־תְּחִנָּתְךָ
אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי הִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
בָּנִתָה לָשׂוּם־שְׁמִי שָׁם עַד־עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל־
4 הַיָּמִים׃ וְאַתָּה אִם־תֵּלֵךְ לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ

עד כאן

Cap. IX.

℣. 58. a) cf. c. 11, 2. 4. Pf. 119, 36. 112. Pf. 141, 4. b) cf. c. 3, 14.
℣. 59. c) v. 33. 47. c. 9, 3. d) *propinqua* Pf. 145, 18. e) omni tempore v. 29. Pf. 1, 2. f) vid. v. 45. g) *rem diei in die suo* vt tempus & res postulabit. cf. Ier. 52, 34. Ex. 5, 13. & Hebr. 4, 16.
℣. 60. h) *vt agnoscant* v. 43. i) Ef. 45, 10. c. 45, 21.
℣. 61. k) Vulg. *sit quoque*. Tig. *sit igitur*. S. *sit autem*. l) *integrum* c. 11, 4. c. 15, 3. 14. o. τέλειαι. Mat. 5, 48. Phil. 3, 15. m) v. 58. c. 6, 12.
℣. 62. n) 2 Par. 7, 4.
℣. 63. o) c. 9, 25. Ex. 24, 5. Leu. 3, 1. p) boum 20000. ouium & caprarum 120000. non sine miraculo. Nam etiamsi 14. dies huic rei tribuantur, tamen tempus æquo breuius videbitur, vt haud abs re *Lightfootus* existimet, ignem cælitus delapsum 2 Par. 7, 1. celerius victimas consumsisse, quam ordinarios ignes. *Maii* Oecon. p. 836. q) *& ita initiarunt* (5) Prou. 22, 6. cf. Pf. 30, 1. o. ἐνεκαίνισε. Hebr. 9, 18. cf. Ioh. 10, 22.
℣. 64. r) q. d. non tantum altare, sed totum spatium, quod erat intra atrium Sacerdotum *consecrauit*, non inunctione, sed ipsa oblatione; nec in futurum, sed illum duntaxat vsum præsentem. s) Leu. 1, 3. seqq. t) Leu. 2, 1. u) v. 63. Leu. 3, 1. x) c. 9, 25. 2 Par. 4, 1. c. 8, 12. y) *quam vt caperet* c. 7, 38.
℣. 65. z) *festum* sc. Tabernaculorum. cf. not. v. 2. a) *inde quo venitur in Chamath* Num. 34, 8. Ier. 49, 23. Amos 6, 2. b) Ion. addit *initiationis domus* c) Ion. add. *festi*, sc. Tabernaculorum.
℣. 66. d) die octauo, qui 2 Par. 7, 9. *clausula festi* dicitur, & incidit in diem mensis 22. vid. not. v. 2. Ar. add. *posterioris octidui post festum*. e) i. e. *abeundi potestatem populo fecit*: vt die 23. Septembris domum redirent 2 Par. 7, 10. f) Gen. 47, 10. g) 2 Sam. 20, 1. h) c. 4, 20. i) Esth. 5, 9. k) 1 Pet. 2, 3.

CAP. IX. ℣. 1. l) c. 8, 54. 2 Par. 7, 11. m) c. 5, 1. seqq. n) c. 7, 1--12. o) *desiderium* (4) v. 19. Ef. 21, 4. p) cf. c. 8, 1. c. 10, 13.
℣. 2. q) 2 Par. 7, 12. r) *secundum, iterum* Gen. 22, 15. s) c. 3, 5. Existimat autem *Schmidius* Annot. p. 49. quod Deus ideo distulerit hanc adparitionem vsque ad tempus, quo Salomonis peccatum adpropinquabat; vt non diu ante, quam fieret, eum admoneret.
℣. 3. t) c. 8, 33. 47. 59. u) v. 7. c. 8, 29. x) Ion. *& Schechina mea habitabit in eo, si beneplacitum meum ibi fiat, omnibus diebus*. y) cf. Iud. 16, 15.
℣. 4. z) c. 3, 14. c. 14, 8.

℣. 63. אשר per *Makk.* 1. 2. fu. 5. ℣. 65. בעת præf. ב cum *Dagesch* 1. 3. 7. 8. 20. contra regulam. ההוא sic per *Vau* plerique, exceptis 1. 2. 17. 18. & 6. 9. in margine. ℣. 66. ויברכו *Chatephpat*. sub *Resch* 2. 5. 6. 7. 9--16. 19--23. CAP. IX ℣. 1. לבנות per *Merca*, seq. *Makk.* post בית, 1. 2. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. 21. ℣. 3. הקדשתי per *Rbbia* 1. 3. 5. 7. 8. 10--16. 19. 20. לשום־שמי ita 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 23. sic fe. 5. at 2. sub שמי hab. *Tbhir* præced. *Merca*.

בתם־לבב ובישר לעשות ככל אשר צויתיך חקי
ומשפטי תשמר : והקמתי את־כסא ממלכתך על־ ה
ישראל לעלם כאשר דברתי על־דוד אביך לאמר לא־
6 יכרת לך איש מעל כסא ישראל : אם־שוב תשבון
אתם ובניכם מאחרי ולא תשמרו מצותי חקתי אשר
נתתי לפניכם והלכתם ועבדתם אלהים אחרים
7 והשתחויתם להם : והכרתי את־ישראל מעל פני
האדמה אשר נתתי להם ואת־הבית אשר הקדשתי
לשמי אשלח מעל פני והיה ישראל למשל ולשנינה
8 בכל־העמים : והבית הזה יהיה עליון כל־עבר עליו
ישם ושרק ואמרו על־מה עשה יהוה ככה לארץ הזאת
9 ולבית הזה : ואמרו על אשר עזבו את־יהוה אלהיהם
אשר הוציא את־אבתם מארץ מצרים ויחזקו באלהים
אחרים וישתחו להם ויעבדם על־כן הביא יהוה עליהם
את כל־הרעה הזאת : ויהי מקצה עשרים י
שנה אשר־בנה שלמה את־שני הבתים את־בית יהוה
11 ואת־בית המלך : חירם מלך־צר נשא את־שלמה
בעצי ארזים ובעצי ברושים ובזהב לכל־חפצו אז יתן
12 המלך שלמה לחירם עשרים עיר בארץ הגליל : ויצא
חירם מצר לראות את־הערים אשר נתן־לו שלמה ולא
13 ישרו בעיניו : ויאמר מה הערים האלה אשר־נתתה לי
אחי ויקרא להם ארץ כבול עד היום הזה :
14 וישלח חירם למלך מאה ועשרים ככר זהב :
וזה דבר־המס אשר־העלה המלך שלמה לבנות את־ טו
בית יהוה ואת־ביתו ואת־המלוא ואת חומת ירושלם
16 ואת־חצר ואת־מגדו ואת־גזר : פרעה מלך־מצרים
עלה וילכד את־גזר וישרפה באש ואת־הכנעני הישב
17 בעיר הרג ויתנה שלחים לבתו אשת שלמה : ויבן
שלמה

וישתחוו
קרי

a) Pf. 101, 2. b) c. 3, 6. Pf. 25, 21.
℣. 5. c) c. 6, 12. 1 Par. 17, 12. d) 2 Sam. 7, 12. e) c. 8, 25.
℣. 6. f) *Sin auertetis vos* Iof. 23, 12. g) 1 Sam. 12, 20. 2 Reg. 18, 6.
℣. 7. h) Ef. 48, 9. Ez. 21, 9. i) cf. Pf. 51, 13. k) Ion. *a facie Verbi mei.* l) *in acerbum dicterium* (4) Deut. 28, 37. Ier. 24, 9. 2 Par. 7, 20.
℣. 8. m) *Cumque domus hac summa fuerit;* vel per ellipfin אשר quod extat 2 Par. 7, 21 Et *ad domum hanc, qua erat altiſsima, quod attinet.* Sic Ion. Rafchi &c. n) Ier. 18, 16. c. 19, 8. o) *obſtupeſcet* Ier. 50, 13. al. a נשם *ſpirabit, anhelabit.* coll. Ef. 42, 14. p) Deut. 29, 23. Ier. 22, 8. 2 Par. 7, 21.
℣. 9. q) Ex. 20, 2. Leu. 25, 55. Iof. 24, 17. feq. r) Tig. *& apprehenderunt deos alios* S. *adhaſerunt.* cf. Ef. 4, 1. Zach. 8, 23.
℣. 10. s) 2 Par. 8, 1. Sæpe dicitur de tempore *in quo,* notatque *partem temporis nominati intrinſecam.* vid. Deut. 14, 28. Iof. 3, 2. c. 9, 16. 2 Sam. 24, 8. *Guſſet.* p. 749. t) *ſeptem* fc. annis exſtruxerat Templum c. 6, 38. & *tredecim* annis palatium regium c. 7, 1.
℣. 11. u) Chiramus a. *adiuuerat* Salomonē 2 Sam. 19, 32. Efr 1, 4. ὁ. ἀντελάβετο. Luc. 1, 54. x) c. 5, 22. 20. 22. y) *tunc* fub finem vicennii v. 10. dabat. z) non Iſraeliticas, fed gentiles *in Galilaa gentium* a Salomone vel Dauide fubactas: hic namque grania bella cum Syris geſſit, multumque terræ ipfis abſtulit. S. At *Abarb.* Mea ſententia eſt, inquit, Salomonem ſingulis annis Hiramo dediſſe, vt ſupra memoratum, triticum & oleum in magna quantitate in alimentum aulæ ipſius; & poſtquam abſoluit totum opus, Hiramo ciuitates Galilææ dediſſe, non vt ſubiicerentur Hiramo, vt eſſet earum Dominus -- quomodo Salomo legem tranſgreſſus eſſet, fed vt quotannis in iisdem colligeret triticum & oleum, quæ ipſi dederat. &c. a) LXX. *in Galilaa.* cf. Iof. 12, 23. c. 20, 7. Ef. 8, 23.
℣. 12. b) Iud. 14, 3. *Abarban.* quia non videbantur ipſi tantum tritici & olei ſuppeditaturæ. Sed *Schmid.* p. 50. Communis quidem ſententia eſt, quod Hiramo diſplicuerint vrbes tq. nimis viles. &c. fed aliter ſentimus -- imo maius videbantur munus, quam quod amico ad omnia parato daretur, & ita amice eaſdem Salomoni reddidit, vt eſt 2 Par. 8, 2.
℣. 13. c) *quales* Num. 13, 18. 19. cf. Gen. 33, 8. d) non Chiram, fed *quiuque alius.* Imperſon. vt Gen. 11, 9. Iof. 7, 26. Iud. 15, 17. e) forte Hiramo ſimilis viſa eſt vico prius *Cabul* dicto in tribu Aſcher Iof. 19, 27. *Guſſet.* At *Hillero* in Onomaſt. S. p. 435. *tanquam nihil, pene nihil.* Ar. *Oppida ſpinarum.* Rabbinis qs. terra lutoſa & arenoſa, in qua pes conſtringitur aut ſubmergitur. *Bochario* in Phaleg. p. 794. maxime arridet Græcorum interpretatio per ὅριον *terminum,* ac ſi idem ſit, quod *gebul,* Caph & Gimel permutatis. fed *Schmidio* a כבל *compede* Pf. 105, 18. quod ea terra qs. indiſſolubili amicitiæ compede aut vinculo, duo iſti reges ſe mutuo obſtrinxerint; Salomon dando, Hiramus reſtituendo. ℣. 15. f) Deut. 15, 2. Qui Capite V. recenſiti, ſunt homines Iſraelitæ; at hic v. 20. Amorræi, & ſimiles priſcorum Cananæorum reliquiæ. g) vid. c. 5, 27. h) v. 24. c. 11, 27. 2 Sam. 5, 9. 2 Par. 32, 5. i) c. 3, 1. k) Iof. 11, 11. 13. l) Iof. 12, 21. 2 Reg. 23, 29 30. m) v. 16. Iof. 10, 33. ℣. 16. n) Iof. 16, 10. Iud. 1, 29. o) *munera dotis loco, donum elocationis* Mich. 1, 14. conf. Iud. 11, 9.

℣. 5. דויד *plene* 1. fic fe. 2. fecundum *Maſoram* 2. & *Erffurt.* ℣. 9. ויחזקו Sic *defect.* 1. 2. 6. 9. 22. 23. fecundum *Maſoram* 2. & *Erffurt.* h. l. *impreſſamque* ad Gen. 19, 16, ac Dan. 11, 32. ℣. 14. המס *Mem per Kametz* 2. 6. 9. 20.

קמץ בז״ק
18 שלמה את־גזר ואת־בית חרן תחתון׃ ואת־בעלת
תדמר קרי 19 ואת־תמר במדבר בארץ׃ ואת כל־ערי המסכנות
אשר היו לשלמה ואת ערי הרכב ואת ערי הפרשים
ואת חשק שלמה אשר חשק לבנות בירושלם ובלבנון
כ ובכל ארץ ממשלתו׃ כל־העם הנותר מן־האמרי
החתי הפרזי החוי והיבוסי אשר לא־מבני ישראל
21 המה׃ בניהם אשר נתרו אחריהם בארץ אשר לא־
יכלו בני ישראל להחרימם ויעלם שלמה למס־עבד
22 עד היום הזה׃ ומבני ישראל לא־נתן שלמה עבד כי־
הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלשיו ושרי רכבו
23 ופרשיו׃ אלה שרי הנצבים אשר על־
המלאכה לשלמה חמשים וחמש מאות הרדים בעם
24 העשים במלאכה׃ אך בת־פרעה עלתה מעיר דוד אל־
כה ביתה אשר בנה־לה אז בנה את־המלוא׃ והעלה
שלמה שלש פעמים בשנה עלות ושלמים על־המזבח
אשר בנה ליהוה והקטיר אתו אשר לפני יהוה ושלם
26 את־הבית׃ ואני עשה המלך שלמה בעציון־גבר אשר
27 את־אלות על־שפת ים־סוף בארץ אדום׃ וישלח חירם
באני את־עבדיו אנשי אניות ידעי הים עם עבדי שלמה׃
28 ויבאו אופירה ויקחו משם זהב ארבע־מאות ועשרים
ככר ויבאו אל־המלך שלמה׃

CAP. X.

י ומלכת־שבא
שמעת את־שמע שלמה לשם יהוה ותבא לנסתו
2 בחידות׃ ותבא ירושלמה בחיל כבד מאד גמלים נשאים
בשמים וזהב רב־מאד ואבן יקרה ותבא אל־שלמה
3 ותדבר אליו את כל־אשר היה עם־לבבה׃ ויגד־לה
שלמה את־כל־דבריה לא־היה דבר נעלם מן־המלך

אשר

℣. 17. p) in tribu Ephraim Iof. 16, 3. c. 10, 10. c. 12, 13. fic etiam *fuperiorem* inftaurauit 2 Par. 8, 5. Iof. 16, 5.

℣. 18. q) 2 Par. 8, 6. Danitarum Iof. 19, 44. r) Duplex vrbi Syriæ nomen fuit in diftinctis olim voluminibus fcriptum. fc. *Thadmor*, 2 Par. 8, 4. quam adhuc Arabes ita vocitant, & *Thamar* i. e. *palma*. Nomen eiusdem vrbis a Græcis dictum *Palmyre*, & regio circumiecta *Palmyrene*. Hilleri Onomaft. p. 19. s) *in terra illa* fc. Syriæ 2 Par. 8, 3. cf. fupra c. 5, 4.

℣. 19. t) *promtuariorum*, in quibus frumenta reponebantur (6) Ex. 1, 11. 2 Par. 8, 4. 6. c. 16, 4. u) in quibus *currus militares* (cf. not. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18.) adferuabantur. c. 10, 26. x) 1 Sam. 8, 11. y) vid. v. 1. z) *defideranit* (8) 2 Par. 8, 6. a) *in Libano* ficut in Syria Palmyrene v. 18. Alii conferunt c. 7, 2.

℣. 20. b) 2 Par. 8, 7. Zach. 14, 16. c) vid. e. c. Iud. 1, 33. 35. in tribu Naphtali, & cf. not. 2 Sam. 21, 2. d) Iof. 3, 10. Gen. 15, 20. e) in tribu Ephraim Iof. 17, 15. & Iudæ Iud. 1, 4. f) qualem Gibeonitæ cum fociis Iof. 9, 3. 7. 17. g) Hierofolymis Iud. 1, 21. Conf. ibid. etiam v. 27. 29. 30. 31.

℣. 21. h) ob impietatem fuam & per fegnitiem conceffa illis ab initio quiete, vid. not. Iof. 16, 10. c. 17, 13. & Iud. 2, 3. & exemplum in Gibeonitis Iof. 9, 19. 2 Sam. 21, 1. i) Deut. 7, 2. k) v. 15. c. 5, 27. l) *in tributum feruiens* tanq. publicos feruos c. 5, 27. cf. Gen. 49, 15. & not. Iof. 17, 13. it. Iof. 9, 27. m) conf. Efr. 2, 55.

℣. 22. n) cf. Leu. 25, 39. o) ingenui fc. & *miniftri* c. 11, 26.

℣. 23. p) *Hi porro funt principes*. np. 550. vt fequitur. q) *præfectorum* inferiorum, quorum c. 5, 30. numerabantur 3300. at 2 Par. 2, 17. funt 3600, fi nimirum inferioribus addas 300. de 500 ex 8, 10. fupremi 250. ex Ifraelitis, 300. autem reliqui ex ipfis profelytis f. peregrinis fuerunt. s) c. 5, 30.

℣. 24. t) *Sed*. 1 Sam. 29, 9. u) c. 3, 1. c. 11, 1. x) cf. 2 Par. 8, 11. y) c. 7, 8. Super eius in illam deductione Canticum Canticorum compofitum coniicit *Lightfootus*, cum non tantum gentilis fuerit, fed etiam Afra, vt Cant. 1, 5. 6. eo alludatur, atque adeo aptus typus eorum, quæ Rex per omnia intendebat. *Maius* Oecon. p. 811.

℣. 25. z) 2 Par. 8, 13. Ex. 23, 17. a) c. 8, 63. 64. b) 2 Par. 4, 1. c) *&* *qd. adolendo*. Ex. 30, 7. d) Tig. *præter ifta* fc. holocaufta, & pacifica ; vel cum *fingulis*. e) quod coram Domino adolendum erat. cf. e. c. Leu. 1, 9. c. 2, 2. 9. c. 3, 5. Alii ad fuffitum quotidie in altari aureo adolendum Ex. 30, 7. 8. hoc referunt. f) *Atque ita abfoluerat* domum c. 7, 51. 2 Par. 8, 16. Clauditur ita hiftoria ædificati Templi.

℣. 26. g) *Sed & naues* v. 27. c. 10, 11. 22. 2 Par. 8, 18. h) Num. 33, 35. Deut. 2, 8. i) quæ *cum*, iuxta, Elath fita fuit 2 Reg. 14, 22. k) Ex. 14, 30. l) maris *Suph* Deut. 1, 1. m) vnde vicinum mare rectius *Idumæum*, quam cum Græcis *rubrum* dixeris.

℣. 27. o) bene Ar. *in illis nauibus* v. 26. Dubium ex 2 Par. 8, 18. vid. ibid. folutum.

℣. 28. p) c. 10, 11. 2 Par. 8, 18. *Ophir* ex filiis Ioctani fuit & frater Chauilæ. Gen. 10, 29. 1 Par. 1, 23. Inde nomen regionis auriferæ, vt Chauilæ Gen. 2, 11. in Arabia in Caffanitis & vicinia Sabæorum. Quo refert *Bochartus* Iob. 22, 24. c. 28, 16. 1 Par. 29, 4. Deinde alia h. l. remotior & in India, ad illius fimilitudinem qf. *vberrima* & opulentiffima, ex rad. Arab. ופר *abundare*, dicta a Phœnicibus fuit, forte *Taprobana*. vid. *Bocharti* Geogr. S. p. 156. feqq. Ar. habet : *ad regiones Dahlak, quæ funt pars Indiæ*. q) at quadringenta & quinquaginta attuliffe dicuntur 2 Par. 8, 18. fc. nondum fubtractis fumtibus.

CAP. X, ℣. 1. r) partis Arabiæ felicis Ef. 60, 6. Ier. 6, 20. Pf. 72, 10. 2 Par. 9, 1. cf. Mat. 12, 42. Luc. 11, 31. s) *quoad nomen* f. famam *Domini* c. 8, 41. t) 2 Par. 32, 31. LXX. vt Mat. 22, 35. u) Prou. 1, 6. Iud. 14, 12. Pf. 78, 2. Mat. 13, 35.

℣. 2. x) Vberioris fapientiæ cupiditate accenfa. y) cum *exercitu* aut comitatu cf. Dan. 11, 13. z) c. 3, 9. Gen. 50, 9. 2 Reg. 6, 14. a) v. 10. 25. quorum ferax eft Arabia felix. Ar. *ambarum*. fic v. 10. b) vid. v. 10. c) *& gemmas* v. 10. 11. 2 Sam. 12, 30. d) Tig. *quidquid corde fuo conceperat* 2 Par. 9, 1. 1 Par. 22, 7. grauiffimas fc. & facras quæftiones, ita, vt de anilibus nugis & ftultis quæftionibus, hic cogitandum non fit. D. *Maius* in Oec. p. 838. hic fcite confert librum *Prouerbiorum*.

℣. 3. e) Ar. *& refpondit ei Salomo, & expofuit illi* f) Leu. 4, 13.

4 אשר לא הגיד לה׃ ותרא מלכת־שבא את כל־חכמת
ה שלמה והבית אשר בנה׃ ומאכל שלחנו ומושב עבדיו
ומעמד משרתו ומלבשיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה
6 בית יהוה ולא־היה בה עוד רוח׃ ותאמר אל־המלך
אמת היה הדבר אשר שמעתי בארצי על־דבריך ועל־
7 חכמתך׃ ולא־האמנתי לדברים עד אשר־באתי
ותראינה עיני והנה לא־הגד־לי החצי הוספת חכמה
8 וטוב אל־השמועה אשר שמעתי׃ אשרי אנשיך אשרי
עבדיך אלה העמדים לפניך תמיד השמעים את־
9 חכמתך׃ יהי יהוה אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך
על־כסא ישראל באהבת יהוה את־ישראל לעלם
י וישימך למלך לעשות משפט וצדקה׃ ותתן למלך מאה
ועשרים ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא
בא כבשם ההוא עוד לרב אשר־נתנה מלכת־שבא
11 למלך שלמה׃ וגם אני חירם אשר־נשא זהב מאופיר
הביא מאפיר עצי אלמגים הרבה מאד ואבן יקרה׃
12 ויעש המלך את־עצי האלמגים מסעד לבית־יהוה
ולבית המלך וכנרות ונבלים לשרים לא בא־כן עצי
13 אלמגים ולא נראה עד היום הזה׃ והמלך שלמה נתן
למלכת־שבא את־כל־חפצה אשר שאלה מלבד אשר
נתן־לה כיד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא
14 ועבדיה׃ ויהי משקל הזהב אשר־בא לשלמה
טו בשנה אחת שש מאות ששים ושש ככר זהב׃ לבד
מאנשי התרים ומסחר הרכלים וכל־מלכי הערב
16 ופחות הארץ׃ ויעש המלך שלמה מאתים צנה זהב
17 שחוט שש־מאות זהב יעלה על־הצנה האחת׃ ושלש־
מאות

thyina, aliis *cedri* præstantissima *species*, in Libano crescens 2

משרתיו ק

Par. 2, 7. Iosepho & Hillero *pinus*, quod *gummi* s. resinam aliquã emittat. rad Ar. מגג *eiecit* ex ore saliuam. &c. Durabile & præstantissimum lignum fuisse, probant ex eo facta. v. 12.

℣. 12. *m*) *fulcra* (1) manuum, in gradibus ad domum Dei cf. 2 Par. 9, 11. *n*) 2 Sam. 6, 5. *o*) 2 Sam. 19, 36. *p*) sic v. 10. *q*) nam ex Libano allata, non eadem præstantia fuerunt.

℣. 13. *r*) Ar. *præter munera, quæ sibi reges inuicem dare solent.* *s*) *pro facultate* & magnificentia *Regis*. Esth. 1, 7. c. 2, 18. *t*) cf. c. 2, 1. 19. *u*) Deut. 1, 24. Aethiopes Christiani in Africa s. Habessini suam fuisse Reginam, ex Salomone filium concepisse, & sacra Israelitarum ad suos retulisse glorientur; Reges etiam eorum adhuc hodie *Israelitici* vocantur. Vid. I. Ludolfi Hist. Aeth. lib. II. c. 3. & Confessio fidei *Regis Claudii* nuper a nobis recusa. p. 8. ℣. 14. *x*) v. 21. 22. c. 9, 28. Coh. 2, 8. *y*) 2 Par. 9, 13. ℣. 15. *z*) *præter id, quod redibat a viris* c. 5, 3. *a*) 2 Par. 9, 14. i. e. sec. Rab. Leui *maiorum*, vel sec. Kimchi *minorum mercatorum*; at Schmid intelligit *scrutatores metallorum*, coll. Deut. 8, 9. *b*) *& negotiatione* (1) *c mercatorum* Ez. 17, 4. Cant. 3, 6. *d*) *Arabiæ*, a multis gentibus ibi commixtis Ier. 25, 20. & *Arab* Es. 21, 13. *e*) c. 20, 24. ℣. 16. *f*) *scuta maiora* 1 Sam. 17, 7. 2 Par. 9, 15. 16 *g*) ad ostentandam magnificentiam & opulentiam suam. cf. c. 14, 26. 27. *h*) *præstantissimo*, sic Ion. *auro optimo*, sic v. 17. 2 Par 9, 15. *Cocceio* idem quod שׁטיח expansum, malleo diductum, sed radix Ar. per שׁ significat *carius pretium rei constituit*, *carius vendidit*, *& pretium constitutum excessit.* *i*) sc. *siclos* 1 Sam. 17, 7. Num. 7, 13. *k*) *impendebat* v. 17. 2 Par. 9, 15. 16. al. ex Kal: sexcenti sicli ascendebant. sic *Schmidius*. &c.

℣. 4. *g*) Templum sc. cuius mysteria Reginæ etiam indicabat. *Maius*. coll. Prou. 9, 1. seqq.

℣. 5. *h*) *& sedem* Ps. 1, 1. Ion. *accubitum*. *i*) v. 8. c. 9, 22. *principum* adsidentium mensæ S. *k*) *& stationem* (5) Es. 22, 19. 1 Par. 23, 28. *l*) Esth. 2, 2. mensæ ministrantium. *Schmid.* *m*) *& pincernas eius*. coll. 2 Par. 9, 4. Gen. 40, 1. *potum* significat intra v. 21. Leu. 11, 34. *n*) *& adscensum eius*. Ez. 40, 26. vid. 2 Par. 9, 4. vbi est ועליתו & conf. ibid. v. 9. & 2 Reg. 16, 18. *o*) *obstupuit* np. vt Ar. add. *præ admiratione ipsius*. conf. Ios. 2, 11.

℣. 6. *p*) S. *de rebus tuis* c. 11, 41.

℣. 7. *q*) *dimidium* Ex. 25, 10. *r*) Coh. 1, 16. Auxit præsentia famam.

℣. 8. *s* q. d. *beatitates*, *felicitates* sunt. Prou. 3, 13. LXX. vt Luc. 10. 23. *t*) Gen. 41, 46. 1 Sam. 16, 21. cf. Esth. 1, 14. Apoc. 8, 2. *u*) Maiorem humana sapientia in Salomone agnouit, sicque ad verum Deum cognoscendum commota fuit, v. 9. vt propterea Iudæos condemnatura sit, teste Christo Mat. 12, 42.

℣. 9. *x*) cf. c. 5, 21. *y*) *quia amat* Deut. 7, 8. 2 Par. 2, 10. *z*) cf. Deut. 5, 26. Iud. 2, 1. &c. *a*) cf. Es. 9, 6

℣. 10. *b*) add. Ar. *regina austri*. cf. Mat. 12, 42. *c*) i. e. *duos milliones* Maius d. l. p. 840. *d*) cuius apud Sabæos magna copia fuit. cf. Es. 60, 6. Ps 72, 15. & *Bocharti Phaleg* p. 159. *e*) v. 2. cf. c. 5, 30. *f*) Parenthesis vsque ad finem v. 12. *g*) v. 27. c. 4, 20.

℣. 11. *h*) i. e. *classis* s. *naues*. sic v 22. c. 9, 26. 27. *i*) qui materiam submiserat & nautas, qui eam gubernabant, sed cum seruis Salomonis, cf. 2 Par 9, 10. *k*) v. 14 c. 9, 28. Ar. *ex terra Indiæ* *l*) v. 12. & 2 Par. 9, 11 Variant interpretes. Ar. *lignum oloratum*; est autem lignum illud naturaliter pictum variis colorum gene-

---

℣. 5. משרתו ita cum *Kri* & *Cthib* 1. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 12 secundum *Masor. Erff* h. l. & *impr. final.* f. 34. b. Ceteri in textu *plene* scribunt sine *Kri*. ℣. 9. לעשות per *Tiphcha*. seq. *Merca* 1. 5. ℣. 10. מאה per *Mun.* 3. 12. 16. 17. 18 20. 21. 22. 23 sic fu. 5, at per *Psikmun.* seq. *Mun.* simplici 2. ככר per *Makk* 2., 6. 9. 20., 21. 22. לא. *Makk*. 2. 7. 8. 13. 19. 23. sic fe. 5. ℣ 12. ויעש המלך את־עצי per *Tlischakt*. 1. at האלמגים 2. non male vterque. לא בא כן ita 1. 3. 7. 8. 10. 13. 15. 19. & (qui *Mun.* sub בא. præced *Makk.* habet) 11. at כן per *Geresch* & בא per *Kadma* 2. 5. Ceteri male per *Rbhia* præced. *Munach*. ℣. 15.

מאות מגנים זהב שחוט שלשת מנים זהב יעלה על־
18 המגן האחת ויתנם המלך בית יער הלבנון׃ ויעש
19 המלך כסא־שן גדול ויצפהו זהב מופז׃ שש מעלות
לכסה וראש עגול לכסה מאחריו וידת מזה ומזה אל־
כ מקום השבת ושנים אריות עמדים אצל הידות׃ ושנים
עשר אריים עמדים שם על־שש המעלות מזה ומזה לא־
21 נעשה כן לכל־ממלכות׃ וכל כלי משקה המלך שלמה
זהב וכל כלי בית־יער הלבנון זהב סגור אין כסף לא
22 נחשב בימי שלמה למאומה׃ כי אני תרשיש למלך בים
עם אני חירם אחת לשלש שנים תבוא אני תרשיש
23 נשאת זהב וכסף שנהבים וקפים ותכיים׃ ויגדל המלך
24 שלמה מכל מלכי הארץ לעשר ולחכמה׃ וכל־הארץ
מבקשים את־פני שלמה לשמע את־חכמתו אשר־נתן
כה אלהים בלבו׃ והמה מביאים איש־מנחתו כלי־כסף
וכלי זהב ושלמות ונשק ובשמים סוסים ופרדים דבר־
26 שנה בשנה׃ ויאסף שלמה רכב ופרשים ויהי־לו
אלף וארבע־מאות רכב ושנים־עשר אלף פרשים
27 וינחם בערי הרכב ועם־המלך בירושלם׃ ויתן המלך
את־הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן
28 כשקמים אשר־בשפלה לרב׃ ומוצא הסוסים אשר
לשלמה ממצרים ומקוה סחרי המלך יקחו מקוה
29 במחיר׃ ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש־מאות
כסף וסוס בחמשים ומאה וכן לכל־מלכי החתים
יא ולמלכי ארם בידם יצאו׃ והמלך שלמה אהב
נשים נכריות רבות ואת־בת־פרעה מאביות עמניות
2 אדמית צדנית חתית׃ מן־הגוים אשר אמר־יהוה אל־
בני ישראל לא־תבאו בהם והם לא־יבאו בכם אכן יטו

את Oo 4 לז ד

℣. 17. *l) minora scuta*, vt ex minore pondere colligitur. *m) tres minæ* l. *minas* auri Efr. 2, 69. Pro eo 2 Par. 9, 16. sunt 300. sc *sicli* auri, ita vt vna mina 100. siclos habuerit. Cf. etiam Ez. 45, 12. *n)* v. 22. vid. c. 7, 2.

℣. 18. *o) eboris*, eburneum. cf. v. 22. & c. 22, 39. Pf. 45, 9. *p) folio* (1) h. e. sec. Ion. *optimo* sue *purissimo*, vt extat 2 Par. 9, 17.

℣. 19. *q) gradus* v. 20. conf. 2 Reg. 20, 9. Neh. 12, 37. *r) folio* v. 18. Iob. 26, 9. *s)* c. 7, 23. 2 Par. 4, 2. *t) & manus* f. fulcra manuum. 2 Par. 9, 18. cf. supra c. 7, 32.

℣. 21. *u) potus*. cf. v. 5. Ef. 32, 6. *x)* v. 17. *y)* Ion. *optimo*. Syr. *puro*. vid. c. 6, 20. 2 Par. 9, 20. *z) nihil erat argenteum*. *a)* non æstimabatur Thr. 4, 2. *b)* Deut. 24, 10. 2 Sam. 13, 2. cum auri copia abunde suppeteret, non conueniens magnificentiæ Regis putabatur, vt ex argento vasa fierent.

℣. 22 *c)* i. e. *naues* v. 11. 2 Par. 9, 21. *d)* classis abiens in *Tarsis* c. 22, 49. quam cum *Ophira* c. 9, 29. & *Paruaim* 2 Par. 3, 4. in *Indiæ* insula Taprobana seu Seilam ponit Bochartus, quia huic omnia quadrent ad amussim. Ibi enim aurum & ebur, gemmasque & margaritas magna copia reperiri, &c *Phaleg* p. 160. Alia fuit *Tarsis* f. *Tartessus* Hispaniæ Bæticæ, de qua Ez. 27, 12. Ion. 1, 3. sic dicta a *conditore filio Iauani* Gen. 10, 4. ibid. p. 188. seqq. & p. 672. *e)* vid. v. 11. c. 9, 27. *f) semel*. 2 Reg. 4, 35. *g) intra tres annos*. Hinc aliqui colligunt, eas naues totam Africam circumiuisse vsque in Hispaniam. vid. Guffet. p. 910. *h)* v. 21. 27. *i) dentes* f. *cornua elephantorum* (2) 2 Par. 9, 21. conf. supra v. 18. Ez. 27, 15. *Hillero* de Kri p. 332. q. f. *Schen habbenim* f. *habbehemoth*, Bestiæ. *Bochart*, vero Hieroz. P. I. lib. 2. c. 22 *ipsos elephantes* intelligendos esse contendit. Vid. tamen *Maii* suppl. ad Cocc. Lex. p. 123. *k) & simias & pauos* (2) 2 Par. 9, 21.

כצ"ל

℣. 23. *l)* 2 Par. 1, 1. *m)* c. 3, 12. 13.

℣. 24. *n)* Gen. 41, 57. *o)* 2 Par. 9, 23. Prou. 29, 26.

℣. 25. *p)* cf. 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 20, 12. *q) & arma* Ef. 22, 8. *r)* vid. v. 2. *s)* c. 1, 33. Pf. 32, 9. *t)* Tig. *idque singulis annis*, q. d. *rem anni in anno* 2 Par. 9, 24. cf. supra c. 8, 59.

℣. 26. *u)* 2 Par. 1, 14. c. 9, 25. *x)* vid. c. 5, 6. *y)* 1 Sam. 32, 4. *z)* c. 9, 19. *a)* vel *cum Rege erant*. Ion. *præter illos, qui erant apud Regem*. Syr. *& ex illis aliqui erant apud Regem*.

℣. 27. *b)* cf. v. 21. 22. *c)* cf. Coh. 2, 8. 2 Par. 1, 15. c. 9, 27. *d)* vt *sycomoros*. (7) Ef. 9, 9. Am. 7, 14. ὁ. ὡς συκαμίνους. Luc. 17, 6. *e)* 1 Par. 27, 28. in occidentali parte Iudæ Iof. 15, 33. *f)* v. 10. c. 1, 25.

CAP. XI.

℣. 28. *g) Exitus autem* f. *egressio* (Pf. 19, 7.) *equorum*, qui *Salomoni* comparabantur. *h) ex Aegypto* fiebat. cf. Ef. 30, 1. & not. Deut. 17, 16. *i)* 2 Par. 1, 16. Valde dissentiunt, & potiora tantum attingimus. *Boch.* Hier. P. I. p. 171. *Et ad vectigal* quod attinet, *mercatores Regis Salomonis vectigal* illud *accipiebant pretio* redemtum a Rege Aegypti. Sed Schmid. Cocc. &c. *netum*, Vat. *telam byssinam* intelligunt. At Guffet. p. 735. *mercatum*, quo equi *confluebant* (Ier. 3, 17. Ex. 7, 19. &c.) hoc sensu: *quod autem ad mercatum*, mercatores certum pretium soluebant Salomoni, vt mercatum sibi habere liceret, & sic vendere equos Regibus Chittæis & Aramæis, nec hi aliunde habere possent. ℣. 29. *k) currus* f. *quadriga*. cf. Ez. 29, 20. 2 Sam. 8, 4. Ar. *Et quilibet currus constabat* 600. *siclis, nam vnicuique curruі quatuor simul equi coniugati erant, eique insidebant* 4. *viri ad pugnandum*; cf. not. Iud. 4, 13. *l) manu sua educebant* mercatores. CAP. XI, 1. *m)* cf. 1 Pet. 2, 11. *n)* v. 8. *o)* cf. not. Deut. 17, 17. *p)* Nold. *idque præter*, sic v. 25 *q) legitimam vxorem* c. 3, 1. *r) ita, vt in superstitione gentili illæ manerent*. ℣. 2. *s)* ὁ. ὧν ἀπεῖπε. 2 Cor. 4, 2. *t)* conf. Ex. 34, 16. Deut. 7, 3.

℣. 18. ויעש המלך ita 2. כסא per *Merea* 1. 2. 3. ℣. 19. וראש *Makk.* & *Meth.* 3. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 20. דמלך וכו cum ה præf. *He* 3. sic fe. 2. & fu. 5. ℣. 23. *Spatium* præmitt. 3. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. ℣. 25. [illegible] כלי [illegible] דבר per *Merea* 1. 2. 5.

את־לבבכם אחרי אלהיהם בהם דבק שלמה לאהבה׃
3 ויהי־לו נשים שרות שבע מאות ופלגשים שלש מאות
4 ויטו נשיו את־לבו׃ ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את־
לבבו אחרי אלהים אחרים ולא־היה לבבו שלם עם־
ה יהוה אלהיו כלבב דויד אביו׃ וילך שלמה אחרי
6 עשתרת אלהי צדנים ואחרי מלכם שקץ עמנים׃ ויעש
שלמה הרע בעיני יהוה ולא מלא אחרי יהוה כדוד
7 אביו׃ אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ
מואב בהר אשר על־פני ירושלם ולמלך שקץ בני
8 עמון׃ וכן עשה לכל־נשיו הנכריות מקטירות ומזבחות
9 לאלהיהן׃ ויתאנף יהוה בשלמה כי־נטה לבבו מעם
י יהוה אלהי ישראל הנראה אליו פעמים׃ וצוה אליו
על־הדבר הזה לבלתי־לכת אחרי אלהים אחרים ולא
שמר את אשר־צוה יהוה׃
11 ויאמר יהוה לשלמה יען אשר היתה־זאת עמך ולא
שמרת בריתי וחקתי אשר צויתי עליך קרע אקרע את־
12 הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך׃ אך־בימיך לא
13 אעשנה למען דוד אביך מיד בנך אקרענה׃ רק את־
כל־הממלכה לא אקרע שבט אחד אתן לבנך למען
14 דוד עבדי ולמען ירושלם אשר בחרתי׃ ויקם
יהוה שטן לשלמה את הדד האדמי מזרע המלך הוא
טו באדום׃ ויהי בהיות דוד את־אדום בעלות יואב שר
16 הצבא לקבר את־החללים ויך כל־זכר באדום׃ כי
ששת חדשים ישב־שם יואב וכל־ישראל עד־הכרית
17 כל־זכר באדום׃ ויברח אדד הוא ואנשים אדמיים
18 מעבדי אביו אתו לבוא מצרים והדד נער קטן׃ ויקמו
ממדין ויבאו פארן ויקחו אנשים עמם מפארן ויבאו
מצרים אל־פרעה מלך־מצרים ויתן־לו בית ולחם אמר
לו

phetam *Achiam* v.29. *Kimchi.* a) *abscindam.* v.31. ꝟ.12. b) v. 13. & promissionem ei factam 2 Sam.7, 12.14. c) c.12, 15. ꝟ.13. d) *Attamen* c.3, 2.3. e) *nempe Benjamin, vel Iudam* cum appendice Beniaminitarum. cf. v.31.32. c. 12,21.23. 2 Par. 11, 12. f) v.12. 34. Ez. 20,6. g) v.32. & cultum in ea instauratum, qui Messiam respiciebat. ꝟ.14. h) vt ostenderet, minas non esse inanes 2 Sam.12,11. i) *aduersarium* v.23. c.5,18. k) qui etiam *Adad* v.17. Alius Gen. 36,35. ꝟ.15. l) cf. Ps. 60,10.11. 2 Sam. 8,14. m) *cum Edom*, i.e. *in Edom* vel *apud Edumaeos.* cf. c.9,26. Syr.

קמץ בוק

cum vastasset David Edom. Ar. *cum oppugnasset.* n) *cum adscendisset.* cf. 1 Sam. 7,7. o) v.21. 2 Sam. 8, 15. p) *ad sepeliendum* Israelitas, ab Idumaeis nefarie occisos, nec sepultos. q) v. 16. conf. Num. 24,18. c.31,7. Deut. 20,13. r) np. quoad illam partem, a qua facinus illud contra Israelitas commissum. *S.* Comm. ad 2 Sam. p.417.

u) c.8,58. 2 Sam. 19, 15. x) cf. Deut. 4,4. 2 Reg. 18,6. ὁ, ἐκολλήθη. 1 Cor.6,16. y) 2 Sam. 19,7. ꝟ.3. z) *principes & primariae.* Ion. *reginae.* cf. Ps. 45,13. a) cf. not. 2 Sam. 5,13. Notum vero est, apud Orientales Regesmoris fuisse, vt *vxores* aut *pellices* dicerentur, quae in gynaeceum deductae, si vel nunquam matrimonialiter cognitae fuissent. Sic *Abisag* c.1,3. *pellex* fuit *Davidis*, quam nunquam tamen cognovit. Sic Esther, anno Ahasueri tertio vel quarto in gynaeceum regium assumta, anno septimo demum ad Regem adducta, & intra aliquot annos semel tantum ab eo cognita fuit. Esth. 1,3. c.2,16. Hoc eum in finem dicimus, vt ostendamus quorundam obiectiones ineptas esse. *Schm.* b) cf. Neh. 13,26. ꝟ.4. c) c.15,23. Ps. 71,9. d) v.2. Prov. 7, 21. Sir. 46,21. e) vt non permitteret tantum, sed ipse quoque committeret foedam idololatriam. f) vid. c.8,61. c.15,3. reclamante enim conscientia peccabat. g) v.6. cf. 2 Sam. 24,10. c.12,12. ꝟ.5. h) v.33. vid. Iud. 2,13. c.10,6. 2 Reg. 23,13. i) v.33. qui etiam *Molech* v.7. & *Malcam* q.d. *Rex eorum* Zeph. 1,5. dicitur. k) *abominando idolo* v.7. 2 Reg. 23,13. cf. Deut. 7,26. ꝟ.6. l) cf. 2 Sam. 11,4.27. m) Num. 14, 24. 1 Sam. 12,14. n) v.4. ꝟ.7. o) cf. Leu 26, 30. Num. 33,52. p) Num. 21,29. Iud. 11, 24. Ier. 48,7. q) 2 Reg. 23,13. in monte sc. oliveti. *Raschi.* r) v.5. *Soli Regi* siderum Leu. 18,21. 2 Reg. 23,10. Ier. 32,35. ꝟ.9. s) c.8,46. Deut. 9,8. 2 Reg. 17, 18. t) c.3,28. Iud. 9, 3. u) c.3,5. c.9,2. ꝟ.10. x) *Hoc ipsum enim ei praeceperat.* ib. & c.6,11. seqq. y) v. 11. 1 Sam. 13,13.14. ꝟ.11. z) per Prophe-

ꝟ.16. s) ὁ. ἐνεκάθητο. Luc. 20,20. t) De vniuersa Idumaea id intelligi non potest, cum populus Edomiticus semper etiam post haec tempora superfuerit. *Schmidius.* ꝟ.17. u) vid. v.14. x) conf. c.3,7. Iud. 8,20. ꝟ.18. y) vid. Num. 10,12. Deut. 33,2. z) *addixit, constituit, & dari iussit.* conf. Iob. 20,29.

ꝟ.10. לבלתי per *Mem. milra.* sine *Makk.* 1. 2. 5. ꝟ.14. יהוה cum *Psik* (quod ceteri omittunt) 2. 5. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. secundum *Masoram Erffurt.* ꝟ.15. בעלות per *Kbhia* 1. 3. 7. 8. 10. 14. 19. ꝟ.17. אדד *Daleth Kamets.* 2. 5. 6. 9. 14. 20. & sic iidem fere in seq. והדד. קטן *Tet* per *Cholem* 1. 2.

19 לו וארץ נתן לו׃ וימצא הדד חן בעיני פרעה מאד ויתן
לו אשה את־אחות אשתו אחות תחפנים הגבירה׃
כ ותלד לו אחות תחפנים את גנבת בנו ותגמלהו
תחפנס בתוך בית פרעה ויהי גנבת בית פרעה בתוך
21 בני פרעה׃ והדד שמע במצרים כי־שכב דוד עם־
אבתיו וכי־מת יואב שר־הצבא ויאמר הדד אל־פרעה
22 שלחני ואלך אל־ארצי׃ ויאמר לו פרעה כי מה־אתה
חסר עמי והנך מבקש ללכת אל־ארצך ויאמר ׀ לא כי
23 שלח תשלחני׃ ויקם אלהים לו שטן את־רזון בן־
אלידע אשר ברח מאת הדדעזר מלך־צובה אדניו׃
24 ויקבץ עליו אנשים ויהי שר־גדוד בהרג דוד אתם וילכו
כה דמשק וישבו בה וימלכו בדמשק׃ ויהי שטן לישראל
כל־ימי שלמה ואת־הרעה אשר הדד ויקץ בישראל
וימלך על־ארם׃
26 וירבעם בן־נבט אפרתי מן־הצרדה ושם אמו צרועה
27 אשה אלמנה עבד לשלמה וירם יד במלך׃ וזה הדבר
אשר־הרים יד במלך שלמה בנה את־המלוא סגר
28 את־פרץ עיר דוד אביו׃ והאיש ירבעם גבור חיל
וירא שלמה את־הנער כי־עשה מלאכה הוא ויפקד
29 אתו לכל־סבל בית יוסף׃ ויהי בעת
ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אתו אחיה השילני
הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם
ל לבדם בשדה׃ ויתפש אחיה בשלמה החדשה אשר
31 עליו ויקרעה שנים עשר קרעים׃ ויאמר לירבעם קח־
לך עשרה קרעים כי כה אמר יהוה אלהי ישראל הנני
קרע את־הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה
32 השבטים׃ והשבט האחד יהיה־לו למען ׀ עבדי דוד
ולמען ירושלם העיר אשר בחרתי בה מכל שבטי
33 ישראל׃ יען ׀ אשר עזבוני וישתחוו לעשתרת אלהי צדנין
לכמוש אלהי מואב ולמלכם אלהי בני־עמון ולא־הלכו

♈. 19. a) Gen. 39, 4. 2 Sam. 20, 3. b) *Thahpenesa* v. 20. cf. nomen vrbis Ier. 2, 16. c) *Domina*. i. e. *Regina* vt habet *Ion*. cf. c. 15, 13. 2 Reg. 10, 13.
♈. 20. d) *Genubhatum*. e) Gen. 20, 8. 1 Sam. 1, 22. 24. f) cf. similem honorem Mosi datum Ex. 2, 10. Act. 7, 21. 22. sed ex fide contemtum Hebr. 11, 24. seqq.
♈. 21. g) *Cum autem Hadad audiuisset*. h) c. 2, 10. i) trucidatus c. 2, 34. k) v. 15. l) Gen. 30, 25.
♈. 22. m) *dixit*, subintell. *mane, quaeso, apud me*. n) *nam quid deest tibi ? q. d. cuius rei tu indigues ?* Coh. 6, 2. conf. Deut. 2, 7. o) *non sc. faciam*, vel *manebo*. cf. c. 2, 30. Gen. 19, 2. Num. 10, 30.
♈. 23. p) v. 25. Ar. *aduersarium alium*. vid. v. 14. q) *qui aufugerat* Gen. 16, 6. 8. r) 2 Sam. 8, 3. seqq. s) vid. 2 Sam. 11, 9.
♈. 24. t) *Schm*. cum *Vulg*. congregauit namque *contra illum*, dominum suum; vt Ez. 16, 37. sed *Tig*. collectisque *ad se* viris. Sic cf. Es. 56, 8. 2 Par. 13, 7. u) *dux turmae praedatoriae* Gen. 49, 19. s. *militaris* 2 Sam. 3, 22. c. 4, 2. x) 2 Sam. 8, 3. c. 10, 18. y) Syrorum exercitum. z) Gen. 14, 15. a) excusso iugo & praesidio Salomonis. cf. 2 Sam. 8, 5. 6.
♈. 25. b) *Fuit inquam aduersarius* v. 23. c) sc. reliquis, ex quo peccauerat. d) *idque cum malo*. v. 1. 1 Sam. 17, 34. e) Ion. *quod fecit Hadad*. f) Leu. 20, 23. Num. 22, 3. Es. 7, 16.
♈. 26. g) S. *Sed & Ierobeamus*. h) Alter fuit filius Ioasi 2 Reg. 13, 13. c. 14, 23. i) *Ephraimita* Iud. 12, 5. k) 2 Par. 4, 17. cf. Ios. 3, 16. l) Parenthesis vsque ad *viduae*. m) c. 9, 22. n) *Sed sustulit manum*, i. e. *rebellauit* contra Regem. v. 27. 2 Par. 13, 6. cf. 2 Sam. 18, 28. c. 20, 21. Notandum hoc est, quod Ierobeamo *rebellio* adscribitur: vt ostendatur malitia viri & superbia, qui mox ab initio promissione prophetica abusus est. *Schm*.
♈. 27. o) *Hae autem ratio est*. Ios. 5, 4. p) c. 9, 15. 24. quod deinde reparauit Hiskias 2 Par. 32, 5. q) Es. 58, 12. r) c. 8, 1. 2 Sam. 5, 9. Es. 22, 9.
♈. 28. s) Iud. 11, 1. 1 Sam. 9, 1. t) v. 17. Gen. 44, 30. u) scil. *strenue*. conf. 1 Par. 23. 24. promtus & expeditus in opere suo. *Raschi*. x) Gen. 41, 34. y) *omni oneri* (3) Ps. 81, 7. conf. infra not. c. 12, 3.
♈. 29. z) c. 12, 15. c. 14, 2. 4. qui etiam vaticinium hoc scriptum reliquit 2 Par. 9, 29. a) c. 15, 29. e *Siloh* Ios. 18, 1. b) S. *cum ille*, & sic v. 30. *super isto* Ierobeamo. sed melius *Syr. Ar. Vulg. Tig.* &c. ad Achiam referunt. Syrus diserte. *& Achia opertus erat*. c) 2 Reg. 19, 1. 2.
♈. 30. d) Vulg. *quo coopertus erat*. vid. v. 29. e) *frusta* (4) v. 31. 2 Reg. 2, 12.
♈. 31. f) symbolum decem tribuum. v. 35. g) vid. v. 11.
♈. 32. h) vid. v. 13. & cf. 2 Par. 11, 10. 12. i) v. 13.
♈. 33. k) Salomo cum suis v. 4. 1 Par. 28, 9. l) vid. v. 5. m) Iud. 10, 6. n) v. 5. 2 Reg. 23, 13. o) vt praeceptum c. 6, 12. c. 9, 4.

♈. 22. [1] ויאמר *Psik* omittunt 1. 2. 5. 21. contra *Mas*. 3. & *impr*. ac *Indic. Basil*. f. 60. d. לא *Dagesch* in *Lamed* habet 3. & sic [2] requirit *Mas. impr*. h. l. incertum cui bono. ♈. 23. ברח per *Sakephk*. 1. 3. הדדעזר sic per *Resch*, *Hadarezer*, 1. 2. ♈. 26. צרועה per *Sakephk*. plerique, praeter 1. 3. & (qui sic fu.) 5. qui per *Paschta* conuenientius. ♈. 28. עשה per *Sagol* 1. 2. 5. cf. c. 12, 21. ♈. 31. כי per *Makk*. 2. 5. עשרה sic in margine 2. at in textu habet עשרת in regimine. ♈. 33. לעשתרת per *Mas*. 17. 18. [3] *Ber*.

בדרכי לעשות הישר בעיני וחקתי ומשפטי כדוד אביו׃
34 ולא־אקח את־כל־הממלכה מידו כי נשיא אשתנו כל
ימי חייו למען דוד עבדי אשר בחרתי אתו אשר שמר
לה מצותי וחקתי׃ ולקחתי המלוכה מיד בנו ונתתיה
לך את עשרת השבטים׃ ולבנו אתן שבט־אחד למען 36
היות־ניר לדויד־עבדי כל־הימים לפני בירושלם העיר
37 אשר בחרתי לי לשום שמי שם׃ ואתך אקח ומלכת
38 בכל אשר־תאוה נפשך והיית מלך על־ישראל׃ והיה
אם־תשמע את־כל־אשר אצוך והלכת בדרכי ועשית
הישר בעיני לשמור חקותי ומצותי כאשר עשה דוד
עבדי והייתי עמך ובניתי לך בית־נאמן כאשר בניתי
39 לדוד ונתתי לך את־ישראל׃ ואענה את־זרע דוד למען
מ זאת אך לא כל־הימים׃ ויבקש שלמה
להמית את־ירבעם ויקם ירבעם ויברח מצרים אל־
שישק מלך־מצרים ויהי במצרים עד־מות שלמה׃
41 ויתר דברי שלמה וכל־אשר עשה וחכמתו הלוא־הם
42 כתבים על־ספר דברי שלמה׃ והימים אשר מלך
שלמה בירושלם על־כל־ישראל ארבעים שנה׃
43 וישכב שלמה עם־אבתיו ויקבר בעיר דוד אביו וימלך
רחבעם בנו תחתיו׃
Cap. XII. יב וילך רחבעם
שכם כי שכם בא כל־ישראל להמליך אתו׃
2 ויהי כשמע ירבעם בן־נבט והוא עודנו
במצרים אשר ברח מפני שלמה המלך וישב
3 ירבעם במצרים׃ וישלחו ויקראו־לו ויבאו ירבעם
וכל־קהל ישראל וידברו אל־רחבעם לאמר׃
4 אביך הקשה את־עלנו ואתה עתה הקל מעבדת
אביך

קמץ בזק

הא נחה

ויבא קרי

Salomoni, quantum potuit; & vt regnum quouis modo ad se traheret, sibi homines nequam ex Israele adiunxit, quorum ope tandem rex factus est 2 Par. 13, 7. Atque hoc est, quod dicitur v. 26. 27. *manum sustulisse* contra Regem. *Schmid.* ℣. 41. m) *verum* c. 10, 6. 2 Par. 9, 29. n) sed sacris historiis inserta non sunt, quia ad fidem & institutionē Ecclesiae vel parum, vel nihil faciunt: quum non sapienter, vt antea, sed stolide egerit; & maculam gloriae suae adsperserit. Sir. 47, 19. seqq. Resipuisse tamen Salomonem, post alios colligit *D. Maius* Oecon. p. 843. seqq. ex Prou. 24, 32. c. 30, 7. seqq. inprimis e libro Coheleth & Cant. Canticorum. Et *S.* p. 69. Praecipua forte ratio est, inquit, pro conuersione eius, quod 2 Par. 11, 17. Rehabeam & subditi eius dicuntur ambulasse *in viis Dauidis & Salomonis.* &c. De Salomone typo Christi cf. *Maii* Oeconom. p. 845. seqq. ℣. 43. o) c. 2, 10. 2 Par. 9, 31. Sir. 47, 23. p) c. 2, 10. CAP. XII, ℣. 1. q) populo sic volente, & tantum non cogente. cf. 2 Par. 10, 1. seqq. r) Gen. 33, 18. c. 37, 12. seqq. Ios. 17, 7. Iud. 8, 31. s) Hoc initium est rebellionis, auctore sine dubio Iarobeamo. *Schm.* Quaesiuerunt occasionem transferendi regni in Iarobeamum, ideoque noluerunt venire Hierosolyma, sed venerunt Sichemum, quae est Ephraimi, & Iarobeam fuit Ephraimita. *Kimchi.* t) scil. si Rex vellet populo seruire v. 7. Scopus erat, quem praetendebant, cum quaererent potius occasionem, eum de throno deturbandi. *S.* ℣. 2. u) *nam adhuc in Aegypto erat,* cum Salomo moreretur. x) c. 11, 40. y) donec morte Salomonis a fautoribus (quos *homines leues & nequam* Abia vocat 2 Par. 13, 7.) indicata, *reuersus est* 2 Par. 10, 2. ℣. 3. z) *vocarunt eum* ad comitia v. 20. vbi ipsis persuasit, vt occasionem repudiandi Rechabeamum quaererent, & defectionis auctor fuit. ℣. 4. a) *graue & durum fecit iugum nostrum*, exigendo seruitia, & immodica tributa, quae tanto reginarum & pellicum numero alendo sufficerent. sic quidam. conf. tamen sequentia. b) v. 9. Ex. 18, 22.

℣. 34. p) *Non tamen auferam.* cf. 2 Sam. 7, 12. 16. q) *principem* sc. super vniversum Israelem. cf. Ez. 34, 24. c. 37, 25. r) Ps. 45, 17. s) v. 13. 32. 36. t) vid. v. 38. ℣. 35. u) vid. v. 31. ℣. 36. x) vid. v. 13. y) *vt sit lucerna,* i. e. filius, in parentis dignitatem succedens c. 15, 4. 2 Reg. 8, 19. conf. 2 Sam. 14, 7. c. 21, 17. Ps. 18, 29. z) Ion. *Schechinam meam.* ℣. 37. a) *quod animam tua* pie ac licite *cupere potest.* 2 Sam. 3, 21. ℣. 38. b) Promissio ergo fuit conditionata, vt supra c. 3, 14. c. 6, 12. c. 9, 4. c) vid. v. 34. c. 3, 14. c. 14, 8. d) sicut cum Dauide 1 Sam. 16, 18. c. 18, 14. & Iosua Ios. 1, 5. &c. Ion. *Verbum meum tibi erit in auxilium.* e) 1 Sam. 2, 35. 2 Sam. 7, 16. ℣. 39. f) *adfligam enim* Deut. 8, 3. g) *propter hoc* ipsum eorum peccatum, quod in me commiserunt. h) *at non perpetuo.* addit *Raschi:* quia in diebus Messiae regnum ad ipsum reuertetur. quod probat *Kimchi* ex Ez. 37, 19. 22. 24. item *Ralbag* & *Abarbanel.* idque impletum esse in Christo Iesu Domino nostro, qui sedit super solio Dauidis patris sui, ex Luc. 1, 32. obseruat *Vatablus.* sed quia Iudaei regnum Messiae mundanum expectant, *Schmid.* in annot. ad h. l. p. 67. mauult dicere, impleri hoc debuisse ante captiuitatem decem tribuum, vt tamen certum tempus definiri non possit. sed quemadmodum promissio Ierobeamo facta conditionalis fuit, sic ista appendix de reditu regni ad semen Dauidis. Interim ex hac promissione ius repetendi regnum mansit domui Dauidis &c. Conf. Hos. 8, 4. 2 Par. 13, 5. 6. 7. ℣. 40. i) cf. 1 Sam. 19, 1. k) qui Salomonis socero successerat. cf. c. 14, 25. l) Hic incepit aduersari Salo-

℣. 35. לך *Lamed* sine *Dag.* 1. 2. 5. 21. 22. ℣. 36. לדויד per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. הימים sine *Psik* 2. 3. 5. contra *Indic. Basil.* f. 60. d. ℣. 37. אקח *Kuph patachatum* 2. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 21. בכל per *Tiphcha* seq. *Mun.* 2. sic su. 5. מלך *Mem* sine *Dagesch* 5. 7. 8. 10.–16. 18.–22. ℣. 38 עמך sic *milra* 1. 2. 5. ℣. 39. ואענה *Vau* per *Kamets* in textu 6. 9. 20 ℣. 40. שישק *Tsere* sub *Schin* 1. 3. sic su. 5. ℣. 42. בירושלם praef.

אביך הקשה ומעלו הכבד אשר־נתן עלינו ונעבדך׃
ה ויאמר אליהם לכו־עד שלשה ימים ושובו אלי וילכו
6 העם׃ ויועץ המלך רחבעם את־הזקנים אשר־היו
עמדים את־פני שלמה אביו בהיתו חי לאמר איך אתם
7 נועצים להשיב את־העם־הזה דבר׃ וידבר אליו
לאמר אם־היום תהיה־עבד לעם הזה ועבדתם ועניתם
ודברת אליהם דברים טובים והיו לך עבדים כל־
8 הימים׃ ויעזב את־עצת הזקנים אשר יעצהו ויועץ את־
9 הילדים אשר גדלו אתו אשר העמדים לפניו׃ ויאמר
אליהם מה אתם נועצים ונשיב דבר את־העם הזה
אשר דברו אלי לאמר הקל מן־העל אשר־נתן אביך
י עלינו׃ וידברו אליו הילדים אשר גדלו אתו לאמר כה־
תאמר לעם הזה אשר דברו אליך לאמר אביך הכביד
את־עלנו ואתה הקל מעלינו כה תדבר אליהם קטני
11 עבה ממתני אבי׃ ועתה אבי העמיס עליכם על כבד
ואני אסיף על־עלכם אבי יסר אתכם בשוטים ואני
12 איסר אתכם בעקרבים׃ ויבו ירבעם וכל־העם אל־
רחבעם ביום השלישי כאשר דבר המלך לאמר שובו
13 אלי ביום השלישי׃ ויען המלך את־העם קשה ויעזב
14 את־עצת הזקנים אשר יעצהו׃ וידבר אליהם כעצת
הילדים לאמר אבי הכביד את־עלכם ואני אסיף על־
עלכם אבי יסר אתכם בשוטים ואני איסר אתכם
טו בעקרבים׃ ולא־שמע המלך אל־העם כי־היתה סבה
מעם יהוה למען הקים את־דברו אשר דבר יהוה ביד
16 אחיה השילני אל־ירבעם בן־נבט׃ וירא כל־ישראל
כי לא־שמע המלך אליהם וישבו העם את־המלך
דבר ׀ לאמר מה־לנו חלק בדוד ולא־נחלה בבן־ישי
לאהליך ישראל עתה ראה ביתך דוד וילך ישראל
לאהליו

וידברו קרי

ויבא קרי

c) Ex. 1, 14. Ef. 14, 3. d) v. 11. 2 Par. 10, 4. e) Quæritur, an verum fit, quod Salomo tam graue iugum impofuerit Ifraelitis? Et funt, qui id adfirmant, faltem de fenectute Salomonis. vide notam ad initium huius verfus. At *mentitum effe populum*, ait D. *Brentius* ad h. l. coll. c. 4, 20. c. 9, 22. c. 10, 21. 27. Nec *Schmidio* querela populi probabilis videtur, quia præfertim c. 9, 22. vbi de poftremis operibus Salomonis fermo eft, dicitur, quod ne vnum quidem ex Ifraele feruilibus oneribus prefferit. Impium ergo fuiffe prætextum, vt occafionem rebellandi nancifcerentur. p. 71. Nos diftinguenda omnino tempora Salomonis putamus, ita tamen, vt nec populus a crimine rebellionis plane excufandus fit. cf. not. 2 Sam. 19, 10. 42. c. 20, 1.

℣. 6. f) *Confultauit igitur* v. 8. 9. Ef. 40, 14. g) v. 10. c. 10, 8. h) *coram* 1 Sam. 2, 11. i) *confulitis inuicem* v. 9. Prou. 13, 10. k) *vt refpondeam* populo v. 16. Num. 13, 26.

℣. 7. l) Confilium hoc fuit prudentiæ, non iuftitiæ: h. e. non damnant Salomonem, nec populum excufant; fed putant prudenter, indulgendum effe populo, vt maius malum vitetur. &c. *Schm.* m) Zach. 2, 13.

℣. 8 n) *fed dereliquit* imprudens Rex confilium feniorum, quod indignum videbatur, Regem populo & feruis fuis feruire. v. 13. o) v. 6. 9. p) *iuuenibus*, iunioribus v. 10. 14. q) *adoleuerant* Gen. 21, 20. r) *Schmid.* qui miniftrauerant ipfi, etiam cum Salomo adhuc viueret. conf. v. 6.

℣. 9. s) vid. v. 6. t) *leua, diminue* v. 4. 10. u) q. d. *partem* iugi. Dan. 2, 33. Leu. 4. 17.

℣. 10. x) v. 8. y) *minimum* membrum *meum*, vel *minimus* digitus. z) *craffius eft* vel *erit* (3) Deut. 32, 15. 2 Par. 10, 10.

℣. 11. a) *fi impofuit* 2 Par. 10, 11. Gen. 44, 13. b) *caftigauit* ℣. 14. Deut. 21, 18. c) S. *fcuticis* v. 14. qualis equo percutiendo adhibebatur Prou. 26, 3. d) *fcorpionibus* Ez. 2, 6. i. e. per metaph. *flagris aculeatis* v. 14. *Hillero* in Onom. p. 810. *fentibus*, vt Iud. 8, 7. 16. *Abarb.* fcuticæ, quæ pungunt, in quibus funt *fpinæ ferreæ*. &c. Arabice hoc nomen fignificat *fcorpionem*, item *capiftrum*, & *lorum*, quo folea adftringitur fupra pedem. cf. v. 14. Verbis nimirum atrocibus terrendum putabant populum; fed intempeftiua erat, & fine viribus illa feueritas.

℣. 12. e) vid. v. 3. Dux & caput ille iam factus erat feditioforum, & pro fua parte in hoc negotio ftrenue id egit, vt omnes a Rechabeamo abalienaret.

℣. 13. f) *durum* refponfum l. *dura* c. 14, 6. g) v. 8. Exemplum communis imprudentiæ iuuenilis, apud quos plus valet commilitonum temeritas, quam feniorum doctrina.

℣. 14. h) vid. v. 11. i) Ar. h. l. habet *loris*. vid. v. 11. ℣. 15. k) S. *reuolutio*, *conuerfio* rerum (1) Ion. *diffenfio*. fic Syr. Ar. l) v. 24. cf. not. 2 Sam. 16, 10. 11. c. 17, 14. m) Ex. 9, 35. n) c. 11, 29.

℣. 16. o) S. *cum ergo videret*. p) vid. v. 6. q) cf. Iof. 22, 24. 25. r) *neque enim hereditas nobis*. vid. not. 2 Sam. 20, 1. s) *ad tentoria tua abi*. vid. ibid. t) Tig. *prouide nunc domui tuæ, Dauid!* fic Syr. Schm. Et Cocc. *cura domum tuam*. cf. Gen. 22, 8. Ef. 22, 11. At Ion. & Ar. *nunc regna fuper viros* (*gentem*) *domus tuæ, o Dauid!*

℣. 6. עמדים fic recte per *Rbhia* 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. fe. 5. ceteri mendofe per *Sakephk.* להשיב את־העם ita 2. 5. & Ber. ℣. 8. אשר (pofterius) per *Makk.* 1. 2. ℣. 10. הילדים per *Kadma*, feq. *Makkeph*, 2. ℣. 11. אבי per *Kadma* 7. 8. 11. 12. 14--18. 23. per *Grafchaim* 2. העמים *Chateph Segol* fub *Ain* 1. 2. 3. 6. 8. 9. 20. 22. 23. fic fu. 5. ℣. 12. ויבא fic in textu fine nota 2. 5. contra *Maf impr.* h. l. & Ier. 39, 16. ℣. 16. המלך cum adiecto *Pfk* 1, 3. 6. 9. fec. *Maf. Erff.* h. l. & *Indic. Baf.* f. 60. d. דבר fine *Pfk* 2. 20 contra *Maf.* 2. & Erffurtenfem.

לְאֹהָלָיו׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ 17
עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם׃
וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת־אֲדֹרָם אֲשֶׁר עַל־הַמַּס 18
וַיִּרְגְּמוּ כָל־יִשְׂרָאֵל בּוֹ אֶבֶן וַיָּמֹת וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם
הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בַּמֶּרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּפְשְׁעוּ 19
יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ כָּל־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁב יָרָבְעָם וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ כ
אֹתוֹ אֶל־הָעֵדָה וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה
אַחֲרֵי בֵית־דָּוִד זוּלָתִי שֵׁבֶט־יְהוּדָה לְבַדּוֹ׃ וַיָּבֹאוּ 21
רְחַבְעָם יְרוּשָׁלִַם וַיַּקְהֵל אֶת־כָּל־בֵּית יְהוּדָה וְאֶת־שֵׁבֶט
בִּנְיָמִן מֵאָה וּשְׁמֹנִים אֶלֶף בָּחוּר עֹשֵׂה מִלְחָמָה לְהִלָּחֵם
עִם־בֵּית יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב אֶת־הַמְּלוּכָה לִרְחַבְעָם בֶּן־
שְׁלֹמֹה׃ וַיְהִי דְּבַר הָאֱלֹהִים אֶל־שְׁמַעְיָה 22
אִישׁ־הָאֱלֹהִים לֵאמֹר׃ אֱמֹר אֶל־רְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה 23
מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶל־כָּל־בֵּית יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְיֶתֶר הָעָם
לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה לֹא־תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּן עִם־ 24
אֲחֵיכֶם בְנֵי־יִשְׂרָאֵל שׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ כִּי מֵאִתִּי נִהְיָה
הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ לָלֶכֶת כִּדְבַר
יְהוָה׃ וַיִּבֶן יָרָבְעָם אֶת־שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרַיִם כה
וַיֵּשֶׁב בָּהּ וַיֵּצֵא מִשָּׁם וַיִּבֶן אֶת־פְּנוּאֵל׃ וַיֹּאמֶר יָרָבְעָם 26
בְּלִבּוֹ עַתָּה תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד׃ אִם־יַעֲלֶה 27
הָעָם הַזֶּה לַעֲשׂוֹת זְבָחִים בְּבֵית־יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם וְשָׁב לֵב
הָעָם הַזֶּה אֶל־אֲדֹנֵיהֶם אֶל־רְחַבְעָם מֶלֶךְ יְהוּדָה וַהֲרָגֻנִי
וְשָׁבוּ אֶל־רְחַבְעָם מֶלֶךְ־יְהוּדָה׃ וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי 28
עֶגְלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם מֵעֲלוֹת יְרוּשָׁלִַם הִנֵּה
אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיָּשֶׂם אֶת־ 29
הָאֶחָד בְּבֵית־אֵל וְאֶת־הָאֶחָד נָתַן בְּדָן׃ וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה ל
לְחַטָּאת וַיֵּלְכוּ הָעָם לִפְנֵי הָאֶחָד עַד־דָּן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־בֵּית 31
בָּמוֹת

gis prudentia, quam fiducia in Deum, & virtute stabilire quæsivit. vid. v. 26. seq. x) v. 1. cf. Iud. 9, 45. y) Ios. 17, 15. 18. z) cf. Iud. 8, 8. 17.

℣. 26. a) Recordatus est verborum Achiæ c. 11, 39. quod regnum super 10. tribus non esset in perpetuum a domo Davi-

ויבא קרי

dis auferendum. &c. *Schm.* Et regnum, quod per rebellionis molimina occupaverat, non fore stabile metuens, ad malas artes confugit.

℣. 27. b) 2 Sam. 10, 3. c) si rem totam Deo commisisset, eum sartum tectumque inter tot pericula tueri poterat.

℣. 28. d) v. 6. manifesta imago principum, omnem religionis usum ad privatam utilitatem & dominandi libidinem accomodantium. e) 2 Reg. 17, 16. Ut Aharon, ita & Ierobeā vitulorum cultum in Aegypto didicerat, vbi degerat per multos annos 1 Reg. 11, 40. cf. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 354. f) Deut. 2, 3. Ar. *nimis longum est iter vestrum, cum adscenditis.* conf. *Bochart.* l. c. p. 356. g) q. d. non est nova religio: hoc cultu iam olim patres nostri in deserto vsi sunt, auctore ipso Aharone. *S.* Cf. Ex. 32, 4. 8. Non significabant his verbis, se ab hisce idolis erutos, quæ inanimata esse sciebant, & nuper fusa; sed ne viderentur idololatræ, credi voluerunt, verum Deum a se in his idolis coli. Quod ipsum respiciens olim Aharon *festum Iehovæ* vocat Ex. 32, 5. quod tamen inane fuit subterfugium, nec eos ab idololatriæ crimine coram Deo liberavit. *Bochart.* p. 347. ℣. 29. h) c. 13, 1. 2 Reg. 23, 15 Ier. 48, 13. quæ dudum celebris Gen. 28, 17. 19. sed postea *Beth-aven* dicta fuit Hos. 4, 15. i) 2 Reg. 10, 29. Am. 8, 14. vbi iam pridem etiam sculptile a Danitis erat erectum Iud. 18, 30. ℣. 30. k) Ar. *occasio* vel *caussa peccati*, vt prius illud Iud. 18. l) Quamvis *Dan* in extremo terræ sanctæ termino versus aquilonem fuit Deut. 34, 1. Iud. 20, 1. tamen eo vsque se conferebat populus, huic idolo sacra facturus, cui grave fuerat, ad *viri Dei* cultum se Hierosolymam conferre. *Boch.* p. 356. sed *Schmidius* eo se contulit pars populi, quæ in vicinia Danis erat.

u) c. 8, 6. & not. 2 Sam. 20, 1.

℣. 17. x) Schmid. *Quod tamen ad filios Israel attinet.* y) *su, er illos inquam regnavit.* Præfixum *Vau* (emphatice) redundat, vt Gen. 22, 4. & alibi. *Kimchi.*

℣. 18. z) Syr. *Adoniram.* c. 4, 6. a) Lev. 24, 16. Ez. 23, 47. b) *omnibus viribus contendit.* 2 Par. 10, 18. c. 13, 7. Ruth 1, 18.

℣. 19. c) *Et sic rebellarunt* 2 Reg. 1, 1. Ef. 1, 2. cf. supra v. 4. c. 11, 39.

℣. 20. d) vt iam indicatum v. 3. e) Quanquam autem Ieroboamo a Deo regnum per Prophetam promissum erat, non tamen a populo eligitur ex fide, nec ipse ex fide regnum occupat. &c. *Brentius.* f) *præter* c. 3, 18. Ps. 18, 32. g) sc. totam tribum; nam pars tantum tribus Beniamin, & nonnulli de aliis tribubus coniunxerunt se Rechabeamo cum Iuda v. 17. 21. 23. *S.*

℣. 21. h) 2 Par. 11, 1. i) v. 20. 23. cf. c. 11, 13. 31. 32. k) *bello gerendo idoneos* 1 Par. 26, 13. l) i. e. *ad se.* cf. c. 8, 1.

℣. 22. m) 2 Par. 11, 2. c. 12, 5. 7. 15. n) c. 13, 1. vid. not. Deut. 33, 1.

℣. 23. o) vid. v. 20. 21. 2 Par. 11, 11. p) cf. v. 17.

℣. 24. q) non quod probaret Deus Ierobeami & populi rebellionem, sed ne Rechabeamus & populus eius se innocentes existimarent, & peccatum Salomonis non puniretur, sed divinum iudicium iustum adversus domum Davidis agnosceretur. &c. *Schm.* r) vid. v. 15. s) sc. privatio regni super 10. tribus; non a. rebellio earum, cuius vindictam mihi reservabo. *Schm.* t) Interim Rechabeam varia oppida in Iuda & Beniamine muniuit & præsidiis firmauit, atque sic *tribus annis* bene satis regnauit, & Dei gratia invaluit. vid. 2 Par. 11, 5. seqq.

℣. 25 u) Non expectaverat, donec Deus regnum in se

במות ויעש כהנים מקצות העם אשר לא־היו מבני לוי׃
32 ויעש ירבעם ׀ חג בחדש השמיני בחמשה־עשר יום
לחדש כחג ׀ אשר ביהודה ויעל על־המזבח כן עשה
בבית־אל לזבח לעגלים אשר־עשה והעמיד בבית אל
33 את־כהני הבמות אשר עשה׃ ויעל על־המזבח ׀ אשר־
עשה בבית־אל בחמשה עשר יום בחדש השמיני
בחדש אשר־בדא מלבד ויעש חג לבני ישראל ויעל
יג על־המזבח להקטיר׃ והנה ׀ איש אלהים
בא מיהודה בדבר יהוה אל־בית אל וירבעם עמד על־
2 המזבח להקטיר׃ ויקרא על־המזבח בדבר יהוה ויאמר
מזבח מזבח כה אמר יהוה הנה־בן נולד לבית־דוד
יאשיהו שמו וזבח עליך את־כהני הבמות המקטרים
3 עליך ועצמות אדם ישרפו עליך׃ ונתן ביום ההוא מופת
לאמר זה המופת אשר דבר יהוה הנה המזבח נקרע
4 ונשפך הדשן אשר־עליו׃ ויהי כשמע המלך את־דבר
איש־האלהים אשר קרא על־המזבח בבית־אל וישלח
ירבעם את־ידו מעל המזבח לאמר ׀ תפשהו ותיבש
ה ידו אשר־שלח עליו ולא יכל להשיבה אליו׃ והמזבח
נקרע וישפך הדשן מן־המזבח כמופת אשר נתן איש
6 האלהים בדבר יהוה׃ ויען המלך ויאמר ׀ אל־איש
האלהים חל־נא את־פני יהוה אלהיך והתפלל בעדי
ותשב ידי אלי ויחל איש־האלהים את־פני יהוה ותשב
7 יד־המלך אליו ותהי כבראשנה׃ וידבר המלך אל־
איש האלהים באה־אתי הביתה וסעדה ואתנה לך
8 מתת׃ ויאמר איש־האלהים אל־המלך אם־תתן־
לי את־חצי ביתך לא אבא עמך ולא־אכל לחם ולא
9 אשתה־מים במקום הזה׃ כי־כן ׀ צוה אתי בדבר יהוה
לאמר לא־תאכל לחם ולא תשתה־מים ולא תשוב
בדרך

℣. 31. m) *domum excelsorum*, i. e. *sacellum* vtroque in loco. c. 13, 32. n) *constituitque* 2 Par. 11, 15. c. 13, 9. o) *partes de populo*, s. *eos, qui erant de vulgo*. c. 13, 33. vid. Gen. 47, 2. Iud. 18, 2. p) Num. 3, 10. quasi solius Aharonis virgam floruisse nesciret Num. 17, 23. & terram absorpsisse eos, qui in Mosen & Aharonem insurrexerant Num. 16, 31. 32. Immo Leuitas, a Deo ex omnibus tribubus sacerdotio destinatos expulit, ne isthoc munere fungerentur 2 Par. 11, 14.

℣. 32. q) non *septimo*, vt Lex iusserat Leu. 23, 24. 34. sed *octauo*, quem ipse commentus erat. vid. v. 33. Forte rationem suae impietatis (in mutatione festi) dedit, quod Deus illud festum iusserit celebrari post collectionem fructuum agri, & quia Hierosolymis ac in terra Iehuda citius maturescebant fructus, tardius a. in terra Israelis. &c. *Abarb.* r) sc. *Tabernaculorum*, quod in diem 15. Septembris incidebat. vid. c. 8, 2. s) *& obtulit* v. 33. t) vid. v. 28. Hic ig. profana sunt omnia, Dii, sacerdotes, festa, sacrificia. Nam in materia religionis profanum est, quidquid non habet Deum auctorem. Itaque hi vituli pro *diis* vocantur *diaboli* 2 Par. 11, 15. & horum mystae pro *sacerdotibus sacrificuli* Hos. 10, 5. & solemnia pro *Dei festis*, *Regis dies* Hos. 7, 5. & locus pro *Bethele Beth-auen* Hos. 10, 5. 8. *Bochart.* Hieroz. T. I. p. 357.

℣. 33. u) *Ipse que*, vt maiorem commeantis suis auctoritatem conciliaret, sacerdotis partes sibi sumsit, & victimas *obtulit*. x) *excogitauerat* (2) Neh. 6, 8. y) Num. 16, 28. Ez. 13, 2. Cthibh habet *tantummodo*, vel *separatim* a cultoribus veri Dei. vid. *Hilleri Kri & Chtibh* p. 322. z) cf. 2 Par. 26, 16.

CAP. XIII. ℣. 1. a) *Sed ecce!* c. 3, 21. c. 19, 6. cum iam Rex ad aram adolendi caussa staret c. 12, 33. b) v. 5. 6. c. 12, 22. Hunc *Iddo* Prophetam fuisse, Rabbini existimant. vid. *Raschi.* sed melius esse

מלבו קרי

Cap. XIII.

ἐπέχειν, bene censet *S.* c) *S. cum verbo*, Tig. *iussu Domini*. vid. v. 2. 5. 9.

℣. 2. d) *S. per verbum*, Tig. *ex mandato Domini* v. 5. 9. conf. not. Num. 31, 16. & Esth. 1, 12. c. 3, 15. ὁ. ἐν λόγῳ Κυρίου. 1 Thess. 4, 15. e) cf. Gen. 22, 11. Ps. 22, 2. f) *nascendus* Ps. 22, 32. Ps. 102, 19. nempe post annos

קמץ בז״ק

supra 300. g) c. 12, 32. 2 Reg. 23, 20. h) *hominum*, at Raschio *Ierobeami*, quem honoris caussa non nominauerit. i) vid. 2 Reg. 23, 16. seqq.

הס בחטף קמץ

℣. 3. k) v. 5. Ex. 7, 9. l) *quod haec locutus sit*. Ar. *ex quo agnoscetis, me a Deo missum esse*. m) *rumpetur* v. 5. cf. simile Participium v. 2.

℣. 4. n) c. 18, 40. o) *sed statim exaruit*. Thren. 4, 8. ὁ. ἐξηράνθη. Marc. 3, 1. ℣. 5. p) vid. v. 1. 2. 9. ℣. 6. q) vid. 1 Sam. 13, 12. r) cf. Ex. 8, 4. c. 9, 28. Act. 8, 24. s) non dicit dei *mei*; persistebat enim in sua rebellione. *Raschi.* t) *sicut prius*. Iud. 20, 32. ℣. 7. u) *& refice te cibo*. vid. Gen. 18, 5. Iud. 19, 5. x) *donum* Coh. 3, 13. c. 5, 18. pro beneficio restitutae manus. ℣. 8. y) cf. Num. 22, 18. ℣. 9. z) *praeceptum mihi est*. Imperson. vt Deut. 15, 2. sed S. *praecepit Deus*. a) vid. v. 2. 17. c. 20, 35. b) ne συμμέτοχος eorum videretur 1 Cor. 5, 11. 2 Ioh. v. 10. 11. Mihi maxime placet, quod ex 1 Sam. 15, 25. seqq. habemus, vbi Samuel a Saule abire voluit, nec cum eo comedere. Id vero ipse Saul ita accepit, quod ipsum omni honore indignum iudicaret. &c. *Schmidius.*

℣. 32. בחמשה per *Mun.* 1. 2. 3. 5. יום sine *Psik* 2. 3. 6. 7. 9. 20. 21. 22. sic fe. 5. contra *Mas. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. d. CAP. XIII, ℣. 1. בית per *Makk.* & *Meth.* 7. 8. 10. 12. 13. 14. 19. 23. at velut vnam vocem cum sequenti connectunt 1. 2. 3. 5. ℣. 2. מזבח cum *Psik* 1. 2. ℣. 3. ונשפך הדשן אשר ita 1. 2. ℣. 4. דבר

בדרך אשר הלכת : וילך בדרך אחר ולא־שב בדרך י
אשר בא בה אל־בית־אל : ונביא אחד 11
זקן ישב בבית־אל ויבוא בנו ויספר־לו את־כל־
המעשה אשר־עשה איש־האלהים היום בבית־אל
את־הדברים אשר דבר אל־המלך ויספרום לאביהם :
וידבר אלהם אביהם אי־זה הדרך הלך ויראו בניו 12
את־הדרך אשר הלך איש האלהים אשר־בא
מיהודה : ויאמר אל־בניו חבשו־לי החמור ויחבשו־ 13
לו החמור וירכב עליו : וילך אחרי איש האלהים 14
וימצאהו ישב תחת האלה ויאמר אליו האתה איש־
האלהים אשר־באת מיהודה ויאמר אני : ויאמר טו
אליו לך אתי הביתה ואכל לחם : ויאמר לא אוכל 16
לשוב אתך ולבוא אתך ולא־אכל לחם ולא־
אשתה אתך מים במקום הזה : כי־דבר אלי בדבר יהוה 17
לא־תאכל לחם ולא־תשתה שם מים לא־תשוב
ללכת בדרך אשר־הלכת בה : ויאמר לו גם־אני נביא 18
כמוך ומלאך דבר אלי בדבר יהוה לאמר השבהו
אתך אל־ביתך ויאכל לחם וישת מים כחש לו : וישב 19
אתו ויאכל לחם בביתו וישת מים : ויהי הם ישבים אל־ כ
השלחן ויהי דבר יהוה אל־הנביא אשר
השיבו : ויקרא אל־איש האלהים אשר־בא מיהודה 21
לאמר כה אמר יהוה יען כי מרית פי יהוה ולא שמרת
את־המצוה אשר צוך יהוה אלהיך : ותשב ותאכל 22
לחם ותשת מים במקום אשר דבר אליך אל־תאכל
לחם ואל־תשת מים לא־תבוא נבלתך אל־קבר
אבתיך : ויהי אחרי אכלו לחם ואחרי שתותו ויחבש־ 23
לו החמור לנביא אשר השיבו : וילך וימצאהו אריה 24
בדרך וימיתהו ותהי נבלתו משלכת בדרך והחמור
עמד

פסקא באמצע פסוק

c) ne occurreret vili, qui eum prius vidisset, adeoque de nouo cum eo in colloquium veniret, & moras necteret. Nouerat autem Deus Prophetae huius animum, quod libenter mansurus esset, adeoque magis hoc mandato eum vrsit. Ac sane tepor zeli ipsius inde patet, quod dixit v. 8. *si dederis mihi &c.* q. d. libenter quidem manerem & tecum ederem, sed non licet. vid. v. 16. Quam frigidum hoc est! *S.*

℣. 11. d) *Erat autem Propheta quidam.* add. Ion. Ar. Rasch *falsus s. mendax.* sic v. 25. 29. Satis clarum esse videtur, eum factum esse idololatram & impium (vel saltim hypocritam) & dono prophetico priuatum, quantumcunque illud antea fuerit. *Schm.* e) quo venerat ex Samaria 2 Reg. 23, 18. commodum suum ibi aucupaturus. *Schm.* f) *quod* (dicebat ille) *fecit hodie.* Mixtus sermo ex verbis scriptoris, & filii referentis. *S.* g) *& haec narrarunt etiam* reliqui filii.

℣. 12. h) *quanam?* 2 Reg. 3, 8. Iob. 38, 24. i) *viderant vero.* At Ion. Syr. ex Hiphil *ostendebant*, quod secutus est *Lutherus.* Vatablus: *& viderunt,* i. e. *explorauerunt.* S. *cumque vidissent.* sic conf. 1 Sam. 23, 22.

℣. 13. k) v. 23. 27. l) senex enim pedibus alterum adsequi non poterat. conf. 2 Sam. 19, 27.

℣. 14. m) Hypocritice se in illius familiaritatem insinuaturus, quasi valde probaret ipsius Prophetiam, & cui semper displicuisset Ierobeami impietas. Credimus tamen, eum reuera conscientiam arguisse, sed poenitentiae viam ingressus est non veram, sed hypocriticam, velando peccatum suum. Et periisset, nisi ad saniorem poenitentiam peruenisset per casum Prophetae, vt infra videbimus. *Schmid.* n) Hoc initium peccati fuisse videtur, quod moras necteret. vid. v. 9. o) Iud. 6, 21.

℣. 16. p) vid. v. 9.

℣. 17. q) *sc. factum est*, vt c. 6, 11. c. 12, 22. r) vid. v. 2. 9.

℣. 18. s) Fuerat *Propheta*, non autem erat hoc tempore. vid. v. 11. t) cf. Gal. 1, 8. 9. 2 Thess. 2, 2. u) v. 2. 9. 17. nefandum mendacium! x) *mentitus autem est illi.* Zach. 13, 4 Iob. 31, 28. Leu. 5, 21. 22.

℣. 19. y) male. cf. not. v. 9. 14. & Gal. 1, 8. 9.

℣. 20. z) Ar. *ad Prophetam illum Dei, quem falsus propheta reduxerat.* sic Tremell. sed rectius alii: *ad Prophetam illum senem* v. 11. *qui eum reduxerat* v. 18. 19.

23. 26. Locutus vero etiam Deus est per Bileamum, cum is tamen incantationibus intentus esset. *S.*

℣. 21. a) v. 26. Mirum Dei iudicium! vterque peccati sui conuincitur, vt anima seruetur. vide *S.* p. 83.

℣. 22. b) sed morte violenta, antequam in patriam redeas, peribis. vid. v. 24. 29. 30. cf. etiam c. 14, 13. ℣. 23. c) S. *instrauit* senex v. 13. ℣. 24. d) c. 20, 36. e) v. 26. Etsi seuerum, iustum tamen hoc fuit iudicium: quo docemur, *ne minima quidem Dei mandata esse negligenda,* vt hic habet *Theodoretus,* coll. Matth. 5, 19. Iac. 2, 10. Praeterea hac ipsa poena, in Prophetam alioquin sanctum inflicta, Deus deterrere voluit idololatras a prauo cultu, sic edoctos, quam sit tremendum incidere in manus Dei viuentis, quem par erat, poenas ab ipsis tanto grauiores repetere, quanto grauius peccabant. *Bochartus* Hieroz. P. I. p. 207.

℣. 10. אשר per *Makk.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 11. האלהים sine *Psik* 1. 3. contra *Indic. Bas.* f. 60. d. ℣. 13. לו per *Pascht* 1. 2. ℣. 17. תאכל *milel* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. fu. 5. ולא־תשוב cum praef. *Vau* 2. 3. 5. ℣. 22. אשר per *Makk.* 1. 2. fu. 5.

כה עמד אצלה והאריה עמד אצל הנבלה: והנה אנשים
עברים ויראו את־הנבלה משלכת בדרך ואת־האריה
עמד אצל הנבלה ויבאו וידברו בעיר אשר הנביא
26 הזקן ישב בה: וישמע הנביא אשר השיבו מן־הדרך
ויאמר איש האלהים הוא אשר מרה את־פי יהוה
ויתנהו יהוה לאריה וישברהו וימתהו כדבר יהוה
27 אשר דבר־לו: וידבר אל־בניו לאמר חבשו־לי את־
28 החמור ויחבשו: וילך וימצא את־נבלתו משלכת
בדרך וחמור והאריה עמדים אצל הנבלה לא־אכל
29 האריה את־הנבלה ולא שבר את־החמור: וישא
הנביא את־נבלת איש־האלהים ויניחהו אל־החמור
ל וישיבהו ויבא אל־עיר הנביא הזקן לספד ולקברו: וינח
31 את־נבלתו בקברו ויספדו עליו הוי אחי: ויהי אחרי
קברו אתו ויאמר אל־בניו לאמר במותי וקברתם אתי
בקבר אשר איש האלהים קבור בו אצל עצמתיו הניחו
32 את־עצמתי: כי היה יהיה הדבר אשר קרא בדבר יהוה
על־המזבח אשר בבית־אל ועל כל־בתי הבמות אשר
33 בערי שמרון: אחר הדבר הזה לא־שב
ירבעם מדרכו הרעה וישב ויעש מקצות העם כהני
34 במות החפץ ימלא את־ידו ויהי כהני במות: ויהי
בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד
מעל פני האדמה:

Cap.XIV.

יד בעת ההיא חלה אביה בן־ירבעם: ויאמר ירבעם
2 לאשתו קומי נא והשתנית ולא ידעו כי־אתי אשת
ירבעם והלכת שלה הנה־שם אחיה הנביא הוא־דבר
3 עלי למלך על־העם הזה: ולקחת בידך עשרה לחם
ונקדים ובקבק דבש ובאת אליו הוא יגיד לך מה־יהיה
4 לנער: ותעש כן אשת ירבעם ותקם ותלך שלה ותבא

בית

f) cf. v. 28. Quod fuisse magnum miraculum, *R. Leui* merito adserit. Nam & præter naturam leonis id fuit, quod cadauer non attigit, neque asinum inuasit, neque viatores illac iter habentes; atque abstinuit a præda tam obuia & parabili; & præter asini naturam, quod leone viso, non territus est, neque fuga sibi prospexit. — Porro leo cadaueri non modo pepercit & iumento, sed & illa seruauit, tanquam custos appositus, vt miraculum esset illustrius, ne crederetur id casu accidisse. Sed & voluit Deus ita honorare vt Prophetam, quem punierat vt transgressorem. *Bochart.* l. c. Sine dubio autem pœnitentiam egit occisus Propheta. Hinc etiam Iosias sepulcrum eius in honore habuit, tanquam viri sancti: Deus autem vindicauit verbi sui veritatem. *S.*

℣. 25. g) v. 24. 28. Ier. 36, 30. h) Ar. *pseudopropheta*, sic v. 29. conf. v. 11.

℣. 26. i) vid. v. 20. k) v. 21. Num. 20, 24. l) vid. v. 28. m) vid. v. 20. 22.

℣. 27. n) v. 13.

℣. 28. o) v. 25. p) vid. v. 24. q) v. 26. i. e. ossa eius non comminuit neque contriuit, vt Dan. 6, 25. Es. 38, 13. r) cf. Num. 22, 33.

℣. 29. s) *imposuit* v. 30. 31. c. 7, 47. t) *prophetæ senis*, i. e. *suam.* cf. c. 8, 1. Gen. 1, 27. Sic recte Verss. Orr. sec. accentus. u) v. 30. Gen. 23, 2. quo luctu non potuit non se ipsum accusare, quod in caussa mortis eius fuisset. *Schmidius.*

℣. 30. x) cum eximio monumento 2 Reg. 23. 17. y) 2 Sam. 11, 26. z) Ier. 22, 18. ὤ, οὐαί. Apoc. 18, 10. 16.

℣. 31. a) plenissima fides hinc putamus recte colligi, quod senex iste hypocrita pœnitentiam egerit seriam. Miranda itaque est diuina Prouidentia, quæ hunc ex vtriusque Prophetæ peccato bonum elicuit finem &c. *S.* b) 2 Reg. 23, 18.

℣. 32. c) *certissime eueniet.* Gen. 18, 18. d) vid. v. 2. e) c. 12, 31. 2 Reg. 23, 13.

℣. 33. f) *conuersus erat* Propheta, qui hypocrita factus erat; vtinam etiam hypocrita Rex! sed hic etiam peior est factus *S.* g) Vulg. *sed e contrario fecit.* conf. c. 19, 6. 2 Pet. 2, 22. & Gen. 26, 18. h) *de vulgo* c. 12, 31. i) *volentia* c. 21, 6. Ps. 34, 13. sc. *qui pecunia & adulatione ambiebant, horum impleuit manus*, i. e. *potestatem obeundi Sacerdotii dedit, eosque initiauit & inuestiuit*, vt prius facere cœperat. *S.* k) vt Moses Ex. 28, 41. c. 29, 9. 35. conf. Iud. 17, 15. l) *S. vt esset quilibet eiusmodi hominum sacerdos.* alii *de sacerdotibus*, subintell. מ vel ב præfixo.

את קרי

℣. 34. m) *Factum itaque est hac ratione*, Ex. 18, 11. n) *vt id cederet in peccatum & reatum totius familiæ Ierobeami.* cf. Ex. 20, 5. o) Ex. 23, 23. p) Deut. 9, 8. c. 28, 63. CAP. XIV, ℣. 1. q) c. 15, 25.

℣. 2. r) q. d. *& muta te; aliam te gere*, adsumto alio habitu. Hitp. (1) cf. Esth. 3, 8. Non ausus est hypocrita aperte mittere ad Achiam, quia sciuit se indignum, ideoque prophetiam suffurari voluit. *Schm.* s) Ios 18, 1. t) c. 11, 30. 31. u) i. e. *me regem futurum.* cf. 1 Sam. 13, 14. c. 25, 30. ℣. 3. x) muneris vel honorarii loco. vid. 1 Sam. 9, 7. 2 Reg. 5, 15 y) Præferimus eorum opinionem, qui pro *pane bis cocto* accipiunt. *Schm.* (3) vid. Ios. 9, 5. 12. Exigua munera, ne regia mulier agnosceretur. z) *lagenam*, melle plenam (3) Ier. 19, 1. 10. a) nam verum prædicit, quod me euentus docuit.

℣. 26. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ℣. 32. היה cum *Kri* היו 2. & *Mas. Erff.* ℣. 33. מקצות *Koph dageschatum* 1. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 22. 23. sic su. 5. CAP. XIV, ℣. 2. שלה cum *Kri* שלו poscit *Mas. Erff.* hic & v. 4. ℣. 3. ולקחת *Chet* per *Schua simplex* 1. 3. 6. 7. 9. 17. 18. 20. 21. & *Ber.* contra analogiam. ונקדים *Daleth dageschatum* 7. 14. 17. 18. 20. & *Ber.*

בית אחיה ואחיהו לא־יכל לראות כי קמו עיניו
משיבו : ויהוה אמר אל־אחיהו הנה אשת ה
ירבעם באה לדרש דבר מעמך אל־בנה כי־חלה הוא
כזה וכזה תדבר אליה ויהי כבאה והיא מתנכרה :
6 ויהי כשמע אחיהו את־קול רגליה באה בפתח ויאמר
באי אשת ירבעם למה זה את מתנכרה ואנכי שלוח
7 אליך קשה : לכי אמרי לירבעם כה־אמר יהוה אלהי
ישראל יען אשר הרמתיך מתוך העם ואתנך נגיד על
8 עמי ישראל : ואקרע את־הממלכה מבית דוד ואתנה
לך ולא־היית כעבדי דוד אשר שמר מצותי ואשר הלך
9 אחרי בכל־לבבו לעשות רק הישר בעיני : ותרע
לעשות מכל אשר־היו לפניך ותלך ותעשה־לך אלהים
אחרים ומסכות להכעיסני ואתי השלכת אחרי גוך :
10 לכן הנני מביא רעה אל־בית ירבעם והכרתי לירבעם
משתין בקיר עצור ועזוב בישראל ובערתי אחרי בית־
11 ירבעם כאשר יבער הגלל עד־תמו : המת לירבעם
בעיר יאכלו הכלבים והמת בשדה יאכלו עוף השמים
12 כי יהוה דבר : ואת קומי לכי לביתך בבאה רגליך
13 העירה ומת הילד : וספדו־לו כל־ישראל וקברו אתו
כי־זה לבדו יבא לירבעם אל־קבר יען נמצא־בו דבר
14 טוב אל־יהוה אלהי ישראל בבית ירבעם : והקים יהוה
לו מלך על־ישראל אשר יכרית את־בית ירבעם זה
טו היום ומה גם־עתה : והכה יהוה את־ישראל כאשר
ינוד הקנה במים ונתש את־ישראל מעל האדמה
הטובה הזאת אשר נתן לאבותיהם וזרם מעבר לנהר
16 יען אשר עשו את־אשריהם מכעיסים את־יהוה : ויתן
את־ישראל בגלל חטאות ירבעם אשר חטא ואשר
17 החטיא את־ישראל : ותקם אשת ירבעם ותלך ותבא
תרצתה

℣. 12. m) in urbem Tirzam, & prope domum tuam ℣. 15. n) puer vel adolescens. Gen. 21, 16. conf. Coh. 11, 9. 10. ℣. 13. o) v. 18. c. 13, 29. 30. p) cf. c. 13, 22. Ef. 14, 19. Ier. 22, 19. q) 2 Par. 12, 12. c. 19, 3. Sap. 4, 14. r) erga 2 Sam. 3, 8. ℣. 14. s) Vt discamus, etiam in malis Deum tamen esse summum gubernatorem. Schm. cf. not. 2 Sam. 16, 10. c. 17, 14. t) Hic Baesa fuit homo impius c. 15, 27. seqq. u) isto die. conf. Iud. 5, 5. x) & quid etiam nunc viuo Ierobeamo suscitabit Dominus? ℣. 15. y) percutiet enim Israelem in… enti strage. …id. 2 Par. 13, 7. seqq. z) at… ue ita infir… um ac tre… idum red… et, sicut in o… nes partes mouetur. a) …en. 4, 12. 14. …Reg. 21, 8. b) …id. Mat. 11, 7. … immo tan… m euellet …eut. 29, 27. d) … disperget e. … Pf. 44, 12. e) …tra Euphr… m Ios. 24, 2. Assyriam. …d. 2 Reg. 17, … c. 18, 11. f) …cos suos v. 23. …eut. 7, 5. a …ctis & pro… ris arbori… s sic dictos. v. 9. 2 Reg. 15. ℣. 16. h) S. …o tradet Ez. …27. c. 23, 9. 1. …m faciet Ier. 49, 15. i) c. 15, 26. c. 12, 28. 29. k) qui in peccatum consensit.

℣. 4. b) rigidi stabant & minus mobiles 1 Sam. 4, 15. c) præ senio ipsius (1) cf. 1 Sam. 12, 2. Leu. 19, 32. ℣. 5. d) cf. 1 Sam. 9, 15. Amos 3, 7. e) ad quærendum aliquid. cf. Gen. 25, 22. Ez. 20, 3. f) S. de filio suo. cf. 1 Sam. 1, 27. g) Iud. 18, 4. 2 Sam. 11, 25. h) alienam se gerat v. 6. Gen. 42, 7. ℣. 6. i) nam visus defecerat v. 4. k) 2 Reg. 6, 32. l) 1 Sam. 17, 28. m) cum duro l. cum dura scil. visione. Ef. 21, 2. cf. supra c. 12, 13. Gen. 42, 30. ℣. 7. n) cf. c. 16, 2. o) c. 11, 29. p) c. 1, 35. ℣. 8. q) c. 11, 11. 31. r) c. 11, 38. c. 15, 5. Pf. 18, 24. s) c. 3, 6. 14. t) cf. Ier. 8, 2. 1 Sam. 17, 13. u) In præcepto Deut. 6, 5. summam perfectionem in rigore; hic vero sinceritatem denotat. x) cf. c. 15, 5. ℣. 9. y) sed malum fecisti c. 16, 25. Gen. 44, 5. z) Ex. 32, 4. 8. a) c. 16, 2. b) Neh. 9, 26. Ef. 38, 17. Ez. 23, 35. ℣. 10. c) c. 15, 29. d) c. 16, 11. vid. 1 Sam. 25, 22. sed Bochartus Hieroz. P. I. p. 676. Iis accedo potius, quibus mingens ad parietem maris aut viri est periphrasis, ita R. Levi & Elias. Ex hac sententia sensus est: Exscindam omnem marem s. captiuum s. liberum; vel in urbe degentem, vel in agris, vel coniugatum aut calibem. &c. e) c. 21, 21. vid. Deut. 32, 36. S. ad h. l. Forte clausus est infans aut puer minorennis, qui domi adhuc detinetur; relictus autem, qui iam maiorennis a patre emancipatus & dimissus est, vt suas res ipse curet. Conf. Gen. 2, 24. f) & eliminabo, exterminabo c. 16, 3. Deut. 13, 6. g) stercus (2) Zeph. 1, 17. h) Ier. 34, 10. Deut. 2, 15. ℣. 11. i) c. 16, 4. c. 21, 24. k) 1 Sam. 17, 46. l) add. Ar. sententia secante, i. e. irreuocabili. conf. Rom. 9, 28.

℣. 12.

℣. 4. כי per Makk. 1. 2. 5. 23. ℣. 8. ולא per Makk. 1. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. 23. sic fe. 5. ℣. 9. ותעשה per Mun. 2. 6. 9. 11. 12. 20. 21. 22. 23. sic fu. 1. לך sine Dag. 1. 2. 3. 20. 21. 22. 23. ℣. 10. pro אל fe. על 3. & fu. 5. ועצור cum præf Vau 1. 3. & in marg. 2. 6. 9. יבער sic per Patach 1. 3. 7. 8. 11. 15. 16. 17. 18. 21. & … secund. Maser. I. at per Kametz reliqui. ℣. 16. בגלל per Tlischagdola 1. 2.

תרצתה היא באה בסף־הבית והנער מת׃ ויקברו אתו 18
ויספדו־לו כל־ישראל כדבר יהוה אשר דבר ביד־
19 עבדו אחיהו הנביא׃ ויתר דברי ירבעם אשר נלחם
ואשר מלך הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
כ ישראל׃ והימים אשר־מלך ירבעם עשרים ושתים
שנה וישכב עם־אבתיו וימלך נדב בנו תחתיו׃
21 ורחבעם בן־שלמה מלך ביהודה בן־ארבעים
ואחת שנה רחבעם במלכו ושבע עשרה שנה ׀ מלך
בירושלם העיר אשר־בחר יהוה לשום את־שמו שם
22 מכל שבטי ישראל ושם אמו נעמה העמנית׃ ויעש
יהודה הרע בעיני יהוה ויקנאו אתו מכל אשר עשו
23 אבתם בחטאתם אשר חטאו׃ ויבנו גם־המה להם
במות ומצבות ואשרים על כל־גבעה גבהה ותחת כל־
24 עץ רענן׃ וגם־קדש היה בארץ עשו ככל התועבת הגוים
כה אשר הוריש יהוה מפני בני ישראל׃ ויהי בשנה
החמישית למלך רחבעם עלה שושק מלך־מצרים על־
26 ירושלם׃ ויקח את־אצרות בית־יהוה ואת־אוצרות בית
המלך ואת־הכל לקח ויקח את־כל־מגני הזהב אשר
27 עשה שלמה׃ ויעש המלך רחבעם תחתם מגני נחשת
והפקיד על־יד שרי הרצים השמרים פתח בית המלך׃
28 ויהי מדי־בא המלך בית יהוה ישאום הרצים והשיבום
29 אל־תא הרצים׃ ויתר דברי רחבעם וכל־אשר עשה
הלא־המה כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה׃
ל ומלחמה היתה בין־רחבעם ובין ירבעם כל־הימים׃
31 וישכב רחבעם עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו בעיר דוד
ושם אמו נעמה העמנית וימלך אבים בנו תחתיו׃

טו Cap. XV.

ובשנת שמנה עשרה למלך ירבעם בן־נבט מלך אבים
2 על־יהודה׃ שלש שנים מלך בירושלם ושם אמו מעכה
3 בת־אבישלום׃ וילך בכל־חטאות אביו אשר־עשה
לפניו ולא־היה לבבו שלם עם־יהוה אלהיו כלבב דוד

אביו Pp לח א

℣. 17. *l*) c. 15, 21. Ios. 12, 24. *m*) festinans sine dubio, vt puerum adhuc viuum inueniret *n*) *ad limen* domus Iud. 19, 27 Es. 6, 4. *o*) vt propheta prædixerat v. 12.

℣. 18. *p*) v. 13. Gen. 23, 2.

℣. 19. *q*) c. 11, 41. *r*) S. *quibus bellauit*. Tig. *qualiter bella gesserit, quomodoque regnauerit*. *s*) *Chronicorum* s. *annalium* ciuilium, *Regum Israelis*. Nam libri Paralipomenon, quos quidam intelligunt, diu post hæc scripti sunt. S. *t*) conf. 2 Par. 10, 15.

℣. 20. *u*) a Deo percussus 2 Par. 13, 20. *x*) cum quibus mortalis & ipse fuit. v. 31. c. 11, 21. 43. c. 15, 8. 24. *y*) anno secundo Asæ Regis Iudæ c. 15, 25.

℣. 21. *z*) c. 12, 17. *a*) 2 Par. 12, 13. *b*) omittit menses excurrentes. *Grot.* coll. c. 15, 1. *c*) c. 11, 36. *d*) i. e. vt illic invocaretur, & vt diceretur vrbs sua, *Vat.* Ion. *ad habitare faciendum Schechinam suam*. cf. c. 9, 3. *e*) v. 31. cf. c. 15, 1. 5.

℣. 22. *f*) c. 11, 6. Tribus tamen Rehabeami annis bene se gesserant c. 12, 24. *g*) Deut. 4, 24. *h*) Salomo & populus; non vxores tantum Salomonis. *Schmidius*.

℣. 23. *i*) Iudæi, qui veram ecclesiam alioquin habebant, *etiam ipsi*, vt Ierobeam & X. tribus, item vt Salomo & eius vxores. *k*) 2 Reg. 17, 10. *l*) vid. v. 15. 2 Reg. 23, 7. *m*) Deut. 12, 2. 2 Reg. 16, 4. Fallor, aut cultus idolorum in lucis ac sub arboribus inde traxit originem, quod Deus Adamo in Paradiso, Abrahamo in querceto Mamre inter arbores adparuit. *Gurtleri* Theol. Prophet. p. 175.

℣. 24. *n*) *meritorius, cinædus, Veneri sacer*. (6) c. 15, 12. Deut. 23, 18. Quod genus flagitii diuino permissu, plerumque idololatriam sequitur 2 Reg. 23, 7. Rom. 1, 21-28. *Grot.* *o*) cf. Deut. 18, 9. 2 Par. 33, 2. Rom. 1, 25. *p*) Num. 33, 53.

℣. 25. *q*) 2 Par. 12, 2. *r*) c. 11, 40. *s*) Dei autem misericordia factum est, vt Ierusalem ab Aegyptio non euerteretur: quum Rehabeam & principes, correpti a Schemaia Propheta, se Deo submisissent 2 Par. 12, 5. seqq.

℣. 26. *t*) 2 Par. 12, 9. *u*) *& quidem vniuersos*. cf. 2 Sam. 22, 7. *x*) *inprimis etiam abstulit*. Gen. 7, 21. *y*) c. 10, 16.

℣. 27. *z*) S. *deposuitque*, Tig. *commisitque* vel *tradidit* Ps. 31, 6. *a*) 1 Sam. 17, 22. *b*) v. 28. 1 Sam. 22, 17.

℣. 28. *c*) *portabant ea* Es. 15, 7. *d*) *in conclaue* (12) Ez. 40, 7. rad. Ar. חוי *substitit, diuertit*.

שישק קרי

℣. 29. *e*) cf. not. v. 19. *f*) 2 Par. 12, 15.

℣. 30. *g*) *Bellum autem* seu contentio de regno. vid. 2 Sam. 3, 1. *h*) c. 15, 6. etsi hostili acie non concurrerunt, prohibente Deo c. 12, 24.

℣. 31. *i*) v. 20. *k*) c. 2, 10. c. 15, 8. *l*) v. 21. *m*) quem Pater carissimum habuit, & natu maioribus prætulit. 2 Par. 11, 21. 22.

CAP. XV, ℣. 1. *n*) cf. v. 9. c. 14, 21. *o*) 2 Par. 13, 1.

℣. 2. *p*) sic v. 13. 2 Par. 11, 20. 21. Illa nimirum, quæ alias *Michaiah filia Vrielis Gibeonitæ* dicta fuit 2 Par. 13, 2. non autem *Maacha*, quæ vxor Rechabeami & Asæ mater fuit infra v. 10. *q*) non filii Dauidis 2 Sam. 3, 3. sed Beniaminitæ de Gibea, qui *Vriel* dicitur 2 Par. 13, 2. Idem nomen fuit etiam socero Rechabeami infra v. 10. ℣. 3. *r*) cf. c. 14, 22. *s*) v. 14. c. 11, 4. ὁ. τελεία, Matth. 5, 48. quamuis pie se gessit in bello contra Ierobeamum 2 Par. 13, 5 12. 18. *t*) c. 14, 8.

℣. 18. ביד per *Merca* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 21. ושבע per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ℣. 22. אתו per *Sakephk.* 7. 8. 15. 17. 18. 22. & *Ber.* ℣. 25. שושק *Kametz* loco *Patach* 6. 9. 20.

4 אביו : כי למען דוד נתן יהוה אלהיו לו ניר בירושלם
להקים את־בנו אחריו ולהעמיד את־ירושלם : אשר ה
עשה דוד את־הישר בעיני יהוה ולא־סר מכל אשר
6 צוהו כל ימי חייו רק בדבר אוריה החתי : ומלחמה
7 היתה בין־רחבעם ובין ירבעם כל־ימי חייו : ויתר דברי
אבים וכל־אשר עשה הלוא־הם כתובים על־ספר דברי
הימים למלכי יהודה ומלחמה היתה בין אבים ובין
8 ירבעם : וישכב אבים עם־אבתיו ויקברו אתו בעיר דוד
9 וימלך אסא בנו תחתיו : ובשנת עשרים
י לירבעם מלך ישראל מלך אסא על־יהודה : וארבעים
ואחת שנה מלך בירושלם ושם אמו מעכה בת־
11 אבישלום : ויעש אסא הישר בעיני יהוה כדוד אביו :
12 ויעבר הקדשים מן־הארץ ויסר את־כל־הגללים אשר
13 עשו אבתיו : וגם את־מעכה אמו ויסרה מגבירה אשר־
עשתה מפלצת לאשרה ויכרת אסא את־מפלצתה
14 וישרף בנחל קדרון : והבמות לא־סרו רק לבב־אסא
טו היה שלם עם־יהוה כל־ימיו : ויבא את־קדשי אביו
16 וקדשו בית יהוה כסף וזהב וכלים : ומלחמה היתה
17 בין אסא ובין בעשא מלך־ישראל כל־ימיהם : ויעל
בעשא מלך־ישראל על־יהודה ויבן את־הרמה לבלתי
18 תת יצא ובא לאסא מלך יהודה : ויקח אסא את־כל־
הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית־יהוה ואת־
אוצרות בית מלך ויתנם ביד־עבדיו וישלחם המלך
אסא אל־בן־הדד בן־טברמן בן־חזיון מלך ארם הישב
19 בדמשק לאמר : ברית ביני ובינך בין אבי ובין אביך
הנה שלחתי לך שחד כסף וזהב לך הפרה את־
בריתך

וקדשי קר

המלך קרי

36. cf. Ier. 49, 36. *Seldeno de Diis Syr.* II, 5. *Simulacrum Priapi*, aliis *Aftartes f. Veneris* Hinc etiam *phallus* in pompa Bacchi. *Boch.* Geogr. p. 484. *f*) c. 16, 33. c. 14, 23. *g*) *combusſit* iuxta torrentem, & cineres *in eum* proiecit. S. coll. c. 17, 5. *h*) c. 2, 37. 2 Reg. 23, 4. 6.

℣. 14. *i*) c. 14, 23. Iehouæ sc. sacra; nam idolis dicata, remota sunt 2 Par. 14, 4. 5. *k*) c. 22, 44. ob pertinaciam populi 2 Par. 20, 33. *l*) v. 3. c. 8, 61. 2 Reg. 20, 3. *m*) Pſ. 78, 37. ita vt vnum Deum Iehouam semper profiteretur, fiducia tamen & pietate non semper idem. cf. v. 18. 2 Par. 16, 7. 10. 12.

℣. 15. *n*) sc. in domum Dei c. 7, 51. *o*) *& reliqua consecrata domus* 2 Par. 24, 7. quæ sc. ipse Asa consecrauerat 2 Par. 15, 18.

℣. 16. *p*) v. 32. c. 14, 30. *q*) qui Ieroboami familiā excidit anno Asæ tertio v. 28. 29. *r*) ita tamen, vt decem annis primis quietum ab hostili incursione regnum Asa haberet 2 Par. 13, 23. ℣. 17. *s*) anno Iudaïci regni 36. Asæ 16. vid. 2 Par. 16, 1. & quidem suffultus potentia confœderati Benhadadi. vid. infra v. 19. *t*) *Ramam* v. 21. 22. S. Ephraimit. 1 Sam. 1, 1. 19. aliis Beniaminit. Ioſ. 18, 25. Viam ita obstructurus erat magno numero ad Asam deficientibus. 2 Par. 15, 9. ℣. 18. *u*) male metuens nimis coniunctionem duorum exercituum, nuper expertus potentissimum Iehouæ auxilium aduersus numerosissimum hostem Aethiopem, 2 Par. 14, 8. vt hoc merito ei exprobretur ibid. c. 16, 7. seqq. conf. supra v. 14. & 2 Reg. 16, 8. *x*) de iis scilicet, quæ ipse Asa & pater consecrauerat v. 15. nam a Salomone consecrata omnia abstulerat Aegyptius c. 14, 26 *y*) conf. c. 20, 1. *z*) alius filius *Chazaelis* 2 Reg. 13, 3. *a*) conf. c. 11, 24. ℣. 19. *b*) conf. 2 Sam. 8, 6. 2 Reg. 14, 25. *c*) 1 Sam. 20, 3. 2 Reg. 16, 8. *d*) Gen. 17, 14. Num. 30, 9. Eſ. 33, 8.

℣. 4. *u*) *Nam non propter ipsum, sed propter Dauidem* c. 11, 13. 2 Par 21, 7. *x*) Ion. *regnum*. vid. c. 11. 36. 2 Reg. 8, 19. *y*) Ioſ. 5, 7. *z*) *& vt conseruaret* Prou. 29, 4.

℣. 5. *a*) *eo quod*. 1 Sam. 2, 23. *b*) c. 14, 8. *c*) *nec ita turpiter & præfracte, vt Abia, recesserat* 2 Sam 22, 23. *d*) *tantum modo* c. 22, 16. Particulæ exceptiuæ excipiunt sæpe id, quod præcipuum eſt, vt maiora excludant, minora includant. Peccauit enim Dauid etiam enormiter v. g. 2 Sam. 24, 10. cf. Pſ. 19, 13. *e*) 2 Sam. 11, 17. c. 12, 9. de quo tamen etiam egit pœnitentiam, vt poſtea imputatum ei non fuerit. Pſ. 32, 1. 2.

℣. 6. *f*) v. 7. 15. c. 14, 30. *g*) quod Abiam continuauit v. 7. *h*) v. 32. c. 14, 30.

℣. 7. *i*) vid. c. 14, 19. & cf. 2 Par. 13, 22. *k*) in quo ingens illa strages Israelitarum facta eſt 2 Par. 13, 17.

v. 8. *l*) v. 24. c. 14, 20. *m*) c. 2, 10. c. 11, 43. *n*) 2 Par. 13, 23.

℣. 9. *o*) cf. v. 1.

℣. 10. *p*) Cognomines ergo fuerunt *mater* h. l. & auia v. 2. Hebræi *auiam* matris nomine intelligunt, idque in laudem Asæ dictum putant, qui, etsi ab hac auia educatus esset, eius tamen idololatriam minime sectatus fuerit. Vid. *Abarb.* h. l. *q*) vid. v. 2.

℣. 11. *r*) 2 Par. 14, 1. *s*) v. 3. 5.

℣. 12. *t*) *& amouit, eiecit, abegit* cf. Ion. 3, 6. Coh. 11, 10. *u*) c. 14, 24. 2 Reg 23, 7. *x*) c. 20, 41. *y*) Leu. 26, 30. *z*) Abiam, Rehabeam, Salomon.

℣. 13. *a*) v. 10 scil. *abegit, coercuit*. v. 12. *b*) 2 Par. 36, 3. 6. μετέστησε. Luc. 16, 4. *c*) Ion. *a re* Ra[...] *[illegible]* *esset Augusta* c. 1, 1 . quæ cum Rege imperat Ier. 29, 2. *d*) [illegible] 1 Sam. 2, 22. c. 15, 13. Abusa eſt mulier potentia sua ad augendam & stabiliendam idololatriam. S. e. q. d. *horribilem, horrendum idolum* 2 Par 15, 16.

℣. 7. כתובים per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. יהודה loco *Atnachi* hab. *Silluk* cum *Sophp.* 2. 3. sic fu. 5. ℣. 9. pro על hab. מלך 1. sic fu. 3. 5. ℣. 16. בעשא per *Sin* 2. 3. 20. & sic 2. 3. habent v. 17. seqq. *Ain* per *Chateph* *pat.* 3. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 23. sic fu. 5. ℣. 18. ביד per *Makk.* 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. sic fe. 5. ℣. 19. ובין אבי cum præfixo *Vau* 1, 3. secundum *Masoram*.

כ בְּרִיתְךָ אֶת־בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְיַעֲלֶה מֵעָלָי׃ וַיִּשְׁמַע
בֶּן־הֲדַד אֶל־הַמֶּלֶךְ אָסָא וַיִּשְׁלַח אֶת־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־
לוֹ עַל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּךְ אֶת־עִיּוֹן וְאֶת־דָּן וְאֵת אָבֵל בֵּית־
21 מַעֲכָה וְאֵת כָּל־כִּנְרוֹת עַל כָּל־אֶרֶץ נַפְתָּלִי׃ וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ בַּעְשָׁא וַיֶּחְדַּל מִבְּנוֹת אֶת־הָרָמָה וַיֵּשֶׁב בְּתִרְצָה׃
22 וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת־כָּל־יְהוּדָה אֵין נָקִי וַיִּשְׂאוּ אֶת־
אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת־עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בַּעְשָׁא וַיִּבֶן בָּם
23 הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶת־גֶּבַע בִּנְיָמִן וְאֶת־הַמִּצְפָּה׃ וְיֶתֶר כָּל־
דִּבְרֵי אָסָא וְכָל־גְּבוּרָתוֹ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהֶעָרִים אֲשֶׁר
בָּנָה הֲלֹא־הֵמָּה כְתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
24 יְהוּדָה רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת־רַגְלָיו׃ וַיִּשְׁכַּב אָסָא
עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ
יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
כה וְנָדָב בֶּן־יָרָבְעָם מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְאָסָא
26 מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל שְׁנָתָיִם׃ וַיַּעַשׂ הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא
27 אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקְשֹׁר עָלָיו בַּעְשָׁא בֶן־אֲחִיָּה לְבֵית
יִשָּׂשכָר וַיַּכֵּהוּ בַעְשָׁא בְּגִבְּתוֹן אֲשֶׁר לַפְּלִשְׁתִּים וְנָדָב
28 וְכָל־יִשְׂרָאֵל צָרִים עַל־גִּבְּתוֹן׃ וַיְמִתֵהוּ בַעְשָׁא בִּשְׁנַת
29 שָׁלֹשׁ לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו׃ וַיְהִי כְמָלְכוֹ
הִכָּה אֶת־כָּל־בֵּית יָרָבְעָם לֹא־הִשְׁאִיר כָּל־נְשָׁמָה
לְיָרָבְעָם עַד־הִשְׁמִדוֹ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד־עַבְדּוֹ
ל אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי׃ עַל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר
הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכַעְסוֹ אֲשֶׁר הִכְעִיס אֶת־יְהוָה
31 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי נָדָב וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃
32 וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אָסָא וּבֵין בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כָּל־
יְמֵיהֶם׃
33 בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ בַּעְשָׁא בֶן־אֲחִיָּה
עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּתִרְצָה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנָה׃

וייעש Pp 2 לח ב

e) Baesa nempe & Syrus coniunctis viribus erant adgressuri Iudam (vt 2 Reg. 16,5. Es. 7,1. 2.) & quantum colligere licet, exercitus Syri iam erat in itinere; sed reuocatus a Syro, muneribus Asæ conciliato, inuasit Israelem v. 20. Hoc inde colligimus, *quod Deus daturus fuisset etiam exercitum Syrorum in manus Asæ* 2 Par. 16, 7. nisi cum Syro fœdus fecisset. S.

℣. 20. f) 2 Reg. 25, 23. g) 2 Reg 15,29. h) Deut 34, 1. i) 2 Sam. 20, 14. 15. *Abel-maiim* 2 Par. 16,4. Alia est *Abel-mechola* infra c. 19, 16. k) omnia loca vrbi *Cinnereth* vicina Ios. 11, 2. c. 19, 35. l) *vna cum, præter* Gen. 32, 12.

℣. 21. m) v. 33. c. 14, 17. Ios. 12,24.

℣. 22. n) *audire fecit* Es. 44,8. Ion. *congregauit.* o) *non vel nullus* erat *immunis* Gen. 24, 41. p) Ios. 18, 24. c. 21, 17. q) Ios. 18, 26.

℣. 23. r) c. 11, 41. s) vid. c. 14, 19. & cf. 2 Par. 14, 1. t) c. 11, 4. nempe anno regni sui trigesimo nono 2 Par. 16, 12. u) *a rotauit* c. 14, 1. x) *pedibus* s. *quoad pedes suos* Gen. 17, 25.

℣. 24. y) 2 Par. 16, 13. z) v. 8. c. 14, 20. a) *& sepultus est* magnifice 2 Par. 16,14. b) c. 2, 10. c. 14, 31. c) c. 22, 2. d) 2 Par. 17, 1.

℣. 25. e) *Interea Nadabus*, vt dictum c. 14, 20.

℣. 26. f) v. 34. c. 11, 6. c. 14, 22. g) c. 12, 30. seqq. h) v. 30. c. 14, 16.

℣. 27 i) *sed coniurauit,* conspirauit *aduersus eum* c. 16, 9. 16. 1 Sam. 22, 8. Impia fuit coniuratio, quam Deus minime probauit, etiamsi domui Ierobeami eam prædixit, & rebellionem Baesæ permisit. Vid. infra c. 16, 7. & supra c. 14, 14. k) v. 16. 17. l) prope *Gibbethon* Ios. 5, 13. m) olim Danitarum & Leuitarum Ios. 19, 44. c. 21, 23. n) *obsidebant* 2 Sam. 11, 1. o) c. 16, 15

℣. 28. p) cf. v. 16. 33.

℣. 29. q) cf. c. 14, 10. r) c. 16, 11. Ios. 10, 28. 30. s) Ios. 11, 14. t) S. *donec disperdidit* Tig. *deleret eum.* cf. 2 Reg. 9, 9. c. 10, 17. u) c. 11, 29. c. 14, 10. 14.

℣. 30. x) v. 26. c. 16, 26. y) S. *& ob prouocationem eius* Tig. *propterque irritationem.* cf. c. 21, 22. Deut. 32, 19. z) *qua ad indignationem aut iram prouocauit* c. 14, 9. 1 Sam. 1, 6.

℣. 31. a) c. 11, 41. b) vid. c. 14, 19.

℣. 32. c) vid. v. 6. 7. 16. 2 Sam. 3, 1.

℣. 33. d) vid. v. 28. e) v. 27. c. 21, 22. f) v. 21. vbi tandem etiam sepultus est c. 16, 6. g) Mortuus igitur est *vigesimo sexto* (vid. c. 16, 8.) *Asæ anno, & trigesimo sexto regni Iudaici siue decimo sexto Asæ anno* contra hunc adscendit. v. 17. 2 Par. 16, 1.

℣. 22. וַיִּשְׂאוּ sic 1. 2. 12. 17. 18. & *Ber.* at ceteri per *Graschaim.* ℣. 23. כְּתוּבִים per *Sakephk.* 2. 3. 10. 14. ℣. 26. וּבְחַטָּאתוֹ *Kadma* super præf. ו locant 6--11. 13--20. 23. plane omittunt 2. 3. 21. 22. sic singuli v. 34. ℣. 28. בַּעְשָׁא per *Sin* 1. 2. 3. sec. *Mas.* 7. 8. cf. not. v. 16. ℣. 29. כְמָלְכוֹ per præf. ב loco כ 3. sic sc. 1. 5. contra *Masoram.* ℣. 32. Pro יְמֵיהֶם hab. הַיָּמִים alius liber in margine 2.

34 ויעש הרע בעיני יהוה וילך בדרך ירבעם ובחטאתו
אשר החטיא את־ישראל : ויהי דבר־

Cap.XVI.

יהוה אל־יהוא בן־חנני על־בעשא לאמר : יען אשר 2
הרימתיך מן־העפר ואתנך נגיד על עמי ישראל
ותלך ׀ בדרך ירבעם ותחטא את־עמי ישראל
להכעיסני בחטאתם : הנני מבעיר אחרי בעשא
ואחרי ביתו ונתתי את־ביתך כבית ירבעם בן־נבט :
4 המת לבעשא בעיר יאכלו הכלבים והמת לו בשדה
יאכלו עוף השמים : ויתר דברי בעשא ואשר עשה ה
וגבורתו הלא־הם כתובים על־ספר דברי
הימים למלכי ישראל : וישכב בעשא עם־ 6
אבתיו ויקבר בתרצה וימלך אלה בנו תחתיו : וגם 7
ביד־יהוא בן־חנני הנביא דבר־יהוה היה אל־בעשא
ואל־ביתו ועל כל־הרעה ׀ אשר־עשה ׀ בעיני יהוה
להכעיסו במעשה ידיו להיות כבית ירבעם ועל אשר־
הכה אתו :
בשנת עשרים ושש שנה לאסא מלך יהודה מלך אלה 8
בן־בעשא על־ישראל בתרצה שנתים : ויקשר עליו 9
עבדו זמרי שר מחצית הרכב והוא בתרצה שתה
שכור בית ארצא אשר על־הבית בתרצה : ויבא זמרי י
ויכהו וימיתהו בשנת עשרים ושבע לאסא מלך יהודה
וימלך תחתיו : ויהי במלכו כשבתו על־כסאו הכה 11
את־כל־בית בעשא לא־השאיר לו משתין בקיר וגאליו
ורעהו : וישמד זמרי את כל־בית בעשא כדבר יהוה 12
אשר דבר אל־בעשא ביד יהוא הנביא : אל כל־חטאות 13
בעשא וחטאות אלה בנו אשר חטאו ואשר החטיאו
את־ישראל להכעיס את־יהוה אלהי ישראל בהבליהם :
ויתר

℣. 34. h) v. 26. c. 16, 25. i) v. 26. c. 16, 2. quasi prudenter ab illo factum esset, quod religionem & cultum Dei suis commodis aptauit. CAP. XVI, ℣. 1. k) v. 7. 12. 2 Par. 19, 2. l) qui etiam ipse Propheta fuit 2 Par. 16, 7. m) c. 15, 33. 34. ℣. 2. n) permissione & mirabili directione. cf. c. 14, 7. 14. o) Pf. 113, 7. p) c. 14, 7. q) v. 26. c. 15, 34. r) v. 7. c. 14, 9. c. 15, 30. ℣. 3. s) S. Ecce ego ero euerrens, al. exterminaturus c. 14, 10. t) post Baesam. Qui aliquid euerrit, stat post illud, vt id ante se remoueat. S. u) v. 7. 11. c. 15, 29. conf. 2 Reg. 9, 9. ℣. 4. x) c. 14, 11. ℣. 5. y) v. 14. c. 11, 41. z) S. & potentia. al virtus aut fortitudo eius v. 27. c. 22, 46. Esth. 10, 2. a) vid. c. 14, 19. & conf. 2 Par. 16, 1. ℣. 6. b) v. 8. c. 15, 33. c) v. 8. Alius fuit pater Regis Hoseæ 2 Reg. 15, 30. c. 17, 1. v. 7. d) S. Sed tamen etiam propter rebellionem ipsius, & occisam familiam Ierobeami verbum Dei contra Baesam factum est. vide finem versus. e) per. Ex. 9, 35. f) vid. v. 1. 12. g) id q e propter omne malum, quod fecit. h) vt iam dictum v. 2. i) vt sc. fieret sic. vt domus Ierobeami. v. 3. k) inprimis etiam ideo, quod trucidasset eum, vel pertusisset familiā Ierobeami. cf. not. c. 15, 27. Quia ipse ambulauit in peccatis eius, patet, quod non debuerit eum occidere, ideoque ob cædem eius punitus est. Sic Hos. 1, 4. quia a moribus Achabi non recesserunt, etiam ob eorum cædem puniti sunt. Raschi. ℣. 8. l) cf. v. 10. 15. m) vid. Gen. 7, 11. n) v. 6. 15. o) i. e. prope duos annos. coll. v. 8. 10. 15.

℣. 9. p) v. 16. 20. c. 15, 27. q) v. 10. 15. r) dux dimidiæ partis quadrigarum ipsius. cf. ℣. 10, 26. s) cum Elah esset. t) c. 20, 16. cf. Dan. 5, 1. 4. 30. u) in domo Artsa, Aulæ præfecti in Thirtsa. x) c. 4, 6. c. 18, 3. ℣. 10. y) cf. 2 Reg. 9, 31. z) sub finem anni 27. vid. v. 8. ℣. 11. a) c. 15, 29. b) i. e. marem vel canem vid. c. 14, 10. c) & vindices Ruth 2, 20. Ion. Syr. cognatos eius. sc. proximos domus, vt moris fuisse in illis locis ait Philo in vita Iosephi. Grot. ne sc. cædem cognatorum vindicarent. S. d) aut vllum amicum ipsius c. 4, 5. 2 Sam. 15, 37. ℣. 12. e) c. 15, 29. f) i. e. sicut prædixerat Dominus, nam & Zimri rebellione sua peccauit. cf. v. 7. g) v. 3. 7. h) vid. v. 1. 7. ℣. 13. i) c. 15, 33. 34. Ita punit Deus peccata patrum in filiis, qui in paternorum delictorum communionem veniunt Ex. 20, 5. Secus est Ez. 18, 17. k) c. 14, 16. l) v. 2. 7. m) v. 26. i. e. per idola sua. Sic Ion. Syr. Conf. Ier. 10, 15.

CAP. XVI, ℣. 1. חנני milra l. 7. 20. 21. sic su. 5. על־ pro eo habent אל־ Occidentales in margine 7. 8. sed contra Mas. Erff. cf. v. 12. ℣. 5. דברי per Darga 5. 6. 9. 11. 12. 17. 18. 20. 21. 22. 23. contra analogiam & Mas. 3. ℣. 7. ביד per Tlischaha. 17. 18. & Ber. ℣. 12. pro אל־ hab. על־ 1. & Orientales. ℣. 13. אל per Makkeph. 5.

℣. 9.

14 ויתר דברי אלה וכל־אשר עשה הלוא־הם כתובים
על־ספר דברי הימים למלכי ישראל׃
טו בשנת עשרים ושבע שנה לאסא מלך יהודה מלך
זמרי שבעת ימים בתרצה והעם חנים על־גבתון אשר
16 לפלשתים׃ וישמע העם החנים לאמר קשר זמרי
וגם הכה את־המלך וימלכו כל־ישראל את־עמרי
17 שר־צבא על־ישראל ביום ההוא במחנה׃ ויעלה
18 עמרי וכל־ישראל עמו מגבתון ויצרו על־תרצה׃ ויהי
כראות זמרי כי־נלכדה העיר ויבא אל־ארמון בית־
19 המלך וישרף עליו את־בית־מלך באש וימת׃ על־
חטאתו אשר חטא לעשות הרע בעיני יהוה ללכת
בדרך ירבעם ובחטאתו אשר עשה להחטיא את־
כ ישראל׃ ויתר דברי זמרי וקשרו אשר קשר הלא־הם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל׃
21 אז יחלק העם ישראל לחצי חצי העם היה אחרי
22 תבני בן־גינת להמליכו והחצי אחרי עמרי׃ ויחזק העם
אשר אחרי עמרי את־העם אשר אחרי תבני בן־גינת
23 וימת תבני וימלך עמרי׃ בשנת שלשים ואחת
שנה לאסא מלך יהודה מלך עמרי על־ישראל שתים
24 עשרה שנה בתרצה מלך שש־שנים׃ ויקן את־ההר
שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את־ההר ויקרא
את־שם העיר אשר בנה על שם־שמר אדני ההר
כה שמרון׃ ויעשה עמרי הרע בעיני יהוה וירע מכל אשר
26 לפניו׃ וילך בכל־דרך ירבעם בן־נבט ובחטאתיו אשר
החטיא את־ישראל להכעיס את־יהוה אלהי ישראל
27 בהבליהם׃ ויתר דברי עמרי אשר עשה וגבורתו אשר
עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
28 ישראל׃ וישכב עמרי עם־אבתיו ויקבר בשמרון וימלך
29 אחאב בנו תחתיו׃ ואחאב בן־עמרי מלך
על־ישראל בשנת שלשים ושמנה שנה לאסא מלך

יהודה   Pp 3   לח ג

℣. 14. n) v. 5. c. 11, 41. o) vid. c. 14, 19.
℣. 15. p) cf. v. 29. Gen. 7, 11. Leu. 25, 10. q) cf. v. 10. 23. r) vid. v. 6. 8. 23. s) v. 17. vid. c. 15, 27.
℣. 16. t) v. 9. c. 15, 27. u) qui sc. erant in castris v. 15. 17. non autem, qui domi manserant v. 21. x) c. 2, 5. c. 11, 15.
℣. 17. y) vid. v. 16. z) v. 15 a) 2 Sam. 11, 1. 2 Reg. 16, 5.
℣. 18. b) 2 Reg. 18, 10. 2 Sam. 12, 26. c) ingressus est *arcem s. palatium* 2 Reg. 15, 25. d) *& combussit super se* Iud. 12, 1. e) Hinc aliam postea in Samariæ monte sibi exstruxit Omri v. 24.
℣. 19. f) v. 25. c. 15, 34. g) *dum is* ithomo pessimus prius etiam, quam regnum inuaderet, in viis Ierobeami. v. 26. Patet his exemplis, impietatem & idololatriam familias principum cito exstinguere.
℣. 20. h) v. 14. c. 11, 41. i) 2 Sam. 15, 12. 2 Reg. 15, 15. k) v. 25. 1 Sam. 22, 8. l) vid. v. 14.
℣. 21. m) q. d. *in dimidium*. Ion. *in duas partes*. n) 2 Sam. 19, 41. o) 1 Sam. 12, 14. p) 2 Sam. 2, 10.
℣. 22. q) *Prænaluit tamen* vel prælio, si quod commissum fuit, vel numero saltem & potentia *superauit illam partem populi*, quæ Thibnio adhærebat. cf. Ier. 20, 7. r) *Cum igitur mortuus esset Thibni* naturali morte sec. Kimchium aliosque, vel potius *occisus*, vt Raschi aliique censent s) solus totum regnum obtinuit quarto regni sui anno. vid. v. 23. coll. v. 15.
℣. 23. t) sc. totum. vid. v. 15. 22. u) duodecim annos in vniversum. x) vid. v. 15.
℣. 24. y) Deinde emit *montem Samariæ* Amos 4, 1. Ion. *arcem*. z) 2. *talentis*. 2 Reg. 5, 23. cf. 2 Sam. 12, 30. a) nam *Schæmer* permutatur cum *Schemer* 1 Par. 7, 32. 34 b) *domini* Gen. 42, 30. 33. Plurale vt vt videatur, reuera esse non existimo; sed singulare adsumto *Iod* in constructione permanet, æque ac quando sine *Iod* more communi construitur. Sic dicitur אחר & אחרי *achare*. אל *el* & אלי. על & עלי. מן & מני *Gusset.* p. 57.
℣. 25. c) Mich. 6, 16. d) v. 19. c. 11, 6. e) c. 14, 9. Alium quoque se ipso peiorem reliquit. vid. v. 30. 33.
℣. 26. f) c. 14, 16. c. 22, 53.

הא׳ בסגול

g) v. 13.
℣. 27. h) c. 11, 41. i) vid. v. 5. k) vid c. 14, 19.

ובחטאתו קרי

℣. 28. l) 1 Reg. 14, 20. m) postquam regia in Tirtsa per incendium deuastata fuerat v. 18. 24.
℣. 29. n) vid v. 15. o) conf. v. 8. 10. 15. 23.

℣. 19. חטאתו sic defect. in textu, cum nota תיו קרי 5. & in margine 2. ℣. 21. לחצי *Lamed* per *Kamets* 1. 3. contra *Indic. Basil.* f. 60. e. ℣. 22. גינת per *Kamets* 2. 5. 6. 9. 20. contra *Indic. Basil.* f. 60. e. ℣. 24. מארת per *Tsere milra* 1. 21. ℣. 26. ובחטאתו sine *Iod* otioso 5. 6. 9. 20. sic fe. 3. contra *Masor. final.* f. 34. c. *Kelma* super ח figunt 1. 5. 21. & *Ber.* at ceteri super ו. ℣. 27. עמרי addunt vocem וכל־ 1. 2. & in margine 6. 9.

יהודה וימלך אחאב בן־עמרי על־ישראל בשמרון
עשרים ושתים שנה׃ ויעש אחאב בן־עמרי הרע בעיני ל
יהוה מכל אשר לפניו׃ ויהי הנקל לכתו בחטאות 31
ירבעם בן־נבט ויקח אשה את־איזבל בת־אתבעל מלך
צידנים וילך ויעבד את־הבעל וישתחו לו׃ ויקם מזבח 32
לבעל בית הבעל אשר בנה בשמרון׃ ויעש אחאב את־ 33
האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את־יהוה
אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו׃ בימיו 34
בנה חיאל בית האלי את־יריחה באבירם בכרו יסדה
ובשגיב צעירו הציב דלתיה כדבר יהוה אשר דבר ביד
יהושע בן־נון׃ ויאמר אליהו התשבי מתשבי יז

CAP. XVII.

גלעד אל־אחאב חי־יהוה אלהי ישראל אשר עמדתי
לפניו אם־יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם־לפי
דברי׃
ויהי דבר־יהוה אליו לאמר׃ לך מזה ופנית לך קדמה 2
ונסתרת בנחל כרית אשר על־פני הירדן׃ והיה 3 4
מהנחל תשתה ואת־הערבים צויתי לכלכלך שם׃
וילך ויעש כדבר יהוה וילך וישב בנחל כרית אשר ה 5
על־פני הירדן׃ והערבים מביאים לו לחם ובשר בבקר 6
ולחם ובשר בערב ומן־הנחל ישתה׃ ויהי מקץ ימים 7
ויבש הנחל כי לא־היה גשם בארץ׃

ויהי

& inquilinus in Gileatitide. *Hillerus* Onom. S. p. 947. & p. 236. coll. Tob. 1, 2. in Græco; vbi tamen in sua editione Hebraic. *Munsterus* מתושבי habet, & Græcum interpretem מתישבי legisse existimat. *k*) Leu. 25, 23. Elias tant9 vir non fuit ex Israelitis, sed peregrinus, vt ובשגוב קרי

discamus, Deum personas non accipere. *Schmidius*. p. 105. At LXX. ὁ Θεσβίτης ἐκ Θεσβῶν τῆς Γαλαάδ. *l*) impiissimum & non resipiscentem c. 16, 33. 34. *m*) 1 Sam. 20, 3. *n*) c. 10, 8. c. 18, 15. *o*) *his sequentibus*. *p*) cuius destillatio diuinum donum. Gen. 27, 28. *q*) c. 8, 35. in pœnam idololatriæ vestræ. *Abarb.* coll. Deut. 11, 16. 17. *r*) *ad meum verbum*, Dei iussu prolatum, quicquid tibi mentiantur alii. Ad meas imprecationes incipiet malum, ad meas precationes desinet. *Grot.* coll. Iac. 5, 17. Fames hæc *tres annos cum dimidio* (cf. c. 18, 1. Luc. 4, 25. Iac. 5, 17.) durans in regno Achabi idololatrico typus est penuriæ cibi salutaris in regno Antichristiano tres mysticos annos cum dimidio. Apoc. 11, 2. 3. 6. ℣. 3. *s*) e Samaria *versus Orientem* c. 7, 39. *t*) 1 Sam. 20, 5. 19. ne ante præstitutum tempus vlla intercederet solicitatio pro pœnæ remotione, & Achabus per diuturnam castigationem emollitus concederet, quod deinde Elias petebat c. 18, 19. *u*) *ad torrentem* c. 15, 13. *x*) propr. sic v. 5. Putant eundem esse cum נחל קנה *s. torrente arundineti* Ios. 16, 8. c. 17, 9. ab arundinum copia, in quibus latuit Elias. &c. *Bochartus* Hieroz. P. II. p. 216. *y*) *ante Iordanem*, in quem tandem incidit.

℣. 4. *z*) *& coruis*. Sic LXX. Ion. Syr. Vulg. & versiones Occidentales, item *Iosephus*, Hieronymus, plerique ex Hebræis, & omnes Ecclesiæ doctores. Idem vocabulum Hebræum *mercatores* (1) Ez. 27, 27. & *sponsores* Prou. 22, 26. vel *in permutationem aliquid tradentes* Neh. 5, 3. significat; sed semper cum additamento, id ipsum indicante. Absolute autem positum (nisi sit proprium, vt Iud. 7, 25. Es. 10, 26. Ps. 83, 12.) *coruos* omnino denotat; vt v. 6. Prou. 30, 17. &c. Quod quia morosis ingeniis (sic censet *Bochartus*) parum credibile visum est, alii apud Kimchium *magnates*, alii *mercatores*, alii *Arabes*, al. *Orebim*, vt nomen gentis s. familiæ (vt Arabs) al. *ciues vrbis* (at sictæ) *Orbo* explicant. Sic in Talmude *Tr. Cholim* c. 1. f. 5. a. tres sententiæ memorantur. 1) de coruis sec. literam. 2) de *duobus hominibus* sic appellatis, vt *Oreb* quondam princeps Midianitarum Iud. 7, 25. 3) de hominibus *a loco* h. e. sec. *Rabbi* explicationem, *a petra Oreb* sic dictis; quomodo tamen עורביים scribendum fuisse, & Gemara monet, & Glossa marginalis. Sic etiam in *Bereschit Rabba* f. 36. seq. Rabbini dissentiunt. *R. Iehuda* dicit: *fuisse oppidum in confinibus Beth-Scheanis, cuius nomen fuerit Orbo*: cui succinit Commentator *Mattenoth Kehunnah* ad eundem locum. Bene; si modo probassent, quod more suo confidenter coniiciunt. Ideoque R. *Nehemias* ibid. statim excipit, *coruos* ad literam esse intelligendos. Et hanc sententiam non sine ratione propugnant Kimchi, *R. Leui*, *Abarb.* *Ben Melech*, *Abendana*. &c. Neque enim noua opinio est, quæ nuper Gallico schediasmate exornata fuit, sed dudum a doctissimo Bocharto cum aliis recensita ac profligata *Hieroz. P. II. lib. II. c. 13. p. 214.* seqq. Meminit etiam ficti illius oppidi *Lightfootus* in Chorographia Marco præmissa C. VII. §. 7. At probat contrariam Kimchii obiectionem: *Iussit Deus Eliam se ipsum abscondere, & ne quis eum cognosceret, illic existere. Videmus enim, quod Achabus eum requisiuerit vndique*. &c. *a*) recte *Kimchi* i. e. *in animum ipsis indidi*. vt v. 9. *Præcipere* brutis, nubibus &c. est iis vti ad exsequenda decreta sua. vid. Ps. 5, 6. Am. 9, 3. Ion. 2, 11. 2 Par. 7, 13. Ps. 33, 9. Ps. 7, 2 &c. *b*) per miraculum, vt v. 9. 14. 15. A coruis voluit Deus id officium præstari, quod c. 19, 5. 6. Angelus exsequitur, vt doceret, omnes creaturas imperio suo subesse. *Bochart.* ℣. 5. *c*) vid. v. 3. ℣. 6. *d*) vid. v. 4. *e*) vndecunque Deus voluit. *f*) quæ licite comedit, quia Deus sic iussit. *R. Leui*. ℣. 7. *g*) i. e. *post annum*. S. coll. c. 18, 1. Cf. Iud. 17, 4.

℣. 30. *p*) v. 33. vt pater v. 25. ℣. 31. *q*) *Factum namque est*, *vt uxorem etiam duceret* &c. *r*) *num enim leue fuit hoc?* 1 Sam. 18, 23. 2 Reg. 20, 10. Ez. 8, 17. Incipit hic Parenthesis, cum Annacho finienda. *s*) *quod iuit in peccatis*. v. 2. 26. *t*) qui tamen verum Deum sub vitulis se colere prætendebat c. 12, 28. *u*) imperiosam & crudelem, libidinosam & luxuriosam, item superstitiosam, & idololatriæ promotricem mulierem c. 18, 4. 19. c. 19, 2. c. 21, 7. 2 Reg. 9, 22. 30. & typum meretricis mysticæ Apoc. 2, 20. conf. etiam *Iosephi* A. 1. lib. 8. c. 7. p. 285. edit. Lips. *x*) qui etiam ipse fuit Astartes Sacerdos, antequam regnum, interempto Phalete, occuparet. vid. *Iosephus contra Appionem* lib. 1. p. 1043. *y*) Iud. 2, 13. Ier. 32, 29. 35. ℣. 32. *z*) *in æde Baalis*, quam in gratiam soceri sui Samariæ exstruxerat. vid. *Ioseph.* A. I. lib. 9. c. 6. p. 311. ℣. 33. *a*) c. 15, 13. conf. Deut. 7, 5. ℣. 34. *b*) *Bethelita* (vt בית הלחמי *Bethlehemita* 1 Sam. 16, 1.) e familia *Rahaba* nunc autem Bethele degens. *Lightfooti* Chronol. *c*) *iactura* siue pretio Abirami. c. 16, 29. *d*) Gen. 19, 31. *Rāschi*: Cum fundamentum poneret, moriebatur filius eius primogenitus, quem sepeliuit. Sic porro sepeliuit omnes filios suos, vsque dum moreretur vltimus, cum portas statueret, vt prædixerat maledictio Iosuæ c. 6, 26. *e*) 1 Sam. 15, 12. Neh. 6, 1. c. 7, 1. *f*) cuius contemtum ita seuere vindicauit Deus, Achabo & populo in exemplum.

CAP. XVII. ℣. 1. *g*) Cum Ahab nihil exemplo illo c. 16, 34. emendatus esset. *h*) Vir magni spiritus & zeli c. 17, 40. c. 19, 10. Sir. 48, 1. seqq. *i*) c. 21, 17. 2 Reg. 1, 3. e *Thisba* Naphthalitarum vrbe oriundus, deinde vero aduena &

8 ויהי דבר־יהוה אליו לאמר׃ 9 קום לך צרפתה אשר
לצידון וישבת שם הנה צויתי שם אשה אלמנה
י לכלכלך׃ ויקם וילך צרפתה ויבא אל־פתח העיר
והנה־שם אשה אלמנה מקששת עצים ויקרא אליה
ויאמר קחי־נא לי מעט־מים בכלי ואשתה׃ 11 ותלך
לקחת ויקרא אליה ויאמר לקחי־נא לי פת־לחם בידך׃
12 ותאמר חי־יהוה אלהיך אם־יש־לי מעוג כי אם־מלא
כף־קמח בכד ומעט־שמן בצפחת והנני מקששת שנים
13 עצים ובאתי ועשיתיהו לי ולבני ואכלנהו ומתנו׃ ויאמר
אליה אליהו אל־תיראי באי עשי כדברך אך עשי־לי
משם עגה קטנה בראשנה והוצאת לי ולך ולבנך תעשי
14 באחרנה׃ כי כה אמר יהוה אלהי ישראל כד הקמח
לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר עד יום תתן־יהוה
טו גשם על־פני האדמה׃ ותלך ותעשה כדבר אליהו
16 ותאכל הוא־והיא וביתה ימים׃ כד הקמח לא כלתה
וצפחת השמן לא חסר כדבר יהוה אשר דבר ביד
אליהו׃
17 ויהי אחר הדברים האלה חלה בן־האשה בעלת הבית
ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא־נותרה־בו נשמה׃
18 ותאמר אל־אליהו מה־לי ולך איש האלהים באת אלי
19 להזכיר את־עוני ולהמית את־בני׃ ויאמר אליה תני־
לי את־בנך ויקחהו מחיקה ויעלהו אל־העליה אשר־
כ הוא ישב שם וישכבהו על־מטתו׃ ויקרא אל־יהוה
ויאמר יהוה אלהי הגם על־האלמנה אשר־אני מתגורר
21 עמה הרעות להמית את־בנה׃ ויתמדד על־הילד
שלש פעמים ויקרא אל־יהוה ויאמר יהוה אלהי תשב־
22 נא נפש־הילד הזה על־קרבו׃ וישמע יהוה בקול
23 אליהו ותשב נפש־הילד על־קרבו ויחי׃ ויקח אליהו
את־הילד וירדהו מן־העליה הביתה ויתנהו לאמו

ויאמר Pp 4 לח ד

תת קרי

היא קרי
והוא קרי

קמץ בז״ק

קמץ בז״ק

✠. 9. h) ὁ. εἰς Σάρεπτα. v. 10. Luc 4, 26. i) quæ Sidonis Ios. 11, 8. Hoc additur sec. Rabbinos, ad differentiam alterius Sareptæ, Obad. v. 20. quam tamen alii eandem cum hac nostra existimant. k) vid. v. 4. l) pauperi & inopi v. 12. m) c. 18, 4. in tertium vsque annum v. 1. 4. 7. & per nouum miraculum. v. 15.

✠. 10. n) colligens v. 12. Num. 15, 32. Soph. 2, 1. o) sume quæso, & adfer v. 11. Gen. 15, 9. c. 27, 9. p) Videtur omnino ex reuelatione diuina eam statim agnouisse, hoc autem petiisse, vt cum ea veniret in colloquium. Schmid. p. 110. seq. Conf. Gen. 24, 17. Ioh. 4, 7.

✠. 11. q) Gen. 18, 5.

✠. 12. r) cf. c. 5, 21. & 1 Sam. 29, 6. s) placenta, panis subcinericius (1) Ef. 55, 16. t) in cado v. 14. 16. Alibi est hydria Gen. 24, 14. seqq. vel urceus Iud. 7, 16. u) in urceo. f. ampulla (7) v. 14. 16. c. 19, 6. 1 Sam. 26, 11. x) v. 10. Ex. 5, 7. y) duo ligna, i. e. pauca numero. cf. Ef. 17, 6. Ier. 3, 14. z) & deinde fame moriamur, cum nihil amplius supersit nobis.

✠. 13. a) cf. Ps. 33, 11. 19.

✠. 14. b) non consumetur v. 16. cf Ps. 119, 96. c) non deficiet Gen. 18, 28. d) Ios. 10, 32.

✠. 15. e) Notanda ante omnia est fides egregia huius viduæ, quæ omnino eam seruauit, non aliquod meritum. S Cf. Mat. 10, 41. 42. f) S. per annum.. vt v. 7. donec filius eius mortuus est. v. 17. Syr. in diebus istis.

✠. 16. g) v. 12. 14.

✠. 17. h) heræ domus. Conf. Iud. 19, 22. 23. i) S. donec non relicta est in eo anima. Nempe vere mortuus est, vt patet ex coll. v. 20. 21. 22. Aliud est c. 10, 5. de summa admiratione, & Dan. 10, 17. de terrore aut deliquio animi, per hyperbolen. k) Iob. 27, 3. ὁ. πνεῦμα, vt Iac. 2, 26.

✠. 18. l) ex consternatione. cf. Luc. 5, 8. m) 2 Reg. 3, 13. n) v. 24. c. 12, 22. o) vt in memoriam reuocares iniquitatem meam. cf. Num. 5, 15. Consternata putauit se ingentem peccatricem esse, & Prophetam venisse, vt si quid in eo peccaretur, ipsa ob præterita peccata etiam insigniter puniretur. Sed mors ista fuit ad gloriam Dei immissa (Ioh. 11, 4.) vt innotescеret auctoritas Prophetæ v. 24. Schmidius.

✠. 19. p) cf. Thr. 2, 12. 2 Reg. 4, 20. q) 2 Reg. 4, 10. 11. ὁ. ὑπερῷον. Act. 1, 13. r) c. 3, 20.

✠. 20. s) apud quam ego commoror 2 Reg. 8, 1. cf. Ier. 30, 23. t) S. malum misisti Ex. 5, 22. u) vid. v. 17. 18.

✠. 21. x) Hithp. (1) Ar. bene: Et extendit se: hoc etiam radix מדד Arabice significat. conf. 1 Par. 20, 6. Rem conf. 2 Reg. 4, 34. Act. 20, 10. ✠. 22. y) Ios. 10, 14. z) & reuixit. conf. v. 17. 18. 20. 23. ✠. 23. a) Luc. 7, 15.

✠. 9. צרפתה Pe per Kamets 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 22. Tau geminant per Dag. 14. 17. 18. 20. & Ber. Sic fere singuli v. 10. ✠. 11. לקחת Kaph per Kamets 2. 3. 5. 22. contra Mas. 1. ac 3. h. l. & Indic. Basil f. 60. c. ✠. 13. ועוגה plene per Schurek 1. 2. 6. 9. 10. 21. 23. Gimel gemin. per Dag. 7. 8. 11. 12--18. & Ber. והוצאת sine Schua 3. 7 analogice. ✠. 14. כי per Makk. 5. 6. 9. 21. 22. תתן cum Meth. 5. at per Darga praeced. Kadma 1. 2. 3. Ceterum Chib est forma Infiniti irregularis התן, quæ reperitur 1 Reg. 6, 19. ✠. 15. הוא per Merca

ויאמר אליהו ראי חי בנך׃ ותאמר האשה אל־אליהו 24
עתה זה ידעתי כי איש אלהים אתה ודבר־יהוה בפיך
אמת׃ ויהי ימים רבים ודבר יהוה היה אל־ יח
אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל־אחאב
ואתנה מטר על־פני האדמה׃ וילך אליהו להראות 2
אל־אחאב והרעב חזק בשמרון׃ ויקרא אחאב אל־ 3
עבדיהו אשר על־הבית ועבדיהו היה ירא את־יהוה
מאד׃ ויהי בהכרית איזבל את נביאי יהוה ויקח 4
עבדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה
וכלכלם לחם ומים׃ ויאמר אחאב אל־עבדיהו לך ה
בארץ אל־כל־מעיני המים ואל כל־הנחלים אולי ו
נמצא חציר ונחיה סוס ופרד ולוא נכרית מהבהמה׃
6 ויחלקו להם את־הארץ לעבר־בה אחאב הלך בדרך
אחד לבדו ועבדיהו הלך בדרך־אחד לבדו׃ ויהי 7
עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכרהו ויפל על־
פניו ויאמר האתה זה אדני אליהו׃ ויאמר לו אני לך 8
אמר לאדניך הנה אליהו׃ ויאמר מה חטאתי כי־אתה 9
נתן את־עבדך ביד אחאב להמיתני׃ חי יהוה י
אלהיך אם־יש־גוי וממלכה אשר לא־שלח אדני שם
לבקשך ואמרו אין והשביע את־הממלכה ואת־הגוי
כי לא ימצאכה׃ ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך 11
הנה אליהו׃ והיה אני אלך מאתך ורוח יהוה ישאך 12
על־אשר לא־אדע ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך
והרגני ועבדך ירא את־יהוה מנערי׃ הלא־הגד לאדני 13
את אשר־עשיתי בהרג איזבל את נביאי יהוה ואחבא
מנביאי יהוה מאה איש חמשים חמשים איש במערה
ואכלכלם לחם ומים׃ ועתה אתה אמר לך אמר 14
לאדניך הנה אליהו והרגני׃ ויאמר אליהו חי יהוה טו
צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה אליו׃ וילך 16
עבדיהו לקראת אחאב ויגד־לו וילך אחאב לקראת
אליהו

℣. 7. c) *agnouit eum* Gen. 42, 7. 8. d) Gen. 18, 2.

Cap. XVIII. הפטרת כי תשא כמנהג האשכנזים.

2 Sam. 14, 22. 2 Reg. 1, 13. e) v. 17. Gen. 27, 21.
℣. 8. f) *hero tuo* vid. c. 16, 24. 2 Sam. 2, 5.
℣. 9. g) Gen. 20, 9. 1 Sam. 20, 1.
℣. 10. h) v. 15. 1 Sam. 20, 3. i) sc. vicinum. S. k) vt pluuiam tandem aliquando obtineret. S. l) *sed vbique dixerunt: non adest.* Iud. 4, 20. 1 Sam. 10, 14. m) tum vero adiurauit, vel *vt iurato dicerent*, rogauit.
℣. 11. n) vid. v. 8.
v. 12. o) *Fiet namque, dum ego abeo.* p) *interea spiritus* S. 2 Reg. 2, 16. q) *abripiet te* Ez. 3, 12. 14. Act. 8, 39. r) *quo ego nescio.* 2 Sam. 15, 20. Ion. *in*

קמץ בזק

locum, quem &c. s) Iam incipit opponere id, quod dixerat v. 9. *quid peccaui?* S. t) Ps. 71, 5. ἐκ νεότητός μου. Mat. 19, 20.
℣. 13. u) vid. v. 4. x) id est *quinquagenos in singulis speluncis.* conf. Gen. 32, 17. Num. 28, 13. y) Ex. 23, 25. Deut. 9, 9.
℣. 14. z) v. 8. ℣. 15. a) vid. v. 10. b) c. 17, 1. 2 Reg. 3, 14. c) vid. v. 1.

b) cf. 2 Reg. 4, 36. Hebr. 11, 35.
℣. 24. c) *Nunc certissime hoc scio.* Ps. 20, 7. Ioh. 16, 30. d) v. 18. Deut. 33, 1. e) c. 10, 6. Ioh. 17, 17.
CAP. XVIII, ℣. 1. f) *Et fuerunt*, i. e. elapsi sunt *dies multi.* Nomini plurali iungitur Verbum Singulare distribuens. g) Numerandi sunt hi dies a resuscitatione filii viduae, de qua sub finem c. 17. S. h) *anno* sc. *tertio*, ex quo Sareptam venerat, at *quarto* post negatam pluuiam Luc. 4, 25. Iac. 5, 17. Nempe Elias sedit ad torrentem Krith per *annum vnum* c. 17, 7. Sareptae etiam *per annum* fuit c. 17, 15. cum filius viduae moreretur, & hinc ibidem mansit *dies multos*; vt iam laberetur *annus tertius*, ex quo Sareptam venerat. Schm. i) *ostende te Achabo* v. 2. 15. Mitti debuit Elias, vt quod dixerat c. 17, 1. impleretur. Simul autem ei mandauit Deus quae faceret in certamine cum Baalitis. S.
℣. 2. k) v. 1. 2 Sam. 17, 17.
℣. 3. l) c. 17, 10. 11. Gen. 3, 9. m) qui vir religiosissimus fuit, vt sequitur; non tamen ipse Propheta *Obadias*, vt nonnullis visum est. n) c. 4, 6. 2 Reg. 10, 5. ὁ. οἰκονόμον. Luc. 12, 42. o) Parenthesis vsque ad finem versus 4.
℣. 4. p) *cum prorsus exscindere vellet* c. 14, 14. quod ex parte effecit v. 13. c. 19, 10. Conf. not. Deut. 21, 11. q) *& abdidit eos* Ios. 6, 17. 25. r) cf. 1 Sam. 22, 1. c. 24, 4. Hebr. 11, 38. s) c. 4, 7. c. 17, 4.
℣. 5. t) cf. Am. 4, 8. u) forte ibi *reperitur* vel *reperiemus* gramen. x) *vt viuos seruemus* Num. 31, 15. y) *nec porro exscindi* seu *fame perire sinemus.* z) *aliqua de iumentis* c. 12, 9. Leu. 4, 17.
℣. 6. a) *Diuiserunt ergo sibi regionem.* b) *solus*, excluso sc Obadia, non aliis ministris. S.
℣. 7.

CAP. XVIII, ℣. 1. ודבר per *Makk.* 2. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23 sic 1e. 5 אליהו *Metheg pro Mun.* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. ℣. 3. ועבדיהו per *Sukeph k.* 3. & vna cum *Mun.* 2. ℣. 5. מהבהמה ita 1. 2. 3. 5. 22. & hic quidem adiecta nota כצ״ כתיב וקרי כפי המסורה וסס כולם *Ita & scribi & legi oportet sec. Mas & libros Hisp. omnes.* Ceteri in margine, sic legunt, at in textu scribunt ביד ℣. מן בהמה ℣. 13. יהוה
per *Makkeph* 1. 2. 5. 7. 8. 10. 12. 14. 19. ℣. 10. יש per *Kadma & Tsere* 2. 3. sic fu. 5.

℣. 17. d) vid. v. 7. e) Gen. 34, 30. Ios. 7, 25. Est autem *turbator*, infortunii & calamitatis auctor, vt h. l. famis in Israele. S. ὁ διαστρέφων. Luc. 23, 2. cf. Am. 7, 10.

℣. 18. f) c. 16, 31. 32. quo ipso Dominum ad puniendum prouocasti. Id quod vnus ego aduersus multos demonstrare paratus sum.

℣. 19. g) v. 20. 42. 2 Reg. 1, 9. c. 2, 25. vid. Ios. 12, 22. h) ὁ. τῆς αἰσχύνης. per contemtum. vid. 2 Sam. 11, 21. & cf. Phil. 3, 19. 2 Cor. 4, 2. i) c. 16, 33. k) *de mensa* c. 2, 7.

℣. 20. l) cf. not. c. 17, 3. m) Ion. Ar. *pseudoprophetas*: item populum v. 19. 21.

℣. 21. n) *claudicatis* v. 26. 2 Sam. 4, 4. & *quasi volitatis* Es. 31, 5. o) S. *super duabus opinionibus*, in vtramque partem. Iob. 4, 13. c. 20, 2. cf. Ps. 119, 113. Ion. Syr. *diuisi in duas partes*. cf. Iac. 1, 8. dum & Iehouam & Baalem pro Deo habetis; cum tamen non possit esse, nisi vnus verus Deus, cui vni cultus debetur. p) vt omnino est v. 39. q) add. Ion *solum*. conf. Mat. 6, 24. r) nec Iehouam plane abnegare volentes, nec euidenti argumento contradicere ausi.

℣. 22. s) pro quo maxime Elias laborabat, cum in eo maior resipiscentiæ spes esset, quam in corruptissimo Rege. t) præter 400. luci prophetas v. 19. Cf. c. 22, 6.

℣. 23. u) *Dent igitur*. x) *& in frusta secent*, membratim diuidant. Iud. 19, 29. y) *apparabo* Iud. 6, 19. Ez. 45, 22. cf. Ex. 29, 36. 39.

℣. 24. z) *Innocetis autem* ℣. 26. *vos omnes*, qui Baalem adhuc colitis; vel vos Baalis prophetæ, per Apostrophen. a) Ioel 2, 5. Ps. 116, 4. b) v. 38. 1 Par. 21, 26. c) c. 2, 38. Deut. 1, 14. 1 Sam. 9, 10.

℣. 25. d) Incipit iam illis tutto zelo illudere. *Schmidius*.

17 אֵלִיָּהוּ׃ וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחְאָב אֶת־אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אַחְאָב
18 אֵלָיו הַאַתָּה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לֹא עָכַרְתִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזָבְכֶם אֶת־מִצְוֺת
19 יְהוָה וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים׃ וְעַתָּה שְׁלַח קְבֹץ אֵלַי אֶת־
כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וְאֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל
אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת
כ אֹכְלֵי שֻׁלְחַן אִיזָבֶל׃ וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
21 וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל׃ וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ
אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי
הַסְּעִפִּים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל
22 לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־
הָעָם אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל
23 אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ׃ וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים
וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וִינַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים
וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת־הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־
24 הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים׃ וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי
אֶקְרָא בְשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ הוּא
כה הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר׃ וַיֹּאמֶר
אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ
רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא
26 תָשִׂימוּ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ
בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ
וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה׃
27 וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־
גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ
28 אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיִקָץ׃ וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ
כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם׃
29 וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין
ל קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ

Pp 5 לח ה אלי

℣. 26. e) *quem permisit illis* c. 22, 23. f) v. 24. 25. g) *o Baal!* He vocantis, vt Cant. 1, 8. Es. 42, 8. &c. h) v. 24. 29. i) Vulg. *transiliebantque altare*. 6. διέτρεχον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Cocc. Lex. &

הפטרת
כי תשא
במנהג
הספרדים

הפ׳ דגושה

grandi gradu incesserunt iuxta altare. Ion. *insanos se gerebant*. Nempe quasi furore prophetico, extra se rapti, incompositis motibus huc illuc ferebantur. *Bochartus* Hieroz. P. II. p. 555. Lutherus: *claudicabant*. vid. v. 21. sic Schmid. *Annot.* præferimus, qui reddidit *claudicare*, hoc sensu, quod Spiritus S. ipsorum *genu flexiones & gestus* vocabulo claudicationis contemtim exprimere voluerit. k) *quod fecerat* sc. *faciens*. Impersonaliter. cf. c. 13, 9. Deut. 15, 2. Hinc plerique Interpp. habent *fecerant*. Alii ad Eliam referunt. coll. v. 30. minus bene.

℣. 27. l) *illusit illis* (9) Gen. 31, 7. LXX. vt Gal. 6, 7. m) Ion. *siquidem vos dicitis, Deus est*: nimirum ridiculus, qui simul omnibus satisfacere non potest, nec vbique præsens est, & interdum dormiens. n) *meditatio*, cura animi 1 Sam. 1, 16 Prou. 23, 29. o) S. *insectatio* (1) a [שׂוּג], sed forma minus vsitata. Alii itaque a סוּג. sic Cocc. *in secessu*. Vulg. *in diversorio est*. Ion. Syr. Ar. *negotiis distinetur*. ℣. 28. p) *& inciderunt se* Leu. 19, 28. Deut. 14, 1. ℣. 29. q) 1 Sam. 18, 10. Ion. *insanos se gerebant*. Ar. *denuo cœperunt precari*. r) Tig. *vsque ad tempus sacrificii vespertini*. conf. v. 36. 2 Reg. 16, 15. Dan. 9, 21. Esr. 9, 4. 5. s) v. 26. conf. Es. 46, 7. Mich. 3, 7. t) *attentio, auscultatio*. (3) Es. 21, 7. 2 Reg. 4, 31.

℣. 19. ארבע per *Darga* 2. 5. 7. 8. 13. 19. 21 per *Mun.* 3. 10. 12. 15. ℣. 20. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. 7. 8. 9. 12. 21. 22 23. ℣. 22. אני per *Kadma* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 23. העצים *Meth.* pro *Mun.* 2. 6. 9. 20. ℣. 26.

אלי ויגשו כל־העם אליו וירפא את־מזבח יהוה
31 ההרוס : ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר
שבטי בני־יעקב אשר היה דבר־יהוה אליו לאמר
32 ישראל יהיה שמך : ויבנה את־האבנים מזבח בשם
יהוה ויעש תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח :
33 ויערך את־העצים וינתח את־הפר וישם על־העצים :
34 ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על־העלה ועל־
לה העצים ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו : וילכו
36 המים סביב למזבח וגם את־התעלה מלא־מים : ויהי
בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר יהוה אלהי
אברהם יצחק וישראל היום יודע כי־אתה אלהים
יתיר י בישראל ואני עבדך ובדבריך עשיתי את כל־הדברים
37 האלה : ענני יהוה ענני וידעו העם הזה כי־אתה
יהוה האלהים ואתה הסבת את־לבם אחרנית :
38 ותפל אש־יהוה ותאכל את־העלה ואת־העצים ואת־
האבנים ואת־העפר ואת־המים אשר־בתעלה
39 לחכה : וירא כל־העם ויפלו על־פניהם ויאמרו יהוה
עד כאן מ הוא האלהים יהוה הוא האלהים : ויאמר אליהו להם
תפשו את־נביאי הבעל איש אל־ימלט מהם ויתפשום
41 ויורדם אליהו אל־נחל קישון וישחטם שם : ויאמר
אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי־קול המון הגשם :
42 ויעלה אחאב לאכל ולשתות ואליהו עלה אל־ראש
ברכיו קרי 43 הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכו : ויאמר אל־
נערו עלה־נא הבט דרך־ים ויעל ויבט ויאמר אין
44 מאומה ויאמר שב שבע פעמים : ויהי בשבעית ויאמר
הנה־עב קטנה ככף־איש עלה מים ויאמר עלה אמר
מה אל־אחאב אסר ורד ולא יעצרכה הגשם : ויהי עד־
כה ועד־כה והשמים התקדרו עבים ורוח ויהי גשם
גדול

℣. 30. u) *& sanauit, reparauit,* refecit. Ps. 60, 4. conf. 1 Par. 11, 8. x) *in honorem Iehouæ* antea ibi a piis hominibus exstructum, cum Hierosolymam ire non liceret c. 12, 28. seqq. sediussu Iezabelis cum aliis *euersum.* y) vid. c. 18, 10.
℣. 31 z) cf. Ios. 4, 5. 20. Ex. 24, 4. a) Gen. 32, 29. c. 35, 10. 2 Reg. 1^. 34.
℣. 32 b) S. *pro nomine Iehouæ;* non Baalis aut alius idoli. cf. Col. 3, 17. c) *aquæductum, canalem* v. 35. 38. 2 Reg. 18, 17. d) S. *ad spatium duarum satarum seminis.* 2 Reg. 7, 1. ὁ. χωροῦσαν δύο μετρητάς. Ioh. 2, 6.
℣. 33. e) Gen. 22, 9. f) vid. v. 23.
℣. 34 g) c. 17, 12. ὁ. ὑδρίας. Ioh. 2, 6. 7. h) cf. Iud. 6, 20. i) 1 Sam. 26, 8. 2 Sam. 20, 10. k) q. d. *& tertiarunt,* s. *tertium fecerunt.* cf. Coh. 4, 12.
℣. 35. l) v. 32.
℣. 36. m) *cum adscenderet,* vel *cum offerri solebat oblatio* vespertina. vid. v. 29. n) Ex. 3, 6. o) *hodie innotescat,* notum fiat. Ex. 33, 16. Ruth 3, 14. p) Ion. *quod tu sis Dominus, & tua Schecina habitet in Israele.* q) cf. Ioh. 11, 42. c. 12, 30. r) *& quod iussu tuo fecerim.* c. 13, 1. 2.
℣. 37. s) Ps. 4, 2. Respicit v. 24. t) v. 21. 24. 38. u) *& quod tu conuerteris* Esr. 6. 22. conf. Ex. 13, 18. 2 Sam. 3, 12. x) *retro,* ab idololatria (6) Gen. 9, 23. 2 Reg. 20. 10. 1 Sam. 4, 18.
℣. 38. y) conf. Gen. 4, 4. Leu. 9, 24. Iud. 6, 21. 1 Par. 21, 26. 2 Par. 7, 1. it. 2 Reg. 1, 10. 12. z) v. 32. 35. a) *lambendo absumsit.* Num. 22, 4. Es. 49, 23.
℣. 39. b) Leu. 9, 24. c) v. 21. 24. 37. Ios. 22, 34. 2 Sam. 7, 26.
℣. 40. d) zelo plane heroico & diuino, vt miserum populum a deceptoribus liberaret. e) c. 13, 4. Ios. 8, 23. f) v. 19. seqq. g) conf. Ier. 51, 40. h) Iud. 4, 7. c. 5, 21. i) Num. 14, 26. Ier. 41, 7. secundum legem Dei Deut. 13, 15. 16. c. 17, 5. cf. etiam 1 Sam. 15, 33. Apoc. 13, 10.
℣. 41. k) cf. 2 Reg. 9, 34. Coh. 9, 7. l) *nam vocem audio multitudinis.* Ez. 23, 42. m) conf. c. 27, 1.
℣. 42. n) 2 Reg. 1, 9. o) vid. v. 19. p) *& inflexit, depressit se.* (3) 2 Reg. 4, 34. 35 q) nempe sessum *demisit corpus, & faciem* pronam *inter genua posuit,* orans simul & expectans pluuiam. *Cocc.* Lex. Conf. Iac. 5, 18.
℣. 43. r) prospice *versus mare* c. 8, 44. 48.
℣. 44. s) *iunge* sc. currum, 2 Reg. 9, 21. Gen. 46, 29. vel equos currui, *& domum descende.* t) *ne detineat* deinde te. Iud. 13, 15. 2 Reg. 4, 24.
℣. 45. u) i. e. *Interea factum est;* q. d. *Et factum est usque sic & usque sic.* Ion. *cum se accingeret & descenderet.* Syr. *cum se verteret huc & illuc.* x) *obscurati sunt atris* nubibus & vento. Hithp. (1) vid. Ier. 4, 28. Ioel 2, 10. & cf. Ex. 19, 9. 2 Sam. 22, 12. y) Iac. 5, 18.

℣. 36. בישראל pro eo hab. לישראל 6. 9. & sic se. in textu ?. ℣. 37. כי אתה יהוה ita 2. 5. ℣. 42. ואליהו per *Geresch* loco *Sakephk.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23. ℣. 44. ויאמר per *Sakephg.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 5. הנה per *Merca* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 44. אל־אחאב pro eo hab. לאחאב 6. 9. in margine.

הפטרה 46 גדול וירכב אחאב וילך יזרעאלה׃ ויד יהוה
פנחס היתה אל־אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב

Cap.XIX.

יט עד־באכה יזרעאלה׃ ויגד אחאב
לאיזבל את כל־אשר עשה אליהו ואת כל־
2 אשר הרג את־כל־הנביאים בחרב׃ ותשלח איזבל
מלאך אל־אליהו לאמר כה־יעשון אלהים וכה יוספון
כי־כעת מחר אשים את־נפשך כנפש אחד מהם׃
3 וירא ויקם וילך אל־נפשו ויבא באר שבע אשר
4 ליהודה וינח את־נערו שם׃ והוא־הלך במדבר
דרך יום ויבא וישב תחת רתם אחת וישאל את־
נפשו למות ויאמר רב עתה יהוה קח נפשי כי לא־
ה טוב אנכי מאבתי׃ וישכב ויישן תחת רתם אחד
6 והנה־זה מלאך נגע בו ויאמר לו קום אכול׃ ויבט
והנה מראשתיו עגת רצפים וצפחת מים ויאכל וישת
7 וישב וישכב׃ וישב מלאך יהוה ׀ שנית ויגע־בו
8 ויאמר קום אכל כי רב ממך הדרך׃ ויקם ויאכל
וישתה וילך בכח ׀ האכילה ההיא ארבעים יום
9 וארבעים לילה עד הר האלהים חרב׃ ויבא־שם אל־
המערה וילן שם והנה דבר־יהוה אליו ויאמר לו מה־
לך פה אליהו׃ ויאמר קנא קנאתי ליהוה ׀ אלהי
צבאות כי־עזבו בריתך בני ישראל את־מזבחתיך
הרסו ואת־נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי
11 ויבקשו את־נפשי לקחתה׃ ויאמר צא ועמדת בהר
לפני יהוה והנה יהוה עבר ורוח גדולה וחזק מפרק
הרים ומשבר סלעים לפני יהוה לא ברוח יהוה ואחר
12 הרוח רעש לא ברעש יהוה׃ ואחר הרעש אש לא
באש

z) S. *vectus curru est.* Sic 2 Reg. 9, 16. a) c. 4, 12. 2 Reg. 9, 10.
℣. 46. b) *Manus autem* & instinctus *Dei.* 2 Reg. 3, 15. Ez. 1, 3. c) *vt accingeret* (1) d) sc. antequam pluuia veniret, vt Regem incolumem Iezreelem perduceret. *Schm.* e) 2 Sam. 5, 25.
CAP. XIX, ℣. 1. f) c. 18, 22. 40.
℣. 2. g) c. 22, 13. h) Loquitur superstitiosa mulier de diis suis, in plurali. Formulam cf. 1 Sam. 3, 17. c. 14, 44. i) c. 20, 6. Ex. 9, 18. cf. Ios. 11, 6. &c. k) *animam tuam* l. *temetipsum, sicut vnum ex illis,* quos tu occidisti. Sic mature animi sui consilium ipsa prodidit, non sine Dei prouidentia, vt Elias sibi fuga consuleret. *Schmidius.*
℣. 3. l) *Vidit itaque* præsentissimum vitæ discrimen, si maneret; & quod Achabus & Israelitæ non impedituri essent furiosæ feminæ conatum. m) Ion. *ad seruandam vitam suam.* Ar. *contendens eripere animam suam.* cf. 2 Reg. 7, 7. Gen. 21, 31. c. 26, 36. n) *quæ Iudæ* & Simeonis, vide Ios. 15, 28. c. 19, 2. o) Iud. 2, 23. p) vt solus abiret. conf. 2 Reg. 2, 2. 4. 6.
℣. 4. q) Spiritus S. instinctu, sicut CHRISTVS antitypus Mat. 4, 1. r) *iunipero,* vel vt alii malunt, sub *genista* (4) v. 5. Iob. 30, 4 Ps. 120, 4. Vid. *Vossii Arboret. Bibl.* p. 355. seqq. s) cf. Num. 11, 15. & c. 23, 10. it. not. Iud. 16, 30. t) i. e. plus, quam *satis est,* adflictionum & laborum, quorum nec finem nec fructum aliquem in impio populo video. conf. Num. 16, 3. 2 Sam. 24, 16. u) Ion. 4, 3. x) *non melior,* sed æque peccator ac morti obnoxius, vt maiores mei.
℣. 6. y) c. 3, 21. c. 13, 1. z) *ad caput suum* Gen. 28, 11. a) *prunarum,* inter prunas tostum panem. Es. 6, 6. *Bochartus* tamen Hieroz. P. I. p. 328. putat intelligendum h. l. esse *panem coctum ad lapides candefactos;* quos hoc nomen Arabice denotat. Et rad. Ar. per *Dad* est: *vssit, coxit, assauit ignito lapide* lac, carnes &c. Aliud autem est אחד קרי רצפה *pauimentum,* vel lapis, cuius in pauimento vsus est. Ez. 40, 17. 18. Esth. 1, 6. a rad. Ar. *rasapha,* per *Sad, strauit, ordine iunxit* lapides. conf. Cant. 3, 10. 2 Reg. 16, 17. b) *& ampulla* (7) 1 Sam. 26, 11. 12. c) cont. c. 13, 33.
℣. 7. d) i. e. *longior est via, quam vt conficere eam possis,* nisi cibum hunc comederis.
℣. 8. e) *deinde iuit* ductu Spiritus S. v. 4. f) *cibi* s. *comestionis* (1) g) cf. Ex. 24, 18. c. 34, 28. typus ieiunii Christi Mat. 4, 2. Iter quidem a terra Israelitica (seu potius Idumæa) vsque ad Sinai fuit *undecim dierum* Deut. 1, 2. sed Elias, quia senex & infirmus erat, eidem impendit 20. l. 19. dies, & vnum illic mansit, ac reditum totidem 20. diebus absoluit. *Abarb.* ad h. l. h) Ion. *ad montem, super quo adparuerat gloria Domini.* cf. Ex. 3, 2.
℣. 9. i) Gen. 19, 30. cf. Ex. 33, 22. ὁ. εἰς τὸ σπήλαιον. Hebr. 11, 38. k) vt in colloquium cum eo veniret. *S.* l) in horridis desertis.
℣. 10. m) cf. Num. 11, 29. c. 25, 11. 13. & falsos eorum prophetas occidi iussi. n) vid. c. 18, 30. o) vid c. 18, 4. 13. LXX. vt Rom. 11, 3. Hebr. 11, 37. p) v. 14. Iud. 9, 5. q) scil. in officio publico, reliquis omnibus, qui non occisi sunt, fuga dilapsis. cf. v. 18. r) non Isabel tantum v. 2. sed & alii v. 3. cf. Rom. 11, 2. Elias hostes & persecutores habuit præ ceteris Achabum & Isabelem, vt Iohannes Baptista, alter Elias, Herodem & Herodiadem Marc. 6, 17. 19.
℣. 11. s) cf. Ex. 33, 21. t) Ex. 34. 6. u) c. 18, 45. Ez. 1, 4. Iob. 38, 1. Act. 2, 2. x) substantiuum generis communis cum vtroque genere hic iungitur. cf. Iob. 20, 26. y) *disrumpens* (8) Zach. 11, 16. z) *terræ motus* v. 12. Es. 29, 6. Am. 1, 1. conf. Apoc. 6, 12. c. 16, 19.

℣. 46. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 21. 22. CAP. XIX, ℣. 2. אל pro eo hab. על־ *Orientales.* ℣. 4. והוא per *Kadma* 1. 2. ויאמר sine *Psik* 1. 3. 11. 15. & per *Sakeph* 2. contra *Indic. Basil.* f. 60. d. רב per *Kamets* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff* sed expuncto *Kamets* se. *Pat.* 5. ℣. 6. עגת *Gimel* geminant per *Dag.* 7. 8. 11. 12. 14.–18. 21. 22. 23. ℣. 7. יהוה sine *Psik* 3. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *Indic. Basil* f. 60. d. ℣. 8. עד per *Makk.* 1. 3. 5. ℣. 11. צא per *Kadma* solus *Ber.* והנה per *Psik* nun. 2. sic se. 5. גדולה per *Tlischagd.* 1. וחזק per *Graschaim* 1. 2. 6–16. 19.–23. sic se. 5. לא־ברוח per *Makk.* 17. 18. 20. 21. & *Ber.*

13 באש יהוה ואחר האש קול דממה דקה: ויהי כשמע
אליהו וילט פניו באדרתו ויצא ויעמד פתח המערה
14 והנה אליו קול ויאמר מה־לך פה אליהו: ויאמר
קנא קנאתי ליהוה אלהי צבאות כי־עזבו בריתך
בני ישראל את־מזבחתיך הרסו ואת־נביאיך הרגו
בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את־נפשי לקחתה:
טו ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרכך
מדברה דמשק ובאת ומשחת את־חזאל למלך על־
16 ארם: ואת יהוא בן־נמשי תמשח למלך על־ישראל
ואת־אלישע בן־שפט מאבל מחולה תמשח לנביא
17 תחתיך: והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט
18 מחרב יהוא ימית אלישע: והשארתי בישראל שבעת
אלפים כל־הברכים אשר לא־כרעו לבעל וכל־הפה
19 אשר לא־נשק לו: וילך משם וימצא את־אלישע בן־
שפט והוא חרש שנים־עשר צמדים לפניו והוא בשנים
כ העשר ויעבר אליהו אליו וישלך אדרתו אליו: ויעזב
את־הבקר וירץ אחרי אליהו ויאמר אשקה־נא לאבי
ולאמי ואלכה אחריך ויאמר לו לך שוב כי מה־עשיתי
21 לך: וישב מאחריו ויקח את־צמד הבקר ויזבחהו
ובכלי הבקר בשלם הבשר ויתן לעם ויאכלו ויקם וילך
אחרי אליהו וישרתהו:

CAP. XX.

כ ובן־הדד מלך־
ארם קבץ את־כל־חילו ושלשים ושנים מלך אתו וסוס
2 ורכב ויעל ויצר על־שמרון וילחם בה: וישלח מלאכים
3 אל־אחאב מלך־ישראל העירה: ויאמר לו כה אמר
בן־הדד כספך וזהבך לי־הוא ונשיך ובניך הטובים לי־
4 הם: ויען מלך־ישראל ויאמר כדברך אדני המלך לך
ה אני וכל־אשר־לי: וישבו המלאכים ויאמרו כה־אמר
בן־הדד לאמר כי־שלחתי אליך לאמר כספך וזהבך
6 ונשיך ובניך לי תתן: כי אם־כעת מחר אשלח את־
עבדי

הב׳ בפתח

מלרע

הש׳ בחק

עד כאן

21, 7. b) v. 13. h. e. ex mente Grotii: habitum ei propheticum dedit, & sic eum velut inauguravit; coll. 2 Reg. 2, 8. sed S. q. d. en togam meam mihi portabis, & deinceps ministrabis. coll. v. 20. 21. ℣. 20. c) Luc. 5, 11. d) Gen. 31, 28. e) cf. Luc. 9, 60. 61. 62. f) Matt. 8, 21. g) abi, redi tamen. asyndeton. h) quid namque feci tibi? An non credis, me Dei iussu id fecisse? Quare omnino tibi obsequendum est. S. ℣. 21. i) 1 Sam. 11, 7. k) Vulg. Tig. aliique: & mactavit. cf. Gen. 31, 54. at S. sacrificavit illud. l) cf. 2 Sam. 24, 22. m) S. coxit eos, quoad carnem. 1 Sam. 2, 1? 7. n) vt Iosua Mosi Ex. 24, 13. Ios. 1, 1. &c. CAP. XX. ℣. 1. o) Ceterum Benhadad c. 15, 18. 2 Reg. 8, 7. p) 32. reguli Benhadado subiecti v. 16. 24. cf. Ios. 12, 9. seqq. q) verbum militare, vt Es. 36, 1. 10. Apoc. 20, 9. r) c. 8, 37. 2 Reg. 6, 24. ℣. 2. s) vel vltro, vel tum Achabus conditiones pacis rogasset. ℣. 3. t) praecipuum ex legatis S. Conf. c. 1, 2. u) vt sc. mihi illud des, tanquam tributarius. S. x) mihi obsidum loco dandi sunt: & tunc soluam obsidionem vrbis. S. ℣. 4. y) tributarius sc. z) vt accipias, prout lubet, modo obsidionem soluas. S. Adeo miser & imbecillus erat Rex impius & in Deo non confisus. ℣. 5. a) Sed mox reversi sunt. Benhadad cum videret, quod Achabus tam promte consensisset, poenitentia ductus est, quod non plura petiisset. Itaque stare noluit conditionibus prioribus; sed addidit de nouo, vt etiam principum Achabi bona sibi darentur. S. ℣. 6. b) q. d. Verum quidem est, quod miserim ad te &c. v. 5. Verum enim vero cras &c. c) c. 19, 2.

℣. 12. a) tranquillitatis s. silentii (3) Ps. 107, 29. cf. Apoc. 8, 1. b) tenuis. respectu istius terrae motus, venti procellosi, & ignis vehementis. LXX. vox aurae (Syr. loquelae) tenuis. Ion. & Ar. vox laudantium submissa. Ostendere voluit Deus suum post duras afflictiones suaue auxilium, & in caelis requiem, quo breui sit transferendus. Schm. Aliis est Euangelii figuratio, coll. Hebr. 12, 18. seq. vid. Grot. ℣. 13. c) operuit (3) 1 Sam. 21, 10. d) ἐν τῇ μηλωτῇ. sic v. 19. 2 Reg. 2, 8. Hebr. 11, 37. e) vid. v. 9. ℣. 14. f) vid. v. 10. c. 17, 1. ℣. 15. g) in desertum Damasci, in quo latebis, a me defendendus & sustentandus, d nec mihi placueris Schmid. Conf. not. v. 8. h) deinde venies in terram Israelis v. 10. sed Schmid. Venire est h. l. venire potestatis, q. d. & potestatem habeto a me tria haec faciendi, vt vngas &c. i) per Elisam. cf. 2 Reg. 8, 13. Es. 45, 1. ℣. 16. k) per Elisae discipulum 2 Reg. 9, 1. 2. 3. l) v. 19. m) c. 4, 12. 2 Sam. 20, 15. 18. n) vnctione consecrabis cf. 2 Sam. 1, 21. o) 1 Sam. 3, 20. ℣. 17. p) quicunque de impiis Israelitis effugerit c. 8, 40. q) cf. 2 Reg. 9, 14. 15. c. 10, 3. r) vid. 2 Reg. 9, 24. 33. c. 10, 6. 11. 25. s) gladio Spiritus, quo ipsis mala quaeris, & aeternam mortem non frustra denunciabit. cf. Es. 11, 4. Apoc. 11, 5. 6. & sic vindicabitur illa hostium tuorum saevitia, aduersus quos meum auxilium implorasti. Rom. 11, 2. ℣. 18. t) cf. Zeph. 3, 12. Apoc. 7, 2. c. 12, 17. u) Rom. 11, 4. Certum numerum ponit Deus, vt ostendat, se omnes ac singulos in numerato habere Schmid. x) Hos. 13, 2. cf. 1 Sam. 10, 1. Ps. 2, 12. ℣. 19. y) e deserto Damasceno ℣. 15. z) 1 Sam. 8, 12. Es. 28, 24. Iob. 1, 14. a) 1 Sam.

℣. 15. מדברה Beth Kametsatum hab. 3. contra Mas. 1. 2. impr. & Erff. h. l. item Ios. 18, 12. & Es. 16, 1.
℣. 20. אליהו Schin sine Dag. ...

עבדי אליך וחפשו את־ביתך ואת בתי עבדיך והיה
7 כל־מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו׃ ויקרא מלך־
ישראל לכל־זקני הארץ ויאמר דעו־נא וראו כי רעה
זה מבקש כי־שלח אלי לנשי ולבני ולכספי ולזהבי
8 ולא מנעתי ממנו׃ ויאמרו אליו כל־הזקנים וכל־העם
9 אל־תשמע ולוא תאבה׃ ויאמר למלאכי בן־הדד
אמרו לאדני המלך כל אשר־שלחת אל־עבדך
בראשנה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות וילכו
י המלאכים וישבהו דבר׃ וישלח אליו בן־הדד ויאמר
כה־יעשון לי אלהים וכה יוספו אם־ישפק עפר שמרון
11 לשעלים לכל־העם אשר ברגלי׃ ויען מלך־ישראל
12 ויאמר דברו אל־יתהלל חגר כמפתח׃ ויהי כשמע
את־הדבר הזה והוא שתה הוא והמלכים בסכות
13 ויאמר אל־עבדיו שימו וישימו על־העיר׃ והנה נביא
אחד נגש אל־אחאב מלך־ישראל ויאמר כה אמר
יהוה הראית את כל־ההמון הגדול הזה הנני נתנו
14 בידך היום וידעת כי־אני יהוה׃ ויאמר אחאב במי
ויאמר כה־אמר יהוה בנערי שרי המדינות ויאמר מי־
טו יאסר המלחמה ויאמר אתה׃ ויפקד את־נערי שרי
המדינות ויהיו מאתים שנים ושלשים ואחריהם פקד
16 את־כל־העם כל־בני ישראל שבעת אלפים׃ ויצאו
בצהרים ובן־הדד שתה שכור בסכות הוא והמלכים
17 שלשים־ושנים מלך עזר אתו׃ ויצאו נערי שרי
המדינות בראשנה וישלח בן־הדד ויגידו לו לאמר
18 אנשים יצאו משמרון׃ ויאמר אם־לשלום יצאו
תפשום חיים ואם למלחמה יצאו חיים תפשום׃
19 ואלה יצאו מן־העיר נערי שרי המדינות והחיל אשר
כ אחריהם׃ ויכו איש אישו וינסו ארם וירדפם ישראל
21 וימלט בן־הדד מלך ארם על־סוס ופרשים׃ ויצא מלך
ישראל

d) *vt perquirant* Gen. 31, 35. e) *desiderium*, quod desiderio est oculis. cf. Es. 64, 10. Ez. 24, 16. f) & tunc demum soluam obsidionem.
℣. 7. g) Ex. 3, 16. Iud. 11, 5. h) v. 22. 2 Sam. 24, 12. 2 Reg. 5, 7. i) non tantum iniquissima postulat, sed *mala quæuis nobis intendit*, nec serio pacem promittit. k) conf. Num. 35, 23. 1 Sam. 24, 10. l) *pro*, vel *propter* vxores vid. v. 3. 5. m) *& nihil horum ei denegaui*, prohibui ab eo. Gen. 30, 2. & ecce iam etiam duriora postulat.
℣. 8. n) Deut. 13, 9. Prou. 1, 10.
℣. 9. o) *ob quod.* 2 Sam. 11, 22. p) *primum*, priori legatione v. 2. q) 1 Sam. 17, 30.
℣. 10. r) c. 19, 2. s) *si suffecerit* (2) Es. 2, 6. Audax hyperbole. Grot. t) Negauerat Achabus pretiosa seruorum Benhadado v. 9. minatur itaque hic & iurat, quandoquidem pauca ista sibi negata fuerint, eum ingenti exercitu suo se effecturum, vt nec puluerem in Samaria relinquat. S. u) *pugillis*, al. *plantu pedum* (3) Es. 40, 12. Ez. 13, 19. cf. Iud. 15, 4. x) vid. Iud. 8, 5. 1 Sam. 25, 27.
℣. 11. y) Ion. *qui se accingit & descendit in pugnam, sicut is, qui inde victor reuertitur.* q. d. Benhadadus multa quidem de exspolianda vrbe minatur, sed nondum eam expugnauit. *Schmidius.*
℣. 12. z) vid. v. 16. a) 2 Sam. 11, 11. b) *admouete* sc. *castra* vel *exercitum* Ios. 8, 13. cf. Es. 22, 7. Ps. 3, 7. c) sed dum illi se ad oppugnationem pararunt, & Benhadad inter pocula moras fecit, Achab eos cum suis præuenit. *Schmidius.*
℣. 13. d) conf. v. 22. 35. c. 18, 4. Hunc Micham filium Iimlæ c. 22, 8. fuisse, tradunt Hebræi. vid. *Raschi. Abarb.* &c. e) Adparet hinc, quod etsi persecutionem passus est Elias, tantum tamen effectum fit miraculo eius c. XVIII. vt Achabus aliis Prophetis aliquem in ipsa vrbe regia locum concesserit iterum. S. f) v. 28. 2 Par. 14, 10.
℣. 14. g) *per quos?* de pluribus, vt Ex. 10, 8. Ios. 9, 8. h) *per iuuenes*, filios vel potius *seruos* v. 15. 17. conf. 2 Sam. 18, 15. i) *prouinciarum* tibi sc. subiectarum. conf. Thren. 1, 1. Esth. 1, 1. k) *iunget* s. *incipiet prælium?* 2 Par. 13, 3. Ion. Syr. *quis aciem instruet?* l) Nominatur Rex, ad tentandam eius fidem. *Schm.*
℣. 15. m) cf. Iud. 7, 7. n) sc. quos Achabus in obsessa vrbe secum habebat. Cf. eundem numerum c. 19, 18.
℣. 16. o) non noctu, sed *in ipso meridie*. cf. etiam not. 2 Sam. 4, 5. p) v. 12. c. 16, 9. q) v. 12. Es. 1, 8.
℣. 17. r) v. 14. 15.
℣. 18. s) *siue ad pacem*, se nobis traditури, exiuerint &c. Achabi responso adhuc exacerbatus, omnes sine discrimine acerba morte in conspectu suo puniri volebat.
℣. 19. t) *&* *deinde exercitus* 7000. hominum v. 15.
℣. 20. u) *& percusserunt* pueri principum, qui primi exiuerunt v. 17. x) *virum suum*, quicunque ex mandato Benhadadi primus accesserat ad eos capiendos v. 18. Reliqui autem in fugam se coniecerunt, & sic Israelitæ persecuti sunt fugientes. y) S. *cum* equis ac equitibus. cf. Gen. 32, 12. Ex. 35, 22. Ion. *& cum ipso erant duo paria equitum.* ℣. 21. z) *Sic*, vt dictum est v. 14. Rex Israelis inter primos *egressus est*, & deinde percussit. *Schmid.*

℣. 8. Pro אל alius liber in margine 2. habet אל *o Deus! audias* &c. velut esset apostrophe ad Deum auerruncum. ℣. 10. יעשון־לי ita 1. 2 & sic fe. 5. ℣. 18. ואם per *Makk.* 1. 2. 5. למלחמה per *Patach* seq. *Dag.* 2. 3. & in margine 6. 9. contra *Mas. impr.* Ier. 28, 8. ℣. 20. וינסו *Singular.* וינס reperiri in codd. correctis & vetustis, ait nota in margine 7. 8. וימלט per *Mahpach* 17. 18. & *Bes.*

יִשְׂרָאֵל וַיַּךְ אֶת־הַסּוּס וְאֶת־הָרָכֶב וְהִכָּה בַאֲרָם מַכָּה
22 גְדוֹלָה׃ וַיִּגַּשׁ הַנָּבִיא אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ
הִתְחַזַּק וְדַע וּרְאֵה אֵת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה כִּי לִתְשׁוּבַת
הַשָּׁנָה מֶלֶךְ אֲרָם עֹלֶה עָלֶיךָ׃
23 וְעַבְדֵי מֶלֶךְ־אֲרָם אָמְרוּ אֵלָיו אֱלֹהֵי הָרִים אֱלֹהֵיהֶם עַל־
כֵּן חָזְקוּ מִמֶּנּוּ וְאוּלָם נִלָּחֵם אִתָּם בַּמִּישׁוֹר אִם־לֹא
24 נֶחֱזַק מֵהֶם׃ וְאֶת־הַדָּבָר הַזֶּה עֲשֵׂה הָסֵר הַמְּלָכִים אִישׁ
מִמְּקֹמוֹ וְשִׂים פַּחוֹת תַּחְתֵּיהֶם׃ וְאַתָּה תִמְנֶה־לְךָ חַיִל כה
כַּחַיִל הַנֹּפֵל מֵאוֹתָךְ וְסוּס כַּסּוּס וְרֶכֶב כָּרֶכֶב
וְנִלָּחֲמָה אוֹתָם בַּמִּישׁוֹר אִם־לֹא נֶחֱזַק מֵהֶם וַיִּשְׁמַע
לְקֹלָם וַיַּעַשׂ כֵּן׃
26 וַיְהִי לִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה וַיִּפְקֹד בֶּן־הֲדַד אֶת־אֲרָם וַיַּעַל
27 אֲפֵקָה לַמִּלְחָמָה עִם־יִשְׂרָאֵל׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָתְפָּקְדוּ
וְכָלְכְּלוּ וַיֵּלְכוּ לִקְרָאתָם וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נֶגְדָּם כִּשְׁנֵי
28 חֲשִׂפֵי עִזִּים וַאֲרָם מִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיִּגַּשׁ אִישׁ
הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר
יְהוָה יַעַן אֲשֶׁר אָמְרוּ אֲרָם אֱלֹהֵי הָרִים יְהוָה וְלֹא־אֱלֹהֵי
עֲמָקִים הוּא וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־הֶהָמוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה בְּיָדֶךָ
29 וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וַיַּחֲנוּ אֵלֶּה נֹכַח אֵלֶּה שִׁבְעַת
יָמִים וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַתִּקְרַב הַמִּלְחָמָה וַיַּכּוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־אֲרָם מֵאָה־אֶלֶף רַגְלִי בְּיוֹם אֶחָד׃ וַיָּנֻסוּ ל
הַנּוֹתָרִים אֲפֵקָה אֶל־הָעִיר וַתִּפֹּל הַחוֹמָה עַל־עֶשְׂרִים
וְשִׁבְעָה אֶלֶף אִישׁ הַנּוֹתָרִים וּבֶן־הֲדַד נָס וַיָּבֹא אֶל־
31 הָעִיר חֶדֶר בְּחָדֶר׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו עֲבָדָיו הִנֵּה־נָא
שָׁמַעְנוּ כִּי מַלְכֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי־מַלְכֵי חֶסֶד הֵם נָשִׂימָה
נָּא שַׂקִּים בְּמָתְנֵינוּ וַחֲבָלִים בְּרֹאשֵׁנוּ וְנֵצֵא אֶל־מֶלֶךְ
32 יִשְׂרָאֵל אוּלַי יְחַיֶּה אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ וַיַּחְגְּרוּ שַׂקִּים בְּמָתְנֵיהֶם
וַחֲבָלִים בְּרָאשֵׁיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
עַבְדְּךָ

---

tum. Conf. *Maii Supplem.* ad Cocc. Lex. p. 39. a) *caprarum*, quarum greges semper parui sunt, & minores gregibus ouium. ♈. 28. b) v. 13. 22. c) *dixit, inquam* 2 Sam. 22, 7. d) vid. v. 23. e) v. 13. ♈. 29. f) S. *vt consereretur praelium.* conf. Deut. 20, 2. Iob. 38, 23. ♈. 30. g) v. 26. h) per miraculum. cf. Ios. 6, 20. i) *effugit* ruinam muri & in vrbem penetravit cum paucis suorum. k) *e conclaui in conclaue aliud.* c. 22, 25. 2 Reg. 9, 2. sic *de anno in annum* Leu. 25, 53. Deut. 15, 20. coll. 1 Sam. 7, 16. ♈. 31. l) *Reges misericordiae* s. *benigni*, vt Es. 57, 1. Prou. 11, 17. m) ♈. 32. Gen. 37, 34. n) *& funes in capite.* Ar. *in collis nostris.* Tig. *& capita nostra restibus inferemus.* Sontica nota, qua testabantur, se vltimum supplicium promeritos esse. *Iun.* o) Num. 31, 15. ♈. 32. p) 2 Sam. 3, 31. 2 Reg. 19, 1.

a) 1 Sam. 19, 8. ♈. 22. b) cf. v. 13. c) S. *corrobora te.* 2 Sam. 10, 6. 2 Sam. 3, 6. 2 Par. 13, 7. d) v. 7. 2 Sam. 24, 13. e) *quid faciendum tibi sit*; vt ad nouum bellum paratus sis. f) v. 26. 2 Sam. 11, 1. g) vid. v. 1. ♈. 23. h) *Nam Ministri* c. 10, 5. i) Hoc propterea dicunt, quia Samaria in monte sita fuit c. 16, 24. k) ita stolide loquuntur de *Iehouah* v. 28. l) 1 Sam. 25, 34. m) *in planitie* v. 25. cf. Deut. 3, 10. 2 Par. 26, 10. Ps. 26, 12. ♈. 24. n) *remoue Reges* v. 1. *virum de loco suo.* Videtur mihi segnities eorum & imperitia bellandi accusari, in eo cognita, quod ederunt & biberunt, nec hostem observarunt ex vrbe egredientem. 5. o) *duces* c. 10, 15. 2 Reg. 18, 24. ♈. 25. p) *Tu vero numeres & conscribas tibi exercitum.* cf. 2 Sam. 24, 1. Es. 65, 12. q) *qui de te*, vel de tuis cecidit. vid. v. 21. & conf. 1 Sam. 31, 1. ♈. 26. r) v. 22. 2 Sam. 11, 1. s) 1 Sam. 13, 15. t) Ios. 19, 30. 1 Sam. 4, 1. c. 29, 1. ♈. 27. u) vid. Num. 1, 47. x) *& omnes in vnam summam collecti* vel *congregati sunt*; ex כלל vel כול Ez. 27, 4. Sic *Kimchi, R. Leui, Gussetius*, & *Schmid Annotat.* ad h. l. At in versione sua idem cum aliis habet: *& commeatu instructi sunt.* coll. c. 4, 7. c. 5, 7. y) exercitu in duas partes diuiso. cf. not. c. 17, 12. z) S. *greguli*, al. *greges nudi* (1) quod prae paucitate & raritate ipsorum terra quasi nuda adparuerit, coll. Ps. 29, 9. cum contra Syri multitudine sua terram oppleuerint, vt statim sequitur. Vel ex rad. Ar. *vilis, minutus fuit*, defecit, essent greges minuti & deficientes respectu ingentis multitudinis Syrorum.

♈. 22. הִתְחַזַּק per *Tsere* 1. 2. 3. & sic fu. 5. ♈. 23. לֹא נֶחֱזַק sic 1. 2. ♈. 24. פַּחוֹת *Pe* per *Kamets* 1. 2. 3. 5. in marg. 6. 9. ♈. 25. לְךָ cum *Dag.* 17. 18. 20. 21. & *Ber.* וְסוּס per *Merca* 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. at per *Mun.* 23. ♈. 27. מִלְאוּ per *Kamets* 1. 2. 20. fu. 5. & sic in textu etiam 6. 9. ♈. 28. אֲרָם, addunt vocem לֵאמֹר 6. 9. in marg. ♈. 30. הַנּוֹתָרִים sine *Pfik* 1. 2. 5. 21. contra *Indic. Basil.* f. 60. d. at per *Pfikmun.* 3. 6. 9. 17. 18. 20--23. contra *Mas. impr.* Gen. 30, 16. ♈. 31. שָׁמַעְנוּ per *Rbhia* 1. 3. 6. 9. 12. 17. 2. 20. 23. & *Ber.* כִּי prius, per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19.

עבדך בן־הדד אמר תחי־נא נפשי ויאמר העודנו חי
33 אחי הוא׃ והאנשים ינחשו וימהרו ויחלטו הממנו
ויאמרו אחיך בן־הדד ויאמר באו קחהו ויצא אליו בן־
34 הדד ויעלהו על־המרכבה׃ ויאמר אליו הערים אשר־
לקח־אבי מאת אביך אשיב וחצות תשים לך בדמשק
כאשר־שם אבי בשמרון ואני בברית אשלחך ויכרת־
לו ברית וישלחהו׃
לה ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל־רעהו בדבר יהוה
36 הכיני נא וימאן האיש להכתו׃ ויאמר לו יען אשר לא־
שמעת בקול יהוה הנך הולך מאתי והכך האריה וילך
37 מאצלו וימצאהו האריה ויכהו׃ וימצא איש אחר
38 ויאמר הכיני נא ויכהו האיש הכה ופצע׃ וילך הנביא
39 ויעמד למלך על־הדרך ויתחפש באפר על־עיניו׃ ויהי
המלך עבר והוא צעק אל־המלך ויאמר עבדך יצא
בקרב־המלחמה והנה־איש סר ויבא אלי איש ויאמר
שמר את־האיש הזה אם־הפקד יפקד והיתה נפשך
מ תחת נפשו או ככר־כסף תשקול׃ ויהי עבדך עשה
הנה והנה והוא איננו ויאמר אליו מלך־ישראל כן
41 משפטך אתה חרצת׃ וימהר ויסר את־האפר מעל מעלי קרי
42 עיניו ויכר אתו מלך ישראל כי מהנביאים הוא׃ ויאמר
אליו כה אמר יהוה יען שלחת את־איש־חרמי מיד
43 והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו׃ וילך מלך־
ישראל על־ביתו סר וזעף ויבא שמרונה׃ הס׳ בפתח

כא Cap. XXI.

ויהי אחר הדברים האלה כרם היה לנבות
היזרעאלי אשר ביזרעאל אצל היכל אחאב מלך
2 שמרון׃ וידבר אחאב אל־נבות לאמר תנה־לי את־
כרמך ויהי־לי לגן־ירק כי הוא קרוב אצל ביתי ואתנה
לך תחתיו כרם טוב ממנו אם טוב בעיניך אתנה־לך
כסף

v. 33. q) Id vero viri illi studiose *obseruabant* Gen. 30, 27. aut *diuinabant*. Gen. 44, 15. Tig. *faustum omen interpretati sunt*. r) *vt praecise cognoscerent* (1) al. *ideo occuparunt*, aut ex Arabismo, *peruicacius contenderunt*, vt cognoscerent. s) *num ex se*, aut ex animi sui sententia Benhadadum *fratrem suum* diceret. t) *ideoque dixerunt* repetitis Achabi verbis. u) Ita sane *frater tuus Benhadad* te supplex rogat, vt vitam ei dones. x) *iussitque eum adscendere in currum suum*. 2 Reg. 10, 15.

v. 34. y) Benhadad. z) Sed vide c. 22, 3. & cf. 1 Sam. 7, 14. a) *& plateas ponas*, h. e. permitto, vt aedificent tui integras plateas Damasci, aut occupent, in quibus habitent suis iuribus & sacris vtentes &c. S. Sed Grot. intelligit *munitiones*, quibus reprimerentur Damasceni, ne in terras Israelitarum posthac erumperent. Alii *de foro*, vbi vectigal aut tributum colligere debuerit Achab. &c. b) cf. 2 Reg. 14, 28. 2 Sam. 8, 5. 6. c) *ego vero*, respondit Achabus, *hoc pacto te dimittam*. d) Ios. 9, 15. 2 Sam. 5, 3.

v. 35. e) Hunc iterum Micham fuisse, volunt Hebraei. vid. v. 13. f) 2 Reg. 2, 3. g) *ad socium* s. *symmystam suum*, qui proinde melius nouerat illorum verborum pondus. *Bochart*. h) vid. c. 13, 2. 9. i) 2 Reg. 5, 16. contra manifestum verbum Dei.

v. 36. k) c. 3, 20. l) cf. c. 13, 24.

v. 37. m) *& vulnerando* ipsum (3) Cant. 5, 7. vt fingere posset Propheta, quasi ita percussus & tantum non interfectus esset ab eo, cuius captiuum dimisisset. &c. *Schmidius*.

v. 38. n) c. 22, 30. 1 Sam. 28, 8. o) *cinere* v. 41. al. *velamine*.

v. 39. p) Ars egregia, suppositis nominibus aliis, conuincere reges ex ipsorum confessione. vid. 2 Sam. 12, 1. c. 14, 5. seqq. *Grot*. Non autem mentitus est Propheta, quia eiusmodi apologi, etsi absolute concipiantur, conditionaliter tamen intelligendi sunt, q. d. *Si mihi ita factum esset, vt exiissem* &c. *Schmid*. q) *diuertebat* a loco suo. c. 22, 32. Gen. 19, 2. 3. Ruth 4, 1. r) 1 Sam. 20, 6. 18. s) 2 Sam. 12, 30. t) *pendes*. Gen. 23, 16. ὁ. σήσεις. vt 2 Sam. 14, 26. Matt. 26, 15.

v. 40. u) Dum v. seruus tuus esset *occupatus in agendo*. Ex. 5, 9. Prou. 13, 16. x) Nold. *hic & illic*, vel subintell. distractus *huc & illuc*, vt Ios. 8, 20. y) *ille aufugit nec amplius adfuit*. Gen. 37, 30. c. 42, 36. Es. 17, 14. z) cf. 2 Sam 12, 5. a) *decidisti* vel *abbreuiasti*. Iob. 14, 5. q. d. quid opus est multis? tu rem expediuisti legis declaratione & facti confessione. *Gusset*. p. 290. Conf. 2 Sam. 5, 24.

v. 41. b) c. 15, 12. c) v. 38. v. 42. d) 2 Reg. 22, 19. e) *virum* ob blasphemiam v. 23. & continuum eius odium ac bellum *a me internecioni deuotum*. v. 28. 29. 30. Es. 34, 5. cf. Leu. 27, 29. Ios. 6, 17. al. *retis mei*. coll. Mich. 7, 2. Hab. 1, 15. 17. f) vid. c. 22, 35. v. 43. g) 1 Sam. 2, 11. 2 Sam. 24, 20. h) *secedens* & ex hominum conspectu se subducens c. 21, 4. 5. nomen formae צר, פח; *Gussetius* p. 552. i) *& indignabundus* (2) c. 21, 4. conf. Gen. 40, 6. Prou. 19, 3.

CAP. XXI. v. 1. k) c. 17, 17. Gen. 15, 1. c. 22, 1. l) *quae vinea* erat, vel *qui Naboth* habitabat in Iezreel. c. 18, 45. Ios. 17, 16. m) vbi alioquin residebat v. 18. c. 16, 29. c. 20, 1. seqq. v. 2. n) *olerum* Deut. 11, 10. Prou. 15, 17. o) *pro ea*. Gen. 30, 15.

v. 33. על־ Hoc expuncto sec. אל־ 1. 5. sec. R. *Eleazarum* ac duos codd. quos laudat 1. in marg. item sec. *Mas. Erff*. v. 34. לקח per *Mun*. 2 *milra* 1. 2. 3. 5. v. 35. הכני *defect*. 3 sic su. 2. contra *Mas. impr*. Sic v. 37. הכני itidem *defect*. 3. & in marg. 6. 9. sic su. 2 contra *Mas.* " *impr. & Erff*. v. 38. אל pro eo habent על־ 1. " 2. su. 5. & sic 6. 9. in marg. sec. *Mas*. 1. at contra *impr*. ad 1 Sam. 17, 3. באפר Praef. ב per *Patach* 1. 2." 5. & in marg. 6. 9. v. 41. וימהר per *Rbhia* 2. 6. 9. 20. 21. 22. 23. sic su. 5. v. 42. שלחת in *Kal* 3.

3 כֶּסֶף מְחִיר זֶה׃ וַיֹּאמֶר נָבוֹת אֶל־אַחְאָב חָלִילָה לִּי
4 מֵיהוָה מִתִּתִי אֶת־נַחֲלַת אֲבֹתַי לָךְ׃ וַיָּבֹא אַחְאָב אֶל־
בֵּיתוֹ סַר וְזָעֵף עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלָיו נָבוֹת
הַיִּזְרְעֵאלִי וַיֹּאמֶר לֹא־אֶתֵּן לְךָ אֶת־נַחֲלַת אֲבוֹתָי וַיִּשְׁכַּב
ה עַל־מִטָּתוֹ וַיַּסֵּב אֶת־פָּנָיו וְלֹא־אָכַל לָחֶם׃ וַתָּבֹא אֵלָיו
אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו מַה־זֶּה רוּחֲךָ סָרָה וְאֵינְךָ
6 אֹכֵל לָחֶם׃ וַיְדַבֵּר אֵלֶיהָ כִּי־אֲדַבֵּר אֶל־נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי
וָאֹמַר לוֹ תְּנָה־לִּי אֶת־כַּרְמְךָ בְּכֶסֶף אוֹ אִם־חָפֵץ אַתָּה
אֶתְּנָה־לְךָ כֶרֶם תַּחְתָּיו וַיֹּאמֶר לֹא־אֶתֵּן לְךָ אֶת־כַּרְמִי׃
7 וַתֹּאמֶר אֵלָיו אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ אַתָּה עַתָּה תַּעֲשֶׂה מְלוּכָה
עַל־יִשְׂרָאֵל קוּם אֱכָל־לֶחֶם וְיִטַב לִבֶּךָ אֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת־
8 כֶּרֶם נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי׃ וַתִּכְתֹּב סְפָרִים בְּשֵׁם אַחְאָב
וַתַּחְתֹּם בְּחֹתָמוֹ וַתִּשְׁלַח הַסְּפָרִים אֶל־הַזְּקֵנִים וְאֶל־
9 הַחֹרִים אֲשֶׁר בְּעִירוֹ הַיֹּשְׁבִים אֶת־נָבוֹת׃ וַתִּכְתֹּב
בַּסְּפָרִים לֵאמֹר קִרְאוּ־צוֹם וְהֹשִׁיבוּ אֶת־נָבוֹת בְּרֹאשׁ
י הָעָם׃ וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל נֶגְדּוֹ וִיעִדֻהוּ
לֵאמֹר בֵּרַכְתָּ אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ וְהוֹצִיאֻהוּ וְסִקְלֻהוּ וְיָמֹת׃
11 וַיַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי עִירוֹ הַזְּקֵנִים וְהַחֹרִים אֲשֶׁר הַיֹּשְׁבִים בְּעִירוֹ
כַּאֲשֶׁר שָׁלְחָה אֲלֵיהֶם אִיזָבֶל כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בַּסְּפָרִים
12 אֲשֶׁר שָׁלְחָה אֲלֵיהֶם׃ קָרְאוּ צוֹם וְהֹשִׁיבוּ אֶת־נָבוֹת
13 בְּרֹאשׁ הָעָם׃ וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל וַיֵּשְׁבוּ
נֶגְדּוֹ וַיְעִדֻהוּ אַנְשֵׁי הַבְּלִיַּעַל אֶת־נָבוֹת נֶגֶד הָעָם לֵאמֹר
בֵּרַךְ נָבוֹת אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ וַיֹּצִאֻהוּ מִחוּץ לָעִיר וַיִּסְקְלֻהוּ
14 בָאֲבָנִים וַיָּמֹת׃ וַיִּשְׁלְחוּ אֶל־אִיזֶבֶל לֵאמֹר סֻקַּל נָבוֹת
טו וַיָּמֹת׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אִיזֶבֶל כִּי־סֻקַּל נָבוֹת וַיָּמֹת וַתֹּאמֶר
אִיזֶבֶל אֶל־אַחְאָב קוּם רֵשׁ אֶת־כֶּרֶם נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי
16 אֲשֶׁר מֵאֵן לָתֶת־לְךָ בְכֶסֶף כִּי אֵין נָבוֹת חַי כִּי־מֵת׃ וַיְהִי
כִשְׁמֹעַ אַחְאָב כִּי מֵת נָבוֹת וַיָּקָם אַחְאָב לָרֶדֶת אֶל־כֶּרֶם
נָבוֹת

p) S. *pretium huius.* c. 10,28. Ar. *tantum pecuniæ, quanti valet.* ἀντάλλαγμα. Marc. 8,37. conf. Leu. 25, 14.17.

℣. 3. q) Ios. 22,29. r) secundum ius & præscriptum Dei. vid. Leu. 25, 23. Num. 36,7. Ez. 46, 18.

℣. 4. s) vid. c. 20, 43. t) cf. Apoc. 2, 22. u) *& auertit* c. 8, 14. x) more tristium, qui conuersationem, colloquium, aut conspectum hominum fugiunt & declinant. *Schmidius.*

℣. 5. y) pessima mulier v. 25. c. 16,31. effigies meretricis Apocalypticæ Apoc. 2, 20. seqq. z) *quare? qui sic?* 2 Reg. 1, 5. Gen. 27, 20. a) *alienatus* aut commotus est v. 5. cf. Iob. 19,17.

℣. 6. b) c. 13, 33.

℣. 7. c) S. *Tu itaque nunc exerce regnum super Iraelem!* q. d. Quandoquidem tu obtulisti ea, quæ iuris sunt & humanitatis, nec vineam obtinuisti, iam per vim age, prout tanquam Rex Israelis potes. Alii ironice verba accipiunt, quasi reprehendat in Achabo animi abiectionem, h. m. *tu scilicet egregie administras regnum Israelis!* Ar. *Te sane non decet esse Regem.* d) Iud. 18, 20. e) sine omni cura tua, modo me agere ex regia potestate permittas.

℣. 8. f) *litteras.* 2 Reg. 10, 1. c. 20,12 g) Esth. 3, 12. c. 8, 8. 10. h) *claros, nobiles* Es. 34, 12. Ier. 27, 20. Neh. 6, 17.

℣. 9. i) Ion. 3, 5. Ioel 1, 14. Ieiunia proclamabantur, quando aliquod piaculum deprehensum erat remouendum. *S.* Conf. *Raschi* h. l. k) *& collocate, sedere facite* v. 10. 12. c. 2, 24. l) S. *in primo loco.* 1 Sam 9 22 Ier. 31, 7. h. e ex mente *Grotii.* aliorumque; in Synagoga ei locum date honorificum, idque ideo, ne odio damnasse crederentur, quem ipsi honorauerant, sed religione testium coacti,

coacti, cum summo suo dolore. At longe aliud

הס׳ בפתח

dici putamus, inquit *Schmid.* nempe *sistendum* & producendum Nabothum *ante vniuersum populum in iudicium.* &c.

℣. 10. m) v. 13. Deut. 13,14. 1 Sam. 2, 12. quia sciuit, cordatos viros non dicturos falsum testimonium. *S.* n) *qui testentur contra eum.* sic v. 13. LXX. vt Matt.

ספרים קרי

26, 62. o) *imprecatus es* vel *q. s. valedixisti* v. 13. Iob. 1, 5. c. 2, 9. Ion. *blasphemasti Deum, & Regi maledixisti.* p) Deut. 13, 11. c. 17, 5. similis processus Act. 6, 11. c. 7, 58.

℣. 12. q) v. 9. Deut. 20, 9.

℣. 13. r) v. 10. bene Vulg. *filii diaboli.* cf. Syr. 2 Cor. 6, 15. s) *& testati sunt contra eum*, falso testimonio oppresserunt eum. v. 10. t) cf. Num. 15. 35. Ios. 7, 24. Act. 7, 57. 58. u) Leu. 24, 15. vna cum filiis, vt patet ex 2 Reg. 9, 26.

℣. 14. x) Execrabiles isti fuerunt iudices, quotquot Isabelis minis territi sententiam tulerunt in innocentis Nabothi caput. *Schmidius.* ℣. 15. y) Deut. 1, 21. Titulus confiscationis apud Hebræos locum habebat in omnibus delictis aduersus regiam maiestatem, coll. 2 Sam. 9, 7. *Grot.* Adde 2 Sam. 16, 4.

℣. 5. סרה *milel* se. 2. contra *Mas. impr.* ℣. 6. כי per *Mun.* 1. 5. אדבר per *Tlischakt.* 2. satis bene. לך sine *Dag.* 1. 2. 7. 8. 12. 15. 16. 22. sic su. 5. ℣. 7. אתה per *Rbhia* 5. 6. 9. 10. 22. at per *Mercæ* 2. על pro eo habent אל *Orientales.* ℣. 9. צום sic per *Sakephg.* regulariter 1. 3. su. 5. ceteri hab. *Sakephk.* ℣. 13. ויבאו per *Tlischakt.* 1. 2. ℣. 14. וישלחו אל־איזבל sic 1. 2. su. 5. ℣. 16. כי per *Mun.* repetitum 5. 7. 8. 10--14. 17--23.

17 נבות היזרעאלי לרשתו : ויהי דבר־יהוה
18 אל־אליהו התשבי לאמר : קום רד לקראת אחאב
מלך־ישראל אשר בשמרון הנה בכרם נבות אשר־
19 ירד שם לרשתו : ודברת אליו לאמר כה אמר יהוה
הרצחת וגם־ירשת ודברת אליו לאמר כה אמר יהוה
במקום אשר לקקו הכלבים את־דם נבות ילקו
כ הכלבים את־דמך גם־אתה : ויאמר אחאב אל־אליהו
המצאתני איבי ויאמר מצאתי יען התמכרך לעשות
21 הרע בעיני יהוה : הנני מבי אליך רעה ובערתי אחריך
והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל :
22 ונתתי את־ביתך כבית ירבעם בן־נבט וכבית בעשא
בן־אחיה אל־הכעס אשר הכעסת ותחטא את־
23 ישראל : וגם־לאיזבל דבר יהוה לאמר הכלבים יאכלו
24 את־איזבל בחל יזרעאל : המת לאחאב בעיר יאכלו
כה הכלבים והמת בשדה יאכלו עוף השמים : רק לא־היה
כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני יהוה אשר־
26 הסתה אתו איזבל אשתו : ויתעב מאד ללכת אחרי
הגללים ככל אשר עשו האמרי אשר הוריש יהוה
27 מפני בני ישראל : ויהי כשמע אחאב את־הדברים
האלה ויקרע בגדיו וישם־שק על־בשרו ויצום וישכב
בשק ויהלך אט :
28 ויהי דבר־יהוה אל־אליהו התשבי לאמר : הראית כי־
29 נכנע אחאב מלפני יען כי־נכנע מפני לא־אבי הרעה
כב בימיו בימי בנו אביא הרעה על־ביתו : וישבו שלש שנים
2 אין מלחמה בין ארם ובין ישראל : ויהי
בשנה השלישית וירד יהושפט מלך־יהודה אל־מלך
3 ישראל : ויאמר מלך־ישראל אל־עבדיו הידעתם כי־
לנו רמת גלעד ואנחנו מחשים מקחת אתה מיד מלך

ארם Qq לט א

℣. 17. z) v. 28. c. 17, 1. 2 Reg. 1, 3. 8.

℣. 18. a) *qui* alias in *Samaria* habitat v. 1. b) *ecce iam est Iezreele in vinea Nabothi.* c) vid. v. 16.

℣. 19. d) *itane per* summum nefas *homicidium commisisti, & nunc etiam* bona & vineam innocentis *occupasti?* vid. v. 25. Duo crimina ipsi exprobrat, cædem & raptum. e) vid. 2 Reg. 9, 25. 26. & cf. infra v. 29. At *Gusset.* p. 740. intelligit sanguinem Achabi reposcendum *loco ac vice* sanguinis Nabothi, coll. Es. 33, 21. & infra c. 22, 38. &c. f) *lamberunt* (6) Iud. 7, 5. 6. 7. g) sc. *etiam tuum* inquam. Prou. 23, 15.

℣. 20. h) *num deprehendisti me* in ipsa cæde, homo *mihi* omnium *inimicissime!* Ex. 22, 1. 6. 7. sane non occidi Nabothum, neque peccavi, si vtique alii peccauerint: nec mihi quicquam imputare potes huius cædis, nisi per odium. S. i) *quia vendidisti te, & mancipium es teterrimorum vitiorum.* Hitp. (4) v. 25. Deut. 28, 68. 2 Reg. 17, 17. conf. Es. 50, 1. ά. πεπρᾶσθαι. sic v. 25. cf. Rom. 7, 14.

℣. 21. k) c. 14, 10. c. 16, 3. l) 2 Reg. 9, 8. m) 1 Sam. 25, 22. n) vid. c. 14, 10. Deut. 32, 36.

℣. 22. o) c. 15, 29. p) c. 16, 3. q) c. 15, 27. 2 Reg. 9, 9. r) c. 15, 30. s) vid. c. 16, 30. 33.

℣. 23. t) *Etiam ad Isabelem* v. 5. *quod attinet.* cf. Gen. 20, 13. u) vid. 2 Reg. 9, 33. seqq. x) S. *intra antemurale* 2 Sam. 20, 15. y) 2 Reg. 9, 10.

℣. 24. z) vid. c. 14, 11.

℣. 25. a) *Enimvero* vel sec. Gusset. p. 809. *solummodo* h. e. pro multis verbis, quæ de Achabo fieri possent, *hac solummodo dicemus, non fuit vllus sicut Achab.* cf. c. 3, 2. 3. c. 8, 19. c. 11, 13. b) vid. c. 16, 30. c) ita vt omui iure hoc ipsi obiectum sit v. 20. d) quia *incitabat* eum Ios. 15, 18. 2 Reg. 18, 32. e) v. 9.

℣. 26. f) *abominanda fecit* Ps. 14, 1. Ez. 16, 52. g) c. 15, 12. h) Num. 33, 53.

℣. 27. i) Gen. 37, 29. 2 Sam. 1, 11. 2 Reg. 22, 11. k) c. 20, 31. Gen. 37, 34. l) 2 Reg. 6, 30. m) Es. 58, 5. n) *lente,* tanquam præ mœrore languens (4) Gen. 33, 14. 2 Sam. 18, 5. cf. Es. 58, 5. Ion. & Syr. *discalceatus.*

מביא קרי

℣. 28. o) vid. v. 17.

℣. 29. p) Leu. 26, 41. 2 Reg. 22, 19. 2 Par. 33, 12. 23. ὁ. κατενύγη. Act. 2, 37. q) q. d. *quandoquidem humiliauit se coram me,* ideo non remissum tantum erit peccatum, sed etiam pœna eius temporalis mitigabitur, in æternum quoque remittenda, si in vera pœnitentia perseverauerit. Potest, & hoc dici, quod Dominus tantum pœnam temporalem mitigauerit, quia hæc mitigatio non erat reuocanda; remissionis autem culpæ & pœnæ æternæ propterea mentionem non fecerit, quia pœnitentiam non duraturam, adeoque remissionem peccati reuocandam præsciuerit. Sicut in N. T. Christus non probauit pœnitentes, quos sciebat non perseueraturos Ioh. 2, 23. seqq. c. 6, 64. 70. 71. *Schmidius;* qui Achabo tribuit *pœnitentiam hypocriticam* non ratione essentiæ, sed *ratione durationis,* coll. c. 22, 8. seqq. r) conf. 2 Reg. 9, 22. seqq. s) in qua vindicata fuit iniquitas per Nabothi cædem patrata; at quod minatus erat Propheta c. 20, 42. id c. 22, 35. seqq. in ipso Achabo impletum fuit.

קמץ בזק

פתח בספ

אביא קרי

Cap. XXII. ℣. 1. t) *Ceterum* quiete *sederunt* vel manserunt 2 Reg. 19, 36. 2 Par. 19, 4. u) non tamen completis. v. 2. ℣. 2. x) ab initio fœdere cum Benhadado c. 20, 34. y) non bene. conf. v. 32. 45. 2 Par. 19, 2. z) v. 41. c. 15, 24. 2 Par. 18, 2. ℣. 3. a) de iure sc. quum vi pacti restituere eam etiam debuisset Syrus. b) v. 4. 2 Reg. 8, 28. 29. quondam vrbs refugii Deut. 4, 43. Meraritis data Ios. 21, 36. Eandem recuperare tentauit Ioramus 2 Reg. 8, 28. c) Iud. 18, 9.

℣. 20. אליהו Meth. pro Mun. habent 1. 2. 5. 6. 9. neutrum vero 7. 8. ℣. 23. וגם־לאיזבל ita 7. 8. 10--12. 21. 22. at per Mun. loco Kadma 1. 5. & per solum Sakephk. reliqui. בחל pro eo habent בחלק 3. 5. [illegible]

ארם : ויאמר אל־יהושפט התלך אתי למלחמה רמת 4
גלעד ויאמר יהושפט אל־מלך ישראל כמוני כמוך
כעמי כעמך כסוסי כסוסיך : ויאמר יהושפט אל־ ה
מלך ישראל דרש־נא כיום את־דבר יהוה : ויקבץ 6
מלך־ישראל את־הנביאים כארבע מאות איש ויאמר
אלהם האלך על־רמת גלעד למלחמה אם־אחדל
ויאמרו עלה ויתן אדני ביד המלך : ויאמר יהושפט 7
האין פה נביא ליהוה עוד ונדרשה מאותו : ויאמר 8
מלך־ישראל אל־יהושפט עוד איש־אחד לדרוש את־
יהוה מאתו ואני שנאתיו כי לא־יתנבא עלי טוב כי
אם־רע מיכיהו בן־ימלה ויאמר יהושפט אל־יאמר
המלך כן : ויקרא מלך ישראל אל־סריס אחד ויאמר 9
מהרה מיכיהו בן־ימלה : ומלך ישראל ויהושפט י
מלך־יהודה ישבים איש על־כסאו מלבשים בגדים
בגרן פתח שער שמרון וכל־הנביאים מתנבאים
לפניהם : ויעש לו צדקיה בן־כנענה קרני ברזל ויאמר 11
כה־אמר יהוה באלה תנגח את־ארם עד־כלתם :
וכל־הנבאים נבאים כן לאמר עלה רמת גלעד 12
והצלח ונתן יהוה ביד המלך : והמלאך אשר־הלך 13
לקרא מיכיהו דבר אליו לאמר הנה־נא דברי
הנביאים פה־אחד טוב אל־המלך יהי־נא דבריך
כדבר אחד מהם ודברת טוב : ויאמר מיכיהו חי־ 14
יהוה כי את־אשר יאמר יהוה אלי אתו אדבר :
ויבוא אל־המלך ויאמר המלך אליו מיכיהו טו
הנלך אל־רמת גלעד למלחמה אם־נחדל
ויאמר אליו עלה והצלח ונתן יהוה ביד המלך :
ויאמר אליו המלך עד־כמה פעמים אני משבעך 16
אשר לא־תדבר אלי רק־אמת בשם יהוה : ויאמר 17
ראיתי

d) qui pactis non stetit c. 20, 34. in pœnam Achabi. ibid. v. 42.

℣. 4. e) 2 Par. 18, 2. 3. f) male. v. 2. 2 Par. 19, 2. g) 2 Reg. 3, 7. Male autem fecit Iosaphat, quod impio homini annuit, & arctiori dignatus est amicitia hostem Dei 2 Par. 19, 2. ab eo incitatus ad ferendum auxilium 2 Par. 18, 2. titulo iustæ aduersus Syrum prætensionis, vi pacti c. 20, 34.

℣. 5. h) Gen. 25, 22. i) Gen. 25, 31. 1 Sam. 2, 16. Ar. *tali* tantaque *die*.

℣. 6. k) Achabi v. 23. Ar. *pseudoprophetas*, sic v. 10. 12. 22. Lucorum sc. aut vitulorum, sub quibus Iehouam se colere prætexebant Israelitæ c. 12, 28. Baaliticos enim deceptores excidi fecerat Elias c. 18, 40. Conf. tamen etiam 2 Reg. 10, 19. l) cf. c. 18, 22. m) Iud. 20, 28. 2 Par. 18, 5. 14 n) Putarunt autem, se veritatem dicere, ex diabolica persuasione v. 23. S.

℣. 7. o) non immerito dubitans de veritate illorum, qui damnandam superstitionem contra expressum Dei verbum propagabant. p) *annon alius quidam* Propheta Dei *hic est?* e. c. Elias, vel eiusmodi quis? 2 Reg. 3, 11.

℣. 8. q) sicut Eliam c. 21, 20. quia tales & impiū vitulorū cultū, & improbos Regis mores damnabant. Non ergo constans aut diuturna fuit eius pœnitentia c. 21, 27. r) cf. not. c. 20, 13. 35. s) sine dubio non tam defendere voluit personam Michæ, cui ipse mox non obediuit; quam religionem & cultum, cuius ipse erat particeps. *Schmidius*.

℣. 9. t) Gen. 37, 36. 2 Reg. 8, 6. u) *festina accersere*, *cito adduc* Esth. 5, 5. Imperat. cum ה parag. vt 1 Sam. 23, 20. *Ion. festina & quære*. vid. 2 Par. 18, 8.

℣. 10. x) sc. *regiis & splendidis*, Kimchi. y) v. 6. 12. etsi Michas vocaretur, constanter tamen continuarunt & defenderunt prophetiam suam.

℣. 11. z) Mich. 4, 13. a) cf. not. v. 6. & c. 13, 18. b) tropica & symbolica locutio. vid. Deut. 33, 17. Ps. 44, 6.

℣. 12. c) Iud. 18, 5. 2 Par. 20, 20.

℣. 13. d) c. 19, 2. e) addit Ar. *putabat autem falsos*. f) *vno ore bona sunt*. Gen. 11, 1. Ios. 9, 2.

℣. 14. g) 1 Sam. 20, 3. h) Ier. 23, 28. c. 42, 4. sc. si serio interrogatus fuero. S. coll. v. 15.

℣. 15. i) vid. v. 6. k) ironice, iis gestibus eoque habitu oris, vt facile quiuis prudens colligeret, eum acerbe taxare & Regem & falsos prophetas. S. l) q. d.

דבריך קרי

Quandoquidem vis, o Rex, vt tibi blandiar, nec dicam, nisi quod gratum est, & tibi placet, & quia odio me habes (v. 8.) quod hactenus ita non feci; age nunc sic faciam, & cum falsis tuis prophetis dicam tibi, *ascende* &c. Certo tamen experieris, quod hoc verum non sit. Quod si mendacia amas, credas per me licet. Neq; enim adeo vile mihi est verbum Iehouæ, vt id tibi obtrudam resistenti & odio habenti. S. m) *dabit enim*, si quidem vera tui prædicant.

℣. 16. n) commotior factus ex ironia Prophetæ. o) *vsque quot vicibus? quoties?* 2 Par. 18, 15. p) nisi nudam & simplicem veritatem c. 15, 5.

℣. 6. כארבע per *Makk.* 1. 2. sic fu. 5. אלהם per *Sakephk.* 2. 3. ℣. 7. מאיתו pro eo habent מאתו t. 3. 5. & in marg. 2. cf. v. 8. ℣. 8. ישראל sine *Psik* 1. 2. 22. contra *Mas.* 3. *impr.* ac *Erff.* item contra ¨ ; *Indic. Bas.* f. 60. d. מאותו sic iterum *Chirek* pro *Cholem* 3. 5. רע per *Patach* 2. 3. sec. *Mas.* 2 at contra *Masor. Erffurt.* & præter *impr.* ¨ *final.* f. 56. b. ימלא sic per א in fine 3. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 12. הנבאים sic *defect.* 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Mas. impr.* ¨ alii *plene.* ℣. 13. פה אחד טוב sic 1. fu. 5. ℣. 14. יהוה per *Rbhia* 1. 2. 5.

ראיתי את־כל־ישראל נפצים אל־ההרים כצאן
אשר אין־להם רעה ויאמר יהוה לא־אדנים לאלה
18 ישובו איש־לביתו בשלום : ויאמר מלך־ישראל אל־
יהושפט הלוא אמרתי אליך לוא־יתנבא עלי טוב כי
19 אם־רע : ויאמר לכן שמע דבר־יהוה ראיתי את־יהוה
ישב על־כסאו וכל־צבא השמים עמד עליו מימינו
כ ומשמאלו : ויאמר יהוה מי יפתה את־אחאב ויעל ויפל
21 ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה : ויצא
הרוח ויעמד לפני יהוה ויאמר אני אפתנו ויאמר יהוה
22 אליו במה : ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל־
23 נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה־כן : ועתה
הנה נתן יהוה רוח שקר בפי כל־נביאיך אלה ויהוה
24 דבר עליך רעה : ויגש צדקיהו בן־כנענה ויכה את־
מיכיהו על־הלחי ויאמר אי־זה עבר רוח־יהוה מאתי
כה לדבר אותך : ויאמר מיכיהו הנך ראה ביום ההוא
26 אשר תבא חדר בחדר להחבה : ויאמר מלך ישראל
קח את־מיכיהו והשיבהו אל־אמן שר־העיר ואל־
27 יואש בן־המלך : ואמרת כה אמר המלך שימו את־
זה בית הכלא והאכלהו לחם לחץ ומים לחץ עד באי
28 בשלום : ויאמר מיכיהו אם־שוב תשוב בשלום לא־
29 דבר יהוה בי ויאמר שמעו עמים כלם : ויעל
ל מלך־ישראל ויהושפט מלך־יהודה רמת גלעד : ויאמר
מלך ישראל אל־יהושפט התחפש ובא במלחמה
ואתה לבש בגדיך ויתחפש מלך ישראל ויבוא
31 במלחמה : ומלך ארם צוה את־שרי הרכב אשר־לו
שלשים ושנים לאמר לא תלחמו את־קטן ואת־גדול
32 כי אם־את־מלך ישראל לבדו : ויהי כראות שרי
הרכב את־יהושפט והמה אמרו אך מלך־ישראל הוא

ויסרו Qq 2 לט ב

קמץ בזק

℣. 17. q) h. e. vidi exercitum Israelis fuga disiectum, & Regem eorum occisum. S. r) 2 Reg. 25, 5. s) Nihil vero tam miserum, quam oves sine pastore; quod Scriptura toties repetiit. Num. 27, 17. Ez. 34, 6. Mat. 9, 36. t) eorum misertus. u) num non? Iud. 21, 22. x) redeant ergo quisque domum suam. cf. c. 12, 16. 2 Sam. 20, 22. y) sine persecutione Syrorum, & maiori damno; vt factum v. 36. Schmidius.

℣. 18. z) vid. v. 8. a) ex odio quodam, nec verum est, quod eiusmodi Prophetæ in nomine Dei loquuntur. Schmidius.

℣. 19. b) Es. 6, 1. Dan. 7, 9. Elegantissima adumbratio divinæ gubernationis. S. c) Ios. 5, 14. Neh. 9, 6. LXX. vt Luc. 2, 13. d) c. 10, 8. Ier. 36, 21. e) circa thronum. cf. Apoc. 4, 4. c. 5, 11. Per *stantes ad dextram & sinistram* intelligimus, vt littera habet, *exercitum cælestem*, h. e. bonos Angelos. S.

℣. 20. f) *pelliciet*, verbum medium est, & cum veris rationibus, (vt Ier. 20, 7. Hos. 2, 26.) tum falsis *persuadere* significat, vt v. 21. 2 Sam. 3, 25. Iud. 14, 15. Sic boni angeli hic volebant Achabum, sine culpa, pro sua sapientia, in iustum interitum præcipitare. S. g) *hoc modo*, alius *illo modo*. q. d. *per sic & sic*. vid. 2 Par. 18, 19.

℣. 21. h) *Tandem prodiit*, non ab exercitu illo bonorum, sed aliunde e tenebris vel loco suo, quem vidit Michas in visione. S. i) *Satanas* Iob. 1, 6. c. 2, 1. cf. not. 1 Sam. 16, 23. k) vid. v. 20. & conf. Apoc. 16, 13. 14.

℣. 22. l) cf. 1 Ioh. 4, 1. m) vid. v. 6. 10. 12. n) Verba sunt præscientiæ diuinæ. S. o) Verba permissionis. cf. 1 Sam. 16, 14. Iob. 2, 6. Deus nimirum molitus est Achabo malum pœnæ, & diabolo permisit malum culpæ. Conf. Schmidium ad h. l.

℣. 24. q) vid. v. 11. r) Ier. 20, 2. 2 Tim. 3, 3. s) Ps. 3, 8. Iob. 16, 10. LXX. vt Mat. 5, 39. cf. Marc. 14, 65. Ioh. 18, 22. Act. 23, 2. t) *quanam* scil. *via*? 2 Par. 18, 23. u) q. d. Ego verus Propheta Iehouæ fui iuxta cultum vitulorum, qui verus Dei cultus & publice receptus est; tu autem non fuisti verus propheta, qui temere damnas, quod prudenter constitutum est. Quo igitur argumento probare potes, quod ista secus se habeant? Schmid.

℣. 25. x) c. 20, 30. y) 2 Reg. 7, 12. 2 Par. 18, 24.

℣. 26. z) Iud. 9, 30. 2 Reg. 23, 8.

℣. 27. a) 2 Reg. 17, 4. Ier. 37, 15. 18. b) Es. 30, 20. Ps. 80, 6. c) Saluus & incolumis v. 28. 2 Sam. 19, 25.

℣. 28. d) verba sunt contestantis populum, se officium suum monendo fecisse, & verum dixisse. e) *vniversitas eorum*, sc. hominum.

℣. 29. f) tot minis & monitis Dei non emendatus. cf. c. 21, 20. & Rom. 2, 4. 5. g) cum magno suo periculo v. 33. h) v. 3. 2 Par. 18, 28.

℣. 30. i) postquam audiuerat aliquid de mandato Regis Syrorum v. 31. k) *mutando* sc. *mutabo me*. c. 20, 38. 1 Sam. 28, 8. cf. not. Leu. 6, 7. l) Tig. *mutandus est habitus, & eundum in bellum*. Ion. Syr. *mutabo me & ibo*. Ar. *ego quidem mutato habitu accedam*.

℣. 31. m) Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. n) Ar. *neminem destinato impetetis in præliando*. Dedisse autem videtur Syrus mandatum istud præcipue propter Iosaphatum, cuius amicitiam potius, quam inimicitiam optabat. cf. 2 Par. 17, 10. seqq. Hinc duces eius etiam statim ab illo abstinuerunt, cum eum cognouerunt. Schmidius. o) conf. 1 Sam. 31, 2.

℣. 18. הלוא sic *plene* 1. 2. 3. 8. 22. 23. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* alii *defect.* ℣. 20. בכה cum *Kri* בכך 1. 2. ℣. 22. Post alterum ויאמר addit 5. in marg. אל יהוה. תוכל per *Patach* 1. sc. 5. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 23. ויהוה per *Mun.* loco *Metheg* ˉ solus 1. ˉ regulariter. ℣. 24. ויאמר per *Rbhia* 1. 2. 12. 20. 21. 23. ℣. 25. להחבא sic per א scribunt 3. 5. sc. 2. contra *Masoram* 1. 2. *impressam* & *Erffurtens.*

33 ויסרו עליו להלחם ויזעק יהושפט : ויהי כראות שרי
34 הרכב כי־לא־מלך ישראל הוא וישובו מאחריו : ואיש
משך בקשת לתמו ויכה את־מלך ישראל בין הדבקים
ובין השרין ויאמר לרכבו הפך ידך והוציאני מן־
לה המחנה כי החליתי : ותעלה המלחמה ביום ההוא
והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם וימת בערב
36 ויצק דם־המכה אל־חיק הרכב : ויעבר הרנה במחנה
כבא השמש לאמר איש אל־עירו ואיש אל־ארצו :
37 וימת המלך ויבוא שמרון ויקברו את־המלך בשמרון :
38 וישטף את־הרכב על ׀ ברכת שמרון וילקו הכלבים
39 את־דמו והזנות רחצו כדבר יהוה אשר דבר : ויתר
דברי אחאב וכל־אשר עשה ובית השן אשר בנה וכל־
הערים אשר בנה הלוא־הם כתובים על־ספר דברי
מ הימים למלכי ישראל : וישכב אחאב עם־אבתיו וימלך
41 אחזיהו בנו תחתיו : ויהושפט בן־אסא
מלך על־יהודה בשנת ארבע לאחאב מלך ישראל :
42 יהושפט בן־שלשים וחמש שנה במלכו ועשרים וחמש
43 שנה מלך בירושלם ושם אמו עזובה בת־שלחי : וילך
בכל־דרך אסא אביו לא־סר ממנו לעשות הישר בעיני
44 יהוה : אך הבמות לא־סרו עוד העם מזבחים ומקטרים
מה בבמות : וישלם יהושפט עם־מלך ישראל : ויתר דברי
46 יהושפט וגבורתו אשר־עשה ואשר נלחם הלא־הם
47 כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה : ויתר
הקדש אשר נשאר בימי אסא אביו בער מן־הארץ :
48 ומלך אין באדום נצב מלך : יהושפט עשר אניות תרשיש
49 ללכת אופירה לזהב ולא הלך כי־נשברה אניות
נ בעציון גבר : אז אמר אחזיהו בן־אחאב אל־יהושפט
ילכו עבדי עם־עבדיך באניות ולא אבה יהושפט :
וישכב

יתיר ׳ — עשה קרי — נשברו קרי

...tinem eius, k vbi meretrices se lauerunt. vid. c. 3, 16. n) ... 20, 42. c. 21, 9. ℣. 39. o) & lemus eboris, ebore multo enidens. cf. c. 10, 18. Am. 3, 15. Ps. 45, 9. Ez. 27, 6. p) vid. ... 14, 19. & cf. ... Par. 18, 2. seqq. ℣. 40. q) c. 14, 20. r) v. 50. 52. 2 Reg. 1, 2. ℣. 41. s) v. 1. ... 15, 24. ℣. 42. t) 2 Par. 20, 31. ℣. 44. u) Ienouæ erecta vid. c. 15, 14. Hoc & sequenti versu æui Iosaphati recensentur. S. x) 2 Reg. 12, 4. 2 Par. 15, 17. ℣. 45. y) S. Pacem quoque voluit 2 Sam. 10, 19. Quia bellum fuit inter Asam patrem eius & Baesam Regem Israelis, ideo hoc addendum fuit. Raschi. z) correptus 2 Par. 19, 2. ℣. 46. a) c. 11, 41. b) c. 16, 5. 2 Reg. 13, 12. c) vid. c. 14, 19. & cf. plura de eius pietate ac felicitate 2 Par. 17, 20. ℣. 47. d) c. 15, 12. c. 14, 24. e) c. 14, 10. 2 Reg. 23, 24. ℣. 48. f) Tunc etiam Rex non erat in Idumæa. g) Præfectus aliquis c. 4, 7. c. 5, 7. h) Prorex erat. cf. 2 Reg. 3, 9. Idumæa a Dauide in prouinciam redacta erat 2 Sam. 8, 14. ℣. 49. i) vid. c. 10, 22. Ps. 72, 10. 2 Par. 9, 21. Es. 60, 9. k) vid. c. 10, 11. Pro Ophir est Tarsis 2 Par. 20, 36. l) c. 9, 26. In ipso portu, antequam inde soluerent. Nam sinus Arabicus maxime in superiore s. intima parte, vbi Ezion-gaber, littus habet saxosum, & nauibus periculosissimum est ob breuia plurima. vid. Boch. Phaleg. p. 764. & Iobi Ludolffi Comment. Hist. Aeth. p. 81. ℣. 50. m) Tunc, fractis illis nauibus S. n) v. 40. 51. o) cf. 2 Par. 20, 35. seqq.

℣. 32. p) S. ideoque concurrerunt, deflexerunt e loco suo c. 20, 39. q) corde ad Dominum, voce ad suos, vt sibi subsidio venirent, ita vt intelligerent etiam Syri, quod Rex Iudæ esset. Schmidius. ℣. 33. r) singulari Dei beneficio 2 Par. 18, 31. ℣. 34. s) in simplicitate sua, h. e. sine vllo delectu, & citra propositum feriendi Regem: nihil aliud cogitans, quam vt sagittam suam in hostilem exercitum emitteret, non vt ipsi, qui data opera Achabum occidere quærebant. conf. 2 Sam. 15, 11. t) & nihilominus tamen percussit Regem Israelis, vt eo magis constaret iudicium Dei, & certitudo in comminationibus ipsius cf. Ps. 7, 13. 17. u) iuncturas thoracis vel appendices loricæ (3) Es. 41, 7. 2 Par. 18, 33. x) 1 Sam. 17, 5. y) aurigæ suo (3) 1 Reg. 9, 17. 2 Par. 18, 33. z) ex vulnere infirmus factus sum 2 Par. 35, 23. ℣. 35. a) S. Quia tamen creuit bellum seu prælium 2 Par. 18, 34. cf. Iud. 20, 34. 1 Sam. 31, 3. Videtur allusio esse in verbo ad fluvium tumescentem, & abundantia violentum ac rapidum, coll. Ier. 46, 7. 8. Gusset. b) persistere coactus fuit. c) iuxta vrbem refugii ipse anathema factus c. 20, 42. c. 21, 20. d) & fusum est Leu. 8, 15. c. 9, 9. e) vulneris ex ictu teli v. 34. conf. Es. 1, 6. Ier. 10, 19. f) in eo collectus & coagulatus. cf. v. 38. ℣. 36. g) Mox pertransiit vox clamoris. cf. c. 8, 28. Ion. transire fecerunt præconem. Syr. & præco proclamauit. h) cum occidisset sol. conf. 2 Par. 18, 34. i) vid. v. 17. ℣. 38. k) Abluit autem s. inundauit Leu. 6, 21. c. 15, 11. sc. abluens, vt Es. 28, 4. Impersonaliter, vt c. 18, 26. S. Ablutus autem est currus. l) lacum 2 Sam. 2, 13. m) Abarb. vbi lambebant canes, ex illo lacu bibentes, san-

℣. 33. כי per Tbbir 1. 3. 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 34. ואיש per Kadma 2. 3. 5. ידך sine Iod occluso & nota 1. 2. 5. 22. ℣. 38. על per Makk. 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 39. אשר־בנה sic per Makk. 17. 18. & Ber. ℣. 48. נצב per Patach 1. 2. ℣. 49. עשר sub Kthib lectionem ^ variantem per duas voces עשה עשר fecit, decem &c. subesse putat Hiller. p. 193. אפירה sic defect. 1. 22. sec. Masor. Erffurt. ℣. 50.

51 וישכב יהושפט עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו בעיר
דוד אביו וימלך יהורם בנו תחתיו׃
52 אחזיהו בן־אחאב מלך על־ישראל בשמרון
בשנת שבע עשרה ליהושפט מלך יהודה וימלך על־
53 ישראל שנתים׃ ויעש הרע בעיני יהוה וילך בדרך
אביו ובדרך אמו ובדרך ירבעם בן־נבט אשר החטיא
54 את־ישראל׃ ויעבד את־הבעל וישתחוה לו ויכעס
את־יהוה אלהי ישראל ככל אשר־עשה אביו׃

℣. 51. p) c. 14, 20. q) c. 2, 10. r) cf. not. v. 41. 2 Par. 21, 1.
℣. 52. s) vid. v. 40. 50. t) *biennium*, non plenum tamen, vt constat ex coll. 2 Reg. 3, 1.
℣. 53. u) c. 11, 6. c. 14, 22. x) cf. c. 21, 20. 25. y) vid. c. 16, 31. &c. z) c. 14, 16. 2 Reg. 3, 3.
℣. 54. a) c. 16, 31. b) c. 21, 22.

LIBER II.

REGVM,

Hebr.

מלכים ב

Continuatur hoc libro historia XII. Regum Israelis per 155. & XVI. Regum Iudæ per 330. annos. Illa definit cum regno Israelis sub Hosea c. 17. hæc cum vrbis excidio sub Tsedekia, & euecto deinde Ioiachino c. 25.

CAP. I.

א ויפשע מואב בישראל אחרי מות אחאב׃ ויפל אחזיה 2
בעד השבכה בעליתו אשר בשמרון ויחל וישלח
מלאכים ויאמר אלהם לכו דרשו בבעל זבוב אלהי
3 עקרון אם־אחיה מחלי זה׃ ומלאך יהוה דבר אל־
אליה התשבי קום עלה לקראת מלאכי מלך־שמרון
ודבר אלהם המבלי אין־אלהים בישראל אתם הלכים
4 לדרש בבעל זבוב אלהי עקרון׃ ולכן כה־אמר יהוה
המטה אשר־עלית שם לא־תרד ממנה כי מות תמות
ה וילך אליה׃ וישובו המלאכים אליו ויאמר אליהם
6 מה־זה שבתם׃ ויאמרו אליו איש עלה לקראתנו
ויאמר אלינו לכו שובו אל־המלך אשר־שלח אתכם
ודברתם אליו כה אמר יהוה המבלי אין־אלהים
בישראל אתה שלח לדרש בבעל זבוב אלהי עקרון
לכן המטה אשר־עלית שם לא־תרד ממנה כי־מות

CAP. I, ℣. 1. c) S. *Ceterum defecit*, rebellauit *contra Israelitas* c. 3, 5. 7. c. 8, 20. 1 Reg. 12, 19. ἠθέτησε. Luc. 10, 16. d) *Moabitæ*, a Dauide subacti 2 Sam. 8, 2. huc vsque sub regibus Israelitarum manserant, & tributum pependerant. vid. infra c. 3, 4. e) 1 Reg. 22, 35.
℣. 2. f) 1 Reg. 22, 40. 52. g) S. *per cancellos*, al. *per scalas* s. gradus in modum cochleæ dispositos: alii conferunt Deut. 22, 8. Et quia alibi, e. c. infra c. 25, 17. *opus reticulatum* ea voce notatur, *Gusset.* p. 548. tale quid tabulato Achaziæ instratum fuisse conicit, vt sordibus calceorum peruium esset, easque ad tabulatum subsidere fineret. h) c. 4, 10. 11. i) 1 Reg. 22, 52. k) S. *&* *decumbebat*, ægrotus sc. 2 Par. 16, 12. l) v. 3. Es. 8, 19. m) v. 3. 6. 16. q. d. *Dominum aut principem muscarum*, a muscis abigendis sic appellatum, qualem Deum etiam Græci coluerunt. vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. p. 499. seq. In N. T. autem *Beelzebul* i. e. *Dominus habitationis* dicitur, qs. qui cultoribus suis habitationem ac domicilium indulgeret; vel etiam inter *Deos stercoreos* eo ipso nomine a Iudæis reiectus est. conf. *Hiller.* Onomast. & *Lightfooti* Hor. Hebraic. in Matth. 12, 24. & Luc. 11, 15. n) vid. Ios. 15, 3. o) c. 8, 8. 9. p) ab *infirmitate seu debilitate hac* ex lapsu. v. 2. cf. 1 Reg. 22, 34.
℣. 3. q) v. 15. r) v. 8. c. 9, 21. 36. 1 Reg. 17, 1. Vbi huc vsque fuerit Elias, incertum est: forte fuit in monte Carmel, quo reuersus, & inde ab Achazia accersitus fuit. *S.* s) *an propter omnimodum defectum* v. 6. 16. vid. not. Ex. 14, 11. t) v. 2. 1 Par. 10, 13.
℣. 4. u) *Abiit itaque Elias*, vt præceperat Dominus, in occursum nuntiorum; iisque sententiam Dei indicauit.
℣. 5. x) iussu Eliæ v. 6. y) ad mittentem Regem v. 2. z) Gen. 27, 20. Iud. 18, 24. 1 Reg. 21, 5.
℣. 6. a) *vir quidam.* Apparet hinc, quod nuncii non cognouerint Eliam; quod non mirandum &c. *S.* b) v. 3.

CAP. I, ℣. 1. Librum hunc priori adnectunt sine vllo spatio aut nota 1, 2, 3. 5. 7. 8. Noua tantum sectiuncula eum distinguunt 6. 9. 12. 20, 21. 22. 23. ℣. 3. אתם per *Daschta* 2. 3. 8. 10. 13, 19. ℣. 4. שם *Schin* sine *Dagesch* 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 19. 21. & cum expresso *Raphe* 3. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 5.

℣. 3.

תמות׃ וידבר אלהם מה משפט האיש אשר עלה 7
לקראתכם וידבר אליכם את־הדברים האלה׃ ויאמרו 8
אליו איש בעל שער ואזור עור אזור במתניו ויאמר
אליה התשבי הוא׃ וישלח אליו שר חמשים וחמשיו 9
ויעל אליו והנה ישב על־ראש ההר וידבר אליו איש
האלהים המלך דבר רדה׃ ויענה אליהו וידבר אל־ 10
שר החמשים ואם־איש אלהים אני תרד אש מן־
השמים ותאכל אתך ואת־חמשיך ותרד אש מן־
השמים ותאכל אתו ואת־חמשיו׃ וישב וישלח אליו 11
שר־חמשים אחר וחמשיו ויען וידבר אליו איש
האלהים כה־אמר המלך מהרה רדה׃ ויען אליה 12
וידבר אליהם אם־איש האלהים אני תרד אש מן־
השמים ותאכל אתך ואת־חמשיך ותרד אש־אלהים
מן־השמים ותאכל אתו ואת־חמשיו׃ וישב וישלח שר־ 13
חמשים שלשים וחמשיו ויעל ויבא שר־החמשים
השלישי ויכרע על־ברכיו לנגד אליהו ויתחנן אליו
וידבר אליו איש האלהים תיקר־נא נפשי ונפש עבדיך
אלה חמשים בעיניך׃ הנה ירדה אש מן־השמים 14
ותאכל את־שני שרי החמשים הראשנים ואת־
חמשיהם ועתה תיקר נפשי בעיניך׃
וידבר מלאך יהוה אל־אליהו רד אותו אל־תירא מפניו 15
ויקם וירד אותו אל־המלך׃ וידבר אליו כה־אמר יהוה 16
יען אשר־שלחת מלאכים לדרוש בבעל זבוב אלהי
עקרון המבלי אין־אלהים בישראל לדרוש בדברו לכן
המטה אשר־עלית שם לא־תרד ממנה כי־מות תמות׃
וימת כדבר־יהוה אשר־דבר אליהו וימלך יהורם 17
תחתיו בשנת שתים ליהורם בן־יהושפט מלך יהודה
כי לא־היה לו בן׃ ויתר דברי אחזיהו אשר עשה הלוא־ 18
המה כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל׃

Cap. II. הס בחטף קמץ

ויהי בהעלות יהוה את־אליהו בסערה ב
השמים

c) vid. v. 17.
℣. 7. d) S. *quis habitus?* cf. Iud. 13, 12. Ex. 26, 30. *Mischpat* notat *consuetudinem & ordinem*, quem quis seruat in victu, amictu, gestibus. Nuncii autem inprimis de amictu responderunt, qui præcipue singularis erat. *Schmidius*.
℣. 8. e) vid not. v. 6. f) cf. Coh. 10, 20. Prou. 29, 22 g) S. *vir est pilosus*, idque recte non de barba aut pilis corporis, sed de vestitu, in annotationibus suis ad h. l. intelligit. Vel lanea vestis olim, hodieque est in vsu promiscuo, sic villosa s. cilicina videtur Prophetarum fuisse propria, vp. Eliæ h. l. & pseudoprophetarum Zach. 13, 4. Hoc exemplo Iohanni Baptistæ talis vestis fuit. conf. Hebr. 11, 37. Quod vestimenti genus vt est simplicissimum, ita etiam antiquissimum. *Bochartus Hieroz.* P. I. p. 12. h) ὁ. καὶ ζώνην δερματίνην. Mat. 3, 4. i) v. 3. c. 9, 36.
℣. 9. k) siue vt cum eo de morbo suo loqueretur, s. vt eum trucidaret. l) armatos sc., vt Prophetam, si ire nollet, comprehenderent, & ad se adducerent. m) sc. *Carmeli* c. 2, 25. 1 Reg. 18, 42. n) audacter & impie. o) v. 11. 1 Reg. 17, 18. p) cf. 1 Reg. 2, 30. q) v. 11. nisi per vim rapi malueris.
℣. 10. r) vt ipse fateris, nec tamen me, vel potius Deum, vereris. s) v. 12. cf. Num. 16, 35. Ier. 5, 14. Luc. 9, 54. Apoc. 11, 5. c. 13, 13. & 1 Reg. 18, 38. it. infra c. 2, 24. Ps. 105, 15. t) Id vero vicinia ad Regem retulit, vt ex v. 14. colligitur. *S.*
℣. 11. u) v. 13. cf. 1 Reg. 13, 33. x) v. 9. Minatur & hic, q. d. moras nectis, & elabi conaris; sed frustra eris, nec Rex ab incepto desistet. Festina itaque, nec amplius tergiuerseris, ne Regis iram experiaris. *Schmidius*.
℣. 12. y) v. 10. Iob. 1, 16. Num. 11, 1.

℣. 13. z) v. 11. In Regis facto plane nihil videtur discriminis, discrimen autem hic tantum est in duce pio. a) 1 Reg. 8, 54. Esth. 3, 2. 5. b) cf. 1 Reg. 18, 7. Dan. 2, 46. c) Gen. 42, 21. Deut. 3, 23. Esth. 8, 3. d) S. *Sit magni in aliquo pretio* v. 14. 1 Sam. 26, 41. Es. 43, 4. e) ne scil. punias nos, vt merito suo priores: quod enim hic adsumus, iussu Regis facimus & coacti, nec tamen vim tibi inferre cogitamus. *Schmid.*
℣. 14. f) v. 13. cf. Ps. 72, 14. & vide eundem animum in Obadia 1 Reg 18, 9. seqq.
℣. 15. g) v. 3. cf. 1 Reg. 17, 2. 8. &c. h) *cum eo* c. 3, 12. 26. i) a Rege minante v. 9. 11.
℣. 16. k) vid. v. 2. l) *num ex defectu defectus!* v. 3. Parenthesis vsque ad Atnach.
℣. 17. m) Ion. add. *frater ipsius*. vid. c. 3, 1. n) *anno secundo Iorami*, Proregis Iudæ 2 Reg. 22, 42. 2 Reg. 8, 16. 2 Par. 21, 5. anno autem 18. Iosaphati. vid. infra c. 3, 1. coll. 1 Reg. 22, 52. o) *illi Achaziæ.*
℣. 18. p) c. 10, 34. 1 Reg. 11, 41. q) vid. 1 Reg. 14, 19.

CAP. II, ℣. 1. r) *cum sublaturus esset*, vt ante diluuium Henochum Gen. 5, 24. & in N. T. Christum cum multis Sanctis resuscitatis Mat. 27, 52. 53. Marc. 16, 19. Voluit enim Deus omnibus seculis extare testimonium resurrectionis mortuorum, vt ab hac calamitosa vita abduceret animos nostros. *Manst.* s) *in procella* seu *turbine* v. 11. conf. Iob. 38, 1. Es. 40, 24.

v. 7. אלהם per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 23. ℣. 11. וישב per *Rbhia* 1. 5. 17. 18. & *Ber.* per *Kadma* 22. ℣. 12. וידבר pro eo habent *Orientales* ויאמר, & sic 1. sine vocalibus. ℣. 13. ויכרע per *Mun.* 3. 6. 9. 12. 16. 17. 18. 20. 21. 22, 23. at per *Darga* 1. 2. האלהים *Meth.* loco *Mun.* 1. 2. 3. 5 12. 22. ℣. 14. ירדה per

2 השמים וילך אליהו ואלישע מן־הגלגל׃ ויאמר אליהו
אל־אלישע שב־נא פה כי יהוה שלחני עד־בית־אל
ויאמר אלישע חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך וירדו
3 בית־אל׃ ויצאו בני־הנביאים אשר־בית־אל אל־אלישע
ויאמרו אליו הידעת כי היום יהוה לקח את־אדניך
4 מעל ראשך ויאמר גם־אני ידעתי החשו׃ ויאמר לו
אליהו אלישע ׀ שב־נא פה כי יהוה שלחני יריחו ויאמר
ה חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך ויבאו יריחו׃ ויגשו בני־
הנביאים אשר־ביריחו אל־אלישע ויאמרו אליו הידעת
כי היום יהוה לקח את־אדניך מעל ראשך ויאמר גם־
6 אני ידעתי החשו׃ ויאמר לו אליהו שב־נא פה כי יהוה
שלחני הירדנה ויאמר חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך
7 וילכו שניהם׃ וחמשים איש מבני הנביאים הלכו
8 ויעמדו מנגד מרחוק ושניהם עמדו על־הירדן׃ ויקח
אליהו את־אדרתו ויגלם ויכה את־המים ויחצו הנה
9 והנה ויעברו שניהם בחרבה׃ ויהי כעברם ואליהו
אמר אל־אלישע שאל מה אעשה־לך בטרם אלקח
מעמך ויאמר אלישע ויהי־נא פי־שנים ברוחך אלי׃
י ויאמר הקשית לשאול אם־תראה אתי לקח מאתך
11 יהי־לך כן ואם־אין לא יהיה׃ ויהי המה הלכים הלוך
ודבר והנה רכב־אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל
12 אליהו בסערה השמים׃ ואלישע ראה והוא מצעק
אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק
13 בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים׃ וירם את־אדרת אליהו
14 אשר נפלה מעליו וישב ויעמד על־שפת הירדן׃ ויקח
את־אדרת אליהו אשר־נפלה מעליו ויכה את־המים

ויאמר

Q 94 לט ד

s) v. 11. ὡς add. ὡς sic v. 11. quod quidam eo sensu accipiunt, vt Ioh. 1, 14. At ex sententia Iudæorum Elias proxime quidem ad cælum, non tamen in ipsum cælum sublatus est, vt habent in Codice *Succah* fol. 5. a. u) c. 4, 38. Ios. 4, 19.

℣. 2. x) *hic* Gilgale v. 1. conf. v. 4. 6. & 1 Reg. 10, 3. y) ad scholam Prophetarum v. 3. cf. Ios. 16, 2. z) rem iam cognitam habens ex reuelatione diuina v. 3. a) Num. 14, 21. vid. 1 Sam. 20, 3. b) v. 4. 6. 2 Sam. 17, 55.

℣. 3. c) i. e. vt habet Ion. & Ar. *discipuli Prophetarum*. Sic v. 5. 7. 15. 1 Reg. 20, 35. sic Græce παῖδες φιλοσόφων, ποιητῶν, *Philosophi*, *Poetæ*. d) *Bethele* erat schola Prophetarum, qui veri Dei cultum pro viribus adferebant, & propugnabant. Sed & ibi *vitulum* exerexat Ierobeam, quem pro Deo colebat populi pars longe maxima. Cui non dubium, quin Prophetæ valde fuerint odiosi, quia in idololatras acrius inuehebantur; & in his Elisa inprimis, qui veritatem sermone & miraculis confirmabat. coll. v. 23. *Boch. Hieroz.* P. I. p. 318. e) Pluribus ex reuelatione Spiritus S. innotuit Eliæ adsumptio, antequam accidit, ob rei magnitudinem; vt tot virorum testimonio confirmata, negari non posset. cf. v. 5. & 1 Cor. 15, 5. 6. f) v. 1. 9. Gen. 5, 24. Non significatur mors hac phrasi; eorum enim *sumsit* vel *adsumsit* Deus, vt Ier. 38, 14. cf. *Gusset.* p. 443. g) v. 5. 16. 1 Reg. 16, 24. c. 18, 8. h) v 5. cf. Act. 22, 2. vel c. 1, 9. 10. i) 1 Reg. 22, 3.

℣. 4. k) vid v. 2. l) Ios. 18, 21. 1 Reg. 16, 34. m) vid. v. 2. c. 4, 30.

℣. 5. n) v. 3. c. 4, 1. o) vid. v. 3.

℣. 6. p) *ad Iordanem*. q) vt antea v. 2. 4. ex instinctu Spiritus Sancti. *Schmid.*

℣. 7. r) v. 16. 17. s) eos honoris caussa comitati. *S.* t) *e regione* v. 15. Gen. 21, 16.

℣. 8. u) *pallium suum* v. 13. 1 Reg. 19, 13. x) *idque convoluit* (1) conf. Ez. 27, 24. y) *&* *diuisa sunt* v. 14. Ez. 37, 22. conf. Ios. 3, 16. Ex. 14, 21. 22. z) Ios. 8, 20. 1 Reg. 20, 40. a) Gen. 7, 22. Ios. 3, 17.

℣. 9. b) cf. 1 Reg. 3, 5. c) cf. c. 4, 13. d) vid. v. 2. e) *pars dupla* Zach. 13, 8. q. d. *portio duorum*. Respicitur ad diuisionem hereditatis in V. T. vbi primogenitus accipiebat *partem duorum*. vid. Deut. 21, 17. & cf. Rom. 8, 23. f) *de donis Spiritus S.* qui hucvsque *in se & per se* operatus est. Num. 11, 17. g) ad recte obeundum difficillimum munus, ad quod vocatus sum 1 Reg. 19, 16. seqq.

℣. 10. h) *rem difficilem fecisti* hoc *postulando*. cf. Ex. 13, 15. i) *ablatum* (1) k) 2 Sam. 17, 6.

℣. 11. l) cf. c. 6, 17. m) Angeli sc. Ps. 104, 4. Hebr. 1, 14. n) Gen. 30, 40. Ruth 1, 17. o) corpore & animo, sed illo immutato 1 Cor. 15, 51. 52. 6. ἀνελήφθη. Luc. 24, 51. c. 9, 51. Act. 1, 11. p) vid. v. 1. q) Typus Christi Marc. 16, 19. Sic mystice, veritatis testes Apoc. 11, 12.

℣. 12. r) adeoque consecutus erat petitum; respicit v. 10. s) c. 6, 21. Per *Patrem* fidelissimum intelligit *doctore* n; sicuti *discipuli* Prophetarum *filii* dicuntur v. 3. &c. *S.* t) c. 13, 14. Ion. & Ar. *qui precibus tuis utilior fuisti populo Israelitico, quam currus & equites eorum.* u) ex dolore, quod Patrem & doctorem optimum, & firmissimum Israelis præsidium amisisset. conf. Ios. 7, 6. x) 1 Reg. 3, 25. y) *frusta* (4) 1 Reg. 11, 30. 31. Prou. 23, 21.

℣. 13. z) vid. v. 8. a) ad confirmandam petitionis Elisæ impletionem. *Schmidius.* b) conf. 2 Cor. 5, 2. c) *ad ripam* Gen. 41, 3.

℣. 3. הנביאים per *Merca* 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. præter *Mas.* Gen. 30, 16. בבית cum præf. ב 3. su. 5. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* Exod. 2, 20. ℣. 4. שב per *Segol* sine *Meth.* 5. 6. 17. 18. & *Ber.* sic v. 6. ℣. 5. הנביאים per *Merca* 7. 8. 10. 11. 13. 19. *Psik* addunt 6. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 23. אשר per *Mun.* 6—13. 15—20. 22. 23. ℣. 9. כעברם sic in marg. cum reliquis 6. 9. at בעברם per *Beth* iidem in textu & 2. 20. ℣. 11. בסערה *Sameech* cum *Dagesch* 5. 14. 21. 22. per *Chatephkamets*. 2 & in margine 5. conf. v. 4. ℣. 12. מצעק per *Kamets* 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 14. אשר per *Kadma* 1. 2. sic su. 5.

ויאמר איה יהוה אלהי אליהו אף־הוא ויכה את־המים
ויחצו הנה והנה ויעבר אלישע : ויראהו בני־הנביאים טו
אשר־ביריחו מנגד ויאמרו נחה רוח אליהו על־אלישע
ויבאו לקראתו וישתחוו־לו ארצה : ויאמרו אליו הנה־ 16
נא יש־את־עבדיך חמשים אנשים בני־חיל ילכו־נא
ויבקשו את־אדניך פן־נשאו רוח יהוה וישלכהו באחד
ההרים או באחת הגיאות ויאמר לא תשלחו : ויפצרו־ 17
בו עד־בש ויאמר שלחו וישלחו חמשים איש ויבקשו
שלשה ימים ולא מצאהו : וישבו אליו והוא ישב ביריחו 18
ויאמר אלהם הלוא־אמרתי אליכם אל־תלכו :
ויאמרו אנשי העיר אל־אלישע הנה־ 19
נא מושב העיר טוב כאשר אדני ראה והמים רעים
והארץ משכלת : ויאמר קחו־לי צלחית חדשה ושימו כ
שם מלח ויקחו אליו : ויצא אל־מוצא המים וישלך־שם 21
מלח ויאמר כה־אמר יהוה רפאתי למים האלה לא־
יהיה משם עוד מות ומשכלת : וירפו המים עד היום 22
הזה כדבר אלישע אשר דבר : ויעל משם 23
בית־אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן־
העיר ויתקלסו־בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח :
ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם יהוה ותצאנה שתים 24
דבים מן־היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים :
וילך משם אל־הר הכרמל ומשם שב שמרון : כה

CAP. III.

ויהורם בן־אחאב מלך על־ישראל בשמרון ג
בשנת שמנה עשרה ליהושפט מלך יהודה וימלך
שתים־עשרה שנה : ויעשה הרע בעיני יהוה רק לא 2
כאביו וכאמו ויסר את־מצבת הבעל אשר עשה אביו :
רק בחטאות ירבעם בן־נבט אשר־החטיא את־ 3
ישראל דבק לא־סר ממנה : ומישע מלך־ 4
מואב

℣. 14. d) Interrogatio desiderantis ac precantis, vt Es. 63, 11. 15. Ier. 2, 6. 8. Ps. 89, 50. Ion. & Ar. *Suscipe preces meas, o Domine, Deus Eliæ.* e) S. *Etiam ille iam adsit.* vel : *etiam ipse Elisa* (vt Elias v. 8.) *sic fecit* & percussit aquas.

℣. 15. f) Ion. *discipuli.* vid. v. 3. c. 4, 1. g) v. 7. Deut. 32, 52. h) Num. 11, 25. Es. 11, 2. i) instinctu Spiritus S. S. k) honoris caussa. cf. 1 Sam. 24, 9.

℣. 16. l) cf. v. 7. 17. m) Iud. 18, 2. 2 Sam. 2, 7. n) vid. v. 3. o) S. *forte sustulit.* q. d. *veremur enim, ne sustulerit eum.* c. 10, 23. p) cf. 1 Reg. 18, 12. Act. 8, 39. q) *vallium* Ez. 7, 16. r) v. 18. non enim in terris amplius existit, sed in cælis. v. 1.

℣. 17. s) c. 5, 16. o. καὶ παρεβιάσαντο αὐτόν. Luc. 24, 29. Act. 16, 15. t) S. *ad pudorem vsque.* Tig. *donec pudore perpelleretur.* c. 8, 11. Iud. 3, 25. u) v. 7. 16.

℣. 18. x) v. 4. 1 Reg. 16, 34. y) vid. v. 16.

℣. 19. z) Ierichuntis v. 18. a) *sedes, habitatio* seu *conditio habitationis.* Gen. 27, 39. b) quia abortum animalium specifico quodam veneno efficiebant, ita vt fœtus in matrum vtero contabescerent, vel in partu interimerentur. *Gusset.* p. 351. Vel cf. Ex. 15, 23. c) *& regio orbitatem efficit* vel *abortire facit* v. 21. Mal. 3, 11. ob aquæ vitium.

℣. 20. d) 1 Reg. 3, 24. e) *phialam, paropsidem* nouam & mundam (1) cf. c. 21, 13.

℣. 21. f) S. *ad exitum.* Vulg. *fontem,* Tig. *scaturiginem aquarum.* cf. Es. 41, 18. c. 58, 11. 2 Par. 32, 30. g) quod per naturã reddit aquas minus potabiles. Duplex miraculum ; aquæ sanatæ, idque per medium natura ineptum. h) *sanani aquas* Es. 6, 10. i) *& orbitatem efficiens terra* v. 19.

℣. 22. k) *Sanatæ itaque sunt* Ier. 51, 9. Ps. 60, 4. At *Gusset.* p. 800. *mitigatæ sunt* ab operatione sua maligna.

℣. 23. l) vid. v. 2. 3. m) sic dicuntur respectu *virorum iuuenum,*

הגאיות קרי qui etiam *nearim* vocantur. vid. not. 1 Reg. 3, 7. &c. Non itaque tam parui fuerant, vt vsu rationis destituerentur. S. n) *& proterue illudebant ei* (4) Ez. 16, 31. c. 22, 5. Hab. 1, 10. ab idololatricis parentibus, vt quidam existimant, ad hoc instigati. cf. not. v. 3. o) amplius eum, etiam factis, vexaturi erant. S. coll. 1 Sam. 14, 12. p) *calue.* Leu. 13, 40.

℣. 24. q) iis, quæ maledixit. Neh. 13, 25. non carnis, sed Dei instinctu. cf. Iob. 5, 3. Gen. 12, 3. Ps. 37, 22. r) Ps. 44, 6. Col. 3, 17. Et Deus, qui nouerat illorum animum, eos ideo morti addixit, quia in serui sui persona sciebat, se ipsum despici. Hoc ergo suggessit Elisæ Dei Spiritus, quo plenus erat, se non tam vt *caluum* traduci & sugillari, quam vt Prophetam veri Dei. *Boch. Hieroz.* P. I. lib. 3. c. 9. Conf. supra c. 1, 10. 12. Deut. 18, 19. Ps. 105, 15. s) *vrsæ* 1 Sam. 17, 34. 2 Sam. 17, 8. t) c. 8, 12. Hos. 13, 8. u) non vnum aut alterum, qui latranti stomacho suffecisset.

℣. 25. x) c. 1, 9. c. 4, 25. 1 Reg. 18, 19. y) cf. c. 1, 2. 15. CAP. III, ℣. 1. z) vt supra iam dictum. cf. c. 1, 17. a) anno 18. *Iosaphati,* vel anno 2. Iorami filii ipsius & Proregis c. 1, 17. anno etiam 2. Achaziæ, sed non completo 1 Reg. 22, 52. ℣. 2. b) c. 8, 18. 1 Reg. 11, 6. c) Ar. *nisi quod eo vsque non processit, quo processerunt pater & mater eius:* *eam ipse sustulit* &c. d) c. 17, 10. e) vid. 1 Reg. 16, 32. ℣. 3. f) 1 Reg. 12, 28. 29. g) c. 10, 29. 1 Reg. 14, 16. h) S. *ab nullo eorum.* Vnde aduersarium ipsi Deus excitauit Regem Moabitarum rebellantem : quem quidem oppressit, adiutus a Iosaphato ac Idumæo rege, sed nouæ & capitales inimicitiæ ortæ sunt inter illum & Idumæum, quæ maximas calamitates Israelitis postea attulerunt, de quibus Prophetæ passim. v. c. Obadias per totum.

℣. 14. איה per *Sakepk.* 1. 2. 3. 5. 7. 10--16. 19. ℣. 16. ילכו per *Munach milel* 3. 7. 8. 13. 15. sic se. 5. ℣. 17. ויבקשו שלשה־ sic 1. 2. 3. 7. 8. se. 5. ℣. 19. Sine præmisso *Spatio* 1. 2. 3. 6. 9. 12. 14. 17. 20. 23. ℣. 21. רפאתי cum ' *Kri* רפיתי ... לא cum ... [illegible]

מואב היה נקד והשיב למלך־ישראל מאה־אלף כרים
ה ומאה אלף אילים צמר׃ ויהי כמות אחאב ויפשע מלך־
6 מואב במלך ישראל׃ ויצא המלך יהורם ביום ההוא
7 משמרון ויפקד את־כל־ישראל׃ וילך וישלח אל־
יהושפט מלך־יהודה לאמר מלך מואב פשע בי
התלך אתי אל־מואב למלחמה ויאמר אעלה כמוני
8 כמוך כעמי כעמך כסוסי כסוסיך׃ ויאמר אי־זה
9 הדרך נעלה ויאמר דרך מדבר אדום׃ וילך מלך
ישראל ומלך יהודה ומלך אדום ויסבו דרך שבעת
ימים ולא־היה מים למחנה ולבהמה אשר ברגליהם׃
י ויאמר מלך ישראל אהה כי־קרא יהוה לשלשת
11 המלכים האלה לתת אותם ביד־מואב׃ ויאמר יהושפט
האין פה נביא ליהוה ונדרשה את־יהוה מאותו ויען
אחד מעבדי מלך־ישראל ויאמר פה אלישע בן־שפט
12 אשר־יצק מים על־ידי אליהו׃ ויאמר יהושפט יש אותו
דבר־יהוה וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט ומלך
13 אדום׃ ויאמר אלישע אל־מלך ישראל מה־לי ולך לך
אל־נביאי אביך ואל־נביאי אמך ויאמר לו מלך ישראל
אל כי־קרא יהוה לשלשת המלכים האלה לתת אותם
14 ביד מואב׃ ויאמר אלישע חי־יהוה צבאות אשר
עמדתי לפניו כי לולי פני־יהושפט מלך־יהודה אני
טו נשא אם־אביט אליך ואם־אראך׃ ועתה קחו־לי מנגן
16 והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד־יהוה׃ ויאמר כה אמר
17 יהוה עשה הנחל הזה גבים גבים׃ כי־כה אמר
יהוה לא־תראו רוח ולא־תראו גשם והנחל ההוא
ימלא מים ושתיתם אתם ומקניכם ובהמתכם׃
18 ונקל זאת בעיני יהוה ונתן את־מואב בידכם׃
19 והכיתם כל־עיר מבצר וכל־עיר מבחור וכל־עץ טוב

לט ה   Q 9 5   תפילו

℣. 4. i) *pecuarius* (2) Am. 1, 1. Ion. *dominus* f. diues *pecorum*. Neque id fuit ἀσύστατον, vt qui Rex erat, etiam esset pastor. Tum enim non priuatorum modo, sed & Regum opes pecore constabant. Est & hoc ex veterum vsu, quod hic Rex tributarius non aliud soluit tributum, quam ex ouibus. *Boch. Hieroz.* P. I. p. 441. seq. k) *&* *reddiderat* tributi loco, vt c. 17, 3. *Ion.* add. *quotannis*. Supponitur victor agnoscere, se reum esse caussæ belli, & ideo damnum illatum offensa *reparare* donis. *Gusset.* p. 837. l) 1 Sam. 15, 9. Ad hoc alludit Es. 16, 1. m) *arietes* cum *lana* sua, i. e. *intonsos*. asyndeton, aut subintell. ב vel עם conf. c. 4, 7.
℣. 5. n) vt dictum c. 1, 1. iniuste, coll. sequenti v. 6. & 27.
℣. 6. o) 1 Sam. 13, 15. 1 Reg. 20, 15. 26. p) vt in bellum educeret. Non iniustum autem hoc bellum fuisse, ex successu, quem Deus largitus est, colligit *Schmid.*
℣. 7. q) affinem. c. 8, 18. & potentem. vid. 1 Reg. 22, 31. coll. 2 Par. 17, 10. seqq. r) ad coercendos rebelles. s) improuide & inconsulto Deo, quem imminente periculo demum requisiuit v. 11. t) in idem peccatum lapsus, ob quod pridem reprehensus erat 2 Par. 19, 2. quod cum Achabo exiuisset 1 Reg. 22, 4. u) vid. 1 Reg. 22, 4.
℣. 8. x) 1 Reg. 13, 12. y) vt Moabitas nec opinantes a tergo inuaderent v. 9. sed frustra, coll. v. 21. S.
℣. 9. z) Prorex. 1 Reg. 22, 48. a) vid. Ex. 11, 8. 2 Sam. 15, 18.
℣. 10. b) *Ah!* c. 6, 5. c) ℣. 13. Loquitur in tertia persona, cum se includat, & honoris caussa vult sequi sermonem non primam, i. e. non suam personam, sed tertiam Regum Iudæ & Edom. *S.* d) Exemplum hominis sibi male conscii, & in aduersis desperabundi. *S.*

℣. 11. e) 1 Reg. 22, 7. f) quod ab initio male negleximus v. 7. cf. 1 Reg. 22, 5. g) *hic*, in vicinia, vt ad eum descendere potuerint Reges v. 12. Forte e Samaria c. 2, 25. ad castra vocatus, vel a Deo ire iussus erat. h) Ion. *qui ministrauit Eliæ*. idque *Ar.* præmittit. i) nuper in cælum transuecti. c. 2, 11.
℣. 12. k) *cum eo* v. 26. Ios. 14, 12. l) & verus Propheta est.
℣. 13. m) Ios. 22, 24. n) 1 Reg. 22, 6. 33. o) cf. 1 Reg. 18, 19. p) S. *minime!* Ion. *obsecro, ne recorderis peccata & impietatem istam; expete nobis misericordiam Dei.* Sic Ar. *Ne quæso memineris delictorum hac hora, sed concede nobis clementiam.* q) Emphasis est in nomine Dei. Is vocavit, ergo & ab eo expectanda est salus. cf. Ps. 78, 34. seqq.
℣. 14. r) c. 2, 2. cf. 1 Reg. 14, 7. s) c. 5, 16. 1 Reg. 17, 1. c. 18, 15. Ion. *cui seruio*, cf. Rom. 1, 9. 2 Tim. 1, 3. t) Ar. *Nisi vultum Iosaphati spectarem, eumque revererer.* cf. 1 Sam. 25, 35. u) quia nullum adhuc veræ pœnitentiæ signum in te deprehendo. cf. Ps. 15, 4.
℣. 15. x) 1 Sam. 16, 16. vt animus ex impietate Israelitarum commotus sedaretur, & spirituali carmine præpararetur ad diuina. cf. 1 Sam. 10, 5. 6. y) vid. 1 Reg. 18, 46.
℣. 16. z) *faciendo* sc. *faciant*, l. *facite* vallem istam. cf. Leu. 6, 7. Iud. 7, 19. a) *foueas* Ier. 14, 3. cf. 1 Reg. 6, 9. & nom. pr. Es. 10, 31.
℣. 17. b) 1 Reg. 18, 45.
℣. 18. c) *Quin leue hoc est* Prou. 14, 6.
℣. 19. d) 1 Sam. 30, 1. Non autem mandatum hoc est, sed prædictio & promissio victoriæ. e) Num. 13, 19. c. 32, 36. f) *electionis* s. eximiam (2) c. 19, 23.

℣. 4. ומאה־ per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. 5. ℣. 9. ישראל ומלך־ sic 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. היה *milel* 2. 5. 20. ℣. 12. דבר per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 13. אל per *Sakeph* g. 2. ℣. 14. אשר per *Makk.* 2, sic fu. 5. ℣. 15. יד per *Makk.* 1. 3. 5. 6. 9. Ceterum expuncto ־יד, sc. רוח 2.

תפילו וכל־מעיני־מים תסתמו וכל החלקה הטובה
תכאבו באבנים׃ ויהי בבקר כעלות המנחה כ
והנה־מים באים מדרך אדום ותמלא הארץ את־
21 המים׃ וכל־מואב שמעו כי־עלו המלכים להלחם בם
ויצעקו מכל חגר חגרה ומעלה ויעמדו על־הגבול׃
22 וישכימו בבקר והשמש זרחה על־המים ויראו מואב
23 מנגד את־המים אדמים כדם׃ ויאמרו דם זה החרב
נחרבו המלכים ויכו איש את־רעהו ועתה לשלל
24 מואב׃ ויבאו אל־מחנה ישראל ויקמו ישראל ויכו את־
מואב וינסו מפניהם ויכו־בה והכות את־מואב׃
כה והערים יהרסו וכל־חלקה טובה ישליכו איש־אבנו
ומלאוה וכל־מעין־מים יסתמו וכל־עץ־טוב יפילו עד־
השאיר אבניה בקיר חרשת ויסבו הקלעים ויכוה׃
26 וירא מלך מואב כי־חזק ממנו המלחמה ויקח אותו
שבע־מאות איש שלף חרב להבקיע אל־מלך אדום
27 ולא יכלו׃ ויקח את־בנו הבכור אשר־ימלך תחתיו
ויעלהו עלה על־החמה ויהי קצף־גדול על־ישראל
ויסעו מעליו וישבו לארץ׃ ואשה ד
אחת מנשי בני־הנביאים צעקה אל־אלישע
לאמר עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך
היה ירא את־יהוה והנשה בא לקחת את־
2 שני ילדי לו לעבדים׃ ויאמר אליה אלישע מה
אעשה־לך הגידי לי מה־יש־לכי בבית ותאמר אין
3 לשפחתך כל בבית כי אם־אסוך שמן׃ ויאמר לכי
שאלי־לך כלים מן־החוץ מאת כל־שכניכי כלים
4 רקים אל־תמעיטי׃ ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד־
בניך

℣. 16. p) qui cum reliquis Moabitarum se in istam vrbem receperat. q) 1 Sam. 24, 5. r) sequm v. 12. c. 1, 5. s) Iud. 20, 25. 35. t) vt perrumperet per eam partem, quam Rex Edomi insederat. conf. 2 Sam 23, 16. Es. 7, 6. ℣. 27. u) Cepit tamen filium Regis Edom. Abarb. Schm. &c. coll. Am. 2, 1. x) regni

ויכו קרי

heredem. cf. Ex. 11, 5. vnde Rex Edom dicitur Am. 2, 1. y) ob quod immane facinus pœna Moabitis denuntiatur Am. 2, 1. 2. 3. z) Quod de ira Dei aduersus Israelitas, & magna plaga ipsis immissa intelligit Schmidius, vt Zach. 7, 12.

Cap. IV.
הפטרה
וירא

Num. 1, 53. c. 18, 5. &c. Alii de Idumæorum aduersus Israelitas indignatione. vid. not. ad v.

לך קרי

3. Non dubium videtur, in-

שכניך קרי

quit Schmidius, quod in tantis angustiis, e quibus quocunque modo, etiam per eruptionem euadere conatus est, pacem & tributum obtulerit: & terra sic iam humiliata erat, vt rebellionis nouæ non esset periculum. Pax itaque cum tandem data non est, tyrannis fuit, a Deo seuere punita, vt soluenda etiam esset ab inuitis & cum damno obsidio, quæ cum victoria & commodo finiri potuisset, si in deditionem accipere voluissent. *Seditione, dolis, scelere atque libidine & ira Iliacos intra muros peccatur & extra.* a) ita tandem soluerunt obsidionem c. 19, 8. CAP. IV, ℣. 1 b) v. 38. 1 Reg. 20, 35. Ion. *discipulorum*, vt supra c. 2, 3. 5. Hi scholam Prophetarum frequentabant, & nihilominus rem familiarem curabant, & opificia tractabant. S. c) auxilium eius implorauit c. 6, 26. d) nec debitum sua culpa contraxit. e) cf. Ex. 22, 24. Es. 50, 1. f) conf. Ex. 21, 2. Matt. 18, 25. Leu 25. 39. Deut 24, 10. 12 Neh. 5, 5. ℣. 2. g) cf. v. 13. h) *quidquam* 2 Sam. 12, 3. i) *lecythus* vas olearium (1) rad. סוך ℣. 3. k) c 6, 5. l) Iud 12, 9. m) Ex. 3, 22. c. 12, 4. n) *nec pauca petas.* Ex. 16, 17. 18. vt sufficiat oleum debito soluendo. Conf. c. 12, 19. Ps 81, 11. ℣. 4. o) v. 5. 33. Es. 26, 20. Mat. 6, 6. Voluit sine dubio, vt nemine præsente faceret, quod facere debebat, tum ne impediretur, tum modestiæ caussa, quod Propheta gloriam suam declinauit. *Schmid.* p) Gen. 7, 16.

℣. 21. מִכֹּל Sic per *Makk.* 2. 5. ℣. 23. נחרבו *Chet* per *Schua* 1. & sic se. 5 ac criticus quidem in marg. 1. ait, hanc lectionem se reperisse in duobus codd. monet tamen, ei refragari *Masoram R. Dauidis.* ℣. 24. ויבו *Hillerus* p. 332. *Cthib* effert per ויבו pro ויבהו *& enaruerunt*; etsi radix hæc in Hebr. Cod. alibi non occurrit. Quid? si coll. 1 Reg. 12, 12. sit exprimendum per ויבואו *& su-*

g) c. 6, 5. quod Deut. 20, 19. in occupatione terræ Canaan erat prohibitum. cf. not. præcedentem. h) 1 Reg. 18, 5. i) ℣. 25. 2 Par. 32, 3. 4. Gen. 26, 15. 18. k) c. 9, 21. l) S. *adfligetis.* Ez. 28, 24. Ion. *obruetis.* Syr. *implebitis.*
℣. 20. m) cf. Ex. 29, 39. 1 Reg. 18, 29. n) Ex. 1, 7. 1 Reg. 7, 14. o) Sic olim Israelitis e petra aquam suppeditauit Deus. Sic exercitui M. Antonini pluuia data ad preces Christianorum.
℣. 21. p) *audiuerant*, cf. not. v. 8. q) Iud. 10, 17. r) i. e. ab ea ætate, qua ensem gestare solent. cf. 1 Reg. 20, 11. Iud. 18, 11. 17. s) *& sursum*, vsque ad veteranos. cf. Ex. 30, 14. Num. 1, 20. t) angustias viarum ita obsederunt, vt nec progredi illi possent, nec tuto regredi. *Schmidius.*
℣. 22. u) per solis radios, non sine miraculo. S x) c. 2, 7. y) *rubicundas* Zach. 1, 8. Es. 63, 2. z) quod ipsis exitium portendebat.
℣. 23. a) quia nunquam ibi aquas viderant. *Raschi.* b) Ez. 26, 2. 19. c) S. *euertendo euersi sunt.* al. *digladiati sunt* cf. Ier. 50, 21. 27. d) cf. Ez. 38, 12. 13.
℣. 24. e) S. *Percusserunt, inquam, in ea terra.* vel *illi autem percusserunt omnia in ea.* Vel sec. Cthibh: *& omnia enaruerunt* f. *vastarunt in ea.* rad. בהה (1) vid. *Hillers Kri* p. 332. f) *& quidem cadendo Moabitas*, qui primus vastationis gradus fuit. conf. v. 25.
℣. 25. g) 2 Sam. 17, 25. h) vid. v. 19. i) *donec reliquit populus tantum lapides* c. 13, 7. k) S. *in pariete*, vel *muro* Num. 35, 4. l) vrbis *Charaseth*, quæ etiam *Kir Cheres*, & *Kir Chareseth* Es. 16, 7. 11. *Ir. Kir Moab* Es. 15, 1. dicitur. m) *Eam tamen etiam circumdederunt*, vltra modum a Deo præstitutum progressi, qui subigi gentem, sed non prorsus deleri volebat. n) *funditores* (1) o) *& eam etiam*

בניך ויצקת על כל־הכלים האלה והמלא תסיעי׃
ה ותלך מאתו ותסגר הדלת בעדה ובעד בניה הם
6 מגישים אליה והיא מיצקת׃ ויהי ׀ כמלאת הכלים
ותאמר אל־בנה הגישה אלי עוד כלי ויאמר אליה
7 אין עוד כלי ויעמד השמן׃ ותבא ותגד לאיש האלהים
ויאמר לכי מכרי את־השמן ושלמי את־נשיכי ואת
8 בניכי תחיי בנותר׃ ויהי היום ויעבר אלישע
אל־שונם ושם אשה גדולה ותחזק־בו לאכל־לחם ויהי
9 מדי עברו יסר שמה לאכל־לחם׃ ותאמר אל־אישה
הנה־נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו
י תמיד׃ נעשה־נא עלית־קיר קטנה ונשים לו שם מטה
ושלחן וכסא ומנורה והיה בבאו אלינו יסור שמה׃
11 ויהי היום ויבא שמה ויסר אל־העליה וישכב־שמה׃
12 ויאמר אל־גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא־
13 לה ותעמד לפניו׃ ויאמר לו אמר־נא אליה הנה
חרדת ׀ אלינו את־כל־החרדה הזאת מה לעשות לך
היש לדבר־לך אל־המלך או אל־שר הצבא ותאמר
14 בתוך עמי אנכי ישבת׃ ויאמר ומה לעשות לה ויאמר
טו גיחזי אבל בן אין־לה ואישה זקן׃ ויאמר קרא־לה
16 ויקרא־לה ותעמד בפתח׃ ויאמר למועד הזה כעת
חיה אתי חבקת בן ותאמר אל־אדני איש האלהים
17 אל־תכזב בשפחתך׃ ותהר האשה ותלד בן למועד
18 הזה כעת חיה אשר־דבר אליה אלישע׃ ויגדל הילד
19 ויהי היום ויצא אל־אביו אל־הקצרים׃ ויאמר אל־אביו
ראשי ׀ ראשי ויאמר אל־הנער שאהו אל־אמו׃
כ וישאהו ויבאהו אל־אמו וישב על־ברכיה עד־הצהרים
21 וימת׃ ותעל ותשכבהו על־מטת איש האלהים
22 ותסגר בעדו ותצא׃ ותקרא אל־אישה ותאמר
שלחה

℣. 5. q) laudabili fide. conf. v. 12. r) *effundebat* in admota a filiis vasa. v. 4.
℣. 6. s) *tum stetit*, i. e. vt Ion. habet, *defecit*, vel vt Ar. *crescere desiit oleum*. cf. Gen. 29, 35. c. 30, 9. &c.
℣. 7. t) v. 16. c. 1, 9. Deut. 33, 1. LXX. vt 1 Tim. 6, 11. u) Ps. 37, 21. ὁ. ἀποτίσεις. Philem. v. 19. x) *debitum tuum* (1) y) *tuque cum filiis tuis*. cf. c. 3, 4.
℣. 8. z) v. 11. 18. 1 Sam. 1, 4. a) Ios. 19, 18. 1 Sam. 28, 4. 1 Reg. 1, 3. b) diues & spectata. cf. 1 Sam. 25, 2. 2 Sam. 19, 33. Ion. *fugiens peccata*. Ar. *insignis pietate erga Deum, prauas actiones deuitans*. c) Iud. 19, 4. cf. Act. 16, 15. d) S. *quoties praeteriuit*. 1 Sam. 1, 7. 1 Reg. 14, 28. e) *secessit, diuertit illuc* v. 10. 11. Gen. 19, 2. 1 Reg. 20, 39.
℣. 9. f) ex aliqua conuersatione *magis noui*. g) & tamen *transit semper ad nos*. Gen. 18, 5.
℣. 10. h) *hypereum* v. 11. 1 Reg. 17, 19. i) *parietis* 1 Sam. 18, 11. siue ex ligno s. alia materia solida; non per tapetes tantum ab aliis distinctum *cubiculum*. Schmid.
℣. 11. k) vid. v. 8. 18.
℣. 12. l) v. 25. c. 5. 20. seqq. c. 8, 4. m) non quidem ad me, sed vt eius desiderium explores. Vide sequentia. n) vid. v. 8. & cf. 1 Reg. 1, 3. o) *coram Gehasio*, at v. 15. 16. coram Elisa.
℣. 13. p) cum hospitam praesto esse dixisset. q) S. *En reverita es nos omni reverentia hic*. Significat *honorem reuerentiae* seu inferioris erga superiorem, coll. 1 Sam. 16, 4. Aliis significat *ex amore solicitum & pauidum esse*, ne quid eorum, quae facienda sunt, omittatur. vid. 2 Sam. 21, 2. & cf. Es. 66, 5. LXX. vt Marc. 5, 21. r) Gen. 27, 33. Est *timor generosus*, ex amore nascens. Gussct. p. 285. s) cf v. 2. c. 2, 9. t) *ego quiesco*, vel satis *quiete habito*. Ar. *& aequali cum illis fortuna vtor*. Nec querelas ad Regem habeo, nec ampliora ab eo peto. S.

מוצקת קרי
נשיך קרי
ובניך קרי

℣. 14. u) S. *Atqui*. 2 Sam. 14, 5. Ion. *in veritate*. x) vt prolis vix spes supersit. cf. Gen. 18, 12. ό. πρεσβύτης. Luc. 1, 18.
℣. 15. y) ad me. cf. v. 12.
℣. 16. z) v. 17. Gen. 18, 10. 14. S. *iuxta tempus praesens*. Ion. *tempore, quo vos viuetis*. Syr. *cum vixeris*. At *Munstero*: h. e. post certum tempus, quo foetus in vtero tuo viuificabitur (q. d. *sec. ipsum tempus viuentis animae* s. sobolis) & ad iustum robur peruenerit. a) *tu amplexaberis*. Gen. 29, 13. b) vid. v. 7. 22. c) *ne*, inquam, *mentiaris ancillae tuae*. Ps. 78, 36. Num. 23, 19. q. d. accepto promissionem, modo filius promissus viuax sit, non breuis vitae, dolori potius, quam gaudio futurus. sic seipsam interpretatur v. 28. S. ὁ μὴ διαψεύσῃ τὴν δούλην σου.

את קרי

conf. Act. 5, 3. ℣. 18. d) cf. Ex. 2, 10. Gen. 25, 27. e) v. 8. ℣. 19. f) S. *o caput meum! caput meum*! cf. Thren. 1, 16. ℣. 20. g) cf. 1 Reg. 17, 19. Thren. 2, 12. ℣. 21. h) vid. v. 10. 11. i) v. 4. quasi dormiret puer, & ne quisquam mortuum resciret. *Schmidius*. ℣. 22. k) per nuntium. *Schmidius*.

℣. 7. ובניכי Ita punctum *Schurek* (vt ratio τῶν *Kriian* & *Kthiban* poscit) in textu exprimunt 3. 8. 28 ובניכי scribunt & ובניך legunt 1. 2. 5. contra *Mas. Erff* ℣. 10. וכסא sine praef. *Van* 3. sic fu. 5. ℣. 13. הנה ita 1. 2. 5. & *Ber*. qualem consecutionem vide Gen. 37, 22. at per *Mus*. plerique, & per *Pfikmos* 6. 9. 20. 22. ℣. 14. ומה Praef. *Van* expunxit 3. & sic sine eo 2. in marg. לה pro eo hab. לך 2. sic tu. 5 ויאמר גיחזי ita 1. 2. 6. 9. 20. 23. per *Sakeph k* etiam 3. sed praeced. *Paschta* gemin. ℣. 20. ויביאהו ita *plene* 1, 2. 22. secundum *Masoram Erffurtensem* h. l. & impressam Gen. 29, 13. alii *defect*.

שלחה נא לי אחד מן הנערים ואחת האתנות וארוצה
23 עד איש האלהים ואשובה׃ ויאמר מדוע אתי הלכתי
אליו היום לא חדש ולא שבת ותאמר שלום׃
24 ותחבש האתון ותאמר אל נערה נהג ולך אל תעצר
כה לי לרכב כי אם אמרתי לך׃ ותלך ותבוא אל איש
האלהים אל הר הכרמל ויהי כראות איש האלהים
אתה מנגד ויאמר אל גיחזי נערו הנה השונמית
26 הלז׃ עתה רוץ נא לקראתה ואמר לה השלום לך
27 השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום׃ ותבא
אל איש האלהים אל ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי
להדפה ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה
28 מרה לה ויהוה העלים ממני ולא הגיד לי׃ ותאמר
השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי׃
29 ויאמר לגיחזי חגר מתניך וקח משענתי בידך ולך כי
תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תעננו
ל ושמת משענתי על פני הנער׃ ותאמר אם הנער חי
31 יהוה וחי נפשך אם אעזבך ויקם וילך אחריה׃ וגחזי
עבר לפניהם וישם את המשענת על פני הנער ואין
קול ואין קשב וישב לקראתו ויגד לו לאמר לא הקיץ
32 הנער׃ ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב
33 על מטתו׃ ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל
34 אל יהוה׃ ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו
ועיניו על עיניו וכפיו על כפו ויגהר עליו ויחם בשר
לה הילד׃ וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה ויעל
ויגהר עליו ויזורר הנער עד שבע פעמים ויפקח
36 הנער את עיניו׃ ויקרא אל גיחזי ויאמר קרא אל
השנמית הזאת ויקראה ותבוא אליו ויאמר שאי בנך׃
37 ותבא ותפל על רגליו ותשתחו ארצה ותשא את
38 בנה ותצא׃ ואלישע שב הגלגלה והרעב
בארץ ובני הנביאים ישבים לפניו ויאמר לנערו שפת
39 הסיר הגדולה ובשל נזיד לבני הנביאים׃ ויצא אחד
אל השדה ללקט ארת וימצא גפן שדה וילקט ממנו
פקעת

l) vid. v. 7. Commendatur nobis in hac muliere insignis fides in verbum Dei. Credit enim, filium suum potius e mortuis excitandum, quam vt verbum prophetæ fallat, quem aduenientem habuerat, cum filium viuacem peteret. ℣. 16. *Schmidius.*

℣. 23. m) vid. not. Num. 28, 11. n) conf. Leu. 23, 3. S. supplet: suspicor filium mortuum esse. o) q. d. *Bene se res pueri habet:* ne iter suum impediretur. S. coll. v. 26.

℣. 24. p) Gen. 22, 3. 2 Sam. 19, 27. q) S. *age (asinam) ac perge.* cf. 1 Sam. 30, 2. 20. 23. r) 1 Reg. 18, 44. s) 2 Sam. 16, 2.

℣. 25. t) vid. v. 7. 27. 40. u) c. 2, 25. x) c. 2, 7. 15. y) v. 12. c. 5, 20. seqq. c. 8, 4. z) vid. v. 8. 12. a) *istam* vid. 1 Sam. 14, 1. q. d. oportet sane grauem esse caussam, quare hoc tempore venit, & valde desidero scire, quid sit. S.

℣. 26. b) Gen. 37, 14. c) vt marito v. 23.

℣. 27. d) v. 25. Deut. 33, 1. e) quasi quæ eum dimissura non esset, nisi secum iret, coll. v. 30. Conf. Mat. 28, 9. Ioh. 20, 17. f) *ad depellendum eam* Es. 21, 19. quod videretur inuerecunda importunitas, Prophetam hac ratione vrgere, & quasi cogere velle. S. g) 1 Sam. 11, 3. h) vid. 1 Sam. 1, 10. Iob. 21, 25. i) vid. not. 2 Sam. 7, 3. 4.

℣. 28. k) *num petii filium*, qui subito moreretur? l) vid. v. 16. m) *ne fallaci spe securam reddas.* cf. 2 Sam. 3, 27. 2 Par. 29, 11.

℣. 29. n) c. 9, 1. Ex. 12, 11. Ier. 1, 17. LXX. vt Eph. 6, 14. o) cf. Iud. 6, 21. Ps. 23, 4. p) Gen. 47, 7. Ion. *ne interroges de salute ipsius.* ne scil. cum aliis confabularetur. *Raschi.* Cf. Luc. 10, 4 q) festinationis caussa, ne moras necteret, aut cum aliis hac de re quidquam loqueretur. r) ne sibi tribueret Gehasi miraculum, si quod fieret. Frustra autem fuit hæc missio v. 31 pro-

...bitam. S. Cf. Marc. 6, 5.

את קרי הולכת קרי עד כאן

℣. 30. s) 1 Sam. 20, 3. t) vid. v. 27.

℣. 31. u) 1 Sam. 9, 27. x) ... Reg. 18, 29. y) *non euigilauit* Es. 26, 19. Lex non viuificat, sed Christus. ... ipsum enim & restitutionem generis humani per mortem & resuscitationem huius pueri figuratam fuisse, quidam obseruant.

℣. 32. z) vid. v. 20. a) v. 21. ... Ez. 32, 19. 32.

℣. 33. b) v. 4. ... Mat. 6, 6. cf. Act. 9, 40. Mat. ..., 25.

℣. 34. c) cf. ... Reg. 17, 21. d) *& pronus se demisit super eum* ...) v. 35. 1 Reg. 18, 42. e) 1 Reg. ..., 2. Es. 44, 15.

℣. 35. f) *Mox iterauit* 1 Reg. 13, 33. g) *semel* 1 Reg. 10. ... h) *huc* 2 Sam. 5, 6. i) *illuc* 2 Sam. 4, 6. ...) vid. v. 34. l) *...um sternutauit.* Pi. (1) rad. זור *comprimere, exprimere, alienare.* m)

כפיו קרי

... 6, 17.

℣. 36. n) v. ...5. o) 1 Reg. 17, ...5. Luc. 7, 15.

℣. 37. p) cf. ... 1, 13. 1 Reg. 18, 7. q) conf. Hebr. 11, 35.

℣. 38. r) vid. ... 2, 1. s) vid. v. ... c. 5, 22. t) *auscultantes verbum Dei.* ... 6, 1. cf. Act. ...2, 3. u) *adpone* ...4) Ez. 4, 3. x) *...ultem, pulmentum.* (6) v. ...9. 40. Gen. 25, ...9. 34.

℣. 39. y) *olera, herbas.* Es. ... 6, 19. rad. ארה *formæ* עולה &c. z) sic dictam *vitem agrestem.* vid. not. Num. 6, 4.

פקעת שדה מלא בגדו ויבא ויפלח אל־סיר הנזיד כי־
מ לא ידעו : ויצקו לאנשים לאכול ויהי כאכלם מהנזיד
והמה צעקו ויאמרו מות בסיר איש האלהים ולא יכלו
41 לאכל : ויאמר וקחו־קמח וישלך אל־הסיר ויאמר צק
42 לעם ויאכלו ולא היה דבר רע בסיר : ואיש
בא מבעל שלשה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים
עשרים־לחם שערים וכרמל בצקלנו ויאמר תן לעם
43 ויאכלו : ויאמר משרתו מה אתן זה לפני מאה איש
ויאמר תן לעם ויאכלו כי כה אמר יהוה אכול והותר :
44 ויתן לפניהם ויאכלו ויותרו כדבר יהוה :

הפטרת תזריע

ה Cap. V.

ונעמן שר־צבא מלך־ארם היה
איש גדול לפני אדניו ונשא פנים כי־בו נתן־
יהוה תשועה לארם והאיש היה גבור חיל מצרע :
2 וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה
3 ותהי לפני אשת נעמן : ותאמר אל־גברתה אחלי
אדני לפני הנביא אשר בשמרון אז יאסף אתו
4 מצרעתו : ויבא ויגד לאדניו לאמר כזאת וכזאת
ה דברה הנערה אשר מארץ ישראל : ויאמר מלך־
ארם לך־בא ואשלחה ספר אל־מלך ישראל וילך
ויקח בידו עשר ככרי־כסף וששת אלפים זהב
6 ועשר חליפות בגדים : ויבא הספר אל־מלך ישראל
לאמר ועתה כבוא הספר הזה אליך הנה שלחתי אליך
7 את־נעמן עבדי ואספתו מצרעתו : ויהי כקרא
מלך־ישראל את־הספר ויקרע בגדיו ויאמר האלהים
אני להמית ולהחיות כי־זה שלח אלי לאסף איש
מצרעתו כי אך־דעו־נא וראו כי־מתאנה הוא לי :
8 ויהי כשמע | אלישע איש־האלהים כי־קרע מלך־
ישראל את־בגדיו וישלח אל־המלך לאמר למה
קרעת בגדיך יבא־נא אלי וידע כי יש נביא בישראל :

ויבא

a) *colocynthidas s. cucurbitas silvestres* (1) cf. 1 Reg. 6, 18. b) *& dissecuit, discidit* noxios illos fructus (5) Ps. 141, 7. c) vid. v. 38.

v. 40. d) *Et effuderunt.* v. 4. 41. 2 Sam. 13, 9. e) cf. Ex. 10, 17. f) vid. v. 25. 1 Tim. 6, 11. g) cf. Ex. 15, 23.

v. 41. h) v. 40. Ez. 24, 3. i) sed subito dulcis ac salutaris per miraculum factus erat cibus. S.

v. 42. k) Raschio est nomen prouinciæ. vid. 1 Sam. 9, 4. l) vid. not. 1 Sam. 9, 7. m) cf. Num. 18, 12. 13. n) Iud. 7, 13. LXX. vt Ioh. 6, 9. o) *& spicam viridem.* vid. Leu. 2, 14. c. 23, 14. p) S. *in gluma sua.* Tig. *in folliculis suis.* Ion. Syr. Ar. *in veste,* Vulg. *in pera sua* (1) Gussetio idem, quod טנא Deut. 26, 2.

v. 43. q) cf. Num. 11, 21. 22. Ioh. 6, 7. r) *comedendo* sc. *comedent.* cf. c. 3, 16. s) *& relinquendo relinquent.* v. 44. Ex. 36, 7. 2 Par. 31, 10.

v. 44. t) Deut. 28, 54. Mat. 15, 37. Marc. 8, 8.

CAP. V, v. 1. u) c. 4, 13. 1 Reg. 2, 32. x) Gen. 39, 9. Ex. 11, 3. y) v. 4. 2 Sam. 11, 9. z) *honoratus* Es. 3, 3. Iob. 22, 8. ὁ. τεθαυμασμένος προσώπῳ. Iudæ v. 16. a) vid. Ps. 144, 10. b) Iud. 11, 1. c) *sed leprosus* c. 7, 3.

v. 2. d) exiuerunt *per turmas* c. 6, 23. 2 Sam. 3, 22. e) i. e. *seruiebat.* S. Conf. v. 1.

v. 3. f) *vtinam* Ps. 119, 5. Kimchio plurale constr. vt *aschre,* a rad. חלה 1 Sam. 13, 12. &c. g) *qui frequenter Samariæ est.* vid. c. 2, 25. h) *tunc recolligeret s. curaret eum.* v. 6. 7. 11. Vtitur hac voce pro *sanare,* quod curatus *recolligebatur* ad reliquos homines, a quibus ob lepram exclusus fuit. *Munsterus.* vid. Num. 12, 14. 15.

v. 4. i) v. 1. 2 Sam. 11, 19. 1 Reg. 16, 24. k) c. 9, 12. 2 Sam. 17, 15.

v. 5. l) Ion. Syr. *epistolam.* sic v. 6. 7. cf. Esth. 3, 13. c. 8, 10. 2 Sam. 11, 14. m) i. e. *secum* Gen. 24, 10. c. 43, 12. &c. n) vid. 2 Sam. 12, 30. o) S. *& 6000. nummorum auri,* vel subintell *siclorum,* vt Num. 7, 13. p) *mutationes vestium.* v. 22. 23. Gen. 45, 22. Iud. 14, 12. 13. *Vestes mutatoriæ,* quas tanto numero habebant & optabant, intelligendæ sunt ex more Orientalium, nunc apud Maroccanos ex Orientalibus pridem deductos, remanente, quo solent vestes lineas, candidas & molles, vestibus aliis superimponere ornatus caussa: & quia facile eximii candoris sui decus amittunt, sæpe commutare. *Gusset.* p. 262.

v. 6. q) hoc argumento, vel post alia *ita dicendo.* Pauca enim tantum verba ex litteris referuntur, quæ ad rem maxime faciunt. r) c. 10, 2. s) 1 Reg. 9, 22. c. 10, 5. t) vid. v. 3. 7.

v. 7. u) c. 6, 30. Ios. 7, 6. x) cf. Deut. 32, 39. 1 Sam. 2, 6. y) S. *vt liberem.* vid. v. 3. z) *iam cognoscite modo* 1 Reg. 20, 7. a) *occasionem captet* Ps. 91, 10. cf. Iud. 14, 4. ὁ. προφασίζεται. conf. Ioh. 15, 22.

v. 8. b) v. 20. c. 4, 25. c) v. 7. q. d. Quare non tandem aliquando Iehouam & verum eius cultum agnoscis, abiecto idololatrico cultu & impietatis pertinacia? d) *verus propheta,* & verus Deus. v. 15.

v. 40. ויאמרו sic per *Paschta* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. at ceteri per *Kadma.* v. 41. וקחו sine præfixo *Vau* 1. sic se. 5. v. 42. עשרים per *Munach* repetitum 1. 3. 6. 9. 20. at עשרים לחם 2. v. 43. כי per *Makk.* 1. 2. CAP. V, v. 5. לך per *Makk.* & *Segol* 3. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. v. 7. האלהים per *Kamets* 22. 23. contra *Mas.* 1. 2. 3. v. 8. וישלח אל־המלך ita 2. 5.

confe

9 ויבא נעמן בסוסו וברכבו ויעמד פתח־הבית לאלישע׃
10 וישלח אליו אלישע מלאך לאמר הלוך ורחצת
11 שבע־פעמים בירדן וישב בשרך לך וטהר׃ ויקצף
נעמן וילך ויאמר הנה אמרתי אלי יצא יצוא ועמד
וקרא בשם־יהוה אלהיו והניף ידו אל־המקום ואסף
12 המצורע׃ הלא טוב אבנה ופרפר נהרות דמשק
מכל מימי ישראל הלא־ארחץ בהם וטהרתי ויפן
13 וילך בחמה׃ ויגשו עבדיו וידברו אליו ויאמרו אבי
דבר גדול הנביא דבר אליך הלוא תעשה ואף כי־
14 אמר אליך רחץ וטהר׃ וירד ויטבל בירדן שבע
פעמים כדבר איש האלהים וישב בשרו כבשר נער
טו קטן ויטהר׃ וישב אל־איש האלהים הוא וכל־מחנהו
ויבא ויעמד לפניו ויאמר הנה־נא ידעתי כי אין אלהים
בכל־הארץ כי אם־בישראל ועתה קח־נא ברכה
16 מאת עבדך׃ ויאמר חי־יהוה אשר־עמדתי לפניו
17 אם־אקח ויפצר־בו לקחת וימאן׃ ויאמר נעמן ולא
יתן־נא לעבדך משא צמד־פרדים אדמה כי לוא־
יעשה עוד עבדך עלה וזבח לאלהים אחרים כי אם־
18 ליהוה׃ לדבר הזה יסלח יהוה לעבדך בבוא אדני
בית־רמון להשתחות שמה והוא ׀ נשען על־ידי
והשתחויתי בית רמן בהשתחויתי בית רמן יסלח־נא
19 יהוה לעבדך בדבר הזה׃ ויאמר לו לך לשלום וילך
כ מאתו כברת ארץ׃ ויאמר גיחזי נער אלישע
איש־האלהים הנה ׀ חשך אדני את נעמן הארמי הזה
מקחת מידו את אשר־הביא חי־יהוה כי־אם־רצתי
21 אחריו ולקחתי מאתו מאומה׃ וירדף גיחזי אחרי נעמן
ויראה נעמן רץ אחריו ויפל מעל המרכבה לקראתו
22 ויאמר השלום׃ ויאמר ׀ שלום אדני שלחני לאמר הנה
עתה זה באו אלי שני־נערים מהר אפרים מבני
הנביאים

בסוסיו קרי

אמנה קרי

נא כתיב ולא קרי עד כאן

℣. 10. e) In conspectum suum eum statim non admisit. Voluit enim Deus fidem Naamani exercere, & spiritus ipsius altos deprimere. S. coll. v. 11. 12. f) eundo sc. abeas 2 Sam. 24, 12. cf. supra c. 4, 43. &c. g) conf. Gen. 4, 15. Ps. 12, 7. Ps. 119, 164. Naeman exemplum gentilium ad Deum convertendorum per septem tempora, quibus lauantur in fonte patente domui Dauidis &c. Zach. 13, 1. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 179. h) per lepram absumta. S. cf. v. 14. i) *& sic mundus esto.* Imperatiuus certæ promissionis, vt Mat. 8, 3. cf. Gen. 12, 2. &c.

℣. 11. k) c. 13, 19. Gen. 40, 2. l) omnino & confestim *exibit.* cf. Ios. 7, 7. m) Es. 13, 2. LXX. vt Mat. 9, 18. n) *Ion.* add. *lepræ.* o) *& sic curabit* v. 3. p) Schmid. *me leprosum.*

℣. 12. q) *Abana* (vel vt *Ion.* habet *Amana*, ex nomine montis Cant. 4, 8. vnde fortassis scaturiit hic amnis) & *Pharphar* duo insignes Syriæ Damascenæ fluuii ex monte Hermone descendunt, ita vt Pharphar vrbem alluat, Abana mediam secet. vid. *Itinerarium Beniamini* p. 55.

℣. 13. r) quibus non tantum erat supercilium. vid. v. 10. s) c. 6, 21. 1 Sam. 24, 12. Ion. Syr. *Domine!* t) *si locutus esset.* אם subintell. vt 1 Reg. 18, 12. Iob. 10, 19. u) *quanto magis itaque, quando dixit.* Deut. 31, 27.

℣. 14. x) *& intinxit, immersit* sc. c. 8, 15. LXX. vt Mat. 3, 6. y) vid. v. 10. z) cf. Ps. 103, 5. a) cum multi ex Israelitis leprosi ita non purgarentur. vid. c. 7, 3. Luc. 4, 27.

℣. 15. b) cf. Luc. 17, 15. 16. c) c. 8, 9. d) cf. 1 Reg. 8, 43. e) Gen. 33, 11.

℣. 16. f) 1 Sam. 20, 3. g) cf. v. 15. & vid. c. 3, 14. h) vid. 1 Sam. 24, 22. i) c. 2, 17. Iud. 19, 7. k) Gen. 29, 8. ...

℣. 17. l) vid. 2 Sam. 13, 26. m) 1 Sam. 11, 7. n) *de terra,* sc. vt altare ex ea conficeret, in quo vni Iehouæ, Deo Israelis, rem sacrā faceret.

℣. 18. o) S. quoad verbum hoc. Tig. *Hac in re propitius sit.* Gen. 19, 21. 1 Sam. 30, 24. p) Certum est, quod non tantum deprecatus sit idololatriam hucusque commissam, sed etiam sese obstrinxerit ad vnius Iehouæ verum cultum; de eo autem dissentiunt, an hæc & sequentia verba intelligenda sint de præterito tantum, vt vult *Lightfoot.* Hor. Hebr. ad Luc. 4, 27. an vero de futuro tempore, vt simplex constructionis sensus suadet. q) nomen idoli Syrorum. r) vid. c. 7, 2. 17. s) *& incuruauero me* sc. Regi, Domino meo. S. t) *cum,* inquam, ita *me incuruavero* (1) Infin. Hithp. forma Syrorū.

℣. 19. u) Ex. 4, 18. Iud. 18, 6. conf. 2 Sam. 15, 9. Est formula faustum iter precantis, nec sonat rationem haberi petitionis, illamque adprobari. *Gusset.* p. 863. coll. 1 Sam. 29, 7. 2 Sam. 3, 21. c. 15, 27. x) vid. Gen. 35, 16. ℣. 20. y) c. 4, 12. c. 8, 4 z) *obstinuit* 1 Sam. 25, 29. sc. *a dando.* cf. Prou. 21, 26. a) vid. v. 16. b) *nisi* c. 4, 24. c) *aliquid* 1 Sam. 12, 4. ℣. 21. d) *delapsus est,* desiliit honoris caussa Gen. 24, 64. e) c. 9, 11. ℣. 22. f) c. 4, 26. cf. 2 Sam. 18, 28. g) *Iam nunc.* conf. 1 Reg. 17, 24. h) 1 Reg. 12, 25. i) c. 4, 1. c. 6, 1.

℣. 12. אבנה 6. exprimunt *Cthibh* Αβανά, qui est fluuius a monte *Amana* (sec. *Kri*) Cant. 4, 38. *Strabo* lib. 14. *Hiller.* p. 83. ופרפר per *Kamets* 1. 2. הלא per *Tbhir* 2. sic su. 5. ℣. 13. גדול sic per *Rbhia* 2. 3. 5. 10. 13. 19. at per *Sakephk.* ceteri contra nexum orationis. ואף sine præf. *Vau* 2. in mare. ℣. 18. נשען per *Patach* 2. 5. 6. 9. 20. 23. בהשתחויתי *milra* per simplex *Pachta* 1. 3. 5. 6. 9. 20. at *n* ilcl ...

הנביאים תנה־נא להם ככר־כסף ושתי חלפות בגדים׃
23 ויאמר נעמן הואל קח ככרים ויפרץ־בו ויצר ככרים
כסף בשני חרטים ושתי חלפות בגדים ויתן אל־שני
24 נעריו וישאו לפניו׃ ויבא אל־העפל ויקח מידם ויפקד
כה בבית וישלח את־האנשים וילכו׃ והוא־בא ויעמד אל־
אדניו ויאמר אליו אלישע מאן גחזי ויאמר לא־הלך
26 עבדך אנה ואנה׃ ויאמר אליו לא־לבי הלך כאשר
הפך־איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את־
הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר
27 ועבדים ושפחות׃ וצרעת נעמן תדבק־בך ובזרעך
ו לעולם ויצא מלפניו מצרע כשלג׃ ויאמרו
בני־הנביאים אל־אלישע הנה־נא המקום אשר אנחנו
2 ישבים שם לפניך צר ממנו׃ נלכה־נא עד־הירדן
ונקחה משם איש קורה אחת ונעשה־לנו שם מקום
3 לשבת שם ויאמר לכו׃ ויאמר האחד הואל נא ולך
4 את־עבדיך ויאמר אני אלך׃ וילך אתם ויבאו הירדנה
ה ויגזרו העצים׃ ויהי האחד מפיל הקורה ואת־הברזל
נפל אל־המים ויצעק ויאמר אהה אדני והוא שאול׃
6 ויאמר איש־האלהים אנה נפל ויראהו את־המקום
7 ויקצב־עץ וישלך שמה ויצף הברזל׃ ויאמר הרם לך
וישלח ידו ויקחהו׃
8 ומלך ארם היה נלחם בישראל ויועץ אל־עבדיו לאמר
9 אל־מקום פלני אלמני תחנתי׃ וישלח איש האלהים אל־
מלך ישראל לאמר השמר מעבר המקום הזה כי־שם
י ארם נחתים׃ וישלח מלך ישראל אל־המקום אשר
אמר־לו איש־האלהים והזהירה ונשמר־שם לא־אחת
11 ולא שתים׃ ויסער לב מלך־ארם על־הדבר הזה
ויקרא אל־עבדיו ויאמר אליהם הלוא תגידו לי מי
12 משלנו אל־מלך ישראל׃ ויאמר אחד מעבדיו לוא
אדני

k) vid. 2 Sam. 12, 30. i) vid. not. v. 5.
℣. 23. m) c. 6, 3. Gen. 16, 27. 1 Sam. 12, 22. n) cf. 1 Reg. 16, 24. o) cf. v. 16. 1 Par. 13, 2. p) *& coarctauit, colligauit.* cf. c. 5, 24. c. 12, 11. Deut. 14, 25. q) *sacculis, crumenis* (2) Ef. 3, 22. r) v. 5. 22.
℣. 24. s) *in cliuum* f. montem vrbis Samariæ. Alius Hierosolym. Ef. 32, 14. Mich. 4, 8. t) *& reposuit.* cf Num. 4, 27.
℣. 25. u) *coram hero suo* v. 4. 2 Sam. 11, 9. x) *vnde?* 1 Sam. 10, 14. Pro *Kri* vid. c. 6, 27. Gen. 29, 4. Pf. 121, 1. y) *huc vel illuc* 1 Reg. 2, 36.
℣. 26. z) *nonne!* 2 Sam. 23, 5. a) *cor meum se mouit.* Ion. *per spiritum prophetiæ mihi est indicatum.* Syr. *cor meum indicauit mihi.* Vat. q. d. aderam mente f. animo & spiritu. sic *Grot.* cf. 1 Cor. 5, 3. 4. sed *Schm.* nonne *cor meum ambulauit a me?* h. e. nonne præ dolore vita & mens, cuius sedes cor, a me fere discesserunt & me deseruerunt, cum mihi in spiritu Dominus reuelaret, quod Naaman tibi obuiam iret. b) *verteret se.* Iud. 20, 39. 41. c) vid. v. 21. d) *Ion.* bene præmittit: *vt cogites animo tuo emere oliueta,* &c.
℣. 27. e) *Lepra itaque*, qua Naaman omni vita sua laborasset. f) Deut. 28, 60. In detestationem auaritiæ tuæ, & mendacii in Spiritum S. Ita purgatorum gentilium lepra transiuit in Iudæos, aquis Messiæ ablui nolentes, & terræ bonis auare inhiantes. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 179. g) cf. 2 Sam. 3, 29. h) cf. c. 8, 4. 5. *Olam* autem primario *durationem Dei æternam* f. infinitam significat, in humanis autem finitam, seu *quamdiu hac ipsa existunt.* cf. Deut. 23, 4. 1 Reg. 8, 13. i) vid. Ex. 4, 6. Num. 12, 10.
CAP. VI, ℣. 1. k) c. 4, 1. c. 5, 22. l) Scholæ f. auditorii. *S.* m) ad audiendum c. 4, 38. n) Ef. 49, 20. ob au-

℣. 2. o) *trabem* (5) v. 5. Gen. 19, 8. Cant. 1, 17. p) auditorium. vid. v. 1.
℣. 3. q) cuius securis postea excussa v. 5. *S.* r) c. 5, 23.
℣. 4. s) *& cædebant.* conf.

מאין קרי

1 Reg. 3, 25. Thren. 3, 54.
℣. 5. t) *vnus ille* v. 3. u) c. 3, 19. x) v. 2. y) *&* ipsum ferrum 2 Sam. 21, 22. sic *Ion. Syr.* in Nominatiuo. Alii: *& cum ferro*

Cap. VI.

cecidit in aquam. z) v. 15. c. 3, 10. a) *commodatum est.* c. 4, 3. 1 Sam. 1, 28.
℣. 6. b) c. 8, 9. 11. Deut. 33, 1. c) *quo?* Gen. 16, 8. d) *præcidit itaque* (2) Cant. 4, 2. nps. sec. *Gusset.* p. 748. a ramis & superfluis, vt fieret manubrium securis. e) in ipsum foramen securis, sec. Ebræos, at in locum tantum, vbi securis ceciderat *S.* f) *& sic natare fecit* (4) Deut. 11, 4.
℣. 8 g) cf. 1 Reg. 22, 4. &c. h) 1 Reg. 12, 6. 8. i) *S. aduersus*, vt Zach 14, 2. Ios. 10, 6. k) *huius vel il-*

והזהירו קרי

lius, cuius nomen Rex Syriæ procul dubio expressit, Scriptura autem referre noluit. vid. Sam. 21, 3.

Ruth. 4, 1. l) *S. castrametatio mea erit.* (1) ℣. 9. m) *ne negligas, ne prætereas* cura tua. *Schmidius.* cf. Mich. 7, 18. Prou. 19, 11. n) *demisit, demittant se.* (1) cf. Dan. 4, 20. Ioel 4, 11. Pf. 38, 3. ℣. 10. o) præsidia sua. *S.* p) v. 5. q) *monueratque eum* Ex. 18, 20. Ez. 33, 3. r) v. 9. 2 Sam. 20, 10. ne sc. Syri vrbem illam ex improuiso occuparent. ℣. 11. s) *Conturbatum itaque fuit.* cf. Ion. 1, 11. 13. t) *de nostratibus, de iis, qui nostri, vel nobis sunt.* cf. Ios. 5, 13. Cant. 1, 6. u) supplet *S. inclinet.* Ion. *ecquis nostrum arcana mea Regi Israelis detexerit?* ℣. 12. x) vid. 1 Reg. 11, 22.

℣. 22. חלפות ita 6. 7. 8. 9. 17. 18. 22. & *Ber.* sec. *Mas.* 3. & *impr.* at חליפת scribunt 1. 2. aliique sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 23. וקח cum præf. *Vau* 3. sic fu. 2. 5. ℣. 25. אנה per ־ *Kametz* 3. 5. 7. 8. ℣. 27. תדבק cum *Meth. milel* 5--17. 19. 20. & *Ber.* at per *Mun.* 1. 2. 3. sic fu. 5. CAP. VI, ℣. 3. הואל per *Makk.* & *Meth.* 2. 6. 9. 20. 21. 22. 23. ℣. 9. המקום cum præmissa partic. את־ 1. 2. & in marg. 6. 9. חתים

אדני המלך כי־אלישע הנביא אשר בישראל יגיד
למלך ישראל את־הדברים אשר תדבר בחדר
משכבך: ויאמר לכו וראו איכה הוא ואשלח ואקחהו 13
ויגד־לו לאמר הנה בדתן: וישלח שמה סוסים ורכב 14
וחיל כבד ויבאו לילה ויקפו על־העיר: וישכם משרת טו
איש האלהים לקום ויצא והנה־חיל סובב את־העיר
וסוס ורכב ויאמר נערו אליו אהה אדני איכה נעשה:
ויאמר אל־תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אותם: 16
ויתפלל אלישע ויאמר יהוה פקח־נא את־עיניו ויראה 17
ויפקח יהוה את־עיני הנער וירא והנה ההר מלא
סוסים ורכב אש סביבת אלישע: וירדו אליו ויתפלל 18
אלישע אל־יהוה ויאמר הך־נא את־הגוי־הזה בסנורים
ויכם בסנורים כדבר אלישע: ויאמר אלהם אלישע 19
לא־זה הדרך ולא־זה העיר לכו אחרי ואוליכה אתכם
אל־האיש אשר תבקשון וילך אותם שמרונה: ויהי כ
כבאם שמרון ויאמר אלישע יהוה פקח את־עיני־אלה
ויראו ויפקח יהוה את־עיניהם ויראו והנה בתוך
שמרון: ויאמר מלך־ישראל אל־אלישע כראתו 21
אותם האכה אכה אבי: ויאמר לא תכה 22
האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה שים
לחם ומים לפניהם ויאכלו וישתו וילכו אל־
אדניהם: ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו 23
וישלחם וילכו אל־אדניהם ולא־יספו עוד גדודי ארם
לבוא בארץ ישראל:
ויהי אחרי־כן ויקבץ בן־הדד מלך־ארם את־כל־ 24
מחנהו ויעל ויצר על־שמרון: ויהי רעב גדול בשמרון כה
והנה צרים עליה עד היות ראש־חמור בשמנים כסף
ורבע הקב חריונים בחמשה כסף: ויהי מלך ישראל 26
עבר על־החמה ואשה צעקה אליו לאמר הושיעה
אדני

y) Ex. 7, 28. 2 Sam. 4, 7. q. d. eum ergo nisi ceperis, non erit quidquam occultum, si vel maxime a nobis occultes, & in intimo conclaui tuo apud solum animum tuum decernas. *Schmidius.*

℣. 13. z) *ubinam?* Cant. 1, 7. a) Gen. 37, 17.

℣. 14. b) c. 18, 17. 1 Reg. 10, 2. c) c. 11, 8. Ios. 6, 3. 11. Prophetam sc. comprehensuri.

℣. 15. d) 1 Reg. 19, 21. e) v. 6. 10. f) v. 5. c. 3, 10. g) *quomodo faciemus* vel *geremus nos?* Deut. 18, 21.

℣. 16. h) *qui nobiscum* vel nobis praesidio *sunt*. cf. Num. 14, 9. 2 Par. 32, 7. 1 Ioh. 4, 4. i) *cum illis* c. 3, 12.

℣. 17. k) v. 20. Num. 22, 31. l) c. 4, 35. m) supernaturali ipsis concessa virtute. *S.* n) i. e. *Angelis* vid. c. 2, 11. o) conf. Gen. 32, 2. 3. Ps. 34, 8.

℣. 18. p) *Sic ex vrbe* & de monte absque timore *descendebant* Elisa ac minister ipsius *ad eum* exercitum Syrorum. v. 15. *S.* q) *Scotomate* (3) Gen. 19, 11.

℣. 19. r) ipsis illudens, & vltro obuiam factus. *S.* s) Etsi suos habuerunt exploratores, & regionis non fuerunt ignari, quin ipsum Elisam nouerant, tamen percussis caecitate plane alia adparebat species, vt errasse se putarent, & tanquam dubitabundi quaererent. *S.* t) 1 Reg. 1, 38.

℣. 20. u) v. 17. visum eis in integrum restituendo. *Schmid.*

℣. 21. x) geminatio ex affectu. cf. Es. 40, 1. Dan. 10, 19. y) cf. c. 2, 12. c. 5, 13. c. 8, 9. c. 13, 14. Ion. *Rabbi!*

℣. 22. z) *num enim, quos captiuos duxisti* (c. 5, 2.) occidis? Est argumentum a maiori. Parceres tuis captiuis; quanto magis iis, quos Dei benignitas tibi in manus dedit *Grot.* a) cf. Prou. 25, 21. Rom. 12, 20. 21. b) v. 23. 2 Sam. 10, 3.

℣. 23. c) *Pa-ravit itaque*. cf. Deut. 2, 6. d) S. conuiuium, *adparatum* (1)

איכו קרי

e) sc. illo tempore & bello. Aliud enim est, quod sequitur v. 24. f) c. 5, 2. c. 13, 20. g) amoti & pacati ab Elisae mansuetudine.

℣. 24. h) cum sine dubio nouis peccatis Israelitae Deum prouocassent. i) c. 8, 7. k) c. 17, 5. 1 Reg. 20, 1.

℣. 25. l) cf. c. 8, 1. 1 Reg. 18, 2. m) cuius esus, quantumlibet ceremoniali lege vetitus, tamen in summa fame licitus erat; quia inuicta necessitas huiusmodi prohibitionum violationem excusabat. coll. 1 Sam. 21, 6. 7. Mat. 12, 4. *Bochart. Hieroz.* P. I. p. 190. n) Num. 23, 10. o) *Cabi* (1) nomen mensurae non magnae. vid. *Eduardi Bernardi* c. 1. §. 22. p) *stercoris columbarum* (1) sic communiter. cf. c. 10, 27. c. 18, 27. rad. Ar. *deposuit aluum, exonerauit ventrem.* At *Boch. Hieroz.* P. II. p. 38. seqq. copiose probat, esse id *ciceris genus*, quod inter cibos vi-

דביונים קרי

lissimum fuit; stercus autem columbarum nunquam. Doctissimus *Neumannus* in Dissert. epist. ad *Dn. Leibnitzium* p. 21. intelligit *purgamenta leguminum & frumentorum*, columbis alias proiecta. ℣. 26. q) vid. c. 4, 1. c. 8, 3. r) 2 Sam. 14, 4.

℣. 15. וישכם per *Tlischagdola* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. איש per *Merca* 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. per *Makk.* 2. 5. ℣. 18. נא את־הגוי ita 1. 2. 3. 5. ℣. 19. תבקשון *Kuph* per *Schua* 1. 2. 3. 6. 9. 20. su. 5. idem sine *Dag.* 1. 2. ℣. 20. פקח־נא ita particulam נא addit 3. in marg. & sic su. 2. in textu. ℣. 25. ורבע הקב ita 3. דביונים sic in ipso textu scribit 2. at in marg. habet nostrum *Cthib & Kri*, vti & 1. qui tamen cum 3. & 5. in textu scribit diuisim חרי יונים.

27 אדני המלך׃ ויאמר אל־יושעך יהוה מאין אושיעך
28 המן־הגרן או מן־היקב׃ ויאמר־לה המלך מה־לך
ותאמר האשה הזאת אמרה אלי תני את־בנך
29 ונאכלנו היום ואת־בני נאכל מחר׃ ונבשל את־בני
ונאכלהו ואמר אליה ביום האחר תני את־בנך
ל ונאכלנו ותחבא את־בנה׃ ויהי כשמע המלך את־
דברי האשה ויקרע את־בגדיו והוא עבר על־החמה
31 וירא העם והנה השק על־בשרו מבית׃ ויאמר כה־
יעשה־לי אלהים וכה יוסף אם־יעמד ראש אלישע
32 בן־שפט עליו היום׃ ואלישע ישב בביתו והזקנים
ישבים אתו וישלח איש מלפניו בטרם יבא המלאך
אליו והוא ׀ אמר אל־הזקנים הראיתם כי־שלח בן־
המרצח הזה להסיר את־ראשי ראו ׀ כבא המלאך
סגרו הדלת ולחצתם אתו בדלת הלוא קול רגלי
33 אדניו אחריו׃ עודנו מדבר עמם והנה המלאך ירד
אליו ויאמר הנה־זאת הרעה מאת יהוה מה־אוחיל
ליהוה עוד׃

CAP. VII.

ז ויאמר אלישע שמעו דבר־יהוה כה ׀ אמר יהוה כעת ׀
מחר סאה־סלת בשקל וסאתים שערים בשקל בשער
2 שמרון׃ ויען השליש אשר־למלך נשען על־ידו את־
איש האלהים ויאמר הנה יהוה עשה ארבות בשמים
היהיה הדבר הזה ויאמר הנכה ראה בעיניך ומשם
לא תאכל׃

הפטרת מצורע

3 וארבעה אנשים היו מצרעים פתח השער ויאמרו
איש אל־רעהו מה אנחנו ישבים פה עד־
4 מתנו׃ אם־אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר
ומתנו שם ואם־ישבנו פה ומתנו ועתה לכו
ונפלה אל־מחנה ארם אם־יחינו נחיה ואם־ימיתנו
ה ומתנו׃ ויקמו בנשף לבוא אל־מחנה ארם ויבאו עד־

קצה

Rr מא

*. 27. s) S. *Neque seruauerit te Iehouah, vnde ergo seruem ego te?* al. quandoquidem non iuuat te, coll. 1 Sam. 27, 10. & subintell. *si*, vt supra c. 5, 13. c. 7. 2. t) *frumento an vino?* conf. Deut. 15. 14. c. 16, 13.

*. 28. u) *Porro tamen ei dixit.* x) 2 Sam. 14, 15. y) cf. Leu. 26, 29. Deut. 28, 53: Thr. 4, 10.

*. 29. z) c. 4. 38. 1 Reg. 19, 21. a) 1 Reg. 18, 4. 13.

*. 30. b) c. 5, 7. vid. Ios. 7, 6. c) *etsi super muro transiret* v. 26. d) 1 Reg. 21, 27. Es. 58, 5. quod eum in finem recensetur, vt discamus, quod Ioramus pœnitentiam agere cœperit, ideoque Deus eum non plane in hostium potestatem dederit: licet constans non fuerit ipsius pœnitentia, & in Elisæum sæuire cogitauerit. *S.* Conf. not. 1 Reg. 21, 29. e) *intrinsecus* Ex. 25, 11. Ar. *subter vestes illius.*

*. 31. f) 1 Sam. 14, 44. 1 Reg. 19, 2. g) Cf. honorificam illam compellationem v. 21. Sic Romani Imperatores omnium calamitatum publicarum reos faciebant Christianos, vt apologetici horum libri omnes testantur. Causa furoris ex v. 33. colligenda est, quod Elisa post seriam pœnitentiam certissimum Dei auxilium pollicitus esset, & deditionem dissuasisset.

*. 32. h) boni viri, consilium & auxilium a Deo apud Prophetam quærentes. i) sc. *Rex.* k) *Elisa dixit,* ex reuelatione Dei. cf. c. 5, 26. 1 Sam 9, 15. 1 Reg. 14, 5. Am. 3, 7. l) i. e. *videte & scitote.* Interrogatio imperatiua, vt 1 Sam. 10, 24. m) *patrissans.* cf. Ex. 16, 45. n) vid. 1 Reg. 21, 19. c. 19, 10. o) 2 Sam. 16, 9. p) *& reprimite eum* Num. 22, 25. Iud. 1, 34. q) 1 Reg. 14, 16. r) c. 5, 4. s) remoram ergo ponite iniusto conatui carnificis, donec ipse Rex adsit *. 33.

*. 33. t) *& dixit Rex.* occluserunt autem illi seniores statim ianuam & apud Regem intercedebant; Prophetaque ipsum ad fidem & patientiam adhortabatur. conf. Hab. 2, 3. quibus ille respondit: *Ecce &c. S.* u) obsidio sc. & dira fames v. 25. seqq. x) *quid ergo expectem Iehouam amplius?* 1 Sam. 10, 8. 2 Sam. 28, 14. Verba plena sunt ריש דגושה desperationis. q. d. iussisti me expectare, idque ego feci cum ingenti ciuitatis damno. Vrbem itaque nunc dedam, & meritas de te pœnas sumam. *Schmid.*

CAP. VII, *. 1. y) Rex & Principes, immo omnes, *audite certissimum verbum Dei.* Es. 1, 10. z) 1 Reg. 19, 2. a) *Sea* v. 16. 18. vid. 1 Sam. 25, 18. b) sc. *venalis erit* v. 16. c. 6, 25. c) 1 Reg. 18, 32.

*. 2. d) Ex. 14, 7. e) *qui erat Regi, nitenti* &c. vid. v. 17. f) vid. v. 17. c. 5, 18. g) *ecce si.* cf. c. 6, 27. Ex. 8, 22. h) Gen. 7, 12. Mal. 3, 10. i) *& frumentum deplueret.* *Ion.* add. *& bona de cælis demitteret.* sic v. 19. k) *en tute.* cf. Ex. 7, 29. *. 3. l) v. 8. cf. c. 5, 1. 14. m) cf. Leu. 13, 46. c. 14, 3. Num. 5, 2. 3. *. 4. n) *& deficiamus potius* c. 25, 11. o) Num. 31, 15. *. 5. p) *in crepusculo* matutino, seu vltima vigilia noctis v. 7. 1 Sam. 30, 17.

*. 30. השק *Sin* per *Kamets* 1. 3. sec. *Mas. impr.* Leu. 11, 32. *. 32. בטרם יבא המלאך אליו in 1. 3. & sic fu. 5. אמר pro eo scrib. אמר *Masora R. Dauidis* in marg. 1. הלוא per *Merca* 1. 2. 3. sic fu. 5. CAP. VII, *. 1. דבר per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. *. 2. אשר per *Makk.* 1. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. למלך pro eo habet המלך 5. נשען per *Patach* 1. 2. 5.

קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ׃ וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ 6
אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב וְקוֹל סוּס קוֹל חַיִל גָּדוֹל
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ׃
וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף וַיַּעַזְבוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם 7
וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר הִיא וַיָּנֻסוּ אֶל־נַפְשָׁם׃
וַיָּבֹאוּ הַמְצֹרָעִים הָאֵלֶּה עַד־קְצֵה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־ 8
אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים
וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמִנוּ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם
וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמִנוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן אֲנַחְנוּ 9
עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים וְחִכִּינוּ
עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וּמְצָאָנוּ עָווֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה וְנַגִּידָה בֵּית
הַמֶּלֶךְ׃ וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ אֶל־שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם לֵאמֹר י
בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי
אִם־הַסּוּס אָסוּר וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאֹהָלִים כַּאֲשֶׁר הֵמָּה׃
וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה׃ וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ 11
לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־ 12
עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה
לְהֵחָבֵה בְהַשָּׂדֶה לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם
חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא׃ וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ־ 13
נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ
הִנָּם כְּכָל־הֶהָמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־
הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־תָּמּוּ וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה׃ וַיִּקְחוּ שְׁנֵי 14
רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה־אֲרָם לֵאמֹר
לְכוּ וּרְאוּ׃ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־הַדֶּרֶךְ טו
מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּהֵחָפְזָם
וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ׃ וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבֹזּוּ אֵת 16
מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים
בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה׃ וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר 17

נשען

me premuntur, & nihilominus certo peribunt, etiamsi in urbe remanserint. z) *en, inquam,* inedia & fame pene consumti sunt. a) *qui iam perierunt.* Num. 17, 28. Deut. 2, 14. 16. b) *mittamus itaque & videamus.* Magnam enim iacturam non faciemus, si perierint. Argumentatur, ut leprosi v. 4.
✠. 14. c) S. *currus ab ali-*

בשדה קרי

quot *equis tractos*, ut celerius irent. conf. Ef. 21, 7.
✠. 15. d)

המון קרי

dum festinarunt. (6) Iob. 40, 23.
✠. 16. e) Ef. 33, 23. f) *fuitque* venalis. v. 1. g) v. 1. 18.

בחפזם קרי

h) 1 Sam. 25, 18.
✠. 17. i) *constitueras, praefecerat,* 1 Sam. 29, 4. k) vid. v. 2.

✠. 6. q) cf. c. 19, 7. r) *unus ad alterum* v. 9. Gen. 26, 31. c. 37, 19. s) 2 Sam. 10, 6. t) Gen. 15, 20. Num. 13, 2. Ios. 9, 1. per Synecdochen pro omnibus Cananaeis h. l. ut alibi *Amoraei* Deut. 1, 20. Am. 2, 9. u) In varios namque nomos & partes divisa fuit Aegyptus, nec semper uni summo Principi omnes paruerunt. Vid. *Herodotus* aliique.
✠. 7. x) panico terrore a Deo immisso v. 6. in fugam acti. y) vid. v. 5. z) cf. 2 Sam. 5, 21. a) S. *in castris, sicut hae erant.* cf. v. 10. b) Sic emphatice in oppositione ad relictas opes. *Ad vitam servandam* animo intenti, & pedibus currentes Gen. 19, 17. 1 Reg. 19, 3.
✠. 8. c) v. 3. d) Ios. 7, 21.
✠. 9. e) *Tandem tamen dixerunt.* f) vid. v. 6. g) Syr. *non recte* vid. Num. 27, 7. Ion. *non rectum est, quod* facimus. vid. infra c. 17, 9. h) 2 Sam. 18, 20. i) quod si ergo *tacentes fuerimus* 1 Reg. 22, 3. k) *& expectaverimus* c. 9, 3. l) Iud. 16, 2. 1 Sam. 25, 34. 36. m) Num. 32, 23. & in defectionis suspicionem ac poenam apud nostros incurremus. n) per exploratores v. 10. etsi postea forte ipsi quoque propius admissi sunt.
✠. 10. o) S. *versus custodem portae* v. 11. 2 Sam. 18, 26. p) *ut instructa esse solent.* v. 7.
✠. 11. q) S. cum LXX. *Clamarunt ergo custodes portae.* Sed Kimchius aliique: *Clamavit ergo custos portae urbis ad excubitores Regis.* r) *intus, introrsum* Leu. 10, 18.
✠. 12. s) vid. c. 6, 25. 1 Sam. 23, 5. Ps. 107, 5. t) 1 Reg. 22, 25.
✠. 13. u) aliquot vel *quinque* saltem. x) *in ea* sc. urbe, cuius Rex meminerat v. 12. y) *ecce illi equi sicut omnis multitudo Israelitarum, qui reliqui sunt in ea,* sc. fame

✠. 6. וַאדֹנָי per *Aleph* mobile 1. 3. 5. 8. 9. 10. 13. 19. Ceterum *Maf. impr.* Gen. 19, 24. iubet h. l. scribi יְהוָה, sed contra *Maf. 2. impr.* & *Erff.* h. l. item praeter *impr.* Iob. 41, 10. וְקוֹל fine *Vau* 1. 3. 22. sic fe. 2, & fu. 5. sec. *concordantias* Hebr. & notam in margine 22. כצל נא׳ יקול Ita *scribendum*; alii tamen libri habent praef. *Vau.* ✠. 7. כַּאֲשֶׁר per *Makk.* 1. 3. sic fe. 5. הוּא sic per *Vau* 3. 6--16. 19. 20. 21. 23. fu. 5. at הוא in textu, & היא in marg. habet 2. ✠. 8. הַמְצֹרָעִים cum *Dag.* 1. 2. 3. 12. 14. 15. 21. 23. ✠. 9. מַחְשִׁים per *Sakeph* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. ✠. 11. וַיִּקְרָא pro eo correxit וַיִּקְרְאוּ 3. ✠. 16. סֹלֶת *Samech* cum *Dag.* 2. 5. ✠. 17. אֲשֶׁר sic per *Kadma* 1. 2. 5. 17. וַיַּגִּידוּ בֵית ita 2. 3. 5. 11. & *Ber.* at per *Makk.* ceteri.

נשען על־ידו על־השער וירמסהו העם בשער וימת
כאשר דבר איש האלהים אשר דבר ברדת המלך
18 אליו׃ ויהי כדבר איש האלהים אל־המלך לאמר
סאתים שערים בשקל וסאה־סלת בשקל יהיה כעת
19 מחר בשער שמרון׃ ויען השליש את־איש האלהים
ויאמר והנה יהוה עשה ארבות בשמים היהיה כדבר
כ הזה ויאמר הנך ראה בעיניך ומשם לא תאכל׃ ויהי־
לו כן וירמסו אתו העם בשער וימת׃

ח ואלישע דבר אל־האשה אשר־החיה את־בנה
לאמר קומי ולכי אתי וביתך וגורי באשר תגורי כי־קרא
2 יהוה לרעב וגם־בא אל־הארץ שבע שנים׃ ותקם
האשה ותעש כדבר איש האלהים ותלך היא וביתה
3 ותגר בארץ־פלשתים שבע שנים׃ ויהי מקצה שבע
שנים ותשב האשה מארץ פלשתים ותצא לצעק אל־
4 המלך אל־ביתה ואל־שדה׃ והמלך מדבר אל־
גחזי נער איש־האלהים לאמר ספרה־נא לי את כל־
ה הגדלות אשר־עשה אלישע׃ ויהי הוא־מספר למלך
את אשר־החיה את־המת והנה האשה אשר־החיה
את־בנה צעקת אל־המלך על־ביתה ועל־שדה ויאמר
גחזי אדני המלך זאת האשה וזה־בנה אשר־החיה
6 אלישע׃ וישאל המלך לאשה ותספר־לו ויתן־לה
המלך סריס אחד לאמר השיב את־כל־אשר־לה ואת
כל־תבואת השדה מיום עזבה את־הארץ ועד־עתה׃
7 ויבא אלישע דמשק ובן־הדד מלך־
ארם חלה ויגד־לו לאמר בא איש האלהים עד־הנה׃
8 ויאמר המלך אל־חזהאל קח בידך מנחה ולך
לקראת איש האלהים ודרשת את־יהוה מאותו
9 לאמר האחיה מחלי זה׃ וילך חזהאל לקראתו
ויקח מנחה בידו וכל־טוב דמשק משא ארבעים

גמל

l) *cuius super manum innitebatur*. v. 2. scil. quando Rex in publicum prodibat, hi eum comitabantur, & qs. sustentabant; eumque honorem Reges habebant charissimis sibi, vid. c. 5, 18. Sed *Schm.* ad v. 2. ita: Quando Reges vel adscendebant, vel descendebant de curru, aut adsurgebant, & si quid simile; tum manibus suis eiusmodi duces cogebantur subleuare, tollere aut sustinere Reges suos m) *præfecit eum Rex portæ vrbis*, vt illic maneret, populumque cohiberet, ne promiscue (aut sine ordine) in castra exirent. Sed quia multus fuit populus, eum in porta vrbis conculcarunt. Ille namque in terram prolapsus est, & populus super ipsum transiuit &c. *Abarb.* n) c. 9, 33. Dan. 8, 7. o) c. 6, 32.

℣. 18. p) v. 1. 16. q) v. 1. c. 10, 6.

℣. 19. r) v. 2. vt olim in diluuio Gen. 7, 11. Es. 24, 18. conf. Mal. 3, 10.

℣. 20. s) vid. v. 17.

CAP. IIX, ℣. 1. t) *Ceterum Elisa locutus erat.* u) ὁ. ἐζωπύρησε. sic v. 5. 2 Tim. 1, 6. x) c. 4, 35. y) Gen. 26. 3. z) *vbicunque peregrinari vis vel poteris.* cf. 1 Sam. 23, 13. &c. Ion. *in loco ad commorandum apto.* a) cf. Rom. 4, 17. Ps. 33, 9. b) Hinc crudelis illa fames in Samaria obsessa c. 6, 25. s c) conf. Gen. 41, 27. 54.

℣. 2. d) Laudabili fide obsecuta non curauit damnum rei familiaris præsentissimum.

℣. 3. e) *sub finem* Ez. 3, 16. vid. not. 1 Reg. 9, 10. f) Probabile est, quod reditus Sunammitidis contigerit post obsidionem Samariæ; ipsa autem obsidio in septennium famis inciderit. *S.* g) vid. v. 5. c. 4, 1. c. 6, 21. h) *pro domo sua*. v. 5. vel *ad eam recuperandam*, coll. c. 7, 7.

℣. 4. i) c. 4, 12.

c. 5, 27. concilicit *Lightfoot.* in *Horis Hebr.* ad Matth. 8, 2. k) c. 7, 17. Deut. 33, 1. l) *res magnas s. miracula* Ps. 71, 19. LXX. vt Luc. 1, 49.

℣. 5. m) *quod* v. 12. 1 Sam. 2, 22. n) vid. v. 1. o) *Et ecce*, non sine singulari prouidentia Dei ea ipsa hora Sunamitis cum filio suo Regis auxilium implorabat.

עד כאן

ח Cap. VIII.

את קרי

℣. 6. p) *ipsam mulierem*. cf. similis constructio Num. 27, 21. q) *ministrum aulæ quendam* 1 Reg. 22, 9. Ier. 34, 19.

℣. 7. r) 1 Reg. 11, 24. *S.* non in ipsam vrbem, sed eius regionem. cf. v. 29. Ios. 5, 13. 1 Reg. 5, 27. sec. *Raschii* fabulam, vt ad resipiscendum inuitaret Gehasium, apostatam factum. Sed rectius *Kimchio*

לא מפיק ה׳

ad *vngendum Hazaelem*, sec. 1 Reg. 19, 15. h. e. *ad prædicendum, quod ab aliis vngendus esset*, ex diuina gubernatione & prouidentia, ad quam totum negotium referendum. *S.* s) quo de c. 6, 24. 1 Reg. 20, 1. Alius infra c. 13, 3. t) vid. v. 4.

℣. 8. u) *manus* ex veneratione Gen. 32, 14. 19. c. 33, 10. c. 43, 11. 2 Sam. 8, 2. Ps. 45, 13. 1 Sam. 9, 7. 1 Reg. 14, 2. 3. x) cui supra c. 6, 14. vim intendebat, eidem iam honorificentissime obuiam ire iubet præcipuum ministrum. y) v. 9. c. 1, 2. ℣. 9. z) *Et omnis generis bona* Gen. 24, 10. a) conf. c. 5, 5.

℣. 17. נשען per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 18. וסאה *Samech per Chatephkomets* 1. 2. 22. sic fu. 5. sec. *Masor. Erff.* CAP. VIII, ℣. 5. הוא per *Kadmæ* 2. 3. 10. 13. 19. את־אשר per *Makk.* & *Seg.* 2. 3. 6. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22 23. אשר per *Mun.* 6. 9. 11. 12. 15--18. 20--23. ואת per *Munach* 1. 10, 14. ℣. 6.

גמל ויבא ויעמד לפניו ויאמר בנך בן־הדד מלך־
ארם שלחני אליך לאמר האחיה מחלי זה :
ויאמר אליו אלישע לך אמר־לא חיה תחיה והראני י
11 יהוה כי־מות ימות : ויעמד את־פניו וישם עד־בש ויבך
12 איש האלהים : ויאמר חזאל מדוע אדני בכה ויאמר
כי ידעתי את אשר־תעשה לבני ישראל רעה
מבצריהם תשלח באש ובחריהם בחרב תהרג
13 ועלליהם תרטש והרתיהם תבקע : ויאמר חזהאל
כי מה עבדך הכלב כי יעשה הדבר הגדול הזה
14 ויאמר אלישע הראני יהוה אתך מלך על־ארם : וילך
מאת אלישע ויבא אל־אדניו ויאמר לו מה־אמר לך
טו אלישע ויאמר אמר לי חיה תחיה : ויהי ממחרת ויקח
המכבר ויטבל במים ויפרש על־פניו וימת וימלך
16 חזהאל תחתיו : ובשנת חמש ליורם
בן־אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה מלך
17 יהורם בן־יהושפט מלך יהודה : בן־שלשים ושתים
18 שנה היה במלכו ושמנה שנה מלך בירושלם : וילך
בדרך ׀ מלכי ישראל כאשר עשו בית אחאב כי בת־
19 אחאב היתה־לו לאשה ויעש הרע בעיני יהוה : ולא־
אבה יהוה להשחית את־יהודה למען דוד עבדו
כ כאשר אמר־לו לתת לו ניר לבניו כל־הימים : בימיו
פשע אדום מתחת יד־יהודה וימלכו עליהם מלך :
21 ויעבר יורם צעירה וכל־הרכב עמו ויהי־הוא קם לילה
ויכה את־אדום הסביב אליו ואת שרי הרכב וינס
22 העם לאהליו : ויפשע אדום מתחת יד־יהודה עד היום
23 הזה אז תפשע לבנה בעת ההיא : ויתר דברי יורם
וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
24 למלכי יהודה : וישכב יורם עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו
בעיר דוד וימלך אחזיהו בנו תחתיו :

בשנת

…deretur spiritus eius, nec tamen vestigium violentæ mortis appareret. S.

לו קרי

℣. 16. e) S. *cum Iehoschaphatus adhuc rex esset Iehudæ*. Vid. 1 Reg. 22, 41. & supra c. 1, 17. c. 3, 1. 2 Par. 21, 3.

℣. 17. f) 2 Par. 21, 20. g) 2 Par. 21, 5.

℣. 18. h) c. 6, 3. scripto ab Elia vaticinio ideo reprehensus 2 Par. 21, 12. i) *& Iezabelis*, pessimorum parentum pessima *filia*, *Athalia* nimirum v. 26. quæ plurima mala regno Iudæ intulit. vid. c. 11, 1. seqq. k) 1 Reg. 11, 6. regnum a cæde fratrum auspicatus 2 Par. 21, 4.

שנים קרי

℣. 19. l) 1 Reg. 11, 12. 13. non quidem ob merita ipsius, quibus ne sibi quidem regnum meruerat; sed propter promissionem diuinam de regno in familia ipsius & tribu Iudæ vsque ad Messiam conseruando, & in Christo æternitati consecrando. m) Ion. *regnum* i. e. *splendorem regalem* s. dignitatem regiam 1 Reg. 11, 36. n) cf 2 Sam. 7, 13. 1 Reg. 15, 4.

℣. 20. o) in pœnam impietatis. conf. de pluribus 2 Par. 21, 14. seqq. p) v. 22. c. 1, 1. Gen. 27, 40. q) 2 Par. 21, 8. antea subiecta Dauidi 2 Sam. 8, 14. & Iosaphato 1 Reg. 22, 48. ℣. 21. r) *in Sair* vrbem vel regionem. s) *& feliciter quidem percussit*. t) *diffugit tamen populus* Iudæ, ab Idumæis vel antea vel deinde grauiter adflictus, *in tentoria sua* 2 Sam. 18, 17. ideoque ipse Rex non sine damno redire etiam coactus fuit. ℣. 22. u) *Tunc*, post infelicem illius belli euentum. x) vel vrbs Iudæ Ios. 10, 29. c. 21, 13. vel vt *Schmid.* vult, alia in finibus Idumææ; prout alia est eiusdem nominis Num. 33, 20. ℣. 23. y) vid. 1 Reg. 14, 19. & conf. 2 Par. 21, 1. ℣. 24. z) misere & pessimo morbo 2 Par. 21, 18. seqq. a) 2 Par. 22, 1. qui *Azarias* ibid. v. 6. & *Iehoachaz* 2 Par. 21, 17. eadem nominis significatione.

b) c. 5, 15. c) cf. c. 6, 21. c. 13, 14. d) cf. v. 8. c. 1, 2. Ios. 5, 8.

℣. 10. e) Magna dissensio. sec. Kri & accentus: *dic ei*; vt Ion. Syr. Schmid. & plerique. sec. Cthib *dic non*: vt לא negat c. 6, 12. 1 Reg. 11, 22. f) *Raschi* ad Hazaelem: *tu viuendo viues*; Benhadadum autem ostendit mihi Deus moriturum. Sic *Gusset* p. 421. Sed *Kimchi*: ex morbo quidem certissime non morieris, per vim tamen vita priuaberis. S vero interrogatiue: *dic illi, num viuendo viues?* Tune, qui populum meum adeo adflixisti, hoc a me impetrares, vt vitam tibi promitterem? nullo modo!

℣. 11. g) S. *Deinde stare fecit facies suas*, i. e. stato & immoto vultu intuitus est Hazaelem, donec pudorem ipsi incuteret, & sibi lacrimas eliceret. Sed *Gussetio* p. 616. Hazaelis hoc factum fuisse videtur; cui inciuilis & immodestus ille modus respiciendi magis conuenit, quam Elisæ. h) c. 2, 17. Iud. 3, 25. i) Ier. 14, 17. Luc. 19, 41.

℣. 12. k) vid. v. 5. 1 Sam. 2, 22. l) cf. c. 10, 32. 33. c. 13, 3. 7. 22. non ex approbatione, sed permissione Dei. cf. Am. 1, 3. seqq. m) c. 3, 19. Num. 13, 19. n) Iud. 1, 8. o) *iuuenes* 2 Par. 36, 17. p) *infantes* 1 Sam. 15, 3. q) *allides* Hos. 10, 14. c. 14, 1. r) *& grauidas eorum diffindes*, disfecabis c. 15, 16. Hos. 14, 1. Am. 1, 13. conf. Ier. 13, 18.

℣. 13. s) 1 Sam. 29, 8. t) i. e. vilissimus homo. vid. 1 Sam. 17, 43. c. 24, 15. 2 Sam. 3, 8. u) cf. 1 Sam. 9, 21. x) cf. v. 7. 15. 1 Reg. 19, 15.

℣. 14. y) c. 5, 4. c. 9, 11. z) vid. v. 10. Dolose recitauit Regi, quod de Hazaele dictum fuerat, vt securiorem mortis factum, commodius opprimeret. *Gussetius* p. 616.

℣. 15. a) Hazael. b) *stragulum*, pannum

℣. 10. לא sic legit in marg. at in textu scribit לו 2. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Leu. 11, 21. חיה cum *Kri* חיו *Mas. Erff.* ℣. 12. כי per *Makk.* 1. 7. 8. 14. ℣. 13. חזאל ita sine *He* in medio, 2. 3. 20. & in textu (nam in marg. habent) 6. 9. sic fu. 1. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. & v.ᵀ 8. ℣. 14. חיה cum *Kri* חיו 1. & *Mas. Erff.* ℣. [illegible]

כה בשנת שתים עשרה שנה ליורם בן־אחאב
16 מלך ישראל מלך אחזיהו בן־יהורם מלך יהודה: בן־
עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך
בירושלם ושם אמו עתליהו בת־עמרי מלך ישראל:
27 וילך בדרך בית אחאב ויעש הרע בעיני יהוה כבית
28 אחאב כי חתן בית־אחאב הוא: וילך את־יורם בן־
אחאב למלחמה עם־חזאל מלך־ארם ברמת גלעד
29 ויכו ארמים את־יורם: וישב יורם המלך להתרפא
ביזרעאל מן־המכים אשר יכהו ארמים ברמה בהלחמו
את־חזהאל מלך ארם ואחזיהו בן־יהורם מלך יהודה
ירד לראות את־יורם בן־אחאב ביזרעאל כי־חלה
ט הוא: ואלישע הנביא קרא לאחד מבני
הנביאים ויאמר לו חגר מתניך וקח פך השמן הזה
2 בידך ולך רמת גלעד: ובאת שמה וראה־שם יהוא
בן־יהושפט בן־נמשי ובאת והקמתו מתוך אחיו
3 והביאת אתו חדר בחדר: ולקחת פך־השמן ויצקת
על־ראשו ואמרת כה־אמר יהוה משחתיך למלך אל־
4 ישראל ופתחת הדלת ונסתה ולא תחכה: וילך
ה הנער הנער הנביא רמת גלעד: ויבא והנה שרי החיל
ישבים ויאמר דבר לי אליך השר ויאמר יהוא אל־מי
6 מכלנו ויאמר אליך השר: ויקם ויבא הביתה ויצק
השמן אל־ראשו ויאמר לו כה־אמר יהוה אלהי
ישראל משחתיך למלך אל־עם יהוה אל־ישראל:
7 והכיתה את־בית אחאב אדניך ונקמתי דמי ׀ עבדי
8 הנביאים ודמי כל־עבדי יהוה מיד איזבל: ואבד כל־
בית אחאב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב
9 בישראל: ונתתי את־בית אחאב כבית ירבעם בן־נבט
י ובבית בעשא בן־אחיה: ואת־איזבל יאכלו הכלבים
11 בחלק יזרעאל ואין קבר ויפתח הדלת וינס: ויהוא

יצא

℣. 25. b) vid. Gen. 7, 11. c) anno *duodecimo* ineunte, & *vndecimo* c. 9, 29. completo; vel anno *duodecimo*, ex quo Rex post obitum Patris Achabi & fratris Achaziæ designatus, & *vndecimo*, ex quo ipsum regnum capessiuit. *S.* d) vid. v. 24.

℣. 26. e) *at* 42. *annorum* dicitur fuisse 2 Par. 22, 2. vbi vide. f) Athalia filia Achabi v. 18. *& neptis Omri* 1 Reg. 16, 22. seqq.

℣. 27. g) cf. c. 11, 18. 1 Reg. 15, 26. c. 16, 30. h) c. 3, 2. i) S. *adfinis*. Tig. *adfinitate iunctus*. Sed nihil impedit, quo minus, vt alibi, *gener* significetur, etsi vxor nominata non sit.

℣. 28. k) 2 Par. 22, 5. l) vid. v. 15. m) cf. v. 29. 1 Reg. 22, 3. 4. n) per multa illa Elisæ miracula, sibi satis comperta v. 4. & illustria gratiæ ac potentiæ Dei documenta non emendatum. vnde etiam regno & vita mox priuandus fuit diuino iudicio c. 9, 7. &c.

℣. 29. o) *vt sanandum se curaret* c. 9, 15. p) 1 Reg. 21, 1. seqq. q) *a plagis*, vulneribus (?) c. 9, 15. Alibi femininum. vid. 1 Reg. 22, 35. r) *prope Ramam* v. 28. conf. not. v. 7. s) vid. not. v. 24. t) magno cum malo suo c. 9, 27. u) *æger* vulneribus *decumbebat*. conf. v. 7. & c. 1, 2.

CAP. IX, ℣. 1. x) *Tum vero*, cum Ioram ab exercitu abesset y) diuino instinctu v. 6. cf. c. 8, 28. & dudum ab Elia ad hoc instructus 1 Reg. 19, 16. z) Raschio *Ionam Prophetam*; sed sine fundamento, sic c. 10, 30. a) c. 6, 1. 1 Reg. 20, 35. b) vt expeditus sis ad iter c. 4, 29. c) *lenticulam* (?) v. 3. 1 Sam. 10, 1. d) c. 8, 28.

℣. 2. e) 1 Reg. 19, 16. f) *e medio fratrum suorum*, i. e. reliquorum c. 7, 6. vel ducum eiusdem officii. *S.* g) *ex vno conclaui in alterum*, 1 Reg 20, 30. donec satis ab aliis remotus & latens tibi videberis.

℣. 3. h) 1 Reg. 19, 16. 2 Par. 22, 7. i) *super Israel. &c.* vide plura verba v. 7. seqq. k) v. 10. non tam ob periculum, vt alii censent, quam ne pluribus ille negotiis se immisceret, aut finem rei obseruare vellet. *S.* l) c. 7, 9. Zeph. 3, 8.

℣. 4. m) S. *puer inquam Propheta.* Vulg. *puer*, Tig. *minister Propheta*, vtrumque non male; nam ob ætatis vigo-

Cap. IX.

rem & ob ministerium sic dicitur. cf. c. 8, 4. 2 Sam. 18, 15. Gen. 44, 30. seqq.

℣. 5. n) *aliquid secreto dicendum.* cf. Act. 23, 19.

℣. 6. o) 1 Sam. 10, 1.

℣. 7. p) vid. c. 8, 28. 1 Reg. 21, 21. q) v. 11. 1 Reg. 18, 8. r) Ier. 51, 36. Deut. 32, 43. LXX. vt Apoc. 6, 10. c. 19, 2. s) 1 Reg. 18, 4. c. 19, 10. t) omnium piorum, etsi non essent Prophetæ. u) conf. Ecc. 1, 15.

℣. 8. x) vid. 1 Reg. 21, 21. y) Deut. 32, 36.

℣. 9. z) 1 Reg. 15, 29. a) 1 Reg. 16, 3.

℣. 10. b) vid. v. 35. 1 Reg. 21, 23. c) S. *in parte vrbis Iezreel*, coll. v. 37. & 1 Reg. 21, 23. d) vt iussus erat v. 3.

℣. 25. שנה Omittit hanc vocem 20. & in textu 6. 9. ℣. 26. ושם אמו עתליהו ita 1. 2. 3. 5. ℣. 29. בהלחמו per *Caph* loco ב 6. 9. in marg. at per *Mercat*. ירד per *Tlischagd*. 1. 2. 5. חלה *milel* 2. 3. CAP. IX, ℣. 2. ובארת *Makk.* fe. 5. & *Ber.* at ceteri omnes omittunt, repugnante tamen (vt videtur) *Mas. impr.* ad Num. 28, 26. & *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. Similes accentus conf. Gen. 8, 18. Ez. 7, 25. c. 10, 13. c. 11, 18. &c. ℣. 3. אל־ pro eo hab. על־ 5. 20. & in textu 6. 9. sic fu. 2. הדלת per *Sakephk.* præuio *Mun.* 1. 2. fu. 5. ℣. 7. והכיתה per *Sakephg.* 5. ℣. 10. איזבל per *Graschaim* mendose 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 17. 18. 19. 21. & *Ber.* יזרעאל per *Segol* 23. sic fu. 1.

יצא אל־עבדי אדניו ויאמר לו השלום מדוע בא־
המשגע הזה אליך ויאמר אליהם אתם ידעתם את־
12 האיש ואת־שיחו׃ ויאמרו שקר הגד־נא לנו ויאמר
כזאת וכזאת אמר אלי לאמר כה אמר יהוה משחתיך
13 למלך אל־ישראל׃ וימהרו ויקחו איש בגדו וישימו
תחתיו אל־גרם המעלות ויתקעו בשופר ויאמרו מלך
14 יהוא׃ ויתקשר יהוא בן־יהושפט בן־נמשי אל־יורם
ויורם היה שמר ברמת גלעד הוא וכל־ישראל מפני
טו חזאל מלך ארם׃ וישב יהורם המלך להתרפא
ביזרעאל מן־המכים אשר יכהו ארמים בהלחמו את־
חזאל מלך ארם ויאמר יהוא אם־יש נפשכם אל־יצא
16 פליט מן־העיר ללכת לגיד ביזרעאל׃ וירכב יהוא וילך
יזרעאלה כי יורם שכב שמה ואחזיה מלך יהודה ירד
17 לראות את־יורם׃ והצפה עמד על־המגדל ביזרעאל
וירא את־שפעת יהוא בבאו ויאמר שפעת אני ראה
ויאמר יהורם קח רכב ושלח לקראתם ויאמר
18 השלום׃ וילך רכב הסוס לקראתו ויאמר כה־אמר
המלך השלום ויאמר יהוא מה־לך ולשלום סב אל־
אחרי ויגד הצפה לאמר בא־המלאך עד־הם ולא־
19 שב׃ וישלח רכב סוס שני ויבא אלהם ויאמר כה־אמר
המלך השלום ויאמר יהוא מה־לך ולשלום סב אל־
כ אחרי׃ ויגד הצפה לאמר בא עד־אליהם ולא־שב
21 והמנהג כמנהג יהוא בן־נמשי כי בשגעון ינהג׃ ויאמר
יהורם אסר ויאסר רכבו ויצא יהורם מלך־ישראל
ואחזיהו מלך־יהודה איש ברכבו ויצאו לקראת יהוא
22 וימצאהו בחלקת נבות היזרעאלי׃ ויהי כראות יהורם
את־יהוא ויאמר השלום יהוא ויאמר מה השלום עד־
23 זנוני איזבל אמך וכשפיה הרבים׃ ויהפך יהורם ידיו
24 וינס ויאמר אל־אחזיהו מרמה אחזיה׃ ויהוא מלא ידו
בקשת

℣. 11. e) *domini sui* v. 7. 31. c. 8, 14. f) *&* *dicerent.* Imperf. vt 1 Sam. 24, 11. c. 23, 22. g) *num boni quid est*, quod iste homo nunciauit. cf. v. 17. c. 5, 21. h) *amens, vesanus* 1 Sam. 21, 16. Deut. 28, 34. Videbantur vulgo Prophetæ non satis compotes mentis. vid. Ier. 29, 26. Hos. 9, 6. i) vt animos eorum exploraret, callide simulauit, qs. duces ita ex composito fecissent, & Prophetam ioci caussa subornassent. S. k) *sermonem eius* Ps. 102, 1.

℣. 12. l) Ier. 37, 14. Iob. 36, 4. sc. qs. nos eum subornauerimus. m) c. 5, 5.

℣. 13. n) cf. Mat. 21, 8. o) *sub se*, al. *subter eum.* p) *in fastigio* ex Arab. sed Syr. *in sella*, S. *super solo graduum.* Sic Kimchi *in ipsis gradibus* ex vsu Chald. quod solium s. thronum regiũ non haberent. Alibi os (4) Hebraice significat. vid. Gen. 49, 14. Prou. 17, 22. c. 25, 15. Iob. 40, 18.

℣. 14. q) *ita coniurauit, obligauit se* Hithp. (3) 2 Reg. 24, 25. 26. cf. infra c. 10, 9. & 1 Reg. 15, 27. r) *fuerat obseruans*; cf. c. 6, 10. 2 Sam. 11, 16. c. 18, 12.

℣. 15. s) c. 8, 29. 2 Par. 22, 6. t) Gen. 23, 8. Ion. *si est voluntas animæ vestræ.*

℣. 16. u) *Mox curru vectus est.* vid. c. 10, 15. 1 Reg. 18, 45. x) ita tamen conualuerat, vt curru ei obuiam exire iam posset v. 21. y) v. 21. c. 8, 29. cum fratribus seu cognatis c. 10, 13.

℣. 17. z) 2 Sam. 13, 34. a) *turmam* seu *agmen.* (5) Es. 60, 6. b) v. 11. 18. i. e. interroget, *quid boni vel mali* aduentantes adferant?

℣. 18. c) cf. c. 1, 11. d) v. 17. 19. 22. 31. e) i. e. nihil hoc ad te attinet; siue pax, nec ne? f) v. 19. 2 Sam. 18, 30. volebat enim ipse præuenire omnem nuncium.

℣. 19. g) v. 18.

℣. 20. h) S. *est vero ductus* (2) h. l. i) *quasi cum furore* & *præcipiti cursu.* (3) Deut. 28, 28. Syr. *velocissime.* k) *ducit* c. 4, 24.

℣. 21. l) 1 Reg. 18, 44. m) nihil mali de Iehu suspicatus, quin potius læta quæuis, quæ nuncio committere nollet, ab eo accepturus. n) v. 16. 23. 27. o) 1 Sam 31, 3. p) v. 25. 26. c. 3, 19. q) 1 Reg. 21, 1.

להגיד קרי

℣. 22. r) v. 11. 17. s) v. 30. conf. 1 Reg. 16, 31. Leu. 17, 7. c. 20, 5. Apoc. 2, 20. 21. t) & *veneficia, præstigias eius* (6) Es. 47, 9. 12. Nah. 3, 4. LXX. conf. cum Apoc. 18, 23. c. 21, 8. c. 22, 15.

℣. 23. u) iubens aurigam deflectere. Ion. *tum vertit se retro.* x) *dolus* est, *Achazia*, quod nuncios apud se retinuit, de quo ego non cogitaui vid. v. 21. conf. Prou. 12, 20.

℣. 11. ויאמר pluraliter ויאמרו 3. sic se. 2. 5. fu. 1. & quidem 3. 5. cum nota לא קריו; sed contra Masor. 1. impr. ac Erff. h. l. & 1 impr. Iud. 11, 15. secundum quam refertur inter סבירין s. quæ falso existimantur esse pluralia ויאמרו. המשגע Mem sine Dag. præuio Metheg 1. 3. 22. ℣. 14. חזהאל cum He 6. 9. in margine. ℣. 15. נפשכם cum præmisso את־ 1. 5. sic fu. 2. לגיד ita & scribunt & legunt 1. ac Orientales. ℣. 17. וירא per Kadma 1. 3. ℣. 19. ויאמר per Sakephg. se. 5. השלום sine præf. He 7. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. sic se. 5. & fu. 1. ℣. 21. ישראל per Tlischakt. 1 melius, quam cetera. היזרעאלי per Segol 1. 6. 9. 20. 23. sic v. 25.

בקשת ויך את־יהורם בין זרעיו ויצא החצי מלבו ויכרע
כה ברכבו׃ ויאמר אל־בדקר שלשה שא השלכהו בחלקת
שדה נבות היזרעאלי כי זכר אני ואתה את רכבים
צמדים אחרי אחאב אביו ויהוה נשא עליו את־המשא
26 הזה׃ אם־לא את־דמי נבות ואת־דמי בניו ראיתי
אמש נאם־יהוה ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם־
יהוה ועתה שא השלכהו בחלקה כדבר יהוה׃
27 ואחזיה מלך־יהודה ראה וינס דרך בית הגן וירדף
אחריו יהוא ויאמר גם־אתו הכהו אל־המרכבה
במעלה־גור אשר את־יבלעם וינס מגדו וימת
28 שם׃ וירכבו אתו עבדיו ירושלמה ויקברו אתו
בקברתו עם־אבתיו בעיר דוד׃
29 ובשנת אחת־עשרה שנה ליורם בן־אחאב
ל מלך אחזיה על־יהודה׃ ויבוא יהוא יזרעאלה ואיזבל
שמעה ותשם בפוך עיניה ותיטב את־ראשה ותשקף
31 בעד החלון׃ ויהוא בא בשער ותאמר השלום זמרי
32 הרג אדניו׃ וישא פניו אל־החלון ויאמר מי אתי מי
33 וישקיפו אליו שנים שלשה סריסים׃ ויאמר שמטוהו
וישמטוה ויז מדמה אל־הקיר ואל־הסוסים וירמסנה׃
34 ויבא ויאכל וישת ויאמר פקדו־נא את־הארורה הזאת
לה וקברוה כי בת־מלך היא׃ וילכו לקברה ולא־מצאו
36 בה כי אם־הגלגלת והרגלים וכפות הידים׃ וישבו
ויגידו לו ויאמר דבר־יהוה הוא אשר דבר ביד־עבדו
אליהו התשבי לאמר בחלק יזרעאל יאכלו הכלבים
37 את־בשר איזבל׃ והית נבלת איזבל כדמן על־פני
השדה בחלק יזרעאל אשר לא־יאמרו זאת איזבל׃

CAP. X.

י ולאחאב שבעים בנים בשמרון ויכתב יהוא
ספרים וישלח שמרון אל־שרי יזרעאל הזקנים ואל־
האמנים אחאב לאמר׃ ועתה כבא הספר הזה אליכם

שלשו קרי

שמטוה קרי

והיתה קרי

ואתכם Rr 4 מ ד

v. 24. y) S. inter brachia eius. al. inter scapulas f. medio tergo. z) telum. Iod parag. vt 1 Sam. 20, 36. 37. a) Iud. 5, 27.

v. 25. b) tribunum suum. S. ducem tertianum c. 7, 2. 17. c) v. 21. 26. d. cum l. inter. Num. 35, 6. e) per paria, bini c. 5, 17. Ion. cum equitaremus vna pari f. iunctim. Sed S curribus a binis equis tractis. Sic Boch. Hieroz. l. p. 173. videntur esse, qui bini in eodem curru vehuntur. f) onus Ef. 13, 1. &c.

v. 26. g) cf. 1 Reg. 21, 19. c. 22, 38. h) quos per summum nefas etiam occiderunt. cf. Deut. 24, 16. 1 Sam. 22, 19. 2 Par. 25, 4. i) Pf. 10, 14. k) S. heri h. e. pridie, quam Elias veniret ad Achabum. Gen. 31, 29. 42.

v. 27. l) v. 16. 21. m) & fugit per viam domus horti, & e manibus Iehu elapsus venit Samariam. Ibi vero latere volentem, & e latibulis protractum atque ad se adducendum 2 Par. 22, 9. versus montem Gur iuxta Ibleamum auehi & interfici praecepit Iehu. n) 2 Sam. 15, 30. Forte, quia Pater illius Ioramus fratres suos ibi occidisset 2 Par. 21, 4. Maim. o) inter Manassitas Ios. 17, 11. p) accepto lethali vulnere 1 Reg. 9, 15. q) c. 11, 1. 2 Par. 22, 9.

v. 28. r) 1 Reg. 2, 10.

v. 29. s) anno vndecimo completo. vid. c. 8, 25.

v. 30. t) v. 16. 1 Reg. 4, 12. c. 18, 45. u) vid. v. 22. x) in stibio (fuco.(4) Ef. 54, 11. Ier. 4, 30. ἐστιμμίσατο. Vid. pluribus de hac re Ludolffi Comment. ad Hist. Aeth. p. 107-110. y) cf. Ez. 23, 40. z) & pulchrum fecit Ex. 30, 7. Exornauit se quantum potuit, vt etiam maiestate & forma aduersarium ab incepto deterreret.

v. 31. a) num pax? v. 18. b) o Zimri! 1 Reg. 16, 10. 16. i. e. annon vel tandem desistis ab impiis coeptis? annon feminae saltim dabis pacem? Nonne satis peccatum, dum factus es Zimri aliquis, Domini tui interfector? Tempus vtique est desistere, ne easdem cum Zimrio poenas experiaris. Schmid.

v. 32. c) quis mecum facit? Matth. 12, 30. d) cf. Ex. 10, 8. e) c. 8, 6. c. 24, 12. 15. ipsi adnuentes.

v. 33. f) demittite, deiicite eam Pf. 141, 6. g) & sparsa est pars sanguinis Leu. 4, 17. 1 Reg. 12, 9. h) equis. conf. c. 7, 17.

v. 34. i) cf. 1 Reg. 18, 41. k) Sidoniorum 1 Reg. 16, 31.

v. 35. l) Iud. 9, 53. 1 Par. 10, 10. m) atque volas manuum. cf. 1 Sam. 5, 4. & Ios. 3, 13.

v. 36. n) c. 1, 3. 8. 1 Reg. 17, 1. o) conf. 1 Reg. 21, 23. p) vid. v. 10.

v. 37. q) cadauer Ier. 36, 30. r) non maioris pretii aestimabitur, quam stercus. (6) Ier. 8, 2. Pf. 83, 11. & canibus deuorandum relinquetur. Effigies meretricis Apocalypticae, tandem occidendae & conculcandae Apoc. 2, 20. seqq.

CAP. X, v. 1. s) filii & nepotes. v. 6. cf. Iud. 8, 30. t) c. 20, 12. 1 Reg. 20, 3. u) qui occiso Ioramo se Samariam receperant. x) tutores, nutritios v. 5. Esth. 2, 7. qui educabant filios Achabi, Raschi.

v. 2. y) c. 5, 6. Bellum autem his litteris indicit, si resistere audeant.

---

v. 25. בדקר per Kamets 2. sic se. 5. בד per Makk. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. זכר pro eo scripserat scriba MSti I. Berol. זוכר, in Participio Praesenti memor ego sum (vt vertunt ό. Vulg. Ar. Syr. & Chald.) sed superueniens punctator reformauit ad nostram lectionem. vid. Celeb. Iablonskii Praef. in Bibl. Ber. §. 36. v. 28. בקברתו Praef ב per Dag. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 2 post seruum vicarium, contra analogiam. v. 30. הית per Mun. mil. 4. 1. 3 sic se. 5. v. 33. שמטוה ita sine Cthib & nota 2. sic se. 1. 5. contra Mas. Effert h. l. & impr. 1 Reg. 12, 12. וישמטוה hic addunt ו cum Kri וישמטוה 1. 2. 5. sec. Maser. Effert ... 26 ... per Schebh ... v. 37 והית Kri litterale exprimit Hiller. p. 261. per והית for-

ואתכם בני אדניכם ואתכם הרכב והסוסים ועיר מבצר
3 והנשק׃ וראיתם הטוב והישר מבני אדניכם ושמתם
4 על־כסא אביו והלחמו על־בית אדניכם׃ ויראו מאד
מאד ויאמרו הנה שני המלכים לא עמדו לפניו ואיך
ה נעמד אנחנו׃ וישלח אשר־על־הבית ואשר על־
העיר והזקנים והאמנים אל־יהוא ׀ לאמר עבדיך
אנחנו וכל אשר־תאמר אלינו נעשה לא־נמלך איש
6 הטוב בעיניך עשה׃ ויכתב אליהם ספר ׀ שנית לאמר
אם־לי אתם ולקלי ׀ אתם שמעים קחו את־ראשי אנשי
בני־אדניכם ובאו אלי כעת מחר יזרעאלה ובני המלך
7 שבעים איש את־גדלי העיר מגדלים אותם׃ ויהי כבא
הספר אליהם ויקחו את־בני המלך וישחטו שבעים
איש וישימו את־ראשיהם בדודים וישלחו אליו
8 יזרעאלה׃ ויבא המלאך ויגד־לו לאמר הביאו ראשי
בני־המלך ויאמר שימו אתם שני צברים פתח השער
9 עד־הבקר׃ ויהי בבקר ויצא ויעמד ויאמר אל־כל־
העם צדקים אתם הנה אני קשרתי על־אדני ואהרגהו
י ומי הכה את־כל־אלה׃ דעו אפוא כי לא יפל מדבר
יהוה ארצה אשר־דבר יהוה על־בית אחאב ויהוה
11 עשה את אשר דבר ביד עבדו אליהו׃ ויך יהוא את
כל־הנשארים לבית־אחאב ביזרעאל וכל־גדליו
12 ומידעיו וכהניו עד־בלתי השאיר־לו שריד׃ ויקם ויבא
13 וילך שמרון הוא בית־עקד הרעים בדרך׃ ויהוא מצא
את־אחי אחזיהו מלך־יהודה ויאמר מי אתם ויאמרו
אחי אחזיהו אנחנו ונרד לשלום בני־המלך ובני
14 הגבירה׃ ויאמר תפשום חיים ויתפשום חיים וישחטום
אל־בור בית־עקד ארבעים ושנים איש ולא־השאיר
טו איש מהם׃ וילך משם וימצא את־
יהונדב בן־רכב לקראתו ויברכהו ויאמר אליו היש
את

x) *vehiculum autem* sunt v. 6. c. 11, 3. a) v. 3. 6. 2 Sam. 2, 5. b) c. 3, 19. c. 17, 9. c) 1 Reg. 10, 25.
℣. 3. d) *pugnate*, si lubet, *pro domo Domini vestri*: tum vero & ego sine mora tanquam hostis vester adfuturus sum.
℣. 4. e) *Illi vero maximopere tim erant.* 1 rad *Iod* exspirauit, vt 1 Sam. 7, 7. f) vid. c. 9, 21. g) Ios. 1, 5.
℣. 5. h) Misit igitur *is, qui super domum regiam*, Aulæ Præfectus. c. 15, 5. 1 Reg. 4, 5. i) & *præfectus vrbis* cf. c. 23, 8. 1 Reg. 22, 26. k) vid. v. 1.
℣. 6. l) *si mei estis*. cf. c. 9, 32. 2 Sam. 20, 11. m) v. 2. n) c. 7, 1. 18. Ex. 9, 18. o) c. 9, 30. p) *Erant autem filii Regis* &c. Parenthesis ad finem versus. q) *cum* vel *apud* v. 2. Iud. 17, 11. r) *magnates* v. 11. cf. 1 Sam. 25, 2. 2 Sam. 19, 33. s) *qui educabant* Es. 1, 2.
v. 7. t) *in corbibus, in sportis* Ps. 81, 7. Ier. 24, 2.
℣. 8. u) *aceruis* (1) cf. verbum Gen. 41, 35. x) ante vel *extra ostium portæ* c. 7, 3. ne domi suæ ipsos trucidasse crederetur.
℣. 9. y) S *vosne iusti estis?* Ar. *Si dicatis, rebellasse me contra Dominum meum, eumque occidisse, verum vtique dicitis: at quis interfecit* &c. z) c. 9, 14. a) ego sane eos non interfeci. b) cf. Apoc. 2. 23.
℣. 10. c) *Cognoscite itaque*. Iob. 19, 6. Ne id facinus crudele ac inhumanum videretur, populo significet, se non absque Dei nutu ac iussu tale quid fecisse, aut exsequi potuisse. d) Ios. 21, 43. cf. 1 Sam. 14, 45. Ar. *ne litteram quidem excidisse*. cf. Matth. 5, 18. e) v. 17. 1 Reg. 21, 21. 22.
℣. 11. f) *deinde percussit*. g) v. 17. h) v. 6. quos ipse ad honores euexerat, & in impietate ac idololatria obsequentes habuerat. i) *notos, familiares*, Ps. 55, 14. k) v. 14. Num. 21, 35.
℣. 12. l) quo confugerat Ahazias c. 9, 27. m) *iamque erat iuxta Beth-eked hareim*, n) q. d. *ligationis* ad tondendum (2) v. 14. conf. verbum Gen. 22, 9. Ion *conuentus pastorum*.
℣. 13. o) c. 9, 16. 2 Par. 22, 8. Samariam cum Achazia aufugituros. p) q. d. *ad salutem* s. *ad salutandum*. cf. 2 Sam. 11, 7. Ar. *ad inquirendam cognitionem de incolumitate* &c. q) *dominæ* 1 Reg. 11, 19. sc. Isabelis, *Raschi*.
℣. 14. r) 1 Reg 20, 18. s) *in foueam* Gen. 37, 22. Ier. 41, 7. 9. t) v. 11. c. 13, 7.
℣. 15. u) v. 23. vid. Ier. 35, 6. x) Ruth 2, 4. y) Ps. 58, 12.

℣. 4. לא per *Makk.* 17. 18. & *Ber.* ℣. 5. יהוא sine *Psk* 2. 5. 6. 9. 20. contra *Indic. Basil.* f. 60. d. ℣. 6. ספר sine *Psk* 5. contra *Masoram Erffurtensem* & *indicem Basileensem* f. 60. e. ℣. 11. את per *Makkaph* & *Segol* 2. 3. sic se. 5.

אֶת־לְבָבְךָ יָשָׁר כַּאֲשֶׁר לְבָבִי עִם־לְבָבֶךָ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב
יֵשׁ וָיֵשׁ תְּנָה אֶת־יָדֶךָ וַיִּתֵּן יָדוֹ וַיַּעֲלֵהוּ אֵלָיו אֶל־
16 הַמֶּרְכָּבָה׃ וַיֹּאמֶר לְכָה אִתִּי וּרְאֵה בְּקִנְאָתִי לַיהוָה
17 וַיַּרְכִּבוּ אֹתוֹ בְּרִכְבּוֹ׃ וַיָּבֹא שֹׁמְרוֹן וַיַּךְ אֶת־כָּל־
הַנִּשְׁאָרִים לְאַחְאָב בְּשֹׁמְרוֹן עַד־הִשְׁמִדוֹ כִּדְבַר יְהוָה
18 אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־אֵלִיָּהוּ׃ וַיִּקְבֹּץ יֵהוּא אֶת־כָּל־
הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַחְאָב עָבַד אֶת־הַבַּעַל מְעָט יֵהוּא
19 יַעַבְדֶנּוּ הַרְבֵּה׃ וְעַתָּה כָל־נְבִיאֵי הַבַּעַל כָּל־עֹבְדָיו
וְכָל־כֹּהֲנָיו קִרְאוּ אֵלַי אִישׁ אַל־יִפָּקֵד כִּי זֶבַח גָּדוֹל לִי
לַבַּעַל כֹּל אֲשֶׁר־יִפָּקֵד לֹא יִחְיֶה וְיֵהוּא עָשָׂה בְעָקְבָּה
כ לְמַעַן הַאֲבִיד אֶת־עֹבְדֵי הַבָּעַל׃ וַיֹּאמֶר יֵהוּא קַדְּשׁוּ
21 עֲצָרָה לַבַּעַל וַיִּקְרָאוּ׃ וַיִּשְׁלַח יֵהוּא בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ
כָּל־עֹבְדֵי הַבַּעַל וְלֹא־נִשְׁאַר אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־בָא וַיָּבֹאוּ
22 בֵּית הַבַּעַל וַיִּמָּלֵא בֵית־הַבַּעַל פֶּה לָפֶה׃ וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר
עַל־הַמֶּלְתָּחָה הוֹצֵא לְבוּשׁ לְכֹל עֹבְדֵי הַבָּעַל וַיֹּצֵא לָהֶם
23 הַמַּלְבּוּשׁ׃ וַיָּבֹא יֵהוּא וִיהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב בֵּית הַבָּעַל
וַיֹּאמֶר לְעֹבְדֵי הַבַּעַל חַפְּשׂוּ וּרְאוּ פֶּן־יֶשׁ־פֹּה עִמָּכֶם
24 מֵעַבְדֵי יְהוָה כִּי אִם־עֹבְדֵי הַבַּעַל לְבַדָּם׃ וַיָּבֹאוּ לַעֲשׂוֹת
זְבָחִים וְעֹלוֹת וְיֵהוּא שָׂם־לוֹ בַחוּץ שְׁמֹנִים אִישׁ וַיֹּאמֶר
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִמָּלֵט מִן־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עַל־
כה יְדֵיכֶם נַפְשׁוֹ תַּחַת נַפְשׁוֹ׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לַעֲשׂוֹת הָעֹלָה
וַיֹּאמֶר יֵהוּא לָרָצִים וְלַשָּׁלִשִׁים בֹּאוּ הַכּוּם אִישׁ אַל־יֵצֵא
וַיַּכּוּם לְפִי־חָרֶב וַיַּשְׁלִכוּ הָרָצִים וְהַשָּׁלִשִׁים וַיֵּלְכוּ עַד־
26 עִיר בֵּית־הַבָּעַל׃ וַיֹּצִאוּ אֶת־מַצְּבוֹת בֵּית־הַבַּעַל
27 וַיִּשְׂרְפוּהָ׃ וַיִּתְּצוּ אֵת מַצְּבַת הַבָּעַל וַיִּתְּצוּ אֶת־בֵּית
28 הַבַּעַל וַיְשִׂמֻהוּ לְמַחֲרָאוֹת עַד־הַיּוֹם׃ וַיַּשְׁמֵד יֵהוּא
29 אֶת־הַבַּעַל מִיִּשְׂרָאֵל׃ רַק חֲטָאֵי יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט
אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא־סָר יֵהוּא מֵאַחֲרֵיהֶם
עֶגְלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בֵּית־אֵל וַאֲשֶׁר בְּדָן׃
ל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יֵהוּא יַעַן אֲשֶׁר־
הֱטִיבֹתָ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי כְּכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי עָשִׂיתָ

לבית

Rr 5 מה

q) *ipsum cor tuum* c. 6, 5. a) *est & erit*. Tig. *omnino est*. Cum textu Hebr. Ion. & Syr. Arabs autem: *Immo vero, & maiorem in modum*. At alii diuidunt has particulas h. m. *cum, ut Ionadab diceret est*; dixit Iehu *quod si est*, da manum tuam. Sic LXX. Vulg. Schmid. &c. b) in fidei confirmationem & concordiæ signum Gal. 2, 9. c) cf. Leu. 5, 21. d) 1 Reg. 20, 33.
℣. 16. e) 1 Reg. 19, 10. f) c. 9, 24.
℣. 17. g) v. 11. c. 7, 13. h) v. 28. 1 Reg. 15, 27. i) vid. v. 10.
℣. 18. k) c. 6, 24. ὁ. καὶ συνήθροισεν. Act. 19, 25. l) 1 Reg. 16, 32.
℣. 19. m) cf. 1 Reg. 18, 19. 40. c. 22, 6. n) 1 Sam. 20, 18. o) *astu* (1) *per fraudem*, non omnino laudandam vel excusandam. S.
℣. 20. p) S. *proclamate*. Ioel 2, 15. 16. q) *ferias* Es. 1, 13. Ioel 1, 14. vid. Leu. 23, 36.
℣. 21. r) v. 25. cf. c. 3, 2. s) *ab ore ad os*. i. e. *vndique* c. 21, 16. Esr. 9, 11. *Os* loci est *aditus*, quo quis in eum ingredi solet, vt *os terræ* Num. 16, 30. *sepulcri* Ps. 141, 7. Es. 5, 14. &c. Scil. cum vrbs & templum ita plena sunt, vt homines vel res intus contentæ ad portam vsque venire conspiciantur, id signum est perfectæ plenitudinis. *Gusset*. p. 666.
℣. 22. t) *vestiarium* (1) Conuenit Aethiopicum אַתַּח Ioh. 19, 13. de quo vide *Ludolffi Lex*. col. 329. & *Maii* Supplem. ad Cocceli Lex. col. 63.
℣. 23. u) Gen. 31, 35. LXX. vt Ioh. 7, 52. x) *ne forte sit* c. 2, 16. y) *hic* c. 3, 11.
℣. 24. z) S. *Quod ad virum, a quo eripiet se vllus de viris* &c. a) conf. 1 Reg. 20, 39. anima custodis erit pro anima euadentis. *Raschi, Kimchi*. &c.
℣. 25. b) 1 Sam. 22, 17. c) c. 9, 25. d) *&* *abiecerunt* sc. *occisos*, vt add. *Ion*. at Ar. *sic prostrauerunt eos confossos*. cf. c. 3, 25. c. 9, 25 26. c. 13, 21. Ios. 8, 29. c. 10, 27. Ier. 22,

templum Baalis magnifice fuisse exstructum instar *arcis* alicuius; foris autem fuisse atrium, in quo sacrificia peracta. In hoc itaque atrio sacerdotes occisi sunt, & ex atrio irruperunt satellites Iehu in ipsam arcem templi, & eiecerunt statuas Baalis. *Schm*.
℣. 27. f) c. 11, 18. g) conf. c. 3, 2. h) *latrinas* (1) cf. c. 6, 25. c. 18, 27.
℣. 28. i) v. 17.
℣. 29. k) v. 31. 1 Reg. 14, 16. l) v. 31. idem metuens, quod Ierobe-

למוצאות
קרי

am 1 Reg. 12, 26. seqq. m) 1 Reg. 12, 29.
℣. 30. n) Raschi *per Ionam*. sed vid. not. c. 9, 1. o) 1 Reg. 8, 18. p) 1 Sam. 2, 35.

℣. 15. אל pro eo habent עַל־ 1. 2. 5. ℣. 19. עֹבְדָיו pro eo habet עֹבְדָיו 3. sic su. 5. בעקבה sic per Dag. 1. 22. 23. עֹבְדֵי pro eo legunt עֹבְדֵי substantiue 1. 3. sic su. 5. Ita quoq; 3. ad v. 22. 23. ℣. 22. וַיֹּאמֶר per *Paschta* gemin. seq. *Mun*. 1. 2. ℣. 24. זבחים per *Tiphcha* præced. *Merca*, 1. 2. 3. 5. שם per *Mun*. 1. ℣. 25. יהוא per *Tlischakt*. 1. 2. 20. 21. rectius, quam ceteri per *gdola*. [illegible]

לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על־כסא ישראל ׃
ויהוא לא שמר ללכת בתורת־יהוה אלהי־ישראל 31
בכל־לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא
את־ישראל ׃ בימים ההם החל יהוה לקצות בישראל 32
ויכם חזאל בכל־גבול ישראל ׃ מן־הירדן מזרח 33
השמש את כל־ארץ הגלעד הגדי והראובני והמנשי
מערער אשר על־נחל ארנן והגלעד והבשן ׃ ויתר 34
דברי יהוא וכל־אשר עשה וכל־גבורתו הלוא־הם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל ׃
וישכב יהוא עם־אבתיו ויקברו אתו בשמרון לה
וימלך יהואחז בנו תחתיו ׃ והימים אשר 36
מלך יהוא על־ישראל עשרים־ושמנה שנה
בשמרון ׃

Cap. XI.

ועתליה אם אחזיהו וראתה כי מת בנה ותקם ותאבד יא
את כל־זרע הממלכה ׃ ותקח יהושבע בת־המלך־ 2
יורם אחות אחזיהו את־יואש בן־אחזיה ותגנב אתו
מתוך בני־המלך הממותים אתו ואת־מינקתו בחדר
המטות ויסתרו אתו מפני עתליהו ולא הומת ׃
ויהי אתה בית יהוה מתחבא שש שנים ועתליה מלכת 3
על־הארץ ׃ ובשנה השביעית שלח 4
יהוידע ויקח את־שרי המאיות לכרי ולרצים ויבא
אתם אליו בית יהוה ויכרת להם ברית וישבע אתם
בבית יהוה וירא אתם את־בן־המלך ׃ ויצום לאמר ה
זה הדבר אשר תעשון השלשית מכם באי השבת
ושמרי משמרת בית המלך ׃ והשלשית בשער סור 6
והשלשית בשער אחר הרצים ושמרתם את־משמרת
הבית מסח ׃ ושתי הידות בכם כל יצאי השבת ושמרו 7
את־משמרת בית־יהוה אל־המלך ׃ והקפתם על־המלך 8
סביב איש וכליו בידו והבא אל־השדרות יומת והיו
את

Ez. 21, 27. cf. 2 Sam. 20, 23. Obserua apocopen Mem Pluralis; vt fec. alios 2 Sam. 20, 38. Iob. 31, 28. coll. v. 11. nisi sit a radice כרה. g) & regios satellites v. 6. 11. h) Ios. 14, 25. 2 Par. 23, 3. ℣. 5. i) Notandum, quod temporibus Dauidis & Salomonis omnes sacerdotes & Leuitæ diuisi fuerint in tres partes; quarum quælibet vnam septimanam ministrarer in Templo, custodiendo

ראתה קרי

portas & alia officia obe-

המומתים קרי

...endo; duabus autem septimanis domi ...eret, idque in ...bem. Pri-

המאות קרי

...nam autem ...ertiam ite- ...um distin- ...uit in tres ...artes hic & ... 6. S. k) qui ...niunt Sabba- ... v. 9. conf. ... Par. 9, 25. c. ..., 1. l) 1 Reg. ..., 3. ℣. 6. m) in ...orta Suri, ...uæ funda- ...enti s. præ- ...ipua 2 Par. 3, 5. sec. Ab- ...h. porta ori- ...ntalis, q. d. ...eede, qui im- ...undus es. ...hren. 4, 15.

q) q. d. filii quartorum h. e. aliquis abnepotum tuorum, Zacharias. vid. c. 15, 12. r) sed amplius præmium non habebis, quia non peregisti etiam in reformatione cultus diuini, quæ lex mea tibi mandauit. Schmid.
℣. 31. s) Ar. Nihilominus Iehu. t) 1 Reg. 11, 10. u) Deut. 6, 5. x) vid. v. 29. c. 13, 6. y) c. 13, 2.
℣. 32. z) Ideo in diebus illis. Pœna istius impietatis. a) incepit c. 15, 37. b) S. decurtare, abscindere partem (5) Prou. 26, 6. Hab. 2, 10. Leu. 14, 41. 43. c) cf. c. 8, 11. 12. c. 13, 3. 1 Reg. 19, 17.
℣. 33. d) Num. 32, 1. e) Num. 32, 34. f) Num. 21, 13. 14. g) Num. 21, 33.
℣. 34. h) 1 Reg. 11, 41. i) c. 13, 8. c. 20, 20. k) vid. not. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 22, 7.
℣. 35. l) vid. 1 Reg. 14, 20. m) 1 Reg. 16, 24. c. 22, 37. n) c. 13, 1. seqq.
CAP. XI, ℣. 1. o) c. 8, 18. 26. p) vidit oculis suis Ahaziam mortuum, sic enim Hierosolymam deportatus fuit c. 9, 27. 28. q) & plures cognati c. 10, 13. 14. r) hic & alibi notat studium, conatum & ipsum operis initium. S. s) c. 13, 7. Ps. 5, 7. t) c. 25, 25. Dan. 1, 3. & sic regnum Iudæ ipsa tyrannice occupauit. cf. 2 Par. 22, 10. seqq.
℣. 2. u) Iehoschabhat 2 Par. 22, 11. x) c. 8, 16. y) c. 8, 24. z) qui interficiebantur 1 Sam. 19, 11. a) Gen. 24, 59. Ex. 2, 7. b) eumque sustentauit 2 Par. 22, 11. in conclaui lectorum, in atrio Sacerdotum & Leuitarum, vbi hi dormiebant. coll. 1 Sam. 3, 3. S. c) Deo prouidente, & promissa stare volente de conseruanda Dauidi lucerna, & excitando ex eius semine Messia.
℣. 3. d) apud eam v. 8. c. 10, 2. 6.
℣. 4. e) centuriones Leuitarum, qui etiam nominantur 2 Par. 23, 1. cum pluribus circumstantiis. f) asyndeton. item duces, capita vel præcipuos milites cohortis prætoriæ. v. 19.

...) subintell. ב amotione (1) remouendo s. arcendo omnes, ad Regem penetrare volentes. vid. verbum Deut. 28, 63. Ps. 52, 7. S. separatim a reliquis. ℣. 7. o) Duæ autem reliquæ maiores partes de vobis. 2 Sam. 19, 4. Dan. 1, 20. ℣. 8. p) c. 6, 14. q) in illos ordines (4) v. 15. 1 Reg. 6, 9. 2 Par. 23, 14.

℣. 31. חטאות חטאת defect. sine Vau Orientales. ℣. 33. אשר per Makk. 2. 7. 8. 10. 13. 14. 19. at per Pascha 1. ℣. 34. וכל־גבורתו pro eo habent וגבורתו 6. 9. in marg.; sic fu. 2. CAP. XI. ℣. 2 המלך־ per Mun. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. המומתים pro eo scribit הממותתים 22. cum nostro Kri, sec Masoram [illegible] ...ff. תולא קרי כת וז septies scribitur [illegible] in codice Hebræo, [illegible] sed non legitur. Ita Cthib exprimen- ...um foret Particip. Pual הממתתים eodem sensu.

9 אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּצֵאתוֹ וּבְבֹאוֹ׃ וַיַּעֲשׂוּ שָׂרֵי הַמֵּאיוֹת כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּקְחוּ אִישׁ אֶת־אֲנָשָׁיו בָּאֵי
י הַשַּׁבָּת עִם יֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃ וַיִּתֵּן
הַכֹּהֵן לְשָׂרֵי הַמֵּאיוֹת אֶת־הַחֲנִית וְאֶת־הַשְּׁלָטִים אֲשֶׁר
11 לַמֶּלֶךְ דָּוִד אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה׃ וַיַּעַמְדוּ הָרָצִים אִישׁ
וְכֵלָיו בְּיָדוֹ מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית עַד־כֶּתֶף הַבַּיִת
12 הַשְּׂמָאלִית לַמִּזְבֵּחַ וְלַבָּיִת עַל־הַמֶּלֶךְ סָבִיב׃ וַיּוֹצִא
אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַנֵּזֶר וְאֶת־הָעֵדוּת וַיַּמְלִכוּ
אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ וַיַּכּוּ־כָף וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ׃
13 וַתִּשְׁמַע עֲתַלְיָה אֶת־קוֹל הָרָצִין הָעָם
14 וַתָּבֹא אֶל־הָעָם בֵּית יְהוָה׃ וַתֵּרֶא וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ עֹמֵד עַל־
הָעַמּוּד כַּמִּשְׁפָּט וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצֹצְרוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וְכָל־
עַם הָאָרֶץ שָׂמֵחַ וְתֹקֵעַ בַּחֲצֹצְרוֹת וַתִּקְרַע עֲתַלְיָה אֶת־
טו בְּגָדֶיהָ וַתִּקְרָא קֶשֶׁר קָשֶׁר׃ וַיְצַו יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶת־שָׂרֵי
הַמֵּאיוֹת פְּקֻדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הוֹצִיאוּ אֹתָהּ אֶל־
מִבֵּית לַשְּׂדֵרֹת וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ הָמֵת בֶּחָרֶב כִּי אָמַר
16 הַכֹּהֵן אַל־תּוּמַת בֵּית יְהוָה׃ וַיָּשִׂמוּ לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא דֶּרֶךְ־
17 מְבוֹא הַסּוּסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַתּוּמַת שָׁם׃ וַיִּכְרֹת
יְהוֹיָדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת
18 לְעָם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם׃ וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ
בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָו וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבְּרוּ
הֵיטֵב וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם
19 הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת עַל־בֵּית יְהוָה׃ וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת
וְאֶת־הַכָּרִי וְאֶת־הָרָצִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיֹּרִידוּ אֶת־
הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ־שַׁעַר הָרָצִים בֵּית
כ הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים׃ וַיִּשְׂמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ
וְהָעִיר שָׁקָטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ בַחֶרֶב בֵּית מֶלֶךְ׃

בן

המאות קרי — המאות קרי — קמץ בז״ק — המאות קרי — הפטרת שקלים — מזבחותיו — המלך קרי

v) ne homines nequam & seditiosi in templum penetrarent, & Regi damnum inferrent, *quando prodiret e* conclaui sc. suo in atrio sacerdotum & Leuitarum; in quod præter ipsos nemini, excepto Rege, intrare permissum fuit. *Schmidius.*

ỳ. 9. *s*) v. 4. 10. *t*) Leuitas *venientes Sabbato* v. 5. *u*) v. 7.

ỳ. 10. *x*) *hastas* Singul. collectiuus. cf. 2 Par. 23, 9. *y*) 2 Sam. 8, 7. Ier. 51, 11. *z*) in vsum Templi facta. Nam Leuitæ armati Templum custodiebant, vt vel ex hoc loco discimus. *Schm.*

ỳ. 11. *a*) v. 4. in atrio exteriori s. Israelitarum. *b*) Ez. 47, 1. vid. 1 Reg. 7, 39.

ỳ. 12. *c*) legitimum regni heredem. 2 Par. 23, 3. *d*) 2 Sam. 1, 10. In genere est *notæ distinctionis*, insigniens personam supra alias venerabilem. *Gusset.* p. 504. *e*) i. e. *librum legis*, vt mandatum Deut. 17, 18. 19 si *Raschi*, *Aharb.* *Schmidius.* *f*) Ioiada np. & *filii ipsius* 2 Par. 23, 11. Non autem vnxerunt Reges, nisi qui principes s. radices familiæ fuerunt, aut quando lis de regno incidit, vt communiter h. l. Hebræi notant. *S.* Conf. infra c. 23, 30. & 1 Reg. 1, 34. 39. *g*) *plaudebant.* cf. Ps. 47, 2. *h*) 1 Reg. 1, 25. 39.

ỳ. 13. *i*) S. *satellitum & populi.* v. 4. 11. alii *currentium*, i. e. *populi.* cf. 2 Par. 23, 12. Terminatio Chald. vt Prou. 31, 3. *k*) in atrio Israelitarum. *Schmidius.*

ỳ. 14. *l*) *iuxta columnam.* cf. c. 23, 3. & 2 Par. 23, 13. *m*) Ar. *pro more Regum.* Ibi enim fuit locus stationis Regis in domo Domini; *Raschi.* Ibi Salomon quoque fuit. vid. 1 Reg. 8, 22. 25 *n*) centuriones scil. Leuitarum v. 4. 9. & satellitum v. 15. *o*) c. 11, 14. cf. c. 9, 13. & vid. Num. 10, 2 *p*) 1 Reg. 16, 9. 20. Quo clamore voluit mouere populum, & in suas partes

res vocare, atque adeo ipsa excitare turbas seditiosas, vnde rea mortis facta, & sibi ipsi mortem consciuit: cuius vitæ fortassis parcitum fuisset, quod esset auia Regis. Nullo autem modo coniuratio contra ipsam facta est, cum ipsa regnum tyrannice contra legitimum Regem occupauerit. &c. *S.*

ỳ. 15. *q*) non Leuitarum, sed satellitum v. 19. *S.* *r*) *præfectis exercitui* Num. 31, 14. 48. *s*) *intra*, q. d. *ad locum* s. *viam intra.* Leu. 16, 15. 2 Par. 23, 14. *t*) vid. v. 8. *u*) qui partes eius sumit, ei auxiliaturus. *S.* *x*) *interfice*, ad præfectum dicitur. vel *interficiendo* sc. *interficite.* cf. c. 3, 16. c. 4, 43.

ỳ. 16. *y*) S. *Iniecerunt itaque ei manus.* sic LXX. sed Ion. *locum ipsi fecerunt*, s. *spatium* ad exeundum. Sic *Cocc.* Lex. p. 290. coll. Deut. 23, 13. Ez. 21, 24. &c. *z*) cf. Neh. 3, 28. Ier. 31, 40.

ỳ. 17. *a*) c. 23, 3. 2 Par. 23, 16. *b*) sacrum; deinde etiam ciuile. *c*) *vt essent in populum Iehouæ* Deut. 4, 20. c. 27, 9.

ỳ. 18. *d*) cuius cultus per adfinitatem Achabi introductus c. 8, 27. *e*) c. 10, 27. *f*) Deut. 9, 21. *g*) restituit *custodias, præfecturas* Num. 3, 32. Ez. 44, 11. olim a Dauide constitutas 1 Par. 24, 3. 19. *h*) cf. 2 Par. 23, 18.

ỳ. 19. *i*) v. 4. 15. *k*) vid. v. 4.

ỳ. 20. *l*) Iud. 3, 11. Es. 14, 7. *m*) *prope domum regiam* v. 16.

ỳ. 12. ויוצא per *Tsere* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23 sic fu. 1. at ויוציא *plene* in marg. 6. 9. vtrique vero contra *Masor. impr.* " Deut. 4, 20. הנזר *Nun* per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. "9. 20. *ỳ*. 14. עם per *Makk.* 11. 16. 17. 18. & *Ber.* *ỳ*. 17. *Spatium* præmissum habent 2. 6--10. 17. 18. 19. 20. 22. 23. & *Ber.* at ceteri omittunt. ובין המלך ita (in ditione *Atnachi*) 1. fu. 5. *ỳ*. 18. ואת־מתן per *Makk.* & *Segol* 1. 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9. *ỳ*. 19. הרצים pro eo habet הסוסים *equos* alius liber in marg. 2. *ỳ*. 20. המלך ita in textu sine nota 2, sic fe. 3. & fu. 5. Nostrum vero *Kri* & *Cthib* retulit 2. ad v. 19.

Cap. XII. יב בן־שבע שנים יהואש במלכו: בשנת־שבע
2 ליהוא מלך יהואש וארבעים שנה מלך בירושלם ושם
3 אמו צביה מבאר שבע: ויעש יהואש הישר בעיני יהוה
4 כל־ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן: רק הבמות לא־
סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות: ויאמר ה
יהואש אל־הכהנים כל כסף הקדשים אשר יובא בית־
יהוה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל־כסף אשר
6 יעלה על לב־איש להביא בית יהוה: יקחו להם
הכהנים איש מאת מכרו והם יחזקו את־בדק הבית
7 לכל אשר־ימצא שם בדק: ויהי בשנת עשרים
ושלש שנה למלך יהואש לא־חזקו הכהנים את־בדק
8 הבית: ויקרא המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים
ויאמר אלהם מדוע אינכם מחזקים את־בדק הבית
ועתה אל־תקחו־כסף מאת מכריכם כי־לבדק הבית
9 תתנהו: ויאתו הכהנים לבלתי קחת־כסף מאת העם
י ולבלתי חזק את־בדק הבית: ויקח יהוידע הכהן ארון
אחד ויקב חר בדלתו ויתן אתו אצל המזבח בימין בבוא־
איש בית יהוה ונתנו־שמה הכהנים שמרי הסף את־
11 כל־הכסף המובא בית־יהוה: ויהי כראותם כי־רב
הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו
12 וימנו את־הכסף הנמצא בית־יהוה: ונתנו את־הכסף
המתכן על־יד עשי המלאכה הפקדים בית יהוה
ויוציאהו לחרשי העץ ולבנים העשים בית יהוה:
13 ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות עצים ואבני מחצב
לחזק את־בדק בית־יהוה ולכל אשר־יצא על־הבית
14 לחזקה: אך לא יעשה בית יהוה ספות כסף מזמרות
מזרקות חצצרות כל־כלי זהב וכלי־כסף מן־הכסף
טו המובא בית־יהוה: כי־לעשי המלאכה יתנהו וחזקו־בו
16 את־בית יהוה: ולא יחשבו את־האנשים אשר יתנו
את

CAP. XII, ℣. 1. n) cf. v. 2. & c. 11, 2. o) 2 Par. 24, 1.
℣. 2. p) Ios. 15, 21.
℣. 3. q) 1 Sam. 12, 24. ὁ. ὡς ἐφώτισεν αὐτόν. Eph. 3, 9. 2 Cor. 4. 6. Hebr. 6, 4. r) hoc enim defuncto ad impietatem a principibus seductus est. vid. 2 Par. 24. 17. seqq.
℣. 4. s) c. 14, 4. vid. 1 Reg. 15, 14. t) sed Iehoux 2 Par. 33. 17.
℣. 5. u) *Postea dixit*, adultior factus coll. v. 7. & 2 Par. 24. 4. cf. etiam infra c. 22, 3. seqq. x) v. 19. Ex. 28, 38. Num. 18, 19. 1 Par 26, 20. 26. y) S. tanquam *argentum usuarium* s. pecunia, *quæ in usu est*. coll. Gen. 23, 16, Cant. 5, 5. 13. At *Ion.* aliique intelligunt pecuniam *transeuntis* s. *transeuntium* in censum virorum coll. Ex. 30, 13. 14. z) *viri* seu *cuiusque argentum animarum æstimationis eius*. S. quoad virum, cuius æstimatio erit argentum animarum. Tig. *pecuniam animarum, quam quisque dat pro æstimatione sua*. vid. Leu. 27, 2. a) quam quisque conferre vult. b) Ier. 7, 31. Petebatur a populo, ut quemadmodum alias ordinarie quilibet iuxta capita numerata ultra annum vigesimum conferret pro cultu sacro semisiclum, sic nunc extraordinarie ad reparationem & ex liberalitate simile quid faceret, aut quantum ipsi liberet. Hac ratione sacrificiis & ordinario cultui nihil decessit. *S.* Sed *Abarb.* ad h. l. cum *Ion.* ceterisque: triplex argentum Scriptura commemorat (1) *transeuntis*, s. dimidii sicli coll. 2 Par. 24, 9. Ex. 30, 13. (2) *æstimationis*, cum quis se vel alium Deo æstimaret. (3) voluntariæ & votivæ oblationis.
℣. 6. c) *quisque a noto sibi*. (2) v. 8. singuli ex suis diœcesibus d) & ipsi resarciant *rupturas*. v. 7. Ez. 27, 9. multa enim

℣. 7. e) c. 8, [...]5. Gen. 7, 11. f) [s]egnes & ne[g]ligentes in [m]andato si[b]i colligendi [m]unere. vid. [v]. 8. 2 Par. 24, [5].
℣. 8. g) vid. [v]. 6. h) statim [h]abitis in ar[c]am: prius [e]nim retinu[e]runt pecuni[a]m, donec o[m]nem a notis [s]uis collegis[s]ent. *Schmid.*
℣. 9. i) *acquieverunt au[t]em, consense[r]unt* (5) Gen. [3]4, 15. 22, 23. [I]er. 10, 7. k) [v]id v. 6.
℣. 10. l) iu[b]ente etiam [r]ege 2 Par. 24, [8]. m) *arcam [q]uandam* ho[st]iuis l. sacer[d]otis. n) *& [p]erforavit* c. 18, [1]. Hag. 1, 6. o) [f]oramen in o[p]erculo Es. 11, [8]. Ez 8, 7. p) in
מימין קרי
[a]trio interio[r]i s. sacerdo[t]um. q) ergo [s]acerdotes pe[c]uniam foris [a]cceperunt & [m]ox in atri[u]m & arcam [d]etulerunt. S.
ידי קרי
המפקדים קרי
[c]oll. Luc. 21, [1. 2.] r) c. 22, 4. [N]um. 18, 4. Ion. *[t]hesaurarii.*
℣. 11. s) 2 [P]ar. 24, 11. t) *& [i]n fasciculos [c]olligarunt* c. [5], 23. u) c. 22, [4].
℣. 12. x) Rex [&] Pontifex 2 Par. 24, 12. y) *[n]umeratum.* [...]y. (1) cf. Es. [3]0, 12. Ex. 5, 18. [A]r. *in fasciculos compositum.*
℣. 13. z) c. 22, 6. Es. 58, 12. a) *cæsionis* (3) ibid. b) v. 6. 8. c) Ar. *& quidquid opus erat domui ad eius reparationem.* ℣. 14. d) se donec instauratum esset Templum. vid. 2 Par. 24, 14. e) 1 Reg. 7, 50. Ier. 52, 19. f) c. 25, 14. vid. 1 Reg. 7, 50. g) Ier. 52, 18. 2 Par. 4, 22. h) c. 11, 14. ℣. 15. i) v. 12. 16. c. 22, 5. ℣. 16. k) Schmidius: *Neque rationem inierunt cum viris.* al. *rationem* eos non *reddere iubebant*. conf. Leu. 25, 27. 50.

℣. 5. אשר per *Makk.* 1. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 16. 19. at per *Mun.* mendose 17. 18. *Ber.* על־לב ita 1. 2. 3. & sic su. 5. ℣. 8. תקחו per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. ℣. 10. בימין cum *Dagesch* in ב plerique, contra rationem τοῦ *Kri* marginalis, cui se puncta textualia perpetuo adcommodant. at fine

את־הכסף על־ידם לתת לעשי המלאכה כי באמנה
17 הם עשים : כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית יהוה
לכהנים יהיו :
18 אז יעלה חזאל מלך ארם וילחם על־גת וילכדה וישם
19 חזאל פניו לעלות על־ירושלם : ויקח יהואש מלך־
יהודה את כל־הקדשים אשר־הקדישו יהושפט ויהורם
ואחזיהו אבתיו מלכי יהודה ואת־קדשיו ואת כל־הזהב
הנמצא באצרות בית־יהוה ובית המלך וישלח לחזאל
כ מלך ארם ויעל מעל ירושלם : ויתר דברי יואש וכל־
אשר עשה הלוא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
21 למלכי יהודה : ויקמו עבדיו ויקשרו־קשר ויכו את־יואש
22 בית מלא היורד סלא : ויוזכר בן־שמעת ויהוזבד בן־שמר
עבדיו הכהו וימת ויקברו אתו עם־אבתיו בעיר דוד
וימלך אמציה בנו תחתיו :
יג בשנת עשרים ושלש
שנה ליואש בן־אחזיהו מלך יהודה מלך יהואחז בן־יהוא
2 על־ישראל בשמרון שבע עשרה שנה : ויעש הרע בעיני
יהוה וילך אחר חטאת ירבעם בן־נבט אשר־החטיא
3 את־ישראל לא־סר ממנה : ויחר־אף יהוה בישראל
ויתנם ביד חזאל מלך־ארם וביד בן־הדד בן־חזאל כל־
4 הימים : ויחל יהואחז את־פני יהוה וישמע אליו יהוה
כי ראה את־לחץ ישראל כי־לחץ אתם מלך ארם :
ה ויתן יהוה לישראל מושיע ויצאו מתחת יד־ארם וישבו
6 בני־ישראל באהליהם כתמול שלשום : אך לא־סרו
מחטאת בית־ירבעם אשר־החטי את־ישראל בה
7 הלך וגם האשרה עמדה בשמרון : כי לא השאיר
ליהואחז עם כי אם־חמשים פרשים ועשרה רכב
ועשרת אלפים רגלי כי אבדם מלך ארם וישמם כעפר
8 לדש : ויתר דברי יהואחז וכל־אשר עשה וגבורתו
הלוא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
ישראל

l) quia *fide* ipsi agebant c. 22, 7. ℣. 17. m) vid. Leu. 5, 19. n) Leu. 4, 3. o) ex lege Leu. 5, 15. 16. c. 7, 7. ℣. 18. p) Postquam sc. defecerant a pietate, mortuo Ioiada, & filio eius occiso 2 Par. 24, 17. 23. q) 1 Sam. 7, 7. r) cf. c. 10, 32. c. 13, 3. s) c. 8, 13. 15. t) Ios. 11, 22. u) Ier. 42, 15. Luc. 9, 51. ℣. 19. x) v. 5. cf. c. 18, 15. 1 Reg. 15, 18. y) c. 16, 8. ℣. 20. z) c. 10, 34. a) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 24, 1. seqq. ℣. 21. b) Ps. 3, 2. c) c. 15, 10. c. 21, 23. d) ægrotum, in lecto suo 2 Par. 24, 25. e) in domo *Millo*. vid. 2 Sam. 5, 9. 1 Reg. 9, 15. &c. f) al. *qua descendit*, al. *quod descendit*, al. *quo loco descenditur* in *Silla*, s. vt al. *in viam aggestam*, quæ *Olah* dicta 1 Reg. 10, 5. & *Mesillah* 1 Par. 26, 16. 2 Par. 9, 11. ℣. 22. g) Ammonitidis. h) & matris *Schimrit*, Moabitidis 2 Par. 24, 26. i) cf. 2 Sam. 4, 7. k) nequiter, licet impius esset Ioasus. cf. c. 14, 5. l) c. 9, 28. non tamen in sepulcris Regum 2 Par. 24, 25.

CAP. XIII, ℣. 1. m) S. *anno extremo*. sic v. 10. cf. c. 12, 7. n) Iehu regnauit 28. annis c. 10, 36. subtractis igitur de his 6. primis annis, post quos Ioas in Iuda Rex factus est c. 12, 1. supersunt anni tantum 22. Ergo Iehoachaz regnare cepit statim initio anni 23. Ioasi, cum 28. Iehu compleretur, & inter huius mortem ac filii inaugurationem aliquot septimanæ intercessissent. *S*. o) c. 11, 2. p) c. 10, 35. q) mortuus igitur est anno Ioasi Regis Iudæ 39. cum biennium, ipso superstite, Filius Rex declaratus esset. v. 10. ℣. 2. r) v. 11. c. 8, 18. 1 Reg. 11, 6. s) 1 Reg. 12, 28. seqq. t) v. 6. 11. c. 14, 24. u) c. 3, 3. ℣. 3. x) Iud. 2, 14. y) v. 7. 22. c. 8, 11. 12. c. 10, 32. c. 12, 18. z) v. 24.

v. 24. Alius fuerat c. 8, 7. z) 1 Reg. 15, 18. ℣. 4. a) 1

עד כאן

Reg. 13, 6. b) cf. v. 23. Nec tamen constans hæc ipsorum pœnitentia fuit. vid. v. 6. c) c. 14, 26. Ex. 3, 7. 9. Ps. 31, 8. d) dura seruitute *pressit eos* v. 22. Iud. 4, 3. ℣. 5. e) *Servatorem* Iud. 3, 9. 15. Neh. 9, 27. *S*. quendam ex ducibus, vt olim Syris Naamanum c. 5, 1. sed alii intelligunt ipsum *Ioasum* Proregem. v. 1. cf.

Cap. XIII.

c. 14, 27. f) c. 17, 7. A seruitute liberati sunt, sed vrbes non receperunt, nisi mortuo Hazaele v. 25. g) Gen. 31, 2. Ex. 4, 10. ℣. 6. h) v. 2. c. 10, 31. Totus versus est parentheticus. i) c. 17, 16. 1 Reg. 16, 33. ℣. 7. k) Nam suis viribus resistere prorsus non potuissent Syris,

החטיא קרי

sine singulari Dei auxilio &c. respicit v. 4. & 5. l) c. 11, 1. m) v. 12. c. 10, 34. n) Iud. 8, 7. vid. Am. 1, 3. ℣. 8. o) c. 12, 20. p) v. 12. c. 10, 34. q) v. 12. vid. 1 Reg. 14, 19.

℣. 19. וישלח per *Mahpach* 11. 12. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber*. sic fu. 5. CAP. XIII, ℣. 5. יד per *Mun*. 1. 2. sic fu. 5. כתמול *defect*. vult scribi *Masora impressa* ad Gen. 31, 2. sed nullo hic adstipulante libro. ℣. 6. החטיא cum *Aleph* in textu 1. 5. contra *Mas*. 2. *Erff*. & ipsius 1. ℣. 7. ועשרה *milra* 3. 5.

9 ישראל : וישכב יהואחז עם־אבתיו ויקברהו בשמרון
וימלך יואש בנו תחתיו :
י בשנת שלשים ושבע שנה ליואש מלך יהודה מלך
יהואש בן־יהואחז על־ישראל בשמרון שש עשרה
11 שנה : ויעשה הרע בעיני יהוה לא סר מכל־חטאות
ירבעם בן־נבט אשר־החטיא את־ישראל בה הלך :
12 ויתר דברי יואש וכל־אשר עשה וגבורתו אשר נלחם
עם אמציה מלך־יהודה הלא־הם כתובים על־ספר
13 דברי הימים למלכי ישראל : וישכב יואש עם־
אבתיו וירבעם ישב על־כסאו ויקבר יואש בשמרון עם
מלכי ישראל :
14 ואלישע חלה את־חליו אשר ימות בו וירד אליו יואש
מלך־ישראל ויבך על־פניו ויאמר אבי אבי רכב
טו ישראל ופרשיו : ויאמר לו אלישע קח קשת וחצים
16 ויקח אליו קשת וחצים : ויאמר למלך ישראל הרכב
ידך על־הקשת וירכב ידו וישם אלישע ידיו על־ידי
17 המלך : ויאמר פתח החלון קדמה ויפתח ויאמר
אלישע ירה ויור ויאמר חץ־תשועה ליהוה וחץ
תשועה בארם והכית את־ארם באפק עד־כלה :
18 ויאמר קח החצים ויקח ויאמר למלך ישראל הך ארצה
19 ויך שלש־פעמים ויעמד : ויקצף עליו איש האלהים
ויאמר להכות חמש או־שש פעמים אז הכית את־
ארם עד־כלה ועתה שלש פעמים תכה את־ארם :
כ וימת אלישע ויקברהו וגדודי מואב יבאו
21 בארץ בא שנה : ויהי הם קברים איש והנה
ראו את־הגדוד וישליכו את־האיש בקבר אלישע וילך
ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על־רגליו :
22 וחזאל מלך ארם לחץ את־ישראל כל ימי
23 יהואחז : ויחן יהוה אתם וירחמם ויפן אליהם למען
בריתו

℣. 9. r) anno Ioaſi Regis Iudæ 39. vid. v. 1. & cf. v. 10. s) v. 13. 1 Reg. 14, 20.
℣. 10. t) vid. ℣. 1. u) biennium adhuc Patre ſuperſtite coll. v. 1. & 9.
℣. 11. x) vid. v. 2.
℣. 12. y) Eadem extant verba c. 14, 15. 16. ſed diuerſo ſcopo, de quo ibidem. z) v. 8. c. 14, 15. 1 Reg. 16, 5. a) vid. c. 14, 8. ſeqq. b) vid. v. 8. & cf. 2 Par. 25, 17. ſeqq.
℣. 13. c) v. 9. d) filius eius c. 14, 16. 23. e) 1 Reg. 1, 13.
℣. 14. f) quemadmodum vnicuique homini ſuus morbus & mors deſtinata; ſic etiam Eliſa tandem iuxta ſorte generis humani ægrotauit lethaliter; eſtque tacita oppoſitio inter ipſum & Eliam, qui viuus in cælum adſcendit. S. g) ſerias putamus fuiſſe has lacrymas, nec hypocriticas; niſi quod non perrexerit in ſeria pœnitentia. S. Conf. not. c. 6, 30. 1 Reg. 21, 27. ſeqq. h) c. 5, 13. c. 6, 21. Gen. 45, 8. Eſ. 22, 21. i) vid. c. 2, 12.
℣. 15. k) ſignum & initium aliquot pœnitentiæ aduertens.
℣. 16. l) adplica. Pſ. 66, 12. ὁ. ἐπιβιβάσον. Luc. 10, 34. m) tanquam benedicens eis, vt proſpere agerent contra Syros. *Schmidius.*
℣. 17. n) verſus Syros. *Raſchi.* o) & iaculatus eſt c. 19, 32. p) tunc dixit Eliſa. q) conf. Deut. 32, 23. 42. Pſ. 45, 6. r) vt 1 Reg. 20, 26. ſeqq. s) ad internecionem vsque. Eſr. 9, 14. idque in exercitu Syrorum omnino completum cenſet Schmidius; verſum a. 19. de regno & gente Syrorum intelligit.
℣. 18. t) adfer mihi plures ſagittas: ad plures victorias. u) percute terram, vel ar u eiaculare ſagittas verſus terram Syrorum. ſic S. x) & defiit c. 4, 6. ex incredulitate, dubitans de fide euentus.

℣. 19. y) c. 5, 11. z) c. 8, 11. a) S. percutiendum fuiſſet, vel ea mente dixerat, vt ille percuteret. Ion. debuiſſes percutere. b) cf. c. 4, 3. c) vid. v. 17. d) ter tantum. vid. v. 25.
℣. 20. e) v. 21. cf. c. 5, 2. c. 6, 23. c. 24, 2. f) S. in verſione: *De turmis autem Moabi, quæ veniebant in terram, venit aliqua anno eodem.* Ar. in annot.: *& cum turmæ Moabitarum venirent, venerat annus ſc. alter ſ. nouus,* i. e. elapſus iam erat annus. Raſchi & Kimchi cum Ion. *ineunte anno.* ſed R. Leui, Syr. Ar. *eodem anno,* א ſuppoſito pro ה vt Ez. 31, 5.
℣. 21. g) *ſepulturi erant.* h) c. 9, 25. i) humandum. k) Ita mortuus quoque Eliſa miracula fecit Sir. 48, 14. ſeqq. vel potius ipſe Deus conſternatis hoc ſignum dedit, vt doceret, nihil eſſe metuendum ab hoſtibus, ſi Deus Eliſæ timeatur; & vt crederetur vaticiniis Eliſæ, nondum impletis. S. De Eliſa typo Chriſti vid. *Maii* Oecon. p. 875.
℣. 22. l) v. 3. Reaſſumitur hoc ad exponendum complementum Prophetiæ Eliſæ. S. m) vt dictum v. 4.

℣. 23. n) Ex. 33, 19. Iud. 21, 22. o) ad preces ipſorum v. 4. 14. 15. Ion. add. *in Verbo ſuo.*

℣. 10. מלך per *Tliſchakt.* ſe. 5. commodius. על־ pro eo habet מלך־ 2. ℣. 11. לא per *Makk.* 1.
3. 6. 9. 20. 21. ſic ſe. 5. סר per *Tliſchagd.* 1. 2. 3. 5. at per *Tliſchakt.* 20. ℣. 12. עם־אמציה מלך
a 1. 3. הלוא *plene* 1. ſic ſe. 2. ſec. *Maſ.* 2. & *Erff.* ℣. 17. חץ per *Mun.* 3. וחץ itid. per *Mun.* 1. 5.
per *Malipach.* ſeq. *Paſchta,* 2. ℣. 21. וילך per *Rbhia* 5, 11. 14. 17. 18. 23. & *Ber.*

℣. 19.

בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם
24 וְלֹא־הִשְׁלִיכָם מֵעַל־פָּנָיו עַד־עָתָּה׃ וַיָּמָת חֲזָאֵל מֶלֶךְ־
כה אֲרָם וַיִּמְלֹךְ בֶּן־הֲדַד בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וַיָּשָׁב יְהוֹאָשׁ בֶּן־
יְהוֹאָחָז וַיִּקַּח אֶת־הֶעָרִים מִיַּד בֶּן־הֲדַד בֶּן־חֲזָאֵל אֲשֶׁר
לָקַח מִיַּד יְהוֹאָחָז אָבִיו בַּמִּלְחָמָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִכָּהוּ
יד יוֹאָשׁ וַיָּשֶׁב אֶת־עָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם
לְיוֹאָשׁ בֶּן־יוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ
2 מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ
וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְהוֹעַדִּין*
3 מִן־יְרוּשָׁלִָם׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְּדָוִד אָבִיו
4 כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יוֹאָשׁ אָבִיו עָשָׂה׃ רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ
ה עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה
הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיַּךְ אֶת־עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו׃
6 וְאֶת־בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת־מֹשֶׁה
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים
7 לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת כִּי אִם־אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יָמוּת׃ הוּא־
הִכָּה אֶת־אֱדוֹם בְּגֵי־הַמֶּלַח עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְתָפַשׂ
אֶת־הַסֶּלַע בַּמִּלְחָמָה וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ יָקְתְאֵל עַד
8 הַיּוֹם הַזֶּה׃ אָז שָׁלַח אֲמַצְיָה מַלְאָכִים
אֶל־יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
9 לְכָה נִתְרָאֶה פָנִים׃ וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־
אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח
אֶל־הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי
לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת־
י הַחוֹחַ׃ הַכֵּה הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבֶּךָ הִכָּבֵד וְשֵׁב
בְּבֵיתֶךָ וְלָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּה אַתָּה וִיהוּדָה
11 עִמָּךְ׃ וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ
12 אֲשֶׁר לִיהוּדָה׃ וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ
לְאֹהָלָו

Cap. XIV.

יתיר י

יומת קרי

מלח קרי

p) h. e. propter datam illis ex mera gratia promissionem Gen. 17, 7. &c. q) prolonganimitate sua c. 8, 19. r) Ion. e terra domus Schechinæ suæ. s) vt postea factum c. 17, 18.

℣. 24. t) v. 3. 25.

℣. 25. u) conf. v. 5. x) ter, nec sæpius tamen. vid. v. 19. y) c. 14, 22. 25.

CAP. XIV, ℣. 1. z) postquam scil. (ex mente *Kimchii*) mortuo parente, ipse solus Rex Israelis factus est, anno Ioasi Iudaici 39. vid. not. c. 13, 9. 10. At *Schmidio* ipse quoque Amazias cum patre Ioaso ægroto 2 Par. 24, 25. biennium regnasse videtur. a) c. 13, 10. b) 2 Par. 25, 1.

℣. 2. c) i. e. sec. *S.* in oppositione ad regnum Samaritanum v. 23. nomen habuit Regis Hierosolymitani, etsi per plures annos Hierosolymis abfuerit. vid. v. 17.

℣. 3. d) c. 15, 3. e) c. 17, 2. f) c. 16, 2. c. 18, 3.

℣. 4. g) c. 12, 4. c. 15, 4. 35. cf. 1 Reg. 3, 2. h) quod sub Hiskia demum factum est c. 18, 4.

℣. 5. i) cf. 2 Sam. 3, 39. k) vid. c. 12, 21. 22.

℣. 6. l) Deut. 14, 16. 2 Par. 25, 4.

℣. 7. m) 2 Sam. 8, 13. Ps. 60, 2. n) v. 13. c. 10, 14. Deut. 20, 19. Ios. 8, 8. o) *Petram*, Hillero metropolin Arabiæ Petrææ. sic *Boch. Phaleg.* p. 312. *Sela* & Arabibus *Hagar*, id ipsum sunt quod Græcis Πέτρα. Atque hoc nomen vrbi inditum, quia illi imminent saxosi montes. Conf. Es. 16, 1. In hanc petram & arcem fugisse videntur decem illa millia Idumæorum, qui viui capti, & de rupe deiecti sunt 2 Par. 25, 12. *S.* p) conf. alia in tribu Iudæ Ios. 15, 38.

℣. 8. q) *Tunc*, in turpissimam idololatriam prolapsus, & ex pessimo consilio suorum 2 Par. 25, 17. r) c. 13, 10. s) q. d. *videamus nos inuicem faciebus* v. 11. c. 23, 29. Ion. add. *in prælio*. *prælio*, sic v. 11. quis sc. altero in pugna superior esse possit. Ar. *veni dimicatum alter cum altero*. Occasio huius belli fuisse videtur, quod dimissus ab Amazia mercenarius exercitus Israelitarum Iudææ agros populatus esset. 2 Par. 25, 13. At *Schmidio* videtur ille textus potius hoc velle, quod Iudæi ex istis prædatoribus 3000. occiderint, omnemque prædam receperint. Et oportet vel nullam vel leuem admodum caussam fuisse, cum Ioas nulli alii id adscribat, nisi superbiæ Amaziæ. *S.*

℣. 9. t) per parabolam, vt Iud. 9, 8. seqq. u) *spina* Cant. 2, 2. Es. 34, 13. i. e. homo s. Amazias vana superbia elatus. x) i. e. postulans rem iniquam, & sine iusta caussa. y) & sic arrogantia sua & temeritate maximam calamitatem atque exitium sibi accersiuit.

℣. 10. z) 2 Par. 25, 19. cf. Ex 35, 21. a) S. *habe tibi gloriam*. cf. Ex. 14, 4. b) vid. Deut 2, 5. ℣. 11. c) iusto Dei iudicio & permissu, ob turpissimam Amaziæ idololatriam 2 *Par.* 25, 20. d) citius etiam, quam opinatus ille fuit; præuenit namque illum, & sedem belli in Iudæa fixit. e) vid. v. 8. f) vid. Ios. 15, 10. ℣. 12. g) 1 Sam. 4, 2. 10.

℣. 2. ירושלים׃ sic *plene* cum *Iod duali* 1. 2. see. *Mas.* 2. & Erff. ℣. 6. תורת per *Mun.* 2. 3. 5. ℣. 7. בגיא cum *Aleph in fine* 3. 5. contra *Mas. impr.* h. l. & Ios. 18, 16. ℣. 9. יהואש pro eo habet יואש 2. sic fu. 5. *Psik* adiiciunt 5. 6. 9. 11. 16, 20. 21.

13 לאהלו׃ ואת אמציהו מלך־יהודה בן־יהואש בן־ | לאהליו ק׳
אחזיהו תפש יהואש מלך־ישראל בבית שמש ויבאו | ויבא קרי
ירושלם ויפרץ בחומת ירושלם בשער אפרים עד־
14 שער הפנה ארבע מאות אמה׃ ולקח את־כל־הזהב
והכסף ואת כל־הכלים הנמצאים בית־יהוה ובאוצרות
טו בית המלך ואת בני התערבות וישב שמרונה׃ ויתר
דברי יהואש אשר עשה וגבורתו ואשר נלחם עם
אמציהו מלך־יהודה הלא־הם כתובים על־ספר דברי
16 הימים למלכי ישראל׃ וישכב יהואש עם־אבתיו ויקבר
בשמרון עם מלכי ישראל וימלך ירבעם בנו תחתיו׃
17 ויחי אמציהו בן־יואש מלך יהודה אחרי
מות יהואש בן־יהואחז מלך ישראל חמש עשרה
18 שנה׃ ויתר דברי אמציהו הלא־הם כתבים על־ספר
19 דברי הימים למלכי יהודה׃ ויקשרו עליו קשר בירושלם
כ וינס לכישה וישלחו אחריו לכישה וימתהו שם׃ וישאו
אתו על־הסוסים ויקבר בירושלם עם־אבתיו בעיר
21 דוד׃ ויקחו כל־עם יהודה את־עזריה והוא בן־שש
22 עשרה שנה וימלכו אתו תחת אביו אמציהו׃ הוא
בנה את־אילת וישבה ליהודה אחרי שכב־המלך עם־
23 אבתיו׃ בשנת חמש־עשרה שנה
לאמציהו בן־יואש מלך יהודה מלך ירבעם בן־יואש
24 מלך־ישראל בשמרון ארבעים ואחת שנה׃ ויעש הרע
בעיני יהוה לא סר מכל־חטאות ירבעם בן־נבט אשר
כה החטיא את־ישראל׃ הוא השיב את־גבול ישראל
מלבוא חמת עד־ים הערבה כדבר יהוה אלהי ישראל
אשר דבר ביד־עבדו יונה בן־אמתי הנביא אשר מגת
26 החפר׃ כי־ראה יהוה את־עני ישראל מרה מאד ואפס
27 עצור ואפס עזוב ואין עזר לישראל׃ ולא־דבר יהוה
למחות את־שם ישראל מתחת השמים ויושיעם ביד
ירבעם

h) c. 8, 21.

℣. 13. *i*) v. 7. c. 25, 6. *k*) vid. v. 11. *l*) 2 Par. 25, 23. c. 26, 6. *m*) Neh. 8, 16. *n*) Ier. 31, 38. Zach. 14, 10. 2 Par. 25, 23. c. 26, 9. Maxime adflictus tum fuit status regni Iudaici, vt quisque facile colligere potest.

℣. 14. *o*) *filios sponsionum*. i. e. *obsides* (2) 2 Par. 25, 24. vt de obsequio & tributo certus esset.

℣. 15. *p*) v. 28. 1 Par. 29, 30. Eadem hæc dicuntur supra c. 13, 11. seqq. sed diverso scopo. Ibi vt historiam Ioasi Scriptura compleret, hic autem vt ostendat, Amatsiam ei supervixisse, laudetque diuinam misericordiam, quæ tamen Amatsiam non plane perdere voluerit, abrepto ex hac vita Ioaso. *S.* *q*) v. 18. vid. 1 Reg. 14, 19.

℣. 16. *r*) v. 29. c. 10, 35. *s*) v. 23. c. 13, 13.

℣. 17. *t*) quos maximam partem cum Lachisæ in exilio transegisse volunt Interpretes, filio Vsia Hierosolymis eo substituto v. 21. vid. *Schmid.* ad v. 19. 20. 21.

℣. 18. *u*) conf. 2 Par. 25, 1. seqq.

℣. 19. *x*) 2 Par. 25, 27. *y*) Facile coniici potest, quod in grauissimum odium incurrerit Hierosolymitanorum: in caussa namque fuit, vt vrbs caperetur, & ingens damnum pateretur. *S.* *z*) vrbem in tribu Iudæ Ios. 10, 3. 31. c. 15, 39. & munitam, infra c. 18, 14. 2 Par. 11, 9. *a*) *S.* forte, quod res nouas molitus esset: nec legimus etiam, quod Vzias cædem Patris vltus sit.

℣. 20. *b*) c. 9, 28. 1 Reg. 2, 10.

℣. 21. *c*) c. 15, 1. Syr. *Vziam*, sicut dicitur c. 15, 30. 32. 2 Par. 26, 1. *d*) *pro Patre*, adhuc per aliquot annos viuo. vid. v. 17.

℣. 22. *e*) vrbem Idumææ Deut. 2, 8. quæ & *Eloth* dicitur infra c. 16, 6. & 1 Reg. 9, 26. *f*) v. 25. 28.

℣. 23. *g*) solus & pleno iure; cum iam antea vndecim annis, a sexto anno Patris & quarto Vziæ, regno vna cum Patre præfuisset, coll. c. 15, 1. *h*) sub quo Deus plures excitavit Prophetas, vt *Ionam* v. 25. cf. *Hos.* 1, 1. *Am.* 1, 1. c. 7, 9. 10. &c.

℣. 24. *i*) c. 13, 2. 11. c. 15, 9. *k*) c. 15, 9. 18. 24.

℣. 25. *l*) ℣. 22. c. 13, 25. *m*) *ab aditu Chamatæ*, versus septentrionem. *n*) *ad usque mare campestrium* seu mortuum, versus meridiem. vid. Deut. 3, 17. Hinc illa confidentia, quam refellit Propheta Am. 6, 13. 14. qui cum *Hosea* & *Ioele* reiectionem subuersionemque Israelis & Iudæ nunciauit. *o*) Alibi hoc Ionæ oraculum non extat, neque liquet, quando id pronunciatum sit. *p*) qui deinde Niniven missus fuit. conf. not. c. 15, 20. Ion. 1, 1. seqq. *q*) in tribu Sebulon Ios. 19, 13.

℣. 26. *r*) c. 13, 4. cf. Es. 59, 16. *s*) quod peruicax quasi esset, & remedia non admittens adflictio, cf. Deut. 21, 18. al. *amara*, rad. *marar*; S. *abiecti*, rad. ירה. *t*) c. 9, 8. Deut. 32, 36. ℣. 27. *u*) S. *Et nondum locutus erat.* conf. c. 13, 23. *x*) Gen. 6, 7. *y*) conf. c. 13, 5.

℣. 12. לאהלין Ita in textu *plene* sine nota 5. 10. 13. 19. sic fu. 1. contra *Mas. Erff.* ℣. 13. ויבאו sic sine Kri 3. & ᵀsic fu. 5. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad 1 Reg. 12, 12. בשער pro eo habent *Orientales* מִשַּׁעַר *a porta.*„ ℣. 23. מלך pro eo hab. על 5. 6. 9. 20. sic fe. 1. & fu. 2. ℣. 25. ים per *Patach* 1. 2. fu. 5. ביד־עבדו sic per *Graschaim* & *Makk.* 1. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. sic fe. 5. החפר *Chet* per *Segol*, 1. sec. *Mas.* suam ac *Erff.* it. *Ind. Basil.* f. 60. d.

28 ירבעם בן־יואש׃ ויתר דברי ירבעם וכל־אשר עשה
וגבורתו אשר־נלחם ואשר השיב את־דמשק ואת־ קמץ בז״ק
חמת ליהודה בישראל הלא־הם כתובים על־ספר
29 דברי הימים למלכי ישראל׃ וישכב ירבעם עם־
אבתיו עם מלכי ישראל וימלך זכריה בנו תחתיו׃

טו Cap. XV.
בשנת עשרים ושבע שנה
לירבעם מלך ישראל מלך עזריה בן־אמציה
2 מלך יהודה׃ בן־שש עשרה שנה היה במלכו
וחמשים ושתים שנה מלך בירושלם ושם אמו
3 יכליהו מירושלם׃ ויעש הישר בעיני יהוה ככל
4 אשר־עשה אמציהו אביו׃ רק הבמות לא־סרו
ה עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות׃ וינגע יהוה את־
המלך ויהי מצרע עד־יום מתו וישב בבית החפשית
6 ויותם בן־המלך על־הבית שפט את־עם הארץ׃ ויתר
דברי עזריהו וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־
7 ספר דברי הימים למלכי יהודה׃ וישכב עזריה עם־
אבתיו ויקברו אתו עם־אבתיו בעיר דוד וימלך יותם
8 בנו תחתיו׃ בשנת שלשים ושמנה
שנה לעזריהו מלך יהודה מלך זכריהו בן־ירבעם על־
9 ישראל בשמרון ששה חדשים׃ ויעש הרע בעיני יהוה
כאשר עשו אבתיו לא סר מחטאות ירבעם בן־נבט
י אשר החטיא את־ישראל׃ ויקשר עליו שלם בן־יבש
11 ויכהו קבל־עם וימיתהו וימלך תחתיו׃ ויתר דברי
זכריה הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
12 ישראל׃ הוא דבר־יהוה אשר דבר אל־יהוא
לאמר בני רביעים ישבו לך על־כסא ישראל
ויהי־כן׃
13 שלום בן־יביש מלך בשנת שלשים ותשע שנה לעזיה
14 מלך יהודה וימלך ירח־ימים בשמרון׃ ויעל מנחם
בן

℣. 28. z) c. 13, 12. a) v. 15. 1 Reg. 16, 5. b) vid. v. 22. c) olim a Dauide occupatam 2 Sam. 8, 6. sed Salomoni ereptam 1 Reg. 11, 24. cf. 1 Reg. 20, 34. d) vid. Num. 34, 8. & 2 Par. 8, 3. e) *ad Iudaeam* sibi tunc tributariam vid. v. 24. f) quum ipse Rex esset *in Israele*.

℣. 29. g) Horribilis terræ motus, concussionem regni minitans, ante Ierobeami mortem incidit, biennio ante prædictus Am. 1, 1. h) anno 38. Vsiæ c. 15, 8. & sic post vndecim annorum & 6. mensium interregnum. Nam Vsias Rex factus est anno 16. Ierobeami, qui regno Israelis præfuit 41. annos, vsque ad annum Vsiæ 26. Hinc ergo relinquitur spatium vndecim annorum vsque ad annum Vsiæ 38. quo demum Zacharias Rex factus est c. 15, 8.

CAP. XV, ℣. 1. i) Amatsias regnauit *viginti & nouem annis* c. 14, 2. Ieroboam autem Rex factus est *decimo quinto* illius anno c. 14, 23. Mortuus igitur fuit Amatsias *anno* 15. Ierobeami. His 15. annis si adduntur anni *vndecim*, quibus iam antea Ieroboamus Rex a Patre fuerat declaratus c. 14, 23. prodeunt anni 26. ac sequenti anno 27. Vsias Rex factus est secundum hunc locum. k) v. 7. c. 14, 21. *Vsias* v. 13. 30.

℣. 2. l) 2 Par. 26, 1. 3.

℣. 3. m) v. 34. c. 14, 3. Hinc felix fuit, quamdiu Deum submisse coluit 2 Par. 26, 5. seqq.

℣. 4. n) v. 35. c. 14, 4.

℣. 5. o) Gen. 12, 17. p) c. 5, 27. Vide caussam 2 Par. 26, 16. seqq. & conf. Num. 12, 10. Deut. 24, 8. q) ex lege Leu. 13, 46. r) S. *dimissionis* s. *solitariæ* vitæ, instar mortui Ps. 88, 6. s) c. 10, 5. c. 18, 18.

℣. 6. t) v. 11. 15. c. 14, 28. u) 1 Reg. 14, 19.

℣. 7. x) 2 Par. 26, 23. y) 1 Reg. 14, 20. z) 1 Reg. 2, 10.

℣. 8. a) v. 1. c. 8, 25. b) c. 14, 29.

℣. 9. c) v. 18. c. 14, 24. d) v. 24. c. 10, 31. e) v. 18. 24. 1 Reg. 14, 16.

℣. 10. f) v. 15. 25. c. 12, 21. g) *coram omni populo* (2) Ez. 26, 9. ex vsu Chald. vid. Dan. 3, 3. h) Hos. 1, 4. cf. Am. 7, 9. i) *regnum* per vim *occupauit*, vt successores tyranni, seditiosi & *fures* Hos. 7, 1. dicendi potius, quam legitimi Reges.

℣. 11. k) vid. v. 6.

℣. 12. l) vid. c. 10, 30.

℣. 13. m) v. 30. Ion. *Azarias*, vt est supra v. 1. 8. & infra v. 17. n) Deut. 21, 13.

℣. 28. וגבורתו Ita 2. 3. sic fe. 5. at per *Paschta* 1. נלחם per *Patach* 1. 2. 5. 23. sec. *Masor*. 1. 2. & Erff. sed contra *Masor*. ֿ *impr*. h. l. item præter *impr*. ad Iud. 9, 17. CAP. XV, ℣. 2. בירושלם per *Mun*. loco *Meth*. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. ℣. 9. לא per *Makk*. 1. fe. 5. ℣. 10. קבל־עם Ita *Kuph* per *ChatephKomets* sine *Meth*. 6. 9. 11. 14. 16. 20. 21. at velut vnam vocem קבלעם scribunt 1. 2. 3. 5. quo pacto foret Nomen *pr*. viri sec. 6. qui habent Κεβλαάμ. ℣. 13. לעזיה pro eo hab. לעזריה (prout idem Rex vocatur v. 1.) 2. 3. sic fm. 1. 5. & sic legerunt 6. *Vulg*. & *Ion*.

בן־גדי מתרצה ויבא שמרון ויך את־שלום בן־יביש
בשמרון וימיתהו וימלך תחתיו׃ ויתר דברי שלום טו
וקשרו אשר קשר הנם כתובים על־ספר דברי הימים
16 למלכי ישראל׃ אז יכה־מנחם את־
תפסח ואת־כל־אשר־בה ואת־גבוליה מתרצה כי לא
פתח ויך את כל־ההרותיה בקע׃
17 בשנת שלשים ותשע שנה לעזריה מלך
יהודה מלך מנחם בן־גדי על־ישראל עשר שנים
18 בשמרון׃ ויעש הרע בעיני יהוה לא־סר מעל חטאות
ירבעם בן־נבט אשר־החטיא את־ישראל כל־ימיו׃
19 בא פול מלך־אשור על־הארץ ויתן מנחם לפול אלף
ככר־כסף להיות ידיו אתו להחזיק הממלכה בידו׃
ויצא מנחם את־הכסף על־ישראל על כל־גבורי החיל כ
לתת למלך אשור חמשים שקלים כסף לאיש אחד
21 וישב מלך אשור ולא־עמד שם בארץ׃ ויתר דברי
מנחם וכל־אשר עשה הלוא־הם כתובים על־ספר
22 דברי הימים למלכי ישראל׃ וישכב מנחם עם־
אבתיו וימלך פקחיה בנו תחתיו׃
23 בשנת חמשים שנה לעזריה מלך יהודה
מלך פקחיה בן־מנחם על־ישראל בשמרון שנתים׃
24 ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מחטאות ירבעם בן־נבט
אשר החטיא את־ישראל׃ ויקשר עליו פקח בן־ כה
רמליהו שלישו ויכהו בשמרון בארמון בית־מלך
את־ארגב ואת־האריה ועמו חמשים איש מבני גלעדים
26 וימתהו וימלך תחתיו׃ ויתר דברי פקחיה וכל־אשר
עשה הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
27 ישראל׃ בשנת חמשים ושתים שנה
לעזריה מלך יהודה מלך פקח בן־רמליהו על־ישראל
28 בשמרון עשרים שנה׃ ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מן־
חטאות

℣. 21. m) v. 6. 11. 26. n) vid. v. 15. ℣. 22. o) 1 Reg. 14, 20. ℣. 23. p) v. 17. c. 8, 25. q) v. 17. 27. r) nec dignus fuit diuturniore regno. conf. c. 21, 19. ℣. 24. s) v. 9. t) v. 18. 28. ℣. 25. u) v. 10. 30. x) v. 27. 37. y) c. 9, 25. z) 1 Reg. 16, 18. a) *cum Argobo & cum Arieho*, quos socios habuit coniurationis, sec. *Vatabl.* aliosque, sed melius *Schmidius* censet, quod fuerint duo principes Pekachiæ, quorum potentiam & auctoritatem timuerit Pekach, ideoque cum Rege eos trucidauerit. b) *cum ipso autem* Pekacho *erant* &c. c) de *Gileaditis*, qui bellicosi erant homines. vid. Ios. 17, 1. & conf. Hos. 6, 8. d) Crebræ & violentæ hæ mutationes grauiter adflixerunt populum dudum, qui tamen calamitatibus istis melior factus non est, licet per Prophetas bene multos, Hoseam, Esaiam, Amosum, Ioelem &c. commoneretur c. 17, 13. ℣. 26. e) vid. v. 15. ℣. 27. f) vid. v. 23. g) v. 1. 17. *Vsiæ* v. 13. h) v. 25. qui valde infestus fuit regno Iudæ, idque auxilio Syri euertere conatus est primum sub Iothamo v. 37. maxime vero sub Achazo c. 16, 5. Es. 7, 1. 6. 2 Par. 28, 6. seqq. ℣. 28. i) v. 24. c. 17, 2.

המלך קרי

℣. 14. o) v. 16. 1 Reg. 15, 21. p) vid. not. v. 10. ℣. 15. q) v. 6. 1 Reg. 11, 41. r) 1 Reg. 16, 20. s) vt v. 10. t) v. 11. 21. 1 Reg. 14, 19. ℣. 16. u) Alia fuit vrbs huius nominis ad Euphratem 1 Reg. 5, 4. vide *Curtium* lib. 10. c. 1. x) vid. v. 14. y) *quod non aperuisset, & pro Rege eum agnouisset.* Raschi subintell. *præfectus vrbis.* Syr. add. *portas*, ita Ion. *portas suas ad pacem ineundam.* Tiphchah terminatione masculinum est, significatione femininum. Sic *Damascene* Es. 17, 1. &c. z) *ideo percussit eam.* a) crudelissime imitatus Chazaelem c. 8, 12. & Ammonitas Am. 1, 13. R. *Levi* quidem *pro dissectis grauidis* mulieribus intelligit *turres s. arces munitas in montibus expugnatas*; sed sine vrgente aliqua ratione. ℣. 17. b) vid. v. 8. c) v. 1. 23. *Vsiæ* v. 13. ℣. 18. d) v. 9. 24. ℣. 19. e) Venit itaque *Phul* diuino iudicio 1 Par. 5, 26. symbolice significatus Am. 7, 1. seqq. f) vt se iuuaret cf. 2 Sam. 22, 17. & infra c. 16, 7. 8. Hac ratione vero Ephraim eo perductus est, vt confideret in Assyriis, quod eis exitio fuit, & passim a Prophetis reprehenditur. vid. Hos. 5, 13. c. 7, 11. c. 8, 9. & cf. Es. 7, 20. ℣. 20. g) S. *Exegit autem.* q. d. *exire fecit* pecuniam e manibus s. crumena Israelitarum. Ion. Syr. *imposuit insuper omnes etiam.* asynd. i) *strenuos milites* c. 24, 14. Ios. 1, 14. c. 10. 7. nemine excepto Al. *valentes opibus.* Sic Syr. *diuites terræ.* k) *singulis imponebat* Iud. 8, 18. Ps. 21, 7. l) diuina fauente misericordia ad preces piorum Am. 7, 2. 3. Quumque nimis insolescerent Assyrii, ad eos *Ionam* Deus ablegauit; quod verisimiliter, circa hæc tempora factum esse, colligitur. conf. c. 14, 25. ℣. 21.

℣. 16. יכה per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ויך *Iod* per *Kametz* 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* sic fu. 5. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* item contra *Ind. Basil.* f. 60. c. ההרותיה sic per *Tiphcha & Merca* simul 3. 8. 16. & sic manu correctum in *Ber.* sec. *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* ad Leu. 23, 21. at ceteri loco *Merca* habent *Metheg.* ℣. 25. ארגב per *Pascha* 1. 6. 9. 11. 16. 20. 21. 23. האריה *Meth.* pro *Munach* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19.

חטאות ירבעם בן־נבט אשר החטיא את־ישראל׃ בימי 29
פקח מלך־ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור
ויקח את־עיון ואת־אבל בית־מעכה ואת־ינוח ואת־קדש
ואת־חצור ואת־הגלעד ואת־הגלילה כל ארץ נפתלי
ל ויגלם אשורה׃ ויקשר־קשר הושע בן־אלה על־פקח בן־
רמליהו ויכהו וימיתהו וימלך תחתיו בשנת עשרים
31 ליותם בן־עזיה׃ ויתר דברי פקח וכל־אשר עשה הנם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל׃
32 בשנת שתים לפקח בן־רמליהו מלך ישראל
33 מלך יותם בן־עזיהו מלך יהודה׃ בן־עשרים וחמש שנה
היה במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלם ושם אמו
34 ירושא בת־צדוק׃ ויעש הישר בעיני יהוה ככל אשר־
לה עשה עזיהו אביו עשה׃ רק הבמות לא סרו עוד העם
מזבחים ומקטרים בבמות הוא בנה את־שער בית־
36 יהוה העליון׃ ויתר דברי יותם וכל־אשר עשה הלא־
הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה׃
37 בימים ההם החל יהוה להשליח ביהודה
38 רצין מלך ארם ואת פקח בן־רמליהו׃ וישכב יותם
עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו בעיר דוד אביו וימלך
טז אחז בנו תחתיו׃ בשנת שבע־עשרה
שנה לפקח בן־רמליהו מלך אחז בן־יותם מלך יהודה׃
2 בן־עשרים שנה אחז במלכו ושש־עשרה שנה מלך
בירושלם ולא־עשה הישר בעיני יהוה אלהיו כדוד
3 אביו׃ וילך בדרך מלכי ישראל וגם את־בנו העביר
באש כתעבות הגוים אשר הוריש יהוה אתם מפני
4 בני ישראל׃ ויזבח ויקטר בבמות ועל־הגבעות ותחת
ה כל־עץ רענן׃ אז יעלה רצין מלך־ארם ופקח בן־
רמליהו מלך־ישראל ירושלם למלחמה ויצרו על־
6 אחז ולא יכלו להלחם׃ בעת ההיא השיב

k) v. 9. 18. cf. c. 21, 16. ✠. 29. l) ab Achazo accersitus c. 16, 7. 2 Par. 28, 16. contra voluntatem Dei Ef. 7, 4. & in propriam perniciem ibid. v. 17. 20. c. 8, 7. 2 Par. 28, 20. 21. 23. m) cf. Ef. 8, 4. n) 1 Reg. 15, 20. o) ibid. p) Iof. 16, 6. q) Iof. 12, 22. Iud. 4, 6. r) Iof. 11, 1. Alia in Arabia Ier. 49, 28. 30. 33. s) Num. 26, 29. t) Iof. 20, 7. 1 Reg. 9, 11. u) cf. Ef. 8, 23. Hof. 1, 5. x) vid. 1 Par. 5, 26. & cf. Am. 7, 4. feqq. ✠. 30. y) v. 10. 25. z) c. 17, 1. a) *anno vigesimo*, ex quo sc. regnare cœpit, dum in viuis erat Iothamus: *sedecim* enim annos tantum regnauit, & iam quadriennium mortuus fuit v. 33. Erat autem hic vigesimus annus Iothami *quartus Achazi* c. 16, 1. Aliud dubium confer c. 17, 1. b) sic v. 13. 32. ac *Azaria* v. 1. 7. &c. ✠. 31. c) 1 Reg. 11, 41. d) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 28, 6. ✠. 32. e) 2 Par. 27, 1. f) vid. v. 30. ✠. 33. g) cf. v. 30. ✠. 35. h) v. 4. 1 Reg. 15, 4. i) cuius tamen perditos mores Rex corrigere debuisset. k) nec tamen ipse templum Iehouæ ingressus est. vid. 2 Par. 27, 2. l) 2 Par. 23, 20. quæ versus Beniamin Ier. 20, 2. & septemtrionem Ez. 9, 2. Circa hæc autem tempora, & principio quidem regni Iothami, vaticiniis contra vtrumque regnum inclaruit *Micha Moraschtæus*. Mich. 1, 1. His etiam temporibus facta est recensio Transiordanensium 1 Par. 5, 17. paullo post in captiuitatem ab Assyriis abreptorum, vt supra dictum v. 29. ✠. 37. m) c. 10, 32. n) non tam propter Regem Iothamum, quam ob populi peccata. v. 35. 2 Par. 27, 2. o) c. 16, 5. Ef. 7, 1. p) cui durum fuit Iudæ flagellum. vid. not. v. 27. & 2 Par. 28, 6. feqq. ✠. 38. q) c. 9, 28. 1 Reg. 2, 10. r) c. 16, 1. feqq.

l) feqq. homo pessimus, & hypocrita maximus. CAP. XVI. ✠. 1. s) c. 8, 25. t) conf. c. 15, 38. u) c. 15, 27. x) c. 15, 38. ✠. 2. y) 2 Par. 28, 1. z) c. 15, 34. a) c. 14, 3 sed prorsus contrarium. Baalibus enim simulacra conflauit, & filios suos adoleuit, omnisq; generis idololatriam vbique locorum instituit. ✠. 3. b) c. 8, 18. c) forte *Maasciam* 2 Par. 28, 7. S. d) c. 17, 17. Leu. 18, 21. Deut. 18, 10. aliosque *combussit* 2 Par. 28, 3. e) c. 21, 2. f) c. 17, 8. ✠. 4. g) 2 Par. 28, 4. h) vid. 2 Par. 28, 25. i) Ef. 65, 7. cf. Deut. 12, 2. k) c. 17, 10. 1 Reg 14, 23. ✠. 5. l) c. 15, 38. Ef. 7, 1. m) v. 1. c. 15, 27. n) postquam ingentem stragem iam tum in Iudæa dederant 2 Par. 28, 5. feqq. o) 2 Sam. 11, 1. Ier. 39, 1. vt regnum in alium transferent. Ef. 7, 6. p) *non tamen potuerunt vrbem expugnare*: non ob fortitudinem Achazi, qui totus pauebat, sed ex misericordia Dei Ef. 7, 2. feqq. ✠. 6. q) c. 13, 25. c. 14, 22. 25.

✠. 30. ויקשר ita *Van* otiosum in textu addidit 1. sec. *Maf.* suam & *Erff.* עזיהו cum adiecto *Schurek* 1. 3. 6. 9. sic fe. 2. & fu. 5. ✠. 33. ושש־עשרה ita 1. 3. 7. 8. 13. 14. 19. sic fe. 5. ✠. 35. לא per *Makk.* 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. עוד per *Merca* 2. 5. 6. 9. 16. 20. 21. 22. 23. at per *Darga* 3. ✠. 36. וכל Hanc vocem penitus omittunt 1. 5. 22. & notam insuper addit 22. כצ״ל סס כולם ובדפוסים נפל טעות וכל ita *fieri debere sec. omnes libros Hispp. vitiose igitur in impressos* וכל *irrepsisse* attamen nostram lectionem expresserunt omnes *Versiones*. ✠. 37. ואת־פקח ita 2. 6. 9. 16. 20. 21. 22. sic fu. 1. 5. contra *Maf.* 1. impr. & *Erff.* ✠. 6. *Spatium* nullum præmittunt 1. 2. 5. 6. 9. 10. 19. השיב per *Tlischaktanna* aptius 3. & sic fu. 5.

רצין מלך־ארם את־אילת לארם וינשל את־היהודים
מאילות וארומים באו אילת וישבו שם עד היום הזה :
7 וישלח אחז מלאכים אל־תגלת פלסר מלך־אשור
לאמר עבדך ובנך אני עלה והושעני מכף מלך־
8 ארם ומכף מלך ישראל הקומים עלי : ויקח אחז את־
הכסף ואת־הזהב הנמצא בית יהוה ובאצרות בית
9 המלך וישלח למלך־אשור שחד : וישמע אליו מלך
אשור ויעל מלך אשור אל־דמשק ויתפשה ויגלה
י קירה ואת־רצין המית : וילך המלך אחז לקראת
תגלת פלאסר מלך־אשור דומשק וירא את־המזבח
אשר בדמשק וישלח המלך אחז אל־אוריה הכהן
את־דמות המזבח ואת־תבניתו לכל־מעשהו :
11 ויבן אוריה הכהן את־המזבח ככל אשר־שלח
המלך אחז מדמשק כן עשה אוריה הכהן עד־בוא
12 המלך־אחז מדמשק : ויבא המלך מדמשק וירא
המלך את־המזבח ויקרב המלך על־המזבח ויעל
13 עליו : ויקטר את־עלתו ואת־מנחתו ויסך את־נסכו
ויזרק את־דם־השלמים אשר־לו על־המזבח :
14 ואת המזבח הנחשת אשר לפני יהוה ויקרב
מאת פני הבית מבין המזבח ומבין בית יהוה ויתן
טו אתו על־ירך המזבח צפונה : ויצוהו המלך אחז
את־אוריה הכהן לאמר על־המזבח הגדול הקטר
את־עלת־הבקר ואת־מנחת הערב ואת־עלת
המלך ואת־מנחתו ואת עלת כל־עם הארץ
ומנחתם ונסכיהם וכל־דם עלה וכל־דם זבח עליו
16 תזרק ומזבח הנחשת יהיה־לי לבקר : ויעש אוריה
17 הכהן ככל אשר־צוה המלך אחז : ויקצץ המלך
אחז את־המסגרות המכנות ויסר מעליהם ואת־
הכיר ואת־הים הורד מעל הבקר הנחשת אשר
תחתיה

℣. 12. r) vel ipse Sacerdo-

וארומים קרי

tis munus sibi sumens, vt olim Ierobeamus 1 Reg. 12, 33. c. 13, 1. tacente Vria, turpissimo adulatore; vel tantum vt adstaret. *Schm.*

℣. 13. s) Leu. 8, 20. 21. t) Ier. 44, 17. u) Ez. 24, 5.

כצל

℣. 14. x) v. 15. a Salomone factum 2 Par. 4, 1. y) illud *inquam transtulit*, longius loco suo *amouit*, & in alium *admouit*. cf. Es. 65, 5. z) *inter altare suum*. Num. 7, 89.

℣. 15. a) *super ara ista magna*. v. 11. b) Ps. 141, 2. Ex. 29, 41. c) vid. v. 14. d) *ad quaerendum illud, si mihi visum fuerit*. Ps. 27, 4.

℣. 16. e) v.

ויצוה קרי

11. Pessime omnino fecit Vrias, qui haec omnia Regi indulsit.

℣. 17. f) Vnde licentiose perrexit, & *truncauit* seu *abscidit* c. 18, 16. 2 Par. 28, 24. g) 1 Reg. 7, 28. h) 1 Reg. 7. 38. i) cf. Coh.

את קרי

2, 19. k) & *labra* 1 Reg. 7. 30. 38. l) 1 Reg. 7, 23.

r) c. 14, 22. 2 Par. 26, 2. Etiam *Eloth* quercus, in plurali dicitur. De ea B. *Hieronymus* in locis Hebraicis ita: *Ailat* veteribus, nunc *Aila*, in extremis finibus Palaestinae iuncta meridianae solitudini & mari rubro, vnde ex Aegypto in Indiam, & inde ad Aegyptum nauigatur. s) Deut. 7, 1. t) 1 Reg. 9, 26. u) Ion. Syr. & *Syri*; & his confoederati (sec. Kri) *Idumaei*, qui itidem, vt etiam *Palaestini*, Iudaeam grauissime adflixerunt. vid. 2 Par. 28, 17. seqq.

℣. 7. x) *Miserat autem*, antequam obsidione conclusus esset, S. coll. 2 Par. 28, 6. 16. y) c. 15, 29. quumque interea hostes vrbem obsiderent, & in summo metu versaretur, solatium diuinum & signum vltro oblatum ingrato animo contemsit, etsi religiosissimum se simularet. vid. Es. 7, 2--13. z) c. 17, 3. a) Deut. 28, 7. Ps. 3, 2.

℣. 8. b) cf. c. 18, 15. 1 Reg. 15, 18. c) c. 12, 19. d) conf. 2 Par. 28, 21. e) cf. c. 15, 19. 1 Reg. 15, 19. Es. 7, 20.

℣. 9. f) c. 15, 29. Ion. *sc. populum, qui in ipsa*. g) Am. 1, 5. c. 9, 7. pars Albaniae est, vbi fluuius *Cyrus*. vid. *Hiller*. h) cf. Es. 8, 4. Idem tamen etiam Achazo postea admodum grauis fuit, vid. v. 18. 2 Par. 28, 20. 21. & supra c. 15, 29.

℣. 10. i) *Dammesek* v. 9. 2 Sam. 8, 5. 6. *Darmesek* 1 Par. 18, 5. 6. k) cf. Iud. 10, 6. l) stolido consilio. vid. 2 Par. 28, 23. m) v. 11. 15. Es. 8, 2. n) *exemplar, speciem, similitudinem*. Es. 13, 4. Ez. 1, 13. o) *formam, figuram* 1 Par. 28, 11. 12. p) 1 Reg. 7, 33. vt talem aram Hierosolymis construeret, ad quam redux Rex rem diuinam faceret.

℣. 11. q) v. 16. quum Regem ab impietate auocare debuisset. ℣. 18.

℣. 8. וישלח למלך ita ₁₁². ℣. 15. ויצוהו Psk addunt 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 22. 23. עלת הבקר sic per Mun. ׳milra ׳ 2. 3. 5. עלת per Kadma 17. 18. Ber. ℣. 17. הורד sic defect. 1. 2. 3. 5. 22. sec. Mas. 1. 2. impressam ac Erffurtensem, alii plene.

18 תחתיה ויתן אתו על מרצפת אבנים ׃ ואת־מיסך
השבת אשר־בנו בבית ואת־מבוא המלך החיצונה
19 הסב בית יהוה מפני מלך אשור ׃ ויתר דברי אחז
אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
כ למלכי יהודה ׃ וישכב אחז עם־אבתיו ויקבר עם־
אבתיו בעיר דוד וימלך חזקיהו בנו תחתיו ׃

יז בשנת שתים עשרה לאחז מלך יהודה
מלך הושע בן־אלה בשמרון על־ישראל תשע שנים ׃
2 ויעש הרע בעיני יהוה רק לא כמלכי ישראל אשר היו
3 לפניו ׃ עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי־לו
4 הושע עבד וישב לו מנחה ׃ וימצא מלך־אשור בהושע
קשר אשר שלח מלאכים אל־סוא מלך־מצרים ולא־
העלה מנחה למלך אשור כשנה בשנה ויעצרהו מלך
ה אשור ויאסרהו בית כלא ׃ ויעל מלך־אשור בכל־
6 הארץ ויעל שמרון ויצר עליה שלש שנים ׃ בשנת
התשיעית להושע לכד מלך־אשור את־שמרון ויגל
את־ישראל אשורה וישב אתם בחלח ובחבור נהר
גוזן וערי מדי ׃
7 ויהי כי־חטאו בני־ישראל ליהוה אלהיהם המעלה
אתם מארץ מצרים מתחת יד פרעה מלך־מצרים
8 וייראו אלהים אחרים ׃ וילכו בחקות הגוים אשר
הוריש יהוה מפני בני ישראל ומלכי ישראל אשר
9 עשו ׃ ויחפאו בני־ישראל דברים אשר לא־כן על־
יהוה אלהיהם ויבנו להם במות בכל־עריהם ממגדל
י נוצרים עד־עיר מבצר ׃ ויצבו להם מצבות ואשרים על
11 כל־גבעה גבהה ותחת כל־עץ רענן ׃ ויקטרו־שם
בכל־במות כגוים אשר־הגלה יהוה מפניהם ויעשו
12 דברים רעים להכעיס את־יהוה ׃ ויעבדו הגללים אשר
13 אמר יהוה להם לא תעשו את־הדבר הזה ׃ ויעד יהוה
בישראל

m) vid. 1 Reg. 7, 25. n) *stratum* (1) conf. Esth. 1, 6. & not. 1 Reg. 19, 6. o) non ipsi pauimento Templi, sed substratis lapidibus illud imposuit. *Schmidius*.

℣. 18. p) S. *Velamen quoque Sabbati*. al. *Tegmen* in vmbraculum factum (1) q) quod cum in finem factum erat, vt federent sub eo die Sabbati. *Kalchi*. al. *vt docerent*, al. vt ibi satellitium Regis consisteret. r) conf. 1 Reg. 10, 5. s) *exterius*, extra Templum & omnia eius atria. t) *conuertit intra domum Domini*. u) cf. v. 9. ne, si veniret murum Templi oppugnaturus, istud tegmen ei prodesset. *Maii Oecon*. Immo ipsum ostium Templi tandem conclusit 2 Par. 28, 24.

℣. 19. x) c. 15, 31. y) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 1 Par. 28. tot.

℣. 20. z) 1 Reg. 2, 10. non tamen in sepulcris Regum 2 Par. 28, 27. cf. supra c. 12, 22. a) c. 18, 1.

CAP. XVII, ℣. 1. b) at *vigesimo* Iothami s. *quarto anno Achazi* Rex iam factus erat c. 15, 30. vid. not. seq. c) nempe pleno iure, & compositis turbis, quæ prioribus 9. annis intercesserant; vel ab ipso etiam Salmanassere denuo nunc coronatus, aut sub conditione tributi in regno confirmatus fuit.

℣. 2. d) c. 15, 24. 28. e) cf. c. 14, 3. f) Et grauius tamen illis punitus fuit. Solet nimirum Deus pœnam maiorem differre ex sua longanimitate, si forte posteri seriam agant pœnitentiam; quod si non fit, etsi hi minus mali sint, ad vindictam tandem procedit ira Dei, coll. Ex. 20, 5. *S*.

℣. 3. g) cuius filius & successor fuit Sancherib c. 18, 13. h) c. 16, 7. i) vid. c. 3, 4. k) v. 4. 1 Reg. 5, 1.

℣. 4. l) c. 11, 14. Ef. 8, 12. m) vid. Hos. 7, 11. 8, 13. c. 9, 3. c. 11, 5. c. 12, 1. Quæ Prophetiæ illius capita omnia circa hæc tempora edita esse censet *Lightfoot*. Chronol. p. 105.

מוסף קרי
מלעיל

105 n) 1 Reg. 10, 25. o) c. 4, 24. p) c. 25, 27. 1 Reg. 22, 27.

℣. 5. q) c. 18, 9. Ef. 8, 3.

℣. 6. r) Raschio *anno nono* post rebellionem Hoseæ.

Cap. XVII.

z. cf. v. 1. Erat autem hic *annus sextus Hiskiæ* c. 18, 10. s) v. 23. c. 8, 11. t) totam residuam gentem. cf. supra c. 15, 29. & Am. 7, 8. u) Hos 1, 4. x) v. 24. 1 Par. 8. 2. y) Hillero *in Colchide*, Bocharto autem aliisque Ptolomæi *Calachena* ad aquilonem Assyriæ. z) Hillero *in Iberia*. Plin. H. N. lib. VI. c. 10. Bocharto autem Ptolomæi *Chaboras* mons, siue Assyriæ montosa pars, qua Mediam attingit. a) *ad fluuium Gauzaniæ* 1 Par. 5, 26. quæ vrbs & regio Albaniæ inter duos Cyri alueos. vid. *Phaleg*. p. 220. & 274. b) c. 18, 11. sicut hæc omnia prædixerat *Ahia* Silonites 1 Reg. 14, 14. seqq.

℣ 7. c) *idque factum est*, *quod*. Vel *immo factum est*, *quum* ita contumaciter *peccarent* - vt Deus eos prorsus reiiceret v. 18. *S*. d) Ier. 2, 6. e) c. 13, 5. f) v. 35. Ex. 20, 3. ℣. 8. g) cf. Ier. 15, 2. h) c. 16, 3. c. 21, 2. ℣. 9. i) *& occultarunt* apud se 2 Par. 3, 5. 1 Sam. 15, 30. h. e. turpes fuerunt hypocritæ, falsis opinionibus intus referti & omni malitia cordis etiam sub externa specie pietatis; *S*. cf. Ier. 2, 33. k) *non recta*. sic Ion. Syr. Conf. v. 11. c. 7, 9. Ier. 23, 10. l) *aduersus Dominum*, qui eos serio dehortabatur. m) c. 18, 8. n) *custodum* publicorum Ier. 31, 6. aut priuatorum Prou. 27, 18. o) c. 3, 19. ℣. 10. p) v. 16. c. 3, 2. 1 Reg. 14, 23. Leu. 26, 1. Deut. 16, 22. q) c. 16, 4. ℣. 11. r) vid. v. 9. s) v. 17. 1 Reg. 16, 2. ℣. 12. t) c. 21, 11. u) Ex. 20, 2. c. 23, 13. ℣. 13. x) *Contestatus quoque est* v. 15. Zach. 3, 6.

℣. 18. החיצונה *milra* 2. 3. 6. 9. 20. 21. sic ℞. 5. contra *Mas*. 1. *impr*. ac *Erff*. CAP. XVII, ℣. 2. רק per *Sakeph*. 3. 5. ℣. 4. סוא ita *Occidentales*; at *Orientales* pro *Cthib* habent סיא & pro *Kri* סוא, sic 2. 3. ℞. 5. ℣. 6. בשנת cum *Kri* בשנה 3. at בשנת se. in textu 2. cum *Kri* לשנה. בחלח sic per *Chateph-pat*. (vt c. 18, 11. omnes) h. l. 2. 3. 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. at ceteri per *Schua simplex*. ℣. 12. את־הגללים ita particulam את־ præmittunt 2. & in margine 6. 9.

14
טו
16
17
18
19
כ
21
22
23
24
כה
26

בישראל וביהודה ביד כל־נביאו כל־חזה לאמר
שבו מדרכיכם הרעים ושמרו מצותי חקותי ככל־
התורה אשר צויתי את־אבתיכם ואשר שלחתי
14 אליכם ביד עבדי הנביאים׃ ולא שמעו ויקשו את־
ערפם כערף אבותם אשר לא האמינו ביהוה אלהיהם׃
טו וימאסו את־חקיו ואת־בריתו אשר כרת את־אבותם
ואת עדותיו אשר העיד בם וילכו אחרי ההבל ויהבלו
ואחרי הגוים אשר סביבתם אשר צוה יהוה אתם
16 לבלתי עשות כהם׃ ויעזבו את־כל־מצות יהוה
אלהיהם ויעשו להם מסכה שנים עגלים ויעשו אשירה
17 וישתחוו לכל־צבא השמים ויעבדו את־הבעל׃ ויעבירו
את־בניהם ואת־בנותיהם באש ויקסמו קסמים וינחשו
18 ויתמכרו לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו׃ ויתאנף
יהוה מאד בישראל ויסרם מעל פניו לא נשאר רק
19 שבט יהודה לבדו׃ גם־יהודה לא שמר את־מצות
כ יהוה אלהיהם וילכו בחקות ישראל אשר עשו׃ וימאס
יהוה בכל־זרע ישראל ויענם ויתנם ביד שסים עד
21 אשר השליכם מפניו׃ כי־קרע ישראל מעל בית דוד
וימליכו את־ירבעם בן־נבט וידא ירבעם את־ישראל
22 מאחרי יהוה והחטיאם חטאה גדולה׃ וילכו בני ישראל
23 בכל־חטאות ירבעם אשר עשה לא־סרו ממנה׃ עד
אשר־הסיר יהוה את־ישראל מעל פניו כאשר דבר
ביד כל־עבדיו הנביאים ויגל ישראל מעל אדמתו
אשורה עד היום הזה׃
24 ויבא מלך־אשור מבבל ומכותה ומעוא ומחמת
וספרוים וישב בערי שמרון תחת בני ישראל וירשו
כה את־שמרון וישבו בעריה׃ ויהי בתחלת שבתם שם
לא יראו את־יהוה וישלח יהוה בהם את־האריות
26 ויהיו הרגים בהם׃ ויאמרו למלך אשור לאמר
הגוים

נביאי קרי

ב׳ טעמים במלה אח׳

קמץ בזק

שני קרי

וידח קרי

ומספרוים קרי

Qualis Israeliticae status in captiuitate Assyriaca fuerit, cogitari facilius potest, quam describi, ob defectum monumentorum, quae indubiam fidem mererentur. Conferri tamen potest liber *Tobiae*, qui veram historiam continet, licet non omnia apte quadrent; quemadmodum vsu venire solet historiis humano studio conscriptis. *Maii Oeconom.* p. 911.

✱. 24. q) *Adduxit vero* deiectos & sedibus suis abreptos. coll. v. 26. c. 18, 34.

r) *Salmanasser* v. 3. deinde *Esarchaddon* v. 27. Esr 4, 2. s) vnde postea Samaritani a Iudaeis dicti sunt *Cuthaei*. Cutham autem alii in Media, alii cum Bocharto in *Susiana* Persiae, Scaliger autem & Hillerus in *Colchide* ponunt. t) v. 31. Hillero eadem, quae *Iuuah* c. 18, 34. idem confert Deut. 2, 23. u) Num. 34, 8. x) vid. v. 31. y) v. 6. 26. ✱. 25. z) a Salmanasere ad Esarchaddonem *S.* a) cf. Leu. 26, 22. b) propterea, quod non agnoscerent, Israelitas ob falsum cultum & impietatem eiectos esse, nec ipsi alios & meliores mores induerent in terra Iehouae.

y) per Achiam, Eliam, Elisam, Hoseam, Amos, aliosque. z) per Esaiam, Ioelem &c. a) *omnis generis Videntium*, h. e. per omnis generis Prophetas. *S.* Am. 7, 12. Es. 1, 1. b) Ier. 25, 5. c) 1 Reg. 3, 14.

✱. 14. d) Ex. 32, 9. Deut. 31, 27. 2 Par. 36, 13. e) conf. v. 40. c. 21, 15.

✱. 15. f) cf. de poena v. 20. & 1 Sam. 15, 23. 26. Hos. 4, 6. g) c. 23, 3. h) v. 13. i) Ier. 10, 3. 15. k) *& vani facti sunt.* (4) Ier. 2, 5. l) Leu. 18, 3. 24.

✱. 16. m) c. 22, 17. n) Ex. 32, 8. o) 1 Reg. 12, 28. p) v. 10. c. 13, 6. c. 18, 4. q) c. 21, 3. Deut. 4, 19. r) 1 Reg. 16, 31.

✱. 17. s) v. 31. c. 16, 3. c. 21, 6. c. 23, 10. t) 1 Sam. 28, 8. u) c. 21, 6. x) 1 Reg. 21, 20. 25. o. ἐπράθησαν. Rom. 7, 14. y) v. 11. c. 21, 6.

✱. 18. z) *Ideo, inquam, iratus est* 1 Reg. 11, 9. cf. supra v. 7. a) v. 20. 23. c. 13, 23. c. 23, 27. b) cum annexa sibi tribu Beniamin, idque ex mera gratia Dei.

✱. 19. c) *Nam etiam Iuda* &c. v. 19. *S.* cf. Ez. 16, 51. Totus hic versus parentheticus est. *S.* d) cf. Hos. 4, 15.

✱. 20. e) Ier. 7, 15. cf. supra v. 15. de culpa. f) ב obiecti, vt Iud. 9, 38. g) scil. decem tribuum. Iudam enim modo excepit v. 18. h) Iud. 2, 14. i) vid. v. 18.

✱. 21. k) *S. auulsit namque se.* vid. 1 Reg. 11, 31. c. 12, 20. l) Cthibh: *& auolare fecit* Ier. 48, 40. Altera lectio: *& abstraxit, depulit* 2 Par. 21, 11. Iou. Syr. *aberrare fecit*, sc. prohibendo, ne Hierosolymam adscenderent. 1 Reg. 12, 28. m) 1 Reg. 14, 16.

✱. 23 n) v. 18. o) cf. v. 13. 1 Reg. 14, 15. Ier. 25, 9. p) v. 33. *Vide itaque benignitatem & seueritatem Dei* &c. Rom. 11, 22. *ne & tu excidaris*, vt Iudaeis postea factum est v. 25. Quam adflictus autem Ecclesia

✱. 13. שבו *Geresch* omittunt 11. 12 15. 16. 21. 22. 23. contra *Mas. impr.* h. l. item *Mas.* 1. & *impr.* ad Gen. 5, 29. ✱. 15. ־אשר per *Mun.* loco *Makk.* 5 – 23. עדותיו sic per *Vau* quiescens 2. 3. 5. 15. 16. ; contra, *Masor. impr.* & *Erff* ✱. 17. בנתיהם *defect.* sine *Vau* 1. 3. sic " fe. 2. secund. *Masoram* 2. & *Erff.* ויתמכרו sic 1. at per solum *Schepik* 9. 20. & ׃ sic su. 5. ✱. 24. ומעוא per *He* scribunt in fine 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. item *Occidentales* & *Mas. Erff.* *Aleph* tamen poscit *Mas. impr.* h. l. ספרוים ita *Chirek* in textu exprimunt 10. 11. 13. 15. 19. ceteri omittunt. at וספרוים sine *Kri* 1. 22. 23. ✱. 25. יהוה cum *Psk* poscit *Mas. Erff* 1.

הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלִיתָ וַתּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן לֹא יָדְעוּ אֶת־
מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וַיְשַׁלַּח־בָּם אֶת־הָאֲרָיוֹת וְהִנָּם
מְמִיתִים אוֹתָם כַּאֲשֶׁר אֵינָם יֹדְעִים אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי
27 הָאָרֶץ׃ וַיְצַו מֶלֶךְ־אַשּׁוּר לֵאמֹר הֹלִיכוּ שָׁמָּה אֶחָד
מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִגְלִיתֶם מִשָּׁם וְיֵלְכוּ וְיֵשְׁבוּ שָׁם וְיֹרֵם
28 אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ׃ וַיָּבֹא אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר
הִגְלוּ מִשֹּׁמְרוֹן וַיֵּשֶׁב בְּבֵית־אֵל וַיְהִי מוֹרֶה אֹתָם אֵיךְ
29 יִירְאוּ אֶת־יְהוָה׃ וַיִּהְיוּ עֹשִׂים גּוֹי גּוֹי אֱלֹהָיו וַיַּנִּיחוּ
בְּבֵית הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ הַשֹּׁמְרֹנִים גּוֹי גּוֹי בְּעָרֵיהֶם
ל אֲשֶׁר הֵם יֹשְׁבִים שָׁם׃ וְאַנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת־סֻכּוֹת
בְּנוֹת וְאַנְשֵׁי־כוּת עָשׂוּ אֶת־נֵרְגַל וְאַנְשֵׁי חֲמָת עָשׂוּ
31 אֶת־אֲשִׁימָא׃ וְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת־תַּרְתָּק
וְהַסְפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ
32 וַעֲנַמֶּלֶךְ אלה ספרים׃ וַיִּהְיוּ יְרֵאִים אֶת־יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ
לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית
33 הַבָּמוֹת׃ אֶת־יְהוָה הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת־אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ
עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם׃
34 עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עֹשִׂים כַּמִּשְׁפָּטִים הָרִאשֹׁנִים
אֵינָם יְרֵאִים אֶת־יְהוָה וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקֹּתָם
וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
לה אֶת־בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר־שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּכְרֹת
יְהוָה אִתָּם בְּרִית וַיְצַוֵּם לֵאמֹר לֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וְלֹא־תִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְלֹא תַעַבְדוּם וְלֹא
36 תִזְבְּחוּ לָהֶם׃ כִּי אִם־אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה אֹתוֹ תִירָאוּ וְלוֹ
37 תִשְׁתַּחֲווּ וְלוֹ תִזְבָּחוּ׃ וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים
וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַב לָכֶם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
38 כָּל־הַיָּמִים וְלֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃ וְהַבְּרִית אֲשֶׁר־
כָּרַתִּי אִתְּכֶם לֹא תִשְׁכָּחוּ וְלֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃

כי Ss4 מא ד

v. 26. c) v. 6, 24. *d)* Mich. 5, 4. *e)* Cui malo vt mederentur Assyrii, *Esar-chaddon* deinceps populum discedentem, eo secundum reduxit, & sacerdotem Israeliticum adiunxit, qui veram colendi verum Deum Israelis rationem traderet. Sed illi idola sua retinuerunt & adorarunt, licet simul Iehouæ religionem sequerentur, atque sic monstrum religionis & syncretistæ facti sunt! *v. 27. f) Esar-chaddon* v. 24. Esr. 4, 2. *g)* c. 6, 19. *h)* qui inde recesserunt ob leones. *i)* vid. c. 12, 3. *v. 28. k)* vbi fuerat alter vitulus a Ieroboamo positus 1 Reg. 12, 29. Am. 6, 10. 13. sed ab Assyriis ablatus Hos. 10, 5. 6. *v. 29. l) singulæ gentes.* cf. Num. 17, 21. c. 28, 13. *m)* Es. 45, 7. *n) Samaritæ illi*, ex variis gentibus coalescentes. Mihi tamen illis videntur etiam quidam Israelitarum ab Assyriis vel relicti, vel reversi. Hinc Samaritana vocat Iacobum Patrem suum Ioh. 4, 12. *Schmidius.* *v. 30. o)* vid. v. 24. *p)* q. d. *tentoria filiarum.* Hebræorum traditio habet, *Succoth benoth* fuisse formam gallinæ cum pullis suis. Aliis *simulacra & sacraria Mylittæ Veneris*, vbi se puellæ aduenis prostituerent. Vid. *Pfeiff. Dub. Vexat.* h. l. aliique. *q) Nergalem*, qui Hillero dictus q. s. *luminis scaturigo.* Talmudistis *forma galli*, ex incertissima allusione ad *suam Tarnegol*, quod *gallum* significat. *r)* Talmudistis *forma hirci*, aliis *Simiæ*; Hillero in Onom. p. 609. *Leonis*, solis symbolum. *v. 31. s)* vid. v. 24. *t)* Talmudicis *Canis*. Hillero *sol omnia intuens.* Onom. S. p. 606. *u)* Talm. *asini*; sed eadem incertitudine, qua cetera. *x) Sepharuitæ autem*, al. *vrbe Sepharuaim* v. 24. c. 18, 34. c. 19, 13. Es. 36, 19. vel a monte *Sephar* in Arabia Gen. 10, 30. Grotius; Est vrbs Ptolomæo Σιπφαρα dicta, Syris numero bini-onis, quod eam Euphrates interlueret. Σιππαρηνῶν πόλις Abydeno. *y)* hic muli, alter equi figuram ferre tur habuisse Talmudistis. Vid. R. Sal. & Kimchi ad h. l. *Adram-melech* autem *Regem magnificum* sonat Boch. Phal. p. 584. *Hillero* vero *Ignis est Rex.* Hinc dictus filius Sancheribi infra c. 19, 37.

זין רבתי *v. 32. z)* v. 33. 41. sed non vere aut sincere v. 34. *a)* Iud. 18, 2. 1 Reg. 12, 31. Syr. *ex seipsis. b) & fuerunt facientes.* S. subintell. *deos.* al. *sacra* s. *sacrificia*, vt Tig. Trem. al. *cultum*, sic Ion. Syr. Ar. *v. 33. c)* vide limitationem v. 32. 34. & not. v. 26. *v. 34. d)* v. 23. 41. quo hæc libri pars scribebatur. Varii enim Scriptores horum librorum fuerunt, alii post alios. *Gusset.* p. 421. Confer tamen etiam notas Deut. 3, 14. Ios. 4, 9. *e) illi Samaritani* v. 29. *f)* sc. vere & sincere v. 32. 33. *g)* quam tamen edocti fuerant v. 28. Habemus hic aliquod Spiritus S. iudicium de cultu Samaritano. S. *h)* Gen. 32, 28. 1 Reg. 18, 31. *v. 35. i)* Ex. 24, 8. Deut. 4, 23. &c. *k) cum illis* sc. Israelitis, in fine v. 34. *l)* Iud. 6, 10. *m)* v. 7. 37. 38. *v. 36. n)* cf. Ex. 20, 2. *o)* Ex. 6, 6.

אלהי קרי ספרוים קרי

v. 28. ייראו *plene* 1. 6. 9. 20. 22. (qui tn. in marg. *defect.* cum aliis) sic fu. 2. 5. at יראו per *Kametz* fe. 5. *v. 30.* נרגל *Gimel* per *Patach* 2. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *Ind. Basil.* f. 60. e. alii per *Kamets.* *v. 31.* עשו addunt particulam את 2. & in marg. 6. 9. 20. נבחז per *Kamets* 1. 2. 3. sic fe. 5. *Zain* ordinarium habent 6. 9. 20. 21. 22. 23. at per *Nun* scribunt *Mas. Erff.* & aliqui codd. in Comment. *Kimchii & Bechai*, qui tamen probant *Zain*; & per זעירא זין f. *Zain minusculum* 2. והספרוים ita dualiter 3. 5. & in marg. 2. at *Samech* gem. per *Dag.* 3. 5. ספרוים ita in textu sine nota 2. 11. 16. 21. 23. & *Occidentales*, sic fu. 5. at ספרוים pluraliter 1. denique ספרים scribi & ספרוים legi iubet *Mas. Erff.* *v. 34.* עשים (posterius) per *Rebhia* 2. 7. 10—16. 20. 23. fe. 5. *v. 36.* מצרים per *Rbhia* præuio *Mun.* 1. 2. fu. 5. בכח per *Darge* analogice 1. 2. 3. fe. 5. *v. 37.* המשפטים per *Geresch* præc. *Kadma* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 23.

39 כי אם־את־יהוה אלהיכם תיראו והוא יציל אתכם מיד
מ כל־איביכם׃ ולא שמעו כי אם־כמשפטם הראשון
41 הם עשים׃ ויהיו הגוים האלה יראים את־יהוה ואת־
פסיליהם היו עבדים גם־בניהם ובני בניהם כאשר עשו
אבתם הם עשים עד היום הזה׃

יח ויהי בשנת שלש להושע בן־אלה מלך ישראל מלך
2 חזקיה בן־אחז מלך יהודה׃ בן־עשרים וחמש שנה
היה במלכו ועשרים ותשע שנה מלך בירושלם ושם
3 אמו אבי בת־זכריה׃ ויעש הישר בעיני יהוה ככל
4 אשר־עשה דוד אביו׃ הוא הסיר את־הבמות ושבר
את־המצבת וכרת את־האשרה וכתת נחש הנחשת
אשר־עשה משה כי עד־הימים ההמה היו בני־ישראל
ה מקטרים לו ויקרא־לו נחשתן׃ ביהוה אלהי־ישראל
בטח ואחריו לא־היה כמהו בכל מלכי יהודה ואשר
6 היו לפניו׃ וידבק ביהוה לא־סר מאחריו וישמר מצותיו
7 אשר־צוה יהוה את־משה׃ והיה יהוה עמו בכל אשר־
8 יצא ישכיל וימרד במלך־אשור ולא עבדו׃ הוא הכה
את־פלשתים עד־עזה ואת־גבוליה ממגדל נוצרים עד־
9 עיר מבצר׃ ויהי בשנה הרביעית
למלך חזקיהו היא השנה השביעית להושע בן־אלה
מלך ישראל עלה שלמנאסר מלך־אשור על־שמרון
י ויצר עליה׃ וילכדה מקצה שלש שנים בשנת־שש
לחזקיה היא שנת־תשע להושע מלך ישראל נלכדה
11 שמרון׃ ויגל מלך־אשור את־ישראל אשורה וינחם
12 בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי׃ על אשר לא־שמעו
בקול יהוה אלהיהם ויעברו את־בריתו את כל־אשר
צוה משה עבד יהוה ולא שמעו ולא עשו׃
13 ובארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה
סנחריב מלך־אשור על כל־ערי יהודה הבצרות
ויתפשם

se, 3. 4. n) Prouerbialis locutio, de eo quod rarissimum, & cuius nulla memoria est: *Cler.* ad Ex. 10, 14. Nam eadem infra c. 23, 25. de *Iosia* dicuntur.

CAP. XVIII.

Verum hic in fine vitæ non obediuit ori Dei. *S.* coll. 2 Par. 35, 22. o) Grauius namque peccauit Dauid, Salomo. *Abarb.* At *S.* coll. v. 3 *non fuit, qui esset sicut Dauid, ita vt Hiskias*, nec ante nec post hunc.

℣. 6. p) Deut. 10, 20. 1 Cor. 6, 17. cf. 1 Reg. 11, 3. q) c. 17, 37.

℣. 7. r) Ios. 1, 5. 9. 2 Sam. 7, 9. s) Ios. 1, 7. 1 Sam. 18, 14. 15. t) v. 14. 20. c. 24, 1. rebus, vt putant, secundis, 2 Par. 31, 21. elatior factus. Nam ipse infra v. 14. se rebellione sua *peccasse fatetur*, & in satisfactionem Assyrio magnam pecuniæ summam exsoluit. Sunt tamen, qui iuste eum seruitutis iugum excussisse existimant. Nam etsi Pater tributum aliquod pro præstito sibi auxilio promiserat c. 16, 7. dudum tamen illius expeditionis sumtus compensati erant; nec Hiskias alio titulo Assyriorum Regi obligatus fuit. ℣. 8. u) vt prædixerat Esaias c. 14, 28. seqq. x) qui Achaso multa ademerant 2 Par. 28, 18. y) vid. c. 17, 9. ℣. 9. z) cf. v. 1. 10. a) vid. c. 17, 5. 6. ℣. 10. b) *circa finem* tertii anni. vid. not. 1 Reg. 9, 10. c) c. 17, 6. d) 1 Reg. 16, 18. ℣. 11. e) c. 24, 15. f) 1 Sam. 12, 4. g) vid. c. 17, 6. c. 19, 12. ℣. 12. h) LXX. vt Luc. 19, 44. i) c. 17, 12. ℣. 13. k) conf. v. 9. 10. Es. 36, 1. seqq. 2 Par. 32, 1. Postquam interea Hiskias defecerat, supra v. 7. mortuo Salmanesere. l) qui etiam *Sargon* dictus est, coll. v. 17. & Es. 20, 1. filius & successor Salmaneseris. m) C. 19, 25.

℣. 39. p) Deut. 13, 5. q) cf. c. 18, 35. Ex. 18, 9. Deut. 23, 15. Ios. 24, 10. Iud. 6, 9. c. 8, 34.

℣. 40. r) sc. Israelitæ v. 14.

℣. 41. s) *Et sic quoque gentes istæ* non pure colebant Dominum. v. 26. 32. 33. t) vid. v. 34. Hinc odium illud Iudæorum aduersus Samaritanos e libris Esræ, Nehemiæ & N. T. satis notum. Vide sis etiam *Cellarii Collectanea* Historiæ Samaritanæ, & post hæc eiusdem *Exercitationem*.

CAP. XVIII, ℣. 1. u) cf. v. 9. 10. c. 17, 1. x) anno Patris 14. vel 15. adeoque illo per vnum vel alterum annum adhuc superstite; nam 16. annis regnauit c. 16, 2. coll. c. 17, 1. y) impii patris pius filius, quem Deus mirabiliter excitauit & saluum præstitit. Nam, vt ex temporum ratione colligitur, natus fuit a Patre non amplius, quam 10. aut 11. annos habente. Cui in vniuersa Scriptura nihil simile reperitur. *Maii Oecon.* p. 912.

℣. 2. z) plenius *Abiiah* 2 Par. 29, 1. a) Es. 8, 2.

℣. 3. b) cf. c. 20, 3. c) c. 14, 3. c. 22, 2.

℣. 4. d) Quum probe intelligeret, regnum Israelis & Iudæ propter idololatriam & impietatem vastatum esse, felix regnandi auspicium a reformationis opere fecit, quod latius describitur 2 Par. c. 29. 30. & 31. e) c. 14, 4. c. 16, 4. quod malitiosissime ei obiectabat *Rabsake* infra v. 22. Es. 36, 7. f) cf. c. 17, 10. c. 23, 14. g) c. 13, 6. c. 17, 16. c. 21, 3. h) Deut. 9, 21. i) Num. 21, 8. 9. huc vsque in maximi miraculi memoriam seruatum. k) non amplius eum pro nudo memoriali miraculi diuini habebant, sed & diuino cultu superstitiose prosequebantur. l) *eumque vocabat* populus. *S.* *vocaruntque eum.* cf. Iud. 15, 17.

℣. 5. m) cf. v. 19. 22. 30. 2 Par. 32, 8. Es. 26, 3.

℣. 41. כאשר per *Paschta mendose* 17. 18. & *Ber.* CAP. XVIII, ℣. 5. ביהוה אלהי ita 3. 5. ℣. 7. יצא pro eo alius codex in marg. 1. habet יפנה, & sic su. in textu 2. sed mendum esse, docet criticus in marg. 1. ex *Masora*. וימרד במלך ita 6. 9. 20. ℣. 8. הוא per *Makk.* 1. 2. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. sic se. 5. ℣. 10. וילכדה sic per Verbum *Singulare* 3. contra *Mas.* h. l. & Num. 32, 39. בשנת per *Merca* 1. 2. 3. sic su. 5.

14 ויתפשם : וישלח חזקיה מלך־יהודה אל־מלך־אשור
לכישה׀ לאמר׀ חטאתי שוב מעלי את אשר־תתן עלי
אשא וישם מלך־אשור על־חזקיה מלך־יהודה שלש
טו מאות ככר־כסף ושלשים ככר זהב : ויתן חזקיה את־
כל־הכסף הנמצא בית־יהוה ובאצרות בית המלך :
16 בעת ההיא קצץ חזקיה את־דלתות היכל יהוה ואת־
האמנות אשר צפה חזקיה מלך יהודה ויתנם למלך
17 אשור : וישלח מלך־אשור את־תרתן
ואת־רב־סריס ׀ ואת־רבשקה מן־לכיש אל־המלך
חזקיהו בחיל כבד ירושלם ויעלו ויבאו ירושלם ויעלו
ויבאו ויעמדו בתעלת הברכה העליונה אשר במסלת
18 שדה כובס : ויקראו אל־המלך ויצא אלהם אליקים
בן־חלקיהו אשר על־הבית ושבנה הספר ויואח בן־
19 אסף המזכיר : ויאמר אלהם רבשקה אמרו־נא אל־
חזקיהו כה־אמר המלך הגדול מלך אשור מה
כ הבטחון הזה אשר בטחת : אמרת אך־דבר שפתים
עצה וגבורה למלחמה עתה על־מי בטחת כי מרדת
21 בי : עתה הנה בטחת לך על־משענת הקנה הרצוץ
הזה על־מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה
22 כן פרעה מלך־מצרים לכל־הבטחים עליו : וכי־
תאמרון אלי אל־יהוה אלהינו בטחנו הלוא־הוא אשר
הסיר חזקיהו את־במתיו ואת־מזבחתיו ויאמר
ליהודה ולירושלם לפני המזבח הזה תשתחוו
23 בירושלם : ועתה התערב נא את־אדני את־מלך אשור
ואתנה לך אלפים סוסים אם־תוכל לתת לך רכבים
24 עליהם : ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני
הקטנים ותבטח לך על־מצרים לרכב ולפרשים :
כה עתה המבלעדי יהוה עליתי על־המקום הזה להשחתו
26 יהוה אמר אלי עלה על־הארץ הזאת והשחיתה : ויאמר

n) vt prædictum erat Ef. 8, 8.

℣. 14. o) v. 17. c. 14, 19. c. 19, 8. quam obſederat Aſſyrius 2 Par. 32, 9. cf. not. Ioſ. 10, 3. p) vid. v. 7.

℣. 15. q) c. 12, 19. c. 16, 8.

℣. 16. r) c. 16, 17. c. 23, 13. Ion. Syr. Ar. *decorticauit.* s) laminis aureis obductas 1 Reg. 6, 32. 35. t) *limina* vel *poſtes* (1) u) ſc. laminis aureis, cum Templum rurſus aperiret 2 Par. 29, 3. x) Quo ipſo tamen, cum non contentus eſſet, nec promiſſis ſtaret ferociſſimus hoſtis, Hiskias & muros & arces Hieroſolymorum refecit, aliaque neceſſaria ad defenſionem procurauit, & populum denique ad Dei præſidium validiſſimum pie remiſit. vid. 2 Par. 32, 1–8.

℣. 17. y) *Sancherib.* vel *Sargon* v. 13. z) Eſ. 20, 1. a) *præfectum eunuchorum* ſ. *aulicorum.* vid. Ier. 39, 3. al. *proprium.* b) v. 19. plerisque *proprium.* S. *præfectum pincernarum.* cf. Onkelos Gen. 40, 2. vbi etiam eſt *Rabſchake.* c) v. 14. d) c. 6, 24. Ez. 17, 17. vt metropolin in fidem reciperent, ac præſidiis occuparent. e) 1 Reg. 18, 32. *ad aquæductum* ab Hiskia factum infra c. 20, 20. f) 1 Reg. 22, 38. LXX. vt Ioh. 5, 2. 4. 7. g) cf. Eſ. 22, 9. h) Eſ. 7, 3. c. 36, 2. ὁ. τοῦ γναφέως. Marc. 9, 3.

℣. 18. i) cum aditum in vrbem iis denegarent. k) v. 26. 37. Eſ. 36, 3. coll. c. 22, 20. ſeqq. l) c. 15, 5. m) 2 Sam. 8, 16.

℣. 19. n) v. 17. Orator Aſſyrius difertus ſatis, at blaſphemus. cf. not. v. 25. 35. o) v. 28. p) *confidentia* (3) Eſ. 36, 4. Coh. 9, 4. q) in Deo ſc. v. 5. 22. 25. 30. c. 19, 10. pro quo Aſſyrius Regem Aegypti ſuſpicabatur v. 21. 24. quia pars Iudæorum ad eum confugiebant. Eſ. 30, 2. ſeqq.

℣. 20. r) Parentheſis: *ſed verbum tantum labiorum eſt.* futile ſc. & inane. Eſ. 36, 5. Prou. 14, 23. cf. Iob. 11, 2. s) cf. 2 Par. 32, 3. t) vid. c. 20, 20. u) iam ergo

ergo c. 4, 26. 2 Par. 25, 19. x) v. 7. 14.

℣. 21. y) Nold. *Nom.* S. *vtique.* conf. 2 Par. 7, 15. z) c. 4, 29. 31. a) *fragilis.* Eſ. 36, 6. Ez. 29, 7. b) *ſuper quo ſinititur quis.* Iud. 16, 29. c) c. 11, 10.

℣. 22. d) vide v. 5. 19. 30. 2 Par. 32, 8. e) 2 Par. 32, 12. f) cultum a maioribus religioſe obſeruatum. vid. v. 4. adeoque non reformauit, ſed potius deformauit Eccleſiam veſtram. g) 2 Par. 29, 18.

℣. 23. h) S. *ſponſionem quaſo ini.* Eſ. 36, 8. *commercium* hic notat, aut *pactum certandi pignoribus.* Guſſet. Conf. Prou. 20, 19. i) nam propter equorum penuriam pauci erant inter Hebræos, qui artem equitandi didiciſſent. *Grot.*

℣. 24. k) Eſ. 36, 9. 2 Par. 6, 42. l) 1 Reg. 20, 24. m) vid. v. 21.

℣. 25. n) Porro. S. *Inſuper.* cf. v. 20. 21. 23. Tranſit ad aliud argumentum, & nunc vrget diuinum mandatum de vaſtanda terra Iudaica, idque glorioſe iactitat, ſed mendaciter & malitioſe: nam non ignorare debuiſſet, vtpote ſatis peritus & linguæ & religionis Iudaicæ, quemadmodum ex eius oratione patet (vnde Hebræi apoſtatam a religione ſua putant) ex variis Eſaiæ vaticiniis publice iam propoſitis, hanc expeditionem Senacheribo exitioſam, regno autem Iudæ triumphalem fore. vid. Eſ. 10, 12. c. 14, 25. c. 33, 11. o) vid. Eſ. 10, 5. ſeqq.

℣. 16. קצץ per *Tſere* 1. 3. ſic fuit 5. contra *Maſoram impreſſam* ad Pſalmum 119, 4. ℣. 17. סרים per *Tliſchaktanna* ſine *Pſk* 1. 6. 9. 12. 16. 20. 22. 23. contra *Maſoram Erff.* quæ requirit *Pſk.* at per *Tliſchakt.* cum *Pſk* 2. 17. 18. 21. & *Ber.* præter *Maſ. impr.* 1 Sam. 12, 3. & contra *Maſ. impr.* Gen. 28, 9. quæ poſcit *Pſikmun.* בחיל ita in ſtatu abſoluto 1. 3. & ſic fu. 5. ℣. 18. ושבנא per *Aleph* in fine 2. & in marg. 6. 9. ſic fu. 1. contra *Maſ. impr.* & 1. cf. v. 26. ℣. 19. רבשקה per *Segol* 1. 2. 3. 5. ſic iidem v. 17. 26. 27. &c. מה הבטחון ſic 1. fu. 5. ℣. 23. את־מלך particulā את omittunt 2. & in marg. 6. 9. ſic fe. 5. at pro מלך habent iidem (præter 5.) המלך. ℣. 24. את per *Segol* & *Makk.* 1. 3. 5.

אליקים בן־חלקיהו ושבנה ויואח אל־רבשקה דבר־
נא אל־עבדיך ארמית כי שמעים אנחנו ואל־תדבר
27 עמנו יהודית באזני העם אשר על־החמה : ויאמר
אליהם רבשקה העל אדניך ואליך שלחני אדני לדבר
את־הדברים האלה הלא על־האנשים הישבים על־
החמה לאכל את־חריהם ולשתות את־שיניהם עמכם:
28 ויעמד רבשקה ויקרא בקול־גדול יהודית וידבר ויאמר
29 שמעו דבר־המלך הגדול מלך אשור : כה אמר
המלך אל־ישא לכם חזקיהו כי־לא יוכל להציל
אתכם מידו : ואל־יבטח אתכם חזקיהו אל־יהוה ל
לאמר הצל יצילנו יהוה ולא תנתן את־העיר הזאת ביד
31 מלך אשור: אל־תשמעו אל־חזקיהו כי כה אמר מלך
אשור עשו־אתי ברכה וצאו אלי ואכלו איש־גפנו ואיש
32 תאנתו ושתו איש מי־בורו: עד־באי ולקחתי אתכם אל־
ארץ כארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ
זית יצהר ודבש וחיו ולא תמתו ואל־תשמעו אל־
33 חזקיהו כי־יסית אתכם לאמר יהוה יצילנו : ההצל
34 הצילו אלהי הגוים איש את־ארצו מיד מלך אשור: איה
אלהי חמת וארפד איה אלהי ספרוים הנע ועוה כי־
הצילו את־שמרון מידי: מי בכל־אלהי הארצות אשר־ לה
הצילו את־ארצם מידי כי־יציל יהוה את־ירושלם מידי:
36 והחרישו העם ולא־ענו אתו דבר כי־מצות המלך היא
37 לאמר לא תענהו : ויבא אליקים בן־חלקיה אשר־
על־הבית ושבנא הספר ויואח בן־אסף המזכיר אל־
חזקיהו קרועי בגדים ויגדו לו את דברי רבשקה :

Cap.XIX. ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את־בגדיו ויתכס יט
2 בשק ויבא בית יהוה : וישלח את־אליקים אשר־על־
הבית ושבנא הספר ואת זקני הכהנים מתכסים
3 בשקים אל־ישעיהו הנביא בן־אמוץ: ויאמרו אליו כה
אמר

℣.34. x) c.19, 13. vrbs Phœniciæ, secundum Stephanum; vid. Num. 34, 8. y) Ef.10,9. quæ & Arvad Gen.10, 18. vrbs & insula Aradus prope Phœnicen continenti iuncta. z) vid. c.17, 31. a) Hena & Iuua? c.17,24 c.19,13. Ef. 37, 13. al. commouit & subuertit eos. vid. Num. 32, 33. Ef. 59,12. Ef. 2,10. Thren. 3, 9. b) num enim eripuerunt? vid. 1 Sam. 24, 2. vel nam sic quoque liberassent Israelitas consanguineos vestros. c) vid. ℣. 9.10. ℣.35 d) Quinam, inquam, sunt inter omnes deos. e) quorum exemplo doceri possit, quod liberaturus etiam sit Iehoua. ℣. 30. c. 17,39. Nam maiorem se esse & potentiorem omnibus gentium diis, nondum demonstrauit. ℣.36. f) Conticuerunt autem ad illas blasphemias & legati & populus. Ef. 36, 21.

צואתם קרי מימי רגליהם קרי

℣. 37. g) ℣. 18. c. 19, 2. h) c. 19, 1. 2 Sam. 13, 31. dolorem suum ita testantes.

CAP. XIX, ℣. 1. i) Ef. 37, 1. seqq. k) c. 18, 37. Iof. 7, 6. 2 Sam. 1, 11. l) doloris & pœnitentiæ indice ℣. 2. 2 Sam. 3, 31. 1 Reg. 20, 32. m) vt DEI opem imploraret ℣. 14. cf. 1 Reg. 8, 37. Ef. 56, 7. ℣. 2. n) c. 18, 18. o) c. 22, 3. p) eodem habitu, vt ℣. 1. 1 Par. 21, 16. Ef. 20, 2.

℣. 26. p) vid. ℣. 18. q) c. 6, 3. Gen. 42, 11. Num. 32, 25. Iud. 19, 19. r) Syriace Dan. 2, 4. Linguam Chaldæam s. Syram, etsi Hebraicæ valde vicinam, Iudæos ante captiuitatem Babylonicam non intellexisse, testatur Ier. 5, 15. s) Gen. 11, 7. cf. ἀκούειν. cf. Act. 21, 2. 1 Cor. 14, 2. t) ℣. 28. Ef. 36, 11. Neh. 13, 24 i.e. Hebræa lingua, quæ lingua Canaan dicitur Ef. 19, 18. ℣. 27. u) ad modestissimum illorum petitum multo audentior factus. x) 1 Sam. 25, 16. y) excrementa sua. cf. c. 6, 25. c. 10, 27. z) lotia, vrinas suas (2) Ef. 36, 12. rad. Arab. שין deturpavit. Hillero autem de Kri p. 113. a rad. שנה mutari, variari, vt קנין possessio, a rad. קנה. ℣. 28. a) Iudaice ℣. 26. b) ℣. 19. ℣. 29. c) Tig. Ne imponat vobis. S. ne decipiat vos. c. 19, 10. Gen. 3, 13. ℣. 30. d) nec vana spe vos lactet. Pf. 22, 10. e) vid. ℣. 19. 2. f) ℣. 32. 35. cf. 2 Par. 32, 6. seqq. g) ipsa vrbs. Deut. 20, 2. ℣. 31. h) Ier. 27, 9. 14. i) facite mecum benedictionem Ef. 36, 16. Ion. Syr. pacem. Cocc. Lex. col. 118. pacem & amicitiam faciamus, vt bene nobis inuicem dicamus. Cf. solemnem formulam c. 11, 12. 1 Reg. 1, 25. 39. sed quia nomen hoc sæpissime rem ipsam notat, ideo Trem. vertit: transigite mecum munere, respiciens forte ad c. 5, 15. Gen. 33, 11. &c. k) i.e. dedite vos c. 24, 12. clementissime a me excipiendi. l) 1 Reg. 5, 5. m) Zach. 3, 10. n) Ef. 36, 16. Prou. 5, 15. ℣. 32. o) Si Iosepho credimus de A.I. lib. I. c. 7. Assyrii omnium hominum maxime beati fuere. Id quod nomen etiam sonat. p) Deut. 33, 28. q) vid. not. Deut 8, 8. r) ne itaque auscultetis ℣. 31. s) quum incitare vos vult in contrarium 1 Reg. 21, 25. t) vid. ℣. 30. ℣. 33. u) cf. Ef. 10, 7. seqq. ℣. 34.

℣.26. ושבנא per Aleph 3. & in marg. 6. 9. 20. contra Mas. 1. & Erff. cf. v. 18. ℣.27. החמה sic per Mun plerique; at per Meth. 2. 5. neutrum habent 17. 18 Bav. ℣.29. ישא defect. 1. 22. sec. Mas. 1. מידו ita 3. cum Kri מידי quomodo in textu scribunt Orientales. ℣.31. עשו per Makk. 7. 8. 10. 13. 14. 19. ℣.32. ודבש per Kamets 1. 3. 6. 9. 14. 16. 20. 21. 22. 23. ℣.33. ההצל per Chirek & defect. 1. 12. 13. sec. Maf. 1. ℣.34. שמרון pro eo habet ארצם alius codex in marg. 2. ℣.37. את דברי pro eo habent את sine דברי 2. 5. & Occidentales. CAP. XIX, ℣.2. וישלח per Tischaks. 1. 2, 5. ℣.3. אליו per Sakephk. 17. 18. 20. & Bav.

אמר חזקיהו יום־צרה ותוכחה ונאצה היום הזה כי
4 באו בנים עד־משבר וכח אין ללדה : אולי ישמע
יהוה אלהיך את ׀ כל־דברי רבשקה אשר שלחו
מלך־אשור ׀ אדניו לחרף אלהים חי והוכיח בדברים
אשר שמע יהוה אלהיך ונשאת תפלה בעד השארית
ה הנמצאה : ויבאו עבדי המלך חזקיהו אל־
6 ישעיהו : ויאמר להם ישעיהו כה תאמרון אל־
אדניכם כה ׀ אמר יהוה אל־תירא מפני הדברים אשר
7 שמעת אשר גדפו נערי מלך־אשור אתי : הנני נתן בו
רוח ושמע שמועה ושב לארצו והפלתיו בחרב בארצו :
8 וישב רבשקה וימצא את־מלך אשור נלחם על־לבנה
9 כי שמע כי נסע מלכיש : וישמע אל־תרהקה מלך־
כוש לאמר הנה יצא להלחם אתך וישב וישלח
י מלאכים אל־חזקיהו לאמר : כה תאמרון אל־חזקיהו
מלך־יהודה לאמר אל־ישאך אלהיך אשר אתה בטח
11 בו לאמר לא תנתן ירושלם ביד מלך אשור : הנה ׀
אתה שמעת את אשר עשו מלכי אשור לכל־הארצות
12 להחרימם ואתה תנצל : ההצילו אתם אלהי הגוים
אשר שחתו אבותי את־גוזן ואת־חרן ורצף ובני־עדן
13 אשר בתלאשר : איו מלך־חמת ומלך ארפד ומלך
14 לעיר ספרוים הנע ועוה : ויקח חזקיהו את־הספרים
מיד המלאכים ויקראם ויעל בית יהוה ויפרשהו חזקיהו
לפני יהוה :
טו ויתפלל חזקיהו לפני יהוה ויאמר יהוה אלהי ישראל
ישב הכרבים אתה־הוא האלהים לבדך לכל ממלכות
16 הארץ אתה עשית את־השמים ואת־הארץ : הטה
יהוה ׀ אזנך ושמע פקח יהוה עיניך וראה ושמע את
17 דברי סנחריב אשר שלחו לחרף אלהים חי : אמנם
יהוה החריבו מלכי אשור את־הגוים ואת־ארצם :
ונתנו

ṽ.3. q) Es. 33, 2. r) & euidentis redargutionis Hos. 5, 9. s) & contumeliæ (5) Neh. 9, 18 26. t) Prouerbialis locutio. u) orificium vteri, cuius fit ruptura, in primo saltim partu (2) Es. 37, 3. cf. Hos. 13, 13.

ṽ. 4. x) Fortassis. bene sperantis, vt Ios. 14, 12. Hillero in Onom. S. p. 255. primum, quod sperem, audiet &c. y) quem misit ṽ. 16. z) 2 Sam. 21, 9. a) ṽ. 16. 1 Sam. 17, 10. b) S. & ad obiurgandum verbu. Gen. 21, 25. c. 31, 42. Al. commodius: vt DEus redarguat verba, coll. Prou. 30, 6. c) suscipias ergo, vel sursum feras & mittas preces. Es. 37, 4. d) ṽ. 31. gentis Iudaicæ, ad incitas ferme redactæ.

ṽ. 5. e) vid. ṽ. 2.

ṽ. 6. f) 2 Sam. 2, 5. g) blasphemarunt (7) ṽ. 22. Es. 37, 6. Ez. 20, 27.

ṽ. 7. h) spiritum timoris, Es. 37, 7. cf. 1 Sam. 16, 14. seq. Es. 29, 10. i) c. 7, 6. Ier. 49, 23. k) vid. ṽ. 37.

ṽ. 8. l) quæ vrbs asyli erat, in tribu Iuda Ios. 10, 29. m) & soluisset obsidionem. c. 3, 27. n) c. 18, 14. 17.

ṽ. 9. o) Cum ṽ. audiret de Tirhaka Es. 37, 9. p) cf. alium antiquiorem, & potentissimum Cuschitarum Regem Zerachum ante 200. annos diuinitus prostratum 2 Par. 14, 8. seqq. q) cf. 1 Sam. 23, 27. r) iterum misit c. 4, 35. significans, se in terram suam non recessurum, sed victo Aethiope reuersurum. Raschi. s) cum litteris ṽ. 14.

ṽ. 10. t) vid. c. 18, 29. u) vid. c. 18, 19. 22. 30. x) vid. ṽ. 6. 7. 32. seqq.

ṽ. 11. y) Deut. 2, 34. Ios. 9, 26.

ṽ. 12. z) a fluuio sic dictam c. 17, 6. c. 18, 11. Ptolomæo Gauzania in Albania. a) in Mesopotamia. Gen. 11, 31. c. 12, 4. Ptolomæo Carræ, clade Romanorum nobiles. b) Ez. 27, 23. cf. Gen. 2, 8. 10. c) in Mesopotamia, Es. 37, 12.

ṽ. 13. d) Vbi est ipse. Mich. 7, 10. e) c. 18, 34. f) ibid. g) c. 17, 31. h) vid. c. 18, 34.

ṽ. 14. i) c. 20, 12. Es. 37, 14. k) vid. ṽ. 1. Num. 17, 8. l) Num. 4, 6. 8. Deut. 22, 17. LXX. vt Luc. 4, 17.

ṽ. 15. m) cf. Deut. 4, 34. n) Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. Ion. enim Schechinah habitat super Cherubim. o) vid. Es. 43, 10. p) Deut. 4, 35. Es. 46, 9. q) i. e. hoc vniuersum. Gen. 1, 1. Es. 37, 16. Ps. 115, 15. Act. 4, 24.

ṽ. 16. r) c. 6, 17. s) cf. 1 Reg. 8, 29. t) ṽ. 4.

קמץ בזק

ṽ. 17. u) Vtique, q. d. veritas eorum est Iob. 9, 2. x) deuastarunt Es. 42, 15. Ez. 19, 7.

ṽ. 3. יום per Mun. 2. 3. 6. 9. 12. 16. 20. 21. 22. 23. כי per Mun. 1. 2. 3. 7. 8. Sic fu. 5. ṽ. 4. אשור sine Psik 2. 5. contra Mas. 3. impr. & Erff. item Ind. Bas. f. 60. e. ṽ. 9. אל־תרהקה pro אל habent על־ Orientales, contra Mas. 1. 2. impr. & Erff. h. l. & impr. ad Es. 37, 9. ṽ. 12. שחתו pro eo fe. 2. השחיתו ex Esa. 37, 12. sed contra Mas. 1. & Erff. h. l. בתלאשר sine Aleph in medio 2. 3. ṽ. 15. לבדך sic milel 1. 3. cf. notanda ad Neh. 9, 6. ṽ. 16. ושמע per Schva simplex 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. כל־דברי sic præmittit voculam כל 3. sic fe. 12. & fu. 1. 5.

18 ונתנו את־אלהיהם באש כי לא אלהים המה כי אם־
19 מעשה ידי־אדם עץ ואבן ויאבדום: ועתה יהוה אלהינו
הושיענו נא מידו וידעו כל־ממלכות הארץ כי אתה
יהוה אלהים לבדך: וישלח ישעיהו בן־אמוץ כ
אל־חזקיהו לאמר כה־אמר יהוה אלהי ישראל אשר
21 התפללת אלי אל־סנחרב מלך־אשור שמעתי: זה
הדבר אשר־דבר יהוה עליו בזה לך לעגה לך בתולת
22 בת־ציון אחריך ראש הניעה בת ירושלם: את־מי
חרפת וגדפת ועל־מי הרימות קול ותשא מרום עיניך
23 על־קדוש ישראל: ביד מלאכיך חרפת אדני ותאמר
ברכב רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרת
קומת ארזיו מבחור ברשיו ואבואה מלון קצה יער
24 כרמלו: אני קרתי ושתיתי מים זרים ואחרב בכף פעמי
כל יארי מצור: הלא־שמעת למרחוק אתה עשיתי כה
למימי קדם ויצרתיה עתה הביאתיה ותהי להשות
26 גלים נצים ערים בצרות: וישביהן קצרי־יד חתו ויבשו
היו עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדפה לפני
27 קמה: ושבתך וצאתך ובאך ידעתי ואת התרגזך אלי:
28 יען התרגזך אלי ושאננך עלה באזני ושמתי חחי באפך
29 ומתגי בשפתיך והשבתיך בדרך אשר־באת בה: וזה
לך האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית סחיש
ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו
פרים: ויספה פליטת בית־יהודה הנשארה שרש ל
31 למטה ועשה פרי למעלה: כי מירושלם תצא שארית
ופליטה מהר ציון קנאת יהוה תעשה־זאת:
32 לכן כה־אמר יהוה אל־מלך אשור לא יבא
אל־העיר הזאת ולא־יורה שם חץ ולא־יקדמנה מגן
33 ולא־ישפך עליה סללה: בדרך אשר־יבא בה ישוב
34 ואל־העיר הזאת לא יבא נאם־יהוה: וגנותי אל־העיר
הזאת

ברב קרי

קצו קרי

צבאות קרי ולא כתיב

103,15.16. v) Pf. 37,2. Num.22, 4. s; Pf.119, 6. quod cito arefcit. t) aut viridine tacta feges (1) conf. 1 Reg. 8, 37. u) Ion. antequam fpicas produceret. conf Deut. 16, 9. c. 23, 16. ℣.27. x) Pf. 139,2. Ion. add. ad confilium capiendum. y) Ion. ad praelium ineundum. z) Ion in terram Ifrael. a) v. 22. Ef.37,28. b) acfi tu effes terrarum dominus, non ego.

℣.28. c) Ier. 5, 14. d) & fecure agere tuum. Inf. Pi. cf. Iob.3,18. LXX. vt Apoc.18,3. e) Ex. 35,22. Ez. 29, 4. Praeter hamum fignificat etiam vncinum, ferarum naribus aut malis affixum, quo inuitae trahuntur. Quomodo hodieque Itali bubulos, annulo naribus inferto, quouis ducunt. Eo videtur alludere hic textus. Boch. Hieroz. P. I. p. 764. f) & frenum meum (5) Pf.32,9. cf. Ef.30, 28.

℣.29. g) c. 20,9. h) Hiskiae aliisque, qui famem metuunt, vaftatis agris. Ef.37,30. i) cf. Ef. 7, 14. k) comedendo comedetis hoc anno. l) fponte nafcens (5) Leu. 25, 5. LXX. vt Marc. 4, 28. m) inde renatum f. vltro crefcens. (1) ℣.30. n) Ef. 4,2. c. 10, 20. o) i. e. multi relinquentur & erunt fuperftites. metaph. ab arboribus in folo laeto. Vat. ℣.31. p) vid. Ef. 2,3. q) cf. v.4. Ion. add. iuftorum. r) Ef. 4,2. c. 10,20. s) Ef. 9, 6. ℣.32. t) c. 13, 17. 1 Sam. 20,36. u) 2 Sam. 22, 19. x) 2 Sam. 20, 15. Ef. 37, 33. Ier. 6, 6. ℣.34. y) protegam c. 20, 6.

℣.18. y) cf. Ef.21,9. 1 Par. 14,12. z) Ier. 2, 11. a) Pf. 115, 4. feqq. Ef. 40,19. feqq. c.44, 9. feqq. b) c. 21,3. Num. 33, 52. ℣. 19. c) Pf.106,47. LXX. vt Mat.1,21. c.8, 25. d) 1 Sam.17, 46. 47. Ez. 36,23. e) Ef. 37. 20. Neh. 9, 6. ℣. 20. f) refpicit ad v. 4. cf. c. 20, 5. ℣. 21. g) fpreuit 2 Sam.6,16. te hoftem Affyrium. Apoftrophe. LXX. vt Marc. 9,12. h) Ef. 37, 22. Pf. 22,8. LXX. vt Gal. 6,7. i) Ion. regnum ecclefiae Sioniticae k) Iob. 16, 4. ℣. 22. l) v.4.23. Pf. 44,17. m) v. 6. Num. 15,30. n) vid. v.10. c.18, 28. feqq. o) & fuftulifti in altum. Pf. 75, 6. p) Ef. 1, 4. c. 5, 24. ℣.23. q) Per nuncios tuos v. 9. c. 18, 17. cf. Ex 9,35. r) v.16.22. s) cum curribus curruum, i. e. fec Kri cum vniuerfa multitudine curruum meorum. t) cf. Ier. 49, 16. Ion. in validiffimas arces ipforum. u) Ef.37, 24. cf. Iud. 19,1. x) altiffimas cedros. cf. Ef. 14,8. Zach. 11,2. Ion. fplendorem heroum eorum. y) lectiffimas abietes. c.3,19. cf. Ef.22,7. Ier. 22,7. Ion. principum ipforum &c. z) in extremum eius diuerforium. Ier. 9, 1. a) vsque in filuam arui eius, aruo contiguam. cf. Ef. 16, 10. c. 35, 2. & Iof. 12, 22. ℣. 24. b) fodi fontes (3) Ef. 37, 5. Ier. 6, 7. c) etfi Hiskias fontes obturauerat 2 Par. 32, 3. 4. d) & exficcabo Ef. 50, 2. e) pedum Ef. 26, 6. f) fluuios Aegypti. Ef. 19, 6. Mich. 7,12. i. e. Aegyptus, cui confiditis, mihi erit tam peruia, quafi me veniente omnes fluuii, quibus munitur, exarefcerent. Bochart. Hieroz. P. II. p. 766. ℣.25. g) Ef.37,26. h) quod ego id fecerim. cf. Ef.22,11. i) iam inde a diebus priorum temporum id feci & efformaui. cf. Mich. 7,20. Thren.2,17. k) vt fiat, vel vt fis ad vaftandum. Ef.6,11. l) in aceruos. Ef.25,2. m) vaftos. Ier.4,7. ex vfu Chald. n) c. 18, 13. 2 Sam. 10, 6. ℣.26. o) ita vt eorum incolae qf. curtâ manu. Ef.37,27. p) confternati & pudore fuffufi funt Ef.20,5. q) Pf. 103,

℣. 20. אל־סנחרב Pro אל Orientales habent על. ℣.22. קדש fine Dag. 3.11.12.21.16.21.22. fic fu. 5. ℣.23. חרפת Pfk adiici poftulat Maf. Erff. h. l. & Ind. Bafil. f. 60. c. ברכב pro eo fcribunt ברב fine Kri 1. 2. fic fe. 5: attamen Kthib & Kri refert 1. in marg. (ceterum Kthib efferet Hiller. p. 102. ברכב רכבי cum curribus curruum meorum i. e. cum vniuerfa aurigatione mea. מבחור pro eo habent in marg. מבחר 6. 9. קצה fine Kri 2. 6. 9. 20. 21. 22. at קצו in textu 5. ℣. 25. הלא per Kadma 1. 2. 3. fic fu. 5. אותה plene 1. fic fe. 2. fec. Maf. 1. 2. & Erff. להשות ita plerique & 22. in marg. aliique libri in M. I. at להשאות 1. (cum nota חס א) 2. 5. להשות 3. quod probat M. I. & להשות 22. Denique Kri להשאות (cui tamen puncta textualia aegre adcommodantur, quodq; nec a Kimchio nec in M. I. memoratur) adiiciunt 7. 8. 11—19. 21. 23. & Ber. cf. Ef. 37, 26. ℣.27. ואת התרגזך ita 3. 4. ℣. 30. בית pro eo hab. בת bath 6. 9. 20. 21. 22. fe. 2.

לה הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי׃ ויהי
בלילה ההוא ויצא מלאך יהוה ויך במחנה אשור מאה
שמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים
36 מתים׃ ויסע וילך וישב סנחריב מלך־אשור וישב
37 בנינוה׃ ויהי הוא משתחוה בית נסרך אלהיו ואדרמלך
ושראצר הכהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט
וימלך אסר־חדן בנו תחתיו׃

כ בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן
אמוץ הנביא ויאמר אליו כה־אמר יהוה צו לביתך כי
2 מת אתה ולא תחיה׃ ויסב את־פניו אל־הקיר ויתפלל
3 אל־יהוה לאמר׃ אנה יהוה זכר־נא את אשר
התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך
4 עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול׃ ויהי
ישעיהו לא יצא העיר התיכנה ודבר יהוה היה אליו
ה לאמר׃ שוב ואמרת אל־חזקיהו נגיד עמי כה־אמר
יהוה אלהי דוד אביך שמעתי את־תפלתך ראיתי
את־דמעתך הנני רפא לך ביום השלישי תעלה בית
6 יהוה׃ והספתי על־ימיך חמש עשרה שנה ומכף
מלך־אשור אצילך ואת העיר הזאת וגנותי על־העיר
7 הזאת למעני ולמען דוד עבדי׃ ויאמר ישעיהו קחו
דבלת תאנים ויקחו וישימו על־השחין ויחי׃
8 ויאמר חזקיהו אל־ישעיהו מה אות כי־ירפא יהוה לי
9 ועליתי ביום השלישי בית יהוה׃ ויאמר ישעיהו זה־
לך האות מאת יהוה כי יעשה יהוה את־הדבר אשר
דבר הלך הצל עשר מעלות אם־ישוב עשר מעלות׃
י ויאמר יחזקיהו נקל לצל לנטות עשר מעלות לא כי
11 ישוב הצל אחרנית עשר מעלות׃ ויקרא ישעיהו
הנביא אל־יהוה וישב את־הצל במעלות אשר ירדה
במעלות אחז אחרנית עשר מעלות׃

בעת

x) c. 20, 5. 6. 1 Reg. 11, 13. 32.

℣. 35. a) Ef. 37, 36. c. 17, 12. b) illa ipsa nocte, qua Sancheribus Aegypti Aethiopiæque spoliis triumphator, castra ad Hierosolyma repetiit, sequenti die eam terribili impetu inuasurus. Hebræi primam paschalem noctem Ex. 12, 29. 42. fuisse putant, ex Ef. 30, 29. *Maim.* c) *&* *percussit* lethali plaga, ardentissima lue, & flamma vehementissima. Ef. 10, 16. seqq. cf. Ef. 33, 11. Ex. 9, 15. c. 12, 12. 29. Num. 14, 12. 1 Sam. 6, 19. 2 Sam. 24, 17 d) sc. pauci, qui reliqui erant. Ef. 10, 19. e) conf. Ex. 12, 30.

℣. 36. f) vid. v. 2. g) 1 Reg. 22, 1. 2 Par. 19, 4. h) Gen. 10, 11. Ion. 1, 1.

℣. 37. i) ad quam, velut asylum, deprecaturus aufugerat. *Maim.* k) Ef. 37, 38. l) quod supra nomen erat idoli c. 17, 31. m) Alius Zach. 7, 2. n) v. 7. Cf. Nah. 1, 14. o) *in Armeniam* Gen. 8, 4. Ier. 51, 27. p) Ef. 37, 39. Efr. 4, 2. *Osnappar* dictus Efr. 4, 10. Ceterum notatu dignum est, hanc historiam etiam legi apud *Herodotum*, sed adulteratam ab Aegyptiis sacerdotibus; qui, cladis Assyriacæ gloriam Deo Israelis inuidentes, Vulcano suo eam transscripserunt. Ille namque lib. II. scribit, noctu effusam in ipsos hostes vim murium agrestium, qui illorum tum pharetras, tum arcus, tum scutorum habenas abederunt, ita, vt postera die hostes, armis exuti, fugam fecerint, multis amissis. Eoque nunc iste Rex Sanacherib in Templo Vulcani lapideus stat, murem manu tenens, atq; hæc per litteras dicens, ἐς ἐμέ τις ὁρέων εὐσεβὴς ἔστω. *in me quis intuens, pius esto.* p. m. 91. seq. ed. Steph.

CAP. XX, ℣. 1. q) Anno regni Hiskiæ 14. c. 18, 13. statim post liberatam vrbem. aliis triduo ante cædem Assyrii. Vid. *Raschi* aliique. r) morbo pestilentiali, & vlcere maligno. v. 7. s) Ef. 38, 8. 2 Par. 32, 24. t) 2 Sam. 17, 23. u) Num. 14, 38. nisi sc. prodigiosam impetraueris sanationem. Tentatio fuit, vt Gen. 22, 1. coll. Ioh. 6, 6. & morbus ad

בניו קרי
ולא כתיב

gloriam Dei Ioh. 11, 4.

CAP. XX.

℣. 2. x) *auertit itaque.* 2 Par. 29, 6. y) deuotionis caussa. Ion. add. *domum Sanctuarii.* Sic alii, coll. 1 Reg. 8, 48. z) sponsore nixus Ef. 38, 14. cf. Iac. 5, 15.

℣. 3. a) *Obsecro*, Pf. 116, 15. b)

חצר קרי

quod 1 Sam. 2, 22. c) Gen. 17, 1. d) 1 Reg. 2, 4. 3 Ioh. 3. e) 1 Reg. 8, 61. 1 Par. 12, 38. c. 28, 9. quod Deus respicit 1 Sam. 16, 7. ὁ πλήρει. Act. 9, 36. Apoc. 3, 2. f) vid. c. 18, 3. g) 2 Sam. 13, 36. plura etiam animo precatus Ef. 38, 9. seqq.

℣. 4. h) *exierat ex vrbe.* Gen. 44, 4. 2 Sam. 24, 4. sec. Kri: *atrio.* i) *media*, in qua Templum in monte *Moriah*, cui ad septentrionē erat *Tsion*, & versus austrum *Akra.* cf. etiam c. 22, 14. k) per inspirationem, vt Hos. 1, 1. Act. 10, 19. c. 11, 12.

℣. 5. l) 2 Sam. 7, 8. m) c. 19, 34. quocum fœdus gratiæ de Messia Deus constituerat 2 Sam. 7, 12. seqq. cf. 1 Reg. 8, 25. 26. n) c. 19, 20. Pf. 10, 17. o) Pf. 0, 14. p) *medebor tibi* v. 8. vid. Ex. 15, 26. ℣. 6. q) vt nuper c. 19, 35. al. post triduum. vid. not. v. 1. r) c. 19, 34. Ef. 31, 5. s) Ef. 43, 25. Pf 25, 7. Ion. *propter Verbum meum.* ℣. 7. t) Ef. 38, 21. u) 1 Sam. 25, 18. x) cf. Ioh. 9, 6 y) Ion. *&* *sanatus fuit.* cf. c. 1, 2. c. 8, 8. 9. ℣. 8. z) *Signum* petens ad fidei suæ confirmationem, vt titubans baculum, quo sustentetur. Sic Gideon Iud. 6, 17. 36, 37. cf. Gen. 15, 8. Aliter Pharisæi Mar. 16, 1. a) v. 5. ℣. 9. b) c. 19, 29. Ef. 38, 7. c) S. *num procedet?* cf. 1 Sam. 21. 16. al. *processit* iam *umbra*, *num* ergo *reuertetur?* d) *gradibus* 1 Reg. 10, 19. semihorariis vel quadrantariis. *Pfeifferi* Dub. Vex. ℣. 10. e) *facile est.* Ef. 49, 6. f) S. *vt pergat*, vt protendatur. Pf. 109, 23. g) Syr. *non ita*, *sed.* vid. 1 Reg. 3, 22. h) v. 11. 1 Reg. 18, 37. ℣. 11. i) *&* *solem* Ef. 38, 8. manifesto prodigio. vid. 2 Par. 32, 31. & conf. Ios. 10, 12 13. k) sc. *sol*, fœminin.

℣. 37. ושראצר per *Sin* 2. 3. 5. *Aleph* per *Tsere* iidem. אסרחדון ita vt vnicam vocem scribunt 1, 2, 3. 5. 6. 9. 20. 21. CAP. XX, ℣. 2. את pro eo hab. חזקיהו 3. & in marg. 2. sic fu 1. 5. ויתפלל per *Merca* 1. 2. 5. ℣. 3. אנה יהוה ita 2. & sic etiam 5. nisi quod pro *Mun.* hab. *Meth.* את per *Makk.* & *Sagol* 5. 16. & *Ber.* at per *Darga* seq. *Makk.* 2. cf. eosdem acc. in parall. Esa. 38, 3. ℣. 5. חזקיהו נגיד ita 1. 2. 3. 7. 8 10. 13. 19. & sic se. 5. ℣. 7 *Spatium* præmittunt 1. 6. 9. 10. 19. 20. 23.

12 בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח בְּרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן־
בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ־בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי שָׁמַע
13 כִּי חָלָה חִזְקִיָּהוּ׃ וַיִּשְׁמַע עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת־
כָּל־בֵּית נְכֹתֹה אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַבְּשָׂמִים
וְאֵת ׀ שֶׁמֶן הַטּוֹב וְאֵת כָּל־בֵּית כֵּלָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
נִמְצָא בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־הֶרְאָם
14 חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל־מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ וַיָּבֹא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא
אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה־אָמְרוּ ׀ הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה וּמֵאַיִן יָבֹאוּ אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה
טו בָּאוּ מִבָּבֶל׃ וַיֹּאמֶר מֶה רָאוּ בְּבֵיתֶךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתִי רָאוּ לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־הִרְאִיתִם
16 בְּאֹצְרֹתָי׃ וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל־
17 חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה׃ הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשָּׂא ׀
כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתֶךָ וַאֲשֶׁר אָצְרוּ אֲבֹתֶיךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
18 בָּבֶלָה לֹא־יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר יְהוָה׃ וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר
יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקָּחוּ וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל
19 מֶלֶךְ בָּבֶל׃ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ טוֹב דְּבַר־יְהוָה
אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא אִם־שָׁלוֹם וֶאֱמֶת יִהְיֶה בְיָמָי׃
כ וְיֶתֶר דִּבְרֵי חִזְקִיָּהוּ וְכָל־גְּבוּרָתוֹ וַאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־
הַבְּרֵכָה וְאֶת־הַתְּעָלָה וַיָּבֵא אֶת־הַמַּיִם הָעִירָה הֲלוֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃
21 וַיִּשְׁכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃

CAP. XXI. כא בֶּן־שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ
וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֶפְצִי־
2 בָהּ׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
3 הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת־הַבָּמוֹת
אֲשֶׁר אִבַּד חִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיָּקֶם מִזְבְּחֹת לַבַּעַל וַיַּעַשׂ
אֲשֵׁרָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל־
4 צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבֹד אֹתָם׃ וּבָנָה מִזְבְּחֹת בְּבֵית יְהוָה
אֲשֶׁר

y) degener admodum pii patris filius, vt supra c. 15, 38. sub quo omnia in deterius ruebant.

נכתו קרי

CAP. XXI, ℣. 1. z) natus is fuit anno tertio post morbum Hiskiæ, coll. c. 20, 6. a) 2 Par. 33, 1. b) cf. Es. 62, 4. ℣. 2. c) ℣. 6. c. 8, 18. forte a consiliariis suis post mortem Patris turpissime seductus. Quanquam enim Hiskias Rex fuit piissimus, inter ministros tamen eius, nedum subditos, multi insignes erant hypocritæ & idololatræ: inter quos *Magister*

יקחו קרי

domus expresse indicatur Es. 22, 15. seqq.

פתח באתנח

S. d) c. 16, 3. Deut. 32, 16. e) c. 17, 8. cf. infra ℣. 9. ℣. 3. f) adeo vt in *contrarium* ille *rursus instauraret*. cf. c. 14, 1. Gen. 26, 18. Num. 11, 4. 1 Reg. 13, 33. g) *quæ abrogauerat* c. 19, 18. h) c. 18, 4. aduersus quem etiam insigniter impius ita fuit. i) *aras* ℣. 4. k) vid c. 11, 18. c. 23. 4. 6. τῇ Βάαλ, vt Rom. 11, 4. l) ℣. 7. c. 18, 4. c. 23, 6. m) 1 Reg. 16, 31. seqq. n) ℣. 5. c. 17, 16. c. 23, 4. 5. ℣. 4. o) ℣. 3. c. 23, 11. sc. exercitui cælorum ℣. 5. 2 Par. 33, 4. p) ℣. 7.

℣. 12. l) *Merodach* Es. 39, 1. cf. *Hilleri* Onom. S. m) cf. 2 Par. 32, 31. n) c. 10, 1. c. 19, 14. o) 1 Reg. 10, 25. p) *quod ægrotasset*. vid. ℣. 1. & prodigiose v. 11. sanatus esset ℣. 7.

℣. 13. q) S. *Quum autem audiuisset eos*, vel *de iis* c. 19, 9. Es. 37, 9. *lætatus* de ipsis est ex carnali affectu Es. 39, 2. & minus pie 2 Par. 32, 25. r) se & opera sua iactans; ac parum solicitus de DEi gloria ac honore, ad cuius laudes celebrandas occasionem opportunam & materiam amplissimam habuisset. s) *thesaurorum & aromatum* (4) Es. 39, 2. Gen. 37, 25. c. 43, 11. t) Cogitare debuisset improuidus Rex, quæ de Babelis superbia ac crudelitate, eiusque poena, Esaias sæpius vaticinatus erat.

℣. 14. u) vt *Nathan* ad Dauidem 2 Sam. 12, 1. diuino iussu eum castigaturus. x) *& vnde veniunt?* c. 5, 25. Gen. 29, 4. y) non sine iactantia quadam. z) 1 Reg. 8, 41.

℣. 15. a) improuidum factum ingenue confessus, forte etiam non sine mixtura vanæ ex munificentia & hospitalitate gloriolæ. *Maius*.

℣. 16. b) 1 Sam. 15, 16. Hos 4, 1.

℣. 17. c) *& auferetur* Es. 8, 4. d) *reposuerunt* (5) Am. 3, 10. Neh. 13, 13. e) Ex. 29, 34. f) cf. c. 24, 13. Ier. 52, 7.

℣. 18. g) Raschi confert Chananiam, Mischaelem & Asariam Dan. 1, 6. h) mediate, vt Gen. 17, 6. c. 35, 11. i) c. 8, 6. Gen. 39, 1. k) vid. Dan. 1, 5.

℣. 19. l) humiliter agnoscit & iustitiam & clementiam DEI. cf. 1 Reg. 2, 38. 42. & 2 Par. 32, 26. m) S. *& porro dixit: annon v. pax &c.* qs. אם esset redundans. Al. *nonne benignum* est DEi verbum erga me, *siquidem pax &c.* n) Ier. 33, 6. Esth. 9, 30.

℣. 20. o) c. 10, 34. p) c. 18, 20. q) cf. c. 18, 17. 20. Es. 7, 3. r) vid. ibid. s) cf. 2 Par. 32, 30. t) vid. 1 Reg. 14, 19.

2 Par. 29, 1.

℣. 21. u) vid. 1 Reg. 2, 10. x) 1 Reg. 14, 20. y) de-

℣. 12. בְּרֹאדַךְ per *Kamets* 1, 2. 5. 6. 9. 20. 23. ℣. 13. וישמע pro eo hab. in marg. וישמח 6. 9. procul dubio ex parall. Esa. 39, 2. עליהם *Aleph* loco *Ain* 1. 3. sic fe. 5. & fu. 2. contra *Mas. impr.* & *Erff.* נכתה sine *Kri* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 21. cf. Esa. 39, 2. כל־בית כליו Hic omittunt voculam כל 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. 22. & sic fe. 5. at 6. 9. 12. 16. 20. 21. 23. scribunt בית כליו, cum nota כל קרי ולא כתיב. ℣. 14. ויאמר per *Paschta* gemin. 3. 7. 8. 10. 13. 15. 19. sic fe. 5. ℣. 16. *Spatium* nullum habent 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 19. 20. 23. ℣. 17. את־כל ita præponit particulam את 2. & sic fu. 5. ℣. 20. הלוא sic plene 1. 7. 8. & sic fe. 2. secund. *Mas. 2. impr.* & *Erff.* alii *defect.*

ה אשר אמר יהוה בירושלם אשים את־שמי : ויבן
מזבחות לכל־צבא השמים בשתי חצרות בית־יהוה :
6 והעביר את־בנו באש ועונן ונחש ועשה אוב וידענים
7 הרבה לעשות הרע בעיני יהוה להכעיס : וישם את־
פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר יהוה אל־
דוד ואל־שלמה בנו בבית הזה ובירושלם אשר
בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את־שמי לעולם :
8 ולא אסיף להניד רגל ישראל מן־האדמה אשר נתתי
לאבותם רק ׀ אם־ישמרו לעשות ככל אשר צויתים
9 ולכל־התורה אשר־צוה אתם עבדי משה : ולא
שמעו ויתעם מנשה לעשות את־הרע מן־הגוים אשר
י השמיד יהוה מפני בני ישראל : וידבר יהוה
11 ביד־עבדיו הנביאים לאמר : יען אשר עשה מנשה
מלך־יהודה התעבות האלה הרע מכל אשר־עשו
האמרי אשר לפניו ויחטא גם־את־יהודה בגלוליו :
12 לכן כה־אמר יהוה אלהי ישראל הנני מביא
רעה על־ירושלם ויהודה אשר כל־שמעיו תצלנה שתי
13 אזניו : ונטיתי על־ירושלם את קו שמרון ואת־משקלת
בית אחאב ומחיתי את־ירושלם כאשר־ימחה את־
14 הצלחת מחה והפך על־פניה : ונטשתי את שארית
נחלתי ונתתים ביד איביהם והיו לבז ולמשסה לכל־
טו איביהם : יען אשר עשו את־הרע בעיני ויהיו מכעסים
אתי מן־היום אשר יצאו אבתם ממצרים ועד היום הזה :
16 וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר־מלא
את־ירושלם פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא
17 את־יהודה לעשות הרע בעיני יהוה : ויתר דברי מנשה
וכל־אשר עשה וחטאתו אשר חטא הלא־הם כתובים
18 על־ספר דברי הימים למלכי יהודה : וישכב מנשה עם־
אבתיו ויקבר בגן־ביתו בגן־עזא וימלך אמון בנו
תחתיו

q) Deut. 12, 5. 11. 1 Reg. 8, 29. Ier. 32, 34. 2 Par. 33, 4. Ion. *Schechinam meam.* sic ℣. 7.

℣. 5. r) vid. ℣. 3. s) c. 23, 12. *in atrio* sc. *Sacerdotum* 1 Reg. 6, 36. 2 Par. 4, 9. & *maiore* s. *Israelitarum* 1 Reg. 7, 12.

℣. 6. t) c. 16, 3. Leu. 18, 21. u) c. 23, 10. Ier. 32, 35. 2 Par. 33, 6. x) S. *auguria fecit* (9) vid. Leu. 19, 26. Es. 2, 6. y) c. 17, 17. vid. Leu. 19, 26. z) vid. Leu. 20, 27. &c. a) c. 23, 24. vid. Leu. 19, 31. b) ℣. 15. c. 17, 17. c. 23, 19. 2 Par. 33, 6.

℣. 7. c) *luci* ℣. 3. cf. Iud. 3, 7. Pro eo est *simulacri* 2 Par. 33, 7. *Priapi* sc. aut *Veneris*, coll. infra c. 23, 6. & 1 Reg. 15, 13. d) *in illa ipsa domo.* ℣. 4. cf. Ier. 7, 30. e) 2 Sam. 7, 13. f) 1 Reg. 8, 29. c. 9, 3. g) quam promissionem ita irritam fecit Manasses.

℣. 8. h) *vt sinam moveri*; S. *facere vacillantem* Ps. 36, 12. cf. 1 Reg. 14, 15. vt ante Dauidem & Solomonem sæpius ex parte factum. S. i) 1 Reg. 8, 25. 2 Par. 6, 16. c. 33, 8. k) Deut. 34, 5. Ios. 1, 1. 2.

℣. 9. l) Ier. 17, 23. m) 2 Par. 33, 9. Es. 3, 12. n) cf. ℣. 2.

℣. 10. o) *per servos suos* Ex. 9, 35. Es. 20, 2. p) c. 24, 2. 2 Par. 33, 18. Inter Prophetas, Regem populumque corripientes, Habakkuk etiam fuit, quod inter alia colligi posse videtur ex h. l. coll. cum Hab. 1, 1. seqq. Addunt Rabbini etiam ex *Seder Olam Nahumum*; immo etiam *Esaiam*, quem a Manasse occisũ tradunt in *Sanhedrin* fol. 103. b. &c. Conf. Præfat. in Esaiam §. 5.

℣. 11. q) c. 24, 3. Ier. 15, 4. r) vid. ℣. 2. s) 1 Reg. 14, 9. t) ℣. 16. u) ℣. 21. c. 17, 12. c. 23, 24.

℣. 12. x) *tinnient*, vt cum vehementissimus sonus aures offendit. 1 Sam. 3, 11. Ier. 19, 3.

℣. 13. y) Thren. 2, 8. Ion. *filum deuastationis.* Metaphora a mensoribus, qui *funiculo* terram demetiuntur, & quid cuique parti fieri debeat, designant. cf. 2 Sam. 8, 2. Es. 34, 11. Am. 7, 7. z) *libellam, perpendiculum* (1) cf. Es. 28, 17. Ion. add. *exitii.* a) *& extergam*, Num. 5, 23. cf. 9, 6. i. e. ciuibus suis repurgabo. b) Trem. *vt, qui abstergere solet gabatam, abstergit, deinde subuertit eam in os* c) *patinam* (3) Prou. 19, 24. cf. supra c. 2, 20. d) cf. Es. 24, 1. vt in re domestica Hebræorum fieri solebat, vt ab-

קמץ בז״ק

stersas patinas probe verterent, ne quid immundi incideret easque contaminaret. *Kimchi.* Al. vt omnia eiiciantur & prorsus euacuentur.

℣. 14. e) 1

שמעה קרי

Reg. 8, 57. Es. 2, 5. f) vid. Es. 42, 22. 24.

℣. 15. g) ℣. 6. 1 Reg. 14, 9. 15. h) cf. c. 17, 14. Maiorum autem peccata DEus in filiis vindicat, si hi impii sint. cf. Ex. 20, 5.

℣. 16. i) c. 24, 3. 4. k) dum Prophetas ℣. 10. aliosque viros pios, qui in idololatriam non consentiebant, trucidauit, vt olim Iezabel 1 Reg. 18, 4. l) *ab ore ad os.* vid. c. 10, 21. m) 2 Par. 9, 14. n) ℣. 11. c. 23, 15. o) vid. ℣. 2. Quare DEus etiam fidem dictis suis fecit, & Assyrios Iudææ immisit, qui *captum Manassen, & compedibus vinctum, Babylonem duxerunt*; vbi cum in angustiis esset, in semetipsum descendit &c. vid. 2 Par. 33, 10. seqq. ℣. 17. p) ℣. 25. c. 20, 34. q) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 33, 1. ℣. 18. r) ℣. 26.

℣. 6. ועשה *milra* 1. 3. וידענים alius liber in marg. 2. singulariter וידעני. להכעיס ita plerique nostri, & in marg. 2. 6. 9. 22. at להכעיסו cum suffixo (quod Versiones omnes exprimunt) 1. 2. 6. 9. 20. 22. & hic quidem cum nota כצ״ל ℣. 7. ובירושלם *Meth.* pro *Mun.* 1. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 8. את־רגל cum præmissa partic. את 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 12. שמעיו pro eo scribunt leguntque שמעו *Orientales.* ℣. 13. כאשר per *Kadma* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. ℣. 16. וגם per *Tlischa* 1. 2. 3. 5-11. 13. 14. 15. 16. 19. 21.

19 תחתיו : בן־עשרים ושתים שנה אמון
במלכו ושתים שנים מלך בירושלם ושם אמו משלמת
כ בת־חרוץ מן־יטבה : ויעש הרע בעיני יהוה כאשר
21 עשה מנשה אביו : וילך בכל־הדרך אשר־הלך אביו
ויעבד את־הגללים אשר עבד אביו וישתחו להם :
22 ויעזב את־יהוה אלהי אבתיו ולא הלך בדרך יהוה :
23 ויקשרו עבדי־אמון עליו וימיתו את־המלך בביתו :
24 ויך עם־הארץ את כל־הקשרים על־המלך אמון
כה וימליכו עם־הארץ את־יאשיהו בנו תחתיו : ויתר
דברי אמון אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר
26 דברי הימים למלכי יהודה : ויקבר אתו בקברתו בגן
כב C. XXII. עזא וימלך יאשיהו בנו תחתיו : בן־שמנה
שנה יאשיהו במלכו ושלשים ואחת שנה מלך
2 בירושלם ושם אמו ידידה בת־עדיה מבצקת : ויעש
הישר בעיני יהוה וילך בכל־דרך דוד אביו ולא־סר
ימין ושמאול :
3 ויהי בשמנה עשרה שנה למלך יאשיהו שלח המלך
את־שפן בן־אצליהו בן־משלם הספר בית יהוה
4 לאמר : עלה אל־חלקיהו הכהן הגדול ויתם את־
הכסף המובא בית יהוה אשר אספו שמרי הסף מאת
ה העם : ויתנה על־יד עשי המלאכה המפקדים בבית
יהוה ויתנו אתו לעשי המלאכה אשר בבית יהוה
6 לחזק את־בדק הבית : לחרשים ולבנים ולגדרים
7 ולקנות עצים ואבני מחצב לחזק את־הבית : אך לא־
יחשב אתם הכסף הנתן על־ידם כי באמונה הם
8 עשים : ויאמר חלקיהו הכהן הגדול על־שפן
הספר ספר התורה מצאתי בבית יהוה ויתן חלקיה
9 את־הספר אל־שפן ויקראהו : ויבא שפן הספר אל־
המלך וישב את־המלך דבר ויאמר התיכו עבדיך
את

ויתנהו קרי
בית קרי

r) v.12. c. 19,9. 2 Sam. 8,17. aliosque præcipuæ dignitatis viros 2 Par. 34, 8.

ỳ. 4. s) v.8. 12. c.23,4. Huius pronepos fuit *Ezras* Ezr. 7, 1. t) *vt omnem tradat* pecuniam Ez. 34,10. S. *vt in summam conferat.* Ion. ordinet. cf. supra c.12,11. u) c.23, 4. Nam ita arca posita fuit in Templo, sicut dictum est ad c. 12, 10. vt non populus, sed Leuitæ in eam immediate pecuniam coniicerent. S. x) Iudæ & Israelis reliquiarum. 2 Par. 34, 9.

ỳ. 5. y) Hilkias sc. & eidem adiuncti 2 Par. 34, 8. z) v. 9. c.12,15.16. a) c.12,12. Leuitarum 2 Par. 34, 12. b) c. 12, 6.

ỳ. 6. c) c.12, 13. d) Ib. & 2 Par. 34, 11.

ỳ. 7. e) *supputabitur*; S. *ineantur rationes.* Leu.25,27. f) *fide*, i. e. fideliter eam pecuniam dispensabunt. vid. c. 12,16.

ỳ. 8. g) v. 4. 12. h) *Mosis autographum* 2 Par. 34,14. Putamus intelligi non tantum Pentateuchum, sed *vniuersam Scripturam*, quantum de illa tunc Prophetæ scripserunt, & in sanctuarium illatum fuit. Id quod ex specialissimis comminationibus aduersus Hierosolymam, quales v. 16. extant, & v. 10. supponendæ sunt, colligitur. &c. S. i) In loco sc. suo, ad latus Arcæ Deut. 31,26. k) cum, vt Pontifex, sanctuarium ingressus esset, aut diligentius Templi rimas scrutaretur. l) Regi prælegendum, vid. 2 Par. 34, 15. ỳ. 9. m) v. 20. Num. 15, 26. Deut. 1, 22. n) *effuderunt.* 2 Par. 34, 17. 21. 25. Iob. 10, 10.

ỳ. 19. s) 2 Par. 33, 21. s) *biennium* tantum: iusto iudicio Dei longiore vita indignus fuit, qui ad faciendum mala tantum promtus erat. cf. v.23. c. 15, 13. u) Eadem, vel potius alia huius nominis vrbs Num. 33, 33. 34.

ỳ. 20. x) vid. v. 2. seqq.

ỳ. 21. y) cf. 1 Sam. 8,3. z) v.11. Leu.26,30.

ỳ. 22. a) c. 22, 17. nec ad frugem rediit, vt Pater v.16. sed plura etiam deliquit 2 Par. 33,23. b) 1 Reg. 3, 6. 14.

ỳ. 23. c) c. 12,21. d) iniuste quidem illi v. 24. at non sine ipsius merito. v. 19. nec sine prouidentia diuina, dum cito e medio sublatus, optimum successorem reliquit.

ỳ. 24. e) vt par erat, cf. c. 14,5. f) c.11, 14. c. 23,30. g) 2 Sam. 15, 31. 2 Par. 33,25. h) de quo locutus erat Deus ante 340. annos 1 Reg. 13, 2.

ỳ. 25. i) vid. v. 17.

ỳ. 26. k) S. *Sepelierunt autem.* Imperson. vt 1 Reg. 22, 38. &c. l) vid. v. 18.

CAP. XXII, ỳ. 1. m) 2 Par. 34, 1. n) vrbe Iudæ Ios. 15, 39.

ỳ. 2. o) c. 18,3. p) Deut. 5, 29. c. 17, 11. c. 28, 14. cf. Ies. 30, 21. Ideoque adolescens adhuc *anno regni octauo* Deum serio & sincere quærere cœpit, & *anno regni 12.* a religione & cultu Dei instaurando auspicatus, Iudam & Hierosolyma ab excelsis, lucis & simulacris purgare adgressus est, diruti aris, & locis, idololatriæ consecratis, confractis & comminutis sculptilibus, & crematis sacrificulis. Quod etiam per Simeonis, Manassia & Ephraimi oppida fecit, vsque ad Naphtalitas; & sic redux Hierosolymam factus, *anno regni 18.* ad restituendum exornandumque Templum animum adiecit. vid. 2 Par. 34, 3. s.

ỳ. 3. q) cf. similis Ioas studium c. 12, 4. r) v. 10.

ỳ. 19. חרוץ pro eo habet 3. צדוק in marg. CAP. XXII, ỳ. 1, מבצקת per *Kamets* 2. 6. 9. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. *Erff. & Ind. Bas.* fol. 60. col. 6. at *Meth.* sub ב 1. 2. 3. & sic fe. 5. ỳ. 4 איש sic per *Darga* regulare 1. 2. 3. & sic fe. 5. at per *Merca ceteri.* ỳ. 5. אשר per *Mun.* 1 2. 3. את Particulam hanc omittunt 2. 5, sic fe. 1. ỳ. 8. על pro eo hab. אל 1. sic fu. 5. & fe. 3. חלקיהו ita cum terminatione *Schurek* 1. 2. 3. 5.

את־הכסף הנמצא בבית ויתנהו על־יד עשי המלאכה
י המפקדים בית יהוה : ויגד שפן הספר למלך לאמר
ספר נתן לי חלקיה הכהן ויקראהו שפן לפני המלך :
11 ויהי כשמע המלך את־דברי ספר התורה ויקרע את־
12 בגדיו : ויצו המלך את־חלקיה הכהן ואת־אחיקם
בן־שפן ואת־עכבור בן־מיכיה ואת שפן הספר ואת
13 עשיה עבד־המלך לאמר : לכו דרשו את־יהוה בעדי
ובעד־העם ובעד כל־יהודה על־דברי הספר הנמצא
הזה כי־גדולה חמת יהוה אשר־היא נצתה בנו על
אשר לא־שמעו אבתינו על־דברי הספר הזה לעשות
14 ככל־הכתוב עלינו : וילך חלקיהו הכהן ואחיקם
ועכבור ושפן ועשיה אל־חלדה הנביאה אשת שלם
בן־תקוה בן־חרחס שמר הבגדים והיא ישבת
טו בירושלם במשנה וידברו אליה : ותאמר אליהם כה־
אמר יהוה אלהי ישראל אמרו לאיש אשר־שלח
16 אתכם אלי : כה אמר יהוה הנני מביא רעה אל־
המקום הזה ועל־ישביו את כל־דברי הספר
17 אשר קרא מלך יהודה : תחת אשר עזבוני
ויקטרו לאלהים אחרים למען הכעסני בכל
מעשה ידיהם ונצתה חמתי במקום הזה ולא
18 תכבה : ואל־מלך יהודה השלח אתכם לדרש
את־יהוה כה תאמרו אליו כה־אמר יהוה אלהי
19 ישראל הדברים אשר שמעת : יען רך־לבבך ותכנע
מפני יהוה בשמעך אשר דברתי על־המקום הזה ועל־
ישביו להיות לשמה ולקללה ותקרע את־בגדיך ותבכה
כ לפני וגם אנכי שמעתי נאם־יהוה : לכן הנני אספך על־
אבתיך ונאספת אל־קברתיך בשלום ולא־תראינה
עיניך בכל הרעה אשר־אני מביא על־המקום הזה
כג וישבו את־המלך דבר : וישלח המלך ויאספו אליו
2 כל־זקני יהודה וירושלם : ויעל המלך בית־יהוה וכל־
איש יהודה וכל־ישבי ירושלם אתו והכהנים והנביאים

CAP. XXIII.

הפטרת יום שני של פסח

וכל

Tt מב א

o) v. 5. p) Nam *facientes opus* sunt vel *præfecti* Leuitæ, vel ipsi *artifices* v. 5.

ꝟ. 10. q) v. 3. r) tibi prælegendum v. 8. 2 Par. 34, 15. q. d. dedit mihi Hiskias aliquod legis exemplar, cuiusmodi adhuc Rex non vidit, nec ego: idque propterea, quod auctius erat illud exemplar scriptis Prophetarum. *S.* Conf. ad v. 8. & 16.

ꝟ. 11. s) conf. not. Deut. 17, 18. t) v. 19. 1 Reg. 21, 27. Ier. 36, 24.

ꝟ. 12. u) v. 4. 8. 14. x) v. 14. qui *Abbdon* 2 Par. 34, 20. y) v. 3. 10.

ꝟ. 13. z) v. 18. Gen. 25, 22. 1 Sam. 9, 9. a) Viderat enim scriptum Deut. 28, 36. *abducet Dominus te & Regem tuum.* Rabbini ad h. l. sed *S.* confert Es. 39. & Sophoniam, item infra v. 16. b) v. 17. Neh. 1, 3.

ꝟ. 14. c) v. 4. 8. d) vid. v. 12. e) quales in V. T. *Miriam* Ex. 15, 20. *Debora* Iud. 4, 4. *Anna* 1 Sam. 2, 1. in N. T. *Anna* Luc. 2, 36. *Elisabeth & beata Virgo* Luc 1, 41. 47. it. *Philippi filiæ* Act. 21, 9. f) pro *Tikvah* est *Tokhat*, pro *Charchas* autem *Chasrah* 2 Par. 34, 22. eadem significatione *spei & defectus*. g) Leuitæ & *custodis* sacrarum *vestium*. cf. c. 10, 22. h) *Hierosolymis*, adeoque præsto erat; cum contra *Ieremias*, (qui anno 13. Iosiæ prophetare incepit Ier. 1, 2. 3. & certum vrbis populique excidium denunciauit illo ipso reformationis tempore, vid. not. ad v. 2. & c. 23, 26.) in patria sua *Anathot* tum esset. *Kimchi.* i) LXX. aliisque *nomen vici* in vrbe Hierosolym. Schmidio *in parte altera vrbis*, quæ fuerit suburbium intra duos vrbis muros, q. d. *secunda vrbs.* cf. c. 20, 4. sed *Gussetio* p. 875. notat *sedes adsignatas Leuitis*, cum Sacerdotes præ iis essent primarius ordo; aut *sacerdotibus secundariis*, cum summus eiusque filii essent primarii &c. Conf. c. 23, 4.

ꝟ. 16. k) Prædictio est prophetica, non legalis; ac manifestum satis est in hoc versu,

versu, quod iam supra ad v. 8. 11. notavimus, legisse Iosiam eiusmodi comminationes, quæ non essent conditionatæ; h. e. voluntatis consequentis &c. *S.* l) conf. 2 Par. 34, 24.

ꝟ. 17. m) c. 17, 16. c. 21, 22. n) c. 16, 4. c. 23, 5. o) c. 17, 7. 35. p) Deut. 31, 29. q) Es. 2, 8. Ps. 115, 4. r) *ideo accensa est.* v. 13. s) Ier. 7, 20. c. 17, 27. LXX. vt Marc. 9, 44.

ꝟ. 18. t) v. 13. u) *S. quod ad verba.* cf. 2 Sam. 4, 10.

ꝟ. 19. x) *propterea quod.* Es. 37, 29. y) *emollitum est* Deut. 20, 3. Iob. 23, 16. z) 1 Reg. 21, 29. LXX. vt Matth. 21, 37. a) Deut. 28, 37. Es. 5, 9. b) Ier. 24, 9. c. 44, 12. c) v. 11.

ꝟ. 20. d) *subest conceptus acervi*, quanquam tropicus. *Gusset.* p. 916. coll. Iob. 5, 26. c. 21, 33. e) de mortuorum compositione & repositione in sepulcro, vt Ier. 8, 2. c. 9, 21. c. 25, 33. f) *in pace publica*, vt sequentia clare ostendunt: nam ipse Iosias flebili morte periit, cum se Pharaoni temere opposuisset 2 Par. 35, 23. g) vid. v. 9. h) quo responso ille magis accensus est in diuini cultus studio. CAP. XXIII, ꝟ. 1. i) *qui congregarent*, ex mandato Regis 2 Par. 34, 29. ꝟ. 2. k) Pro his habentur *Leuitæ* 2 Par. 34, 30. forte quod hi *Prophetæ* ex Sacerdotibus & Leuitis essent, vt Ierem. &c. Vixit a. hoc tempore *Ier. & Soph.* forte etiam *Vrias*, postea a Ioiakimo occisus Ier. 26, 20. seqq. *Abarb.*

ꝟ. 12. חלקיהו cum ו in fine 1. 2. 3. 6. 9. 12. 20. 23 sic fu. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ꝟ. 13. בעדי ובעד ita 2. 6. 9. 11. 14. 16. 20. 21. 22. 23. כל־עם יהודה Sic vocem עם interponit 2. & sic fu. in marg. 5. ꝟ. 14. חרחס per *Kamets* 1. 2. 5. at per ם loco ס 1. 5. 6. 9. 20 sic fe. 2. ꝟ. 17. הכעיסני sic *plene* 1. 2. 3. 6. 9. 22. 23. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *impr.* ולא תכבה notat 22. in marg. correctum codicem hoc non habuisse. ꝟ. 20. לכן per *Tlischagd.* 1. אספך *Samech* cum *Meth.* 1. 5. q. esset *Hiphil* a יסף. עיניך per *Rbhia* 1. 3. CAP. XXIII, ꝟ. 1. כל cum præmisso את 3. sic fe. 2.

וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־
דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה׃ וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ 3
עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר
יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֺתָיו וְאֶת־עֵדְוֺתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־
לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית׃ וַיְצַו 4
הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה
וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֵת כָּל־הַכֵּלִים
הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם
מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־
אֵל׃ וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה ה
וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמְסִבֵּי יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־
הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא
הַשָּׁמָיִם׃ וַיֹּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם 6
אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיָּדֶק לְעָפָר
וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם׃ וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי 7
הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם
בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה׃ וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה 8
וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע
עַד־בְּאֵר שָׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח
שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר
הָעִיר׃ אַךְ לֹא יַעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה 9
בִּירוּשָׁלִָם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם׃ וְטִמֵּא י
אֶת־הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵי בְנֵי־הִנֹּם לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ
אֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ׃ וַיַּשְׁבֵּת אֶת־הַסּוּסִים 11
אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לַשֶּׁמֶשׁ מִבֹּא בֵית־יְהוָה אֶל־
לִשְׁכַּת נְתַן־מֶלֶךְ הַסָּרִיס אֲשֶׁר בַּפַּרְוָרִים וְאֶת־מַרְכְּבוֹת
הַשֶּׁמֶשׁ

34, 3. 4. sed alii *picturas lucorum* intelligunt. vid. Ef. 17, 8. q) S. *ad locum extra*. subintellig. אל, vt est Leu. 4, 12. 21. r) v. 4. 12. 1 Reg. 2, 37. c. 15, 13. 2 Par. 15, 16. s) Ex. 30, 36. c. 32, 20. Deut. 9, 21. t) sc. idololatrarum 2 Par. 34, 4. in contemtum, si non etiam maledictio.

העשוים ק

nem mortuorum, & in terrorem viventium. *S.*

℣. 7. u) *domos*, i. e. tentoria ex cortinis in luco pro scortis erecta. *S.* x) *scortorum masculorum*. (6) vid. 1 Reg. 14, 24. c. 15, 12. y) eo vsque enim progressa erat impietas Iudæorum. z) *quia*. 1 Sam. 2, 13. a) conf. Hos. 4, 14. Sic *Byblii*, apud quos sanctissime colebatur *Astarte* & *Adonis*, mulieres, quæ tonderi in huius luctu nolebant, corpore quæstum facere cogebant. *Clericus* ad Ex. 34, 15. ex

בן קרי

Luciano, Eusebio & *Augustino*. Cf. etiã de meretricibus Græcorum & Corinthiorũ *Athenæi Dipnosoph.* lib. 13. b) Ex. 28, 32. Iud. 16, 13. c) i. e. *tentoria*, vt 1 Sam. 2, 24. c. 3, 15. Np. qui in lucis prope sacella morabantur religionis caussa, egebant aliquo tecto, saltim lineo, contra pluuiam, præsertim si pernoctarent &c. *Guisset.* p. 126. d) *lucos* v. 6. 15. i. e. *scortis in luco*. S. al. *Veneri*. 1 Reg. 14, 23. ℣. 8. e) *Porro* Hierosolymam *accersiuit*. f) 1 Reg. 15, 22. g) Ios. 15, 28. h) *quæ ad portas* vrbis erant; & in primis illud, *quod erat ante ostium* &c. Cf. Ef. 57, 8. i) 1 Reg. 22, 26. k) *quæ* scil. *porta*. ℣. 9. l) Ez. 44, 13. m) cf. Leu. 6, 9. c. 22, 13. ℣. 10. n) per cadauera, ossa, aliasque res immundas v. 14. o) cf. Ier. 7, 31. c. 19, 13. Ef. 30, 33. *Raschi* : Hic est *Molech* ; quia vero sacrificuli *tympana* pulsabant, ne audiret Pater clamorem filii, dum comburebatur in manibus (candefacti æneï) idoli, eum *Tophet* vocarunt. Pro qua coniectura vid. *Hilleri Onom. S.* p. 948. sed *Schmidio* a rad. תוף Talmud. *exspuere, excreare*, Syr. *detrahere* (vid. Mat. 9, 16.) id significat *piaculum* igne remouendum aut expiandum, vt pœnas peccatorum remoueat & secum auferat. coll. Iob. 17, 6. p) Ios. 15, 8. 2 Par. 33, 6. q) c. 17, 17. c. 21, 6. r) l. ad adurendũ tantum, l. etiã ad comburendum. *S.* s) Leu. 18, 21. 1 Reg. 11, 7. ℣. 11. t) vid. v. 5. u) *veros equos* hic intelligo cum Hebræis interpretibus, non sculptas eorum effigies; Soli l. mactandos, l. mane cum pompa versus Orientẽ solẽ deducendos. *Boch. Hier.* P. I. l. 2. c. 10. x) *Manasses* sc. & *Amon*. c. 21, 3. & 20. y) v. 5. z) *ab ingressu* c. 12, 10. a) *domum* s. *mansionem* 1 Sam. 9, 22. Ier. 35, 4. b) *Nethan Melechi* c. c. 8, 6. d) S. *in suburbiis*. al. in *Paruarim*, qui locus fuit Templo vicinus, a quo ad Templi fores nihil fuit præter equorum stationem : & plurale videtur esse פרבר *Parbar* 1 Par. 26, 18. loci ad occasum Templi. *Boch.* l. c.

l) vid. 2 Sam. 5, 9. Ier. 42, 8. m) *ipseque* Rex *recitauit*. vid. *Abarb.* & cf. Deut. 17, 18. seqq. c. 31, 10. seqq. n) c. 22, 8.

℣. 3. o) *ad columnam*, loco sc. suo c. 11, 14. cf. 2 Par. 23, 13. c. 34, 31. p) c. 11, 17. q) c. 17, 15. Ier. 44, 23. r) 1 Reg. 2, 3. LXX. vt Luc. 1, 6. s) v. 25. Deut. 6, 5. t) v. 24. Deut. 27, 26. u) *stetitque* populus *consentiens in illud fœdus*, i. e. vt *Ion.* reddidit *& recepit totus populus illud fœdus*. vid. not. Deut. 29, 11. & cf. Ier. 34, 10. 2 Par. 15, 12.

℣. 4. x) S. *secundi ordinis* c. 25, 18. Ion. *vicariis sacerdotum*. Syr. *sacerdotibus, qui post ipsum Pontificem*. Conf. not. c. 22, 14. y) c. 22, 4. c. 25, 18. z) Cœpit quidem Iosias anno 12. purgare Templum 2 Par. 34, 3. id vero nunc denuo vrsit & compleuit. *S.* Conf. not. c. 22, 2. a) vid. c. 21, 3. b) vid. v. 5. c) *in aruis, agris*. (6) Deut. 32, 32. Ef. 16, 8. Ier. 31, 40. Ion. *in planitie*. Syr. *in valle*, vt est v. 6. d) v. 6. 2 Sam. 15, 23. e) vt aram illic pollueret v. 15.

℣. 5. f) *aboleuit etiam, cessare fecit* v. 11. cf. v. 20. g) *sacrificulos* idololatricos (3) Hos. 10, 5. ex mente *Schmidii* hi suffitum tantum fecerunt. *Pfeiffero* in Dub. Vex. ad h. l. *a seclusione* (coll. rad. Talmud. *seclusit*) sic dicti, quod latebras & secessus quærerent, quo tutius vulgo imponerent. Aliis dicti ab *atris vestibus*, cum Hebræorum sacerdotes albis vterentur. Vel cf. rad. Syr. *mœstus, tristis, tetricus & morosus fuit*, coll Mat. 6, 16. h) Ahas, Manasse, Amon. i) *vt suffiret* quisque eorum, vel *& qui suffierat*. k) *& in circuitibus* 1 Reg. 6, 29. l) c. 22, 17. m) vid. v. 11. n) S. *planetis*. Tig. *influentiis*. al. *signis cælestibus*. (1) cf. Iob. 38, 32. o) v. 4. c. 21, 3.

℣. 6. p) S. *lucum* cum sculptili suo, vid. c. 21, 3. 7. nimirum in ipsa domo Domini plantatus fuit lucus quidam, vt idolum eo collocaretur. *S.* coll. 2 Par. 34.

℣. 3. ויכרת per *Pfikn.* nn. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 15. 17-20. & *Ber.* אחרי יהוה ita 1. 2. ℣. 4. העשוים ita cum *Ktibh* & *Kri* 6. 9. 20. fe. 1. & in marg. 5. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Ex. 39, 4. at ceteri scrib. העשים sine not. בשדמות per *Sin* 1. 2. ℣. 8. ועד cum præf. *Vau* 3. sic fe. 5. ℣. 11. Pro מבא habet 1. מבוא *ad ingressum*, eodem sensu.

ꝟ. 12. e) cf. Ier. 19, 13. Soph. 1, 5. it. Neh. 8, 16. & not. Deut. 22, 8. f) c. 1, 2. c. 4, 11. g) c. 21, 4. h) c. 21, 5. i) Miranda est turpissima & cumulatissima idololatria in ipso Templo Dei; & quid de tota terra cogitabimus? S. k) v. 7. Iud. 6, 28. 30. l) S. *& procurrit inde.* Syr. *statim deportauit.* cf. Num. 17, 12. 1 Sam. 17, 27. Al. *abrupit, contriuit* ea ac *remouit* inde, sic *Ion.* aliique a rad. רצץ. m) vid. v. 6.

ꝟ. 13. n) Forte prius destructa fuerunt, sed reparata ab idololatris. Sic Manasses Templum purgauit ab iis, quibus ipsum polluerat 2 Par. 33, 15. sed filius eius impius Amon omnia restituit. S. o) *corruptionis* s. vt Syr. *corrumpentis* s. *corrupte agentis* per idololatriam Ex. 32, 7. cf. Ier. 51, 25. Sed Ion. *oliuarum,* Iunio per antiphrasin, vt pro *Beth-el* est *Beth-auen* Hos. 4, 15. Sic dicitur *mons oliuarum* eleganti amphibologia: nam nomen qs. incertum pendet inter Radices *corrumpere* & *ungere*; hæc ad oleas alludit, illa ad mentem loquentis. *Gusset.* p. 483. p) Ex. 34, 15. Iud. 2, 13. q) vid. 1 Reg. 11, 5. r) vid. ibid. v. 7.

ꝟ. 14. s) Num. 33, 52. Deut. 7, 5. t) c. 18, 4. u) v. 4. 6. c. 17, 10. 2 Reg. 14, 23.

ꝟ. 15. x) vid. v. 4. y) 1 Reg. 12, 29. z) 1 Reg. 14, 16. a) v. 6. vt Moses Aharonis vitulum Ex. 32, 20.

ꝟ. 16. b) Schmid. *circumspexit autem,* c. 2, 24. Ex. 2, 12. ἐξένευσεν. Ioh. 5, 13. c) 1 Reg. 13, 2. ante plures, quam 350. annos.

ꝟ. 17. d) *monumentum,* seu *signum.* (3) Ier. 31, 21. Ex. 39, 15. e) *istud* c. 4, 25. f) 1 Reg. 13, 30. Mirum est, qua ratione vigilet Deus super veritate verbi sui. Hinc factum, vt per

12 השמש שרף באש ׃ ואת־המזבחות אשר על־הגג
עלית אחז אשר־עשו מלכי יהודה ואת־המזבחות
אשר עשה מנשה בשתי חצרות בית־יהוה נתץ המלך
13 וירץ משם והשליך את־עפרם אל־נחל קדרון ׃ ואת־
הבמות אשר ׀ על־פני ירושלם אשר מימין להר־
המשחית אשר בנה שלמה מלך־ישראל לעשתרת ׀
שקץ צידנים ולכמוש שקץ מואב ולמלכם תועבת
14 בני־עמון טמא המלך ׃ וישבר את־המצבות ויכרת
טו את־האשרים וימלא את־מקומם עצמות אדם ׃ וגם
את־המזבח אשר בבית־אל הבמה אשר עשה ירבעם
בן־נבט אשר החטיא את־ישראל גם את־המזבח
ההוא ואת־הבמה נתץ וישרף את־הבמה הדק לעפר
16 ושרף אשרה ׃ ויפן יאשיהו וירא את־הקברים אשר־
שם בהר וישלח ויקח את־העצמות מן־הקברים
וישרף על־המזבח ויטמאהו כדבר יהוה אשר קרא
17 איש האלהים אשר קרא את־הדברים האלה ׃ ויאמר
מה הציון הלז אשר אני ראה ויאמרו אליו אנשי העיר
הקבר איש־האלהים אשר־בא מיהודה ויקרא את־
הדברים האלה אשר עשית על המזבח בית־אל ׃
18 ויאמר הניחו לו איש אל־ינע עצמתיו וימלטו עצמתיו
19 את עצמות הנביא אשר־בא משמרון ׃ וגם את־כל־
בתי הבמות אשר ׀ בערי שמרון אשר עשו מלכי
ישראל להכעיס הסיר יאשיהו ויעש להם ככל־
כ המעשים אשר עשה בבית־אל ׃ ויזבח את־כל־כהני
הבמות אשר־שם על־המזבחות וישרף את־עצמות
21 אדם עליהם וישב ירושלם ׃ ויצו המלך את־כל־העם
לאמר עשו פסח ליהוה אלהיכם ככתוב על ספר
22 הברית הזה ׃ כי לא נעשה כפסח הזה מימי השפטים
אשר שפטו את־ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי

tria secula traditio retinuerit memoriam rei, per Prophetam ex Iuda gestæ. *Schmid.*

ꝟ. 18. g) 2 Sam. 16, 11. Hos. 4, 17. h) *ne moueat* c. 19, 21. Num. 32, 13. i) 1 Reg. 13, 31. k) Ion. *pseudopropheta.* l) *qui Beth elem venerat e Samaria.* Hic est ille Propheta senex 1 Reg. 13, 11. *Abarb.*

ꝟ. 19. m) 1 Reg. 13, 32. n) cf. not. ad c. 22, 2. Rex namque totius Israelis erat Iosias, eorum scil. qui per Ieremiam reducti fuerant, *Raschi.* o) c. 21, 6.

ꝟ. 20. p) S. *Sacrificauit autem.* cf. c. 11, 18. & 1 Reg. 13, 2. q) vid. v. 15. r) cf. 2 Par. 34, 7.

ꝟ. 21. s) de hoc vid. plura 2 Par. 35, 1. seqq. t) Ex. 12, 3. seqq. u) sc. nuper inuento c. 22, 8. 13.

ꝟ. 22. x) *nam* & hoc inter laudes eius referendum est, quod nunquam *simili promtitudine*, tanta sollemnitate & frequentia, atque ita exacte in omnibus sec. Legem Dei *Hierosolymis* v. 23. celebratum est Pascha. y) etiam Samuelis 2 Par. 35, 18. z) etsi sub piis Regibus id nequaquam prorsus omissum fuit.

ꝟ. 12. עלית ita scribunt *Orientales*, nostram lectionem in *QKri* reponentes. אשר־עשה sic per *Makk.* 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 13. 14. 15. 19. & vna cum *Mun.* 20. ꝟ. 13. אשר־בנה ita 1. satis commode לעשתרת pluraliter 1. 3. תועבת defect. poscit *Mas. impr.* ad Leu. 18, 30. sed sine codicum h. l. suffragio. ꝟ. 17. ויאמר per *Rbhia* 2. 3. 5. על־המזבח ita 1. 2. sed המזבח in statu absoluto 1. sic sq. 2. 5. contra *Mas. impr.* ꝟ. 22. וכל per *Makkeph* & *Kametschas*, 1. 2. 3. sic su. 5.

יהודה׃ כי אם־בשמנה עשרה שנה למלך יאשיהו 23
נעשה הפסח הזה ליהוה בירושלם׃ וגם את־האבות 24
ואת־הידענים ואת־התרפים ואת־הגללים ואת כל־
השקצים אשר נראו בארץ יהודה ובירושלם בער
יאשיהו למען הקים את־דברי התורה הכתבים על־
הספר אשר מצא חלקיהו הכהן בית יהוה׃ וכמהו כה
לא־היה לפניו מלך אשר־שב אל־יהוה בכל־לבבו
ובכל־נפשו ובכל־מאדו ככל תורת משה ואחריו לא־
קם כמהו׃ אך ׀ לא־שב יהוה מחרון אפו הגדול 26
אשר־חרה אפו ביהודה על כל־הכעסים אשר
הכעיסו מנשה׃ ויאמר יהוה גם את־יהודה אסיר 27
מעל פני כאשר הסרתי את־ישראל ומאסתי את־
העיר הזאת אשר־בחרתי את־ירושלם ואת־הבית
אשר אמרתי יהיה שמי שם׃ ויתר דברי יאשיהו וכל־ 28
אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
למלכי יהודה׃ בימיו עלה פרעה נכה מלך־מצרים 29
על־מלך אשור על־נהר פרת וילך המלך יאשיהו
לקראתו וימיתהו במגדו כראתו אתו׃ וירכבהו ל
עבדיו מת ממגדו ויבאהו ירושלם ויקברהו בקברתו
ויקח עם־הארץ את־יהואחז בן־יאשיהו וימשחו אתו
וימליכו אתו תחת אביו׃ בן־עשרים 31
ושלש שנה יהואחז במלכו ושלשה חדשים מלך
בירושלם ושם אמו חמוטל בת־ירמיהו מלבנה׃ ויעש 32
הרע בעיני יהוה ככל אשר־עשו אבתיו׃ ויאסרהו 33
פרעה נכה ברבלה בארץ חמת במלך בירושלם ויתן
ענש על־הארץ מאה ככר־כסף וככר זהב׃ וימלך 34
פרעה נכה את־אליקים בן־יאשיהו תחת יאשיהו אביו
ויסב את־שמו יהויקים ואת־יהואחז לקח ויבא מצרים
וימת שם׃ והכסף והזהב נתן יהויקים לפרעה אך לה
העריך

ממלך קרי

ex Aegypto in Syriam itur. vid. Iof. 12, 21. & Zach. 12, 11. Mortem autem Iofiæ luxit Ieremias, & omnes Poetæ Iudæorum illius temporis 2 Par. 35, 25. g) c. 14, 8. Pharao autem, omissis Hierofolymis, properavit, vt oppugnaret Carchemisum ad flumen Euphratis 2 Par. 35, 21. 22. eaque vrbe capta, ac præsidiis munita, omnique Syria sub poteftatem redacta, poft 3. menfes regreffus eft, coll. v. 33. & c. 24, 7. ✠. 30. h) non autem eft expugnata Ierufalem, aut terra deuaftata ante fepulturam eius, & hactenus cum pace in fepulcrum fuum venit fec. promiffum Dei. c. 22, 20. S. i) c. 14, 21. k) c. 21, 24. l) 2 Par. 36, 1. Hic *Schallum* dicitur Ier. 22, 11. & minor fuit Iofiæ filius (vid. v. 31. coll. v. 36.) aliis quartus, qui & ipfe vocatur *Schallum*: fed Schmidio is, qui *Iohannes* & *primogenitus* dicitur 1 Par. 3, 15. vbi vide. m) Vngere non folebant Regem, filium Regis, nifi de fucceffionis iure lis ipfi cum alio intercederet; *Kimchi* coll. exemplo Salomonis 1 Reg. 1, 34. 39. & Ioafi 2 Reg. 11, 12. ✠. 31. n) minor itaque fuit Ioiakimo v. 36. o) nam cum Ioiakim ad Nechonem decurreret, Iehoachas poft 3. menfes throno deiectus, & captiuus abductus eft. S. p) c. 24, 18 q) vid. Iof. 10, 29. ✠. 32. r) v. 37. c. 8, 18 Eius imaginem vide Ez. 19, 3. s) vid. v. 37. vnde factum, vt populus & facerdotes magno ftudio a Patre repurgati, in priftina delaberentur peccata, & iudicia diuina maturarent. ✠. 33. t) c. 17, 4. vinctumque in Aegyptum deduxit feq. v. 34. quod regnum, inconfulto victore, vfurpauerat. u) c. 25, 6. Num. 34, 11. Huc eum accufator Ioiakim citari fecerat. S. x) c. 18, 34. y) *mulctam* (2) Prou. 19, 19. LXX. vt Mat. 16, 26. Act. 27, 21. z) cf. c. 15, 19. 2 Sam. 12, 30. ✠. 34. a) *&* *conuertit* c. 24, 17. 2 Par. 36, 4. cf. 2 Sam. 14, 20. b) cf. Dan. 1, 7. c) nec in Iudæam reuerfus eft, vt Ieremias prædixerat Ier. 22, 11. 12. ✠. 35. d) de quo v. 33.

✠. 23. a) *Verum*. Ps. 1, 2. Guffet. p. 72. *nam an fimile* exemplum habuit prius Pafcha hoc, quod celebratum eft &c. b) Quod eo fpectabat, vt *Agni Dei* immaculati memoria refricaretur & inftillaretur. *Maius*. ✠. 24. c) c. 21, 5. d) Leu. 19, 31. e) Gen. 31, 19. Ez. 21, 26. Hof. 3, 4. vid. 1 Sam. 19, 13. f) c. 21, 11. g) v. 13. Hof. 9, 10. h) 1 Reg. 14, 10. c. 22, 47. i) v. 3. Deut. 27, 26. *&* ἵνα στήσῃ. Rom. 3, 31. k) c. 22, 8. ✠. 25. l) *Sinceritatem* in Hiskia laudabat Scriptura c. 18, 5. in Iofia autem *opus reformationis* fec. normam Legis. S. m) 1 Reg. 2, 4. n) Deut. 6, 5. LXX. vt Luc. 10, 27. ✠. 26. o) Attamen *non plane auertit fe*. Iof. 7, 26. etfi diftulit iram propter Iofiam: a quo inceptum anno 12. reformationis opus. (vid. not. ad c. 22, 2. 14.) tardius procedebat, ob Principum populique focordiam, & altas idololatriæ radices. p) 1 Reg. 21, 21. q) c. 21, 2. 15. r) c. 24, 3. A quibus vitiis non repurgatus erat populus, quamuis Manaffes refipuerat. 2 Par. 33, 12. feqq. ✠. 27. s) etiam per Ieremiam, vid. not. c. 22, 2. 14. & Ier. 25, 3. t) cf. c. 21, 12. feqq. c. 24, 3. Ier. 15, 1. u) vid. c. 17, 18. 20. x) Iof. 33. 8. Ier. 14, 19. Hof. 9, 17. LXX. vt Rom. 11, 1. y) c. 21, 4. ✠. 28. z) 1 Reg. 11, 41. a) 1 Reg. 14, 19. ✠. 29. b) anno regni ipfius 31. c) 1 Sam. 7, 7. d) v. 33. 34. 35. 2 Par. 35, 20. Pfammitichi filius, elati & magna fpirantis animi Rex, vt docet *Herodotus* lib. 2. p. 96. feq. ed. Steph. e) Num. 21, 23. tranfitum temere negaturus hofti Babyloniorum, fub quorum tutela Iudæorum Reges fuiffe videntur a tempore deportati Manaffis. f) *in valle f. planitie Megiddo* Iud. 5, 19. quæ vrbs in via, qua ex

✠. 24. בער cum præf. ב 2. & in marg. 6. 9. ✠. 25. בכל תורת ita per ב loco כ, in marg. 6. 9. & infuper præmiff. ב 2. 3. fic fus. fed vtrumque eft contra *Maf. impr.* ad Ex. 21, 30. ✠. 29. נכה cum *Kri* נכו *Maf. Erff.* fic v. 33. בראתו fic per ב loco כ 6. 9. in marg. ✠. 31. חמוטל fic legunt in marg. 2. 3. 5. in text. tanquam *Ktib* habentes חמיטל.

העריך את־הארץ לתת את־הכסף על־פי פרעה איש
כערכו נגש את־הכסף ואת־הזהב את־עם הארץ
לתת לפרעה נכה : 36 בן־
עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה
שנה מלך בירושלם ושם אמו זבידה בת־פדיה
37 מן־רומה : ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר־עשו
כד אבתיו : בימיו עלה נבכדנאצר מלך בבל ויהי־לו
2 יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרד־בו : וישלח יהוה
בו את־גדודי כשדים ואת־גדודי ארם ואת גדודי מואב
ואת גדודי בני־עמון וישלחם ביהודה להאבידו כדבר
3 יהוה אשר דבר ביד עבדיו הנביאים : אך על־פי יהוה
היתה ביהודה להסיר מעל פניו בחטאת מנשה ככל
4 אשר עשה : וגם דם־הנקי אשר שפך וימלא את־
ה ירושלם דם נקי ולא־אבה יהוה לסלח : ויתר דברי
יהויקים וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר
6 דברי הימים למלכי יהודה : וישכב יהויקים עם־אבתיו
7 וימלך יהויכין בנו תחתיו : ולא־הסיף עוד מלך מצרים
לצאת מארצו כי־לקח מלך בבל מנחל מצרים עד־
נהר פרת כל אשר היתה למלך מצרים :
8 בן־שמנה עשרה שנה יהויכין במלכו ושלשה
חדשים מלך בירושלם ושם אמו נחשתא בת־אלנתן
9 מירושלם : ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר־עשה
י אביו : בעת ההיא עלה עבדי נבכדנאצר מלך־בבל
11 ירושלם ותבא העיר במצור : ויבא נבכדנאצר מלך־
12 בבל על־העיר ועבדיו צרים עליה : ויצא יהויכין מלך־
יהודה על־מלך בבל הוא ואמו ועבדיו ושריו וסריסיו
13 ויקח אתו מלך בבל בשנת שמנה למלכו : ויוצא
משם את־כל־אוצרות בית יהוה ואוצרות בית המלך
ויקצץ את־כל־כלי הזהב אשר עשה שלמה מלך־
ישראל

T t 3 מב ג

e) *æstimauit*, *taxauit*. Leu. 27, 8. 14. f) a *quolibet* Gen. 10, 5. g) Leu. 27, 12. h) *exigebat*, singulos dare iubebat. Deut. 15, 2. i) *np. populum*, vel exigebat *a populo terræ* v. 30.

✝. 36. k) maior ergo fuit Ioachazo v. 31. l) v. 34. 1 Par 36, 5. m) *Zebudda* vel *Zebida*. n) cf. Iud. 9, 41.

✝. 37. o) v. 32. c. 24, 9. 1 Reg. 14, 22. p) *aui f. maiores ipsius* impii v. 32. Amon, Manasses, Ahas, Ioram &c. nam Pater eius Iosias Deum pie colebat. Auaritiam, iniustitiam, fastum, grassationes cruentas Ioiakimi, depictas lege apud Ier. 22, 13-17. c. 26, 21. c. 36, 29. qui inde a c. XIII. in illum populumque Iudaicum insurrexit, & mala vtrisque prædixit. *Maii Oecon.* p. 1000.

CAP. XXIV, ✝. 1. q) *anno* sc. *quarto* Ioiakimi, vel *primo* Nebucadnetsaris, coll. Ier. 25, 1. S. Al. *anno* regni ipsius *octauo*, coll. 2 Par. 36, 6. & Dan. 1, 1. qui ab hoc renouati regni exordio *annum tertium Ioiakimi* numerauerit. sed cf. infra not. ad v. 16. r) v. 10. 1 Sam. 7, 7. s) etiam *Assyriorum*, quorum Regem *Chyniladanum* pater Nebucadnetsaris *Nabopolasar*, Medorum ope, expugnata vrbe Ninive, occidit, & imperium ad Babylonios iterum transtulit, quod his antea ab *Asarchaddone* ereptum erat. cf. 2 Par. 33, 11. Alii tamen hunc Nebucadnetsarem in Canone Ptolomæi *Nabopolassarum* vocari censent vid. *Marshami Canon Chron.* p. m. 530. t) c. 21, 3. u) fiducia Aegyptiorum. conf. v. 7. 20. c. 18, 7.

✝. 2. x) c. 13, 20. cf. Es. 19, 1. &c. y) conf. Deut. 2, 19. Iud. 10, 7. Ier. 49, 1. seqq. z) Ex. 9, 35. a) c. 21, 10. *Ieremiam* in primis c. 23, 2. & *Chuldam* c. 22, 14. item *Vriam*, quem Ioiakim occidit Ier. 26, 20. & Ieremiæ prophetiam combussit c. 36, 29. conf. Deut. 28, 25.

✝. 3. b) *Enimuero* 1 Sam. 16, 6. c) Leu. 24, 12. Num. 4, 27. d) *ita factum est* in Iuda, vel

vel *contra* Iudam. cf. v. 20. e) v. 20. c. 23, 27. f) c. 21, 11. vid. c. 23, 26.

✝. 4. g) c. 21, 16. h) 2 Sam. 6, 10. 2 Par. 21, 7. i) Deut. 29, 19.

זבודה קרי

והר' ברגש

LXX. vt Luc. 18, 13.

CAP. XXIV.

✝. 5. k) c. 23, 28. l) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 36, 5.

✝. 6. m) np. a Chaldæis rursus captus, & abductus, mox tamen in via vel morbo, vel alio casu oppres-

קמץ בז״ק

sus, & extra Hierosolymorum mœnia proiectus est. Ier. 22, 19. c. 36, 30. n) qui *Iechoniiah* 1 Par. 3, 16. & *Coniahu* Ier. 22, 24. 28. c. 37, 1. dicitur.

✝. 7. o) quo fretus, aduersus Babylonios rebellauerat Ioiakim v. 1. p) Bellicosissimus enim Rex Nebucadnetsar, quæ Rex Aegypti in Syria obti-

עלו קרי

nuerat (vid. not. c. 23, 29.) propere recuperauit, & sub initia regni exercitum contra Aegyptiorum præsidium duxit Ier. 46, 2. & Nechonem tota Syria priuauit; postea tamen hic vires recollegit Ier. 37, 5. q) i. e. *a Nilo*, vt in Scriptura passim. Vid. Num 34, 5. Ios. 15, 4. 47.

✝. 8. r) at *octo* tantum *annorum* 2 Par. 36, 9. cum regni heres diceretur. s) v. 6. t) *& decem dies*, qui hic ob numerum rotundum omittuntur. u) inconsulto Rege Babyloniæ, qui ideo indignatus eum per duces primum obsedit, deinde ipse aduenienss, dedentem se gratiæ victoris, Babylonem abduxit v. 15. x) quæ & ipsa captiua abducta est v. 15. Ier. 22, 26.

✝. 9. y) ante regnum, & deinde. cf. v. 19. c. 23, 32. Hinc Ez. 19, 5. seqq. vt *crudelis leunculus* pingitur. Habuisse eum alioquin egregia naturæ dona, ex Ier. 22, 24. colligit *Brentius*.

✝. 10. z) cf. v. 1. Dan. 1, 1. a) c. 25, 2. Deut. 20, 19.

✝. 12. b) c. 18, 31. c) v. 8. 15. Ier. 29, 2. c. 13, 18. d) c. 9, 32. e) vt prædixerat Ieremias Ier. 22, 24. seqq. f) *anno octauo* regni sui; sed *anno septimo* Ier. 52, 28. ex quo potitus erat Iudæa. S. g) *postquam Rex factus erat* Nebucadnetsar conf. c. 25, 8.

✝. 13. h) c. 25, 13. Esr. 1, 7. 2 Par. 36, 18. 10. i) c. 16, 17. 2 Par. 28, 24.

✝. 35. זבידה *Daleth* sine *Dag.* 1. 2. 6. 9. 20. 22. 23. CAP. XXIV, ✝. 2. יהוה sine *Psik* 2. contra *Ind. Bas.* f. 60 e. ✝. 7. נהר per *Makk.* 7. 8. 10. 12. 13. 14. 19. ✝. 10. נבכדנאצר *Tsade* sine *Dag.* 7. 17. 22. & cum expresso *Raphe* 3. ✝. 11. נבכדנאצר צ itidem sine *Dag.* 1. 3. 7. 8. 17. 22. at sine א quiescente 1. 2. fu. 5.

14 ישראל בהיכל יהוה כאשר דבר יהוה : והגלה את־
כל־ירושלם ואת־כל־השרים ואת ׀ כל־גבורי החיל
עשרה אלפים גולה וכל־החרש והמסגר לא נשאר
זולת דלת עם־הארץ : ויגל את־יהויכין בבלה ואת־אם טו
המלך ואת־נשי המלך ואת־סריסיו ואת אולי הארץ
16 הוליך גולה מירושלם בבלה : ואת כל־אנשי החיל
שבעת אלפים והחרש והמסגר אלף הכל גבורים עשי
17 מלחמה ויביאם מלך־בבל גולה בבלה : וימלך מלך־
בבל את־מתניה דדו תחתיו ויסב את־שמו צדקיהו :
18 בן־עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו ואחת
עשרה שנה מלך בירושלם ושם אמו חמיטל בת־
19 ירמיהו מלבנה : ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר־
עשה יהויקים : כי על־אף יהוה היתה בירושלם וביהודה כ
עד־השלכו אתם מעל פניו וימרד צדקיהו במלך

CAP. XXV.

בבל : ויהי בשנת התשיעית למלכו בחדש כה
העשירי בעשור לחדש בא נבכדנאצר מלך־בבל
הוא וכל־חילו על־ירושלם ויחן עליה ויבנו עליה דיק
2 סביב : ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה
3 למלך צדקיהו : בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר
4 ולא־היה לחם לעם הארץ : ותבקע העיר וכל־אנשי
המלחמה הלילה דרך שער בין החמתים אשר על־
גן המלך וכשדים על־העיר סביב וילך דרך הערבה :
וירדפו חיל־כשדים אחר המלך וישגו אתו בערבות ה
6 ירחו וכל־חילו נפצו מעליו : ויתפשו את־המלך
ויעלו אתו אל־מלך בבל רבלתה וידברו אתו משפט :
7 ואת־בני צדקיהו שחטו לעיניו ואת־עיני צדקיהו עור
ויאסרהו בנחשתים ויביאהו בבל :

וכחרש

℣. 18. l) 2 Par.36,11. Ier. 52,1. m) *Chamital* vel *Chamutal* c. 23, 31.

℣. 19 n) cf. v. 9. & vid. 2 Par. 36, 12. seqq. o) c. 23, 37.

עשרת קרי

אילי קרי

℣. 20. p) *propter iram Dei* irreuocabilem. 2 Par. 36, 16. q) ita *factum est* v. 3. vt Zedekias homo impius & impœnitens, rex fieret. *S.* r) *donec tandem*, vt dudum meruerant, *eos projiceret*. vid. v. 3. c. 17, 18 s) anno regni sui octauo; ad defectionem sollicitatus a vicinis; & falsis prophetis, Ieremiæ contradicentib9, plus credens, quam verbo Dei. cf. v. 1. Ier. 27, 3. 12. &c. t) qui Regem ipsum constituerat, & per Iehouam adiurauerat. 2 Par. 36, 13. cf. Ez. 17, 1. seqq.

חמוטל קרי

CAP. XXV, ℣. 1. u) conf. 2 Par. 36, 17. Ier. 39, 1 seqq. c. 52, 1. seqq. x) vt prædixerat etiam Ezechiel c. XXI. idemque testatus est in Babylonia eo ipso die, quo obsidio cœpit Ez. 24, 1. 2. y) post victas reliquas Iudææ vrbes Ier. 34, 1. 7. z) 1 Sam. 11, 1. 2 Par 32, 1. a) *vallum*, aut potius *turres ligneas* prope murum, ad expugnandum vrbem. (6) Ez. 4, 2. c. 17, 17. Rad Chald. & Syr. *attendit, prospexit, introspexit* it. *explorauit*, quid penes alium esset. b) Has in angustias redactus Tsedekias petiit quidem a Ieremia, vt pro se & vrbe apud Deum intercederet &c. Ier. 21, 1. mox tamen Aegyptiorum opem implorauit, & Ieremiam in carcerem conclusit Ier 32, 3. Illi etiam ad liberandam Hierosolymam exercitum protinus collegerunt, & sic Chaldæi obsidionem tantisper soluerunt, Ier. 37, 5. sed prælio fusis Aegyptiis *Ioseph. A. I.* lib. 10. c. 10. breui post ad vrbem reuersi Chaldæi Ier. 34, 21. 22. Ieremia deditionem frustra suadente Ier. XXI. XXXVII XXXVIII. eam tandem expugnarunt ℣. 2. c) c. 24, 10. Ier. 52, 5. ℣. 3. d) *mensis* sc. *quarti* Ier. 39, 2. e) Ier. 52, 6. vid Thren. 4, 9. 10. Eam obsidionem & famem, item excidium vrbis, Ezechiel quoque præfigurauit Ez. 4 & 5. f) vnde viribus exhausti resistere amplius non potuerunt. ℣. 4. g) Ier. 39, 3. Ez. 26, 10. cum obsidio durasset menses 18. *Ioseph.* lib. 10. c. 11 h) *noctu erant* in via portæ &c. quo se, irrumpentibus in vrbem Chaldæis, receperunt vt mox & eadem nocte aufugerent. *S.* At *Syr.* præmittit *fugerunt & egressi sunt ex vrbe*. cf. Ier. 39, 4. c. 52, 7. i) *abiit igitur* etiam Rex, vt itidem Ezechiel Iudæis in Babylonia typice significauerat. Ez 12, 10. 12. k) 1 Sam. 15, 23. 28. ℣. 5. l) Ios. 4, 13. c. 5, 10. c. 18, 21. m) 1 Reg. 22, 17. Ier. 52, 8. ℣. 6. n) c. 14, 13. o) vt prædixit Ez. 12, 13. p) v. 20. 21. c. 23, 33. quo Nebucadnetsar remeauerat, cum obsidio in alterum annum traheretur. *S.* q) Ier. 1, 16. c. 39, 5. Hos. 5, 1. i. e. *aduersus eum*, vt periurum & rebellem c. 24, 20. 2 Par. 36, 13. *sententiam tulerunt* procuratores Regis Babyloniorum. ℣. 7. r) Ier. 39, 6. s) cf. Iud. 16, 21. 1 Sam. 11, 2. LXX. vt 2 Cor. 4, 4. t) c. 23, 3. u) Ier. 39, 7. LXX. *compedibus*, vt Marc. 5. 4. x) Ier. 32, 5. c. 34, 3. 4. 5. nec tn. eã vidit Ez. 12, 13 excœcat9.

k) etiam per Esaiam. c. 20, 17.

℣. 14. l) np. quoad honoratiores, & potentiores ciues, vt sequitur. m) cf. v. 16. c. 15, 20. n) puta in vniuersum; np. 7000. bellatores v. 16. *mille artifices* ibid. & 2000. de domo & ministerio Regis. *S.* o) Am. 6, 7. 2 Sam. 15, 19. p) *clastrarios*. (4) v. 16. Ier. 24, 1. q) *tenuitas*, c. 25, 12. Ier. 40, 7. ὁ. πτωχοί. Mat. 5, 2. r) c. 25, 19. a quibus nullas seditiones metuebat.

℣. 15. s) c. 17, 6. t) Ier. 24, 1. u) vbi tandem ad honores iterum euectus est c. 25, 27. cf. Ier. 24, 5. x) vid. v. 8. y) vid. v. 12. z) *principes* s. *præcipuos*. Ez. 31, 11. a) c. 25, 20. b) v. 16. Tunc etiam Ezechiel adhuc puer *Ioseph. A. I.* X. c. 8. deportatus est Ez. 1, 1. 2. & Daniel, & Mordochæus Esth. 2, 5. 6.

℣. 16. c) vid. v. 14. & Es. 3, 2. d) Hos Ieremiam c. 52, 28. ideo forte præteriisse censet *S.* quod eos non tam captiuos abduxerit Nebucadnetsar, quã suis exercitibus addiderit; sed aliis diuersa hæc sunt, vt mox dicemus. e) (4) v 14. Ier. 29, 2. Alibi *carcerem* notat, vt Es. 24, 22. f) *captiuitatem*, captiuos. v 14. LXX. vt Mat. 1, 11. Post hanc captiuitatem *Ieremias*, diuina prouidentia relictus, vidit *duas corbes ficuum* Ier. 24, 1. seqq. Ceterum 4. *gradus captiuitatis* incolarum numerat *Gurtler*. I. *anno Ioiakimi* 4. *ineunte* Ier. 25, 1. inter quos fuerit Daniel, cum sociis Dan. 1, 1. seqq. II. *anno Ioiakimi* 2. s. *Nebucadnetsaris* 7. Ier. 52, 28. II. sub Iechonia *anno Nebucadnetsaris* 8. de qua h. l. III. sub Tsedekia *anno Nebucadnetsar*. 18. vid. c. 25, 11. & c. IV. *anno Nebucadn*. 23. Ier. 52 30. quã erat post incẽsas Hierosolymas *quintus*.

℣. 17. g) cf. Ez. 17, 1. seqq. h) *patruum* Iechoniæ, vid. Ier. 37, 1. qui *frater* s. *cognatus* eius dicitur 2 Par. 36, 10. ob consanguinitatem, & *filius* ob successionem. 1 Par. 3, 16. i) c. 23, 34. k) 1 Par. 3, 15. boni ominis caussa, cuius tn. nominis mensuram ille minime impleuit.

℣. 18.

℣. 14. והגלה per *Seg*. 2. 3. 5. ℣. 15. הוליך גולה ita 2. ℣. 20 השלכו *He* per *Chirek* 1. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 21 22. sic se. 2. & su. 5. CAP. XXV, ℣. 1. pro בשנת scrib. *Oriental.* בשנה.

8 ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת
תשע־עשרה שנה למלך נבכדנאצר מלך־בבל בא
9 נבוזראדן רב־טבחים עבד מלך־בבל ירושלם׃ וישרף
את־בית־יהוה ואת־בית המלך ואת כל־בתי ירושלם
10 ואת־כל־בית גדול שרף באש׃ ואת־חומת ירושלם
11 סביב נתצו כל־חיל כשדים אשר רב־טבחים׃ ואת
יתר העם הנשארים בעיר ואת־הנפלים אשר נפלו
על־המלך בבל ואת יתר ההמון הגלה נבוזראדן רב־
12 טבחים׃ ומדלת הארץ השאיר רב־טבחים לכרמים
13 ולגבים׃ ואת־עמודי הנחשת אשר בית־יהוה ואת־
המכנות ואת־ים הנחשת אשר־בבית יהוה שברו
14 כשדים וישאו את־נחשתם בבלה׃ ואת־הסירות
ואת־היעים ואת־המזמרות ואת־הכפות ואת כל־
15 כלי הנחשת אשר ישרתו־בם לקחו׃ ואת־
המחתות ואת־המזרקות אשר זהב זהב ואשר־כסף
16 כסף לקח רב־טבחים׃ העמודים ׀ שנים הים
האחד והמכנות אשר־עשה שלמה לבית יהוה לא־
17 היה משקל לנחשת כל־הכלים האלה׃ שמנה
עשרה אמה קומת ׀ העמוד האחד וכתרת עליו
נחשת וקומת הכתרת שלש אמה ושבכה ורמנים
על־הכתרת סביב הכל נחשת וכאלה לעמוד השני
18 על־השבכה׃ ויקח רב־טבחים את־שריה כהן הראש
ואת־צפניהו כהן משנה ואת־שלשת שמרי הסף׃
19 ומן־העיר לקח סריס אחד אשר־הוא פקיד ׀ על־
אנשי המלחמה וחמשה אנשים מראי פני־המלך
אשר נמצאו בעיר ואת הספר שר הצבא המצבא
את־עם הארץ וששים איש מעם הארץ הנמצאים
20 בעיר׃ ויקח אתם נבוזראדן רב־טבחים וילך אתם
21 על־מלך בבל רבלתה׃ ויך אתם מלך בבל וימיתם
ברבלה בארץ חמת ויגל יהודה מעל אדמתו׃

והעם

✠.8. y) *septima die* a Rege discedens, *decima* Hierosolymam venit Ier. 52,12. S. z) cf. c.24,12. Ier.32,1. a) Ier.39,9.11. c.52,12. b) *praefectus satellitum*, al. cum LXX. *coquorum*. sic v.11.15.18.20. cf. Gen.37,36. c.39,1. &c. in aula Pharaonis.

✠.9. c) cf. Ez. 16,41. ὁ. ἐνέπρησε. Mat. 22,7. d) cum stetisset annos integros 417. vel vt alii numerant per 422. annos. e) Esr. 32,13. f) in primis vero Hierosolymis omnes domos *magnatum*. cf. c. 5, 11. 1 Sam.25,2. sic Ion. sed S. in Annot intelligit *domos magnatum* in terra circumiacente, *munitas* sc. s. arces. g) cf. Ps. 74, 7.

✠. 10. h) *destruxerunt* c.11,18. ne iis confisi denuo rebellarent Iudaei. conf. Esr.4,13. i) exercitus, *qui erat praefecti*, vel *cum praefecto*, vt extat Ier.52,14. sic *Ion.* *Syr.*

✠. 11. k) Ier. 52, 15. l) c. 10, 11. 17. qui vel occisi non erant, vel in fuga cum rege v. 5. non dispersi. m) *deficientes* c.7,4. Ier. 21, 9. n) 1 Par. 12, 19. o) vid. v. 8.

✠.12. p) *Tantum de tenuitate seu infima plebe*, qui extra vrbem Chaldaeis non restiterant c.24,14. aliquos reliquit; non tamen omnes, ne multitudo aliquid moliretur. S. q) cf. Deut.28,62. r) *vinitores*, (5) Es. 61, 5. LXX. vt Luc. 13, 7. s) *agricolas*, (2) Ier. 52, 16. cf. Ier. 39, 10.

✠. 13. t) cf. c.24,13. Ier. 27, 19. & vid. 1 Reg.7,15. seqq. u) v. 16. 1 Reg.7,27. x) vid. 1 Reg.7,27. & cf. Ier. 27, 19. seqq.

✠. 14. y) 1 Reg. 7, 45. z) vid. c. 12, 14. a) 1 Reg. 7, 50.

✠. 15. b) vid. ibid. c) q. d. *quod aurum erat, ex auro, & quod argentum, ex argento* factum, i.e. *tam aurea, quam argentea vasa*. sic Ier. 52, 19. d) vid. v. 8.

✠. 16. e) vid. v. 13. 2 Par.3,15. f) 1 Reg.7,47.

✠.17. g) vid. 1 Reg. 7,15. Ier. 52, 21. h) 1 Reg. 7,16. i) at 5. cubitorum, alio respectu. Ibid. k) 1 Reg. 7, 17. Ceterum Arcae foederis nulla in his fit mentio, vt omnino combusta sit. *Schmidius.*

✠.18. l) Patrem Esrae Esr. 7,1. Ier. 52,24. 1 Par. 5, 40. m) *Sacerdotem caput* seu *principem*, i. e. *summum Pontificem*. sic Ion. Cf. 2 Par. 19,11. c. 26,20. n) cf. Ier.21,1. c.37,3. it. Zach. 6, 10. 14. o) *Sacerdotem secundi ordinis*. c. 23, 4. Neh. 11,17. Ion. *Sacerdotem Vicarium*, si scil. Pontifex officio suo fungi non posset propter immunditiem l. morbum. vid. R. *Kimchi*. R. *Levi*. & conf. Num 3,32. p) c. 12,10. Ier.35,4.

וליוגבים ק׳

✠. 19. q) vid. c. 8, 6. r) Iud. 9,28. s) at *septem* habet Ier.52,25. *quinque* sc. nobiliores, & *duos* eorum scribas. S. ex *Kimchio*. t) i.e. de intimis consiliariis Regis. Ier. 52, 25. Esth. 1, 14. cf. 2 Sam.8, 20. LXX. vt Mat. 18,10. u) *principem* l. *principis*. c.45,3. x) S. *qui militiare docebat*. Cocc. *qui militatum ducebat*. Vulg. *qui probabat tyrones de populo terrae*. Hiph. (2) Ier. 52,25. y) v.3. c. 24,14. z) Leu. 4, 27.

אמות קרי

✠.20. a) vid. v.8. b) c.24,15 c) v.6.21. Ier. 39, 5. 6.

✠. 21. d) np. v. 19. enumeratos, qui se ei opposuerant: nam *Seraiam* non occisum, sed senem admodum ex captiuitate cum aliis reuersum fuisse, ex Esr. 3,12. & Neh. 11, 11. colligimus. e) v. 6. 20. c. 23, 33. f) *sic demigrauit Iehuda*, & completa fuerunt, quae Deus illis interminatus fuerat. cf. c. 17, 23. Ier. 52, 27. Tristia autem haec fata Ieremias vt praedixit saepius, ita posteaquam euenerunt, flebili & eleganti carmine *Threnorum* deplorauit.

✠.8. למלך נבכדנאצר מלך ita 1.& sic su.5. ✠.9. וישרף per *Merca* 1.2.3.5.8.10.13.19. בית per *Merca* 6.9.10.11.12. 14. 15 16.20.-23. ✠.10. רב per *Merca* 1.2.6. 9.10.11.13.14.16 19.20-23. sic su. 5. Particulam את־ praemittunt 1.2. ✠ 12. ולגבים ita in textu sine nota 1.2.3.5.6.9.11.12.15.16.20-23. neque *Mas. Erff.* quidquam notat. *Cthib* effert *Hiller* p. 248. וליגבים *ad fossas*. ✠.13. אשר בבית ita 1.2.5.6.8.9.10.13.14.19. 22.23. ✠.14. אשר ישרתו ita 1.2.3.8.10.13. 14.19.23. sic su.5. ✠.16. העמודים sine *Psik* 1.2.3.6.9.20. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. ✠.17. עליו sine *Psik* 1.2.6.9.12.15.16.20.21.23. contra *Indic. Bas.* f. 60. c. at per *Mun.* loco *Merca* 1.2.3.6.7.9.12.15.16.17.18.20.-23. contra *Mas. impr.* ad Gen. 30, 16. ✠.21. וימיתם *defect.* sine *Iod.* 5. sec. *Masoram impressam* ad 2 Sam. 14, 7. & Ier. 52, 27.

22 וְהָעָם הַנִּשְׁאָר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִשְׁאִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל וַיַּפְקֵד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־
שָׁפָן׃
23 וַיִּשְׁמְעוּ כָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים הֵמָּה וְהָאֲנָשִׁים כִּי־הִפְקִיד
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּה
וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת
הַנְּטֹפָתִי וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶּן־הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה וְאַנְשֵׁיהֶם׃
24 וַיִּשָּׁבַע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ וּלְאַנְשֵׁיהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם אַל־תִּירְאוּ
מֵעַבְדֵי הַכַּשְׂדִּים שְׁבוּ בָאָרֶץ וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל
כה וְיִטַב לָכֶם׃ וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן־אֱלִישָׁמָע
מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ
וַיָּמֹת וְאֶת־הַיְּהוּדִים וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ
26 בַּמִּצְפָּה׃ וַיָּקֻמוּ כָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וְשָׂרֵי
הַחֲיָלִים וַיָּבֹאוּ מִצְרָיִם כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵי כַשְׂדִּים׃
27 וַיְהִי בִשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה
לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מָלְכוֹ אֶת־
28 רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִבֵּית כֶּלֶא׃ וַיְדַבֵּר אִתּוֹ
טֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כִּסֵּא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ
29 בְּבָבֶל׃ וְשִׁנָּא אֵת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לְפָנָיו
ל כָּל־יְמֵי חַיָּו׃ וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה־לּוֹ מֵאֵת
הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּו׃

חזק ונתחזק

סכום פסוקי דספר מלכים אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה · וסימנו
אַשְׁרֵי הַגּוֹ״ אשר ה׳ אלהיו · וסדריו חמשה ושלשים · וסימנו
ואני אהיה לה נאם ה׳ חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה ·
וחציו ויקבץ מלך ישראל את הנביאים : ברוך הנותן ליעף כח ולאין
אונים עצמה ירבה :

℣. 27. d) *Ceterum factum est tandem* Ier. 52, 31. quod Deus prædixerat Ier. 24, 5. e) vid. c. 24, 12. 15. f) *die* sc. 27. absolutum est, quod inceptum & factum esse dicitur *die* 25. Ier. 52, 31. R. *Levi*. g) vid. Gen. 40, 13. h) filius Nebucadnezaris, & Pater Belsazaris Dan. 5, 1. conf. Ier. 27, 7. c. 52, 31. 2Par. 36, 20. i) quo Patri mortuo successit, postquam is 43. l. 44. annis imperio præfuisset. k) cf. c. 17, 4. c. 24, 15. Es. 42, 7.

℣. 28. l) Ier. 12, 6. c. 52, 32. m) Esth. 3, 1.

℣. 29. n) *Mutavit etiam* Ier. 52, 53. Esth. 2, 9. o) conf. 2 Sam. 9, 7. 10.

℣. 30. p) *Demensum quoque ipsius*, pro familia domum missum. S. cum R. *Levi*. Rad. Ar. *statuit, determinavit seu digessit quid sec. tempus*. Proprie fuit *commeatus* s. *cibus ad iter* sumtus l. datus Ier. 40, 5. deinde vox a specie ad genus translata, & *pro omni cibo* usurpata fuit. vid. Prov. 15, 17. q) *omnis temporis*. conf. Ex. 29, 38. c. 30, 7. 8. Num. 28, 6. &c. r) Ex. 5, 13. Dan. 1, 5. s) sc. *Iechoniæ*. Motus haud dubie est Evilmerodach calamitatibus & miseriis, quas Pater per 7. annos sustinuerat, & omnipotenti Dei liberatione, vt populum Iudaicum, & Regem Iechoniam benigne haberet. vid. Dan. 4, 28. seqq. Forte etiam ex voluntate & auctoritate Patris, qui, postquam ad regnum rediit, morte inopina præventus destinata efficere non potuit. *Maii Oecon.* p. 1062. t) Excitatio lectoris ex 2 Sam. 10, 12. u) Ps. 33, 12. x) Zach. 2, 9. y) 1 Reg. 22, 6. z) Doxologia ex Es. 40, 29.

℣. 22. g) *Quod autem ad populum attinet*. cf. c. 42, 18. 2 Sam. 4, 10. h) vid. v. 12. i) *constituit* v. 23. c. 7, 17. k) cuius fata pluribus describuntur Ier. 40, 5. seqq.

℣. 23. l) v. 26. 1 Reg. 15, 20. vide plura Ier. 40, 7. seqq. m) *Mitspam* Ier. 40, 6. 10. 12. Beniaminit. 1 Reg. 15, 22 vel Gileadis Iud. 11, 11. 29. 34. Ios. 11, 3. n) *in primis etiam Ismael ille* v. 25. o) 2 Sam. 23, 28. 29. p) Ier. 40, 8. q) cf. 2 Sam. 23, 34.

℣. 24. r) cf. Ier. 40, 9. s) *vt bene sit vel & bene erit vobis* Ier. 38, 20. Tristis quidem facies erat Ecclesiæ Iudaicæ post occupatam euersamque vrbem & ædem sacram, in magni tamen beneficii parte merito poni debet, quod diuinum verbum audire & legere, quod secure viuere, quod necessaria vitæ subsidia habere, quod tutela frui *Gedaliæ* in terra sancta relicti potuerint. Nec paruum censeri debet munus, quod *Ieremias* Propheta inter eos vixerit, ex cuius ore doceri, & semper instrui poterant de Dei voluntate, & suis erga Deum & proximum officiis. vid. Ier. 40, 2. seqq. Verum enim vero non dignos satis gratosve pro tot tantisque beneficiis se præstiterunt; imo longe peiores fuerunt illis, qui inter medios hostes in Babylonia degebant, prout Ieremias c. 24. prædixit. Cum sub duce Gedalia secure viuere in Iudæa licuisset &c. vid seqq. & cf. *Maii Oecon.* p. 1024.

℣. 25. t) cf. v 3. & 8. u) v. 23. instinctu Regis Ammonitarum. Ier. 40, 14. vid. plura Ier. 41, 1. seqq. x) *ex regio Iudæorum sanguine*. conf. c. 11, 1. Dan. 1, 3. y) Ier. 41, 2. z) v. 23.

℣. 26. a) 1 Sam. 5, 9. b) v. 23. Ier. 41, 1. c. 43, 5. c) Ier. 43, 7. frustra id, Dei iussu, dissuadente Ieremia c. 42. & 43. quem & secum illuc rapuerunt, nec minus in Aegypto aduersus Deum peccarunt Ier. 44.

℣. 27.

℣. 24. בארץ per *Sakephk*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 25. *Spatium* nullum præmittunt 1. 6. 9. 10. 12. 14. 19. ℣. 25. אלישמע per *Graschaim* sine *Kadma* 1, 2. 3. sic su. 5. ℣. 26. כשדים ita cum reliquis hab. 2. in marg. at in textu הַכַּשְׂדִּים 2. 3. & sic su. 1. ℣. 27. מְרֹדַךְ per *Kamets* 1. 2. 6. 9. 20. 23. ℣. 29. ואכל *milel* 17. 18. & Ber. at ˙ ֵ ֶ per *Paschta* 1. 10. 13. 14. 19. 20. ℣. 30. חַיָּו sic *defect.* sine *Kri* 1, 6. 7. 8. 9. 22, 23. sic fe 2. secundum *Masoram* 1. 2. *impressam* & *Erffurtensem*.

נביאים אחרונים

PROPHETAE POSTERIORES.

IESAIAS	ישעיה
IEREMIAS	ירמיה
EZECHIEL	יחזקאל

NAHVM	נחום	HOSEAS	הושע
HABAKVK	חבקוק	IOEL	יואל
ZEPHANIA	צפניה	AMOS	עמוס
HAGGAI	חגי	OBADIA	עובדיה
ZACHARIAS	זכריה	IONA	יונה
MALACHIAS	מלאכי	MICHA	מיכה

IN IESAIAM PROPHETAM
PRAEFATIO.

§. I.

Ordo librorum Biblicorum & Prophetarum.

ABsoluto Moſe & hiſtoricis aliquot libris *a*) inter *Prophetas* præmittuntur, quorum *maiora* ſunt opera, ſequuntur autem quorum *minora*, Hebræis a numero תרי עשר h. e. *Duodecim*, nobis *Minores* Prophetæ dicti *b*). *Maiorum* autem *alium ordinem* in nonnullis codicibus olim fuiſſe, veteres Rabbini memoriæ prodiderunt: ita, vt primus fuerit *Ieremias*, alter *Ezechiel*, & tertius demum *Ieſaias*: de quo *variæ noſtræ lectiones ad Ieremiæ initium*, *& Diſſertatio de Codicibus Bibliorum MStis* §. 5. conſuli poterunt.

Inter hos primus Ieſaias.

Merito tamen *primum* omnium *locum inter Prophetas Ieſaias tenet*, non repugnante ipſius etiam temporis ratione, quo vel ceterorum illa *ſcripta* vaticinia præceſſit, vel ſaltem coæuos eos habuit *c*). Vt de eminentiore dono prophetico in Ieſaia, & regio ipſius genere pro hac cauſſa nihil dicamus: quod vtrumque alioquin etiam vrget *Abarbanel* Commentarii ſui fol. :. col. 1. 2. qui eum ſub *initium* regni *Vzziæ*, & ſic omnino ante

)(*Hoſe-*

a) Quos a diuinis ſcriptoribus Hebræi *Prophetas priores* nuncupant, noſtros autem *poſteriores*; *Daniele* ad tertiam *Hagiographorum* claſſem ſine iuſta ratione relato.

b) *Auguſtinus* de Civ. Dei Lib. 18. c 29. Propterea, inquit, dicuntur *minores*, quia ſermones eorum ſunt breues in eorum comparatione, qui *maiores* ideo vocantur, quia prolixa volumina condiderunt. Sic *Abarbanel* Præf. in Ieſaiam fol. 1. col. 2. *Quia XII. illi Prophetæ mole exigui ſunt, ideo in vnum volumen eos collegerunt.*

c) Si illud *Ionæ oraculum* excipias, quod 2. Reg. 14, 25. commemoratur, ſed alibi amplius non extat. Miſſio enim Ionæ ad Nineuitas paullo ſequioris ætatis fuiſſe videtur, vt ad 2 Reg. 15, 20. monuimus. Conf. *Vſſerii* Annal. V. T. p. 78. *Ligthf.* Chron. p. 96. & *Maii* Oecon. p. 895.

d) Nihil

Hoseam & *Amosum* prophetasse, ex 2. Par. 26, 22. sed infirma ratione colligit. *d*)

§. II. *Nomen* noster nactus est ישעיה *e*) vel quod idem est ישעיהו *f*) *IESAIAS*, Gr. Ἡσαΐας, vulgo *ESAIAS* aut *ISAIAS* &c. quod, ex præcipuo fidei Israeliticæ articulo desumtum, idem significat *g*), ac si diceres *Iehoua s. Dominus saluabit*, coll. Es. 12, 2. c. 35, 4. &c. Vel vt veteres, e. c. *Hieronymus* Procem. Comment. in Ioelem tom. 6. p. 65. Σωτηρία Κυρίȣ, i. e. *Salus Domini est* &c. rectius, quam quum idem Hieronymus id tom. 5. p. 5. *Saluatorem Domini* vertit *h*). Nempe fidem suam in nascendum mundi Saluatorem non tantum explicabant pii parentes per nomina, quæ liberis imponebant *i*); sed & noster Propheta, vt *Iosua*, *Hoseas*, aliique, ipso etiam nomine suo, *IESVM*, verum *salutis* **Cuius nomen**

d) Nihil enim impedit, quo minus Iesaias scribere potuerit postea, quæ ab Vzzia gesta iam fuerant ante, quam ille munus suum propheticum auspicaretur, vt *Kimchi* in præfatione sua ad Iesaiam scite monuit. Nec tamen firmiori fundamento nititur contraria plane coniectura *Abrahami b. Ezra*, cui sub initium Comment. in Iesaiam *probabilissimum videtur, quod anno mortis Vzziæ prophetare Iesaias inceperit.* Quod verum est de vaticinio sexti capitis, non autem de antecedd. Et quamuis difficile est, indicare, quis inter coætaneos Iesaiam, Hoseam & Amosum primus, quis secundo, quisque tertio loco vaticinatus sit; mera tamen coniectura est, quæ Iesaiam inter eos ætate vltimum facit: rectissimeque negauit Kimchi l. c. ex c. 6, 1. & 8. auspicia prophetici muneris posse probari. Quando etiam B. *Hieronymus* ad Esa. 1, 1. post verba, quæ recte habent: *Vno quidem atque eodem tempore Esaiam, Osee, Ioel & Amos prophetasse, ex Regibus, qui ponuntur in titulo cognoscimus*, ita scribit: *Sed principium verbi Domini fuit in Osee filio Beeri:* præsumta verborum Hos. 1, 1. explicatione nititur.

e) Vt in titulo libri Iesaiæ Hebraico; sicut etiam 1. Par. 3, 21. cuidam ex posteris Dauidis tributum ita scriptum legimus.

f) Vt in textu Biblico constanter de nostro scriptum reperitur. Alioquin etiam בניה & בניהו *Benaias*, זכריה & זכריהו *Zacharias*, אליה & אליהו *Elias*, & similia, eodem sensu dicuntur.

g) Sec. Cl. *Hilleri* analysin in Onom. S. p. 318. ex fut. Hiph. radicis ישע, vnde superesse censet שוע in nomine יהושע & תשועה i e. *Salus:* sicut צור et יצר, יטב & טוב &c. eamdem significationem habent.

h) Laudatus quidem *Hillerus* pag. 487. Male, inquit, deduxeris a ישע *salute;* quia ישעיה *Iischiah*, ad formam הזקיה *Chiskiah*, sic dicendum fuisset. Dabimus tamen pro Hieronymo aliisque analogiam, qua in tuto eorum sit compositio. Sicut enim a שבע *Schæba* fit in statu constr. שבע *Schebà*, & a תשע *Thescha* constr תשע *Theschà*, ita pari modo a ישע *Ieschà* in statu constr. ישע *Ieschà Salutem* (Domini) formare & explicare licebit,

i) Vide rursus *Hilleri* Onomasticon p. 270. vbi talia plura.

k) Sic

tis cornu, Luc. 1, 69. non ſine diuinæ prouidentiæ nutu *k*) præfigurabat.

familia §. III. Ortus autem fuit noſter, ſi quam fidem conſtans Hebræorum traditio in re hiſtorica meretur, *l*) e familia minime obſcura, ſed illuſtriſſima & regia Dauidis. Pater eius fuit non עמוס *Amos*, Propheta tertius inter minores, vt perperam nonnulli, etiam docti patres Eccleſiæ, ex ignoratione Hebrææ ſcripturæ crediderunt *m*), ſed אמוץ *Amots*, c. 1, 1. quem *Amatſiæ*, Regis Iudæ 2 Reg. 14, 1. fratrem fuiſſe, Iudæi e maiorum traditione conſtanter adfirmant. Videatur *Abr. Zachuti* liber *Iuchaſin* fol. 12. a. R. *Gedaliæ Schalſcheleth Hakkabbala* fol. 18. b; item *R. Salomo*, *Kimchi*, *Abarbanel*, aliique ad Ieſaiæ librum *n*). Inde etiam Meſſiam ab Eſaia c. 5, 1. *Patruelis ſui* nomine vocatum eſſe, multi ex Chriſtianis perſuaſi ſunt. Vide D. *Pfeifferi* Dubia Vexata ad iſtum locum p. m. 671. &c.

k) Sic *Abarbanel* non male cenſuit Præf. in Ezechielem fol. 153. col. 4. cuius verba exhibebimus in Præf. noſtra ad Ezech. §. 2.

l) Breuiter & ingenue D. *Kimchi* ad Eſ. 1, 1. ſcribit: *Neſcimus genus ſ. familiam eius, ex qua tribu fuerit; niſi quod Doctores noſtri per traditionem habent, Amotſum & Amatſiam fratres fuiſſe.* Sic *R. Salomo*: *Traditum hoc nobis a maioribus eſt, quod Amots & Amatſias fratres fuerint.* Eadem dicit *R. Leui* in Codice *Megilla* c. 1. fol. 10. col. 2. idemque vrget *Abarbanel* Præf. fol. 1. col. 2.

m) E. gr. ex Sæc. II. poſt Chriſti natiuitatem *Clemens Alexandrinus* lib. 1. Strom. p. m. 327. ex Sæc. XI. Georgius *Cedrenus* in Synopſi ſ. Compendio Hiſt. p. 107. edit. Pariſ. Sic *Auctor* incertus de *vitis Prophetarum*, qui inter opera *Epiphanii* Tom. II. p. 235. ſeqq. habetur. Ex latinis Sæc. IV. & V. dubius quaſi, meliori tamen ſententiæ accedens eſt *Auguſtinus* de Civ. Dei Libr. 18. c. 17. *Amos quoque in diebus Oziæ regis prophetaſſe ſe ſcribit --nec non Eſaias, filius Amos, ſiue ſupra dicti Prophetæ, ſiue, quod magis perhibetur, alterius, qui non Propheta eodem nomine vocabatur.* Sed recte *Hieronymus* Procemio in Amos Prophetam ad Pammachium cenſuit: *Amos Propheta, qui ſequitur Ioelem, & eſt tertius duodecim Prophetarum, non eſt ipſe, quem patrem Eſaiæ prophetæ legimus. Ille enim* אמוץ *ſcribitur per primam & vltimam nominis ſui litteram* א *&* ץ, *& interpretatur fortis atque robuſtus; hic vero* עמוס *per* ע *&* ס, *& interpretatur populus auulſus* (rectius dixiſſet Hieronymus *Oneratus*). *Mediæ litteræ* מ *&* ו *vtrique communes ſunt. Apud nos autem, qui tantam vocalium litterarum, & S litteræ, quæ apud Hebræos triplex eſt, differentiam non habemus, hæc & alia nomina videntur eſſe communia, apud Hebræos elementorum diuerſitate & ſuis proprietatibus diſtinguuntur.* Eadem repetit doctiſſimus Pater ad Eſa. I, 1. *Amos autem pater Eſaiæ, non vt plerique autumant, tertius duodecim prophetarum eſt, ſed alius, diuerſiſque apud Hebræos ſcribuntur litteris. - - - Iſte ſecundum quosdam interpretatur fortitudo ſ. robuſtus, ille populo durus & grauis, de quo in Amos plenius diximus.*

n) Immo (vt taceamus, quod habet *Autor Epiſtolæ de ſcientia Legis* inter o-

pera

§. IV. Natus vero est *ante natiuitatem CHRISTI* Seruatoris nostri *octingentis circiter annis*, *docuitque* verbum Domini *minimum* per 60. vel 64. vt communiter, aut *plus minus octoginta*, immo vt alii computant, *centum* etiam *annos:* quemadmodum illud titulus & *inscriptio*, eademque tutissima *diuisio* totius libri c. 1, 1. & ratio eorum Regum, quorum temporibus Esaias prophetico munere functus est, liquido testatur *o*). *Primum* quidem a c. I. ad V. sub Azaria s. *Vzzia*, qui annos 52. in Iudæa regnauit, 2. Reg. 15, 2. *Deinde* c. VI. sub *Iothamo* 16. annis, 2. Reg. 15, 33. *Porro* c. VII -- XIV, 27. sub *Ahazo*, per 16. annos, 2. Reg. 18, 2. & tandem c. XIV, 28. ad finem vsque libri sub *Hiskia*, qui 29. annos regno præfuit, 2. Reg. 18, 2. E quorum collectione numerus 113. annorum conficitur *p*). Ita vt & senio, & ceteris donis diuinis

ætas.

Diuisio libri.

pera Hieronymi tom. 4. edit. Bas. p. 76. *Esaias vir in sua gente nobilissimus, qui socer Regis Ezechiæ fuisse refertur.*) ipse *Hieronymus* in Comment. ad finem capitis Esa. XX. scribit: *Tradunt Hebræi, Esaiam socerum* (h. e. vt *Cornelius a Lapide* ad Esaiam p. 43. explicat, *pro-socerum* s. patrem soceri) *fuisse Manassæ, filii Ezechiæ Regis Iudæ.* Sed infirmissima traditio est, quæ nec tribules adplaudentes habuit, nec fidem nostram meretur.

o) Quanti momenti sit primus Iesaiæ versiculus, luculentissime B. *Lutherus* Præf. Germ. dixit, quam hic præ ceteris omnibus studiosis etiam atque etiam commendamus. Similiter B *Hieronymus* sub initium Comment. in Iesaiam: *Quod in titulo ponitur, prophetasse eum sub Osia & Ioatham, & Achaz & Ezechia regibus Iuda, non, vt in aliis prophetis, confuse intelligendum est, vt nesciamus, quid sub quo specialiter rege dictum sit, sed vsque ad finem voluminis scriptum referatur, quid seorsim sub Osia, & quid sub Ioatham, & quid sub Achaz, & quid sub Ezechia ei a Domino reuelatum sit.* Videntur tamen nonnulla ex superioribus temporibus ad vltimam partem libri grauibus de caussis relata; de quibus suo loco.

p) *Quot tamen annos præcise vixerit aut docuerit Iesaias*, in incerto manet, nec accurate definiri poterit: cum nec de fine nec de initio vel vitæ vel officii eius, in S. litteris quidquam diserte sit determinatum. Aetatem eius *centum & viginti*, *munus propheticum octoginta quinque annorum* spatio descripsit *Abul-Pharagius* in Hist. Dyn. Ar. p 67. Lat. p. 43. *Lightfootus* autem (cum *Eusebii* Chronico, vtpote quod in Thesauro Temporum Scaligeriano p. 112. post annum Vsiæ 22; alii, & latina operum Eusebii editio ad annum Vsiæ 17. vsque ad 26. id adnotant.) in Chron. V. T. p. 97. prophetici muneris initium ad annum mundi 3223. anno *Vsiæ vigesimo tertio*, & pag. 110. finem eius ad mortem Hiskiæ A. M. 3310 collocat: quomodo spatium intercedit *octoginta & septem* annorum: quod prope conuenit cum Abul-Pharagii summa; etsi is aliter numerat, vt mox dicemus. *Sethus Caluisius* in Opere Chronologico p. m. 264. ita habet: *A. M. 3192. ante C. N. 756. Esaias Propheta ex regio semine ortus anno hoc Sabbathico vidit Dominum in solio sedentem. Vnde patet, eum munus propheticum ante exorsum esse. Docuit sub quinque* (forte leg. *quatuor*) *regibus, sub Vsia, Iotham, Achas, Ezechia, annis fere nonaginta* Esa. 1. & 6. Immo pluribus etiam annis

Auctoritas Iesaiæ, nis, admiranda præsertim fide in difficillimis temporibus & precum virtute (vid. c. 36. & 37.) vere venerabilis, & magna auctoritate apud Regem Hiskiam hic Vir Dei fuerit; non tamen eodem pretio habitus ab Ahazo aliisque impiis, principibus, sacerdotibus & plebeiis, sed eadem cum omnibus vere piis 2 Tim. 3, 12. *fata* fata expertus: quemadmodum ipse passim indicat, e. c. c. 7, 13. c. 28, 22. c. 30, 10. seqq. c. 57, 4. &c. & B. *Lutherus* in præfatione sua grauiter monet.

& mors. §. V. Vaticinari autem & viuere desiit secundum nonnullos sub Hiskia *q*); vel potius, vt communiter sentiunt, sub degenere

)(3

annis docuit, si *Cornelium a Lapide* audias. Is namque in Esaiam p. 44. *Quare, inquit, si dicamus, eum instar Christi & Ioannis Baptistæ, ex more Hebræorum, non cœpisse prophetare ante annum ætatis trigesimum, hinc sequetur, eum ad decrepitam ætatem vixisse, vsque ad annum* 126. *& vlterius. Occidit enim eum Manasses, idque non statim initio regni (cœpit enim ipse regnare puer anno* 12. *ætatis) sed cum iam grandior & nequior esset effectus.* At plura sic temere ponuntur, & difficultates sine necessitate augentur. Audiamus adhuc ex Hebræis R Salomonem, qui ita ad Esa. 1, 1. *Anno, quo lepra percussus est Vzias* (2. Par. 26, 19.) *Schechina super Esaiam venit, & vaticinatus est toto illorum regum tempore, donec Manasses surrexit, & ipsum occidit.* Si quæras, quoto anno regni sui lepra percussus sit Vsias? Iudæi id factum esse dictitant *anno eius vigesimo septimo*, vna cum horribili terræ motu, de quo Am. 1, 1 Zach. 14, 5. quo etiam illi trahunt Esa. 6, 1. 4. Quomodo tamen Amos *biennio* ante Esaiam vaticinari cœpisset, coll. iterum Am 1, 1. Sed respondet *Abarb.* Præf. in Ies. fol. 1. a *Licet Amos prophetauerit biennio ante illum terræ motum, non tamen ideo præcessit Iesaiam. Nam Esaias forte vaticinari incepit sub initium regni Vsiæ, cum contra iste terræ motus anno eius* 27. *contigerit; illeque in vniuersum* 52. *annos regnauerit* Ceterum *Orientales Christiani* Esaiam 28. annis donum propheticum amisisse, adeoque Vsiam anno regni sui 24. lepra percussum esse volunt. Ita refert de illis *Herbelot* in Biblioth Orient. pag. 500 seq Consentitque cum ista relatione *Abul-Pharagius* in hist. Dyn. p. 39. Ar. 60. Verum, quid de talibus circumstantiis nos sentiamus, ad sequentia dicemus.

q) Sic *A. b. Ezra*, etsi communi sententiæ suorum penitus contradicere ausus non sit, libere tamen mentem suam profitetur, & post supra allata ita pergit: *Simplicissimum etiam erit statuere, Esaiam mortuum esse tempore Hiskiæ. Si enim Manassis tempora viuendo attigisset, procul dubio id scriptum fuisset. Est quidem in cuiusdam* Doctoris (np. R. Simeonis in Tr. Iebhamoth superius in §. V. allegato *dictis* aut traditionibus, *a Manasse eum ideo occisum esse, quod suis oculis Dominum se vidisse dixisset* c. 6, 5. *Quod, si traditio est, erit verissimum.* Sic *Vitringa* in typo doctr. proph. p 34. *De genere*, inquit, *ortu & obitu Esaiæ, quæ feruntur, vel incerta sunt, vel fabulosa - - nec probabile, illum Manassis regnum attigisse.* Et *Calouius*, præloquio in Esaiam p. 10. *Quæ vero traditio*, Esaiam sub Manasse serra dissectum esse, *fidem vix meretur. Nam nec ætas tanta prophetæ, quem oportuisset ita vltra* 120. *annos viuendo confecisse, verisimilis est, istis sæculis inusitata; neque titulus congruit vel inscriptio, qua dicitur, tantum*

genere prorſus Hiskiæ filio, & immani impietatis atque idololatriæ propagatore *Manaſſe*, qui in diuinæ veritatis confeſſores crudeliter ſæuiit, vt ſacra hiſtoria 2. Reg. 21, 16. palam teſtatur. Ab eo venerandus noſter ſenex impie prius exagitatus, deinde etiam interfectus, & *ſerra* quidem inter cedri aſſeres viuus *diſſectus* eſſe traditur ab Hebræis. Vid. Tract. Talmud. *Icbhamoth* fol. 49. b. *Sanhedrin* fol. 103. b. *Ialkut* part. II. fol. 38. c. d. *Schalſchelcth Hakkab.* fol. 19. a. item *Raschi* & *Abarbanel* ab initio Commentariorum ſuorum, aliique. Eam traditionem Iudæorum, quamuis non æque diuina aut firma prorſus fide, ſequuntur etiam plerique veteres & recentiores Chriſtiani ſcriptores, coll. Hebr. 11, 37. inter alios B. *Brentius* in Eſaiam p. m. 130 *Gerhardus* Comment. in epiſt. ad Hebræos, *Bochartus* Hieroz. II. 669. cet. *r*)

§. VI Il-

tum prophetaſſe Eſaias ſub Vſia, Iotham, Achaz & Ezechia, non vero ſub Manaſſe: Cuius mentionem vtique non neglexiſſet, ſi tempora eiusdem attigiſſet, &, quum ille iam grandior & nequitior eſſet, vixiſſet. Vnde Abulenſis (Alphonſus Toſtatus) *ipſe non dubitauit traditioni illi contradicere in* 4. *librum Regum c.* 21. 9. 17. *quæ etiam aliunde non hauſta, quam e lacunis Judaicis & Talmude Babylonico, Hieronymo ipſi, etſi eam certisſimam vocet,* in fine lib. 15. Comment. in Eſaiam, *vel fabellis iſtis, quibus ſtipata eſt, prorſus ſuſpectam ſe reddit; vt taceam, quod cauſæ, quas reddunt occiſionis prophetæ, nullius ſint veriſimilitudinis &c.* Sed vide, quæ mox ſequenti nota ad hæc monemus.

r) Communis & conſtans traditio Chriſtianæ etiam antiquitatis eſt, hoc ſupplicii genere Eſaiam trucidatum fuiſſe. *Iuſtinus Martyr* dialogo cum Tryphone Iudæo p. 349. de cæde Eſaiæ, ὃν πρίονι ξυλίνῳ ἐπρίσατε, *quem ſerra lignea diſſecuiſtis. Tertullianus* de patientia c. 14. *His patientiæ viribus ſecatur Eſaias.* Conf. eundem in Scorpiace c. 8. *Lactantius* lib. IV. c. 11. *Eſaias, quem ipſi Iudæi ſerra confectum crudeliſſime necauerunt. Ambroſius* in Lucæ cap. 20. p. 197. *Eſaias, cuius facilius compagem corporis ſerra diuiſit, quam fidem inclinauit, Auguſtinus* de Civ. Dei lib. 18. c. 24. *a quo impio rege* Manaſſe *propheta Eſaias perhibetur occiſus. Hieronymus* ad Eſa. 57, 1. *Iudæi & hæc & cetera, quæ ſequuntur, vel generaliter de omnibus iuſtis arbitrantur intelligi, quorum Manaſſes fudit ſanguinem, & impleuit Hieruſalem a porta vsque ad portam; vel certe Eſaiam de ſua prophetare morte, quod ſerrandus ſit a Manaſſe ſerra lignea, quæ apud eos certisſima traditio eſt. Vnde & noſtrorum plurimi illud, quod de paſſione ſanctorum in epiſtola ad Hebræos ponitur, ſerrati ſunt, ad Eſaiæ referunt paſſionem.* Idem ad Eſa. 1, 10. *Aiunt Hebræi ob duas cauſas* (immo plures, ſed futiles, ſi Talmudicos adeas, locis ſupra allegatis) *interfectum Eſaiam: quod principes Sodomorum & populum Gomorrha eos adpellauerit, & quod Domino dicente ad Moyſen* (Ex. 33, 20.) *non poteris videre faciem meam, iſte auſus ſit dicere: vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſum & eleuatum &c.* Vt plura auctorum verba hic ob chartæ anguſtiam non addamus, conferri etiam poſſunt *Prudentius* periſteph. hymno V. v. 524. & ad eum B. noſter *Cellarius,*

Iesaiae audito-res, §. VI. Illas vero conciones suas, (ex quibus quae scire omnium aetatum intererat, Dei iussu c. 30, 8. coll. c. 8, 1. ipse Iesaias litteris consignauit) *ad Iudaeos*, & *in regia* potissimum *Hierosolymorum vrbe* habuit, quum *Hoseas* & *Amos* Samariae aut Bethele inter Israelitas eodem munere prophetico fungerentur. Iisdemque deinde instar testium accesserunt *Ioel* & *Michas*, atque eodem fere tempore, quo Iesaias, in Iudaea vaticinati sunt; de quibus tamen in praesentia plura non addimus.

§. VII. Os-

us, p. 161. Georgius *Cedrenus* in Synopsi s. Comp. Hist. p. 110. *Chronicon Paschale s. Fasti Siculi* edit. du Fresne p. 118. 155. *Martyrologium Romanum* die 6. Iulii p. m. 373. cum notis *Baronii*, aliique plures Adscribemus tamen vnum adhuc *Abul Pharagii* ex Saec. XIII. testimonium Hist. Dynast. Lat. p. 43. Arab. p. 66. seq. *Hic Manasses omne quidquid vetitum atque illicitum est, patrauit -- & Esaiam, ipsum a scelere cohibentem, inter binos asseres colligatum, serra dissecuit.* Nec abnuunt ipsi quoque *Muhammedani*, etsi more suo nouos errores admittant. Vid. de iis *Herbelot* in Biblioth. Orient. p. 500. seq. sub titulo *Ischaia.* Nos mediam viam hic sequimur. Nondum enim graues satis & sufficientes rationes videmus, quo minus cum veteribus Christianis & Iudaeis, Esaiam ab impio Rege Manasse cum aliis viris piis & iustis e medio esse sublatum statuamus. Concedimus tamen etiam solertiae & animaduersioni aliorum, ad historiam accessisse circumstantias ex ingenio Iudaico depromtas: quibus plura quoque recentiores addiderunt. Nec tamen sequitur necessario, quod supra *A. b. Ezra* & *Calouius* communi sententiae obiiciebant: (1) In titulo libri *Manasses* non memoratur, E. regnum eius non attigit Iesaias. Sufficit enim, immo plus non requirebatur, quam titulum eos indicare Reges, sub quibus vaticinia haec Iesaiae, quae scripta supersunt, edita fuerunt. *Non refert Scriptura Manassen, quia mox, ex quo ille regnauit, Iesaias a prophetico munere abstinuit, & ab eo occisus est, sicut memoriae prodiderunt Rabbini;* inquit *Abarb.* ad Esa. 1, 1. fol. 4. a. Nec (2) ab *iterata* s. speciali eius *vocatione*; quae c. 6. describitur, argumentari licet ad vocationem eius primam, quae ad c. 1. & seqq. merito supponitur; nisi velis cum quibusdam Rabbinis caput Esaiae sextum pro primo venditare; quod merito tamen improbant *Kimchi*, *Abarb.* aliique. Nec (3) vlla ex parte solidior est obiectio, quae ex Iesaiae longaeuitate incredibili, vt putant, desumitur. Non enim desunt alia istorum temporum exempla: e quibus vnum sufficit produxisse *Ieboiadam*, qui tempore Ioasi (patris Amatsiae, & aui Vsiae) floruit. De illo namque diserte scriptum est 2. Par. 24, 15. *Et consenuit Ieboiada, & satiatus est diebus, tandemque mortuus: centum & triginta annos natus erat, cum moreretur.* Quo exemplo pro hac caussa nostra nihil potest esse manifestius; hodieque publicae relationes, praesertim ex Gallia, frequenter confirmant dicta *Lactantii* Instit. l. 2. c. 12. p. m. 101. *quod ad centesimum aetatis annum* homines *perueniant saepissime*, & quod auctores idonei tradant, ad *CXX. annos perueniri.* Sic apud *Socratem* Hist. Eccl. l. 7. c. 6. *Dorotheus* Arrianorum Constantinopoli episcopus, sub Honorio diem suum obiit, *quum CXIX. annos natus esset.* Et ne recentius exemplum desideretur, referendum hic putamus, quod de celebris Historici, Christoph. Hartknochii abauo, *Stephano Hartknochio*, in Actis Erud. Lips. mense Iun. 1712,

§. VII. Officium vero ſuum, ad quod ſemel iterumque a Spiritu S 2 Pet. 1, 21. excitatus fuit (vid. c. 6, 1. 8.) diuino zelo, & ſumma fide, tam *comminando*, quam *conſolando* & *exhortando* executus eſt. Nam corruptam totius gentis ſuæ vitam & fidem *s*) cordate adgreditur *t*): hypocriſin & vitia, principum & ſacerdotum non minus, quam populi, acerrime reprehendit, horrendaque Dei iudicia, reiectionem, grauisſimasque pœnas impiorum prædicit, & hoſtes eorumque truculentiam, ad viuum deſcribit: idque agit ſerio, vt omnes *per veram pœnitentiam ad fidem in Chriſtum*, & ſic in viam æternæ ſalutis ſuæ reuocarentur, c. 45, 22. Paucas vero piorum reliquias grauisſimis argumentis de Dei omnipotentia, iuſtitia & veritate, inprimis autem promiſſa ipſius gratia in Chriſto, huiusque certisſimo aduentu; de morte ipſius & reſurrectione, noſtraque redemtione: item de ſpirituali & glorioſo eius regno, ſuper omnes tandem hoſtes triumphaturo, idemtidem in fide erigit, atque in via crucis amplisſima ſpe æternæ lucis & gloriæ ſolatur. Ita vt B. Hieronymo *non tam Propheta dicendus* videatur, *quam Euangeliſta. Ita enim* (pergit Hieronymus) *vniuerſa Chriſti Eccleſiæque myſteria ad liquidum proſecutus eſt, vt non putes eum de futuro vaticinari, ſed de præteritis hiſtoriam texere. u*)

Fides in obeundo munere ex argumento demonſtratur,

§. VIII. Id vero agit noſter *eloquentisſime*, & ſemper diuina cum grauitate. Summi enim Numinis & Seruatoris ſui CHRI-

Eloquentia Ieſaiæ & grauitas in dicendo.

1711. p. 307. ſeq. Iac. Henr. *Zerneke* im Kern der Thorniſchen Chronic p. 327. teſtatur, *eum vna cum vxore Catharina centum annorum ſpatio in coniugio vixiſſe, & denique annos natum centum & triginta diem ſuum obiiſſe.*

s) Dum maxima pars populi vel in fœda idololatria aut ſuperſtitione, cum impiis ſuis rectoribus, qualis fuit Ahazus, hærebat; aut ſub bonis etiam Regibus, qualis initio erat Vzzias, item Iotham & Hiskias, ſine vera tamen reſipiſcentia & fide, in cultu externo acquieſcebat, aut rebus florentibus elati, & humanis præſidiis freti, ſecuri in diem viuebant.

t) Vnde Apoſtolus Rom. 10, 20. Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει, *Eſaias autem audet & dicit.* Vbi *Origenes*, *audet*, inquit, *& libere prædicat, cum ſciret ſibi ex eo mortem imminere.* De intrepido Ieſaiæ animo vide ſis etiam *Abarb.* Præf. fol. 1. col. 2.

u) Præfatione in translationem Ieſaiæ ex Hebraica veritate ad Paulam & Euſtochium, mihi tom. III. p. 26. Idem in Procemio Comment. ad Euſtochium: *Sic*, inquit, *exponam Eſaiam, vt illum non ſolum Prophetam, ſed Euangeliſtam & Apoſtolum doceam.* &c. Et in epiſt. ad Paulinum, t. III p. 8. *Non prophetiam mihi videtur texere Eſaias, ſed euangelium. Auguſtinus* de Civ. Dei lib. 8 c 29. *Eſaias ergo inter illa, quæ iniqua arguit, & iuſta præcepit, & peccatorum mala futura prædixit, etiam de Chriſto & Eccleſia, h. e de Rege, & ea, quam condidit ciuitate, multo plura, quam ceteri, prophetauit: ita, vt a quibusdam Euangeliſta, quam Propheta potius diceretur*, coll. Eſa. LII -- LIV.

x) Sira-

CHRISTI maieſtatem ſupra omnia humana longisſime & mirifice extollit; ita vt terribiles Eccleſiæ hoſtes, potentisſimos etiam mundi Reges, vaſtique imperia, ad illam Dei potentiam vix cum *locuſta* aut *guttula aquæ*, vel cum *terræ puluiſculo* comparandos eſſe cenſeat. vid. c. X. XXXVII. XL &c. Sancto in Deum & Saluatorem amore ardentisſimus fuit, & luce prophetica præ ceteris vberrime donatus; ita, vt non ea tantum, quæ ad Iudæos ſui temporis ſenſu proximo & litterali ſpectabant, indicet; ſed etiam vsque ad tempora Chriſti, & per omnia mundi ſæcula; immo vsque ad triumphantem in cælis Eccleſiam, vna eademque concione ſæpe proſpiciat, typicis & ſymbolicis dictionibus eam in rem frequentisſime vſus *x*). Ad mouendos in auditore *adfectus*, quod maximum oratoris artificium eſt, non ficta vtitur eloquentia, aut inani Rhetorum πιθανολογίᾳ, ſed diuino zelo armatus aduerſus hypocriſin aut perfidiam ſuorum totus inſurgit, verbisque ac phraſibus, quæ Spiritus S. eum docuit, 1 Cor. 2, 13. docilem quemque & attentum lectorem in obſequium fidei non flectit tantum, ſed trahit & rapit, nec vllum ſine fructu a ſe dimittit, niſi præfracte impium & perdite malitioſum. Tanta certe eſt in Ieſaia dictionis grauitas, tanta ſermonis ipſius dulcedo & elegantia, tamque viuidæ rerum imagines ſunt, vt ab artificioſisſimo oratore ſimile quid præſtitum eſſe, nunquam viderimus *y*) Et quod optime ad Eſa. 1, 2. dixit B. noſter *Lutherus* Tom. III. Ien. Lat. fol. m 236. b. *Si quis penitus poſſet introſpicere adfectus Prophetæ, videret in ſingulis verbis caminos ignis, & vehementisſimos ardores eſſe.*

ex diuino adfectu.

)( )(§. IX.

x) Siracides c. 48, 24. 25. πνεύματι μεγάλῳ εἶδε τὰ ἔσχατα, καὶ παρεκάλεσε τοὺς πενθοῦντας ἐν Σιών. Ἕως τοῦ αἰῶνος ὑπέδειξε τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ ἀπόκρυφα, πρὶν ἢ παραγενέσθαι αὐτά. *Cornelius a* Lapide ad Eſaiæ init. p 43. ſeq. *Eſaias non tantum præuidit & prædixit ea, quæ paullo poſt, nec tantum ea, quæ vltimis ſæculis Chriſti, ſed etiam, quæ tempore Antichriſti in fine mundi euentura ſunt: hoc eſt enim, quod ait Eccleſiaſticus* c. 48. Spiritu magno vidit vltima, & conſolatus eſt lugentes in Sion, vsque in ſempiternum.

y) *Hieronymus* Præf. in translationem Eſaiæ iam ſupra citata: *Ac primum quidem de Eſaia ſciendum, quod in ſermone ſuo diſertus ſit, quippe vir nobilis & vrbanæ eloquentiæ, nec habens quidquam in eloquio ruſticitatis admixtum: vnde accidit, vt præ ceteris florem ſermonis eius translatio non potuerit conſeruare.* Moſes *Amyraldus* præf. ad paraphraſin pſalmorum f. 3. b In reuelationibus ſuis Eſaias & alii prophetæ ſpirant aliquid longe altius, & quod lectoris mentem vehementer attollit. *Tonat ille nonnunquam atque fulgurat, & terribili verborum ſtrepitu atque fragore, non Græciam,* vt de Pericle dictum eſt olim, non Iudæam & vicinas regiones, *ſed cælum & terram & elementa reliqua, & vniuerſam mundi naturam, miſcere & confundere videtur.* Petrus *Cunæus* de republ. Hebr

§. IX. Ex hoc igitur ſacrorum adfectuum fonte deriuanda ſunt, quæ in ſtilo Ieſaiæ frequentisſime occurrunt, *tropi & ſchemata* orationis. Hinc illæ ſæpius adhibitæ *ſimilitudines* aut comparationes, *exclamationes*, *interrogationes*, *apoſtrophæ*, *paronomaſiæ*, *aſyndeta*, aut conciſæ locutiones. Hinc crebræ non ſolum perſonarum, generum, numerorum & temporum *enallagæ*; ſed etiam loquentium mutationes & *mimeſes* &c. tanquam ſi *viuum dialogismum* tibi ipſius ſcripta interdum referrent. *Ita enim rem, quam tractat, tibi vult propoſitam, quaſi eam ex ore eius coram audires; eamque ſæpe non tam eloquitur, quam certis adhibitis geſtibus & adfectibus agit, & quaſi in comœdia viua repraeſentat*, vt bene B. Wolfgang *Franzius* de Interpret. Script S. p. m. 501. obſeruauit.

Hinc ſtilus figuratus.

§. X. *Magnus* igitur *& fidelis Propheta* Ieſaias merito vocatur *z*), talis enim reuera fuit, & eſt; ſiue materiam intueare, ſiue genus orationis, ſiue rerum, quas vaticinatur, veritatem, multitudinem, ordinem ac maieſtatem. Et quia poſt *Dauidem* nullus, præter Ieſaiam, extat Propheta, qui totius regni Dei myſteria diſertius & magis perſpicue exponat *a*), ſentiamus cum *Brentio* p. 128. eum principem inter cæleſtis & vere ſalutaris doctrinæ Interpretes locum tenere; prout in N. T. Deus Pater, Chriſtus, Angeli, Euangeliſtæ & Apoſtoli, eius teſtimoniis in confirmationem diuinæ veritatis frequentisſime vſi ſunt.

Elogium Ieſaiæ a Siracide datum.

§. XI. Ceterum vt tota Scriptura S. non eſt ἰδίας ἐπιλύσεως, 2 Pet. 1, 21. ita etiam *non eſt cuiuslibet, ob adfectuum ſummam vehementiam, interpretari prophetas, niſi Spiritum ſanctum doctorem habeat*, vt iterum l. c. rectisſime monuit *Lutherus*. „Valde tamen etiam prodeſſet ad verum intellectum, vt totius „Scripturæ, ſic & Ieſaiæ, probe noſſe varios caſus, motus & „conditiones, qui in animo hominis accidunt: ſiue a noſtra „propria malitia aut fragilitate, vt ſunt varii prauique adfectus, „vel cupiditatum, vel timiditatis; ſiue a prauo ſpiritu, nos va„rie tentante, cribrante & adfligente: tum & a Spiritu conſo„lan-

Adfectus Ieſaiæ in lectione eius obſeruandus, & induendus.

Hebr. lib. 3. c. 7. *Inter eos vates, qui de Mesſia ſcripſere, perquam diſertus eſt Eſaias. Oratio eius, erudita vbique & maieſtatis plena, facile oſtendit, qua eſſet natus origine. Vir enim nobilisſimus, & Principum conſanguinitate clarus, artes omnes ſcientiasque didicerat, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Liber autem eius non tam vaticinia continere, quam Euangelia videtur. Res eſſe pridem geſtas, non futuras putes.*

z) Sirac. 48, 22. Ἡσαΐας ὁ προφήτης ὁ μέγας καὶ πιστὸς ἐν ὁράσει Κυρίου. *Ioſephus* A. I. lib. 10. c. 3. ὁ προφήτης ὁμολογουμένως θεῖος καὶ θαυμάσιος τὴν ἀλήθειαν.

a) *Iſidorus Peluſiota* lib. 1. epiſt. 43. ὁ διορατικώτατος *perſpicacisſimus Eſaias.* & ibid. epiſt. 366. Ἡσαΐας τῶν προφητῶν σαφέστατος, *omnium apertisſimus.*

„lante. Quare quemadmodum in Scripturis obseruáre oportet „mutationes temporum & personarum, ita & in eisdem operæ „pretium est, obseruare frequentes *mutationes adfectuum & passio-„num*, secundum vicissitudinem Spiritus S. euntis & redeuntis, „ac hominis animam multifariam visitantis. -- Multum con-„ducit ad intellectum Scripturarum, si lector consideret, alia di-„ci sciscitantis seu percunctantis animo, alia vero admirantis, „alia deprecantis, alia gratias agentis, alia peccata deplorantis „adfectu. *Scripturam vtiliter legis, si vniuscuiusque sancti loquen-„tis adfectu induaris*; vt bene scribit *Flacius* in Claue Script. Part. II p. 43. §. 21.

Parallelismus attendendus in historicis.

§. XII. Præterea conferendi ante omnia sunt *libri historici*, & eorum præsertim *Regum historia*, quorum expressa in titulo huius libri mentio fit. Nam vt *Abarbanel b*) monuit, sunt *posteriores Prophetae quasi rami priorum*; & in Iesaia ac reliquis ea omnia supponuntur, quæ in prioribus, vel Prophetis vel historicis, de vtriusque reipublicæ & ecclesiæ statu tractata fuerunt. Ideoque, vt incipientium commodo consuleremus, succinctam *status in Iuda*, tempore Iesaiæ, *descriptionem*, a D. *Augusto Varenio* in Prodromo Iesaiano p. m. 13. seq. ex 2 Reg. XIV--XXI. & 2 Par. XXVI-XXXII. capitibus collectam, hic statim subiungere voluimus.

Status in Iuda tempore Iesaiæ

sub Amatsia,

1. *Stabat* nimirum *regnum Iuda sub AMATSIA, Idumæorum victore, gloriosum; at illo, insolenti ex tot victoriis animo, belli signum efferente, & prouocante suadentem meliora Israelis Regem, dum infelicissime pugnatur, factum vt parum a funere abesse videretur sceptrum Iuda. Capta ipsa metropolis, diruti amplo spatio muri, thesauri sacris pariter & profanis locis erepti, cæsi sine numero. Rex ipse non diu post a coniuratoribus Hierosolymitanis trucidatur.*

sub Vsia,

2. *Successit Rex ASARIAS, sub quo status ille luctuosus in gloriosiorem paullatim enitebatur, iamque in fastigio stabat splendoris regii. Rex ipse VSIAS s. Asarias Arabibus, Philistinis, Ammonitis, aliisque nationibus bello victis, expugnatis editissimis illarum gentium castellis, nominis pariter ac armorum terrore per ipsam Ægyptum circumlato, triumphator magnificus, tot gentibus tributariis imperator factus, id magno opere egit, vt illa calamitas Hierosolymitana sub Patre, admirabili aliqua temporum emendatione insigniretur. Exædificantur Hierosolymis turres; munimenta stupenda mo-*

)( )(2 *lis*

b) Comment. in Prophetas posteriores fol. 1. a. Conf. iterum laudatam supra *Lutheri Præfationem.*

lis & artis. Extra Vrbem sanctam hinc inde fortalitiis & castellis firmissimis exaggerandis, ad intercludendos hosti futuro similes aditus, opera summa impenditur. Florida omnia. Virorum praeterea pacis belliqùe artibus incomparabilium copia. In castris numerabantur (præter 2600. duces, vid. 2 Par 26,12.13.) *trecenta & septem millia & quingenti* (307500) *bellatores. Ita status regni & Regis in gloriæ mundanæ fastigio. Et regni quidem status mansit pro tempore inclutus, ipsius autem Regis luctuosus: dum sceptro destinatus, sacris ex insolentia sese obtrudit, vim etiam elata manu minatus sanctissimis monitoribus, simul sacerdos esse parat, fit leprosus, & eiicitur templo cum fremitu, impurus vsque ad mortem.*

3. *Mansit tamen Leo Iuda, seu ipsum regnum in flore sub IOTHAMO successore, Rege Amatsia & Vsia nec pietate, nec bello, nec gloria regni minore. Rebellionem parabant Ammonitæ, sed redigebantur in ordinem felicibus vbique armis Iothami. In mœnibus magis exaggerandis, turribus, palatiis, vrbibus, castellis siue fundandis, siue amplificandis, id Rex agit, vt Patris laudem si non superet, certe exæquet. Ita & hic splendida, & quæ sæculo habentur gloriosa, in summo gradu.* *sub Iothamo,*

4. *Successit Iothamo ACHAZ, rex impietate nullo minor, & cum illo adeo noua calamitas. Pangunt sociale fœdus bellicum* Retzin & Pecah; *ille Syriæ, hic Ephraimitici regni s. Israelis Rex: qui, etsi in turbulento hactenus (per carnificinas Regum & successiones cruentas sine lege, nisi quam parricidium armabat) imperio Rex, armis tamen in Iuda felix fuit. Fit per Iudæam omnem strages & ruina ingens.* Cadunt ex castris Iuda vno prælio 120 mille bellatores, *quos gladius absumit:* capitur viduarum *(tales enim bellum fecerat)* & puerorum ac puellarum numerus mixtus ad 200000, *qui tamen ex commiseratione victoris, consilio prophetæ, domum remittitur.* Obsidetur vrbs sancta. *Fiunt iam in castris,* de eradicanda domo Davidica, *& dando alio successore, atrocia senatus consulta. Rex Achaz, re desperata (ita enim videbatur, nequicquam contra, fidem Immanuelis inculcante Propheta) adorat deos opitulatores Assyrios, auro argentoque ex thesauris regiis ac* *sub Achaso,*

sacris

sacris sine discrimine sumto. Expugnatur ab Assyrio Damascus, retrahitur Syrus. Sed, dum it Damascum Ahazus opitulatori gratulaturus, per aram Damascenam & profanissimum Vriam, *fit sacrilegus Templi profanator, & cultus reformator sceleratissimus; quia ad scelera omnia expromtus est sacerdos.*

sub Hiskia, 5. *Succedit Rex magis sceptro dignus, & hactenus Dauidi proximus, ceteris omnibus maior, & temporum nouus emendator, CHISKIAS; qui a reformatione solemni regimen auspicatus, paschali etiam solemnitate publicata, & ad illam per oratores legatos conuocatis Israelis regni reliquiis, tantum pietatis & sancti regiminis exemplum dedit, quantum antecessorum Regum nullus. Rediit ita facile gloria externi status satis splendidi, nisi intercessisset* captæ anno Chiskiæ sexto ab Assyrio Salmanassare Samariæ, Regis vltimi Hoseæ, & Israelis *deportati lamentabile spectaculum; cuius caussæ in Manifesto Dei, velut programmate publico, intimantur 2. Reg. 17, 7-24. Successit calamitas noua, etsi euentu illi ipsi, qui intulit, passiua. Noluit Chiskias sceptrum Iuda vasallagio Assyriis obligari, quod stipulatus erat Pater. Belli caussam id interpretatus* Assyrius Sennacheribus anno 14. Chiskiæ *iuit in Iudæos, consilio eodem, quo antecessor paucis annis ante in Israelis X. tribus.* Ruit alto a culmine Iuda. Tristis vbique pauor, & plurima mortis imago. *Occurrit Chiskias auri argentique talentis, cum lacrimis etiam, deprecaturus & auersurus tyrannum; sed sagax ille accipit aurum, æque implacabilis. Mittit ad vrbem quinque oratores blasphemos. Nihil armorum, præter officium precum, supererat. In has totus effusus Chiskias expertus est, interprete Esaia, quamdiu tales supersint precatores, inuictam vrbem, nec victorem fore tyrannum, sed cum filiæ Sionis iubilis, superiori manu extemplo tollendum. Fit* strages Angelica. *Vnus Angelus cædit bellatores hostes 185000. Hinc triumphus Hierosolymorum & Israelis iam tum captiui. Successit beneficium beneficio, miraculum miraculo, in Chiskia sanato, annis vitæ aucto, & signo dato; hoc vno infelix, & ostendens, quam sibi relictus homo miser sit, quod gratulatoribus ex vrbe Babylone adfectu humano nimis indulserit: vnde vltimo ab Esaia nostro de arcanis hactenus cæli iudiciis informandus fuit. Hic Esaias,*

Orator apud Reges in scripturis notatus, desinit. Finimus & nos, vsum huius tituli in sequentibus ostensuri. Sufficit vnum exempli loco monuisse: sine illis, quæ thesi 1. diximus, intelligere nemo potest caput Esaiæ primum, sine illis, quæ thesi 2. & 3. diximus, probe intellectis, nemo caput 2. 3. 4. 5. 6. Eadem sequentium ratio. Hactenus verba Varenii & descriptio rerum Iudaicarum *ex historicis* Regum & Paralipomenon libris facta.

Nec tamen negligendi sunt etiam *Prophetæ*, qui Iesaiæ vel σύγχρονοι, vt supra §. VI. diximus, vel & *posteriores*, ea nonnunquam referunt, quæ a Iesaia in specie non memorata fuerunt; vt sunt inter horrenda DEI iudicia horribilis ille *terræ motus*, Amos 1, 1. Zach. 4, 5. *locustarum strages*, Ioel 1. & 2. item *calamitas ignis*, Am. 7, 4. s. *maximæ siccitatis*, Ioel 1, 20. cum qua commixtæ fuerunt terribiles flammæ de cælo decidentes, vt olim in Aegypto, Exod. 9, 23. per quas & *ciuitates* quædam *euersæ* sunt, sicut Sodoma & Gomorrha, Am. 4, 11. Esa. 1, 7. 9. &c. Immo non tantum libri historici antecedentes, *Regum* & *Paralipomenon*, item *Iosuæ*, *Iudicum* & *Samuelis*, tanquam fundamentum eorum, quæ in Prophetis dicuntur, conferendi; sed & *Mosis scripta* perpetuo, quasi in animo & ante oculos habenda sunt: ex his enim velut oceano Sir. 24, 23. seqq. cetera omnia hauriuntur. Sic euidentissime Iesaias statim c. 1, 2. ad Deut. 4, 26. & c. 32, 1. item ad Exod. 4, 22. respicit; vt plura omittamus. Nec minus, vt modo dictum, legendi sunt sequentes Prophetæ & *reliqui V. T. libri*: qui omnia ea euenisse Iudæis ostendunt, quæ ab Esaia in nomine Domini prædicta fuerunt. Inprimis quoque diligenter cum Iesaia conferendum est *N. Testamentum*, quod ad hunc frequentissime respicit, & in *S. Apocalypsi* vltimum eius ceterorumque vaticiniorum complementum tradit. *Scopus enim principalis*, vt totius Scripturæ, sic *Iesaiæ*, *CHRISTVS est*, Act. 3, 24. c. 10, 43. per quem, vt omnia facta sunt, ita ad eum etiam, tanquam caput & fundamentum Ecclesiæ suæ, cuncta huius referuntur.

Parallelismus in Prophetis, Mose & N. Test. siue vniuersa Scriptura: cuius Scopus principalis.

§. XIII. Ex hoc perspiciet quisque cum *B. Hieronymo* c) quanti laboris sit, Prophetas intelligere; quamque necessarium, quod B. *Lutherus* monebat, Spiritus S. gratiam & auxilium exorare. *Quo enim Spiritu Scripturæ factæ sunt, eo Spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligendæ sunt*, &c. vt aureum habet *Bernhardi* s. *Gui-*

Difficultas in libris propheticis.

c) Verba eius sunt in Præf. translationis iam supra §. VII. allegata: *Nec ignoro, quanti laboris sit, Prophetas intelligere; nec facile quempiam posse iudicare de interpretatione, nisi intellexerit ante, quæ legerit.*

f. *Guilielmi Abbatis* consilium in epistola ad fratres de monte Dei, p. m. 1749. Vnde nec ita facile quispiam iudicare poterit de vera interpretatione, nisi qui per *Spiritum veritatis* & res diuinas probe intellexerit, & in Scripturis ac lingua Hebraica non leuiter fuerit versatus, animumque habuerit ipso vsu subactum. Quare incipientibus Iesaianæ scholæ studiosis magnopere suademus, vt post probe perlectam vernaculam eius versionem, & haud supine institutam Fontium Hebraicorum in Mose & historicis libris degustationem, docentem cum illo Eunucho Act. 8, 31. circumspiciant, qui viua verborum & phrasium declaratione viam in difficilibus sternat *d*), ipsasque res, quas tractat Iesaias, indicato parallelismo Scripturæ, & attenta perpetuæ praxeos in Ecclesia obseruatione, breuiter illustret.

Monitum de adnotatis nostris.

§. XIV. Nos pro instituti ratione adnotauimus in scholiis nostris non tam ea, quæ præstantissimi commentatores, vt ex nostris sunt B. *Lutherus*, *Brentius*, *Varenius*, *Dorscheus*, *Calouius* & *Schmidius*, cet. copiose suppeditare poterant, vt veteres & Orientales taceamus, quos hic parcius attigimus; quam quæ haud supine instituta lectio textus, & scripturarum collatio suggessit: neque tamen omnia, quæ habuimus, sed quæ chartæ angustia admisit. In qua collatione locorum quod ad rem parallelorum (alia enim verba & phrases potissimum respiciunt, quædam & rem & phrasin eandem exhibent) animaduertendum diligenter erit, quomodo eadem materia, alibi in Scripturis tractata, cum Iesaia congruat, siue *historia* cum eadem alibi narrata vel allegata, siue *sententia* cum eadem alibi obuia, vel *typus* aut *symbolum* cum antitypo alibi euoluto, seu *parabola* cum expositione alibi facta, seu *prophetia* cum complemento alibi descripto, & contra. Sic facile diuinas sanctissimi huius vatis virtutes, & vberrimum laboris sui fructum percipient, qui eamdem nobiscum diligentis scrutinii viam ingredi voluerint, de virtute in virtutem ex eo proficientes. Tum vero familiares quodammodo cum ipso sacro oratore facti, in confirmationem veritatis, non

d) *Hieronymus* epist. CIII. ad Paulinum cap. II. *Habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat.* Plinius Lib. II. Epist 3. ad Nepotem: *Dices, Habeo hic, quos legam, non minus disertos. Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea multo* magis, *vt vulgo dicitur*, viua vox adficit. *Nam licet acriora sint quæ legas, altius tamen in animo sedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis adfigit. -- Quæ omnia huc tendunt, vt audias Isæum* (Isaiam); *vel ideo tantum, vt audieris.*

non ſine iudicio & proprio ſenſu in vſum ſuum adhibere poterunt, quæ ex aliorum induſtria in communem vſum elaborata ſunt.

Finis in lectione Ieſaiæ obſeruandus.

§. XV. Hoc ergo vos facite, ſacrarum litterarum ſtudioſi, & Ieſaiam hac mente cognoſcite, *vt reportetis finem fidei veſtræ, ſalutem animarum: de qua ſalute exquiſiuerunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de ventura in vos gratia vaticinati ſunt, ſcrutantes, ad quem, aut cuiusmodi temporis articulum ſignificaret, qui in illis erat* SPIRITVS CHRISTI, *qui, priusquam acciderent, teſtabatur venturas in Chriſtum adflictiones, &, quæ has ſecuturæ eſſent, glorias; quibus & illud reuelatum eſt, quod haud ſibi ipſis, immo* nobis *miniſtrarent hæc.* &c.
1 Petr. I, 9. ſeqq.

Μηδεὶς δὲ πολυπράγμων εἰσίτω !

LIBER IESAIAE,

LIBER
IESAIAE,
Hebr.
ישעיהו

De argumento huius libri ita *Hieronymus*: Quidquid sanctarum est Scriptutarum, quidquid potest humana lingua proferre, & mortalium sensus attingere, isto volumine continetur. Attamen, si paucis verbis summam & argumentum Esaiæ explicare volueris, vno *Pœnitentiæ* vocabulo omnia dices. Docuit enim, quod fuit omnium Prophetarum officium, sese a via sua mala auertere, & in futuro Messia veniam peccatorum quærere atque æternam salutem. vide præfat. nostram §. 7.

א חָזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה
וִירוּשָׁלָםִ בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ
2 מַלְכֵי יְהוּדָה׃ שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר
3 בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי׃ יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ
וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃
4 הוֹי ׀ גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים
עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃
ה עַל־מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־
6 לֵבָב דַּוָּי׃ מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע
וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה
7 בַּשָּׁמֶן׃ אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם
לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים׃
8 וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר
9 נְצוּרָה׃ לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט
כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ׃
י שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם
11 עֲמֹרָה׃ לָמָּה לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי
עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים

Vu 2 מג ב לא

CAP. I. ℣. 1. Titulus & diuisio libri generalis. a) *Visio Prophetica.* cf. Gen. 15, 1. Num. 12, 6. 1 Sam. 9, 9. 1 Par. 9, 22. c. 21, 9. b) q.d. *Dominus saluabit.* Es. 35, 4. ipso nomine *IESVM*, verum *salutis cornu* Luc. 1, 69. præfigurabat. c) vid. Præf. §. 3. d) Am. 1, 1. e) eaque occasione de Israelitis, Syris, Assyriis, Babyloniis, Moabitis &c. f) *& inprimis* de Hierosf. sic) c. 2, 1. Gen. 7, 21. Marc. 16, 7. g) qui *Asarias* dicitur 2 Reg. 15, 1. seqq. Eius etiam priora & posteriora facta Esaias descripsit 2 Par. 26, 22. h) cf. 2 Reg. 15, 32. i) c. 7, 1. 2 Reg. 16, 1. k) 2 Reg. 18, 1. Conf. Præfat. nostram §. 4. & 12. & lectu dignissimam *Præfationem Lutheri* §. 1. 2.

℣. 2. l) Exordium emphaticum respicit ad Deut. 32, 1. cf. Mich. 1, 2. Ps. 50, 4. m) Deut. 31, 28. Ier. 2, 12. 13. n) respicit Deut. 4, 26. o) *ipse Dominus!* v. 20. c. 21, 17. p) Incipit querela de malitia Iudæorum, & respicit Ex. 4, 22. Deut. 32, 5. 15. coll. c. 14, 2. q) *educaui*, enutriui. 2 Reg. 10, 6. Esth. 3, 1. r) *& exaltaui.* c. 23, 4. in spiritualibus Rom. 9, 4. 5. & temporalibus. cf. Ps. 80, 9-12. & Ps. 147, 20. item Mat. 11, 23. s) v. 29. vid. 1 Reg. 12, 19. 2 Reg. 1, 1. 2 Par. 10, 19. Hos. 7, 13. 14. LXX. vt Luc. 10, 16. 1 Thess. 4, 8. Ion. *rebellarunt contra Verbum meum.*

℣. 3. t) *bos & asinus*, quibus vix quidquam est stupidius. Comparatio epanorthotica. conf. Ier. 8, 7. u) Zach. 11, 5. x) *præsepe*, Gussetio *area*, in qua trituratur. (3) Prou. 14, 4. Iob. 39, 9. LXX. vt Luc. 2, 12. y) Ex. 21, 29. cf. not. 1 Sam. 25, 27. 2 Sam. 2, 5. z) c. 48, 1. Hos. 8, 2. ab illo Gen. 32, 29. plane alius. cf. not. 1 Sam. 6, 12. a) ignorantia plus quam brutali. Hos. 2, 10. Luc. 19, 42. Ier. 8. 7. b) Ex. 19, 5. 6. c) *non excitat, aut adplicat se ad intelligendum*, c. 52, 15.

℣. 4. d) *Va!* c. 5, 8. 11. in tempore Apoc. 9, 12. & æternum Mat. 18, 7. c. 23, 13. e) malitiose *peccanti.* c. 3, 9. f) populo *graui* seu *onusto* iniquitate. (1) Gen. 18, 20. Es. 24, 20. conf. 1 Reg. 21, 25. g) *semini malitiosorum* c. 9, 16. c. 14, 20. non Dei aut Abra-

CAP. I.
הפטרת
אלה
הדברים

hami &c. Mat. 3, 7. c. 12, 39. h) *perditoribus* Ier. 6, 28. *corrupte* & perdite omnia *facientibus.* Ex. 32, 7. cf. Mat. 23, 15. i) c. 65, 11. Hos. 4, 10. Omnia hæc præterita intelligenda cum continuatione præsenti, q.d. *dereliquerunt*, & pergunt derelinquere. S. k) cf. Ier. 2, 27. l) vid. Num. 14, 11. Deut. 32, 19. Ps. 10, 3. m) c. 5, 24. c. 6, 3. c. 30, 11. Redemtorem. n) *abalienarunt se.* Ez. 14, 5. o) cf. c. 59, 13. 14.

℣. 5. p) Ier. 2, 30. c. 5, 3. q) *quod additis apostasiam*, defectionem & rebellionem c. 59, 13. Deut. 13, 6. Hos. 4, 16. Reprehenditur contumacia malitiosorum: q. d Quis furor, quod pergitis in malo? num amplius vultis percuti, quod additis præuaricationem. S. r) q.d. *in morbum* abiit. 2 Par. 21, 18. Depingitur autem Ecclesia Iudæa omni parte laborans, suisque fœda vitiis & maculis, ob regnans peccatum. cf. Gen. 6, 3. 5. Rom. 7, 18. &c. s) *languidum.* (3) Ier. 8, 18. Thren. 1, 22. cf. ibid. c. 5, 17. ℣. 6. t) Deut. 28, 35. Iob. 2, 7. u) cf. Leu. 13, 12. x) *integritas.* (2) Ps. 38, 4. y) sed *vulnus*, Gen. 4, 24. z) *& tumex* c. 53, 5. Ps. 38, 6. a) Ier. 10, 19. b) *humida*, saniosa & purulenta. (2) Iud. 15, 15. c) *expressa sunt.* c. 59, 5. Iud. 6, 38. Iob. 39, 15. d) *nec obligata.* c. 3, 7. c. 30, 26. Ez. 30, 21. Hos. 6, 1. e) *nec vllum emollitum est.* Py. (1) cf. c. 7, 4. f) Luc. 10, 34. ℣. 7. g) Ideo *terra vestra solitudo* s. *in solitudinem redacta est & erit* c. 62, 4. Respicit Leu. 26, 33. Extendenda hæc sunt vsque ad tempora Christi. S. h) 2 Reg. 25, 9. cf. Es. 5, 5. Am. 4, 11. i) *alieni*, extranei hostes. Hos. 7, 9. k) *sec. euersionem*, sicut fit in euersione hostili, quam extranei faciunt. c. 13, 20. Deut. 29, 22. l) qualis fuit Romanorum c. 29, 5. Dan. 9, 26. cf. Ps. 137, 7. ℣. 8. m) i. e. *Hierosolyma*, a regia sede sic dicta. 2 Sam. 5, 7. n) Ion. 4, 5. Ps. 18, 12. o) *sicut tuguriolum.* (2) c. 24, 20. cf. c. 10, 29. p) *in cucumerario*, loco cucumerum. (1) cf. Num. 11, 5. q) *vix ex reliquarum omnium excidio seruata* c. 49, 6. c. 65, 4. al. *obsidione vastata*, a rad. צור. ℣. 9 r) *Nisi*. Gen. 31, 42. s) ex mera gratia *reliquisset.* Ier. 44, 7 Ez. 12, 16. t) Num. 21, 35. LXX vt Rom. 9, 29. u) cf. c. 17, 6. & vid. Ps. 105, 12. x) Gen. 19, 24. 25. Zeph. 2, 9. y) v. 10 Am. 4, 11. z) *similes essemus*, Cant. 2, 9. præsertim tempore N. T. ℣. 10. a) c. 48, 1. Hos. 4, 1. ne præter meritum hæc mala vobis contingere putetis. b) c. 3, 6. Ios. 10, 24. Mich. 3, 1. c) quia Hierosolyma tota corrupta & vitiis inquinata. cf. Deut. 32, 32. Apoc. 11, 8. Ez. 16, 46. d) de qua falso gloriabantur Ier. 8, 8. Rom. 2, 17. e) v. 9. Ier 23, 14. ℣. 11. f) Gen. 27, 46. g) si pœnitentia & fide destituuntur. 1 Sam. 15, 22. Ier. 6, 20. Hos. 6, 6. Am. 5, 22. h) Ps. 88, 4. i) c. 11, 6. vid. 2 Sam. 6, 13. k) Ps. 50, 9. 13.

℣. 9. ולעמרה cum præf. *Vau* 1. 3. sic fu. 2. 5. ℣. 11. למה per *Makk.* 1. 5. 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19.

12 לא חפצתי : כי תבאו לראות פני מי־בקש זאת
13 מידכם רמס חצרי : לא תוסיפו הביא מנחת־שוא
קטרת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא־
14 אוכל און ועצרה : חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי
היו עלי לטרח נלאיתי נשא : ובפרשכם כפיכם טו
אעלים עיני מכם גם כי־תרבו תפלה אינני שמע ידיכם
16 דמים מלאו : רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד
17 עיני חדלו הרע : למדו היטב דרשו משפט אשרו
חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה :
18 לכו־נא ונוכחה יאמר יהוה אם־יהיו חטאיכם כשנים
19 כשלג ילבינו אם־יאדימו כתולע כצמר יהיו : אם־תאבו
ושמעתם טוב הארץ תאכלו : ואם־תמאנו ומריתם כ
21 חרב תאכלו כי פי יהוה דבר : איכה היתה
לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה
22 מרצחים : כספך היה לסיגים סבאך מהול במים : שריך
23 סוררים וחברי גנבים כלו אהב שחד ורדף שלמנים
יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא־יבוא אליהם :
24 לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל
הוי אנחם מצרי ואנקמה מאויבי : ואשיבה ידי עליך כה
26 ואצרף כבר סגיך ואסירה כל־בדיליך : ואשיבה
שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה אחרי־כן יקרא לך
27 עיר הצדק קריה נאמנה : ציון במשפט תפדה ושביה
28 בצדקה : ושבר פשעים וחטאים יחדו ועזבי יהוה יכלו :
29 כי יבשו מאילים אשר חמדתם ותחפרו מהגנות אשר
בחרתם

Ex. 25, 4. e) *sicut lana* sc. *alba* s. *munda*, vt add. *Ion.* Cf. Ps. 147, 16. Respici autem putant hoc versu ad ritum Iudaeorum, s. *particulam* illam *coccineam*, quae ponebatur inter cornua ad frontem hirci emissarii (de quo Leu. 16, 8. seqq.) & ad ianuam porticus Templi. Ea si *albesceret* post hircum emissum, laetati admodum sunt, & signum ipsis fuit remissorum peccatorum. Id vero cum aliis *desiisse quadraginta annis ante Templi desolationem* (a morte scil. Christi) ipsi tradunt in Codice *Ioma* fol. 39. b. cf. *Buxtorff.* de Abbreuiat. p. m. 218. seqq. *Lundius* p. 1038. aliique. ℣. 19. f) Prou. 1, 29. g) Gen. 45, 18. 20. h) cf. c. 55, 2. ℣. 20. i) Gen. 39, 8. Ier. 5, 3. k) c. 3, 8. c. 63, 10. Thr. 1, 18. l) *gladio* c. 31, 8. Deut. 32, 42. עד כאן Ier. 14, 12. m) v. 2. c. 40, 5. qui fallere nescit Num. 23, 19.

f) Ps. 51, 18. 19. ℣. 12. m) *Quando venitis.* c. 8, 19. Gen. 4, 12. n) q. d. *vt videantur facies mea.* Ex. 23, 15. c. 34. 23. 24. Ps. 42, 3. o) *calcare* atria mea c. 26, 6. Ez. 26, 11. cf. Am. 5, 21. ℣. 13. p) cf. c. 66, 3. q) *abominandus suffitus* illa mihi est. cf. Leu. 26, 31. Prou. 15, 8. Ps. 16, 4. r) Leu. 23, 4. s) *ferre non possum* prauitatem & festas, quae vos coniungitis. Ps. 101, 5. Hos. 8, 5. t) c. 10, 1. u) 2 Reg. 10, 20. Ioel 1, 14. cf. Num. 29, 35. ℣. 14. x) *nouilunia* Hos. 5, 7. y) Leu. 23, 2. 4. z) Ps. 11, 5. a) vid. Deut. 1, 12. b) *defessus sum* c. 16, 12. Ex. 7, 18. Ier. 15, 6. c) *ferendo.* Ier. 44, 22. Ps. 69, 8. vel *condonando* Ps. 99, 8. ℣. 15. d) c. 25, 11. 1 Reg. 8, 38. Ier. 4, 31. Ps. 143, 6. e) 1 Sam. 12, 3. Ez. 22, 26. f) *Etiam si, si vel maxime* Hos. 8, 10. g) conf. 1 Sam. 1, 12. Mat. 6, 7. h) Ier. 14, 12. Ez. 8, 18. i) *quia manus vestra* c. 59, 3. 2 Reg. 9, 7. k) Ps. 51, 16. Ez. 23, 37. ℣. 16. l) *Lauate vos.* Ex. 29, 4. Ier. 4, 14. 1 Cor. 6, 11. Praeceptum est Euangelicum, quod poenitentiam & fidem, verumque & internum cultum postulat: adeoque lotio non humanarum virium, sed diuinae operationis. cf. Act. 22, 16. m) *mundate vos* Hithp. (1) Ps. 73, 13. n) Ps. 28, 4. o) *cessate* Ps. 34, 15. Ps. 37, 27. 1 Pet. 3, 11. p) 1 Sam. 12, 25. ℣. 17. q) Ier. 4, 22. c. 7, 3. r) *bonum facere* Ier. 13, 23. s) *dirigite*, in rectam viam reducite. c. 3, 12. t) *quod corruptum*, s. *eum*, qui fermento vitiorum *corruptus est* (1) cf. Ps. 71, 4. u) *ius dicite* pro orphano v. 23. Deut. 24, 17. Ps. 10, 8. x) *caussam agite* c. 51, 22. y) *viduae*, quae *loqui nequit.* Ps. 39, 3. pro tuendo iure suo. Ps. 82, 3. 4. ℣. 18. z) *& disceptemus, demonstratione inuicem vtamur.* Mich. 6, 2. a) *sicut dibapha.* Ex. 25, 4. Prou. 31, 21. b) *albescent* Ps. 51, 9. c) *si rubuerint* Hiph (1) cf. Ex. 25, 5. d) *sicut purpura* s. *coccinum* (2) Thr. 4, 5. cf. Ex.

Ion. *quia Verbum Domini ita decreuit.* ℣. 21. n) Thr. 1, 1. Cum parum se proficere videret, foedissimam corruptionem secum deplorat Propheta. o) Leu. 17, 7. Ier. 2, 20. Ez. 16, 15. c. 23, 45. Hos. 1, 2. Apoc. 17, 1. p) *vrbs* Hierosolyma c. 22, 2. Deut. 2, 36. q) olim *fida* Deo v. 26. Hos. 12, 1. cf. Num. 12, 7. r) *plena* quondam. *Iod paragog.* ex adfectu, vt Thr. 1, 1. s) *noctesque diesque* in ea *manebat* &c. Iob. 29, 9. Cant. 1, 13. t) cf. 2 Reg. 6, 32. Ier. 7, 9. Mat. 23, 37. ℣. 22. u) *in scorias* v. 25. Ez. 22, 18. cf. Thr. 4, 1. x) *potus tuus* & doctrina (2) Hos. 4, 18. y) *mixtus* s. *adulteratus* est (1) ℣. 23. z) c. 30, 1. Hos. 9, 15. a) Ier. 7, 9. Ps. 50, 18. Prou. 29, 24. b) c. 5, 23. Ez. 22, 12. Mich. 3, 11. c) cf. Mich. 7, 3. d) vid. v. 17. e) c. 10, 2. f) Ier. 5, 28. Zach. 7, 10. ℣. 24. g) c. 3, 15. Num. 24, 3. 2 Sam. 23, 1. h) c. 3, 1. c. 10, 16. Ex. 23, 17. i) *Iehouah* Deus *exercituum* 2 Sam. 5, 10. 1 Reg. 19, 14. k) *fortis, potens*, omnipotens Deus c. 49, 26. l) 1 Reg. 13, 30. m) *consolabor me* Ez. 5, 13. i. e. efficiam, vt cesset animus meus aegritudine adfici & indignari, vt extet in iis demonstratio iustitiae & sanctitatis meae. *Cocc. Lex.* 493. n) Iud. 15, 7. c. 16, 28. Ier. 46, 10. ℣. 25. o) *Conuertam enim* Am. 1, 8. Ps. 81, 15. p) *igne excoquam* Ps. 66, 10. Ier. 6, 29. cf. Iud. 7, 4. ὁ. πυρώσω. 1 Petr. 4, 12. q) S. *sicut smegmate* Iob. 9, 30. al. *sicut puritatem*, h. e. purissimum aurum. Ps. 18, 21. cf. Mal. 3, 2. 3. r) v. 22. improbos puta. s) *stanna tua* (5) Ez. 22, 18. *separanda* ab auro & argento. hypocritas. ℣. 26. t) Etsi tales fuerunt *Zerubbabel* & *Nehemias* &c. recte tamen scribit *Kimchi*: hoc fiet tempore Messiae. cf. Mat. 19, 28. u) Ier. 33, 7. cf. Mich. 4, 8. 9. Ita post Zedekiam, & reuersi ex deportatione Babylonica, vixerunt. *Cocc. Lex.* p. 943. sed cf. Dan. 7, 22. Apoc. 20, 4. x) scil. *nomen* Gen. 2, 23. np. reale, vt infra c. 7, 14. y) v. 21. cf. Zach. 8, 3. Apoc. 21. & 22. ℣. 27. z) *Iusto iudicio* c. 4, 4. c. 9, 6. quo Satanas & peccatum damnabitur Ioh. 16, 8. 11. Rom. 8, 3. 4. coll. c. 3, 26. a) Leu. 27, 29. cf. not. 1 Sam. 14, 45. b) S. *& reduces*, al. *conuersi eius* c. 59, 20. c) per *veram* Christi *iustitiam* c. 5, 16. 1 Cor. 1, 30. ℣. 28. d) *Sed confractio* c. 15, 5. e) *qui a Deo & Seruatore deficiunt* v. 2. c. 48, 8. f) *qui* constanter *pergunt in peccatis* v. 4. c. 33, 14. 1 Ioh. 3, 8. 9. g) *vna fiet.* c. 18, 6. h) v. 4. c. 65, 11. i) c. 31, 3. Apoc. 19, 15. 21. ℣. 29. k) *a quercubus* c. 57, 5. c. 61, 3. l) *quas desiderastis.* c. 53, 2. m) *& erubescetis* pudore suffusi c. 24, 23. demissis oculis, vt qui terram *fodiunt*. Apud Arabes radix haec scripta per *Hha* est *fodere & scrutari*, vt Hebr. Gen. 21, 30. Ios. 2, 2. 3. per *Cha* a. *pudore suffundi*, vt h. l. n) c. 65, 3.

℣. 16. הזכו *milel* 1. 14. ℣. 21. משפט sic per *Rbbia* 2. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. at per *Sakephk.* reliqui. ℣. 22. לסיגים sic 1. 2. 3. 6. 9. 22. 23. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Prou. 25, 4. at לסגים *def.* & cum *Dag.* alti. ℣. 23. סוררים per *Chatephpat.* 1. 22. at *so defect.* 2. 3. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* ℣. 25. בבר per praef. ב loco כ 6. 9. in marg.

ל בחרתם׃ כי תהיו כאלה נבלת עלה וכגנה אשר־
31 מים אין לה׃ והיה החסן לנערת ופעלו לניצוץ ובערו
שניהם יחדו ואין מכבה׃

Cap. II.

ב הדבר אשר חזה ישעיהו בן־אמוץ על־יהודה וירושלם׃
2 והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית־יהוה בראש
3 ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל־הגוים׃ והלכו
עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל־הר־יהוה אל־בית
אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון
4 תצא תורה ודבר־יהוה מירושלם׃ ושפט בין הגוים
והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים
וחניתותיהם למזמרות לא־ישא גוי אל־גוי חרב ולא־
ילמדו עוד מלחמה׃
ה בית יעקב לכו ונלכה באור יהוה׃ כי נטשתה עמך
6 בית יעקב כי מלאו מקדם ועננים כפלשתים ובילדי
7 נכרים ישפיקו׃ ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קצה
לאצרתיו ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרכבתיו׃
8 ותמלא ארצו אלילים למעשה ידיו ישתחוו לאשר עשו
9 אצבעתיו׃ וישח אדם וישפל־איש ואל־תשא להם׃
י בוא בצור והטמן בעפר מפני פחד יהוה ומהדר גאנו׃
11 עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב יהוה
לבדו ביום ההוא׃
12 כי יום ליהוה צבאות על כל־גאה ורם ועל כל־נשא
13 ושפל׃ ועל כל־ארזי הלבנון הרמים והנשאים ועל כל־
14 אלוני הבשן׃ ועל כל־ההרים הרמים ועל כל־הגבעות

℣. 30. o) *sicut quercus*. c. 6, 13. p) *defluens*, decidens. c. 28, 1. 4. q) *foliis suis* c. 64, 5. Ier. 8, 13.

℣. 31. r) *fortis*. (2) Am. 2, 3. S. intelligit *idola*. s) *in stupam*. (2) Iud. 16, 9. t) *& factor*, al. *opus eius*. Ier. 22, 13. u) *in scintillam*. (1) Ez. 1, 7. x) *conflagrabunt* c. 10, 17. æternis flammis inferni. y) c. 43, 17. Ier. 4, 4. Am. 5, 6. Mat. 3, 12. Apoc. 19, 3.

CAP. II, ℣. 1. z) c. 1, 1. in confirmationem vaticinii præcedentis, de statu Ecclesiæ N. T. Spectat igitur hæc concio ad Iudæos tempore Prophetæ & tempore Christi, litteralis, & mystica s. symbolica.

℣. 2. a) Deut. 4, 30. Ier. 23, 20. Mich. 4, 1. Dan. 10, 14. mundi, & in primis politiæ Iudaicæ. S. Sic tempora Messiæ vocari solent, vt obseruat *Kimchi*. b) *confirmatus, stabilitus*, ita firmiter constitutus, vt portæ inferorum præualere non possint. de domo 2 Sam. 7, 26. de throno 1 Reg. 2, 45. de perfectione diei Prou. 4, 18. c) 2 Par. 3, 1. c. 33, 35. Ps. 24, 3. d) 1 Reg. 6, 1. e) *in summitate montium*. Ps. 72, 16. Ez. 43, 12. f) & eminentior, *sublimior erit*, v. 13. 14. c. 57, 7. g) vid. Ez. 40, 2. Apoc. 21, 10. h) *& confluent* c. 60, 5. Ier. 31, 12. i) cf. Ier 3, 17. Ioh. 12, 19.

℣. 3. k) cf. Mat. 8, 11. 12. Marc. 3, 6. seqq. Act. 2, 9. 10. Hinc illa panegyris Hebr. 12, 23. l) cf. v. 5. Ier. 31, 6. Hos. 6, 1. m) cf. Zach. 8, 21. 22. n) Ps. 122, 1. vbi Iesus quotidie docebat Luc. 19, 47. o) *vt doceat nos*. 1 Reg. 8, 36. *de viis suis* infr. c. 48, 17. Ps. 103, 7. p) v. 4. Hos. 14, 10. q) c. 26, 7. 8. Ps. 25, 4. 10. r) v. 2. c. 59, 20. Ps. 2, 6. Ps. 110, 2. cf. Act. 8, 1. 4. c. 11, 20. s) c. 51, 4. Ps. 19, 8. *doctrina* Euangelii s. *lex fidei* Rom 3, 27. cf. Iac. 1, 25. t) vid. Act. 4, 31. c. 6, 7. &c. u) c. 37, 32. cf. Luc. 24, 47. Act. 8, 1. 4. 14. &c.

℣. 4. x) cf. c. 42, 1. c. 51, 5. iudicio doctrinæ Ioh. 8, 16. c. 16, 8. qua peccata arguuntur, pœnitentes absoluuntur, & impii damnantur. S. y) *idque demonstrabit* c. 11, 3. 4. z) *&* *cudent illi*. Mich. 4, 13. Ioel 4, 10. conf. Zach. 9, 10. Ps. 72, 7. a) *in ligones*. (5) 1 Sam. 13, 20. 21. b) *in falces* s. *cultros putatorios*. c. 18, 5. Mich. 4, 3. c) conf. c. 11, 9. Hos. 2, 20. Rom. 12, 18. Act. 4, 32. 1 Cor. 1, 10. Eph. 2, 14.

℣. 5. d) *o domus Iacobi!* c. 48, 1. Verba Prophetæ; secundum alios ex gentibus conuersorum ad Iudæos, Rom. 11, 11. e) v. 3. seria Iudæorum ad Messiam inuitatio. f) c. 60, 1. Ioh. 1, 5. c. 3, 19. c. 8, 12. c. 12, 35. Eph. 5, 8.

℣. 6. g) *nam* iusto iudicio *deseruisti, o Deus!* Iud. 6, 13. 1 Reg. 8, 57. 2 Reg. 21, 14. Ier. 12, 7. Am. 5, 2. ex iure talionis Deut. 32, 15. h) *domum* v. 5. cf. Matth. 8, 12. i) *nam repleti sunt* superstitione & idolis *ex Oriente* c. 9, 11. Orientales, vt viri docti obseruarunt, semper summopere dediti fuerunt cum incantationibus, tum etiam prædictionibus, futurique cognoscendi summa cupiditate flagrarunt, & præcognosci posse existimarunt. Vid. *Selden*. de Diis Syris Synt. I. c. 2. *Stanleii* Phil. Or. libr. I. Sect. 2. c. 22. seqq. & *Clerici* not. ad Deut. 18, 11. k) *& augurantur ex nubibus* c. 57, 3. Ier. 27, 9. Mich. 5, 11. cf. Deut. 18, 10. 14. l) ab Occidente. m) *& filiis alienigenarum*, h. e. gentilium superstitioni deditis. cf. c. 57, 3. 4. Ez 44, 7. n) *abundant*, al. *plaudunt* in iis, & acquiescunt. (2) 1 Reg. 20, 10. cf. Iob. 27, 23.

℣. 7. o) *Etenim repleta est* cf. v. 8. p) diuino indultu Hos. 2, 10. q) *nec finis*, aut modus est. Nah. 2, 10. c. 3, 3. 9. r) cf. 2 Par. 26, 5. seqq. s) c. 31, 1. Ps. 20, 8. cf. Deut. 17, 16. t) cf. Mich. 5, 9. seq.

℣. 8. u) *ideo repleta est idolis* v. 18. vt apud Israelitas Hos. 2, 10. c. 8, 4. c. 10, 1. x) Mich. 5, 12. Hos. 14, 4. y) per summam insaniam. cf. c. 44, 15. seqq. z) *ei idolo, quod fecerunt*. a) *digiti ipsius* c. 17, 8.

℣. 9. b) *Et idolis deprimit se homo* c. 29, 4. qui Deo tamen se non vult submittere. seq. v. 11. c) *& humiliat se quisque* c. 5, 15. c. 57, 9. d) *ne igitur condones illis, o Deus*. Gen. 18, 24. 26. Num. 14, 19. nisi scil. serio resipiscant, quod moneo. v. 10. cf. Num. 16, 15.

℣. 10. e) Resipisce igitur, & vera pœnitentia ductus, potius *ingredere in petram* v. 19. quam vt porro sis elato & obstinato aduersus Deum animo. cf. v. 19. f) *& absconde te*. Niph. (1) cf. Kal Gen. 35, 4. Ex. 2, 12. g) 1 Sam. 11, 7. 2 Sam. 17, 10. h) *& præ splendore* s. gloria *maiestatis* aut magnificentiæ *eius*. v. 19. 21.

℣. 11. i) *Quoad oculos* namq; superbiæ s. *altitudinis* (2) v. 17. *hominis* Ps. 101, 5. Ps. 131, 1. k) *humiliabitur* homo v. 17. Similis constructio 1 Sam. 2, 4. l) *& deprimetur* v. 17. Iob. 9, 13. m) quam Deus ferre non potest c. 10, 12. Prou. 21, 4. 1 Petr. 5, 5. cf. Es. 40, 4. n) *& exaltabitur Dominus* Messias v. 17. c. 33, 5. conf. Phil. 2, 10. 11. o) de quo v. 12. seqq.

℣. 12. p) cf. c. 13, 6. Ier. 46, 10. q) c. 1, 24. r) *elatum*, superbum. (2) Ps. 94. 2. Iob. 40, 11. 12. s) cf. v. 2. 13. c. 6, 1. t) *vt humilietur* v. 11. al. *& humilem*, coll. 2 Sam. 6, 22.

℣. 13. u) mystice *proceres* s. primarios populi c. 14, 8. x) conf. v. 2. 12. 14. y) *quercus Baschanis* Ez. 27. 6. Am. 2, 9. Zach. 11, 2.

℣. 14. z) regna eminentiora. cf. v. 2. c. 40, 4. c. 41, 15. Zach. 4, 7. Luc. 3, 5. a) conf. Mich. 6, 1.

℣. 30. עליה sic plene s. pluraliter 1. fu. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* וכגנה ita 1. 2. at ־ per *Sakeph g.* 3. 13. fu. 5. & per *Sakeph k.* reliqui. CAP. II, ℣. 3. וירנו *def.* 3. 22. sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 4. ולא ילמדו ita 1. 3. ℣. 12. על per *Makk.* 1. 2. 3. sic fu. 5.

הנשאות׃ ועל כל־מגדל גבה ועל כל־חומה טו
16 בצורה׃ ועל כל־אניות תרשיש ועל כל־
17 שכיות החמדה׃ ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים
18 ונשגב יהוה לבדו ביום ההוא׃ והאלילים כליל יחלף׃
19 ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד יהוה
ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ׃ ביום ההוא ישליך כ
האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו אשר עשו־
21 לו להשתחות לחפר פרות ולעטלפים׃ לבוא
בנקרות הצרים ובסעפי הסלעים מפני פחד יהוה
22 ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ׃ חדלו לכם מן־
האדם אשר נשמה באפו כי־במה נחשב הוא׃

Cap. III.

כי הנה האדון יהוה צבאות מסיר מירושלם ג
ומיהודה משען ומשענה כל משען־לחם וכל משען־
2 מים׃ גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקסם וזקן׃
3 שר־חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש׃
4 ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו־בם׃ ונגש ה
העם איש באיש ואיש ברעהו ירהבו הנער בזקן
6 והנקלה בנכבד׃ כי־יתפש איש באחיו בית אביו
שמלה לכה קצין תהיה־לנו והמכשלה הזאת תחת
7 ידך׃ ישא ביום ההוא לאמר לא־אהיה חבש ובביתי
8 אין לחם ואין שמלה לא תשימני קצין עם׃ כי כשלה
ירושלם ויהודה נפל כי־לשונם ומעלליהם אל־יהוה
9 למרות עני כבודו׃ הכרת פניהם ענתה בם וחטאתם
כסדם

ȳ. 15. *b*) c. 30, 25. ab Vzzia magnifice ſtructas 2 Par. 26, 9. 15. *c*) *murum*, reſartum a ruptura 2 Reg. 14, 13. *d*) *munitum*. Deut. 3, 28. c. 28, 52. cf. Ier. 51, 58.

ȳ. 16. *e*) c. 23, 1. Pſ. 48, 8. vid. 1 Reg. 22, 49. *f*) *imagines*. (1) cf. Num. 33, 52. *g*) *deſiderii*. Ier. 25, 34. 2 Par. 32, 27.

ȳ. 17. *h*) S. *vt deprimatur ſuperbia*. vid. v. 11. *i*) v. 11. 20.

ȳ. 18. *k*) *idola vero*. c. 10, 11. vid. Leu. 19, 4. *l*) *in totum, omnia*. Leu. 6, 15. 16. Deut. 13, 16. 17. *m*) *transibunt* & euaneſcent Pſ. 90, 5. 6. per lucem Euangelii. cf. Mich. 5, 12.

ȳ. 19. *n*) *Et intrabunt* idololatræ pœnitentes v. 10. *o*) Iud. 6, 2. 1 Sam. 13, 6. cf. Hoſ. 10, 8. Luc. 23, 30. Apoc. 6, 15. 16. *p*) *& in fiſſuras*. (1) *q*) cf. Iob. 30, 6.

ȳ. 20. *r*) *in die itaque illo* v. 11. 17. c. 11, 10. *s*) *abiiciet*. c. 30, 22. c. 31, 7. *t*) v. 8. 18. cf. Gen. 35, 4. *u*) *ad talpas*. (1) vna voce diuiſim ſcripta, vt c. 61, 1. i. e. e ſummo loco, in quo eminebant, in tenebras detrudet. Prouerbialis locutio fuiſſe videtur, qua ad *talpas* & *veſpertiliones proiici* dicebatur, quod erat plane deſpectum atque in ſummo contemtu. ¶ *Bochart. Hieroz.* Al. *ad fodiendum* (cf. not. c. 1, 29.) pro iis *foueas* (1) c. 24, 19. Al. cum Vulg. *vt adoraret talpas & veſpertiliones*, vt dementes Aegyptii omnes beſtias pro ſacris habuerunt. *x*) Leu. 11, 19. Deut. 14, 18.

ȳ. 21. *y*) *in ſciſſuras*. (2) Ex. 33, 22. *z*) c. 57, 5. Iud. 15, 8. 11. *a*) v. 10. 19. *b*) c. 33, 2. Pſ. 8, 6. LXX. vt 2 Theſſ. 1, 9. *c*) v. 19. Pſ. 10, 18.

ȳ. 22. *d*) *Deſiſtite igitur*, o Iudæi, ab irritando. 2 Par. 25, 16. c. 35, 21. *e*) *ab homine illo* θεανθρώπῳ v. 21. c. 3, 1. cf. Pſ. 2, 10. ſeqq. *f*) c. 30, 33. Pſ. 18, 9. 16. Iob. 4, 9. quia non nudus homo eſt, ſed talis, qui ſpirare poteſt ignem vindictæ in æternum; *Maius*. *g*) nam *pro quo reputatur ille?* c. 53, 3. cf. Ioh. 5, 26. 27. Act. 17, 31. Alii cum Chald. *Deſiſtite ergo* Ex. 14, 12. 1 Sam. 9, 5. *ab homine ſuperbo* v. 17. & impio v. 20. *qui naribus reſpirat* Gen. 7, 22. *Nam pro quo ille a vobis reputatur*, i. *quomodo tanti habetur*, vt in eo fiduciam collocetis? Nam &c. c. 3, 1.

CAp. III, ȳ. 1. *h*) Nam ecce, quod non putaſtis. Reſpicit c. 2, 7. conf. Ier. 30, 3. Am. 6, 11. *i*) c. 1, 24. *k*) Meſſias a vobis malitioſe ſpretus c. 2, 22. *l*) *ablaturus eſt* v. 18. [illegible] bis & p[illegible]e ris; & ſi[illegible] ſtruet [illegible]am fiducia[illegible] veſtram, t[illegible] reſpectu virorum, cuiuscunque ordinis, v. 1. ſeqq. quam fœminarum ſuperbarum v. 16. ſeqq. *m*) i. e. *omnis generis fulcimentum veſtrum*. (1) *n*) Leu. 26, 26. Ez. 4, 16. c. 5, 16. cf. 2 Sam. 22, 19.

ȳ. 2 *o*) cf. c. 2, 7. Mich. 5, 9. ſeqq. & vid. 2 Reg. 24, 14. 16. 2 Par. 28, 6. *p*) חסר יוד cf. Hoſ. 13, 10. Mich. 3, 11. *q*) *falſos* c. 9, 14. c. 28, 7. & veros Pſ. 74, 9. Thr. 2, 9. *r*) c. 44, 25. 2 Reg. 17, 17. Mich. 3, 7. 11. cf. Prou. 16, 10.

ȳ. 3. *s*) Ex. 18, 21. 2 Reg. 1, 9. 11. *t*) c. 9, 14. 2 Reg. 5, 1. *u*) Mich. 4, 9. *x*) *& peritiſſimos artifices*. cf. Ex. 31, 6. & vid. 2 Reg. 24, 14. 16. *y*) 1 Sam. 16, 18. *z*) *muſſitationis* ſ. *incantationis*. (5) v. 20. c. 26, 16. Ier. 8, 17. Coh. 10, 11.

ȳ. 4. *a*) non ratione ætatis, ſed imprudentiæ & ineptitudinis. cf. v. 12. Coh. 10, 16. *b*) *ludificationibus*. (2) c. 66, 4.

ȳ. 5. *c*) *Et vrgebitur*, exactionibus premetur, c. 53, 7. c. 58, 3. 1 Sam. 13, 6. *d*) *vir per virum*. conf. 1 Reg. 20, 20. *e*) *& vnus per alterum*. conf. Gen. 11, 3. & Marc. 13, 12. & vid. *Ioſeph.* de B. I. libr. 4. c. 11. ſeqq. *f*) *inſoleſcent, violenter agent*. (4) Prou. 6, 3. Cant. 6, 5. *g*) 1 Sam. 18, 23. Prou. 12, 9. *h*) *aduerſus nobilem*. c. 23, 8. 9. 1 Sam. 9, 6.

ȳ. 6. *i*) *adprehendet*. Gen. 39, 12. Ier. 37, 13. 14. *k*) *vir fratrem ſuum* ſ. cognatum. cf. Gen. 13, 11. Poſt אָבִיו ſubintell. *dicens*, vt 1 Sam. 20, 6. *l*) *tibi adhuc eſt*, Paragoge emph. vt Gen. 27, 37. *m*) *Dux*. v. 7. c. 1, 10. Dan. 11, 18. *n*) *itaque ruina hæc*. (2) Zeph. 1, 3. *o*) *eſto ſub manu* ſeu poteſtate *tua*, vt ei medelam adferas.

ȳ. 7. *p*) *Tollet vero ille* ſc. *manum*, more iurantis Gen. 14, 22. Ex. 6, 8. vel *dictum ſuum*, vt Num. 23, 7. 18. S. *ſed excipiet in die iſto*. *q*) c. 1, 16.

ȳ. 8. *r*) *Nam ruit* Ieruſalem Hoſ. 14, 2. ſub Patre Vzziæ. vid. 2 Reg. 14, 12. ſeqq. *s*) *cecidit* ibid. idque porro fiet, infra v. 25. vsque ad excidium. vid. 2 Par. 28, 6. 8. 16--19. 2 Reg. 18, 13. 2 Par. 33, 11. 2 Reg. 23, 29. &c. *t*) verbis & operibus in Deum ſunt blaſphemi. vid. c. 1, 4. c. 5, 19. Pſ. 10, 3. 4. Pſ. 73, 9. *u*) *vt ad iram prouocent rebellione ſua* c. 1, 20. Pſ. 78, 17.

ȳ. 9. *x*) *Obfirmatio*. (1) conf. Iob. 19, 3. Al. *cognitio*, ſeu *id quod dant cognoſcendum in facie ſua*. Sic *Gaſſetius* p 514. *y*) reſpondet ſeu *teſtatur contra eos*. c. 59, 12. Iob. 16, 8. Hoſ. 5, 5. vid. Deut. 31, 21. 2 Sam. 1, 16.

ȳ. 19. במערת *defect.* ſe. 1. ſecundum *Maſoram* ſuam & *Erffurtenſem*. ȳ. 20. *Spatium* præmittunt 6. 9. 10. 19. 20. לחפר פרות *Vnum nomen* eſſe teſtatur *Criticus* in margine 1. relectis, qui *Chet* per *Chateph-patach* ſcribunt. CAP. III, ȳ. 1. Sine interpoſito *Spatio* præcedentibus adnectunt 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. ȳ. 3. שר per *Merca* 2. 3. ſic ſu. 5. ȳ. 7. ההוא ſine *Pſik* 2. 3. 21. contra *Indicem Baſileenſem* fol. 60. col. 6.

כסדם הגידו לא כחדו אוי לנפשם כי־גמלו להם רעה׃
אמרו צדיק כי־טוב כי־פרי מעלליהם יאכלו׃ אוי 11
לרשע רע כי־גמול ידיו יעשה לו׃ עמי נגשיו מעולל 12
ונשים משלו בו עמי מאשריך מתעים ודרך ארחתיך
בלעו׃ נצב לריב יהוה ועמד לדין עמים׃ 13
יהוה במשפט יבוא עם־זקני עמו ושריו ואתם בערתם 14
הכרם גזלת העני בבתיכם׃ מלכם תדכאו עמי ופני טו
עניים תטחנו נאם־אדני יהוה צבאות׃ ויאמר 16
יהוה יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטוות גרון
ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהם
תעכסנה׃ ושפח אדני קדקד בנות ציון ויהוה פתהן 17
יערה׃ ביום ההוא יסיר אדני את תפארת 18
העכסים והשביסים והשהרנים׃ הנטפות והשירות 19
והרעלות׃ הפארים והצעדות והקשרים ובתי הנפש כ
והלחשים׃ הטבעות ונזמי האף׃ המחלצות 21
22
והמעטפות והמטפחות והחריטים׃ הגלינים 23
והסדינים והצניפות והרדידים׃ והיה תחת בשם מק 24
יהיה ותחת חגורה נקפה ותחת מעשה מקשה קרחה
ותחת פתיגיל מחגרת שק כי־תחת יפי׃ מתיך בחרב כה
יפלו וגבורתך במלחמה׃ ואנו ואבלו פתחיה ונקתה 26
לארץ תשב׃ והחזיקו שבע נשים באיש אחד ביום ד
ההוא לאמר לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש רק יקרא
שמך עלינו אסף חרפתנו׃ ביום ההוא יהיה 2
צמח

CAP. IV.

z) *impudentissime, vt Sedomai, prostentur.* Gen. 19, 5. a) *ne quidem celant.* Ios. 7, 19. 1 Sam. 3, 17. 18. cf. infra c. 5, 19. c. 22, 13. Ier. 44, 16. Rom. 1, 32. b) *væ animæ ipsorum.* v. 11. Hos. 7, 13. c) Gen. 50, 16. 17.

℣. 10. d) *Dicite iusto*, subint. ל vt Gen. 41, 12. c. 43, 27. &c. Al. *prædicate iustum*, coll. Ps. 145, 6. e) *quia bene ipsi erit*, vel *quia felix erit.* c. 24, 6. Ier. 41, 17. Coh. 8, 12. f) Ps. 58, 12. Ps. 77, 12. Apoc. 14, 13.

℣. 11. g) *impio & improbo.* asyndet. vt c. 1, 1. Iud. 15, 5. per accent. Vel ; *heu! impio malum* eueniet. h) Iud. 9, 16. Prou. 32, 14. 2 Thess. 1, 6. 8. Hos. 4, 9. i) ex æterna iustitiæ diuinæ lege. Ez. 33, 20.

℣. 12. k) *Ad populum meum* quod attinet. cf. 2 Sam. 4, 10. l) quisque *exactorum eius.* v. 5. c. 9, 3. Ex 5, 6. LXX. cf. cum Luc. 22, 53. m) *infans* est s. *pueriliter agens.* (1) cf. v. 4. n) molles & *effœminati* principes. cf. c. 1, 11. o) *O popule mi!* Vocat. vt c. 10, 24. Mich 6, 3. 5. p) *ductores tui.* c. 1, 17. c. 9, 15. Prou. 4, 14. al. *beatum te prædicantes*, vt Gen. 30, 13. coll. Mich. 3, 5. Ez. 13, 10. q) *sunt seductores.* Ier. 50, 6. 2 Petr. 2, 2. 3. r) viam pœnitentiæ & fidei, qua ad verã felicitatem tibi eundum erat, *qs. absorbent*, nec edisserunt, coll. Prou. 19, 28. vel: *viam*, qua eos sectaris, per æternum exitium, quo te ducunt, *absorbent*, coll. c. 9, 5. Ps. 1, 6. Math. 15, 14. LXX. *turbant*, vt Gal. 1, 7. c. 5, 10.

℣. 13. s) *stitit se ad litigandum* Hos. 4, 1. Ps. 82, 1. t) cf. Ps. 96, 13.

℣. 14 u) *in iudicium*, vt Ps. 143, 2. x) Ex. 3, 16. Iud. 21, 5. y) c. 1, 23. z) *vos enim*, Principes & Seniores. a) *ipsi depauistis.* c. 5, 5. Ex. 22, 4. cf. Ps. 80, 13. b) i. e. Ecclesiam & rempublicam. vid. c. 5, 1. c) Leu. 5, 23. c. 19, 13. Ez. 18, 7. LXX. vt Luc. 11, 39. c. 20, 47.

℣. 15. d) Synæresis ex adfectu, vt Ex. 4, 2. Mal. 1, 13. e) Am. 2, 7. Ps. 80, 9. 10. Ps. 94, 5. f) *qs. commoliitis.* c. 47, 2. Ex. 32, 20. LXX. vt 1 Cor. 11, 23. g) c. 1, 24.

℣. 16. h) *altæ sunt* 1 Sam. 10, 23. h. e. *per superbiam se efferunt* 2 Par. 26, 16 Zeph. 3, 11. In immanem hanc superbiam incidit populus & sequior sexus, pacatis Vzziæ rebus. Vid. 2 Par. 26, 5. seqq. & cf. 2 Sam. 1, 24. i) *& nictantes* s. lasciue innuentes *oculis.* al. ex signif. Chald. & Syr. rad. סקר *[illegible]tio vel fuco oculos illinentes* (1) k) *& [illegible]tulos imi[illegible]do incedent.* (1) conf. Deut. 28, 56. l) S. *[illegible] pedibus suis compeditæ sunt*, al. *ornamenta adhibent.* (1) conf. v. 18.

מה לכם קי

נטויות קרי

℣. 17. m) *eo scabie caluum reddet.* (1) cf. c. 5, 7. n) Ier. 2, 16. o) S. *podicem.* al. *pudenda earum.* (2) 1 Reg. 7, 50. cf. infr. c. 47, 3. Ier. 13, 22. 26. Ez. 16, 37. p) *denudabit* 2 Par. 24, 11. Ps. 137, 7.

℣. 18. q) vid. v. 1. r) *ornatum* c. 62, 3. s) *compedum.* (2) Prou. 7, 22. cf. hic v. 16. t) S. *& reticulorum.* al. *vittarum.* (1) ò. ἐμπλόκια. 1 Petr. 3, 3. Syr. סכים est *frequens, densus, coniunctus.* u) *lunularum.* (3) Iud. 8, 21. 26. ℣. 19. x) *myrothecidiorum.* (2) Iud. 8, 26. y) *catenularum.* (1) sic apud Chald. שיר scher. z) *bracteolarum.* (1) cf. Nah. 2, 4. ℣. 20. a) *tiaras, capitis ornamenta* c. 61, 3. Ex. 39, 28. Ez. 24, 17. 23. b) *armillas.* 2 Sam. 1, 10. c) *redimicula, alligamenta.* (2) Ier. 2, 32. d) Rabbinis *monile* aureum vel argenteum, a collo in *pectus*, animæ sedem, inter vbera *demissum.* Al. cum Vulg. *olfactoriola*, i. e. *pyxides* vel sphærulæ *odoriferæ.* Al. *bucculæ*, quibus ori admotis halitus excipiatur. e) *amuleta.* s. *incantationes* in auro & argento scriptæ, sec. Ab. Ezram. Vid. v. 3. ℣. 21. f) Num. 31, 50. g) Gen. 24, 47. Iud. 8, 24. ℣. 22. h) *vestes mutatorias* s. festiuas. (2) Zach. 3, 4. Al. *lumborum vestes* s. substrictiones. coll. infr. c. 5, 27. i) *amicula.* (1) k) *ventralia.* (2) Ruth. 3, 15. l) *sacculos, loculos.* (2) 2 Reg. 5, 23. ℣. 23. m) *specula.* Gussetio *vestes pellucidas.* (1) cf. c. 8, 1. n) *sindones.* (4) Iud. 14, 12. 13. Prou. 31, 24. o) *& cidares* seu *mitras*, fœm. (1) cf. c. 62, 3. p) *carbasa* ; Gussetio *vmbella.* (2) Cant. 5, 7. conf. 1 Reg. 6, 32. ℣. 24. q) *loco aromatis.* 1 Reg. 10, 10. Ez. 27, 22. r) *squalor & fœtor.* c. 5, 24. Ps. 38, 6. s) *solutio* al. *perforatio.* (1) t) *soliditatis* in plexis crinibus. (1) cf. Ex. 25, 18. u) c. 15, 2. x) *togæ*, al. *fasciæ pectoralis.* (1) y) c. 15, 3. Ez. 7, 18. Ps. 30, 12. z) *adustio.* (1) coll. c. 43, 2. formæ די Iob. 37, 11. Al. *Quia* luctus & squalor tibi euenient *pro pulchritudine.* ℣. 25. a) *Viri tui* Deut. 2, 34. b) vid. ad v. 8. LXX. vt Luc. 21, 24. ℣. 26. c) *Vnde mœrebunt* c. 19, 8. Hos. 9, 4. d) *ostia eius* c. 13, 2. Mich. 5, 5. Ez. 33, 30. e) *ipsaque euacuata*, mundata. cf. Am. 4, 6. Zach. 5, 3. ò. ἐδαφισθήσῃ. Luc. 19, 44. al. *quæ se puram & mundam censuit.* Ier. 2, 35. f) c. 25, 12. c. 47, 1. Iob. 2, 13. CAP. IV, ℣. 1. g) *Tunc adprehendent.* Zach. 8, 23. h) ob maritorum cædem & raritatem. cf. Es. 3, 6. i) respicit ad c. 2, 12. c. 3, 15. 25. k) non expectabimus abs te, quæ Lex a maritis exigit Ex. 21, 10. l) *tantum vocetur nomen tuum super nos*, vt dicamur vxores tuæ. cf. Gen. 48, 16. m) *aufer modo opprobrium* sterilitatis & cœlibatus Gen. 30, 23. Es. 54, 4. 5. LXX. vt Luc. 1, 25. ℣. 2. n) in extremitate dierum, sub N. T. c. 2, 2. seqq.

℣. 11. לך *Lamed* sine *Dag.* 2. 7. 8. 31. & cum expresso *Raphe* 3. ℣. 12. מעלל *def.* 2. sec. *Maser.* suam & *Erff.* ℣. 13. לרב *defect.* requirit *Mas. impr.* ad Ex. 23, 2. (*Mas.* 4. ibidem hunc locum omittit) contra *Mas. impr.* ad Prou. 25, 8. ℣. 16. ומיפף *defect.* 2. 3. 5. 22. sec. *Mas. Erff.* ℣. 17. פתהן *Pe per Patach Orientales* ; at *He* per *Sagol* 2. 14. ℣. 19. והשירות *plene* se. 2. & alius liber correctus in marg. 22. ℣. 21. האף per *Patach* 3. 17. 18. & *Ber.* ℣. 23. והגלינים cum præf. ו 3. 6. 9. 14. 20. 22. sic su. 2. 5. sec. notam in marg. 22. כצל עכי ברת *ita oportet esse cum Vau ab initio vocis.* ℣. 24. כי תחת ita 1. 2. 3. & sic su. 5. sumto כי *nominaliter*, sicut nostri contra accentus כי ceu *particulam* coniungunt, vt c. 4, 5.

צמח יהוה לצבי ולכבוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת
3 לפליטת ישראל׃ והיה הנשאר בציון והנותר
בירושלם קדוש יאמר לו כל־הכתוב לחיים בירושלם׃
4 אם רחץ אדני את צאת בנות־ציון ואת־דמי ירושלם
ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח בער׃ וברא יהוה ה
על כל־מכון הר־ציון ועל־מקראה ענן יומם ועשן
6 ונגה אש להבה לילה כי על־כל־כבוד חפה׃ וסכה
תהיה לצל־יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם
וממטר׃

Cap. V.

אשירה נא לידידי שירת דודי ה
2 לכרמו כרם היה לידידי בקרן בן־שמן׃ ויעזקהו
ויסקלהו ויטעהו שרק ויבן מגדל בתוכו וגם־יקב חצב
3 בו ויקו לעשות ענבים ויעש באשים׃ ועתה יושב
4 ירושלם ואיש יהודה שפטו־נא ביני ובין כרמי׃ מה־
לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי בו מדוע קויתי לעשות
ענבים ויעש באשים׃ ועתה אודיעה־נא אתכם את ה
אשר־אני עשה לכרמי הסר משוכתו והיה לבער פרץ
6 גדרו והיה למרמס׃ ואשיתהו בתה לא יזמר ולא
יעדר ועלה שמיר ושית ועל העבים אצוה מהמטיר
7 עליו מטר׃ כי כרם יהוה צבאות בית ישראל ואיש
יהודה נטע שעשועיו ויקו למשפט והנה משפח
8 לצדקה והנה צעקה׃ הוי מגיעי בית
בבית

umbraculum f. *protectio* erit. (3) Ioel 2, 16. cf. Pf. 84, 12.
ỷ. 6. t) *Et tugurium*. Ion. 4, 5. refpicit ad Leu. 23, 43. cf. Pf. 31, 20. 21. u) vid. v. 5. & cf. Pf. 121, 6. Apoc. 7, 16. x) *ab aftu* c. 25, 4. Gen. 31, 40. y) *& refugium*. Ioel 4, 16. Pf. 46, 2. Pf. 2, 12. z) *& in latibulum* (1) cf. Ier. 23, 24. a) In quo tuti fint ab inundatione c. 28, 17. c. 32, 2. cf. Pf. 32, 7. Deut. 32, 38. b) conf. Gen. 7, 12. feqq.
CAP. V, ỷ. 1. c) Ex. 15, 1, q. d. Propheta; Hactenus prolixe ac ferio Iudæos ad pœnitentiam exhortatus

הכ' בדגש

fum; iam vero euentum hoc cantico parabolico exponam. S. Aliis verba Dei Patris de Filio, coll. v. 5. & Deut. 33, 12. d) *dilecto meo* (7) Ier. 11, 15. Pf. 60, 7. conf. Pf. 45, 1. Ioh. 3, 29. e) *canticum* allegoricum. cf. Deut. 31. 19. feqq. f) *dilecti mei* Cant. 1, 13. feq. al. *patruelis*, f. *cognati mei*, vt Leu. 10, 4, coll. Hebr. 2, 14. & quod Efaias e familia Dauidis ortus fit. Vide Præfationem noftram §. 3. Quod *Canticum ipfe etiam* Mesfias Iudæis recitauit Mat. 21, 31. Marc. 12, 1. Luc. 20, 9. g) *de vinea eius* c. 3, 14. Pf. 80, 9. feqq. Ier. 2, 21. Ioh. 15, 1. feqq. h) cf. c. 27, 2. Mat. 20, 1. feqq. c. 21, 28. feqq. i) *in cornu*, i. e. *in tractu montium* vel *in cliuo*, qui vineis aptisfimus eft Pf. 80, 11. Vt *Syris* hoc nomen denotat *extremitatem* v. c. veftis Mat. 9, 20. & lintei Act. 11, 5. ita [illegible]uoque non tantum eft *tractus & extremitas terræ*, fed etiam *vertex montis*, item paruus mons ab aliis [illegible]xtans, *aut pars montis ab aliis divifa*, quod huc quadrare præ ceteris putamus, coll. Ex. 15, 17. Deut. 3, [illegible] 11. Pf. 68, 16. 17. k) i e. montofo quidem, non tamen fterili, fed *pinguisfimo loco*. cf. Cant. 2, 11. & 1 Par. 4, 4[illegible] ỷ. 2. l) Plerique: *Et circumfepfit eam*. (1) fed malumus ex vfu Syr. & Ar. *fodit eam*. m) *elapidauit* c. 62. 10. n) c. 51, 16. c. 61, 3. Pf. 80, 9. 16. o) *vite nobili*. (3) Gen. 49, 11 Ier. 2, 21. cf. not. Iud. 16, 4. & rem Ioh. 15, 5. p) ad vineæ cuftodiam & defenfionem. cf. Ier. 6, 1. & Ez. 33, 7. Hab. 2, 1. q) *etiam lacum torcularem* Hagg. 2, 16. r) *excidit* c. 10, 15. c. 22, 16. Deut. 6, 11. s) *vt ferret vuas bonas*. cf. Zach. 11, 12. Luc. 13, 6. feqq. t) *labrufcas*, prauas & *malas vuas* (2) v. 4. Rad. Aeth. *malus & prauus fuit*. Cf. Deut. 32, 32. 33. ὁ. ἀκάνθας. Hebr. 6, 8. ỷ. 3. u) *Iam ergo, o habitator &c.* x) Mat. 21, 40. 41. Luc. 20, 15. ỷ. 4. y) *Quid amplius faciendum fuisfet vineæ meæ*, quod non fecerim in ea? z) cf. Ier. 2, 5. Mich. 6, 3. a) v. 2. cf. Iob. 31, 40. ỷ. 5. b) *Itaque indicem vobis*, fcire vos faciam. Prou. 1, 23. quid facturus fim vineæ meæ. c) *remouendo* fc. *remouebo* Gen. 31, 22. cf not. Leu. 6, 7. d) *fepem eius*. Prou. 15, 19. e) c. 3, 14. c. 6, 13. Ex. 22, 4. f) *diruendo* fc. *diruam*. Pf 80, 13. g) *maceriem eius* Num. 22, 24. h) c. 7, 25. c. 10, 6. c. 26, 6. LXX. cf. cum Luc. 21, 24. Apoc. 11, 2. ỷ. 6. i) cf. Hof. 2, 5. k) *in vineam prorfus defolatam* (2) c. 7, 18. vbi *Kamets* tranfit in *Patach*, feq. Dages. Hinc conferri poteft Arab. *batta*, *fecuit*, *refecuit*, *abrupit* ita, vt non detur in eo regresfus; & nomen *batât res abrupta*, quæ haud iterum fit. l) Leu. 25, 3. 4. m) *farrietur* (2) hac fignif. c. 7, 25. n) *& exorietur*, fuccrefcet in ea. Prou. 24, 31. Gen. 41, 5. o) *fentis ac fpinæ* c. 7, 23. 24. 25. c. 10, 17. p) *& nubibus* interdicam. 1 Reg. 18, 44. Iob. 26, 8. q) *ne pluant*. vid. Am. 4, 7. Simile *Mem* priuatiuum cf. infra c. 8, 11. c. 23, 1. c. 24, 10. *Ion.* non male: *Et Prophetis meis præcipiam, ne prophetiarum fuarum copiam illis faciant*. Conf. infra c. 55, 10. 11. & Apoc. 11, 6. ỷ. 7. r) *Nam*, vt generatim adplicem hoc Canticum, *Vinea Domini*, de qua v. 1. feqq. dixi, *eft domus Ifraelis*. s) *planta* (5) c 17, 10. 11. ὁ. νεόφυτον. 1 Tim. 3, 6. t) *deliciarum ipfius*. Prou. 8, 31. u) *Et expectauit* Iehouah. v. 2, 4. x) *ius* & omnium morum probitatem. conf. Mich. 6, 8. Mat. 23, 23. y) *fcabies*, pertinaciter adhærens. (1) conf. c. 3, 17. Am. 5, 7. z) conf. Gen. 18, 20. Iob. 34, 28. Obferua duplicem, eamque elegantem *paronomafiam*. ỷ. 8. a) *Væ!* v. 11. 18. 20. c. 1, 4. Nunc copiofius peccata ac pœnas eorum enarrat. b) *admoventibus, adiungentibus* c. 6, 7. domum ad domum.

o) *Germen Iehouæ*, i. e. fec. Ion. *Mesfias Domini*, & Filius Dei æternus. cf. c. 11, 1. Ier. 23, 5. Zach. 3, 8. it. Ioh. 15, 1. huc vsque fpretus & contemtus a populo Iudaico. p) *in decus & gloriam* c. 24, 16. c. 28, 5. cf. 2 Sam. 1, 19. Rom. 13, 14. Gal. 3, 27. 1 Cor. 1, 30. 31. c. 2, 8. q) *& fructus huius terræ*, idem fc. Mesfias in ea exhibendus & e Iuda nafcendus Mich. 5, 1. Pf. 132, 11. Act. 2, 30. Hebr. 7, 14. r) *in excellentiam*, f. magnificentiam c. 60, 15. s) cf. c. 62, 3. Ex. 28, 2. Ier. 13, 11. t) *euafioni* i. e. *euaforibus* & refiduis Ifraelis c. 10, 20. c. 37, 31. Gen. 32, 9. qui, agnitis erroribus & fceleribus, ad Chriftum fe recipient, & veftigiis Abrahami infiftent Rom. 4, 12.
ỷ. 3. u) Ez. 6, 12. x) cf. c. 1, 9. c. 7, 22. y) Ex. 19, 6. Num. 16, 7. Deut. 7, 6. 2 Reg. 4, 9. Rom. 1, 7. 1 Cor. 1, 2. c. 6, 11. &c. cf. infr. c. 61, 6. z) *omnis adfcriptus* ad falutem & vitam æternam. cf. Mal. 3, 16. Pf. 69, 29. Apoc. 13, 8. it. Pf. 49, 16. Ez. 13, 9. a) *in cælefti Hierofolyma*, Luc. 10, 20. Apoc. 21, 2. Gal. 4, 26. Hebr. 12, 22.
ỷ. 4. b) *Quum* vel *quando* Gen. 38, 9. *Bocharto* aliisque eft confirmantis, vt c. 29, 15. Pf. 59, 16. Pf. 63, 7. Prou. 23, 18. &c. c) Prou. 30, 12. 1 Cor. 6, 11. Eph. 5, 25. 26. d) Mesfias iuftitia noftra Ier. 23, 6. e) *fordes*, excrementa. c. 28, 8. cf. Mat. 15, 18. 19. f) c. 1, 15. Pf. 51, 16. Ez. 24, 6. 7. g) *eluerit, lauando eiecerit* (4) Ier. 51, 34. Ez. 40, 38. 2 Par. 4, 6. cf. Zach. 13, 1. 1 Ioh. 1, 9. h) c. 1, 27. c. 28, 6. Gen. 6, 3. Ioh. 16, 8. feqq. i) *& fpiritu ardoris*, f. *confumtionis* c. 40, 16. cf. Mal. 3, 2. Mat. 3, 11.
ỷ. 5. k) cf. 1 Reg. 8, 39. l) Hebr. 12, 22. [illegible] *fuper cœtus eius*. cf. Leu. 23, 2. n) *nubem interdiu*, vt olim Ex. 13, 22. c. 14, 20. c. 40, 38. 1 Reg. 8, 10. 11. o) cf. c. 6, 4. Ex. 19, 18. Apoc. 15, 8. p) *& fplendorem* Pf. 18, 13. Ef. 60, 19. q) Thr. 2, 3. r) *nam fuper omni gloria*, Hagg. 2, 7. glorioſæ Ecclefiæ Eph. 5, 27. s) [illegible]

ỷ. 5. יצמח fine *Plik* 1. 3. 6. 9. 10. 20. contra *Maf impr.* & *Erf.* h. l. item *impr.* ad Deut. 8, 15. ac *Ind. Bef.* f. 60. col. 6. כי־כבוד Voculam כל omittit alius liber in marg. 22. CAP. V, ỷ. 5. משוכתו *Caph* fine Dag. 7. & cum *Raphe* 2. 3. &c fu. 5. contra *Mafor. Erffurt.* ל ונמ' ודג.

בבית שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום והושבתם
9 לבדכם בקרב הארץ׃ באזני יהוה צבאות אם־לא
בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב׃
י כי עשרת צמדי־כרם יעשו בת אחת וזרע חמר יעשה
איפה׃ 11 הוי משכימי בבקר שכר ירדפו
12 מאחרי בנשף יין ידליקם׃ והיה כנור ונבל תף
וחליל ויין משתיהם ואת פעל יהוה לא יביטו ומעשה
13 ידיו לא ראו׃ לכן גלה עמי מבלי־דעת וכבודו מתי
14 רעב והמונו צחה צמא׃ לכן הרחיבה שאול נפשה
ופערה פיה לבלי־חק וירד הדרה והמונה ושאונה
טו ועלז בה׃ וישח אדם וישפל־איש ועיני גבהים
16 תשפלנה׃ ויגבה יהוה צבאות במשפט והאל הקדוש
17 נקדש בצדקה׃ ורעו כבשים כדברם וחרבות מחים
18 גרים יאכלו׃ הוי משכי העון בחבלי
19 השוא וכעבות העגלה חטאה׃ האמרים ימהר יחישה
מעשהו למען נראה ותקרב ותבואה עצת קדוש
כ ישראל ונדעה׃ הוי האמרים לרע טוב
ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר
21 למתוק ומתוק למר׃ הוי חכמים בעיניהם
22 ונגד פניהם נבנים׃ הוי גברים לשתות יין
23 ואנשי־חיל למסך שכר׃ מצדיקי רשע עקב שחד
24 וצדקת צדיקים יסירו ממנו׃ לכן כאכל
קש לשון אש וחשש להבה ירפה שרשם כמק יהיה
ופרחם כאבק יעלה כי מאסו את תורת יהוה צבאות

Xx מד א ואת

c) *adiiciunt*, Tig. *continuant*, vi aut fraude. cf. Mich. 2, 2. d) *vsque ad defectum loci*, vt nihil pauperibus superfit. cf. Prou. 26,20. e) *quandoquidem habitatores facti estis soli*. Hoph. (2) c. 44,26. Tig. cum LXX. interrogat. *num vos soli habitabitis in terra?* cf. Leu. 25, 23. ℣. 9. f) *in auribus meis est*. c. 22, 14. cf Num. 14, 28. g) c. 1, 24. Ios. 14,9. h) respicit v. 8. cf. Am. 3,15. i) c. 13.9. Pf. 46,9. vid. 2 Reg. 22,19. k) scil. *domus*. cf. Deut. 8, 12. l) desolatæ erunt ex *defectu incolarum*. c. 6, 11. Ier. 19, 11. ℣. 10. m) Nam 10. *iugera* 1 Sam. 14,14 n) vix *vnum Bathum* ferent. vid. 1 Reg. 7,26. o) *& semen Chomeris*. vid. Leu. 27,16. & Ez. 45,11. p) vix *Epham* s. decimam partem reddet. vide loca citata, & cf. Hag. 1, 10. 11. c. 2,16. seqq. Item Ioel c. 1. & 2. ℣. 11. q) v. 8. 18. 20. vid. c. 1,4. & cf. c. 14, 8.11. r) v. 22. c. 56, 12. vid. Leu. 10, 9. & Prou. 20,1. Cohel. 10, 15. s) *morantibus*. Prou. 23, 29. 30. Gen. 32, 5. t) *in obscura nocte*. c. 21,5. c. 59,10. cf. 1 Sam. 30,17. u) *feruidos facit, inflammat eos*; aut vt mauult D. Neumann in Exodo L. S. p. 330. *tumultuari, & in aduersa quaque incurrere facit eos*. Hiph. (2) Ez. 24,10. ℣. 12. x) *Estque cithara*. 1 Sam. 16, 23. y) 1 Sam. 10,5. Am. 6, 5. z) c. 30,29. Ier. 48,36. instrumenta Deo sacranda. Pf. 150, 1. seqq. a) *& vinum* copiosum. cf. Hos. 4, 11. b) *in conuiuiis ipsorum*. cf. Sap. 2, 9. c) cf. Deut. 29,3. d) Pf. 19, 2. cf. Pf. 28,5 e) cf. c. 22, 11. Ioel 1, 5. ℣. 13. f) *in exilium migrabit*. 2 Reg. 17,23. c. 25,11. Am. 6,7. vt ipse certissime ex Dei reuelatione præuidit. *Præteritum Propheticum*. g) *ob defectum*. Thr. 1, 4. cf. 2 Reg. 1, 3. h) *veræ notitiæ* Dei *& cognitionis*. Hos. 4,1.6. i) magnates & principes. E 3,3. c. 17,3. k) c. 3, 25. Deut. 4,27. cf. Thr 4, 5. 2 Reg. 25, 3. l) *& multitudo* s. *turba eius*. v. 14. Ez. 7,12.13. m) *ardet siti*. (1) cf. c 58, 11. & rad. Syr. צחה *aridus*

visum fuit. Item Aeth. *t' šabaš sol*. קמץ בטרחא ℣. 14. n) *dilatauit infernus se ipsam*. Hab. 2,5. Num. 16,30. seqq. cf. Luc. 16, 23. Ef. 30,33. o) Pf. 119, 131. Iob. 16,10. p) *absque modo*, q. d. *vsque ad defectum statuti*. v. 13. Iob. 38,41. c. 14, 13. vid. Prou. 30,16. & 1 Cor. 6,10. Gal. 5,21. q) *decor eius* & Principes. Thr. 1,6. cf. Pf. 49,15. r) vid. v. 13, r) *& strepitus eius*. c. 25,5. t) *& quicunque exultat in ea*, vrbe. cf. c. 24, 8. ℣. 15. u) c. 2, 9. ℣. 16. x) *Et exaltabitur Dominus*, ab illis nefarie contemtus. v. 12. 19. cf. c. 2,11. c. 3,16. & c. 51,13. y) c. 1,14. z) cf. Apoc. 16, 5. c. 21, 2 a) c. 1,27. c. 9,7. ℣. 17. b) c. 14, 30. c) *agni*. c. 1,11. qui audiunt vocem Pastoris Ioh. 10, 27. secus quam hœdi Mat. 25, 32. cf. Ez. 34, 13-17. &c. d) *iuxta ductum* vel *sceptrum suum*. (2) Mich 2,12. quo a Pastore ... cuntur.

26. f) *pinguium*, notat arietes *medulla plenos*. (2) Pf. 66, 15. cf. Ef. 25, 6. Iob. 21, 24. g) Leu. 19, 33. 34. He 13. Mat. 21, 43. h) Pf. 34, 11. Mat. 8, 11. etiam gentiles *famelici implebuntur bonis*. 1 Sam. 2, 5. Luc. 1, 53. ℣. 18. i) *Væ!* nunc & in æternum v. 11. 20. seqq. k) *protrahentibus*, Pf. 36, 11. promouentibus vel *diuturnam facientibus*. Pf. 109, 12. Neh. 9, 30. l) tropica locutio. conf. Prou. 5, 22. m) *& quasi fune plaustri*. conf. Hos. 11, 4. Pf. 129, 4. n) dum nec prouidentiam, nec pœnam diuinam credunt. ℣. 19. o) ex obfirmata aduersus Deum malitia c. 5, 8. p) 1 Sam. 23, 27. 2 Sam. 15, 14. q) *propere producat*. c. 60, 22. cf. c. 28, 16. Hab. 2, 3. 4. r) conf. Am. 5, 18. Mat. 24, 48. 49. s) *& veniat modo*, conf. Deut. 33, 16. t) conf. c. 22, 13. Ier. 17, 15. Zeph. 1, 12. 2 Petr. 3, 3. 4. Esse aliquod Numen, vel subterranea regna, vix pueri credunt. ℣. 20. u) locutiones prouerbiales. conf. Iob. 17, 12. x) conf. Prou. 27, 7. & Iudæ v. 4. seqq. ℣. 21. y) Prou. 3, 7. z) c. 10, 13. Rom. 12, 16. ℣. 22 a) conf. v. 11. c 56, 12. b) v. 11. conf. Prou. 23, 29. ℣. 23. c) Deut. 25, 1. Prou. 17, 5. d) c. 1, 23. 1 Sam. 8, 3. e) *tollunt ab eo*, vnoquoque iustorum. conf. not. Iud. 5, 29. & Iob. 27, 2. ℣. 24. f) *sicut stipulam consumit*. Ex. 15, 7. g) i. e. metaphor. *flamma ignis*, quæ speciem linguæ præ se fert. conf. *linguam maris* c. 11, 15. h) *& fœnum flammæ* i. e. inflammatum aut *flagrans*. sed *Gusset*. p. 801. *& id. quod vstum euolat e flamma*, sese remittit, vel remissum concidit. (2) c. 33, 11. i) *remittit*, nec flammis resistit. conf. Ier. 6, 24. c. 49, 24. k) sic *radix* & robur *eorum*. c. 14, 30. Hos. 9, 16. Mal. 3, 19. Iob. 18. 16. l) c. 3, 24. m) *& flos*, gemma *eorum*. c. 18, 5. n) *fiunt puluis*. (6) c. 29, 5. o) *adscendet & euanescet*, vt fumus ex incendio vrbis. Ios. 8, 20. 21. conf. infra c. 40, 6. 7. 8. p) Num. 11, 20. 1 Sam. 15, 23. 26. Ier. 9. q) c. 1, 24.

℣. 8. והושבתם male per *Cholem* in Hiph. 1. 3. 7. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 9. אם־לא per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 20--23. ℣. 12. חליל sine præf. ו fe. 1. 2. ℣. 14. לבלי per *Mun*. 17. 18. & *Ber*. ℣. 15. תשפלנה sic per *Kamets* 2. & sic fu. 5. contra *Maf*. 1. ac *Erff*. h. l. & *Ind Bas*. f. 60. col. 8. ℣. 18. הוי per *Sakephg*. sic fu. 5. ℣. 19. ותבואה *defect*. requirit *Masor*. *Erffurt*. ℣. 20. הוי per *Mun*. 1. 2. 3. 5. 7. 8. 13. 14. 19. ℣. 21. נבנים *defect*. 22. sec. *Maf*. *impr*. ad Deut. 1, 13. ℣. 22. pro למסך habet 1. למשוך *ad protrahendum*, (cf. Pf. 36, 11.) & 3. למשוך cum nota ל ובשין. ℣. 24. כמק sic 1. 5. & *Ber*. sed reliqui *Mem* per *Kamets*. אח per *Ithibh* 1. 2. 13. 19. sic fe. 5. secund. *Maf*. 1. h. l. sed contra *impressam* ad Leu. 5, 2.

כה ואת אמרת קדוש־ישראל נאצו׃ על־כן חרה אף־
יהוה בעמו ויט ידו עליו ויכהו וירגזו ההרים ותהי
נבלתם כסוחה בקרב חוצות בכל־זאת לא־שב
26 אפו ועוד ידו נטויה׃ ונשא־נס לגוים מרחוק
ושרק לו מקצה הארץ והנה מהרה קל יבוא׃
27 אין־עיף ואין־כושל בו לא ינום ולא יישן ולא
28 נפתח אזור חלציו ולא נתק שרוך נעליו׃ אשר
חציו שנונים וכל־קשתתיו דרכות פרסות סוסיו
29 כצר נחשבו וגלגליו כסופה׃ שאגה לו כלביא ושאג
ל ככפירים וינהם ויאחז טרף ויפליט ואין מציל׃ וינהם
עליו ביום ההוא כנהמת־ים ונבט לארץ והנה־חשך
צר ואור חשך בעריפיה׃

Cap. VI.

הפטרת וישמע יתרו

ו בשנת־מות המלך עזיהו ואראה את־אדני ישב על־
2 כסא רם ונשא ושוליו מלאים את־ההיכל׃ שרפים
עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים
3 יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף׃ וקרא
זה אל־זה ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות
4 מלא כל־הארץ כבודו׃ וינעו אמות הספים מקול
ה הקורא והבית ימלא עשן׃ ואמר אוי־לי כי־נדמיתי
כי איש טמא־שפתים אנכי ובתוך עם־טמא שפתים
אנכי

r) 2 Sam. 22, 31. Prou. 30, 5. s) CHRISTI Seruatoris, cf. v. 19. c. 12, 6. c. 41, 14. Luc. 1, 35. &c. t) c. 1, 4. Vide complementum in historia Euangelica.

℣. 25. u) Num. 11, 33. 2 Reg. 23, 26. Hos. 8, 5. x) Ez. 6, 14. conf. Ex. 7, 19. c. 8, 1. c. 9, 15. &c. y) ita, *vt commoti sint montes*. c. 14, 16. 2 Sam. 22, 8. cf. Am. 1, 1. & infra c. 29, 6. z) Ier. 16, 4. cf. 2 Reg. 13, 7. c. 14, 12. 2 Par. 28, 6. 9. &c. & Matth. 22, 7. &c. a) *sordes, s. purgamenta*, aut vt LXX. reddunt, *stercus*. (1) similis forma extat Ier. 24, 2. Radix Hebr. Chald. & Syr. est *excidit, succidit, amputauit*; vid Es. 33, 12. Ps. 80, 17. Idem quoque notat *Arabice*, sed præterea etiam *verrit, euerrit domum, purgauit limo puteum* &c. & nomen *Cosâhh* sordes s. *purgamentum*, quod verrendo eiicitur. *Aethiopice* autem *stercus seu excrementum*, vt Phil. 3, 8. Cf. etiam cognatum סחה *abrasit, amouit* Ez 26, 4. & סחי *purgamentum* Thr. 3, 45. b) 2 Sam. 21, 43. Es. 10, 6. Zach. 10, 5. c) c. 9, 11. vt sibi blandiebantur Ier. 2, 35. d) c. 9, 11. 16. 20. c. 10, 4. respicit ad Ios. 8, 26.

℣. 26. e) *Attollet enim signum*. c. 11, 12. c. 13, 2. c. 18, 3. c. 49, 22. c. 62, 10. f) *longe, remotis* Romanis; quorum celeritas, alacritas, animositas & crudelitas in sequentibus describitur. g) *& sibilabit ipsi*, vel *per sibilum aduocabit sibi*. c. 7, 18. h) *vel de extremitate terræ*. vid. Deut. 28, 49. i) Ioel 4, 4.

℣. 27. k) Deut. 25, 18. 2 Sam. 16, 14. l) c. 35, 3. Iob. 4, 4. 2 Par. 28, 15. m) c. 56, 10. n) Ps. 121, 4. o) cf. c. 45, 1. p) cf. c. 11, 5. Ez. 23, 15. q) *nec rumpetur*. Ps. 2, 3. r) Gen. 14, 23. cf. Ier. 2, 23.

℣. 28. s) (*uius tela*, t) Ps. 45, 6. Ps. 120, 4. u) *vngulæ equorum* Ez. 26, 11. Ier. 47, 3. x) *sicut saxum* aut *silex*, pro צור. (1) ne viæ asperitate & longitudine atterantur. y) c. 40, 15. 17. Iob. 41, 21. z) *& rotæ eius* c. 17, 13. a) c. 66, 15.

℣. 29. b) *Rugitum* est hosti Zach. 11, 3. Iob. 4, 10. c) *Boch.* Hieroz. I. p. 719. *vt leæna*, quæ leonem æquat, aut etiam superat, robore & feritate. cf. Num. 23, 24. & Ier. 2, 15. Ez. 22, 25. d) Am. 3, 8. e) Iud. 14, 5. f) *& fremet*. (5) v. 30. Ex. 24, 23. g) Iud. 16, 21. Iob. 16, 12. Num. 23, 24. h) ישאג קרי *eamque eripiet* s. *in tuto ponet*. Mich. 6, 14. i) Ps. 7, 3.

℣. 30. k) *Fremet inquam* v. 29. l) *quasi fremitu*. (2) Ps. 38, 9. m) *Et si respexerit populus Iudæorum ad terram*, humana auxilia expectans, vt habet *Ion.* Pi. (1) cf. c. 22, 8. 11. c. 8, 22. n) c. 59, 9. Thr. 3, 2. Am. 5, 18. 20. o) *angustia* Iud. 21, 6. *& luce* Es. 9, 1. c. 60, 1. ille prorsus *obscuratus erit*. Ioh. 1, 5. 2 Cor. 4, 4. &c. Vel: *in angustia etiam lux obscurabitur*, coll. c. 13, 11. Iob. 18, 6. *Hiller.* a. sub finem *Onomastici* sui coniicit, צר h. l. contractum esse pro צהר *Tsehar splendor*, coll. p. 437. p) *in ruinis terræ & vrbis*. (1) cf. Hos. 10, 2. ὁ. ἐν τῇ ἀπωλείᾳ αὐτῶν. Luc. 21, 25. Alii *in fluidis cæli*, coll. Deut. 32, 2. c. 33, 28. vt *aer* notetur, qui luci transitum præbet, eiusque vehiculum est. Conf. Apoc. 16, 10. CAP. VI, ℣. 1. q) *Anno mortis s. quo mortuus est*. cf. c. 14, 28. r) c. 1, 1. 2 Par. 26, 23. *Asarias* 2 Reg. 15, 7. s) Ion. *vidi gloriam Domini*; non tantum prophetica, sed etiam oculari & externa visione. *S.* scil. in adsumta specie, *Dorsch.* coll. Ex. 33, 20. Ioh. 1, 18. Deus natura non cernitur, sed videtur hominibus, vt voluerit. *Hieron.* t) *Deum* Trinunum ex v. 3. 8. Patrem ex confessione omnium, Filium ex coll. Ioh. 12, 41. & Spiritum S. coll. Act. 28, 25. 26. u) *sedentem* tanquam Iudicem & Regem. v. 5. cf. Ps. 110, 1. Visus est Filius in regnantis habitu, & locutus est Spiritus S. propter consortium maiestatis, vnitatemque essentiæ. *Hieron.* x) cf. Ez. 1, 4. seqq. Apoc. 4, 2. y) cf. c. 57, 15. z) *& fimbriæ eius* s. potius *oræ* vel *extremæ partes* vestis amplæ & magnificæ. Ex. 28, 33. a) *Templum*, anteriorem etiam partem 1 Reg. 6, 5. 17. 33. remoto velo Hebr. 10, 20. ℣. 2. b) *Seraphim*, qs. flammantes s. *ignei Angeli*. Ps. 104, 4. Heb. 1, 7. propter incendium Templi a Deo decretum; *Lightf.* Hor. Hebr. ad Ioh. 12, 41. Abenezra, *quod os Prophetæ adussserint*. Alibi *serpentes* significat, qs. *vrentes*, vt c. 14, 29. vid. not. Num 21, 6. Ion. *Ministri sancti*, sic v. 6. c) *stabant* vt ministri 1 Reg. 10, 8. c. 22, 19. d) *iuxta ipsum*, non *supra*; vt Ier. 36, 21. e) Apoc. 4, 8. Repetitio indicat distributionem, vt Gen. 7, 2. c. 32, 17. Ez. 4, 6. f) *Ion.* add. *vt non videret*. cf. Ex. 3, 6. 1 Reg. 19, 13. His non indigebant *subter thronum* Dei, vnde 4. tantum alæ illis tribuuntur Ez. 1, 6. g) *Ion.* add. *ne viderentur*. h) vid. v. 6. vt aues Gen. 1, 20.

℣. 3 i) *vnus ad alterum* Ex. 14, 20. k) *Pater* sine omni dubio. cf. Apoc. 4, 8. l) *Filius* Ioh. 12, 41. m) *Spiritus S* Act. 28, 25. S. S. Trinitatis testimonium. Cf. illud לנו v. 8. & c. 63, 7. 9. 11. Gen. 1, 26. c. 3, 22. Num. 6, 24 seqq. Ios. 24, 19. & not. ad Deut. 6, 4. Frustra excipiunt Iudæi ex Ier. 7, 4. c. 22, 29. & Ez. 21, 32. namque in his omnibus *cum vnitate coniuncta est Triplicitas*. Templi, in vestibulo, sancto & adyto; Terræ, in Iudæa, Transiordanensi & Galilæa; & *subuersa trium Regum corona*; vt ipsi Iudæorum Interpretes obseruant, nec diffitentur. Conf. *Cl. Danzii Interpres* p. 16. seqq. n) *plenitudo* c. 8, 8. s. quod implet totam terram Num. 14, 21. Ps 72, 19. neque vnum tantum Tabernaculum Ex. 40, 35. aut Templum 1 Reg. 8, 11. o) Ps. 29, 9. Col. 1, 6. 23. 27. ℣. 4. p) *Commoti autem sunt* c. 7, 2. c. 19, 1. Ex. 20, 15. qs. in ruinam vergentes. q) *postes*. (1) Alibi, vt Gen. 6, 15. Ex. 26, 16. est nomen *cubiti*, qui erectus cum brachio angulum rectum facit; sic *postis* erectus in extremo limine. r) Iud. 19, 27. s) *clamantis* cuiusque Seraphini. v. 3. t) c. 4, 5. cf. Ex. 40, 34. 1 Reg. 8, 10. 11. Ez. 10, 4. Apoc. 15, 8. Id quod alii gloriæ & præsentiæ diuinæ in Ecclesia symbolum, alii vero incendii & conflagrationis prognosticon interpretantur. vide *Lightf.* d. l. ℣. 5. u) vnde etiam ego perterrefactus *dixi*. x) *heu mihi!* c. 24, 16. y) *excisus* vel *excidendus sum*, perii. c. 15, 1. Ier. 14, 17. c. 47, 5. Hos. 4, 6. cf. Luc. 5, 8. z) cf. Iob. 14, 4. Iac. 3, 2. nec ad sacrosanctum hunc concentum idoneus. cf. Apoc. 15, 3.

℣. 25. ויט per *Merea* 5. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 17. 18. 19. חצות *Tsade* cum *Dag.* 6. 9. 10. 12. 1.. 16. 20. 22. 23 at chu plene 1. 2. 3. 4. 8. 15. ℣. 27. אין per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20.–23. sic su. 5. ℣. 28. קשתתיו sic per *Schin dag.* 3. 17. 22. *Bor.* & sic se. 5. sec. *M. I.* at קשתתיו ceteri. ℣. 29. וישאג per *Paschta* male 17. 18. 21. *Brr.* CAP. VI, ℣. 2. עמדים ita cum *Psik* 1. 2. 5. secund. *Mas.* 1. *in pr.* & *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 6. at ceteri omittunt.

℣. 29.

6 אנכי ישב כי את־המלך יהוה צבאות ראו עיני׃ ויעף
אלי אחד מן־השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח
7 מעל המזבח׃ ויגע על־פי ויאמר הנה נגע זה על־
8 שפתיך וסר עונך וחטאתך תכפר׃ ואשמע את־
קול אדני אמר את־מי אשלח ומי ילך־לנו ואמר הנני
9 שלחני׃ ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע
י ואל־תבינו וראו ראו ואל־תדעו׃ השמן לב־העם
הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן־יראה בעיניו ובאזניו
11 ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו׃ ואמר עד־מתי אדני
ויאמר עד אשר אם־שאו ערים מאין יושב ובתים מאין
12 אדם והאדמה תשאה שממה׃ ורחק יהוה את־האדם
13 ורבה העזובה בקרב הארץ׃ ועוד בה עשיריה ושבה
והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת
בם זרע קדש מצבתה׃

ז ויהי בימי אחז בן־יותם בן־עזיהו מלך יהודה עלה רצין
מלך־ארם ופקח בן־רמליהו מלך־ישראל ירושלם
2 למלחמה עליה ולא יכל להלחם עליה׃ ויגד לבית
דוד לאמר נחה ארם על־אפרים וינע לבבו ולבב
3 עמו כנוע עצי־יער מפני־רוח׃ ויאמר יהוה
אל־ישעיהו צא־נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב
בנך אל־קצה תעלת הברכה העליונה אל־מסלת
4 שדה כובס׃ ואמרת אליו השמר והשקט אל־תירא

a) c. 1, 24. b) v. 1. Ex. 33, 20. Gen. 32, 31. Iud. 6, 22. 23. c. 13, 22.

v. 6. c) *sed volauit* v. 2. Dan. 9, 21. d) vid. v. 2. e) *pruna f. carbo ignitus*, sed *Hieronymus*, Aquilam, Symmachum & Theodotionem secutus, vertit: & in manu eius *calculus*. Et sic *Boch.* intelligendum putat *lapidem ignitum* seu *candefactum*, & in altari huiusmodi fuisse lapides, quorum contactu caro victimarum, quæ Deo offerebatur, vel coqueretur, vel absumeretur citius. Et horum vno, per visionem ablato, Seraphinum Prophetæ labia tetigisse & mundauisse. *Hieroz.* I. p. 328. Conf. not. 1 Reg. 19, 6. f) *forcipe.* (6) Ex. 25, 38. g) conf. Leu. 16, 12. Num. 17, 11. item Apoc. 8, 5.

v. 7. h) *Eamque admouit* ad os meum. c. 25, 12. Ier. 1, 9. Dan. 10, 16. i) *ideo abolita est iniquitas tua.* c. 10, 27. c. 27, 9. Prou. 27, 22. k) *expiabitur.* c. 22, 14. Ex. 29, 33. *obliterabitur & condonabitur* propter *Copher f. lytrum* Mediatoris Iob. 33, 24. cf. not. Leu. 1, 3. c. 15, 34. Num. 7, 51. & supra c. 4, 4. Act. 2, 3.

v. 8. l) vid. v. 1. m) vt promtitudinem Prophetæ eliceret. n) vid. not. ad v. 1. 3. & conf. Gen. 1, 26. 27. c. 3, 22.

v. 9. o) Act. 28, 25. p) immediate intelliguntur Iudæi tempore Prophetæ, & simul temporibus Messiæ atque nouissimis. Nam Prophetæ ob amplum lumen ad plures, & plane diuersis temporibus, oracula sua extendunt *Dorsch.* p. 5. q) *Audite audiendo & sufficientissime.* cf. Ios. 7, 7. 2 Sam. 18, 25. Ez. 12, 2. Matt. 13, 14. Marc. 4, 12. Luc. 8, 10. Ioh. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8. r) *nec tamen intelligetis.* Non autem propterea Deus quemquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata nouit: ipsorum enim præsciuit peccata, non sua. *Augustinus* Tract. 53. in Ioh. s) cf. Ier. 5, 21.

v. 10. t) *impingua* s. concionibus tuis, *& crassius facito*, minas diuinas sæpius inculcando, ad quas tamen animum non aduertent. Deut. 32, 15. c. 28, 28. c. 29, 3. Neh. 9, 25. Deus sic præcipit *iudicialiter*, populus agit *criminaliter*, Propheta autem קמץ ברביע *ministerialiter* s. *intimatiue.* Nam verba actiua & passiua sæpe sunt tantum *declaratiua*, v. c. Leu. 13, 3. 6. 17. Es. 5, 23. Prou. 17, 15. Ez. 43, 3. cf. etiam *Franzius* de Interp. Sciptura p. m. CaP. VII, 202. u) sæpius hæc eadem repetendo sine vtique non nisi optimo, מרעיד euentu tamen propter hanc caussam irrito, quod non statim videant impii, sequi furoris diuini incendium Ioh. 8, 11. *Franzius* d. l. Conf. Ier. 6, 10. x) *auerte, transuersos age*, c. 32, 3. Ps. 39, 14. ad nauseam vsque proponendo ipsis *Sanctum Israelis.* c. 5, 24. c. 30, 11. c. 31, 1. c. 53, 2. 3. &c. cf. c. 8, 16. 2 Cor. 3. 15. y) eo euentu, *ne videat.* cf. c. 42, 18. z) *vt sanetur* 2 Reg. 2, 21. Hos. 5, 13. v. 11. a) *deuastabuntur.* c. 37, 26 b) c. 5, 9. c) c. 17, 12. 13. 2 Reg. 19, 25. d) c. 1, 6. Ios. 8, 28. v. 12. e) *nam procul amouebit* c. 26, 15. c. 29, 13. f) *& multa* erunt *deserta* regiones aut *vrbes*, vt c. 17, 2. Ier. 4, 29. Zeph. 2, 4. v. 13. g) *& cum vix supererit in ea decima pars*, (1) cf. Zach. 13, 9. h) *rursus tamen fiet*, q. d. *redibit tamen* ad eandem miseriam. cf. 1 Reg. 13, 33. 2 Reg. 4, 35. & vide 2 Reg. 25, 11. &c. i) c. 5, 5. c. 44, 15. k) c. 1, 30. l) *aut sicut robur*, c. 2, 13. Gen. 35, 8. m) constr. *quibus in iis*, i. e. *in quibus*, coll. Gen. 1, 11. 29. &c. n) *in deiectione*, dum deiiciuntur, vel *dum* folia *abiiciunt.* Nomina huius formæ *habitum* aut *qualitatem*, pleraque *vitiosam* s. morbum, denotant, vt *Dallaket, Baharet, Iabbalet, Iabbaschet, Karachat, Sappachat*, &c. Aliis est nomen loci in *Schallachet.* (2) 1 Par. 26, 16. o) *stabilitas* vix superest. cf. Gen. 35, 20. p) sic *semen sanctum* c. 53, 10. c. 59, 21. c. 61, 9. c. 65, 9. 23. Hos. 2, 25. Zach. 8, 12. & in primis *Christus* Gen. 3, 15. c. 22, 18. Gal. 3, 16. q) *erit stabilitas* & radix *Iudææ* cf. c. 11, 1. 10. CAP. VII, v. 1. r) Probabiliter anno regni ipsius tertio. cf. c. 1, 1. & de eius impietate 2 Reg. 16, 1. seqq. 2 Par. 28, 1. seqq. s) 1 Sam. 7, 7. t) v. 4. 8. c. 9, 10. 2 Reg. 15, 37. u) qui durum Iudæ flagellum fuit. vid. 2 Par. 28, 6. seqq. x) S. *sed non valuit expugnare eam.* vid. not. 2 Reg. 16, 5. Al. *non enim potuerat* Retzin solus *cum successu oppugnare* Hierosolymam. v. 2. y) *Cum ergo* per exploratores Ahazo & cognatis *renuntiaretur.* z) cuius excidium hostes moliebantur v. 6. a) *requieuit* & animos cepit. conf. Hab. 3, 16. Iob. 3, 26. Ion. *quod coniunxisset se Rex Syriæ cum Rege Israelis, vt venirent contra eum* Ahazum. b) conf. Ps. 78, 9. & not 1 Reg. 15, 19. c) c. 6, 4. cf. Deut. 28, 65. actum enim nunc esse de regno suo homo impius existimabat. v. 3. d) Pro summa misericordia sua, memor promissi, quod dederat Dauidi, de conseruanda eius familia, & Messia inde nascendo 2 Sam. 7, 11. seqq. 1 Reg. 11, 36. &c. e) *& Schear-Iaschubh*, conf. c. 10, 21. f) c. 36, 2. Ez. 31, 4. vid. 2 Reg. 18, 17. g) conf. c. 22, 9. h) Num. 20, 19. i) c. 36, 2. 2 Reg. 18, 17. v. 4. k) *Caue tibi* a nouo peccato Iob. 36, 21. ne omnipotenti Deo diffisus ad Regem Assyriæ porro confugias. vid. not. 2 Reg. 16, 7. l) c. 30, 15. m) conf. Ps. 46, 11.

---

v. 8. ואשמע per *Rbhia* 1. 2. 3. v. 10. לב per *Mun.* 3. sic se. 5. v. 13. עשיריה *defect. Orientales.* לבער per *Pat.* 1. 3. וכאלון per *Sakephk.* 7. 8. 10. 12--16. 19. 23. CAP. VII, v. 1. אחז per *Tlischakt.* 1. 3. sic fu. 5. v. 3. ושאר ישוב mirus accentuum positus, in quo tamen nostri conueniunt omnes, præter 1. v. 10. qui vtrinque *Tiphcha* habet.

וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה
בָּחֳרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ ה
אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃ נַעֲלֶה בִיהוּדָה 6
וּנְקִיצֶנָּה וְנַבְקִעֶנָּה אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־
טָבְאַל׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא תָקוּם וְלֹא 7
תִהְיֶה׃ כִּי רֹאשׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק וְרֹאשׁ דַּמֶּשֶׂק רְצִין וּבְעוֹד 8
שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם מֵעָם׃ וְרֹאשׁ אֶפְרַיִם 9
שֹׁמְרוֹן וְרֹאשׁ שֹׁמְרוֹן בֶּן־רְמַלְיָהוּ אִם לֹא תַאֲמִינוּ כִּי לֹא
תֵאָמֵנוּ׃ וַיּוֹסֶף יְהוָה דַּבֵּר אֶל־אָחָז י
לֵאמֹר׃ שְׁאַל־לְךָ אוֹת מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַעְמֵק 11
שְׁאָלָה אוֹ הַגְבֵּהַּ לְמָעְלָה׃ וַיֹּאמֶר אָחָז לֹא־אֶשְׁאַל 12
וְלֹא־אֲנַסֶּה אֶת־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא בֵּית דָּוִד 13
הַמְעַט מִכֶּם הַלְאוֹת אֲנָשִׁים כִּי תַלְאוּ גַּם אֶת־אֱלֹהָי׃
לָכֵן יִתֵּן אֲדֹנָי הוּא לָכֶם אוֹת הִנֵּה הָעַלְמָה הָרָה וְיֹלֶדֶת 14
בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ עִמָּנוּ אֵל׃ חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכֵל לְדַעְתּוֹ טו
מָאוֹס בָּרָע וּבָחוֹר בַּטּוֹב׃ כִּי בְּטֶרֶם יֵדַע הַנַּעַר מָאֹס 16
בָּרָע וּבָחֹר בַּטּוֹב תֵּעָזֵב הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה קָץ מִפְּנֵי
שְׁנֵי מְלָכֶיהָ׃ יָבִיא יְהוָה עָלֶיךָ וְעַל־עַמְּךָ וְעַל־בֵּית אָבִיךָ 17
יָמִים

nassis, quo totalis facta reliquiarum Israelis cum aliis gentibus ab *Assaradino* s. Esarhaddone in Samariam introductis 2 Reg. 17, 24. Ezr. 4, 2. 10. commixtio; vt pauci illi, *qui superer ant* Israelitæ Amos 5,3. (cf. etiam 2 Par. 34, 33. c. 35, 18.) *pro populo ab aliis gentibus discreto amplius habiti non sint*: plurimis peste Am. 4, 10. gladio Hos. 9, 13. 16. Am. 4, 10. & fame Hos. 8, 7. c. 9, 2. Am. 4, 6. extinctis, aut fuga dilapsis Am. 2,16. præter illos, qui dudum in exilium abrepti fuerant 1 Reg. 17, 6. 23. *Altera* autem *sententia*, quam communiter sequuntur Hebræi, incipit a tempore Prophetiæ Amosi contra Syros Am. 1,3.4. & Israelitas Am. 2, 6. c. 3,1. seqq. c. 4,1. seqq. c. 7,8. seqq. ab anno 22. Vzziæ, biennio ante terræ motum Am. 1,1. Zach. 14,5. & desinit *in destructione regni Israelitici* 2 Reg. 17, 6. *anno Hiskiæ* 6. Hanc probat *Nold.* ad Conc. Part. nota 966. & S. Comm. ad h. l. &c. Priorem vero, cui iudice *Glassio* phrasis Hebræa magis conuenit, *Trem. Calou. Dorsch. Gurtl.* &c. *k*) c. 8, 9. *l*) adeo tunc potens & Iudæ formidolosus. cf. v. 1. *m*) *vt populus amplius non sit.* cf. c. 17, 1. c. 23, 1. 1 Sam. 15, 23. ♈. 9. *n*) *Caput ergo Ephraim, i. est Samaria, & huius*, non Iudææ Rex & *caput* erit *filius Ramaliæ* *o*) Si *non credit is* hæc, sc. scitote, *quod.* cf. c. 8, 20. *p*) *non consistetis*, permanebitis, aut *stabiles eritis* c. 22, 23. 25. 2 Par. 20, 20. 2 Sam. 7, 16. np. aduersus Assyrios. infr. v. 17. cf. 2 Par. 28, 21. ♈. 10. *q*) quum nec promissionib9, aut minis Ahazus moueretur ad credendum. ♈. 11. *r*) *signum & miraculum*, quod rem certo sic euenturam tibi confirmet. cf. c. 38, 7. 22. c. 66, 19. Gen. 4, 15. Iud. 6, 17 *s*) *profundum fac* l. *pete.* cf. c. 29, 15. *t*) *& posce modo*, asyndeton, cum *He* parag. Aliis Infin. *postulando.* *u*) *aut exalta te* s. *eleua te* Iob. 5, 7. *x*) *sursum* h. e. l. de profundis, l. de cælis tibi signum pete. cf. Ps. 50, 4. Matth. 16, 1. & *Ion.* h. l. ♈. 12. *y*) ex diffidentia potius & contemtu, quam ex religione, etsi hanc simularet. cf. not. 2 Reg. 15, 38. c. 16, 7. *z*) Respicit hypocrita ad Deut. 6, 16. sed cum tacita ironia; q. d. non perdā operā tentando illū: scio enim, quod præstare non possit, quæ promittit. Munera a. iam miserat ad Assyriū. v. 20. 2 Reg 16, 7. 8. ♈. 13. *a*) *Dixit igitur* Esaias. *b*) cf. Num. 16, 8. *c*) v. 2. *d*) Gen. 30, 15. Num. 16, 9. 13. Ios. 22, 17. *e*) quod *tædio afficitis*, s. *defatigatis* Prophetas. Mich. 6, 3 *f*) dum verbum ipsius & oblatam gratiā contemnitis. cf. 2 Par. 28, 22. 23. 1 Thess. 2, 13 c. 4, 8. ♈. 14. *g*) *Proinde* ex mera gratia, ad animi vestri conuictionem, *dat Ipse* vltro. *h*) *vobis* ingratis, nec postulantibus, imo nolentib9. *i*) *signum* v. 11. non prognosticon quidem, sed memoratiuum s. confirmatiuū, vt c. 37, 30. Ex. 3. 12. 1 Sam. 10, 2. 3. Ier. 44, 29. 30. Act. 27, 24. *k*) *Ecce* rem stupendā, quam negare non potestis, nisi prorsus a fide Patrum deficiatis Matth. 1, 23. Luc. 1, 31. *l*) *Virgo pura & illibata*, cuius pudorem vir non retexit, & quæ virum Luc. 1, 34. non cognouit. (7) Gen. 24, 43. Ex. 2, 8. cf. Gen. 3, 15. Ier. 31, 22. & quidem e regia Dauidis stirpe Ps. 11, 1. 2 Sam. 7, 12. *m*) *grauida* erit Gen. 16, 11. Iud. 13, 5. *n*) *& paritura est filium* Mich. 5, 2. non (1) *Schear-Iaschubum*, is enim non nascendus adhuc, sed Regi cum Patre iam obuiam factus erat v. 3. nec (2) alterū Esaiæ filium: quia is non e virgine, sed ex Esaiæ vxore prognatus; neq; *Immanuel*, sed tristi nomine *Maher schalal Chasch baz* vocandus fuit c. 8, 3. nec etiam (3) alium quendam puerum, vulgari modo nascendum: in tali enim vt nihil eximii, ita nec signū, ad erigendos desperantium animos idoneum fuisset, neque (4) ipsum etiam Hiskiam, vt quidam obiiciunt: is enim, vt cetera mittamus, nunc pene adultus, & 9 annos iam tum natus fuit, quum Pater Ahazus Rex factus esset, vid. not. 2 Reg. 18, 1. sed (5) *Messiam* & talē filium, in quo non nomen tantum *Immanuelis*, & cetera c. 9, 5. aliisq; locis enarrata, sed ipsa etiam res ac diuina maiestas in omnium timidorum certissimum solatium euidentissime conspicienda essent. Cf c. 8, 8. 10. c. 9, 5. &c. *o*) *& vocabit.* vid. Leu. 25, 21. *p*) *nomen eius* reale, vt c. 9, 5. aut officii & *qs. appellatiuum*; sicut Gideon dictus est *Ierubbaal* Iud. 6, 32 aut Salomo *Iedidiah* 2 Sam 12, 25. *q*) c. 8, 8. ad designandā eius diuinam humanamque naturam, & opem omnipotentē. cf. Ioh. 1, 14. Rom. 9, 5. 1 Tim. 3, 16. ♈. 15. *r*) qui cibus in Iudæa vsitatus v. 22. Deut. 32, 14. nec pueris disconueniens vt *Boch.* in Hier. suo. & cum eo *VVagens.* in Tel. Sat. p. 388. seqq. fuse probarunt. *s*) vt alii infantes, quibus similis erit. cf. Phil. 2, 7. Hebr. 2, 14. *t*) *vsque dum sciat* Luc. 2, 52. *u*) Iud. 9, 38. Ier. 8, 9. *x*) i. e. donec paullo sit adultior. Verbū vtrūq; sæpe cum ב construitur, vt c. 14, 1 c. 44, 1. 2. &c.

♈. 16. *y*) cf. c. 8, 4. sed illud de Esaiæ filio. *z*) *ille puer* Imanuel, necessario e regia stirpe Dauidis nascendus Gen. 49, 10. *a*) *dudum deserta erit* vtraq; *illa regio* Syriæ & Samariæ. Cf. etiam v. 8 & vide verbum Leu. 26, 43. Iob. 18, 4. *b*) quam tu horres *propter* duos reges illius. v. 2. c. 2, 10. 19. qui regnum Iudæ extirpare conabantur. v. 6. Al. *a duobus* regibus suis deserta erit. ♈. 17. *c*) *Adducet* tamen etiam, in pœnam impietatis tuæ c. 8, 7.

n) Deut. 20, 3. 1 Reg. 22, 19. Ier. 51, 46. *o*) Iud. 15, 4. *p*) *titionum.* (3) Am. 4, 11. Zach. 3, 2. *q*) *fumantium* (2) Ex. 20, 15. quorum furor & potentia breui desinet. *r*) Ex. 11, 8. *s*) *Resini & Syriæ* seu Syrorum. v. 1. 5. 8. *t*) nempe *Pekachi* v. 1.

♈. 5. *u*) Vide post Præfat. excerpta ex *Varenio* §. 4. *x*) item *Ephraim*, i. e. *Israelitæ X. tribuum.* v. 2. a principe tribu, in qua etiam Samaria regni caput, sic dicti.

♈. 6. *y*) v. 1. 1 Sam. 7, 7. *z*) S. *& infestabimus eam*, s. tam diu eos adfligemus, donec pertæsi malorum ad nos deficiant. cf. v. 16. Gen. 27, 46. *a*) q. d. *& findamus*, perrumpamus & *expugnemus eam.* cf. 2 Reg. 3, 26. 2 Par. 21, 17. c. 32, 1. *b*) vt *ad nos deficiant.* Ion. *iungemus & adsumamus eos nobiscum.* A quo proposito multi ex Iudæis non abhorrebant. coll. c. 8, 6. *c*) clientem fiduciarium. cf. 2 Reg. 23, 34. c. 24, 17. excisa familia Dauidis. conf. not. 1 Reg. 11, 39. *d*) *filium Tabealis.* Ion. *qui nobis idoneus visus fuerit.*

♈. 7. *e*) c. 61, 1. Ps. 73, 28. Nah. 1, 1. 2. 3. *f*) *non consistet* illud consilium hostium c. 8, 10. c. 14, 24. conf. 2 Sam. 7, 12. seqq. Ps. 132, 11.

♈. 8. *g*) *Nam caput* ac metropolis Syrorum, non Iudæorum, erit porro *Damascus.* cf. 1 Reg 11, 24. Act. 17, 26. *h*) *Et post* vel *intra* c. 21, 16. Ios. 1, 11. Gen. 40, 13. 19. Ier 28, 3. 11. *i*) Non dicunt Hebræi *sex & quinque*, pro *vndecim*, vt legendum esse temere censuit *Capellus*, merito repressus a *Buxtorffio* in Vindic. p. 945. seqq. nec etiam שׁשׁים *bis sex*, aut 12. vspiam significat, vt confingit Cl. *Gusset.* p. 891. sed omnino *sexaginta & quinque annorum* periodus notatur. Huius vero duæ potiores sunt sententiæ. Prior simplicissime computat a tempore huius Prophetiæ ad annum 21. aut 23. Manasses.

♈. 6. טבאל Tet per Pat. 1. 2. 3. ♈. 9. אם per Makk. 1. 3. 5. ♈. 11. העמק per Schu- simpl. 1. 2. sec. Maf. 1. 3. Erff. ♈. 12. אשׁאל ולא־אנסה ita 3. faciliori nexu. ♈. 14. עמנואל ita coniunct. scribunt 3. 5. 7. 13. 15—19. ♈. 15. מאס def. 2. 3. 5. sec. Maf impr. ad Thren. 5, 22. ♈. 16. מאס def. 2. 3. 22. sec. Maf ib. אשׁר per Makk. 5. 8. 13. 19. ♈. 17. Spatiolum præmittunt 7. 8. 14. 19. 22. 23.

d) tempora & dies, quales nondum venerunt. cf. Ex. 10, 6. e) Iud. 19, 30. 2 Sam. 7, 6. f) cum aliis tribubus v. 5 g) a Iuda recessit 1 Reg. 12, 19. & peculiare regnum constituit. h) nempe Regem Assyriæ, in quo plus quam Deo confidis v. 20. isque non tibi tantum & filio mala quævis inferet, sed postea quoque, Deo advocante, vna cum Aegyptiis, muscarum & apum instar, totam terram infestis armis occupabit & deuastabit. v. 18. seqq.

v. 18. i) c. 5, 26. k) muscas. Coh. 10, 1. i. e. exercitus muscarum instar numerosos. Sic Ion. aliique. l) c. 19, 7. Ex. 7, 19. Ez. 29, 3. 4. vid. 2 Reg. 23, 29. seqq m) & apes (4) Ps. 118, 12. Ion. validas copias, quæ sunt fortes vt apes. Hæ namque in tam tenui corpusculo ingentes habent animos, atque vt mel suum tueantur, non solum homines, sed & vastissima quæque animalia infestis aculeis aggredi non timent, & quandoque interimunt. Boch. Hieroz. II. p. 509. Vid. etiam nota Deut. 1, 44. n) c. 8, 7.

v. 19. o) & omnes consedebunt Ex. 10, 14. 2 Sam. 21, 10. p) in vallibus c. 57, 5. q) vid. c. 5, 6. r) & in fissuris (3) Ier 13. 4. c. 16, 16. s) vepretis. al. locis, quæ palis munita sunt. (2) c. 55, 13. t) S. ductibus viarum. al. pascuis. (1) rad. נהל c. 40, 11.

v. 20. u) nouacula (6) Ps. 52, 4. x) illa conductitia s. mercenaria. fœm. (1) cf. c. 16, 14. & vid 2 Reg. 16, 8. 2 Par. 28, 20. y) trans Deut. 1, 1. c. 3, 20. Ier. 48, 28. z) Euphratem Ier. 2, 18. lo(c). 24, 2. a) vid. v. 17. b) Regem & proceres, vid. c. 9, 13. 14. c) & pilos pedum (siue infimam plebem) i. e. pudendi sec. Kimchium; coll. Gen. 49, 10. Deut. 28, 57. d) absumet Ps. 40, 15.

v. 21. e) de quo v. 19, 18. 23. f) si vivam servaverit Num. 31, 15. de

ימים אשר לא־באו למיום סור־אפרים מעל יהודה את
18 מלך אשור׃ והיה ביום ההוא ישרק
יהוה לזבוב אשר בקצה יארי מצרים ולדבורה אשר
19 בארץ אשור׃ ובאו ונחו כלם בנחלי הבתות ובנקיקי
כ הסלעים ובכל הנעצוצים ובכל הנהללים׃ ביום ההוא
יגלח אדני בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור
את־הראש ושער הרגלים וגם את־הזקן תספה׃
21 והיה ביום ההוא יחיה־איש עגלת בקר
22 ושתי־צאן׃ והיה מרב עשות חלב יאכל חמאה כי־
23 חמאה ודבש יאכל כל־הנותר בקרב הארץ׃ והיה
ביום ההוא יהיה כל־מקום אשר יהיה־שם אלף גפן
24 באלף כסף לשמיר ולשית יהיה׃ בחצים ובקשת יבא
כה שמה כי־שמיר ושית תהיה כל־הארץ׃ וכל ההרים
אשר במעדר יעדרון לא־תבוא שמה יראת שמיר
ושית והיה למשלח שור ולמרמס שה׃

ח CAP. VIII.

ויאמר יהוה אלי קח־לך גליון גדול
2 וכתב עליו בחרט אנוש למהר שלל חש בז׃ ואעידה
לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת־זכריהו בן
3 יברכיהו׃ ואקרב אל־הנביאה ותהר ותלד בן ויאמר
4 יהוה אלי קרא שמו מהר שלל חש בז׃ כי בטרם ידע
הנער

de ellipsi vid. 2 Reg. 5, 13. g) Deut. 21, 3.

v. 22. h) Tum, inquam, fiet. coll. v. 21. i) c. 40, 26. k) q. d. faciendi lac s. confectionis lactis, i. e. quod vnica vacca aut duæ ouiculæ tantam lactis copiam, ob vberrima pascua in desolata terra, præbebunt. l) vid. v. 15. Deut. 32, 14. Prou. 27, 27. m) conf. c. 4, 3.

v. 23. n) Fiet namque in die illo v. 21. o) vbi fuerint mille vites p) pro mille argenti sc. siclis Num. 7, 13. cf. Gen. 20, 16. 2 Sam. 18, 12. Cant. 8, 11. q) v. 24. 25. c. 5, 6. c. 27, 4.

v. 24. r) Cum telis & arcu. 1 Par. 12, 2. metu sc. ferarum, eo accedent. cf. Leu. 26, 22.

v. 25. s) sarculo (1) t) sarriebantur, iusto ordine colebantur c. 5, 6. u) illuc non amplius venies. x) ex metu veprium & spinarum v. 23. 24. y) pro emissione bouis vel in locum, in quem boues mittuntur. conf. c. 27, 10. c. 32, 14. & Deut. 11, 7. z) vid. c. 5, 5. CAP. VIII, v. 1. a) Porro, vt etiam populo innotescerent superiori c. 7 ad Achazum dicta, mihi dixit Dominus, Messias v. 5. 11. 17. 18. Noua hæc Prophetia superiorem explicat & confirmat; in v. 4. vel potius cum c. 12. plene finienda. b) Volumen explicatum (1) Veterum more conuolvi solitum. conf. supra c. 3, 23. velum quoddam muliebre. c) vt maiusculis litteris aptum sit, quæ & in omnium oculos incurrant. Hab. 2. 2. d) conf. c. 30, 8. e) stilo (2) Ex. 32, 4. f) hominum, i. e. vulgari & inter homines vsitato, ab omnibus legendo & intelligendo. conf. Apoc. 13, 18. c. 21, 17. g) Gen. 27, 20. Hæc ipsa verba inscribenda erant Tabulæ publicæ: q. d. ad accelerandum seu festinanter capiendum spolium festinauit Assyrius, & ex voto suo Damasci ac Samariæ prædam fecit. conf. v. 3. h) c. 10, 6. i) Ps. 22, 20. k) prædatus est v. 3. Al. festinauit prædam. c. 10, 6. v. 2. l) idque vt attestari facerem mihi, scilicet præcepit Deus. conf. Ier. 32, 11. m) fidos seu fide dignos. Neh. 13, 13. n) Pontificem 2 Reg. 16, 10. Al. alium. o) Forte socerum ~~Achazi~~ 2 Reg. 18, 2. 2 Par. 29, 1. p) LXX. Barachiæ, vt Matth. 23, 35. vbi Lightfootus cum Rabbinis ad hunc locum aliisque, verba huius commatis tanquam a DEO dicta, ita interpretatur: Atque ego insuper, inquit DEVS, duos martyres fideles mihi excitabo, qui & verbo & sanguine hoc ipsum testabuntur & obsignabunt: Vriam Sacerdotem, qui olim est martyrio ob hoc ipsum coronandus Ier. 26, 20. seqq. & Zachariam filium Barachiæ vel Ioiadæ, qui nuper est coronatus 2 Par. 24, 20. seqq. Alii ipsum Prophetam Zachariam Zach. 1, 1. sed minus probabiliter, intelligunt. v. 3. q) Postea etiam caste accessi Gen. 20, 4. Leu. 18, 6. 14. 19. Deut. 22, 14. r) ad Prophetissam a vxorem meam; sic dictam, vt Regina a Rege, Principissa a Principe, coqua a coquo. &c. s) ex Esaia. cf. Hos. 1, 3. t) conf. Hos. 1, 4. Hoc alterum erat signum illud v. 1. datum confirmans. u) vid. v. 1. & cf. c. 10, 6. x) v. 1. Hab. 1, 8. v. 4. y) confer c. 7, 16.

---

v. 19. ובאו per Rbhia 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20. 23. v. 24. יבא ita milel 1. 6. 9. secundum Masoram Erffurtensem. alii milra. v. 25. וכל־ Psik requirit Index Basileensis folio 60. c. 6. sed sine codd. suffragiis at per Makkeph & Kometschatuph 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. CAP. VIII, v. 1. וכתוב plene 1. secundum Masoram suam & Erffurtensem. בן per Kamets 2. 6. 9. 10. 14. 20. & fu. 5. sic iidem v. 3. sed vtrobique contra Mas. 1. impressam. Erff. & Indicem Basileensem folio 60. c. 8. v. 2. בן ita per Merca & Segol 1. 7. 8. sic fe. 2. secundum Masoram 1. 2. impressam & Erffurtensem h. l. & impressam ad Gen. 30, 19. Alii per Makkeph.

הַנַּעַר קְרֹא אָבִי וְאִמִּי יִשָּׂא ׀ אֶת־חֵיל דַּמֶּשֶׂק וְאֵת שְׁלַל
שֹׁמְרוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ וַיֹּסֶף יְהוָה ה
6 דַּבֵּר אֵלַי עוֹד לֵאמֹר׃ יַעַן כִּי מָאַס הָעָם הַזֶּה אֵת מֵי
הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט וּמְשׂוֹשׂ אֶת־רְצִין וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃
7 וְלָכֵן הִנֵּה אֲדֹנָי מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת־מֵי הַנָּהָר הָעֲצוּמִים
וְהָרַבִּים אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶת־כָּל־כְּבוֹדוֹ וְעָלָה עַל־
8 כָּל־אֲפִיקָיו וְהָלַךְ עַל־כָּל־גְּדוֹתָיו׃ וְחָלַף בִּיהוּדָה שָׁטַף
וְעָבַר עַד־צַוָּאר יַגִּיעַ וְהָיָה מֻטּוֹת כְּנָפָיו מְלֹא־רֹחַב
9 אַרְצְךָ עִמָּנוּ אֵל׃ רֹעוּ עַמִּים וָחֹתּוּ וְהַאֲזִינוּ
י כֹּל מֶרְחַקֵּי־אָרֶץ הִתְאַזְּרוּ וָחֹתּוּ הִתְאַזְּרוּ וָחֹתּוּ׃ עֻצוּ
עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל׃
11 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי בְּחֶזְקַת הַיָּד וְיִסְּרֵנִי
12 מִלֶּכֶת בְּדֶרֶךְ הָעָם־הַזֶּה לֵאמֹר׃ לֹא־תֹאמְרוּן קֶשֶׁר
לְכֹל אֲשֶׁר־יֹאמַר הָעָם הַזֶּה קָשֶׁר וְאֶת־מוֹרָאוֹ לֹא־
13 תִירְאוּ וְלֹא תַעֲרִיצוּ׃ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֹתוֹ תַקְדִּישׁוּ
14 וְהוּא מוֹרַאֲכֶם וְהוּא מַעֲרִצְכֶם׃ וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ וּלְאֶבֶן
נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָתֵּי יִשְׂרָאֵל לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ
טו לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִָם׃ וְכָשְׁלוּ בָם רַבִּים וְנָפְלוּ וְנִשְׁבָּרוּ
16 וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ צוֹר תְּעוּדָה
17 חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי׃ וְחִכִּיתִי לַיהוָה הַמַּסְתִּיר
פָּנָיו

z) *auferet* hostis, vel *auferetur*. imperſ. c. 39, 6. Ier. 49, 29. a) vid. 2 Reg. 16, 9. Am. 1, 3. 4 b) vid. 2 Reg. 15, 29. c) nempe *Tiglath Pilezerum* Nam *ſexto* demum *Hiskiæ* anno ipſa deſtructio regni Iſraelis per Salmanaſſarem facta eſt. 2 Reg. 18, 10.

℣. 5. d) Ion. *Verbum Domini*. cf. v. 17. 18. & not. v. 1.

℣. 6. e) non Iſraelis tantum, ſed & Iudæ. cf. v. 11. 12. 14. c. 7, 6. c. 9, 7. 8. ſeqq. f) Ion. *regnum domus Dauidis*. g) fontis *Siloæ*, ſ. *Gichon* prope Hieroſolyma, vbi Reges vncti 1 Reg. 1, 33. cf. etiam Neh. 3, 15. & vt Luc. 13, 4. Ioh. 9, 7. 11. h) *quæ fluunt*. Gen. 2, 14. i) *leniter*. (4) 1 Reg. 21, 27. quia valde attritæ tunc erant res & potentia Regis Achazi. c. 7, 2. 2 Par. 28, 5. ſeqq. At *Schmid.* & *Maius* ad auxilium diuinum, gratioſe oblatum c. 7, 4. ſeqq. ſed nefarie ab Achazo & domo Dauidis contemtum, id referunt; quod inſtar aquarum fontis Siloæ, non ſtrepitu bellico, ſed lente, verbo & mirabili prouidentia incedat. cf. Pſ. 23, 2. k) *at gaudium*. c. 62, 5. ſc. *ipſius* populi. conf. Prou. 11, 6. l) *eſt cum Reiſſino* c. 66, 10. 6. ἀλλὰ βȣ́λεσθε ἔχειν τὸν Ῥασὶν ἐφ᾽ ὑμῶν. m) c. 7, 1.

℣. 7. n) *Ideo* inquã. cf. v. 6. o) Iſraelitas & Iudæos. v. 6. p) cf. c. 17, 12. 13. Apoc. 17, 15. q) *Euphratis*. 1 Reg. 5, 1. r) c. 60, 22. Ioſ. 13, 9. s) c. 7, 17. 18. t) c. 5, 13. u) conf. Ier. 51, 42. x) *alueos* populi huius. Pſ. 18, 16. y) *ripas* populi. (4) Ioſ. 3, 15.

℣. 8. z) *&* *pertranſibit* hic. c. 21, 1. Hab. 1, 11. a) vide 2 Reg. 18, 13. b) *inundabit*. c. 28, 2. Ier. 47, 2. Pſ. 69, 3. c) Dan. 11, 10. d) c. 30, 28. Hab. 3, 13. Ion. *vsque ad Hieroſolymam perueniet*. e) c. 30, 4. Iob. 20, 6. f) *&* *erit*. cf. Gen. 24, 14. 43. g) cum *extenſæ fuerint*. (1) cf. c. 5, 25. h) *alæ*, i. e. *exercitus eius*. Ier. 48, 40. c. 49, 22. i) cf. c. 6, 3. k) cf. Hab. 1, 6. Apoc. 20, 9. l) in qua nihilominus naſcendus es, Rex & Dominus, & ſpes noſtra. c. 7, 14.

פתח באתנח

Ier. 30, 9. Ez. 34, 23. Pſ. 2, 6. Luc. 1, 32. m) *o Immanuel!* v. 10. c. 7, 14.

℣. 9. n) Magna circa hoc verbum diſſenſio eſt, nec ſine difficultate ſententia. *Luth.* in verſ. Germ. *mali ſ. maligni eſtote*, a rad. רוּעַ, & ſic *Gußet.* p. 799. ad formam בָּאַר, coll. Ier. 15, 12. ſed nondum probata eſt radix illa, præſertim in Kal, vſitata. *Vatablus* igitur cum Ab. Ezra & Kimchio aliisque *conterite* ſeu *quaſſate*, a rad. רעע, coll. Pſ. 2, 9. at hoc cum ſequenti *accingite vos*, non bene conuenit, nec Eſaias hac apoſtrophe hoſtium effectum, ſed conatum exprimit. Melius itaque cum *Ion.* Raſchi & Abarb. Vulgata *congregamini* ſ. vt Schmid. & Trem. vertunt: *Conſociamini*. Et ſic *Cocc.* Lex. p. 820. ex Imperat. Pyal, a rad. רָעָה, coll. Iud. 14, 20. Prou. 22, 24. Verum, quia inſolentior eſt *Imperatiuus Pyal*, & tonus in penultima, malumus id accipere vt *Imperatiuum Kal* a rad. רעע, coll. Prou. 18, 24. prout שחח & שָׁחָה, item שסס & שָׁסָה formas miſcent, *eadem ſignificatione*. o) hoſtes, Iſraelitæ, Syrii & Aſſyrii. c. 7, 1. 17. cf. Mich. 4, 11. 12. Pſ. 37, 12. 15. p) *ſed conſternamini*. c. 7, 8. Obad. v. 9. q) cf. c. 33, 13. r) cf. Pſ. 93, 1. Iob. 38, 3. 1 Sam. 25, 13. ℣. 10. s) Iud. 19, 30. t) c. 14, 27. Ier. 33, 21. cf. Iob. 5, 12. 13. u) c. 7, 7. c. 46, 10. x) *nam nobiscum eſt Deus*, ideo *Immanuel* dictus v. 8. c. 7, 14. 1 Tim. 2, 5. Ion. *quia in auxilio noſtro Deus eſt*. cf. Num. 14, 9. Prou. 18, 10. Pſ. 46, 7. 8. 2 Par. 32, 8. Rom. 8, 31. ℣. 11. y) Immanuel v. 8. Meſſias v. 17. 18. z) Tig. *quum manu me apprehenderet*. vid. c. 42, 6. S. *in confirmatione*, Trem. *adhibita confirmatione manus*, me ipſum confirmans, coll. 1 Sam. 23, 16. a) *vt erudiret me*. Pſ. 16, 7. b) S. *de non eundo*, ne inirem ego, & mecum omnes pii, *viam*, (Pſ. 1, 1.) populi huius impii. cf. not. c. 5, 6. & Thren. 4, 18. 2 Par. 25, 13. c) v. 6. 12. d) dum ita mihi *dixit Dominus*. cf. c. 9, 8. ℣. 12. e) cf. v. 19. f) *ad omnia*, *quando dicit*. g) *coniuratio* nobis ſit aduerſus Regem. v. 6. c. 7, 6. cf. 1 Reg. 16, 9. 20. 2 Reg. 11, 14. c. 17, 4. h) *timore eius*, Ahazi & populi. c. 7, 2. cf. etiam Ioh. 11, 48. c. 19, 12. 15. & *Gurtleri* Theol. Prophet. p. 345. i) *nec formidetis*. Al. nec illo *alios terreatis*. v. 13. c. 29, 23. Deut. 1, 29. ℣. 13. k) ſed *Iehouam* Deum *exercituum* c. 1, 24. & ſummum rerum arbitrum, qui v. 8. 10. & c. 7, 14. *Immanuel*. cf. c. 54, 5. Pſ. 24, 10. l) *hunc* inquam *ſanctificate*, vos pii & fideles, *in cordibus veſtris*. 1 Pet. 3, 15. Quid vero eſt Chriſtum ſanctificare, niſi de CHRISTO, quæ ſancta ſunt, cogitare? quæ cogitatio non illum, ſed nos ſanctificat, & ſanctificando conſeruat. *Fulgentius*. cf. Gen. 28, 16. 17. 2 Sam. 7, 18. ſeqq. &c. m) cf. Gen. 31, 42. 1 Tim. 3, 16. n) S. *formido veſtra*. Al. is, *qui terreat vos*. v. 2. cf. Pſ. 2, 11. Matth. 10, 28. Phil. 2, 12. ℣. 14. o) S. *Erit enim* vobis fidelibus *in ſanctuarium*. c. 63, 18. Ier. 17, 12. Ez. 11, 16. 1 Cor. 1, 30. Apoc. 21, 22. & tutiſſimum aſylum 1 Reg. 1, 50. 1 Tim. 1, 15. De *Meſſia Filio Dauidis* bene *Ialkut* ad h. l. f. 43. c. p) *licet in lapidem*. cf. c. 28, 16. Dan. 2, 45. q) *offenſionis*. conf. Ier. 13, 16. Alibi *plagam* notat, vt Num. 17, 11. 12. r) c. 57, 14. Luc. 2, 34. Rom. 9, 33. 1 Pet. 2, 7. 8. s) Ex. 10, 7. Ioſ. 23, 13. 1 Sam. 18, 21. t) cf. 1 Cor. 1, 23. 2 Cor. 2, 16. Marc. 16, 16. ℣. 15. u) *Impingent enim* c. 59, 14. *inter Iudæos & Iſraelitas* ex vtroque regno x) Ex. 21, 9. Pſ. 34, 21. y) c. 28, 13. Prou. 6, 2. ℣. 16. z) *Liga, colliga o Eſaia!* 1 Sam. 25, 29. Hoſ. 13, 12. Ion. *Serua, o Propheta, teſtimonium, nec amplius teſteris inter eos, quia id non recipiunt*. cf. ſupra c. 6, 10. c. 29, 11. vel Deut. 6, 8. Luc. 8, 15. a) *teſtimonia* Scripturæ de Chriſto. (2) v. 20. Ruth 4, 7. Act. 10, 43. Apoc. 1, 2. b) *obſigna*. Dan. 12, 4. Ioh. 3, 33. 2 Tim. 2, 19. c) *in diſcipulis meis*, a me edoctis. c. 54, 13. cf. Deut. 33, 3. 4. ℣. 17. d) *Exſpectabo tamen*. Pſ. 33, 20. *ego Meſſias* Hebr. 2, 13. e) c. 64, 6. vt prædixerat Deut. 31, 17. 18. c. 32, 20.

℣. 6. לאט per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. contra *Maſ. impr.* ac *Erff.* & *Ind. Baſ.* f. 60. col. 8. ℣. 9. והאזינו ſic 1. 2. & *Ber.* at ceteri omnes per *Sakephk.* cum *Meth.* ℣. 17. וחכיתי per *Tſere* 1. 2.

פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוֵּיתִי־לוֹ׃ הִנֵּה אָנֹכִי 18
וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר נָתַן־לִי יְהוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים
בְּיִשְׂרָאֵל מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת הַשֹּׁכֵן בְּהַר צִיּוֹן׃
וְכִי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים 19
הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים הֲלוֹא־עַם אֶל־אֱלֹהָיו יִדְרֹשׁ בְּעַד
כ הַחַיִּים אֶל־הַמֵּתִים׃ לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה אִם־לֹא יֹאמְרוּ
כַּדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין־לוֹ שָׁחַר׃ וְעָבַר בָּהּ נִקְשֶׁה וְרָעֵב 21
וְהָיָה כִי־יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלֵּל בְּמַלְכּוֹ וּבֵאלֹהָיו וּפָנָה
לְמָעְלָה׃ וְאֶל־אֶרֶץ יַבִּיט וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוּף 22
צוּקָה וַאֲפֵלָה מְנֻדָּח׃ כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ 23
כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי
וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן גְּלִיל הַגּוֹיִם׃
ט הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ
צַלְמָוֶת אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם׃ הִרְבִּיתָ הַגּוֹי לֹא הִגְדַּלְתָּ 2
הַשִּׂמְחָה שָׂמְחוּ לְפָנֶיךָ כְּשִׂמְחַת בַּקָּצִיר כַּאֲשֶׁר יָגִילוּ
בְּחַלְּקָם שָׁלָל׃ כִּי אֶת־עֹל סֻבֳּלוֹ וְאֵת מַטֵּה שִׁכְמוֹ 3

שבט

f) c. 2, 5. 6. propter obdurationem ipsius. c. 57, 17. c. 59, 2. g) Ps. 40, 2. cf. infra c. 49, 1. seqq.

℣. 18. h) *Ecce namque ego* Messias. Hebr. 2, 14. i) cf. Gen. 33, 5. Ps. 45, 17. Ps. 89, 51. Ioh. 1, 12. Rom. 8, 17. 29. k) Ioh. 6, 39. c. 17, 24. l) facti sumus *in signa & portenta*. c. 20, 3. Zach. 3, 8. Act. 2, 6. 22. c. 4, 13. c. 5, 11. Heb. 2, 13. quibus ab Israele contradicitur. Es. 52, 14. Luc. 2, 34. m) cf. Ps. 118, 22. 23. n) Ioel 4, 17. 21. o) c. 2, 2. c. 33, 21. Ez. 48, 35. Apoc. 21, 3.

℣. 19. p) *Quodsi vero*. c. 1, 12. q) *sciscitamini*, consultum abite. c. 19, 3. Deut. 18, 11. coll. Gen. 25, 22. r) c. 29, 4. Leu. 19, 31. 1 Sam. 28, 3. 7. s) Leu. 19, 31. Pharisæi simul indigitantur, Christo semper obloquentes. t) c. 29, 4. proprie notat *garritum auium*, coll. c. 10, 14. c. 38, 14. & speciatim *pipitum passerum*, vt ex Arabico constat. Engastrimythi enim & necromantici vates, mortuorum vmbras euocantes, exili solebant & submissa voce loqui. Videsis *Bochart*. Hieroz. P. I. p. 731. seq. u) *& mussitantes* seu cogitata sua *proferentes*. Hiph. (1) cf. c. 59, 3. 11. 13. x) sc. *vos respondete*. y) c. 11, 10. Deut. 17, 9. Iob. 5, 8. z) *pro viuis* hominibus an consulendi sunt mortui? c. 37, 4. Ier. 21, 2. a) Deut. 18, 11. Ps. 106, 28. Ps. 115, 5 cf. Ier. 3, 23.

℣. 20. b) v. 16. Ps. 19, 8. sc. *attendite* vel *quærite*, ex v. 19. coll. Ier. 38, 4. Ez. 14, 7. Gal. 6, 16. c) *quod si enim non dixerint secundum hoc verbum* legis & Euangelii. vid. 1 Tim. 6, 3. 4. 5. d) sc. *scitote*. c. 7, 9. vel *dicite* 2 Sam. 1, 4. *quod non sit vlli* eorum, vel *illi populo* v. 19. e) *aurora*. Am. 4, 13. 2 Sam. 23, 4. Hos. 6, 3. 2 Pet. 1, 19. Notat diem *gratiæ & gloriæ sempiternæ*, a Christo adducendum & illustrandum. cf. Ps. 49, 15. Apoc. 2, 28.

℣. 21. f) *sed transibit in ipsa* scil. *terra*, ex seq. v. 22. quam Propheta hoc dicens digito monstrauit sec. *Grot.* vel *transibit in lege* aut Scriptura. v. 20. Conf. simile verbum Dan. 12, 4. Am. 8, 12. At S. *Nam qui transibit* vel transgressus fuerit *eam legem*: quemadmodum *transire in terra* Num. 21, 23. & *terram*. Es. 23, 10. idem plane fit. Verum in hac *transgressionis* significatione verbum hoc vel cum nudo nomine, vt Es. 24, 5. vel cum את construitur. vt Ios. 7,

Cap. IX.

לו קרי

21. 15. cum ב autem semper est *pertransire*, vt Es. 10, 28. Gen. 10, 46. Prou. 4, 15. 2 Sam. 20, 14. &c. Immo *transire* בברית contrarium est transgressionis. vid. Deut. 29, 11. g) vel *obduratus* in peccatis suis, cf. Ex. 13, 15. Prou. 28, 14. Deut. 10, 16. vel *duris rebus & difficultatibus pressus*. coll. 1 Sam. 5, 7. Niph. (1) h) Ps. 59, 15. 16. Am. 8, 11. 12. i) spiritualibus & temporalibus bonis destitutus. cf. c. 3, 10. 11. Luc. 1, 53. c. 6, 25. k) meliora desperans *ira efferuescet*. Hithp. (1) cf. Esth. 2, 21. l) occæcatus Iudæus *maledicet*. Leu. 24, 11. m) Ps. 2, 2. 6. Matth. 12, 24. Act. 4. 27. Ioh. 19, 12. 15. &c. cf. supra v. 6. & 12. n) cf. c. 59, 4. 13. Apoc. 16, 9. 21. & supra c. 7, 12. 13. o) *atque ita* indignabundus *suspiciet, respiciet*, Hag. 1, 9. Iob. 5, 1. p) *sursum* c. 7, 11. Coh. 3, 21. iratum sibi cælum sentiens. cf. infra c. 59, 9. 1 Sam. 28, 5. seqq. &c. ℣. 22 q) *Quodsi vero ad terram* & humana auxilia *respexerit*, c. 5, 30. Thr. 4, 17. r) *ecce vndique instabit angustia*. 1 Sam. 26, 24. Gen. 42, 21. vt prædictum Deut. 31, 17. s) *& tenebræ*. (5) Ps. 18, 12. t) *& obscuritas*. (1) formæ מצוק 1 Sam. 2, 8. c. 14, 5. מבוש Deut. 25, 11. a rad. עוף *obscuratum esse* v. 23. Iob. 11, 17. vt oculi obductis *palpebris* Iob. 16, 16. quæ sic dicuntur ob motum motui *volantis* auis similem, quæ prima verbi significatio est. u) *angoris* s. *angustiæ*. (3) c. 30, 6. x) *& in caligine* c. 59, 9. vt quondam Aegyptii Ex. 10, 22. y) *agitatus erit*. Py. (1) cf. c. 13, 14. Ier. 23, 2. 12. sicut prædictum Deut. 28, 29. cf. Prou. 4, 19. Ps. 82, 5. Matth. 23, 24. 26. Luc. 6, 39. 2 Cor. 4, 4. ℣. 23. z) *Quia* hinc etiam augebitur occæcatio Iudæorum. vid. Ioh. 7, 41. 42. Alii: *Verumtamen*, coll. Coh. 6, 2. a) non erit *obscuratio* s. *caligo* æternum duratura. subst. formæ Partic. Hoph. vt etiam sequens, a rad. עוף; vid. v. 22. & cf. Am. 4, 13. Iob. 10, 22. b) *ei terræ, cui*. Gen. 43, 16. Ier. 27, 5. cohæret cum seq. לה in constructione. c) *angustia* fuit. cf. v. 22. & vid. Iob. 36, 16. c. 37, 10. Al. *quia non erit perpetua caligo ei, qui angustatus est ab ista* obscuritate temporaria, coll. ל Ez. 14, 3. Esth. 5, 12. 1 Par. 28, 9. Attende autem h. l. *Segoltam*; quem dum plerique Interpp. negligunt, difficilem locum difficiliorem reddunt. Hoc vero comma in seqq. declaratur. Nam Galilæi, & vicini illorum, qui primi miseriam illam experti sunt, primi etiam Messiam Seruatorem audiuerunt, & miracula eius viderunt. Ioh. 2, 11. c. 4, 3. d) *Quemadmodum* enim *tempus prius* calamitosum. Ps. 9, 10. Iob. 24, 1. e) *vilem reddidit*, aut in contemtum deduxit. c. 23, 9. 2 Sam. 19, 44. f) *vsque in terram* Zebulon & Naphtali. vid. 2 Reg. 15, 29. & cf. Ioh. 1, 47. c. 7, 41. 42. g) *ita alterum*, & N. T. tempus. c. 60, 22. h) *gloriosam* s. *honorabilem reddet*. 2 Par. 25, 19. scil. *Galilæam*, vt mox sequitur: cum Christus in ea plurimum versatus sit, & ex ea etiam Apostolos elegerit. vid. Matth. 4, 12. seqq. i) *viam maris* s. eam regionem, quæ est *versus* (Ios. 2, 7. c. 8, 15.) *mare* s. *lacum Genesareth*. Num. 34, 11. Ios. 11, 2. c. 12, 3. k) *oram Iordanis*. cf. Deut. 1, 1. Ios. 5, 1. 1 Sam. 31, 7. &c. l) *Galilæam*, de qua Ios. 20, 7. 2 Reg. 15, 29. Matth. 4, 15. m) *gentium*. vid. Gen. 14, 1. Ios. 12, 23.

CAP. IX, 1. n) *Populus namque hic* c. 8, 23. designatus. Arctissime hoc cum antecedentibus adhuc cohæret. o) *qui ambulantes* fuerunt *in tenebris* c. 50, 10. Matth. 4, 16. p) primi omnium *viderunt* Ioh. 1, 14. c. 2, 11. q) c. 10, 17. c. 49, 6. c. 60. 1. cf. Ps. 36, 10. Ioh. 1, 9. seqq. r) c. 42, 7. Ps. 107, 10. Luc. 1, 79. s) Ier. 2, 6. Ps. 23, 4. Iob. 10, 21. t) c. 42, 6. u) *illis* primum per conciones & miracula *effulsit*. (6) c. 13, 10. Iob. 22, 28. Luc. 1, 78. Ioh. 2, 11. vid. supra c. 8, 23. ℣. 2. x) *Multiplicasti gentem* fidelium c. 26, 15. spiritualem Israelem. vid. c. 54, 1. seqq. c. 60, 3. seqq. Ier. 30, 19. Ez. 37, 26. & cf. Gen. 17, 2. c. 26, 4. 24. c. 48, 4. Deut. 1, 10. c. 30, 5. Rom. 4. 16. seqq. y) *ei* pio Galilæo & Apostolo, sec. *Kri*. cf. c. 49, 5. & Ioh. 4, 36. &c. S. cum multiplicasti gentem, *ei* magnum reddidisti gaudium. Al. gentem, *cui non multum gaudii dederas*, coll. Ex. 4, 13. Ps. 53, 6. Ps. 118, 22. z) *Lætabuntur* enim *coram te* effusissime, quicunque te vera fide cognoscent. *Præteritum Propheticum*, vt c. 5, 13. Conf. Luc. 2, 10. Matth. 2, 10. 11. 1 Pet. 1, 6. 8. Act. 5, 41. Col. 1, 24. & phrasin Deut. 12, 18. a) Leu. 23, 40. Deut. 16, 15. Es. 16, 10. Ioel 1, 13. Ps. 4, 8. b) *sicut exultant* homines. cf. c. 25, 9. c. 29, 19. c. 41, 16. c. 61, 10. c. 66, 10. Ps. 14, 7. Ps. 97, 1. Ps. 149, 2. &c. c) c. 53, 12. Ps. 119, 162. cf. Num. 31, 9. seqq. Ios. 8, 27. Iud. 5, 30. &c. ℣. 3. d) *Nam iugum* hostium spiritualium. conf. Gen. 27. 40. Ebr. 2, 14. 15. e) *oneris ipsius* c. 10, 27. f) conf. c. 14, 5. & 1 Cor. 15, 56. Gal. 3, 22. seqq.

℣. 17. וקויתי־ ita per *Makk.* & *Tiphcha* simul 5. & *Ber.* secund. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* maxime vero *impr.* ad Leu. 21, 4. at ceteri omnes *Makk.* omittunt. ℣. 19. *Spatium* præmittunt 1. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 20--23. ℣. 23. Cap. IX. hic auspicantur 6. 8. 9. 10. 12--16. 19. 20. זבלון ita 1. 6. 9. 17. 18. 22. 23. & *Ber.* sec. *Mas.* 1. & *Erff.* at זבולן scribunt 3. 7. 8. secundum *Masor. impress.*

4 שבט הנגש בו החתת כיום מדין : כי כל־סאון סאן
ברעש ושמלה מגוללה בדמים והיתה לשרפה
מאכלת אש : כי־ילד ילד־לנו בן נתן־לנו ותהי ה
המשרה על־שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור
6 אבי־עד שר־שלום : לםרבה המשרה ולשלום אין־
קץ על־כסא דוד ועל־ממלכתו להכין אתה ולסעדה
במשפט ובצדקה מעתה ועד־עולם קנאת יהוה
7 צבאות תעשה־זאת : דבר שלח אדני
8 ביעקב ונפל בישראל : וידעו העם כלו אפרים ויושב
9 שמרון בגאוה ובגדל לבב לאמר : לבנים נפלו וגזית
10 נבנה שקמים גדעו וארזים נחליף : וישגב יהוה את־
11 צרי רצין עליו ואת־איביו יסכסך : ארם מקדם
ופלשתים

מ׳ סתומה באמצע תיבה

g) c. 10, 24. h) *adigentis cum* ad laborem c. 3, 5. 12. c. 14, 4. cf. Ex. 5, 6. 13. i) *contriuisti*. Ier. 1, 17. k) c. 10, 26. Iud. 7, 19. 22.

℣. 4. l) *Nam* vt porro, qua id ratione futurum sit, explicem. m) quemadmodum in bello illo Midianitico *omnis impetus*, concursus hostium. (1) n) *irruebat*, concurrebat. (1) o) *cum* terribili *strepitu* aut fragore. Ier. 10, 22. c. 47, 3. Nah. 3, 2. non tantum Gideonis & sociorum; sed ipsorum etiam hostium (Iud. 7, 20. seqq.) *tremore*. Ez. 1, 18. Iob. 39, 24. ita etiam in illa pugna Christi fiet. cf. infra c. 63, 3. Apoc. 19, 13. Al. *cum concussione* aut *terræ motu*, vt Am. 1, 1. Zach 14, 5. sic cf. Matth. 27, 51. 54. c. 28, 2. 4. Hebr. , 26. Apoc. 6, 1.. c. 11, 13. c. 16, 18 p) *ita vt vestis* hostium *volutaretur* & commacularetur. Ps. (1) 2 Sam. 20, 12. q) *sanguine* ipsorum hostium. conf. Zeph. 1, 17. & Epist. Iud. v. 23. r) c. 64, 10. Num. 19, 6. cf. Ez. 39, 19. s) *cibus* seu pabulum *ignis*. (2) v. 18.

℣. 5. t) *puer* θεάνθρωπος. Luc. 2, 12. 21. 27. Hebr. 2, 14. semen illud mulieris promissum Gen. 3, 15. u) homo *natus est* e matre virgine c. 7, 14. Gal. 4, 4. x) *nobis*, nostro bono. Luc. 2, 10. 11. Rom. 3, 25. c. 8, 32. &c. y) *Filius Dei* æternus, de quo Ps. 2, 7. Prou 30, 4. *datus est nobis* Ioh. 3, 16. Rom. 8, 3. De *Messia* vero hunc locum intelligendum esse, non tantum omnia verba textus probant, sed id *Ionathan* etiam, Chaldæus Interpres (qui tamen & ipse nomina Pueri male diuidit) aliique veteres Iudæi testantur. Ita in *Debharim Rabba* ad Deut. 2, 4. probaturi, Messiam e Iacobi posteris excitandum esse, ad hæc ipsa verba prouocant: *Puer natus est nobis*. f. 287. c. sic *Ben Sira* edit. Amstelod. 1679. in 12. fol. 40. b. inter octo Messiæ nomina non tantum *Jinnon* (ex Ps. 72, 17.) *Tsemach* (ex Ier. 23, 6. Zach. 3, 8. &c.) & commune nomen *Messias*, sed etiam *Mirabilis*, *Consiliarius*, *Deus fortis*, *Pater æternitatis*, & *Princeps pacis* e nostro loco recenset. z) *estque principatus*. (2) v. 6. a) *super humeris eius*. conf. c. 22, 22. 1 Sam. 10, 9. Ion. *& suscepit legem super se, vt seruiret eam*. conf. Gal. 4, 4. 5. ita vt non honos tantum sit hic principatus, sed & onus. vid *Lutherus* ad h. l. Ipse vniuersum gubernat regnum, præsens & potens vbique, & omnia sciens Mat. 28, 18. Eph. 1. 21. Hebr. 1, 3. haud nixus consiliariorum ope, more principum terræ; sed ipse Rex, & omnia in omnibus Simili locutione *Cicero in Orat. pro Flacco* ad Iudices dixit: *Rempublicam* vos vniuersam in hoc iudicio *vestris humeris*, *vestris inquam humeris sustinetis*. Et *Plinius in Paneg. ad Traianum* c. X. quum abunde expertus esset Pater, quam bene *humeris tuis sederet imperium*, i. e. ita compositum esset, vt constanter & stabiliter maneret; vt adnotauit B. *Cellarius*. b) *& vocatur*. Imperson. vt Ios. 7, 26. Iud. 15, 17. c) reale, & quasi appellatiuum, vt c. 7, 14. conf. Gen. 32, 30. Sic cum alibi dicitur *Schiloh* Gen. 49, 10. *Stella prodiens e Iacobo* Num 24, 17. *Iehouah*, *iustitia nostra*, Ier. 23, 6. *vnicus Pastor* Ez. 34, 23. *Vir Tsemach* Zach. 6, 12. coll. Es. 11, 1. *Desiderium gentium* Hag. 2, 7. *Sol iustitiæ* Mal. 3, 20. *Sanctissimus*. Dan. 9, 24. *Salomoh* Cant. 3, 11. d) Iud. 13, 18. conf. Apoc. 19, 12. Ps. 72, 18. Prou. 30, 4. Non *admirabilis* tantum, sed καὶ ἐξοχὴν *Miraculum* (Es. 25, 1.) ille est: per se Deus, & per vnionem hypostaticam Θεάνθρωπος. *Gusset*. p. 675. Ceterum obserua, quod hæc & sequentia nomina neutiquam sint nominantis, vt perfide, & contra accentus, confingunt Iudæi; ac si sensus verborum esset: *Et vocauit Iehouah*, qui est *Mirabilis*, *Consiliarius*, *Deus fortis*, *Pater æternitatis*, nomen pueri *Princeps pacis*, quod solum huic relinquunt, & imperite (vid. c. 7, 14.) ad Hiskiam referunt; vid. *Raschi*, *Kimchi*, *Abarbanel* aliique; sed vt recte eatenus docuit *Aben Ezra* Comment. h. l. nec diffiteri potest blaspheme iniurius *Abarbanel*, omnia *sunt denominati pueri*; quemadmodum perpetuus huius constructionis vsus inuicte demonstrat. e. c. Gen. 4, 25. 26. c. 5, 3. 29. c. 16, 11. c. 27, 36. & in ipsis Concordantiis Hebraicis sub שְׁמוֹ multo plura. e) Mich. 4, 9. Ioh. 1, 18. Apoc. 3, 18. *Dei* potentia ac *sapientia* 1 Cor. 1, 24. Respicit hoc nomen consilia æternitatis. *Dorscheus*. f) c. 10, 21. c. 11, 2. c. 12, 2. Zeph. 3, 17. Ps. 24, 8. Ps. 45, 4. g) *Pater æternitatis* c. 45, 17. Iob. 20, 4. cuius ipse non tantum *possessor* (vt apud Arabes *pater pulchritudinis*, pulchrum &c. significat) sed etiam nobis *auctor est*: qui eam nobis felicitatem peperit, & dedit, vt simus filii illius seculi Luc. 20, 35. cf. Hebr. 1, 2. c. 2, 5. & infra c. 63, 16. h) *Princeps pacis* spiritualis & æternæ. Rom. 5, 1. cf. v. 6. Gen. 49, 10. Ps. 72, 3. 7. & Cant. 3, 11. Quam belle autem hoc nomen & eius vis, v. 6. exposita, conueniat Hiskiæ, vt Iudæi volunt, docet 2 Reg. 18, 8. seqq. ℣. 6. i) S. *Multiplicanti* huic *principatum*, *&* multiplicanti *pacem*, Sic Participium erit, vt Leu. 11, 42. At al. substant. *Multiplicationi* vel *Amplitudini principatus*, & paci non erit finis, formæ *mar'ah*, *machsah*; sicut etiam *maschkah* modo substantiue, modo adiectiue accipitur. Ceterum quæ mysteria in hoc *clauso Mem* tum Christiani, tum Iudæi inquirunt, videsis apud alios. *Messiam* eo innui, putat *Abarbanel*, cui in multis fuerit similis Hiskias. vid. infra *Varr. Lect.* k) v. 5. c. 26, 3. 12. l) conf. Ps. 72, 7. 8. Zach. 9, 10. m) spirituali Ps. 45, 7. Luc. 1, 32. n) 2 Sam. 7, 12. 13. o) 1 Reg. 2, 12. 24. Ier. 33, 2. p) Prou. 20, 28. q) c. 1, 27. c. 5, 16. c. 48, 1. c. 54, 14. Conf. typum 1 Reg. 10, 9. r) ita vt nunquam deficiat illa Dauidi facta promissio 2 Sam. 7, 13. Respicit autem hoc ad superius c. VII. de non metuendo excidio totali familiæ Dauidis, ex qua Messias adhuc erat nascendus. s) 2 Reg. 19, 31. t) c. 1, 24. u) c. 37, 32. ℣. 7. x) S. *Verbum* autem interea *misit*. Respicit ad c. 8, 4. y) per plures prophetas 2 Reg. 17, 13. Ier. 25, 4. z) c. 6, 1. a) c. 2, 4. 5. b) Schmid. *& cecidit* sors *in Israele*. sic conf. Gen. 25, 18. coll. Ps. 16, 6. Ion. 1, 7. Al. *idque irruet in Israelem*. conf. Ios. 11, 7. ℣. 8. c) *ita vt sentiant*. Iud. 8, 16. Iob. 21, 19. d) *vniuersus populus* Israelis & Iudæ v. 12. Ephraim in primis. e) Am. 4, 1. c. 6, 1. f) *in elatione vel per superbiam*. c. 16, 6. Ps. 31, 19. Prou. 29. 23. g) c. 12, 10. h) *dum dicunt*: conf. c. 8, 11. ℣. 9. i) *Lateres* Gen. 11, 3. *ceciderunt*, expugnatis & destructis vrbibus. conf. 2 Reg. 13, 3-7. k) *sed lapide cæsionis* 1 Reg. 5, 31. nunc ædificabimus. vid. Am. 5, 11. florentibus sub Ierobeamo II. & Pekacho Israelitarum rebus. vid. 2 Reg. 14, 25. seqq. 2 Par. 28, 16. &c. l) *sycomori*. (5) 1 Reg. 10, 27. Am. 7, 14. m) c. 45, 2. Deut. 7, 5. n) c. 40, 31. Leu. 27, 10. ℣. 10. o) *Ideo exaltabit* Ps. 107, 41. p) c. 7, 1. 4. 8. nempe Assyrios. vid. 2 Reg. 16, 9. q) *eosque cum hostibus Israelis*. r) *commiscebit*. (2) c. 19, 2. ℣. 11. s) Sic *Syrus* est *ab ortu* hostis c. 2, 6. conf. 2 Reg. 16, 6. c. 24, 2.

℣. 5. אֲבִיעַד coniunctim scribunt c. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. ℣. 6. לםרבה *Hillerus* p. 139. nihil agnoscit sub ם *clauso*, nisi variam lectionem רַבָּה, resecto penitus & omisso לם: vt expresserunt *Versf*. Vulg. *Multiplicabitur eius imperium*; Ion. *augebitur dignitas*; Ar. cum ὁ. Gr. μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ. Et sic *Elias* in *Masoreth* p. m. 52. nisi quod hic malit efferre לָם רַבָּה, parum grammatice, pro לָהֶם רַבָּה *eis multiplicabitur*: hoc tamen contra plerosque libros (qui in margine vocant ם *clausum in medio vocis*) obseruat, secundum *Ch* ib rectius diuidi h. m. לְםַרְבֵּה, vti ex nostris hab. 22. expresse id requirente *Masora impressa* ad 2 Par. 34, 6.

ופלשתים מאחור ויאכלו את־ישראל בכל־פה בכל־
12 זאת לא־שב אפו ועוד ידו נטויה׃ והעם לא־שב עד־
המכהו ואת־יהוה צבאות לא דרשו׃
13 ויכרת יהוה מישראל ראש וזנב כפה
14 ואגמון יום אחד׃ זקן ונשוא־פנים הוא הראש ונביא
טו מורה־שקר הוא הזנב׃ ויהיו מאשרי העם־הזה
16 מתעים ומאשריו מבלעים׃ על־כן על־בחוריו לא־
ישמח אדני ואת־יתמיו ואת־אלמנותיו לא ירחם כי
כלו חנף ומרע וכל־פה דבר נבלה בכל־זאת לא־שב
17 אפו ועוד ידו נטויה׃ כי־בערה כאש רשעה שמיר
ושית תאכל ותצת בסבכי היער ויתאבכו גאות
18 עשן׃ בעברת יהוה צבאות נעתם ארץ ויהי העם
19 כמאכלת אש איש אל־אחיו לא יחמלו׃ ויגזר על־
ימין ורעב ויאכל על־שמאל ולא שבעו איש בשר־
כ זרעו יאכלו׃ מנשה את־אפרים ואפרים את־מנשה
יחדו המה על־יהודה בכל־זאת לא־שב אפו ועוד ידו
י נטויה׃

CAP. X.

הוי החקקים חקקי־און ומכתבים
2 עמל כתבו׃ להטות מדין דלים ולגזל משפט עניי
3 עמי להיות אלמנות שללם ואת־יתומים יבזו׃ ומה־
תעשו ליום פקדה ולשואה ממרחק תבוא על־מי
4 תנוסו לעזרה ואנה תעזבו כבודכם׃ בלתי כרע
תחת אסיר ותחת הרוגים יפלו בכל־זאת לא־שב

אפו Xx 5 מד ה

t) *& Philistai a tergo* s. *ab occasu.* cf. c. 11, 14. Iud. 10, 7. & vid. 2 Par. 28, 18. u) cf. c. 17, 3. x) *toto seu pleno ore* instar truculentarum bestiarum *devorarunt*, cf. Hos. 5, 14. Al. *vndiquaque*, vt 2 Reg. 10, 21. y) *Per omne tamen hoc* s. per omnes has castigationes v. 16. 20. z) *non auersa est ira Dei*, vt vtrique & Iudæi & Israelitæ sibi imaginabantur. v. 8. 9. c. 5, 25.

℣. 12. a) *Populus namque* Iudæ & Israel v. 8. 20. b) Hos. 5, 4. c. 7, 10. Am. 4, 6. 8. c) cf. c. 22, 11. c. 42, 25. d) cf. c. 8, 19. c. 31, 1. c. 55, 6. Am. 5, 4. 14.

℣. 13. e) *Ideo etiam exscidit Dominus* & porro exscindet. vid. not. v. 2. & c. 5, 13. f) Locutio prouerb. c. 19, 15. g) *ramum.* (3) ib. & Iob. 15, 32. cf. Leu. 23, 40. h) *& iuncum.* (5) c. 19, 15. c. 58, 5. Iob. 40, 26. c. 4, 12. vbi *ahenum*; ab אגם *stagno*, in quo *iuncus* crescit, & cui *ahenum* aliquo modo simile, sic dictum. Sic *lacus* latinis *stagnum* & *magnum vas* significat. *Gussetius.*

℣. 14. i) c. 3, 2. 3. Iob. 22, 8. k) v. 13. c. 7, 20. l) c. 3, 2. c. 28, 7. Ion. *Scribæ.* m) conf. Ioel 2, 23. Hab. 2, 18. traditiones humanas pro diuinis obtrudentes Matth. 15, 1. seqq. n) cf. Deut. 28, 13. 44.

℣. 15. o) Facti enim sunt *directores*, al. *beatum prædicantes.* vid. c. 3, 12. p) Mich. 3, 5. q) *& directi*, al. *beatificati eius.* Py. (3) Ps. 40, 3. Prou. 3, 18. r) vid. c. 3, 12. Py. (3) 2 Sam. 17, 16.

℣. 16. s) 2 Reg. 8, 12. Am. 3, 10. t) conf. Am. 6, 8. u) conf. Ps. 109, 12. x) Ier. 15, 8. c. 18, 21. y) ex iusta talione. vid. c. 1, 23. c. 10, 2. Ex. 22, 23. & cf. Hos. 14, 4. z) *vniuersitas populi & quisque.* v. 8. Ier. 6, 13. a) *hypocrita.* c. 10, 6. b) *& malitiosus.* c. 1, 4. Prou. 17, 4. c) c. 32, 6. Ps. 14, 1. d) *Itaque in omnibus his* malis. vid. v. 11. e) ad grauius percutiendum. cf. Leu. 26, 21. 28. 41.

℣. 17. f) S. *Eo quod ardens.* c. 1, 31. c. 10, 17. c. 62,

c. 51, 1. g) *improbitas* populi. Deut. 9, 4. 5. Mal. 3, 19. Prou. 11, 5. h) c. 5, 6. c. 10, 17. c. 32, 13. i) *consumet.* Ex. 3, 2. cf. 2 Sam. 23, 6. 7. k) *& incendit*, incendium fecit. c. 33, 12. l) *implexa.* (3) c. 10, 34. Gen. 22, 13. m) *vt expandant & eleuent se.* (1) n) *eleuatione fumi* s. sicut fumus sese conuolutus extollit, & in aere extenuatur ac euanescit. cf. c. 28, 1. 3. Hos. 13, 3. Ps. 68, 3.

℣. 18. o) *in ira* aut furore s. *excandescentia Domini* c. 10, 6. c. 13, 9. 13. p) c. 1, 24. q) S. & Tig. *obscurata est.* Vulg. *conturbata est*; rectius LXX. Ion. Ar. *combusta* l. *exusta est terra.* (1) nam Ghatmon per G... Arab. est *æstus ingens & suffocans.* Cf. Ioel 1, 12. 19. 20. Am. 7, 4. r) factusque est populus sicut *pabulum ignis.* (2) v. 4. coll. 1 Reg. 5, 25. cf. Am. 4, 11. s) 2 Reg. 7, 6. t) *non parcunt*, aut clementia vtuntur. 1 Sam. 15, 3. Conf. 2 Par. 28, 6. 9. ℣. 19. u) *Et licet* (vnus alterum v. 18.) *abripuerit* vel *exsciderit* Hab. 3, 17. Ez. 37, 11. Thr. 3, 54. x) *ad dextram*, vt Ephraim Iudam cf. 2 Reg. 14, 12. seqq. 2 Par. 28, 6. y) *esurit tamen* adhuc & sitit alterius sanguinem. Nam quod illud quidam de fame ventris accipiunt ad litteram, non placet etiam *Schmidio*, sed potius accipiendum videtur de fame odii & crudelitatis vnius aduersus alterum. Conf. infra c. 29, 8. z) & licet deuoret alterum *ad sinistram.* conf. c. 54, 3. Zach. 12, 6. a) *non tamen exsatiantur.* conf. c. 56, 11. b) *vnusquisque carnem brachii sui vorant* mutuis cædibus & rapinis. Locutio prouerbialis, vt Gal. 5, 15. ℣. 20. c) Modo *Manasses* rodit & odit Ephraimum; & hic vicissim illum, quod ex hoc loco discimus. d) modo *coniunctim illi* agunt *contra Iudam.* vid. c. 7, 1. & conf. c. 11, 13. e) vid. v. 11. 16. c. 10, 4. CAP. X, ℣. 1. f) c. 1, 4. Continuatur hic vsque ad v. 5. Comminatio aduersus Israelitas & Iudæos c. 9, 7. seqq. cœpta. Deinde Assyriis oppressoribus grauissimas pœnas minatur v. 6.-19. & tandem piorum reliquias solatur v. 20. seqq. g) *statuentibus*, *decernentibus* Iud. 5, 9. Prou. 8, 15. h) *statuta.* (2) Iud. 5, 15. i) c. 1, 13. c. 59, 4. k) *& scriptitantibus.* Pi. h. l. tantum. l) *laborem* ad malum comparatum Num. 24, 21. Ps. 7, 15. m) qui praua illa decreta *scribunt.* ℣. 2. n) *vt declinare faciant* c. 29, 21. Prou. 18, 5. Am. 2, 7. c. 5, 12. o) *a iudicio vel caussa sua* Ier. 5, 28. p) *miseros.* Am. 4, 1. q) Prou. 22, 22. Ps. 35, 10. r) Coh. 5, 7. s) c. 14, 32. t) c. 1, 17. 23. u) conf. c. 9, 16. Ex. 22, 22. x) c. 8, 1. c. 11, 14. ℣. 3. y) *diei* vel *in die.* Hab. 3, 16. z) *visitationis.* Hos. 9, 7. LXX. vt 1 Pet. 2, 12. a) *& deuastationi.* c. 6, 11. Ps. 35, 8. b) quæ *a longinquo*, remoto loco. c. 30, 27. c) *ad quem?* c. 22, 15. d) 2 Sam. 12, 29. e) c. 20, 6. c. 31, 1. f) *& vbi.* Ruth 2, 19. g) Ps. 50, 14. h) opes & principes. conf. v. 16. 18. c. 5, 13. ℣. 4. i) *si non*, subintell. אם, vt c. 7, 21. conf. Gen. 43, 3. al. *qui non*, subintell. relatiuo, vt Ex. 4, 13. k) *incuruauerint se* coram hoste victore. conf. Iud. 11, 35. Homine Esth. 7, 2. 5. Deo 1 Reg. 8, 54. l) *pro vincto* vel *sub vinctum* (2) c. 24, 22. m) *tum sub occisis* cadent, qui autem caduut sub aliis, miseriores sunt cadentibus super ipsos. *Gussetius* p. 128. seqq.

℣. 15. העם־ sine Metheg 1. 2. 5. 6. 9.-12. 17. 18. 20. 21. ℣. 16. אלמנתיו defect. in 6. 9. 22. sic fe. 2. secundum Masor. ᵉʳ Erffurtensem. ℣. 18. *Spatium præmittunt* 7. 18. & Ber. CAP. X, ℣. 2. Pro עמי hab. עמר 1. 2. 5.

Idola eorum igni tradam. cf. infra c. 37, 10. seqq. & ibid. v. 19.

ולשומו קרי

℣. 11. t) Verum fiet. Opponit nunc iudicium Dei aduersus consilium & ferociam Assyriorum. u) cum produxerit seu perfecerit c. 38, 22. Zach. 4, 9. Thren. 2, 17. x) opus suum, quod ipse intendit v. 6. cf. c. 28, 21. y) vide c. 37, 36. 2 Reg. 19, 35. z) i. e. superbiam in actum deductam. cf. Rom. 6, 21. a) c. 9, 8. b) c. 14,

ועתודותיה קרי

כביר קרי

25. c) c. 3, 18. c. 13, 19. d) cf. v. 33. c. 2, 11.

℣. 13. e) cf. Deut. 8, 17. f) cf. Ier. 9, 22. Ez. 28, 4. g) c. 5, 21. 1 Sam. 16, 8. h) Deut. 32, 8. i) & thesauros, paratas ab iis opes. (1) conf. Prou. 24, 27. k) prædatus sum vel prædabor. Pi. (1) cf. c. 17, 14. l) & descendere faciam, deturbabo c. 14, 11. 15. Obad. v. 3. 4. m) vt Omnipotens quis Deus c. 1, 24. cf. c. 14, 14. n) sedentes, S. in alto honorum & potentiæ gradu constitutos, sed Ion. add. in validissimis arcibus s. munimentis. sic cf. Obad. v. 3.

אפו ועוד ידו נטויה : הוי אשור שבט ה

6 אפי ומטה־הוא בידם זעמי : בגוי חנף אשלחנו ועל־

עם עברתי אצונו לשלל שלל ולבז בז ולשימו מרמס

7 כחמר חוצות : והוא לא־כן ידמה ולבבו לא־כן יחשב

8 כי להשמיד בלבבו ולהכרית גוים לא מעט : כי יאמר

9 הלא שרי יחדו מלכים : הלא ככרכמיש כלנו אם־לא

כארפד חמת אם־לא כדמשק שמרון : כאשר מצאה י

ידי לממלכת האליל ופסיליהם מירושלם ומשמרון :

11 הלא כאשר עשיתי לשמרון ולאליליה כן אעשה

לירושלם ולעצביה :

12 והיה כי־יבצע אדני את־כל־מעשהו בהר ציון

ובירושלם אפקד על־פרי־גדל לבב מלך־אשור ועל־

13 תפארת רום עיניו : כי אמר בכח ידי עשיתי ובחכמתי

כי נבנותי ואסיר ׀ גבולת עמים ועתידתיהם שושתי

14 ואוריד כאביר יושבים : ותמצא כקן ׀ ידי לחיל העמים

וכאסף ביצים עזבות כל־הארץ אני אספתי ולא היה

נדד כנף ופצה פה ומצפצף : היתפאר הגרזן על טו

החצב בו אם־יתגדל המשור על־מניפו כהניף שבט

16 את־מרימיו כהרים מטה לא־עץ : לכן ישלח

האדון אדני צבאות במשמניו רזון ותחת כבדו יקד

17 יקד כיקוד אש : והיה אור־ישראל לאש וקדושו

ללהבה ובערה ואכלה שיתו ושמירו ביום אחד :

18 וכבוד יערו וכרמלו מנפש ועד־בשר יכלה והיה

כמסס

℣. 14. o) Immo inuenit v. 10. p) c. 8, 4. c. 60, 5. 11. q) aut sicut colliguntur, vna auferuntur. Gen. 30, 23. Ier. 16, 5. r) c. 59, 5. Deut. 22, 6. s) i. e. omnem populum & bona terræ, meton. t) mouens, volitans, aufugiens ℣. 31. c. 16, 2. 3. u) aut aperiens os. Ez. 2, 8. Iob. 35, 16. x) c. 8, 19. Ion. aut verbum oblocutus. ℣. 15. y) c. 44, 23. Ex. 8, 5. Iud. 7, 2. z) securis. (4) Deut. 19, 5. c. 20, 19. 1 Reg. 6, 7. a) contra illum, qui ea lignum vel lapidem cadit c. 5, 2 Ion. add. dicendo: en ego scidi! b) Hitp. (4) Dan. 11, 36. 37. Ez. 38, 23. c) serra. (1) rad. 1 Par. 20, 3. d) v. 32. Ex. 20, 22 Ion. add. dicens: nonne ego secui! Comparatur autem Rex Assyrius cum serra ratione effecti, item determinationis & subordinationis. Dorscheus e) ac si mouere vel agitare vellet virga. f) v. 5. c. 28, 27. g) eos, qui ipsam tollunt. Ex. 14, 16. 2 Reg. 6, 7. h) acsi tollere vellet baculus hominem, qui eum gestat, nec lignum est. ℣. 16. i) v. 33. c. 1, 24. c. 19, 4. k) in pinguia eius c. 17, 4. Ps. 78, 31. l) maciem. (3) Mich. 6, 10. Ps. 106, 15. conf. infra c. 24, 16. m) v. 3. 18. c. 8, 7. n) ardebit Deut. 32, 22. o) ardor. (1) lues sc. ardentissima. conf. 2 Sam. 24, 15. seqq p) sicut ardet ignis. c. 65, 5. ℣. 17. q) c. 9, 1. c. 60, 1. Angelus Domini c. 37, 36. r) conf. c. 33, 14. Deut. 4, 24. c. 9, 3. Hebr. 12, 29 s) c. 1, 4. t) conf. Obad. v. 18. u) c. 1, 31. x) c. 9, 17. y) vid. 2 Reg. 19, 35. ℣. 18. z) Tunc etiam gloriam. v. 16. a) silua eius, immanium bellatorum, coll. v. 19. 34. sed Schmid. sedem regni intelligendam esse putat. b) aut Carmeli eius, si culti montis vel agri figura instructissimum & numerosissimum exercitum magis exprimit. cf. c. 16, 10. c. 29, 17. & not. Ios. 12, 22. c) i. e. totos quoad animum & corpus ex viuis tollet.

n) vid. c. 5, 25. c. 9, 11. 16. 20.

℣. 5. o) Væ tamen etiam Assyrio. vid. not. v. 1. & c. 36, 1. seqq. p) qui virga est ira mea. v. 15. 2 Sam. 23, 21. q) nam ipse baculus in manu hostium, quo tam potenter percutiunt, est indignatio s. ira mea. v. 25. cf. c. 7, 17. seqq. c. 8, 7. 2 Reg. 16, 2. c. 17, 7. 18. 19. &c. cf. etiam Ier. 25, 9.

℣. 6. r) contra gentem hypocriticam c. 9, 16. c. 32, 6. c. 33, 14. mittam equidem illum. s) c. 9, 18. t) cf. c. 36, 10. Am. 6, 11. & not. 2 Sam. 12, 11. c. 16, 10. u) vid. c. 8, 1. 4. x) c. 33, 23. y) c. 13, 9. c. 37, 9. z) c. 5, 5. a) c. 5, 25. c. 41, 25. Mich. 7, 10. cf. 2 Reg. 13, 7.

℣. 7. b) At ille Assyrius v. 5. c) cogitabit c. 14, 24. Num. 33, 56. d) 1 Sam. 18, 25. e) nam vt disperdat eos, in animo habebit c. 23, 11. cf. Apoc. 11, 18. f) non Iudæos tantum, sed alias etiam & complures gentes.

℣. 8. g) cf. 1 Reg. 20, 1. 2 Reg. 25, 28. hinc fastuosus ille Regum Orientis titulus: Rex regum Ez. 26, 7. Deo & CHRISTO tribuendus 1 Tim. 6, 15. Apoc. 17, 14. c. 19, 16. coll. c. 1, 5.

℣. 9. h) sicut Carchemis ad Euphratem Ier. 46, 2. 2 Par. 35, 20. i) etiam Calno fuit. Am. 6, 2. Bocharto Callinicon in Osroena. k) vid. 2 Reg. 18, 34. l) c. 11, 11. vrbs vetus & amplissima Am. 6, 2. in extremis finibus Israelis a septemtrione Num. 34, 8. m) c. 8, 4. n) ita etiam Samaria facile expugnabitur. c. 8, 4.

℣. 10. o) v. 14. Ps. 21, 9. sc. vires ad regna illa euertenda. conf. Leu. 25, 26. 28. Iob. 31, 25. p) idoli vel inanis cuiusdam numinis v. 11. Ier. 14, 14. Leu. 19, 4. cf. infra c. 36, 20. c. 37, 19. q) S. ita etiam sculptilia eorum (c. 30, 22.) de Hierosolyma & Samaria inueniet. Kimchi subintell. adiectiuo: quamuis sculptilia ipsorum robustiora essent, quam Hierosolyma & Samaria.

℣. 11. r) v. 10. c. 2, 8. 18. s) c. 46, 1. 1 Sam. 31, 9. vt vrbem scil. facile expugnem, & idola

---

℣. 6. מרמס sic per Patach 1, 2. 6. 9. 11. 14. 17. 18. 20. & Ber. sec. M. I. at ceteri per Kamets. ℣. 13. נבנותי sic defect. 1. 2. 6. 9. sec. Mas. Erff. גבולות ita 2. sec. Mas. impr. ad Ps. 74, 17. שושתי sic per ס loco ש 6. 9. in margine & 1. in textu; sic su. 5.: contra Mas. impr. Hos. 2, 6. (8) ℣. 14. כקן fine Psik 2. 10. 14. contra Ind. Bas. f. 60. c. 6. ℣. 15. ואת cum præf. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. sec. explicationem Raschi: quasi agitaret virga seipsam & manum attollentis ipsam. sed sine ו ceteri & in marg. 22. sec. Masor. fin. f. 12. d. ℣. 16. Pro אדני hab. יהוה 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ℣. 17. ובערה per Darga 17. 18. Ber. & cum Rbhia simul 22.

19 כמסס נסס׃ ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם׃
כ והיה ביום ההוא לא יוסיף עוד שאר ישראל
ופליטת בית יעקב להשען על מכהו ונשען על יהוה
21 קדוש ישראל באמת׃ שאר ישוב שאר יעקב אל אל
22 גבור׃ כי אם יהיה עמך ישראל כחול הים שאר ישוב
23 בו כליון חרוץ שוטף צדקה׃ כי כלה ונחרצה אדני
יהוה צבאות עשה בקרב כל הארץ׃
24 לכן כה אמר אדני יהוה צבאות אל תירא עמי ישב
ציון מאשור בשבט יככה ומטהו ישא עליך בדרך
כה מצרים׃ כי עוד מעט מזער וכלה זעם ואפי על
26 תבליתם׃ ועורר עליו יהוה צבאות שוט כמכת מדין
בצור עורב ומטהו על הים ונשאו בדרך מצרים׃
27 והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל
28 צוארך וחבל על מפני שמן׃ בא על עית עבר במגרון
29 למכמש יפקיד כליו׃ עברו מעברה גבע מלון לנו
ל חרדה הרמה גבעת שאול נסה׃ צהלי קולך בת גלים
31 הקשיבי לישה עניה ענתות׃ נדדה מדמנה ישבי הגבים
32 העיזו׃ עוד היום בנב לעמד ינפף ידו הר בית ציון
33 גבעת ירושלם׃ הנה האדון יהוה צבאות
מסעף פארה במערצה ורמי הקומה גדעים והגבהים
34 ישפלו׃ ונקף סבכי היער בברזל והלבנון באדיר
יפול׃

ויצא

d) sicut cum labefit vel *cadit.* Kal (1) cf. c. 13, 7. Ios. 14, 8. *e) signifer, qui vexillum erigit.* (4) c. 59, 19. Quemadmodum si in exercitu signifer cadit, reliqui sub vexillo eius militantes diffugiunt, sic Assyrii diffugituri erant præcipuis & fortioribus ipsorum occisis. *Schmid.*

℣. 19. *f) quod vero attinet ad residuum.* cf. c. 16, 14. *g) arborum silua eius* v. 18. 34. *h)* exigui *numeri* illæ *erunt.* Gen. 34, 30. Deut. 4, 27. vt vel puer eas describere possit, quæ antea innumeræ erant.

℣. 20. *i)* Exponitur nunc fructus & effectus istius iudicii apud Israelitas, conuersio reliquiarum ad Deum & Messiam suum. v. 23. *k)* v. 21. c. 11, 11. 16. *l)* c. 4. 2. *m) inniti.* c. 30, 12. 2 Par. 16, 7. *n) percussori suo* v. 24. c. 14, 6. c. 27, 7. vid. c. 7, 17. seqq. c. 8, 4. & cf. c. c. 2 Reg. 15, 19. c. 16, 7. 8. *o)* c. 50, 10. 2 Par. 13, 18. *p)* Ion. *Verbo Domini*: *q)* v. 17. c. 1, 4. c. 12, 6. *r)* c. 47, 1.

℣. 21. *s) Reliquiæ* enim *conuertentur.* v. 22. quod nomen filii Esaiæ significabat c. 7, 3. cf. Hos. 3, 5. *t)* Messiam c. 9, 5. cf. c. 11, 2.

℣. 22. *u) Nam* sic etiam N. T. tempore fiet, *etsi fuerit populus tuus, ô Israel. x)* Ps. 139, 18. Hos. 2, 1. Iob. 6, 3. *y)* non quidem omnes, sed *reliquiæ* tamen conuertentur. v. 21. Rom. 11, 5 *z) in illa* infinita multitudine. *a) Consumtio* (2) Deut. 28, 65. *b) decisa* vel *abbreuiata est* Iob. 14, 5. cf. Matt. 24, 22. *c) exundans, redundans* erit c. 28, 18. vt torrens 2 Par. 32, 4. aut equus effusus Ier. 8, 6. *d) per iustitiam* seu *cum iustitia.* Finalis & pœnalis hæc sententia *exundabit in iustitia*, vt agnoscant reliquiæ *benignitatem & seueritatem Dei.* Rom. 9, 27. c. 11, 22.

℣. 23. *e) Nam consummationem.* 1 Sam. 20, 33. *f)* sed *abbreuiationem* facturus est. c. 28, 22. Dan. 9, 27. *g)* Ion.

Ion. *cum omnibus impiis in terra.* LXX. vt Rom 9, 28.

℣. 24 *h) Proinde sic dixit Dominus* in solatium piorum. *i)* c. 37, 6. c 41, 10. 13. *k) qui virga te percutiet,* v. 15. 20. c. 7, 20. c. 8, 3. Mich. 4, 14 *l) & baculum suum* v. 15 c. 9, 3. c. 14 5. *m) pro more Aegyptiorum* sicut olim Aegyptii v. 26. Am. 4, 10. coll Ex. 1, 13.

℣. 25. *n)* c. 16, 14 c. 24, 17. *o) & consummata erit indignatio mea* aduersus impios c. 27, 4. c. 54, 9. Ez. 16, 42 Dan. 11, 36. Ion. *& desinent a vobis maledictiones, o domus Iacobi. p) & ira mea* erit *propter consumtionem*

בת קרי

הפטרת יום שמיני של פסח

Assyriorum, (1) ad eos consumendos. Ion. *& ira mea erit contra gentes, qua scelus perpetrant, ad eas consumendas.*

℣. 26. *q) & tunc excitabit* Deus contra Assyrium, & eius similes. 2 Sam. 23, 18. *r)* c. 28, 15 *s)* c. 9, 3. Iud. 7, 21. seqq. *t)* Iud. 7, 25 *u) & sic baculus* Dei iterum quasi tolletur *aduersus mare,* vt Ex. 14, 16. 26. cf. infra c. 11, 15. *x) eumque tollet* aduersus Assyrios *in via Aegypti*; vel *sicut* olim *in Aegyptios* v. 24. quos vna omnes in mari submersit Deus Ex. 14, 27. ℣. 27. *y)* c. 9, 3. c. 14, 25. *z) & iugum eius* Gen. 27, 40. Ier. 30, 8. *a) corrumpetur enim* iugum c. 13, 5. Iob. 17, 1 *b) propter pinguedinem* c. 25. 6. c. 30, 23. Ps. 104, 15. sed Cocc. Lexicon p 213. *propter oleum*, h. e. propter spiritum filiationis, & effusum Spiritum S., abolebitur iugum seruitutis. sic cf. c. 11, 2. c. 61, 3. Ps. 23, 5. Ion. *frangentur gentes coram Messia.* ℣. 28. *c) Venit* seu *veniet* (præteritum prophet. vt c. 5, 13. c. 9, 2.) quidem hostis *ad Aiath.* Repræsentatur nunc a Propheta expeditio hostium, & quomodo de die in diem castra versus Hierosolyma promouerint; sed irrito conatu & suo cum exitio v. 33. *d)* Hillero locus *Ai*, vrbis olim euersæ Ios. 8, 28. *e)* 1 Sam. 14, 2. *f)* S. *contra Michmasch* 1 Sam. 13, 2. *g) deponet* s. *mandabit* Ps. 31, 6. Ps. 109, 6. Ier. 36, 20. *h) arma* & bellica sua impedimenta 1 Sam. 10, 22. c. 17, 22.

℣. 29. *i)* Transiuerunt iam *transitum* c. 16, 2. 1 Sam. 14, 4. *k)* Ios. 18, 24. *l)* c. 1, 8, Ios. 4, 3. *m) nobis erit*, dicunt hostes. *n)* c. 19, 16. 1 Sam. 13. 7. *o)* Ios 18, 25. *p)* 1 Sam. 11, 4. *q) fugit* c. 17, 13. c. 31. 8. ℣. 30. *r) Eiula, attolle* vocem. (8) vel tristem, vt h. l. vel lætam, vt c. 12, 6. c. 24, 14. c. 54, 1. Ier. 50, 11. Esth. 8, 15. proprie est *hinnire*, vt equus Ier. 5, 8. *s)* 1 Sam. 25. 44. *t) attende* c. 28, 23. 1 Sam. 15, 22. *u) ad Lais.* cf. Iud. 18, 27. 7. *x) o misera* c. 54, 11. Paronom. vt c. 5, 7. *y)* Ios. 21. 18. Ier. 1, 1. ℣. 31. *z) Amouit se* c. 10, 14. *diffugit* c. 22, 3. *a)* cf. Ios. 15, 31. *b) incolæ Gebim.* cf. 2 Reg. 3, 16. *c) congregarunt se* & pecora sua. Ier. 4, 6. c. 5, 1. Ex. 9, 19. ℣. 32. *d)* ad consistendum *in Nobe* 1 Sam. 21, 1. c. 22, 19. *e)* & tunc *mouebit* Assyrius *manum suam* v. 15. c. 11, 15. c. 13, 2. cf. c. 19, 16. Iob. 31, 21. *f)* versus *montem filiæ Sionis* c. 1, 8. & versus *colles Hierosolymorum.* Ps. 125, 2. Præpositio subintell. vt 1 Sam. 13, 20. ℣. 33. *g)* sed *ecce!* admirandam Seruatoris tui potentiam & vindictam. *h)* vid. v. 12. 16. *i) amputaturus est.* (1) cf. nomen c. 27, 10. Coniug. Piel hic est priuatiua, vt in זנב, חטא, סקל. *k) ramum.* (1) cf Ez. 17, 6. *l) cum violentia.* (1) *m) & alti proceritate rami.* cf. c. 37, 24. *n) exciserunt.* c. 14, 12. Iud. 21, 6. *o)* Ps. 138, 6. *p)* c. 5, 15. Ez. 21, 31. ℣. 34. *q)* S. *Exscindet etiam.* (3) c. 29, 1. Iob. 19, 26. *r) implexa* c. 9, 17. *s)* vid. v. 19 *t) & iste Libanus*, s. exercitus Assyriacus, qui Libano eiusque arboribus robore & multitudine confertur. conf. Ez. 31, 3. Ion. *& bellatores eius in terra Israelis prosternentur. u) per magnificum* Ecclesiæ suæ vindicem, Messiam c. 33, 21. 1 Sam. 4, 8. *x) cadet.* 2 Sam. 1, 19.

℣. 24. ומטהו ישא sic 1. 3. & fu. 5. ℣. 28. עית *Iod per Pat.* 5--9. 11, 12. 13. 15. 16. 19. 22. למכמש per *Pat.* 2. 6, 9. 10. 14. 20. ℣. 34. סבכי sine *Meth.* 1. 2. 5. 21. 23. contra *M. I.* at per *Chateph pat.* sub ב 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. contra *M. I.*

CAP.XI.

יא ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה: ונחה עליו
2 רוח יהוה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח
3 דעת ויראת יהוה: והריחו ביראת יהוה ולא־
למראה עיניו ישפוט ולא־למשמע אזניו יוכיח:
4 ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי־ארץ והכה־
ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע: והיה צדק ה
6 אזור מתניו והאמונה אזור חלציו: וגר זאב עם־כבש
ונמר עם־גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדו ונער קטן
7 נהג בם: ופרה ודב תרעינה יחדו ירבצו ילדיהן ואריה
8 כבקר יאכל־תבן: ושעשע יונק על־חר פתן ועל
9 מאורת צפעוני גמול ידו הדה: לא־ירעו ולא־ישחיתו
בכל־הר קדשי כי־מלאה הארץ דעה את־יהוה כמים
לים מכסים: והיה ביום ההוא שרש ישי י
אשר עמד לנס עמים אליו גוים ידרשו והיתה מנחתו
כבוד:
11 והיה ביום ההוא יוסיף אדני שנית ידו לקנות את־שאר
עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש
ומעילם

℣. 3. *m) Et suffire eius* seu munus sacerdotale. cf. Ex. 30,38. Eph. 5,2. Apoc. 8, 3. Al. *& odorari* seu cognitio *eius*, coll. Leu. 26,31. sed coactius. *n) erit* s. *fiet in timore Dei.* vid. Hebr. 5,7. Ps. 16,8. *o)* cf. 1 Sam. 16, 7. Ioh. 2,24.25. c. 7, 14. Apoc. 2, 23. *p)* tanquam Rex & Propheta. cf. c. 42, 4. Ps. 82, 1. *q)* cf. Matt. 7, 22. *r)* v. 4. c. 2,4.

℣. 4. *s)* Ps. 72, 2. 4. Apoc. 19,11. *t)* pauperes spiritu Matt. 5,3.6. secus quam faciunt iudices Iudæorum supra c. 10, 1. *u)* v. 3. Prou. 9, 7. 8. *x)* Ps. 45,7. Ps. 67, 5. *y)* Zeph. 2, 3. Ps. 76,10. Mat. 5,5. *z)* Mal. 3,24. Apoc. 19,15. *a)* i. e. sec. LXX. *verbo oris sui.* cf. Rom. 1, 16. 2 Thess. 2, 8. *b)* cf. c. 4, 4. c. 40,7. c. 63,10. Iob. 15,30. Ion. *& verbo labiorum suorum occisurus est Armillum* (Antichristum) *impium. c)* cf. 1 Reg. 19, 17. 2 Reg. 1, 10. 12, *d)* Antichristum cum impio grege suo. Apoc. 19, 21. Hunc versum citat & adcommodat Paulus ad Antichristum 2 Thess. 2, 8. adeoque ad extremum iudicium, quoad vltimum complementum. Interim generalis manet sententia & omnium temporum. Nam *improbus* se tam late extendit, quam terra. *Dorscheus.* ℣. 5. *e)* c. 32, 1. Ps. 45, 8. Apoc. 19, 11. *f)* cf. c. 5, 27. 2 Reg. 1, 8. Apoc. 1, 13. *g)* c. 25, 1. c. 33, 6. Deut. 32, 4. *h)* cf. Eph. 6, 14. 1 Pet. 1, 13. Non carnalibus armis, *sed iustitia & fide promissionum* regnum suum stabiliet & propagabit: hostibus Ecclesiæ, qui veluti feræ bestiæ eam vastabant, vel conuersis, vel iusto iudicio tollendis. ℣. 6. *i) Tunc commorabitur* c. 33, 14. *lupus cum agno* c. 65, 25. Qualis amica cohabitatio etiam in statu integritatis fuit, antequam creatura per hominis peccatum vanitati subiecta est Rom. 8, 20. Conf. seq. v. 7. & Gen. 1,30. Parabolice tamen *ferarum nomine* vel feræ & truculentæ gentes intelliguntur ad Christum conuertendæ, vel violenti homines, qui per vim Spiritus Christi mitescent & mansueti fient. Prout Paulus ex lupo factus est agnus, immo Pastor in Christi ouili. Conf. *Bochart.* Hieroz. P. I, p. 410. & 776. *k) & pardus.* (6) Ier. 5,6. Hos. 13, 7. Hab. 1, 8. *l)* v. 7. conf. c. 35, 9. Hos. 2, 20. significatur, gentes ferocissimas in concordiam christianam coituras. *Dorscheus.* *m)* Iud. 14, 5. *n)* c. 1, 11. *o) vna* erunt sine antipathia aut discordia. *p) ducet ea.* c. 20, 4. c. 60, 11. Ex. 3, 1. ℣. 7. *q) sic etiam iuuenca & ursa* 2 Reg. 2, 24. vna *pascent*; inter quæ etiam maximum odium & discordia est. *Clemens Alexandrinus* per vaccam *Iudæum*, per vrsum autem *gentilem* intelligit, in eandem Ecclesiam consociandos. Strom. VI. p. m. 640. *r)* c. 65, 25. Gen. 1, 30. ℣. 8. *s) Quin ludet, & cum delectatione oculos coniiciet* seu *visum oblectabit.* Ps. 94, 19. conf. Es. 66, 12. *t)* 1 Sam. 14, 11. *u) aspidis.* (6) Ps. 58, 5. Ps. 91, 13. *x) foramen* seu egressum. (1) *y) basilisci.* (4) c. 59, 5. Ier. 8, 17. conf. Es. 14, 29. *z) ablactatus.* c. 28, 9. *a) manum suam mittet.* (1) Arab. frequentius. Luc. 10, 3. 19. 20. ℣. 9. *b)* c. 41, 23. Gen. 19, 7. Iud. 19, 23. 1 Sam. 12, 25. *c)* c. 1, 4. c. 36, 10. c. 65, 25. Iud. 2, 19. Ps. 14, 1. *d)* conf. c. 2, 4. c. 32, 17. 18 c. 54, 13. *e)* conf. c. 30, 20. Ier. 31, 34. Hab 2, 14. Dan. 12, 4. *f)* c. 28, 9. conf. not. Deut. 1, 27. c. 10, 11. Ion. *cognitione timoris Domini. g) quæ mari* seu maris alveo Gen. 1, 10. *tegumentum præbent, mare obtegunt.* vid. Ez. 31, 15. Hab. 2, 14. Ps. 104, 6. Iob. 36, 30. ℣. 10. *h)* v. 11. c. 2, 17. 20. *i)* quod ad *Radicem Isai* v. 1. c. 53, 2. Christum scilicet Rom. 15, 12. in quo solo stat & conseruatur familia Dauidis. Apoc. 5, 5. c. 22, 16. *k) qui stans* erit. Mich. 5, 3. *l) in signum* omnium *populorum.* v. 12. Ex. 17, 15. Num. 21, 8. 9. *m) ad Eum*, tanquam verum & diuinum oraculum Ioh 1, 18. *consultum ibunt*; missis falsorum fictorumque numinum vaticiniis. 1 Cor. 12, 2. *n)* conf. c. 8, 19. 2 Reg. 1, 3. 1 Par. 10, 13. *o) quies*, quam ipse dabit suis. Ps. 95, 11. Matt. 11, 29. al. *locus quietis ipsius*, scilicet Ecclesia. conf. c. 66, 1. Ps. 132, 14. *p)* c. 4, 5. c. 24, 23. Apoc. 21, 11. ℣. 11. *q)* quando Ecclesia quiete gloriosa fruetur. v. 10. c. 12, 1. *r) iterum adplicabit.* conf. c. 9, 10. c. 8, 5. 2 Sam. 24, 1. *s)* conf. Ex. 2, 20. c. 7, 4. c. 13, 9. &c. *t)* Ex. 15, 16. *u)* v. 16. vid. c. 10, 20. seqq. *x)* v. 10. c. 24, 6. Zach. 9, 7. *y)* c. 10, 5. *z)* Ex. 1, 13. Ioel 4, 19. Apoc. 11, 8. *a) ex Thebaide* seu superiore & Aethiopiæ contermina parte Aegypti, Ier. 44, 1. Ez. 29, 14. in qua *Phaturites* nomus, teste *Plinio H. N. libr.* 5. c. 9. & *Pathrusim*, a quibus Philistæi originem suam duxerunt. Gen. 10, 14 *b)* Gen. 2, 13.

CAP. XI, ℣. 1. *y) Prodibit a.* Gen. 1, 12. Iob. 31, 40. post longam annorum seriem, & tempore a Deo definito; destructo dudum Assyrio hoste. c. 10, 33. 34. *z) virga* seu *baculus.* (2) Prou. 14, 3. cf. supra c. 4, 2. Inde radix Chald. *baculo percussit.* Baculus, qui *sceptrum* erit, de quo Num. 24, 17. nempe *Messias*, cuius hic describitur persona & officium v. 3. seqq. & *regni* seu Ecclesiæ congregatio & propagatio, hostibus eius vel interemtis v. 4. vel conuersis v. 6. seqq *a) de trunco*, accisa stirpe. (3) c. 40, 24. Iob. 14, 8 *b) & surculus*, *propago.* (4) c. 11, 9. c. 60, 21. Dan. 11, 7. Ion. *& Messias.* cf. Matt. 2, 23. & Ioh. 1, 46. 47. *c) e radicibus Isai* v. 10. & Dauidis. cf. Matt. 1, 1. Luc. 2, 4 Act. 13, 23. Hebr. 7, 14. Ion. *de filiis filiorum eius* propagabitur. sic v. 10. *d) fructuosus erit*, spirituali sobole augebitur. c. 53, 10. Ez. 17, 23. cf. Gen. 1, 28. c. 9, 1. 7. c. 35, 11. Ex. 1, 7. Intelligitur omnino *Messias*, vt recte habet Chaldæus hic & v. 6. ex toto contextu. *Immanuel* sc. ille, de quo ceu fundamento omnis spei ac salutis hactenus a c. 7. pluribus locutus est Propheta; nequaquam v. Hiskias, qui dudum natus erat (vid. not. c. 7, 14.) non, cum truncus esset familia Dauidis, sed cum regia dignitate sua adhuc floreret.

℣. 2. *e) Quiescet enim super eo*, sec. humanam naturam. cf. c. 61, 1. Num. 11, 25. 2 Reg. 2, 15. Mat. 3, 16. Luc. 2, 40. 52. Ioh. 1, 33. Act. 2, 3. c. 10, 38. & quidem sine mensura Ioh. 3, 34. Ps. 45, 8. vt ex eius plenitudine nos omnes accipiamus Ioh. 1, 16. c. 4, 14. c. 7, 38. 39. LXX. vt 1 Pet. 4, 14. *f) Spiritus S.* cum donis suis vere diuinis & infinitis. cf. c. 42, 1. c. 61, 1. c. 63, 10. 14. Apoc. 1, 4. c. 3. 1. & typice 1 Sam. 16, 13. *g)* cf. Num. 27, 18. Deut. 34, 9. *h) & intelligentiæ* s. *discretionis* Prou. 18, 14. *i)* cf. c. 9, 5. *k)* c. 10, 21. cf. Iud. 3, 10. c. 11, 29. c. 13, 25. *l)* cf. v. 3. 2 Sam. 23, 3.

℣. 3.

CAP. XI, ℣. 1. *Spatium* præmissum repudiat h. l. *Abarbanel* ex libris correctis. ℣. 2. ונחה *milel* 2. 6. 9. contra *Mas.* 1. *Erffurt.* h. l. & præter *impressam* ad 2 Reg. 2, 15. ℣. 5. והיה *milel* 1. 2. 6. 9. 10. 20. ℣. 8. מארת ita 1. & in margine 6. 9. at מאירת cum *Kri* מאורת 2. & מארת *Masora Erffurtensis.* ℣. 11. אדני ita cum *Fsk* 2. 5. 7. 8. secundum *Indicem Basileensem* 5. 60. c. 6. אשר per *Makk.* 17. 18. & *Ber.*

12 ומעילם ומשנער ומחמת ומאיי הים ׃ ונשא נס לגוים
ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע
13 כנפות הארץ ׃ וסרה קנאת אפרים וצררי יהודה
יכרתו אפרים לא־יקנא את־יהודה ויהודה לא־יצר
14 את־אפרים ׃ ועפו בכתף פלשתים ימה יחדו יבזו
את־בני־קדם אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון
טו משמעתם ׃ והחרים יהוה את לשון ים־מצרים והניף
ידו על־הנהר בעים רוחו והכהו לשבעה נחלים
16 והדריך בנעלים ׃ והיתה מסלה לשאר עמו אשר
ישאר מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלתו
יב מארץ מצרים ׃ ואמרת ביום ההוא אודך יהוה כי Cap. XII.
2 אנפת בי ישב אפך ותנחמני ׃ הנה אל ישועתי אבטח
ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יהוה ויהי־לי לישועה ׃
3 ושאבתם־מים בששון ממעיני הישועה ׃ ואמרתם 4
ביום ההוא הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים
ה עלילתיו הזכירו כי נשגב שמו ׃ זמרו יהוה כי גאות
6 עשה מידעת זאת בכל־הארץ ׃ צהלי ורני יושבת מודעת קרי עד כאן
יג ציון כי־גדול בקרבך קדוש ישראל ׃ משא Cap. XIII.
2 בבל אשר חזה ישעיהו בן־אמוץ ׃ על הר־נשפה שאו־
נס

c) c. 21, 2. Gen. 10, 22. c. 14, 1. 9. Susiana Dan. 8, 2. d) Gen. 10, 10. c. 11, 2. c. 14, 1. e) c. 37, 13. vrbs vetus & amplissima Am. 6, 2. in extremis finibus Israelis a septentrione. Num. 34, 8. f) c. 24, 15.

ỽ. 12. g) v. 10. c. 5, 26. c. 49, 22. h) c. 27, 12. c. 56, 8. i) & dispersas oues. c. 33, 3. k) Mich. 4, 6. LXX. vt Ioh. 11, 52. l) c. 24, 16. Ez. 7, 2. conf. not. Deut. 22, 12.

ỽ. 13. m) c. 10, 27. Ez. 16, 42. n) respiciit ad c. 7, 2. 5. o) Esth. 3, 10. p) Mich. 5, 8. Prou. 2, 22. Ps. 37, 22. q) vid. c. 9, 19. 20. r) Num. 25, 17. s) cf. Ez. 37, 19. 22.

ỽ. 14. t) *Sed volabunt.* Hab. 1, 8. u) *in humerum*, subintellecto *constructo*, vt Gen. 2, 17. Ios. 3, 14. 2 Reg. 22, 27. At Ion. *Et coniungentur vno humero* (& vno animo) vt percutiant Philistæos. Sic *Rasch.* coll. Zeph. 3, 9. x) cf. c. 9, 11. 2 Par. 28, 18. y) c. 10, 2. z) Iud. 6, 3. Iob. 1, 7. a) mysticus. cf. c. 34, 5. 6. c. 63, 1. & 2 Sam. 8, 14. Ps. 60, 10. 2 Par. 28, 17. b) c. 25, 10. Ps. 83, 7. 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 24, 2. c) erunt *immissio* manus eorum. (3) Esth. 9, 19. 22. d) cf. 2 Sam. 10, 11. 12. 2 Reg. 24, 2. e) *obedientia eorum* erunt, i. e. ad nutum parati & obedientes. cf. 1 Sam. 22, 14. 2 Sam. 23, 23. Ion. *obedient illis.* Illustris fidei Christianæ per omnes gentes erga hostes victoria describitur verbis ex historia V. T. depromtis, & significantibus non istos, sed tales. *Dorscheus.*

ỽ. 15. f) S. *contra deuouebit.* cf. Num. 21, 23. Es. 34, 2. Ion. *exsiccabit.* g) i. e. *sinum.* conf. supra c. 5, 24. & vid. Ios. 15, 2. 5. h) vid. c. 10, 26. & cf. c. 27, 12. 13. Apoc. 17, 1. 15. i) c. 19, 4. 5. conf. Ioel 4, 18. Apoc. 11, 8. k) c. 10, 32. cf. c. 23, 11. l) populos fortes & numerosos. c. 44, 27. Apoc. 16, 12. m) *vehementia.* (1) Spiritus vel venti sui. sic LXX. Vulg. Ar. & plerique veteres. cf. c. 40, 7. Ex. 14, 21. c. 15, 8. 2 Sam. 22, 16. 1 Reg. 19, 11. Vel significantur *nubes & tenebræ* cum turbido vento. si conferas Ex. 14, 20. 1 Reg. 18, 45. & Syr. *Aimo*, Ar. *Gaimo*, nebula & *nubes, quæ cælum tegit.* &c. At Ion. habet: *Verbo Prophetarum suorum.* n) cf. Zach. 10, 11. o) i. e. *in plures.* cf. c. 4, 1. Leu. 26, 18. 21. Prou. 26, 25. &c. p) S. vt *viam faciat transeundi.* Ps. 25, 9. q) *cum calceis*; sicut olim per Iordanem transiuerunt. Ios. 3, 17.

ỽ. 16. r) Num. 20, 19. Ier. 31. 21. s) v. 11. c. 10, 20. t) Ex. 14, 29.

CAP. XII, ỽ. 1. u) sc. *tu populo mi* c. 10, 24. & reliquiæ veri Israelis ad Christum conuersæ. c. 11, 11. 16. Est autem hymnus hic conclusio concionum de Christo eiusque beneficiis, a c. VII. huc vsque. *cf.* not. c. 8, 1 x. v. 4. c. 11, 11. y) c. 25, 1. z) *nam* iure quidem *mihi iratus fuisti.* 1 Reg. 8, 46. Ps. 60, 3. Ion. add. *quia peccaueram coram te.* a) nunc tamen *recedet ira tua.* cf. c. 9, 20. b) c. 49, 13. c. 66, 13. Zach. 1, 17. cf. infra c. 25, 8. Apoc. 7, 17. c. 21, 4. ỽ. 2. c) En Deus Messias. c. 9, 5. c. 11, 1. seqq. c. 25, 9. Ion. *En super Verbo Dei, Redemtore meo*, ego confido! d) est *salus mea.* c. 25, 9. c. 33, 2. Ps. 62, 2. 3. 7. e) c. 36, 4. c. 26, 4. f) c. 33, 14. Ps. 27, 1. g) Habes hic canticum Mosis Ex. 15, 2. & Agni Ps. 118, 14. Apoc. 15, 3. h) Hillero *is qui erit*, nomen essentiale Dei T. O. M. & non minus, quam *Iehouah* omnes Dei perfectiones in conceptu suo inuoluens. c. 26, 4. c. 38, 11. Al. a rad. יאה significat *Deum in omni decore* maiestatis ac perfectionis, & *decentia* virtutum viarumque suarum se Ecclesiæ manifestantem. i) 2 Sam. 10, 11. cf. Apoc. 7, 10. c. 19, 1. & Mat. 1, 21. ỽ. 3. k) Gen. 24, 11. 13. LXX. vt Ioh. 2, 8. l) c. 55. 1. m) c. 35. 10. c. 51, 3. 11. cf. typum Num. 21, 17. seq. Ps. 105, 43. Ad declarandum ritum quendam singularem Festi Tabernaculorum aquæ hauriendæ ex fonte Siloam, eiusdemque cum magna pompa & hilaritatis demonstratione, vino mixtæ a Sacerdote in altare effundendæ, hoc veteres adhibuerunt in Codice *Succah* fol. 50. b. n) *ex Christo.* Zach. 13, 1. qui fons & petra est, ex qua olim Israelitæ quoque biberunt. 1 Cor. 10, 4. Is namque *fontes* habet *salutis* scaturientes in vitam æternam Ioh. 4, 14. c. 7, 38. & ex plenitudine eius omnes acceperunt Ioh. 1, 16. *Pluralem tamen*, qui etiam infra occurrit c. 41, 18. & Ps. 87, 7. non male de *Doctoribus Euangelii* intellexit *Ionathan*, ac versum ita declarauit; *Et suscipietis doctrinam nouam cum gaudio ex electis iustorum.* ỽ. 4. o) Tunc cantabitis *Te Deum laudamus!* conf. v. 1. p) vid. Ps. 105, 1. seqq. 1 Par. 16, 8. seqq. q) *commemorate* etiam aliis. c. 19, 17. c. 26, 13. r) c. 2, 11. Ps. 148, 13. s) Act. 4, 12. Phil. 2, 9. ỽ. 5. t) Messiam. Ier. 23, 6. Ps. 47, 7. Ps. 68, 5. 1 Tim. 3, 16. u) c. 26, 10. Ps. 93, 1. x) conf. c. 25, 1. seqq. Ex. 15, 1. Ps. 135, 6. y) *notum* hoc *factum est.* Hoph. (1) Altera lectio est ex *Pyal.* z) conf. c. 26, 9. c. 52, 10. Apoc. 15, 4. ỽ. 6. a) vid. c. 10, 30. b) c. 24, 14. c. 54, 1. c) Ier. 51. 35. d) Ps. 145, 3. Deut. 32, 3. Apoc. 11, 15. e) conf. c. 54, 10. seqq. c. 27, 3. &c. Mat. 18, 20. Apoc. 21, 3. c. 22, 3. f) c. 1, 4. c. 17, 7. Dan. 9, 24. Luc. 1, 35. 1 Cor. 1, 30. Ioh. 17, 19. Hebr. 10, 10.

CAP. XIII, ỽ. 1. g) c. 14, 28. 2 Reg. 9, 25. conf. Ier. 23. 33. seqq. h) conf. c. 21, 1. 6. 45. 46. 47. item Ier. 50. & 51. &c. Noua hæc est Prophetia de Babelis interitu, ad superiorum confirmationem & Ecclesiæ solatium scripta. Vt enim promissa c. XI. & XII. pace & quiete frueretur ciuitas Dei, inimica Babylon euertenda fuit. Loquitur vero Esaias de Babylone, non tantum proprie sic dicta, sed etiam de mystica, vt quisque ex collatis scripturis & S. Apocalypsi animaduertere facile potest. i) c. 1, 1. Eodem fortassis tempore, quo superiora, & viuo adhuc Ahaso, coll. c. 14, 28. ỽ. 2. k) *alto, eminenti,* al. *plano.* LXX. *campestri.* (1) cf. c. 49, 9. & not. Num. 23, 3. l) c. 5, 26. c. 49, 22. Ier. 4, 6.

ỽ. 15. ים sine *Metheg* omnes præter 5. at per *Patach* 6. 9. 10. 14. 20. CAP. XII, ỽ. 2. כי per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. ỽ. 4. ואמרתם per *Sakeph.* male 17. 18. *Ber.* ỽ. 6. יושבת sic *plene* 1. 7. 8. 33. fu. 2. at *defect.* ceteri, præter *Masoram impressam* Leu. 15, 23.

3 נס הרימו קול להם הניפו יד ויבאו פתחי נדיבים: אני
צויתי למקדשי גם קראתי גבורי לאפי עליזי גאותי:
4 קול המון בהרים דמות עם־רב קול שאון ממלכות
גוים נאספים יהוה צבאות מפקד צבא מלחמה:
ה באים מארץ מרחק מקצה השמים יהוה וכלי זעמו
לחבל כל־הארץ: הילילו כי קרוב יום יהוה כשד משדי
6
7 יבוא: על־כן כל־ידים תרפינה וכל־לבב אנוש ימס:
8 ונבהלו צירים וחבלים יאחזון כיולדה יחילון איש אל־
9 רעהו יתמהו פני להבים פניהם: הנה יום־יהוה בא
אכזרי ועברה וחרון אף לשום הארץ לשמה וחטאיה
י ישמיד ממנה: כי־כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו
11 אורם חשך השמש בצאתו וירח לא־יגיה אורו: ופקדתי
על־תבל רעה ועל־רשעים עונם והשבתי גאון זדים
12 וגאות עריצים אשפיל: אוקיר אנוש מפז ואדם מכתם
13 אופיר: על־כן שמים ארגיז ותרעש הארץ ממקומה
14 בעברת יהוה צבאות וביום חרון אפו: והיה כצבי מדח
וכצאן ואין מקבץ איש אל־עמו יפנו ואיש אל־ארצו
טו ינוסו: כל־הנמצא ידקר וכל־הנספה יפול בחרב:
16 ועלליהם ירטשו לעיניהם ישסו בתיהם ונשיהם
17 תשגלנה: הנני מעיר עליהם את־מדי אשר־כסף לא
18 יחשבו וזהב לא יחפצו־בו: וקשתות נערים תרטשנה
19 ופרי־בטן לא ירחמו על־בנים לא־תחוס עינם: והיתה
בבל

תשכבנה
קרי

ficat T. O. M. qui *solus omnibus necessitatibus & desideriis satisfacere potest*. Gen. 17, 1. In paronomasia autem sæpe non grammatica s. radix, sed sensus obseruatur, vt supra c. 5, 7.

℣. 7. q) c. 35, 3. LXX. vt Mat. 15, 32. r) c. 19, 1. 2 Sam. 17, 10. ὁ. δειλιάσει. Ioh. 14, 27.

℣. 8. s) c. 21, 3. ὁ. ταραχθήσονται. 1 Petr. 3, 14. t) *tormina*, c. 21, 3. 1 Sam. 4, 19. u) *& dolores* Hos. 13, 13. x) eos *corripient*. c. 33, 14. Ier. 49, 24. y) c. 42, 14. Ier. 6, 24. 1 Thess. 5, 3. z) c. 26, 17. c. 23, 5. a) Gen. 34, 33. Ps. 48, 6. b) *facies flammarum*, i. e. truculenti & non nisi iram ac deuastationem spirantes vultus, vt *flammas* fundere videantur. cf. c. 66, 15. Apoc. 9, 17.

m) *tollite vocem*, alta voce clamate. c. 37, 23. c. 58, 1. Gen. 39, 14. 15. Ez. 21, 27. n) *illis*, destructoribus Babelis v. 3. vt veniant. cf. Apoc. 19, 17. o) *agitate manum* c. 10, 32. p) *vt veniant in portas, ingrediantur portas* cf. Ios. 2, 1. Obad. v. 11 q) Iob. 12, 21. Ps. 107, 40.

℣. 3. r) *ego* Deus exercituum v. 4. & supremus rerum arbiter. s) c. 10, 6. Ier. 34, 22. Am. 6, 11. cf. not. 2 Sam. 16, 10. t) *consecratis meis* ad sacrum hoc bellum, vt Ier. 6, 4. c. 51, 27. 28. vel ad sacrum conuiuium, vt 1 Sam. 16, 5. *paratis*. cf. infr. c. 45, 1. & Apoc. 9, 15. u) *latos & exsultantes*. (4) c. 22, 2. x) *magnificentia seu excellentia mea*. Zeph. 3, 11. in euersione Babelis demonstranda.

℣. 4. y) c. 17, 12. c. 33, 3. z) *species* 2 Reg. 16, 10. a) *tumultus* c. 17, 12. c. 65, 6. b) ad bellum *congregatarum*. 1 Sam. 13, 5. 11. c) c. 1, 24. d) *lustrat*. Ex. 38, 21. 1 Sam. 13, 15. e) Num. 31, 14. 1 Par. 7, 4.

℣. 5. f) c. 46, 11. Ion. *ex terra remota*, g) e remotissimis etiam locis. cf. supr. c. 5, 26. Neh. 1, 9. & not. Deut. 4, 32. Inter illos autem Medos præcipuos fore, v. 17. indicat, & euentus docuit sub Dario Dan. 6, 1. & sub Cyro Dan. 6, 29. c. 10, 1. Hic enim, dirutis extimis muris, vrbis vastationem incepit, eamque Darius Hystaspides continuauit, tempus autem, vel potius prouidentia Dei, ita consummauit, vt de stupenda vrbe dudum nihil supersit. Vid. *Bocharti* Phaleg libr. 4. c. 15. h) *Iehoua* nimirum *cum instrumentis iræ suæ* paratus est. i) c. 30, 27. Ier. 10, 10. k) c. 10, 27. c. 32, 7. l) ὁ. πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. sic v. 7. c. 14, 26. cf. Luc. 21, 26. Apoc. 3, 10.

℣. 6. m) *Eiulate* igitur, Babylonii. c. 14, 31. LXX. vt Iac. 5, 1. n) v. 9. Ioel. 1, 15. Am. 5, 18. Apoc. 16, 14. o) qui *sicut ipsa vastatio* c. 22, 4. p) Ioel 1, 15. *Deum* significat

c) erunt *vultus* oppugnatorum Babelis. ℣. 9. d) de quo v. 6. e) *crudelis*. (4) Ier. 6, 23. f) v. 13. c. 10, 6. g) Ps. 69, 25. h) c. 10, 6. *terram*. LXX. vt v. 6. i) c. 5, 9. c. 24, 12. k) c. 1, 28. l) 1 Reg. 15, 27. Ps. 104, 34. ℣. 10. m) conf. c. 34, 4. Ez. 32, 7. Iud. 5, 20. n) *& sidera s. Oriones eorum*. (4) Am. 5, 8. Iob. 9, 9. Plerique existimant, *Orionem* ita vocari, ab inconstantia & mutabilitate aeris, quam inducat. Vnde etiam mensem *Kisleu* dictum coniiciunt a *frigore*, quod radix *Arab*. notat. Alii *Bootem s. caudam Vrsæ* sideris intelligi putant, aut *Arcturum*, qua voce Vulgatus nostram expressit Iob. 38, 31. Optime vero *Hillero* nostro in Onom. S. p. 56. *a fiducia s. spe* Ps. 78, 7. Iob. 31, 24. sic dicitur *Cynosura s. Vrsa minor*, sidus, *in quo fiducia & spes a Phœniciis nautis posita fuit*, teste *Cicerone* in 2. de nat. deorum p. m. 47. *Hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto* &c. ex *Arato*. o) *non lucere aut splendere facient* v. 20. c. 14, 12. Iob. 31, 26. cf. infra c. 50, 3. Ioel 2, 10. c. 3, 4. c. 4, 15. Am. 5, 8. Mat. 24, 29. Marc. 13, 24. Luc. 21, 25. it. Apoc. 6, 12. p) c. 5, 30. c. 24, 23. Am. 8, 9. q) *non splendere faciet*. (6) c. 9, 1. 2 Sam. 22, 29.
℣. 11. r) *Visitabo namque* Ex. 20, 5. s) c. 14, 17. t) Ez. 7, 24. u) v. 19. c. 23, 9. x) *superborum*, præfracte malorum. Ier. 43, 2. Mal. 3, 15. 19. Ps. 119, 21. y) c. 9, 8. c. 16, 6. Ps. 10, 2. z) *terribilium* c. 25, 3. seqq. c. 29, 5. 20. Ier. 15, 21. a) c. 25, 11. c. 26, 5. ℣. 12. b) Rariores & *cariores faciam* viros. Hiph. (2) Prou. 25, 17. c) *quam* solidum *aurum*. Ps. 19, 11. Ps. 21, 4. Thr. 4, 2. d) *quam aurum* Ophiricum, quod ob præstantiam *reconditur*. (9) Ps. 45, 10. e) vid. not. 1 Reg. 9, 28. ℣. 13. f) *commouebo* c. 14, 9. 16. c. 23, 11. Iob. 9, 6. g) *& mouebitur* c. 24, 5. h) conf. Apoc. 6, 12. i) v. 9. c. 9. 18. k) c. 1, 24. l) Ex. 32, 12. ℣. 14. m) *Et erit* Babyloniorum exercitus. n) Prou. 6, 5. Deut. 12, 15. o) *expulsa*. Hoph. (1) conf. c. 8, 22. Ier. 23, 2. Agitur de Babylone, in cuius vmbram multi secesserant, tanquam in tutissimum propugnaculum. Sed *Medis* ad eam deuastandam vndiquaque concurrentibus, prædicitur fore, vt vnusquisque eam deserat, atque *vt caprea* e latibulo *expulsa*, inde discedat, nunquam postliminio reversurus, sed venatoris reti illaqueandus. *Bochart. Hieroz*. P. I. p. 928. p) conf. 1 Reg. 22, 17. Marc. 6, 34. q) Ier. 49, 5. Nah. 3, 18. r) Gen. 10, 5. s) *se vertent*. Ier. 50, 16. Deut. 1, 24. t) conf. Deut. 28, 7. ℣. 15. u) Ion. add. *in ea*; vt extat Deut. 20, 11. x) Num. 25, 8. Ier. 51, 4. y) Schmid. *congregatus*, al. *adiunctus* auxiliator. Sic plerique, coll. c. 29, 1. c. 30, 1. At *Gusset*. quisquis *consumetur*, ob hostium festinationem & crudelitatem *gladio cadet*. Conf. not. Num. 32, 14. ℣. 16. z) 2 Reg. 8, 12. Hos. 10, 14. c. 14, 1. conf. Ps. 137, 9. a) Gen. 42, 24. b) Iud. 2, 14. Zach. 14, 2. c) *vitiabuntur*, concubitum patientur. (4) Ier. 3, 2. Zach. 14. 2. ℣. 17. d) Ier. 50, 9. c. 51, 1. e) c. 21, 2. Dan. 6, 1. f) conf. c. 33, 9. g) conf. Iud. 5, 19. ℣. 18. h) *sed arcus eorum*. c. 5, 28. i) *pueros s. iuuenes solo allident*. (6) v. 16. Nah. 3, 10. k) Deut. 28, 18. l) c. 9, 16. Ier. 50, 42. conf. 2 Reg. 8, 11. m) Deut. 7, 16. c. 13, 9.

℣. 16. ועלליהם per *Chatephpatach* 6. 9. 10. 14. 30. 32.

בבל צבי ממלכות תפארת גאון כשדים כמהפכת
כ אלהים את־סדם ואת־עמרה : לא־תשב לנצח ולא
תשכן עד־דור ודור ולא־יהל שם ערבי ורעים לא־
21 ירבצו שם : ורבצו־שם ציים ומלאו בתיהם אחים
22 ושכנו שם בנות יענה ושעירים ירקדו־שם : וענה איים
באלמנותיו ותנים בהיכלי ענג וקרוב לבוא עתה וימיה
יד לא ימשכו : כי ירחם יהוה את־יעקב ובחר עוד
בישראל והניחם על־אדמתם ונלוה הגר עליהם
2 ונספחו על־בית יעקב : ולקחום עמים והביאום אל־
מקומם והתנחלום בית־ישראל על אדמת יהוה
לעבדים ולשפחות והיו שבים לשביהם ורדו
3 בנגשיהם : והיה ביום הניח יהוה לך מעצבך
4 ומרגזך ומן־העבדה הקשה אשר עבד־בך : ונשאת
המשל הזה על־מלך בבל ואמרת איך שבת נגש
ה שבתה מדהבה : שבר יהוה מטה רשעים שבט
6 משלים : מכה עמים בעברה מכת בלתי סרה רדה
7 באף גוים מרדף בלי חשך : נחה שקטה כל־הארץ
פצחו

℣. 19. n) *quæ decus fuit*. c. 23, 9. Ier. 3, 19. Ez. 20, 6. cf. not. 2 Sam. 1, 19. o) c. 10, 12. p) v. 11. c. 16, 6. q) c. 1, 7. 9. Gen. 19, 25. Ier. 50, 40. r) qua Deus euertit *Sodomam*. Am. 4, 11. cf. not. Deut. 1, 27. c. 10, 11.

℣. 20. s) *non habitabitur*, non manebit, aut *confidebit*. Ier. 17, 6. Zach. 9, 5. t) c. 33, 20. 2 Sam. 2, 26. u) *nec habitaculum habebit*. Ier. 50, 39. x) Ion. *non tendet ibi Arabs tentorium suum*, & sic plerique, coll. Iob. 25, 5. exspirante א, vt 2 Sam. 29, 9. sed alii: *neque lucere ibi faciet ignem*; coll. supra v. 10. y) Zeph. 2, 15. Pf. 23, 2.

℣. 21. z) c. 17, 2. Zeph. 2, 14. a) Ier. 50, 39. ό. θηρία. *feræ bestiæ*. sic plerique. Bocharto *feles agrestes*, ex Arabico. b) Schmid. *Ochim*; animalia nimirum, *ab associando* sic dicta, sec. D. *Neumanni* principia in Exodo L. S. p. 33. sed quorum genus nobis incertum. LXX. Syr. & Ar. habent *echo*, cum quibus non genus animalium, sed *ferarum vlulatus*, quibus deserta personant, intelligendos esse, contendit *Bochartus* Hieroz. I. p. 865. seq. c) c. 34, 13. Mich. 1, 8. *struthiones feminæ* sec. *Boch.* Hieroz. II. p. 218. seqq. d) *spectra pilosa*, *aut hirci specie*. conf. Leu. 17, 7. ό. καὶ δαιμόνια. sic Ion. Syr. Ar. Vid. Apoc. 18, 2.

℣. 22. e) *Et respondebunt*, certatim vlulabunt. cf. c. 27, 2. 1 Sam. 21, 12. f) Ier. 50, 39. *thoes*, vt fuse docet *Bochartus*, quorum & maxime proprium est, quod alternis vlulatibus sibi mutuo respondent. Hieroz. I. p. 842. seqq. g) *in rudevibus ipsius*; quod quia alibi *viduam* significat (cf. c. 47, 8.) alii hic per antistœchon *palatia* c. 32, 14. quasi *viduata*, h. e. incolis suis orba, intelligunt. *Gussetius* autem p. 96. id reddendum censet: *Et respondebunt feræ viduu eius*. sed erudite obseruat D. *Neumann* in Exodo S. L. p. 68. seq. quod hoc nomen in genere significet *aliquid a parte sua aduersa separatum*, vt viduum vel viduam a suo coniuge, & partem destructi ædificii ab altera & aduersa parte. h) *& dracones*. c. 34, 13. Ier. 9, 10. c. 51, 37. i) in palatiis *voluptatis*. (2) c. 58, 13.

Cap. XIV.

המים בחירק

Ceterum quomodo hæc ad litteram impleta sint, locuples testis est historia, & testimonia veterum ac recentiorum scriptorum. vid. *Bochartus* loco supra ad v. 5. citato. Pauca hic ex multis adscribemus. De ea sic *Pausanias* in Arcadicis; *Illa autem Babylon, vrbium, quas vnquam sol adspexit, maxima, iam præter muros nihil reliqui habet*. Et *Beniamin* in Itinerario suo p. 76. *Hac est*, inquit, *antiqua illa Babel iam deuastata, quæ plateis suis ad triginta milliaria extendebatur. Vbi etiamnum vastatum Nebucadnetsaris palatium visitur; sed homines eo ingredi verentur propter serpentes & scorpiones locum occupantes*. Ita scil. prædixerat Esaias h. l. Sic *Teixeira*, a Bocharto allegatus, *Huius veteris Babylonis*, ait, *nihil nisi pauca supersunt vestigia; nec locus vllus minus frequens est in tota illa regione*. k) *prope autem est, vt veniat*. cf. v. 6. c. 56, 1. Ier. 48, 16. ό. ταχὺ ἔρχεται. cf. Apoc. 1, 1. c. 22, 7. 12. l) *protrahentur*. Niph. (3) Ez. 12, 25. 28. cf. Neh. 9, 30. Idem sensus est Apoc. 6, 10. 11. ό. οὐ χρονιεῖ. Hebr. 10, 37. CAP. XIV, ℣. 1. m) c. 49, 13. c. 60. 10. n) c. 7, 15. Zach. 1, 17. o) c. 40, 27. p) *& collocabit eos*. Gen. 2, 15. q) c. 56, 3. Gen. 29, 34. Zach. 2, 15. vid. Num. 18, 2. r) Ex. 22, 20. Deut. 10, 19. s) cf. Esth. 8, 17. Ezr. 6, 21. t) *& cooptabuntur*. (5) 1 Sam. 2, 36. Hab. 2, 15. Iob. 30, 7. ℣. 2. u) cf. 2 Sam. 7, 8. Ez. 36, 24. x) *& deducent eos*; sicut paulo ante Iudæis tale quid factum erat ab Israelitis. 2 Par. 28, 15. Aliquod huius promissionis complementum vid. Ezr. 1, 3. 4. 6. c. 7, 13. seqq. c. 8, 36. Neh. 2, 7. 9. plura tamen confer infra c. 60. y) q. d. *dabunt* Israelitæ *operam, vt illos populos tanquam hereditatem possideant*. Leu. 25, 46. z) cf. 2 Par. 7, 20. quæ sub N. T. est vbiuis gentium. cf. supra c. 11, 9. Ioh. 4, 21. seqq. Ion. *super terra Schechinæ Domini*. cf. Ioh. 1, 14. Apoc. 21, 3. a) Vide aliquid huius Ezr. 2, 65. Neh. 7, 67. & meliora infra c. 60, 12. b) Deut. 21, 10. c) 1 Reg. 8, 46. Pf. 137, 3. LXX. cf. cum Apoc. 13, 10. d) v. 6. Gen. 1, 28. Pf. 49, 15. e) v. 4. c. 9, 3. c. 60, 17. cf. Zach. 9, 8. c. 10, 4. Ex. 5, 6. & infra c. 60, 14. ℣. 3. f) *quo requiem dabit*. c. 28, 13. cf. Deut. 12, 10. Ios. 22, 4. 2 Sam. 7, 1. 1 Reg. 5, 18. & 2 Thess. 1, 7. g) *a dolore*, s. ægritudine tua. (3) Pf. 139, 24. 1 Par. 4, 9. h) *& a commotione* et trepidatione *tua*. (8) Ez. 12, 18. Hab. 3, 1. cf. 2 Sam. 7, 10. i) 1 Reg. 12, 4. respicit ad Ex. 1, 14. k) q. d. *qua seruitus præstita est per te*, h. e. sec. Schm. *qua seruire coactus es*, Tig. *qua seruitum est a te*. Pyal. (2) Deut. 21, 3. cf. Ex. 1, 14. Ier. 25, 14. ℣. 4. l) Num. 23, 7. Am. 5, 1. m) sermonem figuratis verbis & sententiis ornatum. Iob. 27, 1. cf. not. Num. 21, 27. n) per quem non vnus tantum Sancherib Assyrius, aut Nebucadnetsar; sed vel Beltsatsar Dan. 5, 1. seqq. vel tota Babyloniorum monarchia intelligitur. o) v. 2. c. 9, 3. p) *aurea*. (1) Chaldaica vox, in Chaldæorum s. Babyloniorum contemtum adhibenda, qua vel *auri insatiabilis*, vel *auri cupido* sec. Schmid. vel aurea pensio, siue *aurum tributarium* sec. Tig. vel sec. Tremell. opibus, potentia, dignitate ac splendore *aurea Babylon* notatur, coll. Dan. 2, 32. 38. ℣. 5. q) cf. c. 9, 3. c. 10. 24. ℣. 6. r) c. 10, 20. s) *cum furore*. c. 16, 6. Prou. 21, 24. t) q. d. *plaga defectus recessionis*, i. e. *quæ non recedit*. sec. Tig. Difficile hoc comma alii, ob analogiam posterioris hemistichii, ad pœnam; plerique autem ad culpam Babylonii referunt. Sic *Nold*. Conc. Part. p. 201. *Percutienti* populos cum excandescentia *plaga erit absque excursione*; bene, si constructio faueret. sed *Ion.* cum Tig. qui baculus populos percussit *plaga, quæ non desinit*. Vulg. *plaga insanabili*. S. *non curabili*. cf. supra c. 11, 13. At *Cocc.* Lex. p. 101. alio & mystico sensu: *plaga* non recessionis, i. e. plaga fidei caussa, tanquam ob apostasiam aut hæresin, quæ tamen non est hæresis aut defectio, inflicta, coll. Apoc. 13, 15. sic cf. supra c. 1, 5. &c. u) c. 10, 4. Num. 21, 35. 1 Sam. 20, 26. x) *qui dominabatur* gentibus. v. 2. Leu. 26, 17. y) persecutionem nunc patitur. c. 17, 13. z) quam *non*, vel *nihil impediuit*. cf. c. 28, 8. Gen. 31, 20. Pf. 19, 4. & 1 Sam. 25, 39. ℣. 7. a) Vade *quieta* & tranquilla *est*. c. 7, 2. c. 57, 2. Deut. 5, 14. b) Ios. 11, 23. 2 Reg. 11, 20.

℣. 20. יהל sic per *Patach* 2. 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Mas.* 2. ac *impr.* h. l. item secund. *Mas. impr.* & *Erff.* ad Iob. 31, 26. at ־ per *Kamets* alii. ℣. 22. ושכנו per *Makk.* & *Meth.*, 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. CAP. XIV, v. 3. מעצבך *Mem* per *Chirek* 17. 18, & *Ber.* cum nota ב המימים בחירק, præter *M. I.* & *D. Kimchi.* at ומרגזך per ״ *Tsere* 1. 8. 10--16. 19. 20. 21. 23. contra *M. I.* & *D. Kimchi.* cf. similem præfixionem 1 Sam. 23, 28. אשר per *Makk.* 17. 18. *Ber.* sic su. 5.

8 פִּצְחוּ רִנָּה׃ גַּם־בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לְךָ אַרְזֵי לְבָנוֹן מֵאָז
9 שָׁכַבְתָּ לֹא־יַעֲלֶה הַכֹּרֵת עָלֵינוּ׃ שְׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לְךָ
לִקְרַאת בּוֹאֶךָ עוֹרֵר לְךָ רְפָאִים כָּל־עַתּוּדֵי אֶרֶץ הֵקִים
10 מִכִּסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גוֹיִם׃ כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־ י
11 אַתָּה חֻלֵּיתָ כָמוֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ׃ הוּרַד שְׁאוֹל גְּאוֹנֶךָ
12 הֶמְיַת נְבָלֶיךָ תַּחְתֶּיךָ יֻצַּע רִמָּה וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלֵעָה׃ אֵיךְ
נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל־
13 גּוֹיִם׃ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִלְבָבְךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמַּעַל
לְכוֹכְבֵי־אֵל אָרִים כִּסְאִי וְאֵשֵׁב בְּהַר־מוֹעֵד בְּיַרְכְּתֵי
14 צָפוֹן׃ אֶעֱלֶה עַל־בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן׃ אַךְ אֶל־
טו
16 שְׁאוֹל תּוּרָד אֶל־יַרְכְּתֵי־בוֹר׃ רֹאֶיךָ אֵלֶיךָ יַשְׁגִּיחוּ אֵלֶיךָ
יִתְבּוֹנָנוּ הֲזֶה הָאִישׁ מַרְגִּיז הָאָרֶץ מַרְעִישׁ מַמְלָכוֹת׃
17 שָׂם תֵּבֵל כַּמִּדְבָּר וְעָרָיו הָרָס אֲסִירָיו לֹא־פָתַח בָּיְתָה׃
18 כָּל־מַלְכֵי גוֹיִם כֻּלָּם שָׁכְבוּ בְכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ׃ וְאַתָּה
19 הָשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרְךָ כְּנֵצֶר נִתְעָב לְבֻשׁ הֲרֻגִים מְטֹעֲנֵי חָרֶב
יוֹרְדֵי אֶל־אַבְנֵי־בוֹר כְּפֶגֶר מוּבָס׃ לֹא־תֵחַד אִתָּם כ
בִּקְבוּרָה כִּי־אַרְצְךָ שִׁחַתָּ עַמְּךָ הָרָגְתָּ לֹא־יִקָּרֵא לְעוֹלָם
21 זֶרַע מְרֵעִים׃ הָכִינוּ לְבָנָיו מַטְבֵּחַ בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בַּל־
22 יָקֻמוּ וְיָרְשׁוּ אָרֶץ וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל עָרִים׃ וְקַמְתִּי
עֲלֵיהֶם נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וְהִכְרַתִּי לְבָבֶל שֵׁם וּשְׁאָר וְנִין
23 וָנֶכֶד נְאֻם־יְהוָה׃ וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי־מָיִם
וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃

נשבע

c) *prorumpunt* omnes, personant omnia. (7) c. 44, 23. d) *alta* ac læta voce. c. 35, 10. vid. not. 1 Reg. 8, 28.

ꝟ. 8. e) c. 37, 24. figurate homines eximii & potentiores. cf. c. 41, 19. f) *propter te*. Prou. 17, 5. 1 Sam. 6, 13. Obad. v. 12. g) c. 2, 13. sc. *dicentes*: cf. v. 16. 1 Sam. 20, 16. h) *a momento* quo, *ex quo tempore*. Ex. 4, 10. c. 5, 23. c. 9, 24. Ier. 44, 18. i) c. 28, 15. Ier. 46, 23.

ꝟ. 9. k) v. 15. *infernus*, h. l. damnatorum, vt Num. 16, 32. Deut. 32, 22. Ps. 86, 13. l) *commotus est propter te*. c. 13, 13. stilus est figuratus (vid. supra v. 4.) & dramaticus, ac si ipse infernus esset animatus. cf. Apoc. 20, 13. & Ez. 31, 16. m) *excitauit*, c. 23, 13. sc. *infernus*, quod nomen commune vtrumque genus admittit. cf. 1 Reg. 19, 11. n) Rephaim, *gigantes*. c. 26, 14. cf. Gen. 14, 5. Deut. 2, 11. 1 Sam. 21, 16. 22. o) Ez. 34, 17. Zach. 10, 3. proprie *hirci*, Num. 7, 17. metaph. *antistites* s. *ductores* populi. Ier. 40, 8.

ꝟ. 10. p) *debilitatus es?* Py. (1) Iud. 16, 7. 17. 1 Reg. 22, 34. q) *nobis similis factus es?* Ps. 28, 1. Ps. 143, 7.

ꝟ. 11. r) Itane in *infernum* v. 9. *deturbata est*. v. 15. c. 10, 13. cf. Ez. 32, 18. seqq. s) c. 13, 11. c. 16, 6. t) *tumultus, strepitus*. (1) cf. c. 17, 12. Am. 5, 23. u) c. 5, 12. x) *stratum fiet*. Hoph. (2) Esth. 4, 3. y) *vermis*, s. *vermibus*. Iob. 7, 5. c. 21, 26. Ex. 16, 24. vt fastus deprimatur ferocientis hominis, qui tandem in prædam cedit tam vili animalculo. *Bochart. Hieroz.* II. p. 621. z) *&* *tegumenta tua erunt*. c. 23, 18. Ez. 27, 7. a) *vermiculi* cf. c. 66, 24. Ex. 16, 20.

ꝟ. 12. b) *Quomodo decidisti de cælo?* quo scilicet ex præsumtione tua adscendere volebas. v. 13. c) *Lucifer* (1) cf. c. 17, 13. Ion. *qui splendidus eras inter homines*, sicut stella splendoris inter reliquas stellas. At *Gusset*. p. 1 1 & Hie-

Hieron. ad h. l. *tiula*, vt Ex.

קמ״ץ בו״ק

21, 17. Zach. 11, 2. d) *fili auroræ*, h. e. *qui mane*, s. sub auroram oritur, lucens inter matutinam diei lucem. cf. c. 49, 20. Ion. 4, 10. Mystice Episcopus notatur Cocceio, ex Apoc. 1, 20. cf. supra ad v. 6. e) *excisus es*. c. 10, 33. c. 22, 25. f) qui *debilitator* eras. Ex. 17, 13.

ꝟ. 13. g) cf. v. 12. Apoc. 11, 12. h) Ier. 43, 20. i) c. 13, 10. Ion. *supra populum Dei*. k) cf. Ier. 52, 32. c. 49, 38. l) cf. c. 2, 2. c. 33, 20. Ex. 25, 22. c. 27, 21. m) Iud. 19, 1. Ps. 48, 3. Mysticum huius vaticinii implementum pulchre ostendit *Maimburgius* Hist. Schism.

קמ״ץ בו״ק

Græc. libr. VI. p. 222. vt obseruat *Vitringa* ad Apoc. 16, 10.

ꝟ. 14. n) cf. c. 58, 14. Iob. 9, 8. o) *similem me geram*. c. 40, 18. 25. Ez. 31, 18. Ps. 89, 7. p) cf. c. 10, 13. ꝟ. 15. q) 1 Sam. 16, 6. r) cf. v. 9. 11. Ez. 26, 20. Num. 16, 30. Mat. 11, 23. Luc. 10, 15. s) *ad latera foveæ* infernalis. v. 13. 20. Ez. 32, 23. Ps. 88, 7. ꝟ. 16. t) *attente ad te respicient*. Ps. 33, 14. u) c. 1, 3. c. 43, 18. sc. *dicendo*, vt v. 8. x) c. 13, 13. c. 5, 10. y) Ez. 31, 16. Ps. 60, 4. ꝟ. 17. z) v. 21. c. 13, 11. a) *vinctos suos*. Ps. 69, 34. b) *non soluit*, nec apertis carceribus dimisit. c. 58, 6. Ier. 40, 4. Ion. vinctis suis *non aperuit ianuam*. c) cf. Ier. 39, 14. ꝟ. 19. d) c. 34, 3. Ez. 16, 5. e) cf. 1 Reg. 14, 13. Ier. 22, 19. f) *vt surculus abominandus*. Iob. 15, 6. plantæ sc. inutilis aut noxiæ, vel ab erucis & animalculis immundis infessus. S. g) *vt vestimentum interfectorum* sanguine maculatum ac pollutum. cf. c. 9, 4. h) *transfixorum*. (1) quod radix Chald. & Ar. significat. Sic LXX. vt Ioh. 19, 37. Quia tamen hoc verbum Gen. 45, 17. *onerare* notat, ideo alii h. l. *confossos* sic dici existimant, qui non vno, sed plurimis gladiorum ictibus confossi fuerunt, quasi *gladiis onustos & grauatos*. Sic Gusset. p. 304. i) sicut illi, qui *descendunt* aut coniiciuntur ad lapides *foveæ* in fundo eius iacentes. cf. v. 15. Ier. 41, 7. 9. k) c. 34, 3. 1 Sam. 17, 46. l) *conculcatum*. Hoph. (1) cf. v. 25. & 2 Reg. 9, 33. ꝟ. 20. m) *coniungeris*, (3) Gen. 49, 6. n) cf. Ier. 22, 19. Coh. 6, 3. it. 2 Par. 21, 19. 20. o) infestis armis, vel peccatis tuis. cf. Gen. 9, 11. Ios. 22, 33. Iud. 6, 5. Ez. 30, 11. & Apoc. 19, 2. p) c. 1, 4. c. 31, 2. conf. Nah. 1, 14. Ps. 37, 28. Apoc. 2, 23. ꝟ. 21. q) Ios. 1, 11. r) *mactationem*. (1) conf. 2 Reg. 10, 1. 7. s) Ex. 20, 5. t) *non resurgant*. c. 26, 14. u) *vrbes hostium*. cf. v. 17. al. *hostes*, coll. 1 Sam. 22, 16. ꝟ. 22. x) Ipse *namque insurgam aduersus eos*. Am. 7, 9. Ps. 12, 6. y) c. 1, 24. Num. 24, 3. z) c. 48, 19. a) vid. 1 Sam. 24, 22. Ps. 109, 13. b) c. 10, 19. 20. c. 17, 3. c) *& filium*. (3) Iob. 18, 19. d) *aut nepotem*. Gen. 21, 23. conf. Ps. 21, 11. Ps. 37, 28. Ps. 109, 13. ꝟ. 23. e) Hos. 2, 5. f) *hæreditatem, possessionem*. Obad. v. 17. Ez. 11, 15. g) *histricis seu erinacei*. (3) c. 34, 11. Vide sis *Bochart*. Hieroz. I. p. 1035. seqq. h) *etiam stagna aquarum*. c. 19, 10. c. 42, 15. i. e. non modo desolabitur vrbs, sed & vicina stagna sic exarescent, vt tam apta sit in iis, quam in vrbe echino terrestri sedes, qui locis aridis maxime delectatur. Sic Niniue Zeph. 2, 14. *Bochart*. l. c. p. 1042. Conf. etiam infra not. ad c. 21, 1. i) *& euerram eam*. (1) k) *euerriculo* seu *scopis*. (1) l) c. 10, 7.

ꝟ. 9. שְׁאוֹל per *Merca* 1. sic fu. 5 ꝟ. 10. כָּמֹנוּ *defect*. 6. 7. 8. 9. secundum *Masoram impressam* Gen. 34, 15. sed contra *Mas*. 1. 2. & *Erff*. h. l. ꝟ. 11. וּמְכַסֶּךָ *defect*. 1. 2. 21. sic fe. 5. contra *Mas. impr.* ꝟ. 15. תּוּרָד sic per *Kamets* 1. 7. 8. 22. 23. sec. *Masor*. 1. at ceteri per *Patach*. ꝟ. 19. Pro אֶל־ *Orientales* hab. עַל. ꝟ. 23. וְטֵאטֵאתִיהָ sic per *Tsere* 1. 2. 10. 14. 19. 20. 23. & sic fu. 5. sed sine *Aleph*.

24 נשבע יהוה צבאות לאמר אם־לא כאשר
כה דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום : לשבר
אשור בארצי ועל־הרי אבוסנו וסר מעליהם עלו וסבלו
26 מעל שכמו יסור : זאת העצה היעוצה על־כל־הארץ
27 וזאת היד הנטויה על־כל־הגוים : כי־יהוה צבאות יעץ
28 ומי יפר וידו הנטויה ומי ישיבנה : בשנת־
29 מות המלך אחז היה המשא הזה : אל־תשמחי פלשת
כלך כי נשבר שבט מכך כי־משרש נחש יצא צפע
ל ופריו שרף מעופף : ורעו בכורי דלים ואביונים לבטח
31 ירבצו והמתי ברעב שרשך ושאריתך יהרג : הלילי
שער זעקי־עיר נמוג פלשת כלך כי מצפון עשן בא
32 ואין בודד במועדיו : ומה־יענה מלאכי־גוי כי יהוה יסד
ציון
מה א

x y

קמץ בסרחא

ỳ. 24. *m*) c. 62, 8. Am. 4, 2. Pf. 110, 4. *n*) c. 5, 9. Iof. 14, 9. *o*) c. 10, 7. *p*) *ita fiet.* *q*) v. 27. c. 19, 12. 17. Ier. 49, 20. *r*) c. 7, 7.
ỳ. 25. *s*) *vt frangam.* v. 5. c. 30, 14. Ez. 30, 18. 21. 24. *t*) c. 10, 5. 12 *u*) cf. c. 37, 36. 2 Reg. 19, 35. *x*) v. 19. c. 63, 6. *y*) ab Ifraelitis. v. 1. *z*) c. 10, 27.
ỳ. 26. *a*) a Deo deliberatum feu *decretum*. (1) cf. c. 19, 17. Ier. 50, 45. *b*) LXX. vt c. 13, 5. *c*) inimicas Deo, & Babeli feruientes; quæ etiam omnes tandem corruent. Conf. de Philiftæis v. 29 feqq. de Moabitis c. 15, 1. feqq. de Syris c. 17, 1. &c.
ỳ. 27. *d*) v. 24. c. 23, 9. *e*) c. 8, 10. *f*) *extenfa eft* ad percutiendum. c. 5, 25. c. 9, 11. c. 31, 3. *g*) *ecquis igitur recedere faciet* feu reprimet *eam*. c. 43, 13.
ỳ. 28. *h*) c. 6, 1. cf. 2 Par. 28, 27. *i*) c. 7, 1. feqq. Incipit hic IV. pars libri. Vid. c. 1, 1. & Præfat §. 4. *k*) c. 13, 1. aduerfus Philiftæos v. 29. Iudæis proximos & infeftisfimos, Iud. 10, 7. c. 13, 1. &c. qui a Dauide quondam fub iugum misfi 2 Sam. 5, 17--25. c. 21, 15. feqq. & Iofaphato tributarii 2 Par. 17, 11. impium eius filium Ioramum grauiter adflixerunt 2 Par. 21, 16. 17. & ab Vzzia represfi c. 26, 6. 7. fub Achazo iterum plurima Iudæis mala intulerunt 2 Par. 28, 18. Ef. 9, 11. Ioel 4, 4. Am 1, 6. ab Hiskia rurfus frangendi Ef. 11, 14. Ioel 4, 8. 2 Reg. 18, 8. ab Asfyriis autem & Aegyptiis aliisque Ier. 47, 1. feqq. excidendi tandem atque prorfus delendi. Ez. 25, 15. Am. 1, 8. Zeph. 2, 5. Zach. 9, 5. 6.
ỳ. 29. *l*) Mich. 4, 9. *m*) *Philiftæa*, q. d. terra *exilii* feu exulum. Ioel 4. 4. Pf. 60, 10. quia fcil. *Philiftæi* e regione vel infula *Caphtor* Deut. 2, 23. Ier. 47, 4. h. e. fec. *Bochartum* aliosque e *Cappadocia & Colchide*, fecundum *Clericum* vero ad Gen. 10, 14. ex Africa Pentapolitana & vicinia Syrtis maioris in Cananææ maritimam oram commigrarunt, eique nomen *Palæftinæ* dederunt. vid. Ex. 15, 14. *n*) *tu tota.* v. 31. c. 9, 8. c. 22, 1. *o*) v. 5. 25. c. 42, 3. *p*) *virga percutiens te.* cf. v. 5. 6. c. 9, 3. c. 10, 24. *q*) *e radice ferpentis.* &c. locutio figurata & prouerbialis. conf. c. 11, 1. *r*) vipera feu *bafilifcus*. (1) cf. c. 11, 8. *Bafilifcum* fignificari, contendit *Bochartus Hieroz.* II. p. 399 & p. 405. fenfum ita declarat: Vos omnes Palæftini, qui olim exultaftis propter Vziæ Regis, qui vos male mulctauerat, abdicationem & mortem, & fub Achazo aufi eftis in noftros infurgere, ne lætamini amplius: *nam e radice ferpentis*, i. e. e ftirpe Vfiæ, qui ferpentis inftar vos pupugerat, *exit* alius ferpens, isque vnus e grauisfimis, *Ezechias* fcilicet, *bafilifcus*, quem ipfo Vfia grauiorem & infenfiorem experiemini maximo veftro malo. Conf. not. ad v. 28. At Ion. *quia ex pofteris Ifai prodibit Mesfias*, cuius opera inter vos erunt ficut ferpentes volantes. *s*) Num. 21, 6. *prefter* feu *hydrus*, vt copiofe probat idem *Bochartus* Hieroz. II. p. 421. feqq. docetque *hydrum* & *cherfydrum* parum differe. Qui enim *hydrus* hieme fuerat in lacunis, poftquam aqua defecit æftu, in ficco degere cogitur, atque ita fit *cherfydrus*, i. e. *hydrus in ficco degens*. Tum vero, infeftante fiti in calidis regionibus, virus habet multo acrius & nocentius, vt morfu fuo exurat, quicquid attingit. Immo vel halitu peftilenti necat; vt poft Bochartum oftendit etiam *Ludolffus* in Commentario Hiftoriæ Aethiopicæ p. 167. feq. *t*) hydra *volans*, c. 30, 6. quæ vefpertilionum inftar membranaceas habet alas. *Bochartus Hieroz.* I. p. 23. ỳ. 30. *u*) *Tunc pafcentur.* c. 5, 17. *x*) *primogeniti miferorum.* c. 10, 1. adflictisfimi Ifraelitæ, Deo facri Ex. 4, 22. Ier. 31, 9. Mat. 5, 3. vt olim Ex. 13, 1. c. 22, 28. Num. 3, 13. occifis Aegyptiorum primogenitis Ex. 11, 5. c. 12, 12. 29. *y*) *& adflicti egeni* c. 29, 19. c. 41, 17. *z*) Leu. 25, 18. Deut. 33, 12. 28. Ion. addit *in diebus Mesfiæ*; vt fub typico Salomonis imperio 1 Reg. 5, 5. *a*) c. 11, 7. Gen. 49, 9. Iob. 11, 19. *b*) Hof. 9, 16. *c*) c. 5, 24. *d*) conf. Ier. 25, 20. c. 47, 4. Ez. 25, 16. Am. 1, 8. *e*) *occidet* hoftis tuus Hiskias v. 29. & Asfyrius v. 31. vid. not. v. 28. ỳ. 31. *f*) c. 13, 6. *g*) c. 15, 4. vid. 1 Sam. 4, 13. *h*) *disfoluta eft*, viribus & animo *labefactata eft*. c. 64, 6. Ex. 15, 15. 1 Sam. 14, 16. *i*) *vniuerfitas tua.* v. 29. *k*) nempe ab Asfyriis & Chaldæis conf. notam ad v. 28. & c. 20, 1. Ier. 1, 14. c. 46, 20. c. 47, 2. Ez. 26, 7. Alii Iudæos fub Hiskia militantes intelligunt. *l*) *fumus* venit, iræ & incendii hoftilis monumentum. conf. c. 34, 10. 2 Sam. 22, 9. Apoc. 9, 17. *m*) *& nullus* erit *folitarius*. (3) dicitur de fera in fyluis Hof. 8, 9. & de aue in tecto Pf. 102, 8. *n*) *in cœtibus*, feu *conuentibus eius*. c. 33, 20. Leu. 25, 2. i. e. *nemo remanebit in folitudine*, aut fe fubtrahet ab exercitu eiusque laboribus. *Schmidius*. fed omnes prompto & alacri animo aduerfus te confluent. ỳ. 32. *o*) Multiplex hic occurrit difficultas in breui commate, vt ipfæ etiam Verfiones ftatim indicant. Schmidius: *Quid tum refpondebit* (quisque legatorum, vel *refpondebunt*, vid. Iud. 5, 29.) *legati* (conf. c. 33, 7. c. 37, 2.) *gentis*? Ifraeliticæ videlicet, vt Gen. 17, 4. 16. Deut. 4, 34. c. 32, 28. Iof. 10, 13. Ier. 33, 24. fed *Ion.* Et quid annunciabunt nuncii *populorum*? vt גוי collectiue feu indefinite accipiatur. Sic LXX. & Ar. *Et quid refpondebunt* (reges) *gentium*? Nempe his omnibus מלאכי eft *nominatiuus*, vt frequenter in tali pofitu nominis cum hoc verbo. Vid. fupra c. 13, 22. Iud. 8, 8. Ier. 23, 35. Dantur tamen etiam, fed pauciora exempla *Datiui* poft hoc verbum fine particula præmisfa, v. c. Pf. 119, 42. Prou. 26, 4 5. Hinc Vulg. *Et quid* (Tig. *Quid tum*) *refpondebitur nunciis gentis*? Tremellius vero: *Quid ergo refponfurus eft* Hiskias *legatis gentis* Philiftæorum? &c. Nos in magna fententiarum diuerfitate cum B. Schmidio aliisque *Nominatiuum* retinendum putamus, & Iudæorum quidem nuncios, vel Hiskiæ de Philiftæis victoriam 2 Reg. 18, 8. vel vrbem ab hoftibus liberatam infra c. 37, 36. cum gaudio annunciantes, ceu typos non prorfus excludimus; textum tamen hunc cum Chaldæo de Chrifto eiusque regno accipimus; adeoque per *nuncios gentis Iudææ*, Apoftolos ex Iudæis in vniuerfum orbem mittendos, intelligimus. Hoc enim omni tempore certisfimum in dubiis rebus, ac tutisfimum aduerfus pericula præfidium eft, fi Deum fcias ac fentias in Chrifto tibi propitium ac vere conciliatum. Rom. 8, 31. feqq. conf. fupra c. 7, 14. c. 8, 8. &c. *p*) Hoc fcilicet refpondebunt, *quod ipfe Iehoua*, Deus Optimus & maximus, cuius promisfa non fallunt Num. 23, 19. fed in Chrifto certa & ipfa veritas funt 2 Cor. 1, 20. *q*) *fundauerit* fuper fundamentum inuictum & petram nunquam mouendam, ipfum nempe Mesfiam, Filium fuum, & Ecclefiæ fuæ ftatorem ac Seruatorem. Vide infra c. 28, 16. Pf. 87, 1. & verba Chrifti apud Matthæum c. 16, 18. confer etiam fupra c. 2, 2. & Pf. 2, 6.

ỳ. 24. לא per *Rbhia* 2. fic fu. 5. ỳ. 27. יעץ per *Patach* 2. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. contra *Maforam Impresfam & Erffurtenfem*.

ציון ובה יחסו עניי עמו : Cap. XV. טו משא מואב כי
בליל שדד ער מואב נדמה כי בליל שדד קיר־מואב
2 נדמה : עלה הבית ודיבן הבמות לבכי על־נבו ועל
מידבא מואב ייליל בכל־ראשיו קרחה כל־זקן גרועה :
3 בחוצתיו חגרו שק על גגותיה וברחבתיה כלה
4 ייליל ירד בבכי : ותזעק חשבון ואלעלה עד־יהץ
נשמע קולם על־כן חלצי מואב יריעו נפשו ירעה
ה לו : לבי למואב יזעק בריחה עד־צער עגלת
שלשיה כי ׀ מעלה הלוחית בבכי יעלה־בו כי דרך
6 חורנים זעקת־שבר יעערו : כי־מי נמרים משמות יהיו כי־
7 יבש חציר כלה דשא ירק לא היה : על־כן יתרה
8 עשה ופקדתם על נחל הערבים ישאום : כי־הקיפה
הזעקה את־גבול מואב עד־אגלים יללתה ובאר אלים
9 יללתה : כי מי דימון מלאו דם כי־אשית על־דימון
Cap. XVI. טז נוספות לפליטת מואב אריה ולשארית אדמה : שלחו־
2 כר מושל־ארץ מסלע מדברה אל־הר בת־ציון : והיה
כעוף־נודד קן משלח תהיינה בנות מואב מעברת
לארנון

קמץ בזק

r) Ps. 2, 12. Ps. 36, 8. Ps. 61, 5. s) c. 10, 2. c. 49, 13. Mat. 11, 28.

CAP. XV, ℣. 1. t) c. 13, 1. c. 14, 28. Ion. *Onus calicis maledictionis, propinandum Moabitis.* Sic c. 13, 1. c. 17, 1. u) i. e. *posterorum Moabi*, qui in Ecclesia quidem, sed ex incestu natus fuit Gen. 19, 33. 37. Illi vero apostatæ a Deo, Num. 21, 29. Iud. 11, 24. 1 Reg. 11, 7. & alieni ab Ecclesia facti Deut. 23, 3. 4. Neh. 13, 1. infensi Israelitarum hostes fuerunt Num. 22, 2.--c. 25, 1. seqq. Ps. 83, 7. Hos etiam per 18. annos subiugarunt, Iud. 3, 12. seqq. sed a Saulo feliciter oppugnati 1 Sam. 14, 47. a Dauide autem superati 2 Sam. 8, 2. 3. Salomoni 1 Reg. 5, 1. & Regibus Israelis tributarii fuerunt, donec sub Ahabo aut filio eius Ioramo deficerent, 2 Reg. 1, 1. c. 3, 5. ex quo Israelitis 2 Reg. 13, 20. graues fuerūt; vastādi ideo ac minuendi ab Assyriis sub Salmanassere, aut Sancheribo post triennium Es. 16, 14. Am. 2, 1. seqq. frangendi autem magis *anno quinto* post Hierosolymorum excidium *Ioseph.* A. I. X. 11. a Nebucadnetsare & Babyloniis Ier. 27, 3. c. 48, 1. seqq. quos in oppugnandis Iudæis adiuuerant 2 Reg 24, 2. & tandem a Iuda Maccabæo 1 Macc. 5, 35. 36. aliisque ad incitas ita redigendi, vt singularis populus esse dudum desierint, secundum vaticinia Ier. 48, 42. Zeph. 2, 9. x) *Quia.* y) *nocte*, qua *vastata est.* cf. c. 29, 1 c. 23, 1. 14. z) *Ar Moabitarum* vid. Num. 21, 15. 28. a) *excisa* eadem, vel *excisus est* populus c. 6, 5. Ier. 47, 5. Zeph. 1, 11. b) *quia nocte.* cf. Obad. v. 5. c) *qua ex improuiso vastata est.* Ier. 48, 15. 20. d) *Kir Moabi*, quæ etiam *Kircheres* c. 16, 7. 11. Alia est Am. 1, 5.

℣. 2. e) Ideo adscendit *Baiith*, seu *Beth-Baal Meon* Ios. 13, 17. f) *& Dibon.* Num. 21, 30. c. 32, 3 Vrbes Rubeniticæ quondam; sed a Moabitis occupatæ. Zeph. 2, 8. cum illi ab Assyriis in captiuitatem abrepti essent. 2 Par. 5, 26. g) Ion. *in excelsa.* conf. c. 16, 12. Al *in Bamoth-Baal.* Ios. 13, 17. h) *propter Nebo.* vid. Num. 32, 3. Ier. 48, 1. 22. i) Num. 21, 30. Ios. 13, 9. k) *eiulabit.* v. 3. c. 16, 7. l) c. 3, 24. c. 22, 12. Ier. 47, 5. c. 48, 37. Ez. 7, 18. Iob. 1, 20. m) *barba rasa* erit. Ier. 41, 5. luctus indicia & signa. cf. Leu. 21, 5. Deut. 14, 1.

℣. 3. n) c. 3, 24. c. 22, 12. c. 58, 5. Gen. 37, 34. o) conf. c. 22, 1. Ier. 48, 38. p) *totus.* c. 14, 29. 31. q) domo & per plateas *descendens cum fletu.* v. 5. c. 22, 4. ℣. 4. r) c. 14, 31. s) c. 16, 8. Num. 21, 25. t) c. 16, 9. Ier. 48, 34. Num. 32, 3. u) *Iahtsah.* Ier. 48, 21. Num. 21, 23. x) *expediti* milites. Num. 31, 5. 1 Par. 12, 23. y) Mich. 4, 9. Iud. 7, 21. z) conf. 1 Sam. 1, 10. Ps. 42, 7. Iob. 14, 22. a) *male habet.* 1 Sam. 1, 8 Neh. 2, 3. ℣. 5. b) Immo & *cor meum* ex commiseratione *super Moabo clamat.* conf. Ier. 4, 19. c) conf. c. 16, 9. 11. d) *fugitiui eius.* c. 43, 14. e) *vsque ad Tsoar.* Gen. 19, 22. f) sunt sicut *vitula*, in feminino, quia in hoc solo genere femina est vocalior. *Bochartus* Hieroz. I. p. 410 g) *tertii* c. 19, 24. scilicet *anni*, seu *triennis*, qua ætate vox plenior, & firmius robur est: vitula sc. quæ a grege vel vitulo abducta magno boatu illa repetit. conf. 1 Sam. 6, 12. & Ier. 48, 34. h) quod attinet *ad adscensum.* 2 Sam 15, 30. i) *Luchit.* Ier. 48, 5. k) v. 3. cf. 2 Sam. 15, 30. l) *in via Choronaim.* Ier. 48, 3. 5. 34. m) *clamorem confractionis.* c. 1, 28. c. 30, 26. Ion. *bello fractorum.* n) *excitabunt.* cf. c. 10, 26. c. 14, 9. ℣. 6. o) *Nam* iuxta fœcundas *aquas Nimrim.* Ier. 48, 34. quæ etiam *Nimra* s. *Beth-Nimra* dicta fuit, vid. Num. 32, 3. 36. vbi Moses cum Iosua c. 13, 27. eam in Gaditis ponunt, sed Esaias & Ieremias in Moabitis, qui eam tunc temporis vsurparunt. Vid. supra ad v. 2. p) meræ *desolationes* erunt Ez. 6, 14. q) c. 40, 7. r) cf. Ioel 1, 18 Ier. 14, 5. ℣. 7. s) Ideo *abundantiam* (2) Ier. 48, 36. quidem fecit s. parauit Moab, cf. infra c. 16, 14. t) *at depositum ipsorum.* Num. 3, 36 c. 4, 16. u) *ad torrentem.* c. 27, 12. al. in *vallem.* Gen. 26, 19. x) *salicum*, c. 44, 4. Ps. 137, 2. al. *Arabum*, vt supra c. 13, 21. y) *auferent ea* omnia hostes, vel ipsimet *portabunt* ea. 1 Reg. 14, 28. ℣. 8. z) *circumdedit.* Ios. 6, 3. a) vid. v. 5. c. 14, 31. b) *Eglaim.* c) *est eiulatus eius.* (4) Ier. 25, 36. Zeph. 1, 10. d) *& vsque ad Beer Elim.* ℣. 9. e) Hillero eadem quæ *Dibon* v. 2. f) Ion. add. *interfectorum*; aqua non tantum videbitur sanguine rubere, vt 2 Reg. 3, 22. sed sanguine tingetur. g) *addita* s. plura *mala*, de quibus loquitur textus. cf. Ier. 36, 32. Prou. 11, 24. Ion. *congregationem castrorum*, s. quicquid in recessu est militum. Sic cf. Ex. 1, 10. h) c. 4, 2. c. 10, 20. i) qui Moabitarum hostes euaserint, *a leonibus* occidentur. cf. Leu. 26, 22. Ier. 5, 6. c. 15, 3. 2 Reg. 17, 25. k) *& sic residuis* totius *terræ* Moabiticæ. cf. c. 14, 30. CAP. XVI, ℣. 1. l) *mittite* vos Moabitæ! Consilium s. monitum Prophetæ, quomodo si non prorsus tolli, mitigari tamen aut minui possit malorum grauitas c. 15. descripta; quorum alioqui certissimum euentum nunc in sequentibus exponit. m) *agnum.* Deut. 32, 14. Am. 6, 4. non quidem tributarium, vt 2 Reg. 3, 4. sed sacrificialem & typicum Christi Redemtoris. n) *Dominatoris terræ*, Dei scilicet & Christi, qui colebatur in monte Tsion. cf. 2 Sam. 23, 3. Ier. 30, 21. Mich. 5, 1. Ps. 22, 29. 1 Par. 29, 12. o) *a Sela* s. *petra*, quæ est versus desertum; i. e. ab *Aroer*, s. *Rabbath Moab*, metropoli Moabitarum in petra sita. *Bochartus* Hieroz. I. p. 90. & 484. seq. conf. 2 Reg. 14, 7. & infra c. 42, 11. ℣. 2. p) *Fiet enim* certissime, *sicut cum auis* e nido eiecta *vagatur.* q) v. 3. c. 10. 14. Prou. 27, 8. Nah 3, 17. r) cf. c. 10, 14. s) c. 27, 10. c. 50, 1. t) *sic vos eritis*, vel *erunt.* u) vid. Num. 21, 25. x) *ad transitus* seu *vada.* c. 10, 29. Ier. 51, 32.

CAP. XV, ℣. 1 ער sic per *Patach* (q. constructum esset cum seq. מואב) 1. 2. 5. 6. 9. 10 20. sed per *Kam.* alii. cf. Varr. Lect. ad Num. 21, 28. ℣. 2. ועד per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. וכל זקן cum præf. *Vau* fu. 2. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 3. עד per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. כרה cum *Kri* כלה 1. 2. 6. 9. cf. c. 16, 7. ℣. 4. על־כן per *Graschaim* 1. 2. sic fe. 5. ℣. 5. בריחיה *plene* 1. 2. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. sed contra *impress.* ℣. 7. על per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 9. מלאו *milra* 17. 18. & *Ber.* CAP. XVI, ℣. 1. כר per *Kam.* 17. 18. & *Ber.* contra *M. 1.* מושל ita *Ber.* & *B. Naphtali*, at מושל *milel* 5. 22. & *B. Ascher*; sed nullum omnino *Metheg* habent ceteri.

3 לארנון׃ הביאו עצה עשו פלילה שיתי כליל צלך
4 בתוך צהרים סתרי נדחים נודד אל־תגלי׃ יגורו בך
נדחי מואב הוי־סתר למו מפני שודד כי־אפס המץ
ה כלה שד תמו רמס מן־הארץ׃ והוכן
בחסד כסא וישב עליו באמת באהל דוד שפט ודרש
6 משפט ומהר צדק׃ שמענו גאון־מואב גא מאד גאותו
7 וגאונו ועברתו לא־כן בדיו׃ לכן ייליל מואב
למואב כלה ייליל לאשישי קיר־חרשת תהגו
8 אך־נכאים׃ כי שדמות חשבון אמלל גפן
שבמה בעלי גוים הלמו שרוקיה עד־יעזר נגעו תעו
9 מדבר שלחותיה נטשו עברו ים׃ על־כן אבכה בבכי
יעזר גפן שבמה אריוך דמעתי חשבון ואלעלה כי על־
י קיצך ועל־קצירך הידד נפל׃ ונאסף שמחה וגיל מן־
הכרמל ובכרמים לא־ירנן לא ירעע יין ביקבים לא־
11 ידרך הדרך הידד השבתי׃ על־כן מעי למואב ככנור
12 יהמו וקרבי לקיר חרש׃ והיה כי־נראה כי־נלאה
מואב על־הבמה ובא אל־מקדשו להתפלל ולא יוכל׃
13 זה הדבר אשר דבר יהוה אל־מואב מאז׃ ועתה דבר

יהוה Yy 2 מה ב

הביאי קרי
עשי קרי

rectum sentiunt. Num. 27, 7. 2 Reg. 17, 9. Ier. 8, 6. c. 23, 10. *k*) q. d. *vectes eius*, i. e. *antistites*, aut optimates, ceteris auctoritate præpollentes. Videsis *Forsteri Dictionarium*. & cf. c. 44, 25. Ier. 48, 30. c. 50, 36. Iob. 11, 3. בד vt D. *Neumann* Exodi p. 144.

דגש אחר חג׃ מלעיל

obseruat, in

מלעיל

genere *multum protrusum quid* notat. Ita *linum* Leu. 6, 3. ob caulem procerum.

פתח בס״פ

Vectes arcæ. Ex. 25, 13. *Ramos vel propagines vitis* Ez. 17, 6. protensa *membra* hominis Iob. 18, 13. protrusionem vnius ex capedine alterius, h. e. *seorsim* &c. At Cocceius aliique *mendaces* s. *mendacia eius* vertunt, formæ דַי & חַי *dai*; a rad. בדא 1 Reg. 12, 33. ℣. 7. *l*) quia meliora non admittit. *m*) c. 15, 2. 3. c. 65, 14. cf. Ier. 48, 20. *n*) *super Moabo*. v. 11. c. 15, 5. vnus super altero, superstites propter interfectos. Conf. c. 6, 3. Gen. 25, 23. *o*) c. 15, 3. *p*) plerique hic intelligunt *de fundamentis*. (1) coll. c. 45, 8. c. 19, 10. Ier. 50, 15. At quia alibi *sextarium* s. *vasculum vini*, quantum fere homini per diem sufficiebat, denotat, vid. 2 Sam. 6, 19. Cant. 2, 5. &c. ideo doctissimus D. *Neumann* Exodi p. 119. non male hunc locum ita reddendum esse obseruat: *Ad sextarios* Kircharescheth meditabimini: verumtamen *percussi sunt*. *Quia* &c. ex seqq. *q*) v. 11. 2 Reg. 3, 25. *r*) c. 31, 4. c. 59, 3. Ier. 48, 31. *s*) *enimvero*. vid. 1 Sam. 16, 6. *t*) *fracti sunt*. c. 66, 2. ℣. 8. *u*) suburbani agri & vineæ. Deut. 32, 32. 2 Reg. 23, 4. Hab. 3, 17. Ion. *castra*. *x*) *languent*. c. 19, 8. c. 24, 7. c. 33, 9. *y*) Ion. *turba*. *z*) v. 9. vid. not. Num. 32, 2. *a*) *Domini* s. *duces* gentium. vid. 2 Sam. 1, 6. *b*) *contuderunt*. Ps. 74, 6. Prou. 23, 35. *c*) *generosas vites eius*. (1) cf. c. 5, 2. Ion. *interfecerunt potentes eius*. *d*) v. 9. Num. 21, 32. Ios. 13, 25. *e*) *peruenerunt* euulsæ aut contusæ propagines eius. vid. Ier. 48, 32. *f*) *propagines eius*. (1) cf. Cant. 4, 13. Ps. 80, 12. Ion. *fugitiui eorum transiuerunt, & traiecerunt mare*. *g*) c. 2, 6. c. 33, 23. *h*) vel lacum Iaezeris. Ier. 48, 32. vel mare mortuum, quod Moabitis conterminum erat. ℣. 9. *i*) v. 11. sc. propter illam miseriam v. 8. descriptam. *k*) etiam ipse commiserans *fleo* s. lugeo ob *luctum Iaezeris*. Conf. c. 15, 5. *l*) *& ob vites Sibmæ*. v. 8. Ier. 48, 32. *m*) *rigabo te lacrymis meis*. cf. Ps. 36, 9. *n*) c. 15, 4. *o*) vid. 2 Sam. 16, 1. *p*) exclamatio, celeusma hostium. (5) cf. v. 10. Ier. 25, 30. c. 48, 33. c. 51, 14. Ion. *direptores irruerunt*. *q*) Ios. 11, 7. ℣. 10. *r*) c. 4, 1. c. 57, 1. *s*) Ier. 15, 9. c. 48, 33. *t*) *e Carmelo*, e fertilissimo monte vel agro, c. 29, 17. Ier. 2, 7. vid. not. Ios. 12. 22. *u*) Pyal (1) conf. c. 14, 7. Ps. 89, 13. *x*) Pyal (1) conf. Hithp. Ps. 60, 10. *y*) conf. Iud. 9, 27. Ier. 25, 30. *z*) c. 63, 2. *a*) *hoc celeusma*, s. calcantium *clamorem*. v. 9. *b*) c. 21, 2. ℣. 11. *c*) *Ideo inquam*. vid. v. 9. *d*) *viscera mea propter Moabum*. v. 7. c. 15, 5. At Ion. *viscera Moabitarum*. Quia Prophetæ sæpe faciunt id, quod prænunciant. vid. e. c. c. 20, 2. seqq. *e*) 1 Sam. 16, 23. *f*) *strepunt*. c. 17, 12. c. 59, 11. *g*) Ps. 103, 1. Ion. *& corda eorum*. *h*) *propter Kircheres*. v. 7. conf. c. 15, 1. ℣. 12. *i*) *Fiet autem* v. 2. *k*) *cum videbitur*, seu *perspicuum erit*, & aperte constabit. conf. c. 47, 3. Prou. 27, 25. *l*) *quod defatigatus sit*. c. 1, 14. *m*) *super excelsis* vel *editis locis*. c. 15, 2. 2 Reg. 23, 15. Leu. 26, 30. vt quondam Balak rex Moabitarum Num. 22, 10. 40. 41. c. 23, 10. 13. 27. c. 24, 10. seqq. *n*) Ion. *ad idoleum suum*, vel ad commune gentis *sacrarium* ipsis sic dictum. conf. Am. 7, 9. 13. *o*) *sed nihil efficiet*; vel non poterit, viis vndique clausis. ℣. 13. *p*) *a tunc*, i. e. iam olim, & priusquam hoc vaticinium scriberetur. c. 44, 8. vid. 2 Sam. 15, 34.

y) *Arnonis*. Num. 21, 13.

℣. 3. *z*) cf. 2 Sam. 16, 10. Versiculo 1. resipiscentia & fides in Deum ac Seruatorem v. 5. hic autem & v. 4. officia humanitatis erga afflictos Israelitas a Moabitis postulantur; sed frustra v. 6. *a*) *rectum iudicium*. (1) mala sec. æquitatem æstimando. cf. c. 28, 7. *b*) *vmbram tuam*, vt protegas ab Assyriis vexatos. cf. c. 4, 6. Iud. 9, 15. Thr. 4, 20. *c*) v. 4. 2 Reg. 11, 2. Ier. 36, 26. Ps. 31, 21. Iob. 14, 13. *d*) *exules*. c. 27, 13. *e*) v. 2. c. 21, 14. *f*) *ne prodas*. c. 21, 8. Ier. 49, 10. Prou. 11, 13.

℣. 4. *g*) *commorentur in te*. c. 11, 6. c. 33, 14. conf. Ruth 1, 1. *h*) vid. v. 3. *i*) Ps. 32, 7. *k*) *coram vastatore* Assyrio. c. 33, 1. conf. Deut. 23, 4. 5. Ier. 48, 26. 27. *l*) *Nam* breui esse *desinet*. Ps. 77, 9. præteritum prophet. vt supra c. 5, 13. c. 9, 2. &c. *m*) *oppressio*, vel oppressor. (1) conf. Prou. 30, 33. *n*) *finem habebit*. c. 15, 6. c. 10, 25. *vastatio*. c. 22, 4. *o*) Deut. 2, 16. *p*) *omnes conculcatores*. c. 26, 6. c. 41, 25. c. 63, 3. *q*) Ps. 104, 34.

℣. 5. *r*) *Et e contrario firmatus est*, seu *firmabitur*. c. 9, 6. 1 Reg. 2, 45. *s*) c. 54, 8. Ps. 21, 8. Prou. 20, 28. *t*) Ion. *thronus Messiæ* Israelis. cf. Ps. 45, 7. cuius typus & vmbra tantum fuit Hiskias. *u*) Dan. 7, 14. 27. *x*) c. 61, 8. *y*) cf. Am. 9, 11. Luc. 1, 32. 33. *z*) c. 2, 4. c. 11, 3. 4. Ps. 72, 2. 4. &c. *a*) c. 1, 17. Deut. 19, 18. *b*) *& festinans*, *accelerans*. (4) Ps. 45, 2. Prou. 22, 29.

℣. 6. *c*) Sed fastum aut *superbiam Moabitarum audiuimus*; nihil vero de ipsius resipiscentia aut emendatione. Ier. 48, 29 Zeph. 2, 8. *d*) c. 13, 11. 19. *e*) *elati*, s. qui *elatus & fastuosus* est valde. (1) cf. c. 2, 12. & Ier. 48, 29. *f*) *elationem*. c. 9, 8 c. 25, 11. *g*) *& superbiam* c. 14, 11. *h*) *& furorem eius*. c. 14, 6. Am. 1, 11. *i*) *non sic*, vt postulo v. 3. seqq. Vel *nihil rectum*

℣. 3. עשי sic in textu cum *Kri* עשו 2. 6. 9. 10 14. 20. 21. 22. sec. *Mas. Erffurt.* & *M. I.* & *D. Kimchi*. at עשו in textu sine *Kri* 1. & עשי fe. 5. ℣. 7. *Spatium* præmittunt 5. 6. 9. 10. 12. 20. 21. 22. 23. כלה cum *Kri* כרו 2. אך per *Merca* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 8. שרוקיה sine *Dag*. 1. 5. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* & *M. I.* ℣. 9. ואלעלה per *Segol* 1. 5. 5. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23. ℣. 10. ולא ירעע cum præf. *Vau* 1. sic fu. 2. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas. fin.* f. 41. col. 7. & *Erffurtensem* h. l. ℣. 13. *Spatium* præmittunt 6.-10. 12. 19. 20. 21. 22. 23.

יהוה לאמר בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד
מואב בכל ההמון הרב ושאר מעט מזער לוא כביר :
משא דמשק הנה דמשק מוסר יז
מעיר והיתה מעי מפלה : עזבות ערי ערער לעדרים 2
תהיינה ורבצו ואין מחריד : ונשבת מבצר מאפרים 3
וממלכה מדמשק ושאר ארם ככבוד בני־ישראל יהיו
נאם יהוה צבאות : והיה ביום ההוא ידל 4
כבוד יעקב ומשמן בשרו ירזה : והיה כאסף קציר 5
קמה וזרעו שבלים יקצור והיה כמלקט שבלים בעמק
רפאים : ונשאר־בו עוללת כנקף זית שנים שלשה 6
גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעפיה פריה
נאם־יהוה אלהי ישראל : ביום ההוא ישעה האדם 7
על־עשהו ועיניו אל־קדוש ישראל תראינה : ולא 8
ישעה אל־המזבחות מעשה ידיו ואשר עשו אצבעתיו
לא יראה והאשרים והחמנים : ביום 9
ההוא

ipsa denuo vastanda fuit. Conf. Ier. 49,

CAP. XVII.

23. seqq. & Ioseph. A. I libr. X. c. 7. c) c. 3, 1. d) Gen. 14, 15. 2 Sam. 8, 5. 6. 1 Reg. 2c, 34. *Darmesek* 1 Par. 18, 5. 6. & *Dummesek* 2 Reg. 16, 10. e) *amota* erit. cf. 2 Reg 17, 18. 23. c. 23, 27. Ier. 32, 31. f) *vt non sit vrbs.* c. 25, 2. 1 Sam. 15, 23. conf. supra c. 7, 8. & infra c. 23, 1. g) *aceruus.* (1) conf. Mich. 1, 6. h) *ruina* s. ruderum. (1) conf. c. 23, 13. ✠. 2. i) *deserta aut derelictæ* erunt. c. 6, 12. Ier. 4, 29. k) quæ quondam Gaditarum Num. 32, 34. & Rubenitarum Ios. 13, 16. l) *pro gregibus* erunt. c. 32, 14. Zeph. 2, 14. m) qui illic *cubabunt.* vid. c. 13, 21. n) *nec supererit* ciuis aliquis, *qui eos abigat.* Deut. 28, 26. Zeph. 3, 13. ✠. 3. o) *Ita cessabit*, abolebitur. Niph. (4) Ez. 6, 6. p) *propugnaculum.* Num. 13, 19. 2 Reg. 8, 12. q) c. 7, 2. c. 9, 8. 9. r) *& regnum e Damasco* porro sublatum erit, nam Retsinum occiderat *Tiglat-Pileser.* 2 Reg. 16, 9. s) *& reliquiis* Syrorum. c. 10, 19. 20. t) v. 4. c. 5, 13. u) quorum miserrima vastatio in sequentibus describitur. conf. c. 9, 10. 11. x) Syri quoque *erunt.* y) c. 1, 24. ✠. 4. z) *Fiet namque.* c. 16, 2. 12. a) Ita de tempore Noui Testamenti dicitur c. 2, 17. 20. c. 11, 10. hic vero de excidio regni Israelis per Salmanasserem 2 Reg. 17, 3. seqq. b) *extenuabitur*, Neumanno *protrudetur.* c. 19, 6. Iud. 6, 6. c) v. 3. conf. c. 16, 14. Ps. 49, 7. 12. 17. Hoc *Schmidius* de *regia dignitate*, & quod sequitur de *opibus ac diuitiis* intelligit. d) i. e. decem tribuum Israelis v. 3. Am. 7, 2. 5. e) c. 10, 16. conf. Ps. 73, 7. seqq. f) *emaciabitur.* (2) Zeph. 2, 11. sicut illis *fit*, qui phtisi laborant. confer Es. 10, 16. c. 24, 16. Hos. 10, 11. ✠. 5. g) *Fiet namque* cum gloria Israelis v. 4. h) *sicut cum quis colligit messem.* c. 10, 14. Ex. 23, 10. 16. Ion. *sicut cum messor colligit* i) *stantem segetem* Ex. 22, 5. k) *& brachium* messoris. l) *spicas.* Gen. 41, 5. 7. 24. Ruth 2, 2. m) *demetit.* Leu. 23, 10. n) *immo* sic *erit* cum regno Israelis. o) *ac si quis* post factam messem etiam *spicilegium instituit*, ita vt parum vel nihil relinquatur. conf. Leu. 19, 9. 10. p) *in valle Rephaim*, de qua Ios. 15, 8. 2 Sam. 5, 18. ✠. 6. q) *Relinquentur enim in eo*, regno Israelis. r) vix *racemationes.* (6) Ier. 49, 9. Iud. 8, 2. conf. Ier. 6, 9. Iud. 20, 45. Prius simile in v. 5. de spicilegio ex agro, hic per alterum ex horto vel vinea illustratur. s) *sicut in decusssione* seu *sì ictura oleæ.* (2) c. 24, 13. t) cum *duæ.* Binarius numerus passim in Scripturis *paucitatem* significat. vid. 1 Reg. 17, 12. Ier. 3, 14. Hos. 6, 2. & conf. supra c. 1, 9. u) aut *tres.* asyndeton, vt 1 Sam. 20, 12. x) *baccæ*, seu *deglutitiones.* (1) Tot baccæ, quot tribus, aut quatuor deglutitionibus absumuntur. *Neumanni* Exodus p. 291. y) *in summitate* 2 Sam. 5, 24. z) *culminis.* (2) v. 9. a) *Ion* hic incipit applicationem: *sic singulares* (i. e *pauci*, vt idem v. 3.) *iusti in mundo inter regna relinquentur.* b) *in ramis eius.* c. 27, 10. conf. Ez. 31, 6. c) *fructifera.* c. 32, 12. Gen. 49, 22. d) c. 1, 24. ✠. 7. e) conf. v. 4. Effectus istius iudicii diuini partim sub Hiskia 2 Par. 30, 10. 11. in primis vero sub Nouo Testamento obtinendus. f) *respiciet.* v. 8. c. 31, 3. g) *ad Factorem suum.* c. 54, 5. h) c. 1, 4. c. 12, 6. c. 29, 23. i) conf. c. 40, 26. Ps. 121, 1. 2. Ps. 123, 1. 2. ✠. 8. k) c. 37, 19. l) vid. c. 2, 8. m) *aut lucos*; aliis *picturas nemorum.* conf 2 Reg. 23, 6. *Lucos* autem sic dictos esse *ab arboribus rectis & proceris*, cupressis præsertim, ex quibus Syriæ luci fere constabant, in speciminibus suis obseruat *Marcus Meibomius.* n) c. 27, 9. vid. Leu. 26, 30. ✠. 9. o) vid. v. 4.

✠. 14. q) *post tres annos.* conf. c. 15, 5. Propheta namque hæc dixisse videtur *anno primo Hiskiæ* c. 14, 28. *quarto* autem *Hiskiæ anno* Salmanasser adscendit contra Samariam 2 Reg. 18, 9. vnde *Noldio* nota 712. ad Conc. Part. valde verisimile est, tunc etiam a Salmanassere in transitu factum esse Moabitis cladis initium. cf. not. ad v. 1. Alii vero *in tribus annis* s. *intra tres illos annos*, quibus Samariæ obsidio durauit 2 Reg. 18, 10. etiam Moabitas a Salmanassere euersos fuisse coniiciunt. Vid. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 205. seq. r) *vt anni sunt mercenarii*, præcise numerati. c. 21, 16. Iob. 7, 2. s) *vilescet.* Deut. 25, 3. t) conf. c. 17, 4. u) illa *multitudine magna*, conf. c. 15, 7. opum Ps. 37, 16. & hominum Ps. 42, 5. x) *residuum autem* erit. conf c. 10, 19. y) c. 10, 25. c. 24, 6. z) *non magnum aut validum.* c. 17, 12. Iob. 31, 25.

CAP. XVII, ✠. 1. a) *Onus* funerale. c. 13, 1. c. 14, 28. c. 15, 1. b) *Damasci*, (c. 7, 8.) eiusque confoederatorum *Israelitarum* v. 3 seqq. immo & Assyriorum v. 11 hostium Iudææ v. 14. Ceterum ipsa vrbs Damascus haud ita pridem expugnata ac direpta, ciuibusque spoliata fuerat a Tiglat-Pilesere Assyrio; sicut supra c. 8, 4. Am. 1, 3. seqq. prædictum, & 2 Reg. 16, 9. item apud *Iosephum* de A. I. libr. IX c. 12 impletum legimus. Sed nouis incolis repleta, ac destructo deinde Assyriorum imperio (vid. not. 2 Reg. 24, 1.) fusisque paullo post Aegyptiis (ibid. v. 7.) qui Syria potiti fuerant 2 Reg. 23, 29. etiam ipsa

CAP. XVII. ✠. 1. מפלה ita cum reliquis 2. in marg. qui vero in textu habet מפלה per *Tsere*. ✠. 3. ונשבת Notat hic *Mas.* 2. & impr. חצי הנביאים *Dimidium Prophetarum* (vide! connumeratis *prioribus Prophetis*) & quidem *M. s. Erff.* cum restrictione בפסוקים *ratione versiculorum.* Verum computatis summis, quas *Masora* in fine singulorum Prophetarum exhibet, factaq; diuisione, compareret, claudicare hanc nostram *Masoram.* ✠. 6. בסעפיה Pe cum *Dagesch* 1. 6. 8. 9. 10. 14. 16. 20. 23. ✠. 7. *Spatium* præmittit 5. 7. 8. 10. 12. 19. 31. 23.

ההוא יהיו ׀ ערי מעזו כעזובת החרש והאמיר אשר
י עזבו מפני בני ישראל והיתה שממה׃ כי שכחת
אלהי ישעך וצור מעזך לא זכרת על־כן תטעי נטעי
11 נעמנים וזמרת זר תזרענו׃ ביום נטעך תשגשגי
ובבקר זרעך תפריחי נד קציר ביום נחלה וכאב
אנוש׃
12 הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון ושאון
13 לאמים כשאון מים כבירים ישאון׃ לאמים כשאון
מים רבים ישאון וגער בו ונס ממרחק ורדף כמץ הרים
14 לפני־רוח וכגלגל לפני סופה׃ לעת ערב והנה בלהה
בטרם בקר איננו זה חלק שוסינו וגורל לבזזינו׃

CAP. XVIII.

יח הוי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי־
2 כוש׃ השלח בים צירים ובכלי־גמא על־פני־מים
לכו ׀ מלאכים קלים אל־גוי ממשך ומורט אל־עם נורא

p) *munitæ vrbes* Israelitarum, nondum cum reliquis euersæ. v. 10. Pf. 52, 9. conf. Iud. 6, 26. q) *ficut relictum* quid filuæ feu nemoris, cum cæfa filua raræ fuperfunt arbores. al. *vt relicti fructus in nemore*. r) 1 Sam. 23, 15. Ez. 31, 3. s) aut vt fructus *relictus in culmine* arboris. vid. v. 6. t) *quem relinquere folent*. Ruth 2, 16. Leu. 19, 10. c. 23, 22. u) *coram*. aliis *propter*, vt Gen. 36, 6. 7. Ex. 9, 11. x) *erit enim* tota terra *defolatio*. c. 1, 7.

℣. 10. y) *Quia tu*, Ecclefia Ifraelitica, *oblita es*. Ier. 13, 27. Hof. 2, 15. z) *falutis & Saluatoris tui*. Mich. 7, 7. a) c. 26, 4. Deut. 32, 18. Ion. & *timorem Omnipotentis, cuius Verum fuit in auxilio tuo, non meministi*. b) v. 9. c. 27, 5. c. 30, 2. 3. c) c. 57, 11. d) *plantas* quidem. Deut. 28, 30. 39. e) *plantas*, v. 11. c. 5, 7. f) Schmidius *iucundarum* fcilicet vitium. (1) g) *fed palmitem*. Num. 13, 23. h) *alieni*. c. 1, 7. quem peregrinus hoftis decerpat. Nam *Barbarus has fegetes*, & *culta noualia habebit*. conf. Iud. 6, 3. 4. i) *conferes*, aut plantabis *eam*. Deut 22, 9.

℣. 11. k) Ipfo *die plantatus* v. 10. Iob. 14, 9. l) *fac eam excrefcere*. Piel. (1) cf. Pf. 92, 13. Iob 8, 11. vt factum cum ricino Ion 4, 10. m) *fac efflorefcere*. Hiph. (5) Ez. 17, 24. n) attamen *aceruus*, *cumulus* meffis erit. (6) Ex. 15, 8. o) Schmid. *ad mortem ægra*. Ier. 30, 12. c. 15, 17. p) & *dolor* erit. c. 65, 14. q) *defperatus* & incurabilis. Ier. 30, 15.

℣. 12. r) c. 1, 4. s) *multitudini*. c. 13, 4. c. 29, 7. Gen. 17, 4. t) fub Affyrio militantium. conf. not. v. 13. u) *fecundum ftrepere maris*, vt mare fluctibus fuis ftrepitum & fragorem excitat. conf. Ier. 6, 23. x) *fic tumultuantur*. c. 16, 11. c. 51, 15 1 Reg. 1, 41. y) & *væ tumultui*. c. 13, 4. z) *nationum*. c. 34, 1. Pf. 2, 1. a) quæ *inftar tumultus aquarum*. conf. Apoc. 17, 1. 15. b) c. 16, 14. c. 28, 2. c) *tumultuantur*. Niph. (3) v. 13. c. 6, 11.

℣. 13. d) S. *populi* inquam. e) conf. c. 8, 7. f) *fed Deus increpabit eum* Pf. 9, 6. g) *vt fugiat*. vid. c. 31, 8. h) c. 30, 27. conf. c. 22, 3. Prou. 7, 19. i) c. 13, 6. k) *ficut gluma in montibus*. c. 29, 5. conf. Pf. 1, 4. l) & *ficut res volubilis*. al. *pila*, al. *puluis rotatus*. conf. c. 5, 28. Pf. 83, 14. m) *coram turbine*. c. 21, 1. ℣. 14. n) Gen. 8, 11. 2 Sam. 11, 2. o) v. 1. c. 3, 1. p) *terror* erit. Pf. 73, 19. conf. infra c. 33, 3. c. 37, 7. q) *non aderit* amplius, q. d. *abfentia* erit illius. Gen. 42, 36. cum reliquis namque Rex fummo mane aufugiet, ftrage 185000. per vnam noctem facta. vid. intra c. 37, 36. 2 Reg. 19, 35. r) conf. c. 54, 17. Iob. 27, 13. s) c. 10, 13. Ier. 50, 11. Iud. 2, 14. t) & *fors*. c. 57, 6. Ier. 13, 25. u) c. 10, 6. c. 42, 24. CAP. XVIII, ℣. 1. x) *Væ!* c. 1, 4. y) *terra*. Hoc vaticinium multi ad Iudæos, nonnulli ad Aegyptios, immo etiam aliqui ad Affyrios; rectius vero *Schmidius* aliique ad *Chufæos* feu *Aethiopes* referunt. Quomodo hoc, & fequens XIX. caput cum XX. arcte cohærent. Difficilis autem (vt *Munfterus* obferuat) eft fenfus huius capitis propter inufitata verba, figuratas fententias & dubiam atque obfcuram hiftoriam. z) Schmid. *inumbranti*, al. *obumbratæ*. (1) coll. Neh. 13, 19. Malim *ftreperæ*, feu *quæ* alis *ftrepitum facit*, coll. verbo Arabico *falfala*, cum tinnitu quodam fonuit, *fragorem ftrepitumque eddidit*, & Pf. 150, 5. Apoc. 9, 9. a) *alis*, i. e. copiis bellicis. c. 8, 8. Conf. numerofiffimum exercitum *Zerachi* Chufæi 2 Par. 14, 8. & infra c. 37, 9. b) *quæ* alæ vel terra. c) *ab ora* Iof. 22, 11. quod aliis eft *citra*, vt Num. 21, 13. c. 22, 1. al. *vltra*, vt Iof. 14, 3. 2 Sam. 10, 16. d) *fluminum*. Zeph. 3, 10. e) c. 20, 4. per quam *Bochartus* Phaleg. libr. 4. c. 2. p. 240. feq. *Arabiam Chufæam* intelligit; alii *Aethiopiam Africanam* Aegypto vicinam; atque hoc loco de expeditione *Thirhaka* (de qua infra c. 37, 9. 2 Reg. 19, 9.) fermonem effe, eamque infelicisfimam ipfi fuiffe, colligunt. *Sancheribum* autem non tantum aduerfus Aegyptios, fecundum *Herodotum* libr. 2. p. m. 91. fed etiam contra Aethiopes exercitum duxiffe, diferte *Iofephus* de A. I. libr. 10. c. 1. teftatur. Confer etiam aliam cladem Zeph. 2, 12. & infra ad v. 7. notata. ℣. 2. f) *Mittenti* fcilicet Regi vel *populo væ!* Couftructio ad fenfum. g) *per mare* fcilicet *Rubrum* feu Arabicum. *Schmidius*. h) *nuncios* feu *legatos*. c. 57, 9. Obad. v. 1. Prou. 13, 17. conf. not. Iof. 9, 4. Subaudiunt autem plerique, hos miffos effe ad Iudæos & Ifraelitas, vt auxilium contra Affyrios offerrent, coll. infra c. 37, 9. Mittimus alias coniecturas. i) & *in vafis fcirpi vel iunci*, i. e. *nauigiis iunceis*. (4) c. 35, 7. Ex. 2, 3. Iob. 8, 11. *Plinius*. H. N. libr. VII. c. 56. *in Nilo*, inquit, *fiunt naues ex papyro, ex fcirpo & arundine*. Sic libr. XIII. c. 11. *ex ipfa papyro nauigia texunt*. Et libr. VI. c. 22. talibus nauibus Taprobanam petitam effe refert. Item libr. V. c. 9. *Ibi* (in Elephantide infula) *Aethiopicæ conueniunt naues. Namque eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad catarrhactas ventum eft*. k) Schmidius *Nili*. l) ite. Schmid. ad Aethiopes. Alii putant nuncios ab Aethiopibus ita amandari ad Ifraelitas. m) *nuncii celeres*. c. 30, 16. Iob. 24, 18. Thren. 4, 19. n) ad gentem Aethiopum *diftractam* feu *diftrahendam* vel abripiendam. v. 7. Pf. 28, 3. Iob. 40, 25. Cæfus enim & difperfus eft *Thirhaka* exercitus. *Schmidius*. Alii vero, vt modo diximus, per gentem *diftractam & depilatam* Ifraelitas intelligunt. o) & *depilatam*. (2) v. 7. conf. c. 50, 6. Eft formæ לקח *Lykkahh* 2 Reg. 2, 10. p) *formidabilem*. c. 21, 1. Hab. 1, 7. confer terribilem illum numerum 2 Par. 14, 8. Neque exigua procul dubio fuit illa manus *Thirhakæ*, qua fe Affyriis opponere aufus eft infra c. 37, 9.

℣. 9. מעוזו fic 7. 8. 22. 23. & fic fe. 1. fecundum *Maforam impreffam & Erffurtenfem*. at מעזו alii. ℣. 10. ונטעי cum Dagefch 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23. fic fu. 5. ℣. 11. תשגשגי cum *Gaiah* 1. fecundum *Mafor.* fuam & *Erffurtenfem*. at תשגשגי cum *Metheg* 22. נחלה per Schua fimplex 1. 2. fecund. *Maf.* 1. 2. & *Erffurtenfem*. ℣. 13. ורדף per *Grafchaim* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21.

מן־הוא והלאה גוי קו־קו ומבוסה אשר־בזאו נהרים
ארצו׃ כל־ישבי תבל ושכני ארץ כנשא־נס הרים 3
4 תראו וכתקע שופר תשמעו׃ כי כה אמר
יהוה אלי אשקוטה ואביטה במכוני כחם צח עלי־אור
ה כעב טל בחם קציר׃ כי־לפני קציר כתם־פרח ובסר
גמל יהיה נצה וכרת הזלזלים במזמרות ואת־הנטישות
6 הסיר התז׃ יעזבו יחדו לעיט הרים ולבהמת הארץ
וקץ עליו העיט וכל־בהמת הארץ עליו תחרף׃
7 בעת ההיא יובל־שי ליהוה צבאות עם
ממשך ומורט ומעם נורא מן־הוא והלאה גוי קו־קו
ומבוסה אשר בזאו נהרים ארצו אל־מקום שם־יהוה
צבאות הר־ציון׃

Cap. XIX. יט

משא מצרים הנה יהוה
רכב על־עב קל ובא מצרים ונעו אלילי מצרים מפניו
2 ולבב מצרים ימס בקרבו׃ וסכסכתי מצרים במצרים
ונלחמו איש־באחיו ואיש ברעהו עיר בעיר ממלכה
3 בממלכה׃ ונבקה רוח־מצרים בקרבו ועצתו אבלע
ודרשו אל־האלילים ואל־האטים ואל־האבות ואל־
4 הידענים׃ וסכרתי את־מצרים ביד אדנים קשה ומלך
עז ימשל־בם נאם האדון יהוה צבאות׃ ונשתו־מים ה
מהים

gemma f. oculus. c. 5, 24. Num. 17, 23. u) & cum omphax seu vua immatura vel labrusca. (4)

יתיר ו'

Ier. 31, 29. 30. x) excrescens f.

ה' רפה

פתח בס"פ

maturescens. Num. 17, 23 y) adhuc fuerit. z) flos eius sc. Aethiopicae vitis. (2) Iob. 15, 33. a) tunc abscindet Deus c. 14, 8. b) flagella in vitibus. (1) cf. Ier. 6, 9. c) cultris f. falcibus putatoriis. c. 2, 4. Ion. occidet potentes populorum gladio. d) & ipsas propagines. (3) Ier. 5, 10. e) tollet. 2 Sam. 16, 9. f) & amputabit f. deiiciet. (1) Ion. & fortes eorum tollet ac removebit.

q) S. ex quo ille fuit, al. ab hoc tempore. v. 7. r) & porro f. deinceps. De tempore Leu. 22, 27. Num. 15, 23. de loco 1 Sam. 10, 3. c. 20, 22. s) regula f. linea; ad caedem qs. delineatam cf. c. 34, 11. 2 Reg 21, 13. & 2 Sam 8, 2. it. Thr. 2, 8. t) & eliminationis, f. conculcationis. (3) v. 7. c. 22, 5. cf. c. 5, 5. u) construe, cuius terram ipsius. x) inundarunt & diripuerunt. (2) v. 7. y) i. e. sec. Ion. populi, scil. Assyrii. cf. c. 8, 7. 8. ℣. 3. z) omnes incolae orbis. c. 26, 9. 18. Vocatiuus. Verba autem sunt Prophetae, Assyrios per apostrophen excitantis, ex oraculo Dei. v. 4. a) cf. c. 26, 19. Iob. 4, 19. sub imperatore Assyrio. S. b) cum signum tollitur. c. 5, 26. c. 49, 22. c) Ion. super montibus. cf. c. 13, 2. d) videte, vt parati & prompti adsitis. e) & cum clangitur buccina. Iud. 7, 22. f) audite, vt strenue in Aethiopes consurgatis: felicem namque successum Deus largietur. v. 4. ℣. 4. g) quiescam & stragem Aethiopum permittam. cf. c. 62, 1. h) & despiciam, spectabo. c. 63, 5. tanquam summus rerum arbiter. i) in sede mea caelesti. cf. Ps. 33, 14 k) sicut aestus. Ier. 17, 8. Iob 24, 19. l) aridus vel serenus, cum sudum est caelum. (4) Ier. 4, 11. cf. supra ad c. 5, 13. m) ad lucem, vel vna cum Iob. 30, 4. lucis f. effluxu solis. Hab. 3, 4. Iob. 31, 26. c. 37, 21. Sic Ion. super sole. n) sicut nubes. c. 44, 22. o) roris, quae cito evanescit, nec aestum restinguit. cf. Hos. 6, 4. Al. ero hostibus instar aestus sicci super eius c. 26, 19. id exsiccantis & arefacientis; Israelitis autem sicut nubes rorida. Sic Maii Oecon. p. 917. p) in aestu messis gravissimo; vnde rubigo nascitur. Schmid. ℣. 5. q) Continuantur nunc verba Prophetae v. 3. S. r) ante messem. c. 48, 7. s) cum consummata erit. 1 Reg. 6, 22. t) gemma

℣. 6. g) *Relinquentur* excisi illi palmites. c. 7, 16. h) *volucribus* carniuoris. (8) c. 46, 11. Gen. 15, 11. Ez. 39, 4. i) 1 Sam. 17, 46. Ier. 7, 33. k) & *nauseabit*. c. 7, 16. Num. 21, 5. l) *propter* (c. 65, 7.) vel *aduersus eum probris vtetur*, & putidam escam *exprobrabit*. Iob. 27, 6. ℣. 7. m) *In tempore isto* sc. N. T. Ier. 3, 17. cf. supra c. 2, 17. 20. c. 11, 10. Igitur etiam minae & iudicia Dei, hoc capite denunciata, non ad vnam illam Aethiopum stragem, quam a Sancheribo passi sunt, sed plus vltra respiciunt. Prout iam supra ad v. 1. aliam ipsorum cladem ex Zeph. 2, 12. obseruauimus. n) *adducetur*. c. 55, 12. Hos. 10, 6. ab Apostolis & Euangelii Doctoribus. conf. infra c. 66, 20. 21. & Rom. 12, 1. c. 15, 16. o) *munus*. (3) Ps. 76, 12. Ps. 68, 30. p) conf. Zeph. 3, 10. q) vide hoc & sequentia. v. 2. r) Ex. 20, 21. s) c. 2, 2. seqq. CAP. XIX, ℣. 1. t) c. 13, 1. c. 14, 28. c. 15, 1. u) *Aegypti* superioris & inferioris, cuius (1) miseria & vastatio (2) felicitas & conuersio ad Christum v. 18. seqq. praedicitur. Est igitur hoc generale vaticinium de calamitatibus, quas partim a Babyloniis sub Nebucadnetsare, & a bellis intestinis inter Apriem & Amasin, partim a Persis, Syris & Romanis vsque ad tempora N. T. accepit. Conf. Ier. 25, 19. c. 43, 10. c. 46, 1. Es. 29, 19. c. 30, 10. seq. c. 32, 1. &c. Immo etiam ad nouissima & *Aegyptum mysticam* spectat, coll. Apoc. 11, 8. x) c. 3, 1. c. 17, 1. y) conf. 2 Sam. 22, 11. Ps. 68, 5. Ion. *adpariturus est* f. reuelabit se *in nube gloriae suae ad vindictam sumendam de Aegyptiis*. Respicit ad Ex. 14, 19. 24. &c. z) conf. Ps. 104, 13. Mat. 26, 64. & Apoc. 14, 14. a) *celeri*. c. 5, 26. c. 18. 2. Ioel 4, 4. Id accipiendum de nube tempestuosa fulgurante, tonante & fulminante. Solent veloces nubes vel maxime esse tempestuosae. *Schmid*. coll. Ps. 18, 8--16. b) c. 6, 4. c) conf. Ex. 12, 12. Ier. 43, 13. c. 46, 25. Ez. 30, 13. d) c. 13, 7. Deut. 20, 8. 2 Sam. 17, 10. Ez. 21, 12. ℣. 2. e) *Et commiscebo*. (2) c. 9, 10 Ion. *committam*. f) *vnus aduersus alterum*. conf. c. 9, 18. g) Iud. 7, 22. h) *regnum* (infra v. 13. *tribus*) *contra regnum*. Notum est ex *Herodoti* lib. 2. ed. Steph. p. 91. *Sancheribum* Assyrium sub *Sethone* Aegyptum inuasisse, atque eo mortuo, Aegyptios sibi 12. reges constituisse p. 93. sed breui post, ortis inter eos iurgiis turbisque ciuilibus, summa rerum ad vnum *Psammitichum* iterum deuoluta est, nouaque calamitas secuta sub *Aprie*, qui ab *Amasi* & regno & vita spoliatus fuit. LXX. hic habent νόμος ἐπὶ νόμον, pro quo νομὸν legendum esse, quisque fatebitur. ℣. 3. i) *Et peruertetur*. al. *euacuabitur*. c. 24, 1. 3. Ier. 19, 7. k) Ios. 2, 11. c. 5, 1. Ps. 76, 13. l) c. 25, 8. 7. m) c. 8, 19. n) c. 10, 10. o) *praestigiatores*. (1) p) c. 8, 19. c. 29, 4. q) Leu. 19, 31. ℣. 4. r) *Ego vero concludam*. Piel. (1) Niph Gen. 8, 2. s) *dominorum*. t) quorum quisque *durus*. c. 20, 4. 1 Sam. 25, 3. conf. Prou. 2, 18. & not. Iud. 5, 29. LXX. vt Mat. 25, 24. & recte in Plurali. u) Iud. 14, 14. Dan. 9, 23. Ion. *potens* sc. Nebuchadnetsar. conf. Ier. 46, 25. 26. x) Gen. 3, 16. c. 37, 8. y) Num. 24, 3. z) c. 1, 24. Mal. 3, 1. ℣. 5. a) *Tunc consumentur*, deficient. (3) c. 41, 17. Ier. 51, 30.

CAP. XVIII, ℣. 2. קו posterius per *Kamets* 6.--10. 13. 14. 16. 18.--21. 23. vid. v. 7. ℣. 4. כעב per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. l.* ℣. 5. גמל sic *milel* & per *Segol* 1. 10 14. 20. & (in textu) 6. 9. sic su. 5. התז per *Kamets* 2. su. 5. contra *Masor*. 1. in pr. ac *Erff.* & *Ind Bas.* f. 60. c. 8. ℣. 7. קו posterius per *Kam.* 1. 6--10. 12--16. 18.--23. CAP. XIX, ℣. 2. ונלחמו איש ita 6. 9. 10. 12. 14. 20.

6 מהים ונהר יחרב ויבש : והאזניחו נהרות דללו
7 וחרבו יארי מצור קנה וסוף קמלו : ערות על־יאור
8 על־פי יאור וכל מזרע יאור יבש נדף ואיננו : ואנו
הדיגים ואבלו כל־משליכי ביאור חכה ופרשי
9 מכמרת על־פני־מים אמללו : ובשו עבדי פשתים
י שריקות וארגים חורי : והיו שתתיה מדכאים כל־
11 עשי שכר אגמי־נפש : אך־אולים שרי צען חכמי
יעצי פרעה עצה נבערה איך תאמרו אל־פרעה בן־
12 חכמים אני בן־מלכי־קדם : אים אפוא חכמיך ויגידו
13 נא לך וידעו מה־יעץ יהוה צבאות על־מצרים : נואלו
שרי צען נשאו שרי נף והתעו את־מצרים פנת
14 שבטיה : יהוה מסך בקרבה רוח עועים והתעו את־
טו מצרים בכל־מעשהו כהתעות שכור בקיאו : ולא־
יהיה למצרים מעשה אשר יעשה ראש וזנב כפה
16 ואגמון : ביום ההוא יהיה מצרים
כנשים וחרד ופחד מפני תנופת יד־יהוה צבאות
17 אשר־הוא מניף עליו : והיתה אדמת יהודה למצרים
לחגא כל אשר יזכיר אתה אליו יפחד מפני עצת יהוה
18 צבאות אשר־הוא יועץ עליו : ביום ההוא
יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען

ונשבעות Yy 4 מה ד

b) *e mari* vel ingenti *lacu*, qualis fuit ad vrbem No Nah. 3, 8. siue ad *Memphin*, a Mene factus, sec. Herodoti lib. II. p. m. 79. versus Boream & Occasum vrbis. cf. infra c. 21, 1. symbolice *gentes*, coll. Ier. 51, 42. Apoc. 17, 1. 15. *c*) cf. c. 11, 15. *Ion.* addit *eorum*. *d*) v. 6. Hos. 13, 15. Iob 14, 11.

ψ. 6. *e*) *Et ipsimet Aegyptii abiicient s. omittent* ac *neglig*ent Hiph. (4) 1 Par. 28, 9. 2 Par. 15, 14. c. 29, 19. א epenth. auget neglectum. *f*) *fluuios* Aegypti, c. 50, 2. quibus agros rigabant. cf. Deut. 11, 10. *g*) *comminuentur*, s. *alio protrudentur*. c. 17, 4. *h*) *& exsiccabuntur*. v. 5. c. 44, 27. Gen. 8, 13. *i*) c. 7, 18. *k*) *Aegypti*. c. 37, 25. Mich. 7, 12. ipsa natura magnam partem *angusta & munitissima* regionis. Vid. *Diod. Sic.* lib. I. p. m. 26. seq. &c. *l*) *arundo*. c. 35, 7. *m*) *& vlua*. Ex. 2, 5. *n*) *marcescent*. (2) c. 33, 9.

ψ. 7. *o*) *Gramineta*. S. *Papyri*. (1) cf. Ps. 37, 35. De papyri multiplici & vario vsu apud Aegyptios vide *Plinium*. *p*) *iuxta Nilum*. Gen. 41, 1. seqq. *q*) *ad ipsum os Nili*, quod alibi *labium* dicitur, vt Gen. 41, 3. Ex. 2, 3. *r*) Ps. 1, 4. *s*) *vt nihil eius supersit*. c. 17, 14.

ψ. 8. *t*) c. 3, 26. *u*) *piscatores*. (3) Ier. 16, 16. Ez. 47, 10. *x*) *hamum*. (3) Hab. 1, 15. Iob. 40, 25. *y*) *& explicantes, expandentes*. Ez. 12, 13. Hos. 5, 1. c. 7, 12. *z*) *rete*. c. 51, 20. Hab. 1, 15. *a*) c. 16, 8. c. 24, 4.

ψ. 9. *b*) nescit, quid agant. Mich. 3, 7. *c*) c. 30, 24. Ex. 9, 31. *d*) *optimum & tenuissimum linum*, bene pexum & carminatum, a rad. סרק *pectere*, vt quidā volunt. *Sericum* hic non intelligi posse, probarunt alij Vid. *Maii* Supplem. ad Cocc. Lex. p. 125. *e*) *& texentes*. 1 Sam. 17, 7. 2 Reg. 23, 7. *f*) Sic sec. *Bochart.* Hieroz. II. p. 607. *retia* vocantur, ob *foramina*, quibus scatent. cf. c. 11, 8. At S. *aulaea*. cf. Esth. 1. 6. c. 8, 15.

ψ. 10. *g*) *fundamenta eius*. (2) Ps. 11, 3. *h*) *contusa*. c. 3, 15. c. 53, 5. *i*) *facientes mercedem*. Prou. 11, 18. *k*) *ex stagnis*. Ex. 7, 18. c. 8, 1. *l*) *anima*, i. e. in quibus hæret anima eorum ob vtilitatem & lucrum, quod inde habent. S. Conf. c. 26, 9. Prou. 23, 2.

ψ. 11. *m*) 1 Sam. 16, 6. *n*) *stulti*, quia *via recta* post cupiditates suas *deficiunt*. c. 35, 8. Prou. 27, 22. Rad. Arab. *defecit, desciuit*. *o*) *Taneos*, vt habet *Ion.* etiam v. 13. Ps. 78, 12. vid. Num. 13, 22. *p*) *sapientissimi*. cf. Iud. 5, 29. *q*) *consilium emotum* vel *sublatum* est. al. *obbrutuit*. Ier. 10, 14. 21. *r*) Ier. 48, 14. *quomodo dicitis*, vos adulatores, *ad Pharaonem*, posse eum dicere. *s*) *sapientissimorum* Regum. cf. 1 Reg. 5, 10.

ψ. 12. *t*) *vbi igitur sunt illi?* Nah. 3, 17. *u*) *vbi* sunt inquam. c. 22, 1. Ex. 33, 16. Iud. 9. 38. *x*) 1 Cor. 1, 20. *y*) c. 14, 24. 27. *z*) c. 1, 24.

ψ. 13. *a*) S. *sed stulti facti sunt*, vel vt bene *Neumann*, Exod. p. 60. *in contrarium versi sunt*. Niph. (4) Num. 12, 11. Ier. 5, 4. c. 50, 36. *b*) v. 11. c. 30, 4. *c*) *decepti, in errorem seducti sunt*. Gen. 3, 13. *d*) *Noph*. Ier. 2, 16. Ez. 30, 13. 16. Alia est *Moph* Hos. 9, 6. i. e. *Memphis*, vt habet *Ion.* Conf. *Hilleri* Onom. p. 575. & 672. *e*) v. 14. cf. Ier. 50, 6. *Ion. & in errorem duxerunt Aegyptios, ipsi principes prouinciarum eius*. *f*) *& angulum*. Ps. 118, 22. Zeph. 3, 6. i. e. *Regem* seu *principem*, metaph. conf. Iud. 20. 2. 1 Sam. 14. 38. *g*) *tribuum* seu *nomorum eius*. conf. supra v. 2.

ψ. 14. *h*) *miscuit*. c. 5, 22. Ps. 75, 9. non infundendo malum, sed retrahendo bonum. *Dorscheus*. *i*) *peruersitatum*. (1) cf. Hos. 4, 12. *k*) v. 13. ό. καὶ ἐπλάνησαν. Apoc. 19, 20. *l*) *sicut oberrat*, circumagitur. Niph. (2) Iob. 15, 31. *m*) *ebrius* quis. c. 24, 20. 1 Sam. 25, 36. Iob. 12. 25. *n*) *in vomitu suo*. (4) c. 28, 8. Ier. 48, 26.

ψ. 15. *o*) *Non enim fiet* aut *succedet*. c. 7, 7. *p*) quodcunque faciet vel *caput* vel *cauda*, i. e. summus vel infimus. c. 9, 13. *q*) *ramus*. (3) Iob. 15, 32. *r*) *aut iuncus*. (5) c. 9, 13.

ψ. 16. *s*) *In die*, vel tempore *illo* iudiciorum diuinorum. v. 1. seqq. *t*) Ier. 50, 37. Nah. 3, 13. *infirmi* scilicet seu *debiles & pusillanimes*, vt addit *Ion.* *u*) c. 10, 29. *x*) c. 12, 2. c. 33, 14. *y*) *coram agitatione*. c. 30, 32. gestum intellige, quasi ipsa adpareret manus Domini eos percussura. conf. c. 10, 32. Iob. 31. 21.

ψ. 17. *z*) *in terrorem*. (1) conf. Ps. 107, 27. scilicet ex memoria malorum, quæ Iudæis intulerunt, (vid. e. c. sub Iosia 2 Reg. 23, 29. seqq.) & vindictæ diuinæ sensu. *Schmidius*. *a*) *quisque pauebit*. *b*) constr. *quem ad eum* seu *ad quem*. *c*) *mentionem* quis fecerit *eius*, seu *commemorauerit* Iudæam. c. 12, 4. *d*) *pauebit*. v. 16. c. 44, 11. *e*) c. 14, 26. *f*) conf. v. 12.

ψ. 18. *g*) tempore N. T. de quo etiam v. 19. 23. 24. conf. supra notata ad v. 1. *h*) non vna, sed *quinque* & plures *ciuitates*. Numerus finitus pro infinito. *Schmidius*. *i*) loquentes *labio* seu lingua (Gen. 11, 1.) *Canaan*, i. e. de cultu diuino idem sentient ac loquentur *cum Iudæis*, qui *Canaanitidem* incolebant. *Schmidius*. At *Cocc.* Lex. p. 379. loquentur verba, quæ in terra Canaan pronunciata, & audita sunt, & in Sacris Scripturis extant. Sic *Dorschew*: Intelligitur, inquit, lectio Scripturæ Sacræ, ad quam adsuescent.

ψ. 5. pro ויבש (quod in margine ex aliis refert) in textu hab. ויבש 1. ψ. 7. נדף per *Kametz* posc it *Masora impr.* ad Leu. 26, 36. contra *Mas.* 1. & *Erffurt.* h. l. ψ. 13. נשאו per *Sin* 1. 6--10. 12. 14. 20. 21. והתעו sine præfixo *Vau* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 19. 21. 22. ψ. 14. עועים cum *Dagesch* 2. 23. ψ. 16. וחרד sine *Pesik* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. sic Ce. 5. contra *Ind. Bas.* E. 60. 6. 6. ψ. 17. והיתה per *Graschaim* 6. 9. 10. 14. 20.

ונשבעות ליהוה צבאות עיר ההרס יאמר לאחת׃
19 ביום ההוא יהיה מזבח ליהוה בתוך
ארץ מצרים ומצבה אצל־גבולה ליהוה׃ והיה לאות כ
ולעד ליהוה צבאות בארץ מצרים כי־יצעקו אל־יהוה
21 מפני לחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם׃ ונודע
יהוה למצרים וידעו מצרים את־יהוה ביום ההוא
22 ועבדו זבח ומנחה ונדרו־נדר ליהוה ושלמו׃ ונגף
יהוה את־מצרים נגף ורפוא ושבו עד־יהוה ונעתר
23 להם ורפאם׃ ביום ההוא תהיה מסלה
ממצרים אשורה ובא־אשור במצרים ומצרים באשור
24 ועבדו מצרים את־אשור׃ ביום
ההוא יהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור ברכה
בקרב הארץ׃ אשר ברכו יהוה צבאות לאמר ברוך כה
עמי מצרים ומעשה ידי אשור ונחלתי ישראל׃

Cap. XX.

כ בשנת בא תרתן אשדודה בשלח
אתו סרגון מלך אשור וילחם באשדוד וילכדה׃
2 בעת ההיא דבר יהוה ביד ישעיהו בן־אמוץ לאמר לך
ופתחת השק מעל מתניך ונעלך תחלץ מעל רגליך
ויעש

solymis. s. p) & statua, quæ indicet omnibus, hanc esse terram Dei: non obiectum cultus, sed monumentum. cf. not. Deut. 16, 22. ℣. 20. q) cf. c. 55,13. c. 66, 19. r) Gen. 31, 51.52. s) c. 1, 24. t) cf. c. 27, 13. u) cf. Iud. 3, 18. x) c. 63,1. cf. Iud. 3,9. y) & litigatorem s. vindicem. Deut. 33, 7. 1 Sam. 25,39. cf. supra c. 1, 17. z) vt liberet s. eripiat eos. Ex. 21,27. Ps. 34, 18. 1 Thess. 1, 10. Longe illustrior est promissio, quam vt vmbris V. T. impleatur, cum diserte Vates mentionem faciat Saluatoris, Principis, Liberatoris, quem in vanitate fidei cum Assyriis & Israelitis agnituri & adoraturi sint Aegyptii. *Maim* Occ. p. 917.

k) *& iuramento ac religioso cultu se Domino obstringent.* c. 45, 23. Deut. 6, 13. cf. Ps. 63,12. l) *initas destructionis,* (1) dicetur vnaquæque: quia per Euangelium destruent, quidquid ipsis aduersabitur. S. At *Vulg.* habet *vrbs Solis* (quasi in textu fuisset עיר חרס coll. Iud. 8,13. & hoc idem, quod בית שמש Ier. 43,13.) *vocabitur vna.* Ion. coniunxit vtrumque, sed alio sensu: *Vrbs domus solis* (seu Heliopolis) *quæ destruetur.* Respexit procul dubio ad Oniæ temeritatem, qui hac Prophetia abusus, ex permissu Regis Aegypti, οὐ μὴν ἐξ ὑγιοῦς γνώμης, altare & magnificum templum in regione Heliopolitana condidit, quod vltra 300. annos, & vsque ad Vespasiani tempora stetit, vt *Iosephus* refert de B. I. libr. 7. c. 37. Lat. 30. At *Hiller.* Onom. S. p. 665. seq. versum hunc 18. non de Aegypto, sed de Iudæis, post vrbis & Templi excidium in Aegyptum migrantibus (2 Reg. 25, 26. &c.) intelligit h. m. Tempore illo erunt *quinque ciuitates* in Aegyptia terra (op. *Magdolus*, *Daphne*, *Noph* & in terra *Pathros* Goschen seu ἡρώων πόλις. LXX. Gen. 46,28. 29. & Paumos s. *Pithom*) *Cananæo sermone vtentes*, & iuratæ Domino Deo exercituum; quarum vnaquæque dicetur *ciuitas destructionis*, quoniam qui isthic remanserint, omnes ad vnum exscindentur, coll. Ier. 44, 1. 12. 13. 14. *m) singulis.* Ez. 1, 6. ℣. 19. n) vid. v. 18. o) cf. Mal. 1, 11. Phrasis est veteris Testamenti, conuenienter tamen Nouo intelligenda de cultu & sacrificiis spiritualibus. Cum enim tale altare intelligendum sit, in quo sacrificia offerenda sec. v. 21. hinc manifestum est, quod ad tempora Messiæ hæc pertineant: cum antea non licuerit [illegible] crificare, nisi Hierosolymis

℣. 21. a) *Tunc notum fiet.* c. 66, 14. Ps. 9, 17. b) cf. Ex. 5,2. 1 Sam. 2,12. c) v. 23. Ex. 13, 5. Ion. *& colent* (Dominum) *hostiis sacris & oblationibus.* d) cf. Ps. 51,21. Mal. 3,3. 1 Pet. 2,5. e) vid. Ps. 50, 14. ℣. 22. f) *Sic percutiet quidem.* Ex. 12,23.27 g) *sed iterum sanando eos.* c. 6,10. Hos. 6,1. LXX. vt Mat. 13, 15. Olim non sic factum, cum percussi primogeniti morerentur Ex. 12,29. 30. h) Gen. 25,21. ℣. 23. i) vid. v. 18.19.21. k) c. 11,15. c. 40,3. l) *vt veniat* conuersus *Assyrius in Aegyptum, & vicissim Aegyptius in Assyriam.* Concordia namque erit conuersorum ad Christum, & mutua communicatio agnitæ veritatis. Ceterum vt *Dorsch.* notat, de complemento est concertatio. Plerique omnia hæc ad tempora N. T. referunt, quibus non renitor. Certum enim est, mirificam fuisse Aegyptiorum in regnum Dei collectionem in primitiua Ecclesia. Sed tn. illi, qui de magna luce veritatis, etiam ante Christum in Aegypto & Assyria existente, ista interpretantur, non videntur reiiciendi. Notum enim est ex historia Iudaica, quod magnus numerus Iudæorum dudum ante aduentum Christi in Aegypto & Assyria fuerit, & quod illustres Scholas passim excitauerint. Vnde procul dubio etiam multos proselytos ex vtraque gente vero Deo conciliarunt; quod inter beneficia Dei numerandum est. Cf. Act. 2,10. Possunt itaque coniungi duæ istæ sententiæ. Hactenus verba *Dorschei.* m) Tig. *& colent Aegyptii Dominum.* v. 21. Deut. 6,13. Sic Varenius & eadem sententia S. *seruientque.* n) *cum Assyriis.* Ita Tig. Varen. & S. ex contextu. Ceteræ autem Versiones, LXX. Vulg. Ion. Syr. Ar. *& seruient Aegyptii Assyriis*: nimirum את cum hoc verbo alias constanter fere notat *obiectum, cui* seruitur aut quod colitur, e. c. Gen. 14,4. c. 27,40. c. 31,6. Ex. 14,12. &c. Quod si quis hic etiam præferendum putet, comma hoc cum antecedd. sic conectendum erit: *seruient tn. prius Aegyptii Assyriis* sub Nebucadnetsare, quod etiam Ier. prædixit Ier. 27,7.8.9.12. & Ez. c. 29,19. &c. Est tn. locus alius etiam præter hunc, vbi את post verb. עבד commodius per *cum* redditur, quam per not. obiecti. vid. Iud 9,28. & ibid. a nobis adnotata. ℣. 24. o) v. 18.19.21.23. p) c. 10,20. Rom. 9,6. Gal. 6,16. q) *tertia.* (3) c. 15,5. sc. terra l. *regio*, ad quam confluent. c. 2,2.3. r) & sic *benedictio* erit Gen. 12,2.3. Eph. 1,3. s) *in tota terra.* c. 10,23. Ps. 74,12. ℣. 25. t) *nam* Deut 3,24. 1 Sam. 2,23. l. *quandoquidem.* Ios. 22,31. u) *benedixit* illis singulis. c. 61,9. Gen. 27,27. Num. 6,24. Ps. 67,2. x) cf. c. 52,15. c. 65,1. Hos. 2,1. Col 3,11 y) c. 60,21. cf. supra c. 11,6. seqq. CAP. XX, 1. z) *Anno, quo venit.* cf. similē constr. c. 6,1. Ez. 38,18. a) Dux Assyriaci exercitus, etiam contra Hiskiam missus 2 Reg. 18,17. b) probabiliter idem, qui *Sancherib* c. 36,1. coll. 2 Reg. 18,13.17. Alii tn. *Salmanassarem* malunt intelligere, & rursus alii tertium quendam inter Salman. & Sanch. vid. S. ad h. l. Imo *Marsh.* in Can. suo p. 514. seq. *Asarhaddonem* intell. esse contendit, sed inuita temporum ratione. c) *isque oppugnauit Azotum* 2 Sam. 12,26.29. Erat v. *Asdod* vrbs valida Philist. Ios. 11,22. in vltimis Palæstinæ & Iudææ finibus versus Aegyptum prope mare sita Ios. 15,46.47. Dagonis cultui dedita 1 Sam. 5,2. ab Vsia Philistæis erepta & munita 2 Par. 26,6. ab Abazo a. cum aliis amissa 2 Par. 28,18. & ab Hiskia haut ita pridem recuperata 2 Reg. 18,8. Neq; solum ab hoc Assyrio duce expugnata, vt Amos quoq; c. 1,8. prædixerat, sed non diu post etiā a Psammeticho Rege Aegypti & patre Nechonis, post 29. annorum obsidionem, vt *Herodot.* refert lib. II p. m. 95. Tandē etiā a Iuda Macc. 1 Macc. 5,68. iterumq; a fratre eius Ionathane expugnata & exusta fuit. 1 Macc. 10,84. d) Ios. 10,32.39 id v. ante ann. 14. Hiskiæ c. 36,1. Assyrio funestum c. 37,36. euenisse necesse est. Posteaquam enim Hiskias Assyrii iugum excussit 2 Reg. 18,7. Sancheribus plerasq; ciuitates Iudææ munitas occupauit, inter quas tum Asdod fuit. ℣. 2 e) Hanc ann. 14. Hiskiæ 2 Reg. 18,13. factā expugnationē Esaias triennio ante prædixit, vt patet ex v. 3. *Dorsch.* f) sc. ad Iudæos; vt erubescere discerent vanum præsidium Aethiopum & Aegyptiorum contra Assyrium, & soli Deo protectori confidere v. 5 6. g) i. e. *per.* Ex. 9,35. Hos. 12,11. h) *& nunc solue.* c. 5,27. 1 Reg 20,11. Ps. 30,12. i) c. 37,1.2. 1 Par. 21,16. quo Esaias tanquam concionator pœnitentiæ, infra c. 22, 12. indutus fuerat. conf. Apoc. 11,3. ideo Ionathan habet: *accinge saccum super lumbos tuos.* k) *exuas.* Deut. 25, 9.

℣. 18. ההרס sic per Chet 1. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 21. ועבדו per *Makk.* 7. 8. 10. 12 19. 16. 19. 21. 22. 23. ℣. 23. ובא אשור ita 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20.–23. ℣. 25. ברכו per *Schua simpl.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 15. 19. 22. CAP. XX, ℣. 1. סרגון *Gimel raphatum* 1. 2. & *Mas. Erff.*

3 וַיַּעַשׂ כֵּן הָלֹךְ עָרוֹם וְיָחֵף׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ עָרוֹם וְיָחֵף שָׁלֹשׁ שָׁנִים
4 אוֹת וּמוֹפֵת עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כּוּשׁ׃ כֵּן יִנְהַג מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
אֶת־שְׁבִי מִצְרַיִם וְאֶת־גָּלוּת כּוּשׁ נְעָרִים וּזְקֵנִים עָרוֹם
ה וְיָחֵף וַחֲשׂוּפַי שֵׁת עֶרְוַת מִצְרָיִם׃ וְחַתּוּ וָבֹשׁוּ מִכּוּשׁ
6 מַבָּטָם וּמִן־מִצְרַיִם תִּפְאַרְתָּם׃ וְאָמַר יֹשֵׁב הָאִי
הַזֶּה בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה־כֹה מַבָּטֵנוּ אֲשֶׁר־נַסְנוּ
שָׁם לְעֶזְרָה לְהִנָּצֵל מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֵיךְ נִמָּלֵט
אֲנָחְנוּ׃

כא מַשָּׂא מִדְבַּר־יָם כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב לַחֲלֹף מִמִּדְבָּר
2 בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה׃ חָזוּת קָשָׁה הֻגַּד־לִי הַבּוֹגֵד
בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד שׁוֹדֵד עֲלִי עֵילָם צוּרִי מָדַי כָּל־
3 אַנְחָתָה הִשְׁבַּתִּי׃ עַל־כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה
צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ נִבְהַלְתִּי
4 מֵרְאוֹת׃ תָּעָה לְבָבִי פַּלָּצוּת בִּעֲתָתְנִי אֵת נֶשֶׁף חִשְׁקִי
ה שָׂם לִי לַחֲרָדָה׃ עָרֹךְ הַשֻּׁלְחָן צָפֹה הַצָּפִית אָכוֹל
שָׁתֹה קוּמוּ הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן׃

Et quod huc maxime pertinet, *meridionalis regio*, Babyloni subiecta, quæ Arabiam spectat, tota *paludosa* cum tempore

הפ' בפתח

& *deserta* euasit, dum *stagna aquarum*, quæ ab illa parte plura erant, tandem fuerunt neglecta, & Euphrates etiam ipse in paludes, Babyloni sub-

Cap. XXI.

iectas, se effudit; vt vere vrbs hæc amplissima, tam frequens ha-

הה רפה "
פתח בספ

bitata, tamen sedes imperii, visa fuerit sita esse in *deserto*, nempe *maris*, s. magni aquarum confluxus, qui *terram* eius sterilem reddebat & *deser*-

l) Mich. 1, 8. m) *&* *discalceatus*. (5) v. 3. 4. 2 Sam. 15, 30. Ier. 2, 25 vt similem Chusæis & Aegyptiis nuditatem & discalceationem portenderet v. 3. 4. eorumque cladem c. 18. & 19. prænuntiatam hoc euidenti symbolo obsignaret. Cf. similes typos propheticos Ier. 27, 2. Hos. 1, 2.

℣. 3. n) in tres annos *signum & portentum*. cf. c. 8, 18. Deut. 13, 2. o) cf. c. 19, 2. Ez. 29. & 30. p) c. 18, 1. Nah. 3, 9.

℣. 4. q) c. 11, 6. c. 60, 11 r) *captiuos*. Ps. 68, 19. Num. 21, 1. s) c. 19, 1. t) *deportationem* s. *deportatos*. c. 45, 13. cf. 2 Reg. 24, 15. 16. u) v. 5. c. 18, 1. x) i. e. *omnes* sine discrimine. cf. Ps. 148, 12. Thren. 4, 16. y) *immo detectos*, nudatos c. 52, 10. z) *nates*. (2) 2 Sam. 10, 4. a) in *turpitudinem* s. *opprobrium*. 1 Sam. 20, 30.

℣. 5. b) *Tunc consternabuntur & pudore suffundentur* omnes confœderati eorum c. 37. 27. c) *ob Cuschæos* v. 4. d) *spem* s. *respectum eorum*. (3) v. 6. Zach. 9, 5. e) cf. c. 30, 2. c. 31, 1. f) c. 28, 1. Ez. 24, 25.

℣. 6. g) *ora* huius *maritima* c. 11, 11. c. 41, 1. 5. Ier 47, 4. Iudææ & Palestinæ. h) *ecce sic cæsa & prostrata est expectatio nostra*, Aegyptus & Aethiopia v. 5. i) Ion. *quo fugere voluimus*. k) c. 10, 3. c. 31, 1. l) *quomodo itaque nos eripiemur?* 1 Sam. 19, 16. Ion. præmitt. *adeo seipsos non eripuerunt*.

CAP. XXI, ℣. 1. m) vid. c. 13, 1. Habet vero hoc caput triplex vaticinium: (1) contra Babylonem. (2) aduersus Idumæam v. 11. 12. & (3) contra Arabiam v. 13. seqq. n) *deserti maris* s. *lacuum*. cf. c. 19, 5 Ier. 51, 36. s. *vasti maris*; mystice *populorum*, coll. Es. 17, 12. c. 27, 1. Ez. 20, 35. Apoc. 17, 1. 3. 15. Titulus hic ex situ vrbis illustrandus est. Scil. *Babel* variis Euphratis ductibus & fossis vndique eum in modum cincta erat, Euphrate etiam eam mediam secante, vt tota velut *in aquis & ad aquas* sita videretur. Et

tam. Vitringa ad Apoc. 17, 3. p. 1015. Vid. de istis paludibus *Herodotus* lib. I. p. m. 47. seq. ed. Steph. *Strabo* Geogr. lib. XVI. p. m. 493. & *Plinius* lib. V. H. N. c. 26. o) quod onus *sicut turbines* c. 17, 13. c. 29, 6. vid. Prou. 1, 27. p) *in terra australi & sicca* Ps. 126, 4. cf. Num. 13, 17. vnde grauissimæ veniebant tempestates. *S.* coll. Zach. 9, 14. Iob. 37, 9. sic Virg. Aen. I. v. 89. *creber procellis Africus*. q) *ad pertranseundum*. c. 8, 8. r) *ex horridis incultisque locis* adueniet. cf. Hos. 13, 15. Iob. 1, 19. s) *e terra terribili* c. 18, 2. Medorum atque Persarum. v. 2. Ier. 51, 11. ℣. 2. t) *Visio*. (5) c. 28, 18. c. 29, 11. Ion. præmitt. *Dixit Propheta*. u) *dura* 1 Reg. 14, 6. nam & visa dantur læta atq; iucunda, vt Ioel 3, 1. *Abarb*. x) *indicata*, l. *visio dura est*, quod *indicatum mihi est* a Deo. c. 40, 21. 2 Reg. 4, 27. y) quia nimirum *perfidus iste* Babylonius c. 33, 1. z) *perfide agit* c. 24, 16. a) & *vastator* ille c. 33, 1. Ier. 6, 26. *deuastat* alios. b) *ideo* contra Babelem *adscende* c. 7, 1. 1 Sam. 7, 7. c) *Persia* c. 11, 11. c. 22, 5. sub Cyro c. 44, 28. d) *obside* eam Deut. 20, 19. e) *Media* s. *Medi* sub Dario Dan. 6, 1. & sub Cyro, cui Media quoque parebat. cf. supra c. 13, 17. Ier. 51, 11. 28. f) nam *omnes gemitus eius* c. 35, 10. Ps. 6, 7. quos sc. aliis expressit ipsa. g) *cessare faciam*, c. 16, 10. Ion. *omnes, qui propter regem Babelis gemebant, quiescere feci*.

℣. 3. h) *Propterea*, inquit Babel. i) Deut. 33, 11. Ps. 69, 24. Ion. *lumbi eorum*. Hæc namque verba Esaias exprimit sub persona Babylonis, eamque introducit tanquam exterritam & tremefactam. *Dorsch*. Cf. v. 4. 5. k) *grauissimo dolore* (4) Ez. 30, 4. 9. Nah. 2, 11. l) *tormina* 1 Sam. 4, 19. m) Ex. 15, 15. Ier. 49, 24. Ion *corripuerunt eos*. n) c. 13, 8. o) Gusset. totus *subuersus sum*, vt nihil amplius audiam. cf. c. 24, 1. Ps. 38, 7. p) c. 13, 8. 1 Sam. 28, 21. q) *a videndo*, l. *vt nihil videam*. cf. מ c. 5, 6. ℣. 4. r) c. 28, 7. c. 29, 24. Ion. *cor eorum*, vt v. 3. s) *horror*. (4) Ez. 7, 18 t) *consternauit, perterrefecit me*. 1 Sam. 16, 14. u) c 5, 11 c. 59, 10. cf. 1 Sam. 30, 17. x) *desiderii mei*. (4) 1 Reg 9, 1. 19. Nox, quam Babylonii voluptatibus consecrauerant. *Dorsch*. y) Ioel 1, 7. z) *in terrorem* 1 Sam. 14, 15. vid. Dan. 5, 5. 6. 9. 30. & cf. Ier. 50, 43. Nam ad duplicem & similem Babyloniorum casum hoc vaticinium referri potest, etsi ad Cyrum potissimum respicit. Np. *Belsatsar* ea nocte vitam amisit, quam voluptatibus destinauerat Dan. 5, 30. & regnum tunc accepit *Darius Medus*, qui exteris *Nabonidus* dictus videtur. Hoc autem anno regni XVII. superato, & cæso ante vrbem Babyloniorum exercitu, destructis etiam exterioribus muris Babylonis, *Cyrus* tandem altero anno Euphratem per vada in paludem immisit Es. 44, 27. 28. Ier. 50, 38. & Babyloniis festum Sacex intemperanter celebrantibus Es. 21, 5. Ier. 51, 39. per alueum, ex quo aqua abscesserat, & qui vrbem secabat, ex improuiso superuenit, vrbis parte vna potitus, dum id altera adhuc ignoraret; præfecto vrbis illud demum per nuntios rescîscente, Ier. 51, 31. vide disertius hæc enarrantem *Herodotum* lib. I. p. m. 49. & *Xenophontem* de Instit. Cyri lib. VII. p. m. 190. seqq. ℣. 5. a) dum *adparando* paratur *mensa*. Ps. 23, 5. b) *& speculando* sc. speculatur. cf. Leu. 6, 7. Iud. 7, 19. 2 Reg. 3, 16. &c. c) *speculationem*. (1) sed qui in muro stabant Babylonii, ignari, quid Cyrus ageret, *obsidionem irridebant*: postea etiam, occupata iam vrbe, regiæ portæ custodes, *ad luculentum ignem potantes*, a Persis ex improuiso oppressi sunt. *Xenophon* d. l. d) dum *comedendo* comedunt, *& bibendo* bibunt. vid. Dan. 5, 1. seqq. sic *Xenophon* d. l. *Ac fossæ quidem*, inquit, *iam actæ erant. Cyrus vero, quum audiisset, celebrari Babylone festum quendam eiusmodi diem, quo Babylonii omnes nocte tota potarent, & comissarentur*. &c. Conf. 1 Thess. 5, 3. e) sc. nuntius venit, qui dicit: *Surgite principes!* cf. Ier. 51, 27. f) *vngite clypeos*. sc. ne coria rumpantur. *S.* sed *Gusset*. p. 483. suspicor, boni ominis caussa clypeos inungi solitos ante pugnam, in modum consecrationis. Non enim hoc verbum de omni vnctione dicitur, sed de solemni & ad consecrationem adhibita. conf. 2 Sam. 1, 21. Ion. *tergite ac polite arma*.

℣. 4. וַחֲשׂוּפַי per *Tsere* 7. 8. 12. 14. 15. 16. 21. 23. contra *M. I.* CAP. XXI, ℣. 2. הַבּוֹגֵד sine *Psik* 6. 9. 10. 12. 13. 20. 23. contra *Inl. Bas. F.* 60. c. 6. & *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. וְהַשּׁוֹדֵד sine *Psik* 6. 7. 9. 10. 12. 20. 21. 22. 23. contra *Mss.* 1. & *Erff.* אַנְחָתָה cum *Mappik* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* ℣. 5. צָפֹה cum *Kri* צָפוֹ 12. שָׁתֹה cum *Kri* שָׁתוֹ 1. *& Masora Erffurtensis*.

6 כִּי כֹה אָמַר אֵלַי אֲדֹנָי לֵךְ הַעֲמֵד הַמְצַפֶּה
7 אֲשֶׁר יִרְאֶה יַגִּיד׃ וְרָאָה רֶכֶב צֶמֶד פָּרָשִׁים רֶכֶב חֲמוֹר
8 רֶכֶב גָּמָל וְהִקְשִׁיב קֶשֶׁב רַב־קָשֶׁב׃ וַיִּקְרָא אַרְיֵה עַל־
מִצְפֶּה אֲדֹנָי אָנֹכִי עֹמֵד תָּמִיד יוֹמָם וְעַל־מִשְׁמַרְתִּי אָנֹכִי
9 נִצָּב כָּל־הַלֵּילוֹת׃ וְהִנֵּה־זֶה בָא רֶכֶב אִישׁ צֶמֶד פָּרָשִׁים
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר נָפְלָה נָפְלָה בָּבֶל וְכָל־פְּסִילֵי אֱלֹהֶיהָ שִׁבַּר
10 לָאָרֶץ׃ מְדֻשָׁתִי וּבֶן־גָּרְנִי אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה
11 צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִגַּדְתִּי לָכֶם׃ מַשָּׂא
דּוּמָה אֵלַי קֹרֵא מִשֵּׂעִיר שֹׁמֵר מַה־מִּלַּיְלָה שֹׁמֵר מַה־
12 מִּלֵּיל׃ אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם־לָיְלָה אִם־תִּבְעָיוּן
13 בְּעָיוּ שֻׁבוּ אֵתָיוּ׃ מַשָּׂא בַּעְרָב בַּיַּעַר בַּעְרַב
14 תָּלִינוּ אֹרְחוֹת דְּדָנִים׃ לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מַיִם יֹשְׁבֵי
אֶרֶץ

℣. 6. g) *Nam*, vt porro dicam, qua ratione id mihi innotuerit, *sic mihi dixit Dominus* in visione. h) *constitue*, fac constituant, *speculatorem*. 1 Sam. 4, 13. Mich. 7, 4. Neh. 7, 3. i) *qui videat & nuntiet*, quod vidit.

℣. 7. k) *Vidit itaque* ille speculator aduenientem exercitum, & totum bellicum adparatum. l) *currus*. Gen. 50, 9. collectiuum. m) *par* seu *paria* 1 Sam. 11, 7. *equitum*, vel vt alii malunt, equorum. v. 9. c. 28, 28. vid. not. 1 Sam. 8, 11. Prout Cyrus etiam Persicis peditum & equitum tribunis imperauit, apud se adessent, & mille suos *in binos explicatos* singuli ducerent; reliqui socii hos a tergo sequerentur, instructi quemadmodum prius. *Xenoph.* p. 191. n) nam & asini tum temporis curules erant. vid. *Bocharti* Hieroz. l. p. 186. at Ion. *vectum super asino*. o) *quem cameli vehebant*. Nam & hi curribus quandoque iungebantur. *Boch.* Hieroz. l. p. 77. p) *aduertit igitur* ille speculator *attentione*. 1 Reg. 18, 29. q) summa attentione s. *attentissime*. Duplicatio emphasin intendit.

℣. 8. r) *Clamabat autem leo* aliquis; vel *Darius* Dan. 6, 1. vel potius *Cyrus*. infra c. 45, 1. seqq. s) *in specula*. (1) cf. Gen. 31, 49. t) *o Domine!* v. 6. summe rerum arbiter. v. 10. u) *ego sto*. 2 Par. 7, 6. x) Hab. 2, 1. y) *constitutus sum*. c. 3, 13. Gen. 24, 13. z) *omnibus noctibus*. cf. Ps. 134, 1. quando ergo dabis laborum finem? *S.* Et Cyrus, inquit *Herodotus* l. c. cum iam in longo tempore nihil admodum res proficerent, inops consilii erat. &c. Sic apud *Xenoph.* p. m. 189. vrbem, ait, socii, vndique contemplati sumus: & quidem quo pacto quis adeo firmos & excelsos muros oppugnando capere possit, videre mihi non videor. &c.

℣. 9. a) *Tum vero ecce!* 1 Reg. 19, 5. Cant. 2, 9. b) *currus viri*, qui currui insidebat, & sententiam diuinam de expugnatione Babelis ferebat. cf. c. 22, 6. & not. 2 Reg. 7, 14. c) & *par equitum*; al. *par* scil. *equorum*, vt v. 7. d) nempe hic, qui responsum diuinum, ad illam Cyri querelam adferebat. S. e) Geminatio tum certitudinem, tum magnitudinem lapsus; immo etiam secundum Ionathan & Kimchium, *duplicem eius casum* denotat. conf. c. 47, 11. Ier. 50, 2. 9. c. 51, 8. Apoc. 14, 8. c. 18, 2. f) conf. c. 46, 1. Deut 7, 25. Ier. 50, 38. c. 51, 47. g) *confregit*. 2 Reg. 18, 4. & *in terram* deiecit. conf. 2 Reg. 19, 18. ℣. 10. h) *o tritura mea!* (1) Babel, quæ antea triturabat alios, nunc ipsa triturationi obnoxia. *Dorschem.* Conf. c. 25, 10. c. 41, 15. Mich. 4, 13. i) *& fili areæ meæ*, sicut frumentum *in area mea triturande* & excutiende. conf. Ier. 51, 33. Mich. 4, 12. sic *filius plagarum* est verberandus, Deut. 25, 2. *filius mortis*, morti tradendus 1 Sam. 20, 31. *filius regni*, regno destinatus Matt. 8, 12. *filius geennæ* in geennam coniiciendus Matt. 23, 15. k) *quæ audiui a Domino*, Obad. v. 1. adeoque certissima, vobis indicaui. conf. Ier. 51, 62. Verba sunt Prophetæ, vt addit *Ion.* ℣. 11. l) v. 1. c. 17, 1. m) *Duma* s. *Idumææ*. conf. c. 34, 5. 6. Nomen est *paronomasticum* s. allusiuum, vt Mich. 1, 10. seqq. q. d. ad *silentium* redigendæ insolenter clamosæ gentis, coll. Ps. 94, 17. Ps. 115, 17. Alii intelligunt posteros *Dumæ*, filii Ismaelis Gen. 25, 14. Arabiæ populum. Vrbs autem Iudææ Ios. 15. 52. huc non pertinet. Ceterum Idumæi, a Dauide subacti, Iosaphato adhuc paruerunt 1 Reg. 22, 48. sed deinde rebelles facti 2 Par. 20, 10. a filio eius Ioramo defecerunt 2 Reg. 8, 20. Gen. 27, 40. & victi ab Amatsia 2 Par. 25, 11. Ahazo tamen iterum præualuerunt 2 Par. 28, 17. Israelitarum ac Iudæorum calamitatibus impie lætati Ps. 137, 7. Obad. v. 10. seqq. Thren. 4, 21. 22. ideoque non tantum a Nebucadnetsare castigandi erant Ier. 25, 21. c. 27, 2. Thren. 4, 21. 22. sed porro etiam a Iudæis Es. 11, 14. Num. 24, 18. Ez. 25, 12. seqq. Obad. v. 18. per Iudam Maccabæum 1 Macc. 5, 3. & Hyrcanum Ioseph. A. I. lib. XIII. c. 17. subacti, tandemque cum ipsis Iudæis a Romanis victi & excisi sunt. Conf. Ier. 49, 7. seqq. Ez. 25, 12. seqq. c. 32, 29. c. 35, 2. seqq. c. 36, 5 Obad v. 1. seqq. n) *versus me*, & me audiente, *clamans* quis fuit. o) *de montibus Seir*. Gen. 36, 8. 9, 20. p) *o custos*, Propheta. vid. *Maii* Oecon. p. 919. At *Schmid.* Propheta loquitur tanquam in visione constitutus, in qua audiuerit & vocem quærentis, & respondentis. q) *quid de nocte*, miseriarum Mich. 3, 6. sc. superest? sec. *Schmid.* r) Ps. 130, 6. s) *quid de nocte* obuentura adfers & nuntias? quamdiu illa durabit? &c. Al. *quid* (inquam) *custos loquitur?* coll. Gen. 21, 7. sed cf. supra c. 15, 1. ℣. 12. t) Ion. *Propheta*. u) *venit* Mich. 4, 8. x) *Mane* Ps. 90, 14. & Phosphorus 2 Pet. 1, 19. oriens ex alto Luc. 1, 78. lux gentium & mundi. Luc. 2, 32. Ioh. 1, 9. &c. cf. not. 2 Sam. 23, 4. *Ion.* add. *& præmium pro iustis*. y) *Sed etiam venit nox* v. 11. Mich. 3, 6. ignorantiæ & æternarum tenebrarum Ioh. 9, 4. c. 12, 35. 36. Ion. *& pœna pro impiis*. z) *Si ergo inquirere vultis* (5) c. 30, 13. c. 64, 1. a) *inquirite* sincere ac serio. Obad. v. 6. cf. Ier. 4. 1. *Gussetio* p. 127. notat *adfectu vehementi bullientem animum*, coll. nomine Ex. 9, 9. q. d. *si bullitis, bullite*, i. e. si commoti estis voluntatis Dei cognoscendæ studio sincero ac feruido, commoueamini magis ac magis. b) nempe *conuertimini* c. 31, 6. Ier. 3, 14. 22. Ez. 14, 6. ac *resipiscite* Mat. 3, 2. c. 4, 17. Marc. 1, 15. c) *&* per fidem ad Christum *venite* c. 56. 9. conf Ioh. 5, 40. c. 6, 37. 45. Prædicitur igitur hic vocatio Idumæorum & reditus ad Ecclesiam, quos testatur *Iosephus* integro fere seculo ante regnum Herodis factos esse Iudæos lib. XIII. c. 17. Vnde N. T. tempore occasionem habuerunt, lucem, quæ iis etiam adparuit, agnoscendi & amplectendi. *Maii* Oecon. p. 919. ℣. 13. d) *Onus* s. *oneros̃a Prophetia* v. 1. 11. c. 22, 1. e) *in* vel *aduersus Arabiam* pronuntiata. Hæc a *mixtura* populorum, & in oppositione ad *Kedem* seu Arabiam versus Orientem Iob. 1, 3. Gen. 25, 6. etiam *Erebh* ex parte dicta 1 Reg. 10, 15. Ier. 25, 20. 24. &c. variis gentibus sedem præbuit: nempe posteris Ioktani Gen. 10, 26. Lothi Gen. 19, 36. 37. Ismaelis Gen. 21, 21. c. 25, 12. seqq. Nachori Gen. 22, 21. & Abrahami ex Ketura Gen. 25, 1. seqq. it. Esaui s. Edomi Gen. 36, 6. seqq. Midianitis & Amalekitis. &c. Hoc tamen vaticinium potissimum ad *Arabiam Petream & Kedarenos* respicit, qui intra annum omnem suam gloriam amiserunt, infra v. 16. siue id passi sunt a Sennacheribo, quem diserte *Herodotus* (loco ad 2 Reg. 19, 37. allegato) Assyriorum & *Arabum regem* vocat: siue a Nebucadnetsare, cuius iugum ipsi cum vicinis suis portarunt. vid. Ier. 25, 23. seqq. c. 49, 28. seqq. Conf. etiam supra c. 13, 21. & c. 15, 7. f) *In siluis in Arabia* in posterum *pernoctabitis*, o turmæ Dedanitarum: vastatis nempe & desolatis oppidis & vicis, quæ commodum alias diuersorium præbebant. g) Gen. 37, 25. h) *Dedanitarum*, mercatorum Ez. 27, 15. 20. a *Dedane*, Abrahami filio Gen. 25, 3. descendentium. ℣. 14. i) conf. Gen. 21, 16. 19. 2 Sam. 17, 29. Ex. 15, 22. Ps. 107, 5. k) Imper. *adducite*, al. Præter. Hiph. *adducant*. conf. Ier. 13, 19. & rad. in præced. v. 12.

℣. 7. רֶכֶב per *Sakeph*. 1. ℣. 8. מִצְפֶּה sine *Psik* 1. contra *Iud. Bas.* f. 60. c. 6. ℣. 11. pro דּוּמָה codex R. *Meiri* habuit אדום & sic LXX. vid. D. *Kimchi*. ad h. l. ℣. 12. אָתָה per *He* 13. 22. sic fu., 2., & in margine 6., 9. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* בְּעָיוּ ita *milel* 1. 2. 15. 18. 22. 23. alii ˉ vero *milra*. ℣. 13. בַּיַּעַר ita 1. 2. בַּעְרַב per *Schua simpl.* 2. 7. 13. 19. sic *Ee.* 5. & sic in margine 6, 9. at. ר per *Kam.* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 14. הֵתָיוּ *plene Orientales*.

טו ארץ תימא בלחמו קדמו נדד : כי־מפני חרבות נדדו
מפני חרב נטושה ומפני קשת דרוכה ומפני כבד
16 מלחמה : כי־כה אמר אדני אלי בעוד
17 שנה כשני שכיר וכלה כל־כבוד קדר : ושאר מספר־
קשת גבורי בני־קדר ימעטו כי יהוה אלהי־ישראל
כב דבר : משא גיא חזיון מה־לך אפוא כי־
2 עלית כלך לגגות : תשאות מלאה עיר הומיה קריה
3 עליזה חלליך לא חללי־חרב ולא מתי מלחמה : כל־
קציניך נדדו־יחד מקשת אסרו כל־נמצאיך אסרו יחדו
4 מרחוק ברחו : על־כן אמרתי שעו מני אמרר בבכי
ה אל־תאיצו לנחמני על־שד בת־עמי : כי יום מהומה
ומבוסה ומבוכה לאדני יהוה צבאות בגי חזיון מקרקר
6 קר ושוע אל־ההר : ועילם נשא אשפה ברכב אדם
7 פרשים וקיר ערה מגן : ויהי מבחר־עמקיך מלאו רכב
8 והפרשים שת שתו השערה : ויגל את מסך יהודה
9 ותבט ביום ההוא אל־נשק בית היער : ואת בקיעי
עיר־דוד ראיתם כי־רבו ותקבצו את־מי הברכה
י התחתונה : ואת־בתי ירושלם ספרתם ותתצו הבתים
לבצר

l) incolæ regionis *Tuema*, quæ vrbs Arabiæ desertæ Iob. 6, 19. Ier. 25, 23. a conditore, filio Ismaelis Gen. 25, 15. sic dicta. m) *cum pane suo* c. 33, 16. n) *occurrerant* Deut. 23, 5. o) *fugitiuo*, vagabundo. c. 16, 2. 3. c. 22, 3. Ion. in 2. Pers. *Panem, quem vos editis, parate fugientibus.*

ṽ. 15. p) Leu. 26, 37. Ier. 45, 16. q) v. 14. c. 23, 3. r) *gladium strictum*, *vibratum*, non retentum, sed agitatum 1 Sam. 4, 2. c. 30, 16. s) c. 5, 28. t) *& propter grauitatem.* c. 30, 27. cf. 1 Sam. 31, 3.

ṽ. 16. u) *intra tempus* anni c. 7, 8. Ps. 104, 33. x) c. 16, 14. y) c. 10, 25. c. 15, 6. z) *Kedaris*, Arabiæ Kedarenæ v. 17. c. 60, 7. Ier. 49, 28. Ez. 27, 21. ab Ismaelis filio Gen. 25, 13. *Bocharto* autem a subfusco s. *nigricante* colore sic dicuntur Saraceni, Phaleg. lib. IV. c. 2. p. 244.

ṽ. 17. a) *Et quod ad residuum numeri arcuum*, i. e. paucorum arcuum. cf. c. 10, 19. b) *minuentur* seu pauci fient. Ier. 30, 19. c) c. 1, 2. c. 22, 25.

CAP. XXII, ṽ. 1. d) *Prophetia onerosa* (c. 13, 1. c. 17, 1. &c.) tum generalis aduersus Hierosolyma cum vallibus & montibus suis, immo tota terra v. 1. seqq. tum specialis aduersus eius Principem *Schebnam*, cuius prædicitur remotio, & Eliakimi in eius locum substitutio v. 15 seqq. e) *vallis visionis.* (3) v. 5. 2 Sam. 7, 17. Inscriptio mystica seu figurata, vt c. 18, 1. c. 21, 1. 13. de cuius subiecto & sensu, item de tempore calamitatum diuersa sentiunt Interpretes. *Ion.* non male hic & v. 5. *Quas prophetiam aduersus ciuitatem in valle habitantem, aduersus quam Propheta vaticinati sunt*: quia vrbs in valle & duobus montibus ita posita fuit, vt amphitheatri speciem præberet. vid. *Ioseph.* de B. I. VI. c. 13. lat. 6. & quia contra Hierosolyma inprimis hoc & reliqua vaticinia Esaiæ directa sunt. vid. not. c. 1, 1. Aliis autem & plerisque, *vallis visionis* ideo dicitur Hierosolyma, quia Deus ibi inter Cherubinos habitauit, Prophetis frequentissime se manifestauit, & omnibus aliquando in carne manifestare se voluit, Spiritumque effundere, vt *visiones* viderent filii Sionis Ioel 3, 1. Act. 2, 17. vid. *Maii* Oecon. p. 920. Neque alienum a veritate erit, si in figurato hoc titulo Hierosolymam intelligas fore *vallem* tristis *visionis* s. *spectaculi*, coll. verbo Mich. 4, 11. ob contemtas & neglectas diuinas visiones Prophetarum. Commentarium ita dabunt 2 Reg. 25, 1. seqq. Ier. 39, 1. seqq. c. 52, 4. seqq. 2 Par. 36, 15. seqq. *Lightfootus* autem in Chron. p. 107. per vallem visionis *Iudæam* intelligit, & prædictas h. l. censet calamitates, quas eidem Assyrii sub Sennacheribo intulerunt c. 36, 1. seqq. Verum vti initium malorum vtique illo tempore adparuit, ita complementum Nebucadnetsaris expeditio dedit. Immo neque vltima obsidio & vastatio per Romanos hic prorsus est excludenda, secundum ea, quæ notauimus ad c. 6, 9. & in Præfatione ad h. libr. §. 8. f) c. 19, 12. g) c. 14, 29. 32. Mich. 2, 12. h) ad spectandum inde hostes. v. 6. 7. cf. c. 15, 3. Ier. 48, 38. Mat. 24, 17. ṽ. 2. i) *O strepitu antea plena.* (4) Zach. 4, 7. k) *tumultuosa* 1 Reg. 1, 41. Prou. 1, 21. l) *ciuitas* c. 1, 21. m) *exultans* s. *hilaris.* (4) c. 24, 8. c. 23, 7. c. 32, 13. n) atqui *occisi tui.* conf. Iud. 16, 24. o) Ier. 14, 18. Ez. 31, 17. 18. c. 5, 10. p) sed fame ac peste mortui 2 Reg. 25, 3. Thren. 4, 9. conf. Leu. 26, 25. 26. Ier. 9, 20. c. 14, 12. Thren. 1, 19. 20. c. 2, 11. 12. c. 4, 4. seqq. ṽ. 3. q) c. 1, 10. r) c. 21, 14. 15. cf. Ier. 39, 4. 5. c. 52, 7. s) *ab arcu vincti sunt* 2 Reg. 25, 6. i. e. timore arcuum aut sagittarum maluerunt vincula, quam mortem subire. *Schmid.* t) c. 13, 15. u) conf. c. 17, 13. ṽ. 4. x) verba sunt Prophetæ. y) *auertite vos a me*, vani consolatores. Ps. 39, 14. Iob. 7, 19. c. 14, 6. z) *amare*, *acerbe agam in fletu*, i. e. acerbe flebo. Piel. (3) Gen. 49, 23. Ex. 1, 14. conf. Zach. 12, 10. a) c. 15, 3. b) *ne vrgeatis aut instetis* Gen. 19, 15. me consolari. c) c. 13, 6. c. 16, 4. c. 59, 7. quæ nimis eheu luctuosa & grauis erit. *Nam* &c. ṽ. 5. ṽ. 3. d) *tumultus* Deut. 7, 23. e) *& conculcationis.* (3) c. 18, 2. 7. conf. 2 Par. 22, 7. f) *& confusionis.* (2) Mich. 7, 4. rad. Ioel 1, 18. g) est *Domino*, tanquam summæ caussæ. h) v. 1. 2 Sam. 7, 17. i) *euertens.* (2) Num. 24, 17. k) *murum* s. *parietem*, c. 25, 4. l) *ita vt clamor* ad montes vsque pertingat. c. 29, 9. c. 32, 5. Iob. 30, 24. conf. 1 Sam. 5, 12. ṽ. 6. m) *Nam Elymais*, Persiæ regio c. 21, 2. Ier. 49, 35. Nebucadnetsari subiecta Ier. 25, 25. Ez. 32, 24. n) *pharetram.* (6) c. 49, 2. Iob. 39, 23. o) *cum curribus hominum & equitibus.* conf. c. 21, 9. p) *& Kir*, Albaniæ s. Mediæ oppidum Am. 1, 5. 2 Reg. 16, 9. q) *nudauit* Zeph. 2, 14. depromsit *scuta* detractis tegumentis, quibus extra tempus belli tegebantur. conf. Nah. 3, 9. & Ier. 34, 1. ṽ. 7. r) Vnde factum est, *quod ad lectissimas valles tuas.* conf. c. 37, 24. s) vt omnes *plenæ sint curribus* hostium. v. 6. t) & ipsos equites ponendo *posuerunt.* Gen. 30. 40. Ps. 3, 7. conf. 1 Reg. 20, 12. Ion. *& equites dispositi* sunt *ad portas.* Imago vrbis obsessæ. S. ṽ. 8. u) *Cumque* (Dominus v. 5.) *retexisset* c. 16, 3. x) *tegumentum*, Ex. 26, 36. 2 Sam. 17, 19. per quod *Varenius* aliique intelligunt *castella limitanea* Iudææ. coll. Gen. 42, 9. *Schmidius* vero diuinam protectionem & auxilium, coll. supra c. 4, 5. 6. nos vtrumque, coll. Ier. 34. 7. y) *tu*, impie & impœnitens Iuda, *respexisti* non ad Dominum v. 11. sed ad vana & humana præsidia. conf. c. 5, 30. c. 20, 5. 6. z) *ad arma* 1 Reg. 10, 25. conf. Ier. 34. & 38. a) *domus siluæ* s. armamentarii, vid. 1 Reg. 7, 2. 2 Par. 9, 16, 20. & conf. 2 Par. 32, 5. ṽ. 9. b) *Rupturas* etiam. Am. 6, 11. c) 1 Reg. 11, 27. d) v. 11. cf. c. 7, 3. ṽ. 10. e) *numerastis* partim destructas, & ad paucitatem ferme redactas c. 21, 17. f) *& ipsimet destruxistis.* 2 Reg. 11, 18. vid. Ier. 33, 4.

הת רפה

CAP. XXII, ṽ. 2. תשאות sine *Psik* 1. 2. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 6. ṽ. 5. בגיא cum *Aleph* 5. sic su. 2. & sic in marg. 6. 9. 22. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr.* ad Ios. 18, 16. ṽ. 8. נשק per *Tsere* 2. 17. 18. & *Ber.* contra *Mas.* in *M. I.* ṽ. 9. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. ותקבצו ita 1. 2. & *Ber.* at per solum *Sakephk* ceteri. מי הברכה ita 2. non male. conf. v. 11. ṽ. 10. ותתצו cum *Dag.* 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 23. sic su. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* הבתים ita simul cum *Mun.* 1. 5. sec. *Mas.* 1. ad Ex. 12, 7.

11 לַבַּצֵּר הַחוֹמָה׃ וּמִקְוָה׀ עֲשִׂיתֶם בֵּין הַחֹמֹתַיִם לְמֵי
הַבְּרֵכָה הַיְשָׁנָה וְלֹא הִבַּטְתֶּם אֶל־עֹשֶׂיהָ וְיֹצְרָהּ מֵרָחוֹק
12 לֹא רְאִיתֶם׃ וַיִּקְרָא אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא
13 לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק׃ וְהִנֵּה׀ שָׂשׂוֹן
וְשִׂמְחָה הָרֹג׀ בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן אָכֹל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יָיִן
14 אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת׃ וְנִגְלָה בְאָזְנָי יְהוָה צְבָאוֹת
אִם־יְכֻפַּר הֶעָוֺן הַזֶּה לָכֶם עַד־תְּמֻתוּן אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
טו צְבָאוֹת׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת
16 לֶךְ־בֹּא אֶל־הַסֹּכֵן הַזֶּה עַל־שֶׁבְנָא אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת׃ מַה־
לְּךָ פֹה וּמִי־לְךָ פֹה כִּי־חָצַבְתָּ לְּךָ פֹּה קָבֶר חֹצְבִי מָרוֹם
17 קִבְרוֹ חֹקְקִי בַסֶּלַע מִשְׁכָּן לוֹ׃ הִנֵּה יְהוָה מְטַלְטֶלְךָ
18 טַלְטֵלָה גָּבֶר וְעֹטְךָ עָטֹה׃ צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנֵפָה כַּדּוּר
אֶל־אֶרֶץ רַחֲבַת יָדָיִם שָׁמָּה תָמוּת וְשָׁמָּה מַרְכְּבוֹת
19 כְּבוֹדֶךָ קְלוֹן בֵּית אֲדֹנֶיךָ׃ וַהֲדַפְתִּיךָ מִמַּצָּבֶךָ וּמִמַּעֲמָדְךָ
כ יֶהֶרְסֶךָ׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְקָרָאתִי לְעַבְדִּי לְאֶלְיָקִים
21 בֶּן־חִלְקִיָּהוּ׃ וְהִלְבַּשְׁתִּיו כֻּתָּנְתֶּךָ וְאַבְנֵטְךָ אֲחַזְּקֶנּוּ
וּמֶמְשַׁלְתְּךָ אֶתֵּן בְּיָדוֹ וְהָיָה לְאָב לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם וּלְבֵית
22 יְהוּדָה׃ וְנָתַתִּי מַפְתֵּחַ בֵּית־דָּוִד עַל־שִׁכְמוֹ וּפָתַח וְאֵין
23 סֹגֵר וְסָגַר וְאֵין פֹּתֵחַ׃ וּתְקַעְתִּיו יָתֵד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן וְהָיָה
לְכִסֵּא

cf. S. ad h.l. n) *Præfectus palatii regii* c.36,3. 1 Reg.4,6. 2 Reg.18,18. Ceterū *Schebna* hic (veteranus hypocrita, & emendationis temporum aduersarius,

קמץ
בטריתא

vid.not. 2Reg.23,1.) in figura emblematica exhibet *præfectos rei Iudaicæ*, homines carnales, Epicuræos, fastu & arrogantia turgidos, quales essent circa tempus Christi Iesu inter illos appărituri. In *Eliakimo* autem pingitur & spectari debet *Christus Iesus*, principibus illis & præfectis populi DEI, quos Paulus ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας vocat, substituendus & ad summam dignitatem *præfecturæ totius domus Dei* euehendus; dum reliqui a gradu suo deiiciendi,& subuersa per Romanos Rep. & diruto Templo,misere essent interituri,& expellendi in turpe & calamitosum exilium. *Vitringa* ad Apoc. 1,20. p.74.seq. ℣.16. o)*Quid tibi* hic est? Iterum subintellige ante hunc versum לֵאמֹר *dicendo*,l.*& dicito ad eum.* cf.v.13. p)cf.c.52,5. q)*excidisti* c.5,2. c.51,1. ὁ. ἐλατόμησας. Matt.27,60. r)sc.ex elatione animi *excidens* est,l. *excidi curauit* sibi regale monumentum.Iod paragog.vt Gen.49,11. s)*altitudinem* f. in alta petra. cf.Hab.2,9. t)*incidens*,designans,c.49,16. Ez.4,1. ℣.17. u)*proiecturus te est*.Pi.(1) Hi.Ex.2,4. x)*proiectione* (1) y) *o vir !* Vox sic recte Syrus. z) *& inuoluendo inuoluet te*. c.59,17.Mich 3,7. Cant.1,7. Ion. *operiet te ignominia*. Cf. Esth.7,8. ℣. 18. a) Cocc.Lex.p.718. *rotando rotabit*,Gussetio *conglobando conglobabit*,& in rotundam formam *con pinget te*.(3) Leu.16,4.Arab.radix significat *in diuersas species s.formas ordinauit,composuit aut discreuit rem*. b)*conglobatione*. (1) c)*sicut pilam*.(2) c.29,3. d)c 33,21.Gen.34,21. e)*ignominia* erunt *domui* domini tui.Hos.4,7.dum dicetur : En ! hic est ille princeps regis Iuda,qui curru magnifico antea vehebatur.S. f) 1 Reg.18,8. ℣. 19. g) *sic depellam te*. Num.35,20.22.Ier.46,15. h)*de statione tua*.Ios.4,3.9. i) *& de loco tuo*,in quo stas. 1 Reg.10,5. k)*euertet te*. Ps.28,5.Etsi vero ex historia non constat, quo tempore & qua occasione hæ minæ complementum suum nactæ sint, de euentu tn. non est dubitandum. Cum Manasse eum in captiuitatem abreptum esse,& in Assyria misere obiisse, quidam coniiciunt. ℣. 20. l) c. 36, 3. 2 Reg. 18, 18. ℣. 21. m) Gen. 41, 42. Dan. 5, 29. Esth 6, 8. 9. n) *balteo tuo*. Ex. 28, 4. o) *confirmabo eum*. c. 33, 23. c. 41, 7. Nah. 2, 2. p) c. 39, 2. conf. Gen. 45, 8. q) conf. Esth. 8, 2. r) Gen. 45, 8. 2 Reg. 6,21. ℣. 22. s) *claues*.(3) Iud. 3, 25. 1 Par. 9, 27. *domus Dauidis*. Grammatica horum verborum sententia est, *Eliakimum* ob pietatem, modestiam, fidem in Deum, & fidele obsequium ipsi præstitum in summa dignitate præfecturæ palatii Regii esse substituendum tanta cum auctoritate & potestate, vt secundum ipsius sententiam omnia componerentur, absque ipsius sententia & consilio nihil in aula regia gereretur, omnis cura rerum gerendarum in ipsum deuolueretur. Insigne illius dignitatis erant *claues* : quæ hic dicuntur *humeris imponi*, quia, vt existimo; per balteum ornatioris artificii ab humeris pendebant, fere ad eundem modum, vt gladii apud veteres. *Vitringa* ad Apoc. 3,7. p. 177. t) cf. c. 9, 5. u) Iob. 12, 14. Apoc. 3, 7. c. 5, 2. seqq. de Christo phrases intelligendæ sunt absolute, de Eliakimo limitate. *Dorscheus*. Vt *Sebna* figuram gessit præfectorum Ecclesiæ Iudææ (vid. not ad v. 15.) ita *Eliakim*, vt Præfectus palatii Dauidis, figuram gessit Christi Iesu, summi Præfecti Ecclesiæ, quæ est *domus Dei*. Illius enim est *summa potestas in cælo & in terra*, Matt. 28, 18. & summa in Ecclesia auctoritas. Ipse, vt *Filius domui Dei præest*, *cuius domus nos sumus*, Hebr. 3, 6. In ipsius manu sunt *claues regni cælorum*, de quibus pro auctoritate dispensat, Mat. 16, 19. &c. *Vitringa* d. l. p. 178. ℣. 23. x) *Et figam eum*. v. 25. Iud.4.21. y) sicut *clauum*. Iud. 16, 14. z) v. 25. 2 Sam. 7, 16.

g) *Neumanni Exodus* p. 199. *ad continuandum*,& magis magisque producendum murum. cf. Ier. 51,53.

℣. 11. h) *Quin & lacum*, receptaculum aquarum. (1) cf. Gen. 1,10. i) cf. 2 Par. 32,9. c. 33, 14. k) *veteris lacus*; idem hic videtur fuisse cum *superiore* c. 7,3. ob antithesin huius & 9. versus. l) *sed non respexistis* v. 8. m) ad Deum trinunum, *qui hoc fecit*. cf. c. 54, 5. Hos. 8,14. n) *& formatorem huius rei a longo tempore*. c. 25,1. c. 37,26. o) conf. c. 5, 12. c. 9, 12.

℣. 12. p) *Et Deus* quidem vos *vocauit* ad pœnitentiam, & euidentia huius signa. q) vid. Ioel 2,12. r) c. 15, 2.3. Mich. 1, 16. s) cf. c. 3,24. c.20, 2. Ioel 2, 16.

℣. 13. t) *Sed ecce ex aduerso*. Gen. 15, 4. Leu. 10, 16. u) *gaudium* apud vos fuit c. 35, 10. Ier. 7, 34. x) Gen. 31, 27. y) *cadendo boues*, vel fuit vobis *cadere boues* & mactare pecudes. Ion. *dicunt, cadamus tauros & mactemus oues*. z) c. 5, 11. 22. a) *edendum & bibendum est* sc. *dicunt*, vt recte supplent LXX. cf. v. 15. 16. & c.14,8. b) c. 56, 12. Sap. 2, 6. LXX. vt 1 Cor. 15, 32. Vox manifeste Epicuræorum. cf. supra c. 5, 19. Ion. *ex quo mortui fuerimus, non reuiuiscemus*.

℣. 14. c) *Idque apertum est*. Hos. 7,1. d) c. 5,9. e) c.1,24. f) 1 Sam. 24,22. g) c.6,7. c. 27,9. Num. 35,33. 1 Sam. 3,14. h) c. 5,18. c. 30,13. i) *Ion.* add. *morte secunda*, vt *Onk.* Deut. 33, 6. i. e. *æterna*. cf. Apoc. 2, 11.

℣. 15. k) *promum condum*, i. e. *præfectum annonæ* s. penuariorum, vt Iosephus quondam erat in Aegypto. (1) conf. 1 Reg. 1,2. it. Ex. 1, 11. l) ad. c. 10, 3. m) *Sebnam*, qui infra vt *scriba*, h. e. Regi ab epistolis & commentariis, & sic de gradu honoris præfecturæ, ob arrogantiam, superbiam & ingratum in Deum animum, deiectus notatur c. 36,3. Alium tamen istum fuisse censeat alii, cf.

℣. 11. וּמִקְוָה sine *Psik* 2. 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. ℣. 18. יִצְנָפְךָ ita cum ו otioso & nota 1. ac *Masora Erff.* ℣. 21. *Spatium* præmittunt 17. 18. & *Biz.*

24 לְכִסֵּא כָבוֹד לְבֵית אָבִיו׃ וְתָלוּ עָלָיו כֹּל כְּבוֹד בֵּית־אָבִיו
הַצֶּאֱצָאִים וְהַצְּפִעוֹת כֹּל כְּלֵי הַקָּטָן מִכְּלֵי הָאַגָּנוֹת וְעַד
כה כָּל־כְּלֵי הַנְּבָלִים׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תָּמוּשׁ
הַיָּתֵד הַתְּקוּעָה בְּמָקוֹם נֶאֱמָן וְנִגְדְּעָה וְנָפְלָה וְנִכְרַת
כג הַמַּשָּׂא אֲשֶׁר־עָלֶיהָ כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃ מַשָּׂא צֹר
הֵילִילוּ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ כִּי־שֻׁדַּד מִבַּיִת מִבּוֹא מֵאֶרֶץ
2 כִּתִּים נִגְלָה־לָמוֹ׃ דֹּמּוּ יֹשְׁבֵי אִי סֹחֵר צִידוֹן עֹבֵר יָם
3 מִלְאוּךְ׃ וּבְמַיִם רַבִּים זֶרַע שִׁחֹר קְצִיר יְאוֹר תְּבוּאָתָהּ
4 וַתְּהִי סְחַר גּוֹיִם׃ בּוֹשִׁי צִידוֹן כִּי אָמַר יָם מָעוֹז הַיָּם לֵאמֹר
לֹא־חַלְתִּי וְלֹא־יָלַדְתִּי וְלֹא גִדַּלְתִּי בַחוּרִים רוֹמַמְתִּי
ה בְּתוּלוֹת׃ כַּאֲשֶׁר שֵׁמַע לְמִצְרָיִם יָחִילוּ כְּשֵׁמַע צֹר׃
6 עִבְרוּ תַּרְשִׁישָׁה הֵילִילוּ יֹשְׁבֵי אִי׃ 7 הֲזֹאת לָכֶם עַלִּיזָה
8 מִימֵי־קֶדֶם קַדְמָתָהּ יֹבִלוּהָ רַגְלֶיהָ מֵרָחוֹק לָגוּר׃ מִי יָעַץ
זֹאת עַל־צֹר הַמַּעֲטִירָה אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כִּנְעָנֶיהָ
9 נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת יְעָצָהּ לְחַלֵּל גְּאוֹן כָּל־צְבִי
י לְהָקֵל כָּל־נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ׃ עִבְרִי אַרְצֵךְ כַּיְאֹר בַּת־
11 תַּרְשִׁישׁ אֵין מֵזַח עוֹד׃ יָדוֹ נָטָה עַל־הַיָּם הִרְגִּיז מַמְלָכוֹת
יְהוָה

a) *in fedem gloriæ* 1 Sam. 2, 8. b) toti fc. tribui Iudæ. *Schmid.* ℣. 24. c) *Et fuſpendent fuper eo.* Ez. 15, 3. d) *filiorum.* c. 42, 5. c. 48, 19. c. 61, 9. Iob. 5, 22. e) *& natarum*, al. *nepotum.* (1) f) *peluiam feu craterum.* (3) Ex. 24, 6. Cant. 7, 3. g) 1 Sam. 10, 5. ℣. 25. h) *in die iræ* aduerfus gentem Iudæorum v. 5. i) c. 1, 24. k) *recedet* tandem, *dimouebitur* c. 54, 10. beata morte. l) *clauus hic* in loco folido infixus. v. 23. m) *abſcindetur inquam*, & cadet. c. 10, 33. c. 14, 12. Mors Eliakimi non ipfi, fed domui Iuda in pœnam prædicitur. *S.* n) *tum vero exſcindetur* & corruet. cf. c. 29, 20. c. 48, 19. o) totum *illud onus* c. 46, 1. quod de eo pependit. p) c 7, 2. c. 25, 8.

CAP. XXIII, v. 1. q) c. 13, 1. c. 17, 1. c. 21, 1. r) *Tyri* Iof. 19, 29. cuius hic prædicitur deuaſtatio, per Nebucadnetfarem facta, deinde reſtitutio v. 15, feqq. & ad Chriſtum conuerfio v. 18. Ea *a rupibus* fic dicta, Phœniciæ vrbs celeberrima, & poſt Sidonem maxima & antiquiſſima fuit; *Strabo* Geogr. lib. XVI. p. m. 524. quippe a Sidoniis ante cladem Troianam, & 240. annis ante Templum Salomonis in terra continenti condita; *Iuſtinus* lib. 18. c. 3. *Ioſeph.* A. I. lib. 8. c. 2. *Palætyrus* f. *vetus Tyrus* ideo vocata, *Bocharti* Canaan l. 2. c. 17. p. 861. Emporium fuit totius pene orbis, Afiæ, Africæ & Europæ; vide hoc cap. v. 3. & Ez. 27, 3. feqq. A Salmanaſſare fruſtra oppugnata *Ioſeph.* A. I. lib. 9. c. 14. a Nebucadnetfare v. poſt grauiſſimam 13. *annorum obſidionem* (& poſt Hierofolymam Ez. 26, 2.) expugnata & excifa Ier. 25, 22. c. 27, 3. Ez. 26, 7. feqq. c. 29, 18. *Ioſeph.* A. I. lib. 10. c. 11. & contra Apion. 1. p. m. 1046. originem dedit Tyro *nouæ* infulari, quæ ab Alexandro M. feptimo menfe,

fe, quam oppugnari cœpta erat, capta & horrendum in modum deſtructa eſt. vid. *Curtius* lib. 4. c. 2. 3. 4.

CAP. XXIII.

Rurfus tamen inſtaurata variis iterum cafibus obnoxia, tandemque *ad Chriſtum conuerſa* fuit, infra v. 18. Zach. 9, 2. Pf. 45, 13. Pf. 87, 4. Act. 21, 3. Typum eandem fuiſſe Meretricis myſticæ, ex parallelifmo Apoc. 18, 23. manifeſto liquet. cf. *Gurtleri* Theolog. Proph. p. 719. Plura, quæ ad recentiorem eius hiſtoriam pertinent, & quomodo a Saracenis ac Turcis occupata fit, apud alios videantur. s) v. 6 14. c. 13, 6. t) c. 2, 16. c. 60, 9. commercia cum Tyro tractantes. Ez. 27, 12. 25. cf. not. 1 Reg. 10, 22. LXX. *Carthaginis*, fic v. 10. 14. *quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, femper parentum loco culti.* Curt. lib. 4. c. 2. u) *quia deuaſtata eſt Tyrus.* cf. not. 2 Reg. 15, 16. x) *vt non ſuperſit domus.* cf. c. 17, 1. y) *nec accedat* quis amplius. cf. c. 24, 10. 1 Sam. 25, 17. z) *Chittæorum* v. 12. Plerique *Macedones* intelligunt, qui Alexandro duce Tyrum oppugnarunt & deuaſtarunt. Et fic procul dubio *Chittim* Macedones effe putauit Scriptor libri Maccabæorum 1 Macc. 1, 1. c. 8, 5. At Boch. in reliquis Scripturæ locis v. c. Num. 24, 24. Ez. 27, 6. Dan. 11, 30. *Romanos*; hoc vero loco *Cuthæos* 2 Reg. 17, 24. fiue *Ciſſos* aut *Cittios*, Sufianæ prope Babyloniam incolas, intelligendos effe, ex argumento huius vaticinii probat in *Phaleg.* p. 179. & 181. a) *hoc manifeſtabitur illis.* c. 22, 14. c. 40, 5. Dan. 10, 1. ℣. 2. b) *Quieſcite.* Pf. 4, 5. Prophetæ imperant, quod certo futurum præfciunt. *Dorſch.* c) *habitatores inſulæ* f. *inſularum* v. 6. c. 20, 6. d) *mercator* v. 8. cf. Ez. 27, 21. 36. e) v. 4. 12. f) *tranſiens per mare* & commercia fic exercens. cf. Pf. 8, 9. g) qui *te impleuerunt*, Ez. 27, 25. cf. Ier. 51, 14. ℣. 3. h) *Et per aquas multas* maris cf. Pf. 77, 20. Pf. 107, 23. i) *femen Sihhoris.* Gen. 15, 18. Ier. 2, 18. 1 Par. 13, 5. vid. not. Iof. 13, 3. k) *meſſis Nili* c. 19, 7. Gen. 41, 1. feqq. l) *prouentus Tyri* fuit Gen. 47, 24. non quod Tyri crefceret, fed quia per mare frumentum ex Aegypto copiofe Tyrum vehebatur. conf. Ez. 27, 17. m) *vt ipſa* Tyrus *eſſet mercatura* f. *negotiatio*, emporium. v. 18. c. 45, 14. n) omnium pene *gentium.* vid. Ez. 27, 1 feqq. ℣. 4. o) Ez. 16, 52. p) vicina & mater Tyri v. 1. 12. etiam ipfa fubigenda Ier. 25, 22. c. 27, 3. & vaſtanda Ez. 28, 21. feq. q) *dicit enim mare, & munimentum maris*, nempe Tyrus. r) v. 14 cf. Ez. 27, 4. s) *non amplius parturio.* c. 54, 1. c. 66, 8. t) *nec amplius educo.* c. 1, 2. u) 2 Reg. 8, 12. x) *nec exeho*, pro ieho. c. 1 2. *negatio ex præced. repetenda*, vt Pf. 9, 19. y) *virgines*; incolis quippe orbata. ℣. 5. z) *Sicut olim ob famam de Aegypto* populi indoluerunt; Ex 15, 14. fic *dolore corripientur fecundum famam de Tyro*; fimile metuentes excidium. At Schm. *Cum fama Aegypto* (ad Aegyptios) venerit: *dolore corripientur*; *ficut ad famam Tyri.* a) Hof. 7, 12. b) c. 13, 8. Ier. 5, 22. ℣. 6. c) *Tranſite.* v. 10. 12. o Tyrii! al. ex feq. o habitatores infularum. d) LXX. *Carthaginem*, vt v. 1. 10. 14. Aliquid huius a Tyriis in obfidione Nebucadnetfaris factum effe, ad Ez. 26, 18. notabimus. Nec etiam ab Alexandro in anguſtias redacti *animis defecere*, *quanquam ob ingenti ſpe* auxilii Carthaginenfis *deſtituti erant*; *fed coniuges liberosque deuehendos Carthaginem tradiderunt*: Fortius quidquid accideret laturi, fi cariffimam fui partem extra communis periculi fortem habuiffent. *Curtius* lib. 4. c. 3. e) v. 2. c. 20, 6. ℣. 7. f) v. 12. c. 22, 2. Zeph. 2, 15. g) *a diebus antiquitatis* c. 37, 26. Mich. 7, 20. h) *prioris conditionis feu priſtini ſtatus eius.* (4) Ez. 16, 55. c. 36, 11. i) *abducent eam pedes eius* c. 18, 7. c. 53, 7. k) *procul*, eminus. q. d. *e remoto* loco Tyrum refpicientem. conf. c. 17, 13 c. 22, 3 ficut etiam, obferuante *Guſſetio* p. 417. præfixum *Mem*, in מבית *intus*, מחוץ *foris*, מתחת *inferius*, ממעל *ſuperius* &c. non dicit res ex eiusmodi locis remotas effe, fed in iis ſtare, & inde fe nobis obiicere. l) *ad circumuagandum*, Schmid. ad exulandum. Gen. 21, 23. ℣. 8. m) cf. c. 9, 5. c. 19, 12. n) S. in vers. *feſe coronantem* & in Comment. *quæ reginam fe gerebat.* Hiph. (1) cf. Pf. 65, 12. & Ez. 27, 5. o) *Cananæi*; al. *mercatores*, negotiatores eius. Hof. 12, 8. Iob 40, 30. p) c. 3, 5. Gen. 34, 19. LXX. vt Apoc. 18, 23. ℣. 9. q) v. 8. c. 14, 27. r) *ad profanandum*, vt communis quafi iuris faciat. Deut. 20, 6. Ez. 28, 16. s) c. 13, 11. 19. t) *decoris.* c. 24, 16. cf. not. 2 Sam. 1, 19. u) v. 8, 22. ℣. 10. x) *Tranſi* itaque *per terram tuam.* v. 6. 12. y) *inſtar* torrentis f. *fluuii* Nili v. 3. z) *o filia Tarſis*, quæcunque ad Tarfis pertinet vrbs aut regio. cf. v. 12. c. 1, 8. a) *non erit tibi zona vel cingulum amplius* (2) Pf. 109, 19. fed tota in luctum foluta eris. confer fupra c. 3, 24. ℣. 11. b) *Manum fuam* namque *extendit Deus.* confer c. 5, 25. c) c. 13, 12.

CAP. XXIII. ℣. 2. מִלְאוּךְ cum fuffixo mafcul. 1. & in margine 22. ℣. 4. כִּי per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. ירדתי per *Sakephk.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. fic *Eu.* 5. ℣. 8. יָעַץ *milel* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. fic fe. 5. ℣. 10. אֵין מֵזַח ita 1. 2. fatis bene.

12 יְהוָה צִוָּה אֶל־כְּנַעַן לַשְׁמִד מָעֻזְנֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר לֹא־תוֹסִיפִי
עוֹד לַעֲלוֹז הַמְעֻשָּׁקָה בְּתוּלַת בַּת־צִידוֹן כִּתִּיים קוּמִי
13 עֲבֹרִי גַּם־שָׁם לֹא־יָנוּחַ לָךְ׃ הֵן ׀ אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם
לֹא הָיָה אַשּׁוּר יְסָדָהּ לְצִיִּים הֵקִימוּ בַחִינָיו עֹרְרוּ
14 אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂמָהּ לְמַפֵּלָה׃ הֵילִילוּ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ כִּי
טו שֻׁדַּד מָעֻזְּכֶן׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְנִשְׁכַּחַת צֹר
שִׁבְעִים שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד מִקֵּץ שִׁבְעִים שָׁנָה יִהְיֶה
16 לְצֹר כְּשִׁירַת הַזּוֹנָה׃ קְחִי כִנּוֹר סֹבִּי עִיר זוֹנָה נִשְׁכָּחָה
17 הֵיטִיבִי נַגֵּן הַרְבִּי־שִׁיר לְמַעַן תִּזָּכֵרִי׃ וְהָיָה מִקֵּץ ׀ שִׁבְעִים
שָׁנָה יִפְקֹד יְהוָה אֶת־צֹר וְשָׁבָה לְאֶתְנַנָּה וְזָנְתָה אֶת־
18 כָּל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וְהָיָה סַחְרָהּ
וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן כִּי לַיֹּשְׁבִים
לִפְנֵי יְהוָה יִהְיֶה סַחְרָהּ לֶאֱכֹל לְשָׂבְעָה וְלִמְכַסֶּה עָתִיק׃

CAP. XXIV.

כד הִנֵּה יְהוָה בּוֹקֵק הָאָרֶץ וּבוֹלְקָהּ וְעִוָּה
פָנֶיהָ

d) *Iehoua inquam ita praecepit.* c. 34, 16. Nah. 1, 14. cf. not. 2 Sam. 17, 14. e) *contra Canaan.* v. 8. Gen 9, 25. seqq. c. 10, 15. seqq. f) c. 10, 7. g) *munimenta eius.* (1) conf. v. 4. 14.

℣. 12. h) sc. intra certum tempus. v. 15. i) v. 7. 2 Sam. 1, 20. Ier. 11, 15. k) *oppressa.* Pyal (1) cf. c. 52, 4. 1 Sam. 12, 3. 4. Mich. 2, 2. Deut. 28, 29. 33. l) *virgo*, i. e. pulchra adhuc & *libera*, *instar virginis.* cf. c. 37, 22. Ier. 46, 11. Thren. 1, 15. c. 2, 13. m) i. e. sec. *Schmid.* & *Boch.* *Tyre*, a Sidoniis condita. vid. not. v. 1. al. ipsa *Sidon.* vid. v. 4. & cf. not. Ios. 11, 8. c. 19, 29. n) ad *Cissios.* v. 1. o) *quies erit tibi.* Iob. 3, 13. Quidni vero? caussam habes versu proximo. *Bochart.* Phaleg. p. 183.

℣. 13. p) *En terra!* vel *terram* Chaldaeorum! Hic profecto versus inter obscuros est & vexatos, ait *Schmid.* & communiter quidem statuunt, continuari hic sermonem ad Tyrum. sic *Bochart.* l. c. Ecce etiam *terram Chaldaeorum*, in quam deportabimini, *quam olim non habitatam*, *Assyrii fundauerant eremicolis*, vt in eam illi secederent, qui antea in locis desertis habitabant, *& arces in ea erexerant*, *& palatia excitauerant*, *eam*, inquam, terram Deus *posuit in ruinam* & excidio destinauit. Quam Prophetiam impleuit Cyrus, aliquanto post capta & vastata Babylone. Merito igitur negat Esaias, etiam in illa terra tutum fore Tyriis secessum. At *S.* ita: *Ecce ô terra Chaldaeorum! populus hic Tyrius non est amplius in decreto diuino. O Assur, fundauit Deus eam Tyr in* *in aceruos*, vel desolationes. Et erat quidem Tyrii *speculatorias turres suas*, *excitabant palatia sua*, tamen *posuit eam* Deus in decreto suo *in ruinam.* q) cf. Ez. 29, 18. r) *constituit eam.* Am. 9, 6. Hab. 1, 12. Esth. 1, 8. s) *exteris* s. *feris*, (7) vel *bestiis*, vt c. 13, 21. c. 34, 14. Ier.

50, 39. vel *hominibus*, qui in desertis
כתים קרי
locis degunt. Ps. 72, 9. Ps. 74, 14. At Dan. 11,
בחוניו קרי
30. conf. cum Num. 24, 24. Es. 33, 21. Ez. 30, 9. t) *exploratorias turres.* (1) cf. Ier. 6, 29. u) *excitarunt.* c. 14, 9. x) *palatia Tyri*, Amos 1, 12. quibus ita superbie-
לא מפיקה
bat, vt altiores in ea do-
לא מפיקה
mus fierent, quam Romae. *Strabo Geogr.*

lib. XVI. y) c. 17, 1. c. 25, 2. ℣. 14. z) vid v. 1. 6. a) v. 1. c. 15, 1. b) v. 4. 11. c. 17, 10. LXX. vt 2 Cor. 10, 4. ℣. 15. c) *& obliuioni dabitur.* v. 16. Gen. 41, 30. d) v. 17. cf. 2 Par. 36, 21. Ier. 25, 11. 12 Mystice hos quidam ab A. C. 1552. ad 1622. numerant. e) *secundum dies Regis vnius*, non vnius indiuidui, sed *vnius regni* s. imperii, i. e. *quamdiu durabit regnum Babyloniorum*, a Cyro post 70. annos destructum. f) conf. Deut. 15, 1. 2 Sam. 15, 7. g) *sec. canticum meretricis*, quod de vel a meretrice canitur. v. 16. h. e. quaestui & lucro intenta, iterum merces suas venales exponet, sicut meretrix, quae canendo & circumeundo per vrbem voce musica ac blanditiis suis amatores inuitat. cf. supra c. 5, 1. ℣. 16. h) 1 Sam. 16, 23. 2 Sam. 6, 5. i) *ambula per vrbem* Cant. 3, 3. Coh. 12, 5. k) *o meretrix* ob morbum vel alium casum *obliuioni tradita!* v. 15. l) *benefac pulsando*, i. e. eleganter & suauiter pulsa. conf. Ier. 1, 12. Ps. 33, 3. m) *& multum cane.* conf. Ez. 24, 10. n) *vt in memoriam reuoceris.* cf. Num. 10, 9. ℣. 17. o) vid. v. 15. p) Ruth. 1, 6. Gen. 21, 1. Ps. 80, 15. q) *ad quaestum suum meretricium*, figurate sic dictum Hos. 9, 1. sic vicissim spiritualis scortatio *mercatura* vocatur Apoc. 18, 3. *Dorscheus.* Conf. etiam Iac. 4, 4. r) *& scortabitur.* conf. Ier. 3, 1. Ez. 16, 26. 28. h. e. subiiciet se ditioni, foedusque, & amicitiam proprio quaestu conclusam obseruabit. conf. *Herodot.* lib. III. p. m. 107. edit. Steph. LXX. καὶ ἔσται ἐμπόριον πάσαις ταῖς βασιλείαις τῆς οἰκουμένης ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς. conf. Apoc. 17, 2. ℣. 18. s) *Tandem vero erit in N. T.* t) *mercatura eius* v. 3. u) vid. v. 17. x) *Iehouae sacra.* conf. Ex. 28, 36. Leu. 27, 14. 21. 30. Ios. 6, 19. Suppeditarunt quidem Tyrii, accepto pretio, ligna ad Templi II. structuram, in quo Messias adparere debebat Esdr. 3, 7. & eatenus Tyri negotiatio ac merx sacra fuit Deo; verum longe illustrius quid de eorum conversione ad Christum hic promittit Propheta, de quo conf. Zach. 9, 2. Ps. 45, 13. Ps. 87, 4. Act. 21, 3. 4. item Mich. 4, 13. y) *in thesauris reponetur.* (5) c. 39, 6. z) *custodietur.* c. 33, 6. a) cf. Matt. 15, 21. Marc. 3, 8. b) c. 45, 14. c) cf. c. 61, 6. d) c. 55, 2. Ez. 39, 19. e) *& ad tegumentum.* c. 14, 11. Ez. 27, 7. f) *durabile.* (1) Prou. 8, 18. CAP. XXIV, ℣. 1. g) c. 19, 1. Caput hoc cohaeret cum 25. 26. & 27. habetque ex sententia *S.* (1) *comminationem* aduersus terram, vrbem & populum. (2) *promissionem* de reliquiis v. 13. seqq. & gratiosa visitatione v. 22. & *de regno Christi* v. 23. Praecipua difficultas est, quia titulum non habet, de quibus agat, seu *quae terra sit intelligenda?* Quidam cum B. *Hieronymo* totum orbem terrarum intelligunt, & vaticinium hoc ad mundi interitum referunt. Alii terras, de quibus hactenus Propheta, hic coniungunt. *Grotius* X. tribus; *Dorsch. Schmid. Ion.* aliique *terram* in primis *Iudaicam*, non exclusa tamen finitima regione, coll. Ier. 25, 9. seqq. Huic sententiae & nos subscribimus, ita tamen, vt *Prophetice* simul nouissima iudicia Dei in Apocalypsi enarrata, his quoque capitibus indigitata putemus. Nam vt iam supra ad c. 6, 9. ex Reg. IV. *Dorschei* obseruauimus, *Prophetae ob amplum lumen, ad plures, & plane diuersis temporibus futura, oracula sua extendunt. Sic Prophetiae de primo Ierusalem excidio postremum quoque, quia & orbis ipsius inuoluunt* Mat. 24. &c. Et Reg. V. *Saepe dubium est*, inquit, *an Prophetae loquantur de typo, an de antitypo*, vt Es. 45. vbi de Cyro loquitur. Hic duplex obseruandum κριτήριον. 1) si praedicata tam augusta atque ampla sunt, vt excedant capacitatem typi, intelligendus est antitypus; 2) sensus litteralis ad typum adcommodetur, quatenus & quousque potest; & sensus mysticus, qui exhaurit vim verborum, subiungatur. Sic docuit Spiritus Sanctus in Nouo Testamento. Conf. 2 Sam. 7, 14. 1 Reg. 8, 20. cum Hebr. 1, 5. Hinc etiam D. *Maius* in recensione horum capitum ad vltimum eorum complementum potissimum respicit in Oeconom. V. T. p. 922. seqq. h) *euacuaturus*, Neumanno *euersurus* est. v. 3. Hos. 10, 1. i) *terram* Iudaicam, quae habet *Sacerdotes.* v. 2. Deo olim sacra v. 5. &c. k) *& exinaniens*, Neumann. *diffringens* eam. (2) Nah. 2, 11. Ion. *& tradet eam hosti.* l) *& inuertet facies eius.* Thren. 3, 9. vide 2 Reg. 21, 13.

℣. 12. כתיים sic *Orientales*; at *Occidentales* כתים & scribunt & legunt. at כִּתִּיִּים hab. in textu 2. 6. 9. ℣. 17. לְאֶתְנַנָּה cum *Mapp.* 6. 9. 14. 20. 21. 22. contra *Masoram* 1. & *impress.* h. l. item *final.* f. 21. e. ℣. 18. סַחְרָהּ per *Chatephpatach* 1. 12. 16. 17. 18. 23. & Ber. sic su. 5. וְאֶתְנַנָּהּ cum *Mapp.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. secundum *Masoram Erffurtensem* h. l. & *impr.* finalem folio 21. c. sed contra *impressam* h. l.

2 פניה והפיץ ישביה ׃ והיה כעם ככהן כעבד כאדניו
כשפחה כגברתה כקונה כמוכר כמלוה כלוה כנשה
3 כאשר נשא בו ׃ הבוק תבוק הארץ והבוז ותבוז כי
4 יהוה דבר את־הדבר הזה ׃ אבלה נבלה הארץ
ה אמללה נבלה תבל אמללו מרום עם־הארץ ׃ והארץ
חנפה תחת ישביה כי־עברו תורת חלפו חק הפרו
6 ברית עולם ׃ על־כן אלה אכלה ארץ ויאשמו ישבי בה
7 על־כן חרו ישבי ארץ ונשאר אנוש מזער ׃ אבל
8 תירוש אמללה־גפן נאנחו כל־שמחי־לב ׃ שבת
משוש תפים חדל שאון עליזים שבת משוש כנור ׃
9 בשיר לא ישתו־יין ימר שכר לשתיו ׃ נשברה קרית־
11 תהו סגר כל־בית מבוא ׃ צוחה על־היין בחוצות
12 ערבה כל־שמחה גלה משוש הארץ ׃ נשאר בעיר שמה
13 ושאיה יכת־שער ׃ כי־כה יהיה בקרב הארץ בתוך
14 העמים כנקף זית כעוללת אם־כלה בציר ׃ המה ישאו
טו קולם ירנו בגאון יהוה צהלו מים ׃ על־כן בארים כבדו
יהוה באיי הים שם יהוה אלהי ישראל ׃
16 מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק
ואמר רזי־לי רזי־לי אוי לי בגדים בגדו ובגד בוגדים
17 בגדו ׃ פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ ׃ והיה 18
הנס

m) Gen. 11, 8. Ier. 13, 14. c. 18, 17. Ez. 5, 10.

℣. 2. n) qui est *sicut populus*, sicut Sacerdos, Hos. 4, 9. cf. Gen. 18, 25. o) qui est *sicut seruus*, erit *sicut herus ipsius*. cf 2 Sam. 11, 9. p) *mutuo dans*, sicut qui mutuo accipit. Deut. 28, 12. q) *fœnerator*, in vsuram dans. Ex. 22, 24. 1 Sam. 22, 2. r) *S. ita in vsuram accipiens*, q. d. sicut is, *in quo seu apud quem* creditor *vsuram exigit*. conf. Deut. 24, 11.

℣. 3. s) *Euacuando*. v. 1. c. 19, 3. t) Ier. 51, 2. u) *diripietur*. Niph. (3) Am. 3, 11. x) idque certissime, *quia Dominus dixit*. c. 1, 2. c. 25, 8.

℣. 4. y) *Luget, lugebit* terra. c. 33, 9. Ier. 4, 28. ob deuastationem, vt homo ob mortuum. z) *concidet*. c. 40, 7. a) *languet, languescet*. c. 19, 8. b) *orbis*. c. 34, 1. c) qui sunt *altitudo populi terræ*. cf. v. 21. c. 22, 16. c. 26, 5. Ion. *consumti sunt*, qui *fortitudo populi terræ*. Non vulgus tantum, sed magnates etiam adfligendi sunt. *S.*

℣. 5 d) *Nam terra*, quæ Deo sancta erat. Zach. 2, 16. Ier. 16, 18. Caussa iudicii, vniuersalis corruptio, hypocrisis & transgressio fœderis diuini. e) *summa hypocrisi prophanata est*. Num. 35, 33. Ier. 3, 1. 2. 9. Ps. 106, 38. cf. supra c. 9, 16. c. 10, 6. f) Hos. 8, 1. g) Gen. 26, 5. h) *transeunt*. Iob. 4, 15. Gussetio p. 261. *quasi transuerberant*, vt Iael Siseram. Iud. 5, 26. i) *statutum* perpetuo obseruandum. Num. 18, 19. k) Leu. 26, 15. Gen. 17, 14. l) c. 55, 3. Gen. 9, 16. c. 17, 7. 13. 2 Sam. 23, 5. Ps. 105, 10. 1 Par. 16, 17. cf. etiam Rom. 1, 20. 21. 25.

℣. 6. m) *maledictio*. Deut. 29, 13. Ier. 23, 10. n) *& luent ob reatum*. Ioel 1, 18. o) *propterea* inquam. p) quasi igne *exusti sunt*. Iob. 30, 30. Ion *consumti sunt*. q) c. 17, 6. r) c. 16, 14.

℣. 7. s) *Lugere* Hebræis dicitur, quidquid vastatum aut desolatum est, & in deterius mutatum, vid.

vid. v. 4. t) Ioel 1, 10. u) c. 16, 8. x) *gemunt*. Ex. 2, 23.

u כצל

Ez. 21, 11. y) *læti corde*, qui animo læti erant. cf. 1 Reg. 8, 66.

℣. 8. z) cf. c. 5, 12. a) c. 5, 14. c. 25, 5. b) *exultantium*. (4) c. 13, 3. cf. c. 22, 2. c) cf. c. 5, 11. seqq. & Ier. 16, 9. d. φωνὴ κιθαρῳδῶν. conf. Apoc. 18, 22.

℣. 9. d) *Cum cantico*. Gen. 31, 27. e) v. 11. c. 22, 13. vid. Am. 6, 5. f) *amarescet*. Ier. 48, 11. g) c. 5, 11. Leu. 10. 9.

℣. 10. h) c. 14, 29. Ier. 14, 17. Ez. 26, 2. i) c. 25, 2. c. 22, 2. k) *inanitatis*. c. 34, 11. h. e. hypocritica, & veræ pietatis expers, vanis idolis & persuasionibus suis confisa. cf. c. 41, 29. c. 44, 9. c. 59, 4. 1 Sam. 12, 21. quæ verissime de Ierusalem, metropoli Iudææ dicuntur. *S.* l) Ios. 6, 1. Ier. 13, 19. m) *vt nemo intret*. c. 23, 1.

℣. 11. n) *Clamor est*. (4) Ier. 14, 2. conf. c. 42, 11. o) *confusa*, cum tristitia *mixta est*. Prou. 20, 19. p) c. 5, 13. 1 Sam. 4, 21 Hos. 10, 5.

℣. 12. q) *Reliquum* in vrbe, quod adhuc superest. v. 10. r) *desolatio* erit. c. 5, 9. c. 13, 9. s) Schmidius. *vsque ad deuastationem*. (1) conf. c. 6, 11. t) *contundetur*. Mich. 1, 7. u) conf. c. 25, 2.

℣. 13. x) *Nam sic erit* sc. reliquus *in terra* populus, ex v. 12. 14. Ion. *sic enim reliqui erunt pauci iusti in terra inter regna*. y) vid. c. 17, 6. z) Iud. 8, 2. a) *quum* vel *quando* Am. 7, 2. b) c. 32, 10.

℣. 14. c) Schmidius: *Isti* residui extollent vocem suam. d) lætitiæ, c. 12, 6. tristitiæ, Thren. 2, 19. e) c. 3, 19. Mich. 5, 3. f) alta voce *clamabunt*. c. 10, 30. c. 54. 1. g) *a mari* ex insulis v. 15. vel *ab occidente*. conf. Mat. 8, 11. Hoc & sequenti versu interspergitur promissio, quod Prophetis solemne est. *S.*

℣. 15. h) Maii Oeconom. p. 922 *in ignibus*, seu flammis iræ diuinæ, impios consumentis. conf. c. 51, 11. Ez. 5, 2. Al. *in vallibus*, al. *in antris* seu cauernis terræ; sed vtrumque sine iusta probatione, etsi conferas c. 11, 8. *Schmid.* Versio: *in Vrim*; cui tamen in Comment. præfert sententiam eorum, qui per *ignes* id reddunt, quanquam forte Propheta ad Chaldæam (in qua *Vr* Gen. 11, 28.) simul respexerit. *Gussetius* denique p. 22. exponit, ait, *in luminibus*, quos Deus *in lumine* constituit. 1 Petr. 2, 9. Sic conf. Ex. 28, 30. & supra c. 2, 5. Ioh. 12, 35. Ion. *Ideo quum lux venerit iustis, laudes dicent coram Domino*. i) *glorificate*. c. 25, 3. Propheta per istam promissionem v. 14. iam ad patientiam cohortatur captiuos & dispersos Iudæos, consolaturque, quod sciant, se adeo non fore a Deo reiectos, vt Euangelium etiam ad dispersos venturum sit. *Schmidius*. k) v. 14. c. 11, 11.

℣. 16. l) vid. c. 11, 12. & conf. Matt. 8, 11. Ioh. 11, 52. Mal 1, 11. m) *cantica*, c. 25, 1. c. 26, 1. n) c. 16, 6. c. 21, 10. o) *decus* & gloria. c. 23, 9. c. 28, 5. Rom. 2, 10. p) c. 3, 10. q) Existimamus, Prophetam sic loqui. *Schmidius*, sic Ion. r) *macies mihi est*. (1) conf. c. 17, 4. ex tristitia & luctu, coll. Ps. 109, 24. *S.* At *Ion.* aliique ex Chaldaica significatione *mysterium*, non bene. s) c. 6, 5. 1 Sam. 4, 8. conf. Mich 7, 1. t) *nam perfidi perfide agunt* c. 21, 2. u) *& perfidia* Ier. 12, 1. *perfidorum*, i. e. nequissima: atrocitatem perfidiæ significat constructio cognatorum; ipsum vero nomen in genere *ambages*, h. e. vel *vestem* sinuosam & per varios flexus protensam; vel *actionem vitiosam*, & per multos deflexus a recto excurrentem, seu *præuaricationem* denotat. vid. Neumanni Exodus p. 142. seq. x) conf. not. Iud. 9, 23.

℣. 17. y) Ideo *pauor*. Ex. 15, 16. Deut. 28, 67. z) *& fouea*. (8) Ier. 48, 43. 2 Sam. 17, 9. a) *& laqueus* super te venient. c. 8, 15. Iob. 18, 9. c. 22, 10.

CAP. XXIV. ℣. 2. כַּנֹּשֶׁה per *He* 5. 10. 14. 20. 21. & in textu 6. 9. sic su. 1. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erffurt.* ℣. 3. הִבּוֹק sine *Psk* 10. 12. 14 15. 16. 20. 21. 23. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 6. וְהִבּוֹז sine *Psk* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. contra *Ind. B.* f. ibid. ℣. 6. pro אָכְלָה hab. אָבְלָה per *Beth* 1. fu. 5. & sic in marg. 6. 9. prout legisse videntur *Ion.* & *Syr.* contra *M. I.* חָרוּ *n ilel* per *Paschta* gemin. 6. 9. 10. 14. 20--23. ℣. 12. נִשְׁאַר per *Kam.* 7. 8. 12. 13. 15--19. 23. & *Ber.* at per *Pat.* ceteri. ℣. 18. וְהָיָה cum *Gaia* 1. secundum *Masoram suam* & *Erff.*

הנס מקול הפחד יפל אל־הפחת והעולה מתוך
הפחת ילכד בפח כי־ארבות ממרום נפתחו וירעשו
מוסדי ארץ׃ רעה התרעעה הארץ פור התפוררה 19
ארץ מוט התמוטטה ארץ׃ נוע תנוע ארץ כשכור כ
והתנודדה כמלונה וכבד עליה פשעה ונפלה ולא־
תוסיף קום׃ והיה ביום ההוא יפקד יהוה על־צבא 21
המרום במרום ועל־מלכי האדמה על־האדמה׃
ואספו אספה אסיר על־בור וסגרו על־מסגר ומרב 22
ימים יפקדו׃ וחפרה הלבנה ובושה החמה כי־מלך 23
יהוה צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד׃

CAP. XXV.

יהוה אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי כה
עשית פלא עצות מרחק אמונה אמן׃ כי שמת מעיר 2
לגל קריה בצורה למפלה ארמון זרים מעיר לעולם
לא יבנה׃ על־כן יכבדוך עם־עז קרית גוים עריצים 3
ייראוך׃ כי־היית מעוז לדל מעוז לאביון בצר־לו 4
מחסה מזרם צל מחרב כי רוח עריצים כזרם קיר׃
כחרב בציון שאון זרים תכניע חרב בצל עב זמיר ה
עריצים יענה׃ ועשה יהוה צבאות לכל־ 6
העמים

℣. 18. b) c. 33, 3. c) *catarrhactæ*, alibi *caverna*. (2) c. 60, 8. cf. Gen. 8, 2. d) e cælo. c. 32, 15. Ier. 25, 30. Thren. 1, 13. e) vt olim in diluuio Gen. 7, 11. f) *& commota sunt*, contremiscunt. Ps. 18, 8. Am. 9, 1. g) conf. Ps. 82, 6.

℣. 19. h) *frangendo*. Infin. Kal. conf. Ps. 2, 9. Prou. 25, 19. i) *frabia est*. Prou. 11, 15. k) *rumpendo*. l) *rupta est*. Ps. 74, 13. m) *commouendo*. Ps. 60, 4.

℣. 20. n) *Titubando titubabit*. c. 29, 9. o) c. 19, 14. Ps. 107, 27. p) *& vagabitur*, hinc inde mouebitur. c. 21, 14. 15. Ier. 48, 27. Ps. 64, 9. q) c. 1, 8. Ion. *sicut lectulus* vel cunabula. r) nimium *enim grauis facta est super ea*. cf. v. 5. c. 1, 2. 4. Gen. 18, 20. s) Am. 5, 2. t) vt antea a plagis suis, & a clade, quam v. c. sub Ahazo a Rezino & Pekacho acceperat, conualuit tandem Iudah; sed expugnata Hierosolyma omnino superabitur a Chaldæis. *Schmid*.

℣. 21. u) c. 26, 1. c. 27, 1. 3. x) c. 27. 1. y) *exercitum altitudinis*. v. 4. seu *cæli* v. 18. i. e. Draconis eiusque Angelorum, seu potestatis infernalis in aere regnantium. *Maii* Oecon. p. 921. Ita etiam *Angelos apostatas* intelligunt *Lyra*, & *glossa interlinearis*, item *Varenius* in Esaiam P. II. p. 265. coll. 2 Petr. 2, 4. Iudæ v. 6. Luc. 10, 18. Apoc. 12, 10. Eph. 6, 12. Alii *solem, lunam & stellas*, coll. Deut. 17, 3. Es. 40, 26. Ier. 19, 13. quod refellunt *Varenius* & *Schmidius*, item *Dorscheus*, qui existimat rectius *Lutherum* aliosque intelligere *victoriosum Assyriorum & Babyloniorum exercitum* &c. Sed tamen neque hoc arridet *Schmidio*; cui *Reges super terra* dicuntur regna Infidelium; *exercitus autem altitudinis* seu *cæli* Ecclesia Iudaica s. *Iudæi*, a Babylonils vincendi & in captiuitatem abripiendi v. 22. coll. Dan. 8, 10. confer

confer not. ad v. 1. z) c. 26, 5. a) conf. Ier. 25, 18. & Apoc. 6, 15. c. 15, 14. c. 17, 2. c. 18, 3. 9. c. 19, 18.

℣. 22. b) Gen. 42, 17. c) *collectione* vna omnes. (1) d) *vinctus* quisque. c. 10, 4. e) Gen. 40, 15. c. 41, 14. Ex. 12, 29. conf. Apoc. 20, 2. 3. f) v. 10. Num. 11, 14. 15. Iob. 12, 14. g) *in carcere*. (3) c. 42. 7. conf. not. 2 Reg. 24, 16. h) *& a multitudine dierum*, i. e. *post multos dies*. Coh. 11, 1. Ios. 23, 1. Ez. 38, 8. i) *visitatio iterabitur* Maius, coll. Apoc. 12, 7. seqq. c. 20, 1. 2. 3. 10. Dorscheus: *visitabuntur*, i. e. scelerati, quos iustitia diuina in lacum conijciet, *post multos dies etiam torquebuntur*, nec vnquam erit pœnarum terminus. Loquitur enim Propheta de visitatione iræ, non gratiæ, vt ex antecedentibus liquet. At *Schmidius*, non est, inquit, hæc visitatio *iræ*, sed *gratiæ*; quia 1) post calamitatem 2) priori v. 21. opposita, & 3) in qua regnat Dominus in Sion v. 23. statuimus itaque esse visitationem liberationis e captiuitate Babylonica, cum insecuta visitatione per Messiam, vbi Dominus in Sione regnauit. &c. Conf. not. ad v. 1. ℣. 23. k) c. 1, 29. l) *Luna*. (3) c. 30, 26. Cant. 6, 10. mystice *Pontifex* Ps. 121, 6. *Vitringa* ad Apoc. 6, 14. p. 381. m) Ier. 15, 9. Mat. 24, 29. n) c. 13, 10. c. 30, 26. cf. c. 60, 19. Apoc. 21, 23. symbolice *Reges* vel *Imperatores huius terræ*, Ecclesiæ graues & molesti. *Vitringa* ad Apoc. 16, 8. p. 955. seq. Hi erubescent propter maiestatem regni spiritualis Messiæ, pudor autem iste est pudor pœnitentium. *S.* o) Ps. 97, 1. Apoc. 11, 15. c. 19, 6. p) c. 1, 24. Messias. Ps. 24, 7. 10. q) c. 2, 2. c. 25, 6. Ps. 2, 6. Apoc. 14, 1. r) c. 27, 13. Apoc. 21, 2. s) Apoc. 4, 4. 10. c. 11, 16. En Iehouam regnantem cum Presbyteris! *Vitringa* ad Apoc. 4, 4. p. 233. quibus sc. de gloria sua communicabit. *S.* t) c. 4, 5. c. 11, 10. CAP. XXV, ℣. 1. u) O Domine Deus mi! Oratio Eucharistica Ecclesiæ pro miraculosa liberatione, & æterna Babylonis deuastatione. cf. c. 24, 14. x) *tu es*, ille Rex gloriæ. c. 24, 23. y) Ps. 145, 1. z) c. 12, 1. a) c. 9, 5. Ex. 15, 11. Ps. 77, 15. cf. Apoc. 15, 3. b) *consilia* tua. cf. c. 5, 19. c. 11, 2. c. 28, 29. Ier. 32, 19. Ps. 33, 11. c) *a longo* tempore facta. c. 22, 11. c. 37, 26. d) *veritas, fidelitas* sunt. c. 33, 6. Ps. 33, 4. e) *& firmitas* s. talia, quæ destrui aut impediri non possunt. (1) ℣. 2. f) *redegisti* enim inimicam Babylonem. Ios. 8, 28. Ez. 35, 4. Mal. 1, 3. Ier. 6, 8. Zeph. 2, 13. Zach. 7, 12. 14. g) *de vrbe*. c. 17, 1. h) in *aceruum*. Gen. 31, 46. Ier. 9, 10. c. 51, 37. Iob. 15, 18. i) cf. c. 24, 10. c. 26, 5. c. 27, 10. *Babylonem* nempe non veterem tantum, sed & mysticam, vt probat *Dorscheus*: quia non omnia huius vaticinii exhaurit Babylonis euersio, & quia in Apoc. 7, 17. c. 18, 18. c. 21, 4. hoc vaticinium ad N. T. refertur. k) c. 23, 13. cf. c. 30, 25. Apoc. 14, 8. c. 16, 19. c. 18, 2. l) *palatium*. c. 23, 13. c. 32, 14. 1 Reg. 16, 18. m) v. 5. c. 1, 7. c. 61, 5. Ier. 30, 8. cf. Apoc. 11, 2. n) *ex vrbe* euertisti. o) cf. c. 13, 19. 20. Ier. 51, 64. Apoc. 18, 21. ℣. 3. p) c. 24, 15. q) cf. c. 19, 4. Num. 13, 28. Deut. 28, 50. r) *terribilium*. v. 4. 5. c. 13, 11. s) *timebunt te* casu Babelis eruditæ. cf. Apoc. 21, 13. c. 15, 4. c. 18, 10. Est hic honor inuitæ & extortæ confessionis, quomodo honorant etiam inferi Phil. 2, 10. & est honor tremoris & seruilis conditionis. Iac. 2, 19. *Dorsch*. ℣. 4. t) c. 17, 10. c. 27, 5. Ioel. 4, 16. u) *misero*, & protruso. Iob. 5, 16. Leu. 14, 21. x) c. 14, 30. y) Ier. 16, 19. Nah. 1, 7. 2 Sam. 22, 7. z) *refugium*. cf Ps. 14, 6. Ps. 36, 8. *S.* a) c. 4, 5. c. 32, 2. cf. Apoc. 12, 15. b) *vmbra ab æstu*. v. 5. c. 4, 6. Apoc. 7, 16. c) *animus*, ira. Coh. 10, 4. d) v. 3. *S.* Babyloniorum. e) est *sicut inundatio parietis*, quæ parietes etiam inundat & deiicit. c. 22, 5. c. 50, 10. ℣. 5. f) *sicut æstum*. v. 4. Gen. 31, 40. g) *in siccitate*, vel arido & *siticuloso deserto*. (2) c. 32, 2. sc. reprimebas. h) *sic tumultum & strepitum peregrinorum*. v. 2. c. 5, 14. c. 24, 8. i) *deprimes*. Ps. 81, 15. k) sicut olim *æstus*. l) *per vmbram densæ nubis*. Ex. 19, 9. minuebatur. vid. supra c. 4, 5. 6. & Ex. 13, 22. m) *sic cantus*, al. propago s. *ramus*. (2) Cant. 2, 12. n) *terribilium* hostium. v. 3. 4. o) *humiliabitur*. c. 31, 4. vel *adfligetur*. Ps. 116, 10. Ps. 119, 67. Hinc felix & lætus status Ecclesiæ erit, indicatus per *conuiuium* omnibus quidem paratum, sed non omnibus gratum: piis quidem & fidelibus opiparum, sed infidelibus fæcum impurissimarum. v. 6. adeoque acerbum & letale, Mat. 8, 11. 12. c. 22, 2. seqq. Luc. 22, 29. 30. *Maii* Oeconom. p. 923. ℣. 6. p) *Facietque*. Verba sunt Prophetæ ex fine v. 8. *Schmidius*. q) c. 1, 24. *Messias*. c. 51, 15. Ps. 24, 10. r) Luc. 2, 10. 1 Tim. 4, 10. c. 2, 4. 6.

℣. 19. *Spatium* præmitt. 5. 6. 9. 20, 21. 23. ℣. 21. *Spatium* præmitt. 1. 2. 5--10. 19-23. CAP. XXV, ℣. 1. אתה *milel* 1. 2. sic Fu. 5. ℣. 4. לַדָּל per *Patach* 2. sic Fe. 1. secundum *Masoram* 1. 3. & *Erffurtensem*.

s) v. 7. 10. c. 24, 23. Hebr. 12, 22. 23. t) Evangelicum conuiuium & epulum nuptiale. conf. Ps. 22, 30. Prou. 9, 2. Mat. 8, 11. c. 22, 1. Luc. 14, 16. c. 22, 30. Apoc. 19, 7. 9. u) *pinguium ferculorum*. c. 28, 2. 4. conf. Deut. 32, 14. Neh. 8, 10. & Rom. 14, 17. x) *fæcum*. (4) Ps. 75, 9. h. e. sec. *Dorscheum* aliosque, fæcum non retentarum, sed purgatarum, siue *vini a facibus purgati*; secund. *Schmid.* vero *vini suauis & odoriferi, quod facibus suis insidet*, & probe retinet odorem suum ac saporem, coll. Ier. 48, 11. Zeph. 1, 12. Simplicius alii in malam partem (vide not. ad fin. v. 5.) & *Varenius* de doloribus inferni, coll. Mat. 25, 34. 41. 42. y) q. d. *medullatorum*. (1) conf. c. 5, 17. Iob. 21, 24. z) *purgatarum*, i. e. merarum & putarum. (7) Alibi de metallis liquando purgatis. Mal. 3, 3. Iob. 36, 27. 1 Par. 28, 18. &c. Hinc *Schmid.* coniectat *de vino adusto*, quod ex fæcibus igne destillatis conficitur. &c. sed minus bene.

℣. 7. a) *Et abolebit*. v. 8. c. 19, 3. 2 Sam. 20, 19. 20. b) v. 6. 10. c. 24, 23. c) *facies*. cf. 1 Reg. 19, 13. d) *operimenti, operimenti*, siue multipliciter *opertas* ignorantia & cæcitate; ex R. לוט (3) 1 Sam. 21, 10. Qui gustabunt virtutes futuri seculi Hebr. 6, 4. 5. intus recreabuntur, & illuminabuntur egregie, Deo abolente inuolucri omne genus, quo gentes populique omnes velati erant, vt Euangelium & maiestas Messiæ omnibus fulgeat 2 Cor. 4, 3. seqq. *Majus* d. l. e) cf. c. 60, 2. Vt enim Iudæi, quum legitur Moses, velamen cordi impositum ad hunc vsque diem gestant 2 Cor. 3, 14. 15. 16. ita gentes aliæ (non tantum sub V. T. Act. 14, 16. c. 17, 30. sed adhuc etiam) contectas habent mentes erroribus (vid. Eph. 4, 17. seqq.) idolorum cultu & superstitionibus,

העמים בהר הזה משתה שמנים משתה שמרים
7 שמנים ממחים שמרים מזקקים : ובלע בהר הזה פני-
הלוט הלוט על-כל-העמים והמסכה הנסוכה על-
8 כל-הגוים : בלע המות לנצח ומחה אדני יהוה דמעה
מעל כל-פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל-הארץ כי
יהוה דבר :
9 ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה
10 יהוה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו : כי-תנוח יד-
יהוה בהר הזה ונדוש מואב תחתיו כהדוש מתבן במי
11 מדמנה : ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השחה
12 לשחות והשפיל גאותו עם ארבות ידיו : ומבצר
משגב חומתיך השח השפיל הגיע לארץ עד-
עפר :

CAP. XXVI.

כו ביום ההוא יושר השיר-הזה בארץ יהודה עיר עז-לנו
2 ישועה ישית חומות וחל : פתחו שערים ויבא גוי-
3 צדיק שמר אמנים : יצר סמוך תצר שלום שלום כי
4 בך בטוח : בטחו ביהוה עדי-עד כי ביה יהוה צור
עולמים

Zz מו א

nibus, vt viam ad Deum invenire, & veritatem salutarem cernere nequeant. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 705. f) *& velum*. c. 28, 20. g) quod *obductum* erat. c. 30, 1. h) Confusionem notat, & caliginem, qua sacra mixta fuerant profanis, spiritualia carnalibus, & velo

במו קרי

velati obductæ fuerant omnes hominum facies. cf. 2 Cor. 3, 18.

℣. 8. i) *Absorbebit* etiam & destruet *mortem* v. 7. 1 Cor. 15, 54. cf. Hos. 13, 14. Ebr. 2, 14. k) Ps. 16, 11. cf. 2 Tim. 1. 10. Pertinent verba & ad regnum gratiæ & ad regnū gloriæ. S. l) *& absterget*. 2 Reg. 21, 13. m) Apoc. 7, 17. & c. 21, 4. conf. Thr. 1, 2. Ps. 42, 4. n) cf. c. 61, 7. Ez. 36, 15. 30. Ps. 74, 22. Est autem *opprobrium populi Dei* (ex Iudæis & gentilibus constantis) quo adfecti sunt ab infidelibus ob expectationem Messiæ, quæ risui ipsis erat. &c. *S.* Conf. v. 9. o) c. 1, 2. c. 24, 3. Num. 23, 19. Ps. 33. 4.

℣. 9. p) *Et dicet* populus Dei v. 8. q) c. 26, 1. r) c. 12, 2. s) c. 35, 4. t) *hic est, quem expectauimus*. c. 26, 8. conf. Apoc. 13, 10. c. 14, 12. u) c. 33, 22. Luc. 21, 28. x) c. 26, 8. c. 33, 2. ὑπεμείναμεν. Mat. 10, 22. Hebr. 10, 32. c. 12, 3. 7. y) c. 9, 2. c. 29, 19. z) c. 12, 2. conf. Apoc. 19, 6. 7. ℣. 10. a) *Manus enim Domini* omnipotens *quiescet*, residebit, & præsens erit Ecclesiæ suæ. conf. c. 7, 19. c. 11, 2. b) v. 6. Apoc. 14, 1. c) *vt* subigantur, *triturentur* & humilientur. conf. c. 21, 10. d) *Moabita*. c. 11, 14. c. 15, 1. & his similes Ecclesiæ hostes. e) *sub Iehoua*. al. *subter se*, i. e. *in loco suo*, vt 2 Sam. 2, 23. f) *sicut conculcatur palea*. (1) g) *in sterquilinio* vel *in aquis sterquilinii* (2) c. 10, 31. ℣. 11. h) *Et expandet* Iehouah *manus suas*. Thr. 1, 10. i) *inter Moabitas*. conf. Gen. 24, 3. k) *natans*. (3) Ps. 6, 7. l) *& sic humiliabit*. v. 12. c. 13, 11. c. 26, 5. m) c. 16, 6. Ier. 38, 12. Ez. 13, 18. n) S. *cum obicibus*, al. *cum insidiis*. (1) coll. Ier. 9, 7. forte melius, *cum digitis indicibus manuum eius*, quibus proterue populo Dei illusit. coll. c. 58, 9. Nam Arab. nomen *Arbon* est *index digitus*, & radix Ar. ad *digitum indicem percussit*, it. *manum amputauit*. ℣. 12. o) *Et munimentum*. c. 34, 13. Num. 13, 19. p) c. 33, 16. q) *mœrorum tuorum*, o impie hostis. conf. c. 26, 1. r) *deiiciet*. c. 26, 5. s) vid. v. 11. t) *prosternet in terram*. conf. 2 Sam. 8, 2. c. 26, 5. Ex. 4, 25. u) c. 26, 5. S. de humiliatione spirituali per pœnitentiam, coll. c. 2, 11. 12. 17. c. 40, 4. CAP. XXVI. ℣. 1. x) c. 24, 21. c. 25, 9. seqq. y) *cantabitur*. Hoph. (1) conf. c. 42, 10. z) *canticum hoc* triumphale, de restitutione regni Israeli facta Act. 1, 6. a) i. e. *in Ecclesia*, coll. Rom. 2, 29. c. 9, 8. tum *typica*, e captiuitate Babylonica, cui vbique Propheta præludit; tum *antitypica*, post superatas persecutiones ethnicas, & in primis Antichristianas. Triumphantem Ecclesiam non excludimus. in qua consummatio erit huius Triumphi. &c. *Dorscheus* p. 84. seq. Respicitur *ad initium Ecclesiæ N. T.* quod ipsi in terra Iudah datum est. *Schmidius*. b) *vrbs munita* seu *valida*. cf. Iud. 9, 51. Prou. 18, 10. 11. 19. *Dorscheus*: Ciuitas hæc est Hierosolyma terrena *in typo, in antitypo* autem superna Gal. 4, 26. a Deo descendens Apoc. 21, 2. conf. infra c. 60, 14. Ps. 46, 5. Ps. 87, 1. Mat. 16, 18. & oppositam huic in sequenti v. 5. & Apoc. 18, 10. *Schmidius* vero mauult intelligere ipsum Deum, & diuinam protectionem, coll. Prou. 18, 10. adde Ps. 61, 4. Ps. 71, 7. c) *Salutem*. c. 60, 18. Ps. 3, 9. d) *ponet* Ps. 12, 6. ipse Iehouah Messias. cf. infra c. 45, 21. Vulg. *Saluator ponetur in ea murus & antemurale*. e) c. 60, 18. Ps. 125, 2. Zach. 2, 9. Apoc. 21, 12. Respicit in oppositione ad c. 25, 12. f) 2 Sam. 20, 15. 1 Reg. 21, 23. ℣. 2. g) *Aperite*, Doctores Evangelii, *portas*. c. 60, 11. Ps. 118, 19. 20. Apoc. 22, 14. h) Hab. 2, 4. Rom. 5, 1. 2. 1 Ioh. 3, 7. i) *custodiens*. c. 56, 6. Prou. 10, 17. Ion. add. *corde integro*. k) *veritates*. (8) Ps. 31, 24. cf. Apoc. 22, 7. 9. ℣. 3. l) *Cogitatio, meditatio*. c. 29, 16. Gen. 6, 5. c. 8, 21. At S. homines a Deo *renatos*, & Deo confisos, *nouam creaturam* 2 Cor. 5, 17. *in pace custodies*. m) solido promissionum diuinarum fundamento nixa & *suffulta* hæc est, Ps. 111, 8. Ps. 112, 8. n) quod tu, o pacis Princeps c. 9, 5. *seruabis, custodies*. c. 27, 3. o) *pacem omnimodam*, in primis spiritualem v. 12. c. 27, 5. Ioh. 14, 27. Phil. 4, 7. p) *quia*: non caussam meritoriam, sed organicam s. medium adprehensionis designat. *Dorsch.* q) *in te* Domine *confisus* & de salute sua securus ac certus est Ps. 112, 7. fidelis. Pronunciant autem hæc verba fideles, vt fidei suæ πληροφορίαν ostendant. *S.* ℣. 4. r) *Confidite* itaque *in Domino*. c. 12, 2. Ita se aliosque fideles cohortantur s) *in perpetuum*. c. 9, 5. c. 30, 8. c. 65, 18. t) vid. c. 12, 2. u) *petra* est. c. 30, 29. c. 44, 8. conf. Deut. 32, 4. 15. 1 Cor. 10, 4.

c. 7. הלוט sine *Psik* 1. 2. 10. 14. 20. 21. sic tu. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 6. והמסכה הנסוכה ita 6. 9. 10. 20. ℣. 11. ארבות cum *Dag.* 1. 2. 5. CAP. XXVI. ℣. 1. חומות sic *plene* 2. 5. 7. 8. 15. 22. 23. sec. *Mas.* ad Ps. 51, 20. at *defect.* alii. ℣. 3. שלום sine *Psik* 5--11. 13. 14. 15. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 6. ℣. 4. עד per *Kam.* 1. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 8.

cupit precari coram te noctu, etiam spiritus in visceribus meis benedicit tibi. Iesum quaeram in lectulo, clauso cordis cubiculo &c. y) Ps. 32, 2. Notatur illa συναντίληψις, quam Spiritus S. nobis praestat Rom. 8, 26. estque opus Christi offerentis in altari preces sanctorum, vt perpetuo ad Deum adscendant. Apoc. 8, 3. Dorsch. z) mane & sub auroram quaero te. Hos. 5, 15. Ps. 63, 2. Prou. 1, 28. Iob. 24, 5. a) quando. c. 51, 13. b) v. 8. Apoc. 15, 4. c) terra sc. manifesta sunt. d) Dorsch. confert Hebr. 8, 21. e) cf. Apoc. 21, 13.

ה עולמים : כי השח ישבי מרום קריה נשגבה ישפילנה
6 ישפילה עד־ארץ יגיענה עד־עפר : תרמסנה רגל
7 רגלי עני פעמי דלים : ארח לצדיק מישרים ישר מעגל
8 צדיק תפלס : אף ארח משפטיך יהוה קוינוך לשמך
9 ולזכרך תאות־נפש : נפשי אויתך בלילה אף־רוחי
בקרבי אשחרך כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו
י ישבי תבל : יחן רשע בל־למד צדק בארץ נכחות יעול
11 ובל־יראה גאות יהוה : יהוה רמה ידך
בל־יחזיון יחזו ויבשו קנאת־עם אף־אש צריך תאכלם :
12 יהוה תשפת שלום לנו כי גם כל־מעשינו
13 פעלת לנו : יהוה אלהינו בעלונו אדנים זולתך
14 לבד־בך נזכיר שמך : מתים בל־יחיו רפאים בל־יקמו לכן
טו פקדת ותשמידם ותאבד כל־זכר למו : יספת לגוי יהוה
16 יספת לגוי נכבדת רחקת כל־קצוי־ארץ : יהוה
17 בצר פקדוך צקון לחש מוסרך למו : כמו הרה תקריב
ללדת תחיל תזעק בחבליה כן היינו מפניך יהוה :
הרינו

x) non ipsa tantum in omnia secula stabilis & immota, sed fidelibus etiam propugnaculum inuictum ac perpetuum. cf. c. 28, 16. Mat. 16, 18. ℣. 5. y) Nam, vt c. 25, 12. dictum, deiecit. z) cf. v. 18. c. 24, 21. c. 33, 16. a) vid. c. 25, 2. 12. ὁ πόλεις ὀχυράς. cf. Apoc. 18, 10. b) c. 25, 11. 12. c) humiliabit, inquam, eam in terram vsque. c. 13, 11. Ez. 17, 24. Ps. 147, 6. d) c. 25, 12. ℣. 6. e) ita vt eam conculcent pedes. c. 28, 3. cf. c. 5, 5. c. 16, 4. Luc. 21, 24. f) c. 37, 25. Iud. 5, 28. 2 Reg. 19, 24. Ion. plantae miserorum. g) c. 25, 4. Leu. 14, 21. 1 Cor. 1, 26. seqq. ℣. 7. h) Via iusti, iusto praescripta, in qua ambulat. c. 30, 21. Prou. 2, 20. i) sunt rectitudines. Prou. 1, 3. c. 2, 9. Vulg. Semita iusti recta est. cf. infra c. 32, 15. Hos. 14, 10. Ps. 27, 11. Prou. 3, 6. k) iustum Ps. 11, 7. & orbitam iusti tu probas; vel tu, o iuste Deus. Deut. 32, 4. l) orbitam. Ps. 23, 3. Prou. 2, 9. c. 4, 11. cf. not. 1 Sam. 17, 20. m) libras, probas. (6) Ps. 58, 3. Prou. 4, 26. c. 5, 6. & dirigis, remouendo impedientes hostes. Maius. ℣. 8. n) Etiam itaque nos. c. 48, 13 Ratio est haec; quemadmodum ipse Deus iustitiam requirit a fidelibus suis v. 7 sic iustum est, ipsum fidelibus, expectantibus iudicia contra hostes, non deesse. S. o) in via. v. 7. c. 2, 3. p) iudiciorum tuorum contra hostes. v. 9. & iustitiae tuae c. 40, 14. Prou. 2, 8. q) c. 25, 9. r) ad nomen tuum np. I E S V. v 1. c. 12, 2. Cant. 1, 2. Act. 4, 12. s) & memoriam tui s. memoriale tuum. v. 14. Ex. 3, 15. Ps. 135, 13. Conf. Iubilus Bernhardi: Iesu, dulcis memoria &c. t) est desiderium animae nostrae. conf. Gen. 49, 18. Col. 3, 17. Ps. 63, 2. ℣. 9. u) Anima mea desideraui, & desidero te. Mich. 7, 1. conf. Luc. 21, 28. x) cf. Ps. 63, 7. Apoc. 22, 17. Ion. Anima mea cupit

℣. 10. f) An porro, vel etsi gratiam consequetur impius. Hoph. (2) Prou. 21, 10. Frequentes sunt in hoc capite ellipses particularum. g) qui non, vel non tamen discit iustitiam. v. 9. 11. 14. conf. Rom. 2, 4. 5. Apoc. 16, 9. h) in terra rectitudinum. (4) c. 30, 10. in qua pietas & iustitia florere debent. Ps. 85, 10. seqq. i) ille peruerse aget. (2) Ps. 71, 4. cf. Ps. 7, 4. k) c. 5, 12. c. 22, 11. l) c. 12, 5. Notatur efficacia erroris 2 Thess. 2, 11. Dorscheus. ℣. 11. m) Domine, exaltata iam fuit manus tua. Ps. 89, 14. Deut. 32, 27. n) nec tamen id vident aut agnoscunt. v. 10. o) nunc tamen videbunt, ita vt pudefiant, zelum tuum pro populo tuo. p) conf. Ps. 65, 10. q) c. 66, 15. 16. 2 Thess. 1, 8. r) c. 64, 1. LXX. vt Hebr. 10, 27. s) conf. Apoc. 14, 10. c. 18, 8. c. 20, 9. ℣. 12. t) Schmid. dispones ergo. Tig. praeparato nobis. (4) 2 Reg. 4, 38. Ps. 22, 16. u) v. 3. cf. c. 9, 5. x) ratio desumta est ab operibus bonis, quibus studuerunt fideles, fundata super promissione diuina Deut. 28, 1. seqq. Schmidius. y) intelliguntur opera, quae ex fide, quam gens sancta seruat v. 2. promanant. -- Est itaque hoc beneficium idem cum eo, quod Phil. 2, 13. Deo adscribitur. Dorscheus. z) conf. Rom. 5, 2. 9. Apoc. 19, 8. ℣. 13. a) dominati sunt nobis. 1 Par. 4, 22. & qs. mariti superioritatem in nos exercuerunt tristissimis illis temporibus. conf. Es. 62, 4. 5. Deut. 24, 1. Ier. 3, 14. b) 1 Cor. 8, 5. c) praeter te. c. 64, 3. 2 Sam. 7, 22. d) tamen solummodo Coh. 7, 20. per te, & tuam gratiam ac virtutem vers. 12. celebratam. 1 Petr. 1, 5. 6. e) commemoramus & praedicamus nomen tuum. c. 48, 1. Ps. 20, 8. cuius splendor etiam in media tyrannorum dominatione elucescit; ita vt in ipsis afflictionibus de te gloriemur, Rom. 5, 3. 11. nec a spe nostra Es. 25, 9. aut fidei confessione dimoueamur. Hebr. 4, 14. c. 10, 23. Apoc. 13, 10. ℣. 14. f) Impii illi v. 10. a Deo peremti v. 11. & mortui, nunquam ad hanc vitam reuiuiscent ad nos iterum vexandos. Ita nobiscum Dorsch. Schmid. &c. Al. Spiritualiter mortui coll. Eph. 5, 14. nolunt e spirituali morte reuiuiscere aut resurgere. Al. mortui sunt illi, qui maritare nos voluerunt v. 13. gentilium sc. dii c. 8. 19. non viuunt Ps. 135, 15. seqq. Sic Ion. Illi colunt mortuos, qui non viuunt, heroes suos, qui non resurgent: ideo cum visitaueris super eos peccata ipsorum, eos consumes & memoriam eorum delebis. Sed prima sententia praeferenda est per contextum. g) Iob. 14, 14. h) Rephaim, tyranni hoc titulo digni. v. 19. vid. c. 14, 9. i) non resurgent ad hanc vitam. c. 14, 21. Ps. 88, 11. Iob. 14, 12. k) propterea namque. Ier. 23, 2. Ez. 5, 10. l) Ex. 20, 4. 1 Sam. 15, 2. m) 1 Reg. 15, 27. n) vid. Deut. 11, 4. Zeph. 2, 13. Ps. 21, 11. o) v. 8. conf. Ex. 17, 14. p) illis. v. 16. ℣. 15. q) Augmentum fecisti populo tuo Israeli. c. 14, 32. conf. supra v. 9. & c. 9, 2. Ps. 115, 14. r) elongasti, in longum extendisti. conf. c. 33, 17. Ps. 2, 8. De glorificatione elongata, & maiestate Dei in omnes fines terrae diffundenda hoc accipimus. Dorscheus. Conf. Apoc. 11, 13. s) fines. (3) Ps. 48, 11. Ps. 65, 6. ℣. 16. t) in angustia illa magna. Apoc. 7. 14. Hos. 5, 15. Ps. 18, 7. Ps. 118, 5. u) tui quaesiuerunt vel desiderarunt te. c. 34, 16. 1 Sam. 20, 16. 18 x) Nihil mutandum esse censemus, inquit Schmidius. In recepta versione clamauerunt submisse, vel clamauerunt mussitatione; Grammaticae tamen sic restant difficultates. Plerisque est idem ac fundunt, a rad. יצק per aphaeresin primae Iod & cum Nun paragogico. Aliis a rad. צוק vrgent, premunt, vt Hiphil Iud. 14, 17. & Aeth. צקן trusit clauum vel cuneum. Quod si vero ponis rad. צקן Aeth. muniuit, circumsepsit, צקון nomen formae יצוע stratum, significabit munimentum aut sepimentum, seu praesidium piorum, secund. illud: Preces & lacrimae sunt arma Ecclesiae. y) submissa voce c. 3, 3. &c. conf. 2 Sam. 12, 19 z) Schmidius: cum venit castigatio tua illis. conf. c. 53, 5. ℣. 17. a) Sicut vel Quum grauida partui est vicina. coll. Gen. 19, 15. b) c. 7, 14. 1 Sam. 4, 19. conf. Ioh. 16, 21. c) Gen. 12, 1. d) parturit, ac dolores sentit. v. 18. c. 13, 8. e) & clamat. vid. Apoc. 12, 2. f) in doloribus suis. c. 66, 7. Hos. 13, 13. g) conf. Ier. 30, 6. h) c. 63, 19. c. 64, 1. 2. Ion. propterea, quod peccauimus coram te.

℣. 9. אויתך sic defect. 1. 7. 8. 15. 22. sic fe. 2. & 5. sec. Mas. 1. 2. impr. & Erff. alii vero plene. כי per Rbhia 1. 6. 9. 10. 20. 21. 22. ℣. 10. למד milel 1. 2. 5. sec. Mas. 1. 2. & Erff. sed contra M. I. ℣. 12. sine praemisso Spatio 2. 5--9. 12. 20. 21. 22. לנו: sine Dag. 1. 10. 14. 20. 21. 23. ℣. 13. לבד ita cum Gaia B. Naphtali & Mas. 1. ac Erff. ℣. 14. זכר per Tsere 2. 5. 7. 8. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 21. 22. 23.

18 הרינו חלנו כמו ילדנו רוח ישועת בל־נעשה ארץ ובל־
19 יפלו ישבי תבל : יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו
שכני עפר כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל :
כ לך עמי בא בחדריך וסגר דלתיך בעדך חבי
21 כמעט־רגע עד־יעבור־זעם : כי־הנה יהוה יצא ממקומו
לפקד עון ישב־הארץ עליו וגלתה הארץ את־דמיה
כז ולא־תכסה עוד על־הרוגיה : ביום ההוא
יפקד יהוה בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן

נחש Zzz מו ב

℣.18. *i) Concepimus* quidem, & *parturivimus* v. 17. Mich. 4, 10. spem spiritualis seminis & libertatis ex grauissima illa adflictione. *k) sed quasi ventum peperimus*, & vires nostras frustra consumsimus. cf. infra c. 33, 11. c. 49, 4. *l) opem & salutem*. c. 33, 6. Ps. 74, 12. *m) non fecimus*, nec præstare potuimus *terræ*, vt hostes caderent. Nulla species salutis inter calamitates nobis visa fuit adparere, neque spes, hostes nostros casuros esse. *Dorsch*. *n) cadebant* Num. 14, 32. 2 Sam. 1, 12. 19. *o)* v. 9. c. 18, 3.

℣. 19. *p)* Nunc autem *viuunt* vel *viuent mortui tui*. Multæ in hoc versu occurrunt difficultates & quæstiones, de quibus potiora tantum attingemus. Nam (1) nonnullis hæc sunt verba Prophetæ; *Varenio* autem in Esaiam Part. II. p. 288. & *Maio* in Oecon. p. 925. verba Christi ad Ecclesiam; *Schmidio* vero & nobis adhuc, sicut antecedentia, Ecclesiæ ad Deum & Seruatorem. (2) *De resurrectione propria & vltima*, cuius beata spe sub adflictionibus se Ecclesia solatur, textum hunc intelligunt *Ionath. Schmid.* & plures; alii vero vt *Dorscheus*, *de tropica morte & resurrectione*, i. e. de liberatione ex miseria & in pristinum statum restitutione. Alii tandem (vt mox ex *Vitringa* audiemus) *de figurata & symbolica resurrectione Martyrum*, quando caussa horum solemniter a Deo vindicatur & iustificatur, & oppressi olim ac pro hæresiarchis atque seditiosis habiti, nunc sancti Martyres Christi agnoscuntur: vt talis resurrectionis exemplum fuit circa tempora M. Constantini. (3) Alii initium versus h. m. intelligunt: *Viuunt* Deo, Mat. 22, 32. *mortui in fide Seruatoris* Ioh. 11, 25. 26. & tandem etiam *corpore resurgent* &c. *q) cadauer meum* s. *mortui mei*. Aliis, quia *Tsere* non est mutatum, *Iod paragogicum*, est, *ipso* יתירי *corpore etiam* יתיר ו׳ *mortuo resurgent*. cf. 1 Reg. 13, 24.

CAP. XXVII.

seqq. sc. quos duri illi dominatores (supra v. 13.) & diabolica bestia Apoc. 11, 7. 8. ob veritatis confessionem Apoc. 12, 11. trucidarunt toto die Ps. 44, 23. Ps. 79, 2. &c. De iis mortuis hoc intelligimus, inquit *S.* quos Ecclesia in diuturna sua adflictione siue calamitate sepeliuit. *r) resurgent* sc. ad meliorem & æternam vitam, sec. *S.* vt modo diximus. At *Dorscheus*: Exitus, inquit, *e calamitatibus* tanquam e sepulcro describitur, phraseologia ex articulo de resurrectione mortuorum depromta, sicut etiam Ez. 37. Est igitur non resurrectio proprie dicta, sed potius *restitutio in statum felicitatis*, tum spiritualis tum ciuilis. *Vitringa* autem ad Apoc. 20, 4. p. 1159. post alia: *Hæc est*, inquit, *resurrectio Ecclesiæ*, simul Prophetarum, Apostolorum, Martyrum & eximiorum Christi ministrorum, de qua hæc meminit Prophetia, *figurata & symbolica*; qualem ipse Iohannes nobis conspiciendam dedit *in resurrectione duorum testium* Apoc. 11, 11. & Esaias quoque h. l. de eodem tempore Ecclesiæ agens, sub hoc emblemate depingit; extantque exempla similia, *spirituali sensu* huc referenda apud Hoseam c. 6, 2. Ezechielem c. 37, 1. seqq. & Danielem c. 12, 1. 2. Conf. etiam Luc. 15, 24. Rom. 11, 15. *s) euigilate*. c. 29, 8. Dan. 12, 2. *t) in terra* seu puluere *habitantes*. Oppressi Ps. 22, 30. & sepulti. cf. Ioh. 12, 24. 1 Cor. 15, 36. 1 Thess. 4, 16. Apostrophe. Imperatiua locutio emphatica est, & id, quod certo futurum, indicat. *S.* Conf. not. c. 23, 2. *u)* sicut ros *olerum*, herbarum. (2) 2 Reg. 4, 39. qui olera marcida & veluti mortua recreat. *x)* est *ros tuus*, o Seruator, a te effusus. cf. Deut. 32, 2. Hos. 6, 3. *y) S.* in versione: *sed terram Rephaim deturbabis*: pro quo, sec. accentus & puncta (quæ nuspiam וארץ in constructo ponunt, vid. e. c. c. 65, 17. Prou. 25, 3. &c.) legendum est: *sed* in *terram*, Rephaim deturbabis aut *deiicies*, vt vertit Vat. & Trem. Ideo etiam in Comment. suo *S.* habet: *& terra, Rephaim ruere faciet, eiiciet*; (nam תפיל vel 2. masc vel 3. fœminini est) putatque respicere Ecclesiam ad gigantum regionem, quæ illos ob scelera sua quasi exspuerit. Vid. Leu. 18, 25. 28. c. 20, 22. Hoc si præfers, intellige *cadere eos faciet* in lacum ignis, sec. Ps. 141, 11. Apoc. 20, 13. seqq. &c. ℣. 20. *z) Interea abi, mi popule*. Propheticum monitum ad populum Dei de secessu in patientia & spe ad Deum faciendo. *Dorsch* *a) intra cubicula*, seu *penetralia tua*. Gen. 43, 30. 1 Reg. 20, 30. c. 22, 25. Hoc *S.* cum *Gerhardo* aliisque accipit *de cubiculis sepulcrorum*; fatetur tamen alteram expositionem de *cubiculis solitudinis*, *precum & silentii*, sibi non displicere. *Dorscheo* notat חדר *locum refugii & receptus* quemcunque, quem calamitosi vrgente necessitate quærunt; sicut tempestate obrutus in speluncam aut cauam arborem se recipit. *Bocharto in* Hieroz. P. I. p. 610. non male videtur hic textus alludere ad Ex. 12, 22. 23. *b)* 2 Reg. 4, 4. Mat. 6, 6. *c)* Gen. 7, 16. *d) late* sub vmbra & protectione diuina. Iud. 9, 5. conf. Hab. 3, 4. *e) quasi paruum momentum*. c. 27, 3. c. 54, 7. ὁ. μικρὸν ὅσον ὅσον. Hebr. 10, 37. *f) donec transierit* & consummata fuerit *ira* Dei in hostes. c. 10, 5. 25. & plena tua liberatio adpropinquet. Rom. 8, 19. seqq. ℣. 21. *g)* Vindex Ecclesiæ suæ. c. 27, 1. c. 25, 10. *h)* Mich. 1, 3. Ps. 60, 12. Ps. 10, 1. cum angelis maiestatis suæ Mat. 25, 31. Luc. 21, 27. seqq. *i)* c. 27, 1. Leu. 18, 25. cf. Apoc. 18, 5. *k)* Ecclesiæ hostis, vt v. 18. *l)* cf. 2 Thess. 1, 7. seqq. *m)* c. 16, 3. Iob. 20, 27. *n) sanguines*, quos a Martyribus accepit. cf. Mat. 23, 35. Apoc. 6, 10. c. 16, 6. c. 17, 6. c. 18, 24. *o)* Gen. 37, 26. Iob. 16, 18. *p) interfectos suos*. c. 27, 7. Apoc. 6, 9. sed eos reddet. CAP. XXVII, ℣. 1. *q) In die illo*, v. 2. 12. 13. c. 24, 21. c. 25, 9. c. 26, 1. illarum sc. miseriarum, quæ superioribus capitibus deploratæ sunt: vbi pii in Ecclesia mortui habebantur, & in penetralibus suis lugent, & quidem etiam semper quotiescunque Ecclesiam conabitur ille absorbere Apoc. 12, 4. *Non itaque dies extremi iudicii intelligitur; nam post hanc diem florebit Ecclesia in terra* v. 2. & seqq. &c. *Dorsch.* Continuari hic vaticinium seu Canticum prius, largiuntur Interpretes fere omnes, & iudicium contra hostes regni Christi, Diabolum serpentem infernalem, & Antichristum, gladio verbi durissimo, maximo & fortissimo, occidendum, innui dant v. 1. coll. 2 Thess. 2, 8. Apoc. 20, 10. vbi *duplex Leuiathan* (& Draco in mari) explicatur per diabolum, bestiam & falsum prophetam. *Maii* Oec. p. 925. per quos tamen *Schmidius* regnum Babylonicum & Aegyptiacum ex v. 13. cum *Luthero* ad h. l. intelligit, quia ad liberationem populi Iudaici e captiuitate Babylonica omnia huius vaticinii præcipue refert. sed conf. not. ad c. 24, 1. 22 *r)* vid. c. 26, 14. 21. *s)* c. 25, 6. c. 26, 21. 1 Ioh. 3, 8. Filius Dei, Ecclesiæ Vindex, & Iudex orbis Gen. 18, 25. ad quem pertinet vinea spiritualis supra c. 5. descripta: cuius gloria visa c. 6. & mater descripta c. 7. regnum delineatum c. 8. natiuitas indicata c. 9. cuius vnctio enarrata c. 11. &c. cui Pater dedit iudicium Ioh. 5, 27. coll. Ioh. 15, 1. *Dorsch.* *t)* cf. c. 34, 5. 6. Ps. 45, 4 Eph. 6, 17. *u) duro*. v. 8. cf. Ier. 23, 29. *x)* cf. Apoc. 6, 4. *y)* cf. c. 40, 10. Ex. 3, 19. c. 6, 1. Hebr. 4, 12. Apoc. 19, 15. 21. *z) Leuiathanem*. Iob. 3, 8. Ita *crocodilos* Iob. 40, 25. seqq. vocari, minus dubii habet, estque in eo consensus eruditorum cum *Bocharto* certior, vt adfirmat *Ludolffus* in Comment. ad Hist. Aeth. p. 259. Sed vt vox synonyma תנין ita *draconem* significat, vt sæpe transferatur ad *cetos & marinas bellua*, quia draconum formam & flexum aliquo modo referunt; ita, vt nomine *Leuiathan* passim *cetos & balænas* adpellari videas, vt h. l. & Ps. 74, 14. Ps. 104, 26. &c. Qua ipsa de caussa factum, vt vtroque nomine *Thannin* & *Leuiathan* *Crocodili* significentur; quia Crocodili sunt ad *similitudinem draconis*. *Bochart. Hieroz.* P. II p. 770. Ceterum non *propria tantum* & litteralis, sed & *tropica* s. figurata significatio h. l. attendenda est. Diuersas de ea sententias, quas ex parte iam adduximus, ita conciliat *Dorscheus*: Plerique, inquiens, immediate *Satanam* intelligunt, & hoc totum ad N. T. referunt; nos ampliamus, & sub hac metaphora intelligimus *Regnum diabolorum & impiorum*, a serpente antiquo Gen. 3, 15. Apoc. 12, 3. contra Ecclesiam excitatorum; atque ita etiam *hostes Ecclesiæ* temporales & visibiles, spirituales quoque & inuisibiles, de quibus Eph. 6, 12. Et inter temporales h. l. præcipue *regnum Assyriacum & Babylonicum*, quod tempore Esaiæ Ecclesiæ imminebat, quæ propterea consolatione eguit. Conf. *Glassii* Rhet. S. p. m. 1787.

℣. 18. נעשה sic per *Munach* (quod *Mas. Erff.* & *impr.* poscit) 1. 5. sic fe. 2. & simul cum *Makk.* 7. 8 12. 13. 15. 16. 19. 23. ceteri per *Makk.* & *Meth.* CAP. XXVII, ℣. 1. והגדולה sine præf. *Vau* 1. sic fe. 2. 5. על per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 14. 20. 21. 22. sic fu. 5.

נחש ברח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את־התנין
2 אשר בים׃ ביום ההוא כרם חמר ענו־
3 לה׃ אני יהוה נצרה לרגעים אשקנה פן יפקד עליה
4 לילה ויום אצרנה׃ חמה אין לי מי־יתנני שמיר שית
5 במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד׃ או יחזק במעזי
6 יעשה שלום לי שלום יעשה־לי׃ הבאים ישרש יעקב
יציץ ופרח ישראל ומלאו פני־תבל תנובה׃
7 הכמכת מכהו הכהו אם־כהרג הרגיו
8 הרג׃ בסאסאה בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה
9 ביום קדים׃ לכן בזאת יכפר עון־יעקב וזה כל־פרי
הסר חטאתו בשומו ׀ כל־אבני מזבח כאבני־גר
10 מנפצות לא־יקמו אשרים וחמנים׃ כי עיר בצורה בדד
נוה משלח ונעזב כמדבר שם ירעה עגל ושם ירבץ
11 וכלה סעפיה׃ ביבש קצירה תשברנה נשים באות
מאירות אותה כי לא עם־בינות הוא על־כן לא־
ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו׃

והיה

a) Gen. 3, 1. 2 Cor. 11, 3. Apoc. 12, 9. c. 20, 2. b) *fugitivum* seu celerem & *lubricum*. c. 15, 5. Iob. 26, 13. Quales esse solent serpentes, qui nunc alibi sunt, quum eos hic esse putares. Conf. de diabolo 1 Petr. 5, 8. Al. serpentem *oblongum* vel *penetrantem*, instar *vectis* Ex. 26, 26. Hinc *Bochartus* Hieroz. Part. II. p. 746. seq. litteraliter intelligendam esse putat *Zygænam*, quæ caput Ζύγῳ aut *vecti* instar habet ex transuerso situm: eamque vel diaboli, vel in genere Ecclesiæ hostium naturam exprimere cum forma portentosa, tum immanitate & robore, quo inter cetaceos pisces *Zygæna* plurimum valet. c) *tortuosum*. (1) Ps. 125, 5. Hab. 1, 4. qui nunc aperta vi nocet, modo per ambages & sinuosos flexus astute fallit. cf. Eph. 6, 11. d) Gen. 3, 15. Col. 2, 15. Hebr. 2, 14. e) Apoc. 12, 3. f) *diabolum*, qui regnat in mundo. conf. c. 21, 1. Apoc. 17, 15.

℣. 2. g) v. 1. abolitis scilicet hostibus, qui vineam Dei vastabant. Ps. 80, 12. 14. h) *vinea* erit. c. 5, 1. Cant. 8, 11. 12. i) *meri*. (2) Deut. 32, 14. cf. Gen. 49, 11. 12. k) *certatim* hoc *accinite* s. *cantate* illi. Ex. 32, 18. Num. 21, 17. Ps. 87, 7. Ion. *In tempore illo* Ecclesia Israelis, quæ est *instar vineæ plantata* erit *in terra bona*; *celebrate eam*.

℣. 3. l) *Ego Iehovah* Messias, qui eam repurgavit v. 1. conf. c. 5, 1. m) etiam *custoditurus sum eam*. c. 42, 6. Nah. 2, 2. n) *singulis momentis*. c. 26, 20. Iob. 7, 18. o) *rigabo eam* Gen. 2, 10. c. 24, 14. Spiritus S. donis. conf. Apoc. 7, 17. p) *ne quis animadvertat in eam* i. e. aut hostis noxæ caussa eam *visitet*, vt Mat. 13, 25. Al. *ne quis desideret* quid in ea, coll. 1 Sam. 25, 15. Immo *Gussetius* p. 668. *ne deficiant folia eius*.

eius. Sic cf. Ps. 1, 3. q) 1 Reg. 8, 29. r) *custodiam eam*. c. 26, 3. ℣. 4. s) *Ira* c. 42, 25. *mihi a Deo non est*

הצ׳ בחק

הש׳ בחק

metuenda, inquit Ecclesia, vid. Rom. 5, 9. sed potius auxilium mihi est certissimum contra quasuis hostium incursiones. t) *Quis ergo dabit mihi*. Iob. 9, 18. c. 29, 2. *inimicam* sc. *ciuitatem*, ex fine versus. u) sq. *vepres & sentes*.

קמץ בטרח׳

c. 5, 6. x) *invaderem* namque *in eam* Dei virtute. (1) Nom. 1 Sam. 20, 3. y) *succenderem eam*. cf. Ios. 8, 8. Iud. 9, 49. z) *vna*, totam in vniuersum. c. 22, 3. c. 42, 14. ℣. 5. a) *Aut* si quis hostium temere *adprehenderit* ad id destruendum, vt Deut. 25, 11. 1 Sam. 17, 35. 2 Sam. 2, 16. b) *munimentum meum*. vid. c. 26, 1. c. 17, 10. c) *pacem* tamen *faciet mihi* Princeps pacis c. 9, 5. & custos Israelis, supra v. 3. Ps. 121, 4. d) *pacem* inquam. c. 26, 3. c. 57, 19. *praestabit mihi*. Al. hunc versum ita accipiunt: *Aut si quis* aduersariorum per poenitentiam & fidem *adprehenderit munimentum* & præsidium *meum*, is *pacem mecum faciet*, & desinet esse hostis. Sed prius præferendum putamus. ℣. 6. e) Vnde quod ad *venturos & posteros* attinet. al. *venturis* sc. *diebus*, vt c. 39, 6. Coh. 2, 16. f) firmas *radices aget*. Hiph. (3) Ps. 80, 10. cf. Es. 37, 31. g) Ps. 72, 15. h) Num. 17, 23. i) Rom. 11, 26. k) c. 14, 21. l) *proventu* & fructibus Spiritus. (5) rad. Ps. 62, 11. Ps. 67, 7. Iud. 9, 11. vid. Ez. 36, 30. ℣. 7. m) *Num enim secundum plagam*. cf. c. 10, 26. Incipit hic posterior pars capitis, qua Propheta describit naturam castigationis populi Dei siue Ecclesiæ, de qua hactenus sæpius, *S. Dorscheus* autem putat hic describi iudicium contra Hierosolymam, & sub hoc typo contra Ecclesiam tantis beneficiis ingratam futuram. n) *percussoris ipsius*. c. 10, 20. qua hostis a Deo ad internecionem eius percussus & deletus est. c. 26, 14. o) Deus *percussit* Iacobum? v. 6. minime. cf. Apoc. 3, 19. p) *an?* c. 29, 16. q) *iuxta cædem*. (5) c. 30, 15. Ez. 26, 15. r) *occisorum eius*, qui *de hostibus occisi sunt*. cf. c. 26, 21. Ier. 18, 21. Esth. 9, 11. s) & ipse populus Dei *interfectus* ac prorsus deletus *est*? *Pyal* (2) Ps. 44, 23. Interrogatio negat. cf. etiam Ier. 30, 11. c. 46, 28. ℣. 8. t) *Magna* quidem *mensura*. (1) moderata tamen, & cum misericordiæ temperamento. cf. Ier. 10, 24. c. 30, 11. c. 46, 28. u) *cum dimitteres eam* sq. adulteram c. 50, 1. Ier. 3, 1. 8. Deut. 24, 1. 3. x) *litigabas cum ea* sponsa s. Ecclesia tua. Cf. c. 57, 16. Ier. 2, 9. Hos. 2, 4. c. 4, 1. & quoad constructionem Deut. 33, 8. Iob. 10, 2. y) sic inquam *voluendo amouit* eam. al. *hostes* autem amouit. 2 Sam. 20, 13. Prou. 25, 4. 5. *aut dispulit*. cf. Ps. 115, 7. Iob. 37, 2. z) *vento suo duro*. v. 1. Ps. 60, 5. cf. infra c. 29, 6. c. 66, 15. Iob. 21, 18. a) veluti *die flantis Euri*. Hos. 13, 15. qui herbas & plantas exurit Gen. 41, 6. 23. Ez. 17, 10. c. 19, 12. Ion. 4, 8. locustas Ex. 10, 13. ac mare Ex. 14, 21. & quæuis obuia abripit Ier. 18, 17. Iob. 27, 21. ac diffringit. Ez 27, 26. Ps. 48, 8. &c.

℣. 9. b) *Propterea* vero, sec. id quod dictum est v. 7. 8. c) *hoc modo*. Gen. 34, 15. 22. per paternam Dei castigationem & resipiscentiam ac restitutionem Iacobi, de quibus hactenus a c. 24, 1. seqq. d) *expiabitur*, c. 22, 14. Prou. 16, 6. e) *& hic erit omnis fructus*, & effectus. f) *abolitionis peccati eius*. conf. c. 6, 7. Iob. 33, 17. Rom. 11, 27. g) *quum ponet* Deus. al. ipse populus resipiscens. c. 10, 6. h) *altarium* sc. idololatricorum. c. 17, 8. vid. 1 Reg. 12, 33. c. 16, 32. 2 Reg. 16, 10. 11. c. 21, 3. seqq. Ier. 11, 13. Hos. 8, 11. & Hos. 10, 2. i) *vt lapides* vel fragmenta *calcis* induratæ, quæ nullius vsus sunt. (1) cf. Dan. 5, 5. k) Ps. 2, 9. l) *non resurgent* vel amplius *existent*. cf. 2 Reg. 13, 6. 2 Par. 33, 19. m) vid. c. 17, 8. Deut. 16, 21. Iud. 3, 7. 1 Reg. 14, 15. n) vid. Leu. 26, 30. ℣. 10. o) c. 2, 15. c. 25, 2. 12. p) *solitudo*, *solitarius* locus erit. Thr. 1, 1. Leu. 13, 46. cf. Ps. 22, 2. c. 24, 12. c. 26, 5. q) *habitaculum*. c. 33, 20. r) *disiectum* erit, c. 16, 2. s) c. 7, 16. c. 62, 12. t) *instar solitudinis*. c. 14, 17. Ier. 9, 11. u) cf. c. 7, 25. c. 32, 14. x) cf. c. 13, 21. c. 17, 2. y) *& consumet*. Ios. 24, 20. 2 Sam. 21, 5. z) c. 17, 6. ℣. 11. a) *Cum exaruerit*. Ez. 17, 10. Apoc. 14, 15. b) Ier. 51, 33. Ioel 4, 13. c) *frangentur* sc. vrbes munitæ. v. 10. c. 24, 10. Iob. 24, 20. d) ita vt vel *mulieres*. cf. c. 3, 12. Ier. 50, 37. e) venturæ & *igne accensuræ sint*. Mal. 1, 10. Num. 8, 2. f) *vrbem* in solitudinem siluamque conversam. v. 10. g) Ier. 5, 21. Iob. 28, 28. h) conf. c. 14, 2. c. 55, 7. i) c. 17, 7. c. 51, 13. k) c. 29, 16. c. 43, 1. c. 64, 7. Gen. 2, 7. l) confer v. 7. c. 26, 10. c. 30, 16. &c.

℣. 3. pro יפקד hab. אפקד 1. sic fe. 5. & in marg. 6. 9. אצרנה *Tsade* sine *Dag*. 1. 5. 7. 8. 11. 13. 16--19. & *Ber*. Idem per *Schua simpl*. 7. ׃ ״ 8. 12--16. 19. 23. & nonnulli codices in *M. I.* ℣. 4. אפשעה per *Schua simpl*. 6--10. 12--16. 19. 20. 21. 23. & alii nonnulli in *M. I.* אציתנה sic per *Pat*. seq. *Dagesch* ׃ posuit *Mas. Erff.* attamen nostram lectionem probat *R. Perachon* in marg. 1. & ipsa quoque *Mas. Erff.* יחד sine *Dag*. 1. 6. 9--15. 19--23. ℣. 6. ופרח ita quidem & *Orientales* legunt, sed scribunt יפרח. ℣. 9. בשומו ita legit 2. sed in textu scribit בשימו sec. *Mas. Erff.* ℣. 10. ירבץ per *Pat*. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23.

12 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת
הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרָיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃
13 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים
בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה
כח בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם׃ הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת
שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ
2 גֵיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן׃ הִנֵּה חָזָק וְאַמִּץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם
בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ
3 בְּיָד׃ בְּרַגְלַיִם תֵּרָמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם׃
4 וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא
שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָהּ בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ
ה בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה׃ בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת
6 תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ׃ וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט

v. 12. m) v. 1. 2. Loquitur hic versus de liberatione e captivitate Babylonica, & aggregatione dispersorum in Aegyptum; minime vero v. 13. nam longe excellentiora sunt, quae illic dicuntur. &c. S. n) excutiet. (5) c. 28, 27. Iud. 6, 11. Ruth 2, 17. sc. hostes & persecutores populi sui o) S. bene e spica. vid. c. 17, 5. Iob. 24, 24. al. e fluxu vel alueo. Ps. 69, 3. p) Euphratis. 1 Reg. 5, 1. vid. Num. 34, 5. Ios. 15, 4 r) Py. (1) cf. Iud. 11, 3. Mat. 3, 12. c. 13, 30. 40. s) sigillatim, vnus ad alterum. cf. Ez. 37, 17. Ioh. 8, 9. t) qs. buccina magna euocati & excitati. v. 13. cf. c. 11, 12.

v. 13. u) clangetur. Am. 3, 6. x) Mat. 24, 31. 1 Thess. 4, 16. 1 Cor. 15, 52. cf. Ex. 19, 16. i. e. per edictum Cyri (2 Par 36, 22. 23.) e captiuitate Assyriae & Aegypti exilio euocabuntur & ad Hierosolymam recolligentur; atque sic omnium piorum, post Ethnicas, Antichristianas, Turcicasque persecutiones tandem liberandorum, persecutorum vero & diabolorum conculcandorum imaginem exhibebunt. Dorscheus. Satis manifestum est, idem hoc loco dici, quod ab initio capitis v. 1. 2. S. y) amissi, extrusi. Ier. 50, 6. Ez. 34, 4. 16. Ps. 119, 176. z) c. 11, 12. Esr. 1, 1. seqq. & spiritualiter Act. 2, 5. c. 21, 20 Apoc. 7, 14. &c. a) c. 16, 3. Ez. 34, 16. Deut. 30, 4. Ier. 30, 17. b) cf. c. 19, 1. 19. Hos. 11, 11. Apoc 11, 8. c) vid. Apoc. 7, 15. c. 22, 3. 4. d) c. 2, 2. c. 24, 23. c. 25, 6. 10. Apoc. 14, 1. e) cf. not. c. 26, 1. & vid. Apoc. 21, 2. 10. 27. c. 22, 14. 15.

CAP. XXVIII, v. 1. f) c. 1, 4. Habet hoc caput duplex vaticinium. 1) Contra Samariam s. regnum X. tribuum. 2) contra regnum Iudae seu Hierosolymam v. 7. 14. seqq. Idque Lightf. in Chronol. p. 101. coniungit cum capite

CAP. XXVIII.

VII. VIII. & IX. & ad initium regni Ahazi refert, sicut etiam c. XVII. Ideo vero hic positum esse coniicit vtrinque inter ea capita, quae ad posterius tempus spectant, vt comminationes aduersus Ephraimum simul tractarentur cum comminationibus aduersus alia loca. g) coronae. c. 62, 3. 2 Sam. 12, 30.

h) *excellentiae*, quale regnum suum esse, Ephraimitae iactitabant v. 3. Proprie hoc nomen de *tumido mari* dicitur. Ps. 89, 10. Superbiebat autem regnum X. tribuum temporibus Esaiae sub *Pekacho*, filio Remaliae. &c. *S. i) ebriorum*. cf. c. 5, 11. k) *& vae flori*. c. 40, 7. 8. Num. 17, 23. l) *deciduo*, vel *decidentis* populi & reipublicae. Ps. 1, 3. m) *decori*. v. 4. 5 n) *gloriae eius*. c. 20, 5. o) *qui* sunt. p) *super vertice*, Ex. 17, 9. 1 Reg. 18, 42. scilicet montis, in quo exstructa Samaria erat 1 Reg. 16, 24. conf. etiam Gen. 49, 26. Deut. 33, 15. q) *vallis pinguedinum*. v. 4. c. 25, 6. r) perturbati seu *quassati a vino*. c. 16, 8. Prou. 23, 25. v. 2. s) *Ecce enim*. c. 3, 1. t) *fortis*. Num. 13, 31. u) & *validus* quis, c. 40, 26. 2 Sam. 15, 12. Rex scilicet Assyriae Salmanasser. *Schmidius*. x) *Domino*, summo rerum arbitro, paratus *est*; quia Assyrius iudiciorum Dei contra Israelitas executor fuit & administer y) *sicut tempestas*. c. 25, 4. z) v. 17. c. 30, 30. Ex. 9, 18. seqq. Ios. 10, 11. Ps. 18, 14. a) sicut *turbo*. (4) Ez. 27, 35. Iob. 18, 20. b) *exitii* seu exitialis. (3) Deut. 32, 24. Ps. 91, 6. c) *sicut inundatio* inquam. c. 4, 6. d) c. 17, 12. e) *inundantium* omnia. v. 15. 17. c. 8, 5. f) sic potens ille hostis *deiiciet* Ephraimitas. Am. 5, 7. g) *in terram*. c. 25, 12. h) *manu valida*. cf. Ez. 13, 11. seqq. Ion. sic *venient super eos populi & abducent eos a terra sua in aliam, propter peccata, quae in manibus ipsorum*. v. 3. i) Pedibus *conculcabimini* vel *conculcabuntur*. c. 26, 6. Mich. 7, 10. conf. Ps. 119, 119. Dan. 7, 7. k) munimenta, quae sunt *corona superbiae*. v. 1. confer c. 9, 7. 8. v. 4. l) *flos*. (1) conf. v. 1. per quem ipsam metropolin *Samariam* intelligit Schmidius. m) v. 1. c. 1, 30 n) v. 1. c. 23, 9. o) *super vertice vallis pinguedinum*. v. 1. Tribus hisce nominibus notatur Samaria in monte sita. *Schmidius*. p) *sicut primitiuus & reliquos maturitate anteuertens ficus*. Hos. 9, 10. Mich. 7, 1. conf. Nah. 3, 12. Ier. 24, 2. q) *ante aestatem*, vel *dum nondum* est aestas. In omnibus illis locis, quae *Noldius* p. 187. seq. notauit, constanter cum Verbo (*plerumque futuro*) iungitur, e. c. supra c. 7, 16. c. 8, 4. & infra c. 42, 9. c. 66, 7. Itaque & hic intelligimus *antequam fit vel venit*. r) *aestas matura*. confer not. 2 Sam. 16, 1. s) construe, *quem ipsum* simul ac videt videns. t) *dum adhuc ille* ficus *est* Gen. 25, 6. in manu ipsius. u) ex vehementia adpetitus statim *deglutit*. Ion. 2, 1. non reponit nec siccat, aut in futuros vsus adseruat *eum*. v. 5. x) *In die* seu tempore *illo*, post destructum & euersum regnum Israelis v. 1. seqq. non tamen desperandum erit piorum reliquiis de promisso Redemptore. Ita namque hunc & sequentem versum *de temporibus Messiae* recte exponunt *Ion. & Veteres* apud Kimchium ad hunc locum. y) c. 1, 24. Ion. *Messias Iehouae exercituum erit in diadema laetitiae & coronam gloriae*. &c. v. 5. z) longe eminentior, quam illa Israelis superba corona v. 1. confer c. 24, 16. c. 62, 3. Prou. 4, 9. 1 Petr. 4, 14. a) *diadema cidaris*. (3) Ez. 7, 7. 10. conf. Sap. 4, 2. b) conf. Ex. 28, 2. 37. 39. c) c. 4, 2. c. 10, 20. 21. v. 6. d) v. 17. c. 4, 4. confer 1 Cor. 7, 40. e) *sedentibus ad iudicium*, Apostolis & Ecclesiae antistitibus. confer Mat. 19, 28. 1 Cor. 6, 2. Dan. 7, 22. Apoc. 20, 4.

CAP. XXVIII, v. 2. שַׂעַר per *Schin* (q. d. *porta*, per quam magno impetu excidium erumpet. confer analogam phrasin Hos. 2, 17. vel *horror* seu horrendum *excidium*, coll. Ier. 5, 30.) 6. 7. 8. 9. 10. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 23. attamen *Sin* probat etiam *Cocc. Lex.* 938. ex *MS. Leidensi*, & requirit id nostra *Masora* 1. 2. ac *Erffurtensis*. v. 4. כְּבִכּוּרָה sine *Mapp.* 8. 21. sic Eu. 2. contra M. 1. & *Masoram impressam* h. l. ac *finalem* folio 21. c.

וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה׃ וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ 7
וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ
מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה׃ כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת 8
מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ אֶת־מִי יוֹרֶה 9
דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם׃
כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם׃ 10
כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה׃ 11
אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת 12
הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ׃ וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו 13
לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ
וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ לָכֵן 14
שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לָצוֹן מֹשְׁלֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר
בִּירוּשָׁלִָם׃ כִּי אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת־מָוֶת וְעִם־ 15
שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה שִׁיט שׁוֹטֵף כִּי־עֲבֹר לֹא יְבוֹאֵנוּ כִּי
שַׂמְנוּ כָזָב מַחְסֵנוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ׃ לָכֵן כֹּה 16
אָמַר

שוט קרי

יעבור קרי

f) cf. c. 9, 5. c. 11, 2. g) intellige vel *repellentibus* s. *auertentibus bellum* & oppugnationem hostium; sicut dicitur quis *auertere* iram Num. 25, 11. Prou. 24, 18. sapientes Es. 44, 25. inimicum Thren. 1, 13. vel *reddentibus*, i. e. *contra instaurantibus bellum* aduersus hostes: vt *reddentes rationem* l. verbum, sunt *reponentes* seu *respondentes* Prou. 18, 13. c. 26, 16. h) quo hostium furor iam processit *ad portam vsque*. c. 22, 7. vel vsque *ad ipsam portam* hostium. Gen. 24, 60. cont. Ios. 7, 5. & Iud. 9, 40. Bellum in spiritu iudicii gerendum, est spirituale, & phrasis translata ab obsessis in vrbe, qui non raro in hostem erumpunt, eumque repellunt. Sic fideles in virtute Spiritus hostes tentantes, ipsasque tentationes, repellunt fortiter. S. Conf. Iac. 4, 7.

✠. 7. i) *Verum etiam isti*, sc. proxime sequentes, Sacerdotes & Prophetæ; Iudæi & Beniaminitæ v. 14. qui eodem luxuriæ vitio laborabant. k) c. 5, 11. 22. c. 22, 13. c. 24, 8. Prou. 20, 1. Ps. 119, 118. l) & *per siceram* Leu. 10, 9. m) *in errore versantur*. c. 21, 4. c. 29, 24. n) c. 9, 14. cf. Mal. 2, 5. 6. o) q. d. non tantum vinum ingurgitant, sed ipsi *quasi absorpti sunt*. Niph. (2) Hos. 8, 8. cf. Ps. 69, 16. Ebrietas notatur non tantum proprie sic dicta per excessum in vino & potu, sed vel maxime metaphorica per errores Sacerdotum in spiritualibus, & Iudicum in forensibus rebus. S. p) *in Vidente*, cuius oracula non agnoscunt, nec a falsis discernunt c. 30, 10. 1 Sam. 9, 9. al. *per Videntes*, qui scil. tales se falso iactitabant. cf. infra v. 15. q) *titubant*. (2) Ier. 10, 4. conf. 1 Sam. 25, 31. Nah. 2, 11. r) *discretiuo iudicio*. (1) confer c. 16, 3.

✠. 8. s) *vomitu*. (4) c. 19, 14. t) *& excremento* ... mento. c. 4, 4. Ion. *cibo impuro & detestabili*. u) *non est locus*, q. d. *defectus* est loci. cf. c. 5, 13. Iob. 8, 11. x) Ion. add. *qui mundus sit a rapina*.

✠. 9. y) *Quem igitur vel quosnam?* z) *docebit* Deus per Prophetas. c. 2, 3. Ioel 2, 23. a) *veram scientiam & cognitionem* Dei. c. 11, 9. b) *erudiet, aut distincte percipere faciet*, Iob. 6, 24. c) verbum annunciatum & auditum. v. 19. c. 53, 1. Rom. 10, 17. d) *ablactatos a lacte?* c. 11, 8. Ps. 131, 2. dum reliqui omnes ebrii sunt. Atqui per ætatem isti doceri non possunt. Sic nemo superest. S. Sed alii in Nominatiuo: *ablactati sunt a lacte* (c. 55, 1. 1 Petr. 2, 2.) *auulsi ab vberibus*, non nutriti verbo Dei, sed fascinati humanis traditionibus. *Gurtler*. Theol. Proph. p. 344. Sic post alia etiam S. Videtur metaphora sumta ab ablactatis, qui lac atque vbera non amplius desiderant, immo abnuunt, si præbeantur. &c. e) *auulsos*. (1) f) cum præter paruulos & simplices homines, *qui dociles sint*, vix reperiantur vlli. conf. Mat. 11, 25. 1 Cor. 1, 27. At S. in Comment. iam *consenuerunt*, postquam *ab vberibus amoti sunt*.

✠. 10. g) Nam *præceptum ad præceptum* adfertur; sic dicunt impii irrisores v. 14. quorum personam Propheta hac mimesi quodammodo induit. S. Conf. v. 13. c. 42, 20. Iob. 21, 14. h) *regula ad regulam* v. 17. c. 18, 2. 7. Ps. 19, 5. i) *parum hic, parum* illic. (3) v. 13. Iob. 36, 2. Al. stultus & vagus s. fanaticus Propheta modo hic modo illic exsurgit, coll. Arab. Prout etiam priora membra non nemo ex Armenica lingua ita illustrari posse putabat: *Nam*, dicunt irrisores, *fabula ad fabulam* narratur; *lutum ad lutum* profertur: *stultus hic, stultus illic* est.

✠. 11. k) Nam *cum irrisionibus labii*. Hos. 7, 16. Ps. 35, 16. non serio aut ex animo loqui, sed iocari videtur ipsis Deus, quando se illis iratum esse minatur. conf. infra c. 33, 19. 1 Cor. 14, 21. l) *& quasi alia lingua*, quam ipsi non intelligant. conf. Hos. 8, 12. 1 Cor. 2, 14. m) *loquitur* Deus ad hunc populum; ita vt nihil amplius de verbo ipsius attendant vel intelligant, occæcati erroris sui pertinacia. conf. supra c. 6, 9. 10.

✠. 12. n) *Quoniam*. 1 Sam. 2, 23. o) sæpius *ad eos dixit* per Prophetas & testes veritatis. conf. 2 Reg. 17, 13. p) *hæc quies est*. Es. 32, 18. Mat. 11, 28. Hebr. 4, 9. q) *quietem ergo concedite*. c. 14, 3. r) *fesso*. c. 5, 26. 2 Sam. 17, 29. conf. Act. 15, 10. Mat. 11, 28. & c. 23, 4. s) *requies*. (1) Ier. 6, 16. t) *Sed* prorsus *noluerunt*. c. 30, 9. Ez. 20, 8. א paragog. vt Ios. 10, 24. u) conf. c. 42, 20. 24. 2 Reg. 17, 14. Ier. 25, 4.

✠. 13. x) *Sed e contrario illis est* pro verbo Dei. y) vanum & humanum *præceptum vnum ad alterum*. Retorsio Prophetæ, respiciens ad v. 10. conf. c. 29, 13. Hos. 5, 11. Mat. 15, 3. seqq. Marc. 7, 1. seqq. z) vid. v. 10. a) ibid. b) eo cum euentu, *vt abeant*. Ier. 27, 15. Ps. 51, 6. c) c. 3, 8. c. 59, 10. d) c. 8, 15. Ps. 9, 17.

✠. 14. e) *Propterea*, quia res se ita habet, vt dictum. f) c. 1, 10. g) *viri irrisionis*. (3) Prou. 1, 22. c. 29, 8. seu *irrisores*. conf. supra v. 11. & infra v. 22. h) Tig. *qui imperitatis* super populum istum. conf. c. 14, 15. c. 52, 5. S. *parabolisantes*, s. figurato sermone vtentes, vt Num. 21, 27. Ez. 16, 44. c. 18, 2. conf. etiam supra c. 14, 4.

✠. 15. i) scil. quoties securos homines Prophetæ metu pœnarum & mortis, tum miseræ ac violentæ naturalis, tum æternæ, ad pœnitentiam excitare volebant. k) Gen. 15, 18. l) *cum morte* v. 18. vel quod sec. S. sibi imaginarentur, per promissiones diuinas se adeo tutos esse a morte, quasi pactum cum ea fecissent; vel quod irrisores v. 14. de morte æterna nihil etiam crederent, vt supra c. 5, 19. & c. 22, 13. quæ & Sadducæorum detestanda erat opinio Mat. 22, 23. Act. 23, 8. m) *inferno*, cuius pœnas obiicitis. c. 5, 14. Num. 16, 30. n) *fecimus & parauimus*. Gen. 12, 5. vt Ierobeam Sacerdotes 1 Reg. 12, 31. 2 Par. 13, 9. o) Vulg. Tig. & plerique *pactum*. al. *præcautionem*. Schmidius in Vers. *visionem* pacis. *Gussetius* p. 647. *pactum ad præcauendum*. Sed nihil impedit, quo minus & forma participialis retineatur, & vsitata eius significatio *Videntis* seu Prophetæ, vt 2 Sam. 24, 11. 2 Reg. 17, 13. Am. 7, 12. Sic *Schmidius* in Comment. *per Prophetas* eorumque prophetias certissimi sumus, nihil ab inferno timendum esse. Attamen non veri, sed falsi vates erant, qui impiis fausta & felicia quæuis ominabantur, vt 1 Reg. 22, 6. conf. Ez. 13, 6--9. 16. Mich. 3, 7. p) *flagellum*. c. 10, 26. q) *inundans*. vel *inundantis* hostis v. 2. 17. c. 10, 22. Ps. 69, 3. Nah. 1, 8. r) *quum transibit*. v. 18. c. 8, 8. Nah. 2, 1. c. 3, 19. Zach. 9, 8. s) *non veniet ad nos*. Prou. 28, 22. Iob. 15, 21. t) *posuimus mendacium*. Non exponit mentem hypocritarum simpliciter, sed cum diuina interpretatione mixtam. &c. S. Conf. Ier. 9, 14. c. 23, 14. Ez. 13, 10. 19. Am. 2, 4. Zach. 10, 2. u) *refugium nostrum*. conf. c. 4, 6. c. 25, 4. x) conf. Ier. 7, 4. y) *occultati & tuti sumus*. Ier. 16, 17.

✠. 16. z) *Propterea*, vt omisso vano illo ac falso refugio sciatis, in quo sit confidendum.

✠. 7. *Spatium* præmittunt 5. 7. 8. 12. 19. 20. 21. 23. Pro שָׁגוּ, quod in marg. ex aliis codd. referunt, habent in textu תָּעוּ 2. 5. פָּקוּ *milel* 1. 22. ✠. 10. זְעֵיר vtrobique *defect*. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. sic v. 13. ✠. 15. שַׂמְנוּ per *Kamets* 6. 21. 23.

אמר אדני יהוה הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת
17 יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש ׃ ושמתי משפט
לקו וצדקה למשקלת ויעה ברד מחסה כזב וסתר
18 מים ישטפו ׃ וכפר בריתכם את־מות וחזותכם את־
שאול לא תקום שוט שוטף כי יעבר והייתם לו
19 למרמס ׃ מדי עברו יקח אתכם כי־בבקר בבקר יעבר
כ ביום ובלילה והיה רק־זועה הבין שמועה ׃ כי־קצר
21 המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס ׃ כי כהר־
פרצים יקום יהוה כעמק בגבעון ירגז לעשות מעשהו
22 זר מעשהו ולעבד עבדתו נכריה עבדתו ׃ ועתה אל־
תתלוצצו פן־יחזקו מוסריכם כי־כלה ונחרצה שמעתי
מאת אדני יהוה צבאות על־כל־הארץ ׃
23 האזינו ושמעו קולי הקשיבו ושמעו אמרתי ׃

הכל

a) ad arguendum falsam illam fiduciam vestram. b) Deus Pater. c. 42, 5. seqq. c) ecce ego sum, c. 7, 14. scil. is, qui. ellipsis relatiui, vt Ex. 4, 13. &c. d) qui fundauit. c. 14, 32. Ps. 87, 1. Hebr. 11, 10. Apoc. 21, 12. e) c. 33, 20. Ps. 2, 6. f) lapidem fundamentis. & angularem, ap Christum 1 Cor. 3, 11. Eph. 2, 20. conf. Deut. 32, 15. Ps. 118, 22. Zach. 3, 9. Dan. 2, 34. 45. Mat. 21, 42. Act. 4, 11. 1 Petr. 2, 6. Rom. 9, 33. De Messia sermonem esse docet (1) textus ipse, quoniam in nullum alium, siue prophetici, siue regii, siue alius cuiuscunque ordinis, ista elogia quadrant. (2) docent id allegationes in N. T. (3) loca citata V. T. (4) Ion. paraphrasis: *Dixit Dominus Deus: ecce ego constituens sum in Sione Regem* (Messiam sc. vt sensus poscit; & sic expresse h. l. legit מלך המשיח *Raim.* *Mart.* in Pug. Fid. ed. Lips. p. 342.) *regem fortem, potentem & formidabilem, corroborabo & confirmabo eum. Iusti autem, qui hac crediderint, cum venerit adflictio, non commouebuntur.* Accedit (5) testimonium R. *Salomonis*, qui his verbis textum hunc interpretatur: *Dudum ita decretum est coram me, vt Regem constituam Messiam, qui erit in Sione in lapidem probationis, siue munitum & firmum.* coll. infra c. 32, 14. & supra c. 23, 13. quæ repetuntur in *Aišala Schelucha* edit. Cracou. in Folio f. 28. a. Itaque (vt D. *Dassonius* obseruat in tract. de altari c. 3.) ad Messiam fortasfis attendebatur, dum angulares lapides Altaris sanguine sacrificiorum tingebantur. &c. g) *probationis.* (2) Ez. 21, 18 sc. actiue, qui probat homines tum bonos tum malos, & hypocritas. *S.* Conf. Mat. 3, 15. Iob. 23, 10. sed Vulg. Tig aliique pasfiue, *probatum.* Sic LXX. & N. T. h) *angulum* c. 1, 13. Iex. 51, 26. Zach. 10, 4. Eph. 2, 20. i) *lapidis pretiosi.* 1 Reg. 5, 31. k) *ad fundationem.* 2 Par. 8, 16. l) רגש אחר שורק bene *fundatam.* Ezr. 3, 11. vt Luc. 6, 48. cf. infra c. 54, 11. & typum 1 Reg. 7, 9. 10. 11. m) *qui credit hoc.* c. 43, 10. Deut. 1, 32. n) *non festinabit* ad alium. Iud. 20, 37. coll. Ps. 16, 4. aut cum impiis, c. 5, 19. propere aduentum Messiæ *accelerare iubebit,* sed in silentio ac spe eum *expectabit.* c. 30, 18. Hab. 2, 3. 4. quia in alio salutem nunquam reperiet. Act. 4, 12. Apud *Arabes* hæc radix inter alia significat *Recessit, erubuit & territus fugit;* hinc LXX. οὐ μὴ καταισχυνθῇ, & sic Rom. 10, 11. ✠. 17. o) S. *Tum ponam iudicium.* v. 6. c. 1, 27. p) *in normam* s. *regulam.* v. 9. c. 44, 13. Ion. *vt funiculum extructionis.* q) *& iustitiam.* Am. 5, 24. Christi. Rom. 4, 25. r) *in trutinam* (1) cf. 2 Reg 21, 13. Dan. 5, 27. Es. 40, 12. Iudicat Deus iuxta Euangelium Rom. 2, 16. s. iustitiam Christi; quam qui non habet per fidem, is iudicabitur & peribit &c. coll. Ioh. 3, 18. *S.* s) *sed abolebit.* (1) al. *euerret,* coll. c. 14, 23. t) vid. v. 2. Ex. 9, 24. 25. Ios. 10. 11. u) v. 15. Ez 13, 11--15. x) *& latebram aquarum*, in qua ab inundatione earum vos tutos putatis. cf. c. 4, 6. c. 32, 2. Ps. 32, 7. & Iob. 24, 15. y) illæ aquæ *inundabunt.* v. 2. c. 8, 8. Concitabitur vndiquaque in populum Iudaicum tempestas & procella vehemens, qua, vti seges grandine, prosternetur & conculcabitur; templum, in quo temere fiduciam ponunt, subuertetur, vrbes atque arces, in quas se abdunt, ab exercitibus, qui torrentis instar ingruent, occupabuntur. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 501. coll. Es. 29, 6. ✠. 18. z) *Ita expiabitur* & abolebitur. c. 27, 9. a) illud imaginarium *fœdus vestrum* v. 15. b) *& visio* s. *prouisio vestra.* (5) c. 29, 11. cf. h. l. v. 15. c) *non consistet.* c. 7, 7. d) v. 15. c. 10, 22. Ion. *plaga hostium.* e) v. 15. Deut. 24, 5. f) v. 3. c. 5, 5. Mich. 7, 10. ✠. 19. g) *Ex quo transiuerit,* q. d. *ex sufficientia transitus sui.* cf. 1 Sam. 1, 7. c. 18, 30. 2 Reg. 4, 8. h) *abripiet vos.* Iob. 1, 15. 21. cf. Mat. 7, 27. i) c. 50, 4 Ex. 36, 3. k) Coh. 8, 16. sine intermissione. l) S. *Vnde erit tantum commotio intelligere facere auditum.* Tig. *& fiet, vt duntaxat vexatio faciat intelligere auscultationem.* Vulg. *& tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.* &c. m) *tantummodo.* c. 4, 1. Deut. 28, 33. n) *commotio* & terror. (1) cf. Ier. 15, 4. o) quidam intransitiue, *intelligere,* vt c. 56, 11. Prou. 14, 8. q. d. Propheta: & tunc cum terrore ac tremore ad hoc vaticinium attendetis. Sic Ion. *& erit, antequam adueniat tempus maledictionis, intelligetis verba Prophetarum;* alii transitiue, *intelligere facere*, quod vos intelligere faciat, vt supra v. 9. cf. Dan. 8, 16. 17. p) Respicit ad v. 9. vbi conquestus est Propheta, quod nemo verbum lætitiæ audire vel intelligere vellet; ergo nunc ex iure tallionis audient tantum verbum trepidationis. *S.* ✠. 20. q) *Nam breuius erit.* c. 50, 2. ὁ. στενοχωρούμενοι. 2 Cor. 4, 8. r) *stratum* vestrum. (1) cf. verbum c. 14, 11. c. 58, 5. s) *quam vt quis latiùs se extendat.* (1) cf. Leu. 21, 18. t) *& tegumentum.* c. 25, 7. u) *angustius erit.* c. 49, 20. x) *quum quis se recondere voluerit* sub eo. Hitp. (1) cf. Ez. 22, 21. Nullum habebunt Iudæi refugium, in quo delitescere & a malis tuti esse possint. *S.* Ob immensam populi multitudinem in summa erunt Hierosolymis angustia. *Ioseph.* de B. I. libr. 7. c. 17. vel 16. *Tunc velut in carcerem tota gens fato conclusa est, & farta hominibus ciuitas bello obsidebatur.* ✠. 21. y) *Nam sicut olim in monte Peratsim* aduersus Philistæos Ion. *Nam sicut commoti sunt montes, quum manifestaret se gloria Domini in diebus Vzziæ Regis.* &c. cf. Am. 1, 1. Mich. 1, 4. z) vid. 2 Sam. 5, 20. 1 Par. 14, 11. a) tunc in Iudæos *consurget Dominus.* c. 2, 21. c. 14, 22. Ps. 12, 6. b) iterum *quasi in valle* seu loco humili. Gen. 14, 10. c) *prope* (vid. Ios. 5, 13. 1 Reg. 15, 27.) *Gibeonem.* Ios. 10, 12. vel potius 1 Par. 14, 16. quæ *Geba* dicitur 2 Sam. 5, 25. d) *commotus erit, commouebitur.* Ps. 4, 5. Gen. 45, 24. e) cf. c. 10, 12. f) hoc S. in Parenthesi, (*alienum* autem erit *opus eius*) iræ nimirum, non gratiæ, quale illud olim in monte Peratsim fuit: idque ideo, quia ipsi verbum Dei pro alieno ac peregrino habebant. vid. supra v. 11. & cf. Hos. 8, 12. g) *& ad operandum.* Num. 4, 23. h) *operationem suam.* c. 32, 17. i) *peregrina* autem erit *operatio eius*, qualem Deus exercet erga eos, qui extra Ecclesiam, & alieni a fœdere ipsius sunt. cf. Deut. 14, 21. c. 15, 3. quibus similes erant superstitiosi & impii Iudæi, c. 2, 6. Deus enim (vt adnotat S.) cum Ecclesia sua agit pure *sec. naturam suam,* h. e. meram suam misericordiam; sed cum impiis agit *sec. materiam,* vt sic dicam, i. e. sec. opera eorum. ✠. 22. k) *Nunc itaque.* Ps. 2, 10. Habemus hic dehortationem Propheticam, & v. 23. ac seqq. consolationem. l) ne porro *vos irrisores ostendatis.* Hitp. (1) cf. Kal. Prou. 9, 12. & supra v. 14. it. c. 29, 20. m) *ne firmiora fiant* & duriora reddantur. cf. Gen. 41, 56. Ez. 3, 7. 8. 9. Mal 3, 13. n) *vincula vestra.* (3) c. 52, 2. Ps. 116, 16. q. d. patiemini iam vincula captiuitatis Babylonicæ; sed reiectio sub N. T. grauius omnibus vinculis malum erit. *S.* Cf. 2 Petr. 2, 4. o) *nam consumtionem totalem* c. 10, 23. p) *eamque decisam,* al. *etsi abbreuiatam,* s. cum aliqua deductione. Dan. 11, 36. ὁ. συντετμημένα. Rom. 9, 28. q) cf. c. 21, 10. ✠. 23. r) c. 1, 10. c. 51, 4. s) c. 10, 30. c. 34, 1. t) *sermonem meum.* c. 32, 9. sc. de fine & mitigatione castigationis, & seriam modo pœnitentiam vos agatis.

✠. 16. בחן per *Rāhia* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. מוסד per *Patach* 1. 2. 5. 6. 8. 9. 10. 14. 19. 20. 22. מוסד sine *Dag.* 3. 7. 13. 22. contra *M. I.* ac *Mas.* 2. & *Erff.* ✠. 17. וסתר מים ita 2. ✠. 18. והייתם *milel* 1. sic fe. 5. ✠. 20. צרה *milra* 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. 21. contra *M. I.* ac *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ✠. 22. יחזקו *Chet* per *Segol* 1. 5. & *Bur.* contra *M. I.*

is dicitur מורג & חרוץ (vid. l. c.) & a bobus trahebatur. (3) plostello Punico, rotas habente, de quo דגש אחר שורק קמץ בו״ק intelligimus, id, quod hic sequitur & v. 28. (4) boum vngulis, quo alluditur.

24 הכל היום יחרש החרש לזרע יפתח וישדד אדמתו :
הלוא אם־שוה פניה והפיץ קצח וכמן יזרק ושם חטה כה
26 שורה ושערה נסמן וכסמת גבלתו : ויסרו למשפט
27 אלהיו יורנו : כי לא בחרוץ יודש קצח ואופן עגלה על־
28 כמן יוסב כי במטה יחבט קצח וכמן בשבט : לחם יודק
כי לא לנצח אדוש ידושנו והמם גלגל עגלתו ופרשיו
29 לא ידקנו : גם־זאת מעם יהוה צבאות יצאה הפלא
עצה הגדיל תושיה :

CAP. XXIX.

כט הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ספו שנה על־שנה
2 חגים ינקפו : והציקותי לאריאל והיתה תאניה ואניה
3 והיתה לי כאריאל : וחניתי כדור עליך וצרתי עליך
מצב

Mich. 4, 13. Vide de his *Bochartum* copiose in Hieroz. P. I. p. 310. seq. Vt tamen de modo exterendi frumenta secundo & tertio, ad quem alludit hic textus, paullo plenius constet lectori, addemus adhuc verba *Pocokii* ad Ioelis 3, 14. p. 334. seq. qui ita: Nimirum non intelligitur talis trituratio, quam ex more nostro sic nuncupamus, quæ fit *baculis* aut *flagellis*; sed quæ fiebat ope cuiusdam instrumenti, quod stramen atque glumas frangebat & *secabat*, atque ita grana extrudebat. Duo vero adhuc hodie sunt horum instrumentorum genera, quorum *vnum* conficitur *ex grauissimis ligneis asseribus, quibus infiguntur acutissimi lapides aut silices*, qui, a iumentis tracti, per frumenta ordine digesta, vna vice exterunt grana, glumas frangunt, stramenque secant vel confringunt in minutissima frustula instar paleæ, quæ in iumentorum cedat pabulum. *Alterum* huius instrumenti genus *ex ferro* conficitur, idque consistit *ex duabus ferreis rotis*, crenarum incisione notatis, *dentibus acutissimis, serræ instar, praditis*, quæ inter se connectuntur axe ligneo: quod cum per frumenta in area trahitur, idem efficit in exterendis granis, & frangendis scindendisque glumis & stramine, atque id, quod prius descriptum est. r) *trituratur* vel *exteritur*. Hoph. (1) cf. v. 28. c. 25, 10. s) *papauer*. v. 25. t) *aut rota*, vel *nec rota*. Ex. 14, 25. Prou. 20, 26. negatio ex præcedenti repetitur vt supra c. 23, 4. u) *currus* s. *plostelli*, quod modo descripsimus. x) vid. v. 25. y) *circumagitur, circumducitur*. Hoph. (1) cf. 1 Sam. 5, 9. 10. z) *excutitur*. c. 27, 12. a) *virga*. cf. c. 10, 5. 24. 2 Sam. 23, 21. ℣. 28. b) S. Post *in panem comminuitur*. Hoph. (1) cf. Ex. 30, 36. 2 Reg. 23, 6. c) non enim *in perpetuum*. 2 Sam. 2, 26. d) *triturando*. Inf. Kal. (1) e) *triturat* frumentum. vid. v. 27. f) *& licet agitet* super eo. Ier. 51, 34. g) *rotam*. (1) cf. c. 5, 28. h) *plostelli sui*. vid. v. 27. i) *& equites* vel *equos suos*. c. 21, 7. 9. vid. not. 1 Sam. 8, 11. k) *non tamen comminuit*. c. 41, 15. Deut. 9, 21. sed tantum exterit *ipsum*. ℣. 29. l) *Etiam hac* sc. moderatio pœnarum & directio in salutarem finem. m) c. 1, 24. n) Gen. 24, 50. o) *admirandum* ille *fecit*. cf. c. 29, 14. Iud. 13, 18. 19. & Iob. 38, 2. p) *consilium*. cf. c. 9, 5. Ier. 32, 19. q) *magnam præstitit*. 1 Sam. 12, 24. Ioel. 2, 20. 21. r) *sapientiam, rei veritate*, & per idonea media procedendo ad propositum sibi finem. Mich. 6, 9. CAP. XXIX, ℣. 1. s) *Væ*! c. 1, 4. Habet hoc caput 29. Iudæorum, & in primis Hierosolymæ (1) miseriam (tum corporalem, tum spiritualem v. 9. seqq.) eorumque pœnas, & vrbis interitum. (2) pœnarum caussas s. meritum v. 1, 13. seqq. (3) Iudæorum reliquias & pœnarum exitum v. 22. seqq. Agit autem minime de obsidione Sancheribi, vt quidam opinantur, nec etiam de expugnatione Nebucadnetsaris & Babyloniorum, de qua c. 22. & 39. sed de excidio Hierosolymæ per Romanos, ex contextu, cuius omnia ad N. T. rectius quadrant. Prædixit np. (vt S. adnotat) Propheta irrisionis verbi Dei, suo tempore factæ, pœnas c. 28, 17. seqq. deinde adhortatus est ibid. v. 22. vt saltem in futurum tempus Iudæi ab irrisione abstinerent, ne post captiuitatem Babylonicam vincula inualescerent tempore consumtionis sub N. T. faciendæ, & spem veniæ resipiscentibus promisit v. 23. seqq. Mox vero in spiritu videns populum Iudaicum sub N. T. neglecturum fidelissimam istam adhortationem, prædicit propterea *in pœnam, euersionem totalem Iudaæ & Ierusalem*, ob grauissimas caussas. Hæc nobis persuadent, vt de obsidione & excidio per Romanos, temporibusque N. T. totum caput accipiamus. t) *Ariel, Ariel*! q. d. *Leo Dei, Leo Dei*! Multum disceptatur, quid velit sibi nomen illud mysticum h. l. Dicitur vero (1) de *fortissimis* duobus Moabitis 2 Sam. 23, 20. (2) de *Altari holocausti* Ez. 43, 15. 16. cuius ignis, sec. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 717. aliosque, perpetuo accensus holocausta *leonis instar* vorabat & consumebat; quod tn. *Hill.* mauult ita qs. *præsepe Dei dictum* esse. (3) Id dicitur h. l. propter ipsum altare, per Synecdochen partis pro toto. l. ob similitudinem, *de ipsa vrbe Hierosolyma*, coll. v. 2. q. d. Propheta, sec. *Gusset.* p. 64. tu vrbs fies altare per consumtionem populi tui in te, & per cadauera circa te iugulata. Sed *S.* sub eo immediate intelligit *tribum Iuda, & sic in primis metropolin eius Hierosolymam*, neque incommode illud desumtum esse putat ex Gen. 49, 9. q. d. Propheta: *Væ tibi, o Iuda*! qui *leo* quidem *Dei* es, & qs. leo, & Rex inter fratres tuos ab ipso Deo constitutus! qui habitas *in Ierusalem vrbe, in qua castrametatus est David*. Gurtl. autem in Typicis p. 15. Etsi, inquit, incolæ Hierosolymitani *instar leonis fortissimi* pugnent, tn. vrbs a Romanis occupabitur. u) *Væ tibi o vrbs*, c. 15, 1. cf. Dan. 9, 26. x) LXX. aliique, *quam oppugnauit*: sed rectius Ion. & plures: *in qua castrametatus est* l. *resedit*. In qua David cum arca fœderis *sedem suam & tentorium fixit*. Num. 1, 51. Nah. 3, 17. Simul ellipsis hic est relatiui, vt Ps. 81, 6. Hos. 1, 2. cum præf. ב, coll Ios. 4, 19. 1 Sam. 26, 3. y) vid. 2 Sam. 5, 7. 9. c. 23, 14. Mentio fit *Dauidis*, ob fœdus Dei, quod cum eodem de throno eius pepigerat, qui Hierosolymæ collocatus. Vnde tanto atrocior & inopinatior videri debuit prædictio. cf. 2 Sam. 7, 1. seqq. *Dorsch.* z) *addite modo*, pro altissima vestra securitate, *annum super annum* Imperat. exprobrantis. Rad. *Guss.* יסף, aliis ספה. cf. c. 30, 1. c. 13, 15. Num. 32, 14. a) S. *festa* mobilia definiant, s. *determinent* calculo suo. (cf. Am. 5, 21. Nah. 2, 1.) q. d. scribite modo calendaria vestra in plures annos, & festa in iis determinate, quibus lætaturi sitis. Al. *festiuas victimas* cædant, coll. Ps. 118, 27. b) *cadant* l. *decidant* (3) c. 10, 34. Taxatur ergo h. l. securitas. *Dorsch.* ℣. 2. c) *Ego v. angam* Arielem, s. *angustias parabo* Arieli, Deut. 28, 53. sc. per Romanos, hostes tuos v. 7. quorum multitudo v. 5. celeritas v. 7. & auiditas v. 8. describitur. cf. supra c. 5, 26. d) vt nihil ibi *sit*, nisi *mœror & mœstitia*. (2) Thr. 2, 5. cf. Mat. 24, 21. e) *erit namque mihi*. f) *sicut Altare* s. *præsepe Dei* Ez. 43, 16. vid. not. ad v. 1. sed *S. & Dorsch.* ego ferocissimam vrbem ac populum tractabo *sicut leonem Dei*, quem Deus oppugnat, l. *qui se Deo opponit*; coll. Iud. 14, 5. 6. 1 Sam. 17, 34. seqq. ita vt Genit. (leo *Dei*) in v. 1 sit possidentis & *amantis*, hic v. *aduersantis*, vt supra c. 3, 14 Mat. 10, 8. ℣. 3. g) *Castra namque ponam*. cf. 2 Reg. 25, 1 Ier. 6, 3. h) *velut orbi* s. *in orbem*. (2) Ps. 22, 17. vt fit, cum vrbs obsidione cingitur. vid. 2 Reg. 25, 4. Rad. Arab. in Coniug. X. est *rotundare*, in I. *circumire*, in II. *vertere, in orbem agere* &c. i) Deut. 10, 12. LXX. vt Luc. 19, 43.

℣. 24. u) *Num enim omni die*, vel *semper*? c. 51, 13. c. 62, 6. Gen. 6, 5. Interrogatio vehementer negat. x) *arat*. 1 Sam. 8, 12. Ier. 26, 28. y) *arator*. 1 Reg. 19, 19. Am. 9, 13. z) num quotidie *aperit* & *fodit*? Zach. 3, 9. a) *& occat*? (3) Hos. 10, 11. Iob. 39, 10. non sane sic facit.

℣. 25. b) *quando adaptauit* & complanauit eam. c. 40, 25. c) *tunc spargit*. c. 24, 1. d) S. *nigellam*. sed al. *papauer album*, panibus inspergi solitum. (3) hic & v. 27. cf. *Meibomii* Spec. p. 36. a. e) *aut cuminum*. (3) v. 27. f) *dispergit*. cf. Ex. 9, 10. 2 Par. 34, 4. g) S. *ita reponit* metens *triticum*. Sed potest & hic intelligi *positio* sementis, coll. Ex. 17, 4. 5. h) *principale* seu præstantissimum. (1) cf. c. 9, 5. i) *pingue* vel *insigne*. (1) Radix Arab. *pinguis* & *obesus fuit*. In constructione similis discrepantia generis vid. Gen. 2, 15. c. 49, 15. &c. k) *& Zeam*. (2) Ex. 9, 32. l) *in termino suo*, quem ipse determinauit. c. 10, 13.

℣. 26. m) *Ita quoque* Deus Israelem *castigat*. Leu. 26, 28. Deut. 8, 5. c. 21, 18. 1 Reg. 12, 11. Ier. 10, 24. Est in hoc versu applicatio similitudinis præmissæ. *S.* n) *ad*, s. *secundum ius*, non vltra modum. cf. Ier. 30, 11. c. 46, 28. Hab. 1, 12. o) *Deus ipsius* vel ita per adflictiones *docet eum*. vid. v. 9. Ps. 25, 12. Ps. 119, 102.

℣. 27. p) *Nam*, vt alio simili id declarem, quod de castigationibus Dei ad finem suum moderatis, dixi. q) *non per tribulam* s. tribula. c. 41, 15. Vt sibi constet huius aliorumque locorum Scripturæ sensus, sciendum, quod quatuor fuerint triturandi modi: (1) baculis & flagellis Gr. ῥαβδίζειν, quod ex nostro more satis notum. (2) *traha* vel *trahea*, facta ex tabula, ferro vel lapidibus exasperata, quæ Hebræ-

℣. 24. וישדד per Scin c. 6, 9. 10. 13—21. 23. CAP. XXIX, ℣. 2. והיתה per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23.

4 מצב והקימתי עליך מצרת : ושפלת מארץ תדברי
ומעפר תשח אמרתך והיה כאוב מארץ קולך ומעפר
5 אמרתך תצפצף : והיה כאבק דק המון זריך וכמץ
6 עבר המון עריצים והיה לפתע פתאם : מעם יהוה
צבאות תפקד ברעם וברעש וקול גדול סופה וסערה
7 ולהב אש אוכלה : והיה כחלום חזון לילה המון כל־
הגוים הצבאים על־אריאל וכל־צביה ומצדתה
8 והמציקים לה : והיה כאשר יחלם הרעב והנה אוכל
והקיץ וריקה נפשו וכאשר יחלם הצמא והנה שתה
והקיץ והנה עיף ונפשו שוקקה כן יהיה המון כל־
9 הגוים הצבאים על־הר ציון : התמהמהו
ותמהו השתעשעו ושעו שכרו ולא־יין נעו ולא שכר :
10 כי־נסך עליכם יהוה רוח תרדמה ויעצם את־עיניכם
11 את־הנביאים ואת־ראשיכם החזים כסה : ותהי לכם
חזות הכל כדברי הספר החתום אשר־יתנו אתו אל־
יודע הספר לאמר קרא נא־זה ואמר לא אוכל כי

ספר קרי

חתום Zz 5 מו ה

k) *aggerem, vallum.* Iud. 9,6. cf. infra c. 37,33. 2 Sam. 20,15. immo & murum *Ioseph.* de B. I. libr. VI. c.3.l.η. ϑ. & c.7. vel ιζ. c. 13. vel λα. &c. l) *machinas bellicas*, obsidentium *munimenta.* Deut. 20, 20. ο. πύργους. Vid. *Ioseph.* de B. I. libr. VI. c. 8. vel κ. ✠. 4. m) *Tunc destructa humiliaberis.* c. 26, 5. c. 32,19. vid. Luc. 19, 44. n) quasi *e terra loqueris.* cf. c. 25, 12. & Thren. 1,12. &c. Accipi id debet de ruderibus vrbis Ierusalem, quæ adspicientibus futura erant indicia miseranda tantæ vrbis, nunquam conualituræ, aut in pristinum statum restituendæ, condolentibus suspiria & gemitus commoturæ. *S.* Sic *Iosephus* de B. I. libr. VII. c. 1. quum de extructis secundis aggeribus & vastatis suburbiis Hierosolymorum locutus esset, ita scribit: *Erat autem miserabilis terræ facies: nam quæ antea arboribus & paradisis ornata fuerat, ea tunc deserta, præcisis vndique arboribus* (ad aggeres erigendos) *cernebatur. Nec vllus, qui pride n Iudæam videvat alienigena, & suburbana pulcherrimæ ciuitatis, cum eius solitudinem tunc videret, continere lacrimas poterat, vel non gemere mutationem, quantum pristinis derogasset. Omnia namque insignia pulchritudinis bellum deleverat: nec si quis subito aduenisset, qui locum prius sciuerat, eum cognosceret, sed præsens quæreret ciuitatem.* o) cf. c. 25,12. c. 26, 5. c. 47, 1. Neh. 3, 34. c. 4, 4. p) *humilis admodum erit.* S. *humiliter sonabit.* c. 2,9. c. 5, 15. Coh. 12, 4. q) *sermo tuus* cf c.28,23. r) *sicut pythonis.* c. 8, 19. cf. Iob. 32,19. Leu. 19, 31. s) *mussitabit*, quod sec. *Boch.* sumtum est ex garritu auium, & pipitu passerum. vid. c. 8, 19. c. 28, 14. ✠. 5. t) Erit namque *sicut puluis.* (6) c. 5, 24.

24. Ez.26,10. u) *minutus.* Deut. 9,21. cuius innumeræ sunt particulæ. x) *multitudo.* v.7. 8. c. 17, 12. y) *peregrinorum & a religione Iudaica alienorū hostium*, c.1,7. np. Romanorū. vid. Dan. 9, 26. & cf. Eph.2,12. z) *aut sicut gluma.* c.17,13. Ps. 1,4. Ps.35,5. Iob.21, 18. a) *transiens, & subito aduolans, a vento sublata*, Nah.1,12 b) *terribilium hostium tuorum.* v. 20. c.25,3.4.5. ο. καθαδυναστευόντων. Iac.2,6. Act.10, 38. c) *ita fiet hoc ad momentum & derepente.* c. 30, 13. ο. ὡς στιγμὴ παρ- ἐξάπινα.

Luc.4,5. ✠. 6. d) *Ab ipso Domino*, qui iustus iudex est & vindex. Ps. 7, 12. seqq. *Deo plane adiuuante*, inquit *Titus* apud *Iosephum* libr. VII. de B. I. c.16. vel κγ. *pugnauimus, & Deus erat, qui detraxit ab istis munimentis Iudæos. Nam quæ hominum manus, aut quæ machinæ ad ista valerent?* e) in summa ira vrbs *visitabitur*, l. tu Ariel v. 1. 7. *visitaberis*, vt Ez. 38, 8. ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. Luc. 19, 44. f) *cum concussione* s. qs. *cum tonitru.* Ps.77,19. Iob. 39, 25. g) *& cum terræ motu* c.9,4. 1 Reg.19,11. 12, Am. 1, 1. cf. supra c.5,25. & Luc.21,25.26. h) cf. Ex.19,16. i) qs. cum *procella.* c.17,13. Am. 1,14. k) *& turbine.* c.40,24. l) *& cum flammis ignis.* c.30,30. c 66,15, cf. supra c.6,4. & LXX. cum 2 Thess.1,8. m) c.33,14. Deut.5,22. c.4,24. ✠. 7. n) *Idque tam subito tibi nec opinanti fiet, sicut ex improuiso venit somnium.* cf. e.c. Iud.7,13. Dan.4,1.2. o) *aut visum nocturnum.* Iob.4,13. Dan.2,19. c. 7,2. p) Sic inquam, subito aderit *multitudo* hostium v.5. Vel etiam connecti poterit hic versus cum sequenti, ita vt inceptam comparationem versus 8. absoluat, h m. *Et erit sicut in somnio s. viso nocturno, multitudo omnium gentium*, quæ militant aduersus Arielem, vniuersitas np. oppugnantium eam & munimenta eius, eamque angustantium. *Erit inquam* auidissima & insatiabilis. &c. v. 8. q) quæ sub Romanorum imperio fuerunt. r) *militantium contra Arielem* v.8. cf. Num.31,7. Zach.14,12. s) vid v.1. t) *omnes inquam militantes contra eam.* א exspirauit, vt 1 Sam.25,8. u) *& munimenta eius.* (2) Ez.19,9. cf. 1 Sam. 22, 4. x) *& angustantes eam.* v.2. Ier.19,9. ✠. 8. y) *Erit inquam, ac si somniet quis.* &c. vid. not. v.7. z) *famelicus.* c.58, 7. qui *esuriens* cubitum iuit. a) *qs. ecce* Gen 41,1.2.3.5.6. comedens esset b) *sed quando euigilat* c.26,19. Ez. 7,6. c) *tum vacua* adhuc est. 2 Reg.4,3. Neh.5,13. d) c. 32,6. h.e. *appetitui* tn. nondum est satisfactum. e) *lassus est*; vt ex siti fit. cf. Gen 25,30. Deut.25,18. 2 Sam.16,14. c.17,29. f) *nutritiua* sc., vt Mat. 6,25. g) adhuc est *appetens.* Ps. 107,9. h) *Sic* auida & insatiabilis erit *multitudo* v.6.7. *gentium*, quæ aduersus montem Sionis & Hierosolymam pugnabunt; semper qs. esurientes & sitientes Iudæorum sanguinem, neque difficillimis laboribus ab expugnatione dimouebuntur. vid. *Ioseph.* de B. I. libr. VI. & VII. & cf. supra c.9,19. ✠. 9. i) S. *Cunctamini.* (9) Gen. 19,16. q.d. Propheta: subsistite lectores & immoramini huic rei considerandæ. Sed Vulg. aliique, *obstupescite*, ac si forma verbi esset ex תמה, vt Hab.1,5. Alii ad ipsos Iudæos hæc dicta esse putant, & imperatiuos permissiue intelligunt, coll. Ps.5,5. Ps.31,12.13. Rursus aliis est imperat. pro futuro & euentu positus, vt c.6,10. k) *& admiramini.* c.13,8. Ps.48,6. l) *dispicite*, l *excitate vos ad spectandum* rem miram. c.41,23.10. Ps.119,16. cf. Ef.11, 8. m) *& attoniti exclamate!* c.22,5. c.58,9. n) *ebrii sunt* Iudæi. Gen.9,21. o) *sed sine vino.* c.51,21. p) *vacillant & titubant.* c.24,20. Thr.4,14. ita vt neque in fide stent Rom.11,20. neque de virtute in virtutem proficere possint. Ps.84,8. q) *nec tn. a potu inebriante.* cf. c.28,7. ✠. 10. r) iusto iudicio *effudit.* c. 30,1. c. 40,19. non positiue, sed priuatiue & permissiue. cf. not. 2 Sam.12,11. c.16,10. c.17,14. s) *super vos*, o perfidi Iudæi, quos ipsos nunc alloquor t) 1 Sam.16,12. Hos.4,12. c.5,4. LXX. vt Rom.11,8. cf. supra c.6,9.10. & 2 Thess. 2, 10. 11.12. u) S. *& occlusit*, al. qs. *in ossa conuertit*, squamis cartilaginosis l. osseis. cf. c.33,15. LXX. vt Mat.13,15. Commode *ad spiritum soporis* referri potest, ipsiq; attribui, quod ista faciat. Quod si de Deo accipiuntur, de *permissione diuina* interpretanda sunt: f. x) vid. v.15. y) *principes.* Deut.1,15. c.29,9. z) qui *videntes* se iactitant. vid. c.28,15. c.30,10. Ez.13,9. cf. etiam Ioh.9,40.41. c.11,49. seqq. a) qs. velamine *obtexit*, cf. c.6,2. c.60,2. ille soporis spiritus, vt veritatis Evangelicæ splendorem non sentiant. vid. 2 Cor.3,14 c.4,4. ✠. 11. b) *Vnde facta est vobis* Iudæis, populo, doctoribus & principibus. c) *visio omnis* & totius Scripturæ. (5) c. 21,2. c.28,18. d) c.8,16. Dan.12,4. vid. Act.13,27. 2 Cor. 3,14.15. Apoc.5,1.5. Non autem Prophetia aut Scriptura talis est a principio, & ex fine caussæ efficientis, sed ex euentu, & ex ἀταξίᾳ recipientis. Non est liber Scripturæ obsignatus τεταγμένοις, de quib9 Act. 13,48. *qui ordini diuino sese accomodant*; sed vti 2 Petr.3,16. Spiritus S. loquitur, *indoctis & instabilibus.* Dorsch. Notetur a h.l contra arrogātiam & imaginariā sapiētiā Rabbinorū. Negare n. nequeunt h.l. de sua gēte agere.

✠. 4. ומעפר אמרתך sic 2.5. satis commode: & sic su. 1. ✠. 5. כאבק quidam codd. in M. 1 legunt כאבק q.d. *sicut puluisculi* rei *contritæ.* ✠. 6. ולהב אש ita 2. 5. 8. ✠. 8. כן יהיה המון ita 2.6.9.14 20. 21. 22. su. 5. ✠. 11. קרא נא ita 2. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. su. 5. sic iidem v. 11. & 12.

חתום הוא ׃ ונתן הספר על אשר לא ידע ספר לאמר 12
קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר ׃ ויאמר 13
אדני יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו
רחק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה ׃
לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא 14
ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר ׃
הוי המעמיקים מיהוה לסתר עצה והיה טו
במחשך מעשיהם ויאמרו מי ראנו ומי ידענו ׃ הפככם 16
אם כחמר היצר יחשב כי יאמר מעשה לעשהו לא
עשני ויצר אמר ליצרו לא הבין ׃ הלא עוד מעט מזער 17
ושב לבנון לכרמל והכרמל ליער יחשב ׃ ושמעו ביום 18
ההוא החרשים דברי ספר ומאפל ומחשך עיני עורים
תראינה ׃ ויספו ענוים ביהוה שמחה ואביוני אדם 19
בקדוש ישראל יגילו ׃ כי אפס עריץ וכלה לץ ונכרתו כ
כל שקדי און ׃ מחטיאי אדם בדבר ולמוכיח בשער 21
יקשון ויטו בתהו צדיק ׃

לכן

℣. 13. e) S. *Porro dixit.* f) *Propterea.* Num. 20, 12. Iam caussæ illius miseriæ explicantur. vid. not. v. 1. g) *quod dolose & hypocritice adpropinquauit,* & adhuc ita facit. cf. Ez. 19, 22. c. 24, 2. & infra c. 58, 2. LXX. vt Mat. 15, 8. 9. Marc. 7, 6. h) *ore & labiis suis.* Ier. 12, 2. egregiis etiam formulis, hymnis & precibus. i) c. 43, 23. Iud. 13, 17. k) *& cor tamen suum* Hos. 7, 14. Ps. 66, 18. l) *procul auertit a me.* c. 6, 12. m) *& quia factus est.* n) *timor eorum & cultus erga me,* s. *quo me colunt.* Deut. 1, 27. o) c. 28, 10. 13. p) *condocefactum,* Hos. 10, 11. quod magno studio ab insanis doctoribus inculcatur: dum superstitiosi homines religionẽ esse putant, sic loqui & sic agere, vt isti pædagogi præcipiunt. Reprehenditur enim hypocrisis & ἐθελοθρησκεία. conf. Marc. 7, 3.

℣. 14. q) c. 38, 5. r) *mirabiliter agere cum.* conf. c. 28, 29. Deut. 28, 59. Ioel 2, 26. s) *mirabiliter agendo.* 2 Par. 2, 8. t) *& mirum in modum,* s. vsque ad *miraculum.* c. 25, 1. Ceterum quodnam istud *miraculum* sit, de quo Propheta hoc loco vaticinatur, exponit nobis Paulus 1 Cor. 1, 18. 19. np. mysterium Euangelii, quod est *mirabilium mirabilissimum.* S. Conf. Hab. 1, 5. Act. 13, 41. u) *vt pereat.* Ier. 49, 7. x) vid. Deut. 32, 6. Ier. 8, 9. c. 49, 7. Obad. v. 8. Mat. 11, 25. LXX. conf. cum 1 Cor. 1, 19. y) *& discretio,* intelligentia, *distincta perceptio ac diiudicatio.* cf. v. 24. c. 27, 11. z) vid. Deut. 4, 6. a) *se penitus abscondet,* c. 45, 15. 1 Sam. 23, 19. nec amplius apparebit, dum summa sapientia ab ipsis pro stultitia habebitur. Notent igitur hoc, qui vsque ad omnium stuporem sibi sapere videntur, cæci magistri & peruersi doctores.

℣. 15. b) v. 1. c. 1, 4. c) *qui adeo profunde sapiunt præ ipso Domino.* c. 31, 6. d) ita, vt *occultare* quasi *audeant consilia* sua a Domino. cf. 1 Sam. 20, 2. Ioh. 2, 25. e) *quumque sit in tenebris* vniuersitas *operum eorum.* f) c. 42, 16. g) cf. Ioh. 3, 20. h) c. 47, 10. Ez. 8, 12. Iob. 24, 15. Ps. 94, 7. Sir. 23, 18. quasi nulla esset prouidentia Dei, & summa caussa, aut qs. nulla esset omniscientia, vel ipsi independentes, & ex se oriundi. *Dorschens.*

℣. 16. i) q. d. *Peruertere vestrum,* s. peruersitas vestra hæc est. Al. O *peruersitatem vestram!* conf. Ier. 2, 21. Ez. 16, 34. At S. *Subuersio* (vestra) *vestra est,* & vos in caussa vestræ euersionis; quia verbum hoc *de vrbium euersione* alibi vsurpatur, vt Gen. 19, 21. 25. Iob. 12, 15. sed ita inuita constructione & distinctione Accentuum. k) *num?* c. 27, 7. Bocharto h. l. est particula confirmantis, vt supra c. 4, 4. l) *sicut lutum figuli.* c. 45, 9. Ier. 18, 4. 6. m) *reputatur?* v. 17. c. 5, 28. scilicet Dominus v. 15. vel ipse *figulus.* conf. similem constructionem Prou. 11, 6. n) *Num enim?* 1 Reg. 18, 34. vid. 1 Sam. 24, 20. o) c. 2, 8. c. 64, 7. p) c. 17, 7. c. 51, 13. ὁ. μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι αὐτό. Rom. 9, 20. q) *& vas fictile.* c. 26, 3. Hab. 2, 18. num dicit? r) c. 27, 11. c. 45, 9. s) c. 40, 21. c. 44, 18. ὁ. οὐ συνετῶς με ἐποίησας. ℣. 17. t) Ex. 17, 4. Ier. 51, 33. Hos. 1, 4. u) *& exiguum est.* (4) c. 10, 25. c. 16, 14. c. 24, 6. x) *& conuertetur.* Ps. 73, 10. Ps. 94, 15. per regenerationem nempe & renouationem. y) *Libanus,* mons siluosus & incultus. coll. c. 37, 24. 2 Reg. 19, 23. & *a nimium albedine* ita dictus. vid. not. Deut. 3, 8. 9. z) *in Carmelum,* i. e. montem vel aruum fertilissimum. vid. Ios. 12, 22. Ier. 2, 7. c. 4, 26. a) *& vicissim Carmelum.* c. 16, 10. Mich. 7, 14. b) *pro silua reputabitur.* c. 32, 15. h. e. gentiles in Ecclesiam Dei adoptabuntur; Iudæi autem reiicientur. conf. Rom. 11, 17. 24. Sic *Schmidius,* Conuersio, inquit, Libani in Carmelum, est *gentium receptio in Ecclesiam;* & conuersio Carmeli in Libanum, *Iudæorum reiectio.* ℣. 18. c) spiritualiter *surdi* gentiles. c. 42, 18. c. 43, 8. d) *verba* S. *Codicis,* qui obstinatis Iudæis quasi clausus & obsignatus erit v. 11. 12. in specie confer Ps. 40, 8. Hebr. 10, 7. e) *& ex caligine & tenebris* gentilismi. conf. c. 8, 22. c. 60, 2. Iob. 3, 6. Sensus est, tam subitaneam & repentinam fore mutationem status cæcorum, lumine diuinæ gratiæ collustrandorum, quasi ex ipsis tenebris & caligine ipsis lux & oculi nascerentur. *Vitringa* in Apoc. 9, 2. p. 494. f) c. 35, 5. c. 61, 1. Mat. 11, 5. g) conf. c. 9, 1. seqq. ℣. 19. h) *Tunc addent* seu nouam & auctiorem *lætitiam* habebunt. conf. c. 35, 10. i) *miseri ac mansueti & humiles.* c. 61, 1. 2. 3. k) c. 25, 9. c. 61, 10. l) vid. c. 9, 2. m) *& miserrimi,* seu pauperrimi *inter homines.* c. 14, 30. c. 41, 17. conf. Mat. 5, 3. seqq. c. 11, 5. Luc. 4, 18. 19. Ioh. 7, 48. n) v. 23. c. 1, 4. c. 30, 11. 12. o) c. 25, 9. c. 41, 16. c. 61, 10. Ioel 2, 23. Zach. 9, 9. Luc. 21, 28. confer Act. 5, 41. ℣. 20. p) Schmid. *Nam desinet.* al. *Quod* vel *Quum* defierit. c. 1, 12. c. 8, 19. 21. q) c. 16, 4. Gen. 47, 15. 16. r) *terribilis* Ecclesiæ hostis & persecutor. v. 5. c. 13, 11. c. 49, 25. conf. etiam Ez. 39, 18. Apoc. 19, 17. s) *& consumtus fuerit.* c. 21, 16. t) *irrisor* verbi diuini. conf. c. 28, 14. 22. Prou. 3, 34. c. 19, 29. Ps. 1, 1. u) c. 48, 19. Ps. 37, 34. x) Schmid. *maturantes* T. *&* qui *inuigilant* iniquitati. Sic Vulg. non male. (22) Ier. 1, 12. Ps. 127, 1. Prou. 8, 34. Ezr. 8, 29. conf. Mich. 2, 1. Tales Esaiæ tempore erant Pseudoprophetæ, ante primam euersionem Hierosolymæ grassantes, & tempore Christi Doctores Iudæorum. *Dorschens.* y) c. 1, 13. conf. Num. 23, 21. ℣. 21. z) *Qui peccare faciunt homines* & ad peccandum inducunt. 1 Reg. 14, 16. c. 15, 26. &c. a) *verbo* sc. vano & inani. cf. Iob. 15, 5. & supra c. 2, 12. At S. in Comment. *ob verbum* Dei. *Peccatum imputant,* si quis verbum Dei annunciat. Sic cf. c. 30, 12. deest enim alius locus, qui probet hunc significatum huius verbi in Hiphil. b) *& qui in porta* s. foro & publice eos *coarguit.* c. 30, 10. Am. 5, 10. c) Ier. 7, 2. c. 17, 19. d) aduersus eum *inquirunt.* (8) rad. קשש, vt Zeph. 2, 1. cf. Am. 5, 12. Mal. 3, 5. e) *& peruertunt* ac *declinare faciunt.* c. 10, 2. c. 30, 11. f) *per vanitatem* suam. c. 24, 10. c. 59, 4. al. *in vanitatem* eos deducunt. cf. Iob 6, 18. c. 12, 24. g) c. 2, 10. Ez. 2, 20. 21. cf. Rom. 16, 18. Mat. 24, 24.

℣. 13. נגש per *Sin* (*Cocc.* Lex. 470. vertit *adigitur,* seruili ingenio sunt, nihil sponte faciunt.) 17. *Ber.* & in marg. 6. 9. ac in notis 23 aliique codd. in *M. I.* & apud *Kimchium* h. l. item *Mas. Erff.* cum nota ג *ter exstat.* sic legit *Ion.* qui vertit דאתרברב *quod magnificat sese,* instar principis s. Domini Es. 60, 17. Porro 22. legit quidem per ש, sed Glossa Italica exponit *su opresso.* Et R. *Nathan* in *Concordant.* hunc locum vtrobique refert, sub נגש & נגש. Verum nos sequimur lectionem plurium, quam *Syr. Vulg.* ό. & *Ar.* expresserunt, confirmatam in N. T. Matth. 15. 8. Marc. 7, 6. quam & *Kimchi* in Comm. suo & *M. I.* præfert, auctoritate R. *Iona,* & ad mentem *Masoræ impr.* ל בסיפרא *Non exstat amplius in hoc libro;* נגש vero adhuc semel exstat Es. 53, 7. Fallit etiam *Mas. Erff.* nam נגש (si per *Sin* h. l. scribendum sit) pluries quam *ter,* reperitur, coll. 1 Sam. 13, 6. c. 14, 24. Es. 53, 7. ℣. 16. הפככם per *Pat.* 1. 2. 5. 7. 8. 12. 13. 16. 19. עשני per *Pat.* 1. 2. 10. 14. 20. 21. sic se. 5. & in textu 6. 9. & *Masora Erff.*

℣. 15.

לכן כה־אמר יהוה אל־בית יעקב אשר 22
פדה את־אברהם לא־עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו
יחורו׃ כי בראתו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי 23
והקדישו את־קדוש יעקב ואת־אלהי ישראל יעריצו׃
וידעו תעי־רוח בינה ורוגנים ילמדו־לקח׃ 24

CAP. XXX.

הוי בנים סוררים נאם־יהוה לעשות עצה ל
ולא מני ולנסך מסכה ולא רוחי למען ספות חטאת
על־חטאת׃ ההלכים לרדת מצרים ופי לא שאלו 2
לעוז במעוז פרעה ולחסות בצל מצרים׃ והיה לכם 3
מעוז פרעה לבשת והחסות בצל־מצרים לכלמה׃ כי־ 4
היו בצען שריו ומלאכיו חנס יגיעו׃ כל הבאיש על־עם ה
לא־יועילו למו לא לעזר ולא להועיל כי לבשת וגם־
לחרפה׃
משא בהמות נגב בארץ צרה וצוקה לביא וליש מהם 6
אפעה

℣.22. h) *Propterea*, sc. propter illam datam promissionem v.19. i) Leu. 27,27. cf. Gen. 48,16. k) c. 54,4. Ioel 2, 26. l) vera & spiritualis Iacobi progenies. cf. c. 19, 24. c. 41, 8. Ps. 24, 6. Rom. 9, 6. Gal. 6, 16. m) *pallescent*. (1) cf. Esth. 1, 6. sc. pudore peccatorum suorũ, idq; vi meriti Redemtoris. More sacrarum litterarum per negatiuam hic intelligenda sunt affirmatiua, coll. c. 28, 16. Est ergo sensus: Iacob redibit ad gloriam Ecclesiæ, quam antea amiserat, habebit gloriam coram Deo, quo antea caruit. *Dorsch.*

℣.23. n) *Nam quando videbit* verus Israel. o) *natos suos* ex gentibus. v.17. al. *Apostolos*. p) c. 19, 25. c. 60, 21. vere regenitos & nouas creaturas. 2 Cor. 5, 17. Ps. 100, 3. Eph. 2, 10. Hebr. 2, 10. q) *in medio sui* c. 12, 6. r) *qui* l. *quod sanctificent nomen meum*. cf. c. 52, 6. Mal. 1, 11. l. ipsi quoque Israelitæ *sanctificabunt* nomen meum. Exponitur hi *occasio instaurationis Ecclesiæ* apud Israelitas, sc. spectata gentium conuersio, in qua vident, quod nati spirituales numero crescant, Rom. 11, 25. & quod alieni ab omni veritate errores sapientia & doctrina fulgeant. *Dorsch.* s) *tunc etiam ipsi*, vel *tunc vtrique*, conuersi ex gentibus & Israelitis, *sanctificabunt*. c. 8, 13. Ez. 20, 39. 40. t) v. 19. c. 1, 4. c. 30, 11. 12. u) c. 24, 15. c. 45, 25. c. 52, 12. x) *timebunt*, l. sec. *Gusset*. p. 646. *facient*, vt Deum Israelis *timeant* homines: non modo ipsi *eum venerebuntur*, quod Kal significat Iob. 31, 34. *sed etiam alios timorem eius docebunt*. cf. supra c 8, 12. & Hos. 3, 5. Ps. 2, 11. Hebr. 12, 28.

℣. 24. y) S. *scient quoque*, s. *agnoscient tandem*. c 19, 21. c. 49, 26. z) Ps. 95, 10. a) respicit ad v. 14. cf. etiam c. 27, 14 Ier. 23, 20. b) *& murmurantes* aduersus doctrinam Euangelicam. Kal (1) Niph. Deut. 1, 27. Ps. 106, 25. c) *ita tandem etiam discent*. c. 1, 17. c. 26, 9. Ier. 12, 16. d) *doctrinam* Euangelii. (9) Prou. 1, 5. c. 4, 2. vid. Deut. 32, 2. Locum agere de conuersione Iudæorum ante mundi finem, inde constat, quia versus præcedentes docent cum cæcitatem Iudæorũ, Messiam non agnoscentiũ, tum vocationem aliarum gentium. *Gurtler*. Theolog. Proph. p. 721.

CAP. XXX. ℣. 1. e) c. 1, 4. c. 18, 1. c. 29, 1. f) v. 9. c. 1, 2. 4. g) *refractariis* Dei consilium & auxilium contemnentibus. c. 1, 23. c. 65, 2. vid. Deut. 21, 18, 20. Habetur in hoc capite 1) reprehensio Iudæorum, præsertim australium v. 6. ob fiduciam in Aegyptiis male collocatam. 2) Consolatio & promissio prophetica fidelibus facta v. 18. seqq. Sc. vt *Lightfoot*. in Chron. p. 108 bene obseruat: (multum enim interest, Chronologiam huius capitis scire, *Dorsch*. p. 97.) Oppressio atque terror *exercitus Assyrii* ita conturbauit Iudæam, vt oculos coniiceret in brachium carnale, *arundinem Aegypti*. c. 36. 9. Carnalem hanc fiduciam itaque Propheta seuere taxat hoc & sequenti capite; factæ tn. promissionis caussa pollicetur liberationem, & prædicit vindictam *de Assyrio*. Piscator aliique id referunt ad defectionem Zedekiæ a Nebucadnetsare, de qua Ez. 17, 13 15. Ier. 37, 5. 7. 2 Par. 36, 13. recte tn. alii *ad tempus Hiskiæ* a Sancheribo oppugnandi 1) quia hoc periculum instabat, vid. c. 36, 1. seqq. & quidem 2) ab Assyrio v. 31. c. 31, 8. non a Chaldæis aut Babylonio. 3) quia hic hostis non hominum manu delendus erat c. 31, 8. 9. 4) quia omnia quadrant ad Sancheribi oppugnationem; ingens periculum, subita liberatio, & maximum gaudium. Hæc *Dorsch*. Addit *Schmid*. Hiskiæ tempore missum esse in Aegyptum pro auxilio impetrando, indicium satis euidens est c. 36, 6. 9. 2 Reg. 18, 21. h) c. 1, 24. i) *& ad fundendum fusile*. v. 22. Iudæi sc. faciebant & consulebant *idola*, *in quibus non erat Spiritus Dei*. Schmidius. Sed Dorscheus aliique cum Vat. *ad obtegendum* sibi *tegumentum* c. 25, 7. sc. ad defensionem, & sec. LXX. per *fœdera* cum Aegyptiis. k) Ion. & LXX. &c. *vt addant*. c. 29, 1. Gusset. *vt perdat vos peccatum super peccatum* accumulatum. Sic Num. 32, 14. Deut. 29, 18. ℣. 2. l) *Qui abeunt*. Non omnes abierunt, sed legatos & principes suos ad petendum auxilium miserunt, vt v. 4. habet S. m) c. 20, 5. 6. c. 31, 1. cf. Ier. 2, 18. c. 37, 7. Ez. 17, 15. n) Ios. 9, 14. Ion. *verba Prophetarum meorum*. o) *ad corroborandum* vel *muniendum* sc. Iud. 3, 10. Dan. 11, 12. p) v. 3. c. 17, 10. q) Ps. 36, 8. r) vid. c. 36, 6. 2 Reg. 18, 19. ℣. 3. s) *in erubescentiam* s. *pudorem*. v. 5. Ier. 2, 26. Esr. 9, 6. t) *& refugium*. (1) u) *in ignominiam*. c. 45, 16. Ps. 4, 3. ℣. 4. x) *Nam*, respicit ad v. 3. S. *Cum enim in Zoan fuerint Principes eius, & legati eius in Chanes peruenerint: Vnusquisque* (totus) *pudefiet*. &c. y) vid. c. 19, 11. 13. Ez. 30, 14. z) cf. Ez. 17, 15. a) *vsque ad Chanes*; eadem videtur quæ *Tachpanches* s. *Taphnæ* vel *Daphnæ* Ier. 2, 16. c. 43, 7. 8. Ez. 30, 18. b) *perueniunt*. 1 Sam. 14, 9. ℣. 5. c) Vulg. *Omnes confusi sunt*. Tig. *pudefient*; & sic operam *male posuisse se sentient* in conciliando populo, qui eis non proderit. cf. Ier. 10, 14. c. 48, 20. d) *qui non proderunt* ipsis. v. 6. Ier. 2, 36. e) *Non enim erunt Aegyptii Iudæis auxilio*. c. 20, 6. c. 31, 1. cf. 2 Par. 28, 21. f) c. 44, 10. c. 48, 17. g) vid. v. 3. h) c. 4, 1. Ier. 14, 9. ℣. 6. i) cf. c. 13, 1. c. 15, 1. c. 17, 1. c. 19, 1. Non est hic noua Prophetia quoad materiam, sed quoad verba: nimirum duæ de eadem re sunt conciones, quæ propterea coniunctæ, & per alteram prior confirmatur. S. Vel vt prior generalis, ita hæc speciatim spectat ad Iudæos australes. k) *bestiarum*. Ioel 1, 20. cf. Ps. 32, 9. Rationem ex textu malumus hanc, quod *bestiæ* vocentur australes Iudæi, quia vltro ad impetrandum ab Aegyptiis auxilium, in seruilem conditionem cum omnibus opibus se tradere non dubitarunt. Sic e. c. Gen. 49, 14. *Issachar* dicitur *asinus*, quia, vt v. 15. explicat, inclinauit humerum suum ad baiulandum & factus fuit tributarius. S. l) *meridiei*, vid. Num. 13, 17. Deut. 34, 3. Obad. v. 19. Intelligitur autem *Iudæa australis*, vicina Aegypto, in qua fuit *Lachis & Libna*, a Sancheribo deuastatæ infra c. 37. Has namque ciuitates innixas fuisse Aegyptiis s. Aethiopibus, forte argumentum satis perspicuum est ex 2 Reg. 19, 8. 9. Quem enim in finem exiit Tirhaka, nisi vt iuuaret Libnam obsessam? Quis vero crederet exiturum fuisse, nisi auxilium ab eo petitum fuisset. S. p. 273. & 275. m) *In terra*, vel *in terram*, coll. ב c. 11, 14. c. 19, 4. 23. sc. Aegypti. Difficilis est constructio seqq. verborum, & sensus paullo intricatior. Opus itaque hic est attentione. n) *anxietatis & angustiæ*. c. 8, 23. Prou. 1, 27. conf. Zeph. 1, 15. qua nimirum Aegyptii iam olim Israelitas premebant Ex. 1, 13. 14. c. 2, 23. c. 3, 7. c. 6, 9. &c. vel qua & ipsi ab Assyriis adfligendi erant. vid. not. 2 Reg. 19, 9. 35. 37. & supra ad c. 21, 13. o) vnde seu *ex quibus* Aegyptiis *leo*, vel sec. Boch. *leæna* (vid. c. 5, 29. Num. 23, 24. Ez. 19, 2. & cf. Iob. 4, 11.) sæpe prodiit. Radix huius nominis Arab. in I. Coniug. est *mulgere colostrum* s. *primum lac* in IV. Coniug. *lactare colostro*. Inde sec. Bochart. est nomen *leænæ*, cuius lac crassius est instar colostri, Hieroz. P. I. p. 719. Subintelligendum autem etiam est *relatiuum*. vt v. 5. c. 28, 16. Ex. 4, 13. cum sequente מהם Hebraice construendum. p) *& immanis* s. *ferocissimus leo*. (3) Prou. 30, 30. Iob. 4, 11. q) *ex quibus* Aegyptiis leones & serpentes, proprie & improprie sic dicti, in Iudæam sæpius veniunt & transuolant.

אפעה ושרף מעופף ישאו על־כתף עירים חיליהם
ועל־דבשת גמלים אוצרותם על־עם לא יועילו :
ומצרים הבל וריק יעזרו לכן קראתי לזאת רהב הם 7
שבת : עתה בוא כתבה על־לוח אתם ועל־ספר חקה 8
ותהי ליום אחרון לעד עד־עולם : כי עם מרי הוא 9
בנים כחשים בנים לא־אבו שמוע תורת יהוה :
אשר אמרו לראים לא תראו ולחזים לא תחזו־ י
לנו נכחות דברו־לנו חלקות חזו מהתלות : סורו 11
מני־דרך הטו מני־ארח השביתו מפנינו את־קדוש
ישראל : לכן כה אמר קדוש ישראל 12
יען מאסכם בדבר הזה ותבטחו בעשק ונלוז ותשענו
עליו : לכן יהיה לכם העון הזה כפרץ נפל נבעה 13
בחומה נשגבה אשר־פתאם לפתע יבוא שברה :
ושברה כשבר נבל יוצרים כתות לא יחמל ולא־ימצא 14
במכתתו חרש לחתות אש מיקוד ולחשף מים
מגבא : כי כה־אמר אדני יהוה קדוש טו
ישראל בשובה ונחת תושעון בהשקט ובבטחה תהיה
גבורתכם

עירים קרי

hab & *Rib* vel *Errib* (quæ idem sunt, vt *Nachas* & Nειοι, *Nachal* & *Nilus*. vid. not. Num. 34, 5.) proprie significat *Aegypti pyrum* seu partem illam, cuius intima *pyri instar* dilatantur. Tamen in Scriptura per

בנונין בצרי

Synecdochen sumitur pro tota Aegypto. &c. h) S. in *sede sua*. cf. 2 Sam. 23, 7. al. *sedendo* vel *quiescendo*. Deut. 1, 6. 1 Sam. 7, 2. Gusset. p. 829. *Illi Aegyptii sunt robur quoad quietem*, i.e. strenue quiescent, dum Iudæi strenue eos sibi opem laturos sperabunt. confer Ier. 37, 7.

r) *vipera*. (3) c. 59, 5. Iob. 20, 16. cf. Ef. 41, 24. Vt enim serpentum omne genus, ita etiam *viperas* magno numero alit Aegyptus. vid. *Boch.* Hieroz. II. p. 358. seqq. s) *& prester* seu *hydrus*. vid. c. 14, 29. t) vid. ibid. *Sunt* autem in Aegypto serpentes alati, hydrorum specie, ex Lybia & Arabia in Aegyptum volantes. vid. ex instituto *Bochart.* Hieroz. P. II. p. 411. seqq. u) eo tamen vecordes Iudæi (quos *bestias* dixerat) *deportant*. Gen. 37, 25. c. 45, 19. 23. x) *super humero*. vid. 1 Sam. 10, 9. y) *asinorum*. (8) v. 24. Gen. 32, 16. z) *facultates* vel *opes suas*. Zeph. 1, 13. a) *& super dorso* vel *gibbo camelorum*. (1) b) *ad illum populum Aegyptiorum*. 2 Sam. 24, 20. 1 Reg. 20, 43. c) qui iis *non proderunt*. v. 5. cf. Prou. 11, 4. ✠. 7. d) *Nam Aegyptii* c. 31, 3. in quibus fiduciam habetis, c. 20, 5. 6. e) *vanitate & inanitate* c. 49, 4. inanibus promissis & viribus vos *iuuabunt*. f) Vulg. *Ideo clamaui super hoc*. Schmidius: *Propterea clamaui de hac*, malim, *ideo voco eam* (Aegyptum sc. alii Iudæam, non bene) noto, sed aliter nunc intelligendo nomine *Rahab*. *Denominationem* enim constructio huius verbi cum ל frequentissime significat, e. g. c. 58, 13. Gen. 1, 5. 10. &c. g) Schmid. *Rahab* i. e. *superbia*, vel *superba Aegyptus illi* sunt. Nempe *Rahab* significat Hebraice *superbiam* vel *superbum*, vt Ps. 40, 5. Iob. 9, 13. collato verbo supra c. 3, 5. Est tamen etiam hoc *nomen Aegypti*: vid. infra c. 51, 9. Ps. 87, 4. Ps. 89, 11. atque idem quod Arabicum *Rîb*, s. cum articulo *Errib*; quo nomine hodieque *Delta* s. pars Aegypti triquetra, Nili ostiis comprehensa, vocatur a *pyri forma*; vt *Bochartus* obseruauit Geogr. Sacræ p. 66. & p. 292. seqq. probauit. vel ita post alia: Ego Ra-…

✠. 8. i) *Quare veni*. conf. c. 22, 15. Ex. 6, 11. Ez. 3, 4. 11. k) publice *scribe id*. conf. c. 8, 1. l) conf. Hab. 2, 2. m) conf. Ex. 17, 14. n) *exprime illud*. c. 49, 16. Iob. 19, 23. 24. o) *vt sit* & maneat. Num. 36, 12. Dan. 1, 21. p) *in diem posterum*, Prou. 31, 25. ad posteritatis memoriam. q) conf. Deut. 31, 19. Notabilis est hic versus, ad probandam auctoritatem Scripturæ æternam, & mandatum scribendi datum. *Schmidius*. ✠. 9. r) Schm. *Quod nimirum*. al. *Quia*. &c. s) *populus contumacia* seu *contumax* ille sit. Num. 17, 25. Ez. 2, 5. ὁ. ἀπειθής. Tit. 1, 16. t) vid. v. 1. u) *mendaces & fallaces*. (1) c. 59, 13. Hos. 7, 3. x) v. 15. c. 42, 24. y) vid. c. 1, 10. ✠. 10. z) *Qui re ipsa dicunt*. conf. c. 28, 22. a) c. 28, 7. 1 Sam. 9, 9. Ion. *Prophetis*. b) conf. Am. 7, 12. 16. Mich. 2, 6. conf. 1 Ioh. 1, 1. c) c. 28, 15. 1 Par. 29, 29. Ion. *Doctoribus*. d) c. 1, 1. Legem dant discentibus ex verbo Dei, quid ex eo discere debeant, & vetant accipere reuelationem. *Cocc.* Lex. p. 775. Et auditores, quibus pruriunt aures, nolunt, vt Doctores legentes Scripturas, ea animaduertant & conspiciant in illis scripta, quæ ipsis ingrata sunt. Idem p. 222. e) *recta*. (4) c. 26, 10. c. 29, 21. c. 59, 14. f) *blanda*. Ps. 12, 3. 4. 2 Tim. 4, 3. g) *spectate*, vt nostri scil. faciunt. c. 28, 15. c. 29, 10. conf. c. 47, 13. Ez. 13, 9. h) *illusiones*. (1) conf. Iob. 17, 2. & notata supra ad c. 28, 15.

✠. 11. i) *Recedite* (Ps. 34, 15.) *a via Dei* Hos. 14, 10. sanctitatis infra c. 35, 8. præceptorum Dei, fidei & veritatis Euangelicæ. c. 59, 8. Ps. 119, 30. 32. 33. conf. Act. 9, 2. c. 13, 10. c. 19, 9. &c. k) *declinare facite* vel saltim *permittite homines*. c. 29, 21. l) *ab illa* pietatis *semita*. c. 26, 7. 8. Ps. 44, 19. m) *facessite*. c. 16, 10. n) v. 12. c. 1, 4. c. 29, 19. c. 31, 1. *Sanctus Israelis* in primis est *Messias*, cuius promisso ille sustentari debuit in periculis, & sustentari a Prophetis solitus est atque excitari, vt pie permaneat in sua terra, quia in ea hic oriturus esset. Conf. Es. 7, 14. vbi *Immanuel*, Dan. 9, 24. vbi *Sanctus sanctorum*, & 1 Cor. 1, 30. vbi ὁ ἁγιασμὸς vocatur. *Dorsch*. ✠. 12. o) c. 5, 24. 1 Sam. 15, 23. Am. 2, 4. p) conf. c. 29, 21. Hos. 4, 6. q) *in violentia* s. *oppressione* piorum. c. 54, 14. c. 59, 13. r) *& peruerso*. Prou. 14, 2. Ps. 62, 11. s) c. 10, 20. c. 31. 1. ✠. 13. t) *hæc iniquitas*. c. 22, 14. eiusque consequens *pœna*. u) *sicut ruptura*. c. 58, 12. 1 Reg. 11, 27. Existimamus *rupturam* h. l. esse *partem* muri, quæ rimam passa sit. S. x) S. *casura* s. *ad casum vergens*. cf. Ps. 62, 4. & ipsum hoc Participium, sed alia significatione, Ier. 37, 13. 14. y) S. *tumens*, s. *bullans*, tropice de eo, quod inclinatum est & *prominet*. cf. c. 64, 1. al. *penetrata*. conf. c. 21, 12. Neumanno in Exodo p. 186. *eruta* in muro, coll. Obad. v. 6. z) c. 26, 5. Prou. 18, 11. a) constr. *cuius* muri *confractio venit*. b) c. 29, 5. Num. 6, 19. c) c. 1. 28. Ier. 10, 19. cf. Ez. 13, 12. seq. ✠. 14. d) *Franget enim* Deus *eam* Iudæam. Vid. Ier. 19, 11. sed S. *Franget enim* quis *eum* murum. e) 1 Sam. 10, 3. Ier. 48, 12. Thr. 4, 2. f) *contriti*, *contusi*. 2 Reg. 18, 4. g) Hab. 1, 17. h) *in fragmentis* lagenæ. (1) i) *testa* aliqua c. 45, 9. k) *ad capiendum*. (4) Ps. 52, 7. Prou. 6, 27. l) *ex ardenti foco*. (1) m) *ars ad exhauriendum*. Hagg. 2, 16. n) *e lacuna*. (2) Ez. 47, 11. cf. Ier. 14, 3. Hi versus totalem vastationem prædicunt australis Iudææ, in qua sæuiit Sancherib; in Hiskiam autem & Ierusalem hæc non quadrant. S. sc. isto tempore. ✠. 15. o) Non reddit rationem antecedentium, sed continuat sermonem & respicit ad v. 12. S. p) v. 11. 12. c. 37, 23. q) *in vera pœnitentia*. (1) Ion. *Si conuertatis vos ad legem*. r) *& quiete*. Iob. 17, 16. Coh. 4, 6. conf. supra c. 7, 4. seqq. c. 8, 12. 13. c. 14, 7. s) c. 45, 22. Ier. 4, 14. c. 23, 6. t) c. 7, 4. c. 57, 20. conf. 2 Reg. 11, 20. u) *& in fiducia*. (1) c. 32, 17. Hebr. 11, 1. si in vera pœnitentia cessabitis a quærendo externo auxilio, Deo confisi. *Schmidius*.

CAP. XXX. ✠. 6. עירים Ita in textu sine nota se. 5. & sic 22. cum nota כצ״ל כתיב וקרי. ✠. 12. sine præmisso *spatio* 11--18. & *Ber*. ✠. 14. כתות sic 2. 13. 20. 22. 23. sic se. 5. & in textu 6. 9. item כתות per *Chol.* & *Schurek* simul 1. at כתות scribunt cum adposito circello 10. 14. 21. Ceteri כתות, contra not. in marg. 22. כצ״ל כתיב וקרי. לחתות per *Mahpach* 17. 18. & *Ber*. contra analogiam.

16 גבורתכם ולא אביתם׃ ותאמרו לא־כי על־סוס ננוס
על־כן תנוסון ועל־קל נרכב על־כן יקלו רדפיכם׃
17 אלף אחד מפני גערת אחד מפני גערת חמשה תנסו
עד אם־נותרתם כתרן על־ראש ההר וכנס על־
18 הגבעה׃ ולכן יחכה יהוה לחננכם ולכן ירום לרחמכם
כי־אלהי משפט יהוה אשרי כל־חוכי לו׃
19 כי־עם בציון ישב בירושלם בכו לא־
כ תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך׃ ונתן
לכם אדני לחם צר ומים לחץ ולא־יכנף עוד מוריך והיו
21 עיניך ראות את־מוריך׃ ואזניך תשמענה דבר
מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי
22 תשמאילו׃ וטמאתם את־צפוי פסילי כספך ואת־
אפדת מסכת זהבך תזרם כמו דוה צא תאמר לו׃
23 ונתן מטר זרעך אשר־תזרע את־האדמה ולחם
תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מקניך ביום
24 ההוא כר נרחב׃ והאלפים והעירים עבדי האדמה
בליל

קמץ ב״ק

Xxxx 3 צג

a) c. 36, 5. Fœderum enim intuta fides est: dum bonum commune prætenditur, proprium quæritur. Deo confidere, veritatem amare, sanctitati studere & iustitiæ, fert omne punctum. *Gurtler.* p. 692. y) v. 9. c. 28, 12. Deut. 1, 26. Mat. 23, 37.

℣. 16. z) *Non certe! minime vero!* Nequaquam. 1 Reg. 3, 22. 23. a) c. 31, 1. b) c. 10. 3. c) *super celere equo, dromedario, equitabimus.* cf. Ier. 2, 23. Hos. 14, 4. d) *celeres erunt,* seu *veloces reddentur.* 2 Sam. 1, 23. Ier. 4, 13. Hab. 1, 8. e) vt vos apprehendant *persecutores vestri.* vid. Thr. 1, 3. c. 4, 19.

℣. 17. f) vt etiam Moses prædixerat Leu. 26, 36. Deut. 28, 25. c. 52, 30. g) *vsque dum,* vel *donec.* Gen. 24, 19. 33. Ruth 2, 21. h) c. 1, 8. c. 7, 22. i) *sicut malus, arbor nauis.* (3) c. 33, 23. Ez. 27, 5. k) *in vertice montis,* cuius reliquæ arbores excisæ sunt. cf. c. 10, 19. l) *aut sicut signum* c. 5, 26. c. 33, 23. quod in pertica suspensum seorsim erigitur & solitarium conspicitur in colle: & tunc verbi huius veritatem agnoscetis.

℣. 18. m) *Ideoque.* Particula caudalis non ad peccata respicit, quasi propterea Iehoua gratiam facturus esset, sed ad prædictionum veritatem referenda est. *Dorsch.* Sed S. *Propterea*, si verbum istud Domini v. 15. obseruaveritis, & exspectaveritis Iehouam, etiam ipse *exspectabit,* ad miserendum vestri. n) Zeph. 3, 8. cf. 2 Petr. 3, 9. o) *vt gratiam faciat*, vel *propitius sit vobis.* v. 19. Ps. 77, 10. p) *se extollet.* c. 26, 11. Ps. 21, 14. q) c. 14, 1. cf. Ps. 102, 8. 11. r) Mal. 2, 17. *Iudicium* est hic æquitas iustitiæ: quia iustum est apud Iehouam, non tantum dare impiis, vt meruerunt: sed etiam dare piis, quod promissum est, ad veritatem suam demonstrandam. S. Alii conferunt Ier. 10, 24. Rom. 3, 26. s) vid 1 Reg. 10, 8. t) *expectantes eum.* (5) cf. c. 8, 17. c. 64, 3. item c. 26, 16. Ps. 2, 12. Ps. 34, 9. Prou. 16, 20. Ier. 17, 7. Ion. *beati iusti, qui expectant salutem ipsius.*

℣. 19. u) *Nam* consilium & promissum Dei nec impietas hominum, nec hostium furor euertet; sed iusto tempore Messias Saluator aderit, atque sub eo *populus* fidelium in *Tsione* s. Ecclesia N. T. & *Hierosolyma habitabit.* cf. supra c. 2, 2. seqq. Gal. 4, 25. Sic etiam S. inquit, versum 19. & sequentes cum *Hieronymo* ad tempus N. T. referimus. x) *non perpetuo sic flebis.* Ps. 137, 1. Thren. 1, 2. cf. supra c. 25, 8. *Dorsch.* non est locutio negatiua; sed *non tam cito flebis*, quam cito adfuturum est auxilium: statim enim ac audiet, tibi præsto erit auxilium. y) v. 18. c. 33, 2. Gen. 43, 29. z) vid. c. 33, 2. a) c. 65, 24. cf. Gen. 21, 16. 17. Ion. *vocem precum tuarum suscipiet, ac faciet petitum tuum.* ℣. 20. b) *Et licet iam dederit vobis* per Sancheribum. q. d. Iam quidem habebis panem *angustiæ* & aquam *oppresfionis*, idque propterea, quod repudiastis veros Doctores & Prophetas v. 15. qui propterea etiam rari facti sunt apud vos. At venient tempora, quibus non elongabuntur doctores tui, & oculi tui non erunt adeo spiritualiter cœci. *Schmidius.* c) cf. Deut. 16, 3. Hos. 9, 4. Ps. 80, 6. 2 Par. 18, 26. d) 1 Reg. 22, 27. e) *sed tamen non amplius* sub N. T. *quasi alati auolabunt.* (1) f) *doctores tui.* Prou. 5, 13. Miseria & oppressio per exercitum Assyriorum tam sub Salmanezere, quam sub Sancheribo fuerat diuturna & grauis adeo, vt ederint panem angustiæ, & biberint aquam oppresfionis, ipsorumque Doctores fuerint remoti in loca abscondita. *Lightfootus* Chron. p. 108. Conf. 2 Reg. 18, 4. 5. & 2 Par. 29, 4. seqq. ad illa enim tempora Propheta respicit. *Dorsch.* Ion. *nec amplius recedet Schechina Domini e domo Sanctuarii.* g) c. 29, 10. conf. Gen. 45, 12. h) conf. c. 11, 9. Ion. *& oculi tui videbunt Schechinam meam in Sanctuario.* ℣. 21. i) *verba* Doctorum tuorum, qui *post te*, & semper tibi præsto erunt. Sic ό. τὰς λόγους τῶν ὀπίσω σε. Sed male pro doctoribus habent *deceptores*, vt etiam bis versu præcedente, fortassis ex parallelismo c. 9, 14. k) cf. 2 Reg. 6, 19. Neh. 9, 19. Ioh. 14, 6. 26. c. 16, 13. l) S. *quando ad dextram discesseritis.* conf. Gen. 13, 9. 2 Sam. 14, 19. Spiritus *exilis in line* ו mutatur, ob euphoniam. m) 2 Reg. 22, 2. conf. Deut. 5, 29. ℣. 22. n) *Tunc immundum iudicabitis.* Leu. 13, 3. conf. supra c. 2, 20. c. 27, 9. c. 31, 7. o) Ex. 38. 17. Num. 17, 3. p) c. 10, 10. conf Mich. 5, 12. 13. q) *amictam.* (3) Ex. 28, 8. r) *fusilis* v. 1. c. 42, 17. Ex. 32, 4. 8. c. 34, 17. 1 Reg. 14. 9. Hab. 2, 18. 19. s) *disperges ea.* c. 41, 16. Ez. 5, 2. t) *sicut menstruatum,* seu *menstruo pollutum* quid. (4) Leu. 20, 18. Thren. 1, 13. u) Vulg. *egredere,* Tig. *apage!* exi. v 2 Sam. 16, 7. sed Schm. cum Tremellio nominaliter: *stercus,* rem eiiciendam & exterminandam, *dices illud.* Cultus diuini reformatio publica iussu Regis Hiskiæ facta erat. Latebat autem idololatria cum instrumentis suis in abscondito (conf. not. ad 2 Reg. 21, 2.) & de huius exstirpatione Propheta loquitur. *Dorsch.* Non quadrare videtur hic versus 22. in tempora Euangelii (quo hæc omnia refert *Schmid.* vid. v. 19.) cum tempore Christi Iudæi nulla sculptilia habuerint. Sed respondet idem *Schmid.* 1) infra c. 42. & 43. similia haberi, vbi tamen sine dubio de temporibus Euangelii sermo sit. 2) non habebunt quidem, sed deuouebunt cultum idololatricum, siue a Iudæis olim obseruatum, siue a gentilibus; addimus, siue alia ratione introductam superstitionem. ℣. 23. x) S. *Tumque dabit Iehouah pluuiam.* cf. v. 20. & Deut. 11, 14. c. 28, 12. Emendationi temporum & reformationi, cum dogmaticæ tum practicæ, promittitur & subiicitur benedictio *copiosa donorum Spiritus S.* cum primis, licet terrena non excludantur, quæ alligatur ad diem magnæ cædis v. 25. quando regnum tenebratum & Antichristi destruetur, tum regnum lucis & Christi supra modum fulgebit. v. 26. coll. Dan. XII. *Maii Oecon.* p. 910. seq. y) conf. Hos. 2, 23. 24. Ps. 68, 10. z) conf. 2 Cor. 9. 10. a) Leu. 26, 39. conf. Ps. 67, 7. b) fructus *pinguis.* (4) Ps. 22, 30. Ps. 92, 15. c) *& opimus.* Iud. 3. 29. Hab. 1, 16. Ez. 34, 14. d) *pascent etiam.* c. 27, 10. c. 49, 9. e) *pecora tua.* Gen. 47, 16. f) *pascuum.* Ps. 65, 14. *Gussetio* p. 405. *agnus*, vt c. 16, 1. *erit latus*, coll. Deut. 33, 20. sed coactius. g) *latum, amplum.* Deut. 33. 20. Niph (1) conf. Gen. 26, 22. Ex. 34, 24. Ps. 4, 2. ℣. 24. h) *Boues autem.* (7) Deut. 7, 13. c. 28, 4. 18. 51. Ps. 8, 8. i) *& asini.* (8) v. 6. Iud. 10, 4. c. 12, 14. Zach. 9, 9. k) c. 19, 9. Gen. 4, 2. Nam etiam *asinos arasse*, constat tum ex sacris Scriptoribus & Iosepho, tum etiam ex profanis. vid. *Bochartum* Hieroz. I. p. 186.

℣. 15. ולא per *Merca* 7. 8. 12. 17. 18. & *Ber.* contra regulas accentuum. ℣. 16. ותאמרו ita cum duplici accentu 5--9. 13. 19. 20. sed ותאמרו לא hab. 1. 2. ℣. 18. ולכן per *Rbhia* 6. 9. 10, 14. 20. 21. 22. 23. ℣. 21. תאמנו *defect.* 1. secundum *Masoram* suam.

בליל חמיץ יאכלו אשר־זרה ברחת ובמזרה׃ והיה ׀ כה
על־כל־הר גבה ועל כל־גבעה נשאה פלגים יבלי־מים
26 ביום הרג רב בנפל מגדלים׃ והיה אור־הלבנה
כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת
הימים ביום חבש יהוה את־שבר עמו ומחץ מכתו
ירפא׃
27 הנה שם־יהוה בא ממרחק בער אפו וכבד משאה
28 שפתיו מלאו זעם ולשונו כאש אכלת׃ ורוחו כנחל
שוטף עד־צואר יחצה להנפה גוים בנפת שוא ורסן
29 מתעה על לחיי עמים׃ השיר יהיה לכם כליל
התקדש־חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר־
יהוה אל־צור ישראל׃ והשמיע יהוה את־הוד קולו ל
ונחת זרועו יראה בזעף אף ולהב אש אוכלה נפץ
31 וזרם ואבן ברד׃ כי־מקול יהוה יחת אשור בשבט
יכה

l) *farraginem.* (3) Iob 6, 5. c. 24, 6. m) *subacidam,* (1) qua ex mente *Bocharti* iumentorum fastidienti stomacho subvenitur. vide eum copiose & erudite Hieroz. I. p. 113. seqq. sed non tam in medicinam, quam in cibum consuetum, ac aliquando in saginam, subacidam farraginem bobus dari, ex *Columella* bene ostendit D. *Maius.* in sua Hist. Anim. lib. 2. c. 2. p. 215. seq. n) quam *ventilans* fuit homo. Ruth. 3, 2. Ier. 4, 11. qua hyperbole significatur, tantam fore frugum vbertatem, vt etiam expurgatissimæ in pabulum iumentorum cedant. *Boch.* Hieroz. I. p. 300. o) *ventilatione.* (1) p) *& pala seu ventilabro.* (2) Ier. 15, 7.

℣. 25. q) S. *Erunt quoque.* r) c. 40, 9. c. 57, 7. Ez. 17, 22. & c. 40, 2. coll. c. 47, 1. s) cf. Ez. 34, 6. t) *riui.* c. 32, 2. Ps. 46, 5. Ps. 65, 10. u) *& ductus.* (2) c. 44, 4. cf. Ier. 17, 8. x) *cædis magnæ.* c. 27, 7. Per hanc alii *stragem Angelicam Assyriorum* c. 37, 36. intelligunt. vid. *Dorscheus.* Sed quid impedit inquit *S.* quo minus *de strage spirituali* hostium Ecclesiæ intelligamus? Nos & typum & antitypum hic agnoscimus. Conf. c. 49, 26. c. 66, 16. Ioel 4, 11. seqq. Ps. 110, 5. Apoc. 14, 20. c. 19, 17. y) *cum cadent turres.* cf. c. 2, 15. c. 21, 9. c. 25, 2. 2 Cor. 10, 4. 5.

℣. 26. z) *Erit quoque &c.* *Gurtler.* Theol. Prophet. p. 703. *amplissima* Christi *cognitio,* coll. c. 11, 9. Zach. 14, 7. Apoc. 21, 11. sic *Dorscheus* non tantum *lux lætitiæ,* quod aliis visum est, intelligitur, sed & *quidquid potioris lucis* ab Israele expectatur; in primis *maior claritas Prophetiarum* de Sancto Israelis loquentium, & maior propinquitas lucis gentium. *Varen.* confert Es. 60, 19-22. *Cocceius* in Lex. p. 244. *Verbum Dei clarius fiet, & qui docent, septuplo maiorem lucem præbebunt.*

bunt. Addimus: immo *ipse Christus, Sol iustitiæ* Mal. 3, 20. *in fidelibus* multo gloriosior erit Mat. 13, 43. 2 Thess. 1, 10. coll. Cant. 6, 10. Apoc. 12, 1. c. 21, 23. Hæc in primis magnifica verba sunt, inquit *Schmidius*: quæ quidem ad N. T. satis commode referri possunt, ita tamen, vt libenter permittamus, simul includi complementum omnium, vitam æternam. Quis vero non credat, supernaturalia h. l. intelligenda esse, ipsum simile cum vltra naturam extendatur?

Nam *luna* lucem esse vt lucem *solis*, per omnem naturam est impossibile. a) *luna.* (3) c. 24, 23. Cant. 6, 10. b) *solis.* c. 24, 23. c) *septupla.* (6) Gen. 4, 15. Ps. 12, 7. septimo & vltimo tempore Christus noscetur perfectius & latius, quam antea. *Gurtler.* in vocum typico-Prophet. explic. p. 211. d) quo *obligabit.* c. 1, 6. e) c. 15, 5. Ps. 60, 4. *Fractura vel contritio* populi Dei est eiusdem scissio ad corporis formam deturbandam. *Gurtler.* Theol. Prophet. p. 705. f) *& cum vulnus s. plagam.* (1) cf. verbum Deut. 32, 39. Iud. 5, 26. g) c. 1, 6. 1 Reg. 22, 34. h) c. 57, 18.

℣. 27. i) c. 19, 1. c. 24, 1. k) Ps. 113, 2. *Non est autem nomen Domini nisi Messias, sicut dicitur* Es. 30, 27. *Ecce Nomen Domini venit de longinquo.* Ita Breschit Rabba, s. *Moses Haddarschan* ad Gen. 41, 44. apud *Raimundum Martini* in Pug. fid. p. m. 828. In Filio enim vult celebrari Pater. *Vitringa* ad Apoc. 13, 6. Conf. Prou. 18, 10. & not. 2 Sam. 22, 51. l) c. 10, 3. c. 17, 13. cf. c. 25, 1. Hoc d. l. ab eodem R. Mose sic declaratur: *de longe,* i. e. *ab ipso Deo benedicto;* sicut dicitur Ier. 31, 3. *de longinquo* Deus adparuit mihi. Et propterea dixit Deus benedictus Ier. 23, 23. Numquid ego Deus de propinquo, & non *Deus de longinquo?* Sed Ion. *Ecce Nomen Dei reuelabitur, sicut Prophetæ iam dudum de eo vaticinati sunt.* m) *& ardens* est ira eius. v. 33. Mal. 3, 19. De extremo iudicio accipit *Hieronymus*, de quo & v. 26. acceperat. Alii de *Assyrio* ex v. 31. vel Chaldæis: diuersa tamen tum cohærentia, tum expositione. Mihi vero (inquit *S.*) contra videtur Propheta in his ad finem capitis versibus loqui etiam de N. Testamento, id quod variis rationibus colligit. (1) quia pugna fit *verbo & ore* v. 28. (2) *Spiritu Dei* ibid. (3) *voce magnifica* v. 30. & (4) quia oppugnandi sunt *gentes & populi sine discrimine* v. 28. &c. (5) *Assur* quidem memoratur v. 31. sed non exclusiue v. 28. Et (6) Scriptura, in primis Esaias, habet hoc in more, vt quando propheta de mutatione rerum sub N. T. dicat vel liberandum esse Israelem ex Assyria, vel vltionem sumendam esse ab Assyriis. &c. Conf. not. ad v. 25. n) *& grauitas est* oneris. c. 21, 15. Nah. 3, 3. o) S. est *onus* Prophetiæ. (1) p) c. 13, 5. cf. Ps. 7, 12. q) *lingua* & verba *ipsius.* cf. c. 3, 8. Ier. 9, 2. 7. Ps. 57, 5. r) v. 30. 2 Sam. 22, 9. Apoc. 9, 17. 18. c. 11, 5. it. Act. 2, 3.

℣. 28. s) *Et Spiritus ipsius.* c. 11, 4. 2 Thess. 2, 8. t) *sicut torrens inundans* omnia. v. 33. c. 66, 12. Am. 5, 24. u) Hab. 3, 13. vt flumen potentiæ *Assyriæ* inundando adscenderat *ad collum* c. 8, 8. ita nunc similiter aget ira Domini circa illud. *Lightfoot.* Chron. p. 108. x) S. *dimidiabit.* Ex. 21, 35. Num. 31, 27. 42. i. e. qui vsque ad collum perueniens *videbitur quasi hominem diuidere* in duas partes, sed tñ. inæquales, in partem quæ extat, & aliam quæ in aqua est, *Vat.* ita vt resistere non possit hostis, *Raschi*, sed submergendus sit, vel proximus submersioni, *Kimchi.* delendus pene ad internecionem. y) S. *ad cribrandum.* (1) rad. Aeth. *cribrauit.* Al. *ad agitandum.* cf. v. 32. Leu. 7, 30. z) S. *cribro*, al. *agitatione.* (1) a) c. 1, 13. c. 5, 18. c. 59, 4. quo *vanitas* a gentibus separetur, nec amplius eant in mentis suæ vanitate Eph. 4, 17. *S.* b) *& frenum.* (4) Ps. 32, 9. c) *seducentis*, Prou. 10, 17. *quod* Diabolo *seductori* Apoc. 12, 9. & falsis doctoribus Es. 3, 12. c. 9, 15. Mich. 3, 5. *impositum erit;* vid. Apoc. 19, 20. c. 20, 3. 10. 13. 15. etiam asseclis eorum inicietur Apoc. 21, 8. d) cf. c. 37, 29.

℣. 29. e) *Tunc canticum* vobis erit. cf. c. 26, 1. c. 12, 1. seqq. & c. 60, 15. c. 66, 10. Hæc est spiritualis lætitia Ecclesiæ super Euangelio & conuersione populorum, respicitque ad noctem primam festorum, in primis Paschalis V. T. quæ fuit gaudii initium & ipsius festi, quamque excepit sequentis diei solemnitas, vt in templum adscenderent adorantes & sacrificantes. *S.* f) i. e. *nocte Paschæ*, qua etiam exeisum esse Assyriorum exercitum, Veteres narrant. *Aben-Ezra.* Conf. not. 2 Reg. 13, 35. g) *qua sanctificant se ad festum.* cf. Ex. 12, 17. 42. Num. 11, 18. c. 28, 16. c. 33, 3. 1 Sam. 16, 5. 2 Par. 35, 6. h) c. 35, 10. Ier. 15, 16. Cant. 3, 11. i) *cum tibia.* (5) c. 5, 12. 1 Reg. 1, 40. k) c. 2, 2. seqq. l) c. 17, 10. c. 26, 4. c. 44, 8. cf. not. Deut. 32, 4.

℣. 30. m) c. 62, 11. n) *maiestatem s. gloriam.* Ps. 8, 2. Iob. 39, 20. o) vid. Ps. 29, 3. seqq. Apoc. 1, 10. p) *& descensum.* rad. נחת. cf. Ps. 38, 3. Iob. 36, 16. Alludit ad gestum ferientis. Ostendet, quid sit manus suæ descensus, & quam potenter brachium ipsius ferire valeat. *Vat.* Alii *quietem*, vt v. 15. h. e. vbinam *brachium suum immote incumbere faciat.* *Gusset.* p. 500. q) Ps. 60, 5. Ps. 71, 20. r) cum *æstu* aut *furore.* (6) Prou. 19, 12. Mich. 7, 9. 2 Par. 16, 10. c. 28, 9. Ion. 1, 15. s) c. 29, 6. t) v. 27. c. 33, 14. u) *dissipatione, dispersione.* (1) conf. Ps. 2, 9. x) c. 28, 2. y) conf. c. 32, 19. Ex. 9, 18. Ios. 10, 11. Apoc. 11, 19. c. 16, 21.

℣. 31. z) vid. v. 30. a) *consternabitur.* c. 31, 4. b) *Assyrius* in typo & antitypo. vide not. v. 27. & c. 31, 8.

℣. 26. והיה אור ita 2. ℣. 27. משאה cum Mss. 6. 9. 10. 14. 19. 20. contra *Masoram Erffurtensem.*

יכּה : וְהָיָה כֹּל מַעֲבַר מַטֵּה מוּסָדָה אֲשֶׁר יָנִיחַ יְהוָה 32
עָלָיו בְּתֻפִּים וּבְכִנֹּרוֹת וּבְמִלְחֲמוֹת תְּנוּפָה נִלְחַם־בָּהּ :
כִּי־עָרוּךְ מֵאֶתְמוּל תָּפְתֶּה גַּם־הוּא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק 33
הִרְחִב מְדֻרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת יְהוָה כְּנַחַל
גָּפְרִית בֹּעֲרָה בָּהּ :

CAP. XXXI.

לא הוֹי הַיֹּרְדִים מִצְרַיִם
לְעֶזְרָה וְעַל־סוּסִים יִשָּׁעֵנוּ וַיִּבְטְחוּ עַל־רֶכֶב כִּי רָב וְעַל
פָּרָשִׁים כִּי־עָצְמוּ מְאֹד וְלֹא שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
2 וְאֶת־יְהוָה לֹא דָרָשׁוּ : וְגַם־הוּא חָכָם וַיָּבֵא רָע וְאֶת־
דְּבָרָיו לֹא הֵסִיר וְקָם עַל־בֵּית מְרֵעִים וְעַל־עֶזְרַת פֹּעֲלֵי
3 אָוֶן : וּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא־אֵל וְסוּסֵיהֶם בָּשָׂר וְלֹא־
רוּחַ וַיהוָה יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזֻר וְיַחְדָּו כֻּלָּם
4 יִכְלָיוּן : כִּי כֹה אָמַר־יְהוָה אֵלַי כַּאֲשֶׁר
יֶהְגֶּה הָאַרְיֵה וְהַכְּפִיר עַל־טַרְפּוֹ אֲשֶׁר יִקָּרֵא עָלָיו מְלֹא
רֹעִים מִקּוֹלָם לֹא יֵחָת וּמֵהֲמוֹנָם לֹא יַעֲנֶה כֵּן יֵרֵד יְהוָה
ה צְבָאוֹת לִצְבֹּא עַל־הַר־צִיּוֹן וְעַל־גִּבְעָתָהּ : כְּצִפֳּרִים
עָפוֹת כֵּן יָגֵן יְהוָה צְבָאוֹת עַל־יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהִצִּיל פָּסֹחַ
וְהִמְלִיט

בם קרי

היא קרי

קמץ בז״ק

c) qui vos *baculo* seu virga *percutiebat.* cf. c. 10, 24. Ion. *qui cum imperio ferit.* Sed S. *baculo percutiet eum.* sic conf. Ps. 2, 9.

℣. 32. d) *Tunc erit.* e) *transitus.* (3) *vadum* significat & *locum transitus* Gen. 32, 23. 1 Sam. 13, 23. sic Kimchi: *in omni loco, per quem transibit Assyrius cum exercitu, erit virga, quam Deus ei destinauit.* f) c. 9, 3. c. 14, 15. g) *fundamenti.* (1) cf. c. 28, 16. al. *destinationis*, ei destinata. cf. Hab. 1, 12. sed Gusset. p. 500. *Et quacunque ille transibit, ibi erunt fustes infixi alte & immote, quos faciet Iehouah quiescere super eo*, i. e. quos super Assyrio immote permanere faciet. h) *quam virgam quiescere faciet* Deus super Assyrio. cf. Ez. 5, 13. c. 16, 42. c. 21, 22. al. *iuxta quem transitum* suos *quiescere faciet* Dominus. i) *cum tympanis & citharis*, ac summa lætitia piorum. cf. Ex. 15, 20. 1 Sam. 18, 6. 2 Sam. 6, 5. Nam iubilus aliorum oritur, si tolluntur impii. *Kimchi* ex Prou. 11, 10. k) *agitationis.* cf. v. 28. c. 19, 16. l) *pugnabit* Deus *contra illos* hostes. cf. c. 63, 10. vt olim aduersus Aegyptios Ex. 14, 25.

℣. 33. m) S. *Nam paratum est* Tophet. sed Hiller. Onom. p. 447. seq. & 948. *Nam paratus est* iam ante *ad locum Tophet.* Ier. 6, 23. n) *iam dudum.* Mich. 2, 8. Gen. 31, 2. i. e. sec. Pirke *Eliezer* c. 2. *iam ante conditum mundum.* o) *Tophet.* Ion. *Gehenna.* cf. Ier. 7, 31. c. 19, 2. 6, 14. 2 Par. 28, 3. vid. 2 Reg. 23, 10. Hillero ה est locale ad *locum Tophet*; vt in *Nobhah* 1 Sam. 22, 9. *Dedanah* Ez. 25, 13. *Calnah* Am. 6, 2. p) Regi Assyrio. v. 31. conf. c. 14, 10. seqq. Hillerus l. c. *Etiam iste locus huic Regi paratus* s. *constitutus est.* sed Ion. *Rex seculorum parauit eam* Gehennam. q) cf. c. 16, 5. Zach. 5, 11. r) *profundissimum* eum *reddidit.* c. 31, 6. s) *& latissimum* eum *fecit* Dominus. c.

5,14

5, 14. c. 57, 8. t) *pyra eius*, vel *quod attinet ad pyram eius*, (2) Ez. 24, 9. u) *multitudo* vel *multa sunt.* Gen. 15, 1. c. 41, 49. Ion. *pyra ignis succensa est in eo, sicut lignis multis.* x) *flatus.* Ps. 18, 16. Raschi *flatus Spiritus ipsius.* y) qs. *torrens.* vid. v. 28. z) *sulphuris.* (7) c. 34, 9. cf. Apoc. 19, 20. c. 20, 10. a) *ardens erit.* v. 27. c. 34, 9. Hos. 7, 4. Notanda est grauissima infernalis condemnationis descriptio. S. qua abolebitur ille Antichristus, coll. v. 27. 31. Sic *Gurtler.* Theol. Proph. p. 712. coll. 2 Thess. 2, 8. Ps. 5, 7. Ps. 68, 22. Es. 11, 4. Hab. 2, 16. Mich. 7, 10. Zeph. 3, 15. Apoc. 17, 1. c. 19, 20. CAP. XXXI. ℣. 1. b) *Vae* itaque *descendentibus*! c. 30, 1. 2. Est in hoc capite repetitio & confirmatio superioris vaticinii, eædemque partes. (1) comminatio aduersus descendentes in Aegyptum. (2) Promissio Hierosolymitanis & pœnitentibus facta, v. 4. 5. cui (3) adhortatio ad pœnitentiã subiungitur v. 6. seqq. c) cf. not. c. 20, 6. Digitum intendit Propheta in veterem Aegypti erga populum Israeliticum malignitatem & immanitatem. *Dorsch.* d) aduersus Assyrium. v. 8. cf. c. 10, 3. c. 20, 6. c. 30, 5. e) v. 3. c. 30, 16. Ps. 20, 8. f) *nituntur.* c. 30, 12. cf. Am. 2, 15. g) cf. c. 2, 7. h) c. 36, 9. i) *quod numerosi sint valde.* Ier. 5, 6. c. 15, 8. Ps. 40, 6. Quod autem Aegyptus equis & curribus valuerit, passim ex Scriptura patet. vid. e. c. Ex. 14, 7. Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28. k) c. 17, 7. c. 30, 3. l) c. 30, 11. Ion. *Sed non innituntur Verbo Sancti Israelis, & informationem a Domino non quærunt.* m) c. 9, 12. Ier. 10, 23. n) c. 55, 6. ℣. 2. o) *Atqui etiam ipse sapiens est.* Iob. 9, 4. q. d. Propheta; vos videmini sapientissime fecisse, quod potentissimo hosti Assyrio potentiam Aegypti opposuistis; sed Deus meus etiam sapiens est, & mox adparebit, quæ sapientia vincat. S. Conf. 1 Cor. 3, 19. Iob. 5, 12. 13. Prou. 21, 30. 31. p) 1 Reg. 21, 12. Ier. 40, 3. Neh. 13, 18. q) & verba sua *non retractauit.* Ios. 11, 15. r) *sed ipse insurget* vt hostis c. 14, 22. s) aduersus domum *malitiosorum* c. 1, 4. qui in Aegyptiis confidunt. t) ipsos puta Aegyptios. v. 1. u) Hos. 6, 8. Ps. 5, 6. ℣. 3. x) *Nam* Aegyptus vel *Aegyptii.* c. 30, 7. y) *homines* sunt, & potentia eorum humana tantum & carnalis. cf. Ps. 39, 6. 12. Ps. 60, 13. Ps. 62, 10. z) *non autem Deus*, vt Iehoua est. Gen. 17, 1. cf. Ez. 28, 2. a) in quibus fiduciam habetis. v. 1. b) cf. c. 40, 6. Gen. 7. 21. c) *non autem spiritus*, spiritualis & diuina substantia, vt est *Spiritus Dei*, qui illos difflabit. c. 40, 7. d) quum igitur Iehoua aduersus vos *extendet manum suam.* c. 14, 26. Ier. 15, 6. e) c. 3, 8. Ier. 50, 32. f) *auxiliator* Aegyptius. cf. 1 Reg. 20, 16. g) *& cadet adiutus* Iudæus. h) *consumentur* & peribunt, c. 1, 28. Ier. 16, 4. cum contra, qui in Deo ac Seruatore suo confidunt, certissime seruandi sint, c. 30. 18. c. 40, 31. Ps. 25, 3. quod duplici simili in sequentibus probatur. ℣. 4. i) *meditatur* s. *voluit animo* c. 5, 7. c. 33, 18. vel potius *murmurat* s. *mussitat*, analogica ratione; neque enim intelligitur plenus leonis rugitus, sed murmur & demissior sonus, qualem edit leo prædæ suæ iam compos, eique insidens. vid. *Boch.* Hieroz. P. I p. 731. k) impauidus *leo.* 2 Sam. 17, 10. l) *aut leo iuuenis* Iud. 14, 5. m) *super præda sua*, qua iam potitus est. c. 5, 29. n) *quum* vel *quando.* Ios. 14, 10. o) *Conuocatur.* Esth. 2, 14. c. 4, 11. sed S. *cum occurrit contra illum.* Sic cf. Deut. 22, 6. 2 Sam. 18, 9. p) *plenitudo pastorum*, i. e. omnes, qui eodem loco pascunt, aut vicinis cf. Gen. 48, 19. Ier. 51, 11. Ion. *cum conuenit aduersus ipsum caula pastorum.* q) *a voce* namque *illorum non consternatur.* c. 30, 1. cf. Prou. 30, 30. r) *& a multitudine* vel *tumultu eorum.* c. 13, 4. c. 17, 12. Ez. 7, 11. s) S. *non affligitur.* cf. c. 25, 2. Zach. 10, 2. vel *non exaudit*, aut *respondet* desiderio illorum, vt dimittat prædam. Gemino simili diuina voluntas explicatur: comparat enim se Deus (1) *Leoni generoso*, pro præda sua imperterrite certanti; & indicat, se, postquam ex Aegypto per varias gentes populum suum instar prædæ eripuit, pro eo etiam dimicaturum. (2) etiam *aui* (alibi expresse *aquilæ*) quæ alis suis pro pullis certat; & innuit, se, postquam alis suis qs. exportauit ex Aegypto populum suum Israel, pro eo etiam pugnaturum v. 5. *Dorsch.* t) c. 63, 19. c. 64, 2. 2 Sam. 22, 10. u) c. 1, 24. x) *ad militandum* pro Ecclesia sua. *Varen.* y) S. *super monte Zionis*, & *super colle eius*, sc. humiliore monte Moriah, in quo Templum 2 Par. 3, 1. ℣. 5. z) *volantes* expansis alis. c. 11, 11. Zach. 5, 1. 2. a) *sic* qs. expansis alis *proteget.* c. 37, 35. Zach. 9, 15. b) S. proteget inquam *protegendo.* Zach. 12, 8. c) *& suos eripiet.* Mich. 5, 5. d) S. *transiliendo* transiliet: putatque respici ad Ex. 12, 13. 23. 27. At Gussetio p. 690. id h. l. significat auiculæ circa pullos suos *volitationem*, ad eos contra hostem instantem tutandos. Ac proinde hac voce alibi *claudos* describi, quasi *quodam modo* [illegible] *ntes.* conf. 1 Reg. 18, 21. 26.

℣. 32. כֹּל sic in frontispicio accentum locant 1. 2. 5. Est enim *Kthib*, sec. *Mas.* 1 *impr.* ac *Erff* h. l., & *impr.* ad Leu. 5, 2. Pro בָהּ hab. בָּם in textu 1. 2. sic su. 5. & 1. quidem cum adiecta nota: ר׳ דסבירין בה, quam hab. etiam *Mas. Erff* sed nostr. *Kthib & Kri* poscit *Mas. impr.* ad 1 Sam. 20, 38. ℣. 33. כִּי־אֶתְמוּל per *Cholem* 10. 14. 20. 21. contr. *M. I.* הוּכָן per *Pat* 6. 9. 10. 17–21. 23. & *Ber.* contra *M. I.* & *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* CAP. XXXI. ℣. 1. וְעַל sine præf. *Vau* 2. sic se. 1. & su. 5. & sic in marg. 6. 9. sec. *Mas Erff.* וְעַל ita 7. 8. 13. 17. 18. 19. *Ber.* sic se. 5. at per *Makk.* ceteri. ℣. 4. לִצְבֹּא ita cum *Dag.* nostri, sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. ac *Erff.* ad Num. 4, 23. eandemque ac *Impr.* ad Num. 8, 24. Alibi *raphatum* est sec. *M. I.*

6 והמליט : שובו לאשר העמיקו סרה בני ישראל : כי
7 ביום ההוא ימאסון איש אלילי כספו ואלילי זהבו אשר
עשו לכם ידיכם חטא : ונפל אשור בחרב לא־איש 8
וחרב לא־אדם תאכלנו ונס לו מפני־חרב ובחוריו
למס יהיו : וסלעו ממגור יעבור וחתו מנס שריו נאם־ 9
יהוה אשר־אור לו בציון ותנור לו בירושלם :

CAP. XXXII.

הן לצדק ימלך־מלך ולשרים למשפט לב
ישרו : והיה־איש כמחבא־רוח וסתר זרם כפלגי־מים 2
בציון כצל סלע־כבד בארץ עיפה : ולא תשעינה 3
עיני ראים ואזני שמעים תקשבנה : ולבב נמהרים יבין 4
לדעת ולשון עלגים תמהר לדבר צחות : לא־יקרא 5
עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע : כי נבל נבלה 6
ידבר ולבו יעשה־און לעשות חנף ולדבר אל־יהוה
תועה להריק נפש רעב ומשקה צמא יחסיר : וכלי 7
כליו

plum &c. ibi conſtituerit. Ceterum notandum ſub finem huius capitis, quod omnia hic ſoleant adlitteram accipi de fuga Sancheribi ex Iudæa; & fateor, quod omnia ſic poſſint accipi, niſi quod v. 7. de idolorum abiectione, & v. 8. de tributo iuuenum Aſſyriorum dicitur. Prope tamen, fateor abſum ab hoc, quod ſint intelligenda de N. T. eo modo, quo etiam c. XXX. de Aſſyrio locutum eſt. -- Ita plana etiam foret cohærentia cum ſequenti c. XXXII. &c. *S.* CAP. XXXII, ℣. 1. *i) Ecce namque!* c. 33, 7. c. 55, 4. 5. Cohæret hoc caput cum ſuperiore, vt ſub illius finem notauimus; habetque (1) inſigne vaticinium de Rege Meſſia eiusque regno ſpirituali. (2) Comminationem aduerſus *mulieres & filias* otioſas ac ſuperbas, l. ſec. Ion. contra *vrbes & villas* ſecuras v. 9. ſeqq. *k)* S. *ad iuſtitiam.* vid. c. 11, 4. 5. Pſ. 45, 8. Pſ. 72, 2. Præter modum regnandi exiſtimo etiam *effectum* ita denotari: quod *non ſolum iuſte* regnaturus ſit, ſed & regnando *iuſtitiam fundaturus*, & imputationis & ſanctificationis. *S. l) regnabit Rex*, np. Meſſias. c. 33, 17. 22. c. 44, 6. Pſ. 2, 6. Pſ. 72, 1. Pſ. 145, 1. &c. Iudæi communiter hic *Hiskiam* intelligunt, ſed perperam. Nam *Rex hic deſcribitur* (1) *tanquam venturus*; Hiskias autem iam dudum in throno regali ſedebat, vtpote ſucceſſor Achazi c. 14, 28. (2) *tanquam* ἀναμάρτητος, at Hiskias & ante, & poſt Sancheribum extinctum lapſus eſt 2 Par. 32, 25. (3) *ſq. inſuperabilis & inuictus* v. 2. Hiskias autem illo elogio ornari non potuit. (4) Rex hic aperit *oculos, aures, corda* v. 3. 4. quod Hiskiæ non conuenit. vid. *Dorſch.* & *S.* Prophetis autem, & in primis Eſaiæ hoc frequentiſſimum eſt, vt a ſuis temporibus in tempora Meſſiæ proſpiciant, ſuorumque temporum calamitatem felicitate temporum Meſſiæ conſolentur. *S. m)* S. *& quod ad Principes attinet.* vid. Pſ. 45. 17. Pſ. 68, 28. & ſic cf. ל Num. 18, 7. Prou. 25, 3. &c. ſed Tig. cum Vulg. *& Principes ipſi praerunt iudicio*, vt ל Nominatiuum notat non ſine emphaſi 1 Par. 3, 2. coll. 2 Sam. 3, 3. Per *Principes* vero intelliguntur præcipue Apoſtoli, nec non alii veritatis diuinæ Doctores. *Principatus* autem Doctorum Eccleſiæ *ſpiritualis* eſt, non mundanus &c. *S. n) ſec. ius & iudicium* ſpirituale, ſ. *præſcriptum verbi diuini.* cf. v. 16. c. 3, 5. *o) principatum gerent*; iudicium annunciando & diſpenſando per Verbum. *S.* Prou. 8, 16. cf. Iud. 9, 22. ℣. 2. *p)* S. *Tunc erit vir*, ſc. ille Rex θεάνθρωπος. al. *quisque eorum*: *Rex* np. diuina ſua potentia ac virtute, coll. c. 9, 5. 6. Ioh. 10, 28. &c. *Principes* autem per ipſius gratiam 1 Cor. 15, 10. Commodiore tn. nexu. *S.* in Comm. *Et erit Rex viro, i. e. vnicuique credenti.* Atque ita etiam alibi איש ſubintell. ל *cuique* denotat; vid. e. c. Gen. 41, 12. Num. 25, 54. *q) ſicut abſconſio ſ. latibulum*, in quo quis tutus *a vento.* (1) cf. 1 Sam. 23, 23. *r) aut ſicut receptus ſ. latebra ab inundatione.* cf. c. 28, 2. 17. *s)* recreatio copioſa, *ſicut riui aquarum.* c. 30, 25. cf. Ioh. 4, 10. c. 7, 38. *t) in ſiticuloſo l. arido loco.* (2) c. 25, 5. *u) ſicut vmbra.* cf. c. 25, 2. *x) petra ingentis.* cf. Ex. 19, 16. *y) in terra laſſa* aut *feſſa.* Pſ. 143, 6. vbi laboratur ſiti. cf. Prou. 25, 25. & ſupra c. 28, 12. it. c. 46, 1. Beneficia ſunt regni Chriſti. vid. Ier. 31, 25. Mat. 11, 28. Ion. *& recipietur doctrina eorum cito ſicut riui aquarum, qui fluunt per terram ſiticuloſam, ſicut vmbra petræ grauis in terra laſſa.* ℣. 3. *z)* S. *Non enim conniuebunt*; l. *alio reſpicient.* cf. c. 6, 10. c. 31, 1. *a)* cf. c. 30, 20. Eph. 1, 18. Act. 26, 18. *b) auſcultabunt.* Kal (1) cf. c. 21, 7. Non amplius malitioſe repugnabunt; vt ſupra c. 6, 9. Mat. 13, 14. ℣. 4. *c) præcipitum*; S. *præcipitantium ſc*; Tig. *praecipitanter agentium.* (4) c. 35, 4. Iob. 5, 13. Hab. 1, 5. *d) attendet, vt diſtincte intelligat.* cf. contr. c. 6, 10. c. 27, 11. *e) ad ſciendum* myſteria Dei, quod Moſes in votis habebat Deut. 29, 4. cf. Luc. 1, 17. 1 Cor. 1, 5. *f) balborum.* (1) *Balbutientes* ſpiritualiter ſunt, qui cognitionē diuinarum rerum non habent, nec de iis confeſſionem veritatis promere poſſunt. Hi per Chriſtum ſic illuminantur, vt intelligant ſumma myſteria, & de iis ſcite ac ſolide confeſſionem ſuam edant. *S.* Conf. Act. 2, 11. c. 4, 13. *g) dilucida, clara ac nitida* verba. (4) c. 18, 4. Ier. 4, 11. Cant. 5, 10. ℣. 5. *h)* Ion. *impius.* Quis ſit h. l. *ſtultus*, non poteſt exponi melius, quam per v. 6. *S. i)* S. *ingenuus.* vid. v. 8. & cf. Ex. 35, 5. Iob. 21, 28. Ion. *iuſtus.* *k) tenaci ſ. auaro.* (1) cf eius deſcriptionem v. 7. Rad. Hebr. Chald. Syr. & Ar. *Menſurauit, ponderauit.* vid. c. 40, 12. Ceterum ſtultitia & auaritia in falſis doctoribus plerumque coniuncta ſunt. *Dorſch. l) nobilis.* Iob. 34, 19. qui ab aliis imploratur, cf. ſupra c. 22, 5. vel *implorator, precator.* coll Mat. 23, 14. ℣. 6. *m)* v. 5. Pſ. 14, 1. Hæc definitio *ſtulti* oſtendit, quod intelligendi ſint tum *pſeudoprophetæ*, tum quiuis *hypocritæ*, qui ea loquuntur & docent, quæ reuera ſec. Spiritum Dei iudicata ſunt ſtulta & falſa. &c. *S. n)* c. 9, 16. cf. 1 Sam. 25, 25. Ion. *Quia impii impietatem loquuntur.* *o)* cf. c. 29, 20. c. 55, 7. c. 59, 4. 6. 7. *p) hypocriſin.* (1) cf. c. 33, 14. Ier. 23, 15. ὁ. ἄνομος. cf. 2 Theſſ. 2, 8. 2 Petr. 2, 8. *q) contra Dominum.* cf. Deut. 13, 6. & ſupra c. 31, 6. Ier. 28, 16. *r) errorem.* (2) Neh. 4, 2. *s)* Gen. 42, 35. *t)* c. 29, 8. c. 58, 10. *u) & vt potum.* Leu. 11, 34. *x) ſubtrahat ſ. deficere faciat.* Hiph. (2) Ex. 16, 18. Ion. *vt laſſam faciant animam iuſtorum, qui deſiderant doctrinam ſicut eſuriens cibum; & verba Scripturæ, quæ ſunt ſicut aqua in ſiticuloſo loco, abolere ſeu tollere cogitant.* ℣. 7. *y) Et quod ad auarum attinet.* (1) v. 5.

e) & liberabit. c. 66, 7. cf. Ioh. 10, 28. quod minime continget iis, qui in Aegyptiis confiſi ſunt; ſupra c. 20, 6. ℣. 6. *f) Conuertimini* igitur. c. 21, 12. c. 45, 22. *g) ad eum, cui ſ. contra quem.* cf. c. 2, 8. c. 8, 23. *h)* inſtar abyſſi *profundam fecerunt* impii & maxima pars veſtrum. cf. c. 29, 15. Hoſ. 5, 2. *i) defectionem.* c. 1, 5. *k) o filii Iſraelis.* Vocatiuus per accentꝰ. ℣. 7. *l)* ſcil. iſtius ſalutis, v. 4. 5. & deſtructi hoſtis, non tantum typici, ſed & antitypici. c. 30, 25. 27. c. 32, 1. cf. c. 24, 21. c. 25, 9. c. 26, 1. &c. *m)* c. 2, 20. 6. ἀπαρνησάσθαι Mat. 16, 24. *n) quisque.* c. 9, 19. c. 36, 16. 18. *o)* c. 2, 20. c. 30, 22. *p)* S *quæ fecerunt vobis manus veſtræ.* cf. c. 2, 8. c. 17, 8. *q)* S. *in peccatum.* confer Deut. 9, 21. ℣. 8. *r) Cadet autem Aſſyrius.* c. 30, 31. c. 37, 36. *s)* c. 1, 20. Ier 2, 30. *t) & fugiet ſibi.* c. 17, 13. *u) a gladio Domini.* Ion. *ſicut coram occidentibus gladio.* *x)* c. 9, 16. *y)* in ſeruitutem redigentur, *mancipia fient.* 1 Reg. 5, 27. 28. Thren. 1, 1. ℣. 9. *z) Et petra eius.* 2 Sam. 22, 2. Ion. *& potentes eius.* i. e. robur militum, fortiſſimi milites; Vir, qui in bello, vt petra ſtat immobilis, nec gladios nec mortem fugiens, iam tanto percelletur terrore, vt cum feſtinatione aufugiat. *S.* Alii per *Petram* Monarcham Aſſyriorum intelligunt, ad quem reſpiciant Principes eius. Sic *Dorſch. a) a formidine.* cf c. 66, 4. Ier. 6, 25. *b) tranſibit.* Iob. 34, 20. *c) & conſternabuntur.* v. 4. c. 20, 5. Obad. v. 9. conſternati aufugient. *S. d)* S. *a vexillo.* c. 5, 25. c. 30, 17. *e)* c. 1, 24. *f) cui ignis eſt*, c. 44, 16. c. 47, 14. c. 50, 11 *g) & furnus.* Gen. 15, 17. Ex. 7, 28. *h)* cf. Pſ. 76, 3. i. e. qui ſibi elegit Ieruſalem, vt ibi habitet gratioſe, adeo vt etiam cultum ſuum præcipuum, altare, ſacrificia, templum

CAP. XXXII, *v.* 4. צחות per *Kam.* 1. 2. 10--16. 19--22. ℣. 6. ומשקה *Mem* per *Chir.* 5. 7. 12. 16. ſecus, quam allegatur a *Maſ.* Gen. 40, 1.

כליו רעים הוא זמות יעץ לחבל ענוים באמרי
8 שקר ובדבר אביון משפט : ונדיב נדיבות יעץ והוא
9 על־נדיבות יקום : נשים שאננות
קמנה שמענה קולי בנות בטחות האזנה אמרתי :
י ימים על־שנה תרגזנה בטחות כי כלה בציר אסף
11 בלי יבוא : חרדו שאננות רגזה בטחות פשטה וערה
12 וחגורה על־חלצים : על־שדים ספדים על־שדי־חמד
13 על־גפן פריה : על אדמת עמי קוץ שמיר תעלה כי
14 על־כל־בתי משוש קריה עליזה : כי־ארמון נטש המון
עיר עזב עפל ובחן היה בעד מערות עד־עולם משוש
טו פראים מרעה עדרים : עד־יערה עלינו רוח ממרום
16 והיה מדבר לכרמל וכרמל ליער יחשב : ושכן במדבר
17 משפט וצדקה בכרמל תשב : והיה מעשה הצדקה
18 שלום ועבדת הצדקה השקט ובטח עד־עולם : וישב
עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת
19 שאננות : וברד ברדת היער ובשפלה תשפל העיר :

אשריכם Aaa מז א

קמץ בזק
עניים קרי
קמץ בזק
והכרמל קרי

z) vasa s. *instrumenta eius.* Obserua elegantem paronomasiam, vt c. 5, 7. c. 10, 30. c. 13, 6. *a)* vid. 1 Tim. 6, 10. *b) scelera,* scelerata consilia init aut agitat. Ez. 16, 43. Prou. 24, 9. *c) ad perdendum.* c. 13, 5. c. 54, 16. *d)* c. 3, 15. c. 10, 2. c. 41, 17. *e) fallacibus verbis.* cf. c. 9, 14. c. 59, 3. Ier. 8, 8. c. 9, 2. 4. c. 14, 14. *f) idque, quum loquitur.* Prou. 23, 16. *g)* c. 14, 30. c. 25, 4. c. 29, 19. *h)* Ps. 37, 30.

ꝟ. 8. *i) Sed vere ingenuus* & liberalis, v. 5. Iob. 21, 28. *spiritu spontaneo* Ps. 51, 14. excitatus & præparatus, s. vt *S.* adnotat, *qui habet spiritum spontaneum,* h. e. sponte & candide in bonum ferentem. Is spiritus opponitur *hypocrisi,* v. 6. *k) ingenua,* vere bona & salutaria *consulit,* loquitur & facit, nec ab iis dimoueri se patitur. *l)* cf. Eph. 4, 14.

ꝟ. 9. *m)* Plerique tropice *vrbes,* coll. Ez. 23, 2. Sic Ion. *Ciuitates, quæ habitant tranquille -- Castella, quæ habitant in confidentia.* Aliis proprie *Mulieres.* Cf. not. ad v 1. Vtraque sententia non incommoda est, inquit S. & possunt, ni fallor, coniungi, vt intelligantur per mulieres ciuitates securæ & superbæ tranquillitate sua, in primis propter mulierum ista vitia in ipsis deprehensa; q. d. *O ciuitates securæ & confidentes, & vos in primis, quæ in ipsis estis voluptuosæ mulieres.* Nam non solas mulieres intelligi, ex v. 11. & 12. colligitur, vbi planctus etiam viris tribuitur. *n) securæ,* tranquillæ. v. 11. 18. c. 33, 20. *o) surgite.* c. 21, 5. Mich. 2, 10. *Viren.* confert Eph. 5, 14. *p)* Ier. 9, 19. *q) confidentes.* v. 10. cf. Am. 6, 1. *r)* Gen. 4, 23. *s)* c. 28, 23.

ꝟ. 10. *t) Dies.* Ps. 61, 7. 2 Par. 21, 15. vel *annum.* Leu. 25, 29. Num. 9, 22. *u) supra annum,* i. e. pluribus & continuis annis, s. diutissime. cf. 2 Sam. 21, 1. Quousque autem istorum annorū accumulatio extendenda

tendenda

tendenda sit, exponit v. 15. Sequimur vero sententiam B. *Lutheri,* quod Propheta a suis temporibus incipiat, & finiat in N. T. ita quidem, vt ante omnia pœnam suorum temporum indicet, tum significet, quod deinceps vsque ad N. T. Iudaicus populus nunquam in constanti pace & securitate diu futurus & victurus sit; quod & historia testatur. *S.* *x)* terrore *commouebimini.* v. 11. Ier. 33, 9. Hab. 3, 16.

Ion. *commouebuntur,* quæ habitant in securitate. *y)* v. 9. *z)* c. 24, 13. *a) collectio messis.* (3) c. 33, 4. Mich. 7, 1. Ion. *prouentus non est ad colligendum.* Videntur ad litteram & primo prædici mala corporalia, ex quibus vero status in spiritualibus recte inferatur. *S.* ꝟ. 11. *b)* c. 10, 29. c. 19, 16. *c)* v. 9. *d)* S. *Commoue te.* Vulg. *Conturbamini confidentes.* v. 10. *e)* S. *exue te.* Leu. 6, 4. *f)* S. *& denuda te.* cf. v. 15. Hab. 3, 9. al. *& euigila* tandem, coll. Ps. 44, 24. Construitur vero *Imperatiuus Singularis,* habens ה parag. cum Nom. Femin. Plur. ad sensum; quem alii pro 2. Fem. Plurali cum Aben Ezra & Kimchio admittunt, alii pro *Infinitiuo* agnoscunt. *g)* S. *& accinge te.* c. 15, 3. c. 22, 12. ꝟ. 12. *h)* S. *super vbera,* al. *propter vbera.* Gen. 49, 25. Hos. 9, 14. *i)* S. erunt *se pulsantes,* plangent viri & feminæ. Zach. 12, 10. *k) ob agros desiderii,* s. desiderabiles. Am. 5, 11. *l)* c. 17, 6. Ps. 128, 3. ꝟ. 13. *m)* c. 5, 6. *n)* cf. c. 34, 13. *o) quin etiam.* c. 5, 10. c. 48, 2. *p)* cf. 2 Reg. 25, 9. Ier. 49, 25. *q)* c. 22, 2. ꝟ. 14. *r) palatium* s. *templum,* vt Ier. 30, 18. Ion. *Quia domus sanctuarii vastata est.* Conf. supra c. 25, 2. *s) desertum erit.* Pyal (1) cf. c. 2, 6. *t)* c. 17, 12. *u) vrbis* & ædium illius. *x) derelicta erit.* Py. (2) Ier. 49, 25. cf. infra c. 60, 15. c. 62, 4. *y) clium.* 2 Reg. 5, 24. & in specie pars montis Sion orientalior. Mich. 4, 8. 2 Par. 27, 3. c. 33, 14. Neh. 3, 26. 27. iuxta montem Moriah, in quo Templum 2 Par. 3, 1. *z) & arx* s. specula. c. 23, 13. *a)* Nold. p. 208. erit *in speluncas,* coll. Ioel 2, 8. Sed S. *erunt super speluncis,* i. e. antrorum superficiei incumbent, in terram destructa. cf. *Gusset.* p. 581. coll. Gen. 20, 18. c. 26, 8. 2 Sam. 6, 16. *b)* c. 2, 19. *c)* c. 24, 8. 11. *d) ferarum* s. *onagrorum.* Ier. 2, 24. Idem est, ac si vastanda dicatur vrbs & desolanda, atque in desertum redigenda. *Onager* enim est *solitarius,* Hos. 8, 9. & *eremicola* Iob. 24, 5. &c. *Boch.* Hieroz. I. p. 870. ꝟ. 15. *e) donec* largiter & copiose *effundetur.* Verbum hoc *largam effusionem* (& *euacuationem* vasis) notat; ea quoque, quæ sequuntur, miram significant rerum mutationem. Est itaque miraculosa Spiritus S. in N. T. effusio; prout manifestum est sigillum gratiæ N. T. adeoque non exclusis reliquis beneficiis, sed inclusis. S. Conf. c. 53, 12. Gen. 24, 20. 2 Par. 24, 11. & Tit. 3, 6. Ioel 2, 1. seqq. Zach. 12, 10. Act. 2, 1. seqq. *f)* c. 11, 2. c. 44, 3. Ioh. 14, 26. *g) de cælo.* c. 24, 18. quo Christus adscendit. Ps. 68, 19. Eph. 4, 8. 10. Act. 2, 33. עד־יעלה ... Luc. 24, 49. Ion. *Omnia hæc vsque dum veniet nobis respiratio ab eo, cuius habitatio* (s. Schechina) *est in cælis altitudinis.* *h)* v. 16. c. 35, 1. Luth. ad h. l. i. e. *reliquiæ Iudæorum & gentes* (incultæ Rom. 11, 17.) *erunt cen cultissimus ager,* ferent vberrimos fructus in fide Christi. *i)* vid. c. 29, 17. & cf. 1 Cor. 3, 9. *k)* c. 16, 10. Ier. 2, 7. Luth. *& Carmel* i. e. *Synagoga,* quæ nunc floret, redigetur in saltum, & desolabitur. Sed *S.* Mutatio Carmeli & deserti h. l significat exæquationem Iudæorum & gentilium, *vt non sit Iudæus & Græcus.* Gal. 3, 28. Hoc discimus ex eo, quod v. 16. *dicitur habitatura iustitia non tantum in deserto,* h. e. inter gentiles, *sed etiam inter Iudæos* -- Ne quis putet c. 29, 17. totalem Iudæorum abiectionem prædici. Ion. *& Carmel vrbibus multis habitabitur.* ꝟ. 16. *l)* v. 15. *m)* cf. v. 1. Populorum conuersio prædicitur; *Dorsch.* Ion. *Et habitabunt in solitudine facientes iudicium; & facientes iustitiam Carmelum inhabitabunt.* ꝟ. 17. *n)* Rom. 5, 1. c. 14, 17. *o)* c. 1, 9. cf. c. 60, 18. c. 33, 20. Hab. 2, 20. *p)* c. 28, 21. *q)* c. 30, 15. Ps. 112, 7. 8. cf. Mat. 11, 29. Rom. 8, 31. seqq. Hebr. 4, 1. Ion. *Et erunt facientes iustitiam in pace; & operantes iustitiam quieti erunt, ac secure habitabunt in sæcula.* ꝟ. 18. *r)* c. 33, 20. *s) & in tentoriis* c. 54, 2. *t) securitatum.* Ier. 2, 37. c. 33, 16. *u) & in quietibus.* c. 28, 12. Num. 10, 33. *x)* v. 9. cf. c. 2, 4. Pax amœnissima, sed spiritualis & interna, in communione cum Deo & sanctis consistens, coll. Rom. 14, 17. Col. 1, 20. 1 Ioh. 1, 3. 7. *Dorsch.* ꝟ. 19. *y)* S. *Grandinabit enim.* (1) vid. c. 30, 30. Apoc. 16, 21. *z) quum descendet* vel *ruet.* c. 34, 7. *a) silua* illa horrida, quum regnum Antichristianum vastabitur. cf. v. 15. c. 10, 18. 19. Ier. 46, 23. Ez. 21, 2. Zach. 11, 2. *b) & ipsa humilitate* s. *humiliatione.* (1) *c) humiliabitur.* c. 25, 12. c. 26, 5. 6. c. 29, 4. *d)* Hierosolyma. v. 13. 14. & in antitypo *ciuitas illa terribilis,* Num. 24, 19. Hab. 2, 12. Babel, Sodoma & Aegyptus spiritualis. Apoc. 11, 8. *Maii* Oecon. p. 932. Confer etiam Ios. 6, 20.

ꝟ. 7. באמרי per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. 22. v. 11. וחגורה sic *plene* 1. 7. 8. 15. 22. & sic Fu. 2. sec. *Mas. impr.* ac *Erff.* Alii *defect.* ꝟ. 14. נטש per Pat. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *Erffurtensem.*

אשריכם זרעי על־כל־מים משלחי רגל־השור כ
והחמור : הוי שודד ואתה לא שדוד ובוגד לג
ולא־בגדו בך כהתימך שודד תושד כנלתך לבגד
יבגדו־בך : יהוה חננו לך קוינו היה זרעם 2
לבקרים אף־ישועתנו בעת צרה : מקול המון נדדו 3
עמים מרוממתך נפצו גוים : ואסף שללכם אסף 4
החסיל כמשק גבים שקק בו : נשגב יהוה כי שכן מרום ה
מלא ציון משפט וצדקה : והיה אמונת עתיך חסן 6
ישועת חכמת ודעת יראת יהוה היא אוצרו :
הן אראלם צעקו חצה מלאכי שלום 7
מר יבכיון : נשמו מסלות שבת עבר ארח הפר ברית 8
מאס ערים לא חשב אנוש : אבל אמללה ארץ 9
החפיר לבנון קמל היה השרון כערבה ונער בשן
וכרמל

v. 20. e) *Beati ergo vos!* Pf. 128, 2. Doctores Euangelii, *Luth.* Conf. not. ad v. 1. f) *seminantes.* Pf. 72, 16 Luc. 8, 5. 6. 8. 11. Ioh. 4, 36. 37. 1 Petr 1, 23. g) *iuxta omnes aquas*, i. e. sec. Luther. ad h. l. *in omnibus gentibus* . cf. c. 17, 12. 13. Apoc. 17, 15. h) *ad arandum*, vel *triturandum*, sec. *Bochart.* Hieroz. I. p. 186. i. e. qui boum & asinorum opera agros irriguos aratis & conseritis. cf. not. c. 30, 24. At Ion. *Beati estis o iusti*, fecistis vobis opera bona, quia *vos estis similes iis*, qui seminant in irriguo loco: qui emittunt *ad triturandum bobus*, & ad colligendum asinis. cf. not. c. 28, 27.

CAP. XXXIII. v. 1. i) *Ve tibi!* c. 1, 4. c. 5, 11. 18. Habet hoc caput ex mente *S.* I. *Assyriorum deuastationem* verbis Prophetæ prædictam v. 1. Ecclesiæ precibus obtentam v. 2. & Dei misericordia ob populi sui miseriam v. 7. seqq. festinatam v. 10. II. *scandali* ex summa Dei iustitia accepti *remotionem*, & instaurationem Ecclesiæ v. 14. seqq. Non pe statui piorum felici, in quo desiit caput antecedens, hic opponitur status Ecclesiæ hostium. *Maii* Oecon. p. 932. seq. k) *o vastator!* c. 16, 4. c. 21, 2. per quem *non solum Assyrium* (Sancheribum & successores, vsque ad Niniues & regni destructionem, de qua Nahum) sed *quosuis Ecclesiæ persecutores* intelligi, Patres rectè censent, vt ex progressu & fine capitis liquet. Sane *de insigni vastatore* Ecclesiæ sermo est, qui diu felix, & non vastatus fuit, ac inde spem concepit, felicitatem istam perpetuam futuram. Quod *in Antichristum optime quadrat*, cui proinde vastatio prædicitur, quando consummauerit ex diuina permissione iustoq; iudicio vastationem in Ecclesia. Vel d. l. *Assyrium* tn. S. & in specie *Sancheribum* Ionscheus intell., quia de illius tyrannide hucvsq; egit Propheta, & contra imminentè eius vastationem; trepidantem populum consolatus est. &c. Interim tn. add. *Dorsch.* sunt in hoc capite axiomata & canones vniuersales, qui contra *Diabolum & quosuis Ecclesiæ vastatores perfidosque persecutores* vsurpari possunt. l) *Vulg. & Luth.* interrogatiuè

CAP. XXXIII.

דגש אחר שורק

קמץ בזק

פתח באתנח

nonne & tu vastandus es? ex iure talionis, coll. Iud. 1, 6. 7. sed Tig. *& tu non es vastatus*, vt belli iustam caussam non habeas. Schmidius: *cum non sis vastatus*, nimium tua felicitate te effers, & prorsus inuictum te putas. conf. c. 36, 18. 19. 20. m) Ier. 4, 30. n) c. 21, 2. c. 24, 16. Iud. 9, 23. o) Schmid. *cum non perfide egissent contra te.* Nec obstat 2 Reg. 18, 7. p) *cum perfeceris seu absolueris*, & in summo gradu fueris *vastator*. Ez. 22, 15. Dan. 8, 23. q) conf. c. 10, 12. seqq. c. 13, 14. r) *quum consummaueris*. (1) Infinit. Hiph. a rad. נלה . conf. nomen Iob. 15, 29. s) conf. 2 Reg. 19, 35. seqq. & vaticinium Nahumi totum. v. 2. t) c. 30, 19. Instituit has preces Propheta *cum* Ecclesia in prima, & *pro* eadem in 3. persona. *S.* u) c. 25, 9. c. 26, 8. x) Pf. 44, 4. Ion. *esto robur nostrum omni die.* y) *singulis matutis.* Pf. 73, 14. Thr. 3, 23. z) c. 12, 2. Pf. 68, 20. a) *tempore afflictionis* magnæ. c. 37, 3. Ier. 14, 8. Pf. 9, 10. Pf. 10, 1. Dan. 12, 1. Mat. 24, 21. Apoc. 7, 14. v. 3. b) c. 13, 4. c. 24, 18. cf. c. 37, 7. Est hæc *vox strepitus*, quam Dominus edit: quemadmodum alibi dicitur venire cum tonitru & procellis. &c. *S.* c) vt olim *diffugerunt*, ita porro *fugient* populi. c. 21, 14. 15. d) *præ celsitudine tua.* (1) vel *propter exaltationem tuam* ipso opere reuelatam ac declaratam. cf. v. 10. Pf. 149, 6. e) *dissipata sunt & dispergentur.* c. 11, 12. 1 Sam. 13, 11. v. 4. f) *et sic vicissim colligetur.* Zach. 14, 14. g) *spolium vestrum*, o hostes! conf. Zach. 14, 1. & de Niniue Nah. 2, 10. 11. h) *collectione.* c. 32, 10. i) *bruchi*, (6) Ioel 1, 4. i. e. vos ita spoliabit hostis, quemadmodum bruchus agrum, quem non nisi nudum relinquit. *Bochart.* Hieroz. II. p. 478. k) *tanquam gressu.* (1) al. *instar exercitus*, coll. c. 22, 8. l) *locustarum*, quarum certam speciem a *gibbo* sic dictam coniicit *Neumannus* in Exodo sua p. 240. coll. 1 Reg. 6, 9. vbi *fornices* notat & 2 Reg. 3, 16. vbi *cisternas fornicatas*. Conf. etiam Am. 7, 1. Nah. 3, 17. m) *gradietur* vel *grassabitur* prædator *in eo* spolio vestro, vel *in eum* Assyrium, vt auerti non possit. Nam quidquid agas, locustæ pergunt, nec nisi saturæ recedunt. *Bochart.* Hieroz. II. p. 478. Conf. Ioel 2, 9. v. 5. n) *Altior namque omnibus hostibus suis est Dominus.* Est hæc laudis formula. cf. c. 2, 11. 17. c. 12, 4. o) c. 32, 15. c. 57, 15. quod sc. probant opera ipsius. Ceterum quæ hoc & seq. versu dicuntur, non ad tempora Hiskiæ, sed Christi referimus. Longe namque splendidiora sunt, quam vt de illis accipiantur. Propheta ex minoribus ad maiora prospicit, q. d. Non tantum Hierosolymam liberabit & Assyrios puniet, sed maiora etiam facturus est Dominus: *implebit enim* per Messiam *Zionem iudicio & iustitia.* S. p) cf. c. 1, 27. c. 34, 8. Ion. *qui dixit* seu promisit *implere Zionem facientibus iudicium veritatis & iustitiæ.* q) c. 32, 16. v. 6. r) *Et erit* Messias, v. 5. sed S. *vnde futurum est*, vt sit *fides temporum tuorum*, o Zion. s) c. 11, 5. c. 25, 1. t) quæ sc. tibi sub Nouo fœdere promissa sunt. *S.* Conf. Gal. 4, 4. u) S. *robur*, al. *thesaurus*, s. *possessio*. Ier. 20, 5. Prou. 15, 6. x) *salutum*. c. 26, 18. 2 Sam. 22, 51. i. e. robur *saluificum*. S. y) *sapientiæ atque scientiæ* sc. *salutis*, quod præcedit. cf. Ioh. 17, 3. 1 Cor. 1, 30. Col. 2, 3. &c. z) Pf. 111, 10. a) erit *penuarium eius* thesauri Deut. 28, 12. Ioel 1, 17. Nam fides saluifica, diuina sapientia ac salutaris Christi cognitio, vt impietate amittitur, ita in timore Dei conseruatur. Al. *timor Domini erit thesaurus Zionis*. ita *S.* v. 7. b) Ecce *fortissimi* & bellicosi *Iudæorum* viri. sic *Boch.* Hieroz. I. p. 870. coll. 2 Sam. 23, 20. cf. etiam supra c. 29, 1. Al. Ecce *ad altare ipsorum* clamant Sacerdotes *vsque foras*, coll. Ez. 43, 15. 16. At *Neumanno* in Ex. L. S. p. 117. apposita hæc est *nunciorum* l. *legatorum* descriptio. Ecce *legatio eorum*, l. tota illa multitudo Assyriorum huc & illuc egressa. Ita Ion. *clamabunt* cum rebellione *legati populorum*. c) S. tq. re desperata *vsque foras clamant*, vt ploratus eorum *vsque in plateas* pertingat, s. *in plateis etiam* auditur. Prou. 5, 16. Arbitramur a. non coniungendum esse hunc versum cum antecedentibus, sed iam de nouo proponi l. a Deo ipso l. a Propheta miseriam populi Iudaici, qua ipse Deus commotus mox respondeat v. 10. *Nunc surgam* &c. S. d) vid. c. 36, 22. 2 Reg. 18, 14. Sed *S.* intelligit *Sacerdotes*, qui arma non tractant, coll. c. 37, 2. Mal. 2, 7. e) *acerbe flebunt.* c. 38, 15. 17. Ez. 27, 31. Zeph. 1, 14. ὁ. πικρῶς κλαίοντες. Mat. 26, 75. Respicitur ad minas Rabsake, a quo legati pacis flentes abierunt. *Dorsch.* coll. c. 36, 3. 22. 2 Reg. 18, 18. 37. v. 8. f) Leu. 26, 22. Hic & sequens versiculus miseriam populi Iudaici extra Hierosolymam describunt. S. g) c. 62, 10. h) cf. Iud. 5, 6. i) 1 Reg. 15, 19. De Assyrio accipiendum, quod nec hominibus, nec ædificiis pepercerit, nec pactorum curam habuerit. *S.* Alii de Deo, quod Deus videatur irritum fecisse fœdus gratiæ, vrbes hominesque prorsus abiecisse, cum solitudo tristis & luctuosa vbiuis sit. k) 2 Reg. 23, 27. l) cf. c. 13, 17. v. 9. m) *Vnde luget.* vid. c. 24, 4. 7. n) c. 16, 8. Ioel 1, 10. o) *erubuit.* c. 1, 29. c. 54, 4. p) c. 14, 8. cf. not. Deut. 3, 8. 9. q) vid. c. 19, 6. r) *Saron.* c. 35, 2. c. 65, 10. Cant. 2, 1. Est regio campestris Ios. 12, 18. circa Ioppen & Lyddam Act. 9, 35. e tribus Iudææ locis maxime bobus compascuis 1 Par. 27, 29. Nomen sec. *Boch.* Hieroz. I. p. 306. seq. est formæ *Sason*, a verbo שור *prospicere*: quia *prospectus* in illis campis apertissimis patuit latissime. ὁ. ὁ σαρων, vt Act. 9, 35. s) *sicut solitudo* campestris. c. 35, 1. 2 Sam. 15, 23. 28. t) *& exeutit* hostis Basanitidem, coll. v. 15. al. *& rugit* s. *rudit* Basan. Ier. 51, 38. Ion. *deuastata est.* u) Deut. 32, 14. Nah. 1, 4. LXX. *Galilea.*

CAP. XXXIII, v. 1. ולא־בגדו sine præf. *Vau* 1. 2. 5. בך pro eo hab. בך 1. 5. תישד *sehen* sine *Dag.* 1. 5. 7. 8. 11. 16. 19. 21. 22. 23. contra *M. I.* Idem per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 23. כנלתך sine *Dag.* 1. 5. 8. contr. *M. I.* v. 6. עתך def. 5. 14. 20. 21. 23. sic fu. 1. & in textu 6. 9. contra *Mas.* v. 9. והיה cū præf. *Vau* 1. sic in marg. 2. qui in textu deleuit.

י וְכַרְמֶל : עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה עַתָּה אֵרוֹמָם עַתָּה
11 אֶנָּשֵׂא : תַּהֲרוּ חֲשַׁשׁ תֵּלְדוּ קַשׁ רוּחֲכֶם אֵשׁ תֹּאכַלְכֶם :
12 וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד קוֹצִים כְּסוּחִים בָּאֵשׁ יִצַּתּוּ :
13 שִׁמְעוּ רְחוֹקִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וּדְעוּ קְרוֹבִים
14 גְּבֻרָתִי : פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים אָחֲזָה רְעָדָה חֲנֵפִים מִי
טו יָגוּר לָנוּ אֵשׁ אוֹכֵלָה מִי־יָגוּר לָנוּ מוֹקְדֵי עוֹלָם : הֹלֵךְ
צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת נֹעֵר כַּפָּיו
מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְעֹצֵם עֵינָיו
16 מֵרְאוֹת בְּרָע : הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצָדוֹת סְלָעִים
17 מִשְׂגַּבּוֹ לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים : מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה
18 עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מַרְחַקִּים : לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה
19 סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת־הַמִּגְדָּלִים : אֶת־עַם
נוֹעָז לֹא תִרְאֶה עַם עִמְקֵי שָׂפָה מִשְּׁמוֹעַ נִלְעַג לָשׁוֹן אֵין

בינה

x) c. 29,17.

℣. 10. y) Ion. *nunc reuelabo me.* Notum est, quod Deus in adflictionibus suorum comparetur conniuenti c. 42, 14. aut dormienti Ps. 44,24. Sic ergo dicit se post longam quasi conniuentiam & qs. e somno surrecturum. vid. not. ad v. 7. sic quoque *se* dicitur *exaltare*, quando sublimem suam maiestatem ipso opere, & in iudicio contra hostes, gloriose ac publice demonstrat. z) Ps. 12, 6. a) *extollam me.* v. 3. Dan. 11, 36. b) *efferam me.* cf. c. 52, 13. c. 57, 15.

℣. 11. c) *Concipietis*, vos Assyrii & hostes Ecclesiæ. v. 1. 3. c. 59, 4. d) vid. c. 5, 24. e) c. 59, 4. cf. Ps. 7, 15. Iob. 15, 35. Iac. 1, 15. f) *animus & ira vestra.* Ez. 11, 5. c. 20, 32. Iob. 15, 13. g) vt *ignis consumet vos.* cf. c. 37, 36.

℣. 12. h) v. 3. i) *combustiones calcis.* Deut. 27, 2. Am. 2, 1. k) 1 Sam. 23, 6. l) *excisæ.* (2) Ps 80, 17. cf. supra c. 5, 25. m) c. 9, 17.

℣. 13. n) *remotæ gentes*, cf. c. 8, 9. c. 34, 1. Eph. 2, 13. 17. o) sc. in occisis Assyriis. *Dorsch.* p) Ier. 16, 21.

℣. 14. q) Male sibi conscii *extimuerunt.* Ps. 14, 5. Deut. 28, 66. 1 Ioh. 4, 8. cf. supra c. 12, 2. r) cf. Ps. 125, 1. s) c. 1, 28. t) c. 13, 8. u) *tremor.* (4) Ps. 2, 11. Iob. 4, 14. x) *hypocritas.* c. 9, 16. c. 10, 6. c. 32, 6. Ion. *impios, qui suffurantur vias suas, dicentes:* subintell. enim לֵאמֹר, vt v. 18. & supra c. 14, 8. c. 22, 13. y) *quis manebit hic nobis?* c. 11, 6. c. 16, 4. cf. Ps. 15, 1. seqq. 1 Sam. 6, 20. Nah. 1, 6. z) *ignis consumens* est Deus. cf. c. 9, 3. c. 10, 17. Deut. 4, 24. Hebr. 12, 29. Ion. *Quis manebit nobis in Sion, in qua splendor Schechinæ eius est sicut ignis consumens? Quis habitabit nobis in Ierusalem, vbi iudicandi sunt impii, vt tradantur gehennæ, incendio æterno?* Scil. peccatores & hypocritæ male sibi conscii iram Dei iustam timebant, adeoque non credebant fore, vt Deus Hierosolymam liberaret; sua potius consilia eo direxerant, vt auxilia externa circumspicerentur. ita S. melius, quam quod alii *per hunc ignem* Assyrium, immaniter adhuc inter diuersos populos grassatum, intelligunt. a) *ardores* enim iræ Dei. (2) Ps. 102, 4. b) *æterni sunt.* cf. not. 2 Reg. 5, 27.

℣. 15. c) c. 57, 2. Ps. 15, 2. Prou. 6, 12. Ion. præmittit: *Dixit Propheta, habitabunt in ea iusti; omnis nempe, qui ambulat in innocentia* q. d. Propheta: mansuri sunt omnino aliqui, sed qui vobis meliores sunt. *S.* Atque hac responsione *qualitas* restaurandorum, non autem restaurationis *caussa meritoria* explicatur. *Dorsch.* sc. qui pœnitens & credens est, fidemque verbis & factis monstrat. Ingens sane stultitia est hypocritarum & male sibi consciorum. Timent sibi propter peccata, voluntque Deum propterea fugere; non obseruantes hoc nec admittentes, quod potius sese ad Deum conuertere debeant, & vitam suam corrigere. *S.* d) Ps. 11, 7. Luc. 1, 75. e) *& qui mente sincera loquitur.* c. 45, 19. Prou. 23, 16. f) c. 26, 7. c. 45, 19. g) qui *detestatur.* c. 30, 12. h) *lucrum.* Ex. 18, 21. i) *oppressionum & fraudulentum.* (2) Prou. 28, 16. Ion. *qui abstinet a mammona fallaciæ, procul remouens animam suam ab oppressionibus.* k) *excutiens manus suas.* v. 9. Neh. 5, 13. l) *ne sustineant* aut *apprehendant.* Prou. 3, 18. c. 11, 15. m) c. 1, 23. Ps. 15, 5. n) *obturans, occludens.* (8) Prou. 21, 13. Ps. 58, 5. o) Ion. *ne audiat effundentes sanguinem innocentem.* Qui a cruentis & sanguinariis consiliis tam alienus est, neque ad ea magis attendit, cum ab impiis proponuntur, quam si aures haberet obturatas. *Bochartus* Hieroz. II. p. 391. p) Mich. 7, 2. q) vid. c. 29, 10. ὁ. καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς. Act. 28, 27. r) Gen. 44, 34. Hab. 1, 13.

℣. 16. s) *altissima loca* & hostibus inaccessa *habitabit.* cf. c. 26, 5. c. 57, 15. t) 1 Sam. 23, 14. c. 22, 4. u) c. 25, 12. 2 Sam. 22, 3. Ps. 9, 10. conf. Ps. 27, 5. 6. Ps. 91, 1. seqq. x) c. 21, 14. Ps. 33, 18. 19. Ps. 37, 18. seqq. Ioh. 6, 27. y) c. 58, 11. conf. Ps. 23, 1. 2. z) *constantes erunt.* Ier. 15, 18. add. Ion *sicut fontis, cuius aquæ non deficiunt.* conf. c. 12, 3. Ioh. 4, 10. 14.

℣. 17. a) *Regem* Messiam. v. 22. c. 32, 1. Ion *Gloriam Schechinæ Regis sæculorum in decore suo videbunt oculi tui.* sic Raschi. Hiskiam (cum Kimchio) hic plerique intelligunt recentiorum, aut saltim litteraliter. Sed recte D. *Brentius* in h. l. obseruat longe hoc splendidius esse, quam vt Regi Hiskiæ competat. &c.—At in Messiam omnia quadrant. *Schmidius.* Sic recte de Messia h. l. explicat *Abarbanel* Comment. fol. 52. c. b) in gloria & maiestate sua comparentem. *Maius.* Conf. c. 35, 2. Apoc. 21, 4. Ps 45, 3. Cant. 1, 16. Col. 2, 3. 9. Phil. 3, 21. c) v. 20. Iob. 19, 26. 27. c. 31, 4. Luc. 10, 23. Ioh. 1, 14. c. 8, 56. d) o fidelis in iustitia ambulans v. 15. *Schmidius.* Conf. 1 Ioh. 3, 2. e) v. 20. f) *terram longe dissitorum locorum*, & regnum Christi latissime propagatum. conf. c. 26, 15. c. 60, 4. Zach. 10, 9.

℣. 18. g) Vnde *cor & animus tuus* non pauidus erit, vt hypocritarum. v. 14. c. 7, 4. h) conf. c. 60, 5. Act. 2, 7. c. 10, 45. i) *terrorem* hostibus incutiendum. Deut. 32, 25. Ion. magnalia. Iterum subintellig. vt v. 14. *dicendo*: k) c. 51, 13. l) c. 36, 3. 2 Sam. 8, 17. Ion. *vbi sunt Scribæ?* h. e. Scribarum sapientia hic nihil valet. *Schmidius.* Cf. 1 Cor. 1, 20. 2 Cor. 10, 4. 5. LXX. vbi sunt *Grammatici?* m) *disquisitores*, ad rationis suæ trutinam rem *ponderantes.* 2 Sam. 18. 12. Iob. 31, 6. & dicentes, *quis manebit nobis?* v. 14. *Schmidius.* n) *numerantes.* c. 22, 10. o) *turres* & munimenta sua, in quibus fiduciam collocant. conf Ps. 48, 13. Ceterum existimant fere (vt etiam *Dorscheus*) Paulum hunc versum 1 Cor. 1, 20. allegasse non per modum complementi, sed tantum propter similem casum. Verum iam diximus, etiam v. 19. de N. T. loqui. Recte itaque eum Paulus citauit, tanquam qui prophetiam de N. T. habeat. &c. *S.*

℣. 19. p) *validum* s. *robustum.* S. *obfirmatum*, al. *pradurum.* (1) rad. יעז vel עזז. cf. Deut. 28, 50. q) Vt breuiter dicamus, hoc vult textus: Hypocritæ iam timent Assyrium populum, validum & barbarum; at tu, o fidelis homo, in N. T. non videbis populum quemcunque robustum, qui te terreat, aut cuius linguam horreas.--D. *Brentius.* h. l. explicat de pace sub Messia, in qua fideles non videant incursiones: & sane non ineleganter exponit *Schmidius.* r) *profunditatum labii.* (4) Ez. 3, 5. 6. Prou. 9, 18. Ion. *cuius populi tam profunda est locutio, vt non audias.* Absorbent namque Chaldæi priores plerumque vocales. s) c. 36, 11. t) S. *barbarum*, vel potius *ridiculum quasi* lingua, & sine intelligentia. Niph. (1) vid. Kal c. 37, 22. & nomen c. 28, 11. Sic queritur exul Ouidius Tristium V. eleg. X. *Barbarus hic ego sum, quia non intelligor vlli. Et rident stolidi verba Latina Getæ.* Item: Per gestum res est significanda mihi, ibidem. Scil. *Populus barbarus* in affectata execratione & blasphemia contra Iesum non videbitur, sed omnis lingua confitebitur, quod Iesus Christus sit Dominus supremus, ad gloriam Dei Patris. Phil. 2, 11. *Maii* Oeconom. p. 935.

℣. 11. הֲשַׁשׁ per *Kametz* l. 7. 22. sic fo. 5. קַשׁ per *Kametz* l. 2, 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Indicem Basilean.* sem f. 60. c. 8.

קמץ בז״ק

פתח באתנח

פתח בס״פ

בינה ׃ חזה ציון קרית מועדנו עיניך תראינה ירושלם כ
נוה שאנן אהל בל־יצען בל־יסע יתדתיו לנצח וכל־
21 חבליו בל־ינתקו ׃ כי אם־שם אדיר יהוה לנו מקום־
נהרים יארים רחבי ידים בל־תלך בו אני־שיט וצי אדיר
22 לא יעברנו ׃ כי יהוה שפטנו יהוה מחקקנו יהוה מלכנו
23 הוא יושיענו ׃ נטשו חבליך בל־יחזקו כן־תרנם בל־
פרשו נס אז חלק עד־שלל מרבה פסחים בזזו בז ׃
24 ובל־יאמר שכן חליתי העם הישב בה נשא עון ׃

הע׳ בקמץ

חצי הספר בפסוקים

הב׳ בסגול

CAP. XXXIV.

קרבו גוים לשמע ולאמים הקשיבו תשמע ה
2 הארץ ומלאה תבל וכל־צאצאיה ׃ כי קצף ליהוה
על־כל־הגוים וחמה על־כל־צבאם החרימם נתנם
3 לטבח ׃ וחלליהם ישלכו ופגריהם יעלה באשם ונמסו
הרים

v. 20. *u*) *Specta*, o *fidelis!* v. 17. De ista felicitate sibi congratulantur fideles, & ad contemplandam penitiusque inspiciendam Zionem & nouam Hierosolymam mutuo se excitant, & Dei gratiam potentiamque admirabilem prædicant. *Maius* d.l. At sec. *S.* alloquitur Propheta hominem fidelem; & mox in futuro pergit. *x*) *Sionem*. c. 28, 16. conf. Apoc. 14, 1. At *Ion.* in Vocatiuo: *Videbis ruinam hostium, o Sion, vrbs solemnitatis nostræ; oculi tui spectabunt solatium Ierusalem in prosperitate & tranquillitate: sicut tabernaculum, cuius non mouentur nec euelluntur paxilli in perpetuum, & omnes funiculi eius non rumpentur. y*) conf. c. 14, 13. c. 66, 10. Ps. 122, 23. it. Ex. 25, 22. c. 27, 21. *z*) *oculi tui videant* & contemplentur. v. 17. *a*) vid. Apoc. 21, 2. *b*) *habitaculum*. c. 27, 10. c. 32, 18. proprie ouium & pastorum 2 Sam. 7, 8. Ier. 33, 12. *c*) *quietum & tranquillum*. c. 32, 9. cf. Hab. 2, 20. *d*) *Tentorium*, a Mose olim præfiguratum. Ex. 26, 1. 7. c. 27, 21. *e*) quod *non dimouebitur.* (1) conuenit cum Arab. זחן. *f*) *non transferetur*, seu *refigetur*. c. 38, 12. Iud. 16, 3. *g*) *clauis s. paxillis suis*. Ex. 27, 19. vt cum Tabernaculo Mosis sub V. T. sæpe factum est. conf. not. Ios. 18, 1. *h*) c. 13, 20. cf. c. 54, 2. *i*) *funes eius*. v. 23. Conf. not. Num. 3, 26. *k*) *non rumpentur*. c. 5, 27. Mat. 16, 18.

v. 21. *l*) Sed. q. d. *Nam si* Dominus est pro nobis, id nunquam fiet. cf. c. 37, 19. c. 59, 2. *m*) c. 8, 18. Ez. 48, 35. Zach. 2, 14. Apoc. 21, 3. *n*) *Omnipotens*, omnibus *excellens*. c. 10, 34. Ier. 30, 21. Ps. 8, 2. *o*) *Gusset.* p. 740. *loco ac vice fluminum*, coll. 1 Reg. 21, 19. Sic *Dorscheus*: describitur, inquit, gratiosa diuina præsentia per modum fluminis insuperabilis, Hierosolymam circumdantiri; quemadmodum alias per modum muri ignei circa suos positi, depingitur. Vid. Zach. 2, 9. Sed *S. Vnde locus fluuiorum & fluminum erit nobis. p*) Ez. 47, 1. seqq. Gen. 2, 10. cf. Apoc. 22, 1. Hi *fluuii* opponuntur Assyrio & *Euphrati*, qui passim hoc nomine dicitur, v. g. c. 8, 7. *q*) Hoc nomen alibi *Nilo* tribuitur. vid. c. 7, 18. *r*) fluuii *lati ad vtramque manum s. latissimi*; vt ab incursione hostium nos tutos præstent. cf. c. 22, 18 Ps. 104, 25. & not. Gen. 34, 21. *s*) non ibit autem in eo fluuio nauis *remi*. (1) cf. Ez. 27, 8. *t*) *& nauis*. (3) Num. 24, 24. Ez. 30, 9. *u*) *prætoria*, aut *potentis* alicuius Regis Ps. 136, 18. vel *Ducis* Ier 25, 34. *x*) *non transibit eum*, ad damnum nobis inferendum. Hostes terra marique nihil valebunt contra sanctam ciuitatem Dei. Ps. 46, 6. Sic *S.* Ad Ecclesiam, inquit, quæ cælestis est Ierusalem, referimus; quanquam vita beata, tq. complementum omnis gloriæ, quam fideles habere debent, non omnino excludatur. *v.* 22. *y*) Messias v. 17. *z*) c. 16, 5. *a*) Deut. 33, 21. Ps. 60, 9. Mat. 23, 8. Quando Christus dicitur *Legislator*, vel respicitur ad legislationem in monte Sinai ab ipso factam; vel per legem intelligitur *doctrina Euangelii*, quam Apostolus legem *fidei* vocat, & propriæ dictæ legi opponit Rom. 3, 27. *Dorsch.* *b*) v. 17. Ier. 30, 9. cf. Mich. 4, 7. Breuiter CHRISTVS nobis erit omnia & in omnibus. Col. 3, 11. *c*) c. 35, 4. c. 63, 1. Ios. 22, 22. Ion. *is liberabit nos, & faciet nobis vindictam iudicii de castris Gogi*. cf. Apoc. 20, 8. *v.* 23. *d*) S. *Demissi enim*, al. *auulsi sunt* funes tui. c. 16, 8. Am. 5, 2. Atque sic Deum vel Prophetam hostiles naues, forte aduentare conantes, alloqui putant *S.* & *Maius*. Sed al. *Demissi nunc sunt funes tui nautici*, o Ecclesia: quia pax tibi erit v. 20. & finis laborum. Et rursus alii: Relaxati sunt *funes miseriæ tuæ*, coll. Iob. 36, 8. *e*) v. 20. *f*) cum *nondum firmauerint* hostiles manus. c. 41, 7. *g*) *recte*, vel vt *S. probe*, al. *basin mali sui*, coll. Ex. 30, 18. 28. 1 Reg. 7, 29. *h*) c. 30, 17. *i*) *cum nondum expanderint*. c. 19, 8. Ruth 3, 9. cf. Ez. 27, 7. *k*) *velum* vel *signum*. c. 5, 26. *l*) *tum* statim *diuidetur*. Pyal (3) Am. 7, 17. Zach. 14, 1. *m*) *præda*. (3) Gen. 49, 27. Zeph. 3, 8. *n*) *spolii*. c. 9, 3. c. 53, 12. *o*) S. *multiplicans* quisque erit. sic cf. Ex. 16, 17. 18. al. præda *multa*; vel in prædam cedet hostis, *u*, *qui multam fecerat* prædam. coll. v. 1. & Hab. 2, 6. *p*) ita vt vel *claudi* & infirmissimi quique. cf. c. 35, 6. 2 Sam. 5, 6. 8. & Mich. 4, 6. 7. *q*) *diripient prædam*. c. 10, 6. Conf. historiam 2 Reg 7. 8. 16. Ion. ita hunc versum explicat: *In tempore isto frangentur populi a potentia sua, & erant similes naui, cuius abscissi sunt funes. & cui non est robur in malo suo, quia iste excisus est, vt impossibile sit explicare super eo velum. Ita distribuent Israelitæ facultates gentium, multitudinem prædæ & spolii. Et si reliqui fuerint inter eos cæci & claudi, etiamtamen illi diuident multitudinem prædæ & spolii.* v. 24. *r*) S. Nec dicet *vicinus*. Prou. 27, 10. Ion. *Nec dicent porro populo, illi qui in circuitu, abstulit Schechinam suam a vobis; venit super eos plaga infirmitatis.* &c. *s*) *ægrotus* vel *infirmus sum*. 1 Sam. 30, 13 cf. Zach. 10, 5. 7. Apoc. 21, 4. c. 22, 2. *t*) *habitans in noua illa* Hierosolyma. v. 20 *u*) S. *remissionem habebit iniquitatis*. q. d *condonatus prauitatem* s. *leuatus ab onere prauitatis erit*. cf. Ps. 32, 1. Mat. 9, 2. Act. 10, 43. CAP. XXXIV, *v.* 1. *x*) cf. c. 33, 13. Caput hoc sec. *Dorschei* analysin tria complectitur: (1) *Exordium* v. 1, in quo fit omnium populorum & creaturarum ad audiendam decretoriam Dei sententiam excitatio. (2) *Propositionem* iudiciorum diuinorum aduersus hostes Dei v. 2. seqq. (3) *Conclusionem*, in qua Prophetia hæc a certissimo euentu & diuina auctoritate commendatur v. 16. 17. *S.* vero in eo obseruat 1) *vaticinium generale* contra varias gentes Iudææ vicinas, 2) *speciale* contra Idumæos v. 5. 6. idque tum quoad omnes gentes, tum quoad Edomum, *de temporibus V. T.*, *& litteraliter intelligendum esse*, ex coll. Ier. 49, 7. seqq. cum Ier. 25, 15. 21. colligit, omniaque huius capitis in eam sententiam explicat; cum contra Iudæi communiter (vid. *Aben Ezra* ad h. l.) hoc vaticinium *ad Messiæ tempora* referant; alii vero, vt *Varenius* in Esaiam P. II. p. 479. & 593. *Gurtler.* in Theol Proph. p. 347. & 506. &c. *Idumæam Iudaicam & Botsram Hierosolymitanam*, a Romanis euertendam intelligunt. Sed vt lubenter litteralem sensum cum *Schmidio*, quantum possumus, retinemus, neque inconcinnam iudicamus *Varenii* aliorumque applicationem ad populi Iudaici excidium; ita tn. non tam consensus Iudæorum aut aliorum interpretum auctoritas, quam euidentissimus N. T. & S. Apocalypseos parallelismus nos mouet, vt aduersus omnes præfractos Ecclesiæ hostes, & in primis Antichristum, sub nomine Edom mystice intelligendum, hic simul sententiam diuinam pronunciatam putemus. Conf. *Maii* Oecon. V. T. p. 935. seq. & quæ ad v. 5. ex *Dorscheo* notamus. item Præfationem nostram in h. librum §. 8. & not. supra ad c. 6, 9. c. 11, 4. 14. c. 13, 1. c. 14, 32. & c. 24, 1. &c. *y*) *& populi*. c. 41, 1. Ps. 2, 1. *z*) Mich. 1, 2. Alloquitur autem Propheta non tantum *populos & gentes*, sed etiam *terram & reliquam plenitudinem eius, atque germina*: quia iudicium Dei exponendum non tantum hominum interitum, sed etiam regionum vastitatem complectitur. &c. *S.* *a*) c. 24, 4. *b*) c. 22, 24. c. 42, 5. Iob. 5, 25. *v.* 2. *c*) *Quia*. Rationem ostendit, quare omnes audire debeant. *S.* *d*) Zach. 1, 15. *e*) vid. c. 14, 26. & in specie contra Idumæam, seq. v. 5. & 6. spiritualem etiam s. mysticam, coll. c. 63. & Apoc. 18. *f*) c. 27, 4. *g*) *internecioni deuouit eos*. c. 11, 15. Ex. 22, 19. Deut. 13, 16. Ion. *damnauit eos*. *h*) *mactationi* s. ad necem. v. 6. c. 65, 12. Ier. 48, 15. cum effectu cruento & horrendo. *v.* 3. *i*) c. 66, 16. *k*) c. 14, 19. *l*) c. 66, 24. *m*) *& fœtor ex putredine cadauerum adscendet*. Ioel 2, 20. *n*) *liquescent autem* vel montes. Mich. 1, 4. conf. Ps. 40, 7.

v. 20. מועדינו *plene* 5. 21. sic su. 2. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 2. & *Erff.* יצען per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 16. 20. 23. contra *Mas. impr.* *v.* 22. כי per *Makk.* 17. 18. & *Ber.* שפטנו *Mun.* pro *Meth.* hab. 2. 6. 9. 14. 20. sic fe. 5. CAP. XXXIV. *v.* 1. צאצאיה per *Schua simplex* 17. 18. *Ber.*

4 הרים מדמם : ונמקו כל־צבא השמים ונגלו כספר
השמים וכל־צבאם יבול כנבל עלה מגפן וכנבלת
ה מתאנה : כי־רותה בשמים חרבי הנה על־אדום תרד
6 ועל־עם חרמי למשפט : חרב ליהוה מלאה דם
הדשנה מחלב מדם כרים ועתודים מחלב כליות
אילים כי זבח ליהוה בבצרה וטבח גדול בארץ אדום :
7 וירדו ראמים עמם ופרים עם־אבירים ורותה ארצם
8 מדם ועפרם מחלב ידשן : כי יום נקם ליהוה שנת
9 שלומים לריב ציון : ונהפכו נחליה לזפת ועפרה
10 לגפרית והיתה ארצה לזפת בערה : לילה ויומם לא
תכבה לעולם יעלה עשנה מדור לדור תחרב לנצח
11 נצחים אין עבר בה : וירשוה קאת וקפוד וינשוף

ועורב

Aaa 3 מז ג

o) v. 7. Apoc. 14, 20. ℣. 4 p) *Contabescent etiam.* (6) Pf. 38, 6. *Atrocitas* iræ diuinæ, super gentes effundendæ, hic describitur; tanta sc. qua & ipsi cæli videbuntur contremiscere, & contabescere totus eorum exercitus. Similes metaphoras habemus Ef. 13,10. Ier. 4, 23. c. 15, 9. Ez. 32, 7. Am. 8, 9. Mich. 3, 6. Immo re ipsa tandem concident & complicabuntur, quando finalis hostium internecio, & raptus impiorum ad æternam damnationem eueniet,--De die tn. vltimo immediate hoc vaticinium intelligi non posse, ex eo probatur, quod hanc cælorum conuolutionem sequatur plurimarum regionum vastitas v. 10. seqq. *Dorsch.* q) c. 40, 26. Pf. 103, 27. ὁ. *αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν* Mat. 24, 29. Marc. 13, 25. Luc 21, 26. r) & *conuoluentur.* Niph. (2) Am. 5, 24. s) In magnis tempestatibus (a quibus hoc emblema desumtū est) cælum nebulis obducitur & totum contegitur, sic vt prorsus disparuisse videatur, & nihil in eo conspiciatur elegantiæ & ordinis admirabilis, quo a sapientissimo Architecto constructum est: nihil in eo legatur *litterarum* vel *figurarum*, ex quibus veluti *signis* Astronomi collectiones suas faciunt. Est ig. *instar libri conuoluti*, in quo nihil videri, nihil legi, & ex quo nihil colligi & addisci potest. *Vitringa* ad Apoc. 6, 14. p. 380. At cælum hic cum libro confertur non in tertio *scriptionis*, sed *complicationis*; & respicitur ad *conuolutionem voluminum* s. librorum Ebræis vsitatam.--Vt ergo creationem cæli ita exprimit Scriptura, vt comparet *extensioni pellis* Ef. 40, 22. Pf. 104, 2. vnde & cælum *Expansum* dicitur; sic e contrario per *complicationem calorum* intelligenda est eorum destructio & annihilatio. *Pfeiffer.* in Dub. Vex. ad h. l. Quanquam verum est, inquit *S.* ad h. l., calamitates, per tenebras, defectum Solis aut Lunæ, obscurationem cæli & stellarū, significari in Scriptura; nulli tn. *conuolutio cæli* demonstrabitur metaphorice de calamitatibus vusrpata.

קמץ בז״ק

Quare aliud magis probandum videtur Notus omnino fuit etiam in V.T. articulus de extremo iudicio, vtpote de quo Enoch iam ante diluuium prædicauit, Epist. Iudæ v. 14. 15. Ex illo igitur articulo, partim ad repræsentandam aliquam istius extremi iudicii imaginem, partim ad rem vehementer exaggerandam, partim ad includendum etiam extremum iudicium, phraseologia desumta est--q. d. Propheta: *cernere tum eris aliquam extremi iudicii & consummationis sæculi imaginem, &c.* t) cf. c. 13, 10 u) *decidet.* c. 40, 7. x) Pf. 1, 3. y) *& sicut decidens* fructus. cf. c. 1, 30. z) Ioel 1, 7. 12. Apoc. 6, 13. ℣. 5. a) *Quia inebriatus est.* v. 7. Ier. 46, 10. Ion. *Quia manifestabitur in cælis gladius meus.* Hoc vult, quod gentes iustitiam diuinam, omnipotenter se vindicantem, tam multis tamque grauibus peccatis ad vindictam prouocarint, *vt q. s. inebriauerint* atque ita accenderint: quemadmodum qui forti vino inebriatus est, ardet in pugnam & certamina, ac quietus esse non potest. *S.* b) v. 6. cf. c. 27, 1. Deut. 32, 41. 42 c) cf. c. 21, 11. c. 63, 1. Ier. 49, 7. seqq. Ante omnes *Edom* s. *Antichristus*, cuius gladius & anathema contra omnes vere Christianos erat, gladio peribit mystico, & a Iacobo fratre, qui Christum signabat, supplantabitur ac conculcabitur, cum omnium ordinum proceribus, qui nominibus vnicornium, taurorum &c. innuuntur. *Maii* Oecon. p. 936. Effundetur ira Dei super *Idumæos*, & eis similes in Ecclesia natos, sed apostatas & desertores eius. *Ludou. ab Alcasar* in Apoc. p. 63. *per terram Edom* imperium Romanum, & per *Botsram* ipsam *Romam* intelligit; sed ethnicam, adeoque igne Euangelii ab ethnicismo purgandam. Impertinentissime. Rectius *Antichristiana Roma*, vtpote apostatica & desertrix veræ Ecclesiæ, eiusque persecutrix intelligitur. *Dorsch.* d) 1 Reg. 20, 42. cf. Ios. 6, 17. Ion. *super populum, quem damnaui ad iudicium.* ℣. 6. e) *pinguis factus est.* Hoph. (1) v. 7. f) c. 16, 1. Ez. 39, 18. Ion. *Regum.* g) c. 1, 11 Ion. *& principum.* h) Ez. 39, 18. Ion. *magnatum.* Cædes hominum omnis status, sexus & generis, sub nominibus *agnorum, hircorum & arietum* indicatur. Vult namque dicere, nulli parcitum iri. *S.* i) nam *cædes.* cf. Deut. 18, 3. Zeph. 1, 7. Ier. 46, 10. Aliis, vt *Gurtlero* Theol. Proph. p. 347. manifesta *allusio ad sacrificia* Hierosolymis oblata. k) c. 63, 1. Vrbs vetustissima Idumææ, in qua natus est Iobab Rex Edom. Gen. 36, 33. cf. Ier. 48, 24. & c. 49, 13. l) cf. Ez. 21. 15. 20. 33. m) v. 5. c. 11, 14. Ioel 4, 19. ℣. 7 n) *Et descendent ad cædem.* Ier. 48. 15. c. 50, 27. Al. *& cadent,* coll. supra c. 32, 19. Hagg. 2, 22. o) Vulgo *vnicornes.* Gussetio *Taur-Elephanti*: sed *Orygem* aut *bicornis capreæ speciem nobilissimam,* tum coloris candidi, tum pinguedinis ratione notari, contendit *Boch.* Hieroz. I. p. 948. seqq. Conf. not. Num. 23, 22. & Iob. 39, 9-12. p) *cum illis* agnis, arietibus & hircis. v. 6. Ion. *Et interficientur fortes cum illis, & dominatores cum tyrannis* q) *robustis* tauris. Pf. 22, 13. Nulli parcet; summos & imos, pauperes & opulentos tanget. *Dorscheus.* r) vid. v. 5. s) vid. v. 3. t) v. 6. Pf. 23, 5. ℣. 8. u) *Nam dies vindictæ* est Domino. c. 35, 4. c. 63, 4. Pf. 11, 6. Specialior vastationis Edomiticæ ratio redditur, quod Zioni, h. e. Iudæis (vel Ecclesiæ) adeo infesti erant Edomitæ, & tam multa, & quidem sceleratissime intulerant, vt aliæ gentes maiori potentia in eos grassatæ sint, non tamen æquali nequitia. *Schm.* x) *retributionum.* Hos. 9, 7. y) *pro lite* & caussa. Pf. 43, 1. Ion. *ad faciendum vindictam iudicii iniuriæ Sionis.* z) c. 33, 5. ℣. 9. a) *Ideo vertentur.* Ex. 7, 17. Vastitas & æterna supplicia hostes manebunt, verbis horribilibus descripta v. 9--15. qualia vix alibi legas, eaque in Apocalypsi c. 14, 10 11. 20. c. 18, 2. c. 19, 20. c. 20, 10. c. 21, 8. explicata satis sunt. *Maii* Oecon. p. 936. b) *fluuii Idumææ.* c. 35, 6. c) *in picem.* (2) hoc versu, & Ex. 2, 3. d) & terra eius in *sulphur.* (7) c. 30, 33. Pf. 11, 6. Descriptio excidii desumta est ab excidio Sodomæ & Gomorrhæ Gen. 19, 24. cf. supra c. 13, 19. & Ier. 49, 18. Estque vetus traditio apud Iudæos, *Romam,* quæ in tera sulphurei soli extructa est, instar Sodomæ & Gomorrhæ conflagraturam. Vid. *Buxtorfii* Lex. Talm. col. 2227--2231. & *Vitringa* ad Apoc. 18, 8. p. 1065. ex cuius sententia ipsum quoque hoc Esaiæ oraculum mystice accipiendum, & de Romano imperio exponendum; quam hypothesin Iudæi veteres omnes tenuerint. p. 1093. ὁ. εἰς θεῖον. Apoc. 14, 10. &c. e) *in picem ardentem.* c. 30, 33. quod iudiciū fuit Sodomæ. ℣. 10. f) *exstinguetur.* c. 66. 24. g) cf. Gen. 19, 28. Ios. 8, 20. etc. et vid. Apoc. 14, 11. c. 19, 3. h) *vastata erit.* c. 60, 12. i) c. 13, 20. Pf. 9, 7. k) conf. c. 33, 8. c. 60, 15. Vastatio terræ horribilis et irreparabilis; sicut euersio Sodomæ et Gomorrhæ. *S.* ℣. 11. l) Hoc esse *pelecanum* et *ardeam* (solo rostro differentes) præcipue *stellarem,* probat *Boch.* Hieroz. II. p. 292. seqq. quibus, etsi aquaticis auibus, non incommode sedes in desertis locis adsignetur, cum non omne desertum sit inaquosum. m) *& hericius,* s. *histrix.* (3) vid. c. 14, 23. Zeph. 2, 14 n) *& noctua* s. *bubo.* (3) Leu. 11. 17. Cum *coruo* solet iungi, aue æque ferali et inauspicata, atque in voce vtraque dirum aliquid et ominosum habet. *Bochartus* Hieroz. II. p. 281. seqq.

℣. 4. יבול per *Rbbia* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fe. 5. ℣. 6. מחלב bis hoc versu per *Tsere* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 11. קאת per *Kam.* 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. וינשוף per " *Schurek* 1. 3. 20. 21. sic fu. 5. contra M. I.

רפה vid. c.13,21. 2 Par.11,15. Rabbinis ita dictus, quia hircorum specie sibi credentibus adparere solebat, aut quia ex superstitione dæmones, quos colebant, hircorum formam habere existimabant; quæ opinio Mosis æuo iam longe lateque in orbe diffusa fuerit. Leu.17,7. Bocharius

12 ועֹרב ישכנו־בה ונטה עליה קו־תהו ואבני־בהו׃ חריה
13 ואין־שם מלוכה יקראו וכל־שריה יהיו אפס׃ ועלתה
ארמנתיה סירים קמוש וחוח במבצריה והיתה נוה
14 תנים חציר לבנות יענה׃ ופגשו ציים את־איים ושעיר
על־רעהו יקרא אך־שם הרגיעה לילית ומצאה לה
טו מנוח׃ שמה קננה קפוז ותמלט ובקעה ודגרה בצלה
16 אך־שם נקבצו דיות אשה רעותה׃ דרשו מעל־ספר
יהוה וקראו אחת מהנה לא נעדרה אשה רעותה לא
17 פקדו כי־פי הוא צוה ורוחו הוא קבצן׃ והוא־הפיל להן
גורל וידו חלקתה להם בקו עד־עולם יירשוה לדור
ודור ישכנו־בה׃

CAP. XXXV.

ישֻׂשׂום מדבר וציה ותגל
ערבה

o) Ion. filum desolationis. c.18,2. 2 Reg. 21,13. Thr. 2,8. item Am. 7,8. p) c. 24,10. q) Ion. & perpendiculum desolationis. vid. Zach. 4,10. r) inanitatis. (3) Gen. 1,2. Ier. 4,23.

ꝟ. 12. s) Nobiles quidem eius. 1 Reg. 21,8. t) tum tamen nullus eorum supersit ibi. Gen. 37,29. Leu. 26,17. Ier. 6,14. Ez. 7,14. u) ad regnum c. 62,3. vocabunt reliqui; sed frustra. conf. similis constructio verbi Deut. 33,19. x) omnes namque principes eius. conf. Ier. 50,35. Am. 2,3. y) q.d. erunt desitudo, seu sicut id quod esse desiit. c. 40,17. c. 41,12. Am. 6,10. ό. κὴ οἱ μεγιςᾶνες αὐτῆς ἔσονται εἰς ἀπώλειαν. Apoc. 6,15. c. 18,23. c. 17,8. 11.

ꝟ. 13. z) Tig. & succrescent in palatiis eius spinæ; q. d. adscendent s. succrescent palatia spinis. cf. c. 32,13. Prou. 24,31. a) c. 23,13. b) Hos. 2,8. c) S. carduus, al. vrtica. (1) Hos. 9,6. conf. Prou. 24,31. d) S. & sentis. Iob. 31,40. Hos. 9,6. Cant. 2,2. e) c. 25,12. f) cf. c. 33,20. c. 35,7. Apoc. 18,2. g) draconum, c. 13,22. qui solitudines sectantur. vid. Ier. 9,10. h) herba, gramen, c. 35,7. c. 40,6. al. atrium, neglecta scriptura Hebraica. i) Tig. pullorum struthionum. vid. c. 13,22. c. 43,20. Ier. 50,39.

ꝟ. 14. k) Occurrentque. Gen. 32,18. l) feles feræ. vid. c. 13,21. c. 23,13. m) cum thoibus. c. 13,22. Ier. 50,39. Iungunt autem Prophetæ feles cum thoibus, vt significent desolata palatia cum thoum vlulatibus, tum silvestrium felium vagitibus aliquando personatura. Quia vt thoum vlulatus alterni habent aliquid tetrum & horribile, ita felium, in deserto coeuntium, vox dira est & inauspicati ominis. Bochart. Hieroz. I. p. 863. n) & pilosus ad socium suum, s. dæmon ad dæmonem vid.

Hieroz. I. p. 643. seqq. Idem P. II. p. 829. spectra potius intelligo h. l. hircorum phantasmata, quam veros hircos. o) clamabit. c. 6,3. Ion. & dæmonum vnus cum altero ludet. Conf. etiam Mat. 12,45. p) immo, etiam, v. 15. Leu. 23,27. 39. q) quiescet. Deut. 28,65. r) strix, auis nocturna & infesta. (1) Hirci nomine diabolum hirci specie conspicuum significari docuimus. Inde valde verisimili ratione colligas, Lilith etiam esse speciem spectri, sed muliebris potius, quia terminatio fœminina, & nomine ducto a nocte, qua potissimum talibus spectris locus est. Lamiam & strigem reddunt: quæ & ipsæ Poetis sunt alatæ mulieres, aut nocturnæ aues. Boch. Hieroz. II. p. 832. s) Gen. 8,9. Deut. 28,65. Ruth 3,1. ꝟ. 15. t) nidulabitur. (5) Ier. 22,23. Maxime quidem id proprium est auium: sed & catachrestice aliis animantibus tribuitur, e. g. homini Sirac 36,26. coll. Iob. 29,18. Num. 24,21. &c. Sic leoni, sui, hystrici, crocodilo, vermibus, culici &c. & h. l. serpenti, etiam apud Ciceronem &c. Boch. Hieroz. II. p. 413. seqq. u) S. merula. Tig. vultur. al. testudo. al. ericius. (1) sed rectius Bocharto est serpens acontias s. iaculus, ita dictus, quia iaculorum instar impetu fertur. Arabice Kippházz dictus a saltu, & radix Arabica irruit cum impetu. Inter Africæ pestes nulla est hoc serpente deterior; ex cuius morsu dolor vehemens & vlcus calidum toto corpore, atque ex eo mors. Neque vitabile est hoc telum, cum ex insidiis erumpat tanto impetu, vt præuertat omnem fugam.--Ex quibus intelligitur vasta omnino & inculta oportere esse loca, quæ tali peste fœcunda sunt. Hieroz. II. p. 408. seqq. & multa ex profanis ad illustrationem huius loci ibid. p. 415. x) & pariet. S. ponet oua. cf. c. 66,7. y) & findet, s. oui ruptione paruulos excludet. cf. Iob. 28,10. Ps. 74,15. z) & congregabit, s. materno calore pullos fouebit. (2) Ier. 17,11. a) in vmbra sua. cf. c. 51,16. Sub alis potius s. pennis, aut sub alarum vmbra diceret Propheta, si, quod volunt, de aue res esset. Boch. Hieroz. II. p. 415. b) immo etiam. v. 14. c) congregabuntur. v. 16. c. 43,9. Ios. 10,6. d) vultures nigri. (2) Deut. 14,13. Aliud est דאה miluus. ibid. e) S. quæque cum sodali suo; vel vnus cum altero. v. 16. Ex. 11,2. Ier. 9,19. ꝟ. 16. f) Quærite s. inquirite modo veritatem. c. 1,17. Deut. 13,15. g) ex libro, in quo id perscriptum. Conf. ita particulam עד Ios. 10,13. 2 Sam. 1,18. 1 Reg. 11,41. &c. & מ post verbum דרש 1 Reg. 14,5. 2 Par. 18,7. Vel conferte librum Iehouæ. Loquitur autem Deus vel Propheta in prophetia cum iis, qui victuri erant eo tempore, quo ista omnia de Edomitis prædicta, implenda erant. S. Tremenda hæc iudicia inquirenda & legenda in libro Domini esse, Propheta innuit, quia præuidit, plurimos Ecclesiæ fata cum tristia, tum prospera neglecturos, & secure in diem victuros. Certissima autem illa, & decreta a Deo irreuocabiliter esse, inde constabit. Maius Oec. p. 936. h) Per istum librum Iehouæ alii Genesin, alii Pentateuchum, alii Psalmos, alii Ieremiam intelligunt, alii vero in specie ad Deut. 28,15. seqq. remittunt. sed S. cum Kimchio ipsum Esaiæ librum intelligit, vna cum reliquis Scripturis Canonicis, s. vniuersa Biblia sacra. i) c. 29,11. 12. k) vel vnum de istis decretis, al. vel vna de istis bestiis & auibus feris. v. 13. seqq. Deprehendetis, ne litteram quidem relictam, quæ non exacte impleta sit. S. l) non deerit aut fallet. c. 40,26. 1 Sam. 30,19. 2 Sam. 17,22. rad. Ar. per Dsal inter alia excusatione vsus est, it. defuit, minus fecit, quam oportuit, significat. m) vna alteram non desiderabit. Sed S. vnum & alterum non desiderabunt vid. v. 15. n) c. 26,16. 1 Sam. 20,6. c. 25,15. o) Rationem subiicit: nam os meum præcepit. cf. c. 1,20. p) Ps. 33,9. q) & Spiritus ipsius sc. oris mei; Kimchi, coll. Ps. 33,6. Alii putant iterum loqui Prophetam, coll. 2 Sam. 23,2. r) is collegit s. congregauit illas bestias & aues immundas. vid. v. 15. ꝟ. 17. s) vid. Ios. 13,6. c. 23,4. Prou. 1,14. t) distribuit eam Idumæam. vid. Ios. 13,7. Ez. 5,1. u) illis felibus feris, thoibus, satyris. &c. v. 14. x) qs. linea s. funiculo mensorio. v. 11. Ps. 19,5. vid. Ios. 17,5. cf. etiam 2 Sam. 8,2. Quod v. 16. dictum, illustratur hic a iactu sortium, & deductione perpendiculi (malim funiculi mensorii) s. amussis; quasi Deus in decreto suo tam certo illos deuouerit exitio, ac si iam sors iacta & linea ducta foret. Dorsch. CAP. XXXV, ꝟ. 1. y) Lætentur c. 61,10. c. 66,14. de iis, quæ c. 34. dicta sunt. Læto animo hæc cogitent. Suffixum cohærentiam huius cum superiore capite demonstrat. Nempe Ecclesiæ felicitas in regno Christi exprimitur, inprimis Iudaicæ, quæ ab hostibus suis, præsertim Edomitis, in solitudinem conuersa fuit, nunc vicissim lætabitur super vastatione Edom, & læta efflorescet, ac videbit gloriam Iehouæ, & Regem gloriæ, in gloria & maiestate summa Mat. 24,30. c. 26,64. cuius etiam participes fient v. 1. 2. Maii Oecon. p. 936. Schmidius tria in hoc capite obseruat: (1) Aduentus Messiæ promissionem v. 1. 2. (2) eius prædicationem. v. 3. 4. (3) effectum v. 5. seqq. Opera sc. Messiæ miraculosa, ad spirituales effectus tendentia v. 5. 6. nouum Ecclesiæ statum v. 6. 7. & propagationem eius per viam, in qua omnibus pœnitentibus detur accessus v. 8. &c. ita vt obiectum promissionis in v. 1. & 2. sit Ecclesia Iudaica sub V. T. pressa, ideo desertum & solitudo dicta v. 1. Prædicationis obiectum manus remissæ &c. v. 3. 4. contriti sp. spiritu & peccatorum sensu perturbati &c. z) c. 32,15. c. 40,3. Ier. 12,10. desertum Iudæ Ios. 15,61. Desertum, i. e. Ecclesia Iudaica, quam supra Propheta prædixerat per Assyrios & Babylonios in solitudinem conuertendam esse, gaudentibus Edomitis Ps. 137,7. S. a) & siticulosus, s. aridus locus. c. 41,18. b) & exsultet. Ps. 21,2.

ꝟ. 11. תהו cum Dag. 23. contra Mas. impr. ad Ez. 23,41. Vid. similis anomalia l. c. & Ps. 68,18. ꝟ. 16. ואשה cum præfixo Vau 3. & alii codd. in marg. 7. 8. Pro פי הוא hab. פיהו os ipsius 1. 3. CAP. XXXV, ꝟ. 1. ישׂשׂם ita 1. 2. sec. Mas. 1. 2. ac Brff. at contra impr. ישׂשׂום מדבר ita 2, & sic se. 5.

2 ערבה ותפרח כחבצלת: פרח תפרח ותגל אף גילת
ורנן כבוד הלבנון נתן־לה הדר הכרמל והשרון המה
3 יראו כבוד־יהוה הדר אלהינו: חזקו ידים
4 רפות וברכים כשלות אמצו: אמרו לנמהרי־לב חזקו
אל־תיראו הנה אלהיכם נקם יבוא גמול אלהים הוא
ה יבוא וישעכם: אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים
6 תפתחנה: אז ידלג כאיל פסח ותרן לשון אלם כי־
7 נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה: והיה השרב
לאגם וצמאון למבועי מים בנוה תנים רבצה חציר
8 לקנה וגמא: והיה־שם מסלול ודרך ודרך הקדש
יקרא לה לא־יעברנו טמא והוא־למו הלך דרך ואוילים
9 לא יתעו: לא־יהיה שם אריה ופריץ חיות בל־יעלנה
לא

c) v. 6. c. 33, 9. Ier. 51, 43. h. e. fideles ab hostibus Dei & Ecclesiæ conculcati, & in desertum ac solitudinem redacti. *Dorsch.* d) sc. statim post solutam captiuitatem Babylonicam; & maiori incremento sub N. T. v. 2. *S.* e) *sicut rosa.* (2) Cant. 2, 1. cf. ibid. v. 10. seqq.

℣. 2. f) Pſ. 72, 7. g) *etiam exultatione lætitiæ.* (2) c. 65, 18. h) *& cantando.* v. 6. c. 51, 8. 9. Pſ. 132, 16. propter gloriam & decus redditum, *Dorsch.* i) c. 14, 8. c. 60, 13. Pſ. 104, 16. Cant. 4, 11. k) cf. c. 51, 3. l) *excellentia.* Leu. 23, 40. m) 1 Par. 27, 29. vid. supra c. 33, 9. & Ioſ. 12, 18. *Libanus* inter siluas, *Carmel* inter montes frugiferos, *Saron* inter campos vel valles amœnas excellebat. -- Indicat igitur Propheta nullam excellentiam in regno Messiæ defuturam. *S.* n) *illi enim* fideles. Ion. *domus Israel, quibus dicuntur hæc, illi videbunt gloriam Domini, splendorem gloriæ Dei nostri.* o) c. 40, 5 c. 52, 10. Luc. 10, 23. 24. c. 2, 26. 30. Ioh. 1, 14. p) c. 40, 5. c. 33, 17. cf. Col. 2, 9. *Gloria Iehouæ* est, quæ se in factis reuelat, siue in operibus reuelata. *S.* coll. Ioh. 2, 11. q) c. 2, 10. 19. Pſ. 8, 6. Pſ. 145, 5. 12. r) Col. 1, 15. Hebr. 1, 3. Notandum, quod sit Messias *Iehouah* & *Deus noster* &c. *S.*

℣. 3. s) Nah. 2. 2. Ion. præmittit: *Dixit Propheta.* t) c. 13, 7. 1 Sam. 23, 16. 2 Sam. 17, 2. Iob. 4, 3. LXX. vt Hebr. 12, 12. 13. u) *lassas.* cf. Iud. 8, 3. Ier. 38, 4. Zeph. 3, 16. *Lassi, lassata manus* sunt, qui ob persecutiones Romanorum Imperatorum (coll. Apoc. 2, 10.) regnum Iesu Christi haud poterant ea proferre alacritate, qua prolatum ante fuerat. *Gaytler.* Theol. Prophet. p. 516. Conf. Hebr. 12, 12 13. x) *& genua.* cf. Dan. 5, 6. Ez. 7, 17. Nah. 2, 11. y) *labantia.* c. 5, 27. Iob. 4, 4. conf. Ef. 40, 29. Apoc. 2, 10. vel ex S. sententia. (quam vide ad v. 1.) conf. Mat. 11, 28. Pſ. 6, 3. 4. z) Deut. 13, 22. Ne sub iugo Antichristi pressi, dum meliora fata exspectant, cadant ac desperent, erigendos & confortandos lassos spiritualiter & nutantes monet, proposita promissione aduentus Domini ad vindictam & salutem. *Maii* Oecon. p. 937. Acceptamus a Iudæis, inquit, *Schmid.*, quod verba *de temporibus Messiæ* loquantur. Quanquam non videntur omnino excludendi pusillanimes V. T. sub afflictionibus inprimis, qui & ipsi promissionibus de Messia confortandi erant; licet primo ad N. T. pertineant verba. *Idem.* ℣. 4. a) c. 32, 4. *festini corde* s. *præcipites sunt*, qui se & sua temere præcipitant, siue ex audacia & nimia confidentia vel ex timore & impatientia. *S.* ὁ. οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ. 1 Theſſ. 5, 14. b) Deut. 31, 6. Ioſ. 10, 25. Pſ. 31, 25. c) cf. Ioh. 16, 33. d) *Immanuel.* c. 7, 14. c. 25, 9. c. 40, 9. e) *ad vltionem*, s. *vindictam* veniet. c. 59, 17. *Vltio* est h. l. vindicatio ab hostibus spiritualibus. *S.* Sed cf. etiam c. 34, 8. f) Talis h. l. *aduentus* intelligitur, quem sequentur miracula, quæ versibus seqq. continentur. Talis autem fuit aduentus Christi in carnem. *Dorsch.* Conf. tn. etiam Hebr. 10, 37. g) *ad retributionem.* c. 59, 18. c. 66, 6. Sed *S.* intelligit retributionem, s. *donum gratiæ*, coll. 1 Sam. 24, 18. h) Pſ. 94, 1. *S. Dei Patris*, sicut & alias ipse Christus dicit se venisse iuxta voluntatem & mandatum Patris. At Ion. *auctor retributionum Dominus, is apparebit & vos liberabit.* i) c. 33, 22. cf. Mat. 1, 21. c. 11, 28. Luc. 18, 7. 8. ℣. 5. k) *Tunc aperientur* naturaliter & spiritualiter. Effectus & beneficia spiritualia nunc subiiciuntur: gratia enim Spiritus S. vberrima instar aquarum & fluuiorum manante, cæcorum oculi aperientur, aures surdorum soluentur, linguæ mutorum loquentur magnalia Dei, ac miranda erit catastrophe omnium rerum, summa pax & securitas, excisis bestiis vineam vastantibus, vt redempti a Iehoua absque impedimento ire & seruire Deo suoqueant in sanctitate & iustitia, lætitiaque sempiterna. *Maius* d. l. Conf. c. 29, 18. 19. c. 61, 1. l) c. 42, 7. Pſ. 146, 8. Mat. 11, 5. c. 15, 30. Luc. 7, 22. Ioh. 9, 1. seqq. Eph. 1, 18. Ion. *Tunc oculi domus Israel, qui sunt sicut cæci, ex Lege (Scriptura) aperientur.* m) vid. c. 29, 18. c. 42, 18. 19. c. 43, 8. Ion. *& aures eorum, quæ qs. surdæ sunt, ad percipiendum verba Prophetæ attendent.* n) Marc. 7, 34. Complementum est, inquit *Dorsch.* Mat. 11, 2. seqq. c. 15, 30. c. 21, 14. Ioh. 5, 5. seqq. Hæc quidam accipiunt tropice de *cæcu spiritualiter* &c. alii litteraliter de corporalibus morbis & defectibus, nec dubitant huc respicere Christum Mat. 11, 2. His posterioribus adstipulamur, ita quidem, vt *spiritualis apertio* nihilominus non excludatur. *S.* cuius vide paraphrasin. ℣. 6. o) *saliet.* (5) Pſ. 18, 30. ὁ. τότε ἁλεῖται. Act. 3, 8. p) *sicut ceruus*, cuius summa est agilitas, tam in saltu, quam in cursu. vid. 2 Sam. 22, 34. Hab. 3, 19. q) c. 33, 23. cf. Ioh. 5, 9. r) v. 2. 10. c. 42, 11. s) c. 56, 10. Ex. 34, 11. cf. Mat. 12, 22. ὁ. μογιλάλων. Marc. 7, 32. t) *quia eruperunt.* q. d. *quia* namque faciet Messias, vt aquæ erumpant in deserto &c. h. e. vt reficiantur aquis Euangelii etiam fessi spiritualiter, qs. in deserto &c. *ideo* nec cæcis, surdis, claudis, mutis negabit istud beneficium, vt remotis impedimentis corporalibus spiritualium bonorum ipsius gustum habeant plenum. *S.* u) *educta sint.* c. 58, 8. c. 59, 5. cf. c. 33, 15. c. 48, 21. x) cf. c. 51, 3. y) c. 48, 21. Respicit ad Ex. 17, 6. Num. 20, 11. *Renouatio* per Spiritum S. effusum. Complementum partim promittitur Ioh. 7, 38. 39. partim exhibetur Act. 2, 4. seqq. adde Tit. 3, 5. 6. *Dorsch.* z) cf. Pſ. 78, 20. Iez. 31, 9. & Deut. 10, 7. a) v. 1. cf. c. 43, 19. ℣. 7. b) *torridum.* (1) c. 49, 10. c) *in stagnum.* c. 41, 18. Pſ. 107, 35. Pſ. 114, 8. d) *& siticulosa.* (3) Deut. 8, 15. Pſ. 107, 33. e) *in scaturigines.* (3) c. 49, 10. Coh. 12, 6. f) c. 34, 13. Quid melius dici *habitaculum draconum* potest, quam loca gentium, si vtique *desertum & solitudinem* propter v. 1. de Iudæa acceperis. *S.* g) *accubitus Ecclesiæ erit.* (4) c. 65, 10. h) *gramen* læte excrescet. c. 34, 13. i) *in calamum.* c. 19, 6. k) *& iuncum.* (4) c. 18, 2. ℣. 8. l) Erit etiam ibi *via munita.* (1) cf. c. 62, 10. m) *& via trita.* c. 43, 19. *Dorscheus* confert Ioh. 14, 6. *Via ista* est totus a Deo ad salutem factus ordo &c. *S.* n) *& via sancta*, a Deo Sanctissimo strata, ad sanctitatem, per sancta media. *S* Conf. c. 10, 20. Hebr. 9, 8. o) *vocabitur*, quia talis erit. cf. c. 1, 26. c. 54, 5. &c. p) S. *non transibit per eam.* c. 33, 21. *via* in Hebræo est generis communis. cf. not. c. 14, 9. q) *immundus.* c. 52, 1. qui se ab inquinamentis mundi non purgauerit. ὁ. ἀκάθαρτος. Eph. 5, 5. cf. 2 Petr. 2, 20. Nam totus ordo Dei non patitur, vt quisquam in Ecclesia se vitiis & sceleribus polluat, aut in iis perseueret; sed vt omnes peccato mortui, viuant spiritui in renouatione mentis &c. S. r) *Sed ipsa* via erit *pro illis* vel *illis.* c. 30, 5. c. 43, 8. qui ex Iudæis & gentibus per fidem in Christum sanctificantur. s) *ambulans* enim in hac *via.* c. 33, 15. c. 65, 2. Iud. 5, 11. t) *etsi* vel *stultissimi* fuerint prius, vt gentes erant. c. 19, 11. cf. 1 Cor. 12, 2. u) *non* amplius *errabunt.* Ez. 14, 11. cf. Ioh. 8, 12. ℣. 9. x) *ibi* in Ecclesia Christi. y) c. 11, 7. z) *& violenta bestia.* Ez. 18, 10. quo nomine hoc loco, vt alias sæpe, intelliguntur impii & Dei aut fidelium hostes, *Boch.* Hieroz. I. p. 775. seq. Ion. *Non erit ibi Rex malefaciens, & princeps adfligens non transibit per eam.* Vide supra c. 11, 6. 7. a) vt c. 7, 2. c. 36, 1. conf. Iud. 8, 11.

ערבה per *Sakephk.* præced. *Paschta* 2. at præced. *Munach* 3. non male. ℣. 7. רבצה sine *Mapp.* 1. 5. 7. 8. quam variationem etiam 2. in marg. notauit. ℣. 8. הלך דרך sic 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ואוילים sic defect. 1. & 3. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem.*

לא תמצא שם והלכו גאולים׃ ופדויי יהוה ישבון ובאו י
ציון ברנה ושמחת עולם על־ראשם ששון ושמחה ישיגו
ונסו יגון ואנחה׃

לו

ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה סנחריב
מלך־אשור על כל־ערי יהודה הבצרות ויתפשם׃
2 וישלח מלך־אשור את־רבשקה מלכיש ירושלמה
אל־המלך חזקיהו בחיל כבד ויעמד בתעלת הברכה
3 העליונה במסלת שדה כובס׃ ויצא אליו אליקים בן־
חלקיהו אשר על־הבית ושבנא הספר ויואח בן־אסף
4 המזכיר׃ ויאמר אליהם רבשקה אמרו־נא אל־
חזקיהו כה־אמר המלך הגדול מלך אשור מה
הבטחון הזה אשר בטחת׃ אמרתי אך־דבר־שפתים ה
עצה וגבורה למלחמה עתה על־מי בטחת כי מרדת
6 בי׃ הנה בטחת על־משענת הקנה הרצוץ הזה על־
מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה כן
7 פרעה מלך־מצרים לכל־הבטחים עליו׃ וכי־תאמר
אלי אל־יהוה אלהינו בטחנו הלוא הוא אשר הסיר
חזקיהו את־במתיו ואת־מזבחתיו ויאמר ליהודה
8 ולירושלם לפני המזבח הזה תשתחוו׃ ועתה
התערב נא את־אדני המלך אשור ואתנה לך אלפים
9 סוסים אם־תוכל לתת לך רכבים עליהם׃ ואיך
תשיב

cædes & miraculosa populi Iudaici liberatio, quæ alioquin iisdem pene

CAP. XXXVI.

verbis descripta extat 2 Reg. 18, 13. seqq. vbi vide a nobis adnotata, confer etiam 2 Par. 32, 1. seqq.) a Iesaia vaticiniis inserta ex diuina inspiratione, *non est mere historica, sed etiam Prophetica*, valetque (1) ad adserendum regni Messiæ super thronum Dauidis inuictam & perennaturum firmitatem (2) hostium Ecclesiæ terribilium confusionem & redargutionem, euidenti exemplo declaratam. (3) multarum prophetiarum præcedentium intelligentiam, v. g. de nouacula conducta sibilo diuino aduocanda. &c. Es. 7, 18. c. 8, 7. seqq. c. 10, 5. 12. seqq. - - Ita quoque Deus conficiet spiritu oris sui Antichristum, cuius typus fuit Assyrius. *Maii* Oecon. p. 940. *q*) vid. 2 Reg. 18, 13. *r*) v. 10. c. 7, 1. 1 Reg. 20, 1. *s*) qui *Sargon* c. 20, 1. filius & successor Salmanasseris 2 Reg 17, 3. seqq. *t*) c. 2, 15. c. 37, 26. *u*) Deut. 20, 19. 2 Reg. 16, 9. cf. not. ad c. 20, 6. ℣. 2. *x*) cum Tartane & Rabhsariso. 2 Reg. 18, 17. *y*) Ios. 10, 3. *z*) *cum exercitu*. nomen hic est absolutum, vt Obad. v. 20, confer supra c. 15, 1. c. 21, 11. *a*) *numeroso*. 1 Reg. 10, 2. sub ductu Tartanis supra c. 20, 1. Cum Sancherib Rex Assyriæ inuasisset Iudæam, misit Ezechia Legatos ad eum *Lachisum*, qui loquerentur verba submissionis. Assyrius fraudulenter ab illo accipit 330. talenta; neque tamen toto illo anno Iudæam relinquit. Mittit primo e ministris aliquos cum mandatis *Hierosolymam*, vt persuaderent populo, ne defendere se ipsos auderent. Verum postquam id frustra fuerat, validas copias aduersus vrbem mittit; vbi *Rabsake* in principiis consistens probro adfecit Ezechiam & Dominum. &c. *Lightfootus* Chron. V. T. p. 109. At *Schmidio* ad h. l. exercitus numerosus non obsidionis gratia, sed partim securitatis, partim ostentationis & terroris caussa additus videtur. Confer not. 2 Reg. 18, 17. *b*) *substititque* iste cum comitatu suo *iuxta aquæ ductum*. (9) c. 7, 3. 2 Reg. 18, 17. *c*) vid. c. 7, 3. ℣. 3. *d*) cum ad se legatos mitti postulasset, in vrbem non admissus Rabsake. 2 Reg. 18, 18. *e*) confer c. 22, 20. *f*) Magister Palatii. c. 22, 15. *g*) confer ibidem c. 22, 15. *h*) c. 37, 2. 2 Sam. 8, 17. *i*) v. 22. 2 Reg. 18, 18. 2 Sam. 8, 16. ὁ. ὑπομνηματογράφος. ℣. 4. *k*) quem Regis titulo non honorat ex summo fastu. *l*) v. 13. etiam in contemtum Hiskiæ. v. 8. 9. *m*) *quanam?* i. e. quam stulta ac vana est! Non enim admiratur, sed exprobrat. *Schmidius*. *n*) *fiducia*. (2) 2 Reg. 18, 19. *o*) c. 12, 2. ℣. 5 *p*) *Dico*, *tantum verbum esse labiorum*, h. e. futile & vanum, dum *dixisti*, aut cogitasti, quod supersit tibi adhuc consilium aut potentia ad bellum. confer 2 Reg. 18, 20. *q*) c. 63, 8. 1 Sam. 16, 6. *r*) 2 Reg. 18, 20. & Prou. 14, 23. *s*) vid. c. 30, 5. *t*) confer 2 Par. 32, 7. 8. *u*) 2 Reg. 18, 7. ℣. 6. *x*) Ez. 29, 6. vid. 2 Reg. 18, 21. *y*) calami *contusi*. c. 42, 3. *z*) confer c. 30, 2. *a*) *super quo innititur* quis. c. 48, 2. Iud. 16, 29. *b*) Hab. 3, 14. ℣. 7. *c*) v. 10. 15. 18. Ion. *super Verbo Domini DEI nostri confisi sumus*. *d*) v. 15. 18. confer 2 Par. 32, 8. *e*) *cuius excelsa & altaria* remouit, eumque sibi iratum reddidit. vid. 2 Reg. 17, 4. *f*) confer 2 Par. 29, 29. 31. ℣. 8. *g*) Deut. 2, 5 9. 24. Prou. 24, 21. 2 Reg. 18, 23.

b) cf. c. 11, 6. 7. Hos. 2, 20. *c*) *sed* tuto & sine impedimento *ibunt ibi*, ab Immanuele & vindice suo Iesu Christo *redemti*. cf. c. 51, 10. c. 59, 20. c. 62, 12. c. 63, 4. 16. Iob. 19, 25. nec portæ inferorũ præualebunt. Mat. 16, 18 Rom. 16, 20. ὁ. λελυτρωμένοι. 1 Petr. 1, 18. ℣. 10. *d*) S. *Sic redemti Iehoua*, c. 62, 11. c. 1, 27. *e*) c. 51, 11. cf. c. 11, 11. Ier. 44, 28. Mich. 5, 2. Ion. *redibunt & congregabuntur e medio exiliorum suorum*. cf. Ioh. 11, 52. Apoc. 7, 14. &c. *f*) c. 2, 3. c. 27, 13. Hebr. 12, 22. *g*) V. 2. 6. c. 14, 7. *h*) c. 30, 29. c. 61, 7. Ioh. 16, 20. 22. Nam *gaudium fidei* spirituale abit in æternitatem; ita vt *gaudium* merito dicatur *æternum*, vitam æternam complectens. S. *i*) Dicitur gaudium futurum *in capitibus* propter coronam gloriæ, propter quam lætabuntur in æternum. S. Vid. 2 Tim. 4, 8. Iac. 1, 12. 1 Petr. 5, 4. Apoc. 2, 10. &c. & cf. contrarium infra c. 61, 3. Ios. 7, 6. &c. Ion. *& gaudium sæculi erit illis, quod non desinet, & nubes gloriæ erit vmbraculum super capite eorum*. *k*) *gaudium*. c. 51, 3. 11. c. 12, 3. *l*) *& lætitia*. Gen. 31, 27. *m*) *sectabuntur & adsequentur eos* c. 59, 9. cf. Ps. 23, 6. Ion. *inuenient*. *n*) *mæstitia*. Ps. 116, 3. *o*) *& gemitus*. c. 51, 11. vid. Apoc. 7, 16. 17. c. 21, 11.

CAP. XXXVI, ℣. 1. *p*) *Factum vero est*. Cum Esaias in superioribus non semel prophetauerit de terra Iuda per Assyrios vastanda, & de liberanda Hierosolyma, iam historiam subiicit, qua prophetiarum istarum complementum exhibetur, simulque intermixtarum de futuris temporibus & inprimis de Messia prædictionum fides conciliatur; q. d. *sequitur nunc historia, ex qua non tantum patere potest veritas superiorum, sed etiam, quid porro Deus per Esaiam locutus sit & egerit*. S. Hæc enim Assyrii cædes

---

CAP. XXXVI, ℣. 1. סנחריב ׳ מלך אשור ita 3. ℣. 2. וישלח מלך־אשור ׳ את־רבשקה ita 1, & sic su. 5. at ׳ וישלח מלך־אשור את־רבשקה 2. בחיל, sic in absol. 1. 3. & sic su. 5. ℣. 5. דבר per Mun. 1. 2. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 6. כן פרעה ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. Peschta etiam hab. sed præced. Ithib. 22. 23. præter Mas. impr. ad Leu. 5, 2. מלך per Mun. 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. sic su. 5.

תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני הקטנים ותבטח
י לך על־מצרים לרכב ולפרשים: ועתה המבלעדי יהוה
עליתי על־הארץ הזאת להשחיתה יהוה אמר אלי
11 עלה אל־הארץ הזאת והשחיתה: ויאמר אליקים
ושבנא ויואח אל־רבשקה דבר־נא אל־עבדיך ארמית
כי שמעים אנחנו ואל־תדבר אלינו יהודית באזני העם
12 אשר על־החומה: ויאמר רבשקה האל אדניך ואליך
שלחני אדני לדבר את־הדברים האלה הלא על־
האנשים הישבים על־החמה לאכל את־חריהם צואתם קרי
13 ולשתות את־שיניהם עמכם: ויעמד רבשקה ויקרא מימי
בקול־גדול יהודית ויאמר שמעו את־דברי המלך הגדול רגליהם קרי
14 מלך אשור: כה אמר המלך אל־ישא לכם חזקיהו כי
טו לא־יוכל להציל אתכם: ואל־יבטח אתכם חזקיהו אל־
יהוה לאמר הצל יצילנו יהוה לא תנתן העיר הזאת
16 ביד מלך אשור: אל־תשמעו אל־חזקיהו
כי כה אמר המלך אשור עשו אתי ברכה וצאו אלי
17 ואכלו איש־גפנו ואיש תאנתו ושתו איש מי־בורו: עד־
באי ולקחתי אתכם אל־ארץ כארצכם ארץ דגן
18 ותירוש ארץ לחם וכרמים: פן־יסית אתכם חזקיהו
לאמר יהוה יצילנו ההצילו אלהי הגוים איש את־ארצו
19 מיד מלך אשור: איה אלהי חמת וארפד איה אלהי
כ ספרוים וכי־הצילו את־שמרון מידי: מי בכל־אלהי
הארצות האלה אשר־הצילו את־ארצם מידי כי־יציל
21 יהוה את־ירושלם מידי: ויחרישו ולא־ענו אתו דבר
22 כי־מצות המלך היא לאמר לא תענהו: ויבא אליקים
בן־חלקיהו אשר־על־הבית ושבנא הספר ויואח בן־
אסף המזכיר אל־חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את
לז דברי רבשקה: ויהי כשמע המלך חזקיהו CAP. XXXVII.
2 ויקרע את־בגדיו ויתכס בשק ויבא בית יהוה: וישלח כולם קמץ
את־אליקים אשר־על־הבית ואת שבנא הספר ואת
זקני הכהנים מתכסים בשקים אל־ישעיהו בן־אמוץ

הנביא Aaa5 מזה

v. 9. h) Ion. *Quomodo ergo cogitas avertere?* vid. 2 Reg. 18, 24. i) 1 Reg. 20, 24. Neh. 3, 7. k) c. 30, 1. v. 10. l) vid. 2 Reg. 18, 25. m) v. 1. 1 Sam. 7, 7. n) Falsissimum est. Videtur quidem respicere ad praegressas prophetias; sed & sic mentitur. Deus enim quidem per Esaiam praedixit, quod Assyrius adscensurus esset ex permissione diuina, sed adscendere eum non iussit *Schmid.* o) conf. c. 10, 5. seqq. v. 11. p) v. 3. q) vid. 2 Reg. 18, 26. r) c. 33, 19. s) v. 13. Neh. 13, 24. v. 12. t) 1 Sam. 25, 22. 2 Sam. 2, 5. u) *ut comedant tandem*, in extremas angustias redigendi, si repugnaueritis. x) vid. 2 Reg. 18, 27. y) *v. inam suam.* (z) ibid. v. 13. z) v. 11. a) *praepotens.* v. 4. v. 14. b) *ne decipiat vos, imponat vobis.* c. 37, 10. d. μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεκίας λέγων Eph. 5, 6. sic v. 18. c) cf. 2 Par. 32, 6. 7. 8. v. 15. d) vid. 2 Reg. 18, 30. e) v. 7. 10. Notetur nomen tetragrammaton etiam gentibus innotuisse & pronunciatum esse, *Dorsch.* ad v. 10. Conf. Ex. 5, 2. Ios. 2, 9. seqq. f) v. 7. 18. c. 37, 10. v. 16. g) 2 Reg. 18, 31. Ion. *ne accepsetis ab Hiskia.* h) Ion. *pacem.* vid. 2 Reg. 18, 31. i) 1 Reg. 5, 5. k) Zach. 3, 10. l) 2 Reg. 18, 31. v. 17. m) aeque fertilem, & omnibus bonis abundantem. vid. 2 Reg. 18, 32. v. 18. n) vid. 2 Reg. 18, 32. o) v. 7. 10. 15. p) quisque. v. 16. c. 31, 7. c. 52. 11. q) cf. c. 10, 9. 10. v. 19. r) c. 10, 9. c. 37, 13. s) c. 37, 13. 2 Reg. 17, 31. t) Schmidius: *imo num?* vid. 2 Reg. 18, 34. v. 20. u) vid. 2 Reg. 18, 35. v. 21. x) c. 41, 1. c. 42, 14. 2 Reg. 18, 36. v. 22. y) v. 3. 11. z) v. 3. 2 Par. 34, 8. a) confer c. 33, 7. & vid. 2 Reg. 18, 37.

CAP. XXXVII. v. 1. b) c. 36, 22. Ios. 7, 6. c) v. 2. c. 3, 24. 2 Sam. 3, 31. 2 Reg. 19, 1. d) v. 14. c. 56, 7. 1 Reg. 8, 37.

v. 2. e) c. 36, 3. 11. 22. f) v. 1. c. 20. 2. 1 Par. 21, 16. g) c. 1, 1.

CAP.

v. 9. תשיב per *Sakephk.* 3. v. 11. *Spatium praemittunt* 1. 3. 6. 9. 10 19. 20. 21. 23. v. 12. Pro *Kthib* שיניהם habent 5. 6. 9. 10. 12 14. 20. 21. 22. v. 13. שמעו per *Sakephgad.* 2. v. 15. ולא cum praef. *Vau* se. 2. & *Eu.* 5. contra *Mas. Erff.* v. 22. הסופר *plene* 2. sic se. 1. sec. *Mas.* L. 2.

3 הנביא׃ ויאמרו אליו כה אמר חזקיהו יום־צרה
ותוכחה ונאצה היום הזה כי־באו בנים עד־משבר
4 וכח אין ללדה׃ אולי ישמע יהוה אלהיך את ׀ דברי
רבשקה אשר שלחו מלך־אשור ׀ אדניו לחרף
אלהים חי והוכיח בדברים אשר שמע יהוה אלהיך
ונשאת תפלה בעד השארית הנמצאה׃ ויבאו עבדי ה
6 המלך חזקיהו אל־ישעיהו׃ ויאמר אליהם ישעיהו כה
תאמרון אל־אדניכם כה ׀ אמר יהוה אל־תירא מפני
הדברים אשר שמעת אשר גדפו נערי מלך־אשור
7 אותי׃ הנני נותן בו רוח ושמע שמועה ושב אל־ארצו
8 והפלתיו בחרב בארצו׃ וישב רבשקה וימצא את־
מלך אשור נלחם על־לבנה כי שמע כי נסע מלכיש׃
9 וישמע על־תרהקה מלך־כוש לאמר יצא להלחם
אתך וישמע וישלח מלאכים אל־חזקיהו לאמר׃ כה י
תאמרון אל־חזקיהו מלך־יהודה לאמר אל־ישאך
אלהיך אשר אתה בוטח בו לאמר לא תנתן ירושלם
11 ביד מלך אשור׃ הנה ׀ אתה שמעת אשר עשו מלכי
12 אשור לכל־הארצות להחרימם ואתה תנצל׃ ההצילו
אותם אלהי הגוים אשר השחיתו אבותי את־גוזן
13 ואת־חרן ורצף ובני־עדן אשר בתלשר׃ איה מלך־
חמת ומלך ארפד ומלך לעיר ספרוים הנע ועוה׃
14 ויקח חזקיהו את־הספרים מיד המלאכים ויקראהו
ויעל בית יהוה ויפרשהו חזקיהו לפני יהוה׃ ויתפלל טו
16 חזקיהו אל־יהוה לאמר׃ יהוה צבאות אלהי ישראל
ישב הכרבים אתה־הוא האלהים לבדך לכל
ממלכות הארץ אתה עשית את־השמים ואת־הארץ׃
17 הטה יהוה ׀ אזנך ושמע פקח יהוה עינך וראה ושמע
את כל־דברי סנחריב אשר שלח לחרף אלהים חי׃
18 אמנם יהוה החריבו מלכי אשור את־כל־הארצות
19 ואת־ארצם׃ ונתן את־אלהיהם באש כי לא אלהים
המה

℣. 11. *t*) *ad internecionem delendo eos.* Deut. 7, 2. *u*) *tunc ergo eripieris?* c. 38, 6. Ion. *& tu putas te ereptum iri.*

℣. 12. *x*) *quas perdiderunt* & deuastarunt. Ier. 49, 9. *y*) *Patres & maiores mei:* Salmanefer 2 Reg. 17, 3. Tiglath Pelezer c. 16, 7. Phul c. 15, 19. *z*) Ptolomæo *Gauzania*, a fluuio sic dicta. vid. 2 Reg. 17, 6. c. 18, 11. c. 19, 12. *a*) Gen. 11, 31. c. 12, 4. Act. 7, 2. *b*) 2 Reg. 19, 12. *c*) vid. ibid. & cf. Gen. 2, 8. 10. Ez. 27, 23. *d*) in Mesopotamia. 2 Reg. 19, 12.

℣. 13. *e*) c. 11, 11. *f*) c. 10, 9. c. 36, 19. *g*) *& Rex, qui erat vrbi Sepharuaim.* c. 36, 19. *h*) vid. 2 Reg. 18, 34. c. 19, 13. Ion. *nonne migrare fecerunt & deportarunt eos?*

℣. 14. *i*) *litteras* vnas vel plures. c. 39, 1. 2 Reg. 19, 14. Forte Sancherib misit plures nuncios, non simul (qua ratione vnæ suffecissent litteræ) sed vnum post alterum, ad magis terrendum Hiskiam; aut ספרים etiam pluraliter vnas notat litteras. *S.* *k*) *& legit illas.* 2 Reg. 19, 14. Ion. *vnam de illis* epistolis.

קמץ בזק

℣. 16. *l*) c. 1, 24. *m*) vid. 2 Reg. 19, 15. *n*) Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. Ion. *cuius Schechina habitat super Cherubim.* *o*) c. 42, 10 *p*) 2 Reg. 19, 15.

℣. 17. *q*) 2 Reg. 19, 16. Ps. 31, 3. Ps. 71, 2. Dan. 9, 18. *r*) c. 35, 5. *s*) cf. 1 Reg. 8, 29. *t*) v. 4. 23.

℣. 18. *u*) *Vtique sic est!* vid. 2 Reg. 19, 17. *o.* ἐπ' ἀληθείας Act. 4, 27. *x*) *deuastarunt.* cf. v. 25. c. 42, 15. c. 49, 17. Ez. 19, 7. *y*) meton. *populos terrarum.* coll. 2 Reg 19, 17.

℣. 19. *z*) *Et quidem dando* sc. *dederunt* s. coniecerunt. vid. 2 Reg. 19, 18. & conf. not. Leu. 6, 7. 2 Reg. 3, 16. *a*) conf. c. 10, 11 Deut. 7, 5. 25 c. 12, 3.

h) c. 38, 1. c. 39, 3. Num. 12, 6. 1 Sam. 9, 9.

℣. 3. *i*) c. 32, 2. *k*) Hos. 5, 9. *l*) S. *& contumelia.* (5) Ez. 35, 12. *m*) *ad os matricis.* (2) 2 Reg. 19, 3. cf. Hos. 13, 13. Ion. *quia circumdedit nos angustia, sicut mulierem, quæ sedet in sella parturientium, nec tamen vires habet ad pariendum.* Breuiter, inquit *S.* hoc vult: Similes nos sumus infantibus, qui venerunt ad os matricis, sed cum vires non adsint ad pariendum, in summis doloribus exspirare coguntur, nisi diuinum subueniat auxilium.

℣. 4. *n*) Ios. 14, 12. Thren. 3, 29. vid. 2 Reg. 19, 4. *o*) *quem misit.* conf. v. 17. *p*) 2 Sam. 11, 9. *q*) v. 17. 23. 1 Sam. 17, 10. *r*) *Deum viuum.* Ion. *populum Dei viui.* sic v. 17. 23. Conf. eundem ad v. 6. *s*) Gen. 31, 42. vid. 2 Reg. 19, 4. *t*) ibid. *u*) *pro.* c. 8, 19. 1 Sam. 7, 9. Gen. 20, 7. *x*) *reliquiis.* v. 32. c. 46, 3.

℣. 5. *y*) vid. v. 2.

℣. 6. *z*) 2 Sam. 2, 5. *a*) c. 10, 24 c. 41, 10. *b*) *quibus blasphemarunt.* (7) v. 23. 2 Reg. 19, 6. *c*) Ion. *contume.* vide eundem ad v. 4.

℣. 7. *d*) vid. 2 Reg. 19, 7. *e*) cf. c. 17, 14. c. 33, 3. 2 Reg. 19, 7. *Famam* alii de Tirhaka explicant, *S.* vero de rumore per castra matutino, cum noctu tanta strages ab Angelo Domini facta esset: qua nunciata fuerit. *f*) vid. v. 37. *g*) Ier. 19, 7. Deus facere dicitur, quod permittit, & iusto iudicio suo extrinsecus ordinat & dirigit. *Dorsch.* Conf. not. 2 Sam. 12, 11. c. 16, 10. *h*) vid. v. 38.

℣. 8. *i*) Ios. 10, 29. *k*) 2 Reg. 19, 8. *l.* c. 36, 2. Ios. 10, 2.

℣. 9. *m*) *cum vero audiret etiam de Tirhaka.* 2 Reg. 19, 9. *n*) *cum hoc inquam audiret, iterum misit.* *o*) *nuncios* s. *legatos* cum litteris. v. 14.

℣. 10. *p*) *ne decipiat te.* c. 36, 14. *q*) cf. c. 10, 11. *r*) *in quo confidis.* c. 36, 7. 15. 18. *s*) vid. v. 6. 7. 35.

℣. 11.

CAP. XXXVII, ℣. 3. יום per *Mun.* 2. 3. 5. 6. 9 16. 20. 22. כי per *Mun.* 7. 8 12. 19. sic se. 5. ℣. 6. אין per *Makk* 17. 18. & *Bir.* ℣. 9. על pro eo habent אל *Orientales.* ℣. 12. השחיתו defect. posuit *Mas* impr. ad 2 Sam. 11, 1. sed sine codicum suffragio. ℣. 16. אתה per *Kadma* 1. 2. 3. sic se. 5. ℣. 17. יהוה sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 7. 10. 22. contra *Iud. Bas.* f. 60. c. 6. ושמע per *Chatephpatach* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20.

כ המה כי אם־מעשה ידי־אדם עץ ואבן ויאבדום׃ ועתה
יהוה אלהינו הושיענו מידו וידעו כל־ממלכות הארץ
21 כי־אתה יהוה לבדך׃ וישלח ישעיהו בן־אמוץ אל־
חזקיהו לאמר כה־אמר יהוה אלהי ישראל אשר
22 התפללת אלי אל־סנחריב מלך אשור׃ זה הדבר
אשר־דבר יהוה עליו בזה לך לעגה לך בתולת בת־
23 ציון אחריך ראש הניעה בת ירושלם׃ את־מי חרפת
וגדפת ועל־מי הרימותה קול ותשא מרום עיניך אל־
24 קדוש ישראל׃ ביד עבדיך חרפת ׀ אדני ותאמר ברב
רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרת
קומת ארזיו מבחר ברושיו ואבוא מרום קצו יער
כה כרמלו׃ אני קרתי ושתיתי מים ואחרב בכף־פעמי
26 כל יארי מצור׃ הלוא־שמעת למרחוק אותה עשיתי
מימי קדם ויצרתיה עתה הבאתיה ותהי להשאות גלים
27 נצים ערים בצרות׃ וישביהן קצרי־יד חתו ובשו היו
עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדמה לפני קמה׃
28
29 ושבתך וצאתך ובואך ידעתי ואת התרגזך אלי׃ יען
התרגזך אלי ושאננך עלה באזני ושמתי חחי באפך
ל ומתגי בשפתיך והשבתיך בדרך אשר־באת בה׃ וזה־
לך האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית שחיס
ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכול ואכלו קרי
31 פריים׃ ויספה פליטת בית־יהודה הנשארה שרש
32 למטה ועשה פרי למעלה׃ כי מירושלם תצא שארית
ופליטה מהר ציון קנאת יהוה צבאות תעשה־
33 זאת׃ לכן כה־אמר יהוה
אל

b) *sed.* c. 33, 21. c. 59, 2. c) c. 1, 8. c. 17, 8. d) *vnde & perdiderunt eos.* Num. 33, 52. 2 Reg. 21, 3.

℣. 20. e) 2 Reg. 19, 19. f) Neh. 9, 6.

℣. 21. g) S. *Mox misit.* h) S. *Quod attinet ad id, quod precatus es.*

℣. 22. i) *Spreuit te* Assyriam. vid. 2 Reg. 19, 21. k) *sannas tibi fecit.* Ps. 22, 8. ὁ. ἐμυκτήρισέ σε. Luc. 16, 14. Gal. 6, 7. l) Thr. 2, 13. confer supra c. 23, 12. Præcipuæ & elegantes vrbes dicuntur *Virgines*, ob pulchritudinem suam & ornatum. *Schmid.* Ion. *regnum Ecclesiæ Sioniticæ.* m) *post te turpiter* fugientem. v. 37. n) Iob. 16, 4. *Præterita* prophetica *pro certo futuru*, vt supra c. 5, 13. c. 9, 1. 13. c. 10, 28. c. 16, 4. o) Ion. *populus Hierosolymitanus.*

℣. 23. p) Tig. *Cui vero tu opprobrasti?* v. 4. 24. 1 Sam. 17, 10. q) *& maledixisti.* v. 6. Num. 15, 30. Ez. 20, 27. r) c. 13, 2. c. 40, 9. s) Ps. 75, 6. t) c. 1, 4. c. 41, 14. & reum te fecisti læsæ diuinæ maiestatis.

℣. 24. u) *Per seruos tuos.* c. 20, 2. Ex. 9, 35. x) Ex. 14, 7. y) *in altitudinem montium.* Obad. v. 3. z) *in latera.* cf. Iud. 19, 1. a) *Libani*, tanquam præcipui montis. conf. not. Deut. 3, 8. 9. Ceterum per *montes & Libanum* intelliguntur *regna potentia* ab Assyrio debellata, de quibus v. 11. 12. 13. b) *& excindam ibi altitudinem s. proceritatem cedrorum*, i. e. *altissimas cedros eius.* cf. c. 10, 33. c) *electionem abietum*, i. e. lectissimas abietes eius. c. 14, 8. c. 22, 7. d) *immo veniam ad summitatem extremi eius, immo ad summitatem extremitatis eius.* Hoc, inquit S. in futuro verto: *& intrabo altitudinem extremitatis eius, siluam Carmeli eius*, vt respondeat alteri parti gloriationis Regis Assyrii. Nam de duobus gloriatur est: 1) quod multa regna euertisset, & 2) quod nunc etiam Ierusalem euersurus esset; ipsum enim regnum Iuda & Ierusalem hic notari existimo. *S.* sic *Cocc.* Lex. p. 324. Hierosolymam & Templum intelligit, sic etiam *Ion.* e) *Carmeli s. arui eius*, aruo contiguam siluam. c. 16, 10. c. 35, 2.

℣. 25. f) S. *Ego fodi.* (3) 2 Reg. 19, 24. Ier. 6, 7. g) *& exsiccabo.* cf. v. 18. c. 50, 2. h) c. 26, 6. i) *fluuios Aegypti.* c. 7, 18. c. 19, 6. vid. 2 Reg. 19, 24.

℣. 26. k) *Annon audiuisti?* scil. ex propheciis Esaiæ inprimis, supra in hoc libro præmissis, vbi contra gentes & ipsam Iudæam prophetauit ea, quæ ab Assyrio perpetrata sunt. En Scriptura etiam gentilibus data est! & arguitur Assyrius tyrannus, quod prophetias non didicerit. *S.* l) 2 Reg. 19, 25. m) *quod ego id fecerim.* c. 22, 11. n) c. 23, 7. vid. 2 Reg. 19, 25. o) *vt sis, vel vt ita fiat & succedat tibi.* ibid. p) *ad vastandum.* c. 6, 11. q) *in aceruos.* c. 25, 2. r) *vastos.* 2 Reg. 19, 25. Ier. 4, 7. s) *vrbes munitas.* c. 36, 1.

℣. 27. t) vid. 2 Reg. 19, 26. u) c. 20, 5. x) Ps. 103, 15. 16. y) Num. 22, 4. Ps. 37, 2. z) Ps. 129, 6. a) & vt nudum *aruum*, vel *ager.* (6) c. 16, 8. Hab. 3, 17. al. & vt *aruum adustum*, coll. 2 Reg. 19, 26. b) *ante segetem*, antequam seges existit. c. 17, 5.

℣. 28. c) Ion. *Et sedere tuum in consilio, & exire tuum foras ad auspicandum bellum, & aduentus tuus in terram Israel manifesta sunt coram me.* d) *& furor tuus.* v. 29. 2 Reg. 19, 27.

℣. 29. e) Ier. 5, 14. f) 2 Reg. 19, 28. Inf Piel. cf. Iob. 3, 18. Ier. 30, 10. Prou. 1, 33. g) *hamum vel vncinum meum.* (7) Ez. 29, 4. vid. not. 2 Reg. 19, 28. h) cf. c. 30, 28. Ps. 32, 9. i) vid. v. 34. 37.

℣. 30. k) *Hoc vero.* c. 38, 7. l) *tibi* Hiskiæ, aliisque, qui famem metuunt, vastatis agris. m) *signum s. obsignaculum*; signum confirmatiuum. cf. c. 7, 14. c. 38, 7. n) *comedendo* sc. comedetis hoc anno. cf c. 38, 5. & not. Leu 6, 7. o) *sponte nascens.* (5) Leu 25, 5. p) *inde renatum s. vltro crescens.* (1) cf. 2 Reg. 19, 29. Annum illum fuisse *Sabbaticum*, in quo agri non erant conserendi, *Scaliger* libr. 5. de Emend. temp. p. m. 217. probare satagit. Verum recte notat *Salianus* ad A. M. 3321. n. 60. Sabbaticum illum annum non fuisse. Quod enim ager non fuerit consitus, nec plantatæ vineæ, non factum esse propter annum Sabbaticum, sed Sancheribi exercitum omnia vastantem, & obstantem, ne sementis posset fieri. Ita quidem censet B. *Dorsch.* Attn. probabilior omnino est *Scaligeri* sententia, quam etiā habet *Lightf.* in Chron. V. T. p. 109. eamq; probant Tabulæ *VVasmuthi* Chronol.

℣. 31. q) c. 4, 2. c. 10, 20. r) Hos. 14, 6. Prou. 12, 3. 12. cf. supr. c. 27, 6. Ion. *sicut arbor, quæ emittit radices suas deorsum & attollit ramos suos sursum.*

℣. 32. s) c. 2, 3. t) *reliquiæ.* v. 4. c. 46, 3. Ion. add. *iustorum.* u) c. 4, 2. Ioel 3, 5. Obad. v. 17. x) confer c. 9, 6.

℣. 20. הושיענו נא ita נא addunt 1. 3. & sic su. 2. ℣. 21. *Spat.* præmitt. 5--10. 19--23. ℣. 23. הרימות sine *He par.* 1. 3. 10. 14. sic fu. 2. 5. קול sine *Dag.* 3. 5. 7. 9. 10. 14. 20. 21. 22. ℣. 24. חרפת sine *Rhk* 1. 2. 3. 10. 14. 20--23. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 6. ℣. 25. ואחרב per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 22. ℣. 26. הלוא per *Kadma* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 29. והשיבתיך sic *plene* 1. 2. 3. 5. 22. 23. sec. *Mas. impr.* ad Gen. 28, 14. Alii *def.* ℣. 30. האות per *Rhbia* 1. 2. 5. 9. 10. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & Ber. שחים per *Mem* fin. loco ס 1. 6. 9. 10. 12. 20 sic fu. 5 contra *Mas. Erff.* & *impr.* h. l. 2. 2 Reg. 19, 29. ℣. 31. Pro בית hab. בת 1. 2. ℣. 32. צבאות solas vocal. in text hab. 5. cū not. יהוה לא כתיב sec *Mas.* 1. 2. *Erff.* h. l. & *impr.* initialem Deut. Verū nostri codd. pro h l. substit. parall. 2 Reg. 19, 31. idq; s. c. *M. I.*

אל־מלך אשור לא יבוא אל־העיר הזאת
ולא־יורה שם חץ ולא־יקדמנה מגן ולא־ישפך עליה
34 סללה׃ בדרך אשר־בא בה ישוב ואל־העיר הזאת
לא יבוא נאם־יהוה׃ וגנותי על־העיר הזאת להושיעה
36 למעני ולמען דוד עבדי׃ ויצא ׀ מלאך יהוה
ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף
37 וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים׃ ויסע וילך
38 וישב סנחריב מלך־אשור וישב בנינוה׃ ויהי הוא
משתחוה בית ׀ נסרך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו
הכהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט וימלך אסר־
חדן בנו תחתיו׃

CAP. XXXIIX.

בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן־ לח
אמוץ הנביא ויאמר אליו כה־אמר יהוה צו לביתך כי
2 מת אתה ולא תחיה׃ ויסב חזקיהו פניו אל־הקיר
3 ויתפלל אל־יהוה׃ ויאמר אנה יהוה זכר־נא את אשר
התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך
4 עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול׃ ויהי
דבר־יהוה אל־ישעיהו לאמר׃ הלוך ואמרת אל־ ה
חזקיהו כה־אמר יהוה אלהי דוד אביך שמעתי את־
תפלתך ראיתי את־דמעתך הנני יוסף על־ימיך חמש
6 עשרה שנה׃ ומכף מלך־אשור אצילך ואת העיר
7 הזאת וגנותי על־העיר הזאת׃ וזה־לך האות מאת
יהוה אשר יעשה יהוה את־הדבר הזה אשר דבר׃
8 הנני משיב את־צל המעלות אשר ירדה
במעלות

℣. 33. y) 1 Sam. 20, 36. 2 Reg. 13, 17. c. 39, 32. z) 2 Sam. 22, 9. Pf. 95, 2. a) *aggerem, vallum*, 2 Sam. 20, 15. Ier. 6, 6. Ez. 4, 2. ό. χάρακα. Luc. 19, 43. confer fupra c. 29, 3.

℣. 34. b) v. 29. c) vid. v. 37. 2 Par. 32, 21. d) c. 1, 24.

℣. 35. e) c. 31, 5. c. 38, 6. f) c. 43, 25. Ion. *propter Verbum meum.* g) cf. c. 38, 5. & 1 Reg. 11, 13. 32. 2 Reg. 20, 6.

℣. 36. h) *Exiuit itaque* 2 Reg. 19, 35. cf. Ex. 11, 4. Iud. 4, 14. 2 Sam. 5, 24. Hab. 3, 13. item Sap. 18, 10. feqq. & 2 Sam. 11, 1. i) Pf. 34, 8. Pf. 35, 5. 6. Pf. 103, 20. 2 Par. 32, 21. Lux Iiraelis Ef. 10, 33. k) pefte fec. Ioseph. A. I. libr. 10. vid. not. 2 Reg. 19, 35. & cf. fupra c. 31, 8. Ex. 9, 15. c. 12, 12. 29. Num. 14, 12. 1 Sam. 6, 19. 2 Sam. 24, 17. l) cf. c. 10, 12. c. 14, 25. c. 33, 11. & not. ad c. 36, 1. item 2 Theff. 2, 8. m) cf. Ex. 12, 30.

℣. 37. n) *Quare profectus eft*, v. 8. & fine mora abiit. o) v. 34. ignominiofe. 2 Par. 32, 21. p) 2 Reg. 19, 36. Ion. 1, 2.

℣. 38. q) 2 Reg. 19, 37. cf. Nah. 1, 14. r) *trucidarunt eum*, vt Rabbini tradunt, quod ipfos tanquam piacula fe immolaturum dixiffet. Vid. R. Salomo et Abarbanel h. l. it. Kimchi ad 2 Reg. 19, 37. &c. s) Gen. 8, 4. Ier. 51, 27. ό. εἰς Ἀρμενίαν. t) 1 Reg. 19, 37. Efr. 4, 2. *Osnappar* dictus Efr. 4, 10.

*CAP. XXXVIII. ℣. 1. u) Nempe anno 14. regni Hiskiæ c. 36, 1. & ftatim poft liberatam vrbem 2 Par. 32, 24. Aliis eo ipfo tempore, quo exercitus Affyrius circumuallauit Hierofolymam, vid. *Lightf.* Chron. p. 109. imo vt quidam coniiciunt, triduo ante ftragem Affyriorum. vid. not. ad v. 6. & 2 Reg. 20, 1. x) morbo peftilentiali, & vlcere maligno v. 21. al. angina. Tentatio fuit, vt Gen. 22, 1. feqq. Ioh. 6, 6. & morbus ad gloriam Dei Ioh. 11, 4. y) Gen. 47, 29. non quod mortuus fuerit, fed moriturus fuiffet, nifi Deus fua ope interueniffet. ό. ἕως θανάτου. cf. Apoc. 13, 3. z) c. 37, 2. c. 39, 3. a) 2 Sam. 17, 23. etiam de regno & fucceffore, quia filium Hiskias nondum habebat. b) conf. Gen. 42, 2. Num. 14, 38. Ion. add. *ex morbo tuo.* Id eft lethalis eft morbus, quo generis, neque vim illius fuperabis, nifi virtute Dei Omnipotentis vita tua mirabiliter feruetur. *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 13. coll. Ion. 3, 4.

℣. 2. c) vid. 2 Reg. 20, 2. d) ex triftitia, & deuotionis cauffa. al. conferunt 1 Reg. 8, 48. Sic Ion. *ad parietem domus Sanctuarii.* e) Sponfore nixus. v. 14. cf. 2 Par. 25, 12. Sir. 38, 9. Iac. 5, 15.

℣. 3. f) Et dixit cum fiducia fidei. Iac. 2, 6. 1 Ioh. 3, 21. g) Pf. 116, 15. h) Pf. 132, 1. Neh. 5, 19. q. d. *& ita recordare*, vt fanes me. S. i) *quod*, 1 Sam. 2, 22. k) cf. Gen. 17, 1. l) 1 Reg. 2, 4. Ioh. 4, 24. 1 Ioh. 3, 18. m) 1 Par. 28, 9. 2 Par. 31, 20. 21. ό. ἐν καρδίᾳ ἀληθινῇ. Hebr. 10, 22. n) vid. 2 Reg. 18, 3. Vitæ anteactæ bona confcientia commemoratur non vt meritum, fed vt fineeritatis & veræ fidei documentum, & vt gratiæ diuinæ inhabitantis teftimonium. vid. Pf. 32, 2. Iob. 27, 6. Rom. 8, 15. 16. 1 Ioh. 3, 21. & infra v. 14. o) plura etiam animo precatus. vid. v. 9. feqq. cf. 2 Sam. 13, 36. ℣. 4. p) vid. 2 Reg. 20, 4. ℣. 5. q) 2 Sam. 24, 12. cf. fupra c. 37, 30. r) quocum fœdus gratiæ de Chrifto Deus conftituerat 2 Sam. 7, 12. feqq. cf. fupra c. 37, 35. 1 Reg. 8, 25. 26. s) c. 65, 24. Pf. 10, 17. t) Pf. 10, 14. u) cf. Pf. 39, 13. Pf. 56, 9. x) c. 29, 14. Nulla eft mutatio in voluntate Dei, fed *feries* diuinarum *volitionum*, quarum vna alteram non mutat, fed fupplet in vna eademque voluntate diuina. &c. *Dorfch.* ℣. 6. y) vt nuper c. 37, 11. 12. 36. ό. ῥύσομαί σε. 2 Cor. 1, 10. i. e. faciam, vt in pofterum per integros quindecim annos, quos vitæ tuæ addidi, te non affligat, aut bello petat, quod & factum eft. Nam nec Sanherib, nec Rex alius Affyrius contra Hiskiam amplius adfcendit. S. At *Lightfoot.* Chron. p. 109. Dominus, inquit, decumbenti non tantum pollicetur reftitutionem e morbo; fed liberationem etiam ipfius & ciuitatis e manu Regis Affyriæ: vnde liquet ipfi & Hierofolymæ ab illo rege tunc temporis periculum fuiffe. Et hæc forte Ezechiæ cauffa fuit tam acerbæ lamentationis, vbi mortis nuntium ad illum fuit allatum, quod relicturus Hierofolymam & Iudæam fub oppresfione & periculo Affyrii Tyranni, nec videre liceret illius liberationem. Conf. not. ad v. 1. z) c. 37, 35. ℣. 7. a) c. 37, 30. b) v. 22. c. 7, 11. c) quod Hiskias in fidei fuæ confirmationem petierat a Domino. vid. v. 22. d) reuera *facturus eft.* v. 15.

℣. 8. e) *reducturus fum.* 2 Reg. 20, 11. Conftrue fecundum Grammaticam Hebræam: *Ecce (ego per Solem) retrorfum reuerti faciam vmbram graduum, 10. gradibus, quos iam fol defcendit in gradibus Achazi* f) fc. *fol*, ex fine verf.

℣. 35. למעני per *Sakephgad.* 1. 3. 5. ℣. 38. אדרמלך ita coniunctum 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 21. CAP. XXXVIII. ℣. 3. אנה *Mun.* pro *Meth.* habent 1. 2. 3. Nun fine *Dag.* 1. 8. 13. 19. 21.

במעלות אחז בשמש אחרנית עשר מעלות ותשב
השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה׃
9 מכתב לחזקיהו מלך־יהודה בחלתו ויחי
י מחליו׃ אני אמרתי בדמי ימי אלכה בשערי שאול
11 פקדתי יתר שנותי׃ אמרתי לא־אראה יה יה
בארץ החיים לא־אביט אדם עוד עם־יושבי חדל׃
12 דורי נסע ונגלה מני כאהל רעי קפדתי כארג חיי
13 מדלה יבצעני מיום עד־לילה תשלימני׃ שויתי עד־
בקר כארי כן ישבר כל־עצמותי מיום עד־לילה
14 תשלימני׃ כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה דלו
טו עיני למרום אדני עשקה־לי ערבני׃ מה־אדבר ואמר־
16 לי והוא עשה אדדה כל־שנותי על־מר נפשי׃ אדני
עליהם יחיו ולכל־בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני׃

הנה

g) *in gradibus.* al. *in horologio* Achazi. h) *per solem* s. *cum sole.* cf. ב c. 7, 24. c. 11, 15. c. 35, 2. &c. i) *retrorsum.* Gen. 9, 23. 1 Sam. 4, 18. k) *decem gradibus.* conf. not. 2 Reg. 20, 9. l) *manifesto prodigio.* vid. 2 Par. 32, 32. & conf. Ios. 10, 12. 13. m) 2 Reg. 20, 11.

℣. 9. n) Ex. 32, 16. 2 Par. 21. 12. o) *Hukiæ.* conf. ל Hab. 3, 1. Ps. 3, 1. quo scripto ille gratum Deo animum testari voluit. p) *quum ægrotasset.* v. 1. q) *& convaluisset.* v. 21. cf. c. 39, 1.

℣. 10. r) *Ego* desperans restitutionem, & præmaturam mortem metuens *dixeram.* s) *per excisionem* & abruptionem. (1) t) nunc omnino *abiturus sum.* ה emphat. conf. Deut. 33, 16. Ios. 6, 17. q. d. ego ad mortuos nunc abeo non matura ætate, sed violento morbo decedens antequam tempus est. conf. 1 Reg. 2, 2. u) conf. Ps. 9, 14. Mat. 16, 18. x) vid. Gen. 37, 35. Num. 16, 30. Hoc certum est, inquit *Schmidius* ad h. l. *Scheol* notare in genere *locum, vbi adservantur animæ defunctorum*, vbi ipsis vel bene vel male sit; hominibus non definiendum. y) *visitatus sum*, h. e. *per visitationem castigationis diuinæ orbatus sum* residuo annorum meorum. conf. Num. 16, 29.

℣. 11. z) *Dixeram.* conf. Ion. 2, 5. a) Non loquitur Hiskias *de visione* gloriæ, sed gratiæ; de qua etiam Dauid Ps. 27, 13. *Dorschehus.* Non videbo Dominum, quem huc vsque suo modo vidi, ad Arcam & templum præsentissimum. *Schmid.* ὁ. τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Luc. 3, 6. b) *Dominum* inquam. vid. c. 12, 2. Ex. 15, 2. c) *in terra viuentium.* In oppositione ad mortuos homines, vel *in terra huius vitæ* & status; coll. Iob. 10, 21. 22. vid. Ps. 27, 13. Ps. 116, 9. Ps. 142, 6. Iob. 28, 13. d) Ion. 2, 5. e) *caduci huius mundi.* (1) cf. Ps. 39, 5. 5. & Ps. 49, 2.

℣. 12. f) *Tempus vitæ meæ, ætas mea.* c. 53. 8. g) *ablatum est.* c. 33, 20. h) *abiit, deportatum, & quasi per hostem captum & abreptum est.* Niph. (1) cf. 2 Reg. 17, 6. 23. i) conf Gen. 4, 19 c. 12, 8. 2 Cor. 5, 1. k) *pastoris* Zach. 11, 17. l) *abrupi.*

הכ׳ בקמץ

(1) conf. nomen Ez. 7, 25. m) *sicut textor.* Ex. 28, 32. n) Schmidius *a stamine*; al. *a licio*, h. e. extremitatibus illis filorum, quibus stamina implicantur & liciatorio alligantur. *Neumanno* Exodi p. 328. ex hypothesi est *protrusio multa & frequens.* Confer *comam* aut tale ornamentum capitis, quod figura a liciis non multum differt, Cant. 7, 6. item *protrusionem* vel *abiectionem populi*, h. e. *abiectos* de populo. 2 Reg. 24, 14. o) Schm. *abscindet me.* Iob. 6, 9. p) Vulg. *finies*; S. *consummabis*, al. *conficies me*, o Deus! v. 13. c. 60, 20. ℣. 13. q) *Proposui* mihi. Ps. 16, 8. Ps. 119, 30. etiam tota nocte vsque ad diluculum: Al. *æquaui* Deum vel cogitationes meas. coll. c. 28, 25. r) conf. Iob. 7, 13. 14. (2.) s) *sicut leonem.* Sic Deus, siue seuerius castiget suos, siue in impios atrocius animaduertat, nobis proponitur *vt leo*, obuios discerpens & dilacerans, nec quisquam est, qui ei obsistat. *Bochartus* Hieroz. I. p. 767. Confer Hos. 5, 14. c. 11, 10. t) *sic*, inquiebam, *confringet.* 1 Reg. 13, 26. 28. Dan. 6, 25. u) Ps. 51, 10. Thren. 3, 4. x) *consummabis me*, & vitam meam finies v. 12. c. 44, 26. ℣. 14. y) *sicut hirundo*, cuius vox videtur aliquid habere querulum & luctuosum. (2) Ier. 8, 7. z) *& grus.* (2) Ier. 8, 7. quo secundum *Bochartum* nulla auis est vocalior. Vult ergo Ezechias, se graui morbo adflictum non modo instar hirundinis leni murmure gemuisse, sed & gruis instar contenta voce eiulasse. Hieroz. II. p. 68. seq. a) c. 8, 19. b) *gemebam sicut columba.* c. 59, 11. Nah. 2, 8. c) *eleuati*, *protrusi sunt.* c. 19, 6. Iob. 28, 4. d) *in excelsum* versus cælum. c. 40, 25. e) dixi *o Domine!* Ps. 5, 2. f) *Maii* Oeconom. p. 941. item Schmidius: *premit & opprimit me* peccatum. v. 17. Vulg. *vim patior*; q. d. *vis mihi fit.* Sed quia verbum hoc semper iniustam oppressionem significat, nec alibi cum ל Accusatiui construitur; *Gussetius* p. 654. id censet esse nomen *Oschek* c. 59, 13. vel *Aschak*, cum *He paragogico* aut fœminino, vt a masculino אשם *Ascham* est fœmin. *Aschmah* Leu. 5, 26. h. m. *Domine! iniustitia* aut iniquitas *mihi est*, i. e. habeo iniustitiam, & multis modis coram te *iniustitiæ reus sum.* Sicut ל nomini personæ præfixum, sequente peccati nomine, reatum notat Deut. 22, 26. & Iob. 33, 9. g) q. d. *immisce* seu *interpone te mihi* velut Mediator, vel in fidem tuam *me recipe tanquam sponsor*, fideiussor esto *& sponde pro me*, vt liber sim non tantum a reatu & æternis pœnis peccati, sed etiam a letali hoc morbo & mortis periculo. Vid. Gen. 42, 9. Ps. 119, 122. Iob. 17, 3 item Gen. 44, 32. Prou. 11, 15. c. 17, 18. Iob. 33, 22. 24. & *Rascbi* ad h. l. Hæc etiam si conferantur cum versiculo 3. huius capitis, facile adparebit, quod nullo suo merito ibi confisus fuerit Hiskias. ℣. 15. h) *Quid* ergo nunc *loquar.* Gen. 44, 16. i) *quod* dixerit mihi, se exaudiuisse preces meas v. 5. confer præfixum *Vau* c. 29, 8. k) *nam ipse* iam *præstitit* illud. confer v. 7. l) *progrediar*, q. d. *promouebo me*, (1) in domum Dei. Ps. 42, 5. Rad. Chald. דדה *incessit*, *gressus est leniter* more paruulorum, & in Pael; *duxit paruulum.* m) *omnibus annis*, quos vitæ meæ benignissime adiecit DEVS v. 5. & quibus antea me priuatum putabam v. 10. n) *propter* illam *amaritudinem*, seu tristitiam *animæ meæ*, v. 17. Iob. 7, 11. c. 10, 1. Prou. 2, 11. c. 10, 1. nunc clementissime ablatam. ℣. 16. o) *per hæc*, vel *super illis*, quæ tu dicis et facis: per verbum promissionis & potentiæ tuæ. v. 15. Gen. 27, 40 p) *viuunt* omnes homines, & *reuiuiscent* aliquando etiam mortui. Es. 26, 19. &c. q) *& quia vnicuique de illis* dictis & factis tuis r) est *vita spiritus mei.* Agnoscit nempe 1) quod omnes homines per Verbum Dei viuant, 2) quod eadem ratione et ipse vitam suam habeat, & quod (3) etiam in posterum ipsi Deus sanitatem concessurus sit. *Schmidius.* s) ideo *sanum ac validum me reddes.* Iob. 39, 4. ex vsu verbi Chald. et Syriaco. t) *& viuum conseruando me.* Ios. 9, 20.

℣. 13. כארי per *Patach* 1. 3. contra *Masoram* 3. *impressam* h. l. et Ps. 22, 17. Num. 24, 9. ℣. 14. כסוס ita legunt quoque *Orientales*, qui vero in textu scribunt כסיס. אדני Pro eo habent יהוה 2. 3. 7. 8. 11--19. 21. 23. et „ *Ben Ascher*" contra *Masoram impressam* ad Esa. 38, 16. ac ׃ *finalem* f. 3. e. item contra ׃ notam in margine 22. כצל . עשקה sine *Metheg* 12. 15. 21. et עשקה 3.

17 הנה לשלום מר־לי מר ואתה חשקת נפשי משחת בלי
18 כי השלכת אחרי גוך כל־חטאי : כי לא שאול תודך
19 מות יהללך לא־ישברו יורדי־בור אל־אמתך : חי חי
הוא יודך כמוני היום אב לבנים יודיע אל־אמתך : יהוה כ
להושיעני ונגנותי ננגן כל־ימי חיינו על־בית יהוה :
21 ויאמר ישעיהו ישאו דבלת תאנים וימרחו על־
22 השחין ויחי : ויאמר חזקיהו מה אות כי אעלה בית
יהוה :

CAP. XXXIX.

לט בעת ההיא שלח מראדך בלאדן בן־בלאדן מלך־בבל
ספרים ומנחה אל־חזקיהו וישמע כי חלה ויחזק :
2 וישמח עליהם חזקיהו ויראם את־בית נכתה את־
הכסף ואת־הזהב ואת־הבשמים ואת השמן הטוב
ואת כל־בית כליו ואת כל־אשר נמצא באוצרתיו לא־
היה דבר אשר לא־הראם חזקיהו בביתו ובכל־
3 ממשלתו : ויבא ישעיהו הנביא אל־המלך חזקיהו
ויאמר אליו מה־אמרו האנשים האלה ומאין יבאו
אליך ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו אלי מבבל :
4 ויאמר מה ראו בביתך ויאמר חזקיהו את כל־אשר
בביתי ראו לא־היה דבר אשר לא־הראיתים
באוצרתי : ויאמר ישעיהו אל־חזקיהו שמע דבר־יהוה ה
6 צבאות : הנה ימים באים ונשא כל־אשר בביתך
ואשר אצרו אבתיך עד־היום הזה בבל לא־יותר דבר
7 אמר יהוה : ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו
8 והיו סריסים בהיכל מלך בבל : ויאמר חזקיהו אל־
ישעיהו טוב דבר־יהוה אשר דברת ויאמר כי יהיה
שלום ואמת בימי :

נחמו

v. 17. u) *pro pace* cum Deo, & in conscientia, Rom. 5, 1. in corpore & in regno meo. x) *amaritudo mihi fuit*. v. 15. Ruth 1, 12. y) *amara* s. *amarissima*. Ez. 27, 31. z) *amore amplexus es, impense amasti*. Gen. 34, 8. Deut. 21, 11. a) *e fouea*. Ps. 103, 4. Iob. 33, 24. b) *destructionis vel abolitionis*. Ps. 72, 7. c) 1 Reg. 14, 9. d) cf. Ps. 32, 1. Ps. 103, 3. 2 Cor. 5, 19. 21. &c.

v. 18. e) *confitebitur* aut *gratias aget tibi*. v. 19. Ps. 6, 6. f) *nec mors* s. qui mortui sunt. Iob. 28, 22. *negatio repet*. vt supra c. 23, 4. c. 28, 27. g) *laudabit te*. Ps. 119, 175. h) *sperabunt*. Ps. 104, 27. i) *qui descendunt in foueam* sepulcri, Ps. 28, 1. k) *in veritatem* promissionum tuarum. v. 19. Ps. 30, 10. Ps. 115, 1.

v. 19. l) sed *viuus, viuus* inquam. m) *sicut ego hodie* vitæ restitutus. n) Deut. 6, 7. Ion. *patres filiis suis indicabunt virtutem tuam*. &c. o) *inculcabit*. 1 Sam. 21, 3. *ad* agnoscendum & laudandum *veritatem tuam*. v. 18.

v. 20. p) *O Domine!* v. 3. 14. *præsto sis*. Sic S. &c. Al. in Nominatiuo: *Iehouah* præsto fuit. q) *ad saluandum me*, populumque meum. Ps. 70, 2. r) *ideo pulsatilia mea pulsabimus*, & Psalmos seu Odas lyricas modulabimur ac cantabimus. Ps. 4, 1. Hab. 3, 19. s) c. 23, 16. 1 Sam. 16, 16. 17. 18. 23. t) *in domo*. c. 57, 2. u) conf. Ion. 2, 5.

v. 21. x) *Dixerat autem Iesaias* 2 Reg. 20, 7. y) *accipiant*. Gen. 27, 3. ne dubium, quin ita fecerint. S. z) *palatham*. (4) 2 Reg. 20, 7. a) *& comprimant* atque applicent, vel *imponant*. (1) cf. Leu. 21, 20. Rad. Ar. *inunxit & emolliuit* corpus suum oleo. b) 2 Reg. 20, 7. conf. Ex. 9, 9. seqq. Deut. 28, 27. 35. c) *& viuet* s. conualescet. v. 9. 2 Reg. 1, 2. c. 8, 8. 9. Conf. Sap. 16, 12. 13.

v. 22. d) *Dixerat autem Hiskias*. e) v. 7. 2 Reg. 20, 8.

CAP. XXXIX, v. 1. f) quo sc. ex morbo restitutus & ab Assyrio liberatus erat Hiskias. g) *Berodach* 2 Reg. 20, 12. cf. Ier. 52, 31. h) *Rex*, & *Principes Babelis*. 2 Par. 32, 31. qui cum antea a Babylonia sub Assyriorũ tyrannide pressa iacuisset, (quod patet, quia Rex Assyriorum ductis in captiuitatem X. tribubus, in earum terrã, præter ceteras gentes, etiam Babylonios duxit 2 Reg. 17, 24. 30.) in libertatem sese adseruerunt. *Dorsch*. i) *litteras*. c. 37, 14. k) 2 Reg. 8, 8. conf. similem casum 2 Sam. 8, 9. 10. l) *audiuerat namque* Babylonius. m) c. 38, 1. 2 Par. 32, 24. n) *& conualuisset*. cf. c. 38, 9. non sine miraculo. vid. 2 Par. 32, 24. 31.

v. 2. o) *Lætatus vero super iis est* ex adfectu carnali, & minus pie. Nam in ea lætitia elationem animi & ingratam erga Deum

פתח באתנח

mentem fuisse, docet 2 Par. 32, 25. seqq. p) officii sui & promissi, de celebrando Deo omnibus diebus vitæ suæ c. 38, 15. parum memor; & exemplo suo docens, quam sibi relictus homo miser sit 2 Par. 32, 31. cf. 1 Sam. 11, 4. c. 24, 2. &c. q) *& arroganter ac imprudenter ostendit illis*. v. 4. r) *aromatum pretiosorum*. 2 Reg. 20, 13. Gen. 37, 25. c. 43, 11. s) cf. 2 Par. 32, 27. t) *quidquam*. v. 6. Esth. 6, 3. u) 2 Reg. 20, 13. v. 3. x) vid. not. 2 Reg. 20, 14. y) c. 37, 2. c. 38, 1. z) *& vnde?* Ion. 1, 8. v. 4. a) v. 2. vid. not. 2 Reg. 20, 15. v. 5. b) c. 1, 10. 2 Reg. 20, 16. v. 6. c) *& auferetur*. c. 8, 4. d) *reposuerunt*. (5) c. 23, 18. Am. 3, 10. e) *Babelem*. 2 Reg. 20, 17. c. 25, 13. f) Ex. 29, 34. g) *quidquam*. v. 2. Deut. 2, 7. h) c. 40, 1. c. 1, 2. 20. v. 7. i) vid. 2 Reg. 19, 18. k) Ion. *principes*; LXX. ποιήσουσι σπάδοντας. Sed vid. not. Gen. 37, 36. c. 39, 1. 2 Reg. 8, 6. l) *in palatio*. Dan. 4, 1. m) cf. Dan. 1, 5. v. 8. n) *Bonum est verbum*. cf. 1 Reg. 2, 38. 42. & not. 2 Reg. 20, 19. Hanc autem Hiskiæ resignationem sui ipsius in voluntatem Dei, coniunctam fuisse non tantum cum priuata ipsius Hiskiæ pœnitentia, sed etiam publica totius populi, docet 2 Par. 32, 26. *Dorsch*. Sic S. de his verbis Hiskiæ accipimus id, quod dicitur 2 Par. 32, 26. *Hiskiam se humiliasse*. Sunt certe verba humiliantis se; vtpote in quibus 1) *agnoscit iustitiam diuinam*, quod iustus sit in comminatione sua. 2) *misericordiam Dei celebrat*; q. d. non tantum iustum, sed & benignum est: grauiora enim meritus essem. o) Intellexit sane Hiskias, de suis temporibus non esse Prophetã locutũ v. 6, 7. Et historia testatur, vltra 100 años a morte Hiskiæ ad expugnationem Ierusalem excurrisse. *Dorsch*.

---

v. 18. כי per *Mun*. 1. 5. 7. 8. 13. 19. CAP. XXXIX, v. 2. דבר per *Sakephk*. 2. 3. אשר per *Kadma* 1. 2. 12. 14. 20. 21. 22. 23. sic fe. 5. v. 3. מה per *Merca* 7. 8. 13. 19. sic fu. 5. v. 4. חזקיהו per *Sakephk*. 7. 17. 18. *Ber*. v. 7. סריסים per *Mun*. loco *Meth*. 2. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23.

CAP.

מ CAP. XL

2 נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: דברו על־לב ירושלם
וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי
לקחה מיד יהוה כפלים בכל־חטאתיה:
3 קול קורא במדבר פנו דרך יהוה ישרו
4 בערבה מסלה לאלהינו: כל־גיא ינשא וכל־הר וגבעה
ה ישפלו והיה העקב למישור והרכסים לבקעה: ונגלה
כבוד יהוה וראו כל־בשר יחדו כי פי יהוה דבר:
6 קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל־
הבשר

הפטרה ואתחנן

℣. 2. t) *Loquimini super cor*, blanda sc. suauia & iucunda, quæ cor mœstum ac solicitum libenter audit, quæ grata, accepta & exoptata sunt Hierosolymæ. cf. Gen. 34, 3. 2 Sam. 19, 8. Hos. 2, 16. u) Loquitur Propheta de *Hierosolyma spirituali* potissimum, non autem de terrena, nisi quatenus spirituale aliquod fuit domicilium. *Dorsch.* Conf. not. ad v. 1. & Eph. 2, 22. x) *& acclamate ei* verba solatii plena & Euangelica. v. 6. y) *quod expleuerit* militiam suam. cf. Gen. 29, 21. 27. 28. 1 Sam. 18, 26. vel *quod impleta & finita sit militia eius*, eodem sensu, nec contra Grammaticam, quia sequens Nomen frequentius quidem est Masculinum, vt 1 Reg. 22, 19. Ps. 68, 12. 2 Par. 18, 9. rarius tamen etiam Femininum, vt Dan. 8, 12. z) *militia* & seruilis conditio ac labores *ipsius* sub lege. conf. Num. 8, 25. Iob. 7, 1. c. 10, 17. c. 14, 14. & Gal. 4, 3. 4. 5. c. ἐπλήσθη ἡ ταπείνωσις αὐτῆς. a) *quod gratioso sacrificio Messiæ expiata sit.* conf. infra c. 56, 7. Leu. 1, 4. c. 19, 7. Sic Raschi h. l. *quod acceptata*, i. e. *expiata sit.* Non dubitamus, inquit *Schmid.* digitum h. l. intendi ad sacrificium perfectum Messiæ. Conf. Eph. 5, 2. Hebr. 9, 8. 14. &c. & not. Leu. 16, 34. c. 17, 4. &c. Ion. *quod remissa sint ipsi peccata ipsius.* Alii, vt *Glass.* p. 590. cum *Kimchio* ad h. l. *quod pœna ei pro peccatis inflicta acceptata sit*, vt sufficiens, coll. Leu. 26, 41. 43. quo sensu tamen id etiam ad Christi satisfactionem esset referendum, coll. infra c. 53, 5. 6. 11. Act. 4, 12. Rom. 4, 25. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13. 1 Tim. 2, 5. 6. 1 Ioh. 2, 2. c. 4, 10. &c. Proponuntur enim *finitio militiæ legalis* & *expiatio peccatorum* stilo prophetico, vt res præteritæ, & tamen futura adhuc tum erant beneficia. Conf. supra c. 5, 13. c. 9, 2. 13. c. 37, 22. &c. b) *nam.* Pro rationali hanc particulam accipimus h. l. vertendam per *quia*, non per *quod*: & *duplum* non de duplo pœnarum, vt volunt alii; sed cum B. Luthero de duobus beneficiis promissis, *finitione militiæ* & *remissione peccatorum* intelligimus &c. *Schmidius.* c) *accepit a* liberalissima *manu Domini.* Ion. *quia accepit calicem consolationum* (Ier. 16, 7.) *a Domino.* conf. infra c. 51, 17. d) *duplum.* c. 61, 7. Zach. 9, 12. Iob. 11, 6. 1 Tim. 5, 17. Quod per *duplum* ad ius primogenitorum Deut. 21, 17. respiciatur simul, non improbamus, inquit *Schmid.* Ita Dominus Iobo strenuo militi suo, & in patientia possidenti animam suam, post deuictas & superatas omnes tentationes omnia bona sua duplicia reddidisse legitur Iob. 42, 10. Ad hoc etiam alludit Esaias c. 61, 7. In terra sua *duplicia* possidebant, vbi sermo est de primitiuis illis Iudæis, qui primitias Spiritus acceperunt, & Ecclesiam primitiuam (de qua Hebr. 12, 23.) constituerunt. &c. ex *Salmerone Dorsch.* ad h. l. e) *in omnibus peccatis ipsius.* conf. Rom. 5, 20. Eph. 2, 5. Ioh. 4, 10. &c. Alii, vt *Ludolfus* in Comment. ad Histor. Aeth. p. 205. n. 19. ex signific. Aethiopica *in omnibus defectibus suis.* ℣. 3. f) *Vox clamans* mihi per visionem propheticam oblata est, vel vox *clamantis* Dei, vt 1 Sam. 3, 48. LXX. vt Mat. 3, 3. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4. Ioh. 1, 23. Supponimus igitur, quod *de N. T. & Iohannis Baptistæ prædicatione* hic textus loquatur: & quidem litteraliter, non allegorice & typice. q. d. adeo vera sunt ista de N. T. & Christi beneficiis prædicta, vt etiam in spiritu Dominus mihi reuelauerit ipsum Messiæ præcursorem. Is est *vox clamantis*, s. *clara voce clamans aliquis.* Nam quod ad constructionem, sensui nihil decedit. Si enim est *vox clamans*, s. si clamat, est etiam *vox clamantis.* &c. *S.* Poterit tamen posterior constructio, quam LXX. habent & N. T. sæpius repetit, iterum commode illustrari ex Aethiopica lingua. Nam Habessinis *Vox Regis* aut *Principis* vulgo dicitur *Nuncius* vel *legatus Regis.* vid. *Ludolfi* Lex. Aeth. nouum col. 190. Ita Iohannes Baptista hac phrasi diceretur *nuncius* (Mal. 3, 1. Mat. 11, 10. &c.) clamantis, & Iudæos ad pœnitentiam ac fidem *vocantis* Dei. cf. Luc. 3, 2. g) *in deserto* Iudææ. c. 35, 1. Communiter hoc cum antecedentibus coniungunt, vix tamen abnuere possum *Tremellio*, qui obseruauit hoc ad sequentia esse referendum. Vrgent hoc accentus codicis Hebræi, & vocabulorum respectus. Nam vt posterius hemistichium vult *viam rectificari in solitudine campestri*, sic prius vult *parari viam in deserto.* Interim communis versio nihil habet contra sensum Prophetæ. Nam vox hæc vtique ibi clamabat, vbi viam Domino parare iubebat. *S.* h) cf. c. 57, 14. Mal. 3, 1. i) *Iehouæ* Messiæ v. 9. Ps. 24, 7. Luc. 1, 17. i. e. μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν Mat. 3, 2. k) ac deinde etiam *rectificate*, *complanate.* c. 45, 2. 13. l) *in solitudine campestri* c. 33, 9. gentium. c. 35, 1. 6. Ps. 68, 5. m) c. 19, 23. n) Messiæ, *Deo nostro.* v. 9. 10. 28. ℣. 4. o) *Omnis vallis*, 1 Sam. 17, 3. & homo *humilis*, submittens se Christo. cf. infra c. 57, 15. p) *extollatur*, vel *extolletur.* c. 2, 2. 14. c. 30, 25. vid. Iac. 1, 9. q) *Omnis vero mons & collis.* cf. supra c. 2, 14. c. 41, 15. Ps. 97, 5. it. Luc. 18, 9. Col. 2, 18. Continuat metaphoram vers. 3. & monet omnes, vt impedimenta auferant, opiniones erroneas, iustitiam propriam & gloriationem in externis, &c. Et quia in deserto ipse erat prædicans, ideo etiam orationem suam iuxta ea, quæ in deserto sunt, informat, qs. digito montes & colles monstrans diceret: *Vos, qui estis sicut isti montes & colles*, humiliamini. &c. *S.* r) cf. c. 2, 11. Ez. 17, 24. s) fiet etiam *curuum*, quod *calcaneum* s. pedes incedentium fallit. Ps. 56, 7. (1) Ier. 17, 19. cf. infra c. 42, 16. t) *in planitiem.* Zach. 4, 7. u) *& salebrosa*, al. *sentibus intricata.* (1) cf. Ps. 31, 21. & rad. Ex. 28, 28. x) *in planitiem inter montes* s. *vallem* expeditam. c. 63, 14. ℣. 5. y) *Reuelabitur namque.* c. 53, 1. z) c. 35. 2. Ex. 16, 10. Christus Luc. 3, 6. Hebr. 1, 3. 1 Cor. 2, 8. & gloria eius diuina Ioh. 1, 14. 15. c. 2, 11. a) *S. & videbunt eam gloriam, quia*, &c. cf. c. 35, 2. c. 66, 18. Ps. 97, 6. sed alii sec. accentus: *videbunt*, & cognoscent, *quod* &c. coll. c. 52, 10. c. 62, 2. Deut. 28, 10. &c. b) i. e. *omnes homines.* v. 6. c. 66, 23. Dan. 2, 11. Ps. 145, 21. c) *vna.* c. 45, 16. non Iudæi solum, sed & gentes. cf. c. 49, 6. d) c. 1, 20. c. 58, 14. LXX. vt Luc. 3, 6. ℣. 6. e) Porro *vox* cælestis s. Dei, vt Gen. 3, 8. f) *dicens* fuit ad illam vocem clamantem v. 3. s. præcursorem Messiæ. vid. Luc. 3, 2. seqq. coll. Ioh. 1, 33. Hæc autem dicit Esaias, tq. in visione sibi oblata. *S.* g) *clama*, vel libero ore hæc *prædica*, o Præcursor! c. 58, 1. h) *& dixit* Præcursor, Ion. *respondit, quid clamabo?* Tum illa dixit, clama: *Omnis caro* &c. Conf. Præfat. nostram in hunc librum §. 9. i) *Omnis homo* in toto orbe. vid. v. 5. Ioh. 3, 6. Quamuis hæc verba de corruptione corporum potissimum loquantur, tu. insinuant etiam corruptionem mentis, quia ex hac illa oritur Rom. 5, 12. seqq. c. 6, 23. *Dorschem.*

CAP. XL, ℣. 1. p) *Consolamini.* c. 61, 2. supplet Ion. *Prophetæ*! al. (cum LXX. ad v. 2.) *Sacerdotes.* Luth. *Apostoli*! al. *quicunque hæc legitis*! Priuatim quisque se & proximum suum; publice Sacerdotes, & quibus officium publice docendi commissum. *S.* Nam etsi Babylonem in exilium ducendi erant posteri Hiskiæ cum populo Iudaico c. 39, 5. 6. non tamen perpetuo & sine solatio ibi relinqui, sed liberari certissime, & per Messiam redimi debebant ex immutabili voluntate & promisso Omnipotentis DEI. Duo sunt in hoc capite: (1) Insignis de aduentu Messiæ eiusque præcursore prophetia. v. 1--11. (2) Tentationis fidelium discussio v. 12. seqq. coll. v. 27. Nimirum cum Esaias c. 39. captiuitatem Babylonicam aliaque mala Iudæis a Babyloniis inferenda prædixisset, deinceps a capite 40. miseriam istam copiosissime consolatur; argumento præcipue sumto a felicitate temporum Messiæ, & quod hic omnino venturus, adeoque respublica, quantumcunque pressa, ante aduentum eius peritura, vt sub tribulationibus videbatur, non sit. Vis huius argumenti etiam pertinuit ad tempora post captiuitatem Babylonicam, quibus Ecclesia Iudaica subinde grauissime adflicta est. At post aduentum Messiæ Ecclesia per eandem prophetiam in cognitione Messiæ & regni eius vberrime instruitur, vt non immerito vocari possit doctrina omnium temporum. *S.* q) *populum meum*, proxime Iudaicum, coll. c. 39, 6. 7. & sic quosuis adflictos. Conf. Mich. 4, 10. r) ita per Prophetam *dicit.* s) Messias *Deus vester*, v. 3. 9. qui fœdus cum Patribus pactum seruabit, & redemptionem omnino præstabit.

℣. 2.

CAP. XL, ℣. 4. גיא per *Tsere* 22. in textu, & 6. 9. in margine contra *Masoram*.

הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה׃ יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל 7
צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן חָצִיר הָעָם׃ יָבֵשׁ חָצִיר 8
נָבֵל צִיץ וּדְבַר־אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם׃ עַל 9
הַר־גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ
מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלִָם הָרִימִי אַל־תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה
הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם׃ הִנֵּה אֲדֹנָי יְהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה 10
לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה 11
בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל׃
מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן וְכָל 12
בַּשָּׁלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת
בְּמֹאזְנָיִם׃ מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ׃ 13
אֶת־

verba Euangelistarum. Pf. 19, 5. h) vocem tuam c. 58, 1. euangelicam Rom. 1, 16. i) O euangelizatrix Ierusalem. vid. c. 2, 3. Luc. 24, 47. Ion. qui euangelizatis Hierosolyma. cf. c. 41, 27. k) extolle sc. vocem tuam. cf. c. 42, 11. l) c. 8, 12. c. 54, 14. Zeph. 3, 16. cf. Mat. 10, 19. 28. Act. 5, 13. 29. 31. m) ciuitatibus Iuda. c. 44, 26. 1 Par. 24, 5. cf. Mat. 10, 11. 23. Act. 8, 40. h. e. vniuersæ Ecclesiæ. In quocunque enim loco, in quacunque regione adnunciatur & recipitur Euangelium Christi, quod primum omnium in Hierusalem & finitimis vrbibus regni Iuda reuelatum est, ibi dicitur esse *ciuitas Iuda*, & *filialis*, vt vocant, *Ecclesia* vrbis *Hierusalem*. Brentius. n) *en Deum vestrum*, v. 3. c. 25, 9. c. 35, 4. c. 52, 6. in carne manifestatum & præsentem. Ioh. 1, 1. 14. neque enim aliter Deus videri potest. Ion. *en manifestatum est regnum Dei vestri!* cf. Mat. 3, 2. c. 4, 17. c. 10, 7. ℣. 10. o) *Ecce Dominus Deus* Messias. v. 3. 9. 11. Verba sunt Prophetæ, quibus aduentum Christi describit a fine & fructu. p) Iunius, Varenius, Dorscheus aliique: *contra fortem seu robustum diabolum veniet*, & opera eius dissoluet. 1 Ioh. 3, 8. coll. Mat. 12, 29. Luc. 11, 21. 22. Ioh. 12, 31. Pf. 110, 6. Eph. 6, 12. Col. 2, 15. Hebr. 2, 14. & Dan. 11, 30. Sed aliis præfixum ב est veritatis f. identitatis, vt Ex. 6, 3. Iob. 23, 13. & *Schmidio* adiectiuum hoc concretiue positum, naturam humanam, & diuinum robur ipsi concessum denotans, q. d. *veniet* Filius Dei *in forti homine*, (vt Θεάνθρωπος) qui potens sit ad saluandum Zionem &c. Ita clarius exponitur *aduentus* Dei *in carne*, & declaratur, quod dictum est v. 9. *ecce Deus vester*. ne oculi in cælum leuentur, sed ad carnem Messiæ. Conf. infra c. 42, 13. q) cf. c. 9, 5. c. 51, 5. c. 59, 16. Hab. 3, 4. r) *sibi ipsi*. c. 59, 16. c. 63, 5. s) *Ecce merces ipsius est cum ipso*, ad dandum cuique secundum opera sua. Apoc. 22, 12. Ita *Dorscheus*: Fructus, inquit, aduentus Christi partim *iudicialis*, est enim constitutus iudex Ioh. 5, 27. Act. 17, 31. Rom. 2, 6. Gen. 18, 25. partim *pastoralis* v. 11. Ita etiam *Varenius* Part. III. p. 42. Sed Brentius, Schmidius aliique hic meritum Christi & obedientiam eius actiuam ac passiuam intelligunt. Christus (verba sunt *Brentii* ad h. l.) non tantum dominatur potenter, sed etiam clementer: non est tantum magnus maiestate, sed etiam largus & liberalis beneficiis. Ecce enim adfert *secum suam mercedem* & pretium *operis ac laboris* sui. Nam opus s. labor Christi est passio & mors eius, qua persoluit pretium pro peccatis nostris, & qua intrauit in gloriam Patris sui. coll. Ioh. 6, 16. &c Et S. ad h. l. Pronomen *eius*, non accipimus *actiue*, vt designet mercedem, quam ipse dat; sed *passiue*, vt sit merces, quæ ipsi data est pro opere suo, & quam opere suo perfecte meruit. etc. t) c. 61, 8. Leu. 19, 13. u) *ante ipsum est*. quod per Euangelii præcones ante se portari et omnibus offerri iubet. Videtur *alludi ad magnates*, qui portari curant ante se per ministros suos, quæ magnificentiæ vel liberalitatis ipsorum sunt. S. ℣. 11. x) c. 44, 28. Pf. 23, 1. Hebr. 13, 20. y) *gregem suum*. Pf. 78, 53. Ez. 34, 12. ὁ. τὸ ποίμνιον αὐτοῦ 1 Petr. 5, 2. z) Ez. 37, 24. Ioh. 10, 11. a) Mich. 2, 12. b) *agniculos, agnos* subrumos. (3) c. 65, 25. 1 Sam. 7, 9. conf. Zach. 13, 7. 1 Cor. 3, 1. Hebr. 5, 13. 1 Petr. 2, 2. & 1 Thess. 5, 14. Es. 42, 3. c) *eosque in gremio suo portabit*. Pf. 89, 51. cf. 1 Reg. 17, 19. Thr. 2, 12. d) *lact. inter*. (5) Pf. 78, 71. vid. not. 1 Sam. 6, 7. Symbolice doctores Gal. 4, 19. 1 Thess. 2, 7. e) Ion. *placide ducet*. cf. c. 49, 10. Ex. 15, 13. Pf. 23, 2. Videtur autem textus respicere ad imaginem Iacobi pastoris Gen. 33, 13. 14. ℣. 12. f) *Quis mensus est?* c. 65, 7. Nunc in solatium tentatorum Messiam aduentantem describit Propheta ab omnipotentia, sapientia v. 13. maiestate v. 15. aliisque cum attributis, tum operibus diuinis, in regno potentiæ & gratiæ, ne Filius incarnatus videretur desiisse æqualis esse Patri secundum diuinitatem. Quanquam, quæ hic de Filio dicuntur, ad Patrem etiam absolute accommodari queant. *Dorsch.* Nam interrogatio vehementissime negat de aliis potentiam ista faciendi, vt soli Deo vindicet. S. Conf. Prou. 30, 4. g) *pugillo suo*: Gussetio *planta pedis sui*. vid. 1 Reg. 20, 10. Ez. 13, 19. h) *spithama*. (5) Ex. 28, 16. i) *aptauit*. S. *exæquauit*. Nempe significat *expendere quid ea ratione, quæ rectitudinem efficiat*. cf. v. 13. Iob. 28, 25. Pf. 75, 4. k) aut quis *mensurauit, ponderauit?* cf. c. 32, 5. al. *complexus est?* coll. 1 Reg. 7, 26. l) S. *in trientali* Pf. 80, 6. *Gussetio* p. 864. qs. *triplex mensura*: supprimendo mensuram maximam, quæ ter ponatur. m) cf. Gen. 13, 16. c. 28, 14. n) *aut appendit* 2 Sam. 14, 26. o) *in lance* vel *libra*. (2) Prou. 16, 11. cf. verbum Es. 26, 7. p) cf. Pf. 65, 7. q) *bilance*. Ier. 32, 10. Iob. 6, 2. Pf. 62, 10. ℣. 13. r) vid. v. 12. s) *Spiritum Domini* omniscium. Nulla autem est ratio, quare non tertiam personam SS. Trinitatis denotari dicamus potius, quam voluntatem, mentem atque studium; quamuis LXX. per νοῦν verterint, idque Paulus retinuerit S. Conf. supra c. 11, 2. c. 59, 19. c. 63, 14. Mich. 2, 7. 2 Sam. 23, 2. At Ion. *Quis direxit Spiritum S. in ore omnium Prophetarum? nonne Dominus?* cui fauent accentus plerorumque Codicum. Et hinc *Varenius* in Esaiam III. p. 44. seqq negat, Apostolum ad Rom. 11, 34. hunc locum exprimere voluisse, sed ita reddendum censet: *Quis direxit Spiritum* vel collectiue *Spiritus?* resp. *IEHOVA!* coll. Iob. 28, 25. & Prou. 16, 2. c. 21, 2. vbi *Iehoua spiritus & corda dirigere* dicitur. Atque id nomen Dei ad singulas interrogationes nostri textus subintelligendum esse contendit. Sed confer similem positum accentuum Ier. 51, 55. t) *aut vt vir consilii* seu consiliarius *ipsius*, Pf. 119, 24. u) *instruet eum?* v. 14. c. 47, 13. Ios. 4, 22. confer Iob. 15, 8. Ier. 23, 18. 1 Cor. 2, 16.

k) *gramen est*. Pf. 103, 15. Conf. 1 Cor. 3, 12. l) *& omnis pietas* seu *sanctitas eius* Hos. 6, 4. cf. Ier. 2, 2. Ion. 2, 9. ὁ. δόξα ἀνθρώπου i. e. dignitas, sapientia et *bona opera*, *quibus gloriatur*. sic 1 Petr. 1, 24. m) *est vt flos agri*, qui cito arescit, et decidit. cf. Pf. 101, 13. Pf. 103, 15. 1 Cor. 7, 31. Iac. 1, 10. c. 4, 14. 1 Ioh. 2, 17. Iob. 14, 2. Sir. 14, 18.

℣. 7. n) sicut namque *exarescis*. c. 15, 6. o) Pf. 90, 5. p) *et decidit* ac perit. v. 8. c. 24, 4. c. 34, 4. Pf. 1, 3. q) *flos*. c. 28, 1. 3. r) quando *spiritus* seu *ventus Domini* vehementior et calidior. c. 27, 8. c. 41, 16. cf. etiam c. 11, 4. Iob. 15, 30. s) *spirat in illud*. (3) Gen. 15, 11. Pf. 147, 18. t) *sic certe*. c. 45, 15. Ex. 2, 14. u) *gramen* aut herba exarescens est *ipse etiam populus* Iudæorum. cf. c. 9, 8. 12. 18. c. 62, 10.

℣. 8. x) *exarescit* enim, vt iam dictum est v. 7. Ez. 17, 10. y) cf. c. 5, 24. Ion. *Moritur impius, & pereunt cogitationes ipsius*. z) *sed Verbum Dei nostri* Euangelicum Ioh. 8, 5. quod nos regenerat & saluat 1 Petr. 1, 25. a) *consistit* & manet c. 8, 10. Ier. 44, 28. *in æternum*. Luc. 16, 17. c. 21, 33. Qui igitur huic verbo credunt, etiam ipsi æternum salui sunt. Ioh. 5, 24. c. 8, 52. 1 Ioh. 2, 17.

℣. 9. b) *super montem excelsum*. c. 52, 7. c. 57, 7. c) *adscende tibi*, ad publice prædicandum hoc salutare verbum Euangelii, & propalandam præsentiam & potentiam Christi. cf. Mat. 10, 27. et supra c. 13, 2. etc. d) *o euangelizatrix*, c. 41, 27. Pf. 68, 12. e) *Zion*, quæ prima fidem Christi per Apostolos aliis annunciabis. cf. c. 2, 3. Act. 2, 1. seqq. At *Ion.* Super montem excelsum adscendite vobis Prophetæ, *qui euangelium Zioni annunciatis*. f) *extolle*. c. 1, 2. g) *cum virtute*, omnibus viribus, I f. 29, 4. vt in omnem terram exeant verba

℣. 6. הַבָּשָׂר per *Man.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 7. נָבֵל sic per *Meth.* vocalis longæ sustentaculum 6. 9. & ambigue MSS. at reliqui hic & v. 8. pro *Metheg* habent *Merca*. אָכֵן חָצִיר sic 1. 5. 6. 9. 20. 21. 22. 23. ℣. 12. בַּשָּׁלִשׁ sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 15. 18. 22. 23. et sic *fe*. 2. 5. sec. *Maf.* 1. 2. *impr.* et *Erffurtensem*. alii *plene*. ℣. 13. מִי תִכֵּן אֶת־רוּחַ ita 2. et sic *fu*. 5. at מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה 3. vtrique regularius et ad sensum aptius, quam nostri. coll. νοῦν Κυρίου Rom. 11, 34. et 1 Cor. 2, 16.

14 אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ
טו דַעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ׃ הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק
16 מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל׃ וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָּעֵר
17 וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה׃ כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ
18 מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־לוֹ׃ וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־
19 דְּמוּת תַּעַרְכוּ־לוֹ׃ הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב
כ יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף׃ הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־
יִרְקַב יִבְחָר חָרָשׁ חָכָם יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט׃
21 הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם
22 הֲלוֹא הֲבִינֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ׃ הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ
וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל
23 לָשָׁבֶת׃ הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה׃
24 אַף בַּל־נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרָעוּ אַף בַּל־שֹׁרֵשׁ בָּאֶרֶץ גִּזְעָם
כה וְגַם־נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם׃ וְאֶל־מִי
26 תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ׃ שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ

Bbh מח א מִי

℣. 14. x) *Quocum deliberauis?* Pf. 73, 6. 1 Reg. 12, 6. 7. Niphal notat consultationem, consilium poscentis. *Varen.* ad h.l. ὁ. πρὸς τίνα συνεβουλεύσατο. Mat 26, 4. y) *vt intelligere fecerit eum* c. 28, 9. Dan. 8, 16. c. 10, 14. z) *& docuerit siue instituerit eum.* Deut. 11, 19. a) c. 26, 8. Pf. 27, 11. b) *intelligentiarum.* v. 28. 1 Reg. 5, 9. c) *ostenderit illi?* vid. v. 13.

℣. 15. d) *sicut gutta effluens.* (1) rad. Ar. *abiit.* e) *de situla.* (2) Num. 24, 7. f) *aut sicut tenuis res* (vid. significat. apud Arabes) vel *puluis tenuissimus.* (1) cf. verbum Ex. 30, 36. 2 Sam. 22, 43. Alibi de *aere* vel *athere* hoc nomen dicitur. vid. Pf. 89, 7. 38. g) *reputantur* v. 17. c. 5, 28. Vt superexcedentem potentiam Dei Propheta indicet, proportionem inter creata & Creatorem talem esse dicit—Eadem potentia confirmatur v. 22. 23. Conf. Phil. 3, 21. Mat. 28, 18. Ioh. 17, 2. *Dorsch.* h) *insulas.* c. 41, 1. 5. i) *sicut rem minutissimam*, vel *tenuissimum puluerem* c. 29, 5. k) *tollet.* (4) 1 Sam. 24, 12. Thr. 3, 28.

℣. 16. l) c. 29, 17. Ion. *arbores Libani.* m) *non est sufficientia*, vel ligna eius non sufficiunt. Leu. 5, 7. c. 25, 28. Deut. 15, 8. n) *ad accendendum.* c. 4, 4. Leu. 6, 5. o) Ion. *& bestia, quæ in eo sunt.* cf. Pf. 50, 10. p) *non sufficiunt ad holocaustum* & cultum DEO digne præstandum, si forte de impeditis victimis sollicitus sis. Si enim sacrificia per se consideres, nullum omnino sufficit ad peccata expianda; quia immensa Dei est maiestas & dignitas.

℣. 17. q) *sicut quod non est.* c. 41, 11. 12. Hagg. 2, 3. Pf. 39, 6. r) Schm. *minus quam nihil* & inane v. 25. c. 45, 6. Deut. 32, 36. cf. Pf. 39, 7. s) *reputantur apud eum.* v. 15. Thr. 4, 2. Dan 4, 32. Melior profecto definitio immensitatis & infinitatis DEI dari non potest, quam quæ hic habetur, quod nimirum inter res finitas & Deum infinitum nulla plane, & ne minima quidem sit proportio. *S.*

℣. 18. t) S. *Cui ergo adsimilabitis Deum?* v. 25. c. 46, 5. u) *& quodnam simulacrum aut quam imaginem* Gen. 1, 26. c. 5, 1. 3. 2 Par. 4, 3. cf. Act. 17, 29. x) *comparabitis ei*, o tentati Iudæi. cf. c. 46, 5. Pf. 40, 6. Rom. 1, 23. Non tam Babylonios aut quosuis gentiles, vel etiam Iudæos idololatras videtur alloqui Propheta, quam ipsos Iudæos tentatos, iuxta v. 27. Non quod tam crassam opinionem de Deo habuerint, sed quod ipsa tamen tentatio istud subtiliter inferat &c. Persuadebit, ni fallor, v. 28. *Schmidius.* ℣. 19. y) *Sculptile* quidem. cf. c. 30, 22. z) S. *fundit*, vel *conflat* & auro & *argento fuso exornat.* c. 29, 10. c. 44, 10. a) *artifex.* c. 44, 12. 13. b) *& conflator* c. 41, 7. c) *quasi laminat*, seu auro *in laminas diducto obducit illud.* confer Ex. 39, 3. d) *aut laminas*, al. *catenas* argenteas conflat. (1) confer 1 Reg. 6, 21. ℣. 20. e) *Destitutus autem* alia oblatione, seu *pauper.* Coh. 4, 3. At *Gusset.* p. 558. *Consuetudine peritiam adeptus.* coll. Num. 22, 30. f) vid. Ex 25, 2. 3. c. 35, 5. g) quod *non* facile *putrescat.* (1) Prou. 10, 7. confer nom. Hab. 3, 16. h) *eligit* c. 41, 24. i) ac deinde *artificem peritum* v. 19. Ex. 35, 10. 25. k) *ad concinnandum.* c. 9, 6. l) quod *non dimoueatur.* c. 41, 7. ℣. 21. m) *Annon* hæc *scitis*, o tentati Iudæi, v. 28. Cohærentia hæc est: O Iacob, fabri sculptilium faciunt ligneos & aureos deos, qui nihil sciunt, nihil faciunt: num tu quoque me tuis cogitationibus sub tentatione vis istis idolis similem facere? Absit a te! Nonne scis? nonne audis, me sedere super sphæra terræ? &c. *Schmidius.* n) c. 21, 2. o) *ab initio.* c. 41, 4. c. 48, 16. p) *intellexistis.* c. 44, 18. q) a me iacta esse *fundamenta terræ.* Prou. 8, 29. confer 2 Sam. 22, 16. Ier. 31, 37. Ion. *annon attenditis, vt timeatis ab eo, qui creauit fundamenta terræ?* ℣. 22. r) Schmidius: Ego sum, *qui habitat.* Vel: *Annon intellexistis* (v. 21.) *me sedentem* &c. Pf. 2, 4. s) *super sphara* vel *circulo* terræ. (3) Iob. 22, 14 Prou. 8, 27. confer Ef. 44, 13. Pf. 11, 4. t) & terricolæ, quantumuis terribiles vobis videantur, *sicut locustæ sunt* coram eo. (5) Num. 13, 33. u) *qui extendit.* c. 42, 5. x) *sicut tenuem pannum* seu *cortinam.* (1) y) Pf. 104, 2. z) *& expandit eos.* (1) verbum Chaldæis & Syris magis frequens. a) confer Ex. 26, 7. b) Pf. 113, 5. Ion. *tanquam tabernaculum gloriosum ad domum Schechinæ suæ.* ℣. 23. c) Ier. 20, 4. c. 51, 25. d) *principes.* (6) Pf. 2, 2. e) v. 17. conf. Pf. 146, 3. Pf. 62, 10. f) Pf. 2, 10. g) v. 17. c. 41, 29. ℣. 24. h) *Etiam.* c. 26, 8. c. 48, 13. i) *non.* c. 26, 10. 11. 14. c. 43, 17. k) *plantantur* illi iudices & Principes terræ. Niph. (1) conf. c. 5, 2. c. 37, 30. 2 Sam. 7, 10. Ier. 24, 6. Am. 9, 15. l) *nec seminantur.* Py. (1) confer Leu. 11, 37. & supra c. 14, 20. 21. m) *nec radicatur*, radices agit. Ier. 12, 2. n) *stirps* vel *truncus eorum.* (3) vid. c. 11, 1. Iob. 14, 8. o) *immo* Gen. 38, 24. *cum sufflat* in eos. (2) Ex. 15, 10. p) *tum* statim *exarescunt.* v. 7. 8. Pf. 90, 6. q) *& turbo* iræ diuinæ. c. 29, 6. c. 41, 16. r) *veluti stipulam.* c. 41, 2. s) *tollet eos.* c. 64, 5. 1 Reg. 18, 12. ℣. 25. t) *Cui ergo me adsimilabitis?* vid. v. 18. Ez. 31, 8. u) *vt par* vel *similis ei sim.* vel *& cui similis ero?* c. 46, 5. Prou. 26, 4. x) *dicit sanctissimus* Deus & Redemptor tuus. c. 1, 4. c. 6, 3. Pf. 22, 4. Pf. 99, 3. 5. 9. ℣. 26. y) *Tollite* modo. c. 51, 6. z) *in altum* versus cælum. c. 33, 5. c. 37, 23. c. 38, 14.

℣. 24 בַּקַּשׁ per *Schna* 1. 3. sic fu. 5.

uer. v. 30. c. 44, 12. Hab. 2, 13. Pf. 12..4 u) nec – עַד כָּאן הַשְׁתּ לְךָ יָד delassatur. v. 30. 31. 2 Sam. 23, 10. x) non datur peruestigatio. Pf. 145, 3. Iob. 5, 9. y) v. 31. Pf. 147, 5. cf. Hebr. 4, 13. ✠. 29. z) Ille est, qui dat fesso & defatigato. c. 50, 4.

מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא
מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר׃
27 לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי
28 מֵיְהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר׃ הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא
שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף
29 וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ׃ נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים
30 עָצְמָה יַרְבֶּה׃ וְיִעֲפוּ נְעָרִים וְיִגָעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ׃ ל
31 וְקוֹיֵ יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא
יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ׃

CAP. XLI.

מא הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים
וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט
2 נִקְרָבָה׃ מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן
לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדְּ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף
3 קַשְׁתּוֹ׃ יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא׃
4 מִי־פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן
וְאֶת

a) robur. cf. 2 Cor. 12, 9. Col. 1, 11. Phil. 4, 13. b) & defectui virium, s. cum desunt vires. v. 26. c) robur copiosum. (3) c. 47, 9. Nah. 3, 9. d) multiplicat. c. 51, 2. Pf. 71, 21. Gratia Dei ita efficax est in infirmis, ne succumbant sub afflictionibus propter confessionem veritatis & spem fidei tolerandis. cf. supra c. 35, 3. ✠. 30. e) Alias *vtique defatigantur.* v. 28. 31. f) *viri iuuenes.* Iof. 6, 23. 2 Sam. 1, 15. Ion. add. *peccatores.* g) vid. v. 28. ὁ, κοπιάσουσι. Mat. 11, 28. h) *& lectissimi iuuenes.* c. 9, 17. 1 Sam. 8, 16. Ion. add *impii.* conf. 2 Par. 36, 17. i) *omnino concidant.* cf. c. 3, 8. c. 28, 13. c. 31, 3. c. 59, 10. Hof. 14, 2. ✠. 31. k) *sed exspectantes* seu *sperantes Dominum.* c. 49, 23. Pf. 25, 3. Pf. 37, 9. Thr. 3, 25. Ion. *Qui vero expectant redemtionem Domini, congregabuntur e captiuitate sua.* l) *substituunt.* c. 41, 1. c. 9, 9. Iob. 14, 7. m) Iob. 29, 18. n) *adscendunt ala* vel *alis.* At alii: *adscendunt* seu *succrescunt penna sicut aquilarum.* (3) Ez. 17, 3. ὁ. eleganter: πτεροφυήσουσιν. o) Mich. 1, 16. Pf. 103, 5. Apoc. 12, 14. p) *currunt.* Ioel 2, 7. Hebr. 12, 1. cf. Iof. 10, 19. q) vid. v. 28. 30. r) v. 30. Ier. 2, 24. cf. Col. 4, 13. Rom. 8, 37. CAP. XLI ✠. 1. s) *Tacete igitur erga me.* c. 36, 21. c. 42, 14. Gen. 24, 21. t) *o insulæ.* v. 5. c. 40, 15. c. 49, 1. u) c. 34, 1. x) S. *innouent vires.* c. 40, 31. y) *accedant.* Ioel 4, 9. z) *in iudicium accedamus.* Num. 27, 21. Mal. 3, 5. cf. supra c. 1, 18. Nempe post solatium Iudaico populo in apparitione Messiæ datum c. 40. nunc redit Esaias ad iudicium Ecclesiæ hostium, & ad illud insulas gentiumque populos conuocat. *Duas* autem *partes* obseruat *Dorschew* in hoc capite: I. *Exhortationem Israelitarum* ad concipiendam firmissimam in Deo suo fiduciam, coll. v. 10. 13. 14. II. *Prouocationem gentium* ad audiendam præiudiciorum suorum nullitatem v. 21. At *Schmidius* I. gentilium ad Christum conuersionem v. 1. seqq. II. Ecclesiæ Iudaicæ confirmationem v. 8. seqq. & III. gloriationis gentilium & Babyloniorum aduersus Deum & Ecclesiam confutationem v. 21. sed prius simplicius esse videtur. ✠. 2. a) *Quis excitauit.* v. 25. Ier. 51, 11. scil. *Iudaicum populum,* de quo & ad quem in præcedenti capite locutus est Propheta, quem ex omnibus gentibus elegit Deus, ideoque *ex oriente suscitauit* & vocauit in Abrahamo Patriarcha, Gen. 12, 1. seqq. Sic reuera ad Abrahami exitum respicitur, qui vero nepotibus ipsius communis redditur. *S.* Ion. *Quis adduxit publice ex Oriente Abrahamum, electum iustorum!* &c. Ad Cyrum id referunt Rabbini aliique plures, & cum his *Varenius* in Esaiam III, p. 57. coll. infra c. 46, 11. Sed, vt *Dorsch.* censet, contra scopum, qui est insularum iudicium super factis prouocare, vt postmodum de futuris fieri possit persuasio. b) *in iustitia vocauit eum.* c. 42, 6. Hof. 2, 21. vel ad *iustitiam* Pf. 40, 10. Dan. 9, 24. vt veram eius rationem disceret. Gen. 15, 6. At *Cocc.* Lex. p. 788. in Nominatiuo: *iustitia* Christi *occurrebat ei* Gen. 42, 4. &c. *ad pedem eius* s. quocunque ibat. &c. atque Apostolos ex Palæstina versus occidentem egressos subintelligit. c) *ad pedem suum & ad vestigia sua premenda.* cf. 1 Sam. 25, 42. d) quis cædi *coram illo* gentes Cananæas *dedit?* vid. Deut. 1, 8. c. 7, 2. 23. c. 31, 5. Iud. 11, 9. e) *& Regibus.* vid. Iof. 12, 1. seqq. Alii ad victoriam Abrahami aduersus orientales Reges Gen. 14, 1. seqq. hoc referunt. f) *dominari faciebat* eum. Hiph. (·) cf. Piel Iud. 5, 13. g) *dabat* namque Deus, al. ita vt *redderet* Israel illos hostes. cf. c. 40, 23. Thr. 1, 13. h) *velut puluerem.* 2 Reg. 13, 7. Zeph. 1, 17. i) *gladio suo.* (vt quidam etiam Iob. 40, 19. præfixum ל subintelligunt) cf. c. 27, 1. c. 34, 5. c. 66, 16. Deut. 32, 41. 42. al. in Datiuo: *gladio* Israelis. k) c. 40, 24. l) a vehementi vento *impulsum.* c. 19, 7. Pf. 1, 4. Leu. 26, 36. m) *arcu suo.* Pf. 7, 13. ✠. 3. n) *Persequebatur* Abraham, Gen. 14, 14. & Israel Iof. 10, 19. *hostes suos* o) *actransibat* per varias gentes. Ex. 15, 16. Pf. 141, 10. ad occupandum terram promissam. p) incolumis *& in pace.* vid. Iof. 10, 21. & cf. 1 Sam. 25, 6. q) per *viam* vel per *semitam.* Iob. 16, 22. r) *sub ductu ipsius* Filii Dei. vid. Ex. 13, 21. Num. 10, 11. 33. & cf. Ex. 11, 8. Iud. 4. 10. 2 Sam. 15, 17. s) quam nec ipse nec quisquam alius antea *ingressus fuerat*: per mare sc. & Iordanem. ✠. 4. t) *Quis molitus est, & fecit illa omnia?* Mich. 2, 1. Hab. 1, 5. Pf. 58, 3. u) *vocans* etiam *generationes.* c. 46, 10. Coh. 1, 4. vt genus humanum per continuas generationes conseruetur. x) *ab initio* mundi. v. 26. c. 40, 21. Nemo certe alius id præstitit præter me. Ion. *Ego Iehoua creaui seculum ab initio, & secula seculorum mea sunt: præter me non est Deus.* y) *primus sum.* c. 44, 6.

a) *quis creauit* s. condidit *illa* omnia? v. 28. c. 45, 12. 18. Ier. 10, 11. 12. cf. Apoc. 4, 7. b) considerate inquam *educentem.* vel vt *S.* vertit: Ego sum *qui educit.* cf. c. 43, 17. c) certo *numero* suo. cf. 2 Sam. 2, 15. & Iob 38, 37. d) c. 34, 4. Pf. 147, 4. e) cf. c. 43, 1. Ex. 31, 2. Ioh. 10, 3. Rom. 4, 17. f) c. 7, 12. g) *virium.* v. 29. Gen. 49, 3. h) *fortissimus enim* est *robore.* c. 50, 2. Num. 14, 17. Iob. 9, 4. Pf. 147, 5. i) vel *vnus* seu *vnum.* c. 41, . 1 Sam. 21, 2. k) c. 34, 16. c. 59, 15. Zeph. 3, 5. *ne vnum quidem deficit,* sed omnia ad nutum Dei existunt & sistunt se. Ion. *ne vnum quidem ab ordine suo impeditur.*

✠. 27. l) *Quare ergo tu dicis Iacob.* Hic demum habetur ipsa Iudæorum tentatio, quam hactenus arguere cœpit, tanquam maiestatem diuinam maximopere lædentem. Etsi enim verba non ita crasse sonant, sed Iudæi sibi imaginati sunt, qu. Deus plane ipsos deseruisset, & consulto se subtraxisset, vt via ipsorum illi esset abscondita; tamen omnino ex hoc grauissima maiestatis diuinæ abnegatio consequitur bona consequentia. Inde autem ad finem vsque ostendit ipsis, longe alium se Deum esse, quam vt deserat, qui in ipsum sperant. Sperandum itaque & agnoscendum esse, quod mala ideo obuenerint, quia fides & spes in Deum non fuit seruatæ. *S.* m) cf. c. 41, 9. 14. c. 49, 14. c. 55, 6. 7. 8. c. 54, 4. n) Iob. 3, 23. o) *vel ignorat, vel negligit* me tot tantisque immersum calamitatibus. cf. c. 49, 4. Iob. 19, 6. c. 27, 2. c. 34, 5. 12.

✠. 28. p) vid. v. 21. q) Gen. 21, 33. conf. Ier. 10, 10. in antithesi *ad deos nouos* Deut. 32, 17. r) *qui creauit.* vid. v. 26. s) *omnes terminos terræ.* c. 41, 5. conf. Iob. 28, 24. t) *non fatigatur*

✠. 26. בָּרָא *milel* fe. 5. & sic in marg. 6. 9. ✠. 28. עוֹלָם sine *Plik* 2. 6. 9. 10. 20. sic tu. 5. contra *Ind. Baf.* fol. 60. col. 6. ✠. 31. וְקוֹי sic per *Iod* mobile, deficiente *Iod plurali* 22. & sic *Kimchi* in Comm. & M. I. at וְקוֹיֵ scribunt 1. 3. & sic" fe. 5. & nihilominus 1. 5. cum *Mas.* 2. ac *Erff.* notant וקוי כתיב וקויי קרי; cf. " plura in Præf. *Iablonsk.* §. 13). CAP. XLI, ✠. 2. כֶּעָפָר per *Tsere* anomalice 1. ac 2. sec. *Masoram* & *Erffurtensem* & sic *R. Chaiim* ad *Masoram finalem* f. 17. d.

ה ואת־אחרנים אני־הוא׃ ראו איים וייראו קצות הארץ
6 יחרדו קרבו ויאתיון׃ איש את־רעהו יעזרו ולאחיו
7 יאמר חזק׃ ויחזק חרש את־צרף מחליק פטיש את־
הולם פעם אמר לדבק טוב הוא ויחזקהו במסמרים
8 לא ימוט׃ ואתה ישראל עבדי יעקב אשר
9 בחרתיך זרע אברהם אהבי׃ אשר החזקתיך מקצות
הארץ ומאציליה קראתיך ואמר לך עבדי־אתה
י בחרתיך ולא מאסתיך׃ אל־תירא כי־עמך־אני אל־
תשתע כי־אני אלהיך אמצתיך אף־עזרתיך אף־
11 תמכתיך בימין צדקי׃ הן יבשו ויכלמו כל הנחרים
12 בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך׃ תבקשם ולא
תמצאם אנשי מצתך יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך׃
13 כי אני יהוה אלהיך מחזיק ימינך האמר לך אל־תירא
14 אני עזרתיך׃ אל־תיראי תולעת
יעקב מתי ישראל אני עזרתיך נאם־יהוה וגאלך קדוש
טו ישראל׃ הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות
תדוש Bbb 2 מח ב

x) *& cum posteris.* Iob. 18, 20. Coh. 1, 11. c. 4, 16. T. *cum postremis.* Gen. 33, 2. 2 Sam. 19, 12. 13. sec. *Gusset.* cum fidelibus & beatis, quibuscum erit, in æternum sua communione beandis, postquam euerterit idola, & morte æterna perdiderit tum improbos, tum dæmonas. p. 29. *a) ego idem sum,* & absolute æternus cf. c. 46, 10. & Hebr. 13, 8. ♅. 5. b) S. *Viderunt* itaque insulæ & timuerunt. Al. *Cum viderint,* timebunt. cf. Ps. 98, 3. c) v. 1. c. 42, 4. d) *& timebunt.* Deut. 17, 13. c. 19, 20. c. 21, 21. Hoc de terrore ac metu insularum & continentis incolis multoties incusso accipit *Dorscheus.* Vid. Ex. 15, 14. seqq. Num. 22, 3. Ios. 2, 9. c. 10, 2. &c. At *Schmidius* de timore *pœnitentiali*, ex fine huius versiculi: quod timens sibi timore plane seruili & fide non mixto, ad Deum non *adpropinquet aut veniat*; sed potius fugiat ac iudicium Dei declinet. Ad connexionem autem cum v. 6. subintelligit relatiuum: *Qui iam adiuuant vnus alterum.* &c. Cf. not. ad v. 1. & Ps. 40, 4. Ps. 52, 8. e) v. 9. c. 40, 28. f) c. 10, 29. c. 19, 16. c. 32, 11. Hos. 11, 10. 11. g) *cum accesserint.* vid. v. 1. h) *& venerint.* v. 25. Ps. 68, 32.

♅. 6. i) Gen. 11, 3. k) *inuent,* vt olim, e. c. Ios. 9, 2. c. 10, 4. 5. &c. l) cf. 1 Sam. 4, 9. 2 Sam. 10, 12.

♅. 7. m) *Sic adhuc* confirmauit & cohortatus est. 2 Sam. 11, 25. Ion. præmittit: *Nonne pudefient in operibus suis, quod confirmat faber* &c. n) *faber s. artifex,* ex. c. 19, 29. o) c. 40, 19. c. 46, 6. cf. Act. 19, 24. seqq. p) Tig. *qui expolit.* S. *lauigat* malleo. Guffet. p. 674. *qui blande mouet* malleum. cf. Ps. 5, 10. q) Ier. 23. 29. r) *tusionem ictus.* (1) rad. Iud. 5, 26. *... in, quod obtundendum.* al. vt Varen. participiali ter. sic Tig. *cum eo, qui crebris vicibus incudem*

incudem percutit. cf. verbum פעם Gen. 41, 8. Iud. 13, 25. At Guffet. *subtiliter: simul cum tusione gressus s. pedis sui* (vtc. 26, 6. c. 37, 25.) machinæ seu insili se imprimentis. vide sis ipsum l. c. s) *iunctura, glutini.* (3) 1 Reg. 22, 34. t) *deinde etiam firmat ipsum* simulacrum c. 33, 23. u) *clauis.* Coh. 12, 11. x) *ne dimoueatur.* c. 40, 20. Ps. 10, 6. Insania idololatrarum describitur ac ridetur: adeoque per antithesin significatur, Israelitas ex Dei beneficio rectius informatos esse. *Dorscheus.*

♅. 8. y) *Tu autem es Israel.* Rom. 9, 6. Gal. 6, 16. z) v. 9. c. 42, 19. Luc. 1, 54. a) c. 29, 22. b) *quia elegi te.* v. 9. c. 44, 1. cf. Rom. 11, 2. Gratiosa in peculium Dei electio, coll. Rom. 9, 4. c. 10, 1. c. 11, 5. Est autem hæc electio non ad vitam æternam, sed ad temporariam gloriam & possessionem Ecclesiæ, cuius prærogatiuas indicat Paulus Rom. 9, 4. 5. ex qua denique eiecti sunt, translata ad gentes Ecclesia. *Dorsch.* c) *amici mei,* diligentis me. 2 Par. 20, 7. Iac. 2, 23. cf. Ex. 20, 6. Prou. 8, 17. 21. Ion. *dilecti mei.* ♅. 9. d) *Quia adprehendi te.* c. 42, 6. cf. Gen. 19, 16. c. 21, 18. ὁ. οὗ ἀντελαβόμην. Luc. 1, 54. e) *e finibus terræ*, v. 5. e quibus etiam in N. T. Ecclesia Christi colligetur. conf. Ps. 22, 28. Ioh. 11, 52. Videtur autem illud omnino commodius de vocatione in Abrahamo ex Vr Chaldæorum accipi, quam de eductione ex Aegypto. *S. f) & de selectis eius.* (2) Ex. 24, 11. cum Abraham inter principes viros Chaldææ extiterit. *S. Arabice* hoc nomen significat *genere aut existimatione nobilem s. principem.* Conf. etiam Ps. 22, 30. g) *vocaui* ac tandem interram Canaan deduxi te. c. 51, 2. h) vid. v. 8. i) *nec reieci te*, vt tibi imaginaris. vid. c. 40, 27. c. 49, 14. & conf. Leu. 26, 44. Ier. 31, 37. c. 33, 24. 26. ♅. 10. k) *Ne ergo timeas.* v. 13. c. 43, 1. 5. c. 44, 2. l) *nam tecum ego sum,* c. 43, 2. Filius Dei, tuus Immanuel. c. 7, 14. c. 8, 10. vt cum Iosua Ios. 1, 5. conf. Gen. 46. 4. Mat. 28, 20. Ion. *quia in auxilio tuo est Verbum meum.* sic v. 13. & 14. m) Tig. *ne circumspectes.* Schmidius: *ne respice.* v. 23. vid. c. 29, 9. n) Gen. 17, 7. 8. Leu. 26, 12. Hab. 1, 12. o) c. 35, 3. Deut. 3, 28. p) v. 13. 14. c. 44, 2. c. 49, 8. q) Ps. 41, 13. r) c. 42, 21. c. 44, 20. conf. Ps. 48, 11. Ps. 144, 8. ♅. 11. s) Ps. 35, 4. t) omnes hostes *ira accensi* contra te. c. 45, 24. Cant. 1, 6. u) v. 12. c. 40, 17. ὁ. ὡς οὐκ ὄντες. x) cf. Num. 16, 33. y) *aduersarii tui.* Iob. 31, 35. ὁ. οἱ ἀντίδικοί σου. Mat. 5, 25. Luc. 18, 3. ♅. 12. z) *Quæres eos.* conf. Cant. 3, 1. 2. c. 5, 6. a) Ps. 37, 36. b) *concertationis tuæ.* (1) Num. 26, 9. Prou. 17, 19. c) *sicut quod non est.* vid. v. 11. d) *aut quod desiit.* c. 34, 12. e) 2 Sam. 8, 10. ♅. 13. f) vid. v. 10. g) *adprehendens & confirmans.* v. 9. c. 51, 18. Dan. 11, 1. 6. h) vid. v. 10. 14. c. 10, 24. ♅. 14. i) v. 10. 13. c. 54, 4. k) *vermicule,* vt vermis a Babyloniis conculcate. ἐξουδενισμός. vid. Ps. 22, 7. Iob. 25, 6. & fuse *Bocharius* Hieroz. II. p. 619. seqq. l) *viri,* c. 5, 13. Gen. 34, 30. vid. Deut. 2, 34. m) vid. v. 13. n) *& Vindex* seu *Redemptor tuus* Filius Dei. c. 43, 14. qui homo nascendus c. 7, 14. dato semet ipso in pretium redemtionis c. 53. te & totum genus humanum, vt cognatus vester, vindicabit. c. 59, 20. Conf. Leu. 25, 25. c. 27, 13. Ruth 2, 20. c. 3, 9. 12. c. 4, 1. 3. 4. ὁ. ὁ λυτρούμενός σε. 1 Petr. 1, 18. Vide etiam de emphasi huius nominis & verbi *Gussetium* p. 157. seq. o) v. 16. 20. c. 1, 4. c. 43, 3. 14. ♅. 15. p) *tribulam* spiritualem. (1) conf. 2 Sam. 24, 22. 1 Par. 21, 23. q) vid. not. c. 28, 27. r) *præditam.* Dan. 8, 6. s) *aciebus.* Ps. 149, 6. t. c. *incisam variis incisuris,* a quibus etiam חרוץ vocatur.

♅. 7. הולם ita participialiter (*lauigans malleo confortat tundentem ictum*) 1. sic Fe. 5. & ille quidem adiecta nota: כן בכל המדויקים מאריך בלמד ורבים כמוהו *ita habent omnes codices correcti cum Metheg,* (quod vocalem longam, retracto accentu, sustentat) *sub Lamed; cuiusmodi multa dantur.* vid. *Varr. Lect.* Iud. 20, 2. 15. 17. 35. 46. Huc refer הולם, quod habet 3. ♅. 9. ואמר *mihi* 2. 7. 15. 16. sic Fe. 5. ♅. 10. תשתע per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 11. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber.* sic *Fe.* 5. contra *Maseram* 1. 2. *impressam & Erffurt.* ♅. 15. למורג per *Kamets* 2. 5. 6. 9. 10. 20.

16 תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים׃ תִּזְרֵם וְרוּחַ
תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃
17 הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְשִׁים מַיִם וָאַיִן לְשׁוֹנָם בַּצָּמָא
נָשָׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֶעֱנֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֶזְבֵם׃
18 אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיִים נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת אָשִׂים
19 מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם׃ אֶתֵּן
בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה
כ בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו׃ לְמַעַן יִרְאוּ וְיֵדְעוּ וְיָשִׂימוּ
וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו כִּי יַד־יְהוָה עָשְׂתָה זֹּאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
21 בְּרָאָהּ׃ קָרְבוּ רִיבְכֶם יֹאמַר
22 יְהוָה הַגִּישׁוּ עֲצֻמוֹתֵיכֶם יֹאמַר מֶלֶךְ יַעֲקֹב׃ יַגִּישׁוּ
וְיַגִּידוּ לָנוּ אֵת אֲשֶׁר תִּקְרֶינָה הָרִאשֹׁנוֹת מָה הֵנָּה הַגִּידוּ
וְנָשִׂימָה לִבֵּנוּ וְנֵדְעָה אַחֲרִיתָן אוֹ הַבָּאוֹת הַשְׁמִיעֻנוּ׃
23 הַגִּידוּ הָאֹתִיּוֹת לְאָחוֹר וְנֵדְעָה כִּי אֱלֹהִים אַתֶּם אַף־
24 תֵּיטִיבוּ וְתָרֵעוּ וְנִשְׁתָּעָה וְנִרְא* יַחְדָּו׃ הֵן־אַתֶּם מֵאַיִן
וּפָעָלְכֶם מֵאָפַע תּוֹעֵבָה יִבְחַר בָּכֶם׃

עד כאן

ונראה קרי

העירותי

t) *triturabis.* conf. c. 21, 10. c. 25, 10. Mich. 4, 13. u) c. 2, 12. c. 40, 4. Zach. 4, 7. Ion. *occides populos, & delebis regna, ut glumam pones eos.* Sed quod de trituratione montium dicit, non sec. litteram, sed tropice de victoria Ecclesiæ (quæ a Iudæis & Zione cæpit) per verbum de gentibus obtenta accipimus. S. Confer arma spiritualia 2 Cor. 10, 4. 5. 6. 1 Ioh. 5, 4. x) c. 28, 28. Dan. 2, 44. y) *& colles.* c. 42, 15. z) *sicut glumam.* (2) c. 17, 13. Hos. 13, 3. Zeph. 2, 2. a) confer verbum Tar. 3, 45. & rem Mich. 4, 13.

℣. 16. b) c. 30, 22. ὁ. λικμήσεις. Mat. 21, 44. c) c. 40, 7. c. 57, 13. Ez. 13, 11. d) c. 40, 24. Ion. *& verbum eius, sicut turbo stipulam, dispergêt eos.* e) c. 24, 1. f) c. 9, 2. c. 25, 9. c. 29, 19. c. 61, 10. Rom. 14, 17. Ion. *tu autem gaudebis in Verbo Domini.* g) vid. v. 14. c. 1, 4. c. 5, 24. c. 12, 6. & imprimis c. 30, 11. h) *gloriaberis* c. 45, 25. Ier. 4, 2. c. 9, 22. 23. 1 Cor. 1, 31.

℣. 17. i) S. *Pauperes quidem tui & egeni,* captiui in Babele *quærunt aquas consolationis, & non inueniunt* in mundo &c. conf. c. 32, 7. c. 49, 13. k) c. 11, 31. c. 29, 19. l) confer Ps. 37, 25. Thren. 1, 11. & Gen. 21, 15. seqq. Ion. *desiderant doctrinam, ecce sicut sitiens aquam.* confer Mat. 5, 3. 6. m) c. 59, 15. 1 Sam. 9, 4. Prou. 15, 4. n) confer c. 50, 2. Iud. 15, 18. & infra c. 44, 3. o) *defecit.* (3) c. 19, 5. p) c. 41, 6. q) *respondebo & exaudiam eos.* c. 65, 24. Zach. 10, 6. r) c. 49, 14. Ios. 1, 5. 1 Reg. 6, 13.

℣. 18. s) *Aperiam terram & educam* fluuios. confer c. 43, 8. Ex. 21, 13. Ps. 105, 41. Deut. 28, 12. t) *in cliuis.* c. 49, 9. al. *in planitiebus.* vid. Num. 23, 3. u) c. 43, 19. 20. conf. c. 30, 25. it. Ioh. 7, 38. 39. x) c. 12, 3. conf. Ioh. 4, 14. y) c. 35, 7. z) c. 35, 1. c. 53, 2. Ier. 2, 6. a) c. 58, 11. 2 Reg. 2, 21. Ps. 107, 35.

℣. 19. b) v. 18. c. 32, 15. c) Ex. 25, 5. Ioel 4, 18. d) *& myrtos.* (6) c. 55, 13. e) 1 Reg. 6, 23. Neh. 8, 15. f) c. 35, 1. g) *abietes.* c. 55, 13. c. 14, 8. h) *pinum* s. *tedam.* al. *fagum.* (2) c. 60, 13. i) *& buxum.* al. *cupressum.* (2) c. 60, 13. confer Ez. 27, 6. i. e. in regionibus Euangelio huc usque non cultis excitabo viros cognitione & pietate ante alios illustres. *Gurtlerus* in typicis p. 1. Et inter incultos populos ex irrigatione euangelica boni nascentur Christiani. Est enim hic continuata descriptio metaphorica felicitatis N. T. *Schmidius.*

℣. 20. k) c. 49, 7. c. 52, 8. Finis vltimus. l) confer c. 44, 9. m) *& aduertant* sc. *animum.* v. 22. Ion. *& ponant timorem mei in corde suo.* n) *& intelligant.* c. 44, 18. o) Iob. 12, 9. p) vid. v. 14. 16. c. 30, 11. q) confer c. 4, 5. c. 40, 26 Ier. 31, 22. ℣. 21. r) *Adferte* Babylonii & gentiles idololatræ. Piel (6) c. 46, 13. Ez. 37, 17. s) *litem vestram.* conf. c. 1, 23. Prouocat Rex Israelis idololatricas gentes cum diis suis; & Babylonios, qui euersa Hierosolyma gloriabantur, quasi per idolorum suorum potentiam, suumque laborem ac prudentiam istud factum esset, retundit, eosque nihil, imo minus, quam nihil esse demonstrat, cum nec futura prædicere, nec bene vel male facere possint. t) *adducite.* c. 45, 21. u) q. d. omnes *copias vestras.* (1) fortissima argumenta s. idola, quotquot habetis. Radix significat *numerosum*, & *robur ex numero* procedens. x) Deus c. 43, 15. & singulariter promissus Messias c. 32, 1. Ps. 2, 6. Zach. 9, 9. Apoc. 19, 16.

℣. 22. y) *Adducant* inquam v. 21. idola sua. z) *vt indicent ea nobis*, quod tamen non poterunt. a) *quæ contingent* vel *euentura sunt.* Dan. 10, 14. b) *priora*, quæ fuerint decreta. c. 42, 9. c) v. 20. Ex. 9, 21. 1 Sam. 25, 25. Ez. 40, 4. Prou. 24, 32. c. 27, 23. Coh. 1, 13. 17. d) *vt cognoscamus finem* & complementum *eorum* c. 57, 7. Deut. 32, 20. 29. e) *aut ventura* in posterum. confer Gen. 41, 29. 35. Ez. 16, 16. f) v. 26. c. 42, 12. c. 43, 9. 12. c. 45, 21. ℣. 23. g) *Indicate* inquam v. 22. vos Babylonii & idololatræ, cum idolis vestris. h) *ventura* seu futura. c. 44, 7. c. 45, 11. i) *in posterum.* c. 42, 23. k) Hæc namque scire debetis, si dii esse vultis. *Schmid.* l) Gen. 32, 13. confer Zeph. 1, 12. m) *aut male* nobis *facite.* c. 11, 9. Ier. 10, 5. n) S. *vt spectemus*, al. *vt obstupescamus.* v. 10. c. 29, 9. ὁ. καὶ θαυμασόμεθα Apoc. 17, 8. ℣. 24. o) *vos* idololatræ. p) *nihili*, vel *minus etiam quam nihil* estis. conf. c. 40, 17. & 1 Cor. 8, 4. q) c. 1, 31. c. 45, 9. r) *a vipera*, vel serpente. (1) confer c. 30, 6. sc. infernali Ioh. 8, 44. Apoc. 12, 9. s) *abominatio* sit vel erit mihi c. 1, 13. Emphaseos gratia abstractum ponitur pro concreto, vt Eph. 5, 8. *Dorscheus.* Confer Prou. 3, 32. c. 6, 16. c. 11, 1. &c. t) *qui vos elegerit.* c. 40, 20.

℣. 19. בַּעֲרָבָה per *Patach* 1. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. ℣. 21. קָרְבוּ sine *Metheg* 3. 12. 14. 15. 16. 21. at קָרְבוּ per *Patach* ־ 2. 5. sec. not. 2. ℣. 22. הָרִאשֹׁנוֹת ita ׃ ׳ sine א scribit 1. secundum *Mas.* 5ⁱ—ʲ ĩsnam & *Erffurtensem*, ב חס א בליו ׃ הַגִּידוּ per ׳ ׳ *Geresch* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fe. 5.

כה העירותי מצפון ויאת ממזרח־שמש יקרא
בשמי ויבא סגנים כמו־חמר וכמו יוצר ירמס־טיט׃
26 מי־הגיד מראש ונדעה ומלפנים ונאמר צדיק אף אין־
27 מגיד אף אין משמיע אף אין־שמע אמריכם׃ ראשון
28 לציון הנה הנם ולירושלם מבשר אתן׃ וארא ואין איש
29 ומאלה ואין יועץ ואשאלם וישיבו דבר׃ הן כלם און
מב אפס מעשיהם רוח ותהו נסכיהם׃ הן עבדי
אתמך־בו בחירי רצתה נפשי נתתי רוחי עליו משפט
2 לגוים יוציא׃ לא יצעק ולא ישא ולא־ישמיע בחוץ
3 קולו׃ קנה רצוץ לא ישבור ופשתה כהה לא יכבנה

לאמת Bbb 3 מח ג

℣. 25. u) *Ego excitaui*, v. 2. c. 45, 13. vel excitabo vid. not. c. 37. 22. x) subintelligunt autem alii Abrahamum cum posteris, vt v. 2. alii Assyrios coll. c. 37, 26. alii Babylonios coll. 2 Reg. 24, 2. alii Darium & Medos, Babyloniorum hostes, coll. Ier. 50, 3. 41. *Schmidius* vero aliique hunc textum, indefinite loquentem, de collectione ecclesiæ ex omnibus mundi partibus, accipiunt: qua probet Iehoua, se vnum esse summum ac verum Deum. Sic etiam *Dorscheo* hic prædicitur populi noui ex omnibus mundi plagis admiranda contra idololatriam collectio. coll. Mat. 8, 11. qui populus tanquam vnum indiuiduum describitur, sicut infra c. 42, 19. 25. & c. 43, 21. y) *& venit.* v. 5. z) v. 2. c. 43. 5. sc. excitabo non Cyrum tantum, de quo id quidam accipiunt, coll. c. 44, 28. & c. 45, 5. sed & plures coll. c. 59, 19. Mal. 1, 11. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. Apoc. 16, 12. a) qui *nomen meum inuocabunt.* Ioel 3. 5. Zach. 13, 9. b) S. *venient enim antistites*, Ier. 51, 28 tractabiles sicut lutum. S. Sed alii: *veniet contra antistites* Babylonicos & Antichristianos, in statu politico & ecclesiastico. vid. *Varen.* III. p. 79. & conf similem constructionem verbi sine intercedente particula, Ez. 32, 11. Ps. 35, 8. Ps. 36, 12. Prou. 10, 24 Iob. 20, 22. &c. Sic Ion. *Adduci palam regem fortem a plaga aquilonis, & veniet, sicut egreditur sol in robore suo, ab Oriente: roborabo eum in nomine meo, & veniet & conculcabit principes populorum, sicut conculcant puluerem, & sicut figulus, qui parat lutum.* c) c. 10, 6. d) c. 16, 4. c. 63, 3. Nah. 3, 14 e) 2 Sam. 22, 43. Mich. 7, 10. Zach. 10, 5.

℣. 26. f) *Ecquis vero vestrum indicauit* talia! v. 22. g) *ab initio.* v. 4. h) *vt agnoscamus.* c. 5, 19. i) *& a priori* quis talia *indicauit?* Deut. 2, 10. k) *vt dicamus* ego & mecum pii *iustum* vel

CAP. XLII.

iustus est, & caussa vicit. cf. c. 43, 9. 26. l) *sed neque est indicans quid.* v. 22. 25. m) *nec etiam audire quid faciens* s. annuncians v. 22. n) *nec etiam audiens* s. *qui audiat verba vestra*: sed obmutescendum vobis, & salua res est. cf. v. 28. c. 42, 17. ℣. 27. o) Atqui ego *primus*, v. 4. p) *ecce, ecce illa* omnia, supple ex versu præced. *adnuncians sum*: quæ sc. a principio & ab antiquitate, imo ab æternitate a Deo determinata sunt, *Dorsch.* coll. 2. Tim. 1, 9. Rom. 16, 25. q) *euangelistam* vel *euangelistas* dabo. c. 40, 9. c. 52, 7. Ps. 68, 12. Intelligitur per enallagen numeri collegium Apostolorum & Euangelistarum a Messia, Sioni exhibito, in orbem mittendum, *Dorsch*, coll. Eph. 4, 11. ℣. 28. r) *Si ergo* vel maxime *videam* aut *dispiciam.* Gen. 41, 33. s) *nullus tamen vir* comparet. c. 59, 16. t) *& ex omnibus illis*, si quem disquiram. u) *qui consilium ferre queat.* conf. c. 9, 5. c. 40, 14. x) *vt nempe interrogem eos.* Iob. 38, 3. c. 40, 7. y) *ipsique respondeant* mihi. Deut. 1, 22. 25. 1 Reg. 12, 9. ℣. 29. z) *Ecce igitur* ad *illos in vniuersum* quod attinet. Conclusio prouocationis, quod sc. gentilium vniuersus cultus nullius sit pretii, nullius ponderis, nullius efficaciæ, *Dorscheus.* a) c. 1, 13. 1 Sam. 15, 23. b) c. 40, 17. c) *ventus.* confer Ier. 22, 22. Hos. 12, 2. Coh. 5, 15. d) c. 44, 9. c. 24, 10. 1 Sam. 12, 21. e) Schmid. *fusilia*, Tig. *simulacra eorum.* c. 48, 5. Ier. 10, 14. al. *libamina* & cultus *eorum*, vt Ez. 20, 28. Leu. 23, 18.

CAP. XLII, ℣. 1. f) *Ecce!* c. 32, 1. q. s. Filium iam iam in carne sistere vellet. Continuatur enim concio, in solatium Iudæorum cap. 40. instituta & huc vsque producta. *S.* Est nimirum in hoc capite I. Messiæ præsentatio & commendatio. II. eiusdem vocatio & constitutio v. 5. III. Adplicatio dictorum pædeutica v. 10. & IV. Applicatio epanorthotica v. 18. *Dorscheus* duo obseruat: 1. promissionem Messiæ, 2. comminationem aduersus ingratos Iudæos v. 18. *S.* vero quinque partes facit: 1) Messiæ commendationem. 2) eiusdem celebrationem v. 10. 3) aduentum v. 13. 4) Cæcorum consolationem v. 18. & 5) Desperabundorum erectionem v. 22. sed vide notas ad v. 18. seqq. g) Loquitur Deus *Pater de Filio* Messia, vt v. 6. eumque *seruum suum* vocat respectu voluntariæ spontionis & obligationis ad obedientiam & satisfactionem pro genere humano. confer c. 43, 10. c. 52, 13. Ps. 69, 18. Gal. 4, 4. 5. Phil. 2, 7. 8. Non enim (vt Lectio LXX. Interpretum habet) *de populo Israel*, qui hic *seruus Dei* ex fœdere *datus est* v. 6. nec de *Esaia Propheta* (vt Grotius, male cum A. Ezra censuit) qui illum prænunciauit, ipse vero elogiorum mensuram nunquam expleuit; multo minus *de Cyro*, vt R. Gaon voluit; sed de Christo h. l. intelligendum esse, docet aperte Matthæus c. 12, 18. & totus contextus. Et sic expresse Ion. *Ecce seruum meum Messiam* &c. Sic Kimchi, & cum illo Abarbanel ad h. l. qui omnes illos interpretes cæcitate percussos indicat, quod non obseruauerint, textum hunc legitima ratione de alio, quam de Messia Filio Dauidis exponi non posse. h) *quem sustineo*; S. coll. Mat. 12, 18. *in quem incumbo animo*, nempe vt eum sustentem, fulciam & e morte rursus eripiam. cf. c. 33, 15. c. 41, 10. Ex. 17, 12. Ps. 41, 13. Ps. 63, 9. Prou. 28, 17. Notat *specialem sustentationem*, de qua Ioh. 3, 2. c. 8, 29. Act. 10, 38. 2 Cor. 5, 19. Col. 2, 9. *Dorscheus.* i) *electus meus.* Mediator, & singularissime *dilectus* Filius. c. 43, 20. 2 Sam. 21, 6. Ps. 106, 23. k) S. *in quo beneplacitum habet anima mea* Ier. 14, 10. vid. Matth. 3, 17. propter generationem ab æterno Ps. 2, 7. incarnationem & expiationem hominum per oblationem corporis sui. Ps. 40, 8. 9. Ps. 110, 4. Eph. 5, 2. coll. Leu. 1, 3. 4. &c. l) Ion. *Spiritum meum Sanctum.* vid. c. 11, 2. c. 61, 1. 1 Ioh. 3, 34. m) v. 3. 4. confer c. 2, 4. c. 4, 4. c. 28, 17. c. 32, 16. c. 33, 5. c. 40, 14. c. 51, 4. *Iudicium* h. l. inquit *S.* est *ordo salutis* a Deo constitutus, iuxta quem Messias suum iudicium exercet tum in Ecclesia, tum in extremo die *h. e. ipsum Euangelium* Rom. 2, 16. n) non Iudæis tantum, sed etiam *gentibus*, v. 4. c. 49, 6. &c. o) *educet* s. *proferet* per Euangelii prædicationem. v. 3. vel vt Ion. *reuelabit*, sq. mysterium a sæculis absconditum Rom. 16, 25. 26. ℣. 2. p) *Non clamabit* contentiose, coll. Mat. 12, 19. q) *nec* cum strepitu aut pompa seculari *extollet* sc. *vocem suam*, ex fine versus. confer v. 11. Num. 14, 1. r) c. 30, 30. s) confer c. 24, 11. c. 33, 11. t) confer Prou. 1, 20. & Mat. 11, 28. 29. Nempe Christus haud voluit acriter obiurgare aduersarios suos, sed placide eos omisit Mat. 12, 14. seqq. interdum tamen diuinis responsis cauillatores ad silentium adegit. *Gurtler.* Theol. Prophet. p. 388. seq. coll. Es. 29, 14. c. 44, 25. c. 45, 9. c. 49. 2. Ps. 45, 6. Iob. 5, 13. ℣. 3. u) *Arundinem quassatam*, *calamum contusum.* c. 36, 6. c. 58, 6. x) *non* prorsus *confringet.* c. 14, 29. y) *& linum.* c. 43, 17. Ex. 9, 31. z) *contractum*, *obscurum* & fumigans c. 61, 3 a) *non extinguet.* confer c. 40, 11 c. 43, 17. 2 Sam. 14, 7. Ion. *Humiles, qui similes sunt calamo quassato, non confringentur; & pauperes, qui sunt sicut linum obscurum, non extinguentur.* Sic *Dorscheo* aliisque ad h. l. conscientiæ, mole peccatorum territæ & in angustias deductæ, per arundinem quassatam & ellychnium fumigans depinguntur. Conf. Mat. 9, 12. 13. At *Gurtler* l. c. p. 389. §. 70. solet, inquit, vulgo calamus quassatus ac linum fumigans de *fide infirma*, a Domino non repudianda, intelligi; sed præter Esaiæ & Matthæi mentem: quia heic non agitur de suscipiendis infirmis fide, sed de tolerandis ad tempus IESV Christi hostibus Iudæis, interitui proxime vicinis. Conf. v. 2.

℣. 25. ויאת per *Kametz* l. 2. 5. 6. 9. 20. 23.

℣. 26.

& qui suspendit eos. r) qui expandit. c. 44,24. Pf.135.

הפטרת בראשית

℣. 5. t) c. 22, 24. c. 34, 1. c. 48, 19. s) Gen. 2,7. c. 7, 22.

℣. 6. u) v. 8. c. 41, 17. x) vocaui te Messiam. Hebr. 5, 4. 5. conf. supra c. 41, 9. y) in iustitia vel pro iustitia; h. e. sec. S. vt doceas promissionum mearum iustitiam, eamque adducas. cf. c.

לאמת יוציא משפט׃ לא יכהה ולא ירוץ עד־ישים 4
בארץ משפט ולתורתו איים ייחלו׃
כה־אמר האל ׀ יהוה בורא השמים ונוטיהם רקע 5
הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים
בה׃ אני יהוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך 6
ואתנך לברית עם לאור גוים׃ לפקח עינים עורות 7
להוציא ממסגר אסיר מבית כלא ישבי חשך׃ אני יהוה 8
הוא שמי וכבודי לאחר לא־אתן ותהלתי לפסילים׃
הראשנות הנה־באו וחדשות אני מגיד בטרם 9
תצמחנה אשמיע אתכם׃ שירו ליהוה 10
שיר חדש תהלתו מקצה הארץ יורדי הים ומלאו איים
וישביהם׃ ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירנו 11
ישבי

63, 1. Dan. 9, 24. Rom. 5, 19. Videtur ad id respici, quod omnino iustitia Dei requisiuerit Messiam. Mat. 3, 15. *Dorsch.* Conf. Rom. 3, 3. 4. z) *& apprehendam* ac *confirmabo manum tuam* in muneris tui administratione, vt feliciter cuncta expedias, & vincas. cf. c. 45, 1. c. 51, 18. Iob. 8, 20. a) *& custodiam te*, c. 27, 3. Pf. 40, 12. & hereditatem tuam Pf. 16, 5. 8. 10. 11. Hebr. 5, 7. b) *in fœdus populi* Iudaici: vt pacta & promissa, Patribus facta, per te præstentur & exhibeantur. cf. c. 49, 8. Gen. 17, 7. seqq. Ex. 24, 5. seqq. Deut. 29, 9. seqq. Rom. 9, 4 5. c. 15, 8. Act. 3, 25. c) & simul *in lucem gentium*. c. 49, 6. c. 60, 3. Luc. 2, 32. Act. 13, 46. 47. ℣. 7. d) *Ad aperiendum* s. *vt aperias* v. 20. c. 61, 1. cf. Ioh. 1, 9. e) *oculos* inprimis spiritualiter *cæcos*, vid. c. 35, 15. Mat. 11, 5. Iudæorum & gentilium infra v. 16. 18. cf. Eph. 1, 18. c. 4, 18. Pf. 146, 8. Rom. 11, 25. f) *vt educas e carcere*. Pf. 142, 8 g) c. 24, 22. h) *vinctos*, captiuos. (3) c. 10, 4. conf. Zach 9, 11. 12. Ioh. 8, 32. 36. Hebr. 2, 14. 15. i) *e domo claustri* vel *conclusionis*, i. e. *e carcere*. v. 22. 2 Reg. 25, 27. k) gentiles *in tenebris sedentes*. c. 9, 1. c. 49, 9. Luc. 1, 79. Col. 1, 12. ℣. 8. l) Deus Pater adhuc loquitur cum Messia, vt in præcedentibus v. 6. & sigilla qs. immo *iuramento* illa obsignat, *per nomen suum* gloriosum & laudabile *Iehoua*, quod *alteri*, qui non sit *natura Deus* Gal. 4, 8. *dare nolit*; ne in alio, quam in Iehoua, quisquam glorietur. *Maii* Oecon. p. 950. m) Ex. 6, 3. Hos. 12, 6. Am. 5, 8. cf. Pf. 48, 11. Pf. 111, 9. n) q. d. *Quam vere ego Iehoua sum*, quod summum est & maximum meum nomen, *tam vere gloriam meam* &c. Nam sic alibi etiam *Vau* inseruit iuramentis, e. c. Num. 14, 21. Ez. 35, 11. & simile iuramentum Messiæ factum est Pf. 110, 4. S. o) *alteri* extra me, *qui non sit Iehoua*. cf. Deut. 32, 17. 21. 27. Messias enim non est *alius* Deus, nec secundum diuinam naturam essentialiter, nec secundum humanam personaliter. *Maii* Oecon. l. c. Ideo namque Messias quoque *Iehoua* vocatur c. 45, 17. Deut. 33, 29. Pf. 118, 27. coll. *Ialkut* part. II. fol. 86. a. & *Targum Ionath.* ad Gen. 49, 18. *Midrasch Tillim* fol. 25. d. & fol. 27. b. *Zohar* ed. Cremon. fol. 63. col. 251. &c. item *Iehoua* Deus *exercituum*, coll. *Ion.* ad Es. 28, 5. & *Iehoua iustitia nostra* Ier. 23, 6. &c. Vt pluribus antiquitatis Iudaicæ testimoniis ostensum est a Cognato meo in *Dissert.* de *Nominibus Christi*, quam hac de re Lectoribus commendamus. p) c. 48, 11. q) v. 10. 12. r) conf. Ex. 20, 5. ℣. 9. s) *Priora*, c. 41, 22. c. 43, 9. c. 48, 3. quæ sc. vobis annunciaui. v. g. de possessione terræ Canaan, & nuper de clade Assyriorum. t) *ecce euenerunt* & facta sunt omnia. Ios. 21, 45. Iud. 13, 12. 17. u) *& noua*, inprimis de Messia v. 10 c. 48, 6. x) *ego* (non idola gentilium c. 41, 26.) vobis *indico*. conf. c. 43, 12. c. 44, 8. c. 45, 21. c. 46, 10. c. 48, 3. Alloquitur autem heic Deus Pater populum suum, vt patet ex fine versus. y) *antequam*. c. 7, 16. c. 28, 4. c. 66, 7. z) *efflorescant*. c. 43, 19. conf. c. 4, 2. c. 45, 8. 2 Sam. 23, 5. a) c. 43, 12. c. 44. 8. c. 48, 3. 5. 6. quod gentilium dii non possunt c. 41, 22. 26. crederis itaque me vnum esse & verum Deum; atque hisce promissis vos sub adflictionibus erigetis. *Schmidius*. Obserua namque, pie lector, quomodo Deus per Prophetam id sedulo agat inde a c. XL. ut muniat populum suum aduersus grauissimam illam tentationem, qua se relictos a Deo & prorsus reiectos putabant c. 40, 27. &c. adeoque Iehouam eatenus inanibus gentilium diis comparabant, quorum oracula sæpissime fallerent & promissa irrita essent. Certissime enim Messiam iusto tempore aduenturum Deus sæpius confirmat, & opus redemtionis liquidissime describit. Castigationes autem Ecclesiæ & populi non ex odio Dei sed peccatis illius deriuandas esse docet c. 42, 23. seqq. &c. nec tamen ideo promissa Dei irrita fore ostendit, & a Babyloniis vastandos & adfligendos non solum restituendæ reipublicæ, vrbis & templi, sed amplissimi etiam ac gloriosi regni Christi spe solatur. Hinc superiora in sequentibus applicat vel ad doctrinam & vberiorem institutionem, vel ad errorum elenchum, vel ad morum & vitiorum epanorthosin, vel ad excitationem in pietate siue ad pædiam, vel etiam ad piorum consolationem. Sic iam proxime, quæ hactenus dicta sunt, v. 10. pædeutice, epanorthotice vero v. 18. seqq. applicantur. ℣. 10. b) *Cantate* itaque propter hæc noua beneficia a Messia expectanda. conf. c. 26, 1. c) *Iehouæ* & Messiæ Filio eius v. 8. 12. 13. d) conf. v. 9. c. 43, 19. Pf. 33, 3. Apoc. 5, 9. e) *laudem ipsius*. v. 8. 12. Hab. 3, 3. f) cantate etiam *ab extremitate terræ*. c. 5, 26. c. 43, 6. i. e. totus orbis, cui Messias Redemptor datus est. Mich. 5, 3. Pf. 2, 8. *Varenius* confert Mal. 1, 11. Pf. 113, 3. g) *descendentes in mare*, i. e. abeuntes *nauigaturi*. conf. Ion. 1, 3. h) *& plenitudo eius*, i. e. omnes illi, qui per totum mare hinc inde nauibus feruntur. S. Conf. Pf. 96, 11. Pf. 98, 7. 1 Par. 16, 32. i) v. 4. 12. c. 49, 1. ℣. 11. k) *Extollant* sc. *vocem*, vt v. 2. conf. c. 40, 9. Nah. 1, 5. l) *villæ, pagi*. Leu. 25, 31. Ios. 13, 23. Neh. 12, 29. m) quas inhabitat *Kedar*. Ion. *Arabes*. vid. c. 21, 16. & cf. Gal. 1, 17. n) *cantent*. c. 35, 6.

b) *ad veritatem*. non notat modum aut qualitatem iudicii, sed conuictionem conscientiarum, vt *veritas esse* agnoscatur. Hinc Mat. 12, 19. εἰς νῖκος, *ad victoriam*, vt per veritatem demonstratam triumphet iudicium. S. c) *proferet*, vt ipsi mandatum est v. 1. d) cf. c. 2, 4.

℣. 4. e) *Non hebescet aut caligabit*. (7) Gen. 27, 1. Deut 34, 7. Zach. 11, 17. Iob. 17, 8. ita vt ipse scc. Ion. *delassetur* aut deficiat animo (coll. infra c. 61, 3. Ez. 21, 7. & signif. verbi Arabica *imbecillis & pusillanimis fuit*;) aut instar cæci offendat & corruat: cum ipse sit Lux mundi Ioh. 8, 12. Vel: *Non obscura aut corrugata fronte* erga homines erit, coll. 1 Sam. 3, 13. *Schmidius* vero id reddidit transitiue: *Non inquam extinguet* linum fumigans v. 3 f) Varen. *nec discurret* ad gentes, coll. Mat. 15, 24. al. vt *Maii* Oecon. p. 950. *nec curret* præcepsque fugiet, perterritus diaboli & mundi potentia; coll. Ioh. 14, 30. &c. Ion. *nec defatigabitur*. Sed S. *neque confringet* calamum quassatum v. 3. a ירוץ vt *iasbud* Pf. 91, 6. a שדד. g) *donec*, non notat hic terminum sed finem intentum. *Dorsch.* Conf. Hos. 10, 12. h) *disposuerit, constituerit*. c. 28, 17. Ion. *donec direxerit*. i) *in terra*; primum Iudaica, deinde etiam in gentibus. k) *iudicium illud*. v. 1. 3. cf. c. 11, 3. 4. l) *nam doctrinam eius*. v. 20. c. 2, 3. c. 51, 4. m) *insulæ*. v. 10. 12. c. 41, 1. & reliquæ gentes. Mat. 12, 21. n) *expectabunt*. c. 51, 5. eamque cupide accipient. cf. Act. 16, 9. c. 13, 42. 48. c. 28, 28, &c.

℣. 5. o) *Deus Pater* ad Filium, quem vocat & confirmat in officio & ad iudicium, de quo dictum v. 1. p) c. 40, 2 Gen. 1, 1. q) c. 42, 22. Ion.

CAP. XLII, ℣. 6. ואחזק sic per Chatephpat. 1. 2. 3. ℣. 7. עורות Vau per Dagesch 1. 2.

ישבי סלע מראש הרים יצוחו : ישימו ליהוה כבוד 12
ותהלתו באיים יגידו : יהוה כגבור יצא כאיש מלחמות 13
יעיר קנאה יריע אף יצריח על איביו יתגבר :
החשיתי מעולם אחריש אתאפק 14
כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד : אחריב הרים טו
וגבעות וכל עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים
ואגמים אוביש : והולכתי עורים בדרך לא ידעו 16
בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם
לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא
עזבתים : נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל 17
האמרים למסכה אתם אלהינו : החרשים 18
שמעו והעורים הביטו לראות : מי עור כי אם עבדי 19
וחרש כמלאכי אשלח מי עור כמשלם ועור כעבד
יהוה

Bbb 4 מח ד

o) *incolæ petrarum*, vt Arabiæ Petrææ. cf. c. 16, 1. Obad. v. 3. p) *e vertice montium*, in quibus habitant. cf. Num. 23, 9. c. 74, 21. q) *clament*, & Regi suo ac Benefactori applaudant. (1) cf. c. 24, 11.

℣. 12. r) *Tribuant* inquam. Ios. 7, 19. s) *Iehouæ Mesſiæ*. v. 10. 13. Pſ. 29, 1. t) v. 8. 10. u) v. 4. 10.

℣. 13. x) Nam *Iehoua* Mesſias. v. 12. cf. c. 40, 10. y) c. 9, 5. Pſ. 24, 8. z) *exibit* aduerſus hoſtes ſuos. cf. Iud. 4, 14. 2 Sam. 5, 24. c. 11, 1. & 1 Ioh. 3, 8. Ion. *Dominus ad faciendum magnalia reuelabitur*. a) Ex. 15, 3. b) *excitabit zelum*, quem dudum pro ſalute humani generis concepit c. 9, 6. cf. Pſ. 78, 38. item Apoc. 6, 16. 17. c. 11, 18. c. 19, 15. Quare autem dicatur Chriſtus *excitare zelum ſuum*, patet ex verſu ſequenti, vbi ſe hactenus tacuiſſe, ipſe fatetur. S. c) *vociferabitur*. Ioel. 3, 16 d) *etiamque vehementer* & magno animo *exclamabit* (2) Zeph. 1, 14. Loquitur noſter Propheta ad morem Orientalis militiæ; eſtque ſymbolica deſcriptio militiæ ſpiritualis a militia temporali *Dorſch*. e) cf. 2 Sam. 11, 23. f) *ſe ſuperiorem faciet*, *ſe prævalidum ac victorem præſtabit*. Hitp. (3) Iob. 15, 25. conf. Luc. 11, 22. Apoc. 5, 5. c. 6, 2. c. 17, 14.

℣. 14. g) *Tacui* c. 57, 11. Loquitur nunc ipſe Mesſias, cum in v. 13. locutus ſit Propheta, adeoque eſt mutatio perſonæ, & elegans quidem. Nam Propheta vix cœpit prophetare de greſſu Mesſiæ futuro, cum Mesſias ipſe ſe ſiſtit, & quid facturus ſit, manifeſtius exponit. S. h) *a ſæculo*, vel potius *ab æterno*. c. 63, 16. 19. Reſpicitur enim ad decretum Dei æternum de genere humano per Filium redimendo. S. coll. Tit. 1, 2. 3. &c. i) *num ergo ſemper tacebo?* c. 41, 1. k) *& continebo me?* cf. c. 62, 1. c. 64, 11. Gen. 45, 1. S. aliique in præterito *ſilui* & ſatis diu *ſurdum* qſ. *egi ac continui me*; nunc vero, ſuo tempore ſicuti parturiens clamabo. Ion. *Dedi iis dilationem a ſæculo, ſi forte conuerterent ſe ad legem, ſed ſe non conuerterunt.* l) c. 13, 8. m) *clamabo* (1) Proprie apud Chaldæos hoc eſt *balare ouium*; ſed brutorum voces propriæ ſæpe ad homines transferuntur. *Boch*. Hieroz. I. p. 470. nec de clamore quouis vſurpatur, ſed *de clamore in par*☙ ibid. Parte II. p. 364. n) S. aliique *deſolabo*, a rad. שמם ad formam אקך; al. *ſpirabo*, a rad. נשם Chald. *Syr*. *Samar*. Ar. *ſpirauit*, *animatus fuit*. coll. v. 5. & 1 Reg 9, 8. o) *& abſorbebo*. Pſ. 56, 2. Ier. 2, 24. Ita abſorpta eſt mors in victoriam 1 Cor. 15, 54. *S*. Ion. *diſperdentur & conſumentur ſimul*. p) c. 44, 11. *ſimul*, i. e. ſine mora & qſ. ſine ſucceſſione temporis. *Schmid*. ℣. 15. q) *Deuaſtabo*. c. 37, 18. r) *montes & colles* c. 40, 4. c. 41, 15. Principem & populum puniam, omniaque mutabo. *Maii* Oecon. p. 951. s) c. 44, 27. t) cf. c. 50, 2. u) *& ſtagna* c. 14, 23. Ier. 51, 32. Iudæos paſcuo ſalutari & aqua viua abundantes eo beneficio priuabo; ceteras autem gentes in tenebris ſedentes, & ſuis viis incedentes, ad lumen Euangelii viamque ſalutis perducam. *Gurtler*. Theol. Proph. p. 499. Sic etiam *Dorſch*. ſequentem verſum accipit de Chriſtianiſmi propagatione. ℣. 16. x) *Ducam vero*. Ex. 36, 12. Hoſ. 2, 16. y) *cæcos*, ſpiritualiter tales. vid. v. 7. 18. c. 35, 5. Ion. *domum Iſrael, qui ſimiles ſunt cæcis*. z) quam *non nouerant*. c. 59, 8. Eph 4, 17. 18. a) *in ſemitis*. c. 43, 16. Pſ. 119. 35. b) *deducam eos*. Pſ. 25, 5. 9. De reductione ex captiuitate Babylonica hæc intelligi non poſſunt, quia fit per vias ignoratas, qualis illa non erat. *Dorſcheus*. c) *tenebras*. c. 25, 15. 18. ignorantiæ. d) cf. c. 58, 10. Pſ. 18, 29. Eph. 5, 8. Hanc *lucem ſpiritualem* expoſuit nobis Simeon Luc. 2, 32. & Act. 26, 28. Paulus de hac reductione loquitur. *Dorſch* e) *& tortuoſa, obliqua*. (1) f) *in planum*. c. 40, 4. Zach. 4, 7. g) *hæc ſunt, quæ faciam*. c. 46, 11. Ez. 12, 25. h) S. *& non omittam ea*. cf. Pſ. 37, 8. Sed Tig. aliique: *nec derelinquam eos*, vt c. 41, 17. Pſ. 37, 28. Pſ. 94, 14. ℣. 17. i) *Conuerſi ſunt vel conuertentur retrorſum*. Ier. 38, 22. Pſ. 35, 4. Præt. Proph. vt c 5, 13. c. 37, 22. k) & tunc in luce Euangelii v. 16. *pudore ſuffundentur idololatræ*. c. 44, 9. Pſ. 6, 11. l) *qui iam in ſculptilibus confidunt*. conf. c. 41, 26. m) c. 30, 22. n) c. 44, 17. Videtur huc reſpexiſſe Paulus Act. 17, 29. 30. *Dorſch*. ℣. 18. o) Itaque, *o ſurdi* Iudæi, *audite*! c. 6, 10. c. 29, 18. c. 43, 8. Eſt hic epanorthotica applicatio præcedentium, vt ad v. 1. & 9. iam diximus: nec placent, qui de conſolatione Iudæorum hic cogitant. Increpat potius Deus eorum duritiem & contumaciam, quod nec Prophetis, nec Chriſto aures animumque præberent, nec calamitatibus admoniti reſipiſcerent. Quamuis omnino & hæc correptio eorum intenderit emendationem & ſalutem. v. 23. p) *& o cæci!* v. 7. 16. c. 35, 5. c. 56, 10. Mat. 15, 14. 2 Petr. 1, 9. 1 Ioh. 2, 11. q) Hab. 1, 5. Thren. 1, 12. r) *vt videatis*. Deut. 29, 3. Ez. 12, 2. Ion. *O impii, qui eſtis qſ. ſurdi, nonne aures habetis? audite! & o impii, qui eſtis qſ. cæci, annon oculos habetis? attendite & videte!* cf. Mat. 13, 13. ℣. 19. s) *Quis ita cæcus eſt?* c. 43, 8. t) *quam*. Ier. 7, 23. c. 16, 15. Coh. 3, 12. q. d. *Nam ſi ſeruus meus* cæcus eſt, quid non ceteri? cf. ſupra c. 33, 21. u) *ſeruus meus*. Diſſentiunt valde Interpretes de hoc ſeruo Dei, quod ille & *cæcus ac ſurdus*, & tamen etiam *perfectus* dicitur. (1) Rabbini *ipſum Eſaiam* ab impiis Iudæis contumelioſe ſic dictum eſſe volunt, coll. Ier. 5, 12. 13. Hoſ. 9, 7. ſed præter contextum. At (2) Lutherus & Brentius ad h. l. it. Varenius III. p. 115. ſeqq. Dorſcheus in analyſi, & Maius in Oecon. p. 951. ipſum *ſtupidum & cæcum Iſraelis populum* notari cenſent; per *nuncium* autem *Dei* Iſraelis Doctores, Sacerdotes & Leuitas, qui *conſummati* eſſe debuiſſent, vel ſua etiam opinione *perfecti* erant, intelligunt. Alii (3) apud Brentium, & Carpzouius in homiliis vernac. ex Eſaia part. I. p 599. *blaſphemias Iudæorum aduerſus ſanctisſimum Seruatorem, qui velut cæcus ac ſtultus ab ipſis habitus ſit*, exhiberi putant; cui nomen *ſerui Dei* non tantum ab initio huius capitis, ſed etiam alibi ſæpius, v. g. c. 43, 10. c. 52, 13. Zach. 3, 8. &c. tribuitur. Tandem (4) aliis *Chriſtus* non tantum per calumniam Iudæorum, ſed *reuera*, *imputatiue tamen* (in ſe quippe perfectisſimus) *cæcus & ſurdus eſt*. Ita S. ad h. l. coll. inſuper Eſ. 53, 7. Mat. 27, 13. In qua ſententiarum diuerſitate vel tertia, vel potius ſecunda præferenda videtur. Nam quæ dubia aduerſus eam mouentur, remoueri haud difficulter poterunt. Præcipuum eſt, quod obiicitur, quod textus in numero vnitatis *de ſeruo Dei cæco & ſurdo. & tamen perfecto* loquatur, & quod exemplis probari non poſſit nominis *ſerui* & *nuncii* in ſingulari *collectiua ſignificatio*. Verum tu. vide nomen *ſerui Dei de populo* Iſraelitico c. 41, 8. & c. 44, 1. 2. &c. & nomen *angeli* ſ. *nuncii Dei de ſacerdotibus* Mal 2, 7. vt alia breuitatis cauſſa omittamus. x) v. 18. Pſ. 38, 14. y) de Sacerdotibus Mal. 2, 7. de Prophetis infra c. 44. 26. de Chriſto c. 63, 9. Mal. 3, 1. &c. vide modo dicta. z) quem *mitto* vel *mittam*, vel qui ſaltim ſe miſſos iactitabant. Ier. 23, 21. 31. 32. Conf. Mich. 5, 4. a) cf. Mat. 19, 20. Luc. 6, 40. vel de Chriſto Hebr. 7, 26.

℣. 14. כיולדה per *Paſchta* l. 3. ℣. 18. והעורים הָ per *Patach* l. 7. 8. 22. 23. ſecundum *Maſſ impreſſam*. Reliqui per *Kametz*.

רָאִית רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע׃ כ
21 22 יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר׃ וְהוּא
עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים
הָחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מְשִׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשַׁב׃
23 24 מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר׃ מִי־נָתַן
לִמְשׁוֹסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלוֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ
לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ׃ וַיִּשְׁפֹּךְ כה
עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וֶעֱזוּז מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא
יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב׃

CAp. XLIII.

וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב מג
וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־
2 אָתָּה׃ כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ־אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא
יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא
3 תִבְעַר־בָּךְ׃ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ
נָתַתִּי

ראות קרי
עד כא
למשיסה קרי
קמץ בוק

℣. 20. b) *Videndo* quidem multa, o Israel, *vidisti.* c. 30, 10. c) *nec tamen obseruas* ea. cf. v. 18. 19. & c. 53, 1. 1 Reg. 2, 3. c. 9, 4. d) *asseriendo* sc. *aperire* voluit ipsi Deus. v. 7. conf. not. Leu. 6, 7. Hic incipit loqui Propheta. S. e) *nec tamen audit* vel obtemperat hic cæcus Dei seruus v. 19. Israel v. 24. ab electo illo seruo Dei & illuminante alios v. 1. seqq. prorsus diuersus. cf. Ez. 33, 31. 32. Hos. 4, 6. c. 7, 15. Zach. 7, 11. Act. 13, 45. 46. Rom. 11, 25. Hebr. 4, 2.

℣. 21. f) *Dominus* quidem *optime vult* ipsi. Tig. *egregiam volantatem erga eos habuit.* conf. c. 62, 4. Num. 14, 8. g) *propter iustitiam suam & promissionum veritatem* Rom. 15, 8. vel *propter* satisfactionem & *iustitiam Christi.* ita S. Conf. supra c. 41, 10. c. 53, 10. 11. Zach. 8, 8. h) *ideo magnificam reddet.* Ps. 18, 51. i) *doctrinam* Euangelii, de qua v. 4. k) *&* miraculis *gloriosam ac illustrem faciet.* (3) Ex. 15, 6. 11.

℣. 22. l) *Verum ille,* ob pertinaciam suam *est & erit.* m) *spoliatus.* c. 24, 3. n) *& direptus.* c. 17, 14. o) S. & plerique *illaqueando* illaqueantur, a פח *laqueus* vt Tig. etiam reddunt hoc verbum Prou. 29, 8. vbi S. tamen habet *exsufflant.* Et sic Cocc. in Lex. sum p. 622. *insufflatis iuuenum* (hostium) ipsi omnes sunt, coll. Ps. 10, 5. Gusset. vero p. 647. *anhelando,* pugnando, conando, fugiendo *fatigati iuuenes* tamen *capientur.* p) *iuuenes.* c. 40, 30. al. vt Luth. *in ipsis foraminibus* seu cauernis terræ, in quibus præ formidine hostium latibula quærent, coll. c. 11, 8. q) *& constricti carceribus* includentur vid. v. 7. r) *absditi sunt &* porro *abscondentur.* Iroph. (1) s) *facti Sunt* & porro *erunt præda.* 2 Reg. 21, 14. t) vid. c. 5, 29 u) *direptioni.* v. 24. vid. 2 Reg. 21, 14. x) *redde, restitue eos.* Gen. 20, 7. cf. infra c. 43, 6.

℣. 23. y) cf. Hos. 14, 10. z) S. *qui auribus percipiat hoc* c. 1, 2. 10. c. 28, 23. a) *qui attendat & audiat.* c. 28, 23. Ier. 8, 6. c. 23, 18. Iob. 33, 31. b) *saltim in posterum.* c. 41, 23. vt seria pœnitentia ad Deum conuertatur. ℣. 24. c) *Quis namque tradidit.* Iud. 2, 14. c. 13, 1. Ps. 106, 41. 2 Par. 29, 8. c. 30, 7. d) v. 22. Ier. 30, 16. e) c. 43, 1. 22. f) c. 17, 14. g) c. 45, 7. Am. 3, 6. h) *cui.* c. 43, 21. i) Ier. 3, 25. Dan. 9, 5. 8. 11. 15. k) c. 28, 12. l) Deut. 8, 6. c. 19, 9. c. 26, 17. c. 28, 9. c. 30, 16. Ps. 119, 3. m) v. 20. c. 66, 4. cf. Iud. 21, 17. 2 Reg. 17, 14. 40. c. 21, 9. Ier. 13, 11. &c. n) v. 4, 20. ℣. 25. o) *Ideo effudit.* Ier. 6, 11. Ps. 69, 25. p) *excandescentiam,* s. *furorem* Ier. 10, 25. q) *n. p. iræ suæ,* vel *& iram suam.* cf. c. 66, 15. r) *& vim* s. *violentiam* (3) Ps. 145, 6. s) per Romanos. *Varenius* III. p. 120. coll. Dan. 9, 26. 27. Luc. 21, 20. t) *& inflammauit* s. *succendit eum* ira ipsius. Deut. 32, 22. Mal. 3, 19. cf. Ier. 11, 16. 17. u) *vndique, vndiquaque.* cf. Deut. 12, 10. Iud. 2, 14. Ier. 21, 14. x) *sed non animaduertit.* Ps. 82, 5. y) c. 19, 17. Ier. 44, 6. Ps. 79, 5. Ps. 89, 46. Thr. 2, 3. cf. Num. 11, 1. z) *nec tamen id attendit aut ad animum sibi reuocat & curat.* c. 57, 1. 11. 2 Sam. 13, 20. cf. supra c. 9, 12. CAP. XLIII. ℣. 1. a) *Iam vero.* c. 44, 1. Oppositum hoc est tempori præterito iræ Dei, q. d. Iam non erit, vt prius &c. S. Nempe excæcationis & reprobationis pœnam (c. 42, 18. 24.) non æternam fore, sed gratiæ locum relinqui, Deus iam declarat & confirmat, promissa redemtione, vocatione & adoptione, ac conseruatione in variis tribulationibus &c. *Maius* Oec. p. 951. Duo hic iterum obseruat *Dorscheus*: I. instantium periculorum medicinam, II. futurorum beneficiorum copiam v. 16. seqq. *Schmidius* autem quatuor: 1) Promissionem diuinam. 2) gloriæ diuinæ adsertionem v. 11. seqq. 3) promissionis iterationem & vberiorem explicationem v. 14. seqq. & 4) Caussam impulsiuam omnium illorum beneficiorum v. 22. seqq. b) Loquens hic *Iehoua* est Deus *Pater,* in testem vocans Filium suum v. 10. S. c) v. 7. 15. Ita se vocat, vt maiestatem suam ac dominium in creaturas insinuet, cui toto confidi possit. S. Conf. c. 40, 28. c. 42, 5. c. 45, 12. d) v. 22. 28. c. 42, 24. Nomen antonomasticum. e) c. 44, 2. 24. f) c. 44, 1. Immediate intelligitur populus Israeliticus, tum temporis in summis difficultatibus positus, & excidio proximus: mediate vero & per ampliationem, Ecclesia militans in genere; quæ vti Abrahamum patrem habet Rom. 4, 11. ita etiam est *Israel sec. promissionem* Rom. 9, 8. g) v. 5. c. 41, 10. 13. c. 44, 2. q. d. *noli timere* interitum tuum. S. h) *Schmidius* cum *Brentio* hoc refert ad eductionem ex Aegypto. At *Dorsch.* Non nego, inquit, per *redemtionem & saluationem* (v. 3.) intelligi eam, quæ ex seruitute Aegyptiaca & aliis temporalibus adflictionibus est; sed & ex spirituali, cuius illa typus fuit. Conf. v. 14. c. 44, 6. 23. ὁ. ἐλυτρωσάμην σε. Luc. 24, 21. Tit. 2, 14. i) c. 40, 26. c. 45, 3. k) cf. c. 41, 9. Ex. 4, 22. c. 19, 5. Rom. 9, 4. Cant. 2, 16. ℣. 2. l) *Quum transibis.* c. 1, 12. m) Locutio prouerbialis, a transitu per aquam & ignem; *Dorscheus.* coll. Ps. 66, 12. Sic S. non intelligimus, inquit, cum quibusdam *aquam, flumina & ignem* proprie sic dicta, sed metaphorica, crucis & tribulationis, nominatim captiuitatis Babylonicæ. n) v. 5. c. 41, 10. Gen. 28, 15. Ps. 91, 15. Ion. Quoniam in principio, quando transiistis per mare Suph, *Verbum meum fuit in adiutorium vestrum*: Pharao & Aegyptii, qui multi erant sicut *aquæ fluminis,* nil potuerunt contra vos; Et sic cum iterum fueritis inter populos, qui fortes sunt sicut *ignis,* non præualebunt contra vos, & regna quæ valida sunt sicut *flamma,* non excindent vos. o) *& per flumina* quamuis transibis. cf. c. 44, 27. p) *non tamen obruent aut inundabunt te* c. 8, 8. Ps. 69, 3. 16. Cant. 8, 7. sicut cum olim transirent per mare rubrum Ex. 14, 29. & per Iordanem Ios. 3, 16. 17. Conf. supra c. 11, 15. 16. q) *per ignem.* S. captiuitatis Babylonicæ. cf. Ps. 66, 12. 1 Petr. 4, 12. r) *non combureris.* (2) Prou. 6, 28. cf. Ex. 21, 25. & rem Apoc. 3, 10. s) cf. c. 5, 24. c. 47, 14. t) *non incendet te,* non aget in te. c. 42, 25. vt ad litteram etiam factum est Dan. 3, 23. seqq. ℣. 3. u) c. 41, 10. 13. x) v. 14. c. 1, 4. c. 41, 14. y) *Saluator tuus* v. 11. 12. qui non tantum ex Aegyptiorum aliorumque seruitute te liberaui, nec minus ex Babylone te educturus sum v. 14. sed etiam ex omnibus mundi partibus v. 5. 6. meos recolligam, & sine vllo merito vestro v. 22. seqq. vos ex spirituali captiuitate ac miseria æternum saluos faciam. v. 16. seqq. conf. not. ad v. 1. & c. 45, 15. 21. c. 47, 15. c. 49, 26. c. 60, 16. c. 63, 8. 9. ὁ. ὁ σώζων σε. Mat. 1, 21.

℣. 20. פקוח sic plene 1. 2. 22. secund. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* Kel. ast. ℣. 23. יאזין pro eo habent יזין 2. 3. יקשיב def. 2. cum *Mas.* & 22. CAP. XLIII. ℣. 2. תעבר plene postulat *Mas.* impr. ad Num. 22, 26. sed citra consensum vllius codicis. אתך per *Makk.* 5. 7. 8. 13. 19. fu. 1.

4 נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך׃ מאשר יקרת
בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים
ה תחת נפשך׃ אל־תירא כי־אתך אני ממזרח אביא
6 זרעך וממערב אקבצך׃ אמר לצפון תני ולתימן אל־
7 תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ׃ כל
הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף־עשיתיו׃
8 9 הוציא עם־עור ועינים יש וחרשים ואזנים למו׃ כל־
הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת
וראשנות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו
י אמת׃ אתם עדי נאם־יהוה ועבדי אשר בחרתי למען
תדעו ותאמינו לי ותבינו כי־אני הוא לפני לא־נוצר
11 אל ואחרי לא־יהיה׃ אנכי אנכי יהוה

z) *dedi*, vt olim, sic & nunc in decreto meo. Num. 8, 19. a) *lytron* s. *expiationem tuam*. Ex. 21, 30. aut *victimam piacularem*, vt Prou. 21, 18. ὁ. ἀλλαγμα σȣ. Mat. 16, 26. b) *Aegyptios*, extrema tibi minitantes. Ex. 14, 3. seqq. Sic *Varenius* in Ef. III. p. 121. Cladem Israelitis intentatam transtuli in Aegyptios. c) *Cuschaos* vel *Aethiopes*. cf. not. c. 18, 1. c. 20, 3. d) *& Sabaos* Arabes. c. 45, 14. Gen. 10, 7. Ps. 72, 10. e) *loco tui* v. 4. 2 Sam. 3, 12. Prou. 21, 18. Quod ad complementum seu tempus huius vaticinii attinet, variant Interpretes. *Kimchius* aliique ad tempora Hiskiæ & cladem Aegyptiorum ac Aethiopum, a Sancheribo acceptam, id referunt, qua de supra c. 18, 1. c. 19, 2. & 2 Reg. 19, 9. 35. *Alii* ad tempora Regum Persicorum, a quibus etiam Aegyptus & Aethiopia adflicta & subacta fuit. *Schmidius* vero ad Zedekiæ ætatem, & stragem Aegypti per Nebucadnetsarem factam respicit, qua de Ez. 29, 19. c. 30, 10. seq. c. 32, 1. &c. *Gœtlerus* autem in Theol. Proph. p. 352. & 355. ad euersionem regni Aegyptii, & clades Arabum, per Romanos. Conf. supra not. ad c. 19, 1. & ibid. in nota u) pro Ef. scribe Ez. 29. &c. Ceterum quæritur, quid heic sit *dare expiationem seu satisfactionem pro aliquo*? Nobis I. certum est, inquit *Schmidius*, phrasin istam, cum altera *dare loco alicuius*, h. l. *non* vsurpari *proprie*, sed *tropice*. Proprie namque loquendo solus is, qui infra v. 24. dicit: *laborare me fecisti per peccata tua*, h. e. Christus, est expiatio populi Isra-

Israelitici & omnium hominum. vid. infra c. 53, 4. seqq. 1 Ioh. 2, 2. Videtur autem II. id h. l. notare, quod (1) *sicut in expiatione proprie sic dicta, ira & pœna ab expiando transfertur in expiantem*; Sic ira Dei & pœna ab Israelitis se sit conuersura aduersus Aegyptios, Aethiopes & Sabæos: & quod (2) sicut in expiatione proprie sic dicta *culpa ab expiando in expiantem puniendo* traducitur, sic Israelitis culpa remittenda sit, in Aegyptiis & ceteris punienda: non tamen (3) *qs. culpa Israelitarum in istos translata*, sed quod propriam habuerint. Scilicet quædam Israelis redemtio, v. 3. & 4. descripta, *fit substitutione hostium in locum Israelis, ad patiendos iræ diuinæ ictus*. Sed & hoc improprie dictum lytron est. Hostes enim non patiuntur vice Israelitarum, cum propter propria peccata patiantur, aliasque nullius pretii sint, nedum æquiualentis &c. *Gusset.* p. 157. seq. ♰. 4. f) Vulg. *Ex quo*, Nold. p. 578. *A quo tempore*; sed S. Tig. aliique: *Eo quod*. g) *pretiosus fuisti*. 1 Reg. 1, 13. 14. h) *& tanti habitus es*. c. 49, 5. i) S. *vt ego amem te*. Ier. 31, 3. Mal. 1, 2. k) *ideo etiam porro daturus sum homines*. v. 3. l) vid. v. 3. ὁ. ὑπὲρ σȣ̃. Luc. 22, 20. Ioh. 6, 51. &c. m) c. 34, 1. c. 41, 1. n) 1 Reg. 20, 42. ♰. 5. o) *Ne itaque timeas*. vid. v. 1. p) Ion. *quia in auxilio tuo est Verbum meum*. vid. v. 2. q) c. 41, 25. Zach. 8, 7. r) Zach. 10, 10. s) c. 45, 6. cf. Ez. 6, 8. Zach. 8, 7. LXX. vt Mat. 8, 11. t) c. 54, 7. c. 56, 8. Ier. 23, 3. Mich. 4, 6. Zeph. 3, 19. Zach. 10, 10. ♰. 6. u) *dicam*. 1 Sam. 20, 21. 22. x) *Septentrioni*, & Babyloniis. cf. c. 41, 25. c. 49, 12. Zeph. 2, 13. Zach. 2, 10. y) *da* vel *redde* meos. cf. c. 42, 22. z) *& meridiei*, Ios. 12, 3. Zach. 6, 6. a) Coh. 8, 8. ὁ. μὴ κώλυε. Marc. 10, 14. b) vid. v. 5. c. 66, 20. c) c. 49, 12. c. 60, 4. 9. d) c. 42, 10. ὁ. ἀπ᾽ ἄκρων τῆς γῆς. Marc. 13, 27. Ingenue autem D. *Kimchi* fatetur, quod nulla hic quadret expositio, nisi de tempore Messiæ. Promittit itaque Deus, se non tantum eos ex Babel reducturum, sed etiam semen eorum in immensum aucturum sub aduentum Messiæ, adscitis *ab omnibus mundi plagis* gentilibus quoque. *S.* ♰. 7. e) *Omnem* inquam, *vocatum de nomine meo* & filium spiritualem. cf. c. 48, 1. Ier. 14, 19. Vnde patet, quod non soli Iudæi congregandi sint, sed & gentiles, non promiscue tamen, sed qui Deo sese tradunt, & de nomine eius se vocari patiuntur. *S.* f) *& quem* (subintell. *relat.*) *ad gloriam meam creaui* v. 1. Eph. 2, 10. g) v. 21. h) Deut. 32, 6. Emphatice per tria vocabula spiritualis regeneratio & renouatio describitur. *Schm.* Conf. Rom. 8, 30. ♰. 8. i) *Educ*, *produc*. c. 42, 7. Ps. 142, 8. k) S. *populum* spiritualiter *cæcum*, cui tamen oculi sunt. c. 42, 18. seqq. l) c. 29, 8. c. 35, 5. m) c. 30, 5. c. 44, 7. ♰. 9. n) *si congregatæ fuerint vna* cum Babyloniis. c. 34, 15. c. 49, 18. o) *quis inter eos indicabit* & prædicet talia? v. 12. vt ego ex omniscientia mea facio. Interrogatio vehementer negat cum toto versu. *S.* p) *vt priora* illa decreta mea. v. 18. c. 42, 9. q) *audire nos faciant*, vt ego Deus Pater feci. v. 12. c. 41, 22. r) *producant testes suos* idoneos v. 10. quod nunquam poterunt. s) S. *vt iustificentur* in hac caussa. confer v. 26. c. 41, 26. Ps. 51, 6. t) *vt nempe audiant* testes ac dicant. u) *verum est*, quod sc. illi etiam futura prædixerint. confer Deut. 13, 15. c. 17, 4. c. 22, 20. 1 Reg. 10, 6. ♰. 10. x) *Vos autem estis testes mei*. v. 12. c. 44, 8. Verba Dei Patris sunt ad Iudæos. *Schmidius*. y) testis etiam est & erit per Euangelium annunciandum inter gentes *Seruus meus* Messias, de quo c. 42, 1. Ion. *& seruus meus Messias, in quo beneplacitum est mihi*. z) de quo vos moneo, *vt agnoscatis*. v. 19. a) c. 7, 9. c. 28, 16. b) *quod ego sim ille*, qui conscientiæ de Deo quærenti satisfacit: Ens sc. illud vnicum summum & verum, semper idem & immutabilis. confer Deut. 32, 39. 2 Reg. 19. 15. Ps. 102, 28. & *Differt.* nostram de *Historia linguæ Arab.* p. 40. Ion. *quod ego sim is, qui ab æterno: etiam sæcula sæculorum mea sunt, & præter me non est Deus*. c) *ante me*. Coh. 1, 16. Neh. 5, 15. d) *non formatus est* Deus. Niph. (1) confer c. 44, 9. 10. e) *post me etiam nullus erit*. Ego enim non formatus, sed æternus sum & independens, id quod de formatis diis cogitare, absurdum est. ♰. 11. f) *Ego*, *Ego* inquam solus. confer v. 25. g) Pater cum Filio & Spiritu Sancto *sum Iehoua*. c. 42, 8.

♰. 5. כי אתך־אני ita 7. 8. 13. 19. fe. 5. ♰. 7. כל per *Makk.* 2. fu. 5. contra R. *Chaiim* ad *Massoralem* f. 26. c. ♰. 10. ועבדי ita in margine 5. at in textu habet ועבדי male.

וְאֵין מִבַּלְעָדַי מוֹשִׁיעַ׃ אָנֹכִי הִגַּדְתִּי וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי 12
וְאֵין בָּכֶם זָר וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וַאֲנִי־אֵל׃ גַּם־מִיּוֹם 13
אֲנִי הוּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל אֶפְעַל וּמִי יְשִׁיבֶנָּה׃
כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ 14
יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים
כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם׃ אֲנִי יְהוָה טו
קְדוֹשְׁכֶם בּוֹרֵא יִשְׂרָאֵל מַלְכְּכֶם׃
כֹּה אָמַר יְהוָה הַנּוֹתֵן 16
בַּיָּם דָּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה׃ הַמּוֹצִיא רֶכֶב־ 17
וָסוּס חַיִל וְעִזּוּז יַחְדָּו יִשְׁכְּבוּ בַּל־יָקוּמוּ דָּעֲכוּ
כַּפִּשְׁתָּה כָבוּ׃ אַל־תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת וְקַדְמֹנִיּוֹת 18
אַל־תִּתְבֹּנָנוּ׃ הִנְנִי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה עַתָּה תִצְמָח 19
הֲלוֹא תֵדָעוּהָ אַף אָשִׂים בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בִּישִׁמוֹן
נְהָרוֹת׃ תְּכַבְּדֵנִי חַיַּת הַשָּׂדֶה תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה כ
כִּי־נָתַתִּי בַמִּדְבָּר מַיִם נְהָרוֹת בִּישִׁימֹן לְהַשְׁקוֹת עַמִּי
בְחִירִי׃ עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ׃ וְלֹא־אֹתִי 22
קָרָאתָ

quibus, vrbe & regione ab hostibus occupata, vel fugam parabunt, vel captiui abducentur. cf. c. 47, 1. seqq. g) clamor & eiulatio eorum erit, vel audietur. Ita namque hoc nomen etiam eiulantium clamorem notat Ps. 17, 1. Ps. 106, 44. &c. repete not. ad 1 Reg. 8, 28. Alii ita: Deturbabo etiam & in fugam vertam Chaldaeos, quorum

קמץ בזק

rum, in nauibus (vel animi, vel commercii caussa) laetus clamor & iubilus fuit. coll. c. 14, 7. c. 44, 23. &c.

הפטרת ויקרא

h) & nullus est praeter me. c. 44, 6. 8. c. 45, 21. i) v. 3. 12. Hos. 13, 4. 9. Act. 4, 12.

℣. 12. k) Ego indicaui priora, & noua nunc indico. v. 9. c. 42, 9. c. 44, 7. l) vid. v. 1. 3. m) v. 9. c. 42, 9. Ion. Ego annunciaui Abrahamo Patri vestro, quae ventura erant. Ego liberaui vos ex Aegypto, sicut iuraui ei inter diuisiones (Gen. 15, 13. seqq.) Et ego audire vos feci doctrinam legis meae de Sinai &c. n) nec inter vos alius est salutis revelator aut dator. cf. 1 Reg 3, 18. o) vos ergo estis testes mei. v. 10. p) S. & ego sum Deus nec quisquam alius. conf. Gen. 17, 1.

℣. 13. q) Etiam prae die seu antequam dies esset. al. ex quo dies fuit. conf. c. 48, 16. Mich. 5, 1. Ps. 93, 2. Prou. 8, 23. r) ego idem sum. v. 10. s) Deut. 32, 39. Hos. 5, 14. Iob. 10, 7. conf. 1 Sam. 4, 8. sum namque Omnipotens, & superior omnibus Ioh. 10, 29. t) faciam, quod decreui. Num. 23, 23. u) & quis repellet? i. e. nemo impediet illud. c. 14, 27. Num. 23, 19. conf. Ps. 115, 3.

℣. 14. x) vid. c. 41, 14. c. 44, 6. Hic Iehoua loquens est Filius Dei, Messias, Rex Iudaeorum v. 15. qui laborauit pro peccatis v. 24. S. y) v. 3. 15. z) propter vos e captiuitate liberandos. a) misi, in praeterito, ob decretum iam factum, & quia res tam certo futura, ac si iam facta esset. S. Verbum autem absolute hic ponitur, vt Ps. 18, 17. & subintelligi potest salutem, auxilium, angelum meum &c. vel Cyrum, c. 44, 28. expresse nominatum. b) aduersus Babelem. conf. c. 21, 2. c) & descendere faciam seu deiiciam Ez. 26, 20. d) omnes vectes eius. cf. c. 27, 1. c. 45, 2. Ier. 51, 30. formae צדיק. Al. fugitiuos eius. coll. c. 15, 5. e) & ad Chaldaeos quod attinet. f) in nauibus, quibus

℣. 15. h) vid. v. 3. 14. i) vid. v. 1. k) Messias & Rex vester. c. 32, 1. c. 33, 17. 22. c. 41, 21. ℣. 16. l) qui dedi populo meo viam per mare. Ex. 14, 21. Praedicata, quae sibi hic tribuit Iehoua, respiciunt eductionem populi Israel ex Aegypto. Schmidius. n) & per aquas validas seu effetas maris rubri Neh 9, 11. vel etiam Iordanis Ios. 3. 15. mystice populi: conf. supra c. 17, 12. 13. Ps 46, 4. n) c. 42, 16. ℣. 17. o) Qui eduxi c. 40, 26. conf. Ex. 14, 8. 17. p) currus & equos Pharaonis Ex. 14, 9. q) exercitum & fortissimos Aegyptiorum. (r) Ps. 24, 8. r) vt vna omnes occumberent. c. 51, 20. Ez. 32, 27. 29. vid. Ex. 14, 27. 28. c. 15, 1. 4. 5. &c. conf etiam Iud. 15, 15. 16. s) nec. c. 40, 24. t) resurgerent. c. 14, 21. c. 26, 14. Am. 8, 14. Ps. 140, 11. u) prostrati vel deleti sunt in aquis. (9) Prou. 20, 20. c. 24. 20. Iob, 6, 17. c. 18, 6. x) sicut ellychnium. c. 42, 3. y) exstincti sunt c. 1, 31. 1 Sam. 3, 3. ℣. 18. z) sed ne memineritis priorum. Non absolute intelligendum est, qs. memoria praeteritorum omnis negaretur, atque prohiberetur; sed comparate, quod futura & noua beneficia Christi maioris momenti futura sint & magis memoranda, quam praeterita. S. Cf. Ier. 3, 16. & infra c. 54, 4. a) priorum. v. 9. vid. c. 65, 17. b) & antiqua s. prisca. Mal. 3, 4. ὁ. τὰ ἀρχαῖα 2 Cor. 5, 17. c) c. 1, 3. c. 52, 15. ℣. 19. d) Ecce namque ego Iehoua, Messias, Rex & Redemptor vester v. 14. 15. 24. e) facturus sum nouum quid; nouam sc. & spiritualem non Iudaeorum tantum, sed & gentium liberationem, vid. c. 42, 9. 10. Ier. 31, 22. ὁ. ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ καινά. 2 Cor. 5, 17. Apoc. 21, 5. f) conf. Hagg. 2, 6. Mal. 3, 1. g) c. 42, 9. conf. Ier. 23, 5. Zach. 3, 8. c. 6, 12. 2 Sam. 23, 5. h) annon agnoscitis vel agnoscetis illud? Vtique agnoscere id debetis. cf. v. 10. c. 40, 21. & Act. 11, 18. i) nam etiam faciam. c. 41, 18. 19. c. 42, 16. k) in deserto gentium. v. 20. c. 32, 15. 16. conf. c. 49, 6. l) viam gratiae. c. 35, 8. m) in solitudine. v. 20. Deut. 32, 10. Ps. 68, 8. n) flumina caelestis doctrinae. conf. c. 35, 6. Noua sc. Christi inter gentiles manifestatio promittitur, & sensus est: quam facile ego olim per mare rubrum viam feci Israeli, tam facile per gentilismum viam gratiae meae dispensandae faciam; & quam facile in deserto aquas dedi, tam facile per deserta superstitionum & idololatriae penetrabo, & ibi fontes gratiae aperiam. Dorschaeus. ℣. 20. o) Vnde me quoque Redemtorem suum celebrabunt. c. 25, 3. Ps. 50, 15. 23. & Ps. 86, 9. p) i. e. ferae & barbarae gentes. conf. supra c. 11, 6. 7. & Ier. 27, 6. q) dracones. Ps. 44, 20. r) vid. c. 13, 22. c. 34, 13. & conf. Matt. 24, 14. Apoc. 15, 4. s) v. 19. c. 41, 18. cf. c. 44, 3. t) c. 27, 3. Gen. 2, 10. u) c. 45, 4. Ps. 89, 4. ὁ. τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτόν. 1 Petr. 2, 9. ℣. 21. x) Populum, vel Populus namque hic, quem. c. 42, 24. Ex. 15, 13. 16. y) v. 7. c. 44, 21. Ion. Populum hunc paraui ad cultum meum. z) c. 42, 10. 12. ὁ. λαόν μου, ὃν περιεποιησάμην τὰς ἀρετάς μου διηγεῖσθαι vid. 1 Petr. 2, 9. ℣. 22. a) Ceterum non. Vau hic inchoat nouam concionem de beneficiorum origine, quae neutiquam sunt merita aut sacrificia seu cultus Israelitarum, sed mera gratia & merita Messiae, vt ipse probat in sequentibus. Conf. Ez. 36, 22. 32. b) tu non vocasti aut elegisti me, sed ego potius te. c. 41, 9. c. 51, 2. Ioh. 15, 16. 1 Ioh. 4. 19.

℣. 14. שלחתי pro ao in marg. hab. שִׁלַּחְתִּי 6.9. ℣. 19. אף per Mall. 2. 3. 3.

23 קראת יעקב כי־יגעת בי ישראל : לא־הביאת לי שה
עלתיך וזבחיך לא כבדתני לא העבדתיך במנחה ולא
24 הוגעתיך בלבונה : לא־קנית לי בכסף קנה וחלב
זבחיך לא הרויתני אך העבדתני בחטאותיך הוגעתני
כה בעונתיך : אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני
26 וחטאתיך לא אזכר : הזכירני נשפטה יחד ספר אתה
27 למען תצדק : אביך הראשון חטא ומליציך פשעו בי :
28 ואחלל שרי קדש ואתנה לחרם יעקב וישראל
מד לגדופים : ועתה שמע יעקב עבדי
2 וישראל בחרתי בו : כה־אמר יהוה עשך ויצרך מבטן
3 יעזרך אל־תירא עבדי יעקב וישרון בחרתי בו : כי
אצק

c) O Iacobe! v. 1. d) vt; vel: nec probare potes, *quod*. conf. c. 35, 20. & not. 2 Reg. 18, 35. it. Iud. 9, 28. e) *laborraueris* & laborando *fatigatus* fis. 2 Sam. 23, 10. f) *pro* vel *propter me*. c. 62, 8. Iof. 24, 13. g) v. 1. 28.

v. 23. h) *Non adduxisti*. Leu. 1, 2. c. 4, 4. 5. 14. &c. i) *mihi* & mei caussa. conf. etiam Am 5, 25. k) *pecudem*. Deut. 14, 4. l) Ex. 20, 21. Deut. 12, 13. 14. Pf. 50, 8. m) *&* *sacrificiis* vel *victimis tuis*. v. 24. c. 1, 11. n) *non* ad meritum *honorasti me*. c 29, 13. Pf. 50, 23. Omnis namque valor & pretium sacrificiorum ab ipfo Christo pendebat, quem illa cum toto Leuitico cultu adumbrarunt. Confer notata ad Leu. 1, 3. c. 3, 1. c. 16, 4. 34. c. 17, 4. 10. c. 21, 4. c. 25, 48. Num. 7, 70. c. 16, 3. 10. c. 19, 8. 9. 18. c. 20, 7. c. 21, 5. &c. o) *non seruire te feci*. v. 24. Ex. 1, 13. p) Leu. 2. 1. q) nec mei caussa *fatigaui te*. Hiph. (½) v. 24. Mal. 2, 17. r) *thure*, c. 66, 3. quod alioquin ad fuffitum & cum facrificiis offerendum erat. Ex. 30, 34. Leu. 2, 1. 15. &c.

v. 24. s) *Non emisti*. Ier. 13, 1. 2 4. t) *mihi*, in meum vfum aut neceffitatem. v. 23. u) Ion. *calamum aromaticum*. conf Ex. 30, 23. Ier. 6, 20. Ez. 27, 19. x) *&* *adipem*. Ez. 39, 13. 22. Leu. 3, 3. 4. 9. 10. 14. 16. 17 y) *non irrigasti* vel *exfatiasti me*. c. 55, 10. Ier. 31, 25. Ego namque nec carnem victimarum efurio nec adipem aut fanguinem fitio. Pf. 50, 13. z) *Imo, etiam*. *Enimuero tantum*. c. 34, 14. 15. 1 Sam. 16, 6. quod & victimæ a te oblatæ ex intentione DEI præfigurarunt. repete loca notata v. 23. a) *me seruire fecisti*. v. 23. cf. c. 50, 6. c. 52, 13. Phil. 2, 7. Mat. 20, 28. Ad Christum autē hæc pertinent.

tinent, quia *seruire* nunquam & nufquam de Deo ἀσυγχω dicitur. *Dorfcheus*. b) *in peccatis tuis*. cf. c. 53, 4. feqq. Rom. 4, 25. 1 Petr. 2, 24. Hebr. 1, 3. c. 9, 22. 2 Cor. 5, 21. c) *fatigatum me reddidisti*. v. 23. cf. c. 49, 4. Pf. 22, 15. 17. Pf. 69, 2. 3. Luc. 22, 43. c.

CAP. XLIV.

23, 26. d) *in iniquitatibus tuis*. c. 53, 5. Pf. 40, 12. 13. Servi enim formam propterea adfumfi, onus peccatorum tuorum fufcepi, baiulaui, & ad mortem crucis vsque laboraui, vt te liberarem. cf. not. Leu. 4, 33. coll. Gal. 3, 13. & 2 Cor. 5, 21. v. 25. e) *Ego*, *ego* inquam vnus & folus *is fum*. v. 11. Deut. 32, 39. Hof. 5, 14. f) *qui delet* vel *deleo*. c. 44, 22. Ex. 32, 32. ὁ. ὁ ἐξαλείφων, vt Act. 3, 19. Col. 2, 14. *Deletio* intelligenda iudicialis. *Dorfch*. Sic *Corn. a Lapide*: Delet Deus, cum reatum & obligationem delet. Ion. *Ego, ego fum remittens debita tua*. g) *prauaricationes tuas*, & plurimas & maximas. c. 53, 5. 8. c. 59, 12. cf. fupra verbum c. 1, 2. & 1 Reg. 12, 19. h) *propter me ipfum*. c. 37, 35 c. 48, 11. *non propter vos* aut veftra merita. Ez. 36, 22. 32. cf. Ioh. 10, 18 c. 17, 19. 1 Ioh. 4, 10. i) Mich. 7, 18. 19. k) *non recordor*, *nec recordabor* ad pœnam, prout meritus eras; modo id humili pœnitentia ac fide tu agnofcas. Ier. 31, 34. Ez. 18, 22. cf. etiam Leu. 26, 44. feqq. Nihil ergo meritorum pro te allegare poteris. Aut fi quid nihilominus te habere putas, tu id *memora mihi*. v. 26. v. 26. l) *Fac me recordari* f. *in memoriam mihi reuoca* merita tua, fi qua tibi funt. c. 62, 6. m) nam condefcendam tecum in difquifitionem. c. 1, 18 n) *tu ipfe enarra* illa; cf. Gen. 40. 8. 9. 2 Reg. 8, 4. o) *vt*, fi posfis, *iuftificeris*. v. 9. c. 41, 26. Scio autem, te nihil habere, quo iuftitiam tuam demonftrare queas, nec vel propria, vel Patrum merita allegare poffe, quibus me tibi obftrictum probes. v. 27. p) *Nam primus tuus Pater*, Adam, *peccauit*, Gen. 3, 6. & cum eo omnes homines. Rom. 5, 12. tuq; etiam ab eo originale peccatum habes Ioh. 3, 6. Statuimus omnino hic *originale peccatum* inculcari, inquit *S*. coll. *Kimchio* ad h. l. Luth. cum LXX. in plurali: οἱ πατέρες ὑμῶν πρῶτοι. np. Abrahamus etiam, ceterique. q) *&* *Oratores tui* f. doctores & voluntatis diuinæ *interpretes*, vt Mofes & Aharon Num. 20, 12. (5) Gen. 42, 23. Iob. 33, 23. r) c. 1, 2. cf. de Mofe & Aharone Deut. 32, 51. & de omnibus hominibus Rom. 3, 23. c. 11, 32. Ion. *&* *doctores tui rebellarunt in Verbum meum*. cf. Mat. 12, 24. Ioh. 19, 15. Act. 13, 45. &c. v. 28. s) *Ideo etiam* ob illa peccata veftra non per Babylonios tantum, fed vel maxime per Romanos *profanabo*, *&* *tanquam profanos tractabo*. Ez. 28, 16. Pf. 89, 40. t) *Principes fanctitatis*. 1 Par. 24, 5. ἀρχιερεῖς in N. T. dictos, Sacerdotes primarios & Pontifices, vna cum templo eiusque cultu. u) *&* *dabo* c. 42, 24. *anathemati*. Leu. 27, 29. Iof. 6, 18. Mal. 3, 24. cf fupra c. 34, 5. Ion. *cædi*. x) vid. v 1. 22. y) *opprobriis*. c. 51, 7. Zeph. 2, 8. cf. Leu. 26, 38. 39.

Cap. XLIV, 1 z) S. *Porro tamen*. vid. c. 43, 1. Poftquam np. deftruxerat Deus c. 43, 22. feqq. omne meritum Ifraelis, ad opus fuum præcipuum hic redit Propheta, quod eft erigere Ifraelem. cf. not. c. 42, 9. Eftque hic applicatio antecedentium 1) paraclerica. 2) elenchtica v. 6. & 3) pædeutica v. 21. feqq. feu vt *S*. obferuauit. I Ifraelis per promisfionem de N. T erectio. II. eiusdem per comparationem Iehouæ cum idolis confirmatio v. 6. & III. iterata, & nouis circumftantiis illuftrata promisfio de liberatione e Babylonica captiuitate v. 24. a) v. 2. vid. c. 41, 8. b) v. 2. 21. c. 42, 19. c. 45, 4. c) *&* *o Ifrael*. c. 42, 1. d) *quem* ad fanctum feruitium *elegi* v. 2. Ifrael h. l. *electus* dicitur non refpectu prædeftinationis ad vitam æternam, fed excitationis & euocationis in peculium Dei, ad poffesfionem facrorum & fedem ecclefiæ. coll. Rom. 9, 4. 11. *Dorfch*. Cf. fupra c. 41, 9. v. 2. e) Filius Dei v. 6. qui fupra c. 43, 24. dixit: *feruire me fecifti* &c. & infra v. 22. *deleui vt nubem prauaricationes tuas*. S. Abrahamo fœderatus, & de florente numerofaque pofteritate vaticinatus, Gen. 12, 15. 17. 18. capp *Dorfcheus*. f) *qui feci te*. c. 51, 13. c. 17, 7. c. 27, 11. Iob. 10, 8. Ipfum primum Ifraelis principium ita indicat. *Schmidius*. g) *&* *formator tuus*. c. 43, 1. h) *ex quo in vtero effe cœpifti*. מן enim inclufiuum eft, vt v. 24. c. 48, 8. c. 49, 5. Iud. 16, 17. confer Pf. 22, 10. 11. i) *qui* etiam porro per omnem vitam *adiuuabit te*. c. 41, 10. 13. 14 k) c. 41, 10 13. c. 43, 1. Luc. 12, 32. l) v. 1. Ier. 30, 10. c. 46, 27. m) v. 1. Pf. 24, 6. n) Deut 32, 15. c 33, 5. 26. Nomen *Ifraelis*, a *rectitudine*, æquitate & iuftitia fic dicti, coll. Gen. 25, 27. formæ *Zebŭlun*, cohabitatio Gen. 30, 20. & *Iedŭthun* dilectio 2 Par. 35, 15. o) *quem elegi*. v. 1. c. 41, 8. Deut. 7, 6. v. 3. p) *Nam*. fequuntur argumenta folatii.

---

v. 23. הביאת fine *Iod*. 2. 3. in marg. 6. 9, fu. 5. contra *Maf. impr*. h. l. & 2 Reg. 9, 2. שה per *Sagol* 2. 3. (cum nota contrar.) in margin 6. 9. contra *Maforam impreffam* h. l. & Deut. 14, 4. v. 25. אנכי ita per *Kadma* omnes noftri recte, præter 17. 18. & *Berol*. qui habent *Pafchta*. v. 28. לחרם per *Schua* 3. 6. 9. 10. 14. 20.

pinquationis & approximationis, quæ includit tum adessentiam substantialem, tum etiam largitionem donorum, partim extraordinariorum Act. 2, 3. seqq. c. 10, 45. 1 Cor. 12, 13.14. partim ordinariorum Ex. 35, 25. c. 39, 29. Tit. 3, 6. Vtraque h. l. & Ioel 3, 1. insinuatur. Hæc Dorsch.

אצק־מים על־צמא ונזלים על־יבשה אצק רוחי על־
זרעך וברכתי על־צאצאיך׃ וצמחו בבין חציר 4
כערבים על־יבלי־מים׃ זה יאמר ליהוה אני וזה יקרא 5
בשם־יעקב וזה יכתב ידו ליהוה ובשם ישראל יכנה׃
כה־אמר יהוה מלך־ישראל וגאלו יהוה צבאות 6
אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים׃ ומי־כמוני 7
יקרא ויגידה ויערכה לי משומי עם־עולם ואתיות
ואשר תבאנה יגידו למו׃ אל־תפחדו ואל־תרהו הלא 8
מאז השמעתיך והגדתי ואתם עדי היש אלוה מבלעדי
ואין

Ion. *Quia sicut dantur aquæ super terram sitientem, illaque fluunt super aridam, ita dabo Spiritum meum Sanctum super filios tuos, & benedictionem meam super filios filiorum tuorum.* x) *semen Iacobi* omnino posteros Iacobi notat; non tamen exclusiue, sed inclusiue, & in iusto ordine. Primo namque & insigni effusione Spiritus S. Act. 2. effusus est super Apostolos ex semine Iacobi, sed deinde etiam super gentiles. *S.* y) cf. Ez. 34, 26. Ps. 68, 10. Vocatur autem etiam Spiritus S. *benedictio*, quia benedictionem Abrahamo iam promissam (cf. Gal. 3, 14.) obsignat omnibus credentibus Eph. 1, 13. *S.* z) c. 22, 24 c. 34, 1. ℣. 4. a) *Vnde copiose ac læte germinabunt.* cf. c. 42, 9. c. 43, 19. Ps. 85, 12. Effectus effusi Spiritus S. efflorescentia spiritualis & incrementum in donis cælestibus. Nam sub *Zemach* crescent. Zach. 6, 12. Hinc emergunt fructus Spiritus S. Gal. 5, 22. Ioh. 15, 1. seqq. *Dorsch.* b) qs. *in medio graminis* vel *inter medias herbas.* cf. c. 66, 14. Iob. 5, 25. c) aut *sicut salices.* c. 15, 7. d) *iuxta riuos.* (2) c. 30, 25. cf. Ier. 17, 8. Duplex est comparatio Nam sicut tum gramina, tum salices celeriter crescunt, deinde vero se etiam augent; ita Ecclesia inter Iudæos post primam Spiritus S. effusionem celeriter creuit, & mox se etiam inter gentes diffudit & multiplicauit. *S.* ℣. 5. e) *Domini ego sum!* cuius gloriæ & seruitio ad humillimum obsequium me consecraui, idque ore, gestu & opere profiteor, cf. c. 43, 7. Apoc. 14, 1. Ex. 32, 26. Ion. *De timentibus Iehouam ego sum.* Alter hic est effectus, nominis Dei & Iacob adsumtio, qs. diceret Propheta: infiniti cupient esse Iehouiani, Messiani, Iacobitæ, Israelitæ. *Dorsch.* Simplicissime dicitur, quod hic habeatur professio Christiana, qua Christianus profitetur 1) *se esse Domini*, i. e. Messiæ, 2) *se esse Iacobi*, i. e. Ecclesiæ membrum. *S.* f) *& iste vocabit se*, vel *vocabitur* nomine Iacobi c. 48, 1. g) *& ille s. & alius manu sua se adscribet Domino.* Per *hic*, *iste*, *ille* notatur multitudinis confluxus, in primis ex gentibus. Nam si omnes ex Iacobo & Israele essent, non opus foret, vt se demum a Iacobo & Israele cognominarent. *S.* h) *& nomine Israelis.* cf. Apoc. 3, 12. i) *cognominabit se.* (4) c. 45, 4. Iob. 32, 21. 22. ℣. 6. k) Sequitur doctrinæ de liberatione spirituali c. 43, 16. seqq. *elenchtica applicatio* aduersus idololatras, ab hoc vsque ad v. 20. l) v. 2. c. 32, 1. c. 43, 15. m) *& vindex s. redemtor eius.* v. 22. 24. c. 47, 4. c. 59, 20 De emphasi huius nominis dignus est, qui conferatur, *Gussetius* p. 157. seq. Nempe *vi propria significationis*, quam vsus radicis commonstrat, id non tantum ereptionem aut liberationem e miseria vel malo physico, sed vel maxime nostri, vt personarum, e peccatorum reatu ac pœna vindicandarum, liberationem, & vt hereditatis Deo acquirendæ, vindicationem, & debiti solutionem a cognato nostro factam, inuoluit. Ita vt Deus dici non possit Goel noster perfecte, proprie ac plene, nisi in Christo Filio suo, per natiuitatem naturam nostram induto, & se ipsum dante ad mortis supplicium, tq. ἀντίλυτρον pro nobis; & quidem necessarium, quoniam e manu iusti detentoris redimendi eramus, non diaboli, meri lictoris, sed iustitiæ vltricis & Iudicis iustissimi ac potentissimi, vt postmodum liberi viuamus, in Christi Redemtoris nostri φρατρίᾳ, & tq. hereditas ad eum tanto pretio reuersa, æterna eius simus possessio. &c. n) c. 41, 4. c. 48, 12. Apoc. 1, 8. 11. 17. c. 22, 13. o) i. e æternus ab ante & a post Non qs. cœperit unquam, aut finem habiturus sit; sed quod fuerit ante omnia ipse sine principio, & futurus post omnia, sine fine, si vel maxime omnia perirent. *S.* Aliis ita infert omnes illos alios deos desituros, se superstite. p) v. 8. c. 43, 11. q) v. 8. c. 45, 21. 22. ℣. 7. r) *Ecquis enim sicut Ego?* c. 46, 9. s) *tarde quid proclamabit* Zach. 7, 7. *S. vocabit.* coll Rom. 4, 17. t) *& tanquam certo futurum id indicabit.* cf. c. 42, 9. c. 43, 9. 12. u) *atque id ordine disponet mihi*, vt sc. videam & agnoscam. cf. Ps. 50, 21. Iob. 33, 4. x) *idque* non nunc demum, sed etiam *ex quo ego posui* inde ab exordio mundi. cf. Prou. 8, 29. y) q. d. *populum æternitatis.* Hyperbolica est dicendi formula inter Hebræos, qua ab *æternitate* denominant, quæ vetusta admodum sunt, & dudum ante nos fuerunt. cf. c. 58, 12. c. 61, 4. Ez. 26, 20. Am. 9, 11. Ps. 143, 3. Prou. 22, 28. Thr. 3, 6. Proprie enim Deo competit, vt supra c. 40, 28. conf. etiam not. 2 Reg. 5, 27. & *S.* ad h. l. At *Dorscheo* Propheta respicit ad potestatem diuinam in imperia & terminos populorum omnibus sæculis vbique in orbem terrarum exercitam, ex qua etiam populum Israeliticum sibi tanquam peculium elegerit, & in perpetuum defensurus sit, nisi malitiosa desertione a Deo descivierit. z) *& subsequentia s. imminentia.* c. 41, 23. c. 45, 11. a) c. 41, 22. b) *indicent* vel *annuncient.* c. 43, 8. c) *sibi* h. e. in honorem suum, vel illis, cultoribus suis c. 23, 1. c. 43, 8. ℣. 8. d) Ne itaque *pauetis*, o mei! a sculptilibus & eorum cultoribus Babyloniis. c. 12, 2. e) *neque extimescatis* aut *formidetis* (1) Apud Arabes *rahiaa* significat *vir ipso animo infirmum iniuit consilium, debilis, languidus, lentus, inconstans fuit & vacillauit.* f) *ab illo tempore* i. *pridem.* c. 16, 13. c. 48, 3. 5. 7. Ps. 93, 2. g) c. 42, 12. c. 48, 5. 6. h) c. 43, 12. c. 45, 21. i) *vos namque testes mei estis.* c. 43, 10. 12. k) *num est Deus?* Interrogatio vehementer negat, vt Ps. 18, 32. vnde etiam stilus mox vertitur in negationem: *& non est petra.* l) v. 6.

q) *ego* Filius Dei v. 2. *effundam.* cf. Ez. 34, 26. c. 36, 25. Ioh. 7, 37. 38. 39. Act. 2, 33. Tit. 3, 6. r) *super sitientes*, h. e. aquam cælestem & refocillationem desiderantes. Cf. de hac siti c. 35, 7. c. 41, 17. c. 55, 1. Ps. 42, 3. Ps. 63, 2. Mat. 5, 6. Ioh. 6, 35. c. 7, 37. Apoc. 21, 6. c. 22, 17. Itaque & gentes ad Ecclesiam vocandas h. l. insinuat Propheta. *Dorsch.* s) *& fluenta*, fluentes aquas (Arab in specie *pluuia*) c. 63, 19. Ex. 15, 8. Ier. 18, 14. Ps. 78, 16. 44. Prou. 5, 15. Cant. 4, 15. t) Ps. 143, 6. 1 Reg. 17, 1. seqq. u) *effundam*, inquam *Spiritum meum* c. 32, 15. Effundendus indicatur *tum metaphorice* per aquas & flumina, coll. Zach. 9, 11. Ioh. 4, 10. c. 7, 38. *tum proprie Spiritus Dei*, sec. significationem famosissimam: *Spiritus S.* qui in creatione aquis incubabat Gen. 1, 2. cum antediluuianis disceptabat Gen. 6, 3. qui Mosen gubernabat Num. 11, 17. qui in Dauide loquebatur 2 Sam. 23, 2. qui homines formabat ad imaginem & similitudinem DEI Iob. 33, 4. cuius inhabitationem sibi perpetuari Dauid orabat Ps. 51, 13. quem Israelitæ exacerbarunt Es. 63, 10. qui exercitum cælorum creabat Ps. 33, 6. qui est Omnipræsens Ps. 139, 7. deducit in vias salutis Ps. 143, 10. Spiritus iudicii & ardoris Es. 4, 4. Spiritus intelligentiæ, sapientiæ &c. c. 11, 2. omniscius & omnipræsens c. 40, 13. *tum metonymice* per benedictionem, quæ est effectus (Spiritus S. &) SS. Trinitatis Num. 6, 22. seqq. 2 Cor. 13, 13. Effusionem respectu ministri, Paulus 1 Cor. 3, 7. ποτισμὸν s. *rigationem* vocat. Est autem actus gratiosæ diuinæ appropinquatio-

CAP. XLIV, ℣. 4. בבין per *caph loco* כ præf. 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. contra *M. l.* ad Exod. 20, 17. ℣. 7. ויערכה *Ain* per *Pat.* 1. 2. 3. 5. & *Ber.* contra *M. l.* ℣. 8. הלא sic defect. 1, 2, 7. 8. 22. 23. sec. *Mas.* h. l. alii *plene.*

ואין צור בל־ידעתי׃ 9 יצרי־פסל כלם תהו וחמודיהם
בל־יועילו ועדיהם המה בל־יראו ובל־ידעו למען
11 יבשו׃ מי־יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל׃ הן כל־
חבריו יבשו וחרשים המה מאדם יתקבצו כלם יעמדו
12 יפחדו יבשו יחד׃ חרש ברזל מעצד ופעל בפחם
ובמקבות יצרהו ויפעלהו בזרוע כחו גם־רעב ואין
13 כח לא־שתה מים ויעף׃ חרש עצים נטה קו יתארהו
בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו ויעשהו
14 כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית׃ לכרת־
לו ארזים ויקח תרזה ואלון ויאמץ־לו בעצי־יער נטע
טו ארן וגשם יגדל׃ והיה לאדם לבער ויקח מהם ויחם
אף־ישיק ואפה לחם אף־יפעל־אל וישתחו עשהו
16 פסל ויסגד־למו׃ חציו שרף במו־אש על־חציו בשר
יאכל יצלה צלי וישבע אף־יחם ויאמר האח חמותי
ראיתי

m) c. 26, 4. Pf. 18, 32. Deut. 32, 4. 2 Sam. 23, 3. n) *ego sane non noui quenquam*, nec quisquam alius talem esse demonstrabit.

ỽ. 9. o) Itaque *formatores sculptilium*. cf. Hab. 2, 18. p) *omnes vanissimi* sunt. q. d. *ipsa inanitas*. c. 41, 29. cf. 1 Sam. 12, 21. q) *& desiderabilia* f. desideratissima & *pretiosissima eorum* simulacra. (3) Pf. 39, 12. Iob. 20, 20. conf. sem. Gen. 27, 15. r) *nihil proderunt*. v. 10. Hab. 2, 18. Prou. 10, 2. s) *& testes eorum ipsimet sunt* idolorum insani cultores, quod simulacra nec videant, nec cognoscant quidquam. Alii: *& testes idololatrarum ipsa illa idola sunt*, quæ nihil vident nec cognoscunt, ita vt pudere illos oporteat. t) Pf. 115, 5. u) cf. c. 41, 20. x) c. 43, 10. Pf. 51, 6. y) v. 11. c. 42, 17. c. 45, 16. Pf. 97, 7.

ỽ. 10. z) *Quis enim*, sanæ mentis homo, *formauerit* Deum? cf. v. 17. c. 43, 10. & interrogat. Num. 23, 10. 2 Sam. 16, 10. Prou. 20, 9. a) *aut sculptile adornauerit?* c. 40, 19. b) *ad nullam prorsus vtilitatem*. v. 9. c. 30, 5. Ier. 7, 8.

ỽ. 11. c) c. 50, 1. d) *socii* idoli vel adeo dementis idololatræ. conf. Pf. 119, 63. Prou. 22, 24. e) vid. v. 9. f) *nam ipsimet etiam artifices* f. *fabricatores* simulacrorum. c. 45, 16. g) *ex* impotentibus *hominibus sunt*, qui Deum facere nec possunt nec debent. S. h) *congregent se vna* omnes. confer Iof. 9, 2. Iud. 9, 47. 1 Sam. 7, 7. i) *sistant se*. c. 47, 13. k) *pauebunt* certe, v. 8. c. 19, 17. l) c. 27, 4. c. 42, 14.

ỽ. 12. m) *Faber ferrarius*. c. 40, 19. Sic plerique censent esse hic nomen constructum, vt v. 13. & Ex. 28, 11. At S. *Fabricat*

brica enim ferrum, & v. 13.

נקוד עליו

Aut fabricat ligna, quamvis alibi verbum hac significatione non exstet. Ceterum ab hoc versiculo vsque ad 20. pluribus demonstratur a Messia idolorum vanitas, ab ipsis insanis fabricatoribus vel manibus palpanda, si modo ani-

נון זעירא

קמץ בזק

mum attendere vellent. Sed quia ex re indignissima vehementior est adfectus Prophetæ, hinc stilus fit abruptus sæpe & concisus, vt facilius omnino a linguæ peritis intelligi secundum adfectum, quam pari gratia ac venustate in aliam linguam transferri omnia possint. Conferatur Præf. nostra §. 9. & 11. n) *forcipe* sc. prehendit aut tractat materiam, seu opus suum. (2) Ier. 10, 3. rad. Arab. *comprehendit*, it. *resecuit*, hinc alii intelligunt *securim*, sed non bene ad contextum. o) *& elaborat* illud, v. 15. p) *prunis*. (3) c. 54, 16. Prou. 26, 21. q) *& malleis acutis*. Ier. 10, 4. 1 Reg. 6, 7. r) *format* seu *fingit* illud. Ier. 1, 5. s) *& tum efficit ipsum*. t) *brachio roboris sui*, vel *robusto*. confer Pf. 89, 11. u) *etiam esurit* interim. 2 Sam. 17, 29. x) Tig. *ita vt vires deficiant*. confer c. 37, 3. c. 40, 29. y) præ insano studio *non bibit aquam*. confer Ex. 34, 28. z) *ita vt delassetur*. c. 40, 18. ỽ. 13. a) *Faber* autem *lignarius*. vid. v. 12. & confer c. 40, 19. 20. c. 41, 7. Ier. 10, 3. b) *extendit filum* mensorium. c. 34, 11. Iob 38, 5. Zach. 1, 16. c) *designat ipsum*. (6) Iof. 15, 9. d) Schmid. *amussi* seu *gnomone*. (1) sed *Bochartus* Hieroz. II. p. 696. seq Tig. aliique *rubrica*, qua signant fabri. Hi enim apud veteres funiculo rubrica tincta ligna secanda dirigebant, quod hodieque in vsu est. e) Tig. *& format illud normis*, al. *dolabris* vel *securibus*. rad. Chald. *abscidit*, *abrasit*. confer etiam Leu. 14, 41. At Schmid. *facit illud in angulos suos*, forte ex coll. Ex. 26, 23. vbi tamen alia forma nominis est. f) *& circino*. (1) confer c. 40, 22. g) *secundum formam viri*. Pf. 106, 20. Ex. 25, 9. h) Schmid. *iuxta pulchritudinem hominis*. confer c. 3, 18. At *Raschio* intelligitur *mulier*, *quæ sit decus mariti sui*. quocum confer 1 Cor. 11, 7. & Prou. 17, 6. Sic Ion. *iuxta decorem mulieris*. i) *vt deinde sedeat in ade sua*, sibi constructa. ỽ. 14. k) *Vt cadere sibi posfit* aliquando *cedros*, vel similes præstantes arbores. Vel: *Quum cadere sibi vult*. Deut 19, 5. 1 Reg. 5, 20. Schmid *Postquam abiit ad exscindendum sibi cedros*. Tig. *Accingit se ad incidendum sibi cedros*. Tale quid namque subintelligitur in supplementum constructionis. cf. not. ad v. 12. l) *accipit etiam ilicem*. al. *cupressum*. (1) m) *aut robur*. c. 6, 13. Hof. 4, 13. n) *& firmat* aut statuminat *sibi* eas in vsum suum. confer c. 35, 3. c. 41, 10. o) delectas *inter reliquas silvæ arbores*. confer Ez. 15, 2. Cant. 2, 3. p) aut plantat etiam *ornum* vel *pinum*. (1) q) *quam pluuia* porro *auget* vel *crescere facit*. conf. c. 1, 2. Ion. 4, 10. ỽ. 15. r) Tig. *Eaque fit*. Schmid *Et quamuis natura sit homini*. s) *ad comburendum*, vel ad ignem accendendum. c. 6, 13. Num. 24, 22. t) *nam & ipse accipit de his lignis*. u) *& calefit*, seu *calefacit se*. v. 16. 2 Reg. 4, 34. x) *etiam*. c. 26, 8. 9. c. 41, 10. y) *accendit ignem* & furnum. (3) Ez. 39, 9. Pf. 78, 21. z) *& coquit* panem v. 19. Gen. 19, 3. a) *etiam tamen*. Iob. 14, 3. Coh. 2, 9. b) stultissimus inde *deum facit*. v. 12. 17. c) *eumque adorat*. Ex. 34, 8. d) *fecit ipsum* truncum vel ex trunco. Hof. 8, 6. e) *& tamen procumbit* seu *prosternit se*. (4) v. 17. 19. f) *iis*, talibus diis. v. 7. c. 43, 8. al. *ei*, coll. c. 53, 8. *Sic faber incertus*, *scamnum faceretne*, Deumue? *Maluit esse Deum*. ỽ. 16. g) Nempe *partem eius* ligni v. 19. Iof. 8, 33. h) *combussit* c. 47, 14. i) *igne*. v. 19. c. 43, 2. k) *assat*. (3) v. 19. l) *assatam*. (3) Ex. 12, 8. 9. m) *calefit etiam* v. 15. n) *& dicit euge!* Pf. 35, 21. 25. o) *caleo* 1 Reg. 1, 2.

ỽ. 9. יצרי per *Kadma milra* 1. 3. 6. 9. 14. 20. המה per *Sakephk*. 1. 3. 6. 7. 9. 20. 21. Ceterum *puncta extraordinaria* innuunt absentiam integræ huius vocis in alio exemplari. vid. *Hilleri* Kri & Cthib p. 154. ỽ. 11. וחרשים sine præfixo *Vau* alius codex in margine 22. ỽ. 13. בשרד per *Rbhia* 2. 6. 9. 10. 14. 20. יתארהו *Tau* per *Patach* 1. 2. 19. cum *Masora* 1. et per *Chateph patach* sub *Aleph* 1. 2. 7. 12. 15. 19. contra *Masoram impressam* & M. I. ỽ. 14. ארן *Nun ordinarium* hab. 10--14. 15. 19. 20. 23. *Nun maius* verò 18. sed *minus* poscit *Masora finalis* f. 1. a. & ad Leu. 1, 1. &c. Variam lectionem ארן subesse credit *Hillerus* p. 184. ỽ. 15. המותי *milel* 2, 3. sic sc. 5. contra *M. I.*

יתיר ו׳

17 ראיתי אור׃ ושאריתו לאל עשה לפסלו יסגוד־לו
וישתחו ויתפלל אליו ויאמר הצילני כי אלי אתה׃
18 לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל
19 לבתם׃ ולא־ישיב אל־לבו ולא דעת ולא־תבונה
לאמר חציו שרפתי במו־אש ואף אפיתי על־גחליו
לחם אצלה בשר ואכל ויתרו לתועבה אעשה לבול
כ עץ אסגוד׃ רעה אפר לב הותל הטהו ולא־יציל את־
21 נפשו ולא יאמר הלוא שקר בימיני׃ זכר־אלה
יעקב וישראל כי עבדי־אתה יצרתיך עבד־לי אתה
22 ישראל לא תנשני׃ מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך
23 שובה אלי כי גאלתיך׃ רנו שמים כי־עשה יהוה הריעו
תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל־עץ בו כי־גאל
24 יהוה יעקב ובישראל יתפאר׃ כה־אמר יהוה גאלך
ויצרך מבטן אנכי יהוה עשה כל נטה שמים לבדי רקע
כה הארץ מי אתי׃ מפר אתות בדים וקסמים יהולל משיב
26 חכמים אחור ודעתם יסכל׃ מקים דבר עבדו ועצת
מלאכיו ישלים האמר לירושלם תושב ולערי יהודה
27 תבנינה וחרבותיה אקומם׃ האמר לצולה חרבי
ונהרותיך

קמץ בז״ק עד כאן

מאתי קרי

קמץ ברביע

q) & magis magisque declinare facit eum. c. 29, 21. 2 Reg. 11, 2. 3. 4. a) c. 9, 14. Ier. 20, 14. c. 16, 19. c. 51, 16. b) cf. Pſ. 144, 8. 11. Ion. annon mendacii m operatus ſum dextra mea? Abſurdum namque eſt, circa elaborandum Deum fabrum lignarium & ferrarium (v. 12. 13.) fatigari, atque vnam eandemque materiam Deum præbere & ligna in culina comburenda. v. 14. ſeqq. Frinſanum eſt, eum pro Deo colere, qui eſt ſine ſenſu. v. 19. *Dorſch.* ℣. 21. c) *Memento* itaque *iſtorum, o Iacob.* v. 1. conf. Deut. 9, 7. Mich. 6, 5. *Applicatio* dictorum *padentica*, qua excitantur Iſraelitæ, ad conſiderandum gentilium inſaniam, & beneficiorum Redemtoris ſui magnitudinem. d) vid. v. 1. e) *formaui* namque *te* c. 43, 21. f) Guſſetius p. 539. *ne patiaris tibi induci obliuionem mei.* Schmidius: *quare Iſrael non obliuiſceris mei.* Sic Ion. *ne obliuiſcaris timoris mei.* At Varenius III. p. 242. *non obliuioni traderis a me.* Niph. (1) confer Thren. 3, 17. ℣. 22. g) *Deleui* enim c. 43, 25. h) *ſicut denſam nubem* vel *nebulam* diſpulſam Iob. 30, 15. confer ſupra c. 18, 4. i) Ion. *& ſicut nubem tranſeuntem.* confer Hoſ. 6, 4. Iob. 7, 9. k) *Conuerte te itaque ad me.* c. 31, 6. Zach. 1, 4. l) vid. v. 6. 23. 24. ℣. 23. m) *Cantate* itaque *cœli!* c. 49, 13. confer c. 1, 2. c. 12, 6. n) *qui* omnia hæc Meſſiæ beneficia pro voto & ſententia *perfecit* Dominus. confer verbum ita abſolute poſitum 1 Sam. 26, 25. Pſ. 22, 32. Dan. 8, 24. c. 11, 7. 30. 32. Ion. *quia fecit Dominus redemtionem populo ſuo.* o) *iubilate* Zeph. 3, 14. Pſ. 66, 1. p) *inferiora terræ.* confer Pſ. 63, 10. q) *erumpite* vel *perſonate* (7) c. 49, 13. c. 54, 1. r) *Cantu* c. 14, 7. s) Pſ. 96, 12. Per hæc verba intelliguntur homines, qui cælum, terram, montes, ſiluas & arbores iubilo ſuo implere debent. *Dorſcheus.* t) vid. v. 6. 22. u) *glorioſum ſe exhibebit.* c. 49, 3. c. 10, 15. ℣. 24. x) Hic *noua* incipit oratio, qua ſuperiores promiſſiones Chriſtus confirmat, ac ſolutionem captiuitatis Babylonicæ promittit *per Cyrum*, v. 28. plus quam 200. annis ante complementum. vide *Ioſephum* A. I. XI. c. 1. y) vid. v. 6. z) v. 2. 21. c. 27, 11. a) vid. v. 2. b) *faciens omnia* in regno naturæ & gratiæ. c. 45, 7. c. 40, 26. Pſ. 95, 5. 6. Ioh. 1, 3. Heb. 1, 2. c) c. 40, 22. c. 45, 12. c. 51, 13. d) conf. c. 63, 3. e) c. 42, 5. f) *a me ipſo* Gen. 44, 28. vel *& quis mecum?* coll. Eſ. 40, 12. ℣. 25. g) *Irrita reddens* Iob. 5, 12. h) *ſigna.* c. 7, 11. 14. c. 37, 30. i) *mendacium* aſtrologorum & diuinatorum inter Chaldæos perpetuitatem regni Babylonici, atque adeo exilii Iudaici, vane iactantium. de nomine vid. ſupra not. ad c. 16, 6. k) c. 3, 2. Deut. 18, 10. 14. cf. Iob. 5, 13. l) *inſanos reddit* vel *in tranſuerſum agit* Iob. 12, 17. Thren. 1, 13. m) *conuertens* c. 38, 8. n) c. 5, 21. o) *retrorſum* c. 42, 17. p) *&* qui omnem ſcientiam eorum *infatuat* 2 Sam. 15, 31. ὁ. μωραίνων 1 Cor. 1, 20. ℣. 26. q) *ſtabiliens autem* & infallibiliter præſtans. 1 Sam. 1, 23. 1 Reg. 8, 20. r) *verbum ſerui ſui.* c. 50, 10. per quem alii Meſſiam, vt c. 42, 1. alii vero Prophetas intelligunt, coll. Ier. 7, 25. c. 26, 5. Deut. 35, 5. Ioſ. 1, 1. 2. c. 24, 29. &c. s) c. 14, 26. 27. Pſ. 33, 11. t) *nunciorum ſuorum*, Eſaiæ, Ieremiæ, Ezechielis &c. de inſtauratione Hieroſolymorum, & regni Babylonici deſtructione per Cyrum. *Maius.* u) *perficiet.* v. 28. c. 38, 12. 13. x) *dicens Hieroſolymæ*, terrenæ & cœleſti. *Dorſcheus.* conf. v. 28. y) in 2. perſona maſc. S. *habitaberis*; ſed alii rectius in 3. fœmin. *habitabitur.* Hoph. (2) c. 5, 8. z) c. 40, 9. a) *ædificabuntur* Ez. 36, 10. b) c. 5, 17. c. 49, 19. c. 51, 3. c) *inſtaurabo* vel *erigam.* c. 58, 12. ℣. 27. d) *Qui dicis profundo.* (1) confer Mich. 7, 19. Ex. 15, 5. Zach. 10, 11. e) *exſiccare* c. 19, 5. 6. confer Ier. 50, 38.

p) S. *dum vidi.* q) *ignem.* (5) c. 31, 9. c. 50, 11. c. 47, 14. ℣. 17. r) *Et nihilominus tamen reliquam partem eius* c. 14, 30. Ier. 15, 9. s) v. 10. 15. t) v. 15. coll. Hab. 2, 19. u) vid. v. 15. 19. x) c. 2, 8. y) c. 45, 20. z) c. 36, 15. Pſ. 7, 2. a) c. 42, 17. ℣. 18. b) *Nihil noque norunt* c. 56, 10. c) *neque intelligunt* inſani homines c. 40, 21. Pſ. 82, 5. d) *quia oblevit f. tectorio quaſi induxit oculos eorum.* Leu. 14, 42. Ez. 22, 28. Imperſonalis locutio. Nec opus eſt, vt ſubaudiamus *Deus*; ſed ſubintelligi poteſt cauſſa propior & inferior, *Satanas* vel *error*, aut ſimile. Quanquam ſuo modo ad cauſſam ſummam etiam referatur. S. Ion. *quia obturati ſunt oculi eorum, vt corde ſuo nihil intelligant.* e) c. 33, 15. Gen. 27, 1. f) cf. 2 Cor. 4, 4. g) cf. c. 41, 20. ℣. 19. h) *Neque enim reuocat* ſibi. c. 46, 8. i) *ad animum* vel *cor ſuum.* c. 57, 1. k) c. 5, 13. Prou. 19, 2. l) Deut. 32, 28. Obad. v. 7. 8. m) *vt dicat* Ier. 8, 6. n) vid. v. 16. o) *etiamque coxi* v. 15. p) c. 47, 14. Leu. 16, 12. q) *aſſabam.* (3) v. 16. 1 Sam. 2, 15. r) *an ergo reſiduum eius*, Leu. 14, 17. s) *abominandum idolum faciam?* Gentium enim idola *abominationes* adpellant ſacri ſcriptores. conf. Deut. 7, 25. 1 Reg. 11, 5. &c. Apoc. 21, 27. t) *trunco* ſ. *fruſto exſiccato & attrito ligni.* z) Iob. 40, 20. vbi *fœnum* vel *pabulum herbæ exſiccatæ* ſic dicitur. Cf. Neumannum Exod. ſ. S. p. 167. u) *num proſternam me?* (4) v. 15. 17. c. 46, 6. ℣. 20. x) *Paſcit* tamen *ſe cinere*, & falſa ſe lactat ſpe & fiducia. cf. Hoſ. 12, 2. Hoc velle videtur, quod ſicut qui cinerem edit, tantum abeſt, vt nutriat corpus, vt potius magis corrumpat, ſic illi ſtulti deteriores fiunt, & cor eorum ſemel a Diabolo illuſum, magis magiſque eos aberrare facit. S. y) *cor ſeductum* vel *deluſum* ... Pyal (1.) cf. Gen. 31, 7.

℣. 17. ויאמר per *Mun.* 6. 9 10. 12—16. 19—23. ℣. 19. דעת per *Merca* 7. 8. 13. 15—19. 21. 22. 23. præter *Maſoram impreſſam* Gen. 30, 16. ℣. 21. יצרתיך עבד־לי ita 1. 3. & ſic fu. 5. ישראל cum præt. ſe. 5. & ſn. 8. ſic in marg. 6. 9. ℣. 22. חטאותיך cum ו otioſo 3. 22. ſec. *Maſ. impr.* Ier. 15, 13. ℣. 24. כה cum *Dag. euphon.* 8. 10. 17. 18. 21. 22. 23. & *Ber.* ſic in marg. 6. 9. reliqui vero omittunt. מי אתי ita *Cthib* diuellunt 2. 3. 15. 22. ſec. *Maſ.* 2. & *Erff.* ceteri coniungunt. *Cthib* explicatur in libro *Bahir* f. 2. d. מי אתי *quis fuit mecum?* q. d. *Non fuit quisquam neque ex Angelis, neque ex Seraphinis, mecum; ſed Ego ſolus.*

z) &

28 וְנַהֲרֹתַיִךְ אוֹבִישׁ׃ הָאֹמֵר לְכוֹרֶשׁ רֹעִי וְכָל־חֶפְצִי יַשְׁלִם t2 v. 15. t2 per

מה וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלִַם תִּבָּנֶה וְהֵיכָל תִּוָּסֵד׃ כֹּה־ CAP. XLV.

אָמַר יְהוָה לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הֶחֱזַקְתִּי בִימִינוֹ לְרַד־

לְפָנָיו גּוֹיִם וּמָתְנֵי מְלָכִים אֲפַתֵּחַ לִפְתֹּחַ לְפָנָיו דְּלָתַיִם

2 וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ׃ אֲנִי לְפָנֶיךָ אֵלֵךְ וַהֲדוּרִים אוֹשִׁר

3 דַּלְתוֹת נְחוּשָׁה אֲשַׁבֵּר וּבְרִיחֵי בַרְזֶל אֲגַדֵּעַ׃ וְנָתַתִּי לְךָ

אוֹצְרוֹת חֹשֶׁךְ וּמַטְמֻנֵי מִסְתָּרִים לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֲנִי יְהוָה

4 הַקּוֹרֵא בְשִׁמְךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ לְמַעַן עַבְדִּי יַעֲקֹב

וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי וָאֶקְרָא לְךָ בִּשְׁמֶךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתָּנִי׃

ה אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד זוּלָתִי אֵין אֱלֹהִים אֲאַזֶּרְךָ וְלֹא

6 יְדַעְתָּנִי׃ לְמַעַן יֵדְעוּ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וּמִמַּעֲרָבָה כִּי־אֶפֶס

7 בִּלְעָדָי אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד׃ יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה

שָׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כָל־אֵלֶּה׃

הרעיפו

f) *& fumos tuos* cf. c. 11, 15. c. 19, 5. 6. g) *arefaciam.* c. 42, 15. Hæc tropice de Babylone accipienda sunt, inquit *S.* cum respectu ad exsiccationem maris Suph & Iordanem fluuium. Attamen & proprius verborum sensus locum habet. Cyrus namque vt Babylonem caperet, Euphratem diffidit, & parte eius in lacus abducta, per alveum veterem in vrbem ingressus est; vt ex *Herodoto* & *Xenophonte* docuimus supra ad c. 21, 4. Conf. etiam Apoc. 16, 12.

℣. 28. h) vid. v. 24. c. 45, 1. i) *pastor meus.* i. e. gregis mei, *tu eris.* cf. 2 Sam. 5, 2. c. 7, 7. 1 Reg. 22, 17. Ps. 78, 71. 72. k) c. 46, 10. l) v. 26. Iob. 23, 14. cf. supra c. 21, 2. &c. m) *& quidem dicendo Hierosolyma: instauretur.* cf. 2 Par. 36, 23. Esr. 1, 2. seqq. n) *& Templo; fundaberis!* cf. Zach. 4, 9. c. 8, 9. Esr. 3, 6. 10. c. 5, 1. Viuente quidem Cyro Templum Hierosolymitanum non perfectum fuit, sed autoritate & vi mandati ipsius, regnante Dario Hystaspide vel Notho. Esr. 6, 1. 2.

CAP. XLV, ℣. 1. o) Quod de Cyro in fine præcedentis capitis cœptum est, hoc nunc copiosius exponitur, & I. confirmatur non tantum Iudæorum ex Babylonica captiuitate per Cyrum, sed & hominum spiritualis per Christum v. 8. certissima liberatio. II. Applicatio epanorthotica fit aduersus contumaces Iudæos v. 9. 10. III. Repetitur promissio de liberatione ex Babylone v. 11. & de felicissima liberatione spirituali v. 14. IV. sequitur Applicatio didascalica v. 18. elenchtica v. 20. & pædeutica v. 22. Vel vt breuiter C. habet: Est hic (1) Prophetiæ de Cyro c. 44, 24. seqq. vberior explicatio. (2) Populi Iudaici ab impœnitentia exhortatio v. 9. 10. (3) Maiestatis Messiæ tum per Prophetiam

ipsum Messiam v. 12. 18. seqq. descriptio. Nam quod

אישר קרי

Dorsch. v. 13. Messiam, per Cyrum figurandum, repræsentari existimat, id *S.* aliique ad Cyrum referunt. Loquitur autem *FILIVS DEI*, coll. c. 44. & hic v. 23. & Rom. 14, 11. p) *Vncto suo,* i. e. *in statione typica Messiæ,* diuina destinatione & auctoritate Regi Persarum. Omnes enim vncti sunt typi Christi (ita Dorsch.) & non est potestas, nisi a Deo. Rom. 13, 1. Namque alioqui non constat, vt *S.* obseruat, quod Reges Persarum vncti sint, vt de Iudæorum Regibus illud Scriptura testatur. Ad ritum itaque Hebræorum eiusque rationem hic respici, recte adnotant. Et cum vnctio apud Hebræos non Regibus tantum propria fuerit, sed etiam Sacerdotibus, communis ratio quærenda est, quæ fuit ipsius *summi Dei destinatio & auctoritas.* Habuit etiam Cyrus felicissimis rerum successibus clarissima diuinæ clementiæ & gubernationis indicia. Conf. etiam 1 Reg. 19, 15. q) c. 44, 28. 2 Par. 36, 22. r) cuius *apprehendi & confirmabo dexteram.* c. 42, 6. Ps. 73, 22. s) S. *ad subiiciendum*, al. *ad sternendum.* (4) Iud. 19, 11. 1 Reg. 6, 32. Ps. 144, 2. *Inf. Kal.* formæ שׁך Ier. 5, 26. t) *gentes*, Medos, Ionas, Babylonios &c. u) *soluam, discingam.* c. 5, 27. c. 20, 2. Omnia a more militiæ desumta: victi enim discingebantur. *Dorsch.* x) *vt aperiam ante* Cyrum. Deut. 20, 11. 2 Reg. 15, 16. cf. Apoc. 3, 8. y) cf. 1 Cor. 16, 9. 2 Cor. 2, 12. ℣. 2. z) *Ego* Messias. v. 1. Ion. *Verbum meum tibi præibit.* a) *& inæqualia,* tortuosa. (1) b) *recta faciam* s. complanabo. c. 40, 3. Hieron. & Vulg. *gloriosos terræ humiliabo.* c) c. 48, 4. Ps. 107, 16. d) cf. c. 43, 14. Amos 1, 5. 1 Reg. 4, 13 e) *concidam.* c. 9, 9. Ps. 75, 11. Ps. 107, 16. vt nihil felicissimos tuos progressus remorari possit. ℣. 3. f) *thesauros tenebrarum*, h. e. abditissimos thesauros & opes Babyloniorum, si vel maxime summo studio occultati fuerint. *S.* g) *& occultas opes* (1) cf. Ier. 41, 8. h) *latibulorum.* Ier. 49, 10. i) non vt insolescas, aut tibi id tribuas; sed *vt agnoscas, quod ego Iehoua*, Deus Israelis is sim, qui ad talia te nomine diu ante vocauerim. Commemorat vero *Iosephus* loco supra ad c. 44, 24. allegato, Cyrum huius vaticinii notitiam obtinuisse, & antiquitatem eius miratum, ex consideratione eius decreuisse populi Iudaici libertatem. Id quod vero dissimile non est. Floruit enim Daniel in aula Cyri Dan. 6, 29. vixitque Susis Dan. 8, 2. vbi Cyrum quoque vernum tempus transegisse, Xenophon docet lib. 8. Cyropæd. p. m. 233. Vnde probabile fit, Danielem Esaiæ codicem Cyro præmonstrasse. cf. Esr. 1, 1. seqq. 2 Par. 36, 23. ℣. 4. k) Ante omnia hic obseruandum, quod Ecclesia Deo sit summæ curæ, vt etiam regna propterea euertat. *S.* l) c. 44, 1. m) c. 43, 20. n) *ideo inquam nomine te vocaui* v. 3. c. 44, 28. o) *& appellaui te* c. 44, 5. p) *quum nondum* Ps. 139, 16. Iob. 22, 16. *nosses me.* v. 5. h. e. ex mero fauore & singulari beneplacito meo tibi, o Cyre, regnum destinaui, & nomen tuum in sacro codice expressi, vt quem alias ignoras, fatearis esse Deum omnipotentem, & omnia præscientem, dimittasque populum meum e captiuitate, in qua iniuste a Babyloniis detinetur. ℣. 5. q) v. 6. 14. 18. r) *præter me* v. 21. Hos. 13, 4. Deut. 32, 39. s) v. 21. 22. c. 44, 8. 2 Sam. 22, 32. t) *accingam te igitur* Ps. 18, 33. 40. u) vid. v. 4. ℣. 6. x) *Vt* omnes gentes quoque per omnes mundi partes *cognoscant* 2 Par. 6, 33. y) c. 59, 19. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. Mal. 1, 11. z) c. 43, 5. a) *quod nullus* sit DEVS v. 14. c. 40, 17. c. 46, 9. b) *præter me* Gen. 41, 44. c) v. 5. 14. ℣. 7. d) *formans* v. 18. *lucem* s. *diem* coll. Iob. 26, 10. Hab. 3, 4. Ps. 139, 11. per *lucem* felicitatem & liberationem, per *tenebras* autem infelicitatem & imminentem captiuitatem Babylonicam h. l. intelligere solent; & satis commode dici potest, lucem & tenebras proprie esse accipienda, sed comparationis gratia hic posita, & non sine argumento, quod Deus quoque pacem & malum immittat; q. d. *quemadmodum formaui olim lucem & creaui tenebras*, sic formo & formare possum quoque pacem & malum. &c. *S.* e) dicitur Deus *creare tenebras* per remotionem oppositi luminis; alioqui tenebræ, quia sunt priuatio, proprie non creantur. *Dorsch.* Atqui *Deus creauit tenebras*, quando terram & aquam ita condidit, vt nihil illa lucis habeant, & lumini etiam obstent per suam interpositionem, vt in eclipsibus lunæ videmus. *S.* f) Iob. 25, 2. g) c. 42, 24. c. 48, 7. Am. 3, 6. Num. 16, 30. conf. Thren. 3, 37. h) quod inquam *ego Iehoua* v. 6. i) c. 44, 24. & quod meum hoc opus & munus sit.

℣. 27. ונהרותיך *Orientales plene.* CAP. XLV, ℣. 1. לכורש sic 3. 6. 9. 14. & sic se. 1. 5. & *Ben Neph.* Colum. Mun. 2. 8. 10. 13. 19. at per *Segolta* 7. 12. 15—17. 20—23. analogice quidem: sed contra *Masor.* 1. לירקא בלא סגולתא *semel hic occurrit Sarka sine Segolta.* vid. *IablonsKi* Præfat. §. 8. לרד *per Mahpach* 2. 4. 5. ℣. 6. וממערבה *milel* 42. at *milra per* ה *mappikatum in margine* 6, 9.

8 הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁחָקִים יִזְּלוּ־
צֶדֶק תִּפְתַּח־אֶרֶץ וְיִפְרוּ־יֶשַׁע וּצְדָקָה תַצְמִיחַ יַחַד אֲנִי
9 יְהוָה בְּרָאתִיו׃ הוֹי רָב אֶת־יֹצְרוֹ
חֶרֶשׂ אֶת־חַרְשֵׂי אֲדָמָה הֲיֹאמַר חֹמֶר לְיֹצְרוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה
10 וּפָעָלְךָ אֵין־יָדַיִם לוֹ׃ הוֹי אֹמֵר לְאָב
11 מַה־תּוֹלִיד וּלְאִשָּׁה מַה־תְּחִילִין׃ כֹּה־אָמַר
יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי
12 וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי׃ אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ
13 בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוֵּיתִי׃ אָנֹכִי
הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי
וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה
14 צְבָאוֹת׃ כֹּה אָמַר יְהוָה יְגִיעַ מִצְרַיִם
וּסְחַר־כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ
אַחֲרַיִךְ

§. *vt habitatores eius fructificent salutem*, vel *fructus proferant, qui saluti* per Christum concessæ, respondeant. Al. cælum & terra fructum *proferant Salutem*, np. Germen illud iustum ac Seruatorem, coll. Ier. 23, 5. 6. 1 Cor. 1, 30. Verbum actiuum est, vt Deut. 29, 17. Nomen confer infra c. 51, 5. c. 61, 10. c. 62, 11. Ps. 85, 10. q) cf. Ier. 23, 5. r) cf. c. 42, 9. 2 Sam. 23, 5. Ps. 85, 12. s) *creaui* & mirabiliter productu-rus sum *illud*, v. 7. c. 4, 5. Ion. *creaui illa*.

℣. 8. k) *Rorate, stillate*. (5) Iob. 36, 28. Ps. 65, 12. conf. cognatum Deut. 32, 2. De bonis aut beneficiis per Cyrum populo Iudaico concedendis hoc versu sermonem esse, plerique statuunt, (ita tamen, vt cælitus destillandus non sit ipse Cyrus, sed *iustitia & salus*. vid. *Dorsch.* ad h. l. & *Gusset.* p. 717. aliique) sed nimis magnifica verba sunt, quam vt videantur de Cyro sumi posse. *Loquitur* autem (1) non Propheta nec Ecclesia; sed *ipse Iehoua* Messias, ex fine versus. (2) Imperatiuus est propheticus (vt supra c. 23, 2. c. 26, 19. vel certæ promissionis, vt 2 Reg. 5, 10.) vnde sequentia verba sunt futura; & nihil aliud hic habetur, quam promissio Messiæ Iehouæ. q. d. *rorabunt cæli desuper, & nubes stillabunt iustitiam; aperiet se terra &c.* (3) Versus hic immediate nec de natiuitate Messiæ, nec de conceptione eius in vtero Mariæ per Spiritus S. ἐπέλευσιν, vt alii putant, loquitur; sed describit Messias ea, quæ sunt extra personam suam. Ipse namque, vt dictum est, hic loquitur. Dicimus autem describi felicitatem N. T. comparando eam cum præsenti mundi statu, quasi tota mundi machina sit renouanda; ita quidem vt cælum serenum roret, non aquas, vt hactenus, sed *iustitiam*; nubes stillent, non guttas aquarum, sed *iustitia* &c. Sic alias N. T. status nouo cælo & nouæ terræ comparatur Es. 65, 17. c. 66, 22. qui quidem status in vita æterna complendus est. S. l) *desuper* Ex. 20, 4. m) *& nubes* Deut. 33, 26. 2 Sam. 22, 12. n) *stillent* vel *fluant* Ier. 9, 17. Iob. 36, 28. o) *aperiat se terra*, cf. Ps. 67, 7. p) S. *vt*

℣. 9. t) *Væ* itaque impio & contumaci Iudæo v. 10. c. 1, 4. u) *litiganti*. Iud. 11, 25. x) *cum formatore* aut *conditore suo* c. 64, 7. Gen. 2, 7. y) *testa* cum ille sit c. 30, 14. z) *cum reliquis testis terræ*. cf. Thr. 4, 2. 2 Cor. 4, 7. a) vid. c. 29, 16. b) *figulo suo*. c. 64, 7. cf. Ier. 18, 6. Rom. 9, 20. c) *& opus tuum*, o impie litigator c. 41, 24. num de te dicere potest? d) *manus ipsi non sunt*. np. operatori meo. Nimirum litigantes isti accusabant tum *sapientiam* Dei, per, *Quid facis?* & omnipotentiam, per *Non sunt manus ipsi*. Quasi Deus *non debuisset* permittere captiuitatem Babylonicam; *aut non potuisset* eam auertere, nec ex ea eripere. S. ℣. 10. e) Mysteria & beneficia ista maxima negantibus *væ* denunciatur, cum Dei sapientiam & potentiam accusent, & absurde faciant. *Maius* Oec. p. 955. Altera hæc est comparatio, qua contumaces isti Iudæi cum proteruo filio comparantur, qui parentibus illudit, aut cum iis expostulat suam generationem. *Pareneius* III. p. 152. seq. ad mysterium incarnationis v. 9. & 10. refert, idque p. 156. verbis Hieronymi declarat, quæ in Comment. ad h. l. ita habent: Væ eis, qui contradicunt Deo, & Christum non putant esse venturum, quasi lutum & testa de testis contradicat figulo suo. *Væ qui dicit omnipotenti Patri, quare tu generas filium, & mulieri sanctæ Mariæ, quid parturis?* &c. sed vt Hieronymus non hanc solam, sed etiam aliam sententiam de Cyro exposuit, ita nostram habet *Lutherus*, *Brentius* & *Schmidius* ex contextu. f) *quid generas?* Quid non accipio aduerbialiter pro *quare*, sed *pronominaliter*, *quale quid generas?* Vt iterum arguantur accusantes tum sapientiam, tum omnipotentiam Dei, ipsumque opus eius, quasi non bene factum sit. Sermo autem est cum Israelitis, quorum se patrem & matrem Deus vocare solet, non gentilium. S. g) c. 26, 17. c. 66, 7. ℣. 11. h) Messias. v. 15. 17. 21. c. 1, 4. i) c. 43, 7. 21. k) *ventura* c. 41, 23. l) *rogate* vel *interrogate Me* c. 7, 11. c. 30, 2. c. 41, 28. c. 58, 2. non alios deos, aut impia consilia vestra: quoniam ego solus futura vobis indicare ac præstare possum. vid. c. 42, 9. c. 43, 9. 12. &c. m) c. 43, 6. n) c. 5, 12. 19. o) *præcipiatis mihi*, h. e. vos Iudæi & Israelitæ, nunc *Gentes agite & postulate a me*; commemorabo namque vobis (si modo id serio quis postulauerit ac fieri petierit) futura ac præterita opera mea, non tam ea, quæ creatione iam olim perfeci, quam illa, quæ adhuc in filiis meis, in populo Ecclesiæ meæ perficiam: vt perspicuum fiat, diuinam maiestatem non ad deos gentium, sed ad me solum pertinere, & me solum esse ecclesiæ Seruatorem. *Brentius*. Dixerat nempe Iehoua Messias v. 9. 10. male facere, qui accusent aut sapientiam aut potentiam ipsius. Iam itaque porro conuincere eos vult, nihil in se sapientiæ aut potentiæ desiderari. S.

℣. 12. p) Ion. *Ego in Verbo meo feci terram*. q) v. 18. cf. not. c. 43, 1. r) *Ego* is sum, nam *manus meæ*; vel *Mea inquam manus*. s) c. 44, 24. t) præcepto creationis Ps. 33, 9. Ps. 148, 5. vide etiam 1 Reg. 17, 4. Qui ergo cælum terramque feci, ista quoque efficiam; ac excitabo non tantum Cyrum, vrbis Hieros. instauratorem v. 13. sed etiam Israelem eleuabo super omnes gentes, vt hæ ei se submittant, ac vna adorent Iehouam Messiam. v. 14. ℣. 13. u) *excitaui eum*, np. Cyrum v. 1. seqq. cf. c. 41, 25. c. 44, 28. x) c. 42, 6. y) vid. v. 2. Prou. 3, 6. z) vid. c. 44, 28. Esr. 1, 2. &c. a) c. 20, 4. Ier. 24, 5. b) *nec pretio* c. 55, 1. Ier. 15, 13. cf. infra c. 52, 3. ὁ. οὐ μετὰ λύτρων. Mat. 20, 28. c) *neque muneribus* permotus Prou. 21, 14. ℣. 14. d) Imo non istud tantum de instauratione vrbis, sed & longe plura de N. T. *prædicit Dominus* e) *labor* & diuitiæ c. 55, 2. f) cf. c. 11, 11. 15. c. 19, 18. seqq. g) *& merces* s. opes negotiatione partæ c. 23, 3. 18. h) Ps. 68, 32. cf. supra c. 18, 1. 7. i) c. 43, 3. k) *virorum magnæ staturæ*. vid. Num. 13, 32. 1 Par. 20, 6. Quod etiam *Agatharchides* de Sabæis his verbis testatur: τὰ σώματα ἐστι τῶν κατοικούντων ἀξιολογώτερα, corpora eorum, qui terram illam incolunt, sunt spectabiliora. c. 50. vid. *Boch.* Geogr. S. p. 250. l) *ad te transibunt* Ex. 38, 26. 2 Sam. 24, 20. 2 Reg. 4, 9.

℣. 12. אני per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.* ℣. 14. מצרים per *Merca* 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. præter *Masoram impressam* ad Gen. 30, 16. וסחר *Samech* per *Chatephpatach* præced. *Metheg* 1. 2. 5. 6. 9. 20.

m) Gen. 24, 5. n) S. *in vinculis*, al. *compedibus*. Ion. *in catenis*. (4) Nah. 3, 10. Pf. 149, 8. Iob. 36, 8 o) cf. c. 49, 23. Gen. 23, 7. 1 Sam. 24, 9. c. 25, 23. 2 Sam. 14, 4. 22. 33. &c. & not. 2 Sam. 1, 2. p) *ad te* conuerfi fuppliciter *orabunt*. v. 20. 1 Reg. 8, 30. 42. 2 Par. 6, 21. 33. fcil. *dicentes*, vt fupra c. 14, 8. c. 22, 13. c. 33, 14. 18. q) *tantummodo* v. 24. *in te* ecclefia, *Deus eft*. r) v. 5. 6. cf. Eph. 2, 12. s) *nullus praeterea Deus eft*. v. 6.

℣. 15. t) *Vere* c. 40, 7. c. 53, 4. quod difcimus ex tua ifta concione & reprehenfione, atque agnofcimus, quod tu Iehoua Meffia fis *Deus abfconditus*, &c. Verba funt Prophetæ, & porisma ex præcedentibus elicitum. S. Conf. v. 24. u) c. 29, 14. 1 Sam. 23, 19. cuius confilia & cogitationes nemo hominum perfcutari aut comprehendere poteft. Conf. Prou. 25, 2. Rom. 11, 33. c. 16, 25. 26. 1 Tim. 6, 16. Eph. 3, 9. Col. 3, 3. 2 Tim. 1, 9. &c. x) c. 29, 23. y) v. 17. 21. 22. c. 43, 3.

℣. 16. z) *Erubefcent itaque* certiffime. c. 19, 9. c. 20, 5. c. 24, 23. c. 42, 17. c. 44, 9. Præteritum Prophet. vt v. 17. c. 5, 13. c. 42, 17. a) *etiamque pudore fuffundentur*. c. 41, 11. 2 Sam. 19, 4. b) *cum ignominia abibunt* fimul. c. 30, 3. c. 50, 6. c) *fabricatores* c. 44, 10. 11. Ion. *cultores idolorum*. d) S. *dolorum*, c. 21, 3. al. *fimulacrorum*. coll. Ez. 43, 11.

℣. 17. e) Ifrael namque *faluabitur*. c. 25, 9. Deut. 33, 29. Act. 13, 26. f) *per Iehouam* Meffiam. v. 15. 21. 24. Ipfimet veteres Iudæi hunc locum de redemtione Meffiæ filii Dauidis exponunt. vid. *Ionathan* ad Gen. 49, 18. in edit. Berol. *Ialkut* ad Zach. 9, 9. parte II. fol. 86. a. *Medrafch Tillim* f. 25. d. Sic *Ion.* h. l.

אחריך ילכו בזקים יעברו ואליך ישתחוו אליך יתפללו
טו אך בך אל ואין עוד אפס אלהים׃ אכן אתה אל
16 מסתתר אלהי ישראל מושיע׃ בושו וגם נכלמו כלם
17 יחדו הלכו בכלמה חרשי צירים׃ ישראל נושע ביהוה
תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי
18 עד׃ כי כה אמר יהוה בורא השמים
הוא האלהים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לא תהו
19 בראה לשבת יצרה אני יהוה ואין עוד׃ לא בסתר
דברתי במקום ארץ חשך לא אמרתי לזרע יעקב
תהו בקשוני אני יהוה דבר צדק מגיד מישרים׃
כ הקבצו ובאו התנגשו יחדו פליטי הגוים לא ידעו
הנשאים את עץ פסלם ומתפללים אל אל לא
21 יושיע׃ הגידו והגישו אף יועצו יחדו מי השמיע
זאת מקדם מאז הגידה הלוא אני יהוה ואין
עוד אלהים מבלעדי אל צדיק ומושיע אין זולתי׃
22 פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ כי אני אל ואין עוד׃

h. l. Ifrael *faluabitur per Verbum Domini*. g) *falutione* fpirituali & *aeterna*. cf. c. 51, 6. 8. Dan. 9, 24. Heb. 9, 12. h) *non erubefcetis* vos Ifraelitæ, quos Propheta alloquitur. cf. v. 16. c. 49, 23. Zeph. 3, 11. Pf. 25, 3. i) v. 16. c. 54, 4. k) *perpetuitatis*. c. 9, 5. c. 57, 15.

℣. 18. l) Hic Filium DEI loqui, certum eft ex Rom. 14, 11. Phil. 2, 10. Incipit autem hic *applicatio didafcalica*, vt ad v. 1. diximus. In qua rationes, datam promiffionem v. 17, firmantes, fubiiciuntur. m) v. 12. c. 40, 28. c. 42, 5. Gen. 1, 1. feqq. Pf. 33, 6. Ioh. 1, 1. 3. Col. 1, 16. 17. n) *ille verus* DEVS c. 37, 16. o) *qui formauit*. v. 7. Ier. 10, 16. p) *& qui fecit eam*. confer Ier. 33, 2. Pf. 95, 4. 5. q) *qui ipfe parauit* feu *firmauit eam*. Deut. 32, 6. Pf. 24, 2. Pf. 119, 90. r) vid. Gen. 1, 2. s) fed potius *ad inhabitandam* eam ab hominibus. c. 44, 7. Act. 17, 26. t) fic adhuc idem *ego fum Iehoua*, qui hominibus benefacio, & in fpecie Ifraeli promifi, non fruftra fore, fi me quærant. v. 19. u) v. 5. 6. 21. ℣. 19. x) c. 48, 16. Deut. 13, 7. Ier. 37, 17. 9. ἐν κρυφῷ. Eph. 5, 12. Ioh. 18, 20. confer Deut. 30, 11. y) *in loco terræ tenebrarum*. confer Iob. 10, 21. Per id refpici exiftimo ad oracula dæmonum apud gentiles fallacia, quæ ex abfcondito, & e terra ipfa locuta funt obfcuriffime, ambigue & fallaciffime. *Schmidius*. Confer fupra c. 29, 4. z) v. 25. vid. c. 41, 8. &c. c. 44, 3. a) *inaniter & fruftra*, c. 41, 29. c. 49, 4. vt reuera fit, quando gentiles oracula fua quærunt. confer fupra c. 8, 19. Zach. 10, 2. b) *quærite me*, Zeph. 2, 3. Pf. 27, 8. fed certiffime me inuocantes exaudio. confer Heb. 11, 6. c) *loquens iuftitiam*; i. e. quidquid ego loquor, promitto & promifi, id infallibile, certum & *tale eft*, ex quo *appareat iuftitia mea*, quod vt promifi, fic faciam; fic annuncio recta & indubitata. *Schmidius*. Confer v. 23. c. 33, 15. Prou. 16, 13. & oppofitum Pf. 101, 7. d) *indicans fum*. c. 42, 9. e) *recta*. c. 33, 15. ℣. 20. f) *Congregamini itaque & venite* c. 43, 14. Ez. 39, 17. g) *accedite*. Hithp. (1) confer c. 41, 1. h) *fugientes gentium* feu *erepti ex gentibus*. c. 66, 19. Iud. 12, 5. de electis ex gentilibus, qui in CHRIRTVM crediturí, intelligendum eft, non tamen exclufiue. *Schmidius*. i) vid. c. 44, 18. k) *qui ferunt*. Ironice dicitur, quod idola per fe ire non poterant. confer c. 46, 7. & Pf. 115, 7. l) vid. c. 44, 13. feqq. m) c. 44, 17. n) *qui faluare non poteft*. c. 46, 7. confer Ier. 3, 23. c. 14, 22. Pf. 135, 15. ℣. 21. o) c. 41, 22. 23. c. 48, 20. p) c. 41, 21. q) Pf. 71, 10. 1 Reg. 12, 6. r) *a priori*. c. 46, 10. s) *ab illo momento* c. 44, 8. c. 48, 8. t) *quis indicauit illud?* c. 41, 26. c. 48, 14. u) v. 5. 6. 18. x) v. 14. 18. 22. c. 44, 6. 8. y) c. 43, 11. z) confer v. 19. & Deut. 32, 4. a) *& Saluator* v. 15. 22. c. 47, 15. quod CHRISTO, vt Angelo DEI, etiam infra tribuitur c. 63, 9. b) *nullus* alius *eft*. Hof. 13, 4. c) v. 5. confer Pf. 3, 9. ℣. 22. d) *Refpicite ergo ad Me*. Iob. 21, 5. confer fupra c. 44, 22. Ioh. 20, 29. Phil. 3, 7. feqq. Ion. *Vertite vos ad Verbum meum, & faluamini omnes, qui eftis in finibus terræ*. Applicatio pædeutica. e) v. 15. 21. confer c. 63, 1. Ioh. 6, 40. Act. 4, 12. f) c. 52, 10. Pf. 2, 8. Pf. 22, 28. 1 Tim. 2, 4. g) *nam ego* Meffias. Vide infigne antiquitatis Iudaicæ teftimonium apud *Raymundum Martini* in Pug. fid. p. m. 828. h) c. 9, 5. Rom. 9, 5. 1 Ioh. 5, 20.

℣. 14. אליך cum præfixo ו 1. 3. fic fu. 2. 5. & fic in margine 6. 9. contra *Maforam finalem* f. 28. col. 6 ℣. 17. עד per *Kamets* 1. 2. 3. fic fu. 5. contra *Indicem Bafileenfem* f. 60. col. 8. ℣. 18. יוצר *plene Occidentales*. ℣. 20. ומתפללים per *Metheg* loco *Pafchta* 2. 3. 5—11. 13. 17—20. & Bgr. at ומתפללים אל־אל לא־ hab. 1. fic fu. 5.

rum, conſtat ex Ier. 50, 2. c. 51, 44. Nomen eius *Seldenus* de diis Syris II. c. 1. cum aliis dc.

CAP. XLVI.

ducit ex Chald. *Beël* & Hebr. *Baal*, quod initio etiam *ſummum rerum omnium Dominum ac Deum* ſignificaverit, coll. Hoſ. 2, 18. *Hillero* autem in Onom. S. i. e. ex integra voce בהל *behêl, celer, velox* ſc. *Sol* primo illis gentis Deus. *d*) *incurvatus*

23 בִּי נִשְׁבַּעְתִּי יָצָא מִפִּי צְדָקָה דָּבָר וְלֹא יָשׁוּב כִּי־לִי תִּכְרַע
24 כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן׃ אַךְ בַּיהוָה לִי אָמַר צְדָקוֹת
וָעֹז עָדָיו יָבוֹא וְיֵבֹשׁוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בּוֹ׃ בַּיהוָה יִצְדְּקוּ כה
וְיִתְהַלְלוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃ כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ הָיוּ מו
עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה נְשֻׂאֹתֵיכֶם עֲמוּסוֹת מַשָּׂא
2 לַעֲיֵפָה׃ קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא וְנַפְשָׁם
3 בַּשְּׁבִי הָלָכָה׃ שִׁמְעוּ אֵלַי בֵּית יַעֲקֹב
וְכָל־שְׁאֵרִית בֵּית יִשְׂרָאֵל הָעֲמֻסִים מִנִּי־בֶטֶן הַנְּשֻׂאִים
4 מִנִּי־רָחַם׃ וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל
אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט׃
לְמִי תְדַמְּיוּנִי וְתַשְׁווּ וְתַמְשִׁלוּנִי וְנִדְמֶה׃ ה
6 הַזָּלִים זָהָב מִכִּיס וְכֶסֶף בַּקָּנֶה יִשְׁקֹלוּ יִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף
וְיַעֲשֵׂהוּ

℣. 23. *i*) *Per me iuravi* c. 54, 9. Gen. 22, 16. cf. Hebr. 6, 16. Ion. *in Verbo meo iuravi*. *k*) *exivit ex ore meo verbum* c. 48, 3. c. 55, 11. Thr. 3, 37. *l*) *in iuſtitia*, Kimchi, ſubintell. ב, quod extat c. 63, 1. At *S* aliique: *exivit ex ore meo iuſtitia*, i. e. vox vel *verbum vi iuſtitiæ ſervandum*. cf. ſupra v. 19. *m*) *idque non revertetur* aut revocabitur. c. 55, 11. *n*) *quod mihi ſe incurvabit*. Pſ. 22, 30. Illa incurvatio ab omnibus exigitur vt debitum Phil. 2, 10. 11. & ab omnibus obtinebitur in extremo iudicio Rom. 14, 11. *Dorſch*. *o*) *& iurabit omnis lingua*. c. 19, 18. c. 65, 16. Deut. 6, 13. c. 10, 20. Addit Kimchi Zeph. 3. 9.

℣. 24. *p*) *Tantummodo* v. 14. *q*) *in Iehova Meſſia* v. 17. 25. Ier. 23, 6. Ion. *in Verbo Domini*. *r*) *mihi dixit* Dominus. Hæc, in parentheſi ſec. accentus legenda, verba ſunt Eſaiæ, qui rurſus concluſionem aliquam facit, & in ſummam colligit totam concionem Domini. *S*. Conf. v. 15. *s*) *ſunt iuſtitiæ* c. 54, 17. c. 53, 11. Ier. 23, 5. 6. 1 Cor. 1, 30. 2 Cor. 5, 21. *t*) *& robur* ad ſervandum ſuos, & ad reprimendum hoſtes. conf. c. 52, 1. Hab. 3, 4. Zach. 12, 5. Pſ. 62, 12. Eph. 6, 10. Phil. 4, 13. *u*) *ad ipſum* & tribunal ipſius Rom. 14, 10. Ion. *in Verbo ipſius confitebuntur*. *x*) *venient & pudore ſuffundentur* Eſ. 26, 11. *y*) *omnes, qui excandeſcunt adverſus eum* c. 41, 11. Cant. 1, 6.

℣. 25. *z*) vid. v. 24. Phil. 2, 9. Ion. *In verbo Domini iuſtificabuntur &c*. *a*) c. 41, 16. Ier. 9, 23. Pſ. 34, 3. 1 Cor. 1, 31.

CAP. XLVI, ℣. 1. *b*) *Curvatus eſt, incurvavit ſe*. c. 10, 4. c. 65, 12. vt moribundus concidit aut ſeſe flectit ac contorquet. *S*. coll. Ind. 5, 27. *c*) *Belum* fuiſſe idolum Babyloniorum

vel *reflexus* eſt. (2) v. 2. Conf. nomen cognatum Exod. 26, 6. quod *anſulas inflexas notat*. *S*. Tig. *corruit*; Alii *in naſum cecidit* vel *in faciem proſtratus eſt*, vt Dagon 1 Sam. 5, 3. 4. Ion. habet *ſuccisus eſt*; vel ſimpliciter ex vſu noſtri verbi Chaldaico: *Fiſſus, diffractus, contritus eſt*, coll. ſupra c. 21, 9. *e*) *Nebo* deus Chaldæorum, Hillero ab *altitudine* ſic dictus. Alibi eius mentio non fit. Supereſt tamen in *Nebucadnetſar*, *Nebuzaraddan*, &c. Nomen *vrbis Moabiticæ* vide ſupra c. 15, 2. quæ quondam Rubenitarum Num. 32, 3. 38. eique vicinus *mons* Nebo fuit Deut. 32, 48. 49. c. 34, 1. & aliud *Iudæ oppidum* Ezr. 2, 29. Neh. 7, 33. *f*) *fuerunt* vel *facti ſunt* ſimulacra eorum; ſc. *onus* vel *oneri*, ex fine verſus. *S*. *g*) c. 10, 10. 2 Sam. 5, 21. ſuffixum multi ad Babylonios, *S*. vero aliique ad deos, Belum & Nebo referunt. *h*) *beſtiis & iumentis* Leu. 25, 7. &c. ſc. impoſita, & in Perſiam deportanda. Notat hic *Kimchi*, etiam *feras* quaſdam adhiberi ferendis oneribus, vt *Elephantas*. *i*) Hoc cum aliis *Boch*. Hieroz. I. p. 220. reddit *geſtatrices veſtræ*, i. e. beſtiæ, quæ vos portant, vel onera veſtra; quod participia paſſiva, cum nomina ſunt, actionem ſignificent, coll. Prov. 28, 17. Ier. 9, 7. quæ tamen exempla regulam illam non probant. Hinc Tremell. *geſtamina veſtra*, & S. *portanda veſtra* ſ. *portanda de vobis* ſc. fruſta vel ſimulacra. Nam de Belo & Nebo prius in 3. perſona locutus, iam in ſecunda eosdem alloquitur, vt acerbius eos irrideat. Ion. *onera eorum*. Conf. v. 3. & Gen. 45, 23. *k*) *tanquam onus portandum impoſita*. cf. v. 3. Gen. 44, 13. Neh. 4, 11. *l*) *onus* ſunt v. 2. c. 22, 25. *m*) *laſſæ* ſ. *defeſſæ* beſtiæ c. 32, 2. Ier. 4, 31. ac ſi diceret: onus tantum, vt laſſas etiam reddat vos abſportantes beſtias. Eximii ſc. dii eſtis! Nempe Deus Meſſias promiſſam in ſuperioribus Iſraeli liberationem & felicitatem, eiusque immotam certitudinem, nunc typo declarat, prædicens idolorum Babylonicorum ſub Cyro caſum. v. 1. 2. Quibus deinde ſe, verum Deum Iſraelis, opponit, non portatum ſed portantem cultores ſuos inde ab vtero vsque ad ſenectutem conſtantisſime, & liberantem eos potentisſime v. 3. 4. Nequaquam igitur impotentibus idolis, ab hominibus operoſe & pretioſe conflatis v. 5. ſe asſimilandum vel æquiparandum eſſe ſe vere monet v. 8. ſeqq. contumaces Iudæos v. 12. c. 45, 9. 10. ℣. 2. *n*) *Deſtructi* (2) *& incurvati ſunt* vna, Bel & Nebo v. 1. ceterique dii Babyloniorum c. 21, 9. *o*) 2 Paral. 32, 13. *p*) *eripere* & liberare ab hoſtibus, v. 4. 2 Sam. 19, 10. *q*) *onus*, i. e. ſimulacra ſua, beſtiis ad abſportandum impoſita v. 1. *r*) *& anima ipſorum*, i. e. ſecundum Kimchium, *ipſimet*, coll. c. 5, 14. Pſ. 105, 18. quomodo frequentisſime Arabes dicunt. ſic ὁ. αὐτοὶ δὲ αἰχμάλωτοι ἤχθησαν. At *S*. ſalſisſima, inquit, eſt irriſio, dum *anima* pro ipſo *trunco* ponitur, ad exprobrandum, quod alia ipſis anima & ſpiritus non ſit; q. d. *Et ſic adparuit: quam egregii illi dii ſint, in captivitatem abducti, nempe idola ſine anima, quæ illis præter onus iſtud & truncum nulla eſt vel fuit*. *s*) Deut. 28, 41. Ier. 30, 16. Nah. 3, 10. Ceterum in eo morem veterum ducum agnoſcit *Boch*. Hieroz. I. p. 357. qui non ſolum de victis gentibus; ſed etiam de diis triumphabant, coll. Ier. 48, 7. ℣. 3. *t*) v. 12. c. 48, 1. 12. 16. *u*) c. 2, 5. c. 44, 1. *x*) *portati a me* (vid. v. 1.) *ab vtero*; vid. c. 44, 2. 24. & particulam cum *Iod paragogico* Pſ. 44, 19. Iob. 20, 4. *y*) *geſtati*, reſpicit ad v. 1. *z*) *a matrice* Num. 12, 12. Ier. 1, 5. c. 20, 18. Ion. *qui dilecti eſtis præ omnibus populis, & chari præ cunctis regnis*. ℣. 4. *a*) *Nam vsque ad ſenectutem*. Pſ. 71, 9. 18. *b*) *ego idem ſum* c. 43, 10. vt immutabilis eſſentiæ, ſic immutabilis voluntatis & miſericordiæ in promisſionibus. *S*. *c*) *& vsque ad canitiem* Pſ. 71, 18. Gen. 15, 15. c. 25, 8. *d*) *ego baiulabo vos*. v. 7. c. 53, 4. 11. *e*) reſpicit v. 2. cf. Ier. 39, 18. Ion. *Iam vero vsque in ſeculum ego idem ſum, & vsque in ſecula ſeculorum Verbum meum perſiſtit. Ego creavi omnes homines; & ego diſperſi eos inter populos; ego quoque remittam peccata ipſorum & condonabo*. ℣. 5. *f*) vid. c. 40, 18. 25. & cf. c. 41, 7. c. 44, 9. *g*) *& æquiparabitis*. c. 40, 25. Thren. 2, 13. *h*) *& cui*, velut *exemplo, me comparabitis*. cf. c. 14, 10. Iob. 30, 19. *i*) *ita, vt conveniat inter nos* ſ. *vt ſimiles ſimus ego &* mecum comparati. Pſ. 144, 4. q. d. nulli certe me comparare poteſtis, ne dum putidis eiusmodi idolis. *S*. Ideo Ion. addit: vt ſimiles ſimus *in veritate*. ℣. 6. *k*) *Prodigi idololatræ profundunt*. (2) Thren. 1, 8. *l*) *e loculis* vel *e crumena*. (3) Mich. 6, 11. Prov. 1, 14. *m*) *ſtatera*; in genere *culmum* vel *calamum* notat, vt Gen. 41, 5. in ſpecie *arundinem* Eſ. 19, 6. c. 36, 6. *calamum aromaticum* c. 43, 24. *calamum menſorium* Ezech. 40, 4. 5. *ſcapum candelabri* Exod. 25, 31. ſeqq. & *calamum libræ* ſ. *ſcapum trutinæ* h. l. *n*) *appendunt*. c. 55, 2. Gen. 23, 16. *o*) *mercede conducunt*. Gen. 30, 16. *p*) c. 40, 19. Iud. 17, 4.

CAP. XLVI, ℣. 2. ולא cum præfixo *Vau* 1. 6. 9. 10. 14. 20. ſic ſe. 2, 5. ℣. 5. ותמשלוני ſic per *Schurek* 1. e. 22. ſecund. *Maſ*. : *Erfurtenſem*.

q) *vt faciat illud vel ex eo auro & argento Deum.* cf. c. 44, 10. 15. 17. r) *cui deinde se prosternunt.* s) c. 44, 15. 17. 19. s) ibid. v. 15. 17.

℣. 7. t) *Suscipiunt s. portant illum.* c. 45, 20. u) *super humero.* c. 49, 22. Ez. 12, 6. 7. Epist. Ier. v. 25. 26. x) *baiulant ipsum.* v. 4. Gen. 49, 15. y) S. *mox deponunt.* Tig. *collocant ipsum* 2 Reg. 17, 29. z) S. *subter se.* Tig. *in locum suum.* vid. c. 25, 10. Ex. 16, 29. Ios. 5, 8. a) *tum illic stat immotus.* cf. Gen. 19, 10. 2 Sam. 20, 12. Iob. 14, 8. b) *non discedit vel minimum.* Ex. 13, 22. vid. Ios. 1, 8. & cf. Ps. 115, 7. c) cf. 1 Reg. 18, 27. 29. d) *ex angustiis sua.* c. 33, 2. e) c. 45, 20. vt ego meos c. 63, 9. Ps. 34, 7.

℣. 8. f) *Recordamini itaque huius,* scil. quod dixi in antecedd. cf. c. 44, 21. g) S. *& praestate vos viros.* Ion. aliique: *fortes & firmi estote,* ex Arab. vbi verbum significat in II. Coniugat. *fundamentum posuit.* At Neumanno in Exodo L. S. p. 122. seq. ex hypothesi est *motus celerrime abeuntis & rapidissime quasi auolantis,* q. d. *& quam celerrime & concitati sine vosmet ipsos amouete.* (1) h) *reuocate in* [illegible] hæc. c. 44, 19. vid. not. Deut. 4, 39. i) *o praeuaricatores.* vid. c. 1, 28. c. 53, 12. k) *ad animum.* Deut. 30, 1. 1 Reg. 8, 47.

℣. 9. l) *Recordamini inquam,* v. 8. cf. c. 65, 17. m) cf. c. 42, 9. n) c. 44, 7. c. 54, 3. o) c. 9, 6. c. 43, 12. p) c. 45, 5. 6. 14. 18. 21. 22. q) *Deus ego sum.* cf. c. 37, 16. 19. c. 41, 23. c. 44, 6. c. 45, 5. 21. r) *& nullus est.* c. 45, 6. 14. c. 65, 9. s) c. 14, 7.

℣. 10. t) *indicans.* c. 21, 6. c. 42, 9. u) *a principio operis;* alii: *a principio mundi,* sic S. x) *finem eius.* c. 41, 22. ipse Alpha & Omega, principium & finis. c. 41, 4. Apoc. 1, 8. c. 21, 6. y) *& a priori.* c. 45, 21. z) v. 11. c. 5, 19. c. 14, 26. c. 19, 17. c. 25, 1. c. 23, 29. c. 44, 26. Mich.

7 ויעשהו אל יסגדו אף־ישתחוו׃ ישאהו על־כתף
יסבלהו ויניחהו תחתיו ויעמד ממקומו לא ימיש אף־
יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו׃
8 זכרו־זאת והתאששו השיבו פושעים
9 על־לב׃ זכרו ראשנות מעולם כי אנכי אל ואין עוד
10 אלהים ואפס כמוני׃ מגיד מראשית אחרית ומקדם
אשר לא־נעשו אמר עצתי תקום וכל־חפצי אעשה׃
11 קרא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתו אף־
דברתי אף־אביאנה יצרתי אף־אעשנה׃
12 שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה׃
13 קרבתי צדקתי לא תרחק ותשועתי לא תאחר ונתתי
מז בציון תשועה לישראל תפארתי׃ רדי ושבי על־עפר
בתולת בת־בבל שבי־לארץ אין־כסא בת־כשדים כי
2 לא תוסיפי יקראו־לך רכה וענגה׃ קחי רחים וטחני

Mich. 4, 12. cf. supra c. 9, 5. c. 11, 2. a) *consistet.* c. 8, 10. Neque enim, quando resistit homo consilio Dei, vt Luc. 7, 30. consilium Dei non stat, sed homo excidit. *Dorsch.* b) c. 44, 28. c. 48, 14.

℣. 11. c) *vocans.* cf. c. 41, 4. d) *ab Oriente* עצרי קדי cf. c. 41, 2. e) *aues carniuoras,* c. 18, 6. Persas & Medos. cf. Ez. 39, 17. seqq. Apoc. 19, 17. seqq. f) c. 13, 5. g) *virum* מרעי *consilii mei executorem,* v. 10. vel *consilio meo euocatum,* qualis Cyrus fuit. cf. supra alio & actiuo sensu c. 40, 13. Alteram lectionem cum suffixo 3. personae *Hillerus* de Kri p. 324. reddit, *qui consilia sua exequetur.* h) *& locutus hoc sum* c. 45, 19. c. 48, 15. conf. Num. 23, 19. i) *etiamque adducam illud* consilium meum cf. c. 7, 17. c. 47, 15. k) ego id *formaui.* c. 37, 26. l) *etiam efficiam illud.* c. 42, 16.

קמץ בזק

CAP. XLVII.

℣. 12. m) *Attendite igitur ad me.* v. 3. c. 49, 1. c. 50, 1. n) S. *obfirmati seu duri corde.* Ps. 76, 6. *Maio* in Oecon. p. 956. οἱ ἰσχύοντες. Matt. 9, 12. conf. notam ad v. 1. & 8. it. c. 45, 9. 10. o) *a iustitia longe remoti;* quales non solum tunc plurimi erant, sed etiam porro tales Israelitas futuros, Esaias praeuidit. Conf. c. 29, 13. c. 59, 14. & c. 51, 1. ℣. 13. p) *Propinquam feci.* Piel (6) c. 41, 21. Hos. 7, 6. cf. infra c. 56, 1. q) *iustitiam meam* c. 51, 5. 6. 8. cf. c. 45, 24. Dan. 9, 24. r) *non procul vel longe abest.* cf. c. 59, 9. 11. s) *& salus mea.* c. 45, 17. t) *non morabitur,* aut *post* tempus *veniet* Hab. 2, 3. sed in tempore suo eam accelerabo. infra c. 60, 22. u) *dabo namque,* vt promisi saepius. cf. Ps. 14, 7. x) cf. c. 2, 3. Ps. 2, 6. &c. y) *gloriam meam* c. 63, 7. non eam qd. vsurpandam, de qua c. 42, 8. vt Sociniani aduersus diuinam Christi gloriam perfide colligunt; vid. S. & *Dorsch.* sed iustitiae & sanctitatis, vt coram Deo consistere possint, coll. c. 45, 25. c. 45, 24. 25. 1 Cor. 1, 29. seqq. *Maii* Oec. l. c. Conf. etiam Rom. 9, 4. CAP. XLVII, ℣. 1. z) *Descende de throno & superbia regni tui.* cf. Ier. 48, 18. Ps. 22, 30. Respicit Propheta ad illum adscensum, de quo Es. 14, 13. seqq. *Dorsch.* a) *& sede.* v. 5. b) *in puluere* lugens Iob. 2, 8. 13. c. 42, 6. c) *virgo* i. e. virginis instar pulchra & ornata. cf. c. 23, 12. Ier. 31, 21. Infra v. 8. etiam *maritatae* confertur & filios parienti, quae nunquam vidua futura sit vel orba. S. d) Ps. 137, 8. Ion. *o regnum coetus Babylonici.* Conf. supra c. 23, 12. Ne nos rursus hic sub imagine virginis praedicitur & confirmatur excidium Babylonis v. 1--5. ac deinde caussae eius, crudelitas v. 6. superbia & securitas v. 7. praestigiae v. 9. & fiducia sapientiae carnalis v. 10. &c. exponuntur. Quia vero verba versus 7. 8. 9. etiam de *Babylone mystica* Apoc. 18, 7. 8. leguntur, iam *Hieronymi* aetate fuerunt, qui totum hoc caput non de ipsa Babylone, sed de *Romae excidio* interpretati sunt, contra quam vocanda sit etiam *auis* c. 46, 11. Deique iustitia, vt postquam Sion, i. e. Ecclesia saluata fuerit, illa pereat in aeternum. Et sic *D. Maius* in Oecon. V. T. p. 956. seq. *Inde,* inquit, *spiritualis Babylonis* euersionem praedicit, & deturbationem e throno, qui Satanae est Apoc. 2, 13. πονηρῶν & πονηρῶν. Ps. 1, 1. & Ps. 94, 20. &c. Id vero *Dorscheo* credibile non est, Prophetam, praetermisso imminente excidio Babylonico, de Romano voluisse vaticinari. Nos itaque vtrumque coniungimus & immediate s. proxime Babylonem proprie sic dictam omnino intelligimus, nec minus tamen suo modo omnia ad antitypum s. Babylonem mysticam & regnum Antichristi pertinere putamus. Conf. notas ad c. 6, 9. c. 11, 4. c. 13, 1. c. 24, 1. c. 25, 2. c. 26, 1. c. 27, 1. [illegible] c. 34, [illegible] &c. e) *o filia Chaldaeorum* v. 5. a Chaldaeis enim condita est. *Hieronymus.* Conf. c. 23, 13. Ion. *regnum Chaldaeorum.* f) *non enim perges.* c. 23, 12. g) *vt vocent te* v. 5. i. e. *non amplius vocaberis.* Similis constructio Hos. 1, 6. h) *tenera* s. mollis *& delicata,* deliciis adfluens. vid. Deut. 28, 56. *Nihil vrbis eius corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendasque immodicas voluptates instructius;* inter alia de Babylone inquit *Curtius.* L. V, c. I. ℣. 2. i) *Accipe molas* (5) Ier. 25, 10. Qui labor fuit seruilis & captiuorum Ex. 11, 5. c. 12, 29. Quia veterum molae & pistrina ad fontes corrigendos adhibita. Hinc & Simson molae manuali alligatus fuit. Iud. 16, 21. *Dorsch.* k) *& mole* farinam Iob. 31, 10. Thren. 5, 13. quod est durae captiuitatis & extremae seruitutis indicium, vt, quae quondam regina fuerat, postea molendae farinae operi inseruiat. *Hieronymus.* Hinc Ion. paraphrastice: *Suscipe infirmitatem, & abi in seruitutem: migrauit gloria regni tui, contriti sunt principes tui, dispersi sunt populi exercitus tui, migrauerunt sicut aquae fluminis.*

℣. 8. והשיבו cum praef. *Vau* 3. quod quidem Orientales etiam scribunt, non tamen legunt. ℣. 9. כי per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic sc. 5. CAP. XLVII, ℣. 1. תוסיפי *milel* & per geminatum *Pasek* 1. 2. 3. 5. 10. 12. 14. 16, 18. 20. 21. 23. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* sed contra *Mas.* 1. ad ℣. 5. & impr. h. l. ac *M. I.*

קמח גלי צמתך חשפי־שבל גלי־שוק עברי נהרות :
תגל ערותך גם תראה חרפתך נקם אקח ולא אפגע 3
אדם : גאלנו יהוה צבאות שמו 4
קדוש ישראל : שבי דומם ובאי בחשך בת־כשדים כי ה
לא תוסיפי יקראו־לך גברת ממלכות : קצפתי על־ 6
עמי חללתי נחלתי ואתנם בידך לא־שמת להם
רחמים על־זקן הכבדת עלך מאד : ותאמרי לעולם 7
אהיה גברת עד לא־שמת אלה על־לבך לא זכרת
אחריתה : ועתה שמעי־זאת עדינה 8
היושבת לבטח האמרה בלבבה אני ואפסי עוד לא
אשב אלמנה ולא אדע שכול : ותבאנה לך שתי־ 9
אלה רגע ביום אחד שכול ואלמן כתמם באו עליך
ברב כשפיך בעצמת חבריך מאד : ותבטחי ברעתך י
אמרת

l) *retege* Ezech. 23, 18. Conf. Num. 5, 18. *m)* *comam*, crines, *cincinnos* tuos, (4) Cant. 4, 1. 3. c. 6, 7. vt sc. sine peplo & sine ordine super faciem disiecti pendeant. Conf. supra c. 3, 17. 24. Sec. Kimchium ad hunc locum, צמה *est casaries feminæ per tempora capitis supra faciem* (A. b. Ezra *in fronte*) *rite disposita, & deinde velo s. peplo contecta, ornatus causa.* Radix Arab. per *Dad* significat *collegit, contraxit, composuit* &c. *n)* *denuda*. c. 52, 10. cf. 2 Sam. 10, 4. *o)* *comam in maxillas descendentem*. (1) sic Cocc. Lex. p. 847. cum LXX. Syr. Ar. A. ben Ezra aliisque, coll. Ar. Erp. Num. 6, 5. Idque probat Maius in supplem. ad Coccei. p. 119. quod radix in genere *ductum* & *fluxum*, adeoque hoc nomen *defluxum crinium* denotet. At Tig. nudato *plantam*: & cum Kimchio S. *denuda te ad semitam*, ex cognato Schebil Ps. 77, 20. *p)* *crus* s. *femur*. 1 Sam. 9, 24. Prov. 26, 7. *q)* & *captiua* nudis pedibus *transi flumina*, in Persiam aliaque loca abducenda.

v. 3. *r)* *Retegatur nuditas* s. *pudendum tuum*, c. 57, 8. Leu. 18, 6. seqq. Summus contemtus per hæc, & ignominia indicatur. Maior namque, virgini inprimis, accidere non posset, quam si ipsi contingerent, quæ h. l. de filia Babel tropico sermone dicuntur. *S.* Conf. Hos. 2, 12. Nah. 3, 5. & supra c. 3, 17. *s)* Ier. 13, 26. *t)* c. 25, 8. c. 30, 5. 1 Sam. 11, 2. *u)* *vltionem* c. 34, 8. c. 59, 17. c. 63, 4. Deut. 32, 35. 41. Ion. *vltionem perfectam sumam de te*. *x)* difficile comma, & varie ab interpretibus acceptum. (1) Tig. *nec occurram vt homo*, h. e. sec. *Vat.* non humaniter, sed crudeliter, vt leo occurram; ex Kimchio, qui ita: *non vt homo*, (vel etiam vt in homines ceteros) *irritam*, coll. Ex. 5, 3. *sed plenam de te vindictam sumam*; pre- ut Ion. vertit: *& variabo iudicium tuum a filiis hominum*. At quia alibi non reperitur simile exemplum nominatiui post hoc verbum, hinc (2) alii apud Kimchium id exponunt: *non admittam hominem*, i. e. *non recipiam vllius intercessionem pro eis*, coll. Ruth. 1, 16. Es. 64, 4. Sic etiam S.

המין
בזק
נירדע

nec intercedere sinam hominem. A. b. Ezra: *non admittam intercessionem hominis te*. *placamentum* (3) Alii apud eundem A. Ezram ita: vindictam de te sumam, *nec occurram homini, qui mihi* scil. *in via obsistat*, *aut dicat, ne facias hæc*, coll. Ex. 5, 20. Et (4) *Gussetius* p. 663. *non incurram in hominem*, coll. 1 Sam. 10, 5. Am. 5, 19. Agitur namque a cap. 45. de Babylonis a Cyro captæ expugnatione. Ea vero sic accidit, *ut nullus homo intrantibus Persis obstiterit*. Nam per Euphratis exhaustum alueum in vrbem vino somnoque sepultam penetrarunt, & ipsum Regem, excubitoribus in illa securitate oppressis, nullo defendente obtruncarent. Conf. not. c. 21, 4. & c. 44, 27. *v.* 4. *y)* S. *Ad Redemtorem nostrum quod attinet*. c. 41, 14. c. 48, 17. Versus hic parentheticus est, & continet iubilum Sionis, de inimicæ Babylonis ruina, a Propheta prædictum. *z)* c. 1, 24. Apoc. 18, 8. *a)* *Sanctus Israelis* solemni appellatione in sacris sæpissime dicitur Filius Dei. vid. c. 1, 4. c. 5, 19. 24. Ier. 50, 29. Ps. 71, 22. Ps. 89, 19. Vocatur etiam *sanctus* absolute Ps. 16, 10. & *sanctus sanctorum* Dan. 9, 24. Ex N. T. cf. Marci 1, 24. Luc. 4, 34. Act. 2, 27. c. 3, 14. 1 Ioh. 2, 20. Apoc. 3, 7. Cur autem Messias tempore Esaiæ & Prophetarum posteriorum tam frequenter nomine *Sancti Israelis* fuerit insignitus, causa est, quia eo tempore maximæ erant de promissione illius Sancti Israelis dubitationes, ortæ ex imminutione populi Israelitici, & terræ sanctæ deuastatione, in qua tamen exhibendus ille prædicabatur; immo ex impendente reliquæ tribus Iudæ in captiuitatem Babylonicam abductione. His enim dubitationibus frequenti *Sancti Israelis* inculcatione occurrendum erat *Dorscheus*. Conf. not. c. 14, 32. c. 30, 11. *v.* 5. *b)* S. *Sede in silentio* vel *repressa*, & *immota*, ad inertias redacta. (3) Hab. 2, 19. Thr. 3, 26. *c)* & *intra in tenebras* h. e. in carcerem obscurum; æternis tenebris mancipanda. cf. c. 49, 9. 1 Sam. 2, 9. Mich. 7, 8. *d)* vid. v. 1. *e)* v. 1. *f)* *Domina regnorum* v. 7. cf. Apoc. 17, 18. Cyrus, vt auctor est *Xenophon* Cyropæd. lib. VII. p. m. 192. seqq. *Babyloniis demandauit, vt arma traderent*, terram colerent, tributaque persoluerent, atque his obsequerentur, quibus singuli eorum dati essent: quibus etiam mandauit, vt *Persas ac Medos tanquam Dominos suos salutarent &c.* sic serui facti sunt, qui Iudæos seruire fecerant. *v.* 6. *g)* Tig. *Equidem ita iratus eram* populo meo. c. 57, 17. Zach. 1, 15. *h)* vt *profanauerim* & tanquam non sanctam tractauerim. c. 43, 28. Deut. 20, 6. c. 28, 30. Erat populus Iudaicus Deo sanctus, quem vt filium dilectum s. tenerum tractabat, sed cum irasceretur ei, ipsum tractauit vt profanum & non suum. S. *i)* c. 19, 25. Deut. 4, 20. c. 32, 9. Ier. 12, 7. 8. 9. Ioel 4, 2. *k)* *& dederim eos in manum tuam* c. 42, 24. cf. 2 Sam. 24, 14. *l)* *tu vero non præstitisti illis* c. 61, 3. *m)* *commiserationes*. cf. Gen. 43, 14. Hab. 1, 17. Ion. *non impleta es miserationibus super eum*. *n)* sed *super senes* etiam. vid. Thren. 2, 21. c. 4, 16. c. 5, 12. 2 Par. 36, 17. *o)* *aggrauasti iugum tuum supra modum*. 1 Reg. 12, 10. cf. Thr. 5, 5. Prima sc. causa excidii est crudelitas & tyrannis in populum Dei, non quidem in Hierosolymæ & templi deuastatione, quippe quæ diuinæ castigationis erant; sed in misericordiæ omnis denegatione. S. Conf. not. ad v. 1. *v.* 7. *p)* v. 5. Ion. *potentissimum regnorum* *q)* S. *adeo vt non*; Tig. *huc usque non* cf. Prov. 8, 26. *r)* *reposuisti illa* in animo tuo cf. c. 57, 1. 11. *s)* *non meministi*. cf. Ez. 16, 22. 43. *t)* *finis eius*, s. quis finis esse soleat *talis dominatricis*, qualem tu te gessisti; nempe exitium & interitus. S. Conf. c. 41, 22. Deut. 32, 20. Thr. 1, 9. *v.* 8. *u)* *o delicata, voluptaria*. (1) cf. Neh. 9, 25. *x)* *quæ secura sedes*, in securitate, Lev. 25, 18. Zeph. 2, 15. *y)* Zeph. 2, 15. Apoc. 18, 7. *z)* *Ego sum*. v. 10. ὁ. ἐγώ εἰμι. cf. Marc. 13, 6. *a)* *& nulla* vel *nihil amplius*. v. 10. Zeph. 2, 15. *Iod paragogicum*, vt in זולתי c. 45, 5. Iud. 5, 14. A. Ezra. *b)* *vidua* c. 13, 22. Maritus est Rex. *A. Ezra*. Conf. Apoc. 17, 12. 13. *c)* *orbitatem*. (3) v. 9. Ps. 35, 12. *v.* 9. *d)* *Atqui euenient tibi*. c. 44, 7. *e)* *duo ista* c. 51, 19. *f)* *in momento* Ex. 33, 5. Num. 16, 21. ὁ. ἐξαίφνης. Marc. 13, 36. *g)* Apoc. 18, 8. *h)* *Orbitas* & cædes ciuium. (3) v. 8. cf. Gen. 43, 14. *i)* *& viduitas* s. cædes Regis. Amissio liberorum & coniugum. (1) cf. Apoc. 2, 22. c. 17, 16. *k)* *sec. integritatem*, s. *perfectionem suam*, i. e. in summo gradu venient super te S. item *Raschi* & *Kimchi*. *l)* *ob multitudinem* v. 12. 13. c. 57, 10. *m)* *præstigiarum tuarum*. (6) v. 12. 2 Reg. 9, 22. Mich. 5, 11. Nah. 3, 4. *n)* *ob multitudinem & vim*. c. 40, 29. cf. adiectiuum c. 60, 22. Num. 32, 1. *numerosum*. *o)* *incantationum tuarum*, v. 12. Deut. 18, 11. quibus fascinatus populus fuit, vt veritati non obediret Gal. 3, 1. sed mendaciis & superstitionibus crederet 2 Thess. 2, 9. seqq. *Maius* d. l. *p)* proprie *extensionis*, i. e. *maximam* multitudinem. cf. Deut. 6, 5. 2 Par. 24, 24. & *Neumanni* Exodum p. 22. *v.* 10. *q)* S. *Confisa enim es*, vel *secura & confidens in malitia tua fuisti*. cf. c. 36, 9. Ier. 2, 2. c. 13, 25. Ez. 16, 15.

v. 3. [illegible] per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. *v.* 5. הוסיפי *milel* per *Paschta* gemin. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 1[illegible]. 15. 16. 18. 20. 21. lec. *Mas. Erff.* sed contra impr. & 1. vid. *v.* 1. *v.* 7. pro אחריתה hab. אחריתך 3. & in marg. 6. 9. *v.* 8. sine præmisso [illegible] 2. 5. 10. 12. 19. 21. 22. 23. ועתה per *Rebia* 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. *v.* 9. לך *Lamed* sine *Dag* 1. 3. 5. 6. [illegible] 12. 20. 1. 22.

אָמַרְתְּ אֵין רֹאָנִי חָכְמָתֵךְ וְדַעְתֵּךְ הִיא שׁוֹבְבָתֶךְ
11 וַתֹּאמְרִי בְלִבֵּךְ אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד׃ וּבָא עָלַיִךְ רָעָה לֹא
תֵדְעִי שַׁחְרָהּ וְתִפֹּל עָלַיִךְ הֹוָה לֹא תוּכְלִי כַּפְּרָהּ וְתָבֹא
12 עָלַיִךְ פִּתְאֹם שׁוֹאָה לֹא תֵדָעִי׃ עִמְדִי־נָא בַחֲבָרַיִךְ
וּבְרֹב כְּשָׁפַיִךְ בַּאֲשֶׁר יָגַעַתְּ מִנְּעוּרָיִךְ אוּלַי תּוּכְלִי הוֹעִיל
13 אוּלַי תַּעֲרוֹצִי׃ נִלְאֵית בְּרֹב עֲצָתָיִךְ יַעַמְדוּ־נָא וְיוֹשִׁיעֻךְ
הֹבְרוּ שָׁמַיִם הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים מֵאֲשֶׁר
14 יָבֹאוּ עָלָיִךְ׃ הִנֵּה הָיוּ כְקַשׁ אֵשׁ שְׂרָפָתַם לֹא־יַצִּילוּ אֶת־
נַפְשָׁם מִיַּד לֶהָבָה אֵין־גַּחֶלֶת לַחְמָם אוּר לָשֶׁבֶת נֶגְדּוֹ׃
טו כֵּן הָיוּ־לָךְ אֲשֶׁר יָגָעַתְּ סֹחֲרַיִךְ מִנְּעוּרַיִךְ אִישׁ לְעֶבְרוֹ
תָּעוּ אֵין מוֹשִׁיעֵךְ׃

CAP. XLVIII.

מח שִׁמְעוּ־זֹאת בֵּית־יַעֲקֹב
הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וּמִמֵּי יְהוּדָה יָצָאוּ הַנִּשְׁבָּעִים
בְּשֵׁם יְהוָה וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ לֹא בֶאֱמֶת וְלֹא
2 בִצְדָקָה׃ כִּי־מֵעִיר הַקֹּדֶשׁ נִקְרָאוּ וְעַל־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
3 נִסְמָכוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ הָרִאשֹׁנוֹת

r) *non est videns* vel *obseruans me ad puniendum*. cf. c. 29, 15. Ps. 94, 7. seqq. s) cf. c. 10, 13. Ez. 28, 5. 7. 17. t) cf. c. 44, 25. u) *auertit, peruertit te* c. 57, 1. Ier. 8, 5. x) vid. ✝. 8. ✝. 11. y) *Ideo veniet super te*, quod non metuis, nempe *malum*. Ier. 2, 3. z) Hoc S. cum *Rescio* accipit vt infinitiuum; quod *deprecari* non poteris. cf. c. 26, 9. Iob. 8, 5. At Tig. aliique cum A. ben Ezra & Kimchio: *cuius auroram* s. tempus antelucanum *nescies*. cf. Hos. 10, 15. Quia tamen alibi verbum hoc constanter non *deprecari* aut precibus quid auertere, sed potius *quærere* significat, conferri hic poterit significatio Arab. *fascinauit*, *incantauit*, & in II. Coniug. *multum fascinauit*, *multisque præstigiis usus fuit & fefellit*: quomodo prædicitur: Omnes superstitiosas & magicas preces Chaldæorum, s. incantationes aduersus hostes, irritas fore. Conf. exemplum Num. 22. seqq. a) *afflictio*, *calamitas*. (3) Ez. 7, 26. b) *quam non poteris expiare* c. 22, 14. Gen. 32, 21. c) S. *veniet*, *inquam*. d) c. 29, 5. c. 30, 13. e) *deuastatio* c. 10, 3. f) cf. c. 21, 4. 5. Dan. 5, 5. 30. Ier. 25, 12. 26.

✝. 12. g) *sta quæso*, vel *sta nunc* per incantationes tuas; vel vt S. *Persta namque in incantationibus tuis*, ✝. 13. conf. Ez. 22, 14. Nah 3, 9. Salsus *sarcasmus* est, quo indicatur, quod nulla arte, nullo consilio malum atque calamitatem superatura sit Babel. &c. S. h) ✝. 9. Ps. 58, 6. i) vid. ✝. 9. ό. Φαρμακεία, vt Apoc. 18, 23. k) Vat. *quibus insudasti*. v. 15. l) v. 15. Ier. 22, 21. Nam, vt idololatriæ Ios. 24, 2. sic magiæ & incantationis in Chaldæa primæ quærendæ videntur origines.

m) c. 44, 9. 10. Ier. 23, 32. n) S. *forte terribilis fies*. c. 2, 19. Ps. 10, 18. ✝. 13. o) *Defatigata es?* c. 1, 14. c. 16, 12. *Interrogat*. subintelligi potest, vt 1 Sam. 21, 16. p) v. 9. 12. cf. c. 19, 3. q) *stent nunc*. v. 12. c. 44, 11. הברי קרי r) *contemplatores* (1) *cælorum*, *Astrologi*, sec. LXX. vel sec. *Cocc. Lex.* p. 172. *augures*, *secantes cælum* ex signif. verbi Arab. *secuit*, *resecuit*. Solebant namque augures, cum diuinabant, primum lituo spatia cæli designare. s) q. d. *futura prævidentes in* vel *ex stellis* e.

30, 10. t) *indicantes*, vel *notum* quid *facientes* (S *diuinantes*) c. 5, 5. c. 40, 13. 14. u) *in singulos menses*. cf. Ez. 47, 12. x) *aliquid eorum*, *quæ ventura sunt super te*. Ita postulant accentus. cf. not. Leu. 4, 17. 1 Reg. 12, 9. Al. *seruent te* inquam *ex iis*, quæ ventura sunt super te. ✝. 14. y) c. 41, 2. Nah. 1, 10. z) *ignis* calamitatum S. Conf. c. 43, 2. Ps. 21, 10. Ps. 50, 3. a) c. 44, 16. cf. Apoc. 18, 8. b) c. 44, 20. c) cf. c. 10, 16. c. 43, 2. d) nam *non erit* ille ignis; al. *non supererit* ex iis; e) *pruna*. c. 44, 19. 2 Sam. 14, 7. f) *ad calefaciendum se*. c. 44, 15. 16. g) aut *ignis*. (5) c. 31, 9. c. 50, 11. h) *ad sedendum coram eo*. cf. Ier. 36, 22. sed omnes absumet. ✝. 15. i) *Sic* inquam *erunt*; vel *facti sunt tales*. Ex. 10, 14. k) vid. v. 12. l) c. 23, 2. 8. Ez. 27, 21. cf. Apoc. 18, 3. 11. 15. quæstum e simulata pietate facientes. 1 Tim. 6, 5. m) vid. v. 12. n) *quilibet* vel *singuli* Gen. 10, 5. sec. *transitum suum*, quo quisque abire potuit. o) dispersi *oberrant*. c. 16, 8. c. 53, 6. p) v. 13. c. 45, 21. c. 49, 26. CAP. XLVIII, ✝. 1. q) *Audite hoc*, sc. quod dicturus sum, S. coll. v. 16. Nempe quia liberatio Israelis coniuncta est cum hostium lapsu (quo de c. 46. & 47.) Iehoua Messias nunc illius liberationis causam explicat, quæ nulla est, nisi diuini nominis gloria, exclusis omnibus Israelitarum meritis, quorum indignitatem ab initio statim indicat, quando eos vocat 1. *nominales tantum & carnales*, quatenus ex aquis s. semine Iudæ prodierunt: 2. *professione externa* se Deo addicentes, sed mentientes, nec vere ac sincere eum colentes v. 1. 2. &c. *Maii Oecon.* p. 951. *Partes* in hoc capite *duas* obseruat S. I. Querelam Messiæ de Iudæis *in liberatione e captiuitate Babylonica*, II. Querelam de iisdem *in liberatione N. T.* ✝. 16. seqq. Cohærentiam vero cum antecedd. ita declarat: Dixit hactenus a capite 40. Iehoua Messias de Babelis interitu & populi Israelitici liberatione; sed cum in prioribus capitibus consolatus sit populum suum propter infirmiores, candidos tamen, capite 46. incredulos & hypocritas in populo suo castigare cœpit, & in hoc capite *digressurus ad ingratitudinem populi Iudaici sub N. T.* seuerius reprehendit eius vitii initium, quod tempore liberationis e Babel cœpit, subinde creuit, & in N. T. ad ἀκμὴν peruenit. Addit S. *Vtile est, hanc cohærentiam obseruare, vt non lateat, qua ratione Filius Dei ad N. T. accesserit*. de quo in sequentibus usque ad finem libri ex instituto agit. r) c. 2, 5. 6. c. 44, 1. s) *qui vocantur nomine Israelis* c. 43, 7. cf. c. 44, 5. & Gen. 48, 6. 16. t) *& qui ex aquis Iudæ prodierunt*. Ion. *e semine* vel *familia Iuda*. LXX. & Ar. simpliciter *qui a Iuda exierunt* vel *originem ducunt*. Metaphora est a scaturigine fontium & aquarum ad originem hominum, vsurpata etiam, ex mente *Dorschei*, Num. 24, 7. Nah. 2, 9. Ps. 68, 27. quorsum etiam Es. 51, 1. Propheta respicit. u) Hos. 4, 15. Zeph. 1, 5. x) S. *& Dei Israelis iurantes meminerunt*. Vat. *& commemorare soletis aliquid adsumto nomine DEi Israelis*. cf. c. 12, 4. c. 26, 13. Ios 23, 7. y) *non in veritate* c. 10, 20. c. 38, 3. z) c. 1, 27. c. 5, 16. Ier. 4, 2. *Veritas* notat hic simplicitatem & candorem cordis; *iustitia* vero constantiam iustam in contractibus & promissionibus. S. ✝. 2. a) c. 52, 1. Ier. 25, 29. Dan. 9, 18. Tit. 1, 16. b) Hos. 8, 2. c) *nituntur*. c. 36, 6. Ps. 71, 6. d) c. 1, 24. e) c. 51, 15. c. 54, 5. Ier. 46, 18. Am. 4, 13. ✝. 3. f) *Priora* c. 41, 22. c. 42, 9. c. 43, 9.

✝. 10. אמרתי ita scribit cum *Iod. otioso* 3. sic fe. 2. & fu. 5. ראני per *Pat.* 3. & in marg. 6. 9. aliique in *M. I.* contra ׃ ־ ־ ־ *Mas.* 2. & *Erff.* ✝. 11. שחרה per *Chatephpat.* ־ præc. *Meth.* 1. 2. 3. sic fu. 5. fem. *Mas.* 2. CAP. XLVIII, ✝. 3. sine præmisso *spatio* 2. 3. 5. ־ 19. 19.

מֵאָז הִגַּדְתִּי וּמִפִּי יָצְאוּ וְאַשְׁמִיעֵם פִּתְאֹם עָשִׂיתִי
וַתָּבֹאנָה׃ מִדַּעְתִּי כִּי קָשֶׁה אָתָּה וְגִיד בַּרְזֶל עָרְפֶּךָ 4
וּמִצְחֲךָ נְחוּשָׁה׃ וָאַגִּיד לְךָ מֵאָז בְּטֶרֶם תָּבוֹא הִשְׁמַעְתִּיךָ 5
פֶּן־תֹּאמַר עָצְבִּי עָשָׂם וּפִסְלִי וְנִסְכִּי צִוָּם׃ שָׁמַעְתָּ חֲזֵה 6
כֻּלָּהּ וְאַתֶּם הֲלוֹא תַגִּידוּ הִשְׁמַעְתִּיךָ חֲדָשׁוֹת מֵעַתָּה
וּנְצֻרוֹת וְלֹא יְדַעְתָּם׃ עַתָּה נִבְרְאוּ וְלֹא מֵאָז וְלִפְנֵי־יוֹם 7
וְלֹא שְׁמַעְתָּם פֶּן־תֹּאמַר הִנֵּה יְדַעְתִּין׃ גַּם לֹא־שָׁמַעְתָּ 8
גַּם לֹא יָדַעְתָּ גַּם מֵאָז לֹא־פִתְּחָה אָזְנֶךָ כִּי יָדַעְתִּי בָּגוֹד
תִּבְגּוֹד וּפֹשֵׁעַ מִבֶּטֶן קֹרָא לָךְ׃ לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי 9
וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם־לָךְ לְבִלְתִּי הַכְרִיתֶךָ׃ הִנֵּה צְרַפְתִּיךָ 10
וְלֹא בְכָסֶף בְּחַרְתִּיךָ בְּכוּר עֹנִי׃ לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה 11
כִּי אֵיךְ יֵחָל וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן׃
שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְקֹרָאִי אֲנִי־הוּא אֲנִי 12
רִאשׁוֹן אַף אֲנִי אַחֲרוֹן׃ אַף־יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה 13
שָׁמָיִם קֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו׃ הִקָּבְצוּ כֻלְּכֶם 14
וּשְׁמָעוּ מִי בָהֶם הִגִּיד אֶת־אֵלֶּה יְהוָה אֲהֵבוֹ יַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ
בְּבָבֶל

f) audire namque te feci. v. 3. 5. *g) noua quædam* c. 42, 9. *h)* c. 9, 6. Ier. 3, 4. *i) & retenta;* S. *abscondita.* c. 49, 6. *k) neque enim tu noueras ea.* S. *quæ non nouisti;* vt præfixum ו sæpe ab interpretibus convertitur. conf. c. c. c. 5, 4. c. 33, 1. c. 39, 6. &c.

℣. 7. *l) Nunc enim demum creata* s. producta & facta *illa sunt.* c. 45, 7. *m) non autem iam dudum* s. *tunc* v. 3. 8. c. 44, 8. scilicet cum olim ea prædicerem. *S. n)* Ion. *& ante diem euentus eorum,* scilicet *indicaui ea tibi,* coll. v. 5. 6. quum nondum ea audiuisti. cf. לִפְנֵי c. 18, 5 Ioel 3, 4. At S. *& ante diem,* i. e. quæ *in æternitate fuerunt,* tu ea non audiuisti. *o)* vid. v. 5. ℣. 8. *p) Et non audiuisti & non agnouisti* ea &c. Respicit ad v. 6. q. d. merito vos arguo & interrogo: *annon annunciabitis?* Noui enim, *quod non audias, quod cognoscere nolis, & quod iam olim auris tua non sit patula ad obediendum mihi.* Nam non ignotum mihi est, *quod præuaricaturus sis,* & pro beneficio liberationis mihi ingratus futurus: imo noui, *quod in peccato natus sis.* S. *q) & iam dudum.* v. 3. 7. *r)* S. *non aperuit se auris tua.* cf. c. 50, 5. c. 60, 11. Zach. 7, 11. 12. Luc. 24, 45. *s) quod præuaricando præuaricaturus sis.* Ier. 3, 20. c. 5, 11. Hos. 5, 7. c. 6, 7. Mal. 2, 11. cf. supra not. c. 24, 16. Iud. 9, 23. *t) & perfidus* s. *rebellis.* vid. c. 1, 2. 28. *u) ab vtero* s. *ex quo in vtero esse cœpisti,* i. e. ab ipsa conceptione. De *peccato originis* eum S. aliisque hoc accipimus. cf. Ps. 51, 7. Ps. 58, 4. & supra c. 44, 2. *x) vocatum est tibi* nomen. cf. c. 62, 2. Gen. 1, 5. i. e. *vocaris* s. *vocatus es.* Propter quæ omnia merebaris in æternum exscindi & reprobari. v. 9. *Pyal* (7) infra c. 58, 12. Vocatus autem ita est sec. veritatem, tum in scientia Dei, intima introspiciente, tum in Scriptura Gen. 6, 5. c. 8, 21. & alibi. *S.* ℣. 9. *y)* Itaque *propter nomen tantum meum.* cf. c. 66, 5. Ezech. 20, 9. 14. Hic ostendit Messias veram caussam liberationis e Babel, destruendo omne meritum ipsorum, & commendando nominis sui gloriam. S. *z) differebam* iam olim, & porro sic *differam iram meam* Num. 14, 18. Ps. 106, 45. Prou. 19, 11. *a) &* propter gloriam meam. c. 42, 8. *b) parcebam, & parcam tibi.* (1) Cocc. Lex. p. 227. *continebam me,* idque cum Rabb. deducit a Chald. *Chotem,* nasus, ira. q. d. *nasum continebam,* ne spiritus & vapor igneus ex eo exiret, qui illos consumeret. coll. Es. 65, 5. Al. *contineebam* & qs. *capistrabam* hostes *tui caussa;* ex rad. Ar. *percussit in naso, capistrauit* camelum, equum, bouem. *c)* cf. Deut. 32, 26.

℣. 10. *d)* Tig. *conflaui,* Vulg. *excoxi,* S. *probabo* vel *purificabo te* vt conflator. cf. Iud. 7, 4. Ps. 26, 2. Ps. 66, 10. Zach. 13, 9. Mal. 3, 3. *e) sed non pro argento,* i. e. *gratis,* sine vllo pretio aut merito tuo. cf. c. 52, 3. 1 Reg. 21, 6. Mich. 3, 11. 1 Par. 21, 22. q. d. Purificatores auri & argenti purificant pro argento siue mercede; at ego purificaui te quidem, sed gratis, non pro meritis tuis. Atque sic Deus Messias *non ostendit modum* purificandi, sed *gratiam purificantis.* S. *f) eligam te* probatum. c. 41, 8. 9. *g) in catino* vel *fornace* adflictionis. (8) Deut. 4, 20. Prou. 17, 3. cf. Sap. 3, 6. 1 Petr. 1, 7. Heb. 12, 11. 1 Cor. 3, 13. 15. ℣. 11. *h) Propter me,* inquam, & propter nomen meum. v. 9. c. 43, 25. Ion. *propter nomen meum, & propter Verbum meum.* *i)* id *faciam* Ez. 20, 9. 14. *k)* nam quomodo *profanaretur?* sc. nomen meum v. 9. Interrogatio vehementer negat, q. d. *nam nullo modo permittam, vt nomen meum profanetur.* -- Profanatum autem fuisset nomen Dei, *& dedisset gloriam suam alteri* occasionaliter, si non liberasset Iudæos: quia gentiles id adscripsissent tq. opus potentiæ idolis suis, & blasphemassent Deum, tanquam non potuisset liberare populum suum. *S.* Conf. Num. 14, 15. 16. Deut. 9, 28. *l)* c. 42, 8. ℣. 12 *m)* c. 46, 3. 12. *n) vocate mi.* i. e. qui *a me populus Dei vocaris.* Particip. (1) *Pyal* (7) constanter *adpellari* vel nominari significat. vid. v. 8. & cf. c. 65, 1. *o) Ego* Messias v. 16. *idem* sum. vid. c. 43, 10. *p)* vid. c. 41, 4. c. 44, 6. Apoc. 1, 8. 11. 17. c. 22, 13. ℣. 13. *q)* c. 26, 8. *r)* c. 42, 5. Ps. 102, 26. Ion. *Etiam in Verbo meo feci terram.* *s)* q. d. *palmauit.* Tig. *palmo mensa est;* al. *palmo aptauit* s. *distendit* vel *sustentauit.* (2) Thr. 2, 22. cf. Es. 40, 12. *t) Ego voco ea.* c. 46, 11. Hinc habet Paulus, quod dicit Rom. 4, 17. *Deum vocare ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt.* Conf. Ps. 33, 6. 9. Ps. 148, 5. *S. u) stant* & conseruantur c. 47, 13. cf. Col. 1, 17. Heb. 1, 3. *x) vna* omnia, nullo excepto. Non temporis est, sed *vniuersalitatis subiecti.* S. Conf. c. 41, 1. 20. c. 43, 9. 17. c. 45, 16. 20. & Ioh. 1, 3.

℣. 14. *y)* c. 45, 20. *z) ecquis inter Babylonios* & eorum Deos *indicauit* & prædixit *hæc?* c. 45, 21. *a) dilexit eum.* Quæritur *quem?* & ad *Christum* id refert Cocceius, vt notauimus Deut. 33, 12. Plures ad *Cyrum,* sed sine contextu. Melius *ad Israelem* S. Conf. v. 12. c. 43, 4. Mal. 1, 2. sic Ion. *Dominus est, qui diligit Israelem,* ideo *faciet voluntatem suam in Babylone, & fortitudinem brachii sui manifestabit in Chaldæis.* *b)* c. 46, 10.

g) ab illo momento v. 5. 7. 8. c. 16, 13. c. 45, 21. *h)* vid. c. 42, 9. *i)* c. 45, 23. c. 55, 11. *k) &* sic porro res nondum factas *audiri facio* s. *annuncio.* v. 5. 6. c. 42, 9. c. 43, 12. *l) subito* etiam c. 47, 11. & opinione citius *feci,* & porro sic *faciam,* *vt* cuncta *eueniant,* quæ prædixi, aut adhuc promitto me facturum. *m)* c. 42, 9. Cum tempora *præterita & futura misceantur* in hoc versu, eum accipimus non præcise de tempore præterito, sed quouis: propterea namque tempora misceri solent apud Hebræos, vt indicetur res omnium temporum. *S.*

℣. 4. *n) Propter scire meum,* i. e. *quia probe scio.* At S. *de scientia mea est* conf. Deut. 9, 24. Iob. 10, 7. *o) quod durus tu sis,* vid. Ex. 32, 9. 2 Sam. 3, 39. Ezech. 2, 4. *p) nam neruus* quasi *ferreus.* (7) Gen. 32, 33. Ezech. 37, 6. 8. *q) ceruix tua* est. confer Deut. 10, 16. c. 31, 27. *r) & frons tua ænea.* c. 45, 2. cf. Ezech. 3, 7. 8. 9. & 1 Sam. 17, 49.

℣. 5. *s) Ideo prædixi* illa *tibi.* c. 43, 12. Sine dubio respicitur ad Babelis interitum & Iudæorum liberationem, de quibus c. 47. actum est. *S. t)* vid. v. 3. *u) priusquam eueniat.* Gen. 41, 50. *x)* v. 3. 6. c. 44, 8. *y) ne* pro duritie tua *dicas* vel *dicere* vllo iure *possis.* v. 7. *z) idolum meum* (1) alt *dolor* (3) c. 14, 3. Ps. 139, 24. 1 Paral. 4, 9. Confer not. 1 Sam. 31, 9. *a)* c. 42, 17. c. 44, 17. *b)* c. 41, 29. Ier. 10, 14. *c) ea fieri præcepit.* Summæ caussæ gubernationem hoc verbum indicat; vnde sæpius de Deo, etiam in Esala nostro vsurpatur. *S.* Conf. c. 13, 3. c. 23, 11. c. 34, 16. c. 45, 12.

℣. 6. *d) Audiuisti,* modo *videas,* *totum hoc.* q. d. vtique negare non potestis, quod audiueritis omnia hæc a me prædicta esse. *e) vos ergo, annon indicabitis?* v. 20. q. d. *vosmet ipsi* vtique *hoc* confiteri & palam aliis *annunciare* ac testari *debebatis.*

f) an-

וְאַשְׁמִיעֵם per *Kam.* 2. 5. attamen *Schua* refert 2. in marg. ex aliis. ℣. 9. אֶחֱטָם־ ita 7. 8. 22. cum nota 'ד. יתיר ו' הַכְרִיתֶךָ׃ sic in *Femin.* alius liber in marg. 22. ℣. 11. כִּי per ֻ *Mun.* repertum 6—11. 13. 19. 23. ℣. 14. וְיִשְׁמְעוּ Ita 2. 6. 7. 9. 10. 13—16. 17. 18. 20. 21. 22. בָּהֶם pro eo hab. בָּכֶם 1. 2. sic fu. 5.

טו בבבל וזרעו כשדים׃ אני אני דברתי אף־קראתיו
16 הביאתיו והצליח דרכו׃ קרבו אלי שמעו־זאת לא
מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני ועתה אדני
17 יהוה שלחני ורוחו׃ כה־אמר יהוה גאלך
קדוש ישראל אני יהוה אלהיך מלמדך להועיל
18 מדריכך בדרך תלך׃ לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר
19 שלומך וצדקתך כגלי הים׃ ויהי כחול זרעך וצאצאי
מעיך כמעותיו לא־יכרת ולא־ישמד שמו מלפני׃
כ צאו מבבל ברחו מכשדים בקול רנה הגידו

d) c. 47, 1. d) c. 30, 30. c. 40, 10. c. 59, 16. e) *Chaldaos sc. destruet* vel domabit. cf. Luc. 1, 51. 52. & supra c. 47, 1.

℣. 15. f) v. 16. c. 46, 11. c. 52, 6. g) *vocaui eum*; plerique subintell. *Cyrum*, coll. c. 44, 28. *Ion.* Ego in Verbo meo pepigi pactum *cum Abrahamo* patre vestro; *etiam vocaui eum*, & introduxi eum in terram domus Schechinæ meæ, & direxi viam eius. At S. *Ego*, Iehoua Messias, *locutus sum istud*, & *vocabo eum* Israelem, *deducam eum & prosperabis viam suam*, donec redeat in terram Canaan. h) cf. c. 46, 11. vel Num. 14, 24. i) Ios. 1, 8.

℣. 16. k) *Accedite ad me*, Filium Dei v. 12, 13, 15. Est & hic præcipua difficultas, *quis loquatur?* inquit S. Non vero esse loquentem Deum Patrem, nec Spiritum S. constat ex fine versiculi. Plerique putant esse verba de se loquentis Esaiæ. At verba esse Christi, de missione sua loquentis, cum S. aliisque recte colligit *Verschom*; (1) quia in antecedentibus nulla alia nominatur persona, quam *Iehoua* v. 12. seqq. (2) quia is ad accessum hic inuitat, qui v. 14. ad congregationem & auditionem inuitauit. (3) quia nullus alius indefinite a principio locutus est Israelitis ad vsque nunc, præter personam diuinam v. 16. (4) Quia ita antiquissimi Ecclesiæ Doctores interpretati sunt, Eusebius, Athanasius, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus &c. l) *Audite hæc*, quod sequitur de mea in carnem missione. conf. v. 1. Postquam namque Filius Dei copiose egit de Babylonica captiuitate, ac de promissa ex illa liberatione, & Iudæis ingratum animum exprobrauit in priore internis parte, huius capitis iam ad similem, imo maiorem ingratitudinem prædicendam & arguendam digreditur, actu- rus

rus deinceps de temporibus N. T. S. Conf. not. ad v. 1. Id mysterium vero tanto diligentius & frequentius inculcat, quanto magis cæcæ genti absconditum id fore nouerat. *Ma- ius.* m) quod etiam *ab initio* mundi, cf. c. 40, 21. ad protoplastos, patriarchas & prophetas, v. c. Gen. 3, 15. c. 18, 18. &c.

n) *non in occulto* (c. 45, 19. LXX. vt Ioh. 18, 20.) sed palam & aperte *elocutus sum* v. 15. de redemtione generis humani. o) q. d. non enim tunc demum existere incepi, quando homo factus & in carne inter mortales adparui, sed *a tempore, quo illud fuit* decretum a Deo, vt ego mitterer, *ibi ego fui* inter personas decernentes. Suffixum verbi respicit ad זאת, quod demonstrat missionem Filii Dei in carne; *existentia* autem hic non in re, sed *in decreto diuino* intelligenda, vt sæpius; *tempus* vero lata in significatione h. l. vsurpatur, & ipsam æternitatem denotat. S. Conf. Prou. 8, 30. Rom. 16, 25. 2 Tim. 1, 9. Tit. 1, 2. p) *ibi ego* iam adfui. cf. Prou. 8, 22. 27. Ioh. 1, 1. 2. c. 8, 58. scil. *tanquam præs & sponsor vester*; quod veteres Iudæi etiam agnoscunt in *Ialkut* P. II. fol. 56. col. 2. seqq. Docent namque ibidem non sine emphasi, *Messiam per venientem illam lucem* Es. 60, 1. *esse intelligendum*, coll. Ps. 36, 10. & Gen. 1, 4. & quod Deus iam ante mundi creationem ad Messiæ tempora, & ad opera ipsius respexerit, illamque lucem pro ipso Messia & ætate eius sub throno gloriæ suæ condiderit. Conf. Col. 3, 3. Ioh. 17, 5. &c. Deinde vero pergunt his verbis: *Quum crearet Deus Messiam, pactum cum ipso iniit, atque ita dixit: Isti homines, quorum iniquitates apud te recondita sunt, te mittent sub iugum ferreum, & redigent in eum statum, in quo est vitulus, cuius oculi caligant, & animum tuum peruersitate discruciabunt. Imo propter iniquitates eorum futurum est, vt lingua tua adhæreat palato tuo* Ps. 22, 16. *Tune ergo hac conditione adquiescis? Respondit ad hæc Messias: Domine huius vniuersi! numquid multos annos durabit ista adflictio? Respondit Deus, per vitam tuam & per vitam capitis tui! hebdomadum vnam* (Dan. 9, 27.) *super te decreui. Quod si vero animus tuus ideo dolet, confestim exterminabo illos. sed dixit Messias: Mundi arbiter, cum gaudio & lætitia cordis mei in me postulata recipio, ita nempe, vt ne vnus ex Israele pereat, nec saluentur tantum illi, qui viuent in diebus meis, sed etiam qui in terra sunt reconditi: nec solum seruentur mortui in diebus meis, sed omnes etiam, qui ab Adamo primo & deinceps mortui sunt: nec illi tantum, sed etiam abortiui fœtus salui sint; imo non hi solum, sed & illi, quos creare constituisti, nec adhuc creati sunt. Sic tibi adstipulor, & sic stipulationem tuam in me recipio. Porro dixerunt Veteres: in illa hebdomade, qua veniet Filius Dauidis, trabes ferreas adferent, easque collo ipsius imponent, donec erecta eius statura incuruetur. Atque ipse clamabit & lacrimabitur ita, vt vox eius in cælum adscendat, dicetque coram Deo: Domine mundi, quanta est vis mea? qualis spiritus meus, & qualis anima mea? quæ membra mea? Annon caro & sanguis ego sum?* (*Atque propter istam horam etiam Dauid plorauit & dixit: exaruit sicut testa, vis mea*, Ps. 22, 16.) *Respondebit autem illi Deus: Ephraim, Messia, iustitia mea! Tu ipse iam a mundi creatione hoc in te recepisti.* &c. q) *nunc autem* in plenitudine temporis Gal. 4, 4. 5. r) Deus Pater. s) *me misit* in carne c. 61, 1. cf. Zach. 2, 13. 15. c. 4, 9. c. 6, 15. t) *& Spiritus eius* c. 63, 10. *Breui versiculo* (inquit *Hieronymus* in Comment. ad h. l.) *Trinitatis nobis ostenditur sacramentum.* Mittit autem Pater Filium sec. diuinam & humanam naturam; at Spiritus S. sec. humanam, qua Christus ex eo natus Mat. 1, 20. Luc. 1, 35. & eodem vnctus fuit Es. 11, 2. c. 42, 1. c. 61, 1. Ps. 45, 8. Luc. 4, 18. *Loquitur* vero *Filius* non vt incarnandus, sed *tanquam incarnatus*, & de re Noui, non Vet. Testamenti. Non enim ignotum est, quod in Prophetiis res futuræ, tq. iam præsentes repræsentantur, vt, quod, & qualiter futuræ sint, indicetur eo clarius. S. Conf. not. c. 5, 13. c. 9, 2. 13. c. 10, 28. c. 16, 4. c. 37, 22. c. 42, 17. c. 45, 16.

℣. 17. u) Porro *sic dicit* Iehoua Filius; idem, qui v. 16. loquebatur. Sæpe enim hæc verba, *Sic dixit Dominus*, apud Hebræos parenthetice ponuntur, vt Latinorum *inquit.* vid. c. 7, 7. c. 30, 12. 15. c. 43, 14. 16. c. 44, 2. 6. x) c. 41, 14. c. 49, 7. 26. conf. Hebr. 9, 15. Col. 1, 14. y) c. 41, 14. c. 47, 4. Dan. 9, 24. 1 Cor. 1, 30. c. 6, 11. z) *Ego* Messias *sum Iehoua Deus tuus.* c. 41, 13. a) pro munere meo Prophetico fidelissime *instituens te.* cf. c. 2, 3. c. 63, 1. Ps. 25, 4. 5. b) non vanis verbis, quæ tibi non prosint, si vtique ea sequaris, aut inanibus promissis, quæ præstare non possim, vt gentium dii; sed *in vsum tuum longe maximum*, modo credas. c. 30, 5. c. 44, 10. Ier. 2, 8. 11. it. Zeph. 3, 5. Mat. 16, 26. c) *deducens* vel *dirigens te* Ps. 25, 5. 9. Prou. 4, 11. *per verbum Euangelii*, quod potentia Dei est, ad salutem omni credenti. Rom. 1, 16. d) *in via* salutis, *quam ire debes.* Ps. 32, 8.

℣. 18. e) *O si* aures & animum *aduertisses*, c. 28, 23. c. 42, 23. 1 Sam. 15, 22. Ps. 81, 14. Apoc. 3, 15. f) Ex. 15, 26. Ps. 119, 131. Neh. 9, 29. g) S. *futura enim fuisset sicut flumine* c. 59, 19. Ion. *sicut inundatio fluminis Euphratis.* h) cf. c. 26, 3. c. 66, 12. Luc. 19, 42. Rom. 5, 1. c. 14, 17. i) cf. v. 1. c. 33, 5. c. 46, 13. k) c. 51, 15. Elegantissime exponit Messias beneficia ex doctrina ipsius ad nos manantia, vt sunt pax instar fluuii copiosa, & iustitia *instar fluctuum maris*; nec non amplificatio & æternitas Ecclesiæ v. 19. sed simul accusat Iudæorum futuram incredulitatem. S.

℣. 19. l) *Fuisset quoque vt arena.* cf. 1 Reg. 4, 20. m) *& propagines* c. 22, 24. c. 61, 9. n) *viscerum tuorum* c. 49, 1. Gen. 15, 4. o) *sicut lapilli* vel *scrupi* arenæ. (1) p) c. 55, 13. q) Deut. 4, 26. c. 28, 20. 24. 1 Reg. 15, 27. r) c. 14, 22. Ion. *nomen Israelis.*

℣. 20. s) *Exite* igitur tandem *e Babylone* spirituali, *& fugite e Chaldæa* malitiæ spiritualis. Ier. 51, 6. 45. Apoc. 18, 4. 2 Cor. 6, 17. Hæc verba communiter de *solutione captiuitatis Babylonicæ interpretantur*: vid. prolixe *Sanctius* in h. l. qui non paucos quoque recenset autores, sed ita, vt fateatur, alios illa *de Christo* accipere: quod & *nos retinemus*, eo magis, quod in Babylonicam captiuitatem non quadret v. 21. Quanquam enim cum A. ben Ezra conantur eo trahere; tamen non immerito ipsis obiicit D. Kimchi ad h. l. *Si Prophetia hæc de reducibus e captiuitate Babylonica dicta est, vt quidem videtur, mirum est, quomodo non perscriptum in libro Ezræ, vbi narrauit exitum ex illa captiuitate, quod facta sint ipsis hæc miracula, quod scilicet diffiderit Dominus petram propter illos in deserto.* quod profecto non parum nostram iuuat sententiam. Si dixeris *metaphorice* hæc esse intelligenda: resp. magnitudo rei per istas metaphoras longe superatur, vt etiam auctores contrariæ opinionis ad *hyperbolem* confugere cogantur. At in Christo tanta est magnitudo beneficiorum spiritualium, & tanta eorundem copia, vt istæ metaphoræ aptissime eam adumbrent, perfecte tamen assequi non valeant. S. t) c. 14, 7. c. 35, 10. Ps. 47, 2. Ps. 118, 15. u) cum voce iubili annunciate v. 6. c. 45, 21.

℣. 19. כמעותיו *defect.* 1. 3. 22. sic & 2. secundum *Masoram* 1. 2. & Erffurtensem.

quod omnes homines velit ad cognitionem veritatis venire 1 Tim. 2, 4.

הַשְׁמִיעוּ זֹאת הוֹצִיאוּהָ עַד־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ גָּאַל
21 יְהוָה עַבְדּוֹ יַעֲקֹב׃ וְלֹא צָמְאוּ בָּחֳרָבוֹת הוֹלִיכָם מַיִם
22 מִצּוּר הִזִּיל לָמוֹ וַיִּבְקַע־צוּר וַיָּזֻבוּ מָיִם׃ אֵין שָׁלוֹם אָמַר
יְהוָה לָרְשָׁעִים׃

CAP. XLIX.

Partes huius capitis ex sententia S. duæ sunt: I. Missionis Messiæ descriptio v. 1—13. II. Querulantis ecclesiæ consolatio v. 14. seqq. q) v.5. i. e. ex quo ego in utero fui. Raschi. Cf. c. 44, 2. 24. c. 48, 8. r) לו קרי vocauit me ad officium meum. Conf. Ex. 31, 2. Num. 1, 16. Heb. 5, 4. 5. s) a visceribus matris ונצורי קרי mea c. 48, 19. Ps. 71, 6. t) commemorauit & designa-

מט שִׁמְעוּ אִיִּים אֵלַי וְהַקְשִׁיבוּ
לְאֻמִּים מֵרָחוֹק יְהוָה מִבֶּטֶן קְרָאָנִי מִמְּעֵי אִמִּי הִזְכִּיר
2 שְׁמִי׃ וַיָּשֶׂם פִּי כְּחֶרֶב חַדָּה בְּצֵל יָדוֹ הֶחְבִּיאָנִי וַיְשִׂימֵנִי
3 לְחֵץ בָּרוּר בְּאַשְׁפָּתוֹ הִסְתִּירָנִי׃ וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי־אָתָּה
4 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בְּךָ אֶתְפָּאָר׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי לְרִיק יָגַעְתִּי
לְתֹהוּ וְהֶבֶל כֹּחִי כִלֵּיתִי אָכֵן מִשְׁפָּטִי אֶת־יְהוָה
ה וּפְעֻלָּתִי אֶת־אֱלֹהָי׃ וְעַתָּה אָמַר יְהוָה
יֹצְרִי מִבֶּטֶן לְעֶבֶד לוֹ לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו וְיִשְׂרָאֵל לֹא
6 יֵאָסֵף וְאֶכָּבֵד בְּעֵינֵי יְהוָה וֵאלֹהַי הָיָה עֻזִּי׃ וַיֹּאמֶר
נָקֵל מִהְיוֹתְךָ לִי עֶבֶד לְהָקִים אֶת־שִׁבְטֵי יַעֲקֹב
וּנְצִירֵי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב וּנְתַתִּיךָ לְאוֹר גּוֹיִם לִהְיוֹת
יְשׁוּעָתִי עַד־קְצֵה הָאָרֶץ׃

כה

x) & praedicate hoc Euangelium. Ier. 31, 7. y) efferte, diuulgate illud. Num. 13, 32. z) cf. c. 49, 6. c. 62, 11. a) adseruit v. 1. c. 44, 23. æque potenter & gratiose, ac olim, quando populum suum ex Aegypto per solitudines duxit, iisque de cibo ac potu, aliisque necessariis rebus prospexit. Maii Oec. p. 958. b) Ion. seruos suos de domo Iacobi. cf. c. 41, 8. 9. c. 43, 1. c. 44, 1. ℣. 21. c) S. Tum non sitient. c. 49, 10. Apoc. 7, 16. cf. supra c. 41, 17. c. 44, 3. d) in vastis locis. c. 44, 26. Ezech. 13, 4. e) duceat eos, c. 42, 16. Ier. 31, 9. vt olim Deut. 8, 2. De verbo praeterito cf. supra ad v. 3. f) cf. Ex. 17, 6. Num. 20, 11. g) manare (au fluere) faciet. Hiph. (1) cf. Kal c. 44, 3. c. 45, 8. h) findet namque, vt olim fidit, petram. cf. c. 35, 6. Iud. 15, 19. i) vt fluant. Ps. 78, 20. ℣. 22. k) S. Sed non erit pax ista spiritualis, vobis gratiose oblata. v. 18. c. 57, 21. l) impiis Iudæis. S. Conf. Ps. 50, 16. Ps. 78, 5. Qui exire neglexerint & in impietate Antichristiana perseuerauerint, nulla omnino pace fruentur, sed pœnis & cruciatibus ineffabilibus subiicientur. Maius d. l.

Cap. XLIX, ℣. 1. m) c. 51, 1. c. 41, 1. 5. Insulares & remotos populos, qui sine dubio gentiles erant, compellat, quia de eorum ad ecclesiam congregatione dicturus est. S. n) c. 51, 4. o) c. 41, 1. c. 55, 4. p) v. 12. c. 43, 6. cf. Zach. 6, 15. Promissio enim Messiæ eiusque beneficiorum etiam τοῖς εἰς μακρὰν competit Act. 2, 39. Dorschem. Nam cum Iehoua Messias in altera capitis 48. parte ad N. T. accesserit, iam plura de se, mediatore N. T. huiusque beneficiis, subiicit, & inprimis exponit, ad quos illa pertineant, & quod

vit. c. 26, 13. u) nomen meum; siue id sit Immanuel c. 7, 14. siue Iesus. cf Luc. 1, 30. 31. c. 2, 21. ℣. 2. x) cf. c. 11, 4. y) Gladii & sagittæ symbolo, verbi, quod ex ore Christi egreditur, efficacia cominus inter Iudæos, & eminus inter gentiles designatur. cf. Zach. 9, 13. Ps. 45, 4. Eph. 6, 17. Heb. 4, 12. Apoc. 1, 16. c. 2, 16. z) acutum. cf. Ps. 57, 5. cf. Ez. 21, 24. & quoad rem cf. supra c. 44, 25. Iob. 5, 13. Mat. 22, 22. 34. 46. &c. a) sub umbra manus suæ omnipotentis. c. 51, 16. cf. Ps. 17, 8. Ps. 91, 1. b) abdidit & diligentissime in vsum suum adseruat ac protegit me. Ios. 6, 17. 25. 1 Reg. 18, 4. 13. c) Tig. vt sagittam extersam. cf. Ier. 51, 11. Ps. 45, 6. Ps. 127, 4. At Ion. Vulg. aliique electam, LXX. vt Act. 9, 15. cf. 1 Par. 7, 40. c. 9, 22. d) in pharetra sua. (6) c. 22, 6. Ier. 5, 16. e) Ps. 31, 21. ℣. 3. f) seruus meus electus & dilectus es. c. 42, 1. Phil. 2, 7. Heb. 2, 14. seqq. Singularis h. l. seruus intelligitur, quod probant opera quæ mox indicantur v. 5. 6. S. g) Tren ell. Israel est de quo per te glorificaturus sum. quæ versio, vt S. iudicat, optimam dat cohærentiam, & indicat, inter quos Messias officium suum in carne administraturus sit, np. in Israele, ad eum conuertendum, coll. v. 5. adde Mat. 10, 6. c. 15, 24. Act. 13, 46. c. 28, 25. seqq. At Tig. Israel tu es, in quo gloriabor: vel vt alii: Israel ille verus tu es, de quo dixi: in te benedictæ erunt omnes gentes terræ Gen. 28, 14. Israel (inquit Dorsch.) Christus vocatur, a Iacobo typo suo, qui illum, vt victorem & reconciliatorem Dei Patris repræsentauit. Ita Maii Oec. p. 959. h) c. 44. 23. c. 60, 21. Ioh. 17, 4. Eph. 1, 5. 6. ℣. 4. i) Ego vero Messias dixi, ex consideratione incredulitatis Iudæorum, de qua capite superiore. Elegans est verborum respectus: Et dixit mihi, v. 3. & Ego dixi h. l. S. k) in cassum. c. 30, 7. c. 65, 23. cf. c. 26, 18. c. 53, 1. Prou. 1, 24. Luc. 7, 31. l) laboraui. vid. c. 43, 24. m) frustra. c. 45, 19. n) ac inutiliter c. 30, 7. Iob. 9, 29. o) vires meas consumsi. Ps. 22, 16. Ps. 71, 9. cf. Ioh. 1, 11. c. 8, 46. Mat. 23, 37. p) Veruntamen c. 40, 7. c. 53, 4. q) ius & iudicium meum. cf. Ps. 9, 5. Ps. 17, 2. r) est apud Dominum. Ion. manifestum est coram Domino; qui caussam meam iudicabit, & vindicabit ab aduersariis. cf. Ioh. 8, 50. s) & merces operum meorum Leu. 19, 13. t) est apud Deum meum: qui non in cassum laborare me sinet. cf. v. 5. c. 8, 17. ℣. 5. u) Gen. 45, 8. x) qui formauit me ab vtero v. 1. c. 44, 2. Ps. 22, 11. y) in seruum sibi v. 3. c. 52, 13. z) vt conuerterem v. 6. Ier. 50, 19. a) Ion. domum Iacobi. cf. c. 43, 1. b) ad ipsum. Ion. ad cultum ipsius. c) & vt Israel ad ipsum; Ion. ad timorem ipsius adduceretur. vide Matth. 15, 24. Ioh. 11, 52. & cf. supra c. 9, 2. item c. 63, 9. & Varr. Lect. ad Leu. 11, 21. Al. negatiue: & vt conuerterem ad ipsum Israelem, qui non congregatur, vt oues non habentes pastorem Mat. 9, 36. subintellecto relatiuo, vt supra c. 10, 30. d) S. sum pretiosus, al. gloriosus ero, c. 43, 4. cf. Ioh. 1, 14. c. 2, 11. c. 17. 1. 5. e) v. 4. Zach. 11, 4. c. 12, 2. ℣. 6. f) S. Imo dixit. cf. ו c. 22, 10. c. 39, 7. Hab. 1, 8. g) S. leue est, vt mihi sis. q. d. Exiguum ac leue quid foret ex eo, si esses mihi tantum seruus &c. cf. Ez. 8, 17. 1 Sam. 18, 23. 1 Reg. 16, 31. 2 Reg. 20, 10. h) v. 3. 5. i) ad erigendum & restituendum v. 8. Am. 9, 11. k) tribus Iacobitarum c. 63, 17. ne pereant. l) & ad reducendum ac colligendum seruatos ex Israele v. 8. Ez. 6, 12. qui diu satis congregari noluerunt, vid. supra v. 4. Mat. 23, 37. tandem vero conuertentur Rom. 11, 25. 26. Maii Oec. p. 959. At Tig. Luth. aliique & ad reducendas l. ad restituendum vastitates. Rad. נצר, inquit Dorsch., vtramque significationem habet, & conseruationis & destructionis. Studio autem ambiguum eiusmodi vocabulum adhibitum fuisse existimari potest; quia etiam in media vastitate & desolatione custoditi & conseruati fuerunt, qui pertinent ad λεῖμμα κατ᾽ ἐκλογὴν χάριτος Rom. 11, 5. quos Zacharias c. 9, 12. vinctos spei adpellat. Sed tum potius diuersa vnio formæ origo quærenda esset; vt ostendimus supr. ad c. 1, 8. m) cf. Mat. 10, 6. c. 15, 24. n) cf. Ier. 29, 10. Maior namque missionis Christi fructus erat, conuersio gentium. o) sed dabo te etiam v. 8. c. 42, 6. c. 55, 4. p) c. 9, 1. c. 42, 6. 7. c. 51, 4. Luc. 2, 32. Act. 13, 47. Huc etiam respicitur Ioh. 1, 7. seqq. c. 3, 19. c. 8. 12. c. 9, 5. c. 12, 46. Dorsch. q) vt sis, l. vt fiat, sc. pateat salus mea c. 51, 6. 8. r) ad extrema terrarum, c. 48, 20. vt totus orbis impleatur gloria tua. Ef. 6, 3. Ioh. 11, 52. c. 12. 41. De Messia h. l. recte accepit Moses Haddarsan apud Raym. in Pug. fid. p. m. 828.

℣. 20. והשמיעו cum præf. Vau alii codices in marg. 7. 8. sic sc. 2. in textu, & in. c. CAP. XLIX. ℣. 3. אשר per Merca 1. 2. 3. 5. 7. ℣. 5. יוצרי plene 1. 2. 5. 23. & Orientales sec. Mas. 1. 2. & Erff. aliamque in margine 7. 8. ℣. 6. נקל per Paschta 3. bene.

7 כה אמר־יהוה גאל ישראל קדושו לבזה־
נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים
וישתחוו למען יהוה אשר נאמן קדש ישראל ויבחרך׃
8 כה אמר יהוה בעת רצון עניתיך וביום
ישועה עזרתיך ואצרך ואתנך לברית עם להקים ארץ
9 להנחיל נחלות שממות׃ לאמר לאסורים צאו לאשר
בחשך הגלו על־דרכים ירעו ובכל־שפיים מרעיתם׃
10 לא ירעבו ולא יצמאו ולא־יכם שרב ושמש כי־מרחמם
11 ינהגם ועל־מבועי מים ינהלם׃ ושמתי כל־הרי לדרך
12 ומסלתי ירמון׃ הנה־אלה מרחוק יבאו והנה־אלה
13 מצפון ומים ואלה מארץ סינים׃ רנו שמים וגילי ארץ קמץ בז״ק
יפצחו הרים רנה כי־נחם יהוה עמו ועניו ירחם׃ ופצחו קרי
14 ותאמר ציון עזבני יהוה ואדני שכחני׃ הפטרת עקב
15 התשכח אשה עולה מרחם בן־בטנה גם־אלה
16 תשכחנה ואנכי לא אשכחך׃ הן על־כפים חקתיך

℣. 7. s) Ex mente Dorschei hic incipit Messiæ cum Ecclesia pressa colloquium. Ita Maii Oecon. p 960. Sed melior est de Christo interpretatio, ait Hieronymus in Comment. ad h. l. Quocum etiam Brentius, Varenius & Schmidius omnia hæc, q a Deo Patre ad Christum dicta, accipiunt t v. 26. c. 41, 14. Paulo ante c. 48, 17. hæc epitheta attributa sunt Filio Dei; nunc tribuuntur Deo Patri, vt cognoscas, quod etsi Pater & Filius sint duæ personæ, una tamen est essentia & diuinitas Brentius. Conf. 1 Tim. 1, 1. Tit. 1, 3. &c. u) c. 10, 17. x) S. ad contemnendum animam; i.e. vt prompte animam & vitam meam profundam, coll. c. 53, 10, 12. Mat. 20, 28. Ioh. 10, 17. 18 y) abominanti, s qui detestatur impiam gentem. Am. 6, 8. Deut. 23, 8. Pf. 106, 40. Conf. supra v. 4. qui huius est fundamentum. z) Phil. 2, 7. a) c. 14, 5. c. 28, 14. c. 52, 5. Pilati, Herodis, Pontificum. S Etsi enim Dominus est non Regum tantum & Principum, sed etiam omnium creaturarum; tamen factus est in hac terra seruus dominorum, imo seruus seruorum, coll. Matt 20, 28. Brent. b) Reges etiam v. 23. c. 52, 15. c) videbunt, & agnoscent gloriam tuam. c 41, 20. c. 52, 8. Pf. 48, 6. d) S. & insistent. Vat. & adsurgent honoris caussa, cf. Ex. 33, 10 Leu. 19, 32. Esth. 5, 9. e) Principes sc. videbunt. f) ℣. 23. Gen. 27, 29. Zeph. 2, 11. Pf. 22, 28. Pf. 72, 11. g) idque certo futurum est, propter Iehouam, qui fidus est in seruandis promissis. vid. S. ad h. l. h) Deut. 7, 9. i) S. qui te Messiam elegit ac diligit. c. 42, 1. c. 43, 10. Al. qui te Israelem elegit, iustificauit, ac tandem glorificabit. Ita Maius d. l. coll. Pf. 45, 10. seqq. Rom. 8, 28. seqq.

℣. 8. k) Porro sic dixit Iehoua Pater ad Filium, vt v. 3. 5. 6. 7. l) in tempore beneplaciti c. 58, 5. c 61, 2. Pf. 69, 14. 2 Cor. 6, 2. quo gratiam & beneuolentiam meam erga omnes homines insigniter patefeci Luc. 2, 14. Ioh. 3, 16. Rom. 5, 8 &c. ideo quod tu fecisti beneplacitum meum Pf. 40, 9. Col. 1, 19. 20. &c. teque in sacrificium grati odoris mihi obtulisti Eph. 5, 2. quod acceptum habui Ex. 28, 38. Leu. 22, 21. Matth. 3, 17. & propter illud 1 Ioh. 2, 2. omnes vera fide te recipientes Ioh. 6, 12. &c. S. m) te precantem exaudiui. Pf. 22, 2. Ioh. 11, 41, 42. Heb. 5, 7. Intelligendæ autem sunt preces, non tantum vltimæ Christi, vt Ioh. 17, 1. seqq. Pf. 22, 2. seqq. sed quas per totam etiam vitam suam fudit S. n) c. 41, 10. o) & custodiam te v. 6. c. 27, 3. c. 42, 6. p) vid. v. 6. q) c. 42, 6 r) S. ad restituendum terram ℣. 6. maledictioni subiectam Gen. 3, 17. c. 5, 29. s) ad distribuendum. Ios. 1, 6. Zach. 8, 12. Prov. 8, 21. t) hereditates. Ios. 19, 51. u) desolatas, v. 19. c. 54, 1. ℣. 9. x) Sig. vt dicas y) vinctis, vid. c. 42, 7. c. 61, 1. z) & his, qui in tenebris sunt c. 47, 5. Mich. 7, 8. cf supra c. 9, 2. c. 60, 2. Act. 26, 18. Eph. 5, 14. a) prodite in lucem. cf. 1 Sam. 14, 8. b) cf c. 35, 8. seq, c) c. 30, 23. cf. Ioh. 10, 9. d) c. 13, 2. Num. 23, 3. e) erit pastio vel pastus eorum. (10) Ier. 10, 21. Hos. 13, 6. ℣. 10. f) cf. c. 65, 13. Prou. 10, 3. Ioh 6, 32. g) c. 18, 21 Ioh. 4, 14. cf. Pf 23, 1. Ioh. 10, 9. 10 Apoc. 7, 16. h) nec feriet eos Ion. 4, 8. i) æstus. (2) c. 35, 7. rad. Chald. & Syr. Aruit, arsit, combustum fuit. k) aut Sol Pf. 121, 6. l) qui miseretur eorum. v. 15. c. 54, 10. m) c. 63, 14. n) c. 35, 7. c. 55, 1. Apoc. 7, 17. o) c. 40, 11. Pf 23, 2 Alluditur ad morem Orientalium, quo post matutinum pastum oues hora diei quarta, quæ nobis est decima, deducebantur ad aquas, deinde ad vmbram & quietem meridianam, vnde rursus ad aquas. Quo facto, iterum pascebant vsque ad vesperam & solis occasum. Nam in calidis regionibus nisi pecora horis meridianis ad vmbram & aquas subducta, vitarent æstum diei, in periculosos morbos inciderent. cf Ez. 34, 13. 14. 15. Cant. 1, 7. &c. Boch. Hieroz. l. p. 519. ℣. 11. y) c. 40, 4. Ez. 34, 14. q) c. 35, 8. c. 42, 16 Zach. 4, 7. r) & munita via mea. c. 35, 8. c. 62, 10. s) in paludosis locis exaltabuntur, cf. c. 40, 4. Prou. 15, 19. ℣. 12. t) v. 2. c. 43, 6. c. 60, 4. 9. u) c. 41, 25. c. 43, 6. cf Apoc 11, 13. 16. x) Sinim Gen. 10, 17. per quos alii, vt Dorsch. in Analysi sua Sinas s. Chinenses in vltimo oriente, alii, ut Pfeifferus in Dubiis vex. cum Hieronymo ad h. l. montis Sinai Ex. 19, 1. accolas intelligunt, coll. deserto Sin Ex. 16, 1. Boch. autem in Phaleg p. 311. seq. & Hillerus in Onom. S. Pelusiotas Aegyptii: quia Sin nomen vrbis Ez. 30, 15. 16. Chald. & Syr. idē notat, quod Græcum πηλός, vnde Pelusium nomen suum habet. vid. Strabo Geogr. lib. 17. p. m. 535. ℣. 13. y) cantate itaq; cœli c. 44, 23. Ier. 51, 48. z) cf. Zeph. 3, 14. a) c. 11, 7. c. 54, 1. c. 55, 12. b) c. 12, 1. c. 51, 3. c. 66, 13. c) populum suum suspirantem. Pf 12, 7. d) c. 14 32. c. 41, 17. c. 54, 11 e) c. 14, 1 Mich 7, 19. ℣. 14 f) S. Dicit quidem Sion c. 52, 1 h. e. sec. Hieronymum Ecclesia sub initium N. T. ex reliquiis Iudæorum collecta. cf. c. 61, 3. Zion dicitur Ecclesia præcipue ex Iudæis constans vt ex V. T notum. De ista ecclesia iam c. 48. prædixit Messias, quod ipsum maiori ex parte non esset receptura. Imo hoc ipso capite v. 4. conquestus est, quod inter Iudæos in vanum laborauerit. Ipsa itaque Zion h. l. introducitur, tanquam quæ videat illud deplorandum decrementum suum, & conqueratur, quasi Dominus eam plane oblitus sit & deseruerit, & mox futurum sit, vt plane intereat. Sed vt supra v. 5. seqq. Deus Pater Messiam, de vanitate laboris sui conquerentem, consolatus est, defectionem Iudæorum abunde compensatum iri per congregationem gentilium: ita Zion h. l. eandem consolationem accipit, decrementum illud per quod illa desolatæ similis reddita sit, abunde compensatum iri per ingentem multitudinem gentilium, qui ad ipsam aggregandi sint, vt non futura sit vacua & inanis sed tam populosa, vt spatium angustum futurum sit. Schmid. Alii ad captiuos in Babel (de quibus supra c. 40, 27.) alii vero, vt Gurtler in Theol Proph. p. 702. ad spem resipiscentis Ecclesiæ sub finem huius seculi id referunt. g) c. 41, 17. c. 54. 6. 7. Num. 10, 31. Pf. 22, 2. Pf. 71, 11. cf. Iud. 6, 13. h) cf c. 40, 27. c. 50, 1. Gen. 40, 23. ℣. 15. i) infantis sui, lactanei c. 65, 20. Rad. Arab. Aluit, nutriuit. k) vt non misereatur cf. v. 10. significatur hoc verbo naturalis ille adfectus & compassio parentum erga liberos. vid. e. c. 1 Reg. 3, 26. Gen. 43, 16 &c. l) S. Etiamsi vero hæ obliuiscerentur. Pluralis refertur ad sensum, & mulier in præcedentibus collectiue sumitur pro toto sexu. m) cf. Pf. 37, 28. Pf. 77, 10. Thren. 5, 20. Ioh. 14, 18. v. 16. n) cf. Cant. 8, 16. Varen. confert Ioh 20, 25. 27 o) insculpsi te c. 22, 16. c. 30, 8. Sensus est, Deum vrbis Hierosolymæ spiritualis typum & sciagraphiam in palma manus suæ quasi exaratam delineatamque habere, & sibi præsentem continuo contemplari confer Ex 13. 9. item Apoc. 2, 1.

℣. 7. לבזה per Kadma 1. 2. 3. cum Kri לבזה 1. 2. & Maf. Erff. למתעב ita 5. 12. & Ber. cf. huiusmodi Meth. c. 66, 3. Ier. 23, 29. & vid. Varr. Lect. Iud. 20, 2. At 2. 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. 23. omittunt Metheg, pro quo 7. 8. 13. 15. 16. 19. habent Merca sed 1. 3. solum Merca mihra. ויבחרך Præf. Vau per Schua 1. 5. Caph sine Dag. 1. & in marg. 6. 9. ℣. 11. לדרך per Schua 1. 2. 5. ℣. 12. הנה־אלה ita 5. 7. 8. 11. 13. 15. 19. & Ber. at הנה־אלה 2. & הנה אלה 3. denique הנה אלה מרחוק 1. at הנה אלה vitiose reliqui. ℣. 13. ועניו ita plene 1. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. & sic fere. 5.

17 חומתיך נגדי תמיד׃ מהרו בניך מהרסיך ומחריביך
18 ממך יצאו׃ שאי־סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו־
לך חי־אני נאם־יהוה כי כלם כעדי תלבשי ותקשרים
19 ככלה׃ כי חרבתיך ושממתיך וארץ הרסתך כי עתה
כ תצרי מיושב ורחקו מבלעיך׃ עוד יאמרו באזניך בני
21 שכליך צר־לי המקום גשה־לי ואשבה׃ ואמרת בלבבך
מי ילד־לי את־אלה ואני שכולה וגלמודה גלה ׀ וסורה
ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם׃
22 כה־אמר אדני יהוה הנה אשא אל־גוים ידי
ואל־עמים ארים נסי והביאו בניך בחצן ובנתיך על־
23 כתף תנשאנה׃ והיו מלכים אמניך ושרותיהם
מיניקתיך אפים ארץ ישתחוו־לך ועפר רגליך ילחכו
וידעת כי־אני יהוה אשר לא־יבשו קוי׃
24 היקח מגבור מלקוח ואם־שבי צדיק ימלט׃
כי

p) *muri tui* & instauratio tua. Pf. 51, 20. q) *iugiter* obuertantur oculis meis. cf. c. 14, 32. & Zach. 2, 9. ꝟ. 17. r) *Festinabunt* filii tui c. 51, 14. fic plerique; at S. *festinare facient* ministri Euangelii *filios tuos*: quia initio N. T. Ecclefia cito creuit, coll. v. 22. & Efth. 5, 5. s) v. 22. 25. Actor. 2, 41. t) *destructores* autem *tui*. Pf. 11, 3 Pontifices, Pharifæi, & Iudæi increduli. S. u) *& vastatores tui*. c. 37, 18. Iud. 16, 24. x) conf. Zach. 10, 4. 1 Ioh. 2, 19.

ꝟ. 18. y) *Tolle circumquaque oculos tuos*. c. 60, 4. z) vid. ibidem. a) 1 Sam. 20, 3. b) *velut ornamentum* egregium 2 Sam. 1, 24. c) cf. c. 52, 1. d) *& alligabis* tibi, ac conftanter habebis *eos*. cf. Gen. 44, 30. Deut. 6, 8. e) *ficut sponsa* ornatum fuum c. 61, 10. Apoc. 21, 2.

ꝟ. 19. f) S. *Nam quod attinet ad vastationes tuas* c. 51, 3. c. 44, 26. g) v. 8. c. 61, 4. h) *& terram euersionis tuæ* f. *euersam*. (1) cf. v. 17. Am. 9, 11. i) *iurato, inquam, tibi promitto, quod nunc*. v. 18. k) *angustior erus* quam vt habitatores capere poffis. conf. Gen. 32, 8. 1 Sam. 30, 6. l) *procul autem erunt*. cf. c. 54, 15. m) 2 Sam. 20, 20. conf. fupra v. 17.

ꝟ. 20. n) i. e. *te audiente*. cf. c. 56, 11. o) *filii orbitatum*, i. e. in orbitate fiue poft eam, ex gentilibus tibi geniti; quum fc. per Iudæorum defectionem & incredulitatem Ecclefia pene omnibus filiis orbata videretur. S. (1) cf. c. 14, 12. Gen. 37, 3. p) *angustius* mihi eft. c. 28, 20. 2 Reg. 6, 1. q) cf. Zach. 10, 10. r) S. *recede mihi*. fed proprie eft *accede*, vt Gen. 19, 9. c. 27, 21, 26. q. d. *accede* ad alios *in gratiam meam*. cf. infra c. 65, 5. Guffet. p. 496. vertendum putat *adiunge te mihi*, vt facilius in loco noftro angufto habitemus. Ion. da mihi fpatium s) cf.

t) cf. c. 54, 2. ꝟ. 21. t) *Tu vero cum admiratione dices in animo tuo* Ier. 13, 22. u) cf. c. 66, 7. 8. 9. Hoc vult, quod Ecclefia, quæ huc usque ex Iudæis conftabat, ideo *Zion* dicta v. 14. ingenue confeffura fit, fibi nouos iftos filios non ex fe h. e. ex populo Iudaico natos effe, fed ex aliis gentibus. Sic Deus explicat ꝟ. 22. x) *cum ego fuerim orba*. c. 54, 1. Gen. 27, 45. y) *& vasta*. (1) cf. Iob. 3, 7. z) *exul* etiam 2 Reg. 24, 14. a) *& remota*. Part. Paul. cf. Ier. 17, 13. b) c. 1, 2. c. 51, 18. c) Dan. 9, 8. d) *isti ergo ubi fuerunt?* Gen. 37, 16. 1 Sam. 19, 22. 2 Sam. 9, 4.

ꝟ. 22. e) Clarisfima atque infignis hæc eft promisfio de vocatione gentium. f) Mesfias. v. 1. feqq. g) *ad gentes* verbo Euangelii accerfendas. h) c. 65, 2. *Leuatio manus* eft χειροτονία, per quam misfi Apoftoli ad prædicandum Euangelium, de qua Act. 10, 41. *Dorsch*. i) c. 5, 26. c. 11, 12. c. 13, 2. c. 18, 3. c. 62, 10. k) ꝟ. 17. c. 60, 9. ad Chriftum Marc. 10, 13 l) S. *in sinu*, Tig. *in gremio*. al. *in brachiis* (3) Neh. 5, 13. Pf. 129, 7. Rad. Ar. & Aeth. *Lactauit, nutriuit, fouit* foetum fuum mulier; item *in ulnas cepit & amplexus fuit* infantem &c. m) c. 60, 4. n) c. 46, 7. cf. Deut. 33, 12. o) cf. c. 60, 4. ꝟ. 23. p) ꝟ. 7. c. 60, 3. 10. Pf. 72, 10. 11 Apoc. 21, 24. q) *nutricii tui* cf. c. 60, 4. Efth. 2, 7. Num. 11, 12. r) *& eorum principes augustæ*. cf. 1 Reg. 11, 3. Efth. 1, 18. Quidam, ut per *Reges* regna & imperia mundi, ita per has intelligunt *maiores vrbes & res publicas*, coll. Thren. 1, 1. s) *nutrices tuæ*. Ex. 2, 7. 2 Paral. 22, 11 cf. Gen 32, 16. t) imo *facie in terram se prosternent*. Gen. 19, 1. c. 42, 6. 1 Sam 24, 9. u) ꝟ. 7. c. 45, 14. x) *lingent* Num. 22, 4. Pf. 72, 9. Summa erat reuerentiæ demonftratio, *totum corpus humi prosternere*: quod ubi locum non habebat, caput usque ad ipfos pedes, *siue ad plantam pedum* demittebatur, & in ipfis pedibus figebatur osculum - - vel etiam *dextra ad plantam pedum demissa* rurfus admouebatur ori, quo alluditur Ef. 60, 14. Exemplum infigne eft Matth. 28, 9. &c. *Vitringa* ad Apoc. 4, 10. y) *ut experientia cognoscas*, quod ego Mesfias fim *Iehoua* v. 26. c. 60, 16. z) c. 45, 17. a) c. 40, 31. Pf. 25, 3 Ion. *iusti, qui expectant salutem meam*. cf. Pf. 2, 12. ꝟ. 24. b) *Num auferetur?* v. 25. c. 52, 5. Gen. 12, 15. *Interrogatio* h. l. *adfirmat*, vt Ier. 31, 20. qua Mesfias (vel fec. S. Propheta) *occupat obiectionem Sionis* ꝟ. 14. vix credibile videri, ut quæ in antecedd. ꝟ. 17. feqq promisfa funt, præftentur, aut gentes, per idololatriam & peccatorum cumulum nimium conftrictæ, ad Ecclefiam aggregentur. Id quod omnino tamen futurum confirmat Filius Dei, ꝟ. 25. & 26. c) *a forti*. cf. Gen. 10, 8. 9. *Potens hic est diabolus, peccata & mundus*, S. conf. Luc. 11, 21. Ioh. 14, 30. 2 Cor. 4, 4. Eph. 2. 2. c. 6, 12. d) *captura s. præda?* ꝟ. 25. Num. 31, 11. 12. 27. 32. Exemplum huius rei proponit *Vitringa* ad Apoc. 12, 2. p. 694. ita: An fieri poteft, vt Draco, præfidens Romano imperio, de fede hac fua deiiciatur, & imperium illud CHRISTO vindicetur? Sic etiam in verfu fequente. e) *& num?* c. 27, 7. c. 50, 2. Ier. 31, 20. f) *captiuitas s. captiui*. ꝟ. 25. c. 20, 4. Num. 21, 1. g) *Est hic aliquid difficultatis*, non immerito inquit *Schmidius*; & cum aliis *captiuitatem iusti* accipit *passiue*, vt fit captiuitas *captiuorum iustorum*, h. e. gentilium, qui fic dicantur, non quod *iusti* iam effent, fed *ab euentu*, ad Chriftum quippe conuertendi & *iustificandi*. Prout fupra ꝟ. 17. & 22. iterumque ꝟ. 23. iidem dicti funt *filii Ecclesiæ*, quod tales futuri effent. At non probanda videtur hæc fententia ob fymmetriam huius cum fequenti verficulo: *Iustus* enim hic dicitur, qui mox v. 25. *terribilis* aut *metuendus*. Hinc *Varenio* in Efaiam P. III. p. 260 *captiuitas iusti* dicitur refpectu *iudicii diuini* f. ipfius *iustitiæ Dei*, velut principalis detinentis. Et *Gussetio* p. 709 *Iustus* Deus Pater eft, vt iudex; a quo nos liberat altera perfona, Deus fc. Filius Mesfias &c. qui etiam עריץ in ꝟ. 25. de Deo accipit p. 646. coll. Ier. 20, 11. Sed neque fic omnem fcrupulum eximit legentibus hoc argumentum. *Legem Mosis*, præfertim ceremonialem, intellexit Lutherus; Brentius autem *Reges & Principes* f. *tyrannos* gentium, quorum ex imperiis & regnis ad regnum & Ecclefiam Chrifti abducendi fpiritualiter fuerint gentiles. Simplicior & melior ceteris videtur fententia eorum, qui de *tyranno Satana*, cui ut iuftitiæ vindicis exactori propter peccatum humanum genus captiuum erat Heb. 2, 14. 15. hæc *per similitudinem s. comparationem* dicta, accipiunt. Comparatur enim Diabolus Duci bellico, qui quos fuperauit & captiuos fecit, belli iure fub poteftate fua retinet. Sic *Carpzov*, in homiliis vernac. P. I p. 496. Et *Hieronymus* ad h. l. *Fortis & Gigas*, inquit, *diabolus est*, qui omnes gentes fuo fubiugarat imperio, audens dicere Saluatori: *hæc omnia mihi tradita sunt, & dabo tibi ea, si procidens adoraueris me* Matth. 4, 9. Luc. 4, 6. mundus enim in maligno pofitus eft, Ioh. 5, 19. quem nullus iuftorum vincere potuit, nec iuxta Amos c. 3, 12. prædam ex ore leonis auferre &c. h) v. 25. c. 20, 6. c. 37, 28.

ꝟ. 18. ותקשרים *Schin sine Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. ꝟ. 21. בלבבך per *Sakeph*. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ואני שכולה ita 1. 2. גלה *sine Rfik* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 20. 22. ꝟ. 22. תנשאנה per *Tsere* irregulariter 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ꝟ. 23. מיניקתיך fic *ko defect.* 1. 3. 5. 7. 8. 22. fec. *Mas.* "*impr.* & *Erff. Alii* plene.

℣. 25. i) Post præcedentem interrogationem fub intelligendum eft *Vtique! Nam fic dicit.* k) ℣. 24. cf. 2 Tim. 2, 26. l) per fortiorem Chriftum ipfi *auferetur,* ℣. 24. Luc. 11, 22. m) vid. ℣. 24. n) *terribilis.* c. 29, 5. 20. conf. Apoc. 12, 12. o) per me ipfi *eripietur.* c. 46, 11. quantumlibet id admiratione dignum aut incredibile videatur. cf. Pf. 68, 7. Luc. 11, 21. 22. Hebr. 2, 14. 15. p) *& cum litigatoribus tuis* (3) Ier. 18, 18. Pf. 35, 1. in fpecie etiam cum Philofophis & rhetoribus gentilium. q) cf. Pf. 43, 1. & 74, 22. Ier. 2, 9. r) ℣. 17. 22. s) cf. c. 19, 20. c. 25, 9. c. 33, 22. c. 35, 4. c. 43, 11. 12. c. 63, 1. Zach. 8, 7. 13. c. 9, 16.

℣. 26. t) Ex. 15, 32. u) *oppreffores tuos* Ez. 18, 7. Radix Pf. 74, 8. Ier. 25, 38. x) vt, velut rabidi canes, fe inuicem conficiant, & proprio fanguine inebrientur: prout illi veteris Sionis hoftes Iud. 7, 22. 1 Sam. 14, 20. 2 Par. 20, 22. 23. &c. y) *& ficut mufto* (5) Ioel. 1, 5. Rad. Mal. 3, 11. z) *fanguine fuo inebriabuntur.* Ofea 43. 44. Nah. 3, 11. cf. fupra c. 30, 25. Apoc. 16, 6. a) c. 49, 24. cf. Pf. 45, 11. b) c. 40, 5. c. 66, 16. c) vid ℣. 23. d) c. 49, 3. c. 60, 16. e) c. 41, 14. c. 54. 8. f) c. 1, 24. c. 60, 16. Gen. 49, 24.

CAP. L. v. 1. g) *Sic porro dicit Iehoua* Mesfias, idem, qui hactenus locutus. Ipfe nimirum c. 48. 4. 8. 12. reiectionem Iudæorum in N. T. prædixit, capite autem 49. tum Mesfias v. 4. de eorum incredulitate conqueftus, tum Zion, deplorans ciuium fuorum relictam paucitatem ℣. 14. promisfionem accepit de gentium aggregatione ad Ecclefiam v. 6. 18. feqq. Iam itaque Iudæi, ita reiecti, cum Mesfia litigant de repudiatione fui. Qua de re etiam ex inftituto Paulus difputat Rom. 9, 1. feqq. S. Partes

קמץ בזק כה כי־כה אמר יהוה גם־שבי גבור יקח ומלקוח עריץ
ימלט ואת־יריבך אנכי אריב ואת־בניך אנכי אושיע׃
26 והאכלתי את־מוניך את־בשרם וכעסיס דמם ישכרון
וידעו כל־בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר
יעקב׃ נ כה אמר יהוה אי זה ספר
כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר־
מכרתי אתכם לו הן בעונתיכם נמכרתם ובפשעיכם
2 שלחה אמכם׃ מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה
הקצור קצרה ידי מפדות ואם־אין־בי כח להציל הן
בגערתי אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגתם
3 מאין מים ותמת בצמא׃ אלביש שמים קדרות ושק
4 אשים כסותם׃ אדני יהוה נתן לי לשון
למודים לדעת לעות את־יעף דבר יעיר בבקר בבקר
ה יעיר לי אזן לשמע כלמודים׃ אדני יהוה פתח־לי אזן
ואנכי

CAP. L.

Partes capitis tres funt: I. oftendit, fibi nec voluntatem, nec facultatem deeffe ad ipfos faluandos v. 1.-7. II. Prouocat ad iudicium Patris fui v. 8. 9. III. ad fidei obfequium eos adhortatur v. 10. h) LXX. Ion. Vulg. aliique *quis eft?* fed Tig. S. & plures, *vbi eft?* melius, quia אי de loco interrogat. cf. c. 66, 1. Gen. 4, 9. 1. Sam. 9, 18. c. 26, 17. i) *repudii* (4)

Deut. 24, 1. 3. Ier. 3, 8. *Libellus repudii* h. l. intelligitur talis, qui datur fine iufta & fufficienti caufa, S. k) i. e. *Ecclefiæ*, vel *Synagogæ veftræ* fec. Ion. & Kimchium. cf. Hof. 2, 4. Eam Paulus Rom. 11, 1. dicit *populum*, i. e. populi maiorem partem, in qua *populus fecundum carnem* confiftere dicitur. *Veram* enim *Ecclefiam* DEus non reiecit, fed tantum ab Ifraele incredulo feparauit. S. l) *quo eam*, mea quidem voluntate aut culpa, *dimiferim.* c. 27, 8. Ier. 3, 8. cf. fupra c. 49, 14. Rom. 11, 1. feqq. m) *aut quis ex creditoribus* f. foeneratoribus *meis eft?* c. 24, 2. cf. 2 Reg 4, 1. n) *cui vos vendiderim.* cf. c. 52, 4. Deut. 32, 30. Iud. 2, 14. & 1 Reg. 21, 20. *Interrogatio* emphatica eft, qua vehementer negat Chriftus, datum a fe Synagogæ repudii libellum, & poftulans, vt eum producat: cumque hoc facere nequeat, fe abfoluat, ac fibi ipfi tribuat peccatisque fuis atrocisfimis, cum dimisfionem, tum venditionem in poteftatem hoftium. Quin imo fe potius repudiatum à fynagoga conqueritur, exiftimante, in forma ferui comparentem non potuiffe redemtionis opus, quale coeca gens fomniabat, perficere. v. 2. *Meii Oecon.* p. 961. o) c. 59, 2. c. 65, 7. Ez. 24, 23. p) *a vobis ipfis venditi eftis* c. 52, 3. Iud. 3, 8. 1 Reg. 21, 20. ἐπράθητε. Rom. 7, 14. q) c. 43, 25. c. 48, 8. c. 59, 12. r) *dimiffa eft.* & fecit ipfa, vt dimitteretur, c. 15, 2. c. 27, 8. s) Ion. *Synagoga veftra*, vt ab initio verfus. ℣. 2 t) *cur enim?* Ier. 8, 5. 19. 22. c. 12, 1. u) quando ego *veni* ad vos in adfumta carne. c. 35, 4. Gen. 49, 10. Pf. 40, 8. Ioh. 1, 11. x) *nemo præfto fuit*, qui me reciperet. Iud. 19, 15. cf. Apoc. 3, 20. y) *clamaui & vocaui vos*, &c. Matth. 11, 28. cf. Prov. 1, 24. z) *fed nemo fuit, qui refponderet.* c. 65, 12. c. 66, 4. a) *Num abbreuiando abbreuiata eft?* Interrogatio vehementisfime negat: probat namque Mesfias, vires fibi non deeffe ad redimendum & liberandum. b) c. 28, 20. c) c. 59, 1. Num. 11, 23. Videtur autem h. l. Deus proponi tanquam is qui manum fuam porrigit alteri, ad extrahendum e loco, in quo hæret, aut ad tollendum & iuuandum eum. Vbi, fi breuior eft manus, quam vt contingere eum queat, auxilium nullum eft. S. d) *vt non fit redemtio* (4) Pf. 130, 7. Conf. præfixum ־ז fupra c. 7, 8. c. 23, 1. 1 Sam. 15, 23. e) *aut num?* c. 49, 24. c. 66, 8. 9. f) 2 Paral. 20, 12. g) c. 40, 26. h) *ad eripiendum?* vt fupra blafphemus ille orator Asfyriorum obiiciebat c. 36, 14. i) *ecce!* Excitat hæc particula ad attentionem, vt v. 1. 9. 11. k) per *increpationem meam* 2. Sam. 22, 16. Nah. 1, 4. l) vt olim Ex. 14, 21. fic porro *exficcare poffum mare* Ef. 37, 25. c. 51, 10. Ier. 51, 36. m) & vt quondam Iordanem exficcaui Iof. 3, 13. fic porro *conuertere poffum fluuios* Ef. 19, 6. & ingentes hoftium *exercitus* coll. c. 8, 7. Pf. 71, 15. n) cf. c. 42, 15. Pf. 107, 33. o) *vt putrefcant & fœteant pifces eorum.* Ex. 7, 18. 21. c. 8, 10. c. 16, 20. p) *ob defectum aquarum.* c. 5, 9. q) c. 41, 17. ℣. 3. r) *Induo* cælos c. 61. 10. s) nigredine, *atrore*, atra quafi vefte (1) cf. Ioel. 2, 10. ut in tenebris Ægyptiacis Ex. 10, 21. t) c. 37, 1. vid. Apoc. 6, 12. u) cf c. 13, 10. Pf. 18, 12. ℣. 4. x) Deus pater, vt v. 5. 7. 9. c. 49. 1. 5. y) *dedit mihi*, quoad humanitatem. cf. Matth. 28, 18. Ioh. 3, 34. Qui loquitur hic, non eft Efaias, vt Iudæi volunt; fed is, qui hactenus in antecedentibus eft locutus, Sponfus Ecclefiæ, Iehoua a Iehoua Gen. 19, 24. (1) ex textus connexione, in quo nulla alia perfona inferta. (2) ex prophetica cum Dauide confenfione Pf. 40, 7. (3) ex manifefta N. T. allegatione Matth 25, 67. (4) ex excidii prædictione & inflictione, v. 11. *Dorfch.* z) *linguam* Pf. 45, 2. *eruditorum* (5) c. 8, 16. c. 54. 13. f. *fumma eruditionis & fapientiæ facundiæ.* cf. Matth. 7, 29. Marc. 1, 22. Luc. 4, 32. Ioh. 7, 46. Ion. *docentium*; qualis *eruditus & docens* erat Paulus Act. 22, 3. vel Apollo Act. 18 24. 25. a) *vt fciam* & fufficientisfime inftructus fim. b) *tempeftiue & efficacisfime loqui* (1) cf. Ebr. 4. 16. 2 Tim. 4, 2. Matth. 24, 45. c) *cum feffo* f. *laffo*, qui confolatione diuina indiget, & fitit iuftitiam c. 40, 29. c. 61, 1. 2. cf. Pf. 42, 2. Matth. 11, 28. d) *verbum* Euangelii. cf. c. 61, 1. 2. Pf. 45. 2. Act. 13, 48. c. 17, 11. e) *fingulis matutis* f. diebus c. 28, 19. Ex. 30, 7. Zeph. 3, 5. f) *excitat mihi* c. 41, 2. c. 42, 13. g) v. 5. Deut. 29. 3. Apoc. 2, 7. 11. h) *vt audiam* ipfum. cf. Ioh. 3, 32. c. 5, 30. c. 6, 45. c. 8, 26. 40. c. 15, 15. i) *ficut qui a doctoribus fuis erudiuntur* (6) c. 54, 13. Ier. 2, 24. S. *vt audiam quafi doctus*; ut fenfus fit: cum alii a doctis talia difcere cogantur, ipfum a Deo immediate & longe excellentiori modo audiuiffe. ℣. 5. k) *Dominus* inquam *Deus* Pater v. 4. 7. 9. l) c. 48, 8. Luc. 24, 45. Act. 16, 14. m) v. 4. Pf. 40, 7.

CAP. L, ℣. 4. יעיר per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.*

6 ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגתי׃ גוי נתתי למכים
7 ולחיי למרטים פני לא הסתרתי מכלמות ורק׃ ואדני
יהוה יעזר־לי על־כן לא נכלמתי על־כן שמתי פני
8 כחלמיש ואדע כי־לא אבוש׃ קרוב מצדיקי מי־יריב
9 אתי נעמדה יחד מי־בעל משפטי יגש אלי׃ הן אדני
יהוה יעזר־לי מי־הוא ירשיעני הן כלם כבגד יבלו עש
10 יאכלם׃ מי בכם ירא יהוה שמע בקול
עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יהוה
11 וישען באלהיו׃ הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות לכו
באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה־זאת לכם
למעצבה תשכבון׃

CAP. LI. נא

שמעו אלי רדפי
צדק מבקשי יהוה הביטו אל־צור חצבתם ואל־מקבת
2 בור נקרתם׃ הביטו אל־אברהם אביכם ואל־שרה
3 תחוללכם כי־אחד קראתיו ואברכהו וארבהו׃ כי־
נחם

n) *non contumax fui* aut *repugnaui* Deut. 21, 18. 20. obediens factus vsque ad mortem Phil. 2, 8. cf. supra notata ad c. 48, 16. o) *retro.* c. 1, 4. c. 59. 14. p) *non auerti me.* c. 42, 17. Pf. 40, 9. Pf. 44, 19. Math. 26, 39.

℣. 6. q) *Corpus meum* c. 51, 23. r) *dedi percutientibus.* vid. Math. 26, 67. s) *& maxillas* f. *genas meas.* Thren. 3, 30. Matth. 5, 39. t) *vellicantibus* Esr. 9, 3. Neh. 13, 25. ὁ. εἰς ῥαπίσματα. Marc. 14, 65. Ioh. 18, 22. c. 19, 3. Hæc Iudæi de Esaia interpretantur. At nullatenus nobis constat, ista Prophetæ contigisse. Christum vero ista omnia passum esse, ex N. T. liquidissimum est. u) *a contumeliis.* c. 30, 2. Matth. 26, 67. x) *& a sputo.* (3) Iob. 7, 19. c. 30, 10. rad. Leu. 15, 8.

℣. 7. y) *Dominus enim Deus.* v. 4. 5. 9. z) *auxilium fert* vel *auxiliabitur mihi.* v. 9. a) *idcirco non confusus sum* aut *pudefio.* Pf. 69, 7. b) *obfirmaui vultum* & *animum meum* Luc. 9, 51. c) Vulg. *vt petram durissimam.* Tig. *instar silicis.* (5) Deut. 8, 15. c. 32, 13. Pf. 114, 8. Iob 28, 9. d) *scio namque.* Ioh. 11, 42. c. 14, 29. 30. e) Pf. 31, 2. 18. non vincar morte, sed vincam hostes, & ad gloriam reuiuiscam. cf. Pf. 16, 9. 10. Act. 2, 25. seqq.

℣. 8. f) *Prope est* c. 51, 5. g) c. 5, 23. Ex. 23, 7. cf. Ioh. 8, 50. h) Iob. 13, 19. Ioh. 8, 46. i) *sistamus nos simul.* c. 1, 18. Num. 27, 2. 1 Reg. 3, 16. k) *quis?* f. *quicunque.* vid. v. 10 l) S. *auctor iudicii mei.* Vulg. *aduersarius meus.* Tig. *quicunque velit iudicio mecum contendere.* cf. Ex. 24, 14. m) c. 41, 1. Ioh. 8, 46.

℣. 9. n) v. 1. 2. o) v. 4. 5. p) v. 7. q) *quis igitur me damnabit?* c. 54, 17. Pf. 37, 33. Videtur ex h. l. Paulus mutuasse suam phrasin Rom. 8, 33. 34. quanquam ad electos ibi transferat. Dorsch. r) *ecce omnes illi* aduersarii mei, & rebelles Iudæi v. 11. s) *sicut vestimentum veterascent* & *deterentur.* c. 51, 6. Pf. 102, 27. t) *tinea.* Iob. 4, 19. u) *consumet eos.* c. 51, 8. *Tinea* nihil enim proprium est, quam quod præcipue lanam & laneas vestes consumit. Cuius rei in Scriptoribus S. frequentissima est mentio. e. c. Hos. 5, 12. Pf. 39, 12. Iob. 13, 28. Sir. 42, 13. Iac. 5, 2. *Boch.* Hieroz. II, p. 616, seq. ℣. 10. x) *Ecquis igitur est inter vos?* i. e. sec. Tig. *Quicunque ergo inter vos* Dominum timet. v. 8. c. 54, 15. y) *timens Dominum*, cf. c. 51, 1. Gen. 22, 12. Pf. 25, 12. z) *obediens voci.* cf. Ex. 5, 2. c. 23, 21. 22. Ioh. 8, 43. 44. a) Messiæ *serui Dei.* c. 42, 1. c. 44, 26. b) quicunque *ambulat in tenebris* vel *tenebrosis* viis. (1) cf. c. 9, 1. c. 59, 9. Eph. 4, 17. 18. c) nec *lux* aut *splendor* Solis *ei* est. c. 60, 3. c. 62, 1. Hab. 3, 3. Prou. 4, 18. conf. supra c. 8, 20. Pf. 112, 4. Ioh. 8, 12. d) bono animo sit & *confidat* c. 36, 4. 7. Ier. 17, 7. e) Rom. 10, 13. f) *& Deo suo innitatur.* c. 10, 20. quia certo saluabitur. ℣. 11. g) S. *sed ecce omnes vos* reliqui, qui Deum non timetis, nec verbis meis obeditis. v. 9. h) *qui* peccatis & incredulitate vestra *accenditis* ignem. vel sec. *Gusset.* p. 141. *inflammati* (5) c. 64, 1. Ier. 17, 4. i) *igne* iræ diuinæ & infernali. conf. c. 66, 15. 16. Deut. 32, 22. k) *qui accingitis.* S. *vos succingitis.* c. 45, 5. l) *vinculis*, al. *laqueis* piceis. S. *scintillis.* al. *flammis.* (3) Prou. 26, 18. m) abite *in flammam* ignis vestri, (4) c. 31, 9. Ezech. 5, 2 cf. Matth. 25, 41. 46. n) *& in vincula.* o) quæ *ardere fecistis.* c. 44, 15. Ellipsis *relatiui*, vt c. 28, 16. c. 30, 6. p) *a vindice mea*, iusti Iudicis, *manu.* Hab. 3, 4. conf. 2 Theff. 1, 8. 9. q) *hoc eueniet vobis.* confer etiam Matth. 26, 64. r) *in cruciatu & dolore* æterno, (1) confer Gen. 3, 16. s) *iacebitis.* c. 43, 17. confer Luc. 13, 28. CAP. LI, ℣. 1. t) confer v. 7. c. 46, 12. c. 49, 1. In fine c. 50. promissio simul & adhortatio facta est ad omnes timentes Dominum v. 10. seuera autem comminatio v. 11. ad impios & contumaces. Iam igitur ad vere timentes Deum in hoc capite redit Messias, eosque I. certa spe restituendæ a se & amplificandæ Ecclesiæ solatur v. 1–8. II. Ecclesia s. spiritualis Zion ardens suum exponit desiderium promissæ salutis v. 9. 10. 11. Eaque III sub spe & expectatione sua tentata, a Messia nouis argumentis erigitur ac confirmatur v. 12. seqq. u) *sectantes.* Prou. 21, 21. Pf. 34, 15. Rom. 9, 30. 31. 1 Tim. 6, 11. 2 Tim. 2, 22. x) veram *iustitiam* v. 5. 7. confer c. 55, 1. Matth. 5, 6. *Iustitia* est *iustitia Messiæ*, seu iustitia in Iehoua: vnde statim additur, *qui quæritis Iehouam*, vt ostendatur, quod Iehoua seu Messias sit illa iustitia *Schmidius.* Confer Ier. 23, 6. 1 Cor. 1, 30. y) confer c. 50, 10. c. 55, 6. Zeph. 2, 2. Pf. 9, 11. Pf. 24, 6. z) *respicite.* v. 2. 6. a) *ad petram, vnde excisi estis;* i. e ad Abrahamum, ex quo geniti estis v. 2. e corpore eius emortuo, velut lapides e rupe, omnipotenti Dei manu excisi. Sic etiam *Schmidius*, qui tamen addit: Nihilominus non damnabimus absurditatis, si quis *petram* & *cisternam* ad ipsum Iehouam Messiam referat: *q. d. respicite ad me Iehouam tanquam ad petram, ex quo orti vos estis.* &c. Confer Deut. 32, 15. 18. Christus est rupes salutis, e cuius latere, tanquam ex foramine cisternæ, profluit ecclesia. Nam ecclesiæ natiuitas pendet ex Christi sanguine. *Cocceius.* b) v. 9. c. 22, 16. confer Mat. 2, 9. *Ellipsis relatiui*, vt c. 50, 11. &c. c) Schmidius.: *& ad effossionem.* Tig. *& ad fossam laci:* illis enim *vterus Saræ, a Deo apertus*, honesta allegoria sic dicitur. (1) Sed quia *malleum* (4) significat, vt c. 44, 12. Iud. 4, 21. Hinc alii: *& ad malleum illum* seu omnipotentem Dei manum respicite. d) 2 Reg. 18, 31. e) ex qua *effossi* vel educti *estis* 1 Reg. 11, 2. ℣. 2. f) *Respicite* inquam, v. 1. g) Deut. 32, 18. Pf. 51, 7. h) nam *vnicum* & sine liberis Mal. 2, 15. i) c. 41, 9. Gen. 12, 1. k) *sed benedicam illi & multiplicabo eum.* Futura hæc retineri possunt, si ad præcipuum benedictionis & multiplicationis complementum in Nouo Testamento referantur, secundum Apostolum Rom. 4, 11. 12. &c. *Schmidius.*

℣. 7 עַל־כֵּן per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 22. ℣. 8. נַעַמְדָה per *Metheg* & *Makk.* 1. 2. 3. 5. יַחַד *Iod* sine *Dagesch* 1. 2. 10. 17. 18. 21. 22. ℣. 11. אִשְׁכֶם *Aleph* per *Chirek* 2. in margine, at *Schin* per *Dagesch* 2. 5. 8. 14. vtrique contra *M.* l. CAP. LI, ℣. 2. תְּחוֹלֶלְכֶם per *Pat.* 22 in marg. ואברכהו ר per *Chatephpatach* 5. 9. 10. 20. 22.

נחם יהוה ציון נחם כל־חרבתיה וישם מדברה כעדן
וערבתה כגן־יהוה ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול
4 זמרה׃ הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי
האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים
ה ארגיע׃ קרוב צדקי יצא ישעי וזרעי עמים ישפטו אלי איים
6 יקוו ואל־זרעי ייחלון׃ שאו לשמים עיניכם והביטו אל־
הארץ מתחת כי־שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד
תבלה וישביה כמו־כן ימותון וישועתי לעולם תהיה
7 וצדקתי לא תחת׃ שמעו אלי ידעי
צדק עם תורתי בלבם אל־תיראו חרפת אנוש
8 ומגדפתם אל־תחתו׃ כי כבגד יאכלם עש וכצמר
יאכלם סס וצדקתי לעולם תהיה וישועתי לדור דורים׃
9 עורי עורי לבשי־עז זרוע יהוה עורי
כימי קדם דרות עולמים הלוא את־היא המחצבת
י רהב מחוללת תנין׃ הלוא את־היא המחרבת ים
מי תהום רבה השמה מעמקי־ים דרך לעבר גאולים׃
11 ופדויי יהוה ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על־
ראשם ששון ושמחה ישיגון נסו יגון ואנחה׃

אנכי

v. 3. l) *Nam ita Dominus!* non homo v. 12. *solatur* Zionem c. 49, 13. c. 52, 9. *Ion.* & plerique in futuro: quia *consolatus est* Dominus Zionem--& *ponet* deserta eius &c. m) *desolata eius* c. 44, 26. c. 52, 9. n) Ps. 107, 35. o) conf. c. 35, 1. 2. p) Gen. 2, 8. Ez. 36, 35. *ὁ. ὡς παράδεισον.* q) confer c. 35, 6. 7. r) Gen. 3, 8. c. 13, 10. *ὁ. ὡς παράδεισον Κυρίου.* Apoc. 2, 7. s) v. 11. c. 35, 10. t) Ps. 50, 14. 23. Leu. 7, 12. u) c. 12, 3. Ps. 98, 5. Consensus omnium Prophetiarum infert, Ecclesiam post tempora Constantini nactam esse *locum habitationis in mundo fixum & stabilem* Ps. 107, 7. *solitariam* tum ductam esse *domum* Ps. 68, 7. *desertum* tum factum esse *agrum fertilem*, & *hortum Domini*; *desertum* tum stagnasse *riuis aquarum* Es. 35, 7. *Vitringa* ad Apoc. 12, 14. p. 741.

v. 4. x) *Attendite ergo.* c. 49, 1. y) Ps. 29, 11. z) *& gens mea.* Gen. 25, 23. a) c. 1, 10. c. 28, 23. b) *doctrina* Euangelii. c. 2, 3. c. 42, 4. c) conf. Mat. 4, 17. 23. c. 7, 29. c. 10. 5. 6. c. 28, 19. &c d) *& ius* seu *iudicium meum* c. 32, 16. c. 42, 1. 3. 4. Euangelicum, Ioh. 7, 16. 17. e) c. 49, 6. f) S. *excitabo.* Tig. *proferam.* cf. v. 15. Ier. 49, 19.

v. 5. g) *Prope est iustitia mea*, v. 1. 6. c. 46, 13. c. 56, 1. h) *exiuit iam salus mea.* cf. c. 42, 13. c. 45, 8. c. 61, 10. i) *& brachia mea* ac potentia diuina v. 9. c. 52, 10. c. 59, 16. c. 63, 5. k) c. 2, 4. l) c. 42, 4. Ion. *Verbum meum* insulæ sperabunt. m) c. 60, 9. n) c. 42, 4.

v. 6. o) *Tollite ergo* (vos sectantes iustitiam v. 1. 7. & populus meus v. 4.) *in cælum* oculos vestros. c. 40, 26. Gen. 15, 5. p) v. 1. 2. Ex. 3, 6. q) *inferne.* Ex. 20, 4. Ios. 2, 11. r) *nam cæli*, quorum

quorum etiam certi dies sunt, Deut.

עד כאן
דז״ש אחד
שורק

11, 21. conf. Mat. 24, 35. c. 28, 20. Luc. 21, 33. s) confer Gen. 19, 28. Ios. 8, 20. 21. Iud. 20, 38. Ps. 37, 20. Ps. 68, 3. t) S. *euanescent* al. *soluentur* aut *instar fluctuum maris* (vnde מלחים *nautæ* Ion. 1, 5.) σαλευθήσονται Luc. 21, 26. coll. Hag. 2, 6. Ia Rad. Arab. & Aeth. *aun'sit*, *dimouit*. Niph (1) Confer nomen cognatum Ier. 38, 11. & rem huius loci 2 Pet. 3, 10. Apoc. 20, 11. Alii per *Kal* huius radicis (1) est *salietur*. Leu. 2, 13. sic *Pyal* (1) Ex. 30, 35. & *Hoph.* Ez. 16, 4. a מלח *Sale*, quod notissimum. u) *cælum & terra*, i. e. hoc vniuersum Gen. 1, 1. c. 2, 1. 4. x) v. 8. c. 50, 9. Ps. 102, 27. y) *veterascet*, *vetustate consumetur.* c. 65, 17. Ios. 9, 13. z) S. *sicut sic!* vel *similiter*, *ad eundem modum*, vt cælum & terra. conf. Esth. 4, 16. Mire de Dieu: *sicut pediculus*, coll. Ex. 8. 12. 14. Sic tamen etiam Gusset. p. 390. a) *at salus mea*, a me parta v. 5. 8. Act. 4, 12. b) v. 8. conf. c. 45, 17. c) *& iustitia mea* iustificans. v. 8. c. 45, 24. c. 46, 13. d) *non infringetur* aut esse definet. c. 7, 8. v. 7. e) vid. v. 1. f) veram *agnoscentes iustitiam* v. 1. Phil. 3, 7. seqq. per quam cognitionem etiam tales iustificantur. Es. 53, 11. g) *quorum in animo lex mea est.* Ps. 37, 31. Ps. 40, 9. h) Matth. 5, 11. i) *opprobrium* hominum antichristianorum c. 4, 1. c. 25, 8. k) *& a conuiciis* seu *blasphemiis eorum* c. 43, 28. conf. Ez. 5, 15. l) Ios. 10, 21.

v. 8. m) v. 6. n) vid. c. 50, 9. o) *blatta.* (1) idem est quod עש *tinea:* inde Græcum σής Mat. 6, 20. & rad. Ar. סוס *tineis laborauit.* p) v. 6. c. 56, 1. q) v. 6. r) v. 6. c. 49, 6. c. 55, 1. s) *in omnes generationes* seu *ætates.* Ps. 102, 25. confer supra c. 45, 17. Heb. 9, 12. v. 9. t) *Excitare! excitare!* euigila itaque. c. 52, 1. Iud. 5, 12. Hoc LXX. Ion. Syr. & Ar. tanquam ad Ecclesiam dictum accipiunt; Dorscheo vero Iehoua, qui hactenus locutus est, se ipsum & suum brachium v. 5. more triumphantis adloquitur. Nos cum Schmidio aliisque existimamus, hic proponi per antecedentes promissiones excitatum *desiderium piorum.* confer not. v. 1. Ceterum Deus *dormire* dicitur, quando auxilium eius non adparet, coll. Ps. 44, 24. Ps. 121, 4. u) *indue robur.* c. 59, 17. Ps. 93, 1. x) v. 5. c. 52, 10. Christus 1 Cor. 1, 24. y) *vt diebus antiquitatis.* Ps. 143, 5. Ier. 46, 26. confer Am. 9, 11. Ps. 85, 2. seqq. & Ex. 14, 14. c. 15, 7. z) *sicut generationibus* v. 8. c. 41, 4. a) Ps. 77, 6. conf. supra c. 44, 7. c. 46, 9. & not. 2 Reg. 5, 27. b) *quod exscidit* v. 1. c. 10, 15. cum primogenitos Aegyptiorum occidit. Ex. 12, 29. seqq. c) *Aegyptum* Ps. 87, 4. Ps. 89, 11. vid. supra c. 30, 7. d) *quod parturire fecit seu dolore confecit* Prou. 26, 10. Iob. 26, 5. 13. confer Ier. 30, 6. e) *draconem* seu *crocodilum* Ps. 74, 13. confer Gen. 1, 21. Varenio Pharaonem, coll. Ez. 29, 3. sic Ion. *nonne propter te*, *congregatio Israelis*, *contriuisti fortes*, *consumsisti Pharaonem & exercitum eius*, *qui erant fortes sicut draco.* v. 10. f) *Quod exsiccauit* c. 50, 2. g) Ex. 14, 21. h) c. 63, 13. Gen. 7, 11. Am. 7, 4. Hab. 3, 10. i) *quod posuit.* He *relatiuum*, vt Ios. 10, 24. Iud. 13, 8. k) *profunda maris* (5) Ps. 130, 1. l) *viam*, i. e. quod profunda maris peruia fecit. c. 43, 16. m) *vt transirent* Ex. 15, 16. 19. n) c. 35, 9. v. 11. o) S. *Sic iam quoque redemti Domini* reuertantur c. 35, 10. p) *Zion*, ad quam redeunt, est Zion spiritualis. *Schmidius.* Confer Hebr. 12, 22. q) c. 30, 29. c. 35, 10. c. 61, 7. Mat. 5, 12. Ioh. 16, 22. 23. r) Ion. *& umbes gloriæ erit obumbrans capita eorum.* conf. not. c. 35, 10. s) v. 3. t) c. 35, 10. confer Apoc. 7, 14. seqq. c. 14, 1. 3.

---

v. 3. כגן per *Mun.* 1. 2. 3. v. 5. זרעי def. 2. & in marg. 7. 8. v. 6. והביטו per *Pskmun.* 2. sic fe. 5. v. 7. ידעי def. *Orientales.* v. 9. עורי עורי ita *milel* 2. contra. *M. I.* הלוא per *Darga* 3. per *Makk.* 1. 2. v. 11. ושמחה per *Makk.* 17. 18. & *Berol.* ישיגו. ונסו. ita 3. & sic fu. 1. 5. contra *M. I.* & *Masoram impressam* ad c. 35, 10.

הפטרת שופטים

12 אנכי אנכי הוא מנחמכם מי־את ותיראי
מאנוש ימות ומבן־אדם חציר ינתן : 13 ותשכח יהוה
עשך נוטה שמים ויסד ארץ ותפחד תמיד כל־היום
מפני חמת המציק כאשר כונן להשחית ואיה חמת
המציק : 14 מהר צעה להפתח ולא־ימות לשחת ולא
טו יחסר לחמו : ואנכי יהוה אלהיך רגע הים ויהמו גליו
16 יהוה צבאות שמו : ואשם דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך
לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה :
17 התעוררי התעוררי קומי ירושלם
אשר שתית מיד יהוה את־כוס חמתו את־קבעת כוס
18 התרעלה שתית מצית : אין־מנהל לה מכל־בנים ילדה
19 ואין מחזיק בידה מכל־בנים גדלה : שתים הנה
קראתיך מי ינוד לך השד והשבר והרעב והחרב מי
כ אנחמך : בניך עלפו שכבו בראש כל־חוצות כתוא
21 מכמר המלאים חמת־יהוה גערת אלהיך : לכן שמעי־
נא זאת עניה ושכרת ולא מיין :
22 כה־אמר אדניך יהוה ואלהיך יריב עמו
הנה לקחתי מידך את־כוס התרעלה את־
קבעת כוס חמתי לא־תוסיפי לשתותה עוד :
23 ושמתיה ביד מוגיך אשר־אמרו לנפשך שחי ונעברה
ותשימי

הא׳ בקמץ

tas promittetur. coll. Ef. 61, 1. &c. o) c. 52, 2. p) in foveam Ez. 28, 8. Pf. 94, 13. Iob. 33, 22. q) 2 Sam. 3, 29.

קמץ בז״ק

v. 15. r) Ego namque Messias sum Iehova, omnipotens Deus tuus, c. 41, 13. c. 43, 3. s) commouens mare v. 4, Iob. 26, 12. t) vt tumultuentur c. 17, 12. Ier. 31, 35. u) fluctus eius c. 48, 18. Zach. 10, 11. x) c. 1, 24. y) c. 48, 2. c. 54, 5. cf. Matth. 8, 27.

v. 16. z) Posui etiam verba mea Efr. 7, 17. cf. Luc. 21, 15. a) 2 Sam. 14, 3. 19. Ier. 1, 9. b) c. 49, 2. c) tegam te, ficut me Pater c. 49, 2. d) cf. c. 5, 2. c. 61, 3. Ion ad conseruandum populum, de quo dictum, multiplicabuntur ficut stella coelorum: ad perficiendam ecclesiam, de qua dictum, multiplicabuntur ficut pulvis terræ. e) Cui populo ideo τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ concredita funt Rom. 3, 2. vt effet seminarium novi cœli & novæ terræ, & electi Dei populi, ille promissam libertatem certo consequetur; Atqui is eft populus Ifraeliticus. E. Ita Dorschem, coll. c. 65, 17. c. 66, 22. 2 Cor. 5, 17. 2 Pet. 3, 13. Apoc. 21, 1. Recte, ait S. nostrates accipiunt de cœlo gratiæ f. ecclefia. Exiftimamus tamen, præcipue intendi plenam Ecclefiæ constitutionem, comparando eam constitutioni mundi &c. v. 17. f) Excita itaque te. Hith. (4) c. 64, 6. in calamitofo illo ftatu v. 12. 13. & ad lætam cataftrophen refpice. g) v. 9. c. 52, 1. h) & furge, o adflicta Ierufalem c. 52, 2. c. 60, 1. fpiritualis nempe, & terrena, quatenus in illa Ecclefia olim ex parte habitabat. S. i) quæ bibifti, ob atrocia populi tui peccata c. 50, 1. feqq. cf. Ier. 25, 15. 16. Ez. 23, 31. feqq. Zach. 12, 2. k) c. 50, 11. l) Hab. 2, 16. Thren. 4, 21. Pf. 75, 9. m) feces etiam (2) v. 22 n) horroris f. vertiginis (3) v. 22. Pf. 60, 5. o) exfuxifti vel expreffifti Iud. 6, 38. Ez. 23, 34. Pf. 75, 9. v. 18. p) nullus fuit ei, qui ipfam duceret c. 40, 11. Pf. 23, 2. q) Hoc dicitur, ad oftendendum fummam omnium malitiam. Quantumcunque fcil. nutabat religio, labafcebat cultus diuinus, Iudæi fuis rebus attenti, aut idololatriæ dediti, id non curabant. &c. S. r) quos tu peperit! fic in fine verfus. cf. v. 1. s) adprehendens manum eius, ad eam erigendam. c. 41, 13. c. 42, 6. Iob. 8, 20. t) cf. c. 62, 5. u) quos educauit c. 1, 2. c. 49, 21. c. 54. 5. v. 19. x) Duo ifta: vel quæ fub quatuor nominibus, fed duobus commatibus, fequuntur; vel quod v. 18. non eft ducta labafcens, nec collapfa erecta fuit. Hoc S. præfert. Conf. etiam c. 47, 9. y) euenerunt tibi Gen. 49, 1. Coh. 2, 15. z) S. quis hominum ergo fatis condoleat tibi? Iob. 2, 11. a) c. 1, 28. c. 21, 4. c. 60, 18. b) c. 1, 20. c. 5, 13. Ier. 32, 24. c) quis ego fim (cogitafti) qui confolarer te? v. 12. Verba Ecclefiæ adflictæ, per mimefin adfumta a Mefsia: q. d. tam crudeliter in te fæuierunt, vt de me ipfo, Saluatore, cogitaueris, non effe mihi fufficientem confolationem. S. v. 20. d) S. defecerunt; Vat. deliquium animi paffi, Guffet. alii ignorabiles facti funt. Ez. 31, 15. Ion. 4, 8. Cant. 5, 14. e) c. 43, 17. f) in principio Thr. 4, 1. g) Neh. 3, 10. Thr. 2, 19. h) ficut oryx (1) quem potius, quam bouem fyluestrem, quod alii volunt, fignificari, contendit Boch. Hieroz. I. p. 973. feqq. Conf. Deut. 14, 5. i) retis. (1) i. e. in reti detentus & implicitus, vnde fe expedire cum fruftra conatus eft, quid fupereft, quam vt inutili labore victus tandem fatifcat & humi iaceat, Boch. l. c. p. 974. Conf. fupra c. 19, 8. k) cf. Ier. 6, 11. Iob. 6, 4 l) c. 50, 1. c. 51, 9. c. 66, 15. Pf. 80, 17. v. 21. m) o adflicta & mifera c. 10, 30. c. 54, 11. n) & ebria. (1) cf. Gen. 9, 21. Nah. 3, 11. o) tametfi non a vino c. 29, 9. v. 22. p) qui pro populo fuo litigabit c. 1, 17. Ier. 50, 34. q) vertiginis v. 17. r) feces (2) v. 17. s) ibid. ὀ. τοῦ θυμοῦ μου. Apoc. 14, 10. c. 15, 7. t) cf. c. 52, 1. v. 23. u) contriftantium te c. 49, 26. Thr. 1, 12. x) Pf. 3, 3. y) demitte vel proflerne te Prov. 12, 25.

v. 12. u) Ego, ego inquam, is fum, cf. c. 52, 6. x) v. 3. 19. c. 52, 9. y) qua ergo tu es! quod times tibi q. d. quam mifera tu es, & quam inique facis, quæ times &c. S. z) a mortali homine c. 8, 12. Mat. 10, 28. a) qui vt gramen f. foenum redderur c. 40, 6. 1 Pet. 1, 24. Pf. 90, 5. 6. Pf. 103, 15.

v. 13. b) Hof. 8, 14. c) c. 44, 2. d) c. 44, 24. e) c. 40, 28. c. 48, 13. Zach. 12, 1. Pf. 102, 26. f) S. adeo vt timeas c. 12, 2. Piel (2) Prou. 28, 14. g) c. 28, 24. c. 57, 3. h) c. 29, 7. cf. Heb. 2, 15. i) quando c. 26, 9. k) parat fe Iob. 8, 8. l) c. 33, 18.

v. 14. m) Quin feftinabit c. 49, 17. 1 Sam. 4, 14. n) S. educens: indefinite, quod Meffias varia habeat inftrumenta & media, per quæ educat fuos. Petrum eduxit per Angelum Act. 12, alios per alia media) coll. Ier. 48, 12. Sed nec inde fatis conftat hæc fignificatio Quin potius in Kal, magnis paffibus & contentis viribus progredi, notare videtur. Conf. c. 63, 1. Ier. 2, 20. & c. 48, 12. Pluribus enim locis non occurrit. Cocc. Lex. p. 759. ita: qui feftinauit gradiens, eft ut foluatur, coll. Matth. 10, 23. & c. 24, 16, Idem p. 427. Properauit progrediens folui. qui non fubfiftit, fed progreditur, cito liber fit. Deus dat effugium illis, qui non fubfiftunt. Senfus planus eft hic, inquit S. quod Dominus promittat liberationem adflictorum filiorum fpiritualis Zion, quodque ex fuo carcere foluendi fint ita, vt neque ob foueæ incommoda & fordes, neque ob defectum cibi ipfis moriendum fit Ion. Feftinat vindicta, vt reus lenitur, nec morientur iufti ad interitum. Radix Ar. fignif. Abdidit fe, occultauit, delituit: quomodo captiuis in carcere delitefcentibus, liber-

v. 13. ויוסד plene 1. 2. fec. Maf. 1. 2. & Erff. v. 19. קראתיך fic per א quiefcens 1. fic fe. 5, contra Maf. Erff. & M. I. v. 21. לכן per Sakeph gadol 2, 3. ושכרת per Kam. 2. fec. Maf. Erff.

נב ותשימי כארץ גוך וכחוץ לעברים׃ עורי
עורי לבשי עזך ציון לבשי ׀ בגדי תפארתך ירושלם
עיר הקדש כי לא יוסיף יבא־בך עוד ערל וטמא׃
2 התנערי מעפר קומי שבי ירושלם התפתחו מוסרי
3 צוארך שביה בת־ציון׃ כי־כה אמר יהוה
4 חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו׃ כי כה
אמר אדני יהוה מצרים ירד־עמי בראשנה לגור שם
ה ואשור באפס עשקו׃ ועתה מה־לי־פה נאם־יהוה כי־
לקח עמי חנם משלו יהילילו נאם־יהוה ותמיד כל־
6 היום שמי מנאץ׃ לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא
7 כי־אני־הוא המדבר הנני׃ מה־נאוו על־
ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע
ישועה

CAP. LII. Ier. 9, 25 &c. Vid. *Pirke Eliëzer* c. 29. i) vid. c. 35. 8. c. 60, 21. Eph. 5, 27. Apoc. 21. 27. c. 22, 15. q) • התפתחי קרי

d) Huc usque ciues tui erant quidem circumcisi & mundi externe, sed interim incircumcisi & immundi corde מיליליו vnde tantæ tibi calamitates & crebræ captiuitates. At id in N. T. non fiet amplius: omnes ciues tui erunt circumcisi & mundi. *S.* cf.

z) c. 50, 6.

CAP. LII, 1. a) Respectus hic videtur haberi ad c. 51, 9. vbi dictum est, *excita te, excitate brachium Domini &c.* vt hic respondeatur *excita tu etiam te* vicissim o *Zion, & indue fortitudinem tuam*, quam tibi efficit fortitudo brachii Domini. *S.* Postquam nimirum c. 51, 9. expositum est desiderium Sionis, illaque in moerore suo promissione melioris status sub N. T. confirmata fuit c. 51, 12. seqq. iam denuo eam excitat Messias, vt robur a se partum vera fide induat, contra principem tenebrarum fortiter pugnet, illum vincat, vestibus salutis se ornet, ab omni carnis inquinamento se purget, & sanctificationem in timore Dei perficiat 2 Cor. 7, 1. vt vere *vrbs sancta* sit, quam non intret spiritualiter præputiatus aut impurus &c. *Partes capitis* sec. Schmidium *tres* sunt: I. spiritualis Sionis iterata erectio v. 1. II. eiusdem per speculatores compellatio v. 7 - 10. & III. ad iustum exeundi modum instructio v. 11. seqq. b) c. 45, 24. c. 51, 9. cf. Eph. 3, 16. c. 6, 10. seqq. c) c. 49, 14. d) *vestes ornatus tui* c. 3, 18. c. 60, 19. Estque sec. *S.* hic ornatus *veritas* s. verissimus ornatus internus ecclesiæ, adumbratus in V. T. munditie externa Deo seruientium, eumque colentium. Conf. c. 51, 10. Apoc. 6, 11. c. 19, 8. 1 Pet. 3, 3. 4. e) spiritualis *Hierosolyma* c. 51, 17. f) c. 48, 2. Neh. 11, 1. Matth. 4, 5. Apoc. 21, 2. cf. infra c. 60, 21. Eph. 5, 25. seqq. g) non enim *addet vt intret*, i. e. *non amplius intrabit.* cf. c. 51, 22. Hos. 1, 6. Nah. 2, 1 Prou. 23, 35. *Asyndeton*, vt supra c. 3, 11. h) *præputiatus* corde. vid. not. Deut. 30, 6. & conf. Ezech. 44, 9. Act. 7, 51. Ipsimet Iudæi alias *quatuor præputia* in homine obseruant: (1) *carnis* Gen. 17, 14. (2) *oris* Ex. 6, 12. (3) *auris* Ier. 6, 10. & (4) *cordis* Deut. 10, 16. Ier. Rom. 2, 28. 29. Col. 2, 11. Tit. 2, 14.

v. 2. k) *Excute te ipsam* Iud. 16, 20. l) *a squalore & puluere*, in quem per deuastationem deiecta eras c. 51, 23. c. 29, 4. cf. c. 25, 12. c. 26, 5. c. 47, 1. &c. m) Ion. *sede in solio gloriæ*, tq. regina vel sponsa. n) *solue vel explica te* c. 51, 14. o) *vinculis* (3) c. 28, 22. p) *o captiua* (1) Respectus quidem est ad datum imminentem, cum respublica in grauissimum captiuitatis Babylonicæ discrimen lapsura esset, in quo & ecclesia versabatur; interim ad vniuersum statum Ecclesiæ calamitosum & miserum respicitur, quæ carceribus quasi quibusdam semper inclusa, & in puluere esse, dici potest. *Dorsch.* q) c. 1, 8. c. 62, 11. Excutere eam iubet intolerabile iugum legis, Antichristi & tyrannorum, & ad libertatem Euangelicam adspirare. *Maii Oecon.* p. 963. v. 3. r) Certissime illud futurum, *Propheta* confirmat *ex ore Iehouæ*, dicentis &c. s) np. *Messias*, qui supra etiam locutus est. t) sicut *gratis* & sine iusta causa, *respectu opprimentium.* v. 5. Ps. 35, 19. u) *venditi* & in seruitutem redacti *estis ab oppressoribus vestris.* Aliud est c. 50, 1. cf. Ier. 15, 13. Ps. 44, 13. x) *ita etiam sine pecunia* aut pretio, ipsis quidem oppressoribus præstito. cf. c. 45, 13. y) per me ipsum tanquam ἀντίλυτρον omnium 1 Tim. 2, 6. *redimemini.* v. 9. Es. 41, 14. LXX. cf. cum 1 Petr. 1, 18. 19. qui huc omnino respexisse videtur. v. 4. z) *Nam.* illustratur hæc repetundarum actio (1) *exemplo captiuitatis Aegyptiacæ*, in quam populus Dei nullo suo merito, quantum quidem ad Aegyptios, peruenit: ab illis enim iure hospitii donatus, postea autem per tyrannidem oppressus fuit, vnde denique magno Dei robore repetitus & gratis in libertatem datus est. (2) *Exemplo captiuitatis Assyriacæ.* In eam respectu Assyriorum Ecclesia Dei immerenter traducta fuit; ideoque & illa libertatis ante promissæ compos futura est. Vnde concludit: eadem ratione Messiam suo tempore ecclesiam suam liberaturum & Deo restiturum esse. *Dorsch.* a) *in Aegyptum* Gen. 46, 6. seqq. Ex. 1, 1. seqq. b) *initio s. prius.* Gen. 13. 4. c) Gen. 47, 4. sed postea sine caussa ab Aegyptiis oppressus & in seruitutem redactus fuit. vid. Ex. 1. seqq. d) *& deinde Assyrius* Salmanasser 2 Reg. 17, 3. seqq. Non miramur, inquit *S.*, quod alii Nebucadnezarem maluerint; putarunt enim sermonem h. l. esse de liberandis ex Babel; cum sit *liberatio per Christum*, qui non tantum Iudæos a Babyloniis oppressos, sed totum Israelem redemit. &c. e) immerito & *propter nihilum.* c. 41, 12. f) *oppressit eum* c. 23, 12. Ier. 50, 33. v. 5. g) *Et nunc.* Ab Aegyptia & Assyriaca iam ad aliam captiuitatem transit Messias. h) *quid mihi hic faciendum est?* cf. c. 22, 16. nempe sec. *S.* in *Babylonica captiuitate*; qua de multum in antecedentibus dictum fuit, ideoque nec h. l. illa omittenda videtur. Iudæi id de præsenti suo exilio interpretantur. *Brentius* vero *de spirituali captiuitate*, in quam impiis suis traditionibus Scribæ & Pharisæi populum abripuerunt: quæ & multo grauior ac perniciosior fuerit, quam illæ duæ priores: q. d. grauiter quidem populus meus antea ab Aegyptiis & Assyriis adflictus est, grauiter etiam post adfligetur a Babyloniis; *sed vide, quid mihi* nunc hoc tempore in populo meo *acciderit?* &c. Nos & Babylonicam, & quæcunque eam secuta est, Ecclesiæ calamitatem intelligimus: sec. ea, quæ ad v. 2. ex Dorscheo notata sunt. i) c. 1, 24. k) *qui a abreptus est* Ier. 48. 46. l) vid. v. 3. m) *dominatores eius* Babylonii, & deinde domestici & apostatæ c. 14, 5. c. 28, 14. c. 49, 7. n) *eiulare eum faciunt* c. 15, 2. cf. de forma 1 Sam. 17, 47. o) c. 51, 13. Hab. 1, 17. p) c. 28, 22. c. 65, 2. 5. q) *nomen meum* & ab impiis Iudæis, & a gentibus ac Babyloniis, e. gr. Belsatsare Dan. 5. *contemnitur* aut *blasphematur*, quasi promissam dudum salutem præstare non possim. cf. supra c. 1, 4. c. 5, 24. Deut. 28, 58. Ez. 36, 20. Ps. 74, 18. Rom. 2, 24.

v. 6. r) *cognoscet tandem vera fide, & experietur.* c. 49, 23. c. 66, 14. Hos. 2, 22. s) *nomen meum* Messiæ v. 6. 7. c. 29, 23. quod vere sim vester *Immanuel* c. 7, 14. c. 8, 10. & *Iesus* Matth. 1, 21. t) *propterea* inquam u) *in die* vel *tempore illo* (de quo v. 1. 2. &c.) scil. *cognoscet populus meus nomen meum.* x) *quia ego ipse* c. 51, 12. c. 44, 6. c. 48, 12. y) *qui hæc loquor* aut *locutus sum.* cf. c. 45, 19. c. 46, 11. c. 48, 15. 16. c. 63, 1. z) *ecce adsum* vel *adero* in salutem meorum. ὁ πάρειμι cf. supra c. 40, 9. v. 7. a) *Quam grati* aut *iucundi sunt* piis ac fidelibus, Ps. 93, 5. Cant. 1, 10. Incipit hic II. pars capitis, & compellatio Sionis per Prophetam, qui speculatores Noui Test. prædicit ac describit. b) c. 40, 9. Ion. *super montibus terræ Israel.* c) *pedes euangelizantis*, vel *euangelizantium* c. 41, 27. c. 60, 6. Nah. 2, 1. In fontibus hic singularis est *euangelizantis*, sed Rom. 10, 15. illud pluraliter explicatur. Vnde nonnulli dicunt, verba in fontibus collectiue sumenda esse, vt scil. intelligatur *cohors euangelizans & pacem annuncians.* Rectissime autem ista verba primo & immediate de Christo intelliguntur, qui ipse pedibus suis in monte Ecclesiæ circumiuit & euangelizauit Act. 10, 38. postmodum vero ex ea potestate, quam habuit, etiam alios euangelistas & præcones pacis emisit. coll. Matth. 10, 1. c. 28, 19. Luc. 10, 1. Ioh. 20, 21. Eph. 4, 11. Et huc respicit Apostolus Rom. 10, 15. vbi in specie ad vocationem gentium probandam loco Esaiæ nostro vtitur. &c. *Dorsch.* d) c. 26, 3. 12. c. 32, 17. c. 54, 13. Col. 1, 20. e) cf. c. 2, 10. 1 Reg. 1, 42. Philem. v. 6.

Cap. LII, v. 4. בראשונה *plene* 2. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* sed contra *Mas.* 1. v. 5. ועתה per *Ribia* 1. 3. 5.

ישועה אמר לציון מלך אלהיך: קול צפיך נשאו קול 8
יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יהוה ציון: פצחו 9
רננו יחדו חרבות ירושלם כי־נחם יהוה עמו גאל
ירושלם: חשף יהוה את־זרוע קדשו לעיני כל־הגוים 10
וראו כל־אפסי־ארץ את ישועת אלהינו:
סורו סורו צאו משם טמא אל־תגעו צאו 11
מתוכה הברו נשאי כלי יהוה: כי לא בחפזון תצאו 12
ובמנוסה לא תלכון כי־הלך לפניכם יהוה ומאספכם
אלהי ישראל: הנה ישכיל עבדי ירום 13
ונשא וגבה מאד: כאשר שממו עליך רבים כן־משחת 14
מאיש

קמץ בז״ק

Num. 16, 26. Quæritur, *quis hic loquatur?* Non improbamus plane, inquit S., quod aiunt, esse continuationem concionis Doctorum N.T. Videntur tamen melius verba hæc *Deo Patri* attribui, quem mox in v. 13. de Messia loqui, non dubium esse debet. *f) exite illinc.* Hoc & quod sequitur, *exite e medio eius*, aliqui ad Hierosolymam v. 9. & ad pertinaces Iudæos restringunt, quorum communionem, & cum iis cohabitationem deserere, atque in locum tutum se recipere iubeantur credentes, ne communi cum illis iudicio inuoluantur, coll. Hos. 2, 2. Mal. 3, 20. Mat. 24, 16. 20. it. Apoc. 18, 4. *Schmid.* autem ad *fines terræ* v. 10. hæc refert; & *spiritualem exitum ex gentilismo* ad amplectendum Christi καθαρισμὸν cum *Dorscheo* intelligit, coll. 2 Cor. 6, 17. Vtrumque nos iterum coniungendum esse putamus. g) cf. Leu. 13, 45. h) *e medio eius* vel Hierosolymæ v. 9. vel sec. S. aliosque *terræ gentilium* v. 10. vt modo diximus. i) *purificate vos.* 2 Sam. 22, 27. Dan. 12, 10. cf. supra c. 4, 4. 1. Ioh. 3, 3. k) *portantes vasa* sacra, vt olim Leuitæ & Sacerdotes Num. 10, 17. Ios. 3, 8. 13. vel *arma Domini*, vt 2 Sam. 18, 15. spirituales sacerdotes & milites, quales in N. T. omnes esse debent Christiani. cf. Eph. 6, 11. 13. 1 Pet. 2, 5. Apoc. 1, 6. v. 12. l) sequuntur argumenta pro imperata purificatione. m) *non cum festinatione* Ex. 12, 11. 39. sed spiritualiter *exibitis*, S. Respicit ad modum liberationis ex Aegypto, quæ fuit *festinata* primum Ex. 12, 33. deinde etiam *fugitiua* coram Pharaone. Ex. 14, 5. *Dorsch.* n) *& cum fuga.* Leu. 26, 36. o) Hos. 11, 10. p) *Iehoua* Messias. vid. Hebr. 12, 2. Rursus respicitur ad modum eductionis ex Aegypto, de quo Ex. 13, 21. 22. coll. 1 Cor. 10, 4. 9. *Dorsch.* q) *& in vltimo agmine vos colliget*, primam & extremam vestram aciem aget, & ab hostibus vos tutos reddet. cf. Num. 10, 25. Ios. 6, 8. & Matth. 28, 20. r) c. 29, 22. v. 13. s) *Ecce* namque, vt confirmem liberationem illam per Messiam certo futuram. Communiter fere ab hoc versu incipiunt c. LIII. quasi hoc non commode cum v. 12. coniungatur, sed nouam Dei Patris orationem incipiat. At sec. S. Pater cælestis inceptum v. 11. sermonem suum hic continuat, & postquam v. 12. dixit, Iehouam Messiam ductorem & collectorem fore Ecclesiæ, iam instruit eandem, qualis ille dux futurus, & quid de eo sperandum sit, nempe quod prudenter acturus sit, & victor magnam gloriam habiturus. t) *prudenter & feliciter aget*; licet corruptæ rationi, & præconceptæ inter sequiores Iudæos opinioni stolide agere videatur 1 Cor. 1, 23. 24. *Egregie* quadrat hoc verbum, quod de ducibus bellicis vsurpari solet, vt Ios. 1, 7. 8. 1 Sam. 18, 5. 30. item de regibus 1 Reg. 2, 3. & de ipso Rege Messia Ier. 23, 5. S. u) *Seruus* ille *meus*, *Messias* nempe, vt supra c. 42, 1. vt etiam expresse h. l. addit *Ion.* etsi in ceteris nimium a textu recesserit. Ita *Ialkut* ad h. l. ex *Tanchuma*: זה מלך המשיח Et sic magno consensu veteres Iudæi ad Messiam hoc retulerunt. Testis Moses *Alschech*, qui in Comment. ad h. l. *Ecce*, inquit, *Doctores nostri laudatæ memoriæ vno ore statuunt, & a maioribus acceperunt, de Rege Messia sermonem esse.* Idem de maioribus suis fatentur *A ben Ezra* & *Abarbenel* Comment. ad h. l. etiam *Raschi* apud Raymundum parte II. Pug. fid. c. 9. & III. dist. 1. c. 10. aliique; qui tamen in alia potius omnia se vertunt, quam vt manifestam veritatem agnoscant. Alii namque hunc textum de Abrahamo, alii de Mose, alii de Iosia, alii de Ieremia (quod pessime etiam *Grot.* elegit) plerique vero de populo Iudaico inter gentes vexato intelligunt. Nobis autem cum D. *Pfeiff.* in Dub. Vex. ad h. l. aliisque non tantum ex infallibili Spiritus S. in N. T. expositione (vid. ad v. 15. & c. 53, 1. 4. 5. 6. 7. 8. 12.) & antiquitatis Iudaicæ testimonio, (quod ex frequenti N. T. allegatione passim in confesso fuisse, etiam liquet) sed ex *ipsius* etiam textus collatione euidentissimum est: (1) non de populo, sed de indiuiduo aliquo, quod populo semper, & expressissime c. 53, 8. contradistinguitur, loqui Prophetam. (2) Nemini ex omnibus illis, quos fingunt Iudæi, adplicari posse, quæ dicuntur: cum nemo illorum ista passus sit, quæ soli nostro Seruatori omnia & singula bene conueniunt. Ita etiam hunc versiculum de Messia allegat *Midrasch Tillim* ad Ps. 2, 7. fol. 4, b. Confer etiam pro Commentario huius loci, quæ habes in *Ialkut ad Es.* 60. supra ad c. 48, 16. ex parte a nobis adducta: & plura in tractatu Cl. *Margalithæ* de Passionibus Christi &c. x) *exaltabitur* 2 Sam. 22, 47. Ps. 21, 14. *Statui exinanitionis*, per *serui* nomen expresso, subiicit statim Pater cælestis *statum exaltationis* Phil. 2, 8. tribus verbis emphaticis & particula *valde* indicatum, procul dubio respectu graduum 1. resurrectionis. 2. adscensionis, & 3. sessionis ad dextram maiestatis. Vtrobique exinanitio & exaltatio *ad stuporem vsque* significatur. & mox nonnihil plenius exponitur, sed in compendio v. 14. 15. *Maii* Oecon. p. 965. *Ialkut* autem ad h. l. tria ista verba sic illustrat: *Altior erit* Messias *Abrahamo*, *sublimior Mose & excelsior Angelis ministrantibus.* quod confer cum Heb. 1, 4. y) c. 33, 10. c. 57, 15. z) c. 5, 16. v. 14. a) S. *Quemadmodum* autem *obstupuerunt.* Ier. 2, 12. b) S. *super te* o Israel, i. e. ecclesia mea. coll. v. 4. 11. Sic *Tarnouius* in Paraphrasi huius capitis apud *Dorsch.* Alii *super te*, dilecte & electe serue mi, vt totum versum de Christo intelligant; coll. Matth. 11, 6. Luc. 2, 34. Sed mutatio personæ, etsi Scripturæ non infrequens, tamen vbi commode vitari potest, vitanda est, vt bene monet S. c) S. *ita* (in passione & ignominiosa morte) *corruptus erit magis, quam viri, adspectus eius.* Dixerat nempe v. 13. Deus Pater de seruo suo, *quod prudenter acturus sit*; iam itaque exponit, in quo sita sit ista prudentia: nimirum, quod similis factus hominibus, persecutionem contemtumque subiit, quæ ab impio mundo ecclesia & quiuis fideles subire coguntur, vt hac ratione redimeret ecclesiam, & totum humanum genus. *Elegantissima comparatio* subministrans imaginem Christi in Ecclesia, de qua Rom. 8, 17. Phil. 3, 21. 2 Tim. 2, 11. item 2 Cor. 5, 21. S. Ipsum nomen *Mischchat* non nisi h. l. extans, *Kimchi* habet pro *adiectiuo*, coll. simili forma Ios. 16, 9. Aliis est *Substantiuum*, corruptio s. *res corrupta.* formæ *mischpat*, *mirmas* &c. sic *Cocc.* Lex. p. 884. *adeo corruptum præ viro erat forma eius*, adeo miserabilis eius species, vt non deceret virum, qui esset in vlla eminentia. Conf. Ioh. 19, 5. 6.

f) dicentis Sioni. conf. not. Num. 2, 9. g) Messias v. 6. cf. c. 40, 9. c. 54, 5. Ps. 96, 10. Ion. *reuelatum est regnum Dei tui* conf. Mat. 3, 2. c. 4, 17. c. 10, 7. Luc. 19, 11. v. 8. h) S. *Vox speculatorum tuorum, qui tollent vocem suam, & simul cantabunt, quum oculo ad oculum viderint, quod reducat Iehoua Sionem*; hæc erit: *Personate, cantate* &c. v. 9. i) c. 56, 10. 2 Sam. 18, 24. Ier. 6, 17. Ezech. 3, 17. k) c. 40, 9. c. 58, 1. Iud. 9, 7. cf. Mat. 10, 27. Act. 4, 13. 24. 29. 30. l) *vno ore clamabunt ac iubilabunt.* v. 9. c. 35, 2. conf. e. c. Act. 5, 41. m) clarissime & cominus. Num. 14, 14. n) c. 49, 7. cf. Mat. 13, 15. o) *cum reduxerit Iehoua* ex illa miseria sua. Ps. 14, 7. Ps. 126, 1. o. ἡνίκα ἂν ἐλεήσῃ Κύριος τὴν Σιών. At *Gussetius* p. 834 *cum redierit ad Sionem*, subintell. ל, vt Num. 10, 36. Ion. *cum reduxerit Dominus Schechinam suam Zioni*

v. 9. p) c. 14, 7. c. 54, 1. Hic & sequens versus 10. habent concionem N. T. vt v. 8. indicatum. (1) de vocatione Iudæorum, v. 9. (2) de vocatione gentium, v. 10. S. q) v. 8. r) c. 51, 3. c. 58, 12. s) v. 1. *Ierusalem* significat ecclesiam Dei, vt se habebat tempore Christi in Iudæa, quia Iudæi quoque tum adhuc dicti fuerunt *populus Dei.* S. t) c. 51, 12. u) *populum suum miserum* & diu adflictum. c. 40, 1. x) v. 3. c. 44, 23. c. 48, 20.

v. 10. y) *Denudauit Iehoua.* Messias c. 47, 2. Ezech. 4, 7. conf. Col. 2, 15. z) c. 51, 5. 9. c. 53, 1. Ps. 98, 1. Luc. 1, 51. 69. a) Ps. 98, 2. b) c. 35, 2. c. 40, 5. Ps. 98, 3. c) c. 45, 22. cf. c. 12, 5. c. 62, 11. Ion. *omnes qui in finibus terræ sunt* d) v. 7. c. 40, 6. confer. Ex. 14, 13. 6. τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

v. 11. e) *Discedite ergo, discedite.*

Num.

v. 8. יחדו cum *Kri* יחדיו *Mas. Erff.* v. 11. Sine præmisso *spatio* 1. 3. 7. 8. 14. 19.

מאיש מראהו ותארו מבני אדם׃ כן יזה גוים רבים עליו
יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא־ספר להם ראו ואשר
נג לא־שמעו התבוננו׃ מי האמין לשמעתנו וזרוע יהוה
2 על־מי נגלתה׃ ויעל כיונק לפניו וכשרש מארץ ציה
לא־תאר לו ולא הדר ונראהו ולא־מראה ונחמדהו׃
3 נבזה וחדל אישים איש מכאבות וידוע חלי וכמסתר

פנים

Ddd נא

c. 65, 1. Hab. 1, 5. Rom. 15, 21. o) *Et*

CAP. LIII.

quod non audiuerant. c. 64, 3. p) *intelligent* c. 1, 3. ex prædicatione euangelii, qua brachium

d) c. 53, 2. e) *Et formam eius.* c. 53, 2. 1 Sam. 28, 4. f) *deformior ceteris hominibus*; non naturaliter Ps. 45, 3. sed ex adsumta conditione & tolerata passione. *Dorsch.* ✠. 15. g) Sed *sic adsperget* gentes multas & validas, & sanguine suo easdem purgabit ab operibus mortuis, ut abiurata turpi idololatria, Deo viuo seruiant. Heb. ..3. c. 9, 13. 14. 19. seqq. Verbum נזה de adspersione sanguinis sacrificiorum frequenter vsurpatur, vt Leu. 4, 6. 17. c. 5, 9. c. 6, 20. c. 8, 11. 30. &c. quod merito h. l. vt typus cum veritate confertur. Adde Hebr. 10, 22. c. 12, 24. 1 Pet. 1, 2. & not. Num. 19, 18. *Dei iustitia*, inquit *Bochartus*, iis solis parcit, quorum conscientiæ Christi sanguine adspersæ sunt. Quippe vt agni Paschalis, ita & Christi sanguis non alia de caussa effusus est, quam vt adspergeretur, & aspersione sua nos e morte eximeret & liberaret. Hieroz. I. p. 615. h) Zach. 8, 22. Plurale רבים interdum non sumitur *partitiue*, vt distinguatur ab *omnibus*, quasi partem duntaxat omnium contineat, sed *emphatice*, vt comprehendat *omnes*, & denotet simul, *omnes* illos esse *multos numero*. Sic h. l. *goiim rabbim* sunt *omnes gentes*, quia finis versus ostendit nullam excipi. - Sic Ps. 97, 1. Dan. 12, 2. Rom. 5, 15. Hæc *Gusset.* p. 773. i) *Et super eo etiam Reges claudent os suum.* Ps. 72, 10. Ps. 107, 42. k) c. 49, 7. l) *Oris compressio* indicium est *partim* ex errore agnito nati pudoris, *partim* ex pudore emergentis amoris; coll. Iob. 21, 5. c. 29, 9. c. 40, 4. Ps. 39, 2. Mich. 3, 7. c. 7, 16. Am. 5, 13. c. 6, 10. *Dorsch.* m) *quia viderunt*, vel *quando videbunt.* v. 8. 10. c. 40, 5. n) *quod antea enarratum haud fuerat illis.* c. 65.

Domini omnipotens ipsis reuelabitur, vt fide ei adhæreant. Iudæi autem, qui Messiam in diebus carnis viderant & audiuerant, non crediderant; quod vaticinatur, admiratur & conqueritur Esaias, suo pariter ac Saluatoris ipsius, omniumque Zioni euangelizantium nomine, c. 53, 1. *Maii* Oecon. p. 965.

CAP. LIII, 1. q) *Quis* aut *Quotusquisque?* Mal. 3, 2. præsertim ex gente Iudaica. c. 49, 4. Ioh. 12, 37. 38. Rom. 10, 16. interrogatio non est plane negatiua, sed *admirationis*, ob exiguum credentium numerum. Conf. supra c. 1, 9. c. 10, 22, coll. Rom. 9, 27. 29. Mich. 7, 1. r) *credit*, certus & minime ambiguus *animo*. c. 7, 9. c. 28, 16. c. 43, 10. Gen. 45, 26. s) *nuncio nostro.* c. 28, 9. f. *euangelio*, a nobis Prophetis & Apostolis perspicue proposito & *annunciato*, ita vt Iudæi non solum, sed etiam gentes illud *audiuerint*, c. 52, 15. *Querela est Propheta* de scandalo Iudæorum, quod sua culpa & malitia ex Messiæ exinanitione acceperunt, 1 Cor. 1, 23. Habetur autem in hoc capite I. *Scandali* istius *remotio* v. 1--7. II. *Exaltationis Messia*, f. maiestatis, per exaltationem ei datæ, *celebratio* ✠. 8. seqq. t) *Et brachium Domini* Messiæ c. 51, 9. quod denudauit in conspectu omnium gentium c. 52, 10. f. omnipotens eius virtus, quam in redemptionis opere demonstrauit. c. 59, 16. u) *super quo*, vel *cui* Iudæorum, sublato Mosis velamine 2 Cor. 3, 14. 15. *reuelatum est?* Alibi cum אל vel ל construitur sequens verbum e. e. Gen. 35, 7. 1 Sam. 2, 27. c. 3, 7. 21. c. 14, 8. 11. & Iob. 38, 17. Dan. 10, 1. x) c. 40, 5. c. 56, 1. Col. 3, 3. 4. Quin imo iustam caussam habere se putant Iudæi, quod Messiam fastidiant; vilem quippe eius ortum contemptibilemque adspectum obiiciunt. Conf. Matth. 13, 55. seqq. Marc. 6, 3. Ioh. 7, 27. c. 9, 29. ✠. 2. y) Occasio scandali. *Nam* non cedri instar *adsurgit* aut eminet; sed *succrescit* Gen. 41, 5. ille *seruus Dei* supra c. 52, 13. z) *sicut tenera planta*, vel *stolo*, ex arbore seu trunco, in terra arida, recens enatus, indeque *succum trahens*, a rad. ינק *suxit*. De *infantibus* proprie sumitur Num. 11, 12. Deut. 32, 25. 1 Sam. 15, 3. per metaphoram autem notat *plantulam* vel *ramum tenellum*. vid Hos. 14, 7. Iob. 8, 16. cf. etiam supra c. 11, 1. a) *coram illo* populo superbo & incredulo, opinione regni mundani, quod Messias erigere deberet, fascinato; vt *brachium Dei* exsertum in Christo non videat nec agnoscat. v. 1. b) *Et sicut radix.* al. metonymice *surculus* aut *virgultum adnascens radici.* cf. c. 11, 1. 10. At *radix* hic non consideratur in prædicamento relationis, quatenus surculus ex ea nascitur, cuius radix origo est; sed *in prædicamento qualitatis*, quoad statum. Radix est *res humilis*, & lente atque exiguos minusque felices surculos emittit *in terra arida.* Sic Christus visus est nimis contemtim regnum suum inchoare. S. c) c. 41, 18. d) *non forma illi* singularis c. 52, 14. e) *nec* propter adsumptam serui formam Phil. 2, 7. *splendor* aut *maiestas* illi fuit, quam Iudæi in fictitio suo Messia sibi imaginabantur. Tametsi enim fideles & illuminati viderint *gloriam eius* c. 2, 10. c. 35, 2. eamque agnouerint e concionibus & miraculis, diuinam maiestatem spirantibus, Ioh. 1, 14. &c. plerique tamen Iudæi cœcutiebant, & Satanæ potius, quam Deo talia tribuebant. f) *videbamus quidem eum*, dicunt stulti Iudæi. g) *sed nulla adspectabilis forma* occurrebat, quæ nos in amorem & admirationem aliquam illius rapere potuisset. c. 52, 14. cf. 1 Sam. 17, 42. h) *num ergo desideraremus* c. 1, 29. Cant. 2, 3. & auide, tanquam Regem promissum & Prophetam, *susciperemus eum?* Ioh. 1, 11. De Sacerdotali enim Messiæ officio, quod pati & mori, sicque nos redimere ille deberet, plerique Iudæorum ne quidem cogitarunt, & adhuc non cogitant: etiamsi illud Scriptura liquido prodiderit, v. g. Zach. 6, 12. 13. Ps. 40, 7. Ps. 110, 4. &c. *Interrogatiue* autem, suadente sic præuio accentu, hoc comma reddidimus, quod varie alii, & nonnulli *vt desideraremus*, reddiderunt. Eaque interrogatio, vt S. obseruat, emphatice exprimit vehementem adfectum Iudæorum, iuxta quem putant, se optimo iure Christum repudiare. Conf. similiter interrog. post præfixum *Vau* subintelligenda supra c. 37, 11. 1 Sam. 24, 20. c. 25, 11. &c.

✠. 3. i) *Contemtus* namque c. 49, 7. Ps. 22, 7. & *despectus* fuit a Pontificibus, Pharisæis & eruditis nostris. &c. cf. Marc. 9, 12. Luc. 16, 14. c. 23, 11. k) *Et cessans* aut *desinens.* (3) Ezech. 3, 27. Ps. 39, 5. l) *virorum* plur. (3) Ps. 141, 4. Prou. 8, 4. Est vero *cessans virorum* ex mente S. qui cum omnibus rebus & conatibus suis citius desinet, quam vllus virorum. Tremellio *abiectissimus virorum*, a quo omnes cessant & desistunt auctoritate & sapientia conspicui Ioh. 7, 43. 49. vel *qui cito desinet inter homines* vel *viros referri.* m) *vir dolorum* vel ægritudinum & ærumnarum. ✠. 4. quibusuis doloribus, qua animam, & qua corpus obnoxius. Ps. 38, 18. Ps. 69, 27. cf. similis constr. pasfiue significans Prou. 29, 1. n) *Et cognitus.* (3) Deut. 1, 13. 15. o) *infirmitate* f. *infirmitatibus*, quas subiit & sustinuit, in prætorio & in cruce, vt negare aut excusare eas nemo possit; famoso nomine *suspensi* propterea etiam notatus. *Choli*, quod *morbum* vertunt, non tantum morbum ex naturæ infirmitate oriundum significat, sed etiam *infirmitatem ex vulneribus & plagis*, & quidem *grauissimam.* cf. 1 Reg. 22, 34. Ier. 6, 5. c. 10, 19. At grauissima vulnera passionis Dominicæ, historia euangelica graphice nobis depingit. S. p) S. *vnde fuit quasi occultatio facierum ab ipso*; malim *sicut quod abscondere facit faciem a se*, res sc. tam fœda & abominabilis, vt homines propter eam faciem suam tegant & auertant, v. g. a lepra aut leproso Leu. 13, 45. Conf. infra verbum c. 59, 2. & rem ex N. T. Ioh. 7, 3. 4. 5. c. 19, 15. &c. Imo Deus ipse eum destituisse videbatur clementi adspectu, quando clamare coactus fuit *Deus mi! Deus mi! quare me dereliquisti?* Ps. 22, 2. Matth. 27, 46. Marc. 15, 34. cf. etiam Ps. 88, 5. 6. 16. &c.

CAP. LIII, ✠. 1. *Spatium* præmittunt 2. 10. 12. 14. 19. 20. 25. & (vt videntur) 6. 9. 7. 8. ✠. 3. וידע *defect.* per *Kibbuts* 1. sec. *Mas.* 1. & Erff.

פָּנִים מִמֶּנּוּ נִבְזֶה וְלֹא חֲשַׁבְנֻהוּ׃ אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא 4
וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ חֲשַׁבְנֻהוּ נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים
וּמְעֻנֶּה׃ וְהוּא מְחֹלָל מִפְּשָׁעֵנוּ מְדֻכָּא מֵעֲוֺנֹתֵינוּ מוּסַר ה
שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבַחֲבֻרָתוֹ נִרְפָּא־לָנוּ׃ כֻּלָּנוּ כַּצֹּאן תָּעִינוּ 6
אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ וַיהוָה הִפְגִּיעַ בּוֹ אֵת עֲוֺן כֻּלָּנוּ׃ נִגַּשׂ 7
וְהוּא נַעֲנֶה וְלֹא יִפְתַּח־פִּיו כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל וּכְרָחֵל
לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו׃ מֵעֹצֶר וּמִמִּשְׁפָּט 8
לֻקָּח

meris impositum ferentis 2 Par. 2, 1. 17. Conf. Ps. 38, 5. Ps. 40, 13. Ps. 69, 5. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13. Ion. *Ita pro peccatis nostris ipse deprecabitur, &*

קמץ בוק״

delicta nostra propter eum remittentur. a) *nos vero* ex adfectu carnis & cæcæ rationis sensu; cui illud passionis dominicæ mysterium non nisi stultitia est, etsi a fidelibus superetur. 1 Cor, 1, 23. 24. b) *reputauimus eum.* v. 3. Gen. 38, 15. Iob. 19, 15. Includit se Propheta, vt Dan. 9, 5. &c. c) non *propter* nostra aut aliena, sed *sua peccata adflictum,* Ps. 73, 14. Ps. 38, 12. vel *diuis plagis adfectum*, qualis lepra est Leu. 13, 3. seqq. Hinc Vulg. *quasi leprosum:* quomodo veteres Iudæi Messiam etiam dici putant in Tract. *Sanhedrin* c. XI. fol. 98. b. vbi passiones Messiæ ex hoc loco & capite probant; quæ fusius etiam enarrantur in Ialkut ad Esaiæ c. LX. d) & diuinitus s. a *Deo* ob propria delicta *percussum.* Nam alioquin etiam Zacharias a Deo percussum dicit Zach. 13, 7. cf. etiam Ps. 69, 27. Matth. 26, 31. Quod autem veteres & Pontificii hoc comma verterunt *Deum percussum*, & non humanitatem tantum, sed & diuinitatem Christi inde probare satagunt, id contra grammaticam est & constructionem Hebræorum. Vid. *Pfeiff.* Dub. Vex. h. l. e) *& tantopere adflictum.* v. 7. Gen. 16, 6. c. 31, 51. Ps. 102, 24. Pyal (4) Leu. 23, 29. Ps. 119, 71. ℣. 5. f) *At ille* non ob sua, vt stolida ratione putauimus, sed ob nostra crimina. g) *excruciatus & dolore* exquisitissimo *adfectus est.* Pyal (1) cf. Piel c. 51, 9. rad. חול c. 26, 18. Al. *vulneratus* aut *confossus fuit* a rad. חלל, vt Ez. 32, 26. cf. supra c. 22, 2. &c. & Ps. 22, 17. Zach. 12, 10. h) *ob prauaricationes nostras* v. 8. quibus a Deo & Domino nostro *defecimus* c. 1, 2. c. 48, 8. Hos. 6, 7. & æternas pariter ac temporales pœnas promeriti sumus. Rom. 5, 16. 18. Gal. 3, 10. i) *Contusus*, fractus & oppressus fuit v. 10. c. 19, 10. cf. Ps. 72, 4. Ps. 143, 3. Thren. 3, 34. k) *propter prauitates s. iniquitates nostras* v. 6. 11. c. 43, 24. l) *Castigatio*, exemplaris & crudelis Ier. 30, 14. Hos. 5, 2. Prou. 13, 24. c. 22, 15. c. 23, 13. m) *pacis nostræ*, qua pacem nobis meruit & acquisiuit Rom. 5, 1. Eph. 2, 14. Col. 1, 20. n) *super ipso* fuit, vel *ei* tanquam Sponsori *incubuit.* Gen. 27, 13. Iud. 19, 20. 2 Sam. 18, 11. c. 19, 39. &c. o) *& in liuore s. vibice eius*, flagris aut alia ratione inflicta c. 1, 6. 1 Petr. 2, 24. p) *sanatio obtigit* vel *sanitas &* efficax *medicinæ data est nobis* c. 6, 10. contra venenum peccati & stimulum mortis. cf. Hos. 13, 14. Apoc. 22, 2. Ex. 15, 26. & supra c. 1, 6. Ion. hæc duo commata ita: *& in doctrina eius multiplicabitur pax super nos; & cum obedinerimus verbis eius, dimittentur nobis peccata nostra.* Cetera peruertit, vt not. c. 52, 13. ℣. 6. q) *Omnes nos*, tam Iudæi, quam gentiles Ps. 14, 3. Rom. 3, 9. seqq. r) cf. 1 Reg. 22, 17. Ezech. 34, 5. Zach. 10, 2. Matth. 9, 36. 1 Pet. 2, 24. 25. s) *errauimus* a via salutis Ps. 58, 4. Ps. 95, 10. Ps. 119, 176. Eph. 4, 17. 18. t) *singuli* nostrum c. 47, 15. u) relicto Deo, *ad viam suam*, quam sibi quisque ineundam putabat 1 Reg. 1, 49. etsi in barathrum nos præcipitaret & æternum exitium Prou. 14, 12. c. 16, 25. x) *respeximus.* c. 56, 11. Act. 14, 16. y) *sed Iehoua* v. 10. Deus Pater, nolens vllos perire, sed omnes ad pœnitentiam concedere 1 Tim. 2, 4. 2 Pet. 3, 9. pro benignitate sua, qua omnibus ac singulis bene consultum voluit Eph. 1, 9. 10. Col. 1, 20. z) *incurrere fecit in eum* Ex. 5, 3. Num. 35, 19. Iud. 8, 21. 2 Sam. 1, 15. cum se vadem stitisset (vid. ad v. 4.) & Pater illius sponsionem acceptasset, adeoque & culpam & pœnam ei iuste imputasset. cf. 2 Cor. 5, 21. a) *iniquitatem nostrum omnium*, v. 5. 11. Ps. 40, 13. *qua & mortem* ei intulit; vt emphasis habet præcedentis verbi. Nos ipsi (inquit *Gusset.* p. 663.) iniquitatem exercentes, *non irruimus in eum*: nam Prophetæ tempore non versabatur in terris Christus, nec nunc versatur, vt ab illius æui aut ab huius ætatis impiis hominibus impetatur. Quid ergo? *Iniquitas ipsa nostra præcise, quam etiam* Prophetæ verba exprimunt, *in eum irruit.* Quomodo vero? nisi *quatenus ei imposita est ad mortem inferendam*, imputata ei, vt *pœnas eius lueret, loco nostro.* ℣. 7. b) S. Hinc ille *exactionem sustinuit.* vel: Hinc *solutio* iniquitatum *exacta* fuit. Nam cum debito & debitore verbum construitur, c. 3, 5. c. 9, 3. c. 58, 3. Ex. 5, 6. Deut. 15, 3. 2 Reg. 23, 35. &c. c) *& ipse*, vt præs & sponsor pro totius mundi peccatis 1 Ioh. 2, 2. d) *adflictus fuit & se ipsum humiliauit* v. 4. c. 58, 10. Ex. 10, 3. Ps. 119, 107. patiens & obediens factus vsque ad ignominiosissimam mortem crucis Phil. 2, 8. vt, quod non rapuit, ita solueret Ps. 69, 5. & lytron daret se ipsum & diuinum sanguinem v. 10. Mat. 20, 28. 1 Tim. 2, 6. cum sanguis taurorum & hircorum placare iratum Numen, & reconciliationem mutuam parare nequiret Hebr. 10, 4. seqq. Col. 1, 20. e) *vt ne quidem os suum* contra conuiciatores & tortores *aperuerit.* cf. Matth. 27, 14. 1 Pet. 2, 23. f) *vt parua pecus*, v. g. agnus vel hœdus paschalis Ex. 12, 3. 5. aut agnus quotidie immolatus Ex. 29, 38. Num. 28, 3. &c. quos typos ita Christus expleuit. cf Ioh. 1, 29. Apoc. 5, 6. g) *ad mactationem* c. 34, 2. c. 65, 12. Act. 8, 32. h) *ducitur*, c. 23, 7. Ier. 11, 19. qui non reluctatur, nec arrodit mordetue ducentem vel occidentem, sed leniter insequitur; ita quoque toto illo tempore, quo quæsitus, raptus & ductus est ad occisionem, nullum impatientiæ aut vltricis iræ indicium prodidit, sed inde a circumcisione cruenta, vsque ad extremum vitæ halitum, summæ clementiæ, mansuetudinis & patientiæ exemplar fuit. *Maii Oecon.* p. 969. i) *& sicut* debilis *ouis* (4) Gen. 31, 38. c. 32, 15. k) *coram tonsoribus suis* Gen. 38, 12. l) *obmutescit* aut *muta est* Ezech. 3, 26. m) *sic inquam* (Prou. 10, 23.) etiam Messias *non aperuit os suum*, sed nudari ac spoliari se passus est, Ps. 22, 19. vt nos vestibus iustitiæ, quas amisimus Rom. 3, 23. indueret. infra v. 11. c. 61, 10. Hæc omnia nempe decebat Messiam pati, quemadmodum Deus per os omnium Prophetarum suorum, & cumprimis Esaiæ h. l. prænunciauit, Act. 3, 18. sed quia impossibile erat, vt a morte detineretur, Act. 2, 24. Deus sponsorem, lytro ex asse soluto, e carcere liberauit; honore & gloria coronauit, Ps. 8, 6. quod Propheta nunc sequenti v. 8. subiicit, & exaltationem post exinanitionem exponit. ℣. 8. n) *Ex coarctatione* vel *angustia*, omnique animi ac corporis cruciatu. (3) Ps. 107, 39. Prou, 30, 16. Gusset. p. 631. e media *firmitate & vi* aduersariorum, Cocc. *e potestate* Pilati. At Dorscheo *ex coarctatione* s. angustia & *ex indicio* (in quo Messias fuit κατάρα Gal. 3, 13.) idem est, ac si dixisset, *ex iudicio coarctante* & torcularis instar constringente ad sanguineum vsque sudorem Luc. 22, 42. 44. o) *& ex rigido Dei iudicio*, Ps. 143, 2. cui se, vt Sponsor noster submiserat, pro nobis factus peccatum & maledictum. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13.

q) tam *contemtus* fuit ab omnibus, summis & imis. Ps. 15, 4. Ps. 22, 7. r) *vt eum non æstimauerimus*, c. 2, 22. c. 33, 8. Mal. 3, 16. *Ps.* 144, 3. sed indignum potius *reputaremus* (infra v. 4.) quem terra ferret ac viuere sineret.

℣. 4. s) *Verum enim vero, Profecto.* c. 40, 7. c. 49, 4. Ex. 2, 14. Sequitur hic *scandali illius refutatio* per demonstrationem veræ caussæ exinanitionis, nempe satisfactionis pro peccatis nostris, quæ Christo imposita & imputata fuerunt. Atque vt peruersum illud Iudæorum iudicium de Saluatore fortius refellat, se ipsum & pios includit, & ex omnium recte sentientium iudicio nunc loquitur Propheta. t) *morbos nostros & infirmitates quasuis* corporis ac animæ v. 3. ipsam etiam mortem v. 12. 1 Cor. 15, 26. 54. tanquam fructus & pœnas peccatorum; *meas, vestras & omnium, qui sumus homines.* c. 1, 5. u) *ipse* licet sanctus & nulla peccati labe laborans, sed impollutus prorsus, & a peccatoribus segregatus esset. v. 9. Hebr. 7, 26. tanquam *sponsor melioris fœderis* Heb. 7, 26. quemadmodum post lapsum protoplastorum has partes in se suscepit Gen. 3, 15. & spopondit, se pœnas peccatis nostris debitas nostro nomine subiturum, Confer Iob. 33, 24. & excerpta ex Ialkut ad Es. 48, 16. x) vere *portauit, tulit & abstulit,* v. 12. Matth. 8, 17. Marc. 9, 12. 1 Pet. 2, 24. vt olim in typo hircus emissarius Leu. 16, 21. 22. y) *& ad dolores nostros quod attinet* v. 3. Ex. 3, 7. Thr. 1, 12. 18. z) *eos* ipse in locum generis humani, tum ratione culpæ, tum ratione pœnæ, surrogatus, *portauit*, v. 11. c. 46, 4. *instar bajuli* onus graue humeri

---

℣. 4. Post ומראבינו habent *circellum*, & in marg. notam הוא קרי ולא כתיב Esse דוא *legendum, etsi in textu non sit scriptum*, 6. 9. 12. 21. 23. Idem ומכאובינו *plene* Orientales. ℣. 5. שלומינו *plene* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 14. 15. 16. 22. & in margine 6. 9.

לקח ואת־דורו מי ישוחח כי נגזר מארץ חיים מפשע
9 עמי נגע למו: ויתן את־רשעים קברו ואת־עשיר במתיו
י על לא־חמס עשה ולא מרמה בפיו: ויהוה חפץ דכאו
החלי אם־תשים אשם נפשו יראה זרע יאריך ימים
11 וחפץ יהוה בידו יצלח: מעמל נפשו יראה ישבע
בדעתו

קמץ בז"ק supra v. 4. Sic *pluraliter* particulam hanc reddunt nobiscum S. & Cocc. Lex. p. 254. Alii singulariter. *plaga illi fuit.* קמץ בז"ק sed præter necessitatem.

p) postquam satisfecit, *exemtus*, & propter iustificationem nostram resuscitatus Rom. 4, 25. atque in cælum ad dextram maiestatis *adsumtus est*. cf. Gen. 5, 24. 2 Reg. 2, 3. 9. Ps. 73, 24. *q*) *& ætatem* vel vitam *ipsius* c. 38, 12. nullis sæculis terminandam, infra. v. 10. Hebr. 7, 24. quam Christus post mortem suam ingressus est Luc. 24, 26, ita ut in æternum amplius non moriatur Rom. 6, 9. Sed quia דור frequentissime significat *generationum seriem*, s. *homines vna viuentes & aliis succedentes*, v. g. Ex. 1, 6. Num. 32, 13. Deut. 2, 14. Coh. 1, 4. ideo alii fructum exaltationis Christi inde colligunt, procreationem nempe sobolis, & generationem spiritualem innumerabilem. Tametsi enim pro more Regum terrenorum nec filium procreauerit, successorem ve reliquerit, tamen *semen habebit spirituale* copiosum v. 10. & tantam multarum *generationum* sibi succedentium *seriem*, vt eam *nemo* facile adsequi & *cogitare*, nedum *enarrare* possit. Ita *D. Maii* Oecon. p. 970. *r*) *quis?* difficultatem indicat interrog. vt Ps. 106, 2. *s*) Piel (2) Ps. 143, 5. cf. Iud. 5, 10. Ps. 77, 4. 7. 13. Iob. 7, 11. *t*) *quia excisus est* Ps. 88, 6. Thren. 3, 54. violenta morte 1 Cor. 15, 3. Christus arbor vitæ, supra v. 2. c. 11, 1. Luc. 23, 31. sine spe surculi vel radicis reflorescentis Ps. 41, 9. vt nos, qui natura aridæ & emortuæ arbores sumus Eph. 2, 1. ipsi inseri, & succum vitæ ex eo trahere possimus. Ioh. 15, 1-8. *u*) *ob præuaricationem*. v. 5. c. 43, 25. *x*) *populi mei*. verba Prophetæ. *y*) *&* propter *plagam* Gen. 12, 17. Ex. 11, 1. Deut. 17. 8. Ps. 38, 12. *z*) *illis* c. 44 15. infligendam, ipse *plagis adfectus est*, su-

Conf supra c. 23, 1. c. 30, 5. c. 43, 8. c. 44, 7. &c. nec contrarium probant exempla *a Noldio* allegata in Conc. Part. p. 513. *v. 9. a*) *Et dedit* s. *posuit* Messias vel Deus Pater. Hic versus est vexatissimus, inquit S. suntque omnino adeo variantes de illo sententiæ, vt recenseri hic neutiquam possint. Vide sis *Pfeifferi* Dub. Vex. Dorscheum, aliosque Commentatores. Nos quod & simplicissimum, & verbis ac contextui aptissimum videtur, proponemus, quoad rem ipsam consentientes cum *Brentio*, *Dorscheo*, *Schmidio*, *Maio & Glassio* in Phil. S. p. 534. ed. nou. Tum vero etiam de ceteris vnam vel alteram, sed breuiter tantum, attingemus. *b*) *impios* & a lege Dei damnatos, quales natura omnes sunt homines Rom. 3, 9. seqq. vel sec. *Glassium* d. l. *impietates*, a singulari *Rescha*. Pluralis tamen ex substantiuo alibi non reperitur, nisi forte huc referas Iob. 34, 26. *c*) *in sepulcro suo* vel *eius*, (ב sub intelligimus hic, quia in sequenti במותיו expresse extat;) vt consepulti ipsi, vi meriti ipsius a peccatis liberi resurgerent Rom. 6, 4. 8. Col. 2, 12 Gal. 2, 20. Recte enim iudicamus, docente Paulo 2 Cor. 5, 15. quod, si vnus pro omnibus mortuus est, omnes mortui sint; quandoquidem Christo omnium impiorum iniquitates imputatæ sunt, supra v. 6. *Sepultura Christi*, inquit Glassius, vltimus actus est status exinanitionis, in quo peccata nostra tulit, & pro iis satisfecit. Quare Scriptura exprimere volens plenariam satisfactionem pro peccatis eorumque ἀθέτησιν Heb. 9, 26. dicit, ea cum Christo sepulta esse, & in sepulcro quasi remansisse. &c. *d*) *& diuitem* reddidit ipsum Pater. vid. v. 11. 12. vel *& ipse* Christus *diuitem fecit* hominem s. genus humanum pauperrimum Rom. 3, 23. c. 4, 25. 2 Cor. 8. 9. Eph. 1, 18. c. 2, 7. At *Maius* in Oecon. *& diuitem* s. *iniquum*, tenacem, *durum* quemuis; talis enim significatio vocis in Arab. lingua vsitata est. *e*) *in mortibus suis*, i. e. *in acerbissima morte*, quam plurimæ passiones & cruciatus, quasi totidem mortes præcesserunt. Pluralis (2) Ezech. 28, 10. Alii sic fere: *Et adstituit*, vel imperson. *adstituerunt impios* milites *sepulcro eius*, *& diuitem* (Pfeifferus subintell. latronem, al. Iosephum Arimathæum) *in mortibus eius*. al. *excelsis eius*. Conf. Pfeiff. Dub. Vex. & VVasmuthi Differt. Inaug. &c. At Cocc. Lex. p. 729. *Et dedit* populus meus *cum improbis sepulcrum* vel *sepulturam eius* in cruce; *& cum diuite* in monumento Iosephi, obsignantes & custodientes illud: Sic ex parte *Gurtlerus* in Theol. Prophet. p. 403. ita scribens: *Iudæi* Iesum *cum impiis viris* vti extinctum, sic & sepultum, & in sepulcro sine fine latentem optarunt; sed *diuino* accidit *fato*, vt præter ipsorum votum sepeliretur honorifice in tumulo viri opulenti & auctoritate conspicui Matth. 27, 57. seqq. Huc tendit etiam *Gusset*. p. 730. coll. Ioh. 19, 31-38. *f*) *propterea quod*, subintell. *ascher* vt Ps. 119, 136. *g*) *nihil violentiæ*, c. 59, 6. c. 60, 18. Gen. 6, 11. *h*) *fecit*, vt crucifixi cum eo latrones; ipse quippe sanctissimus Dan. 9, 24. Luc. 1, 35. et a peccatoribus separatus Heb. 7, 26. *i*) *neque fraus* aut *dolus* aduersus Deum vel Cæsarem, vel alios etiam homines Gen. 34, 13. 2 Reg. 9, 23. *k*) *in ore* ipsius inuentus *fuit*. 1 Pet. 2, 22. 1 Ioh. 3, 5. Neque factis neque dictis aut cogitationibus vnquam peccauit. *Si enim* Christus fecisset ipse iniquitatem & designasset peccatum, necesse habuisset solus in mortem & sepulcrum suum ingredi, nec potuisset aliorum peccata expiare. Nunc autem, quia ipse peccatum nullum fecit, nec corde, nec verbis, nec factis, sed est perfecte iustus & sanctus, idcirco expiauit morte, & sepeliuit ac aboleuit sepultura sua aliorum peccata, vt recte & apte dicatur, *quod duxerit impios & iniquos secum in mortem & sepulcrum suum*. Brentius.

v. 10. l) *Ideo Iehoua Pater* v. 6. pro beneuola sua erga lapsum humanum genus voluntate Ioh. 3, 16. Rom. 5, 8. 1 Ioh. 4, 9. vt iustus esset ipse, ac iustificaret eum, qui crederet in Christum Rom. 3, 26. *m*) *voluit* Iob. 13, 3. c. 33, 32. & decreuit æterno consilio Eph. 1, 5. 9. *n*) *conterere* & adfligere *ipsum* v. 5. Iob. 6, 9. Non semper significat contritionem in partes minutas, sed vehementem pressuram & adflictionem, vt h. l. S. *o*) variisque calamitatibus, & cruciatibus quouis etiam morbo grauissimo superioribus, eum implicuit, & *infirmum fecit*. Hiph. (3) Hos. 7, 5. Mich. 6, 13. quemadmodum iam supra dictum v. 4. Non eo quidem fine, quem Iudæi intendebant, vt odio illorum iniusto satisfieret, sed vt ipse, ceu Mediator inter Deum & homines, 1 Tim. 2, 5. 6. pactum de redemtione generis humani sic expleret. Bene vero ante sequentia hic subintelligi potest *dicens* vel *dicendo*: si posuerit &c. vt supra c. 14, 8. c. 22, 12. c. 45, 14. &c. *p*) si *posuerit* vel *dederit*. Ios. 7, 19. Iob. 17, 3. *q*) S. *reatum*. Tig. *bestiam delicti*. Sic enim *delictum* significat, vt notet etiam *sacrificium, cui delictum imputatum est*. vide passim, inprimis Lev. 4, 3. c. 5. 6. 7. 16. c. 7, 1. &c. & conf. Ps. 40, 7. Rom. 8, 3. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13. Ioh. 1, 29. Recte etiam *Raschi* ad h. l. *Ascham*, inquit, *significat satisfactionem* s. *lytron, quod quis alteri exsoluit, in quem deliquit, Gallice Amande*, i. e. *mulcta*. *Prout de Philistæis* 1 Sam. 6, 3. *dicitur*: *ne remittatis arcam vacue; sed omnino reddatis ei mulctam* s. satisfactionem. Conf. Iob. 33, 20. Matth. 20, 28. 1 Tim. 2, 6. *Lex enim* iniungens peccatoribus sacrificia pro peccato & pro reatu, tanquam mulctam & satisfactionem, ostendit citra satisfactionem peccata non remitti, siue peccati accusationem non tolli Heb. 9, 22. At sanguis pecorum non potest esse satisfactio Ps. 50, 13. Heb. 10, 4. Ea demum vera est satisfactio, quam *ponit* h. e. Deo exhibet & hominibus donat, *anima Iusti serui Dei*. Conf. not. Lev. 16, 34. Num. 35, 25 *r*) *anima ipsius* v. 12. cf. Marc. 10, 45. Ioh. 10, 11. 15. 17. atque ita sanguine suo homines *asperserit* c. 52, 15. Matth. 26, 28. *s*) tum resuscitatus *videbit* spirituale *semen* e Iudæis & gentilibus innumerabile Ps. 22, 31. Cf. Ps. 110, 3. & supra c. 11, 1. Aduersus exceptionem Iudæorum *Gussetius* p. 234. seq. conf. Gen. 3, 15. *t*) & cum isto semine suo in omne æuum *prolongabit dies*, regnumque & sacerdotium obtinebit æternum, cum lætitia ineffabili. vid. v. 8. & cf. Ps. 16, 11. Ps. 21, 5. Ps. 110, 4. Heb. 7, 24. c. 12, 28. *u*) & *voluntas Iehouæ*, s. ardens eius desiderium pro hominum salute Ioh. 3, 16. 1 Tim. 2, 4. cf. supra c. 44, 28. c. 46, 10. c. 48, 14. *x*) *per manum & ministerium* prudentissimi illius serui Dei c. 52, 13. cf. Gen. 39, 3. Ier. 27, 8. & supra c. 20, 2. *y*) *feliciter perficietur*, *prosperrime succedet* Ier. 12, 1. Ps. 45, 5. Ps. 118, 25. nec frustra, vt videbatur, Messias laborabit Es. 49, 4. nec Ecclesia a Deo relicta aut filiis destituta erit. c. 49, 14. 21. c. 54, 1. seqq. *v. 11. z*) S. *Ex labore* itaque *animæ suæ*. v. 10. de quo etiam c. 43, 24. Cf. Iud. 10, 16. Ps. 73, 5. Ps. 25, 18. Præpositio ex, ordinem significat, quo ad visionem illam regiam in throno diuino adscensurus est. cf. Heb. 2, 9. 10. *a*) *videbit* sc. *semen* & fructum laboris v. 10. At sec. Dorscheum *visio* hæc *absolute* sumitur, neq; ad certum obiectū restricta est, vt v. 10. sed ad omnia obiecta, regno ipsius subdita extenditur, imo ad ea etiam, quæ intra Deum sunt, porrigitur Matt. 11, 27. adeoq; plane est diuina visio. Hinc & *saturans* est, quia caret exinanitione Phil. 2, 7. & habet *omnem plenitudinem* Col. 1, 19. c. 2, 9. idq; non tantum ad inhabitationem, sed ad omnium impletionem Eph. 4, 10. Phil. 3, 21. Hinc etiam salutari notitia fidei implebit terram Es. 11, 9. *b*) & *satiabitur* omnibus bonis in æternum Ps. 16, 11. Ps. 17, 15. & cum ipso omnes vera fide ei adhærentes. Ps. 22, 27.

℣. 12. i) Ideo etiam ego Pater dividam, impertiam s. partem ei dabo. cf. c. 34, 17. Ios. 13, 7. k) inter mul-

בְּדַעְתּוֹ יַצְדִּיק צַדִּיק עַבְדִּי לָרַבִּים וַעֲוֺנֹתָם הוּא יִסְבֹּל׃
12 לָכֵן אֲחַלֶּק־לוֹ בָרַבִּים וְאֶת־עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת
אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת־פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא
חֵטְא־רַבִּים נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׃

Cap. LIV. נד

הפטרת נח וגם הפטרת כי תצא

tos & amplissimos populos. c. 52, 15. vid. Ps. 2, 8. Zach. 8, 22.

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־
רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה׃ 2 הַרְחִיבִי
מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי
הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ 3 כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול
תִּפְרֹצִי

c) *& per scientiam sui*, non qua ipse cognoscit, sed *qua* vera fide ac fiducia ipse tanquam Propitiator *cognoscitur* Ioh. 17, 3. Rom. 3, 22. 25. cf. Ier. 9, 23. c. 24, 7. Hos. 4, 1. c. 6, 3. d) *iustitiam dabit, iustificabit*. c. 5, 23. Phil. 3, 8. 9. e) *iustus ille* 2 Sam. 23, 3. Ier. 23, 6. Zach. 9, 9. 1 Petr. 1, 18. 19. 1 Ioh. 2, 1. Christus vocatur *iustus* etiam post passionem suam, vt ostendatur, quod a peccatis nostris non sit superata iustitia ipsius, vt praevaluerit haec potius. S. adeoque *aeternam iustitiam* reduxerit Dan. 9, 24. Heb. 9, 12. f) *multis s. multos*, quotquot oblatam iustitiam vera fide receperint Hab. 2, 4. Ioh. 1, 12. Rom. 4, 16. *Omnibus* enim, adeoque *multis*, non paucis, eam acquisiuit, quia *omnium iniquitates* portauit. v. 6, 12. licet, si euentum spectes, sua culpa non omnes ad iustitiam perueniant. vid. not. c. 52, 15. & cf. Ioh. 1, 9. Rom. 5, 15. 18. 19. 1 Tim. 4, 10. 1 Ioh. 2, 2. g) *nam iniquitates eorum*. ℣. 4. 5. h) vid. v. 4. Thren. 5, 7. Ioh. 1, 29. ὁ. ἀνοίσει & v. 12. ἀνήνεγκε, vt 1 Pet. 2, 24. *Iustificatio* itaque secundum Esaiam fundatur in portatione peccatorum a Seruo Dei iusto consummata. *Dorsch.* coll. 2 Cor. 5, 21. Christus peccata nostra *tulisse & abstulisse* dicitur, quia ferendo illa abstulit. *Gurtler.* Theol. Prophet. p. 409. Egregia nimirum est permutatio: Christus *iustificat* homines *dando ipsis iustitiam suam*; & vicissim in se suscipit peccata ipsorum, vt ea expiet, & Deo Patri ipse reconciliet. S.

l) *& fortissimos* hostes, vt Deut. 4, 38. c. 7, 1. c. 9, 1. c. 11, 23. Ios. 23, 9. Ps. 135, 10. *Satanam* scil. cum malis angelis; tyrannos & Antichristum Matt. 12, 29. Ez. 39. 18. seq. Es. 63, 1. seqq. mortem 1 Cor. 15, 26. & infernum Apoc. 20, 14. *Maius*. At S. *vt cum fortibus* diuidat spolium spirituale, iustitiam & vitam aeternam, intelligitque *fortes in fide*. De quibus conf. Eph. 6, 10. 1 Ioh. 5, 4. Ps. 16, 3. m) ipse victor vt *praedam partietur*. conf. c. 9, 2. Gen. 49, 27. Ex. 15, 9. Ps. 68, 13. Prou. 16, 19. & Luc. 11, 22. n) *propterea quod*. 1 Sam. 26, 21. Deut. 21, 14. *non quasi Christus* sibi quid meruisset. sed *vicissitudinis* & nostri respectu, quibus proprie meruit. *Dorsch.* Conf. Ps. 68, 19. *accepisti dona pro hominibus*. o) totaliter, velut aquam dissipandam Ps. 22, 15. & sua sponte Ioh. 10, 18. *effudit*, S. *exinaniuit*. cf. not. c. 32, 15. Ps. 141, 8. ὁ. ἀνθ᾽ ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Rom. 4, 25. p) *in mortem vsque* execrabilem Phil. 2, 8. q) *animam suam & omnes eius vires*. v. 10. Conf. typum Christi 2 Sam. 24, 17. r) *& cum* sceleratis & *foedifragis s. seditiosis* peccatoribus. vid. 2 Reg. 1, 1. c. 3, 5. 7. &c. Marc. 15, 28. Luc. 22, 37. c. 23, 33. s) *connumeratus fuit*. c. 65, 12. t) *ipseque*, non tantum iudicio mundi, sed etiam diuina imputatione. v. 6. 2 Cor 5, 21. Gal. 3, 13. u) *peccatum* & poenas peccati Leu. 19, 17. *totius multitudinis hominum*, vid. ℣. 6. 11. Hebr. 9, 28. x) *tulit* & ferendo *abstulit* vid. v. 4. 11. Ioh. 1, 29. LXX. vt 1 Pet. 2, 24. conf. Leu. 22, 9. Num. 18, 22. 32. vt typice hircus pro Israelitis Leu. 16, 21. 22. Aaron pro populo Ex. 28, 38. y) *imo etiam pro rebellibus*, c. 46, 8. c. 66, 24. Ps. 68, 19. qui ipsum pro Rege aut doctore suo non tantum non agnouerunt, sed ad ignominiosam vsque mortem exagitarunt. c. 1, 2. Luc. 19, 14. 27. Ioh. 19, 15. &c. multo ergo magis speciali oratione pro fidelibus Ioh. 17, 9. z) *intercedet* c. 59, 16. Gen. 23, 8. Ier. 7, 16. c. 27, 18. c. 36, 25. atque ita officio Sacerdotis & expiatoris catholici omni ex parte satisfaciet. vid. Luc. 23, 34. & confer, si verbum in futuro accipias. Rom. 8, 34 Heb. 9, 24. 1 Ioh. 2, 1. CAP. LIV, 1. a) *Canta* itaque s. *iubila* c. 12, 6. cf. Col. 3, 16. Ion. add. *Ierusalem*, sc. mystica s. caelestis Gal. 4, 26. Quum Propheta non solum c. 53, 1. sed ipsa etiam ecclesia c. 49, 14. 21. de paucitate credentium inter Iudaeos, praesertim sub N. T. initia, conquesti essent; paucitatem illam Iudaeorum gentilium multitudine resarciendam esse, praedixerat Deus c. 49, 22. seqq. c. 52, 15. Idque capite hoc LIV. confirmat ipse Messias, cui gentes in hereditatem datae sunt c. 53, 12. Ps. 2, 8. Ps. 52, 8. & Sponsam suam ad laudem laetitiamque excitat, *promissa* I. *Ecclesiae multiplicatione*. v. 1--10. II. eiusdem *exornatione*. v. 11. seqq. ac III. *defensione* v. 14. seqq. b) *quae sterilis* videbaris c. 49, 21. vt quondam Sarai & Rebecca Gen. 11, 30. c. 25, 21. cf. Ps. 113, 9. c) Ellipsin relatiui, & personae mutationem bene resoluit Ion. *quae eras sicut mulier, quae non peperit*: quod iterum de Sarai legitur Gen. 16, 1. *Citat* etiam hunc versum Esaiae Paulus Gal. 4, 27. & cum typo Sarae & Hagaris confert: quo simul indicat, Esaiam quoque ad duas istas mulieres respectum habuisse. Atque ex isto Pauli loco optime etiam Esaiae sensus habetur S. d) *prorumpe* in laudem & *cantum*. S. *persona cantu*. c. 14, 7. c. 44, 23. c. 49, 13. c. 55, 12. Ps. 98, 4. e) *& iubila* c. 10, 30. c. 12, 6. Ier. 5, 8. Ps. 104, 15. f) Ion. *quae eras sicut mulier, quae non concepit*, s. parturiuit, c. 23, 4. c. 66, 8. g) *nam* per gentium aggregationem c. 49, 22. c. 52. 15. *plures* erunt. cf. Ps. 87, 4. 5. h) *filii desolata* c. 49, 8. Thr. 1, 4. 13. quae ob maximam Iudaeorum incredulitatem & apostasiam tota fere *vastata ac solitaria* videbatur c. 49, 21. *quasi maritum aut liberos non haberet*. cf. 2 Sam. 13, 20. i) quam filii *maritatae* v. 5. c. 62, 4. Gen. 20, 3. h. e. Synagogae, quae sibi (ob plurimos filios, sed sec. carnem tantum & ad seruitutem ex Abrahamo natos, adeoque sub maledictione legis existentes Gal. 3, 10. c. 4, 23. 24. 25.) adhuc in coniugio mystico cum Deo viuere videbatur. cf. supra c. 50, 1. Ioh. 8, 33. 37. 39. 41. item Rom. 7, 1. 4. ℣. 2. k) *Amplifica* igitur s. *dilata* c. 30, 33. c. 57, 8. l) *locum tentorii tui* pro gentilibus recipiendis. Non enim arctis Hierosolymorum tantum aut Palaestinae terminis concludetur Ecclesia, sed ad fines vsque terrae extendetur. cf. c. 49, 20. Zach. 10, 10. m) S. *& qui cortinas*. Ex. 26, 11. n) *tabernaculorum tuorum*. c. 32, 18. o) *extendant* c. 31, 3. 2 Sam. 21, 10. sc. doctores Euangelii, Apostolos eorumque cooperarios. p) *ne prohibeas*. c. 58, 1. Praeuidit nimirum Messias, quod credentes ex Iudaeis aegre fere laturi essent extensionem, vtpote qui zelum pro Mose nondum deposuissent. S. Capere enim Iudaei vix poterant, quod gentiles etiam cohaeredes & participes promissionis fieri deberent. Eph. 3, 5. 6. Conf. Act. 10, 47. c. 11, 3. q) *prolonga* s. *longos fac*. c. 53, 10. c. 57, 4. r) *funes tuos* Ex. 35, 18. vid. not. Num. 3, 26. s) & *paxillos s. clauos tuos*. vid. c. 33, 20. t) *firma* c. 33, 23. h. e. *firmiter infige*, vt euelli nequeant: quo perpetuitas Ecclesiae N. T. indicatur. S. ℣. 3. u) *Nam*. Ratio hic habetur, quare extendendum sit tabernaculum ecclesiae: quia multos habiturasit filios in toto orbe terrarum, vt angustius tabernaculum omnes recipere non possit. S. x) *ad dextram & sinistram*, & versus omnes mundi plagas. cf. c. 9, 19. Zach. 12, 6.

CAP. LIV, ℣. 2. מיתריך *Meth.* pro *Man.* 1. 3. 5. 7. 8. 18. 19. ℣. 3. ושמאל *defect.* sine *Vau* Eph. 3. 5.

℣. 12.

4 תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ׃ אַל־
תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי
בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־
ה עוֹד׃ כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
6 יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה
וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
7 אֱלֹהָיִךְ׃ בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃
8 בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם
9 רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃ כִּי־מֵי נֹחַ
זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ
י כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ׃ כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ
וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית
11 שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה׃ עֲנִיָּה

קָמַץ בז״ק

הפטרת ראה ע״כ

y) *erumpes* f. multiplicabis te Gen. 28, 14. Iob. 1, 10. 1 Par. 4, 38. z) *& semen tuum* Gen. 24, 60. conuersi ex Iudæis. a) *gentes hæreditate possidebit.* cf. Gen. 21, 10. c. 22, 17. Pf. 25, 13. b) *& vrbes desolatas* Am. 9, 14. *ciuitates desolatæ* sunt ipsæ gentes, in quibus verus Dei cultus pridem extinctus fuit. S. Conf. supra *desertum* gentium c. 29, 17. c. 32, 15 c, 35, 1. c) Tig. *inhabitabunt.* S. *habitari facient.* Ez. 36, 11. 33.
✠. 4. d) *Ne timeas itaque.* v. 14. cf. c. 40, 27. c. 41, 14. Zach. 8, 15. & 1 Ioh. 4, 18. e) c. 29, 22. cf. c. 49, 14. 23. f) *nec ignominiæ pudore suffundaris* c. 45, 17. g) *non enim, vt metuis, erubesces.* c. 33, 9. h) *nam pudoris* c. 61, 7. i) *adolescentiæ vel iuuentutis tuæ*; dum repudiata iuuencula, aut vidua a marito relicta, te similem esse putabas. vid. v. 6. c. 49, 14. 21. nomen autem confer Iob. 33, 25. Pf. 89, 46. Alii *pudorem iuuentutis* referunt ad ætatem ecclesiæ Israeliticæ in Aegypto, coll. Ez. 23, 3. *opprobrium* autem *viduitatis* ad Babylonicam adflictionem Ier. 51, 5. Imo Coec. Lex. p. 617. primam patrum ætatem notari putat, qui acceperint promissionem, soli tamen fuerint & paucii in mundo, & de regno in regnum transiuerint Pf. 105, 12. 13. Per *viduitatem* autem tempus, quo fuerint filii promissionis sub lege. Non satis ad mentem huius Prophetiæ. Vera namque *ecclesia N. T.* vt aliquoties vidimus, ob plerorumque Iudæorum apostasiam & paucitatem credentium, *relicta & repudiata videbatur.* etsi talis neutiquam erat; Synagoga autem se maritum habere putabat, quum reuera repudiata esset Ef. 50, 1. k) cf. c. 65, 16. l) *& opprobrii.* v. 6. c. 51, 7. cf. c. 4, 1. m) *viduitatis tuæ.* (4) 2 Sam. 20, 3. n) c. 43, 18.
✠. 5. o) Sequuntur rationes deponendi metus seruilis, propter mysticâ coniugii gloriam & constantiam. p) *maritus tuus*; vel propr. plural. q. d. *Mariti tui* sunt *Factores* vel creatores *tui*: ob mysterium S. S. Trinitatis. Singulariter quidem Messias s. Filius Dei, propter incarnationem & redemtionem, Ecclesiæ sponsus est, qui æterno fœdere sibi eam desponsauit Hos. 2, 21. 22 Ioh. 3, 29. 2 Cor. 11, 2. Eph. 5, 25. non tamen excludendi sunt Deus Pater & Spiritus S. Nam & Deo reconciliati sumus per mortem Filii Rom. 5, 10. Ceterum *Boel* h. l. *maritum* potius significat, quam *dominatorem*; id enim circumstantiæ textus requirunt. Ecclesia namque in antecedd. & consegq *mulieri* comparatur, cuius correlatum *maritus* est. Conf. etiam. ✠. 1. Ier. 3, 14. Hos. 2, 18. *Optima* autem est cohærentia, & argumentum consolationis grauissimum. Ecclesia sibi visa est *repudiata & vidua*; at Dominus respondet, non ita se rem habere; seipsum namque esse maritum eius. Cumque illa in angustiis esset, & mariti auxilio opus haberet, eam consolatur, quod ipse sit *Iehoua Zebaoth*, & *totius terræ Deus*, qui ex omni difficultate eam eripere possit. S. q) c. 22, 11. Pf. 149, 2. Iob. 35, 10. r) c. 8, 13. c. 51, 15. Pf. 24, 10. s) c. 48, 2. t) ✠. 8. c. 41, 14. u) vid. c. 1, 4. c. 30, 11. c. 47, 4. x) c. 52, 6. 7. y) *vocabitur & erit.* c. 35, 8. c. 56, 7. ✠. 6. z) S. *Nam quasi mulierem* quidem *desertam.* cf. v. 7. c. 49, 14. c. 60, 15. c. 62, 4. *Caph* est *similitudinis*, non *veritatis*, coll. v. 5. Non enim fuit derelicta, similis tamen propter paucitatem filiorum. S. a) *& mœstam* s. *adflictam* spiritu. cf. 2 Sam. 19, 3. 1 Sam. 20, 3. & c. 1, 9. b) *vocauit te.* At Ion. ex 3. rad. ה *occurrit tibi Schechina Domini.* cf. supra c. 51, 19. Iob. 4, 14. Ex. 5, 3. c) *& quasi mulierem iuuentutis* s. *iuuenem* Ier. 3, 4. Mal. 2, 14. 15. d) *cum hæc repudiatur.* cf. c. 41, 9. v. 7. e) *Momento exiguo.* v. 8. c. 26, 20. Iob. 21, 13. f) respicit ad v. 6. & c. 49, 14. g) Hos. 2, 21. Zach. 1, 16. h) cf. infra c. 63, 15. i) c. 40, 11. c. 43, 5. c. 56, 8. c. 60, 4. ✠. 8. k) Plerique *in modica.* At S. vox (1) occurrens idem videtur cum *Schæteph, in inundatione iræ.* Sic Syrus *in ira magna.* Conf. Nah. 1, 8. Ef. 30, 28. Pf. 32, 6. Prou. 27, 4. l) c. 60, 10. m) ob peccata populi tui *abscondi faciem meam* c. 59, 2. c. 64, 6. Deut. 31, 17. Pf. 13, 2. Ion. *abstuli faciem Schechinæ meæ.* n) v. 7. Pf. 30, 6. o) Ex. 34, 6. Hos. 2, 21. Pf. 103, 17. p) v. 10. c. 14, 1. c. 55, 7. c. 60, 10. Ier. 12, 15. c. 31, 20. c. 33, 25. Ez. 39, 25. Hos. 2, 25. Zach. 10, 6. q) v. 5. c. 60, 16. 1 Pet. 1, 18. 19. r) Pf. 33, 4.

✠. 9. s) *Nam sicut aquæ Noachi*, diluuii sc. aquæ, quæ Noæ temporibus eruperunt. Ion. *Sicut dies Noæ.* vid. Varr. Lectt. t) *hoc* quod iratus faciem meam abscondi (vid. v. 8. & in fine v. 9.) mihi erit. u) s. *quemadmodum.* Tig. *vt enim.* cf. Deut. 4, 23. c. 15, 14. x) vid. Gen. 8, 22. c. 9, 11. y) *a transire*, i. e. *vt non transirent.* cf. præf. *Mem* c. 5, 6. c. 23, 1. it. Iob. 33, 28. & verbum supra c. 8, 8. z) c. 45, 23. a) *ab efferuescendo*, h. e. *vt non efferuescam.* c. 47, 6. c. 57, 16. 17. Zach. 1, 2 15. b) *& non amplius increpem te.* cf. c. 17, 13. c. 51, 20. c. 66, 15. Pf. 68, 31. Nempe promisso illo diuino Gen. 9, 15. aliud inuoluebatur maius & mysticoteron. Ecclesiam Christi fluctibus adflictionum, vtut grauissimarum, nunquam ita obrutum iri, vt pereat in terris, & portæ inferorum ei præualeant. *Vitringa* ad Apoc. 10, 1. p. 583. ✠. 10. c) S. *Montes namque* recedent aliquando, in fine huius sæculi, coll. c. 51, 6. Reuera etiam tale quid sæpius contigit. Expertum id est *Salisburgum* d. 6. Iulii 1669. & inter Grisones oppidum *Plurs* d. 25. Aug. 1618. montis imminentis ruina oppressum: de quibus historici. Sic etiam *Ion.* absolute: *Nam montes* &c. Gussetio autem p. 378. aliisque כי hypotheticum est: *Nam si* vel montes recedant. coll. Pf. 37, 10. & Pf. 119, 83. d) *recedent* Ier. 31, 36. Zach. 14, 4. e) *& colles*, etiamsi adhuc a mundi initio perstent. Deut. 33, 15. Prou. 8, 25. f) *dimouebuntur* c. 24, 19. cf. Nah. 1, 5. Pf. 46, 3. g) *at bonitas* s. gratia & *misericordia mea.* ✠. 8. Pf. 103, 17. h) c. 59. 21. c. 21, 25. cf. 2 Tim. 2, 19. i) c. 61, 8. Ez. 34, 25. Luc. 1, 72. cf. Ier. 31, 31. c. 32, 16. 20. 21. k) *pacis, quam ego acquisiui* c. 53, 5. cf. c. 57, 19. Ez. 37, 26. l) v. 8. c. 49, 10. 13. ✠. 11. m) S. *O adflicta.* Tig. *paupercula.* c. 49, 13. c. 51, 21. Consolatio Ecclesiæ adflictæ ex futura instauratione, ratione architecturæ spiritualis v. 11. 12. prolis educandæ v. 13. & disciplinæ v. 14. *Dorsch.*

✠. 9. כי־מי Quidam libri ceu unam vocem scribunt כימי *sicut dies*, vti notat h. l. *Masora parua impr.* & D. Kimchi in comment. Sic *Vulg. Ion. & Syr.* ומגער־ ita etiam in marg. 1. qui vero in textu habet *Pat.* at *Gimel* per Chatephkom. 22. & alii in M. 1.

fuse l. c. vel in compendio *Maii* supplem. ad Cocc. Lex. p. 97. *s*) *& fundabo te* c. 14, 32. c. 28, 16. cf. 1 Pet. 2, 5. & Apoc. 21, 18. seqq. *t*) Ex. 28, 18. Cant. 5, 14. Apoc. 21, 19. *Ornatus spiritualis ecclesiæ elegantissimis tropis h. l. describitur. S.* Conf. typum 1 Reg. 5, 31. c. 7, 10.

הנה קרי

קמץ בז״ק

סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנָיִךְ
12 וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃ וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ
13 לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃ וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי
14 יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־
טו לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃ הֵן גּוֹר יָגוּר
16 אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃ הֵן אָנֹכִי בָּרָאתִי
חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי
17 בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח
וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת
עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

הוי

n) & persecutionum *procellis iactata.* Tig. *tempestatibus acta.* Adiectiuum, formæ *moras* expilatus Es. 18, 2. 7. *lykkahb* ablatus 2 Reg. 2, 10, al. Particip. Kal, vt Ion. 1, 11. 13. conf. etiam Hos. 13, 3. *o*) *consolatione destituta, solatium non nacta.* cf. c. 51, 18. c. 66, 13. *p*) *ecce ego* omnipotens Dominus ac Deus tuus. v. 5. *q*) *consternam.* S. *ero disponens* q. d. *cubare faciam.* c. 13, 20. *r*) Tig. *in fuco.* S. *cum* (vel potius *in*) *stibio.* Ion. *sternam in stibio lapides pauimenti tui.* Sic Symm. Theod. &c. *Omnes* (inquit *Hieronymus* ad h. l.) *præter LXX hoc similiter transtulerunt: sternam in stibio lapides tuos, in similitudinem comtæ mulieris, quæ oculos pingit stibio: vt pulchritudinem significet ciuitatis.* Vide 2 Reg. 9, 30. Ier. 4, 30. & 1 Par. 29, 2. Sæpius enim non reperitur. Quia tamen vltimo loco *lapides stibii* dicuntur, alii *gemmas* h. l. significari putarunt. Hinc LXX. & plures ponunt *carbunculum,* Syrus *beryllum,* Ar. *hyacinthum,* Gussetius vero p. 668. *gypsum* loco calcis arenatæ. At quoniam Hebr. פוך sine dubio *fucum* s. *stibium,* Orientalibus *Cohol,* vulgo *antimonium* denotat, *minerale* scil. in Oriente non *tantum ad ornatum, sed etiam ad medicinam oculorum adhibitum,* ideo B. *Ludolfus* in Comm. Hist. Aeth. p. 107–110. neque hoc loco a recepta ad ignotam notionem confugiendum esse putat, sed intelligit *puluerem Cohol* ex lapide s. minerali præparatum, & in pauimento excitatum ad sanitatem oculorum. Et 1 Par. 29, 2. coniicit, Dauidem inter alia pretiosa sacerdotibus quoque de rebus ad medelam & sanitatem corporis spectantibus prospexisse. Vide ipsum

fuse

℣. 12. *u*) Tig. *crystallum.* Vulg. *Iaspidem* &c. (2) Ex. 27, 16. *x*) *fenestras;* al. *specularia tua* (1) a *Sole* sic dicta, qui per eas lucem administrat. *y*) cf. c. 60, 18. Apoc. 21, 21. *z*) *carbunculi,* S. *pyropi* (1) gemmæ flammantis vel rutilantis. *a*) *& omnes terminos s. limites tuos.* Deut. 19, 14. Ier. 5, 22. *b*) *S. lapides desiderii* i. e. sec. Vulg. *desiderabiles* & pretiosos. cf. constr. Mal. 3, 12. Coh. 12, 10. ℣. 13. *c*) *Et omnes filii tui,* siue ex Iudæis, siue ex gentibus renati sint c. 43, 6. c. 49, 17. 22. c. 60, 4. 9. etiam *puer* in Christo 1 Cor. 3, 1. *d*) non in ignorantia hærebunt, sed *erunt docti & instituti* (6) c. 8, 16. c. 50, 4. Ier. 2, 24. *e*) *a Iehoua.* Genitiuus efficientis, vt c. 53, 4. &c. *Theodidacti* Ioh. 6, 45. Non quidem absque mediis, vt male alii colligunt; sed *per verbum Dei,* quod omnibus proponetur, eoque terra ita replebitur cognitione Dei Es. 11, 9, vt singuli vnum illud necessarium agnoscant, & cum Maria meliores has curas ceteris anteponant Luc. 10, 42. Conf. etiam Ier. 31, 34. 1 Ioh. 2, 27. Bene *Ion.* Et omnes filii tui *discent in lege* s. verbo *Domini.* Ps. 1, 2. *Medium,* (inquit Dorsch.) per quod homines a Spiritu S. ad credendum perducuntur, ordinarie est Scriptura S. Ioh. 5, 39. *Voluitque* Christus *omnes* gentes doceri Matth. 28, 19. & *omnes* ad veritatis agnitionem venire 1 Tim. 2, 4. Matt. 23, 37. *at effectus* in nonnullis non sequitur; non propter defectum gratiæ docentis, sed propter obiectam pertinaciam, qua *spernitur consilium Dei* Luc. 7, 30. *resistitur Spiritui* S. Act. 7, 51. Matt. 23, 37. Locus hic Ioh. 6, 45. allegatur, ad probandam necessitatem *tractus diuini,* de quo ibid. v. 44. qui tractus non est absoluti decreti, sed per media, Verbum & sacramenta. Conf. Ioh. 12, 32. vbi ille tractus fit per passionem. Mortuus autem Christus est pro omnibus hominibus (vide supra ad c. 52, 15. c. 53, 6. 11.) etiam pro iis, qui non sequuntur trahentem, *qui funes trahentis* (Ier. 31, 3.) *disrumpunt* Ps. 2, 3. *f*) *& multa erit pax* c. 26, 3. 12. c. 27, 5. c. 52, 7. Rom. 5, 1. *g*) cf. c. 11, 9. ℣. 14. *h*) c. 1, 27. c. 5, 16. *Iustitia* hæc est iustitia promissionum diuinarum, s. ipsa misericordia Dei in Christo. Hæc est Ecclesiæ consolatio, facitque vt non timeat. S. Cf. c. 63, 1. *i*) *firmaberis* Prou. 24, 3. *k*) *S. procul abesto.* c. 49, 19. Ez. 11, 15. Iubet Iehoua Messias per hunc imperatiuum ecclesiam esse bono animo, & vult, vt non veniat in eas cogitationes, quasi futurum esset, vt opprimeretur. S. *l*) c. 30, 12. c. 59, 13. *m*) *nam non timebis,* i. e. non habebis caussam timoris, & *officium tuum est, vt non timeas.* S. vid. v. 4. c. 40, 9. Zeph. 3, 16. *n*) *& a terrore* s. *consternatione* Ier. 17, 17. *o*) Ps. 91, 10.

℣. 15. *p*) *Ecce!* c. 50, 1. 2. c. 52, 13. *q*) S. *formidando formidabit.* coll. Deut. 1, 17. c. 18, 22. Ps. 22, 24. Iob. 19, 29. &c. At Neumann in Exodo sua p. 290. *circumuagando circumuagabitur,* coll. Gen. 21, 23. Ps. 56, 7. *r*) *nullus* c. 45, 6. c. 46, 9. *s*) *a me* 1 Reg. 20, 25. c. 22, 7. *nullus* filiorum tuorum *timebit a me,* coll. 1 Ioh. 4, 18. *Gusset.* autem p. 175. cum LXX. & Ar. *de alienigenis* agi putat, & respici ad consuetudinem, qua illi apud Israelitas magno numero habitabant: ideoque *meothi* non cum verbo nectit, (nam illud constructum cum מן vel מ aut מפני semper *metum* vel *declinationem* notat,) sed illud seorsim de caussa efficienti accipit (vt Ios. 11, 20. Ps. 118, 23. &c.) & ita vertit. *Ecce, qui habitet vt alienigena, non amplius existet, idque per me fiet.* *t*) *Quicunque* c. 50, 8. 10. Ex. 24, 14. 2 Sam. 18, 12. Gusset. l. c. *quisquis vt alienigena habitat apud te vel commoratus tecum fuerit, apud te diuerterit.* Hoc infert vsus constructionis cum particula את vel עם, vid. supra c. 11, 6. Gen. 32, 5. Ex. 12, 48. Leu. 19, 33. 34. c. 25, 6. 45. Num. 9, 14. c. 15, 14. Ez. 47, 23. *u*) *ad te deficiet vel transfugiet,* tuis partibus accedet, tantum abest, vt tibi noceat. cf. 2 Reg. 25, 11. Ier. 21, 9. c. 37, 13. 14. c. 38, 19. & quoad rem in N. T. Eph. 2, 19. ℣. 16. *x*) *Ecce namque.* v. 15. *y*) *Confirmatur, quod promissum,* non fore, vt vlla oppressio Ecclesiam opprimat, *argumento ab omnipotentia Dei sumto. & gubernatione omnium, ipsaque creatione,* per quam omnia sint in manibus eius, vt sine permissione & voluntate ipsius quisquam aut quidquam Ecclesiæ nocere non possit. S. Conf. c. 40, 26. c. 45, 7. 12. *z*) *fabrum* c. 40, 19. 20. *a*) *sufflantem;* qui sufflat vel *sufflabit* Gen. 2, 7. Hagg. 1, 9. *b*) *in ignem prunarum* (3) c. 44, 12. Prou. 26, 21. *c*) *& qui producit vasa* vel *instrumenta* Ier. 50, 25. *d*) *ad opus suum.* c. 29, 16. *e*) *& sic etiam ego creaui vel creabo,* *f*) *destructorem* c. 37, 12. Ier. 2, 30. *g*) *ad perdendum illud,* si opus sit. c. 32, 7. Mich. 2, 10. Sicut fabri opera vtor ad opera fabrilia, sic etiam ad perdendos, quos volo, non desunt mihi instrumenta. *Grot.* ℣. 17. *h*) *Omne* itaque *instrumentum* noxium, *i*) quod *formatum fuerit contra te* Ecclesiam meam. v. 11. Hoph. (1) cf. Niph. c. 43, 10. *k*) *non prosperabitur.* c. 53, 10. Ez. 15, 4. *l*) *& omnem linguam* maledicam & calumniatorum. cf. c. 57, 4. Ier. 18, 18. Ps. 12, 4. Ps. 52, 6. Ps. 109, 2. Ps. 120, 2. 3. Ps. 140, 12. *m*) quæ *exsurrexerit tecum.* c. 23, 10. Obad. v. 1. Ps. 27, 3. *n*) *in ius.* c. 41, 1. Num. 35, 12. Iud. 4, 5. 2 Sam. 15, 2. 6. *o*) *damnabis,* c. 50, 9. conf. Luc. 21, 15. 1 Pet. 2, 12. c. 3, 9. 13. 16. &c. *p*) *Hac sors est & hæreditas.* Ios. 13, 23. 28. c. 15, 20. &c. Claudit Messias pulcherrimo epiphonemate. S. Conf. supra c. 17, 14. *q*) 2 Reg. 9, 7. Ps. 113, 1. *r*) cf. c. 45, 24. 25. c. 53, 11. *s*) c. 1, 24.

℣. 11. הִנֵּה אָנֹכִי ita 2. 2. 3. ℣. 12. כַּדְכֹד ita כ prius *dageschatum,* posterius vero *raphatum* hab. 1. 2. 3. 5. 22. 23. secund. *Mas. impr.* ad Dan. 5, 11. alii vero inuertunt. cf. similia puncta in כַּלְכֵל Ier. 20, 9. ℣. 16. הִן *scribunt in textu* 20. 15. 16. 20. 21. 23. quod est *Kri Litterale.*

נה הוי כל־צמא לכו למים ואשר אין־לו כסף
לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא־כסף ובלוא מחיר
2 יין וחלב ׃ למה תשקלו־כסף בלוא־לחם ויגיעכם
בלוא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו־טוב ותתענג
3 בדשן נפשכם ׃ הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי
נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד

CAP. LV, 1. t) *Heus*: Zach. 2, 10. 11. Cum in superioribus capitibus Ecclesia per insignes promissiones, inprimis etiam de congregandis ad ipsam non tantum Iudæis, sed & gentilibus consolationem acceperit, *iam*, vt magis appareat, promissiones istas & veras esse & serias, *sistitur Messias a Deo Patre*, & inuitantur ad ipsum omnes & singuli homines, præsertim etiam gentiles (quod Iudæi agnoscunt Interpretes;) de quibus promissiones illæ factæ erant. Ita, vt in hoc capite sit I. *Messiæ* coram mundo *præsentatio* v. 1-5. II. *Seria* ad illum acceptandum *exhortatio* v. 6. seqq. *S. Gurtlerus* autem in sua Theol. Proph. argumentum huius capitis his verbis exponit: *Deus Pater*, inquit, *homines bona spiritualia ab Antichristo pecunia ementes, vocat ad Christum, salutem gratis impertientem* v. 1-5. *& Propheta iubet resipiscere* v. 6--9. *ob fæcunditatem Euangelii*, v. 10-13. Est vero *inuitans* s. *qui loquitur* a v. 1. ad 5. omnino *Deus Pater*: quia is (1) promittit Davidicarum benignitatum præsentationem v. 3. (2) de Messia loquitur velut nationum teste, duce, & Præceptore. v. 4. (3) Messiam proponit tanquam Sanctum Israelis, ornamento futurum populo suo. v. 5. Christus autem Ioh. 7, 37. hæc Patris verba sua facit propter summam identitatem Ioh. 10, 30. *Dorsch.* Conf. etiam Matth. 11, 28. Ioh. 4, 10, 13. 14. Apoc. 22, 17. u) *omnes ac singuli*, Iudæi & gentiles, quicunque modo gratia mea ac promissionibus excitati (ex se enim homo, spiritualiter mortuus Eph. 2, 5. non sitit ea, quæ sunt Spiritus Dei 1 Cor. 2, 14. Rom. 8, 7.) miseriam vestram agno-
scitis

scitis, & ad communionem tantorum bonorum admitti desideratis. Possunt enim ex plenitudine Christi, tanquam ex aperto & inexhausto salutis fonte Es. 12, 3. Zach. 13, 1. omnes ac singuli accipere gratiam pro gratia. Ioh. 1, 16. x) *sitiens* vel *sitientes* spiritualiter s. *anima*. v. 2. 3. c. 44, 3. Matth. 5, 6. y) *agite, venite*. v. 3. c. 2, 3. 5. Imperatiui isti non sunt *legales*, qui nihil dant, quod volunt; sed *euangelici*, qui dant & porrigunt, quod postulant: sicut etiam imperatiui *thaumaturgici* Luc. 7, 14. Ioh. 11, 43. *Dorsch.* Nam quod verbum *venire* tractum diuinum includat, docet Christus Ioh. 6, 44. S. z) *ad aquas*, quibus sitis & omnis spiritualis egestas exstinguitur. c. 12, 3. c. 49, 10. c. 65, 13. in vitam æternam scaturientes Ioh. 4, 14. Christus scilicet, cum omnibus beneficiis suis ac donis ita tropice describitur. *Scaturigo aquæ*, vini, lactis & pinguedinis illius sunt vulnera, vibices & adflictiones Messiæ c. 53. inquit *Dorsch.* a) *& cuicunque non est argentum* s. *qui non habet pecuniam*, aut iustitiam propriam vel merita; quales omnes omnino sunt homines Rom. 3, 23. b) *venite* ad me. v. 3. & ad fontem salutis. v. 1. 3. 4. c) *emite* Gen. 41, 57. c. 42, 2. 5. 7. d) *& comedite*. cf. Prou. 9, 2. 5. c. 24, 13. 14. Cant. 5, 1. panem vitæ Ioh. 6, 35. 43. e) venite *inquam*. 2 Sam. 22, 7. f) Gen. 43, 4. 20. Deut. 2, 6. g) *absque* (Num. 35, 22. Ier. 22, 13.) *argento*. cf. Ioh. 1, 16. Rom. 3, 24. h) *& sine pretio*. c. 45, 13. Prou. 17, 16. cf. Apoc. 22, 17. Rom. 11, 35. Eph. 2, 8. 9. i) Prou. 9, 2. 5. Zach. 9, 17. cf. etiam Matth. 26, 28. Ioh. 6, 55. k) *& lac*. Ioel 4, 18. Cant. 4, 11. 1 Pet. 2, 2. *Ion.* ita: *Heus omnis, qui cupit discere, veniat & discat; & quibus argentum non est: venite & discite, sine pretio & sine pecunia, doctrinam meliorem vino & lacte*. Doctrinam puta Euangelii s. Christi. v. 2. l) *Quare* frustra! c. 40, 27. Ruth. 1, 11. m) c. 46, 6. n) S *pro eo, quod non est*. cf. Ier. 2, 11. o) Ps. 104, 14. 15. Vt eo promtius accurrant homines, præstantia donorum gratis oblatorum, & inanis labor idololatrarum, omnia frustra impendentium, iuxta ponitur, *Maius*. p) c. 45, 14. q) *pro eo*, quod *non est*, vt paulo ante. r) *ad satietatem* c. 23, 18. cf. Zach. 9, 17. & Rom. 9, 31, 32. *Quæcunque* enim humano pretio in salutis negotio exponuntur, vt in falsis religionibus solet fieri, frustanea sunt & inutilia. *Dorsch.* s) Zach. 6, 15. t) *ad me* Deum Patrem, datorem filii. v. 3. Ioh. 3, 16. *Ion.* *Verbo meo* obedite. *Media*, obtinendi bona, sunt auditus verbi euangelici diligens, & fidelis accessus. Ioh. 6, 40. 45. Rom. 10, 17. Hebr. 11, 6. *Maius*. u) cf. c. 1, 19. x) S. *vt delicietur*. Tig. *oblectet se*. c. 58, 14. c. 66, 11. Ps. 37, 4. y) *in illa* vbertate & *pinguedine* Ps. 36, 9. Ps. 63, 6. cf. supra c. 30, 23. Rom. 14, 17. z) in regno gratiæ & gloriæ, cf. c. 65, 13. c. 66, 10. 11. Ps. 34, 9. Matth. 8, 11. Luc. 22, 30. Eph. 3, 16. 17. v. 3. a) *Inclinate* igitur *aures vestras* Ios. 24, 23. Ps. 78, 1. b) *ad me* Patrem vid. v. 2. & ad Christum Matt. 11, 28. cf. not. ad v. 1. c) *Ion.* *obedite* inquam, *Verbo meo*, vt v. 2. d) *vt viuat* æternum Ps. 22, 27. Ioh. 6, 33. e) v. 2. cf. Ps. 143, 6. f) Vulg. *& feriam vobiscum*. S. *ita exscindam vobis*. c. 61, 8. Ier. 32, 40. Ez. 34, 25. c. 37, 26. g) *fœdus* s. *pactum æternum*, nempe *gratiæ*, non operum aut meriti. v. 1. 2. quod in æternum saluabit, & nunquam, sicut pacto legali factum est, abrogabitur. S. Cf. c. 54, 10. c. 61, 8. Ier. 31, 31. seqq. Dan. 9, 24. *Fœdus* hoc est (1) *gratuitum* respectu hominis accipientis. v. 1. nec fundat dona sua merito operum, vt Lex faciebat. (2) *Bona eius* consistunt in vita animæ. v. 2. 3. (3) annuntiat *remissionem peccatorum*, incitando tamen ad cessationem peccati. v. 7. (4) coincidit cum illo Ieremiæ 31, 31-34. itaque *nouum est*: & ea nouitas sane congruit cum verbo futuro *feriam* (5) Eius substantia sunt *benignitates illæ Dauidis*, quæ sunt *firmæ ac fideles*. v. 3. (6) includit *gentiles*, quippe *vocandos*. v. 4. c. 56, 3. 6. dum interea (7) Iudæi reprobantur c. 56, 10. 11. 12. c. 57, 3. & laniena eorum, qualis fuit in bello Titi, prædicitur c. 56, 9. sublatis tamen prius beata morte piis Iudæis c. 57, 1 quales fuere Simeon, Anna, Zacharias, Elizabeth, Maria, Ioseph. &c. *Gusset* p. 581. h) nempe *misericordias Dauidis*. *Innuit Regem Messiam, id quod testatur versus sequens*. Verba sunt A. b. Ezræ. Sic etiam D. Kimchi: *Hic Messias est*, inquit, *nam & is Dauid vocatur*, coll. Ez. 34, 24. Multa hic iterum notanda essent, si id chartæ ferret angustia & ratio instituti. *De Messiæ regno* h. l. agi, in confesso est Christianis, ex toto contextu & coll. Act. 13, 34. idque etiam fatentur saniores Iudæorum interpretes, vt modo vidimus. Id tantum ambigitur h. l. inter Christianos, an genitiuus *Dauidis*, patientis sit s. *recipientis*, an vero agentis s. *efficientis*? siue num per *misericordias Dauidis* intelligenda sit excellentissima illa & *benignissima promissio de Messia Dauidi facta* 2 Sam. 7, 12. Ps. 89, 29. vt habet *Dorschens* aliique, etiam *Gusset*. p. 273. coll. Ps. 59, 11 18. Ps. 144, 2. & 2 Par. 6, 42. (vbi *benignitates Dauidis non sunt, quas ipse fecit*, sed *quas a Deo præstitas vel promissas accepit* in illo fœdere) an vero benignitates s. *misericordiæ, quas præstitit Dauid, secundus* nimirum, vt Messiam etiam Iudæi vocant in Tract. Sanhedrin c. XI, fol. 98. b) h. e. Iesus Christus, filius & *antitypus Dauidis*, a primo adumbratus, ideoque hoc ipso nomine sæpius a Prophetis adpellatus. vid. Ier. 30, 9. Ez. 34, 23. 24. c. 37, 25. Hos. 3, 5. Ps. 132, 10. &c. Hoc præfert *Gusset*. p. 681-683. vbi fuse & erudite de hoc loco agit: & oblitus superiorum aliquoties vrget, חסד semper notare benignitates s. *actiones eius*, cuius dicantur &c. Hoc ergo & nos præferimus, vel saltim cum priori sententia coniungimus, ob nexum huius versiculi cum sequente. Imo vt bene notat *Vitringa* ad Apoc. 5, 5. p. 272. Quidquid *gratiarum* & prærogatiuarum DEVS olim familiæ Dauidicæ indulsit, earum nulla illi obtigit, nisi *respectu ad Messiam*, olim nasciturum, resuscitandum ex mortuis, & in omnia regnaturum sæcula. Nec tantum, sed insuper ipsæ illæ gratiæ & prærogatiuæ per ipsum in familiam Dauidis collatæ fuerunt, estq; ille *ipse* Dauidis *Rupes, Rex & Pastor*: quibus nominibus illum passim in hymnis suis insignit. Quin sane ipse est *Seruator Dauidis*, eiusq; *spes & solatium*, &c. Ita, obseruante *Gussetio* p. 581. gratuitæ misericordiæ Christi est, quod nos amans ab æterno in nostra corruptione, miseria & infirmitate spectatos, opus redemtionis nostræ & beatificationis suscepit; quod eo amore motus carnem nostram induit, in forma serui similitudinem nostri sumsit, se exinaniuit & humiliauit vsq; ad mortem crucis, quod resurrexit propter nostram iustificationem, adscendit in cælos, sacerdotii munera reliqua obiturus, pro nobis intercedit, nos reconciliat Patri; regit ecclesiam verbo & spiritu suo; habitat in nobis fide; sibi nos vt membra capiti connectit; facit nos esse filios DEI, suos fratres coheredes, sponsam; vincit hostes nostros, & ab iis nos protegit; quod nobis dat perseuerare; quod nos non derelinquit, donec introducat in hereditatem summe bonam, cuius etiam possessionem pro nobis suo adscensu cepit.

CAP. LV, v. 2. שָׁמֹעַ *defect.* quædam exemplaria *Masora* requirunt in *Mas. impr.* ad Ex. 22, 22.

הנאמנים׃ הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאמים׃ 4
הן גוי לא־תדע תקרא וגוי לא־ידעוך אליך ירוצו למען ה
יהוה אלהיך ולקדוש ישראל כי פארך׃
דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב׃ 6
יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל־יהוה 7
וירחמהו ואל־אלהינו כי־ירבה לסלוח׃ כי לא 8
מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה׃
כי־גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם 9
ומחשבתי ממחשבתיכם׃ כי כאשר ירד הגשם והשלג י
מן־השמים ושמה לא ישוב כי אם־הרוה את־הארץ
והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל׃ כן 11
יהיה דברי אשר יצא מפי לא־ישוב אלי ריקם כי אם־
עשה את־אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו׃ כי־ 12
בשמחה

דגש אחר שורק

עד כאן הפטרת וילך כמנהג האשכנזים

tem *non novisse gentiles*, vt ecclesiæ suæ membra actu; & gentiles ipsum non nouisse iustim fide, plerosque etiam quicquam de eo non audiuisse. *s) vocabis* per verbum Euangelii. cf. Ioh. 10, 16. *t) qui non nouerant te*. cf. Ier. 9, 2. c. 10, 25. *u)* cf. c. 56, 3. 7. c. 60, 3. seqq. c. 65, 1. Zach. 8, 20--23. Gal. 4, 8. 9. Eph. 2, 12. *x)* Deum scil. Abrahami, Isaaci & Iacobi, Angelum e rubo Ex. 3, 15. Iehouam iustitiam nostram Ier. 23, 6. c. 33, 16. *Dorsch.* At *Schmidio* Deus Pater est *Deus Messiæ*, sec. humanam naturam. *y)* vid. c. 54, 5. *z) quod exornauerit te.* vid. c. 60, 7. 9. 13. Ps. 149, 4. ℣. 6. *a) Quærite igitur Iehouam.* c. 31, 1. c. 65, 1. Am. 5, 4. Ps. 78, 34. Mat. 7, 7. Act. 17, 27. Hebr. 11, 6. *Applicatio* hic fit *pædeutica* antecedentium, *verbis Prophetæ*, coll. *& ad Deum nostrum* v. 7. Eaque vindicatur v. 8. 9. simili illustratur v. 10. 11. & felici euentu confirmatur v. 12. 13. Nempe quæ dixerat Deus Pater v. 1. seqq. popularibus suis nunc in memoriam reuocat *Esaias*, eosque *ad quærendum & excipiendum Messiam* adhortatur. Cum enim, propter Messiam reiectum, eos reiectos præuideret, & nullum gratiæ locum superesse, vel fallere promissiones Dei, multi ex pœnarum diuturnitate suspicari possent, illos excitat ad quærendum inuocandumque Iehouam studiose & serio, *addita promissione*, eum inuentum iri & prope esse; *ac ratione quærendi*, nempe vt impius deserat vias suas malas, & cogitationes in Deum contumeliosas, quasi is misereri amplius nolit, aut fœderis initi oblitus sit. *Maii* Oecon. p. 974. Cum captiuis vero in Babel loqui Prophetam hoc & seqq. capp. 56--59. *Schmidius* statuit. *b)* Schmidius: *dum inueniri poterit.* confer Deut. 4, 29. Ier. 29, 13. Ps. 32, 6. Cant. 3, 1. 1 Par. 28, 9. Ion. Quærite timorem Domini, *dum viui estis*; petite ab eo, *dum superstites estis*. *c) inuocate eum* Ps. 50, 15. *d) dum prope est.* confer c. 56, 1. c. 65, 24. Ier. 23, 23. Ps. 86, 5. Ps. 145, 18. ℣. 7. *e) Deserat.* Ps. 37, 8. *f)* c. 3, 11. c. 26, 10. Ez. 3, 18. 19. *g) viam* & vitam *suam* Ps. 1, 1. 6. *impiam*, vt add. *Ion.* Confer supra c. 1, 16. Ps. 34, 15. Ps. 37, 27. *h) & vir iniquitatis* c. 1, 13. Prou. 6, 12. 18. Iob. 22, 15. c. 34, 36. *i)* impias *cogitationes suas*, c. 65, 2. quas ipsas etiam introspicit Deus. 1 Sam. 16, 7. *k)* confer Ier. 3, 12. *l) tum omnino miserebitur eius.* c. 27, 11. c. 54, 8. Mich. 7, 19. confer Deut. 4, 31. Ps. 103, 8. *m) & ad Deum nostrum*, a quo tu pater nos defecimus c. 59, 13. cum ille pactum suum alioqui fidelissime seruet diligentibus ipsum Deut. 7, 9. 1 Reg. 8, 23. Dan. 9, 4. *n)* Vulg. *quoniam multus* (Tig. *propensus*) *est* ad ignoscendum. Schm. *quia multiplicabit condonare.* q. d. non semel tantum, aut vnum delictum, sed omnia condonabit. Confer constr. verbi Ex. 36, 5. 1 Sam. 1, 12. Am. 4, 4. & rem 2 Sam. 24, 14. Ps. 78, 38. Ps. 130, 4. ℣. 8. *o)* Non enim *cogitationes meæ.* confer 2 Sam. 14, 14. Ier. 29, 11. 1 Cor. 3, 19. *p)* sunt *cogitationes vestræ* impiæ, quasi ego promissionum mearum immemor factus, eas non sim impleturus. confer c. 40, 27. & Gen. 50, 20. *q) via mea* & ratio agendi. Ex. 33, 13. Ps. 28, 29. Ez. 18, 25. 29. c. 33, 17. 20. Rom. 11, 33. Ion. *neque viæ vestræ rectæ sunt, sicut viæ bonitatis meæ.* ℣. 9. *r)* Ion. *Nam sicut alti sunt cæli* Ps. 103, 11. subintell. *particula comparationis*, vt Ier. 3, 20. *s) sic sublimiores sunt*, & immane quantum differunt viæ ac cogitationes meæ a vanis viis ac mendacibus cogitationibus vestris. ℣. 10. *t) Nam* (vt idem istud vobis similitudine exponam) cogitationes, consilia, verbum & promissiones meæ sese habent, *vt nix & pluuia*, quæ semper perficiunt, ad quod mittuntur. &c. *Schmidius.* Protasis est in v. 10. apodosis in v. 11. *u) descendit.* Ex. 9, 19. Ps. 133, 3. *x)* confer Deut. 32, 2. Hos. 6, 3. Ps. 72, 6. *y)* Ps. 147, 16. *z)* e nubibus 1 Reg. 18, 45. Coh. 11, 3. Iac. 5, 18. *a)* Ion. *& illuc non potest reuerti.* *b) sed.* c. 33, 21. c. 59, 2. *c) irrigat* c. 43, 24. Ier. 31, 25. Ps. 65, 11. *d)* confer Leu. 26, 19. *e) & parere.* c. 66, 9. *f) & germinare facit eam.* c. 61, 11. Gen. 2, 9. confer Heb. 6, 7. *g) atque ita dat* nix & pluuia, per terram fœcundatam *h)* Gen. 47, 23. 2 Cor. 9, 10. *i)* confer Hos. 2, 23. 24. Ps. 104, 14. ℣. 11. *k)* confer c. 5, 6. *l) Verbum meum.* Ion. *verbum bonitatis* seu gratiæ *meæ*. De euangelio enim sermo est. Luc. 8, 11. Id namque est principium cognoscendi Mat. 16, 17. & operandi. Iac. 1, 18. confer Heb. 4, 12. *m) quod ex ore meo exibit* & hominibus annuntiabitur c. 48, 3. *n)* Ion. *non potest reuerti ad me vacuum*; *sed facit quod volo*, *& prosperatur in his*, *ad quæ misi illud.* *o)* confer Gen. 31, 42. Ex. 3, 21. 2 Sam. 1, 22. *p)* c. 56, 4. confer Col. 1, 6. Rom. 1, 16. *q) & prospere id efficiet.* Gen. 39, 2. 23. *r) ad quod*, 2 Sam. 11, 22. *s)* confer 2 Cor. 2, 15. 16. ℣. 12. *t) Nam per* illud verbum meum. Schmidius.

i) constantes, quæ nunquam deficient aut spem vestram destituent. cf. c. 22, 23. c. 33, 16. Ps. 111, 7. & 2 Sam. 7, 11. seqq. c. 23, 5. 2 Cor. 1, 20. Hinc Paulus Act. 13, 43. ex h. l. probat, ita Christum resurrexisse, vt non possit recidere sub mortem. conf. supra c. 53, 8. & Rom. 6, 9.

℣. 4. *k) Ecce!* v. 5. c. 32, 1. *l) Testem fœderis illius*, omni exceptione maiorem, *apud nationes*, cf. c. 41, 1. c. 43, 10. c. 49, 1. 1 Ioh. 5, 7. 8. Apoc. 1, 5. *m)* ego Pater *dedi* illum *Danidem*, filium meum v. 3. זהו המשיח *puta Messiam*, inquit A. b. Ezra. cf. c. 49, 6. 8. *n) Ducem* vitæ Act. 3, 15. vt typice olim Dauidem 1 Sam. 13, 14. 2 Sam. 5, 2. c. 6, 21. c. 7, 8. Ion. *Regem*. Titulus *est Messiæ* Dan. 9, 25. & eo magis necessario h. l. quod additur *Dux populorum*, præsertim cum hic v. 4. enuntietur tum iste titulus, tum præcedentes, quanta fieri potest emphasi; notante & proprietatem & incomparabilitatem. *Gusset.* p. 681. *o) & præceptorem* s. *imperatorem.* vid. Deut. 18, 15. 18. 19. *p)* v. 5. Ion. *super omnia regna.* Kimchi confert supra c. 2, 4. adde c. 49, 6. c. 56, 3. Luc. 2, 32. *Indicatur* enim per istos titulos officium Messiæ *tum regium, tum propheticum*. *Dorscheus.*

℣. 5. *q)* v. 4. c. 32, 11. *r)* gentem, quam *non noueras*. cf. c. 49, 21. 22. Est hic (1) *ellipsis relatiui*, vt c. 50, 11. c. 30, 6. c. 54, 1. 17. &c. (2) quæritur: *quem Deus Pater hic alloquatur?* Brentius Ecclesiam seu cœtum *Apostolicum* subintelligit, & quæ in 3. persona sequuntur, de Christo bene accipit. sic etiam Dei populum *Dorsch.* At S. aliique, *Patrem* in 2. persona *ad Filium*, in 3. autem per mimesin *de se ipso* loqui putant, quod gentiles sic sensuri aut dicturi essent. Messiam autem

---

℣. 11. אשר יצא par *Makk.* 8, 2. 3. sic fu. 5. והצליח addunt particulam obiecti את in margine 6. 9. 18. 23. sic fu. in textu 5.

בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות
13 יפצחו לפניכם רנה וכל־עצי השדה ימחאו־כף : תחת
הנעצוץ יעלה ברוש תחת הסרפד יעלה הדס והיה
נו ליהוה לשם לאות עולם לא יכרת : כה
אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כי־קרובה
2 ישועתי לבוא וצדקתי להגלות : אשרי אנוש יעשה־
זאת ובן־אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו
3 מעשות כל־רע : ואל־יאמר בן־הנכר הנלוה אל־יהוה
לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו ואל־יאמר הסריס
4 הן אני עץ יבש : כי־כה אמר יהוה
לסריסים אשר ישמרו את־שבתותי ובחרו באשר
ה חפצתי ומחזיקים בבריתי : ונתתי להם בביתי ובחומתי
יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן־לו אשר לא

w) Ps. 68, 4. Ps. 100, 2. x) ex omni spirituali miseria *exibitis*. c. 52, 11. 12. cf. c. 48, 20. 2 Cor. 6, 17. Apoc. 18, 4. Ion. add. *e medio populorum*. y) c. 54, 13. z) *adducemini* ad ecclesiam. c. 18, 7. Ier. 31, 9. Ps. 45, 15. Ion. add. *in terram vestram*. a) vid. Ps. 98, 8. Ps. 148, 9. b) c. 54, 1. c) cf. c. 55, 10. c. 51, 11. d) cf. Ps. 96, 12. 1 Par. 15, 33. e) *plaudent manu*. Ps. 47, 2. Ps. 98, 8. Sic Vulg. Syr. Tig. S. &c. At LXX. Ion. & Ar. *plaudent ramis suis*. cf. supra c. 9, 13. & Leu. 13, 42.

℣. 13. f) *Pro vepreto* aut malo seu inutili virgulto. (2) c. 7, 19. cf. c. 5, 6. g) *succrescet*. c. 53, 2. Gen. 41, 5. h) *abies*, bona arbor. c. 41, 19 c. 60, 13. Hos. 14, 9. Bene Ion. *Pro impiis consurgent iusti, & pro peccatoribus existent timentes peccatum*. i) Vulg. *& pro vrtica*. S. paliuro. (1) k) *myrtus*. (6) c. 41, 19. Zach. 1, 8. idque in gloriam Dei; vt sequitur. l) c. 63, 12. 14. Ier. 33, 9. cf. 2 Sam. 7, 23. c. 8, 13. & infra c. 60, 21. m) cf. v. 3. c. 19, 20. & c. 54, 2. Mat. 16, 18. n) c. 56, 5. cf. c. 57, 10.

CAP. LVI, ℣. 1. o) *Sic ergo dixit Iehoua* Filius Messias, cuius domus est domus precationis v. 7. Mat. 21, 13. vnde differre dicitur Mal. 3, 1. Dominus, venturus ad Templum suum. conf. Hag. 2, 6. 7. 9. *Dorsch*. Est hic iterum I *applicatio pædeutica* superiorum, sue seria ad piam vitam exhortatio v. 1--8. II. seuera Doctorum reprehensio & comminatio v. 9--12. quod facile patet. De obiecto vero ratione temporis diuerse sentiunt interpretes. *Schmidius* agi putat cum captiuis in Babel, vt c. 55, 6. indicauimus. At cum tot & tanta in hoc contextu exhibeantur ad Christum pertinentia, reliqua specie tenus Iudaica sensu euangelico

ותחת קרי
פתח
באתנח

Cap. LVI.

per interpretationem allegoricam s. typicam sumenda esse, monet *Gussetius* p. 680. Nempe (1) *Sacrificia* v. 7. non esse legalia, sed ipsas *preces*, coll. Ps. 50, 14. & 141, 2. (2) *Templum* quoque v. 5. 7. pro *Ecclesia*, vt Ps. 36, 9. Ps. 65, 5. Ps. 92, 14. Prou. 9, 1. Es. 2, 2. Num. 12, 7. (3) *Sabbathum* non legale aut corporis, sed *cessationem a peccatis*, a viis & cognitationibus nostris Es. 55, 7. (4) *Iudicium & iustitiam* h. l. illa, quæ Christus *præcipit*, tanquam Rex & Imperator omnium populorum, c. 55, 4. mandans ea, quæ ad hoc œconomiæ suæ fœdus regnumque pertinent; nempe credere fide sincera ac viua, & resipiscere. Inde esse, quod hic v. 2. *beatus* dicatur, *qui illa faciat* &c. *Gurtlerus* autem in sua Theol. Proph. p. 13. hic prædici putat *reformationem ecclesiæ, & corruptionem Clericorum*. Nos omnino hæc omnia suo modo etiam ad Iudæos non tantum in Babel, sed etiam Esaiæ coæuos spectare putamus, potissimum tamen hic respectum esse ad N. T. tempora, *litteraliter* quidem ad Ecclesiæ Iudaicæ corruptionem etiam ante aduentum Christi (vide hic v. 1.); *mystice* vero ad fœdam corruptionem sub Antichristo, ex parallelismo N. T. & ex tota serie orationum Propheticarum colligimus. p) *custodite iudicium* Zeph. 2, 3. Ps. 106, 3. Sap. 1, 1. q) Gen. 18, 19. Prou. 21, 3. 1 Ioh. 2, 29. *Ius & iustitia* hic complectitur omnem cultum diuinum. *Dorscheus*. r) *quia prope est* c. 51, 5. c. 55, 6. confer c. 46, 13. Rom. 13, 11. s) c. 49, 6. c. 51, 6. 8. confer Tit. 2, 11. c. 3, 4. t) *ut veniet*. confer c. 13, 22. u) c. 51, 6. 8. c. 54, 17. x) *vt* omnibus gentibus ac nationibus *reueletur*. c. 40, 5. Am. 5, 24. Rom. 1, 17. ℣. 2. y) Schmid. *Beatus* itaque *homo* Ps. 1, 1. Ps. 32, 1. 2. 1 Reg. 10, 8. Rom. 1, 16. c. 4, 6. z) *qui fecerit* hoc. ellipsis *relatiui*, vt c. 55, 5. Confer etiam Iac. 1, 22. 25. a) *& filius Adami*, i. e. homo ex Adamo originem ducens. Num. 23, 19. Ps. 8, 5. &c. Hebræi & Arabes *filios Adami* dicunt *homines*, Aethiopes autem quasi *filios Euæ*, dum illos *Sobolem Matris viuentium* vocant, vt Ps. 4, 3. &c. ex Gen. 3, 20. b) *qui tenuerit illud* Ex. 9, 2. Prou. 3, 18. Iob. 2, 9. ὁ. ὁ ἀντεχόμενος αὐτῶ. si v. 4. 6. confer Tit. 1, 9. c) *obseruans* e. c. *sabbathum*, Ex. 20, 8. c. 31. 13. 14. 16. Deut. 5, 12. & *veram* animæ *quietem*, cessando a peccatis Es. 1, 16. c. 55, 7. Heb. 4, 10. 1 Pet. 4, 1. vid. not. ad v. 1. d) *ne profanet illud*. v. 6. Ez. 23, 38. e) *vt non faciat* c. 58, 13. f) *quidquam mali*. confer Ps. 119, 101. ℣. 3. g) *Neque etiam dicat* 1 Reg. 22, 3. h) Ion *filius populorum*; i. e. *alienigena*. ad hæreditatem non admissus in terra Israelis, vt *Kimchi* notat. v. 6. Gen. 17, 12. 27. Ex. 12, 43. i) *qui adiunxit se vel adhæret* Domino. Gen. 29, 34. Ps. 83, 9. Esth. 9, 27. de præfixo *He* vid. supra c. 51, 10. k) v. 6. c. 14, 1. l) *separat me* c. 59, 2. m) vid. Deut. 23, 3. 4. & confer supra c. 55, 5. Eph. 2, 11. seqq. quia nullum erit amplius gentium aut personarum discrimen in regno meo. Act. 10, 34. 35. Gal. 3, 28. n) *eunuchus* v. 4. Esth. 4, 4. Radix Chald. Syr. *Euulsit, exstirpauit, castrauit*. o) *en ego sum lignum aridum*. Ez. 17, 24. c. 21, 3. sobolem quippe non habebat, & lege Mosaica quasi pro non Israelita habebatur. vid. Deut. 23, 2. seqq. De *Eunuchis* vero *per naturam* s. etiam *per calamitatem* sermonem esse, non autem *per votum*, exinde probat *Dorscheus*, quia sermo est de iis, qui tentati sunt propter orbitatem, quod scil. sint sicut lignum aridum. Atqui propter consilium perfectionis, electum & voto confirmatum, nemo conqueri potest, se esse lignum aridum. Deinde *Eunuchi* se habent, vt *alienigenæ*; hi vero non sunt voto alienigenæ, sed ortu & natura. *Gurtlerus* tamen etiam p. 587. sicut *alienigenas* accipit pro iis, qui alium præter Deum & Christum adorarunt; ita per *eunuchos* s. *castratos*, pios intelligit monachos, (sed alia ratione, quam Bellarminus.) qui euangelium e tenebris erutum & crediderunt & docuerunt. ℣. 4. p) v. 3. ὁ. εὐνοῦχος Mat. 19, 12. q) v. 2. cf. c. 58, 13. Leu. 19, 3. c. 26, 2. r) c. 7, 15. s) c. 55, 11. cf. c. 65, 12. t) v. 2. 6. cf. c. 55, 3. ℣. 5. u) *Dabo inquam illis*. x) *in domo mea & intra muros meos* h. e. in ecclesia & ciuitate mea. v. 7. cf. not. ad v. 1. c. 26, 1. 1 Cor. 3, 16. c. 6, 19. 2 Cor. 6, 16. 1 Tim. 3, 15. Heb. 3, 6. 1 Pet. 2, 5. Apoc. 3, 12. c. 22, 14. *Domus* hæc non est domus Templi Hierosolymitani, in quo eunuchis in V. T. locus non dabatur ad ministrandum, sed est *domus spiritualis ecclesiæ*, & tandem ipsius vitæ æternæ: in qua domo nobiliorem quisque habet locum, quo insignior est ipsius pietas & fides. &c. S. y) *spatium*, manu quasi designatum. c. 57, 8. Ier. 6, 3. Ez. 21, 24. vel ἐξουσίαν Apoc. 22, 14. z) *& nomen*; quum alioquin tales in censualibus libris Israelitarum non scriberentur. Deut. 23, 2. seqq. a) quod *melius* ipsis futurum est, *quam si filios aut filias* haberent; omnemque dulcedinem mortalium nominum superabit. Apoc. 3, 12. b) *nomen* sc. *æternum*; cum filiorum nomen sit huius tantum temporis. cf. c. 62, 2. c. 65, 15. Apoc. 2, 17.

℣. 13. הסרפד per Pat. 3. 7. 12. 13. 15. 16. 19. 21. הדס per Kam. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* it. contra *M. I. & Ind. Bas.* f. 60. col. 8. CAP. LVI, ℣. 3. אל־ pro eo hab. על־ *Occidentales*.

יִכָּרֵת׃ וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה 6
לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־
שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וַהֲבִיאוֹתִים 7
אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם
וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא
לְכָל־הָעַמִּים׃ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל 8
עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃ כֹּל חַיְתוֹ שָׂדָי אֵתָיוּ לֶאֱכֹל 9
כָּל־חַיְתוֹ בַּיָּעַר׃ צֹפָו עִוְרִים כֻּלָּם י
לֹא יָדָעוּ כֻּלָּם כְּלָבִים אִלְּמִים לֹא יוּכְלוּ לִנְבֹּחַ הֹזִים
שֹׁכְבִים אֹהֲבֵי לָנוּם׃ וְהַכְּלָבִים עַזֵּי־נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ 11
שָׂבְעָה

iam pro alienigenis V. T. concludebat ratio: Si in Ecclesia N. T. non erit discrimen, etiam in externo cultu, inter Iudaeos & alienigenas, certum est, quod etiam in V. T. in

ע״כ
צ׳ רבתי
צפיו קרי

spiritualibus non sit discrimen, licet sit aliquid in externis &c. ℣. 8. d) c. 1,

24. e) *qui congregaturus est* c. 11, 12. c. 43, 5. c. 54, 7. Deut. 30, 3. Ier. 31, 8. 10. c. 32, 37. Ez. 11, 17, c. 34, 13. Ps. 107, 3. f) *dispersos Israelis* Deut. 30, 4. Matt. 9, 36. c. 23, 37. Ioh. 11, 52. g) *adhuc* alios ex gentibus. Ioh. 10, 16. h) *colligam* Ier. 23, 3. Mich. 2, 12. c. 4, 6. Zeph. 3, 19. i) *ad ipsum* Israelem 1 Reg. 11, 24. 2 Par. 13, 7. k) nempe *ad congregatos Israelis.* cf. Ier. 40, 15. Nouum argumentum in hoc versu esse statuimus in consolationem alienigenarum. &c. S. ℣. 9. l) *Omnes bestiae.* Magna heic oritur dissensio interpretum circa nexum huius versiculi, eiusque sensum. Cum v. 8. eum connectunt R. Salomo & Schmidius, atque hic prouocat ad Masorethas s. editores Bibliorum, qui idcirco inter v. 9. & 10. *spatium* reliquerint; vt versu 10. demum incipiat inuectiua concio. Verum spatium illud non agnoscunt omnes probati impressi codices, multoque minus MSti, nec, si etiam in eo consentirent, tanta eius foret auctoritas, vt vim propterea textui & verbis faciamus. Breuitas nostra multa non admittit, paucis itaque nostram dicimus sententiam: (1) cum Vulg. Tig. Tremell. aliisque ab hoc versu alteram huius capitis partem incipimus, de qua ad v. 1. (2) Verba textus sec. legitimam constructionem, & sensum sec. accentus bene expressit *Syrus*, ita reddens: *Omnes bestiae agri, venite, deuorate bestias siluae.* Sic vero (3) per *bestias agri* Iudaeorum hostes, non tam Babylonios, Graecos, Syros aut Aegyptios h. l. quam *Romanos*; per *bestias* autem *in silua*, reprobos *Iudaeos in siluescente agro aut vinea Dei* proxime intelligimus; quod cum D. *Maio* in Oecon. p. 976. etiam ad quosuis crudeles Ecclesiae hostes, tyrannos & Antichristum &c. referri poterit. Vt enim gentes eo copiosius ad Ecclesiam Christi adducerentur, quod. v. 8. praedictum erat, scandalum illud aut impedimentum christianae doctrinae, respublica nempe Iudaeorum cum superstitioso suo & impio cultu, e medio tollendum erat. Prout saepius in Prophetis vocatio gentium & Iudaeorum reiectio coniunguntur, e. c. infra c. 65, 1. seqq. &c. Nunc etiam pauca ad singula verba adnotabimus. m) *bestiae.* Constructum est, cum *Vau Paragogico*, vt Gen. 1, 24. Ps. 104, 11. n) *agri.* Hoc non significat, vt quidam vertunt, *agrorum meorum*, sed idem est quod שָׂדֶה, mutato spiritu aspero in exilem, vt recte docet *A. ben Ezra* ad Ps. 8, 8. cf. Deut. 32, 13. Ier. 4, 17. Ioel 2, 12. Ps. 80, 14. Ps. 96, 12. Ps. 104, 11. Thr. 4, 9. &c. o) *venite.* v. 12. c. 21, 12. cf. Apoc. 19. 17. p) *ad deuorandum.* vide Ier. 12, 9. & cf. infra c. 65, 12. *omnem bestiam.* et. c. 57, 3. Hab. 2, 17. Dan. 7, 3. 7. q) *in silua.* vide c. 29, 17. c. 32, 15. 19. Luc. 21, 20. ℣. 10. r) Nam *speculatores eius*, antistites & doctores populi Iudaici. c. 52, 8. Ez. 3, 17. cf. e. c. 2 Reg 16, 10. 11. s) *caeci* sunt. c. 42, 18. Matt. 23, 24. 26. Occurrunt hic primum *peccata Ecclesiasticorum*, (vt c. 57, 1. seqq. totius *populi*) quae sunt ignorantia, caecitas, timiditas, pigritia, auaritia, studium ventris: ex quibus desumserunt phrases suas Apostoli, quibus falsos Apostolos describunt. Conf. Phil. 3, 19. 2 Tim. 3, 2. 3. 4. Tit. 1, 3. c. 3, 3. 2 Pet. 2, 1. 14. *Dorsch.* t) *nihil intelligunt* vel *sciunt, non agnoscunt* veritatem. v. 11. c. 42, 16. c. 44, 18. Ps. 82, 5. Conf. 2 Pet. 2, 17. Iudae v. 13. u) *canes muti* sunt c. 35, 6. Hab. 2, 18. *Canes* vero iam olim ad pecoris custodiam & feras a grege arcendas adhibitos fuisse, patet ex Iob. 30, 1 x) qui non possunt *latrare*, (1) & neglecto munere suo, somno tantum & gulae indulgent. Nam alias pastorum munus est inuigilare gregi, & lupos, i. e. Ecclesiae hostes, *latratu* prodere. cf. Zach. 11, 16. Matt. 7, 29. Ioh. 10, 12. 13. y) Ion. *dormientes.* Tig. *torpentes*, al. *stertentes* (1) & sic communiter Hebraei. Sed *Boch.* in Hieroz. I. p. 680. *somniantes & delirantes*, a rad. Ar. (per *Dsal.* loco *Zain* Hebr.) *Delirauit* siue per somnum, siue per morbum. Proinde non male redditur a Graecis ἐνυπνιαζόμενοι, *somniantes*, coll. Iudae. v. 8. & ab Aquila φαντάζόμενοι, *phantasiis & vanis imaginationibus acti.* Falsi enim Prophetae vanis rerum imaginibus & ipsi deluduntur, & credentes in se deludunt. Et in hac parte cum canibus merito conferuntur, qui non modo somniant, vt multa animalia, sed & somnia sua vel latratu vel gestu, saltem ex parte patefaciunt. *Cocc.* in Lex. p. 198. occultam putat esse paronomasiam ad חֹזִים *videntes.* vid. c. 29, 10. Ez. 13, 9. &c. vel q. d. cum Vulg. *vana videntes.* Schmidius vero per ח legisse videtur, dum reddit *spectantes tantum sunt*; sed nullo adstipulante codice aut interprete Hebraeorum. z) 1 Sam. 26, 6. a) *amantes* Am. 4, 5. b) *dormitare* c. 5, 27. cf. Prou. 6, 10. Scriptura quoties dominici gregis pastoribus vel somnum exprobrat, vel commendat vigilantiam, alludit ad illas pastorum vigilias, quibus in agris pernoctare moris erat, ouibus inter crates inclusis, ne noctu vagarentur, Luc. 2, 8. e. c. Act. 20, 31. 2 Cor. 6, 5. 2 Tim. 4, 5. Apoc. 3, 2. 3. *Boch.* Hieroz. I. p. 452. seq. ℣. 11. c) *S. Aut* canes sunt. cf. 2 Sam. 24, 13. d) q. d. *fortes*, S. *obfirmati*, LXX. & Ar. *impudentes anima*, Vulg. *impudentissimi.* Neque fortasse id male, cum & vitium caninum sit summa impudentia, & alias עַזֵּי פָנִים *firmi facie* dicantur, qui sunt *perfrictae frontis* Deut. 28, 50. &c. Alii reddunt *auidi anima*, i. e. gulosi & voraces, vel inexplebili voracitate, vt haec melius cohaereant cum sequentibus, *nesciunt saturitatem.* Sed & voracitatis inuerecundia fere comes est; ita vt helluones & parasitos paucos videas, qui non iidem sint summe impudentes. *Boch.* Hieroz. I. p. 688. Conf. quoad voces, Dan 8, 23. Ex. 23, 9. Ps. 27, 12. e) *nesciunt satietatem*, siue *non possunt saturari* cf. Ier. 6, 15. c. 8, 12.

c) quod nunquam *delebitur.* c. 48, 19. c. 55, 13. cf. not. Ex. 12, 15. & Gal. 3, 27. 28. Col. 3, 11.

℣. 6. d) *Et ad alienigenas* quod attinet. v. 3. cf. c. 60, 10. e) v. 3. cf. 2 Par. 6, 32. f) *ad ministrandum ei.* vt sacerdotes & Leuitae Ex. 28, 35. Num. 1, 50. c. 18, 2. Deut. 10, 8. c. 21, 5. &c. aut ministri Regis 1 Reg. 10, 5. cf. infra c. 61, 6. g) Deut. 6, 5. c. 10, 12. c. 11, 13. h) c. 30, 27. c. 59, 19. Prou. 18, 10. i) c. 65, 13. k) v. 2. 4. c. 26, 2. l) c. 58, 13. m) v. 2. n) v. 4.

℣. 7. o) *Hos inquam deducam.* c. 43, 5. Zach. 8, 8. p) i. e. ecclesiam, monte sanctuarii figuratam. cf. c. 2, 2. c. 57, 13. Ps. 2, 6. Ps. 24, 3. Heb. 12, 22 q) *& exhilarabo eos.* Ier. 31, 13. Rom. 14, 17. r) i. e. in Ecclesia, templi Hierosolymitani antitypo. cf. v. 5. Prou. 9, 1. s) *orationis mihi oblatae.* cf. suffixum passiuum Ps. 5, 8. Ps. 56, 13. t) *holocausta eorum* Ex 20, 21. Leu. 1, 3. seqq. vid. Rom. 12, 1. u) Ps 50, 14. Ps. 141, 2. cf. Rom. 15, 16. Phil. 4, 18. Hebr. 13, 16. x) c. 60, 7. y) cf. not. Leu. 1, 3. Heb. 13, 10. *Cultus* N. T. more prophetico verbis V. T. describitur. Sensus itaque est, cultum piorum, etiam ex gentibus, Deo fore acceptissimum, si ex fide proficiscatur, coll. Heb. 11, 6. *Dorsch.* z) Ioel 1, 14. a) cf. c. 27, 2. 14. b) *vocabitur & erit* c. 54, 5. c) *communis omnibus populis.* cf. c. 55, 4. 5. Mal. 2, 11. 1 Reg. 8, 43. Matt. 21, 13. Marc. 11, 17. Luc. 19, 46. Gal. 3, 28. c. 4, 26. Quanquam, inquit S. suo modo etiam in V. T. verum erat, quod hic dicitur, vtpote in quo nullius gentis homines plane exclusi erant; praecipue tamen de N. T. & de antitypo templi Hierosolymitani, Ecclesia, id accipiendum est: a quo N. T. nihilominus etiam

℣. 7. וַהֲבִיאוֹתִים *def. Occidentales* contra *Mas. impr.* ad Ier. 25, 9. & Neh. 1, 9. ℣. 10. צֹפָו per *Tsade* ordinarium 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* & *impr.* h. l. ac Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1. Cf. *Miller.* de *Kri & Cthib* p. 164.

f) cf. c. 9, 19. Ez. 16, 28. Zach. 11, 16. Mat. 23, 14. auide semper appetentes ouium carnes, lac, bona; & semetipsos pascentes. Iudæ. v. 12. g) *& ipsimet pastores* Ier. 10, 21. c. 23, 1. seqq. Ez. 34, 2. seqq. Zach. 11, 15. seqq. h) v. 10. i) *discernere* inter bonum & malum. c. 28, 19. Ps. 32, 9. cf. 2 Tim. 2, 7. 25. Tit 1, 7. Iudæ v. 22. 23. &c. k) *in viam suam* malam *conuersi sunt* c. 53, 6. & cupiditatibus suis obsecundant, 2 Tim. 3, 4. 2 Pet. 2, 10. 13. l) *quisque.* c. 31, 7. m) *ad quæstum* vel *auaritiam suam* c. 57, 17. Ier. 6, 13. Ez. 33, 31. Hab. 2, 9. 2 Tim. 3, 2. 2 Pet. 2, 14. 15. comessationibus etiam & compotationibus in dies indulgentes, vt sequitur v. 12. n) *ab extremo eius.* i. e. *ad vnum omnes.* Gen. 19, 4. Ier. 50, 26. c. 51, 31. Ez. 25, 9. *Extrema* pertinent ad complementum rei: neque vllus dici potest orbem peragrasse, donec venerit ad extrema. *Boch.* Hieroz. I. p. 356. seq.

℣. 12. o) *Venite.* v. 9. Ion. *inquiunt* sc. vnus ad alterum: subintell. לֵאמֹר, vt supra c. 55, 10. &c. p) *accipiam vinum* c. 22, 13. Sap. 2, 6. 1 Cor. 15, 32. cf. 2 Pet. 2, 13. 2 Tim. 3, 4. Iudæ v. 12. q) *& potemus* Nah. 1, 10. Prou. 23, 20. 21. r) c. 5, 11. 22. s) *& erit sicut hic* sc. dies. t) *dies etiam crastinus.* vel sec. Vulg. *& erit sicut hodie, sic & cras.* cf. Prou. 27, 1. u) *magnus* dies s. *magnificum* conuiuium, quod Ion. subintelligit. cf. Gen. 21, 8. Esth. 2, 18. x) *amplium* valde, vel *abundantia* magnæ Prou. 17, 7. Dan. 8, 9. Ps. 31, 24. y) *summi gradus.* Gen. 1, 31. c. 12, 14. c. 15, 1. &c.

CAP. LVII, ℣. 1. a) *Iustus* c. 3, 10. Gen. 6, 9. c. 7, 1. conf. supra c. 53, 11. Phil. 3, 9. & Ez. 18, 20. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. &c. a) periit & quasi *amissus est* ex impia gente. Mich. 7, 2. Ps. 12, 1. Post-

שבעה והמה רעים לא ידעו הבין כלם לדרכם פנו
12 איש לבצעו מקצהו׃ אתיו אקחה־יין ונסבאה שכר
נז והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד׃ הצדיק אבד ואין
איש שם על־לב ואנשי־חסד נאספים באין מבין כי־
2 מפני הרעה נאסף הצדיק׃ יבוא שלום ינוחו על־
3 משכבותם הלך נכחו׃ ואתם קרבו־
4 הנה בני עננה זרע מנאף ותזנה׃ על־מי תתענגו על־
מי תרחיבו פה תאריכו לשון הלוא־אתם ילדי־פשע
ה זרע שקר׃ הנחמים באלים תחת כל־עץ רענן שחטי
6 הילדים בנחלים תחת סעפי הסלעים׃ בחלקי־נחל
חלקך הם הם גורלך גם־להם שפכת נסך העלית
7 מנחה העל אלה אנחם׃ על הר־גבה ונשא שמת
משכבך

Postquam nimirum Iehova Messias c.

CAP. LVII. קמץ בח״ק

56, 9. prædixerat lanienam Iudæorum, statimque caussas horribilis illius iudicii v. 10. seqq. ex parte *Antistitum* exposuerat; nunc *ad populum* hoc capite progreditur, in quem a corruptis doctoribus impietas & summa securitas, ac contemtus piorum se diffudit. Hoc ergo queritur Messias, ac iustas pœnas denuo prædicit, sed ita vt pœnitentibus veniæ spem ac gratiam Dei promittat. Est itaque in hoc capite I. *Impœnitentium* Iudæorum *reprehensio* v. 1. II. *pœnitentium consolatio* v. 13. seqq. Gurtlerus autem in Theol. Proph. p. 113. putat heic prædici (1) cædes testium veritatis v. 1. 2. (2) clades antichristianæ societatis v. 3—13. (3) conseruationem ecclesiæ v. 13—19. (4) nouam persecutionem, quam mereantur plurima Protestantium peccata, seqq. capp. descripta. Idemque p. 681. nostrum hunc locum confert cum Apoc. 14, 12. Et sic *Mii* Oecon. p. 976. *Perdunt*, inquit, *& perire sinunt pios fideles que testes, mala prænunciantes, & morte sua præsagientes, quos Deus ad quietem & pacem sempiternam vocat.* Apoc. 14, 13. &c. b) v. 11. 2 Sam. 13, 20. c) *& viri benignitatis* s. *pii* 1 Reg. 20, 31. Prou. 11, 17. d) *tolluntur* c. 16, 10. al. *colliguntur* sc. *ad patres* suos, i. e. *moriuntur*; vid. Gen. 25, 8. 17. c. 49, 29. Num. 20, 16. Deut. 32, 50. 2 Reg. 22, 20. e) q. d. *in absentia* (Prou. 11, 14. c. 26, 20.) *intelligentis*, i. e. *ita, vt nemo intelligat* aut animaduertat, *propter imminentia mala eos colligi.* cf. verbum c. 6, 10. c. 32, 4. c. 44, 12. &c. f) Deut 31, 29. Ier. 42, 17. 2 Par. 34, 28. cf. etiam Sap. 4, 11. & vide supra c. 56, 9. g) cf. not. c. 55, 3. ℣. 2. h) Dissentiunt in constructione nominis. Vulg. *veniat*, rectius Tig. *venit pax*, sc. cælestis & æterna, coll. c. 26, 3. 12. c. 27, 5. c. 66, 12. &c. prout frequentissime nominatiuus sequitur, verbum autem de complemento s. euentu dicitur. vid. e. gr. c. 30, 13. Iud. 13, 8. 12. 17. 1 Sam. 9, 6. Ps. 37, 13. At S. in accusatiuo: *Intrat in pacem*; sicut quis *in vrbem* 2 Sam. 15, 37 *domum* Prou. 7, 20. 2 Par. 23, 6. &c. cf. supra c. 32, 17. 13. Alii tandem (subintell. *in sepulcrum suum*, quod extat 1 Reg. 14, 13.) in ablatiuo vertunt: *Venit in pace*, subint. בְּ, vt supra c. 41, 3. Sic Ion. *Ibunt in pace & requiescent* &c. i) c. 14, 7. Iob. 3, 17. Apoc. 14, 13. k) *cubilibus suis.* Ps. 149, 5. Notabilis est descriptio mortis piorum, quod quoad animam statim intrant in æternam pacem; quoad corpus vero quiescunt in sepulcris, tanquam in cubilibus, suo tempore omnino resurrecturi. S. l) *quisque ambulans* c. 33, 15. Ps. 15, 2. m) *rectitudinem* s. *rectam viam suam.* (3) 2 Sam. 15, 3. cf. femin. Es. 59, 14. Ion. *qui faciunt legem ipsius.* Iac. 1, 22. 23. ℣. 3. n) *Vos autem* impii v. 20. & bestiæ siluestres c. 56, 9. o) *accedite huc*, sc. ad iudicium & coargutionem. Conf. c. 34, 1. c. 48, 16. Ex. 16, 9. p) filii *præstigiatricis* c. 2, 6. vt mysticæ Iezabelis Apoc. 2, 20—23. qui diabolicam superstitionem ab impia matre (Es. 50, 1.) hausistis. Ion. *Vos autem accedite huc, populi generationis, quorum mala sunt opera: quoniam ex plantatione sancta est plantatio eorum, sed ipsi sunt adulteri & scortatores.* q) nam *semen adulteri* estis. vid. Ier. 3, 8. 9. c. 23, 14. Ez. 23, 37. & in primis Ioh. 8, 44. r) *& mater vestra scortata est.* Ier. 3, 1. seqq. Intelligitur vero scortatio spiritualis. vid. Ez. 16. & 23. Hos. 5, 7. & cf. Apoc. 17, 1. seqq. *Idololatria* reprehenditur sub adulterii & scortationis turpitudine, eiusque in seqq. *loca* indicantur, arbores virentes, torrentes, scopuli petrarum, montes alti, & tandem post ostium & postes, item *species*, præstigiæ diuinationum variarum, natorum iugulatio, libaminum fusio, munerum oblatio, & victimarum mactatio. *Dorsch.* ℣. 4. s) *Super quo oblectatis vos?* certe non super Deo aut Patre cælesti, sed super impietate & idolis vestris. S. aliique id accipiunt *de oblectatione ex irrisione* & contumelia aliorum ipsiusque Messiæ, coll. Luc. 16, 14. sed cf. infra c. 58, 14. Ps. 37, 4. t) *contra quem?* Interrogatio dignitatem eius, qui irrisus est, indicat, coll. c. 37, 23. S. u) *dilatatis os* Ps. 35, 21. cf. Ps. 22, 8. 14. x) & contra quem *exseritis* 1 Reg. 8, 8. y) *linguam* maledicam. c. 54, 17. cf. c. 58, 9. Ion. *multiplicatis loqui magna*; phrasi, quæ extat Dan. 7, 8. 11. Apoc. 13, 5. z) *filii* Hos. 1, 2. a) *rebellionis* c. 58, 1. c. 59, 20. conf. c. 1, 2. c. 2, 6. Mat. 12, 39. ὁ. τέκνα ἀπωλείας, vt Ioh. 17, 12. b) Ioh. 8, 44. confer supra c. 9, 14. c. 32, 7. & c. 59, 13. ℣. 5. c) *Qui incalescitis*, amore accensi estis, vel exarsistis. Niph. (1) Radix יחם *de ardore feminarum erga mares*, & *de ipsa conceptione* vsurpatur, vt Kimchi etiam obseruat ad h. l. vid. Gen. 30, 38. 39. 41. c. 31, 10. Ps. 51, 7. Ion. *Qui colitis idola.* d) *in diis* vel *erga deos.* c. 1, 29. ὁ. ἐπὶ τὰ εἴδωλα. בְּ notat *obiectum* amoris. Melius ergo *Elim* h. l. sunt *dii alieni*, quos arserunt, quam quod alii vertunt *in lucis*, vt Tremellius &c. S. e) *arbore viridi* s. *frondosa.* vid. 2 Reg. 16, 4. Ier. 2, 20. c. 3, 6. f) *qui immolatis* Ez. 16, 21. g) *liberos.* cf. Leu. 18, 21. 2 Reg. 16, 3. c. 17, 17. h) Vulg. *in torrentibus.* Tig. *in vallibus.* v. 6. c. 7, 19. cf. Ier. 2, 23. i) & sub *scopulis* (qs. *ramis* s. cacuminibus c. 17, 6.) *petrarum.* c. 2, 21. ℣. 6. k) Vulg. *in partibus.* S. *in leuitatibus.* (1) al. *in leuibus partibus*, vel *leuibus lapidibus*, vt 1 Sam. 17, 40. l) *pars* aut *portio tua* est: qua te beatum & felicem esse, tibi imaginaris. cf. Num. 18, 20. Ps. 16, 5. m) *illa sors tua sunt*, c. 17, 14. Ps. 16, 5. quam tibi retinendam putas. n) cf. 2 Reg. 16, 13. o) cf. Ez. 16, 18. p) *numquid ob illa* Ier. 5, 29. c. 9, 8. q) *pœnitebit me.* Ioel 2, 13. Ion. 3, 9. 10. cf. not. 1 Sam. 15, 11. ὁ. οὐκ ὀργισθήσομαι; ℣. 7 r) c. 30, 25. Ier. 3, 6. confer 1 Reg. 14, 23. s) c. 2, 2.

CAP. LVII, ℣. 5. באילים *plene* in marg. 6. 9. at per *Mun.* loco *Meth.* 2. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 6. בחלקי *Lamed* sine *Dag.* 1. 3. 12. 14. שפכת per *Mahpach* 1. 3. 5. 10. 14.

משכבך גם־שם עלית לזבח זבח׃ ואחר הדלת 8
והמזוזה שמת זכרונך כי מאתי גלית ותעלי הרחבת
משכבך ותכרת־לך מהם אהבת משכבם יד חזית׃
ותשרי למלך בשמן ותרבי רקחיך ותשלחי ציריך עד־ 9
מרחוק ותשפילי עד־שאול׃ ברב דרכך יגעת לא 10
אמרת נואש חית ידך מצאת על־כן לא חלית׃ ואת־ 11
מי דאגת ותיראי כי תכזבי ואותי לא זכרת לא־שמת
על־לבך הלא אני מחשה ומעולם ואותי לא תיראי׃
אני אגיד צדקתך ואת־מעשיך ולא יועילוך׃ בזעקך 12 13
יצילך קבוציך ואת־כלם ישא־רוח יקח־הבל והחוסה
בי ינחל־ארץ ויירש הר־קדשי׃ ואמר סלו־סלו פנו־ 14
דרך הרימו מכשול מדרך עמי׃ כי כה אמר טו
רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת־
דכא ושפל־רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב
נדכאים

etiam sunt, quæ habet Raschi h. l. *Significat* inquiens, *spectare* s. *videre faciem*, vt Num. 24, 17. & nomen inde deriuatum 1Sam. 9, 7. *Donum notat pro beneuola admissione datum.* Huc tendit Cocc. Lex. 873. *Comparuisti regi*, quem pro Christo colis, *in oleo* &c. Hic accusare omnino videtur, quod Iu-

הפטרת יום כפור

dæi non tantum cultum idololatricū elegerint, sed fiduciā etiam in Regibus huius mundi collocauerint adeoque DEO nihil reliquerint, quod ipsi debebatur. S. cum Kimchio & A. ben Ezra. *n*) Quis sit ille *Rex*, non exprimitur; procul dubio *Assyriacus*, inquit *Dorsch. S. Kimchi.* &c. Conf. not. c. 7, 4. 12. & 2 Reg. 16, 7. 8. &c. Alii *Aegyptios Reges* intelligunt, coll. c. 30, 4. c. 31, 1. &c. Al. mystice *antichristum* aut ipsum *Diabolum*. Al. collectiue *Reges* antichristianos. Sic Mali Oec. p. 976. coll. Apoc. 13. & 17. & 18. *o*) *oleo pretioso* Cant. 1, 2. Coh. 7, 1. c. 10, 1. cf. Ruth. 3, 3. *p*) *vnguenta tua*. (1) *q*) cf. Ez. 23. 40. *r*) *legatos tuos*. c. 18, 2. *s*) *vsque ad* eos, qui sunt *a longinquo*, *ad remotos*. cf. c. 5, 26. c. 23, 7. Prou. 7, 19. Neh. 12, 43. *t*) *S. ac humilias te.* vid. c. 2, 9. al. *præcipitasti te* in infernum, coll. c. 25, 11. c. 26, 5. *u*) *vsque ad infernum*, Turpissimam atque abiectissimam notat adulationem, qua inprimis Achazus adulatus regi Assyrio, vt sibi auxilio veniret: quæ forte etiam progressa est ad communionem cultus idololatrici. S. vel vt ille 2 Reg. 6, 33. *Dominum quid quærimus vltra? Flectere si nequeo Superos, Acheronta mouebo;* dixisti. Conf. supra not. c. 7, 12. ℣. 10. *x*) *In multitudine* c. 47, 9. 12. *& magnitudine*, coll. 1 Reg. 19, 7. S. *y*) Ier. 2, 23. 33. 36. c. 4, 18. *z*) c. 47, 12. 15. ὁ. ἐκοπίασας Matth. 11, 28. *a*) *S. desperatum est*, scil. colere deos alienos, & in hominibus confidere (5) *Vox est repudiantis*, vid. Ier. 2, 25. c. 18, 12. & cf. Coh. 2, 20. Ion. *reuertar*. *b*) *S. vitam* Ez. 7, 13. Iob. 33, 18. al. *catenam*, vt 2 Sam. 23, 11. 13. *c*) *manus tua* laborantis & fatigatæ S. *d*) *inuenisti* in auxilio Assyriorum. cf. 2 Reg. 16, 9. *e*) Tig. idcirco *non languisti*, S. *infirmata es*, h. e. non cessauisti ambulare & laborare in via tua mala. cf. c. 33, 24. Iud. 16, 7. 11. 17. 1 Sam. 30, 13. Ier. 5, 3. Ar. *propterea non curasti me*, scil. secus agens, quam fidelis sponsa, quæ ægra etiam fit Sponsi sui desiderio & amore. Cant. 2, 5. c. 5. 8. LXX. Vulg. Syr. *non rogasti me*, quasi idem sit Kal cum *Piel* 1 Sam. 13, 12. &c. *Exprobrat* Iudæis, quod, quando Deus ex misericordia, ne plane deleret populum suum, pœnas mitigauit, illi hoc ardenciores in suo cultu idololatrico fuerint. Exemplum manifestum est Achasus 2 Reg. 16, 10. 2 Par. 28, 22. S. ℣. 11. *f*) Quem vero tam *anxie times*. Ier. 17, 8. c. 38, 19. *g*) aut quem inde sic *metuis*? vid. c. 51, 12. c. 7, 4. *h*) *quod* vel *quando* ita adularis Regibus v. 9. & mihi *mentiris* Ps. 78, 36. ὁ. καὶ ἐψεύσω με. Obserua Accusatiuum, coll. Act. 5, 3. *i*) *nam mei non recordaris* c. 17, 10. *k*) v. 1. c. 42, 25. *l*) *nonne ego ex longanimitate mea tacens fui?* c. 42, 14. Ps. 50, 21. Rom. 2, 4. vel transitiue (vt mauult. S. in Comment. ad h. l.) *nonne ego compescui* omnes, etiam terribiles hostes? coll. Neh. 8, 11. *m*) *idque* non nuper demum aut semel tantum, *sed inde a sæculo* c. 46, 9. c. 64, 3. Ier. 2, 20. *n*, *& tamen me non times!* Ier. 5, 22. Matt. 10, 28. Ion. *nonne ego dedi dilationem a sæculo, si forte conuertas te ad legem: sed non conuersa es in conspectu meo.* v. 12. *o*) *Ego* itaque nunc *indicabo*. c. 44, 8. c. 48, 5. 1 Sam. 3, 13. *p*) imaginariam & falsam *iustitiam tuam*, qua nixa es. vid. c. 58, 2. & cf. c. 64, 5. it. Luc. 15, 7. *q*) *& opera tua*, quæ fecisti scilicet! c. 58, 2. cf. c. 59, 6. c. 66, 18. Gen. 20, 9. *r*) *& non proderunt illa tibi*. c. 30, 5. Ier. 2, 8. 11. c. 7, 8. &c. ℣. 13. *s*) *Cum* itaque *clamaueris* ad me. cf. c. 30, 19. Ier. 2, 27. Hos. 7, 14. Thr. 3, 8. *t*) dicam, *eripiant te*. cf. 1 Sam. 12, 21. Ier. 2, 28. Hos. 2. 9. *u*) *collectitii tui* s. *cateruæ deorum*, quos collegisti (1) cf. Iud. 10, 14. *x*) *atqui omnes istos*, *y*) *tollet ventus* c. 41, 16. Ps. 1, 4. *z*) imo *auferet* eos *halitus oris*, Ps. 62, 10. Ps. 144, 4. coll. Iac. 4, 14. cf. etiam supra c. 30, 7. 2 Reg. 17, 15. Ier. 2, 5. c. 10, 3. 15. *a*) *qui vero in me* (Filio Dei Ion. in *Verbo meo*) *confidit*, ad me se recipit. Ps. 2, 12. Ps. 36, 8. cf. supra c. 25, 4. *b*) Ex. 23, 30. Ios. 14, 1. Matt 5, 5. cf. etiam Ps. 107, 36. seqq. Incipit hic consolatio, mox vberius enarranda. *c*) c. 54. 3. *d*) c. 56, 7. ℣. 14. *e*) *Et dicet* sc. sec S. Deus Pater, cuius est populus, de quo etiam in v. 15. Filius loquitur. Vel verte: *Dixit enim* idem, qui hactenus locutus, Filius Dei. Sic Christi verba porro exhibentur a Propheta. vid. v. 19. 21. *f*) *sternite, sternite!* vel *aggerate* viam c. 62, 10. Ps. 68, 5. Ion. *Et dicet: docete & admonete, præparate cor populi ad viam rectam: auferte offendiculum impiorum e via populi mei.* *g*) c. 40, 3. *h*) *tollite, remouete offendicula* c. 8, 14. Leu. 19, 14. cf. verbum Hos. 14, 10. *i*) vt inoffenso pede incedere possit. vid. c. 35. 8. 9. ℣. 15. *k*) *Altissimus & celsissimus*. cf. c. 6, 1. c. 52, 13. Ps. 138, 6. *Consolator* hic describitur a sublimitate maiestatis, ab æternitate, a nominis sanctitate, ab habitationis altitudine, a gratiosa inhabitatione in contritis, & ab iræ vindicatricis effusione. ℣. 17. *Dorsch.* *l*) *habitans æternitatem*, vel habitans inter meos *in perpetuum* Apoc. 21, 3. vt olim inter Israelitas in Tabernaculo Num. 5, 3. *m*) c. 9, 5. c. 45, 17. *n*) c. 1, 4. Ps. 111, 9. Apoc. 15, 4. *o*) *altum quidem* cælum c. 33, 15. Ps. 102, 20. cf. infra c. 66, 1. 1 Reg. 8, 27. *p*) *idque vere sanctum* ex maiestate mea. cf. Ps. 11, 4. Ps. 20, 7. Heb. 9, 24. & Iob. 15, 15. *q*) *inhabito*. c. 33, 5. Ps. 113, 5. 6. *r*) habito tamen etiam, vel sum *cum contrito* Ps. 34, 19. *s*) Prou. 29, 23. *t*) c. 38, 16. Gen. 19. 19. 1 Sam. 2, 6. *u*) *humilium*. Mal. 2, 9. Iob. 5, 11.

t) ℣. 8. cf. Prou. 7, 17. *u*) cf. 2 Par. 28, 4. 25. ℣. 8. *x*) *Etiam post ianuam*. cf. 2 Reg. 23, 8. & Ier. 2, 28. Ez. 16, 24. *y*) *& postem*. Ex. 21, 6. *z*) *posuisti monimentum* superstitionis tuæ. Ion. *memoriale idolorum tuorum*. cf. Ex. 13, 9. Deut. 6, 9. *a*) *nam a me* sc. *abiisti*. Gen. 44, 28. 1 Reg. 22, 24. Respicit ad lectum coniugalem DEi. S. *b*) *retexisti* Deut. 27, 20. scil. *lectum meum* sec. Raschi. al. subintell. *nuditatem tuam*, vt supra c. 47, 3. Ez. 23, 18. *c*) *& conscendisti lectum*. Gen. 49, 4. cf. 2 Reg. 1, 4. 6. 16. *d*) *dilatasti* c. 30, 33. pro recipiendis adulteris. *e*) *lectum tuum* meretricium, ℣. 7. *f*) *& pepigisti tibi* sc. *fœdus*, quod sæpe in tritissima phrasi subintelligitur; vt 1 Sam. 20, 16. Hag. 2, 5. Neh. 10, 1. 2 Par. 7, 15. *g*) *ab iis* etiam quæsitum, contra expressum mandatum meum Ex. 23, 32. Al. *fœdere tibi iunxisti ex iis*, quos voluisti, Tig. *pepigisti cum quibusdam ex iis*. *h*) *adamasti*. Ier. 2, 25. Ez. 16, 37. Hos. 9, 1. *i*) *lectum* s. *concubitum eorum*. vid. Ez. 23, 17. & cf. Num. 31, 17. 18. 35. Iud. 21, 11. 12. *k*) *manum* sc tuam v. 10. vel ipsorum *validam* Deut. 32, 36. al. *spatium*, vt supra c. 56. 5. *l*) *vidisti*, scil. per illos tuos *videntes*, vid. c. 28, 15. c. 29, 10. c. 30, 10. Thr. 2, 14. At S. *spatium occasionemque circumspexisti*.

℣. 9. *m*) Variant hic admodum Interpretes. Orientales verba t... non reddunt sed sensum quem subesse putarunt S. *Interim ...* ... vt ... Sa. dia apud Kimchium. Sic etiam Vat. aliique non male. coll. 1 Sam. 9, ... cum Tig. autem versione: *Recta quoque ad regem abiisti*, sa ... Kimchi, coll. Ez. ... 25. Iob. 33, 27. Cant. 4, 8. quæ tamen lo... illam significationem non certo probant. Gussetio itaq; p. 8... placet *Cecinisti*; quia id extra dubium est, coll. Ex. 15. 1 Iud. 5, ... Ps. 7, 1. Soli... etiam

℣. 9. ציריך *def.* corr. lib in marg. 22. מרחק *def.* 1. 7 8 sic. se. 3. 5. sec. *Mas.* 3. *Erff.* ac *impr.* h. l. ℣. 10. אמרת cum *Iod.* parag scrib *Orient.* ℣. 11. מי per *Kad* 1 3 ומעלם si *def.* 1. 3. 5. 22. sec. *Mas.* 3 *impr.* & *Erff.* ... plene. ℣. 13. יקח per *Makk.* 2. 5. 7. 8 13. ℣. 14. ואמר סלו ita 1 5.

16 נדכאים: כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח
17 מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי: בעון בצעו קצפתי
18 ואכהו הסתר ואקצף וילך שובב בדרך לבו: דרכיו
ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבליו:
19 בורא נוב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר
כ יהוה ורפאתיו: והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל
21 ויגרשו מימיו רפש וטיט: אין שלום אמר אלהי
נח לרשעים: קרא בגרון אל תחשך כשופר
הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם:
2 ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר
צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפטי
3 צדק קרבת אלהים יחפצון למה צמנו ולא ראית ענינו
נפשנו ולא תדע הן ביום צמכם תמצאו חפץ וכל
עצביכם

x) Pf. 51, 19. cf. infra c. 66, 2.
v. 16. y) Pf. 103, 9. z) *litigabo*. c. 27, 8. Ier. 2, 9. a) c. 31, 20. Pf. 9, 7. b) *succensebo*. v. 17. c. 54, 9. c. 64, 4. 8. c) *nam alioquin* Gen. 4, 14. d) *spiritus hominum*. Pf. 143, 7. e) *deficeret & aeternum periret*. Pf. 51, 3. Pf. 77, 4. Pf. 102, 1. Pf. 143, 4. Thr. 2, 11. 19. LXX. πνεῦμα γὰρ παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται vt Ioh. 15, 26. quos multi sequuntur, sed praeter phrasin textus Hebraei. f) *& animae hominum peribunt*. vid. Iob. 34, 14. vt in diluuio factum Gen. 7, 22. g) S. *quas tamen ego feci*. vid. c. 42, 5. Gen. 2, 7. vel construe: *cum tamen animas ego fecerim*: ideoque easdem perire nolo, sed operis mei misereor Pf. 145, 9.

v. 17. h) c. 46, 6. c. 56, 11. i) v. 16. c. 47, 6. k) *ita vt percusserim eum*. cf. c. 27, 7. Hos. 6, 1. Neh. 13, 25. l) *occultando* sc. *occultaui faciem meam*. c. 8, 17. c. 59, 2. conf. not. Leu. 6, 7. Ion. *Subduxi Schechinam meam ab eis*. m) *ita vt iratus succensuerim ei* Zach. 1, 2. n) *& tamen iuit s. perrexit auersus a me* c. 47, 10. Ier. 3, 14. 22. c. 8, 5. o) vid. v. 10. c. 53, 6. c. 56, 11. cf. Act. 14, 15. & supra c. 42, 25.

v. 18. p) *Vias tamen eius*, populi mei, erroneas & impias. v. 17. Gen. 6, 12. Hos. 4, 9. cf. Pf. 14, 2. 3. Tit. 3, 3. q) *vidi* non absque indignatione & dolore, vt c. 59, 15. 16. Gen. 6, 5. 6. nec tamen sine misericordia Pf. 103, 8--14. Pf. 145, 9. 1 Tim. 2, 4. Tit. 3, 4. &c. r) *ideoque gratiae & promissionis meae memor* Ex. 15, 26. &c. *sanabo eum*. v. 19. c. 6, 10. c. 53, 5. Deut. 32, 39. Ier. 3, 22. c. 17, 14. c. 30, 17. c. 33, 6. &c. Ion. *Viae conuersionis eorum reuelata est coram me, & condonabo ipsis, & miserebor eorum &c.* s) *& in via recta deducam eum* c. 58, 11. Pf. 5, 9. Pf. 23, 3. Pf. 43, 3. t) *& in vicem irae & poenarum reddam* Ioel 2, 25. u) *consolationes* (5) Hos. 11, 8. Zach. 1, 13. x) *nempe lu-*

ניב קרי

gentibus & poe-

קמץ בז״ק

nitentibus eius. c. 61, 2. 3. Matt. 5, 4.

v. 19. y) *Ego Messias*, De-

CAP. LVIII.

us Prophetae v. 21. sicut olim caelum & terram ex nihilo mirabiliter produ-

קמץ בז״ק

xi c. 40, 28. &c. ita quoque *creaturus sum*. cf. c. 43, 7. c. 45, 7. 8. c. 65, 17. 18. Eph. 2, 10. z) *prouentum* s. *fructum* (1) Mal. 1, 12. non otiosas tantum formulas, vt supra c. 29, 13. a) *labiorum* Apostolicorum. cf. Act. 2, 3. seqq. & Prou. 10, 11. 13. 31. 32. c. 15, 7. b) *pax* nempe *omnimoda* & spiritualis c. 26, 3. c. 54, 10. c. 66, 12. Luc. 2, 14. Col. 1, 19. 20. Phil. 4, 7. c) annuntiabitur *eis, qui iam remoti sunt*, nempe gentilibus. cf. c. 43, 5. 6. c. 49, 22. 23. d) *& eis, qui prope sunt*, Iudaeis. vid. Act. 2, 39. ὁ. εἰρήνην ἐπ' εἰρήνῃ τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγὺς οὖσι. Eph. 2, 13. 17. e) *atque ita*, vt dictum. v. 18. *sanabo eum* c. 30, 26. Ier. 33, 6. nempe a plagis Iob. 5, 18. & a morbo animi, quem supra descripsit Propheta c. 1, 5. 6. v. 20. f) *At impii & impoenitentes*, adeoque sine fide & sub maledictione legis manentes, v. 3. 21. c. 5, 23. Ier. 5, 26. Pf. 1, 1. g) *sunt sicut mare impulsum*. Vulg. *feruens*. Niph. (3) Am. 8, 8. Ion. 2, 5. h) *nam vel quum quiescere* c. 30, 15. i) Ion. *quod quaerit quiescere, & non potest*: nempe ob vim ventorum & impressi motus vehementiam; sic improbi ob propriam malitiam Matt. 12, 34. k) *coenum* (1) l) *& lutum* Pf. 40, 3. Iob. 41, 22. v. 21. m) *Non erit* igitur improbis pax illa euangelica, poenitentibus gratiose promissa in v. 19. cf. c. 48, 22. Apoc. 14, 11. ὁ. οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν. cf. 2 Ioh. v. 10. 11. CAP. LVIII, 1. n) *Clama itaque, o Propheta*, vt recte supplet Ion. Conf. c. 40, 2. 6. Praecedenti c. 56, 10. seqq. & c. 57, 1. seqq. Deus exprobrauerat Iudaeis impoenitentiam & impietatem. Quia vero difficulter sanantur hypocritae, qui opere operato nituntur, eosdem nunc porro per Prophetam grauiter redarguit hypocriseos & vanae persuasionis de cultu externo, quasi ille sine poenitentia ac fide Deo placeret. Est igitur hic I. *hypocriticae pietatis & ieiunii*, quod meritorium en-illi putabant, *redargutio*. II. *verae pietatis & ieiunii demonstratio* v. 6. seqq. Ceterum *Schmidius* cum captiuis in Babel, *Gurtlerus* autem p. 689. & 694. de peccatis Protestantium, hic agi putat; ex hypothesi. vid. not. c. 57, 1. Nos ad sua & futura tempora Prophetam respicere existimamus. Cf. not. c. 1, 7. c. 2, 1. c. 6, 9 c. 24, 1. c. 34, 1, &c. o) q. d. *pleno gutture*, seuere & imperterrite, tq. classicum Dei nomine canens. cf. Pf. 69, 4. Pf. 149, 6. p) *nec inhibeas* c. 54, 2. Id quod fere ex timore fieri solet. S. q) *Instar buccinae* Ez. 33, 3. Hos. 8, 1. r) c. 13, 2. c. 40, 9. s) c. 57, 12. Ez. 23, 36. t) c. 57, 14. *Populus Dei* est, qui ita vocabatur, etiamsi in veritate, propter malitiam suam, non esset. S. u) c. 1, 2. c. 57, 4. c. 59, 12. 20. x) c. 48, 1. y) c. 59, 2. 12. quale etiam erat simulatio pietatis per ieiunia & externum cultum, sed sine emendatione animi & sine fide. v. 2. z) S. *Et me tamen*: pro impudentia & praeuaricatione sua. Tig. *Etenim me*, hypocritice. a) *quotidie* Ex. 16, 5. b) *quaerunt* c. 55, 6. & mihi exprobrant, quod ad votum eorum non statim adsim. S. c) *& scientiam viarum mearum* vel *scire vias meas* c. 55, 8. quare sic cum illis agam. S. Cf. Ez. 18, 25. 29. d) *desiderant*. Pf. 68, 31. Ion. *A facie enim mea de die in diem doctrinam quaerunt, ac si cupiant scire vias, quae rectae sunt coram me*. e) cf. c. 57, 12. Hos. 8, 2. Mich. 3, 11. & phrasin supra c. 56, 1. Gen. 18, 19. Ez. 18, 5. 19. 21. Pf. 106, 3. f) Ier. 5, 4. 5. c. 8, 7. g) 2 Par. 12, 1. cf. supra c. 29, 13. h) *interrogant me*, c. 45, 11. & expostulant mecum. cf. Ier. 16, 10. Mal. 1, 2. 6. c. 2, 14. 17. c. 3, 8. 13. i) cf. Pf. 119, 7. 63. k) *propinquitatem* vel sec. S. *adpropinquationem Dei*. Tig. *vt Deus adpropinquet*, vt contendere cum ipso queant. (2) Pf. 73, 28. At LXX. ἐγγίζειν Θεῷ ἐπιθυμοῦσιν. cf. Iac. 4, 8. sic Syr. & Arab. Sed Ion. *ac si cupiant accedere ad timorem Domini*. l) Bene addit Ion. & Ar. *dicentes*: sequitur namque in v. 3. ipsa Iudaeorum expostulatio cum Deo, ob non impetratum auxilium. De ellipsi infinit. לאמר cf. not. c. 14, 8. c. 56, 12. v. 3. m) *Quare*? Interrogatio est indignationis, q. d. iniustum est nos ieiunare, & te non videre S. Cf. c. 40, 27. Gen. 12, 18. 19. c. 42. 5. &c. n) *ieiunauimus*? vt 2 Sam. 12, 16. 21. 22. 1 Reg. 21, 27. Esth. 4, 16. Neh. 1, 4. Quanquam vero alia etiam ieiunia habuerunt; videtur tamen, nec immerito, taxari ieiunium institutum in captiuitate poenitentiale, & illud etiam quod instituerunt super deuastatione vrbis & templi. Haec S coll. Zach. 7, 5. c. 8, 19. Sed neque tempore Prophetae etiam deerant hypocritae; vid. e. c. not. 2 Reg. 21, 2. nec tempore Christi Matt. 6, 16. cf. not. supra c. 29, 20. o) *& tu non vidisti*, sc. cum adprobatione & beneplacito. cf. c. 1, 15. Gen. 4, 5. Ier. 14, 12. p) *adfligimus animam nostram*, per ieiunium, subtrahendo, quod pro corporis necessitate ipsa desiderat. v. 5. Leu. 16, 29. Pf. 35, 13. q) *nec tamen agnoscis illud* Pf. 1, 6. Pf. 101, 4. cf. Ex. 2, 25. r) *quaeritis vt inueniatis*; v. 13. 1 Sam. 20, 21. 36. s) *desiderium* vestrum improbum. v. 13. Syr. *facitis cupiditates vestras*, cupiditatibus indulgetis.

v. 20 יוכל per Pat. 6. 9. 10. 14. 20. contra Mas. 1. 2. & Erff. CAP. LVIII, v. 2. [illegible] cum adiecto Pesik 2. sec. Mas. impr. ad Gen. 39, 19.

הצ׳ בדגש

4 עַצְּבֵיכֶם תִּנְגֹּשׂוּ׃ הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרֹף
5 רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ כַיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם׃ הֲכָזֶה
יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאַגְמֹן
רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן
6 לַיהוָה׃ הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע
הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה
7 תְּנַתֵּקוּ׃ הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא
בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם׃
8 אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ
9 לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה יַאַסְפֶךָ׃ אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה
תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע
10 וְדַבֶּר־אָוֶן׃ וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח
11 בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד
וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן
12 רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו׃ וּבָנוּ מִמְּךָ
חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר
פֶּרֶץ

t) labores. S. *debita vestra:* dum magno labore pecuniæ quæruntur. cf. Prou. 5, 10. c. 10, 22. c. 14, 23. Ps. 127, 2. al. q. d. *idola vestra*, coll. 1 Sam. 31, 9. Eph. 5, 5. *u) exigitis.* Ex. 5, 6. 10. 13. Deut. 15, 2.

℣. 4. *x)* S. q. d: *Ecce ieiunatis cum proposito in litem & contentionem intento.* Conf. quoad constr. c. 34, 8. *y) & contentionem.* (3) Prou. 13, 10. c. 17, 19. *z) pugno* (4) Ex. 21, 18. *a)* v. 6. c. 55, 7. cf. Mat. 18, 28. 1 Tim. 2, 8. *b) vt audiri faciatis* c. 42, 2. Iud. 18, 25. *c) in calo* c. 57, 15. *d) vocem vestram.* S. dum expresserunt contra se suspiria & clamorem oppressorum. Confer Gen. 4, 10. c. 18, 20. Ex. 3, 7. Iac. 5, 4.

℣. 5. *e) Num vero sicut hoc.* c. 56, 12. *An tale erit?* Interrogatio vehementissime negat: q. d. *Nullo modo est sicut hoc.* S. *f)* Ioel. 1, 14. Zach. 7, 5. *g) quod ego probem,* in quod animo ferar. v. 6. *h) dies sc. i) quo adfligit homo* Num. 30, 14. *k) animam suam.* vid. v. 3. *l) num quod incuruando incuruat?* (5) Mich. 6, 6. *m) sicut iuncum.* (5) c. 9, 13. *n) caput suum.* cf. Thr. 2, 10. & Matth. 6, 16. *o) & saccum* s. *cilicium* c. 15, 3. 1 Reg. 21, 27. *p) & cinerem* c. 61, 3. Ier. 6, 26. Iob. 2, 8. c. 42, 6. Mat. 11, 21. *q) sternit.* c. 14, 11. Ps. 139, 8. Esth. 4, 1. 3. animo tamen improbo & auaro nihil mutato. *r) num inquam hoc vocabis?* Est interrogatio indignabundi, q. d. Tu quidem sic vocas, sed iniquissime, nec sine indignatione mea: pudeat te ita vocare. S. *s) & diem beneplaciti*, qui acceptus sit. confer c. 49, 8.

℣. 6. *t) Nonne potius hoc est ieiunium,* verum & spirituale, *quod probo;* abstinentia scil. a peccatis. *Interrogatio* vehementer adfirmat, vt c. 57, 4. Ex. 14, 12. *u)* v. 5. cf. Sir. 35, 1. 2. 3. *x) aperire* scil. s. vt aperias c. 14, 17. *y) vincula* (2) Ps. 73, 4. *z) improbitatis* v. 4. cf. Act. 8, 23. *Vincula malitiæ* h. l. non videntur esse vincula, quibus se impii constringunt ad mala perpetranda, neque vincula, quibus peccata inter se cohærent; sed *vincula carcerum*, in quæ inique & impie coniiciuntur debitores ab auaris creditoribus. *S.* Cf. Matth. 18, 30. *a) soluere.* Ps. 146, 7. *b) nexus* s. *ligaturas.* (4) Ex. 12, 22. Am. 9, 6. *c) iugi* seruilis Leu. 26, 13. cf. ibid. c. 25, 39. & Ier. 34, 11. Neh. 5, 5. *d) & dimittere* Deut. 15, 13. 18. *e) fractos & oppressos* c. 42, 3. 1 Sam. 12, 3. *f) liberos* Ex. 21, 2. 1 Sam. 17, 25. vid. Ier. 34, 9. seqq. *g) & vt omne* eiusmodi durum & iniquum *iugum* v. 9. *h) dirumpatis*, auellatis. *S.* Ps. 2, 3.

℣. 7. *i)* vid. v. 6. *k) frangere, vt frangas* s. *diuidas* Ier. 16, 7. *l)* Ez. 18, 7. Luc. 16, 19. 21. *m)* Deut. 15, 7. Mat. 25, 35. Luc. 3, 11. *n)* cf. Thr. 1, 3. *o) extorres*, in fugam actos (1) s. *exules*, sec. Chald. & Kimchium; *qui domum & habitaculum non habet;* quod vrget h. l. introductio in domum. *S.* Conf. c. 16, 3. 4. Rad. מרד Aeth. *raptim profectus est, properauit, cucurrit.* cf. (2) alia l. eadem significat. Thr. 1, 7. c. 3, 19. *p)* Rom. 12, 13. Hebr. 13, 2. *q) cum videris* Ex. 23, 5. *r) nudum* Iob. 24, 7. 10. *s) & contexeris eum* Ez. 18, 7. 16. *t) & a carne tua*, i. e. *ab homine*, qui æque vt tu, ex Adamo propagatus est, & de genere humano. cf. Ier. 32, 27. Mal. 2, 10. Act. 17, 26. in primis vero si cognatus tibi est Iudæus; vt Paulus Rom. 11, 14. Iudæos vocat *carnem suam.* Conf. Gal. 6, 10. *u)* Deut. 22, 1.

℣. 8. *x) Tunc erumpet* c. 35, 6. Sequuntur hic fructus veri ieiunii & pietatis. *y) velut aurora* Ioel 2, 2. Matutinæ lucis s. *auroræ* mentionem facit, propter matutinæ lucis amœnitatem, itemque propter vicissitudinis ad tenebras proxime dissipatas gratiam. *Dorscheus.* *z) Lux* in Scriptura res secundas, *tenebræ* aduersas sæpe notant. vid. v. 10. c. 59, 9. & ipsum *Seruatorem* c. 60, 1. Alii ita h. l. *& exemplo tuo aliis quoque prælucebis*, coll. Mat. 5, 16. *a) & sanatio tua.* Arab. אריכה proprie *coalitus & obductio vulneris.* (6) Ier. 8, 22. c. 30, 17. Rad. Arab. inter alia not. *Detumuit & mitigato dolore sanatum fuit vulnus, æquabili & rubicunda carne coaluit.* *b)* Iud. 16, 22. confer Ps. 41, 2. *c) iustitia tua*, nempe Christus Ier. 23, 6. 1 Cor. 1, 30. Alii conferunt 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 14. 19. Sed alluditur hic ad Ex. 13, 21. 22. *Dorscheus.* *d)* vid. c. 60, 1. *e)* vid. c. 52, 12. & confer Ex. 14, 19. 20. *Promittitur* restitutio seu reditus ex captiuitate Babylonica, & secuta felicitas in genere, in specie autem *aduentus Messiæ*, post pauca secula secutus. Nam hic est *iustitia præiens* Iudæorum, *& gloria Iehouæ*, agmen eorum claudens &c. *Schmid.*

℣. 9. *f)* v. 14. Ios. 22, 31. Ps. 51, 21. Iob. 11, 15. *g)* c. 55, 6. Ps. 50, 15. Ps. 145, 18. *h)* c. 65, 24. c. 41, 17. Zach. 10, 7. c. 13, 9. Ioh 9, 31. Confer supra c. 57, 13. contrarium. *i) implorabis*, vociferaberis. Ion. 2, 3. Ps. 28, 2. *k)* c. 65, 1. *l)* vid. v. 6. *m)* item si remoueris *mittere* seu extendere *digitum* c. 59, 3. nempe *irrisorium*, secundum Schmidium aliosque. Confer c. 57, 4. c. 28, 22. *n) & loqui prauitatem.* confer v. 3. 13. c. 55, 7. c. 59, 4. 6.

℣. 10. *o)* Schmidius: *Et si expromseris* Ps. 144, 13. *p)* v. 7. *q)* Schmidius: *animam*, al. *ex anima tua*, liberaliter & hilariter. confer 2 Cor. 9, 7. 1 Ioh. 3, 18. *r)* c. 32, 6. *s) adflictam* c. 53, 7. *t) saturaueris.* v. 11. Ps. 107, 9. *u)* Ps. 112, 4. *x)* v. 8. c. 59, 9. confer c. 60, 1. *y) & obscuritas tua* c. 8, 22. c. 59, 9. Rad. Arab. *Occidit sol.* *z) erit sicut ipsa meridies.* Ps. 37, 6. Iob. 11, 17.

℣. 11. *a) Et ducet te* c. 57, 18. Ps. 5, 9. Ps. 23, 3. *b)* c. 49, 16. *c)* v. 10. Ps. 103, 5. Ps. 145, 16. *d) in aridis, in siccitatibus.* (1) confer c. 5, 13. Ps. 68, 7. *e)* ab omni dolore, pondere aut marcore *expedita, exemta reddet, aut eripiet.* confer Ps. 116, 8. Ion. *& corpus tuum viuificabit vita æterna.* At simpliciter hic animæ & corporis recreatio atque cura indicatur. *Schmidius.* *f) sicut hortus*, confer Cant. 4, 12. *g) irriguus* (2) Ier. 31, 12. *h)* Schmidius: *& sicut exitus.* Vulg. *fons.* Tig. *scaturigo*, al. *locus, quo transit aqua.* c. 41, 18. Ps. 107, 33. 35. 2 Par. 32, 30. *i) cuius non fallunt aquæ:* vt apud Latinos spem *mentita* seges. confer c. 57, 11. Ps. 78, 36. Iob. 41, 1. *k)* confer c. 33, 16.

℣. 12. *l) Et ædificabunt ex te* nati vel egressi Apostoli. c. 61, 4. Am. 9, 14. Salus namque ex Iudæis est. supra c. 2, 3. Ioh. 4, 22. *m) vastitates* gentium c. 44, 26. *n) seculi* seu antiquissimas. c. 44, 7. *o) fundamenta* c. 24, 18. *p) per omnes generationes* duratura. c. 60, 15. c. 61, 4. confer Mat. 16, 18. & supra c. 28, 16. *q)* Vulg. *suscitabis* c. 44, 26. c. 61, 4. *r) vocaberis etiam.* Pyal (7) c. 61, 3. c. 62, 2. vid. c. 48, 8. 12. *s) rupturæ reparator, obsepiens* 2 Reg. 12, 13. Ez. 22, 30. Am. 9, 11.

℣. 3. עַצְּבֵיכֶם sine *Dagesch* 1. 3. 10. 13. 16. 18. contra *M. I.* ℣. 7. לא per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23.

13 פֹּרֵץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת׃ אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ
עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ
יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ
14 וְדַבֵּר דָּבָר׃ אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמוֹתֵי
אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר׃
נט הֵן לֹא־קָצְרָה יַד־יְהוָה מֵהוֹשִׁיעַ וְלֹא־כָבְדָה
2 אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ׃ כִּי אִם־עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים בֵּינֵכֶם
לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטֹּאותֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְּׁמוֹעַ׃
3 כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בֶּעָוֹן שִׂפְתוֹתֵיכֶם
4 דִּבְּרוּ־שֶׁקֶר לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶהְגֶּה׃ אֵין־קֹרֵא בְצֶדֶק
וְאֵין נִשְׁפָּט בֶּאֱמוּנָה בָּטוֹחַ עַל־תֹּהוּ וְדַבֶּר־שָׁוְא הָרוֹ
ה עָמָל וְהוֹלִיד אָוֶן׃ בֵּיצֵי צִפְעוֹנִי בִּקֵּעוּ וְקוּרֵי עַכָּבִישׁ יֶאֱרֹגוּ
הָאֹכֵל

stum, non abbreuiata est manus Domini &c. Vt *Schmidius* obseruat, sequitur nunc in hoc capite I. יתיר ר׳ *Reprehensionis* עד כאן

CAP. LIX.

Iudaeorum (vid. not. c. 58, 1.) *conclusio*, qua omnis a Deo culpa remouetur v. 1. & in Iudaeos reiicitur v. 2-8. II. *Poenitentium ex reprehensione diuina orta confessio*, qua (1) poenarum iustitiam agnoscunt v. 9-11 (2) peccatorum grauitatem fatentur v. 12.-15. (3) gratiam Dei in Christo redemtore vera fide adprehendunt, respicientes & ad Christum ℣. 16-19. & ad Deum Patrem Filio suo opus regenerationis & renouationis nostrae in Spiritu S. promittentem ac spondentem ℣. 20. 21. Idem S. agi adhuc putat *cum Iudaeis in Babel*, vt ad c. 55, 6. diximus; cum contra *Gurtlerus* in sua Theol. Prophet. p. 694. seq. hoc & antecedens c. 58. ad nostra tempora spectare, ita confici posse, existimet: (a) quod sectio vltima huius capitis, teste Paulo Rom. 11, 26. agat de conuersione Iudaeorum, extremo tempore ante mundi finem futura; sectiones igitur praecedentes respicere priora tempora. (b) quod Caput 53. agat de passione ac morte Messiae, c. 54. de vocatione gentium, c. 55. de venditione bonorum spiritualium sub Antichristo; Ergo (concludit) sequentia agunt de fatis ecclesiae implendis vsque ad conuersionem Iudaeorum &c. quae cum nondum facta sit in Israele sec. carnem, merito eius complementum adhuc expectari censet *Maii* Oecon. p. 979. cum alii (vt *Dorsch.* ad v. 20.) conuersionem, s. auersionem iniquitatis a Iacob, inde a temporibus Christi factam, & perpetuo huc usque propagatam esse existiment. De quo tamen hic fusius agere non possumus. Conf. interim not. c. 55, 6. c. 56, 1. c. 58, 1. 2. &c. z) vid. c. 50, 2. Num. 11, 23. a) *vt non possit seruare* ex omni, spirituali etiam & aeterna miseria vestra. cf. c. 37, 35. c. 43, 3. 11. 12. c. 63, 1. b) *neque grauis facta est*; non difficilius aut tardius nunc audit, quam olim. Conf. c. 6, 10. Zach. 7, 11. & de oculis Gen. 48, 10. de corde Ex. 9, 7. &c c) *vt audire nequeat* vel *nolit*. cf. c. 33, 15. ℣. 2. d) *Sed*, q. d. *nam*, *si* iniquitates vestrae &c. num id imputabitis brachio Domini? c. 33, 21. Ps. 1, 2. e) cf. ℣. 12. & vid. c. 50, 1. f) *sunt separantes*, disterminant. c. 56, 3. quasi interiecto pariete Ez. 43, 8. g) q. d. *separationem s. intercapedinem vestram*, *ad separationem* Dei vestri, np. quoad gratiosam huius praesentiam. cf. constructionem 1 Reg. 3, 9. h) *& peccata vestra* multa & maxima. v. 12. c. 58, 1. i) *faciunt, vt abscondat Deus faciem suam* cf. c. 53, 3. c. 8, 17. c. 57, 17. c. 54, 8. k) cf. c. 1, 15. c. 42, 22. 24. Ion. *fecerunt, vt auerterit faciem Schechinae suae a vobis*. ℣. 3. l) vid. c. 1, 15. m) *pollutae*, Neumanno p. 237. *volutatae sunt* c. 63, 3. Mal. 1, 12. n) *sanguine* innocenti & iniuste effuso, ℣. 7. Prophetarum Matth. 23, 34. seqq. & ipsius tandem Seruatoris Act. 3, 15. o) cf. c. 2, 8. c. 58, 9. Ps. 144, 1. Prou. 6, 13. p) *eadem iniquitate*. cf. c. 5, 18. q) Ps. 59, 8. r) v. 13. c. 9, 14. c. 32, 7. Mich. 6, 12. Ps. 31, 19. s) c. 3, 8. c. 57, 4. cf. Ps. 12, 4. 5. & Ier. 18, 18. t) *peruersitatem* Mal. 2, 6. Iob. 6, 30 *blasphemias & mendacia in Christum* Christianamque religionem. *Maii* Oec. p. 978. u) v. 13. c. 16, 7. Ps. 35, 28. ℣. 4. x) *Non est clamans* propheta aut doctor veritatis, vt c. 40, 6. c. 58, 1. y) Dissentiunt interpretes. Tremell. aliique reddunt: *pro iustitia*, nempe vera illa, de qua c. 45, 24. Rom. 9, 31, 32. Phil. 3, 6. 9. Schmidius vero cum Tig. mauult *in iustitia*; quod, qui *in iustitia* siue *iuste* (cf. c. 11, 4. c. 42, 6. c. 45, 13. Lev. 19, 15. &c.) clamat, clamet etiam *pro iustitia*. At Ion. de precibus: *Non est qui oret in veritate*. quod confer cum Iob. 4, 24. z) *nec est qui disceptet* c. 66, 16. Ier. 2, 35. Prou. 29, 9. a) *in fide* 2 Reg. 12, 16. Hos. 2, 22. Ps. 33, 4. b) dum *confidendo* sc. *confidunt*. cf. c. 57, 17. vel absolute & emphatice *confidere est*; quasi continui eiusmodi actus sint, cf. ℣. 13. Hos. 4, 2. c) c. 24, 10. c. 41, 29. Ier. 4, 23. d) c. 30, 28. Ez. 13, 8. Ps. 12, 3. Prov. 30, 8. e) *concipiendo*. v. 13. c. 33, 11. Ps. 7, 15. Iob. 15, 35. f) *laborem* ad malum comparatum. cf. c. 33, 11. Num. 23, 21. Ps. 10, 7. 11. Iob. 4, 8. g) v. 6. c. 10, 1. Num. 23, 21. ℣. 5. h) *Oua* (5) c. 10, 14. Deut. 22, 6. Iob. 39, 14. i) *aspidis vel basilisci*. (4) c. 11, 8. Prou. 23, 32. k) *excludunt* c. 34, 15. *Oua basilisci* sunt crimina & scelera, quae cogitatione concepta, per opera excluduntur. *Boch.* Hieroz. II. p. 405. seq. *Sed* nobis (inquit S.) probatur cum Brentio hoc, quod sermo adhuc *sit de falsa doctrina*. &c. eadem falsa doctrina *per telam araneae* intelligitur. l) *& telas*. (2) v. 6. De etymologia ita *Gusset.* p. 751. *Telae aranei*, inquit, hoc nomen peculiare est, quod meditullio, multa fila ex se vno vndiquaque fundente, imago fit *fontis foecundi, riuulos de se in omnes partes emittentis*. Conferri tamen etiam potest Hebr. קיר *paries* v. 10. vel Arab. קיר *funis recens*. it. rad. Ar. *ex insidiis & occulte captauit, circumuenit* praedam. m) *aranea*. (2) Iob. 8, 14. quae retia sua non frustra texit, cum iis muscas capret & culices, quibus vescitur. Vnde multi veterum haec verba Prophetae ad haereticorum argutias referunt. Sed si araneis prosunt telae suae, nobis tamen sunt inutiles. Proinde Propheta impios non confert araneis, sed eorum opera telis aranearum, quae hominibus nihil prosunt, coll. v. 6. *Boch.* Hieroz. II. p. 608. n) *texunt*. c. 19, 9. Inde factum est nomen τῇ ἀράχνῃ sec. *Boch.*

t) c. 30, 13. 1 Reg. 11, 27. u) *reducens, restituens* c. 49, 5. x) *vias* Sionis vel *semitas* c. 42, 16. peruersas scil. c. 59, 8. vel desertas Thr. 1, 4. y) *vt habitent* in ecclesia s. ciuitate Dei noui ciues. cf. Neh. 11, 1. 2. Ion. *vocabunt te confirmantem viam rectam, conuertentem impios ad legem*.

℣. 13. z) S. *Si porro auertes a Sabbatho* c. 56, 2. 4. 6. Neh. 13, 15. seqq. a) *pedem tuum* laboriose discurrentem, vt Gen. 30, 30. Deut. 11, 10. cf. Coh. 4, 17. b) nempe *facere*, s. quo facis huc vsque. c) *tuas voluptates*, & carnis *desideria*. v. 3. Gen. 6, 5 Gal. 5, 19. seqq. d) Gen. 2, 2. 3. e) *sed e contrario vocaueris sabbathum* cf. Ps. 84, 11. f) *delicias* (2) c. 13, 22. g) *sancto Iehouae*, i. e. cuius pio & a Deo sanctificato homini. cf. Ps. 106, 16. Col. 3, 12. 1 Tim. 6, 11. h) *honorandum*, sc. Sabbathum; quod masculinum esse, probat vel Es. 56, 2. 6. al. *honorandas* sc. delicias. Conf. verbum in Pyal Prou. 13, 18. c. 27, 18. i) S. *atque adeo honoraueris illud* c. 43, 23. k) *vt non facias* c. 56, 2. l) cf. Neh. 13, 15. seqq. m) *nec quaeras* etiam, *vt inuenias desideria tua* carnalia. v. 3. Gen. 19, 11. n) & si omiseris *loqui* eiusmodi *verba* impia aut hypocritica. vid. v. 3. 9. c. 29. 13. c. 59, 4. Hos. 10, 4.

℣. 14. o) c. 57, 4. Ps. 37, 4. 11. p) Rom. 14, 17. q) *& ego te euehàm*, respicit ad Deut. 32, 13. 14. r) Ps. 18. 34. s) in temporalibus. cf. 1 Tim. 4, 8. Deut. 28, 3. seqq. vel conf. cum Dorscheo 2 Cor. 10, 5. t) cf. c. 1, 19. Ps. 81, 17. u) *hereditatem Iacobo* in caelis promissam. Heb. 11, 9. 10. 1 Pet. 1, 4. x) c. 40, 5. Ion. *quia per Verbum Domini decretum est ita*.

CAP. LIX. v. 1. y) *Ecce ergo*, vt ex hactenus dictis manifestum,

---

℣. 12. מְשֹׁבֵב defect. 1. 2. 22. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 13. חֲפָצֶיךָ *plene* 1. 2. 3. 5. 21. contra *Mas. Erff.* CAP. LIX. ℣. 2. מַבְדִּלִים ita *defect.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 22. sec. *Mas.* & *Erff.* ac impr. h. l. & Leu. 20, 26. alii *plene*. ℣. 5. הרה ita scribunt cum *Kri* הרו 1. 6. 9. 10. 14. 20. Sic & 2. 5. sec. *Mas. Erff.* והוריד per *Chireck* in marg. 6. 9. at והלד bis *defect.* *Orientales*.

האכל מביציהם ימות והזורה תבקע אפעה : קוריהם 6
לא־יהיו לבגד ולא יתכסו במעשיהם מעשיהם מעשי־
און ופעל חמס בכפיהם : רגליהם לרע ירצו וימהרו 7
לשפך דם נקי מחשבותיהם מחשבות און שד ושבר
במסלותם : דרך שלום לא ידעו ואין משפט במעגלותם 8
נתיבותיהם עקשו להם כל דרך בה לא ידע שלום :
על־כן רחק משפט ממנו ולא תשיגנו צדקה נקוה 9
לאור והנה־חשך לנגהות באפלות נהלך : נגששה 10
כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים
כנשף באשמנים כמתים : נהמה כדבים כלנו 11
וכיונים הגה נהגה נקוה למשפט ואין לישועה
רחקה ממנו : כי־רבו פשעינו נגדך וחטאותינו 12
ענתה בנו כי־פשעינו אתנו ועונתינו ידענום : פשע 13
וכחש ביהוה ונסוג מאחר אלהינו דבר־עשק וסרה
הרו והגו מלב דברי־שקר : והסג אחור משפט וצדקה 14
מרחוק תעמד כי־כשלה ברחוב אמת ונכחה
לא

g) c. 55, 8. c. 65, 2. h) Ier. 4, 14. Prou. 6, 18. i) c. 22, 4. c. 60, 18. k) c. 15. 5. c. 51, 19. l) c. 33, 8. cf. Ioel 2, 8. & Prou. 16, 17.

℣. 8. m) cf. Rom. 5, 1. quam tamen promittunt, Ier. 8, 11. n) c. 42, 16. o) v. 9. 14. c. 1, 17. p) in orbitis eorum. c. 26, 7. Prou. 2, 15. 18. q) semitas suas. cf. c. 58, 12. Ier. 18, 15. r) peruertunt sibi. (5) Mich. 3, 9. Prou. 10, 9. cf. Prou. 14, 2. s) qui calcat, incedit in ea Deut. 1, 36. Iob. 21, 15. t) non nouit. c. 1, 3. nec consequi potest, quamdiu in peruersitate sua perseuerat. cf. Coh. 4, 13. c. 10, 15. u) vid. c. 57, 21. Phil. 4, 7.

℣. 9. x) *Propterea*, ex iusto Dei iudicio. Hic incipit confessio piorum & resipiscentium, in qua ante omnia agnoscunt pœnas iuste irrogatas, vid. not. ad. v. 1. y) *procul est.* ℣. 11. c. 46, 13. Thr. 1, 16. z) gratiosum Dei *iudicium.* cf. ℣. 8. 11. 14. 15. c. 40, 27. a) *nec adsequitur nos, aut non peruenit ad nos* c. 35, 10. b) ℣. 14. cf. Ps. 69, 28. Rom. 9, 31. c) *expectamus* Ier. 13, 16. d) *lucem* & prosperitatem. c. 58, 8. 10. e) *& ecce tenebræ* mentis & calamitatum nos obruunt. c. 5, 30. c. 60, 2. Iob. 30, 26. f) *splendores* expectamus. vid c. 50, 10. c. 60, 3. g) sed *in caligine.* c. 8, 22. c. 58, 10. h) *ambulamus.* Coh. 11, 9. cf. 1 Ioh. 2, 10. 11.

℣. 10. i) *Palpamus* Deut. 28, 29. Iob. 5. 14. k) *tanquam cæci.* c. 42, 18. Zeph. 1, 17. l) *parietem.* c. 22, 5. m) *& acsi non essent nobis oculi* cf. c. 6, 10. c. 43, 8. Ez. 12, 2. n) cf. Ex 10, 21. o) c. 2, 8. c. 8, 15. c. 28, 13. Prou. 4, 19. p) *in ipsa luce & meridie* euangelii. cf. c. 58, 10. Am. 8, 9. q) *quasi intempesta nocte.* vid. c. 5, 11. Ier. 13, 16. Ion. *sicut qui offendunt in caligine.* r) *in pinguedinibus* s. *in pinguissimis rebus.* (1) cf. c. 17, 4. quas vana spe præcipiebamus. cf. Apoc. 3, 17. Nomen formæ אכזב, אכזר, אשנב, אתנן vel Arabici Superlat. s) cf. Num. 12, 12. & vid. Apoc. 3, 1.

℣. 11. t) *Fremimus* gemitu nostro. c. 16, 11. Ez. 7, 16. Ps. 59, 7. 15. u) *vt vrsi* Prou. 17, 12. quorum vox aliquid gemebundi habere videtur. Vnde Horatius: *Nec vespertinus circum gemit vrsus ouile.* x) *& sicut columbæ*, in quarum voce etiam aliquid querulum est & gemebundum. Nah. 2, 8. 11. y) *graui & continuo gemitu gemimus.* vid. c. 38, 14. z) ℣. 9. 15. a) c. 41, 17. b) *salutem* expectamus c. 56, 1. c) *sed illa procul est a nobis.* cf. ℣. 9. 14. Ps. 109, 17.

℣. 12. d) *Nam nimis multiplicata* sunt Ier. 5, 6. e) ℣. 20. c. 58, 1. f) cf. Ez. 33, 10. g) vid. c. 3, 9. Num. 35, 30. h) c. 43, 25. c. 50, 1. i) *nobiscum sunt;* per agnitionem & meditationem earum. S. Conf. Ps. 38, 19. k) ℣. 2. c. 65, 7. l) *eas* vera pœnitentia *agnoscimus.* cf. 2 Sam. 19, 21. Ps. 51, 5.

℣. 13. m) S. Commissæ nimirum *præuaricando*, vel *rebellando.* c. 1, 2. c. 46, 8. c. 48, 8. De Infinitiuo cf. supra ad ℣. 4. n) *& abnegando Iehouam*, s. *mentiendo contra Iehouam Saluatorem* Ier. 5, 12. Ios. 24, 27. Hos. 12, 1. Prou. 30, 8. Ion. *Rebellauimus & mentiti sumus contra Verbum Domini.* Vid. e. c. Ioh. 18, 30. 40. c. 19, 7. 12. 14. 15. o) *& recedendo* s. *auertendo nos.* ℣. 14. c. 50, 5. p) c. 1, 4. c. 8, 21. c. 55, 7. q) *loquendo.* cf. c. 58, 13. r) c. 30, 12. c. 54, 14. s) c. 1, 5. Ier. 28, 16. cf. Iob. 21, 14. 15. t) *concipiendo.* ℣. 4. u) *& proferendo.* v. 3. 11. x) c. 9, 14. c. 32, 7. c. 57, 4.

v. 14. y) S. *Dum reiectum est.* Hoph. (1) ℣. 13. z) *retro.* v. 13. c. 1, 4. c. 50, 5. a) v. 9. 11. 15. Ion. *Et conuersi sunt retrorsum facientes iudicium.* Licet alii *de bonis operibus* hoc accipiant, malumus tamen accipere *pro doctrina de iudicio gratiæ diuinæ, & iustitia misericordiæ diuinæ.* Cum hanc doctrinam retro agerent, h. e. repudiarent & persequerentur, factum est, vt iudicium & iustitia elongata sint. S. b) vid. v. 9. c) *e longinquo stat.* conf. v. 11. c. 46, 12. d) *quia collapsa est*, c. 8, 15. e) *in platea, in publico cœtu.* cf. Iob. 29, 7. Esr. 10, 9. & Apoc. 11, 8. f) v. 15. Tit. 1, 1. Ion. *quia offendunt in platea facientes veritatem.* cf. Ioh. 3, 21. 1 Ioh. 1, 6. g) *& rectitudo* s. vera doctrina. (4) c. 26, 10. Am. 3, 10.

e) i. e. quisquis falsam eorum doctrinam acceptat, per eam moritur & damnatur in æternum. S. Conf. c. 65, 4. p) S. in Vers. *& quando quis exprimit.* Tig. *si vero quis conculcauerit;* quomodo nunc cholem in Schureck, idem erit quod זורה c. 30, 24. At in Comment. S. habet: *& si quod compressum fuerit*, quod regularius erit fœmininum Partic. Paul a rad. זור; vid. c. 1, 6. Iud. 6, 38 Iob. 39, 15. Segol posito pro Kametz, vt Zach. 5. 4. vel adiectiuum ex Pyal a rad. זרה formæ Lykkah 2 Reg. 2, 10. Moral Ez. 18, 20. 7. Soarah, Nyshama c. 54, 11. q) excluditur c. 55, 6. r) anguis vel vipera. (3) c. 30, 6. Significari arbitror, quod, si quis falsam doctrinam non accipiat, sed impugnet, mox alii doctores & fautores eorum, tanquam basilisci in eum insurgant, & crudelissime persequantur &c. S. At Bochartus: In eodem hoc versu, inquit, basilisci & viperæ ouis comparantur eadem facta. — Nam in scriptura id tralatitium est, vt per varias serpentum species res eadem significetur. Hieroz. II. p. 407.

℣. 6. s) *Tela ipsorum.* (2) ℣. 5. t) *non sunt* vel prosunt aliis *ad vestes.* Conf. contrar. c. 23, 18. Ion. *Ecce sicut telæ aranei quæ non sunt aptæ ad operiendum se: sic nulla vtilitas est in operibus impiorum.* u) *nec ipsi quoque se tegere possunt* c. 57, 1. x) *operibus suis* c. 29, 15. c. 57. 12. c. 65, 12. y) *& opus* s. *molimina* c. 41, 24. z) c. 60, 18. Gen. 6, 11. 13. a) cf. c. 1, 15. Ion. 3, 8. Ps. 9, 17. Iob. 16, 17.

℣. 7. b) Prou. 6, 16. sec. innatam ipsorum peruersitatem, de qua Rom. 3, 15. seqq. c) *ad malum currunt*, prompti & expediti sunt. Ps. 59, 5. Prou. 6, 18. d) *& festinant* 2 Sam. 15, 14. e) 1 Sam. 25, 31. Ez. 22, 27. f) cf. v. 4. Ier. 22, 17. Prou. 12, 6. g) c.

℣. 10. נגשׁשה Schin per Dag. sine præc. Meth. 3. 5. 7. 14. ℣. 11. הגה cum Kri הגו 1. 2. & Mas. Effr.

טו לא־תוכל לבוא: ותהי האמת נעדרת וסר מרע
16 משתולל וירא יהוה וירע בעיניו כי־אין משפט: וירא
כי־אין איש וישתומם כי־אין מפגיע ותושע לו זרעו
17 וצדקתו היא סמכתהו: וילבש צדקה כשרין וכובע
ישועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת ויעט כמעיל
18 קנאה: כעל גמלות כעל ישלם חמה לצריו גמול
19 לאיביו לאיים גמול ישלם: וייראו ממערב את־שם
יהוה וממזרח־שמש את־כבודו כי־יבוא כנהר צר
כ רוח יהוה נססה בו: ובא לציון גואל ולשבי פשע
21 ביעקב נאם יהוה: ואני זאת בריתי אותם אמר יהוה
רוחי אשר עליך ודברי אשר־שמתי בפיך לא־ימושו
מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יהוה מעתה

h) *non potest procedere.* confer oppos. Ps. 85, 14. Ion. *& fidelitatem facientes non potuerunt manifestari* seu publice comparere.

℣. 15. i) *Et facta est veritas* v. 14. confer c. 42, 3. Dan. 8, 12. k) *desiderata, absens* & exulans. c. 34, 16. c. 40, 26. 1 Sam. 30, 19. Zeph. 3, 5. Schmid. *sublata*, h. e. pretio suo *spoliata*, & pro ipsa stultitia habita, coll. 1 Cor. 1, 23. l) *& recedens a malo.* Ps. 37, 26. m) Vulg. *prada patuit*, Tig. *prada sese exponit.* Ion. & qui declinant a malo, *diripiuntur.* Hithp. (2) Ps. 76, 6. At Tremell. Schmid. Malus: *facit ut insanus habeatur*; pro *spoliato mente* vel *insano habetur.* Ita confer Iob. 12, 17. 19. & 2 Reg. 9, 11. Sap. 5, 4. &c. n) *idque vidit Iehoua* Mesfias v. 16. c. 57, 18. o) Gen. 38, 7. 10. 2 Sam. 11, 27. p) v. 8. & 14.

℣. 16. q) Schmid. *Vidit, inquam.* v. 15. r) Schmid. *quod non esset vir* scil. iudicii, ex v. 15. Ion. *vir, cui opera bona.* confer c. 41, 28. Deut. 32, 36. 2 Reg. 14, 26. Ps. 14, 2. 3. s) *& quasi obstupuit*, Ps. 143, 4. t) quod nullus esset *intercessor* c. 53, 12. Ion. *qui staret & intercederet pro illis.* vt Abraham quondam pro perituris Sodomæis. u) *ideo salutem præstitit ipsi* c. 63, 5. Ps. 98, 1. x) *brachium ipsius omnipotens* c. 40, 10. c. 51, 5. 9. c. 52, 10. i. e. secundum R. Sal. *vindictam sumsit de hostibus suis.* propria scil. virtute & instinctu. vid. not. 1 Sam. 25, 26. Confer etiam Iud. 7, 2. Ps. 44, 4. y) confer c. 42, 21. c. 43, 4. c. 45, 23. c. 51, 6. 8. 2 Thess. 1, 6. z) *ipsa suffulsit* & confirmavit *ipsum.* c. 63, 5. confer c. 48, 11. Deut. 32, 36. seqq.

℣. 17. a) c. 51, 9. b) *Iustitiam* v. 16. per quam vindicat gloriam suam. *Schmidius.* c) *sicut loricam.* (3) 1 Reg 22, 34. 2 Par 18, 33. confer 1 Sam. 17, 5. 38. Alludit ad hanc panopliam, qua Mesfias se instruxit, Paulus Eph. 6, 13. seqq. 1 Thess. 5, 8. d) *& galeam* Ez. 38, 5.

המ׳ רפרה

rad. Arabic. *Compescuit, prohibuit, propulsavit.* e) *salutis.* c. 26, 1. Hab. 3, 8. Per hanc salutem nihil aliud intelligimus, quam potentissimum propositum salvandi: nam omnis salus Dei est actiua. *Schmidius.* f) *capiti suo* imposuit. confer 1 Sam. 17, 5.

g) *vestes vltionis* c. 35, 4. c. 47, 3. h) Schmid. *sicut vestitum* (2) i) Schmid. *& texit se*, Tig. *amictus est.* c. 22, 17. 1 Sam. 28, 14. k) *sicut pallio.* confer c. 61, 10. 1 Sam. 18, 4. Iob. 29, 14. *Pallium* h. l. *militare* intelligendum est, e cuius distinctu & accinctu videri poterat, feruere in hostes Ducem. Itaque Messias ad modum ducis militaris h. l. describitur, vtpote ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς Act. 3, 15. in quo Deus sibi mundum reconciliauit 2 Cor. 5, 19. *Dorscheus.* l) *zelo*, vt & populum suum liberet, & hostibus suis promeritam pœnam rependat. vid. c. 9, 6.

℣. 18. m) *Secundum eminentiam* c. 63, 7. 2 Sam. 23, 1. n) *meritorum.* c. 3, 11. Prou. 12, 14. o) *secundum eminentiam* etiam *rependet* c. 65, 6. c. 66, 6. Ier. 51, 6. Sic fere Cocc. Lex. p. 612. Paria meritis, paria reddet. At Schmidius: *Tanquam super retributionibus* (confer c. 35, 4. Ier. 51, 56.) *tanquam super eo*, vt *retaliet.* Variant alii. Nobis fauet simplex constructio & sensus. p) *excandescentiam* seu *iram.* c 34, 2. c. 66, 15. q) *hostibus suis*, in anteced. descriptis. confer c. 26, 11. c. 64, 1. Deut. 32, 43. Nah. 1, 2. r) *retributionem* c. 35, 4. c. 66, 6. Thr. 3, 64. s) *inimicis suis* c. 42, 13. c. 49, 26. t) *insulis* etiam c. 41, 1. 5. c. 49, 1. *Insulanis*, gentilibus & gentibus Antichristianis. *Maii* Oec. p. 979. Confer Apoc. 16, 20. u) confer Ioel 4, 4. 7. 11. seqq. Luc. 19, 27.

℣. 19. x) *Et timebunt.* Tum pauor incutietur ab ortu ad occasum habitantibus, & reuerebuntur nomen & gloriam Domini. *Maius* d. l. Confer c. 41, 5. Ps. 67, 8. Ps. 102, 16. y) *ab Occidente* c. 43, 5. c. 45, 6. Mat. 8, 11. z) c. 56, 6. a) Mal. 1, 11. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. b) confer c. 6, 3. c. 40, 5. Ps. 72, 19. Ps. 102, 16. Mat. 24, 14. c) Schmid. *quamuis enim*, al. *quum venerit.* d) *instar* rapidi *fluminis.* confer c. 8, 7. 8. c. 48, 18. Ps. 124, 4. 5. Apoc. 12, 15. e) *hostis.* Num. 10, 9. Ps. 74, 10. Thren. 1, 5. 7. 10. Ion. *Quoniam venient sicut inundatio fluminis Euphratis angustantes* seu hostes; *sed per Verbum Dei conterentur.* Alii constr. *sicut fluuius angustus*, vt Num. 22, 26. *locus* dicitur *angustus*; sed contra accentus h. l. f) *Spiritus* tamen *Iehouæ* c. 40, 13. c. 63, 14. quo vnctus est Messias sine mensura c. 11, 2. c. 61, 1. Ioh. 3, 34. a quo Spiritu etiam omnis verbi Euangelici virtus est, vt sit virtus DEI in salutem omni credenti Rom. 1, 16. *Schmidius.* g) q. d. *signifer* erit. Schmid. *signum inferet*; vel *vexillum salutis tollet* & ostendet. (4) Kal c. 10, 18. Hithp. Zach 9, 16. Ps. 66, 6. h) Schmid. *in illo* Iehoua Messia v. 15. seqq. conf. Ex. 17, 14 Prou. 18, 10. Act. 4, 12.

℣. 20. i) Schmid. *Tunc ergo veniet*, non ad vindictam, sed ad salutem. c. 60, 1. Rom. 11, 26. Gen. 49, 10. Hab. 2, 3. Matth. 11, 3. Hebr. 9, 11. k) *Tsioni* & populo Iudaico c. 2, 3. c. 46, 13. c. 49, 14. l) *Redemptor*, v. 15. seqq. descriptus. vid. c. 41, 14. c. 44, 6. 23. & confer Leu. 25, 25. Ruth 3, 9. 12. Ceterum hunc versum & totam pericopen non solum in *Lekach tobh* inter consolationes de Messia referunt Iudæi; sed etiam in *Echah Rabbathi* fol. 66. col. 2. Rabh Acha ex littera *Vau* in גואל aliquid eruit, & dicit: Quemadmodum non nisi propter *persecutorem perfectum* (רודף Thren. 1, 6.) in exilium abierunt Israelitæ; ita etiam per *Redemtorem consummatum* redimentur: Sic enim *plene scribitur* Ies. 59, 20. *& veniet Sioni Redemtor.* m) *& conuertentibus se* c. 1, 27. Deut. 30, 2. 8. 10. 2 Cor. 3, 16. n) *a præuaricatione* seu rebellione aduersus Dominum & Regem suum. vid. v. 12. 13. c. 58, 1. & cf. c. 29, 23. 24. Mat. 23, 39. o) c. 29, 22. c. 49, 5. 6. c. 65, 8. 9. p) c. 1, 24. c. 14, 22.

℣. 21. q) *Nam ad me quod attinet*, c. 66, 18. Gen. 17, 4. c. 24, 27. non pœnitet me promissæ gratiæ Rom. 11, 29. r) vid. c. 55, 3. c. 61, 8. Ier. 31, 31--37 Heb. 8, 8 seqq. s) *cum illis.* Iud. 21, 22. 2 Reg. 3, 12. c. 6, 16. t) c. 42, 1. Ion. *Spiritus meus Sanctus, qui est in te, & verba mea prophetica, quæ posui in ore tuo, non auferentur* &c. u) c. 61, 1. *Hoc vel ad Esaiam dicitur, vt mihi videtur; vel ad Dominum, vt plerique existimant.* Ita ad h. l. *Hieronymus.* At ex mente *Dorschei* contextus ostendit, verba esse Messiæ ad Ecclesiam. *Schmidio* tamen non placent, qui ecclesiæ vel Esaiæ hæc dicta putant; quanquam quod de ecclesia dicunt, tolerabilius esse censeat. x) confer c. 61, 1. seqq. & Ioh. 7, 16. c. 14, 10. c. 17, 8. y) vid. c. 51, 16. Deut. 18, 18. 19. & confer Ier. 1, 9. z) c. 54, 10. Ios. 1, 8. a) spiritualis *seminis tui*, nempe Messiæ, vt c. 48, 19. c. 53, 10. al. populi, vt c. 43, 5. c. 45, 3. c. 48, 19. vel ecclesiæ c. 54, 3. b) c. 61, 9. confer Hag. 2, 4. 5. c) c. 9, 6.

℣. 19. וייראו sic plene 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 22. 23. sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. & *impr.* ad Deut. 2, 4. itemque ad Mich. 7, 17. & *Erff.* h. l. Mendosa igitur est *impr. h. l.* בו cum *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 7. 9. 13. 14. 19. 20. 21. 23.

Cap. LX.
הפטרת
כיתבא

וְעַד־עוֹלָם׃ ס קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ
2 וּכְבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ זָרָח׃ כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ
וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃
3 וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ׃ 4 שְׂאִי סָבִיב
עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ
וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃ ה אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב
לְבָבֵךְ כִּי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃
6 שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה כֻּלָּם מִשְּׁבָא
יָבֹאוּ

d) c. 45,17. c.54,10. c. 55,13. Matt. 16,18.

CAP. LX, ✠. 1. e) *Surge* itaque, o *Ierusalem*, quod iterum h. l. & v.4,12. 17. addit *Ion.* vt c. 54, 1. nempe *mystica* f. *spiritualis* Gal. 4, 26. cf. not. supra c. 51, 17. Cohæret vero hoc capue immediate cum fine præcedentis, & pœnitenti Hierosolymæ vberius exponitur insignis N. T. status, cuius ibi mentionem fecit. Verba autem sunt diuinæ personæ, vel Dei Patris, vt c. 59, 20. 21. vel potius ipsius Iehouæ Messiæ, hic v. 7. 9. 10. 13. 16. coll. c. 61, 1. qui sec S. ecclesiam Iudaicam, tenebris traditionum & falsarum opinionum (sicut vniuersum orbem terrarum v. 3. idololatriæ tenebris) obscuratam, coll. c. 9, 1. Matt. 4, 16. Luc. 1, 78. 79. c. 2, 32. vel sec. *Maii* Oec. p. 979. populum Iudaicum, diu sine Rege & Principe &c. sec. Hos. 3, 4. confidentem, excitat, vt tandem *surgat e tenebris* Eph. 5, 14. & ex squalore suo, vt supra c. 51, 17. c. 52, 2. Estque in hoc capite descripta sec. S. I. Ecclesiæ N. T. lux, II. eiusdem lucis maiestas v. 17. seqq. Differunt igitur *circa tempus complementi* sententiæ interpretum. *Schmidius* ad initia N. T. respici, exinde manifestum esse, colligit, quod v. 2. 3. tota gentium terra dicatur tenebricosa, & gentes prædicantur ad Ierusalem confluxuræ. Sec. *Gurtleri* vero Theol. Proph. p. 113. aliorumque mentem, hic describitur gloria ecclesiæ vltimi temporis, quod liquido constet ex v. 11. seqq. vbi promittitur, ianuas ecclesiæ neque interdiu neque noctu fore clausas, Solem non amissurum lumen, sed finiendos miseriæ dies. Nos vt lubenter præstita Ecclesiæ beneficia Christi agnoscimus, & S. sententiam tenemus, negare tamen non possumus, etiam ad vltimum harum promissionum complementum a Propheta respici (cf. verba *Dorschei* not. ad c. 6, 9.) ex coll. Apoc. XXI. & XXII. quæ frequenter huc respiciunt. Nisi quis Apocalypsin non ad nouissima mundi, sed ad vltima Reipubl. Iudæorum fata tantum spectare, cum nonnullis perperam adfirmare voluerit: quod tamen ipsa Apocalypsis, post euersam dudum Hierosolymam consignata, & attenta eius consideratio fieri non permittit. *f*) *illuminare* 1 Sam. 14, 29. Prou. 4, 18. h. e. sec. S. tenebras in te discuti permitte, nec luci orienti introitum nega. & sic sec. Ion. & Syr. etiam *lucem ede*. Imperatiui sunt euangelici, vt c. 55, 1. *g*) *quia venit* Ioh. 1, 11. Hoc significare, *quia occidit lux tua*, cum A. b. Ezra existimat Guffet. p. 120. coll. v. 20. Gen. 15, 12. 17. Leu. 22, 7. &c. sed contra mentem contextus. *Lux* enim hæc non est *Sol* proprie dictus, qui בא *occidere* dicitur in scripturis; sed ipse Iehoua Messias; qui non occidens, sed oriens hic prædicatur v. 2. 3. & ad c. 59, 20. in hac connexione respicitur. *h*) *Lux tua* æterna v. 19. 20. magna illa c. 9, 1. & essentialis Ioh. 1, 5. 9. 10. c. 8, 12. &c. *Lumen de Lumine*; sec. Symb. Nic. *Messiam* hic intelligendum esse, agnoscunt Iudæi in Ialkut ad h. l. P. II. fol. 56. col. 3. ex Pesikta Rabbathi, coll. Ps. 36, 10. Quærunt enim: *Quid est illud, quod dicitur: Et in lumine tuo videmus vel videbimus lumen?* ac respondent: Hæc est Lux Messiæ, *sicut dictum est Gen. 1, 4. Et vidit Deus lucem, quod bona. id quod docet, Deum benedictum ad ætatem & opera Messiæ respexisse iam ante mundum conditum.* Ita etiam in Echa Rabbathi fol. 68. col. 4. R. Biba Sangorianus *Messiam nomine Lucis* vocari, probat ex verbis Dan. 2, 22. *& Lux apud Deum habitat.* Idem quoque ex nostro hoc Esaiæ, & citato Danielis loco, ostendit R. Abba Serongianus in Breschit rabba fol. 3. col. 4. &c. Sic sancta Apocalypsis c. 21, 23. ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρνίον. *i*) *& gloria Iehouæ*, idem Messias Filius & Gloria Patris. c. 4, 5. c. 58, 8. Heb. 1, 3. Ioh. 1, 14. cf Ex. 29, 43. c. 40, 34. 35. *k*) *super te* de cælo *exorta* & in carne manifestata *est*. cf. v. 2. 3. c. 58, 10. Mal. 3, 20. Luc. 1, 78. 79. ✠. 2 *l*) c. 50, 2. *m*) c. 8, 22. c. 9, 1. c. 29, 18. c. 59, 9. *n*) c. 29, 10. *o*) *& caligo*, Deut. 4, 11. Ier. 13, 16. *p*) c. 49, 1. c. 55. 4. Ion. *regna*. vt olim tenebræ Aegyptum Ex. 10, 11. seqq. *q*) vid. v. 1. *r*) Zach. 9, 14. cf. Ex. 40, 34. 1 Reg. 8, 10. 11. Ion. *in te autem habitabit Schechina Domini, & gloria eius supra te reuelabitur.* ✠. 3. *s*) *Et ambulabunt gentes* c. 2, 3. Ps. 47, 8. 9. Eph. 2. 12. non amplius, vt olim, in vanitate mentis suæ Rom. 1, 24 Eph. 4, 17. 18. sed vt filii lucis Eph. 5, 8. cf. Act. 17, 30. *t*) *ad lucem tuam*, v. 1. vt hæc dirigat eos ac ducat in viam salutis S. Cf. Apoc. 21, 24. *u*) *etiam Reges*. v. 10. 16. c. 49, 23. c. 52, 2. Ps. 148, 11. Regiam enim & omnem magistratus dignitatem ecclesia non eliminat, sed Christo consecrat. *Dorsch*. *x*) *ad splendorem* c. 50, 10. c. 62, 1. *y*) *ortus tui* (1) i. e. Messiæ s. *Lucis* istius, *quæ tibi exorietur* v. 1. 2. s. ad lucem euangelii 2 Pet. 1, 19. ✠. 4 *z*) Vt magis certa reddatur promissio, in rem præsentem quasi deducitur ecclesia, vt ipsa circumspiciat, videatque ad se aggregari gentium multitudinem. S. Cf. c. 49, 18. *a*) cf. Ioh. 4, 35. *b*) *omnes isti*, quos dixi venturos v. 3. *c*) ex omnibus partibus orbis *congregantur*. v. 7. cf. c. 56, 8. Ps. 102, 23 *d*) v. 5. LXX. vt Matt. 8, 11. *e*) v. 9. c. 43, 6 *f*) c. 49, 12. *g*) c. 49, 22. cf. Gal. 3, 28. 1 Pet. 3, 7. *h*) *ad latus* c. 66, 12. *i*) Tig. *fouebuntur*. S. *a nutricibus adportabuntur*, Neumanno *augebuntur*, i. e. *nutrientur* vel *educabuntur*. Cf. Ruth. 4, 16. 2 Sam. 4, 4. Varenio *constantes erunt*. Sic cf. 1 Reg. 8, 26. ✠. 5. *k*) *Tunc videbis*, quod iam prædico futurum. cf. c. 40, 5. Alii cum A. b. Ezra ex rad. ירא quod tamen Kimchi reiicit tq. erroneum: *tunc timebis*. coll. Matt. 2, 3. *l*) S. *& adflues*, h. e. læta filiis tuis ac filiabus occurres, ad recipiendum illos. Trem. *conflues*. cf. c. 2, 2. Ier. 51, 44. Al. *instar fluuii erumpes*, vel vt Guffet. p. 498. *fluminis instar decurres*, in regiones sc. remotas, idque copiose ac cito. Ion. & Syr. ex signif. Chald. *& illustraberis* s. *splendesces*; quam tamen non fert vsus biblicus. cf. præter l. c. Ps. 34. 6. Ier. 31, 12 Mich. 4, 1. *m*) *& stupebit* ex re improuisa & non sperata. cf. Ier 33, 9. *n*) *& mox* gaudio & effusa lætitia *dilatabit* se cor tuum. Ps. 119, 32. 1 Reg. 5, 9. 2 Cor. 6, 11. 13 cf. Gen 45, 26. 27. & ad rem Luc. 2, 32. Act. 10, 34. 35. c. 11, 18. *o*) *quod conuertatur ad te* 1 Sam. 4, 19. c. 10, 6 *p*) Tig. *copia*. Trem. *fremitus maris*. sed S. cum A. Ezra & Kimchio *multitudo* instar *maris*. cf. c. 17, 12. & Gen. 17, 4. 5. *q*) S. *exercitus* c. 8, 4. al. *copiæ* s. *opes* gentium, vt v. 11. c. 10, 14. c. 61, 6. *r*) v. 4. 6. cf. Ps. 87, 5. 6. ✠. 6. *s*) S. *Turma* etiam, *multitudo* s. *agmen*, vulgo *Carauana* (5) 2 Reg. 9. 17. *t*) *obteget te*. cf. Ex. 8, 2. c. 10, 5. 15. c. 16, 13. Num. 22, 5. 11. *u*) S. & plerique *dromades* s. *dromedarii* cameli. At Bocharto Hieroz. I. p. 82. seqq. ex vsu vocis Arabico non certa camelorum species, qualis est *dromedarius*, sed certa ætas, & *cameli iuniores* denotantur. Sic etiam Kimchi & Abarb. & Vatablus, item Maius in supplem. ad Cocc. Lex. p. 11. quod *rad.* ... proprie sit *prævertere*. Verum ex hac signif. D. Neumann in Exodo L. S. p. 165. non minus commode deducit *dromedarii* significationem, qui alios *velocitate* cursus *anteuertat*. Isidorus Orig. XII, 1. *Dromada genus est camelorum, minoris quidem statura, sed velocioris, vnde & nomen habet. nam δρόμος Græce cursus velocitas appellatur. Centum & amplius milliaria vno die pergere solet.* Curtius lib. V. c. 2. *Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiæ.* *x*) *Midianis & Ephæ*, posterorum Abrahami ex Ketura; quarum gentium conditor *Midian filius Abrahami, & Epha* ex eodem *nepos* fuit. vid. Gen. 25, 2. 4. 1 Par. 1, 32. 33. Nullibi vero cameli sunt frequentiores, quam in Midianitide. vid. Iud. 6, 5. c. 7, 12. *y*) *omnes*. v. 4. non vt olim vna regina cum comitatu suo 1 Reg. 10, 1. seqq *z*) *e Sabaa*. Ps. 72, 10. Fuit etiam *Scheba* Abrahami & Keturæ nepos, ex filio Iokschano Gen. 25, 3. Alii tamen nostros referunt ad Gen. 10, 7. 28.

CAP. LX, ✠. 4 תֵּאָמַנָה *Mem per Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. impr. ac Erff. b. l. & Ind. *Bas.* f. 60. col. 8. ✠. 5. תִּרְאִי *Tau cum Meth.* 1. 2. 3. 11. *Ber.* ... alii in *M. l.* item ... um inserto *Iod.* (quasi a ירא esset) 1. 2. 3. sed vtrumque pro vitio habet *M. l.* Etiam *Chatephpat.* (quod habent 7. 8. 11. 17. 18. 22. & *Ber.*) videtur esse contra *Mas.* impr. ... ל חֹטֶף coll. *Buxt.* in *Cl. Mas.* c. VII. p. m. 59.

7 יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלֹּת יְהוָה יְבַשֵּׂרוּ׃ כָּל־צֹאן
קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךְ יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן
8 מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר׃ מִי־אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה
9 וְכַיּוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם׃ כִּי־לִי אִיִּים יְקַוּוּ וָאֳנִיּוֹת
תַּרְשִׁישׁ בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם
אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהַיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃
10 וּבָנוּ בְנֵי־נֵכָר חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֶךְ כִּי בְקִצְפִּי
11 הִכִּיתִיךְ וּבִרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ׃ וּפִתְּחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם
וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם
12 נְהוּגִים׃ כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ
13 וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ׃ כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ
תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי
14 אֲכַבֵּד׃ וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל־
כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצָיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן

a) *aurum & thus*, cf. 1 Reg. 10, 10. Ier. 6, 20. Ps. 72, 15. b) *portabunt* cameli Gen. 37, 25. 1 Reg. 10, 2. Ion. *auro & thure onusti erunt; & qui venerint cum iis, gloriam Domini enarrabunt.* Kimchi ita: *mercatores camelis thus & aurum vendita convehent, atque etiam in oblationem s. munus Regi Messiæ.* Cf. Matth. 2, 11. munera Magorum, ex Oriente s. Perside venientium; cum Sabæi sint ad austrum Iudææ. c) *& laudes Iehouæ* Messiæ. v. 2. c. 63, 7. Ps. 78, 4. d) c. 40, 9. c. 61, 1.

ⱽ. 7. e) Tig. *Omnes oues.* S. *omnia pecora*: nam & *capræ* vox late sumta sub se continet. vid. Gen. 27, 9. c. 38, 17. Leu. 1, 10 f) Ps. 120, 5. Cant. 1, 4. S. *Arabiæ.* Ion. *Arabum.* vid. supra not. c. 21, 16. Fuerunt etiam *Kedar & Nebaioth* Abrahami nepotes, ex filio Ismaele, quem ex Hagare susceperat. vid. Gen. 25, 13. 1 Par. 1, 29. Horum autem pecora tam illustribus verbis in Scriptura prædicari, non mirabitur, qui sciet, gentis opes solo fere pecore constitisse. Quod de Nabatæis diserte scribunt Diodorus & Strabo apud *Boch.* Hieroz. I. p. 535. g) vid. v. 4. h) *arietes.* Gen. 31, 38. i) *Nabatæorum*, in Arabia Petræa. Erat autem *Nebaioth* primogenitus Ismaelis, Gen. 25, 13. c. 28, 9. c. 36, 3. & sub *Nabatæis*, quos passim celebrant, profani scriptores cognatos *Cedræos* comprehendisse videntur: cum contra in Sacris litteris horum frequentius mentio fiat. k) *ministrabunt* s. *servient tibi.* v. 10. c. 56, 6. c. 61, 6. Quemadmodum autem ex hoc prædicato bene colligit S per *pecora Arabum* ipsos Arabes intelligendos esse; sic per *Arietes* ipsos quoque Nabatæos & eorum *Duces* s. *Antistites* intelligimus. cf. Ez. 34, 17. l) *offerentur* Leu. 2, 12. vel sec. S. *adscendent*, h. e. *seipsos offerent*, tq. hostiam spiritualem c. 66, 20. Rom. 12, 1. m) *ad beneplacitum*, s. ita vt gratum & acceptum sit Deo illud sacrificium. cf. c. 56, 7. Ex. 28, 38. n) *super altare meum.* Conf. c. 19, 19. Ps. 84, 4. it. Hebr. 13, 10. o) *nam* hac ratione & cultu, non vt olim sacrificiis Mosaicis, *domum gloriæ meæ* s. ecclesiam 1 Tim. 3, 15. quæ a me ornata ornamento mihi est. cf. infra. v. 13. 19. c. 63, 15. c. 64, 10. p) ego Messias *exornabo.* v. 9. 13. c. 55, 5.

ⱽ. 8. q) *Quinam illi sunt?* Inquies. Gen. 33, 5 Continuatur *admiratio ecclesiæ*, de qua v. 5. S. r) qui *sicut nubes* velox c. 19, 1. Iob. 30, 15. vel densa, supra c. 25, 5. Heb. 12, 1. Ion. *qui veniunt publice, sicut nubes velocissimæ, & non morantur.* s) *aduolant.* cf. Hab. 1, 8. Introducitur hic Ecclesia, tq. prospiciens aliam multitudinem, præter v. 6. 7. dictam, multitudinem scil. ex insulis & ex Tharschisch &c. S t) *& sicut columbæ.* Hos. 11, 11. quarum pernicissimus volatus est. vnde Ps. 55, 7. *alas columbæ* optat Dauid, vt celeri fuga se subducat ex imminenti periculo. vid. *Boch.* Hieroz. II. p. 13. seq u) *ad cauernas suas* s. *foramina* in columbariis. (8) *catarrhactæ* cœli c. 24, 18. *cauernæ* oculorum Coh. 12, 3. *fumarium* Hos. 13, 3. ⱽ. 9. x) *Nam me* Messiam. v. 7. Ion. *Verbum meum.* y) *insulæ* c. 11, 11. c. 42, 4. remotissimæ etiam c. 66, 19. Zeph. 2, 11. maris præsertim Mediterranei, sec. *Varenium.* z) *expectant* vel *expectabunt.* c. 51, 5. a) *& naues Tarschisch.* vid. c. 2, 16. c. 23, 1. c. 66, 19. 1 Reg. 10, 22. b) S. & Vulg. *in principio* Num. 10, 13. 14. c) c. 49, 22. d) vid. v. 4. e) vid. v. 6. f) *cum illis*; vt olim Regina Sabææ, & classis Salomonis Ophirica 1 Reg. 10, 1. seqq. cf. Apoc. 21, 24. g) c. 55, 13. Ios. 9, 9. 1 Reg. 10, 1. h) c. 55, 5. i) vid. v. 7. 13. Ps. 149, 4. & cf. Ezr. 7, 27. ⱽ. 10. k) c. 61, 4. Zach. 6, 15. l) c. 55, 3. 6. c. 61, 5. 2 Sam. 22, 45. m) v. 13. c. 49, 16. n) v. 3. 11. 16. c. 49, 23. Ps. 72, 10. 11. Apoc. 11, 15. c. 21, 24 o) vid. v. 7. cf. Apoc. 5, 10. p) *nam in ira* quidem *mea.* vid. c. 54, 7. 8. q) c. 27, 7. Ier. 30, 14. r) c. 49, 8. c. 61, 2. Ps. 30, 6. Ps. 51, 20. Ps. 89, 18. s) ego Messias v. 7. 9. 16. *miserebor tui* c. 14, 1. c. 54, 8. 10.

ⱽ. 11. t) S. *Aperient vero portas tuas.* Vulg. *& aperientur*, Tig. *aperta erunt.* vid. c. 26, 2. Apoc. 21, 25. u) c. 49, 15. c. 58, 11. c. 62, 6. x) c. 27, 3. y) cf. c. 45, 1. Ez. 46, 2. Neh. 7, 3. c. 13, 19. *Aditus ad ecclesiam* datur omni tempore, diu noctuque: vnde dicit, portas eius fore semper apertas. Hoc magis dicendum, cum textus *finem apertionis* ipse hunc det, *vt adducantur copiæ gentium*; quam vt cum aliis statuatur, significari *pacem ecclesiæ.* verba sunt S. ad h. l. *Pacem* tamen ita non excludi, ex contextu & parallelismo constabit. z) v. 9. a) *copias & opes gentium.* v. 5. Rom. 11, 25. Apoc. 21, 24. 26. vt euidens eius rei specimen fuit temporibus Constantini M. b) vid. v. 10. c) *adducendos* c. 11, 6. c. 20, 4. c. 63, 14. ⱽ. 12. d) cf. c. 14, 2. Zach. 12, 9. c. 14, 17. seqq. e) c. 41, 11. 12. Iud. 5, 31. Ps. 37, 20. Ps. 68, 3. Ps. 73, 27. Ps. 92, 10. Conf. Es. 30, 25. c. 49, 26. c. 66, 6. 15. 16. Mich. 5, 8. c. 7, 10. Zeph. 3, 15. Apoc. 19, 17. 18. 21. f) *& gentes* antichristianæ. Ioel 4, 11. 12. 13. g) c. 34, 10. Ier. 26, 9. ⱽ. 13. h) *Gloria Libani* & præstantissimæ eius arbores c. 35, 2. Respicitur ad Templum V. T. quod ex cedris Libani fuit ædificatum. S. Conf. Cant. 3, 9. i) c. 55, 13. k) *tæda & buxus* (2) vid. c. 41, 19. l) *ad exornandum.* v. 7. 9. m) *locum sanctuarii* s. Ecclesiam meam. c. 18, 7. Ez. 37, 26. 28. n) Ez. 43, 7. Respicitur iterum ad adytum Templi, vel Tabernaculi Mosis, in quo Deus super Propitiatorio ita Cherubinis insidebat, vt Arca fœderis quasi *scabellum pedibus eius* præberet Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. cf. Ps. 99, 5. Ps. 132, 7. Thr. 2, 1. 1 Par. 28, 2. & infra c. 66, 1. Ion. *nam locum domus habitationis Schechinæ meæ glorificabo.* Conf. Apoc. 21, 3. o) ego Messias v. 7. 10. 15. *gloriosum* & honorabilem *reddam*, *honorabo.* 1 Sam. 2, 30. v. 14. p) vid. v. 3. Zach. 14, 16. q) *incuruatione* s. *incuruando se.* cf. c. 2. 11. 17. Prou. 14, 19. Iob. 9, 13. r) *filii oppressorum tuorum* Zeph. 3, 19. Aegyptiorum, aliorumque. cf. Gen. 15, 13. Ex. 1, 11. 2 Sam. 7, 10. s) cf. Ex. 11, 8. t) c. 49, 23. Apoc. 2, 26. 27. c. 3, 9. u) *contemnentes te.* c. 1, 4. conf. c. 14, 2. x) c. 62, 12. y) conf. c. 26, 1. c. 33, 21. Ez. 48, 35. Ps. 48, 2. Apoc. 21, 2. z) Ps. 48, 3. Ion. *Tsion, in qua beneplacitum habet Sanctus Israelis.* Sensus est: tunc dicent populi, te demum veram vrbem Iehouæ factam, iam te esse veram Tsion Sancti Israelis, propter cuius excellentiam vetus Zion tantum vmbra extiterit. S.

קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר טו
וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר׃ וְיָנַקְתְּ חֲלֵב 16
גּוֹיִם וְשֹׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ
וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת 17
הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת
הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה׃
לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ 18
וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה׃ לֹא־יִהְיֶה 19
לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר לָךְ
וְהָיָה־לָךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ׃ לֹא־ כ
יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ
לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ׃ וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים 21
לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעו מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃
הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה 22
בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה׃

רוח

מטעי קרי

עד כאן

ỿ. 15. *a) S. Pro eo, quod fuisti*, cf. v. 17. c. 61, 3. *Tahhat* non est meriti, sed tantum *vicissitudinis* diuinitus datæ. S. *b)* c. 54, 6. c. 62, 4. c *&* *odiosa* Gen. 29, 31. 33. Deut. 21, 15.16. Prou. 30, 23. *d) ita vt nemo fuerit transiens per te*. c. 33, 8. c. 34, 10. Ier. 9, 9. 11. *e) pro eo, inquam, faciam te* c. 41, 15. *f) in gloriam* s. *magnificentiam æternam*. Tig. *clarum in perpetuum*. cf. c. 4, 2. Ez. 7, 20. *g) gaudium*. cf. c. 30, 29. c. 66, 10. Ps. 48, 3. *h)* c. 58, 12. c. 61, 4.

ỿ. 16. *i) Suges autem lac gentium*. cf. c. 49, 23. Deut 33, 19. Ion. *Et satiaberis diuitiis populorum*. Alii conferunt supra c. 55, 1. 1 Pet. 2, 2. *k) & mammam* s. *vbera* c. 66, 11. Thr. 4, 3. Iob. 24, 9. LXX. & Ar. *diuitias*. Ion. non bene: *& præda Regum delectaberis* 2 Sic Syr. *& spolia regum suges*. forte ex v. 18. c. 59, 7. &c. *l)* vid. v. 3. 10. 11. *m)* c. 66, 11. 12. Deut. 33, 19. *n)* c. 49, 23. *o) quod Ego* Messias v. 7. 9. 10. 13. 22. c. 61, 1. sim *Iehoua*. *p)* c. 43, 3. c. 63, 8. *q)* c. 41, 14. c. 63, 16. *r)* c. 49, 26.

ỿ. 17. *s)* cf. c. 54, 11. 12. Ion. ad veterem Hierosolymam: *Pro ære, quod rapuerunt ex te, o Ierusalem*. *t)* Alludit Propheta ad copiam sub regno Salomonis 1 Reg. 10, 21. 27. sed sub imagine bonorum temporalium hæc de spiritualibus intelligenda sunt. *Dorsch*. *u)* c. 28, 17. c. 54, 12. *x) præfecturam tuam*, s. *collegium præfectorum* 1 Par. 23, 11. 2 Par. 24, 11. *y) pacem* cf. c. 26, 1. 3. 12. Phil. 4, 7. Col. 3, 15. *z) & exactores tuos* c. 3, 12. c. 9, 3. Zach. 10, 4. *a)* c. 10, 22. c. 28, 17. c. 32, 16. c. 59, 9. c. 61, 10. 11. Rom. 6, 18. 1 Ioh. 2, 29.

ỿ. 18. *b)* c. 65, 19. *c) vis* s. *iniuria* c. 59, 6. vt olim ante diluuium Gen. 6, 11. & deinde. Ier. 6, 7. Hab. 1, 2. 3. Ista namque natura est regenerationis s. charitatis, vt nemini faciat iniuriam. S. coll. 1 Cor. 13, 4. 5. *d)* c. 51, 19. c. 59, 7. *e)* cf. c. 11, 9. c. 35, 17. 18. c. 65, 25. Apoc. 21, 4. De intermissione persecutionum, ecclesiam vastantium. *Dorsch*. Conf. v. 20. *f)* Eusebius *IESVM* vel *salutem*. vid. c. 26, 1. & cf. c. 59, 11. *g)* v. 10. cf. Rom. 5, 11. c. 8, 31. seqq. *h)* v. 11. c. 54, 12. *i) laudem* c. 61, 3. c. 62, 7. Ps. 148, 14. cf. 1 Pet. 2, 9.

ỿ. 19. *k)* cf. c. 24, 23. Apoc. 21, 23. c. 22, 5. Ion. *Non indigebis amplius lumine Solis*. Sensus est: Ecclesiam diuina gloria multo splendidius esse illustrandam, quam Sol & Luna vastum hoc mundi theatrum illustrant. *Vitringa* ad Apoc. 21, 23. At Schmidio *Sol & Luna*, quæ lucebant ecclesiæ, antequam Messias lucere cœpit, sunt vmbræ legis Mosaicæ. Aliqua quidem fuit lux in V. T. sed per claritatem lucis N. T. plane absorpta. *l)* Ier. 31, 35. Gen. 1, 16. *m) & ad splendorem* c. 4, 5. quo noctu alioqui lucet luna. *n)* c. 13, 10. cf. c. 24, 23. Gen. 37, 9. *o) non lucebit* Gen. 1, 15. 17. *tibi*, maiori lumine instructæ. cf. supra c. 30, 26. *p) Iehoua* Messias. v. 1. 2. Apoc. 21, 23. *q) in lucem æternam* v. 20. Ps. 84, 12. Regnum enim gratiæ huius terræ in regno gloriæ futuri sæculi consummandum, & ab eo absorbendum. *Vitringa* ad Apoc. 22, 5. *r)* v. 7. c. 52, 1. ὁ. καὶ ὁ Θεὸς δόξα σου cf. Apoc. 21, 11. 23.

ỿ. 20. *s) Non occidet amplius*. Ier. 15. 9. Mich. 3, 6. Am. 8, 9. *t) Sol tuus* v. 19. *Sol iustitiæ*, Christus Mal. 3, 20. non occultabitur ab oculis tuis, nec obscuratio veritatis saluificæ fiet. coll. Apoc. 21, 25. c. 22, 5. *u) & Luna tua non recipiet se*, aut deliquium patietur. cf. Ioel 4, 15. Ion. *Non cessabit amplius regnum tuum; & gloria tua non auferetur*. *x) nam*, vt versu præcedenti iam dictum est. *Iehoua* &c. *y) & finiti erunt* c. 38, 12. 1 Reg. 7, 51. *z) dies luctus tui*. c. 61, 2. cf. supra v. 18. Apoc. 7, 16. 17. Verba hæc persuadent, caput hoc esse de N. T. accipiendum, inquit *Dorsch*. Neque etiam de eo dubium superest, sed de hoc dissentiunt Interpretes: num *de ecclesia militante in terris*, an vero *de triumphante in cælis* hic textus loquatur? Posterius placuit Hieronymo & pluribus; prius Luthero, Brentio aliisque. Vtramque sententiam h. l. coniungi posse optime, censet *Schmidius*, & quod Iohannes Apoc. XXII. hunc textum adduxerit *in respectu ad vltimum complementum* in regno gloriæ. Quæ omnino recte se habent: nam typum Ecclesiæ, in his terris dotibus Spiritus S. exornandæ, & gloria diuina illustrandæ, ita exhibuit Esaias h. l. & Iohannes Apoc. 21. & 22. vt sub eiusdem narratione gustus quoque & imago æternæ vitæ exhibeatur. Quod enim alioquin hæc loca Esaiæ & Iohannis *non absolute de ecclesia in cælum recepta* accipi possint, *Gurtlerus* in Theol Proph. p. 704. seq. ita probat: (1) quia post ecclesiæ gloriam & illuminationem subiiciunt nouum populorum & nationum ad illam confluxum, coll. hoc capite v. 3. 11. cum v. 1. 2. & c. 66, 19. 23. cum v. 10. 11. 12. it. Apoc. 21, 24. 26. cum v. 1. seqq. (2) Minatur hic v. 12. Deus vastationem iis gentibus, quæ detrectabunt accedere ad ecclesiam gloriosam; at post diem vltimum nulla erit occasio amplectendi aut repudiandi euangelii, nec metus supplicii temporalis (3) Iohannes Apoc. 22, 10. *prohibetur obsignare verba huius prophetiæ*, quod *prope sit tempus*, quo expleri debeant. At in vita altera neque prophetiæ locum habent, neque ibi obsignatæ sunt, coll. 1 Cor. 13, 8. 12. Accedit, quod sec. v. 11. huius capitis & Apoc. 21, 24. 26. Reges terræ *gloriam suam in nouam Hierosolymam* conferant: At in cælum gloriam non ferent, sed ibi accipient pii Reges. item, quod Hierosolyma hæc cælitus orta in terris exhibenda sit Apoc. 21, 2. 10. cum contra in die nouissimo iusti ad cælestes sedes transferendi sint 1 Thess. 4, 17. Adde, quod versus 22. huius capitis, vt S. obseruat, non potest accipi de vita æterna, in qua non datur multiplicatio vnius in mille &c.

ỿ. 21. *a) Populus autem tuus*, o ecclesia mea! vid. c. 33, 24. Versum saltem 21. quidam etiam ad vitam æternam referunt; sed nimis arcte cohæret cum v. 22 vt modo dictum ex S. *b)* cf. c. 4, 3. c. 52, 1. c. 53, 11. Ez. 44, 9. Ioel 4, 17. Zach. 14, 20. 21. Rom. 5, 1. 1 Ioh. 2, 1. 2. 29. Tit. 2, 14. Apoc. 21, 27. c. 22, 15. *c)* cf. Ps. 37, 9. 11. 22. Dan. 2, 44. Matt. 5, 5. *d)* sq. *surculus* (4) c. 11, 1. *e) plantarum mearum* c. 61, 3. Matt. 15, 13. *f)* cf. c. 19, 25. c. 64, 7. c. 65, 22. Eph. 2, 10. *g)* S. *vt gloriosum reddam me* c. 49, 3. c. 61, 3. 2 Thess. 1, 10. ὁ. εἰς δόξαν. Eph. 1, 5. 6. 14. vt Adam fuit imago & gloria Dei 1 Cor. 11, 7.

ỿ. 22. *h) Paruus* s. *minimus*. cf. Ier. 49, 15. Am. 7, 2. 5. Obad. v. 2. *i)* cf. Gen. 15, 5. 1 Par. 12, 14. *k) & exiguus vel paucissimus* Ps. 68, 28. 1 Sam. 9, 21. ὁ. καὶ ὁ ἐλάχιστος vid. 1 Cor. 15, 9. Eph. 3, 8. *l) in gentem numerosam*. Gen. 18, 18. Mich. 4, 7. cf. supra v. 8. c. 49, 18–21. *m) Ego Iehoua* Messias v. 7. 10. 13. 16. c. 61, 1. *n) suo tempore*. cf. Coh. 3, 11. *o)* Tig. *accelerabo*, Vulg *subito faciam illud*. c. 5, 19. cf. c. 46, 13. c. 66, 7. 8. 9. Apoc. 1, 1. c. 22, 6.

ỿ. 16. וְיָנַקְתְּ per simplex *Paschta* 2. 6. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. & *Ber*. contra analogiam. *ỿ*. 17. אָבִיא זָהָב *milra* 1. 2. 3. 12. 20. *ỿ*. 19. וְהָיָה per *Kadma milel* 2. 3. sic su. 5. at milra 1.

Cap.LXI.

סא רוח אדני יהוה עלי יען משח יהוה אתי לבשר ענוים
שלחני לחבש לנשברי־לב לקרא לשבוים דרור
2 ולאסורים פקח־קוח׃ לקרא שנת־רצון ליהוה ויום
3 נקם לאלהינו לנחם כל־אבלים׃ לשום לאבלי ציון
לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון תחת אבל
מעטה תהלה תחת רוח כהה וקרא להם אילי הצדק
4 מטע יהוה להתפאר׃ ובנו חרבות עולם שממות
ראשנים יקוממו וחדשו ערי חרב שממות דור ודור׃
ה ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם׃
6 ואתם כהני יהוה תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם
7 חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו׃ תחת בשתכם

משנה

CAP. LXI, 1. p) c. 11, 2. c. 40, 13. c. 59, 19. c. 63, 10. 11, 14. q) v. 11. c. 7, 7. r) c. 11, 2. c. 59, 21. c. 60, 22. Luc. 4, 18. Col. 2, 9. Promissa omnia se effecturum, & suo tempore acceleraturum adfirmauerat *Messias* c. 60, 22. Iam, vt donis viribusque sufficientibus se instructum declaret ad tantum opus perficiendum, *Spiritum Domini Dei*, a Patre ac se ab æterno procedentem, *supra se esse*, in se conquiescere c. 11, 2. & se vnxisse donis immensis dicit, *vt lætum hoc nuntium de redemtione ex captiuitate spirituali*, *cæcitate* &c. non tantum in diebus adsumtæ carnis Iudæis *retulerit*; sed etiam *conuersis olim a prauaricatione* c. 59, 20. *annum beneplaciti* s. *acceptationis* gratiosæ & *&condonationis* v. 2. secundum promissionem fœderalem paulo ante c. 59. 21. indicatam, hostibus autem *diem vindictæ* prædicaturus & allaturus, adeoque amplissime omnia illa hactenus memorata adimpleturus sit v. 1-9. Hinc concioni & promissioni illustri Messiæ Ecclesia Israelitica respondet, eamque vera fide exultabunda acceptat, & gratias Deo agit pro habitu spirituali magnifico & pulcherrimo v. 10. coll. cum v. 3. ac fructu iustitiæ & gloriæ copiosissime progerminante v. 11. Hæc *Maii* Oecon. p. 980. Habemus igitur in hoc capite I. *Messiæ concionem & iteratum promissum* v. 1-9. II. *Ecclesiæ responsionem & canticum* s. *iubilum* v. 10. 11. Neque enim de alio, quam *de solo Messia*, hoc caput intelligendum esse, multis rationibus probant nostrates, Dorsch. Schmid. aliique: (1) ex operibus diuinis v. 1. 2. 3. (2) quia *Iehoua* est, qui loquitur v. 8. & (3) idem, qui c. 60. locutus. (4) quia Christus ipse Luc.

Luc. 4, 21. differte hoc caput de seipso interpretatur. (5) quia Ecclesia induentem ipsam vestibus iustitiæ, Iehouam esse, prædicat v. 10. coll. cum v. 3. (6) Quia Deus iisdem prope verbis non Prophetam, sed Messiam compellat c. 42, 7. Neque (7) desunt ex Iudæis, qui de Christo s. Messia id intelligant. Ita R. *Saadia Gaon* in libro haemunot c. 8. apud *Voisinium* ad Raymundi Pug. fid. p. m. 160. Item *LeKach Tobh.* Ex sic *Kimchi* in Lexico suo sub rad. משח fol m. 73. a *Verba hæc*, inquit, *sunt Prophetæ de Messia: nam Messias ita dicturus erat; quia propterea me vnxit Deus, vt lætum nuntium adferam miseris.* s) ideo, propterea namque. c. 29, 13. Num. 20, 12. t) *me* sec. humanam naturam *vnxit* Ps. 45 8. Ebr. 1, 9. Spiritu S. Ioh. 3, 34. Act. 10, 38. inde ab vtero matris Luc. 1, 35. u) c. 60, 6. Ps. 40, 10. 2 Sam. 18, 19 20. x) Vulg. Tig. aliique *mansuetis*; at S. cum LXX. & Luca, *pauperibus & humilibus*, qui agnoscunt suam humilitatem in peccatis, & paupertatem in spiritualibus, vnde vera oritur mansuetudo & sancta. Cf. c. 11, 4. c. 29. 19 Zeph. 3, 9. Ps. 9, 13. Mat. 5, 3. c. 11, 5. & e contrario superbos mente cordis sui Luc 1, 51. y) c. 48, 16 z) c. 1, 6. a) Ps. 147, 3. cf. Ps. 51. 19. b) *ad proclamandum* s. *ad prædicandum* v. 2. Ier. 34, 8. 15. 17. c) *captiuis*. cf. c. 49, 24 25. c. 52, 2. Rom. 7, 14. 23. Heb. 2, 15. d) *libertatem*, a lege & omni condemnatione; consequenter etiam a seruitute elementorum mundi. *Cocc* Lex. p. 844. vide typum Lev. 25, 10. e) *& vinctis* c. 49, 9. Zach. 9, 11. 12. f) *aperire* s. *apertionem*. Infin. forma פקח c. 58, 9. cf. c. 35, 5. c. 42, 7. Act. 26, 18. g) Trem. *ergastuli*, R Ioseph Kimchio *carceris* vel *vinculorum*. (1) Hoc quid sit, ipsi Hebræi non norunt certo, inquit S. Aliis vna est cum præcedente, aliis duæ voces, sed eiusdem originis & significationis, q. d. *omnimodam apertionem: & carceris*, & consequenter etiam *oculorum*, i. e. sec. LXX. & Lucam ἀνάβλεψιν, s. *clarum visum*, ex obscuro carcere eductis. vid. c. 42, 7. Fortassis obscura vox aliquid luminis accipere potest ex Aethiopica lingua, in qua מוקח cum cognatis frequentissime est *compes, vinculum & carcer*. vid. *Ludolff* nouum Lex. Aeth. col 89. & 639. ℣. 2. h) c. 49, 8 c. 60, 10. Luc. 4, 19. cf. Act. 17, 30. 2 Cor. 6, 2. 3. Multi putant, respectum etiam haberi aliquem ad annum iubilæum V. T. quod non improbamus. S. i) c. 34, 8. c. 63. 4. Deut. 32, 35. cf. Matt. 3, 12. c. 10, 15. Luc. 18, 7. c 21, 22. Apoc. 6, 17. k) c. 12, 1. c. 40, 1. c. 49, 13. c. 51, 3. 12. c. 66, 13. Zach. 1, 17. l) *omnes lugentes* v. 3. c. 57, 18. c. 66, 10. Matt. 5, 4. 2 Cor. 7, 10. ℣. 3. m) *Ad tribuendum* s. *ad exhibendum* c. 47, 6. n) vid. v. 2. & cf. c. 49, 14. c. 65, 19. Apoc. 21, 4 o) *ad dandum* inquam; vel *& ad dandum illis* p) *ornatum* capitis v 10 c. 3, 20. Ez. 24, 17. 23. cf. supra c 35, 10. q) *pro cinere*. cf. c. 58, 5. 2 Sam. 13, 19. r) *oleum lætitiæ* Ps. 45, 8. Syr. *vnguentum suauissimum*: cf. Ps. 23, 5. s) *pro luctu* c. 60, 15. 20. Ier. 31, 13. t) S. *pallium*. al. *amictum* (1) cf. verbum c. 22, 17 c. 59, 17. &c. u) v. 11. c. 60, 18. Ion. *spiritum ouantem* x) *pro spiritu contracto* s. animo mœsto & desperabundo. cf c. 42, 3. Leu. 13, 39. 56. & Ez. 21, 12 y) *& dicetur illis*, i. e. *vocabuntur* c. 58, 12. c. 62, 2. z) arbores s. *quercus iustitiæ* c. 1, 29. c. 60, 21. Ps. 92, 13. 14. Vt *planta Iehouæ* est, quæ a Iehoua plantata, sic *quercus iustitiæ* esse putamus, quas iustitia promissionum diuinarum, & ipsa iustitia Christi imputata educat & corroborat: quanquam eædem quercus deinde etiam proferre incipiunt fructus iustitiæ. S. a) c. 5, 2. c. 60, 21. Matt. 15, 3. b) c. 60, 21. Ioh. 15, 8. Phil. 1, 11. ℣. 4. c) S. *Tum ædificabunt*. c. 60. 10. d) c. 58, 12. Spirituales ruinæ intelligendæ veniunt. S. e) *solitudines* c. 49, 19. f) *priorum* hominum vel sæculorum, s. *priscas*. cf. Leu. 26, 45. Deut. 19, 14. Ps. 79, 8. g) c. 44, 26. c. 58, 12. h) *& instaurabunt, reficient*. 2 Par. 15, 8. i) *vrbes vastatas* Ez. 29, 10. Zeph. 2, 14. k) c. 49. 8. Ez. 36, 4. Dan. 9, 25. l) c. 58, 12. c 60, 15. Respicit ad solitudinem ciuitatis Dei, per gentilismum tot sæculis miserandum in modum destructæ; hanc ædificandam & restaurandam prædicit. *Dorsch.*

℣. 5. m) *S. Stabunt vero*. al. *Surgent etiam*. cf. Mich. 5, 3. n) quondam *alieni* s. *extranei* c. 1, 7. Eph. 2, 12. o) Id Hieronymus aliique de re pastoritia & agricultura spirituali, accipiunt; Brentius de adiumento in bonum, Dorscheus de obsequio gentium. Conf. c. 60, 10. 11. 12. Ier. 3, 15. c. 23. 4. Ez 34, 2. 10. 1 Pet. 5, 2. &c. p) c. 60, 10. q) *agricolæ vestri* (7) Ier. 51, 23. c. 52 16. cf 1 Cor. 3, 9. r) *& vinitores vestri* erunt (5) 2 Par. 26, 10. cf. supra c. 5, 7. ℣. 6. s) *Vos autem Sacerdotes Domini*. &c. cf Deut. 7, 6. Hos. 4, 3. Mal. 1, 11. Ps. 50, 14. 1 Pet. 2, 5. t) *vocabimini & eritis* v. 3. 12. c. 54, 5. c 56, 7. Nam *in regno Christi* omnes Israelitæ genuini sunt sacerdotes, quia *habent meliorem illam spem, per quam adpropinquant Deo* Heb. 7, 19. *accessum ad Patrem* Eph. 2, 18. *& viam recentem*, dedicatam vel *initiatam sanguine* Christi Hebr. 10, 19 20. Cum iis vero *etiam fideles gentium sunt Sacerdotes* Apoc. 1, 6. c. 5, 10. Es. 66. 20. 21. *Cocc.* Lex. p. 363. u) c. 56, 6. c. 60, 7. Ioel 2, 17. x) c. 4, 3. c. 62, 4. y) c. 60, 5. 6. z) c. 23, 18. a) *gloriabimini, efferetis* vos (3) cf. Ps. 94, 4. *Aleph & Iod* permutatis. ℣. 7. b) vid. v 3. c. 60, 15. c) cf. c. 25, 8. c. 54, 4.

CAP. LXI, ℣. 1. פקחקוח ita coniunctim scribunt 1. 3. contra *Mas. impr.* ℣. 6. ואתם per *Graschaim* 1. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* sed *Rbhia* aptius est.

tus de *notitia sani iudicii*, non praui; nec fine verbo, fed cum eo. Quotquot enim vident, & non agnofcunt, in iis eft ignorantia prauæ difpofitionis. S. Conf. 2 Cor. 4, 3. 4. Col. 3,

הפטרת
נצבים

3. 4. d) *femen, cui benedixit* Dominus. cf. c. 19, 24. 25. c. 65, 23. Num. 6, 24.

מִשְׁנֶה וּכְלִמָּה יָרֹנּוּ חֶלְקָם לָכֵן בְּאַרְצָם מִשְׁנֶה יִירָשׁוּ
8 שִׂמְחַת עוֹלָם תִּהְיֶה לָהֶם׃ כִּי אֲנִי יְהוָה אֹהֵב מִשְׁפָּט
שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְנָתַתִּי פְעֻלָּתָם בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם
9 אֶכְרוֹת לָהֶם׃ וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם
בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל־רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ
יְהוָה׃
שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־
יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה
11 כֵלֶיהָ׃ כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ
כֵּן אֲדֹנָי יְהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם׃

Cap. LXII סב לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם לֹא אֶשְׁקוֹט עַד־
2 יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר׃ וְרָאוּ גוֹיִם
צִדְקֵךְ וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ וְקֹרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ
3 אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקֳּבֶנּוּ׃ וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־
יְהוָה

Eph. 1, 3. 4. ℣. 10. e) S. Quare *latando latabor*, vehementer gaudebo. cf. c. 62, 5. c. 66, 14. Ion. præmittit : *Dixit*

d) *duplum* bonum, cf c. 40, 2. Zach. 9, 12. e) *& pro ignominia* c 50, 6. Pf. 44, 16. f) *iubilabunt*. c. 12, 6. c. 65, 14. g) *in* forte vel *parte fua*. cf. c. 57, 6. Ier. 10, 16. Thr. 3, 24. *Mutat perfonam*; quia promiffum datur præfentibus, & implendum eft in pofteris abfentibus. Alio fenfu hæc verba exponit *Cocc.* Lex. p. 816. *& ignominiam cantant partem fuam*. i. e. partem fuam cum gaudio profitentur ignominiofam Chrifti crucem, coll. 1 Pet. 4, 16. h) *Propterea* inquam, pro pudore & ignominia. i) Iob. 42, 10. k) c. 60, 21. cf Pf. 105, 44. l) c. 35, 10. c. 51, 11. Perfecutionum receffum, & largam compenfationem hic prædici, notat *Dorfch*.

℣. 8. m) *ego Iehoua* Filius Dei. v. 1. 10. n) cf. c. 56, 1. Ier. 23, 5. Pf. 45, 8. Iob. 34, 17. o) *& odio habeo* c. 1, 14. Pf. 11, 5. p) *rapinam* f. *raptum* (4) Leu. 5, 21. Ez. 22, 29. Pf. 62, 11. q) *in holocaufto* mihi oblatum. Sic Vulg. Tig. aliique, & fauent accentus. cf. c. 1, 11. Deut. 23, 19. Prou. 15, 8. c. 21, 27. At S. mauult cum LXX. Syr. Ar. intelligere *raptum per iniquitatem*. coll. Pf. 58, 3. Pf. 64, 7. Iob. 5, 16. r) cf. c. 40, 10. c. 65. 7. Ier. 31, 16. Prou. 10, 16. s) c. 16, 5. Pf. 69, 14. Pf. 111, 8. Prou. 29, 14. Zach. 8, 8. t) Gen. 17, 7. Ier. 33, 20. 21. c. 50, 5. ab æterno Eph. 1, 4. & in æternum Pf. 54, 10. u) c. 55, 3. Gen. 15, 18.

℣. 9. x) *Et notum erit*, vel *cognofcetur inter gentes*. cf. c. 66, 14. ex doctrina & fructibus Matt. 5, 16. c. 7, 16. 1 Pet. 2, 12. &c. y) c. 59, 21. c. 66, 22. Zach. 8, 13. 23. z) *& nati eorum* c. 22, 24. c. 65, 23. a) cf. Deut. 4, 6. b) cf. Cant. 6, 9. Efth. 2, 15. c) *agnofcent eos*. Gen. 42, 7. *Loquitur* textus

Ierufalem, fc. *noua* f. *Spiritualis* c. 51, 17. c. 54, 1. cf. c. 60, 1. quæ grata mente agnofcit promiffa Mesfiæ beneficia, & vehementer in iis exultat. vid. not. ad v. 1. f) *in Iehoua* Mesfia. v. 1. 8. c. 29, 19. Ion. *in Verbo Domini*. g) c. 9, 2. c. 25, 9. c. 41, 16. Zach. 10, 7. h) c. 60, 9. Ion. *in falute Dei mei*. cf. 1 Sam. 2, 1. i) Zach. 3, 4. 5. & fupra v. 3. k) c. 51, 5. c. 52, 1. Pf. 45, 10. 14. 15. l) *amiculo* c. 59, 17. vt Pontifex indutus fuit Leu. 8, 7. vel Regis filiæ 2 Sam. 13, 18. m) cf. c. 1, 27. Pf. 132, 9. 1 Cor. 1, 30. 2 Cor. 5, 3. 21. Gal. 3, 27. Apoc. 3, 18. c. 12, 1. c. 19, 8. 14. & oppof. Zach. 3, 3. n) *texit, amicivit me* (1) o) *ficut fponfus* Pf. 19, 6. p) S. *imponit*. Trem. qui *adminiftrat*, al. *adplicat*. Guffet p. 367. *vt fponfus facerdotare*, h. e. tam bene concinnare, tamque nitidum atque auro ac gemmis fplendidum reddere *folet ornatum capitis, vt facerdotem æmulari videatur*. Alibi verbum hoc fignificat *facerdotio*, f. *eximio & propioris admisfionis minifterio fungi*, vt Ex. 28, 1. 41. c. 29, 1. 44. 2 Sam. 8, 18. *Non* autem *dicitur* Ecclefia h. l. *Sponfus* nec *Sponfa*, fed in ornatus pulchritudine cum iis comparatur: q. d. ficut fponfus & fponfa fe ornant, fic Dominus ornauit me pulcherrime & magnifice. S. q) *ornatum capitis*. vid. v. 3. r) c. 49, 18. Apoc. 21, 2. s) *ornat fe* (8) Ez. 23, 40. Hof. 2, 15. t) *apparatu fuo* f. *nuptialibus veftibus fuis* Deut. 22, 5. cf. Pf. 45, 14. 15. ℣. 11. u) Gen. 1, 12. Hag. 1, 11. x) Pf. 65, 11. Gen. 2, 9. y) *& ficuti hortus* c. 51, 3. Num. 24, 6. z) *fatina femina fua*. (2) Leu. 11, 37. a) *germinat* f. *germinare facit*. cf. verbum Gen. 3, 18. Deut. 29, 22. b) vid. v. 1. c) c. 45, 8. c. 55, 10. Ion. *reuelabit*. d) v. 10. c. 60, 17. e) v. 3. c. 60, 18. Ion. *laudem Hierofolymæ*. cf. c. 62, 7. f) *coram* Ex. 34. 10. Deut. 21, 11. Iof. 8, 35. g) c. 2, 2. c. 40, 5. c. 52, 10. Luc. 2, 10.

CAP. LXII, ℣. 1. h) *Propter Zionem*. c. 49, 14. Non meritum id fignificat, fed amorem Dei erga ecclefiam cf. c. 37, 35. c. 42, 21. c. 43, 14. 25. c. 45, 4. &c. i) *non filebo* aut *abftinebo*. v. 6. cf. c. 42, 14. c. 64, 11. c. 65, 6. Pf. 28, 1. *ego Mesfias*; cuius hic fequitur refponfio ad illum iubilum Ecclefiæ c. 61, 10. 11. repræfentatum. Nempe quæ de reftitutione Zionis & Hierofol. magnifice hactenus *promifit Mesfias*, eadem hoc capite magis *confirmat*, polliceturque, fe non quieturum, donec omnia in apertam lucem produxerit, & effectui dederit, vt gentes & reges gloriam & maieftatem eius videant & venerentur v. 1.-6. quia per vigiles fedulos, conftitutos vbique terrarum, propaganda fit cito ea fama, de reftituenda Hierofolyma; qui etiam Zionem excitare & viam præparare debeant ad excipiendam falutem cælitus aduenientem, *Maii* Oecon. p. 981. *Partes* fec. *S. duæ* funt; I. *Promisfio Mesfiæ* de propaganda Ecclefiæ gloria v. 1.-7. II. *Promisfio Dei Patris* de aduentu Filii in carne v. 8. feqq. Alii tamen continuum Chrifti dialogum cum Ecclefia obferuant. vid. c. 63. 1. 2. 3. 7. c. 65, 1. feqq. nec infolens eft, vt monet Dorfcheus, vel Deum Patrem, vel Filium de fe etiam in tertia perfona loqui. *Deum* autem hic loqui, non Prophetam, agnofcit Kimchi & Chaldæus, qui ita: *Donec fecero liberationem Zioni, non dabo requiem populis, & donec adduxero confolationem Hierofolymæ, non finam quiefcere regna*. k) vid. c. 51, 17. c. 52, 1. c. 54, 1. c. 60, 1. c. 61, 10. & conf. 1 Reg. 11, 13. 32. l) cf. c. 18, 4. Pf. 83, 2. Ruth. 3, 18. m) c. 2, 3. Hof. 6, 5. fcil. ad gentes. S. ex coll. v. 2. n) c. 60, 1. o) v. 2. c. 56, 1. c. 61, 11. Pf. 37, 6. p) v. 11. c. 52, 10. q) *ficut fax* Gen. 15, 17. Iud. 7, 16. r) *quæ ardet* c. 9, 17. *Ellipfis relat*. vt c. 28, 16. c. 30, 6. c. 56, 2. &c. ℣. 2. s) S *Tum videbunt gentes* c. 52, 10. c. 60, 3. t) v. 1 Rom. 1, 17. u) c. 60, 3. 16. x) c. 35, 2. c. 60, 1. 2. c. 66, 11. Apoc. 21, 11. y) *& vocabitur*, q. d. *pronunciabitur tibi* c. 48, 12. c. 61, 3. coll. c. 48, 8. z) c. 56, 5. c. 65, 15. Ez. 48, 35. Apoc. 2, 17. c. 3, 12. fc. *amicorum & filiorum Dei* Ioh. 15, 15. 1 Ioh. 3, 1. 2. *Nomen nouum* effe videtur illud ipfum, quod v. 4. fequitur, *Chaphzi-bah & Beulah*. & *nouum* vocatur, quia ad nouum teftamentum pertinet, in quo omnia noua funt 2 Cor. 5, 17. per gratiam Dei nouam in Chrifto Domino noftro; idq. non de litteris & fyllabis accipiendum, fed de re. Deus nimirum dicit res. S. a) c. 1, 20. c. 40, 5. c. 58, 14. Ion. *quod per Verbum Domini ipfe declarabit*. b) S. *enunciabit*. Gen. 30, 28. Num. 1, 17. Ezr. 8, 20. ℣. 3. c) *corona gloriæ* i. e. fec. S. *gloriofum* & fpirituale *regnum*. Cf. c. 4, 2. c. 28, 1. 3. Ier. 13, 18. Ez. 16, 12. Prou. 4, 9. c. 12, 4. Iob. 31, 36. & Phil. 4, 1. 1 Theff. 2, 19. d) *in manu Domini*, h. e. *ab ipfo Domino adminiftrandum* coll. 2 Reg. 14, 5. c. 15, 19. 2 Par. 17, 5. Refpici omnino videtur ad regnum, quod in Ifrael quondam fuit, tale quidem, vt Dominus ipfe fuerit rex eius 1 Sam. 8, 7. c. 12, 12. vt effet typus regni fpiritualis N. T. in quo nullus eft rex, nifi Chriftus ipfe. S.

℣. 9. כי per *Makk*. 1. 2. fic fu. 5.

4 יְהוָה וּצְנִוף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ׃ לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד
עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקָּרֵא
חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ
ה תִּבָּעֵל׃ כִּי־יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ
6 חָתָן עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ׃ עַל־חוֹמֹתַיִךְ
יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד
7 לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּרִים אֶת־יְהוָה אַל־דֳּמִי לָכֶם׃ וְאַל־
תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם תְּהִלָּה
8 בָּאָרֶץ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־
דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ
9 אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ׃ כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה
וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי׃
י עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם
סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְסִלָּה סַקְּלוּ מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים׃
11 הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת־
צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃
12 וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקָּרֵא
דְרוּשָׁה עִיר לֹא נֶעֱזָבָה׃

e) *& diadema* (4) c. 13, 23. Zach. 3, 5. Iob. 29, 14. f) c. 34, 12. g) cf. c. 49, 16.

℣. 4. h) *Non amplius*, inquam, *vocaberis*. c. 61, 6. i) v. 12. c. 54, 6. 7. c. 60, 15. k) c. 1, 7. c. 64, 9. cf. Ier. 33, 10--13. l) v. 12. c. 1, 26. c. 34, 8. m) q. d. *Delicia mea sunt in ea*. Opponitur *Derelicta*. cf. 2 Reg. 21, 1. & Mal. 3, 12. Pf. 16, 3. Pf. 45, 12. Pf. 68, 17. Pf. 132, 13. Luc. 2, 14. Hof. 2, 20. 21. n) q. d. *maritata*. cf. c. 54, 1. 5. LXX. & Ion. *habitata*. Opponitur namque *vastata*: quia, vt Kimchi fcribit, *terra habitata* fimilis eft mulieri, quæ habet maritum; at cum *vastata* iacet, eft ficut vidua, cui non eft maritus. o) Sequitur ftatim expofitio & ratio iftorum nominũ. p) c. 42, 21. Num. 14, 8. 2 Sam. 22, 20. q) q. d. *occupabitur, habebitur*. v. 5. Prou. 30, 23. LXX. & Ion. *habitabitur*.

℣. 5. r) *Nam ficut habet* vel *maritat*. v. 4. c. 54, 5. Deut. 24, 1. Ad mentem S. & ex fignificatione verbi, hoc comma ita reddendum cenfet D. Neumann: *vti adolefcens fit fuperior virginis maritando eam, ita fuperiores, & quafi mariti, vel rectores & tutores tui erunt*, non peregrini homines, fed proprii *filii tui*. in Exodo L. S. p. 187. s) Deut. 32, 25. Coh. 11, 9. t) cf. c. 51, 18. Varenius confert Gal. 4, 19. u) *& gaudio* c. 60, 15. x) *fponfi* c. 61, 10. Ier. 7, 35. y) *fuper fponfa* c. 49, 18. Ioel 2, 16. z) c. 65, 19. Deut. 28, 63. Zeph. 3, 17. cf. fupra c. 61, 10.

℣. 6. a) c. 60, 10. Apoc. 21, 12. b) *conftitui* Gen. 39, 5. 1 Sam. 29, 4. 2 Reg. 7, 17. c) Cant. 3, 3. Ez. 3, 17. c. 33, 7. Rectiffime intelliguntur *Ecclefia minifiri*, in primis vero *Apoftoli*. Nam hi funt, qui non tacuerunt, donec Ierufalem conftituta eft laus feu gloria in terra, h. e. donec euangelium prædicatum, & ecclefia propagata eft in totum mundum.

וצניף קרי

mundum. S. d) c. 28, 24. c. 65, 2. e) c. 27, 3. cf. Act. 20, 7. feqq. 2 Cor. 6, 5. c. 11, 27. f) c. 60, 11. g) *non tacebunt* v. 1. cf. Pf. 87, 3. Pf. 102, 22. Act. 4, 19. 24. 33. Apoc. 4, 8. h) Schmid. in Verf. *commemorantes*, & in Comment. *prædicantes Iehouam*. vt c. 12, 4. c. 63, 7. Gen. 40, 14. At Cocc. Lex. p. 202. *qui commonefacitis Dominum*, qui precibus, clamoribus & fufpiriis *facitis, vt Deus non obliuifcatur* Hierofolymæ. fic confer fupra c. 43, 26. i) *ne fit quies aut filentium*. (3) v. 7. Pf. 83, 2.

℣. 7. k) *Nec etiam ipfi* Domino *quietem detis*, nimirum femper & indefinenter orantes pro ecclefia. *Schmidius*. Confer Luc. 18, 1. feqq. l) Schmidius: *donec reparauerit* Pf. 87, 5. Pf. 102, 17. m) c. 60, 15. n) c. 60, 18. c. 61, 11. ℣. 8. o) *Iurauit Iehoua*, Pater fecundum *Schmidium*. fecundum alios, Meffias. vide not. v. 1. & confer c. 14, 24. c. 54, 9. p) *per dextram fuam* omnipotentem. c. 41, 10. c. 48, 13. Ex. 15, 6. 12. Pf. 118, 15. 16. q) c. 51, 5. 9. c. 63, 5. Pf. 89, 11. r) confer c. 22, 14. 1 Sam. 24, 22. s) c. 65, 21. 22. Hof. 14, 8. t) Ps. 74, 14. u) Deut. 28, 31. Nah. 3, 13. confer Iud. 6, 3. feqq. 2 Par. 28, 16. feqq. x) c. 60, 10. c. 61, 5. 2 Sam. 22, 45. 46. y) c. 24, 7. c. 36, 17. Per *frumentum & muftum* intelliguntur bona fpiritualia, ad generationem & nutritionem cæleftem pertinentia, de quibus & Zach. 9, 17. Ef. 55, 1. feqq. Prou. 9, 2. feqq. *Dorfcheus*. z) *pro quo laborafti*. c. 43, 22. Iof. 24, 13. ℣. 9. a) *Nam qui colligunt frumentum* Deut. 28, 38. Ier. 40, 10. b) *id etiam comedent*. Pacatum & florentem Ecclefiæ ftatum promittit. cf. c. 65, 21. 22. Am. 9, 13. 14. Cant. 5, 1. Rom. 14, 17. c) c. 64, 10. Ioel 2, 26. d) *& qui colligunt* vuas & muftum. confer c. 22, 9. Mich. 4, 12. e) *etiam bibent illud*. confer c. 65, 13. f) Refpicit ad Deut. 12, 17. 18. c. 14, 22. 23. ℣. 10. g) *Tranfite, tranfite*, vos vigiles & concionatores Sionis v. 6. ad annuntiandum omnibus gentibus Seruatorem. confer Iof. 1, 11. Ion habet: *Dixit Propheta: tranfite & reuertimini per portas*; vt legimus Ex. 32, 27. Verba tamen non funt Prophetæ, fed ipfius Meffiæ; vel Dei Patris, fecundum *Schmidium*. vid. not. v. 1. 8. h) q. d. *per* omnes *portas*. confer Pf. 24, 7. 9. Mat. 28, 19. i) confer c. 40, 3. c. 49, 11. c. 57, 14. Mal. 3, 1. Luc. 10, 1. 3. k) *populi* etiam *Iudaici*. c. 40, 7. Ion. *conuertite cor populi ad viam rectam*. l) *fternite, fternite* c. 57, 14. Iob. 19, 12. m) *viam ftratam* c. 33, 8. c. 35, 8. c. 49, 11. n) *purgate eam a lapidibus*. c. 5, 2. Ion. *annuntiate annuntiationes bonas & confolationes iuftis, qui fuftulerunt cogitationes prauæ concupifcentiæ, quæ eft veluti lapis offendiculi*. o) c. 5, 26. c. 11, 12. c. 49, 22. p) *ad omnes populos*, vt & ifti aduenìant. confer c. 45, 22. c. 49, 6. ℣. 11. q) Nam *ecce*. c. 50, 2. confer Ioh. 1, 40. 47. r) c. 30, 30. s) c. 48, 20. c. 49, 6. c. 52, 10. Pf. 2, 8. c. 22, 28. t) c. 52, 2. Zach. 9, 9. Mat. 21, 5. Ioh. 12, 15. u) *Salus & Auctor falutis tuæ*. v. 1. c. 49, 6. c. 51, 5. c. 61, 10. Gen. 49, 18. Act. 4, 12. 1 Tim. 4, 10. x) c. 59, 20. c. 60, 1. c. 63, 1. y) vid. c. 40, 10. Apoc. 22, 12. z) c. 49, 4. c. 61, 8. c. 65, 7. ℣. 12. a) *Vocabunt autem illos* v. 2. c. 60, 14. quotquot oblatam falutem recipient Ioh. 1, 12. b) *populum fanctum* c. 60, 21. Dan. 7, 27. Apoc. 19, 8. 14. imputatiue 1 Cor. 1, 30. & inchoatiue 1 Pet. 1, 15. 16. c. 2, 9. confer not. fupra ad v. 3. c) c. 35, 9. 10. c. 63, 4. Pf. 107, 2. Rom. 3, 24. d) *Tibi autem*, Ecclefiæ meæ. e) *vocabitur* feu dabitur *nomen*. v. 2. 4. tu *vocaberis & eris*. confer v. 6. c. 54, 5. c. 56, 7. f) *Quæfita* a nouis ciuibus. c. 60, 4. feqq. Ier. 30, 14. g) *Non-deferta* a Deo fuo. v. 4. confer c. 27, 10. c. 49, 14. c. 60, 15. Ez. 36, 4. Pf. 46, 6. Hebr. 13, 5.

℣. 3. בַּךְ per *Merca* 1. 2. 3. fic fu. 5. ℣. 6. *Spatium* præmittunt 6--10. 19--23. ℣. 9. מְאַסְפָיו *Aleph* per *Kametz* cum *Meth*. 1. 2. 6. 9. 10. 20. fic fe. 5. & fic alii codices in *M. I.* vbi infuper quidam per *Kometschat*. addita nota. *fec. Maforam effe controuerfum, fane Kametz an Kometschat*. ℣. 10. הָעָם ita 5. in margine, fed in textu habet יְהוָה.

CAP. LXIII.

סג מִי־זֶה ׀ בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים
מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר
בִּצְדָקָה

63. & 66. (2) Quia hoc caput in N. T. diserte ad Christum refertur Apoc. 19, 15. vbi non allusionem ad h. l. sed allegationem eius esse, exinde probant Dorsch. & Schmid. quod nec verba ex Ps. 2, 9. ibidem allegata aliter, quam proprie de Christo sumenda sint. III. Quæritur *de obiecto s. argumento huius vaticinii.* Hieronymus aliique veteres (vt diximus) Christum in cælos adscendentem hic repræsentari existimant; quod tamen non immerito impugnat *Lyra* ad h. l. Grotius autem id perperam accipit de liberatione Iudæorum per Iudam Maccabæum. Alii de liberatione Iudæorum ex captiuitate Babylonica, sed etiam hoc insulto contextu; nisi ad ductum Apocalypticos hic mysticos *Iudæos* h. e. veros *Christi confessores*, & mysticam Babylonem intelligas. Alii (vt *Lutherus* ad h. l. & ex parte *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 113.) de Christo, Synagogam Iudaicam funditus per Romanos exscindente; idque multo probabilius. conf. not. ad c. 34, 1. Alii, etiam tempore Hieronymi, de Christo ad iudicium veniente, & Antichristum delente, vt *Lyra* ad h. l. Alii tandem *de Christo patiente*, vt Glassius, Dorsch. Schmid. & plures. *Hoc capite* (inquit Pfeifferus in Dub. Vex. ad h. l verbis Glassii) *continetur luculenta passionis & mortis Iesu Christi, eiusque cumprimis catastrophes secunda, s. i. graphia: quod sc. modo is victor euadens de hostibus suis diabolo, morte, inferno, qui plenariam ipsi moliebantur deletionem, triumphum egerit, resurgendo a mortuis, adscendendo ad cœlos, & sedendo ad dexteram Patris, & adhuc de quibusuis aduersariis, ad finem vsque sæculi tropæum ferat, ab eisque Ecclesiam suam adserat, totam hostilem cateruam plenaria tandem excisione delesturus.* Quomodo ampliata sententia hæc illud quoque habet, quod volunt alii, in specie etiam *Tarnouius*, qui in Exercit. Bibl. p. 118. seq. hoc oraculum *non de Christo patiente, & sua solius passione iram Dei placante, sed de Christo Ecclesiæ Rege, suos potentissime ab externis hostibus liberante & defendente*, exponit. Probat id (ita scribit Dorsch. ad h. l p. 204.) (1) quia vindictam *de hostibus terrenis sumserit* v. 4. (2) vestem consperfam habuerit *non suo, sed robustissimi* cuiusque illorum, ab ipso in terram prostratorum *sanguine*, & quidem (3) contaminatam v. 3. (4) Quia *calcasse* dicatur *non diabolum* aut infernum, *sed populos* v. 6. (5) Quia *in passione* sua *non venit ex Idumæa*, neque ex metropoli eius *Bozra* v. 1. (6) Quia *non tam sua excandescentia* Christus in passione se fulciuit, quam Patris iram sensit, contra v. 5. (7) Quia *suo sanguine non contaminat*, sed purgat nos. (8) Quia *torcular* in sacris litteris *vltionem* significat. & *non pressuram calcantis*, Ioel 3, 13. Thr. 1. 15. Apoc. 14, 19. 20. Concedit vero, *hunc actum Christi erga hostes externos præsupponere actum passionis*, tanquam eum, cuius virtute omnes hostes vincantur. Cui respondemus (ait d. l. *Dorscheus*) ad (1) *ex v. 4 non patere*, de hostibus terrenis esse sermonem. Est enim *dies redemtionis* generis humani omnino etiam *dies vltionis* & tempus vindicandorum. Ad (2) Christus in die passionis vestem consperfam habuit *sanguine suo proprie*. Conspersio autem a *sanguine hostium* oriunda *metaphorice* dicitur; siue de Christo patiente, siue de triumphante intelligas. Ponitur enim antecedens pro consequente, *sanguinis profusio pro victoria*. Sic & robustissimi *in terram prostrati metaphorice* dicuntur; quo sensu *ipse Satanas proiectus dicitur in terram* Apoc. 12, 9. Ad (3) *Contaminatio vestimenti* per sanguinem hostium v. 3. *etiam metaphorice* dicitur, quocunque sensu de Christo accipiatur. Ad (4) Quod *populi* dicantur conculcati, exinde fit, quia *hostes Christi describuntur instar exercitus*, in quo populi confluere solent, & pertinet hoc etiam ad metaphoram continuatam: nec calcatio etiam *populorum proprie dictorum*, quatenus sunt hostes Christi, & tum peccato in vniuersum, tum gentilismo infecti, a passionis Christi actu excludenda est. Ad (5) In passione non venit ex *Idumæa & Bazra* terrena, sed *spirituali*. Diximus enim iam, *Idumæam & Bazram* mystice totam πονηρόπολιν denotare, sicut & Esaui posteri proponuntur, tanquam imago reproborum Rom. 9. Neque in liberatione Ecclesiæ ab hostibus externis Christus venit ex Idumæa, neque ex Bazra. Ad (6) *Ira Patris* non excludit *virtutem Christi & fremitum aduersus hostes*, etiam in media passione. Ad (7) responsum est in resp. ad (2) Ad (8) Non repugnat, aliquem *vltionem exercere, & pati vlciscendo*: nec *metaphora torcularis* repugnat passioni Christi, si eo, quo diximus, modo explicetur. De illo actu h. l. sermo est, in quo *ita fuit solus, vt omnis subordinatus excludatur.* Atqui in liberatione Ecclesiæ sæpissime mediis Deus vtitur. Ergo &c. quod est argumentum *Glassii*: ad quod recte respondet *Tarnouius*; sed hic *Christus dicitur solus cum exclusione omnis alieni.* Hactenus Dorschei verba; quæ integra exhibere voluimus, vt in difficili quæstione vtriusque huius sententiæ rationes prudentis lectoris arbitrio statim obuiæ essent. Nostram sententiam vide supra ad c. 34. & in sequentibus notis. *i) qui venit* c. 62, 11. tanquam victor hostium, & Seruator suorum. *k)* vid. c. 34, 5. 6. & cf. Ps. 137, 7. *l)* S. *conspersus*; *al. ruber, rubicundus* (1) Ita explicant Kimchius, Mardocheus, Pomarius, Aquinas, &c. Græci etiam & Syrus. Quam interpretationem plane confirmant v. 2. *cur rubrum est? &c. Boch. Hieroz.* I. p. 112. cf. etiam not. Zach. 6, 3. *m)* vid. Apoc. 19, 13. *n)* c. 34, 6 Am. 1, 12. Per *Edomum* hic nihil minus intelligitur, quam id quod illius temporis homines Edomum appellabant; per *Bozram* nihil minus, quam metropolis Idumææ hoc nomine circa illam ætatem cognita. *Edomi & Bozra* nomina hic sunt mystica & hieroglyphica, spiritualiter intelligenda, vt c. 1, 10. *Sodoma & Gomorrha.* *Edom* hic notat regnum vel imperium Ecclesiæ æmulum & inimicum, vero Christi regno oppositum, quod *sitiebat & bibebat sanguinem confessorum veritatis*, allusione facta tum ad rem, tum ad nomen אדם *Rufus ex potu liquoris rubri coloris.* *Bozra* hic significat illius imperii *Metropolin*, optime *munitam*: cuius *præfectos* (*Botros vineæ terræ* Apoc. 14, 18. 19.) Deus vbi vindictam sumeret de hostibus ecclesiæ. *cum effusione sanguinis eorum* tolleret. Alluditur enim hic ad veram notationem vocis בצר quæ tam *munitionem*, quam *vindemiam* significat. *Vitringa* ad Apoc. 1, 20. p. 69. *o)* S. *hic inquam honorabilis*, *al. decorus*, *eximie præcellens* (1) cf. c. 2, 10. *p)* cf. iterum Apoc. 19, 13. *q) ingrediens.* (5) c. 51, 14. Ier. 2, 20. *r)* Deut. 4, 37. Ier. 10, 12. Apoc. 5, 5. nil defatigatus, & stipatus exercitu multo Apoc. 19, 14. *s) Respondet* Messias. *Ego sum.* *t) qui loquor* c. 52, 6.

CAP. LXIII, 1. *h) Quis hic est?* Hoc & sequens caput coniunctissima sunt, & duas habent partes: I. *Ecclesiæ s. piorum cum Messia colloquium*, duabus quæstionibus ac responsionibus constans v. 1-6. II. Resipiscentium ex *Iudæis* (vid. v. 15. c. 64, 5. 9. 10.) *orationem*, qua (1) vetera Dei beneficia agnoscunt & celebrant v. 7-14. (2) gentis suæ conuersionem orant v. 15. seqq. & c. 64 totum. Ceterum quæstiones & sententiæ Interpretum Christianorum (ut Hebræos taceamus) admodum multæ & variæ hic nascuntur, quas fusius omnes enarrare, ratio nostri instituti non permittit. Præcipuas tamen fideliter exponemus. Quæritur namque. I. *Quis interroget?* Et Hieronymus aliique veteres intelligunt *Angelos*, Christo in cœlum adscendenti gratulantes. alii rectius *Sionem* s. Ecclesiam, cuius c. 62, 11. facta est mentio. alii *Prophetam*, cui visio contigit; quæ tamen cum media sententia facile componitur. II. quæritur *de qua persona hæc quæstio instituatur?* Vbi ex Hebræis plerique *Deum*, alii *Messiam*, alii *Michaelem Archangelum* intelligunt. vid. A. ben Ezra &c. *Iudam* autem *Maccabæum* peruerse Grotius, coll. 1 Macc. 5. & Ioseph. A. I. Lib. XII. c. 11. 12. Alii *Deum Patrem*, de hostibus vindictam sumentem. Alii vero, vt communiter nostrates, ac recte quidem, *de Christo*, idque (1) ex v. 5. coll. cum c. 59, 16. & e nexu capitum antecedd. 61. & 62. & consequentium cap. 65. &

2 בצדקה רב להושיע : מדוע אדם ללבושך ובגדיך
3 כדרך בגת : פורה דרכתי לבדי ומעמים אין־איש אתי
ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויז נצחם על־בגדי וכל־
4 מלבושי אגאלתי : כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה :
5 ואביט ואין עזר ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרעי
6 וחמתי היא סמכתני : ואבוס עמים באפי ואשכרם
7 בחמתי ואוריד לארץ נצחם : חסדי יהוה
אזכיר תהלות יהוה כעל כל אשר־גמלנו יהוה ורב־
טוב לבית ישראל אשר־גמלם כרחמיו וכרב חסדיו :
8 ויאמר אך־עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע :
9 בכל־צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו
ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל־ימי עולם :
10 והמה מרו ועצבו את־רוח קדשו ויהפך להם לאויב

הוא Eees נא ה

x) c. 1, 27. c. 9, 6. c. 48, 1. Matth. 22, 16. πιστὸς καὶ ἀληθινός, Apoc. 19, 11. Vulg. *Ego, qui loquor iustitiam.* cf. Pf. 40, 10. x) *S. & magnus.* Tig. *fatis diues. copiofisfime instructus.* cf. v. 7. 2 Sam. 23, 20. Pf. 147, 5. 2 Par. 32, 7. y) vid. v. 8. 9. c. 45, 22. cf. c. 59, 1. Iud. 2, 16. c. 3, 9. Pulcherrima fane eft Mesfiæ defcriptio, & notabilis. Difcimus namque hinc Mesfiæ *officium* 1 *propheticum*, quod eft concionari de iuftitia; 2. *facerdotale*, imo & 3. *regium*; ad faluandum nos fatisfaciendo, & gubernando f. defendendo. S.

℣. 2 z) *S. Quare vero rubicundus es?* Zach. 1, 8. Cant. 5, 10. cf. Num. 19, 2. 2 Reg. 3, 22. a) *S quoad veftem tuam.* cf. Targumim Gen. 49, 11. b) *ficut calcantis vuas rubras* c. 16, 10. cf. Deut. 32, 14. c) *in torculari.* (c) Ioel 4, 13. Ion. *Quare rubent montes fanguine interfectorum, & valles fluunt fanguine, ficut vinum in torculari?* &c.

℣. 3. d) *Torcular* f. vas in quod vuæ calcandæ coniiciuntur. (2) Hag. 2, 16. e) Refpondet Chriftus, caufamque exprimit, quod in ira vltionem de populis, fuum populum infeftantibus, fumens veftem confperfam habeat, non fuo, fed robuftisfimi cuiusque illorum, ab ipfo trucidati, fanguine. Conf. quoad phrafin *calcare torcular*, quod vltionem fignificet, & non preffuram eius, qui id calcare dicitur, Thr. 1, 15. Apoc. 14, 19 20. c. 19, 15. *Mafii Oecon.* p. 921. f) c. 44, 24. g) *nullus omnino* f. *vir* f. *femina* Ex. 16, 19. 1 Sam. 21, 23. h) cf. v. 5. Luc. 11, 23. i) f. *propterea calcaui eos* cf Pf. 91, 13. k) v. 6. Deut. 32, 22. Ez. 38, 18. Apoc. 6, 16, 17. l) & ita conculcaui eos c. 16, 4. Pf. 7, 6. m) v. 5. 6. Ez. 36, 6. n) *vt refperferit fe* 2 Reg. 9, 33. o) *S. victoria*, al. *robur* f. *firmitas eorum.* Cocc. Lex. p. 525. *perpetuitas*, i. e. *fanguis*, quo viuunt vigentque homines. v. 6. Thr. 3, 18. Apoc. 19, 13. p) Iob. 27, 16. q) *pollui aut cruentaui.* cf. c. 9, 4. c. 59, 3. Eft allegorica defcriptio Mesfiæ redeuntis e congreffu victoriofo cum hoftibus. *Dorsch.*

פתח בס״פ

לו קרי

℣. 4. r) c. 34, 8. c. 61, 2. s) c. 61, 2. c. 62, 12.

עד כאן

℣. 5. t) *Cum enim circumfpicerem.* c. 18, 4. u) *& nullus effet auxiliator.* 2 Reg. 14, 26. x) c. 59, 16. Dan. 8, 27. y) cf. Pf. 3, 6. Pf. 37, 17. 24. Pf. 145, 14. z) vid. c. 59, 16. a) c. 51, 5. c. 62, 8. b) v. 3. 6. *Ira & excandefcentia* Domini eft *Zelus Mesfiæ*, quo ardet pro gloria Dei, vt deftrueret opus Diaboli 1 Ioh. 3, 8. fub qua deftructione continetur etiam omnium eorum, qui inftituto Mesfiæ fe opponunt, vt tyranni & quiuis hoftes, fubuerfio vel temporalis vel æterna. S. c) c. 59, 16.

℣. 6. d) c. 14, 25. c. 18, 2. e) c. 49, 26. Ier. 51, 57. cf. Pf. 75, 9. f) v. 3. 5. cf. c. 51, 17. g) c. 10, 13. 2 Sam. 22, 43. Obad. v. 3. 4. Pf. 55, 24. Pf. 56, 8. Apoc. 12, 9. h) *firmitatem eorum.* vid. v. 3. Ion. *& proiiciam in terram inferiorem occifos fortium eorum.* ℣. 7. i) S. Ergo *mifericordias Iehouæ* commemorabo. Pf. 89, 2. Pf. 107, 43. Thr. 3, 22. Ion. præmittit: *Dixit Propheta.* Hic canticum (vel *oratio*, vid. not. v. 1.) incipit piorum, aut Prophetæ, nomine eorum. Eorum inquam, quos hactenus confolatus eft per prophetias præmiffas. &c. S. k) c. 12, 4. c. 62, 6. Pf. 71, 16. l) c. 43, 21. c. 60, 6. ὁ. τὰς ἀρετάς. 1 Pet. 2, 9. m) Cocc. Lex. p. 139. fec. ὑπεροχὴν *omnium, quæ cumulate tribuit nobis.* & p. 612. *plane prout de nobis meritus eft.* vid. c. 59, 18. n) Pf. 13, 6. Prou. 31, 12. o) *multa namque eft bonitas* Pf. 31, 20. Pf. 145, 7. S. *& quod multus* eft *bonitate domui Ifraelis.* ficut alibi Deus *multus vel magnus gratia* Ex. 34. 6. Ioel 2, 13. *operibus* Ier. 32, 19. & *viribus* Pf. 147, 5 dicitur. p) 2 Sam. 24, 14. 1 Reg. 3, 16. Pf. 145, 9. q) Thr. 3, 32. ℣. 8. r) q. d. *tamen populus meus* funt. c. 36, 5. s) v. 16. c. 1, 2. Ex. 4, 22. Rom. 9, 4. t) qui *non mentientur* aut *fallent* intentionem meam. (6) Pf. 44, 18. 1 Sam. 15, 29. u) *ideoque fuit ipfis Seruator.* c. 25, 9. c. 43, 3. c. 45, 17. 21. cf. Ier. 2. 3. Ion. *& fuit Verbum ipfius eis Redemtor.* Verfus hic loquitur de eductione ex Aegypto. Nam cum dixerit, fe cantaturum omnes benignitates Ifraeli præftitas, iam ab exitu ex Aegypto incipit. S. ℣. 9. x) *In omni angustia eorum.* c. 33, 2. c. 46, 7. Pf. 34, 7. y) Guffet. p. 421. *non fuit* ipfe *inimicus.* cf. c. 59, 19. Thr. 1, 5. 7. Tig. *non adflictus eft.* Vat. *non fuit tribulatio ipfis*, Deo adflictiones eorum leuante. cf. c. 25, 4. Sic Ion. *In omni tempore, quo peccauerunt coram eo, vt adduceret fuper eos anguftiam, non angebat eos.* Sed S. aliique fec. alteram lectionem: *ipfi* fuit *anguftia.* quod propugnat *Hillerus* de Kri p. 68. feq. coll. Iud. 10, 16. Zach. 2, 12. Act. 9, 4. z) *et Angelus faciei ipfius.* Ion. *& Angelus miffus a coram eo.* nempe non vulgaris *angelus* aut *legatus*, fed ipfe Filius Dei, *Seruator Ifraelis* v. 8. 9. & *Redemtor Iacobi* Gen. 48, 16. qui ita eft a Deo & venit ad homines, vt quæ viderit, ipfe & faciat & teftetur Ioh. 3, 11. c. 5, 19. & in ipfo cernatur Deus Ioh. 14, 9. cum fit ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ Hebr. 1, 3. *ipfa facies Dei* Ex. 33, 14. 15. *in quo nomen Dei* Ex. 23, 20. 21. & πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, adeoque etiam ipfa effentia diuina Col. 2, 9 *Ipfe Iehoua* Gen. 16, 10-13. Ier. 23, 6. & *Sanctus Ifraelis* Ef. 1, 4. c. 30, 11. c. 47, 4. Pf. 78, 41. *adparens Mofi* Ex. 3, 2. feqq. *& Iofua* Iof. 5, 15. & *ductor populi* Ex. 13, 21. c. 14, 19. &c. Cf. not. ex *R. Bechai* ad Ex. 23, 20. etiam LXX. h. l. a) v. 8. c. 43, 3. c. 45, 21. b) *ex amore fuo* c. 43, 4. Deut. 7, 7. 8. Ier. 31, 3. Eph. 5, 25. c) *& propter clementiam fuam* (1) Gen. 19, 16. de qua Num. 6, 25. d) *hic ipfe* Angelus Dei *vindicauit eos* c. 43, 1. c. 44, 22. e) *& fufcepit quafi eos.* Piel (1) cf. c. 40, 15. f) *& portauit eos* Ex 19, 4. 5. Deut. 1, 31. c. 32, 11. Pf. 28, 9. Hebr. 1, 3. g) omnibus *diebus æternitatis* f. *faeculi*, h. e. *antiquisfimis*, qui dudum nunc prætererunt. v. 11. Am. 9, 11. Mich. 7, 14. Mal. 3, 4. Proprie de Deo & Chrifto Mich. 5, 1. cf. not. fupra c. 44, 7. c. 46, 9. c. 57, 11. & 2 Reg. 5, 27.

℣. 10. h) *At ipfi*, gratiofisfime adoptati & beneficiis cumulati v. 7. 8. c. 1, 2. i) fæpius *rebellarunt* c. 1, 20. Num. 20, 24. Pf. 78, 8. ὁ. ἠπείθησαν Act. 19, 9. cf. Num. 14, 22. Pf. 78, 57. Pf. 95, 9. k) *& contriftarunt*, Pf. 56, 6. Gen. 6, 6. c. 34, 7. 1 Sam. 20, 3. 34. l) v. 11. 14. c. 48, 16. Huc refpexit Paulus Eph. 4. 30. Obferuandum etiam hic eft *teftimonium de S. S. Trinitate*: nam trium perfonarum hactenus facta eft mentio: *Dei Patris* v. 7. 8. *Angeli faciei* f. *Filii* v. 9. & *Spiritus S.* hoc verficulo. m) *vnde conuerfus eft illis*, Iob. 19, 19. c. 30, 21. Ex. 7, 15. 20. Ion. *& conuerfum eft Verbum eius ipfis in inimicum.* n) cf. Iob. 13, 24. Thr. 2, 4.

CAP. LXIII, v. 2. בגת per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. fic fu. 5. contra *Ind. Baf.* f. 60. col. 8. ℣. 3. ואדרכם per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 4. ושנת fine præfixo ו 2. fic fe. 5. ℣. 5. ותושע fine *Merca* (feu *Metheg*) 1. 2 3. 10. 20. 21. 22. וחמתי ita ex aliis in marg. 2. 5. qui vero in textu וצדקתי habent. ℣. 7. יהוה fine *Pfik* 1. 2. 3. contra *Ind Baf.* f. 60. b. ℣. 9. צר per *Pat.* 3. 5.

הוּא נִלְחַם־בָּם׃ וַיִּזְכֹּר יְמֵי־עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ אַיֵּה ׀ 11
הַמַּעֲלֵם מִיָּם אֵת רֹעֵה צֹאנוֹ אַיֵּה הַשָּׂם בְּקִרְבּוֹ אֶת־רוּחַ
קָדְשׁוֹ׃ מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ בּוֹקֵעַ מַיִם 12
מִפְּנֵיהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם׃ מוֹלִיכָם בַּתְּהֹמוֹת כַּסּוּס 13
בַּמִּדְבָּר לֹא יִכָּשֵׁלוּ׃ כַּבְּהֵמָה בַּבִּקְעָה תֵרֵד רוּחַ יְהוָה 14
תְּנִיחֶנּוּ כֵּן נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרֶת׃ הַבֵּט טו
מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה מִזְּבֻל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ אַיֵּה קִנְאָתְךָ
וּגְבוּרֹתֶךָ הֲמוֹן מֵעֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי הִתְאַפָּקוּ׃ כִּי־אַתָּה 16
אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ אַתָּה
יְהוָה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃ לָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה 17
מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ
שִׁבְטֵי

o) *ipsemet pugna contra eos.* vid. I 21, 5. & cf. e. c. supra c. 22, 5 14. c. 24, 1. c. 29, 3. Num. 14, 28. seqq. Deut. 2, 15. Iud. 2, 14. 2 Reg. 17, 18. 20. c. 21, 12. seqq. &c. & not. supra c. 29, 6.

v. 11. p) S. & plerique de Deo: *Sed recordatus est*, memor promissi & foederis sui cum Patribus eorum. vid. Ex. 32, 13. Deut. 9, 27. Ier. 14, 21. Hab. 3, 2. Luc. 1, 54. q) *dierum pristinorum*. v. 9. quibus eos adsumsit, & filios suos fore, promisit. S. r) per asyndeton, *Mosis & populi sui*, respiciendo ad promissiones ipsis factas. Neque enim de vllo merito vel Mosis vel populi cogitandum hic est, sed de sola Dei promissione. S. Ion. non male: *Et pepercit propter gloriam nominis sui, propter memoriam benignitatum suarum inde a saeculo &c.* Alii vero de populo totum hoc comma h. m. accipiunt: *Et sic demum* (in angustiis Deut. 30, 1. Ier. 23, 20. c. 30, 24.) *recordatus est* Israel Deut. 7, 18. *pristinorum temporum* & beneficiorum Dei, (vid. integra hac phrasis Deut. 32. 4.) & eius, *qui extraxit* & eripuit *populum suum* (vt 2 Sam. 22, 17. Ps. 18, 17.) *dicendo: Vbi iam est?* &c. Sic Gusset. p. 482. Diuina, inquit, persona hic vocatur *Extrahens populum* vel *Extractor populi sui* ex aquis. Alluditur tamen ad nomen *Mosis* (Ex. 2, 10.) vt Deus adpareat *Moses* ipsius *Mosis*. s) *vbi nunc est?* v. 15. Ion. praemittit: *ne dicerent*; vel ipsi Israelitae, vt Deut. 31, 17. Iud. 6, 13. 2 Reg. 2, 14. Ier. 2, 6. vel potius profani hostes, vt Ps. 42, 4. 11. cf. Ex. 32, 12. 13. t) *qui eduxit eos e mari?* vid. Ex. 14, 29. 30. u) *cum pastore gregis sui.* quod vel de Mose intelligi potest, coll. Num. 27, 17. Ps. 77, 21. vel de Christo, supra c. 40, 11. Ier. 31, 10. Ez. 34, 23. Zach. 13, 7. Ps. 23, 1. Ps. 80, 2. &c. ὁ τὸν ποιμένα τῶν προβάτων. Heb. 13, 20. x) Num. 11, 17. seqq. y) *in medio pastoris*, Mosis 1 Reg. 3, 28. vel potius *populi*, coll. Ex. 34, 10. Deut. 23, 15. Ioel 2, 27. respiciendo ad cultum & Verbum Dei, quod Israeli datum est. S. z) v. 10. Neh. 9, 20. addit R. Sal. *& docuit nos statuta & iudicia.*

v. 12. a) S. *Qui duxit eos ad dextram Mosis brachio suo*; vt ostendatur, quod Deus fuerit causa summa & principalis, qui vsus sit Mose ductore. v. 13. c. 42, 22. Deut. 8, 2. 15. Al. cum Hebraeis: *Qui ire fecit* ad dextram Mosis *brachium gloriae suae.* b) Quod *dextrae Mosis* mentionem facit, fieri arbitror *cum respectu ad baculum* Mosis, de quo Ex. 4, 17. S. Nam dextra sua baculum gestabat. *D. Kimchi.* c) S. aliique in Ablat. *brachio decoris sui.* Al. cum Hebraeis in Accusat. *brachium gloriae suae.* Per quod A. ben Ezra *Angelum Domini*, v. 9. & nos ita cum S. *Christum* intelligimus. d) Ex. 14, 21. Ios. 3, 15. 16. Ps. 78, 13. Neh. 9, 11. e) *vt faceret sibi.* v. 14. Gen. 11, 4. 2 Sam. 7, 9. 23. f) v. 14. Ier. 32, 20. Dan. 9, 15. conf. etiam Ex. 32, 12. Num. 14, 16. 17. Ios. 2, 10. & Ios. 7, 9. v. 13. g) *Qui duxit eos.* v. 12. Ier. 2, 6. h) *per abyssos* maris. c. 51, 10. Ps. 106, 9. i) *sicut equus.* c. 30, 16. cui etiam Zach. 10, 3. Iuda confertur. k) *per desertum*, sic cum c. 41, 18. Ier. 17, 6. aut planum Ier. 9, 9. desultat, & *non impingit*, vt add. Ion. l) sic Israelitae non minus secure per maris alueum iuere, *nec offenderunt*. c. 40, 30. Hos. 14, 10. Prou. 4, 12. 19. v. 14. m) *Sicut iumentum aliquod* 2 Reg. 3, 9. Neh. 2, 12. 14. n) *per vallem.* c. 40, 4. aut *planitiem* Gen. 11, 2. *descendit.* Alludit hic ad descensum in mare, sicut ad adscensum s. egressum v. 11. o) sic *Spiritus Domini.* v. 10. c. 11, 2. c. 40, 13. p) *quietum reddidit* vel *duxit eum.* Ez. 37, 1. c. 40, 2. Pecora namque & equi, cum a monte per cliuum descendunt, leniter admodum duci solent. q) c. 49, 10. r) vid. v. 12. Ier. 32, 20. Neh. 9, 10. s) v. 12. c. 62, 3. v. 15. t) S. *Prospice* ergo & nunc. c. 64, 8. Deut. 26, 15. Ps. 80, 15. Baruch 2, 16. u) *de caelo* c. 66, 1. Ps. 102, 20. cf. etiam 1 Reg. 8, 30. 2 Par. 6, 23. &c. Eucharistiam illam v. 7. seqq. hic excipit *litania ardentissima*, qua *Israel* petit, liberationem gratiosam, caussasque Deum mouentes adducit, veterem Dei Zelum, potentiam & misericordiam, paternum adfectum v. 15. 16. promissiones olim datas, hostium tyrannidem, & profanationem sanctuarii v. 17. 18. suam miseriam & contumeliam in desertione diuturna v. 19. Maii Oecon. p. 982. x) *ex habitaculo.* (4) 1 Reg. 8, 13. Hab. 3, 11. y) cf. Ps. 11, 4. z) v. 12. c. 60, 7. c. 64, 10. a) *vbi enim est?* v. 11. Ps. 89, 50. b) c. 9, 6. c. 37, 32. c. 59, 17. Zach. 1, 14. c. 8, 2. c) S. *& virtutes* s. miracula virtutis *tuae* antiqua & olim facta. c. 33, 13. Deut. 3, 24. Ps. 106, 2. Ps. 145, 4. 12. Ps. 150, 2. d) LXX. Vulg. Tig. &c. *multitudo*; S. nam *commotio*. vid. c. 16, 11. c. 29, 5. 7. 8. Ier. 31, 20. &c. e) *viscerum tuorum.* c. 16, 11. Ier. 4, 19. f) *& miserationes tuae.* v. 7. c. 54, 7. g) *S. erga me se continuerunt* Tig. *se continent.* (7) c. 64, 11. Gen. 45, 1. v. 16. h) Cohaeret cum toto v. 15. cuius hic sensus est: *Respice e caelo, excita zelum tuum,* & noli continere viscera tua, *quia tu es Pater noster* S. i) c. 64, 7. cf. Ps. 103, 13. Quod autem Deus vocatur *Pater*, per hoc respicitur ad promissionem v. 8. *Et dixit, vtique sunt populus meus, filii &c.* Itaque in promissione ista se fundant preces; non autem in meritis Patrum, Abrahami & Israelis, de quibus rectissime aiunt, quod *non nouerint eos* S. k) quo Patre c. 51, 2. vane gloriabantur Iudaei Matth. 3, 9. Ioh. 8, 39. l) non tantum negat scientiam, (vt Iob. 28, 7.) sed etiam potestatem miserendi & iuuandi cum valore, adeoque omne meritum. S. cf. Hos. 13, 5. Ps. 31, 8. m) a quo nomen habebant. c. 48, 1. n) *non agnoscit nos.* c. 61, 9. Ps. 103, 16. Ps. 142, 5. Ruth. 2, 10. 19. *Propheta* loquitur in persona fidelium ex Iudaeis, deplorantium communem totius gentis degenerationem ab Abrahamo & Israele, & a sensu ac fide eorum; q. d. *Abraham tales non nouit filios suos, nec Israel, quales nos plerique sumus.* coll. supra c. 29, 22. 23. Cocc. Lex. p. 294. & p. 505. Ion. *Quia tu es, cuius miserationes magnae sunt erga nos, sicut patris erga filium; nam Abraham non eduxit nos ex Aegypto, & Israel non fecit nobis mirabilia in deserto.* Kimchi autem ita: Etsi Abraham est Pater noster, dudum tamen est mortuus: nec nouit pater naturalis filium aut nepotem, nisi dum viuit. At tu Pater noster viuus es, & permanes a saeculo in saeculum, nec alium inuocare nobis licet, nisi te: nam in omnibus saeculis tam praeteritis, quam futuris, tu Pater noster es, & tu redemtor noster ex omni angustia, & a saeculo nomen tuum est super nobis &c. o) c. 41, 14. c. 59, 20. p) v. 19. c. 42, 14. q) vid. Gen. 48, 16. Iob. 19, 25. v. 17. r) *Quare?* Supplicantium est h. l. vt Ex. 32, 11. Ier. 15, 18. Ps. 10, 1. &c. s) diutius *aberrare nos sines?* vel sec. S. *aberrare facies nos?* c. 3, 12. Iob. 12, 24. qui tamen impietatem non vis, sed peccata sommopere detestaris Ps. 5, 5. 6. Prou. 8, 17. Ipse *Tremellius, Iunius & Piscator* illud *errare facere*, vti Vulg. habet, per *sinere errare* explicant. Cf. Coniug. *Hiphil permissiua* significatio Ex. 7, 3. Num. 31, 18. Deut. 2, 30. t) c. 64, 4. Ex. 32, 8. Iob. 21, 14. Ion. *a viis, quae recta sunt coram te,* addit; *sicut gentes, quae non habent partem in doctrina legis tuae.* u) *indurari sines.* S. *indurabis* (2) Iob. 39, 16. ὁ. ἐσκλήρηνας. Rom. 9, 18. cf. Rom. 11, 7. 25. 2 Cor. 3, 14. De *induratione* recte Augustinus in Epist. 105. ad Sixtum. p. m. 479. quando hanc rem tractat, ait: *Non indurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo gratiam.* x) *a timore tui.* cf. Ier. 32, 40. Deut. 5, 26. & supra c. 29, 13. y) Ps. 90, 13. Zach. 1, 16. z) c. 62, 1. c. 65, 8. cf. 2 Reg. 13, 23.

---

v. 11. רעה pro eo hab. Plur. רעי 1. 3. 5. 12. 15. 16. 21. 22. 23. & sic legit etiam *M. I.* v. 15. מזבל *def.* 1. 22. sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* & *sic in plurimis libris* scribi notatur in marg. 7. 8. וגבורתך *def.* 1. 3. 5. 22. 23. sec. *Mas. impr.* ad Deut. 3, 24. sed contra *Erff.* h. l. v. 16. גאלנו מעולם ita 1. 3. 5. singulari sensu.

18 שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃ לַמִּצְעָר יָרְשׁוּ עַם־קָדְשֶׁךָ צָרֵינוּ בּוֹסְסוּ
19 מִקְדָּשֶׁךָ׃ הָיִינוּ מֵעוֹלָם לֹא־מָשַׁלְתָּ בָּם לֹא־נִקְרָא שִׁמְךָ
עֲלֵיהֶם לוּא־קָרַעְתָּ שָׁמַיִם יָרַדְתָּ מִפָּנֶיךָ הָרִים נָזֹלּוּ׃
ס כִּקְדֹחַ אֵשׁ הֲמָסִים מַיִם תִּבְעֶה־אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ
2 מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם יִרְגָּזוּ׃ בַּעֲשׂוֹתְךָ נוֹרָאוֹת לֹא נְקַוֶּה יָרַדְתָּ
3 מִפָּנֶיךָ הָרִים נָזֹלּוּ׃ וּמֵעוֹלָם לֹא־שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ עַיִן
4 לֹא־רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתְךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה־לוֹ׃ פָּגַעְתָּ
אֶת־שָׂשׂ וְעֹשֵׂה צֶדֶק בִּדְרָכֶיךָ יִזְכְּרוּךָ הֵן־אַתָּה קָצַפְתָּ
ה וַנֶּחֱטָא בָּהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ׃ וַנְּהִי כַטָּמֵא כֻּלָּנוּ וּכְבֶגֶד
עִדִּים

in Comment. *Sicut exurit ignis stipulas, & aquas ignis bullire facit, sic, vt notum fa-*

CAP. LXIV.

cias nomen tuum hostibus tuis, coram te gentes commouebuntur. Atque ita pios f. pœnitentes inter precandum confirmare putat animum suum, & firmiter nunc cre- dere, venturum id, quod hactenus precati sunt, q. d. *Imo quid dicimus,* Vtinam rumperes cælos! *Profecto istud facturus es breui: & quando facies, tum erit, sicut ignis exurit stipulas.* Sed verba sic construit beatus Vir contra distinctiones f. accentus Hebræos, quibus tamen maxime se addictum sæpius profitetur. Propius igitur ad horum mentem Gusset. p. 141. alia tamen significatione: *Quemadmodum ardet ignis fusionum metallorum, sic ignis faciet bullire aquas ad demonstrandum nomen tuum hostibus tuis -- coram te montes diffluent.* t) Obscurum nomen (1) circa quod nihil certi habent Hebræi. S. & plerique *stipulas* f. *cremia,* quæ facile igne *dissoluuntur.* al. vt Cocc. Lex. p. 185. *tanquam ardente igne liquationum,* a rad. מסס. Neumanno ex hypothetica significatione litterarum in Exodo L. S. p. 374. intelligitur *humor liquidus, qui præsens non manet, sed effluit;* desideratur tamen adplicatio ad textum. Rad. Ar. per He significat *submissum edidit sonum* vel *strepitum;* quo respexisse videtur Lud. *de Dieu,* quando in Animaduersionibus ad h. l. reddidit; *Sicut ardente igne lento aquam ebullire facit* ignis. Malim conferre rad. Ar. per *Hha: Vehemens validus* & constans fuit, it. *Frixit, torruit* carnem. vnde nomen Arab. *Hhamis,* Vehemens, it. *Furnus, clibanus;* coll. Matt. 6, 30. c. 13, 42. 50. u) & aquam *bullire facit,* Neumanno p. 185. *aquam* feruentem & ebullientem *elicit* ignis. (5) c. 21, 12. c. 30, 13. x) cf. c 37, 20. c. 45. 6. Ier. 16, 21. Ez. 39, 7. Ps. 46, 11. Ps. 106, 8. 2 Par. 6, 33. y) c. 26, 11. c. 59, 18. z) v. 2. c. 63, 19. a) c. 32, 10. Ex. 15, 14. Hab 3, 7. ℣. 2. b) In facere te f. ita vt faceres. cf. Leu. 4, 27. Ez. 16, 30. c. 20, 44. c) sicut olim in Aegypto & mari rubro &c. fecisti eiusmodi *tremenda & terribilia.* vid. Deut. 10, 21. 2 Sam. 7, 23. Ps. 106, 22. 1 Par. 17, 21. & Ps. 45, 5. Ps. 145, 6. d) quæ *non expectabamus.* c. 25, 9. c. 26, 8. c. 59, 9. 11. Ellipsis *relatiui,* vt c. 62, 1. & sæpius e) vtinam ergo & nunc ad liberandum populum tuum *descenderes* c. 63, 19. Ps. 18, 10 f) vt *coram te.* v. 1. c. 26, 18. g) oppositi *montes* Zach. 4, 7. *defluerent.* Deut. 32, 2. Iud. 5, 5. ℣. 3. h) *Etenim a sæculo* c. 46, 9. c. 63, 16. 19. i) c. 52, 15. k) c. 8, 9. c. 28, 23. l) *oculus non vidit* Iob. 13, 1. c. 29, 11. nec sine diuina reuelatione talia in mentem hominis venire potuissent. 1 Cor. 2, 9. *Apostolus non tam verba* citat, quam sensum, & optime de bonis N. T. & beneficiis Messiæ interpretatur: inter quæ, cum etiam vita æterna sit, ideo non male ad eam etiam locus extenditur. Interim Propheta *primo de gratia N. T.* hæc dicit. S. Cont. Iob. 28, 21. & de mystica Dei sapientia (qua de Paulus 1 Cor. 2, 9.) Matth. 11, 27. Ioh. 1, 18. Eph. 3, 9. Col. 1, 26. 1 Tim. 3, 16. m) S. & plerique in vocatiuo: *o Deus!* At LXX. Ar. Vat. & Cocc. Lex. p. 19. in accus. *Deum* alium, *qui faciat* aut præstare talia possit *expectantibus se.* n) *præter te.* c. 26, 13. cf. Iob. 28, 10. 24. 1 Cor. 2, 10. o) cf. c. 44, 23. Ps. 22, 32. p) c. 30, 18. Dan. 12, 12. cf. Ps. 31, 20. ℣. 4. q) *Occurristi* enim, & adhuc gratiose *occurris.* Gen. 32, 2. Ex 5, 20. c. 23, 4. 1 Sam. 10, 5. *Ar.* Iis enim, qui faciunt iustitiam, *occurris misericordia tua.* r) *gaudenti* c. 62, 10. de te tuoque occursu. cf. Ps. 145, 18. 19. Iac. 4, 8. s) *& cum* lætitia *facientibus iustitiam.* cf. c. 51, 1. 7. c. 56. 1. Ps 15. 2. Ps. 106, 3. Gal. 5, 6. 1 Ioh. 2, 29. t) *in viis tuis* 1 Reg. 3, 14. Zach. 3, 7. Ps. 81, 14. Ps. 119. 37. 2 Par. 6, 31. u) qui *recordantur* aut iugiter *memores sunt tui.* c. 26, 8. 13. cf. Num. 15, 39. 40. Deut. 8, 14. 18. Zach. 10, 9. Ps. 22, 28. Ps. 78, 35. Q. d. Hic semper mos tuus fuit, vt illi, qui læto animo in gloriam tuam mundum vincit, & calamitates tolerat, adesses, eique, qui iustitiam amplectitur, occurreres suauiter, & exaltares eum, qui in viis tuis ambulat: id piis etiamnunc præsta. *Dorsch.* x) *en* vero nunc. v. 8. c. 50, 2. y) *tu,* pi- issime Deus & Pater noster. v. 7. z) *iratus es* nobis. v. 8. c. 47, 6. cf. Deut. 1. 34. c. 9, 19. Zach. 1, 2. idque iustissime. a) *nam peccauimus, nec ambulauimus in viis tuis.* c. 42, 24. cf. Num 14, 40. c. 21, 7. Deut. 1, 41. Iud. 10, 10. 15. &c. b) cum *in illis* tantum *viis tuis,* in verbo Euangelii descriptis 1 Tim. 2, 4. c) *æternitas sit* & vita æterna. Ps 139, 24. Ier. 6, 16. c. 18, 15. Ioh. 5, 24. c. 17, 3. cf. supra c. 40, 8. Ps. 1 6. &c. d) *vt seruemur* & salui fiamus. c. 45, 22. Matt. 1, 21. Varen. *in istis* viis tuis si *mundus* iuisset, *seruati essemus.* S. quin *in illis* peccatis *mundus* totus erat, *& tamen seruati sumus.* Bene, coll. 1 Ioh. 5, 19. si modo significatio *mundi* in Hebraismo certo constaret, nec vltimum verbum expressam formam futuri haberet; vt alia prætermittamus.

℣. 5. e) *At nunc fuimus,* & in Adamo iam *facti sumus* Rom. 5, 12. 14. f) *sicut immundus* c. 35, 8. Leu. 13, 11. 15. 44. vel *res* maxime *immunda* Leu. 5, 2. g) *nos omnes* ac singuli. Ps. 51, 7. Iob. 14, 4. Rom. 3, 23. Eph. 2, 3. h) cf. c. 50, 9. Iob. 13, 28.

a) S. qui sumus *tribus hereditatis tuæ.* Conf. c. 49, 6. c. 64, 8. Deut. 32, 9. Ier. 10, 16. ℣. 18. b) S. *Parum abest.* q. d. *vsque ad exiguum.* (6) 2 Par. 24, 24. Iob. 8, 7. c) Deut. 11, 23. c. 12, 2. 29. Ier. 49, 1. 2. d) *sanctum tuum populum.* S. *populum sanctitatis tuæ.* cf. v. 15. 17 c. 64, 9. Ex. 22, 30 e) Ps. 44, 6. Ps. 60, 14 f) *conculcarunt.* Piel (2) Ier. 12, 10. g) c. 64, 10. 11. cf. Ps. 74, 1. seqq. Ps. 79, 1. seqq. Dan. 8, 13. Apoc. 11, 2.

℣. 19. h) *Facti sumus* nostra culpa & incredulitate, Rom. 11, 20. i) S. *sicut ii, quibus ab æterno.* v. 16. c. 64, 3. *non dominatus* es. subintell. partic compar. vt c. 62, 5. &c. k) cf. Iud. 8, 23. 2 Sam. 23, 3. Mich. 5. 1. Hab. 1, 14. Ps. 59, 14. l) Deut. 28, 10. 2 Par. 7, 14. m) 1 Sam. 14, 30. Summa votorum est hæc: *Vtinam* his rationibus motus *rupto cælo descenderes, vt a facie* præsentiaque *tua montes* hostiles *diffluerent!* Maius. n) cf. c 45, 8. 2 Sam. 22, 10 o) c. 31, 4. vt olim, non tam in montem Sinai Ex. 19, 18. (quo respici existimant alii, etiam S) quam ad liberandum Israelitas a tyrannide Aegyptiorum Ex. 3, 8. p) c. 64, 1. 2. q) c. 2, 14. c. 42, 15. Ps. 97, 5. r) c. 44, 3. c. 64, 2. 6. ταχὺ τοῦτο. 2 Pet. 3, 12 *Difluxus montium* talis potest intelligi, qualis complanatio Es. 40, 3. seqq. Matt. 3, 3. Luc. 3, 4. 5. non physica, sed moralis. *Dorsch.*

CAP. LXIV, ℣. 1. s) *Sicut cum ardet* vel *exurit* (5) c. 50, 11. Deut. 32, 22. Ier 15, 14 c. 17, 4. Difficilis locus hic sequitur, tum significatione inusitati nominis, tum constructione & cohærentia membrorum. S. in versione: *Sicut cum accendit ignis stipulas, aquas ebullire facit ignis, sic notum facies nomen tuum hostibus tuis, coram te gentes commouebuntur; &* in

---

℣. 18. בּוֹסְסוּ per *Chateph*. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. ℣. 19. הָיִינוּ per *Mahpach* 2. 3. sic fu. 5. לוּא Per *Mun.* 2. 3. at per *Rbhia* 1. CAP. LXIV, ℣. 2. בַּעֲשׂתְךָ *defect.* 3. sic se. 1. sec. *Mas. suam.* ℣. 3. וְלֹא הֶאֱזִינוּ cum præf. ו 1. 3. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. at contra *Mas.* 2. *Erff. & impr.* h. l. ac *final.* f. 41. col. 7. לִמְחַכֵּה per *Segol* 5. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* ℣. 4. הֵן per *Mun.* 1. 2. 3.

עֵדִּים כָּל־צִדְקֹתֵינוּ וַנָּבֶל כֶּעָלֶה כֻּלָּנוּ וַעֲוֺנֵנוּ כָּרוּחַ
6 יִשָּׂאֻנוּ׃ וְאֵין־קוֹרֵא בְשִׁמְךָ מִתְעוֹרֵר לְהַחֲזִיק בָּךְ כִּי־
7 הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ וַתְּמוּגֵנוּ בְּיַד־עֲוֺנֵנוּ׃ וְעַתָּה יְהוָה
אָבִינוּ אָתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ
8 כֻּלָּנוּ׃ אַל־תִּקְצֹף יְהוָה עַד־מְאֹד וְאַל־לָעַד תִּזְכֹּר עָוֺן
9 הֵן הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ׃ עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר צִיּוֹן
10 מִדְבָּר הָיָתָה יְרוּשָׁלַםִ שְׁמָמָה׃ בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ
אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל־מַחֲמַדֵּינוּ
11 הָיָה לְחָרְבָּה׃ הַעַל־אֵלֶּה תִתְאַפַּק יְהוָה תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ
עַד־מְאֹד׃

CAP. LXV.

נִדְרַשְׁתִּי לְלוֹא שָׁאָלוּ נִמְצֵאתִי סה
לְלֹא בִקְשֻׁנִי אָמַרְתִּי הִנֵּנִי הִנֵּנִי אֶל־גּוֹי לֹא־קֹרָא בִשְׁמִי׃
2 פֵּרַשְׂתִּי יָדַי כָּל־הַיּוֹם אֶל־עַם סוֹרֵר הַהֹלְכִים הַדֶּרֶךְ לֹא־
3 טוֹב אַחַר מַחְשְׁבֹתֵיהֶם׃ הָעָם הַמַּכְעִיסִים אוֹתִי עַל־פָּנַי
תָּמִיד

30, 3. m) c. 1, 30. c. 34, 4. Ier. 8, 13. n) c. 53, 6. o) c. 59, 12. Ier. 14, 7. c. 16, 10. p) c. 7, 2. c. 17, 13. c. 40, 7. Pf. 1, 4. Iob. 30, 15. q) *aufecunt*, abripiunt *nos*, c. 40, 24. c. 57, 13. Hof. 4, 19.

℣. 6. r) *Neque* in maxima illa nostra miferia v. 5. *quisquam est* vel *fuit*. conf. c. 59, 4. s) *qui innocaret nomen tuum*, & in nomine tuo Deum Patrem Ioh. 16, 23. 24. confer Gen. 12, 8. c. 13, 4. c. 21, 33. 1 Reg. 18, 24. Hof. 7, 7. Ioel 3, 5. Ioh. 4, 24. Rom. 10, 13. t) *qui fe* aliosque *excitaret*. Hithp. (4) c. 51, 16. Iob. 17, 8. u) *vt firmiter tibi adhereret*. c. 4, 1. 1 Reg. 9, 9. al. *qui retineret te*, vt Ex. 9, 2. coll. Ex. 32, 10. 11. Pf. 106, 23. Ez. 22, 30. x) id namque ex eo conftat, *quod occultafti faciem tuam* a nobis impuris hominibus. Ioh. 9, 31. y) c. 54, 8. c. 59, 2. Pf. 104, 29. z) *& diffoluifti nos* c. 14, 31. Iob. 30, 22. a) *per* vel *propter*, q. d. *per manum* iniquitatum. cf. Iob. 8, 4. b) v. 5. quas tamen proterue noluerunt agnofcere. Ier. 16, 10. ℣. 7. c) *Iam vero*, o Domine! c. 37, 20. Incipit hic *conclufio precum* ex præcedentibus fere deducta. Breuiter namque preces antea fufas repetunt, & iisdem fere argumentis fuffulciunt, vt colligantur iterum & faluentur Ifraelitæ. d) c. 63, 16. e) c. 29, 16. Iob. 10, 9. Rom. 9, 20. f) c. 27, 11. c. 45, 9. Gen. 2, 7. g) c. 60, 21. Iob. 10, 3. ℣. 8. h) *Ne igitur irafcaris* v. 4. c. 57, 16. i) q. d. *ad longiorem extenfionem* vel fecundum *Neumanni* Exod. L. S. p. 22. *protrudendo extra* iam factam *protrufionem*. v. 11. Pf. 119, 8. 43. 51. Thr. 5, 22. k) c. 30, 8. l) Pf. 79, 8. m) v. 4. c. 50, 2. c. 63, 15. Pf. 13, 4. Pf. 74, 20. Pf. 84, 10. n) *quod populus tuus fumus*, peculiariter electus. c. 63, 17. 18. Deut. 9, 26. 29. 1 Reg. 8, 51. Pf. 79, 13. 1 Par. 17, 22. Rom. 9, 4. 5. ℣. 9. o) *Schmid*. Atqui *vrbes fanctitatis tuæ*. c. 63, 18. Dan. 9, 16. 24. confer Ier. 34, 22. p) Ier. 22, 6. Thr. 1, 1. feqq. Ioel 2, 3. q) c. 1, 7. c. 62, 4. Ier. 34, 22. c. 44, 6. ℣. 10. r) *Domus* f. Templum. 1 Reg. 6, 1. feqq. s) confer c. 60, 7. c. 63, 15. t) *vbi*, Num. 20, 13. Pf. 95, 9. u) c. 62, 9. x) confer 1 Par. 16, 4. 36. y) c. 9, 4. confer c. 29, 6. Deut. 29, 22. 2 Reg. 25, 9. Ier. 51, 25. z) 1 Reg. 20, 6. 2 Par. 36, 19. a) *redacta funt in defolationem*. c. 52, 9. c. 61, 4. Ier. 7, 34. c. 22, 5. Ez. 5, 14. c. 38, 8. ℣. 11. b) *Num fuper iftis?* c. 57, 6. c) c. 42, 14. c. 63, 15. Gen. 45, 1. h. e. *num poteris ifta fine motu mifericordiæ tuæ adfpicere?* Schmidius. d) c. 62, 1. c. 65, 6. Pf. 28, 1. e) 2 Reg. 17, 20. Nah. 1, 12. Pf. 90, 14. Thren. 3, 33. f) vid. v. 8.

CAP. LXV, ℣. 1. g) *Quæfitus fum* (poftquam fc. gratia & verbo meo eos primus quæfiui. Rom. 10, 14.) *ego Meffias*, Lux & defiderium gentium, c. 11, 10. c. 42, 6. c. 60, 1. 3. Hag. 2, 7. Nam, vt bene notat *Dorfcheus* p. 209. quæ hic fequitur *refponfio Dei* ad illam repræfentationem defideriorum Ecclefiæ in c. 63. & 64. tota eft Meffiana, & noui Teftamenti indicatiua, ideoque allegata Rom. 10, 20. 2 Pet. 3, 13. Apoc. 21, 1. *Conftructionem verbi cum feq.* ל confer Ez. 14, 3. c. 20, 3. 31. c. 36, 37. h) etiam *his*, *qui non interrogarunt de me*. confer c. 30, 2. Deut. 4, 32. c. 13, 15. & לא cum fequ. nomine vel verbo quafi in nomen negatiuum coalefcens, fupra c. 63, 12. Hof. 1, 9. c. 2, 1. 25. etiam *fubintellecto relatiuo*, vt Iob. 26, 2. 3. 2 Par. 13, 9. i) *inuentus fum*. i. e. fecundum Ab. Ezram *inueniendum me prælui*. confer c. 55, 6. Ier. 29, 13. 14. Mat. 7, 7. 8. k) etiam *illis*, *qui non quæfiuerunt me* Zeph. 1, 5. confer fupra c. 52, 15. c. 55, 5. l) confer c. 58, 9. m) *quæ non vocata fuit* Py. (7) c. 48, 12. n) *de nomine meo*. c. 43, 7. *De gentilibus* hic fermonem effe, agnofcit *Mofes Haccohen* apud A. ben Ezram ad h. l. & optime atque certiffime id docet Apoftolus, expreffa antithefi verfum 1. referens ad gentes, & 2. ad Iudæos, Rom. 10, 20. 21. Confer Ef. 19, 25. c. 66, 18. 19. Hof. 2, 1. ℣. 2. o) Contra *expandi manus meas* vel precibus accerfiturus. cf. c. 1, 15. c. 49, 22. Ier. 4, 31. Prou. 1, 24. Thr. 1, 17. 2 Cor. 5, 20. p) *omni ac tota die* v. 5. c. 62, 6. q) *ad populum* Iudaicum Rom. 10, 21. r) *contumacem & refractarium*. c. 1, 23. c. 30, 1. Hof. 4, 16. *Oppofitio* eft hæc: Gentilibus vix ad horam obuiaui, & ifti per claritatem verbi conuerfi funt fine repugnantia; at Iudæis tota die obuiaui, expandique manus meas longo tempore, præter quam quod feci in verbo fatis claro, & tamen malitiofe reftiterunt. *S*. Patet hinc etiam voluntas Dei *antecedens* ac *confequens*, & gratia Dei *refiftibilis*: item *Gratiam diuinam conuertentem præuenire noftras voluntates*; vt bene ex h. l. concludit Concilium Araufıcanum Can. 3. Confer infra v. 12. Mat. 23, 37. s) *qui ambulant* l. *pergunt* c. 9, 1. Ier. 13, 10. confer Coh. 12, 5. t) *in via*, non phyfica, fed morali, vt c. 35, 8. Prou. 6, 12. u) *minime bona*, fed peruerfiffima. 1 Sam. 26, 17. Ez. 36, 31. Pf. 36, 5. x) c. 55, 7. c. 59, 7. c. 66, 18. cf. Pf. 81, 13. & fupra c. 29, 13. Col. 2, 23. Nempe *ad litaniam Ifraeliticam* c. 63. & 64. nunc *refpondet Filius Dei*, & *cauffas* indicat, cur non citius exaudiat liberetque populum: quia nimirum diu fatis ab illis non folum non quæfitus, fed nefarie contemtus, & ad iuftam iram prouocatus fuerit. v. 1. feqq. *Gratiæ tamen* locum refipifcentibus Hof. 3, 5. & ampliffima beneficia, *fpiritualia* inprimis, promittit v. 8. feqq. eaque per antithefin illuftrat v. 11. feqq. Ita vt hoc capite I. exponat & confirmet iuftiffimis de cauffis factam contumacium Iu æorum reiectionem & infelicitatem. II. piorum & refipifcentium adoptionem & fæpius promiffam felicitatem v. 8. feqq. ℣. 3. y) *Ad populum inquam* Iudæorum, v. 2. z) *qui ad iram me prouocant* 1 Reg. 14, 9. 2 Reg. 21, 7. 16. Ier. 7, 19. a) *in confpectu meo*, & *mihi* quafi *in faciem*. Refpicit ad Præceptum I. Decalogi Ex. 20, 3.

i) vox femel occurrens, & varie reddita ab Interpretibus. *S*. ficut veftis *menftruorum*. Vulg. *quafi pannus menftruatus*. LXX. Syr. & Ar. *menftruatæ*; non male, nam Ar. *Iddah* eft ftatus *mulieris prohibitæ ob menftrua*. Vide etiam fimilem prorfus comparationem Ez. 36, 17. Al. *ficut veftis reiectitia*, fic Ion. a radice עדה Heb. Chald. Ar. & Aeth. *tranfiit*. & in 2. vel 4. Coniug. *remouit*. vid. Prou. 25, 20. Al. *ficut veftis fordium* vel *fordida*, coll. Aeth. עדן *ydan*, quisquiliæ, *fordes* Phil. 3, 8. vt innuatur *pannus fordidus* & ad quisquilias feu fimetum reiiciendus, vt fit cum tritis reiectamentis & fordidis centonibus; fi præfertim in fpecie cum *Gufferio* p. 581. hic intelligas *fordes ex vlcere abfterfas*, coll. rad. Ar. עדן in 4. Coniug. *contagio morbi infecit*, & *Mo'din* contagiofus. Procul dubio autem, recte ait *Dorfch.*, his verbis τὸ ἄκρον τῆς ἀκαθαρσίας innuitur: adeo iuftitiæ propriæ, ficut in homine exiftunt, iuftitiæ diuinæ rigorem fuftinere nequeunt. k) Directe quidem & ex inftituto hic locus non tam agit de *imperfecta* iuftitia & pietate regenitorum, quam de *imaginaria iuftitia Iudæorum* impiorum & hypocritarum, qua freti illi veram Dei iuftitiam in Chrifto repudiabant, vid. c. 57, 12. Mat. 5, 20. Rom. 9, 31. 32. c. 10, 3 &c. de quo hic pii queruntur. Interim tamen non male *de iuftitia regenitorum* (quales hic loquuntur) *&* *fanctorum* eum etiam accipiunt non noftrates tantum Theologi, fed & veteres, propter defectum intenfionis debitæ, & perfectionis graduum, & propter adiunctum vitiæ imperfectionis. vid. *Dorfch. S.* &c. l) *& decidimus feu emarcuimus*. c. 40, 7. cf. fim. forma 1 Par. 20, 3.

℣. 5. ועונינו *pluraliter* 1. 2. 3. fic fu. 5. cf. not ℣. feq. ℣. 6. ביד per *Merca* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 14. 20. fic fu. 5. עוננו *defect.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. fec. *Maf. Erff.* ℣. 10. מחמדינו ita 1. 8. ℣. 11. ותעננו *plene* 5. fic fe. 2. fecundum *Maforam* 2. & *Erffurtenfem*.

4 תמיד זבחים בגנות ומקטרים על־הלבנים : הישבים
בקברים ובנצורים ילינו האכלים בשר החזיר ופרק
ה פגלים כליהם : האמרים קרב אליך אל־תגש־בי כי
6 קדשתיך אלה עשן באפי אש יקדת כל־היום : הנה
כתובה לפני לא אחשה כי אם־שלמתי ושלמתי על־
7 חיקם : עונתיכם ועונת אבותיכם יחדו אמר יהוה
אשר קטרו על־ההרים ועל־הגבעות חרפוני ומדתי
8 פעלתם ראשנה על־חיקם : כה אמר
יהוה כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל־
תשחיתהו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי
9 השחית הכל : והוצאתי מיעקב זרע ומיהודה יורש
י הרי וירשוה בחירי ועבדי ישכנו־שמה : והיה השרון
לנוה־צאן ועמק עכור לרבץ בקר לעמי אשר דרשוני :

ואתם

b) c. 49,16. c.52, 5. c) *sacrificantes* sc. *idolis* suis, vt add. Ion. cf. Leu. 17, 5. d) *in hortis* s. *lucis* idolorum c.1, 29.c.56,17. Loquitur textus de Iudæis sub N.T. vt plerique agnoscant Interpretes; cf.not.ad v. 1. & Apoc. 3. 9. Ideoque mystice s. symbolice de illis intelligenda videntur, quæ in maioribus eorum, tempore Prophetæ, etiam ad litteram sic habebant. vid. e. c. 1 Reg 21, 2--16. In quibus patribus suis etiam posteri (vt S. ad v. 8. obseruat) turpissimi quoque idololatræ fuerunt, coll. v.7. Matt. 23, 35. 36. Rom. 5, 12. e) v. 7. 2 Reg. 16, 4. c. 22, 17. c. 23, 5. Ier 2, 16. c.44, 8 f) *in tegulis*, i. e. sec. Boch. Hieroz. I. p. 700. *super tecta domorum*, vt idololatræ tum solebant. vid. 2 Reg. 23, 12. Ier. 19, 13, c. 32, 29. Zeph. 1, 5. Al. *super lateribus*, i. e. *super altaribus ex latere structis*, contra mandatum *Dei* Ex. 20, 21. 22. *Non in vero altari* suas preces & cultum Deo offerentes Hebr. 13, 20. sed in nomine & fiducia hominum; in altaribus commentitiis, in fiducia proprii consilii & operis, & auctoritatis. Cocc. Lex. p. 409.

ỽ. 4. g) *Qui sedent* vel *manent* c. 26, 12. Ier. 32,12. h) *in sepulcris*. cf. c. 22, 16.Gen. 23,9. Marc.5,5. &c. & sec. Cocc. Lex. p. 729. qui religionis causa apud reliquias & memorias martyrum agunt conuentus. i) S. & *in vastitatibus*, h. e. *in desolatis* al. *in occultis locis*. coll. c. 48, 6.cf. not. c. 1, 8. c. 49, 6. k) *pernoctant* c.21,13. vt sc. diabolica ibi insomnia captent, sec. LXX. & Ar. vel sec. *Boch* Hieroz. I. p. 700. vt dæmones consulant arte necromantica, coll. c. 8, 19. Deut. 18, 11. 1 Sam. 28, 8. Vide sis Hebræos Interpp. h.l. item *Seldeni* de diis Syr. Synt I. c. 2. p. m.120 122 & pluribus *Raynoldi* Censuram Apocryphorum Præ-
ומרק קרי
lect.76 p.894. 906. l) *qui comedunt*, & impuri cum impuris communionem habent, coll. c.52,11.c.59,5. c. 64,5. 1 Cor. 10, 18. Apoc 22, 11. coacti vel illecti ab istis, vt 2 Macc. 6,18. sq. c.7,1.
אל קרי
sq. m) *carnem suillam*. vid. c. 66, 3. 17. *Sus* vel *porcus* effigies est *hominis impuri & profani* Ps. 80, 14. Prou. 11,22. Matt. 7, 6. & 2 Pet. 2, 22. coll. Leu. 11,7. Deut. 14, 8. & apud Aethiopes *epitheton hæreticorum*. vide *Ludolfi* Lex.Aeth.nouum col.37. n) S. & *frustum*. (1) cf.Nah.3. 1. Zach.11,16. At sec. alteram lectionem LXX. Ion.Ar. Vulg. Tig.&c. *ius* s. *iusculum*. (3) Iud.6,19.20. o) S. *abominationum*: vel *immundarum & fœtidarum carnium*. (4) vid.Leu.7,18. c.19,7. Ez.4,14. Rad. Chald. *fœtuit* & in II Coniug. *fœtidum reddidit*. p) *in vasis* s. *ollis eorum est*, in quibus carnes eiusmodi elixantur. Cf. supra c. 1, 11. seqq. & contrarium Zach.14 20 21. Apoc.21,27. ỽ. 5. q) *Qui dicunt* Deo & seruis ipsius. cf.Iob.21,14. c.22, 17. r) q. d. *apage ad te!* vel *recipe te in locum tuum!* cf.c.49,20.2 Reg.16,14. s) *ne accesseris mihi* aut *contingas me*. Cum ב constructum *plus* est, *quam accedere*; adhæsio scil. aut *contactus*, qui reformidatur, inquit *Gusset*. p. 496.Cf.Gen.27,27.Ex. 19,15.& in primis Iob. 41,8. t) *quia sanctior sum quam tu*. Sic Ion. Hebræi aliique. cf c.65,17. Prou.30,12. Iob.9, 15. & *suffixum* (quod h l. omittunt. LXX Syr.& Ar.) similiter *per* מן *resoluendum* Ier.10,20. u) *Hi & enormia* ipsorum peccata *fumus* sunt, h.e. per meton. *causa fumantis iræ*.cf.c.14,31. Deut. 29, 19. Ps.74,1. Ps.80.5. & not. 2 Sam.22,9. x) c.48,9. Ps.2,12. y) & causa *ignis* c.50,11. *ardentis usque* ad infernum infimum Deut.32,22.Ier.15,14. Ion. *vltio eorum erit in gehenna, vbi ignis ardet omni die*. cf.not. c.66,24.Apoc.14,11. c.18,9. z) v. 2. c. 28, 24.

ỽ. 6. a) ideo *ecce* l c.3,1.c.17,1. c.19,1.&c. b) *scriptum est* scil. *hoc omne* vel *vnum quodq; istorum* Ier.17,1. Describitur his & seqq. verbis retributio peccatorum & *memoria* eorum *apud Deum*, *quasi per scriptionem*, vt etiam alibi. Cf.supra c.4,3.c.49,16.Deut.32,34.Ier.17,13. Ez.13,9. Ps 69,29. Ps 139,16. Iob 13,26. Dan.7,10.c.12,1. Apoc. 20,12 c) *coram me* Mal.3,16. vt ostendat, id sibi semper in conspectu esse. S. d) c. 42,14. c.64, 11. Ion. *non dabo eis prolongationem in vita*. e) c.33,21. c.59,2. f) c 59,18. Deut.7,10.c.32,35.41 Ps.31.24. Ion. *reddam eis vltionem peccatorum eorum*. g) *reddam inquam*. c.66,6.Ier.16,18. h) *in sinum eorum* v.7 Ps.79,12. LXX. vt Luc.6,38. Ion. *& tradam morti secundæ corpora eorum*. cf.infra v.15. ỽ.7. i) *Iniquitates vestras* v.2. seqq.c.50,1.c.59,2. k) Ex. 20, 5. Ier.16,10.seqq. l) c.66,17. m) v.25.c.22,14. n) vid.v.3. o) Ez.6,13.c.18,15. p) 2 Reg.16,4. q) c.37,23.24. Ps.74,18. Ps. 102,9. In omni idololatria est *blasphematio* diuini nominis, coll. Ez.20, 27.28. *Vitringa* ad Apoc. 13, 6. p. 809. r) *admetiar* vel *remetiar inquam*. c.40,12. Ex. 16,18. Iob. 7, 4. Ruth 3,15. s) *mercedem* vel *pretium opera eorum* c. 61, 8. Ps.109,20. t) *primum* quoque Ier.16,18.cf. Matt.23,35.36. Ipsum etiam peccatum Originis. S. u) vid.v.6.

ỽ. 8. x) *Sic tamen etiam dixit Dominus*, in spem & solatium piorum. vid.not.v.2. c.43, 17. y) *quemadmodum* c.9,2. z) quum *reperitur*.cf.1 Reg.14,13. 2 Par.19,3. a) *mustum* c.62,8 Ar. *acinus vuæ*. b) *in botro* Gen.40,10. Num 13, 24. quamuis ex parte inutili aut putrido. cf.supra c.5,2.Mich.7,1. c) *tum dicit quis*, vel *dicitur*. Imperf. vt 1 Sam. 23,22.Mich.2,4. d) *ne perdas illud*. Iud.6,4. 1 Sam.26,9.cf.Gen.18,28. 31. e) Ar. *quia benedictio Domini existit in eo*. cf.Ioel 2,14. f) v.9.13.c.63,17.c 66,14.cf.Matt.24,22. *Serui Dei* vocantur *electi ex Iudæis*, inter quos habet suum λεῖμμα Rom.11,5. Et insinuatur *Dei gratiosus intuitus*, in quo etiam ad intima attentus, & abscondita spectat, vnde vix aliquid sperari possit *Dorsch*. Ion. addit exemplum: *sicut inuentus est Noah iustus ætate diluuii, & dixi me non perditurum esse ipsum, propterea, vt conseruarem mundum ex eo, sic faciam propter seruos meos iustos*. g) *vt non disperdam omnes* in vniuersum. cf.c.48,9. 2 Par 12,12. Rom.11,1.2. Hoc quamuis *ad vltimum excidium Hierosolymarum* referri possit; tamen satis commode *includi saltem potest captiuitas Babylonica*. In hac namque non perdidit omnes Iudæos, quorum magna tamen pars impii erant; sed propter bonos conseruauit cum illis etiam malos, vt deinceps etiam ex eis nasceretur semen benedictum tempore Christi. Imo v.10. vix patitur excidium Hierosolymitanum simul comprehendi: cum comparatio non soleat institui cum iis, quæ non sunt, aut deuastata sunt. S. ỽ.9. h) *Sed producam* c.42,1.3.7.c.61,11.Ps.104,14. i) cf.c.29,22.c.59,21 Ier.31, 36.37. k) c.54,3.c.61,7.Obad.v.17.19.20. l) c.57,13. Ez. 36,8.12. Ps.15, 1.cf. Apoc.14,1. m) *& possidebunt eam*, terram meam.c.60,21.Ier.30,3.Ps.69,36. n) v.15.22.c.43,20.c.45,4.Ps.105,6.43. o) v.8.13. p) Ps.37,29. Ps.102, 29. Prov.2,21.

ỽ.10. q) *Saron*, h.e. fertilissima loca dabuntur ouibus Christi. vid. c. 33, 9.c.35,2. Ios.12,18. r) *in caulam ouium* mearum. *Populi fidelis protectio* per methaphoram *caulæ gregis & cubilis armentorum* insinuatur. *Dorsch*. Cf. c.32,18.c.33,20 Ier.33 12. s) *& vallis Achoris* q.d. *turbulenti* vel *Turbatoris*: Hos.2,17. Locus est ad septemtrionem Iericho, non procul a Gilgal, vt docet Hieronymus; estq; illa vallis, in qua sceleris sui, quo Israelem *turbauerat*, pœnas dedit *Achor* vel *Achan* Ios.7,1.24.26. qui & *Achar* hinc dicitur 1 Par.2, 7. t) *in cubile boum*. (4) Ier.50,6.vid.supra c.35,7. u) 2 Sam.7,10.Ier.29,32.Ez.36,8. x) v.1.c.12,10.c.55,6.Ps.9,11.Ps.24,6.Ps.34,11.cf.Hos.3,5.

CAP. LXV, ỽ.5. אש יקדת ita 2. ỽ. 6. על pro eo hab. אל 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9. ỽ. 8. עבדי ita *singulariter* (de CHRISTO) 1. 3. & sic fu. 5. השחית cum *Meth*.5.7.8.sec. *Mas. impr.* ỽ. 10. ירבץ per *Sagol* 1. 2. 3. 5.6. 9--11 10. 11.

11 וְאַתֶּם עֹזְבֵי יְהוָה הַשְּׁכֵחִים אֶת־הַר קָדְשִׁי הַעֹרְכִים לַגַּד
12 שֻׁלְחָן וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי מִמְסָךְ׃ וּמָנִיתִי אֶתְכֶם לַחֶרֶב
וְכֻלְּכֶם לַטֶּבַח תִּכְרָעוּ יַעַן קָרָאתִי וְלֹא עֲנִיתֶם דִּבַּרְתִּי
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי
בְּחַרְתֶּם׃
13 לָכֵן כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה עֲבָדַי ׀ יֹאכֵלוּ
וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׁתּוּ וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ
14 הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׂמָחוּ וְאַתֶּם תֵּבֹשׁוּ׃ הִנֵּה עֲבָדַי
יָרֹנּוּ מִטּוּב לֵב וְאַתֶּם תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב וּמִשֵּׁבֶר
טו רוּחַ תְּיֵלִילוּ׃ וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי
16 וֶהֱמִיתְךָ אֲדֹנָי יְהוִה וְלַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אַחֵר׃ אֲשֶׁר
הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ יִתְבָּרֵךְ בֵּאלֹהֵי אָמֵן וְהַנִּשְׁבָּע בָּאָרֶץ
יִשָּׁבַע בֵּאלֹהֵי אָמֵן כִּי נִשְׁכְּחוּ הַצָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת
17 וְכִי נִסְתְּרוּ מֵעֵינָי׃ כִּי־הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים
וָאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלֶינָה
עַל

℣. 11. y) *Vos autem, qui derelinquitis Dominum*, & Servatorem vestrum. c. 1, 4. 28. Ier. 17, 13. Ezr. 8, 22. z) *qui obliviscimini*.(2) Pf. 9, 18. a) c. 2, 2. c. 11, 9. c. 56, 7. Mystice Cocc. Lex. p. 890. qui recedițis a Christo, nec cogitatis, quomodo is in Sione reuelatus, & qualis sit *ecclesia mea*, quæ ibi cœpit colligi. c. 2, 3. b) *qui paratis, instruitis*. Pf. 23, 5. c) Tig. S. *Gadi* -& *Menio*. At Tremell. *turma illi*-- & *numeris illis* idolorū, quæ velut digito exserto comonstrauerit Propheta. ὁ. τῷ δαιμονίῳ -- τῇ τύχῃ. Ion. *idolis numinibus eorum* &c. Quot docti sunt interpretes, tot fere etiam de his sententiæ sunt aut coniecturæ. Lutherus (etiam Forerius) Gad *Martem*, & Meni *Mercurium*, mercatorum numen esse putat, coll. Gen. 49, 19. quod מני *numerum* significet, coll. seq. v. 12. Pfeiffero autem in Dub. Vex. ad h. l. *Meni* est idolum Arabibus *Menah* dictum, (quod sidera, quæ pluuias ciebant, placare creditum est, vt docuit Pocokius,) & *Gad* h. l. etiam Arabica vox, a rad. Ar. *giadda*, felix & *fortunatus fuit*, *bonam fortunam*, & in specie *sidus* & idolum *Iovis* exprimens, vt vult etiam R. Moses apud A. ben Ezram & Kimchium ad h. l. *Fortunæ* significationem expressit quoque h. l. cum LXX. Vulg. & LXX. Gen. 30, 11. Sic etiam Hillerus in Onom. S. p. 807. qui tamen p. 881. habet *turma* siderum, & *numero* planetarum, vt aliis placet Hebræis. Clerico ad Gen. 30, 11. *Gad* & *Meni* synonyma sunt, & *Lunam* significant; atq; ἀπὸ τοῦ גד venit *Hecate*, ἀπὸ τοῦ מני autem Μήνη, *Luna*. Ita Neumanno in Exodo L. S. p. 249. *Gad* est nomen *Lunæ falcatæ*, a coniunctione sua cum Sole recedentis, quæ mox alio nomine *Meni* vocatur, h. e. *mensis*, vel *Mensura durationis ex vna vicissitudine ad aliam extensa*. &c. Sed quid opus est, inquit S. de isto nimis esse sollicitos. Hoc sufficienter circumstantiæ textus docent, quod dii *falsi* fuerint, siue *stella*, siue aliud quid naturæ, siue purum figmentum. Confer simile ipsius iudicium Iud. 2, 13. Mystice Cocc. Lex. p. 442. *qui offertis pluribus panem & vinum*, & non vni Deo in Christo servitis. Sic p. 128. coll. Apoc. 13, 12. 17. Gussetius vero p. 161. non de diis aut idolis, sed *de compotationibus & conuiuiis* hæc verba accipit; coll. v. 12. 13. 14. h. m. *qui struitis turmæ* congerronum *mensam*, *& ad numerum* a combibonibus præscriptum, *mista pocula impletis*. Mittimus alia. Plura tamen de his, qui desiderat, adire poterit Fulleri Miscell. l. 5. c. 17. Seldeni de diis Syr. Synt. I. c. 1. p. m. 75--95. Pocok. ad Abulfar. Spec. p. 92--130. Glassii Philol. S. p. m. 1298. & 1999. &c. d) c. 21, 5. e) cf. Gen. 24, 16. Ex. 2, 16. vel Ex. 23, 26. 1 Sam. 18, 27. f) *numero* vel *ad numerum*. (1) vid. modo notata. g) *mixturam* s. *crama* h. e. vinum mistum & temperatum. al. *libamen*. (2) Prou. 23, 30. cf. cognatum Pf. 75, 9. ℣. 12. h) *Numerabo vos*. Alludit ad *Meni* v. 11. Conf. 2 Sam. 24, 1. 1 Reg. 20, 25. Ier. 33, 13. i) c. 66, 16. Ier. 15, 2. 9. Mich. 6, 14. k) c. 34, 2. l) c. 10, 4. m) c. 50, 2. c. 66, 4. Prou. 1, 24. n) Ier. 7, 13. 27. o) Gen. 42, 22. Deut. 1, 43. Iud. 2, 2. c. 6, 10. 2 Reg. 17, 40. c. 18, 12. c. 22, 13. Ef. 42, 24. Ier. 3, 13. p) cf. 1 Reg. 11, 6. c. 14, 22. &c. q) cf. c. 56, 4. c. 66, 4. r) c. 66, 3. c. 1, 29. Prou. 1, 49. ℣. 13. s) v. 8. c. 66, 1. Postquam sigillatim pœnitentibus promissio, impœnitentibus vero comminatio facta est, iam oppositio inter vtrosque instituitur, vt discrimen hoc sit manifestius. S. t) v. 6. c. 3, 1. c. 50, 2. u) Ion. *serui mei iusti*, siue ex gentibus v. 1. siue ex Iudæis v. 8. conuersi. c. 56, 6. Mal. 3, 18. x) *comedent* in regno gratiæ & gloriæ. cf. c. 25, 6. c. 55, 1. 2. Pf. 17, 15. Pf. 22, 27. 30. Pf. 23, 5. Cant. 5, 2. Mat. 5, 6. c. 8, 11. Luc. 22, 30. Ioh. 6, 27. Rom. 14, 17. y) Ion. *sed vos impii*. Sic per hoc versiculo. z) *esurietis* & nunc & æternum. cf. c. 8, 21. c. 49, 10. Luc. 6, 25. a) c. 62, 8. 9. cf. Pf. 36, 9. 10. Ioh. 4, 14. c. 6, 35. c. 7, 37. b) cf. c. 48, 21. Hof. 2, 5. Am. 8, 11. 13. Luc. 16, 24. Apoc. 14, 10. c) c. 35, 10. c. 66, 10. 14. Pf. 16, 11. Ioh. 16, 22. 1 Pet. 1, 8. c. 4, 13. Apoc. 18, 20. c. 19, 7. d) c. 1, 29. c. 41, 11. c. 66, 5. Pf. 6, 11. Mat. 25, 41.

℣. 14. e) c. 12, 6. c. 24, 14. c. 61, 7. c. 35, 10. Pf. 5, 12. f) Deut. 28, 47. g) cf. c. 33, 7. Gen. 27, 34. Luc. 16, 24. Apoc. 18, 9. seqq. h) c. 17, 11. i) c. 15, 5. Prou. 15, 4. k) c. 16, 8. cf. Mat. 24, 30. Apoc. 1, 7. c. 6, 16. 17. ℣. 15. l) *Et relinquetis* Iof. 4, 3. Iud. 3, 1. m) *nomen vestrum* vbique inuisum & contemtum. cf. Prou. 10, 7. Deut 28, 37. n) *in exemplum adiurationis* & execrationis. cf. Num. 5, 21. 27. Ier. 29, 22. 1 Cor. 16, 22. & contrarium Gen. 48, 20. o) c. 11, 4. c. 14, 30. Hof. 2, 5. Apoc. 2, 23. Ion. *& interficiet vos Dominus Deus morte secunda*. vt supra v. 6. & c. 22, 14 cf. Apoc. 2, 11. c. 20, 6. 14. c. 21, 8. p) v. 8. 9. 13. q) c. 56, 5. c. 62, 2. Apoc. 2, 17. Rom. 8, 14. 17. 1 Pet. 3, 9. 1 Ioh. 3, 1. ℣. 16. r) S. *Nam*. Deut. 3, 24. Zach. 1, 15. s) *qui benedicet sibi*. t) cf. Gen. 12, 3. c. 18, 18. c. 28, 14. u) vid. Gen. 22, 18. c. 26, 4. Ier. 4, 2. Pf. 72, 17. x) *in Deo veritatis*. Num. 5, 22. Deut. 27, 15. h. e. *veracis* in promissionibus suis, de Christo & eius beneficiis olim factis, & in ipso, qui omnium complementum est, æternum implendis. S. Conf. supra c. 25, 1. 2 Cor. 1, 20. Apoc. 3, 7. 14 coll. Ioh. 1, 17. c. 14, 6. LXX. vt 1 Ioh. 5, 20. y) c. 19, 18. c. 45, 23. z) Ecquis est iste Deus? inquit *Glassius* in Phil. S. p. m. 433. & respondent ibidem Cabbalistæ per Raſche theboth: *Dominus*, *Rex fidus* s. fidelis. Nec minus elegans ille *lusus est*, quando per Gematriam alii eliciunt יהוה יהוה אחד ex Deut. 6, 4. coll Zach. 14, 9. 1 Ioh. 5, 7. a) *quia obliuioni tradita erunt* c. 23, 15. 16. Coh. 2, 16. c. 9, 5. vid. supra c. 54, 4. b) vid. c. 8, 22. c. 33, 2. c. 37, 3. c. 63, 9. Deut. 31, 17. 21. Pf. 71, 20. c) cf. v. 17. d) *& quia abscondita erunt ab oculis meis*. cf. Ier. 16, 17. Hof. 13, 14. ℣. 17. e) *Nam ecce ego* omnipotens cæli & terræ conditor c. 40, 26. f) *creaturus sum*. De regni & *ecclesiæ* Christi gloria hic agi, ex seqq. patet. Eius igitur *restauratio & tota cælestis administratio*, *creationis* voce exprimitur, ad Christi omnipotentiam & fortissimam operationem indicandam. Complebitur id promissum perfectissime in vita æterna, vt ex c. 66, 22. & 2 Pet. 3, 13. constat. *Glass*. Phil. S. p. m 1662. Conf. supra c. 42, 5. c. 45, 18. 2 Cor 5, 17. g) *cælum nouum*, mysticum nempe aut symbolicum. Cælestis status communicatio sub *noua terra & noui cali symbolo* proponitur, inquit *Dorsch*: cf. c. 51, 16. Pf. 19, 2. h) *& terram nouam* s. mundum euangelicum. c. 66, 22. Heb. 2, 5. *Renouationem* status ecclesiæ sic depingit, vt modo ex Glassio & Dorscheo vidimus; quando Ecclesia, sanctis cum Christo in throno mystice sedentibus Apoc. 20, 4. conspicietur in omni suo decore & splendore Apoc. 21, 2. 10. seqq. & *terrarum celique* facies noua videbitur, *vetusto calo & terra*, s. regno Antichristiano destructis. supra c. 34, 4. c. 51, 6. Apoc 6, 14. c. 20, 11. c. 21, 1. Includit itaque regnum gratiæ & gloriæ, vt etiam notat S. i) cf. Hof. 2, 19. Zach. 13, 2. k) *priora*. cf. v. 16. c. 43, 18. Apoc. 21, 4. l) cf. Ier. 3, 16. c. 51, 50. & hic sequens c. 66, 1. Pf. 50, 6. 8. seqq.

℣. 11. הָעֹרְכִים per *Pat*. 7. 8. 22. sec. *Mas. impr*. וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי ita plerique coactius: nostros accentus habent 2. 3. ℣. 13. עֲבָדַי sine *Pfik* 3. 6. 9. 10. 20. sic fu. 5. contra *Mas. l.* ac *Erff*. & *Ind. Bas*. f. 60. col. 6.

18 עַל־לֵב׃ כִּי־אִם־שִׂישׂוּ וְגִילוּ עֲדֵי־עַד אֲשֶׁר אֲנִי בוֹרֵא
19 כִּי הִנְנִי בוֹרֵא אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִם גִּילָה וְעַמָּהּ מָשׂוֹשׂ׃ וְגַלְתִּי
בִירוּשָׁלַ͏ִם וְשַׂשְׂתִּי בְעַמִּי וְלֹא־יִשָּׁמַע בָּהּ עוֹד קוֹל בְּכִי
כ וְקוֹל זְעָקָה׃ לֹא־יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד עוּל יָמִים וְזָקֵן אֲשֶׁר
לֹא־יְמַלֵּא אֶת־יָמָיו כִּי הַנַּעַר בֶּן־מֵאָה שָׁנָה יָמוּת
21 וְהַחוֹטֶא בֶּן־מֵאָה שָׁנָה יְקֻלָּל׃ וּבָנוּ בָתִּים וְיָשָׁבוּ
22 וְנָטְעוּ כְרָמִים וְאָכְלוּ פִּרְיָם׃ לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב לֹא
יִטְּעוּ וְאַחֵר יֹאכֵל כִּי־כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם
23 יְבַלּוּ בְחִירָי׃ לֹא יִיגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי
24 זֶרַע בְּרוּכֵי יְהוָה הֵמָּה וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם׃ וְהָיָה טֶרֶם
כה יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע׃ זְאֵב
וְטָלֶה יִרְעוּ כְאֶחָד וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן וְנָחָשׁ
עָפָר לַחְמוֹ לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי
אָמַר

v. 18. *m*) S. *Sed.* Tig. *Quin potius* v. 6. *n*) *gaudete* c. 61, 10. Ps. 40, 18. Ps. 68, 4. *o*) *& exultate.* cf. c. 9, 2. c. 25, 9. c. 41, 16. c. 66, 10. *p*) c. 26, 4. Ps. 132, 12. 14. *q*) Vulg. Tig *in his, quæ.* subintell. demonstrat. vt v. 12. c. 56, 4. & præf. ב vt 1 Reg. 11, 27. Ier. 42, 5. Ez. 40, 49. *r*) c. 57, 19. *s*) vid. v. 17. *t*) *Hierosolymam* nouam s. spiritualem c. 51, 17. c. 52, 1. c. 54, 1. c. 60, 1. c. 61, 10. Ier. 31, 38. seqq. Apoc. 21, 2. *Ierusalem* est h. l. *spiritualis*, tum imperfecta tum perfecta, h. e. tum in regno gratiæ, tum in regno gloriæ, quæ alias *cælestis* dicitur. S. *u*) *exultationem* (2) c. 35, 2. i. e. *plenam exultatione.* S. Conf. Apoc. 19, 7. *x*) c. 62, 21. *y*) *gaudium* s. plenum gaudio. c. 62, 5. c. 66, 10. Apoc. 21, 4.

v. 19. *z*) Zeph. 3, 17. *a*) c. 62, 5. Deut. 28, 63. *b*) c. 60, 18. *c*) c. 22, 4. Ier. 31, 9. 16. Ezr. 3, 12. 13. Ps. 6, 8. Ion. *vox flentium, aut vox clamantium.* *d*) cf. c. 15, 5. 8. Ier. 18, 22. c. 51, 54. Ps. 144, 14. Apoc. 21, 4. coll. c. 7, 16. 17.

v. 20. *e*) *illinc*, e noua Ierusalem. v. 18. 19. *f*) *infans.* (2) c. 49, 14. *g*) *diebus* vel *ætate*, q. d. *quoad dies vitæ.* cf. Gen. 17, 12. 1 Reg. 3, 11. Iob. 14, 1. *h*) *aut senex.* cf. Gen. 18, 12. c. 27, 1. *i*) *qui non compleat dies suos*, aut *plenam ætatem non consequatur.* vid. Ex. 23, 26. & cf. 2 Sam. 7, 12. 1 Par. 17, 11. it. Zach. 8, 4. *k*) nam *puer* vel *adolescens* Iud. 8, 20. aut *iuuenis* Gen. 43, 8. Hic tamen respicit ad *infantem diebus*, ab initio versus. *l*) *morietur centum annos natus* Gen. 11, 10. vt quum ante diluuium homines maxime longæui essent. *m*) *peccator autem* Prou. 11, 31. Coh. 8, 12. c. 9, 2. 18. *n*) *maledictus erit* Ps. 37, 22. Iob. 24, 18. h. e. sec. *Gusset.* p. 743. de eo vulgus loquetur, vt de maledicto, si moriatur; quia iuuenis censebitur. &c. Cf. v. 15. At *Schmidius* Iudæos hic circa longæuitatem delirare censet; nec longæuitatem de temporalibus historice, nec de spiritualibus mystice accipi posse, existimat cum *Sanctio*, qui *infantem* exponit de infantilibus moribus, & *senem*, *qui non impleuerit annos suos*, de eo, qui ad prudentiam senilem non peruenit. Versus, ait S. accipiendus est *de sapientia spirituali*, & res bene habebit: prædicit sc. quod alibi habetur (c. 54, 13. Ioh. 6, 45.) *Omnes erunt docti a Iehoua*; h. m. *Nam puer, filius centum annorum morietur*, i. e. occidetur & non tolerabitur a Domino; *& peccator filius centum annorum* (h. e. *senex*, qui adeo nondum impleuit annos prudentiæ senilis spiritualis, vt *adhuc sit peccator*) *maledictioni subiicietur.* Verum sic perire videtur oppositio *infantis & senis* ab initio versus, repugnare etiam contextus (vt mox dicemus; & accentus, qui *centum annos* non ad subiectum, *puerum* vel *peccatorem*, sed ad prædicatum *morietur* vel *maledictus erit*, referri postulant. Aliter itaque *Cocc. Lex.* p. 422. Puer centum *annos natus morietur*, i. e. qui in pueritia morietur, tantam habebit notitiam, quantam olim centum annos natus; *& peccator centum annos natus maledicetur*, i. e. tam inexcusabilis erit, vt olim natus centum annos. *Dorsch.* autem simpliciter *mortis præcipitatæ extinctionem* hic promitti, obseruat; coll. Apoc. 21, 4. Fauent huic verba & contextus. Ita ipse S. ad v. 22. Hic debet esse sensus, inquit: *Non fiet, vt moriantur, ante quam arbores ab ipsis plantatæ fructus ferant, vel dum adhuc ferunt; sed ipsi tam diu viuent, quamdiu vigebunt arbores ab ipsis plantatæ, atque sic soli arborum suarum fructus comedent, non alii.* *Confirmant hoc seqq. verba: & opus manuum suarum veterascere facient electi mei: quod nihil aliud est, quam si diceret; & tam diu viuent, donec cum ipsis veterascet opus manuum eorum. &c.* v. 21. *o*) Militantis *Ecclesiæ propagatio* sub metaphora ædificationis domuum & plantationis vinearum indicatur. *Dorsch.* Conf. c. 58, 12. c. 61, 4. Ez. 28, 26. *p*) Am. 9, 14. *q*) vid. c. 62, 8. 9. His verbis metaphorice *benedictio & prosperitas* fidelium indicatur. Sicut enim benedicti sunt *in regno potentiæ* & prosperi, quibus ædificatio domuum, & plantatio vinearum, & vniuersus labor feliciter & in proprium commodum succedit; sic etiam benedicti sunt *in regno gratiæ*, quibus spiritualis architectura & plantatio feliciter succedit; coll. 1 Cor. 3, 6. 9. 1 Tim. 3, 6. *Felicitas* autem *militantis ecclesiæ* semper cum exceptione crucis intelligenda est. *Dorsch.* v. 22. *r*) Am. 5, 11. Zeph. 1, 13. *s*) c. 62, 8. Deut. 28, 39. *t*) Ps. 1, 3. Ps. 52, 10. Ps. 92, 13. *u*) diuturni erunt *dies populi mei.* cf. Deut. 4, 26. 40. c. 5, 30. c. 11, 9. 21. c. 32, 47. Thr. 5, 21. & contra Ps. 55, 24. Ps. 109. 8. it. Ps. 103, 15. Ps. 144, 4. &c. *x*) cf. c. 60, 21. *y*) S. *veterascere facient.* al. *consument.* Ps. 49, 15. Iob. 21, 13. conf. supra not. ex S. ad v. 20. *z*) v. 9. 15. Ps. 106, 5.

v. 23. *a*) c. 49, 4. 1 Cor. 15, 58. ὁ. οἱ ἐκλεκτοὶ: μὴ ὃ κοπιάσουσιν εἰς κενόν. quod imitatur Paulus Phil. 2, 16. *b*) *nec generabunt*; sc. doctores s. spirituales patres, sec. S. coll. 1 Cor. 4, 15. Gal. 4, 19. & Rom. 8, 15. Gal. 4, 3. 7. 24. Ad litteram alii conf. Gen. 3, 16. 17. 18. *c*) *in terrorem* (4) Leu. 26, 16. Ier. 15, 8. *d*) *semen* s. *posteri.* metон. vt c. 53, 10. Ps. 37, 25. *e*) *benedictorum a Iehoua* Ps. 115, 15. Matth. 25, 34. Eph. 1, 3. 1 Tim. 4, 8. *f*) *ipsi erunt.* *g*) c. 22, 24. c. 61, 9. Act. 2, 39. v. 24. *h*) S. *Tum fiet.* cf. verbum absol. positum c. 2, 1. c. 4, 3. c. 11, 10. &c. *i*) *quum nondum* Gen. 2, 5. subintell. ב vt Ps. 119, 67. *k*) *vocabunt.* c. 58, 9. Ps. 50, 15. *l*) Ar. *dicam, quid est?* Ion. *suscipiam orationem eorum.* cf. v. 1. c. 41, 17. Zach. 13, 9. Ps. 145, 18. Matth. 6, 8. 32. *m*) *adhuc illis loquentibus.* vid. Dan. 9, 20. 21. & cf. Gen. 24, 9. 1 Reg. 1, 42. Esth. 6, 14. *n*) c. 38, 5. Ion. *faciam petitum eorum.* Sic enim parata & obuia esse solent Dei beneficia, vt preces nostras non tam sequantur, quam occupent atque antecedant. vid. Gen. 24, 15. Ps. 32, 5. Dan. 9, 21. Quæ eo pertinent, vt sciamus, Deum suis prompte adesse, quotiescunque vrget periculum & præsenti subsidio est opus. *Boch.* Hieroz. I. p. 550. v. 25. *o*) *& agniculus, agnus subrumus* (4) vid. c. 40, 11. 1 Sam. 7, 9. *p*) Pacifica prius dissidentium cohabitatio & coniunctio sic describitur. vid. c. 11, 6. *q*) c. 11, 7. vt innocentiæ ætate. qua herbæ leonibus esui fuerunt: teste Gen. 1, 30. *Gusset.* p. 93. *r*) S. *serpentis vero.* & mystice Satanæ eiusque mancipiorum. cf. Gen. 3, 1. 2 Cor. 11, 3. *s*) Gen. 3, 14. non quod serpens solo puluere vescatur, sed quia, cum humi repat, non potest, quin puluerem in os cum aliis cibis simul ingerat. *Boch. Hieroz.* I. p. 27. coll. Ps. 102, 10. Conf. tamen etiam supra c. 49, 23. Mich. 7, 17. Ps. 72, 9. Apoc. 12, 8. 9. *t*) c. 11, 9. *u*) cf. c. 35, 9.

---

v. 19. בְּכִי sic per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 12. 14. 20. sic su. 5. v. 22. כִּי per *Makk.* 1. 3. 5. 7. 8. 13. 19. v. 23. יִיגְעוּ *plene* 2. 3. [illegible] 22. sic se. 5. contra *Mas. Erff.* Pro אִתָּם (quod habet in marg. sec. *Mas. fin.* f. 140 b.) in textu[illegible] scribit עִמָּם 2.

CAP. LXVI.
הפטרת שבת וראש חדש

כה אָמַר יְהוָה׃
סו אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־
זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃
2 וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־
יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃
3 שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה
מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה
4 בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ גַּם־אֲנִי
אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי
וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר
ה לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה
הַחֲרֵדִים

x) v. 7. c. 66, 20. cf. c. 1, 20. Num. 23, 19. Pf. 33, 4. 9.

CAP. LXVI, 1. y) Cohæret hoc caput cum superiore, & porro agit I. *de reiectione Iudæorum*, sub N.T. Deum in Templo per sacrificia hypocritice, sine contritione cordis & fide in Christum, colere volentium v. 1. seqq. Hoc tamen cum discrimine (quod c. 65, 8. iam fecerat) vt reliquias piorum inter Iudæos v. 5. non confundendas, sed illos potius mirabili & felicissimo Euangelii successu, ad se conuertendos prædicat Messias v. 7.-14. Vt vero c. 65, 11. seqq. per antithesin illustrauerat pœnas impiorum & suorum felicitatem, ita & hic II. *opponuntur exeidium impiorum* v. 15.-18. *& instauratio Hierosolymæ nouæ*, s. collectio totius Ecclesiæ ex Iudæis & gentibus v. 19. 21. eiusdemque felicissimus tandem & beatus status v. 22. 23. destructis hostibus Christi, & æternum damnatis v. 24. z) cf. 1 Reg. 8, 27. Pf. 11, 4. Pf. 103, 19. 2 Par. 6, 18. Act. 7, 49. c. 17, 24. a) & vniuersa *terra*; non vna illa Arca fœderis. Pf. 99, 5. Pf. 132, 7. Thr. 2, 1. 1 Par. 28, 2. cf. not. supra c. 60, 13. & Ier. 23, 24. b) *scabellum* est (6) Pf. 110, 1. *pedum meorum*. Matt. 5, 34. 35. c) S. *quæ ergo esset*? 1 Reg. 13, 12. Tig. *vbi igitur erit*? vt supra c. 50, 1. 1 Sam. 9, 18. d) *Domus* vel Templum. cf. c. 64, 10. e) *quam vos ædificaretis mihi*? 2 Sam. 7, 6. 1 Par. 17, 4. 5. 6. f) *aut vbi locus*. Iob. 28, 12. c. 38, 19. g) *quietis meæ*, vel potius qui esset *requies mea* c. 11, 10. Pf. 132, 14. cf. supra c. 65, 17. Ier. 3, 16. & Apoc. 21, 22.

ꝟ. 2. h) *Atqui omnia ista*, cælum & ter-

terram, & quæ in illis sunt. cf. c. 40, 22. 26. i) Ion. fecit *virtus* s. potentia *mea*. cf. c. 45, 12. Pf. 95, 5. k) *atque ita facta* & verbo meo producta (respicit ad Gen. 1, 3. 5. 6. 7 &c. c. 2, 4. Pf. 33, 9.) adeoque *mea sunt* (vt addunt LXX. Syr. & Ar.) non vestra 1 Cor. 4, 7. *omnia illa*: nec quidquam eorum sine pœnitentia & fide a' vobis oblatum *respicio*. Am. 5, 22. cf. supra c. 1, 11.-15. l) vid. Pf. 24, 1. 2. Pf. 50, 8. seqq. m) c. 1, 24. n) *Quin potius* Ez. 22, 2. Iob. 31, 30. *ad hunc*. o) gratiose *respicio*, *&*, præsertim abrogato cultu Leuitico, *respiciam* c. 63, 15. Pf. 33, 13. Pf. 102, 20. cf. Gen. 4, 5. p) *ad miserum* nempe s. *humilem* c. 49, 13. Pf. 25, 16. Pf. 72, 4. 12. Matt. 5, 3. q) *& contritum* (3) 2 Sam. 4, 4. r) c. 57, 15. Pf. 51, 19. 2 Cor. 7, 9. 10. s) *& formidantem* s. *trepidum* (6) v. 5. 1 Sam. 4, 13. Ezr. 9, 4. c. 10, 3. cf. not. 2 Reg. 4, 13. t) *propter verbum meum*. cf. Ier. 23, 29. Ezr. 10, 9. Phil. 2, 12. Hebr. 4, 12. 13. ꝟ. 3. u) Contra, *si quis* humilitate, spiritu contrito, ac fide in redemtorem, & obseruantia verbi diuini destitutus, vel *bouem iugulat* ad sacrificium Leu. 1, 5. 11. &c. x) perinde *est*, *ac si hominem occideret*. Ex. 21, 12. Leu. 24, 21. Deut. 27, 24. cf. Lev. 17, 4. y) *sacrificans pecudem* Ex. 12, 3. Deut. 18, 3. 1 Sam. 15, 3. cf. supra c. 1, 11. Pf. 50, 8. 9. z) est *ac si decollaret* (7) Ex. 13, 13. Deut. 21, 4. a) impurum *canem*. cf. Deut. 23, 19. Prou. 26, 11. b) *offerens* 1 Sam. 7, 10. Ier. 33, 18. c) *Mincham* s. *sacrificium ex farre*. v. 20. c. 1, 13. Pf. 16, 4. d) est, ac si offerret *sanguinem porci*. cf. v. 17. c. 65, 4. Deut. 14, 8. *Canis & Sus* in Scriptura passim coniunguntur vid. Matth. 7, 6. 2 Pet. 2, 22. quia vtrumque animal ex æquo immundum est; tum, quia vtrique eæ notæ desunt, quas requirebat Lex Mosis in mundis animalibus, tum ratione victus impuri. Sic Horatius: *Vixisset canis immundus, & amica luto sus*. it. *Hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus*. Boch. Hieroz. I. p. 690. e) *qui adolet thus* c. 43, 23. Leu. 2, 2. 9. f) est, *ac si benediceret & laudaret*. Deut. 8, 10. Pf. 10, 3. g) *iniquitatem* c. 1, 13. siue hæc sumatur in genere, siue in specie pro *idolo*, vt Syr. reddidit: *perinde est, ac si benediceret idolis*. cf. Num. 23, 21. q. d. Omnia ipsius opera perinde sunt, ac si præcepta diuina manifeste transgrederetur. *Scilicet* ne Israëlitæ tanta promissa, c. 65, 8. seqq facta, referrent ad reductionem e captiuitate Babylonica, & ad templi instaurationem atque cultum Leuiticum, omnemque felicitatem terrena & breui voluptate absolui existimarent, animos eorum ab hac opinione abducere studet Deus, & ostendit, se nec in templis manufactis habitare, sed in contritis spiritu & pauidis conscientiis; nec sacrificiis hypocritice & externe tantum (& sine fide in Christum) oblatis delectari; imo talem cultum parem esse fœdæ idololatriæ, adeo vt bouem immolans, non alio censu habeatur, ac occidens hominem, sacrificans pecudem, quasi iugulans canem &c. v. 2. Cum hypocritæ idolis cordis sui abominandis delectentur v. 3. eoque faciant, vt Deus iure talionis illusiones mutuas adducat, & quæ formidant illusores, contumaces & inobedientes. v. 4. *Maii* Oecon. p. 984. h) *imo ipsi etiam* 1 Sam. 28, 20. 2 Sam. 19, 31. Mal. 3, 15. i) insuper *eligunt* & verbo meo præferunt c. 65, 12. de constr. cum seq. ב cf. supra c. 7, 15. k) superstitiosas c. 29, 13. & impias *vias suas* c. 55, 6. 8. cf. Am. 4, 5. l) *& abominationibus* s. *abominandis* institutis & *idolis suis* 1 Reg. 11, 5. Ez. 5, 11. c. 37, 23. Apoc. 17, 4. m) cf. Gen. 34, 19. 2 Sam. 24, 3. 1 Par. 29, 9 & Ier. 6, 10. Pf. 109, 17. Prou. 18, 2. Iob. 21, 14. Mihique adeo impia hypocrisi sua quasi illudunt. cf. v. 5. Ier. 7, 4. ꝟ. 4. n) Ideo *etiam ego* vicissim iustissimo iure talionis. Pf. 71, 22. Iob. 7, 11. o) *illusiones eorum* (2) c. 3, 4. p) *& formidines eorum* s. *quæ formidant* (3) Pf. 34, 5. Prou. 10, 24. q) cf. c. 31, 2. Ioh. 11, 48. r) c. 50, 2. Ier. 7, 13. s) cf. Iud. 19, 28. 1 Reg. 18, 26. 29. t) 2 Reg. 21, 10. Ier. 22, 21. c. 25, 3. c. 35, 14. 17. u) c. 42, 24. Ier. 7, 13. c. 13, 11. Ion. *propterea quod misi Prophetas meos, sed non conuersi sunt; prophetarunt, sed non receperunt*. sic supra c. 65, 12. x) c. 56, 4. c. 65, 12. y) Prou. 1, 29. ꝟ. 5. z) Ion. add. *iusti*. Nam ad pios & trepidantes ad Verbum Dei sermonem nunc conuertit propheta, vt supra c. 50, 10. c. 51, 1. 7. iisdemque liberationem promittit aduersus hostes, gloriam Dei persecutionibus suis & excommunicationibus prætexentes, quibus summam confusionem prædicit & exitium, v. 6.

CAP. LXVI, ꝟ. 2. עַל־דְּבָרִי pro eo hab. אֶל *Orientales*. ꝟ. 3. מַכֵּה per *Tsere* 1. 3. 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. sic se. 5. & sic in marg. 6. 9. Per *Mun.* 2. 3. & 6. 9. in marg. עֹרֵף " *Plene* 1. 2. 3. 5. sec. Mas. impr. ad Gen. 41, 8. Pro *Meth* quod 3. 21. & *Ber.* exprimunt, plerique habent *Merca*. cf. *Varr. lect.* ad Iud. 20, 2. מַעֲלֵה per *Segol* 3. & in marg. 6. 9. sic se. 5. מְבָרֵךְ ita cum *Meth.* 13. 15. 19. at. plerique cum *Merca*, vt modo in עֹרֵף

החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם
למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו׃
6 קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול
7 לאיביו׃ בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה
8 והמליטה זכר׃ מי־שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל
ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־
9 ילדה ציון את־בניה׃ האני אשביר ולא אוליד יאמר
יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך׃

a) vid. v. 2. Ezr. 10, 3. 1 Sam. 21, 2. & c. c. 2 Reg. 22, 11. 18. 19. Act. 2, 37. b) *Dixerunt* vel *dicunt* quidem *fratres vestri*: non quales v. 20. sec. Spiritum, sed sec. carnem Act. 22, 1. Rom. 9, 3. nomine tantum *Iudai s. confessores Iehouæ* Rom. 2, 17-23. Apoc. 2, 9. c. 3, 1. 9. 17. Gente namque *Iudeos s. Israelitas hos esse*, contextus docet, & agnoscunt R. Sal. & A. ben Ezra. Id quod contra detorsionem Abarbanelis notandum, qui per pios & obseruantes verbum Domini *Iudæos*, per impios autem illorum fratres, *Christianos & Turcos* intelligendos esse, nugatur in Comment. ad h. l. c) *odio vos habentes* propter veritatem in Christo. cf. Gen. 37, 4. 5. 8. Leu. 19, 17. c. 26, 17. Am. 5, 10. Ps. 25, 19. Ps. 34, 22. Ps. 35, 19. Prou. 1, 22. c. 29, 10. & Matt. 5, 44. c. 10, 22. c. 24, 10. Ioh. 15, 18. 19. c. 17, 14. 1 Thess. 2, 14. seqq. &c. d) *excommunicantes* Ioh. 16, 2. & seq. immundos ac *veluti menstruo pollutos* (cf. Leu. 12, 2. 5. c. 15, 19. c. 20, 21. Thr. 1, 17. &c.) auersantes & *reiicientes vos* Am. 6, 3. se vero pro puris & sanctis venditantes. vid. infra v. 17. & supra c. 65, 5. Luc. 15, 3. c. 18, 9. 11. &c. e) i. e. *propter nomen meum & fama Iudæorum*, qui ex *Abrahamo*, *amico Dei* c. 41, 8 *orti* Matt. 3, 9. Vrbem sanctam possidemus, & Deum non sine zelo in Templo ipsius oblatis victimis colimus, supra v. 1 3 4. *populusque Iehouæ dicimur* & *sumus* c. 48, 1. 2. Ioh. 8, 33. 41. f) *honoratur* & celebratur *Iehoua*. cf. supra c. 29, 13. Iob. 14, 21. q. d. Actum esset de ecclesia & gloria Dei, nisi per nos illa staret. *Gloria Dei* est, quod dicimur Iudæi, qui a talibus abstinemus, circumcidimur, & talia obseruamus. *Locc.* Lex. p. 912.

912. Inuertunt nimirū fastuosi hypocritæ argumentum Messiæ supra c. 48, 9. vel Mosis Ex. 32, 11. seqq. aliorumque sanctorum; ac si Deum sibi obstrictum haberent, atque ille inglorius & inhonoratus futurus esset, nisi ab ipsis coleretur. Nec tantum sibi veræ ecclesiæ nomen & beneficia impudenter arrogant Ier. 7, 4. Rom. 2, 17. seqq. sed nec fieri posse existimant, vt quisquam alius, vel homo vel populus, recte de Deo sentiat, nisi qui vanis ipsorum placitis accedat. vid. e. c. Ioh. 9, 16. 24. Quum tamen *ipsorum nomen* omnibus tandem piis & bonis *inuisum & odiosum* fore, clarissime prædixerit Dominus supra c. 65, 15. & ipsum *sacrosanctum Iehouæ nomen* propter eorum hypocrisin & impietatem in summum contemtum inter gentes venerit. vid. c. 52, 5. Ez. 36, 20. 21. 22. Rom. 2, 24. g) *sed videbimus* & experiemur, ego & vos mecum, *quod illi pudefient*. cf. v. 14. 24. & supra c. 5, 19. c. 41, 23. Aliis hoc est Particip. Niph. *sed videbitur* & publice constabit, coll. c. 16, 12. At cum Kimchio alii: *videbitur vero s. adparebit Dominus ad* salutem & *lætitiam vestram*, vt c. 60, 2. Zach. 9, 14. Ps. 102, 17. h) *in* vel *cum lætitia vestra* & totius Ecclesiæ; de qua v. 10. 11. c. 35, 10. c. 51, 11. c. 65, 14. Ps. 5, 12. i) *quod* vel *quando* illi impii. cf. ו c. 29, 8. 17. k) *pudore suffundentur*, & vana persuasione sua se deceptos sentient. cf. c. 1, 29. c. 65, 13. Ps. 25, 3. Ps. 40, 15. Ps. 86, 17. Aliam quidem etiam et prorsus *contrariam* sententiam *de istis fratribus* piorum, habet *Schmidius*, qui versum hunc ita accipit, quasi Iehoua hortetur credentes ex Iudæis, vt sese coniungant cum gentilibus conuersis h. m. *Dicunt fratres vestri*, ex gentibus fratres facti per fidem, vt infra v. 20. *qui* ante conuersionem suam *vos odio habuerunt, & tanquam piaculum a se excluserunt; quilibet*, inquam, ex illis dicit: *propter nomen meum*, & super me *glorificabitur Iehoua*, coll. Act. 11, 18. Rom. 15, 9. *videamus igitur in gaudio vestro*, i. e. rogamus, vt liceat nobis *participes fieri* gaudii vestri in euangelio (conf. phrasin Coh. 2, 1.) quod etiam ita fiet. *At illi* sacrificatores & ludificatores pessimi v. 3. 4. non participes erunt gaudii vestri (Luc. 14, 24.) sed *pudefient*. Matt. 22, 13. Verum aliud clare docent distinctiones s. accentus, qui sic prorsus repugnant. ℣. 6. l) *Vox* namque erit *tumultus* c. 13, 4. *ex vrbe & e Templo*: non tantum per interna Iudæorum dissidia, sed etiam ipsius vrbis expugnationem, & miserrimam Iudæorum cædem, a Romanis tum in vrbe, tum in templo factam. Satis namque perspicuum est, quod vlterius exponatur *confusio* v. 5. prædicta. Et recte hæc *de vltimo excidio Hierosolymitano* accipiunt Lutherus, Brentius, Varen. S. aliique ad h. l. Conf. supra c. 29, 1. seqq. & lege *Iosephum* de B. I. lib. VI. & VII. inprimis Lib. VI. c. 1. & 4. seqq. Lib. VII. c. 12. Hoc vero ad *mystica* Babylonis (s. *Bozræ* c. 63, 1.) excidium & v. 7. 8. ad meliora Ecclesiæ fata refert Gurtleri Theol. Proph. p. 703. & p. 709. Typum scil. illius gessit vetus Hierosolyma & peccatis & iudiciis, docente Apoc. 11, 8. c. 18, 6. &c. m) Ion. *vox Verbi Domini*. cf. Matt. 26, 64. n) vid. c. 65, 6. Deut. 7, 10. o) c. 59, 18. p) cf. v. 14. 24. c. 42, 13. Nah. 1, 2. Ex. 20, 5. ℣. 7. q) *Antequam* vero. c. 42, 9. r) *parturiret* c. 26, 17. c. 28, 4. c. 54, 1. s) *peperit* sc. *Sion* s. Ecclesia v. 8. c. 49, 14. 21. 22. c. 60, 4. t) antequam per Romanos aliosque *dolor*, *qs. fune constringens*, ei superueniret. c. 26, 17. Ps. 116, 3. u) *feliciter enixa est* c. 31, 5. c. 34, 15. x) *masculum* Leu. 12, 2. Ier. 20, 15. ὁ. ὑιὸν ἔτεκεν ἄῤῥεν, vt Apoc. 12, 5. per quem nonnulli *ipsum Christum* intelligunt, (prout etiam *Ion.* habet: *Rex eius reuelabitur*) quem sec. *Maii* Oec. p. 984. *in spiritu* concipiat, adprehendat, ei fide & obsequio constanti adhæreat Ecclesia Israelitica. *Schmidio* autem hic *partus masculus* non vna persona est, sed populus & omnes filii spirituales Zionis s. *masculæ* (cf. 1 Cor. 16, 13. Eph. 1, 13.) *ecclesia N. T. in filiis suis*. Indicatur enim fidelium N T. *mascula* & infinitis martyriis inclyta *virtus*; qua mundum vicerunt, 1 Ioh. 5, 4. vt *Dorscheus* obseruat. Et perspicuum huius rei commentarium in Actis Apostolicis haberi, bene monet *Brentius*. Optime tamen etiam de h. l. *Vitringa* ad Apoc. 12, 5. p. 715. Introducitur, inquit, Ecclesia, tanquam quæ *doloribus partus correpta*, subito admodum & nec opinato pepererit *fœtum masculum*, & cum eo *integram gentem vno die*. Ea res v. 8. proponitur vt *mirabilis*, & euentura dicitur post spretos repudiatosque Iudæos carnales v. 6. Ego vero, vt non inficior, hunc locum in genere referri posse ad mirabilem conuersionem gentium ad Christum, quæ facta est per prædicationem Euangelii: sic habeo, nunquam hanc prophetiam euidentius consecutam esse implementum, quam quo tempore Romanum Imperium Christo in Rectoribus suis subiici cœpit. coll. Mich. 5, 2.

℣. 8. y) cf. Ier. 18, 13. & supra c. 64, 3. z) *rem huiusmodi, sicut hoc*. Iud. 19, 23. Ier. 2, 10. a) *talia*. Leu. 10, 19. cf. Iob. 16, 2. b) *num parturietur?* vel *num fiet, vt parturiat?* Hoph. (1) rad. חיל c) *regio* vel *terra* integra. i. e. metonymice *populus*, vel incolæ eius. Gen. 11, 1. Syr. *quis audiuit terram parturientem vno die, & natum populum vna hora?* d) *num?* v. 9. c. 50, 2. e) cf. not. ad v. 7. f) Ios. 6, 3. 11. 1 Sam. 26, 8. cf. supra c. 49, 24. g) c. 54, 1. Mich. 4, 10. h) cf. c. 49, 17. 22. c. 60, 4. 22. c. 65, 1. Ier. 3, 19. ℣. 9. i) *Num vero ego frangam* vel *rumpi faciam matricem? Egone* tantum *faciam, vt* aliæ *matres enitantur?* vel *vt* pueri *erumpant ex vtero?* (1) conf. Nomen c. 37, 3. 5. k) *&* ipse *non gignam?* Gen. 5, 3. 4. c. 11, 27. l) c. 33, 10. c. 40, 1. m) *num ego sim?* v. 8. c. 27, 7. n) *faciens, vt pariant* matres cf. c. 55, 10. o) *&* te sponsam meam *conclusserim s. continuerim?* Gen. 16, 2. c. 20, 18. Deut. 11, 17.

℣. 7. חבל per *Segol* 6. 9. 10. 11. 14. 17. 18. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr. & Erff.* h. l. item Mas. 1. ad Deut. 15, 2.

י שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־
אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃
11 לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ
12 וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה ׀
אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף
כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם
13 תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃ כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם
14 וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם
כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־
טו אֹיְבָיו׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו
16 לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ כִּי בָאֵשׁ יְהוָה
נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה׃

המתקדשים

℣. 10. p) Quin potius *gaudete* Ioel 2, 23. Pf. 97, 12. q) *cum noua Hierofolyma* c. 51, 17. c. 54, 1. c. 61, 10. c. 65, 18. cf. fupra c. 60, 15. Zach. 9, 9. r) c. 65, 18. Pf. 32, 11. ὁ. καὶ πανηγυρίσατε ἐν αὐτῇ. cf. Heb. 12, 23. s) Pf. 122, 6. Thr. 1, 2. *Qui hic compellantur,* funt pii, vt Simeon & Hanna aliique. Luc. 2, 25--38. qui etiam lugebant fuper Ierufalem, quod tam mifere cultus Dei corruptus effet. Hi itaque ad gloriam exorientis euangelii excitantur, vt participes fiant omnium confolationum eius, S. Conf. tamen etiam Apoc. 19, 7. Nam Prophetiæ interdum ita amplæ funt, vt ne quidem in ecclefia militante exhauriantur, fed complementum denique in triumphante adfequantur, vt obferuauit *Dorfch.* p. 6. Reg. 9. t) c. 65, 18. Pf. 68, 4. u) c. 65, 15. x) Dan. 10, 2. Ezr. 10, 6. Neh. 1, 4. cf. Gen. 37, 34. 1 Sam. 15, 35. 2 Sam. 13, 37. c. 19, 2. 2 Par. 35, 24.

℣. 11. y) v. 12. c. 60, 16. z) Ioel 2, 19. Pf. 22, 27. cf. Pf. 36, 9. a) *ex vbere* (3) c. 60, 16. b) *confolationem eius* (3) Ier. 16, 7. Pf. 94, 19. cf. Iob. 15, 11. c) S. *vt exprimatis* vel *fugatis* (1) Rad. מצץ Arab. *tenui forbitione bibit, fuxit* d) c. 55, 2. c. 58, 14. e) *de multitudine* aut *copia* (3) Pf. 50, 11. f) c. 62, 2. Apoc. 21, 11.

℣. 12. g) S. ecce ego *expandens fum.* Tig. *extendo;* vt c. 44, 24 Ier. 10, 12. al. *inclinabo* vel *deriuabo.* cf. Gen. 39, 21. Pf. 21, 12. 1 Par. 21, 10. h) Ion. *ficut inundationem fluminis Euphratis,* vt c. 48, 18. *Euphrates* enim fæpisfime & eximie *fluuii* nomine venit. vid. not. 1 Reg. 5, 1. nec minus reftagnat quam Nilus aut Tigris. vid. Sir. 24, 25. 26. *Plin.* H. N. lib. 18. c. 18. i) c. 26, 3. c. 54, 10. c. 57, 19. k) *& ficut torrentem* vel in fpecie *ficut Nilum exundantem* c. 30, 28. vid. fupra c. 27, 12. Num. 34, 5. Iof. 15, 4. l) cf. c. 35, 2. c. 60, 13. Apoc. 21, 26. m) v. 11. c. 60, 16. Deut. 33, 19. n) *ad latus* (LXX. *fuper humeris*) *portabimini* c. 49, 22. c. 60, 4. o) *& fuper genibus,* veluti infantes gremio excepti. conf. Gen. 30, 3. c. 50, 23. 2 Reg. 4, 20. p) *blandimentis mulcebimini* vel *ad gaudium & lufum pronotabimini.* Pyal (1) cf. c. 11, 8

℣. 13. q) *Sicut quis, quem &c.* 1 Sam. 24, 20. Tig. *Perinde enim atque mater fua quempiam confolatur.* r) cf. 2 Reg. 4, 19. 20. s) c. 12, 1. c. 49, 13. c. 61, 2. cf. etiam c. 25, 8. c. 60, 20. Apoc. 21, 4. Ion. *fic Verbum meum confolabitur vos.* t) *& in Hierofolyma* v. 10. eiusque beneficiis. v. 12. u) *confolationem accipietis.* Py. (2) c. 54, 11.

℣. 14. x) *Et videbitis* c. 35, 2. c. 40, 5. Mal. 3, 18. y) c. 35, 1. Pf. 13, 6. Pf. 33, 21. Eadem fere verba loquitur Chriftus ad difcipulos Ioh. 16, 22. z) & ipfa arida *offa veftra* c. 38, 13. Pf. 35, 10. Pf. 51, 10. *offa* notant miferia confectos fub preffo ftatu Ecclefiæ. *Dorfch.* coll. Ez. 37, 1. vbi vid. not. a) *vt herba f. gramen vernum.* cf. 2 Sam. 23, 4. b) c. 44, 4. Hof. 14, 6. c) *atque ita cognofcetur* c. 19, 21. c. 61, 9. d) *manus Dei* benefica *erga feruos fuos.* cf. c. 19, 16. c. 25, 10. c. 41, 20. c. 59, 1. Ion. *& reuelabitur virtus* (potentia) *Domini ad benefaciendum feruis fuis iuftis, maledictio autem veniet inimicis ipfius.* e) c. 65, 8. 13. Ex. 11, 7. Mal. 3, 18. f) Tig. *hoftibus vero fuis indignabitur.* cum indignatione excipiet & tractabit *hoftes fuos.* Num. 23, 8 Mal. 1, 4. Prou. 24, 24. cf. fupra c. 30, 27. c. 63, 3. Apoc. 6, 15. 17. c. 11, 18. c. 16, 19. &c. g) vid. v. 6. c. 59, 18. Cuius indignationis effectus alii temporales fuo tempore adparebunt; inprimis autem ea manifeftabitur in extremo iudicio. *Nam ecce!* &c. v. 15. S.

℣. 15. h) c. 50, 2. i) Filius Dei v. 16, 18. Dan. 7, 13. 14. k) *cum igne* v. 16. c. 26, 11. c. 29, 6. Pf. 11, 7. Pf. 50, 2. feqq. Matt. 3, 11. 12. 2 Theff. 1, 8. 2 Pet. 3, 10. Apoc. 14, 10. c. 18, 8. c. 20, 9. l) *veniet* contra hoftes fuos v. 15. non tantum contumaces Iudæos, fed etiam gentes antichriftianas Apoc. 22, 7. 12. Vulgo hoc fimpliciter de extremo iudicio accipiunt; at præter contextum, coll. v. 19. feqq. Melius alii litteraliter de aduentu Chrifti ad vindictam fumendam de Iudæis, f. de excidio vrbis & reipubl. Iudæorum. Quod vero horribile iudicium non tantum typus fuit extremi (vt Carpzov. in Homil. vernac. ad dicta Efaiæ P. IV. p. 299. feqq. bene obferuat) fed etiam vindictæ diuinæ de meretricia illa ciuitate in Apocalypfi; conf. not. ad v. 6. Prout etiam in prophetia Chrifti Matt. 24. Hierofolymæ excidium nouisfima huius fæculi inuoluit. Alii tamen hæc & fequentia ad finem vsque, fimpliciter de nouisfimo Ecclefiæ ftatu, & de iudiciis Dei aduerfus antichriftianas gentes, interpretantur: quod iam fupra v. 6. & fæpius de Iudæorum reiectione & excidio fatis dictum fit, item v. 7. feqq. de gentium vocatione ad Ecclefiam, huiusque lætiore tandem facie poft cruentas perfecutiones v. 10. fqq. Vnde ex ferie huius integri contextus, & ex collatione aliorum locorum fcripturæ facræ præfertim Apocalypfeos, non posfint non immediate & proxime vltima, & hoftium & ipfius Ecclefiæ, fata in fequentibus exhiberi; vtpote cum ipfo huius fæculi fine coniuncta. Ceterum quatuor membra in hac vltima parte libri & capitis adhuc obferuanda erunt: (1) horrenda hoftium deuaftatio v. 15--17. (2) Ecclefiæ amplificatio & congregatio v. 18--21. (3) Beatæ delectationis pollicitatio v. 22. 23. & (4) æternæ damnationis contemplatio v. 24. m) *& velut turbo* c. 5, 28. c. 29, 6. Nah. 1, 3 cf. Apoc. 16, 18. 19. n) Ier. 4, 13. Hab. 3, 8. Alluditur ad *currus falcatos* veterum, quorum impetu hoftes difturbabant. cf. Ex. 14, 7. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. o) q. d. *vt cum furore* in hoftes *redire faciat iram fuam.* cf. Deut. 32, 41. 43. Hof. 4, 9. c. 12, 3. Ioel 4, 4. & fupra c. 65, 6. 7. p) c. 42, 25. c. 59, 18. q) cf. c. 13, 9. 13. c. 30, 27. r) *& increpatio eius* fiet. c. 51, 20. c. 54, 9. Pf. 80, 17. s) c. 29, 6. c. 30, 30. 2 Theff. 1, 8.

℣. 16. t) *Nam igne,* vt dictum eft v. 15. u) *disceptans* erit, q. d. *in iudicio feftftet* c. 59, 4. Ier. 2, 35. Ioel 4, 2. x) *& gladio fuo* grasfabitur in omnes hypocritas & idololatras. cf. c. 27, 1. c. 34, 5. c. 65, 12 y) *cum omni carne* i. e. *cum omnibus hominibus,* Iudæis & gentibus v. 23. c. 40, 5. c. 49, 26. Gen. 6, 3. 12 cf. Ioel 4, 12. Zach. 12, 9. c. 14, 3. 12. 13. z) Nah. 3, 3. a) *occifi a Domino* v. 24. c. 34, 3. Ier. 25, 33. Zeph. 2, 12. Apoc. 19, 17. 21. cf. fupra c. 65, 15.

℣. 12. נוטה per *Mun.* 1. 2. 5.

17 המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחד בתוך
אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם־
18 יהוה׃ ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את־
19 כל־הגוים והלשנות ובאו וראו את־כבודי׃ ושמתי בהם
אות ושלחתי מהם פליטים אל־הגוים תרשיש פול ולוד
משכי קשת תבל ויון האיים הרחקים אשר לא־שמעו
את־שמעי ולא־ראו את־כבודי והגידו את־כבודי
20 כ בגוים׃ והביאו את־כל־אחיכם מכל־הגוים מנחה
ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות
על הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני
21 ישראל את־המנחה בכלי טהור בית יהוה׃ וגם־מהם
22 אקח לכהנים ללוים אמר יהוה׃ כי כאשר השמים

אתת קרי

℣.17. b) *Qui se sanctificant* 1 Sam.16, 4. vel vt *Varenius* habet P.III. p. 435. *qui se ipsos pro sanctis & puris venditant*; ita tamen, vt, in quo sibi videntur maxime sancti & mundi, in illo sint maxime polluti & immundi, quia idololatræ aut hypocritæ. cf. supra v. 5. c. 65, 5. Prou. 30, 12. c) cf. Gen. 35, 2. Leu. 14, 7.8. Num. 8, 7. Ios. 22, 17. Matt. 15, 2. c. 23, 25. seqq. Marc. 7, 2. 3. 4. Ioh. 18, 28. &c. d) son. *in hortis idolorum*; s. *in lucis*, vt c. 65, 3. q. d. relicto Templo Dei digressi ad hortos. cf. partic. אל c. 7, 3. Ios. 5. 3. Ez. 18, 6. e) S. *post vnam arborem in medio*; Sic etiam Boch. Hieroz. I. p. 700. *supplet*, inquit, vocem *arborum*, cum quia locus postulat, tum quia implicite continetur in Hebræo *baggannoth*, quod non quosuis hortos significat, sed *hortos arboribus consitos*, vno verbo *lucos* aut *paradisos*. Carpzouius vero l. c. *post vnum* s. *post aliquod* idolum. Ion. *turba post turbam*. Syr. *alter post alterum*. Sic Tremellius, Noldius p. 11. &c. Pfeifferus autem in Dub. Vex. *post vnum in medio*, i. e. *vnum choragum in medio* imitantes. Al. *post* vel *præter* (Iob. 19, 26. Neh. 5, 15.) *vnum* illum verum Deum Iehouam Deut. 6, 4. quem colere voluit Ex. 20, 3. & in quo purgationem quærere debebant (cf. supra c. 8, 14. c. 45, 24. c. 44, 22. c. 52, 15. c. 53, 5. 6. Ier. 23, 6. 1 Cor. 1, 30. Heb. 1, 3. Apoc. 1, 5. c. 7, 14. &c.) eo deserto sequuntur *vnam* illam meretricem Babylonicam in medio positam, & omnibus propinantem falsam lustrationis rationem Apoc. 17, 1. seqq. c. 18, 3. *quæ magis polluuntur, ac qui comedebant tbominabilia lege diuina olim vetita* v. g. *carnem suillam, murem* &c. ita Maii Oecon. p. 984. Mittimus plures & incertas coniecturas. cf. autem supra c. 57, 5. seqq. f) vid. v. 3. c. 65, 4. g) *& abominabiles* aues, pisces &c. Leu. 7, 21. c. 11, 10. - 20. 41. 42. h) *& mures* (6) Leu. 11, 29. i) *vna omnes*. c. 65, 7. k) *consumentur*. Kal (2) Esth. 9, 28. cf. 2 Thess. 1, 7. seqq. Apoc. 19, 2. l) c. 1, 24. ℣. 18. m) *Ad me vero quod attinet*. cf. c. 59, 21. Gen. 17, 4. c. 24, 27. n) & ad *opera* eorum; per asyndeton; vel *propter* talia *opera & cogitationes eorum*, subintell. על vel ב vt 1 Reg. 11, 27. 2 Reg. 24, 4. *Nimirum* prædixit Messias h. l. quod suo tempore Paulus experientiam testatam esse dicit Rom. 11, 11. *Iudæorum lapsu salus gentibus* obtigit, & v. 15. *reiectio illorum est reconciliatio mundi*. S. o) c. 65, 2. p) *venturum est tempus*, vel *futurum est*. cf. Ez. 7, 10. c. 30, 9. q) *vt* per verbum euangelii ad ecclesiam meam *colligam*. cf. c. 56, 8. Ioel 4, 2. r) c. 61, 11. c. 62, 10. Zach. 8, 23. cf. Gen 10, 20. 31. & Deut. 32, 21. Rom. 11, 30. s) cf. c. 27, 13. c. 35, 10. c. 49, 18. c. 60, 4. Zach. 8, 22. t) v. 19. c. 40, 5. c. 62, 2. cf. Ex. 16, 7. Apoc. 15, 4. Mal. 1, 5. ℣. 19. u) *Ponam enim* s. *faciam* Gen. 4, 15. *inter illos*, Iudæos. S. x) *signum* s. *miraculum* c. 7, 11. c. 19, 20. S. per effusionem Spiritus Sancti Act. 1, 2. seqq. Al. *signum congregationis*, coll. supra c. 11, 12. c. 49, 22. c. 62, 10. y) *& emittam* c. 57, 9. z) *ex illis*, Iudæis. S. a) *ereptos*, ex ceterorum impœnitentia & incredulitate, eorumque strage v. 16. cf. c. 4, 2. c. 10, 20. c. 37, 31. 32. c. 45, 20. scil. *Apostolos* sec S. aliosque. At Gurtlerus in Theol. Proph p. 709. intelligit *residuos* ex vltima Ecclesiæ calamitate & dispersione. b) c. 2, 2. 3. c. 49, 22. c. 60, 3. 5. cf. Apoc. 3, 7. 8. c) c. 60, 9. in India vel Hispania. vid. 1 Reg. 10, 22. d) Hillero eadem, quæ *Put* s. *Afri ad oceanum Atlanticum* e Chami posteris Gen. 10, 6. 1 Par. 1, 8. Bocharto autem in Phaleg lib. 4. c. 26. *Phila* vel *Elephantina*, insula & vrbs in Nilo, supra Syenem, ambigui inter Aegyptios & Aethiopes iuris. e) *& Lydiam*. Ez. 27, 10. *Lydia* nota alias est Asiæ minoris regio, ad Mæandrum fluuium; a *Lud*, Semi filio Gen. 10, 22. incolas & nomen habens. Hic vero & Ier. 46, 9. *Africani Lydi* intelligi videntur, a *Mitzraimo* & Chamo descendentes Gen. 10, 13. f) *trahentes* s. *tendentes arcus*, h. e. *sagittarii*. cf. 1 Reg. 22, 34. Ier. 46, 9. Hinc *Bochartus* in Phaleg p. 99. cum de Asiaticis Lydis ex auctoribus probasset, eos sagittarios non fuisse, itaque, inquit, *Lydi illi sagittarii*, de quibus Esaias & Ieremias, Asiatici Lydi non sunt, sed Africani, supra Aegyptum. g) *Iberos* vel *Tibarenos*, Moschis & Colchidi vicinos. *Boch. Phal.* p. 204. seqq. Cf. Gen 10, 2. 1 Par. 1, 5. Ez. 27, 13. c. 38, 2. h) *& Iones* s. *Græcos* Ez. 27, 13. 19. Dan. 8, 21. Ioel 4, 6. a *Iauane* Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. sic dictos. ὁ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Act. 20, 2. Eorum, qui ex vltima Antichristi grassatione euadent, nonnulli Deo prouidente in Græciam venient, ad purificandam religionem, & stabiliendum Christi regnum. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 756. i) *ad remotissimas* etiam regiones vel *insulas*. cf. c. 11, 11 c. 42, 4. c. 60, 9. k) c. 52, 15. l) cf. Num. 14, 15. Ios. 9, 9. m) vid. v. 18. & cf. c. 65, 1. n) *& annunciabunt* c. 42, 12. ℣. 20. o) *Et sic ad ecclesiam meam adducent* Apostoli. cf. v. 18. c. 43, 5. c. 16, 11. p) *omnes fratres vestros*, spirituales, ex gentibus collectos, & ex eodem Patre & Spiritu S. per baptismum & verbum Euangelii renatos Ioh. 1, 13. c. 3, 3. 5. Iac. 1, 18. 1 Pet. 1, 3. 23. æque vt ex Iudæis conuersos, cum quibus loqui cœpit v. 5. 10. sqq. sec. S. Alii erant *fratres* supra v. 5. *sec. carnem* ita dicti. q) cf v. 12. 18. c. 11, 10. c. 49, 18. &c. Apoc. 21, 24. r) tanquam spiritualem *oblationem* v. 3. Gen. 4, 3. Mal. 1, 11. c. 3, 3. Es. 60, 7. Rom. 12, 1. c. 15, 16. ex subiectione & veneratione Deo sacratam, cf 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 8, 8. & supra c. 18, 7. s) Ier. 17, 25. t) Ier. 22, 4. u) S. *& super rhedis cameratis* (3) vid. Num. 7, 3. x) *& mulis* 2 Sam. 13, 29. c. 18, 9. 1 Par. 12, 40. y) S Trem. aliique *& super veredariis* (1) vox (quæ Arab. etiam *hominum cœtum & cateruam* significat, vid. Castelli Lex. col. 1795.) valde est ambiguæ & incertæ significationis. *Bochartus*, ex Hebræis sequitur eos, qui *camelos* aut *dromades* (de quibus supra ad c. 60, 6.) interpretantur, vt A. ben Ezra, Kimchi &c. quia series orationis prope requirit, vt *de camelis* agatur. Neque enim verisimile est, Prophetam hic prætermisisse tam nobile iumenti genus, & in Oriente tam recepti. Dictum ei videtur ab Arab. *carh*, camelus strenuus, vel a *Carir*, vehementer cucurrit, *saltauit*, quo & Hebræum כרכר 2 Sam. 6, 14. alludere videtur. *Hieroz.* I. p. 89. seqq. z) c. 2, 2. 3. c. 11, 9. c. 56, 7. c. 57, 13. c. 65, 11. 25. Ps. 2, 6. a) *Hierosolymam* sc. nouam & spiritualem v. 10. Apoc. 21, 2. b) v. 21 23. c. 65, 7. c) *Mincham* Syr. *similam* vid. v. 3. Leu. 2, 1. d) cf. 1 Sam. 21, 6. Zach. 14, 20. 21.

℣. 21. e) *Nam ex illis quoque*, nempe ex gentilibus conuersis v. 19. 20. e quibus etiam egregii doctores Euangelii extiterunt. S. f) *eligam & adsumam* Gen. 47, 2. Ex. 6, 7. Deut. 4, 20. 2 Sam. 7, 8. Esth. 2, 7. 15. g) *sacerdotes* spirituales. vid. c. 61, 6. &c. abrogato sacerdotio Mosaico c. 50, 7. cf. Leu. 8, 2. sqq. Num. 18, 1. sqq. Ier. 31, 31. sqq. Heb. 7, 11. 12. h) *& Leuitas*. vid. Num. 3, 41. 45. c. 8, 5. 16. 18. cf. Ier. 33, 21. i) vid. v. 20. 23. ℣. 22. k) *cæli illi noui*, quos promisi c. 51, 16. c. 65, 17. Hag. 2, 6. 21. i. e. *cæleste illud & spirituale regnum meum* Ioh. 18, 36. quod ideo etiam in N. T. & *cælum*, vt Apoc. 4, 1. c. 12, 1. 3. 4. 7. &c. *& regnum cælorum* v. gr. Matt. 3, 2. &c. sæpe dicitur. cf. etiam Eph. 1, 3. c. 2, 6.

℣. 19. מהם sine *Psik* 17. 18. & *Bar.* conf. *Ind. Bas.* f. 50. col. 6. ℣. 20. אחיכם sine *Psik* (quod 1. 2. 22. habent) reliqui; contra *Mas. fin.* f. 50. col. 6. הגוים sine *Psik* 1. 3. 6. 9. 10. 20.

הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי
נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ 23 וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת
לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ 24 וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים
בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן
לְכָל־בָּשָׂר׃ והיה מדי חדש

סכום הפסוקים של ישעיה אלף ומאתים ותשעים וחמשה ׳
בריות ניחח ארצה אתכם סימן ׳ וחציו ׳ כי אם שם אדיר יי לנו ׳
וסדר ׳ כו ׳ והיה יי למלך על כל הארץ סימן׃

חזק ונתחזק

tenfont (iusta mensuram mensis. Non ter tantum in anno vt olim Ex. 23, 14. aut singulis tantum nouiluniis Num. 28, 11. Am. 8, 5. sed *a mense in mensem*, vel *ab interlunio ad interlunium*, h. e. *continua solemnitate*, & cunctis diebus Luc. 1, 75. Apoc. 4, 8. Similem construct. vide 1 Sam. 7, 16. 2 Par. 24, 5. & simul rem eandem Zach. 14, 16. *t*) Num. 28, 14. Non sunt otiosæ particulæ istæ מִדֵּי & *in suo*: hoc namque notat legitimum terminum temporis *in ipso mense præcise*, fine dilatione aut impedimento. Recte etiam D. Kimchi notat, quod *continuitas temporis* significetur: sicut etiam *ab anno in annum* 1 Sam. 1, 3. &c. longam ac constantem consuetudinem denotat. Atque hæc continuitas cum h. l. non habeat expressum terminum, in æternitatem extendenda est. S. *u*) cf. Num. 28, 10. Phraseologia ex V. T. petita est, in quo celebrabantur neomeniæ & sabbata, quibus etiam colendus erat Deus. *Quemadmodum igitur in V. T. in bona pace obseruarunt sua sabbata & neomenias statuto sibi tempore*, h. e. post septenos dies aut singulos menses; *sic in vita æterna celebrabunt in summa pace sua sabbata & neomenias*: quæ pro istius vitæ ratione sunt singulis diebus, h. e. semper, idque fine vllo impedimento & intermissione. S. *x*) *veniet* ad nouam illam & cælestem Hierosolymam v. 10. seqq. cf. c. 60, 3. 4. 11. Apoc. 15, 4. c. 22, 14. *y*) *omnis caro* c. 40, 5 Ps. 65, 2. *Iudæi & gentes*, supra v. 16. c. 60, 5 Rom. 11, 12. 25. Apoc. 7, 9. Q. d. sic itaque fiet, vt Iudæi & gentiles simul veniant. S. *z*) Perpetua erit Dei adoratio. *Dorsch.* vid. Zach. 14, 16. 17. Apoc. 15, 4. c. 19, 4. seqq. Cf. etiam Ier. 7, 2. 2 Par. 20, 18. *a*. Apoc. 4, 10. c. 5, 14. c. 7, 11. c. 11, 16. c. 14, 7. c. 19, 4. c. 22, 3. 4. *a*) hoc *Dominus dixit*, v. 20. adeoque certissimum est. cf. c. 1, 20. Apoc. 19, 9. c. 21, 5. c. 22, 6. ℣. 24. *b*) *Et egredientur* iusti; *non loco, sed intelligentia*, ait *Hieronymus* ad h. l. Phraseologia, inquit S. mihi etiam ex V. T. desumta videtur, respiciendo ad *iter sabbati*. Nam in V. T. peracto cultu diuino licebat Iudæis exspatiari, non tamen vltra *iter sabbaticum* s. bis mille cubitos. cf. Act. 1, 12. Sic ipsum Seruatorem die sabbatico cum discipulis per segetes iuisse legimus Marc. 2, 23. Addunt alii, quod exspatiantes ex vrbe plerumque ad montem oliuarum, & torrentem Kidron transiuerint, cf. Ioh. 18, 1. Iuxta quem cum esset profunda illa vallis *Tophet* s. *Gehinnom*, in quam cadauera, ossa, aliæue res immundæ conjectæ fuerunt 2 Reg. 23, 10. Ier. 7, 32. &c. hinc ad illam nonnunquam subsistentes vidisse, quomodo aquilæ, corui, aliæue immundæ aues in cadauera ista, vermibus etiam scatentia, inuolarent, eaque vngulis & rostris discerperent ac dilaniarent. Imo si verum est, quod dicit Autor libri *Cozri* P. I. n. 115. ed. Buxt. p. 72. *Gehenna locus erat notus prope Hierosolymam, vallis scilicet, in qua ignis nunquam extinctus fuit, & ossa immunda, morticina, & reliquas res immundas comburebant*, &c. fortassis etiam non raro fumum ex igne cum fœtore adscendentem, vel in cineribus ac bustis illis serpentes ac vermes reptantes viderunt. Quale spectaculum non potuit quam horrorem & nauseam videntibus mouere. Cf. *Varen.* ad h. l. P. III. p. 497. seq. *Carpzov.* P. IV. Homil. p. 316. seq. aliosque. *c*) *& videbunt* extra sanctam illam Dei ciuitatem. Apoc. 14, 20. c. 21, 27. c. 22, 3. 15. cf. Ps. 58, 11. Metaphora, inquit *Dorsch.* desumta a pugna, post quam victores corpora deuictorum lustrant. At S. Post illa quæ modo adduximus verba, ita pergit: Sic itaque hoc vult hæc scriptura, quod in vita æterna, peracto sabbathi sui cultu, quasi delectationis gratia exspatiaturi sint, & visuri condemnatos; h. e. in vita æterna beati non tantum meditabuntur & cantabunt misericordiam Dei erga se, sed etiam iustum eius iudicium in impiis. Quanquam autem etiam in hac vita pii quodammodo cernunt & intelligunt infelicitatem impiorum; hic tamen locus primo de æternis impiorum cruciatibus loquitur. Christus certe Marc. 9, 44. sqq. eum manifeste de æterna morte citat. *d*) *in cadaueribus* c. 34, 3. c. 37, 36. cf. Zach. 14, 12. ὁ. κῶλα Hebr. 3, 17. *e*) *hominum*, cuiuscunque sexus, ordinis vel ætatis. cf. Num. 14, 22. 37. Ez. 24, 17. 22. *f*) Ion. *qui rebellarunt contra Verbum meum.* cf. c. 1, 2. c. 45, 8. Marc. 16, 16. Luc. 19, 14. 27. Ioh. 19, 15. 2 Pet. 2, 1. Apoc. 14, 9. c. 20, 10. 14. 15. c. 21, 8. item Ez. 47, 11. Zach. 14, 17. seqq. *g*) *quod vermis eorum* c. 14, 11. Ex. 16, 20. *non morietur.* LXX vt Marc. 9, 44. 46. 48. Cuius metaphoricæ locutionis etiam alibi vestigia sunt, vt Iudith 16, 17. Sir. 7, 17. *Cadauera* dimittit vermis, cum absumsit vsque ad ossa, ita, vt præter solum sceleton nihil supersit. At in inferis alius est vermis, qui animas nunquam dimittit. Et *vermis* nomine plerique intelligunt *peccati conscientiam*, quæ reos perpetuo mordet. Hoc *Victor Antiochenus* disertius atque vberius explicat, quam vllus veterum. Verba vide apud *Bochart.* Hieroz. II. p. 531. Ion. *anima eorum non morientur.* *h*) *& ignis eorum* infernalis c. 50, 11. Matt. 18, 8. 9. c. 25, 41. Apoc. 14, 11. c. 20, 9. *i*) *non extinguetur* c. 34, 10. Ier. 7, 20. Matt. 25, 46. Apoc. 19, 3. c. 20, 10. 14. 15. *Phraseologia*, vt manifestum satis, desumta est *ab occisorum corporibus, quæ putrescunt & vermibus cibus fiunt, aut etiam igne tandem comburuntur.* Ista iam, cum æterna damnatio sit mors æterna animæ & corporis, conuenienter adplicanda sunt, vt *vermis & ignis* sint summa, exquisitissima, & ignominiosissima pœna damnatorum; & quidem non temporalis, vt corporum mortuorum; sed vt textus expresse addit, æterna. Et per duo ista genera cruciatuum coaceruatio pœnarum infernalium indicatur, tam animæ, quam corpori infligendarum. S. *k*) *& erunt nauseæ* s. *auersationi atque horrori.* (2) Dan. 12, 2. Rad. Ar. *pepulit, repulit.* *l*) *Omnibus beatis hominibus*, siue ex Iudæis s. ex gentibus v. 23. cf. etiam Apoc. 14, 9. c. 18, 10. 15. 17. Complectamur igitur, vt *Brentius* hic monet, euangelium Filii Dei omni studio nostro: vt ex fide iustificati, & in filios Dei adoptati, capiamus, propter Iesum Christum, Dominum nostrum, hereditatem cælestis regni & sempiternæ vitæ.

m) Ez. 20, 41. *n*) c. 33, 21. *o*) Zach. 14, 7.
p) 2 Sam. 10, 12. vid. not. post libros Regum.

k) 2 Pet. 3, 13. Apoc. 21, 1. 4. coll. c. 6, 13. *m*) *quæ ego facturus sum.* vid. c. 43, 19. 2 Cor. 5, 17. Apoc. 21, 5. ita vt plane noua futura sit Ecclesiæ facies. cf. etiam Luc. 2, 14. *n*) *stabunt* s. *permanebunt coram me* cf. Ps. 148, 6. nec euersioni hostium Matt. 16, 18. nec mutationi, vt prior Ecclesiæ status, obnoxia erunt. cf. Hebr. 8, 13. c. 12. 27. 28. *Regnum* enim *gratiæ* huius terræ *in regnum gloriæ futuri* sæculi desinet, eoque in omne æuum consummandum erit, vt iam supra c. 60, 19. monuimus. cf. Mich. 4, 7. Dan. 2, 44. c. 7, 14. 27. Luc. 1, 33. Apoc. 22, 5. *o*) *sic etiam manebit* Ier. 31, 14. Ps. 33, 11. *p*) c. 59, 21. c. 61, 9. c. 65, 9. *q*) *& nomen vestrum* c. 56, 5. c. 62, 2. c. 65, 15. in cælis conscriptum Luc. 10, 20. Apoc. 3, 5. Nempe sec. S. ad implendam promissionē de semine Israelitarum Patrumque eorum non interituro, sed mansuro coram Domino semper. Conf. Ier. 33, 21. Ioel 4. 20. Am. 9, 15 Mich. 7, 20. Zach. 14, 11. Firma sanctorum *conseruatio*, inquit *Dorsch.* comparatur cum immutabili cæli & terræ nouæ adparatu propter fideles facto, coll. Matt. 25, 34.

℣. 23. *r*) *Atque ita fiet.* c. 65, 24. in beato illo Ecclesiæ statu, de quo ℣. praeced. 22. & not. c. 60, 20. quando nimirum epulum nuptiale Agni cum summa & spirituali lætitia Ecclesiæ habebitur Apoc. 19, 7. regnumque erit Iehouæ Obad. v. 21. Apoc. 11, 15. Regis regum & Domini dominorum Apoc. 17, 14. c. 19, 16. conuersis vel destructis destructoribus terræ Apoc. 11, 18. c. 19, 2. cf. supra not. ad c. 65, 5 Hoc enim etiam spectat ad complementum illius mysterii, de quo locuti sunt omnes Prophetæ. Apoc. 10, 7. S. aliique simpliciter ad vitam æternam, h. m. *Tandemque in vita æterna erit* &c. *s*) q. d. *ab ex-*

tena

℣. 22. הַחֲדָשִׁים per *Tlischakt.* 1.

IN IEREMIAM PROPHETAM PRAEFATIO.

§. I.

Ieremiæ familia. IEremias Propheta, cui noſtræ editiones inter Eſaiam ac Ezechielem medium locum, veteres vero in maiorum Prophetarum volumine primum adſignarant, (vide Varr. Lect. ad c. 1, 1.) *Hilkiæ filius* fuit, c. 1, 1. Hunc vero *Hilkiam* nonſolum Hebræi, ſed & Chriſtianorum aliqui, putant ſummum fuiſſe ſacerdotem, qui decimo octauo Ioſiæ anno librum legis in templo reperit, 2 Reg. 22, 3. 8. Quod quidem, ſi ſolide probari poſſet, haud minimum in Ieremiæ hiſtoria momentum faceret: oſtenderet enim, veris prophetis familiæ ſplendorem adeo nullam a ludibriis iniuriisque immunitatem præſtitiſſe, vt Ieremias, quamuis ſummi eſſet Pontificis filius, tamen a conuiciis, verberibus carceribusque nullum habuerit priuilegium; ſimilem ſortem nactus cum *Zacharia, Ioiadæ* ſummi ſacerdotis filio, quem lapidibus Iudæi in ipſo templo peremerunt, 2 Par. 24, 21. & cum Eſaia, regia ſtirpe nato, qui ſerra diſſectus; vid. Præf. in Eſa. §. 3. Attamen iſta ſententia hanc difficultatem habet, quod *Anathothæi* (ex quorum numero Ieremias) non de *Pinehaſi*, ſed *Ithamaris* familia fuiſſe videntur, coll. 1 Reg. 2, 26. ibidemque not. ad v. 27. Pontificalis autem dignitas, inde a Salomonis regno vsque ad captiuitatem Babylonicam, penes Pinehaſi familiam, *Tſadokum* ſcilicet ac poſteros eius, fuit, coll. 1 Par. 5, 38. ſeqq. & not. Num. 25, 13.

Genus. §. II. *Genus* autem noſtri Prophetæ ſi ſpectes, fuit *ex Sacerdotibus*, ſeu poſteris Aharonis, ad ſanctum Dei miniſterium delectis, c. 1, 1. ex quo ordine *Ezechiel* quoque fuit Ez. 1, 3. Adeoque duplici eſt functus officio, prophetico ac ſacerdotali. Ceterum vti collegas cognatosque ob neglectum officii ſui pasſim coarguit, ita ei viciſſim ſacerdotes, velut fanatico homini, maxime reſtiterunt & adverſati ſunt, coll. c. 26, 7-11. c. 20, 1. ſeqq. c. 29, 26.

Patria. §. III. Patria fuit *Anathoth*, quam tertio ab Hieroſolymis milliario, verſus ſeptemtrionem ponit *Hieronymus*; ſita *in tribu Beniaminis*, c. 1, 1. c. 32, 8. ſed habitata a ſacerdotibus, quibus in diſtri-

butione terræ quondam obtigerat, Iof. 21, 18. Vnde facilius intellectu eft, cum dicitur Ieremias c. 37, 12. in animo habuiffe, commigrare Hierofolymis *ad terram Beniaminis*, *vt portionem inde* (forte ex patriæ fundis) fibi debitam *acciperet in medio populi*. Neque vero abs re colligit *Lightfootus*, Prophetam initio non Hierofolymis, fed *Anathotis* prophetaffe, donec ciues fui iam vitæ ipfius imminerent c. 11, 21. 22. coll. c. 12, 5. 6. Idque vel exinde fit probabile, quod Iofias octauo decimo regni fui anno *Huldam* potius, ceu Hierofolymis præfentem, quam Ieremiam, fuper Mofaico legis exemplari confuluiffe legitur, 2 Reg. 22, 14. Pofthac tamen dubium vix eft, quin Hierofolymis maximam temporis partem exegerit, non tam facerdotalis, quam prophetici muneris cauffa, fcil. vt vaticinia ipfius tum vniuerfo populo, tum Regibus ac facerdotibus eo magis innotefcerent. Ceterum quo animo fuerint Anathothæi in cognatum ac ciuem fuum Ieremiam, liquet ex c. 11, 21. 23. & c. 12, 5. 6. Nimirum expertus eft ipfe quoque, quod Chriftus Luc. 4, 24. ait: *Nullum Prophetam in patria fua acceptum effe.*

§. IV. Aetatem fuam ipfemet c. 1, 2. 3. exprimit, cum inde a *decimo tertio Iofiæ anno*, ac deinceps *tempore Ioiakimi, ad vndecimum vsque Tfedekiæ annum*, prophetico munere fe functum fuiffe dicit. Vbi tamen obferuandum, *Ioiakimi* tempora anteceſſoris ac fratris *Ioachafi*, itemque fucceſſoris ac filii *Iechoniæ* regnum, vtpote breuius (vtrumque enim trimeftre tantum fuit) fimul complecti, coll. c. 22, 11. 12. 24. feqq. Computatis igitur *18. annis Iofiæ*, poft decimum tertium refiduis, (vnum namque ac triginta regnauit, 2 Reg. 22, 1.) *trimeftri Ioachafi*, 2 Reg. 23, 31. *11. annis Ioiakimi*, v. 36. iterumque *trimeftri Iechoniæ*, c. 24, 8. & *11. annis Tfedekiæ*, v. 18. efficitur *fumma 40. annorum cum 6. menfibus*, quos inde ab initio muneris fui ad deftructam vsque a Chaldæis Remp. Iudaicam exegit, notabiles admodum Iudaico regno, quippe ad quos Ezechielem c. 4, 6. in definitione *40. annorum peccatorum domus Iudæ*, refpexiffe, probabilis interpretum fententia eft. Sed & vltra vndecimum Tfedekiæ annum (qui c. 1, 3. memoratur, fiue vt fpecialis terminus prioris partis, a c. 1--40. fiue vt maxime fatalis omnium vaticiniorum Ieremiæ) vitam ac prophetias protulit, fcilicet in Iudæa primum, c. 40, 1. feqq. ac deinde in Aegypto, c. 43, 8. feqq. quamdiu tamen hic fuerit, nequit determinari. Exinde vero conftat, Ieremiam admodum adolefcentem fuiffe ad propheticum munus a Deo vocatum, quod & ipfe innuit c. 1, 6. (vbi vide fis notam noftram) & ex c. 16, 2. haud difficulter colligitur.

Aetas ipfius ad Reges,

§. V. Coæuos autem ex Prophetis habuit (1) *Iofiæ* tempore *Tfephaniam*, coll. Tfeph. 1, 1. *Huldam* Prophetiffam, quæ tamen eft ἄγραφος, coll. 2 Reg. 22, 14. & probabiliter *Habacucum*, quippe quem de Babylonica captiuitate iam proxime imminente vaticina-

ac ad Prophetas coæuos relata.

cina-

cinatum discimus ex Hab.1, 5. 6. (2) *Ioiakimi* tempore *Vriam*, itidem ἄγραφον, coll. Ier. 26, 20. ibidemque notis nostris: (3) sub Tsedekia vero & consequutis temporibus *Danielem* ac *Ezechielem*, quorum vterque in Babylonia vaticinatus, coll. Dan. 1, 1. seqq. Ezech. 1, 2. sicut Ieremias e contrario Hierosolymis. Videlicet Deus qua erat in populum suum benignitate & fide, id egit serio, vt & Hierosolymitani Iudæi & Babylonienses de voluntate ac iudiciis suis admonerentur, missis eum ad finem non vno ac altero forte, sed compluribus Prophetis. Conf. Ier. 7, 13. 25. c. 25, 4. c. 29, 19. &c. Verum & Pseudoprophetas non paucos habuit ætas eius, 2 Petr. 2, 1. qui, quæ ipse Iehouæ nomine vaticinabatur, contrariis vaticiniis audacter conuellebant, coll. c. 14, 13. seqq. c. 23, 9. seqq. c. 27, 14. 15. &c. Speciatim nominantur ex Hierosolymitanis *Paschur filius Immer* c. 20, 6. ac *Ananias* c. 28, 1. seqq. ambo sacerdotes; e Babyloniensibus vero *Achab, filius Kolaiæ, Tsedekias, filius Maaseiæ*, c. 29, 21. & *Semaias Neelamita* v. 24. seqq.

Status populi Iudaici ante Iosiam,

§. VI. Ad intelligendum vero Ieremiam cumprimis iuuat, tempora tum antecedentia, tum ea ipsa, quibus vixit ac prophetavit, ex historiis 2 Reg. XXI-XXV. & 2 Par. XXXIII-XXXVI. sibi nota ac familiaria reddere: siquidem cum ratione dici potest, *Historiam esse vaticiniorum lucem.* Potiora hic dabimus momenta. Effluxerant enim tum, cum Ieremias prophetare inciperet, XCIV. anni, ex quo X. tribus regni Israelitici, ob peccata sua, maximeque ob idololatriam, ab Assyriis deportatæ fuerant, 2 Reg. 18, 9. seqq. Quod seueritatis diuinæ exemplum etsi vidissent Iudæi, tamen nil quidquam meliores facti erant, immo ipsis Israelitis ac gentibus deteriores, Ier. 3, 6-11. Ezech. 23, 11. seqq. sub impio *Manasse*, huiusque filio *Amone*, in apertissima scelera fœdissimamque idololatriam prolapsi fuerant, nullis vel Prophetarum vocibus vel Dei iudiciis ad officium reuocandi, 2 Reg. 21, 1. seqq. 2 Par. 33, 10. Ier. 2, 30. Ita tandem Deus eadem seueritate, qua Samariæ, etiam Hierosolymæ ac Iudaici regni excidium decreuit, 2 Reg. 21, 10. seqq. protinus exsequendum, nisi piissimi Regis Iosiæ supplex humiliatio dilationem a Deo impetrasset, c. 22, 16-20.

sub Iosia,

§. VII. Cœperat *Iosias* octauo regni sui anno, puer sedecennis, Iehouam quærere; indeque viis Dauidis insistens, optime ac laudabiliter regnauit, eliminatis idolis, non modo per Iudam ac Hierosolymam, sed Manassiticas quoque, Ephraimiticas, ceterasque Israeliticarum reliquiarum vrbes, 2 Par. 34, 1-7. reparato templo, v. 8. seqq. renouato cum Deo fœdere, v. 29. seqq. Pascha solennissime celebrato, sacerdotumque clasfibus ordinatis, c. 35, 1-19. Iustitiam porro & ius fecit, pauperibus maxime & adflictis, Ier. 22, 15. 16. coll. Sirac. 49, 1-6. Et Spiritus S. ipse ei attestatur 2 Reg. 23, 25. *Similem eius Regem nec ante nec post exstitisse, qui ita se conuertisset ad*

Dominum toto corde, ac tota anima, & omnibus viribus, secundum vniuersam legem Mosis. Videbatur ergo sub hoc Rege Iudaicus populus se conuertisse, indeque reconciliatum habere Deum; saltem ita sibimet blandiebatur, coll. Ier. 2, 35. nihilominus vero *Deus non reuertit ab excandescentia iræ suæ magnæ, qua exarserat propter omnes illas irritationes, quibus illum irritarat Manasses* &c. 2 Reg. 23, 26. 27. Quod paradoxon dum ab Ieremia inculcaretur, non poterat non aures hypocritici populi grauiter offendere, coll. Ier. 4, 8. 10. Sed ita omnino erat: nam vtut pientissimus Rex anno *duodecimo* regni idolorum cultum eliminasset, 2 Par. 34, 3. seqq. tamen quam propere in illum populus relapsus fuerit, partim ex eo intelligitur, quod Ieremias altero statim post anno, sc. *decimo tertio* c. 1, 2. adeo grauiter Iudæorum idololatriam arguit, vt c. 2, 11. c. 7, 17. 18. & alibi, partim vero exinde, quod *decimo octauo* anno, cum fœdus Deum inter ac vniuersum populum Iosias renouaret, 2 Par. 34, 8. 29-32. noua idolorum ex Israele exterminatione opus fuit, populo ad cultum Dei adacto, v. 33. Impietas nimirum & insanus idolorum cultus ita animos insederat, vt, quidquid ageret Iosias, ipsi tamen mox summa leuitate ad ingenium redirent suum, coll. Ier. 3, 4. 5. 10. nec, vt cœperant, fideliter ac serio pergerent, c. 4, 1-4. sed conuersione per hypocrisin simulata, a Deo interim *auersi manerent auersione perpetua*, c. 8, 5. 6. externo cultu ac ceremoniis contenti, c. 6, 20. eisque temere confidentes, c. 7, 4. quasi cum quibusuis flagitiis, ac idololatria cumprimis, bene consisterent, v. 5. seqq. Igitur fit tandem *iusto Dei iudicio*, vt Iosias, pius alioqui Rex, quod neglecta monitione diuina, & sine sufficiente caussa, contra *Nechonem* pugnare obstinasset, prælio in campis prope *Megiddo* commisso cæderetur, 2 Par. 35, 20. seqq. cuius mortem vniuersus populus & Ieremias solenniter, & merito quidem, luxit, v. 24. 25. quippe non ipsi magis, quam Reip. luctuosam & tantum non exitiabilem, Ier. 22, 10.

§. VIII. Ab eo enim tempore iudicia diuina, quæ hucusque dilata fuerant, sub impiis pii Iosiæ filiis pertinacem populum premere cœperunt, grauiora in dies futura, donec Remp. Iudaicam plane euerterent. Primo *Ioachasum*, alias *Schallumum*, feroci ingenio hominem, quod populo iuuante, patris victore inconsulto, maiori fratri *Ioiakimo* regnum iniuste præripuisset, *Necho* post trimestrem vsurpationem regni in Ægyptum (vbi mortuus est) deportauit, imposita terræ mulcta, 2 Reg. 23, 30-36. 2 Par. 36, 1-4. Ier. 22, 10. 11. 12. Ezech. 19, 3. 4. Ita *filii Mempheos ac Taphnes* verticem populi (vt prædixerat Ieremias c. 2, 16.) *depasti sunt*. *Post Iosiam sub Ioachaso,*

§. IX. Suffectus fratri *Ioiakimus*, alias *Eliakim*, initio quidem Nechonis (ab hoc enim regnum acceperat) fiduciarius ac fœderatus exstitit: verum fracto a Chaldæis Aegyptii exercitu, Ier. 46, 2. tandem octauo regni anno ab iisdem obsessus eoque adactus est, *sub Ioiakimo,*

vt

vt in clientela Nebucadnetsaris esset, ac tributa penderet. Cum vero tertio post anno, videlicet vndecimo regni sui, Aegyptiorum auxilio fretus, rebellasset, 2 Reg. 24, 1. iterum a Chaldæis obsessus, captus, ac in vincula coniectus est, vt cum aliis Iudæis, regii præcipue stemmatis, ac magnatibus (inter quos Daniel ac socii eius) & parte vasorum templi, Babelem deportaretur, 2 Par. 36, 6. Dan. 1, 1-6. Ezech. 19, 5. seqq. in via tamen (vt est probabile) vel occisus, vel mortuus, & cadaueris instar aliquo proiectus, sepultura caruit, dignum suis sceleribus supplicium nactus, Ier. 22, 18. 19. c. 36, 30. homo atrocis ac durissimi ingenii, contumax, superbus, regii splendoris ac deliciarum malus adfectator, sumtuosus ædificator, auarus, iniustus, sanguinolentus, ac, vt vno verbo dicam, tyrannus, v. 13-17. qui non contentus, *Vriam prophetam* ex Aegypto ad cædem raptasse, Ier. 26, 20. nec veritus, Ieremiæ prophetias, vno volumine comprehensas, flammis iniicere, c. 36, 23. 24. 25. ipsum quoque Ieremiam piumque Baruchum ad necem quæri iussit, diuino tamen miraculo seruatos, v. 26. Cuius impietatis inter alia hoc fuit præmium, quod nullum habuerit in regno filium successorem, v. 30.

sub Iechonia, §. X. Nam *Iechoniam* filium, qui ei successerat, Chaldæi (forte quod rebellionem & ipse molitus esset) post trimestre, cum matre, principibus, regiisque thesauris, ac meliore populi & vasorum sacrorum parte, Babelem abduxerunt, regno ad patruum eius *Tsedekiam* delato, 2 Reg. 24, 8--17. Conf. Ier. 13, 18. c. 22, 24--30. Quod Iechonias propter voluntariam deditionem mitius iudicium acceperit, quam Ioiakim & Tsedekias, dicemus infra §. 12.

sub Tsedekia. §. XI. *Tsedekias*, alias *Matthanias*, tertius Iosiæ filius Ier. 37, 1. 1 Par. 3, 15. magnam Reip. Iudaicæ de se ac regno suo spem concitauit, Thren. 4, 20. verum tristi prædecessorum exemplo nec quidquam emendatus, eorumdem vestigiis pertinaciter institit, donec & sibi & regno suo totale exitium attraheret; ita vt hoc ipsum, quod ille regnum fuisset indeptus, iræ ac iudicii potius argumentum fuerit super Iudaicum populum, cuius in dies crescebat impietas, 2 Reg. 24, 19. 20. quam gratiæ diuinæ ac meriti; prout Hierosolymitani, ceterique in Iudæa sub Tsedekiæ regno superstites, contra Babylonienses exules, superbe gloriabantur, Ezech. 11, 15. Quamvis enim Nebucadnetsar regnum ei dedisset viribus attritum, vt eo minus ad res nouas ipsi suppeteret virium, 2. Reg. 24, 14. sumto insuper ab eo fidei sacramento per Iehouam, Ezech. 17, 13. seqq. 2 Par. 36, 13. quamuis etiam ipse Tsedekias quarto regni anno Babelem fuisset profectus, procul dubio, vt fidem suam Babyloniis testatiorem faceret, Ier. 51, 59. tamen a vicinis Regibus sollicitatus, c. 27, 3. coll. v. 9. seqq. & a Pseudoprophetis instigatus, v. 14. seqq. ac denique a principibus suis confirmatus, c. 38, 4. 22. spreta monitione Iere-

miæ ex ore Domini, c. 37, 2. 2 Par. 36, 12. aduersus Nebucadnetsarem rebellauit, infelici & exitiabili prorsus successu: quippe mense quarto anni vndecimi Tsedekiæ, Babylonii Hierosolymam post 18. mensium obsidionem expugnarunt, 2 Reg. 25. 1. seqq. frustra ab Aegyptiis tentato auxilio, Ier. 37, 5. seqq. fame interim ac peste intra vrbem horribiliter grassata, c. 21, 6. 7. &c. Tsedekias a Chaldæis ex fuga reprehensus, Riblamque, vbi Nebucadnetsar erat, adductus, filios suos trucidari miserrimus pater vidit, ipse excæcatus, vinctusque Babelem deportatus, vrbe ac templo combustis, c. 39, 5. seqq.

§. XII. Lucem insuper Ieremiæ fœnerari potuerit specialior historicarum considerationum biga, (1) quod *vltimi isti Reges, vt contumaciæ, sic pœnarum gradibus diuersi fuerint*, siue, quod obseruari possit *quædam inter contumaciam eorum ac pœnam proportio.* Nam *Iechonias*, tempore inter Ioiakimum & Tsedekiam medius, prauas quidem sectatus est vias, ob quas merita ipsi pœna adnunciatur, c. 13, 18. captiuitatem puta, c. 22, 24. seqq. verum præterea, quod admodum iuuenis esset, (quæ ætas vt ad virtutes, sic ad vitia facile flectitur;) hoc saltem laudabile habuit, quod Nebucadnetsari, vrbem obsidenti, spontanea deditione sese permisit, 2 Reg. 24, 12. Ier. 29, 2. ad quam submissionem obstinatior Tsedekias adduci non potuit, quamtumuis id Ieremias ex mandato Dei vrgeret, c. 38, 17. 18. seqq. Igitur mitissima quoque Iechoniæ animaduersio fuit: quippe ex carcere (in quo probabiliter coram Deo sese humiliauit) tandem *Euilmerodachi* gratia emersit, vna cum victu regio eminentiorem supra ceteros Reges, qui Babele erant, locum indeptus, 2 Reg. 25, 27. seqq. Ier. 52, 31. seqq. Sicut & reliqua cum ipso captiuatorum Iudæorum multitudo aliquot saltem pios habuit viros, meliusque ac tolerabilius sortita exilium est, quam qui postea cum Tsedekia deportati, quos fæcem populi recte dixeris. Inde conf. Ier. 24. & 29. Item Ezech. 11, 16. seqq. c. 33, 24. seqq.

Specialior consideratio historica (1) de culpa & pœna Ioiakimi, Iechoniæ & Tsedekiæ comparata,

§. XIII. Porro *Ioiakimus* & *Tsedekias*, contumaces ambo principes. Verum *Ioiakimo* durius atrociusque ingenium fuit, cuius iconem & specimina supra §. 9. dedimus: qui quamuis suo tempore aliquot adhuc ex ministris haberet bonos & meliora suadentes, c. 36, 25. tamen nec his obsequutus est; durius proinde supplicium meritus, ac *asini instar sepultus*, c. 22, 18. 19. c. 36. 30. *Tsedekias* vero, cum Ioiakimo comparatus, tractabilior fuit, Ieremia aliquoties nec inclementer audito; forte non adeo malus futurus, nisi principum suorum nequitia in transuersum actus fuisset, coll. c. 38, 4. &c. Aliquo Dei timore, quanquam seruili & hypocritico, adficiebatur Tsedekias; sed Ioiakimus nullo penitus. Hinc fata Tsedekiæ duriora quidem, quam Iechoniæ fuerunt, quippe non captiuatus solum est, sed excœcatus quoque; meliora tamen quam Ioiakimi, dum placide tandem exstinctus, ac regia sepultura honoratus

fuit,

fuit, vt multi Interpp. ex c. 32, 5. c. 34, 5. 6. colligunt. Interea mirum non est, populi captiuitatem sub Ioiakimo tolerabilem, sub Tsedekia vero exitiabilem Reip. fuisse: quia hæc proportionata erat, non tam ad Regum, quam populi peccata. Nam piorum numerus, qui tempore Ioiakimi ex Iosiæ ætate supererat, sub Tsedekia magis magisque imminutus, vt Deus haud posset amplius parcere. Et in hunc modum intelligimus illud veterum Rabbinorum in Comment. *R. Salomonis* ad c. 37. *Tsedekias fuit iustus* (comparate,) *ætas autem ipsius improba*; *Ioiakimus vero fuit improbus, ætas autem ipsius* (intellige meliores principes, coll. c. 26, 24. c. 36, 25.) *iusta.*

(2) *de iudiciis Dei gradatim procedentibus.*

§. XIV. (2) Quod *iudicia Dei* non vno eruperint statim impetu, sed *cum tempore gradatim processerint, cumulatiora ac rigidiora in dies facta*: ita vt consideratio eorum & *longanimitatis* & *seueritatis* diuinæ illustre præbeant documentum. Incumbebat Iudæis iamtum Iosiæ tempore grauis Dei ira, sed cohibebatur, in gratiam pientissimi huius Regis, 2 Reg. 22. 13. seqq. 19. 20. Prophetis interim crebro serioque, sed frustra, populum ad pœnitentiam hortantibus, c. 25, 3. seqq. conf. 2 Par. 36, 15. 16. Ariditatis tamen & sterilitatis præludio (vt populus de agenda pœnitentia efficacius moneretur) se exserebat, Ier. 3, 3. c. 12, 4. 13. c. 14, 1. seqq. grauius eruptura post mortem Iosiæ: quo quidem (quod luctuosissimum Reip. erat) cæso, Necho Aegyptius *Ioachasum* (qui regnare præsumserat) in Aegyptum deportauit, surrogato in eius locum *Ioiakimo*, sumtaque a populo mulcta pecuniaria &c. Vid. §. 8. 9. Ita *Tsedekias* potuisset sane, si voluntarie Chaldæis se dedidisset, grauius malum vel hac submissione euitare, c. 38, 17. vt neque vrbs vna cum templo a Chaldæis fuisset combusta, v. 18. 23. neque ipse, filiis ac primoribus trucidatis, excœcatus, c. 39, 6. 7. Verum hunc supplicii cumulum ipsius ac populi contumax obstinatio, vltra decretam a Deo captiuitatem, sibi attraxit. Porro cum populi maior ac potior pars a Chaldæis esset abducta, tamen Rex Babel tenuioribus, quos in terra reliquit, v. 9. 10. ex indulgentia diuina hanc fecit gratiam, vt vellet eos, post vrbem combustam, in qualemcunque Remp. rursus coalescere; constituto eis gentili magistratu *Gedalia*, c. 40, 11. sed & hoc beneficio eos indignos fuisse, euentus commonstrauit, Gedalia per insidias ab Ismaele occiso, c. 41, 1. seqq. Nam licet his reliquiis etiam tum, Ieremia interprete, meliora polliceretur, si in terra manere vellent, tamen populus, qua erat obstinatione & cœcitate, mandato Dei nequaquam obsequutus, in Aegyptum concessit, vbi in turpissimam idololatriam publice relapsi, c. 44. tandem omnes vel gladio, vel fame, vel peste, absumti, c. 42. & 43. præter admodum paucos, c. 44, 28. Ita quo maior Dei in Iudæos longanimitas, eo Iudæi deteriores facti: sed quo deteriores illi, eo grauiorem Dei rigorem experti sunt.

§. XV.

§. XV. Habes, in quæ tempora Vates noster inciderit: lamentabilia profecto & deploranda, Thren. 3, 1. seqq. quia Spiritu S. testante, eo fuerat processum, vt veniæ nullus tum apud Deum locus superesset, 2 Reg. 24, 4. Ier. 15, 1. seqq. Tanta erat ac tam desperata populi contumacia. Itaque vel coniectando intelligi potest, quomodo Ieremias ab improba gente acceptus fuerit? Nimirum concitauit in se concionibus suis, non modo Regum ac principum tyrannidem, sed cleri quoque ac totius populi odium, c. 1, 18. 19. derisiones, calumnias, probra, insidias, exsecrationes, verbera, carceres ac durissima vincula passus, c. 11, 18. seqq. c. 12, 5. 6. c. 15, 10. c. 18, 18. seqq. c. 20. c. 26, 7. seqq. c. 32, 3. c. 36, 26. c. 37. 13. seqq. c. 38. ita vt haud temere optarit ipse, alicubi desertorum in casula habitare, a perfidia populi sui malitiaque semotus, c. 9, 1. seqq. Attamen contra omnes aduersariorum machinationes *Iehoua murus aheneus* ipsi fuit, vti promiserat c. 1, 18. liberando eum a periculis ac malis, c. 26, 24. c. 38, 13. præstando ei auctoritatem & reuerentiam apud ipsos hostes, c. 15, 11. coll. c. 21, 1. 2. c. 37, 3. c. 42, 2. conciliando ipsi Nebucadnetsaris gratiam, c. 39, 11. 12. qua factum, vt libertatem in Iudæa manendi impetraret, c. 40, 2. seqq. Tandem in Aegyptum a Iudæis per vim abstractus, c. 43, 6. a popularium suorum odio ac contradictionibus non magis illic, quam in Iudæa, liber fuit, coll. c. 44, 15. seqq. Quem exitum vero tandem habuerit, haud constat satis; nisi quod ferat Patrum quorundam traditio, eum in Aegypto a Iudæis lapidatum. *Ieremiæ fata,*

§. XVI. Tot ac tantæ adflictiones animum Prophetæ non absterruerunt, quin & munere suo defungeretur fideliter, & tenerrimo esset in suum populum amore. Equidem c. 1, 6. propheticum munus, partim ex timore, partim ex sensu infirmitatis & ineptitudinis suæ deprecatur; sed ita, vt vrgenti Deo ac vires promittenti, contra exceptiones carnis lubenter paruerit. Humani quid etiam passus est, dum c. 12, 1. seqq. fidelium, & suas maxime, adflictiones cum iustitia & bonitate Dei conciliare nequit; item dum c. 20, 7. seqq. caro ipsi suggessit, abstinendum esse ab annunciatione Verbi diuini, quæ tot passiones ac probra sibi adhuc concitarit. Verum has tentationes carnis Dei gratia mox repressit ac superauit ibidem, finem intuitus, atque auxilio diuino erectus. *Fides in obeundo munere,* Iudæorum persecutiones item adeo animum ipsius non exasperarunt, vt intima potius commiseratione, c. 8, 23. & pene excessu quodam amoris erga populum suum ferretur, intercessionibus apud Deum ad extremum instans, adeo vt inhiberi aliquoties a Deo debuerit, c. 7, 18. c. 11, 14. c. 14, 7. 11. seqq. Id quod contra calumnias Principum notari potest, qui Ieremiam infesto erga populum animo esse criminabantur c. 38, 4. c. 43, 3. Attamen & ipse pertinaciter malitiosos iusto Dei iudicio alicubi potius reliquit, quam deuouit, c. 6, 11. c. 18. *Amor erga populum suum.*

21. 22.

21. 22. 23. c. 26, 12. Qua modeſtia & reuerentia erga ſuperiores fuerit, exemplo pateſcit c. 26, 14. 15. c. 37, 20.

Argumentum. §. XVII. *Argumentum* totius Prophetiæ ſuæ expresſit ipſe c. 1, 10. Conſiſtit autem I. in *Euellendo, deſtruendo, perdendo:* quo pertinent comminationes, tum in genere, contra *gentes*, tum in ſpecie contra *Iudæos, de fame, peſte, gladio & totali terræ, vrbis, ac templi per Chaldæos excidio*, propter enormia incolarum flagitia, & idololatriam cumprimis, quæ ideo grauiter coarguit. Breue harum comminationum compendium ſub duplici ſymbolo exhibetur c. I. duabus quidem propoſitionibus, α) quod *Vigilet Deus ad exſequendum verbum ſuum*, v. 12. β) quod in ſpecie *Venturum ſit malum a Septentrione (Babyloniam* puta) *ſuper omnes incolas terræ*, v. 14. II. *Aedificando & plantando*, quod facit triplici potisſimum ratione, promittendo α) *Iudæis immunitatem ab inſtanti excidio* vrbis, ſi verbo Dei obediant, ſeque ſua ſponte Chaldæis permittant; *reliquiis vero*, poſt fata Iudæorum in terra ſuperſtitibus, *incolumitatem*, ſi in terra manere velint, β) *Reditum ex 70. annorum captiuitate Babylonica;* * quam promisſionem Daniel cumprimis reſpexit, Dan. 9, 2. Eſdras Eſr. 1, 1. & ſecundum aliquos, etiam Zacharias Zach. 1, 12. c. 7, 5. γ) & quod primarium eſt, *Aduentum Mesſiæ;* cuius perſonam, officium, beneficia, regnum, luculenter deſcribit. vid. e. g. c. 30. & 31.

Partes. §. XVIII. Duæ ſunt libri *Partes generales:* I. VATICINIA AD POPVLVM DEI, hoc eſt, Iſraelem, maximeque Iudam, ſubdiuidenda

* Terminus ille LXX annorum in Ieremia admodum eſt notabilis. Nonnulla iam diximus de eo ad c. 25, 12. quibus nunc addimus alium computum, ex Scriptura S quanta potuimus diligentia, compilatum. Primo notemus ſtudioſe, annum *quartum Ioiakimi* eſſe *primum Nebucadnetsaris*, coll. Ier. 25, 1. Inde igitur ſi Nebucadnetsaris tempora metiamur, ipſius erunt XLV. anni. Scil.

	anni	*menſes*
Anni VIII. a quarto ad vndecimum Ioiakimi, coll. 2 Reg. 23, 36.	8.	- -
Menſes III. regiminis Iechoniæ, coll. 2 Reg. 24, 8.	- -	3.
Anni XXXVII. captiuitatis Iechoniæ, coll. Ier. 52, 31.	37.	- -
	45.	3.

Attendamus porro, Aegyptum Babyloniis paruiſſe per XL. annos, coll. Ezech. 29, 11. 12. 13. quorum initium annum XXVII. captiuitatis Iechoniæ, ſ. Nebucadnetsaris XXXV. non anteuertit, coll. Ez. 29, 17. & ſeqq. cum c. 1, 2. Demamus igitur de quadraginta illis annis decem adhuc captiui Iechoniæ, quibus viuo adhuc Nebucadnetsari ſubiecta Aegyptus fuit: ſic pro ſucceſſoribus eius ſupererunt XXX. anni ſeruitutis Aegyptiacæ. 30. - -

Summa 75 anni 3 menſes.

Supponimus iam, annos iſtos Aegypti ad finem LXX annorum Ieremiæ excurrere, coll. Ier. 25, 11. 12. cum v. 19. Supponimus porro, LXX. hos annos cum Nebucadnetsaris nepote Belſatſare terminari, coll c. 27, 7. & Dan. 9, 2. 1. c. 5, 30. c. 6, 1. Inde igitur regrediendo, *initium LXX annorum incidet in annum octauum Ioiakimi*, quo hic ipſe ſeruire Nebucadnetsari cœpit, coll. 2 Reg. 24, 1;

denda rurſus in ea, quæ (1) ab Ioſiæ decimo tertio anno ad excidium vsque vrbis, c. I--XXXIX. itemque c. XLV. collato frontiſpicio libri c. 1, 1. 2. 3. (2) quæ poſt vrbis excidium ad Iudæorum reliquias partim in Iudæa, partim in Aegypto, edita ſunt, adſperſis eiusdem temporis hiſtoriis, c. XL--XLIV. coll. noua huius partis inſcriptione c. 40, 1. II. VATICINIA CONTRA GENTES, vti Aegyptios, Philiſthæos, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, Damaſcenos, Cedarenos, regna Hatſor, Elamitas, ipſosque Babylonios, c. XLVI--LI. (c. LII. eſt velut hiſtorica appendix) coll. huius partis inſcriptione generali c. 46, 1. ibidemque notatis noſtris. Quæ vero c. 25, 9. ſeqq. & c. 27, 1. ſeqq. *contra gentes* ſcripta reperiuntur, tantum prodromi inſtar ſunt.

Ordo vaticiniorum.

§. XIX. Hæc omnia vaticinia, iuſſu Dei, Ieremias in litteras retulit, tum vt coæuis prælegerentur, c. 36, 2. ſeqq. tum vt poſteritati (ad quam plurima pertinebant) inſeruirent, c. 30, 2. ſeqq. coll. v. 24. Sed & hoc clarum fit ex c. 25, 3. ipſum quoque ordinem, quo prophetiæ per totum librum diſpoſitæ ſunt, ab Ieremia eſſe, etiamſi temporum rationibus ſeu chronotaxi adcommodatus non ſit. Cuius diſpoſitionis vtut poſſit qualiscunque ratio & nexus inueniri, maxime ex argumenti vicinitate; tamen, teſte *Lightfooto* in *Chronotaxi*, difficilis ſubinde eſt, & nonnullibi pæne ἀδύνατος. *Non enim curæ erat Prophetis* (inquit *Hieronymus* Comm. ad c. 25, 1.) *tempora conſeruare, quæ hiſtoriæ leges deſiderant; ſed ſcribere, vtcunque audientibus atque lecturis vtile nouerant.* Sic in Pſalterio aliisque Scripturæ S. libris, quin & in ipſa totius Codicis Hebræi diſpoſitione, vt iacet, fruſtra chronologiæ ordinem ſemper quæſiueris.

Eorundem Chronotaxis.

§. XX. Quoniam vero ad intelligenda eo rectius vaticinia multum omnino chronotaxis valet; itaque ſingula capita ac prophetias ad leges ipſius breuiter hic in vſum lectoris digeremus.

Ad IOSIAE tempora pertinent c. I-XII. item c. XIV. XV. XVI.

Sola quidem c. I, 2. & c. III, 6. tempus *Ioſiæ* expreſſum referunt; attamen inde a. c. I. vsque ad c. XII. incluſ. nullum adparet veſtigium, ex quo colligi poſſet, ordinem temporis fuiſſe tranſpoſitum. Relinquenda ſunt igitur iſta Capita ſecundum Lightfootum, eo loco & ſerie, qua collocata. Sed præterea *Ioſiæ* temporibus accenſenda videntur capita XIV. XV. & XVI. nam c. XIV. agitur *de ariditate* v. 1. de qua Ieremias ſub Ioſia prophetauit, coll. c. 3, 3. 4. 6. c. 5, 24. c. 8, 13. 20. c. 9, 10. 1 . c. 12, 4. XVtum vero caput cum fine præcedentis arctisſime cohæret, ceu reſponſio ad Prophetæ intercesſionem; neque verſiculus 4. ab Ioſiæ tempeſtate abludit, coll. 2 Reg. 23, 26. ſeqq. Ita XVI. eo eſt tempore editum, cum forte iuuenis adhuc Ieremias de vxore ducenda cogitaret, v. 2. quod vix poteſt, niſi ſub regno Ioſiæ, accidiſſe, ſecus quidem ac ſtatuit *Lightfootus*: quippe vates probabiliter ſub initium Ioiakimi Regis, quadrageſimum iam annum agebat, coll. c. 25, 3. Denique c. XLVII. editum *ante percuſſam a Pharaone Gazam*, ad vltima *Ioſiæ* tempora, aut certe poſt fata eius proxime referendum eſſe videtur; quod tamen alii ad Tſedekiæ tempora referre malunt, coll. not. v. 1.

c. XLVII.

Ad IOIAKIMI tempora c. XVII. XVIII XIX. XX.

Hoc vero largimur, Capita XVII. XVIII. XIX. & XX. ad *Ioiakimi* tempora pertinere; quia c. XVII. arguit (1) fiduciam in Aegyptiaco auxilio v. 5. (2) opes iniuſte conquiſitas, v. 11. quorum vtrumque Ioiakimo peculiariter fuit proprium, coll. 2 Reg. 23, 34. Ier. 22, 13. 17. (3) vix auſus fuiſſet Paſchur, regnante Ioſia, adeo inſultare Ieremiæ, vti tamen legimus c. XX. quod per v. . arcte cum præcedentibus c. XVIII. & XIX. copulatur; quanquam annum, in quem inciderint, determinare nequeamus. Ceterum c. XXII, 1-23. pertinet *ad prima* ac florentiora *Ioiakimi tempora*, coll. v. 18. cum *Sallum* ſeu *Ioachazus* haud ita pridem fuiſſet in Aegyptum deportatus, coll. v. 10. 11. 12 Ei vero connexum eſt ſequens c. XXIII. quippe quod itidem directum eſt contra malos paſtores ſeu Reges,

c. XXII, 1-23.

c. XXIII.

ges,

c. XXV. ges, v. 1. contra quos c. XXII. Succedit c. XXV. *quarto Ioiakimi anno* editum v. 1. cum plerisque vaticiniis contra exteras gentes, exceptis nimirum illis, quæ expressum editionis tempus ab hoc diuersum præferunt. Etenim v. 13. diserte prouocatur ad prophetias contra Babelem aliasque gentes, cum remissione ad alteram libri partem, quæ inscribitur עַל הַגּוֹיִם c. 46, 1. Huc igitur re-
c. XLVI, 1-12. fer c. XLVI, 1-12. contra *Aegyptios* s. exercitum Nechonis, eodem anno prope
c. XLVIII. Circesium a Chaldæis cæsum, v. 2. item c. XLVIII. contra *Moabitas;* c. XLIX.
c. XLIX. contra *Ammonitas, Idumæos* ac *Syros;* tandemque c. L. & LI, 1-59. contra *Ba-*
c. L. LI, 1-59. *bylonios:* quippe his omnibus supra c. XXV. prælusum fuit. His demum sub-
c. XXVI. iungimus c. XXVI. eodem (vti videtur) anno editum; nam quod v. 1. de *initio regni Ioiakimi* exstat, conciliari ex c. 28, 1. haud difficulter potest. Porro se-
c. XXXVI. quitur c. XXXVI. cuius initium v. 1-9. ad *quartum Ioiakimi annum* (exeuntem) spectat, cetera vero v. 9. seqq. ad *quintum*, quo celebratum Hierosolymis extraordinarium ieiunium est, procul dubio, quod, cæso Nechonis exercitu, periculum a Nebucadnetsare iam propius immineret. Quo tempore *ad Baruchum*, cuius opera Ieremias ad describendum ac prælegendum hæc vaticinia vsus, fit
c. XLV. verbum Domini c. XLV, coll. v. 1. Et hic demum succedit c. XXXV, incidens
c. XXXV. in *octauum circiter Ioiakimi annum*, cum Nebucadnetsar non immineret iam amplius, sed actu in Iudæam irruptionem fecisset, coll. v. 11. Vid. §. 9. & *Lightfooti* Chronol. p. 120.

Ad IECHONIAE tempora c. XIII. & XXII. 24. sqq. Sub *Iechoniæ* regno, quod breuius fuit, edita solum sunt c. XIII. (coll. v. 18. ibidemque notatis nostris) & c. XXII, 24 seqq. quod posterius vaticinium præcedentibus contra *Ioachazum* ac *Ioiakimum* iungi videtur ob parallelismum rei; nisi malis cum antecedentibus ad tempora Ioiakimi referre v. 18. & anticipationem statuere propheticam.

Ad TSEDEKIAE tempora Ad *Tsedekiæ* regimen referri debet c. XXIV. de *duobus ficuum calathis*, quippe post deportatum Iechoniam editum v. 1. quod c. 29, 17. ceu præcedaneum
c. XXIV. respicitur. Item c. LI, 59. seqq. incidens *in quartum Tsedekiæ annum*, quo Babylonem ipse cum comitatu profectus fuerat, v. 59. Et huic demum, ex men-
c. LI, 59. seqq. te *R. Salomonis & Seder Olam*, ordine subiiciuntur c. XXVII. XXVIII. & XXIX.
c. XXVII. XXVIII. XXIX. quippe eodem anno, & (vt probabile est) post reditum Tsedekiæ ex Babylone, edita, coll. inscriptione c. XXVIII, 1. quæ & precedenti c. XXVII. suum tempus conciliat, vtut quarto Ioiakimi anno inscriptum sit, quam ἐναντιοφάνειαν resoluimus in not. ad c. 27, 1. Aptissime vero cum c. XXIX. (quod Pseudoprophetarum temerarias ac præmaturas de Israelis restitutione pollicitationes conuellit)
c. XXX. XXXI. iunguntur c. XXX. XXXI. vbi verum solatium ex mente Dei substituitur. Adde
c. XLIX, 34. seqq. c. XLIX, 34. seqq. Dein cum a Chaldæis vrbs obsideri cœpisset, incidit prior Tsedekiæ ad Ieremiam legatio c. XXI. cui post interpositum c. XXXIV. (editum nam-
c. XXI. que hoc est, cum, soluta obsidione, Chaldæi Aegyptiacis suppetiis obuiam iuis-
c. XXXIV. sent v. 22; nec dum Ieremias carceri inclusus esset, v. 2.) succedit altera eiusdem
c. XXXVII. legatio c. XXXVII. itidem tempore solutæ obsidionis facta, coll. v. 4. 5. post quam
c. XXXII. XXXIII. Ieremias in carcerem coniectus v. 12. seqq. vbi edidit prophetias c. XXXII. XXXIII. comprehensas, coll. c. XXXII, 2. c. XXXIII, 1. Inde consequuntur c. XXXVIII.
XXXVIII. coll. v. 28. & c. XXXIX, 15. seqq. ac tum demum huiusdem capitis v. 1-14. quæ ad
XXXIX, 15. sq. v. 1-14. vltima Tsedekiæ, sub & post expugnationem vrbis, spectant. Adiungi hic potest, aut ad extremum reseruari c. LII. ex quo plura huc pertinent.

c. LII. *Post excidium vrbis* Propheta concionatus est primum in terra Iudæ, ad
Post excidium vrbis c. XL. XLI. XLII. XLIII. XLIV. & XLVI, 13. seqq. reliquias suæ gentis c. XL. XLI. XLII. deinde in Aegypto, partim contra pertinaces Iudæos, partim contra Aegyptios c. XLIII. XLIV. quo verosimiliter referendum est quoque c. XLVI, 13. seqq.

Stylus. §. XXI. Quantum ad *stylum Ieremiæ*, existimat quidem S. *Hieronymus* in Prologo: *Ieremiam, etsi sensibus par sit, tamen sermone quidem apud Hebræos Esaia & Osea, & quibusdam aliis Prophetis rusticiorem videri; simplicitatemque eloquii ei a loco, in quo natus est, accidisse.* *Abarbanel* vero in

Præf. *Comment. ad Ieremiam* opinatur, eum ſtylo vti minus accurato ac eleganti; id quod colligit ex frequenti ellipſi, particularumque אל & על, item Generis, Numeri, Temporis ac Perſonarum enallage, crebro denique vſu metatheſeos per ὕϛερον πρότερον; cuiusmodi ab ordinario loquendi vſu aberrationes concedit quidem in ceterorum quoque Prophetarum ſcriptis, ſed rarius, reperiri. Quin & orthographicæ artis minus peritum fuiſſe, idem argumentatur ex *Krijan* & *Cthiban*, quorum in Ieremia, quam in ceteris libris Biblicis, maior eſt multitudo: cauſſamque quærit in ætate Ieremiæ, quod admodum adoleſcens prophetare inceperit, cum accurati ac ordinatioris ſermonis nondum ſatis peritus eſſet, coll. c 1, 6. Verum vt *Hieronymi* auctoritas nullam nobis adſentiendi neceſſitatem imponit, ita multo minus temerariam illam *Abarbanelis* criſin probamus. Nam ſi pueritia Ieremiæ loquendi defectum habuit, cur igitur non comparaſſet ſibi cum tempore aptius dicendi genus, vt ſub Ioiakimo ac Tſedekia, iuſtam conſequutus ætatem, ordinatius tum loqueretur tum ſcriberet? aut ſi grammaticæ eruditionis imperitiam Ieremias vocationi diuinæ obuertit, cur ergo virtus, a Deo collata, non potis fuiſſet ad tollendum (ſicut v. 9. promiſſum) iſtum defectum? Quod vero enallagas metatheſesque Ieremiæ allegat *Abarbanel*, adeo eſt nullius momenti, vt ipſe reliquis Prophetis communes eſſe haud neget: in quorum ſcriptis iſtæ figuræ frequentiores ſunt, partim ex recepto Hebræis loquendi vſu, partim ex prophetica quadam ſublimitate. Neque melius ſuccedit argumentum a multitudine *Krijan* & *Cthiban*; in quo temere ſupponit, *Krijan* non eſſe, niſi *emendationes ſeu explicationes marginales, ab Eſdra factas, ſecundum genium linguæ & nexum textualem, iis quidem in locis, vbi ſcriptores ſacri, propter minus ſufficientem vel linguæ vel grammaticæ Hebrææ notitiam, erronee ſcripſerint.* quæ ſane hypotheſis alibi copioſius conuelli meretur: quippe quæ ſcriptores θεοπνεύϛους omnes (omnes enim habent *Krijan*) facit imperitum vulgus, & ſe quidem, Abarbanele, in grammatica linguæ ſacræ multum indoctiores. Enim vero a ruſticitate & ignorantia linguæ Prophetam noſtrum facile, credo, abſoluet, qui recogitauerit, (1) *Anathotum*, patriam ipſius, tribus tantummodo milliaribus ab Hieroſolymis diſtitiſſe, (2) vrbemque fuiſſe ſacerdotalem: vide §. 3. Vbi vero magis pura fuerit Hebrææ linguæ dialectus, quam Hieroſolymis & in vicina regione? magisque culta, quam apud ſacerdotes? Et ſi daremus omnino, ruſticius fuiſſe Anathothicum dicendi genus, tamen (3) Ieremias maiorem forte ætatis partem Hieroſolymis, quam Anathothis tranſegit, dictioni proinde Hieroſolymitanæ non improbabiliter adſuetus. Quod vero maxime Ieremiam ab ignorantia ſermonis vindicare poteſt, ſunt (4) *Threni* ipſius, de quibus ita *Sanctius*: *Quod ſtilum habuerit Ieremias elegantem & grauem, ſatis docent Lamentationes,* ----- *quibus nihil habuit antiquitas grauius, numeroſius & ſonantius.* Ceterum ſi cui nihilominus Ieremiæ dictio ſimplex, aut lamentabilis potius ac triſtis videtur, ſciat, animum quoque & tempora Ieremiæ fuiſſe triſtia, vt elegantiæ adfectationem defugerint: ſciat vero & hoc, ſimplicitatem diuinam plus ſapientiæ, ponderis ac efficaciæ habere, quam omnes omnium oratorum rhetoricationes.

§. XXII. Reſtat poſt hæc Prolegomena, vt ad ipſam Ieremiæ lectionem Studioſos Hebræi Codicis immittamus: quam quidem adnotamentis noſtris conati ſumus planiorem faciliioremque efficere, declaratis obſcurioribus tum vocibus tum phraſibus, oſtenſo item nexu, vbi difficilior videbatur, ac expeditis, quæ ad intelligentiam Prophetæ huius contendenti, remoram iniicere poterant. Quam in rem, ne quid nobis indulgeremus aut fideremus nimium, præſtantiores interpretes ſimul conſuluimus, ex Iudæis *R. Salomonem* & *D. Kimchium*; ex Chriſtianis vero maxime B. *Seb. Schmidium*, adiunctis paſſim *Orientalibus Verſionibus*. Fruere igitur hoc qualicunque labore noſtro, beneuole Lector, & ita fruere, vt a Deo ipſo illuminatos oculos mentis impetrare ſtudeas, ad cognoſcendum ac reuerendum mirabilia Legis Dei. Vale.

Adnotationes noſtræ.

LIBER IEREMIAE,

LIBER
IEREMIAE,
Hebr.
ירמיהו

א דברי ירמיהו בן־חלקיהו מן־הכהנים אשר בענתות
2 בארץ בנימן: אשר היה דבר־יהוה אליו בימי
יאשיהו בן־אמון מלך יהודה בשלש־עשרה שנה
3 למלכו: ויהי בימי יהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה עד־
תם עשתי־עשרה שנה לצדקיהו בן־יאשיהו מלך
יהודה עד־גלות ירושלם בחדש החמישי:
4 ה ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: בטרם אצורך בבטן ידעתיך
ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך:
6 ואמר אהה אדני יהוה הנה לא־ידעתי דבר כי־נער
7 אנכי: ויאמר יהוה אלי אל־תאמר נער אנכי כי על־כל־
8 אשר אשלחך תלך ואת כל־אשר אצוך תדבר: אל־
9 תירא מפניהם כי־אתך אני להצלך נאם־יהוה: וישלח
יהוה את־ידו ויגע על־פי ויאמר יהוה אלי הנה נתתי
י דברי בפיך: ראה הפקדתיך היום הזה על־הגוים ועל־
הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות
11 ולנטוע: ויהי דבר־יהוה אלי לאמר מה־

CAP I.

הפטרת שמות וגם הפטרת ראשי המטות

ו׳ יתירה

CAP. I, ℣. 1. a) ℣. & Ar. *Verbum DEI, quod factum est ad Ieremiam.* Coh. 1, 1. Amos 1, 1. cf. 2 Sam. 23, 1. b) quidam confesunt 2 Reg. 22, 4. seqq. Vid. Præf. §. 1. c) vnius *ex sacerdotibus.* Vid. Præf. §. 2. d) Vid. Præf. §. 3. & cf. 1 Reg. 2, 26. Ef. 10, 30.

℣. 2. e) *Ad quem fieri cœpit.* f) c. 3. 6. Vid. Præf. §. 4. seqq. g) c. 25, 3. adeoque frequenti statim anno post cœptam a Iosia reformationem 2 Par. 34, 3. & tamen etiam tum Ieremias apostasiam Iudæorum tam grauiter arguit c. 2, 11. &c. nimirum cf. c. 3, 4. 5. & Præf. §. 7. it. not. 2 Reg. 22, 2. 14. c. 23, 26.

℣. 3. h) Idemque *etiam fuit* Propheta. i) c. 22, 18. c. 25, 1. c. 35, 1. c. 36, 1. 9. inclufo simul fratre *Ioachazo*, cui in Aegyptum deportato c. 22, 11. 12. a Pharaone successor datus est, 2 Reg. 23. 34. 37. 2 Par. 36, 4. k) c. 37, 1. 2 Reg. 24, 17. inclufo simul antecessore *Iechonia* Ier. 22, 24. seqq. l) Iud. 18, 30. 2 Reg. 25, 21. m) eiusdem anni vndecimi. Incidit in hunc mensem combustio templi, domus regiæ & vrbis, vasorumque templi & populi in Babyloniam deportatio. c. 52, 12. seqq. 2 Reg. 25, 8. Non tamen est terminus exclusiuus: nam & posthac in Iudæa Ier. 40, 1. seqq ac in Aegypto c. 43, 8. seqq. apud reliquias Iudæorum prophetauit.

℣. 5. n) *Antequam formarem te* Ef. 44. 12. c. 64, 7. o) *agnoui te* velut meum, & ex omnibus elegi in Prophetam Verbum ידע præter *præscientiam* etiam *electionem* diuinam connotat Gen. 18, 19. Am. 3, 2. p) cf Iud. 13, 5. Luc. 1, 15. & Gal 1, 15. contra Pf. 58, 4. q) *sanctificaui te*, vt esses ad propheticum munus *separatus.* Rom. 1, 1. Gal. 1, 15. r) non tantum *Iudæis*, coll. Ez. 2, 3. sed etiam *Gentibus*, coll. hic v. 10. Ier. 25, 15. seqq c. 46—51.

℣. 6. s) c. 4, 10. 2 Reg. 3, 10. c. 6, 5. 15. t) Ex. 4, 10. c. 6, 12. u) *puer*, adeoque nimium ineptus ad præstandam legationem tuam. cf. Iud. 8, 20. 1 Sam. 1, 24. c. 3, 8. *Abarbanel* eum facit 12. aut 15. sed Schmid. potius 20. circiter annorum adolescentem: eius scil. ætatis, vt experientiam nondum habuerit, cum Regibus, Principibus & quibusuis hominibus agendi; nondum maritus, cum aliquot forte annos iam prophetasset. c. 16, 2.

℣. 7. x) v. 17. ℣. 8. y) v. 17. Ef. 8. 12. 13 c. 51, 7. Ez. 3, 9. Math. 10, 28. 1 Petr. 3, 13, 14. Respondet argumento, quod verbis quidem non protulerat Ieremias, attamen in mente habuerat. z) v. 19. Deut. 31, 6. 8. Ios. 1, 5. Ef. 43. 2 Ioh. 14, 18. ℣. 9. a) hoc velut sacramento meam confirmans imbecillitatem. Ef. 6, 7. sc. vt crederet Propheta, Dominum ipsi verba sua inspiraturum, adeoque non esset solicitus de loquendi imperitia, *Schmidius.* b) c. 5, 14. Ef. 51, 16. c. 59, 21. ℣. 10. c) *præfeci te* c. 6, 27. Ez. 24, 5. 9. 10. d) vid. v. 5. e) *ad euellendum.* c. 18, 7. i. e. vt excidium & ruinam ipsis meo nomine annuncies. Quod Prophetæ *futurum esse prædicunt*, id passim in Scripturis *facere* dicuntur; vt innuatur, vaticinia ipsorum tam certo impletum iri, ac si ipsi, quod vaticinantur, actu præstarent. confer Ef. 6, 9. 10. Ezech. 32, 18. c. 43, 3. Apoc. 11, 5. f) i. e. ad annunciandum (piis vel pœnitentibus) immunitatem aut restitutionem ex ruina excidioue. confer c. 18, 9. Duplex igitur argumentum huius Prophetæ vno versiculo constringitur, (1) *Legale*, quod *Atnachus*, & (2) *Euangelicum*, quod *Sillukus* terminat. Vide Præfat. §. 17.

CAP. I. *Ieremiæ* in Volumine *Maiorum Prophetarum* locum dant *primum*, *Ezechieli secundum*, ac *Esaiæ tertium*, 2. 3. & *MS.* Biblioth. Acad. *Ienensis*, ac *MS. Berol.* quod quatuor constat tomis. Item *Mas. Erff.* aliaque *Mas. MS.* Bibliothecæ *Palatinæ*, testante Buxtorff in *Comm. Mas.* c. 11. p. 26. b. Idem ordo apud *Talmudistas* quondam obtinuit, coll. Tract. *Baba bathra* f. 14. b. vbi, *Esaias*, inquiunt, *etsi prior sit Ieremia & Ezechiele ratione temporis, tamen post illos collocatur: quia enim libri Regum finiuntur in descriptione deuastationis, & Ieremias totus est in prædicenda deuastatione, Ezechiel vero ab initio de deuastatione, & in fine de consolatione agit, at Esaias totus de consolatione; ideo iungimus prædictionem desolationis descriptioni eius, consolationes vero consolationibus.* Eundem ordinem iterato præscribit *Maimonides* in *Hilchot Thephillin* c. 7. § 15. p. 95. b Edit. Amstel. eumque *in libris Germanorum ac Gallorum* reperiri ait *R. Elias* in *Masoreth* Præf. III. p. 19. 20. qui vero cum *D. Kimchio* Præf. in Ieremiam, testatur, *in omnibus libris Hisp. seruari ordinem Prophetarum Maiorum secundum tempora.* Longum foret, *Abarbanelis* rationes, quibus *præf.* Comm. ad Ef. istum Talmudistarum ordinem reiicit, expendere; videatur *Præf.* nostra ad Esaiam §. 2. Interim *Lightfootus* indidem conciliare tentauit allegationem Matth. 27, 9. posito nimirum, vt putat, *Ieremia* pro *Volumine Prophetarum*, in quo ille primus quondam incessit, coll. Luc. 24, 44. vbi *Psalmi* pro toto *Volumine Hagiographorum.* CAP. I, ℣. 7. *Spatium* præmittunt 1. 5. 7. 8. 21. ℣. 10. ולהאביד Præfixum ו delerit 5.

אתה ראה ירמיהו ואמר מקל שקד אני ראה ׃ ויאמר 12
יהוה אלי היטבת לראות כי־שקד אני על־דברי
לעשתו ׃
ויהי דבר־יהוה ואלי שנית לאמר מה אתה ראה 13
ואמר סיר נפוח אני ראה ופניו מפני צפונה ׃ ויאמר 14
יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל־ישבי
הארץ ׃ כי ׀ הנני קרא לכל־משפחות ממלכות טו
צפונה נאם־יהוה ובאו ונתנו איש כסאו פתח ׀ שערי
ירושלם ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה ׃
ודברתי משפטי אותם על כל־רעתם אשר עזבוני 16
ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם ׃ ואתה 17
תאזר מתניך וקמת ודברת אליהם את כל־אשר אנכי
אצוך אל־תחת מפניהם פן־אחתך לפניהם ׃ ואני הנה 18
נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת
על־כל־הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם
הארץ ׃ ונלחמו אליך ולא־יוכלו לך כי־אתך אני נאם־ 19
יהוה להצילך ׃

CAP. II. ב

ויהי דבר־יהוה אלי לאמר ׃ הלך וקראת באזני 2
ירושלם לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעוריך
אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא
זרועה ׃ קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה כל־ 3
אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם־יהוה ׃

שמעו

Præf. Phaleg. quia Chaldæi ex Syria, tanquam boreali regione, terram Israelis ingrediebantur. c. 8, 16. 2 Reg. 25, 6. *p) aperietur*, i. e. velut aperta porta immittetur. cf. Hos. 2, 15. ✠. 15. *q) quæ versus septentrionem* sunt. v. 13. *r)* tanquam victores & domini. c. 39, 3. c. 49, 38. c. 43, 10. ✠. 16. *s)* c. 4, 12. c. 39, 5. 2 Reg. 25, 6. q. d. sententiam iuris in eos feram, exequendam a Chaldæis sec. disciplinam iuris militaris. *t) cum eis* scil. Iudæis c. 10, 5. *u)* c. 2, 13. *x)* c. 19, 4. vid. 2 Reg. 16, 4. c. 22, 17. c. 25, 5. *y)* Es. 2, 8. ✠. 17. *z) accinges lumbos tuos*, i. e. alacris & promtus esto ad obeundum munus tuum; sicut in Oriente viatores, aut quicunque aliquid operosum moliuntur, prolixiores vestes cingulo lumbis adstringunt, vt expeditior incessus vel opera fit, 2 Reg. 4, 29. Luc. 12, 35. Eph. 6, 14. 1 Petr. 1, 13. *a) ne consterneris*, vid. v. 8. *b)* c. 17, 17. 18. Es. 9, 3. Elegans Paronomasia, quam Latine sic aliquo modo exprimimus: *Ne consterneris propter eos, ne prosternam te coram illis. Schmidius.* ✠. 18. *c)* c. 6, 27. c. 15, 20. cf. Ez. 3, 8. 9. ita vt nullam iustam timoris & detrectationis causam habeas. *Schmid. d) vrbem munitionis*, i. e. *munitam*, quæ hostibus expugnatu difficilis. Ps. 108, 11. Num. 13, 19. c. 32, 36. *e)* quæ nec inflecti potest, nec frangi. confer Es. 48, 4. Ez. 4, 3. *f)* qui frustra tentantur arlere, cum deiici haud possint. *g)* videlicet *contra Reges* &c. est inductio præcedentis *contra vniversam terram*. Vid. not. v. 2. ✠. 19. *h) Ion.* addit: *vt supprimant verba prophetiæ tuæ. i) prævalebunt tibi.* Verbum יכל cum ל ante nomen personæ notat *obtinere de aliquo victoriam*, Cocc. cf. Gen. 32, 26. 29. 1 Sam. 17, 9. 2 Cor. 4, 8. 9. Vult igitur dicere: Prophetam a tentationibus non quidem immunem, attamen per Dei gratiam eis superiorem futurum. *k)* v. 8. 2 Tim. 4, 17.

CAP. II. Scopus huius cap. est, *totum Israelem*, & Iudæos cumprimis, conuincere, quod sine causa a Iehoua ad idola defecerint. confer Mich. 6. ✠. 2. *l) eundo* f. eas. c. 3, 12. 2 Sam. 24, 12. *m) Recordatus sum tibi* sc. in bonum, i. e. compensaui tibi, Cocc. coll. Ps. 132, 1. Ps. 137, 7. add. Ps. 38, 3. Neh. 5, 19. c. 13, 14. 22. q. d. Non frustra mihi seruierunt maiores vestri, vt causam deserendi me habueritis Mal. 3, 14. *n) pietatem.* חסד etiam significat eum affectum, quo nos ipsi erga Deum esse perpetuo debemus. *Gesset.* 274. coll. Hos. 6, 4. 6. Es. 40, 6. vnde adiect. חסיד *pius*, *sanctus* Ps. 32, 6. &c. *o) pueritiæ tuæ*, i. e. quam in tua pueritia erga me habuisti. *Ion.* vertit: *antiquorum dierum.* Ez. 16, 8. 22. Hos. 11, 1. confer Apoc. 2, 4. *p) sponsaliorum tuorum.* (1) *Ion. dilectionis patrum vestrorum, qui crediderunt in Verbum meum.* ✠. 3. *q) Sanctitas erat.* &c. i. e. velut aliquid consecratum Deo, de quo non licet, nisi sacerdotibus, edere. Leu. 22, 10. confer Ex. 19, 5. 6 c. 28, 36. *r)* velut *primitiæ prouentuum ipsius*, vel, *ipsi sacræ.* confer Leu. 23, 10. seqq. *s) Ion.* addit: *Et sicut qui edit de primitiis messis manipuli oblationis, antequam inde offerant sacerdotes filii Aaronis oblationes super altari, reus fit; sic omnes, qui deprædabantur domum Israelis, reatum sibi contrahebant.* confer c. 50, 7. *t)* c. 5, 17. Ps. 105, 14. 15. Es. 63, 8. 9.

✠. 11. *g)* v. 13. c. 24, 3. Am. 7, 8. c. 8, 2. Zach. 4, 2. Offertur a. Ieremiæ ab initio duplex visio cum eiusdem explicatione, vt inde & roboraretur, & quoddam prophetiarum suarum compendium haberet. *Maius. h) amygdalæ*, Num. 17, 23. quæ nomen habere dicitur a *vigilando*, i. e *maturandi celeritate*: quippe, (vt Plin. lib. 16. c. 25. ait) *floret prima omnium amygdala mense Ianuario, Martio vero pomum maturat.*

✠. 12. *i)* cf. Deut. 5, 25. Es. 23, 17. i. e. *recte vides*; sed hoc symbolum, quod vides, significat aliquid. *k) inuigilans*, vt maturé ac fine mora exsequar. c. 5, 6. c. 31, 28. Elegans paronomasia, ducta ex etymologia nominis שקד *amygdalæ* v. 11. confer Ez. 12, 25. seqq. *Virgam* putat *Lightfootus*, ostensam ipsi fuisse, ad significandam virgam atque ictum, quibus populum percussurus erat Deus; sed quia Ieremias tam plene responderat, non virga solum, sed & ligno eius (שקד) nominato, ideo Dominum æque bene respondere, nempe virgam non modo se terræ inducturum, sed quoque שקד, *festinare*, vt illud det effectum. *Chronol.*

✠. 13. *l) iterum.* c. 13, 3. Gen. 22, 15. *res* ipsa, quæ dicitur, eadem est, ac v. 12. sed sub alio tantum schemate repetitur. *Kimchi.* sc. certitudinis ac festinationis denotandæ causa, coll. Gen. 41, 32. *m) exsufflatam.* Iob. 41, 12. *Ac*, *cui ignis subditur*; at *Ion.* Regem feruentem *instar lebetis*, sc. Nebucadnezarem. *n)* ellipsis: *faciem suam ex terræ*, quæ est *versus septentrionem*, prospicit. v. 14. 15.

✠. 14. *o)* c. 4, 6. c. 6, 1. 22. c. 10, 22. c. 25, 9. i. e. ex *Babylonia*, quæ Iudææ inter aquilonem & euertum sita est. *Kimchi*; at eius vero Bocharcus in Præf.

✠. 13. יהוה *Psik* omittunt 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas* f. 60 col. 7. ✠. 14. על כל־ישבי ita t. 2. 3. 14. 20. sic fu. 5. ✠. 16. למעשי per *He* in Singulari 3. 10. 13. 14. 19. & aliqui libri in *Comm. D. Kimchi*, sic fu. 2. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erf.* itemque *final.* f. 51. c. CAP. II, ✠. 3. תבואתה Addunt in margine *Kri* תבואתו 2. 3. 5. 6. 9. יאשמו Per *ChatephSagol* 1. 2. 5.

℣.4.w) Quod cum ita sit, *audite* igitur &c.

℣.5.x) Deut. 32,4. Ef. 5,4. Mich. 6, 3. 4. *y) vanitatem,* idola, a quibus frustra auxilium speratur. v. 8. *z) ita vt ipsi vani facti sint* (8) c. 23, 16. 2 Reg. 17, 15. Pf. 62, 11. Iob. 27, 12. ὁ. ἐματαιώθησαν. cf. Rom. 1, 21

℣.6. a) v.8. 2Reg. 2,14. q. d. quem post terga abieci mus, non respicientes ad ipsum, *Kimchi.* Nunquam suum induxerunt in animū, quam indigne me deseruerint, *Schm. b)* quippe qui fuit &c. Leu. 11, 45. Pf. 81, 11. *c)* Ef. 63,12. 13. Pf. 136, 16. *d)* inuio & desolatissimo loco, vt tamen nihil earum rerum, quæ opus erant, per 40. annos illic defuerit. Deut. 1, 19. c.8, 2, 3.4. c. 29, 4. 5. *e)* 2 Reg. 25, 5. 6. *f) & fouea* (1) i. e. vallibus plena profundis, quales inter montes esse solent, *Schm.* cf. Pf. 67, 7. *g) siccitatis* c.50, 12. *h)* Ef. 9, 1. Pf. 107, 10. *i)* Num. 20, 5. Deut. 32, 10.

℣.7. k) frugiferam. vid. not. c. 4, 26. c. 48,33. Ef.29, 17, quippe abundabat tritico, hordeo, vitibus, ficubus &c. Deut. 8, 8. 9. c. 32, 13. Ez. 20, 6. *l)* Leu. 25, 23. *m)* c.12, 8. 9. Deut. 4, 20.

℣.8. n) quos præcipue conueniebat exemplum pietatis præire tum vita tum doctrina c. 23, 11. Zeph. 3, 4. *o)* v. 6. cf. Hof. 4, 6. *p) & tractantes* legem, i. e. scribæ & legis doctores. c. 46, 9. Gen. 4, 21. Num. 31, 27. *q)* cognitione adfectiua 1 Sam. 2, 12. Iob. 18, 21. quia sec. *Kimchium* legem non didicerunt propter ipsam, vt eam facerent; sed ore tantum, non corde. *Ion.* ita: *Non didicerunt scire timorem mei. r)* Ef. 56, 11. *s)* c. 4, 9. *t)* eos deos, qui non *prosunt.* v. 5. 11. c. 7, 8. c.16,19. 1 Sam 12,21.

4 שמעו דבר־יהוה בית יעקב וכל־משפחות

ה בית ישראל׃ כה אמר יהוה מה־מצאו אבותיכם בי

6 עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו׃ ולא

אמרו איה יהוה המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך

אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות

בארץ לא־עבר בה איש ולא־ישב אדם שם׃

7 ואביא אתכם אל־ארץ הכרמל לאכל פריה וטובה

ותבאו ותטמאו את־ארצי ונחלתי שמתם לתועבה׃

8 הכהנים לא אמרו איה יהוה ותפשי התורה לא ידעוני

והרעים פשעו בי והנביאים נבאו בבעל ואחרי לא־

9 יועלו הלכו׃ לכן עד אריב אתכם נאם־יהוה ואת־בני

י בניכם אריב׃ כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו

11 והתבוננו מאד וראו הן היתה כזאת׃ ההימיר גוי

אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלוא

12 יועיל׃ שמו שמים על־זאת ושערו חרבו מאד נאם־

13 יהוה׃ כי־שתים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור ׀ מים

חיים לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא־

14 יכלו המים׃ העבד ישראל אם־יליד בית הוא מדוע

טו היה לבז׃ עליו ישאגו כפרים נתנו קולם וישיתו ארצו

16 לשמה עריו נצתה מבלי ישב׃ גם־בני־נף ותחפנס

17 ירעוך קדקד׃ הלוא־זאת תעשה־לך עזבך את־יהוה

אלהיך

הפטרת ומסעי

℣.9 w) porro sc. vti cum maioribus vestris antea disceptaui v.5. ita nunc quoque vobiscum, quod pœnitentiam non egeritis. contendam. *x)* Ef. 27,8. c. 49. 25. Hof. 4, 1. *y) quin & cum filiis.* Ion. addit: *si fecerint sec. opera vestra.*

℣.10. z) ad insulas *Chitæorum*; dubium sintne Itali cum circumiectis insulis, vt Gen. 10, 4. an *Chuttai* prope Babyloniam, vt Ef. 23, 1. 12. vtrisque enim hoc nomen commune est, sec. *Bochart.* in *Phaleg.* lib. 3. c. 5. probabilior tamen est prior sententia propter adiunctum nomen *insularum. a) & ad*

פתח בס״פ

נצתו קרי

ותחפנחס ק

Kedarenos, Ismaelis posteros, c. 49, 28. Gen. 25, 13. *Ion. in prouincias Arabum. b) ecce num* c. 3, 1. Vsus particulæ Chaldaicus. cf. Esr. 5, 17. *c)* Ef. 66, 8.

℣.11. d) Num mutauerit. Leu. 27, 10. Mich. 2, 4. cf. Mich. 4, 5 *e)* c. 5, 7. 2 Reg. 19, 18. *f)* i. e. me, quem habere ipsis summa gloria erat Pf. 106, 20. Rom. 1, 23. Sic e contrario fictitii dii passim vocantur *pudor* Ier. 3, 24. c. 11, 13. cf. *Boch. Hieroz.* P. I. lib. II. c. 34. *g) cum eo,* quod non *prodest,* v.8. Ef.55,2. cuius proinde ipsos pudere oportet. *℣.12. h) Obstupescite* Ef. 52, 14. Pf. 40, 16. *i)* q. d. Iniquitates Iudæorum tantæ sunt, vt mirum non foret, si Dominus cælum etiam super illis commoueret. *Schm.* Ef. 1, 2. *k) & cohorrescite.* Ez. 27, 35. Deut. 32, 17. *l) stupete,* proprie *desolamini,* sicut præcedens שמו. nam qui *cohorrescit,* animi velut *desolationem* patitur. *℣.13. m)* non simplex peccatum, quale gentilium est, qui cum verum Deum ignorent, idolis tenaciter inhærent v. 11. *n)* c. 17,13. cf. Ef.1,2. seqq. Hof.4,10. *o) fontem,* qui non alienas aquas dat, vt cisterna, sed suas; idque non per vices, sed continuo & indesinenter. *Kimchi.* cf. c. 18,14.15. c. 17,13. Pf. 36, 10. Iob. 4,14. *p) excidendo.* Deut.6, 11. *q) cisternas,* colligendæ aquæ pluuiatili 2 Par.26,10. 2 Sam.17,18 quæ proinde non ex se scaturiunt aquas, sed aliunde accipiunt. *r)* immo *cisternas fractas,* diffractis sc. lapidibus, quibus cisternæ muniri solent; vnde multo etiam magis spem aquantium destituunt. Ceterum (inquit *Kimchi*) sic describit bonum, quod Israel cum ab ipsis idolis, tum ab idololatricis populis (Assyriis Aegyptiisq;) exspectauit. cf. v,11.18. *℣.14. s)* per admirationem. qui fit, inquit, vt quem Deus quondam velut filium habuit, Ex.4,22. Deut.4,1. quem velut Iehouæ sacrum nemo aggrediebatur impune, supra v.3. nunc instar mancipii sit, atque ab omnibus diripiatur? cf. v. 17. *t) natus domi* ex ancilla, i. e. *verna.* Gen.17,12. *℣.15. u)* Etenim *super illo* (velut super rapina, Amos 3,4. Ez.22,25. Ef.5,29. Pf.74,4.) *rugiunt. x) leones iuuenes,* prædari incipientes Ez.19,3, i.e. Reges Aegyptiorum Assyriorumque. Ier 4,7. *y)* Thren.2,8. *z) Kri: succensæ sunt,* a Rad. יצת c.9,9. at Cthib verti etiam potest *desolatæ sunt,* a נצה c.4,7. Ita ὁ. Ion. & Syr. *a) ob defectum incolarum, vel ita vt non sit.* Præf. enim מ alicubi videtur in Ieremia non tam causale esse, quam euentuale. vt c. 4,7. c.9.9.10.11.&c. *℣.16. b) Mempheos,* sec. *Chald. Syr.* & ὁ. vid. not. c.44,1. Ef.19,13. *c) Daphnarum Pelusiarum* c.43,7.8.9. c.44,1. Ezech.30,18. cf. sec. *Hillerum* Ef. 30,4. at feminæ nomen est 1 Reg.11,19.20. Intelliguntur vero *Aegyptii,* quorum hæ ambæ ciuitates erant. q.d. illi ipsi, in quibus nunc maximam auxilii spem posuisti, v.18.36.37. est enim partic. גם h.l. emphatica, vt v.36. *d) depascent tibi verticem,* facient te caluam, vulsis comis. cf. Ef.3,17. Phrasis ex re pecuaria translata. Ion. vertit: *occident heroas tuos, & spoliabunt opes tuas.* Complementum vid. 2Reg.23,29--35. Et cf. Præf. §.8. *℣.17. e) hoc efficit,* i. e. huius mali causa est. c.4,18. c.30,15. Ef.3,9. Hof 13,9. Est responsio ad v.14. *f) quod dereliquis.* Infinitiuus instar Nominis construitur cum verbo feminino, vt 1 Sam. 18, 23. *Kimchi.*

℣.5. מצאו per *Paschta* male 17.18.10.&Ber. ℣.6. ולא אמרו ita 2.3.7.8. sic fe.5. ℣.7. ונחלתי *imp.* & *Bas.* שמתם sic 1.2.6.9.10.14 20.ac.fu.5. ℣.11. ההמיר *defect.* 3.10.13.‑14.19.20.21. sic fu.5. contra *Mas.* 1.2. ℣.14. לבז per *Kam.* 3.6.9.10.14.20.23. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 8

אלהיך בעת מוליכך בדרך ׃ ועתה מה־לך לדרך 18
מצרים לשתות מי שחור ומה־לך לדרך אשור לשתות
מי נהר ׃ תיסרך רעתך ומשבותיך תוכחך ודעי וראי 19
כי־רע ומר עזבך את־יהוה אלהיך ולא פחדתי אליך
נאם־אדני יהוה צבאות ׃ כי מעולם שברתי עלך כ
נתקתי מוסרותיך ותאמרי לא אעבור כי על־כל־גבעה
גבהה ותחת כל־עץ רענן את צעה זנה ׃ ואנכי 21
נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי
הגפן נכריה ׃ כי אם־תכבסי בנתר ותרבי־לך ברית 22
נכתם עונך לפני נאם אדני יהוה ׃ איך תאמרי לא 23
נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך בגיא
דעי מה עשית בכרה קלה משרכת דרכיה ׃ פרא ׀ למד 24
מדבר באות נפשו שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה כל־
מבקשיה לא ייעפו בחדשה ימצאונה ׃ מנעי רגלך מיחף כה
וגורנך מצמאה ותאמרי נואש לוא כי־אהבתי זרים
ואחריהם אלך ׃ כבשת גנב כי ימצא כן הבישו בית 26
ישראל המה מלכיהם שריהם וכהניהם ונביאיהם ׃
אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתני כי־פנו 27
אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם יאמרו קומה
והושיענו ׃ ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם־ 28
יושיעוך בעת רעתך כי מספר עריך היו אלהיך
יהודה ׃

למה

g) ellipsis pro : *tempore*, quo solet *ducens te*, s. quo intendebat te ducere *in via recta*. cf. v. 6.

✝. 18. h) *quid tibi cum via Aegypti?* q. d. quid ad te Aegyptus, quam repetere dudum interdixi tibi, cum te inde eduxi Deut. 17, 16. *Ion.* vertit : *quid vobis est, ut societatem ineatis cum Pharaone Rege Aegypti?* Conf. Es. 30, 2. c. 31, 1. h) Phrasis denotat captationem humani auxilii, coll. v. 13. q. d. quid opus erat, aquas s. Aegyptiacas vel Assyriacas anhelare, cum posses (si modo velles) me ipsum habere scaturiginem aquarum viuarum? k) *Nili* sec. *Raschi*, coll. not. Ios. 13, 3. it. Es. 23, 3. l) v. 36. *Ion. ad foedus ineundum cum Assyriis*; id enim fecerunt non Israelitici solum Reges Hos. 5, 13. c. 8, 9. sed etiam ex Iudaicis *Achasus* 2 Reg. 17, 3. seqq. m) Euphratis Es. 7, 20. c. 66, 12. Mich. 7, 12.

✝. 19. n) *& auersiones tuae a me* c. 14, 7. Hos. 11, 7. c. 14, 5. o) *ac tum quidem agnosce*, quod nunc pertinaciter recusas agnoscere v. 35. *Imperatiui* emphatice pro *futuris*. Al. *itaque vel nunc tandem cum pudore agnosce*. coll. c. 12, 13. Ez. 36, 32. p) c. 4, 18. q) *dum timor mei non est*. Ps. 36, 2. r) *apud te*. Gen. 3, 16. c. 4, 7.

✝. 20. s) *a seculo*, per omnia retro tempora : cf. Es. 42, 14. c. 46, 9. c. 57, 11. t) *iugum tuum*, ab aliis tibi impositum Leu. 26, 13. u) *auulsi vincula tua* c. 5, 5. c. 30, 8. x) *Kthib* : *non seruiam*. est vox pertinaciter & superbe detrectantis obsequium, vt v. 31. c. 6, 16. Iob. 21, 14. q. d. cum te velut meum ab hostibus in libertatem assererem, id ipsum pro intolerabili iugo habuisti Rom. 6, 20. Ps. 2, 3 vnde nec mirum, detrectato seruitio meo, in deterrimam seruitutem te incidisse

disse, v. 14. At sec. *Kri* : *non transibo* sc. ad tuas partes, missis amasiis meis, coll. v. קמץ בז״ק 31. Deut. 29, 11. Aliis vero videntur esse verba emendationem vi- אעבור קרי *tae* hypocritice stipulantis, q. d. non seruiam amplius idolis. vel : non *transgrediar* leges tuas. y) Hos. 4, 13. z) c. 3, 6. Es. 57, 5. sqq. a) *discurrens* contentis viribus. Es. 51, 14. b) Es. 1, 21.

נפשה קרי

✝. 21. c) *vitem generosam*. Ex. 15, 17. Es. 5, 1. seqq.

וגרונך קרי

Ps. 80, 9. Matt. 21, 33. d) *Ion. vos omnes facientes veritatem*. cf. Es. 63, 8. Ioh. 3, 21. & ילדתנו קרי contrar. Es. 57, 4. e) *conuersa es*. cf. Es. 29, 16. f) in degeneres sc. palmites (3) c. 17, 13. g) cf. c. 5, 10. Es. 5, 2. Deut. 32, 32.

✝. 22. h) *Nam etsi*. c. 37, 10. i) *laueris* vestes tuas, i. e. conata fueris quibuscunque praetextibus ab obiecto crimine te purgare. cf. c. 4, 14. Iob 9, 30 k) *nitro* (2) Prou. 25, 20. l) Es. 57, 9. m) *smegma* (2) Mal. 3, 2. *Herba fullonum* est, quae in Palaestina in virentibus & humectis nascitur locis, & ad lauandas sordes eandem vim habet, quam & nitrum. inquit *Hieronymus* ad h. l. Et *Plinius* H. N. lib 19. c. 3. Quae vocatur *radicula*, ait, lauandis lanis succum habet: mirum, quantum conferens candori mollitiaeque. Nascitur satiua vbique, sed sponte praecipua in Asia Syriaque, saxosis & asperis locis, trans Euphratem tamen laudatissima &c. n) *maculosum tamen manet*, s. *maculas retinet*. (1) quae frustra exterguntur [illegible] s. ex Chald. כתמא *macula* & כתים *maculosus*. at Bochart. ex R. Arab. *recondita est*, coll Deut. 32, 33. 34. Hos. 13, 12. Iob 21, 19. alii : *micat vt aurum*, coll. Cant 5, 11.

✝. 23. o) v. 35. cf Num. 5 13. 14 &c. p) Iud. 2, 11. q) *Ion. quando habitabas in valle contra Bethpeor*. rectius cum *Tremell*. intelligimus *vallem ben Hinnom* coll. c. 7, 32. c. 32, 35. r) velut *camela iunior* (1) cf. Es. 60, 6. s) Es. 30, 16. t) *corrigians*, *implicans* (1) i. e. huc illuc discurrens. cf. Gen. 14, 23.

✝. 24. u) Aut velut *onager* conf. c. 14, 16. Iob. 39, 8. Hos. 8, 9. x) *adsuetus* (r) c. 13, 23. y) *desiderium*, s. *impetum eius* (1) cf. Iud 14, 4. z) *quaerentes ipsam* amasii, *non* opus habent, diu quaerendo nimium *delassari*. a) qui dies Domino festus esse debebat Num. 28, 11. cf. Es. 1, 14. ✝. 25. b) *a discalceatione*, vel *quo minus discalceata sit* (5) v. 36 2 Sam. 15, 30. Es. 20, 2 c) Ps 69, 4. d) *desperatum est*, q. d. *frustra es*. c. 18, 12. Es. 57, 10. e) cf. Es. 57, 8. Ez. 16, 37 f) Hos. 2, 7. ✝. 26. g) Es. 30, 3. h) in ipso actu furandi v. 34. c. 48, 27 i) c. 6, 15 c. 8, 9 k) c 1, 18 ✝. 27. l) Hos. 4, 12. m) c. 3, 9. n) c. 32, 33. Es. 1, 4. o) cf. Es. 57, 13.

✝. 28. p) Deut. 32, 37. 38. q) c. 11, 13. cf. Ez. 16, 24.

✝. 20. אעבור per *Resch* in textu sine nota [illegible] 10. 20. sic su. 5. contra *Mas.* 1. 2. & *impr*. ✝. 21. כלה cum *Kri* וכלך 1 2. & *Mas. Erff*. ✝. 23. ואחרי cum praef. ו 1. sic se. 5. su. 2. & sic 5. 9 in marg. ✝. 24. נפשה ita *Mappik* in *Vau* exprimunt 2. 5. 22. at שאפה, נפשו *milel* 1. 2. 3. 5. ✝. 26. וכהניהם sine praef. ו 1. 2. 5. ✝. 28. אשר per Makk. ✝. 1.

למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם־יהוה׃ לשוא 29
הכיתי את־בניכם מוסר לא לקחו אכלה חרבכם
נביאיכם כאריה משחית׃ הדור אתם ראו דבר־יהוה 31
המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמרו
עמי רדנו לוא־נבוא עוד אליך׃ התשכח בתולה עדיה 32
כלה קשריה ועמי שכחוני ימים אין מספר׃ מה־תיטבי 33
דרכך לבקש אהבה לכן גם את־הרעות למדתי את־
דרכיך׃ גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים 34
לא־במחתרת מצאתים כי על־כל־אלה׃ ותאמרי כי לה
נקיתי אך שב אפו ממני הנני נשפט אותך על־אמרך
לא חטאתי׃ מה־תזלי מאד לשנות את־דרכך גם 36
ממצרים תבשי כאשר בשת מאשור׃ גם מאת זה תצאי 37
וידיך על־ראשך כי־מאס יהוה במבטחיך ולא תצליחי
להם׃ לאמר הן ישלח איש את־אשתו והלכה מאתו ג
והיתה לאיש־אחר הישוב אליה עוד הלוא חנוף תחנף
הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם־יהוה׃
שאי עיניך על־שפים וראי איפה לא שגלת על־דרכים 2
ישבת להם כערבי במדבר ותחניפי ארץ בזנותיך

℣. 29. r) *litem intenditis mihi*, velut innocentes esletis, v. 35. cf. Iud. 21, 22. s) Es. 1, 2.

℣. 30. t) c. 5, 3. Es. 1, 5. q. d. adeo pertinax fuit vestra a me defectio, vt ne grauiori quidem disciplina & plagis ad officium (sicut intendebam) vos reuocari sineritis. u) *Filios* vocat membra cœtus s. populi tum viuentis; sic *filii vrbium* sunt *ciues earum*, Schm. cf. c. 5, 7. Ps. 149, 2. x) c. 5, 3. Zeph. 3, 2. Prou. 24, 32. Phrasis signific. vel ex suo vel ex alieno damno sapere melioremque effici. y) c. 12, 12. Es. 1, 20. z) non dicit *gladius meus*, sed *vester*, quo sc. ipsi veros prophetas obtruncauerant. cf. v. 34. a) non quos fecistis, sed qui missi erant ad vos, *Schm.* ac proinde neque iudicia mea, neque prophetarum voces curastis. vid. 2 Reg. 21, 16. Matt. 23, 37. b) Es. 54, 16.

℣. 31. c) *O generatio hac*, vos qui nunc viuitis Deut. 32, 5. Es. 53, 8. d) *videte verbum*, concise pro, *Videte, & considerate hoc quod dicturus sum*. *Schm.* q. d. considerate iustissimam Dei caussam & querelam. *Lightfootus* autem in Chronol. p. 115. Prophetam hic respicere putat ad illud exemplar scripturæ, quod repertum fuit 2 Reg. 22, 8 idque sedulo obseruandum, populo serio ita commendari, etiam infra c. 11, 2. e) *Num instar deserti*, vnde nihil fructus vel amœnitatis peti possit, *fui*? q. d. num frustra me coli iussi? anne potius nutriui eos, multisque cumulaui beneficiis? cf. v. 6. f) *caliginis* (1) in qua nulla lux est, nulla recreatio Ios. 24, 7. cf. 1 Sam. 26, 12. Cant. 8, 6. & Iob. 8, 12. c. 14, 6. g) *dominamur*, (2) Hos. 12, 1. q. d. melius nobis est apud Deos alienos & vicinos amicos, quam apud te, apud בי נעמים quem seruire coacti sumus, *Schm.* at *Cocc.* *decreuimus*, animum obfirmauimus, stat sententia! ita quoque רוד apud Arabes est *velle*. cf. v. 20.

℣. 32. h) *ornatus sui*. c. 4, 30. Ex. 33, 5. i) *redimiculorum suorum* (2) Es. 3, 20. k) *at populus meus* Es. 1, 3. cui ego plus sum, quam quicunque isti ornatus. *Schm.* l) c. 3, 21. m) quibus non est *numerus*;

למדת קרי

Cap. III.

שכבת קרי

i. e. tempore adeo multo, cf. c. 8, 5.

℣. 33. n) *Quid exornas?* q. d. cur tam multa adhibes allectamenta, nullis sumtibus parcens, vt *amorem* tibi *concilies* apud impuros tuos amasios? o) *Ion.* addit: *vt societatem ineas cum populis*. p) *mala adsuefecisti vias tuas*, i. e. amores sectando, malum tibimet ipsa attraxisti. cf. c. 13, 21. ℣. 34. q) *in oris vestium tuarum*. Deut. 22, 12. r) Es. 1, 15. Hos. 4, 2. s) *Schm.* intelligit *infantes*, idolis sacrificatos, nisi sint potius *veri prophetæ*, coll. v. 30. t) *in perfossione s. effractura*; quo casu si quis furem occidisset, impunis erat, Ex. 22, 1. 2. u) *deprehendisti eos*. v. 26. x) simplicissime *Raschi*: *sed propter omnia hæc, propter quæ ipsi te redarguerunt*, occidisti eos. ℣. 35. y) ellipsis affectuosa, pro: Nihil ego deliqui, *quia*, vel *sed potius &c.* z) Iud. 15, 3. Ps. 19, 14. Respicit ad processum de adulterio suspectæ Num. 5, 19. a) *imo vero recessit ira ipsius*; secus quam mihi comminantur prophetæ, cf. c. 4, 8. 10 b) c. 25, 31. Es. 66, 16. Ez. 17, 20. c. 20, 35. c) cf. v. 23. Prou. 30, 12. 1 Ioh. 1, 8. ℣. 36. d) *abis* (6) R. אזל Ez. 27, 19. cf. h. l. v. 25. e) *strenue*. Deut. 6, 5. f) *variando l. ad variandum*. modo ad Assyrios modo ad Aegyptios. g) vid. not. v. 16. 18. Es. 30, 3. 5. c. 31, 1. 3. & c. 2 Reg. 23, 33. sqq. & c. 24, 7. h) cf. 2 Reg. 18, 13. seqq. 2 Paral. 28, 21. Es. 7, 17. 20.

℣. 37 i) plangentis instar 2 Sam. 13, 19. k) Dominus non est cum isto humano auxilio, sed potius contra illud, adeoque facturus, vt successu careat. *Schm.* l) Es. 32, 18. m) *unde haut quaquam* ex sententia tua *prosperaberis quoad ipsa* c. 32, 5. 2 Par. 13, 12. CAP. III, ℣. 1. n) Arctissime cohæret cum cap. 2 quippe Deus, quam cap. 2 20. adulterii conuicerat, eam hic reuocat ad spirituale matrimonium sub ordine pœnitentiæ; proxime tamen sec. plerosque לאמר dependet a verbis *Reiecit Dominus* &c. c. 2, 37. q. d. eo ipso tempore, quo iustam in vos sententiam pronunciat, tamen pœnitentibus receptionem offert, *dicendo*. Vulgatus; *Vulgo dicitur*, at S. ellipsin statuit pro, *Sic dixit Iehouah, dicendo*. cf. c. 25, 5. c. 42, 14. Iud. 16, 2. 1 Reg. 2. 4. o) *Ecce, si*, vt c. 2, 10. p) *repudiauerit*. v. 8. Deut. 24, 3. 4. q) *polluetur*, v. 2. 9. Ps. 24, 5. r) c. 2, 20. Ez. 16, 15. Hos. 1, 2. s) *cum a nasu* Hos. 3, 1. t) *nihilominus reuertendo* sc. reuertere, vel *reuerti* licebit: est infinit. cf. v. 7. c. 4, 1. ℣. 2. u) *stuprata es* (4) Deut. 28, 30. x) Gen. 38, 14. Ez. 16, 24. 25. y) *confidendo* præstolata *es illos*. z) *velut Arabs in deserto* vias insidere solet, vt a transeuntibus prædam agat. Vulg. *quasi latro* a) v. 9. Num. 14, 33.

℣. 31. אתם per *Thbir* 1. 2. sic fe. 5. ארץ מאפליה sic 3. 6. 9. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. sed contra *Mas.* Num. 28, 26. מאפליה ita alii codices in *Comm. D. Kimchi* ℣. 36. כאשר per *Makk.* 3. 7. 8. 13. 19. 22. sic fe. 5. CAP. III, ℣. 2. שאי per *Makk.* 5. 7. 8. 15. 19. ישבתי ita cum *Iod. paragog.* & cum *Kri* ישבת fe 1. 2. & sic *Mas. Erff.*

3 וּבְרָעָתֵךְ׃ וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה
4 זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם׃ הֲלוֹא מֵעַתָּה קָרָאתִי לִי
ה אָבִי אַלּוּף נְעֻרַי אָתָּה׃ הֲיִנְטֹר לְעוֹלָם אִם־יִשְׁמֹר
לָנֶצַח הִנֵּה דִבַּרְתִּי וַתַּעֲשִׂי הָרָעוֹת וַתּוּכָל׃
6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ
אֲשֶׁר עָשְׂתָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל הֹלְכָה הִיא עַל־כָּל־הַר
7 גָּבֹהַּ וְאֶל־תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וַתִּזְנִי־שָׁם׃ וָאֹמַר אַחֲרֵי
עֲשׂוֹתָהּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֵלַי תָּשׁוּב וְלֹא־שָׁבָה וַתִּרְאֶה
8 בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה׃ וָאֵרֶא כִּי עַל־כָּל־אֹדוֹת אֲשֶׁר
נִאֲפָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל שִׁלַּחְתִּיהָ וָאֶתֵּן אֶת־סֵפֶר
כְּרִיתֻתֶיהָ אֵלֶיהָ וְלֹא יָרְאָה בֹּגֵדָה יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ וַתֵּלֶךְ
9 וַתִּזֶן גַּם־הִיא׃ וְהָיָה מִקֹּל זְנוּתָהּ וַתֶּחֱנַף אֶת־הָאָרֶץ
י וַתִּנְאַף אֶת־הָאֶבֶן וְאֶת־הָעֵץ׃ וְגַם־בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁבָה
אֵלַי בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה בְּכָל־לִבָּהּ כִּי אִם־בְּשֶׁקֶר
11 נְאֻם־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי צִדְּקָה
12 נַפְשָׁהּ מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל מִבֹּגֵדָה יְהוּדָה׃ הָלֹךְ וְקָרָאתָ
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה לוֹא־אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם כִּי־חָסִיד אֲנִי
13 נְאֻם־יְהוָה לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם׃ אַךְ דְּעִי עֲוֹנֵךְ כִּי בַּיהוָה
אֱלֹהַיִךְ פָּשָׁעַת וַתְּפַזְּרִי אֶת־דְּרָכַיִךְ לַזָּרִים תַּחַת כָּל־עֵץ
רַעֲנָן

Marc. 10, 4. cf. Hos. 2, 4. יתיר י' *a*) vidi, inquam, *quod non*. *b*) *perfida*. v. 7. 10. 11. instar vxoris, יתיר י' quæ in maritum perfida est. v. 20. *c*) *Abire* non tam est initii, quam progressus, pro ותרא קרי *porro ire, pergere. Schm.*

♈. 9. *d*) *propter vocem scortationis eius*, v. 2. i. e. propter famosissimam scortationem quæ vbique terrarum & ad ipsum cælum percrebuerat. conf. Gen. 4, 10. *e*) factum est, inquam, *vt polluerit terram*, reatui & vindictæ diuinæ obnoxiam faciendo; vel intransitiue, vt alias: *polluta est cum terra.* v. 1. Num. 35, 33. *f*) *mœchata enim fuit.* *g*) *cum ligno*, s. idolis ligneis. c. 2, 27. ♈. 10. *h*) *Et tamen in omni hoc*, nihilominus; q. d. in tanto tam culpæ, quam pœnæ reatu, cuius consideratione merito debuissent ad seriam duci pœnitentiam. *i*) i. e. hypocritice. opponitur enim hic *toti cordi & veritati*. cf. v. 4. c. 2, 21. Tempore Iosiæ, inquit *Raschi*, simulabant se esse pios, cum tamen improbi essent. vid. Præf. §. 7. & not. 2 Reg. 23, 26. ♈. 11. *k*) *iustificauit animam suam*, i. e. seipsam. est comparatiua locutio, q. d. minus peccauit, quam Iuda; ac proinde in comparatione ad Iudam, mitiorem omnino sententiam ac pœnam videtur meruisse. Ez. 16, 51. 52. cf. Præf. §. 6. ♈. 12. *l*) Quapropter *eundo* sc. ito, s. *age*. c. 2, 2. Conclusio ex v. 11. illata, qua ira Dei velut in misericordiam erga Israelitas conuerti repræsentatur, ex intuitu Iudæorum, multo grauius peccantium, quibus tn. hucusque pepercerat. *m*) non *in terra septentrionis*, vt *Ion. & Syr.* sed *versus septentrionem*, velut conuersa ad 10. tribus facie, ipsas coram adloqueretur, cum eo tempore in borealibus regionibus, Colchide atque Media, captiuæ essent. vid. Præf. §. 6. *n*) v. 14. Zach. 1, 4. Est hæc inuitatio ad pœnitentiam simul prophetia, *Schm*. Immo est simul verbum Euangelicum, peccatoribus benignam receptionem offerens, sicut Dauid filium degenerem Absalom redire iubet 2 Sam. 14, 21. vel Saul exulantem Dauidem 1 Sam. 26, 21 it. 2 Sam. 19, 15. Conf. *Ez*. 18, 30. 21. *o*) quemadmodum irati faciunt, qui vultu in terram demisso, iram & austeritatem produnt Gen. 4, 5. 6. Iob 29, 24. at *Ion. cum enim conuersi fueritis, non immittam furorem meum in vos*; & sic plerique, coll. Leu. 17, 10. c. 20, 3. *p*) *misericors, benignus* Ps. 103. 8. 9. *q*) *neque seruo* sc. iram meam, aut (sec. *Ion*) *peccata tua*. v. 5. ♈. 13. *r*) *Tantummodo*. Gen. 34, 15. exprimit ordinem pœnitentiæ necessarium in adplicatione promissæ gratiæ. *s*) *inprimis*, quod *dispersisti vias tuas*, i. e. discursaueris in loca varia, instar impudentis scorti, quærentis amasios, *Schm*. cf. c. 2, 36. *t*) Sc. populis, quorum fœdera ambiuisti, cooptatis simul ipsorum diis & moribus, c. 2, 25.

b) Ies. 47, 10. ♈. 3. *c*) *imbres* Deut. 32, 2, primi sc. quod ex apposito מלקויש liquet, *Cocc*. cf. Leu. 26, 19. Deut. 11, 17. *d*) *& pluuia serotina*. Ioel 2, 23. cf. Ier. 14. 1 *e*) Ez. 3, 7. *f*) c. 5, 3. Zeph 3, 5. ♈. 4. *g*) *a nunc*, i. e. haud ita pridem. Ies. 48, 6. 7. Denotat *Iosiæ* (cf. c. 1, 2.) *annum duodecimum*, quippe quo cultus idolorum auctoritate piissimi regis abrogatus 2 Reg. 22, 1. 3. 2 Par. 34, 3. sed populo & primatibus parum sincere hoc institutum promouentibus v. 10. Ier. 4, 1. immo ad idololatriam paullatim relabentibus, coll. 2 Par. 34, 8.-33. *h*) v. 19. cf. c. 2, 27. 35. *i*) Prou. 2, 17. quem velut *ducem* ac *maritum*, in *iuuentute mea* secuta sum. Ier. 2, 2. ♈. 5. *k*) dicens: *num retinebit iram?* v. 12. Leu. 19, 18. Ps. 103, 9. *l*) *seruabit odium?* Am. 1, 11. Iob. 14, 16. *m*) Ecce vero vix ista *elocuta eras*, vix emissa vox erat, cum ad pristinum ingenium repente rediisti. *n*) *& prauaduisti*, i. e. grauiter & præfracte fecisti malum. ♈. 6. *o*) *auersa* v. 8. 11. 12. *p*) i. e. 10. *tribus*, quibus opponitur *Iuda* v. 7. *q*) v. 13. c. 2, 20. c. 17, 2. *r*) *& scortabatur*; Iod paragog. est, vel loco ה rad. ה, quale c. 18, 23. ♈. 7. *s*) v. 8. 10. 11. Ez. 16, 46. c. 23. 2. 4. ♈. 8. *t*) non sine dolore, vt Gen. 6, 12. cf. infra c. 23, 13. 14. Ies. 59, 15. 16. *u*) *quod quantumuis* q. d. *propter omnes modos, quibus* vel *quod*. Gen. 26, 32. *x*) v. 6. 11. c. 8, 5. Israelem vbique hic vocat *auersam*, Iudam vero *perfidam*, quod est grauius quiddam. *Raschi*. *y*) *repudiauerim ipsam*, v. 1. Ies. 50, 1. per Assyrios abducendam. *z*) ὁ. βιβλίον ἀποστασίου Marc.

♈. 9. Per *Kam*. ותחנף 17. 18. & *Ber*. cum nota קמץ בטרחא sed contra *Mas*. 1. ♈. 10. וגם por *Mm* 1. 2. 3.

רענן ובקולי לא־שמעתם נאם־יהוה׃ שובו בנים 14
שובבים נאם־יהוה כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי
אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם
טו ציון׃ ונתתי לכם רעים כלבי ורעו אתכם דעה
16 והשכיל׃ והיה כי תרבו ופריתם בארץ בימים ההמה
נאם־יהוה לא־יאמרו עוד ארון ברית יהוה ולא יעלה
17 על־לב ולא יזכרו־בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד׃ בעת
ההיא יקראו לירושלם כסא יהוה ונקוו אליה כל־
הגוים לשם יהוה לירושלם ולא־ילכו עוד אחרי
18 שררות לבם הרע׃ בימים
ההמה ילכו בית־יהודה על־בית ישראל ויבאו יחדו
מארץ צפון על־הארץ אשר הנחלתי את־אבותיכם׃
19 ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן־לך ארץ
חמדה נחלת צבי צבאות גוים ואמר אבי תקראו־לי
כ ומאחרי לא תשובו׃ אכן בגדה אשה מרעה כן
21 בגדתם בי בית ישראל נאם־יהוה׃ קול על־שפיים
נשמע בכי תחנוני בני ישראל כי העוו את־דרכם
22 שכחו את־יהוה אלהיהם׃ שובו בנים שובבים
ארפה משובתיכם הננו אתנו לך כי אתה יהוה
אלהינו

u) c. 7,13. Ief. 65, 12. ℣. 14. x) v. 12, 22. c. 18, 11. c. 25, 5. c. 35, 15. y) *auerſi*. v. 22. vid. not. c. 31, 22. Ef. 57, 17. z) *Vulgatus: quia Ego vir veſter.* & ſic plurimi de *gratia* interpretantur, quos probat *Schm.* cf. Ief. 54, 5. c. 62, 4. 5. 2 Cor. 11, 2. at *Ioſeph Kimchi* ex Arabiſmo *faſtidiui, repudiaui vos*, coll. Ier. 31, 32. (vbi videſis notam noſtram) q. d. ſatis diu vos neglexi ac repudiaui, *nunc vero recipiam vos. a) vnum ex vrbe, & duos*, i. e. ſingulares, paucos, coll. 1 Reg. 17, 12. Ieſ. 17, 6. Hoſ. 6, 2. (qui Rom. 11, 5. *reliquiæ* &c. *electionem gratiæ* vocantur,) credituros euangelio ſec. præſcientiam Dei Rom. 8, 29. 30. Pertinent igitur huc electi fideles de duodecim tribubus Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. vid. infra not. v. 18. At *Ion.* vertit: *veluti relicti eſſetis, vnus de ciuitate*, &c. *Kimchi* vero: Etiamſi tantummodo vnicus Iudæus in quadam gentium vrbe habitarit; nimis coacte.

℣. 15. b) c. 23, 4. Ez. 34, 23. *Ezras* & legis periti doctores illius & ſequentium temporum ſacra religionis ordinaturi, & liturgiam publici cultus ſynagogarum compoſituri, *primo* ſenſu h. l. intelliguntur; *ſecundo tamen & ſubliniore* non nego demonſtrari *Chriſtum Ieſum & doctores euangelicos*, inquit *Vitringa* Obſeru. S. lib. VI. p. 417. cuius ſententiæ rationem pag. præced. his verbis reddiderat vir doctus: *Tota enim facies Eccleſiæ post tempus exilii, & maxime poſt Artaxerxis, fuit immutata, Verbum Dei* fuit in lucem protractum — *doctores* publici, inſignes doctrina, exercitatione, zelo, illud verbum prælegere populo, &, quæ noua res erat, *interpretari* quoque, & facere, vt *legentes & audientes intelligerent.* Historia eſt in libro Nehemiæ c. 8. 1. ſeqq. — Certe poſt tempora Epiphanica *ſtudium diuinæ legis* excolendæ mirifice accenſum tot cultores habuit, vt Palæſtina tota ſcholis, ſynagogis, doctoribus repleta fuerit, nec aliæ etiam terræ extra Palæſtinam ſynagogis caruerint: de quo in libris de *Synagoga vetere* fuſe diſſertaui.

℣. 16. c) Gen. 1, 28. d) Ritus Leuitici cum *Arca fœderis*, quæ totius iſtius cultus quod-

תקראי קרי

תשובי קרי

dam fundamentum extitit, abrogabuntur, *Schm.*

קמץ בז״ק

Nam tempore noui fœderis neque opus erit ar-

כצ״ל

ca antiqui fœderis, neque deſiderabitur amplius, propter melioris præſentiam, c. 31, 31. ſeqq. quippe (vt *Raſchi* habet) vniuerſa eccleſia Iſraelis erit ſancta, & habitabit in ea Deus, velut in arca. cf. Ieſ. 65, 17. Dan. 9, 27. Hebr. 7, 12. e) *nec animum* quidem *ſubibit* c. 7, 31. 1 Cor. 2, 9. f) *mentionem eius facient* Ieſ. 43, 18. Hoſ. 2, 19. c. 9, 5. cf. *Cocc.* Lex. ſub זָכַר g) *viſitabunt, inuiſent* ipſam, vti ſub V. T. factum. Hebr 4, 16. h) *Ion* cum aliis Iudæis: *nec cum ea amplius inibunt prælium.* verum in textu ſimpliciter eſt, *non fiet amplius.* vid. Ieſ. 66, 1. Prophetia notabilis & profundi ſenſus. Summa promiſſi eſt, (1) futurum eſſe, vt *Deus glorioſiore* modo habitet in *Chriſto & Eccleſia* (vere, non typice & ſymbolice) quam habitauerat olim ſuper arcam. (2) *Facturum eſſe Deum* cum Eccleſia *fœdus melius & perfectius*, quam cuius tabulæ in Arca Moſaica adſeruabantur. non itaque *Iſraelitas*, complementum huius promiſſi nactos, reſpecturos amplius eſſe *arcam*; neque eam expetituros. Docuit igitur illos Propheta, Oeconomiam hanc *veteraſcere*; cum Eccleſia ætate creſceret, ſubſiſtere amplius non poſſe, ſed *abolendam* eſſe; ob hanc cauſam *Arcam* iis reſtitutum non iri, ſed fore, vt Eccleſia quid *Arcæ loco* accipiat beneficium analogum nobilius & præſtantius. *Vitringa* ibid. p. 420. ℣. 17. i) N. T. vt Ieſ. 18, 7. k) nomine reali, vt Ieſ. 7, 14. c. 9, 5. Hieroſolymam nouam ſ. Spiritualem Ieſ. 51, 17. c. 52, 1. c. 54, 1. c. 66, 10. &c. l) Ez. 43, 7. Ieſ. 66, 1 Matt. 5, 35. cf. Apoc. 21, 22. Ieſ. 1, 26. Zach. 8, 3. m) *& congregabuntur, confluent*, inſtar aquarum Gen. 1, 9. cf. Ieſ. 2, 2. 3. Mich. 1, 2. c. 4, 1. 2. Pſ. 86, 9. n) *ob nomen Iehoua.* Ioſ. 9, 9. o) cf. Num. 15, 39. p) *obfirmationem*. (o) c. 7. 24. Pſ. 81, 13 ℣. 18. q) *vna cum domo.* ſic recte *Ion. & Syr.* cf. Ex. 35, 22. nam inter Iudæos quibus Apoſtoli primum annunciabant Euangelium, erant etiam 10. tribus, *Schm.* cf. ſupra not. v. 14 & Hoſ. 2, 2. ℣. 19. r) *quomodo!* eſt exaggerantis, q. d. quanto cum honore & gloria! s) *ponam te*, velut fœcundam matrem, *inter filios*, cf. Ieſ. 49, 17. 22. c. 60, 4. c. 66, 8. 9. Pſ. 87, 4. Pſ. 113, 9. vel etiam: *Ponam te* velut eminenti loco *inter* reliquos *filios*, velut primogenitum inter ceteros fratres. coll. infra c. 31, 9. ſequitur enim: *Patrem vocabis me.* t) *decoris*, hereditatem elegantiſſimam exercituum ſ. populorum gentilium. *Schm.* Ieſ. 13, 19. u) v. 4. c. 31, 9. ℣. 20. x) *Enimuero*, vt nunc res ſunt, Pſ. 82, 7 vel: *Profecto* enim. Ex. 2, 14. y) *ſicut perfide deficit* v. 8. Ex. 21, 8. cf. Hoſ. 3, 1. Particula comparationis ſubintell. vt Ieſ. 55, 9. z) *ab ſocio*, i. e. ſponſo ſ. marito ſuo v. 1. Cant. 5, 16. a) c. 5, 11. Ieſ. 48, 8. ℣. 21. b) *ſuper cliuis*, vt vndique exaudiri poſſit. v. 2. c. 7, 29. c) *fletus ſupplicationum*, quibus reſipiſcentes deplorabunt peccata ſua. c. 31, 9. d) vel explicatiue, q. d. Ac merito quidem pœnitentes flent, *quia peruerterunt* quondam &c. vel cauſſaliter: flent, *quod peruerterint, curuam fecerint.* Iob. 33, 27. 2 Sam. 7, 14. e) c. 2, 32. ℣. 21. f) *Reuertimini modo.* inquiet Deus. Dialogus Deum inter & Iſraelitas. cf. v. 14. g) *ſanabo.* *Ion.* vertit: *remittam vobis, ſi conuerſi fueritis.* c. 30, 17. c. 33, 6. Hoſ. 14, 5. Pſ. 60, 4. h) *venimus tibi*, i. e. dicto tuo obedientes, coll. ſimili Datiuo c. 4, 12. vel *ad te* Reſponſio reſipiſcentium. Rad. Ieſ. 21, 12.

℣. 16. כי per *Makk.* 1. 2. 3. ſic ſe. 5. ℣. 19. ואנכי ita 1. in marg. at in textu ואני. ℣. 21. ארפא ſic per א 1. 2. 3. 5. contra *Maſ. impr. & Erf.*

אלהינו ׃ אכן לשקר מגבעות המון הרים אכן ביהוה 23
אלהינו תשועת ישראל ׃ והבשת אכלה את־ 24
יגיע אבותינו מנעורינו את־צאנם ואת־בקרם
את־בניהם ואת־בנותיהם ׃ נשכבה בבשתנו כה
ותכסנו כלמתנו כי ליהוה אלהינו חטאנו אנחנו
ואבותינו מנעורינו ועד־היום הזה ולא שמענו בקול
יהוה אלהינו ׃ אם־תשוב ישראל ׀ נאם־יהוה ד
אלי תשוב ואם־תסיר שקוציך מפני ולא תנוד ׃
ונשבעת חי־יהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו 2
בו גוים ובו יתהללו ׃
כי־כה ׀ אמר יהוה לאיש יהודה ולירושלם נירו 3
לכם ניר ואל־תזרעו אל־קצים ׃ המלו ליהוה והסרו 4
ערלות לבבכם איש יהודה וישבי ירושלם פן־
תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה מפני רע
מעלליכם ׃ הגידו ביהודה ובירושלם השמיעו ואמרו ה
ותקעו שופר בארץ קראו מלאו ואמרו האספו ונבואה
אל־ערי המבצר ׃ שאו־נס ציונה העיזו אל־תעמדו כי 6
רעה אנכי מביא מצפון ושבר גדול ׃ עלה אריה 7
מסבכו ומשחית גוים נסע יצא ממקמו לשום ארצך
לשמה עריך תצינה מאין יושב ׃ על־זאת חגרו שקים 8
ספדו והילילו כי לא־שב חרון אף־יהוה ממנו ׃ והיה 9
ביום־ההוא נאם־יהוה יאבד לב־המלך ולב השרים
ונשמו

תקעו קרי

℣. 23. i) *Certe in vanum* sc. sperauimus salutem. c. 8, 8. cf. 1 Sam. 12, 21. c. 25, 21. k) *a collibus*, in quibus idola coluimus c. 2, 20. l) & (in vanum fuit) *turba*, qua congregabamur *in montibus*, superstitiosi cultus causa; vel innuuntur extranearum gentium sperata auxilia, *sec. Kimchi*, cf. Ps. 121, 1. 2. m) Repetita affeueratio non sine magna emphasi. n) Es. 45, 17. cf. Hos. 14, 4.

℣. 24. o) *Vnde pudor*, i.e. res propter quam nobis pudor inicitur, sc. colles montes, idola. *Schm.* p) *laborem*, i.e. opes labore partas. Deut. 28, 33.

℣. 25. q) *Cubamus, iacemus*, prostratis omnibus viribus, quibus possimus inde emergere. cf. Ez. 16, 6. r) *in pudore nostro*, quo sc. confundimur in iudicio tuo, *Schm.* Dan. 9, 7. s) c. 51, 51. Ps. 44, 16. Mich. 7, 10. Emphatica phrasis, nata ex ritu obuelationis in grauiore prostitutione Iob. 9, 24. Esth. 6, 12. c. 7. 8 t) c. 8, 14. c. 16, 11. 12. Es. 42, 24. Dan. 9, 7. 8.

CAP. IV, v. 1. w) Sec. accentus: *Si conuertis te, Israel, (dictum Domini) ad me; reuertere*, vel *reuertaris*. x) sc. tribus c. 3, 6. 8. 11. seqq. at *Schm.* de Iuda intelligit coll. v. 3. y) *reuertaris* sc. serio, non seminans inter spinas v. 3. c. 31, 18. cf. Es. 21, 12. At Syr. indicatiue *reuerteris*. sic *Ion.* qui vertit: *acceptabitur pœnitentia tua*, item *Raschi*, qui intelligit reditum ad priorem gloriam, & *Kimchi*, qui *tranquillaberis* explicat. Ita foret vox promissionis de receptione ad gratiam c. 3, 12. & pristinum statum Ez. 16, 55. z) *ne nutes*; ne sis inconstans, coll. c. 3, 4. 5. Metaphora ab arundine 1 Reg. 14, 15. *Schm.* at *Ion.* cum aliis indicatiue: *tum non deportaberis*, sc. ex terra tua in exilium, non *vagaberis*. c. 50, 3.

℣. 2. a) *&* iures non hypocritice, sed sincere c. 5, 2. Es. 48, 1. vel *iurabis*, vt sit æque promissio, ac modo sequens *benedicent & gloriabuntur*, Cap. IV. coll. Es. 65, 16. Ps. 63, 12. q. d. *tum demum vere iurabis* &c. b) Deut. 32, 40. 1 Sam. 20, 3. Ez. 5, 11. c) Es. 10, 20. d) Es. 48, 1. Aiunt veteres: si fuerint in te isthæc requisita omnia, licebit tibi iurare; sin minus, non licebit. *Kimchi.* e) sc. *in Domino*, Es. 65, 16. & quidem in *Christo*, Ps. 72, 17. f) c. 9, 23. 23. Es. 41, 16.

℣. 3. g) q. d. quod v. 1. Israelitis, idem etiam Iudæi sibi dictum putent. Vide tn. illic notata. h) *nouate* (2) Hos. 10, 12. i) *nouale* (3) Prou. 13, 23. *Seruius* ad *Virg.* ecl. 1. v. 71. *Etiam noualia*, inquit, *dicuntur, vnde silua tollitur.* Iubet ergo cor nouum fieri, eradicatis prauarum concupiscentiarum spinis ac siluis. vid. *Cocc.* Lex. sub ניר. k) *Inter spinas*, quæ suffocant bonam sementem. Matt. 13, 7. 22. Luc. 8, 7. 14. Hebr. 6, 8. Conf. infra c. 12, 13.

℣. 4. l) *Circumcidimini.* Deut. 10, 16. c. 30, 6. m) *Domino*, i. e. intus, in occulto, quod introspicit Dominus; non tantum foris, in manifesto, in carne, quod homines videre possunt. *Schm.* cf. Rom. 2, 28. 29. ita *Kimchi*: coram facie Domini. Vel est Datiuus appropriatiuus, qualis Leu. 20, 26. c. 21, 6. *Domino* enim, qui solus hanc circumcisionem cordis perficit, ita per ipsam appropriamur, vt nos toti eius simus. n) c. 9, 25. Leu. 26, 41. Rom. 2, 29. σκληροκαρδίαν. o) Es. 65, 5. p) *exstinguens* Es. 1, 31.

℣. 5. q) Connexio hæc: sed quod præscio, vos pœnitentiam acturos non esse, pœna potius est annuncianda vobis. quare *annunciate &c. Schm.* r) c. 6, 1. Hos. 5, 8. s) *implete*, i. e. *intendite* quantum potestis, sc. buccinam vel vocem. *Vulgata*: *clamate fortiter* q. *plena voce*. alii: conuocate vniuersam multitudinem, coll. Gen. 48, 19. Es. 31, 4. Imperatiui vero sunt Prophetici, nec proinde quid ex voluntate Dei agendum, sed quid ex præscientia ipsius futurum sit, edisserunt. t) c. 8. 14.

℣. 6. u) Es. 13, 2. x) concise pro, *signum*, significans fugiendum esse versus *Tsionem*, *Schm.* quippe quod erat vltimum refugium, licet minime profuturum, Es. 10, 3. y) *fugite omnibus viribus.* vid. not. c. 6, 1. Ex. 9, 19. z) *subsistatis, cunctemini.* Gen. 45, 9. a) vid. not. c. 1, 14. b) c. 6, 1. c. 14, 17. Zeph. 1, 10.

℣. 7. c) Syr. *Rex quidam potentissimus*, sc. Nebucadnetsar. c. 2, 15. c. 49, 19. Leo vocatur, quod ei nemo audet obsistere. cf. Prou. 30, 29. d) *e perplexo suo*, i. e. loco multis fruticibus perplexo. (2) 2 Sam. 18, 9. sc. ex Babylone regni sui sede. e) *iam profectus est, exiit* sc. in præscientia diuina. Præterita sæpe apud Prophetas emphatice ponuntur pro Fut. f) *desolabuntur*. Rad. נצה 2 Reg. 19, 25. Es. 37, 26. g) *vt non sit habitator*, ita *Schm.* cf. not. c. 2, 15. alii: *inde quod non futurus est habitator*. Zeph. 2, 5. c. 3, 6.

℣. 8. h) *propter hoc*, quod v. 7. dictum. i) c. 6, 26. Ioel. 1, 13. k) vti falso vobis persuasum est. cf. v. 10. c. 2, 35. vid. Præf. §. 7.

℣. 9. l) *peribit*, i. e. plane concidet animus ac desperabit, *Schm.* cf. 1 Sam. 17, 32. at *Ludolf* ex Aethiop. *stultescet*, coll. Deut. 32, 28.

CAP. IV, ℣. 1. *Spatium* præmittunt 1. 10. 19. 23. ישראל *Psik* omittunt 3. 5. 6. 9. 24. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 6. ℣. 2. חי per *Mun.* 1. 2. 3. ℣. 9. *Spatium* præmittunt 2. 3. 5- 10. 12. 19. 20- 25.

י ונשמו הכהנים והנביאים יתמהו : ואמר אהה אדני
יהוה אכן השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר
11 שלום יהיה לכם ונגעה חרב עד־הנפש : בעת ההיא
יאמר לעם־הזה ולירושלם רוח צח שפים במדבר דרך
12 בת־עמי לוא לזרות ולוא להבר : רוח מלא מאלה
13 יבוא לי עתה גם־אני אדבר משפטים אותם : הנה
כעננים יעלה וכסופה מרכבותיו קלו מנשרים סוסיו
14 אוי לנו כי שדדנו : כבסי מרעה לבך ירושלם למען
טו תושעי עד־מתי תלין בקרבך מחשבות אונך : כי קול
16 מגיד מדן ומשמיע און מהר אפרים : הזכירו לגוים הנה
השמיעו על־ירושלם נצרים באים מארץ המרחק ויתנו
17 על־ערי יהודה קולם : כשמרי שדי היו עליה מסביב כי־
18 אתי מרתה נאם יהוה : דרכך ומעלליך עשו אלה לך
19 זאת רעתך כי מר כי נגע עד־לבך : מעי
מעי אוחולה קירות לבי הומה־לי לבי לא אחרש כי קול
כ שופר שמעתי נפשי תרועת מלחמה : שבר על־שבר
נקרא כי־שדדה כל־הארץ פתאום שדדו אהלי רגע
21 יריעתי : עד־מתי אראה־נס אשמעה קול שופר :
22 כי אויל עמי אותי לא ידעו בנים סכלים המה
ולא נבונים המה חכמים המה להרע ולהיטיב לא
23 ידעו : ראיתי את־הארץ והנה־תהו ובהו ואל־השמים
ואין

m) *& deuastabuntur*, i. e. *obstupescent*. Iob. 18, 20. n) *Pseudo-prophetæ*, c. 2, 8. o) *stupebunt*, cum videbunt, multo aliter euenisse, quam ipsi prædixerant. Complementum vid. c. 37, 19.

℣. 10. p) c. 1, 6. q) *decepisti vel decipi siuisti*, iusto quidem suo iudicio, attamen prophetarum fraudibus ac imposturis. q. d. miseri ac decepti miserere populi. c. 29, 8. Gen. 3, 13. cf. Ez. 14, 9. r) c. 6, 14. c. 7, 4. Deut. 29, 18. Ef. 3, 12. 1 Thess. 5, 3. s) *cum tamen pertigerit*. v. 18. Iud. 20, 34.

℣. 11. t) *ventus* Ez. 1, 4. Hab. 1, 11. u) *fudi*, vel *nitens*. (4) Cant. 5, 10. Ef. 18, 4. i. e. vehemens & calidus, nitere faciens rupes, adustis fruticibus & herbis. *Vulgatus: vrens*. vid. not. Ef. 27, 8. Allegorice notat templi & oppidorum destructionem. x) sec. accentus pertinet ad descriptionem *subiecti*, q. d. ventus vehemens, qualis *in deserto* esse solet, c. 13, 24. Nam id ipsum malum, quod hic describitur, non venit *a deserto*, quod Iudææ versus austrum erat, sed ab opposito septentrione. v. 6. 15. y) *ad ventilandum* sc. frumentum; vbi sufficeret ventus minor, qui paleam reiiciat, frumenti lapsura non prohibeat. Cocc. Conf Ef. 30, 24. Ruth 3, 2. z) *ad purgandum* scil. aream. c. 51, 11. Luc. 3, 17. vbi fortior ventus, qui moto frumento, paleam auferat; neque tamen adeo fortis, vt frumentum simul rapiat, *Cocc.* Lex. 119. Ventus ventilationis vero & purgationis, inquit *Schm.* est castigatio diuina, non vindicta iræ. at *Kimchi*: nihil quidquam vtilitatis præstabit hic ventus, sed tantum nocíuus erit.

℣. 12. a) *plenior*, i. e. *impetuosior*, quam *isti*, (qui vel ad ventilandum l. purgandum sufficiunt.) 2 Reg. 9, 24. *veniet*

veniet mihi, i. e. me Domino iubente. cf. c. 8, 22. b) *etiam egomet ipse*, sicut hucusque per Prophetas frustra cum illis disputaui. *Kimchi*. c) reali verbo, ipsam sc. vindictam exercendo, f. c. 1, 16.

℣. 13. d) *Ion.* explicat: *Rex cum exercitu suo adscendet super eos, sicut nubes, quæ adscendit & operit terram*. at *Kimchi* de celeritate aduentus hostium exponit. cf. 1 Reg. 18, 44. 45. e) Ef. 5, 28. f) 2 Sam. 1, 23. g) *præ a-*

קמץ בזק
אוחילה קרי
שמעת קרי

quilis, auium pernicissimis. Deut. 28, 49. Hab. 1, 8. h) v. 20.

℣. 14. i) cf. Ex. 19, 10. 14. Pf. 51, 4. 9. Ef. 1, 16. & supra c. 2, 22. k) non modo exteriora, sed interiora quoque, vt pœnitentia seria sit, non hypocritica. cf. c. 3, 10. l) c. 17, 14. Ef. 30, 15. m) *pernoctare facies*: quod *moram continuatam* aliquando significat, vt Pf. 49, 13. Iob. 17, 2. c. 41, 14. Pf. 25, 13. Masculinum genus respicit ad populum, vt c. 3, 5. n) Ef. 59, 7. Prou. 6, 18. o) *iniquitatis tuæ*, Pf. 94, 23. quæ resides in interioribus tuis. ℣. 15. p) q. d. *laua te*, dum licet; periculum in mora est: *siquidem* &c. q) *annunciantis* sc. aduentum hostium. r) tanquam extrema vrbe in boreali Palæstinæ limite, per quem inuasio Chaldæorum futura erat, v. 6. s) *calamitatem*, *mœrorem*. Gen. 35, 18. t) qui proxime attingit Iudææ fines, hoste magis magisque adpropinquante. ℣. 16. u) *gentibus*, vt his quoque innotescat seueritatis diuinæ in Iudæis exemplum; sic *Schm.* At alii: *de gentibus*, q. d. Annunciate, gentes non procul abesse. x) *custodes* ingrati & molesti, i. e. *obsessores*, coll. Ef. 1, 8. alludit ad custodes agrorum. v. 17. y) c. 2, 15. ℣. 17. z) v. 16. ita hostes vrbem obseruabunt, vt neque exire quenquam sinant, neque intrare. a) *agri*. Thr. 4, 9. vid. not. Ef. 56, 9. b) *mihi immorigera fuit*. Thren. 1, 18. 20. ℣. 18. c) c. 2, 23. c. 22, 21. Ez. 16, 43. d) vid. not. c. 2, 17. e) Sensus: *hic malitia tua effectus est*, quod amarum tibi est, ac tantopere adfligeris. c. 2, 19. f) v. 10. Ef. 59, 12. ℣. 19. g) *O viscera mea! viscera mea!* c. 31, 20. *doleo*: c. 5, 3. *o parietes cordis mei!* cf. not. Ef. 15, 5. h) *fremit* ex dolore Pf. 42, 6. 12. instar tibiarum Ier. 48, 36. aut citharæ susurrantis, Ef. 16, 11. aut maris, fluctibus commoti Ier. 5, 22. i) *neque sileo*; i. e. dolor meus continuus est, neque possum a gemitibus mihi temperare. Ef. 42, 14. Zeph. 3, 17. k) *audiuisti, anima mea*. est apostrophe ad seipsum. Notanter vero dicit *animam audiuisse*, sc. per internam Spiritus S. reuelationem; nam *auribus* id eo tempore nondum audierat. *Kimchi*. l) c. 49, 2. Iof. 6, 20. Am. 2, 2. ℣. 20. m) *Fractio super fractione* v. 6. i. e. vna post alteram. n) *clamatur*, i. e. cum eiulatu annunciatur, *Schm.* alii: *occurrit, accidit*, a קרה. o) v. 13. c. 49, 3. p) Propheta ex adfectu vocat tentoria populi sui *sua tentoria*. *Schm.* q) c. 10, 20. Ex. 26, 1. Ef. 54, 2. ℣. 21. r) q. d. non erit hæc belli calamitas, quam præuideo, nubecula mox transitura. s) *vexillum* hostile, erectum ad iter & pugnam. Ef. 13, 2.

℣. 22. t) Respondet Deus Prophetæ: Non potest aliter fieri, quam vt continuis malis ipsos exerceam, *quia* &c. u) *stolidus*, qualis est, qui castigationem spernit. Prou. 1, 7. x) c. 9, 2. Ef. 1, 3. Hos. 2, 10. y) c. 25, 29. z) Ef. 1, 17. cf. Rom. 16, 19. ℣. 23. a) *Vidi* igitur *terram*, qualis in posterum meo iudicio futura est; vel potius *Vidi ego* Propheta, coll. v. 21. 26. b) (3) Gen. 1, 2. Ef. 34, 11.

℣. 11. יאמר לעם ita 5. להבר per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* itemque *Ind. Bas.* f. 60 col. 8. ℣. 16. לגוים per *Sakephk.* 6. 9. 10. 20. 23. ℣. 18. עשו sic per *Cholem.* loco *Schurek* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & *Mas. Erff.* & sic exponunt *Kimchi* & *Raschi* h. l. עד pro eo habent עד־ 3. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. sic fu. 1. 5. & sic in marg. 2. ℣. 20 כי per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22.

ואין אדם: 24 ראיתי ההרים והנה רעשים וכל־הגבעות
התקלקלו: ראיתי והנה אין האדם וכל־עוף השמים כה
26 נדדו: ראיתי והנה הכרמל המדבר וכל־עריו נתצו
מפני יהוה מפני חרון אפו:
27 כי־כה אמר יהוה שממה תהיה כל־הארץ וכלה לא
אעשה:
28 על־זאת תאבל הארץ וקדרו השמים ממעל
על כי־דברתי זמתי ולא נחמתי ולא־אשוב
ממנה:
29 מקול פרש ורמה קשת ברחת כל־העיר באו בעבים
ובכפים עלו כל־העיר עזובה ואין־יושב בהן איש: ואתי ל
שדוד מה־תעשי כי־תלבשי שני כי־תעדי עדי־זהב כי־
תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי מאסו־בך עגבים
31 נפשך יבקשו: כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה
קול בת־ציון תתיפח תפרש כפיה אוי־נא לי כי־עיפה
נפשי להרגים:

CAP. V. ה

שוטטו בחוצות ירושלם וראו־
נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם־תמצאו איש אם־יש
2 עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה: ואם חי־יהוה
3 יאמרו לכן לשקר ישבעו: יהוה עיניך הלוא לאמונה
הכיתה אתם ולא־חלו כליתם מאנו קחת מוסר חזקו
4 פניהם מסלע מאנו לשוב: ואני אמרתי אך דלים הם
נואלו כי לא ידעו דרך יהוה משפט אלהיהם: אלכה־ ה
לי אל־הגדלים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך יהוה
משפט אלהיהם אך המה יחדו שברו על נתקו
6 מוסרות: על־כן הכם אריה מיער זאב ערבות ישדדם
נמר

belat (2) Hab. 2, 3. i) *pandit manus suas*, lamentantium instar. Ef. 1, 15. Thr. 1, 17. k) *Va, heu!* s. *ah!* vid. not. c. 45, 3. Thren. 5, 15. l) *defessa est* -- succumbens *interfectoribus*. cf. c. 31, 25. Prou. 25, 25.

CAP. V, ℣. 1. m) *Discurrite*. Am. 8, 12. Deus iudicia sua, quæ c. IV. prædixerat, iustificat, ostendens, se

ואת קרי quamuis inuitum, tamen non posse aliter, quam punire Iudæos, propter præfractam ipsorum malitiam. n) vel *vnum virum*, sc. iudicii fideique studiosum. *Kimchi* exponit *virum magnum*; sed potius vniuersaliter comprehendit pauperes æque ac diuites & magnos, coll. v. 4. 5. ⁶. cf. Ps. 14. o) In forensi sensu est *iuste indicans* 2 Sam. 8, 15. sed *Schm.* h. l. *iudicium* sumit potius pro *lege morali*, coll. v. 5. p) *fidem* h. l. in Deum v. 3. & erga proximum c. 7, 28. q) *tum condonabo ei* v. 7. Videtur respicere ad historiam *Sodomæ* Gen. 18, 26. cf. Ef. 1, 10. ℣. 2 r) *Etiamsi vero*. Occupatur obiectio de externa professione cultus diuini, a Iosia instaurati. Vid. Præf. §. 7. s) 1 Sam. 20, 3. cf. Matt. 7, 21. t) *per mendacium*, i. e. hypocritice & sine sincero cordis adfectu, coll. c. 4, 1. 2. Leu. 19, 12. Hos. 4, 15. Zach. 5, 4. Mal. 3, 5. ℣. 3. u) Est apostrophe ad Deum. q. d. ipsi quidem blandiuntur sibi in externis ritibus & cultu; sed longe aliud est, quod tuis oculis placere potest. cf. Ps. 17, 1. Ps. 11, 7. x) *ad fidem*, qua mens Deo stabiliter & sine fuco adhæret v. 1. Hab. 2, 4. videtur hic opponi *mendacio* v. 2. cf. Hebr. 11, 6. y) animo paterno, vt castigando ipsos corrigeres. c. 2, 30. Ef. 9, 12. c. 27, 7. z) *sed non doluerunt*. Ef. 26, 18. ita vt ad serium peccati sensum fuissent perducti atque resipuissent. cf. Ef. 1, 5. a) pene *consumsisti eos*, i. e. grauius quoque percussisti, vt sentirent; *verum &c.* cf. v. 10. b) Ef. 1, 20. c) vid. c. 7, 28. & not. c. 2, 30. d) immo *obfirmarunt*. non solum non meliores, sed impudentiores quoque & pertinaciores facti sunt. Ez. 2, 4. e) cf. c. 3, 3. c. 8, 5. ℣. 4. f) *Tantum pauperes* (indoctum & ignobile vulgus c. 39, 10. c. 40, 7.) *tales* sunt, sc. qui se nolunt conuertere. g) illi (inquam) *pertinaciter stolidi sunt*. Niph. (4) c. 50, 36. Ef. 19, 13. h) *Ion.* hic & v. 5. non *didicerunt cognoscere*. i) v. 5. c. 8, 7. 2 Reg. 17, 26. Ef. 58, 2. ℣. 5. k) Vulg. *optimates*. c 6, 13. l) *vna, pariter*, nobiles æque ac plebeii. m) *iugum* Christi Thr. 3, 27. Matt. 11, 29. n) *auulserunt vincula*. c. 2, 20. Ps. 2, 3. *Ion.* vertit: *præuaricati sunt a lege, elongati sunt a disciplina*. ℣. 6. o) c. 4, 7. *Ion. Rex cum exercitu suo instar leonis*. p) *lupus vesperarum*, vesperi prædatum exiens Hab. 1, 8. Zeph. 3, 3. Sunt vero lupi vicina nocte sæuiores, fame per totum diem ad rabiem concitati. cf. Ps. 104, 20. & *Boch.* Hieroz. P. I. L. 3. c. 10. q) *deuastabit eos*. Fut. Piel. vt Hos. 10, 2.

e) v. 28. Ef. 5, 30. c. 13, 10. c. 50, 3. conf. Matt. 24, 29. 30. Apoc. 6, 12. 13.

℣. 24. d) *commoti sunt*. (1) R. quadrilitt. *Kalkala* apud *Ar. & Aeth.* est *Commoueri*. cf. Ez. 21, 26.

℣. 25. e) v. 29. c. 9, 10. c. 50, 3. f) c. 12, 4. c. 9, 9. Hos. 4, 3. Zeph. 1, 3.

℣. 26. g) mons fertilissimus, a quo amœnissimus quisque tractus nomen habet c. 2, 7. Am. 1, 2. Mich. 7, 14. h) Nah. 1, 6.

℣. 27. i) Ef. 1, 7. k) *quamuis* (quæ mea singularis est longanimitas) *consummationem* &c. c. 5, 10. Leu. 26, 44.

℣. 28. l) c. 12, 4. m) *et atrati sunt cæli*. v. 23. 1 Reg. 18, 45. n) *propterea* (lugebunt, inquam) *quod &c.* o) *& decreui*. c. 51, 12. p) *neque pœnitebit me*, sc. eius, quod locutus sum. c. 18, 8. Zach. 8, 14. q) *neque auertar s. dimouebor* ab eo sc. quod decreui. q. d. luctuosissimum hoc erit, quod propter pertinaciam populi mei impietatem, meum decretum irreuocabile futurum est.

℣. 29. r) *& iaculantis arcu*. Ps. 78, 9. s) vniuersa singularum vrbium multitudo. t) *in nubes*, i. e. altissimos montes nubibus opertos. cf. Ef. 14, 14. at Ion. aliique: in *siluas*, densis arbustis implicatas. u) *& in petras* (2) Iob. 30, 6. Hinc nomen *Kephas* idem quod *Petrus* Ioh. 1, 43. x) Ef. 6, 12. c. 17, 2. Zeph. 2, 4.

℣. 30. y) *Tu vero deuastate!* Discrepantia generis, vt v. 14. z) *quid facis, vt euadas?* Occupatur Iudæorum obiectio de sperandis auxiliis Aegyptiacis. a) *ornas te ornatu*. c. 2, 32. b) *rumpis*, i. e. oculos tam copiose illinis, vt fere laceres, meretriciis lenociniis amores captatura. c) *fuco, stibio*. 2 Reg. 9, 30. d) *exornabis te*, c. 10, 4. e) *amasii*. Ez. 23, 5. f) Ex. 4, 19. 2 Sam. 4, 8. Matt. 2, 20.

℣. 31. g) *velut primogenitum parientis*. Hiph. (1) h) quæ *anhelat*

℣. 28 fine præmisso spatio 1. 2. 3. 5. 7. 8. 23. ℣. 29. ברחת *Resch* per *Kam.* requirit *Mas. impr.* ad Gen. 16, 8. sed contra *Mas. 1.* ac *Erff.* h. l. & *final. f.* 52. col. 8. ℣. 30. וכי־תרעי cum præf. ו 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. contra *Mas. Erff.* CAP. V, ℣. 4. אך דלים ita 7. 8. 13. 19. sic sc. 5. נואלו per *Rbhia* 1. 2, 5. 6. 9. 10, 20. 23. ℣. 6. ישדדם cum *Dagesch.* 1. 2. 3. 5. at *Schin* per *pat.* 3.

נָמֵר שֹׁקֵד עַל־עָרֵיהֶם כָּל־הַיּוֹצֵא מֵהֵנָּה יִטָּרֵף כִּי רַבּוּ
7 פִּשְׁעֵיהֶם עָצְמוּ מְשֻׁבוֹתֵיהֶם׃ אֵי לָזֹאת אֶסְלוֹחַ־לָךְ
בָּנַיִךְ עֲזָבוּנִי וַיִּשָּׁבְעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים וָאַשְׁבִּעַ אוֹתָם וַיִּנְאָפוּ
8 וּבֵית זוֹנָה יִתְגּוֹדָדוּ׃ סוּסִים מוּזָנִים מַשְׁכִּים הָיוּ אִישׁ אֶל־
9 אֵשֶׁת רֵעֵהוּ יִצְהָלוּ׃ הַעַל־אֵלֶּה לוֹא־אֶפְקֹד נְאֻם־יְהוָה
וְאִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃
י עֲלוּ בְשָׁרוֹתֶיהָ וְשַׁחֵתוּ וְכָלָה אַל־תַּעֲשׂוּ
11 הָסִירוּ נְטִישׁוֹתֶיהָ כִּי לוֹא לַיהוָה הֵמָּה׃ כִּי בָגוֹד בָּגְדוּ
12 בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה נְאֻם־יְהוָה׃ כִּחֲשׁוּ בַּיהוָה
וַיֹּאמְרוּ לוֹא־הוּא וְלֹא־תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה וְחֶרֶב וְרָעָב
13 לוֹא נִרְאֶה׃ וְהַנְּבִיאִים יִהְיוּ לְרוּחַ וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם כֹּה
14 יֵעָשֶׂה לָהֶם׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת יַעַן דַּבֶּרְכֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הִנְנִי נֹתֵן דְּבָרַי
טו בְּפִיךָ לְאֵשׁ וְהָעָם הַזֶּה עֵצִים וַאֲכָלָתַם׃ הִנְנִי מֵבִיא
עֲלֵיכֶם גּוֹי מִמֶּרְחָק בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה גּוֹי אֵיתָן
הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא־תֵדַע לְשֹׁנוֹ וְלֹא תִשְׁמַע
16 מַה־יְדַבֵּר׃ אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים׃ וְאָכַל
17 קְצִירְךָ וְלַחְמֶךָ יֹאכְלוּ בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ יֹאכַל צֹאנְךָ וּבְקָרֶךָ
יֹאכַל גַּפְנְךָ וּתְאֵנָתֶךָ יְרֹשֵׁשׁ עָרֵי מִבְצָרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה
18 בֹּטֵחַ בָּהֵנָּה בֶּחָרֶב׃ וְגַם בַּיָּמִים הָהֵמָּה נְאֻם־יְהוָה לֹא־
19 אֶעֱשֶׂה אִתְּכֶם כָּלָה׃ וְהָיָה כִּי תֹאמְרוּ תַּחַת מֶה עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר
עֲזַבְתֶּם אוֹתִי וַתַּעַבְדוּ אֱלֹהֵי נֵכָר בְּאַרְצְכֶם כֵּן תַּעַבְדוּ
כ זָרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָכֶם׃ הַגִּידוּ זֹאת בְּבֵית
יַעֲקֹב

r) *Pardus* c. 13, 23. s) *vigilans*, c. 1, 12. i. e. insidiosus, qualis est pardus, subito in prætereuntes insiliens Hos. 13, 7. t) Es. 59, 12. u) *augentur, numerosæ fiunt* c. 15, 8. Ps. 40, 6. x) c. 2, 29.

℣. 7. y) *Quomodo igitur?* q. d. *secundum hoc* S. Num quoad hoc? z) v. 1. a) *filii*. i. e. ciues *tui*, o respubl. Iudaica. cf. not. c. 2, 30. b) c. 2, 11 c) *adiurani* quidē *ipsos*, inito cum ipsis matrimoniali fœdere. cf. 2 Paral. 36, 13. alii per *Sin* legunt: *cumque satiassem ipsos*. cf. Deut. 32, 14. 15. Hos. 13, 6. d) *turmatim congregantur*. Mich. 4, 14. cf. Hos. 4, 14.

℣. 8. e) Velut *equi saginati, bene pasti*. R. זון sec. *Cthib*, at יזן sec. *Kri*. cf. Gen. 45, 23. f) ita quisque *mane surgens fuerunt*, explendæ libidinis causa; siue equorum mos sit, summo mane, cum expergiscuntur, equarum cupidine hinnire (vt *Schm.* explicat;) siue *mane surgere* penes Hebr. generatim significet *magno studio & ante omnia aliquid agere*, vt c. 25, 3. g) *adhinniunt*. Ez. 22, 11.

℣. 9. h) *Ion.* addit: *adducendo super eos malum*. c. 9, 8. Hos. 4, 14. i) *de gente, quæ est huiusmodi*. Elegans phrasis, inquit *Schm.* qua generalis conceptus formatur, vt legitime ad speciem aut indiuiduum conclusio fiat. k) v. 29. *Anima Dei* est ipse Deus. Phrasis tamen hanc simul habet emphasin, vt indicet, Deum non posse per intima & essentialia attributa abstinere a vindicando. *Schm.*

℣. 10. l) *Adscendite* igitur, o hostes. cf. Es. 21, 2. m) *in muros eius* sc. Hierosolymæ (1) Ps. 18, 30. n) i. e. populū tamen ne exstirpetis penitus. v. 18. c. 4, 27. o) *propagines eius* (3) c. 48, 32. Es. 18, 5. i. e. Filios eius deportate in captiuitatem, *Cocc.* p) cf. c. 2, 21. Matt. 15, 13.

℣. 11. q) c. 3, 20. Iud. 9, 23. Es. 24, 16.

℣. 12. r) Es. 59, 13. Ios. 24, 27. s) *Non est is*, qualem describunt prophetæ. t) c. 23, 17. Es. 28, 15. Mich. 3, 11. u) i. e. non experiemur. c. 14, 13. c. 44, 17. Ps. 90, 15.

7 אסלח ק׳

8 מיוזנים קרי

℣. 13. x) *Quin* ipsi veri *prophetæ*. Continuatur explicatio peccati populi Iudaici, coll. v. 14. *Abarb.* y) *erunt in ventum*, i. e. in cassum, sine effectu. Mich. 2, 11. z) *& qui loquatur* sc. Sp. S. (sic præf. ה esset relatiuum, vt Ios. 10, 24. 1 Par. 29, 17.) vel materialiter: *τὸ sic locutus est* Dominus, sc. inspiratio diuina. alii. *& verbum* Dei coll. Hos. 1, 2. formæ הקטר Ier. 44, 21. a) ita potius *eueniat ipsis* prophetis!

℣. 14. b) Num. 16, 35. 2 Reg. 1, 10. 12. Apoc. 11, 5. c) cf. Es. 30, 33. c. 50, 11.

℣. 15. d) *e longinquo* c. 4, 16. Deut. 28, 49. cf. Ez. 23, 40. sc. ex Babylonia 2 Reg. 20,

14. e) *valida, rapida*, omnia perrumpens, vt nemo resistere possit, instar fluuii rapidi, *Schm.* Ps. 74, 15. f) *a seculo* Gen. 6, 4. i. e. *antiqua*, quæ a multis retro seculis famosa est propter bellandi atrociam. cf. e. g. Gen. 10, 10. g) id quod auget mali grauitatem Deut. 28, 49. inprimis quia deprecari & verbis placare hostes ignoræ linguæ nemo potest. *Schm.* h) i. e. *intelligas* cf. 2 Reg. 18, 26. ℣. 16. i) *Pharetra eius*, in qua reponuntur tela. (6) Es. 22, 6. c. 49, 2. k) *instar sepulcri aperti*, late patentis, Ps. 5, 10. Ez. 37, 12. non modo propter amplitudinem, qua capit magnam telorum vim, sed & effectum, quod eius tela omnia erunt lethifera. Cf. Threni 3, 13. ℣. 17. l) Leu. 26, 16. Deut. 28, 31. 51. instar malæ & portentosæ bestiæ, quæ omnia deuorat obuia, siue sint homines, siue bestiæ, siue fructus arborum & terræ. *Schm.* Neque *Grotius* h. l. male: *Omnis* consumtio Hebræis solet dici אכל m) *depauperabit*, priuabit hominibus Ps. 34, 11. vel potius *demolietur*, coll. Mal. 1, 4. alii per metathesin pro ישרש *eradicabit*. n) Num. 32, 36. Hos. 10, 14. o) *gladio* sc. demolietur. nam proxime antecedens comma est parentheticum. Per gladium vero denotantur quæuis *instrumenta vastationis*, coll. Ez. 26, 9. ℣. 18. p) *Attamen etiam*, Est mitigatio pœnæ. q) v. 10. c. 4, 27. ℣. 19. r) *dixeritis*. vtitur 2. persona per communicationem, pro: *si dixerit populus tuus*. s) c. 13, 22. c. 16, 10. siquidem tunc sub Iosia iam eliminata esse videbatur idololatria. Vid. Præf. §. 7. t) iure talionis. Iuxta se enim ponuntur hic *Dii peregrini & populi peregrini, terra propria & terra aliena*. u) quæ *non* est *vestra*. cf. Deut. 28, 47. 48. ℣. 20. x) q. d. Quotquot hæc ex me, Ieremia, auditis, dicite modo passim, me istud locutum fuisse, & quidem nomine Domini. S. Imperat. vagus s. indefinitus, vt c. 11, 2.

℣. 7. ואשביע sic per *Schin*, nostri; at *Ion. Raschi, Kimchi* aliique interpretantur *& satiaui*, quasi legissent per *Sin*.: ℣. 9. ואם־בגוי אשר ita 1. 2. 3. ℣. 17. בוטח *plene* 5. & *Occidentales* 4. sic sec. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. sed *defect.* sec. *Mas. Erff.*

יַעֲקֹב וְהַשְׁמִיעוּהָ בִיהוּדָה לֵאמֹר׃ שִׁמְעוּ־נָא זֹאת עַם 21
סָכָל וְאֵין לֵב עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
יִשְׁמָעוּ׃ הַאוֹתִי לֹא־תִירָאוּ נְאֻם־יְהוָה אִם מִפָּנַי לֹא 22
תָחִילוּ אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חָק־עוֹלָם וְלֹא
יַעַבְרֶנְהוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ וְהָמוּ גַלָּיו וְלֹא יַעַבְרֻנְהוּ׃
וְלָעָם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמוֹרֶה סָרוּ וַיֵּלֵכוּ׃ וְלוֹא־אָמְרוּ 23 24
בִלְבָבָם נִירָא נָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם
וֹיֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתּוֹ שְׁבֻעֹת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר־
לָנוּ׃ עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ־אֵלֶּה וְחַטֹּאותֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב כה
מִכֶּם׃ כִּי־נִמְצְאוּ בְעַמִּי רְשָׁעִים יָשׁוּר כְּשַׁךְ יְקוּשִׁים 26
הִצִּיבוּ מַשְׁחִית אֲנָשִׁים יִלְכֹּדוּ׃ כִּכְלוּב מָלֵא 27
עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה עַל־כֵּן גָּדְלוּ וַיַּעֲשִׁירוּ׃
שָׁמְנוּ עָשְׁתוּ גַּם עָבְרוּ דִבְרֵי־רָע דִּין לֹא־דָנוּ דִּין יָתוֹם 28
וְיַצְלִיחוּ וּמִשְׁפַּט אֶבְיוֹנִים לֹא שָׁפָטוּ׃ הַעַל־אֵלֶּה לֹא־ 29
אֶפְקֹד נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם
נַפְשִׁי׃
שַׁמָּה וְשַׁעֲרוּרָה נִהְיְתָה בָּאָרֶץ׃ הַנְּבִאִים נִבְּאוּ ל 31
בַשֶּׁקֶר וְהַכֹּהֲנִים יִרְדּוּ עַל־יְדֵיהֶם וְעַמִּי אָהֲבוּ כֵן
וּמַה־תַּעֲשׂוּ לְאַחֲרִיתָהּ׃ הָעִזוּ בְּנֵי בִנְיָמִן מִקֶּרֶב ו

CAP. VI.

יְרוּשָׁלַםִ וּבִתְקוֹעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל־בֵּית הַכֶּרֶם שְׂאוּ
מַשְׂאֵת כִּי רָעָה נִשְׁקְפָה מִצָּפוֹן וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ הַנָּוָה 2
וְהַמְּעֻנָּגָה דָּמִיתִי בַּת־צִיּוֹן׃ אֵלֶיהָ יָבֹאוּ רֹעִים וְעֶדְרֵיהֶם 3

תקעו

℣. 21. y) Ef. 6, 9. 10. z) ftolide. c. 4, 22. Deut. 32, 6. a) & cui non eft cor. Deut. 29, 3. Hof. 4, 11. Prou. 7, 7. Per tria ifta, cor, oculos & aures, refpicitur ad triplex cognofcendi medium, prima principia in corde, experientiam per vifum, & relationem auribus perceptam. Aborb b) Ef. 6, 9. &c c) c. 6, 10.

℣. 22. d) quem tu, timere maxime conueniebat, propter admiranda opera. e) v. 24. Pf. 57, 11. Zeph. 3, 7. f) dolebitis f. trepidabitis? Pf. 96, 9. g) Pf. 33, 7. Pf. 104, 9. Iob. 26, 10. c. 38, 8. feqq. Duo proponit argumenta, cur debeatur fibi reuerentia, (1) omnipotentiam fuam, v. g. in continendo intra limites mari, h. l. & (2) benignitatem in dandis pluuiis & temporibus frugiferis v. 24. h) ita vt quamuis com oueant fe. c. 25, 16. 2 Sam. 22, 5. i) non tn p aualeant, fc. ad perrumpendum terminum k) &, quamuis fremant fluctus eius. vid. not. c. 4, 29.

℣. 23. l) refractarium & rebelle. cf. Deut. 21, 18. 20. Pf. 78, 8. Pf. 95, 10. m) Recefferunt (vel refragantur a סרר) & perrexerunt, i. e. continuo magisque ac magis recedunt vel refragantur. conf. 2 Sam. 5, 10.

℣. 24. n) c. 2, 6. o) v. 22. p) & pluuiam primam & ferotinam Deut. 11, 14. Zach. 10, 1. Act. 14, 17. q) tempore fuo i. e. debito f. conuenienti. Pf. 1, 3. r) hebdomadas feu (declaratiue) ftatuta tempora meffis. Ez. 45, 21. s) i. e. facit nobis noftroque bono quotannis femper recurrere.

℣. 25. t) auerterunt iftha fc. pluuiam & meffem. vel: declinare fecerunt fc. a regula, ordine, via, quam quidem illis præfcripferam. Gen. 8, 22. ita vt natura non feruet hunc fuum ordinem. Schm. u) Gen. 30, 2.

℣. 26.

℣. 26. x) Pf. 11, 2. y) quorum quisque infidiofe obfernat Hof. 13, 7. cf. Prou. 1, 11. z) fecundum defidere, ficut per infidias defidunt. Efth. 2, 1. ad formam לרך Ef. 45, 1. a) aucupes, auibus rete tendentes. Pf. 91, 3. יורה קרי b) ftatuunt perdentem fc. laqueum, f. decipulam. cf. Ez. 21, 36.

℣. 27. c) Velut cauea. (3) Am. 8, 1. 2. d) i. e. bonis dolo partis fec. Kimchi; aut fec. Schm. metonymice: Ipfi auari domi fuæ funt pleni fraudum, quas excogitant, vt verbis exerceant. e) & diuites euaferunt. Pf. 49, 17.

℣. 28. f) nitidi funt (1) cf. Hitp. Ion. 1, 6. Nom. Ez. 27, 19. g) & tn. tranfcendunt verba f. res mali; i. e. enormiter & fupra modum mali funt. ita Kimchi. q. d. nullos impietati fuæ terminos fixerunt, cf. Pf. 73, 7. Nomen דברי alicubi qf. redundat, vt c. 7, 22. h) c. 22, 16. i) iudicium pupilli. inquam, vt hi (pupilli) profperarentur. alii: & profperantur, i. e. impune ius negligunt, nemine puniente l. obiurgante. at Ion ita: fi n. iudicaffent iudicium pupilli profperati fuiffent. k) Ef. 1, 23, Zach. 7, 10. Deut. 24, 17. ℣. 29. l) c. 9, 8. Ef. 57, 6. m) v. 9. ℣. 30. n) Stupendum quid & horrendum (1) c. 23, 14. cf. c. 18, 13. Hof. 6, 10. fc. id quod v. 31. fequitur. ℣. 31. o) c. 2, 8. 11. c. 6, 13. c. 7, 4. p) c. 14, 15. c. 23, 25. 26. Ez. 13, 6. cf. Ier. 4, 10. q) dominatum exercent Gen. 1, 26. 28. cf. 1 Petr. 5, 3. per manus illorum i. e. opera & auxilio Pfeudoprophetarum. Prou. 13, 11. fiquidem horum verba confentanea funt facerdotum auaritiæ & dominatui. at Schm. per manus fuas. i. e. violenter, coll. 1 Sam. 2, 16. r) non illubenter fe decipi patiuntur 2 Tim. 4, 3. cf. infra c. 14, 10. s) Ecquid vero facietis, fc. vt euadatis imminentia Dei iudicia c. 4, 4. Ef. 10, 3. Hof. 9, 5. t) ad finem eius, fc. tam nefandæ & ftupendæ rei? cum fc. Deus poft diuturnam longanimitatem, tandem tanto fceleri iuftam decernet pœnam. c. 11, 4. Deut. 32, 20. 29.

CAP. VI, ℣. 1. u) fugite, qf. collectis omnibus viribus, vt c. 4, 6. Ef. 10, 31. vel fugere facite alio fc. res veftras, vt Ex. 9, 19. conuenit cum R. עוז inualefcere. Ion. migrate x) i. e. ciues Hierofolymæ, quippe cuius bona pars pertinebat ad tribum Beniamin. cf. not. Deut. 33, 12. y) q. d. ne hic quidem tuti eritis, etfi munitiffima vrbs fit. cf. c. 4, 29. z) pr. loci 2 Sam. 14, 2. a) paronomafia. clangite tuba, fc. vt populus de aduentu hoftis admoneatur, feque in tutiora loca recipiat, c. 4, 5. b) pr. loci Neh. 3, 14. alii appellatiue: fuper domo f. turri vinearum. cf. Ef. 5, 2. c) fignum eleuatum. alii: incendium, q. d. incendio fignum date in fublimioribus locis, vt qui in agro funt, fugiant, coll. Iud. 20, 38. 40. d) profpicit, imminet Iud. 5, 28. 1 Sam. 13, 18. e) v. 22. c. 1, 14. c. 4, 6. c. 13, 20. f) v. 14. c. 4, 6. c. 48, 3. ℣. 2. g) Decoræ, pro הַנָּאוָה Prou. 17, 7. alii habitanti pulcre coll. Pf. 68, 13. h) & deliciofæ. cf. Deut. 28, 56. i) affimilaui quidem Ef. 40, 18 Cant. 1, 9 Kal fumitur hic tranfitiue, alias neutraliter fimilis fuit; ficut עָנָה adflictus fuit & adflixit Pf. 55, 20. Nifi malis vertere exfcindam, coll. Hof. 4, 5. ℣. 3. k) Ad ipfam tamen. Prædicitur ingens mutatio ftatus præfentis & futuri Schm. l) c. 12, 10. c. 49, 19. 20. Ion. Reges & exercitus eorum.

℣. 21. עינים fic defect. requirit Maf. Erff. ℣. 28. משפט fine præf. ו Berol.

m) cf. Ef. 29, 3. n) Bestium suum, quod occupauit. Iob. 1, 14. Ef. 56, 5. c. 57, 8.
✠. 4. o) Sanctificate (inquient hoftes, ad oppugnandam Hierofolymam fe mutuo animantes) i. e. Parate, folennibus ritibus, fumto etiam a militibus facramento. c. 51, 27. 28. Ioel 4, 9. p) fc. Hierofolym. v. 6. q) in ipfo meridie, i. e. nihil morantes æftum meridionalem, c. 15, 8. Zeph. 2, 4. qui in Oriente eft vehementiffimus. cf. Cant. 1, 7. 2 Sam. 4, 5. r) q. d. Infelices nos, quod non poffumus ante ingruentem noct m illuc peruenire. S. s) refpexit, inclinat. S. quia abit. Gen. 18, 22. c. 24, 63. t) extenduntur vmbræ, i. e longiores fiunt maioresque cadunt. Pf. 109, 23.
✠. 5. u) Surgite et eamus, animum refumunt ad pergendum.
✠. 6. x) arbores fub terminatione femin. eft collectiuum, ficut דגה pifces Gen. 1, 26. סוסה equi. Cant. 1, 9. Al. arbores eius. coll. not. Ef. 29, 4. Lignorum vfus erat ad machinas obfidionales Deut. 20, 19. l) aggerem. c. 32, 24 2 Sam. 20, 15. Ez. 4, 2. m) vbi depofitum eft fc. quicquid Deus hominibus concredidit Rom. 3, 2. vbi thefauri Dei collocati funt. Cocc. At Schmid. fuper quam vifitatum eft. & fic fere Ion. cuius peccata vifitantur. n) Tremellius bene: Quanta quanta eft, oppreffio eft in medio eius cf. v 13. c 5, 1 Ief. 1, 21 23. o) Ef. 30, 12. c. 59, 13. Ez. 18, 18.
✠. 7. p) Sicut indefinenter & copiofe featurire facit puteus. (1) q) 2 Reg. 19, 24. r) cf Ez. 8, 12. s) c 10, 19. Ion. propterea adduxi fuper ipfam morbum & percuffionem. Ef 1, 5. 6. alii: item ægritudo & plaga, quam alis inferunt.
✠. 8. t) c. 7 3. Pf. 2, 10. i. e. caftigationem admitte, fine te emendari. conf. not. Ier 2, 30. c. 5, 3. u) qf. luxata diuellatur Gen. 32, 26. Ez. 23, 17. cf. Hof. 9, 12. x) fignif. inclina-

4 תקעו עליה אהלים סביב רעו איש את־ידו: קדשו
עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים אוי לנו כי־פנה
ה היום כי־ינטו צללי־ערב: קומו ונעלה בלילה ונשחיתה
6 ארמנותיה: כי כה אמר יהוה צבאות
כרתו עצה ושפכו על־ירושלם סללה היא העיר הפקד
7 כלה עשק בקרבה: כהקיר בור מימיה כן הקרה
רעתה חמס ושד ישמע בה על־פני תמיד חלי ומכה:
8 הוסרי ירושלם פן־תקע נפשי ממך פן־אשימך שממה
ארץ לוא נושבה:
9 כה אמר יהוה צבאות עולל יעוללו כגפן שארית
ישראל השב ידך כבוצר על־סלסלות: על־מי
אדברה ואעידה וישמעו הנה ערלה אזנם ולא יוכלו
להקשיב הנה דבר־יהוה היה להם לחרפה לא
11 יחפצו־בו: ואת חמת יהוה מלאתי נלאיתי הכיל
שפך על־עולל בחוץ ועל סוד בחורים יחדו כי־
12 גם־איש עם־אשה ילכדו זקן עם־מלא ימים: ונסבו
בתיהם לאחרים שדות ונשים יחדו כי־אטה את־
13 ידי על־ישבי הארץ נאם־יהוה: כי מקטנם ועד־
גדולם כלו בוצע בצע ומנביא ועד־כהן כלו עשה
14 שקר: וירפאו את־שבר עמי על־נקלה לאמר
טו שלום שלום ואין שלום: הובישו כי־תועבה עשו גם־
בוש לא־יבושו גם־הכלים לא ידעו לכן יפלו בנפלים

בעת Ggg נג א

inclinationem & adfectum amoris c. 15, 1. y) Ef. 25, 2. Zeph. 2, 13. Zach. 7, 14. z) quæ non eft habitata, i. e. inftar deferti.

הה' רפה

ביר קרי

conf. c. 22, 6. Hof. 2, 5.
✠. 9. a) racemabuntur, velut poft factam vindemiam. (4) Leu. 19, 10. Deut. 24, 21. Iud. 20, 45. cf. Ef. 17, 6. c. 49, 9. b) reuerti fac ful.

קמץ בוק

hoftis. i. e. iterum iterumque & fæpius refer manum tuam, refectis botris plenam. conf. Pf. 23, 6. c) corbes vindemiatorias (1) cf. c. 8, 13. alii: ad flagella vitium, pro זלזלים Ef. 18, 5.
✠. 10. d) cf. c. 5, 4. 5. Ef. 28, 9. q. d. Poffim alicui videri nimis rigidus effe in annunciandis Dei iudiciis, cum probabiliter fuperfint, qui melioribus monitis

locum dent; fed &c. cf. S. e) c. 5, 21. Leu 26, 41. Ief. 6, 10. cf. Ex. 29, 20. & LXX. cum Act. 7, 51. f) c. 7, 26. g) in opprobrium, i. e. verbum Domini blafphemant. c. 20, 8. cf. c. 5, 12. 13. h) cf. Pf. 109, 17. Prou. 18, 2. Iob. 21, 14.
✠. 11. i) Hinc ira Iehouæ, i. e. zelo pro Iehouah, cuius longanimitate Iudæi hucusque tam diu & tam turpiter abufi funt. cf. Pf. 69, 10. k) defatigatus fum. Ief. 1, 14. l) c. 10, 10. Am. 7, 10. continendo fc. me vel iram. i. e. Non poffum amplius pro tam pertinace populo precari, ficut adhuc feci; fed iufta potius prædicare debeo Dei iudicia, dicens: Effunde modo &c. vid. Scom. m) fc. iram tuam, o Deus! c. 10, 25. Ief. 42, 25. Ez. 20, 8. vid. Præf. §. 16. n) puerum. c. 9, 20. Thren. 4, 4. o) familiarem congreffum, lætitiæ caufa inftitutum. c. 15, 17. p) c. 51, 22. Thr. 2, 21. q) pleno (I m. futuro) dierum f. decrepito. nam fec. Hebræos plus eft, quam fenex. confer Ief. 65, 20.
✠. 12. r) Num. 36, 7. 9. 1 Reg. 2, 15. s) Deut. 28, 30. t) c. 15, 6. ✠. 13. u) i. e. parui æque ac magni c. 5, 4. 5. c. 31, 34 Ion. 3, 4. x) lucrans lucrum, i. e. inhians lucro, cum alterius iniuria. c. 8, 10. Ief. 56, 11. y) c. 5, 31. z) Ief. 9, 16. a) faciens mendacium, i. e. malum, a veritate Dei abhorrens. Mendacium (inquit Schm.) non tantum eft dictorum, fed & factorum. cf. c. 8, 10. Ioh. 3, 21. Apoc. 21, 27. c. 22, 15. ✠. 14. b) c. 8, 11. Zach. 11, 16. c) Am 6, 6. d) propter leue quid, i. e. pro mercede leuicula, & exiguo commodiolo, Schm. at per leuisfimam orationem, in qua nihil folidi, Kimchi. ita Ion. quoque: verbis mendaciorum fuorum. Sic על notaret medium, vt Gen. 27, 40. Cocc. leui brachio. ὀ. ἐξουθενοῦντες. Phrafis vtrumque fignificare videtur, & contemtum vulneris & infufficientia ac inadæquata remedia, c. 8, 11. e) c. 4, 10. 1 Theff. 5, 3. cf. Ez. 13, 22. Zach. 10, 2. f) cum tamen &c. c. 12, 12 cf. Ief. 57, 21. ✠. 15. g) Pudefacti quidem funt. Pudefieri vero h. l. non eft erubefcere f. pudorem fuum agnofcere (quod de Iudæis h. l. negat Propheta) fed confundi & de re pudenda conuinci. Schm. c. 2, 26. h) c. 3, 3. i) reciproce, in pudorem fe dare l. verecundari. coll. c. 8, 12. k) Ief. 56, 11. l) cadent (falfi prophetæ & facerdotes, cf. Hof. 4, 5.) inter reliquos cadentes. c. 8, 12.

CAP. VI, ✠. 4. כי ינטו fic per Merca 1. 2. 3. 5. 7. 8. 13. 19. ✠. 5. בלילה fic per Kam. 1. 2. 5. 6. 9. 23. fec. Mafor. 1. 2. 3. & Erffurt. & Maf. 2. ad Gen 11, 11. ✠. 6. עצה per He mappikatum Orientales contra Maf. 1. 2. impr. & Erff. כרה pro eo hab. כלה 3. & Orientales. ✠. 10. לא cum præf. ו fu. 2. 5. & fic in margine 6. 9. ✠. 11. יהוה fine Pfik 3. 8. fic fu. 5. contra Ind. Baf. f. 60 col. 7. ✠. 14. עמי Nomen בת præmittunt 3. 6. fic fu. 1. 2. contra not. in margine 1. & contra Maforam impreffam ad Ez. 11, 13.

בְּעֵת־פְּקַדְתִּים יִכָּשְׁלוּ אָמַר יְהוָה׃ 16 כֹּה
אָמַר יְהוָה עִמְדוּ עַל־דְּרָכִים וּרְאוּ וְשַׁאֲלוּ לִנְתִבוֹת
עוֹלָם אֵי־זֶה דֶרֶךְ הַטּוֹב וּלְכוּ־בָהּ וּמִצְאוּ מַרְגּוֹעַ
לְנַפְשְׁכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא נֵלֵךְ׃ 17 וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם צֹפִים
הַקְשִׁיבוּ לְקוֹל שׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ לֹא נַקְשִׁיב׃ 18 לָכֵן שִׁמְעוּ
הַגּוֹיִם וּדְעִי עֵדָה אֶת־אֲשֶׁר־בָּם׃ 19 שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה
אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם כִּי עַל־
דְּבָרַי לֹא הִקְשִׁיבוּ וְתוֹרָתִי וַיִּמְאֲסוּ־בָהּ׃ 20 לָמָּה־זֶּה לִי
לְבוֹנָה מִשְּׁבָא תָבוֹא וְקָנֶה הַטּוֹב מֵאֶרֶץ מֶרְחָק
עֹלוֹתֵיכֶם לֹא לְרָצוֹן וְזִבְחֵיכֶם לֹא־עָרְבוּ לִי׃ 21 לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶל־הָעָם הַזֶּה מִכְשֹׁלִים וְכָשְׁלוּ
בָם אָבוֹת וּבָנִים יַחְדָּו שָׁכֵן וְרֵעוֹ יֹאבֵדוּ׃
22 כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה עַם בָּא מֵאֶרֶץ צָפוֹן
וְגוֹי גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ 23 קֶשֶׁת וְכִידוֹן יַחֲזִיקוּ
אַכְזָרִי הוּא וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים
יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־צִיּוֹן׃ 24 שָׁמַעְנוּ
אֶת־שָׁמְעוֹ רָפוּ יָדֵינוּ צָרָה הֶחֱזִקַתְנוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ 25 אַל־
תֵּצְאִי הַשָּׂדֶה וּבַדֶּרֶךְ אַל־תֵּלֵכִי כִּי חֶרֶב לְאֹיֵב מָגוֹר
מִסָּבִיב׃ 26 בַּת־עַמִּי חִגְרִי־שָׂק וְהִתְפַּלְּשִׁי בָאֵפֶר אֵבֶל יָחִיד
עֲשִׂי לָךְ מִסְפַּד תַּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ׃
27 בָּחוֹן נְתַתִּיךָ בְעַמִּי מִבְצָר וְתֵדַע וּבָחַנְתָּ אֶת־דַּרְכָּם׃
28 כֻּלָּם סָרֵי סוֹרְרִים הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל כֻּלָּם
מַשְׁחִיתִים הֵמָּה׃ 29 נָחַר מַפֻּחַ מֵאֵשׁתַּם עֹפָרֶת לַשָּׁוְא צָרַף
צָרוֹף וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ׃ 30 כֶּסֶף נִמְאָס קָרְאוּ לָהֶם כִּי־מָאַס
יְהוָה בָּהֶם׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ 1
מאת

ꝟ.21. u) offendicula, sc. malorum, Ps. 119,165. cf. Ier. 18,23. o) vicinus & amicus ipsius. Prou. 27,10. ꝟ.22. p) v. s. c. 1, 22. & c. 50,41.42.43. verbi eadem, quæ h. l. v. 22. 23.24. de Chaldæis, dicuntur m. de Persis. q) cf. c.5,15. r) excitabitur velut turbo ex penitissimis latebris. c. 25, 32. Ion. venient publice. s) a lateribus, extremitatibus terræ, i. e. ex terra lon-

ואבדו קרי

ginqua, Babylonia sc. c. 5, 15. c. 25, 32. ꝟ. 23. t) & lanceam. Ios. 8,18.26. Cocc. pilum. u) tenent, i.e. scite & perite tractant. c. 50,42. x) crudelis, immisericors. c.

תצאו קרי
תלכו קרי
קמץ בפשטא

30,15. c. 50,42. Ief. 13,9. Putant formari אך זר qf. tantum peregrinus s. barbarus: Prou.

מאש תם קרי

12,10. y) Ief.

Cap. VII.

13,18. z) exprimit tum aduenientium incessum cum strepitu, tum multitudinem. c.50,42. Ief.17,12. a) magnum habebunt equitatum, in quo præcipua exercituum vis apud Orientales. c 50,42. b) sicut vir vnus. ibid. Cf. Iud.20,8.11. ꝟ.24. c) Simul ac audiuimus (inquiunt) famam ipsius (sc. hostis aduentantis) Deut.2,25. d) remissa sunt manus nostræ, i. e. consternati & pauidi facti sumus. c.38,4. Ief.13,7. e) c.4,31. f) c.4,31. c.22,23. c.49,24. c 50,43. Ief.13,8. ꝟ.25. g) Matth 24,17.18. h) formido vndiquaque imminet. c.20,3 10. Ps.31,14. Ief.31,9. ꝟ.26. i) c.4,8. k) conspergete (4) c.25,34. Ief 21,30. Mich.1,10. Ion. operite capita vestra. alii: volutate. l) vt fieri solebat in grauissimis casibus. Ios.7,6. 2 Sam.13,19. Iob.2,8. m) velut super vnigenam. cf. Am.8,10. Zach.12,10. n) amaritudinum, i. e. amarissimum. c.31,15. o) c.4,20. c.15,8. p) Ief.21,2. ꝟ.27. q) Speculam l. speculatorem. (1) cf Ief 23,13. alii probatorem. sic Vulg. & Ion. & Syr. cf. v.29. c.9,6. r) & velut munimentum. c.1,18. s) probabis itaque. facto experimento inquires, quales sint. Zach.13,9. ꝟ.28. t) pr. recedentes, i.e. refractarii, refractariorum s. (vt Trem. vertit) contumacium contumacissimi. nam סרר & סור vt litteris, ita significando proxime conueniunt cf. Ief.1,23. u) ambulantes obtrectatione. (6) c.9,3. Prou 11,13. x) sunt merum æs & ferrum; non bonum argentum v. 30. Alluditur ad ingenium intractabile pertinacium Iudæorum S. y) Ief 1,4. ꝟ.29. z) Adustus est. Rad. חרר Ief 24,6. Ez.15,4. q.d. tantus quidem ignis catino subiectus, vt præ æstu follis adustus fuerit. &c. a) follis, sufflatorium (1) b) ab igne consumtum est. Deut.2,14.16. c) plumbum, quod ab iis, qui metalla liquant, in testa argento addi solet, eo fine, vt argentum a vi flammæ conseruet, eiusque impuritates, accedente igne, simul secum auferat. d) sed frustra conflauit; c.9,6. Ief 1,25. Mal.3,2.3. e) conflator (1) l. Infin. conflando f) Etenim mali non sunt auulsi. c.10,20. Ios.4,18 c.8,16 sc. velut scoriæ ab eo metallo, quod sperabatur fore bonum argentum. ꝟ.30 g) Argentum reprobatum Ps.15,4. cf. Ief.1,22. h) nomine reali. Vocari sæpius est esse: c.11,16 Ief.1,26. c. 35,8. c.54,5. &c. i) confer nos. Ief. 7,15.

m) tempore, quo visitabo ipsos. c 49,8. ꝟ.16. n) Deut.4,32. Iob. 8, 8. c.12,7. o) de viis æternitatis. cf. c. 18,15. Ps 139,24 Al. de viis seculi, i e antiquis; Ion. quæ a sæculo sunt. Decadatus? Informate vos per verbum meum, quod est vnica via realis, calcata omni tempore a fidelibus. Cf. Ief 40, ... Kimchi: Respicite ad prisca tempora, & inuenietis bonum eis visse, qui viam veritatis se uti, malum vero, qui viam, vobis a Pseudoprophetis præscriptam tenuere. p) dispicientes, quanam sit. c. 7 cf. Ioh. 8, 12. r) & inuenite, i. e. tum inuenietis. Imp. emphat. qualis Gen. 20, 7. s) requiem (1) cf Ief 28, 12. Ps.35 20. t) Matth. 11,29. u) cf. supra c.2, 20. 31. Iob. 21, 14. ꝟ.17. x) Speculatores, qui de imminentibus malis meo nomine vos admonerent Ief.52,8. c.62,6. Ez 3,17. y) dicens: auscultate, i.e obtemperate voci tubæ, s. ... monitionibus Prophetarum. Ief.48,18. c. 58, 1. z) c. 42, 16. ꝟ. 18. a) gentes, vel ut testes futuri iudiciorum meorum in Iudæis. b) o cætus sc. Israelis si Ion ab. cætus gentium. c) vna eum iis, qui inter istas gentes sunt. sic S ... Ion. peccata ipsorum. qf. id quod in ipsis Iudæis est vel fiet. ꝟ. 19. d) Audi, inquam, o terra vniversa! f c.2,12 Deut. 4,26. Ief. 1, 2 e) i. e. mercedem f. euentum, quem prauis suis cogitationibus sibi commeruerunt. Ief. 3, 10. f) v. 17. Zach. 1, 4 2 Par.33,10. g) & ad legem meam quod attinet, eam, inquam, reiecerunt. Præfixum ו παρέλκει, vt c. 33, 24. Hos. 10, 10. ꝟ. 20. h) Ief.1,11. c. 66,3. Am.5,21 Mich. 6,6. Ps. 50,9. &c. vid. Præf §.7. i) quod ex Saba. 1 Reg. 10, 1. cf. Ioel 4, 8 k) calamus odoratus Ex.30,23 Ief. 43,24. Ez.27,19. l) non erunt in beneplacitum, i.e. accepta mihi effectura de vobis beneplacitum. Leu. 22,20.21. Mal.2,13 m) non sunt suaues. Mal. 3,4. ꝟ. 21.

ꝟ. 16. לנתיבות plene 1. 2. & in marg. 6. at לנתבות bis defect. requirit Mas. 1. & Erff. ꝟ. 29. מחשבותם sic plene 2. 5. 7. 8. 22. sec. Mas. impr.

2 מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ עֲמֹד בְּשַׁעַר בֵּית יְהוָה וְקָרָאתָ שָׁם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה
3 הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַיהוָה׃ כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם
4 וַאֲשַׁכְּנָה אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ אַל־תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל־
דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה
ה הֵמָּה׃ כִּי אִם־הֵיטֵיב תֵּיטִיבוּ אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֶת־
מַעַלְלֵיכֶם אִם־עָשׂוֹ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ׃
6 גֵּר יָתוֹם וְאַלְמָנָה לֹא תַעֲשֹׁקוּ וְדָם נָקִי אַל־תִּשְׁפְּכוּ
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תֵלְכוּ לְרַע
7 לָכֶם׃ וְשִׁכַּנְתִּי אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
8 נָתַתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃ הִנֵּה
אַתֶּם בֹּטְחִים לָכֶם עַל־דִּבְרֵי הַשָּׁקֶר לְבִלְתִּי
9 הוֹעִיל׃ הֲגָנֹב רָצֹחַ וְנָאֹף וְהִשָּׁבֵעַ לַשֶּׁקֶר וְקַטֵּר
לַבָּעַל וְהָלֹךְ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃
י וּבָאתֶם וַעֲמַדְתֶּם לְפָנַי בַּבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא־
שְׁמִי עָלָיו וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ לְמַעַן עֲשׂוֹת אֵת כָּל־
11 הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה׃ הַמְעָרַת פָּרִצִים הָיָה הַבַּיִת
הַזֶּה אֲשֶׁר־נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם גַּם אָנֹכִי
12 הִנֵּה רָאִיתִי נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי לְכוּ־נָא אֶל־מְקוֹמִי
אֲשֶׁר בְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר שִׁכַּנְתִּי שְׁמִי שָׁם בָּרִאשׁוֹנָה
וּרְאוּ אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רָעַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃
13 וְעַתָּה יַעַן עֲשׂוֹתְכֶם אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה
נְאֻם־יְהוָה וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא
14 שְׁמַעְתֶּם וָאֶקְרָא אֶתְכֶם וְלֹא עֲנִיתֶם׃ וְעָשִׂיתִי

פתח באתנח׃

CAP VII, v. 2. k) ſc. Orientali, quæ omnium erat celeberrima. ſec. Kimchi & Abarb. at S. intelligit portam magnā atrii ſacerdotum, ad quam conuenerint, quotquot per omnes atrii populi portas intrare ſoliti, tum ad ſacrificia adferenda, tum ad adorandum. l) cuius præiudicium nunc maxime remouendum erat v. 4. m) quas digito ſ. extenſa manu Ieremias monſtrabat. n) Zach. 14, 16.

v. 3. o) v. 5. c. 6, 8. c. 26, 13. Ieſ. 1, 17. 19. p) tum porro habitare ſinam vos, in captivitatem alioquin abigendos. v. 7.

v. 4. q) verbis mendacii ſ. vana præſumtione, quam euentus fallet; vel ſec. Ion. hic & v. 8. in verbis Pſeudoprophetarum. v. 8. c. 5, 31. Ieſ. 28, 15. Vid. Præf. §. 5. r) dum dicunt, ſc. Pſeudoprophetæ; vel ita vt dicatis, quod probat Schm. s) iſta ſunt, ſc. ſec. pleroſque partes templi, Atrium, Sanctum & Sanctiſſimum, quæ coram monſtrabant Iudæi. q. d. Non igitur deuaſtabit Dominus templum ſuum, neque vrbem hanc. cf. Act. 6, 13. & not. Ier. 26, 11. At Schm. refert ad falſos ſacerdotes & prophetas, q. d. iſti ſunt ordinarium templi miniſterium; ſicut hodie Papa & Prælati prætendunt dici Eccleſia.

v. 5. t) Quin potius ſi. Apodoſis ſequitur v. 7. u) v. 3. Hag. 1, 5. 7. x) c. 5, 28. c. 21, 12. Zach. 7, 9.

v. 6. y) Ieſ. 10, 2. z) Zach. 7, 10. a) c. 3, 34. Ieſ. 59, 7. b) in malum vobis. ל præf. non ſignificat hic finem, ſed euentum. cf. v. 8. 19.

v. 7. c) vid. v. 3. & 5. d) Kimchi: inde a longiſſimo tempore, quo eam dedi vobis, vſque ad ſæculum, ſeu omnibus diebus mundi, ſi iuerint poſteri in viis meis. cf. not. c. 25, 5. & 2 Reg. 5, 27. Ieſ. 43, 7. c. 46, 9. c. 57, 11. c. 63, 9.

v. 8. e) Ecce vero. q. d. in aprico eſt commonitioni diuinæ v. 4. nullum omnino vos locū relinquere. f) ad non prodeſſe c. 2, 8. c. 23, 32. Eſ 44, 10. non notat Iudæorum intentionem, ſed euentum. Schm. cf. v. 6.

v. 9. g) Num furando ſc. furabimini, vel pergetis? Infinitiui emphatici, habitum & continuos actus indicantes, vt Hoſ. 4, 2. cf. Ieſ. 1, 23. c. 59, 4. h) c. 5, 2. c. 8, 8. Leu. 5, 24.

v. 10. i) Et nihilominus tamen venitis. q. d. Putatisne, hæc omnia (v. 9.) ſcelera poſſe tegi externo cultu, vt quamuis illa patretis, tamen quia templum meum frequentatis, & ſacrificia adfertis, me vobis propitium eſſe, neque vllum vobis inſtare malum, ſuauiter imaginemini? cf. Eſ. 58, 2. k) v. 11. 14. 30. c. 34, 19. c. 15, 16. l) Erepti ſumus ſc. ex imminentibus malis Ez. 14, 16. 18. Am. 3, 12. nihil periculi nobis metuendum, ſecus ac vos prophetæ dicitis. Præteritum loco Futuri denotat firmam perſuaſionem incolumitatis. m) propterea vt faciatis. q. d. Externus cultus, quem hypocritice mihi exhibetis, eſt vobis nequitiæ velamen, eo comparatus, vt ſub ſpecie religionis eo liberius peccetis. Cocc. Lex. col. 526. eruimus, propterea quod facimus &c. male, & contra accentus. v. 11. n) Num igitur ſpelunca latronum Ieſ. 56, 7. Mat. 21, 13. Marc. 11, 17. Luc. 19, 46. o) in oculis veſtris. conſtrue ſec. accent. cum verbo eſt vel fuit. i. e. num talis videtur vobis? Num. 13, 33. p) ideo etiam ego ecce vidi ſc. malitiam veſtram, iuſtam ei poenam deſignaturus. Pſ. 10, 11.

v. 12. q) oppido tribus Ephraim, vbi Tabernaculum Dei initio fixum v. 14. c. 26, 6. Ioſ 18, 1. Iud. 18, 31. 1 Sam. 4, 3. Pſ. 78, 60. r) v. 3. Deut. 12, 11. Neh. 1, 9. v. 13. s) mane ſurgendo. i. e. ſtudioſe, nullam prætermittendo occaſionem c. 25, 3. c. 26, 5. cf. quæ de ſignific. verbi notauimus c. 5, 8. t) Zeph. 3, 5. Ieſ. 65, 12. u) v. 27. Ieſ. 66, 4. Prou. 1, 24.

CAP. VII, v. 2. שם ſine Dageſch 3. 7. 8. 10. 21. ſic ſu. 5. יהודה per Mahp. 12. 16. 17. 18. & Ber. v. 3. Spatium præmittunt 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 16. 20. v. 6. לרע per Kam. 2. 5. ſec. Maſ. 2. ſed contra Maſ. 1. v. 9. הגנב ſine Pſik 1. 3. ſic ſu. 5. contra Ind. Baſ. f. 60. col. 7. ורצח cum præf. ו ſe. 1. & ſu. 2. 5. v. 10. את־ per Segol & Makk. 1. 17. 18. & Ber. v. 11. פריצים plene 6. 22. ſic ſu. 2. ſec. Maſ. 1. & Erff. ad Ez. 7, 22. vbi tamen Maſ. Erff. ſibi ipſa contradicit. נקרא־שמי ita 2. 3. 5. 7. 8. 13. 14. 15. 19. & ſic iidem v. 30. v. 13. את per Segol & Makk. 1. 2.

לבית ׀ אשר נקרא־שמי עליו אשר אתם בטחים
בו ולמקום אשר־נתתי לכם ולאבותיכם כאשר עשיתי
לשלו׃ והשלכתי אתכם מעל פני כאשר השלכתי טו
את־כל־אחיכם את כל־זרע אפרים׃
16 ואתה אל־תתפלל ׀ בעד־
העם הזה ואל־תשא בעדם רנה ותפלה ואל־
17 תפגע־בי כי־אינני שמע אתך׃ האינך ראה מה
המה עשים בערי יהודה ובחוצות ירושלם׃
18 הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את־האש
והנשים לשות בצק לעשות כונים למלכת השמים
והסך נסכים לאלהים אחרים למען הכעסני׃
19 האתי הם מכעסים נאם־יהוה הלוא אתם למען בשת
פניהם׃ לכן כה־אמר ׀ אדני יהוה כ
הנה אפי וחמתי נתכת אל־המקום הזה על־האדם
ועל־הבהמה ועל־עץ השדה ועל־פרי האדמה ובערה
21 ולא תכבה׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי
22 ישראל עלותיכם ספו על־זבחיכם ואכלו בשר׃ כי לא־
דברתי את־אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא אותם
23 מארץ מצרים על־דברי עולה וזבח׃ כי אם־את־הדבר
הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם
לאלהים ואתם תהיו־לי לעם והלכתם בכל־הדרך
24 אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם׃ ולא שמעו ולא־
הטו את־אזנם וילכו במעצות בשררות לבם הרע ויהיו
לאחור ולא לפנים׃ למן־היום אשר יצאו אבותיכם כה
מארץ מצרים עד היום הזה ואשלח אליכם את־כל־
26 עבדי הנביאים יום השכם ושלח׃ ולוא שמעו אלי ולא
הטו

ſo א pro למלאכת Aſtra intelligunt *LXX.* & *Ion.* cf. c. 8, 2 c. 19, 13. at *Vulg.* aliique: *reginæ cælorum*, (ad formam גברת *Domina*) i. e. *Soli*, l. ſec. alios *Lunæ*, aut præcipuæ alicui *ſtellæ*. *S.* vero hoc & præcedens כונים pro peregrinis vocabulis habet, inde adſcitis, vnde iſtum cultum Iudæi acceperant. *o*) *& libandum libamina.* Ieſ. 65, 11.

℣. 19. *p*) *Ion.* Numquid vero ipſi putant, quod *me* &c. *q*) *ægritudine adficientes* ſint? c. 32, 30. 1 Sam. 1, 6. quippe in Deum *ægritudo*

הפטרת צו

proprie non cadit, *ita* videlicet vt, cum

הוציאי קרי

peccatis hominum iuſtiſſime ſuccenſet, inquietudinis & damni aliquid inde patiatur; Ez. 16, 42. *Kimchi* bene confert Iob. 35, 6. 7. 8. Deo igitur conuenienter intelligi debet, quando ipſi *ægritudo* & *mæror* tribuitur Ier. 8, 19. Deut. 32, 21. &c. *r*) *nonne* potius *ſeipſos?* cf. v. 6. c. 25, 7. ſiquidem *ægritudo*, quam intentare mihi præſumunt, in ipſos recidet. *s*) *propter pudorem.* Non eſt hic *propoſiti*, ſed *euentus*, vt v. 6. c. 44, 8. Hoſ. 8, 4. i. e. vt eueniat ipſis pudor. &c. *S.* ℣. 20. *t*) *effundenda* inſtar copioſi imbris 2 Sam. 21, 10. cf. Ier. 6, 11. *u*) vt Ex. 9, 25. *x*) c. 17, 27. 2 Reg. 22, 17. ℣. 21. *y*) c. 6, 20. *addite* modo Ieſ. 29, 1. a R. יסף vel ספה. Mandatum non eſt adprobantis aut cupientis, ſed repudiantis; velut quis dicit alteri: Fac quicquid volueris, non tamen proderit tibi. *Kimchi.* *z*) ſc. reliqua, ſic Ex. 20, 21. *a*) ſc. victimarum. quippe de pacificis licebat offerentibus partem abſumere 1 Sam. 9, 13. Ex. 18, 12. At *Schm.* quæ deſtinatis mihi ad offerendum, potius ipſi deuorate, quam vt mihi offeratis. ℣. 22. *b*) *Non enim* tam de victimis locutus ſum, *quam* &c. v. 23. cf. c. 26, 14. 15. Ieſ. 42, 19. *c*) cf. Hoſ. 6, 6. Pſ. 40, 7. Pſ. 50, 8. ſeqq. Pſ. 51, 18. Sc. bene obſeruat *Kimchi*, legem de ferendis ſacrificiis (1) non fuiſſe *primam*, coll. Ex. 15, 25. 26. (2) neque *primariam* aut principalem, vtpote cuius nulla mentio in verbis fœderis Ex. 19, 3—6. aut in Decalogo. Quæ deinceps imperata ſunt, (inquit *Cocc.* in Lex. col. 613.) non ad iuſtitiam data ſunt, ſed impoſita ad teſtandam fidem & profitendum reatum in ſeruitute, & chirographum exhibendū. Addit (3) *S.* ſacrificia h. l. non ſumenda eſſe, quatenus cum inſtitutione diuina conueniebant, d. quatenus a Iudæis offerebantur. Cf. not. Ieſ. 1, 11. ℣. 23. *d*) c. 11, 3. ſeqq. Pſ. 81, 9. 10. 11. Ez. 20, 5. ſeqq. *e*) Ex. 19, 5. Leu. 26, 12. *f*) Deut 4, 40. c. 5, 16. 27. c. 12, 25. 28. &c. cf. opp. ſupra v. 6. 19. ℣. 24. *g*) c. 11, 8. *h*) *in conſiliis* propriis. Mich. 6, 16. Pſ. 81, 13. *i*) ſc. *in obſtinatione* (10) c. 9, 13. conuenit cum סרר *refractarium*, *obſtinatum eſſe.* *k*) *tergo* mihi obuerſo, non *facie.* c. 2, 27. Ieſ. 1, 4. Ion. *Et obuerterunt in cultu meo dorſum, & non poſuerunt timorem mei ante faciem ſuam.* c. 15, 6. *O.* εἰς τὰ ὀπίσω, cf. Ioh. 6, 66. ℣. 25. *l*) c. 11, 7. *m*) vid. not. c. 35, 15. *n*) vid. v. 13. c. 26, 5. c. 44, 4. *o*) v. 28. c. 3, 13.

℣. 14. *x*) *inani præſumtione* v. 4. 8. *y*) non modo quod ad *ablatam* inde a Philiſtæis arcam attinet, cf. not. 1 Sam. 4, 21. *ſed omne* id, quod ipſi ad præſens contigit, ita vt ſub *Silunti* ruina contineatur ſimul captiuitas 10. tribuum, coll. v. 15. 12. *S.*

℣. 15. *z*) 2 Reg. 17, 18. 20. 23. *a*) i. e. 10. *tribus*, quæ inde a diviſo Iſraelitico & Iudaico regno *Ephraim* nuncupatæ ſunt, quia penes eam tribum regia poteſtas fuit. *Kimchi.* cf. Ieſ. 7, 2. Hoſ. 5, 9. At *S.* mavult: *cum toto ſemine Ephraimi.*

℣. 16. *b*) c. 11, 14. c. 14, 11. 1 Ioh. 5, 16. alloquitur Prophetam, q. d. Noli intercedere apud me, vt parcam populo (cf. Gen. 18, 25. ſeqq.) propter paucos pios, & propter pueros: vniverſalis enim eſt eorum corruptio & malitia, *filiorum*, *patrum*, *matrum*. v. 17. 18. *Schm.* *c*) *clamorem*, in re flebili, vt Pſ. 17, 1. Pſ. 61, 2. alias vero in re læta, ſ. iubilum. cf. not. 1 Reg. 8, 28. *d*) *intercedas apud me.* confer not. c. 27, 18. Gen. 23, 8. Iob. 21, 15. *e*) Ieſ. 1, 15.

℣. 17. *f*) q. d. nam circumſpice modo, mi Ieremia, cuiusmodi iſti homines ſint. *Schm.* *g*) cf. c. 2, 28. vid. Præf. §. 7. *h*) & *in* omnibus *viciis*. v. 34. conf. c. 11, 13. c. 44, 21.

℣. 18. *i*) *accendentes* Ex. 35, 3. *k*) conſentientibus, immo iuuantibus maritis filiisque; quod hic allegorice notatur per collectionem lignorum & ſuccenſionem ignis. cf. c. 44, 15. 19. i. e. omnes & ſinguli idololatriam & committunt & promovent; nullius proin miſericordiæ & interceſſionis capaces. v. 16. *l*) *depſentes maſſam.* (5) Gen. 18, 6. Hoſ. 7, 4. *m*) *popana* ſ. *placentas* rotundas, (2) quarum vſus apud idololatras in ſacrificiis erat. *Panificium* adpellat *Sueton.* in F. Veſpaſ. c. 7. cf. inf. c. 44, 19. *n*) *operi cælorum* ſ. rebus cæleſtibus. c. 44, 17. 19. cliſo

℣. 14. אשר per *Makk.* 1. 2. ſic ſu. 5 ℣. 16. ואתה per *Rbhia* 17. 18. & *Ber.* ℣. 18. הכעסני *def.* 1. 3. 22. ſec. [s] *Maſ. impr.* ad 1 Sam. 1, 7. ℣. 21. Ita *ſpatium* præmittunt 1. 2. 3. 5—10. 12. 19—23. ℣. 22. דברי עולה ita 1. 5. ℣. 23. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 15. 16. 22. 23.

27 הטו את־אזנם ויקשו את־ערפם הרעו מאבותם׃ ודברת
אליהם את־כל־הדברים האלה ולא ישמעו אליך
28 וקראת אליהם ולא יענוכה׃ ואמרת אליהם זה הגוי
אשר לוא־שמעו בקול יהוה אלהיו ולא לקחו מוסר
אבדה האמונה ונכרתה מפיהם׃
29 גזי נזרך והשליכי ושאי על־שפים קינה כי מאס יהוה
ויטש את־דור עברתו׃ כי־עשו בני־יהודה הרע בעיני
נאם־יהוה שמו שקוציהם בבית אשר־נקרא שמי־עליו
31 לטמאו׃ ובנו במות התפת אשר בגיא בן־הנם
לשרף את־בניהם ואת־בנתיהם באש אשר לא
צויתי ולא עלתה על־לבי׃
32 לכן הנה־ימים באים נאם־יהוה ולא־יאמר
עוד התפת וגיא בן־הנם כי אם־גיא ההרגה וקברו
33 בתפת מאין מקום׃ והיתה נבלת העם הזה למאכל
34 לעוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד׃ והשבתי
מערי יהודה ומחצות ירושלם קול ששון וקול שמחה
ח קול חתן וקול כלה כי לחרבה תהיה הארץ׃ בעת
ההיא נאם־יהוה ויוציאו את־עצמות מלכי־יהודה
ואת־עצמות שריו ואת־עצמות הכהנים ואת עצמות
הנביאים ואת עצמות יושבי־ירושלם מקבריהם׃
2 ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר
אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם ואשר
דרשום ואשר השתחוו להם לא יאספו ולא יקברו
3 לדמן על־פני האדמה יהיו׃ ונבחר מות מחיים לכל
השארית הנשארים מן־המשפחה הרעה הזאת בכל־
המקמות הנשארים אשר הדחתים שם נאם יהוה
4 צבאות׃ ואמרת אליהם כה אמר יהוה היפלו ולא

ỳ. 26. p) *indurauerunt ceruicem suam.* c. 17, 23. c. 19, 15. Ex 32, 9. Ies. 48, 4. Neh. 9, 17. 29. q) 2 Reg. 21, 11. r) *præ patribus suis.* c. 16, 12.

ỳ. 27. s) q. d. idem tibi eueniet, o Ieremia, quod cæteris Prophetis meis. v. 13.

ỳ. 28. t) q. d. Etsi adhortationibus tuis non obedient, *tamen,* vt sciant quales sint, & quæ pœnæ ipsos maneant, *dices eis,* &c. u) v. 26. c. 13, 11. x) vid. c. 6, 8. c. 2, 30. c. 17, 23. y) c. 9, 2. Ies. 59, 1. Hos. 4, 1. 1 Sam. 26, 23. z) *ex ore ipsorum,* ac proin multo magis ex corde ipsorum. *Kimchi.*

ỳ. 29. a) *Abscinde* igitur *comam tuam,* vt in luctu fieri solebat c. 16, 6. Iob. 1, 20. Innuit vero *comam* densam, nimio cultu, & nimio in pretio habitam, immo & hactenus intonsam, adeoque prælongam, qualis *Naziræorum* Num. 6, 5. Gusset. 504. c. At Schm. *anelle coronam tuam,* coll. Ps. 89, 40. & cum verbo נזי Num. 11, 31. b) super eminentioribus locis. vid. not. c. 3, 21. c) *lamentum.* c. 9, 9. 2 Sam. 1, 17. d) Ies. 2, 6. e) *excandescentiæ ipsius,* super quem excanduit propter peccata ipsorum. Ies. 10, 6. At Ion. *qui transgressi sunt verbum ipsius.*

ỳ. 30. f) c. 32, 34. Deut. 29, 16. Ez. 8, 5. g) vid. 2 Reg. 21, 4. 7. h) vid. v. 10.

ỳ. 31. i) *Nom. pr.* loci in valle *ben Hinnom, Molocho* peculiariter consecrati, quippe in quo celsa eius & aræ v. 32. c. 19, 5. 6. forte & tabernaculum Act. 7, 43. Sunt qui a תף *tympano* dictum volunt, quasi inter offerendum tympana fuerint pulsata, ne puerorum eiulatus viscera parentum adficeret. verum obseruat *Schm.* ita debuisse *Pe Dageschatum* esse a rad. תפף, ac suspicatur, nomen illud peregrinæ originis cum ipso cultu fuisse a gentilibus [illegible] acceptum, aut forte alias *infernum* in Ecclesia Dei sic dictum, coll. Iob. 17, 6. vid. etiam Ies. 30, 33 & not. 2 Reg. 23, 10. Quid? si deducatur ab Arab. תפר *Mundauit, Meccanæ obiuit fac.*, *Naziræatum deposuit* &c. & *mactauit victimam*: Ita significaret *locum superstitiosis sacris & cultui consecratum.* k) *in valle* iuxta Hierosolymam a *filio Hinnomi* (incertum qua ratione) denominata, c. 19, 2. 6. Ios. 15, 8. l) c. 32, 35. immo expresse vetui Leu. 18, 21. Vid. not. Ier. 19, 5. m) *ne ue animum meum* vnquam *subiit,* talem cultum mandare, ibid. & 2 Reg. 11, 5. Phrasis supponit, fuisse qui populo *persuaderent,* esse hunc ritum instituti-

CAP. VIII.

ויציאו קרי

onis diuinæ, forte abutentes exemplo Abrahami, Isaacum sacrificare iussi, cuius tamen longe alia ratio erat, ad probandum Abrahamum tantummodo comparata Gen. 22, 2.

קמץ

בטרחא

ỳ. 32. n) c. 12, 3. c. 19, 6. ob magnā populi IudaiciHierosolymis futuram stragem, aduentantib9 Chaldæis.

o) *ob defectum loci,* vrbe videl. vndiquaque a Chaldæis clausa, neque vllo loco superstite, præter ipsum *Topheth.* c. 19, 11. ỳ. 33 p) *cadauer* c. 16, 4. c. 19, 7. c. 34, 20. q) 1 Sam. 17, 46. Ez. 39, 17. r) c. 12, 9 c. 16, 4. s) *terrens,* i. e. terrendo abigens. Deut. 28, 26. ỳ. 34. t) Hos. 2, 13. u) *lætitiæ & gaudii,* i. e. lætantium & gaudentium. cf. c. 33, 11. Ies. 24, 7—11. Ez. 26, 13. x) *sponsi & sponsæ,* i. e. lætitias nuptiales & festiuas voces, quibus adclamabatur sponsis. c. 16, 9. c. 25, 10. Apoc. 18, 23. cf. Ps. 78, 63. y) c. 22, 5. Ies. 64, 10. Ez. 5, 14. CAP. IIX, ỳ. 1. z) Ion. *Pseudoprophetarum.* atque sic etiam intelligi h. l. videntur impii *Reges,* impii *principes,* impii *sacerdotes & incolæ*; illi ipsi sc. qui astra coluerunt v. 2. vnde confert *Schm.* Act. 2, 29. a) quod sine dubio contigit, etiamsi in historia captæ Hierosolymæ non extet expresse, *S.* coll. Bar. 2, 24. Conf. 2 Reg. 23, 16. ỳ. 2. b) *Et expandent ea,* in aprico ponent 2 Sam. 17, 19. Ps. 88, 10. c) i. e. *astris*; iusta talione, coll. c. 7, 18. ita vt astra ipsa cultum, sibi indecenter delatum, h. m. in cultoribus suis vindicent. d) c. 11, 10. cf. 1 Reg. 14, 8. e) *non colligentur.* c. 9, 21. c. 25, 33. sc. in sepulcra 2 Reg. 22, 20. sed h. l. simul opponitur *expansioni,* q. d. manebunt expansa & instar fimi dispersa, donec computrescant & in puluerem redigantur. f) c. 16, 6. g) *fimus, sterquilinium.* (6) c. 9, 21. Ps. 83, 11. 1 Reg. 9, 37. ỳ. 3. h) *Nihilominus* (etsi nec mortuis parcetur) *eligetur,* i. e. *optabilior erit* mors. cf. Hos. 10, 8. Apoc. 9, 6. Nam vt v. 2. mortuorum pœna, ita hic viuentium miseria proponitur. *S.* i) *locis reliquis* præter Iudæam. est enallage generis, l. terminationis, a sing. מקום. cf. Iud. 19, 13. 2 Sam. 17. 9. k) c. 23, 8. ỳ. 4. l) *Num cadunt* (homines) *& non resurgunt* a lapsu? q. d. annon hæc est natura hominum, & instinctus naturæ, vt, si quis cadat, resurgat? *Schmidius*

ỳ. 28. עיני per *Sakeph k.* perperam 7. 17. 18. 21 & *Ber.* ỳ. 29. ושאי ita cum *Gaia* h 1. 2. 5. 6. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ỳ. 32. הנם per *Rbhia* 6. 9 10. 11. 14. 17 13. 20—23 & *Ber.* sic fe. 5. contra *Mas.* 1. 2. 3. & *impr.* CAP. VIII, ỳ. 3. ונבחר per *Makk.* fe. 5. לכל per *Makk. & Kometsch.* 1. 2. 3. sic fe. 5. ỳ. 4. Spatium præmittunt 2. 5. 6. 9. 10. 13. 19—23.

ה יָקֻמוּ אִם־יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב׃ מַדּוּעַ שׁוֹבְבָה הָעָם הַזֶּה
יְרוּשָׁלַםִ מְשֻׁבָה נִצַּחַת הֶחֱזִיקוּ בַּתַּרְמִית מֵאֲנוּ לָשׁוּב׃
6 הִקְשַׁבְתִּי וָאֶשְׁמָע לוֹא־כֵן יְדַבֵּרוּ אֵין אִישׁ נִחָם עַל־
רָעָתוֹ לֵאמֹר מֶה עָשִׂיתִי כֻּלֹּה שָׁב בִּמְרֻצוֹתָם כְּסוּס
7 שׁוֹטֵף בַּמִּלְחָמָה׃ גַּם־חֲסִידָה בַשָּׁמַיִם יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ
וְתֹר וְסִיס וְעָגוּר שָׁמְרוּ אֶת־עֵת בֹּאָנָה וְעַמִּי לֹא יָדְעוּ
8 אֵת מִשְׁפַּט יְהוָה׃ אֵיכָה תֹאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת
יְהוָה אִתָּנוּ אָכֵן הִנֵּה לַשֶּׁקֶר עָשָׂה עֵט שֶׁקֶר סֹפְרִים׃
9 הֹבִשׁוּ חֲכָמִים חַתּוּ וַיִּלָּכֵדוּ הִנֵּה בִדְבַר־יְהוָה מָאָסוּ
י וְחָכְמַת־מֶה לָהֶם׃ לָכֵן אֶתֵּן אֶת־נְשֵׁיהֶם לַאֲחֵרִים
שְׂדוֹתֵיהֶם לְיוֹרְשִׁים כִּי מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל כֻּלֹּה בֹּצֵעַ
11 בָּצַע מִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלֹּה עֹשֶׂה שָּׁקֶר׃ וַיְרַפּוּ אֶת־שֶׁבֶר
בַּת־עַמִּי עַל־נְקַלָּה לֵאמֹר שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם׃
12 הֹבִשׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ לֹא־יֵבֹשׁוּ וְהִכָּלֵם
לֹא יָדָעוּ לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יִכָּשְׁלוּ אָמַר
13 יְהוָה׃ אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין
עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה נָבֵל וָאֶתֵּן
14 לָהֶם יַעַבְרוּם׃ עַל־מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא
אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר וְנִדְּמָה־שָּׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֲדִמָּנוּ
טו וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ לַיהוָה׃ קַוֵּה לְשָׁלוֹם

ואין

spicienda, coll. Cant. 2,

פתח באתנח

קמץ

בפשטא במרוצתם

קרי

וסיס קרי

21. & *Plin. Hist. N.* lib. 10. c. 24. *e*) *& hirundo* (2) sec. *Bochart.* *f*) *& grus* (2) Ies. 38, 14. *g*) cf. Ies. 1, 3. & Matth. 10, 16. sic Deus homines ad classem inferiorem, up. brutorum scholam, ablegat, qui in sua schola nihil profecerunt. *Bochart.* *h*) c. 5, 4. 5. 2 Reg. 17, 26. Ies. 58, 2.

הפטרת

ט'באב

℣. 8. *i*) c. 9, 22. Ies. 5, 21. Deut. 32, 5. 6. *k*) c. 18, 18. Rom. 2, 17. cf. Ioh. 7, 48. 49. c. 9, 28. 29 *l*) Vti c. 7, 4. præiudicium *Templi*, ac v. 21. sacrificiorum; ita nunc opinionem cognitionis legalis remouet. cf. 2 Tim. 3, 5. *Ion. & super lege Domini nos confidimus.* *m*) c. 5, 2. c. 27, 15. c. 28, 15. *ad mendacium* ad fallendum, i. e. ad fouendam apud se aliosque securitatem & florentissimi status præsumtionem. *n*) *facit* sc. opus suum, *operatur.* vt Ruth. 2, 19. *o*) *stylus falsitatis* s. *falsarius*, ad fallendum modo comparatus. *p*) *scribarum*, *legis peritorum*, quorum professio erat non tantum describere verba legis, aut recitare, d. etiam interpretari. *Cocc.* Conf. Ezr. 7, 11. Neh. 8, 1. 4. 9. 2 Par. 34, 13. LXX. vt passim in N. T. ℣. 9. *q*) v. 12. c. 2, 26. Iob. 5, 13. *Pudefacti sunt* in re, non in agnitione, h. e. pudendi facti sunt, licet agnoscere noluerint. *Schm.* *r*) *consternati sunt*, Iob. 32, 15. *s*) *capti sunt* in præsumta sua sapientia Iob. 5, 13. 1 Cor. 1, 19. *t*) *sapientia igitur cuius* sc. rei esset *ipsis?* cf. 2 Reg. 17, 20. Ies. 5, 24. Deut. 4, 6. Ies. 29, 14. *Ion. itaque pars ipsis nulla est in sapientia.* ℣. 10. *u*) c. 6, 12. *x*) *hereditantibus*, possessoribus nouis, c. 49, 1. 2. Mich. 1, 15. *y*) vid. not. c. 6, 13. it. Ies. 56, 11. Ezech. 22, 27. Hab. 2, 9. *z*) c. 6, 13. ℣. 11. *a*) *& sanant.* cf. not. c. 6, 14. א exspirauit, vt c. 9, 17. 2 Sam. 20, 9. Ies. 13, 20. Ez. 39, 26. *b*) c. 4, 10. cf. c. 28, 9. *c*) Ies. 57, 21. Ez. 13, 10. ℣. 12. *d*) vid. not. v. 9. & c. 6, 15. c. 10, 14. ℣. 13. *e*) *Consumendo consumam.* miscentur duæ cognatæ radices אסף (quæ aliquando notat *ablationem* rei, coll. Gen. 30, 23. Ier. 16, 5.) & סוף, vt Zeph. 1, 2. *f*) innuit terræ l. ariditatem l. deuastationem extremam, ita vt nihil omnino ferant arbores; aut siquid etiam ferant, tn. id hostes omne consumant. cf. c. 5, 17. Leu. 26, 20. Ioel 1, 12. *Ion.* cum præc. אסיפם connectit: *quemadmodum consumuntur vuæ a vite* &c. Alii figurate accipiunt de bonorum operum defectu & spe. ita cf. c. 5, 10. 11 Ies. 5, 2. Mich. 7, 2. Mat. 21, 19. c. 3, 10. *g*) *& ipsum folium marcescet.* Ies. 34, 4. Ps. 1, 3. *h*) Ion. *Propterea quod dedi illis legem meam ex Sinai, sed transgressi sunt illam.* Sic Raschi. ita cf. Ies. 24, 5. 3-7. At Pagnin. cum aliis ita: *Et quæ dedi eis, transeunt ab eis*, s. *prætereunt eos.* Gen. 18, 5. c. 32, 32. Iud. 3, 26. q. d. si quid etiam habituri sunt, tamen id hostibus cedet. cf. Hos. 8, 7. ℣. 14. *i*) *manentes*, *cunctantes* sc. in oppidis campestribus, villis etc. Est Hypotyposis prophetica eorum, quæ Iudæi & dicturi & facturi erant. *k*) c. 4, 5. *l*) *vt* (si moriendum omnino nobis est, quod nunc quidem cernimus futurum esse) saltem *exscindamur illic*, protracto aliquantisper vitæ termino. Ier. 49, 26. Ps. 31, 18. Alii: *& sileamus*, lugentium more Thren. 2, 10. 18. *m*) *excidit nos.* Vox desperantium. q. d. Ex iis, quæ hucusque passi sumus, colligimus, nullam salutis spem nobis superesse. *n*) c. 9, 14. *o*) *cicutæ*, *fellis.* Deut. 32, 32. Hos. 10, 4. Ps. 69, 22. *p*) c. 3, 25. non vere ac salutariter pœnitentium, d. desperantium vox. cf. Gen. 4, 13. Mat. 27, 4. ℣. 15. *q*) *Expectando* sc. hucusque *exspectauimus*, sed frustra, a Pseudoprophetis delusi. cf. Ies. 59, 9. *r*) v. 11. c. 14, 19.

m) aut *numquis auertitur a via, quin reuertatur?* q. d. nemo tam malitiose impius erga seipsum est, quin, si deuiasse se sentiat, eo redeat, vnde recesserat. Verbum שוב diuersimodam notionem hic habet. (1) *motus a loco*, vt 1 Sam. 15, 11. (2) *motus ad locum.* cf. hic v. 5.

℣. 5. *n*) *auersus est*, *Pyal* Ies. 57, 17. *Femin.* quia mox nominatur *Hierosolyma.* *o*) *auersione* c. 3, 8. *p*) *perenni*, *pertinaci*, sine fine. (1) a נצח *Perpetuitas.* cf. v 4. c. 2, 32. *q*) *Retinent* Iob. 2, 3. 9. velut non paterentur sibi e manibus extorqueri. *r*) *fraudem.* (5) c. 14, 14. c. 23, 26. Zeph. 3, 13. *Schm* specialiter sumit pro *hypocrisi* s. fraudulenta & hypocritica conuersione, quam toties per Ieremiam coarguit Deus. *s*) c. 5, 3. Hos. 11, 5. Mat. 23, 37.

℣. 6. *t*) *Auscultaui & audiui ego Deus*, q. d. non obiter *audiui*, sed adhibito studio, velut quis aurem inclinare solet, vt quæ dicuntur, distinctius percipiat. Ies. 32, 3. cf. Mal. 3, 16. Ps. 94, 9. *u*) *sed non rectum* vel *nihil recti.* c. 23, 10. Ex. 10, 29. 2 Reg. 17, 9. *x*) cf. Ies. 44, 19. *y*) *auersus est in cursu suo*, i. e. auersi a me currunt; v 4. 5. Vocatur vero (inquit *Schm.*) vita Iudæorum sceletata *cursus*, propterea quod magno cum ardore & studio indefesso sectati illam sint. cf. c. 2, 23. 24. 25. *z*) *exundans*, i. e. vt Vulgata habet, *cum impetu vadens*, aut *præcipiti cursu diffugiens*, ita vt sisti aut sustineri in fuga non magis possit, quam aquæ vis, vbi perrupto semel aggere in circumiectos agros late grassatur. Ies. 8, 8. c. 28, 2.

℣. 7. *a*) *ciconia.* Leu. 11, 19. Zach. 5, 9. *b*) cf. Ies. 1, 3. *c*) *statuta tempora*, scil. discedendi vel redeundi. *d*) *& turtur*, quippe & ipsa migratoria auis, nec hieme conspi-

---

℣. 5. בתרמת *defect.* 1. 3. 6. 22. sic sc. 1. 5. sec. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* at בתרמות scribit & בתרמית legit 2. ℣. 6. כלה cum Kri כלו 1. & *Mas. Erff.* Ita v. 10. bis 1. 2. 3. ℣. 7. וסים ita *Orientales.* at *Occidentales* סיס legunt & scribunt. ועמי per *Sakeph* g. 1. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 10. *Spatium* habent 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 19. 20. ℣. 11. שלום sine *Psik* 5. 8. 12. contra *Mas.* 1. 3. & *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 14. שם sine *Dag.* 1. 3. 21. 22. sic su. 5. ראש sic per ו 6. 9.

16 וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה׃ מִדָּן נִשְׁמַע
נַחְרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ
17 וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הִנְנִי
מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחַשׁ
18 וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ מַבְלִיגִיתִי
19 עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי׃ הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי
מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הַיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין
כ בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר׃ עָבַר
21 קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ׃ עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי
22 הָשְׁבָּרְתִּי קָדַרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי׃ הַצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד
אִם־רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־
23 עַמִּי׃ מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי
מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת־עַמִּי׃

ט Cap. IX.

מִי־יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים וְאֶעֶזְבָה אֶת־עַמִּי וְאֵלְכָה
2 מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים׃ וַיַּדְרְכוּ אֶת־
לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ בָאָרֶץ
כִּי מֵרָעָה אֶל־רָעָה יָצָאוּ וְאֹתִי לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־
3 יְהוָה׃ אִישׁ מֵרֵעֵהוּ
הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב
4 יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל יַהֲלֹךְ׃ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ

ה׳במקוםא

Ief.28,4. q. d. Sperabamus equidem, cum adhuc in terra nostra essemus, ante ingruentem messem autumnumque ab hostibus nostris nos liberatum iri: sed frustra proh dolor! cf. c.5,17. Forte respicitur ad tempus expugnatæ

פתח באתנח

vrbis, quod incidit in d. IX. Tammuz seu mensis quarti ecclesiastici c. 39,2.

ṽ. 21. s) v. 11. sc. 4, 6. [ut] fractus sum dolore. Hoph. (1) loquitur Propheta. x) atratus s. pullatus sum, more lugentium, c. 14,2. Pf. 42, 10. y) stupor adprehendit me. c. 6, 24. Mich. 4, 9.

s) sanationis, tropice sumitur pro sanatione Reip. & restitutione ablatorum, malorumque compensatione. Schm. cf. c. 14. 19. t) terror (2) c. 14, 19 cf. Ief. 59, 11. ṽ. 16. u) ceu termino septemtrionali Iud. 18, 28. 29. per quem irrupturi erant Chaldæi c. 1, 14. x) frementi (1) Iob. 39, 20. Ar. נחר vox per nares emissa. y) hinnituum (2) c. 13, 27. z) fortium ipsius sc. equorum, i. e. caballorum, c. 47, 3. c 50, 11. ṽ. 17. a) Ief. 14, 29. b) regulos i. basiliscos (4) Ief. 11, 8. c. 59, 5. c) aduersus quos non valet incantatio. cf. Pf. 58, 6. Coh. 10, 11. & Boch. Hieroz. P. II lib. 3. c. 5. Intelliguntur hostes, quibus nullo modo resisti queat. Schm. d) qui mordebunt vos. Alludit ad Num. 21, 6. cf. Hab. 2, 7. e) cf. Deut. 32, 24. Am. 9, 3. ṽ. 18. f) Recreatio mea. (1) subst. cum suffixo. cf. Pf. 39, 14. Vel, ariue sumit vocc. q. d. o Deus, qui me recreas in vel super mœrore, at Kimchi: Etiamsi recreare me tentem super moerore, tn. etc. q. d. etsi fuerit recreatio mea &c. g) languidum (3) Ief. 1, 5. Thr. 1, 22. ṽ 19. h) clamoris E. 2, 33 i) v. 21. 22. k) longinquitatum. i. e. remotissima, in quam captiui abducentur, Chaldæam puta. cf c. 5, 15. Loquitur vero hæc (vt Schm notat) in spiritu prophetiæ. q. d. Videor iam mihi coram eorum & captiuitatem videre & audire clamores, dicentium: etc. l) cf. c. 14, 19. Ief. 31, 9. &c. m) sc. Deus Ief. 33, 22. cf. Deut. 31, 17. n) Est responsio Dei, iudicia sua iustificantis 3 vt Ief. 50, 1. o) Deut. 32, 21. p) Hof. 11, 2 2 Par. 33, 19. 22. q) c. 10, 8. c. 14, 22. ṽ. 20. r) Ion. præmittit: Dicit cœtus Israel: s) allus tempus vindemiæ & colligendorum fructuum hortensium. Ief.

ṽ. 22. a) Numquid resina, ita bene Vulg. 6. & Ar. c. 46, 11. c. 51, 8. Intelligitur vero pretiosa illa vulneribus adhiberi solita. cf. Bochart. Hieroz. P. I. lib. 2. c. 51. a) quippe cuius montana abundabant arboribus resiniferis, Gen. 37, 25. b) adscendit, i. e. vulneri inducta fuit. cf. nomen c. 30, 13. c. 46, 11. & not. c. 30, 17. c) sanitas c. 30, 17. Ief. 58, 8. 2 Par. 24, 13. coalitum & obductione vulneris notat apud Hebr. æque ac Arabes, a R. Ar. ארך Detumuit, æquali & rubicunda carne coaluit vulnus. Deplorat igitur Propheta immedicabilitatem mali. ṽ. 23. d) Quis dabit caput meum esse (i. e. vtinam esset) aquam, s. receptaculum aquæ, vt lacrymæ mihi suppeterent, tanto malo deplorando sufficientes! e) c. 3, 17. c. 4, 17. 19. c. 14, 17. Thren. 1, 16. Ief. 22, 4. CAP. IX, ṽ. 1. f) Quis dabit me, i. e. vtinam essem. Iob 29, 2. Ief. 27, 4. g) in taguriolo, quale in cucumerariis a custode vsurpatur. coll. Ief. 24, 20. c. 1, 8. Alias notat in genere diuersorium, vt Ex. 4, 24. h) viatorum (4) c. 14, 8. i. e. tali casula, quæ ab ipsis viatoribus, (quando per deserta commeant) e ramis frondea facta est, constructis frondibus cespitibusque, sub quibus pernoctare possint, ab imbribus & frigore vtcunque immunes. Vel est portatile tentorium, quale viatores (sec. Schm. ad c. 14, 8.) in terris orientalibus secum portabant, vt, vbicunque nox eos obrueret, sub illo pernoctare possent. i) cf. Pf. 55, 7. 8. 9. k) c. 17, 9. c. 23, 10. Mat. 12, 39. l) coetus. Am. 5, 21. m) Ief. 24, 16. ṽ. 2. n) Intendunt; pr. calcant, quia arcus imposito in neruum pede tendebatur. Pf. 7, 13. Pf. 25, 9. Pf. 64, 4. o) v. 7. Hof. 7, 16. Pf. 57, 5. p) ceu arcum suum mendacii, i. e. vibrandis mendaciis, veluti telis, comparatum. v. 3. q) ad fidem c. 7, 28 cum erga homines, tum erga Deum. cf. v. 3. r) inualuerunt. Strenuos se gesserunt, non ad bonum, d. ad malum Pf. 12, 5. peiores facti, non meliores. Remotiua hæc loquutio fortius intendit sequens oppositum: sed ex malitia etc. s) c. 6, 7. cf. oppos. Pf. 84, 8. t) exiuerunt, cum emphasi, q. d. Discesserunt a via vera, euagatique sunt & progressi de malo in malum. Schm. u) v. 23. c. 4, 22. Hof. 5, 4. ṽ. 3. x) cf. c. 12, 6. y) cf Mich. 7, 5. 6. z) dolose circumuenit sc. alterum. Vox Hebr. non signif. planta pedis sui prostratum subiicere, sed a tergo dolose aliquem pede adprehendere, vt deorsum in vultum cadere cogatur Gusset. 632. D. cf. Gen. 27, 36. Videtur simul alludere ad nomen Iacob Gen. 25, 26. Hof. 12, 4. q. d. sunt quidem Iacobitæ, verum longe alio sensu, quam pater ipsorum, qui ex voluntate diuina sine fraude, calcem fratris in vtero tenuit, vt velut posterior priorem, minor maiorem anteuerteret. a) in obtrectatione incedit (6) cf. not. c. 6, 28. Ex. 22, 9. ṽ. 4. b) illudunt, ingentia promittentes alteri, sed adeo non præstantes, vt potius ipsi noceant, sicut Laban Gen. 31, 7. & Pharao Ex. 8, 25. Schm.

ṽ. 15. מרפא per Aleph 3. 5. sic fu. 1. 2. contra Mas. impr. & Erff. ṽ. 16. נחרת per Schua simpl. 1. 3. 5. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. Ber. ṽ. 17. Spat. præmitt. 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 22. ṽ. 18. מבלי גיתי sic diuisim scrib. 1. 5. contra Mas. 1. 2. impr. b. l. & Leu. 23, 21. ṽ. 19. היהוה ita cum Schua 1. 2. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15 16. 18. 19. 21. 23. contra Mas. in M. I. ṽ. 22. רופא plene 22. 23. sec. Mas. impr. ad Leu. 5, 1. ṽ. 21. השברתי per Kam. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. sic fe. 5. contra Mas. impr. ṽ. 22. הצרי Tsade cum dag. 1. 3. 5. 8. 12. 15. 16. 21. & in marg. 6. 9.

ṽ. 23. Hic incipiunt c. IX 8. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. CAP. IX. ṽ. 3. Sine spatio præmisso 2. 5. 6. 9. 12. 20. ואיש cum præf. ו 5. 9 (qui tamen in marg. omittunt) & 10. 20 sic fu. 2. יעקב sic per Chateph pat. 10. 19. 21. 22. 23. & Ber. contra Mas. & Erff. & M. I. At plene fe. 2. 5. sec. Mas. Erff. sed contra impr. ṽ. 4. יהתלו Lamed cum dag. 2. 5. 6. 9. 23.

ואמרת לא ידברו למדו לשונם דבר־שקר העוה
נלאו : שבתך בתוך מרמה במרמה מאנו דעת־אותי
נאם־יהוה : לכן כה אמר יהוה צבאות 6
הנני צורפם ובחנתים כי־איך אעשה מפני בת־עמי :
חץ שוחט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את־רעהו 7
ידבר ובקרבו ישים ארבו : העל־אלה לא־אפקד־בם 8
נאם־יהוה אם בגוי אשר־כזה לא תתנקם נפשי :
על־ההרים אשא בכי ונהי ועל־ 9
נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי־איש עובר ולא שמעו
קול מקנה מעוף השמים ועד־בהמה נדדו הלכו :
ונתתי את־ירושלם לגלים מעון תנים ואת־ערי יהודה י
אתן שממה מבלי יושב : מי־האיש 11
החכם ויבן את־זאת ואשר דבר פי־יהוה אליו ויגדה על־
מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר :
ויאמר יהוה על־עזבם את־ 12
תורתי אשר נתתי לפניהם ולא־שמעו בקולי ולא־הלכו
בה : וילכו אחרי שררות לבם ואחרי הבעלים 13
אשר למדום אבותם : לכן 14
כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מאכילם
את־העם הזה לענה והשקיתים מי־ראש : והפיצותים טו
בגוים אשר לא ידעו המה ואבותם ושלחתי אחריהם
את־החרב עד כלותי אותם : כה אמר 16
יהוה צבאות התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה
ואל־החכמות שלחו ותבואנה : ותמהרנה ותשנה 17
עלינו נהי ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו־מים :
כי

draco c. 10,22. Ieſ. 13,22. c.34, 13. Pſ. 44,20. cf. Bochartus Hieroz. P. II. lib. 3. c. 14. f) vid. v. 9.

℣. 11. g) Propheta queri-

שחוט קרי

tur de paucitate illorum, qui ad ſeuera Dei iudicia, ab ſe añunciata, animum ſerio aduertant, ſeque ipſi & alios ad pœnitentiam agendam mutuo excitent. cf. Pſ. 90, 11. Ieſ. 53, 1. h) Deut. 32, 29. Pſ. 107, 43. ſapiens h. l. eſt, qui doctrinæ capax eſt & libenter diſcit. Schm. Confer Prou. 12, 15. i) Hoſ. 14, 10. k) vt (inquam) indices illud aliis quoque, ex me auditum, Schmid. coll. c. 4, 5. cf. Ion. 3, 6. l) Ex. 10, 7. m) deſolata fuerit, a יצת v. 9. vel נצה c. 4, 7. n) Ieſ. 27, 10. Hoſ. 2, 5. o) v. 9. Zeph. 3, 6.

℣. 12 p) etſi de ea glorientur. c. 8, 8.

℣. 13. q) c. 3, 17. c. 11, 8. c. 16, 12. r) quos docue-

חסר א

runt ipſos. Obſeruat Schmid. oppoſitionem ad v. 12. q. d. Magis traditionem paternam, quam legem diuinam ſcriptam attenderunt. Conf. 1 Cor. 12, 2. 1 Pet. 1, 18.

℣. 14. s) cibaturus ſum eos, ſcil. populum hunc. Pleonaſmus emphaticus, vt Ex. 2, 6. t) abſinthio, i. e. (ſec. ό. & Ar.) adflictionibus. (8) c. 23, 15. Prou. 5, 4. Am. 5, 7. cf. Pſ 80, 6. bene Ion. explicat: Ecce ego adducam ſuper populum hunc amaritudinem inſtar abſinthii. u) cicutæ, aut fellis potius, Pſ 69, 22. cf. c. 8, 14 c. 23, 15.

℣. 15. x) Leu. 26, 33. Deut. 28, 64. y) huiusmodi quid accidit c. 52, 10. & c. 42, 16. z) non quidem penitus, magna tamen ex parte. c. 44, 27. 28. c. 5, 3. cf. c. 5, 18.

℣. 16. a) curate ſ. circumſpicite ſc. lamentatrices, ne ſuo tempore deſint. Talem ſtructuram & ſenſum videntur accentus poſcere. cf. c. 2, 10. b) lamentatrices (8) 2 Sam. 1, 17. Ez. 27, 32. cf. Am. 5, 16. 2 Par. 35, 25. Mat. 9, 23. Quales præficæ non apud Iudæos tantum, ſed varias quoque gentes erant. S. c) ſapientes, i. e. lamentandi peritas. confer Ex. 35, 10. 25.

℣. 17. d) lamentum. (6) v. 9. 18. Am. 5, 16. e) & deſluant oculi noſtri lacrimis. Thren. 1, 2. 16. emphatica hypallage, pro: & deſluant de oculis noſtris lacrimæ. f) & palpebræ noſtræ (8) Pſ. 11, 4. confer not. Ieſ. 8, 22. g) diffluant. Ieſ. 45, 8.

c) Hoſ. 4, 1. d) aſſuefecerunt c. 2, 33. 24. vel docent præmeditando mendacia & ſtudioſe excogitando, Schm. e) praue agendo delaſſantur, i. e. magno ardore & ad laſſitudinem vsque praue agunt. cf. Gen. 19, 11.

℣. 5. f Habitare tuum eſt, i. e. habitas, o Propheta. g) i. e. fraudulentorum & hypocritarum. cf. v. 7. c. 5, 27. h) c 5, 3.

℣. 6. i) conflaturus ſum illos. c. 6, 29. Zach. 13, 9. ό. πυρώσω. cf. 1 Petr. 4, 12. Ion. præmittit: inducam ſuper eos anguſtiam. &c. k) Zach. 13, 9. l) quomodo aliter faciam. m) Ion. propter peccata cœtus populi mei. ſic fere ό. & Ar.

℣. 7. n) ſec. Kri telum acutum, qſ malleiductu vel cote acuminatum ita Chald. & Syr. at ſec. Cthib: iugulans, occidens; vel (vt Vulg. LXX & Ar.) vulnerans. o) Pſ. 28, 3. Pſ. 55, 22. Prou. 18, 8. p) ponit inſidias ſuas, quas proximo ſtruit. cf. Ioſ. 8, 2. 12. Hoſ. 7, 6.

℣. 8. q) Am. 8, 8. r) c. 5, 9. 29.

℣. 9. s) Propter montes ſc. frugiferos quondam, nunc deſolatos. denotatur lamentationis non tam locus, vt c. 3, 21. quam cauſa & obiectum, coll. c. 4, 24. 25. 26. t) fletum & eiulatum, v. 17. 18. 19. u) manſiones pecori paſcendo aptas, c. 23, 10. Pſ. 23, 2. x) lamentum v. 19. Ez. 19, 1. y) deſolata ſunt. v. 12. c. 2, 15. propter ariditatem, velut igne ſuccenſa eſſent, a rad. יצת ſuccenſus fuit, arſit Ieſ. 9, 17. cf. Ier. 12, 4. z) ita vt non ſit. v. 10. cf. not. c. 2, 15. a) v. 11. Ieſ 60, 15. Ez. 14, 15. b) c. 4, 25 c. 12, 4. c. 50, 3. c) diffugerunt ad alia loca, ſc. propter omnimodam ariditatem & pabuli defectum. c. 14, 4. 5.

℣. 10. d) in aceruos ſc. lapidum, ex deſtructis domibus vrbium aut muris deiectis. S. conf. c. 51, 37. Iob. 15, 28. Pſ. 79, 1. Mich. 3, 12. e) manſionem draconum, i. e. deſolatiſſimam, ſolitudines enim ſectatur draco

---

℣. 7. שלום את־רעהו ita 2. ℣. 8. אם־בגוי אשר ita 2. 3. ſic fu 5. ℣. 9. נצתו ita in textu, cum Kri 2. ſec. Maſ. Eſſ. ℣. 12. יהוה per Sakef bk. 3. 5. ℣. 14. ראש ſic per Vau 6. 9. & fu. 5. ℣. 15. וידעו Alii cod. in marg. 7. 8. hab. ידעום cum ſuff. ℣. 17. ותמהרנה per Sagol 1. 3. 5. 6, 9. 10. 20. יזלו ſine Dag. 1. 3. 12. 18. 20. 23.

18 כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי־
19 עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ׃ כִּי־שְׁמַעְנָה נָשִׁים
דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנֹתֵיכֶם
כ נֶהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה׃ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא
בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃
21 דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל־
פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף׃
22 כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל
חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־
23 יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃ כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל
הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה
חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־
יְהוָה׃
24 הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־כָּל־מוּל
כה בְּעָרְלָה׃ עַל־מִצְרַיִם וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־אֱדוֹם וְעַל־בְּנֵי
עַמּוֹן וְעַל־מוֹאָב וְעַל כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה הַיֹּשְׁבִים בַּמִּדְבָּר
כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל עַרְלֵי־לֵב׃

CAP. X.

א שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם

בית Ggg 5 נג ה

✠. 18. h) *quomodo*, i. e. *quantopere*, *quam misere?* cf. c. 51, 41. 2 Sam. 1, 25. 27. Obad. v. 5. 6. i) *spe nostra delusi*. cf. c. 8, 15. k) *coacti sumus relinquere*. l) *deiecerunt* scil. hostes nostri. Dan. 8, 11. Ioel 1, 7. m) Hab. 1, 6.

✠. 19. n) Ies. 32, 9. quippe quæ maritorum animos inprimis ad superstitionem flectebant, infra c. 44, 15. 19. o) Ies. 34, 15. Zach. 11, 9. p) v. 9. q. d. missis nugis ac superstitione, plangite potius.

✠. 20. q) *per fenestras nostras*, i. e. improuiso, instar furis, Ioel 2, 9. r) conf. Ps. 122, 7. s) c. 44, 7. gladio scil. & fame ac pestilentia c. 14, 12. Ies. 22, 2. t) *paruulum*. c. 6, 11.

✠. 21. u) *cadet*, lapsumque *iacebit* Iud. 3, 25. x) *velut sterquilinium* (5) c. 16, 4. y) *& velut manipulus* (4) Am. 2, 13. Mich. 4, 12. sc. per obliuionem a messore omissus, vel sec. S. a messore refectus. Ita Chaldæi cum messoribus comparantur. z) c. 8, 2.

✠. 22. a) *ne glorietur*. *Kimchi*, S. aliiq; obseruant, exceptionem Iudæorum hic occupari, qs. periculum adeo magnum non sit, cum & *astutiæ*, & *fortitudinis*, & *diuitiarum* sibi satis sit ad resistendum hosti. b) cf. c. 8, 9. Ec. 10, 13. Ez. 28, 4. c) Ps. 33, 16. 17. d) 1 Tim. 6, 17. Iac. 1, 10. c. 5, 1. seqq. Ps. 49, 7. 8. Prou. 18, 23.

✠. 23. e) cf. c. 4, 2. Ies. 45, 25. Ps. 34, 3. 1 Cor. 1, 31. 2 Cor. 10, 17. c. 11, 10. f) *glorians*, i. e. quisquis rite, recte & decenter, iuxta voluntatem & verbum Dei gloriari vult. *Schm.* g) *& ut cognoscat me* Iehouam, Redemtorem & iustitiam ipsius c. 23, 6. Ies. 53, 11. Ioh. 17, 3. cognitione scil. viua & practica, quæ talem efficit hominem, qualem cognoscit esse Deum, videlicet (vt hic

hic statim קמץ בז״ק (subiungitur) *misericordem, iuris iustitiæque studiosum*. cf. omnino supra c. 22, 16. 1 Ioh. 2, 3. 4. c. 3, 6. h) Ps. 58, 12.

✠. 24. i) *Ecce vero dies* &c. q. d. Erit aliquando tempus, vbi sublaturus sum omnem gloriationem, quæ non est in Deo, sed in carne. cf. Gal. 5, 6. k) *visitatione iræ* per Chaldæ- עד כאן os, coll. c. 25, 17. 18. l) *circumcisum* Ios. 5, 5. m) Difficillimus locus, in quo exponendo potiores sententiæ tres:

(1) vt præf. ב *societatem* notet, coll. Leu. 1, 16. *cum præputio*, i. e. (sec. Trem. & Pisc.) *cum præputiato*, aut (sec. Schm.) *inter præputiatos* metonymice. Ita fere Ion. *super omnes populos incircumcisos, & super domum Israel, quorum opera similia sunt operibus incircumcisorum.* nam de solis quidem incircumcisis hic sermonem non esse, colligit Schm. ex v. seq. vbi duæ ponuntur classes. (2) LXX. & Vulg. ב materialiter sumunt: *qui circumcisum habent præputium*. ita vero oporteret gentes, v. seq. nominatas, omnes circumcisas fuisse, cum tn. a Iudæis illic distinguantur propter præputium: aut per *circumcisos præputium* intelligendi quidem Iudæi, sed ita, vt v. seq. gentibus adiungantur propter commune cordis præputium, communemque vindictæ diuinæ euentum: aut denique cum *Hieron.* per *omnes gentes præputiatas* non intelligi debent gentes nominatæ, sed aliæ; quanquam hac ratione (vt S. notat) *gentibus* non *Iudæi* soli opponendi fuissent; sed & *Aegyptii*. &c. (3) Cocc. ita: *circumcisum* in carne *cum præputio* cordis, coll. c. 4, 4. Rom. 2, 25. quo pacto itidem de v. seq. iudicandum foret, ac modo dictum. ✠. 25. n) Hos circumcisionis ritum antiquitus adhibuisse, meminit *Herodotus* l. 2. c. 56. sed num semper & vniuersaliter omnes Aegypti nationes id fecerint, dubitari potest: præsertim quia Ez. 31, 18. c. 32, 19. coll. v. 21-32. *Aegyptii* dicuntur *inter* ceteros *præputiatos* occubituri. *Idumæos*, refert *Ioseph.* Antiq. l. 13 c. 17. tum demum circumcisos fuisse, cum ab Hyrcano essent subiugati. De *Ammonitis* ac *Moabitis* id plane non constat. Nec de *Arabibus* euicta res est, etsi *Homeritas* post Christum natum circumcisionem vsurpasse, notum sit ex *Philostorgio*. Et si quæ harum gentium circumcisionem Ieremiæ ætate omnino habuerunt, tn. credibile est, non fuisse religiosam & sacramentalem, vt penes Iudæos, d. naturalibus de causis institutam, coll. *Ludolfi* Comm. H. Aeth. p. 269 o) c. 25, 23. c. 49, 32. Ion. *circumtonsos angulo* sc. capitis, vtens phrasi Hebr. ex Leu. 19, 27. quam LXX. Aq. Theodot. & Sym. itemque Hieronymus, illi *de capillorum in rotundum attonsione*, occipitii cincinno tantum superstite, interpretantur, laudati a *Boch.* Geogr. S. l. 1. c. 6. quomodo & hic intelligimus Vulgat. *qui attonsi sunt in comam*, & LXX. cum Ar. περικεκαρμένον τὸ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ. At *Cocc.* Lex. 759. *præfectos extremitatem*, per ἐξυτελισμὸν pro *circumcisis*, coll. v. 24. & R. Sal. *abscissos in angulo deserti*, i. e. remotissime in deserto habitantes p) *angulo* s. *angulis*, i. e. capillo circa capitis partem deuexam, (quidquid est crinium in capite præter cranium, aut cranii superiorem partem, ibid. & Leu. 19, 9. q) Ion. *qui habitant in tentoriis in deserto*; Arabes puta, *Scenitas* maxime, coll. not. Iud. 8, 11. *Arabes* enim κείρονται ὑποτρόχαλα, περιξυρεῦντες τοὺς κροτάφους, *tonsos fuisse in orbem, tempora subradentes*, auctor est *Herodot.* l. 3. c. 8. *idemque Saracenos ad suum vsque tempus factitasse*, ait *Scholiastes Gr.* in *Leu.* 19. cf. *Bochart.* l. c. & *Cler.* Comm. ad Leu. 19, 27. r) LXX. Ar. Syr. & Ion. addunt: *carne sua*. s) c. 4, 4. Leu. 26, 41. Ez. 44, 7. Rom. 2, 29. CAP. X. ✠. 1. t) Connexio huius cum præc. cap. hæc est, vt, quibus propter peccata captiuitatem & iustam Dei vindictam denuntiauerat, eosdem nunc instructione quadam præmuniat, ne Chaldæis, ad superstitionem & idololatriam pellicientibus, concedant. confer v. 11. & inter Apocrypha Epist. Ieremiæ s. Baruch. 6, 1. seqq.

✠. 18 וְכִי הִשְׁלִיכוּ cum præf. ו 3. & in marg. 6 9. ✠. 19. *Spatium* præmittunt 1. 2 5--10. 12. 19--23. וְלַמֵּדְנָה per *Segol* 1. 3. 5. 6. 9. 10 14. 20. ✠. 21. Pro הַשָּׂדֶה hab הָאֲדָמָה 1. 3. ✠. 22. וְאַל־ יִתְהַלֵּל עָשִׁיר cum præf. *Vau* 3. sic fu. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. contr. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Gen. 9, 5. ✠. 23. וּמִשְׁפָּט cum præfixo ו *Orientales*.

2 בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אֶל־דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל־
תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל־תֵּחָתּוּ כִּי־יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם
3 מֵהֵמָּה׃ כִּי־חֻקּוֹת הָעַמִּים הֶבֶל הוּא כִּי־עֵץ מִיַּעַר כְּרָתוֹ
4 מַעֲשֵׂה יְדֵי־חָרָשׁ בַּמַּעֲצָד׃ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב יְיַפֵּהוּ
5 בְּמַסְמְרוֹת וּבְמַקָּבוֹת יְחַזְּקוּם וְלוֹא יָפִיק׃ כְּתֹמֶר ה
מִקְשָׁה הֵמָּה וְלֹא יְדַבֵּרוּ נָשׂוֹא יִנָּשׂוּא כִּי לֹא יִצְעָדוּ אַל־
תִּירְאוּ מֵהֶם כִּי־לֹא יָרֵעוּ וְגַם־הֵיטֵיב אֵין אוֹתָם׃
6 מֵאֵין כָּמוֹךָ יְהוָה גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ
7 בִּגְבוּרָה׃ מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לְךָ יָאָתָה כִּי בְכָל־
8 חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל־מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ׃ וּבְאַחַת
9 יִבְעֲרוּ וְיִכְסָלוּ מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא׃ כֶּסֶף מְרֻקָּע
מִתַּרְשִׁישׁ יוּבָא וְזָהָב מֵאוּפָז מַעֲשֵׂה חָרָשׁ וִידֵי צוֹרֵף
י תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁם מַעֲשֵׂה חֲכָמִים כֻּלָּם׃ וַיהוָה
אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא־אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם מִקִּצְפּוֹ
תִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וְלֹא־יָכִלוּ גוֹיִם זַעְמוֹ׃
11 כִּדְנָה תֵּאמְרוּן לְהוֹם אֱלָהַיָּא דִּי־שְׁמַיָּא וְאַרְקָא
לָא עֲבַדוּ יֵאבַדוּ מֵאַרְעָא וּמִן־תְּחוֹת שְׁמַיָּא אֵלֶּה׃
12 עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ
נָטָה

n. cf. Leu. 20,
קמץ בזק
23. 1 Reg. 17, 8. Mich. 6, 16. c) v. 15. 2 Reg. 17, 15. 1 Cor. 8, 4. d) quoniam sunt lignum, quod &c Ies. 40, 19. c. 44, 1. seqq. e) astia sc. elaboratum. (2) Ies. 44, 12.
℣. 4. f) exornat illud. Piel (1) Hitp. c. 4, 30. g) clavis. Ies. 41, 7. h) & malleis. Iud. 4, 21. i) firmant illa Ef. 41, 7. k) ne vacillet. (3) Ies. 28, 7.
℣. 5. l) Sicut palma. quæ habet lignum solidissimum, ita vt nulli cedat oneri. Schm. Iud. 4, 5. m) solidum quid: sc. continuum, quod mouere se neutiquam
פתח
באתנח
potest, quia non articulatum, nec animatum interius. *Ion. opere ductili eriguntur.* Ex. 25, 31. n) Ps. 115, 5. o) Ies. 45, 20. c. 46, 7. p) *incedere non valent.* 2 Sam. 6, 13. Ion. *quia non habent spiritum ad ambulandum.* q) Ies. 41, 23. Ps. 135, 16. r) *non est penes ipsos* s. in ipsorum facultate. c. 20, 11. ℣. 6. s) *Plane non est.* Præf. מ intendit negationem, velut concipienda esset in comparatiuo gradu, s. (vt *Schm.* vertit) *Plus quam non est tibi similis.* sic v. 7. c. 30, 7. t) Ex. 15, 11. Ps. 86, 9. 10. u) c. 16, 21. ℣. 7. x) Apoc. 15, 4. Interrogatio vehementer vrget ius summum, vt Deum solum omnes colant. *Schm.* y) ratio timoris Dei. cf. v. 10. z) *conuenit* sc. vt timearis. (1) Rad. Syr. & Chald. יאה (qua & hic vtitur *Syr.*) *pulcher fuit.* & impersonaliter *decet*, *conuenit.* ὁ. πρέπει. & sic *Ar.* Alii: *assentitur* sc. omne, a אות, coll. Gen. 34, 15. 22. 23. sed coactius: nam ea radix non tam absolutum obsequium, quam conuentionem certis conditionibus initam, notat. a) *nullus plane.* conf. v. 6. ℣. 8. b) *Et in vno*, i. e. ad vnum omnes; idem videtur esse ac יחד (quod est ab eodem themate) aut Chald. כחדא *sicut vnum*, s. *simul*, *pariter.* ita *Nold.* p. 181. qui nota 815. confert ἀπὸ μιᾶς Luc. 14, 18. Alii: *Vel in vna hac re*, cum cetera videantur sapere. c) *obbrutescunt* v. 14. 21. d) *& stultescunt* (1) cf. Ps. 49, 11. e) *disciplina vanitatum*, i. e. vanissima illa idola, a quibus non nisi vana disciplina prouenire potest. confer Hab. 2, 18. f) *lignum* tantummodo *sunt.* nam hoc pro prædicato habet. s. cf. Ps. 115, 8. Ies. 41, 29. Zach. 10, 2. Rom. 1, 21. 22. ℣. 9. g) *extensum, malleo ductum.* Ies. 40, 19. h) vid. 1 Reg. 10, 22. i) ex *Vphaz*, nomen pr. insulæ vel regionis auriferæ. vid. Dan. 10, 5. k) *& (opus) manuum.* l) Ex. 26, 31. Ez 23, 7. ℣. 10. m) *Veritas* in re, i. e. verus Deus in essentia, sicut & in operibus suis. opp. *Vanitas*: quo nomine fictitii Dei nuncupantur. v. 3. 8. 15. cf. Ioh. 17, 3. 1 Ioh 5, 20. n) c. 2, 13. Deut. 32, 40. Ios. 3, 10. o) *& Rex aeternus*, 1 Tim. 1, 17. Ps. 10, 16. Ps. 29, 10. Ies. 40, 28. p) 2 Sam. 22, 8. q) *sustinere valent*, c. 6, 11. Ps. 18, 8. r) Ies. 13, 5. ℣. 11. s) *Ion.* præmittit: *Hoc est exemplar epistolæ, quam misit Ieremias Propheta ad reliquias seniorum captiuitatis, qui erant in Babylonia: Quod si dixerint vobis populi, inter quos habitatis: Domus Israel seruite idolis; sic &c.* Potest vero etiam cum proxime præcedd. connecti velut illatio: *Sic igitur &c.* Chaldaice hic versus conceptus, vt Iudæis suggerat, quomodo Chaldæis (ad quos non nisi Chaldaice loqui poterant) paucis verbis respondendum sit, *Schm.* Informationem vero pro Iudæis totam non terminari hic, sed potius v. 16. monet *D. Kimchi.* t) *non fecerunt.* cf. Ies. 40, 26. Ps. 96, 5. Epist. Ierem. v. 4. 69. seq. Apoc. 14, 7. u) *pereant*, vel potius indicatiue *peribunt. Schm.* x) Thren. 3, 66. y) *hi.* emphatica reassumtio subiecti, q. d. *Dii qui &c. hi*, inquam, *peribunt &c.* hanc enim expositionem iuuant accentus. alii: *his* sc. terra & cælis; q. s. porrecta manu vates cælum terramque monstrasset.
℣. 12. z) *Ion.* præmittit: *Ita vero dicetis: Nos colimus eum, qui fecit &c.* Subiectum repeti potest ex v. 10. c. 51, 15. seqq. Ps. 136, 6. Ies. 40, 22, seqq.

℣. 2. u) *ad viam*, i. e. ritus, modum agendi, quem sibi superstitiose elegerunt gentiles. Leu. 18, 3. Deut. 12, 30. Quo tempore sibi Babel vindicauit *imperium Orientis* per *Nabopolassarem* Nebucadnezaris Patrem, gentes victæ, pro superstitione populorum Orientalium, *Belum Babylonium*, magnum illud *Babelis idolum*, suis Diis desertis, haud dubie omnes coluerunt; aduersus quod tentationis scandalum Propheta Iudæos, in Babyloniam abducendos, munit. *Vitringa* in Apoc. c. 17, 5. p. 1024. x) *adsuescatis.* c. 2, 24. y) *& a signis cæli*, i. e. ab astris, sole inprimis & luna, coll. Deut. 4, 19. vel etiam a constellationibus *cæli*, ex quibus illæ gentes hominum fata pandere præsumunt. Nam apotelesmaticæ astrologiæ, quæ sita est in obseruatione astrorum, deditissimos fuisse Orientales, nemo nescit. *Herodot.* lib. II. c. 82. p. 75. ed. Steph. *Alia insuper sunt ab Aegyptiis excogitata, cuius mensis diesue cuius Deorum sit, & quo quis die genitus, qualia sortietur, & quam mortem obibit, & qualis erit.* Similia *Diodorus* lib. I. De Chaldæis res est notissima. Vid T. *Stanleii* Hist. Phil. Or. lib. I. Sect. 2. *Clericus* ad Leu. 19, 26. Dehortatur igitur a varidicis nugis, coll. Ies. 44, 25. vbi vocantur *signa vaniloquorum, & ineptiæ diuinatorum*, quibus v. 26. opponitur firmius DEI *verbum propheticum.* z) *ne consternemini*; c. 17, 18. Ios. 10, 25. timore superstitioso, quasi mali quid inferant vel præsagiant. a) quas non conuenit imitari. cf. de hac argumentandi ratione Matth. 6, 32. 1 Thess. 4, 5. Leu. 18, 24.
℣. 3. b) i. e. dogmata & ritus idololatrici, vel sec. alios, ipsa quoque idola,

CAP. X, ℣. 5. ינשׂוא pro eo hab. in marg. ינשאו 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 7. ייראך *plene* 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas impr.* & *Erff.* ℣. 10. יכלו sic *defect.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 21. 22. & *Ber.* sic se. 1. & su. 5. sec *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* at ceteri *plene*, & sic 6. 9. in marg. ℣. 11. עבדו per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. sic su. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 60. col. 8. ומן תחות pro eo habent ומתחות in marg. 6. 9. sic su. in textu 2.

נָטָה שָׁמָיִם׃ 13 לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה
נְשִׂאִים מִקְצֵה אֶרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ
14 מֵאֹצְרֹתָיו׃ נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־צוֹרֵף
טו מִפָּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם׃ הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה
16 תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃ לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב
כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
17 אִסְפִּי מֵאֶרֶץ כִּנְעָתֵךְ יוֹשַׁבְתִּי בַּמָּצוֹר׃
18 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי קוֹלֵעַ אֶת־יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בַּפַּעַם
19 הַזֹּאת וַהֲצֵרוֹתִי לָהֶם לְמַעַן יִמְצָאוּ׃ אוֹי־לִי
עַל־שִׁבְרִי נַחְלָה מַכָּתִי וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ זֶה חֳלִי וְאֶשָּׂאֶנּוּ׃
כ אָהֳלִי שֻׁדָּד וְכָל־מֵיתָרַי נִתָּקוּ בָּנַי יְצָאֻנִי וְאֵינָם אֵין־נֹטֶה
21 עוֹד אָהֳלִי וּמֵקִים יְרִיעוֹתָי׃ כִּי נִבְעֲרוּ הָרֹעִים וְאֶת־יְהוָה לֹא
22 דָרָשׁוּ עַל־כֵּן לֹא הִשְׂכִּילוּ וְכָל־מַרְעִיתָם נְפוֹצָה׃ קוֹל
שְׁמוּעָה הִנֵּה בָאָה וְרַעַשׁ גָּדוֹל מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשׂוּם אֶת־
23 עָרֵי יְהוּדָה שְׁמָמָה מְעוֹן תַּנִּים׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי לֹא לָאָדָם
24 דַּרְכּוֹ לֹא־לְאִישׁ הֹלֵךְ וְהָכִין אֶת־צַעֲדוֹ׃ יַסְּרֵנִי יְהוָה אַךְ
כה בְּמִשְׁפָּט אַל־בְּאַפְּךָ פֶּן־תַּמְעִטֵנִי׃ שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ עַל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ וְעַל מִשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא
קָרָאוּ כִּי־אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב וַאֲכָלֻהוּ וַיְכַלֻּהוּ וְאֶת־נָוֵהוּ
יא הֵשַׁמּוּ׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
2 יְהוָה לֵאמֹר׃ שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְדִבַּרְתֶּם
אֶל

stiora (frustra quamlibet)

הארץ קרי

est] translatura. Redit enim hic ad denunciandum populo Iudaico captiuitatem. x) *sessura in obsidione.* cf. v. 18. .. 52, 5. alii: *in munimento.* coll. 2 Par. 8, 5.

יושבת קרי

מלעיל

℣. 18. y) *funda proiiciens* (4) 1 Sam. 17, 49. c. 25, 29. sc. ex terra sua in exilium. z) *hac tandem vice,* post longam patientiam & expectatione .. c. 16, 21. Gen 2, 23. a) *& angustiabo* Deut. 28, 52. Zeph. 1, 17. b) *vt inueniant* veritatem verbi mei *dicentes* tandem v. 19. *Va mihi.* Ion. *vt accipiant vindi-*

קמץ בז"ק

Cap. XI.

Eam sceleratum suorum.

a) Gen. 1, 16. Ies. 40, 22. &c.

℣. 13. b) q. d. *ad vocem dationis ipsius,* i. e. simul ac vocem edit ac iubet. Ps. 33, 9. c) præsto est *multitudo aquarum.* c. 51, 16. 1 Reg. 18, 41. d) *vapores* qs. in ætherem sublatos. Ps. 135, 7. e) *pluuiæ facit,* i. e. adsocias. vt cum pluuia coniuncta sint fulgura. Ion. *tempore pluuiæ,* Iob. 37, 11. c. 38, 25. 35. f) Iob. 38, 22. & rem repositam, & locum, vbi ea conseruatur, notat. cf. not. Deut. 32, 34.

℣. 14. g) *Sed obbrutuit* v. 8. 21. c. 51, 17. 18. Ies. 19, 11. ἐμωράνθη. Rom. 1, 22. h) *a sciendo,* Ion. cum aliis priuatiue *quo minus cognoscant sapientiam.* sed *Schm.* caussaliter *propter scientiam,* quia putarunt se esse sapientes, coll. Rom. 1, 22. i) c. 48, 20. cf. not. c. 8, 12. Ies. 30, 5. k) *mendacium,* i. e. falsus & fictitius Deus. Opp. v. 10. cf. c. 16, 19. Ies. 44, 20. l) *fusile* c. 51, 17. Ies. 48, 5.

℣. 15. m) v. 3. 1 Reg. 16, 13. n) *deceptionum* (2) c. 51, 18. i. e. meræ imposturæ sunt, ad decipiendum comparatæ. at *Cocc. ludificationum,* i. e. *ludibriis dignum.* et sic Vers. OO. o) c. 11, 23. sc. tempore destructionis Babyloniæ: vbi & idola ipsius destruentur, coll. Ies. 46, 1. p) cf. ℣. 11.

℣. 16. q) c. 51, 19. r) Ies. 61, 7. Thren. 3, 24. Iehouah vocatur *pars Iacobi,* tum quod ille Ecclesiæ suæ paterno affectu se proprium facit, tum quod fidelium, pars & merces multa ipse est, Gen. 15, 1. *Schm.* s) Ies. 45, 18. t) c. 51, 19. Ps. 74, 2. *virga s. pertica* (tanquam in diuisione patrimonii) *hæreditatis ipsius,* i. e. portio hæreditaria, vel ut pertica dimensa. cf. Deut. 32, 9. Ies. 63, 17.

℣. 17. u) *mercimonium tuum* (2) cf. Iob. 40, 30. Hos. 12, 8. q. d. Interea tuas reculas nihilominus collige, in loca munitiora

℣. 19. c) Populus Iudaicus sub schemate matris loquens inducitur, & ita quidem, vt hæc hypotyposis simul sit prædictio eius, quod futurum erat, sc. vt in vera pœnitentia olim peccata sua agnoscerent, coll. Dan. 9. item *Baruch* 3. Vid. *Schm.* d) *ægerrima, desperata est.* c. 14, 17. Vulneri iam facto additum verbum hoc notat vires deficere naturæ ad sanitatis restaurationem. *Gusset.* p. 257. e) *ego vero dixi* sc. agnoscens meam iniquitatem iustumque Dei iudicium & ad patientiam me componens. *S.* f) *certe hic est morbus s. dolor,* c. 6, 7. sc. grandis equidem, sed quem ipse mihimet peccatis meis concitaui & promerui; non igitur obmurmurabo. cf. Ps. 77, 11. g) *sed feram ipsum,* patienter, iustoque Dei iudicio me submittens. conf. Dan. 9. Baruch 1, 13. seqq. c. 2, 3. it. Ier. 31, 18. ℣. 20. h) *funes mei,* tendendo & firmando tentorio. Ex. 39, 40. Num. 3, 26. i) *auulsi, disrupti sunt.* c. 2, 20. k) *exierunt a me* in exilium. cf. Gen. 44, 4. l) cf. Gen. 42, 36. m) *erigens cortinas meas.* c. 4, 20.

℣. 21. n) q. d. Et iuste quidem, *quia* &c. o) v. 14. p) c. 23, 1. cf. Ies. 3, 12. c. 56, 11. Ion. *Reges.* q) Ies. 9, 12. c. 31, 1. 2 Par. 14, 7. Bar. 3, 12. 13. r) *fecerunt* l. *prudenter* l. *prospere* 1 Sam. 18, 14. s) c. 25, 36. t) c. 40, 15. ℣. 22 u) Ez. 7, 5. 6. x) *commotio.* cf. c. 8, 16. y) c. 1, 14. 15. c. 4, 6. z) Ies. 1, 7. a) c. 9, 10. ℣ 23. b) *Agnosco,* o Domine, quod agnoscere olim nolui. Sunt denuo verba pœnitentis ecclesiæ Iudaicæ, coll. v. 25. cum Ps. 79, 6. c) *non penes hominem s. in potestate hominis sit via ipsius;* vt propriis viribus & artibus sine te tueri se possit, sicut quondam putauimus Ies. 26, 18. seqq. Hos. 14, 4. Prou. 16, 1. d) *neque penes virum* iam ambulantem, *etiam firmare gressum suum.* Prou. 16, 9. Per gradus assurgit oratio. *S.* ℣ 24. e) *Castiga me* c. 30, 11. Ies. 28, 26. Ps. 6, 2. Ps. 38, 2. f) *cum iudicio,* non rigido, sed *moderato.* vt vertit *Ion.* vt ne pœnitentes nos plane absumas cum improbis gentibus v. 25. sed *discretione* vtaris ceu iustus iudex Gen. 18, 25. cf. Ier. 30, 11. c. 46, 28. Hab. 1, 12. g) *diminuas me,* donec tandem plane in nihilum redigas. *S.* Leu. 26. 22. Ez. 29, 15. ℣. 25. h) Ps. 79, 6. *Effunde* potius. Quam oppositionem Ecclesia facere recte ausa est, postquam ad pœnitentiam reuersa est, *S.* cf. Thr. 3, 64. Ps. 94, 1-7. i) cf. Ps. 56, 8. k) c. 9, 2. l) Ies. 64, 6. *Ion. non quæsiuerunt cultum nominis tui.* m) *habitaculum ipsius* collectiue; vel templum c. 25, 30. c. 50, 19. Ps. 79, 7. CAP. XI, ℣. 2. n) *fœderis huius,* sc. *quod præcepi patribus vestris* v. 4. Est enim abruptus sermo per verba, *Et loquemini* &c. quæ parenthetica sunt sec. *S. Lightfooto* autem in Chron. p. 115. videtur Propheta loqui de fœdere, quod populus auctore Iosia inierat, reperto nuper & lecto libro Legis 2 Reg. 22, 8. seqq. c. 23, 2. seqq. cf. supra ad c. 2, 21. not. o) *& loquemini,* i. e. alii aliis referte, quæ ex me audiuistis.

℣. 14. הביש per *Tbhir* 17. 18. *Bev.* צרף *defect.* 1. 3. 6. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 16. לא per *Mun.* 1. 2. sic ℣. 5. יעקב *plene* sc. 1. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed præter *impr.* ad c. 20, 18. וישראל שבט ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. sic su.. ℣. 18. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 6. 9. 10. 19. 20. 21. והצירתי *plene* ` *Orientales* et *milra* 1. 2. 5 ℣. 19. אוי per *Merca* 5. 6. 9. 13. 19. 20. ℣. 22 *Spatium* præmitt. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 23.

אל־איש יהודה ועל־ישבי ירושלם׃ ואמרת אליהם 3
כה־אמר יהוה אלהי ישראל ארור האיש אשר לא
ישמע את־דברי הברית הזאת׃ אשר צויתי את־ 4
אבותיכם ביום הוציא־אותם מארץ־מצרים מכור
הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם אותם ככל אשר־
אצוה אתכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם
לאלהים׃ למען הקים את־השבועה אשר־נשבעתי 5
לאבותיכם לתת להם ארץ זבת חלב ודבש כיום הזה
ואען ואמר אמן יהוה׃ ויאמר יהוה 6
אלי קרא את־כל־הדברים האלה בערי יהודה
ובחצות ירושלם לאמר שמעו את־דברי הברית הזאת
ועשיתם אותם׃ כי העד העדתי באבותיכם ביום 7
העלותי אותם מארץ מצרים עד־היום הזה השכם
והעד לאמר שמעו בקולי׃ ולא שמעו ולא־הטו את־ 8
אזנם וילכו איש בשרירות לבם הרע ואביא עליהם
את־כל־דברי הברית־הזאת אשר־צויתי לעשות ולא
עשו׃ ויאמר יהוה אלי נמצא־קשר באיש 9
יהודה וביושבי ירושלם׃ שבו על־עונת אבותם 10
הראשנים אשר מאנו לשמוע את־דברי והמה הלכו
אחרי אלהים אחרים לעבדם הפרו בית־ישראל ובית
יהודה את־בריתי אשר כרתי את־אבותם׃
לכן כה אמר יהוה הנני מביא אליהם רעה 11
אשר לא־יוכלו לצאת ממנה וזעקו אלי ולא אשמע
אליהם׃ והלכו ערי יהודה וישבי ירושלם וזעקו אל־ 12
האלהים אשר הם מקטרים להם והושע לא־יושיעו
להם בעת רעתם׃ כי מספר עריך היו אלהיך יהודה 13
ומספר חצות ירושלם שמתם מזבחות לבשת מזבחות
לקטר לבעל׃
ואתה אל־תתפלל בעד־העם הזה ואל־תשא בעדם 14
רנה ותפלה כי אינני שמע בעת קראם אלי
בעד

✠. 3. p) *Dices, in quam.* Reassumitur oratio v. 2. abrupta. q) *maledictus vir*, sec. iustam legis sententiam Deut. 27, 26 Gal. 3, 10. ✠. 4. r) *praecepi.* Emphatice de foedere vsurpatur, quia foedera Dei non tam mutua sunt, ratione caussae efficientis, et vtrinque libera, quam autoritatis & praescripti diuini nos obligantis. s) *hin* t) *e fornace* (u) *ferri*, Deut 4, 20 in quo ferrum funditur aut tractatur, Ez. 22, 18. 20. 22. i. e. ex durissima seruitute et afflictione cf. 48, 10. ergo כור sicut in Arabismo, ita et apud Hebraeos *fornacem* significat *ferrariam* quidem, sed *non ferream*, velut interpretantur nonnulli. t) c. 7, 23. u) *ea* sc. *verba foederis*. v. 3. x) Gen. 17, 7 &c. ✠. 5. y) *vt stabiliam*. Deut. 8, 18. c. 9, 5. Cohaeret prius hoc hemistichium cum obedientia populi v. 4. z) *iusiurandum* Gen. 15, 7. c. 26, 3. a) cf. Gen. 12, 7. b) frequens circumscriptio terrae Canaan, quae pascuis, vnde lac, & nemoribus, vnde mel, abundabat. Schm. cf. Ex. 3, 8. Num. 16, 13. c) Deut. 2, 30. d) ô. & Ar. *fiat, Domine*. Est dictio adprobantis adiurationem, Num. 5, 22. Deut. 27, 15. ✠. 6. e) Mandat prophetae, ea, quae adhuc summatim de foedere cum patribus dixerat, ita propalare, vt sententiam, quam ipse iustam esse agnouerat, ad sui temporis Iudaeos ceu impios transgressores foederis diuini adplicet. f) cf. v. 2. ✠. 7. g) *contestatus sum* Gen. 43, 3. 1 Sam. 8, 9. h) f. not. c. 7, 13. ✠. 8. i) *in obfirmatione*. c. 3, 17 Illustrandae voci inseruiunt cognata Hebr. סרר *refractarius fuit* Syr. שרר *firmauit*, Rabb. שריר *firmum*, ac denique Ar. *scharra malignus fuit*: ex quibus patet, *malignam et refractariam animi obstinationem* significari. k) *verba*, i. e.

o. exsecrationes verbis foederis praedictas. Ion *poenam, quod non susceperunt verb. foederis*. l) id agnouerat pius Rex 2 Reg. 22, 13. ✠. 9 m) c. 2, 33 c. 5, 26. n) *coniuratio*. Syr. *reuelatio*. q. d. velut coniurati essent, ita omnes in malis ... auspicati ... 32, 2 ... perfidi ... foedere Deo obstricti fuerunt 2 Reg. 23, 3. ✠. 10. o) *Nam redierunt* (relapsi sunt) *ad* &c. i. e. relicta meliore via, eadem peccata, quae patres illorum, ipsi quoque patrarunt. Verbum שוב vtrumque terminum innuit, & a quo & ad quem. Ez. 3, 20. c. 18, 24. p) c. 7, 26 q) c. 8, 2. r) c. 31, 32. Ies. 24, 5. ✠. 11. s) Ion. *liberari*. Coh. 7, 18 t) *& clamabunt quidem*, nequaquam tamen poenitentes, sed idolis suis etiam cum tenaciter inhaerentes. v. 12. u) c. 14, 12. Ies. 1, 15. Zach. 7, 13. Prou. 1, 28. ✠. 12. x) *sed saluando non* (i. e. nequaquam) *saluabunt eos*. cf. c. 2, 28. Iud. 10, 14. ✠. 13. y) *Quoniam*. Est vel declaratiuum eius, quod v. 12. de Diis pluribus dixerat, aut caussale, rationem reddens, cur nolit ipsos audire Deus. z) sec. *numerum vrbium tuarum*, i. e. quot vrbes, tot Deos habes. c. 2, 28. a) cf. 2 Reg. 21, 3. seqq. Hos. 8, 11. c. 10, 1. c. 12, 12. b) *pudori*, i. e. turpissimo & pudendo idolo *Baali*, vti hic per epexeg. sin mox subiicitur. Cuiusmodi ignominiosa antonomasia 2 Sam. 11, 21. coll. Iud. 6, 32. it. Hos. 9, 10. ✠. 14. c) *Tu igitur, Ieremia, ne preceris pro populo hoc*, vtpote quem maledictio legis propter pertinaciam impoenitentiam iustissime ferit. v. 3. 5. cf. c. 7, 16. c. 14, 11. & praef in Ier. §. 14. d) *quo clamabunt*. v. 11. Includitur propheta, q. d. *quando etiam tecum*, s. per te, seu te simul pro illis intercedente, *clamabunt* ad me. Schot. Conf. c. 7, 16.

CAP. XI, ✠. 2. ועל Ita cum plerisque 6. 9. in marg. at ואל in textu 6. 9. 10. 20. sic su. r. ✠. 4. הוציאי per m... 5. 6. 9. 10. 20. ✠. 7. ועד cum praef. ... 1. 2 3. 5. ✠. 11. pro ולא habent ולא ... ✠. 11. מקטרים cum Iod otioso post ט 2. at post ק 1. cum nota. ✠. 14. כי אינני שמע ... tientibus, ita 3.

טו בעד רעתם : מה לידידי בביתי
עשותה המזמתה הרבים ובשר־קדש יעברו מעליך
16 כי רעתכי אז תעלזי : זית רענן יפה פרי־תאר קרא
יהוה שמך לקול המולה גדלה הצית אש עליה ורעו
17 דליותיו : ויהוה צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה
בגלל רעת בית־ישראל ובית יהודה אשר עשו
להם להכעסני לקטר לבעל :
18 ויהוה הודיעני ואדעה אז הראיתני
19 מעלליהם : ואני ככבש אלוף יובל לטבוח ולא־
ידעתי כי־עלי ׀ חשבו מחשבות נשחיתה עץ בלחמו
ונכרתנו מארץ חיים ושמו לא־יזכר עוד :
כ ויהוה צבאות שפט צדק בחן כליות
ולב אראה נקמתך מהם כי אליך גליתי את־ריבי :
21 לכן כה־אמר יהוה על־אנשי ענתות
המבקשים את־נפשך לאמר לא תנבא בשם יהוה
ולא תמות בידנו :
22 לכן כה אמר יהוה צבאות הנני פקד עליהם הבחורים
23 ימתו בחרב בניהם ובנתיהם ימתו ברעב : ושארית
לא תהיה להם כי־אביא רעה אל־אנשי ענתות
יב CAP.XII. שנת פקדתם : צדיק אתה יהוה כי
אריב

e) *pro malo s. infortunio suo removendo.* v. 12. c. 2, 27.

♈. 15. f) *Quid* negotii est? interrogatio emphatica. q. d. Poteras pro ipsis intercessurus flagitare, vt domum, in qua numen meum hucusque habitauit, saltem respiciam, (cf. Es. 64, 10 Thren. 1, 10) sed quid habitaret porro dilectus meus &c. cf. omnino c. 12, 7. Ps. 78, 60. 61. g) *Dilecto meo,* sc. Filio, s. Christo Es. 5, 1. qui in templo inter Cherubinos symbolice ac typice habitauit Deut. 33, 12. loquitur enim hic non Ieremias (quod Kimchio placet) sed ipse Deus Pater; vti ex apposito *in domo mea* patet, quippe quod in prophetam difficulter cadere potest. Bene igitur *Diodatus: Verosimile maxime est, quod Deus loquatur de Filio suo dilectionis, qui in sua propria persona praesens fuit, & se manifestauit in verbo & virtute, in templo.* h) tam turpiter prostituta. cf. c. 23, 11. Ez. 23, 39. c. 44, 7. i) *facientibus illud* immane *scelus,* v. 9. seqq. descriptum. cf. Ps. 119, 20. Ier. 7, 10. Redditur *ratio* desertionis Templi, q. d. Non est amplius domus precum, sed scelerum, & spelunca latronum c. 7, 11. Matth. 21, 13. Vbi notandum (1) Infinitiuum *Facere,* cum subiecto *Plurimi,* velut participia scere, ac circumscribi posse, *dum faciunt plurimi:* fere vt Gen. 25, 18. בואך *veniente te* seu *dum venis* (2) Suffixum *illud* esse emphatice redundans, vt c. 27, 8. c. 51, 56. k) i. e. victimas vere sanctas, aut vere potius Deo sanctificandas, *Schm.* cf. Hagg. 2, 12. l) *auferunt a te.* Zach. 3, 4. Hiph pro *iaabhiru,* vt מהלכים c. 29, 8. Vel in *Kal: carnes sanctae transeunt s. auferuntur a te.* q. d. Nulla sacrificia, quae, Deo vere placeant, a te offeruntur. m) *& quando malitia* *malitia tua* fu[illegible]ra est, *tunc tamen exultas,* procaciter & securissime

דגש אחר שורק

peccans. Ps. 91, 3. Alloquitur Ecclesiam Iudaicam.

♈. 16. n) Hos. 14, 7. Ps. 52, 10. o) *pulchram fructu specioso.* cf. Ps. 48, 3. p) *nominauerat* & simul effecerat. v. 17. Nam Dicere Domini est Facere. *Schm.* q) sed *ad vocem tumultus,* (2) qualis esse solet proficiscentis exercitus Ez. [illegible], 24. Intelligitur tumultus bellicus Chaldaeorum. *Schmid.* At *Cocc. in vocem crepitationis,* vt in lignis succensis. r) c. 21, 14. Thren. 4, 11.

cf. Ies. 42, 25. s) *& frangent* hostes, a רעע vt c. 15, 12. vel *depascent,* vt c. 6, 3. t) *ramos eius.* (2) Ez. 17, 6. 7. 23. ♈. 17. u) *plantans s. qui plantauit te.* Retinet vocabulum ex priori similitudine oleae v. 16. c. 2, 21. Ex. 15, 17. x) 1 Reg. 22, 23. Ion. *decreuit inducere super te.* y) vid. v. 13. ♈. 18. z) *Praeterea Dominus me scire fecit,* scil. quod v. 9. sequitur de machinationibus ipsorum contra vitam meam, & quidem (secundum *Schmid.*) vt eo magis discerem, frustraneam esse de Iudaeis spem, neque valere intercessionem pro ipsis v. 14. a) *opera eorum,* c. 21, 12. scilicet singulari & manifesto quodam exemplo. ♈. 19. b) scilicet in destinatione ipsorum, me quidem nihil huiusmodi suspicante. c) *mansuetus,* ita *Vulgatus* aliique ab אלף *assuetus fuit,* cf. Prou. 16, 28. c. 22, 25. at alii: *aut sicut bos,* coll. Ps. 144, 14. d) Ies. 53, 7. e) scilicet ante reuelationem diuinam v. 18. f) c. 49, 30. cf. c. 18, 18. 23. g) Deut. 20, 19. h) *arborem cum cibo,* seu *fructu ipsius;* prophetam cum prophetiis suis, *Cocc. & Abarb.* i) Ps. 27, 13. k) Ez. 21, 37. ♈. 20. l) c. 17, 10. c. 20, 12. Ps. 7, 10. 1 Sam. 16, 7. 1 Par. 28, 9. c. 29, 17. Apoc. 2, 23. m) *tibi,* ceu aduocato, *reuelaui caussam meam.* c. 20, 12.

♈. 21. n) Specialius designat *insidiatores,* qui erant *Anathothaei,* ciues Ieremiae. confer v. 23. c. 1, 1. & Praefat. §. 1. & 3. o) confer v. 19. p) non quasi ipsi Ieremiae ita dixerint, (alioquin enim diuina reuelatione opus haud fuisset v. 18.) sed quod cogitauerint in corde, & deliberauerint inuicem, nisi desisteret vaticinari, eum se o[c]cisuros esse. *Schmidius.* At non pugnat hoc, si illos modo insidiis, nunc minis Prophetae restitisse putamus. q) confer Mich. 2, 6. ♈. 22. r) c. 9, 20. s) c. 27, 8. 13. c. 42, 17. 22. ♈. 23. t) *Et reliquiae* c. 8, 3. c. 15, 9. Loquitur vero non de omnibus *Anathothaeis,* sed iis, qui insidiati sunt Ieremiae v. 21. *Schm.* confer enim Esr. 2, 23. u) c. 10, 15. c. 23, 12.

CAP. XII, ♈. 1. x) *Iustus* equidem *tu es,* & manebis etiam. Deut. 32, 4. Ps. 119, 75. 137. Thren. 1, 18. Cohaeret cum fine praecedentis cap. nam ex eo, quod Anathotaei insidias sibi innocenti struxerant, occasionem sumsit Propheta cogitandi de mira Dei gubernatione. *Schmidius.*

♈. 14. בעד pro eo hab. בעת 2. (qui tamen in marg. vulgarem lectionem refert) & 3. sic fu. 1. 5. ♈. 16. שמך ita in *Mss.* 2. [illegible] 3. 10. 20. sic in textu (nam in margine habent *Femin.*) 5. 6. 9. & sic in marg. [illegible] 1. ♈. 17. עליך *Masc.* עליך hab. 3. [illegible] in margine 1. 5. ♈. 18. אז הראיתני ita 1. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. sic fu. 5. ♈. 19. למרוח *Beth* sine *Dagesch* 1. 8. ולא per *Kadm.* 1. 2. 3. 5. ♈. 22. ימתו sic *defect.* 1. fe. 5. secundum *Masoram Erffurtensem* h. l. itemque *Masoram* 2. *impressam* & *Erffurtensem* [illegible] ad Iob. 34, 20. CAP. XII, ♈. 1. *Spatium* praemissum omittunt 11. 13. 18. & *Ber.*

אָרִיב אֵלֶיךָ אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ
רְשָׁעִים צָלֵחָה שָׁלוּ כָּל־בֹּגְדֵי בָגֶד׃ נְטַעְתָּם 2
גַּם־שֹׁרָשׁוּ יֵלְכוּ גַּם־עָשׂוּ פֶרִי קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם
וְרָחוֹק מִכִּלְיוֹתֵיהֶם׃ וְאַתָּה יְהוָה יְדַעְתָּנִי תִּרְאֵנִי 3
וּבָחַנְתָּ לִבִּי אִתָּךְ הַתִּקֵם כְּצֹאן לְטִבְחָה וְהַקְדִּשֵׁם לְיוֹם
הֲרֵגָה׃ עַד־מָתַי תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְעֵשֶׂב 4
כָּל־הַשָּׂדֶה יִיבָשׁ מֵרָעַת יֹשְׁבֵי־בָהּ סָפְתָה בְהֵמוֹת וָעוֹף
כִּי אָמְרוּ לֹא יִרְאֶה אֶת־אַחֲרִיתֵנוּ׃ כִּי אֶת־רַגְלִים ה
רַצְתָּה וַיַּלְאוּךָ וְאֵיךְ תְּתַחֲרֶה אֶת־הַסּוּסִים וּבְאֶרֶץ
שָׁלוֹם אַתָּה בוֹטֵחַ וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בִּגְאוֹן הַיַּרְדֵּן׃ כִּי גַם־ 6
אַחֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ גַּם־הֵמָּה בָּגְדוּ בָךְ גַּם־הֵמָּה קָרְאוּ
אַחֲרֶיךָ מָלֵא אַל־תַּאֲמֵן בָּם כִּי־יְדַבְּרוּ אֵלֶיךָ טוֹבוֹת׃
עָזַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי אֶת־נַחֲלָתִי נָתַתִּי 7
אֶת־יְדִדוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ׃ הָיְתָה־לִּי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה 8
בַיָּעַר נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל־כֵּן שְׂנֵאתִיהָ׃ הַעַיִט 9
צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי הַעַיִט סָבִיב עָלֶיהָ לְכוּ אִסְפוּ כָּל־חַיַּת
הַשָּׂדֶה הֵתָיוּ לְאָכְלָה׃ רֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ כַרְמִי בֹּסְסוּ 10
אֶת־חֶלְקָתִי נָתְנוּ אֶת־חֶלְקַת חֶמְדָּתִי לְמִדְבַּר שְׁמָמָה׃
שָׂמָהּ

y) *quando* l. etiam *litem intendero tibi.* Iob.16,21 c.54,23. z) *attamen iudicia loquar tecum*, cupiens informari de caussis miræ huius gubernationis tuæ, & quo pacto conciliari possit cum iustitia tua. c. 4,12. c. 52, 9. *Ion.* bene: *attamen interrogationem iudicii ego interrogo a facie tua.* a) c. 8,5.19. b) Ies. 53,10. cf. Iob. 21, 7. Hab. 1,3.13. Ps. 73,3. Ps. 92. & 104,11. seqq. c) *tranquilli sunt* Thren. 1,5. Iob. 3, 26. c. 12, 6. d) Ies. 24, 16. Quæstio generaliter instituta, intelliguntur tamen præcipue impii Ieremiæ persecutores, coll. oppositione v. 3. *Schm.*

V. 2. e) *plantasti eos* s. in sede stabili collocasti, coll. 2 Sam.7,10. 1 Par.17,9. Ion. *stabilivisti.* Phraseologia hæc tota, impiorum felicitatem describens, ab arboribus desumta, vt Ies. 40, 24. f) *etiam radicantur.* assurgit gradatim oratio. Ion. *roborati sunt.* Iob.5,3. Ies. 40, 24. g) *progrediuntur*, s (sec. Vulg.) *proficiunt.* Ps. 84, 8. h) Denotatur successus in omnibus negotiis, & tranquilla cum fruitione bonorum possessio. S. At Ion. *etiam acquisiuerunt opes.* c. 17, 8. i) Ps. 119,151. Ies. 29, 13. k) c. 11, 20. Ps.16, 7. Ps. 139, 13. q. d. cum tamen sint pessimi hypocritæ. *Vnde* simul patet, agi hic non tam de exteris, v. g. Babyloniis, eorumque felicitate, quam de impiis in ipso gremio ecclesiæ educatis, ac religionis speciem habentibus, quales Anathotæi sacerdotes. supra c. 11, 21. vid. *Schm.*

V. 3. l) sc. me non esse hypocritam sicut illi. Ps. 17, 3. Ps. 139, 1. m) c. 11,20. n) quale sit *tecum.* 2 Reg.10,15. Ps. 73, 23. o) *auelle eos*, velut de grege. cf. Ios. 8, 6. p) c.11,19. Ps. 44, 23. q) *consecra eos*, vt victimæ legi & destinari solent ad cædem, *Cocc.*

Occ. Vel sec. *Gusset.* in specie alludit ad *anathemata*, quæ ad mortem deuota & Deo consecrata erant. vid. Leu. 27, 29. Num. 21, 2.3. Deut. 2, 34. Ios. 6,17. r) c. 7, 32. Zach. 11,4.7.

*V.*4. s) Hos. 4,3. Ioel 1, 10. t) *exarescet*, inhibitis sc. pluuiis c. 14,1. q. d. quamdiu tolerabis improbos, propter quos terra tam miserabiliter a te adfligitur? u) Etenim *propter malitiam* &c. Referri debet sec. acc. ad sequens comma. cf. Ps. 107, 34. x) *consumta sunt*, propter graminis & pabuli defectum. Ps. 73, 29. y) Ioel 1, 20. z) c. 4, 25. a) Allegat peculiare exemplum malitiæ ipsorum. b) sc. Ieremias. q. d. Interitum quidem nobis in nomine Dei comminatus est, sed id nunquam videbit impleri. cf. c. 5,12.13. c) *finem s. exitum nostrum.* c.5,31. Deut. 32,20. at *Ion.* cum aliis: *Non est reuelatus coram te finis noster.* *V.* 5. d) Ion. præmittit: *Hæc est responsio*, facta *ad Ieremiam Prophetam super interrogationem ipsius.* e) *Quando cum peditibus* 2 Reg. 13,7. Anathothæis, consanguineis tuis, eiusdemque tecum fortis, *cucurristi.* f) *& defatigarunt te* illi, ita ut hoc male te habeat, grauiusque adficiat, insidias fuisse tibi ab illis impie structas. Iob.4,2. Ies.1,14. g) *miscebis te* (2) c.22,15. *Vulg. contendere poteris.* Ion. *cogitas currere.* Cocc. *certabis*, pro תְּתַחֲרֶה ex חרה, quo verbo vtitur hic Syr. in significatione *contendendi.* at Gusset. *munies te* (inter equites, coll. Nom. Ex. 28,32. h) *cum equis*, multo velocioribus. Intelligit Hierosolymitanos cum Rege ac magnatibus, *Kimchi.* Sensus ergo sec. S. huc redit: Miraris, cur permiserim, te ab Anathothæis passum insidias fuisse? Atqui volo potius, vt memineris infirmitatis tuæ, & quomodo fatigata fuerit patientia tua, quæ hisce velut præludiis exercenda fuit, ad instantes tibi maiores tribulationes fortius perferendas. i) *Et si in terra pacata* tantum *confidis*, vbi sc. periculi nihil extimescendum. k) *in elatione Iordanis.* *Cocc.* in Comm. & Lex. col.123. conicit ita dictam fuisse *Regionem illam totam* περίχωρον *Iordanis*; quam probat sæuis bestiis abundasse. Huc ref. *Ion.* qui sic: *Quomodo igitur putas facere contra bestias agri, quæ in elatione Iordanis?* cf. c.49,19. c 50,44. Zach 11,3. Alioquin ita capi posset: *Quid facies igitur si Iordanes* (quod tempore messis facere solet Ios.3,15. c.4,18.) *efferret se & exundaret?* sic *exundatio Iordanis* metaphorice notaret maxima & instantissima pericula. *V.* 6. l) Plenius declarat, quales putare debeat reliquos erga ipsum futuros esse, cum insidias ab ipsis cognatis suis Anathothæis fuerit passus. m) *plenus est* sc. *dierum*, c.6,11. i. e. maturus ad cædem. at Vulg. *plena voce.* al. *pleno cœtu*, coll. Nah.1,10. n) c.9,4. Prou.26,25. o) c.52,32. *V.* 7. p) cf. c.11,15. Hos.8,1. c.9,8-15. q) c.7,21. Ies.2,6. r) v.8.9. Ies.47,6. s) *amorem* (1) *animæ meæ*, Ion. *populum, qui erat dilectus coram me.* cf. Deut.33,12. 2 Sam.12,25. *V.* 8. t) *Facta enim est mihi hæreditas*, i. e. *populus meus.* c.10,16. u) cf. c. 2,30. & Ies. 29,1.2.7. x) q. d. *edidit* namque *contra me* rugitum s. fremitum *voce sua*, sicut leo prædam iam capturus Iud.14,5. Ies.5,29. Id *Schm.* de feroci inobedientia accipit, qua ferociter locuti sunt cum aduersus Deum ipsum, tum Prophetas ipsius. Ad verba & construct. cf. Ez.27,30. Ps. 46, 7. Ps. 68, 34. Ps. 104,12. *V.* 9. y) *Num auis colorata.* (1) cf. Iud.5,30. alii: *vnguibus armata*, ab אצבע *digitus*: q. d. sunt efferatissimis moribus, & instar sæuarum bestiarum auiumque rapacium. z) v.7.8. c.16,18. a) *num auis rapax circumcirca ipsam?* Interrogatio h. l. adfirmat. q. d. ita est omnino: populus meus naturam feræ auis induit, ergo iusta talione eam vicissim aliæ rapaces aues insectabuntur. cf. c.7,33. Ies.18,6. 1 Sam.17,46. Apoc.19, 17. b) *adducite*, *venire iubete* sc. eas. *Hiph.* ab אתה. cf. Ies.21,14. c.56,9. c) *ad deuorandum* sc. hereditatem meam. *V.* 10. d) Ion. *Reges*, Nebucadnezarem puta cum ducibus suis bellicis. c.6,3. e) Nah.2,3. f) c 6, 1. Ios.5,1. g) *conculcarunt* qs. per greges suos. Ies. 63, 18. h) 2 Sam. 14, 30. i) *in desertum desolationis*, i. e. desolatissimum. Ioel 2, 3. c. 4, 9.

V. 3. יְדַעְתָּנִי *cum Galah* 1. 5. sec *Mas. Erff.* *V.* 5. רַגְלִים *Psik* omittunt 1.2. 3. 6. 9. 16. 14. 20. 21. contra *Mas. Erff.* & *Ind. Bas.* fol. 60. col. 7. *Psikmahpach* hab. 11. sic sc. 5. & *Ber.* at solum *Mahp.* 3. *V.* 9. הַעַיִט bis per *Kam.* 1, sic sq. 3. contra *Mas.* ad Gen. 15, 11. & h. l. *V.* 10. בֹּסְסוּ per *Chatephpat.* 1.2.5.22.

11 שָׂמָהּ לִשְׁמָמָה אָבְלָה עָלַי שְׁמֵמָה נָשַׁמָּה כָּל־הָאָרֶץ כִּי
12 אֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב׃ עַל־כָּל־שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר בָּאוּ
שֹׁדְדִים כִּי חֶרֶב לַיהוָה אֹכְלָה מִקְצֵה אֶרֶץ וְעַד־קְצֵה
13 הָאָרֶץ אֵין שָׁלוֹם לְכָל־בָּשָׂר׃ זָרְעוּ
חִטִּים וְקֹצִים קָצָרוּ נֶחְלוּ לֹא יוֹעִלוּ וּבֹשׁוּ מִתְּבוּאֹתֵיכֶם
14 מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־
כָּל־שְׁכֵנַי הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר־הִנְחַלְתִּי
אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם וְאֶת־
טו בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם׃ וְהָיָה אַחֲרֵי נָתְשִׁי
אוֹתָם אָשׁוּב וְרִחַמְתִּים וַהֲשִׁבֹתִים אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ וְאִישׁ
16 לְאַרְצוֹ׃ וְהָיָה אִם־לָמֹד יִלְמְדוּ אֶת־דַּרְכֵי עַמִּי לְהִשָּׁבֵעַ
בִּשְׁמִי חַי־יְהוָה כַּאֲשֶׁר לִמְּדוּ אֶת־עַמִּי לְהִשָּׁבֵעַ בַּבָּעַל
17 וְנִבְנוּ בְּתוֹךְ עַמִּי׃ וְאִם לֹא יִשְׁמָעוּ וְנָתַשְׁתִּי אֶת־הַגּוֹי
הַהוּא נָתוֹשׁ וְאַבֵּד נְאֻם־יְהוָה׃

Cap. XIII.

יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי הָלוֹךְ וְקָנִיתָ לְּךָ אֵזוֹר פִּשְׁתִּים
2 וְשַׂמְתּוֹ עַל־מָתְנֶיךָ וּבַמַּיִם לֹא תְבִאֵהוּ׃ וָאֶקְנֶה אֶת־
3 הָאֵזוֹר כִּדְבַר יְהוָה וָאָשִׂם עַל־מָתְנָי׃ וַיְהִי
4 דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר׃ קַח אֶת־הָאֵזוֹר אֲשֶׁר
קָנִיתָ אֲשֶׁר עַל־מָתְנֶיךָ וְקוּם לֵךְ פְּרָתָה וְטָמְנֵהוּ שָׁם
ה בִּנְקִיק הַסָּלַע׃ וָאֵלֵךְ וָאֶטְמְנֵהוּ בִּפְרָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
6 יְהוָה אוֹתִי׃ וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים רַבִּים וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ פְּרָתָה וְקַח מִשָּׁם אֶת־הָאֵזוֹר אֲשֶׁר
7 צִוִּיתִיךָ לְטָמְנוֹ־שָׁם׃ וָאֵלֵךְ פְּרָתָה וָאֶחְפֹּר וָאֶקַּח אֶת־
הָאֵזוֹר מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־טְמַנְתִּיו שָׁמָּה וְהִנֵּה נִשְׁחַת
8 הָאֵזוֹר לֹא יִצְלַח לַכֹּל׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
9 אֵלַי לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה כָּכָה אַשְׁחִית אֶת־גְּאוֹן
י יְהוּדָה וְאֶת־גְּאוֹן יְרוּשָׁלִַם הָרָב׃ הָעָם הַזֶּה הָרָע
הַמֵּאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֶת־דְּבָרַי הַהֹלְכִים בִּשְׁרִרוּת לִבָּם
וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם
וִיהִי

המ׳ בצרי

℣. 11. k) *Posuit ipsam* sc. hostis. Ies. 23, 13. l) c. 44, 6. Mich. 7, 13. m) *luget propter me*, quod ab ipso recesserim v. 7. n) *desolata terra.* (3) Thr. 5, 18. Dan. 9, 17. o) Ez. 25, 3. Zach. 7, 14. p) Ies. 57, 1. Ion. *qui posuerit super corde timorem mei.*

℣. 12. q) c. 3, 2. 21. r) c. 51, 53. s) c. 2, 30. c. 46, 10. t) c. 6, 14.

℣. 13. u) *Seuerunt* quidem (inquit Propheta) *tritica*, i.e. optimam sementem, coll. Ioel 1, 11. Iob. 31, 40. Leu. 26, 16. Deut. 28, 38. x) *sed spinas carduosque messuerunt*; premente terram maledictione. cf. l. c. & Gen. 3, 18. Dubium non est, quin hæc proprie intelligi debeant; etsi allegorice quidam interpretentur, coll. c. 4, 3. Nam inter cetera Babylonicæ captiuitatis præludia, quibus iram suam Deus de cælo manifestauit, ad pœnitentiam Iudæos reuocaturus (qualia in Prophetis memorantur *terræ motus*, *ignes de cælo missi*, *locustæ* &c.) etiam *terræ ariditatem sterilitatemque* & subsequutam *famem* fuisse, constat ex v. 4. c. 3, 3. c. 14, 1. &c. y) *debilitati sunt*, i.e. laborarunt ad debilitatem & lassitudinem vsque, in colendis agris; sed frustra. cf. not. c. 10, 19. z) c. 12, 32. a) *Pudefiatis igitur a prouentibus huiuc vestris*, qui loco tritici vobis prouenerunt, ob excandescentiam iræ Domini. c. 14, 4. Ez. 36, 32. cf. Rom. 6, 21.

℣. 14. b) *vicinis meis*, e. g. Aegyptiis, Philistæis, Moabitis, Ammonitis &c. quos Deus ipse vocat *vicinos suos*, quia terræ sanctæ ceu hereditati ipsius vicini erant. cf. Ps. 72, 4. 12. c) Ion. *qui lædunt hereditatem.* cf. Zach. 2, 12. d) *euulsurus* sum *eos*, velut plantam c. 45, 4. e) Antea *vero domum Iudæ euellam e medio ipsorum*, adhuc dum aliquantisper saluorum; quippe a populo meo facturus iudiciorum initium c. 25, 29. cf. 1 Reg. 14, 15. Alii de *reductione* populi ex captiuitate intelligunt. cf. Deut. 30, 3. sed (1) נתש constanter in malam partem sumitur, (2) Iudæi non ad *vicinos*, sed ad longinquos Chaldæos captiui ducti sunt c. 5, 15.

℣. 15. f) sc. finitimas gentes. g) Ion. *conuertar in Verbo meo.* h) gentium & Israelitarum. c. 31, 20. c. 33, 26. Ies. 54, 8. 10. i) c. 15, 15. c. 30, 30. Hæc spectant speciales promissiones c. 45, 26. c. 48, 47. c. 49, 39.

℣. 15. k) cf. Es. 29, 24. l) vid. Ies. 19, 18. m) *tum ædificabuntur.* Opp. euulsio & destructio v. 14. 17. c. 24, 6. cf. Iob. 22, 23.

℣. 17. n) Es. 60, 12. Zach. 14, 17.

CAP. XIII. ℣. 1. o) Hoc caput editum est regnante non *Iosia*; sed huius nepote *Ioiachino* s. *Iechonia*, coll. v. 18. ibidemque notis nostris, & Præfat. in Ierem. §. 20. p) *eundo* sc. ito. c. 2, 2. c. 37, 9. c. 50, 4. q) forte ne madefiat, ac facilius proin computrescat. sic denotaret curam Dei paternam pro populo suo v. 11. cf. Ps. 66, 12.

℣. 3. r) c. 1, 13.

℣. 4. s) *ad Euphratem*, vt significaretur populi Iudaici apud Chaldæos circa Euphratem captiuitas & exilium. S. t) Gen. 25, 4. Ex. 2, 12. Ios. 7, 21. u) *in foramine.* (3) c. 16, 16. Ies. 7, 19. Solent enim fere circa fluuios montes & petræ esse. Vid. de Euphrate *saxoso ac violento* Plin. H. N. lib. 5. c. 24.

℣. 5. x) *iuxta Euphratem* v. 4. sic Ez. 10, 15.

℣. 6. y) quorum decursu computruerat cingulum. Forte simul diuturnitas captiuitatis Babylonicæ significatur, s.

℣. 7. z) *non proderat ad quidquam*, vel sec. Vulg. *ita vt nulli vsui aptum esset.* v. 10. Ez. 15, 4. Mat. 5, 13.

℣. 9. a) Leu. 26, 19. Ies. 2, 12. Hos. 5, 5. c. 7, 10. Am. 6, 8.

℣. 10. b) *renuentes* (1) Adiect. formæ חרש *surdus*. cf. c. 38, 21. c) c. 16, 12. Ies. 65, 2.

℣. 12. שְׁפָיִם *plene* 1 sic se. 2. sec. *Mas.* 1. & Erff. sed præter *impr.* ad Esa. 49, 9. ארץ cum præf. ה Occidentales. ℣. 16. דרכי sic cum *Gaiah* 6. 7. 8. 9 sec. *Mas impr.* CAP. XIII, ℣. 1. לך sine *Dag.* 1. 2. 5. 10. 11. ℣. 7. ויקח cum ־ı præf. ו 2. sic se. 5. fa 1. & sic in marg. 6. 9. contra not. in *Mas. impr.* ℣. 10. לשמוע *plene* 12. 23. secundum *Masoram impressam* ad Leu. 26, 21

inuicem collisi, peribunt. t) Coniunguntur ob affectum synonymica verba, quæ tn. *Cocc.* in *Lex.* 343. sic distinguit: *Non clementia vtar, quærendo bonum eorum, neque indolescam, quo malum eorum auertam, neque miserebor*, vt ex malo eos eripiam. cf c. 15, 5. c. 21, 7.

קמץ

בטרחא

Ez. 8, 18. c. 9, 10. u) *quo minus perdam eos*. Ps. 106, 23. ℣. 15. x) *ne elati sitis*. cf v. 9. 17. Es. 3, 16. Ez. 16, 50. Zeph. 3, 11. Prou. 18,

ושית קרי

12. it. Iac. 1, 21. y) aduersus quem superbire non licet. Ps. 138, 6. ℣. 16. z) i.e, *humiliate* vos coram ipso per seriam pœnitentiam.

שאו קרי

וראו קרי

Ios. 7, 19. Ps. 29, 9. a) *antequam tene-*

11 ויהי כאזור הזה אשר לא־יצלח לכל׃ כי כאשר ידבק
האזור אל־מתני איש כן הדבקתי אלי את־כל־בית
ישראל ואת־כל־בית יהודה נאם־יהוה להיות לי לעם
12 ולשם ולתהלה ולתפארת ולא שמעו׃ ואמרת אליהם
את־הדבר הזה כה־אמר יהוה אלהי ישראל כל־נבל
ימלא יין ואמרו אליך הידע לא נדע כי כל־נבל ימלא
13 יין׃ ואמרת אליהם כה־אמר יהוה הנני
ממלא את־כל־ישבי הארץ הזאת ואת־המלכים
הישבים לדוד על־כסאו ואת־הכהנים ואת־הנביאים
14 ואת כל־ישבי ירושלם שכרון׃ ונפצתים איש אל־
אחיו והאבות והבנים יחדו נאם־יהוה לא־אחמול
טו ולא־אחוס ולא ארחם מהשחיתם׃ שמעו והאזינו
16 אל־תגבהו כי יהוה דבר׃ תנו ליהוה אלהיכם כבוד
בטרם יחשך ובטרם יתנגפו רגליכם על־הרי נשף
17 וקויתם לאור ושמה לצלמות ישית לערפל׃ ואם לא
תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה ודמע תדמע
18 ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר יהוה׃ אמר
למלך ולגבירה השפילו שבו כי ירד מראשתיכם
19 עטרת תפארתכם׃ ערי הנגב סגרו ואין פתח הגלת
כ יהודה כלה הגלת שלומים׃ שאי עיניכם וראי
21 הבאים מצפון איה העדר נתן־לך צאן תפארתך׃ מה־
תאמרי

d) *Is, inquam, fete.* e) vid. v. 7

℣. 11. f) *adhærere mihi feci.* Notatur vnio maximi amoris & gratiæ, per quam Deus populum Israel omnium maxime sibi propinquum fecit. *Schm.* cf. Deut. 10, 20. Ps. 148, 14. & 1 Cor 6, 17. g) c. 33, 9. Deut. 26, 19. Zeph. 3, 19, 20. h) cf. Ex. 28, 2. Es. 4, 2. i) c. 36, 31. 2 Reg. 17, 40. Ies. 42, 24. c. 66, 4.

℣. 12. k) *Præterea dices*, nouo symbolo eos commoniturus. l) *lagena*, testacei operis Es. 30, 14. Thren. 4, 2. quæ proin facile allisione frangi potest v. 14. h. l. m) Ambigua oratio, & quam Iudæi non ex intentione Prophetæ, sed ex suo sensu capiebant, bonam vindemiam (cuius tempus forte tunc instabat) spe præsumentes, pollicentibus forsitan & Pseudoprophetis. Mich. 2, 11. Sed *S.* sumit de eo, quod fieri soleat & æquum sit, q. d. *Nonne verum est, quod omnis lagena de iure vino impleri debeat?* cf. 1 Sam. 1, 24. c. 25, 18. 2 Sam. 16, 1.

℣. 13. n) *impleturus.* Explicat parabolam *lagenæ* dupliciter (1) ratione impletionis h. l. (2) etiam diffractionis v. 14. commonstrans, vtroque respectu Iudæos *lagenæ* similes futuros. o) c. 1, 18. p) i. e. Dauidis posteros & in regno successores c. 22, 4. q) c. 2, 8. c. 4, 9. r) *ebrietate*. sc. vino vertiginis Ps. 60, 5. Ion. *tribulatione, vt similes fiatis ebriis.* Intelligitur enim inebriatio punitiua, vt Ies. 19, 14. c. 51, 21. Ez. 23, 33.

℣. 14. s) *Et allidendo dissilire faciam.* Verbum prægnans, quod & *collisionem* & partium fractarum *disiectionem* notat, velut in ollis aut lagenis fictilibus (cf. v. 12.) collisis fieri solet c. 48, 12. Ps. 2, 9. Iud. 7, 19. cf. Ps. 137, 9. Ita igitur Iudæi, instar fictilium vasorum in

bras inducat. Ion. *antequam veniat super vos tribulatio, & similes fiatis ambulantibus in caligine.* Ioel 2, 2. b) *offendant, allidant.* Ps. 91, 12. c) *ad montes crepusculi* vel potius *obscura noctis* Es. 5, 11. c. 59, 10. qui tenebris occultantur, ita vt præter opinionem pedes in iis offendant; non secus ac illis contingit, qui per montana, magnis multisque saxis infesta, incedunt, nec a lapsu sibi cauere possunt, *Schm.* At *Cocc.* Lex. col. 187. montes diem subito aufferentes, & inexplicabilem ἀπορίαν adferentes, atque progressum impedientes. d) *ac exspectetis quidem lucem* s. meliora, sed vergant omnia in deterius. Ies. 59, 9. Ier 8, 15. e) c. 2, 6. Ps. 44, 20 f) sec. Kri. *ponat*, inquam. at sec. Ktib: *& ponendo* sc. ponat illam. g) Ies. 60, 2. Ioel 2, 2. ℣. 17. h) *in occultis locis*, quo secedere lugentes amant, vt impensius flere possint. cf. c. 23, 24. Gen. 43, 30. i) *propter insolentiam*, qua pœnitentiam superbe detractatis, v. 9. 15. 16 cf Hebr. 13, 17. k) *lacrimabitur* (1) l) *& descendet oculus meus lacrimu* emphatica hypallage. q. d. lacrimando ita instabo, vt ipse velut oculus meus videatur defluere. c. 9, 17. c. 14, 17. Thren. 1, 16. m) Gen. 14, 14. n) cf. v. 20. c. 31, 10. Es. 40, 11. Ps. 78, 52.

℣. 18. o) *Iechoniæ*, ipsiusque *matri*, coll. c. 22, 24. 26. c. 29, 2. 2 Reg 24, 12. 15. Ita præter alios quoque *R. Salomo & D. Kimchi.* p) *& Dominæ*, i. e. Reginæ viduæ ac Regis matri, cui hic titulus tributus 1 Reg. 15. 13. 2 Par. 15, 16. Hanc vero Regi ideo adiunctam obseruat *Schm.* quod regnum filii pueri (octodecennis erat 2 Reg. 24, 8.) in illius manu maxime positum videretur. q) *humiliate, sedete*, i. e. *humi sedete*, Ies. 29, 4. c. 47, 1. r) *quod in capite vestro erat*, ornatus. 1 Sam. 26, 12. c. 19, 13. s) Ez. 16, 12. ℣. 19. t) *australis partis Iudææ.* Gen. 13, 1. 3. Num. 13, 17. Ios. 10, 40. q. d. hostes quidem *a Septentrione* venturi v. 20. sed peruasuri ad extremum Iudææ terminum *australem.* At *Schm.* cum *Abarb.* statuit, vrbes *australes* generatim dici *Iudaicas*, in oppositione ad Chaldæos *boreales* v. 20. u) *clausæ sunt*, obsessæ sc. ab hostibus, ita vt nec ingredi quisquam nec egredi possit. Ios. 6, 1. cf. etiam Ies. 24, 10. x) *aperiens* vrbem obsidione liberans. *Schm.* y) *quin captiua abducta est.* c. 40, 7. 1 Par. 9, 1. Quæ futura erant, velut præterita narrantur, denotandæ certitudinis caussa. Nam hæc ex parte quidem sub Iechonia Esth. 2, 6. plenius vero Zedekia regnante demum impleta sunt. Conf. Præf. in hunc librum §. 10. 12. z) *perfectionibus*, i. e. in vniuersum, seu (vt *Vulg. LXX Ar. Syr. & Ion.* reddunt) *transmigratione perfecta.* cf. Am. 1, 6. 9. *Ion.* vero alia quoque ratione: *recepta est retributio operum vestrorum*; velut esset *in retributiones*, vt Ps. 69, 23. At *S.* est *Solyma* vel pluraliter *Solymæ*, quæ & *Salem* dicta Ps. 76, 3. Gen. 14, 18. ℣. 20. a) c. 1, 14. c. 4, 6. c. 15, 12. &c. b) *qui datus fuerat tibi.* Compellatur populus l. regnum Iudaicum in prosopopœia mulieris pastoritiæ, *S.* Hinc diuersitas Numeri, in priori sticho *pluralis* (sec. *Kri*) at *singularis* fem. in posteriori. q. d. oues tuæ ab hostibus dispergentur & abducentur. c) cf. Ez. 16, 17. 39 & Prou 17, 6.

℣. 11. מתני per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. ℣. 13. Sine præm. *Spat.* 1. 2. 3. 5. 10. 12. 19. 20. 21. 22. ℣. 15. *Spat.* præm. 1. 2. 3. 5. 10. 19. 23. ℣. 17. תבכה per *Makk.* 1. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 18. מראשותיכם *plene* 2. 7. 8. 21. sec. *Mas Erff.* ℣. 19. הגלת bis per *Pat.* 1. 2. 3. contra *Mas.* 1. ad Ez. 36, 5. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 13. d. ℣. 20. שאי & וראי sine *Kri* & *Ctib* in textu 5. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* איה per *Mahpach* 1. 2. 9.

תאמרי כי־יפקד עליך ואת למדת אתם עליך אלפים
22 לראש הלוא חבלים יאחזוך כמו אשת לדה: וכי תאמרי
בלבבך מדוע קראני אלה ברב עונך נגלו שוליך נחמסו
עקביך: 23 היהפך כושי עורו ונמר חברברתיו גם־אתם
24 תוכלו להיטיב למדי הרע: ואפיצם כקש עובר לרוח
כה מדבר: זה גורלך מנת־מדיך מאתי נאם־יהוה אשר
26 שכחת אותי ותבטחי בשקר: וגם־אני חשפתי שוליך
27 על־פניך ונראה קלונך: נאפיך ומצהלותיך זמת זנותך
על־גבעות בשדה ראיתי שקוציך אוי לך ירושלם לא
יד תטהרי אחרי מתי עד: אשר היה דבר־יהוה
2 אל־ירמיהו על־דברי הבצרות: אבלה יהודה ושעריה
3 אמללו קדרו לארץ וצוחת ירושלם עלתה: ואדיריהם
שלחו צעוריהם למים באו על־גבים לא־מצאו מים
4 שבו כליהם ריקם בשו והכלמו וחפו ראשם: בעבור
האדמה חתה כי לא־היה גשם בארץ בשו אכרים חפו
5 ראשם: כי גם־אילת בשדה ילדה ועזוב כי לא־היה
6 דשא: ופראים עמדו על־שפים שאפו רוח כתנים כלו
7 עיניהם כי־אין עשב: אם־עונינו ענו בנו יהוה עשה למען
שמך Hhb נד א

יחיד ׳ Ief. 17, 10. Ez. 22,12. a) cf. Ef. 47, 10. Ez. 16, 15. b) c. 7, 4.

℣. 26. c) denudabo, destringam fimbrias tuas. v. 22. Nah. 3, 5. d) Ief. 47, 3. Hof. 4, 7.

℣. 27. e) Quantum ad adulteria, (2) Ez. 23, 43. f) hinnitus tuos libidinofos. (2) c. 8, 16. cf. c. 5, 8. Ief. 57, 5. g) Hof. 6, 9. h) c. 4, 1. Ez. 5, 14.

Cap. XIV. i) Ez. 24, 13 k) metathefis

צ׳ זעירא

צעיריהם קרי

pro : poſt quamdiu (quantum tempus) adhuc non mundaberis? q. d. Pœnitentiæ ſpatium ampliſſimum tibi fuit, prorogatis mea clementia pœnis tuis, neque tamen reſpuiſti: o duritiem! cf. Hof. 8, 5.

℣. 21. d) ſc. Deus. Ion. addit: peccata ſua. q. d. Nullius omnino iniuſtitiæ accuſare Deum poteris, cum per hos ipſos te punierit, quorum amicitiam auide hucusque ſectata es. e) Tu ipſa enim adſuefeciſti eos, ſc. Babylonios, eſſe ſuper te duces in caput, miſſis ad eos muneribus 2 Reg. 16, 7. 8. amicitiam eorum ambiens Ez. 23, 15. 16. 17. monſtratis quoque omnibus theſauris tuis 2 Reg. 20, 13. 17. perfide tandem contra eos rebellando, quibus fidem pollicita fueras 2 Reg. 24, 1. 2. Ez. 17, 15. His omnibus qſ. viam hoſtibus monſtraſti occupandi ſuper te dominii. cf. Ier. 2, 33. Ief. 7, 20. f) Thr. 1, 5 g) c. 6, 24.

℣. 22. h) obtigerunt mihi Gen. 49, 1. cf. c. 5, 19. c. 16, 10. i) retectæ ſunt fimbriæ ſeu partes inferiores amplæ veſtis tuæ, i. e. nudatis pudendis ſeu meretrix omnium ludibrio proſtituta. v. 26. Ez. 16, 37. c. 13, 22. k) violati ſunt calcanei tui, iniectis compedibus. Niph. (1) c. 22, 3 l) Pſ. 56, 7. Iob. 18, 9.

℣. 23. m) Leu. 13, 3. 10. n) Am. 9, 7. Hunc verſum cum ſuperiori ſic connecto, vt explicetur multitudo iniquitatis. Schm. o) & pardus c. 5, 6. p) maculas ſuas (1) Ion. ſemita ſua variegata. Rad. Ar. in IV. Conj. ſignare, notam inurere. q) Ioſ. 24, 19. r) c. 2, 24. Ief. 1, 16.

℣. 24. s) c. 13, 17. 2 Sam. 22, 1. Pſ. 1, 4. t) Ief. 19, 5. Pſ. 144, 4. u) verſus ventum deſerti, qui ab auſtro veniens Ioſ. 15, 1. impetuoſior eſſe ſolet Ier. 4, 11. ſtipulas proin in diuerſa agitans. ſic etiam S.

℣. 25. x) Ief. 17, 14. y) portio menſurarum tuarum, i. e. tibi ex iure demetienda. q. d. iuſta erit proportio inter peccatorum tuorum & pœnam. Ief. 65, 7. z) c. 2, 32. c. 3, 21. c. 18, 15. Deut. 8, 14. Ief.

CAP. XIV, ℣. 1. l) Hyperbaton pro: Verbum Domini, quod factum eſt &c. vt c. 46, 1. c. 47, 1. m) ſiccitatum. q. d. inhibitionum pluuiæ. (1) Pluralis ponitur ad deſignandam diuturnam continuationem ſiccitatis. Probabile eſt, contigiſſe hæc ante obſeſſam a Nebucadnezare Hieroſolymam. Schm. forte tempore Ioſiæ, ex c. 3, 3. coll. v. 4. 6. Ceterum cf. not. noſtram ad c. 12. 13. & Præfat. in Ierem. §. 14. ℣. 2. n) Ief. 24, 4. Thren. 1, 3. 4. o) i. e. ſeniores ac Iudices in portis conſidentes, coll. Thren. 5, 14. a: Ion. & vrbes eorum. cf. Ex. 20, 10. aut generatim porta pro populo nominantur, cuius in portis maximus erat concurſus, cum propter egredientes ac intrantes, tum propter iudicia, ac rerum venalium fora illic habita. p) atratæ ſunt ad terram vsque. c. 8, 21. q) & clamor (4) c. 46, 12. Ief. 24, 11. r) ſc. ad cælum vsque 1 Sam. 5, 12. ℣. 3. s) Et magnates eorum c. 25, 34. Nah 2, 6. Neh. 10, 30. t) minores ſuos, i. e. ſeruos vel plebeios. cf. c. 48, 4. c. 49, 20. Pſ. 119, 141. u) cf. 1 Reg. 18. 5. x) foueas 2 Reg. 3, 16. Ief. 30, 14. confer not. Ief. 33. 4. y) vnde pudefacti ſunt ſc. magnates, ſpe ſua turpiter deluſi. Iob. 6, 20. z) 1 Sam. 25, 15. a) & obtexerunt caput ſuum v. 4. pudefactorum ritu Eſth. 6, 12. c. 7, 8. aut lugentium 2 Sam. 15, 30. ℣. 4. b) Propter terram cultam. Refer ad ſequens verbum pudefacti ſunt &c. c) quæ & ipſa conſternata eſt c. 48. 1. 20. propter grauem Dei iram, qua premitur d) c. 31, 24. Ioel 1, 11. ℣. 5. e) cerua, quamuis benigniſſimum in ſuos catulos ſit animal. Vid. Bochart Hieroz. P. I. lib. 3. c. 7. f) ſed deſerendo ſcil. deſeruit hinnulos ſuos, vt addit Syr. g) confer Ief. 15, 6. Ioel 1, 18. 19. ℣. 6. h) c. 2, 24. Pſ. 104, 11. i) anhelant (captant) ventum, deſiderio cibi & potus. c. 2, 24. k) velut dracones, quos Aelianus lib. 2. c. 19. obſeruat quotidie per aliquot horas erecto capite, & ore hiante cælum verſus, aſpiratione ſua non ſolum aerem, ſed & volantes aues ad ſe trahere. Bochart. Hieroz. P. I. lib. 3. c. 6. l) diuturno & circumquaque exporrecto pabuli deſiderio. Pſ. 69, 4. Pſ. 119, 82. 123. Alioqui onagrorum oculi ſunt natura acerrimi. Bochart. P. I. lib. 3. c. 16. m) c. 12, 4. conf. Deut. 29, 22. ℣. 7. n) Ief. 59, 12. c. 64, 5. o) reſpondeat (teſtantur) contra nos, ita vt nos conuincant, ac condemnationi iuſtiſſimisque pœnis tuis faciant obnoxios. 2 Sam. 1, 16. Ief. 3, 9. Hoſ. 5, 5. Mich. 6, 3. p) fac tamen nobiscum. Syr. parce. q) quo diceris miſericors &c. v. 21. Pſ. 25, 11. Pſ. 109, 21. Pſ. 119, 124. cf. etiam Ioſ. 7, 9.

℣. 21. יאחזוך per Chatephpat. 3. & in margine 6. 9. at per Tſere 2. & in margine 2. ſic ſu. 5. ſed Chateph ſeq. requirit Maſora Erff. ℣. 25. מדך Chet per Schva 1. 7. 17. 18. & Ber. CAP. XIV, ℣. 2. וצוחת per Tſade ordinarium omnes, præter 18. & Ber. at minusculum poſcit Maſ. 1. 2. & Erff. h. l. item pr. ad Leu. 1. & Gaul. f. 1. a. ℣. 3. לא cum præf. ו 1. 3. contra Maſ. impr. & Erff. ℣. 6. שאפו per Makk. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20.

8 שמך כי־רבו משובתינו לך חטאנו׃ מקוה ישראל
מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכארח נטה
9 ללון׃ למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא־יוכל להושיע
ואתה בקרבנו יהוה ושמך עלינו נקרא אל־תנחנו׃
כה־אמר יהוה לעם הזה כן אהבו לנוע
רגליהם לא חשכו ויהוה לא רצם עתה יזכר עונם
11 ויפקד חטאתם׃ ויאמר יהוה אלי אל־
12 תתפלל בעד־העם הזה לטובה׃ כי יצמו אינני שמע
אל־רנתם וכי יעלו עלה ומנחה אינני רצם כי בחרב
13 וברעב ובדבר אנכי מכלה אותם׃ ויאמר אהה אדני
יהוה הנה הנביאים אמרים להם לא־תראו חרב ורעב
לא־יהיה לכם כי־שלום אמת אתן לכם במקום הזה׃
14 ויאמר יהוה אלי שקר הנביאים נבאים בשמי
לא שלחתים ולא צויתים ולא דברתי אליהם חזון
שקר וקסם ואלול ותרמות לבם המה מתנבאים
לכם׃
טו לכן כה־אמר יהוה על־הנביאים הנבאים בשמי ואני
לא־שלחתים והמה אמרים חרב ורעב לא יהיה בארץ
16 הזאת בחרב וברעב יתמו הנביאים ההמה׃ והעם
אשר־המה נבאים להם יהיו משלכים בחוצות ירושלם
מפני הרעב והחרב ואין מקבר להמה המה נשיהם
17 ובניהם ובנתיהם ושפכתי עליהם את־רעתם׃ ואמרת
אליהם את־הדבר הזה תרדנה עיני דמעה לילה ויומם
ואל־תדמינה כי שבר גדול נשברה בתולת בת־עמי
מכה

ואליל קרי
ותרמית קרי

Malitiam populi Iudaici negare non audet Ieremias, instat tamen, intercessioni adhuc locum aliquem esse posse, quandoquidem erret ex ignorantia, seductus a Pseudoprophetis. *Schm.* y) Ion. *eos qui occidunt gladio.* cf. c. 5, 12. z) *pacem veritatis*, i. e. firmam, stabilem. 2 Reg. 20, 19. Prou. 11, 18.

℣. 14. a) sec. acc. ita: *Mendacium Prophetæ vaticinantur* &c. Subiectum & Prædicatum emphatice transponuntur, vt c. 27, 10. 14. conf. c. 29, 25. Ies. 32, 7. b) v. 15. c. 23, 21. c. 27, 15. c. 29, 9. Quod inde manifestum est, quod nullum missionis prophetæ isti argumentum aut documentum habeant, *S.* Scil. dum prophetarum fraudes detegit, arguit simul populum voluntarii erroris, quod haud inuiti ab illis decipiantur. c. 5, 32. c) Deut. 18, 10. 1 Sam. 15, 23. d) *& nihilum*, q. d. vanissima vaticinia. Iob. 13, 4. e) *dolum* (5) c. 23, 26. c. 8, 5. f) cf. Deut. 18, 20. seqq. ℣. 15. g) q. d. Pseudoprophetæ ceu seductores luent quidem poenas suas; sed tn. nec populo parcam v. 16. eo quod haud illibenter seducti sunt. h) v. 13. 16. ℣. 16. i) *Attamen* etiam *populus hic*. cf. Hos. 4, 4. 8. k) Notat passionem auditorum, qui libenter audiunt illos prophetantes. *Schm.* v. 14. sc. κνηθόμενοι τὴν ἀκοὴν, καὶ εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ. 2 Thess. 2, 12. 2 Tim. 4, 3. l) v. 15. 18. vid. c. 52, 6. Thr. 4, 9. 10. m) c. 16, 4. n) *ipsi*, inquam, sc. proiecti erunt. o) instar aquæ aut copiosi imbris, ita vt vno impetu velut vnda malorum vndiquaque obruantur. Thren. 4, 11. Ez. 22, 22. c. 14, 18. p) *malitiam ipsorum* s. poenam, quam sibi malitia sua ipsi attraxerunt. c. 2, 19. 1 Reg. 2, 44. Ps. 94, 23. ℣. 17. q) cf. not. c. 13, 17. it. Thr. 2, 18. r) *sileant*, i. e. cessent lacrimari Thr. 3, 49. Rad דמה h. l. mutuatur significationem a cognato דמם Ps. 30, 13. Ceterum hæc dicere prophetam Deus iubet, vt pauorem illis incuteret, si forte, cum hæc audirent, vellent sese humiliare ac resipiscere. *Kimchi.* s) c. 4, 6. c. 48, 3. t) *Virgo filia* &c. i. e. filia s. coetus *populi mei*, quæ instar virginis se habebat c. 46, 11. Thren. 1, 15. Ies. 23, 12. c. 47, 1. Notatur libertas, integritas Reip. sine peregrinitate; item pulchritudo & ornatus, quæ amant virgines. *Cocc.* Lex. 121. it. *Kimchi* h. l.

r) q. d. Habemus omnino caussam precandi, vt sec. clementiam tuam, non vero sec. iustitiæ rigorem nobiscum agas; *quia* &c. cf. Ex. 34, 9. Dan. 9, 9. Orat & confitetur propheta suo & populi nomine. s) c. 2, 19.

℣. 8. t) c. 17, 13. c. 50, 7. u) c. 15, 11. Ies. 33, 2. x) *aut sicut viator* (4) c. 9, 1. Iud. 19, 17. quem multo adhuc minus, quam peregrinantem, tangit terræ cura. y) qui *tendit* sc. tentorium suum Gen. 12, 8. cf. *Schm.* & not. supra c. 9, 1. vel qui *divertit* a via 2 Sam. 2, 21. z) confer Gen. 2, 11.

℣. 9. a) *obstupefactus* s. *defatigatus* (1) R. Ar. *Dahama* est *superuenit inciditque in aliquid de improviso.* b) c. 15, 16. c) Num. 17, 19. Ps. 119, 121.

℣. 10. d) cuius nomine Ieremias iram Dei & pœnas deprecatus fuerat v. 7. 8. 9. e) c. 5, 31. Respicitur ad vltima maxime verba Ieremiæ: *ne desere nos.* q. d. ex iure talionis eos desero. nam quemadmodum ego illos nunc desero, sic illi toties me deseruerunt. *Schm.* auxiliis aliunde, quam a me potius auidissime conquisitis. c. 2, 18. 36. Ion. *sicut dilexerunt, sic vindictam sumam ex eis, vt transmigrare faciam eos de terra domus maiestatis meæ* &c. f) *vagari* Gen. 4, 12. Am. 4, 8. c. 8, 12. g) *non cohibuerunt* sc. a diuagando, quamvis admoniti c. 2, 25. h) v. 12. Ps. 147, 11. i) Hos. 8, 13. c. 9, 9.

℣. 11. k) c. 7, 16. c. 11, 14. c. 15, 1. l) i. e. *vt bene ipsis sit* c. 24, 5. ad auertendum malum c. 39, 16. cf. Ex. 32, 10.

℣. 12. m) Ies. 58, 3. Zach. 7, 5. n) Ies. 1, 15. c. 58, 5. Prou. 1, 28. o) *clamorem ipsorum.* c. 7, 16. p) c. 6, 20. c. 7, 21. 22. q) vid. v. 10. r) c. 9, 15. s) v. 15. c. 15, 2. c. 34, 17. Leu. 26, 25. 26. t) c. 21, 6. u) Deut. 28, 21.

℣. 13. x) Ion. *Pseudopropheta* c. 4, 10. c. 6, 14. c. 7, 10. c. 8, 1 Ma-

℣. 14. שקר sic per *Ithibh* 1. 6. 9. 10. 20. 23. sic Fe. 2. 5. sec. *Mas. Erff.* & *impr.* ad Leu. 5, 2. לכם ita cum plerisq; 7. 8. in marg. at in textu להם. Vulgarem lectionem firmat nota in *Ber.* כך נמצא בספרים מדויקים׃

מַכָּה נַחְלָה מְאֹד׃ אִם־יָצָאתִי הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי־חֶרֶב 18
וְאִם בָּאתִי הָעִיר וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב כִּי־גַם־נָבִיא גַם־
כֹּהֵן סָחֲרוּ אֶל־אֶרֶץ וְלֹא יָדָעוּ׃ הֲמָאֹס 19
מָאַסְתָּ אֶת־יְהוּדָה אִם־בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ מַדּוּעַ
הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב וּלְעֵת
מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה׃ יָדַעְנוּ יְהוָה רִשְׁעֵנוּ עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ כ
כִּי חָטָאנוּ לָךְ׃ אַל־תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל־תְּנַבֵּל כִּסֵּא 21
כְבוֹדֶךָ זְכֹר אַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ׃ הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם 22
מַגְשִׁמִים וְאִם־הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִבִים הֲלֹא אַתָּה־הוּא
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּנְקַוֶּה־לָּךְ כִּי־אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃

טו Cap. XV.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אִם־יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל
לְפָנַי אֵין נַפְשִׁי אֶל־הָעָם הַזֶּה שַׁלַּח מֵעַל־פָּנַי וְיֵצֵאוּ׃
וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־ 2
אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב
וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב וַאֲשֶׁר לַשְּׁבִי לַשֶּׁבִי׃ וּפָקַדְתִּי 3
עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶרֶב לַהֲרֹג
וְאֶת־הַכְּלָבִים לִסְחֹב וְאֶת־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאֶת־בֶּהֱמַת
הָאָרֶץ לֶאֱכֹל וּלְהַשְׁחִית׃ וּנְתַתִּים לזועה לְכֹל מַמְלְכוֹת 4
הָאָרֶץ בִּגְלַל מְנַשֶּׁה בֶן־יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר־
עָשָׂה

Hhh 2 נד ב

לזעוה קרי

n) c.10,19. c.30,12. Ief. 17,11. Ez. 34,4.

℣.18. x) Thr.4,9. y) *ægritudines* (5) c.16,4. Deut.29,21. z) vid. v. 15.16. a) Gen. 34,10. Rad. apud *Chald.* generatim *circumire*; vnde *Cocc.* ita: *vagantur per terram & nesciunt*, pro: *quam nesciunt*, intelligens hoc (vt videtur) de exilio, cum *Vulg.* ó. *Ar. Kimchio*, aliisq; at *Raschi*: *peruagantur terram* quæsitum liberationē: sed *Hebr.* specialim est *obire terram* commercii caussa, s. *negotiari*, quod probat h.l.S. ita vt taxetur auaritia sacerdotum & Pseudoproph. coll. c.6,13. c. 8,10. sic Ion. *conuersi sunt ad negotiationes suas, ad id quod est in terra.* b) *neque sciunt quidquam*, quod sciendum erat. Absolute & per emphasin tribuitur his omnimoda ignorantia, qui vel maxime se scire arbitrabantur aut scire debebant Mal.2,7. cf. Ies.44,18.19. c.56,10. Ps. 82,5.

℣.19. e) Thr.5,22. cf. 2 Reg 23,27. Hos. 9 17. Noua Ieremiæ ad Dominum intercessio, nomine totius populi concepta, testis admirandi erga populum suum amoris. cf. c.18,20. & Præf. §.16. d) cf. c.8,19. e) *fastidiuit* Leu. 26,11.15.30. Zach. 11,8. cf. Apoc.3,16. f) vid. not. c. 8,15. g) *terror* (2) c. 8,15.

℣.20. h) cum adfectu contritionis & pœnitentiæ Ies.51,12. Amor prophetæ erga populum facit, vt in meliorem partem de illo speret ac polliceatur, deteriora quamlibet expertus. i) cf. Ps. 106,6. Dan. 9,8. seqq.

℣.21. k) *Ne reiicias* sc. *solium gloriæ tuæ*, vt sequitur. c. 33,24. Deut. 32,19. Thr. 2,6. l) cf. v. 7. m) *ne deturpes* s. *infames*. cf. Nah 3,6. & not. Deut.32,15. n) sc. *templum* c.17,12. cf. 1 Sam. 2,8. Ies.22,23. c. 66,1. o) Ion. *Veniat memoria pacti Patrum nostrorum ante te.* cf. Ex.32,13. Leu. 26,44.45. Deut. 4,31. c.9,27. Ies. 63,11.

℣.22. p) *pluuiæ ter vanitates*, i. e. deastros gentium. c. 8,19. c.10,3.8. Nouum motiuum, quod, nisi Dominus, nemo iuuare possit Iudæos: qui vero omni consilio & auxilio destituitur, ille maxime est miserabilis. *Schm.* q) *qui pluuiam faciant* (1) vt præsens necessitas requirit v. 1. cf. Ier. 5,24. c. 10,13. r) *aut num cæli*, sine Deo, tanquam caussa prima; *Schm.* cf. Leu. 26,19. Zach. 8,12. s) *imbres* (6) Deut. 32,2. t) c. 5,24. c. 10,11.13. Ps. 135,7. Ps. 147,8.

CAP. XV. ℣. 1. u) Arctissime cohæret cum fine præced. capitis. Respondet enim Deus Ieremiæ pro populo intercedenti. x) *ritu ministrantium* v. 19. Deut. 1,38. 1 Reg. 17,1. maxime vero *precantium* Ier. 18,20. 2 Par. 20,13. q. d. etiamsi duo isti sanctissimi viri, ceu ministri mei ac prophetæ, pro populo intercederent. y) quorum vterque intercessionis pro populo factæ efficacia illustris fuit, *Moses* Ex. 32,11.14. *Samuel* 1 Sam. 7,6. seqq. Ps. 99,6. cf. Ez. 14,14.16.18.20. z) *tamen non esset anima mea erga* &c. i. e. non tamen mouerer, vt populum hunc misericordiæ & beneuolentiæ adfectu amplecterer, *Schm.* cf. c. 14,19. c. 6,8. Ez. 23,18. a) *Eiice* mo lo, s. *iube* eos *exire* &c. Vox grauiter irati, & cum impetu loquentis, q. d. *apage istum populum a me*, quem adeo nauseo, vt nolim, eum a te porro in precibus commemorari aut in conspectum meum adduci. cf. Gen. 3,23. 2 Sam. 13,17. 2 Reg. 23,27. c. 24,3. Loquitur ita Deus (notante *Schm.*) ac si populus ipse, cuius personam Propheta induerat, simul adesset, & cum Propheta intercederet. b) sc. *a facie mea.* cf. Ies. 30,22. *Exire* h. l. est a Deo abiectum esse, ab illo non curari, nullo eius frui auxilio. *Schm.* Ceterum huius seueritatis fundamentum vide v. 6. ℣. 2. c) q. d. *quorsum ergo vertemus nos* miseri, quandoquidem tu iubes nos a conspectu tuo pelli? cf. Ioh. 6,68. aut quorsum deueniemus? & quam dira nobis subeunda erunt? d) q.d. *qui ad mortem* abit, abeat *ad mortem*, neque enim curabo amplius tanquam meos c.2,3. sed permissurus sum eos dirissimis plagis. confer c. 43,11. Zach. 11,9. 2 Sam. 15,21. e) c. 14,12.16. ℣. 3. f) *Et præficiam super illos.* c. 51,27. Num. 27,16. g) *familias*, i. e. genera pœnarum. h) *ad trahendum* (4) c. 22,19. i) c. 7,33. k) c. 5,6. Leu. 26,22. ℣. 4. l) *in commotionem*, q. d. in obiectum horroris & commotionis, super quo obstupescent. At *Schm.* ita: *in commotionem* (vt sine quiete vagentur) *in* vel *inter omnia regna terræ*. c 24,9. c. 34,1.17. Deut. 28,25. Ies. 28,19. m) 2 Reg. 21,11. c. 23,26. c. 24,3. 2 Par. 33,9. h. e. propter ea, quæ fecit Manasses, in quorum communionem vos per peccata vestra venistis, nec pœnitentiam egistis. *Schm.* cf. Præf. §.17. & 14. n) degenerem prorsus piissimi *Hiskiæ filium*. confer Præfationem in Esaiam §. 5.

℣. 18. ואם Præfixum ו expunxit 2. sic sine ו requirit *Masora finalis* folio 9. 2.
℣. 19. ולעת sine præfixo ו 1. 3. sic fu. 2. ℣. 22. רבבים *defect.* 1. 3. 22, sic fe. 2. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem* h. l. ac *impressam* ad c. 3,3. at contra *final.* f. 55. col. 7. לך sine *Dagesch* 3. 6, 9. 10. 13. 20. 22.

עשה בירושלם : כי מי־יחמל עליך ירושלם ומי ינוד
6 לך ומי יסור לשאל לשלם לך : את נטשת אתי
נאם־יהוה אחור תלכי ואט את־ידי עליך ואשחיתך
7 נלאיתי הנחם : ואזרם במזרה בשערי הארץ שכלתי
8 אבדתי את־עמי מדרכיהם לוא שבו : עצמו־לי
אלמנותו מחול ימים הבאתי להם על־אם בחור שדד
9 בצהרים הפלתי עליה פתאם עיר ובהלות : אמללה
ילדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעד יומם
בושה וחפרה ושאריתם לחרב אתן לפני איביהם נאם־
יהוה : אוי־לי אמי כי ילדתני איש ריב
ואיש מדון לכל־הארץ לא־נשיתי ולא־נשו־בי כלה
11 מקללוני : אמר יהוה אם־לא שרותך לטוב אם־
לוא הפגעתי בך בעת־רעה ובעת צרה את־האיב :
12 הירע ברזל ברזל מצפון ונחשת : חילך ואוצרותיך
13 לבז אתן לא במחיר ובכל־חטאותיך ובכל־גבוליך :
14 והעברתי את־איביך בארץ לא ידעת כי־אש קדחה
באפי עליכם תוקד : אתה ידעת יהוה זכרני טו
ופקדני

℣. 5. o) quis clementia vtatur? c. 13, 14. q. d. ne homo quidem iustus poterit tibi parcere, nisi in iusti iam impingere velit; quanto igitur minus ego, qui infinite iustus sum? p) c. 16, 5. Ies. 51, 19. q) *diuertet* sc. ex via, in praetereundo. Iud. 4, 18. r) *ad interrogandum* id *de pace*, s. *ad salutandum te* 1 Sam. 10, 4. 2 Sam. 8, 10. adeo quisque te propter flagitia horret merito, vt ne salutet quidem. cf. 2 Ioh. v. 10. Vulg. *quis ibit ad rogandum pro pace tua?*

℣. 6. s) Deut. 32, 15. ideo te ego vastissim. Ier. 12, 7. t) *retrorsum iis.* c. 7, 24. Ies. 1, 4. Zeph. 1, 6. u) *ideo extendi.* c. 6, 12. Ez. 31, 3. x) *poenitere.* c. 13, 14. cf. Hos. 1, 6.

℣. 7. y) *& ventilaui*, veluti frumentum in area ex vno loco in alium traiicitur. c. 4, 11. Ruth. 3, 2. Significat *dispersionem* s. exilium in populis exteris. Ez. 6, 8. c. 36, 19. cf. Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. Ceterum *prophetica praeterita* sunt hic & v. 6. 8. 9 certitudinem & festinationem eius, quod *futurum* erat, significantia. cf. not. Ies. 37, 22. z) *ventilabro* (2) Ies. 30, 24. a) *per omnes portas terrae.* Nah. 3, 13. Ion. *in ciuitatibus terrae.* Accipimus de loco, in quo stat ventilans, & ex quo proiicit in alium locum frumentum, quod ventilat. *Schm.* b) Hos. 9, 12. c) *quia aut qui a viis suis malis.* 2 Par. 7, 14.

℣. 8. d) *Numerosiores factae sunt.* c. 5, 6. Ex. 1, 7. Ps. 40, 6. 13. e) *mihi*, i. e. *per me.* est Datiuus caussae gubernantis. *Schm.* cf. huiusmodi ל Gen. 14, 19. Prou. 14, 20. f) maritis bello occisis. c. 18, 21. Ex. 22, 23. Ies. 9, 16. g) *prae arena marinum* hyperbolica exaggeratio, vt Iob. 6, 3. h) *super matrem & iuuenem.* asyndeton. q. d. super matrem aeque ac iuuenes filios vastator veniet, sic postulant accentus. & sic *Ar. & Syr.* cf. c. 51, 22. Gen. 32, 11. Hos. 10, 14. At *Schmid.* vertit: *super matrem iuuenem*, siue quae filios iu-

אלמנותיו

קרי

venes habet;

בא קרי

& Ion. *super coetum adolescentum ipsorum.* Cocc. denique cum *Trem. & Pisc.* ita: *super*

שריתיך

קרי

matrem iuuenem vastantem &c. h. e. iuuenes milites, matribus non parcentes. i) *in ipsa meridie*, i. e. inopinato & subito, vt mox sequitur. nam meridie alias propter nimium aestum quiescebatur ab armis. *Schm.* cf. not. c. 6, 4. k) simplicissime, *vrbem.* q. d. faciam derepente, vt ruinae vrbis, ab hostibus deuastandae, super capitibus ipsorum concidant, magna cum consternatione. at LXX. Ar. & Syr. vertunt *tumultum*, ab עור *excitari.* cf. Ies. 15, 5. denique Ios. Kimchi *hostem*, coll. 1 Sam. 28, 16. l) *terrores.* (4) Ies. 65, 23. ℣. 9. m) c. 14, 2. n) i. e. foecunda multorum filiorum (de quibus vero interfectis nunc luget) mater. 1 Sam. 2, 5. o) *exhalauit*, *efflauit animam suam*, sc. prae moerore. cf. Iob. 31, 39. & c. 11, 20. p) *occidit sol eius.* Amos 8, 9. Ies. 13, 10. c. 60, 20. Ez. 32, 7. Mich. 3, 6. q) *dum adhuc est interdiu*; aduerbialiter, vt Neh. 9, 19. *Schm.* r) c. 49, 23. Ies. 24, 23. s) *& reliquias ipsorum*, c. 8, 3. c. 11, 23. h. e. qui ex grandibus illis malis superstites manserunt post euersam Hierosolymam, coll. c. 40, 11. 15. c. 44, 12. 14. qui in Aegypto gladio interemti c. 44, 27. 28. ℣. 10. t) Repudiata a Deo intercessione sua, Ieremias in lamentabiles voces effunditur, miseram sui nascendi conditionem deplorans, siquidem populi sui, cui optime cupiebat, obiiciendus rixis fuit. cf. c. 20, 14. Iob. 3, 1. seqq. Coh. 4, 3. u) Iud. 12, 2. x) *& virum contentionis*, i. e. omnium rixis expositum. Ps. 80, 7. y) *non foeneraui* sc. illis, neque ipsi *foenerarunt mihi*; ita vt vel immitis foeneratoris vel mali debitoris instar, maledicta meruissem. Deut. 24, 10. Ex. 22, 24. z) *& tamen vnusquisque maledicit mihi.* 1 Sam. 17, 43. Forma composita (secundum *Kimchi*) ex diuersis radd. קלל & קלה, aut (secundum alios) ex Praeterito & Participio eiusdem radicis. ℣. 11. a) Gen. 22, 17. Num. 14, 35. b) *absoluero te* a maledictionibus. confer Prou. 26, 2. (1) Rad. שרה. confer Iob. 37, 3. Verba consolantis Prophetam: in quibus supplenda solemnis in iureiurando formula: *quam viuus sum.* c) Kimchi, Schmidius & Gussetius p. 662. *incurrere in te faciam inimicum* (Babylonium) vt Ies. 53, 6. sc. ad percutiendum 1 Sam. 22, 17. 2 Sam. 1, 25. &c. Sic esset noua apostrophe ad populum Iudaicum, quem v. 13. certe adloquitur. Alii: *intercedere faciam apud te*, Ieremia, *hostem*, Tsedekiam cum Iudaeis, Gen. 23, 8. vt quem nunc diuexant, ei, necessitate cogente, adhuc supplices fiant, coll. c. 21, 1. 2. c. 37, 3. c. 42, 2. d) c. 14, 8. c. 16, 19. ℣. 12. e) *Num frangetur?* passiue, *Schmidius.* vel *numquis franget*, actiue & impersonaliter. Ps. 2, 9. Iob. 34, 24. f) *ferrum, ferrum*, inquam. q. d. sicut ferrum aut aes frangi nequit, ita nec *hostium* tuorum robur frangetur, sed franget potius te, o Iuda. confer Mich. 4, 13. Alii de *Ieremia* exponunt *ferrum*, coll. v. 20. c. 1, 8. g) alludit ad *Chaldaeam*, vnde hostes venturi erant, c. 6, 1. c. 13, 20. c. 46, 20. confer *Ion.* h. l. ℣. 13. h) c. 17, 3. i) Ies. 52, 3. Ps. 44, 13. k) *& quidem propter omnia peccata tua*, o Iuda, *& in-*&c. ℣. 14. l) *Et faciam te transire*, o Iuda, *cum hostibus tuis* &c. sic *Schmidius*, vel: *transire faciam* in omnibus terminis tuis v. 13. *hostes tuos*, qui habitant *in terra* &c. ibid. conf. Varr. lect. m) *succensus est.* (5) c. 17, 4. Deut. 32, 21. ℣. 15. n) Iud. 16, 28.

CAP. XV. ℣. 6. נטשת Per Dagesch 1. 6. 9. 10. 15. 16. 20. 23. ℣. 8. הבאתי להם על־אם ita 1. alio sensu. בחור שודד sic 1. 3. ℣. 10 כלה cum Kri כלו 1. 2. 3. & Maf. Erff. מקללוני Sic per Pat. 7. 8. 11. 12. 15. 22. & Ben Israel, sec. Ind. Bas. f. 60. col. 8. at per Kam alii. ℣. 14. והעברתי Pro eo hab. והעבדתי per Daleth 8. & cum imposito simul Raphe 1. 3. sic fu. 2. ex loco parallelo c. 17, 4. Et sic legisse videntur ó. (qui verterunt καταδουλώσω σε.) itemque *Ar. Syr. & Ion.* Sed nostram lectionem confirmat *D. Kimchi* in *Comment.* ex libris correctis & fide dignis. תוקד Pro eo scribunt Orientales תיקד per Iod.

ופקדני והנקם לי מרדפי אל־לארך אפך תקחני דע
16 שאתי עליך חרפה ׃ נמצאו דבריך ואכלם ויהי דבריך
לי לששון ולשמחת לבבי כי־נקרא שמך עלי יהוה
17 אלהי צבאות ׃ לא־ישבתי בסוד־משחקים ואעלז מפני
18 ידך בדד ישבתי כי־זעם מלאתני ׃ למה היה כאבי נצח
ומכתי אנושה מאנה הרפא היו תהיה לי כמו אכזב
19 מים לא נאמנו ׃ לכן כה־אמר יהוה אם־
תשוב ואשיבך לפני תעמד ואם־תוציא יקר מזולל
כפי תהיה ישבו המה אליך ואתה לא־תשוב אליהם ׃
כ ונתתיך לעם הזה לחומת נחשת בצורה ונלחמו
אליך ולא־יוכלו לך כי־אתך אני להושיעך ולהצילך
21 נאם־יהוה ׃ והצלתיך מיד רעים ופדתיך מכף
יו עריצים ׃ ויהי דבר־יהוה

Cap.XVI.

2 אלי לאמר ׃ לא־תקח לך אשה ולא־יהיו לך בנים
3 ובנות במקום הזה ׃ כי־כה ׀ אמר יהוה
על־הבנים ועל־הבנות הילדים במקום הזה ועל־אמתם
הילדות אותם ועל־אבותם המולדים אותם בארץ
4 הזאת ׃ ממותי תחלאים ימתו לא יספדו ולא יקברו
לדמן על־פני האדמה יהיו ובחרב וברעב יכלו והיתה
נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ ׃

o) visitatione gratia. Ruth 1, 6. Ps. 106, 4. Ceterum Ieremias est, qui v. 15--18. pro se ipse orat: quod patet ex responsione Dei v. 19. re 13. *p) ne in longanimitate tua auferas me.* ne ita longanimis sis erga persecutores meos, vt me per illos auferas. Cocc. q. Ps. 69, 8.

℣. 16. *r) Simul ac inuenta sunt* mihi &c. Hos. 14, 9. quamprimum alloquiis tuis mihi licuit frui. *s) statim deuoraui ipsa;* i. e. velut sapidissimum cibum habui, melle dulciorem. Prou. 25, 16. Deuorat promtam animi obedientiam in acceptandis & exsequendis DEI mandatis, vid. Ez 3, 1. Ps. 19, 11. Ps. 119, 43. Apoc. 10, 9. 10. Deprecatur ergo Propheta, ne, quod gaudendi materiam olim dederit, nunc dolorem tantummodo sibi concitet. t) Ies. 30, 29. *u)* c. 7, 10. c. 14, 9. Ies. 43, 7 Dan. 9, 14. id quod me in perfungendo officio meo, te vero ad me vindicandum ab iniuriis animare debet.

℣. 17. *x) in congressu familiariore*, quales a iuuenibus delectationis caussa agitari solent c. 6, 11 *y) ludentium*, v. g. voce & instrumentis musicis 1 Sam. 18, 7. 6. 2 Sam. 6, 5. 21. iocis Prou. 26, 19. choreis Ier. 31, 4. q. d. ab omnibus recreationum generibus, siue licitis s. illicitis, studiose abstinui. cf. c. 16, 8. 9. *z) ita vt exultassem.* c. 11, 15. *a) propter manum tuam grauem*, qua premimur ex iusto tuo iudicio. Ps. 32, 4. 1 Sam. 5, 7. *b) solitarius*, Thren. 1, 1. lugens populi mei calamitatem, quam iussu tuo prædixi. Thren 3, 28. *c) indignatione*, i. e. iusto dolore propter populi contumaciam & imminentia tua iudicia. cf. c. 6, 11.

℣. 18. *d)* Ies. 63, 17. *e) in perpetuum.* Ps. 49, 10. 20. Moderationem miseriæ suæ petit. *f) est desperata.* c. 30, 12. 15. c. 17, 9. cf. not. c. 10, 19. *g) quasi frustratio* s. is cui quis fidens frustra est. (2) Mich. 1, 14. cf Ies. 58, 11. Ceterum scite additur *quasi*; nimirum non vult Propheta, quod Dominus propterea talis futurus sit, etiamsi differat auxilium, sed quod carni & sanguini, & mundo ita adpariturus sit. *S. h) velut aquæ, quæ non sunt fideles*, i. e. constantes, perennes Ies. 33, 16. quales sunt, quæ æstiuo tempore exarescunt. Ps. 126, 4.

℣. 19. *i)* sec. acc. *si conuerteris te o Ieremia*, aut potius ego *te conuertero* c. 31, 18 tum *coram facie mea* &c. sic foret quasi correctio, vt Gal. 4, 9. Vtrumque vero verbum notat h. l. perpetuum cordis recursum & conuersionem ad Deum: sicut alibi significat *ire & redire* vel *iteratis vicibus aliquid repetere*, Ps. 23, 6. Ps. 71, 10. alii: *si conuerteris te a diffidentia & impatientia, reuerti te faciam, vt-stes. k)* i. e. minister meus eris. v. 1. *l) Vulg.* bene: *separaueris. m) pretiosum a vili.* Thren. 1, 11. Coh. 10, 1. Tropice dictum sumtumque a metallis, in quibus admixtum est vile pretioso, quando e fodinis eruitur, & separatio deinde facienda est. *Schm.* q. d si officii tui rationem ita habueris, vt ex promiscuo cœtu aliquos saltim bonæ mentis & corrigibiles adhuc conuertas, qui se separent ab impuritatibus Ion. *si conuerteris impios, vt fiant iusti. n)* velut interpres voluntatis & consiliorum meorum, cf. Ex. 4, 16. quod tibi non potest non esse magno honori. 2 Cor. 5, 20. *o)* h. e. fac, vt qui recesserint a legibus Dei, tibi adquiescant; & ne adquiescas illis. *Vat.* scilicet consolationes prædicando, sed contra vrgeas vehementer comminationes, quas tibi mandauero, sine timore &c. *Schm.* ℣ 20. *p)* c. 1, 18. *q)* Ios. 1, 5. Ies. 43, 2. Ps. 91, 15. Act. 18, 10. ℣. 21. *r)* c. 20, 11. Ies 25, 3. CAP. XVI, ℣. 1 *s)* Sub triplici ad Ieremiam facto Dei mandato, (1) de non ducenda *vxore* v. 2. seqq. (2) neque ingredienda domo *luctus* v. 5. seqq. (3) aut *conuiuii* v. 8 9. repræsentantur futura Iudæorum fata: quæ, allegatis caussis v. 10 seq. vlterius exponuntur v. 13. seqq. ℣ 2. *t)* scil. propter instantem necessitatem & miseriam temporum ℣. 3. 1 Cor. 7, 26. *u)* non modo in urbe *Hierosolyma* vel Anathoth, sed tota terra Iudæ, coll. v 3. ℣ 3. *x)* q. d. Hoc ideo tibi mando, vt sit aliqua figura & parabola Israeli, vt si dixerint tibi: Quare non ducis vxorem, nec gignis liberos? respondeas eis: Propterea *quia sic dixit* &c. Vid. *Abarb.* & cf. Ez. 24, 18. *y) qui nascuntur*, adiectiuum participiale. (3) 1 Sam. 5, 14. ℣. 4. *z) Occisionibus s. mortibus* (1) Ez. 28, 8. formæ מְרִיאֵי Ez. 26, 10. *a) morborum.* (5) i. e. variis ac teterrimis mortibus, coll. 2 Par. 21, 19. & sic Ar. cum LXX. *dira morte.* at Ion. *morte ægrotationum feruis*, & Syr. *morte languentium fame*, coll. c. 14, 18. *b)* ita vt *non plangantur*, solemni planctu in funeribus rite deductis adhibito. *Schm.* cf. c. 22, 18. 19. c. 25, 33. *c)* immo *ne sepeliantur* quidem. assurgit oratio q. d. non solemniter modo, sed plane non sepelientur. c. 14, 16. *d) stercus* (5) c. 8, 2. c. 9, 21. *e)* Ies. 5, 25. *f)* c. 7, 33 c. 19, 7.

℣. 16. דְבָרֶיךָ Pro eo hab. דְבָרְךָ 5. 9. in marg. — דברך קרי ℣. 17. וָאֶעְלֹז *Ain per Chateph ægol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20 ℣. 21. וּפְדִתִיךָ ita: vtrumque *defect.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* sed contra *Mas.* 2. 3. & *impr.* CAP. XVI, ℣. 3. הַיִּלּוֹדִים *plene* 6. 9. sec. *Mas. Erff.* h. l. sed contra *impr.* ad Ios. 5, 5.

כי־כה ׀ אמר יהוה אל־תבוא בית מרזח ואל־ ה
תלך לספוד ואל־תנד להם כי־אספתי את־שלומי
מאת העם הזה נאם־יהוה את־החסד ואת־
הרחמים ׃ ומתו גדלים וקטנים בארץ הזאת 6
לא יקברו ולא־יספדו להם ולא יתגדד ולא
יקרח להם ׃ ולא־יפרסו להם על־אבל לנחמו 7
על־מת ולא־ישקו אותם כוס תנחומים על־אביו ועל־
אמו ׃ ובית־משתה לא־תבוא לשבת אותם לאכל 8
ולשתות ׃ כי כה אמר יהוה צבאות אלהי 9
ישראל הנני משבית מן־המקום הזה לעיניכם ובימיכם
קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה ׃ והיה כי י
תגיד לעם הזה את כל־הדברים האלה ואמרו אליך
על־מה דבר יהוה עלינו את כל־הרעה הגדולה הזאת
ומה עוננו ומה חטאתנו אשר חטאנו ליהוה אלהינו ׃
ואמרת אליהם על אשר־עזבו אבותיכם אותי נאם־ 11
יהוה וילכו אחרי אלהים אחרים ויעבדום וישתחוו להם
ואתי עזבו ואת־תורתי לא שמרו ׃ ואתם הרעתם 12
לעשות מאבותיכם והנכם הלכים איש אחרי שררות
לב־הרע לבלתי שמע אלי ׃ והטלתי אתכם מעל 13
הארץ הזאת על־הארץ אשר לא ידעתם אתם
ואבותיכם ועבדתם־שם את־אלהים אחרים יומם ולילה
אשר לא־אתן לכם חנינה ׃ לכן הנה־ימים 14
באים נאם־יהוה ולא־יאמר עוד חי־יהוה אשר העלה
את־בני ישראל מארץ מצרים ׃ כי אם־חי־יהוה אשר טו
העלה את־בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות
אשר

℣. 5. g) est declaratiuum, q. d. *Nam vt clarius faciam*, quod de negando planctu modo prædixi, *Dominus ad me porro sic dixit* &c. *Schm.* h) *luctus* (1) ita *Talmudistæ* quoque exposuerunt, obseruante D. *Kimchio*. Cocc. cf. Ar. רזח *concidit periitque macie*, *male se habuit*, quod *lugentium sit*. alii: *epuli feralis*, coll. Am. 6, 7. *Vulg.* vero simpliciter *conuiuii*; sed cf. v. 8. i) Gen. 23, 2. 1 Reg. 13, 29. k) *condoleas* c. 15, 5. l) *collegi*, i. e. penitus abstuli, sicut qui diligenter omnia colligit, ita ut nihil reliquum faciat. c. 8, 13. Gen. 30, 23. Ies. 10, 14. m) Num. 6, 26. Ioh. 14, 27.

℣. 6. n) v. 4. c. 8, 2. o) *incidet se* quisquam scil. in carne, manibus. c. 41, 5. c. 47, 5. c. 48, 37. qui ritus etsi gentilium esset, mortuos suos lugentium; tamen a Iudæis adoptatus videtur, contra expressam Dei prohibitionem Leu. 19, 28. Deut. 14, 1. Rad. גדד Chaldæis & Arab. est *incidere*, *secare*. Aut dicendum cum *Raschi*, *incisionem & caluitiem* h. l. tantummodo memorari velut exemplum luctus. p) *faciet sibi* vllus *caluitium* propter eos. Ies. 15, 2. conf. Cocc. in *Lex*.

℣. 7. q) *diuidens* s. *frangent* (4) sc. *panem*, coll. Ies. 58, 7. De epulo ferali, quod collatis symbolis, amici, vicini & parentes lugentibus pro ritu præbuerint, plerique intelligunt. confer Ez. 24, 17. ἐκλάσῃ ἄρτος. cf. Marc. 8, 19. Act. 2, 46. c. 20, 7. r) *calicem consolationum*. (3) Ies. 66, 11. conf. Prou. 31, 6.

℣. 8. s) *conuiuii hilarioris*. Prou. 15, 15. certissimo symbolo, vt lugubria v. 7. ita & lætiora conuiuia in Rep. Iudaica mox nulla futura esse. v. 9.

℣. 9. t) 2 Reg. 23, 5. 11. u) q. d. non posteri demum vestri, sed vos, qui hodie viuitis, hoc experiemini. *Schm.* cf. Ez. 12, 25. Hab. 1, 5. x) cf. not. c. 7, 34.

℣. 10. y) c. 5, 19. z) Ion. *decreuit* c. 11, 17. a) 1 Sam. 20, 1. cf. supra c. 5, 19. Ies. 58, 2. & Ier. 14, 7.

℣. 11. b) c. 2, 13. c. 19, 4. c) c. 9, 13. Bene *Schm.* Hi duo versus 11. & 12. inquit, non diuellendi sunt. Luerunt Iudæi eius temporis Patrum quoque suorum peccata Ex 20, 5. verum ita, vt ipsi non modo non innocentes, sed & multo deteriores patribus suis essent.

℣. 12. d) *Vulg.* bene: *Sed & vos*. cf. enim not. v. 11. e) c. 7, 26. c. 31, 10. f) c. 13, 10. c. 17, 23. c. 18, 12.

℣. 13. g) *Ideo quoque proiiciam vos*. c. 22, 26. Ion. 1, 4. confer Deut. 4, 27. c. 28, 64. h) occasione & exemplo gentium illecti. cf. Deut. 4, 28. & not. ibid. Sed *Schm.* putat, esse ironicam ablegationem ad idola, q. d. faciam vt experiamini, nihil prodesse vobis idola vestra, si maxime dies noctesque ea colatis. *Ion.* vero: *& seruietis illic populo colentibus idola*. i) *gratiam* (1)

℣. 14. k) q. d. *Ideo, ecce*, hoc futurum inde est, *vt dies veniant*, *quibus* etc. Est quidem promissio liberationis, sed ita tamen, vt primo hoc faciat ad exaggerandam diuturnitatem & grauitatem captiuitatis; ex qua si emerserint suo tempore Iudæi, putabunt se ex maiori malo emersisse, quam Patres in Aegypto. *Schm.* l) sc. tempore Messiæ, sec. *Talmudistas* in Tr. *Berachoth* cap. 1. fol 12. b. it. D. *Kimchi* & *Abarb.* quod & parallelismus c. 23, 7. 8. 6. videtur requirere. at *Schm.* cum aliis mauult, hæc agere de liberatione ex captiuitate Babylonica: quod concedi potest, modo cum illa Messiæ liberatione, cuius præludium fuit, coniungatur. Nec obstat, quod hic v. 15. de reductione Iudæorum in terram suam memoratur: cf. enim Ps. 14, 7. Ps. 126, 1. &c. m) Tam illustris erit hæc liberatio, vt prioris ex Aegypto memoriam & vsum in iure iurando fere oblitteret obscuretque. c. 23, 7. 8. cf. Ies. 43, 18. 19. c. 65, 17.

℣. 5. חנך per *Kibbutz* 1. 3. 10. 14. 20. & in textu 6. 9. contra *M. L.* ℣. 11. עזבו sic *Milra* 1. 3.

℣. 9.

אשר הדיחם שמה והשבותים על־אדמתם אשר
16 נתתי לאבותם׃ הנני שלח לדוגים רבים נאם־
יהוה ודיגום ואחרי־כן אשלח לרבים צידים וצדום מעל
17 כל־הר ומעל כל־גבעה ומנקיקי הסלעים׃ כי עיני על־
כל־דרכיהם לא נסתרו מלפני ולא־נצפן עונם מנגד
18 עיני׃ ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם על
חללם את־ארצי בנבלת שקוציהם ותועבותיהם מלאו
את־נחלתי׃
19 יהוה עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבאו
מאפסי־ארץ ויאמרו אך־שקר נחלו אבותינו הבל ואין־
כ בם מועיל׃ היעשה־לו אדם אלהים והמה לא אלהים׃
21 לכן הנני מודיעם בפעם הזאת אודיעם את־ידי ואת־
גבורתי וידעו כי־שמי יהוה׃

יז CAP. XVII.

חטאת יהודה
כתובה בעט ברזל בצפרן שמיר חרושה על־לוח לבם
2 ולקרנות מזבחותיכם׃ כזכר בניהם מזבחותם

ואשריהם Hbb 4 נר ד

לדיגים קרי

הפטרת בחקותי

קמץ בז״ק

℣. 15. n) dispulit eos. c. 46, 28. o) c. 12, 5. c. 24, 6.

℣. 16. p) Interea ecce ego missurus (nuncios) piscatoribus &c. eosque accersam. phrasis integra c. 25, 9. Iob. 1, 4. q) piscatoribus (3) Ez. 47, 10. Ion. populos occisores. r) & piscabuntur eos. (1) pro דיגום Aphær. rad. דוג. Confer Hab. 1, 14. 15. s) q. d. inducam eis vnam calamitatem post alteram. t) venatoribus (1) u) vt venentur eos Thr. 3, 52. c. 4, 18. x) & ex foraminibus (3) in quæ fugitiui confugiunt & euadunt. Schm. Ies. 7, 19. adeo vt nullibi requiem inuenturi sint.

℣. 17. y) cf. Ps. 34, 16. 17. z) Iob. 34, 21. secus ac ipsi opinantur, coll. Ez. 8, 12. c. 9, 9. Ps. 73, 11. a) c. 23, 24. b) Iob. 15, 20. Ex. 2, 2.

℣. 18. c) c. 25, 14. d) primum, aduerbialiter, respectu habito ad diuersas pœnas v. 16. vel ad promissionem v. 14. 15. q. d. prius tamen quam gratiæ promissiones impleam, &c. sed Schm. nominaliter accipit prius, h. e. id quod prius fecerunt. cf. Ies. 65, 7. e) duplum. denotat generatim graue & ingens supplicium, coll. c. 17, 18. Deut. 15, 18. Iob. 42, 10. Apoc. 18, 6. sed Schmid. respici speciatim putat ad piscatores & venatores v. 16. Kimchi vero ad iniquitates tum proprias, tum patrum v. 11. 12. f) c. 19, 5. g) nam cadauere &c. sec. acc. refer ad seqq. h) c. 7, 30. i) c. 2, 7. c. 12, 8.

℣. 19 k) O Iehouah, qui es robur meum Ps. 28, 7. Ies. 12, 2. inquit Ieremias. l) Ies. 25, 1. Ps. 27, 1. m) & refugium meum (2) 2 Sam. 22, 3. cf. Ier. 17, 17. Ps. 59, 17. n) c. 14, 8. cf. Ies. 37, 3. o) Tandem ipsæ gentes connectent se ad te, ad colendum te humero vno. Raschi ex Zeph. 3, 9. id quod futurum est in diebus Messiæ; Kimchi. Conf. Ies. 2, 3. c. 49, 22. c. 60, 3. &c. p) i. e. vana instituta, vana idola c. 10, 14. Ies. 44, 20. q) auita traditione velut hereditate a maioribus tenendam obseruandamque accepere, confer 1 Cor. 12, 2. 1 Petr. 1, 18. & oppos. Ps. 119, 111. r) neque inter illa (idola) vllum fuit vtilitatem præstans; vel: & in quibus nulla fuit vtilitas. confer c. 2, 8. Ies. 44, 10. Hab. 2, 18. ℣. 20. s) Numquid faceret sibi? Est admirantis & obstupescentis rei indignitatem. c. 10, 3. seqq. Ies. 44, 15. 17. 19. Sunt, qui confessionem gentilium continuari hic quoque putant; alii vero prophetæ hæc verba tribuunt, q. d. si ipsi gentiles vanitatem suam aliquando agnoscent, quare igitur Iudæi tam pertinaces sunt in colendis vanitatibus? t) Ies. 37, 19. ℣. 21 u) notificaturus sum illis, Ies. 64, 1. sc. Iudæis, qui nolunt resipiscere a vanitate sua. x) hac vice, seu nunc tandem aliquando. confer not. c. 10, 18. y) manum & pœnam meam. c. 6, 12. z) Ies. 33, 13. a) c. 32, 2. Ex. 3, 14. c. 6, 2. 3.

CAP. XVII, ℣. 1. b) scriptum est scilicet apud me, non solum ad memoriam, sed ad vindictam quoque & pœnam de illis sumendam, secundum Schmidium confer Ies. 65, 5. c. 14, 10. Hos. 8, 13. c. 9, 9. Aliis vero est querela de pertinacia populi Iudaici. c) stilo ferreo, i. e. indelebiliter, & in materia durissima, vnde haud possit eradi, velut in lapidibus. Iob. 19, 24. d) & vngue, i. e graphio seu stilo, sic dicto, quod acutus sit instar vnguis auium. (2) Deut. 21, 12. e) Smiridis, durissimi lapidis, Ez. 3, 9. Zach. 7, 12. quo gemmarii vtuntur ad expoliendas gemmas. Bochartus Hieroz. P. II. lib. 6. c. 11. Sed forte Vulgatus accommodatius adamantino; nam Ar. Samur est adamas, cuius lapidis vsus in scribendo. f) exaratum; inde Gr. χαράσσω. confer cognatum Ex. 32, 16. g) Plerique exponunt de pertinaci amore peccati (confer oppos. c. 31, 33. Prou. 3, 3. c. 7, 3. 2 Cor. 3, 3.) aut de conscientiæ redargutione; sed Schmidius de impressa constanti recordatione cum dolore & querelis, propter inflictas pœnas. h) & super cornua, quibus alioquin sanguis victimarum adspergi solebat Ex. 27, 2. c. 29, 12. quæ tamen nunc veluti monumento erunt commemorandis peccatis ipsorum, ad exigendam ab illis pœnam. confer Col. 2, 14. i) altarium vestrorum (per apostrophen) scilicet idololatricorum. v. 2. c. 11, 13. ℣. 2. k) Dum recordor. Cohæret cum præcedenti versu tanquam distinctior eius explanatio. l) asyndeton, filiorum ipsorum, (quos Molocho per ignem traduxerunt c. 32, 35.) vt & altarium ipsorum, quæ idolis struxere.

℣. 15. Pro על אדמתם (quod refert in margine) habet I. אל־האדמה. ℣. 17. ולא נסתרו cum præfixo Vau 6, 9. in margine. נצפן] ita scribunt cum Kri נצפן 1. 2. & Mas. Erff. ℣. 19. מאפסי per Munach milra 17. 18. & Bev. ℣. 20. לו sine Dag. 1. 3.

ואשריהם על־עץ רענן על גבעות הגבהות׃ הררי 3
בשדה חילך כל־אוצרותיך לבז אתן במתיך בחטאת
4 בכל־גבוליך׃ ושמטתה ובך מנחלתך אשר נתתי לך
והעבדתיך את־איביך בארץ אשר לא־ידעת כי־אש
ה קדחתם באפי עד־עולם תוקד׃ כה ׀ אמר
יהוה ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו
6 ומן־יהוה יסור לבו׃ והיה כערער בערבה ולא יראה
כי־יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא
7 תשב׃ ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה
8 והיה יהוה מבטחו׃ והיה כעץ שתול על־מים ועל־
יובל ישלח שרשיו ולא ירא כי־יבא חם והיה עלהו
רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי׃
9 עקב הלב מכל ואנש הוא מי ידענו׃ אני יהוה חקר לב
בחן כליות ולתת לאיש כדרכו כפרי מעלליו׃
11 קרא דגר ולא ילד עשה עשר ולא במשפט בחצי ימו
12 יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל׃ כסא כבוד מרום מראשון
13 מקום מקדשנו׃ מקוה ישראל יהוה כל־עזביך יבשו
יסורי

יראה. קרי
קמץ בזק
כדרכיו קרי
קמץ בזק
ימיו קרי

m) 1 Reg. 14, 23. n) *vna cum.* Ex. 35, 22. o) v. 8. c. 2, 20. Ies. 57, 5.

v. 3. p) *O mons mi, qui es in agro.* i. e. o Hierosolyma, quæ in monte meo electo iam olim sita es; & circa te habes fertilissimum agrum, scil. terram Canaan. *Schm.* cf. c. 21, 13. Ex. 15, 17. Ps. 68, 16. 17. At *Cocc.* in *Lex.* col. 187. Per ænigma, inquit, comparatur populus Iudaicus cum reliquo mundo, velut mons in agro plano positus, & ea gloria illustratus, qua totus mundus carebat. q) *& omnes thesauros tuos.* c. 15, 13. r) *celsa tua*, inquam, direptioni dabo, diuitiis in honorem idolorum ornata. *Schm.* c. 32, 35. s) *propter peccatum in omnibus terminis tuis commissum. Ion. propter peccata, quibus coluistis idola in* &c.

v. 4. t) *Et omittes* nolens volens (Leu. 26, 34. 35.) sc. *manum tuam.* Deut. 15, 3. Respicitur ad annum septimum, qui erat *intermissionis* terræ & debitorum, Ex. 23, 11. Deut. 15, 2. u) *& quidem quoad te ipsum* sc. cogeris manum omittere *ab hereditate tua*, vt non modo fruges nullas tibi, sed ne habitationem quidem det. *Schmid.* x) Deut. 28, 68. y) c. 15, 14. z) *accendistis.* (5) Deut. 32, 22. Ies. 50, 11. a) *Schm.* in longum tempus s. per 70. annos captiuitatis Babylonicæ. b) *ardebit.* c. 43, 12.

v. 5. c) cf. v. 7. d) cf. c. 2, 37. Ps. 118, 8. 9. Ps. 146, 3. Loquitur hæc contra fiduciam Iudæorum in Aegyptiis. *Kimchi & Abarb.* e) Ies. 31, 3. c. 40, 5. 6. cf. 2 Par. 32, 8. f) vt sæpius Iudæi faciebant. cf. e. c. 2 Reg. 16, 7. 8. Ies. 7, 17. sqq. c. 30, 1. 2. c. 31, 1.

v. 6. g) *sicut myrica*, ita *Vulg.* LXX. & *Ar.* At *Castell.* exponit *sicut iuniperus*, ex Ar. ערער quod Hos. 14; 9. respondet Gr. ἀγριο...ϑω. *Schmid.* vero *arbor solitaria*, h. e. quæ nec fructum fert, nec se multiplicat ob loci malignitatem, coll. v. 8. *Syr. ficus silvestr.* cf. Ps. 102, 18. Ier. 48, 6. h) c. 2, 6. Deut. 8, 1. i) cf. v. 8. c. 29, 32. Ps. 37, 13. Ps. 34, 13. Ps. 106, 5. k) in *æstuosis locis* (1) conf. Deut. 28, 22. l) cf. Ies. 41, 18. m) *salsuginosa* i. e. sterili; quia salsugo sterilitatem terræ inducit. (3) Iob. 39, 6. Ps. 107, 34. cf. Deut. 29, 22. Ion. *in terra Sodoma*, n) *& quæ non habitatur.* v. 25. c. 50, 13. 39. Ies. 13, 20. v. 7. o) Ies. 36, 3. Ps. 2, 12. Ps. 146, 5. p) Ps. 40, 5. Prou. 22, 19.

v. 8. q) *plantata iuxta* &c. i. e. terram habens irriguam & succi plenam. opp. v. 6. cf. Ps. 1, 3. Ps. 92, 14. r) *riuum* (1) cf. Ies. 30, 25. Dan. 8, 2. s) *emittet, diffundet* Ez. 17, 7. c. 31, 5. t) *videbit*, i. e. cum damno suo experietur. cf. v. 6. Iob. 8, 17. altera lectio est *& non timebit*, coll. Ps. 112, 7. 8. &c. u) *æstus* s. quodcunque hominem adfligit, sicut æstus arborem ad aquas non plantatam. *S.* Conf. Ies. 18, 4. Iob. 24, 19. x) v. 2. Ps. 92, 15. y) *siccitatis* (1) cf. c. 14, 1. i. e. tempore aduersitatis, publicæ maxime, in qua alii homines adfliguntur aut pereunt *Schm.* z) *non solicitus erit* (7) c. 38, 19. c. 42, 16. a) *recedet, cessabit* Nah. 3, 1. b) *a faciendo* (quin ferat) *fructum.* 2 Reg. 19, 30. v. 9. c) *Peruersum, curuum*, (2) Ies. 40, 4. Ion. aliique *dolosum*, coll. 2 Reg. 10, 19. Pergit coarguere Iudæorum prauitatem, qua susque deque habeant Dei comminationes, latere putantes suam nequitiam v. 10. aut certe impunitatem ab annunciatis malis v. 3. 4. cum tranquilla rerum suarum possessione v. 11. sibi pollicentes; posita in humanis auxiliis fiducia v. 5. 12. d) cf. Ps. 64, 7. e) Significatur, eos esse sinus atque recessus in hominum corde, vt nihil sit in natura rerum exploratu difficilius. *Sanct.* f) *incurabiliter ægrum* s. *malum* v. 16. c. 15, 18. g) cf. Prou. 20, 27. 1 Cor. 2, 11. v. 10. h) *inuestigans.* 1 Sam. 16, 7. Ps. 94, 7. 11. &c. signif. plenam perfectamque percontationem, qua ad fundum vsque alicuius rei, quamlibet profundissimæ, penetratur, coll. Ier. 31, 37. Iob. 38, 16. i) c. 11, 20. k) *& quidem vt dem.* c. 32, 19. l) Ies. 18, 30. Hos. 12, 3. m) Ies. 3, 10. 11. Ier. 21, 14. v. 11. n) Sicut *perdix*, aut sec. Bochart. *rusticula* s. gallinaginis genus 1 Sam. 26, 20. o) *colligit* (2) Ies. 34, 15. sc. aliena oua, quibus incubet. p) quæ tn. ipsa *non peperit.* Ion. ita: *quæ congregat oua, quæ non sunt ipsius, & fouet pullos, qui eam non secuturi sint; sic omnis vir* etc. q) *faciens*, adquirens. Gen. 12, 5. r) c. 4, 2. Gen. 18, 19. s) Ps. 55, 24. Ps. 102, 25. t) *coget eas relinquere* Ps. 49, 11. Iob. 20, 15. cf. Ps. 52, 8. seqq. Coh. 2, 18. c. 5, 12. c. 6, 2. u) *erit* i. *fiet stultus*, vt *Nabal*, 1 Sam. 25, 25. & ille Luc. 12, 20. i. e. stultitia eius non tantum patescet omnibus, patefactamque contemptus atque infamia consequetur; sed ipse etiam tandem se stultum esse, sentiet. cf. Sap. 5, 4. 5. 1 Tim. 6, 9. Prou. 5, 11. c. 19. 20. v. 12. x) *Thronus gloriæ*, vbi gloria ac maiestas Dei residet. Ies. 66, 1. c. 6, 1. cf. Ier. 14, 21. y) hoc est; *celsitudo* &c. Per appositionem. Intelligunt nonnulli *cælum* (cf. Es. 24, 21. c. 40, 26. Ps. 102, 20.) sed malumus ipsam *altitudinem* s. maiestatem *Dei* altissimam, in qua ab æterno in æternum sedet. *Schm.* cf. Ies. 33, 5. c. 57, 15. Mich. 6, 6. Ps. 92, 9. Ps. 93, 4. z) quæ (est) *a primo* sc. die s. tempore, s. *ab æterno*, Schm. Conf. Ies. 41, 4. c. 44, 6. Ps. 93, 2. a) prædicatum: *est locus sanctuarii nostri*, ad quem orantes fiducialiter refugimus, & ex quo nobis auxilium venit Ies. 8, 14. Ez. 11, 16. Ps. 68, 36. Hebr. 9, 24. cf. Ps. 121, 1. 2. Opponit Ieremias suam omniumque fidelium in Deo fiduciam, impiæ Iudæorum præsumtioni, qua partim in humanis auxiliis v. 5. 7. seqq. partim in sanctuario terrestri c. 7, 4. conquiescebant, derelicto Deo. h. l. v. 13. v. 13. b) *O spes Israelis.* c. 14, 8. apostrophe ad ipsum Deum. c) Ies. 1, 28. c. 65, 11. Ps. 73, 27.

CAP. XVII. v. 2. על עץ Alii codd. in marg. 2. habent על־גבעות . על כל־עץ ita 1. 2. 10. sed nostram lectionem stabilit nota in 7. 8. ex codice correcto. v. 3. הררי per Paschta seq. Dagesch, 2. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. בכל cum præf. ו 1. 2. v. 4. ושמטתה ובך Ita 1. v. 5. אשר per Makk. 1. 2. v. 6 בערבה per Pat. 1. 2. 3. 6. 9. 23. contra Mas. impr. v. 7. Spatium nullum præmittunt 1. 2. 6. 9. 10. 19. 20. מבטחו per Patach 2. 7. 13. 15. 16. 19.

d) c. 2, 21. Ief. 49, 21. *& degeneres mei*, i. e. populus meus degener; l. per enallagen personæ, *recedentes a me* scilicet Deo. LXX. simpliciter ἀφεστηκότες. Syr. *rebelles*, qs. esset nuda terminatio Plur. vt c. 22, 14. Pf. 8, 8. e) *in terra scribentur*, tanquam nullam portionem habituri in cælo v. 12. Luc. 10, 20. Ez. 13, 9. sed brutorum instar in terram, immo in geennam abigendi Pf. 49, 15. 21. Ion. *in geennam ruent*. Est iterum, vt v. 1. *scriptio decretoria*, qua fors sua ipsis definitur. cf. c. 22, 30. Ioh. 8, 6. f) c. 2, 13.
℣. 14. g) c. 15, 18. Deut. 32, 39. Hof. 5, 13. c. 6, 1. h) *tum sanabor*; alias nunquam. conf. c. 31, 18. Thren. 5, 21. i) c. 4, 14. Pf. 80, 4. Pf. 119, 117. k) i. e. non enim habeo præter te alium auxiliatorem, de quo gloriari possim. Deut. 10, 21. Pf. 106, 47.
℣. 15. l) *Nam ecce*. m) Ion. *id quod vaticinatus es in nomine Domini*. Ief. 5, 19. Ez. 12, 22. 2 Petr. 3, 3. 4.
℣. 16. n) *vrsi*, Gen. 19, 15. Ex. 5, 13. *non ingessi me*. alii; *festinaui* Prou. 19, 2. o) *vt essem pascens post te*, s. pastor & propheta tuam vocationem sequens; quod officium tu mihi imposuisti, secus ac ipsi calumniantur v. 15. qs. mihimet ipse id arrogassem. cf. c. 20, 7. ita præf. מ idem h. l. signif. ac ל, coll. not. c. 4, 7. & c. 30, 7. l. *non institi* arguendo, prædicendo, hortando, *præ pastore* &c. s. *plus quam decet pastorem* &c. nihil amplius feci, quam quod meum requirebat officium, & tuum mandatum c. 15, 19. sed *Schmid*. non præcipitanter egi, *quo minus essem pascens* &c. Ion. *quo minus prophetarem eis, vt eos conuerterem ad timorem tui*. p) *post te*. Prou. 28, 23. Principem pastorum Pf. 23, 1. 1 Pet. 5, 4. q) *incurabiliter malum* v. 9. add Ion. *quem tu eduxisti es super eos*.

יסורי בארץ יכתבו כי עזבו מקור־מים חיים את־יהוה׃ וסירי קרי
14 רפאני יהוה וארפא הושיעני ואושעה כי
טו תהלתי אתה׃ הנה־המה אמרים אלי איה דבר־יהוה עד כאן
16 יבוא נא׃ ואני לא־אצתי מרעה אחריך ויום אנוש לא
התאויתי אתה ידעת מוצא שפתי נכח פניך היה׃
17 אל־תהיה־לי למחתה מחסי אתה ביום רעה׃ 18 יבשו הי׳ בצרי
רדפי ואל־אבשה אני יחתו המה ואל־אחתה אני
הביא עליהם יום רעה ומשנה שברון שברם׃
19 כה־אמר יהוה אלי הלך ועמדת בשער
בני־עם אשר יבאו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו ובכל העם קרי
כ שערי ירושלם׃ ואמרת אליהם שמעו דבר־יהוה מלכי
יהודה וכל־יהודה וכל ישבי ירושלם הבאים בשערים
21 האלה׃ כה אמר יהוה השמרו בנפשותיכם ואל־
תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלם׃
22 ולא־תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל־מלאכה
לא תעשו וקדשתם את־יום השבת כאשר צויתי את־
23 אבותיכם׃ ולא שמעו ולא הטו את־אזנם ויקשו את־
24 ערפם לבלתי שומע ולבלתי קחת מוסר׃ והיה אם־ שמוע קרי
שמע תשמעון אלי נאם־יהוה לבלתי הביא משא
בשערי העיר הזאת ביום השבת ולקדש את־יום
כה השבת לבלתי עשות־בה כל־מלאכה׃ ובאו בשערי בו קרי
העיר הזאת מלכים ושרים ישבים על־כסא דוד רכבים
ברכב ובסוסים המה ושריהם איש יהודה וישבי
26 ירושלם וישבה העיר הזאת לעולם׃ ובאו מערי־יהודה
ומסביבות ירושלם ומארץ בנימן ומן־השפלה ומן־
ההר ומן־הנגב מביאים עלה וזבח ומנחה ולבונה

ומביאי Hhh 5 נדה

eos. ὁ ἡμέραν ἀνθρώπου cf. 1 Cor. 4, 3. r) Am. 5, 18. 2 Sam. 23, 15. s) Deut. 8, 3. t) Thren. 2, 19. 2 Cor. 2, 17.
℣. 17. u) v. 18. c. 1, 17. Ief. 54, 14. i. e. ne sinas me consternari. x) v. 18. c. 16, 19. Pf. 14, 6.
℣. 18. y) c. 15, 15. Pf. 35, 4. z) c. 10, 2. c. 23, 4. a) quem præfracte negant v. 15. b) *& dupla fractione*, quam peccata peccatis cumulantes meruerunt. cf. not. c. 16, 18.
℣. 19. c) c. 2, 2. c. 19, 1. d) vrbisne an templi porta fuerit, incertum; nec de adpellationis origine certo constat. S. hm. coniicit sic dictam, forte quod populus ad hanc portam nonnunquam conuocaretur, aut communi opera populus hanc portam exstruxerit; vel, quod frequentius per eam & Rex & populus ex vrbe exirent: quæ nimirum ad vallem Hinnom & montem Oliuarum ducebat. c. 19, 2. cf. not. Ief. 66, 24. e) non excluso populo, a quo denominata fuerat. cf. v. 20. f) tum quia illic maxime profanabatur sabbathum, importando & exportando onera (v. 21.), tum quia in portis maxima solebat esse hominum frequentia. S. ℣. 20. g) Dicit pluraliter *Reges*, cum tamen vnus tantum eodem tempore Rex fuerit. Itaque vel *Reges Iuda* vocat, quotquot ex semine regio supererant; siue vt D. K. loquitur: *Regem & filios eius*; vel, quod malim, non tantum de Rege huius temporis, sed de futuris quoque loquitur. &c. S. h) *has*, i. e. hanc & reliquas v. 19. cf. c. 22, 2. ℣. 21. i) *pro animabus vestris*; s. quam cara est vobis vita vestra. Deut. 4, 15. Iof. 23, 11. 1 Reg. 2, 23. Prou. 7, 23. 2 Reg. 7, 7. at S. signif. modum obseruationis, q. d. *ex tota anima* cordeque sincero; coll. Deut. 6, 5. k) Ex. 20, 8. Neh. 13, 19. ℣. 22. l) sc. per has portas v. 21. ℣. 23. m) 2 Reg. 21, 9. n) c. 7, 26. c. 19, 15. o) neque acciperent disciplinam, prudentiores facti tum prophetarum vocibus, tum Dei iudiciis. cf. c. 2, 30. c. 32, 33. Prou. 8, 10. c. 24, 32. ℣. 25. p) c. 22, 4. q) c. 13, 13. r) Ief. 66, 20. s) *& habitabit*, i. e. habitatores habebit s. *habitabitur*. v. 6. c. 50, 13. ℣. 26. t) *planitie*. c. 32, 44. Iof. 11, 16. Zach. 7, 7. cuius vrbes recensitæ Iof. 15, 33. seqq. propr. *humili*, quatenus opponitur *montanis* Iudæ. u) *monte* s. *montanis* Iudæ. Iof. 15, 48. seqq. Luc. 1, 39. x) *& ab austro* s. parte australi Iudæ c. 13, 18. Iof. 10, 40. c. 15, 21. seqq. y) Leu. 1, 3. seqq. z) Leu. 2, 1. seq.

℣. 13. מקור מים ita 6--10. 12--16. 20--23. ℣. 16. מרועה *plene* fe. 1. 2. sec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 17. תהיה per *'Segol'* 3. 8. 10. 14. 21. 22. 23. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 18. ומשנה per *Tsere* 2. 3. & in marg. 6. 9 contra *Maf. impr.* ℣. 20. אליהם per *Rbhia* 1. 3. ℣. 25. וישבה העיר ita 1. 5. 8. 13. 19 ℣. 26. מערי per *Mun.* 1. 2. 3. וזבח Præf. ו per *Kam.* 2. 3. & *Maf. Erff.*

27 ומבאי תודה בית יהוה : ואם־לא תשמעו אלי לקדש
את־יום השבת ולבלתי שאת משא ובא בשערי
ירושלם ביום השבת והצתי אש בשעריה ואכלה
ארמנות ירושלם ולא תכבה : הדבר יח
CAP. XVIII.
אשר היה אל־ירמיהו מאת יהוה לאמר : קום וירדת 2
בית היוצר ושמה אשמיעך את־דברי : וארד בית 3
היוצר והנהו עשה מלאכה על־האבנים : ונשחת 4
הכלי אשר הוא עשה בחמר ביד היוצר ושב ויעשהו
כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות :
ויהי דבר־יהוה אלי לאמור : הכיוצר ה
6 הזה לא־אוכל לעשות לכם בית ישראל נאם־יהוה
הנה כחמר ביד היוצר כן־אתם בידי בית ישראל :
רגע אדבר על־גוי ועל־ממלכה 7
לנתוש ולנתוץ ולהאביד : ושב הגוי ההוא מרעתו 8
אשר דברתי עליו ונחמתי על־הרעה אשר חשבתי
לעשות לו : ורגע אדבר 9
על־גוי ועל־ממלכה לבנות ולנטוע : ועשה הרעה י
בעיני לבלתי שמע בקולי ונחמתי על־הטובה אשר
אמרתי להיטיב אותו : ועתה אמר־נא אל־איש יהודה 11
ועל־יושבי ירושלם לאמר כה אמר יהוה הנה אנכי יוצר
עליכם רעה וחשב עליכם מחשבה שובו נא איש
מדרכו

Ex. 38, 8. n) cum id ipsum manibus tractaret suis, vt nobilius quoddam vas (gratiæ) effi- [CAP. XVIII.] ceretur. o) i. e. refinxit igitur illud. Idiotismus, vt Gen. 30, 31. c. 26, 18. והנה הוא קרי p) sc. ignobilius (iræ) nisi placeat, cum Schm. (vt mox sequetur) ellipsin in similitudine statuere. q) Tertium comparationis Deum inter & figulum, Schm. ex altero apodoseos membro v. 9. 10. colligit, esse hic aliquid subintelligendum, sc. eadem potestate vas fractum, si re- הרע קרי fictione indignum visum fuisset, prorsus abiecturus & non refecturus.

℣. 6. r) ita vt iræ ignominiæque vasa propter pertinaciam vestram vos faciam, sicut vasa gratiæ & honoris ex liberrimo meo beneplacito Rom. 9, 20. 21. cf. Ies. 29, 16. c. 45, 9. 10. c. 64, 7. Sap. 15, 7. Interrogatio securitatem & vanam persuasionem Iudæorum arguit. coll. c. 17, 15.

℣. 7. s) Momento v. 9. Denotat, Dei potestatem adeo independentem esse, vt quicquid decreuit, statim & sine mora exsequatur, neque magis teneatur cum hominibus, quam figulus cum luto, deliberare, suspenso interim decreto suo, donec illi adprobauerint. t) aduersus gentem, indefinite, quæcunque illa sit. Inde subsumtio fit ad Iudæos v. 11. u) cf. Am. 9, 8. x) c. 1, 10. ℣. 8. y) Quodsi vero conuertat se. v. 11. Ez. 18, 21. c. 33, 11. z) a malitia sua v. 11. a) quam s. propter quam locutus sum aduersus illam, sc. elenchtice, comminando ei interitum v. 7. Syr. & LXX. plane omittunt hoc comma. b) Syr. auertam ab eo malum. cf. c. 26, 3. c. 42, 10. Ioel 2, 13. Ion. 3, 10. Mal 3, 7. ℣. 9. c) c. 1, 10. c. 42, 10. ℣. 10. d) Si vero fecerit. e) v. 8. Syr. auertam ab eo bonum. Raschi: cogitabo cogitationem aliam. Pœnitudo, quando Deo tribuitur, haud quaquam mutationem in ipso inuoluit, coll. Hos. 13, 14. 1 Sam. 15, 29. Num. 23, 19. sed ordinem, quem suis promissionibus inclusit, ab hominibus obseruandum, quo neglecto nec vult nec potest Deus, propter sanctitatem suam, conditionaliter promissa hominibus præstare. Gen. 6, 6. conf. not. 1 Sam. 15, 11. 35. ℣. 11. f) Iam ergo. Generatim dicta v. 7—10. nunc adplicat in specie ad Iudæos. g) formans. Eleganter hoc Participium, quod & figulum significat, ex præmissa similitudine assumitur, q. d. Ego iam sum, quasi figulus &c. sed si vos interueneritis pœnitentia, est in manu mea, vt refingam. Schm. h) sc. de eradicando, destruendo, disperdendo. v. 7. i) Conuertimini igitur. c. 3, 12. 14. seqq. c. 35, 15. Ion. 3, 8. q. d. Hoc meum decretum haud quidem dependet ab vllius, nisi meo arbitrio, neque tamen est adeo absolutum, quin, si conuerteritis vos, aboleri possit; immo hunc in finem annuncio vobis, vt conuertamini.

a) c. 33, 11. Lev. 7, 12. ℣. 27. b) succendam c. 21, 14. Thren. 4, 11. c) cf. Hos. 8, 14. d) c. 7, 20. Ez. 21, 3. 4.

CAP. XIIX. ℣. 1. e) Clausula præcedentis c. 17, 24—27. complectens & comminationem & promissionem, hic noua prophetia sub schemate figuli vlterius deducitur.

℣. 2. f) & descendas, v. 3. c. 22, 1. i. e. abeas, vt 1 Sam. 29, 4. coll. v. 9. aut descendere iubetur propheta propter situm termini a quo, siue hic fuerit templum, siue alia quævis pars vrbis elatior aut borealis etiam, ita vt inde meridiem versus eundum fuerit, coll. Gen. 12, 10. & opp. c. 13, 1. g) Deut. 4, 10. 1 Sam. 9, 27.

℣. 3. h) & ecce ille, sec. Kri; Cthibh est cum suffixo, quod eodem recidit. Velut digito intenditur mirabilis Dei prouidentia, qua prævidit, fore vt eo ipso tempore, quo venturus erat Ieremias, opus suum faceret figulus. i) i. e. exercebat opificium suum. 1 Par. 22, 15. k) sella (2) Ex. 1, 16. alii cum Vulgato rotam; ὁ. ἐπὶ λίθων. Iot. & Syr. סדנא quod tamen & ipsum dubium est, sellam an rotam figuli significet, aut vtrumque. vid. Buxt. Lex. Talm. Nomen duale dupli-cem sellam innuere videtur: primo sellam, in qua sedet sedentarius operator figulus; & alteram illam, priori e regione connexam, ad quam vsque manibus pedibusque pertingit figulus, ollæ sellam & rotatilem (inquidem). Sic etiam obstetricis sellam cum opposita altera parturientis, ad quam similiter porrigendo manus laborat obstetricans fœmina; vt bene conicit D. Neumannus in Exodo L. S. p. 180.

℣. 4. l) & corruptum est vas (quod &c.) in manu &c. traiectio propter interuenientem parenthesin. m) ex luto. Præf. ב materiæ, v.

CAp. XVIII, ℣. 1. אשר Per Makk. 1. 2. ℣. 2. אשמיעך Ita cum Kri אשמעיך 1. 2. & Maf. Erff. ℣. 3. והנהו sic mitra 1. 2. 3. 7. 8. secund. leges טע Kri; alii milel. ℣. 4. הכלי Sic per Rbhia 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. Ceteri per Sakeph. difficilius. בחמר per Caph loco Beth 7. 8. 11. 13. 15—19. 21. 22. 23. & Ber. ex qua lectione Abarbanel hanc elicit emphasin, quod vas corruptum fuerit non figuli, sed luti vitio. Sed Beth requirit Maf. impr. ad v. 6. & Iob. 10, 9. Et sic legerunt etiam Ion. Syr. Vulg. ℣. 10. הרעה Ita accentum super ע locant 2. 7. 8. 22. sec. leges Kri; alii super ה.

B4

12 מִדַּרְכּוֹ הָֽרָעָה וְהֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם׃ וְאָמְרוּ
נוֹאָשׁ כִּֽי־אַחֲרֵי מַחְשְׁבוֹתֵינוּ נֵלֵךְ וְאִישׁ שְׁרִרוּת לִבּֽוֹ־
13 הָרָע נַעֲשֶֽׂה׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה שַֽׁאֲלוּ־
נָא בַּגּוֹיִם מִי שָׁמַע כָּאֵלֶּה שַֽׁעֲרֻרִת עָשְׂתָה מְאֹד בְּתוּלַת
14 יִשְׂרָאֵל׃ הֲיַעֲזֹב מִצּוּר שָׂדַי שֶׁלֶג לְבָנוֹן אִם־יִנָּתְשׁוּ מַיִם
טו זָרִים קָרִים נוֹזְלִים׃ כִּֽי־שְׁכֵחֻנִי עַמִּי לַשָּׁוְא יְקַטֵּרוּ
וַיַּכְשִׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שְׁבוּלֵי עוֹלָם לָלֶכֶת נְתִיבוֹת דֶּרֶךְ
16 לֹא סְלוּלָה׃ לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה שְׁרוּקֹת עוֹלָם כֹּל
17 עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיָנִיד בְּרֹאשׁוֹ׃ כְּרֽוּחַ־קָדִים אֲפִיצֵם
לִפְנֵי אוֹיֵב עֹרֶף וְלֹא־פָנִים אַרְאֵם בְּיוֹם אֵידָם׃
18 וַיֹּאמְרוּ לְכוּ וְנַחְשְׁבָה עַל־יִרְמְיָהוּ מַחֲשָׁבוֹת
כִּי לֹא־תֹאבַד תּוֹרָה מִכֹּהֵן וְעֵצָה מֵחָכָם וְדָבָר מִנָּבִיא
לְכוּ וְנַכֵּהוּ בַלָּשׁוֹן וְאַל־נַקְשִׁיבָה אֶל־כָּל־דְּבָרָיו׃
הַקְשִׁיבָה

k) subintellige : *ut me mali pœniteat* v. 8.

℣. 12. l) *Sed dicunt*. Correctio, q. d. sed quid illos ad pœnitentiam multum inuito? *atqui illi dicunt* &c. *Itaque sic potius dicit Dominus* &c. v. 13. m) *desperatum est* (5) c. 2, 25. 1 Sam. 27, 1. Ies. 57, 10. q. d. frustra sunt omnes cohortatationes tuæ & minæ. Est præcludentis omnem spem emendationis. cf. Ier. 6, 16. c. 44, 16. 17. n) c. 23, 17. Sic Deus adpellat pro rei veritate, cum de se ipsis Iudæi nunquam ita dicturi essent. *Schmidius*.

℣. 13. o) c. 2, 10. p) *talia*; Iob. 16, 2. q. d. Iudæorum impietas horrenda est, & nec inter gentes audita. cf. Ies. 55, 8. q) *rem horrendam* (1) cf. c. 5, 30. r) facit h. l. superlatiuum, q. d. rem omnium fœdissimam. *Schm.* cf. Ies. 56, 12. s) c. 14, 17. c. 31, 4. 21.

℣. 14. t) *Numquid tam cito deficiet*. Ita *Vulg.* & plerique interpretes ac metaphrastæ, sumto Verbo *neutraliter*, propter sequens præf. מ, vti idem apud Arabes eadem constructione significat *abesse* ab aliquo. Posset tamen transitiua significatio & hic retineri commodius : *Num deseret e petra* (sc. descendens) *agros meos nix Libani?* sensus sec. *Schm.* hic est : Nix & aquæ niuales cito perire solent : nihilominus tamen alicubi per totam æstatem durant & fluunt, sicut e. g. Libani niues seu aquæ niuales nunquam deserunt agros terræ sanctæ meæ, quo minus e petris eius descendant; &c. At populus meus v. 15. obliuiscitur mei, ipsa niue & niualibus aquis inconstantiores. u) peccant contra accentus, qui sic vertunt : *a petra agri* l. *agrorum meorum*. x) qui

x) qui & nomen suum a לבן, h. e. *candore niuium*, illic fere perennium, accepit, eandemque ob caussam a Targumistis טור תלגא *mons niuis* vocari solet; nimirum (vt

שבילי קרי

שריקות קרי

Ion. ad Deut. 3, 9. ait) *quod non cesset in eo nix neque æstate neque hieme*. Pertinet huc, quod *Tacitus* habet Hist. V. c. 6. *Præcipuum montium Libanum terra erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum, fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem fundit alitque.* & quod αὐτόπτης *Maundrell* in *Itinerario* suo scribit : se, cum d. VI. ac VII. Maii ad inuisendum Libanum profectus esset, tantam vim niuis, gelicidio firmiter constrictæ, in eius cacumine deprehendisse, vt 6. horarum spatium cum comitibus in superficie niuis equitando emetiri debuerit. Additque : Libani niues circumiectæ potissimum regioni vtiles esse, quod tempore incalescentis æstatis resolutæ fluuiis fontibusque aquam impertiantur. y) *an euelluntur*, ita vt plane desinant. נתש de *aquis* alias haud reperitur, sed perpetuum opponitur *plantationi* v. 7. c. 1, 10. c. 45, 4. Ps. 9, 7. vnde D. Kimchi positum esse putat pro ינשׁשׁו *omittuntur*; sed ne hæc quidem Radix eam significationem in Niphal habet. Quid? si potius conf. cognatum נשתו *deficient* aquæ Ies. 19, 5. z) *peregrinæ*, ex Libani rupibus aduectæ. cf. 2 Reg. 19, 24. a) *frigidæ* (2) Prou. 25, 25. & *refrigerantes* s. recreantes terram æstu calefactam, quippe ex resolutis Libani niuibus ortæ. cf. e. g. Ios. 3, 15. ibidemque not. b) *fluentes*, participialiter; alias subst. *fluenta*, *amnes* Ex. 15, 8. cf. Ies. 44, 3. c. 48, 21. ℣. 15. c) *Quod*. Querelæ suæ rationem nunc reddit Deus, q. d. merito ita interrogo & conqueror, quia populus meus tam cito & leuiter obliuiscitur mei. *Schm.* d) cf. c. 2, 13. 32. c. 3, 21. e) *vanitati*, i. e. idolis; cf. c. 8, 19. Ps. 31, 7. at LXX. & Vulg. *frustra*; Ion. *in nullum vsum*, coll. Ier. 2, 30. c. 4, 30. f) *& fecerunt eos impingere* sc. falsi prophetæ & sacerdotes v. 18. Mal. 2, 8. Ps. 64, 9. g) *in viis ipsorum* sc. populi mei, quas egomet ipsis præscripseram, & in quibus ipsi olim ambulabant. h) *semitis*, inquam, (2) Ps. 77, 20. per adpositionem, q. d. quæ tamen erant viæ *æternitatis*. i) cf. c. 6, 16. cum not. & Ps. 139, 24. Ies. 40, 8. Intelligitur *via salutis*, quæ in æterno Dei consilio iam nobis strata est, & manet in æternum; *Schm.* Quam etiam sancti patriarchæ inde ab omnibus retro seculis calcarunt; *Kimchi*. Opponitur simul recens & contra mentem Dei efficta Pseudoprophetarum viæ Deut. 32, 17. it. Ps. 1, 6. k) *ita vt* via regia excidentes, *ambulent tramites*, eosq; tortuosos & deuios Ies. 59, 8. l) Rad. Ies. 57, 14. *non stratam*, qualis e contrario est via rectorum Prou. 15, 19. qui in plano ac tuto incedunt, ita vt sine offensione & lapsu metam salutis attingant. cf. Matth. 7, 13. 14. ℣. 16. m) cf. c. 19, 8. n) *exsibilationes* c. 51, 37. o) c. 49, 17. p) c. 50, 13. q) *& agitabit caput suum*. Iob. 16, 24. Ps. 22, 8. Ps. 44, 15. ℣. 17. r) *Velut ventus Orientalis*, cuius vehementia stipulas leuioresque materias agitat. c. 4, 11. 12. Gen. 41, 6. Ies. 27, 8. Ez. 17, 10. s) c. 13, 24. Ies. 24, 1. t) iure talionis c. 2, 27. c. 7, 24. non dignabor eos aspicere, si vel maxime clament. u) c. 46, 21. Deut. 32, 35. ℣. 18. x) *Sed*, inquit Ieremias, *dicunt illi*, vti hactenus, ita (quod ex tua reuelatione certo scio) etiam nunc. y) sc. perniciosas c. 11, 19. z) quasi Ieremias solus vel sacerdos vel propheta verus esset, ceteri vero omnes ignari, vel mendaces, sic ecclesiam nostram arguit v. 15. quod neutiquam est tolerandum, *quia* &c. a) cf. c. 8, 8. Deut. 33, 10. Ez. 7, 26. c. 44, 23. Mal. 2, 7. b) Ion. *aut doctrina a scriba*. cf. Ies. 59, 4. c) *percutiamus eum lingua* : i. e. sec. Ion. *testificemur contra eum falsa testimonia*. cf. c. 20, 10. deferamus eum apud Regem l. populum, vt occidatur v. 23. alii : *propter linguam* sc. ipsius. cf. Prou. 25, 15.

℣. 14. ינתשו per *Rhbia* 2. 3. 7. 8. 12. 19. at per *Sakeph* K. 22. ℣. 15. שבילי ita in textu sine nota 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 15. 16. 19--23. nec *Mas. Erff.* quidquam notat. poscit tamen *Kri & Cthib M. I.* ℣. 16. ויניד ita cum *Kri* ויניד 2. 3. & *Mas. Erff.* ℣. 17. ברוח per *Beth* loco *Caph* 10. 14. 20. 21. 22. 23. & in textu 6. 9. sic fu. 2. contra *Mas.*

19 הַקְשִׁיבָה יְהוָה אֵלָי וּשְׁמַע לְקוֹל יְרִיבָי׃ הַיְשֻׁלַּם תַּחַת־ 20
טוֹבָה רָעָה כִּי־כָרוּ שׁוּחָה לְנַפְשִׁי זְכֹר ׀ עָמְדִי לְפָנֶיךָ
לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם טוֹבָה לְהָשִׁיב אֶת־חֲמָתְךָ מֵהֶם׃
21 לָכֵן תֵּן אֶת־בְּנֵיהֶם לָרָעָב וְהַגִּרֵם עַל־
יְדֵי־חֶרֶב וְתִהְיֶנָה נְשֵׁיהֶם שַׁכֻּלוֹת וְאַלְמָנוֹת וְאַנְשֵׁיהֶם
יִהְיוּ הֲרֻגֵי מָוֶת בַּחוּרֵיהֶם מֻכֵּי־חֶרֶב בַּמִּלְחָמָה׃ 22 תִּשָּׁמַע
זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם כִּי־תָבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם כִּי־כָרוּ
שִׁיחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי׃ 23 וְאַתָּה יְהוָה יָדַעְתָּ
אֶת־כָּל־עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת אַל־תְּכַפֵּר עַל־עֲוֺנָם
וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל־תֶּמְחִי וְהָיוּ מֻכְשָׁלִים לְפָנֶיךָ
Cap. XIX. יט בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם׃ 1 כֹּה אָמַר יְהוָה
הָלוֹךְ וְקָנִיתָ בַקְבֻּק יוֹצֵר חָרֶשׂ וּמִזִּקְנֵי הָעָם וּמִזִּקְנֵי
הַכֹּהֲנִים׃ 2 וְיָצָאתָ אֶל־גֵּיא בֶן־הִנֹּם אֲשֶׁר פֶּתַח שַׁעַר
הַחַרְסוּת וְקָרָאתָ שָּׁם אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ׃
3 וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם
כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה
עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָהּ תִּצַּלְנָה אָזְנָיו׃ 4 יַעַן
אֲשֶׁר עֲזָבֻנִי וַיְנַכְּרוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְקַטְּרוּ־בוֹ
לֵאלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם הֵמָּה וַאֲבוֹתֵיהֶם
וּמַלְכֵי יְהוּדָה וּמָלְאוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה דַּם נְקִיִּם׃ 5 וּבָנוּ
אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ עֹלוֹת לַבָּעַל
אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי׃
לָכֵן

Io. 1 Reg. 14, 3. ab *euacuando* s. *effundendo* dictam v. 7. vel a *sono*; aut ab vtroque etiam. Rad. enim Ar. בקבק significat *Bombum edidit amphora*, dum affatim ex ore angustiore efflueret l. effunderetur

שוחה קרי

aqua. c) *formatoris testa*

ויהיו קרי

Leu. 6, 21. i. e. figuli; *testa* additur ad restringendum, quia

החרסית קרי

יוצר cuiuscunque rei formatorem denotat. s. & lagena *figuli* s. *fictilis* insuper dicitur, vt distinguatur a *vitrea*, *lignea*, &c. *Kimchi*. d) *Et* (sc. *eundo eant tecum*, repetito verbo הלוך & coll. v. 10.) *quidam de senioribus* &c. Præf. מ partitiuum, vt

℣. 19. d) elegans oppositio ad v. 18. e) *aduersariorum meorum* (3) Ps. 35, 1. Ies. 49, 25.

℣. 20. f) *Num enim fas est, rependi*. Ps. 35, 12. g) *foderunt foueam*. v. 22. Ps. 7, 15. h) cf. c. 14, 11.

℣. 21. i) Nihil aliud ipsis imprecatur, quam quod in Sp. S. sæpius hucusque prædixerat, coll. c. 11, 22. c. 14, 12. 16. c. 15, 2. *Schm.* Est igitur magis adprobatio iudicii diuini, quam petitio. q. d. agnosco me non posse amplius pro illis orare ad auertenda ab illis iudicia tua. k) *Et fluere fac eos*, i. e. sanguinem occisorum. Ps. 63, 11. cf. Mich. 1, 6. Ps. 75, 9. l) *per manus*, i. e. ope, instrumento, c. 5, 31. Prou. 13, 11. m) *orbæ* sine liberis. (3) Cant. 4, 2. conf. masc. 2 Sam. 17, 8. n) *& viduæ*, sine maritis c. 15, 8. o) i. e. peste & diris morbis. cf. c. 16, 4. c. 21, 6. 7. 9. p) Ies. 9, 16.

℣. 22 q) c. 51, 54. Ies. 15, 5. 8. r) *turmam* hostilem, prædatoriam. 2 Reg. 5, 2. 1 Sam. 30, 8. s) v. 20.

℣. 23. t) *ne expies* (pr. *tegas, oblitteres*.) cf. Num. 16, 15. LXX. & Ar. *ne sinas ipsorum delicta esse in pœnia*. Ps. 109, 14. 15. v) *ne deleas* velut ex commentario tuo. Neh. 3, 37. Iod paragog. vt c. 3, 6. Deut. 32, 18. x) *ruere facti*, *lapsantes*. Threu. 1, 14. y) *fac in illis* sc. iram tuam. Ion. *vindictam sume ab illis*. cf. Ez. 7, 27. Zeph. 3, 19.

CAP. XIX, ℣. 1. z) Partes huius capitis sec. *Schm.* duæ: (1) Propheria in *valle ben Hinnom*, eaque (א) *super lagena integra*, sed *vacua* v. 1–9. *euacuationem consilii* in Iudæis maxime innuens v. 7. (ב) *super lagena fracta*, v. 10–13. *fractionem populi Iudaici immedicabilem* significans. (2) Propheria *in templo* a prioris confirmatio v. 14—fin. a) *Eundo* sc. *eas*. c. 2, 2. c. 28, 13. b) *lagenam* (3) v. 10.

Ies. 57, 8. 2 Par. 32, 21. Ion. Syr. LXX. & Ar. *Et sumes tecum aliquos de* &c. sc. tanquam testes eorum, quæ monstranda & dicenda erant v. 10 ℣. 2. e) 2 Reg 23, 10. f) *prope ostium* Iud. 9, 35. Vulg. *iuxta introitum*. g) quibusdam *solaris*, coll. חרס *sol* Iud. 8, 13. c. 14, 18. i. e. *orientalis* secundum Talmudistas, aut sec. alios *meridialis*, q. d. æstui *solis* expositæ, coll. Ios. 15, 8. c. 18, 16. vbi *vallis b. Hinnom* in *meridiali* vrbis latere collocari videtur. Vulg. *fictilis*, q. figulinæ, a חרש *testa*; Certe alluditur ad illud nomen v. 1. Ion. *sterquilinii*, q. s. extra quam confractas *testas* exportauerint, quod probat Raschi & Kimchi. at Syr LXX. & *Ar.* retinent *Harsith* velut pr. nomen, in quo adquiescit etiam *Schm.* Nobis videtur eadem, quæ Neh. 2, 13. 15. c. 3, 13. *porta vallis* dicitur, contradistincta vicinæ *sterquilinii*, sumto nomine vallis antonomastice pro valle *b. Hinnom*, vt Ier. 2, 23. ℣. 3. h) v. 13. vid. not. c. 17, 20. i) sc. *vallem b. Hinnom*, in qua Ieremias hæc concionabatur v. 2. 4. 6. synecdochice tn. simul connotata *Hierosolyma*, quam in conspectu habebat v. 7. 8. 12. k) *vt, quisquis audiuerit illud, tinniant*. c. 17, 19. 1 Sam. 3, 11. 2 Reg. 21, 12. Forma Chald. pro תִּצַּלֶּינָה a צלל. ℣. 4. l) c. 2, 13. c. 15, 6. m) *Et alienarunt*, q. alienis diis, quod meum peculium, [illegible] est, tradiderunt, maximo iuris mei præiudicio. ὁ. ἀπηλλοτρίωσαν. Deut. 32, 27. 1 Sam. 23, 7. n) c. 1, 16. c. 44, 8. o) cf. Deut. 13, 7. c. 32, 17. p) sc. *paruulorum*, Baali sacrificatorum & combustorum v. 5. alii: *prophetarum*. cf. c. 22, 3. 2 Reg. 21, 16. ℣. 5. q) i. e. *Molochi* c. 7, 31. c. 32, 35. Generale enim nomen est *Baalim*, pluribusque Deastris, ac ipsi proin *Molocho*, commune. r) 2 Reg. 21, 6. s) sed expresse potius vetui Leu. 18, 21. Deut. 12, 31. Μέσωσις, vt Leu. 10, 1. Deut. 17, 3. Est tn. simul negatiuæ phraseos (vt *Schm.* obseruat) hæc emphasis, vt remoueatur impius hypocriticorum Iudæorum prætextus, quasi per hunc cultum Baali exhibitum seruiant etiam Iehouæ, tanquam in quem cultus vltimo terminetur. *Ion.* addit: *in lege mea*. t) *Ion.* addit: *per seruos meos prophetas*. u) c. 32, 35. Ion. *neque est beneplacitum coram me*. cf. not. c. 7, 37.

℣. 22. יְהוָה per *Rbhia* 3. וְיִהְיוּ ita sine nota 1. & Mas *Erff.* CAP. XIX, ℣. 1. הָלוֹךְ ita *plene* 1. 3. 7. 8. 15. 18. 23. sic fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2 & *Erff.* h. l. & in pr. ad Gen. 31, 30. Alii *defect.* ℣. 2. אֲשֶׁר per *Merca* 1. at per *Makk.* 2. 3. ℣. 4. וַיְנַכְּרוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה ita 1. נְקִיִּם *plene* 2. 6. 9. 12. 14. 20. 23. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. & *Erff.*

6 לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־
יִקָּרֵא לַמָּקוֹם הַזֶּה עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא
7 הַהֲרֵגָה׃ וּבַקֹּתִי אֶת־עֲצַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה
וְהִפַּלְתִּים בַּחֶרֶב לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וְנָתַתִּי אֶת־נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת
8 הָאָרֶץ׃ וְשַׂמְתִּי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כֹּל
9 עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶהָ׃ וְהַאֲכַלְתִּים
אֶת־בְּשַׂר בְּנֵיהֶם וְאֵת בְּשַׂר בְּנֹתֵיהֶם וְאִישׁ בְּשַׂר־רֵעֵהוּ
יֹאכֵלוּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיקוּ לָהֶם אֹיְבֵיהֶם
י וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם׃ וְשָׁבַרְתָּ הַבַּקְבֻּק לְעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
11 הַהֹלְכִים אוֹתָךְ׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת כָּכָה אֶשְׁבֹּר אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת
כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֹּר אֶת־כְּלִי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־יוּכַל לְהֵרָפֵה
12 עוֹד וּבְתֹפֶת יִקְבְּרוּ מֵאֵין מָקוֹם לִקְבּוֹר׃ כֵּן־אֶעֱשֶׂה
לַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה וּלְיוֹשְׁבָיו וְלָתֵת אֶת־הָעִיר
13 הַזֹּאת כְּתֹפֶת׃ וְהָיוּ בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וּבָתֵּי מַלְכֵי יְהוּדָה
כִּמְקוֹם הַתֹּפֶת הַטְּמֵאִים לְכֹל הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־
גַּגֹּתֵיהֶם לְכֹל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים
14 אֲחֵרִים׃ וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ מֵהַתֹּפֶת
אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה שָׁם לְהִנָּבֵא וַיַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־יְהוָה
טו וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִי אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ אֵת
כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ כִּי הִקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם
לְבִלְתִּי

℣. 6. x) cf. c. 20,3. Ief. 1, 26. y) vid. v. 2. & not. c. 7, 31. ac cf. Ief. 30, 33. z) vid. not. c. 7, 32. Dubitandum non est, quin prophetia hæc de cæde Iudæorum in valle Gehinnom impleta sit in oppugnatione & expugnatione Hierosolimæ per Chaldæos. *Schmidius.*

℣. 7. a) *Et euacuabo, effundam*, vt fiant tanquam lagena vacua, h. e. consilii auxiliique inopes ac vacui. Elegans paronomasia vocis בקבוק v. 1. cf. Ief. 19, 3. Nah. 2, 3. b) Ief. 37, 7. Ez. 6, 4. c) *Et cadere faciam eos in manum.* d) *Ion. quærentium interficere eos.* sic v. 9. cf. 1 Sam. 23, 25. e) c. 7, 33. c. 34, 20. 1 Reg. 21, 24.

℣. 8. f) c. 18, 16. c. 49, 13. c. 50, 3. g) c. 18, 16. h) *obstupescet* partim, partim *etiam sibilabit* sc. ironice, prout quisque prætereuntium erga ipsam fuerit animatus. cf. c. 49, 17. c. 50, 13. 1 Reg. 9, 8. i) Mich 1, 9.

℣. 9. k) Ief. 49, 26. Ps. 80, 6. l) cf. Deut. 28, 53. seqq. Ez. 5, 10. & euentum Thren. 4, 10. m) *Ion.* allegorice: *Et quisque facultates proximi sui diripient.* ita cf. Ief. 9, 18. 19. 20. Satius tamen est, etiam hoc, sicut præcedens, proprie intelligi. n) *qua angustabunt eos.* Ief. 29, 2. conf. Luc. 19, 43. o) vid. v. 7.

℣. 10. p) *Deinde franges lagenam.* Alterum membrum prioris partis prophetiæ. cf. not. ad v. 1. q) sc. seniorum populi ac sacerdotum v. 1.

℣. 11. r) *sicut quis frangit &c.* quod viva quadam repræsentatione fracti istiusmodi vasis modo cognovistis v. 10. cf. Ief. 30, 14. Ps. 2, 9. Thren. 4, 2. s) *sanari*, i. e. *reparari*. 1 Reg. 18, 30. Populus Iudaicus sæpe alias fuerat afflictus & fractus, attamen rursus sanatus, vt in terra sua maneret; sed per Babylonios, combusta vrbe & destructa Rep. tandem in diutissimum exilium abire coactus. *Schm.* t) Vulg. *eo quod non sit alius locus.* cf. not. c. 7, 32. & Ief. 5, 9.

℣. 12. u) *Ita*, inquam. x) *Et* quidem *a* nodo faciendo. y) sc. *impuram* v. 13. cf. 2 Reg. 23, 10. Sunt qui id ita accipiunt, quod in *valle ben Hinnom* solitum fuerit comburi, quicquid cadauerum sor-

הבמקום א

diumque Hierosolymis exportaretur. cf. not. Ief. 66, 24. sed *Schm.* vt fiat *vrbs occisionis*, sicut Gehinnom vallis occisionis & sepulturæ v. 11.

℣. 13. z) *Ion. qui* (locus Tophet) *est pollutus.* sic esset in Hebr. enallage numeri, q. d.

מביא קרי

qui vndiquaque impurus est. Et hanc expositionem fere poscere videntur accentus & præf. *He.* at Vulg. ac plerique: *Et erunt domus Ierusalem—immundæ.* a) *quoad omnes.* Ez. 44, 9. 2 Par. 32, 27. Præf. ל est explanatiuum s. inclusiuum, vt vocat Cocc. q. d. *Omnes videlicet*, vel, *inquam.* b) c. 32, 29. c) *Tecta* enim Orientalium plana erant, vt super iis tentoria pandi 2 Sam. 16, 22. obambulari c. 11, 2. & altaria diis strui possent Ier. 32, 29. Zeph. 1, 5. 2 Reg. 23, 12. d) *Et libando*, sc. libant. c. 7, 18. ℣. 14. e) v. 2. 6. f) publice repetiturus ac confirmaturus coram omni populo, quæ modo coram senioribus dixerat v. 1. 10. conf. c. 26, 2. ℣. 15. g) Vocat se *Deum Israelis* ob singulare ius in populum Israelis, quod redimendo, benefaciendo &c. sibi adquisiuerat; quod non potuit illi auferri, si vtique omnes Iudæi desciuissent. *Schm.* h) *Ion. quod decreui.* potius *quod* diu satis prædixi & *locutus sum.* c. 25, 13. c. 35, 17. i) c. 17, 23. Ez. 32, 9. Neh. 9, 17.

℣. 6. הִנֵּה per Kadma 1. 2. 3. ℣. 12. כֵּן per Mun. 1. 2. 6. 9. 10. 14. 30. ℣. 13. גגותיהם לְכָל־ ita 3. 6. 10. 13. 14. 19. 20.

CAP.XX. כ לבלתי שמוע את־דברי ׃ וישמע פשחור בן־אמר
הכהן והוא־פקיד נגיד בבית יהוה את־ירמיהו נבא
2 את־הדברים האלה ׃ ויכה פשחור את ירמיהו הנביא
ויתן אתו על־המהפכת אשר בשער בנימן העליון
3 אשר בבית יהוה ׃ ויהי ממחרת ויצא פשחור את־
ירמיהו מן־המהפכת ויאמר אליו ירמיהו לא פשחור
קרא יהוה שמך כי אם־מגור מסביב ׃
4 כי־כה אמר יהוה הנני נתנך למגור
לך ולכל־אהביך ונפלו בחרב איביהם ועיניך ראות
ואת־כל־יהודה אתן ביד מלך־בבל והגלם בבלה
ה והכם בחרב ׃ ונתתי את־כל־חסן העיר הזאת
ואת־כל־יגיעה ואת־כל־יקרה ואת כל־אוצרות מלכי
יהודה אתן ביד איביהם ובזזום ולקחום והביאום
6 בבלה ׃ ואתה פשחור וכל ישבי ביתך תלכו בשבי
ובבל תבוא ושם תמות ושם תקבר אתה וכל־אהביך
7 אשר־נבאת להם בשקר ׃ פתיתני
יהוה ואפת חזקתני ותוכל הייתי לשחוק כל־היום
8 כלה לעג לי ׃ כי־מדי אדבר אזעק חמס ושד אקרא
כי־היה דבר־יהוה לי לחרפה ולקלס כל־היום ׃
ואמרתי

קמץ בז״ק

cesse quidem hic est; etymologias, quæ in nominibus propriis incertiores sunt, rimari. *w*) Sensus: Tu quidem vocaris *Paschchur*, quod nomen personam tuam significare potest; sed vt habeas etiam nomen, quod rei congruat, *vocauit te* &c. *Schmid.* Ita cf. c. 19, 6. *x*) *terrorem vndiquaque* v. 10. c. 6, 25. c. 49, 29. R. גור *timere* Ies. 54, 15. Talis enim te ipsa fies. Nam &c.

℣. 4. *y*) Ies. 40, 23. *z*) *Efficiam vt pauori sis tibimet ipsi*, qui pseudoprophetiis decepisti, *ac omnibus amantibus te*, qui decepti a te sunt v. 6. quando ingruentibus vndique malis, cum terrore experiemini, quam longe aliter euenerit, quam tu fueras vaticinatus. *a*) c. 43, 3. *b*) c. 42, 2. Deut. 28, 32. *c*) c. 21, 6. 7. ℣. 5. *d*) *opes* (5) Prou. 15, 6. Ies. 33, 6. cf. Ier. 15, 13. c. 17, 3. Emphaticus h. l. est συναθροισμός synonymorum vt c. 21. 5. *e*) *Regum*, pluraliter, quia quod ex thesauris plurium Regum antecessorum supererat, Tsedekiæ tempore omne in manus hostium venit. *Schm.* ℣. 7. *f*) *Persuasisti mihi.* Ez. 14, 9. Hos. 2, 16. & not. 1 Reg. 22, 20. Apostrophe ad Deum, querula primum & lamentabilis, mox solatii plena v. 11. Est vero hæc prima *persuasio* ad officium propheticum, quam adeo validam fuisse fatetur, vt non potuerit ei resistere, etsi argumenta, vt videbantur, grauissima in contrarium obuertisset c. 1. 5.-8. *g*) *& persuasus sum.* Niph. (2) Iob. 31, 9. *h*) *fortior me fuisti*, & *superasti me* 1 Reg. 16, 22. non modo verbis, rationibus & argumentis, sed interna quoque in animo operatione per verba & rationes, Ez. 3, 14. *Schm.* *i*) *& praualuisti* v. 10. *k*) *& ecce factus sum* etc. Sermo cum stupore admirantis, q. d. Tu me irresistibili quadam persuasione & virtute traxisti ad officium propheticum; & permittis tu, vt factus sim &c. quare vero non me etiam defendis, ita vt non fiam derisio? Carnis hic proponitur tentatio, vicit vero spiritus v. 11. *Schm.* *l*) *vnusquisque subsannat me.* Ies. 37, 22. Ps. 22, 8. ℣. 8. *m*) *quoties.* Ies. 28, 19. Ion. *quocunque tempore propheto.* *n*) Hab. 1, 2. Iob. 19, 7. c. 31, 38. q. d. est velut inseparabile consequens, vt *clamem* sc. lamentabiliter, propter ludibria ipsorum & odium, quibus propter vaticinia mea me prosequuntur. *o*) *de iniuria & deuastatione*, quam mihi intentant, *clamare cogor.* Quiritantes s. implorantes auxilium solent exclamare חמס & שד *opprimor!* c. 6, 7. Ies. 60, 18. Hab. 1, 2. Iob. 19, 7. *Cocc. L. x.* *p*) sc. quod ego annuncio. *q*) c. 6, 10. Ies. 57, 4. ita vt eius caussa omnibus probris me adficiant. *r*) *& in ludificationem.* (2) Ps. 44, 14.

CAP. XX, ℣. 1. *k*) Alius igitur c. 21, 1. *l*) *Erat autem is.* Parenthesis vsque ad Atnach. *m*) *Præfectus princeps* s. primarius 1 Par. 9, 11. Neh. 11, 11: forte sic dicitur, quod plures fuerint פקידים *præfecti*, sed *subalterni.* Ier. 29, 26. Sed & נגידי בית האלהים plures 2 Par. 35, 8. vnde simul constat, esse נגיד nomen generale summorum officiorum templi, non specificatiuum, complectens ipsum Pontificatum. cf. 2 Reg. 11, 18. 2 Par. 23, 18. Ion. *antistes sacerdotum*, i. e. post summum sacerdotem, cuius vices aliquando gerebat, primarius, coll. Buxt. Lex. Talm. col. 1435. Quod si est, oportet ergo illud de *Paschchuro* vaticinium v. 6. tempore Jechoniæ 2 Reg. 24, 15. impletum fuisse, non Zedekiæ, coll. Ier. 52, 24. *n*) *prophetantem* c. 32, 3. *o*) quæ in templo pronunciauerat c. 19, 15.

℣. 2. *p*) sc. ipse insuper pseudopropheta v. 6. ac proinde haud aliam ob caussam, quam Zedekias Micham 1 Reg. 22, 24. cf. tamen 1 Tim. 3, 3. it. Ier. 37, 15. *q*) *in carcerem* s. *cippum* (4) v. 3. c. 29, 26. 2 Par. 16, 10. Hoc maiore iuris specie & prætextu facere potuit, quia etiam Ieremiæ, tanquam sacerdotis, præfectus fuit v. 1. *Schm.* conf. Ier. 29, 26. 27. *r*) Templum enim fuit partim in portione tribus Iudæ, partim Beniaminis; adeoque hæc porta ad Beniaminis portionem spectabat. *Kimchi.* cf. aliam vrbis c. 37, 13. respectu cuius hæc quoque hic dici videtur *superior.* cf. etiam 2 Reg. 15, 35.

℣. 3. *s*) Nihil impediri se passus hesternis plagis & carcere. *t*) Raschi: *nobilem*, quasi ex פריש Chald. *augeri* & חור *nobilitas.* Sed nec necesse

---

℣. 15. את־דברי pro eo hab. אל־ 3. 5. & in marg. 6. 9. CAP. XX, ℣. 1. את־ירמיהו ita 1. at את ירמיהו 2. ℣. 4. והגלם per Segol 1. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 7. כלה cum Kri כלו 2. 3.

9 וְאָמַרְתִּי לֹא־אֶזְכְּרֶנּוּ וְלֹא־אֲדַבֵּר עוֹד בִּשְׁמוֹ וְהָיָה
בְלִבִּי כְּאֵשׁ בֹּעֶרֶת עָצֻר בְּעַצְמֹתָי וְנִלְאֵיתִי כַּלְכֵל וְלֹא
י אוּכָל׃ כִּי שָׁמַעְתִּי דִּבַּת רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב הַגִּידוּ
וְנַגִּידֶנּוּ כֹּל אֱנוֹשׁ שְׁלֹמִי שֹׁמְרֵי צַלְעִי אוּלַי יְפֻתֶּה וְנוּכְלָה
11 לוֹ וְנִקְחָה נִקְמָתֵנוּ מִמֶּנּוּ׃ וַיהוָה אוֹתִי כְּגִבּוֹר עָרִיץ
עַל־כֵּן רֹדְפַי יִכָּשְׁלוּ וְלֹא יֻכָלוּ בֹּשׁוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׂכִּילוּ
12 כְּלִמַּת עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ׃ וַיהוָה צְבָאוֹת בֹּחֵן צַדִּיק
רֹאֶה כְלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי
אֶת־רִיבִי׃
13 שִׁירוּ לַיהוָה הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־נֶפֶשׁ
14 אֶבְיוֹן מִיַּד מְרֵעִים׃ אָרוּר
הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּי בּוֹ יוֹם אֲשֶׁר־יְלָדַתְנִי אִמִּי אַל־יְהִי
טו בָרוּךְ׃ אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר בִּשַּׂר אֶת־אָבִי לֵאמֹר יֻלַּד־
16 לְךָ בֵּן זָכָר שַׂמֵּחַ שִׂמְּחָהוּ׃ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא
כֶּעָרִים אֲשֶׁר־הָפַךְ יְהוָה וְלֹא נִחָם וְשָׁמַע זְעָקָה
17 בַּבֹּקֶר וּתְרוּעָה בְּעֵת צָהֳרָיִם׃ אֲשֶׁר לֹא־מוֹתְתַנִי
18 מֵרָחֶם וַתְּהִי־לִי אִמִּי קִבְרִי וְרַחְמָה הֲרַת עוֹלָם׃ לָמָּה
זֶּה מֵרֶחֶם יָצָאתִי לִרְאוֹת עָמָל וְיָגוֹן וַיִּכְלוּ בְּבֹשֶׁת יָמָי׃

כא CAP. XXI.

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה בִּשְׁלֹחַ אֵלָיו הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־פַּשְׁחוּר בֶּן־
מַלְכִּיָּה

℣. 9. *s*) *Quare dixi* aliquando apud me ipsum, ex infirmitate & consilio carnis. *t*) *non amplius meminero neque mentionem faciam eius*, sc. verbi diuini sec. Schm. aut ipsius Dei, sec. Cocc. cf. c. 23, 36. c. 3, 16. *u*) Ps. 59, 4. conf. Iob. 32, 18. 19. 1 Cor. 9, 16. 17. *x*) *conclusum* instar ignis, c. 33, 1. *y*) *& defessus sum sustinendo*, Gen. 19, 11. Prou. 26, 15. Ex. 7, 18. i. e. ad delassationem vsque laboraui continere intra me verbum Dei, quo minus eloquerer illud; sed frustra. *z*) Mal. 3, 2. *a*) *at non potui* scil. continere.

℣. 10. *b*) Cohæret cum vtroque Verbo *dixi* & *defessus sum* &c. v. 9. tanquam ratio, cur conatus fuerit, tacere verbum Dei. *c*) *obtrectationem*. Ez. 36, 3. *d*) ℣. 3. i. e. verba vndiquaque terrorem incutientia, qualia hic sequuntur *e*) *Deferte vos eum, & nos deferemus eundem* Ieremiam, sc. falsis criminationibus; Iob. 17, 6. q. d. omnes in meam perniciem conspirant, ac se mutuo instimulant. cf. c. 18, 18. *f*) i. e. *amici mei*, sed falsi. Ps. 41, 10. *g*) *sunt obseruatores claudicationis* i. e. infortunii *mei*, Ps. 35, 15. Ps. 38, 18. i. e. nullam prætermittunt occasionem mihi nocendi. Ion. *insidiantur ad malefaciendum mihi*. *h*) *forte decipietur*, inquiunt, vt aliquid faciat vel effutiat imprudentius Ez. 14, 9. Prou. 1, 10. vnde accusandi eius occasio suppetat. cf. Matth. 22, 15. seqq. Luc. 20, 20. *i*) cf. c. 1, 19. c. 15, 20. *k*) cf. v. 12.

℣. 11. *l*) *At Iehouah* (recolligit se fides prophetæ) *est mecum*. c. 1, 8. 19. c. 15, 20. Ios. 24, 12. Ies. 41, 10. *m*) *sicut heros validus*. Ies. 49, 25. *n*) c. 17, 18. *o*) cf. v. 10. *p*) *non prudenter* (adeoque nec *feliciter*) *egerunt*. vtrumque enim hoc verbum aliquando connotat. vt Ios. 1, 7. 1 Sam. 18, 14. Ion. *prosperabuntur*. *q*) Pudefient inquam, *ignominia sempiterna, & quæ nunquam obliuione delebitur*. c. 23, 40.

℣. 12. *r*) *est probator iusti*. Ps. 7, 10. *s*) c. 11, 20. *t*) *Videbo*; q. d plane confido & certus sum, fore vt videam. *S.* Sic facilior est nexus cum v. 13. *cantate igitur* &c. Alii optatiue: *videam*, seu fac vt videam. *u*) c. 11, 20. Gen. 35, 7.

℣. 13. *x*) Ex. 15, 21. *y*) c. 31, 17. *z*) Ps. 72, 12. Iob. 5, 15.

℣. 14. *a*) Alioquin (nisi hunc defensorem haberem) dicerem: *Maledictus dies*. Ita si limitate capias, & sensus & connexio cum præcedentibus est facilior. Conf 2 Sam. 1, 21. Iob. 3, 3. seqq. Et prope huc accedit *Schm.* qui putat, describi hic statum veterem (e quo miser ereptus) adeo afflictum, vt etiam maledixerit natali suo, infirmitate quadam, quam priori, non hoc tempore passus fit. Alii vero relapsum ex fide in infirmitatem h. l. statuunt.

℣. 15. *b*) *bono* (vt ipsi visum est) *nuncio recreauit*. 1 Sam. 31, 9 *c*) qui, inquam, hoc nuncio eum *exhilarando exhilarauit*. c. 31, 13.

℣. 16. *d*) Gen. 19, 25. *e*) *nec pœnituit eum*, ita vt mutasset suum decretum de subuertendis vrbibus. cf. Ion. 3, 9. *f*) *clamorem, eiulatum*, v. 8. *g*) *& barritum* et consternatione. cf. Mich. 4, 9. *h*) c. 6, 4. c. 15, 8.

℣. 17. *i*) *interfecit me* potius, sc. ille nuncius. v. 15. vel dies v. 14. cf. 1 Sam. 14, 13. *k*) i. e. ex *quo in vtero* vitam accepi. cf. Iob. 3, 11. Iud. 16, 17. & not Ies. 44, 2. al. simul ac *ex vtero* exiissem, coll. hic v. 18. *l*) *&*, (al. *aut*) quod non *fuit*. *m*) *ita vt vtero suo fuisset grauida æternum*, s. vt nunquam me in lucem edidisset. Al. *vt vterus eius* &c. sed רחם est mascul. coll. Hos. 9, 14. Iob. 24, 20. c. 31, 15.

℣. 18. *n*) Iob. 3, 11. 20. c. 10, 18. q. d. Merito ita conqueror; quia melius fuisset, me non natum esse vnquam, quam natum & adeo miserum esse. *Schm.* *o*) Iob. 3, 10. *p*) c. 45, 3. Ps. 13, 3. *q*) Ps. 31, 11. *r*) Ps. 44, 16.

CAP. XXI, ℣. 1. *s*) ad imitationem pii Ezechiæ, missis quoque eorundem ordinum legatis, politico vno, altero ecclesiastico; & adfectata eadem spei significatione v. 3. coll. 2 Reg. 19, 2. seqq. Alia Zedekiæ, eademque tempestate ad Ieremiam legatio infra c. 37, 3. Hæc tamen tempore prior. coll. c. 37, 11--21. c. 38, 28. *t*) cf. c. 27, 12. 2 Reg. 24, 17. seqq. 2 Par. 36, 10--19. *u*) vnum ex principibus s. aulicis suis c. 38, 4. coll. ibid. v. 1. alius ergo est *Paschur* c. 20, 1. sacerdos quippe & *filius Immer*. Vterque tamen impius fuit Prophetæ hostis & persecutor: atque propter illam argumenti vicinitatem hoc caput, extra ordinem temporis sui, cum præcedenti 20. coniunctum videtur. Conf. *Lightf.* Chron. p. 125. & nostram Præfat. §. 19. & 20.

℣. 9. כַּלְכֵל ita cum *Dag.* 1. 2. 3. 7. 15. 22. 23. sec. *Mas. impr.* Dan. 5, 11. at posterius כ *raphatum* habent 2. 3. 6. 9. 20. 22. 23. sic fe. 5. ℣. 10. שָׁמַעְתִּי per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 10. ℣. 15. בֵּן per *Segol* & *Makk* 3. 6. 9--13. 16--19. 21. 23. & *Ber.* ℣. 17 וְרַחְמָה Ita ה sine *Mappik* 13 19. 21. ac in marg. 6. 9. & per expressum *Raphe* 1. 2 secund. *Mas.* 1. 2. 3 & *Erff.* h. l. ac *impr. final.* f. 56. a. it. *M. I.* sic etiam in *Concordant.* At ceteri per *Mappik*. ℣. 18. זֶה sine *Dag* 3. 7. 8. 10. 13. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. בְּבֹשֶׁת Ita per *Patach* alius liber in marg. 2.

2 מלכיה ואת־צפניה בן־מעשיה הכהן לאמר : דרש־
נא בעדנו את־יהוה כי נבוכדראצר מלך־בבל נלחם
עלינו אולי יעשה יהוה אותנו ככל־נפלאתיו ויעלה
3 מעלינו : ויאמר ירמיהו אליהם כה
4 תאמרן אל־צדקיהו : כה־אמר יהוה אלהי ישראל
הנני מסב את־כלי המלחמה אשר בידכם אשר אתם
נלחמים בם את־מלך בבל ואת־הכשדים הצרים
עליכם מחוץ לחומה ואספתי אותם אל־תוך העיר
ה הזאת : ונלחמתי אני אתכם ביד נטויה ובזרוע חזקה
6 ובאף ובחמה ובקצף גדול : והכיתי את־יושבי העיר
הזאת ואת־האדם ואת־הבהמה בדבר גדול ימתו :
7 ואחרי־כן נאם־יהוה אתן את־צדקיהו מלך־יהודה
ואת־עבדיו ׀ ואת־העם ואת־הנשארים בעיר הזאת
מן־הדבר ומן־החרב ומן־הרעב ביד נבוכדראצר מלך־
בבל וביד איביהם וביד מבקשי נפשם והכם לפי־
8 חרב לא־יחוס עליהם ולא יחמל ולא ירחם : ואל־
העם הזה תאמר כה אמר יהוה הנני נתן לפניכם את־
9 דרך החיים ואת־דרך המות : הישב בעיר הזאת ימות
בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל על־הכשדים
י הצרים עליכם יחיה והיתה־לו נפשו לשלל : כי
שמתי פני בעיר הזאת לרעה ולא לטובה נאם־יהוה
11 ביד מלך־בבל תנתן ושרפה באש : ולבית מלך יהודה
12 שמעו דבר־יהוה : בית דוד כה אמר יהוה דינו לבקר
משפט והצילו גזול מיד עושק פן־תצא כאש חמתי
ובערה

℣. 1. m) c. 34, 2. 3. n) & quicunque residui sunt. c. 38, 4. o) gladio sc. Chaldæorum, durante obsidione. p) c. 19, 7. 9. Ion. quærentium occidere eos. Ex. 4, 19. 2 Sam. 4, 8. q) conf. not. c. 13, 14. r) Hab. 1, 17.

℣. 8. s) Deut. 11, 26. c. 30, 19. q. d. optionem vobis etiamnum facio, eligendi vel *vitam* (si dederitis vos Chaldæis) vel *mortem*, si vos contra Chaldæos vlterius defendere obstinaueritis.

℣. 9. t) c. 38, 2. u) *sed qui exierit* ex vrbe, exemplo Iechoniæ 2 Reg. 24, 12. x) sc. voluntaria deditione. Vulg. *transfugerit*, 1 Par. 12, 20. 2 Par. 15, 9. Non suadet perfidiam,

וחיה קרי

cuius suspicionem ipse c. 37, 13. 14. a se amolitur, sed deditionem, quocunque modo fieri possit, conseruandæ vitæ caussa. Quod consilium ipsi quoq; Regi confirmat c. 38, 17--23. cf. ibid. not. ad v. 2. y) c. 38, 2, c. 39, 18. c. 45, 5. Ion. *in exspoliationem*. ℣. 10. z) *posui facies meas* iratas c. 3, 12. c. 44, 11. Leu. 17, 10. c. 20, 5. Am. 9, 4. Ion. *residet ira mea*. a) *ad malum*. c. 39, 16. additur hoc distinctionis gratia; quia præcedens phrasis mediæ significationis est, ita vt *facies* Dei ipsum quoque *fauorem* eius designare possit, coll. c. 24, 6. Num. 6, 26. b) epitasis s. loquutio a contrario rem intendit, *Schm.* ℣. 11. c) *Quantum vero ad domum Regis Iudæ, audite* etc. Alii, ex v. 8. repetunt verbum *Dices* domui &c. ℣. 12. d) Ps. 7, 2. 13. e) q. d. Facite, quod iam olim (coll. c. 22, 3. 4.) tempore Ioiakimi in prophetia alia admoniti estis etc. *Schm.* Ies. 58, 6. 7. f) *mane*. Studium & promtitudinem in administranda iustitia denotat. cf. Ps. 59, 17. Ps. 90, 14. Mich. 2, 1. g) c. 4, 4. c. 7, 20. Hinc patet, conditionatum fuisse Dei decretum de euertenda Hierosolyma, adeo vt malum auerti adhuc tum potuisset, si modo Regis Iudæ domus admonitionibus propheticis paruisset. *Schm.* cf. c. 38, 17. Quod vero v. 10. ἀποτόμως loquitur de vrbis excidio, nullo sit alio respectu, quam pertinacis inobedientiæ, quippe quam Deus præuidebat. cf. Præfat. §. 14.

x) non gregalem, sed summi *Pontificis vicarium*, occisum tandem a Nebucadnezare c. 52, 24. 27. 2 Reg. 25, 18. 21. Ceterum qualis Rex, tales legati, homines sc. hypocritæ & improbi: de *Tsephania* vid. c. 29, 25. coll. v. 24. de *Paschure* vero c. 38, 1. coll. v. 4.

℣. 2. y) Interroga sc. per preces c. 37, 3. 7. vt de euentu huius obsidionis Deus oraculo quodam nos faciat certiores 2 Reg. 1, 3. Ez. 20, 1. 3. Ceterum impletum hic, quod Ieremiæ promissum Ier. 15, 11. z) vid. c. 39, 1. c. 52, 4. 2 Reg. 25, 1. a) Ies. 37, 4. Adeo hypocritæ suam impœnitentiam non agnoscunt, vt se potius dignos existiment, quibus Deus optima quæque promittat & faciat. *Schmid.* b) *nobiscum* c. 20, 11. c) quæ fecit quondam cum patribus nostris, & nominatim Hiskia 2 Reg. 19, 35. 36. d) soluta obsidione 1 Reg. 15, 19.

℣. 4. e) *retro actu rus* sum 1 Reg. 17, 37. q. d. facta vobis intra vrbem velut diuersione bellica per pestilentiam & famem v. 6. 7. efficiam, vt contra Chaldæos in mœnibus pugnare desinatis, cf infra c. 32, 5. f) sec. acc. *obsidentibus vos extra murum*. cf. c. 37, 5. g) ea scil. arma, intra vrbem *continebo* velut in vagina, ne contra Chaldæos ex muris stringi possint: c. 47, 6. at ὁ. αὐτοὺς, eos sc. Chaldæos; & sic *Schmidius*.

℣. 5. h) *Pugnabo enim ipse vobiscum* intra vrbem, vt de hostibus extra mœnia vix cogitare queatis. cf. Ies. 63, 10. i) c. 32, 21. Ex. 6, 1. 6. Deut. 5, 15. k) emphatice cumulantur synonyma, vt c. 20, 5. c. 32, 37. Deut. 29, 27.

℣. 6. l) *peste* c. 14, 12. c. 18, 21. Leu. 26, 25.

℣. 7

CAP. XXI, ℣. 6. את־האדם sine præf. ו 1. & alii libri in marg. 7. 8. contra *Mas. fin.* f. 12. a. ℣. 7. יהודה sine *psik* 1. 2. 3. ולא יחוס cum [a] *præf. Van* 3. sic su. 2. & in marg. 6. 9. ℣. 9. וברעב sine præf. ו 2. & in textu etiam 2. ℣. 10. פני per *Tsschaki*. 1.

13 ובערה ואין מכבה מפני רע מעלליהם׃ הנני אליך
ישבת העמק צור המישר נאם־יהוה האמרים מי־יחת
14 עלינו ומי יבוא במעונותינו׃ ופקדתי עליכם כפרי
מעלליכם נאם־יהוה והצתי אש ביערה ואכלה כל־
כב סביביה׃ כה אמר יהוה רד בית־מלך
2 יהודה ודברת שם את־הדבר הזה׃ ואמרת שמע דבר־
יהוה מלך יהודה הישב על־כסא דוד אתה ועבדיך
3 ועמך הבאים בשערים האלה׃ כה אמר יהוה עשו
משפט וצדקה והצילו גזול מיד עשוק וגר יתום ואלמנה
אל־תנו אל־תחמסו ודם נקי אל־תשפכו במקום הזה׃
4 כי אם־עשו תעשו את־הדבר הזה ובאו בשערי הבית
הזה מלכים ישבים לדוד על־כסאו רכבים ברכב
ה ובסוסים הוא ועבדו ועמו׃ ואם לא תשמעו את־
הדברים האלה בי נשבעתי נאם־יהוה כי־לחרבה יהיה
6 הבית הזה׃ כי־כה אמר יהוה על־בית
מלך יהודה גלעד אתה לי ראש הלבנון אם־לא
7 אשיתך מדבר ערים לא נושבה׃ וקדשתי עליך
משחתים איש וכליו וכרתו מבחר ארזיך והפילו על־
8 האש׃ ועברו גוים רבים על העיר הזאת ואמרו איש
אל־רעהו על־מה עשה יהוה ככה לעיר הגדולה
9 הזאת׃ ואמרו על אשר עזבו את־ברית יהוה אלהיהם
וישתחוו לאלהים אחרים ויעבדום׃

אל

Iii נה א

מעלליכם קרי

ועבדיו קרי

נושבו קרי

CAP. XXII.

g) c. 11, 18 c. 23, 22. Ief. 3, 10.

*. 13. h) Ion. *Ecce ego missurus sum furorem meum contra te.* Ez. 38, 3. c. 39, 1. i) i. e. Hierosolyma, quæ *montibus vndiquaque* cincta Pſ. 125, 2. inſtar vallis ſe habebat Ieſ. 22, 1. k) *petra planitiei*, eadem quidem vrbs Hieroſolyma, ſed ſic dicta potiſſimum reſpectu ad regiæ arcis in monte *Sion*, & templi in *Moria* ſitum, vnde probabile eſt proſpectum in patentiſſimam planitiem fuiſſe. ſimili ratione dicebatur c. 17, 3. *mons in agro.* l) *deſcendet*, inquit, propter ſitum vrbis, quam valli comparauerat. Ioel 4, 11. Obad. v. 3. Pſ. 38, 3. Prou. 17, 10. m) *in luſtra noſtra*, in quibus tuti recumbimus, ſiluis montibusque tecti Am. 3, 4. cf. Am. 9, 3.

*. 14. n) c. 17, 10. c. 32, 19. o) c. 11, 17. c. 17, 27. cf. c. 22, 7. Ieſ. 10, 18. 19. 34. Ez. 21, 2. Zach. 11, 2. i. e. in *templo*, vel ſi mauis, *palatio* regio, coll. 1 Reg. 7, 1. c. 10, 17. 21. *Schm.* Ceterum fruſtra fuerunt ſalutaria hæc monita Prophetæ, quod Iudæi in Aegyptiis ſpem ſuam collocarent: qui etiam opem illis ferre videbantur Ier. 37, 5. ſeqq. ſed exitiabili cum ſucceſſu. Conf. Præf. §. 11.

CAP. XXII, *. 1. p) ſc. regnante *Ioiakimo* v. 15-18. adeoque ante regnum *Tſedekiæ*, de quo præcedens c. 21. 1. ſeqq. Relatum vero ad h. l. hoc vaticinium exiſtimat *Schm.* quod verborum, quæ hic v. 3. habentur, ſupra c. 21, 12. facta fuerit mentio, adeoque nexus hic ſit: Nam *ſic dixit* iam olim *Iehouah.* cf. tamen Præf. §. 19. & 20. q) ſc. ex monte templi, vbi hanc prophetiam probabile eſt Ieremiæ dictatam fuiſſe; *Schm.* Conf. not. c. 18, 2.

*. 2. r) per *portas illas* palatii regii v. 4. conf. c. 17, 20.

*. 3. s) *ſpoliatum e manu oppreſſoris* c. 21, 12. Ieſ. 1, 16. 17. t) c. 7, 6: Leu. 19, 33. u) *vim inferatis* c. 15, 22. Zeph. 3, 4. x) v. 17. c. 19, 4.

*. 4. y) ſc. vti adhuc, ita porro, in pace & ſine hoſtium infeſtatione. z) v. 2. c. 17, 24. 25. a) ſc. regiæ, v. 1. 5. b) i. e. regni ex familia Dauidica ſucceſſores. v. 2. c. 17, 25. c. 13, 13. c) quod ſplendorem & felicitatem regni notat. c. 17, 25. d) ſcil. quilibet horum Regum, inprimis quem v. 2. adlocutus eſt. e) qui in Regia ſatellitio & comitatu eſt, aut ex prouinciis ad aulam regiam, ceu regimen ſupremum, confluit.

*. 5. f) c. 49, 13. Gen. 22, 16. h. e. decretum feci de deuaſtanda domo hac, quod tam immutabile erit, quam ego ipſe. *Schm.* g) c. 7, 34. c. 25, 11. 18. Mat. 23, 38. h) ſc. regia v. 1. 4. 6. & conſequenter etiam vrbs & templum v. 8.

*. 6. i) cf. v. 5. 4. 1. k) quaſi *Gilead*, alias *Baſan*, præſtantiſſimis quercubus abundans Ieſ. 2, 13. Ez. 27, 6. Zach. 11, 2. l) *mihi*, i. e. me efficiente & benedicente. cf. Ion. 3, 3. m) & velut *cacumen Libani*, cedris vndiquaque obſitum Ieſ. 14, 8. Pſ. 29, 5. Senſus: Ex benedictione mea fuiſti quidem hucusque florentiſſima, ex quercubus cedrisque firmiter ac magnifice exſtructa v. 23. 14. 15. cf. not. 1 Reg. 7, 2. ſed hæc magnificentia tua mox commutabitur cum miſerrima deſolatione. n) iuramentum. cf. Num. 14, 28. 35. *Schm.* o) *ponam te ceu deſertum* c. 9, 11. Ieſ. 64, 9. p) aut velut *vrbes, quæ non habitantur*, aut (ſec. *Cthibh*) quarum vnaquæque non habitatur, ſc. propter deſolationem c. 6, 8. Ez. 26, 19.

*. 7. q) cf. not. c. 6, 4. & Ieſ. 13, 3. Notat hoc Verbum ſeparationem & deſtinationem ſ. initiationem ad quodcunque opus. *Schm.* r) 2 Sam. 20, 15. s) *vnumquemque cum inſtrumentis ſuis* ſc. deſtructoriis Ez. 9, 2. t) *electionem cedrorum tuarum*, i. e. ædificia tua ex lectiſſimis cedris ſtructa v. 14. 23. Ieſ. 37, 24. u) cf. c. 52, 13. 2 Reg. 25, 9. Pſ. 140, 11.

*. 8. x) cf. Deut. 29, 23. ſeq. 1 Reg. 9, 8. 9. Deſcribitur finis per deuaſtationem regni Iudaici intentus, ſc. vt omnibus innoteſcat, quod deſertionem cultus ſui & idololatriam nullo modo pati queat; *Schm.* Et ſic factum eſt c. 40, 2. *Abarb.*

CAP. XXII, *. 1. ודברת *milel* ſeq. Dag in שׁ, 1. 2. *. 2. שמע Pro eo hab. שמעו alius liber in marg. 7. 8. *. 3. ואל־תחמסו cum præf. ו 1, 2, & in margine 6. 9. contra *Maſ. Erff.* *. 5. ואם per *Makk.* 1. 3. כי לחרבה ita 1. 2.

*. 2.

י אל־תבכו למת ואל־תנדו לו בכו בכו להלך כי לא
11 ישוב עוד וראה את־ארץ מולדתו׃ כי־כה אמר־יהוה
אל־שלם בן־יאשיהו מלך יהודה המלך תחת יאשיהו
12 אביו אשר יצא מן־המקום הזה לא־ישוב שם עוד׃ כי
במקום אשר־הגלו אתו שם ימות ואת־הארץ הזאת
13 לא־יראה עוד׃ הוי בנה ביתו בלא־צדק
ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן־
14 לו׃ האמר אבנה־לי בית מדות ועליות מרוחים וקרע
טו קמץ בזק לו חלוני וספון בארז ומשוח בששר׃ התמלך כי אתה
מתחרה בארז אביך הלוא אכל ושתה ועשה משפט
16 וצדקה אז טוב לו׃ דן דין־עני ואביון אז טוב הלא־היא
17 הדעת אתי נאם־יהוה׃ כי אין עיניך ולבך כי אם־על־
בצעך ועל דם־הנקי לשפוך ועל־העשק ועל־המרוצה
18 לעשות׃ לכן כה־אמר יהוה אל־
יהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה לא־יספדו לו הוי אחי
19 והוי אחות לא־יספדו לו הוי אדון והוי הדה׃ קבורת
חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם׃

עלי

℣. 10. y) *de mortuo* sc. Iosia piissimo Rege, de quo magnus erat populi luctus 2 Par. 35, 24. ipsiusque Ieremiæ v. 25. ac proinde (obseruante S..) luctus non simpliciter h. l. prohibetur, d. comparatiue; q. d. Non tam flebilis sue per mortuo (de quo superest consolationis argumentum 2 Reg. 22, 20.) quam super eo, qui abiuit. Forte tn. per *mortuum* intelligi posset *Iochanan* primus Iosiæ filius 1 Par. 3, 15. z) Nah. 3, 7. Iob. 2, 11. a) *propter eum, qui abiit*, sc. *Sallumum* v. 11. a Pharaone Necho in Aegyptum deportatum, ibique mortuum 2 Reg. 23, 33. 34. Ceterum cum specialibus hisce, quæ sequuntur, contra Iosiæ filios propheticis cf. Zeph. 1, 8. coll. v. 1. & Ez. 19. totum.

℣. 11. b) non *ad Sallumum*; ceu præsentem (coll. v. 15.) sed *de Sallumo*, iam captiuato v. 10. conf. partic. אל Gen. 20, 2. שלם 1 Par. 3, 15. alio nomine *Ioachas* dicto 2 Reg. 23, 30. seqq. & 2 Par. 36, 1. c) sc. ex vxore *Chamutal* 2 Reg. 23, 31. *Ioiakimo*, ac forte etiam reliquis, ex alia vxore, Zebuda, susceptis v. 36. d) *Ar. qui regnum occupauerat*; sc. contra ius fasque, quippe Ioiakimo minor 2 Par. 36, 2. coll. v. 5. immo inter fratres minimus 1 Par. 3, 15. suffultus gratia populi 2 Par. 36, 1. qui idcirco a Pharaone mulctatus v. 3. conf. Ez. 19, 3. 4. & Præf. §. 8. e) vid. not. v. 10.

℣. 12. f) nempe in Aegypto 2 Reg. 23, 34. 2 Par. 36, 4.

℣. 13. g *Væ!* Ief. 1, 4. contra) *Ioiakimum*, Sallumi s. Ioachasi fratrem & successorem; coll. v. 18. h) Hab. 2, 12. Micha 3, 10. i) *fine*. Ief. 55, 1. k) *& cœnacula sua* v. 14. l *fine iure*, i. e. iure non solum in iu. dictis interea neglecto v. 3. 15. c. 21, 12. c. 9.

g. *sed in hac ipsa quoque ædificatione tyrannice violato*, negata sc. mercenariis mercede, vt sequitur. cf. Prou. 13, 23. c. 16, 8. m) *proximo suo gratuito mancipio vtitur*. c. 25, 14. Ex. 2, 14. n) *gratis*, sine pretio Gen. 29, 15. o) *& mercedem operis ipsius* Leu. 19, 13. cf. Deut. 24, 15.

℣. 14. p) *domum mensurarum*, i. e. sublimem latamque. Num. 13, 32. cf. Ief. 45, 14. q) *dilatata*. Pyal (1) Kal (2) 2 Sam. 16, 23. Iob. 32, 20. cf. etiam Gen. 32, 17. r) *& disrumpit*. i. e. *disrupto pariete facit sibi fenestras*. Sic *findere* pro *fissa rupe educere* scaturiginem Ps. 74, 15. &c. Aut dici posset, verbum illud arguere simul vanitatem & excessum in refingendis, quæ modo structa fuerant; cui vitio dediti sunt, qui ædificandi morbo laborant. sic *rumpere oculos*, pro *illinere*, vt præ nimietate rumpantur fere Ier. 4, 30. s) *fenestras*. Terminatio plural. ad formam status constr. Syrorum, vt Nah. 3, 17. Ps. 8, 8. t) 1 Reg. 7, 3. 7. Schm. *& contabulata est* (domus) *cedro*. u) *& picta*. Adiectiuum formæ קרוב, רחוק &c. *Kimchi*. aut Infin. *pingendo* sc. *picta*. proprie *vncta*, quia quod pingitur, coloribus vngitur quasi & obducitur; colores quoque oleo miscentur &c. *Schm*. x) *minio* (2) Ez. 23, 14. ℣. 15. y) *Kimchi*: Putasne, te propterea in regno perstiturum, quod &c. at *Schm*. Num vero putas, quod officium Regis expleturus sis, ita vt diuturnitate & felicitate regnum tuum gaudeat, quando &c. z) *circumambulas* (2) c. 12, 5. a) sc. moderate & cum hilaritate cordis Coh. 2, 24. ac proinde non minus regie atque magnifice vixit, quam tu, sed longe aliam viam ingressus, *sed fecit*, &c. b) cf. Ief. 3, 10 Hos 2, 9. ℣. 16. c) c. 5, 28. d) *Annon hæc vel talis est vera cognitio mei?* sed quam vos repudiatis c. 9, 5. Syr. *qui talia facit, is cognoscit me*. Ion. *hæc est scientia, qua delector*. cf. c. 9, 23. ibidemque notata. it. 1 Ioh. 2, 4. ℣. 17. e) q. d. in promtu caussa est, cur hæc te moneam, *quoniam* &c. *Schm*. f) Ion. *ad rapiendum Mammonam*. cf. Ief. 56, 11. Ez. 33, 31. g) v. 3. vide e. c. de Vria c. 26, 21. 23. it. not. 2 Reg 23, 37. & Præf. §. 9. h) *concussionem* s. *vexationem* innocentum (1) a רוץ pro רצץ Ief. 42, 4. Coh. 12, 6. alias *cursus*. c. 23, 10. ℣. 18. i) vid. v. 13. c. 25, 1. c. 35, 1. 1 Par. 3, 15. k) c. 16, 4. 5. 6. l) dicendo: *heu frater mi!* Sic luctus superstitis Tsedekiæ fratris ceterorumque consanguineorum describitur. cf. 1 Reg. 13, 30. m) de Regina, quæ quidem post Ioiakimum aliquamdiu superstes, tandem vero cum Iechonia filio Babelem transmigrauit, ibique mortua est v. 26. 2 Sam. 24, 12. Placet igitur, quod *Schm*. obseruat, respici ad morem plangentium, qui modo deplorant mortuos ipsos, modo superstites, quibus mors eorum maxime lamentabilis accidit. n) c. 34, 5. luctus populi. o) Regia *ipsius maiestas* 1 Par. 29, 25. Dan. 11, 21. cf. Ief. 14, 11. ℣. 19. p) Ion. *Sicut proiici solet cadauer asini, sic proiicietur cadauer eius*. cf. 1 Reg. 14, 13. Ief. 14, 19. 20. Coh. 6, 3. q) sc. *trahendo* (4) c. 15, 3. c. 49, 20. r) *& proiiciendo* illud insepultum c. 36, 30. Communior sententia est, Ioiakimum, quum Babelem a Chaldæis adduceretur, in via mortuum vel occisum, & sine sepultura proiectum fuisse. cf. 2 Par. 36, 6. & 2 Reg. 24, 6. s) *procul a portis*. Am. 5, 27. cf. Ief. 22, 17. 18.

℣. 11. אמר per *Mun*. 1. 2. ℣. 12. Post כי addit אם 2. & in marg. 6. 9. contra *Maf*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. & *impr*. Gen. 24, 4. ℣. 13. ועליותיו ita in textu 1. 2. cum *Kri* ועליותיו, sec. *Maf*. *Erffurt*. ℣. 14. וקרע per *Merca mihra* 1 3. בארז per *Sagol* 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Maf*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. בששר per *Kam*. 2. 3. contra *Maf*. 1. ac *Erff*. & *Iod*. *Baf*. f. 60 col. 8. ℣. 15. התמלך *Tan*. cum *Meth*. 6. 7. 8. 9. 20. 22 *Mem* per *Chatef hpat*. 6. 10 20. 22. Ceteri per *Schua simplex* & sine *Meth*. At התמלך 1. ℣. 16. הלוא *plene* 22. in marg. היא Per *Vau* הוא scribunt 6--10. 13--16. 19. 20. at 3. fo. הוא ℣. 18. הדה cum *Kri* הדן 1. 2. 3. & *Maf*. *Erff*.

כ עֲלִי הַלְּבָנוֹן וּצְעָקִי וּבַבָּשָׁן תְּנִי קוֹלֵךְ
21 וְצַעֲקִי מֵעֲבָרִים כִּי נִשְׁבְּרוּ כָּל־מְאַהֲבָיִךְ׃ דִּבַּרְתִּי אֵלַיִךְ
בְּשַׁלְוֺתַיִךְ אָמַרְתְּ לֹא אֶשְׁמָע זֶה דַרְכֵּךְ מִנְּעוּרַיִךְ כִּי לֹא־
22 שָׁמַעַתְּ בְּקוֹלִי׃ כָּל־רֹעַיִךְ תִּרְעֶה־רוּחַ וּמְאַהֲבַיִךְ בַּשְּׁבִי
23 יֵלֵכוּ כִּי אָז תֵּבֹשִׁי וְנִכְלַמְתְּ מִכֹּל רָעָתֵךְ׃ יֹשַׁבְתִּי בַּלְּבָנוֹן
מְקֻנַּנְתִּי בָּאֲרָזִים מַה־נֵּחַנְתִּי בְּבֹא־לָךְ חֲבָלִים חִיל
24 כַּיֹּלֵדָה׃ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי אִם־יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶן־
יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם עַל־יַד יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתְּקֶנְךָּ׃
כה וּנְתַתִּיךָ בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשֶׁךָ וּבְיַד אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר
מִפְּנֵיהֶם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד הַכַּשְׂדִּים׃
26 וְהֵטַלְתִּי אֹתְךָ וְאֶת־אִמְּךָ אֲשֶׁר יְלָדַתְךָ עַל הָאָרֶץ
27 אַחֶרֶת אֲשֶׁר לֹא־יֻלַּדְתֶּם שָׁם וְשָׁם תָּמוּתוּ׃ וְעַל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־הֵם מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב שָׁם שָׁמָּה לֹא
28 יָשׁוּבוּ׃ הַעֶצֶב נִבְזֶה נָפוּץ הָאִישׁ הַזֶּה
כָּנְיָהוּ אִם־כְּלִי אֵין חֵפֶץ בּוֹ מַדּוּעַ הוּטְלוּ הוּא וְזַרְעוֹ
29 וְהֻשְׁלְכוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעוּ׃ אֶרֶץ אֶרֶץ
ל שִׁמְעִי דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר יְהוָה כִּתְבוּ אֶת־הָאִישׁ
הַזֶּה עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא־יִצְלַח בְּיָמָיו כִּי לֹא יִצְלַח מִזַּרְעוֹ
אִישׁ יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד וּמֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה׃

כצל
ישבת קרי
מקננת ק'
נחנת קרי

*. 20. t) Oratio non modo ad Regem, ſed vniuerſum populum ſeu rempublicam & eccleſiam ſimul directa. u) itidem montana regione Pſ. 68, 16. ex cuius faſtigio vox planctus late audiri poſſit. cf. c. 3, 21. *Schmid.* ex mentione *Libani* & *Baſan* colligit ſimul ſitus caltonis, coll. v. 23, 6. x) Ion. *ad vadas*; Cocc. *ab extremis*, q. d. vndi quaque, *ab omnibus oris*, coll. 1 Reg. 5, 4. (al. c. 4, 24.) Ier. 49, 32. alii: ex monte *Abarim* in confiniis Moabi contra Hierichuntem, ex quo proſpectus in omnes *oras* ſ. partes, coll. Num. 27, 12. c. 33, 44. 47. 48. alias *Nebo* Deut. 32, 49. At *Schm.* *ex tranſitibus* ſc. Iordanis, i. e. terra trans-Iordanica y) cf. c. 2, 36. z) *amaſii tui* v. 22. Thr. 1, 19.

*. 21. a) cf. c. 25, 3. Ieſ. 65, 12. 2 Par. 36, 15. 16. b) *in tranquillitatibus tuis*. Plural. emphaticus. q. d. cum tranquillitatem tibi ab hoſtibus plus vice ſimplici reddidiſſem; aut ſecund. Schm. *in ſumma & optima tranquillitate*, Pſ. 122, 7. c) c. 2, 20. c. 7, 27. c. 18, 12. d) ſc. a tempore Moſis Hoſ. 2, 17. cf. Ieſ. 47, 12. 15.

*. 22. e) Propterea *omnes paſtores tuos*, impios reges Iudæ. cf. c. 23, 1. ſeqq. f) *Paſtores paſcet*. elegans antanaclaſis. i. e. calamitas procelloſo vento ſimilis, auferet eos, vt ſeipſos conſeruare non poſſint, nedum te. Schm. Ion. *diſpergentur in ventum ventus* cf. Ieſ. 41, 16. Deut. 28, 41. h) c. 2, 36. Ez. 16, 54.

*. 23. i) S. O *habitans*. Ez 27, 3. & v. 6. Zach 11, 1. l) *nidulans*. Particip. cum *Iod* paragog. (5) c. 48, 28 Ieſ. 34, 15 *. cf. v. 7. 14. 15. m) [illegible]

(parum) *commiſerabilis eris*. Niph. (1) a חנן forma Chald pro נחנות. cf. Hoph. Ieſ. 26, 10. Prou. 21, 10. ſed Vulg. LXX. Syr. & Ar. *congemuiſti*, quod fere conuenit cum ſignificatione *Hithp*. Eſth. 8, 3. o) c. 13, 21. Ieſ. 13, 8. p) c. 50, 43. q) c. 6, 24. c. 30, 6.

*. 24. r) Pergit igitur h. l. propheta a *Ioiakimo* ad filium ipſius & futurum ſucceſſorem *Choniam* v. 28. alias *Iechoniahu* c. 24, 1. 1 Par. 3, 16 aut *Iehoiachim* dictum 2 Reg. 24, 6. s) *S. Rex ſ. regni heres*. ſec. accentus. cf. not. 2 Reg. 24, 8. At Vulg. *Regis* in Genit. quia tempore huius vaticinii *Ioiachin* nondum regnabat, coll. v 15. 18. t) *ſigillum*, quod inhæret tenaciſſime. *Schm.* cf. Hag. 2, 23. Cant. 8, 6. Vulg. *annulus*, coll. Gen. 38, 18. qui digitis ſollicite inditur, ne decidat. at Ion. *velut ſculptura annuli ſuper* &c. u) *auellerem te*. c. 5, 5.

*. 25 x) Obſeruat hic *Schm.* *quærentes animam* etiam illos eſſe poſſe, qui non tam occidere, quam in poteſtatem ſuam redigere cogitant. y) *timidus* (1) Iob. 3, 25. z) vid. 2 Reg. 24, 12.

*. 26. a) *& proiiciam* v. 28. c. 16, 13. b) *te & matrem tuam* Nechuſtam 2 Reg. 24, 8. cf. not. ſupra c. 13, 18. & complementum 2 Reg. 24, 12. 15. c) Deut. 29, 27. *. 27. d) *ad quam ipſi attollunt animam ſuam*, i. e. auide cupiunt. c. 44, 14. Deut. 24, 15. Pſ. 24, 4. lactati Pſeudoprophetarum vanis promiſſionibus Ier. 27, 16. c. 28, 4. *. 28. e) *Num idolum?* (1) cf. Hoſ. 4, 17. at *Cocc. vas elaboratum*, rectius; cf. Iob. 10, 8. f) *fractum* Pſ. 2, 9. Ied. 7, 19. Ieſ. 11, 12. g) v. 24. c. 37, 1. h) *in quo nullum eſt beneplacitum*. c. 48, 38. Hoſ. 8, 8. i) *proiecti ſunt*. v. 26. Pſ. 37, 24. k) Ion. *& filii eius*. v. 30. *. 29. l) emphatica repetitio, vt c. 7, 4. Ez. 21, 32. cf. etiam not. Ieſ 6, 3. *. 30. m) c. 17, 13. n) *ſolitarium*, ἄτεκνον (4) Gen. 15, 2. & tamen *ſemen* ipſi tribuitur hic & v. 28. item 1 Par. 3, 16. 17. Nimirum obſeruat *Schm.* phraſin deſumtam eſſe ex genealogicis, in quibus hereditates, non ſola nomina deſcribebantur. Quando itaque hereditas ab aliquo ablata eſt, ſcribebatur tanquam ſterilis, in cuius poſteros hereditas non tranſiuerit. Ita & Iechonias dicitur ſcribendus ſterilis, quod habiturus quidem eſſet poſteritatem, ſed non ad quam regnum pertineat; Patruelis enim *Zedekias*, non filius, ei in regno ſurrogatus. & ſic propheta h. l. mox ipſe explicat. at *Gusſet*. f. 516. a. b. mauult de omnimoda orbitate accipere, ac proinde in 1 Par. 3, 17. 18. declinare a proprietate vocis בן *filii*, vel potius credere hanc condemnationem reuocatam fuiſſe, pœnitentiæ Iechoniæ gratia. o) v. 2. c. 13, 13. c. 29, 16. c. 36, 30.

---

*. 20. וּצְעָקִי *Milra* 1. 22. at *Tſade* per ſolum *Scheva* 3. 7. 21. contra *M. I.* *. 23. נֵחַנְתְּי per *Paſcha* ſimplex 2. 7. 8. 11. 17. 18. & *Ser*. Sine *Iod* otioſo 2. 12. *. 27. אֲשֶׁר per *Makk*. 2. 3. 7. 8. 13. 15. 16. 20.
*. 28. הוּטְלוּ per *chateph pat*. 2. 6. 9. 10. 30.

הוי רעים מאבדים ומפצים את־צאן מרעיתי כג
נאם־יהוה׃ לכן כה־אמר יהוה אלהי ישראל על־ 2
הרעים הרעים את־עמי אתם הפצתם את־צאני
ותדחום ולא פקדתם אתם הנני פקד עליכם את־רע
מעלליכם נאם־יהוה׃ ואני אקבץ את־שארית צאני 3
מכל הארצות אשר־הדחתי אתם שם והשבתי אתהן
על־נויהן ופרו ורבו׃ והקמתי עליהם רעים ורעום ולא־ 4
ייראו עוד ולא־יחתו ולא יפקדו נאם־יהוה׃
הנה ימים באים נאם־יהוה והקמתי לדוד צמח ה
צדיק ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה בארץ׃
בימיו תושע יהודה וישראל ישכן לבטח וזה־שמו אשר־ 6
יקראו יהוה ׀ צדקנו׃ לכן הנה־ימים באים 7
נאם־יהוה ולא־יאמרו עוד חי־יהוה אשר העלה את־
בני ישראל מארץ מצרים׃ כי אם־חי־יהוה אשר העלה 8
ואשר הביא את־זרע בית ישראל מארץ צפנה ומכל
הארצות אשר הדחתים שם וישבו על־אדמתם׃
לנבאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל־עצמתי 9
הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני יהוה ומפני
דברי קדשו׃ כי מנאפים מלאה הארץ כי־מפני אלה י
אבלה

מלעיל

CAP. XXIII, ℣. 1 p) *Pastoribus*; i. e. *pseudoprophetis ac sacerdotibus* v. 9. 11. seqq. Ioh. 10, 8. aut potius sec. *Schm* (qui priorem huius cap. partem a v. 1-9. præcedenti vaticinio contra Reges Iudæ adnectit) *Regibus*, coll. c. 22, 22. Ita quoque *Kimchi* aliique. & hoc pacto evidentior fit oppositio de Christo *Rege* h. l. v. 5. Nisi malis cum aliis, tam Reges, quam prophetas & sacerdotes h. l. simul intelligere. cf. c. 10, 21. c. 25, 30. Ies. 56, 11. Ez. 34, 2. seqq. Zach. 11, 17. q) tam physice, coll. c. 22, 3. 13. 15. 16. 17. quam moraliter, dum malitia sua in caussa fuerunt, vt non tantum ipsi, sed totus populus cum ipsis periret. *Schm.* r) *& dispergentibus*, itidem moraliter v. 2. siquidem in caussa sunt, vt populum meum captiuum per varias regiones dispergerim v. 3. s) c. 10, 21. Ies. 49, 9.

℣. 2. t) *Propterea namque* Ies. 26, 14. u) v. 1. Ez. 34, 22 x) *& dispulistis eas*, velut de grege aut caulis, vt hinc illic vagabundi errent v. 3. 12. Ies. 13, 14. y) cura pastorali Zach. 10, 3. z) *Ecce igitur ego visitaturus sum* visitatione pœnæ Hos. 1, 4. Notandum est ius talionis, eleganter vnius verbi diuersa significatione h. l. significatum. *Schm.*

℣. 3. a) *Ego vero recolligam* c. 29, 14. c. 31, 8, 10. Es. 43, 5. Ez. 11, 17. Mich. 2, 12. c. 4, 6. in vnam communionem spiritualem sub Christo. *Schm.* cf. Ioh. 11, 52. Certe ipsi Iudæi *Abarb.* ac *Kimchi* de redemtione futura s. Messiæ exponunt, requirente id sequente contextu v. 5. seq. b) cf. c. 16, 15. & ib. v. 14. cum nota. c) v. 2. d) c. 12, 15. c. 30, 3. Zach. 10, 10. e) *ad caulas suas* cf. Ies. 32, 18. Ez. 34, 14. Ioh. 10, 16. f) Gen. 1, 22. 28. Zach. 10, 8.

℣. 4

CAP. XXIII

℣. 4. g) alios melioresque, quam illi v. 1. & c. 22, 22 imprimis vnum, *Messiam*, v. 5. Ez. 34, 23. 24. Ps. 23, 1. Ioh 10, 11. 14. Hebr. 13, 20. 1 Petr. 5, 4. cum Apostolis eorumque successoribus Ioh. 21, 16. &c. cf. Ier. 3, 15. h) c. 10, 2. i) *desiderabuntur*, tanquam deperditæ oves. Num. 31, 49. Iud. 21, 3.

℣. 5. k) *Ecce enim.* Declaratio præcedentis vers. l) *& suscitabo*, per natiuitatem ex muliere 2 Sam. 7, 12. m) *germen iustum*, *Iehovæ*, Dei Patris, Ies. 4, 2. ex *subter se* seu propria virtute, non ex virili semine, Zach. 6, 12. c. 3, 8. ex radice Dauidis germinaturum Ier. 33, 15. Ps. 132, 17. cf. Ies. 11, 1. 10. 2 Sam. 23, 5. LXX. hic & alibi ἀνατολὴν, forte ex vsu Syr. sec. quem צמח est *splendere*, *adparere*, & Nom. צמחא (quod h. l. habet Syr. interpres) *splendor*; sic cf. Luc. 1, 78. Mal. 4, 2. aut ἀνατέλλειν (vnde ἀνατολὴ) significat generalius *prodire*, *enasci*; sic cf. Hebr. 7, 14. Ion. *Messiam iustorum* s. (vt Biblia *Regia* rectius habent) *iustitiæ*. Ita quoque de *Messia* exponunt ex Iudæis *Abarb.* Kimchi, &c. vid. v. 6. n) quippe futurus *iustitia nostra* v. 6. ita vt iustos quoque faciat Ies. 53, 11. cf. Zach. 9, 9. 2 Sam. 23, 3. 1 Ioh. 2, 1. Non erit *germen improbum*, ceu Ioiakim & filius eius, sed *iustum*. Abarb. o) ceu *Rex* Ies. 32, 1. Ez. 37, 24. Ps. 72, 1. neque Israelitarum solum, sed totius mundi, coll Zach. 9, 10. *Kimchi.* p) *& aget prudenter* & metonymice *feliciter*. Ies. 52, 13. cf. not. Ier. 10, 21. & c. 30, 11. q) c. 9, 23. Ies 61, 8. Ps. 45, 8. ℣. 6. r) cf. c. 30, 7. Hos. 1, 7. s) c. 33, 16. Deut. 33, 28. t) *quo vocabit ipsum* sc. quisque credentium, vel impersonaliter *vocabitur*, vt Gen. 11, 9. c. 27, 36. At *Gusset.* p. 753. *quod ipsum inuocabit* sc. Iuda. *Schm.* vero: *quod adclamabit* sc. *Iuda* quiuis fidelis vel minister verbi, coll. c. 33, 16. u) quod nomen soli Deo proprium Ies. 42, 8. *Messia* tribuitur quoque, e. g. c. 33, 16. Ies. 6, 3. 5 (coll. Ioh. 12, 41.) c. 45, 24. 25. Hos. 1, 7 Zeph. 3, 15. Ps. 24, 8. Etiam Iudæi, luce præsentis loci compulsi, fatentur & probant, Messiæ nomen esse יהוה צדקנו, vt *Kimchi*, *M. I.* item *Bechai* in Leg. f. 112. d. *Zohar* in Genesin edit. Crem. fol. 63. col. 251. Sulsbac. col. 249. *Medrasch Tillim* f. 19. d. *Baba bathra* c. 5. f. 75. b. *Ialkut Ier.* f. 65. b. *Alschech* in Es. 42. f. 37. c. *Echah Rabbathi* f. 68. b. *Albo* Lib. 2. *Ikkarim* c. 28. & *A. Esra* ad Ex. 18, 3. vbi etiam *Saadia* corruptelam ex accentibus reiicit. Vid. pluribus *Disput. nostra* de Nominibus Christi diuinis §. 6. seqq. x) *Iehovah iustitia nostra*, in qua iustificamur & gloriamur Ies. 45, 24. 25. Dan. 9, 24. 1 Cor. 1, 30. Ion. *Fient nobis iustitia a Deo in diebus ipsius.* Inde loquutio apud Iudæos frequens: *Messias iustitiæ nostræ.* ℣. 7. y) vid. not. c. 16, 14. 15. ℣. 8. z) v. 3. c. 8, 3. ℣. 9. a) *Quantum ad prophetas.* Ion. *propter pseudoprophetas.* sic v. 15. 16. seqq. b) cf. Ps. 51, 19. c) *commota sunt* (3) Gen. 1, 2. Deut. 32, 11. d) *quem transiuit* s. penetrauit *vinum*, i. e totus vino & crapula obrutus. cf. Ps. 124, 4. 5. Ion. *qui insanus factus est a vino suo.* e) sc. iratum, eiusque iustissimam in istos prophetas vindictam. f) sc. comminatoria, non minus firma, quam promissiones *Ps.* 105, 42. ℣. 10. g) *adulteris*, proprie sic dictis æque ac spiritualibus, contra Deum fœdifragis. v. 14. c. 5, 7. 8. c. 9, 1. h) *propter exsecrationem*, quæ ob violatum Dei fœdus terræ incumbit. Ies. 24, 6. coll. v. 5. Ez. 16, 59. c. 17, 19. cui se ipsi quondam, fœdus cum Deo ineuntes, si id transgrederentur, obstrinxerunt Deut. 29, 11. 13. 18. 19. 20. At *Ion.* actiue *propter iuramentum falsum.*

CAP. XXIII, ℣. 3. נוהן *defect.* 2. 3. 7. 8. 22. ℣. 6. Pro יקראו (quod 6. 9. in marg. referunt) habent יקראו׃ *pluraliter* 6." 7. 9. 10. 20. יהוה sine *Psik* 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Bas* f. 60. col. 7. ℣. 8. צפנה sine ה *paragog.* 2. in textu. & 6. 9. in marg. ℣. 9. עברו ita *milra* 2. 3. 6. 9. 10. 17. 20. 21. 23. & *Berol*, at ceteri *milel.*

אבלה הארץ יבשו נאות מדבר ותהי מרוצתם רעה
11 וגבורתם לא־כן׃ כי־גם־נביא גם־כהן חנפו גם־בביתי
12 מצאתי רעתם נאם־יהוה׃ לכן יהיה דרכם להם
כחלקלקות באפלה ידחו ונפלו בה כי־אביא עליהם
13 רעה שנת פקדתם נאם־יהוה׃ ובנביאי שמרון
ראיתי תפלה הנבאו בבעל ויתעו את־עמי את־
14 ישראל׃ ובנביאי ירושלם ראיתי שערורה
נאוף והלך בשקר וחזקו ידי מרעים לבלתי־שבו איש
מרעתו היו־לי כלם כסדם וישביה כעמרה׃
טו לכן כה־אמר יהוה צבאות על־הנבאים
הנני מאכיל אותם לענה והשקתים מי־ראש כי מאת
16 נביאי ירושלם יצאה חנפה לכל־הארץ׃ כה־
אמר יהוה צבאות אל־תשמעו על־דברי הנבאים
הנבאים לכם מהבלים המה אתכם חזון לבם ידברו לא
17 מפי יהוה׃ אמרים אמור למנאצי דבר יהוה שלום יהיה
לכם וכל הלך בשררות לבו אמרו לא־תבוא עליכם
18 רעה׃ כי מי עמד בסוד יהוה וירא וישמע את־דברו מי־
19 הקשיב דברי וישמע׃ הנה סערת יהוה
כ חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול׃ לא
ישוב אף־יהוה עד־עשתו ועד־הקימו מזמות לבו
21 באחרית הימים תתבוננו בה בינה׃ לא־שלחתי את־
22 הנבאים והם רצו לא־דברתי אליהם והם נבאו׃ ואם־

עמדו Iii 3 נהג

i) c. 12, 11. c. 14, 2. k) *persona deserti* c. 9, 9. l) *cursus eorum* c. 8, 6. i. e. maximo cum impetu ruunt in scelera Ies. 59, 7. m) *& robur eorum non rectum*, al. *nihil recti*. q. d. omnes vires suas intenderunt, sed non nisi ad malum c. 8, 6. 2 Reg. 17, 9.

ꝟ. 11. n) q. d. illi ipsi, qui se ductores iactitant c. 6, 13. c. 8, 10. o) *impuritatis rei sunt* v. 15. cf. Ier. 3, 1. 2. 9. Num. 35, 33. Ies. 24, 5. at Schmid. *hypocrisin exercent*. p) *Etiam* quin etiam. Intensiua particula. q) *in ipsa domo mea*, quæ sacrosancta esse debebat. c. 7, 10. 11. r) c. 1, 15. Ez. 8, 3. seqq. c. 23, 29. 38.

ꝟ. 12. s) *lubricitates* (4) Ps. 35, 6. cf. Ier. 13, 16. t) *in caligine* Ies. 8, 22. quod exaggerat malum. Periculosæ enim sunt lubricitates, sed in caligine periculosiores: Quod si (vt sequitur h. l.) trusio insuper accedat, lapsus sine mora nec dubie consequetur. *Kimchi*. u) *impellentur, trudentur* ad lapsum. Ps. 118, 13. x) Ion. annum *visitationis peccatorum ipsorum*. cf. c. 11, 23. c. 46, 21.

ꝟ. 13. y) *Nam in prophetis Samariæ vidi* quidem &c. *sed in prophetis* v. 14. Exponitur malitia prophetarum Hieros. (1) ab impari, quod maior sit, quam prophetarum Samariæ Hos. 4, 5. c. 6, 5. c. 9, 7. (2) a pari, quod tanta sit, quanta Sodomæ & Gomorræ v. 14. S. cf. c. 3, 11. z) *insulsitatem* (3) Iob. 1, 22. c. 24, 12. cf. Thren. 2, 14. Proprie de *insipido cibo, cui vel sal vel alia aromata desunt ad condituram* Iob. 6, 6. a) *prophetarunt* enim. anomalice pro התנבאו 1 Reg. 18, 29. qualis forma Num. 23, 24. 2 Par. 32, 23. b) v. 32. Am. 2, 4.

ꝟ. 14. c) c. 3, 8. d) *horrorem* s. *horrendum quid*. (2) c. 5, 30. cf. c. 18, 13.

מרעיל, ופתח במקום קמץ

Adeoque discrimen inter Samaritanos ac Hierosol. prophetas hoc esse videtur, quod illorum insulsitas plus fatuitatis & ignorantiæ habuerit, horum vero scelera plus malitiæ; illorum porro deceptio plus palpabilis, horum vero sub prætextu veræ religionis latentior ac magis hypocritica. e) dum *mœchando* scil. mœchantur. v. 10. c. 29, 23. f) *& confortant* Ez. 13, 22. Iud. 9, 24. Rom. 1, 32. i. e. iuuant, instigant & bono animo esse iubent. g) *ita vt non conuertant se*. Similis constructio c. 27, 18. h) Deut. 32, 32. Ies. 1, 9. 10. Ez. 16, 46. 51.

דברו קרי

ꝟ. 15. i) v. 9. 16. k) *absinthio*. (8) Ion. *Adducam super eos angustiam amaram instar absinthii* c. 9, 14. Thr. 3, 15. 19. l) *fellis* l. *cicutæ* c. 8, 14. Ion. *calice maledictionis mala seu capita serpentum*. m) *hypocrisis* s. *pollutio* ex consummata hypocrisi exsurgens. (1) cf. v. 11. Ef. 32, 6. n) cf. Mich. 1, 5.

ꝟ. 16. o) c. 14, 14. c. 27, 9. 14. p) *vanos* enim *reddunt* (5) c. 2, 5. 2 Reg. 17, 15. & vana spe vos deludunt, optima quæque promittentes Zach. 10, 2. q) v. 26. i. e. *visionem ex corde suo*, tanquam principio primo, oriundam, ex cordis malitia confictam. S.

ꝟ. 17. r) *Dicunt dicendo*, i. e. audacter, palam & continuo. cf. Gen. 8, 7. c. 19, 9. Ios. 7, 7. 2 Sam. 18, 25. s) *contemnentibus me*. Ies. 1, 4. Ps. 10, 3. 13. t) q. d. nihil est, quod metuatis. cf. c. 4, 10. c. 6, 14. c. 8, 11. c. 14, 13. c. 28, 2 9. Ez. 13, 10. 16. Deut. 29, 18. quod procul dubio est criterium falsi verbi, siquidem cum indole veri Verbi pugnat, pertinaciter improbis promittere pacem; cf. Ies. 48, 22. c. 57, 21. u) c. 3, 17. x) c. 5, 12. c. 14, 13. Zach. 10, 2.

ꝟ. 18. y) *Quoniam*. cohæret cum v. 16. reddit enim rationem, cur non debeant audire illos prophetas. z) v. 22. Iob. 15, 8. interrogatio negat; i. e. nemo illorum *stetit in arcano consilio Dei, vt videret* &c. vanissime igitur iactant prophetias istas v. 15. qs. vero consiliorum Dei ipsi essent participes. cf. Ies. 40, 13. 14. cum tamen eos neque allocutus vnquam fuerit Dominus, neque miserit v. 21.

ꝟ. 19. a) Immo potius *procella Domini*. cf. c. 30, 23. Ies. 29, 6. Nah. 1, 3. Ps. 11, 6. Tantum abest, vt verum sit, de quo illi garriunt, pacem fore, vt potius *procella* &c. cf. S. b) *in ira*. Sic ó. *Ar Syr.* & *Ion*. cf. Ez. 13, 13. at S. *procella* Dei, sc. *ira Domini*. cf. Ies. 42, 25. c. 59, 18 c) *perseuerans* sec. *Cocc.* coll. c. 30, 23. vbi est מתגורר; at S. *minans irruere* s. *minans atrociter irruere ad commorandum*. d) *irruet* l. *commorabitur, manebit*. 2 Sam. 3, 29. Hos. 11, 6.

ꝟ. 20. e) Significatur peremtorium & irrevocabile decretum diuinum, vi cuius (pertinaciter) impios puniturus est. Num. 25, 4. Iob. 3, 36. S. f) hoc fiet in diebus Messiæ; *Kimchi*. cf. c. 48, 47. Ies. 2, 2. Hos. 3, 5. g) c. 30, 24. cf. Ies. 29, 24. & Mat. 24, 15.

ꝟ. 21. h) v. 32. c. 14, 14. seqq. c. 27, 15. c. 29 9.

ꝟ. 22. i) *Si vero omnino steterunt* &c. vt videri volunt, v. 18. *audire ergo faciant* &c. *ita vt conuertant eos* &c. quod est verorum prophetarum officium; non vero, effictis mendaciis, homines in malitia obfirmare. cf. v. 28. & c. 27, 18.

ꝟ. 14. *Spatium* nullum præmittunt 3. 6. 9. 10. 19. 20. 22. לבלתי־שבו Per *Sakephg*. 2. 3. ꝟ. 18. דברו Ita per *Vau* in textu 1. 2. 6. 9. 10. 12—16. 20. 21. 23. contra *Mas*. 1. & *Erff*. ꝟ. 19. על per *Makk*. 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20.

עָמְדוּ בְּסוֹדִי וְיַשְׁמִעוּ דְבָרַי אֶת־עַמִּי וִישִׁבוּם מִדַּרְכָּם
23 הָרָע וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם׃ הַאֱלֹהֵי מִקָּרֹב
24 אָנִי נְאֻם־יְהוָה וְלֹא אֱלֹהֵי מֵרָחֹק׃ אִם־יִסָּתֵר אִישׁ
בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם
כה וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם־יְהוָה׃ שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־
אָמְרוּ הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי שֶׁקֶר לֵאמֹר חָלַמְתִּי
26 חָלָמְתִּי׃ עַד־מָתַי הֲיֵשׁ בְּלֵב הַנְּבִאִים נִבְּאֵי הַשָּׁקֶר
27 וּנְבִיאֵי תַּרְמִת לִבָּם׃ הַחֹשְׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ אֶת־עַמִּי שְׁמִי
בַּחֲלוֹמֹתָם אֲשֶׁר יְסַפְּרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ כַּאֲשֶׁר שָׁכְחוּ
28 אֲבוֹתָם אֶת־שְׁמִי בַּבָּעַל׃ הַנָּבִיא אֲשֶׁר־אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר
חֲלוֹם וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מַה־לַתֶּבֶן אֶת־
29 הַבָּר נְאֻם־יְהוָה׃ הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם־יְהוָה
ל וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע׃ לָכֵן הִנְנִי עַל־הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה
31 מְגַנְּבֵי דְבָרַי אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ׃ הִנְנִי עַל־הַנְּבִיאִם נְאֻם־
32 יְהוָה הַלֹּקְחִים לְשׁוֹנָם וַיִּנְאֲמוּ נְאֻם׃ הִנְנִי עַל־נִבְּאֵי
חֲלֹמוֹת שֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה וַיְסַפְּרוּם וַיַּתְעוּ אֶת־עַמִּי
בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבְפַחֲזוּתָם וְאָנֹכִי לֹא־שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים
33 וְהוֹעֵיל לֹא־יוֹעִילוּ לָעָם־הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה׃ וְכִי־יִשְׁאָלְךָ
הָעָם הַזֶּה אוֹ־הַנָּבִיא אוֹ־כֹהֵן לֵאמֹר מַה־מַּשָּׂא יְהוָה
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־מַה־מַּשָּׂא וְנָטַשְׁתִּי אֶתְכֶם נְאֻם־
יְהוָה

Arate. q. d. non vero, *narrari somnia prophetica*, quorum ipsemet auctor sum, modo sint vere diuina, nullis admixtis mendaciis. at *Schm.* vtrobique hoc loco somnium intelligit *vanum*, q. d. qui habet somnium vanum, narret vt vanum somnium; (sic cf. Ez. 20, 39.) *qui vero verbum meum habet* &c. *b*) *in veritate, vere*, vt verbum Dei 1 Petr. 4, 11. sine assumento & figmentis. 1 Reg. 17, 24. opponitur enim mixturae tritici & paleae. *c*) *quid paleae cum tritico commune?* constr. vt Iud. 11, 12. Syr. *quare miscetis paleam cum tritico? d*) Gen. 41, 35. Ioel 2, 24. Am. 5, 11.

℣. 29. *e*) Quod v. 28. de *veritate verbi diuini* dixerat, explicat nunc ab efficacia eius & operatione. *f*) sc. *sicut ignis*. Ies 27, 1. Hebr. 4, 12. cf. Luc. 24, 32. *g*) *& sicut malleus* (3) c. 50, 23. *h*) qui *dissilire facit*. cf. Iob. 16, 12. Dignosci igitur potest verbum diuinum ab humano ex effectu; siquidem impios non confirmat in impietate v. 16. sed conuertit v. 22. aut si conuerti nolint, (vt *Schmidius* loquitur) prorsus contundit, dispergit, & in infernum deiicit. confer 2 Cor. 2, 14. seqq. ℣. 30. *i*) *suffurantes*. secundum *Cocc.* qui intercipiunt ea, ne curentur, cognoscantur, intelligantur & in cor descendant. confer Mat. 13, 19. at secundum *Schmid.* qui ab aliis per colloquia aucupantur, quales prophetias velint, easque ipsis praedicant. Quid? si notet Pseudoprophetarum κακοζηλίαν in imitandis prophetarum, sicut habitu & moribus externis, ita & loquendi generibus: vt cum illud נאם יהוה identidem ingeminarent v. 31. ℣. 31. *k*) *sumentes* impudenter & proprio motu, non Spiritus S. *linguam suam*. cf. Iob. 15, 12. at *Schm.* per metathesin pro החלקים *blandam reddentes*. *l*) (1) *Et pronunciant* (aeque ac veri prophetae) istud *Neum*, *s. oraculum* Iehouae. Ies. 1, 24. ℣. 32. *m*) v. 17. c. 14, 14. 15. Deut. 18, 20. *n*) v. 13. *o*) *& leuitate sua* (1) Gen. 49, 4. confer Zeph. 3, 4. *p*) c. 12, 13. ℣. 33. *q*) *Quodnam est prolatum Dei?* v. 34. seqq. Prou. 30, 1. c. 31, 1. a נשא *protulit, pronunciauit* Iob. 27, 1. &c. Verba bona sunt, sed sensus interrogantium sarcasticus, indicium voci ambiguae משא, quae & *onus* significat, q. d. non nisi *onerosa* & mala vaticinari potes. confer v. 36. vbi Deus vocem hoc sensu in Iudaeos retorquet. Sed *Schmid. obliuio*, h. e. prophetia obliuioni danda, a נשה *oblitus est*, coll. v. 39. *r*) *quid sit onus*, alia significatione, quam derisoribus reponens, subnuens, ipsos mihi *oneri* esse, excutiendos ab humeris meis. *s*) sc. *abiiciam vos*. v. 39. 2 Reg. 21, 14. Alludit ad praecedens vocabulum, & dicit, se nec gestare ipsos, nec curare velle. *Cocc.*

k) c. 21, 12. c. 26, 3.

℣. 23. *l*) *Num Deus* (loci, qui) *e propinquo* solum *ego sum?* cf. 1 Reg. 20, 23. *non vero* simul *Deus* &c. cf. v. 24. Homines aliquando putant, Deum a se procul abesse, nec videre aut audire, quae illi faciant & dicant. hoc figmentum Deus refutare hic vult, & docere, quod distantia locorum in se nullo modo cadat, nec se afficiat; *Schm.* q. d. ita vt non norim, nisi in propinquo loco coercear, &, si in caelo sim, non norim ea, quae in terra fiunt; *Cocc.* cf. Ps. 10, 5. Ez. 8, 12. it. Ps. 139, 2. Act. 17, 27. 28. Alias *dii e propinquo* opponuntur Deo aeterno Deut. 32, 17.

℣. 24. *m*) Illatio ex illocalitate Dei v. 23. *Schm.* cf. c. 16, 17. Ps. 139, 7. Am. 9, 2. 3. *n*) *ego impleo*, neque a caelo neque a terra vel *propius* vel *longius* absens v. 23. sed vbique totus.

℣. 25. *o*) *Audiui ergo*, tanquam omnipraesens & omniscius v. 24. 23. *p*) c. 24, 14. *q*) Ion. *verbum prophetiae in somnio annunciatum est mihi*. Geminatio verbi emphatica. q. d. nihil quam somnia, vbique & quoties lubet, crepant. confer c. 29, 8.

℣. 26. *r*) *Quousque* sc. dicent ita? quousque hoc feram? *S.* cf. Ps. 6, 4. Ier. 13, 27. *s*) *num est in animo* &c. Noua interrogatio, quam vero, ob interposita verba nonnulla non hic, sed sequens demum versus (vbi per synonymum *num cogitant*, reassumitur) absoluit. Sic *Schmid.* *t*) v. 16. c. 8, 5.

℣. 27. *u*) *Num, inquam, cogitant?* v. 26 *x*) *facere vt obliviscatur* populus meus. *Hiph.* (1) *y*) Iud. 3, 7. c. 8, 33.

℣. 28. *z*) *cui est* (qui putat se habere) *somnium* diuinum. Num. 12, 6. 1 Sam. 28, 6. 15. *a*) adde ex seq. membro, *in veritate*.

℣. 22. וישמעו *defect* 22. secundum *Masoram* 1. & *Erffurtensem*. ℣. 26. מתי per *Sakephg.* 3. ℣. 27. בחרומתם per *Sakephg.* 3. Pro לרעהו hab. אל־רעהו 6. 9. in margine. ℣. 29. יפצץ ita secundum analogiam *Ber.* At יפציץ 6--10. 13. 14. 15. 17. 18. 19. 20. 23. & per solum *Merca* mil[illegible] 1. 2. [illegible] 3. [illegible] vero 12. 16. 21. 22. Denique יפציץ plene 2. 6. 9. 25. sic se. 1. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem* sed contra *impressam*.

34 יהוה: והנביא והכהן והעם אשר יאמר משא יהוה
לה ופקדתי על האיש ההוא ועל ביתו: כה תאמרו איש
על רעהו ואיש אל אחיו מה ענה יהוה ומה דבר יהוה:
36 ומשא יהוה לא תזכרו עוד כי המשא יהיה לאיש דברו
והפכתם את דברי אלהים חיים יהוה צבאות אלהינו:
37 כה תאמר אל הנביא מה ענך יהוה ומה דבר יהוה:
38 ואם משא יהוה תאמרו לכן כה אמר יהוה יען אמרכם
את הדבר הזה משא יהוה ואשלח אליכם לאמר לא
39 תאמרו משא יהוה: לכן הנני ונשיתי אתכם נשא ונטשתי
אתכם ואת העיר אשר נתתי לכם ולאבותיכם מעל
מ פני: ונתתי עליכם חרפת עולם וכלמות עולם אשר לא
תשכח:

כד CAP. XXIV.

הראני יהוה והנה שני דודאי תאנים
מועדים לפני היכל יהוה אחרי הגלות נבוכדראצר
מלך בבל את יכניהו בן יהויקים מלך יהודה ואת
שרי יהודה ואת החרש ואת המסגר מירושלם ויבאם
2 בבל: הדוד אחד תאנים טבות מאד כתאני הבכרות
והדוד אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה
3 מרע: ויאמר יהוה אלי מה אתה ראה ירמיהו
ואמר תאנים התאנים הטבות טבות מאד והרעות
4 רעות מאד אשר לא תאכלנה מרע: ויהי דבר
ה יהוה אלי לאמר: כה אמר יהוה אלהי ישראל כתאנים
הטבות האלה כן אכיר את גלות יהודה אשר שלחתי
6 מן המקום הזה ארץ כשדים לטובה: ושמתי עיני
עליהם

Iii 4 נה ד

℣. 34. *t*) sc. sensu sarcastico, v. 33. 35. 36. 38. *u*) visitatione iræ v. 2.
℣. 35. *x*) *Ita* enim. *y*) etiam inter vos, nec solum coram propheta v. 37.
℣. 36. *z*) *non commemorabitis*, non dicetis amplius. c. 3, 16. c. 20, 9. *a*) *quia onus fiet* (noua retorsio vocis משא v 33.) *cuique* (irrisori) *verbum suum*, quo prophetias Dei exagitat. q. d. Verbum Dei equidem in se non est onus, siquidem intendit salutem vestram; videte igitur, ne vestri sermones grauissimum iræ diuinæ onus vobis attrahant. cf. Mat. 12, 37. at Kimchi: *quia prolatio* משא est (l. significat) *cuilibet verbum suum*, ita vt prophetiæ quoque possent hoc nomine adpellari; *sed vos peruertistis* &c. *b*) *quod nimirum peruertistis*. Am. 5, 7. c. 6, 12.
℣. 37. *c*) vid. v. 35.
℣. 38. *d*) *Sed quia*, quandoquidem. Ez. 35, 6. Num. 22, 20. *e*) vid. v. 33. *f*) (*cum tamen misissem* &c. v. 36.)
℣. 39. *g*) *Propterea* inquam. v. 38. *h*) cf. v. 30. 31. Ion. *Ecce ego allisurus sum furorem meum*. *i*) *& obliviscar vestri obliuiscendo*. Deut. 32, 18. Thren. 3, 17. Alia paronomasia ad vocem משא v. 33. similq tantum paullisper intenso ex *Sin* in *Schin*. *k*) cf. v. 33.
℣. 40. *l*) c. 20, 11.

CAP. XXIV, 1. *m*) Idem ac si diceres. *Monstrauit mihi Dominus in visione duas* &c. coll. Gen. 41, 22. Am. 7, 1. 4. 7. *n*) *calathi*. ita omnes OO. Vers. cf. v. 2. 2 Reg. 10, 7. Ps. 81, 7. *Schm.* tamen coniicit esse *ramos ficubus graues*, qui hoc nomine etiam veniant Gen. 39, 34. 15. 16. *o*) c. 8, 13. cf. Am. 8, 1. *p*) *constituti* Ez. 21, 21. sc. in vsum huius propheriæ, s. vt prophetiæ inde sumerentur, a יעד

34 יעד Hiph. *in certum vsum aliquid destinare*. *S.* *q*) visio enim desumta ab eo, quod primitiæ fructuum, & in his ficuum, in calathis ad templum adferri solebant ab Israelitis. cf. Ex. 23, 19 Deut. 26, 2. Elegans sane imago, qua duæ populi partes dissimiles comparantur duobus primitiarum calathis, quorum vnus, plenus bonis, Deo placuit, alter vero, in quo malæ ficus, displicuit. Mal. 1, 7. seqq. *Schm.* *r*) c. 22, 24. 2 Reg. 24, 15. Adeoque redit h. l. vaticinatio a temporibus *Ioiakimi* c. 22. & 23. ad tempora *Zedekiæ* c. 21, 2. seqq. qui Iechoniæ Ioiakimi filio successit. cf. 2 Reg. 24, 12-16. 17. & Præf. §. 10. 12. 20. *s*) *claustrarium* (4) c. 29, 2. cf. not. 2 Reg. 24. 14. 16.

℣. 2. *t*) *Calathus* v. 1. *u*) arborum *præcoces ferentium* (*t*) i. e. quarum ficus inter primas maturescunt, sc. ante æstatem Ies. 28, 4. suauiores idcirco gustantibus non modo propter maturitatem, sed raritatem quoque Hos. 9, 10. cf. Ez. 17, 12. Vulg. *vt solent ficus esse primi temporis*. LXX. Ion. & Syr *sicut ficus præcoces*. Paulo aliter *Schm.* Ficuum, inquit, in Iudæa varia sunt genera, inprimis quæ bis in anno ferebant: (cf. *Plin.* lib. 15. c. 18.) Eæ, quæ priori vice crescebant, erant optimæ, & egregie maturescebant; quæ vero posteriori vice, minus bonæ erant, & sæpe ne quidem ad iustam maturitatem perueniebant ob annitempus in hiemem vergens. *x*) v. 3. 8. propter immaturitatem. ℣. 3. *y*) c. 1, 11. interrogat Deus, vt occasionem sibi faciat explicandi prophetæ, quid visio isthæc significaret. *Schm.* *z*) *Schm.* supplet: alias bonas, alias malas. ex v. 2. *a*) v. 2. 8. *Schm.* supplet: sed nescio, Domine, quid hæ ficus, siue bonæ siue malæ, significent? ℣. 4. *b*) *Schm.* propter initium v. 5. supplet: *Dic filiis Israel*. cf. Ez. 11, 5. ℣. 5. *c*) *tanquam ficus bonas has*, quæ propter suauem suum saporem edentibus gratæ sunt v. 2. 3. *d*) *agnoscam—in bonum*. Deut. 21, 17. Ps. 142, 5. Ruth 2, 10. 19. ita vt beneplacitum in eis habeam, eosque reducam v. 6. *e*) *transportationem* (multitudinem transportatam) *Iudæ*. c. 28, 4. Ies. 45, 13. Obad. v. 20. *f*) *quam exegi*. c. 28, 16. c. 29, 20. Gen. 3, 23. sc. cum *Ioiakimo* Dan. 1, 2. seqq. & *Iechonia* maxime Ier. 20, 1. 2. seqq. 2 Reg. 24, 15. 16. c. 25, 27.

℣. 35. כה per *Darga* regularius 2. at per *Makk.* 3. Pro על hab. אל 3. sic fu. 1 contra *Mas.* impr. Ex. 21, 14. ℣. 39. ונשיתי per *Sin* 1. Sic נשא per *Sin* 1. 6. 7. 9. 10. 20. quasi esset a נשא, *tollam* (*obliuiscar*) *vos tollendo*. Et sic legerunt LXX. *Vulg.* & *Syr.* העיר per *Gaschaim* 6. 7. 9 10. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. at per *Pascht*a 1. 3. 8. 13. 15. 19. ℣. 40. וכלמות *Pluraliter* per *Cholem* 2. 3. 6. 9. 10. 23. contra *M. I.*
CAP. XXIV, ℣. 1. יכניה sine ה finali (quod tamen ex aliis libris in marg. referunt) 7. 8. contra *Mas. Erff.*

Iakimo, qui Iudaicum regnum Aegypti beneficio acceperat 2 Reg. 23, 34. 35. Dilatio tamen huic facta ad octauum vsque regni annum, vbi a Chaldaeis obsessus, mox ab iisdem in regno confirmatus fuit, ea conditione, vt in clientela ipsorum esset ac tributa penderet 2 Reg. 24, 1.

לזועה קרי

CAP. XXV. *rebellaturus post triennium*, iterumque a Chaldaeis obsidendus capiendus, ac Babelem deportandus, *ibid.* & 2 Par. 36, 6. moriturus tamen in via Ier. 22, 19. Falluntur vero & maximis se difficultatibus impediunt plerique interpretes cum ex Christianis, tum ex Iudaeis, qui *tertium*

א׳ במקום ה׳

עליהם לטובה והשבתים על־הארץ הזאת ובניתים
7 ולא אהרס ונטעתים ולא אתוש׃ ונתתי להם לב לדעת
אתי כי אני יהוה והיו־לי לעם ואנכי אהיה להם לאלהים
כי־ישבו אלי בכל־לבם׃ 8 וכתאנים הרעות
אשר לא־תאכלנה מרע כי־כה אמר יהוה כן אתן
את־צדקיהו מלך־יהודה ואת־שריו ואת שארית
ירושלם הנשארים בארץ הזאת והישבים בארץ
מצרים׃ 9 ונתתים לזועה לרעה לכל ממלכות הארץ
לחרפה ולמשל לשנינה ולקללה בכל־המקמות
אשר־אדיחם שם׃ 10 ושלחתי בם את־החרב את־הרעב
ואת־הדבר עד־תמם מעל האדמה אשר־נתתי להם
ולאבותיהם׃

CAP. XXV.

1 הדבר אשר־היה על־ירמיהו
על־כל־עם יהודה בשנה הרבעית ליהויקים בן־יאשיהו
מלך יהודה היא השנה הראשנית לנבוכדראצר מלך
בבל׃ 2 אשר דבר ירמיהו הנביא על־כל־עם יהודה ואל
כל־ישבי ירושלם לאמר׃ 3 מן־שלש עשרה שנה
ליאשיהו בן־אמון מלך יהודה ועד היום הזה זה שלש
ועשרים שנה היה דבר־יהוה אלי ואדבר אליכם
אשכים ודבר ולא שמעתם׃ 4 ושלח יהוה אליכם את־
כל־עבדיו הנבאים השכם ושלח ולא שמעתם ולא־
הטיתם את־אזנכם לשמע׃ 5 לאמר שבו־נא איש מדרכו ה
הרעה ומרע מעלליכם ושבו על־האדמה אשר נתן יהוה
לכם ולאבותיכם למן־עולם ועד־עולם׃ 6 ואל־תלכו אחרי
אלהים

℣. 6. g) v. 5. c. 21, 10. Am. 9, 4. h) cf. c. 29, 10. 11. 14. i) cf. c. 1, 10. c. 31, 28. c. 45, 4. Ps. 28, 5. k) *& plantabo eos* c. 32, 41. 2 Sam. 7, 10.
℣. 7. l) Ion. *ad sciendum timorem mei* cf. c. 9, 23. c. 31, 33. seqq. c. 32, 39. Deut. 30, 6. Ez. 11, 19. c. 36, 26. 27. &c. m) c. 7, 23. c. 11, 4. c. 30, 22 n) *Quia* sic LXX. Ar Ion. & Vulg. at Syr. *quando.* o) cf. c. 29, 12. seqq.
℣. 8. p) Kimchi supplet: *At reliqui erunt sicut ficus.* Alij vero sequentia (*qui sic dixit Dominus*) parentheſi includunt. q) v. 2. 3. c. 29, 17. r) cf. c. 29, 16. s) Schm. intelligit *Ioachazum* (alias *Sellum*) & qui forte cum ipso a Pharaone in Aegyptum abducti c. 22, 11. at *Kimchi* eos, de quibus c. 44, 12. 13. Possent vero cum his etiam designari, quicunque durantibus sub Ioiakimo & Iechonia bellicis tumultibus in Aegyptum, foederatum contra Babylonios regnum, (vt probabile est) subinde concesserunt.
℣. 9. t) *in commotionem.* cf. not. c. 15, 4. c. 29, 18. c. 34, 17. Vulg. *in vexationem.* u) & *in malum*, asyndeton. Sensus: *dabo eos vagos & infelices quoad omnia regna terrae*, in quibus fuerint. Schm. x) c. 42, 18. c. 49, 13. vid. not. Deut. 28, 37. 1 Reg. 9, 7. 2 Par. 7, 20. y) *dicterium* (4) Deut. 28, 37. factum Ezech. 36, 3. z) i. e. vt in exemplum maledictio nis abeant. c. 29, 22. c. 44, 12. 2 Reg. 22, 19. a) *dispellam eos*, velut oues dispersas c. 23, 2. Ez. 34, 4. 16. cf. Deut. 30, 1.
℣. 10. b) c. 9, 15. c. 29, 17. c) Deut. 2, 15. Ios 8, 24. 1 Reg. 14, 10.
CAP. XXV, ℣. 1. d) cf. proinde c. 36, 1. seqq. Ceterum hoc ipso anno Pharaonem Necho ad Euphratem debellauit Nebucadnezar c. 46, 2. grauius proinde nunc imminens Ioiakimo

Ioiakimi annum, de quo Dan. 1, 1. supponunt eundem esse, qui h. l. quartus dicitur: illic enim (vt copiosius ad illum locum ostenditur) computus instituitur a confirmato per Chaldaeos Ioiakimi regno, hic vero, ex quo simpliciter regnare coepit. e) c. 22, 18. f) *primus* (1) Ne haec quidem circumstantia otiosa, coll. v. 9. q. d. eo ipso tempore cum virgam caedendis impoenitentibus iam Deus adaptaſſet. cf. 2 Reg. 24, 12. Ier. 52, 12. vbi haec chronologia harmonica continuatur. ℣. 2. g) v. 1. octodecim annis ante excidium Hierosolymae.
℣. 3. h) c. 1, 2. cf. c. 36, 2. i) *bis*, inquam. Exaggerat, vt Gen. 31, 41. Deut. 8, 2. k) sc. computatis Iosiae 19. annis residuis (31 enim regnauit 2 Reg. 22, 1.) tum *Ioachazi* 3. mensibus 2 Reg. 23, 31. & *Ioiakimi* 4 annis v. 1. h. l. l) c. 22, 21. m) Infinit. Hiph. pro השכים i. e. *diligentissime.* cf. v. 4. c. 7, 13. c. 35, 14. ℣. 4. n) *Quinimo misit* etiam. o) tum omnium temporum. In genere c. 7, 25. c. 21, 7. c. 35, 15. 2 Par. 36, 15. 16. tum mihi quoque coaeuos prophetas, *Vriam* c. 26, 20–24. *Zephaniam* c. 1, 1. & forte alios. p) c. 22, 21. ℣. 5. q) c. 3, 1. *Schm.* ex v. 3. 4. subaudit & repetit: *Misit*, inquam, *Dominus & me & reliquos omnes prophetas dicendo* &c. Voluit enim Ieremias primo omnes dicere, quos Dominus miserit ad Iudaeos; & deinde subiicere commune omnium verbum. r) c. 3, 12. 14. c. 18, 11. 2 Reg. 17, 13. Ion. 3, 8. s) *& sic habitate. Imperatiuus* emphatice pro *Fut.* ponitur, ostendens, serio Deum velle, vt habitent &c. modo sibimet ipsi propter impoenitentiam haud obsint. sic c. 35, 15. Prou. 4, 4. Am. 5, 4. t) sec. accent. cohaeret non cum proxime praecedenti *dedit*, sed cum *habitate*. Et sensus sec. *Schm.* hic: *Habitate in illa inde a saeculo* (vt hactenus factum) *& vsque in saeculum* (quod certo etiam futurum est, si poenitentiam egeritis.) cf. not. c. 7, 7.
℣. 6. u) *Inprimis ne ambulate* &c. c. 7, 6. c. 11, 10. c. 13, 10. c. 16, 11. &c.

℣. 8. ירושלם per *Sakeph.* 2. 3. 7. sic fu. 1. 5. ℣. 9. לשנינה cum praef. ל 1. 2. 5. contra *M. I.* CAP. XXV, ℣. 1. הרבעית deficit 3. 6. 9. 22. sec. *Mas Erff.* ℣. 2. ואל per *Makk* 3. 5. ℣. 3. זה per *Man.* 1. 2. ℣. 5. שובו Ita *plene* 1. 3. 5. 22. at alii *defect.* praeter *Mas. impr.* ac 2. ad Deut. 5, 27. iterumque *impr.* ad Ier. 35, 15.

אלהים אחרים לעבדם ולהשתחות להם ולא־תכעיסו
7 אותי במעשה ידיכם ולא ארע לכם׃ ולא־שמעתם אלי
נאם־יהוה למען הכעסוני במעשה ידיכם לרע לכם׃
8 לכן כה אמר יהוה צבאות יען אשר לא־שמעתם את־
9 דברי׃ הנני שלח ולקחתי את־כל־משפחות צפון נאם־
יהוה ואל־נבוכדראצר מלך־בבל עבדי והבאתים על־
הארץ הזאת ועל־ישביה ועל כל־הגוים האלה סביב
והחרמתים ושמתים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם׃
י והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול
11 כלה קול רחים ואור נר׃ והיתה כל־הארץ הזאת
לחרבה לשמה ועבדו הגוים האלה את־מלך בבל
12 שבעים שנה׃ והיה כמלאות שבעים שנה אפקד על־
מלך־בבל ועל־הגוי ההוא נאם־יהוה את־עונם ועל־
13 ארץ כשדים ושמתי אתו לשממות עולם׃ והבאותי
על־הארץ ההיא את־כל־דברי אשר־דברתי עליה
את כל־הכתוב בספר הזה אשר־נבא ירמיהו על־
14 כל־הגוים׃ כי עבדו־בם גם־המה גוים
רבים ומלכים גדולים ושלמתי להם כפעלם
ובמעשה ידיהם׃
טו כי כה אמר יהוה אלהי ישראל אלי קח את־כוס היין
החמה הזאת מידי והשקיתה אתו את־כל־הגוים
16 אשר אנכי שלח אותך אליהם׃ ושתו והתגעשו
והתהללו מפני החרב אשר אנכי שלח בינתם׃

יתיר ו׳

והבאתי קרי

ואקח

x) i. e. idolis vestris v. 7. c. 32, 30. Deut. 31, 29. 1 Reg. 16, 7. y) tum non malefaciam. promissio. 1 Sam. 26, 21.

ϑ. 7. z) sed, vt v. 3. dixi, non &c. a) propterea vt ad iram prouocaretis me. c. 7, 18. 2 Par. 34, 25. Interpretatiue hoc intelligendum: quia, qui fideliter admonitus est & sæpius, nec tamen sibi cauet, similis est ei, qui se sciens & volens in malum præcipitat. Schm. b) cf. c. 7, 29.

ϑ. 9. c) c. 15, 16. d) i. e. gentes Babylonico imperio subiectas. cf. not. c. 1, 14. 15. e) & sc. mittam (ab hoc enim dependet constructio non ab accipiam) ad Nebucadnezarem, qui iam cœpit regnare v. 1. f) c. 27, 6. seruum meum, nondum quidem in regno gratiæ, attamen potentiæ, per quem Deus exsecuturus erat iustitiæ suæ opus in Iudæis ac finitimis gentibus, cuius tamen atroces iniurias Deus non probauit, coll. v. 12. 14. g) scilicet finitimas (סביב) v. 11. 15. 17. speciatim nominandas v. 19. seqq. h) exitio eas deuouebo, sine iure ac beneficio redemtionis, donec exspirauerint 70. anni v. 12. Ies. 34, 2. i) c. 19, 8. k) sc. 70. annorum v. 12. c. 49, 13. Ies. 58, 12.

ϑ. 10. l) cf. not. c. 7, 34. c. 16, 9. Ies. 24, 8. Ez. 26, 13. m) molarum (5) Deut. 24, 6. Ies. 47, 2. cf. Apoc. 18, 22. Tanta terræ & vrbium erit vastitas, vt peregrinantes per eam longo itineris spatio nec tumultum molæ audiant, nec noctu lumen videant quo ad homines, si opus sit, diuertere possint &c. Schmid. n) Prou. 24, 20. Apoc. 18, 23.

ϑ. 11. o) v. 18. c. 7, 34. c. 44, 6. p) c. 19, 8. q) conf. v. 9. 15. r) v. 18.

ϑ. 12. s) v. 11. 26. c. 29, 10. 2 Par. 36, 21. 22. Esr. 1, 1. videlicet post Nebucadnezaris, Euilmerodachi & Baltasari regnum Ier. 27, 7. sc. anno primo Darii Medi Dan. 9, 1. siue potius (qui paullo post, aut quod aliis placet, communiter cum hoc regnauit) Cyri 2 Par. 36, 21. 22. Esr. 1, 1. cf. Ies. 45, 13. Initium horum 70. annorum plerique & meliores Chronologi referunt vel ad Ioiakimi captiuitatem, de qua 2 Par. 36, 6. 7. Dan. 1, 1. 2. vel (quæ tribus post mensibus consecuta est) Iechoniæ, 2 Par. 36, 9. 10. Computus tamen illorum est obscurior: in Bibliis quippe Chronologia haud in totum expressa, nisi quod 2 Reg. 25, 27. Ier. 52, 31. trigesimus septimus modo dictæ captiuitatis annus dicitur incidisse in annum primum Euilmerodachi; apud profanos vero scriptores satis hanc partem confusa ac dubia. Conf. tamen Gurtler. Theol. Proph. p. 255—265. t) v. 9. c. 51, 26. 62. ϑ. 13. u) sc. c. 50. & 51. Patet vel hinc, capita Ieremiæ non esse ad temporis rationem disposita. x) Sumitur h. l. instar tituli, q. d. in altera libri parte, quæ inscripta est contra gentes c. 46, 1. & seqq. At Schm. credit indicari ius talionis contra Babylonios, quod sicut illi fecerunt omnibus gentibus, iuxta ea, quæ in hoc libro scripta sunt, sic Dominus redditurus sit ipsis. ϑ. 14. y) seruire cogent eos c. 22, 13. c. 27, 7. Ex. 1, 14. iure talionis. cf. Apoc. 13, 10. Ier. 30, 16. z) etiam ipsos, inquam. Pleonasmus emphat. vt Gen. 24, 34. 38. a) Medi sc. ac Persæ cum gentibus vel fœderatis vel subiectis c. 50, 9. c. 51, 11. 27. 28. b) c. 51, 6. ϑ. 15. c) Quoniam. h. l. explanat, nam quæ v. 9. 10. 11. de Iudæorum gentiumque finitimarum, & v. 12. 13. 14. de Chaldæorum reciproca desolatione dixerat, ea nunc magis speciatim edisserit, de Iudæis quidem ac finitimis populis v. 15. seqq. de Chaldæis vero v. 26. &c. d) c. 49, 12. Ies. 51, 17. Ps. 60, 5. Ps. 75, 9. Apoc. 16, 19. e) v. 16. Hab. 2, 16. f) v. 17. & propinabis eum omnibus &c. per annunciationem iræ meæ propheticam continuatur enim tropus de calice. g) v. 9. 11. cf. not. c. 1, 5. Ies. 63, 6. h) i. e. ad quas vaticinia tibi in commissis dedi cf. 1 Reg. 14, 6. Etsi enim nec legatur vllibi, nec probabile sit, Ieremiam ipsum ad has gentes profectum, tamen missionem suam ad eas variis modis deterrere potuit, e. g. per legatos ipsarum c. 27, 3. ϑ. 16. i) ita vt commoueantur c. 5, 22. 2 Sam. 22, 8. k) & insaniant c. 51, 7. 1 Sam. 21, 14. l) Additur hoc, vt constet, poculum vini nihil aliud significare, quam gladium & mala bellica. Schmidius.

ϑ. 12

ϑ. 8. Spatium præmittunt 1. 2. 3. 5--10. 12. 20. 21. 22. 23. ϑ. 9. והבאתים per Graschaim 1. 2. 3. sic su. 5. והחרמתים per Sakephg. 3. at per Rbhia 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ϑ. 11. ועבדו per Graschaim 1. 2. 3. ϑ. 12. לשממות Sine Meth. 1. 3. 21. 25. Mem per Schua ampl. 1. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 21. 23. & Ber.

17 ואקח את־הכוס מיד יהוה ואשקה את־כל־הגוים
18 אשר־שלחני יהוה אליהם׃ את־ירושלם ואת־ערי
יהודה ואת־מלכיה את־שריה לתת אתם לחרבה
19 לשמה לשרקה ולקללה כיום הזה׃ את־פרעה מלך־
מצרים ואת־עבדיו ואת־שריו ואת־כל־עמו׃ ואת כל־ כ
הערב ואת כל־מלכי ארץ העוץ ואת כל־מלכי ארץ
פלשתים ואת־אשקלון ואת־עזה ואת־עקרון ואת
21 שארית אשדוד׃ את־אדום ואת־מואב ואת־בני עמון׃
22 ואת כל־מלכי־צר ואת כל־מלכי צידון ואת מלכי האי
23 אשר בעבר הים׃ את־דדן ואת־תימא ואת־בוז ואת
24 כל־קצוצי פאה׃ ואת כל־מלכי ערב ואת כל־מלכי
הערב השכנים במדבר׃ ואת כל־מלכי זמרי ואת כה
26 כל־מלכי עילם ואת כל־מלכי מדי׃ ואת כל־מלכי
הצפון הקרבים והרחקים איש אל־אחיו ואת כל־
הממלכות הארץ אשר על־פני האדמה ומלך ששך
27 ישתה אחריהם׃ ואמרת אליהם כה־אמר יהוה
צבאות אלהי ישראל שתו ושכרו וקיו ונפלו ולא
28 תקומו מפני החרב אשר אנכי שלח ביניכם׃ והיה
כי ימאנו לקחת־הכוס מידך לשתות ואמרת אליהם
29 כה אמר יהוה צבאות שתו תשתו׃ כי הנה בעיר
אשר נקרא־שמי עליה אנכי מחל להרע ואתם הנקה
תנקו לא תנקו כי חרב אני קרא על־כל־ישבי הארץ
נאם יהוה צבאות׃ ואתה תנבא אליהם את כל־ ל
הדברים

Ѱ. 17. m) *Sumſi igitur*. Id quod h. l. & c. 27, 2. ſeqq. compendioſe tantum & velut in prodromo exſequitur, plenius & ſingulatim explicandum c. 46. & ſeqq. n) vid. v. 15.

Ѱ. 18. o) Primum quidem (propinaui) *Hieroſolymæ*; ſc. c. 1--45. Cur ab ea faciat initium, vid. v. 29. p) ſuccedaneis, *Ioachazo*, *Ioiakimo*, *Iechonia* & *Tſedekia*. q) ſc. prædictione mea. cf. not. c. 1, 10. r) v. 9. s) *ſicut hoc die* ſcil. facio, annunciando illis deſolationem &c At *Schmid.* cum *Sanctio*: ſicut iam experiri cœpimus, ſc. deſolationes Chaldæorum. cf. tamen not. v. 1.

Ѱ. 19. t) *Deinde Pharaoni*. vid. c. 46, 2. conſ. 2 Reg. 24, 6. Ieſ. 19, 1.

Ѱ. 20. u) *Arabiæ*, generalius vocabulum, complectens forte ſpecialiores *prouincias Arabicas* v. 24. cf. not. 1 Reg. 10, 15. alii: *turbæ miſcellaneæ*. cf. c. 50, 37. Schm. *occidentalibus*, vicinis regno Pharaonis. x) Vulg. *Auſitidos*. Gen. 10, 23. c. 22, 21. Iob. 1, 1. in confiniis Idumææ Thren. 4, 21. y) vid. c. 47, 1. ſeqq. z) *Reliquiis* dicitur, quod veriſimiliter iam antehac euerſa eſſet, cum caperetur ab Aſſyriis Ieſ. 20, 1. cf. Ier. 47, 4. 5. Ez. 25, 16. Am. 1, 8. Zeph. 2, 4. Ceterum *Gath*, vna ex primariis Philiſtæorum ciuitatibus 1 Sam. 6, 17. hic omittitur ſec. *Kimch.* & *Abarb.* quod eam Dauid Philiſtæis ademtam Iudaico regno adiecerit 1 Par. 18, 1. conf. tamen 1 Reg. 2, 39.

Ѱ. 21. a) c. 27, 3. c. 49, 7. ſeqq. Am. 1, 11. 12. cf. not. Ieſ. 21, 11. b) vid. c. 48. c) vid. c. 49, 1. ſeqq. Am. 1, 13.

Ѱ. 22. d) c. 47, 4. e) c. 27, 3. Ieſ. 23, 4. Ez. 28, 21. *Tyro* ac *Sidoni* plures Reges tribuuntur, etſi ſingulæ tantum ſingulos habuerint, vt includatur familia regia; *Abarb.* aut forte ſicut Iudææ, ita harum quoque ciuitatum plures Reges, ſibi inuicem ſuccedentes, a Chaldæis expugnati; *S.* f) *inſulæ*, collect. pro *inſularum* Ieſ. 23, 2. 6. *Locc.* intelligit *Aſiam minorem*; Hieronymus vero *Rhodum*, *Cyprum* & *Cyclades*. g) *in ora maris* 1 Sam. 31, 7.

Ѱ. 23. h) cf. Ez. 27, 15. 20. vid. not c. 49, 8. i) cf. Ieſ. 21, 14. k) Gen. 22, 21. Iob. 32, 2. l) cf. not. Ier. 9, 25. c. 49, 32.

Ѱ. 24. m) *Arabiæ*. cf. v. 20. Ieſ. 21, 13. Ez. 27, 21. Syr. *Regibus qui communes limites habent*, ex Rad. ערב *commiſcuit*. n) alius gentis. cf. v. 20. o) ſc. *habitantes* (*Ion.* addit *in tentoriis*) *in deſerto*, ſeu *Scenitas Arabes*. vid. c. 49, 28. ſeqq. & cf. Iud. 8, 11.

Ѱ. 25. p) Kimchi conf. Gen. 25, 2. q) vid. c. 49, 34. 35. Ieſ. 21, 6. Ez. 32, 24. r) qui Aſſyriorum regnum cum Patre Nabucadnezaris deſtruxerant. vid. not. 2 Reg. 24, 1. Ioſeph. A. I. lib. 10. c. 3. ac deinde Nebucadnezaris maieſtatem & potentiam ſubmiſſe venerati ſunt cf. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 252. ſeq.

Ѱ. 26. s) *vnicuique poſt alterum*. t) i. e. *Babelis*, coll. c. 51, 41. Vnde vero hoc nominis habeat, variæ ſunt, ſed incertæ omnes, interpretum ſententiæ. Iudæi illud per ſuum *Atbaſch* eliciunt, quos & *Hieronymus* Comm. ad h. l. ſequitur. Aliis *Babel* ita dicta videtur ob *ſacra Sacæa* ſ. feſtum, ſimile *Saturnalibus* Latinorum; quod ipſum intemperanter celebrantibus Babyloniis vrbs a Cyro capta fuit, vt not. ad Ieſ. 21, 4. Quid? ſi formetur ab Ar. שׁוּך *Fortitudinem roburque, & acrem in bello virtutem oſtendit, Panoplia indutus fuit*; ita vt geminata radice ad formam גִּלְגַּל, שֵׁשַׁךְ, *bellatrix* Babel fuerit dicta, quaſi omnes prædictas gentes incredibili robore *debellatura*. u) v. 12. Ieſ. 21, 4. 5. Dan. 5, 5. 30. x) ſc. *vltimo loco*, qſ. fæces exhauſturus Pſ. 75, 9. Hinc & vaticinium contra Babylonios omnium eſt vltimum c. 50 & 51.

Ѱ. 27. y) *& inebriamini* Nah. 3, 11. ſc. *ira Dei*, infra c. 51, 7. Ieſ. 51, 21. c. 63, 6. z) *& vomite*, a קִוא (y) Leu. 18, 28. forma anomalica, qſ. eſſet a R. קאה vel קיה cf. Ieſ. 19, 14 Ier. 48, 26.

Ѱ. 28. a) contemnendo ſc. prophetiam tuam, qſ. vanam, aut Nebucadnezari omnibus viribus ſe opponendo. *Schm.* b) v. 15 c) i. e. tamen omnino bibetis, velitis, nolitis. c. 49, 12. cf. Obad. v. 16. Hab. 2, 16.

Ѱ. 29. d) *incipiens ſum ad faciendum malum* Zach. 8, 14. cf. ſupra v. 18. Ez. 9, 6. 1 Petr. 4, 17. Leu. 10, 3. Ieſ. 10, 12. e) *& vos plane* (vt putatis) *immunes eritis* ſ. *impuniti euadetis*? c. 49, 12. cf. 1 Reg. 2, 9.

Ѱ. 18. ואת־שריה cum præf. *Vau* 1. 2. 5. & (in textu) 6. 9. it. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Maſ. fin.* f. 12. col. 5. Ѱ. 22. מלכי האי Præmittunt voculam כל־ 1. 2. 3. 5. ſed monet *D. Kimchi*, eam, in emendato codice abeſſe. Ѱ. 23. ואת־דדן cum præf. *Vau* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & cum nota כצל ואת 22. ſic ſe. 2. contra *Maſ. impr.* & *Erff.* Ѱ. 26. הקרובים *plene* fu. 5. ſec. *Maſ. impr.* ad Ez. 23, 5. Ѱ. 27. וקוּ per *Vau* 10. 14. 20. ſec. *Maſ. impr.* ad Ex. 39, 4. & cum *Kri* וקיו etiam 3. 6. 9. ſec. *Maſ. Erff.* h. l. Ѱ. 28. אליהם per *Sakephk.* 7. 8. 14. 16. 17. 18. 21. 22. 23. ac *Ber.* ſec. *Maſ. impr.* quæ vero interpretanda eſt potius pro *Rbhia*. etenim אליהם cum præced. ואמרת octies quidem (vt *Maſ.* præcipit) *Rbhia* habet, ſed *Sakephk.* (ad quem *Maſora* perperam adcommodatur) decies octies. Ѱ. 30. את כל־הדברים ita 1. 2. 3. ſic fu. 5.

הדברים האלה ואמרת אליהם יהוה ממרום ישאג
וממעון קדשו יתן קולו שאג ישאג על־נוהו הידד
31 כדרכים יענה אל כל־ישבי הארץ: בא שאון עד־קצה
הארץ כי ריב ליהוה בגוים נשפט הוא לכל־בשר
32 הרשעים נתנם לחרב נאם־יהוה: כה אמר
יהוה צבאות הנה רעה יצאת מגוי אל־גוי וסער גדול
33 יעור מירכתי־ארץ: והיו חללי יהוה ביום ההוא
מקצה הארץ ועד־קצה הארץ לא יספדו ולא יאספו
34 ולא יקברו לדמן על־פני האדמה יהיו: הילילו הרעים
וזעקו והתפלשו אדירי הצאן כי־מלאו ימיכם לטבוח
לה ותפוצותיכם ונפלתם ככלי חמדה: ואבד מנוס מן
36 הרעים ופליטה מאדירי הצאן: קול צעקת הרעים
37 ויללת אדירי הצאן כי־שדד יהוה את־מרעיתם: ונדמו
38 נאות השלום מפני חרון אף־יהוה: עזב ככפיר סכו כי־
היתה ארצם לשמה מפני חרון היונה ומפני חרון אפו:

כו בראשית ממלכות יהויקים בן־יאשיהו מלך
2 יהודה היה הדבר הזה מאת יהוה לאמר: כה אמר
יהוה עמד בחצר בית־יהוה ודברת על־כל־ערי יהודה
הבאים להשתחות בית־יהוה את כל־הדברים אשר
3 צויתיך לדבר אליהם אל־תגרע דבר: אולי ישמעו
וישבו איש מדרכו הרעה ונחמתי אל־הרעה אשר אנכי
4 חשב לעשות להם מפני רע מעלליהם: ואמרת אליהם
כה אמר יהוה אם־לא תשמעו אלי ללכת בתורתי אשר
ה נתתי לפניכם: לשמע על־דברי עבדי הנביאים אשר
6 אנכי שלח אליכם והשכם ושלח ולא שמעתם: ונתתי
את

℣. 30. f) ex alto, i. e. de cælo altissimo Thr. 3, 13. Ps. 102, 20. g) rugiet (-) instar leonis ferocis Ioel 4, 15. Am. 3, 2. conf. Apoc. 10, 3. h) Zach. 2, 17. i) contra habitaculum suum sc. templum c. 10, 25. multo minus parciturus vel Iudææ vel ceteris gentibus. cf. ℣. 29. k) celeusma, Euge! (5) c. 48, 33. c. 51, 14. Magna ira & vi surrecturus est ad puniendas gentes, qs. se ipsum magna voce excitaret. Schm. Cf. Ies. 16, 9. 10. l) instar calcantium vuas in torculari. Thren. 1, 15. cf. Ies. 63, 3. Apoc. 14, 19. 20. c. 19, 15.
℣. 31. m) tumultus bellicus. Ies. 13, 4. Ps. 74, 23. n) i. e. omnia peruadet v. 32. 33. non subsistet in vna vel altera gente. o) v. 15. Ies. 34, 2. p) disceptaturus est. Ioel 4, 2. Zeph. 3, 8. Apoc. 19, 15.
℣. 32. q) instar procellæ pergentis ab vno loco ad alium, & omnia deuastantis. r) conf. not. c. 6, 22.
℣. 33. s) Ies. 34, 3. c. 66, 16. Ez. 39, 17. Zeph. 2, 12. t) cf. v. 32. 31. u) vid. not. c. 16, 4. x) c. 8, 2.
℣. 34. y) Reges ac principes terrarum v. 35. 36. c. 10, 21. c. 23, 1. Zach. 11, 3. z) volutate vos sc. in cinere. (4) c. 6, 26. a) magnates gregis s. duces populi. v. 35. 36. c. 30, 21. 2 Par. 23, 20. b) Gen. 29, 21. Thr. 4, 18. c) Ies. 65, 12. d) dispersiones vestræ sient; pro dispergemini (1) quid? si esset verbum denominatiuum (qualia sunt מתיהדים Esth. 8, 17. אפאיהם Deut. 32, 26. &c.) faciam vos dispersiones seu dispersos? Certe punctatuffitr fauent, alias anomaliam habitura, cui in Scriptura similis haud datur. nam quod allegant שרוהך Ier. 15, 11. non quadrat. vid. illic notata e) sicut vas desiderii, desiderabile. Hos. 13, 15. sicut alabastrum aut vitrum pretiosum, quod fractum non potest reconcinnari. Sensus sec. Schmid. Pfeiff.

קי״ץ בפשטא

Principes ita a Chaldæis opprimendos, vt ante 70 annos captiuitatis vel seruitutis haud possint se recolligere. Ion. qui eratis delicati quasi vasa desiderabilia.
℣. 35. f) refugium (6) c. 46, 5. Am. 2, 14.
℣. 36. g) Ies. 15, 8. Zeph. 1, 10. Similis retractio puncti

דפ׳ בחורם ובהירק הה

Iod sub præfixum vid. Ps. 45, 10. h) c. 47, 4. i) c. 10, 21.
℣. 37. k) Et deuastabuntur c. 8, 14. c. 48, 2. ct. Ies. 6, 5.

CAP. XXVI.

l) mansiones s. pascua (Ps. 23, 2.) pacis, i. e. in quibus summa pax. cf. Iob. 15, 21.
℣. 38. m) Deseruit ex indignatione & ira. cf. c. 11, 15. c. 49, 19. qui hucusque instar leonis in templo habitans, defensor populi sui extiterat. Deut. 33, 12. n) tabernaculum suum Ps. 76, 3. confer Thren. 2, 6. o) v. 9. 11. 18. Ies. 1, 7. p) propter

ferocitatem gladii (coll. c. 46, 16.) opprimentis. Partic. Kal. cf. Ps. 74, 8. Ies. 49, 26. at Ion. propter gladium inimici, qui inebriat sicut vinum; velut esset a יין vinum. CAP. XXVI, ℣. 1. q) c. 27, 1. forte itidem anno quarto, vt c. 25, 1. coll. c. 28, 1. ℣. 2. r) cf. c. 19, 14. c. 36, 10. s) ad vniuersitatem s. ad omnes ciues vrbium t) siue propter festum aliquod principale, siue extraordinaria occasione, vt c. 36, 6. 9. u) ne diminuas Deut. 4, 2. ℣. 3. x) c. 36, 3. 7. non qs. res ex parte Dei dubia sit, sed ad significandum tum possibilitatem rei, tum serium Dei desiderium de hominum conuersione ac salute. cf. Schm. y) v. 13. 19. c. 18, 8. 2 Sam. 24, 16. Ion. reuertar a malo. LXX. Syr. & Ar. desistam a malis. z) c. 11, 14. c. 31, 12. ℣. 4. a) Non igitur absolute, sed conditionate loquitur de templi ac vrbis interitu: vnde & apologiæ & parænes eos argumentum ipsi nascitur v. 13.
℣. 5. b) c. 7, 25. c) & quidem matutinando & mittendo, nec tamen &c. conf. not. c. 7, 13. seqq. c. 25, 3. 4. c. 29, 19.

℣. 30. ישאג per Pat. 3. 6. 9. 10. 14. 23. sic fn. 5. contra Mas. 1. 2. & Erff. הידד per Pat. 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic fn. 5. ℣. 34. התפוצותיכם per Schurek 1. 2. 3. 5. 23. contra M. I. at Tau per Tsere 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. itidem contra M. I. ℣. 36. ויללת Ita 1. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 14. 20. ac in marg. 2. & B. Ascher sec. Iad. impr. sed mendose forsan. nam Kimchi in Comm. hanc lectionem filio Naphtali, nostram vero, filio Ascher tribuit. ℣. 38. Pro חרון (quod 2. in marg.) habent חרב 2. 3. CAP. XXVI, ℣. 9 הרבה per Schurek. &c.

יתיר ה'

את־הבית הזה כשלה ואת־העיר הזאתה אתן לקללה
לכל גויי הארץ׃ וישמעו הכהנים 7
והנביאים וכל־העם את־ירמיהו מדבר את־הדברים
האלה בבית יהוה׃ ויהי ׀ ככלות ירמיהו לדבר את 8
כל־אשר־צוה יהוה לדבר אל־כל־העם ויתפשו אתו
הכהנים והנביאים וכל־העם לאמר מות תמות׃ מדוע 9
נבית בשם־יהוה לאמר כשלו יהיה הבית הזה והעיר
הזאת תחרב מאין יושב ויקהל כל־העם אל־ירמיהו
בבית יהוה׃ וישמעו ׀ שרי יהודה את הדברים האלה י
ויעלו מבית־המלך בית יהוה וישבו בפתח שער־יהוה
החדש׃ ויאמרו הכהנים והנביאים אל־השרים 11
ואל־כל־העם לאמר משפט־מות לאיש הזה כי נבא
אל־העיר הזאת כאשר שמעתם באזניכם׃ ויאמר 12
ירמיהו אל־כל־השרים ואל־כל־העם לאמר יהוה
שלחני להנבא אל־הבית הזה ואל־העיר הזאת את
כל־הדברים אשר שמעתם׃ ועתה היטיבו דרכיכם 13
ומעלליכם ושמעו בקול יהוה אלהיכם וינחם יהוה
אל־הרעה אשר דבר עליכם׃ ואני הנני בידכם עשו־ 14
לי כטוב וכישר בעיניכם׃ אך ׀ ידע תדעו כי אם־ טו
ממתים אתם אתי כי־דם נקי אתם נתנים עליכם
ואל־העיר הזאת ואל־ישביה כי באמת שלחני
יהוה עליכם לדבר באזניכם את כל־הדברים
האלה׃ ויאמרו השרים וכל־העם אל־הכהנים 16
ואל־הנביאים אין־לאיש הזה משפט־מות כי בשם
יהוה אלהינו דבר אלינו׃ ויקמו אנשים מזקני 17
הארץ ויאמרו אל־כל־קהל העם לאמר׃ מיכיה 18
המורשתי

יתיר י'

℣. 12. t) Id quod ante omnia considerandum erat, v. 15. agnoscentibus hoc (vt æquum erat) ipsis iudicibus v. 16. cf. Act. 4, 19. 20. c. 5, 29.

℣. 13. u) Alterum defensionis argumentum, quod conditionate prophetauerit, nec alio fine, quam vt conuertant se. cf. v. 4. 5. 6. c. 7, 3. x) cf. v. 3.

℣. 14. y) c. 38, 5. z) Ios. 9, 25. q. d. Haud equidem refugio, martyrio veritatem missionis meæ obsignare; sed tamen hoc vobis, quam mihi, damnosum magis erit, dum peccata peccatis cumulaturi estis v. 15. En igitur, quam modesta sit ad superiores, & ab omni vehementia vacua prophetæ apologia, etsi caussam haberet iustissimam. Confer Præfat. §. 16.

℣. 15. a) i. e. reatum fusi sanguinis innocentis. c. 19, 4. cf. Mat. 23, 35. b) vid. v. 12.

℣. 6. d) deserendo sc. eam v. 9. Ps. 78, 60. Eadem iam dixerat c. 7, 12. 14. sed sine consequuto tumultu. Nimirum vnus nequam homo sæpe turbas mouet, quo absente tuto dicuntur, quæ dicuntur; Schm. Forte etiam improbus clerus tempore Iojakimi v. 1. tutius prophetæ insultari ducebat, quam tempore pii Iosiæ, ad quod probabiliter c. 7. referri debet. e) cf. not. c. 24, 9. c. 44, 22.

℣. 7. f) Ion. scribæ, at LXX. Syr. & Ar. pseudoprophetæ. sic iidem v. 8. 11. 16. cf. c. 14, 13. &c. & Præfat. §. 5.

℣. 8. g) & comprehenderunt. c. 37, 13. 14. 1 Reg. 18, 40. h) c. 11, 21. 1 Sam. 22, 16. Marc. 14, 64.

℣. 9. i) v. 6. conf. Act. 6, 13. k) desolabitur Ies. 60, 12. l) c. 4, 7. c. 46, 19. m) & congregatus est, tumultu sacerdotum excitus. Ex. 32, 1. Num. 16, 3. c. 20, 2. Luc. 23, 1.

℣. 10. n) grauiorem tumultum metuentes, ni quantocyus interuenirent. cf. Act. 21, 31. seqq. o) nouæ. sic c. 36, 10. forte quod nouiter exstructa, vel reparata esset, Kimchi. cf. 2 Reg. 15, 35. Ion. orientalis.

℣. 11 p) i. e. mortis reus est. v. 16. Deut. 19, 6. c. 21, 22. cf. Mat. 26, 66. 2 Cor. 1, 9. q) Non quærebant, suane an diuina auctoritate id fecisset? sufficere putabant, quod contra vrbem prophetasset, quasi hoc iam blasphemum per se esset. Scil. superstitiosa erat præsumtio a sanctitate loci. cf. v. 9. & not. c. 7, 4. r) conf. Mat. 26, 65. s) Ipsi quidem iudices non audiuerant hæc dicentem v. 10. populus tamen v. 7. quem h. l. improbus clerus simul adloquutus fuerat.

℣. 16. c) politici v. 10. æquiores sane in Ieremiam, quam pseudoclerus v. 11. cf. c. 36, 19. d) vt sententiam adprobans; principes vero vt sententiam ferentes. In hoc iudicio videmus, aduersarios Ieremiæ fuisse sacerdotes & falsos prophetas, non vero populum, quem commouerant v. 8. Schm. e) vid. v. 11. f) vid. v. 12. ℣. 17 g) cf. Act. 5, 34. h) siue fuerint ex ipso collegio principum (coll. Deut. 21, 2. 3. &c.) siue vt S. mauult, ex plebe, sed senio graues, præsertim quia de re valde antiqua narrarunt, quod seniorum est, non iuuenum. i) pronunciatam v. 16. sententiam laudabili Ezechiæ exemplo confirmaturi. ℣. 18. k) vid. Mich. 1, 1.

℣. 6. כשליה cum Kri כשלו 1. 2. & Mas. Erff. ℣. 9. את per Ithib su. 5. & sic in marg. 8. 9. at per Sagol & Makk. 1. 6. 9. 10. 14. 20. 22. sic su. 5. Pro אל־ hab. על־ 3. sic se. 2. ℣. 10. Post שער addunt בית־ 1. 3. sic su. 2. 5. ℣. 12. שלחני per Sakephk. 5. ℣. 13. וינחם יהוה ita 1. 2. & sic su. 5. ℣. 15. עליכם לדבר per Aleph loco Ain 2. & in marg. 6. 9. ℣. 16. Spatium præmittunt 2. 3. 7. 8. ℣. 18.

המורשתי היה נבא בימי חזקיהו מלך־יהודה ויאמר
אל־כל־עם יהודה לאמר כה־אמר יהוה צבאות ציון
שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות
19 יער׃ ההמת המתהו חזקיהו מלך־יהודה וכל־יהודה
הלא ירא את־יהוה ויחל את־פני יהוה וינחם יהוה אל־
הרעה אשר־דבר עליהם ואנחנו עשים רעה גדולה
כ על־נפשותינו׃ וגם־איש היה מתנבא בשם יהוה אוריהו
בן־שמעיהו מקרית היערים וינבא על־העיר הזאת
21 ועל־הארץ הזאת ככל דברי ירמיהו׃ וישמע המלך
יהויקים וכל־גבוריו וכל־השרים את־דבריו ויבקש המלך
22 המיתו וישמע אוריהו וירא ויברח ויבא מצרים׃ וישלח
המלך יהויקים אנשים מצרים את־אלנתן בן־עכבור
23 ואנשים אתו אל־מצרים׃ ויוציאו את־אוריהו ממצרים
ויביאהו אל־המלך יהויקים ויכהו בחרב וישלך את־
24 נבלתו אל־קברי בני העם׃ אך יד אחיקם בן־שפן
היתה את־ירמיהו לבלתי תת־אתו ביד־העם להמיתו׃

CAP. XXVII. כז

בראשית ממלכת יהויקים בן־יאושיהו מלך
יהודה היה הדבר הזה אל־ירמיה מאת יהוה לאמר׃
2 כה־אמר יהוה אלי עשה לך מוסרות ומטות ונתתם
3 על־צוארך׃ ושלחתם אל־מלך אדום ואל־מלך מואב
ואל־מלך בני עמון ואל־מלך צר ואל־מלך צידון ביד
מלאכים הבאים ירושלם אל־צדקיהו מלך יהודה׃
4 וצוית אתם אל־אדניהם לאמר כה־אמר יהוה צבאות
אלהי

מלא ו'

l) *fuit prophetans* c. 20, 1. c 32, 3. *m*) vid. not. Mich. 3, 12. *n*) arabitur 1 Sam. 8, 12. Iob. 1, 14. *o*) *acervi* Ps. 79, 1. cf. Ies. 17, 1. Mich. 1, 6. *p*) *in excelsa silvæ* s. *silvosa*. cf. c. 17, 3. Hos. 2, 14.

℣. 19. *q*) *An interficiendo* &c. cf. v. 11. *r*) *& supplicavit, exoravit*. Ex. 32, 11. 2 Reg. 13, 14. quod exemplum nobis in præsenti imitandum eſt. *s*) ſicut & nobis, ſi velimus, contingere poteſt. cf. v. 13. 3. 2 Sam. 24, 16. *t*) *nos vero*, ſi ita, vt cœptum eſt, procedimus: Vel interrog. cum Schm. *Ergone nos* erimus *facientes?* &c. Admiratio indignitatem rei exprobrans. *u*) Ion. *in cauſſa ſumus, vt adducamus malum*. cf. v. 15.

℣. 20 *x*) *Atqui* (alii quidem contra dixerunt) *etiam vir* &c. ſic *Schm.* quaſi, qui Ieremiæ aduerſabantur, exemplo *Ezechiæ* opponant aliud recens *Ioiakimi*, qui *Vriæ* libertatem in loquendo non paſſus ſit impunem. Alii adhuc defendentium Ieremiam verba faciunt, qſ. contrario exemplo Ioiakimi docere voluiſſent, quid fugiendum ſit. Sed vti illic ellipſis nimis dura eſt; ita hic temporis circumſtantiæ abludunt, cum probabile non ſit, ſeniores illos exemplum Ioiakimi (quo regnante hæc ſiebant v. 1.) ad fugiendum deteſtandumque proponere voluiſſe. *Abendana* igitur ſtatuit, eſſe verba nec defendentium nec accuſantium Ieremiam, ſed *hiſtoricæ narrationis*: q. d. Erat vero ſingularis Dei prouidentia in tuendo per Abikamum Ieremia v. 24. quia, niſi Abikami ceterorumque principum patrocinia habuiſſet, eadem procul dubio fata, quæ Vrias eadem in cauſſa eodemque ſub rege Ioiakimo, expertus fuiſſet. *y*) vt Ieremias v. 16. *z*) cf. not. 2 Reg. 13, 2. & Præfat. in hunc librum §. 5. *a*) Iud. 18, 12. Ioſ. 9, 17.

℣. 21. *b*) de quo vid. c. 22, 13. ſeqq. & Præf. §. 7. *c*) cf. 1 Reg. 11, 17. 40.

℣. 22. *d*) c. 36, 12. 25. *e*) 2 Reg. 22, 12. 14.

℣. 23. *f*) quod mirum non eſt, Pharaonem conceſſiſſe, cum ab initio regni (v. 1.) Ioiakimus eius fuerit amicus. *Schm.* 2 Sam. 23, 24. *g*) ſine ritu & ceremoniis ſepulturæ. c. 22, 19. *h*) i. e. *plebeiorum* 2 Reg. 23, 6. 2 Par. 35, 7. 12. 13. ex quo *S.* ſuſpicatur, honoratum virum fuiſſe *Vriam*, cui eiusmodi ſepultura ignominiæ fuerit.

℣. 24. *i*) 1 Sam. 22, 17. *k*) c. 39, 14. 2 Reg. 22, 12. 14. c. 25, 22.

CAP. XXVII, ℣. 1. *l*) cf. not. c. 26, 1. *m*) *Syr.* & *Ar. Ox.* habent *Tſedekia*; LXX. vero prorſus omittunt: procul dubio propter difficultatem v. 3. & c. 28, 1. quam vero meliores interpretes ita conciliant. quod Ieremias hoc verbum Domini acceperit quidem ſub initium regni Ioiakimi, annunciandum vero Tſedekiæ demum temporibus. vid. *Abendana* in *M. I.* Putandum eſt, hæc de Zedekia enuntiari prophetice, æque ac illa, quæ de filiis Nebucadnezaris dicta ſunt &c. ait *Lightfoot.* Chron. p. 118. Ita aliæ quoque prophetiæ diu ante acceptæ, quam ederentur 1 Reg. 19, 15. 16. coll. 2 Reg. 8, 13. it. 2 Par. 11, 12. Addit *Schm.* quod, etſi iuga demum ſub Tzedekia Regibus miſerit, tamen ipſe inde a Ioiakimi anno quarto non modo iugum portarit, (cf. Ez. 4, 4. ſeqq.) ſed etiam prædicauerit verbum reuelatum Ioiakimo & Iudæis, ſub Tzedekia implendum.

℣. 2. *n*) *vincula* ſ. *lora*, alligata iugo. c. 5, 4. *o*) Ier. 28, 10. 12. 13. Nah. 1, 13. *vectes*, i. e. iugum e vectibus compoſitum Leu. 26, 13. *p*) Gen. 27, 40. Thr. 1, 14. non verbis modo, ſed hieroglyphicis quoque ſignis prophetaturus, vt Eſaias c. 20, 2. 3. 4. Ez. 12, 3. 11. 18. Hoſ. 1, 2. & per κακοζηλίαν Pſeudopropheta Tzedekias 1 Reg. 22, 11. *S.*

℣. 3. *q*) Hinc *S.* ſuſpicatur, quod omnino plura debuerit iuga facere, quæ ad Reges dimitteret; ex quibus vero vnum tantummodo geſtauerit. cf. c. 28, 10. Sed nec hoc quidem opus. Poteſt enim phraſeologia eſſe allegorica, Ieremiæ haud inſueta, coll. c. 25, 15. ita vt *dimiſſio iugi ac lororum per legatos*, ſit, Regibus per ipſorum legatos ſignificare, ſeruitutem hoc ipſo ſigno ipſis portendi, cum præſertim vix credibile ſit, harum gentium legatos (qui & ipſi hariolorum ſuorum blanditiis irretiti erant v. 9.) l. voluiſſe l. auſos fuiſſe iuga, ab Ieremia oblata, Dominis ſuis perferre. *r*) vid. c. 25, 21. 22. *s*) *venturorum* poſt aliquot annos, coll. v. 1. ſiue vt Tzedekiæ de regno gratularentur, ſiue, quod *S.* mauult, vt Tzedekiam in rebellionis contra Chaldæos ſocietatem allicerent. cf. not. 2 Reg. 24, 20. ℣. 4. *t*) i. e. *mandatis eos inſtruito* meo nomine *ad Dominos ipſorum perferendis* Eſth. 4, 5. & 10.

℣. 23. ויוציאו *def.* 1. ſic ſu. 5. & fe. 2. ſec. *Maſ. impr.* ad Num. 15, 36. קברי ita legunt, קברן vero ſcrib. 2. & *Maſ. Erff.* ℣. 24. בן ita legit, ſed in textu ſcribit בני 3. ſec. *Maſ. Erff.* CAP. XXVII, ℣. 1. יאושיהו ſine *Vau* otioſo 6. 9. 10. 14. 20. ſic ſu. 1 5. contra *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* At *Kri* יאשיהו addunt 3. & 22.

ה אלהי ישראל כה תאמרו אל־אדניכם׃ אנכי עשיתי
את־הארץ את־האדם ואת־הבהמה אשר על־פני
הארץ בכחי הגדול ובזרועי הנטויה ונתתיה לאשר
6 ישר בעיני׃ ועתה אנכי נתתי את־כל־הארצות האלה
ביד נבוכדנאצר מלך־בבל עבדי וגם את־חית השדה
7 נתתי לו לעבדו׃ ועבדו אתו כל־הגוים ואת־בנו ואת־
בן־בנו עד בא־עת ארצו גם־הוא ועבדו בו גוים רבים
8 ומלכים גדולים׃ והיה הגוי והממלכה אשר לא־יעבדו
אתו את־נבוכדנאצר מלך־בבל ואת אשר לא־יתן
את־צוארו בעל מלך בבל בחרב וברעב ובדבר אפקד
9 על־הגוי ההוא נאם־יהוה עד־תמי אתם בידו׃ ואתם
אל־תשמעו אל־נביאיכם ואל־קסמיכם ואל־חלמתיכם
ואל־ענניכם ואל־כשפיכם אשר־הם אמרים אליכם
י לאמר לא תעבדו את־מלך בבל׃ כי שקר הם נבאים
לכם למען הרחיק אתכם מעל אדמתכם והדחתי
11 אתכם ואבדתם׃ והגוי אשר יביא את־צוארו בעל
מלך־בבל ועבדו והנחתיו על־אדמתו נאם־יהוה
12 ועבדה וישב בה׃ ואל־צדקיה מלך־יהודה דברתי
ככל־הדברים האלה לאמר הביאו את־צואריכם בעל
13 מלך בבל ועבדו אתו ועמו וחיו׃ למה תמותו אתה
ועמך בחרב ברעב ובדבר כאשר דבר יהוה אל־הגוי
14 אשר לא־יעבד את־מלך בבל׃ ואל־תשמעו אל־דברי
הנבאים האמרים אליכם לאמר לא תעבדו את־מלך
טו בבל כי שקר הם נבאים לכם׃ כי לא שלחתים נאם־
יהוה והם נבאים בשמי לשקר למען הדיחי אתכם
ואבדתם

Iud. 20, 44. 46. conf. not. Iof. 22, 17. p) v. 11. 12. c. 28, 2. q) v. 13. c. 11, 22. r) donec consumsero, transitiue. cf. Iof. 4, 11. 2 Sam. 15, 24.

℣. 9. s) v. 14 c. 23, 16. Admonitio, quæ additur, est simul aliqua obiectionis occupatio. S. t) LXX. Ion. Syr. Ar. pseudoprophetas vestros. v. 14. 15. c. 14, 14. seqq. u) c. 29, 8. x) seu vestra seu aliorum, quæ vobis arrident. Ion. vestros somniatores somniorum. cf. c. 29, 8. y) augures (9) 2 Reg. 21, 6. Mich. 5, 11. z) præstigiatores (1) Deut. 18, 10.

℣. 10. a) v. 14. c. 14, 14. b) v 15. non modo euentualiter, sed simul caussaliter; siquidem falsi prophetæ erant caussa moralis, vt qui illis obediebant, e terris suis eliminarentur. S. c) & vt dispellam. v. 15. c. 23, 2. 3.

℣. 11. d) e contrario vero gentem. opp. v. 8. e) voluntaria deditione. v. 8. f) eam, inquam, suam & c. 43, 6. vt saltem captiuitatem f. deportationem cum reliquis malis v. 8. euadat. Pref. ו consecutionis f. ἀποδοτικόν, vt c. 28, 8. g) vt colat eam. Gen. 2, 5. ℣. 12. h) Etiam ad Tsedekiam ab initio regni ipsius c. 28, 1. immo ad sacerdotes quoque ac populum v. 16. non minus, quam ad legatos Regum. dixi, quod pluribus abhinc annis iussus fueram v. 1 Historice enim hoc narrat Ieremias. i) cf. v 8. 11. k) v. 17. Gen. 49, 18. De huiusm. Imperat. vid. supra not. c. 25, 5.

℣. 13. l) Ez. 18, 31. Emphasis in interrogatione, ostendens rei indignitatem, si vltro quasi tam miserum interitum sibi adsciscant. Schm. m) c. 29, 18. n) cf. v. 8. ℣. 14 o) v. 9. 17 c. 23, 16 2 Reg. 18, 31. p) vid. v. 10. 16. ℣. 15 q) c. 14, 14. r) ad mendacium, ad decipiendum, qs. mendacium pro fine haberent. c. 5, 2. s) cf. not. v. 10. it. Deut. 29, 18. Ief. 28, 13. t) v. 10.

℣. 5 a) c. 10 ... x) Ex. 6, 6. y) vnde & dare illam possum iure creationis. z) i. e. cuicunque libuerit. c. 18, 4. cf. Dan. 4, 20. Act. 17, 26.

℣. 6. a) Iam igitur, ex ea ipsa potestate, nec sine iustis rationibus ac sapienti consilio. b) i. e. decreui dare, & tam certo daturus sum, ac si iam dedissem. Schm. c) cf. Dan. 4, 19. d) cf. not. c. 25, 9. e) feras. quicquid est in his terris, ne feris quidem exceptis, per deserta libere alias vagantibus, sine discrimine Nebucadnezaris imperio subdam. cf. c. 28, 14. Dan. 2, 37. 38. Qui plenum dominium terrarum obtinent, ius etiam venandi tanquam regale quid habent; Schm. at Kimchi cf. Iob. 5, 23. Alii feras & indomitas gentes intelligunt, vt Ief. 43, 20.

℣. 7. f) sc. modo nominatæ v. 6. 3. Idumæi, Moabitæ, &c. g) Euil-merodacho c. 52, 31. h) Belsazaro, coll. Dan. 5, 1. 22. quem aliqui pro Ptolomæi Laborosoardocho f. Nebucadnezaris, ex filia Nitocrite, nepote habent; conf. Gurtleri Theol. Proph. p 256. quod si esset (quanquam profanis scriptoribus in antiquiori Asiatica historia haud vsquequaque fides haberi possit) בנו generatim hoc loco significaret tertiam generationem f. ex filio f. ex filia, vt Pl. בני בנים Ex. 34, 7. Deut. 4, 25. cf. Ier. 25, 11. 2 Par. 36, 20. i) c. 25, 12. Ion. tempus interitus (Ar. Ox. pœnæ) terræ eius. k) etiam ipsius, inquam. Pleonasmus pronominis emphaticus, vt Gen. 4, 26. c. 27, 34. l) cf. not. c 25, 13. c. 30, 8. m) Medorum, Persarum & Græcorum. cf. c. 50, 41.

℣. 8. n) ipsi, scil. Nebucadnezari. sic Ex. 2, 6. o) & quicunque. את h. l. N. nominatiuum seu subiectum, sed cum demonstratione notat, vt Iud.

℣. 4. תאמרון cum Nun paragog. 5. sic su. 2. ℣. 6. אנכי per Mahpach, 1, 2. 3. 5. ℣. 10 למען per Rebia 1, 2. ℣. 13. בעל מלך sic 2. 3. 7. 8. 13.

16 ואבדתם אתם והנביאים הנבאים לכם׃ ואל־הכהנים
ואל־כל־העם הזה דברתי לאמר כה אמר יהוה אל־
תשמעו אל־דברי נביאיכם הנבאים לכם לאמר הנה
כלי בית־יהוה מושבים מבבלה עתה מהרה כי
17 שקר המה נבאים לכם׃ אל־תשמעו אליהם עבדו
18 את־מלך בבל וחיו למה תהיה העיר הזאת חרבה׃ ואם־
נבאים הם ואם־יש דבר־יהוה אתם יפגעו־נא ביהוה
צבאות לבלתי־באו הכלים הנותרים בבית־יהוה ובית
19 מלך יהודה ובירושלם בבלה׃ כי כה אמר יהוה
צבאות אל־העמדים ועל־הים ועל־המכנות ועל־יתר
כ הכלים הנותרים בעיר הזאת׃ אשר לא־לקחם
נבוכדנאצר מלך בבל בגלותו את־יכוניה בן־יהויקים
מלך־יהודה מירושלם בבלה ואת כל־חרי יהודה
21 וירושלם׃ כי כה אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל על־הכלים הנותרים בית יהוה ובית מלך־
22 יהודה וירושלם׃ בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי
אתם נאם־יהוה והעליתים והשבתים אל־המקום
הזה׃ כח ויהי בשנה ההיא בראשית
ממלכת צדקיה מלך־יהודה בשנת הרבעית בחדש
החמישי אמר אלי חנניה בן־עזור הנביא אשר מגבעון
2 בבית יהוה לעיני הכהנים וכל־העם לאמר׃ כה־
אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את־
3 על מלך בבל׃ בעוד שנתים ימים אני משיב אל־
המקום הזה את־כל־כלי בית יהוה אשר לקח
נבוכדנאצר מלך־בבל מן־המקום הזה ויביאם
בבל

℣. 16 u) ficut paullo post nihilominus prophetauit *Ananias* c. 28, 3. 1. seqq. x) a Chaldæis tempore *Ioiakimi* 2 Par. 36, 7. Dan. 1, 2. & *Iechoniæ* v. 20. 2 Reg. 24, 13. 2 Par. 36, 10. ablata. y) Gen. 42, 28. E. 10, 8. z) Schm. *ab in Babyloniam*, h. e. ex *loco* illo, *in quem abiti* fuerunt, qui est terra Babylonica. a) sc. intra biennium c. 28, 3.

℣. 17. b) v. 9. 14. c) vid. v. 12. d) cf. not. v. 15. e) c. 7, 34.

℣. 18. f) *Quod si veri prophetæ sunt*, vt videri volunt, probent id aliquo specimine, vt non dicam, abducta vasa restituantur, (quod ipsi temere pollicentur) sed ne reliqua abducantur, itidem vt mihi reuelatum. v. 19. g) 2 Reg. 5, 12. h) *intercedant*. Significat eiusmodi interuasionem, qua quis qs. in angusta aliqua via sic se opponit Deo, vt non possit vlterius progredi. *Schm.* cf. c. 7, 16. c. 36, 25. Gen. 25, 8. i) *vt ne*. c. 23, 14. k) *veniant*. Præterit. formæ מורך Cant. 4, 10. ארון 1 Sam. 24, 19. per enallagen pro Futuro.

℣. 19. l) & *de basibus* &c. cf. euentum c. 52, 17. 2 Reg. 25, 13.

℣. 20. m) *cum deportaret*. Infin. *Hiph.* c. 24, 1. n) c. 28, 4. 2 Reg. 24, 13. seqq. o) & (cum deportaret) *omnes*. p) *magnates*, *primores* 1 Reg. 21, 8. Neh. 2, 16. Rad. Ar. חרר *liber euasit*, *nobili stemmate natus fuit*.

℣. 21. q) *Quoniam sic*, inquam, *dixit*. Reassumitur ex v. 19. propter interpositam v. 20. parenthesin.

℣. 22. r) cf. v. 19. 2 Par. 36, 18. s) *erunt* ac manebunt. Gen. 27, 33. t) *diem quo visitauero ea*, iure vindiciarum tanquam mea gratiose repetiturus c. 29, 10. Ps. 106, 4. Ion. *diem*, *quo veniet memoria eorum ante me*. u) vid. Ezr. 1, 11. x) c. 24, 6. c. 30, 3. y) cf. c. 29, 10. & euentum 2 Par. 36, 22. Esr. 1, 7. seqq.

CAP. XXIIX, ℣. 1. z) *Nihilominus accidit eo ipso anno*, quo hæc loquutus fueram, non modo ad exterorum Regum legatos c. 27, 3 seqq. sed etiam ad Tzedekiam v. 12. ad sacerdotes populumque vniuersum v. 16. seqq. a) sc. vt additur *anno eius quarto medio*. Scriptura enim tempus solet

יתיר ו׳

distinguere in ראשית *initium* & אחרית *finem*; vt non mirum sit, Tsedekiæ annum quartum initio accenseri, cum 11. annos regnaverit, *Schm.*

CAP. XXVIII.

בשנה קרי

Cont. c. 27, 1. c. 26, 1. *Ratio ita loquendi sita est*, inquit *Lightfoot*. Chron. p. 117. in duplici conditione & mutatione, quam ambo hi Reges tempore sui regni subiere. *Ioiakim* supra duos annos regnauit auctoritate Pharaonis Nechonis, sed reliquum temporis auctoritate Nebucadnezaris; *Zedekias* annos minimum quatuor regnauit obnoxius Regi Babyloniæ Ier. 51, 59 sed temporis reliquum regnauit velut rebellis, qui iugum Babyloniæ excusserat 2 Reg. 24, 20. Idcirco tempus vtriusque Regis, antequam conditionis mutationem subierunt, appellatur *principium regni illorum*. b) forte post reditum Tsedekiæ ex Babylone, quo profectus hoc anno cum Seraiah fuerat c. 51, 59. c) LXX Syr. Ion. Ar. *Pseudopropheta*. d) vrbe sacerdotali Ios. 21, 17. vt probabile sit, ipsum quoque fuisse sacerdotem. cf. c. 20, 1. coll. v. 6. e) i. e. *in præsentia*. v. 5. 11. Ios. 10, 12. ℣. 2. f) Sub eadem allegoria, qua Ieremias seruitutem c. 27, 8. 11. 12. gentibus prædixerat, libertatem illis promittit, vt eo audacius Ieremiæ contradicat cf. Leu. 26, 13. Nah. 1, 13. g) *iugum Regis Babel* v. 4. sc. quod ipse aliis imposuit. Gen. 27, 40. ℣. 3. h) *Intra*. Ies. 7, 8. i) *biennium dierum*, i. e. integrum, vel sec. *Schm.* quod ex simplicibus diebus, non vero ex annis constat. cf. v. 11. & Gen. 29, 14. 2 Sam. 14, 28. k) Eadem mendacia repetit, quæ iam ante coarguerat Ieremias c. 27, 16. l) cum Iechonia 2 Reg. 24, 13.

℣. 21. כי כה ita 6. 9. 10. 20. contra *Mas. impr.* & *Erf.* h. l. & *impr.* ad 6. 7, 20. בבית ita cum græc. ב 3. sic sa. a. 5.

בבל׃ ואת־יכניה בן־יהויקים מלך־יהודה ואת־כל־ 4
גלות יהודה הבאים בבלה אני משיב אל־המקום
הזה נאם־יהוה כי אשבר את־על מלך בבל׃
ויאמר ירמיה הנביא אל־חנניה הנביא לעיני הכהנים ה
ולעיני כל־העם העמדים בבית יהוה׃ ויאמר 6
ירמיה הנביא אמן כן יעשה יהוה יקם יהוה את־
דבריך אשר נבאת להשיב כלי בית־יהוה וכל־הגולה
מבבל אל־המקום הזה׃ אך שמע־נא הדבר הזה 7
אשר אנכי דבר באזניך ובאזני כל־העם׃ הנביאים 8
אשר היו לפני ולפניך מן־העולם וינבאו אל־ארצות
רבות ועל־ממלכות גדלות למלחמה ולרעה
ולדבר׃ הנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא 9
יודע הנביא אשר־שלחו יהוה באמת׃ ויקח חנניה י
הנביא את־המוטה מעל צואר ירמיה הנביא
וישברהו׃ ויאמר חנניה לעיני כל־העם לאמר כה 11
אמר יהוה ככה אשבר את־על ׀ נבכדנאצר מלך־
בבל בעוד שנתים ימים מעל צואר כל־הגוים וילך
ירמיה הנביא לדרכו׃

ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו אחרי 12
שבור חנניה הנביא את־המוטה מעל צואר ירמיה
הנביא לאמר׃ הלוך ואמרת אל־חנניה לאמר כה אמר 13
יהוה מוטת עץ שברת ועשית תחתיהן מטות ברזל׃
כי כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל על ברזל נתתי 14
על־צואר ׀ כל־הגוים האלה לעבד את־נבכדנאצר
מלך־בבל ועבדהו וגם את־חית השדה נתתי לו׃
ויאמר ירמיה הנביא אל־חנניה הנביא שמע־נא חנניה טו
לא־שלחך יהוה ואתה הבטחת את־העם הזה על־
שקר

vsque gestarat; 27, 2. *h*) v. 2. Enallage generis in suffixo, q.s. pro Feminino מוטה praecesisset synonymum Masc. עול v. 11.

℣. 11. *i*) cf. not. v. 3. *k*) Sam. 25, 25. non sine tristitia & indignatione temeritatem & peruicaciam hominis vel secessu suo coarguens. cf. Tit. 3, 10. Rom. 16, 17.

℣. 13. *l*) Eundo eas. c. 2, 2. *m*) frustra tamen immo damnose. *n*) Concisa locutio, & duarum constructionum verba mixta, q. d. Chananiah fregit iugum suum ligneum, tu ergo fac loco illius iugum ferreum; & mox abi ad illum, & dic: iugum fregisti ligneum; en vero ferreum illius loco iussu Domini factum. *Schm.* *o*) *vectes* iugi. ita vox modo pluraliter respectu partium compositionis *iugi*, modo singulariter respectu totius vsurpatur. v. 12, 10.

℣. 14. *p*) Deut. 28, 48. *q*) cf. not. c. 27, 6.

℣. 15. *r*) v. 7. *s*) c. 14, 14. c. 23, 21. 32. *t*) *praefidere fecisti*, moraliter efficiens, vt populus, dum aures praebet suis verbis, in grauius malum incidat, ferreum iugum loco lignei laturus. confer c. 29, 31.

℣. 4. *m*) contradicit vaticinio c. 22, 27. *n*) cum Iechonia deportatam c. 24, 5. c. 29, 22. *o*) sc. non post 70. demum annos c. 27, 7. c. 25, 11. sed intra biennium v. 3. *p*) vid. c. 23, 17. 31. *q*) v. 2.

℣. 6. *r*) *Dixit, inquam.* v. 5. cf. not. c. 27, 21. *s*) Optantis est, vt 1 Reg. 1, 36. q. d. Optarim ipse quoque pro meo in meum populum amore, ita fieri, vt prophetasti; *sed vt* dicam, quid de prophetia tua sentiam, *audi* &c. v. 7. *t*) *stabiliat*, i. e. impleat. cf. c. 29, 10. 1 Reg. 6, 12. 1 Sam. 15, 11. Opp. Iof. 21, 45. c. 22, 14.

℣. 7. *u*) v. 15. *x*) cf. 1 Reg. 22, 28.

℣. 8. *y*) sc. veri, quos haud negabis pro canone recipiendos, vtpote in nomine Domini loquutos, qualis *Micha* c. 26, 18. & alii. *z*) *illi vaticinati sunt*, *inquam*. Simile ו vid. c. 27, 11. *a*) adeoq. non aliter ac ego; vt eorum consensum pro me tuto allegare possim.

℣. 9. *b*) *Propheta* igitur (siue tu, Chananiah, siue alius fuerit) *qui prophetarit de pace* (& ad euentum solum, vt tu temere facis, prouocauerit, neglecto prophetarum veterum & canonicorum siue consensu s. dissensu, vt tu facis.) *quando venerit*, scilicet! *verbum eius*; *agnoscetur* &c. sed dissensus tuus a reliquis prophetis satis docet, euentum nullum secuturum. Sic *Schm.* *c*) sine requisita & praegressa poenitentia, quod vt temere dictum, iure suspectum est. cf. c. 8, 11. c. 23, 17. *d*) i. e. cum impletum fuerit. Deut. 18, 22. vbi cf. not. nostram. *e*) *cognoscetur* inquam. Ps. 9, 17. Ps. 79, 10.

℣. 10. *f*) impudens impostor v. 1. quales in Babylonia etiam erant *Ahab* & *Zedekias* c. 29, 21. *g*) *iugum*, quod Ieremias iussu diuino hucvsque

---

CAP. XXVIII, ℣. 7. אך per *Rbhia* 2. at אך־שמע 6. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 25. sic fu. 5. ℣. 8. וינבאו per *Graschaim* 2. 3. sic fu. 5. Pro אל־ hab. 6. 9. in marg. על־; sic fu. 2. ℣. 11. Notant hic חצי הספר 1. 5. & *Mas. Erff.* נבוכדנאצר sic plene 1. 2. 23. fu. 5. sec. *Mas.* 1. sed contra 3. *impr.* & *Erff.* h. l. & *final.* f. 46. col. 6. At diuisim & interposito *Makk.* scribunt, h. m. נבכד־נאצר 1. 2. 5. & *Mas. Erff* & sic iidem ℣. 14. ℣. 12. ירמיה sine ו finali 1, 2, 3, 21, 22. sec. 5. & sic 6. 9. in margine. ℣. 15. ירמיהו cum ו finali 3. 5.

16 שקר׃ לכן כה אמר יהוה הנני משלחך מעל פני
האדמה השנה אתה מת כי־סרה דברת אל־
17 יהוה׃ וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש
השביעי׃

CAP. XXIX.

כט ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלם
אל־יתר זקני הגולה ואל־הכהנים ואל־הנביאים ואל־
כל־העם אשר הגלה נבוכדנאצר מירושלם בבלה׃
2 אחרי צאת יכניה המלך והגבירה והסריסים שרי
ג יהודה וירושלם והחרש והמסגר מירושלם׃ ביד
אלעשה בן־שפן וגמריה בן־חלקיה אשר שלח
צדקיה מלך־יהודה אל־נבוכדנאצר מלך בבל
4 בבלה לאמר׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
ה לכל־הגולה אשר־הגליתי מירושלם בבלה׃ בנו
6 בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו את־פרין׃ קחו נשים
והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת־בנותיכם
תנו לאנשים ותלדנה בנים ובנות ורבו־שם ואל־
7 תמעטו׃ ודרשו את־שלום העיר אשר הגליתי אתכם
שמה והתפללו בעדה אל־יהוה כי בשלומה יהיה
8 לכם שלום׃ כי כה אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל אל־ישיאו לכם נביאיכם אשר־בקרבכם
וקסמיכם ואל־תשמעו אל־חלמתיכם אשר אתם
9 מחלמים׃ כי בשקר הם נבאים לכם בשמי לא שלחתים
י נאם־יהוה׃ כי־כה אמר יהוה כי לפי מלאת
לבבל שבעים שנה אפקד אתכם והקמתי עליכם את־
11 דברי הטוב להשיב אתכם אל־המקום הזה׃ כי אנכי
ידעתי את־המחשבת אשר אנכי חשב עליכם נאם־
יהוה

℣. 16. w) eiecturus te sum. cf. c. 24, 5. x) *a superficie terræ*, vt non super, sed subter eam sis, præmatura morte (sec. *Schm.*) in gehennam abreptus. y) *hoc anno.* v. 17. Ies. 37, 30. z) *apostasiam* (alii *contumaciam* a סרר) *locutus es.* c. 29, 32. Ies. 1, 5. Deut. 13, 6.

℣. 17. a) altero post prædictionem mense, coll. v. 1. ac proin medio circiter anno ecclesiastico.

CAP. XXIX, ℣. 1. b) *epistolæ.* 2 Sam. 11, 14. c) *reliquias seniorum*, qui inde a tempore deportationis, intra quod variis malis pressi ac forte complures mortui, superstites erant. d) *multitudinis deportatæ* v. 4.

℣. 2. e) *quos*, inquam, *deportauit, postquam exiisset* sc. in castra Babyloniorum, Nebucadnezaris arbitrio se permittens 2 Reg. 24, 12. cf. not. Ier. 38, 17. f) *& Domina*, Iechoniæ mater. 2 Reg. 24, 12. 15. conf. not. Ier. 13, 18. g) Gen. 37, 36. 2 Reg. 8, 6. Ion. *& magnates*, h) 1 Sam. 13, 19. i) c. 24, 1. cf. 2 Reg. 24, 14.

℣. 3. k) *per manum*, dependet a verbo *misit* v. 1. l) incertum, quo fine. cf. c. 51, 59. m) *Babelem.* sec. a cent. regitur non a priori *Misit* v. 1. sed posteriori h. l.

℣. 4. n) v. 1. 20. 2 Reg. 24, 15. 16.

℣. 5. o) Subintelligitur antecedens ex v. 27. *Longum est tempus exilii vestri.* Non est ita, vt falsi prophetæ mentiuntur, qs. cito in hanc terram redituri sitis. Ergo *ædificate* &c.

℣. 6. p) cf. c. 16, 1. q) *neque diminuamini.* cf. c. 30, 19. Ps. 107, 39. Continetur simul promissio his versibus Dominum, si ædificent iuxta mandatum ipsius domos, facturum, vt quiete inhabitent; si ducant vxores &c. facturum, vt multiplicentur & non minuantur. *Schm.*

℣. 7. r) *pacem*, i. e. *bonum.* v. 11. c. 38, 4. Ps. 122, 6. s) cf. 1 Tim. 2, 2. Loquitur de via ordinaria, iuxta quam patiente corpore patiuntur membra; S.

℣. 8. t) *Nam* (ne forte offendiculo vobis sint contraria hisce Pseudoprophetarum vaticinia) *sic* &c. u) *ne imponant vobis.* cf. c. 27, 14. x) Ion. *Pseudopropheta vestri*; nominatim *Achab fil. Kolaiah*, *Tsedekias fil. Maaseiah* v. 21. & *Semaiah Nehelamita* v. 24. 30. y) *& diuinatores vestri*, vani potius augures, quam veri prophetæ. cf. c. 14, 14. c. 27, 9. Ez. 21, 34. c. 22, 28. z) cf. not. c. 27, 9. a) *somniari facientes* Hiph. (1) formæ מעזרים 2 Par. 28, 23. q. d. quibus occasionem præbetis, dum haud ingrata vobis esse animaduertuntur: *Kimchi.* aut: *quæ vosmet ipsi vobis facitis*, sec. illud Terentii: *Somniat ea, quæ vigilans vult.* alii tamen intransitiue: *somniantes.*

℣. 9. b) v. 21. c. 24, 14.

℣. 10. c) *Nam non*, vt falsi illi prophetæ, sed *sic* potius *dicit* &c. d) cf. not. c. 25, 11. 2 Par. 36, 22. e) Ion. *veniet memoria vestrum ante me.* cf. c. 27, 22. Ps. 106, 4. f) c. 33, 14. & opp. 1 Reg. 8, 56. confer etiam not. Ier. 28, 6. g) c. 24, 6.

℣. 11. h) *Nam* (vt de meo in vos adfectu dicam) etsi suspicemini, quasi vos penitus reprobassem, tamen *ego conscius sum cogitationum*, *quas* &c. confer c. 31, 20. Sic etiam in aliis linguis loquimur (inquit *Schm.*) Ego scio, quid facturus sim, tu videbis suo tempore, nunc vero mihi non crederes, si vtique tibi dicerem.

℣. 16. Pro אל־ hab. על־ 3. sic fu. 1. CAP. XXIX, ℣. 2. אחרי per *Makk* 1. 3. ℣. 4. הגליתי per *Sagol* 1. 3. fu. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 7. הגליתי sic legunt *Orientales*, qui vero הגליתי scribunt. *He* per ם *Sagol*; fu. 5. & sic in marg. 6. 9. והתפללו *Lamed* sine *Dagesch* 1. 5. 6. 9. 10. 20.
℣. 10. כי per *Tifchah*. 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* contra analogiam.

יהוה מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית
ותקוה: וקראתם אתי והלכתם והתפללתם אלי 12
ושמעתי אליכם: ובקשתם אתי ומצאתם כי תדרשני 13
בכל־לבבכם: ונמצאתי לכם נאם־יהוה ושבתי את־ 14
שביתכם וקבצתי אתכם מכל־הגוים ומכל־המקומות
אשר הדחתי אתכם שם נאם־יהוה והשבתי אתכם
אל־המקום אשר־הגליתי אתכם משם: כי אמרתם טו
הקים לנו יהוה נבאים בבלה: כי־כה אמר 16
יהוה אל־המלך היושב אל־כסא דוד ואל־כל־העם
היושב בעיר הזאת אחיכם אשר לא־יצאו אתכם
בגולה: כה אמר יהוה צבאות הנני משלח בם 17
את־החרב את־הרעב ואת־הדבר ונתתי אותם
כתאנים השערים אשר לא־תאכלנה מרע: ורדפתי 18
אחריהם בחרב ברעב ובדבר ונתתים לזועה לכל
ממלכות הארץ לאלה ולשמה ולשרקה ולחרפה בכל־
הגוים אשר־הדחתים שם: תחת אשר־לא־שמעו אל־ 19
דברי נאם־יהוה אשר שלחתי אליהם את־עבדי
הנבאים השכם ושלח ולא שמעתם נאם־יהוה: ואתם כ
שמעו דבר־יהוה כל־הגולה אשר־שלחתי מירושלם
בבלה: כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל 21
אל־אחאב בן־קוליה ואל־צדקיהו בן־מעשיה הנבאים
לכם בשמי שקר הנני נתן אתם ביד נבוכדראצר מלך־
בבל והכם לעיניכם: ולקח מהם קללה לכל גלות 22
יהודה אשר בבבל לאמר ישמך יהוה כצדקיהו וכאחב
אשר־קלם מלך־בבל באש: יען אשר עשו נבלה 23
בישראל וינאפו את־נשי רעיהם וידברו דבר בשמי
שקר אשר לא צויתים ואנכי הוידע ועד נאם־יהוה:
ואל

שבותכם קרי

לזעוה קרי

היודע קרי

i) *posteritatem, finem* s. exitum bonum. Prou. 23, 18. c. 24, 20. k) *& spem*, *expectationem* vestram. c. 31, 16.

ÿ. 12. l) *At tum quidem inuocabitis me*. Ies. 58, 9. c. 65, 24. Ps. 56, 10. Rom. 10, 12. 13. Act. 2, 21. m) *Kimchi* supplet: *in viis meis*. c. 7, 23. Sed *Schm.* & abibitis cum confidentia, post preces, nihil de exauditione precum dubitantes. cf. Iac. 1, 5. 6.

ÿ. 13. n) cf. Deut. 4, 29. c. 30, 1. 2. c. 32, 35. Ies. 55, 6. Prou. 8, 17. Mat. 7, 7. c. 22, 37.

ÿ. 14. o) *Et inueniar, praesto futurus sum*. Ies. 65, 1. 2 Par. 15, 2. 4. 15. p) *& reducam captiuitatem* (captiuos) *vestram*. Elegans oppositio in vocibus adfinis soni. *Schm.* cf. c. 30, 18. Deut. 30, 3. q) c. 23, 3. Ez. 11, 17. r) vid. v. 10.

ÿ. 15. s) Cohaeret cum v. 8. q. d. Non frustra vos dehortatus sum, vt ne sinatis vos decipi a falsis prophetis: sunt enim iam aliqui vestrum ab illis decepti, qui sibi de huiusmodi prophetis blandisque propheтiis eorum gratulantur. t) *citatum* nobis reditum pollicentes. v. 7. u) Ion. & Vulg. *in Babylone*. Ita ה paragog. in loco signif. vt Ex 29, 1. 13. 25. &c. aut verti potest: *excitauit — missos Babylonem*. Tales autem reuera erant in Babylonia diuinitus excitati Prophetae Daniel & Ezechiel: sed qui alia potius, quam suauia somnia impiis denuntiabant. conf. Praef. §. 5.

ÿ. 16. x) *Nam sic* &c. tantum abest, vt captiui ex Babel Hierosolymam sint reuersuri, vt potius Rex & Iudaei, qui adhuc Hierosolymis, sint etiam in captiuitatem abducendi. *Schm.* y) *de.* cf. v. 21. & not. c. 23, 11. z) *Tsedekia*. v. 3. a) c. 13, 13. c. 22, 2. b) sc. *de fratribus vestris*. c) 2 Reg. 24, 15.

ÿ. 17. d) *Ita, inquam, dixit*. v. 16. e) cf. v. 18. c. 24, 10. c. 38, 2. f) *horrendas, horribiles*. (1) cf. c. 5, 30. c. 23, 14. & c. 2, 12. g) Manifesto respicitur ad praecedaneam prophetiam c. 24, 2. 8.

ÿ. 18. h) v. 17. c. 27, 8. 13. i) c. 15, 4. k) *in exemplum exsecrationis*, *& in* &c. cf. not. c. 24, 9. c. 42, 18. c. 44, 12. Num. 5, 21. l) quo *dispellam eos*. Enallage Praeteriti pro Fut. cf. c. 15, 7.

ÿ. 19. m) c. 22, 21. c. 25, 4. n) *quum* vel *quia misi*. Deut. 3, 24. Ios. 14, 10. o) cf. not. c. 7, 13. 25. c. 25, 4. p) *neque tamen audiuistis*. Mutat personam, vt Babylonienses Iudaeos, ad quos haec scribit, simul sub reatum concludat, quod & ipsi olim non audierint.

ÿ. 20. q) *Vos vero*, ne eadem cum Hierosolymitanis mala subeatis, nunc tandem *audite* cum obsequio. &c. Cohaeret enim non tam cum sequenti, vt *Schm.* aliisque placet, quam cum praeced. versu; quippe a v. 21. per *spatium* separatur. r) cf. not. c. 24, 5.

ÿ. 21. s) Noua Epistolae pars. t) alias *Aechab* v. 22. cf. v. 8. 9. u) *qui prophetant vobis*. cf. c. 14, 15. c. 23, 16. 25. c. 27, 14. 15. x) *& percutiet eos*, h. e. *occidet* (igne enim torrendi erant v. 22.) tanquam seditiosos & turbulentos prophetas.

ÿ. 22. y) i. e. maledictionis exemplum & formula. cf. c. 24, 9. c. 25, 18. c. 44, 12. & opp. Gen. 48, 20. z) *turbae captiuae*. c. 24, 5. c. 40, 1. a) cf. v. 21. Ies. 65, 15. b) *quos torruit*. Leu. 2, 14.

ÿ. 23. c) cf. not. Ios. 7, 15. Iud. 20, 6. d) *dum moechati sunt cum* &c. cf. c. 23, 10. 14. & 2 Tim. 3, 6. it. seniores Susannae. e) cf. v. 21. 9. f) *& testis* qs. oculatus; etsi scelera sua vel maxime occultent. cf. Leu. 5, 1. Gen. 31, 50. Mal. 3, 5. Ita etiam Arabes *Schehid* s. *testem* vocant, qui praesens adfuit, & coram aliquid vel vidit vel audiuit. Et *Iuuenal*. Satyr. 13. v. 75. *Tam facile & pronum est superos contemnere testes, si mortalis idem nemo sciat.*

ÿ. 14. שם Pro eo hab. שמה 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic su. 9. ÿ. 16. אל־כסא Pro eo hab. על־ 1. sic su. 5. ÿ. 17. ואת־הרעב cum praef. ו 5 sic se. 1. & fu. 2. & sic in marg. 6. 9. sec. Mas. 1. sed contra Erff. h. l. & impr. ad Ex 21. 5. השערים per Chatephpat. 3. 5. contra M. l. ÿ. 19. Pro אליהם hab. אליכם 1. & in marg. 6. 9. ÿ. 23. הוידע ita 9. sec. leges Cthib & Kri. נאם per Metheg 6. 9. 10. 14. 20.

24 וְאֶל־שְׁמַעְיָהוּ הַנֶּחֱלָמִי תֹּאמַר לֵאמֹר׃ כֹּה־
25 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַעַן אֲשֶׁר אַתָּה
שָׁלַחְתָּ בְשִׁמְכָה סְפָרִים אֶל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם
וְאֶל־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן וְאֶל כָּל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר׃
26 יְהוָה נְתָנְךָ כֹהֵן תַּחַת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן לִהְיוֹת פְּקִדִים בֵּית
יְהוָה לְכָל־אִישׁ מְשֻׁגָּע וּמִתְנַבֵּא וְנָתַתָּה אֹתוֹ אֶל־
27 הַמַּהְפֶּכֶת וְאֶל־הַצִּינֹק׃ וְעַתָּה לָמָּה לֹא גָעַרְתָּ בְּיִרְמְיָהוּ
28 הָעַנְּתֹתִי הַמִּתְנַבֵּא לָכֶם׃ כִּי עַל־כֵּן שָׁלַח אֵלֵינוּ בָּבֶל
לֵאמֹר אֲרֻכָּה הִיא בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ
29 אֶת־פְּרִיהֶן׃ וַיִּקְרָא צְפַנְיָה הַכֹּהֵן אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּאָזְנֵי
ל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃ וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
31 לֵאמֹר׃ שְׁלַח עַל־כָּל־הַגּוֹלָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־
שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי יַעַן אֲשֶׁר נִבָּא לָכֶם שְׁמַעְיָה וַאֲנִי לֹא
32 שְׁלַחְתִּיו וַיַּבְטַח אֶתְכֶם עַל־שָׁקֶר׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
הִנְנִי פֹקֵד עַל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי וְעַל־זַרְעוֹ לֹא־יִהְיֶה לוֹ
אִישׁ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הָעָם הַזֶּה וְלֹא־יִרְאֶה בַטּוֹב אֲשֶׁר־אֲנִי
עֹשֶׂה־לְעַמִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־סָרָה דִבֶּר עַל־יְהוָה׃

CAP. XXX.

ל 1 הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה־
2 אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּתָב־לְךָ אֵת כָּל־
3 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר׃ כִּי הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
אָמַר יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לַאֲבֹתָם

ẏ. 24. g) *ad Semaiam vero* (ſubintellige: inquit Deus ad Ieremiam v. 30.) &c. Tertia pars eiusdem Epiſtolæ. h) *Nehelamitam*, a familia l. patria procul dubio dictum. at *Kimchi*: *ſomniatorem*, qſ. eſſet a חולם *ſomniauit*, coll. v. 8. i) per litteras. v. 25.

ẏ. 25. k) *in nomine tuo*, (He emphat. vt Gen. 27, 37. Ieſ. 3, 6.) non in nomine Domini, vt tu mentiebaris v. 26. Videtur tamen ſimul indicari nominis ſubſcriptio. *Schm.* l) *litteras*. v. 29. t. Etiam pluraliter *vnas litteras* notat, vt 2 Reg. 10, 1. coll. v. 2. c. 20, 12. m) ſacerdotis ſummi vicarium, a Chaldæis tandem interemtum c. 52, 24. 2 Reg. 25, 18. forte haud melioris frugis, quam ipſe Semaiah, a quo litteras acceperat. cf. not. c. 21, 1. Dicitur vero (inquit *Schm.*) epiſtola ſcripta ſimul *ad populum & ſacerdotes*; ſc. vt Tſephanias eam ſacerdotibus, inter quos & Ieremias erat, & coram omni populo in templo prælegeret. cf. v. 29.

ẏ. 26. n) *te* ſcil. *Zephaniam*. v. 25. o) quem Zephaniæ in ſummi Pontificis vicariatu anteceſſorem fuiſſe, eſt veriſimile. p) *vt ſint ex ordine veſtro inſpectores*. al. *vt ſitis* tu & alii &c. ſc. ad exemplum *Paſchuris* c. 20, 1. q) *propter omnem virum*, ſ. ad coercendum omnem virum. r) *inſanientem, fanaticum* (ſ) 2 Reg. 9, 11. Hoſ. 9, 7. nomen conuicii. s) *& prophetias iactantem*, prophetaſtrum. v. 27. Zach. 13, 4. t) *ita vt des eum*, quisquis fuerit. u) *in cippum*. c. 20, 2. x) *neruum* vel *carcerem* (1) rad. Sam. *coarctauit*, *clauſit*.

ẏ. 27. y) *Nunc igitur*. q. d. Quæ cum ita ſint, iure tibi exprobrari poteſt officii intermiſſio, quod ne verbis quidem coercueris Ieremiam, nedum carcere. z) *obiurgaſti Ieremiam*. Gen. 37, 10. a) v. 25. *vobis* ſ. *apud vos*.

ẏ. 28. b) *Siquidem*. Gen. 18, 5. c) ſcil. litteras v. 1. 25. aut forte quendam, qui ex ore ipſius nobis diceret, v. g. *Seraiam* c. 51, 59. Si *litteras* ſubintelligimus, aliam ſaltem eiusdem argumenti, de *ſerendo*, *ædificando* &c. ſed hac præſenti antiquiorem epiſtolam a Ieremia ad captiuos ſcriptam eſſe, cum *Schm.* ſtatuimus, ita vt hac iterata epiſtola repetierit equidem contenta prioris, addito tamen ſimul elencho nominali contra hos pſeudoprophetas. conf. ſimile quid c. 36, 32. d) *Longum eſt* ſcil. exilii veſtri *tempus*. 2 Sam. 3, 1. e) cf. v. 5. Ez. 11, 3.

ẏ. 29. f) *Et propterea quod* in tui gratiam *prælegit* c. 36, 15. Putamus continuari verba Epiſtolæ Ieremiæ. Nec dubitandum, quin *Tſephaniah* v. 25. ad contundendum & in pudorem dandum Ieremiam legerit in auribus eius Schemaiæ epiſtolam. *Schm.* ẏ. 30. g) *Ideo factum eſt*, *inquam*. v. 25. ẏ. 31. h) v. 1. 4 20. i) de. v. 21. k) v. 24. l) cf. c. 28, 15. ẏ. 32. m) viſitatione iræ c. 30, 20. Ex. 20, 5. n) v. 24. o) *videbit* fruiturus. *bonum*. c. 17, 6. Pſ. 27, 13. p) Ieſ. 65, 10. q) cf. c. 28, 16. Deut. 13, 6. CAP. XXX, ẏ. 1 r) Poſtquam Propheta c. 28. & 29. falſas præſumtiones deſtruxit ac eradicauit, pergit nunc ad ædificandi plantandique officium c. 30, 31. cf. c. 1, 10. ẏ. 2. s) cf. c. 36, 2. Ieſ. 30, 8 Hab. 2, 2. t) *verba, quæ loquutus ſum*, i. e. quæ nulla ſc. a v. 4. vsque ad fin. c. 31. Nimirum Deus primo loquutus eſt ad Ieremiam illa verba, deinde vero præcepit illi, *Scribe* &c. Ieremias vero quando ſcripſit, mandatum ſcribendi præmiſit. *Schm.* ẏ. 3. u) *Nam*. q. d. Iuuabit omnino, hæc verba in litteras relata apud Iudæos perenniter exſtare, vt ne animum in diuturnis calamitatibus deſpondeant, ſed illuſtri hac promiſſione ſe conſolentur. *Nam certe dies venturi ſunt* &c. *Schm.* Et hunc vſum vltimis præſertim diebus hæc ſcriptio præſtabit, coll. v. 24. x) *& reducam*. cf. v. 18. c. 29, 14. c. 48, 47. y) vid. not. v. 4. z) c. 12, 15. c. 23, 3. c. 32, 37.

ẏ. 27. הָעַנְּתֹתִי Nun ſine *Dag*. 1. 2, 3. 21. 22. ſic ſu. 5. Vid. *Varr. lect.* 2 Sam. 23, 27. CAP. XXX, ẏ. 1. אֲשֶׁר per *Makk*. 1. 6, 9. 11, 13, 16, 20 ſic ſu. 6. ẏ. 3. וְשַׁבְתִּי per *Rebhia mibra* 1. 3. ſic ſu. 5.

וירשוה : ואלה הדברים אשר דבר יהוה 4
אל־ישראל ואל־יהודה : כי־כה אמר יהוה קול חרדה 5
שמענו פחד ואין שלום : שאלו־נא וראו אם־ילד זכר 6
מדוע ראיתי כל־גבר ידיו על־חלציו כיולדה ונהפכו
כל־פנים לירקון : הוי כי גדול היום ההוא מאין כמהו 7
ועת־צרה היא ליעקב וממנה יושע : והיה ביום ההוא 8
נאם יהוה צבאות אשבר עלו מעל צוארך
ומוסרותיך אנתק ולא־יעבדו־בו עוד זרים : ועבדו 9
את יהוה אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם :
ואתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה ואל־תחת
ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת־זרעך מארץ
שבים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד : כי־אתך 11
אני נאם־יהוה להושיעך כי אעשה כלה בכל־
הגוים אשר הפצותיך שם אך אתך לא־אעשה
כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך :
כי כה אמר יהוה אנוש לשברך נחלה 12
מכתך : אין־דן דינך למזור רפאות תעלה אין לך : 13
כל־מאהביך שכחוך אותך לא ידרשו כי מכת אויב 14
הכיתיך מוסר אכזרי על רב עונך עצמו חטאתיך :
מה

magnum respectu angustiæ Ioel 2, 11. Am. 5, 18. 20. Zeph. 1, 14. sed magnus quoque respectu gratiæ v. 8. Mal. 3, 2. seqq. *l*) *præ non esse sicut illum, ita vt plane nullus sit ei similis.* cf. not. c. 10, 6. *m*) c. 14, 8. Dan. 12, 1. *n*) *attamen ex illa saluabitur.* cf. v. 10. c. 23, 6.

℣. 8. *o*) *diffringam.* cf. c. 28, 2. *p*) *iugum eius* scil. *Iacobi* v. 7. s. *Iacobo impositum* 1 Reg. 12, 4. sicut mox eadem persona pergit: *Et non seruire facient eum* &c. cf. Ies. 9, 3. vel *iugum eius*, hostis Babylonii, vt Ies. 10, 27. c. 14, 25. Pertinet ad eam ætatem, quæ libertatis & salutis compos futura erat, diffracto iugo, quod patres portauerant. *Cocc.*

a) Ier. 65, 9. Ps. 69, 36. ℣. 4. *c*) *Hæc vero sunt verba*, inquit Ieremias, *quæ locutus est* & scribi iussit *Dominus* v. 2. Ceterum hoc totum vaticinium ad Messiæ tempora referendum esse, ex Iudæis ipsis agnoscunt *Kimchi* aliique, & *Abarbanel* haud indignis argumentis confirmat: (1) quia hic & v. 3. mentio fit de reductione *Iuda & Israelis*, cum constet, ex Babylone Iudæos solum, nec omnes quidem, reuertisse; (2) quia v. 11. 16. *omnes* populi, Iudæis inimici, dicuntur consumendi, cum tamen in deuastatione Babelis soli Babylonii deuastati sint; (3) quia v. 9. 21. promittitur *Rex Dauid*, cum tempore secundi Templi non regnauerit quisquam de familia Dauidis; (4) quia hæc liberatio post tempus longinquum valde v. 10. 12. adde v. 24. ita vt (5) non redituri sint in captiuitatem v. 8. 10. secus ac post reditum ex Babylone factum.

℣. 5. *c*) *Nimirum.* *d*) 1 Sam. 14, 15. Ies. 21, 4. Ez. 26, 16. *e*) cf. Ier. 4, 31. c. 48, 29. Sine temeritate asserimus, loqui hic Deum de se ipso in Plur. ob Personarum Trinitatem, vt Gen. 1, 26. c. 11, 7. *Schmidius.*

℣. 6. *f*) *sitne pariens s. parturiens*, instar mulieris. q. d. Hoc quidem naturæ repugnat; interea tamen *vidi* Israelitas tam insolito dolentes, ac si parturirent. *g*) c. 4, 31. c. 6, 24. *h*) *in flauedinem* (6) Deut. 28, 22. velut *icteri* s. *morbi regii*, vt LXX vertunt, & ex his voce harmonica ירקאן *Arabs.* Describitur ergo ingens calamitas, quæ liberationem antegressura est. cf. v. 6.

℣. 7. *i*) *Vah!* Ies. 1, 24. Zach. 2, 10. 11. *k*) *magnus*

q) c. 2, 20. *r*) *non vt seruo vtentur.* cf. c. 27, 7. c. 34, 9. *s*) c. 51, 2. Ies. 1, 7. ℣. 9. *t*) *Verum seruient* meliorem quandam seruitutem. cf. Rom. 6, 19. 20. *tt*) recte Ion. *& Messia filio Dauidis.* & *Abarb.* Hic est Rex Messias, inquit, qui regnabit de domo Dauid, ideoque nomine eius adpellatur. conf. Ez. 34, 23. c. 37, 24. Hos. 3, 5. & not. Ies. 55, 3. *u*) *suscitabo.* Deut. 18, 15. 18. ex prosapia Dauidis Ier. 23, 5. cf. Act. 13, 32.

℣. 10. *x*) *Tu igitur*, cui hæ promissiones peculiariter datæ. v. 11. Conclusio ex præcedentibus nata. *y*) sc. nimium & sine modo, quasi te penitus abiecerim. cf. c. 46, 27. Ies. 41, 13. c. 43, 1. 5. c. 44, 2. *z*) *e longinquo* sc. loco. Ies. 5, 26. c. 43, 6. ab oriente & occidente, ibid. v. 5. *a*) *captiuitatis suæ.* cf. v. 3. 18. 2 Par. 6, 37. 38. *b*) *& tranquillus erit* a formidine mali. Prou. 1, 33. *c*) *trepidare faciens.* haud obscure respicit ad v. 5. *Schm.* Opponitur שאנן שד, coll. Ies. 32, 11. vti alias quoque בטח שד, coll. Ez. 30, 9. *Cocc.*

℣. 11. *d*) Ies. 43, 2. 5. Ion. *in adiutorium tuum erit* VERBVM *meum.* *e*) cf. Ies. 60, 12 Zach. 12, 9. *f*) *non faciam consummationem.* cf. c. 4, 27. c. 5, 10. 18. Am. 9, 8. Mal. 3, 6. *g*) cf. not. c. 10, 24. c. 31, 18. c. 46, 28. Ion. *Et afferam super te castigationes ad docendum te, attamen indicio* (s. pœna) *moderato.* *h*) *nequaquam tamen patiar te insontem vel tibi ipsi vel aliis videri.* c. 46, 28. Ex. 34, 6. 7. cf. de Dauide 2 Sam. 12, 13. 14.

℣. 12. *i*) *Nam*, (vt illud amplius vrgeam, quod modo dixi v. 11. quod haud debeas tibi innocentiam imaginari) *sic dixit* &c. *k*) v. 15. c. 8, 22. c. 15, 18. *desperatum quid est confractioni tuæ*, i. e. confractio tua habet malum in se (vt tu putas & clamas v. 15.) desperatum. *Schm.* Conf. Thr. 2, 13. *l*) *ægerrima.* c. 10, 19. Nah. 3, 19.

℣. 13. *m*) *indicans indicium tuum*, vindicans caussam tuam aduersus oppressores & hostes tuos. c. 22, 16. Ps. 9, 5. Miscet Propheta diuersos tropos, modo ex medicina, modo ex foro petitos. *n*) Cocc. *ob fœditatem* vulneris (4) Hos. 5, 13. Obad. v. 7. at plerique *ad sanitatem*, velut expresso pure recuperandam; coll. Rad. Ies. 1, 6. Ion. *ad miserendum tui.* *o*) *curationes.* (3) c. 46, 11. *p*) *obductionis* s. *coalitus* in cicatricem, ibid. conf. Verb hic v. 17. c. 8, 22. c. 33, 16.

℣. 14. *q*) c. 22, 20. *r*) *non curant.* v. 17. Ies. 62, 12. *s*) q. d. Nec mirum tuos amasios tui oblitos fuisse, *quia* &c. Ita enim facere solent temporarii amici, vt ingruente calamitate amicos destituant. *t*) Thren. 2, 4. 5. Ies. 63, 10. *u*) Ies. 60, 10. *x*) Hos. 5, 2. *y*) *crudelis*, i. e. plaga & castigatione, quas hostis & tyrannus sine misericordia infligunt. *Schm.* Conf. c. 6, 23. Iob. 30, 20. *z*) q. d. non iniuste tamen, verum *propter* &c. v. 15. *a*) & propterea *quod numerosa facta sunt.* v. 15. c. 5, 6. Ps. 40, 13. 6. Am. 5, 12.

℣. 7. מאין per *Tsere* in constructione, 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 2. contra *M. I.* ועת per *Kadma* loco *Makk.* 3." 6. 9. 10. 14. 20. 21. vtrumque vero hab. 1. 12. ℣. 9. אשר אקים ita 7. 17. 18. & *Ber.* ℣. 11. *Spatium* præmittunt 1. 2. 7. 8. 12. 21. 22. 23. ℣. 11. הפצותיך sic *def.* 7. 8. 22. secund. *Mas. Impr.* & *Erff.* Insuper *Mas. Erff.* scribi iubet הפיצותיך, & legi per *Vau.* שם sine *Dag.* 3. 6—10. 14. 21. 22. sic fu. 5. ויסרתיך ita in *Kal.* 1. & 6." 9. In marg. sic fu. 5.

טו מה־תזעק על־שברך אנוש מכאבך על ׀ רב עונך
16 עצמו חטאתיך עשיתי אלה לך׃ לכן כל־אכליך
יאכלו וכל־צריך כלם בשבי ילכו והיו שאסיך למשסה
17 וכל־בזזיך אתן לבז׃ כי אעלה ארכה לך וממכותיך
ארפאך נאם־יהוה כי נדחה קראו לך ציון היא דרש
18 אין לה׃ כה ׀ אמר יהוה הנני־שב שבות
אהלי יעקוב ומשכנתיו ארחם ונבנתה עיר על־תלה
19 וארמון על־משפטו ישב׃ ויצא מהם תודה וקול
משחקים והרבתים ולא ימעטו והכבדתים ולא
כ יצערו׃ והיו בניו כקדם ועדתו לפני תכון ופקדתי על
21 כל־לחציו׃ והיה אדירו ממנו ומשלו מקרבו יצא
והקרבתיו ונגש אלי כי מי הוא־זה ערב את־לבו לגשת
22 אלי נאם־יהוה׃ והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם
לאלהים׃
23 הנה ׀ סערת יהוה חמה יצאה סער מתגורר על ראש
24 רשעים יחול׃ לא ישוב חרון אף־יהוה עד־עשתו ועד־
הקימו מזמות לבו באחרית הימים תתבוננו בה׃
לא בעת ההיא נאם־יהוה אהיה לאלהים לכל
2 משפחות ישראל והמה יהיו־לי לעם׃ כה אמר
יהוה

mulus (c.31, 21. c. 2, 6. Zeph. 2, 13.) nomine & o-

יתיר א׳

mine; vel *Thon* tot infortuniis iam nota. *t*) conf. v. 14.

℣. 18. *u*) vid. v. 3. 10.

מלא ו׳

cf. Ez. 11, 16. 17. Zeph. 3, 19. Am. 9, 14. *x*) cf. Zach. 10, 6. *y*) *Ion.* addit: *Hierosolyma.* cf. Zach. 1, 16. *z*) *in tumulo suo.* Ios. 11, 13. *a*) Cocc. Lex. p. 64. *Templum*, coll. Ies. 32, 14. sic *Ion.* & *Vulg.* at *Schm.* intelligit *palatia*, maxime *regium*, coll. 1 Reg. 16, 18. *b*) Ion *sicut decet eam.* Num. 29, 6. Optimus & ordinatissimus Ecclesiæ

CAP. XXXI.

הפטרה ליום שני של ר״ה

℣. 15. *b*) *Ecquid vero clamas?* Docet hoc, Deum v. 13. 14. per concessionem querelas Israelis enumerasse: q. d. Verum est, quod conquereris, admodum duriter te tractaui; sed ita, vt iniuriam tibi haud fecerim: immo potius eum in finem te puniui, ne vel tibi vel aliis innocens videreris v. 11. *c*) vid. v. 12. c. 10, 19. *d*) & quod *desperatus sit.* v. 12. c. 15, 18. Ies. 17, 11. *e*) Subiungit veram caussam horum malorum, vt agnitis peccatis suis diuinæ iustitiæ humiliter se submittant. c. 13, 22. Thren. 3, 39. seqq. *f*) *vid.* not. v. 14.

℣. 16. *g*) Cohæret vel cum v. 11. vel cum proxime præc. v. 15. q. d. Vt ipso euentu agnoscas, paterno & optimo fine, propter peccata tua te castigatum a me fuisse, *propterea* &c. cf. c. 29, 11. c. 33, 24. *h*) c. 2, 3. *i*) Ion. *opprimentes te opprimentur*, se iure talionis. cf. c. 25, 14. Ies. 33, 1. c. 41, 11. Apoc. 13, 10. *k*) c. 22, 22. *l*) *direptores tui.* Particip. cum א epenthet. a שסה c. 50, 11. Ies. 17, 14. aut a שסס compensata med. rad. per א, ad flexionem Syr. עאלין pro עללין. *m*) cf. Ez. 39, 10.

℣. 17. *n*) Explanatiuum est, q.d. *Nam*, vt amplius exponam, quid facturus tibi sim. *Schmid.* *o*) Phrasis a natura vulnerum desumta, in quorum curatione caro paullatim adscendit coalescendo, donec locus apertus impleatur, *Schm.* cf. v. 13. & c. 8, 22. *p*) Vulg. *cicatricem.* cf. not. c. 8, 22. c. 33, 6. *q*) *expulsam, disiectam* c. 49, 36. Mich. 4, 6. *r*) *vocarunt te*, impersonaliter; vel subintell. *hostes tui* v. 16. significantes, desperatum de te esse. *s*) sec. accent. *Thon ipsa est*, inquiunt, i. e. *vidua* *bona* vel *tumulus*

N. T. status describitur sub imagine Reipublicæ Iudaicæ optime constitutæ. *Schm.* *c*) i. e. inconcussum manebit. Zach. 14, 10. ℣. 19. *d*) sc. ex palatio, vrbe, habitaculis ac tentoriis Iacobi. v. 18. Sensus: omnia personabunt laudibus diuinis. *e*) Ies. 35, 10. c. 51, 11. *f*) *ludentium* in instrumentis. 2 Sam. 6, 5. 21. & in spiritu ac veritate Ioh. 4, 23. *g*) cf. not. c. 29, 6. Ies. 9, 2. Ez. 37, 26. *h*) *augebo eos.* Iob. 14, 21. *i*) *nec minores* s. *inferiores erunt.* ibid. ℣. 21. *k*) *dux eius*, c. 14, 3. c. 25, 34. 2 Par. 23, 20. De Messia intelligit *Kimchi.* vid. Ies. 33, 21. *l*) idem quod sequens *e medio ipsius.* *m*) *& Dominator eius.* Ion. *& Messias eorum.* sic etiam *Kimchi.* conf. Mich. 5, 2. *n*) notat originem Christi τὸ κατὰ σάρκα. cf. Deut. 18, 15. 18. Ion. *e medio eorum reuelabitur.* *o*) *& faciam eum* (Iacobum) *accedere ad me* in Christo, ceu sacerdotes spirituales Num. 16, 5. Ps. 65, 5. 1 Petr. 2, 4. 5. *p*) *ita vt accedat*, cum parrhesia. Hebr. 4, 16. c. 7, 19. Eph. 2, 18. non refugiturus a me, vt olim Ex. 20, 15. 16. Deut. 18, 16. cf. Ex. 24, 2. Alii *suffixum* verbi referunt *ad Christum*, h. m. *& propius admittam eum faciamque vt ad me accedat* ceu Sacerdos & sponsor melioris testamenti Heb. 7, 22. qui se ipsum mihi offerat Heb. 9, 14. pro vobis Eph. 5, 2. vt per ipsum etiam vos accessum ad gratiam meam habeatis Rom. 5, 2. Heb. 4, 16. & populus meus sitis, hic sequenti v. 22. *q*) *Nam* alioquin *quis ille, qui spondeat pro corde suo* (absit iussu meo, sine sponsore Christo, ex opinione propriæ dignitatis, quasi cor suum Deo dignum sit) *ad accedendum ad me?* Quæstio est sensus negatiui. cf. Gen. 44, 32. c. 43, 9. it. Ies. 38, 14. Ps. 119, 122. Iob. 17, 3. & Prou. 20, 9. Al. in sensu affirm. *Nam quis est, qui tradit* sc. *in permutationem* oblatorum bonorum *cor suum?* coll. Ez. 27, 9. 27. Neh. 5, 3. Apoc. 3, 18. & Prou. 23, 26. vt vero corde ac fide ad me accedat in Christo Iesu, coll. Heb. 10, 19. 22. Ies. 50, 10. &c. ℣. 21. *r*) c. 24, 7. *s*) c. 31, 1. Gen. 17, 7. Ez. 11, 20. Zach. 8, 8. ℣. 23. *t*) Interea tamen *ecce* &c. cf. notata ad c. 23, 19. 20. & Ies. 66, 14. seqq. *u*) Tig. *furor.* S. procella *iræ*, cf. Ies. 42, 25. Ez. 5, 15. Prou. 2... *x*) *commorans, permanens*; 1 Reg. 17, 20. Ion *congregans sese*; Hos. 7, 14. Ps. 56, 7. Ps 59, 4. at Cocc. *intorquens se vel deflectens*, a גרר; Prou. 21, 7. CAP. XXXI, 1. *y*) *Tempore illo*, inquam, sc. in fine dierum c. 30, 24. Reassumitur ac specialius explicatur quod c. 30, 22. generalius dictum, *S.* *z*) c. 24, 7. & contrar. Hos. 1, 9. *a*) cf. v. 9. c. 30, 3. 4. Gal. 6, 16. *b*) v. 33. c. 30, 22. c. 32, 38. 2 Cor. 6, 16. ℣. 2. *c*) *Ita* enim.

℣. 16. לכן per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. sec. *Mas.* 1. h. l. sed contra *Erff.* h. l. & *impr.* ad c. 7, 32. ℣. 17. ארכה cum *Dag.* 7. 8. contra *Mas.* 1. ℣. 21. מי־הוא ita 1. & sic fe. 5. ℣. 22. ואנכי per *Sakeph* g. 3. 5. ℣. 23. וסער cum præf. *Vau* 2. in marg. על per *Math.* 1. 3. sic fu. 5.

יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ
יִשְׂרָאֵל׃ מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ 3
עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד׃ עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל 4
עוֹד תַּעְדִּי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים׃ עוֹד תִּטְּעִי ה
כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ׃ כִּי יֶשׁ־יוֹם קָרְאוּ 6
נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרָיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ 7
בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־
עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל׃ הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן 8
וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו
קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה׃ בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם 9
אוֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ כִּי־
הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא׃ שִׁמְעוּ י
דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֵה
יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ׃ כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־ 11
יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִמְרוֹם־צִיּוֹן 12
וְנָהֲרוּ

...more æterno &c. cf. Ief. 63, 9. Ioh. 13, 1. o) te fponfam meam dilexi cf. 43, 4. Hof. ., 1. p) propterea in demonftrationem amoris mei æterni. q) traxi te Hof 11, . Cant. 1, 4. Ioh. 6, 44. r) ... mifericordia f. gratia mea. cf. Ief. 63, 7.

℣. 4. s) Adhuc v. 23. Etiamfi longo tempore in קמין בסגולתא captiuitate & miferia verfata fis, vt res adpareat, qf. nunquam te ædificaturus effem. Schm. t) Ief. 44, 26. Ez. 36, 8. 10. Pf. 122, 3. u) & ædificata eris, fcil. folide, conftanter v. 40. & prout decet c. 30, 18.

d) fcil. Deus Filius, qui per totum hoc caput confilium beneplaciti Patris fui exponit, coll. v. 3. e) fc. in oculis meis vel Domini Iud. 6, 17. Ex. 33, 7. Inuenta gratia eft, quia vltro & gratis fidei oblata, non ex merito. Schm. cf. Ioh. 1, 16. 17. Eft promisfio pro Ifraelitis a gladio refiduis, per Chriftum liberandis: phrafis vero pœne tota defumta ex hiftoria eductionis ex Aegypto per defertum in terram Canaan. q. d. Sicut quondam in deferto Ifraelis, ob multiplicem ipfius contumaciam grauiter quidem adflicti, rurfus tamen mifertus fum &c. ita nunc quoque eius in deferto exilii, adflictionumque tandem miferebor, reducturus eum inde ad requiem. f) conf. Hof. 2, 16. g) refiduorum a gladio Affyriorum & Chaldæorum mifcentur hic proprie dicta cum tropicis, vt de fubiecto certius conftet. cf. v. 7. it. Ief. 10, 22. Rom. 9, 27. c. 11, 5. 26. h) eundo fc. ibo vel ibit c. 2, 2. c. 37, 9. Dominus. Eft decreti & fufcepti operis, q. d. vt iam apud me decreuerim, & definito tempore præftiturus fim illi requiem. S. Conf. 2 Sam. 7, 23. i) ad requiem dandum ipfi fc. Ifraeli. c. 47, 6. c. 50, 34. cf. Hebr 4. tot. Pleonafmus pronominis, vt Ex. 2, 6.

℣. 3. k) A longinquo, h. e. ab æterno Ief. 25, 1. Pf. 139, 2. cf. Ioh. 1, 1. & not. Ief. 30, 27. l) Deus Pater. vid. v. 1. Idem namque loquitur, qui v. 1. & qui hoc ipfo v. & in feqq. pergit, fc. Chriftus. m) confilium pacis de requie Ifraelis mecum habens, mihique exfequendum iniungens. Vid not. ad Ief. 48, 16. it. Cocc. in Comm. qui cf. Ioh. 3, 32. c. 5, 19. Eph. 3, 11. Ief. 63, 9. Prou. 8, 22. feqq. &c. n) Itaque fecundum illam Patris voluntatem amore

Idem verbum repetitum fumitur aliquando reduplicatiue, vt v. 18. caftigafti me & caftigatus fum—conuerte me & conuertar. Rafchi ita: Duæ ædificationes contigerunt tibi per manus hominum, ideo rurfus defolatæ funt: adhuc vero te ipfe ædificabo tertium, & ædificata manebis in æternum. x) v. 21. c. 18, 13. y) fumes ornatus cauffa, f. amicies te. c. 4, 30. Ief. 61, 10. z) tympana tua. Sub V. T. virgines in populo Dei tympana tractare, & choreas ducere folebant. Schm. Conf. v. 13. Ex. 15, 20. Iud. 11, 34. c. 21, 23. 1 Sam. 18, 6. a) f. in chorum. Tig. in choro. v. 13. Pf. 30, 12. Pf. 149, 3. cf. not. 2 Sam. 6, 16. & contrar. Thr. 5, 15. b) ludentium in inftrumentis c. 30, 19.

℣. 5. c) Ief. 65, 21. d) cf. Ioh. 4, 35. Act. 8, 14. e) iidemque etiam profanabunt, i. e. ad vfum fuum conuertent. conf. not. Deut. 20, 6. c. 28, 30. Leu. 19, 23. 24. 25. ℣. 6. f) quo vocabunt cuftodes, ad obferuandum in fpecula conftituti 2 Reg. 17, 9. per quos plerique intelligunt Apoftolos & Euangelii doctores. cf. Ief. 62, 6. g) cf. Ief. 2, 3. Mich. 4, 2. Zach. 8, 21. ℣. 7. h) cantate Iacobo gaudium, i. e. gratulamini ei de gaudio. Ief. 61, 7. Excitat gentes ad communionem huius gaudii. v. 10. Deut. 32, 43. Rom. 15, 10. i) in principio al. in cœtu, fumma. 1 Reg 21, 7 Amos 6, 7. Ex. 30, 12. k) perge faluare, qui tam præclare cœpifti. Schm. Conf. Pf. 118, 25.

℣. 8. l) Nam ecce ego. הִנְנִי in prophetiis non folum nota rei diligenter obferuandæ, fed fimul afleuerandi & certificandi. Schm. m) v. g. ex Affyria, Babylonia &c. c. 3, 18. n) v. 10. c. 32, 37. o) ex reliquis lateribus f. extremitatibus c. 6, 22. p) claudus & cæcus &c. itineri alias inepti. gratia vniuerfalis, via plana ac facilis, vt nec infirmos ab aditu gratiæ excludat. v. 9. cf. Ief. 35, 5. 6. Zeph. 3, 19. Luc. 14, 21. q) grauida 1 Sam. 4, 19. ℣. 9. r) Cum fletu pœnitentiali, coll. c. 3, 21.-24. Ioel 2, 12. Alii conferunt Ezr. 3, 12. 13. fed minime ad mentem huius textus. s) & cum fupplicationibus. c. 3, 21. quales infra v. 18. feqq. Hof. 14, 3. 4. Ita ducam eos, vt de peccatis fuis vere contriti, gratiam meam humiliter implorent. t) ducam eos. Ief. 55, 12. u) cf. Ief. 42, 16. c. 48, 21. x) cf. Ief. 12, 3. c. 35, 6. Deut. 8, 7. c. 10, 7. Apoc. 7, 17. y) in qua non lapfabunt Ief. 35, 8. c. 40, 30. 31. z) c. 3, 19. 4. a) i. q. Ifrael. v. 1. 6. 18. 20. b) c. 3, 19. per adoptionem & regenerationem 2 Cor. 6, 18. Ioh. 1, 12. 1 Ioh. 3, 1. 2. Ion. dilectus eft coram me; addit Kimchi: ficut primogenitus fuo patri. Chriftus vero primogenitus Dei per naturam. cf. not. Ex. 4, 22. Sunt infuper, qui refpici putant ad Gen. 48, 19. c. 49, 26. ℣. 10. c) Compellantur gentes tum V. tum N. T. illæ, vt a vexatione & contemtu Ifraelis abftineant, hæ, vt illi aggregentur. Schm. cf. v. 7. Rom. 15, 9. feqq. Eph. 3, 2. 6. d) & annunciate aliis quoque gentibus in infulis Ief. 24, 15. 16. c. 66, 19. e) quæ funt e longinquo. c. 5, 15. f) difpergens &c. c. 15, 7. f. idem ille qui difperfit—recolliget ipfum quoque. v. 8. cf. Hof. 6, 1. 2. Rom. 11, 23. feqq. g) Ief. 40, 11. Pf. 23, 1. Ez. 34, 11. feqq. h) gregem fuum fc. cuftodire folet. cf. c. 13, 17. Zach. 10, 3. ℣. 11. i) Zach. 10, 8. Hof. 13, 14. k) Ief. 44, 23. c. 48, 20. l) ibid. & Leu. 27, 13. Pf. 103, 4. m) fortioris ipfo; Pf. 35, 10. Iob. 5, 15. cf. Ief. 40, 10. c. 49, 24. 25. Ier. 50, 34. Prou. 23, 11. & Luc. 11, 21. 22. ℣. 12. n) cf. Ief. 35, 10. c. 51, 11. o) in excelfo. Sic vocat Ecclefiam N. T. tanquam in illuftri & fublimi loco pofitam. confer Ez. 17, 23. c. 20, 40. c. 34, 14. Ion. in monte domus fanctuarii, quod ædificabitur in Tfion.

℣. 4. וְנִבְנֵית ita cum Gaiah 3. 5. fecundum Maforam Erffurtenfem. ℣. 7. הַלְלוּ per Chatephpat. r 6. 9. 10. 20. 22. ℣. 9. נַחֲלֵי per Metheg & Makk. 1. 2. 5. ℣. 12. בִמְרוֹם per Munach 1. fic fe. 5.

וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־
בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִפוּ
13 לְדַאֲבָה עוֹד׃ אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים
יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים
14 מִיגוֹנָם׃ וְרִוֵּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ
נְאֻם־יְהוָה׃
טו כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים
רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ׃
16 כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה
כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב׃
17 וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם׃
18 שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא
19 לֻמָּד הֲשִׁבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי׃ כִּי־אַחֲרֵי
שׁוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־
כ נִכְלַמְתִּי כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי׃ הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם

p) & (fluminis instar & copiose) confluent c. 51, 44. Ies. 2, 2. Mich. 4, 1. q) bonum Iehoua essentiale, Christum, ceu fontem omnium bonorum, Hos. 3, 5. Ex. 33, 19. Ioh. 1, 16. 17. inclusis omnibus bonis, quæ hic sequuntur per ipsum partis, coll. v. 14. Ps. 65, 5. Philem. v. 6. Ion. & deliciabantur in bono, quod dabit illis Dominus. cf. Neh. 9, 25. r) propter (i. e. vt horum donorum participes fiant.) vel ad (pro אל) frumentum &c. s) oleum i. e. omnis generis bona spiritualia Hos. 2, 24. Zach. 9, 17. repræsentata sub typo terrestrium Deut. 7, 13. t) Ies. 58, 11. Ion. plena deliciis sicut hortus irriguus, qui irrigatus est. u) tabescere, (4) sc. præ mœrore ac sollicitudine ob rerum defectum: Infinit. cum ה parag. v. 25. Ps. 88, 10.

℣. 13. x) lætabitur Ies. 65, 18. Ps. 149, 3. adhibito cantu Iob. 21, 12. y) Distributio secundum subiecta, virgines, iuuenes, senes, sacerdotes, denotat vniuersalitatem & magnitudinem gaudii; Schmid. cf. Ps. 148, 12. Ioel 3, 1. 2. z) in chorea. vid. not. v. 4. a) & conuertam. Neh. 13, 2. Ps. 30, 12. b) Ies. 61, 3. Ioh. 16, 20. c) Ies. 61, 2. d) c. 20, 15. vid. Ies. 56, 7. e) ex mœrore suo. Esth. 9, 22. Præf. מ mutationem status præteriti notat, vt Ies 29, 18. c. 33, 13.

℣. 14. f) Et irrigabo. v. 25. 12. Ies. 43, 24. Ion. satiabo. g) Ies. 66, 21. h) pinguedine; Ion. deliciis. cf. Ps. 36, 9. Ps 63, 6. Ies. 55, 2. i) quin & vniuersus populus meus. Ies. 43, 20. 21. k) cf. v. 12. Ion. bono meo, quod dabo illis. l) Ps. 65, 5. Ps. 22, 27. Ps. 107, 9. m) Ies. 1, 24.

℣. 15. n) De infanticidio Herodis allegatur Matth. 2, 18. vnde Schm. aliique putant, prophetam h. l. a. l. designare tempus, quo aduenturus esset Messias, certo quodam signo plorantis Rachelis &c. Verum putamus, salua Matthæi allegatione, posse hunc textum in genere explicari de ploratu Rachelis super ablatione filiorum, non modo per infanticidium, sed etiam per captiuitatem, tum Assyriacam tum Babylonicam. Ita enim facilius cohæret cum v. 16. &c. cf. hic Ier. 40, 1. o) Nomen propr. vrbis Mat. 2, 18. in tribu Beniamin Ios. 18, 25. prope Bethlehem, vbi Rahel mortu

Iud. 4, 5. coll. Gen. 35, 8. 16. seqq. p) sc. vox eiulatus (7) c. 9, 17. 18. 19. q) amaritudinum, amarissimi. c. 6, 26 r) Rahel, ceu mater Iosephi & Beniamini; prosopopœia pro matribus Rahelitarum. s) deplorans Piel (2) Ez. 8, 14. t) Ps. 77, 3. alludit ad Gen. 35, 17. 18. u) LXX. pluraliter ὅτι οὐκ εἰσί. sic Matth. 2, 18. Ergo enallage distributiua; q. d. quia non est (superest) vllus eorum, ac ipsa proin suis filiis orbata, cf. Gen. 42, 36. Ps. 39, 14. At Cocc. Lex. col. 28 quia ipse Seruator non aderat; q. d. Si sc. iuissent matres in Bethlehem, Christum superesse, leuius tulissent cædem filiorum suorum. Ion. quia migrauerunt. ℣. 16. x) Ita vero ad eam dicit. y) i. e. tempera tibi a fletu. c. 2, 24. Coh. 3, 10. z) Ies. 65, 19. a) Ion. ab emittendo lacrymas. b) i. e. omnis tua passio & luctus mox læta catastrophe (qualis est mercedem post laborem accipientium) large compensabitur. Schm. cf. 2 Par. 15, 7. c) operi tuo; Syr. lacrymis tuis. cf. v. 15. Schm. Passiones fidelium, quas pie sustinent, inter bona eorum opera vtique ponendæ sunt. cf. Apoc. 2, 2. 3. Ies. 61, 8. 1 Cor. 15, 58. d) sc. filii, v. 15. 17. ℣. 17. e) spes extremo tui; habes spem certam finis boni. cf. c. 29, 11. Ps. 19, 9. Hos. 2, 17. ℣. 18. f) vid. v. 9. g) dolentem, deplorantem se Hithp. (1) post dura nimirum fata de peccatis suis vere pœnitentem, dicendo. rad. נוד c. 15, 5. c. 48, 17. h) c. 30, 11. i) & castigari me passus sum, coll. Leu. 26, 23. vel potius sec. Schm. & castigatus sum sc. egregie; iustissime tamen, quod nunc demum humiliter agnosco & profiteor. cf. Ies. 12, 1. Ps. 119, 71. k) qui nondum adsuetus est sc. iugo Hos. 10, 11. cf. Iud. 3, 31. ferus, indomitus, quem proinde multis verberibus coerceri oportet, donec iugum pati incipiat. cf. c. 2, 20. c. 5, 5. l) Nunc vero; vbi per gratiam tuam conuerti cœpi v. 19. converte me porro, & perfice in me tuum opus. sic v. 7. salua i. q. sc. perge saluare. m) sc. reuera & plene. c. 4, 1. Thren. 5, 21. n) cui soli me trado & confido. cf. Ps. 25, 3. Ps. 143, 10. ℣. 19. o) post conuerti meum; nam nunc quidem, vbi me tam efficaciter traxisti ad pœnitentiam nec possum amplius, nec volo peccata fouere, sed &c. p) pœnitet me sc. peccatorum præteriti temporis. Iob. 42, 6. cf. Ps. 119, 67. q) Raschi & Kimchi: postquam cognitus sum mihimet ipsi, detectis meis peccatis Ita alias Niphal reciproce significat, vt נשמר cauit sibi &c. at Cocc. exponit: postquam παράδειγμα factus sum; coll. Prou. 10, 9. Schm. vero: post agnosci me, nimirum a te, Domine, in me gratiose pœnitentiam operante. cf. 1 Cor. 13, 12. Gal. 4, 9. r) percussi femur, lugentium ritu Ez. 21, 17. s) pudet me c. 12, 13. c. 22, 22. Ezr. 9, 6. t) confundor, vix sustinens oculos meos ad te leuare. vlterior gradus pudoris, vt Ies. 45, 16. cf. Ez. 16, 54. 61. Luc. 18, 13. u) i. e. nam agnosco, quod iuste propter peccata iuuentutis meæ hactenus punitus sim. Schm. Conf. phrasin c. 15, 15. Ez. 39, 26. Mich. 6, 16. & Leu. 5, 1. x) Ion. peccatorum nostrorum priorum. cf. Ps. 25, 7. ℣. 20. y) Numquid filius? &c. Interrogatio affirmans, vt 1 Sam. 2, 27. Hab. 3, 8. Ies. 49, 24. Deus ipse se inducit velut mirantem, qui fiat, vt non possit non Ephraimi iterum iterumque ac continuo meminisse? q. d. Estne igitur tam carus mihi filius? ita sane! Est vtique. neque alia inde conclusio fieri potest. z) pretiosus, amatus, in pretio habitus. (1) confer Thren. 4, 2. 4) vid. v. 9.

℣. 12. יוסיפו lo def. requirit Mas. impr. ad 1 Reg. 20, 10. sed contra fidem codicum, & contra Mas 1 2. & Erff. h. l. Et R. Chaiim ad Prou. 3, 2. superiorem illam Masoram ipse ex Masora & codicibus confutat. ℣. 17. Spatium præmittunt 1. 5. 7. 8. ℣. 18. שמע defect. poscit Mas. impr. ad Ex. 23, 22. sed plene eadem ad 1 Sam. 23, 10 השיבני per Paschta gemin. 6. 9. ℣. 20. 20.

אם ילד שעשעים כי־מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד
על־כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם־יהוה׃
הציבי לך צינים שמי לך תמרורים שתי לבך 21
למסלה דרך הלכתי שובי בתולת ישראל שבי אל־
עריך אלה׃ עד־מתי תתחמקין הבת השובבה כי־ 22
ברא יהוה חדשה בארץ נקבה תסובב גבר׃
כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יאמרו 23
את־הדבר הזה בארץ יהודה ובעריו בשובי את־
שבותם יברכך יהוה נוה־צדק הר הקדש׃ וישבו בה 24
יהודה וכל־עריו יחדו אכרים ונסעו בעדר׃ כי הרויתי כה
נפש עיפה וכל־נפש דאבה מלאתי׃ על־זאת הקיצתי 26
ואראה ושנתי ערבה לי׃ הנה ימים באים 27
נאם־יהוה וזרעתי את־בית ישראל ואת־בית יהודה
זרע אדם וזרע בהמה׃ והיה כאשר שקדתי עליהם 28
לנתוש ולנתוץ ולהרס ולהאביד ולהרע כן אשקד
עליהם לבנות ולנטוע נאם־יהוה׃ בימים ההם לא־ 29
יאמרו עוד אבות אכלו בסר ושני בנים תקהינה׃ כי ל
אם־איש בעונו ימות כל־האדם האכל הבסר תקהינה
שניו׃ הנה ימים באים נאם־יהוה וכרתי את־בית 31
ישראל

b) Ief. 5, 7. c. 66, 12. Prou. 8, 30. c) *quam primum vel quoties loquor de ipso*. c. 20, 8. c. 48, 27. d) Ion. addit: *ad benefaciendum ei*. q. d. quo magis loquor de ipso, eo magis accenditur meus in ipsum amor. cf. c. 29, 11. e) Ief. 49, 15. c. 63, 15. Cant. 5, 4. intimo amoris & misericordiæ adfectu. cf. Hof. 11, 8. Luc. 6, 36. f) c. 12, 15. Hof. 2, 21.

℣. 21 g) *signa s. lapides viarum indices*, quales in deserto congestos vocant Ar. *Tsauvah*, cognato nomine. (3) 2 Reg. 23, 17. h) S. *columnulas*, coll. Cant. 3, 6. aut conf. Ar. מרר *transiit*. alii: *depone tibi mœstitias* v. 15. c. 6, 26. i) *aduerte*. 1 Sam. 4, 20. Pf. 48, 14. k) Ief. 11, 16. l) *ad viam*, qua *abiisti*, vt eadem redeas. m) v. 4. cf. Ief. 47, 1. Am. 5, 2. Thr. 1, 15.

℣. 22. n) *subduces te* (2) Cant. 5, 6. Ion. *obfirmas te ad reuertendum*. o) *auersa*. q. d. sufficiat, te præteritis sæculis a me recessisse; nunc vero, vbi nouum temp9 instat, tuum est, serio & fine mora ad me conuerti. cf. c. 3, 14. c. 8, 5. p) q. d. *Nam* hoc tempus aliam vitam, alios mores postulat. q) *creabit*. Ex. 34, 10. Num. 16, 30. Prophetica enallage Præteriti pro Futuro, vt supra c. 15, 7. c. 29, 18. r) *nouum quid*, quod nunquam antea vel factum vel auditum. cf. Ief. 43, 19. c. 48, 6. 7. Coh. 1, 9. 10. quod ipsum & cor nouum requirit, abolita pristina duritie, 2 Cor. 5, 17. Gal. 6, 15. s) *femina*, h. e. quæ nihil nisi femina est, non vxor, nimirum virgo; *Cocc.* Lex. 529. cf. Ief. 7, 14. t) *circumdabit*; i. e. in vtero habebit. Syr. *amplectetur*. u) *Virum*, c. 43, 6. c. 41, 16. qui est victor & præpollens viribus fine debilitate; cf. Ief. 9, 5. *Cocc.* Lex. p. 327.

127. Non poterat apertius dici, non sine ænigmate, nisi diceretur *virgo*

הלכה קרי

peperit Christum filium Dei. ibid. p. 529. Paradoxum est *virum* circumdari vtero, inprimis virginali Ioh. 3, 4. Ab hoc paradoxo phrasis desumta est, & adplicata ad maius paradoxum, quod Filius Dei ipse, excellentior & maior non tantum vno viro, sed vniuerso mundo, vtero virginali continetur. *S.*

℣. 23. x) In præcedentibus loquutus est ad Israelem s. 10. tribus; nunc ad Iudam eodem modo, vt stylus etiam ad statum veterem Iudæ & Hierosolymæ accomodetur. *Schm.* y) *Adhuc* v. 4. c. 32, 15. q. d. Etsi hominibus res Iudæ desperata esse videbitur, tamen erit omnino adhuc tempus, quo &c. z) c. 30, 3. Hof. 6, 11. a) Num. 6, 24. sc. vt porro sis ac maneas, *mons sanctitatis* b) o *mansio iustitia!* in qua iustitia manet ac floret. Iob. 8, 6. cf. Ief. 32, 18. Vel est Nominatiuus per adpositionem *Iehouah*, qui est *manfio* &c. Ier. 50, 7. vbi cf. notam. c) Ief. 11, 9. Zach. 8, 3. ℣. 24. d) scil. in terra Iudæ v. 23. e) populus *Iuda*, collectiue. f) omnes ac singulæ *vrbes eius* distributiue. g) *agricola* c. 14, 4. sc. habitabunt in ea; pacatis vbique rebus. cf. c. 51, 23. h) Ion. *& qui proficiscuntur cum gregibus*; pastores. cf. verbum Gen. 33, 17. c. 37, 17. ℣. 25. i) *irrigabo* v. 14. velut hortum irriguum v. 12. Ief. 58, 11. aut velut terram aridam, cum largo imbre humectatur ac refocillatur. c. 55, 10. Pf. 65, 11. k) *siti lassam*. Pf. 63, 2. Pf. 143, 6. cf. Ief. 32, 2. c. 40, 29. Mat. 11, 28. Ebr. 12, 12. l) *languentem*. vid. v. 12. m) Ion. addit: *omni bono*. Pf. 107, 9. ℣. 26. n) q. d. Etsi dolendum videatur, quod tamdiu hucusque qs. dormierim, neglecto in calamitatibus populo meo; tamen quia præclarum id habiturum erat euentum, (vt v. 18--22 expositum) ideo ne nunc quidem, vbi rursus velut euigilare cœpi, somni mei me pœnitet. cf. analogum quid 2 Cor. 7, 8. 9. o) *euigilaui*; cf. Pf. 35, 23. Pf. 44, 24. Pf. 78, 65. p) *& circumspexi*, instar expergefacti de somno, qui rerum statum interea, dum dormiuit, videt esse mutatum. Anthropopathia, q. d. Magno cum gaudio vidi & audiui, populum meum in his adflictionibus tandem resipuisse v. 18. q) *somnus tamen meus*; quo me ita gessetam hucusque, qs. populum meum non curarem. Pf. 44, 24. cf. Marc. 4, 38. r) *suauis fuit*. Prou. 3, 24. Ceterum *Cocc.* Lex. 347. de resurrectione Christi explicat, q. d. Hoc fine, vt animam defessam satiarem, surrexi & reuisi eos, qui contristati fuerant: & sic effectum est, vt non pœniteret me mortis meæ. sic cf. Pf. 16, 9.

℣. 27. s) Noua pars prophetiæ, de *Israele & Iuda* coniunctis. t) *& conseram domum* &c. Hof. 2, 25. Zach. 10, 9. velut agrum Gen. 47, 23. u) v. 1. seqq. x) v. 23 seqq. y) *semine hominum*. i. e. multiplicabo in ea & homines & bestias, sicut vnum granum sementis se multoties multiplicat; *Kimchi*. ℣. 28. z) *inuigilaui*. cf. not. c. 1, 12. c. 32, 42. a) vid. not. c. 1, 10. b) Ion. *gaudebit Verbum meum super illis*. ℣. 29. c) *Amplius*, sicut olim. d) Ion. bene: *Patres nostri peccarunt, & filii vapulant*. e) *omphaces* (4) v. 30. Ief. 18, 5. f) *stupent*. (4) Coh. 10, 10. Prouerbialis locutio, vt Ez. 18, 2. seqq. opinantium, qs. non propter sua, sed patrum delicta pœnas luant, procul dubio ex abusu illius Ex. 20, 5. Sic hodienum Iudæi eundem errant errorem, cum putant peccata maiorum, stante adhuc templo commissa, caussam esse tam diuturni exilii. vid. Ez. 18. cf. etiam *Cocc.* Lex. 737. ℣. 30. g) *quisque propter suam ipsius* (non alienam) *culpam*. Adeo manifestum erit, me non cupere vllius interitum, aut filios propter patres punire, vt qui pereant, ex sua culpa pereant. h) Ion. *quisquis peccarit, ille morietur*. cf. Ez. 18, 4. 20.

℣. 20. המו *milel* 1. 2. contra *Mas. impr.* ad Zach. 9, 15. Post ℣. 20. adscribunt in marg. עד כאן 6. 9. 12. 18. ℣. 21. שיתי *plene* 1. 2. 5. sec. *Mas.* 1. h. l. itemque 1. 2. & *Erff.* ad Ex. 10, 1. sed contra *impr.* l. c. ℣. 24. כעדר per *Caph* loco *Beth* f. 5 & sic in marg. 6. 9. ℣. 26. הקיצתי per *Chateph pat.* 1. 3. 6. 9. sic sus. contra *M. l.* ℣. 29. יאמרו *milel* 1. 2.

℣. 31. *i*) c. 32, 40. Ief. 55, 3 cf. Ex. 34, 10. Hebr 8, 8. seqq. c. 10, 16.

℣. 32. *k*) *secundum fœdus* legale, fundatum in Leuitico sacerdotio & cultu. cf. c. 3, 16. Hebr. 7, 11. *l*) *quia*. Deut. 3, 24. *o*. ὅτι, vt Hebr. 8, 9. *m*) c. 11, 7. 8. *n*) *vnde ego dominari coactus sum illis*. ita *Schm.* q. d. iure dominii in eos vsus sum s. vel coactus sum, vt sc. punirem irritum facientes fœdus meum. al. *cum tamen ego essem Dominus aut maritus inter eos*. vid. *Gusset.* p. 137. At LXX. & Hebr. 8, 9. ἠμέλησα αὐτῶν, *habui eos neglectim*, non tractaui eos vt caros filios, vt meum populum. Ita *Syr.* Etiam *Ios. Kimchi* exponit *fastidiui*, vt בעל sc. ב sit idem ac בחל: quam sententiam stabilit *Pocok.* Not. miscell. c. 1. auctoritate Ebn Iannahi, & R. Tanchum; it. ex Arabismo, vbi *baala*, cum ב constructum, est *nauseare, fastidire* aliquid. cf. supra c. 3, 14.

℣. 33. *o*) cf. c. 24, 7. c. 32, 39. 40. Ief. 59, 21. Ez. 11, 19. 20. c. 36, 26. 27. ita vt non amplius maledicat & damnet, sed per Euangelium in mentes hominum introducta, cum homine concilietur quasi. Ioh. 6, 46. 2 Cor. 3, 3. Hebr 8, 10. *p*) *in oppositione* ad tabulas lapideas Mosis. cf. Prou. 3, 3. c. 7, 3. 2 Cor. 3, 3. Rom. 10, 8. *q*) vid. v. 1. c. 24, 7. quod certo illis ex Spiritus S. testimonio de adoptione sua constabit Rom. 8, 16.

℣. 34. *r*) *Vnde non docebunt amplius*, sc. magisterialiter, aut legali quadam ratione & ex diffidentia: q. d. Tanta erit gratiæ N. T. abundantia, vt eius alumni (quatenus acceptam a me vnctionem sequuti fuerint, haud

יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה׃ לֹא כַבְּרִית אֲשֶׁר 32
כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם הֶחֱזִיקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם
נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל 33
אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־יְהוָה נָתַתִּי אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם
וְעַל־לִבָּם אֶכְתֲּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי
לְעָם׃ וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אָחִיו 34
לֵאמֹר דְּעוּ אֶת־יְהוָה כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְּטַנָּם וְעַד־
גְּדוֹלָם נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶסְלַח לַעֲוֺנָם וּלְחַטָּאתָם לֹא
לה אֶזְכָּר־עוֹד׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר
יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ אִם־יָמֻשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם־ 36
יְהוָה גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃
כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אִם־יִמַּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְיֵחָקְרוּ 37
מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל
עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃ הִנֵּה יָמִים 38
נְאֻם־יְהוָה וְנִבְנְתָה הָעִיר לַיהוָה מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד־
שַׁעַר הַפִּנָּה׃ וְיָצָא עוֹד קָוֵה הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת 39
מ גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה׃ וְכָל־הָעֵמֶק הַפְּגָרִים ׀ וְהַדֶּשֶׁן

Kkk 5 נוה וכל

haud egeant ἑτεροδιδακτῆ, qui ipsos (q. imperitos, semper discentes, nec tamen ad veritatis agnitionem vnquam peruenientes 2 Tim. 3, 7.) pueriliter instruat Ioh. 6, 45. 1 Ioh. 2, 20. 27. aut seruorum instar adagnoscendum amandumque Deum despotice vrgeat, impellat, & legislatorie imperet Ioh. 15, 15. 1 Theff. 4, 9. Ipsum ergo docere non contemnitur, nec mutuæ commonefactiones, quasi indoli N. T. contrariæ essent, repudiantur. cf. enim Col. 1, 28. c. 3, 16. 1 Theff. 5, 11. *s*) *nam omnes*, etiam puer in Christo 1 Cor. 3, 1. Ratio ex præcedentibus ducta. *quia* enim *omnes* a me docti erunt, lege mea ipsorum cordibus inscripta, vt & sciant quæ sit voluntas Dei bona &c. Rom. 12, 2. eidemque spiritu fidei spontaneo conformes fiant, hinc non opus erit *docere* &c. conf. 1 Ioh. 2, 20. 27. Ief. 11, 9. c. 32, 4. 5. c. 29, 24. c. 54, 13. Ioh. 14, 26. c. 6, 45. c. 16, 13. *t*) Ratio rationis. q. d. Tantæ lucis fundamentum erit propitiatio, tollens maledictionem, ceu obstaculum gratiæ illuminationis. *Vbi enim remissio peccatorum est, ibi est* (& illuminatio) *& vita & salus*. cf. Ief. 33, 24. Rom. 11, 27. 26. *u*) c. 33, 8. Mich. 7, 18. Act. 10, 43. *x*) cf. Ief. 43, 25. Dan. 9, 24. i. e. non imputabo, sed condonabo ipsis Pf. 25, 7. Pf. 79, 8. Ief. 64, 8. ℣. 35. *y*) Gen. 1, 16. & quidem immutabiliter per omne mundi æuum c. 8, 22. Deus, dum immutabilitatem suam in seruandis populo Israelitico promissionibus declarat, describit se emphatice ab operibus suis, dum mundus stabit, incorruptibilibus. cf. c. 33, 20. *z*) i. e. lunam stellasque immutabili decreto firmiter constitutas. v. 36. c. 33, 25. *a*) *commouens mare, vt strepant*. Ief. 51, 15. *b*) talem in promissionibus se exhibens, qualis est in essentia sua, scil. immutabilis. Mal. 3, 6. Ex. 6, 3. ℣. 36. *c*) *Si recesserint*, quod stante mundo nunquam fiet. Ier. 33, 20. 21. 25. cf. Ief. 54, 10. Pf. 72, 5. 17. Pf. 89, 37. 38. Rom. 11, 29. Ion. *Quemadmodum fieri nequit, vt recedant -- ita quoque semen Israel non* &c. v. 37. *d*) *quo minus sit* (vt esse desinat) *gens coram facie mea* superstes. &c. c. 33, 24. Pf. 83, 5. cf. Rom. 11, 2. 26. 27. Mal. 3, 6. Luc. 21, 32. ℣. 37. *e*) *si mensurabitur*. c. 33, 22. Ion. *Quemadmodum non est possibile, vt homo sciat mensuram cælorum* &c. *ita nec* &c. *f*) *& scrutando inuestigabuntur*. Radix significat percontationem perfectam, qua ad fundum rei penetratur. c. 17, 10. cf. Pf. 94, 4. *g*) *fundamenta* (centrum) *terræ*, Prou. 8, 29. quæ hominibus sunt ἀνεξιχνίαστα. cf. Iob. 38, 16--19. *h*) sc. finaliter & vniuersaliter. cf. c. 33, 26. Leu. 26, 44. Ief. 41, 9. ℣. 38. *i*) Imo potius *ecce*. *k*) *vrbs* absolute sic dicta, sc. vt *Ion.* addit, *Hierosolyma* sc. noua s. cælestis Ief. 65, 18. *l*) Zach. 14, 10. Neh. 3, 1. *m*) *portam anguli* 2 Reg. 14, 13. s. *angulorum* Zach. 14, 10. 2 Par. 26, 9. dictam quoque פִּנִּים 2 Par. 25, 23. ℣. 39. *n*) *linea dimensionis*. confer Zach. 1, 16. *o*) *collem Gareb*. *p*) *vsque ad Goam*. ℣. 40. *q*) *cadauerum*. forte intelligitur *vallis Hinnom*, coll. c. 7, 32. c. 19, 11. Ion. *vbi ceciderunt cadauera exercitus Assyriorum*.

הת בחק

דגש אחר שורק

באים קרי ולא כתיב

קו קרי

℣. 32. הֶחֱזִיקִי *milel*, sed male, 1. 2. 6--10. 13. 19. 20. sic su. 5. ℣. 33. כִּי per *Mekk.* 1. 2. 5. אכתבנה per *Chateph pat.* 12. 13. 15. 16. 19. 21. sec. *B. Naphtali*; at per *Schua* simpl. 3. 7. 8. Sed reliqui per *Chateph kam.* sec. *B. Ascher.* ℣. 34. כולם per *Kibbuts* loco *Schurek* 2. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. impr. & *Erff.* h. l. & *impr.* ad Gen. 45, 22. ℣. 38. עַד Omittit 3. sic su. 5. & sic alii libri in marg. 2. & 22. ℣. 39. ויצא *milel* 1. 2. 17. 18. & *Ber.* עַל Pro eo hab. עַד 2. in marg. contra *Mas. Erff.* quæ notat עַד סבירין ט. גָרֵב sic *milel* 1. 2. su. 5.

וְכָל־הַשְּׁרֵמוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים
מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא־יִנָּתֵשׁ וְלֹא־יֵהָרֵס עוֹד
לְעוֹלָם׃

CAP. XXXII.

לב הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בִּשְׁנַת הָעֲשִׂרִית לְצִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
2 לִנְבוּכַדְרֶאצַּר׃ וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל צָרִים עַל־יְרוּשָׁלִָם
וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָיָה כָלוּא בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אֲשֶׁר בֵּית־
3 מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ אֲשֶׁר כְּלָאוֹ צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר
מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־
4 הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃ וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֹא יִמָּלֵט מִיַּד הַכַּשְׂדִּים כִּי־הִנָּתֹן יִנָּתֵן בְּיַד מֶלֶךְ־
ה בָּבֶל וְדִבֶּר־פִּיו עִם־פִּיו וְעֵינָו אֶת־עֵינָו תִּרְאֶינָה׃ וּבָבֶל
יוֹלִךְ אֶת־צִדְקִיָּהוּ וְשָׁם יִהְיֶה עַד־פָּקְדִי אֹתוֹ נְאֻם־יְהוָה
כִּי תִלָּחֲמוּ אֶת־הַכַּשְׂדִּים לֹא תַצְלִיחוּ׃
6 וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הִנֵּה חֲנַמְאֵל
7 בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר
8 בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת׃ וַיָּבֹא אֵלַי
חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר
אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
בִּנְיָמִין כִּי־לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ
9 וָאֵדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא׃ וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת
חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקֲלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף
י שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף׃ וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם
וָאָעֵד

השרמות קרי

CAP. XXXII. בשנה קרי

ftarter vrbis expugnationem minante. conf. c. 37, 11--15--21. c. 38,1.feqq. g) vt cauffam facti redderet. S. h) c. 20, 1. c. 25, 18. i) c. 21, 7. c. 34, 2. 3. c. 38, 3. c. 39, 1. ℣. 4. k) c. 34, 3. c. 39, 5. l) quemadmodum falfi prophetæ nu-

ועיניו קרי

gantur, illique perfuadent. Tacita ad falfos Prophetas oppofitio. S. m) c. 38, . n) os ipfius

הפטרת בהר סיני

הב' בקמ'ץ

fc. Nebucadnezaris cum ore eius fc. Tfedekiæ. c. 34, 3. Complementum vid. c. 39, 5. c. 52, 9.

℣. 5. o) 2 Reg. 25, 7. p) fc. vifitatione omnium hominum Num. 16, 29. Abarb. feu vsque ad mortem ipfius Ier 52, 11. eamque naturalem c. 34, 5. cf. Præf. §. 13 q) Etiamfi enim pugnaueritis. r) non tamen profperabimini; nihil proficietis. 2 Par. 13, 12. cf. fupra c. 21, 4. ℣. 6. s) Dicebat videlicet. Cohæret cum v. 1. poft interpofitam parenthefin v. 2--5. Dixit vero, vbi res tota, quæ v. 7 feqq narratur, peracta fuit. ℣. 7. t) patrui tui, vt v. 8. 9. aut patruelis tui, vt v. 12. Nomina enim familiæ latius fubinde vfurpantur, vt דודה amita pro patrui vxore Leu. 18, 14. אח frater pro fratris filio Gen. 14, 16. 14, 12. &c. u) v. 8. Habemus itaque hic exemplum præfcientiæ diuinæ etiam circa res liberas hominum & contingentes. S. x) nam & facerdotes iuxta vrbes fuas habebant fundos, coll. 1 Reg. 2, 27. y) vid. c. 1, 1. z) ius redemtionis. v. 8. Significat ius tum vindiciarum in propinqui fundum, alii venditum, Leu. 25, 25. tum προτιμήσεως in vendendum Ruth 4, 3. 4. vt h. l. a) Adde ex v. 25. mandatum de emendo & adhibendis teftibus, cum promiffione diuina ex v. 14. 15. quod ne bis dici opus effet, hic breuitatis cauffa omiffum. ℣. 8. b) vid. v. 7. c) vid. v. 2. c. 33, 1. d) hereditatis, adeoque etiam &c. Ius pofterius includit prius tanquam fundamentum fuum: nemo enim habebat ius redemtionis, nifi haberet etiam ius hereditatis. S. cf. v. 7. e) vnde ex euentu cognoui feu confirmatus fum. Neque enim ידע præcife vel ignorationem vel dubitationem antegreffam infert. cf. Gen. 15, 8. c. 24, 14. &c. At Schm. cum feq. v. connectit, q. d. Quia itaque fciui &c. ideo emi agrum &c. ℣. 9. f) & appendi, in bilance v. 10. antiquo more Gen. 23, 16. 2 Sam. 18, 12 g) Ion. & Kimchi: minas; de quarum valore cf. Ez. 45, 12. alii cum fequenti numero ceu vnius fortis coniungunt, q. d. feptendecim ficlos argenteos. h) Ion. ficlos argenti. Gen. 20, 16. Num. 7, 13. ℣. 10. i) fc. contractum emtionis. k) in libello, f. chirographo v. 11. l) obfignaui, f. figillo contrahentium muniui, in transactæ rei confirmationem, Efth. 3, 12. c. 8, 8. 10. Neh. 10, 1.

v) aras; (s) extra Hierofolymam 2 Reg. 23, 4. s) itidem extra Hierofolymam 1 Reg. 2, 37. Maior igitur (vt Schm. obferuat) Hierofolymæ amplitudo hic promittitur, quam fuit vnquam fiue ante fiue poft captiuitatem Babylonicam. cf. Ez. 48, 30. feqq. t) equorum, Ion. ftadii Regum. Neh. 3, 28. u) fanctum erunt Iehouæ, h. e. vt omnia, quæ terminis iftis in vrbem includuntur, fint fanctum f. fanctuarium Domino, nec aliud vrbs templum habeat, Apoc. 22, 22. S. Conf. Ez. 28, 36. Ioel 4, 17. Zach 14, 20. 21. tum demum vere futura vrbs fanctitatis Ief. 52, 1. &c. x) vid. v. 4.

CAP. XXXII, ℣. 1. y) vbi iam aliquamdiu vrbs a Chaldæis obfeffa v. 2. c. 39, 1. infequenti anno expugnanda v. 2. c. 52, 5. z) Primus enim ipfius annus incidit in quartum Ioiakimi c. 25, 1. vnde computatis reliquis Ioiakimi 7. annis 2 Reg. 23, 36. ac 3. Iechoniæ menfibus c. 24, 8. cum 10. annis Tfedekiæ h. l. efficitur annus 18. Nebucadnezaris.

℣. 2. a) Ceterum tunc. Parenthefis hiftorica vsque ad v. 5. inclufiue. b) obfidentes Deut. 20, 12. c) c. 34, 1. 2 Reg. 25, 1. 2. d) inclufus, detentus v. 3. Ief. 43, 6. e) cuftodia v. 8. 11. Ita h. l. Verff. OO. & fic eadem vox apud Targumiftas paffim refpondet Hebraico משמר, e. g. Leu. 24, 12. Ez. 38, 7. a נטר cuftodiuit. Alii, fcopi, coll. Iob 16, 12. Thr. 3, 12. Liberior hæc erat cuftodia, ita vt carceri nulli inclufus intra atrii terminos folum contineretur, coll. Ier. 38, 6. 13. 28.

℣. 3. f) Quo inclufeat enim v. 2. principum inftigatu cum Chaldæi obfidionem ad tempus foluiffent, obuiam Aegyptiis profecti; Ieremias nihilominus con-

[illegible]

℣. 40. השרמות ethib expreſſerunt ό. Ἀσαρημώθ. Sic 1 Macc. 4, 15. Vid. Hiller. de Kri. p. 86. 87. CAP. XXXII, ℣. 1. העשרית fic defect. 3. 5. 22. fec. Maf. Erff. h. l. & impr. ad Ez. 16, 36. Ceteri plene. ℣. 4. כי per Mun. 1. 7. 8. 13. 10. fic fe. 5. ועינו Ita plerique. at 1. 3. & alii in marg. 22. hoc plene fcribunt, pofterius vero עינו defect. cum Kri. ℣. 5. יוליך fic defect. 1. 3. 5. 22. & fic fe. 2. fec. Maf. 1. 2. & Erff. ℣. 7. בענתות per Patach 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 14. 15. 20. contra Maf. impr. ℣. 8. אלי per Tifchakt. commodius 1. קנה per Makk. 1. 2. 3 נא per Tlifchakt. 1. 3. 6. fic fe. 5. כי per Makk 2. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 9. ואשקלה per Chatephkom. 1. 2. 3. 5 7. 13. contra M. I. לך fine Dag. 1. 3. &c.

11 וָאָעִד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם׃ וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר
הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי׃
12 וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־
מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים
בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר
13 הַמַּטָּרָה׃ וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃
14 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־
הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם
וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ
טו יָמִים רַבִּים׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ
16 הַזֹּאת׃ וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי
17 אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר׃ אֲהָהּ
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־
18 דָּבָר׃ עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק
בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת
19 שְׁמוֹ׃ גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת
עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי
מַעֲלָלָיו

m) *& testes feci testes.* v. 25. 44. Ies. 8, 2. n, Ies. 42, 12. Iob. 6, 2.

✠. 11. o) *Et accepi*, tanquam emtor, in meam potestatem & custodiam, vt pro necessitate rei testarentur. *Schm.* p) *libellum* s. *instrumentum emtionis* v. 12. 14. 9. sc. in duplo, vt sequitur. q) videlicet *signatum* s. *sigillis munitum*. Neh. 10, 1. Est declaratio praecedentis commatis distributiua. Ita enim requirere videtur tum praecedens *Athnachus* (qui prius hemistichium, ceu generatim de libello emtionis agens, a posteriori distinguit) tum absentia copulae *Et*. At *Schm.* qs. asyndeton esset, coll. v. 14. statuit, fuisse *tres libellos*, non quidem separatos, verum in vna membrana, interiectis tamen spatiis, scriptos, (1) *emtionis*, in quo ipse contractus emtionis & venditionis scriptus; (2) *obsignatum*, in quo consensum suum personae contrahentes declarauerint sigillis suis; (3) *apertum*; in quo testes subscripserint, sed non obsignauerint. Verum hoc pacto quaeri posset, quare igitur h. l. *alter* derratum libellus dicatur esse factus sec. *praeceptum & statuta*? acsi *primus & tertius* non aeque hanc conditionem requisiuissent. r) *secundum praeceptum & statuta*, ita *Syr.* i. e. rite & legitime obseruatis omnibus de eiusmodi contractu praeceptis & ritibus, *Schm.* *secundum constitutionem iuris, & debito modo*, Ion. s) *apertum*, v. 14. *Syr.* *non signatum*; i. e. prioris, qui rite & secundum formalia iuris confectus, apographum s. copiam, cuius vsus esse poterat, vt ad probandam emtionem passim produci posset, originali parcius habito, ac diligentius asseruato.

✠. 12.

✠. 12. t) a manuensem ac administrum Ieremiae c. 36, 4. 5 u) *patruelis mei*. vid. v. 7. x) *qui subscripserant* nomina sua, vt Neh. 10, 1. y) vt scitum signum, tum res ipsa prophetice signata, in omnium veniret notitiam. z) vid. v. 2.

✠. 14. a) *accipiendo*, scil. accipe. Deut. 31, 26. accent. ita cohaeret: *libellos hos*, (fuerunt enim duo v. 11.) puta *libellum emtionis hunc, & quidem* (coll. ו exegetico 1 Sam. 17, 40. Zach. 9, 9.) *obsignatum*; immo *& libellum apertum*, quamuis hic sit minoris momenti, quam signatus. c) *vas testa* s. testaceum; scil. vt ab humiditatibus aliisque damnis praeseruentur.

d) *persistent, conseruentur.* c. 48, 11. Ps. 111, 3. Hoc ritu spem suam in promissione de restituendis Iudaeis testari debuit propheta, coll. v. 15. ✠. 15. e) *Adhuc* etsi id per multos dies sit omittendum v. 14. cf. v. 43. 44. & c. 31, 4. 23. ✠. 17. f) *Heu!* c. 4, 10. Ion. *Suscipe precationem meam.* Exprimit humilem Ieremiae adfectum, quo vberiorem huius promissionis declarationem expetit. Id quod Deo haud displicuit, coll. c. 33, 3. 1. g) c. 27, 5. cf. Ies. 44, 24. c. 45, 12. Zach. 12, 1. h) v. 21. Iob. 40, 9. i ac proinde *non mirabilior erit prae te* (ita vt facultatem tuam excedat) *res vlla*. v. 27. Luc. 1, 37. Gen. 18, 14. Zach. 8, 6. Iob. 42, 2. Egregia prophetae de proprietatibus ac operibus Dei confessio, per modum occupationis concepta, vt pateat, ipsum non dubitare de promissione diuina, sed vlterius instrui velle, coll. c. 33, 3. (vt Maria Luc. 1, 34 Abraham Gen. 15, 8. &c.) aut (sec. *Schm.*) ipsum, quae postea Domino obiecturus, non ex sua, sed aliorum mente, nec sui, sed aliorum caussa facturum. ✠. 18. k) Ion. *in mille generationes.* Adde, *timentibus te & seruantibus praecepta tua*, ex Ex. 20, 6. seqq. Dan. 9, 4. Deut. 5, 10. cf. Ex. 34, 7. l) *& rependens* iusta talione, Ies. 1, 7. Deut. 32, 35. m) *in sinum*. Ies. 65, 6. 7. Ps. 79, 12. Luc. 6, 38. n) adde: *odio habentium te*, ex Ex. 20, 5. &c. Ion. *quando complent* (mensuram patrum, Mat. 23, 32. 35.) *peccando post illos*. o) *Deus fortis*, in habitu. p) *potens, victoriose*, in exercitio roboris. confer Ies. 10, 21. ✠. 19. q) Ies. 28, 29. r) *& grandis opere*. confer 2 Sam. 23, 20. Ps. 66, 5. Consilio additur *opus*, vt adpareat, consilium Dei, quantumcunque illud sit, non esse impotens & inefficax. *Schmidius.* s) tu, cuius oculi sunt *aperti* cf. Ps. 14, 2. Ps. 33, 18. Iob. 34, 21. t) c. 17, 10. Ps. 62, 13. u) *sec. fructum studiorum suorum.* c. 17, 10. c. 21, 14. Ies. 3, 10. i. e. pro merito. confer Rom. 6, 21. 22. Nisi forte מעללים sint habitualia *opera* & interni *mores*, פרי vero externi actus ex vitioso habitu interno nati; coll. Ies. 10, 12.

✠. 11. וְאֶת־הַמִּצְוָה Ita praemixunt וְאֶת Orientales. at 3. fecit אֶת־הַמִּצְוָה velut *Cthib* cum adiecto *Kri* וְהַמִּצְוָה. ✠. 14. אֶת per *Makk.* 1. 2. 10. 13. 14. 19. 20. sic fu. 5. ✠. 15. כִּי per *Makk.* 1. 2. 3. sic fu. 5. ✠. 19. אֲשֶׁר per *Pfikmun* 1. 6. 9. 10. 14. 20 sic fu. 5. at per *Darga* 2. sic fe. 5. אדם sic 3. cum *Kri* הָאָדָם. at הָאָדָם, eraso *Kam.* sub *He*, 5. Pariter *Mas.* 1. ad Gen. 11, 5. cum praef. יוד *He* recenset, attamen eam nota ופלוג עליה, *esse hic variationes.* Etenim הָ etiam *Orientales* habent.

מעלליו׃ אשר שמת אתות ומפתים בארץ מצרים עד־ כ
היום הזה ובישראל ובאדם ותעשה־לך שם כיום הזה׃
21 ותצא את־עמך את־ישראל מארץ מצרים באתות
ובמופתים וביד חזקה ובאזרוע נטויה ובמורא גדול׃
22 ותתן להם את־הארץ הזאת אשר־נשבעת לאבותם
23 לתת להם ארץ זבת חלב ודבש׃ ויבאו וירשו אתה
ולא־שמעו בקולך ובתרותך לא־הלכו את כל־אשר
צויתה להם לעשות לא עשו ותקרא אתם את כל־
24 הרעה הזאת׃ הנה הסללות באו העיר ללכדה והעיר
נתנה ביד הכשדים הנלחמים עליה מפני החרב
25 והרעב והדבר ואשר דברת היה והנך ראה׃ ואתה
אמרת אלי אדני יהוה קנה־לך השדה בכסף והעד
26 עדים והעיר נתנה ביד הכשדים׃ ויהי דבר־
27 יהוה אל־ירמיהו לאמר׃ הנה אני יהוה אלהי כל־בשר
28 הממני יפלא כל־דבר׃ לכן כה אמר יהוה הנני נתן
את־העיר הזאת ביד הכשדים וביד נבוכדראצר מלך־
29 בבל ולכדה׃ ובאו הכשדים הנלחמים על־העיר הזאת
והציתו את־העיר הזאת באש ושרפוה ואת הבתים
אשר קטרו על־גגותיהם לבעל והסכו נסכים לאלהים
30 אחרים למען הכעסני׃ כי־היו בני־ישראל ובני יהודה
אך עשים הרע בעיני מנערתיהם כי בני־ישראל אך
31 מכעסים אתי במעשה ידיהם נאם־יהוה׃ כי על־אפי
ועל־חמתי היתה לי העיר הזאת למן־היום אשר בנו
32 אותה ועד היום הזה להסירה מעל פני׃ על כל־רעת
בני־ישראל ובני יהודה אשר עשו להכעסני המה
מלכיהם שריהם כהניהם ונביאיהם ואיש יהודה וישבי
33 ירושלם׃ ויפנו אלי ערף ולא פנים ולמד אתם השכם
ולמד

℣. 27. w) Num. 16, 22. c. 27, 16. Ps. 65, 3. cf. Mal. 2, 10. x) *Num ergo præ me*, qui creaui & seruo omnem carnem. y) vid. v. 17. q. d. Ipse iam tetigisti fundamentum, ex quo contra-

ובתורתך קרי

dictionem istam, adparenter talem, conciliare possis. ℣. 28. z) *Propterea*; sc. quia sum Deus omnis carnis, cui nihil impossibile v. 27. Reassumitur & absoluitur hæc illatio v. 36. a) *daturus*

עד כאן

quidem *sum*. ℣. 29. b) *& succendent*. c. 17, 27. c) c. 19, 13. c. 21, 10. d) *imprimis domos, super* &c. vid not. c. 19, 13. Non est nuda domorum designatio, sed simul caussa miseræ euersionis. cf. Ez. 18, 24. e) v. 35. c. 19, 13. Iud. 2, 11. 13. Hos. 2, 10. f) c. 7, 18. c. 25, 7. ℣. 30. g) 10. tribus. h) Regni Iudaici ciues i) *inde a pueritia sua*, post exitum ex Aegypto ad hunc vsque diem. c. 2, 20. c. 22, 21.

℣. 20. x) v. 21. Deut. 6, 22. y) continuata, vel quorum memoria durat *ad hunc vsque diem*. z) *tum in Israele, tum in reliquis hominibus*. ו geminatum emphatice, vt Dan. 8, 12. a) cf. Ps. 82, 8. b) 2 Sam. 7, 23. Dan. 9, 15. Ies. 63, 12. ℣. 21. c) Ex. 6, 6. d) v. 17. c. 21, 5. similis forma substantiui extat Iob. 31, 23. e) *& cum terrore*; demonstrata maiestate tua, terrorem tum Israelitis, tum hostibus incutiens Deut. 4, 34. c. 26, 8. c. 34, 12. ℣. 22. f) Gen. 12, 7. g) Ex. 3, 8. c. 13, 5. ℣. 23. h) *Ac venerunt* quidem illi &c. *sed non obedierunt* &c. i) *itaque euenire eis fecisti*. Gen. 42, 4. k) præsens v. 2. & quicquid eis vnquam comminatus es & euenire fecisti v. 24. Dan. 9, 12. seqq. ℣. 24. l) Incipit hic ipsa Ieremiæ propositio, absoluenda v. 25. *Schm.* m) *aggeres*, capiendæ vrbi aggesti. c. 6, 6. c. 33, 4. cf. 2 Sam. 20, 15. n) *venerunt vsque ad vrbem*, i. e. eo vsque ab hostibus prouecti sunt, vt ex illis breui vrbs expugnanda sit. *Schm.* o) *data est*, i. e. *dabitur*, v. 25. q. d. Adeo certum hoc est, vt nec humanitus spes vlla supersit, ipsis Iudæis (qui me, illud ipsum prædicentem, ferendum non esse antea præsumserunt v. 3.) nunc vbi ad extrema compulsi sunt, agnoscentibus. v. 36 43. p) *propter gladium*. Argumenta certæ expugnationis: *gladius* (sub quo *Schm.* omnia instrumenta & vires belli ac, ipsosque bellatores includit) extra, *fames ac pestis* intra vrbem grassans cf. c. 14, 18. c. 15, 3. c. 29, 17 q) melius, quam explicare possum. ℣. 25. r) *Et tamen* (quod haud facile conciliare noui) *tu dixisti*. Peto igitur informationem. s) vid. v. 10. t) *cum tamen vrbs*. v. 24. ℣. 27.

c. 3, 24. 25. k) *quoniam* (vt vnum tantum præcipuum proferam; *Schm.*) *filii* &c. l) c. 7, 19. 1 Reg. 14, 9. 15. ℣. 31. m) *propter iram*, q. d. ob continua peccata sua fuerunt quasi perpetuum obiectum iræ meæ; nec potuerunt mihi esse על־רצון *propter beneplacitum* s. obiectum beneplaciti mei Ies. 60, 7. cf. Ier. 52, 3. *Sanctius*: Scopus mihi fuit, in quem indignationis meæ fulmina vibrarem, quia in ea nunquam defuit, quod seuero aliquo iudicio mulctari non debuerit. n) sc. Israelitæ, tempore Iudicum, coll. Iud. 1, 8. aut Dauidis 2 Sam. 5, 9. *Schm.* o) *ita vt tandem remoueam ipsam*. 2 Reg. 24, 3. c. 23, 27. ℣. 32. p) *imprimis viri*; vt v. 29. ℣. 33. q) *Dum resperxerunt*; contemtus, inobedientiæ ac peruicaciæ signum. c. 2, 27. cf. c. 18, 17. Ion. *Et obuerterunt in cultu meo ceruicem, & non posuerunt timorem mei ante faciem suam*. r) & *docendo* quamuis docuerim eos. Deut. 4, 5. Ies. 48, 17. Ps. 25, 8. s) cf. c. 29, 19.

℣. 20. שמת per *Tlischa*. aptius r. 3. vid. supra v. 8. לך sine *Dag*. 3. 6. 9. 10. 20. 21. ℣. 29. והציתו per *Kadma* 2. sic fu. 5. 21 per *Rebia* 6. 8. 9. 10. 12. 17. 18. 20. 23. : & *Ber*. הכעסני sic *defect*. 3. 22. sec. *Mas. impr.* ad 1 Sam. 1, 7. ℣. 30. מכעיסים *plene* 2. 23. sec. eandem *Mas.* ℣. 31. היתה per *Mekk*. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 32. על per *Tlischa*. 1. 2. 3. sic fu. 5. qui sc. per *Mekk*. להכעסני *defect*. 3. 9. 22. sec. *Mas. impr.* ad 1 Sam. 1, 7.

ולמד ואינם שמעים לקחת מוסר׃ וישימו שקוציהם 34
לה בבית אשר־נקרא שמי־עליו לטמאו׃ ויבנו את־במות
הבעל אשר בגיא בן־הנם להעביר את־בניהם ואת־
בנותיהם למלך אשר לא־צויתים ולא עלתה על־לבי
לעשות התועבה הזאת למען החטי את־יהודה׃
ועתה לכן כה־אמר יהוה אלהי ישראל אל־ 36
העיר הזאת אשר אתם אמרים נתנה ביד מלך־בבל
בחרב וברעב ובדבר׃ הנני מקבצם מכל־הארצות 37
אשר הדחתים שם באפי ובחמתי ובקצף גדול
והשבתים אל־המקום הזה והשבתים לבטח׃ והיו לי 38
לעם ואני אהיה להם לאלהים׃ ונתתי להם לב אחד 39
ודרך אחד ליראה אותי כל־הימים לטוב להם ולבניהם
אחריהם׃ וכרתי להם ברית עולם אשר לא־אשוב מ
מאחריהם להיטיבי אותם ואת־יראתי אתן בלבבם
לבלתי סור מעלי׃ וששתי עליהם להטיב אותם 41
ונטעתים בארץ הזאת באמת בכל־לבי ובכל־נפשי׃
כי־כה אמר יהוה כאשר הבאתי אל־העם 42
הזה את כל־הרעה הגדולה הזאת כן אנכי מביא
עליהם את־כל־הטובה אשר אנכי דבר עליהם׃ ונקנה 43
השדה בארץ הזאת אשר אתם אמרים שממה היא
מאין אדם ובהמה נתנה ביד הכשדים׃ שדות בכסף 44
יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים בארץ בנימן
ובסביבי ירושלם ובערי יהודה ובערי ההר ובערי
השפלה ובערי הנגב כי־אשיב את־שבותם נאם־יהוה׃
לג ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו שנית והוא עודנו
עצור בחצר המטרה לאמר׃ כה־אמר יהוה עשה יהוה 2
יוצר אותה להכינה יהוה שמו׃ קרא אלי ואענך ואגידה 3
לך

החטיא קרי

t) ita vt meliores fierent. vid. not. c. 17, 23. & cf. c. 2, 30. c. 5, 3. c. 7, 28. c. 35, 13.

V. 34. u) Immo polluerunt *abominationes suo*, Idola. c. 7, 30. 2 Reg. 21, 4. x) q. d. quasi nihil aliud intendissent, quam *v. polluerent eam*: sed nec turpius polluere potuissent, si studio intendissent. *Schm.*

V. 35. y) v. 29. c. 7, 31. c. 19, 5. z) v. 29. vid. not. c. 19, 5. a) Vulg. *vt initiarent*; sed Syr. *ad comburendum*. cf. not Leu. 18, 21. b) 2 Reg. 23, 10. c) vid. not. c. 7, 31. & c. 19, 5.

V. 36. d) *Nihilominus nunc*; etsi hæc omnia patrauerint, tradendi idcirco in manus Chaldæorum. e) *propterea* inquam. Readsumitur ex v. 28. f) tu & Iudæi. cf. v. 24. 43.

V. 37. g) c. 23, 3. c. 29, 14. c. 31, 10. Deut. 30, 3. Ies. 56, 8. h) *& habitare faciam eos*. Hos 11, 11.

V. 38. i) c. 24, 7. c. 30, 22. c. 31, 1. Ez. 36, 28. Zach. 8, 8.

V. 39. k) i. e. *eandem illis mentem indam*, vt timeant me omnes vnanimiter. Ez. 11, 19. Zeph. 3, 9. Act. 4, 32. cf. Ps. 86, 11. & supra c. 4, 4. c. 31. 33. l) in oppositione ad distractionem in viis prauis Ies. 53, 6. ac improbam in peccatis conspirationem Ez 23, 13. Est hæc via *sacra* Ies. 35, 8. in *Christo* omnibus æqualiter patefacta Ioh. 14, 6. ne gentibus quidem exclusis Zeph. 3, 9. Eph. 2, 14 Gal. 6, 15. 16. cf. Eph. 4, 3-6. Zach. 14, 9. m) *ad timendum me*. Infinit. cum ה paragog. vt Deut. 4, 10. Ps 86, 11. n) Ion. *vt bene sit*. cf. v. 40.

V. 40. o) vid. c. 31, 31. 32. c. 50, 5. Ies. 55, 3. Ez. 37, 26. p) *quod non recessurus sim*. cf Hos. 9, 12. q) *vt benefaciam ipsis*. v. 42. Zach. 8, 15. r) cf c. 31, 33. Ies. 63, 17. Mal. 2, 5.

V. 41. s) *Et exsultabo*. cf. Deut. 28, 63. c. 30, 9. Ies. 62, 5. t) c. 24, 6. Am. 9, 15. u) *vere*, *serio*, fideliter & sine fuco. Iud. 9, 15. 16. 1 Sam. 12, 24.

V. 42. x) c. 31, 28.

V. 43. y) *& emetur*. v. 15. 44. z) vid. v. 36. c. 33, 10.

V. 44. a) *& quidem scribendo* illud *in syngrapha*, sc. solenni ritu. v. 10. b) c. 17, 26. c. 33, 13. c) cf. not. ibid. d) c. 33, 11. 26.

CAP. XXXIII, V. 1. e) *iterum*, non magno temporis intervallo, eodemque fere argumento; sc. in continuationem ac confirmationem prioris prophetiæ c. 32. cf c. 1, 13. c. 13, 3. f) *dum ille adhuc esset*. g) *detentus*. c. 36, 5. c. 39, 15. h) vid. not. c. 32, 2.

V. 2. i) *facturus illud*, sc. quod dicit; ita vt opere ipso præstet. Atque sic eleganter occupat statim Dominus dubium impos-

CAP. XXXIII.

sibilitatis. s. cf. Ps. 33, 9. Ies. 46, 11. k) *Iehouah*, inquam, *formans illud*, in consilio suo. c. 18, 11. Ies. 22, 11 Distinguitur enim hic & alibi ab *exsecutione*, vt Ies. 46, 11. c. 37, 26. saltem plenaria, vt Ies. 43, 7. l) *ad firmiter præstandum illud* suo tempore. Ps. 89, 3. Ies. 9, 6. m) Non litteræ inculcantur, sed maiestas nomine significata. q. d. ille, inquam, magnus Iehouah, qui est, & a quo omnia sunt &c. *Schm.* cf. Ex 15, 3. Ies. 16, 21. c. 10, 16. c. 31, 35. c. 32, 18. Am. 5, 8. c. 9, 6. Ies. 42, 8.

V. 3. n) *Inuoca me*, Ieremia. Respicit ad preces prophetæ c. 32, 17. pro superioris vaticinii declaratione fusas. Sensus: Non solum istas preces tuas adprobaui, sed etiam plura & maiora tibi indicaturus sum, si precando perrexeris. o) Ps. 91, 15.

V. 34. וישימו Sic & *Orientales* legunt, qui vero וישמו scribunt. V. 35. יהודה Pro eo habent ישראל 6. 9. in marg. V. 44. בספר per *Psik* mun. 1. & per solum *Mun.* sine *Psik* 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. CAP. XXXIII, V. 2. יהוה *Psik* omittunt 2. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. 25.

לך גדלות ובצרות לא ידעתם׃ כי כה 4
אמר יהוה אלהי ישראל על־בתי העיר הזאת ועל־בתי
מלכי יהודה הנתצים אל־הסללות ואל־החרב׃
באים להלחם את־הכשדים ולמלאם את־פגרי ה
האדם אשר־הכיתי באפי ובחמתי ואשר הסתרתי פני
מהעיר הזאת על כל־רעתם׃ הנני מעלה־לה ארכה 6
ומרפא ורפאתם וגליתי להם עתרת שלום ואמת׃
והשבתי את־שבות יהודה ואת שבות ישראל ובנתים 7
כבראשנה׃ וטהרתים מכל־עונם אשר חטאו־לי 8
וסלחתי לכול־עונותיהם אשר חטאו־לי ואשר פשעו
בי׃ והיתה לי לשם ששון לתהלה ולתפארת לכל גויי 9
הארץ אשר ישמעו את־כל־הטובה אשר אנכי עשה
אתם ופחדו ורגזו על כל־הטובה ועל כל־השלום
אשר אנכי עשה לה׃ כה אמר יהוה 10
עוד ישמע במקום־הזה אשר אתם אמרים חרב הוא
מאין אדם ומאין בהמה בערי יהודה ובחצות ירושלם
הנשמות מאין אדם ומאין יושב ומאין בהמה׃ קול 11
ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אמרים
הודו את־יהוה צבאות כי־טוב יהוה כי־לעולם חסדו
מבאים תודה בית יהוה כי־אשיב את־שבות־הארץ
כבראשנה אמר יהוה׃ כה אמר יהוה 12
צבאות עוד יהיה במקום הזה החרב מאין־אדם ועד־
בהמה ובכל־עריו נוה רעים מרבצים צאן׃ בערי 13
ההר בערי השפלה ובערי הנגב ובארץ בנימן ובסביבי
ירושלם ובערי יהודה עד תעברנה הצאן על־ידי מונה
אמר

6. k) *sicut prim.* v. 11. Ies. 1, 26. cf. Ier. 30, 10. Am. 9, 11.
℣. 8. l) *Et mundabo eos.* Ez. 36, 25. 33. c. 37, 23. Ps. 51, 4. 1 Ioh. 1, 7. 9. m) vid. not. c. 31, 34.
℣. 9. n) *Et erit* sc. *Hierosolyma* v. 6. vel *hoc ipsum.* o) *in nomen hilaritatis*, quod audientes exhilaret. Ies. 55, 13. p) c. 13, 11. Deut.

יתיר ו׳

26, 19. Zeph. 3, 20. q) *facientes* tum *illis* vel cum *illis*, sc. Iuda & Israel v. 7. r) vid Ies. 60, 5. s) *ac trepidabunt, commouebuntur* metu non seruili, sed filiali pœnitentium, vt & ipsæ accedant ad Deum in Christo propitiatum, cum sancto quodam tremore. Ps. 4, 5. Hos. 3, 5. &c. cf. *Schm.* Præcedit enim, non exitio, sed lætitiæ hoc Dei beneficium fore. t) v. 6.
℣. 10. u) sc. *vox lætitiæ* &c. vt sequitur v. 11. x) non sine desperationis adfectu v. 24. c. 32, 36. 43. y) v. 12. Hag. 1, 4. z) v. 12. c. 32, 43.

p) *& ardua.* Proprie dicitur de muro alto, arduo nec facile superabili Deut. 28, 52. c. 1, 28. Syr. LXX. & Vulg. *firmas*; at Ion. *recondita*, quasi legisset נצרות, coll. Ies. 48, 6. q) *quæ non nouisti*, s. nosse poteras ex teipso. *Schmidius.*
℣. 4. r) *Nam*, vt exemplo discas, verum esse quod dixi. *Schm.* s) bonam partem *destructis* per Iudæos ipsos, ad communiendum eo fortius murum, coll. Ies. 22, 10. t) *ad aggeres*, i. e. ad faciendum ex eis aggeres, *Raschi.* Verum *aggeres* alias oppugnantium, nuspiam vero defendentium sunt, coll. c. 32, 24. &c. rectius ergo s. *aduersus aggeres* &c. seu quas ipsi destruunt propugnatores, vt ex iis se defendant *aduersus aggeres* hostium. u) *gladium* oppugnatorum. al. intelligunt *machinas* obsidionales, euertendo muro ab hostibus adplicatas, coll. c. 5, 17. Ez. 26, 9.
℣. 5. x) Quas *ingrediuntur* sc. bellatores Iudæi. *Schmid.* Quid? si verteres: *venientibus* sc. domibus. q. d. quæ dirutæ adplicantur & adhibentur ad &c. coll. c. 32, 24. y) *aut potius ad complendum eas*, frustrato contra hostes pugnandi successu. z) *&* *propter quorum omnem malitiam*, constr. cum רעתם. a) Deut. 31, 17. c. 32, 20.
℣. 6. b) Vulg. *obducam eis cicatricem.* vid. not. c. 8, 22. & cf. Neh. 4, 1. Differt a seq. מרפא ceu sanationis initium ab eius complemento & statu c. 30, 17. c) Ies. 57, 18. 19. d) *& manifestabo, patefaciam*, velut ex occultis meis thesauris. e) *abundantiam.* (1) Ez. 8, 11. f) 2 Reg. 20, 19. cf. Ioh. 1, 14. 16. 17.
℣. 7. g) v. 26. c. 32, 44. h) tempore N. T. Promittitur enim reductio non *Iuda* solum, sed *Israelis* quoque. *Schm.* cf. c. 30, 3. i) c. 31, 4. c. 24, 6.

℣. 11. a) vid. not. c. 7, 34. c. 25, 10. b) 1 Par. 16, 8. 2 Par. 7, 6. Ps. 105, 1. c) ὁ. χρηστός 1 Petr. 2, 3. d) vox, inquam, *adferentium* &c. e) *gratiarum actionem.* cf. Eph. 5, 19. 20. Col 3, 16. vel *sacrificium laudis* supra c. 17, 26. Leu. 7, 12. c. 22, 29. *Kimchi* ex veteribus obseruat, sæculo Messiæ abolitum iri omnia sacrificia, excepto *laudis*; ideo nullum ait h. l. memorari pro *peccato* aut *reatu*, quippe quibus nec opus futurum; nullis amplius peccatoribus existentibus c. 31, 34. sed veriorem rationem suppeditat Paulus Hebr. 10, 5--9. 14. f) v. 26. c. 32, 44. g) vt sint *sicut prim.* v. 7. 1 Reg. 13, 6. ℣. 12. h) c. 32, 15. i) *desolato.* Parenthesis vsque ad *Tiphcham.* v. 10. k) *mansio pastorum*, 2 Sam. 7, 8. qui *populum* meum velut oues pascent. cf. Ies. 65, 10. & Ier. 23, 4. cum nota. l) *recubare facientium.* Ps. 23, 2. Cant. 1, 7. m) non pecudes, sed homines, coll. v. 13. Ez. 36, 37. 38. Mich. 2, 12.
℣. 13. n) *Nam in vrbibus montanis.* c. 32, 44. Declaratio v. præcedentis. De his autem partibus Iudææ cf. not. ad c. 17, 26. o) vid. v. 12. p) *super manus numerantis*, 2 Sam. 24, 1. vt solent pastores, ne qua desit ouium, eas sub vesperam numerare. Sunt, qui de *decimatione* intelligunt. cf. Leu. 27, 32. Ez. 20, 37. c. 36, 38. Ion. *Adhuc discet populus per manus MESSIAE.*

℣. 3. ובצרות ita legunt etiam *Orientales*, qui tamen *Cthib* ובצורות *plene* scribunt. ולא cum præf. *Vau* 1. sic se. 2. ℣. 5. אשר הכיתי באפי ita 1. ℣. 9. לי sic per *Rbhia* 7. 8. 15. 22. 23. at per *Sakephk.* minus commode alii. Denique per *Graschaim*, præeunte *Makk.* 2. 5. ℣. 10. במקום per *Mun.* 1. 2. 3. 5. הנשמות cum *Meth.* sine seq. *Dag.* 7. 8. 23. ℣. 12. כה per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 13.

14 אמר יהוה׃ הנה ימים באים נאם־יהוה
והקמתי את־הדבר הטוב אשר דברתי אל־בית
טו ישראל ועל־בית יהודה׃ בימים ההם ובעת ההיא
אצמיח לדוד צמח צדקה ועשה משפט וצדקה בארץ׃
16 בימים ההם תושע יהודה וירושלם תשכון לבטח וזה
17 אשר־יקרא־לה יהוה ׀ צדקנו׃ כי־כה אמר
יהוה לא־יכרת לדוד איש ישב על־כסא בית־ישראל׃
18 ולכהנים הלוים לא־יכרת איש מלפני מעלה עולה
ומקטיר מנחה ועשה זבח כל־הימים׃
19 ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו לאמור׃ כה אמר יהוה אם־
כ תפרו את־בריתי היום ואת־בריתי הלילה ולבלתי היות
21 יומם־ולילה בעתם׃ גם־בריתי תפר את־דוד עבדי
מהיות־לו בן מלך על־כסאו ואת־הלוים הכהנים
22 משרתי׃ אשר לא־יספר צבא השמים ולא ימד חול
הים כן ארבה את־זרע דוד עבדי ואת־הלוים משרתי
אתי׃
23 ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו לאמר׃ הלוא ראית מה־
24 העם הזה דברו לאמר שתי המשפחות אשר בחר יהוה
בהם וימאסם ואת־עמי ינאצון מהיות עוד גוי לפניהם׃
כה כה אמר יהוה אם־לא בריתי יומם ולילה
26 חקות שמים וארץ לא־שמתי׃ גם־זרע יעקוב ודוד עבדי
אמאס מקחת מזרעו משלים אל־זרע אברהם ישחק
ויעקב כי־אשוב את־שבותם ורחמתים׃

הדבר

℣. 14. q) cf not. c. 29, 10. r) Iof. 21, 45. c. 23, 15.

℣. 15. s) Ion. *Messiam iustitiæ.* ita Kimchi &c. *Syr.* vero, retentis harmonicis vocabulis: *Effulgere faciam Dauidi fulgorem.* Vid. not. c. 23, 5. seq. Ies. 52, 1. Zach. 3, 8. Pf. 132, 17. & ibi D. Kimchi. t) Ion. *iudicium verum.* vid. c. 23, 5.

℣. 16. u) c. 23, 6. Deut. 33, 28 Ief. 32, 18. Zach. 14, 11. x) *Et hic* (germen Iehouæ v. 15.) eft, qui *adclamabit* f. *prædicabit ei* (Hierofolymæ) ad confolandum eam Ief. 40, 2. fcilicet Rex Mesfias ceu *Iehouah iuftitia noftra* Ier. 23, 6. Ita ex Iudæis *R. Alfcheich* in Comm. h. l. & ex Chriftianis *Schm.* cf. Mich. 6, 9. Alii: *Et hoc erit nomen, quo nominabit* quisque *eam* fc. vrbem. Verum fic nomen illud non effentialiter, fed tantum fymbolice vrbi proprium erit, breuiter quidem, fed emphatice eam fec. beneficia Dei maxima defcribens, vt Ez. 48, 34. Ex. 17, 15. Gen. 33, 20. &c. Sed *Syr.* & *Vulg. Et hoc erit nomen* (*ipfius*) *quod* (*quo*) *vocabunt eum;* forte ad fenfum, quia v. 15. præceffit fem. צדקה. y) *Ion.* de vrbe: *Fient nobis iuftitia a facie Domini in medio ipfius.* Conf. copiofe notata c. 23, 6.

℣. 17. z) Confirmatio defumta a promisfione Dauidi facta 1 Reg. 2, 4. c. 8, 25. c. 9, 5. asfurgente prophetia hac a typo ad antitypum feu Chriftum, qui in perpetuum non exfcindendus. *Schm.*

℣. 18. a) i. e. Neque facerdotes & Leuitæ vnquam fub N. T. deficient, Mal. 3, 3. non quidem in typico, fed fpirituali facerdotio, cooptatis ad hoc omnibus in vniuerfum fidelibus tum Ifraelis Ies. 61, 6. Ex. 19, 6. tum gentium Ief. 66, 21. (cf. h. l. v. 26.) fub vnico illo non Aaronico, fed Melchifedeciano facerdote Chrifto Zach. 6, 13. Pf. 110, 4. Hebr. 7, 17. &c. cf. etiam Act. 6, 7. b) *quo minus fint coram me.* cf. 1 Sam. 2, 28. 30. 35. c) non typica Ef. 66, 5. &c. fed *fpiritualia.* cf. Mal. 1, 11. Ief. 66, 20. Rom. 12, 1. 1 Petr. 2, 5.

℣. 20. d) Ion. *Sicut fieri non poteft, vt aboleatur—ita* (v. 21.) *nec pactum meum* &c. e) Ion. *pactum meum, quod fanciui cum die.* Syr. *gubernationes meas diei.* Sic *Schm.* repetita voce ברית *fœdus meum* (fœdus) *diei,* i. e. conftitutionem eius ab initio mundi a me factam. cf. v. 25. & not. c. 31, 35. feqq. f) fc. *vt non fit.* g) *dies* f. *diurnum tempus.* Neh. 9, 19.

℣. 21 h) *abolebitur* v. 20. Ief. 8, 10. Atqui illud, ftante mundo, non מלא ו׳ eft futurum Gen. 8, 22. אשיב קרי Ergo nec hoc quidem. i) *&* (fœdus meum) cum *Leuitis facerdotibus.* v. 18. Ief. 66, 21.

℣. 22. k) *Immo, quemadmodum.* Ief. 54, 9. l) Gen. 15, 5. c. 22, 17. m) *nec menfurari poteft.* c. 31, 37. Hof. 2, 1.

℣. 24. n) i. e. ipfe quidem præfens tuis auribus audiuifti, quod Iudæi velut in faciem tibi dixerunt, *Schm.* o) *regiam* fc. & *facerdotalem* v. 21. 22. pro quo v. 26. (vbi vid not.) eft *familia Iacobi & Dauidis.* p) *duas familias, quas* quondam—*eas, inquam,* nune *reprobauit.* ן emphatice παρέλκον, vt Ier. 6, 19. Gen. 17, 14. Sed *Schm.* vertit: *Duæ familiæ* funt, *quas* &c. *& tamen reprobauit eas.* q) atque ita *contemtim reiiciunt,* c. 14, 21. Prou. 5, 12 q. f. fc. eum plane reiecerim, fine vlla fpe reftitutionis. r) *ita vt non fit amplius gens* Dei *coram illis,* i. e. eum pro tali in pofterum non amplius reputare velint. confer c. 31, 36. Pf. 33, 12. Ief. 14, 32.

℣. 25. s) *Ita vero,* ad refellendum hasce calumnias, *dicit.* t) adde ex feq. commate *pofui.* u) vid. v. 20. Gen. 8, 22. x) & fi *ftatuta.* c. 31, 35. Iob. 38, 33. y) fc. firmiter & perpetua conftitutione.

℣. 26. z) c. 31, 36. 37. Eft hic *alterutra* familiarum v. 24. refpondens *familia facerdotum ac Leuitarum* v. 18. 21. 22. vt vel hinc pateat, agi illic non de Leuitico facerdotio reparando, fed de fpirituali fidelium. a) v. 24. c. 31, 37. b) *quo minus fumam.* 2 Reg. 5, 20. c) inprimis Chriftum v. 15. coll. c. 30, 20. Mich. 5, 1. d) *fuper.* c. 7, 20. c. 26, 15. e) v. 7. 11. c. 32, 44. f) c. 12, 15. c. 31, 20. Pf. 126, 1.

℣. 16. יהוה fine *Pfik* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Maf.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Bef.* f. 60. col. 7. ℣. 18. עולה per *Rbhia* præuio *Mun.* 3. fic fe. 5. זבח fic per *Dag.* 1. 13. 17. 18. 19. ac *Ber.* fic fe. 5. at ceteri omittunt. ℣. 20. היות יומם ita 2. 3. ℣. 23. דבר per *Mun.* 1. 2. ℣. 24. מה per *Mun.* 1. fic fu. 5. עוד גוי מהיות fic fatis commode 2. fe. 5. ℣. 26. יעקוב per *Tlifchaki.* 2. 3. 5. אמאס per *Kam.* 6. 9. 10. 14. 20.

CAP. XXXIV.

הדבר אשר־היה אל־ירמיהו מאת יהוה
ונבוכדנאצר מלך־בבל וכל־חילו וכל־ממלכות ארץ
ממשלת ידו וכל־העמים נלחמים על־ירושלם ועל־
2 כל־עריה לאמר׃ כה־אמר יהוה אלהי ישראל הלך
ואמרת אל־צדקיהו מלך יהודה ואמרת אליו כה אמר
יהוה הנני נתן את־העיר הזאת ביד מלך־בבל ושרפה
3 באש׃ ואתה לא תמלט מידו כי תפש תתפש ובידו
תנתן ועיניך את־עיני מלך־בבל תראינה ופיהו את־
4 פיך ידבר ובבל תבוא׃ אך שמע דבר־יהוה צדקיהו
מלך יהודה כה־אמר יהוה עליך לא תמות בחרב׃
5 בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשנים
אשר־היו לפניך כן ישרפו־לך והוי אדון יספדו־לך כי־
6 דבר אני־דברתי נאם־יהוה׃ וידבר ירמיהו
הנביא אל־צדקיהו מלך־יהודה את כל־הדברים האלה
7 בירושלם׃ וחיל מלך־בבל נלחמים על־ירושלם ועל
כל־ערי יהודה הנותרות אל־לכיש ואל־עזקה כי הנה
8 נשארו בערי יהודה ערי מבצר׃ הדבר
אשר־היה אל־ירמיהו מאת יהוה אחרי כרת המלך
צדקיהו ברית את־כל־העם אשר בירושלם לקרא להם
9 דרור׃ לשלח איש את־עבדו ואיש את־שפחתו העברי
והעבריה חפשים לבלתי עבד־בם ביהודי אחיהו איש׃
10 וישמעו כל־השרים וכל־העם אשר־באו בברית לשלח
איש את־עבדו ואיש את־שפחתו חפשים לבלתי עבד־
11 בם עוד וישמעו וישלחו׃ וישובו אחרי־כן וישבו את־
העבדים ואת־השפחות אשר שלחו חפשים ויכבישום
לעבדים

℣. 6. d) q. d. fidelissime, ita vt ne verbum quidem omiserit. S.

℣. 7. e) Repetitur ex v. 1. vt indicetur, Ieremiam statim post reuelationem diuinam indicasse Tsedekiæ, eum integrum adhuc ei fuisset, cum Nebucadnezare transigere. S. f) Ies. 36, 2. Ios. 10, 3. g) Ios. 10, 10.

℣. 8. h) non multo post præcedentem prophetiam, vrbe adhuc dum a Chaldæis obsessa. i) sc. in templo v. 15. solemni ritu v. 20. verum hypocritice,

הפטרת משפטים

propter præsentes, queis premebantur, angustias: id quod euentus docuit v. 11. k) Nam cum reliquo extra Hierosolymam populo idem pangere fœdus, non licebat per hostes, durante obsidi-

ויכבשום קרי

one, Schmid.

l) ad proclamandum sibi. Pronomen reciprocum redundat, vt Gen. 12, 1. vel notat, *ex mutuo consensu & pacto.* m) *libertatem s. manumissionem* seruorum seruarumque Hebræorum, v. 15. 17. Leu. 25, 10. ℣. 9. n) *Ita vt*, vi huius fœderis, *manu mitteret quisque.* Hoc vero omiserant huc vsque Iudæi, susque deque habitis legibus diuinis. v. 14. o) Ex. 21, 2. Leu. 25, 39. seq. Deut. 15, 12 p) *liberos* sc. a seruitute. v. 10. Ies. 58, 6. Iob. 39, 5. q) *ne eum mancipiu vteretur eis*, sc. *Iudæo fratre suo*, *quisquam* v. 10. c. 22, 13. c. 30, 8. ℣. 10. r) *& obediuissent* quoque; extorquente hanc obedientiam tum necessitate præsenti v. 1. tum Regis autoritate v. 9. s) *venerant in fœdus*, pacto se obstringentes 1 Sam. 20, 8 2 Par. 15, 12. & 2 Reg. 23, 3. t) v. 9. u) *porro*; sicut hucusque in eos dominium per vim vsurpauerant. v. 14. x) *obediuissent*, inquam. y) v. 9. ℣. 11. z) *sed mox conuersi essent.* Notat h. l. *versionem in contrarium*, seu contrariam actionem. si v. 15 16. Ps. 71, 20. a) non multo post v. 15. quum Chaldæi, soluta ad tempus obsidione, aduentantibus Aegyptiacis (suppetiis obuiam progressi essent v. 21. c. 37, 5. b) Vulg. *& retraxerunt* sc. ad seruitutem. v. 16. c) v. 9. 10. d) *& subiecerunt eos* sibi v. 16. Gen. 1, 28. Neh. 5, 5. 2 Par. 28, 10.

CAp. XXXIV, ℣. 1. De Chronotaxi huius Capitis vid. Præf. § 20. g) Parenthesis historica vsque ad Tiphcham. cf. c. 52, 4. 2 Reg. 25, 1. h) *dominii manus eius*, cui manus s. potestas eius dominabatur 2 Sam 8, 3. 2 Par. 32, 9. i) etiam conductitii & fœderati. k) c. 32, 2. l) sc. reliquas minores v. 7. quæ Hierosolymæ metropoli accensentur ceu filiæ. c. 19, 15.

℣. 2. m) *Eundo ei.* c. 2, 2. c. 35. 2. Nondum ergo carceri inclusus erat, coll. c. 37, 4. 5. quod tamen postea factum, ob hanc ipsam prophetiam, c. 32, 2. seqq. c. 33, 1. n) *& loquere.* Gen. 4, 8. o) *Ita vero dices.* p) c. 21, 10. vid. not. c. 32, 3. 4. 5. c. 33, 3.

℣. 3. q) c. 32, 4. r) *capieris.* c. 38, 23. factum c. 52, 9. s) vid. c. 32, 4.

℣. 4. t) *Veruntamen.* Limitatur comminatio per promissionem tum mortis naturalis, tum sepulturæ honestæ. quam tamen non absolute cum aliis, sed cum *Schmidio* conditionate accipimus, si nimirum verbo Dei obsequatur, & dedat se Babyloniis. vid. c. 38, 17. seqq. Sic etiam 2 Reg. 22, 20. 2 Par. 34, 28. subaudimus: *si porro verbo Dei obediueris*, coll. 2 Par. 35, 22. u) morte sc. violenta, vt metuis

℣. 5. x) placide & morte naturali. Gen. 15, 15. cf not. c. 32, 5. y) *& cremationibus patrum &c.* seu *secundum cremationes patribus tuis* in honorem *factas.* z) *ita cremationem facient tibi*, incensis speciebus aromaticis in funere tuo, 2 Par. 16, 14. cf. not. 1 Sam. 31, 12. a) *Vah Domine!* Solemnis formula lugendi reges c. 22, 18. 19 Conf. Præf §. 22, 13 b) supple sensum: idque firmiter credas, quia &c. c) quod non retractabo, sed fideliter implebo. Ies. 46, 11.

℣. 6.

CAP. XXXIV, ℣. 1. ונבוכדנאצר per Resch loco Nun. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ℣. 2. צדקיהו sine ו finali Orientales sec. not. in marg 7 8. ℣. 3. ועיניך cum Gaiah 6. 9. sec. Mas. Erff. ℣. 5. ובמשרפות per Gaph. 2. sic & 5 והוי אדון per Tlischakt. 7. 8. 9. 15. 16. 20. ℣. 7. וחיל מלך ita 1. 3. 5. ℣. 11. וישבו defect. sine Iod 1. 3. 5. 22. sic te. 1. & sic 6. 9. in marg. sec. Mas. 2. & Erff. h. l. & impr. ad Num. 13, 26. Alii plene. ויכבישום per Sakepht. 1. 2. 3. 5.

12 לעבדים ולשפחות׃ ויהי דבר־יהוה אל־
13 ירמיהו מאת יהוה לאמר׃ כה־אמר יהוה אלהי ישראל
אנכי כרתי ברית את־אבותיכם ביום הוצאי אותם
14 מארץ מצרים מבית עבדים לאמר׃ מקץ שבע שנים
תשלחו איש את־אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך
שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא־שמעו אבותיכם
טו אלי ולא הטו את־אזנם׃ ותשבו אתם היום ותעשו
את־הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו ברית
16 לפני בבית אשר־נקרא שמי עליו׃ ותשבו ותחללו
את־שמי ותשבו איש את־עבדו ואיש את־שפחתו
אשר־שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות
17 לכם לעבדים ולשפחות׃ לכן כה־אמר
יהוה אתם לא־שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו
ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם־יהוה אל־החרב
אל־הדבר ואל־הרעב ונתתי אתכם לזעוה לכל
18 ממלכות הארץ׃ ונתתי את־האנשים העברים את־
ברתי אשר לא־הקימו את־דברי הברית אשר כרתו
19 לפני העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו׃ שרי
יהודה ושרי ירושלם הסרסים והכהנים וכל עם הארץ
כ העברים בין בתרי העגל׃ ונתתי אותם ביד איביהם
וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף
21 השמים ולבהמת הארץ׃ ואת־צדקיהו מלך־יהודה
ואת־שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד
22 חיל מלך בבל העלים מעליכם׃ הנני מצוה נאם־
יהוה והשבתים אל־העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה
ושרפה באש ואת־ערי יהודה אתן שממה מאין

ישב

℣. 12. e) *Factum igitur est*, inquam. Reassumitur ex v. 8.

℣. 13. f) Notat h. l. *praeceptum diuinum*, quod subiicitur v. 14. Dicitur vero *fœdus*, quia cum consensu & agnitione subiectionis debitae receptum est a populo Israelitico, promissa obedientia & obseruantia, sicut in fœderibus promittitur obseruatio illorum, *Schm.* g) Ex. 13, 3. 14. Emphatica circumstantia, vbi lex de manumittendis seruis inculcatur. h) Ex. 21, 2. Deut. 15, 12.

℣. 14. i) *Ab vltima parte s. fine septem annorum*, i.e. septimo quoque anno. *Finis* intelligendus, quem annus septimus iniens facit, non exiens, seu qui septimum annum non includit, sed excludit; additur enim: *seruiet tibi sex annis. Schm.* cf. Deut. 14, 28. c. 15, 1. & not. 2 Sam. 15, 7. 1 Reg. 9, 10. Es. 44, 2. k) *vendiderit sese.* Leu. 25, 47. l) vid. v. 9.

℣. 15. m) in melius (vt videbatur) mutati. v. 11. 16. n) i. e. nuper admodum. o) materialiter, & hac saltem in parte. p) vid. v. 8. q) Noua circumstantia ad crimen relapsus exaggerandum. *Schmid.* r) c. 7, 10. 11. 14.

℣. 16. s) in peius mutati. vid. v. 11. ὁ. καὶ ἐπεστρέψατε, cf. 2 Petr. 2, 21. 22. t) periurio Leu. 19, 12. u) v. 11. x) v. 9. 10. 11. y) *sc. animam ipsorum*, seu vt sui arbitrii essent, euntes quo vellent. Deut. 21, 14. z) *ac denuo subegistis.* v. 11.

℣. 17. a) sc. finaliter ac (vt cœperatis v. 10.) in obedientia non perseuerando. b) v. 18. 15. Ez. 46, 17. c) *Ecce igitur ego*, talionis iure, *proclamaturus sum.* d) i. e. manumissam vos a me, cuius familia hucusque fuistis, vt velut publicati fiatis gladio &c. obnoxii omni violentiae. Domino igitur seruire libertas, non onus est, manumitti vero ab eo, est nudari eius patrocinio alalo omnibusque expositum esse malis. cf. Rom. 6, 20. seqq. e) vid. c. 14, 12. c. 52, 6. f) cf. not. c. 15, 4. c. 24, 9.

℣. 18. g) fœdus sc. Mosaicum v. 13. 14. h) *quod* ipsi hoc tempore *pepigerant* v. 8. eiusdem cum Mosaico argumenti v. 9. i) vid. v. 15. k) *per vitulum* s. adhibito vitulo, solemni in fœderibus pangendis ritu. Alii: *sicut vitulum.* sed continuata personarum descriptio v. 19. & reassumtio verbi *dabo* v. 20. vix permittunt praepositionem hic terminari.

לזועה קרי

l) *in duas partes* 1 Reg. 3, 25. sc. dissectum in medio Gen. 15, 10. a quo ritu tritissima phrasis *scindere fœdus* orta v. 18. conf. not. Deut. 29, 11. 13. It. *Lund.* 636. ac *Bochartus* P. I. l. 2. c. 35. p. 325. 326. vbi cf. 1 Sam. 11, 7. m) *partes eius*, (4) v. 19. Gen. 15, 17. Fuerunt ritus imprecationis; vt, qui non seruaret fœdus, dissecaretur sicut vitulus iste. *Schmidius.*

℣. 19. n) *Aulicos* Gen. 37, 36. 2 Reg. 8, 6. o) etsi non omnes forte, singulatim, tamen per seniores, ad hunc actum deputatos. p) *partis* (4) v. 18.

℣. 20. q) *Dabo, inquam.* Reassumitur ex ℣. 18. r) Ion. *proiectum in cibum*; sc. sine sepultura. c. 7, 33. c. 16, 4. c. 19, 7. Deut. 28, 26.

℣. 21. s) *Tsedekiam vero.* Pœna transgressorum communis, sed non eadem omnium: prioribus v. 20. mors violenta, his captiuitas dictitatur. cf. *Schmid.* t) v. 20. c. 19, 7. c. 21, 7. &c. u) *qui ascenderunt* (Vulg. *qui recesserunt*) *a vobis*, 1 Reg. 15, 19. obuiam procedentes Aegyptiis, soluta interim obsidione, Ier. 37, 5. Ex quo frustra Hierosolymitani salutis spem sibi faciunt, ibid. v. 7. seqq. hostibus vix dum digressis, ad pristinum peccatum relabentes.

℣. 22. x) *Ecce enim praecipiens ero*, mira caussarum externarum gubernatione & directione; *Schmidius.* cf. Es. 13, 3. Am. 6, 11. y) cf. c. 37, 7. seqq. a) vid. tristis euentus c. 39, 52. 2 Reg. 25. & 2 Par. 36, 17. seqq. b) Es. 64, 9. Zach. 1, 12. c) Es. 1, 7. d) c. 4, 7.

℣. 14. תשלחו cum *Gaieh* 2. 5. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* ℣. 18. ברתי sic *defect.* 3. 6. 7. 8. 15. 22. & Ee se. 1. 2. sec. *Masor.* 1. 2. 3. ? *impr.* & *Erff.* Alii plene. ℣. 22. והשבתים ׳ per *Graschaim* 2. 3. sic fu. 5.

ישב׃ CAP. XXXV. לה הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃
הָלוֹךְ אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם וַהֲבִאוֹתָם בֵּית 2
יְהוָה אֶל־אַחַת הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן׃ וָאֶקַּח 3
אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶּן־חֲבַצִּנְיָה וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־
בָּנָיו וְאֵת כָּל־בֵּית הָרֵכָבִים׃ וָאָבִא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־ 4
לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֵצֶל
לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְלִשְׁכַּת מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־שַׁלֻּם
שֹׁמֵר הַסַּף׃ וָאֶתֵּן לִפְנֵי ׀ בְּנֵי בֵית־הָרֵכָבִים גְּבִעִים 5
מְלֵאִים יַיִן וְכֹסוֹת וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ־יָיִן׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא 6
נִשְׁתֶּה־יָּיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ צִוָּה עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא
תִשְׁתּוּ־יַיִן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ וּבַיִת לֹא־תִבְנוּ 7
וְזֶרַע לֹא־תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לֹא־תִטָּעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם כִּי
בָּאֳהָלִים תֵּשְׁבוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ יָמִים רַבִּים עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם׃ וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל 8
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־
יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ׃ וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת 9
בָּתִּים

פתח בס

CAP. XXXV, 1. *e*) octauo circiter Ioiakimi anno. vid. Præf. §. 10.

℣. 2. *f*) *Eundo* sc. eas. v. 13. c. 2, 2. *g*) *domum* i. e. *familiam*: vt v. 3. 5. 18. cf. Ex. 2, 1. &c. *h*) *Rechabitarum* v. 3. 5. 18. a *Rechabo* v. 6. 8. 14. 19. hoc tempore Hierosolymis degentium v. 11. De his copiose *Herm. VVitsius* pec. Differt. Alienigenæ erant, non Israelitæ v. 7. Latiori nomine dicti *Kenitæ*. 1 Par. 2, 55. ex prosapia *Iethronis*, soceri Mosis, Iud. 1, 16. qui cum religioni Iehouæ accessisset Ex. 18, 9. seqq. rogatus a Mose Num. 10, 29. mansit vel tum statim apud Israelitas, vel adducta familia, ad eos rediit v. 31. 32. saltem posteri ipsius se Israeli coniunxerunt, in duos veluti ramos posthac diuisi, aliquibus *Kedeschum* in tribu Naphtali digressis Iud. 4, 11. 17. ceteris vero, iisque pluribus tribui Iudæ potissimum adsociatis Iud. 1, 16. & ad Amalekitarum vsque confinia diffusis, 1 Sam. 15, 6. a quibus nostri *Rechabitæ* 1 Par. 2, 55. Eos Israeliticæ religioni fuisse addictos, tum ex h. l. patet, coll. v. 19. tum ex 2 Reg. 10, 16. &c. *i*) *&* *adloquaris eos*, sc vt tecum eant in domum Iehouæ. *Schm.* *k*) *cellarum* *seu conclauium* v. 4. 1 Par. 9, 26. vid. *Cocc.* Lex. 420. *l*) *bibendum eis propinabis.* conf. Am. 2, 11. 12 non qs. hæc mea sit præcisa voluntas, vt bibant illi; sed vt, explorata (quam ego præuideo) ipsorum constantia, occasio sappetat pudefa tendi exemplo eorum Iudæos.

℣. 3. *m*) procul dubio principem eorum ac patrem domus. *Schm.* *n*) v. 2.

℣. 4. *o*) locum huic actui peropportunum, tum quod testes illic præsto essent idonei ex Sacerdotibus ac primoribus; tum quod statim posset ad congregatum illic populum loqui. v. 13. *p*) v. 2. Dubium num *conclaue* hoc intra atrium sacerdotum, (quod sine dispensatione Rechabitis vix licuit ingredi) an extra illud ad muros illius adiunctum, *Schm.* *q*) Syr. & Ion. *propheta Domini* conf. 1 Reg. 12, 22. c. 13, 4. 5. 6. 8. 11. 12. &c. *r*) templi primorum, *Schm.* *s*) *custodis liminis.* Ion. *thesaurarii.* Erat hic præfectus pecuniis templi, ex quibus ruinæ reparabantur, & vasa sacra comparabantur; 2 Reg. 12, 10. c. 22, 4. c. 25, 18. vid. *Buxt.* Lex. Talm. 127.

℣. 5. *t*) *Et adposui illis.* Gen. 18, 8. *u*) *scyphos.* Gen. 44, 2. *x*) *&* *calices*, forma differentes a scyphis. Gen. 40, 11. 13. *y*) Imperatiuus, non coactionis aut præcepti diuini, sed oblationis; *Schm.* Adde, & tentaminis in perseuerantia boni, libertate bibendi illis relicta. vide ad v. 2.

℣. 6. *z*) *non solemus bibere.* vt Gen. 29, 26. *a*) singulari tum sanctimonia & zelo, tum auctoritate vir, Israelitarum Regi Iehu συνεργὸς 2 Reg. 10, 15. 23. vt proinde Rechabitæ his legibus vixerint trecentis fere annis, eximia omnino constantia v. 14. *b*) i. e. vnus ex maioribus nostris v. 8. 10. 1 Sam. 20, 10. *c*) Deo *mandatum* nec laudante vspiam, nec tamen etiam culpante: saltem laudabilis erat filiorum stricta quidem, spontanea tamen obedientia, in re non modo non mala, sed vtili quoque ac ipsorum rationibus conuenienti, v. 14. 18. 19. Ceterum *Schm.* putat: Legislatorem merito Rechabitarum hunc Ionadabum vocari posse; sicut aliæ gentes respublicæ, vrbes, suos habuerint legislatores, quorum legibus vterentur. *d*) Fuit igitur in materia analogum quid *Naziræorum* instituto, Num. 6, 3. 4. Am. 2, 11. 12. præsertim Naziræatui totius vitæ Iud. 13, 5. 1 Sam. 1, 11. Luc. 1, 15.

℣. 7. *e*) sc. vt inhabitetis v. 9. 10. Necessitatis vero casus erat v. 11. exceptionem proinde patiens. *f*) Es. 5, 2. *g*) *&* *nihil eorum erit vobis* i. e. neque vllo modo possidebitis, sc. sec. accentus: *domum*, vel *sementem*, vel *vineam.* v. 8. *h*) antiquo *Kenitarum* more. Iud. 4, 17. seqq. vnde *mulieres in tentorio* simpliciter pro *Keniticis* Iud. 5, 24. procul dubio, quod exemplo *Iethronis* Ex 2, 16 seqq. vitam agerent pastoritiam, Nomadum instar & Scenitarum Iud. 8, 11. Ier. 49, 29. conf. Gen 4, 19. c. 25, 27. 2 Par. 14, 14. præsertim quod fundos ipsi, ceu *peregrini*, (vid. hoc ipso v. 7.) in terra Canaan non haberent. quod vitæ genus, vtpote simplicissimum ac genti suæ adcommodatum, voluit Ionadabus a Rechabitis retineri. *i*) *Kimchius*: diu & commode; quia *domus, agri, vinea* curas facessunt possidentibus; vinum vero quam noxium aliquando sit, docet Salomo Prov. 23, 19. &c. Addunt alii: vt his moribus ceu peregrini vitarent inuidiam, abstinentes a possessionibus non suis. Sed credibilius est, respici ad promissionem IV. præcepti Ex. 20, 12. & subfuisse moralem quoque præcepti rationem, ita vt Ionadab corruptis illis temporibus suos a vitæ huius commodis & deliciis ad cælestia, & a curis huius mundi ad rerum diuinarum meditationem conuertere voluerit. hinc 1 Par. 2, 55. vocantur iidem סופרים seu *legisperiti*, coll. Ier. 8, 8. Esr. 7, 6. 11. *k*) vid. not. v. 2.

℣. 8. *l*) *Et obediuimus* hucusque constanter, ex reuerentia paterni mandati v. 14. 16. 18.

CAP. XXXV, ℣. 4. הַסַּף per *Kam.* 1. 2. sic su. 5. contra *Iad.* *Bas.* f. 60. col. 2. ℣. 6. יָּיִן Sic *Iad.* cum *Dag.* 2. 8. 18. 15. 16. 17. 18. & *Ber.* at ceteri omittunt.

9 בתים לשבתנו וכרם ושדה וזרע לא יהיה־לנו : ונשב
באהלים ונשמע ונעש ככל אשר־צונו יונדב אבינו :
11 ויהי בעלות נבוכדראצר מלך־בבל אל־הארץ ונאמר
באו ונבוא ירושלם מפני חיל הכשדים ומפני חיל ארם
12 ונשב בירושלם : ויהי דבר־יהוה אל־
13 ירמיהו לאמר : כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
הלך ואמרת לאיש יהודה וליושבי ירושלם הלוא תקחו
14 מוסר לשמע אל־דברי נאם־יהוה : הוקם את־דברי
יהונדב בן־רכב אשר־צוה את־בניו לבלתי שתות־יין
ולא שתו עד־היום הזה כי שמעו את מצות אביהם
ואנכי דברתי אליכם השכם ודבר ולא שמעתם אלי :
טו ואשלח אליכם את־כל־עבדי הנביאים ׀ השכם ושלח
לאמר שבו־נא איש מדרכו הרעה והיטיבו מעלליכם
ואל־תלכו אחרי אלהים אחרים לעבדם ושבו אל־
האדמה אשר־נתתי לכם ולאבתיכם ולא הטיתם את־
16 אזנכם ולא שמעתם אלי : כי הקימו בני יהונדב בן־רכב
את־מצות אביהם אשר צום והעם הזה לא שמעו אלי :
17 לכן כה־אמר יהוה אלהי צבאות אלהי ישראל הנני
מביא אל־יהודה ואל כל־יושבי ירושלם את כל־
הרעה אשר דברתי עליהם יען דברתי אליהם ולא
18 שמעו ואקרא להם ולא ענו : ולבית הרכבים אמר
ירמיהו כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל יען אשר
שמעתם על־מצות יהונדב אביכם ותשמרו את־כל־
19 מצותיו ותעשו ככל אשר־צוה אתכם : לכן כה אמר
יהוה צבאות אלהי ישראל לא־יכרת איש ליונדב בן־
רכב עמד לפני כל־הימים :

℣. 9. *m*) vid. v. 7.

℣. 10. *n*) vid. v. 7. *o*) *& obedeuimus*, inquam, v. 8.

℣. 11. *p*) *Factum est vero.* sc. propter casum necessitatis. Est occupatio obiectionis, quod Hierosolymis eo tempore excellent, contra mandatum patris v. 10. *q*) sc. tempore *Regis Iojakimi* v. 1. & post huius rebellionem adversus Nebucadnezarem 2 Reg. 24, 1. *r*) Babyloniis adiunctum 2 Reg. 24, 2. *s*) *atque sic necessitate* compulsi *habitamus.*

℣. 12. *t*) in templo, Rechabitis adhuc praesentibus v. 18.

℣. 13. *u*) v. 2. sc. ex cella interioris atrii v. 4. ad atrium populi, imo & vrbem. *Schm.* *x*) *disciplinam*, vt Rechabitarum exemplum intuentes, meliores euadatis. cf. not. c. 2, 30. c. 17, 23. & c. 32, 33.

℣. 14. *y*) *Stare factum est verba &c.* i. e. stabilita sunt. *Hophal* sumitur impersonaliter, & regit Accusatiuum; q. d. *opera data est ad stare faciendum verba &c.* cf. simile quid c. 36, 22. *z*) qui fuit nudus homo, cum ego tamen Deus sim. cf. *Schm.* *a*) semel tantum, ego vero iterum iterumque ac saepius. *b*) longo temporis tractu. vid. not v. 5. *c*) ad quod minus tamen videbantur obligati; cum vos sitis obligatissimi. *d*) v. 15. cf. not. c. 5, 8. c. 7, 13. it. c. 25, 3. 4. c. 26, 5. c. 29, 19. c. 32, 33. *e*) v. 17. Ef. 65, 12. c. 66, 4.

℣. 15. *f*) *omnes.* exaggerat h. l. multitudinem, q. d. non vnum tantum ac alterum sed plurimos. *Schm.* conf. c. 44, 4. *g*) v. 14. *h*) Breuis omnium propheticarum concionum summa. cf. c. 18, 11. c. 25, 5. Ion. 3, 8. Zach. 1, 3. *i*) c. 7, 3. c. 26, 13. *k*) *& sic habitate.* cf. v. 7. Imperatiuus emphaticus pro Fut. supponens praecedaneos ceu necessariam conditionem, vt c. 25, 5. *l*) *sed ne inclinastis quidem.* c. 7, 24. 26. c. 11, 8. c. 17, 23. c. 34, 14.

℣. 16. *m*) *Quoniam igitur.* Apodosis sequitur v. 17.

℣. 17. *n*) partim in Lege, partim per Prophetas. *Abarb* cf. c. 19, 15. c. 36, 31. *o*) *propterea quod loquutus sum.* v. 14. *p*) Ion. *& prophetarunt eis prophetae. sed non conuerterunt se.* conf. not. c. 7, 13.

℣. 18. *q*) *At domui s. familiae Rechabitarum.* v. 2. *r*) scil. in templo, v. 11.

℣. 19. *s*) i. e. nunquam deerit, c. 33, 17. 18. 2 Par. 6, 16. c. 7, 18. *t*) Significat *perpetuitatem* familiae, coll. v. 7. Ef. 66, 22. at Ion. *ministrans coram me.* nam & *sacerdotium* notat Deut. 10, 8. c. 18, 5. 7. Et sic *Schm.* de spirituali sacerdotio sub N. T. intelligit. conf. not. Ier. 33, 18.

℣. 11. ונבא *defect.* 2. 5. sec. *Mas. Erff.* ℣. 12. דבר per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 13. הלוך *plene* 1. sic fe. 2. sec. *Mas* 2. & *Erff* at praeter *impr.* Gen. 31, 30. & Ier. 28, 13. ℣. 14. ואנכי per *Rbhia* 2. 3. ℣. 15. הנביאים sine *Psik* 1. 2. sic fu 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. השכם cum adiecto *Psik* fe. 5. sec. *Mas. Erff.* ושלח sine *Psik* 1. 3. sic fu. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. שבו per *Mun.* 1. 2. 3. 5. ℣. 17 *Spatium* praemittunt 2. 3. 6. 9. 10. 16. 19. 20. ℣. 19. לכן per *Graschaim* 17. 18. & *Btr.* sic fe. *Mas. Erff.* contra *Mas.* 4. 2. h. l. & *impr. final.* f. 43. col. 4. & praeter *impr.* ad Ier. 7, 20.

CAP. XXXVI.

ויהי בשנה הרביעית ליהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה לו
היה הדבר הזה אל־ירמיהו מאת יהוה לאמר׃ קח־לך 2
מגלת־ספר וכתבת אליה את כל־הדברים אשר
דברתי אליך על־ישראל ועל־יהודה ועל־כל־הגוים
מיום דברתי אליך מימי יאשיהו ועד היום הזה׃ אולי 3
ישמעו בית יהודה את כל־הרעה אשר אנכי חשב
לעשות להם למען ישובו איש מדרכו הרעה וסלחתי
לעונם ולחטאתם׃ ויקרא ירמיהו את־ברוך 4
בן־נריה ויכתב ברוך מפי ירמיהו את כל־דברי יהוה
אשר־דבר אליו על־מגלת־ספר׃ ויצוה ירמיהו את־ ה
ברוך לאמר אני עצור לא אוכל לבוא בית יהוה׃
ובאת אתה וקראת במגלה אשר־כתבת מפי את־ 6
דברי יהוה באזני העם בית יהוה ביום צום וגם באזני
כל־יהודה הבאים מעריהם תקראם׃ אולי תפל תחנתם 7
לפני יהוה וישבו איש מדרכו הרעה כי־גדול האף
והחמה אשר־דבר יהוה אל־העם הזה׃ ויעש ברוך 8
בן־נריה ככל אשר־צוהו ירמיהו הנביא לקרא בספר
דברי יהוה בית יהוה׃
ויהי בשנה החמשית ליהויקים בן־יאשיהו מלך־יהודה 9
בחדש התשעי קראו צום לפני יהוה כל־העם
בירושלם וכל־העם הבאים מערי יהודה בירושלם׃
ויקרא ברוך בספר את־דברי ירמיהו בית יהוה י
בלשכת גמריהו בן־שפן הספר בחצר העליון פתח
שער בית־יהוה החדש באזני כל־העם׃ וישמע מכיהו 11
בן

Cap. XXXVI, 1. a) probabiliter exeunte, coll. v. 6. cum v. 9. cf. not. c. 25. 1. ſeq. & Præf. §. 20.

℣. 2. x) *Volumen libri*, i.e. ad ſcribendum ſ. libro aptatum. v. 4. Pſ. 40, 8. Ez. 2, 9. Veteres enim membranas non plicabant, ſed conuoluebant; *Cocc. Lex.* 138. cf. Eſ. 34, 4. Apoc. 6, 14. y) *& ſcribas ſuper illud*; vt inſtanti ieiunio ſummatim inde vniverſa vaticinia populo prælegi v. 6. ac ad poſteros propagari poſſint v. 28. c. 30, 2. Eſ. 8, 1. c. 30, 8. Hab. 2, 3. cf. Pſ. 102, 19. z) *de Iſraele* ſ. 10. tribubus. cf. c. 3, 12. c. 30, 3. ſeqq. c. 31, 1. ſeqq. a) vid. not. c. 1, 5. b) inde *a die*, quo *cœpi loqui* ſ. primum *locutus ſum*. c) videlicet ab anno ipſius decimo tertio c. 1, 2. c. 25, 3. Adeoque ſignificantur omnes prophetiæ, quotquot quidem ad annum vsque quartum Ioiakimi editæ in, hoc libro continentur. *Schm.*

℣. 3. d) v. 7. c. 26, 3. quod etſi facturos non eſſe præſciebat Deus; tamen ſignificat hac particula, ſe quidem ipſorum ſalutem ac conuerſionem ſerio velle Ez. 18, 23. Zeph. 3, 5. & fieri etiam tum potuiſſe, vt Iudæi ſe conuerterent. e) iam imminente præſertim malo & ſolicitos tenente v. 9. conf. not. c. 25, 1. & c. 46, 2. f) ſc. niſi ſe conuertant.

℣. 4. g) amanuenſem ſuum v. 5. 8. ac profeſſione *ſcribam* v. 26. 32. c. 32, 12. multa cum Ieremia a Iudæis perpeſſum, coll. hic v 26. & c. 45, 1. Quibusdam & ipſe fuit Sacerdos, coll. hic v. 10. h) ſc. dictitantis v. 6. 19. i) vid. v. 2.

℣. 5. k) ſc. anno demum inſequenti v. 9. coll. v. 6. ac proinde volumen illud quarto quidem anno eſt ſcriptum, quin-

to vero prælectum. vid. not. v. 1. l) *concluſus* vel *impeditus* domi me continere debeo conf. Iud. 13, 15. 1. Reg. 18, 44. Hoc vero obſcurum, quid ſit illud, quod Prophetam domi detinuerit? Piſcator coniicit, fuiſſe vel interdictum Dei, vel immunditiem legalem. conf. 1. Sam. 21, 6. Neh. 6, 10. *Schm.* vero, cuſtoditum Ioiakimi iuſſu fuiſſe in laxiori aliqua cuſtodia. Verum ſi hoc eſt, quo pacto dicere potuiſſent principes, vt ſe cum Barucho occultaret &c. v. 19. conf. v. 29. Neque vero alibi vſpiam ſub Ioiakimo, ſed ſub Tſedekia incarceratus legitur c. 33, 1. c. 39. 15.

℣. 6. m) *Venias igitur tu*, vicem meam ſuppleturus. n) *& prælegas in* (ex) *Volumine* v. 8. 10. 13. o) v. 4. p) ſpec. Hieroſolymitani v. 9. q) *ieiunii*, ſc. extraordinarii v. 9. congregato (vt hic dicitur) vniuerſo Iuda. r) conf. v. 9. ℣. 7. s) vid. not. v. 3. t) *cadet ſupplicatio ipſorum*, i. e. ſuppliciter ſe precando demittent c. 38, 26. Dan. 9, 18. ſed Ion. *forte accepta erit deprecatio eorum*. c. 37, 20. u) Ion. 3, 8. x) Motiuum pœnitentiæ. conf. 2. Reg. 22, 13. y) i. e. comminatus eſt. Ion. *decreuit*. ℣. 8. z) v. 6. ℣. 9. a) *Factum eſt enim*. Cohæret cum v. 8. ac diſtinctius enarrat hiſtoriam & tempus prælecti voluminis. b) vid. not. v. 1. c) non qui Ioiakimo currebat, ſed, (vt menſes fere numerari ſolent) anni communis eccleſiaſtici, *Schm.* conf. enim v. 22. c. 39, 1. 2. Extraordinarium igitur hoc fuit ieiunium, ad auertendum malum magis ac magis imminens, fracto iam tum a Chaldæis Aegyptio, c. 46, 2. cuius fiduciarius hucusque Ioiakimus fuerat 2 Reg. 23, 34. 35. *Ordinaria* vero incidebant in menſem ſeptimum Leu. 23, 27. d) *proclamarunt* (ſolemniter edixerunt) *ieiunium*. vid. not. v. 6. & conf. Eſr. 8, 21. 1 Reg. 21, 9. 12. &c. e) conf. c. 34, 15. 18. f) v. 6. ℣. 10. g) *Tum igitur legit*. v. 6. h) in *cubiculo* ſeu *conclaui*. c. 35, 4. i) vnius ex principibus Regis v. 11. 12. 25. k) fidelis quondam pii Regis Ioſiæ *Cancellarii*. Vid. not. v. 12. 2. Reg. 22, 3. 2 Par. 34, 8. cuius non modo hic Gemarias, ſed & ceteri filii haud mali fuiſſe videntur, coll. Ier. 26, 24. c. 29, 3. c. 39, 14. Excipe Ez. 8, 11. l) *in atrio ſuperiori* ſ. Sacerdotum. cf. not. 1 Reg. 6, 36. & ſupra c. 20, 2. alii: *prope* vel *apud atrium* &c. nam *Baruchum* ex ſacerdotibus fuiſſe non plane conſtat; etſi vel maxime in ſacerdotum atrio fuiſſet, populus tamen legentem illic vix inaudire potuiſſet: Gemarias certe, cuius hæc cella, haud dubie politicus princeps fuit, vt modo diximus. cf. igitur cum præf. ב Ier. 43, 9. m) *ante oſtium*; vt Gen. 19, 11. Ex. 29, 11. 42. c. 38, 8. 1 Sam. 29, 1. &c. Dicitur ergo fuiſſe *in atrio ſuperiori*, quod erat *ſub ingreſſum domus*, forte muro eius adiunctum. Ita ſane & populus & ſacerdotes audire potuere. n) *nona* Ion. *orientalis*. vid. not. c. 26, 10. ℣. 11. o) non ſine commotione cordis, coll. v. 12. Neq; eum vel a Barucho vel ab ſere mia oportet alieniorem fuiſſe, quia prælectioni cellam patris lubenter indulſit.

CAP. XXXVI, v. 1. הָיָה per *Kadma* 2. at per *Sakephg*. 17. 18. & *Ber*. v. 3. אֲשֶׁר אָנֹכִי ita 1. & ſic fu. 5. ℣. 4. pro (בָּרוּךְ) אֶת־ hab. אֶל־ 2. ſic fu. 5. ℣. 6. וְקָרָאתָ cum *Gaiah*. 5. ſec. *Maſ*. *Erff*. v. 7. אוּלַי Per *Rbhaia* 1. 3. ſic fu. 5. v. 8. נֵרִיָּה *Mun*. pro *Meth*. 5. 7. 8. 15. 22. 23. v. 9. קָרְאוּ־צוֹם ſic per *Grashaim* 1. 2.

בֶּן־גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה מֵעַל־הַסֵּפֶר׃
12 וַיֵּרֶד בֵּית־הַמֶּלֶךְ עַל־לִשְׁכַּת הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם כָּל־
הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וּדְלָיָהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ
וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וּגְמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־
13 חֲנַנְיָהוּ וְכָל־הַשָּׂרִים׃ וַיַּגֵּד לָהֶם מִיכָיְהוּ אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמֵעַ בִּקְרֹא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי הָעָם׃
14 וַיִּשְׁלְחוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ אֶת־יְהוּדִי בֶּן־נְתַנְיָהוּ בֶּן־
שֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־כּוּשִׁי לֵאמֹר הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ בָּהּ
בְּאָזְנֵי הָעָם קָחֶנָּה בְיָדְךָ וָלֵךְ וַיִּקַּח בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ אֶת־
טו הַמְּגִלָּה בְּיָדוֹ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שֵׁב נָא וּקְרָאֶנָּה
16 בְּאָזְנֵינוּ וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם׃ וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת־כָּל־
הַדְּבָרִים פָּחֲדוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ הַגֵּיד
17 נַגִּיד לַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וְאֶת־בָּרוּךְ שָׁאֲלוּ
לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ אֵיךְ כָּתַבְתָּ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
18 הָאֵלֶּה מִפִּיו׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל־הַסֵּפֶר בַּדְּיוֹ׃
19 וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ לֵךְ הִסָּתֵר
כ אַתָּה וְיִרְמְיָהוּ וְאִישׁ אַל־יֵדַע אֵיפֹה אַתֶּם׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה וְאֶת־הַמְּגִלָּה הִפְקִדוּ בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע
21 הַסֹּפֵר וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים׃ וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ אֶת־יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־הַמְּגִלָּה וַיִּקָּחֶהָ מִלִּשְׁכַּת
אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי כָּל־
22 הַשָּׂרִים הָעֹמְדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ׃ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית
הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאָח לְפָנָיו מְבֹעָרֶת׃

p) illius, inquam, cuius ista cella erat v. 10. in qua præsens filius *Michas*, lecta percipiebat eo distinctius, quo lectori erat propior. q) lecta a Barucho de (*super*) *libro* cf. v. 13.

℣. 12. r) *Descendit itaque* sc. de monte domus Domini v. 10. non malo animo, si de filio ex ingenio patris iudicandum, coll. v. 25. 19. *Schm.* s) *in domum.* t) *ad cubiculum scribæ* seu *cancellarii.* qui principum consilio præsidebat; qualis tempore Dauidis fuerat *Seraiah* 2. Sam. 8, 17. Hiskiæ *Schebna* 2 Reg 19, 2. Iosiæ *Schaphan* h. l. v. 10. & 2. Reg. 22, 3. 8. 9. 10. seqq. & hoc tempore *Elischama*, coll. hic v. 12. 20. 21. vbi etiam ea propter *cubiculum Elischamæ* nuncupatur. u) Vid. paullo ante, & v. 20. 21. x) Ex his speciatim *Delaiah*, *Elnathan*, & *Gemarias* in Ieremiam æquiores v. 25. quanquam & ceteri tum quidem non sine motibus bonis videantur fuisse v. 15. 16. y) v. 25. quo Ioiakim ad reducendum Vriam vsus fuerat c. 26, 22. z) 2 Reg. 22, 12. a) ipsius nuncii pater v. 11. cf. v. 25. b) & *omnes* reliqui, intimioris consilii adsessores.

℣. 13. c) *inaudiuerat.* Ipsa Rad. in *Tsere* terminata. aliis est Adiectiuum participiale. Ps. 22, 25. Ps. 34, 7. 18. d) v. 6. 10.

℣. 14. e) profanæ mentis hominem v. 23. forte quod officii eius, tanquam inferioris, fuerit, (vt suspicatur etiam *Schm.*) in talibus inferuire principibus, coll. v. 21. f) quantum ad *volumen* v. 2. g) & *ito*, sc. *mecum* vel *ad nos.*

℣. 15. h) Humaniter ab iis exceptum fuisse, patet tum ex particula [illegible] tum ex eo, quod sedere iusserint. I) v. 10. 13. 14.

℣. 16. k) & in his tot ac tantas comminationes, de excidio vrbis & terræ *Schm.* l)

[l]) *pauebant quisque ad alterum*, pauorem suum quisque alteri & vultu & verbis significantes v. 24. Ps. 119, 161. m) non est comminantium, sed bono animo dicentium: Res adeo magni momenti est, vt ignorare illam rex non debeat, si forte animus ipsius flectatur ad dispiciendum de remediis iræ diuinæ auertendæ, exemplo Iosiæ 2. Reg. 22, 10. sq.

℣. 17. n) *quomodo?* Constabat equidem illis, ex ore Ieremiæ Baruchum scripsisse; verum hoc dupliciter fieri poterat (1) post continuam enarrationem Ieremiæ, quæ memoriæ succurrerant, suo ingenio ordinatis; (2) dictitantis Ieremiæ verbis calamo exceptis. Prius propter scripti magnitudinem (*omnia hæc verba*) erat conceptu difficilius, ergo comperiri gestiunt posterius v. 18.

℣. 18. o) *dictabat mihi*, q. d. verba *pronunciabat mihi*, p) *atramento* (1) q. d. Ego nil quicquam addidi, præter manum, calamum & atramentum. *Schm. ex Abarb.* ℣. 19. q) bono animo, siquidem verebantur id, quod euenit v. 26. conf. c. 26, 16. r) *occulta te*, 1. Sam. 20, 5. s) vid. not. v. 5. ℣. 20. t) *in atrium* sc. interius ante domum regiam, mox impetrata venia in ipsum regis conclaue admittendi. vid. *Schm.* u) custodiæ caussa *deposuerant*. c. 37, 21. 2. Par. 12, 10. x) v. 21. vid. not. v. 12. y) vid. v. 16. ℣. 21. z) vid. v. 15. 23. a) *ad sumendum* & adferendum. Ex. 27, 20. b) v. 20. vid. not. v. 12. c) *iuxta regem*, honoris caussa, tanquam promti ad ministrandum; *Schm.* conf. Esa. 6, 2. Gen. 18, 8. ℣. 22. d) *Rex autem*. Versiculus totus parentheticus. e) *domo hiemis* seu *hiberna*, adcommodata hiemali tempestati; sicut contra æstiua agentibus peculiaris domus erat Am. 3, 15. f) v. 9. nostro fere Decembri. Additur tempus, vt adpareat, cur Rex in domo hiemis fuerit. *Schm.* g) *focus* (3) v. 23. h) *coram ipso* (Es. 47, 14.) *accensus* erat. Py. (1) Circumstantia vtilis ad intelligentiam v. 25. De Syntaxi Verbi Pass. cum partic. את vid. not. c. 35, 14. c. 38, 4. Metonymia vero est *focus accensus* pro *lignis in foco accensis*, vt Hos. 7, 4.

℣. 11. מעל per *Merca* 1. 3. 5. ℣. 14. בה *Beth* sine *Dag.* 10. 13. 19. 20, 23. sic fu. 5. ℣. 15. שב־נא ita 1. 3. sic fu. 5. ℣. 18. את כל־הדברים ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. fu. 5. ℣. 22. בבית cum præf. ב 3. 10 fu. 2. & sic in marg 6. 9.

23 ויהי ׀ כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה
בתער הספר והשלך אל־האש אשר אל־האח עד־
תם כל־המגלה על־האש אשר על־האח׃ ולא פחדו 24
ולא קרעו את־בגדיהם המלך וכל־עבדיו השמעים
את כל־הדברים האלה׃ וגם אלנתן ודליהו וגמריהו כה
הפגעו במלך לבלתי שרף את־המגלה ולא שמע
אליהם׃ ויצוה המלך את־ירחמאל בן־המלך ואת־ 26
שריהו בן־עזריאל ואת־שלמיהו בן־עבדאל לקחת את־
ברוך הספר ואת ירמיהו הנביא ויסתרם יהוה׃
ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו אחרי ׀ שרף המלך 27
את־המגלה ואת־הדברים אשר כתב ברוך מפי ירמיהו
לאמר׃ שוב קח־לך מגלה אחרת וכתב עליה את 28
כל־הדברים הראשנים אשר היו על־המגלה הראשנה
אשר שרף יהויקים מלך־יהודה׃ ועל־יהויקים מלך־ 29
יהודה תאמר כה אמר יהוה אתה שרפת את־המגלה
הזאת לאמר מדוע כתבת עליה לאמר בא־יבוא מלך־
בבל והשחית את־הארץ הזאת והשבית ממנה אדם
ובהמה׃ לכן כה־אמר יהוה על־יהויקים ל
מלך יהודה לא־יהיה־לו יושב על־כסא דוד ונבלתו
תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה׃ ופקדתי 31
עליו ועל־זרעו ועל־עבדיו את־עונם והבאתי עליהם
ועל־ישבי ירושלם ואל־איש יהודה את כל־הרעה
אשר־דברתי אליהם ולא שמעו׃ וירמיהו 32
לקח ׀ מגלה אחרת ויתנה אל־ברוך בן־נריהו הספר
ויכתב עליה מפי ירמיהו את כל־דברי הספר אשר
שרף יהויקים מלך־יהודה באש ועוד נוסף עליהם
דברים

& c. 24, 29. c) pr. viri c. 38, 6. d) *ad capiendum*, procul dubio ad necem. conf. c. 26, 20. seqq. e) *sed occultaverat eos* miraculose, vt, quamuis diligentissime quærerentur, inueniri tamen non possent. v. 19. cf. 1 Reg. 17, 3. Ps. 17, 8. 9. Ps. 27, 5. Ps. 31, 21. Ps. 64, 3. & 2 Reg. 11, 2 Ion. *sed protexit eos Dominus.*

℣. 27. f) Regi tribuitur hic & v. 28. 29. quod ipso annuente ac adprobante factum v. 23. g) Hendiadys: i. e. *volumen*, in quo scripta erant *verba* &c. *Schm.*

℣. 28. h) i. e. *iterum* seu *denuo sume.* c. 18, 4. i) v. 2. 32. k) vid. not. v. 27.

℣. 29. l) *Insuper de Ioiakimo* vt v. 2. 30. c. 16, 3. c. 39, 11. c. 45, 2. alii: *ad Ioiakimum*, sc. compellando ipsum in scripto; *Sch.* m) v. 27. verum tuo damno, ira mea non modo manente, sed cumulata etiam super te v. 30. cf. c. 28, 13. n) interpretatine.

℣. 23. f) *cum vel quoties legisset.* k) *columnas*, quibus interstinctum erat grandiusculum Volumen, a fronte tantummodo scriptum, a terge vacuum. pr. *valuas* a quod valuarum formam columnæ voluminis referrent. l) *aut quatuor.* m) *lacerabat illud*, resectis tribus aut quatuor istis columnis n) *cultello* (6.) Ef. 7, 20. Ps. 52, 4. o) *scriba* s. *scriptorio.* v. 26. 32. Ps. 45, 2. p) *& projiciendo* sc. projiciebat, annuente Rege v. 25. 27. 29. q) *foco* (3) v. 22 23 r) c. 37, 21. concisa dictio: q. d. Atque sic nefarius homo, quoties tres aut quatuor columnas legendo absoluisset, continuabat, *donec* successiue *consumeretur* Sed *Schm.* ita intelligit, quasi ex impatientia non sustinuisset plures columnas legere, sed absolutis tribus circiter aut 4. totum Volumen igni iniecisset, non extrahendum inde, quam consumtum esset. Probabile tamen est ex v. 24. totum fuisse perlectum.

℣. 24. s) perterrefacti comminationibus diuinis, in Volumine contentis. vt v. 16. t) *neque* (vt dignum erat) *lacerabant* &c. nullum, ne gestu quidem, doloris ac pœnitentiæ signum edentes. cf. 2 Reg. 22, 11. u) scil. aulici v. 21. diuersi ab illis in cubiculo Elisamæ congregatis v. 6. *Abarb.* Saltem aliqui de his excipiendi v. 25.

℣. 25. x) *Insuper etiam.* exaggeratur Ioiakimi pertinax malitia. y) *intercesserunt* quidem *apud Regem*, c. 27, 18. Ef. 53, 12. z) *sed non attendit ad eos.* Susque deque habuit intercessionem. c. 37, 14. 2 Par. 10, 16. Vid. Præf. §. 9. & 13.

℣. 30. o) q. d. Quia itaque hæc fecisti & dixisti, *propterea* &c. *Schm.* p) filius in regno successor. *Iechonias* enim, qui mortuo patri a Nebucadnezare suffectus c. 37, 1. mox ab eodem, post tres menses, deiectus, 2 Reg. 24, 8. *Tsidekias* vero non filius, sed frater fuit v. 17. cf. Ier. 22, 30. q) cf. 2 Reg. 9, 37. r) conf. not. c. 22, 19. Ef. 14, 19. 1 Reg. 13, 24. 25. s) *æstui* Gen. 31, 40. i. e. sine vlla sepultura iacebit. t) *& frigori* (6) Ez. 1, 22. ℣. 31. u) præfractos præcipue Verbi prophetici contemtores v. 24. x) in hoc ipso volumine v. 7. 16. Ion. *decreui*; conf. v. 3. & not. c. 35, 17. y) c. 13, 11. ℣. 32. z) vid. v. 4. a) vid. v. 27. b) *adiecta sunt.* Ef. 15, 9. v. g. illud de Ioiakimo &c. v. 29. seqq.

℣. 23. כקרא pro *Caph* hab. *Beth* 3 & sic fe. 1. ℣. 24. את כל־ ita 1. 6-10. 13. 14. 15. 19. 20. 21 sed את כל־הדברים 2. 3. & sic fu. 5. ℣. 25. וגם per *Tlisthagd.* 1. 2. לבלתי שרף ita 1 2. 6 9. 10. 14. 20. ℣. 26. עבדיאל Ita cum *Iod otioso* fe. 1. 2. 5. cum nota, יתיר י׳ & sic in marg. 6. 9. sec. *Maſ. Erff.* ℣. 29. מדוע per *Tlisthagd.* 1. 2. בא יבוא מלך בבל ita 1. 2. 3.

℣. 26. a) *Quin præcepit etiam.* b) Alii sunt 1 Par. 2, 9. &

לז דברים רבים כהמה׃ וימלך־מלך צדקיהו
בן־יאשיהו תחת כניהו בן־יהויקים אשר המליך
2 נבוכדראצר מלך־בבל בארץ יהודה׃ ולא שמע הוא
ועבדיו ועם הארץ אל־דברי יהוה אשר דבר ביד ירמיהו
3 הנביא׃ וישלח המלך צדקיהו את־יהוכל בן־שלמיה
ואת־צפניהו בן־מעשיה הכהן אל־ירמיהו הנביא
4 לאמר התפלל־נא בעדנו אל־יהוה אלהינו׃ וירמיהו
5 בא ויצא בתוך העם ולא־נתנו אתו בית הכליא׃ וחיל
פרעה יצא ממצרים וישמעו הכשדים הצרים על־
ירושלם את־שמעם ויעלו מעל ירושלם׃
6 ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא לאמר׃ כה־אמר
7 יהוה אלהי ישראל כה תאמרו אל־מלך יהודה השלח
אתכם אלי לדרשני הנה ׀ חיל פרעה היצא לכם לעזרה
8 שב לארצו מצרים׃ ושבו הכשדים ונלחמו על־העיר
9 הזאת ולכדה ושרפה באש׃ כה ׀ אמר יהוה אל־
תשאו נפשתיכם לאמר הלך ילכו מעלינו הכשדים כי־
10 לא ילכו׃ כי אם־הכיתם כל־חיל כשדים הנלחמים
אתכם ונשארו־בם אנשים מדקרים איש באהלו יקומו
11 ושרפו את־העיר הזאת באש׃ והיה בהעלות חיל
12 הכשדים מעל ירושלם מפני חיל פרעה׃ ויצא
ירמיהו מירושלם ללכת ארץ בנימן לחלק משם בתוך
13 העם׃ ויהי־הוא בשער בנימן ושם בעל פקדת ושמו
יראייה בן־שלמיה בן־חנניה ויתפש את־ירמיהו הנביא
לאמר

CAP. XXXVII, 1. e) *Ceterum regnauit Rex*, i. e. factus est Rex. Est n. sec. accentus pleonasmus Nominis constructi cum Verbo suo, vt c. 23, 5. Ef. 7, 6. d.) c. 52, 1. auctoritate Nebucadnezaris, 2 Reg. 24, 17. 2 Par. 36, 10. & conf. Ez. 17 totum e) alias *Iechonia*; vid. not. c. 22, 24. & cf. Ez. 17, 2. 3. 12. &c. f) vid. not. c. 36, 30. g) *quem* (sec. accentus: *Iechoniam*) *itidem regnare fecerat* &c. sicut nunc eius loco patruum *Tsedekiam* Ez. 17, 16.

v. 2. h) *Sed non obedinit* &c. vt coram Deo se humiliaret, ac Nebucadnezari, cui per Deum iurauerat, fidelis maneret, coll. 2 Par. 36, 12. 13. i) 2 Par. 36, 14 k) *per*. Num. 15, 23

v. 3. l) Iusto igitur Dei iudicio a Nebucadnezare obsessus, *misit* &c. Sed *Schm.* ita: *At*, vt ad spe falsa descendam, in quibus inobedientes fuerint, *misit quidem* &c. Ceterum alia, & hac prior legatio est c. 21, 1. (vbi videsis not. nostram.) quippe illam *Paschur*, pugnante adhuc Nebucadnezare contra vrbem v. 2. hanc vero *Iehuchal* cum *Maaseiah* sacerdote, soluta ad tempus obsidione v. 5. obiuit, m) ex principibus vnum, c. 38, 1. coll. v. 4. n) de quo conf. not. c. 21, 1. & c. 29, 25. o) sed mera hypocrisis erat, coll. historia c. 34, 11. seqq. quæ in hoc ipsum tempus incadit cf. etiam c. 42, 1. n. 20 p) sc. vt spem nobis iam affulgentem (cf. v. 7. 9. 11.) secundare, gratumque nobis responsum hac de re dare per te velit, coll. v. 7. cf. Ef 37, 4.

v. 4. q) *Ieremias vero tum temporis adhuc erat* &c. Parenthesis vsque ad v. 5. incl. r) *intrans & exiens*, i. e. sec. Vulg. *libere ambulabat*, Ios. 6, 1. 1 Reg. 15, 17.

15, 17. 2 Par. 16, 1. s) *neque dum posuerant*. Id vero non multo post factum v. 15. cf. c. 32, 2. 3. c. 33, 1. c. 39, 15. t) *carceris*. c. 52, 31. conf. hic v. 15.

v. 5. u) *exierat*, auxiliatum Iudæis הכלוא קרי contra Chaldæos v. 7. x) cf. not. (e) 2 Reg. 24, 7. y) *obsidentes*. c. 21, 4. Dan. 1, 1. z) *famam de exitu illorum*, Gen. 29, 13. a) *subduxerunt se, discesserunt*, obuiam ituri Aegyptiis, soluta interim obsidione. v. 11. c. 21, 2. 2 Sam. 2, 27. Ez. 9, 3. Esr. 1, 11. conf. c. 34, 21. Hinc igitur vana spes nata Tsedekiæ & Iudæis, qs. Aegyptii Chaldæos essent debellaturi, & ad reditum in terram suam compulsuri. *Schm.* cf. v. 9. 10. Et hæc fuit occasio legationis v. 3. b) מן signif. finem s. cessationem, על vero tum propinquitatem, tum aduersationem. *Schm.*

v. 6. c) *Factum est igitur*. Cohæret cum v. 3. v. 7. d) *ad consulendum me*. vid. not. v. 3. e) in quo salutis spem ponitis. v. 5. 9. cf. Ef. 30, 7. f) Ef. 20, 6. c. 30, 5. c. 31, 1. g) re infecta *reuerti cogetur* &c. Ef. 37, 34. v. 8. h) *Ac tum reuertetur*. cf. c. 34, 22 i) *&* *pugnabunt* denuo. c. 21, 2. k) nisi eam sponte Chaldæis dederitis c. 38, 17. 18. v. 9. l) *ne decipiatis animas vestras* s. vosmet ipsos, vana sc. spe & persuasione. Ef. 36, 14. 15. Syr. & Ar. *ne opinemini in animabus vestris*. m) i. e. *prorsus abire cogentur*, nunquam ad obsidionem vrbis, sed in terram suam regressuri. v. 10. n) *Nam* (posito, non concesso) *etsi percuteretis* vos aut fœderati vestri Aegyptii v. 7 cf. c. 2, 22. o) tantummodo *viri* aliquot *confossi*. c. 51, 4. p) resurrecturi essent; adeo non fallet comminatio mea. q) v. 8. v. 11. r) *Interea factum est*, non multo post responsum Tsedekiæ datum. s) *cum discessissent*, vt dixi v. 5. t) suppetias vrbi laturum v. 5. 7. v. 12. u) *vt exiret*. quod de instituto & conatu intelligendum, non de effectu: impeditus enim est per *Iirriam* v. 13. *Schm.* x) in qua patria eius *Anathoth*. c. 1, 1. y) *vt portionem acciperet*, (1) incertum, quo nomine. caue enim, ne huc voces contractum illum cum Hanamaele c. 32, 8. quippe qui posthæc gesta demum factus, coll. ibid. v. 3. cum v. 4. 21. h. l. Probabiliter vel portionem messis, vel hæreditatem aliquam illic adeundam habuit, quam hoc tempore, vbi propter abitum Chaldæorum licuit, voluit occupare Sic Ioo. *vt partiretur hereditatem* (possessionem) *quam habebat ibi in* &c. At *Sch.* ita exponit: *Exiuit in terram Beniaminis*, vbi castra Chaldæorum posita fuerant, *vt acciperet inde sibi partem* spoliorum, a Chaldæis relictorum, & in vrbem secum sumeret. Vid. Præf. §. 3. v. 13. z) porta vrbis, quæ spectabat versum terram Beniaminis c. 38, 7. 10. Zach. 14, 10. a) Dominus *præfectura* (1) i. e. præsidio eius portæ præfectus. b) *is prehendit*. v. 14. c. 26, 8.

CAP. XXXVII, v. 3. מעשיהו cum ו in fine 1. sic fu. 2. 5. v. 4. הכליא ita per *Kibbuts* 1. 5. v. 5. ויעלו מעל sic 1. 5. v. 6. דבר per *Mun*. 1. 2. v. 9. כי לא ita 1. 2. 3. sic fu. 5. v. 12. לחלק per *Tsere* 1. 10. 14. sic fu. 5. v. 13. פקדת per *Cholem* 3. 5. יראיה, sine Iod. otioso 2. 6. 9. 10. 20. Sic iidem v. 14. vtrobique contra *Mas. impr*. At 3. in marg adiicit יראיהו.

14 לאמר אל־הכשדים אתה נפל׃ ויאמר ירמיהו שקר
אינני נפל על־הכשדים ולא שמע אליו ויתפש יראייה
טו בירמיהו ויבאהו אל־השרים׃ ויקצפו השרים על־
ירמיהו והכו אתו ונתנו אותו בית האסור בית יהונתן
16 הספר כי־אתו עשו לבית הכלא׃ כי בא ירמיהו אל־
בית הבור ואל־החניות וישב־שם ירמיהו ימים רבים׃
17 וישלח המלך צדקיהו ויקחהו וישאלהו המלך בביתו
בסתר ויאמר היש דבר מאת יהוה ויאמר ירמיהו יש
18 ויאמר ביד־מלך בבל תנתן׃ ויאמר ירמיהו אל־המלך
צדקיהו מה חטאתי לך ולעבדיך ולעם הזה כי־נתתם
19 אותי אל־בית הכלא׃ ואיו נביאיכם אשר־נבאו לכם
לאמר לא־יבא מלך־בבל עליכם ועל הארץ הזאת׃
כ ועתה שמע־נא אדני המלך תפל־נא תחנתי לפניך
21 ואל־תשבני בית יהונתן הספר ולא אמות שם׃ ויצוה
המלך צדקיהו ויפקדו את־ירמיהו בחצר המטרה
ונתן לו ככר־לחם ליום מחוץ האפים עד־תם כל־
CAP. XXXIIX. לח הלחם מן־העיר וישב ירמיהו בחצר המטרה׃ וישמע
שפטיה בן־מתן וגדליהו בן־פשחור ויוכל בן־שלמיהו
ופשחור בן־מלכיה את־הדברים אשר ירמיהו מדבר
2 אל־כל־העם לאמר׃ כה אמר יהוה הישב בעיר הזאת
ימות בחרב ברעב ובדבר והיצא אל־הכשדים יחיה
3 והיתה־לו נפשו לשלל וחי׃ כה אמר יהוה
הנתן תנתן העיר הזאת ביד חיל מלך־בבל ולכדה׃
ויאמרו

4. 5. 18. 14. 25. y) Syr. supplet, *eumque dixisset Rex: cuiusmodi? ait ille* &c. z) cf. c. 38, 14. a) sc. idem, quod iam aliquoties dixi, c. 32, 4. c. 34, 3. c. 39, 5.

℣. 18. b) v. 15 c) vid. v. 4. 15.

℣. 19. d) q. d. Crimen carcere dignum nullum in me inuenistis, praeter vaticinia mea

ואיה קרי

quae ferenda eo minus esse putabatis, quo blandiores erant Pseudoprophetarum voces: *Vbinam vero nunc sunt* &c. prodeant ac defendant sua mendacia, si possunt, cum euentus iam doceat, me

וחיה קרי

vera prophetasse conf. c. 4, 9. e) Primo garriuerunt, non adscensurum, deinde vero non rediturum, v. 9. *Schm.* ℣. 20. f) i. e. sec. Vulg. *valeat*, aut sec. Ion. *accepteetur, quaeso, supplicatio mea*; q. d. Permittas profundi ad pedes tuos preces meas demississime conceptas, profusasque gratia tua digneris. conf. c. 36, 7. c. 42, 2. g) vid. v. 15. ℣. 21. h) *vt deponerent.* c. 36, 20. i) ceu laxiori & honestiori carcere, c. 32, 2. &c. k) *& dando* scil. *darent*, vel *dederunt.* l) *orbem*; Ion. *frustum.* Prov. 6, 26. m) *in singulos dies.* n) *ex platea pistorum.* o) *donec consumtus esset*, extrema obsidione, c. 52, 6. p) *Atque ita sedit* vel *mansit* c. 38, 28. q) in laxiori custodia honeste habitus, excepto pauco tempore, quo inibi quoque in carcerem *Malkiiae* coniectus c. 38, 6. seqq. Cap. XXXIIX, 1. r) *Audiuit vero.* adeoque mox nouus inde praetextus contra Ieremiam arreptus. v. 4. s) alius c. 40, 5. t) vid. not. c. 37, 3. u) vid. not. c. 21, 1. x) in atrio custodiae c. 37, 21. ceu laxiori carcere, vbi prophetam adire nemini prohibitum, coll. c. 32, 12. y) in atrio versantem; siue custodes essent, siue captiui, siue alia de caussa illuc venientes, c. 32, 12.
℣. 2. z) *Manens*, animo resistendi Chaldaeis, ita vt nolit ad eos *exire.* Bene autem *Schm.* obseruat, *Manere* spontaneum & ex proprio arbitrio intelligendum esse: nam & propheta ipse mansit in vrbe, sed coactus; nec aliud quid videtur intendisse, quam vt populus posita obstinatione, deditionem vrbis spontaneam, quantum in se esset, promoueret. conf. not. c. 21, 9. a) c. 27, 8. 13. b) Ion. *Quicunque vero egressus fuerit, ac dederit sese.* v. 17. 18. 21. c) *viuus manebit*, non moriturus gladio, fame, peste. d) *vita eius.* c. 4, 10. e) *pro spolio*; i. e. sec. 6. & Ar. εἰς εὕρημα, *q. s. res inuenta*, quippe procul dubio perdita, nisi Chaldaeis se dedidisset. Ion. *in ereptionem.* Sic fere Syr. At *Schm.* quemadmodum qui in bello aliqua insigni praeda potitur, habet pro re sibi donata diuinitus. conf. v. 17. c. 21, 9. c. 39, 18. c. 45, 5. f) *ita vt viuat.* Gen. 3, 22. Deut. 4, 42. ℣. 3. g) certissime c. 32, 4.

b) *deficiens* v. 14. c. 38, 19. 1 Sam. 29, 3. 2 Reg. 25, 11. Praetextus erat facilis ab Ieremiae vaticiniis, quae Babyloniis videbantur fauere. cf. Ier. 38, 4.
℣. 14. c) *falsum est.* Ion. *falsum dicis.* Syr. *mentiris.* 2. Reg. 9, 12. d) v. 13. e) c. 36, 25. f) *sed comprehendit* nihilominus, seu comprehensum retinuit, coll. v. 13. g) sim. constr. cum ב Ef. 9, 6. Ez. 29, 7. h) de quorum animo erga prophetam procul dubio certus fuit. *Schm.* cf. v. 15. c. 38, 4.
℣. 15. i) *Et efferbuerunt.* Esth. 2, 21. Malignus principum animus c. 38, 4. arrepto leuissimo praetextu, se exserit. k) c. 20, 2. Quidam conf. Deut. 25, 2. l) *in domo vincti* seu *vinculi*, i. e. carcere, (1) conf. Iud. 16, 21. 25. m) pessimo carcere, coll. v. 20. n) Vulg. *Ipse enim (sc. Ionathan) praepositus erat super carcerem.* & in hunc sensum etiam *Syr.* Alii tamen potius ita: *eam* (scil. domum) *fecerant* &c. o) v. 4. 1 Reg. 22, 27.
℣. 16. p) *Quoniam.* Est explanatiuum, declarans porro magnitudinem furoris & turpitudinem facti principum, *Schm.* Alii: *Quum vero venisset.* &c. q) *domum foueae*, i. e. *carcerem* subterraneum. c. 38, 6. 7. 9. Gen. 40, 15. r) *cellulas*, (1) in isto carcere exsistentes, quibus probabiliter captiui fuerunt inclusi. Vulg. *& in ergastulum.* conf. Chald. Syr. & Rabb. חנות *taberna, cella.* s) sc. donec rediissent Chaldaei ad continuandam vrbis obsidionem, coll. v. 19.
℣. 17. t) *Tandem vero misit*; anxius de suo & populi statu, si vnquam, nunc certe quam maxime periculoso v. 19. u) c. 38, 14. 1 Sam. 17, 31. x) Deut. 13, 7. Ef. 45, 19. metu principum aegre hoc ferentium, coll. Ier. 38, 4.

℣. 17. *Spatium* praemittunt 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. יהוה, *Piska* hic notat *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 21. וישב ירמיהו בחצר ita 2. 3. sic, su. 5. CAP. XXXVIII. v. 1. *Spatium* praemittunt 6. 9. 10. 12. 19. 20. 22. 23. את־הדברים ita 6. 9. 10. 20. at 2. את per *Ithib*, seq. *Sakephk.* Denique את־הדברים per *Rbhia* 1. 5. ℣. 2 והיוצא *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. & 2. & *Erff.*

4 וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־הַמֶּלֶךְ יוּמַת נָא אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה
כִּי עַל־כֵּן הוּא מְרַפֵּא אֶת־יְדֵי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַנִּשְׁאָרִים ׀ בָּעִיר הַזֹּאת וְאֵת יְדֵי כָל־הָעָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי ׀ הָאִישׁ הַזֶּה אֵינֶנּוּ דֹרֵשׁ לְשָׁלוֹם לָעָם
ה הַזֶּה כִּי אִם־לְרָעָה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ הִנֵּה־הוּא
6 בְּיֶדְכֶם כִּי־אֵין הַמֶּלֶךְ יוּכַל אֶתְכֶם דָּבָר׃ וַיִּקְחוּ אֶת־
יִרְמְיָהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר ׀ מַלְכִּיָּהוּ בֶן־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲבָלִים וּבַבּוֹר
7 אֵין־מַיִם כִּי אִם־טִיט וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט׃ וַיִּשְׁמַע עֶבֶד־
מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אִישׁ סָרִיס וְהוּא בְּבֵית הַמֶּלֶךְ כִּי־נָתְנוּ אֶת־
8 יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן׃ וַיֵּצֵא עֶבֶד־
9 מֶלֶךְ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְדַבֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃ אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ הֵרֵעוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ
לְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֵת אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֶל־הַבּוֹר וַיָּמָת
י תַּחְתָּיו מִפְּנֵי הָרָעָב כִּי אֵין הַלֶּחֶם עוֹד בָּעִיר׃ וַיְצַוֶּה
הַמֶּלֶךְ אֵת עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה
שְׁלֹשִׁים אֲנָשִׁים וְהַעֲלִיתָ אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִן־הַבּוֹר
11 בְּטֶרֶם יָמוּת׃ וַיִּקַּח עֶבֶד־מֶלֶךְ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וַיָּבֹא בֵית־

הַמֶּלֶךְ Lll 5 נזה

℣. 4. *h*) probabiliter qui superius recensiti v. 1. Ieremiæ iamdudum infensi c. 37, 14. 15. *i*) *quæso*, tuam sic habet emphasin, non tam in humiliter precando, quam instanter vrgendo; q. d. quæso, fac hoc tandem, quod pridem consuluimus. *k*) *vir*. similis *syntaxis* c. 35, 14. c. 36, 22. vbi vide notam. *l*) *quandoquidem*. Gen. 18, 5. *m*) *remissas facit*. Esr. 4, 4. i. e. consternatos & pauidos facit homines. conf. Es. 55, 3. *n*) *militum* c. 39, 4. c. 41, 3. *o*) sc. a peste, gladio & fame v. 2. c. 21, 7. quorum proinde nimia copia non est, vt animari potius, quam consternari debeant. *p*) etiam incolarum. *q*) sc. v. 2. 3. descripta, ac Regi procul dubio ab ipsis enarrata. *r*) *quærit* (q. d. *animum* & curam *intendit ad*) *pacem* seu bonum *pro populo hoc*. conf. v. 22. Iob. 10, 6. vid. Ier. 29, 7. Esth. 10, 3.

℣. 5. *s*) inexcusabili indulgentia virum innocentem, quem debuisset defendere & potuisset, calumniatoribus permittens. *Schm*. *t*) i. e. in arbitrio seu potestate vestra c. 26, 14. Gen. 16, 6. *u*) non *est rex* (i. e. non sum *ego* &c. coll. Esth. 8, 8.) is, qui *possit*. Significat אין *non est*, seu negationem existentiæ; adeoque non potest hic nisi subintellecto אשר, cum Futuro iungi. Ita D. *Kimchi* & *Cocc.* *x*) qui (vt) *possit apud vos* vel *contra vos quidquam*. q. d. tantum omnino meritis vestris tribuendum est, vt non deceat regem, vobis tanquam viris Reipublicæ fidelibus & insigni prudentia præditis, refragari. cf. *Schm*. Sic fere Vulg. *nec enim fas est, regem vobis quidquam negare*. & Syr. cum Ion. *potest respondere vobis* (excipere contra vos) *vllum verbum*.

℣. 6. *y*) vt Gen. 37, 24. animo occidendi v. 4. 9. 10. *z*) *in foveam*, foueam inquam, *Malkiæ*. Enallage emphatica, status absoluti pro emphatico, vt Ios. 3, 14. &c. Erat vero hic deterrimus carcer v. 7. 9. 10. 13. conf. not. c. 37, 16. dictus a *Malkia*, forte quod hic ei præfectus esset. *a*) pr. viri, vt c. 36, 26. *b*) c. 37, 21. *c*) *& demiserunt*. v. 11. *d*) Gen. 37, 24. Zach. 9, 11. cf. Ier. 2, 13. *e*) *cœnum*. Es. 57, 20. *f*) *itaque immersus fuit* v. 22. Ps. 69, 3.

℣. 7. *g*) pr. viri, c. 39, 16. 17. 18. vt *Achimelech*, *Abimelech*; nam si appellatiue esset *seruus Regis Tsedekiæ*, (vt vertit *Ion*.) dixisset potius הַמֶּלֶךְ cum præf. ה, vt v. 4. 5. aut saltem ipsius nomen alicubi expressisset. *Kimchi*. *h*) adeoque olim extra ecclesiam Israeliticam natus, postea vero conuersus. *Schm*. *i*) *Eunuchus* vel *aulicus*. Gen. 40, 7. *k*) *Ipse vero - - regis*. Parenthesis. *l*) v. 6. *m*) *Rex vero tum sedebat* &c. noua parenthesis, ad illustrandum v. 8. comparata. *n*) animum procul dubio præsidiariis præsentia sua additurus. cf. not. c. 37, 13.

℣. 8. *o*) *Exiit igitur*, sc. ex domo regis ad portam Beniaminis v. 7.

℣. 9. *p*) *Male fecerunt - quidquid fecerunt*. Gen. 44, 5. Ps. 74, 3. *q*) supra v. 1. nominati. Probabile quidem non est, ipsos eos præsentes fuisse; sed Scriptura vtitur nonnunquam demonstratione pro nominibus propriis, inprimis, quando hæc in historia iam præcesserunt. *Schm*. sic v. 4. *r*) exaggerat facinoris indignitatem vniuersalitatis particula, etsi sequatur tantummodo speciale quid, vt 1 Reg. 2, 44. *s*) *videlicet* seu (vt *Schm*.) *imprimis* quod eum coniecerunt. v. 6. *t*) *Raschi* & *Abarb*. ita: *nam* (quandoquidem eum omnino mori voluerunt) ipse tandem per se *moriturus fuisset subter se* (h. e. in pristino suo carcere c. 37, 21.) *propter famem* magis magisque inualescentem &c. nec opus fuisset, nouam in ipsum statuere crudelitatem. Et in hunc sensum *Ion*. At *Schm*. ita: iam tum *enim* fame *enecatus* prope & mortuo similis factus est in atrio custodiæ, ob exiguam panis portionem ipsi tributam, ideo quod nullus fere panis in vrbe superesset. Verum nobis videtur esse enallage Futuri pro Præterito, certitudinem rei mox euenturæ connotans: *Morietur enim* in hoc carcere &c. coll. v. 10. ex quo patet, ipsum Regem hæc verba de instanti mortis periculo accepisse. *u*) *loco suo*, i. e. confestim, illico; vt 2 Sam. 2, 23. & in Vers. Ar. (quam *Erpenius* edidit) ad Act. 16, 10. *super loco* pro Gr. εὐθέως. sic Germ. *auf der stelle* pro *e vestigio*. *x*) non modo *propter* squalorem carceris, sed etiam *propter famem*. Statuimus enim cum *Luth*. *Schm*. aliisque, quod principes in fouea panem etiam prius destinatum denegauerint. *y*) præsertim *quoniam nullus* pene *superest* &c. vt, nisi ex fouea retractus, panem ex liberalitate Regis porro (vt antea c. 37, 21.) accipiat, ei aliunde prospici haud possit.

℣. 10. *z*) i. e. *sub ductu & imperio tuo*. v. 11. Num. 31, 49. *a*) scil. ex porta Beniaminis v. 7. quæ præsidiariis sat multis referta c. 37, 13. *b*) non tantum ad extrahendum, sed etiam ad curandum, ne quis vi aliqua prohiberet extrahere: suspecti enim fuerunt Regi principes v. 1. *Schm*. *c*) quia periculum in mora, coll. v. 9. v. 11. *d*) istos 30. viros v. 10.

℣. 5. אֶתְכֶם sic per *Chirek* seq. *Dag*. 2. 3. ℣. 6. וַיַּשְׁלִכוּ *plene* 1. 2. 3. 6. 23. sec. *Mas*. 1. 2. & *Erff*. sed præter *impr*. Ex. 7, 12. ℣. 7. וְהַמֶּלֶךְ per *Sakephg*. 2. ℣. 10. הַמֶּלֶךְ per *Rbhia* 17. 18. & *Ber*. וְהַעֲלִיתָ cum *Gaiah* 1. 5. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. ℣. 11. וַיִּקַּח sine *Psik* 1. 3. contra *Mas*. *Erff*. h. l. & *impr*. ad Gen. 28, 9.

המלך אל תחת האוצר ויקח משם בלויי הסחבות ובלויי
12 מלחים וישלחם אל ירמיהו אל הבור בחבלים׃ ויאמר
עבד מלך הכושי אל ירמיהו שים נא בלואי הסחבות
והמלחים תחת אצלות ידיך מתחת לחבלים ויעש
13 ירמיהו כן׃ וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אתו מן
14 הבור וישב ירמיהו בחצר המטרה׃ וישלח המלך
צדקיהו ויקח את ירמיהו הנביא אליו אל מבוא השלישי
אשר בבית יהוה ויאמר המלך אל ירמיהו שאל אני אתך
טו דבר אל תכחד ממני דבר׃ ויאמר ירמיהו אל צדקיהו
כי אגיד לך הלוא המת תמיתני וכי איעצך לא תשמע
16 אלי׃ וישבע המלך צדקיהו אל ירמיהו בסתר לאמר חי
יהוה את אשר עשה לנו את הנפש הזאת אם אמיתך
ואם אתנך ביד האנשים האלה אשר מבקשים את
17 נפשך׃ ויאמר ירמיהו אל צדקיהו כה אמר
יהוה אלהי צבאות אלהי ישראל אם יצא תצא אל
שרי מלך בבל וחיתה נפשך והעיר הזאת לא תשרף
18 באש וחיתה אתה וביתך׃ ואם לא תצא אל שרי מלך
בבל ונתנה העיר הזאת ביד הכשדים ושרפוה באש
19 ואתה לא תמלט מידם׃ ויאמר המלך
צדקיהו אל ירמיהו אני דאג את היהודים אשר נפלו
אל הכשדים פן יתנו אתי בידם והתעללו בי׃
כ ויאמר ירמיהו לא יתנו שמע נא בקול יהוה
21 לאשר אני דבר אליך וייטב לך ותחי נפשך׃ ואם מאן
22 אתה לצאת זה הדבר אשר הראני יהוה׃ והנה כל
הנשים אשר נשארו בבית מלך יהודה מוצאות אל
שרי מלך בבל והנה אמרות הסיתוך ויכלו לך אנשי
שלמך

סחבות קרי

♰. 16. x) c. 7, 17. y) 1 Sam. 20, 3. z) sec. *Kri*. את redundat emphatice: *is ipse qui*. conf. Iud. 20, 44. 45. a) mihi & tibi, aut *hominibus* in genere. b) cuius beneficio in præsenti viuimus. c) i. e. neque ipse te occidam, neque vt alii te occidant, permittam. Iurat igitur quidem de non occidendo, non vero

כתיב ולא קרי

de obediendo v. 15. vnde adhuc pertinacia propositi intelligitur proprii. *Schm.* & *Abarb.* d) vid. v. 5, 19. e) vid. v. 1. 4. 5.

♰. 17. f) facta spontanea deditione v. 2. 18. 21. vt Iechonias c. 29, 2. 2 Reg. 24, 12. g) tolerabiliori forte, etsi in captiuitate. cf. v. 2. 20. h) v. 18. vid. c. 37, 8. 10. & cf. not. c. 39, 8. i) *Viues, inquam*. k) i. e. *familia tua*. cf. de filiis Tsedekiæ trucidatis c. 39, 6. ipsoque excæcato v. 5.

♰. 18. l) v. 37. m) ipse enim Rex non apud Hierosolymam, sed in Riblah erat c. 39, 5. *Schm.* n) *dabitur tamen* nihilominus, sc. per vim. o) vid. v. 17. p) v. 23. c. 32, 4. cf. c. 39, 4. 5. ♰. 19. q) *timens sum* c. 17, 8. Prætextus contra optimum Ieremiæ consilium. r) Vulg. *qui transfugerunt*. c. 37, 13. s) sc. Chaldæi. v. 20. t) sc. Iudæorum, petulantiæ, probris, ac iniuriis ipsorum me permittentes. cf. v. 16. u) Ion. *& illudant mihi*. 1 Sam. 31, 4. ♰. 20. x) cf. v. 15. y) *sec. id, quod*. Gen. 27, 8. z) c. 40, 9. 2 Reg. 25, 24. a) v. 17. ♰. 21. b) *renuens*. Adiectiuum participiale. (3) Ex. 7, 27. cf. Ier. 13, 10. c) vid. v. 17. d) i. e. indicauit mihi per visionem propheticam. 2 Reg. 8, 10. ♰. 22. e) *Et ecce*. Respicit verbum הראני v. 21. nam post hoc ista particula in propheticis & visionibus sequi solet; *Sch.* cf. c. 24, 1. Am. 7, 1. f) a peste, fame, aliisque obsidionis malis; *Sch.* cf. not. v. 4. g) i. e. tua ipsius domo, quarum proinde probra ac querelas pati, multo tibi erit intolerabilius, quam Iudæorum v. 19. h) *educendæ* sunt s. *exire cogentur* per vim, nec sine insigni tua prostitutione; cum tu nolles antea cum familia sponte & honorabiliori conditione exire v. 17. 18. 21. cf. v. 23. i) per ludibrium; *Sanct.* per planctum & deplorationem miseriæ suæ; *Sch.* k) *incitarunt te*, in ruinam exitium. Es. 36, 18. l) *& prævaluerunt tibi* turpiter decepto. Obad. v. 7. m) blandi isti consiliarii tui, quibus tua *salus* adeo cordi esse videbatur, vt & Ieremiam contraria suadentem, hoc ipso nomine ad necem postularent, quod populi salutem non quæreret v. 4. cf. Obad. v. 7. Intelligantur vero tum principes Regis tum pseudoprophetæ: & castigatur hoc ipso imprudentia Tsedekiæ.

d) *ad locum, qui sub apotheca*. e) *veteramenta* (3) v. 12. cf. Rad. Deut. 8, 4. Nomen generale, cuius species בלויים & סחבות *Schm.* f) *laceratarum* (2) seu trahendo detritarum vestium. v. 12. cf. 2 a 1. c. 15, 3. g) aliis modis *detritarum* vel *corruptarum* (2) v. 12. cf. c. 17, 6. Ef. 51, 6. h) *& demisit ea*. v. 6.

♰. 12. i) *veteramenta* (3) v. 11. k) vid. v. 11 l) sub *axillas*, seu commissuras brachii cum corpore (1) Ez. 13, 18. m) *subter funes*. τὸ *subter* videtur considerandum esse respectu corporis, vt inferius sit, quod corpori propius, licet alio respectu superius. Sic veteramenta corpori adplicari, deinde funes addi debuerunt, vt veteramenta essent inter corpus & funes, ne corpus a funibus læderetur. *Schm.*

♰. 13. n) *& extraxerunt* Gen. 37, 28. o) sc. pristina conditione c. 37, 21. Pro hoc liberationis vel mitigationis beneficio Ieremias Ebedmelecho incolumitatem a Deo promittere iussus est c. 39, 15. seqq.

♰. 14. p) *& denuo accersiuit* c. 37, 17. 2 Sam. 17, 31. q) *ad introitum tertium*. cf. Ez. 46, 19. 1 Par. 9, 19. 2 Par. 23, 13. r) sc. propheticum; q. d. interrogo ego te, quodnam sit *verbum* Domini de statu nostro. sic *Abarb.* cf. c. 37, 17. At *Schm.* *aliquid*; qualis sc. euentus exspectandus nobis sit in his rerum angustiis? Sæpe in interrogatiuo omittitur, quod ex redditiuo supplendum est. s) v. 25. 1 Sam. 3, 17.

♰. 15. t) c. 25, 19. u) *consuluero tibi*. Num. 24, 14. quomodo imminens malum euadi aut mitigari possit. distinguitur ab אגיד simplici malorum prædictione.

בלויי per duplex Iod. 1. & sic in marg. tanquam *Kri* habent 2. 3. 5. 6. 9. at *Tsere* sub *Vau* ponunt 2. 12. 17. 19. 23. Sic ובלויי iterum cum duplici Iod. 1. & in marg. velut *Kri* 3. 5. 6. 9. itemq; *Tsere* sub *Vau* 5. 6. 7. 9. 10. 22. 23. ♰. 16. יהוה per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 10. 20. sic se. 5. sed male. ♰. 17. Sine præmisso *Spatio* 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 22. וחיתה plene 1. 10. 14. contra *Maf. impr.* ♰. 18. ואם לא ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ♰. 20. sine spatio 2. 2. 3. 6 - 10. 12. 19 - 23. שמע cum *Gaiah* 5. 6. 8. 15. 22. - 23. sec. *Maf. Erf.* ♰. 16.

23 שלחך הטבעו בבץ רגלך נסגו אחור: ואת כל נשיך
ואת בניך מוצאים אל הכשדים ואתה לא תמלט
מידם כי ביד מלך בבל תתפש ואת העיר הזאת
24 תשרף באש: ויאמר צדקיהו אל ירמיהו
כה איש אל ידע בדברים האלה ולא תמות: וכי ישמעו
השרים כי דברתי אתך ובאו אליך ואמרו אליך הגידה
נא לנו מה דברת אל המלך אל תכחד ממנו ולא
26 נמיתך ומה דבר אליך המלך: ואמרת אליהם מפיל
אני תחנתי לפני המלך לבלתי השיבני בית יהונתן
27 למות שם: ויבאו כל השרים אל ירמיהו וישאלו
אתו ויגד להם ככל הדברים האלה אשר צוה המלך
28 ויחרשו ממנו כי לא נשמע הדבר: וישב ירמיהו בחצר
המטרה עד יום אשר נלכדה ירושלם

CAP. XXXIX.

לט והיה כאשר נלכדה ירושלם: בשנה התשעית
לצדקיהו מלך יהודה בחדש העשרי בא נבוכדראצר
2 מלך בבל וכל חילו אל ירושלם ויצרו עליה: בעשתי
עשרה שנה לצדקיהו בחדש הרביעי בתשעה לחדש
3 הבקעה העיר: ויבאו כל שרי מלך בבל
וישבו בשער התוך נרגל שראצר סמגר נבו שרסכים
רב סריס נרגל שראצר רב מג וכל שארית שרי
4 מלך בבל: ויהי כאשר ראם צדקיהו מלך יהודה
וכל אנשי המלחמה ויברחו ויצאו לילה מן העיר דרך
גן המלך בשער בין החמתים ויצא דרך הערבה:

וירדפו

חסר י

פיסקא באמצע פסוק

n) Iam vero *immersi sunt.* Hoph. (1) Prou. 8, 25. cf. supra v. 6. Ps. 69, 3. o) *in cœnum* (1) conf. Iob. 8, 11. Prouerbialis loquutio, q. d. Consiliis eorum effectum est, vt in maximum incideras exitium. p) *recesserunt retrorsum* sc. pedes tui, in idem cœnum, ex quo conabantur emergere, grauius & sine spe salutis ignominiose relapsi. cf. c. 46, 5. Es. 42, 17. Ps. 35, 4. Sed *Sch.* ita: *& recesserunt illi* sc. viri pacis tuæ. q. d. destiterunt te. ita cf. Ps. 78, 57.

℣. 23. q) *omnes, inquam.* Reassumitur id de *mulieribus* ex v. 22. vt amplius quid addatur de *filiis* &c. r) *educturi sunt.* impersonaliter pro *educentur.* Vid. v. 22. s) v. 18. t) *in manum - capieris,* i. e. *captus traderis.* significatio prægnans, distinctius resoluta c. 34, 3. u) *combures* per Chaldæos, ceu caussa moralis, quia spontanea deditione potuisses combustionem auertere, coll. v. 17. 18.

℣. 24 x) *quidquam de his verbis.* Est præf. ב partis, vt Num. 11, 17. Ps. 141, 4. y) c. 11, 21. Incipit promissum & iuramentum aliquo modo limitare. *Schm.*

℣. 25. z) Hinc constare potest, seorsim quidem, non tamen nemine sentiente aut vidente, Regem cum propheta loquutum esse. *Schm.* a) v. 14. b) verba blandientium, q. d. esto bono animo. nihil metuendum est tibi &c. at Syr. *vt ne interficiamus te;* per comminationem.

℣. 26. c) cf. not. c. 36, 7. d) Vulg. *ne me reduci iuberet.* e) c. 37, 20.

℣. 27. f) *Itaque silentes destiterunt ab eo.* cf. 1 Sam. 7, 8. Iob. 13, 13. cf. Iud. 16, 2. g) *ipsum verbum* s. colloquium cum Rege habitum; ita vt prophetam vlterius examinare potuissent, certo quodam fundamento nixi.

℣. 28. h) *Atque ita sedit* &c. cf. v. 13. c. 37, 21. Interea iussus est agrum emere & cognationis iure sibi vendicare, atque hoc symbolo certam spem facere liberationis ex captiuitate instante c. 32, 1. seqq. i) cf. c. 39, 11. seqq. k) Sec. accent. cohæret cum præced. in h. m. *fuit enim* ibi Ieremias, *cum* vel *donec caperetur* &c. At sec. *Piska* seu spatium cum consequentibus: *Ita autem factum est, cum* &c. Et sic variant quoque Interpretes.

CAP. XXXIX. 1. l) cf. c. 52, 4. seqq. 2 Reg. 25, 1. seqq. ibidemque notata. Ceterum vt hic poneretur historia captæ Hierosolymæ, ordo narrationis requirebat, non tantum antecedentium, sed m. consequentium, quia deinceps narrabuntur, quæ expugnationem vrbis secuta sunt. *Schm.* m) sc. anni Ecclesiastici, coll. not. c. 36, 9. & quidem decimo eius mensis die c. 52, 4. 2 Reg. 25, 1. n) qui tamen Riblam inde regressus v. 5. expugnationi non adfuit v. 3. cf. not. (p) 2 Reg. 25, 6. o) *& obsederunt eam.* c. 21, 2. c. 32, 2. c. 37, 5. Ceterum illo ipso die, quo obsessio illa contigit, eadem Ezechieli per Dominum in Chaldæa indicatur, eique sub parabola de morte dilectæ vxoris, & per ipsum populo, destructio vrbis & templi, oblectamenti illorum, prædicitur Ez. 24, 1. seqq. *Lightf.* Chron. p. 124. ℣. 2. p) *nona* die *eius mensis.* proinde durauit obsidio vnum ac dimidium annum. q) *perrupta,* i. e. ab hostibus, per dirutos ac perruptos muros peruadentibus, *expugnata est.* Ez. 26, 10. 2 Reg. 25, 4. ℣. 3. r) qui cum imperio apud exercitum illius erant c. 38, 17. 18. 22. Ipse enim Nebucadnezar tum temporis Riblæ erat v. 5. s) ceu victores & domini c. 49, 38. cf. prædictum c. 1, 15. t) *in porta media.* cf. Iud. 16, 29. *Kimchi:* fuit portarum vrbis aliqua sic dicta. *Abarb.* porta muri medii inter primum ac tertium vrbis murum. Quid? si fuerit porta in media vrbis parte, quam occuparunt; coll. 2 Reg. 20, 4. c. 22, 14. u) sec. accentus quatuor nominantur: *Nergal-Scharezer, Samgar-Nebo, Sarsechim,* & alius *Nergal-Scharezer.* x) Syr. *præfectus eunuchorum;* nomen officii, vt v. 13. & 2 Reg. 18, 17. y) alius ac prior ille; a quo eum distinguit additum h. l. nomen officii. z) *Præfectus magorum* v. 13. s. *Sacerdotum.* Nam Persicum *Mogh* Sacerdotem notat, vt Cl. *Hyde* in Hist. relig. veterum Persarum ostendit. Vid. Acta Erud. Lips. 1701. p. 410. Numerus singularis sumitur collectiue, vt in præced. præfectus *Eunuchi,* pro *eunuchorum.* ℣. 4. a) sc. quod eo vsque in vrbem penetrassent, vt diffideret, ex arce aut monte templi (quo cum militibus suis Rex tum, cum irruptio in vrbem facta est, secessisse colligitur) eis diutius resisti posse. *Schm* b) c. 38, 4. c) ne a Chaldæis animaduerterentur. cf. prædictum Ez. 12, 12. d) *per portam inter duos muros,* sic dictam, quod educeret exeuntes inter duos muros, inter quos via occultior, vt propter muros minus obseruari potuerint; *Sch.* Forte recens huic fini effossa, vt stratagemate quodam elabi possent, coll. Ez. 12, 12. e) *versus solitudinem* seu campestria Hierichuntina v. 5. Ios. 11, 16. cf. *Cocc.* Lex. 641.

℣. 24. איש אל־ידע בדברים ita 1, 2. sic sc. 5. ℣. 28. *Piska* non habent 2. 6 - 16 19 - 21. CAP. XXXIX, v. 1. *Spatium* præmittunt 6 - 10. 12. 19. 20. 21. 22. 23. ℣. 2. בעשתי per *Kadma* 2. 5. ℣. 3. Sine præmisso *spatio* 1. 3, 5. 19. 22. 23. נרגל sic per *Segol;* sic 5. & sic in marg. 6. 8. שראצר per *Sin* 1. 3. & in marg. 6. 9. Sic iidem fere variant v. 13. נבו per *Cholem* 1. 2, 3. 5. 6. 9. 19. 20. 22. 23. aliique in *M. l.*

ה וירדפו חיל־כשדים אחריהם וישגו את־צדקיהו
בערבות ירחו ויקחו אתו ויעלהו אל־נבוכדנאצר
מלך־בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו משפטים׃
6 וישחט מלך בבל את־בני צדקיהו ברבלה לעיניו ואת
7 כל־חרי יהודה שחט מלך בבל׃ ואת־עיני צדקיהו עור
8 ויאסרהו בנחשתים לביא אתו בבלה׃ ואת־בית המלך
ואת־בית העם שרפו הכשדים באש ואת־חומת
9 ירושלם נתצו׃ ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת־
הנפלים אשר נפלו עליו ואת יתר העם הנשארים
י הגלה נבוזראדן רב־טבחים בבל׃ ומן־העם הדלים
אשר אין־להם מאומה השאיר נבוזראדן רב־טבחים
11 בארץ יהודה ויתן להם כרמים ויגבים ביום ההוא׃ ויצו
נבוכדראצר מלך־בבל על־ירמיהו ביד נבוזראדן רב־
12 טבחים לאמר׃ קחנו ועיניך שים עליו ואל־תעש
לו מאומה רע כי אם כאשר ידבר אליך כן עשה עמו׃
13 וישלח נבוזראדן רב־טבחים ונבושזבן רב־סריס ונרגל
14 שראצר רב־מג וכל רבי מלך־בבל׃ וישלחו ויקחו את־
ירמיהו מחצר המטרה ויתנו אתו אל־גדליהו בן־
אחיקם בן־שפן להוצאהו אל־הבית וישב בתוך העם׃
טו ואל־ירמיהו היה דבר־יהוה בהיתו עצור בחצר
המטרה

c. 38, 17. seq. sed summa Tsedekiæ obstinatio, quam euentus clarissime prodidit, animum Babylonii exasperavit. t) *demoliti sunt*, vndiquaque c. 52, 14. 2. Reg. 25, 10.

℣. 9. u) 2 Reg. 25, 11. x) sc. a peste, fame & gladio c. 21, 7. ante & post expugnationem. y) c. 38, 19. Vulg. *qui transfugerant*; sc. durante obsidione. z) *ad eum*, scil. regem Babelis v. 6. a) sc. prouinciales. Distinguuntur enim h. l. ab vrbanis. b) *transportauit*.

רישרגושה כתיב ולא קרי
נון זעירא

c. 29, 1. c) v. 11. qui cum plena potentia (vt nunc vocamus) a Nebucadnezare in Iudæam fuerat missus, coll. c. 52, 12. d) Vulg. *magister militum*; & Ar. *coquorum*. cf. not. 2 Reg. 25, 8. ℣. 10. e) *Attamen partem de populo, tenuibus*, i. e. pauperibus Ruth. 3, 10. ac infimæ sortis hominibus Ier. 5, 4. 5. cf. c. 40, 7. c. 52, 15. 16. 2 Reg. 24, 14. & not. c. 25, 12. Enallage pluralis pro singulari post nomen collectiuum, vt c. 40, 6. Es. 9, 1. f) *quidquam*. v. 12. 2 Sam. 13, 2. g) c. 52, 16. constituto eis magistratu Gedalia, vt sub Chaldæorum supremo dominio in qualemcunque Reipublicæ formam coalescerent, c. 40, 11. h) *& agros* (1) cf. 2 Reg. 25, 12. ℣. 11. i) Vulg. *Præceperat autem*. k) de Ieremia c. 36, 29. c. 45, 2. de cuius vaticiniis multa procul dubio inaudiuerat, partim ex transfugis, partim ex captiuis cum Iechonia abductis: insigni inter gentiles de Deo Israelis testimonio, coll. c. 40, 2. 3. l) *per manum*, q. d. ita dedit hoc mandatum Nebusaradani, vt hic, ceu supremus director, v. 9. id ipsum aliis quoque nomine Regis exponeret, coll. v. 13. *Schm.* Nisi forte *præcipere de aliquo in manum alicuius* sit *mandatis instruere aliquem de aliquo*, cf. 2 Par. 34, 16. ℣. 12. m) i. e. benigne & humaniter ipsum habeto, cf. c. 40, 4. Gen. 44, 21. &c. n) v. 10. 2 Sam. 13, 2. ℣. 13. o) *Misit igitur*, ex Rama, quo adduci iussit non modo Ieremiam sed totam captiuorum Hierosolymæ turbam, hanc quidem, vt inde vlterius Babelem abduceretur, illum vero, vt vinculis solutus, suo permitteretur arbitrio, coll. c. 40. 1. seqq. p) v. 9. q) conf. alium v. 3. r) v. 3. s) *magnates*. c. 41, 1. ℣. 14. t) *Miserunt, inquam*. v. 13. u) c. 40, 1. x) cf. c. 38, 28. y) i. e. dimissum ex Rama *commendarunt Gedaliæ*, nimirum post detracta ei vincula, habitumque cum eo colloquium c. 40, 2. seqq. z) quem Babylonii Iudææ præfecerant, Mitspæ sessurum, c. 40, 5. 6. 7. a) conf. c. 26, 24. b) vid. not. c. 36, 10. c) vt hic *educeret eum*, seu *demtum* ex turba captiuorum duceret. d) sc. *suam* s. Gedaliæ, coll. c. 40, 5. 6. cf. Es. 14, 17. ℣. 15. e) *dum esset conclusus* c. 33, 1. adeoque adhuc ante expugnationem vrbis; cui vero præsens vaticinium forte ideo subiicitur, vt inter historias non nudum vaticinium, sed simul rei, sicut prædicta est, gestæ narrationem exhibere videatur. f) conf. c. 38, 13.

℣. 5. f) Vulg. *in campo solitudinis Hierichuntinæ*. v. 4. c. 52, 8. 2 Reg. 25, 5. Ios. 4, 13. c. 5, 10. g) cf. c. 32, 4. h) c. 52, 9. 10. Num. 34, 11. *vbi Hieronym.* explicat *Antiochiam*, *Ion.* vero & *Targ. Hieros.* vertunt *Daphnem*. Vid. *Bocharti Canaan* l. I. c. 16. i) de qua vid. not. (r) Num. 34, 8. k) c. 52, 9. 2 Reg. 25, 6. i. e. exprobrato ipsius periurio, sententiam iuris in eum pronunciauit, mox exsequendam v. 6. cf. not. c. 1, 16.

℣. 6. l) *trucidavit*, i. e. trucidari iussit, coll. 2 Reg. 25, 7. m) vt tristissimi spectaculi ipse miserrimus pater spectator esset. *Schm.* Conf. Deut. 28, 31. 32. n) *nobiles*, *primores*. c. 27, 20. conf. c. 52, 10.

℣. 7. n) *excæcauit* (5) c. 52, 11. o) *catenis* seu *compedibus æneis*, vtrique pedi adplicatis. Est enim Dualis. conf. 2 Sam. 3, 34. p) *ad deduc.* 2 Par. 31, 10. q) Atque sic venit Babyloniam, c. 20, 6. quam tamen non vidit, Ez. 12, 13.

℣. 8. r) *domum* collectiue, s. *domos* tam publicas, quam priuatas, coll. c. 52, 13. 2 Reg. 25, 9. s) non statim tamen, sed altero demum mense post captam vrbem, coll. c. 52, 12. 14. 2 Reg. 25, 8. Cuius moræ caussam hanc probabiliter cum *Schm.* adserimus, quod principes Nebucadnezaris non habuerint expressum de vrbe mandatum; vt adeo ad Regem Riblæ morantem prius deferri debuerit, quid ei fieri vellet. Ita, dum Nebusaradan cum imperio Regis mittitur, integer mensis elapsus. Neque vero dubium est, mitiorem sententiam Nebucadnezarem laturum fuisse, si adhuc tum Tsedekias sponte se dedidisset, cum iam tum ad extrema esset compulsus, coll. c. 38,

---

℣. 5. ירחו *Resch* per *Chirek* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 20. נבוכדראצר sic per *Resch* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 11. Pro על habent אל *Orientales*. ℣. 12. רע sine *Dag.* 3. 10. 13. 19. 22. 23. contra *M. I.* ℣. 13. ונבושזבן per *Pat.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. *At per* ז ordinarium 6. 9. 10. 14. 19. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. *impressamque* ad Lev. 1, 1. Esa. 44, 14. & *final.* f. 1. 2. ℣. 14. Pro אל (הבית) hab. מן 6. 9. in marg. & sic fu. 1. 2. in textu.

16 הַמַּטָּרָה לֵאמֹר׃ הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ לְעֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִי
אֶת־דְּבָרַי אֶל־הָעִיר הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְהָיוּ
17 לְפָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא׃ וְהִצַּלְתִּיךָ בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה
18 וְלֹא תִנָּתֵן בְּיַד הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם׃ כִּי
מַלֵּט אֲמַלֶּטְךָ וּבַחֶרֶב לֹא תִפֹּל וְהָיְתָה לְךָ נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל
מ כִּי־בָטַחְתָּ בִּי נְאֻם־יְהוָה׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחַר ׀ שַׁלַּח אֹתוֹ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים מִן־הָרָמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא־אָסוּר בָּאזִקִּים
2 בְּתוֹךְ כָּל־גָּלוּת יְרוּשָׁלִַם וִיהוּדָה הַמֻּגְלִים בָּבֶלָה׃ וַיִּקַּח
רַב־טַבָּחִים לְיִרְמְיָהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּבֶּר אֶת־
3 הָרָעָה הַזֹּאת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וַיָּבֵא וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר
דִּבֵּר כִּי־חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לָכֶם
4 דָּבָר הַזֶּה׃ וְעַתָּה הִנֵּה פִתַּחְתִּיךָ הַיּוֹם מִן־הָאזִקִּים אֲשֶׁר
עַל־יָדֶךָ אִם־טוֹב בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי בָבֶל בֹּא וְאָשִׂים
אֶת־עֵינִי עָלֶיךָ וְאִם־רַע בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא־אִתִּי בָבֶל חֲדָל רְאֵה
כָּל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ אֶל־טוֹב וְאֶל־הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת
ה שָׁמָּה לֵךְ׃ וְעוֹדֶנּוּ לֹא־יָשׁוּב וְשֻׁבָה אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־
אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן אֲשֶׁר הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעָרֵי יְהוּדָה
וְשֵׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם אוֹ אֶל־כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת
לֵךְ

℣. 16. g) *Eundo* sc. ito. c. 2, 2. Idem h. l. est ac לכה *age*, sc. hortantis & iubentis. neque enim poterat exire extra atrium, coll. v. 15. h) qui Ieremiam ex fovea extraxerat. c. 38, 7. seqq. i) *facturus vt veniant* &c. *Venire* vero dicuntur verba Dei, quando, quæ prædicta sunt, actu exhibentur & adimplentur. Es. 37, 26. Es. 46, 11. k) *in malum*, h. e. vt veniat illi malum & non bonum. *Schm.* cf. c. 21, 10. l) vt videas ea impleta. *Raschi.*

℣. 17. m) *Te vero eripiam.* c. 15, 21. Ps. 97, 10. n) Est circumscriptio *Chaldæorum*; *Schm.* Etsi enim post vrbem expugnatam in potestate eorum fuerit, tamen non ita, vt ceteri Tsedekiæ aulici, in ipsorum manum fuit datus, vt necaretur v. 18. c. 34, 20. 21. &c. coll. hic v. 6. Forte est ex iis *eunuchis*, qui vna cum filiabus Regis & reliqua turba apud Gedaliam in terra relicti c. 41, 16. o) *timens.* Adiectiuum particip. (2) c. 22, 25.

℣. 18. p) c. 48, 6. 2 Sam. 19, 6. q) vid. not. c. 38, 2. r) *confisus es* hactenus *mihi* c. 17, 5. Es. 26, 3. eamque fiduciam inprimis testatus es in liberatione prophetæ mei Ieremiæ, cuius concionibus motus es, & ad me vera fide conuersus. *Schm.*

CAP. XL, 1. s) At historiæ sunt, quæ proxime subiiciuntur, non vaticinia? Nimirum plerique recurrunt ad illud *Verbum Domini*, de quo c. 42, 7. seq. cui parenthesis historica temporis, seu lux subsequentium vaticiniorum, præmissa. Sed S. putat, incipere hic nouum librum totius voluminis prophetici, absoluto priori, quem in captiuitate Hierosolymæ finire constitutum habuerit Ieremias fecit titulum c. 1, 1. 2. 3. מביא קרי vnde hic nouo etiam titulo opus, qui proinde ad subsequentes historias non minus, quam ad prophetias, pertineat. t)

CAP. XL.

postquam vinculis solutum v. 4. *dimisisset* v. 5. ad Gedaliam v. 4. 5. Vid. not. c. 39, 13. 14. u) vid. not. c. 39, 9. x) conf. c. 31, 15. y) *cum sumsisset* s. adduci eum curasset ex atrio custodiæ c. 39, 14. conf. v 2. z) *dum ipse* adhuc *vinctus*, Ramæ demum vinculis exsoluendus v. 4. a) *catenis* seu *vinculis manuum* (2) cf. Ps. 149, 8. Rad. Chald. זקק *vincire, ligare* in Targ.

הדבר קרי

Es. 60, 11. vel sec. alios Ar. אזק *angustus, coarctatus fuit.* b) *turba captiua* c. 29, 22. c) *qui deportandi erant.* c. 13, 19. conf. not. c. 39, 13. ℣. 2. d) *Accepit enim— Ieremiam* ex turba captiuorum, inter quos fuerat ex Hierosolyma Ramam deductus v. 1. e) v. 2. c. 39, 9. f) *Ieremiam.* Syntaxis per ל Chaldaica aut Syriaca, vt Iob. 5, 2. g) i e. cuius tu minister & propheta es. *Schm.* h) cf. not. c. 39, 11. i) quod coram oculis nostris est, sc. præsentem vrbis & terræ miseriam. *Schm.* k) Hierosolymam ac vniuersam Iudæam. ℣. 3. l) i. e. *etiam impleuit*, coll. not. c. 39, 16. Es. 31, 2. Admodum vero gloriosa Deo Israelis est hæc pagani hominis confessio. Eleganter *Abarbanel:* Vult dicere, Non arbitror, ex robore Nebucadnezaris, principumque ac exercituum eius, factam esse hanc rem; sed ex prouidentia Iehouæ: nec ob meritum Nebucadnezaris, sed propter peccata & malitiam Iudæorum. m) *Quia enim.* Cohæret cum sequenti potius, quam præcedenti commate; sec. accentus. n) Ieremiam includit non aliter, quam prout ad corpus populi pertinet, cui toti tribuitur, quod plerorumque est. *Sch.* o) *ideo euenit vobis.* ℣. 4. p) *Iam vero*, quia tu non in eadem cum reliquis culpa, sed (vt resciuimus) peccata eorum & rebellionem aduersus Regem Babel redarguisti. *Schm.* q) *solui te* Es. 14, 17. Ps. 102, 21. Enallage temp. pro *soluo*, vt Gen. 14, 22. c. 23, 13. r) v. 1. s) 1 Reg. 21, 2. t) cf. not. c. 39, 12. u) *omitte* Zach 11, 12. Iob. 16, 6. sc. liberrime. x) i. e. patet tibi ac licet. Gen. 13, 9. c. 47, 6. y) *ad* (locum) *bonum.* i. e. quocunque lubuerit tibi ire. cf. Gen. 20, 15. ℣. 5. z) Difficile comma. Forte omnium commodissime ita: *Cumque ipse nondum reuerteretur*, seu regressurum se ex captiuis ad aliquam patriæ sedem diserte determinaret, (quod tamen vultu prodebat, optabilius sibi fore, quam cum Nebusaradane in Babyloniam proficisci) veritus fortasse, ne, si manifestius desiderium declararet suum, Nebusaradan id ita interpretaretur, quasi oblatam in Babylonia optimam conditionem minus æstimaret: tandem, *Reuertere igitur*, inquit Nebusaradan, *ad Gedaliam* &c. Quomodo prius comma erit historicum, concisius tamen vt lector ipsi potius negotio coram adesse, quam historice descriptum legere se sentiat. Cuiusmodi quid est 1 Reg. 20, 34. At *Sch.* ita: *Quodsi non reuersus* est locus ille, qui bonus tibi videtur, sc. Anathoth. i. e. si incolæ eius belli malis dispersi, nondum eo reuersi sunt, vt tutus ibi viuere queas. Denique alii: *Quoniam ille* (Gedalias) *non reuersurus est* huc vel Hierosolymam, ergo *reuertere* Mitspam *ad* &c. a) *Reuerti* h. l. dicitur non ratione termini *ad quem* s. Gedaliæ (quippe apud quem Ieremias non fuerat hucusque) sed termini *a quo* s. *Rama*, quo paullo ante cum ceteris captiuis fuerat adductus v. 1. b) v. 6. c. 39, 14. 2 Reg. 25, 22. c) *præfectum fecit* v. 7. 11 Gen. 39, 4. 5. d) sc. relictorum in terra v. 6. c. 39, 14. q. d. iisdem, quibus ipsi, priuilegiis vtere. e) v. 4. *Quia consilium tantum* dederat, ideo denuo protestatur, se libertatem illius nolle etiam in hoc casu restrictam. *Schm.*

CAP. XL, v. 1. הדבר per *Rbhia* 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ac *impr.* ad c. 51, 59. אשר per *Makk* 1. 3. והוא per *Kadma* 1. 2. 3. 5. ℣. 3. ויבא ויעש sic 3. 10. 14. sic fu. 5. ℣. 4. ידיך *pleno* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20

לְךָ וַיִּתֶּן־לוֹ רַב־טַבָּחִים אֲרֻחָה וּמַשְׂאֵת וַיְשַׁלְּחֵהוּ׃
6 וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ
בְּתוֹךְ הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ׃
7 וַיִּשְׁמְעוּ כָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הֵמָּה וְאַנְשֵׁיהֶם
כִּי־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בָּאָרֶץ וְכִי
הִפְקִיד אִתּוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטָף וּמִדַּלַּת הָאָרֶץ מֵאֲשֶׁר
8 לֹא־הָגְלוּ בָּבֶלָה׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּדַלְיָה הַמִּצְפָּתָה וְיִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָהוּ וְיוֹחָנָן וְיוֹנָתָן בְּנֵי־קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת
וּבְנֵי ׀ עֵופַי הַנְּטֹפָתִי וִיזַנְיָהוּ בֶּן־הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה
9 וְאַנְשֵׁיהֶם׃ וַיִּשָּׁבַע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן
וּלְאַנְשֵׁיהֶם לֵאמֹר אַל־תִּירְאוּ מֵעֲבוֹד הַכַּשְׂדִּים שְׁבוּ
בָאָרֶץ וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְיִיטַב לָכֶם׃ וַאֲנִי הִנְנִי יֹשֵׁב 10
בַּמִּצְפָּה לַעֲמֹד לִפְנֵי הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר יָבֹאוּ אֵלֵינוּ וְאַתֶּם
אִסְפוּ יַיִן וְקַיִץ וְשֶׁמֶן וְשִׂמוּ בִּכְלֵיכֶם וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר־
11 תְּפַשְׂתֶּם׃ וְגַם כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־בְּמוֹאָב ׀ וּבִבְנֵי־עַמּוֹן
וּבֶאֱדוֹם וַאֲשֶׁר בְּכָל־הָאֲרָצוֹת שָׁמְעוּ כִּי־נָתַן מֶלֶךְ־
בָּבֶל שְׁאֵרִית לִיהוּדָה וְכִי הִפְקִיד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ
12 בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן׃ וַיָּשֻׁבוּ כָל־הַיְּהוּדִים מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת
אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ־יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ
הַמִּצְפָּתָה וַיַּאַסְפוּ יַיִן וָקַיִץ הַרְבֵּה מְאֹד׃
13 וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בָּאוּ אֶל־
14 גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲיָדֹעַ תֵּדַע כִּי בַּעֲלִיס ׀
מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן שָׁלַח אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה לְהַכֹּתְךָ
נפש

f) alias *cibarium* in genere, coll. c. 52, 34. sed h. l. *viaticum seu commeatum* faciendo itineri, coll. c. 9, 1. g) *& congiarium donativum* aliud quoque, præter id quod profectioni destinatum. 2 Sam. 11, 8. cf. 2 Sam. 19, 43. h) v. 1.

℣. 6. i) *Atque sic venit.* cf. c. 39, 14. k) v. 10. 12. 2 Reg. 25, 23. l) donec, Gedalia per insidias occiso, cum reliquo populo inuitus in Aegyptum abstraheretur c. 43, 5. 6. m) v. 5.

℣. 7. n) *principes turmarum* v. 13. c. 41, 11. 16. qui Tsedekiæ quondam cohortes duxerant, fuga tandem (cum vrbs caperetur) ab eo dilapsi c. 52, 8. passimque cum reliquiis militum suorum in agris dispersi, vt Chaldæis laterent. o) vid. v. 5. c. 41, 2. 18. p) *deposuisset apud ipsum*, s. curæ eius velut depositum commisisset. 2 Par. 12, 10. q) *& de plebe paupercula* c. 39, 10. c. 52, 15. 16. 2 Reg. 24, 14. r) *quotquot erant ex illis, qui.* s) *transportati erant* v. 1. c. 13, 19. cf. c. 39, 10.

℣. 8. t) *inprimis* seu *nominatim Ismael*, & hic quidem eundem, qui ceterorum erat, animum simulans, subornatus tamen ad necem Gedaliæ v. 14. c. 41, 1. seqq. u) v. 13. post mortem Gedaliæ inter ceteros facile princeps c. 41, 11. 16. &c. x) Ion. *qui ex (vrbe) Netophah.* cf. Esr. 2, 22. Neh. 7, 26. y) alibi *Iaasaniahu* 2 Reg. 25, 23. z) *filius* Hoschaiæ c. 42, 1. *Maachatitæ* seu ex tractu Maachatæorum Deut. 3, 14. Ios. 13, 5.

℣. 9. a) *Et iuravit illis*, timentibus, vt omnium gestorum veniam a Chaldæis obtineant, satisque tuto apud ipsum in terra viuant. *Schm.* Hoc enim sperabat, se precibus apud Regem effecturum; quod salutarius esset, palantes in fidem recipi, quam prædabundos in Iudæa hic illic vagari, aut hostibus Chaldæorum Aegyptiis adiungi, coll c. 42, 14. b) q. d. *Ne inani timore* (qs. veniam non sitis obtentu-

עיפי קרי

ri) *fixatis vos deterreri a serviendo* &c. cf. c. 42, 10. 11. 12. 2 Reg. 25, 24. c) c. 38, 20. cf. not. (s) 2 Reg. 25, 24.

℣. 10. d) v. 6. 12. e) i. e. *ad ministrandum* coll. c. 52, 12. Deut. 1, 38. 1 Reg. 1, 2. Sed *Schm.* putat, h. l. plus denotare, sc. *stare pro populo suo*, vt huic gratiam Chaldæorum conciliet, rationemque det de omnibus; vt interim populus quiete habitare possit. Ita cf. Dan. 12, 1. f) cf. 2 Reg. 25, 25. g) Syr. *fructus æstivos* aut sec. Ion. *palathas, ficus* ὀπώραν. Apoc. 18, 14. cf. not. v. 12. c. 48, 32. & 2 Sam. 16, 1. it. Mich. 7, 1. h) Alibi est *per vim occupare*, vt Deut. 20, 19. 2 Reg. 14, 7. sed hic idem, quod *tenere, possidere*, vt Ier. 49, 16. ℣. 11. i) adeoque non modo qui in campestribus Iudææ v. 7. *sed* etiam *omnes* reliqui *Iudæi*, qui durante Chaldæorum inuasione, extra fines patriæ ad finitimas regiones elapsi erant. k) v. 15. relictis in terra pauperibus v. 7. l) *præfecisset eis* v. 5. 7. non contemnendo pro reliquiis Iudaicæ gentis beneficio, quo concedebatur eis (vt ait *Schm.*) in forma alicuius Reipubl. suum etiam habere magistratum. ℣. 12. m) *quo disiecti fuerant* c. 43, 5. cf. not. c. 23, 2. n) v. 6. 10. 2 Reg. 25, 23. inde tamen procul dubio ad circumiectos agros digressi, colligendis fructibus. o) cf. not. v. 10. ℣. 13. p) *Sed*, non multo post tempore, *Iochanan.* c. 41, 11. q) v. 7. h. e. in oppidis campestribus ac pagis v. 10. r) *redierunt* seu iterum venerunt, coll. v. 8. ℣. 14. s) Sine dubio ex natiuo quasi odio gentis Ammoniticæ erga Iudæos; *Schm.* Verum aut. hoc fuisse, euentus probabile facit, coll. c. 41, 10. 15. t) v. 8. c. 41, 1. seqq. u) *ad percutiendum te* quoad *animam*, i. e. occidendum. v. 15. Gen. 37, 21. Deut. 19, 6.

℣. 8. ויונתן *expunxit* 2. *renocanit* 5. בני pro eo hab. בן 1. 2. sic fu. 5. ℣. 9. בארץ per *Sakephk.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 22. ℣. 10. ושמן per *Kam.* 2. sec. *Mas. Erff.* at præter *impr.* ad ex. 26, 13. vbi id *R. Chaiim* errorem vocat. ושבו בעריכם ita 6. 7. 9. 11. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 22. 23. sic se. 5. ℣. 11. נתן cum *Psik.* 17. 18. 23. & *Ber.* ℣. 13. Sine præmisso *spatio* 7. 8. 17. 18. 22. & *Ber.* ℣. 14. אליו per *Paser* 6. 9. 10. 14. 20. at per *Sakephk.* 17. 18. *Ber.* & per *Paschta* præuio *Mahp.* 1.

טו נפש ולא־האמין להם גדליהו בן־אחיקם׃ ויוחנן בן־
קרח אמר אל־גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא
ואכה את־ישמעאל בן־נתניה ואיש לא ידע למה יככה
נפש ונפצו כל־יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית
16 יהודה׃ ויאמר גדליהו בן־אחיקם אל־יוחנן בן־קרח
אל־תעש את־הדבר הזה כי־שקר אתה דבר אל־ תעשה קרי

מא ישמעאל׃ ויהי בחדש השביעי בא CAP. XLI.

ישמעאל בן־נתניה בן־אלישמע מזרע המלוכה ורבי
המלך ועשרה אנשים אתו אל־גדליהו בן־אחיקם
2 המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה׃ ויקם
ישמעאל בן־נתניה ועשרת האנשים אשר־היו אתו
ויכו את־גדליהו בן־אחיקם בן־שפן בחרב וימת אתו
3 אשר־הפקיד מלך־בבל בארץ׃ ואת כל־היהודים
אשר־היו אתו את־גדליהו במצפה ואת־הכשדים אשר
4 נמצאו־שם את אנשי המלחמה הכה ישמעאל׃ ויהי
ה ביום השני להמית את־גדליהו ואיש לא ידע׃ ויבאו
אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן
וקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה בידם להביא
6 בית יהוה׃ ויצא ישמעאל בן־נתניה לקראתם מן־
המצפה הלך הלך ובכה ויהי כפגש אתם ויאמר
7 אליהם באו אל־גדליהו בן־אחיקם׃ ויהי כבואם אל־
תוך

℣. 15. x) *clam*, nemine præsente. c. 37, 17. c. 38, 16. y) *Eam quæso.* Concede mihi vt abeam. cf. 2 Sam. 16, 9. z) *Quare enim.* Addit triplicem rationem, (1) quod melius sit præuenire, quam præueniri. (2) a dispersione, & (3) hin consequuturo interitu reliquiarum Iudæ. *Schm.* a) v. 14. 2 Sam. 2, 22. b) c. 10, 21. c) cf. v. 5. 8. 11. 12. d) v. 11. c. 41, 10. c. 42, 15.
℣. 16. e) c. 37, 14. cf. Ps. 101, 6.

CAP. XLI, 1. f) *Factum est igitur.* g) id est, altero statim mense post combustam a Chaldæis vrbem, coll. c. 52, 13. Eum Iudæi posthac ieiunio, propter Gedaliæ cædem instituto in fastis suis distinxerunt, coll. Zach. 7, 5. c. 8, 19. Ceterum, quia dies nullus hic additur, *Kimchi* & *Schm.* exponunt *in nouilunio septimo* seu *ipsis Calendis septimi mensis* coll. 1 Sam. 20, 5. 18. h) c. 40, 8. 14. 2 Reg. 25, 25. i) qui erat *de semine regni*, i. e. de stemmate Regum Iudæ. Ez. 17. 13. Dan. 1, 3. Vnde non ab re putant *Schm.* aliique, inuidisse Ismaelem Gedaliæ dignitatem, a Babyloniis in eum collatam, atque adeo eum occidisse, vt si ipse non posset dominari terræ, nec Gedalias in ea Dominus esset; præsertim quod eum Rex Ammonitarum ad hoc facinus instimulasset, c. 40, 14. k) *& de magnatibus* c. 39, 13. Ita *Schm.* repetito ex præcedentibus præf. מ: quod malumus, quam referre cum aliis ad sequentia; q.s. præter istos 10. viros alii quoque magnates cum eo fuerint. nam & hic v. 2. & 2 Reg. 25, 25. tantummodo 10. viri memorantur. Nec mirum est, vndecim Viros insidiose plures inermes partim occidisse, partim captiuos duxisse. cf. Gen. 34, 25. Accentus *Tlischagd.* quidem huic explicationi obstare videtur, de quo tamen obseruari meretur, cum sæpius vicem serui *Tlischaktana* obire, coll. hic v. 6. c. 32, 20. c. 36, 14. &c. l) i. e. *conuiuati sunt* cum eo; Gen. 31, 54. c. 43, 24. honorifice a Gedalia excepti, præsertim quod nouilunium dies festus esset ac lætus 1 Sam. 20, 5.
℣. 2. m) *Sed surrexit.* Aggressionem facinoris notat. *Schm.* cf. Gen. 4, 8. n) 2 Reg. 25, 25. o) *quem præfecerat* c. 40, 5. 7. sed *Sch.* caussaliter: *quod præfecisset* sc. eum. ita cum אשר conf. Gen. 34, 13.

℣. 3. p) *eum ipso, eum Gedalia,* inquam. pleonasmus, vt Ex. 2, 6. q) sc. *viros belli* seu *milites*, c. 38, 4. Gedaliæ præsidii caussa adiunctos, tum temporis vero (quod nequidquam mali suspicarentur, ac, vt *Schm.* coniicit, hausto liberalius vino inebriati essent) inermes & imparatos. Est limitatio præcedentis enunciationis vniuersalis: cf. enim v. 10. ℣. 4. r) *post occidisse.* s) *cum nec quisquam resciuisset*, c. 40, 15. sc. extra vrbem: cæde iuxta *Iosephum* noctu patrata; *Sanctius.* præsertim quod Ismael residuam in vrbe imbellem turbam captiuam detinuerit; *Schm.* ℣. 5. t) Israelitici quondam regni hæ vrbes erant. cf. Ios. 17, 7. u) Ios. 18, 1. x) *rasi barbam*, lugentium ritu Es. 15, 2. propter euersam a Chaldæis vrbem, combustum templum, & deportatum populum Iudaicum. *Abarb.* y) *& lacerati* quoad *vestes*, seu laceris vestibus. 2 Sam. 13, 31. cf. Leu. 19, 27. z) *& incidentes se*, seu incisas manus habentes, itidem lugubri ritu c. 47, 5. sed a gentilibus adoptato, coll. not. c. 16, 6. a) Leu. 2, 1. b) quæ tamen vno ac dimidio abhinc mense, & quod excurrit, iam fuerat combusta, coll. v. 1. cum c. 52, 13. 14. Intelligimus ergo eum *Hist. Eccles. Goth.* p.m. 292. *ruinas Templi Hierosolymitani*, in quibus forte sacerdotes quidam sacra instaurare aggressi, aut sec. *Abarban.* instaurasse ab his viris præsumti fuerant. nisi sec. alios malis, hos viros templi combustionem in totum adhuc ignorasse, quod vero parum est verisimile, tanto interiecto temporis spatio. ℣. 6. c) *Ne* (quod videbantur facturi) Hierosolymam pergerent v. 5. præterita *Mitspa.* Patet hinc, esse *Mitspam* Beniaminis. cf. not. (m) 2 Reg. 25, 23. d) *incedens continuo ac flens.* q.s. in eodem cum illis luctu esset, propter vrbem, templum & populum euersum. *Schm.* cf. 2 Sam. 15, 30. Es. 15, 5. e) *cum occurrisset eis*, Gen. 33, 8. f) simulauit nequissimus homo, q.s. a Gedalia missus esset, vt eos in vrbem inuitaret, Gedaliæ hospitio & prandio humaniter excipiendos. conf. c. 40, 8. 12.

℣. 15. אלכה per *Makk.* 1. 3. 5. ונפצו per *Mahp.* 1. 2. 3. CAP. XLI, v. 1. ויאכלו per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 5. משלה ita scribunt cum adiecto *Kri* משלו 1. 2. & *Mas. Erff.* sed ו in *Cthib* requirit *Mas. impr.* h. l. & Gen. 49, 10. ℣. 6. ויצא per *Tiischakt.* aptius 1. 22. & per *Graschaim* 3. ובכה sic participialiter 22. in marg. cum plerisque; at ובכה 3. & 22. in textu. כפגש *Gimel* per *Dag.* 1. 23. sic fu. 5. ℣. 7. כבואם *plene* 1. 2. 5. 21. sec. *Mas. impr.* 2 Reg. 6, 20. Alii *defect.* Ceterum pro כ habent ב 1. 2. & sic fu. 5.

תוך העיר וישחטם ישמעאל בן־נתניה אל־תוך הבור
הוא והאנשים אשר־אתו׃ ועשרה אנשים נמצאו־בם 8
ויאמרו אל־ישמעאל אל־תמתנו כי־יש־לנו מטמנים
בשדה חטים ושערים ושמן ודבש ויחדל ולא המיתם
בתוך אחיהם׃ והבור אשר השליך שם ישמעאל את 9
כל־פגרי האנשים אשר הכה ביד־גדליהו הוא אשר
עשה המלך אסא מפני בעשא מלך־ישראל אתו מלא
ישמעאל בן־נתניהו חללים׃ וישב ישמעאל את־כל־ י
שארית העם אשר במצפה את־בנות המלך ואת־כל־
העם הנשארים במצפה אשר הפקיד נבוזראדן רב־
טבחים את־גדליהו בן־אחיקם וישבם ישמעאל בן־
נתניה וילך לעבר אל־בני עמון׃ וישמע יוחנן בן־קרח 11
וכל־שרי החילים אשר אתו את כל־הרעה אשר עשה
ישמעאל בן־נתניה׃ ויקחו את־כל־האנשים וילכו 12
להלחם עם־ישמעאל בן־נתניה וימצאו אתו אל־מים
רבים אשר בגבעון׃ ויהי כראות כל־העם אשר את־ 13
ישמעאל את־יוחנן בן־קרח ואת כל־שרי החילים
אשר אתו וישמחו׃ ויסבו כל־העם אשר־שבה 14
ישמעאל מן־המצפה וישבו וילכו אל־יוחנן בן־קרח׃
וישמעאל בן־נתניה נמלט בשמנה אנשים מפני יוחנן טו
וילך אל־בני עמון׃ ויקח יוחנן בן־קרח וכל־שרי החילים 16
אשר־אתו את כל־שארית העם אשר השיב מאת
ישמעאל בן־נתניה מן־המצפה אחר הכה את־גדליה
בן־אחיקם גברים אנשי המלחמה ונשים וטף וסרסים
אשר השיב מגבעון׃ וילכו וישבו בגרות כמוהם אשר־ 17
אצל

כמהם קרי

p. 758. intelligit *foueam* in antri modum excisam, quã fecerit Asa metu Baesæ; nempe vt in illa lateret. Sed *Schm. puteum*, vt aqua muniendæ ab ipso vrbi non deesset. ℣. 10. *s) Et captiuauit.* v. 14. *t) reliquum populum* v. 16. in opposit. ad viros bellatores, quos occiderat Ismael v. 3. *u) filias Regis* Tsedekiæ, vt v. 1. cf. c. 43, 6. Vix enim probabile, *Regem* absolute dictum esse alium quam eum, qui adhuc ex recenti memoria notissimus. *Schm. x)* illos scil. quibus Mitspæ sedes data est, non alibi locorum. *Schm. y) quos deposuerat apud Gedaliam.* vid. not. c. 40, 7. *z) vt transiret* (traiecto Iordane iret) ad &c. v. 15. ℣. 11. *a)* c. 40, 13. ℣. 12. *b)* Ion. *apud piscinam aquarum multarum quæ* &c. conf. 2 Sam. 2, 13. *c) prope Gibeonem* v. 16. vrbem facerdotalem in tribu Beniamin Ios. 18, 25. c. 21, 17. Obseruat hinc *Schm.* Ismaelem non rectum & proximum ad Ammonitas iter ingressum fuisse, sed declinasse ab eo, tum vt de thesauris supra v. 8. promissis, quantum luberet ac posset, aufferret, tum, vt in auiis, latronum more, facilius lateret. ℣. 13. *d)* resumtis animis contra prædones hosce, quibus inermes ipsi ac consternati non ausi fuerant antea resistere. ℣. 14. *e) Et verterunt se* ab Ismaele. 2 Sam. 18, 30. *f) captiuarat.* v. 10. *g)* vid. v. 6. ℣. 15. *h) euasit cum octo viris*, fuga elapsus. 1 Sam. 19, 10. 12. 17. 18. *i)* quippe a quibus ad cædem Gedaliæ instigatus fuerat. v. 10. c. 40, 14. ℣. 16. *k)* vid. not. v. 10. *l)* abductum per Ismaelem, s. qui erat *ex Mitspa.* Cohæret enim sec. accentus, non cum remotiori Verbo *& accepit*, sed cum propiori *reduxerat. m) postquam is percusserat.* ellipsis אשר cf. Ez. 40, 1. *n) mares.* c. 43, 6. *o)* i. e. *bellando aptos.* v. 3. reliquis maribus sub *puerorum* nomine comprehensis, coll. Ex. 12, 37. *p) & eunuchos*, in quibus forte etiam *Ebedmelech* fuit, coll. c. 38, 7. c. 39, 16. seqq. *q)* v. 12. ℣. 17. *r) & sederunt*, i. e. *subsisterunt*, non vt sedem ibi figerent, sed tantummodo ad tempus, donec omnia ad iter compararentur. *Schm. s)* Ion. *in peregrinatione s. hospitio, quod dederat Dauid Kimhamo*, Barsillai filio, coll. 2 Sam. 19, 38. 39.

℣. 7. *g)* vnde effugere non licebat, sicut in aperto campo v. 5. *h) mactauit eos*, mactatosq; proiecit in &c. c. 39, 16. 2 Reg. 10, 14. *i) putei*, de quo v. 9. ℣. 8. *k) inuenti sunt*, extiterunt. 2 Par. 29, 17. *l) qui dixerunt. m) absconditi thesauri*, quos tibi pro redimenda vita nostra pollicemur (5) Prou. 2, 4. Sic tempore belli recondere solebant frumenta ac prouentus in subterraneis locis, ne ab hostibus inuenirentur. *Schm.* Quocum conferre iuuat *Hirtium* lib. V. de bello Africano. *Est* (inquit) *in Africa consuetudo incolarum, vt in agris, & in omnibus fere villis, sub terra specus condendi frumenti gratia, clam habeant: atq; id propter bella maxime, hostiumque subitum aduentum præparent.* Itemque *Varronem* Rusticorum lib. II. c. 57. *Quidam granaria habent sub terris, vti speluncas, quas vocant σιρούς, vt in Cappadocia ac Thracia.* Plura vid. apud *Bochart.* Hieroz. P. II. 594. 595. ℣. 9. *n) Fouea autem.* v. 7. *o)* Ios. 10, 27. *p) cadauera.* c. 33, 5. *q) per manum Gedaliæ*; quod interpretatiue accipiendum, vt idem sit ac *propter Gedaliam*, prout *Kimchi* exponit. quia nisi Gedalias fuisset, aduersus quem tanta flagrabat inuidia, nec comites Gedaliæ occidisset Ismael, nec prætereuntes viatores. At *Schm.* vertit: *sub imperio seu potestate Gedaliæ* sc. existentes, coll. c. 38, 11. id quod de viris, qui cum Gedalia fuerant, quique hic præcipue spectantur, sine dubio verum est; de 80. vero viris ideo dici potest, quia in terra erant, cui Gedalia imperabat, & in Mitspam introducti sunt, tanquam apud Gedaliam hospitaturi. *r)* Ion. *cum obsideret eum Baesa.* cf. 1 Reg. 15, 16. 22. *Bochartus* Hieroz. P. I. p. 756.

℣. 10. וישב *sine Psik* 1. 3. 5. contra *Mas. impr.* ad Num. 21, 1. & *Iud. Bas.* f. 60. col. 7. Pro (בני) אל־ hab. את in marg. 6. 9. & sic *D. Kimchi* in Comm. explicat. ℣. 11. את כל־ הרעה sic 1. 2. non male; & ˇ sic fu. 5. ℣. 12. Pro אל־ hab. על־ 1. in marg. 6. 9. sic fu. 2. ˇ sec. *Mas.* ˇ *Erff.* quod vero *R. Chaiim* in *Mas. impr.* ad h. l. confutat, & pro errore habet. ℣. 16. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5. 10. 11. 19. 20. 21. 23.

18 אצל בית לחם ללכת לבוא מצרים׃ מפני הכשדים כי
יראו מפניהם כי־הכה ישמעאל בן־נתניה את־גדליהו
בן־אחיקם אשר־הפקיד מלך־בבל בארץ׃

מב CAP. XLII.

ויגשו כל־שרי החילים ויוחנן בן־קרח ויזניה
2 בן־הושעיה וכל־העם מקטן ועד־גדול׃ ויאמרו אל־
ירמיהו הנביא תפל־נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו
אל־יהוה אלהיך בעד כל־השארית הזאת כי־נשארנו
3 מעט מהרבה כאשר עיניך ראות אתנו׃ ויגד־לנו יהוה
אלהיך את־הדרך אשר נלך־בה ואת־הדבר אשר
4 נעשה׃ ויאמר אליהם ירמיהו הנביא שמעתי הנני
מתפלל אל־יהוה אלהיכם כדבריכם והיה כל־הדבר
אשר־יענה יהוה אתכם אגיד לכם לא־אמנע מכם
הדבר׃ והמה אמרו אל־ירמיהו יהי יהוה בנו לעד אמת
ונאמן אם־לא ככל־הדבר אשר ישלחך יהוה אלהיך
6 אלינו כן נעשה׃ אם־טוב ואם־רע בקול יהוה אלהינו
אשר אנו שלחים אתך אליו נשמע למען אשר ייטב־
7 לנו כי נשמע בקול יהוה אלהינו׃ ויהי מקץ
8 עשרת ימים ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו׃ ויקרא אל־
יוחנן בן־קרח ואל כל־שרי החילים אשר אתו ולכל־
9 העם למקטן ועד־גדול׃ ויאמר אליהם כה־אמר יהוה
אלהי ישראל אשר שלחתם אתי אליו להפיל תחנתכם
י לפניו׃ אם־שוב תשבו בארץ הזאת ובניתי אתכם ולא

אהרס Mmm נה א

t) conf. c. 42, 13.
✠. 18. u) Idq; *propter chaldaeos* s. *metu Chaldaeorum*, Ps. 3, 1. a) Suspicabantur, Chaldaeos in reliquis etiam Iudaeis vlturos, q.s. omnes Iudaei huius rebellionis fuissent conscii. vid. *Abarb.* y) cf. not. c. 40, 7.

Cap. XLII, v. 1. z) sc. ad Ieremiam v. 2. quem probabiliter secum habebant, vna cum reliqua turba ex vrbe Mitspa & vicinis agris abstractum. nam si eo tempore in patria Anathoth fuisset, (vti *Schm.* opinatur) difficulter concipi posset, quomodo (vt hic dicitur) non modo *principes, sed populus vniuersus a paruo ad magnum* illuc cum consultandi caussa adierit? cf. c. 41, 16. c. 43, 6. a) v. 8. 2 Reg. 25, 23. 26. b) *inprimis Iochananem* & ceteri, qui inter principes praecipui erant. cf. not. c. 40, 8. c) a patria dicti *Maachatitae* c. 40, 8. d) v. 8. 1 Sam. 5, 9.

✠. 2. e) animo mere hypocritico v. 20. 21. c. 43, 1. seqq. ne viderentur sine Deo suscepisse Aegyptiacam illam profectionem, quam penes se iam obstinauerant c. 42, 17. quamque a propheta sperabant collaudatum iri. f) *cadat* &c. i. e. admitte nos orantes & audi. Ion. *acceptabilis sit.* v. 9. vid. not. c. 37, 20. g) *supplicatio nostra* ibid. & 1 Reg. 8, 28. h) Similis hypocrisis c. 21, 2. c. 37, 3. i) Es. 37, 4. exponit praecedens *pro nobis*: simul tamen caussam mouentem includit, sumtam a praesenti miseria sua, & subindicare videntur, quod velint, Ieremiam ipsis exorare gratam aliquam prophetiam, qua in Aegyptum, securitatis caussa, iubeantur abire k) c. 29, 4. Deut. 3, 21. c. 11, 7.

✠. 3. l) *Vt indicet nobis* per te v. 4. 20. 21. m) quo nos vertere debeamus, vt euadamus Chaldaeorum truculentiam v. 11. 14. c. 41, 18. cf. Ps.

Ps. 32, 8.
✠. 4. n) Promtitudinem faciendi petitum notat, q. d. promte equidem & lubenter facturus sum, quod me rogastis. 1 Reg. 2, 42. o) v. 2. 20. p) *non prohibebo* (reticebo) *a vobis* vllum *verbum*, quin vobis annunciem. cf. c. 26, 2. 1 Reg. 22, 14. Recte vero *Schm.* ex v. 5. colligit, subindicare prophetam, quod dubitet de obedientia eorum, si responsum non fuerit ad ipsorum pala-

אנחנו קרי

tum.
✠. 5. q) Ion. *Verbum Domini.* r) *in testem veritatis* s. veracissimum. q. d. testem citamus Deum, qui neque ignorat quicquam c. 29, 23. neque mentiri potest Prou. 14, 25. aut mendaciam tolerare Ps. 5, 7. vt tam turpis mendacii nos arguat, iusta in nos poena statuta, *si non* &c. s) *& fidelem* Ps. 89, 38. t) *quod* (i. e. *cum quo, propter quod*) *miserit te*; q. d. quod tibi dederit in commissis ad nos deferendum. c. 43, 1. u) Ex. 19, 8. Ios. 24, 24. ✠. 6. x) *Siue bonum siue malum* nobis visum fuerit illud verbum, tamen *voci* &c. y) *nos.* Cthib: (1) apud Rabbinos frequens, forte & apud Hebraeos olim vsitatius: inde enim terminatio Praeteritorum 1. pers. פקדנו pro פקד־אנו orta videtur. z) *ad quem nos sumus mittentes te.* v. 9. Ratio aliqua persuasiua simul indicatur: debere prophetam credere se obedituros; alioquin enim non missuros ipsum. *Schm.* a) *vt bene sit.* q. d. & hoc eo magis faciemus, quia etiam nostra interest: scimus enim pro certo bene nobis futurum esse, si obediuerimus voci Iehouae. *Id.* cf. c. 7, 23. ✠. 7. b) sc. ex quo receperat, esse petiturum se pro Iudaeis diuinum aliquod oraculum v. 4. Videtur vero Deus responsum distulisse, vt, praeterquam, quod res arbitrii diuini est, innueret, non sibi placere populum, cuius inobedientiam praesciat: vnde in gratiam quoque illius plane responsurus non esset, nisi prophetae precibus & honori tandem hoc tribueret. *Schm.* ✠. 8. c) *Aduocauit itaque Iochananem.* d) de quo not. c. 42, 1. e) v. 1. c. 40, 7. c. 42, 1. f) v. 1 2 Reg. 23, 2. ✠. 9. g) cui proinde vos obedire aequum est. cf. not. v. 6. h) *vt cadere facerem preces vestras* v. 2. i. e. intercederem pro vobis, vestris precibus meas addens. cf. c. 36, 7. c. 38, 26. Dan. 9, 18. 20 ✠. 10. i) *Si reuertendo* Gen. 18, 10. illuc, vnde digressi estis, *manseritis* &c Digressi enim fuerant ex Mitspa & eir umiectis agris, in quibus habitauerant antea, vt in Aegyptum pergerent, coll. c. 41, 16. 17. Vulg *si quiescentes manseritis.* ita sec. quosdam cf. Es. 30, 15. Plerique tamen vertunt *manendo* vel *habitando*: nimirum שוב & ישב aliquando permutant significationes suas, coll. Ps. 23, 6. 2 Sam. 15, 8. c. 19, 32. k) nec, vt destinastis, in Aegyptum abieritis, v. 13. seqq. l) longaeuitate, liberis, opibus, omnibusque *bonis* vos aucturus c. 24, 6. c. 31, 4. c. 33, 7.

Cap. XLII, ✠. 1. וכל־ sine *Kadma* 5. 15. 16 17. 18. & *Ber.* at וכל־העם מקטן 1. 3. 7. 8. 11. 13. 14. 19. ✠. 3. אשר־נלך ita 1. 3. & sic fu. 5. ✠. 5. לעד אמת ita 1. 2. ככל cum *Gaiah* 5. 6. 7. 8. 9. sec. *Mas. Ess.* ✠. 6. אנו *Orientales* scribunt ac legunt אנו ✠. 8. ואל per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 20. 21. sic fe. 5. ולכל־העם למקטן ita 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. sic fe 5. & fi. 2. sed omisso *Kadma.*

אֶהֱרֹס וְנָטַעְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי נִחַמְתִּי אֶל־הָרָעָה
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם׃ אַל־תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אֲשֶׁר־ 11
אַתֶּם יְרֵאִים מִפָּנָיו אַל־תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ נְאֻם־יְהוָה כִּי־
אִתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ׃ וְאֶתֵּן 12
לָכֶם רַחֲמִים וְרִחַם אֶתְכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃
וְאִם־אֹמְרִים אַתֶּם לֹא נֵשֵׁב בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ 13
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ לֵאמֹר לֹא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבוֹא 14
אֲשֶׁר לֹא־נִרְאֶה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלַלֶּחֶם
לֹא־נִרְעָב וְשָׁם נֵשֵׁב׃ וְעַתָּה לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה טו
שְׁאֵרִית יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אִם־אַתֶּם שׂוֹם תְּשִׂמוּן פְּנֵיכֶם לָבֹא מִצְרַיִם וּבָאתֶם
לָגוּר שָׁם׃ וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה שָׁם 16
תַּשִּׂיג אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָרָעָב אֲשֶׁר־אַתֶּם ׀ דֹּאֲגִים
מִמֶּנּוּ שָׁם יִדְבַּק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וְשָׁם תָּמֻתוּ׃ וְיִהְיוּ כָל־ 17
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׂמוּ אֶת־פְּנֵיהֶם לָבוֹא מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם
יָמוּתוּ בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדָּבֶר וְלֹא־יִהְיֶה לָהֶם שָׂרִיד וּפָלִיט
מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה 18
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר נִתַּךְ אַפִּי וַחֲמָתִי עַל־
יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם כֵּן תִּתַּךְ חֲמָתִי עֲלֵיכֶם בְּבֹאֲכֶם מִצְרָיִם
וִהְיִיתֶם לְאָלָה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה וְלֹא־תִרְאוּ
עוֹד אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם שְׁאֵרִית יְהוּדָה 19
אַל־תָּבֹאוּ מִצְרָיִם יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי־הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם׃ כִּי כ
הִתְעֵתִים בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם לֵאמֹר הִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּכְכֹל
אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כֵּן הַגֶּד־לָנוּ וְעָשִׂינוּ׃ וָאַגִּד 21
לָכֶם

הִתְעֵיתֶם קרי

39. c. 40, 11. h) *si vos*, inquam. i) v. 17. c. 44, 12. i. e. proposito vestro pertinaciter inhæseritis. cf. 2 Reg. 12, 18. k) & actu quoque *veneritis* illuc, sicut vobis proposuistis. l) v. 17. sc. donec, adfulgentibus melioribus temporibus, in patriam remeare possitis, coll. c. 44, 14.

℣. 16. m) sc. in hac terra Iudæ v. 14. n) *ibi* -- *in terra*, inquam, *Aegypti*, vbi eum vos euasuros putatis v. 11. vid. not. c. 44, 14. o) *de qua vos soliciti estis* hic v. 14. c. 17, 8. c. 38, 19. p) *adhærescet post vos*, i. e. fugientes ita persequetur, vt comprehendat, nec finat elabi, vestris continuo vestigiis inhærens. Iud. 20, 45. 1 Sam. 14, 22. q) *in Aegypto*, inquam.

℣. 17. r) vid. v. 15. s) vid. not. v. 15. 22.

t) v. 22. c. 44, 13. Idem Hierosolymitanis olim prædictum c. 29, 17.

m) *euellam*, sedibus vestris; velut planta e fundo suo euellitur c. 1, 10. n) *pœnitet me mali*, ita vt citra meritum vestrum, misericordia mea permotus, constituerim non pergere ad faciendum vobis malum, d. bonum; modo in hac terra manseritis, & mihi obedieritis. *Schm.* 2 Sam. 24, 16. Ioel 2, 13.

℣. 11. o) *a quo* (vt probe scio) *vos estis timentes*; nec imprudenter, nisi vobiscum me fore promisissem. cf. c. 40, 9. c. 41, 18 p) *Ne*, inquam, *timeatis*. q) Es. 43, 5. r) si quid etiam contra vos moliturus esset. Ita Dominus nihil requirit amplius, quam vt sibi confidant, & prouidentiæ suæ committant omnia. *Schm.*

℣. 12. s) *miserationes* sc. coram illo Gen. 43, 14. flexo ipsius animo ad misericordiam. t) *&* *reuerti vos sinet ad terram vestram*, sicut antehac c. 40, 12. ita nunc quoque, vbi propter Ismaelis tumultum denuo ex agris ac possessionibus exturbati estis, metu Chaldæorum. vid. v. 10. u) i. e. fundos, agros vestros. Gen. 47, 20. 22. nam *in regione quidem sua* adhuc tum erant c. 41, 17.

℣. 13. x) quod tamen polliciti estis v. 6.

℣. 14. y) cf. c. 3, 1. z) *Nequaquam* sc. manebimus in hac terra v. 10. 13. *sed* &c. Formula præfracte renuentis, vt Es. 30, 16. & contradicentis, vt 1 Reg. 3, 22. vnde hic c. 43, 2. vocantur *proterue inobedientes*. a) *vbi* vel *in qua*. b) i. e. *experiemur*. c. 5, 12. c. 14, 13. c) qua incolæ monentur de hostium aduentu c. 4, 5. aut classicum ab ipsis cantatur hostibus. d) cf. v. 16. c. 14, 16. 18. c. 38, 9. e) sc. quiete & in rerum omnium abundantia. conf. Num. 11, 5.

℣. 15. f) *Iam igitur ea propter*. g) v. 2. 19.

18. quibus hic exæquantur h. l. v. 18. u) *residuus & euadens*, Thr. 2, 22. exceptis tamen oppido paucis c. 44, 14. ita vt comminatio hæc maxime ad peruicacem turbam restringenda sit, nec extendenda ad Ieremiam, Baruchum, ac forte pauculos quosdam alios, qui violenter in Aegyptum abstracti. x) vid. v. 16. ℣. 18. y) *effusa est ira mea*. cf. not. c. 7, 20. c. 44, 6. z) *&* *fietis in adiurationem*. i. e. formulam & exemplum adiurationis, vt si quis quem sub solenni formula exsecrationis voluerit adiurare, vestro ad id vsurus sit nomine & exemplo c. 29, 18. Num. 5, 21. cf. Es. 65, 15. a) *&* *in stuporem*. cf. c. 18, 16. c. 19, 8. c. 24, 9. c. 25, 18. c. 26, 6. c. 44, 12. b) sicut optatis ac temere præsumitis c. 44, 14 c) Iudæam, c. 40, 2. ℣. 19. d) v. 15. e) si nihilominus in Aegyptum abieritis. v. 22. f) *contestatus fuerim vos* seria obtestatione. Gen. 43, 3. Ex. 19, 21. vt, si perieritis, vestra vos culpa periisse ipsimet memineritis. ℣. 20. g) q. d. Non frustra tot ac tantis contestationibus vtor, *Nam* &c. h) Cocc. *decepistis* vos *contra* &c. sed malim, *illusistis in animas vestras*, aut sec. Vulg. *decepistis animas vestras*, coll. Gen. 27, 12. 2 Par. 36, 16. q. d. Deo quidem illudere conati estis, verius tamen animabus vestris, quippe quarum hypocrisin nouit Deus omniscius ac puniturus est. cf. c. 7, 19. *Illusio* vero ista describitur consequentibus verbis. i) vt speciose & hypocritice vocabatis v. 6. k) v. 2. l) vid. v. 5. 6. ℣. 21. m) *Ego vero indicaui* v. 20.

℣. 18. *Spatium* præmittunt 6. 9. 10. 19. 20. 21. 22. ℣. 20. התעתם fine *Iod*. 6. 9. 10. 20. 22. contra *Mas*. 2. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. ad 2 Sam. 21, 9. כִּי אתם pro כי Num. 1. 2. 5.

לָכֶם הַיּוֹם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְכֹל
22 אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ וְעַתָּה יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר תָּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲפַצְתֶּם לָבוֹא
מג לָגוּר שָׁם׃ וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל־

CAP. XLIII.

כָּל־הָעָם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
2 וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן־הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־
הָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים אֹמְרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר
לֹא שְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא־תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר
3 שָׁם׃ כִּי בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ בָּנוּ לְמַעַן תֵּת
אֹתָנוּ בְיַד־הַכַּשְׂדִּים לְהָמִית אֹתָנוּ וּלְהַגְלוֹת אֹתָנוּ
4 בָּבֶל׃ וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְכָל־
ה הָעָם בְּקוֹל יְהוָה לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ וַיִּקַּח יוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֵת כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה
אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם לָגוּר בְּאֶרֶץ
6 יְהוּדָה׃ אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַטַּף וְאֶת־
בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֵת יִרְמְיָהוּ
7 הַנָּבִיא וְאֶת־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ׃ וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי
לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד־תַּחְפַּנְחֵס׃
8 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּתַחְפַּנְחֵס
9 לֵאמֹר׃ קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וּטְמַנְתָּם בַּמֶּלֶט
בַּמַּלְבֵּן אֲשֶׁר בְּפֶתַח בֵּית־פַּרְעֹה בְּתַחְפַּנְחֵס לְעֵינֵי
י אֲנָשִׁים יְהוּדִים׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי

n) v. 6. o) & quidem *secundum omne* &c. at Schm. (non obediuistis) *omni* &c. omnibus sc. reliquis propheriis meis. p) *cum quo* s. ad quod nunciandum *misit me*. v. 5.

℣. 22. q) *Iam igitur sciendo scitote* v. 19. r) v. 17. c. 44, 12. 13. s) propria voluntate & arbitrio, contra beneplacitum Dei. cf. Nom. Es. 58, 3. t) v. 15. 17.

CAP. XLIII, 1. u) vid. not. c. 42, 5. 21. x) *omnia*, inquam, *verba hæc* modo enarrata.

℣. 2. y) frater forsitan illius *Iesaniæ*, de quo c. 42, 1. Præmittitur hic ipsi *Iochanani*, vt Schm. haud ab re coniicit, quod seditiosæ huius turbæ caput extiterit, durisque verbis reliquorum audaciam auxerit, Iochanane secundum in malitia gradum obtinente. z) *superbi*, i. e. ferociter & malitiose verbo diuino refractarii. Mal. 3, 15. 19. Es. 13, 11. conf. Neh. 9, 29 Opponitur errori & ignorantiæ Ex. 21, 13. 14. a) c. 40, 16. b) vt prætextum impietatis suæ habeant, negant id verbum esse Iehouæ; sed potius ab Ieremia, instigante Barucho, confictum.

℣. 3. c) Putamus cum *Schmidio*, fidelitatem prophetæ, satis populo notam ac perspectam, eo ipsos adegisse, vt coacti fuerint, Ieremiam aliquo modo excusare, crimine in innocentem eius ministrum coniecto v. 6. c. 36, 4. d) *incitat te contra nos* Iob. 2, 3. 1 Reg. 21, 25. e) sc. moraliter, persuadendo nobis per te, vt maneamus in terra Iudæ, vbi Chaldæi occasionem & potestatem habere possent nos occidendi, aut in captiuitatem abducendi,

℣. 4. f) *Atque ita non obediuit* v. 7. vt tamen receperant c. 42, 6. g) v. 5. c. 42. 2. 8. h) quod præceperat Dominus c. 42, 10. seqq.

℣. 5. i) *Immo accepit*, non modo volentes, quorum plurimi erant, sed inuitos quoque ac nolentes, e. g. Ieremiam & Baruchum v. 6. k) c. 42, 15. l) c. 40, 11. 12. m) *ad commorandum* Ps. 15, 1. vel *ad peregrinandum* in ipsa quamlibet patria. Similes enim peregrinis erant, qui non auitos fundos vrbesque tenebant, sed a Nebusaradane c. 39, 10. aut Gedalia c. 40, 11. interim tributos.

℣. 6. n) sc. *mares* adultiores, c. 41, 16. o) *paruulos* vtriusque sexus. Ex. 12, 37. p) *inprimis filias Regis*. vid. not. c. 41, 10. q) *quas reliquerat* c. 27, 11. – *apud Gedaliam*. cf. c. 40, 7. r) *ipsum quoque Ieremiam*, quanquam inuitum, & qui iter illud autoritate diuina quam maxime dissuaserat. s) v. 3.

℣. 7. t) 2 Reg. 25, 26. u) v. 4. x) *vsque ad Daphnas* Pelusias, s. *Daphnen* prope Pelusium, non procul post ingressum Aegypti. *Bochart.* Phal. L. IV. c. 27. cf. hic v. 8. 9. c. 2, 16. Inde vero posthac in interiora Aegypti penetraturi erant. c. 44, 1. ℣. 8. y) in ipso illo loco v. 7. antequam vlterius pergerent. ℣. 9. z) veluti fundamentum throno ac tentorio Nebucadnezaris substernendos v. 10. Psalm. 9, 16. a) *in argilla* s. *luto* (1) Ita Syr. harmonice במלטא. Rad. Ar. & Syr. *Induxit oblinendo lutum muro*; vnde Ar. מלאט *lutum, cæmentum*, ex quo lateres fiunt; Lat. maltha, Græce μάλθη b) *in officina lateritia*. Nah. 3, 14. cf. *Kri* 2 Sam. 12, 31. Videtur autem hic locus præcipue isti actui destinatus fuisse, vt subindicaretur, Nebucadnezarem ita Aegyptum subiugaturum, vt & munimenta ipsa & officinas, in quibus lateres pro communiendis vrbibus excoquebantur, coll. Ex. 1, 10. 13. suæ ditionis faceret, coll. hic v. 10. At Cocc. Lex. p. 409. *in laterculo*, h. e. quadrata area; ὁ ἐν προθύροις. c) *in ostio*. h. e. ante ingressum; d) Fuit hæc procul dubio *Regium palatium*; in quo resedit Pharao, quando subsistebat in Tachpanches. *Sch.* e) quibus hoc vaticinium proprie datum fuit, vt inde sua simul fata colligerent, quæ habituri essent in Aegypto inobedientiæ suæ præmium v. 7.

℣. 22. ובּרעב cum Præf. *Vau* 1. 3. sic fu. 2. CAP. XLIII, v. 1. ויהי per *Tlischakt.* 1. 2. 3. 5. 23. אל Pro eo hab. על־ *Orientales.* אשר per *Makk.* 17. 18. & *Ber.* את כל־הדברים ita 2. 3. ℣. 6. ואת ברוך per *Kam.* 1. 2. ‾ sic fe. 5. ואת־כל sic per *Segol* & *Makk.* 1. 17. ' 18. & *Ber.* sic ' fe. 5. ואת הטף ita 2. fu. 5. & sic in marg. 6. ' 9.

℣. 5.

אלהי ישראל הנני שלח ולקחתי את־נבוכדראצר מלך־
בבל עבדי ושמתי כסאו ממעל לאבנים האלה אשר
טמנתי ונטה את־שפרורו עליהם: ובאה והכה את־ארץ 11
מצרים אשר למות למות ואשר לשבי לשבי ואשר
לחרב לחרב: והצתי אש בבתי אלהי מצרים ושרפם 12
ושבם ועטה את־ארץ מצרים כאשר־יעטה הרעה את־
בגדו ויצא משם בשלום: ושבר את־מצבות בית שמש 13
אשר בארץ מצרים ואת־בתי אלהי־מצרים ישרף באש:

CAP. XLIV. מד

הדבר אשר־היה אל־ירמיהו אל כל־היהודים
הישבים בארץ מצרים הישבים במגדל ובתחפנחס
ובנף ובארץ פתרוס לאמר: כה־אמר יהוה צבאות 2
אלהי ישראל אתם ראיתם את כל־הרעה אשר הבאתי
על־ירושלם ועל כל־ערי יהודה והנם חרבה היום הזה
ואין בהם יושב: מפני רעתם אשר עשו להכעסני 3
ללכת לקטר לעבד לאלהים אחרים אשר לא ידעום
המה אתם ואבתיכם: ואשלח אליכם את־כל־עבדי 4
הנביאים השכים ושלח לאמר אל־נא תעשו את דבר־
התעבה הזאת אשר שנאתי: ולא שמעו ולא־הטו את־
אזנם לשוב מרעתם לבלתי קטר לאלהים אחרים:
ותתך חמתי ואפי ותבער בערי יהודה ובחצות 6
ירושלם ותהיינה לחרבה לשממה כיום הזה:
ועתה כה־אמר יהוה אלהי צבאות אלהי 7
ישראל למה אתם עשים רעה גדולה אל־נפשתכם
להכרית

disque, aut saltem in honorem eorum erectas. Deut. 16, 21. 1 Reg.

שפרירו קרי

ובא ק

14, 23. y) *Heliopolis* Aegypti, in Arabiæ confinio. Alia Ios. 15, 10. cf. Es. 19, 18 Alii: *domus solis.* z) v. 12. cf. c. 46, 25. Es. 19, 1.

Cap. XLIV, 1. a) v. 25. quo concesserant contra expressum Dei mandatum c. 43, 7. ibidem in turpissimam idololatriam, a cuius exercitio ad tempus abstinuerant, mox relapsi h. l. v. 8. 15. 17. 18 b) *Magdoli*, vt Græci vocant, non procul a mari rubro c. 46, 14. Ex. 14, 2. Num. 33, 7. 8. c) vid. not. c. 43, 7. d) Vulg. & Syr. *&* *Memphi* c. 2, 16. c. 46, 14. vrbe in superiore Aegypto, alias *Moph.* Hos 9, 6. & Aethiopibus *Menuph*, vnde *Memphis* formatur. e) ὁ. παθούρης, Vulg. *Phatures*; vnde Plinio *Phaturites*, nomus in Thebaide. Es. 11, 11. vid. *Bochart.* Phaleg. L. IV. c. 27. qui rationibus valde verosimilibus colligit, esse *Thebaidem.* Etsi autem contra Iudæos, in omnibus istis locis habitantes, directa est prophetia, edita tamen videtur in Pathros, coll. v. 15. *Sch.* ℣. 2. f) *Vos ipsi vidistis*, ac propria experientia didicistis, quam grauiter Deus idololatriam punierit. Ex. 19, 4. Deut. 29, 2. g) i. e. tantum ac tam multiplex malum, sc. famis, pestis, gladii ac totalis tandem euersionis &c. h) *vastitas*, deuastatæ, sine incolis. v. 6. Leu. 26, 31. Ez. 36, 35. ℣. 3. i) *ad irritandum me* Ier. 7, 18. 19. Indicatur autem h. l. per ל euentus; cum illi non intenderint prouocare Dominum, opere tamen fecerint: nihilominus tamen caussa finalis interpretatiue dici potest, cum illi toties moniti in malitia sua perstitissent, qs. studio Deum irritauerint. *Schm.* k) Deut. 32, 17. ℣. 4. l) c. 25, 4. 7. Mat. 23, 34. m) vid. not. c. 35, 15. n) vid. not. c. 7, 13, 25. o) *rem abominationis huius*, i. e. adeo mihi abominabilem. c. 32, 35. ℣. 5 p) vid. c. 7, 25. 26. c. 35. 15. Zeph. 3, 7. ℣. 6. q) cf. c. 7, 20. c 42, 18. Es. 42, 25. *Effunditur* autem non aqua solum, sed etiam res ab igne liquefacta & accensa, e. g. bitumen, sulphur &c. quæ posterior significatio est huius loci, quia cum *excandescentia* construitur, quæ est ardens quid. *Sch.* r) *&* *arsit in vrbibus* &c. velut ignis flagrat in materia, quam consumit. c. 4, 4. c. 7, 20. Thren. 2, 3. s) v. 2. 22. c. 7, 34. t) c. 12, 11. Es. 64, 9. u) v. 2. 23. 1 Reg. 3, 6. ℣. 7. x) *Nunc igitur*, cum ita se res habeat, vti exposui, ipsique videritis omne illud malum v. 2. y) *contra animas vestras* s. vosmet ipsos c. 26, 19. exitium animabus vestris scientes prudentesque attrahentes.

℣. 10. f) occulta mea prouidentia ita dispositurus omnia, vt Nebucadnezar de bello Aegyptiaco cogitet, consilia ii illius ipsum moueant, Aegyptii prouocent, illudque ipse suscipiat, non aliter ac si misso ad ipsum nuncio eum accersuissem. cf. *Schm.* g) vid. not. c. 25, 9. h) In victoriæ ac dominii signum, coll c. 1, 15. c. 49. 38. i) Es. 4 15. k) v. 9. l) *tentorium suum* splendidum (1) formæ סגריר Prou. 27, 15. a Rad. שפר. *nitcit*, *decorus fuit* Ps. 16, 6. at Syr & ὁ. *attollet arma sua.*

℣. 11. m) Cthib cum suffixo ה: *Et ingredietur illam* seu *adorietur illam* sc. terram Aegypti cf. Es. 41, 25. n) i. e. incolas, ipsos etiam peregrinos ac nominatim Iudæos, quibus propheta concionatur v. 9. *Schm.* o) *qui morti obueniet, morti obueniat*; me nil quidquam curante, siue quis peste & fame moriatur, siue capiatur, siue gladio occidatur. *Schm.* c. 15, 2. 3. Zach. 11, 9.

℣. 12. p) *Immo accendam* per Nebucadnezarem c. 17, 27. c. 50, 32. q) *&* *comburet* (Nebucadnezar) *eos*, sc. Deos Aegyptiorum ligneos; alii: *eas*, sc. domos, v. 13. r) *aut captiuos abducet eos*, sc. aureos, argenteos &c. ita *Schm.* coll. c. 48, 7. c. 49, 6. s) *&* *induet*, *applicabit sibi*, Es 22, 17. 1 Sam. 28, 14. Ps. 104, 2. i. e. ditioni suæ adiiciet, ablatis simul spoliis ipsius. t) Hoc enim hominum genus, vt cæli iniuriis maxime obnoxium est, ita contra ventorum ingruentium procellas ne esse habet, se maiori cura tueri, vestibus circa corpus sedulo conuoluris. *Bochart*, Hieroz. P. I. L. II. c. 44. u) Aegyptiis plane debellatis, nec quicquam amplius contra ipsum audentibus. cf. Ios. 10, 21.

℣. 13. x) *statuas* simulacris Deorum sustinendis ostentandisque

℣. 12. כאשר per *Kadma* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 20. 21. 22. יעטה sic per *Chateph pat.* 2. 3. 7. 8. 13. 14. 15. 19. 22. sic fr. 1. 5. ℣. 13. בתי אלהי ita 1. 2. 6. 9. 10 14. 20. 21. CAP. XLIV, ℣. 3. להכעסני sic *defect.* 3. 5. 22. sec. *Mas. impr.* ad 1 Sam. 1, 7. Alii *plene.* ℣. 4. השכם *defect.* 5. 6. 9. 10. 20. sic fr. 1. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item 4. & *impr.* ad c. 25, 3.

להכרית לכם איש־ואשה עולל ויונק מתוך יהודה
8 לבלתי הותיר לכם שארית׃ להכעסני במעשי ידיכם
לקטר לאלהים אחרים בארץ מצרים אשר־אתם באים
לגור שם למען הכרית לכם ולמען היותכם לקללה
9 ולחרפה בכל גויי הארץ׃ השכחתם את־רעות
אבותיכם ואת־רעות מלכי יהודה ואת רעות נשיו
ואת רעתיכם ואת רעת נשיכם אשר עשו בארץ יהודה
10 ובחצות ירושלם׃ לא דכאו עד היום הזה ולא יראו
ולא־הלכו בתורתי ובחקתי אשר־נתתי לפניכם ולפני
11 אבותיכם׃ לכן כה־אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל הנני שם פני בכם לרעה ולהכרית את־כל־
12 יהודה׃ ולקחתי את־שארית יהודה אשר־שמו פניהם
לבוא ארץ־מצרים לגור שם ותמו כל בארץ מצרים
יפלו בחרב ברעב יתמו מקטן ועד־גדול בחרב וברעב
13 ימתו והיו לאלה לשמה ולקללה ולחרפה׃ ופקדתי
על־היושבים בארץ מצרים כאשר פקדתי על־ירושלם
14 בחרב ברעב ובדבר׃ ולא יהיה פליט ושריד לשארית
יהודה הבאים לגור־שם בארץ מצרים ולשוב ארץ
יהודה אשר־המה מנשאים את־נפשם לשוב לשבת
טו שם כי לא־ישובו כי אם־פלטים׃ ויענו את־
ירמיהו כל־האנשים הידעים כי־מקטרות נשיהם
לאלהים אחרים וכל־הנשים העמדות קהל גדול וכל־
16 העם הישבים בארץ־מצרים בפתרוס לאמר׃ הדבר
17 אשר־דברת אלינו בשם יהוה איננו שמעים אליך׃ כי

z) v. 11. c. 9, 20. de præf. ל vid. supra v. 3. not. a) *puerum & lactentem*. vid. not. 1 Sam. 15, 3. b) Ef. 1, 9.

℣. 8. c) *Dum pronocatis* me. v. 3. Ef. 65, 3. d) factitiis diis vestris, c. 1, 16. 2 Par. 34, 25. e) c. 1, 16. c. 19, 4. f) *venientes fuistis* i. *venistis*. sic v. 14. 24. g) vid. v. 12. 1. & not. c. 42, 15 22. h) *vt exscindam vobis* sc. virum ac feminam, puerum a. lactentem v. 7. i) v. 12 cf. not. c. 42, 18.

℣. 9. k) *Num obliti estis?* l) *malorum* i. e. peccatorum cum omnibus suis consequentibus malis pœnæ. m) *vxorum eius* sc. *vniuscuiusque Regum* Iudæ. al. in specie *vxores Salomonis* sic perstringi putant Sic *Lightf.* Chron. p. 129.

℣. 10. n) Et quamvis probe sciant ac recordentur, quid fecerint, & quam horrendas pœnas propterea sustinuerint, tamen *non sunt contriti*, contritione pœnitentiali Ps. 34, 19. at Vulg. & Syr. *non sunt mundati*, ex vsu radicis Syriaco & Chald. pro Hebr. זכה. o) sc. me. c. 5, 24.

℣. 11. p) vid. not. c. 21, 10. Amos 9, 4. q) *&* quidem *ad exscindendum*. v. 7. 8. r) sc. qui in Aegypto erant v. 12 14. quamvis etiam ex his aliqui, sed pauci excipiendi sunt, v 14. Nam de captiuis in Babel intelligi hæc nequit, quippe qui post definitum tempus reuersuri erant Hierosolymam. *Sch.*

℣. 12. s) vid. c. 42, 15 17. & cf. hic v. 11. t) v. 8. 14. u) *& consumentur omnes.* v. 27. Num. 14, 35. x) sec. accentus refer ad sequens Verbum *cadent*. y) c. 5, 15. z) v. 12. c. 42, 17. 22. a) vid. not. c. 29, 18. c. 42, 18. b) c. 24, 9.

℣. 13. c) v. 12. c. 11, 22.

℣. 14. d) sc. aliquo numero; excipiuntur enim hic pauci quidam vix vix euasuri. cf. not. c. 42, 17. e) *qui venerunt*. Partic. in sensu Præteriti, vt v. 8. 28. f) v. 12. 28. Erat n. ipsis, vt hic dicitur, spes ac desiderium reuertendi in terram Iudæ. vid. c. 42, 15. 17. g) *ibi* sc. *in terra* etc. pleonasmus maioris euidentiæ caussa, vt c. 42, 16. h) *&* quidem *ad reuertendum*. Dependet, sec. accentus, a remotiori Verbo *Neque erit etc.* & ו est declaratiuum; q. d. *neque erit euasor aut residuus* — ita *quidem, vt reuertantur in terram Iudæ* ac habitent ibi, sicut ipsi temere præsumunt. i) *attollunt animam suam* sc. vehementi desiderio c. 22, 27. Hos. 4, 8. i. e. *ad quam ipsi quidem vehementer desiderant reuerti, ad habitandum illic.* Sunt vero hæc velut in parenthesi concipienda. k) Explanatiuum est præcedentis, q. d. Dixi, non fore ipsis superstitem, qui reuertatur in terram Iudæ, & merito quidem *quia non reuertentur, nisi* &c. l) *Euasores* sc. paucissimi & nullius prope numeri, vt non immerito dici possit, nullos euasisse. *Schmid.* cf. omnino v. 28.

℣. 15. m) *Sed responderunt* &c. audacissime & in faciem ipsi contradicentes. cf. Hos. 4, 4. n) quæ & maritos suos non parum irritarunt ad contradicendum, & vt reliquis contradicendi autores essent; *Schmid.* o) *inprimis vero omnes mulieres.* Hinc sermo consequitur mixtus, primum quidem *totius populi* v. 16. 17. 18. deinde vero speciatim *mulierum* nomine conceptus v. 19. p) tum virorum, tum feminarum cf. c. 7, 17. 18. q) nominatim vero *in Pathros*, quæ erat prouincia Aegypti, vbi hæc prophetia edita, coll. not. v. 1

℣. 16. r) Quantum ad *Verbum*. s) Hoc vero ita procul dubio intelligi volunt, quasi Ieremias ex se illud locutus sit, & nomen Domini tantummodo prætexuerit, a quo tamen reuera missus non esset, coll. c. 43, 2. *Schmid.* t) *non obedituri sumus* cf. c. 6, 17. c. 18, 12. Es. 3, 9. c. 42, 20. c. 53, 1.

℣. 8. להכעסני sic *defect.* 2. 3. 22. sec. *Mas. impr.* ad 1 Sam. 1, 7. Alii *plene.* במעשה sit per Hé singulariter 5. 9 in marg. sic fu. in textu 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* [illegible] item 1. & 2. ad Ier. 1, 16. ℣. 9. השדהב sine *Meth.* 22. & plures libri apud. *D. Kimchi* in Comm. רעתכם vtrobique *defect* 1. & fe. 5. sec. *Mas.* [illegible] *Erff.* ℣. 12. ולשגיר cum præf. ו 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. at fine eo 6. 9. in marg. ℣. 13. בחרב ברעב ita 2. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. sic fe. 5.

עשה נעשה את־כל־הדבר אשר־יצא מפינו לקטר
למלכת השמים והסיך־לה נסכים כאשר עשינו אנחנו
ואבתינו מלכינו ושרינו בערי יהודה ובחצות ירושלם
ונשבע־לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו: ומן־אז 18
חדלנו לקטר למלכת השמים והסך־לה נסכים חסרנו
כל ובחרב וברעב תמנו: וכי־אנחנו מקטרים למלכת 19
השמים ולהסך לה נסכים המבלעדי אנשינו עשינו לה
כונים להעצבה והסך לה נסכים: ויאמר ירמיהו כ
אל־כל־העם על־הגברים ועל־הנשים ועל־כל־העם
הענים אתו דבר לאמר: הלוא את־הקטר אשר קטרתם 21
בערי יהודה ובחצות ירושלם אתם ואבותיכם מלכיכם
ושריכם ועם הארץ אתם זכר יהוה ותעלה על־לבו:
ולא־יוכל יהוה עוד לשאת מפני רע מעלליכם מפני 22
התועבת אשר עשיתם ותהי ארצכם לחרבה ולשמה
ולקללה מאין יושב כהיום הזה: מפני אשר קטרתם 23
ואשר חטאתם ליהוה ולא שמעתם בקול יהוה
ובתרתו ובחקתיו ובעדותיו לא הלכתם על־כן קראת
אתכם הרעה הזאת כיום הזה: ויאמר ירמיהו 24
אל־כל־העם ואל כל־הנשים שמעו דבר־יהוה כל־
יהודה אשר בארץ מצרים: כה־אמר יהוה־צבאות כה
אלהי ישראל לאמר אתם ונשיכם ותדברנה בפיכם
ובידיכם מלאתם | לאמר עשה נעשה את־
נדרינו אשר נדרנו לקטר למלכת השמים ולהסך
לה נסכים הקים תקימנה את־נדריכם ועשה
תעשינה

℣. 17. u) oratio præfracte renuentium obedire, q. d. Dicas Dei nomine, quicquid velis, sufficit nos facere velle, non vt tibi, sed vt nobis placet, nec retractaturos, quod semel ex ore nostro exiit v. 25. cf. Iud. 11, 36. Es. 45, 23. Ita simul *verbum suum* opponunt ac præferunt *verbo Domini*, per Ieremiam annunciato, v. 16. x) v. 18. 19. 25. vid. not. c. 7, 18. & cf. c. 19, 13. y) *& ad libandum ei.* v. 18, 19. 2 Reg. 16, 13. Ez. 20, 28. z) sc. iam olim, ante euersam a Chaldæis Rempublicam Iudaicam, coll. c. 7, 17. 18. Est hoc argumentum pro superstitione ipsorum, ductum ab antiquitate & recepto quondam eius vsu catholico: stultum tamen; quia respicere debebant ad veram pariter ac Deo probatam antiquitatem Patriarcharum, Mosis, Samuelis, Dauidis &c. qui omnibus istis idololatris antiquiores & maiores erant. Cf. *Schm.* & Deut. 32, 17. Ier. 19, 4. & h. l. v. 3. a) cf. Hos. 2, 7. b) *felices.* Vulg. *& bene nobis erat.* conf. Es. 3, 10. Argumentum ab effectu: Sed committunt elenchum caussarum & effectuum, falsæ caussæ adscribentes, quod Deo eiusque longanimitati adscribendum erat. *Schm.* cf. Rom. 2, 4. 2 Petr. 3, 9. c) i. e. experti sumus v. 2. Ps. 90, 15. cf. Apoc. 18, 7.

℣. 18. d) *Sed ex quo.* q. d. ex illo *tunc*, quo. Ex. 5, 23. e) *defiimus.* quod sub obsidionem Hierosolymæ, ex mera tamen hypocrisi, accidisse videtur coll. c. 34, 8. seqq. vt nec mirum sit, famem rerumque omnium indigentiam cum reliquis malis subsequutam aut completam potius fuisse, etiam tum, cum idololatriæ exercitium ad tempus cessasset, f) vid. supra v. 17. & 19. g) *carnimus re omni.* Deut. 2, 7. c. 8, 9. Ps. 34, 11. h) *consumti sumus*, v. 12. veluti תום pro תמם, vt Num. 17, 28. Thren. 3, 22. Sed quod nequissimi homines omissioni cultus idololatrici tribuunt, eius veram caussam repetit propheta ex iustitia Dei vindicatiua v. 21. seqq.

הה רפה

℣. 19. i) Syr. præmittit: *Et responderunt omnes mulieres, ac dixerunt.* cf. v. 15. k) Masculinum est pro Feminino: quia quod mulieres speciatim dixerunt, id compendii caussa in sermone totius cœtus refertur. l) v. 17. 18. m) *& dum libamus.* mutatur aliquantisper constructio. n) *num sine maritis nostris*; i. e. nesciis ipsis Es. 36, 10. Scilicet fatentur mulieres hoc a se factum, verum consciis maritis suis, qui sciant, bene hoc fieri. cf. supra v. 15. o) *placentas* (2) vid. not. c. 7, 18. p) Vulg. *ad colendum eam*, h. e. sec. *Cocc. Lex.* 634. ad diuinum cultum ei præstandum. Sed per μυκτηρισμὸν, non ex personæ loquentis sententia, verum ex veritate pro *facere Deum* dicitur *facere dolorem*, *terriculamentum*. cf. Nom. Es. 48, 5. Sc. est verbum denominatiuum. ab עָצָב Pl. עֲצַבִּים *Idola* 1 Sam 31, 9. siue sic dicantur, quod *dolorifica* sint suis cultoribus, siue quod *cum cura elaborata*, coll. Ier. 22, 28. Iob 10, 8. ℣. 21 q) *suffimenti* (1) formæ *haddibber* c. 5, 13. *Schillem* Deut. 32, 35. r) cf. v. 17. Inuertit ipsorum argumentum, q. d. Immo vero cultus iste caussa fuit vestræ non felicitatis, vt vos opinamini, sed exitii. s) *ipsorum* inquam *recordatus est*, ita vt ipso facto & pœnis testatus sit, se non oblitum esse, sed vehementer sibi displicere. *Schm.* t) *& ascendit*, illud c. 3, 16. c. 51, 50. ℣. 22. u) Es. 1, 14 x) v. 6. 12. c. 49, 13. y) *sicut hoc die* sc. palam est. v. 6. 23. ℣. 23. z) 1 Reg. 2, 3 a) nequaquam vero, vt perperam asseritis, propter omissum cultum superstitiosum. v. 18. b) *euenit* vobis; 3. Fem. Sing. Præteriti a קָרָה vt c. 13. 22. Gen. 42, 4. formæ עָשָׂת Leu. 25, 21. c) v. 6. 22. ℣. 24. d) speciatim, quippe quæ præcipuas in hac superstitione habebant partes v. 15. ac prophetæ obloquutæ inprimis fuerant v. 19. ℣. 25. e) *Præf.* ו est autem phatice παρέλκον, h. m. *Vos & mulieres vestræ*, vos, *inquam*, *loquutæ estis.* &c. vt Gen. 22, 4. c. 27, 36. aut relatiuum ad sequens ו sub valore exæquandi, sicut Latinorum *& &*, *cum tum*, h. m. *Et loquutæ estis*, *&*, quod loquutæ estis, *manibus vestris impleuistis*, vt Ier. 14, 14. c. 32, 20. q. d. dictum factum! Votum illud vestrum illico & sine vlla pœnitudine exsequutæ fuistis; quod satis superque arguit obstinationem vestram in malo: siquidem non modo male iurastis, (vouistis,) sed & peius seruastis. cf. v. 17. Ion. *decreuistis.* Vtitur vero modo Masculino genere, modo Feminino; quia ad vtriusque sexus multitudinem loquitur f) contra omnes obtestationes ac dehortationes morose obstinati. cf. 1 Reg. 8, 15. 24. 2 Par. 6, 24, g) *faciemus*, exsequemur, præstabimus ipso actu, *vota nostra.* Deut. 23, 24. h) & nunc v. 17. & olim v. 18. i) v. 17. 18. 19. k) *stabiliendo*, inquam, *stabilitis* Num. 30, 15.

℣. 18. Pro והסך habent ולהסך *Orientales.* ℣. 19. ולהסיך cum *Iod* 5. sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* להעציבה cum *Mapp.* 5. 23. & in marg. 6 9. sec. *Mas.* *Erff.* at contra *D. Kimchium* in Comm. h. l. ℣. 22. הלישמה sine præf. ו 1. & in marg. 6. 9. ℣. 23. על־כן per *Rbhia* 2. sic fe. 5. ℣. 25. ובידיכם Singulariter ובידכם 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. sic fu. 5. at 6. 9. in marg. Pluraliter. מלאתם sine *Pjk* 2. 6. 9. 10. 23.

26 תעשינה את־נדריכם׃ לכן שמעו דבר־יהוה כל־
יהודה הישבים בארץ מצרים הנני נשבעתי בשמי
הגדול אמר יהוה אם־יהיה עוד שמי נקרא בפי כל־
איש יהודה אמר חי־אדני יהוה בכל־ארץ מצרים׃
27 הנני שקד עליהם לרעה ולא לטובה ותמו כל־איש
יהודה אשר בארץ מצרים בחרב וברעב עד־כלותם׃
28 ופליטי חרב ישבון מן־ארץ מצרים ארץ יהודה מתי
מספר וידעו כל־שארית יהודה הבאים לארץ־מצרים
29 לגור שם דבר־מי יקום ממני ומהם׃ וזאת לכם האות
נאם־יהוה כי־פקד אני עליכם במקום הזה למען תדעו
כי קום יקומו דברי עליכם לרעה׃ כה
אמר יהוה הנני נתן את־פרעה חפרע מלך־מצרים
ביד איביו וביד מבקשי נפשו כאשר נתתי את־צדקיהו
מלך־יהודה ביד נבוכדראצר מלך־בבל איבו ומבקש
נפשו׃

CAP. XLV.

מה הדבר אשר דבר ירמיהו הנביא אל־ברוך בן־נריה
בכתבו את־הדברים האלה על־ספר מפי ירמיהו
בשנה הרבעית ליהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה
2 לאמר׃ כה־אמר יהוה אלהי ישראל עליך ברוך׃
3 אמרת אוי־נא לי כי־יסף יהוה יגון על־מכאבי יגעתי
4 באנחתי ומנוחה לא מצאתי׃ כה תאמר אליו כה

אמר

l) *Propterea* inquam. vid. c. 42, 15. m) vid. v. 1. n) vid. Ef. 42, 8. o) *adpellatione vel invocatione* nominis diuini per iuramenta, vt sequitur. Quomodo vero Dominus id facturus sit, exponit v. 27 consumendo nimirum omnes, vt non possint amplius suo nomine abuti. *Schm.*

Ψ. 27. p) *Ecce enim ego vigilans.* vid. not. c. 1, 12. q) *ad malum* ipsis inferendum c. 21, 10. c. 39, 16. Hæc restrictio additur, quia præcedens verbum *vigilare* est μέσον. c. 31, 28. Dan. 9, 14. Additur vero *& non ad bonum*, per epitasin emphaticam. r) *ita vt consumantur.* v. 12. s) *donec absumti fuerint.* Pf. 90, 7. 9.

Ψ. 28. t) *Et pauci tantummodo euasores gladii*, i. e. a gladio (qui vna cum fame & peste ceteros, eosque plurimos, interemit) superstites ac vix vix erepti v. 14. c 51, 50. Ez. 6, 8. Est igitur hæc limitatio quidem pœnæ, attamen propter euadentium paucitatem simul exaggeratio mali, vt Ef. 10, 22. coll. v. 21. 23. u) *in terram Iudæ.* Procul dubio hæc gratia iis contigit fere, qui minus reliquis mali fuerunt; *Schm.* Nam aliquos saltem, quanquam paucissimos, inuitos in Aegyptum concessisse, diximus ad c. 43, 5. 6. esse probabile. x) *homines numeri* scil. exigui, ita, vt facillime numerari possint. Gen. 34, 30. Ef. 10, 19. y) i. e. ipso facto experientur, suo tamen exitio v. 29. c. 16, 21. z) *ingressi.* cf. not. v. 14. 8. a) *verbum cuius* seu vtrius partis. מִן in constructione postponitur; Gen. 24, 23. Iob. 38, 29. b) *statutum sit*, ita vt ipso euentu probetur, fuisse verum. cf. v. 29. Ef. 8, 10. c. 40, 8. Iob. 22, 28. c) quod *ex me* est, s. meum. Circumscriptio pronominis possessiui. d) *an* quod *ex illis.* ו disiunctiuum, s. idem quod אוֹ *aut* vel *an*.

Ψ. 29 e) *memoratiuum*, vt Ef. 7, 14 Videlicet omne id, quod aliam rem præteritam, præsentem, futuram, quæ non adparet, indicat, eamque facit in mente venire &c. *signum* adpellatur. Etiam futura res ponitur signum præsentis & simul futuræ, vt Ex. 3, 12. 1 Sam. 2, 34. 2 Reg. 19, 29. In his significatur, quibus rebus manifestum futurum sit, Deum, quæ loquebatur, & loquutum esse, & ea reuera facere decreuisse. Quando post sermonem res fit, id signum est, Deum esse loquutum, & rem decreuisse facere. hactenus *Cocc.* Lex. 18. Ita ergo h. l. traditio imminens Pharaonis Hophræ ponitur velut certum aliquod præludium & signum futuri Iudæorum Aegyptiacorum exitii v. 30. vt si illud viderint adparere, intelligant, sibi etiam instare vindictam diuinam. cf. tale signum Luc. 13, 28. 29. &c. f) vid. not. v. 28. g) vid. v. 28. h) cf. v. 27. & not. c. 39, 16. Ψ. 30. i) *Pharaonem* (quod commune nomen est Regum Aegypti, coll. 2 Reg. 23, 29.) *Hophram*, profanis scriptoribus *Apriem*, aliis (vt LXX. h. l.) *Vaphrem* dictum, qui *Nechoni* post *Psammin* filium, sex annorum Regem, successit; tandemque, infeliciter aduersus *Amasim* commisso prælio, *viuus in hostium manus venit, ac strangulatus periit*; vt referunt *Herodotus* lib. 2. p. m. 97. seqq. & *Diodorus Sic.* l. 1. p. m. 62. Adeoque hæc contra Aegyptios prophetia, sec. temporis seriem, postponenda est subsequenti illi c. 46, 2. Ceterum etiam conferri hic potest *Ioseph.* Antiq. lib. X. c. 11. vbi scribit, Nebucadnezarem, perdomitis Syris, Ammonitis & Moabitis, Aegyptum hostiliter ingressum esse, occisoque, qui tunc regnabat, & constituto alio Rege, repertos ibi Iudæos rursus captiuos Babylonem abduxisse. quanquam posterius, de captiuitate Iudæorum, iudice *Schmidio*, parum cum contextu nostro conueniat. CAP. XLV, 1. k) nomine Iehouæ v. 2 Recte igitur Ion. *Verbum prophetiæ, quam prophetauit.* l) de quo vid. not. c. 36, 4. c. 43, 3. m) Vertimus, *cum descripsisset*; vt cum scriptione ac lectione istorum verborum simul comprehendamus pericula & aduersitates, scriptionem subsequutas, quæ animum Baruchi fregerunt. Cf. historiam plenius descriptam c. 36, 4 seq. & v. 26 n) quæ præcesserunt, respectu non voluminis, sed temporis, sc. omnia vaticinia ad quartum vsque annum Ioiakimi a Ieremia edita c. 36, 2. o) Ergo ratione temporis hoc caput cohæret, non cum proxime præcedenti, sed cum c 36, v. 1. seqq. & c. 46, 2. Ψ. 2. p) *de te* c. 36, 29. Ψ. 3. q) ex infirmitate carnis, qualis ipsi Ieremiæ aliquando accidit c. 15, 10. 18. c. 20, 9. seqq. r) *Væ nunc mihi*, gemitum suspirantis h. l. exprimit, sed a Latinis difficulter redditur. cf. c. 4, 31. Thr. 5, 16. s) *mærorem.* Pf. 13, 3. Pf. 116, 3. *Schm.* intelligit de extraordinaria persecutione, quæ Barucho super scriptione & lectione iterata prophetiarum, non tantum a populo impio, sed & a Rege, Verbi Dei contemtore, eiusque peruersissimis aulicis contigit c. 36, 26. seq. t) *super dolorem meum*, dum hactenus quotidie cum magistro varia patior nec exigua incommoda. *Id.* cf c. 15, 18. Certe ex c. 43, 3. patet, Baruchum pro fideli opera apud populum nihil fere, nisi odium & calumnias, meruisse. u) *& tamen requiem* Pf. 116, 7. a delassatione Iob. 3, 17. Thr. 5, 5. & gemitu Iob. 3, 26. 24. 25. At Ion. *prophetiam* s. *donum prophetandi*, sic Rabbini, sed parum probabiliter. Persuademus enim nobis, Baruchum haud maius prophetici muneris desiderium tenuisse, quam Ieremiam, de quo vid. c. 1, 6. c. 17, 6. &c. Ψ. 4. x) Adde: *inquit Dominus*, ex v. 3.

Ψ. 27. אשר בארץ־ ita 1. 7. 8. 11. 13. 14. 15. 19. sic se. 5. כלותם per *Pat.* seq. *Dag.* in marg. 6. 9. sic su. 2. 5. contra *Maf.* *Erff.* Ψ. 30. נבוכדראצר per *Num.* 17. 18. *Ber.* ׃ contra *Maf. fin.* f. 46. col. 7. Cap. XLV, v. 1. Pro בשנה se. 1. & 5. בְּשְׁנַת. Sic per ת scribunt, at per ה legunt *Orientales*.

אמר יהוה הנה אשר־בניתי אני הרס ואת אשר־נטעתי
אני נתש ואת־כל־הארץ היא : ואתה תבקש־לך ה
גדלות אל־תבקש כי הנני מביא רעה על־כל־בשר
נאם־יהוה ונתתי לך את־נפשך לשלל על כל־
המקמות אשר תלך־שם :

אשר היה דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא על־הגוים : מו
למצרים על־חיל פרעה נכו מלך מצרים אשר־היה על־ 2
נהר־פרת בכרכמש אשר הכה נבוכדראצר מלך בבל
בשנת הרביעית ליהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה :
ערכו מגן וצנה וגשו למלחמה : אסרו הסוסים ועלו 3 4
הפרשים והתיצבו בכובעים מרקו הרמחים לבשו
הסרינות : מדוע ראיתי המה חתים נסגים אחור ה
וגבוריהם יכתו ומנוס נסו ולא הפנו מגור מסביב נאם־
יהוה : אל־ינוס הקל ואל־ימלט הגבור צפונה על־יד 6
נהר־פרת כשלו ונפלו : מי־זה כיאר יעלה כנהרות 7
יתגעשו

x) auctis et filiis, opibus ac multifariis commodis c. 33, 7. y) c. 24. 6. c. 42, 10. Mal. 1, 4. z) intelligitur populus Israeliticus, quem in terra sua velut plantam in amœnissimo fundo collocarat, coll. Ex. 15, 17. a) euellens sum; oppositum plantationis c. 42, 10. remotionem ex terra sua significans 1 Reg. 14, 15. Præsens exprimit h. l. actum continuum: destruxerat iam euulseratque maximam Israelis partem in 10. tribubus, per Assyrios captiuatis; sed & adhuc tum in eo erat, vt Iudam quoque destrueret eueileretque per Chaldæos. b) Ion. addit Israelis; Syr. vero: vastatio mea sum. c) sec. plerosque pro ואת hanc, sed Cocc. Et cum tota terra illud est, s. illa destructio & eradicatio fiet in tota terra.

℣. 5. d) Et tu solus, in communi totius populi calamitate v. 4. e) ita vt nihil quicquam persentiscere velis incommodi & aduersitatis. vel etiam cf. Iac. 5, 3. Interrogatio est emphatica ex præmissis illatio: Ergo tu non debes quærere magna, immunitatem omnimodam a mœrore ac dolore propter pericula, contemtum, persecutiones &c. coll. v. 3. Ratio autem illationis in eo consistit, (1) quia omnes, nemine excepto, patiuntur; v. 4. præ vniuersis vero quoddam quasi priuilegium postulare, contra æquitatem est, præsertim cum & pii non plane nihil ad iudicia Dei contribuerint. (2) quia sufficere potest, quod Deus peculiari gratia promiserit, animam Baruchi vbique locorum eripere h. l. cum ceteros plerosque perditurus esset. f) sc. magna, sed esto contentus eo, quod tibi do, sicut certe, vt contentus sis, causam satis grauem habes: nam ecce &c. Schm. conf. 2 Cor. 12, 8. 9. g) v. 4. Es. 66, 16.

CAP. XLVI, 1. h) Hyperbaton, vt c. 14, 1. c. 47, 1. i) non quidem omnes in vniuersum, sed in initiis singularum prophetiarum nominandas. Videlicet præmissis vaticiniis, quæ ad populum Dei spectabant, subiiciuntur etiam, velut peculiari fasciculo, vaticinia contra varias gentes, seorsim scripta, cum generalissima hac inscriptione, quæ prophetiis consequentibus vsq; ad c. 52. cõmunis est. Nam quæ c. 25, 9. sqq. & c. 27. 1. seqq. aduersus gentes dicta sunt, tantummodo instar generalis prodromi, præcipue propter populum Iudaicum præmissa fuerunt, pleniori ipsorum enarratione ad hunc locum reseruata, coll. ibid. c. 25, 13. Pleraque autem hæc vaticinia edita fuisse anno quarto Ioiakimi, indidem ex c. 25, 1. & c. 27, 1. fit probabile; (cf. h. l. v. 2.) nisi obstet specialis inscriptio, e. g. c. 47, 1. ℣. 2. k) Contra Aegyptum. c. 25, 19. Specialior titulus. cf. Es. 19, 1. Ez. 29, 2. c. 30, 1. seqq. l) Specialissimus titulus. Duplex enim est prophetia contra Aegyptum: (1) contra exercitum ipsius, extra fines patriæ, sub Nechone dimicantem, h. l. (2) contra ipsam terram Aegypti, sub Pharaone Hophra ab hostibus subiugandam, v. 13. seqq. m) de quo vid. not. c) 2. Reg. 23, 29. n) qui sc. exercitus. Ipse enim Necho post tertium huius expeditionis mensem, sumto secum Ioachazo, in Aegyptum regressus 2 Reg. 23, 34. coll. v. 31. o) erat apud &c. exactis ibidem iam quatuor annis, quippe tertio ante Ioiakimi regnum mense illuc profectus ibid. quo temporis interuallo non solum Carchemischum, sed vniuersam quoque Syriam expugnauit, coll. 2 Reg. 24, 7. & c. 23, 33. p) quam Bochart. Geogr. S. lib. 4. c. 21. cum aliis coniicit esse Cercusium siue Circesium, in angulo, quem Aboras fluuius cum Euphrate facit. Olim Assyriorum erat Es. 10, 9. ademta vero eis a Nechonis exercitu 2 Reg. 23, 29. coll. 2 Par. 35, 20. Quod eo tempore factum, quo Assyriacum regnum in deterius vergebat, iamque in eo erat, vt exspiraret. Chaldæis vero id ipsum insultantibus, vindicata sibi Orientis Monarchia, bellum iam cum Nebucadnezare (vti paullo ante cum Assyriis) Nechoni exortum fuit, sed infelici euentu. q) sicut hoc ipso vaticinio prædictum v. 6. Titulus enim recentior ipso vaticinio post huius demum euentum superadditus. cf. c. 49, 28. Cladem vero deinceps subsecuta totius Syriæ iactura 2 Reg. 24, 7. r) c. 45, 1. & primo anno Nebucadnezaris c. 25, 1. adeoque vaticinium eo ipso anno, quo editum, impletum quoque fuit, coll. not. v. 1. ℣. 3. s) Disponite sc. ad pugnam, 1 Par. 12, 8. Adloquitur Aegyptios v. 5. emphatice per imperatiuum; q. d. Armate vos, quantumcunque potueritis, sed frustra hoc fiet: vincemini enim nihilominus a Chaldæis, ibid. sic v. 8. coll. v. 10. & v. 11. t) clypeum (minoris) & scutum (maioris formæ.) Ps. 35, 2. coll. 1 Reg. 10, 16. 17. ℣. 4. u) Iungite equos, quibus Aegyptii pollebant. vid. Ex. 14, 7. Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28. Es. 31, 1. 3. 2 Par. 12, 3. q. d. adligate ad currus. 1 Reg. 18, 44. Ex. 14, 6. at Ion. ó & Ar. sternite; Syr. frena iniicite. x) & adscendite in equos vestros, o equites! 1 Sam. 8, 11. y) & sistite vos. militare verbum, v. 14. z) in galeis, galeati. (6) 1 Sam. 17, 5. Ez. 27, 10. a) expolite, vt coruscent cuspides, & acuminatiores fiant. (3) 2 Par. 4, 16. cf. Ier. 51, 11. b) loricas (2) c. 51, 3. ℣. 5. c) Quare vero nihilominus &c. Solet esse quæstio admirantis rem insperatam & improuisam; Sch. cf. v. 15. d) sc. in visione prophetica, vt 1 Reg. 22, 19. e) & ecce ipsi consternati sunt 1 Sam. 2, 4. qualis consternatio est victorum in prælio, quando non amplius resisti posse vident. Sch. cf. Es 31, 19. f) retroacti retrorsum, inclinata acie, de statione sua cedere coacti. c. 38, 22. Ps. 35, 4. g) contunduntur. Deut. 1, 44. h) & fugam (seu quantum possunt) fugiunt. v. 21. c. 48, 45. i) neque vertunt faciem suam s. respiciunt c. 47, 3. ad sistendum fugam Nah. 2, 9. s. vt Ion. addit, ad consistendum. k) formido enim est vndiquaque, i. e. formido eos tanta inuasit, vt hostem sibi vndiquaque instare putent, nec respicere quidem audeant. c. 6, 25. &c. ℣. 6. l) Ne fugiat velox, quia frustra erit, etiamsi fugerit. cf. Am. 2, 14. 15. Adeoque sensus est: Nemo præsumat, fugæ pernicitate se elapsurum. m) neque euadat, i. e. euadere conetur, confisus robori suo, qs. repulsurus sit hostem, vt fugiendi potestatem ipsi det, donec tandem effugiat plane; Sch. cf. Zach. 2. 7. Vulg. nec saluari se putet. n) Nam versus septentrionem, iuxta Carchemisch, quæ Aegypto septentrionem tenet v. 2. o) iuxta ripam. Deut. 2, 37. p) impegerunt ab hostibus impulsi, atque sic lapsi sunt, tum velox, tum fortis v. 12. Ps. 27. 2. ℣. 7. q) Quis est hic, qui &c. Interrogatio admirantis ingentes tumultus ac machinationes bellicas Aegyptiorum, ad explicandum denuo exaggerandumque eorum cladem v. 10. coll. v. 5. r) instar Nili, antonomastice sic dicti v. 8. cuius natura hæc est, vt quotannis vltra ripas suas adscendat, & terram inundet. Sch. s) adscendit, terram copiis, velut vndis, obruens v. 8. c. 47, 2.

℣. 5. אשר־תלך sic 1. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. sic fu. c. CAP. XLVI. ℣. 1. על־כל־הגוים Ita cum inserto כל 1. sic fu. 2. 5 & sic in marg. 6. 9. ℣. 2. נכה per ה 1. 5. contra Maj. in pr. ... הסוסים sic ס per Pat seq. Dag. 1. (qui tamen in marg. ... & in marg. 6. 9. sic fu. ... Sin loco Samech te. 2. sic fu. c. & in marg. 6. 9. contra Maj. in pr. & Erff. at per Schin. 1. ℣. 5 נסגים defecti. 5. 22. sic te. 2. & 1. (vetum hic per Kibbuts) sec. Maj. 2. & Erff. ℣. 6. הקל per Kam. 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fe. 5.

8 יִתְגָּעֲשׁוּ מֵימָיו׃ מִצְרַיִם כַּיְאֹר יַעֲלֶה וְכַנְּהָרוֹת יִתְגֹּעֲשׁוּ
מָיִם וַיֹּאמֶר אַעֲלֶה אֲכַסֶּה־אֶרֶץ אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃
9 עֲלוּ הַסּוּסִים וְהִתְהֹלְלוּ הָרֶכֶב וְיֵצְאוּ הַגִּבּוֹרִים כּוּשׁ וּפוּט
י תֹּפְשֵׂי מָגֵן וְלוּדִים תֹּפְשֵׂי דֹּרְכֵי קָשֶׁת׃ וְהַיּוֹם הַהוּא
לַאדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת יוֹם נְקָמָה לְהִנָּקֵם מִצָּרָיו וְאָכְלָה
חֶרֶב וְשָׂבְעָה וְרָוְתָה מִדָּמָם כִּי זֶבַח לַאדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת
11 בְּאֶרֶץ צָפוֹן אֶל־נְהַר־פְּרָת׃ עֲלִי גִלְעָד וּקְחִי צֳרִי בְּתוּלַת
בַּת־מִצְרָיִם לַשָּׁוְא הִרְבֵּיתִי רְפֻאוֹת תְּעָלָה אֵין לָךְ׃
12 שָׁמְעוּ גוֹיִם קְלוֹנֵךְ וְצִוְחָתֵךְ מָלְאָה הָאָרֶץ כִּי־גִבּוֹר
בְּגִבּוֹר כָּשָׁלוּ יַחְדָּיו נָפְלוּ שְׁנֵיהֶם׃
13 הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
14 הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף
וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב
טו סְבִיבֶיךָ׃ מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃
16 הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה׀
וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃
17 קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃ חַי־
18 אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בֶּהָרִים
19 וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃ כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם
כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃
כ 21 עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרָיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָא׃ גַּם־שְׂכִרֶיהָ

בקרבה

t) *commouentur*, *intumescunt*. c. 5, 22. c. 25, 16. 2 Sam. 22, 8. u) copiæ eius, equi, currus v. 9. cf. Ef. 17, 12.

℣. 8. x) Responſio ad quæſtionem v. 7. y) v. 7. z) *aqua* ſc eius, vt v. 7. a) vaniſſima præſumtione ac faſtu ingenti. cf. Ef. 37, 24. 25 b) velut vndis. cf. enim v. 7. 8. c) *perdam*. Fut. Hiph. anomalice. d) collectiue, ſ. vrbes.

℣. 9. e) vid. v. 4. f) *& infanite* Nah. 2, 5. Coh. 2, 2. i.e. maximo impetu feſtinate, velut vos furor aliquis agitaret; *Sch.* coll. 2 Reg. 9, 20. g) Ez. 30, 5. Nah. 3, 9. Afri ad Oceanum Atlanticum. vid. *Bochart.* Phal. L. 4. c. 33. h) *tractantes clypeum*, i. e. tractandorum clypeorum peritia maxime celebres. cf. Ez. 38, 4. i) *Ludæi* Africani, *Bocharto* Geogr. S. L. 4, c. 26. *Aethiopes*, Aegyptiorum colonia. Gen. 10, 13. k) *tractantes & tendentes* &c. optimi ſagittarii Amos 2, 15. Ef 66, 19.

℣. 10. l) *Atqui dies iſte*. q. d. fruſtra erit omnis adparatus bellicus, immo exitioſiſſimum vobis euentum habebit. m) c. 5?, 6. Ez. 30, 2. n) cf. Eſth. 8, 13. Ioſ. 10, 13. Eo tempore vlciſcetur Dominus mortem boni Ioſiæ 2 Reg. 23, 29. *Lightf.* Chron. p. 119. o) Aegyptiis v. 8. p) c. 12, 12. Nah. 2, 14 q) Ef. 34, 5 cf. Deut. 32, 42. Notatur ingens clades, qua Aegyptii vsque ad ſatietatem cædentur hoſtium, vt non amplius cædere poſſint. *Sch.* r) Ef. 34, 6.

℣. 11. s) *Adſcende ad Gilead.* t) *reſinam*, curandis vulneribus tuis. c. 51, 8. cf. not. c. 8, 22. u) cf. c. 14, 17. Ef. 23, 12. x) *medicamenta* (3) c. 30, 13. cf. Ez. 30, 21 y) ibid.

℣. 12. z) *ignominiam*, ſeu cladem tuam, quæ te contemtam faciet apud gentes. cf. Ef 16, 14. a) *& clamore tuo* c. 14, 2. Pſ. 144, 14. ſuper accepta clade. b) *fortis in fortem* vnus in alterum, *impegerunt*; vt fieri ſolet in fuga præcipiti. cf. v. 6. 16.

℣. 13. c) *de eo quod venturus ſit*. d) cf. c. 43,

c. 43, 11. e) *ipſam terram Aegypti*, ſicut antea exercitum *Nechonis* apud Euphratem v. 2. id autem futurum erat *Pharaone Hophra* Aegypti rege c. 44, 30.

℣. 14. f) cf. not. c. 44, 1. g) vid ibid. h) *ſiſte te*. v. 4. i) *& para tibi* bellum, aciem aut ſimile quid, ad reſiſtendum hoſti eumque a terminis tuis repellendum. *Sch.* k) gentes finitimas, Iudæos, Ammonitas, Moabitas &c. adeoque Ægyptus iam proxima, quam inuadat. cf. not. c. 44, 30. ex *Ioſepho*.

הרבית קרי

הפטרת בא אל פרעה

℣. 15. l) *Quare vero* cf. not. v. 5. m) *abſtractus eſt* velut vndarum impetu. (:) Prou. 28, 3. n) quisque *fortium tuorum*. Iob. 24, 22. o) Eſt reſponſio ad quæſtionem, q. d. Deſine mirari, fortē tuum abſtractū fuiſſe; etenim *conſiſtere non potuit, quia* &c. p) *impulit ipſum*, vt laberetur. Deut. 6, 19. Ef. 22, 19. Ez. 34, 21.

℣. 16. q) *Multiplicauit* (Iehouah v. 15.) *impingentem*; Ef. 5, 27. fecit vt plurimi fortium tuorum ab hoſtibus cæſi caderent. r) *vnus ſuper alterum* in fuga. cf. not. v. 12 s) *ceteri vero dixerunt*. Triplici modo abſtractus fuit Ægypti exercitus: nam (1) plurimis ab hoſte cæſis, (2) reliqui in fuga perierunt, vel (3) dilapſi ad ſuam quisque patriam ſunt. t) Exercitus enim Pharaonis non modo ex Ægyptiis conſtabat, verum aliis quoque nationibus, Cuſchæis, Puthæis, Ludæis v. 9. u) Ef 21, 15. x) *opprimentem*. cf. not. c. 25, 38. c. 50, 16.

℣. 17. y) *Clamabunt* ibi, ſcil. in terra natiuitatis ſuæ v. 16. *Sch.* vel: *eo tempore*, vt Ef. 48, 16. z) Pharao, qui tantus Ægypti Rex fuit, factus eſt *deuaſtatio* ſ. *tumultus* c. 25, 31. Hoſ. 10, 14. Am. 2, 2. i.e. deuaſtatus cum ingenti ſtrepitu & clade. *Sch.* a) *præterire* (elabi) *ſiuit* Deut. 2, 30. *ſtatum tempus*, 2 Sam 20, 5. c. 24, 15 quo commode fugere poterat, ſua proinde imprudentia cæſus. Vel ſec. *Sch.* *tranſire fecit* cum 2 Sam. 24, 10. Zach. 13, 2. *ſtatum tempus* decreti diuini vel fati, conſtitutum fini & interitui eius. Thren. 1, 15. Iud 20, 38.

℣. 18. b) Ef. 6, 5 c) c. 48, 15. Ef. 1, 24. c 48, 2. d) Difficillimum comma. Plerique ellipſin ſec. accent. ſubintelligunt; ſc. Syr *ruiturus eſt Pharao ſicut* &c. Ion. *Sicut verum eſt verbum hoc, quod Thabor ſit inter montes, & ſicut Carmelus eſt in mari, ſic veniet interitus eius.* Cocc. *Aliquid ingens & irreſiſtibile exſtabit Aegypto, quod erit ſicut Thabor* &c. vid. not. Ioſ. 19, 12. e) *inter montes* reliquos procerus. de eo *Theuenot*. Itiner. P. I. p 679. *il eſt fort haut aiant enuiron demi lieue de hauteur.* f) Amos 9, 3. g) qui *in ipſum mare* mediterraneū *venit* ſ. excurrit, vnde & Promontorii nomē habet. *Theuen.* ibid p. 660 *il auance fort en mer.*

℣. 19. h) *Vaſa migrationis*, ſupellectilē migrantibus accommodā Ez 12, 3. in captiuitatē quippe abduceris. i) *o habitatrix & filia Aegypti.* geminata conſtructio per Aſyndetō reſoluēda, vt v. 11. c. 48, 18. Vel eſt apoſtrophe ad Iudæos aliosq; exteros in Aegypto: *o tu quæ habitas apud filiam Aegypti*, vt Zach. 2, 11. k) *Memphis*, ex primariis Aegypti vrbibꝰ v. 14. coll. not. c. 44, 1. l) *& deſolata fiet*, l. *comburetur* cf. not. c. 2, 15. c. 9, 9. m) cf. not. c. 2, 15. c. 26, 9. 48, 9.

℣. 20. n) *Vitula*, quippe pinguiſſima v. 21. c. 50, 11. nec duris adhuc adſtricta laboribꝰ Deut. 21, 3. cf. Hoſ 10. 11. o) *pulcherrima*. Geminatio intendit ſignificatiōē, vt Pſ. 45, 3. & vna reuera vox eſt, vt Ef. 2. 20. c. 61, 1. p) *Sed excidium.* (1) ita *Sch.* aliiq; coll Iob. 33, 6. Vulg. *ſtimulator*; nō male. ita n. allegoria vituli delicati hucusq; nec aratro adſueti, nunc v. a Nebucadnezare ſtimulo impellendi, fit luculentior. Rad. קרץ *mouere, agitare*; apud Arabes ſpec. *pungere*, quod eſt ſtimulantis. cf. m. Cocc Lex. 770. q) ex Chaldæâ v. 13. 16. cf. c. 1, 14. c. 47, 2. r) *veniet, veniet* inquam; cito & certe. gemin. emph. vt Pſ 96, 13 Ez. 7, 6.

℣. 21. s) *mercenarii eius*, auxiliares milites, pro mercede conducti v. 9. cf. 1 Par. 19, 7. Etiam hos exæquat Aegyptiis ratione excidii.

℣. 8 וכנהרות ſine præf. *Vau* 2. in mare. ℣. 10. והיום cum *Gaiab* 5. ſe.. *Maſ.* 1. & *Erff.* ℣. 13. אשר per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. ſic ſu. 5. ℣. 14 והכן ita 2.

בְּקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא
22 עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ
יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃
23 כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה
24 וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ הֹבִישָׁה בַּת־מִצְרָיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־
כה צָפוֹן׃ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־
אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־
26 מְלָכֶיהָ וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ׃ וּנְתַתִּים בְּיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו
27 וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה׃ וְאַתָּה
אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ
מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקוֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן
28 וְאֵין מַחֲרִיד׃ אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי
אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ
שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא
מז אֲנַקֶּךָּ׃ אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־
2 פְּלִשְׁתִּים בְּטֶרֶם יַכֶּה פַרְעֹה אֶת־עַזָּה׃ כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנֵּה־מַיִם עֹלִים מִצָּפוֹן וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף וְיִשְׁטְפוּ אֶרֶץ
וּמְלוֹאָהּ

q) *veluti vituli saginationis* (4) seu bene saginati, otio et rerum omnium vbertate diffluentes. cf. not. 1 Sam. 28, 24. Mal. 3, 20. Am. 6, 4. u) q. d. *Nam* quod horum quoque mentionem inlicio, caussa ! ∗ e , *quia etiam isti* &c. At *Sch.* putat tertium comparationis hoc esse; q. d. sunt vituli saginatorii ad mactationem destinati, *quia* &c. x) *vertent se* ad fugiendum c. 49, 24. y) Nah. 2, 9. z) *exitii eorum* c. 18, 17. c. 48, 16. vt pereant in fuga, ab hostibus insequendi. a) c. 50, 27. ℣. 22. b) sc. Aegypti v. 20. 21. c) *quasi vox serpentis ibit*, i.e. exilis erit, quia seruitute pressa vix audebit hiscere et mussitare, coll. Es. 29, 10. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 26. Existimauerim vero, esse *sibilum serpentis*, propere fugientis, vbi lignarios, syluam ingressos, securim lignis admouere, prope latibulum suum videt. ita nec Aegyptii Chaldaeis, vrbes pagosque suos destructum venientibus, resistent, sed protinus fugient. d) S. *cum robore*, omnibus *viribus* ibunt, vt Dan. 3, 4. c. 4, 11. c. 5, 7. i. e. pergent Chaldaei hostes, quanta possunt festinatione, ad deuastandum omnia. Al. *cum exercitu*, vt 2 Reg. 18, 17. Dan. 11, 13. e) *&* *cum securibus*, (5) Iud. 9, 48. Ps. 74, 5. seu, resoluto tropo, *cum instrumentis deuastandi*. f) *tanquam caesores*. Deut. 29, 11.
℣. 23. g) cf. Es. 14, 8. h) *syluam eius* sc. Aegypti, i. e. vrbes, pagos domosque, quibus illa qs. sylua aliqua consita fuit. *Sch.* Alii exercitum intelligunt. cf. c. 21, 14. Es. 20, 18. 19 i) *peruestigabitur* 1. Reg. 7, 47. sc. Aegyptus; q. d. merito *syluam* dixi, *quia* vrbibus vicisque adeo referta, vt instar densae alicuius syluae inuestigari nequeat. Alii subintelligunt: *hostis*. q. d. Nec mirum aut impossibile, vt Chal-

Chaldaei tantam syluam exscindant, quia tanto numero venient, vt peruestigari nequeant. k) *prae locustis*, quae a copia nomen habent, cum nec foecundius vllum sit animal *Boch.* Hieroz. II. lib. 4. p. 442. l) Iud. 6, 5. cf. Ioel. 1, 6. ℣. 24. m) c. 48, 30 n) Chaldaeorum v. 6. 10. ℣. 25. o) *super Ammonem*, Ez. 30,

מלא ו׳

15. quo nomine Ionem ab Aegyptiis vocatum fuisse, probat *Boch.* Phaleg

עד כאן

Cap. *XLVII.*

l. 1. c. 1. ex Herodoto, Plutarcho & Aristotele.

Hinc *Iouis Ammonii* nomen. At *Hiller.* Onomast. S. exponit *nutritium* ex vrbe *Memphi*, i. e. *Apim*, a Memphitis cultum. Alii: *multitudinem*. cf. c. 52, 15. p) *ex No*. Nah. 3, 8. vbi , illud idolum praecipue cultum. *Bochart.* Phal. l. 1. c. 1. intelligit *Thebas* Aegyptias, alias *Diospolin*, vt οἱ ο. Ez. 30, 16. verterunt: *Hillerus* vero l. c. *Memphin*, vt iidem ἑ. ibid. v. 15. reddiderunt. Nominatur vero hic Deaster, tanquam praecipuus, reliquis collectiue comprehensis in *& super Deos eius*; sicut & *Pharao* nominatur ceu Rex Aegypti in vniuersum, & mox reliqui *Reges* minores. *Sch.* q) cf. c. 43, 12. 13. Es. 19, 1. r) *super Pharaonem*, inquam, *& eum eo super* &c. s) per hos vero saltem praecipue Iudaeos intelligimus, qui cum Iochanane in Aegyptum profecti sunt. *Sch.* cf. Ez. 30, 5. ℣. 26. t) Es. 51, 9. Thren. 5, 21. Constat enim, Aegyptios, post euersum imperium Chaldaicum, iugum excussisse a Cambyse demum Persarum rege sub seruitutem reuocandos. cf. Ez. 29, 11. 12. 13. Nisi potius sit promissio de temporibus N. T. qualis in ceteris quoque vaticiniis contra gentes adnexa, c. 48, 47. c. 49, 6. 39. ℣. 27. u) *Tu igitur* &c. q. d. Si Aegyptus tandem restituetur v. 26. ergo tu multo minus timere debes &c. At *Sch.* sic: *Tu vero* &c. qs. oppositio fiat ad Iudaeos in Aegyptum profectos, h. m. Illi quidem, qui in Aegyptum abierunt, & in Pharaone confisi sunt, cum Pharaone interibunt; sed vos reliqui Iudaei ac Israelitae, in captiuitatem dispersi, ab interitu conseruabimini. Ceterum cf. hic c. 30, 10. 11. ibidemque notata. CAP. XLVII, 1. x) cf. c. 46, 1. & not. c. 14, 1. y) cf. c. 25, 20. Es. 14, 28. seqq. vbi vid. not. Ez. 25, 15. 16. Zeph. 2, 5. Zach. 9, 6. z) adeoque tum, cum bellum Aegyptios inter ac borealem monarchiam nondum exarsisset, nec dum quisquam suspicari posset, Philistaeos ab ipsis illis borealibus v. 2. (quorum mox foederati contra Nechonem futuri erant) excisum iri cf. *Sch.* a) probabiliter *Necho* c. 46, 2. qui dum contra Assyrios moueret, Iosiam occidit 2 Reg. 23, 29. eadem expeditione *Gazam* quoque sibi obuiam ac itidem forte resistentem expugnauit Alii tamen, vt *Ligthf.* Chron. p. 125. id factum esse putant ea expeditione Pharaonis, qua Hierosolymam obsidione soluit Ier. 37, 5. b) *Gazam*, ex praecipuis Philistaeorum vrbibus v. 5. c. 25, 20. Aegypto proximam Ios. 15, 47. de qua vid. not. Ios. 10, 41. vnde verosimile est, eam a Nechone statim, ac Circesium ad Euphratem iret, in transitu expugnatam, vt hoc modo tergum sibi tutius faceret. Forte etiam Gaza, vt Iosias, transitum Nechoni negauerat, & mulctata est vel in eodem transitu, vel in reditu, percussis Assyriis & occupata Syria sic *Sch.* Aliam tamen & ab hac diuersam cladem intendit praesens vaticinium, sc. (1) non *Gazae* solum, sed omnium Philistaeorum *vniuersalem* v. 4. (2) non ab australi Aegypto, sed *boreali* Chaldaea venturam v. 2. ℣. 2. c) tropice pro exercitu Nebucadnezaris ingenti ac numeroso. Ion. *Ecce populi venient*. cf. c. 46, 7. d) *adscendentes* erunt, velut aquae magni alicuius fluuii, quae dicuntur *adscendere*, cum supra & vltra ripas exsurgunt. cf. not. c. 46, 7. e) Es. 14, 31. sc. ex *Babylonia* Ier. 46, 20. 24. coll. v. 13. Forte alludit ad aquas Euphratis, fluuii septentrionalis maximi, ad quem Babel etiam sita erat. *Sch.* f) omnia *inundantem*. Es. 30, 28. g) Es. 8, 8.

℣. 21. כִּי גַם־ sic per *Mun.* 1. 7. 08. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 22. ℣. 22. יֵלֵכוּ per *Rbbia* 2. 5. ℣. 24. הוֹבִישָׁה sic *plene* 1. 2. sec. ד *Mas. Erff.* ℣. 28. כִּי per *Tiischaed.* 6. 9. 10. 14. 20. הַגּוֹיִם sine *Psik* 6. 7. 8. 9. 10. 16. 20. אֲשֶׁר per *Mun.* 17. 18. & *Ber.* at per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 16. 20. sic fu. 5. CAP. XLVII, ℣. 1. Sine praemisso spatio n. 13.–18. & *Ber.*

ומלואה עיר וישבי בה וזעקו האדם והילל כל יושב
3 הארץ׃ מקול שעטת פרסות אביריו מרעש לרכבו
המון גלגליו לא־הפנו אבות אל־בנים מרפיון ידים׃
4 על־היום הבא לשדוד את־כל־פלשתים להכרית לצר
ולצידון כל שריד עזר כי־שדד יהוה את־פלשתים שארית
ה אי כפתור׃ באה קרחה אל־עזה נדמתה אשקלון שארית
6 עמקם עד־מתי תתגודדי׃ הוי חרב ליהוה עד־אנה לא
7 תשקטי האספי אל־תערך הרגעי ודמי׃ איך תשקטי
ויהוה צוה־לה אל־אשקלון ואל־חוף הים שם יעדה׃

מח למואב כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הוי אל־
נבו כי שדדה הבישה נלכדה קריתים הבישה המשגב
2 וחתה׃ אין עוד תהלת מואב בחשבון חשבו עליה רעה
לכו ונכריתנה מגוי גם־מדמן תדמי אחריך תלך חרב׃
3 4 קול צעקה מחרונים שד ושבר גדול׃ נשברה מואב
ה השמיעו זעקה צעוריה׃ כי מעלה הלחות בבכי יעלה־בכי
6 כי במורד חורנים צרי צעקת־שבר שמעו׃ נסו מלטו
7 נפשכם ותהינה כערוער במדבר׃ כי יען בטחך במעשיך
ובאוצרותיך

g) lamentabiliter; c. 25, 34. c. 48, 20. h) Ef. 24, 31. ℣. 3. i) *plausus* (1) qualis est equorum, vngulis currendo terram quatientium. k) Ef. 5, 28. l) *fortium* equorum f. *caballorum ipsius*, sc. Nebucadnezaris. c. 8, 16. c. 50, 11. m) *ob strepitum* c. 10, 22. Nah. 3, 2. qui est *curribus ipsius* bellicis. Ex. 14, 7. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. Ef. 66, 15. n) ob *tumultum rotarum ipsius*. c. 10, 13. Ef. 5, 28. o) *non respexerunt*, sed protinus fugerunt c. 46, 5. omissis filiis, qui patribus alias adeo cari. p) *præ remissione* (1) *manuum*, i.e. consternatione; cf. c. 6, 24. c. 49, 24.

℣. 4. q) Describit caussam remissionis manuum, *propter terrorem* diuinitus impressum per opinionem *de die vastationis*, qui iam ita præsens sit, vt illi resisti non possit. cf Sch. r) c. 25, 22. Ef. XXIII. Ez. XXVI. XXVII. XXVIII. Sic malum prædicitur directe Philistæis, indirecte *Tyriis & Sidoniis*; Sch. sc. dum nullos hi amplius habituri sunt socios ac adiutores, Philistæis excisis. vid. not. ad Amos 1, 9. s) Ef. 1, 9. t) c. 25, 36. u) v. 5 quia iam antea a Pharaone cladem passi fuerant; v. 1. cf. etiam not. Ef. 14, 28. & Ier. 25, 20. x) Ef. 20, 6. y) Vulg. Ion. & Syr. *Cappadocia*, probante id *Bocharto* Geogr. S. l. 4. c. 32. Alii aliter. cf. not. Deut. 2, 23. Hoc certum, Philistæos ab his *Caphtoræis* Am. 9, 7. & finitimis *Casluchæis* Gen. 10, 14. originem habuisse.

℣. 5. z) *caluities*, luctus c. 48, 37. Ef. 15, 2. a) vid v. 1. b) *excisa est*, *exscinditur*. c. 14, 17. Ef. 6, 5. Hos. 4, 6. c) Itidem vna ex satrapiis Philistæorum; Ios. 13, 3. d) forte, quod maxima Philistææ pars esset humilis ac plana. Conf. c. 1, de vicinia Gazæ *Theuenot*. Itin. P. 1. p. 570. e) Diuturnitatem ac pertinaciam mali significat; sed & sec. *Schm*. condolentiam prophetæ, quæ inde est, quod non modo ipse non libenter mala prædicat, sed etiam Dominus non vltro homines puniat &c. v. 6. f) *incides te*, o Philistæa lugens. vid. not. c. 16, 6. Leu. 19, 28. Deut. 14, 1. cf. Ier. 48, 37.

℣. 6. g) *Heu gladie*, qui es *Iehouæ*! Ion.

Cap. XLVIII.

qui missus es a facie Domini. h) Propheta nomine Philistæorum finem malorum optat. cf. Esaiæ commiserationem

צעיריה קרי

הלוחית קרי

erga Moabitas Ef. 15, 5. Ier. 48, 31. 32. i) *recipe te tandem in vaginam tuam*. Ez. 21, 35. q. d. satis malorum sit. k) *quiesce* c. 31, 2. l) *& sile*, *subsiste*. Ios. 10, 12. 13. ℣. 7. m) Respondet sibi ipse Propheta, *Quomodo vero* &c. q. d. sed quid compello te, vt desinas in Philistæos grassari? Nec enim potes aliter. n) *quiesces*. v. 6. o) *Dominus enim præcepit* ei. Mutatur persona, qs. per apostrophen ad audientes gladium Domini ipse excusaret. p) *oram maritimam* Ez. 25, 16. q) *eo*, inquam, *condixit ei*. Mich. 6, 9. 2 Sam. 20, 5. CAP. XLIIX, v. 1. r) c. 25, 21. c. 27, 3. Ef. 15. (vbi videsis not. ad v. 1.) & 16. Ez. 25, 8. seqq. Am. 2, 1. Zeph. 2, 9. cf. hic v. 47. s) qui iniurias, populo suo a Moabitis illatas, vlturus est *Kimchi*. cf. v. 27. t) v. 22. Ef. 15, 2. Ceterum *Nebo* ac pleræque ciuitates, quæ Moabitis hic tribuuntur, *Kirlathaim*, *Hesbon*, *Dibon*, *Aroer*, *Bethmeon*, *Iaezer*, *Sibma &c.* Rubenitarum Gaditarumue olim fuerunt, coll. Num. 32, 3. 34-38. his vero per Assyrios abductis, a Moabitis occupatæ. cf. not. c. 49, 1. Ef. 15, 2. u) c. 49, 3. x) *pudefacta* est, cum se vidit ab hoste captam esse v. 20. munitionibus suis quondam confisa y) pr. v. 23. Num. 32, 37. z) alias *locus altus ac munitus*, sed hic videtur esse pr. vrbis *Misgab*, quia construitur cum Femininum. Sic *Raschi*, *Kimchi*. Add. *Sch*. procul dubio vrbem sic adpellatam esse, quod munita valde fuerit & sublimiori loco sita. a) *& consternata est*. v. 20. 39. c. 50, 36. ℣. 2. b) *In ipsa Hesbone* enim, de qua olim gloriabantur Moabitæ, cogitabunt *contra eam* sc. terram Moabiticam v. 4. hostes *malum*. c) c. 49, 30. elegans paronomasia a nomine vrbis *Hesbon*. d) vt desinat esse gens Ps. 83, 5. e) *exscinderis* c. 8, 14. c. 25, 37. vel *silebis* c. 47, 6. Ad nomen *Madmen* alluditur, vndecunque etiam nomen suum vrbs sortita fuerit. *Sch*. f) i. e. te fugientem insequetur. cf. c. 29, 18. c. 39, 5. ℣. 3. g) v. 4. Zeph. 1, 10. h) v. 5. 34. Ef. 15, 5. Alia in tribu Ephraim Ios. 16, 3. 5. i) *vox*, inquam, *deuastationis* &c. seu vox talis, qualis editur in vrbe aliqua, quando plane euertitur. v. 5. *Sch*. cf. c. 4, 6. c. 50, 22. Ef. 51, 19. ℣. 4. k) *clamorem* lamentabilem. v. 2. c. 18, 22. c. 51, 54. l) *paruuli vel minimi*, inferiores s. vulgus *eius*; quoniam ne his quidem parcetur ab hoste c. 14, 3. c. 49, 20. At Ion. *principes eius*, qs. per contemtum sic dicti, vel *minores* Regibus. ita *Kimchi & Raschi*. cf. Zach. 13, 7. ℣. 5. m) pr. loci Ef. 15, 5. n) ita vertimus: *Adscensus Luchith*, dum scandetur a fugientibus Moabitis, *cum ploratu oborto i. e. ascendere faciet ipsis ploratum*, q. d. vnum ploratum post alterum illis exprimet. cf. c. 14, 2. o) *descensu* (4) Ios. 7, 5. Mich. 1, 4. p) v. 3. q) *angustias clamoris confractionis*; aut sec. Sch. *hostes*, truculentos, qui nil clamant, nisi confractionem, *audiuerunt* Moabitæ. cf. Ef. 15, 5. ℣. 6. r) *Fugite*, o Moabitæ. Verba sunt Prophetæ, irridentis fiduciam vanam. s) c. 51, 6. 45. t) *& fiatis*. Vrbes adloquitur Moabitarum, metonymice pro incolis: hinc Femininum. Nec obstat, quod præcedit Masc. quia in huiusmodi metonymiis variat genus, prout respectus fuerit vel ad vrbes ipsas vel ad incolas earum. At *Sch. & Kimchi*: *& erunt* animæ vestræ u) qs. *myrica* (1) cf. c. 17, 6. vbi vid. not. Ita sensus foret: Moabitas in deserta fugituros, si forte illic delitescere hostemque effugere possint sic v. 38. Alii: *sicut Aroer* v. 19. Sed, præterquam quod sensus est difficilis, nuspiam *Aroer in deserto*, sed perpetuo ad *fluuium Arnon* in Scriptura sacra describitur. Vid. not. ad Num. 32, 34. ℣. 7. x) Ion. *in thesauris tuis*; Kimchi spec. *in re pecuaria tua*, coll. 1 Sam. 25, 2. quippe qua abundabat Moabitis 2 Reg. 3, 4. At Syr. & Vulg. *in munitionibus tuis*.

℣. 2. Pro יושב hab. יושבי 1. & in marg. 2. sic fu. 5. CAP. XLVIII, ℣. 1. Sine præmisso *Spatio* 11. 13-17. & Ser. ℣. 2. Ex רעה fe. מלחמה 2. תדמי *Mem* sine *Dag*. 1. 6--11. 13. 19. 20. 21. sic fe. 2. ℣. 6. ותהיינה 1. 2. 5. contra *Mas. impr.* & *Eff.* במדבר per *Caph* loco *Beth* 4. 5.

ובאוצרותיך גם־את תלכדי ויצא כמיש בגולה כהניו
8 ושריו יחד : ויבא שדד אל־כל־עיר ועיר לא תמלט
9 ואבד העמק ונשמד המישר אשר אמר יהוה : תנו־ציץ
למואב כי נצא תצא ועריה לשמה תהיינה מאין יושב
10 בהן : ארור עשה מלאכת יהוה רמיה וארור מנע חרבו
11 מדם : שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל־שמריו ולא־
הורק מכלי אל־כלי ובגולה לא הלך על־כן עמד טעמו
12 בו וריחו לא נמר : לכן הנה־ימים באים נאם־
יהוה ושלחתי־לו צעים וצעהו וכליו יריקו ונבליהם
13 ינפצו : ובש מואב מכמוש כאשר־בשו בית ישראל
14 מבית אל מבטחם : איך תאמרו גבורים אנחנו ואנשי־
15 חיל למלחמה : שדד מואב ועריה עלה ומבחר בחוריו
16 ירדו לטבח נאם־המלך יהוה צבאות שמו : קרוב איד־
17 מואב לבוא ורעתו מהרה מאד : נדו לו כל־סביביו וכל
ידעי שמו אמרו איכה נשבר מטה־עז מקל תפארה :
18 רדי מכבוד ישבי בצמא ישבת בת־דיבון כי־שדד מואב
עלה

tium impera- vis Prou. 12, 24. cf. Num. 21, 3. c. 31, 7. Deut. 7, 2 c. 20, 16. 17. Ios. 10, 32.
℣. 11. n) c. 46, 27. Iob. 3, 18. o) fæcibus suis, a conseruando dictis (4) Ps. 75, 9. Zeph. 1, 12. cf. Es. 25, 6. Adeoque ad hunc vsque diem est quoddam qs. vinum, quod super fæcibus suis semper quieuit; Sch. Ion. super opibus suis; aptius vero Kimchi, in terra sua. q. d. captiuitatem in terris exteris nunquam est passus, vt sequitur; licet interdum bellicas calamitates senserit. p) transfusus est Cant. 1, 3. quoniam vinum, dum ex vno vase in aliud transfunditur, amittit odorem ac saporem suum Kimchi. q) id est, in captiuitatem v. 7. c. 29, 16. nunquam &c. ו exegeticum, vt 1 Sam. 17, 40. r) mutatus est c. 2, 11, quanquam forma est a מרר, q. d. amarus factus est Es. 24, 9. Verba enim imperfecta sæpius permutant suos significatus. Resoluto tropo significatur florens Reipubl. status, malorum captiuitatis expers. ℣. 12. s) magnis passibus incedentes (5) Es. 51, 14. impetuosos hostes. cf. c. 46, 22. qui cogent ipsum contentis viribus s. magnis passibus ire (1) in captiuitatem. v. 11. t) euacuabunt. v. 11. Gen. 42, 35. Redit ad allegoriam. u) & lagenas eorum c. 13, 12. Es. 30, 14. Thr. 4, 2. x) frangendo dissilire faciens. vid. not. c. 13, 14. Ps. 2, 9. ℣. 13. y) v. 39. cf. c. 2, 36. Es. 20, 5. z) v. 7. quando deprehendet ipso facto, quam vana sit in ipso collocata hucusque fiducia. a) i. e. a superstitioso vituli Bethelici cultu. cf. 1 Reg. 12, 29. 30. Hos. 10, 6. b) cui quondam confidebant. cf c. 2, 37. ℣. 14. c) Interrogatio emphatica, vanitatem gloriationis coarguens. sic. c. 8, 8. Es. 19, 11. d) Quemadmodum v. 13. confidentiam in idolo Chemoscho, sic iam etiam accusat & pudefacit confidentiam in se ipso. Sch. e) Iud. 20, 44. 46. 2 Sam. 11, 16. ℣. 15. f) Cum tamen deuastandus sit, vel, atqui deuastabitur, v. 20. q. d. ipse euentus docebit, quam vana fuerit gloriatio vestra; siquidem vastabitur Moab &c. quod nunquam sane futurum esset, si adeo fortes essetis, vt gloriamini v. 14. g) Quidam: Et in vrbes eius adscendit deuastator, coll. v. 18. at Gusset. p. 601. & vrbes eius adscenderunt, incendio in fumum redactæ. ita cf. Iud. 20, 40. Forte minus difficultatis haberet, si verteretur: & in vrbibus suis adscendit seu concrematus fuit. aut status posset elegans antithesis ad sequens descendere, q. d. Deuastatus est Moab, dum ascendit ad vrbes suas munitas, tutum se illic fore opinatus; nam iuuenes eius lectissimi inde descendere ab hostibus coacti sunt &c. Ita iuuaret obseruatio Schmidii, quod Moabitica terra montosa fuerit, adeoque vrbes eius fere in locis altioribus sitæ. h) c. 22, 7. i) ad mactationem, vt mactarentur. c. 50, 27. Es. 34, 2. 7. k) c. 46, 18. c. 51, 57. c. 50, 34. ℣. 16. l) exitium c. 46, 21. c. 49, 8. m) cf. Es 13, 22. n) cf. Ios. 8, 19. ℣. 17. o) Complorate eum. c. 15, 5. Iob. 2, 11. q. d. Tantum erit Moabi exitium, vt magnitudine sua vicinos omnes ad commiserationem merito mouere debeat. p) i. e. quibus familiarius noti fuerunt Moabitæ, amici. Iob. 42, 11. q) Quomodo! Obstupescentium, q. d. quam improuiso, & quam horribiliter! c. 9, 18. Thr. 1, 1. r) v. 4. Es 14, 29. s) Ez. 19, 11. 12. 14. baculus roboris, i. e. sceptrum seu regnum illud adeo validum. t) virga (regnum, cuius insigne virga seu sceptrum) ornamenti, adeo splendidum & pulcrum. cf. Num. 22, 27. Ez. 39, 9. ℣. 18. u) in qua velut Regina in throno consedisti. Es. 47, 1. x) & sede in siti. de luctu accipimus, in quo non tantum a cibo, sed & omni potu abstinetur; Ion. 3, 7. Sitis a. propterea facit mentionem, quia optimis aquis abundabat Dibon, coll. Es. 15, 9. Schm. y) o habitatrix & filia, vt c. 46, 19. z) v. 22. Es. 15, 2. a) idem qui vastaturus est reliquum Moabum, ascendet etiam &c. v. 8.

y) etiam tu, o Moabitis, æque ac Israel aliæque gentes. v. 26. 27. Sed Schm. refert ad Horonaim v. 5. z) v. 13. 46. 1 Reg. 11, 7. a) v. 21. cf. Es. 46, 2. b) c. 49, 3.
℣. 8. c) & vrbs vlla non euadet. Erit vniuersale excidium. cf. Nah. 1, 12. Hab. 1, 10. d) vallis c. 47, 5. Ion. & peribunt, qui habitant in valle &c. e) planities, qualis bonam partem erat Moabitarum regio, coll. v. 21. seqq. & Ios. 13, 16. 17. 21. f) Syr. quemadmodum; ita Kimchi. cf. Ier. 33, 22. Alii: quia; cf. Gen. 34, 27. q. d. Certissime hoc futurum est, quia &c.
℣. 9. g) Date (o hostes! coll. v. 10.) alam Moabo, i. e. eum tam facite non esse, quasi dedissetis ipsi alas, vt celerrime aufugeret; Sch. Ita etiam veteres apud Kimhium. Et ציץ, inquit Raschi, dicitur quicquid in homine aut animalibus pendulum est & eminens, fenicula menta Num. 15, 38. cincinnos Ez. 8, 3. alas h. l. & apud Ion. Ps. 139, 9. etiam pinnas piscium apud Talmudistas. Existimauerim, aliquo modo conuenire cum seq. rad. נצה voluisse. h) auolando exibit; prius est a Rad. נצה, Thr. 4, 15. posterius a יצא. Hæ duæ radices, sono & sensu adfines, eleganter construuntur, qualequid vid. c. 42, 10. & simul alluditur ad Nomen ציץ, q. d. non frustra dixi, alas Moabo dandas esse, quoniam omnino fiet, vt derepente ex terra sua cogatur exire, velut inde auolasset. i) c. 46, 19 c. 51, 29.
℣. 10. k) Deut. 13, 15-16. Sub pœna maledictionis iniungit hostibus, vt opus sibi a Domino commissum, in Moabitis fideliter & præcise exsequantur, nec parcant ipsis. l) cf. Dan. 8, 27. 1 Par. 26, 30. Ion. addit: contra eam sc. Moabitidem. m) in fraudulentia; i. e. fraudulenter, ignaue, qs. fucum faciens ei, quod negotium

℣. 11. ולא הורק מכלי ita 2. & sic 1. nisi quod ולא per Makk. iungit. ℣. 12. לו per Tbhir 17. Ber. ℣. 13. כאשר per Merca 1. 2. ℣. 14. איך per Mun. 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 15. נאם per Mun. 1. 2. 5. at per Paschta 10. 14. 30. vtrique sine Makk. ℣. 17. וכל־ידעי ita 1. 2. & sic fe. 5. איכה, sic per He poscit Mas. impr. ad Thren. 1, 1. at Orientales scribunt איך, & legunt איכה נשבר איכא sic fe. 5. ℣. 18. ישבי Pro eo hab. 33. ישבי sine Kri.

b) cf. Nah. 3, 12.
℣. 19. c) Ef. 21, 6. Nah. 2, 2. d) ad ripam fluminis Arnon, coll. Num. 32, 34. ad quam poterant proinde Moabitas, ex interioribus fugientes, fluuiumque traiecturos, percunctari. e) & difficulter erepturum, cum ה paragog. (eſt enim מלט) quod intendit, vt Iob. 1, 15. 16. 17. f) quid factum eſt, quod adeo fugitis?
℣. 20. g) v. 1. c. 20, 14. c. 46, 24. h) v. 1. ſc. Moab. quod modo cum Maſc. iungitur, modo cum Fem. vt v. 15. prout reſpectus vel ad populum terramue, vel ad terminationem ſignificationemue fuerit. i) eiulate igitur ac clamate. c. 47, 2. k) apud fluuium Arnon, terminum Moabitidos Num. 21, 13. Iud. 11, 13. l) v. 15. Ef. 15, 1.
℣. 21. m) i. e. pœna, iuſto Dei iudicio ſuper ipſos decreta. v. 47. cf. c. 39, 5. Ion. facientes vindictam. n) cf. not. v. 8. & Deut. 3, 10. c. 4, 43. o) Alia Iudæ Ioſ. 15, 51. p) Num. 21, 23. quæ Iahaz Ef. 15, 4. q) Ioſ. 13, 18.
℣. 22. r) vid. v. 18. s) vid. not. v. 1. t) cf. Num. 33, 46. Ez. 6, 14.
℣. 23. u) v. 1. Ez. 25, 9. x) Beth-gamul. y) alibi Beth-baal-Meon. Ioſ. 13, 17. cf. not. Num. 32, 38.
℣. 24. z) pr. Am. 2, 2. Alia Iudæ Ioſ. 15, 25. a) Moabitidis; alia Idumææ c. 49. 13. Gen. 36, 33. 1 Par. 1, 44. Ef. 63, 1. &c. niſi ideo forte vtrique regioni adſcribitur, quod in confiniis vtriusque fuerit. b) & (vt ſummatim dicam) ſuper omnes reliquas &c. v. 8. c) Ez. 22, 5.
℣. 25. d) Succiſum eſt, Thren. 2, 3. Pf. 75, 11. e) i. e. maieſtas & robur. Metaphora a beſtiis, quorum decus & robur in cornibus eſt. Deut. 33, 17. 1 Sam. 2, 1. 10. Ion. regnum. f) Ez. 30, 21. Pf. 37, 17. Ion. & principes eius fracti ſunt.
℣. 26. g) Inebriate ipſum, o hoſtes, ſc. vino excandeſcentiæ diuinæ, c. 25, 15. ſeqq. & calice vertiginis Ef. 51, 17. 22. Ion. Adducite ſuper eos anguſtium, vt ſimiles ſiant ebrio. cf. c. 51, 7. 39. 57. h) Ion. contra populum Dei. cf. Zeph. 2, 10. immo & contra Iehouam ipſum, cuius cultum vna cum populo exſtinctum ibant. i) magnificauit ſcil. ſeipſum v. 42. Dan. 8, 11. Pf. 38, 17. vel os ſuum Pf. 12?, 2. k) vt plaudat, h. e. volutetur & iactet ſe; Cocc. Dolentis ac lamentantis eſt

19 עלה בך שתת מבצריך: אל־דרך עמדי וצפי יושבת
כ ערוער שאלי־נס ונמלטה אמרי מה־נהיתה: הביש
מואב כי־חתה הילילי וזעקי הגידו בארנון כי שדד מואב: — הלילו קרי, וזעקו קרי
21 ומשפט בא אל־ארץ המישר אל־חלון ואל־יהצה ועל־
22 23 מופעת: ועל־דיבון ועל־נבו ועל־בית דבלתים: ועל — מיפעת קרי
24 קריתים ועל־בית גמול ועל־בית מעון: ועל־קריות ועל־
בצרה ועל כל־ערי ארץ מואב הרחקות והקרבות:
כה נגדעה קרן מואב וזרעו נשברה נאם יהוה: השכירהו
26 כי על־יהוה הגדיל וספק מואב בקיאו והיה לשחק
27 גם־הוא: ואם לוא השחק היה לך ישראל אם־
28 בגנבים נמצאה כי־מדי דבריך בו תתנודד: עזבו — נמצא קרי
ערים ושכנו בסלע ישבי מואב והיו כיונה תקנן
29 בעברי פי־פחת: שמענו גאון־מואב גאה מאד גבהו
ל וגאונו וגאותו ורם לבו: אני ידעתי נאם־יהוה עברתו
31 ולא־כן בדיו לא־כן עשו: על־כן על־מואב איליל
32 ולמואב כלה אזעק אל־אנשי קיר־חרש יהגה: מבכי
יעזר אבכה־לך הגפן שבמה נטישתיך עברו ים עד ים
יעזר

c. 31, 19. Ez. 21, 17. videlicet (vt Sch.) inſtar ebriorum, quando cum ingenti & moleſtiſſimo corporis motu & dolore, quaſi omnia viſcera effuſuri eſſent, euomunt vinum, manus etiam contorquent & complodunt præ dolore. l) in vomitu ſuo (4) Ef. 19, 14. Prou. 26, 11. m) & deriſui fiat v. 27 Iob. 12, 4. n) etiam ipſe, qui improbum hucusque cachinnum de exitio Iſraelis ac Iudæ habuit. v 27. Retaliationem notat, vt v. 7. ℣. 27. o) Annon enim &c. p) deridiculum fuit tibi (o Moab) Iſrael? adeoque hanc pœnam (v. 10.) iure talionis meruiſti. Ion. lætati eſtis ſuper interitum Iſraelis. q) quando, dum Gen. 38, 9. &c. q. d. dum velut fur in ipſo actu furandi deprehenſus, iuſtas peccatorum ſuorum pœnas luit. aut interrogatiue, num vero &c. q. d. tibi quidem nihil furatus eſt, vt cauſſam habuiſſes deridendi Iſraelem. r) vid. not. c. 2, 26. Ion. cum tamen non peccauerint in vos. s) quoties verba tua de eo exſtant c. 31, 20. t) motitas teipſum capite tuo, ludibrioſe de ipſorum malo tripudians. c. 18, 16. Pf. 44, 15. At Vulg. Propter ea verba ergo tua, quæ aduerſum illum locutus es, captiuus duceris. Et hoc ſenſu etiam Ion. Ita cf. Ef. 24, 20. ℣. 28. u) Quæ non ſolum in metu præter naturam, ſed extra quoque metum in petrarum ſcopulis, cauernis, ac vallibus reſident, coll. Cant. 2, 14. Ez. 7, 16. Sic apud Homerum, Accipiter columbam perſequebatur, illa autem cum vrgeretur, in ſcopuli cauernam ſe ſubduxit; & apud Poetam, Qualis ſpelunca ſubito commota columba, Cui domus, & dulces latebroſo in pumice nidi. Bochart. Hieroz. p. II. p. 17. x) quæ nidificat (5) c. 22, 23. Ez. 31, 6. y) in extremitatibus, lateribus. 1 Sam. 14, 4. Columbæ enim non directe e regione orificii ponunt nidum, ſed ad alterum latus orificii hinc vel illinc. Hinc qui periſtereones ſtruunt, cellularum feneſtras non in earum medio, ſed in latere faciei extremo aperiunt, vt ſic columbis ab altero latere foraminis ſpatium nidi collocandi ſuppetat. Guſſet. 573. z) oris ſ. orificii, per quod in ſpeluncam vel foſſam ingreſſus patet. Ioſ. 10, 18. 22 27. cf. Dan. 6, 18. a) fouea (ﬡ) v. 43. 2 Sam. 17, 9. Ion. quæ relinquit oſtium columbaris ſui, & deſcendit, ac moratur in imo fouea. ℣ 29. b) Verba Triunius Dei, coll. v. 30. Ef. 16, 6. Zeph. 2, 8. vid. not. Ier. 30, 5. c) Ef. 2, 12. ℣. 30 d) vid. not. Ef. 16, 6. e) mendacia ſua, inquam, i. e. verba ſua magno cum faſtu & ira contra populum Dei iactata. ibid. f) non ſtatim ſic, vt cogitant, efficient; ibid. ℣. 31. g) v. 20. cf. not. c. 47, 6. Ef. 15, 5. h) Ef. 16, 7. i) gemet ſc. Moabus. cf. Ef. 38, 14. ℣. 32. k) De fletu Iaezeris, i. e. ſimili fletu, quo Iaezerem, flebo etiam te &c. coll. Ef. 16, 9. quia pariter, ac illa, deuaſtaberis. l) Ioſ. 15, 25. m) o vitis Sibmæ, i. e. o Sibma vitibus nobilis. Schm. Ef. 16, 8. 9. n) propagines tuæ (5) c. 5, 10. i. e. ciues tui, æque quondam, ac vites tuæ, nobiles. Ion. exules tui. o) ſc. fugientes, coll. Ef. 16, 8. cum not.

℣. 19. Pro יושבת ſcrib. יושבתי cum nota יתיר יוד 1. & Maſ. Erff. ſic ſu. 5. ℣. 20. הילילו ita cum Pſik 8 13. 17. 18. 19. & Ber. ſec. Ind. Baſ. f. 60. col. 7. Reliqui omittunt. ℣. 21. Pro ועל־ hab. ואל־ 2. contra Maſ. 1. & impr. ad Ez. 10, 2. ℣. 23. ועל־קריתים per Makk. 1. 2 17. 18. & Ber. ℣. 26. לשחוק plene 1. 2. ſic ſe. 5. ſec. Maſ. impr ad c. 20, 7. ℣. 28. כיונה cum Dag. 1. 22. præter Maſ. impr. ad Dan. 5, 11. ℣. 29 Pro לבו hab. לבבו in marg. 6 9. ſic ſu. In textu 2. 5. ſt. ℣. 31. כלה cum Kri כלו 1. 3, & Maſ. Erff.

יעזר נגעו על־קיצך ועל־בצירך שדד נפל׃ ונאספה 33
שמחה וגיל מכרמל ומארץ מואב ויין מיקבים השבתי
לא־ידרך הידד הידד לא הידד׃ מזעקת חשבון עד־ 34
אלעלה עד־יהץ נתנו קולם מצער עד־חרנים עגלת
שלשיה כי גם־מי נמרים למשמות יהיו׃ והשבתי לה
למואב נאם־יהוה מעלה במה ומקטיר לאלהיו׃ על־ 36
כן לבי למואב כחללים יהמה ולבי אל־אנשי קיר־חרש
כחללים יהמה על־כן יתרת עשה אבדו׃ כי כל־ראש 37
קרחה וכל־זקן גרעה על כל־ידים גדדת ועל־מתנים
שק׃ על כל־גגות מואב וברחבתיה כלה מספד כי־ 38
שברתי את־מואב ככלי אין־חפץ בו נאם־יהוה׃ איך 39
חתה הילילו איך הפנה־ערף מואב בוש והיה מואב
לשחק ולמחתה לכל־סביביו׃ כי־כה מ
אמר יהוה הנה כנשר ידאה ופרש כנפיו אל־מואב׃
נלכדה הקריות והמצדות נתפשה והיה לב גבורי 41
מואב ביום ההוא כלב אשה מצרה׃ ונשמד מואב 42
מעם כי על־יהוה הגדיל׃ פחד ופחת ופח עליך יושב 43
מואב נאם־יהוה׃ הנס מפני הפחד יפל אל־הפחת 44
והעלה מן־הפחת ילכד בפח כי־אביא אליה אל־מואב
שנת פקדתם נאם־יהוה׃ בצל חשבון עמדו מכח נסים מה
כי־אש יצא מחשבון ולהבה מבין סיחון ותאכל פאת
מואב

impr. h. l. Ceterum גרע alias est *diminuere, auferre*; vt supra c. 26, 2. hic vero & l. c. spec. *radere, radendo auferre*; ex vsu Syr. conf. Syr. Vers. hic & in N. T. Act. 21, 24. 1 Cor. 2, 6. *n*) *incisuræ* sunt; quo de ritu cf. not. c. 16, 6. c. 41, 5. c. 47, 5. *o*) c. 4, 8. c. 6, 26.

℣. 38. *p*) *tectis*, de quibus vid. not. c. 19, 13. Intelliguntur vero illa, quæ non dum deuastata quidem erant, mox tamen deuastanda, ita vt luctus hic sit non solum super aliarum, sed etiam imminenti suarum vrbium deuastatione. cf. Schm. & Ef. 15, 3. c. 22, 1. *q*)

הנס קרי *totus ipse* Moabus nil nisi *planctus* est, seu totus in planctum effusus. cf. c. 6, 26. *r*) *in quo* &c. c. 22, 28. Hos. 8, 8.

p) *vastator irruit* Iob. 1, 15.

℣. 33. *q*) vid Ef. 16, 10. *r*) *ex arvo fertili* c. 2, 7. cf. not. Ios. 12, 22. *s*) *e lacubus torcularium.* *t*) *non calcabit quisquam* vel calcans (Ef. 16, 10.) cum *Hedad.* c. 25, 30. *u*) q. d. tale *Hedad* erit in posterum *Non-ens*, coll. Ef. 16, 10.

℣. 34. *x*) *Inde a clamore* deuastatæ *Hesbonis*, qui continuat *vsque ad Eleale*, super qua etiam clamant, tanquam deuastata, indeque porro vsque ad Iahaz &c. sic *Schm.* *y*) Num. 32, 3. Ef. 15, 4. *z*) Ef. 15, 4. *a*) vid v. 3. 5. *b*) add. Ion. *grandis.* vid. not. Ef. 15, 5. *c*) vid. not. Ef. 15, 6.

℣. 35. *d*) *Atque sic cessare faciam* &c. v. 33. Comminatio est de abolendo cultu Moabitarum superstitioso, vt v. 7. sed simul explicatio alicuius caussæ, quæ inter alias Deum ad tantam iram contra Moabitas prouocauerit. *e*) *offerentem holocaustum in celso.* cf. Ef. 16, 12.

℣. 36. *f*) Cf. ad hunc versum, quæ notauimus Ef. 15, 5. *g*) *instar tibiarum.* (5) Ef. 5, 12. *h*) *perstrepit*; tremulum cordis motum exprimit, sicut tibiæ lugubres & citharæ tremulum sonum edunt. *Schm* Ef. 15, 5. *i*) *abundantia*, (2) quam, vel *opum*, quas *parauit* sibi Moabus; ellipsis Pron. אשר post Nomen constructum, vt Ps. 16, 3. Hos. 1, 2. cf. Ef. 15, 7. *k*) *perierunt*, i. e. periit. enallage numeri Pl. pro Singul. qualis post Nomina collectiua frequens. Ion. *Propterea reliquæ opes ipsorum, quas adquisiuerunt, diripientur.*

℣. 37. *l*) *est caluitium*, i. e. *caluum* vel, *in omni capite.* Moabitarum est *caluitium*, vt c. 47, 5. Ef. 15, 2. Ez. 7, 18. indicio luctus grauissimi. *m*) *rasa.* (2) ic. Ef. 15, 2. vbi tamen aliqui codd. legunt גדועה *resecta* per *Daleth* contra Maf. impr

℣. 39. *s*) cf. not. v. 17. *t*) vid. not. v. 1. 20. *u*) *& eiularunt*; alii, *eiulate* igitur. cf. v. 20. *x*) *vertit ceruicem*, vt fugeret. c. 49, 8. 24. c. 46, 5. *y*) *& pudefactus est*, vt v. 13. *z*) vid. v. 26. 27. *a*) *& in consternationem* c. 17, 17. Scilicet prout finitimas gentes vel amicas habuerit vel inimicas: ita casus eius gaudio erit aliis, aliis consternationi. cf. Schm. ℣. 40. *b*) id est celerrime. vid. not. c. 4, 13. 2 Sam. 1, 23. Thren. 4, 19. Hab. 1, 8. & conf. Ez. 17, 3. *c*) *aduolabit* (4) c. 49, 22. sc. Nebucadnezar. *d*) qs. expansis alis properabit *ad Moabum*, Iob. 39, 26. vel, *expandet alas* (i. e. copias *suas*) *super Moabum*, Ier. 49, 22. ℣. 41. *e*) pr. vrbis, coll. v. 24. Am. 2, 2. ideo iungitur verbo singulari. *f*) *& arcium* vnaquaque. at *Syr.* & *Kimchio* est pr. vrbis. *g*) c. 50, 46. *h*) *parturientis* c. 49, 22. cf. 2 Par. 33, 12. Conuenit Nomen צירים *dolores parturientis* Ef. 21, 3. ℣. 42. *i*) *ita vt desinat esse populus*, sc. in Rempubl. ordinatus. cf. v. 2. *k*) vid. not. v. 26. ℣. 43. *l*) Am. 5, 19. Thr. 3, 47. & Ef. 24, 17. 18. vbi vide notata. ℣. 44. *m*) c. 23, 12. c. 50, 27. ℣. 45. *n*) i. e. *in Hesbone*, quam sibi existimabant vmbram fore ab æstu periculi & hostis; *Sch.* cf. v. 2. 34. & Ps. 91, 1. *o*) *constiterunt* &c. requiem a fugæ fessitudine capturi; sed frustra: *quia ignis* &c. At *Sch.* ita connectit: Qui *in vmbra* &c. *cogentur* etiam inde *fugere* &c. *p*) *Gusset.* Add. p. 931, *fugientes ita vt cessent habere robur*; sicut v. 42. *a populo*, est, ita vt cesset esse populus. adde v. 2. At *Sch.* *ex viribus* suis (quantum possunt) erunt inde *fugientes*. cf. c. 46, 5. *q*) Sensus: Quia hostes capient etiam Hesbonem, & inde qs. ignis exituri sunt &c. adeoque fiet iterum, quod olim factum narrat vetus historia Num. 21, 27-30. vnde hæc & consequentia v. 46. depromta sunt. *Schm.* Est parodia prophetica: qualis etiam totum hoc est contra Moabitas vaticinium in respectu ad Ef. 15, 16. *r*) *ab inter Sihonem*, ex Hesbone ipsis Moabitis, quibus eam ademerat, maxime exitiosum Num. 21, 26. &c. Nebucadnezar cum exercitu suo depingitur hic Moabitis, velut rediuiuus Sihon, ignes flammasque spirans. Syr. *ex vrbe Sihonis.* *s*) *angulum*, seu *extremitatem* capitis. Leu. 19, 27. Syr. *mystacem*; conf. ibid. & Leu. 21, 5.

℣. 34. שלשיה sic *defect.* 22. & 6. 9. in marg. sic se. *Maf. Erff.* sec. *Mafor. impr.* ad c. 15, 5. & c. 19, 24. Alii *plene.* ℣. 35. מעלה per *Tsere* 1. 11. 12. 15. 16. contra *Maf.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* ad c. 50, 9. ℣. 36. כחלילים *plene* 2. 5. & in marg. 22. sec. *Maf. Erff.* ℣. 37. כל־ראש præmittunt voculam על־ 10. 20. & in marg. 6. 9. ℣. 38. כלה cum *Kri* כלו *Maf. Erff.* ℣. 39. לשחוק *plene* 1. 2. sic se. 5. sec. *Maf. impr.* ad c. 20, 7. vid. supra v. 26.. ℣. 41. נתפשה Ita legunt *Orientales*, sed נתפשו scribunt. והיה cum *Gaiah* 5. 6. sec. *Maf. Erff.* ℣. 44. הנים *Orientales* ita & scribunt & legunt.

46 מוֹאָב וְקָדְקֹד בְּנֵי שָׁאוֹן׃ אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַד עַם־כְּמוֹשׁ
47 כִּי־לֻקְּחוּ בָנֶיךָ בַּשֶּׁבִי וּבְנֹתֶיךָ בַּשִּׁבְיָה׃ וְשַׁבְתִּי שְׁבוּת־
מוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־יְהוָה עַד־הֵנָּה מִשְׁפַּט
מוֹאָב׃

CAP. XLIX.

מט לִבְנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר יְהוָה הֲבָנִים אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם־יוֹרֵשׁ
2 אֵין לוֹ מַדּוּעַ יָרַשׁ מַלְכָּם אֶת־גָּד וְעַמּוֹ בְּעָרָיו יָשָׁב׃ לָכֵן
הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל־רַבַּת בְּנֵי־
עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה וְהָיְתָה לְתֵל שְׁמָמָה וּבְנֹתֶיהָ בָּאֵשׁ
3 תִּצַּתְנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת־יֹרְשָׁיו אָמַר יְהוָה׃ הֵילִילִי
חֶשְׁבּוֹן כִּי שֻׁדְּדָה־עַי צְעַקְנָה בְּנוֹת רַבָּה חֲגֹרְנָה שַׂקִּים
סְפֹדְנָה וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת כִּי מַלְכָּם בַּגּוֹלָה יֵלֵךְ
4 כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחְדָּיו׃ מַה־תִּתְהַלְלִי בָּעֲמָקִים זָב עִמְקֵךְ
הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה הַבֹּטְחָה בְּאֹצְרֹתֶיהָ מִי יָבוֹא אֵלָי׃ הִנְנִי
מֵבִיא עָלַיִךְ פַּחַד נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת מִכָּל־סְבִיבָיִךְ
6 וְנִדַּחְתֶּם אִישׁ לְפָנָיו וְאֵין מְקַבֵּץ לַנֹּדֵד׃ וְאַחֲרֵי־כֵן אָשִׁיב
אֶת־שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן נְאֻם־יְהוָה׃
7 לֶאֱדוֹם כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה בְּתֵימָן
8 אָבְדָה עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה חָכְמָתָם׃ נֻסוּ הָפְנוּ הֶעְמִיקוּ
לָשֶׁבֶת

t) *filiorum tumultus*, i. e. qui cum tumultu deuastandi sunt, coll. Am. 2, 2. Alii: qui tantum faciebant quondam gloriando strepitum. coll. Es. 17, 12.

℣. 46. u) v 7. Num. 21, 29. x) Es. 52, 5.

℣. 47. y) c. 23, 20. c. 49, 39. Recte *Kimchi*: Quia ait *in fine dierum*. vaticinium hoc implebitur in *diebus Messiæ*. Cf. similes promissiones de *Aegyptiis* c. 46, 26. *Elamitis* c. 49, 39. & *Ammonitis* v. 6. quæ spiritualiter sec. indolem N. T. intelligendæ. z) i. e. prophetia de pœnis Moabi a Deo iusto iudicio decretis. vid. v. 21.

CAP. XLIX, 1. a) Vaticinium *contra filios Ammon*, Lothi posteros Gen. 19, 38. Israelitarum (a quibus tamen nihil quidquam læsi fuerant Deut. 2, 19.) omni æuo infensissimos hostes Ps. 83, 8. 9. cf. 1 Sam. 11, 1. seq. Ier. 40, 14. &c. templi ac Reipub. tam Israeliticæ, quam Iudaicæ, euersionem improbo gaudio Ez. 25, 3. 6. ac probris Ez. 21, 33. Zeph. 2, 8. 10. prosequentes; Gileadem seu Gaditarum regionem, quam, nescio quo repetundarum iure, iam olim Iephtæ temporibus postulaverant, Iud. 11, 13. seqq. nunc, vbi trans-Iordanicæ tribus ab Assyriis deportatæ, per nefas, nec sine immani in Israelitas crudelitate, occupantes h. l. v. 1. & Am. 1, 13. Propter hæc & alia iuste ipsis pœna deuastationis decernitur, diuerso tempore infligenda, per Chaldæos sub Nebucadnezare Ier. 25, 21. 9. c. 27, 3. 6. per Arabes Ez. 25, 4. & ipsas Iudæorum reliquias sub Maccabæis Zeph. 2, 9. coll. Ioseph. A. I. lib. 12. c. 11. 12. Parallela vaticinia sunt Ez. 21, 33. seqq. c. 25, 2. seqq. Am. 1, 13. Zeph. 2, 8. 9. 10. b) Interrogatio serio adfirmans: Vtique filii sunt Israeli? Vtique heres illi est, *Schmid.* Intellige tribus cis-Iordanicas, abductis trans-Iordanicis superstites, ad quas ceu proximos consanguineos pertinuisset ius hereditatis, seu succedendi in abductorum terras. c) q. d. Ergo contra omne ius gentium *hereditavit*: &c. cum legitimus heres esse non possit, superstitibus aliquibus ex tribubus & *filiis* Israelis. *Schm.* d) qs. hereditario iure ad ipsos pertineret, manifesta tamen iniuria v. 2. Iud. 11, 23. Ps. 83, 13. e) S. *Rex* eorum

פתח באתנח

Sed probabilius alii: *Malkam*, Deaster Ammonitarum v. 3. Am. 1, 15. vbi cf. not. Alias *Milkom* 1 Reg. 11, 5. & *Molech* v. 7. Hic dicitur *hereditasse*, (inquit *Schm.*) quia cultus eius in terram introductus est. f) i. e. *Ammonitæ*. sic Moabitæ *populus Camosi* c. 48, 46. & Israel tæ *populus Iehouæ* passim. g) quod ipsum a Moabitis quoque factitatum esse, notauimus ad c. 48, 1. ℣. 2. h) metropolim & regiam Ammonitarum 2 Sam. 11, 1. c. 12, 26. 27. i) c. 4, 19. Am. 1, 14. k) *in tumulum deuastationis*, h. e. ita deuastabitur, vt ex ruina nihil præter rudera superfuturum sit. cf. Deut. 13, 17. Ios. 8, 28. l) *succendentur*. c. 51, 58. m) *& hereditabit* aliquando. Obad. v. 17. forte sub Maccabæis, coll. not. v. 20. aut sec. *Kimchi*, *Abarb.* *Schm.* tempore Messiæ. ℣. 3. n) vrbs Moabitica quidem c. 48, 2. 45. sed propter viciniatem Ammoniticæ *Ai* periculo proxima; nisi malis. *Hesbonem* per interfluentem *Arnonem* in duas diuisam partes, quasi vrbes, ita vt altera pars Ammonitarum, altera Moabitarum forte fuerit. o) vid. v. 1. p) c. 4, 8. c. 6, 26. c. 48, 37. q) *discursate*. Hithp. (1) c. 5, 1. Iob. 1, 7. r) *inter macerias* villarum pagorumque, miseriam vestram deplorantes. Nah. 3, 17. s) vid. v. 1. t) Am. 1, 15. cf. Ier. 48, 7. ℣. 4. u) i. e. frustra gloriaris. Est enim occupatio obiectionis, qs. nemo ausurus sit Ammonitas, in planitie montibus clausa habitantes, omnibusque refertos thesauris, aggredi. cf. c. 9, 22. x) cf. c. 21, 13. y) *fluet* enim *vallis tua* sc. sanguine confossorum, coll. Ez. 21, 37. c. 35, 8. *Fluere* vero & illa dicuntur, in quibus aliquid fluit, vt Ex. 3, 8. &c. z) o filia *auersa*, refractaria c. 31, 32. deuia semper sequens Es. 57, 17. Forte etiam *auersa* dicitur in relatione ad patrem suum, pium Lothum. a) c. 48, 7. b) dicendo: *quis* &c. cf. c. 21, 13. ℣. 5. c) *facturus, vt venias* (quod tu quidem frustra gloriaris fieri non posse v. 4.) &c. d) i. e. hostes pauorem tibi incussuros. Opponitur securitati & præfidentiæ Ammonitarum v. 4. e) i. e. vndiquaque, vt nulla ex terminorum tuorum parte immunis sis. f) & *dispellemini* instar dispersi gregis c. 50, 17. g) *ante se*, i. e. qua patet, & quam viam ipsi non deliberatio, sed sors obtulerit: quod indicium est fugæ præcipitis & maximæ consternationis. cf. Am. 4, 3. h) Es. 13, 14. i) *vaganti, fugienti* ex terra sua Es. 16, 3. c. 21, 14. 15. i. e. non habebit vagans, qui ipsum ex dispersione recolligat. ℣. 6. k) v. 39. c. 48, 47. ℣. 7. l) c. 25, 21. cf. Es. 21, 11. vbi vid. not. it. c. 34, 5. Ez. 25, 12. 13. c. 35, 2. Am. 1, 11. Obad. totum & Mal. 1, 3. 4. 5. m) vrbe aut prouincia Edomitica v. 20. quæ procul dubio a Temane, Esaui nepote, sic nominata, coll. Gen. 36, 11. 15. 34. ac ponitur synecdochice pro tota Idumæa, coll. Obad. v. 8. 9. quia incolæ eius alias sapientiæ laudem maxime sibi arrogabant, coll. Baruch 3, 22. n) Es. 29, 14. o) *ab intelligentibus*. Rad. בין Kal. (1) Ps. 139, 2. Alii *a filiis* eius. p) & num *computruit, inutilis facta est*. Niph. (1) Am. 6, 4. ℣. 8. q) *Fugite* ergo. Nullum enim vobis consilium aut auxilium superest. v. 30. c. 48, 6. Imperatiuus non imperat h. l. sed quid futurum sit prædicit. *Sch.* r) *vertite vos* ad fugam c. 48, 39. Imperat. in Hoph. quod rarissimum, vt והשכבה Ez. 32, 19. cum Imperatiuum alias nullum habeat; At *Sch.* per enallagen personæ: *converterunt se, profundarunt* &c. in Præterito. s) *profundate* vel *profundabunt sedere*, i. e. quærite loca profunda, speluncas, foueas &c. in quibus possitis ab hoste tuti esse, & latitare. *Sch.* v. 30. cf. Es. 29, 15.

CAP. XLIX, v. 3. כי־שדדה sic 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 5. נאם per *Kadma* 1. 2. ℣. 7. נִסְרְחָה sic per Chateph. 1, 2. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* & *Erff.* 26 *M. I.* Alii per *Schwa* simplex.

לְשֶׁבֶת יֹשְׁבֵי דְּדָן כִּי אֵיד עֵשָׂו הֵבֵאתִי עָלָיו עֵת פְּקַדְתִּיו׃
9 אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִרוּ עוֹלֵלוֹת אִם־גַּנָּבִים
10 בַּלַּיְלָה הִשְׁחִיתוּ דַיָּם׃ כִּי־אֲנִי חָשַׂפְתִּי אֶת־עֵשָׂו גִּלֵּיתִי
אֶת־מִסְתָּרָיו וְנֶחְבָּה לֹא יוּכָל שֻׁדַּד זַרְעוֹ וְאֶחָיו וּשְׁכֵנָיו
11 וְאֵינֶנּוּ׃ עָזְבָה יְתֹמֶיךָ אֲנִי אֲחַיֶּה וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ׃
12 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־אֵין מִשְׁפָּטָם
לִשְׁתּוֹת הַכּוֹס שָׁתוֹ יִשְׁתּוּ וְאַתָּה הוּא נָקֹה תִּנָּקֶה לֹא
13 תִנָּקֶה כִּי שָׁתֹה תִּשְׁתֶּה׃ כִּי בִי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־
לְשַׁמָּה לְחֶרְפָּה לְחֹרֶב וְלִקְלָלָה תִּהְיֶה בָצְרָה וְכָל־עָרֶיהָ
14 תִהְיֶינָה לְחָרְבוֹת עוֹלָם׃ שְׁמוּעָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה
וְצִיר בַּגּוֹיִם שָׁלוּחַ הִתְקַבְּצוּ וּבֹאוּ עָלֶיהָ וְקוּמוּ לַמִּלְחָמָה׃
טו. 16 כִּי־הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי בָּאָדָם׃ תִּפְלַצְתְּךָ הִשִּׁיא
אֹתָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ שֹׁכְנִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע תֹּפְשִׂי מְרוֹם גִּבְעָה
17 כִּי־תַגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר קִנֵּךְ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה׃ וְהָיְתָה
אֱדוֹם לְשַׁמָּה כֹּל עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־
מַכּוֹתֶיהָ׃

s) pr. vrbis Edomiticæ Ez. 25, 13. ex quo loco simul patet, *Theman & Dedan* duos extremos fuisse Idumææ terminos Alia Arabiæ Ier. 25, 23. vnde *Dedanitæ* Es. 21, 13. a *Dedane*, Abrahami filio Gen. 25, 3. & rursus alia Ez. 27, 15. c. 38, 13. quam *Boch.* Geogr. S. lib. 4. c. 6. in littore maris Persici ad Orientem collocat & a *Dedane* Rhegmæ filio Gen. 10, 7. dictam putat. u) *exitium* iuste soper Esaui posteros decretum. v. 32. c. 48, 16. x) *tempus*, inquam, quo *visitabo ipsum*. c. 6, 15.

℣. 9. y) *Si.* Conditio subindicat, Idumæam quodã comparationis tertio similem fore vel (1) *vineæ* tempore vindemiæ, vel (2) *domui*, opibus quidem refertæ, sed ab furibus expilandæ. Ita cf. cum אִם Cant. 8, 9. Interrogatio vero subsequens innuit eiusdẽ Idumææ quandam in vtraque comparatione dissimilitudinem. Nimirum vindemiatores vindemiant vineã, sed ita vt aliquas relinquant racemationes; fures ita expilant domum, vt saltem non omne auferant, sed tantum, quantum sufficit pro vna vice: verum Idumæa, cum ab hostibus vindemiabitur vel expilabitur, nihil quidquam relinquetur; coll. v. 10. z) interrogatiue: *nonne relicturi essent*, coll. Obad. v. 5. at *Sch.* ita: *Siue* vastatores tui *venturi sint vt vindemiatores*, nõ *relinquent racemationes*; *siue* tanquã *fures* (vtroque modo venturi sunt) *perdent abundantiam suam* inexplebilem, qui nihil tibi etiam relinquent. a) Iud. 8, 2. Es. 17, 6. Mich. 7, 1. cf. supra c. 6, v. b) *nonne perderent.* coll. Obad v. 5. sc. furando. Aut est mixtura sermonis proprii & improprii, ita vt sec. *Sch.* To *perdere* respiciat vastatores, qui per fures intelliguntur. cf. Es. 37, 12. c) *sufficientiam suam*; i. e. quantum ipsis sat est Ex. 36, 7. vt saltem non omne auferant; sicut nec fieri potest, vt vna tantummodo nocte totum exspolient, præsertim, si domus magno diuitiarum adparatu referta sit.

℣. 10. d) Cohærentia cũ v. 9. hæc: Est quidem ita, vt dixi, sed tibi cum venerint, nihil quidquam reliquum facient vindemiatores & fures: *Nam*, si quæris, quomodo fieri hoc possit, *ego ipse nudabo* &c. e) *denudabo Esauum*, i. e. Idumæos v. 8. cf. Obad. v. 6. f) *detexi* vel *detegam* Es. 16, 3. c. 22, 8. g) c. 23, 24. in quibus latitare conatur Es. 45, 3. h) *& occultus* sc. esse *non poterit.* al. Ion. *vt si vellent se occultare, tamen non possint.* Sic esset Præt. idque de conatu intelligendum. i) vnde *deuastabitur.* c. 48, 15. 20. k) Eodem tropo, quo populum Idumæum *Esaui* nomine adpellauit, pergit eiusdem populi indiuidua *semen*, *fratres* ac *vicinos Esaui* cominare, intelligens promiscue omnes, qui vlla ratione ad Idumæos pertinent & in regione ipsorum habitant. l) *& vicinos eius.* v. 18. m) *ita vt totus ipse non sit* amplius. Ps. 59, 14. ℣. 11. n) *Relinque pupillos tuos*, i. e. eum populum, qui patrem in terris non habet, ac proinde apud te, ac tua partim tyrannide (cf. Ps. 137, 7. Obad. v. 10 seqq.) *pupillus* est. Ab illis igitur manum abstine; noli eos adfligere, vti adhuc fecisti. Subindicatur itaque simul caussa Idumæorum exitii. o) quos *ego viuificabo*, secus ac tu opinaris & cupis. Ps. 22, 30. p) *& viduas tuas*, quas tu maritis suis orbasti, aut pro desertis saltem habes. intellige populum Dei & cf. c. 51, 5. q) quæ *super me confident*, securitatem ac patrocinium suo tempore a me accepturi. 3. pers. Fem. formæ וַתִּקְרַבְנָה Ez. 37, 7. ℣. 12. r) *quorum non erat ius*, seu qui tecum comparati, minus debebant, quam tu, bibere calicem iræ meæ, quippe qui essent populus meus c. 25, 29. s) c. 25, 15. t) *Tune ergo ille* sc. pessimus nebulo, qui præ omnibus pœnam promeritus es. *Sch.* cf. 2 Par. 28, 22. u) *plane impunitus euades?* immo vero *non* &c. c. 25, 29. x) *omnino bibes*, siue velis, siue nolis. c. 25, 28. 15. 16. cf. Obad. v. 16. ℣. 13. y) vid. not. c. 22, 5. & cf. Gen. 22, 16. Es. 45, 23. z) c. 19, 8. c. 24, 9. c. 50, 3. c. 44, 12. a) v. 22. Es. 63, 1. cf. not. Ier. 48, 24. b) *vrbes eius minores*, quæ Botsræ metropoli tanquam filiæ accensentur. c) c. 25, 9. ℣. 14. d) cf. Obad. v. 1. e) *& legatus.* ibid. & Es. 18, 2. f) iam *missus* est, sc. ad dicendum: &c. g) sc. *Botsram* v. 13. vel *Idumæam* totam v. 17. ℣. 15. h) Obad. v. 2. cf. Am. 7, 2. 5. *A. Esra* apud *Kimchi*: Populus Idumæorum non adeo magnus, terraue ipsorum non admodum spatiosa fuit, q. d. ac proinde caussam quidem tantopere te efferendi non habebas. Forte etiam sic respiceret ad præteritas Idumæorum clades, de quibus cf. not. Es. 21, 11. i) cf. 1 Reg. 14, 16. k) *contemtissimum inter homines.* Obad. v. 1. 2. *Sed Kimchi, Sch.* aliique accipiunt pro Futuro: *paruum s. minimum faciam te* &c. sc. vbi gentes contra te conuocauero v. 14. ℣. 16. l) *Terribilitas tua*, quam tibi imaginabaris (1) cf. 1 Reg. 15, 13. Es. 21, 4. hoc est sec. Vulg. *arrogantia tua*, vti hoc ipso inciso per adpositionem זְדוֹן לִבֵּךְ declaretur. m) c. 17, 9. Gen. 3, 13. n) *fastus*, inquam, *cordis sui.* 1 Sam. 17, 28. o) *habitantem*; *Iod* paragogicum hic & in seq. תֹּפְשִׂי. Simul his epithetis innuitur caussa superbiæ Edomi; tanquam quæ ex eo ipso oriunda erat, quia tam alte habitabant. *Sch.* p) *in fissuris* (3) Obad. v. 3. Cant. 2, 14. i. e. in altis ac præruptis petris. Montosa n. erat Idumæorum regio: vnde & *mons Seir* vocabatur. q) *tenentem.* cf. not. c. 40, 10. r) cf. 2 Reg. 19, 23. Hab. 2, 9. s) *quamuis exaltares instar aquilæ* Obad. v. 4. Ps. 139, 8. quæ nidum suum in altissimis & inaccessis montium fastigiis ponit. Am. 9, 2. 3. t) *nidum tuum.* Num. 24, 21. u) Obad. v. 4. Am. 3, 11. ℣. 17. x) v. 13. c. 18, 16. c. 19, 8. y) cf. not. c. 19, 8. it. c. 50, 13.

℣. 8. כִּי per *Makk.* 2. 5. 10. 14. 20. 21. 22. ℣. 9. יַשְׁאִרוּ *defect.* 22. sic se. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 10. כִּי per *Mun.* 1. 5. ℣. 11. נָקֹה cum *Kri* נָקֹו 1. & *Mas. Erff.* ℣. 13. עָרֶיהָ per *Sakephg.* 2. ℣. 14. שְׁמוּעָה *defect.* 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 16. pro אֹתָךְ hab. אֹתְךָ 1. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & 2. *Erff.*

18 מכותה׃ כמהפכת סדם ועמרה ושכניה אמר יהוה
19 לא־ישב שם איש ולא־יגור בה בן־אדם׃ הנה כאריה
יעלה מגאון הירדן אל־נוה איתן כי־ארגיעה אריצנו
מעליה ומי בחור אליה אפקד כי מי כמוני ומי יעידני
כ ומי־זה רעה אשר יעמד לפני׃ לכן שמעו עצת־יהוה
אשר יעץ אל־אדום ומחשבותיו אשר חשב אל־ישבי
תימן אם־לוא יסחבום צעירי הצאן אם־לא־ישים עליהם
21 נוהם׃ מקול נפלם רעשה הארץ צעקה בים־סוף
22 נשמע קולה׃ הנה כנשר יעלה וידאה ויפרש כנפיו
על־בצרה והיה לב גבורי אדום ביום ההוא כלב
23 אשה מצרה׃ לדמשק
בושה חמת וארפד כי־שמעה רעה שמעו נמגו
24 בים דאגה השקט לא יוכל׃ רפתה דמשק
הפנתה לנוס ורטט החזיקה צרה וחבלים אחזתה
כיולדה׃

℣. 18. z) *Syr.* præmittit: *& deuastabitur.* Alii: *Et secundum subuersionem* &c. seu, quemadmodum se res habuit in subuersione Sodomæ &c. ita quoque *non habitabit ibi amplius* &c. c. 50, 40. Gen. 19, 25. Es. 13, 19. Am. 4, 11. a) *& vicinorum ipsius,* tam Sodomæ quam Gomorræ, sc. incolarum *Adamæ & Tseboim.* Deut. 29, 23. Hos. 11, 8.

℣. 19. b) c. 50, 44. Ps. 7, 3. c) *adscendet* hostis, sc. Nebucadnezar. d) *ab elatione* (intellige ripam, nemorosam alicubi ac dubio procul elatiorem) *Iordanis,* quæ sæuis bestiis ac leonibus lustra præbebat, coll. Zach 11, 3. & not. Ier. 12, 5. c. 50, 44. Ita vero tropice vocat Babyloniam, ex qua Nebucadnezar venturus erat. e) Sch. *ad caulam fortis* sc. pastoris, h. e. terram Edomi, qui se fortem & inuictum iactat. Putauerim, *regionem* altis & prærruptis montibus *arduam* seu *fortem* h. l. designari, qualis erat Idumæa v. 16. coll. Num. 24. 21. & hoc respectu dicitur h. l. hostis adscensurus. f) q. d. *momentabo,* vt *currere faciam ipsum.* i. e. velut vno momento faciam, vt currat. Verbum denominatiuum a רגע vel ארגיעה *momentum* Ex. 33, 5. Prou. 12, 19. Alii: *commouebo* vel *excitabo* Babylonium hostem, coll. Es. 51, 4. g) celeri fuga *currere ipsum* (Edomum) *cogam de super ipsa* sc. Idumæa ceu caula sua; c. 50, 44. al. celeri impetu *currere faciam* hostem *super* Idumæam. Gen. 41, 14. h) *electus* Ps. 89, 20. vel *iuuenis,* Ier. 15, 8. quem *ipsi* (Idumææ deuastandæ) *præficiam* c. 15, 3. i. e. iam elegi aliquem (vegeta ætate & animosum) qui deuastabit Idumæam, vobis quidem adhuc sed mihi neutiquam incognitum. i) *Nam,* vt ne putes, frustra fore hostis conatu, & vires tibi suppetere ad resistendum, *quis est* &c. k) c. 50, 44. Es. 44, 7. c. 46, 9. l) *condicet mihi,* seu *litem contestabitur contra me* in iudicio, vt, quod facere decreui, velut a iudicio coactus abrogem. Iob. 9, 19. m) *qui* (si velit se mihi, vel hosti a me electo, velut leoni gregem infestanti, opponere) *consistere coram me possit.* Ps. 76, 8. Prou. 27, 4.

℣. 20. n) Es. 14, 24. 27. o) v. 7. p) *trahent eos* (4) 2 Sam. 17, 13. canum instar Ier. 15, 3. q) *minimæ ouium,* debiles & ad paucitatem redactæ oues c. 50, 45. cf. Zach. 13, 7. sc. populus meus, coll. Ez. 25, 14. Hyrcanus enim Simonis Maccabæi filius, Idumæam occupauit; *Ioseph.* Antiq. I. lib. 13. c. 17. Alii *gregarios* intelligunt hostium *milites.* coll. Ier. 14, 3. Proponitur vero sub schemate paradoxi (quale Apoc. 6, 16, 17.) mira rerum catastrophe, qua futurum, vt Iudæi, misere quondam diuexati, in Idumæis id ipsum statuant, quod passi ab illis fuerant. cf. v. 2. Paradoxon enim Idumæis videbatur, ab illis euersum se iri, quos tanquam miseras oues hucusque contemserant adflixerantque. r) *deuastabit* (Num. 21, 30.) Dominus *super illis mansionem ipsorum* c. 23, 3. h. e. faciet, vt vrbes ipsorum ædesque, derepente ab hostibus vastandæ, velut in capita Idumæorum ruant. c. 50, 45.

℣. 21. s) *casu eorum,* velut ex loco alto, vnde grauior est lapsus. Putant nonnulli, respici ad id, quod Edomitæ fere in montibus habitarint; cf v. 16. At *Schm.* Potest tamen etiam, inquit, spectari magnitudo regni Edomitici. cf. Ez. 26, 15. c. 31, 16. t) c. 8. 16. u) *Clamor* existet, c. 48, 3. *cuius - vox.* x) *apud* vel *in mari algæ,* (*rubrum* vulgo vocant) quod ab Idumæa non procul aberat, imo & fines eius alicubi attingebat, coll. 1 Reg. 9, 26.

℣. 22. y) *Schm.* ita connectit: Quodque hactenus prædictum, breue post tempus implebitur: nam *ecce* &c. cf. not. c. 48, 40. z) *& aduolabit* sc. hostis (4) Deut. 28, 49. a) ibid. cf. Es. 8, 8. b) vid. v. 13. c) vid. not. c. 48, 41.

℣. 23. d) cf. c. 25, 26. Es. 17, 1. (ibidemque not. de historia vrbis & regni Damasceni) seqq. Am. 1, 3. seqq. Ceterum metropolis h. l. includit simul totum regnum: hinc *Chamath & Arpad,* tanquam præcipuæ post Damascum vrbes quoque nominantur. e) c. 15, 9. c. 50, 12. f) *Antiochia;* sec. alios *Epiphania,* coll. not. Num. 34, 8. Es. 11, 11. g) *& Aradus.* vt cum aliis not. 2 Reg. 18, 34. *Trem.* tamen & *Iun.* ad h. l. per *Arpad* non intelligunt *Aradum,* insulam maris Phœnicii, sed Syriæ partem supra regnum Chamatæ, & totum tractum, monti Tauro & Amano *substratum.* h) sc. de aduentu hostium c. 10, 22. 2 Reg. 19, 7. i) *& liquefacti sunt,* metu exanimati sunt. Ex. 15, 15. k) *in mari,* figurate pro *maris accolis,* Aradiis ceterisque Phœnicibus. l) trepida *solicitudo* (6) Ios. 22, 24. Ez. 4, 16. Prou. 12, 25. oppos. *tranquillitas.* m) *tranquillum esse non potest,* quasi hoc nuncio non aliter ac ingenti aliquo vento & tempestate agitaretur, cf. Es. 57, 20.

℣. 24. n) *Remisit* sc. manus suas, vel *remissa facta est,* i. e. tanto pauore consternata, vt nec resistere ausa, sed ad fugam protinus conuersa fuerit. c. 6, 24. o) metonymia vrbis pro incolis eius. p) *vertit* sc. se ipsam, aut faciem suam, vel tergum. c. 48, 39. q) *& tremorem* (1) *adprehendit,* pro *tremor adprehendit ipsam* cf. c. 8, 21. c. 50, 43. Videtur oppositio fieri ad arma. q. d. non arma, sed horrorem apprehendit. *S.* Rad. Chald. רטט *commotus fuit, contremuit;* conf. רתת Hos. 13, 1. & Chald. & Syr. רתיתא (quo *Syr.* vtitur h. l.) *tremor,* a Rad. רתת *tremuit, contremuit.* r) *cum doloribus parturientis* Es. 66, 7. Similem vsum præfixi ו conf. Ex. 21, 4. &c. s) *corripuit eam.* Es. 21, 3. Ps. 48, 7.

℣. 18. כמהפכת cum *Gaiah* 5. 6. 8. 9. 23. ℣. 19. יעידני *Orientales* scribunt יעודני. ℣. 20. *Spatium* ּ praemittunt 1. 6. 9. 10 12. 19. 20. 21. 22. 23. לא ישים sic per *Merca* 1. 2. & sic se. 5. ℣. 21. Pro קורה hab. קולם 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. sic se. 5. ℣. 22. והיה cum *Gaiah* 5. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* ℣. 24. הפנתה He per *Kometsch.* 1, 2. 22. sic su. 5. sed per ּ *Chirek* etiam *Mas. Erff.*

כילדה : איך לא־עזבה עיר תהלה קרית משושי : כה
26 לכן יפלו בחוריה ברחבתיה וכל־אנשי המלחמה
27 ידמו ביום ההוא נאם יהוה צבאות : והצתי אש
בחומת דמשק ואכלה ארמנות בן־הדד :
28 לקדר ולממלכות חצור אשר הכה
נבוכדראצור מלך־בבל כה אמר יהוה קומו עלו אל־
29 קדר ושדדו את־בני־קדם : אהליהם וצאנם יקחו
יריעותיהם וכל־כליהם וגמליהם ישאו להם וקראו
ל עליהם מגור מסביב : נסו נדו מאד העמיקו לשבת ישבי
חצור נאם־יהוה כי־יעץ עליכם נבוכדראצר מלך־בבל
31 עצה וחשב עליהם מחשבה : קומו עלו אל־גוי שליו
יושב לבטח נאם־יהוה לא־דלתים ולא־בריח לו בדד
32 ישכנו : והיו גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל וזרתים
לכל־רוח קצוצי פאה ומכל־עבריו אביא את־אידם
33 נאם־יהוה : והיתה חצור למעון תנים שממה עד־עולם
34 לא־ישב שם איש ולא־יגור בה בן־אדם : אשר
היה דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא אל־עילם בראשית
לה מלכות צדקיה מלך־יהודה לאמר : כה אמר יהוה
צבאות הנני שבר את־קשת עילם ראשית גבורתם :
והבאתי

תהלת קרי vicinitatem & mutua fœdera, vel quod a Kedarenis eo tempore habitarentur, vel denique (vt S. mauult)

יתיר ו quod hæc fuerit alia Chatsôr Kedarenorum seu Arabiæ, ita vt generali adpellationi addatur *Kedar*, specialis regnorum

עליכם ק *Hatsor*, quia hæc inter Arabiæ regna præstantissima *g*) cf. v. 30. Præmittitur statim huius vaticinii complementum, vt c. 46, 2. *h*) *Surgite*, o hostes Babylonii. v. 31. 30 *i*) *Arabes*, Iud. 6, 3. 33. Iob. 1, 3. sic dictos, quod respectu Palæstinæ Orientem versus habitarent, Gen. 25, 6.

t) c. 4, 31. c. 6, 24. Ef. 13, 8. Mich. 4, 9. 10.

℣. 25. *u*) dicendo *Quomodo* (q. d. quam inopinato & quam horribiliter!) *non deserta est* &c. q. d. Nullus est modus desertionis, aut gradus, quem Damascus non sit experta. *Pyx!* (2) Ef. 32, 14. *x*) i. e. *laudatissima* & illustris quondam, sc. Damascus. At S. verba Dei facit, & de Hierosolyma interpretatur, quasi exprobraret Damascenis vrbem suam populumque ab ipsis iniuste infestatam fuisse. cf. Ef. 62, 7. *y*) Ef. 65, 3. *vrbs gaudii mei*, sc. populi Damasceni cf. Ef. 32, 13. Ps. 48, 3.

℣. 26. *z*) *Propterea*, sc. vt constet magis, quomodo deserenda sit; vel, quia Damascus non omisit Hierosolymam infestare. *a*) *exscindentium* c. 50, 30. 1 Sam. 2, 9.

℣. 27. *b*) Am. 1, 4. *c*) *in muro*. cui domus, vetusto ædificandi more, superædificatæ primo omnium incensæ sunt, flammam deinde latius per totam vrbem sparsuræ. vel *intra murum*. *d*) *palatia Benhadadi*. Ita *domus Hasaelis* Am. 1, 4. i. e. nobilissima quæque ac regia partim ædificia Damasci, cuius ambo illi illustrissimi quondam Reges fuerunt 2 Reg. 13, 3.

℣. 28. *e*) *Contra Kedar* c. 2, 10. seu *Arabes Kedarenos*, dictos h. l. synonymice *filios Orientis* cf. c. 25, 20. 24. Ef. 21, 16. 17. (vbi videsis not. (z)) Ez. 27, 21. *f*) *Hatsor* v. 30. 33. Regia quondam vrbs fuit Cananæorum septentrionalium, Regem habens potentem & plurium Regulorum dominum Ios. 11, 1. 2. 10. sicut & h. l. *regna* pluraliter ei tribuuntur; eversa quidem a Iosua v. 11. sed instaurata posthac a Cananæis Iud. 4, 2. Iunguntur vero Kedarenis regna Hatsoris vel propter vici-

℣. 29. *k*) in quibus habitabant Arabes, vt pascua facilius permutare possent. Scenitarum nomen velut proprium hinc indepti Iud. 8, 11. 2 Par. 14, 14. cf. Cant. 1, 5. *l*) Arabum præcipuæ opes erant greges pecudum & cameli v. 32. Strabo lib. 16. *m*) sc. hostes. *n*) *cortinas eorum*, tegendis tentoriis Ef. 54, 2. Hab. 3, 7. *o*) Ef. 8, 4. *p*) sec. accent. construe : *& conclamabunt vndiquaque contra eos* (i. e. conclamando inicient eis) *formidinem*. cf. c. 20, 3. ℣. 30. *q*) *Vagamini, fugite*. c. 50, 3. 8. Imperatiui prophetici pro Futuris. *r*) vid. not. v. 8. *s*) cf. not. v. 28. *t*) vid. v. 28. *u*) sc. exitiosum v. 20. *x*) c. 11, 19. c. 48, 2. *y*) sc. malam. ibid. & Ez. 38, 10. ℣. 31. *z*) *Adscendite* v. 14. Verba non consultantis Nebucadnezaris v. 30. sed ipsius Dei. additur enim: *dictum Iehouæ*. cf. v. 28. Imperatiui significant, Deum prouidentia admirabili ita omnia gubernaturum, vt hostes, politicis rationibus velut mandato diuino inducti, adscendant. *a*) *tranquillam*, sine metu Ez. 23, 42. Iob. 16, 12. c. 21, 23. *b*) cf. Iud. 18, 7. Ez. 38, 11. *c*) vrbes muritas nullas habet; sed *oppida campestria* sine muris Ez. 38, 11. Deut. 3. 5. *d*) *solitarius* Deut. 32, 12. vel *solitarie separatim habitant*, quisque domi suæ, in profunda pace & securitate; *Cocc.* non collecti, sed in suis quisque domibus Deut. 33, 28. coll. 1 Reg. 5. 5. vel *separatim* a reliquis gentibus, nulla habentes cum aliis fœdera aut commercia Num. 23, 9. coll. Iud. 18, 7. ℣. 32. *e*) cf. not. v. 29. *f*) *ventilabo* proiiciendo *versus omnem ventum* seu plagam mundi; non aliter, ac frumentum contra ventum in area spargi solet v. 36. Ez. 5, 12. 2. *g*) Vulg. *qui sunt attonsi in comam*. Sic fere LXX. & Ion. Vid. not. c. 9, 25. c. 25, 23. At S. vt sint *abscissi* f. exterminati in omnem *angulum*. Ita cf. Deut. 32, 26. *h*) *partibus* seu *lateribus eius*, sc. populi Arabum & Hatsor, 1 Reg. 5, 4. *i*) *calamitatem ipsorum*. v. 8. c. 18, 17. Iob. 21, 17. ℣. 33. *k*) v. 30. 28. *l*) c. 10, 22. c. 51, 37. *m*) seu in *deuastationem*. c. 9, 10. *n*) v. 18. ℣. 34. *o*) cf. not. c. 14, 1 *p*) v. 35. c. 25, 25. Ef. 22, 6. Ez. 32, 24. *Elymæos*, Medis vicinos; quod nomen latius aliquando sumtum vicinas aliquot prouincias, Carbianam, Massabiticam, Gabianam, ipsamque Susianam (coll. Dan. 8, 2.) comprehendit; *Bochart.* Geogr. S lib. 2, c. 2. Hoc tempore vero existimat S. Elymæos neq; ad Medos, neque ad Persas pertinuisse, sed peculiarem populum fuisse, prius a Nebucadnezare subactum, antequam Persis accederet cum *regno* Babel. Imo illis semper fuere proprii Reges, inquit *Boch*. d. l. quorum, præter Ieremiam, etiam *Strabo* meminit. Ceterum quia hæc gens se Babyloniæ iunxerat contra Iudæam Ef 22, 6 similiter hic in comminationibus Babyloniæ iungitur. *Lightf.* Chron p. 123. *q*) *Principium regni Zedekiæ* accipi potest, vt c. 28, 1. pro anno illius quarto. *Idem ibid.* ℣. 35. *r*) adpositio : *Principium fortitudinis ipsorum* i. e. præcipuum illud armorum genus, quo valent. ibid. cf. Am. 6, 6. & *Strabo* lib. XVI. p. m. 595.

℣. 25. תהלה sine *Kri* 33. ℣. 28. ושדדו ita cum *Meth.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 30. עליהם cum *Kri* עליכם 2. 5. 6. 7. 8. 9. 22. & *Mas. Erff.* Idemque *Kri* sequuti sunt. *Vulg.* & *Ion.* ceteri codd. omittunt. ℣. 34. צדקיה ita 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22 24. sec. *Mas. impr.* h. l. & c. 27, 12. Alii habent צדקיהו. ℣. 35. שובר *plene* 5. sic fe. 1. 2 sec *Mas.* 1, 2. & *Erff.*

36 והבאתי אל־עילם ארבע רוחות מארבע קצות השמים
וזרתים לכל הרחות האלה ולא־יהיה הגוי אשר לא־
37 יבוא שם נדחי עילם: והחתתי את־עילם לפני איביהם
ולפני מבקשי נפשם והבאתי עליהם רעה את־חרון
אפי נאם־יהוה ושלחתי אחריהם את־החרב עד־כלותי
38 אותם: ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים
39 נאם־יהוה: והיה באחרית הימים אשוב את־שבית
נ עילם נאם־יהוה: הדבר אשר דבר יהוה אל־
2 בבל אל־ארץ כשדים ביד ירמיהו הנביא: הגידו בגוים
והשמיעו ושאו־נס השמיעו אל־תכחדו אמרו נלכדה
בבל הביש בל חת מרדך הבישו עצביה חתו גלוליה:
3 כי עלה עליה גוי מצפון הוא־ישית את־ארצה לשמה
4 ולא־יהיה יושב בה מאדם ועד־בהמה נדו הלכו: בימים
ההמה ובעת ההיא נאם־יהוה יבאו בני־ישראל המה
ובני־יהודה יחדו הלוך ובכו ילכו ואת־יהוה אלהיהם
ה יבקשו: ציון ישאלו דרך הנה פניהם באו ונלוו אל־יהוה
6 ברית עולם לא תשכח: צאן אבדות היה עמי
רעיהם התעום הרים שובבים מהר אל־גבעה הלכו

שכחו

Ef. 21, 9. p) *pudefactus est* in cultoribus suis, quos non potuit ab exitio servare. Ion *confusi sunt, qui colebant Belum* &c. Verbum vitium ex בוש

עילם קרי

אשיב ק

שבות קרי

CAP. L.

& יבש, vt c. 2, 26. c. 10, 14. q) præcipuus Babyloniorum Deaster. c. 51, 44. Ef. 46, 1. r) itidem ex præcipuis Chaldæorum Deastris, vnde Reges ipsorum denominati; Merodach Baladan Ef. 39, 1. & Euilmerodach Ier. 52, 31. ficut *Belschatsar* a *Belo*, *Nebu-*

היו קרי

שובבום קרי

cadnezar, *Nabonassar*, & *Nabopolassar* a *Nebone* Ef. 46, 1. s) c. 44, 19. t) c. 46, 5. u) Leu. 26, 30. ♈. 3. x) Medi, Babeli septentrionales, v. 9. 41. cum ceteris borealibus c. 51, 27. 28. & deinde Persis. Ef. 41, 25. y) c. 49, 13. Successiue hoc factum est, non vno tempore, coll. not. ad Ef. 13, c. z) locutio Hebraica, i. e. tam iumenta, quam homines c. 51, 62. Gen 6, 7. Ex 9. 25 &c. a) *cogentur excedere* s. *vagari* ex Babele in exilium v. 8. Gen. 4, 12. 14. b) *&* abibunt. Asyndeton emphaticum. c. 9, 9. ♈. 4. c) sc. *initialiter* quidem ac *typice* post expugnatam a Persis Babelem proprie dictam; cum, permittente Cyro, Iudæi cum Israelitis sibi quondam adsociatis 2 Par. 11, 16. 17. ex captiuitate redibunt. Esr. 1, 1. seqq. complete vero & *eminentius* tempore N. T. v. 20. post excisam Babelem mysticam (vid. not. v. 1) coll. v. 8. seqq. cum Apoc. 18, 4. 2. seqq. Certe hanc expositionem flagitat magnitudo sequentium promissionum, v. gr. de fœdere æterno nec vnquam obliuioni tradendo. &c. quæ non quadrant ad tempora V. T. post captiuitatem Babylonicam: Item distinctio *Israelis* (10. tribuum) & *Iudæ*, qualis v. 20. c. 30, 3. 4. (vbi vid. not.) quæ vrget, vt per *Israelem* amplius quid intelligatur, quam modicum illud Israelitarum, Iudæis olim adiunctorum, & cum illis ex Babele reducum, sc. plenitudo 10. tribuum Rom. 11, 26. præsertim quia non dicitur, *filii Iudæ cum Israelitis* seu particula Israelitarum, sed *filii Israelis*, (tanquam plures) *ipsi*, inquam, *& filii Iudæ vna*. d) c. 3, 18. e) pœnitentialiter, coll. not c. 3, 21. & c. 31, 9. At *Kimchi* & *S.* præ lætitia. f) cf. omnino Hos. 3, 5. Ef. 55, 6. ♈. 5. g) *Tsionem* (obiectiue, vt Ef. 45, 11.) i. e. *de Tsione*, a qua extorres adhuc fuerunt, *interrogabunt* sc. quosuis & vbique obuios, vt perdiscant, quæ sit breuissima & expeditissima via illuc perueniendi, vbi Deum suum culturi sunt c. 51, 50. h) sec. accent. *in via* (cum iter ingressi fuerint) *huc erunt directæ facies illorum*, i. e. recta & sine ambagibus pergent Tsionem, velut scopum ante oculos. i) dicendo: *venite & adiungite vos* s. *adhærescite*. Ef. 56, 6. cf. Hos. 6, 1. Imperat. anomal. vt Ioel 3, 11. k) Ef. 61, 8. Ier. 31, 31. 32. c. 32. 40. l) quod *non obliuioni tradetur*. cf c. 20, 11. ♈. 6. m) Oues *pereuntes*; i. e. neglectæ hucusque a pastoribus, ita vt in deuia dilapsæ, partim perierint, partim in periculo pereundi fuerint. Ps. 119, 176. LXX. ἀπολωλότα (cf. Matth. 10, 6.) quod *Ar.* vertit *errantes*. cf. Ef. 27, 13, Ez. 34, 5. Matt. 9, 36. n) qui præsumebant ac debebant esse *pastores illorum*; Reges quidem maxime, coll. c. 2, 8. sed & sacerdotes ac Pseudoprophetæ; cf. not c. 23, 1. o) *errare fecerunt*, imo *seduxerunt*. Ef. 3, 12. c. 19, 13. cf. Ier. 2, 8. c. 10, 21. p) qui ouibus periculosissimi sunt, inprimis si virgultis intricentur. Intelliguntur vero cultus idololatrici, in montibus præcipue erecti & exerciti. *S.* q) *in montibus reuerti* (i. e. vagari ac circumerrare) *eos fecerunt*. Duo subinnuit hoc verbum 1) *recessionem* a caula ad deuia, coll. c. 8, 5. 2) *continuum* in deuiis *errorem*; nam שוב *ire ac redire* alicubi est, Ps 23, 6. r) ab vno idololatriæ genere in aliud. *S.*

♈. 36. r) cf. Dan. 7, 2. Apoc. 7, 1. i. e. populos in quatuor plagis mundi circumcirca Elymæos habitantes. t) vid. Deut. 4, 32. Ef. 13, 5. Ps. 19, 7 u) v. 32. c. 51, 2. x) *gens* vlla ex finitimis. 1 Reg. 18, 10. y) aliquis *dispulsorum*. c. 50, 17.

♈. 37 z) *Et consternabo*. a חתת c. 1, 17. a) persequentium victos in bello & fugientes c. 9, 15. b) exceptis tamen, quos v. 35. dixerat in quatuor ventos dispertum iri, coll. v. 39. *S.*

♈. 38. c) *Atque sic ponam* &c. subiiciendo eam externorum imperio, vt agnoscant, me esse supremum ipsorum Regem, a cuius dominio superbe quidem illi, sed frustra independentiam sibi imaginati sunt. cf. c. 1, 15. c. 43, 10. Ez. 20, 34. d) quos quidem semper adhuc habuerunt proprios. vid not. v. 34.

♈. 39. e) *Fiet tamen*. f) v. 6. vid. not. c. 48, 47. g) Act. 2, 9.

CAP. L, 1. h) Etsi iam edita fuisset anno 4. Ioiakimi c. 25, 13 1. tamen vltima in toto volumine est prophetia nec sine ratione; coll. c. 25, 26. Loquitur vero de *Babele*, non solum proprie dicta, sed & mystica, coll. not. Ef. 13, 1. seqq. c. 14, 4. seqq. i) & *contra terram* Babelis, cui itidem, ac vrbi, ruinam minatur. coll. v. 3. 10.

♈. 2. k) *inter gentes*, a Babele hucusque misere vexatas c. 51, 7. 20. seqq. l) & *præconiate*. 1 Par. 15, 16. Imperatiui prophetici: q. d. Futurum est, vt annuncietur inter gentes, ac præconietur &c. m) Ef. 13, 2. in signum concursus, & hic rei lætæ. Nam apud veteres tam res lætæ, quam tristes per signa, in montibus & locis altis erecta, significari & celeriter publicari solebant. *S.* n) i. e. publice & palam promulgate. o) v. 9. 46. Ef. 21,

♈. 36. אשר per *Sakephg*. 6. 9. 10. 20. 21. ♈ 37. אתם *defect* 1. 5. 6. 9. 23. & sic fe. 2. sec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* sed præter *impr.* ad c. 23, 2. CAP. L, ♈. 3. כי per *Makk* 1. 2. 5. ♈. 4. ההמה per *Pat.* 17. 18. & *Ber.* ובכה sic per ה scribit & per ו legit 3. contra *Maf.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* ad Ef. 30, 19. ♈. 6. שובבים *Orientales* per *Iod* legunt & scribunt; e contrario 2. 5. per *Vau*.

7 שכחו רבצם: כל־מוצאיהם אכלום וצריהם אמרו לא
נאשם תחת אשר חטאו ליהוה נוה־צדק ומקוה
8 אבותיהם יהוה: נדו מתוך בבל ומארץ כשדים יצאו
9 והיו כעתודים לפני־צאן: כי הנה אנכי מעיר ומעלה
על־בבל קהל־גוים גדלים מארץ צפון וערכו לה משם
י תלכד חציו כגבור משכיל לא ישוב ריקם: והיתה
11 כשדים לשלל כל־שלליה ישבעו נאם־יהוה: כי
תשמחי כי תעלזי שסי נחלתי כי תפושי כעגלה דשא
12 ותצהלי כאברים: בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם
13 הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה: מקצף יהוה לא
תשב והיתה שממה כלה כל עבר על־בבל ישם וישרק
14 על־כל־מכותיה: ערכו על־בבל סביב כל־דרכי קשת
טו ידו אליה אל־תחמלו אל־חץ כי ליהוה חטאה: הריעו
עליה סביב נתנה ידה נפלו אשויתיה נהרסו חומותיה
כי נקמת יהוה היא הנקמו בה כאשר עשתה עשו־לה:
16 כרתו זורע מבבל ותפש מגל בעת קציר מפני חרב
17 היונה איש אל־עמו יפנו ואיש לארצו ינוסו: שה
פזורה ישראל אריות הדיחו הראשון אכלו מלך אשור
וזה

מערכה aciem. v. 14. Iud. 20, 22. verbum sæpe includit suum verbale. cf. 1 Sam. 17, 21. g) inde sc. e terra septentrionis, a populis aquilonaribus. h) quibus maxime valet ille

צאו קרי

תשמחו קרי
תעלזו קרי
תפושו קרי
ותצהלו קרי

borealium gentium cœtus, coll. c. 49, 35. Es. 22, 6. Ponitur species præcipua pro quouis genere armorum,

אשיותיה קרי

vt v. 14. i) sunt velut tela herois. Ps. 127, 4. כ veritatem notat, vt Gr. ὡς Ioh. 1, 14. k) Ion. orbantis sc. matres, interficientis iuuenes. Cocc.

a) cubilis sui (4) Es. 35, 7. c. 65, 10. sc. Iehouæ & cultus eius veri. sic v. seq. dicitur mansio s. caula iustitiæ. cf. Matth. 9, 36.

℣. 7. t) non rei fiemus, aut reatus pœnam luemus, si ic deuorauerimus ipsos. Quod longe ... ter se habet..., cum adhuc essent in caula suo, c. 2, 3. Ps. ..., 22. cf. Ier. 30, 1... u) sec. accentus sunt verba prophetæ potius, quam hostium: q. d. Hæc omnia vero contigerunt eis pro eo, quod &c. x) v. 14. c. 33, 7. Zeph. 1, 17 2 Reg. 17, 7. y) c. 31, 23. per adpositionem: mansioni (Vulg decori) iustitiæ, in qua secure, velut oues in caula, conquiescebant, nemine eos per iniustitiam opprimente. Ita igitur vocatur Iehouah, vt v. 6. cubile Israelitarum, aut alibi rupes salutis & arx. cf. c. 17, 12. At S. aliique per asyndeton: & habitaculo iustitiæ, h. e. templo Domini. z) & spei patrum suorum, i. e. ei, in quem non frustra spectarunt patres eorum, sc. Iehoua. c. 14, 8. c. 17, 13.

℣. 8. a) Nunc vero fugite &c. c. 51, 6. 45. Es. 48, 20. Apoc. 18, 4. b) velut capri ante gregem, gregis ductores. Es. 14, 9. Ergo adloquitur (1) in genere populum, vt ex Babele quantocius fugiant, deinde vero (2) in populo speciatim aliquos προηγεμόνας, vt populo, velut gregi, exemplo ac ductu suo præeant; quales olim sub reditum ex Babele proprie dicta fuerunt Zorobabel, Iosua, Esra & Nehemias; quales nec deerunt populo Dei tempore excidii Babylonis mysticæ.

℣. 9. c) c. 51, 1. Es. 13, 17. d) Es. 8, 7. Nah. 3, 3. e) Medorum ac Persarum, aliorumque sub Cyro. v. 3. c. 51, 27. 28. f) & instruent. sc.

sc. Vulg. interfectoris. cf. 1 Sam. 15, 33. At LXX. & Ar. periti; Syr. prospere agentis: qs. per Sin scriberetur. vid. infra Varr. lect. l) qui, vel quorum (telorum) quoduis non &c. sed certo ferient & perimient Babylonios. cf. 2 Sam. 1, 22. ℣. 10. m) terra Chaldæorum, vt c. 51, 35. Ez. 11, 24. n) i. e. tantum accipient spolii, quantum cupiunt. ℣. 11. o) Subiicitur caussa, quare Dominus Chaldæam hostibus in prædam daturus sit? nimirum quia Chaldæi prædati etiam Iudæos, & de iis lætati fuerunt, quod ius talionis est. S. cf. v. 15. p) c. 12, 7. Es. 17, 14. q) validi & obesi (aut sec. Keri obesa, in respectu ad collectiuum Babel vel Chaldæa.) facti estis (3) Hab. 1, 8. Mal. 3, 20. r) vt vitulæ herbariæ, i. e. in herbis continuo pasta (1) cf. Gen. 1, 11. At Raschio, Bocharto & Gussei. est Particip. a דוש triturans, adeoque ex tritura comedendo pinguescens; Ion. & Syr. vituli saginati: bouis enim triturantis os capistrare lex prohibebat, Deut. 25, 10. ita vt trituræ tempore inter Iudæos quam maxime pinguescerent. Vid. not. Hos. 10, 11. & infra Varr. lect. s) & præ ferocia hinnitis c. 5, 8. t) sicut fortes equi, caballi. c. 8, 16. ℣. 12. u) c. 49, 23. x) Ion. cœtus vester. cf Es. 50, 1. y) c. 15, 9. z) Ion. regio vestra. a) sc. Deo ac populo eius inimicarum, h. l. Chaldæorum, q. d. finis eorum hic tandem erit, vt fiant desertum &c. cf. c. 10, 25. b) c. 51, 43. ℣. 13. c) non erit habitata sc. Babel v. 39. c. 25, 12. Ez. 29, 11. cf. Apoc. 18, 7. Ceterum in Babele proprie dicta successiue hoc factum, coll. supra not. v. 3. at in mystica fiet de instanti Apoc. 18, 8. 10. 16. 19. d) c. 49, 17. Zeph. 2, 15. e) c. 19, 8. 1 Reg. 9, 8. ℣ 14. f) Disponite sc. aciem. v. 9. Apostrophe ad Medos & Persas. g) conf. not. v. 9. h) iaculamini contra eam. Kal (1) a ידה cf. Thr. 3, 53. i) ne parcatis telis. c. 51, 3. k) cf. v. 7. 24. 29. ℣. 15. l) clamore bellico, qualis fuit Israelitarum, quando Ierichuntem cinctam inuasuri erant Ios. 6, 5. 16. S. m) dabit enim, vel, donec deuicta dederit manum suam, gestu submittentium sese & quasi vinciendas manus præbentium; coll. 1 Par. 29, 24. 2 Par. 30, 8. Thr. 5, 6. n) cf. Ios. 6, 5. Apoc. 18, 2. o) fundamenta eius (1) cf. cognatum Es. 16, 7. & Chald. אשיא Esr. 4, 12. c. 5, 16. p) c. 51, 44. 58. q) c. 51, 11. r) vleiscimini igitur illam sec. hanc vltionem, quam a Domino meruit. cf. c. 46, 10. s) v. 29. Ps. 137, 8. Apoc 18, 6.

℣. 16. t) h. e. Ita deuastate eam, vt nec satores, nec messores illic amplius supersint, sed ipsa cum agro inculta iaceat. u) falcem (2) Ioel 4, 13. x) cf. c. 46, 16. & not. c. 25, 38. Ceterum sec. accent. hæc referenda sunt nō ad antecedentia, sed consequentia. y) Intelligit populos Babyloniis militantes. cf. c. 46, 16. Es. 13, 14. ℣. 17. z) Vt pecus dispersa i. e. abacta & in dispersione oberrans, fuit huc vsque &c. cf. Ioel 4, 2. a) quam leones (Reges Assyriæ & Babyloniæ) propulerunt, disperserunt. c. 23, 2. b) abductis 10. tribubus regni Israelitici; ita vt reliqua Israelis pars, in Iudaico regno superstes, sceleto ossium simile esset, frangendo haud multo post a Nebucadnezare. c) cf. 2 Reg. 15, 19. 20. 29. c. 16, 7. c. 17, 3.

℣. 9. משכיל per Schin 1. 2. 5. 7. 8. 15. & Concord. Hebr. sec. Mas. 1. & impr. Alii per Sin. ℣. 11. וכי תעלזי cum præf. Vau 1. & in marg. 6. 9. sic su. 2. דשה per ה loco א 2. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 23. aliique libri apud D. Kimchium in Comm. & Bochartum in Hieroz. P. I. 301. 302. item R. Ionas in M. I. & R. Mardochæus in Concord. Hebr. sed contra Mas. Erff. כאברים defect. Orientales; sed plene Occidentales. ℣. 14. בבל sine Psik 1. 2. 7. 22. contra Ind. Bas. f. 60. col. 7. ℣. 15. אשויתיה per Pat. 1. ℣. 16. Pro לארצו hab. אל־ארצו 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic su. 2. 5. & sic in marg. 2.

18 וזה האחרון עצמו נבוכדראצר מלך בבל׃ לכן
כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פקד אל־מלך
בבל ואל־ארצו כאשר פקדתי אל־מלך אשור׃
19 ושבבתי את־ישראל אל־נוהו ורעה הכרמל והבשן
כ ובהר אפרים והגלעד תשבע נפשו׃ בימים ההם ובעת
ההיא נאם־יהוה יבקש את־עון ישראל ואיננו ואת־
חטאת יהודה ולא תמצאינה כי אסלח לאשר אשאיר׃
21 על־הארץ מרתים עלה עליה ואל־יושבי פקוד
חרב והחרם אחריהם נאם־יהוה ועשה ככל אשר
22 צויתיך׃ קול מלחמה בארץ ושבר גדול׃ איך נגדע 23
וישבר פטיש כל־הארץ איך היתה לשמה בבל בגוים׃
24 יקשתי לך וגם־נלכדת בבל ואת לא ידעת נמצאת
כה וגם־נתפשת כי ביהוה התגרית׃ פתח יהוה את־
אוצרו ויוצא את־כלי זעמו כי־מלאכה היא לאדני
26 יהוה צבאות בארץ כשדים׃ באו־לה מקץ פתחו
מאבסיה סלוה כמו־ערמים והחרימוה אל־תהי־לה
27 שארית׃ חרבו כל־פריה ירדו לטבח הוי עליהם כי־בא
28 יומם עת פקדתם׃ קול נסים ופלטים מארץ בבל
להגיד בציון את־נקמת יהוה אלהינו נקמת היכלו׃

השמיעו Nnn 3 נט ג

d) *posterior* Ex. 4, 8. e) Vulg. *exossauit eum*, s. ossa eius comminuit. Piel (ι) Verba simplicia aliquando pro compositis. sic. ערף pro *decollare* Ex. 13, 13. & זנב pro *decaudare* Deut. 25, 18. f) c. 51, 34.

℣. 18. g) q. d. Cum itaque tam iniuste & crudeliter vterque tractauerit Israelem, *ideo* &c. S. h) non modo in ipsius persona, sed vniuersa quoque monarchia eius; sicut & *Rex Assyriæ includit* simul vniuersum regnum Assyriæ, quæ post Sancheribi fata magis ac magis debilitata, tandem Babylonis cessit. cf. not. (ν) Es. 14, 4. i) cf. 2 Reg. 19, 35. Es. 37, 36. 38.

℣. 19. k) Es. 40, 5. Ps. 60, 2. l) *caulam suam*. Continuatur allegoria ab *ouibus* ducta. v. 7. c. 10, 25. Es. 65, 10. m) vid. not. Ios. 12, 22. n) Deut. 32, 14. Ps. 22, 13. Ceterum etsi hæc loca alias ad terram Iudæ non pertinerent, tamen Iudæos ea post captiuitatem Babylonicam vsque ad Christum possedisse, tum ex historia N. T. tum ex Iosepho clarum est. S. Nisi potius hæ quoque promissiones ad nouissima sub regno Christi referri debent, coll. v. 20. quod præfert etiam *Kimchi*. cf. Mich. 7, 14.

℣. 20. o) Hæc verba de tempore Messiæ loqui, cum *D. Kimchio* agnoscit S. 1) propter distinctionem *Israelis* s. 10. tribuum (quæ vere non reuersæ sunt ante Christum) & *Iudæ*; 2) propter rem ipsam, omnimodam peccati ablationem, coll. Dan. 9, 24. p) cf. not. v. 4. q) sc. quoad reatum, *non vt non sit, sed vt non amplius imputetur*, quippe ablatum per Christi meritum; ita enim explicari debet propter sequens, *quia condonabo* &c. consequens vero est, vt ipsa quoque radix peccati abo-leatur, ratione dominii, & cor nouum fiat. sec. c. 31, 33. Ez. 36, 26. r) cf. c. 31, 34. c. 33, 8. s) Zeph. 3, 11. Rom. 11, 5.

℣. 21. t) q. s. *duplicis* (Conc. *pertinaciæ*) *inobedientiæ* (ι) quæ multiplici rebellione sua me prouocauit ad iram, a מרה. Ion. *populi rebellis*. Syr. *rebellem*. Babyloniam innui, ex v. 24. 28. 29. patet. Sed adpellatiuum hoc ponitur instar nominis proprii in Duali, ad formam *Parnaim, Mitsraim, Ieruschalaim* &c. non sine acumine. u) sec. accentus: *Contra terram Merathaim, adscende* (inquam) *contra eam*; apostrophe ad hostem Babelis. x) Epitheton Babelis l. Chaldææ, datum illi per allusionem ad partem eius, (vrbem vel prouinciam) *Pekod* Ez. 23, 23. q. d. *Et aduersus incolas* terræ istius, quæ non immerito *Pekod*, h. e. mox *visitanda*, a nomine loci eius dici potest. S. y) *gladio cæde, trucida* eos. sic v. 27. cf. 2 Reg. 3, 23. z) *& deuoue* (persequens) *post eos*, h. e. persequere eos, ita vt morti deuoueas, nec parcas. S. cf. similem locutionem c. 17, 16. c. 48, 2. Deut. 1, 36. At *Ion.* in Accusatiuo, *reliquias ipsorum*, qs esset Substant. vt 2 Sam. 2, 23. idemque ac אחרית Am. 9, 1. Imperatiui autem prophetici sunt de eo, quod futurum erat. sic v. 26. &c. ℣. 22. a) *Vox belli* est, inquit Deus, coll. v. 21. 24. rem prout futuram ex præscientia sua videbat, veluti iam præsentē sistens. Ex. 32, 17. b) sc. Babelis v. 21. c) c. 4, 6. c. 51, 54. ℣. 23. d) Admirationis adfectus proprie in Deum non cadit; sed prædicit tantummodo, admiraturas omnes gentes, cum fractam derepente Babelem, vrbem adeo potentem, viderint. cf. c. 48, 17. e) *concisus est*; sicuti baculus concisus frangitur Zach. 11, 14. Iud. 21, 6. f) *malleus* (ζ) Es. 41, 7. quo velut instrumento antea vsus est Deus ad cædendam vniuersam terram. cf. c. 51, 20. Es. 14, 4. 5. 6. ℣. 24. g) *Tetendi tibi* sc. laqueum Ps. 141, 9. velut auceps auibus Ier 5, 26. h. e. mira prouidentia & gubernatione mea tibi nec opinanti exitium paraui, quod nunquam tibi credidisses obuenturum. cf. Es. 47, 7. 8. h) intendicula s. reti Ps. 9, 16. Ier. 48, 44. i) i. e. improuiso tibi hoc accidit. cf. Es. 47, 7. 8. 11. k) *deprehensa fuisti*. velut auceps, reti suo superueniens, captam auem deprehendit. cf. c. 2, 26. 34. l) *comprehensa es*, manu capientis. c. 38, 23. Conf. not (χ) Es. 21, 4. & (x) Es. 47, 3. & lege, quos ibidē allegaui no, *Herodotum* Lib. 1. p. 49. ed. Steph. *Xenophontem* de Instit. Cyri Lib. VII. p. m. 190. seqq. m) v. 14. 29. n) *bellum iniisti*. cf. not. Deut 2, 5. ℣. 25. o) i. e. *armamentarium*, in quo arma & instrumenta bellica omnis generis recondita sunt & vnde, vbi opus est, expromuntur; S. cf. c. 51, 16. & Deut. 28, 12. it. Job. 38, 22. 23. p) Es. 54, 16. q) *instrumenta iræ suæ*. Es. 13, 5. r) cf. c. 48, 10. ℣. 26. s) *Venite contra eam* (o hostes) *ab extremitate* sc. vrbis; idē est ac מקצה *vndiquaqꝫ* c. 51, 31. Gen. 19, 4. Alii: *a fine* mundi; q. d. remotissimæ quoqꝫ gentes. cf. v. 41. & not. Es. 56, 11. t) Kimchi: *granaria eiꝰ*; (ι) Alii: *horrea*. At Gusset. *areas*, coll. Prou. 14, 4. & cognato בוס *calcare*; idēq; obiter ex h. l. infert, claudi solitas quasdā areas ad custodiā frumēti. u) *aggerate ipsam*, a סלל Es. 57, 14. cf. Ex. 9, 17. Prou. 4. 8. Ier. 6, 6. q. d. Effractis per obsidionē vrbibꝰ, velut horreis, frugum copia refertissimis, omnes vna eius incolas, instar frumēti in aceruos cōpositi, cōglobatos deuouete. Iō. *consumite opes illiꝰ*, sicut cōsumitur *aceruꝰ frumenti*. At D. Kimchi: *calcate ipsam in viis, quemadmodum* calcant super *aceruos* frumēti ad triturandū eos. S. vero: *sternite eam* &c. coll. c. 18, 15. sed prima sentētia placet propter sequens. x) *aceruos* (vt *Ar.* ערמיה) nō excutiēdi demū, sed iā excussi in area & coaceruati frumēti, Hagg. 2, 16. 2 Par. 31, 7. 8. 9. Neh. 13, 15. Cant. 7, 3. Rad. Ex. 15. 8. y) c. 51, 3. Deut. 7, 2. ℣. 27. z) *Trucidate* v. 21. a) cf. Ez. 39, 18. b) c. 48, 15. c) v. 21. c. 48, 44. c. 51, 18. Es. 10, 1. 11. ℣. 28. d) *Tum v. vox erit* &c. e) eorum, de quibꝰ v. 8. c. 51, 6. 45. f) c. 51, 11. 2 Reg. 25, 9. h. e. quam Iehoua sumsit ob templū suum a Chaldæis combustū, & hactenꝰ in ruderibꝰ relictū, non sine insolentia aduersus Deum v. 29. S.

℣. 18. Sine præmisso *spatio* 1. 5-10. 14. 19. 20. 21. ℣. 20. ההם cū ה paragogico ההמה *Orientales*. תמצאינה sine *Iod* 1. 2. 5. cōtra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 21. חרוב *plene* sc. 5. sec. *Mas. Erff.* ℣. 24. נלכדת per simplex Pathha 1. 17. & *Ber.* ℣. 25. מלאכה *Aleph* expunxit 1. 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 26. סלוה *Samech* per *Pat.* 22. quasi esset a סלה, ex qua radice D. Kimchi vocem interpretatur. ℣. 28. *Spatium* præmittunt 2. 6. 9. 10. 19-22.

29 השמיעו אל־בבל ׀ רבים כל־דרכי קשת חנו עליה
סביב אל־יהי־ * פליטה שלמו־לה כפעלה ככל אשר
עשתה עשו־לה כי אל־יהוה זדה אל־קדוש ישראל׃
ל לכן יפלו בחוריה ברחבתיה וכל־אנשי מלחמתה ידמו
31 ביום ההוא נאם־יהוה׃ הנני אליך זדון
32 נאם־אדני יהוה צבאות כי בא יומך עת פקדתיך׃ וכשל
זדון ונפל ואין לו מקים והצתי אש בעריו ואכלה כל־
33 סביבתיו׃ כה אמר יהוה צבאות עשוקים
בני־ישראל ובני־יהודה יחדו וכל־שביהם החזיקו בם
34 מאנו שלחם׃ גאלם ׀ חזק יהוה צבאות שמו ריב יריב
את־ריבם למען הרגיע את־הארץ והרגיז לישבי בבל׃
לה חרב על־כשדים נאם־יהוה ואל־ישבי בבל ואל־שריה
36 ואל־חכמיה׃ חרב אל־הבדים ונאלו חרב אל־גבוריה
37 וחתו׃ חרב אל־סוסיו ואל־רכבו ואל־כל־הערב אשר
38 בתוכה והיו לנשים חרב אל־אוצרתיה ובזזו׃ חרב
אל־מימיה ויבשו כי ארץ פסלים היא ובאימים
39 יתהללו׃ לכן ישבו ציים את־איים וישבו בה בנות
יענה ולא־תשב עוד לנצח ולא תשכון עד־דור ודר׃
במהפכת

vltate. Ex. 9, 2. ℣. 34. i) Enim vero *Vindex ipsorum*, qui hereditatis ac dominii iure adserturus est eos ex aliena manu, tanquam peculium suum. Es. 41, 14. c. 47, 4. c. 48, 17. &c. cf. Leu. 25, 25. 26. k) Prou. 23, 11. ὁ ἰσχυρὸς Apoc. 18, 8. Hostium violentiæ (החזיקו v. 33.) opponit robur Redemtoris tanquam τοῦ ἰσχυροτέρου Luc. 11, 21. 22. l) c. 46, 18. c. 51, 19. m) *litigando litigabit*, s. strenue & efficaciter aget caussam ipsorum Ps. 35, 1. Ps. 119, 154. Mich. 7, 9. Es. 51, 22. n) Syr. *vt tranquillam*

לה קרי ולא כתיב

faciat terram, sc. Iudaicam, aut quamcunque a Babyloniis adhuc inquietatam; cf. c. 31, 2. Es. 14, 7. Infinitiuus formæ *hiphnid* Deut. 7, 24. Ios. 11, 14. vel Præteritum pro Futuro. Alii: *vt commoueat* (Vulg. *vt exterreat*) *terram* Chaldæorum; vid. v. 44. o) *&* (e contrario) *inquietudinem faciat*. Es. 14, 16. c. 23, 11. 1 Sam. 28, 15. ℣. 35. p) *Gladius* sc. veniet. Sic v. 36. 37. 38. id ipsum repetitur per *anaphoram* emphaticam. q) c. 51, 57. Es. 34, 12. ℣. 36. r) *mendaces*, Ion. Syr. & Vulg. *diuinos*, mendacia loquentes. c. 48, 30. Es. 44, 25. s) Niph. (4) *vt stultescant*, stultitiam suam prodant ac conspicuam omnibus faciant, c. 5, 4. Es. 19, 13. cf. Ier. 17, 11. t) c. 51, 30. u) *vt consternato* sint animo c. 48, 1. 39. Es. 31, 9. ℣. 37. x) i. e. pugnantes e curribus. vid. not. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. y) *turbam mixtam*; per quam S. cum *Luth.* ipsam *plebem Babylonicam*, alii vero melius alienigenas milites ex variis gentibus conductos intelligunt. Ion. *omnia auxilia*. Certe alibi plebem non vnius cuiusdam gentis, sed *ex peregrinis vni admixtam* Ex. 12, 38. Neh. 13, 3. coll. v. 1. aut (si vnam quandam) saltem *ex variis gentibus conflatam* significat Ier. 25, 20. cf. not. 1 Reg. 10, 15. Et sic apte quadrat, quod sequitur, *sicut mulieres*. z) i. e. effeminati, imbelles, trepidi. c. 51, 30. cf. Es. 3, 12. c. 27, 11. a) i. e. viri gladiis cincti, milites & raptores. S. b) c. 51, 13. c) *vt diripiantur*. Py. (1) cf. c. 20, 5. ℣. 38. d) *Siccitas*, Es. 25, 5. Hag. 1, 11. Continuatur anaphora per affine vocabulum, cuius scriptio eadem, pronuntiatio autem vnica vocali differt. S. e) sc. Euphratis, quæ vt munitissimam, ac pene inaccessam fecerunt Babelem, coll. not. (n) ad Es. 21, 1. ita arefactæ ipsam in manu hostium destituerunt c. 51, 32. 36. Es. 44, 27. Quo pertinent, quæ ad Es. 21, 1. de Euphrate per vada in paludem immisso, & Cyro per alueum, ex quo abscesserat, in vrbem ingresso, ex *Herodoto* & *Xenophonte* notauimus. At *Kimchi* intelligit *opes* ac *diuitias*, sumta elegante allegoria a situ vrbis naturali. Ier. 51, 13. Verum de diuitiis iam aperte dixerat v. 37. f) i. e. *sculptilibus* superstitiose *dedita*. Est hæc vna ex præcipuis caussis excidii. c. 51, 47. 52. cf. Es. 21, 9. *Chaldæa* enim, cuius metropolis *Babel* euasit, quantum ex vetustissimi temporis historia liquet, primum edidit idololatriæ in mundo exemplum; coll. Ios. 24, 2. *Vitringa* ad Apoc. 17, 5. p. 1014. g) *& in idolis*, q. d. *terriculamentis*, vel dæmonibus *terribilibus*. cf. Ps. 88, 16. h) Quidam: *gloriantur*, c. 9, 22. alii: *insaniunt* c. 25, 16. Nos vtramque significationem h. l. coniungimus, *insane glorientur*: illam namque constructio cum sequente ב, hanc vero forma verbi per Cholem, innuit. ℣. 39. i) *feles agrestes*. cf. not. Es. 13, 21. Apoc. 18, 2. k) *cum thoibus*, vid. not. Es. 13, 22. l) *struthiones feminæ*. ibid. & Thr. 4, 3. m) *nec habitabit*, i. e. *habitabitur*. Metonymice de vrbe dicitur, quod proprie incolis competit. v. 13. c. 17, 6. 25. n) Es. 13, 20.

℣. 29. g) *Pratentes conuocate* v. 2. 1 Reg. 15, 22. h) *iaculatores*, a רבה. sic ℣. L. cc. Iob. 16, 13. Gen. 49, 23. At Syr. Ion. & Vulg. *plurimos* a רב. i) cf. v. 14. & not. v. 9. k) 1 Sam. 11, 1. 2. 2 Reg. 25, 1. l) vid. v. 15. m) v. 14. 24. n) Ex. 18, 11. cf. infra v. 31. 32. o) c. 51, 5. Es. 47, 4.

℣. 30. p) *interemti* ab hoste c. 49, 26. Sic *Xenophon* l. c. *Occurrentes vero alii percussi interibant, alii rursus intro fugiebant, alii clamabant*. q) c. 49, 26. *Cyrus dimisit equitum ordines per vias, iussitque quos extra offenderent, eos interimerent &c.* Xenoph. d. l. cf. infra c. 51, 4. r) i. e. *bellatores eius*. c. 51, 30. Ez. 27, 10. cf. alio sensu Es. 41, 12. s) *exscindentur*, c. 51, 6.

℣. 31. t) *Ecce, ego aduersus te* sc. *insurgam*. c. 51, 25. cf. Nah. 2, 14. c. 3, 5. u) *o superbia!* Intelligimus ipsum regnum vel metropolim Babelem, vna cum Rege & maiestate eius superba, S. v. 32. Respicitur vero potissimum ad v. 29. x) v. 27. Ez. 21, 30. 34. Ps. 37, 13. y) *tempus*, *quo visitabo te*. c. 49, 8.

℣. 32. z) Es. 31, 3. Hos. 4, 5. a) vid. v. 31. Prou. 11, 2. b) sc. vt כשל initium lapsus, quod fit *impingendo*; נפל vero consummatum & plenarium lapsum, coll. c. 46, 6. Dan. 11, 19. Ita hoc lapsus continuam sine spe emergendi durationem notat, coll. Am. 5, 2. c) c. 11, 16. d) i. e. totam terram Babylonici regni in omnibus finibus eius. cf. c. 49, 5.

℣. 33. e) Noua prophetiæ particula contra Babelem, cui præmittitur h. l. caussa præcipua, oppressio & in captiuitate detentio populi Israelitici S. f) Es. 52, 4. Am. 1, 9. g) cf. not. v. 4. 20. h) *mordicus retinent eos in captiuitate*.

℣. 29. אל־בבל Pro אל hab. על *Orientales*. *Psik* omittunt 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 69. col. 7. ככל אשר Ita 2. 6. 9. 10. 19. 21. 22. sic fe. 5. ℣. 33. Pro סביבתיו hab. סביביו 5. & in marg. 1. ℣. 34. גאלם sine *Psik* 1. 6. 9. 30. 20. 21. חזק per *Pat.* 2. sec. *Mas. Erff.* הרגיע He per *Pat.* 2. (in textu) & 5. contra *M. I.*

מ כמהפכת אלהים את־סדם ואת־עמרה ואת־
שכניה נאם־יהוה לא־ישב שם איש ולא־יגור
41 בה בן־אדם׃ הנה עם בא מצפון וגוי גדול
42 ומלכים רבים יערו מירכתי־ארץ׃ קשת וכידן יחזיקו
אכזרי המה ולא ירחמו קולם כים יהמה ועל־סוסים
43 ירכבו ערוך כאיש למלחמה עליך בת־בבל׃ שמע
מלך־בבל את־שמעם ורפו ידיו צרה החזיקתהו חיל
44 כיולדה׃ הנה כאריה יעלה מגאון הירדן אל־נוה
איתן כי־ארגעה ארוצם מעליה ומי בחור אליה אפקד
כי מי כמוני ומי יועדני ומי־זה רעה אשר יעמד לפני׃
מה לכן שמעו עצת־יהוה אשר יעץ אל־בבל ומחשבותיו
אשר חשב אל־ארץ כשדים אם־לא יסחבום צעירי
46 הצאן אם־לא ישים עליהם נוה׃ מקול נתפשה בבל
נא נרעשה הארץ וזעקה בגוים נשמע׃ כה אמר
יהוה הנני מעיר על־בבל ואל־ישבי לב קמי רוח
2 משחית׃ ושלחתי לבבל זרים וזרוה ויבקקו את־ארצה
3 כי־היו עליה מסביב ביום רעה׃ אל־ידרך ידרך הדרך
קשתו ואל־יתעל בסרינו ואל־תחמלו אל־בחריה
4 החרימו כל־צבאה׃ ונפלו חללים בארץ כשדים
ה ומדקרים בחוצותיה׃ כי לא־אלמן ישראל ויהודה
מאלהיו מיהוה צבאות כי ארצם מלאה אשם מקדוש
ישראל׃

Nnn 4 נט ד

℣. 40. o) vid. notata ad c. 49, 18. Ef. 13, 19. Syr. *Et erunt, ficut Sodoma & Gomorra, quas fubuertit Dominus* &c. Gen. 19, 25.

℣. 41. p) *Medos* puta ac *Perfas*. vid. not. v. 3. c. 51, 48. Eadem hæc, fed refpectu Iudææ, dicuntur de Chaldæis c. 6, 22. 23. vbi vide & not. noftra. q) ante omnia Cyrus & Darius, vt Reges Regum, cum reliquis Regibus minoribus fub eorum regnis, vel vicinis & fociis. S. cf. c. 51, 11. 27. 28. c. 27, 7. r) *excitabuntur*. Ion. *venient publice*. c. 6, 22. Ioel. 4, 12.

℣. 42. s) cf. 1 Sam. 17, 6. 45. t) *crudelis eft quisque illorum*. vid. c. 6, 23. u) Ef. 13, 18. x) cf. c. 51, 42. Ef. 17, 12.

℣. 43. y) vid. not. c. 6, 24. & conf. hoc graphice depictum Ef. 21, 5. feqq.

℣. 44. z) Verficuli 44. 45. 46. totidem fere verbis contra Edomitas adfuerunt c. 49, 19. 20. 21. vbi vid. notata. Adplicatio tantum diuerfa eft h. l.

℣. 45. a) Ef. 14, 26. c. 19, 17. b) c. 51, 29. c) *minima ouium*, vel fec. alios *gregarii* hoftium *milites*, quos, vrbem fuam obfidentes, Babylonii proterue irridebant; vt ex *Xenophonte* ad Ef. 21, 5. c) notauimus. Hoc folum difficultate laborare videtur fec. explicationem, quam dedimus fupra c. 49, 20. cum nuspiam legatur *populus Dei* in Babylonios hæc patrauiffe. Sed monuimus iam ad v. 1. effe quædam in hoc vaticinio, quæ ad myfticam pertineant Babelem, non tam fub V. T. impleta, quam implenda nouiffimis temporibus. coll. Apoc. 18, 6. 7. Immo nec neceffe eft, vtrinque idem fubiectum intelligere; fed fatis, fi vtrique conuenit adpellatio.

℣. 46. d) *A voce*, qua clamabitur, *Capta eft Babel*. Materialiter accipitur. vid.

vid. v. 8. e) c. 8, 16. c. 49, 21. f) c. 48, 4. g) eft vel enallage generis, vel fub intelligendum קול, *& vox clamoris audita fuit*, vt c. 49, 21. c. 51, 54. cf. fimilem ellipfin 1 Reg. 22, 36.

CAP. LI. 1. h) c. 50, 9. Ez. 23, 22. i) Intelliguntur procul dubio

אריצם קרי

qui confilia factaque Babyloniorum adprobant, neque ab illis feparari volunt: hinc fugere iubentur, qui faluari cupiunt.

CAP. LI.

v. 6. k) *in corde*, i. e. meditullio, medio Ez. 28, 2. Ion. 2, 4. 2 Sam. 18,

כתיב ולא קרי

14. l) *hoftium meorum*, Chaldæorum q. d. *infurgentium contra me*. Subftantiue vfurpatur, vt Ex. 15, 7. 2 Sam. 22, 40. 49. m) *ventum perdentem*, i. e. afperum, ficcum, impetuofum, omnia arefacientem, auehentem & difpergentem; per quem intelligi poteft malum belli, coll. v. 2. S. cf. c. 4, 11. & not. Ef. 27, 8.

℣. 2. n) *peregrinos*, v. 51. Ef. 1, 7. at Vulg. aliique *ventilatores*, quafi effet a feq. וזרוה; verum præter neceffitatem. Paronomafia enim apud Prophetas non vbique declarat etymon. vid. e. c. Ef. 5, 7. c. 13, 6. c. 32, 7. Zeph. 2, 4. o) *& ventilabunt ipfam*, c. 49, 36. abripiendo ac delendo incolas eius, tum per cædem, tum per captiuitatem. S. p) *& euacuabunt* incolis. c. 19, 7. Ef. 24, 1. 3. q) *quoniam erunt* fc. ventilatores ifti, vel peregrini, *contra eam* 2 Sam. 11, 23. r) c. 17, 17. 18.

℣. 3. s) Kri: *Contra eum, qui tendit*, fit *tendens* &c. Ellipfis relatiui אשר, vt 1 Par. 15, 12. Ktibh: *Contra eum, qui tendit, tendat* viciffim *tendens*, feu fagittarius, *arcum fuum*; Pf. 7, 13. Senfus vtrinque idem: innuitur enim *ius talionis* in pœna Babelis. q. d. Babylonii arma, & arcum inprimis, hucusque contra gentes contenderunt, fed iam tempus inftat, vt hoc ipfum in Babyloniis viciffim ftatuant Medi ac Perfæ. cf. c. 50, 15. At Ion. & Vulg. *Ne tendat, qui tendit arcum fuum; neque adfcendat in lorica fua* feu *loricatus*. quafi אל per *Segol* idem effet ac per *Patach*, & fenfus: fruftra fore Babylonios, fi hoftibus audeant refiftere. t) *&* (fit tendens fagittarius hoftis) *contra eum*, qui effert fe, fuperbit. Hithp (1) u) *in lorica fua* (2) c. 46, 4. x) c. 13, 14.

℣. 4. y) fc. multi Iud. 9, 40. z) *& confoffi* c. 37, 10. Thr. 4, 9. a) fc. Babelis. cf. c. 50, 30. Ef. 13, 15.

℣. 5. b) *non eft orbus* vel *viduus* (1) Ion. bene, *deferti*: fc. veluti *vidua* orba ac deftituta marito. cf. Ef. 54, 4. 5. 6. Ioh. 14, 18. q. d. non eft ita viduus, quin habeat maritum ac vindicem Deum fuum, iniurias Chaldæorum vlturum. c) fc. Chaldæorum, v. 4. Cauffa proxima vltionis diuinæ. d) quem contraxerunt *a Sanctiffimo Ifraelis* c. 50, 29. Ef. 1, 4. tanquam obiecto, contra quod deliquerunt.

℣. 41. *Spatium* præmitt. 1. 5. 7. 8. 12. 23. ℣. 44. יעלה per *Rbhia* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. בחור per *Pat* 6. 9. 10. 20. 21. ℣. 45. ומחשבותיו *plene* Orientales; Occidentales *defect*. CAP. LI. ℣. 1. לבבל fine *Phk* 2. & fic fu. 5. contra *Ind. Baf.* f. 60. col. 7. ℣. 3. אל־ידרך *Aleph*. per *Pat*. 1. (*ne tendat*) Sic *Chald.* legit, faltem in quibusdam exemplaribus. coll. *M. I.* ℣. 5. כי per *Tlifchhkt*. 17. 18 & *Ber*. אלמן *Mem* per *Pat*. 1. & in marg. 6. 9. contra *Maf. Impr.*

6 ישראל: נסו ׀ מתוך בבל ומלטו איש נפשו אל־תדמו
בעונה כי עת נקמה היא ליהוה גמול הוא משלם לה:
7 כוס זהב בבל ביד־יהוה משכרת כל־הארץ מיינה
8 שתו גוים על־כן יתהללו גוים: פתאם נפלה בבל
ותשבר הילילו עליה קחו צרי למכאובה אולי תרפא:
9 רפאנו את־בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו
י כי־נגע אל־השמים משפטה ונשא עד־שחקים: הוציא
יהוה את־צדקתינו באו ונספרה בציון את־מעשה יהוה
11 אלהינו: הברו החצים מלאו השלטים העיר יהוה את־
רוח מלכי מדי כי־על־בבל מזמתו להשחיתה כי־נקמת
12 יהוה היא נקמת היכלו: אל־חומת בבל שאו־נס
החזיקו המשמר הקימו שמרים הכינו הארבים כי גם־
זמם יהוה גם־עשה את אשר־דבר אל־ישבי בבל:
13 שכנתי על־מים רבים רבת אוצרת בא קצך אמת
14 בצעך: נשבע יהוה צבאות בנפשו כי אם־מלאתיך אדם
טו כילק וענו עליך הידד: עשה ארץ בכחו מכין
תבל

℣. 6. e) *Fugite igitur* &c. sc. quicunque saluari cupitis; vel *popule mi!* coll. v. 45. c. 50, 8. Zach. 2, 10. Apoc. 18, 4. f) v. 45. Es. 48, 20. g) *ne exscindamini*, c. 49, 26. i. e. nolite committere, vt exscindamini, manendo in ea. *Prohibentis* enim proprie est אל, non *metuentis*: quanquam hæc posterior significatio in priori lateat, coll. ἵνα μὴ Apoc. 18, 4. h) h. e. pœna exitiali, quam iniquitas eius promeruit. cf. Gen. 19, 15. i) c. 46, 10. k) quo *retributionem*, meritam peccatorum pœnam. Es. 66, 6. l) v. 24. 56. Es. 59, 18.

℣. 7. m) Vocatur ita regnum Babel ob potentiam & maiestatem: ob quam etiam in statua, Nebucadnezari visa, *aureum caput* fuit Dan. 2, 38. Poculum itaque est *ipsa Babel*, quæ bibere facit alios; non Babelis, ex quo illa bibat. *Calici* autem comparatur, quia vas & instrumentum fuit, quo Deus vsus est ad inebriandas gentes; S. Adeoque hic versus pristinum felicemque Babelis statum; versus 8. vero tristem subitamque illius catastrophen depingit. Apoc. 17, 4. n) Hab. 2, 15. o) Pertinent huc mala belli, exactiones, captiuitates, excidia, quæ a Babyloniis perpessæ sunt gentes c. 25, 15. 16. cf. Apoc. 14, 8. c. 17, 2. p) *insaniunt*, cf. not. c. 25, 16.

℣. 8. q) At iam *derepente cecidit*, ingenti mutatione de pristino statu ac sublimitate deiecta. Prou. 6, 15. r) Es. 21, 8. Apoc. 18, 2. c. 14, 8. s) c. 50, 23. t) c. 25, 34. cf. Apoc. 18, 9. Imperatiui Prophetici, q. d. Futurum est, vt gentes Babelem amantes, eiulent super illius casu, acceptumque vulnus eius conentur sanare, sed frustra. u) cf. c. 46, 11.

℣. 9. x) Verum (inquient) *sanauimus*, c. 6, 14. h. e. conati quidem sumus sanare, & fecimus quantum in nobis fuit; S. Elegans prosopopœia. y) c. 3, 22. conf. Prou. 6, 15. z) *Relinquite ergo illam, & abeamus*. cf. c. 46, 16. a) Ratio, cur gentes de instauranda Babele desperaturæ sunt. Possunt autem hæc verba vel gentibus, vel ipsi prophetæ tribui. b) *pertigit* Mich. 1, 9. *ad cœlum* שכנת קרי *vsque* Apoc. 18, 5. c) i. e. *peccata ipsius*, *quibus* rigidum & ineuitabile Dei iudicium promeruit, coll. v. 6. c. 48, 21. Apoc. 18, 5. d) Es. 2, 2. e) *nubes* Deut. 33, 26. 2 Sam. 22, 12. Ps. 36, 6. i. e. magnitudo peccatorum ipsius eo excreuit, vt illorum tandem Deus ceu iustus iudex meminerit, Apoc. 18, 5. cf. Gen. 18, 20. 21. ℣. 10. f) Contra vero, inquient Thionitæ, *Produxit* velut in lucem &c. h. e. Ipso euentu conspicuam testatamque fecit iustitiam caussæ nostræ contra Babylonios; dum iustam ab his vltionem sumsit. Mich. 7, 9. Ps. 37, 6. g) *iustitias nostras*, non personarum Dan. 9, 18. Es. 64, 5. sed caussæ Gen. 30, 33. dum crudeliter ac tyrannice a Chaldæis tractati sumus, infra v. 34. 35. 36. cf. not. Es. 52, 3. 4. h) Ps. 102, 22. ℣. 11. i) *Purgate* c. 4, 11. sc. a rubigine, i. e. *expolite, detergite*, vt fortius penetrent. Hinc Vulg. Ion. *acuite*; & Es. 49, 2. *telum purum*, i. e. acutum. k) *pleno* (magno) *numero adhibete*; coll. 1 Sam. 18, 27. & Es. 31, 4. Al. *implete pharetras* sagittis; quod probat etiam *Gusset*. cf. Ps. 127, 5. Sed hæc significatio vocis שלטים nondum satis euicta. cf. 2. Par 23, 9. 2 Sam. 8, 7. Certe Chaldaice *scutorum* genus est, coll. Ier. 13, 23. vbi *maculas scutatas* pardi *Ion.* exprimit per hanc ipsam vocem שלטי. *Sch.* vertit: *implete scuta* sc. oleo, coll. Es. 21, 5. l) Es. 41, 2. Ezr. 1, 1. 5. m) v. 28. Es. 13, 17. c. 21, 2. n) *cogitatio, propositum eius*. c. 23, 20. c. 50, 24. cf. hic v. 12. Ps. 37, 12. o) c. 50, 15. p) c. 50, 28. ℣. 12. q) *Aduersus -- tollite signum*, vt ad inuadendos muros adcurratur. v. 27. c. 50, 2. Es. 5, 26. r) *firmate*. i. e. fortiter ac strenue continuate (cf. 2 Sam. 11, 25.) *excubias* Neh. 4, 3. 17. cf. Es. 21, 8. s) Iud. 7, 19. t) *parate*. c. 46, 14. u) vid. not. v. 11. x) Emphatica particulæ גם geminatio, vt 1 Sam. 12, 25. q. d. non sunt vana & sine effectu decreta Dei, sed certissime ac strictissime exsequenda. cf. Thr. 2, 17. Es. 46, 11. ℣. 13. y) O Babel, *quæ habitas*. Particip. cum *Iod*. paragog. cf. c. 3, 5. Hos. 10. 11. z) quæ te cum reliquis munitionibus inuictam reddere videmur. S. Alluditur ad Euphratem, qui Babelem mediam secabat, ac præterea variis suis ductibus eam vndique ambiebat. vid. not. Es. 21, 1. Alii tropice de ingentibus diuitiis intelligunt. cf. v. 36. it. not. c. 50, 38. & Apoc. 17, 1. a) *multos habens thesauros*. c. 50, 37. 1 Sam. 2, 5. b) *vlna*, c. 52, 11. (mensura) *quæstus* vel *auaritiæ tuæ*, c. 6, 13. &c. Alii: *finis tui*, coll. Es. 10, 12. c. 38, 12. ℣. 14. c) Am. 6, 8. i. e. per vitam suam; sicut anima hominis est id, in quo vita eius est: vnde alibi dicit: *Viuo ego* &c. S. At *Kimchi*, per *se ipsum*, coll. Gen. 22, 16. Ita cf. Es. 5, 14. Hebr. 6, 13. d) *Cocc.* Lex. 41. *nisi*. coll. Es. 55, 10. 11. c. 65, 6. vt sit idem; quod alibi אם לא in iuramentis, *si non*, i. e. *certe*. Alii: iuro, *quod vtique impleturus sim te*; אם *adfirmatiuum*, vt Prou. 3, 34. Iob. 22, 20. At S. ita: *Quia* (quod,) *quando impleuero te -- tum respondebunt* &c. e) i. e. ingenti hostium numero. f) *locustarum* species v. 27. Ioel. 1, 4. conf. not. Ier. 46, 23. g) *celeusma* (:) vid. not. c. 25, 30. ℣. 15. h) *Ion.* præmittit: *Dixit ista*. At S. facit verba Iudæorum, maiestatem Dei, ex opere excidii Babelici agnitam, sancte confitentium. Ceterum v. 15. -- 19. explicatos vide c. 10, 12. seqq.

℣. 6. *Spatium* præmittunt 6. 8. 9. 10. 12. 19. 20. 21. 22. ℣. 7. כוס per *Makk*. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber*. Sic (vt videtur) *B. Naphtali*. ℣. 8. עליה per *Sakeph*. 5. non male. ℣. 9. נרפאתה cum inserto *Aleph*. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *kiff*. ℣. 11. כי על־ sic per *Tebhir* 6. 9. -- 16. 19 -- 23. at כי על־בבל 2. ℣. 12. *Spatium* præmitt. 2. 6 -- 10. 19. 20. 21. ℣. 15. עשה per *Segol* 6. 9. 10 13. 14. 19. 20. 21. 22.

16 תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם׃ לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן
מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעַל נְשִׂאִים מִקְצֵה־אָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר
17 עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו׃ נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת
הֹבִישׁ כָּל־צֹרֵף מִפָּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם׃
18 הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃
19 לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקוֹב כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְשֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
כ מַפֵּץ־אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה וְנִפַּצְתִּי בְךָ גּוֹיִם וְהִשְׁחַתִּי
21 בְךָ מַמְלָכוֹת׃ וְנִפַּצְתִּי בְךָ סוּס וְרֹכְבוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֶכֶב
22 וְרֹכְבוֹ׃ וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִישׁ וְאִשָּׁה וְנִפַּצְתִּי בְךָ זָקֵן וָנָעַר
23 וְנִפַּצְתִּי בְךָ בָּחוּר וּבְתוּלָה׃ וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֹעֶה וְעֶדְרוֹ
וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִכָּר וְצִמְדּוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ פַּחוֹת וּסְגָנִים׃
24 וְשִׁלַּמְתִּי לְבָבֶל וּלְכֹל ׀ יוֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים אֵת כָּל־רָעָתָם
אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְצִיּוֹן לְעֵינֵיכֶם נְאֻם יְהוָה׃
כה הִנְנִי אֵלֶיךָ הַר הַמַּשְׁחִית נְאֻם־יְהוָה הַמַּשְׁחִית
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְנָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ וְגִלְגַּלְתִּיךָ מִן־
26 הַסְּלָעִים וּנְתַתִּיךָ לְהַר שְׂרֵפָה׃ וְלֹא־יִקְחוּ מִמְּךָ אֶבֶן
לְפִנָּה וְאֶבֶן לְמוֹסָדוֹת כִּי־שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה נְאֻם־
27 יְהוָה׃ שְׂאוּ־נֵס בָּאָרֶץ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגּוֹיִם קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ
גּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ עָלֶיהָ מַמְלְכוֹת אֲרָרַט מִנִּי וְאַשְׁכְּנָז פִּקְדוּ

i) Ef. 40, 22. c. 44, 22. c. 51, 15. Pf. 104, 2. Pf. 136, 5. feqq. Iob. 9, 8.

ꝟ. 16. k) c. 10, 13. Pf. 18, 14. 16.

ꝟ. 17. l) c. 10, 14. Inprimis Babylonii, idolis ad summum vsque dediti, & in his quondam vanisfime gloriati, c. 50, 38.

ꝟ. 18. m) c. 10, 15. cf. Ef. 44, 9. n) c. 50, 27.

ꝟ. 19. o) c. 10, 16. p) *&* Ifrael (vt c. 10, 16.) eft *virga* &c. vel: *inprimis vero* eft *pertica* (i.e. portio, velut pertica dimenfa) *hereditatis f. populi fui.* fic foret hoc epexegefis præcedentium verborum, *Portio Iacobi.* At *Cocc.* h. m. *Et inprimis* eft formator *virgæ hereditatis fuæ.* q) v. 57. c. 50, 34.

ꝟ. 20. r) *Malleus tu* quidem fuifti mihi hucusque, & es etiãnum, inquit Deus regno Babylonico, (1) a feq. rad. נפץ. cf. Ez. 9, 2. Prov. 25, 18. & vid. Ier. 50. 23. Ef. 10, 5. 15. s) & *inftrumenta* (arma) *bellica* tu mihi es, ad debellandas puniẽdasque gentes. t) *&* *diffringo* (qf. *tundendo difsilire facio,* ficut frufta ollæ, malleo tufæ, in varias diffiliunt ac difperguntur partes Pf. 2, 9.) *per te.* cf. not. c. 13, 14. c. 48, 12.

ꝟ. 21. u) Ex. 15, 1.

ꝟ. 22. x) c. 6, 11. Thr. 2, 21. y) c. 15, 8. cf. Deut. 32, 25. Ez. 9, 6.

ꝟ. 23. z) *agricolam* (7) c. 14, 4. Ef. 61, 5. a) *&* *par boum ipfius, iunctorum* fub vno iugo ante aratrum. 1 Sam. 11, 7. c. 14, 14. b) *præfectos & principes.* c. 51, 57. Ez. 23, 6.

ꝟ. 24. c) *Sed retribuam* tandem, lege talionis c. 30, 16. cf. hic v. 6. 56. Deut. 32, 35. d) quod Deus iufte quidem ob peccata Iudæorũ permifit Chaldæis, fed ab his non fine graui contemtu Dei, magnaque cũ arrogantia & crudelitatis exceffu eft effectum. cf. Ef. 10, 5--15. e) Hoc parenthefi includi debet, fequens vero *coram oculis veftris* cũ verbo *retribuam* (&c)-ftrui; vt fenfus fit: Iudæos (quos per apoftrophen compellat) fuis oculis vifuros retributionem & vindictam Dei. cf. Pf. 91,

מלא

8. Pf. 37, 34.

ꝟ. 25. f) c. 50, 31. g) *o mons!* Babylonicum imperium puta, fic dictum ob fublimitatem fuã ac fuperbiam, etfi alias Babel in planitie fita effet Gen. 11, 2. cf. Zach. 4, 7. Pf. 76, 5. Pf. 46, 3. Apoc. 8, 8. Sine dubio tamen etiam refpicitur ad ftupẽdam molem & altitudinẽ murorum, domuum, turrium, templi, & inprimis regiæ duplicis ac penfilium hortorum; quibus omnibus vrbs fuperbiebat. Vide in compendio *Boch.* Phal. lib. 4. c. 13. p. 261. feq. h) c. 2, 30. c. 4, 7. Miztura fermonis proprii cum inproprio; fi enim mere proprius effet, dici debuiffet: *o fuperbum regnum, perdens omnes terras* &c. S. i) *perdens,* inquam. priori loco Nominaliter fumitur, pofteriori vero Participialiter. *S.* k) cf. Apoc. 19, 2. l) Ex. 6, 14. Zeph. 1, 4. m) *&* *deuoluam te* (in ima ruiturum cum impetu) *de petris,* in quarum faftigio hucusque eminuifti. cf. Ef. 2, 2. q. d. Non efferes te amplius fuper alia regna. n) c. 10, 4. o) *in montem cremationis,* qualis Aetna aut Vefuuius; vt intus accenso igne confumaris ac diffiperis; *Cocc.* coll. Apoc. 8, 8. & Deut. 32, 22. Poteft & hic miztura fermonis tropici propriique ftatui, vt fenfus fit: Babelem, quantumuis celfiffima fit, igne tamen aliquando perituram, coll. Deut. 29, 22. Ef. 64, 10. Apoc. 18, 8. At *S.* ita: Et vbi te deuoluero in humilem locum, comburam te, ficut lapides, a montibus auulfi, in calcem comburuntur, aut cineres. ꝟ. 26. p) *lapidem pro angulo* feu *angularem,* totius ædificii fulcrum Iob. 38, 6. Pf. 118, 22. Ef. 28, 16. Senfus: Non erit amplius de gente Chaldæorum, qui Reip. fuftentaculum, h. e. Rex aut princeps futurus fit, coll. Zach. 10, 4. & not. Ef. 19, 13. q) *pro iaciendis fundamentis.* r) v. 62. c. 25, 12. ꝟ. 27. s) i. e. figno in montibus elato conuocate populos. v. 12. Ef. 5, 26. c. 13, 2. Imperatiui indefiniti. vid. not. Ier. 50, 2. t) vt ad fonum tubæ omnes conueniant c. 4, 5. u) v. 28. cf. not. c. 6, 4. & Ef. 13, 3. x) i. e. *præconio conuocate.* c. 50, 29. y) Gen. 8, 4. Ef. 37, 38. *Ion. Kardu,* i. e. *Cordyæorum* feu *Carduchorum,* ad Tigrim in Armeniæ & Affyriæ vel Adiabenes confiniis. vid. *Boch.* Geogr. S. L. 1. c. 3. z) Ion. & Syr. *Armeniæ;* quod probat *Boch.* d. l. ac *Minyadem* Nicolai Damafceni interpretatur, h. e. Armeniæ partem Gordyænæ proximam, a qua deinceps tota Armenia adpellationem traxerit הר מני *Mons Mini* f. montana Myniadis, coll. Am. 4, 3. *Armeniæ* autem Rex, a Cyro victus, vitaque & libertate donatus, exercitum cum pecunia Perfis contra Chaldæos fubfidio mifit, vt docet *Xenoph.* Cyropæd. l. 3. a) Gen. 10, 3. *Boch.* Geogr. S. L. 3. c. 9. confert *finum Afcanium,* & *Afcanium lacum amnemque* in Bithynia; it. *Afcaniam regionem ac vrbem,* & *Afcanias infulas* in Troade ac Phrygia minore; *Phryges* maxime intelligens, quos in expeditione Babylonica Cyro adfuiffe, ex *Xenophontis* Cyropæd. lib. 7. p. 128. 129. probat. Ion. *Adiabenes.* b) *conftituite fuper ipfam.* c. 15, 3.

ꝟ. 16. מִקְצֵה per *Mun. mihr.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. fic fu. 5. בְּרָקִים לַמָּטָר ita 1. 5. ꝟ. 17. כִּי per *Makk* 1. 6. 9--16. 19--23. fic fu. 5. ꝟ. 22. בָּחוּר per *Pat.* in marg. 6. 9. ꝟ. 26. שִׁמְמוֹת per *Chateph pat.* præced. Meth. 1. 22. ꝟ. 27. pro גּוֹיִם (quod in marg. refert) hab. מִלְחָמָה 2. אֲרָרַט per *Kam.* 1. 2. contra *Maf. impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* ad Gen. 8, 4. ac 2 Reg. 19, 37. וְאַשְׁכְּנָז per *Pat.* 1. 2. 7. 8. 11. 13. 19. fec. *Maf.* 1.

28 עָלֶיהָ טִפְסָר הַעֲלוּ־סוּס כְּיֶלֶק סָמָר׃ קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גוֹיִם
אֶת־מַלְכֵי מָדַי אֶת־פַּחוֹתֶיהָ וְאֶת־כָּל־סְגָנֶיהָ וְאֵת כָּל־
29 אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וַתָּחֹל כִּי קָמָה עַל־
בָּבֶל מַחְשְׁבוֹת יְהוָה לָשׂוּם אֶת־אֶרֶץ בָּבֶל לְשַׁמָּה מֵאֵין
ל יוֹשֵׁב׃ חָדְלוּ גִבּוֹרֵי בָבֶל לְהִלָּחֵם יָשְׁבוּ בַּמְּצָדוֹת נָשְׁתָה
גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים הִצִּיתוּ מִשְׁכְּנֹתֶיהָ נִשְׁבְּרוּ בְרִיחֶיהָ׃
31 רָץ לִקְרַאת־רָץ יָרוּץ וּמַגִּיד לִקְרַאת מַגִּיד לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ
32 בָּבֶל כִּי־נִלְכְּדָה עִירוֹ מִקָּצֶה׃ וְהַמַּעְבָּרוֹת נִתְפָּשׂוּ וְאֶת־
הָאֲגַמִּים שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה נִבְהָלוּ׃
33 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּת־
בָּבֶל כְּגֹרֶן עֵת הִדְרִיכָהּ עוֹד מְעַט וּבָאָה עֵת־הַקָּצִיר
34 לָהּ׃ אֲכָלַנוּ הֲמָמַנוּ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הִצִּיגָנוּ כְּלִי
רִיק

אכלני קרי
הממני קרי
הציגני קרי

℣. 31. u) *Itaque cursor* (ab vna extremitate vrbis ad Regis aulam currens) *obuiam cursori* (ab aduersa extremitate venienti, idemque nuncium de capta ab hostibus vrbe adferenti) *curret*, vt adeo, velut vno momento, Regi ex omnibus vrbis regionibus nuncientur pessima; *S.* Vel *prius emissi cursores & nuncii posterius emissis* perturbati *occurrent*, & Regi nunciabunt, captam esse vrbem suam. *Xenophon* Cyropæd. lib. 7. p. m. 192. *Orto autem clamore & strepitu, quum ii, qui erant intus* (in regia) *tumultum sensirent, & inspici rex iuberet, quid illud esset rei; apertis aliqui portis foras procurrunt. Eas quum patefactas* Persæ *conspicerent, irruunt; & illos rursus fugientes intro sequuti, ac ferientes, ad regem accedunt.* &c. cf. Es. 21, 5. x) *ab vnaquaque extremitate* sua, i. e. *vndiquaque.* c. 50, 26. Gen. 19, 4. cf. Ex. 26, 28. ℣. 32. y) *Et traiectus* s. *vada* Euphratis, cum adpositis munitionibus, hostes a transitu fluuii arcentibus 1 Sam. 14, 4. Iud. 3. 28. z) ipsa *etiam arundineta* s. *stagna* Es. 42, 15, h. e. sec. R. *Ionam* apud Kimchium *munimenta & arces*, ex vsu vocis Arab. vel sec. Sch. *munitiones ligneas*, quibus transitus per vada & stagna ad vrbem prohibebatur, *incenderunt.* Kimchi tamen *iuncos* intelligit, & *arundines maximas* in stagnantibus Euphratis aquis, coll. Es. 58, 5. Quod, vt rectius percipias, verba adscribemus doctissimi *Vitringæ*, qui in Obseru. S. lib. 6. c. 5. p. 293 *Traiectus*, inquit, sunt *vada Euphratis* a Cyro abducti. Per *stagna* intelligit præcipue *magnum illud paludis receptaculum* (Herodot. l. 1. p. 47. ed. Steph.) effossum multo supra Babylonem, in climate septemtrionali, versus occidentem; in quod per *fossas*, inde in Euphratem ductas, *Nitocris* regina abduxerat aquas Euphratis, vt *auerso fluuio* parare comodius posset magnifica illa opera, quæ ad ornamentum Babylonis, qua parte a fluuio perluitur, mente sua conceperat. quæ postquam absoluisset, reduxit Euphratem ex illo *magno aquarum receptaculo* in proprium *alueum.* quando ex illo receptaculo, aquis quantum fieri poterat exhausto, *magna* effecta est *palus*, quæ, vt fit, *iuncis & arundinibus* (quæ inde etiam cognato nomine dicuntur) repleta est, Cyrus, cum obsessa Babylone, munitissima vrbe tam muris quam fluuio, parum proficeret, atque institutum hoc reginæ Nitocris ad animum reuocaret, placuit exemplum. *Receptaculum* itaque illud s. magnam illam *voraginem stagnantem* inspexit, & cum deprehendisset, *iuncis & arundinibus* esse confertum locum, & *fossas* quoque veteres, illuc ferentes; *arundines & iuncos incendit*, fossisque, quæ in eluuiem illam ducebant, refossis, & palude denuo in pristinum vsum instructa, *reduxit alueum Euphratis in illam voraginem vliginosam*: quod Babyloni exitio fuit. Conf. etiam *Varen.* ad Es. 41, 27. P. III. p. 344. seq. ℣. 33. a) Es. 21, 10. b) *Ion. & Syr.* bene: *similis est area, cuius tempus trituræ aduenit*, i. e. in qua mox frumentum vngulis boum (vid. not. Es. 28, 27.) extereretur. Infinitiuus (formæ הִשְׁמִידְךָ Deut. 28, 48. Ios. 11, 14.) seruit instar Nominis, *calcationem* in genere, speciatim vero, quæ fit *exterendi frumenti caussa*, significans. Vtuntur autem *Ion. & Syr.* harmonicis vocabulis אדריכותיה & דרכותה, quæ Lev. 26, 5. &c. respondent Hebr. דִּישׁ *triturationi.* cf. Es. 21, 10. c) Es. 29, 17. Hos. 1, 4. d) Es. 27, 11 cf. Ioel 4, 13. Apoc. 14, 15. quo frumentum (h. e. Chaldæi, peccatis suis ad iudicia Dei maturi facti) in ipsa Babylone, velut in area ab hostibus trituretur. ℣. 34. e) *Deuorauit me* (Tsionem) vel *nos* (Tsionitas). Recte enim *Ion. & Syr.* præmittit: *Dixit Hierosolyma*; coll. v. 35. in fine. f) Deut. 2, 15. Es. 28, 28. g) c. 50, 17. h) 2 Reg. 4, 3. i. e. *expilauit* me, ita vt nil quidquam mihi reliquum fecerit. cf. Ps. 31, 13. Ier. 48, 38.

c) *duces* (2) Nah. 3, 17. vox peregrina, forte Persarum *Satrapæ.* d) *instar bruchi* v. 14. tam numero, quā consilio vastandi omnia. e) *horridi* (1) qs qui cuius intuenti horrorem incutit; Rad. *horrescere*, *horripilare* Ps. 119, 120. Iob. 4, 15. vel: *hirsuti*, *hispidi*, cuius pili arrecti sunt; nā locustæ aliæ caluæ, aliæ hirsutæ sunt capite, coll. Apoc 9, 8. *Boch.* Hieroz. P. II. l. 4. p. 454 seq.

℣. 28. f) vid. v. 27. g) sc. *Reges Mediæ* Intelliguntur vero Reges non solitarii, sed cū suis populis; nec Medorum Reges solum, sed alii quoq;, Medorum Regibus subiecti, quales fuerunt procul dubio v. 27. nominati. At *S.* vertit, *cum Regibus* &c. h) v. 23. i) sc. Regis summi Mediæ, h. e. Cyri. *S.*

℣. 29. k) c. 50, 46. *Terra* sc. Chaldæorū, tropice pro incolis, & *motus terræ* pro trepidatione metuq; ingenti animorum. *S.* l) & *parturiet* c. 5, 3. Deut. 2, 25. Ps. 114, 7. m) *stabit* - - vnaquæq; *cogitationum*, i. e. nil quidquam eorum, quæ cogitavit Babeli facere, omittetur. c. 50, 45. Mich. 4, 12. n) v. 37. c. 48, 9. c. 50, 3.

℣. 30. o) ad repellendos ab vrbe ac regione sua hostes. cf. c. 50, 36. p) *sedent in arcibus*, seu præruptis ac arduis locis Iud. 6, 2. Es. 33, 16. in quibus se vtcunque tutos fore sperant, trepidi, nec ausi amplius inde exire. q) *defecit.* R. נשת (3) Es. 19, 5. c. 41, 17. r) c. 50, 37. Nah. 3, 13. s) vnde, nec quoquam impediente, *incenderunt* hostes &c. c. 32, 29. c. 50, 32. t) *effracti sunt vectes eius.* quibus portæ munitæ erāt; hostibus ita in ipsam vrbem irrumpentibus. Es. 43, 14. c. 45, 2. *Am.* 1, 5.

℣. 28. ואת־פחותיה cum præf. *Vau* 2. 5. ℣. 32. והמעברות per *Pasthta* 1. sic fu. 5. ℣. 34. כלי per *Makk.* 1. 2.

לה ריק בלענו כתנין מלא כרשו מעדני הדיחנו : חמסי
ושארי על־בבל תאמר ישבת ציון ודמי אל־ישבי
36 כשדים תאמר ירושלם : לכן כה אמר יהוה
הנני־רב את־ריבך ונקמתי את־נקמתך והחרבתי
37 את־ימה והובשתי את־מקורה : והיתה בבל לגלים
38 מעון־תנים שמה ושרקה מאין יושב : יחדו ככפרים
39 ישאגו נערו כגורי אריות : בחמם אשית את־משתיהם
והשכרתים למען יעלזו וישנו שנת־עולם ולא יקיצו נאם
מ יהוה : אורידם ככרים לטבוח כאילים עם־עתודים : איך
41 נלכדה ששך ותתפש תהלת כל־הארץ איך היתה
42 לשמה בבל בגוים : עלה על־בבל הים בהמון גליו
43 נכסתה : היו עריה לשמה ארץ ציה וערבה ארץ לא־
44 ישב בהן כל־איש ולא־יעבר בהן בן־אדם : ופקדתי
על־בל בבבל והצאתי את־בלעו מפיו ולא־ינהרו אליו
מה עוד גוים גם־חומת בבל נפלה : צאו מתוכה עמי ומלטו
46 איש את־נפשו מחרון אף־יהוה : ופן־ירך לבבכם
ותיראו

בלעני קרי
הדיחני קרי

Hos. 13, 15. ℣. 37. *a*) *in aceruos ruderum.* c. 9, 10. Ef. 25, 2. *b*) vid. c. 9, 11. *c*) c. 42, 18. *d*) v. 29. 62. ℣. 38. *e*) sc. Babylonii prae dolore & gemitu. nam & lamentabilem vocem notat שאג Pf. 38, 9. Pf. 22, 2. Alii ad hostes referunt, coll. Ef. 5, 29. *f*) *rugiunt*; quod proprie asinorum est, sed similis h. l. est catachresis, ac Apoc. 10, 3. vbi leo dicitur *mugire*, quod boum est; *Boch. Hieroz.* P. I. l. 3. c. 2. p. 731. cf. Ef. 33, 9. *g*) *tanquam catuli.* Gen. 49, 9. Ez. 19, 2.

i) cf. Apoc. 12, 4. Constat enim, eâq; id a Cl. *Bochario* amplius euictum & illustratum Hieroz. P. II. l. 3. c. 14. *Dracones* esse ingente oris rictu & hiatu, patulisque gulis, & homini degluriendo non esse impares. *Vitringa* in Apoc. p. 703. seq. *k*) *ventrem suum* (1) Chald. כרם idem. *l*) *de deliciis meis*; 2 Sam. 1, 24. vasis Templi imprimis, & si quid in Regia, aut aliis locis, pretiosum & rarum. S. *m*) *trusit me* ad lapsu, vel *dispulit* me ad exilium, coll. c. 50, 17. a דוח pro cognato נדח l. נדה. At Cocc. aliiq; : *eluit me*, q. d. eluuione abstulit, vel, *eluendo euacuauit*, coll. Ef. 4, 4. Ez. 40, 38.

℣. 35. *n*) quam patior & passa sum. v. 46. Gen. 16, 5. *o*) *& caro mea*, a Chaldaeis lacerata ac deuorata v. 34. cf. Mich. 3, 2. 3. *p*) *sit*, vel *veniat super Babelem.* *Esse* vero aliquid *super aliquo* dicitur moraliter vel iudicialiter, quod illi in culpam, reatum & poenam imputatur, adeoque etiam seuere punitur. S. *q*) Ef. 13, 6. *r*) *& sanguis meus*, quem fuderunt, sit *super* &c. cf. Apoc. 18. 24. Matth. 27, 25. *s*) *terra Chaldaeorum* v. 4. cf. not. c. 50, 10.

℣. 36. *t*) sc. quia Tsionita, nec immerito, conqueritur, & vltionem petit. S. cf. Pf. 12, 6. *u*) *litigaturus* (acturus) *sum litem* s. caussam *tuam*, idque realiter. cf. c. 50, 34. *x*) *& exsiccabo* Ef. 50, 2. c. 51, 10. *y*) i. e. lacus, quibus se tutam opinatur ab hostibus Ef. 21, 1. cf. etiam Ef. 19, 5. 8. *z*) *scaturiginem eius*, sc. aquas Euphratis. Alii tropice de amplitudine opū ac imperii intelligunt. vid. v. 13. & cf. Hos.

℣. 39. *h*) *Cum incaluerint* sc. vino Ef. 5, 11. cf. Belsatsaris conuiuium Dan. 5, 1. seqq. & not. Ef. 21, 5. *i*) *terminum* subito *ponam ipsorum conuiuiis*, vt Iob. 38, 11. cf. Ef. 21, 4. 5. vel: *adponam* illis *potus ipsorum*, s. ipsis debitos, vinum sc. vertiginis & irae diuinae, supra c. 25, 15. 26. *k*) inebriatione punitiva, vt v. 57. c. 25, 27. Ef. 63, 6. *l*) egregie, scilicet! ironia per antanaclasin ad insana gaudia, in Belsatsaris conuiuio & Babyloniorum festo agitata. vid. not. (*d*) Ef. 21, 5. & cf. supra c. 11, 15. Pf. 94, 3. *m*) *somnum aeternum* Ef. 29, 10. Pf. 13, 4. Pf. 76, 6. Ion. *vt moriantur morte secunda.* cf. Ef. 22, 14. c. 65, 6. 15. Apoc. 20, 6. *n*) *neque expergiscantur* v. 57. sc. ad hanc vitam Iob. 14, 12. sed nec male *Ion.* hic & v. 40: *neque reuiuiscant ad seculum futurum*, sc. gloriosum & gaudii plenum; Ef. 26, 19. Pf. 17, 15. ℣. 40. *o*) c. 50, 27. c. 48, 15. vid. 1 Reg. 18, 40. *p*) *qs. agnos.* 1 Sam. 15, 9. *q*) c. 25, 34. ℣. 41. *r*) cf. c. 9, 18. *s*) i. e. *Babel*, h. l. & v. 42. vid. not. c. 25, 26. *t*) h. e. vrbs toto orbe celeberrima, & passim delaudata. c. 49, 25. *u*) vt sicut antea ob maiestatem, potentiam & pulchritudinem, ita nunc ob horrendam deuastationem *inter* omnes *gentes* famosa ac decantata sit. ℣. 42. *x*) ingens multitudo populorum, c. 50, 42. cf. c. 46, 7. 8. Ef. 8, 7. 8. c. 17, 12. *y*) *contegetur.* c. 46, 8. ℣. 43. *z*) c. 2, 6. Ez. 19, 13. *a*) Ef. 35, 1. *b*) *terra*, inquam, *in quibus* (h. e. in cuius vrbibus) *non habitat vllus vir.* ℣. 44. *c*) vid. c. 50, 2. i. e. per euersionem *Beli* Babyloniaeque, in qua superstitiose cultus fuit, manifestabo, quam vanus & exitiabilis ipsis fuerit, mihi vero odiosus idolorum cultus. *d*) *bolum*, q. d. *deglutitionem ipsius*; quidquid oblationum ex Babele, vastoque eius imperio, velut insatiabiliter deglutiuit. (3) Pf. 52, 6. *e*) *confluent.* vid. not. c. 31, 12. *f*) *etiam murus Babelis*, quantumuis altissimus ac munitissimus, latissimusque. vid. not. v. 58. Addit enim hoc singulariter tanquam incredibile quid. cf. c. 50, 15. ℣. 45. *g*) vid. v. 6. ℣. 46. *h*) Non dicit *prohibitiue* ואל *Et ne mollescito*, sed *Et ne forte mollescat*, quod est praecauentis ac metuentis; & connecti debet cum particula apodoseos לכן *idcirco* v. 47. Versionem ac sensum breuiter ita exprimimus: *Et*, vel *Nam ne forte interea*, dum captiui adhuc tenemini, *cor vestrum* pauore *mollescat*, mi popule, *ac timeatis*, qs. desperatum sit de liberatione vestra; idque ob triste *nuncium* de augescentibus indies Chaldaeorum iniuriis, exortisque nouis tyrannis, tum Babele, tum in prouinciis vos grauiter prementibus, *quod* continuo a vobis *auditur in terra*: (*Veniet enim anno* vno triste istiusmodi *nuncium*, & *post eum anno* insequenti denuo triste nuncium, q. d. vnum veniet post alterum; magnaque Chaldaeorum aduersum vos *violentia* existet *in terra*, ac *tyrannus* vnus erit *post alterum*, antequam terminus Babelis adfuerit) *Propterea*, inquam, *ecce*, Ego Dominus sancte & denuo vobis recipio, quod *venturi sint dies* &c. *i*) cf. Iob. 23, 16. Deut. 20, 8.

℣. 34. כרשו per *Samech* loco *Sin* 2. 5. sic fe. 1. ℣. 36. ונקמתי *Nun* per *Kam.* in Kal 10. 20. & in textu 6. 9. ℣. 37. בבל cum *Psik* (quod ceteri omittunt) 1. e. 21. sec *Mas. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 40. לטבוח *Beth* cum *Dag.* 2. 5. 15. 22. 23. ℣. 41. ששך per *Kam* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic fe. 5. ℣. 43. ארץ ציה ita 1. 2.

וְתִֽירְאוּ בַּשְּׁמוּעָה הַנִּשְׁמַעַת בָּאָרֶץ וּבָא בַשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה
וְאַחֲרָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה וְחָמָס בָּאָרֶץ מֹשֵׁל עַל־מֹשֵׁל׃
47 לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וּפָקַדְתִּי עַל־פְּסִילֵי בָבֶל וְכָל־
48 אַרְצָהּ תֵּבוֹשׁ וְכָל־חֲלָלֶיהָ יִפְּלוּ בְתוֹכָהּ׃ וְרִנְּנוּ עַל־
בָּבֶל שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכֹל אֲשֶׁר בָּהֶם כִּי מִצָּפוֹן יָבוֹא־לָהּ
49 הַשּׁוֹדְדִים נְאֻם־יְהוָה׃ גַּם־בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם־
נ לְבָבֶל נָפְלוּ חַלְלֵי כָל־הָאָרֶץ׃ פְּלֵטִים מֵחֶרֶב הִלְכוּ אַל־
תַּעֲמֹדוּ זִכְרוּ מֵרָחוֹק אֶת־יְהוָה וִירוּשָׁלַ͏ִם תַּעֲלֶה עַל־
51 לְבַבְכֶם׃ בֹּשְׁנוּ כִּי־שָׁמַעְנוּ חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ
כִּי בָּאוּ זָרִים עַל־מִקְדְּשֵׁי בֵּית יְהוָה׃
52 לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־
53 פְּסִילֶיהָ וּבְכָל־אַרְצָהּ יֶאֱנֹק חָלָל׃ כִּי־תַעֲלֶה בָבֶל
הַשָּׁמַיִם וְכִי תְבַצֵּר מְרוֹם עֻזָּהּ מֵאִתִּי יָבֹאוּ שֹׁדְדִים לָהּ
54 נְאֻם־יְהוָה׃ קוֹל זְעָקָה מִבָּבֶל וְשֶׁבֶר גָּדוֹל מֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים׃
נה כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־בָּבֶל וְאִבַּד מִמֶּנָּה קוֹל גָּדוֹל וְהָמוּ
56 גַלֵּיהֶם כְּמַיִם רַבִּים נִתַּן שְׁאוֹן קוֹלָם׃ כִּי בָא עָלֶיהָ עַל־
בָּבֶל שׁוֹדֵד וְנִלְכְּדוּ גִּבּוֹרֶיהָ חִתְּתָה קַשְּׁתוֹתָם כִּי אֵל
57 גְּמֻלוֹת יְהוָה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ וְהִשְׁכַּרְתִּי שָׂרֶיהָ וַחֲכָמֶיהָ
פַּחוֹתֶיהָ וּסְגָנֶיהָ וְגִבּוֹרֶיהָ וְיָשְׁנוּ שְׁנַת־עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ
58 נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ כֹּה־אָמַר
יְהוָה

rosolyma (vbi Iehouah colitur) abfitis. cf. c. 30, 10. c. 46, 27. d) Ez. 30, 32. cf. Ier. 50, 5. Ef. 62, 7.

ỳ. 51. e) *Pudefacti fumus*, inquiunt Iudæi. c. 9, 18. f) fc. a Chaldæis. g) Pf. 69, 8. h) v. 2. c. 30, 8. Ez. 11, 9. i) Ef. 63, 18. Thr. 2, 7.

ỳ. 52. k) Refpondetur ad verba Iudæorum v. 51. præmiffa. *Sch.* l) vid. v. 47. m) *ingemifcet* animam cum gemitibus exhalans, ad mortem *vulneratus* Ez. 26, 15.

ỳ. 53. n) Ion. *Etfi ædificauerit Babel ædificia excelfa vsque ad cælos.* conf. Matth. 11, 23. o) *& quamuis* ad fummum vsque *muniueri*: Ef. 22, 10. p) *celfum roboris fui*, i. e. munimentum tum loci altitudine, tum munitionibus validiffima cf.

k) absolute pofitum aliquando fignificat *nuncium de malo* aut *mali periculo*; Ez. 7, 26. Dan. 11, 44. Ef. 28, 19. c. 37, 7. At *Schm.* intelligit *prophetiam* de liberatione Iudæorum, h. m. *ob famam* de exitu veftro, dicentes: *Venit in anno fama, & poftea in anno fama, vt tamen magis violentia* aduerfus nos inualuerit, & *tyrannus fuper tyrannum* nos vexauerit, q. d. fingulis annis audimus prophetiam de noftra liberatione, fed in terra augefcit crudelis violentia Chaldæorum aduerfus nos Iudæos. l) c. 20, 8. cf. fupra v. 35. m) Ef. 49, 7. c. 52, 5.

ỳ. 47. n) Vehemens & prophetica affeueratio, dubitationi & defperationi, qua Iudæi captivi tentabantur, oppofita. *Schm.* o) v. 52. cf. not. v. 44. & c. 50, 38. p) *pudefiet* fc. fuper fculptilibus fuis cf. c. 48, 13. q) i. e. *incola eius cadens confoffi* vid. v. 4.

ỳ. 48. r) cf. c. 31, 12. Pf. 96, 12. s) Ef. 49, 13. Apoc. 18, 20 t) explanatiuum eft. q. d. Quare vero iubilabunt fuper ipfa? Refp. ob deuaftationem eius; *quia veniet* &c. Alii; *cum venerit* &c. u) vid. c. 50, 3. 41. x) *veniet* – *deuaftatorum* quisque v. 53.

ỳ. 49. y) *debet* vel μέλλει *cadere*. Præf. ל aliquando *debitum* exprimit, fubintellecto *decet, oportet, debet*, vt Ef. 5, 4. 2 Par. 19, 2. Pf. 32, 9. Q. d. ius talionis requirit, vt (v. 47.) *confoffi eius cadant* &c. ic. vt id ipfum experiatur, quod in Ifraelitica aliisque gentibus patrauit. z) ficut *confoffi Ifraelis*. c. 8, 23. c. 14, 18. a) *cadent* confoffi, inftar *confofforum* &c. cf. c. 25, 13 – 26.

ỳ. 50. b) Vos igitur *excepti a gladio* c. 44, 28. c) *e longinquo*, etfi procul adhuc ab Hiero-

not. ad v. 25. c. 49, 16. q) tamen *a me*. r) v. 48. c. 51, 11. Obad. v. 5. ỳ. 54. s) q. d. Idque (v. 53.) tam certum, vt iam audiri videatur *vox* &c. c. 18, 22. c. 50, 46. t) *&* (vox) *fractionis*, vid. c. 48, 3. c. 50, 22. Ef 15, 5. Zeph. 1, 10. ỳ. 55. u) fc. exfultantium. v. 39. x) *Kimchi*: *Tumultuati enim funt* hactenus &c. fic foret defcriptio illius *vocis magnæ*. ita cf. Ef. 24, 8. c. 25, 5. Verum eft potius prædictio ingentis mutationis. q. d. *Perdita voce magna* lætitiæ & triumphorum, quæ hactenus in illa audita eft, nunc faciet contra, *vt fluctus eius* fuperbi, (fortes ac magnates eius) *perturbentur* tam turbide, quam aquæ magnæ, quando tempeftatibus magnis commouentur ex fundo, & iactantur, c. 5, 22. c. 31, 35. & reddatur vox eorum, quæ prius triumphorum erat, שָׁאוֹן vox ftrepitus vaftatorum & eiulationis magnæ. *Schm.* conf. c. 46, 17. y) *edetur tumultus vocis eorum*. cf. Ef. 66, 6. ỳ. 56. z) *contra eam*, fc. contra Babel. Pleonasmus fuffixi emphaticus. a) v. 53. b) fubito & prorfus *fractus eft*, vnusquisque *arcuum ipfius*. Piel in Verbis neutralibus non femper eft tranfitiuum coniugationis *Kal*, fed aliquando intenfiuum; vt פתח Pi. *aperuit & patulus fuit*, Ef. 48, 8. c. 60, 11. הלך Pi. *itauit, ambulauit*; עוף Pi *volitauit & vibrauit*. רחק Pi. *elongauit & longe remotus fuit* Ef 29, 13. coll. Matth. 15, 8. c) vid. v. 6. & conf. Ef. 59, 18. Pfalm. 94, 2. ỳ. 57. d) vid. v. 39. e) c. 50, 35. f) v. 39. g) c. 48, 15. h) v. 19. c. 46, 18. Am. 4, 13.

ỳ. 46. ומשל cum Præf. *Vau* 1. 2. 5. 6. quam lectionem *Orientalibus* tribuit *Maf. Erff.* at fec. *Maf.* 1. *Orientales* מושל *plene* duntaxat fcribunt. ỳ. 47. הנה per *Makk.* & *Meth.* 1. ac *Ber.* ỳ. 51. כלמה fic 1. 2. 7. 8. 15. 22. 23. Alii כְּלִימָה ỳ. 57. נאם fine *Kadma* 18. & *Ber*, at per *Man.* fine *Makk.* 1. 21. fic fu. 5.

יהוה צבאות חמות בבל הרחבה ערער תתערער
ושעריה הגבהים באש יצתו ויגעו עמים בדי־ריק
ולאמים בדי־אש ויעפו׃
הדבר אשר־צוה ׀ ירמיהו הנביא את־שריה בן־נריה 59
בן־מחסיה בלכתו את־צדקיהו מלך־יהודה בבל בשנת
הרבעית למלכו ושריה שר מנוחה׃ ויכתב ירמיהו ס
את כל־הרעה אשר־תבוא אל־בבל אל־ספר אחד את
כל־הדברים האלה הכתבים אל־בבל׃ ויאמר ירמיהו 61
אל־שריה כבאך בבל וראית וקראת את כל־הדברים
האלה׃ ואמרת יהוה אתה דברת אל־המקום הזה 62
להכריתו לבלתי היות־בו יושב למאדם ועד־בהמה
כי־שממות עולם תהיה׃ והיה ככלתך לקרא את־ 63
הספר הזה תקשר עליו אבן והשלכתו אל־תוך פרת׃
ואמרת ככה תשקע בבל ולא־תקום מפני הרעה 64
אשר אנכי מביא עליה ויעפו עד־הנה דברי ירמיהו׃

CAP. LII. נב

בן־עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו
ואחת עשרה שנה מלך בירושלם ושם אמו חמיטל (חמוטל ק)
בת־ירמיהו מלבנה׃ ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר־ 2
עשה יהויקם׃ כי ׀ על־אף יהוה היתה בירושלם ויהודה 3
עד־השליכו אותם מעל פניו וימרד צדקיהו במלך
בבל׃ ויהי בשנה התשעית למלכו בחדש 4
העשירי בעשור לחדש בא נבוכדראצר מלך־בבל
הוא וכל־חילו על־ירושלם ויחנו עליה ויבנו עליה דיק
סביב׃

℣. 58. *i*) v. 44. *murorum* quisque vt v. 57. Alii: *murus*, ob amplitudinem in plurali dictus; vt *salutes* Pſ. 42, 6. &c. *k*) quantumuis *latissimus*; Erat enim latere coctili extructus, bitumine interlitus, & 50. cubitos altus, atque tam latus, vt quadrigæ inter ſe concurrentes, tuto commeare poſſent. In eo turres CCL. denis pedibus, quam murus, altiores: æreæ portæ centum, foſſa extrinſecus late patens &c. *Boch.* Geogr. S. l. 4. c. 13. p. 261. *l*) *Cocc.* Lex. p. 645. *denudabitur*, h.e. euacuabitur, vel potius *auferetur*, vt ſolum nudum relinquatur, coll. Pſ. 137, 7. *m*) c. 49, 2. Eſ. 9, 17. *n*) *Atque ſic laborabunt populi pro vano* &c. Hab. 2, 13. h. e. euentus docebit, fruſtra laborem ſuum conſumſiſſe ſeque defatigaſſe, qui magnifica Babelis palatia, latiſſimos muros, altiſſimasque portas magno molimine conſtruxerunt; quippe demolienda tandem ac igni comburenda a Medis Perſisque. cf. Eſ. 65, 23. Scriptura aliquando id *fieri* vel *facere* aliquem dicit, quod ſic eſſe vel facere aliquem, manifeſtum fit. coll. Ier. 19, 11. At *Schm.* hoc ſenſu: *Et laborabunt populi* in deſtruendis muris & portis Babelis, *vt in nihilum redigant*, & defatigationem libenter patientur ex deſiderio deuaſtandi, ſi modo vaſtata omnia videant. *o*) q. d. *pro ſufficientia* inanitatis, vt Nah. 2, 13. Iob. 39, 25. *p*) quo magnifica iſta opera tandem omnia conſumentur.

℣. 59. *q*) Non tam peculiaris prophetia hæc eſt contra Babel, quam prioris omnis clauſula & obſignatio per factum *Seraiæ* a Ieremia imperatum. *S.* *r*) ſc. in nomine Domini *s*) Ion. *in legatione Tſedekiæ*; h. e. miſſus illuc a Tſedekia. ſic את idem eſſet ac מאת (פתח באתנח) a, coll. Gen. 49, 25. Sed lubentius vertimus, *cum Tſedekia*; quem hinc diſcimus, *anno regni ſui quarto*, comite Seraiah, in Babyloniam profectum, ad inuiſendum Nebucadnezarem, a quo regnum acceperat, vel aliorum negotiorum cauſſa, indeq; ad regnum ſuum rediiſſe; vt habet Iudæorum Chronicon *Seder Olam*. *t*) Ergo Zedekias minimum 4. annos regnauit obnoxius Regi Babyloniæ; reliquo autem tempore vt rebellis, qui iugum Babyloniæ excuſſerat, 2 Reg. 24, 20. *Lightfoot.* Chr. p. 117. *u*) *princeps quietis*, c. 45, 3. forte *ſupremus cubicularius*, ſeu *præfectus cubiculo* Regis. *Hillero* autem in Onom. *S.* *princeps Menucha* ſ. tractus in confiniis Iudæ & Danis, qui *Menuchoth* & *Manachath* dicitur 1 Par. 2, 52. c. 8, 6. indeque patronymicum *Hammanachti* 1 Par. 2, 54 At *S.* cum *Luth.* aliisque *princeps quietus*, non perſequens, ſed amans Prophetam & verbum Dei cf. 1 Par. 22, 9. ℣. 60. *x*) *Scripſit nempe* c. 36, 2. Præmittitur narratio totius hiſtoriæ de mandato Ieremiæ ad Seraiam. *S.* *y*) *omnia ſc. verba hæc*, c. 50. & 51. perſcripta. ℣. 61. *z*) Traditoque ei libello *dixit*. *a*) *Videbis*, ſollicitus ac diligens. cf. 1 Sam. 19, 3. *b*) *vt legas*; alii *prælegas* ſc. captiuis illic Iudæis, opportuno loco & tempore. ℣. 62. *c*) *Dein*, vbi prælectionem abſolueris, *dices*. *d*) Subeſt apoſiopeſis: Et quod locutus es, facturus es etiam certiſſime. cf. Ez. 17, 24. c. 22, 14. c. 36, 36. c. 37, 14. *e*) c. 50, 3. *f*) vid. v. 26. ℣. 63. *g*) cum omnibus circumſtantiis inprimis clauſula illa v. 62. *S.* *h*) *alligabis ei lapidem*; vt grauitate lapidis premente, ad fundum vsque deſcendat, nunquam inde emerſurus. Apoc. 18, 21. cf. Matth. 18, 6. *i*) ſignificaturus hoc ſymbolo fata Babelis v. 64. Apoc. 18, 21. ℣. 64. *k*) *ſubmergetur* (ſ) Num. 11, 2. Am. 9, 5. *l*) *nec reſurget* Eſ. 25, 2. c. 52, 1. *m*) c. 42, 17. *n*) *ita, vt defatigentur*, nec vires amplius habeant ad ſurgendum, malorum magnitudine & copia obruti. cf. Eſ. 40, 30. *o*) ſc. *prophetica*; quippe c. 52. mere hiſtoricum eſt. cf. c. 1, 1. ſic Ion. *prophetia verborum Ieremiæ*. Alii ſubintell. *contra Babelem*, coll. c. 48, 47. CAP. LII, 1. *p*) Quæ de excidio vrbis hic reperiuntur, bonam partem iam explicata ſunt c. 39, 1. ſeqq. & 2 Reg. 24, 18. vbi relegas quæſo adnotationes noſtras. cf. porro Ier. 37, 1. ſeqq. 2 Par. 36, 11. ſeqq. Ceterum, vt *S.* obſeruat, diuerſum eſt inſtitutum huius & 39. capitis. Hic namque narratur hiſtoria excidii, vt deueniatur ad captiuitatem Babylonicam, quod & quando Iudæi in eam abducti, & quomodo in ea Ioiachin carcere exemtus, & honorifice habitus ſit. Sed c. 39. eadem hiſtoria poſita breuiter, vt doceretur, quid Ieremiæ in excidio vrbis, & poſt illud contigerit. &c. ℣. 3. *q*) vid. not. 2 Reg. 24, 20. *r*) *Infinit.* per *Chirek*, vt Deut 28, 48. coll. 2 Reg. 24, 20. Ion. *donec migrare eos faceret ex terra*, quæ erat *locus Schechinæ ipſius*. *s*) *S. vt rebellaret*. cf. not. c. 51, 59. ℣. 4. *t*) c. 39, 1. 2 Reg. 25, 1. *u*) cf. Zach. 8, 19.

℣. 58. חמות per *Kadma* 1. ſic ſe. 59. non male. ℣. 59. שריה per *Schin*. 1. 6. 7. 9. 10. 20. 21. bis hoc ℣. & ſic idem v. 61. מחסיה per *Schua* 17. 18. & *Ber.* ℣. 61. וראית ſic : per *Sakephk.* cum *Gaiah* plerique, ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* at per : *Sakephk*. *Ber.* וקראת per *Sakeph*. ſolus Ber. Ceterum *Gaiah* habent 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 18. ſec. *Maſ.* *Erff.* Alii omittunt. CAP. LII, ℣. 2. ככל *Orientales* præfixum Caph omittunt. יהויקם defect. ſine *Iod.* 6. 9. 22. ſic ſe. 1. 5. ſec. *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. ℣. 3. היתה בירושלם ita 1 2. & ſic ſe. 5. השליכו per *Pat.* 2. 17. 18. *Ber.* & in marg. 6. 9. at 2. in marg. per *Chirek* cum reliquis. אתם defect 1. 2. 5. ſec. *Maſ.* 2. & *Erff.* ſed præter *impr.* ad c. 13, 2. ℣. 4. Sine præmiſſo *Spatio* 4. 5. 6. 9. 12. 19. 23. 25.

ה סביב׃ ותבא העיר במצור עד עשתי־עשרה שנה
6 למלך צדקיהו׃ בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק
7 הרעב בעיר ולא־היה לחם לעם הארץ׃ ותבקע העיר
וכל־אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה דרך
שער בין־החמתים אשר על־גן המלך וכשדים על־
8 העיר סביב וילכו דרך הערבה׃ וירדפו חיל־כשדים
אחרי המלך וישיגו את־צדקיהו בערבת ירחו וכל־
9 חילו נפצו מעליו׃ ויתפשו את־המלך ויעלו אתו אל־
מלך בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו משפטים׃
י וישחט מלך־בבל את־בני צדקיהו לעיניו וגם את־כל־
11 שרי יהודה שחט ברבלתה׃ ואת־עיני צדקיהו עור
ויאסרהו בנחשתים ויבאהו מלך־בבל בבלה ויתנהו
12 בבית־הפקדת עד־יום מותו׃ ובחדש החמישי
בעשור לחדש היא שנת תשע־עשרה שנה למלך
נבוכדראצר מלך־בבל בא נבוזראדן רב־טבחים עמד
13 לפני מלך־בבל בירושלם׃ וישרף את־בית־יהוה ואת־
בית המלך ואת כל־בתי ירושלם ואת־כל־בית הגדול
14 שרף באש׃ ואת־כל־חומת ירושלם סביב נתצו כל־
טו חיל כשדים אשר את־רב־טבחים׃ ומדלות העם ואת־
יתר העם הנשארים בעיר ואת־הנפלים אשר נפלו
אל־מלך בבל ואת יתר האמון הגלה נבוזראדן רב־
16 טבחים׃ ומדלות הארץ השאיר נבוזראדן רב־טבחים
17 לכרמים וליגבים׃ ואת־עמודי הנחשת אשר לבית־
יהוה ואת־המכנות ואת־ים הנחשת אשר בבית־יהוה
18 שברו כשדים וישאו את־כל־נחשתם בבלה׃ ואת־
הסירות ואת־היעים ואת־המזמרות ואת־המזרקת
ואת־הכפות ואת כל־כלי הנחשת אשר־ישרתו בהם
19 לקחו׃ ואת־הספים ואת־המחתות ואת־המזרקות
ואת־הסירות ואת־המנרות ואת־הכפות ואת־
המנקיות

מ significaret: Et quotquot erant de tenuitatibus &c vt c. 40, 7. Sin cū aliis tenuitates populi & tenuitates terræ pro iisdē habemus, מ foret partitivum, h. m. Et de tenui populo partem transportavit, partem vero in terra reliquit. t) residuum populi honestioris. u) vid. c. 39, 9. x) turbæ s. multitudinis, pro ההמון, vt est 2 Reg. 25, 11. vid. lex.

בית קרי

46, 25. coll. Ez. 30, 15 Alii artificum, coll. Cant. 7, 2. ℣. 16. y) Sec. S. ita: Sed de tenuitatibus terræ, sc. reliquæ extra Hierosolymam, qui Chaldæis nō restiterant, adeoque relicti fuere. cf. v. 15. z) in vinitores. Ef 61, 5. a) agricolas (3) 2 Reg. 25, 12. ℣. 17. b) 1 Reg. 7, 15. c) bases: cum impositis labris. 1 Reg. 7, 27. d. ibid. v. 23. ℣. 18. e) palas Ex. 27, 3. f) psalteria vel falces. (5) 2 Reg. 12, 14. g) lances. Num. 7, 14. h) omnia reliqua vasa. i) impersonaliter, quibus ministrabatur; vel subintell. sacerdotes.

℣. 5. x) venit in obsidionem, i. e. obsessa fuit. c. 10, 17. 2 Reg. 25, 2. Ez. 4, 3. ἐν συνοχῇ. cf. Luc. 19, 43. ℣. 6. y) invaluerat, ad summum vsque gradum. Vau pleonasticum, vt Gen. 22, 4. propter ellipsin, pro: Et factū est mense quarto — vt invalesceret, seu cum invaluisset. z) c. 14, 18. vid. Thren. 4, 9. 10. ℣. 7. a) Itaque perrupta (expugnata) fuit eodem die c. 39, 2. b) Parenthetice additur caussa, quare rex noctu & via occulta fugere coactus sit. S. c) vid. c. 39, 4. ℣. 8. d) c. 39, 5. ℣. 9. e) vt prædixerat Ieremias c. 34, 3. f) v. 26. 27. vid. not. c. 39, 5. Num. 34, 11. g) c. 39, 5. ℣. 11. h) c. 39, 7. 2 Par. 33, 11. i) in domo inspectionum, i. e. carcere vigiliis munito. cf. c. 37, 13. k) mansurum illic, vsque ad &c. l) c. 32, 5. ℣. 12. m) c. 1, 3. vid. not. c. 39, 8. & cf. 2 Reg. 25, 8. Zach. 7, 3. n) die decimo, sed 2 Reg. 25, 8. est septima? Resp. Conciliari potest distinguendo inter diem aduentus & executionis; vel sec. veteres, inter initium & finem executionis; vel denique sec. S. inter terminum a quo (exeundo e Ribla die septimo) & ad quem (intrando Hierosolymam die decima). o) c. 39, 9. 11. p) qui stabat coram Rege Babel Hierosolymis, (ita enim verba sec. accentus iungi debent) h. e. minister Regis, plena cum potestate Hierosolymā missus. cf. c. 40, 10. ℣. 13. q) magni, collective, i. e. magnatum, vid. 2 Reg. 25, 9. ℣. 14. r) qui erant cum &c. ℣. 15. s) Et de tenuitatibus (plebe) populi sc. sec. S. Hierosolymitani; distincti a tenui plebe terræ s. provincialium v. 16, quomodo post.

℣. 19. k) Scyphos 1 Reg. 7, 50. 2 Sam. 17, 28. l) Eadem partim instrumenta nominabantur v. 18. sed hic aurea argenteaque sunt, illic ænea erant; ita vt nulla sit Tautologia.

℣. 8. ירחו ירחו plene & per Chirek l. 2. 5. & in marg. 6. 9. וכל־חילו נפצו ita l. 8. ℣. 13. הגדול sine præf. He 3. ˈ in marg. ℣. 14. ואת ואת per Tsere & Tseres. 2. ˈ sic se. 5

הַמְּנַקִּיּוֹת אֲשֶׁר זָהָב זָהָב וַאֲשֶׁר־כֶּסֶף כָּסֶף לָקַח רַב
כ טַבָּחִים׃ הָעַמּוּדִים ׀ שְׁנַיִם הַיָּם הָאֶחָד וְהַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר
נְחֹשֶׁת אֲשֶׁר־תַּחַת הַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה מִשְׁקָל לִנְחֻשְׁתָּם כָּל־הַכֵּלִים
21 הָאֵלֶּה׃ וְהָעַמּוּדִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמָה הָעַמֻּד
הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אַמָּה יְסֻבֶּנּוּ וְעָבְיוֹ אַרְבַּע
22 אֶצְבָּעוֹת נָבוּב׃ וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת
הָאַחַת חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׂבָכָה וְרִמּוֹנִים עַל־הַכּוֹתֶרֶת
23 סָבִיב הַכֹּל נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לָעַמּוּד הַשֵּׁנִי וְרִמּוֹנִים׃ וַיִּהְיוּ
הָרִמֹּנִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה רוּחָה כָּל־הָרִמּוֹנִים מֵאָה עַל־
24 הַשְּׂבָכָה סָבִיב׃ וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים אֶת־שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ
כה וְאֶת־צְפַנְיָה כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף׃ וּמִן־
הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־הָיָה פָקִיד ׀ עַל־אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְנֵי־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
נִמְצְאוּ בָעִיר וְאֵת סֹפֵר שַׂר הַצָּבָא הַמַּצְבִּא אֶת־עַם
הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצְאִים בְּתוֹךְ הָעִיר׃
26 וַיִּקַּח אוֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים וַיֹּלֶךְ אוֹתָם אֶל־מֶלֶךְ
27 בָּבֶל רִבְלָתָה׃ וַיַּכֶּה אוֹתָם מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִתֵם בְּרִבְלָה
28 בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ׃ זֶה הָעָם אֲשֶׁר
הֶגְלָה

m) *scopæ.* (4) Ex. 25, 29. n) Geminatio facit inductionem vniversalem: *& quidquid præterea vel aureum vel argenteum erat S.* 2 Reg. 25, 15. o) vti prædictum c. 27, 19. seqq.

ÿ. 20. p) *Quantum autem ad columnas istas duas*, quas diffractas Babelem asportarunt v. 17. q) *S. cum Luth. qui sc. boues*, erant *loco*, seu *vice basium*, nimirum maris ænei, *quæ* (omnia) *fecerat* &c. Raschi: qui erant *iuxta bases* labrorum v. 17. r) i. e. fuit pondus ingens valde, vt non perpenderint. ob labore m nimium. S. s) *omnium*, inquam, *vasorum*.

ÿ. 21 t) *Et*, vt ad *columnas* redeam. S. v. 20. 1 Reg. 7, 15. 2 Reg. 25, 17. 2 Par. 3, 15. u) *& filum.* 1 Reg 7, 15. x) *& crassities eius* (3) 1 Reg 7, 26 y) sc. *caua* columnæ. (4) Ex. 27, 8. Iob 11, 12. Genitiuus dependens a suffixo *eius*. *crassities* igitur ista non per totum diametrum, sed ad cauitatem columnæ solum æstimanda venit.

ÿ. 22. z) *Et coronamentum* 1 Reg. 7, 16. a) vid. ibid not. (k)

ÿ. 23. b) *in omnem ventum* s. plagam cæli. 1 Par 9, 24. Sensus: quæ intuentibus patebant, singulæ ab eo latere, quo indita erant coronamento. c) computatis 4. reliquis, quæ templi paries, columnas attingens, abscondebat, vt extrinsecus cerni non possent. *Raschi.* d) ac binis quidem ordinibus, ita vt singulæ columnæ 200. ambæ vero 400. haberent malogranata. *Raschi*, coll. 1 Reg. 7, 20.

ÿ. 24. e) *Esræ patrem*, coll. Esr. 7, 1. seqq. cum 1 Par. 5; 39. seqq. Forte tamen alius est *Seraias*, qui Neh. 10, 3. c. 11, 11. instauratis a Nehemia muris Hierosolymæ יתירה adfuit, (1) quia, vt *L. Capellus* in Chronol. S. Pontificum supputauit, inter *Tsedekia* captiuitatem קומת קרי sum, & instauratos a Nehemia muros, vt minimum 155. anni intersunt; (2) hic posterior *Seraias* tertio demum aut quarto loco post duos vel tres alios sacerdotes nominatur, Neh. 11, 11. quos ille ætate, dignitate & omni modo longe anteiuisset; (3) post captiuitatem solutam *Iosua*, Seraiæ Pontificis nepos, Pontificatu iam functus Esr. 2, 2. c. 3, 2. Hagg. 1, 1. (4) *Seraias* Pontifex a Nebucadnezare occisus, infra v. 27. & 2 Reg. 25, 21. nisi hic Pronomen Eos ad solos politicos restringere velis, aliter ac v. præcedenti, vbi ad ipsos quoque Ecclesiasticos extenditur. Vid. tamen Not. 2 Reg. 25, 21. *Capellus* l. c. putat, *Seraiam* illum, de quo Nehemias, esse aliquem ex posteris *Seraiæ* Pontificis eodem nomine. f) *sacerdotem caput* omnium, i. e *summum*, Esr. 7, 5. 2 Par. 19, 11. g) Vid. c. 21, 1. c. 29, 25. h) *secundarium*, secundum a summo, eiusdemque vicarium, cf. 2 Reg. 23, 4. Gen. 41, 43. 1 Sam. 23, 17. Esth. 10, 3. i) vid. not. c. 35, 4.

ÿ. 25. k) *Ex vrbe vero*; vt sit oppositio inter templum & vrbem. illi v. 24. fuerunt viri de templo, Ecclesiastici; hi de vrbe, Politici. S. l) pro quo est *quinque* 2 Reg. 25, 19. omissis duobus, vtpote ignobilioribus. *Kimchi.* m) vid. not. 2 Reg. 25, 19. Esth. 1, 14. n) *qui militariter exercebat.* Hiph. (2) 2 Reg. 25, 19. o) procul dubio de præcipuis; sed qui tempore pacis non habitauerant Hierosolymis.

ÿ. 26. p) *Eos omnes*, v. 24. 25. recensitos q) v. 9. 10. 27.

ÿ. 27. r) *atque ita migrauit.* 2 Reg. 25, 21. Conclusio præcedentis narrationis; qua simul transitus fit ad id, quod præcipue in hoc capite intenditur, descriptionem sc. numeri captiuorum, & status eius per annos captiuitatis. S.

ÿ. 19. וַאֲשֶׁר per *Merca* 5. 9. 10. 13. 14. 19. 20. ÿ. 20. הָעַמּוּדִים cum *Psik* 14. 17. 18. 22. (23. & *Ber.* sec. *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. הָאֶחָד sine ה 1. & *Mas. Erff.* sic fe. 5. & sic 22. cum nota, בצר כתיב וקרי *ita & legendum esse & scribendum.* ÿ. 22. Prius הַכּוֹתֶרֶת *plene* 5. sic fe. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. sed contra *Mas. impr.* & *Erff.* quæ posterius הַכּוֹתֶרֶת *plene* exigit. הַכֹּל. cum *Psik* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* לָעַמּוּד per *Pat.* 1. 2. sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ÿ. 23. הָרִמּוֹנִים *plene* 5. sec *Mas. impr.* ad Ex. 39, 25. [1] Sic posterius הָרִמּוֹנִים *plene* 5 22. sec. eandem *Mas.* ÿ. 24. שְׂרָיָה per *Schin* 1. 6. 7. 9. 10. 20. 22. הַסַּף per *Kam.* [1] 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23.

הגלה נבוכדראצר בשנת־שבע יהודים שלשת אלפים
29 ועשרים ושלשה: בשנת שמונה עשרה לנבוכדראצר
מירושלם נפש שמנה מאות שלשים ושנים:
ל בשנת שלש ועשרים לנבוכדראצר הגלה נבוזראדן
רב־טבחים יהודים נפש שבע מאות ארבעים וחמשה
31 כל־נפש ארבעת אלפים ושש מאות: ויהי
בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכן מלך־יהודה בשנים
עשר חדש בעשרים וחמשה לחדש נשא אויל מרדך
מלך בבל בשנת מלכתו את־ראש יהויכין מלך־יהודה
32 ויצא אתו מבית הכליא: וידבר אתו טבות ויתן את־
33 כסאו ממעל לכסא מלכים אשר אתו בבבל: ושנה
את בגדי כלאו ואכל לחם לפניו תמיד כל־ימי חיו:
34 וארחתו ארחת תמיד נתנה־לו מאת מלך־בבל דבר־
יום ביומו עד־יום מותו כל ימי חייו:

l

חזק ונתחזק

סכום הפסוקים של ירמיהו אלף ושלש מאות ושישים וחמשה:
וכל אנשיה גברים סימן· וחציו· ויאמר חנניה· וסדריו
אחד ושלשים· לא איש אל ויכזב סימן:

הכלוא קרי

המלכים קרי

חיו קרי

℣. 28. s) *distinctis temporibus.* t) *anno septimo* Nebucadnezaris (v. 29.) exeunte, & ineunte *octauo*, coll. 2 Reg. 24, 12. Est autem hæc captiuitas Iechoniæ & magnatum ipsius, ibid. u) sc. plebeiorum, vt placet nonnullis; nam nobilium & ducum *septem millia* numerantur 2 Reg. 24, 16. quibus adiuncta hæc *tria millia* efficiunt 10000. ibid. v. 14. cf. illic notas nostras. Sed *Lightf.* in Chronot. intelligit de captiuitate *Ioiakimi*, putatque distingui a *Iechonia.*

℣. 29. x) *octauo decimo* finiente, & ineunte *decimo nono*, quo templū & vrbs combusta v. 12. cf. c. 32, 1.

℣. 30. y) quo Nebucadnezar Tyrum cepit, Iudæosque in Moab, Ammon ác finitimis regionibus habitantes inuasit, ductis ex illis hisce captiuis, sec. *Seder o lam*: forte in vltionem eorum, quæ scelerate in Gedaliam Chaldæosque, qui cum illo erant, perpetrata sunt; vt *Lightf.* Chron. p. 130. conicit.

℣. 31. z) 2 Reg. 25, 27. a) qui erat *captiuitati* s. *post captiuitatem.* b) at 2 Reg. 25, 27. est *vigesimo septimo*: Conciliant, distinguendo inter coeptam die 25. exaltationem e carcere, & absolutam die 27. dum de mensa Regis comedere cœpit; aut sec. *S.* inter decretum, & decreti exsecutionem. c) Filius Nebucadnezaris Ier. 27, 7. cf. Ef. 39, 1. d) *anno primo regni sui.* Biennio autem tantum ipsum imperio præfuisse, & a Nerigliflore, Sororis marito, interfectum esse, tradit *Berosus* apud *Iosephum* contra Apion. lib. 1. p. m. 1045. & apud *Euseb.* de præp. euang. l. 9. c. 40. e) in bonam partem. cf. Gen. 40, 13. 19. f) *carceris*, c. 37, 4.

℣. 32. g) *bona*, i. e. humaniter. c. 12, 6. 2 Reg. 25, 28.

℣. 33. h) 2 Reg. 25, 29.

℣. 34. i) Prou. 25, 17. cf. not. 2 Reg. 25, 30. k) *Res diei*, sc. cuiusque, quæ vnicuique necessaria aut conueniens erat, *in die suo*, h. e. diligenter & accurate præbita, vt nulli diei deesset, quod ipsi competebat & destinatum erat. *S.* Ex. 5, 13. 1 Reg. 8, 59. Dan. 1, 5. l) vid. not. (t) post 2 Reg. 25. m) ex Ios. 10, 2. n) c. 28, 11. o) Num. 23, 19.

℣. 29. מירושלם per *Sakeph g.* & *Meth.* 1. 5. ℣. 30. הגלה per *Rbbia* 2. 5. 6. 9. 13. 19. 21. 23. & cum *Mahpach*, simul 22. ℣. 32. ממעל per *Rbbia* 1. ℣. 34. לו sine *Dag.* 1. 7. 8. 10-16. 19.--23. sic su. 5. מאת מלך ita 1. 2. sic su. 5. Prosphonema illud scribarum חזק ונתחזק penitus omittunt 1. 2. 5. 5. 6. 9.--13. 15. 16. 20. 21. 22. 23. at חזק solum habent 7. 8. 10. 14. 19.

IN EZECHIELIS PROPHETIAM
PRAEFATIO.

§. I.

Transitio ad visiones Ezechielis:

QVod bene feliciterque vertat DEVS T. O. M. ad *Ezechielis visiones*, breuiter pro nostro instituto declarandas, accedimus. Cuius (τῦ προφητῶν θαυμασιωτάτε κ̀ ὑψηλοτάτε, sec. *Gregor. Nazianz.* orat. 23. p. 426.) cum omnium consensione nobilissima & difficillima visa sint, multæque ac variæ conciones; non inconsultum aut inutile erit, si etiam heic nonnulla præmittemus generalia monita, quibus incipientium animos excitare, & ad consideranda hæc mirabilia Dei paratiores quodammodo reddere possimus. Neque tamen multi erimus in repetendis illis, quæ vel alibi, vel ad ipsum Ezechielis librum adnotata iam sunt; quin potius velut in compendio tantum referemus, quæ huc pertinent; paullo autem vberius vnum vel alterum momentum edisseremus, quod per chartæ angustias ad ipsum textum commode adiici non potuit.

cuius Nomen,

§. II. *Nomen* noster nactus est יְחֶזְקֵאל IEHEZKIEL, vulgo EZECHIEL, quod ab inuicta potentia Dei & Seruatoris nostri desumtum, idem significat, ac si diceres, *praualebit DEVS!* Nempe fidem suam non tantum explicabant pii parentes per nomina, quæ liberis imponebant; sed & ipse noster Propheta, vt *Iosua*, *Iesaias*, *Hoseas* aliique, etiam nomine suo CHRISTVM, *tanquam DEVM omnipotentem & fortissimum heroem* a) qui superatis tandem omnibus hostibus æternum sit regnaturus, prædicabat, atque aduersus quasuis tentationes & difficultates in obeundo munere suo prophetico semet ipsum quoque vel sola recordatione & significatione nominis sui erigere ac confirmare poterat. b)

Familia, & Genus;

§. III. *Filius* autem fuit BVZI, Aharonidæ s. *Sacerdotis:* qui qualis in vita sua fuerit, pius an impius, de eo nihil memoriæ in S. litteris proditum est; meliora tamen ex charitate & ex filii nomine de illo quoque præsumimus. Quod vero ipse etiam *Buzi Propheta* fuerit (nisi *ordinarium* illud *docendi munus Sacerdotum* in V. T. intelligas) id nuspiam S. Scriptura indicat, adeoque nec probat illud incerta Hebræorum regula: *quod Propheta fuerint etiam patres Prophetarum, quando parentum nomina in sacris commemorata reperimus*; vt dudum Christiani interpretes recte monuerunt. Fuit itaque noster natalibus suis *Sacerdos*, & sec. oeconomiam Vet. Testamenti minister Dei in populo suo ordinarius: quamuis tum in Babylonia neque Templum curari, neque cruenta sacrificia offerri potuerint. Ac licet eo tempore, vt etiam postea Mal. 2, 8. plerique Sacerdotes recessissent a via Domini, Ezech. 22, 26. seruauit tamen DEVS Aharoni semen aliquod fidele & sanctum, a quo gratiam suam non abstulit, & per illud etiam populum erudiuit, vt Ieremiæ quoque exemplo certum est, Ier. 1, 1. &c.

Patria, Aetas, & locus visionum.

§. IV. *Patriam* ergo habuit Ezechiel *Iudæam* s. regnum Iudæ: in quo & natus fuit, & vixit, quando *cum Iechonia* aliisque per Chaldæos *octauo Nebucadnezaris anno* in exilium abductus est, c. 1, 2. 2 Reg. 24, 12. 14. non quidem tunc *puer*, vt vulgo *Iosephum* intelligunt in Antiq. Iud. lib. 10. c. 8. sed potius παῖς ὢν *iuuenili ætate*. Eum namque non tantum, *quinto* post exilium suum *anno*, grauissimo muneri adhibuit Dominus c. 1, 2 sed porro post quadriennium, siue *nono* deportationis suæ *anno*, etiam viduum fecit, c. 24, 1. 18. *Locus* vero *visionum* non Hierosolyma aut patria terra fuit, etsi aliquoties ad eam in Spiritu S. per ecstasin diuinam raperetur; sed *in Chaldæa aut inferiore Mesopotamia ad Chaboram fluuium*, iuxta quem non exiguo numero exules Iudæi degebant. Vid. c. 1, 1. & ibi notata. Deus namque totius orbis terrarum Dominus, nulli terræ aut loco (quæ Iudaica opinio est) alligauit χαρίσματα & regnum suum: vt quocunque in loco commemoremus nomen ipsius, ipsum ibi præsentem esse cum Christo & Spiritu suo, persuasi simus. *Ita vero*, vt bene monuit *Cocceius*, c) *Deus populum non deseruit, sed cum eo quasi in exilium iuit, magnoque beneficio dedit illis Prophetas* d) *etiam in medio gentium, in terra impura, & visiones maximarum rerum indices. Quod Iudæis post excidium Templi vltimum dispersis non contigit. Abiit enim tunc ab iis prophetia: & discipuli Christi Euangelium omnibus gentibus prædicarunt ac prophetarunt, quos adsperanti illi sunt, atque ita Spiritum Dei e synagoga sua eiecerunt.* Conf. not. ad Ezech. 3, 12. Ier. 24, 5. seqq. item not. Ier. 29, 15 & Præf. in Ier. §. 5.

Synchronismus verorum & falsorum prophetarum,

§. V. Quo autem anno *Ezechiel in Chaldæa* prophetare incepit, *Ieremias Hierosolymis* iam trigesimum quartum muneris sui prophetici exegerat, vna cum nostro minimum octo adhuc annos eodem officio magno cum labore perfunctus. Cumque noster inceperit *anno* post exilium suum *quinto*, & vaticinatus adhuc sit anno *vigesimo septimo*, vt ex c. 29, 17. constat; minimum per *viginti duos annos* propheticum munus sustinuit. Vltima enim omnium ipsius visio s. prophetia non est ratione temporis, quæ c. 40. seqq. ad finem vsque libri describitur, prout etiam illic adnotanimus. *Coæuos* igitur ex veris prophetis in Babylonia habuit *Danielem*, & in Iudæa, præter *Tzephaniam* (qui eadem interdum cum nostro dicit, coll. Ez. 7, 19. & Zeph. 1, 18.) inprimis *Ieremiam*; vt etiam Præfat. ad Ierem. §. 5. diximus. Vti vero diuinam veritatem, quam Ieremias obstinato populo in Iudæa adnunciabat, egregie confirmabant Zephaniæ, Ezechielis aliorumque seruorum Dei testimonia; ita tamen eadem ætate vtrobique, tum in Iudæa, tum in Babylonia, etiam non defuerunt *falsi vates*, 2 Petr. 2, 1. qui grata auribus vulgi, blandaque somnia nunciabant, vt omnibus chari & in pretio essent; sicut ad c. 12, 24. & c. 22, 28. ex aliis notauimus. Atque ita, quod isti Dei homines concionibus suis ædificabant, hi ex aduerso mendaciis suis audacter conuellebant ac destruebant. Nec tantum in Babylonia erant *Achabus Kolaiæ*, & *Zedekias Maasciæ filius*, mira populo pollicentes, ridentesque illorum facilitatem, qui temere adeo vaticiniis Ieremiæ persuasi patriam deseruissent, neque extrema potius pro libertate eius aduersus Babylonios tentassent, Ier. 29, 20 21. sed etiam ibidem erat *Semaia Nehelamites*, qui audacissime ad Hierosolymitanum Pontificem, quasi ex diuino instinctu scribebat, arguens eum velut segnem & mollem, quod non seuerius in Ieremiam, tanquam phreneticum aut arreptitium animaduerteret, eumque comprimeret. Vide l. c. v. 24. Sicut etiam Hierosolymis *Chananias*, *Azzuri* filius, quarto Zedekiæ anno, pub'ice in Templo coram sacerdotibus & reliquo populo aduersus Ieremiam strenue diuinum mentiebatur oraculum, Ier. 28, 1. seqq. De quibus omnibus confer etiam Præf. nostram in Ierem. §. 5. & quæ hic notauimus ad c. 22, 25. Immo etiam *ex sequiori sexu* non deerant *falsæ vates*, quæ diabolico ausu vesanis suis deceptionibus *nomen Iehouæ* prætexebant. Vide nostrum c. XIII, 2. 17. seqq. c. XXII, 28. &c.

Status reipublicæ Iudaicæ.

§. VI. Incidit autem *initium huius prophetiæ* Ezechielis *in medium fere tempus regni Zedekiæ*, quando respublica Iudæorum quasi reflorescere & vires aliquas recuperatura videbatur, percusso fœdere cum poten-

††

a) Confer. Esa. 9, 5. c. 40, 10. b) *Abarbanel* in Præf. ad hunc librum fol. 153. col 4. לפי שהנביא הזה חזק ואמץ לבבות בני ישראל בנבואותיו נקרא בהשגחת השם מלידה ומבטן יחזקאל ר״ל מספר חוזק האל וגבורתו בגאולה העתידה · כי הנה שמות הנביאים לא יחשוב אדם שהיו מפעל הבחירה ורצון יולדיהם; אבל מן השמים בדרך ההשגחה נמשכה קריאת שמותיהם מסכים עם פעלותיהם ומעשיהם וגו׳ *Quia*, inquit, *hic Propheta confirmauit & corroborauit animos Israelitarum, per diuinam prouidentiam a natiuitate & ab vtero adpellatus est* IECHEZKIEL, i. e. Propheta, *qui prædicaret robur & fortitudinem Dei in futura redemtione præstandam. Nemo enim sibi imaginetur, nomina Prophetis imposita esse ab arbitrio & voluntate parentum; sed cælitus per diuinam prouidentiam eiusmodi nomina ipsis indita sunt, quæ ipsorum operationibus & factis conueniebant.* Vide etiam sequentia fol. sequenti 154. c) in Comment. ad h. l. §. 4. & 8. d) Quos inter primus fuit *Ezechiel* deinde etiam *Daniel*: & vt quidam non male colligunt, *Ezechiel prophetiam suam ad illos, qui habitabant in Ierusalem misit; quemadmodum Ieremias vicissim epistolas ad Babylonienses dedit*, vt vnius in diuersis regionibus Dei prouidentia probaretur. Conf. not. ad c. 16, 2. & D. Io. *Meyeri* Dissert. ad vltima Ezechielis p. 18.

tensissimo Aegyptiorum Rege, aemulo Nebucadnetsaris, hoc ipso vel sequenti anno. At quia id Zedekias cum suis faciebat nulla pietate in Deum, & pessima fide in Babylonium, non, nisi tristissimum quoque res illa habuit euentum. Magnam sane spem Iudaeis de se excitauerat Zedekias Thren. 4, 20. poteratque feliciter satis sub Babylonio Rege cum suis viuere, si monitis Dei, per Ieremiam expositis, fuisset obsequutus. At neglecto Dei verbo, & violato iure iurando, quod in obsequii fidem per sacrosanctum *Iehouae nomen* ab illo exegerat Babylonius, ille iugum eius excussit ac rebellauit, partibusque Aegyptii aduersus Nebucadnetsarem accessit. Id quod falsis prophetis in Iudaea & Babylonia, verbum Dei, quod Ieremias dixerat, miris modis calumniandi occasionem praebuit: & in contumeliam ipsius Iehouae, per cuius nomen fidem pollicitus erat Zedekias, apud Babylonios cessit. Vnde istam Zedekiae perfidiam grauissime in Babylonia sequenti anno ei exprobrauit Ezechiel, vt legimus c. 17, 15. seqq.

Impietas populi & iudicia Dei.

§. VII. Interea *populus* cum *in Babylonia*, tum *in Iudaea* (namque ad hos comparati illi meliores erant, coll Ezech. 11, 15. seqq. Ier. 24, 1. sqq.) quod ad maximam sui partem, in impoenitentia & pertinaci obstinatione mentis aduersus verbum diuinum perseuerabat: quod Rex & Principes, Sacerdotes etiam & Doctores malo exemplo reliquis praeirent. Ideo nonsolum a Deo frequentissime *familia inobedientiae* hic audiunt (vide c. 2, 5. seqq. c. 12, 2. c. 24, 3. c. 44, 6.) & dura vaticinia pronunciata in illos sunt; sed seuerissima quoque Dei iudicia maturata fuerunt: ad quae alioquin ipse, pro ineffabili clementia sua, non vno impetu, sed lento admodum gradu, & quasi inuitus, procedebat. Nihil enim omisit benignissimus Deus, per Prophetas eos monendo & adhortando, vt exitio eriperentur; sed [illegible], inexcusabiles quidem facti plerique tamen maluerunt perire, quam verbo Domini obsequi. Vide Ezech. [illegible], 2. seqq. c. 21, 30. & conf Praef. in Ier. §. 11. 12. 13.

Ezechielis fides in obeundo munere & fata.

§. VIII. In ista ergo populi sui corruptione noster prope fluuium Chaboram in Chaldaea, e frequenti exulum coetu a Deo electus, & *prophetico officio luculenter inauguratus*, c. 1, 1. seqq. seruum Deo fidelem praestitit, tam in detegenda hypocrisi deportatorum exulum, inter quos agebat, quam in redarguenda impietate populi, in Iudaea reliqui, eiusque & aliarum gentium fatis explicandis. Vnde tandem, si *Epiphanio* (vel Scriptori, qui sub illius nomine vitas prophetarum in litteras retulit) credimus, martyrio vitam finiit, a Iudaeis occisus; eiusque synagoga & sepulcrum adhuc hodie in Oriente inter Euphratem & Chaborum fluuium ostendi, ex *Itinerario Beniaminis* p. m. 77. seqq. tradit *Abarbanel*, in Praef. ad hunc librum fol. 153. col. 3 quod nos merito tamen inter incerta & suo loco relinquimus. Vide sis etiam *Schalsch. Hakkab.* f. m 96. b. *Hottingeri* Cippos p. 82. *Huetii* Demonstr. Euang. p. m. 457. seq. & Io. *Meyerum* ad Seder Olam p. 979.

Argumentum.

§. IX. *Idem* igitur Ezechielis *argumentum* fere est, quod ceterorum Prophetarum, & in specie *Ieremiae*, de quo Praefatio nostra in Ieremiam §. 17. consuli poterit. Agit namque Ezechiel in visionibus suis frequentissimis de fame, peste, gladio, & Iudaeorum, in terra patria cum Zedekia superstitum, excidio, captiuitate ac dispersione per Nebucadnetzarem, adeoque gloria Dei, iustissimo iudicio, a Templo & Vrbe auferenda; eiusque iudicii caussis; grauissimis scil. sceleribus & peccatis, inprimis fiducia in templo & cultu externo, item praesidiis humanis, Aegyptiorum aliorumque; quibus freti, perpetuam vel longissimam saltem immunitatem a malis, quae prophetae denunciabant, sibi fastuose pollicebantur. Saepius tamen etiam, in paucorum piorum & totius Ecclesiae solatium agit de captiuorum liberatione & reditu, & de iudiciis Dei in vicinas & inimicas gentes. Inprimis vero & saepissime idoneis locis interserit conciones de CHRISTO, eiusque officio & regno, de gratia Euangelii, tandem etiam de restitutione Templi & vrbis nouae: *mysteria haud dubie inuolucro quodam Ecclesiae proponens*, vt *Heiddegerus* in Enchiridio suo loquitur p. 270. De quo infra in hac Praef. §. 15 & 16. & in notis ad c. 40 1. &c.

Scopus & vsus.

§. X. Idem proinde etiam *generalis & praecipuus scopus*, qui Iesaiae, Ieremiae ceterisque, etiam nostro fuit propositus. *CHRISTVS* nimirum, *eiusque regnum* siue Ecclesia diuersis imaginibus repraesentata. Ideo (vt *Calouius* scribit ad hunc librum p. 497. seq.) sub initium exhibetur Christus, *currum Euangelii & regni sui* per orbem prouecturus, eiusdem gloria in progressu iterum sistitur c. 10 & 11. v. 23. & sub finem, capitibus nouem integris, *Templi & Vrbis* ac *ciuitatis spiritualis* effigies adumbratur. Ideo & in ipso exitio vrbis Christus introducitur *suos signo* notans, ne simul pereant, c. 9. & promissa *liberatio* e captiuitate ac *reductio* populi *propter regnum Christi* in Iudaea conseruandum: donec aduentu suo id per totum orbem inde propagaret. Ideo etiam *coni[illegible]tio Israelis & Iudae* mystica promissa est, capp. 11. 20. 29. & 37. & *peccatorum remissio*, c. 16. ac *regni Christi propagatio*, c. 17. & *gratiosa Dei voluntas* iureiurando confirmata, c. 18. & 33. Ideo & Christus, *Pastor ille bonus*, promittitur c. 34. ac conuersio gentium ad eundem c. 36. vt & resuscitatio fidelium ad aeternam vitam c. 37. hostiumque Ecclesiae deletio c. 38. & 39. Ac profecto, vt iam supra §. 4. indicauimus, singularis haec bonitas ac gratia Dei fuit, quum diabolus in Babylonia & Iudaea instrumenta sua s. deceptores haberet, qui omni nisu veritati diuinae, quam Ieremias voce & scriptis proponebat, repugnarent, quod illis Ezechielem apud captiuos legitimo prophetandi munere opposuit: ne mendaciis obsequentes, etiam qui in Babylonia supererant, cum istis deceptoribus misere perirent. Sed & qui Hierosolymis erant, audientes Ezechielis vaticinia cum prophetiis Ieremiae per omnia conspirare, non parum de illarum veritate confirmari poterant. Naturaliter enim fieri haud potuit, vt alter Hierosolymis, alter in Chaldaea, sic quasi ex vno ore vaticinia sua proferrent. Conf. *Heideggeri* Enchirid. Bibl p. 272.

Partes libri.

§. XI *Partes libri* non vno modo constituunt Interpretes, totumque hoc vaticinium in XXII. visiones s. periochas propheticas distribuit *Heideggerus* in Enchirid. p. 273. Distincte vero post *titulum* totius libri c. 1, 1. agitur I. de *vocatione* & destinatione *Prophetae* ad munus suum, c. 1.--3. II, de iudiciis Dei *aduersus Iudaeos*, & de excidio vrbis per Babylonios, c. 4--24. III. *aduersus gentes*: (1) *Ammonitas*, e) c. 25, 1--7. (2) *Moabitas*, c 25, 8--11. (3) *Idumaeos*, c. 25, 12-14. coll. c. 35, 2 seqq. (4) *Philistaeos*, c. 25, 15-17. (5) *Tyrios*, c. 26-28. (6) *Sidonios*, c. 28. 20. seqq. (7) *Aegyptios*, c 29- 32. IV. *Promissiones & consolationes* f) sequuntur 1) de gratiosa Dei voluntate erga poenitentes, c. 33. 2) de Bono illo pastore, c. 34. 3) de vindicta ab hostibus, cumprimis Idumaeis, c. 35. 4) de reditu & congregatione Israelis ad regnum Christi, c. 36 5) de resuscitatione mortuorum, & vnione Israelitarum, c. 37. 6) de interitu Gogi & Magogi, c. 38 39. 7) de nouo Templo & vrbe, c. 40. seqq. vbi agitur א) de restitutione Templi, c. 40--42. ב) de ipso cultu, c. 43. & 44. ג) de reformatione totius regni, c. 45--48.

Ordo vaticiniorum.

§. XII. Ceterum vaticinia sua & visa, a Deo sibi oblata, ipsemet Ezechielis litteris consignauit, vt omnia huius libri docent. g) In quibus *ordinem naturae & temporis* satis accurate seruauit; nisi quando certa ratio exigebat, cur alterum vaticinium nonnunquam cum priori coniungeret, aut huius implementum ex sequentibus temporibus illi statim adnecteret. Confer. notas nostras ad c. 26, 1. c. 29, 1. & v. 17. c. 30, 20. c. 31, 1. Non itaque dubitamus, quin *ad annum* regnantis Zedekiae (vel deportati Iechoniae) *quintum* referenda sint *primum* & sequentia capita, vsque ad c. 7. inclusiue; *ad annum VI.* c. 8 19. ad VII. & VIII. annum c. 20-23. *ad IX.* c. 24. & 25. *ad X.* c. 29, 1--17. *ad XI. annum* c. 26. 27. 28. item c. 30, 20. seqq. c 31, 1. *ad XII.* c. 32. & 33, 21. *ad XIII.* vero & XIV *Lightfootus* in Chronol. sua p. 130 refert c. 34--39. *Ad annum* XXV. autem pertinet c. 40. & sequentia vsque ad libri finem. *Ad XXVII* denique c. 29, 17. seqq. & sec. nonnullos c. 30, 1--20. quamuis hoc fortassis melius referri possit ad annum X. coll. c. 29, 1. & c. 30, 20. Conf. etiam *Lightfootum* in Chronol. V.T. p. 131.

Chronologia.

§. XIII. Circa *chronologiam* tamen Ezechielis multa etiam & varia dubia mouentur, de quibus necessaria suo loco monuimus. Vnicum tantum hic speciminis loco discutiemus, ex ipso statim initio libri enatum. Verba, quibus incipit Propheta, haec sunt: *Et factum est trigesimo anno* &c. c. 1, 1. Hic, quianon indicat

e) Quorum iam facta erat mentio c 21, 33 seqq. occasione eorum, quae ibidem dicta sunt c. 21, 24. 25. f) Quas alii demum a 40. capite incipiunt. g) Nec audiendi sunt Talmudici, qui Viris Synagogae magnae (Esrae & Collegis Haggaeo, Zachariae, Malachiae, Zerubabeli, &c.) elucubrationem huius & aliorum librorum, etiam Danielis & Estherae tribuerunt, quod extra terram sanctam permissum non fuerit vaticinia diuina conscribere. Vid. Tract. Bababathra c. 1. fol. 15. a. & *Schalscheleth Hakkab.* fol. 66. b. & 69. b.

indicat, sed aliunde colligendum relinquit *terminum a quo* numerauerit hos 30. annos, in varia abeunt docti viri. *Lighfootus* namque in Chronol. p. 123. & *Maius* in Oecon. V. T, p. 1027. aliique, cum auctore *Schalscheles Hakkab.* f. m. 96. b. *ad ætatem Ezechielis, & annum vitæ eius trigesimum* id referunt: quo tempore Leuitæ & Sacerdotes ministerium suum alias adgrediebantur, vt legimus Num. 4, 23. 30 &c. Sicut etiam Christus Seruator noster Luc. 3, 23. Alii vero, vt *Vsserius* in Annal. V. T. & celeberrimi quidem Interpretes, *Iunius*, *Coccejus*, *Calouius* &c. *annum trigesimum Legis ab Hilkia repertæ*, & fœderis cum Deo, cultusque eius solemniter a Iosia instaurati, ac *Paschatis* solemnissime *celebrati*, intelligunt. Ita etiam Chaldæus interpres s. Ionathan addit; *a tempore, quo Hilkia, summus Sacerdos s. Pontifex, librum legis inuenerat* &c. 2 Reg. 22, 8. Quippe Iosias pascha illud celebrauit sec. 2 Reg. 23, 23. anno regni sui *decimo octauo* ineunte *h*) adeoque post illud regnauit *quatuordecim annos, i*) coll. 2 Reg. 22, 1. *Iojakimus* autem *vndecim*, 2 Reg. 23, 36. Adde his *quinque Iechoniæ* vel *Zedekiæ* annos ex Ezech. 1, 2. & prodeunt *triginta anni*: quos, dum *Kimchi* a Iubilæo numerat, *Raschi* ex *Seder Olam* cum præcedenti sententia istam, nescio qua ratione, coniungit in Comment. ad Ezech. 1, 2. Et sane tantorum beneficiorum solemnis recordatio facile Iudæis nouam annos numerandi rationem suppeditare poterat; in quam sententiam etiam confer Præfat. in Ierem. §. 7. Magis tamen cum aliis inclinamus *ad æram Nabopollassari*, quæ in Chaldæa, vbi Ezechiel scribebat, tum in vsu & notissima erat. Vid. Ios. *Scaliger* de Emend. Temp. lib. 5. p. m. 218. Et *Vitringa*: Sic intelligendus est Ezechiel, (inquit) vbi ipse auspicia ministerii sui consignans scribit *anno trigesimo*, eumque copulat cum *quinto deportationis* Iechoniæ v. 2. Si enim annis Nabopollassari 21. quot illi dantur in Canone Ptolemæi, subducas biennium, quod Nebucadnetzar cum Patre regnauit, inuenies, quos quæris, *annos XXX, ab initio Nabopollassari vsque ad deportationis Iechoniæ quintum*; in typo doctrinæ proph. p. 41. Conf. etiam Aegid. *Strauchii* Breuiar. Chronol. p. 515. seq. Edit. Lips. 1708.

Stilus & modus proponendi.

§. XIV. Ceterum quod ad ingenium & doctrinam, item orationem ac stilum Ezechielis attinet, purus, tersus ac grauis eius sermo est, nihil habens, quod cum venustate Hebraicæ linguæ pugnet, vt temere etiam hic, sicut de Ieremia, censuit *Abarbanel* in præfatione sua ad h. l. fol. 154. col. 1. sed pro re nata diligens est inculcatio per vocabula & phrases aptissimas, etsi nostro æuo difficiliores, & non vbiuis in ceteris libris Biblicis obuias. Mirum certe est, contrarium quibusdam visum esse, e. c. c. 12, 1. seqq. *Sed pronunciet quis illa omnia s. c. membra sua, paululum subsistens in singulis, & videbit* (vt recte Cl. *Coccejus* ad c. 12. §. 6. notat) *omnia, vti oportebat, scripta esse.* Eo vtique valuit noster Propheta ingenio & eruditione, vt præterquam, quod incomparabili prophetiæ dono a Deo instructus esset, ob pulcherrimas sententias, illustres comparationes, magnam rerum multarum, inprimis eximiam militaris & ciuilis architecturæ cognitionem (vide c. 4, 1. 2. 5. & c. 40. ac seqq.) non cum Homero, vt male putauit *Grotius*, sed cum maximis & summis Prophetis sit comparandus: quod late etiam ostendit *Abarbanel* in Præf. ad Ezechielem fol. 353. Videatur quoque Io. *Mayeri* Dissertatio ad vltima capita Ezechielis p. 1. 2. Nec tamen apertis tantum *verbis* consilium Dei exposuit, sed quam plurima etiam *per figuras, symbola & typos* demonstrauit, quæ & illius ætatis homines in admirationem raperent, & omnium temporum ingenia exercerent. Sunt enim reuelationes, quas a Deo accepit, siue sublime fictionis ingenium, siue sensus sublimitatem spectes, plane mirabiles, & nullius humani tantum ingenii viribus, sine Spiritus S. gratia & verbo penitus intelligendæ aut peruiæ.

Exemplum ex primo viso capitis I. cuius describitur a) imago,

§. XV. Patebit illud vel vnico *exemplo primi visi*, c. 1. descripti, quo Deus eum dignatus est *ab initio vocationis ad extraordinariam & propheticum munus.* Omnium enim Iudæorum & Christianorum interpretum consensu inter emblemata prophetica nullum hoc ipso illustrius & nobilius, sed & nullum intellectu difficilius est, ac magis abstrusos recondit sensus. Quos vt eruerent, semper quidem a Viris doctis & piis laboratum est, non pari tamen ab omnibus successu; vt maxima ostendit Iudæorum & Christianorum Interpretum dissensio, quam hic breuitatis caussa non recensemus. Vid. B. Iac. *Thomasii* Dissert. de Insignibus IV. Euangelistarum. Lips. 1667. Nouissime autem, post solicitos harum rerum scrutatores Cl. *Cocceium* in Comment. in hunc librum, & doctissimum *Lightfootum* in descript. Templi Hieros. c. 38. T. I. Operum, p. 651-658. augustum hoc visum more suo solide considerauit doctissimus *Vitringa* in lib. 4. Obseru. Sacr. vbi c. 1. eius *imaginem* cum cura dispicit, capite vero 2. *sensum* eius s. mysticam significationem, studiose eruit. *Summa imaginis rerum*, quæ menti Prophetæ a Deo obiectæ sunt, ex descriptione Cl. Viri loco cit. c. 1. p. 2. seq. huc redit: *Ezechielem, grauissimo muneri prophetico initiandum, per ἔκστασιν vidisse procellosum ventum* suscitatum *e septentrionibus*; vento iunctum *fulgentissimi ignis splendorem, nube circumdatum*; ex igne vero prodiens *candens quid & eximie coruscans ad instar electri*; vnde formatæ sunt, Propheta vidente, species *quatuor animantium*, iunctarum totidem *Rotis*, alis suis *k*) sustinentium celsum quendam *thronum*, cui *Deus* humana forma, veluti Rex quidam aut Imperator insidebat. Animantes illæ compositæ erant ex quatuor præcellentium animalium, *Hominis*, *Aquilæ*, *Bouis* & *Leonis* speciebus: *l*) *quadruplicem* singulæ ad quatuor latera præferentes *faciem*; positura ceteroquin corporis (erecta &) ad *humanam* accedente; *pedibus*, quod ad infimam eorum partem, *vitulinis*; *alis* instructæ *quatuor*; binis manus, pedes & partes corporis minus conspicuas tegentibus; binis alis sursum elatis *m*) & iunctim sustinentibus solium diuinæ maiestatis. Animantibus aderant (earumque basin sustinebant) *quatuor Rotæ*, spectatæ altitudinis totidem rotas, ex transuerso s. decussatim eas secantes complexæ; apsidibus instructæ & præterea *oculis humanis*, in iisdem adparentibus, conspicuæ. Simul autem tam Rotæ, quam Animantes acutissimo *fulgore*, ad instar *æris candentis*, *chrysolithi* aut *carbonum ignis*, corruscabant; eædemque simul *rapidissimo* agitabantur *motu*, seorsum, vorsum, sursum, deorsum: vno *eodemque Spiritu*, qui Animantes mouebat, ipsas quoque *agente rotas*. Mouebantur autem recta, ita vt mouendo se nunquam ad aliam cæli plagam conuerterent, aut situm suum mutarent: idque tanto cum *strepitu*, quantum *aquarum concitatarum fluctus*, *vehementiora tonitrua*, aut maiores *exercitus*, ad prælium instructi, edere solent. Hæc præcipua sunt, quæ ab Ezechiele binis distinctis temporibus (*anno* videlicet exilii sui *quinto*, c. 1, 2. & *sexto*, c. 10. coll. c. 8. 1.) visa narrantur. Quæ, quam sint admiranda & omni attentione dignissima, quisque me non monente facile videt. Hactenus verba doctissimi Viri de imagine s. emblemate prophetico.

b) Significatio mystica.

§. XVI. Quod vero ad *mysticam eius significationem* attinet, certis hypothesibus, iisque erudite adstructis, ipse quoque ostendit l. c. capite 2. per *insessorem* currus *Deum*, *n*) per *thronum* s. *solium* eius, quod animantes sustinebant, *regnum Christi*, cum typicum in V. T. tum spirituale in N. T. & per *Animantia* non tam *Angelos ministratiuos* (vt alioqui sentit etiam Dn. D. *Maius* in Oecon. V. T. p. 1028.) aut 4. *Archangelos*, vel 4. tantum *Euangelistas*, quod veteribus placuit; nec tamen etiam totam sanctorum *Ecclesiam*, quod putauit *Cocceius*; sed *excellentissimos & extraordinarios omnium ætatum ministros Dei*, in N. T. præsertim Apostolos & Apostolicos viros; per *Rotas* autem *ordinarios verbi diuini Doctores*; quibus ceu instrumentis Deus in stabiliendo & promouendo regno suo, in his terris vtitur, in S. Iohannis Apocalypsi per 24. *presbyteros* repræsentatos, intelligi. *o*) Siquidem hæc *quatuor Animalia* in tota illa visione Iohannis c. IV. Apocalypseos *p*)

h) *Mense* enim *primo* Pascha celebrandum fuit, ex lege Exod. 12, 1. seqq. *i*) Quibus *Ioachazi* duos vel tres menses includimus, ex 2 Reg. 23, 31. *k*) Vel capitibus, v. 22. 26. *l*) Quarum figuras etiam in quatuor vexillis primariis Israelitarum quondam expressas fuisse tradunt Hebræi. Vid. *A. b. Ezra* ad Num. 2, 2. vbi verba eius sunt: *Dixerunt Maiores nostri, quod in vexillo Rubenis expressa fuerit forma Hominis -- in vexillo Iudæ Leonis -- in vexillo Ephraimi Bouis -- in vexillo Danis Aquilæ, ita vt exhibuerint formam Cheruborum, quos vidit Ezechiel Propheta.* *m*) Vel recta extensis, & iunctis cum sociorum alis. *n*) h. e. Christum s. *Filium Dei*, coll. Esa. 6, 1. seqq. Ioh. 12, 41. *o*) Ita *Calouio* in Prolegom. ad h. librum significat *currum Euangelii Christi, in quo per ministerium Euangelii, flatu Spiritus Sancti vehitur in omnes terræ partes.* *p*) Quæ vtique ad hanc Ezechielis conformata est: etsi alii aliud sentiunt.

coniunguntur cum cœtu *Presbyterorum* q) & *Angelis* non modo, sed & omnibus *Angelis* diserte contradistinguuntur Apoc. 7, 11. & inprimis Apoc. 5, 9. 10. 12. vbi totus cœtus cælestis, qui erat coram throno, in *duos choros* s. classes diuiditur: Alterum constituebant *Animalia & Presbyteri*, v. 8. alterum *Angeli*, v. 11. Immo in doxologia, quæ Animalibus & Presbyteris tribuitur, *Animalia cum Presbyteris* agnoscunt & celebrant maximum illud *beneficium redemtionis per sanguinem CHRISTI, quod sibi obtigisse prædicant*, v. 9. & quæ plura post *Lightfootum* l. c. p. 656. cum in Obseruationibus sacris, tum in Commentario ad Apoc. 4, 6. vrget Vir solide doctus. Quorum argumentorum vim & robur vti lubenter agnoscimus; ita tamen hæc omnia comparata sunt, vt nondum audeamus, aduersus veteres aliosque audacius quidquam pronunciare vel simpliciter eorum sententias reiicere. Nam de IV. *Euangelistis* certum est, ex ipsius quoque doctissimi Viri sententia, quod & illi ad ordinem excellentium Dei ministrorum referendi sint; & quod aliis placet de IV. *Archangelis*, etsi ex Scripturis non constat nobis, nisi de vno *Archangelo*, Filio Dei; r) certum tamen ex diuinis libris est, quod inter ipsos etiam angelos sit diuersitas quædam & ordines certi, coll. Eph. 1, 21. Col. 1, 16. etsi nostrum non est, temere sine diuina reuelatione eosdem definire. Atque vt in Regno suo Christus & inter homines hominibus ministris vtitur, ita quoque non minus vtitur ministerio Angelorum ἐν ἀοράτοις, Col. 1, 16. illi quippe sunt πνεύματα λειτουργικὰ, ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, vt docet Apostolus Hebr. 1, 14. Nec minus fit voluntas Dei in cælis, quam fieri eam optamus in terris. præsertim quum non solum alibi, vt in Ps. 18, 11. & 80, 2. & 99, 1. Deus & Christus Dominus noster super *Cherubim* vehi dicatur, & super Arca fœderis gloria Eius a Cherubim sustentata fuerit; sed & nostra *Animalia* expresse *Cherubim* nominentur infra Ezech. 10, 20. Quod licet sententiæ suæ obesse non putat cum *Cocceio* Vir doctissimus in Obseruu. S. l. c. p. 35. §. 31. quod *Cherubes* esse possint, & vere sint, *symbola omnium Dei ministrorum*, qui summa cum promtitudine, sinceritate & studio diuinæ gloriæ, Dei iussa exequantur &c. nihil tamen impedit, quo minus etiam sub hac visione Prophetæ simul ostensum putemus, *quomodo etiam ab Angelis & cælesti exercitu promtissime fiat voluntas Principis sui, quemadmodum fieri eam vult a sanctis & ministris suis in his terris*: cum reuera sit inter hæc insta analogia & conformitas, vt nec ipsemet diffitetur, sed probat Vir doctissimus. Difficulter sane persuademur, non proxime Angelos sub *Cheruborum* nomine esse intelligendos. Cumque *Cherubim* s. Angeli alibi etiam eq. Dei vehiculum repræsentrentur, vt ex scripturis modo citatis probauimus, quid obest, quo minus etiam hoc loco? Certe locus, in quo nomen *Cherubim* in S. litteris immediate de *hominibus* dicatur, nuspiam nobis succurrit. Præterea *scopus & argumentum* huius primæ & II. Visionis proxime *non tam de regno Dei sub N. T.* agit, *quam de Iudæorum euersione per Babylonios*, etsi neque sic negamus, figuratum esse, quale illud futurum esset. Et quamuis per *Animalia* & *Rotas* non figurata sit tota sanctorum Ecclesia, quod Cl. *Cocceius* existimauit, nullus tamen sanctorum aut fidelium seruorum Christi eiusque membrorum excludi ab huius totius Quadrigæ consortio poterit; si vere, quod cum Viro doctissimo credimus, *Regnum Christi* hisce symbolis figuratum fuit. Ita sane adplicationem piam & suauem ad omnes pias & sanctas animas huius primi visi habet B. ille *Macarius* in Homilia I. quam lectoribus nostris merito etiam commendamus.

De adnotationibus nostris.

§. XVII. Quod ad *adnotationes* nostras in hunc librum attinet, in eo illustrando adiutor nobis fuit Pl. Rev. & Cl. M. *Abrahamus KALL*, socius quondam noster ab initio huius laboris; quemadmodum constat ex *Dissertatione*, quam dudum exhibuit publico *de Codicibus Bibliorum MSS.* nunc minister verbi diuini Charlottenburgi in vicinia Regiæ vrbis Berolini. Eius itaque industriæ debentur cum alia, tum maximam partem, quæ ex aliis auctoribus & interpretibus, ex *Poli* Synopsi, *Cocceii* Commentario, & *Bocharti* Hierozoico adnotata hic sunt. Substitit tamen Vir Cl. ad XXXIX. huius prophetiæ caput, vocatione ad munus illud pastorale, aliisque curis ab huius laboris continuatione impeditus; nobisque vt in ceteris nonnulla, ita in vltimis illis capitibus omnia in solidum elaboranda reliquit. Vnde, etiam ob temporis penuriam, de significatione mystica vltimæ illius visionis non, nisi pauca, subinde notauimus: cum, quia difficile erat, breuibus verbis totius istius sancti ædificii partes in adplicatione dilucide monstrare: tum, ne rerum multitudine plane obruerentur incipientium studiosorum animi, qui satis occupati iam sunt, si spectanda & animo concipienda sit admirabilis illius structuræ symmetria. Consuli vero de vberiore adplicatione poterunt Interpretes, & peculiari de hoc Templo commentario *Hassenrefferus*; vel crescente profectu in cognitione & sensu veritatis diuinæ, ex collatis inter se ipsius Scripturæ S. locis hæc illustrari magis poterunt, & tum aliorum quoque meditationes adhiberi. Vti enim *Ecclesia Christi Dei Templum est, sic ipse Christus est Altare, ipse etiam sacerdos & sacrificium*; quod ex *Brentio* nostro ad Lev. 1, 3. iam monuimus. Ceterum *Kallius* noster in notis suis constanter consuluit *Schmidii* versionem Latinam, *Iunii & Tremellii* Biblia, nec non (ex *Poli* Synopsi) *Iunii* commentarium posthumum in Ezechielem. Hunc, vt a Iunii Bibliis distingueret, per *Iun.* vel *Iunium*; Biblia vero per *Trem ell.* vel *Iun. & Tremell.* allegauit. Euoluit quoque non tantum *Poli Synopsin*, sed ipsos etiam *Criticos sacros*: quod subinde profuit ipsi ad dubia vel errata Poli corrigenda. Præterea *Cocceii* Lexicon & comment. in Ezechielem, *Gussetii* Lexicon, *Maii* Oecon. V. T. *LXX Interpretes*, Targum *Ionathanis*, Versionem *Syriacam*, & *Rabbinicos* commentatores, *Bocharti* Hierozoicon & Geographiam S. *Pfeifferii* dubia vexata, & *Glassii* Philologiam S. cuius tantum paginas ex *nouissima edit Lipsiensi* per compendium citamus. Auctores tamen non vbique & semper adscripsit, quorum aliquot verba adducta sunt: vbi namque facilia habuerunt & cuiuis obuia, suffecit, rem verbis vel ipsorum (iisdemque vel retentis, vel ex parte mutatis) vel propriis expressisse, sine illorum nomine. Neque etiam omnium Interpretum nomina, quos in hanc vel aliam explicationem conspirantes inuenit, adposuit, sed contentus fuit vno alteroque præcipuo; addito sæpissime, *aliique*. Aliquando latine etiam ea reddidit, quæ facilia videri possunt, vt difficiliora connecteret, vel nexum & cohærentiam textus, aut discrimen temporum & verborum Hebraicorum, variasque significationes seu connexiones *præfixi Vau* &c. voecula quadam aut particula subindicaret; quod tironibus non semper patet. Circa *varias interpretum sententias*, quas interdum adduxit, moneri hic voluit Ben. Lectorem, eas sæpe ita comparatas esse, vt vna alteram non tollat, sed apte *coniungi* vel *subordinari* possint; quod subinde ad ipsum quoque textum indicauimus. Vnde in talibus tantum abest, vt *attenti* lectoris animus eiusmodi diuersitate confundatur, vt meditatio potius adiuuetur. In iis vero, quæ omnino discrepant, nec simul consistere possunt, iudicium nostrum non raro interposuimus, & nihilominus pii & prudentis lectoris arbitrio tandem reliquimus, in qua sententia rectius putet sibi acquiescendum in talibus esse. Si vero vnus & alter Interpretum, quem allegauimus, sub citatis phrasibus aut verbis singulares suas foueat vel tegat hypotheses, eas nemo æquioris animi *Kallio* nostro tribuerit. Duo namque cum idem adhibent verbum, non idem tamen dicunt, si constat de diuerso eorum scopo ac sensu. Sed & hæc monuisse, satis sit.

Conclusio Præfationis.

§. XVIII. Faxit DEVS T. O. M. & Dominus noster IESVS CHRISTVS, cuius iudicia, regnum & gloria hic describuntur, vt ita spectemus hæc mirabilia ipsius, ne mente nostra in vanas aut inutiles cogitationes aberremus; sed gratia ipsius adiuti ita hæc omnia consideremus, quo & nos, per veram fidem, Spiritu ipsius animati, ducamur sec. voluntatem ipsius, eandemque faciamus hic sub gratia, & illic in gloria æterna per omnia sæcula. Amen!

q) Pro quibus hic *Rotæ* sunt, vt diximus. r) Quamuis Iudæi, vt ipse quoque Vir Cel. obseruauit, in *Pirke Eliezeris* c. 4. & alibi subinde omnes Angelos in 4. classes distribuunt, quæ singulæ suum habeant Principem, *Michaelem, Gabrielem, Vrielem & Raphaelem.*

LIBER EZECHIELIS,

LIBER
EZECHIELIS,
Hebr.
יחזקאל

Cap. I.

הפטרה
ליום א׳
של שבוע

א וַיְהִי ׀ בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ
וַאֲנִי בְתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר כְּבָר נִפְתְּחוּ
2 הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים׃ בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא
3 הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין׃ הָיֹה הָיָה דְבַר־
יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל־
4 נְהַר כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה׃ וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ
סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַ
ה לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ וּמִתּוֹכָהּ

דְּמוּת

Ooo סא

CAP. I, v. 1. a) *Et factum est.* Ita Hebræi non solum posteriores libros præcedentibus annectunt, vt Ios. 1,1. Iud. 1,1. 2 Sam. 1,1. sed etiam de integro incipiunt. vid. 1 Sam. 1, 1. Ruth. 1, 1. Esth. 1, 1. b) *anno trigesimo*; scil. ætatis Ezechielis; vel potius reformati cultus a Iosia; aut ab initio Nabopollassari, patris Nebucadnezaris vid. Præf. §. 13. c) *in quarto*, sc. mense. cf. c. 8, 1. c. 20, 1. Ion. & Kimchi: *mense Tammus*, i. e. *Iunio*. d) *in quinto*, sc. *die*. cf. c. 24, 1. c. 40, 1. e) *cum ego essem*, abductus cum Rege Ioiachin v. 2. cf. not. 2 Reg. 24, 15. 16. f) *in medio turbæ captiuæ* s. deportatorum. c. 3, 11. 15. c. 11, 24. pius cum impiis & hypocritis, instar salis. c. 2, 5. 6. c. 12, 2. Matth. 5, 13. vt esset, qui doctrina sua pios solaretur, & exules contineret in officio. cf. Præf. §. 4. g) cf. Ps. 137, 1. h) nomen fluuii v. 3. c. 3, 15. c. 10, 15. sec. nonnullos *ab aquarum copia* sic dicti. vid. *Castell* Lex. col. 1672. De Euphrate id exponit *Kimchi*. Intellige vero *alueum Euphratis*, a *Chobare* præfecto sic appellatum, qui fossam regiis auspiciis (vnde etiam *Nahar Malca* dictus est) ex Euphrate in Tigrim deduxit, ne præcipiti cursu Babylonem infestaret. vid. *Plin.* H. N. Lib. 6. c. 26. & *Boch.* Phaleg p. 39. cf. etiam not. 1 Reg. 17, 6. Alii *fluuium Mesopotamiæ* intelligunt, qui Ptolemæo *Chaboras*, Straboni *Aborras* dictus est. cf. *Nold.* ad Conc. Part. p. 994. i) cf. Apoc. 4, 1. c. 19, 11. Ioh. 1, 52. Act. 7, 56. Sic Christus anno 30. ætatis iuxta fluuium in Iudæa cælos apertos habuit Matth. 3, 16. *Lightf.* k) *Et vidi*, sc. in ecstasi, vt plerique sentiunt, coll. Act. 10, 10. 11. At *Gurtler*. in Theol. Proph. p. 15. *Corporeis*, inquit, *oculis vidit Propheta* (quasi) currū a 4. animalibus tractū & Schechina s. Filium Dei vehentem. cf. not. Es. 6, 1. l) h. e. *diuina* & a Deo exhibita *visa*. c. 40, 2. ℣. 2. m) *Quinto*, inquam, die quarti *mensis* v. 1. n) Erat autem *ille* &c. Parenthesis ad finem versus. o) *annus quintus*. cf. annum *sextum* c. 8, 1. *septimum* c. 20, 1. *nonum* c. 24, 1. *decimum* c. 29, 1. *vndecimum* c. 26, 1. &c. ac vide Præf. §. 13. & ad hanc temporis circumstantiam Præf. §. p) *post transmigrationem*; non enim captus, vrbe superata, sed voluntate se tradens, ductus est in Babylonem. cf. Præf. in Ier. §. 10. 12. q) *Ioiachin* s. *Iehoiachini* 2 Reg. 24, 8. qui etiam *Iechonia* Ier. 24, 1. & *Coniahu* dicitur Ier. 22, 24 28 diuersa nominis forma, sed eadem significatione, q. d. *stabiliet Dominus*. ℣. 3. *Expresse factum est.* Locutio *emphatica*, ad rei veritatem amplius confirmandam, & in mentibus lectorum vehementius obsignandam. cf. Gen. 15, 13. 1 Reg. 13, 32. &c. s) Quod prius *visiones*, nunc *verbum Dei* vocat; np. prophetiam, quæ tam visiones, quā verba & iussa diuina continet: estque simul hic *titulus* s. *inscriptio totius libri*. cf. Hos. 1, 1. Ion. 1, 1. Zach. 1, 1. t) vid. Præf §. 2. u) *sacerdotis*. cf. iterum Præf. §. 3. & Ier. 1, 1. it. Præf. in Ierem. §. 3. x) *in terra Chaldæorum*. i. e. sec. *Iun.* aliosque in Mesopotamia, Chaldææ parte; quia & ibi Chaldæi reges firmauerant imperium suum. Immo *inferiora Mesopotamiæ* non raro Chaldææ nomen induunt, sicut superiora Babyloniæ, Mesopotamiæ nomen. *Cellarius* Geogr. antiq. p. 213 y) vid. not. ad v. 1. z) *fuitque super eo*, efficax scil. & fecit, vt videret, quæ alii non viderunt; deinde, vt omnium, quæ viderat & audiuerat, meminisset, & vt intelligeret mentem Domini, ac mandata ipsius faceret. *Cocc.* a) *ibi*, in terra Chaldæorum. cf. Præf. §. 4. b) c. 8, 1. 1 Reg. 18, 46. Ion. *Spiritus prophetiæ a facie Domini*. *Raschi*: præualuit ipsi prophetia, etiam inuito. cf. infra c. 3, 14. ℣. 4. c) *Vidi vero* v. 1. (1) e nube & igne 4. *Animalia*, (2) cum iis coniunctas *Rotas* v. 15. (3) super iilis *Expansum* v. 22. (4) *Thronum*, & in eo *sedentem* Filium Dei v. 26. d) *Et ecce!* Est excitantis & confirmantis, vt v. 15. c. 40, 3. Ier. 31, 8. e) *ventus procellæ*. Raschi: Currus erat solii gloriæ Schechinæ Domini; quia autem veniebat cum excandescentia ad perdendum Israelem, ideo vento procellæ & nubi adsimilatur. cf. 1 Reg. 19, 11. Iob. 38, 1. item Ez. 17, 10. Ier. 4, 11. 12. f) i. e. sec. *Raschi*, ex terra Chaldæorum, quæ Iudææ aquilonaris erat, vel media inter orientem & septemtrionem. cf. not. c. 9, 2. & Ier. 1, 14. g) *nubes magna*, quales in vehementi tempestate solent. cf. Ier. 4, 13. Ps. 97, 2. *Grotio* exercitus Chaldæorum, *Coccejo* status miser, plenus tristitiæ & obscuritatis. cf. infra c. 30, 3. Ioel 2, 2. h) *Et splendor* s. *fulgor erat ei*, nubi. v. 27. 28. Ps. 18, 13. ab igne interlucente. i) *circumquaque*. v. 18. 27. 28. Tota huius visionis species nata est ex *tempestate in septentrionibus orta*, quod omnino referendum videtur ad iudicium Dei in Iudæos, a Chaldæis ex septemtrione in ipsos deuoluendum; inquit *Vitringa* in Obs. S. lib. 4. c. 2. p. 28. k) *Et e medio eius*, sc. *ignis* (vt in fine versus) splendor effulsit. l) *sicut adspectus*. De inanimatis dicitur; v. 7. 16. 22. 27. c. 8, 2. Num. 11, 7. Dan. 10, 6. דמות autem de re viua v. 5. 10. 13. Dan. 10, 16. & inanima v. c. de solio infra v. 26. it. c. 8, 2. c. 10, 1. 2 Reg. 16, 10. Ps. 58, 5. m) S. *prunæ*, al. *fulgoris*, *LXX.* *electri*, Hiller. *fulguris* &c. (3) v. 27. c. 8, 2. At *aurichalcum*, nobilissimum æs, auro concolor, & æqualis cum auro pretii, intelligendum esse, copiosissime probatum iuit *Bochart.* Hieroz. II. p. 871. seqq. Conf. hic v. 7. & Dan. 10, 6. vbi *æs tersum* dicitur: it. χαλκολίβανον Apoc. 1, 15. c. 2, 18. n) *e medio ignis* fulgentis: ad aurichalcum namque per accentus referendum est. ℣. 5. o) *E medio etiam ignis* v. 4.

℣. 2. הַחֲמִשִׁית *defect.* seq. *Dag.* 6. 9. sec. *Maf.* *impr.* Leu. 19, 25. & Ier. 35, 9. sed contra *Erff.* h. l. ℣. 4. עָנָן cum *Psk* 5. 6. 8. 9. 12. 13. 17--20. & *Ber* præter *Ind.* *Bas.* f. 60. col. 7. הַחַשְׁמַל per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. contra *Maf.* 1. & *Erff.*

דמות ארבע חיות וזה מראיהן דמות אדם להנה׃
6 וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת
7 להם׃ ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף
8 רגל עגל ונצצים כעין נחשת קלל׃ וידו אדם
מתחת כנפיהם על ארבעת רבעיהם ופניהם
9 וכנפיהם לארבעתם׃ חברת אשה אל־אחותה
כנפיהם לא־יסבו בלכתן איש אל־עבר פניו ילכו׃
10 ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל־הימין
לארבעתם ופני־שור מהשמאול לארבעתן ופני־נשר
לארבעתן׃

digerent, quibus faciem, vt illic, tegerent. Nolunt n. veri Ministri

וידי קרי

Christi ἐμβατεύειν, ἃ μὴ ἑωράκασι Col. 2, 18. sed binis expansis volabant s. pergebant, binis aliis manus (quas sub alis habebant, vid. v. 8. c. 10, 8. 11. Es. 6, 6. Apoc. 15, 7.) & inferiores corporis partes tegebant. v. 11. 23. y) *vnicuique illorum*, vel *singulis ipsis* erant. Es. 19, 18. ꝟ. 7. z) *Pedes vero eorum.* Suffixum *masc.* ad rem præcedentem respicit, non ad formam nominis *Animalium.* cf. not. Hos. 10, 5. a) q. d. vnusquisque eorum *pes rectus* erat. v. 23. non curuus aut labantibus genibus. Es. 35, 3. b) *& vola s. planta* pedis eorum. cf. Es. 1, 6. Deut. 2, 8. c. 28, 56. &c. c) erat sicut *planta pedis vitulini*, rotunda nempe & omni parte sibi similis: cum pes *humanus* in longum porrectus, & certæ semper regioni cæli oppositus sit; a qua si homo se conuertere velit, necesse habet pede suo circumagi. *Vitringa* Obseru. S. lib. 4. p. 20. Et quamuis *Animal* quodque haberet *Leonis vultum*; tamen non habebat leonis pedes & vngues, ad laniandum factos, nec *Aquilæ*, &c. Cocc. d) *& splendentes* erant, seu *splendebant* pedes eorum (1) cf. Es. 1, 31. e) *instar æris.* vid. not. v. 4. & c. 40, 3. f) *tersi, læuigati, politi.* (2) Dan. 10, 6. al. *candentis*, coll. Apoc. 1, 15. ꝟ. 8. g) *Et manus humana*; vel in singulari, *Et manus humana.* vid *Hillerus* de Kri p. 120. & 285. h) erant *sub alis eorum.* cf. not. ad v. 6. & c. 10, 8. 12. &c. Humana operatio significatur, quæ decet imaginem Dei. *Cocc.* vel sec. *Maii* Oecon. p. 1023. *manus* repræsentant agilitatem & aptitudinem ad obeundas sui muneris partes. i) *in quatuor quartis* seu lateribus *eorum* (6) v. 17. c. 43, 16. 17. k) *& sic vultus sui & alæ quatuor.* v. 6. l) *quatuor ipsis* & singulis erant, vt etiam dictum est v. 6. Omnia namque ἰσόμετρα habebant. *Cocc.* ꝟ. 9. m) Ita vt *iunctæ* essent alæ eorum. v. 11. Ex. 26, 3. n) i. e. *vna ad alteram.* vid. v. 23. c. 3, 13. Ex. 26, 3. 5. 6. 17. quod concordiæ & vnionis in efficiendis iussis Domini symbolum erat. coll. Ex. 25, 20. 1 Reg. 6, 27. o) *non vertebant sese* v. 12. 17. c. 10, 11. 16. ὀ. οὐκ ἐπεστρέφοντο. cf. Luc. 17, 31. Poterant enim ire in omnes partes, h. e. progredi, regredi; pergere ad dextram aut sinistram; quocunque spiritus ea flectebat. Omnia enim ipsis anteriora erant, quia quaqua versum faciem habebant. v. 6. p) *cum irent* & loco se mouerent. v. 11. 12. 17. cf. Prou. 4, 25. 26. Phil. 3, 13. 14. q) sed *quodque* s. *singula* Es. 47, 5. c. 53, 6. r) q. d. *ad plagam aduersam faciei suæ*, h. e. *recta ante se*, non obliquo aut circulari motu, *pergebant.* v. 12. c. 10, 22. cf. Ex. 28, 26. Ios. 22, 11. ꝟ. 10. s) *Porro quod ad* figuram s. *similitudinem vultus eorum attinet.* v. 4. 5. 13. t) *facies hominis* s. *humana.* c. 10, 14. sc. ab anteriore parte. symbolum humanitatis, clementiæ, moderationis & prudentiæ, quibus hi Ministri Dei se commendarent. *Vitringa* ad Apoc. 4, 7. p. 251. u) *& facies leonis* s. *vultus leoninus* c. 10, 14. Quo notatur egregia illa animi præcellentium Ministrorum Christi adfectio, qua nulla habita ratione periculorum sibi vndique imminentium, acti a spiritu Dei, instar heroum, animo excelso & *generoso* (נדיב) se mundo & diabolo fortiter opponerent. *Vitringa* ibid. p. 250. Conf. Es. 31, 4. Prov. 28, 1. c. 30, 29. & 1 Par. 12, 8. x) *ad dextram* Ios. 17, 7. y) *quatuor illis* erant. v. 8. 16. vt adeo singula Animantia *quatuor* habuerint *vultus*; cum respectu ad quatuor climata cæli, & quæ secundum ea censentur, *quatuor* partes huius orbis terrarum, in quibus esset sedes Regni Christi, (cf. c. 42, 16. seqq.) & illi suo fungerentur officio. *Vitringa* d. l. p. 250. z) *facies* autem *tauri* s. *bouis.* Quo significatur, fore hos Christi Ministros in opere & officio suo peragendo constantes, adsiduos, rectos, laboriosos, & ad magnos labores egregie paratos. Sic *cornua* bouis robur & fortitudinem notant Deut. 33, 17. Ceterum hæc *facies* infra c. 10, 14. *Cherubi* fuisse dicitur. Vnde *Bochartus* colligit, Cherubos diuersorum quidem animalium formas varias expressisse, sed ita, vt propius ad bouis speciem accesserint. Caue tamen hic tibi boum figuram imagineris. Corpora enim horum Animalium humana & erecta fuerunt v. 5. præter *plantam* pedum, quam vitulinam habuerunt v. 7. a) 2 Par. 3, 17. sic in omnia parati. v. 6. cf. 2 Cor. 6, 7. & 1 Par. 12, 2. b) *tandem* etiam a tergo *facies aquilina*; pernicitatis, perspicaciæ & diuinæ sagacitatis symbolum. cf. Es. 40, 31. Iob. 39, 27. seqq. Matth. 24, 28.

p) emicabat vel nascebatur *figura* s. *species.* v. 1. 2 Par. 4, 3. cf. modo not. ad v. 4. q) *quatuor Animantium* s. *Animatorum*, quæ ob varietatem & excellentiam suorum attributorum, figura mirabili, terribili, & plane paradoxa, in hoc emblemate exhibentur. De significatione mystica vid. Præf. §. 16. Numerus enim *quaternarius mysticus* est & numerus vniuersitatis; cum respectu ad 4. plagas mundi, per quas & vniuersum orbem terrarum Regnum Dei s. Ecclesia Christi sub N. T. esset diffundenda; *Animalia* autem s. *Animata* vel Angeli, vel alii excellentes ministri Dei dicuntur, quibus in regno suo stabiliendo & promouendo vtitur, quod in iis esset *vita* s. principium veræ & continuæ actuositatis, quæ *fidei* est & *spei*, coniuncta cum adfectu puri & ardentissimi *amoris* in Deum, Christum & sanctos: quæ vita a spiritu Dei in iis producta erat & continuo fouebatur. vid. *Vitringa* ad Apoc. 4, 6. p. 244. & 249. seq. r) *quorum animantium hæc species* s. *adspectus erat.* v. 13. 16. c. 10, 10. 22. Dan. 1, 13. 15. s) *forma* nempe *hominis* v. 10. t) *illis* erat; ita vt formam humanam figura sua exprimerent, nec vt bestiæ depressa, sed erecta essent.

ꝟ. 6. u) *Quatuor tamen facies vnicuique erant*: vt promti statim & parati essent hi Ministri Dei, ad iussa Domini in omnes partes capessenda; statimque viderent, quæ obuiis agenda essent. x) *& quatuor alæ*: non sex, vt Es. 6, 2. Apoc. 4, 8. quod hic subter thronum Dei stantes binis non indi-

ꝟ. 10. מהשמאול sic plen. cum Vau h. 7. 8. 19. 22. 23. 24. & sic sc. 5. sec. Mas. impr. & Erf. Alii defect.

11 לארבעתן: ופניהם וכנפיהם פרדות מלמעלה לאיש
שתים חברות איש ושתים מכסות את גויתיהנה:
12 ואיש אל־עבר פניו ילכו אל אשר יהיה־שמה הרוח
13 ללכת ילכו לא יסבו בלכתן: ודמות החיות מראיהם
כגחלי־אש בערות כמראה הלפדים היא מתהלכת
14 בין החיות ונגה לאש ומן־האש יוצא ברק: והחיות
טו רצוא ושוב כמראה הבזק: וארא החיות והנה אופן
16 אחד בארץ אצל החיות לארבעת פניו: מראה
האופנים ומעשיהם כעין תרשיש ודמות אחד
לארבעתן ומראיהם ומעשיהם כאשר יהיה האופן
17 בתוך האופן: על־ארבעת רבעיהן בלכתם ילכו לא

 יסבו

ꝟ. 11. c) q. d. *Et hæ quidem erant facies eorum.* d) *alæ vero eorum* superiores *separatæ* s. *disiunctæ* (r) cf. Gen. 2, 10. c. 13, 9. 11. 14. &c. Vel, mutata *dentali* littera in *lingualem*, *passæ* s. *expansæ erant.* coll. 1 Reg. 8, 7. c. 6, 27. 2 Par. 3, 13. &c. e) *superius, superne* v. 22. 26. c. 10, 19. nam inferiores alæ ad tegendũ corpus contractæ erant. f) *vnicuique* enim animanti. v. 9. g) *binæ* extensæ erant ad volandum s. pergendum, vt ad v. 6. dicimus. quas, etiam cum subsisterent, remittebant s. contrahebant v. 24. h) *iuncta alteri* v. 9. quemadmodum etiam in Templi adyto Cherubi alas iungebant 1 Reg. 6, 27. i) *binæ autem tegebant* v. 23. k) *corpora* v. 23. *& pedes eorum* Es. 6, 2.

ꝟ. 12. l) *Singula inquam* &c. Repetuntur hæc ex præced. v. 9. vt hic noui quid addatur, nempe *caussa motus*; quæ erat Spiritus Christi. qui omnes excellentes Dei ministros animat. Conf. not. 2 Sam. 3, 7. Hos. 12, 5. & infra ad c. 3, 11. m) *quocunque*. Ion. & Syr. *ad locum, quo erat.* vid. v. 20. Num. 33, 54. Ruth. 1, 16. n) *Noldius* aliique: quo erat *animus* eundi; quod ille ad Conc. Part. p. 829. nota 355. pluribus probandum suscipit. At S. *quorsum erat Spiritus ad eundum.* quod merito præferimus. Erat namque *Spiritus Christi*, qui omnia hic animabat, vt diximus. cf. v. 20. 21. o) eo promtissime *ibant* p) sicut dictum est. v. 9.

ꝟ. 13. q) *Quod autem ad similitudinem* s. *speciem Animantium* attinet, de qua etiam dictum est v. 4. sqq. r) color & *adspectus eorum* v. 5. 16. De genere *suffixi* vid. not. ad v. 7. s) erat *sicut prunarum ignis* Leu. 16, 12 t) *ardebant* namque animantia (cf. Ps. 18, 9.) zelo & charitate in Deum & sanctos. cf. Ioh. 5, 35. Rom. 12, 11. u) *instar* v. 14. 26. 27. 28. x) *lampadum* s. *veluti faces.* Ex. 20, 15. Dan. 10, 6. Apoc. 4, 5. y) *ille ignis versabatur* s. *discurrebat* inter animalia. cf. Ex. 9. 23. z) vid. v. 4. & cf. Matth. 5, 16. Act. 2, 3. a) *fulgur erumpebat.* Apoc. 4, 5.

Omnia post longam patientiam Dei ad vltionem spectabant, inquit *Grotius.* Conf. 2 Sam. 22, 15. Ps. 144, 6. ꝟ. 14. b) *Animalia vero*, quod ad motum eorum attinet. c) *currendo* (r) conuenit cum רוּץ vel רָצָה coll. Ps. 50, 13. d) *& reuertendo*, scil. *velocia erant*, vt addit *Ion.* e) *instar* v. 13. &c. f) *fulgetri* (r) quod subito latissime spargitur. rad. Chald. & Syr. *sparsit, dispersit, dissipauit.* cf. Matth. 24, 27. Luc. 17, 24. Et sic Talmudistæ per פזור s. *sparsum quid* illud explicant. ꝟ. 15. g) *Cumque ita viderem* s. attentius *adspicerem Animalia*, hactenus descripta. h) vid. v. 4. i) *Rota vna* erat. Sicut in *basibus luterum* s. *concharum aenearum* 1 Reg. 7, 30. sqq. (vnde imago huius emblematis desumta videtur) Cherubini cum rotis iuncti fuerunt; *rotis* inferiorem, *Cherubinis* superiorem locum occupantibus. *Vitringa* Observ. S. lib. 4. c. 1. p. 11. k) *in terra.* vt intelligas, Cherubinos supra rotas eminuisse; sicut *bases* illæ concharum easdem animantium species exhibentes 1 Reg. 7, 29. ab inferiore parte *quatuor rotis* subnixæ fuerunt, curruum rotas per omnia referentibus; quæ basibus illis ita iunctæ fuerunt, sicut rotæ plaustris iungi, eademque ferre & sustinere solent. *Idem.* d. l. l) *iuxta animalia*; quibus ita iunctæ fuerunt, vt vnum corpus absque altero moueri & agitari non potuerit. Ipsa enim illa Animantia thronum diuinæ Maiestatis alis (vel potius *capitibus* v. 22) suis sustinuerunt, non currus aut carruca aliqua ab iis distincta. Itaque rotis eum in modum animantia iuncta fuerunt, quemadmodum vehiculi pars superior rotis iungi solet; non vt vehiculum iungi solet iumentis. *ibid.* p. 7. *Rotas* vidit Ezechiel *Basi* alicui iunctas & immissas, vt rotæ plaustrorum tabulis iungi solent. Super basi illa vidit *Cherubinos*, rotis arcte adiunctos, ipsum illum *currum* conficientes, qui rotis fulfultus & subnixus est. Ibid. p. 18. m) *ad quatuor facies eius*, np. totius currus s. quadrigæ. adeoque *quatuor* numero *rotæ fuerunt*, coll. c. 10, 9. 1 Reg. 7, 30. Ceterum vti per *Animalia* excellentissimos & extraordinarios, ita per *Rotas* ordinarios Dei ministros, seu *instrumenta*, quibus *regnum Dei* in his terris *innititur*, & per quæ idem *promouetur*; intelligit *Vitringa* Observ. S. lib. 4. c. 2. p. 28. sq. Et p. 34. sq. Quod apud Ezechielem sunt *Animantes* (inquit) & *Rotæ*; apud Iohannem (Apoc. 4, 4. 6. &c.) sunt *Animantes* & *Presbyteri*. Iohannes enim, qui rotarum non meminit, meminit Presbyterorum. *Per Presbyteros* autem 24. apud Iohannem omnino *intelligendi* sunt *ordinarii ministri* totius Ecclesiæ Christianæ per omnia tempora, *relate ad* 24. *ordines sacerdotum*, qui fuerant ordinarii ministri Ecclesiæ Veteris Testamenti (vid. 1 Par. 24, 18. c. 25, 31.); ergo idem per Rotas apud Ezechielem. *Ordinarii* autem Ecclesiæ Ministri cum contradistinguantur *extraordinariis*; liquet, per *Animantes* designari *Extraordinarios*. ꝟ. 16. n) *Adspectus*, species & color (v. 5. 13. 14) *rotarum.* o) *& opus* s. *structura earum.* Ex. 24, 10. c. 28, 15. 1 Reg. 7, 33. p) erat *sicut species* s. color. vid. not. v. 4. q) *chrysolithi* c. 10, 9. Ex. 28, 20. Dan. 10, 6. gemmæ s. lapidis, instar purissimi auri fulgentis. *Vitringa* l. c. p. 12. Hebræis a loco, vnde tunc eruebatur, sic dictus est. cf. not. 1 Reg. 10, 22. r) *vna autem eademque figura* erat. v. 5. 10. 13. cf. not. v. 4. s) *quatuor ipsis* v. 18. ad quatuor scil. latera sua in omnibus similes. cf. v. 8. 10. t) *adspectus autem* s. figura *& structura* earum adeo mirum in modum comparata erat. u) *ac si esset* Zach. 10, 6. Iob. 10, 19. x) rota *in medio rotæ* c. 10, 10. sicut e. c. in globo aliquo cælesti vel terrestri *circulus meridianus* transuersim implicitus est *horizontali.* Non obscure hic significat Propheta, nouum quid & inexspectatum esse, quod in his rotis deprehendit: fuisse nimirum illas eum in modum factas, *ac si rota vna alteri implicita fuerit, eamque decussatim quasi ad lineas rectas secuerit*: vt adeo rotæ *non vnius* fuerint *circuli*, vt solent esse ordinariæ curruum rotæ; sed quod duplicatæ fuerint, & altera alteri inserta, eamque decussatim ad rectas lineas secante, *duos descripserint circulos. Vitringa* l. 4. Observ. S. p. 18. sq. ꝟ. 17. y) *Ad quatuor quartas suas* partes, vel *semicirculos*, versus 4. cæli plagas respicientes. v. 8. z) *cum irent*, sine conuersione *ibant.* v. 9. 11. a) *non conuertebant se, cum pergerent*; vt v. 9. 12. Certum habeo, inquit *Vitringa*, l. c. p. 19. Prophetam dicere voluisse, Rotas ita fuisse compositas, vt moueri potuerint ad 4. plagas cæli, absque quo *currus* qui *quadratus* erat, necesse habuerit circumagi & conuerti ad illam cæli plagam, in quam moueretur. quod vtique de hoc *curru* omnino concipi non potest, nisi *rotas* quatuor habuerint *duplices*.

ꝟ. 11. חברות *defect.* 1, 2. 5. 22. sec. *Mas. Erff.* הוא vero scribunt. ꝟ. 13. היא Ita & *Orientales* legunt. ꝟ. 14. בין per *Makk.* 2. 12. 17. 18. & *Ber.* 10. 13. 14. 20. 23. Et sic ꝟ. 16. *iidem.* ꝟ. 15. אופן per *Kam.* 1. 2. 5. 6. 9.

18 יסבו בלכתן׃ וגביהן וגבה להם ויראה להם וגבתם
19 מלאת עינים סביב לארבעתן׃ ובלכת החיות ילכו
האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו
כ האופנים׃ על אשר יהיה־שם הרוח ללכת ילכו שמה
הרוח ללכת והאופנים ינשאו לעמתם כי רוח החיה
21 באופנים׃ בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו ובהנשאם
מעל הארץ ינשאו האופנים לעמתם כי רוח החיה
22 באופנים׃ ודמות על־ראשי החיה רקיע כעין הקרח
23 הנורא נטוי על־ראשיהם מלמעלה׃ ותחת הרקיע
כנפיהם ישרות אשה אל־אחותה לאיש שתים מכסות
להנה ולאיש שתים מכסות להנה את גויתיהם׃
ואשמע

Animalibus, idemque spiritus viuus etiam erat in Rotis. ita *Raschi* ad h. l. q) *ita etiam rota attollebantur* v. 19. r) *apud illa* v. 21. c. 3, 13. c. 10, 19. Ex. 25, 27. s) *caussam* dicit istius harmoniæ inter rotas & animantes. t) *Spiritus Animalis*, vel vt bene habet Ion. *Animalium*; quippe instar vnius illa considerari poterant ex summa ipsorum consensione. conf. v. 21. 22. Spiritus enim Dei omnes Ministros Christi animat, vnit, & concordes reddit. u) *in Rotis* erat. c. 10, 17. Hinc recte cum aliis colligit doctissimus *Vitringa* l. 4. Obseru. S. p. 29. per *Animalia* & *Rotas* intelligenda esse *instrumenta* diuini regni promouendi *ratione prædita*; quia aliis subiectis hoc prædicatum non conuenit, nec etiam, quod *oculis plenæ* fuisse rotæ dicuntur v. 18. ℣. 21. x) *Cum* Animantia *irent* v. 12. y) *ibant* etiam rotæ v. 19. 20. z) *& cum illa subsisterent.* v. 24. 25. a) etiam hæ *subsistebant* c. 10, 17. b) *sic cum illa efferrent se.* c) *efferebant se* etiam *rotæ* iuxta illa. v. 20. d) *quia* scil. vt dictum est v. 20. e) c. 10, 17. ℣. 22. f) *Ceterum similitudo* seu *figura firmamenti* erat v. 5. 10. 13. & not. v. 4. Hactenus *Animantia & Rotæ* descriptæ sunt; pergit itaque Propheta nunc ad *Expansum* super capitibus & alis Cherubinorum v. 23. & quod illi impositum fuit diuinæ maiestatis solium v. 26. g) c. 10, 1 h) *Animantis* seu *Animantium.* vid. not. v. 20. i) quod veluti pauimentum aut basin Throno Christi præbebat v. 23. 25. c. 10, 1. Gen. 1, 6. k) *instar* &c. vid. v. 4. l) LXX. Vulg. Syr. S. &c. *crystalli.* Al. *glaciei.* (6) Vti Græcum nomen κρύσταλλος, ita etiam Hebræum קרח *vel gelu* seu frigus conglacians Gen. 31, 40. Ier. 36, 30. Iob. 6, 16. & ipsam *glaciem* Iob 37, 10. c. 38, 29. *vel* etiam lapidem *crystallum*, vti hoc loco denotat; siue ob similitudinem, siue quod *crystallus* fit ex *gelu* vehementer *concreto*: vt *Plinius* tradit H. N. l. 37. c. 2. Non alibi certe *crystallus* reperitur, inquit ille l. c. quam vbi maxime hibernæ niues rigent: *glaciemque* esse, certum est: vnde & nomen Græci dedere. Conf. Apoc. 4, 6. & ibidem *Vitringa* in Comment. p. 241 seq. vbi *iustitiam Christi* per hoc pauimentum solii eius intelligit. Thronus enim *Gratiæ* fundatus est in *iustitia Christi*: coll. Ps. 89, 15. Ps. 97, 2. m) *terribilis*, *venerabilis*: cuius tanta est puritas, vt præstringat intuentium oculos, & *venerationem* sui excitet. cf. v. 18. & Iud. 13, 6. Iob. 37, 22. n) *extensum* erat illud firmamentum seu *expansum.* De cælo alibi e. c. Es. 40, 22. c. 42, 5. c. 44, 24. &c. o) v. 11. 26. Thronus ergo Dei incubuit ipsis illis animalibus, quibus Rotæ adiunctæ fuerunt. ℣. 23. p) *Sub expanso autem illo* v. 22. q) *alæ* animalium. cf. v 6. r) *recta* seu *in rectum extensæ* erant conf. v. 6. 7. s) i. e. *vna ad alteram*, seu ita vt *vna iuncta* esset *alteri* v 9. Al. *vnius erga alterum.* Sic *Schm.* Verum præcedentia verba *de alis* loquuntur. cf. etiam v. 9. & 11. Itaque Animantia illa ipsa alis (*vel capitibus*) suis sustinuerunt thronum Maiestatis diuinæ, sicut etiam thronum Dei inter Israelitas super Arca in sancto sanctorum Cherubum alæ suffulciebant Ex. 25, 19. seqq. In sacratissimo inquam templi Hierosolymitani adyto, vt vulgo notum est, *Deus* dicebatur *habitare* instar Regis, *inter Cherubinos*; qui alis suis sursum elatis thronum Dei, super ipsis quasi recumbentem, sustinuerunt. Hæc ipsa species a Deo, ad exemplum huius emblematis, expressa est apud Iesaiam c. 6, 1. qui Dominum & imperatorem Iudaici populi celso insidentem vidit solio in sancto sanctorum, fimbriis vestium ipsius anteriorem Templi partem replentibus. Hæc ipsa species, exigua *cum variatione*, ostensa est Iohanni, quemadmodum liquet ex ipsius Apocalypsi c. 4, 1. 2. & vtraque illa visio conuenit cum hac nostra Ezechielis. *Vitringa* Observ. S. lib. 4. c. 1. p. 7. t) Præter illas vero extensas alas *vnicuique* Animalium v. 9. 11. u) *binæ* corpus ipsorum *tegentes* alæ. vid. v. 11. x) *illis* animantibus erant, duobus scilicet ex vna parte. y) *& sic cuique* binæ tegentes erant illis duobus ex altera parte. Repetitio huiusdem commatis 4. Animalia in duas partes distribuit, quas להנה generatim denotat, & לאיש singulatim distingnit. z) vid. v. 11.

℣. 18. b) *Quod autem ad terga*, h. e. circumferentias seu *apsides earum* attinet. cf. 1 Reg. 7, 35. c) *&* insignis *altitudo.* cf. c. 19, 11. Am. 2, 9. Iob. 11, 8. d) *& terror* s. terribilis adspectus *illis erat.* cf. v. 22. e) *nam & apsides earum*, vt reliqua ipsarum omnia, etiam Animantium corpora c. 10, 12. Apoc. 4, 6. f) *plenæ erant oculis*; quod omnino rationem & perspicaciam intelligendi supponit in subiectis illis, quæ per has rotas symbolice figurata sunt: & significat tum *scientiam mysteriorum fidei* & *veræ sapientiæ*, qua hi Ministri Christi imbuti essent, tum præcipue summam *prudentiam* & *prouidentiam*, quam demonstrarent in vniuerso regimine vitæ suæ. *Vitringa* ad Apoc. 4, 6. p. 249. g) v. 4. 27. h) vid. v. 16.

℣. 19. i) *Ita cum irent Animantia* v. 12. 13. k) *ibant* etiam *Rotæ.* v. 15. 17. l) *apud illa* v. 15. c. 10, 16. m) *& cum Animantia*, ad nutum Rectoris sui, *se attollerent.* v. 21. cf. c. 10, 15. seqq. n) eodem momento *etiam rotæ se efferebant*; quia ab eodem Spiritu animabantur & agitabantur. v. 20.

℣. 20. o) *Quocunque* erat *Spiritus* intentus *ad eundum*, Animantia *ibant.* vid. v. 12. p) *eo etiam* in rotis *spiritus erat* ad eundum. Vel q. d. conuersa propositione: *& vicissim*, *quo Animantia ibant, eo etiam tendebat Spiritus.* quod summa eorum harmonia & consensio demonstrabat. Non opus erat, vt ipsis diceret, huc eatis; nam Spiritus Dei S. B. erat in Ani-

---

℣. 20. על per *Makkeph* 1. 2.

24 וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־שַׁדַּי
בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה
כה כַנְפֵיהֶן׃ וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם
26 בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃ וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת
27 הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה׃ וָאֵרֶא ׀
כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה
מָתְנָיו וּלְמָעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־
28 אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב׃ כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן
בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת
כְּבוֹד־יְהוָה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל
CAP. II.
ב מְדַבֵּר׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם עֲמֹד עַל־

✡ 24. a) *Et audiui.* Hactenus visa tantum descripsit Propheta; nunc etiam *audita* refert. b) c. 10, 5. per quam alii preces & feruorem spiritus in Ecclesia militante intelligunt; *Coccejo* vero significat sermonem, rumorem, famam, tumultum in mundo, quando Ecclesia mouetur. cf. not. c. 3, 13. c) cf. c. 43, 2. Apoc. 14, 2. c. 19, 6. & Ef. 18, 12. d) c. 10, 5. cf. Psalm. 29, 3. seqq. Quod loquitur Ecclesia, est *verbum omnipotentis Dei*, potens & efficax &c. Hebr. 4, 12. Ef. 51, 16. *Cocc.* e) *cum irent* aut se citissimo cursu mouerent *Animalia* v. 9. 12. 14. 21. f) *vox tumultus* aut *strepitus maximi* (1) Ier. 11, 16. g) *sicut vox* concurrentium *castrorum.* cf. Præf. § 15. *Ion.* *vox verborum ipsorum, quum laudarent & celebrarent Dominum suum æternum, Regem seculorum, erat sicut vox castrorum Angelicorum in excelsis.* h) sed *quum stabant* v. 21. 25. i) *remissas faciebant* Ier. 38, 4 vel *remittebant alas suas*; ita, vt vocem non ederent, *Raschi.* Conf. 2 Sam. 17, 2. 2 Par. 15, 7. *Ion.* addit: *propter verbum*, sc. Dei loquentis, vt sequitur.

✡ 25. k) *Quum namque fieret vox*: scil. Christi Regis v. 26. np. imperium eius, quo gentes continet, easque quiescere iubet, & ecclesiæ locum dare, vbi subsistat. *Cocc.* Conf. Pf. 46, 7. 11. Pf. 76, 9. l) *de* (super) *expanso* v. 22. Gen. 1, 7. m) vid. v. 22. 26. c. 10, 1. n) *Schmid.* *constiterunt & remiserunt* &c. v. 24.

✡. 26. o) *Porro supra*, Gen. 22, 9. Ier. 43, 10. p) *expansum illud*, quod basin s. solum Throno Christi præbebat. v. 22. q) vid v. 25. r) *sicut aspectus* erat s. *species.* cf. v. 13. 14. s) *lapidis Sapphiri* Ex. 24, 10. *Aureis* hæc *punctis* collucet, *carulea*, rareq; cum *purpura*; inquit *Plinius* H. N. l. 37. c. 9. *Cæruleus* itaque color animum cælestia spirantem & meditantem significat *Vitringa* ad Apoc. 21, 19. At *Coccejus*, Sapphirus, inquit, in S. literis est *gemma rubra*, quod innui *videtur* Thren. 4, 7. Thronus enim gratiæ in sanguine ædificatus est, coll. Act. 20, 28. t) *similitudo* s. *figura.* cf. not. v. 4. u) *throni* s. *solii* c. 10, 1. cf. Apoc. 4, 2. seqq. & Pf. 9, 5. Alluditur ad *thronum* Dei inter Israelitas, incumbentem alis Cherubim super Arca in sancto sanctorum, *Vitringa* Observ. S. lib. 4. c. 1 p. 9. Idem c. 2. p. 27. Per *thronum* intelligo, inquit, (1) *Regnum gratiæ*, quod Deus habuit *inter Israelitas*, tq. typum regni illius spiritualis & cælestis, quod Deus aliquando erigeret in Filio suo sub Oeconomia noua; (2) *ipsum illud regnum oeconomiæ nouæ . spiritu le & cælestis*, quod *Pater per Filium* suum, summa cum gloria & maiestate administrat, *Filio sedente in throno Patris* sui. Quod cum sit ἀντίτυπον prioris, ac proinde eo multo illustrius & excellentius, haud dubie præcipue hic a Spiritu S. intentum est &c. Conf. etiam ex eodem not. ad v. 23. x) intellige Christum, Filium Dei, qui a Patre iudex huius vniuersi constitutus Gen. 18, 25. Pf. 110, 1. Zach. 6, 13. Ef. 11, 3. 4. Ioh. 5, 22. Act. 10, 42. c. 17, 31, incarnationis suæ mysterium ita quoque præfigurabat. cf. Dan. 7, 13. Zach. 1, 8. Apoc. 1, 13. c. 4, 2. sqq. & not. Ex. 24, 10. y) *superius.* v. 11. 22. ✡. 27. z) *Vidi insuper.* v. 1. 4. 15. a) aliquid lucidissimum *instar.* vid. not. v. 4. b) *S. prunæ*, al. *electri.* al. *fulguris*, al. *auricbalci* vel *æris candentis* (3) vid. v. 4. c) *& quasi speciem* v. 13. 14. 26. d) *ignis.* cf. Ex. 13, 21. 22. Leu. 16, 2. 3. coll. Num. 9, 15. 16. c. 14, 14. it. Ef. 4, 5. & Deut. 4, 24. Ef. 33, 15. Pf. 50, 3. Hebr. 12. 29. coll. Ex. 32, 10. c. 33, 3. 20. e) *intra* vel *inter eam*, *speciem* æris candentis. coll. infra c. 41, 9. Prou. 8, 2. sed *Danzii* Interpres p. 56. seqq. *cui igni ambitus* s. locus continens *erat*; coll. 1 Reg. 18, 32. f) *circumcirca* v. 4. 18. 28. g) *& sursum* c. 8, 2. c. 43, 15. h) *& inferius* s. *deorsum* 2 Par. 32, 30. i) ita vt totus fulgidus esset v. 4. cf. Ef. 4, 5. & Apoc. 1, 14. seqq. k) v. 4. 18. ✡. 28. l) *Qualis est species* (v. 27.) *iridis.* Gen. 9, 13. Apoc. 4, 3. c. 10, 1. *Iris* est symbolum fœderis & gratiæ Dei in Iesu Christo promissæ. Vnde & *Grotius* hic colligit, iudicia diuina, vt cumque seuera, non tamen abolitura memoriam fœderis facti cum Abrahamo, Isaaco & Iacobo, coll. Ef. 54, 10. Ier. 33, 20. 21. 25. 26. m) v. 4. 27. n) v. 4. 18. 27. o) v. 5. 10. cf. not. v. 4. p) c. 3, 12. c. 10, 4. Ergo *Iehoua* visus est in throno sedens specie hominis, vt dictum præced. v. 26. cf. Ex. 16, 10. c. 40, 35. &c. & Ef. 60, 1. Ioh. 1, 14. Heb. 1, 3. Hæc visio, inquit *Cocc.* non fuit res gloriosa, qualis fuit *nubes* vel *ignis* (apud Mosen, locis modo ad v. 27. ex parte citatis) sed *adumbratio gloriosa apparitionis Iehouæ in carne cum regno suo* 1 Tim. 3, 16. Visus est hic Dei Filius, vt caput & rex cum fratribus suis, tum beatis in cœlo, tum militantibus in terra, & cum seruis suis ac conseruis fratrum suorum, & propter eos missis, np. Angelis. q) *quum itaque* illam *viderem.* v. 1. 4. 15. tanta maiestate percussus, præ infirmitate, item reuerentiæ & adorationis caussa, *cecidi in faciem meam.* cf. c. 3, 23. c. 43, 3. Dan. 8, 17. 18. c. 10, 7. 8. 9. Matth. 17, 6. Act. 9, 7. Apoc. 1, 17. Nulla enim vis est in homine peccatore ad consistendum coram Deo sanctissimo & purissima ipsius luce, nisi gratia & spiritu ipsius corroboretur. cf. Ef. 6, 5. Luc. 5, 8. &c. s) *audiui tamen* c. 2, 2. c. 43, 6. Dan. 8, 16. t) *vocem loquentem* s. *loquentis* Iehouæ c. 2, 1. 2. Ef. 6, 8.

CAP. II, v. 1. u) *Et dixit*, sc. sessor solii. c. 1, 26. 28. Post primam illam diuinæ maiestatis visionem c. I. descriptam, in hoc secundo capite sequitur I. Vocatio & missio Prophetæ v. 1-5. II. eiusdem confirmatio per verba v. 6. 7. & symbolum diuinum v. 8. sqq. x) sic v. 3. 6. &c. Testimonium est hæc allocutio φιλανθρωπίας Christi, q. d. noui infirmitatem tuam, te esse hominem, nec sustinere posse diuinæ maiestatis fulgorem. *Coccejus*: *Filium hominis* nominat is, qui visus vt filius hominis, (c. 1, 26.) q. d. *mi frater!* coll. Pf. 22, 23. Hebr. 2, 11. 12. At *Raschi*: ita vocat ipsum, ne mens eius inflaretur ob hanc visionem. cf. 2 Cor. 12, 7. y) *Sta*, erige te. cf. Dan 8, 17. 18. c. 10, 11. Matt. 17, 7. Act. 26, 16.

✡. 24. הַמֻּלָּה *Lamed* sine *Dag.* 1.

2 רגליך ואדבר אתך׃ ותבא בי רוח כאשר דבר אלי
ותעמדני על־רגלי ואשמע את מדבר אלי׃
3 ויאמר אלי בן־אדם שולח אני אותך אל־בני
ישראל אל־גוים המורדים אשר מרדו־בי המה ואבותם
פשעו בי עד־עצם היום הזה׃ 4 והבנים קשי פנים וחזקי־
לב אני שולח אותך אליהם ואמרת אליהם כה אמר
5 אדני יהוה׃ והמה אם־ישמעו ואם־יחדלו כי בית מרי ה
6 המה וידעו כי נביא היה בתוכם׃ ואתה בן־אדם אל־
תירא מהם ומדבריהם אל־תירא כי סרבים וסלונים
אותך ואל־עקרבים אתה יושב מדבריהם אל־תירא
7 ומפניהם אל־תחת כי בית מרי המה׃ ודברת את־
דברי אליהם אם־ישמעו ואם־יחדלו כי מרי המה׃
ואתה

Iudæa viuebant; sed etiam ad eos, qui visuri erant rem & veritatem illius visionis (cap. 1.) ad quos regnum Dei venturum erat, quod illis symbolis adumbrabatur. Cuius rei testis est Ps. 2. & 81. & 95. *Coccius*. k) Ier. 3, 25. Mal. 3, 7. Non tantum indicantur *maiores*, sed etiam principes, iudices.

קמץ בז״ק

seniores. *Cocceius* ad v. 6. coll. Dan. 9, 6. l) *defecerunt, prævaricati sunt* Es. 1, 2. sqq. significat *abnegationem* Domini seu regni; at מרד *oppugnationem* Regis & Domini. *Cocc.* m) Ion. *contra Verbum meum.* cf. 1 Cor. 10, 9. Loquitur is, quem viderat, in throno sedentem; eum Patres debuere recognoscere Regem & Dominum. Quando igitur in Decalogo dicitur; *Non erit tibi Deus alius*; intelligitur Deus manifestandus in carne &c. *Cocceius*. Conf. not. Ex. 20, 1. n) *usque ad ipsum* c. 24, 2. Leu. 23, 14. Ios. 10, 27. ℣. 4. o) *Et quidem ad filios duros* &c. Hæc de filiis, ad quos tum mittebatur Ezechiel, recte accipiuntur; tamen κατ' ἐξοχὴν sunt adplicanda iis, quibus Christus erat adparitures in carne. Nam ad omnes consequentes Israelitarum generationes missus est Ezechiel, testis reuelationis Domini. *Cocc.* p) *duros facie*, perfrictæ frontis, impudentes. cf. c. 3, 7. Es. 48, 4. *Kimchi*: qui pudorem faciei exuerunt, vocantur עזים (Deut. 28, 50) & קשים; contra cui pudor inest, teneræ sunt facies ipsius, & erubescunt, si quis ipsum reprehenderit. q) *& obfirmatos corde* in malum; nec promissis vel beneficiis, nec minis vel flagellis victos. Vocantur *incircumcisi corde* Leu. 26. 41. Deut. 10, 16. Ier. 4, 4. c. 9, 25. Act. 7, 51. Non autem est seruorum Dei, ad homines aut euentus respicere, sed ad vocantem Deum. r) S. notam abrupti sermonis add. *& cetera*, vt etiam c. 3, 11. 27. & Ex. 4, 22. *Cocceius*: Informat Prophetam, quem nominare deberet missionis suæ auctorem; & sensus est, quod debeat dicere, se vidisse humanam speciem in throno, & a throno vocem, qua iuberetur sedentem in throno adpellare *Dominum Iehouam*. ℣. 5. s) *Ipsi vero.* t) S. *siue audiant, siue* (quod magis ob summam ipsorum pertinaciam metuendum) *omittant.* Kimchi: licet dubius sis de ipsis, an sint obsecuturi &c. u) v. 7. c. 3, 11. 27. Verbum חדל significat non tantum *desistere*; sed etiam simplici negatione *non esse* vel *non agere* Cocc. ad v. 7. *Raschi* & *Kimchi* add. *ab audiendo* seu obediendo. *Ion.* vt obseruat *M. I.* interrogatiue: *num recipient institutionem? immo an desinent peccare?* x) *domus rebellionis* seu inobedientiæ; *familia inobedientium*, apud quos est πατροπαράδοτον non obedire, nec credere. cf. 1 Petr. 1, 18 & hic v. 6. 7. 8. c. 12, 2. Act. 7, 51. y) *sciant tamen*, experimentis aliquando cognituri, *Prophetam in medio ipsorum extitisse*; & non πλάνον in nomine non-Dei, tanquam Dei, locutum esse. cf. c. 5, 13. Es. 9, 8. &c. Erunt inexcusabiles & conuicti. Tolletur ab iis prætextus erroris, & iustitia Dei vindicabitur. conf. Ioh. 15, 22. z) c. 33, 33. ℣. 6. a) Ier. 1, 8. 17. Matth. 10, 26. 28. b) *& a verbis*, consiliis, calumniis, minis *ipsorum*. c) *refractarii*, calcitrantes, & iugo Dei se submittere nolentes (1) Rad. Chald. *repugnare, rebellare*, Conf. quos Paulus vocat τοὺς τῆς ὑποστολῆς Hebr. 10, 39. d) *& spinæ*, vel vt S. habet, *spinosi* & asperi monitoribus *erunt* (2) c. 28, 24. e) *tecum*, ergate Es. 59, 21. f) *& apud* c. 3, 15. 1 Reg. 13, 20. g) *scorpiones*, dolosos & clam noxios, Deut. 8, 15. 1 Reg. 12, 11. 14. Sir. 26. 10. Ion. *in medio populi, cuius opera similia scorpionibus, tu habitas.* Insignis est gradatio: (1) dicuntur rebelles, (2) spinosi, (3) scorpiones. h) *ne consterneris*, frangaris animo. Intrepidus sis contra euentuum omnium & impedimentorum contemplationem c. 3, 9. Ios 1, 9. i) v. 5. ℣. 7. k) *Sed loquaris* &c. etiamsi surdis cantare fabulam videaris c. 3, 4. l) v. 5. m) i. e. *domus rebellionis* sec. Kimchi, vt v. 5. 6. 8. conf. c. 44, 6. At S. *quia rebellio ipsa illi sunt.* conf. v. 8. Eph. 5, 8.

z) *ut loquar tecum* c. 3, 22. 27.

℣. 2. a) *Et ingressus est in me* c. 3, 24. cf. Apoc. 1, 17. b) *Spiritus S.* qui rotas & animalia egit. c. 1, 20. 21. c) *& erexit me* Dan. 8, 18. d) c. 1, 28. Typus regenerationis. Deus nos iubet surgere ex morte, in qua iacemus Eph. 2, 1. 5. c. 5, 14. simul Spiritum in nos mittit, qui viuificet nos & *faciat erectos stare*. Talis est corroboratio in omni bono. Iubemur facere officium, & Deus facit, vt faciamus. *Cocceius*. cf. Phil. 2, 13. e) *loquentem*. vid v. 1. 3. *Partic. Hithp.* pro מתדבר eadem forma c. 43, 6. Num. 7, 89. *Raschi*: Schechina *loquebatur intra semet ipsam* in gloria sua, legati autem ipsius auscultabant.

℣. 3. f) *Kimchi*: qui in captiuitate Babylonica, coll. c. 3, 11. g) Hæc vox apud Iudæos erat nota probri. Plurali vtitur licet gens esset vna. Hi enim colebant idolum Ammonitarum, illi Moabitarum aut alius populi. Videtur etiam pluralis respicere discrimen tribuum & familiarum; *Kimchi*, coll. Deut. 33, 19. Iud. 5, 14. Ea igitur voce eos æquiparat reliquis gentibus, vt *non-populum* Hos. 1, 9. Sed eo quod sequitur, eos infra reliquas gentes deiicit. h) *rebelles illos*. Articulus notat, hoc ipsis proprium quasi esse, c. 20, 38. cf. c. 17, 15. Neh 2, 19. ὁ. τοὺς παραπικραίνοντάς με. cf. Hebr. 3, 8. 16. i) vid. Num. 14, 9. Ios. 22, 16. Dan. 9, 9. Neh. 9, 26. Nempe regnum Dei, quod est regnum iustitiæ in Christo, ipsi admittere nolunt, eique resistunt; & regnum Dei in mundo volunt trahere ad se. Neque tantum pertinet hoc ad eos, qui illo tempore partim in captiuitate, partim adhuc in

---

CAP. II. ℣. 6. כי־סרבים per Makk 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 30.

8 וְאַתָּה בֶן־אָדָם שְׁמַע אֵת אֲשֶׁר־אֲנִי מְדַבֵּר אֵלֶיךָ
אַל־תְּהִי־מֶרִי כְּבֵית הַמֶּרִי פְּצֵה פִיךָ וֶאֱכֹל אֵת אֲשֶׁר־
9 אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ׃ וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה־יָד שְׁלוּחָה אֵלָי וְהִנֵּה־
י בוֹ מְגִלַּת־סֵפֶר׃ וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה
פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִנִים וָהֶגֶה וָהִי׃

ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֵת אֲשֶׁר־תִּמְצָא אֱכוֹל
אֱכוֹל אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת וְלֵךְ דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
2 וָאֶפְתַּח אֶת־פִּי וַיַּאֲכִלֵנִי אֵת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת׃ וַיֹּאמֶר 3
אֵלַי בֶּן־אָדָם בִּטְנְךָ תַאֲכֵל וּמֵעֶיךָ תְמַלֵּא אֵת הַמְּגִלָּה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ וָאֹכְלָה וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ
לְמָתוֹק׃

4 וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם לֶךְ־בֹּא אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְדִבַּרְתָּ
ה בִדְבָרַי אֲלֵיהֶם׃ כִּי לֹא אֶל־עַם עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי
6 לָשׁוֹן אַתָּה שָׁלוּחַ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ לֹא ׀ אֶל־עַמִּים
רַבִּים עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע

℣. 8. n) detrectando functionem, instar Ionæ cf. Ex. 4, 13. Ier 1, 6. o) v. 7. Kimchi tanquam adiect. z. M. I. ellipsin vocis איש innuit. coll Ps. 109, 4. p) aperi os tuum Gen. 4, 11. Ps 22, 14. i. e. hiante quasi ore excipe mandata mea, eaque cupide audi, & in animum admitte, atque in succum quasi & sanguinem conuerte. cf. not. c. 3, 1. Apoc. 10, 9. item Ps. 81, 11. Raschi: Parabolica est locutio, ac si dicat: attende aurem tuam, & audi, adeoque iucundum sit tibi, ac si ederes cibum ad famem sedandam. Qui (enim) libenter audiunt verbum Dei, illis omnia panduntur, quæ in verbo Dei scripta sunt, & ipsorum memoriæ infiguntur, & cordi inscribuntur, vt per ea sapientes fiant & prudentes &c. Cocceius. cf not c. 3, 1

℣. 9 q) c. 1, 1. 4. 27. r) c. 1, 4. s) manus emissa erat. Ier 1, 9. t) Et ecce in ea manu. nam יד ad communia referunt Grammatici, & Kimchi ad h. l. coll. Ef. 44, 5. u) volumen libri; membrana conscripta atque conuoluta more veterum Ps. 40, 8. Apoc. 10, 2. ὁ κεφαλὶς βιβλίου Ebr. 10, 7.

℣. 10. x) Cumque explicaret 2 Reg. 19, 14. Mysteria cælestia manent hominibus incognita, donec Deus ea explicuerit, cf. Ef. 29, 11. Apoc. 5, 5. y) S. ante & post. a fronte & a tergo 1 Par 19, 10. cf. Apoc. 5, 1. Scriptum erat non vna tantum facie, sc. interiori (vt olim in aduersa membrana l. tabula tantum scribebant, non æque a tergo, nisi verba abundarent;) sed etiam exteriori; adeoque erat ὀπισθόγραφον. prophetia in longum tempus data, & longam seriem maiorum continente. Cocceius: vt significetur abundantia expositionis mysteriorum Dei, & quasi πλεονασμός, item quod omnibus obvia sit in omni parte scripti eius sententia & intentio. z) S. quod autem scriptum super eo c. 10, 1. a) erant lamentationes c. 19, 1. Am 8, 10. b) & gemitus, carmen lugubre (3) Iob. 37, 2. Ps. 90, 9. cf. verbum Ef. 38, 14. Vox in se versationem & volutationem omnemque meditationem designat, siue cum iubilo, siue cum luctu coniunctam, cf. etiam Ps. 5, 2. c) & væ. S. heu! Interiectio seu particula eiulantis (1) Conuenit cum הי Am. 5, 16. & הוי Ef. 1, 4. &c.

CAP. III.

CAP. III, ℣. 1. d) Tum dixit. Sequitur in hoc capite I. exhibiti voluminis comestio, II. repetita prophetæ vocatio & confirmatio v. 4. III. Eiusdem ad Tel Abibh translatio v. 12. IV. Secunda Prophetæ compellatio & instructio v. 16. V. Euocatio eius in vallem v. 22. & VI. illic datum mandatum v. 24. e) inuenis sc. in manu mea tibi porrectum c. 2, 9. f) v. 3. Apoc. 10, 9. Explicationem vid. infra v. 10. & not. c. 2, 9. Desumtum emblema est ex vulgata omnibus fere gentibus locutione metaphorica, qua veritatis cognoscendæ cupidi, rem honesto huic desiderio explendo vtilem, auide helluonum instar deuorare, & in succum & sanguinem conuertere dicuntur. Sic Ier. 15, 16. Symbolice ergo hic exprimitur id quod legimus Ef. 51, 16. Ier. 1, 9. Matth. 10, 20. g) comede inquam c. 2, 8. h) & comesto libello abi. i) Apoc. 10, 11. ℣. 2. k) Aperui ergo. cf. c. 2, 8. Ps. 119, 131. l) comedendum autem dedit mihi. v. 3. Deut. 8, 3. Ion. & docuit me illud, quod scriptum erat in libro. ℣. 3. m) ne forte dentibus mansum exspueret. cf. v. 1. 2. it. Iob. 32, 18. 19. 1 Tim. 4, 6. Innuitur, quod minister Ecclesiæ non in theoria conquiescere, sed veritatem diuinam in succum & sanguinem conuertere, deque thesauro cordis solicitus esse debeat, vt si ex illo aliis quoque viam veritatis rite commonstrare possit. cf Matt 13, 52. Luc. 6, 45. n) c. 7, 19. cf. Ps. 40, 9. Qui auide audiunt verbum Dei, in illorum cor & omnia quasi viscera intrat, fitque in ipsis thesaurus, ex quo affatim possint depromere omnem doctrinam necessariam, & totos ita implet, vt sine illo non cogitent, consulant, deliberent, adpetant quidquam. Cocceius. o) comedi ergo Ier. 15, 16. p) Apoc. 10, 9. 10. Cognitio verbi Dei summam habet suauitatem; est enim verbum bonum, & sapientia, & vita animæ. Licet contenta essent lamentationes &c. c. 2, 10. adeoque amara populo, prophetæ tamen dulcia erant, a Deo quippe oblata & dulcia facta, ita vt acquiesceret Dei mandatis, eiusque iusto iudicio subscriberet. cf. Ps. 19, 11. Ps. 119, 103. q) quoad dulcedinem, vel in rem dulcem. Substant. formæ כביר cf. Iud. 9, 11. Prou. 16, 24. c. 24, 13. Subintelligunt vero quidam alterum antitheseos membrum: sed in ventre amarum sicut fel. coll. Apoc. 10, 10. ℣. 4. r) Mox dixit. s) abi ergo v. 1. 11. Ef. 22, 15. t) meis verbis. conf. not. 1 Reg. 13, 1. 2. ℣. 5. u) i. e. ἑτερογλώσσων, qui profundi sunt, i. e. obscuri & difficiles intellectu v. 6. Ef. 33, 19. x) & graues, difficiles v. 6. Ex. 4, 10. y) Ion. sed ad. z) ad eiusdem linguæ homines & iam adsuetos illis verbis, quæ Propheta erat loquuturus; non noua & barbara, sed quæ iam Moses & alii Prophetæ locuti erant. Non enim tantum de dialecto, sed etiam de ipso sermonis argumento hic cogitandum. Cocceius. ℣. 6. a) S. Nonne tamen? cf Iud. 21, 22. 2 Sam. 23, 5. 1 Reg. 22, 17. 2 Reg. 5, 26. Alii simpliciter: non, inquam, vel: neque ad &c. b) numerosos atque diuersos. c) vid. v. 5. d) v. 5. e) quorum non audieris, vel non intelligas verba.

℣. 9 שְׁלוּחָה Quidam masorethici libri defect. per Kibbuts posuerunt, vt notat Masor. Gen. 32, 18. CAP III, ℣. 1. בית Hoc expunxit, substituto בני 2. ℣ 2. ויאכילני plene 1. 2. 5. 21. sec. Masf. 1. 2. & Eiff. sed contra impr. Per Sakephg. 2 5. ℣. 3. בן־אדם sic per Paschta 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 18. 15. Alii per Sakephg. quod est præter Masf. fin. f. 3. col. 4. בפי ita per Dagesch 2. 5. 7. 8. 15. 22. 23.

דבריהם אם־לא אליהם שלחתיך המה ישמעו
אליך׃ 7 ובית ישראל לא יאבו לשמע אליך כי־
אינם אבים לשמע אלי כי כל־בית ישראל חזקי־מצח
וקשי־לב המה׃ 8 הנה נתתי את־פניך חזקים לעמת
פניהם ואת־מצחך חזק לעמת מצחם׃ 9 כשמיר חזק
מצר נתתי מצחך לא־תירא אותם ולא־תחת מפניהם
כי בית מרי המה׃ 10 ויאמר אלי בן־
אדם את־כל־דברי אשר אדבר אליך קח בלבבך
ובאזניך שמע׃ 11 ולך בא אל־הגולה אל־בני עמך
ודברת אליהם ואמרת אליהם כה אמר אדני
יהוה אם־ישמעו ואם־יחדלו׃ 12 ותשאני רוח
ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד־יהוה
ממקומו׃ 13 וקול כנפי החיות משיקות אשה
אל־

tantum dici de manifesto improbis, & non de illis, qui sibi videbantur sapientes & iusti. *n*) sunt *obfirmati*, obstinati *f onte*, impudentes. cf. Ef. 48, 4. Ier. 3, 3 *o*. φιλόνεικοι εἰσι. conf. 1 Cor. 11, 16. Frons & vultus testantur de animi adfectu; hinc etiam Ciceroni *frons animi ianua* dicitur *o*) *& duri corde* c. 2, 4. Ex. 32, 9. Ef 48. 4. *o*. σκληροκάρδιοι. cf. Matt. 19, 8. Act. 7, 51.

℣. 8. *p*) *Ecce* tamen. *q*) cf. Ier. 1, 18. 19. c. 15, 19. 20. Mich. 3, 8. *Grot.* animum tibi addam, quo ipsorum impetus contemnas, nec timeas. *r*) *obfirmatas, fortes* & interritas. Metaphora desumta ab animalibus cornupetis, quorum alterum alteri robore præualet. cf. Ier. 15, 19. coll. ib. c. 5, 14. *s*) *contra.* Coh 7, 14. 2 Sam. 16, 13. ℣. 9. *t*) Sch. *Sicut adamantem.* Zach. 7, 12. vid. not. Ier. 17, 1. *u*) *firmam præ petra.* *x*) cf. Ef 48, 4. *y*) *ne* itaque *timeas.* Luc. 12, 4. *z*) c. 2, 6. *a*) v. 26. 27. c. 2, 5. *Kimchi:* noui enim, fore, vt resistant tibi, quando redargues ipsos. ℣. 10. *b*) *Porro dixit.* *c*) c. 2, 1. *d*) *omnia*, non partem tantum. Iob. 33, 1. Act. 20, 20. 27. *e*) S. *locutus sum.* al. *loquor.* *f*) conf. 1 Sam. 21, 13. Iob 22, 22. *g*) *& auribus* non solum externis, sed etiam internis c. 40, 4. Contrar. Ier. 6, 10. Act. 7, 51. *Coccejus:* Non est ὕστερον πρότερον. Oportet in audiente fiduciam esse erga loquentem, & cupiditatem audiendi, vt auris officium faciat, atque ita verbum cordi instilletur & inseratur. Quamdiu cor abest, auris nihil recte audit. cf. Act. 16, 14. Deus vero in suis efficit, quod præcipit. cf. Ef 55, 1. ℣. 11. *h*) v. 4. *i*) *Captiuitatem*, eos, qui captiui tenentur, inter Chaldæos v. 15. c. 1, 1. *k*) i. e. *ad populares tuos* c. 33, 2. 12. 17. al. ad filios populi *tui*, non *mei*; coll. Ex 32, 7. 11. Hos. 1, 9. *l*) *Kimchi:* Intensionis caussa variis verbis eadem res exprimitur. Sensus autem est, Prophetam hoc ipsis dicere debere iterum iterumque. *Coccejus:* Stilus prophetæ non est superflue abundans. Distincte omnia & particulatim inculcat: nihil vult ignorari: diligens est. Ideo aliquando repetit dicta, vt aliquid notabile, nondum dictum, addat, ne quid præterfluat aut prætermittatur. cf. supra not. ad c. 1, 12. *m*) cf. not. c. 2, 4. *Raschi:* hanc prophetiam sc. vt vobis exponam. *Coccejus:* Discamus, audiendum esse prius quam loquamur: auscultationem inutilem esse sine cordis præparatione ad doctrinam Dei recipiendam: quod didicerimus, loquendum est sine pauore ad eos, ad quos necesse est, idque in nomine Christi, vt qui est *Dominus & Iehouah.* *n*) *siue audiant.* v. 27. c. 2, 5. 7. *o*) Hactenus prima visio, qua præparatur Propheta ad prophetiam obeundam. *Cocc.* ℣. 12. *p*) *Mox sustulit me* v. 14. vel in ecstasi tantum (conf. 2 Cor. 12, 2. 3. 4.) sec. *Kimchium*; vel etiam ratione corporis, exemplo Eliæ 1 Reg. 18, 12. Christi Matth. 4, 1. & Philippi Act. 8, 39. *Raschi:* Cum absoluisset verba sua, præcepit vento, vt deportaret ipsum eo, vbi captiui erant. *q*) *Spiritus* v. 14. c. 2, 2. & *manus Domini*, infra v. 22. c. 1, 3. *r*) vid. c. 1, 24. *s*) *strepitus*, concussionis, *fragoris.* v. 13. c. 37, 7. *Ion.* addit: *eorum, qui laudes Dei canentes dicebant: benedicta sit* &c. *Coccejus:* Ista vox est Animalium, h. e. fidelium, qua glorificant eum, qui est *gloria Dei*, Christum, in quo omnis virtus Dei manifestatur. vid. not. c. 1, 5. & 28. At *Grotius* intelligit chorum Angelorum, Dei iudicia adprobantium. cf. Apoc. 17, 10. 11. 12. *t*) Syr. add. *qua dicebat.* Sic Ar. *eorum, qui dicebant.* *u*) *benedicta sit.* Apoc. 5, 12. *x*) conf. Luc. 2, 14. *y*) v. 23. c. 1, 28. *z*) *Coccejus:* Animalia, h. e. Ecclesia, hoc optant vnice, vt gloria Iehouæ benedicatur, non tantum in loco manifestationis ipsius, quo manifestari debuit; sed etiam *inde a loco manifestationis ipsius per totum mundum.* coll. Mal 1, 5. Al. *Domini* mox discessuri, iusto iudicio, *a loco suo*, templo, propitiatorio, e medio duorum Cherubim. coll. c. 9, 3. *Ion. a loco Schechinæ suæ.* ℣. 13. *a*) Audiui *etiam vocem.* al. *Et vox erat.* *b*) c. 1, 6. 24. *c*) *contingentium se*, more *osculantium*; h. e. per conspirationem fidei, quæ est in Ecclesia. *Cocc.* Hiph. (1) conf. not. c. 1, 9. 11. *Ion. collidentium se inuicem.* *d*) *vnius.*

f) S. *nonne* inquam *ad hos si mitterem te*, illi obedituri essent tibi? At *Kimchio*, *Abarb.* & *M. I.* est *formulæ iurantis*, per ellipsin in iureiurando vsurpatam; q. d. *vtique ad hos si mitterem* vel misissem *te*, audirent. Conf. Ios. 14, 9. Ef. 5, 9. c. 14, 24. Ier. 22, 6. & *Glassii* Phil. S. Lib. I. p. 158. 159. *g*) S. *si mitterem te.* Ita Præteritum cum Futuro sæpe iungitur, vt illud etiam *sine particula conditionali* notet antecedens, hoc autem consequens, modo cum, modo sine copula. cf. e. c. 2 Reg. 5, 13. At *Coccejo* simplicissima constructio videtur hæc *si non ad illos* (Israelitas) *misissem te, illi* (populi multi incognitarum & diuersarum linguarum) *auscultarent tibi*, si iam esset tempus vocationis gentium; tempus vero nunc esse, vt mittantur Prophetæ adhuc ad Israelem, ad quem etiam ipse Dominus venturus erat, cuius prodromi erant Prophetæ. *h*) *obedituri essent.* Quamuis non intelligerent linguam tuam, & tu vicissim ipsorum non intelligeres, quæsituri tamen essent aliquem, qui exponeret ipsis vaticinia tua. *Clarius* & *Coccejus:* quo dicto subindicat, vocandas olim gentes ἑτερογλώσσους, & eas ad suscipiendum Euangelium paratiores fore Iudæis. cf. Matt. 11, 21. 23.

℣. 7. *i*) *At domus.* *k*) *nec volent quidem auscultare tibi.* Leu. 26, 21. Sic prophetam præmunit aduersus scandalum & tædium prædicationis infructuosæ. *l*) c. 20, 8. q. d. patienter fer contemtum, quem ego tecum fero. cf. Matt. 10, 24. 25. Ioh. 15, 20. *m*) exceptis paucis fidelibus, prophetis & eorum discipulis. Hoc autem propterea dicit, ne putarent, hoc tan-

---

℣. 10. אשר per *Makk.* 1. sic fu. 5.

אֶל־אֲחוֹתָהּ וְקוֹל הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וְקוֹל רַעַשׁ
14 גָּדוֹל׃ וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי וַתִּקָּחֵנִי וָאֵלֵךְ מַר בַּחֲמַת רוּחִי
טו וְיַד־יְהוָה עָלַי חָזָקָה׃ וָאָבוֹא אֶל־הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב
הַיֹּשְׁבִים אֶל־נְהַר־כְּבָר וָאֵשֵׁר הֵמָּה יוֹשְׁבִים שָׁם וָאֵשֵׁב
16 שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם׃ וַיְהִי מִקְצֵה
שִׁבְעַת יָמִים * וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
17 בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר
18 וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי׃ בְּאָמְרִי לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא
הִזְהַרְתּוֹ וְלֹא דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה
לְחַיֹּתוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃
19 וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא־שָׁב מֵרִשְׁעוֹ וּמִדַּרְכּוֹ
הָרְשָׁעָה הוּא בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְאַתָּה אֶת־נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ׃
כ וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל
לְפָנָיו הוּא יָמוּת כִּי לֹא הִזְהַרְתּוֹ בְּחַטָּאתוֹ יָמוּת וְלֹא
21 תִזָּכַרְןָ צִדְקָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃ וְאַתָּה
כִּי הִזְהַרְתּוֹ צַדִּיק לְבִלְתִּי חֲטֹא צַדִּיק וְהוּא לֹא־חָטָא
חָיו

Chaberam & Saccoram, quem Propheta Hascherum vocat &c. quam tamen Coccejus au-

ואשב קרי

ducem vocat coniecturam.

פסקא באמצע פסוק

& cum aliis adpellatiue reddit: cum meta esset maturarum frugum, i. e. ea parte anni, qua fruges maturæ sunt, & metæ in agris passim visuntur. s) v. 23. c. 1, 1. t) Tremell. & Hascherum sec. Cthibh. nec abnuit

צרקותיו קרי

e) ad alteram. c. 1, 9. 23. f) c. 1, 15. seqq. g) iuxta illa. vid. c. 1, 20. 21 h) v. 12. Quo notatur mundi motus, qui factus hactenus est, & fit propter prædicationem Euangelii. Coccejus. cf. not. c. 1, 24. At sec. alios hoc versu significatur, magna & atrocia Iudæis parari, deportationes prima grauiores imminere, & hinc magnos gemitus & lamenta.

℣. 14. i) S. Cum igitur Spiritus sustulit me. v. 12. c. 11, 24. k) & suscepit seu abstulit me. Deut. 32, 11. Gen. 32, 24. ex illo loco, ex quo videram gloriam Dei. l) tristis, amarus; amara adfectus tristitia. Prou. 31, 6. Grot. ob mala illa imminentia, quorum esse iubebar κῆρυξ ἄγγελος. Raschi; nam durum quid mihi videbatur, concitare populum meum. Clarius: antea volumen illi dulce erat, & cum res agi debet, amarescit experiendo. Spiritus enim promtus est, caro infirma. Matth. 26, 41. At Coccejus: Meditatio istius visionis, in qua inprimis audiuerat de inobedientia Israelis, & viderat volumen lamentorum &c. in illo magnum æstum & mœrorem effecit, & manus Dei ipsum non siuit quiescere, sed impulit, vt adiret populares suos, & illis visionem exponeret. m) æstu, excandescentia, indignatione. Esth. 7, 7. cf. Ion. 4, 1. n) Ion. sed prophetia a facie Domini. v. 22. c. 1, 3. o) præualuit, potens, vehemens erat. cf. Ier. 20, 9.

℣. 15. p) S. Et venerim, venirem v. 4. 11. q) vid. v. 11. r) Bene S. in Thel-Abib. Nom. prop. loci. cf. Esr. 2, 59. Neh. 7, 61. Tremellius: tractus est Mesopotamiæ, a monte Masio ad Euphratem pertinens, inter duos fluuios Chebarem seu Cha-

Grotius, alterum fluuium hac voce indigitari. At potius idem Cthibh sec. Kri. cum Sch. aliisque vertas: & consedi, ex rad. Chald. שׁוּר. vid. Hillerus de Kri. p. 329. sic Ion. requieui inter eos; nisi malueris Cthibh, cum sequenti coniungere h. m. & quoscunque illic habitantes. u) illi enim. x) more lugentium. cf. Psalm. 137, 1. Thren. 2, 10. c. 3, 28. y) cf. Iob. 2, 13. Gen. 50, 10. 1 Sam. 31, 13 Sir. 22, 13. z) stuporem excitans. Ion. tacens. Syr. attonitus, & expectans, donec Deus amplius mandaret; ita vt vel ipse aspectus potuisset & debuisset expergefacere hominum animos, vt quærerent, quidnam sibi vellet insolita illa Prophetæ tristitia. c. 14, 18. Mich. 6, 13. ℣. 16. a) Factum autem est. b) c. 39, 14. 1 Reg. 9, 10. c) S. vt fieret. d) quæ est secunda Prophetæ compellatio. Cocc. ℣. 17. e) Speculatorem 2 Sam. 13, 34. Ier. 6, 17. Es. 56, 10. Ion. Doctorem. Raschi: Cur tu taces? nonne sicut speculator, quem collocant in aliqua turrium, vt videat, an veniant turmæ (hostium) contra vrbem, buccina clangit, ad commonefaciendum populum, vt ingrediatur in vrbem, seque confortet; sic etiam te posui, vt commonefacias eos, vt sibi caueant a pœna, ne ipsam venire faciam super eos. f) c. 33, 7. Ebr. 13, 17. g) vt audias. h) Ion. a Verbo meo. i) & moneas 2 Reg. 6, 10. Ex. 18, 20 cf. Es. 62, 6. k) Kimchi: nomine meo; verbis, quæ audiueris a me. ℣. 18. l) Cum itaque dixero impio c. 33, 8. 14. Kimchi: cum tibi dixero, vt dicas ipsi nomine meo, idem est ac si ego illi dixerim. cf. Luc. 10, 16. 1 Thess. 4, 8. m) Omnino, si ita pergis, morieris, spirituali maxime & æterna morte. Gen. 2, 17. c. 20, 7. cf. Es. 3, 11. n) clare & sedulo admonueris ipsum. cf. Act. 20, 31. 2. Tim. 4, 2. o) ad dehortandum. Repetitur verbum, vt ostendatur, non sufficere semel in transcursu locutum esse, sed repetendas esse & inculcandas assidue admonitiones atque obiurgationes, iuxta 2 Tim. 4, 2. Licet enim non sit spes resipiscentiæ totius populi c. 2, 5. c. 3, 7. aliquos tamen sanabiles esse. p) ad viuificandum eum, a peccatis reuocatum Ps. 30, 4. Hos. 6, 3. Eph. 2, 5. cf. Act. 26, 16. 18. 2 Tim. 2, 25. 26. Iac. 5, 19. 20. q) ipse quidem. r) v. 20. c. 4, 17. Iob. 8, 21. ne homines sibi blandiantur in ignorantia, reiiciendo culpam in suos pastores, quod perierint errore. s) sanguinem tamen ipsius. cf. Gen. 9, 5. c. 42, 22. t) tibi imputabitur mors ipsius. v. 20. c. 33. 6. 8. En arduam verbi ministrorum prouinciam! Hebr. 13, 17. ℣. 19. u) quum vel si v. 20. Es. 1, 12. c. 43, 2. x) ab interiori cordis malitia c. 33, 12. y) impia viuendi ratione externa & prauis actionibus, v. 13. Ier. 18, 11. z) Tu autem. a) v. 21. c. 33, 9. ℣. 20. b) Quando porro recesserit c. 18, 24. c) v. 21. Es. 79, 21. d) & fecerit peruersitatem Ps. 7, 4. se dediderit impietati. 1 Ioh. 3, 8. 9. e) & dedero s. permisero. Schm. dedero vero. cf. Gen. 20, 6. f) offendiculum in sensu morali; vnde Ion. add. peccatorum. (cf. Ps. 69, 28.) hominem relinquens prauæ voluntati & cupiditati suæ; occasiones peccandi ipsi offerri, eumque impingere & corruere permittens iusto iudicio, vt hypocrisis manifestetur, & peccata peccatis ita puniantur. Contrar. Prov. 4, 11. 12. c. 15, 19. Raschi: vt etiam manifestis flagitiis implicetur. Ioseph Kimchi: omnis generis prosperitatem in hoc mundo. cf. c. 7, 19. Luc. 16, 19. 25. Ps. 69, 23. Gussetius tamen p. 409. vult, commode retineri physici mali significationem, (vt Leu. 19, 14.) hoc sensu, quod Deus faciat eum incidere in aliquem casum funestum, vt sic male dispositus moriatur. cf. Ier. 6, 21. g) S. vt ipse corruat & moriatur. h) cum v. 19. 21. i) in suo quidem peccato v. 18. k) c. 33, 13. Grot. tantum abest vt homines sceleratos absoluant parentum virtutes. l) sanguinem tamen ipsius v. 18. ℣. 21. m) Quum v. 19. 20. n) admonueris illum, sc. iustum. cf. ead. construct. Ex. 2, 6. 1 Sam. 21, 14. o) vt ne peccet. c. 13, 22. c. 17, 14. 1 Ioh. 2, 1. p) peccauerit ex proæresi. cf. v. 20. 1 Ioh. 3, 6.

℣. 15. אביב per Rbhia 1 sic fu. 5. ℣. 16. Sine præmisso spatio 1. 2. 5. 6. 9. 10. 12. 20. ℣. 17. אתם defect. 1. 2. sic fe. 5. sec. Mas. Erff. sed præter impr. final. f. 14. a. ℣. 19. ומדרכו sine præf ו 1... 12. 20. & 6. 9 in textu. ℣. 20. Spatium omittunt 1. 2. 5 -- 11. 14. ℣. תזכרן cum Kri תזכרנה 1. 2. & Mas. Erff. ℣. 21. כי per Makk. 1, 2. 6. 9. 10. 14.

חיו יחיה כי נזהר ואתה את־נפשך הצלת׃
22 ותהי עלי שם יד־יהוה ויאמר אלי קום צא
23 אל־הבקעה ושם אדבר אותך׃ ואקום ואצא אל־
הבקעה והנה־שם כבוד־יהוה עמד ככבוד אשר
24 ראיתי על־נהר־כבר ואפל על־פני׃ ותבא־בי רוח
ותעמדני על־רגלי וידבר אתי ויאמר אלי בא הסגר
בתוך ביתך׃ ואתה בן־אדם הנה נתנו עליך עבותים כה
26 ואסרוך בהם ולא תצא בתוכם׃ ולשונך אדביק אל־
חכך ונאלמת ולא־תהיה להם לאיש מוכיח כי בית
27 מרי המה׃ ובדברי אותך אפתח את־פיך ואמרת
אליהם כה אמר אדני יהוה השמע ׀ ישמע והחדל ׀
יחדל כי בית מרי המה׃

ד ואתה בן־אדם קח־לך לבנה ונתתה אותה לפניך
2 וחקות עליה עיר את־ירושלם׃ ונתתה עליה מצור
ובנית עליה דיק ושפכת עליה סללה ונתתה עליה
3 מחנות ושים־עליה כרים סביב׃ ואתה קח־לך מחבת
ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר והכינתה
את־פניך אליה והיתה במצור וצרת עליה אות היא
לבית

קמץ בז"ק

5, 13. r) *S. vt non.* al. *ne ergo.* s) Imago Hierosolymæ obsidendæ a Chaldæis, præcluso omnibus exitu. cf. not. v. 24.

℣. 26. t) *adhærere faciam palato tuo* Ps. 22, 16. Ps. 137, 6. u) *vt obmutescas*, tum ob tergiversationem tuam, quæ coniuncta

המ' בקמץ

קמץ בז"ק

Cap. IV. cum aliquo fidei defectu v. 14. cf. Luc. 1, 20. tum in pœnam Israelitarum impœnitentium, qui multoties admoniti ad frugem non redierant. cf. Apoc. 2, 5. x) *vir redarguens.* Gen. 20,

q) c. 18, 9. 17. 28. r) ita *monitus est*, vt admonitioni paruerit. c. 33. 4. 5. spectatur hoc verbum sæpius *in euentu reali*, & ita vt completa sit actio, a parte agentis simul ac a parte patientis. *Gusset.* p. 225. s) *& in simul* &c. v. 19.

℣. 22. t) S. *Sed esse cœpit.* u) sc. in Thel-Abib. v. 15. *Kimchi.* x) v. 14. c. 1, 3. coll. 2 Petr. 1, 21. y) cf. 2 Cor. 6, 17. coll. Ps. 45, 11. 12. z) *campum*, *vallem* v. 23. c. 37, 1. 2. Gen. 11, 2. locum videlicet a strepitu hominum liberum; vt ibi propheta adhuc mœrens & timidus, visione repetita confirmaretur, eiusque probaretur obsequium. a) *ibi enim.* b) *tecum* v. 24. 27. c. 2, 1.

℣. 23. c) *Surrexi ergo.* d) c. 1, 4. *Raschi*: Secus accidit inter homines. Discipulus exspectare solet magistrum, hic autem magister exspectat discipulum. e) v. 12. *Grot.* imago hominis partim ignea, partim ex electro, vt supra c. 1. & infra c. 8, 2. conf. not. c. 1, 28. f) c. 1, 4. g) v. 15. c. 1, 1. c. 10, 15. h) *vnde cecidi* c. 1, 28.

℣. 24. i) *Sed venit in me.* c. 2, 2. k) *mecum* v. 22. l) *intra.* m) *conclude te* ad tempus. Num. 12, 14. Ratio additur seq v. 25. *Raschi*: Vt monstres ipsis, quod indigni sint correptione. cf. v. 26. expectans tempus opportunum loquendi. *Grot.* Imago erat obsessæ vrbis. cf. c. 4, 2. Ios. 6, 1.

℣. 25. n) S. *Quod enim ad te attinet.* cf. not. 2 Sam. 4, 10. o) Iam paratos habent & *dabunt* sc. populares tui. p) *funes* c. 4, 8. q) *& ligabunt te* Iud. 16, 5. pro insano te reputantes, quod passim Dei ministris accidit. cf. 2 Reg. 9, 11. Act. 26, 24. 2 Cor. 5.

25. cf. Es. 29, 21. Am. 5, 10. & Hos. 4, 4. ℣. 27. y) *S. Quando tamen locuturus sum.* z) *tecum* v. 22. a) cf. c. 11, 25. c. 24, 27. c. 33, 22. Ps. 51, 17. *Kimchi*: dabo tibi licentiam loquendi ad ipsos. b) cf. c. 2, 4. c) *qui audiuerit, audiat.* v. 11. c. 2, 5. 7. d) *omittens vero.* ό. ὁ ἀπειθῶν ἀπειθείτω. cf. Apoc. 22, 11. e) *omittat* suo periculo v. 11. Verba sunt Dei non imperantis, sed permittentis. cf. illustrationis ergo Coh. 11, 9. & Matth. 13, 12. f) v. 9. c. 2, 5. CAP. IV. ℣. 1. g) *Tu tamen* interea dum domi taces & quasi mutus es c. 2, 26. h) vid not. c. 2, 1. i) *laterem* Gen. 11, 3. sc. quosdam crudum, nondum coctum, argillam. Al. tabulam quadratam instar lateris. Verum non opus est, vt propriam significationem deseramus. *Munsterus*: Docetur hic, populum, qui in Ierusalem remanserat, exterminandum bello, peste & fame, propter iniquitatem suam; agiturque id non tantum verbis, sed & picturis & factis, quæ plus mouent simplicium animos. cf. not. Hos. 1, 2. Nempe *in hoc capite signum obsidendæ Hierosolymæ I.* exhibetur, *II.* etiam explicatur v. 13. 16. 17. k) *& insculpe, describe, delinea.* c. 23, 14. Es. 22, 16. c. 30, 8. l) *nempe Ierusalem*, post triennium a Chaldæis obsidendam, & tandem expugnandam & destruendam. ℣. 2. m) *Deinde pones*, ordinabis, effinges *contra illam* v. 3. n) *obsidionem*, i. e. figuram obsidionis circum vrbem. Nam Propheta, vt ciuilis, ita etiam militaris Architecturæ peritus fuit. cf. Præf. o) Deut. 20, 20. p) Kimchi; *turrim ligneam*, quam aduersus vrbem exstruere solent ad expugnandam illam. *Raschi*: vnde lapides proiiciunt in vrbem. (6) vid. 2 Reg. 25, 1. q) *& fundes*, i. e. terra in fossas iniecta *exstrues*, *aggeres* Ier. 6, 6. Dan. 11, 15. r) *vallum*, *aggerem*. c. 17, 17. 2 Sam. 20, 15. quo sc. se Chaldæi a telis tueantur, *Grot.* & inde murum conscendant. *Vat.* s) *& pone, constitue aduersus eam.* 1 Reg. 20, 12. t) S. *duces exercituum.* ita *Kimchi*, *Raschi*, *Gusset.* &c. cf. c. 21, 27. 2 Reg. 11, 4. 19. At *Cocc.* in Lex. & *Ios.* *Kimchi*: *arietes ferreos*, qui adhibebantur ad perfringendum murum. *Corn. a lapide*: ita dicta trabs, quæ, pendens ex funibus, & retrorsum ab obsidentibus repulsa, ferro in fronte, instar cornu prominente, quasi aries mœnia deiiciebat. ό. τοὺς βελοστάσεις, *machinas* bellicas *ad iaculanda tela.* ℣. 3. u) *Insuper tu.* x) *sartaginem* (5) Leu. 2, 5. c. 6, 14. 1 Paral. 23, 29. atram videlicet & duram, qualia erant peccata Iudæorum. *Grot.* y) instar muri ferrei, quem obsidione conclusi perrumpere non possint. cf. Ier. 1, 18. Al. vt sit quasi *paries* intergerinus inter prophetam, qui repræsentabat Deum, & incolas vrbis; quo minus hos respiceret gratiose, coll. Es. 59, 2. z) *dispones que sc. recta diriges*, ceu hostis inexorabilis. v. 7. a) *contra illam* vrbem v. 7. b) *vt sit in obsidione* Ier. 52, 5. Zach. 12, 2. c) *& angustiabis eam*, vel *vt hostis ages contra eam.* Deut. 20, 12. d) *signum* repræsentatiuum *hoc erit* obsidionis & excidii Hierosolymitani. cf. Ex. 31, 13. 17. Es. 20, 3.

℣. 23. ארי per *Rbbia* 1. 5. 6. 9. 10. 20. 21. ℣. 24. Pro אתי hab. אתי 1. sic su. 2. ℣. 25. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. 9. 10. 12. 20. 21. 23. CAP. IV, ℣. 2. Alterum ונתתה sine *He paragog.* 1. 5. & in marg. 22. כרים cum *Dag. euph.* 1. 2. 7. 8. 11--15. 21. 22. 23. sic sc. 5. expuncto *Rapha.*

לבית ישראל׃ ואתה שכב על־צדך 4
השמאלי ושמת את־עון בית־ישראל עליו מספר
ה הימים אשר תשכב עליו תשא את־עונם׃ ואני נתתי
לך את־שני עונם למספר ימים שלש־מאות ותשעים
יום ונשאת עון בית־ישראל׃ וכלית את־אלה ושכבת 6
על־צדך הימוני שנית ונשאת את־עון בית־יהודה
ארבעים יום יום לשנה יום לשנה נתתיו לך׃ ואל־ 7
מצור ירושלם תכין פניך וזרעך חשופה ונבאת עליה׃
והנה נתתי עליך עבותים ולא־תהפך מצדך אל־צדך 8
עד־כלותך ימי מצורך׃ ואתה קח־לך חטין ושערים 9
ופול ועדשים ודחן וכסמים ונתתה אותם בכלי אחד
ועשית אותם לך ללחם מספר הימים אשר־אתה
שוכב על־צדך שלש־מאות ותשעים יום תאכלנו׃
י ומאכלך אשר תאכלנו במשקול עשרים שקל ליום
מעת

℣. 4. e) *Tuque cubato*; & quidem vere: neque enim per visionem tantum hoc factum esse existimamus, sed in conspectu aliorum v. 12. cf. etiam v. 8. & c. 3, 25. Probant vero sequentia, pœnam Israelitarum, eorumque duram sortem in captiuitate præfigurari. *Grotio* significat patientiam Dei summam ac Deo molestissimam, in spectandis peccatis. f) *sinistro*. 1 Reg. 7, 21. *Raschi*: propter Samariam. *Vatablus*: eo significat decem tribus (sic *Grotius*) in captiuitatem prius abductas, symbolo *sinistri lateris*, vtpote minus dignas; vel sec. alios, quia *Samaria*, caput illarum, sita erat *ad sinistram* respectu Ierusalem. cf. c. 16, 46. g) *iniquitatem*. Vat. *pœnas*, dolores & afflictiones, *iniquitati* eorum debitas. sed cf. v. 5. 6. c. 9, 9. h) totius *domus Israel* (omnium XII. tribuum. *Gertler*. Theol. Proph. p. 89. & p. 217. sq. dum anno quarto Rehabeami & *Iuda* & *Israel* a Deo defecerunt 2 Par. 11, 17. c. 12, 1. i) iuxta *numerum dierum*, i. e. tot dies. cf. v. 9. Num. 14, 34. k) *portabis*. Ex. 28, 38. *Vatab*. non vt expies illam, sed vt illam repræsentes.

℣. 5. l) *Nam ego dedi* vel *dabo*, i. e. mutabo tibi. m) *annos iniquitatis eorum*, v. 4. n) *in numerum dierum*: qui symbolice totidem annos exhibebunt. cf. Num. 14, 34. & Apoc. 2, 10. afflictionem 10. *dierum*, de decennali persecutione sub Diocletiano, quæ incepit A. C. 303. finita 313. vt patet ex *Lactantio* de M. P. c. 48. p. m. 738. o) scil. 390. *dies*: quos diuersimode numerant interpretes. Sed missis ceteris, probanda nobis videtur sententia, quæ a defectione Ieroboami incipit, & eius apostasia, qua Israelem peccare fecit 1 Reg. 12, 20. 28. c. 13, 33. c. 14, 9. 16. c. 15, 26. 30. &c. Ita *Calou*. & *Cocceius* ad h. l. Sic *Lightfoot* in Chronol. p. 113. *Maius*

הימני קרי

Occon. V. T. p. 1033. *Gertler*. Theol. Proph. p. 90. sq. it. p. 171. sq. & ex instituto p. 217. sqq. it. *Vitringa* Hypotyp. Hist. S. p. 55. Alii significari etiam putant, quod 390 diebus durauerit obsidio Hierosolymorum, cœpta videlicet *anno* Zedekiæ *nono*, *mense decimo*, eiusque *decimo die* Ez. 24, 1. 2 Reg. 25, 1. Ier. 39, 1. c. 52, 4. & finita anno Zedekiæ 11. die 9. mensis quarti, 2 Reg. 25, 3. Ier. 39, 2. c. 52, 6. Quod vero supra 390 dies sic prodit spatium temporis, obsidionis propter Ægyptios interruptæ esse volunt, coll. Ier. 34, 22. c. 37, 5. sqq. p) *vt portes* v. 4.

℣. 6. q) S. *Cum vero absolueris*. v. 8. c. 43, 27. At *Cocc*. cum aliis ita: *In vniuersum huic decubitui assignantur dies 390. in quibus quadraginta* sunt proprii *tribus Iudæ*. Nam ex v. 9. adparet, totum tempus esse 390. dierum: quippe per quos paratis cibariis vesciturus erat. Itaque v. 6. vertimus: *Et absolues hos, & decumbes*; h. e. ita *absolues* hos dies, vt per dies 40. *decumbas* in latus dextrum, & tum brachium denudes & prophetes contra Hierosolymam. r) *hos dies* v. 5. s) quæ etiam in idololatriam post tres annos Roboami delapsa 1 Reg. 14, 22. 2 Paral. 12, 1. nec reformatione Iosiæ & renouatione fœderis melior facta est, Ieremia licet per 40. annos monente. *Maius* l. c. Sic etiam *Cocc*. 40. annos portandi peccati Iudæ inchoat ab initio prædicationis Ieremiæ s. *decimo tertio Iosiæ*, vt ita similiter finiantur in anno, quo Hierosolyma capta est. t) *Lightfootus* Chronol. p. 113. minime significatum vult, intercursuros annos 40. supra 390. inter defectionem X. tribuum & captiuitatem Iudæ; anni enim tantum 390. in vniuersum fuere; sed voluit ratione hac insignire iniquitatem *Iudæ* singularem singulari aliqua nota, quod habuissent totos 40. annos tam eximias instructiones & admonitiones per tam eximium Prophetam, neque pœnitentia tamen tangerentur, ad propriam destructionem. cf. etiam Præf. in Ierem. §. 4. & Num. 14, 33. u) i. e. *singulos dies pro singulis annis*. cf. Num. 17, 21.

℣. 7. x) S. *Cum autem ad* obsidionem sic *dispones*. y) *Kimchi*: versus laterem, in quo insculpsisti vrbem Ierusalem & obsidionem. sic *Raschi*; & quidem vt significes hæc omnia, quæ facis, esse portentum arctissimæ obsidionis. vid. v. 2. & conf. not. 2 Reg. 25, 3. z) v. 3. *Kimchi* & *Raschi*; & quidem inter cubandum. cf. v. 8. a) *brachiumque tuum exsertum*, *denudatum* erit, more fortiter pugnantium. cf. Es. 52, 10. *Raschi*: præsignificauit hoc Nebucadnezarem, qui pugnauit contra illam. b) *tunc prophetabis*, & mala omnia ei euentura prædices non tam verbis, quam signis istis; erat enim quasi mutus c. 3, 26.

℣. 8. c) *dabo super te*, h. e. prouidentia mea ita rem dirigam atque *permittam*, *vt tibi* quasi captiuo *imponant funes*. vid. c. 3, 10. 25. & not. 2 Sam. 12, 11. c. 16, 10. c. 17, 14. Propheta hic gerit personam ciuitatis, & ciuium mox obsidendorum & vinciendorum; vt supra personam Dei & obsidentium. d) Ion: *verbum meum instar vinculi funium* sic *Raschi*, & sic *Glassius*: *Funes imponere Deus prophetæ* dicitur, dum auctoritate verbi sui eum constringit, & virtute spiritus sui confirmat, tanquam vinculis adhibitis, ne vllo pacto desistat ab institutæ actionis propheticæ typo, sed palam signo eo aspectabili, decreti diuini firmitatem testatam faciat. Philol. S. p. 1873. edit. nov. e) *vt non conuertaris*, *conuertas te*. f) sc. alterum. g) *obsidionis tuæ* v. 2. 3. 7.

℣. 9. h) *Tu porro*. i) *tritici*. *Nun* pro *Mem* more Chaldæorum, vt 2 Reg. 11, 13. Prov. 31, 3. k) *& hordei*, equorum alias pabulum 1 Reg. 5, 8. vnde tamen etiam panes coquebant, vid. Iud. 7, 13. 2 Reg. 4, 42. Nam vt sequentia docent, & *Grot*. adnotat, in obsessis vrbibus non solent panes ex solo tritico, sed multis rebus [illegible] mixtis fieri, quo diutius protrahantur alimenta. l) *& fabas* (2) 2 Sam. 17, 28. m) *& lentes* (4) Gen. 25 [illegible] *& milium vel panicum*: (1) etiam in Arabismo. o) *& Zeas* s. *speltam*; quæ species ad panem confi[illegible] minus aptæ erant. (1) cf. Ex. 9, 32 Rad. Ez. 44, 20. p) *Grot*. farraginem inde facies. *Kimchi*: in si[illegible] elitis, futurum esse, vt ipsi comederent in obsidione istas species mixtas, propter famem &c. q) *iu*[illegible] *rum dierum* v. 4. vt panes sufficere possint in dies 390. Conf. not. v. 5. & 6.

℣. 10. r) *pondere* [illegible] quantum voles, sed certo pondere, vt in magna fame obsessæ vrbis fieri solet. cf. v. 16. s) qui [illegible] tum vncias & dimidiam efficiunt, quæ sunt tres quartæ partes libræ; nam siclus pendit fere [illegible] tius 5. drachmas. cf. not. 1 Sam. 17, 5. & 2 Sam. 12, 30.

℣. 4. ואתה per *Rebia* 1. 2. satis bene. ℣. 5. ואני per *Kadma* 6. 9. 10. 20. עון Pa[illegible] præmittunt 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. contra *Mas. impr.* quæ hic notat ל, coll. v. 6. ℣ [illegible] *plene* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. ℣. 9. שלש per *Kadma* 1. 2. תאכלנו per nudum *Schu*[illegible] 14. 20. 23. Et sic v. 10. iidem fere.

11 מֵעֵת עַד־עֵת תֹּאכְלֶנּוּ׃ וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִשְׁתֶּה שִׁשִּׁית
12 הַהִין מֵעֵת עַד־עֵת תִּשְׁתֶּה׃ וְעֻגַת שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה
וְהִיא בְּגֶלְלֵי צֵאַת הָאָדָם תְּעֻגֶנָה לְעֵינֵיהֶם׃
13 וַיֹּאמֶר יְהוָה כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
לַחְמָם טָמֵא בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר אַדִּיחֵם שָׁם׃ 14 וָאֹמַר אֲהָהּ
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מְטֻמָּאָה וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא־
אָכַלְתִּי מִנְּעוּרַי וְעַד־עַתָּה וְלֹא־בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל׃
טו וַיֹּאמֶר אֵלַי רְאֵה נָתַתִּי לְךָ אֶת־צְפִועֵי הַבָּקָר (צפיעי קרי)
תַּחַת גֶּלְלֵי הָאָדָם וְעָשִׂיתָ אֶת־לַחְמְךָ עֲלֵיהֶם׃
16 וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הִנְנִי שֹׁבֵר מַטֵּה־לֶחֶם
בִּירוּשָׁלִַם וְאָכְלוּ־לֶחֶם בְּמִשְׁקָל וּבִדְאָגָה וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה
וּבְשִׁמָּמוֹן יִשְׁתּוּ׃ 17 לְמַעַן יַחְסְרוּ לֶחֶם וָמָיִם וְנָשַׁמּוּ אִישׁ
וְאָחִיו וְנָמַקּוּ בַּעֲוֺנָם׃

CAP. V.

ה וְאַתָּה בֶן־אָדָם
קַח־לְךָ חֶרֶב חַדָּה תַּעַר הַגַּלָּבִים תִּקָּחֶנָּה לָּךְ
וְהַעֲבַרְתָּ עַל־רֹאשְׁךָ וְעַל־זְקָנֶךָ וְלָקַחְתָּ לְךָ מֹאזְנֵי
מִשְׁקָל

t) *a tempore ad tempus*, i. e. *de die in diem* a principio 390. dierum vsque ad finem. v. 11. 1 Par. 9, 25.

℣. 11. *u*) *sic etiam aquam*. Cuius venas in vrbem deductas, quas poterant, omnes intercidebant hostes, vt eius etiam penuria esset. *x*) certa *mensura* bibes (4) v. 16. 1 Par. 23, 29. Leu. 19, 35. *y*) sc. *sextam* partem. c. 45, 13. *z*) *Hini*, quæ modica fuit quantitas, quam in solo prandio vir facile consumeret. conf. not. Num. 15, 4. *Kimchi*: non plus bibere debebat per diem, nec vna vice exhaurire, in signum defectus aquæ, tempore obsidionis Hierosolymorum. *a*) vid. v. 10. Hæ vero mensuræ cibi & potus non tam exsatiabant homines, quam irritabant, & mortem prohibebant, vt etiam *Hieronymus* adnotauit.

℣. 12. *b*) *Præterea placentam* subcinericiam vel in prunis factam (7) Gen. 18, 6. Ex. 12, 39. 1 Reg. 17, 13. c. 19, 6. *hordeaceam*. *c*) *Grotius*: nempe quadraginta illis diebus secundæ cubationis, vt intelligant Iudæi, quid peracta obsidione exspectandum habeant. At Schmidius: *Et sicut quidem placentam hordeorum comedes eam*, nempe *placentam*, quam tibi parabis v. 9. Perinde grata tibi erit, ac si placenta esset hordeacea, quæ bene confecta, olim in deliciis fuit. *Glass.* Phil. S. p. 1157. *d*) Schm. *quod ad ipsam tamen*. vel: *ipsa tamen stercoribus excrementi hominis fiet* s. parabitur. *e*) *cylindris*, *stercoribus conuolutis*. v. 15. M. l. fimus & stercus aridum ita vocatur, quia ex vno loco deuoluitur in alterum. cf. 1 Reg. 14, 10. *f*) *excrementi fimi* (2) Deut. 23, 14. Bochart. Hieroz. l. p. 329. Non exigit Deus a Propheta, vt panem comederet humano stercore coopertum, (vel stercore subactum, vt *Cocceius* explicat;) sed tantum vult, vt panem, *pro carbonibus*, *humano stercore coctum*, comedat, quo miseri homines quandoque pro ligno vtuntur. Idque symbolica de causa, vt significaret Israelitis, fore, vt in captiuitate Babylonica in summa rerum omnium inopia versarentur, & cogerentur etiam immundis cibis pollui. Sic etiam *Ion.* & *Syr.* ב in בגללי vertunt *super*. vid. etiam v. 15. *g*) *coques ipsam* (1) sub cinere vel super prunis; non in clibano, ob instantiam vrgentis famis & penuriam lignorum, quæ accidere solet obsessis. *h*) c. 12, 3. 4. Gen. 42, 24. Ez. 8, 22. ℣. 13. *i*) *Sic*. Est explicatio symbolorum. cf. not. v. 1. & Neh. 5, 13. *k*) *immundum*. Grot. ex contactu oleti, coll. Deut. 23, 14. 15. Conf. Hos. 9, 3. 4. *l*) etiam *inter gentes*, vt ante in obsidione vrbis. *m*) *quo eiiciam eos*. Ier. 24, 9. ℣. 14. *n*) Schm. *Cum* tamen *dicerem*. *o*) *ah!* interiectio *exclamantis* ex dolore, & *deprecantis*. 2 Reg. 6, 5. Ier. 1, 6. cf. infra c. 30, 2. *p*) *polluta* est. Sy. (1) conf. Leu. 11, 24. 44. *q*) *& cadauer morticinum*. Deut. 14, 21. *r*) *aut discerptum* c. 44, 31. Ex. 22, 30. Leu. 17, 15. c. 22, 8. Synecdochice intelligit *omnes* per legem *immundos cibos*, q. d. ne ergo cogar vti re per naturam immunda. *s*) vt etiam *non venerit* in os meum. cf. Act. 10, 14. *t*) *putridi & tetri fœtoris* (4) Leu. 7, 18. cf. not. Es. 65, 4. ℣. 15. *u*) *Tum dixit*. *x*) *permitto*. cf. v. 5. *y*) *egesta*, *fimum* (1) Sic Aeth. *T'siph* est *stercus*, & Rad. Arab. *stercus egessit*. *z*) *pro stercore humano* v. 12. *a*) vt facias. ℣. 16. *b*) *ecce ego frangam* &c. i. e. famem ipsis immittam, & tollam panem, qui *sustentaculum* est hominis; & simul facultatem alendi pani, quem forte adhuc habent, eripiam. Leu. 26, 26. quod in fame sæpe accidit, vt homines, quamuis vorantes, nunquam tamen exsatientur. vid. Hos. 4, 10. Mich. 6, 14. Hag. 1, 6. cf. Deut. 8, 3. Matth. 4, 4. Thren. 4, 9. *c*) *scipionem*, *fulcimentum*; ac si quis baculum, quo nititur, amisisset. c. 5, 16. c. 14, 13. Es. 3, 1. *d*) *pondere*. scil. appensum, & quidem tenuiter. cf. v. 10. Leu. 26, 26. *e*) *& in mœrore* (6) c. 12, 18. 19. Prou. 12, 25. Timebunt inter edendum, ne deficiat panis & aqua, soliciti de cibo temporis futuri. *f*) v. 11. *g*) *& cum stupore*, *horrore* (2) c. 12, 19. cf. verbum v. 17. c. 26, 16. *Cocceius*: Inter euenta obsidionis & deportationis ponitur *stupor*. Nam quod ita actum est cum Hierosolymis, plane præter spem eorum euenit. Videbantur omne officium impleße: quippe celsa & idola sublata, & Pascha magna cum religione celebratum erat, fœdus cum Deo renouatum: quare etiam Prophetis, omnia mala prædicentibus, irati sunt omnes.---Atqui eundem animum seruabant--- & Deum in hypocrisi colebant. cf. Præf. in Ierem §. 7. seqq. ℣. 17. *h*) *Propterea quod*. Sed Schm. *Vt tandem careant* Sic & *Vatablus* refert ad initium præcedentis versus. cf c. 12, 19. Es. 66, 11. & *Glass.* Phil. S. p. 1129. *i*) *careant*, vel, *indigeant* pane & aqua, s. cibo & potu. cf. 2 Reg. 25, 3. Ier. 52, 6. Thren. 4, 9. 10. c. 2, 11. 12. &c. *k*) *& obstupescent*. v. 16. Ier. 4, 9. *l*) i. e. *vnus cum altero* vel *singuli*. cf. c. 24, 23. c. 33, 30. *m*) *& contabescent*, c. 24, 23. cf. Thren. 2, 12. 19. Luc. 21, 26. *Grot.* post longos pastus tenues, hic & illic exanimis cadet præ fame & siti. *n*) *propter iniquitatem suam* c. 3, 18. cf. Leu. 26, 39. CAP. V, ℣. 1. *o*) S. *Praeterea tu*. *p*) c. 2, 1. *q*) Omne, quod aciem habet & abscindit, Hæbræis sic dicitur. cf. not. Ios. 5, 2. *Raschi*: præsignificauit *gladium* Nebucadnezaris. *r*) *acutum*. (4) Ps. 57, 5. *s*) s. *nouaculam*. Es. 7, 20. Num. 6, 5. *t*) *tonsorum* (1) Idem Chald. significat, a Chald. & Syr. גלב *nouacula*. *u*) *quam traduces*. cf. c. 14, 17. Abrasio capillamenti & barbæ luctus erat signum, vid. Ier. 41, 5. c. 48, 37. & illatæ ignominiæ 2 Sam. 10, 4. 5. *x*) cf. Iud. 13, 5. c. 16, 17. *y*) vt nulli excipiantur. cf. Es. 7, 20. *z*) *lances ponderis* iusti c. 45, 10. symbolum iustitiæ diuinæ, quæ cuique admetitur, quod æquum est. Ps. 7, 12.

℣. 11. הַמְּשׂוּרָה per *Pat.* 5. & in marg. 6. 9. ℣. 12. וְעֻגַת *Gimel* cum *Dag.* omnes, præter 1. 2. 5. 6. 9. 20. & *Ber.* Sic in תְּעֻגֶנָה *Gimel* sine *Dag.* 1. 2. 6. 9. 11. 12. 15. 16. sic sc. 5.

2 משקל וחלקתם: שלשית באור תבעיר בתוך העיר
כמלאת ימי המצור ולקחת את־השלשית תכה
בחרב סביבותיה והשלשית תזרה לרוח וחרב
3 אריק אחריהם: ולקחת משם מעט במספר וצרת
4 אותם בכנפיך: ומהם עוד תקח והשלכת אותם אל־
תוך האש ושרפת אתם באש ממנו תצא־אש אל־כל־
ה בית ישראל: כה אמר אדני יהוה זאת
ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות:
6 ותמר את־משפטי לרשעה מן־הגוים ואת־חקותי
מן־הארצות אשר סביבותיה כי במשפטי מאסו
7 וחקותי לא־הלכו בהם: לכן כה־אמר
אדני יהוה יען המנכם מן־הגוים אשר סביבותיכם
בחקותי

a) *vt diuidas* pilos resectos. Ef. 34, 17: *suffixum* relatiuum *sine antecedente* Nomine e contextu facile intelligendo. cf. Num. 7, 89. Ion. 1, 3. &c. *Grotius*: Est hic alter typus, valde exactus, rerum futurarum. *Nouacula* est vltio diuina; *statera* æquitas eius: *pili* sunt Iudæi: *diuisio*, pœnæ cuique attributæ. Nempe, vt *Sch.* obseruauit, in hoc capite V. nouum signum I. datur v. 1-4. II. de Hierosolyma & Iudæis exponitur v. 5. seqq. & III. sec. Schmidium etiam aliqua promissio & consolatio adiicitur v. 13. vbi tamen vide notata.

ỽ. 2. b) *tertiam eorum partem*. Clarissima huius versus explicatio est v. 12. cf. Apoc. 8, 7-12. Zach. 13, 8. c) *igne* (4) Ef. 50, 11. c. 31, 9. d) *combures*. Nah. 2, 14. Respicit famem & pestem in Hierosolymis, durante obsidione, sec. *Kimchium*, vt explicatur v. 12. nam & fames & pestis vrit corpus instar ignis. cf. not. Deut. 32, 24. Alii generalius intelligunt iram diuinam variis modis efficacem. Ier. 44, 6. *Iunius* incendium vrbis capræ. Ad famem *Raschi* id adplicat, coll. Thren. 5, 10. e) *Grotius*, *Raschi*, *Kimchi* aliique: quam tibi de argilla fecisti. cf. c. 4, 1. f) *cum implebuntur*. Ier. 25, 12. g) nempe 390. dies, quibus decubueris domi conclusus. c. 4, 5. 8. h) *dein accipies*. i) *S. & percuties*, vel potius, *concides* scil. ipsam. sic ό. κατακόψεις. Marc. 5, 5. *Kimchi*: sic Zedekiam & comitatum ipsius, qui exiuerant vrbe, assequebantur Chaldæi & percutiebant gladio &c. Ita *Vatablus* & *Raschi*. *Grotius* ad eos refert, qui ex vrbe in castra eruptiones faciebant; alii ad cædem Iudæorum, tempore obsidionis palantium

um in agro, & huc illuc diffugentium. Sed nihil obstat, quo minus hæc omnia coniungamus. cf. etiam v. 12. k) q. d. in circuitibus eius. vid. v. 5. 6. siue vndiquaque. l) disperges in ventum. v. 10. 12. Num. 17, 2. Ef. 30, 22. quo præsignificaret; eos huc illuc diffugituros, & incertis sedibus vagaturos; vt pili aut paleæ, quæ

קמץ בז"ק

a vento disperguntur. cf. Ef. 41, 16. m) gladium *tamen*. al. *nam* gladium. n) *euaginabo post eos* v. 12. 17. c. 12, 14. Leu. 26, 33. *stricto gladio eos persequar*: vt sint in perpetuo metu, expositi omnium violentiæ & iniuriis. *Kimchi* ad illos refert, qui fugiebant in Ægyptum cum Iochanane filio Kareah. Ier. 43, 5. 6. 7. sic *Vatablus*. Alii ad eos, qui effugerunt in alias regiones, vel in Babylonem abducti sunt. Quas sententias iterum rectius coniungi, quam sibi inuicem opponi putamus. ỽ. 3. o) *Accipies tamen*. p) np. ex tertia parte, quæ dispergetur in gentes. q) aliquos, certo *numero* 2 Sam. 2, 15. r) *& colligabis* Deut. 14, 25. Hos. 4, 19. ne semen sanctum Ef. 6, 13. prorsus dispereat. *Raschi*: Numerus designatur admodum exiguus eorum, qui deportati Babelem viui conseruabantur. At sec. *Grotium* & *Cocceium* illi intelligendi, qui permissu Nebucadnezaris pauci admodum in Iudæa manserunt: & ii, qui ex Babylone reducti sunt; & libero commeatu ex omnibus terris, maxime sub Romanis, vsi sunt, & in terra domicilium fixerunt. Hi vniuersi pauci admodum erant; in comparatione eorum, qui tot plagis interierunt, aut in dispersione manserunt. s) i. e. *in extremitate vestis tuæ*. cf. c. 7, 2. Deut. 22, 12. Ier. 2, 34. ỽ. 4. t) *Tandem de illis* pilis colligatis v. 3. denuo nonnullos accipies. u) *igne*, np. iræ diuinæ. Ier. 4, 4. Zeph. 3, 8. e. g. per bellum ciuile, inter Gedaliam & Ismaelem, quod fusius describitur Ier. 40, seqq. *Raschi* pro complemento confert Ier. 29, 21. 22. x) *ex eo egredietur ignis*. Iud. 9, 15. 20. *Grotius*: illi motus ciuiles Chaldæis occasionem præbuere auferendi e Iudæa etiam minimum quemque, nec quemquam relinquendi, vt ne vlla essent rerum nouarum semina. cf. Ier. 52, 30. *Cocceius* ad h. l. ita: significatur, quod discretionem Deus facturus sit inter remanentes in terra, vt alios gerat in sinu, alios autem comburat, non tam igne materiali, quam igne iræ suæ, tradendo eos in maledictionem & perpetuam malæ conscientiæ vexationem, quodque is ignis s. hoc iudicium & maledictio hæc sit processura ad totam domum Israelis, exceptis illis, quos in sinu suo quasi retinet. Quocirca hoc caput accipiendum *non tantum de primo exidio Hierosolymæ, sed & de secundo*—vtriusque hic typus est. &c. cf. not. v. 9. 10. ỽ. 5. y) *Sic enim dicit Dominus*. Sequitur hic præcedentis typi de Hierosolyma explicatio: & quidem (1) diuina beneficia h. v. (2) illius peccata v. 6. coll. v. 7. 11. (3) iudicium & pœnæ tum in genere v. 7. 8. 9. tum in specie v. 10. & specialissime v. 12. seqq. z) *Hoc*, s. *hæc* ciuitas in latere depicta, *est Ierusalem*, & isti pili Hierosolymitanos præcipue significant. cf. not. v. 1. a) *inter gentes* velut principem Thren. 1, 1. in summo honore & amore *posui eam*. vid. infra c. 16, 14. Ps. 78, 68. Ps. 87, 2. &c. *Grot.* vt exemplum inde sumerent pietatis Ægyptii, Syri, Arabes, Afri, Græci, atque ita gradatim alii. b) *& circa eam* varias terras & prouincias aliarum gentium. v. 6. ỽ. 6. c) *Sed rebellis commutauit*. Fut. *Hiph.* rad. מרה. conf. Deut. 1, 26. 43. c. 9, 7. 24. c. 31, 27. Ps. 105, 28. Ps. 106, 23. d) v. 7. 1 Reg. 9, 4. e) *in impietatem*. cf. Ef. 5, 7. Am. 5, 7. Rom. 1, 25. Alii: *rebellauit iudiciis meis ad impietatem*, h. e. impie & contumaciter. f) *præ gentibus*, magis etiam quam gentes, quibus deteriores erant Iudæi, quod scientes & volentes peccarent. 2 Reg. 21, 9. Ef. 2, 6. cf. Ier. 2, 10. g) gentes enim *ritus* suos ab hominibus inuentos melius retinent, quam isti datos diuinitus. *Grot.* cf. c. 20, 24. h) c. 20, 13. 16. Ier. 8, 9. Leu. 26, 43. ỽ. 7. i) *Propterea*. Incipit hic pœnæ & iudicii diuini denunciatio. cf. v. 8. 10. 11. k) *Schmidius* actiue: Propterea, *quod multiplicatis* mala *præ gentibus*. cf. v. 9. c. 16, 15-48. c. 23, 11-21. it. Ef. 2, 5. *Kimchi* vero passiue: *propter multiplicatos esse vos*, h. e. *quia magnus populus facti estis*, dum multiplicaui & bonis vos auxi præ gentibus circumiacentibus, *nec tamen ambulastis in statutis meis*. coll. Deut. 32, 15. Hos. 2, 10. Sic etiam *Gusset.* p. 215. eatenus recte cum Kimchio vrget, esse hoc potius *Infinitiuum* a rad. המן (1) quam cognatum nomen המון, vt non nulli volunt, etsi non desit similis constructio Iob. 35, 2. Nam *Cholem verborum* in *Komets chat.* transit ante suffixum, quod in nominibus manet inuariatum, vt Ef. 10, 3. c. 43, 15. Fallitur vero idem Gussetius, dum יען negat iungi cũ nomine. vide namq; hic v. 9. & Hag. 1, 9. *Raschi* ita: *quia vosmet ipsos destinastis* ad præfracte agendũ, *magis etiam quam gentes*. a rad. מנה coll. Dan. 1, 5. sed contra Gramaticã. Rectius apud eundẽ R. *Menachẽ*, ex coll. Ps. 46, 7. 4. *propter tumultuari vestrum*, s. vt Cocc. habet: *quia turbulentiores* estis: nã & verbũ המה & nomẽ המון *multitudinẽ* s. *turbam* multã, & *strepitum* multũ significat. vid. Ps. 17, 12. c. 31, 4. c. 22, 2. Ez. 7, 11. &c. In hanc sententiã ita notat Cocc: Nõ habuerunt iustitiã fidei, neq; suã iustitiã posuerunt in abstinentia a malis factis, & bonorũ operũ ac laudabiliũ operatione, quemadmodum honestiores inter gentes; sed suã sanctitatẽ posuerunt in iis rebus, per quas declarabantur impuri. Ez. 20, 25. 26. Hoc est igitur *turbulentum esse*, & multa commiscere, quæ misceri & coniungi non possunt. Nam fateri peccatũ, & iustitiã tamẽ ponere in propriis operibꝰ, & expiationẽ peccati tribuere sanguini pecudũ, & obseruationẽ illorũ *præceptorum*, *in quibus homo non viuit*. (vid. l. c.) habere pro impletione legis *præceptorum*, *quæ qui facit*, *in illis viuit*; & Deum *sanctificatorem* dicere, & tamen veram *sanctificationem* non agnoscere, nihil nisi conturbatio, implicatio & perplexitas est. l) vid. v. 5. 6.

ỽ. 6. ואת־חקותי sine *Kadma* 11, 17. 19. *Ber.* sic su. 5.

בחקותי לא הלכתם ואת־משפטי לא עשיתם
וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם׃
8 לכן כה אמר אדני יהוה הנני־עליך גם־אני
9 ועשיתי בתוכך משפטים לעיני הגוים׃ ועשיתי
בך את אשר לא־עשיתי ואת אשר־לא־אעשה
10 כמהו עוד יען כל־תועבתיך׃ לכן אבות
יאכלו בנים בתוכך ובנים יאכלו אבותם ועשיתי בך
11 שפטים וזריתי את־כל־שאריתך לכל־רוח׃ לכן חי־
אני נאם אדני יהוה אם־לא יען את־מקדשי טמאת
בכל־שקוציך ובכל־תועבתיך וגם־אני אגרע ולא־
12 תחוס עיני וגם־אני לא אחמול׃ שלשתיך בדבר
ימותו וברעב יכלו בתוכך והשלשית בחרב יפלו
סביבותיך והשלשית לכל־רוח אזרה וחרב אריק
13 אחריהם׃ וכלה אפי והנחתי חמתי בם והנחמתי וידעו
כי־

m) *immo & secundum statuta f. mores* 2 Reg. 17, 33 n) *gentium* moratiorum. Immo gentes in genere, licet ὀ κατ' ἐπί-γνωσιν, maiori zelo vtuntur pro idololatria tuenda, quam vos pro cultu mihi debito. *Raschi*: nam illæ non mutant Deos suos, qui tamen Dii non sunt (1 Cor. 8, 4.) vos autem commutastis gloriam meam cum eo, quod non prodest. vid. v. 6. coll. Ier. 2, 10. 11. o) *ne quidem fecistis*. cf. c. 11, 12 vbi eadem hæc pericope reperitur, at sine negatione; ibi enim statuta gentium mala, hic quatenus bona, intelliguntur. Conf. *Glass.* Phil. S. p. 157. 158. edit. recent. *Coccius* ad c. 11, 12. ita: Hæc probe concordant. Imitabantur Iudæi gentiles, vel tuendo opiniones gentiles, vel etiam assumendo ritus & sacra gentiliū. Sed non faciebant vt gentes, quæ integre Diis suis seruiebant. Nam Israelitæ nomine Dei abutebantur, & ipsius populus videri volebant.

℣. 8. p) *Ideo* inquam v. 7. q) Ion. *mittam furorem meum contra te*. c. 7, 3. 4. 8. cf. Ier. 1, 16. r) *etiam ego* sc. *insurgam*. Am. 7, 9. vel venturus sum, Apoc. 2, 5. ex iure tallonis. cf. Matth. 10, 33. 2 Tim. 2, 12. s) *iudicia* diuersimoda & pœnas. cf. Ier. 1, 16. c. 4, 12. t) v. 14. c. 16, 41. ita vt vindicentur leges meæ a contemtu dicentium: ecce illi, qui soli se verum Deum colere profitentur, quomodo viuunt? *Grotius*. conf. c. 36, 20. 23. Rom 2, 24. Omnibus gentibus te faciam exemplum, vt discant Deum timere & iustitiam ipsius non contemnere. *Cocc.* cf infra not. ad v. 15.

℣. 9. u) *Facinus*, inquam. x) in gente sc. alia. vid Deut. 28, 59. coll. Thr. 4, 6. Sicut vos fecistis iis, quod non fecit gens alia; sic etiam ego in vobis faciam iudicia, qualia nec feci, nec facturus sum. Aequum enim est, puniri grauius, quibus maiora contigerunt beneficia. cf. Luc. 12, 48. y) *Coccius*: Non possumus non intelligere hoc *de vltimo excidio Hierosolymæ*, quod longe dirius fuit primo. conf. Matth. 24, 21. vid. not. v. 3. 10. z) v. 11. c. 7, 3. 4.

℣. 10. a) *Propterea namque*. Ef 26, 14. Ier 23, 2. b) in summa rerum omnium inopia & fame. c. 4, 16. 17. cf. Leu. 26, 29. Deut. 28, 53. 2 Reg. 6, 28. 29. Thren. 2, 20. c. 4, 10. & *Iosephum* de B. I. Lib. 7. c. 21. Quamuis hæc non legamus facta Hierosolymis, per Chaldæos oppugnatis & captis; nihil tamen impedit, quo minus ad vltimum huius vrbis excidium, duce Tito Vespasiano illud referamus; siquidem non insuetum est apud Prophetas, vt tum instantia, tum etiam remotissima simul respiciant. Exemplo sit ipse Christus Matth. 24. cf. not. Ef. 6, 9. & c. 24, 1. Simul etiam notantur intestina dissidia & mutuæ cædes, quibus in propria viscera Iudæi sæuiebant; coll. not. supra ad v. 4. Ef. 9, 11. 19. 20. Luc. 12, 35. Gal. 5, 19. c) v. 15. c. 14, 21. Ex. 6, 6. c. 12, 12. semper in malam partem f. *de pœnis* dicitur; משפט autem etiam in bonam. d) *& dispergam* c. 6, 5. cf. Ef. 24, 11. Ier 18, 17. & sup. v. 2. *Vat.* Metaphora ducta a tritico, quod exponitur vento, vt repurgetur. c. 12, 14. c. 17, 21. Ier 49, 32. 36. e) & in omnes plagas mundi v. 2. 12. c. 12. 14. c. 17, 21. vt nullibi sint tanquam populus rempublicam habens, Hof. 3, 4. Dan. 9, 27. *Kimchi*: Aliqui iuerunt in Aegyptum, alii Babelem, & sic etiam ad Moabitas, Ammonitas, Idumæos atque in reliquas regiones. cf. 2 Reg. 25, 26. ℣. 11. f) Ier. 4, 2. cf not. Deut. 32, 40. 1 Sam. 20, 3. g) Num. 24, 3. Ef. 1, 24. Hof. 11, 11. h) q. d. Non habear a vobis posthac Deus viuus, *si non* &c. cf. Iof. 14, 9. Ef. 5, 9. Ier. 22, 6. i) *ideo quod*. 1 Sam. 15, 23. k) *sanctuarium meum polluisti*, idolis sc. in templo repositis 2 Reg. 21, 4. 5. 7. l) Ef. 66, 3 Ier. 4, 1. c. 13, 27. m) *idolis & facinoribus tuis execrandis*. v. 8. *Cocc.* Non sunt hic tantum intelligenda idola, quæ intulerunt in templum, sed etiam scortatio & idololatria spiritualis, quam secum intulerunt in templum, quando videri voluerunt Deum verum colere. Discamus inprimis nos, qui ex gentibus (quibus Hierosolyma exemplum fieri debuit v. 8.) sumus, & indicium Israelis videmus, nulla re Deum magis offendi, quam profanatione nominis sui. Eadem vero res diuersis his vocibus emphatice exprimitur. Conf. not. c. 3, 11. n) *ideo & ego* per iustissimam talionem v. 8. o) *imminuam* cum beneuolentiam & fauorem meum, tum gloriam & dignitatem tuam inter ceteras gentes, vt tu, quantum in te fuit, honori meo detraxisti. *Ion.* supplet *robur brachii tui*. cf c. 16, 27. Ex 21, 10. Iob. 36, 7. *Cocc.* Notat ablationem & sanctuarii & verbi sui, & benedictionum suarum, & Spiritus & prophetiæ, & regni Dei & reipublicæ ab ipsis p) cf. c. 7, 4. 9. q) Licet te viderit miserrimam. *Parcere* est animi, tribuitur vero *oculis* qs. indicibus; hi enim *sunt in amore duces* ac in misericordia. cf. l. c. & c. 8, 18. Ion. *Verbum meum*. cf. Ex. 23, 21. r) Ier. 13. 14. ℣. 12. s) *Tertia enim tui pars*. cf. notas ad totum v. 2. t) *peste*, quæ plerumque famem consequitur, *morientur*. vid. v. 17. c. 7, 15. Ier. 29, 17. u) *aut fame* vid. v. 16. 17. c 4. 16. x) Ier 16, 4. Pf. 71, 13. y) vid. v. 2. 17. c. 6, 12. c 11, 10. z) v. 2. Ier. 15, 7. a) Fut. *Piel*. v. 10. b) *ita vt gladio extracto* fugientes ipsos persequar. v. 2. 17. *Cocc.* Iudæi, postquam dispersi sunt in gentes, primo omni tempore sub metu gladii gentium vixerunt; deinde etiam gladio Adriani Cæsaris occisi sunt maximo numero. Taceo alias eorum calamitates. ℣. 13 c) *Sic consummabitur* seu plene se exseret contra illos. *Schm.* *Cum consummabitur* tamen. c. 7, 8. Deut. 32, 23. d) *& quiescere faciam*, vt in iis diu hæreat, nec cito transeat. c. 16, 42. c 21, 22. Zach. 6, 8. e) *Prat. Hithp* pro והתנחמתי *& consolabor me* Solatio quasi erectus obliuiscar omnis iniquitatis, qua me ad iram concitarunt. *Abendana*: Pœna erit tanta, vt Deum quoque tandem illius pœniteat, coll. Gen. 6, 6. Sic Schm. *pœnitebit me*. Est enim hic sec. Schm. versionem, it. *Maii* Oecon. V. T. p. 1033. & quosdam alios, promissio veniæ aut *consolatio*; sec. alios tamen *comminatio*, vt sensus sit: *& consolabor me* per vindictam acceptæ contumeliæ. quod contextui antec & consequentium videtur esse conuenientius. cf. Gen. 37, 35. Ef. 1, 24. Deut. 32, 36. item Deut. 28, 63. f) *vt sciant*, experientia edocti, c. 6, 10. Hof. 9, 7.

℣. 11. אגרע sic & *Orientales* legunt, qui vero אגֿרע scribunt. ℣. 12 והשלישית plene 2. 22. sec. *Maf. impr.* Num. 15, 7. בחרב יפלו sic r. 3. ℣. 13. והנחותי plene 6. 22. sic' fe. 2. 5. sec. *Maf.* 2 & *Biff.* sed contra *impr.* ' ac 1.

כי־אני יהוה דברתי בקנאתי בכלותי חמתי בם׃
14 ואתנך לחרבה ולחרפה בגוים אשר סביבותיך לעיני
טו כל־עובר׃ והיתה חרפה וגדופה מוסר ומשמה לגוים
אשר סביבותיך בעשותי בך שפטים באף ובחמה
16 ובתכחות חמה אני יהוה דברתי׃ בשלחי את־חצי הרעב
הרעים בהם אשר היו למשחית אשר־אשלח אותם
לשחתכם ורעב אסף עליכם ושברתי לכם מטה־לחם׃
17 ושלחתי עליכם רעב וחיה רעה ושכלך ודבר ודם
יעבר־בך וחרב אביא עליך אני יהוה דברתי׃
ו ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם שים
2 פניך אל־הרי ישראל והנבא אליהם׃ ואמרת הרי
3 ישראל שמעו דבר־אדני יהוה כה־אמר אדני יהוה
להרים ולגבעות לאפיקים ולגיאות הנני אני מביא
4 עליכם חרב ואבדתי במותיכם׃ ונשמו מזבחותיכם
ונשברו חמניכם והפלתי חלליכם לפני גלוליכם׃
ה ונתתי את־פגרי בני ישראל לפני גלוליהם וזריתי את־
6 עצמותיכם סביבות מזבחותיכם׃ בכל מושבותיכם
הערים תחרבנה והבמות תישמנה למען יחרבו

ויאשמו

g) v. 15. c. 25, 11. h) *in zelo meo* Eſ. 9, 6. Ioel 2, 18. Tacite arguitur perfidia gentis Iudaicæ, quæ adeo tanquã marito ſuo defecerat. cf. Num. 5, 12. 13. 14. & not. Ex. 20, 5. i) *cum conſummauero*, abſumſero. c. 6, 12. c. 13, 15.

℣. 14. k) Schm. *Quum dedero te* c. 26, 21. l) *in vaſtitatem*, deſolationem c. 35, 8. Ier. 7, 34. quam ſubſecuturam eſſe teſtatur Ieremias Thr. 2, 1. ſeqq. m) Ier. 24, 9. *Kimchi*: quia erit terra gentium habitata, tua autem vaſtata. n) v. 5. 8. o) v. 8. c. 36, 34.

℣. 15. p) *vt ſit opprobrium* v. 14. c. 22, 4. Deut. 28, 37. Thr. 5, 1. cf. Ez. 16, 54. Ob adfectum modo in 2. modo in 3. perſona de Hieroſolyma loquitur. cf. not. v. 16. q) *& conuitium* (1) cf. Eſ. 43, 28. c. 51, 7. r) *caſtigatio* ſ. *exemplum caſtigationis*. Prou. 24, 32. vt erudiantur gentes illius exemplo; & iuſtitiam Dei ex pœna ei inflicta agnoſcentes, diſcant inde non peccare. cf. Deut. 29, 24. ſqq. & infra c. 23, 48. s) *& ſtupor* c. 6. 14 Obſtupeſcent gentes propter omne malum, quod tibi accidet, & mirabuntur duritiem cordis tui, per illas plagas non conuerſi nec humiliati, ſed Deum & Regem tuum abnegantis, reiicientis, occidentis. Prædicitur ergo, fore, vt gentibus illuminatis, ipſi pertinaciter hæreant in ſuo errore tanquam exemplum *concluſorum in inobedientiam*, Rom. 11, 32. *Cocc.* cf. Deut. 28, 37. Ier. 19, 8. t) *quum faciam*, vel vt S. habet: *eo quod fecerim in te* c. 28, 22. 25. u) v. 10. c. 11, 9. x) Deut. 29, 27. Mich. 5, 14. y) c. 25, 17. *Coccejus*: vt niſi ferrei ſint Iudæi & amentes, non poſſint non ſentire, quod ſuus ſtatus ſit *demonſtratio perfidiæ & defectionis ipſorum*, non *caſtigatio*, qualis filiorum, ſed vltio tanquam hoſtium. cf. Eſ. 42, 25. c. 59, 18. Ier. 23, 19. z) cf. Eſ. 1, 20.

℣. 16. a) *Quum* nempe *miſero*, c. 14, 19. b) *tela*. cf. Deut. 32, 23. 43. Thr. 3, 12. 13. c) *famis*, v. 12. quæ vndique, inſtar hoſtis, eos premet, c. 4, 16. & quaſi telis ſuis conficiet. cf. Thr. 1, 19. 20. c. 2, 11. 12. c. 4, 9. 10. c. 5, 10. d) *mala* & maciem, morbum, peſtem ac mortem adferentia corporibus humanis. c. 14, 21. Deut. 7, 15. e) *in eos* Hieroſolymitanos & Iudæos; mutata perſona per

CAP. VI.

ולגאיות קרי

adfectum: At *Cocc.* cum mittam – *in eas* (gentes) *quæ extiterunt corruptio* ſ. corruptiſſimæ effectæ, *quas mittam ad perdendum vos* &c. coll. Act. 11, 22. f) quæ *ſunt & erunt*. g) *in perditionem* ſ. *excidium*. c. 9, 6. c. 21, 36. Ex. 12, 13. 2 Par. 22, 4. h) S. *dum mittam ea*, tela mea. i) c. 22, 31. c. 30, 11. k) *etiam famem addam* ſ. *continuabo* ſuper vos Deut. 28, 16. Hoſ. 9, 15. cf. 1 Reg. 17, 1. Iac. 5, 17. l) *& ſic frangam vobis omnem ſuſtentationem panis* c. 4, 16. c. 14, 13. ℣. 17. m) *Quumque ita emiſero ſuper vos famem* v. 12. 16. c. 7, 3. c. 28, 23. n) *& malas & truculentas beſtias*. c. 14, 15. Deut. 32, 24. vt fieri ſolet in locis vaſtatis, vid. Ex. 23, 29. 2 Reg. 17, 25. At *Cocc.* per *malas beſtias* violentos intelligit homines, quales ſicarii & latrones. o) vt *orbam te*, o Ieruſalem & Iudæa, *faciant*, c. 14, 15. Leu 26, 22. contr. Ez. 34, 28. p) *peſtilentia etiam* v. 12. Leu. 26, 25. q) *& variæ ac mutuæ cædes*, c. 28, 23. r) *graſſata fuerint in te*. Eſ. 23, 18. 19. quemadmodum Hieroſolymæ factum, quum illam Iohannes, Eleazarus, Simon & Idumæi occupaſſent. Nam alii alios occiderunt. *Cocc.* s) *gladium tamen* hoſtium tandem *adducam ſuper te*, quantum ad reſiduos tuos aut fuga dilapſos. vid. v. 2. 12. c. 6, 3. Leu. 26, 25. Schm. *inprimis gladium adducam*, Cocc. Veſpaſiani ſc. & Titi. Prophetia enim hæc non ſubſiſtit in expugnatione vrbis per Chaldæos. vid. not. v. 9. 10. t) vt de certitudine huius comminationis dubitandum non ſit. vid. v. 13. 15. & c. 6, 10. CAP. VI. ℣. 1. u) *Et porro factum eſt* &c. c. 1, 3. c. 3, 16. Habet vero hoc caput ſec. *Schmidium*, duplicem prophetiam; quarum I. eſt *contra montes* totamque terram Iſraelis, idololatria plenos v. 1–7. cum addita tamen promiſſione v. 8–10. II. *contra Iudæos* in illa reſiduos, gladio, fame & peſte perdendos v. 11. ſeqq. ℣. 2. x) c. 2, 1. y) c. 13, 17. c. 25, 2. z) *verſus montes Iſrael* c. 33, 28. c. 36, 1. i. e. verſus Iudæam & terram Iſraeliticam montibus plenam. Deut. 3, 25. c. 11, 11. vt *Kimchi* notat: quia in montibus excelſis, & ſuper collibus idola colebant, quæ ibi collocauerant. cf. v. 3. 4. Eſ. 57, 3. ſeqq. Ier. 3, 6. Hoſ. 4, 13. *Cocc.* Ab vrbe tanquam obſeſſa, ſe conuertere ad *montes Iſrael*, h. e. totam terram, & quaſi cum ipſis præliari iubetur. a) *contra illos* c. 13, 17. c. 21, 7. Am. 7, 15. ℣. 3. b) *O montes*. i. e. accolæ montium. Eſ. 44, 23. cf. Am. 4, 1. c) c. 13, 2. Eſ. 1, 2. 10. d) cf. c. 36, 4. 6. e) *torrentibus*, *alueis*. Eſ. 8, 7. f) *vallibus* c. 31, 12. in quibus etiam ſacrificabant idolis, Eſ. 57, 5. 6. e. g. in valle *Hinnom* 2 Reg. 23, 10. g) c. 5, 17. Ion. *occidentes gladio*. h) *& perdam*, *deſtruam* 2 Reg. 21, 3. ὁ ἐξολοθρευθήσεται. cf. Act. 3, 23. i) *excelſa & altaria veſtra erecta* c. 43, 7. Leu. 26, 30. Synecdochice intelliguntur omnes cultus fictitii. *Cocc.* In his Deum colebant, animo gentili accedentes & offerentes ſua munera, non in fide – & dum ſacerdotio Leuitico contenti eſſe non voluerunt, in typo veritatem, h. e. ſacerdotium Chriſti, & vnicam eius oblationem, abnegantes. Quare etiam prima pœna decernitur in inſtrumenta ſuperſtitioſi cultus. Cf. not. Leu. 17, 4. 1 Reg. 12, 31. ℣. 4. k) *Vt deſtruantur* c. 30, 7. Am. 7, 9. l) v. 5. 6. 13. cf. 2 Reg. 23, 12. m) v. 6. 2 Reg. 23, 12. n) S. *ſolares ſtatuæ veſtræ* v. 6. Eſ. 27, 9. cf. not. Leu. 26, 30. o) *immo cadere faciam* Ier. 19, 7. p) *coram idolis*, *ſtercoreis* quaſi *diis veſtris* v. 6. 13. Leu. 26, 30. vt loca idolorum veſtris polluantur cadaueribus. ℣. 5. q) vt iam per Moſen prædixi Leu. 26, 30. r) c. 5, 10. c. 12, 15. s) v. 13. cf. Mal. 2, 3. ℣. 6. t) v. 14. u) *deuaſtabuntur* c. 12, 20. Eſ. 34, 10. x) v. 3. 1 Sam. 9, 13. Hoſtes enim neque profanis, neque ſacris locis parcent. y) *deſolabuntur* (4) c. 12, 19. Rad. ישם

℣. 15 והיתה cum *Gaiah* 1. 5. 6. & *Maſ. Erff.* ℣. 16. בשלחי cum *Gaiah* 2. 5. 6 & *Maſ. Erff.* CAP. VI. ℣. 3. ולגאיות *defect.* 1. 5. 22. ſic ſe. 2. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* ℣. 6. תישמנה *Schin* cum *Dag.* 1. 5. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.*

וְיֶאְשְׁמוּ מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ וְנִשְׁבְּתוּ גִּלּוּלֵיכֶם וְנִגְדְּעוּ
חַמָּנֵיכֶם וְנִמְחוּ מַעֲשֵׂיכֶם׃ וְנָפַל חָלָל בְּתוֹכְכֶם וִידַעְתֶּם 7
כִּֽי־אֲנִי יְהוָה׃ וְהוֹתַרְתִּי בִּהְיוֹת לָכֶם פְּלִיטֵי חֶרֶב 8
בַּגּוֹיִם בְּהִזָּרוֹתֵיכֶם בָּאֲרָצוֹת׃ וְזָכְרוּ פְלִיטֵיכֶם אוֹתִי 9
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־שָׁם אֲשֶׁר נִשְׁבַּרְתִּי אֶת־לִבָּם הַזּוֹנֶה
אֲשֶׁר־סָר מֵעָלַי וְאֵת עֵינֵיהֶם הַזֹּנוֹת אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם
וְנָקֹטּוּ בִּפְנֵיהֶם אֶל־הָרָעוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ לְכֹל תּוֹעֲבֹתֵיהֶם׃
וְיָדְעוּ כִּֽי־אֲנִי יְהוָה לֹא אֶל־חִנָּם דִּבַּרְתִּי לַעֲשׂוֹת לָהֶם 10
הָרָעָה הַזֹּאת׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה 11
הַכֵּה בְכַפְּךָ וּרְקַע בְּרַגְלְךָ וֶאֱמָר־אָח אֶל כָּל־תּוֹעֲבוֹת
רָעוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר יִפֹּלוּ׃
הָרָחוֹק בַּדֶּבֶר יָמוּת וְהַקָּרוֹב בַּחֶרֶב יִפּוֹל וְהַנִּשְׁאָר 12
וְהַנָּצוּר בָּרָעָב יָמוּת וְכִלֵּיתִי חֲמָתִי בָּם׃ וִידַעְתֶּם כִּֽי־אֲנִי 13
יְהוָה בִּהְיוֹת חַלְלֵיהֶם בְּתוֹךְ גִּלּוּלֵיהֶם סְבִיבוֹת
מִזְבְּחוֹתֵיהֶם אֶל כָּל־גִּבְעָה רָמָה בְּכֹל רָאשֵׁי הֶהָרִים
וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וְתַחַת כָּל־אֵלָה עֲבֻתָּה מְקוֹם אֲשֶׁר
נָתְנוּ־

z) & in vltionem delicti devastentur; mixta significatione radicum אשם & שמם c. 25, 12. cf. Hos. 14, 1. Ioel 1, 18. a) cessent, aboleantur. Niph. (4) c. 30, 18. Ef. 17, 3. b) abscindantur Am. 3, 14. c) v. 4. d) & deleantur factitii dii vestri Gen. 7, 4. 23. vt vix monumentum supersit eorum, quæ ipsi fecerint; vrbium, domorum, fanorum, altarium, ipsius adeo templi & altaris ipsius. Cocc.

℣. 7. e) Cumque ceciderit, c. 30, 4. c. 32, 20. f) v. 13. Collectiuus singularis; Repetitur autem hoc ex v. 4. 5. vt addatur effectus & fructus, nempe vt cognoscatis. g) v. 9. 14. Hæc dicuntur in oppositione ad idola v. 4. quippe quæ nihil sunt 1 Cor. 8, 4. Am. 6, 13. Ier. 2, 5. 8. nec cultores suos a vindicta Dei veri seruare possunt.

℣. 8. h) Residuos tamen faciam aliquos ex vobis c. 12, 16. Rom. 9, 27. Sic ita Dei iustissima temperatur misericordia. cf. Ef. 1, 9. i) cum fuerint, vel, dum erunt vobis. k) euasores a gladio v. 9. c. 12, 16. Ier. 44, 28. l) cf. Deut. 4, 27. m) quum dispersi fueritis c. 12, 14. 15. Kimchi: additum est Iod multitudinis, quia Infinitiuus similis est substantiuo. n) c. 11, 16. c. 36, 19.

℣. 9. o) Tum recordabuntur c. 20, 43. c. 36, 31. En fructum castigationis diuinæ, coll. Ef. 28, 19. p) v. 8. c. 7, 16. q) mei. Ion. timoris mei. Raschi: gratiæ & misericordiæ meæ, qua ipsos fuerim complexus &c. cf. Pf. 78, 35. r) vbi captiui erunt. 1 Reg. 8, 47. s) quod fractus s. victus sim a corde ipsorum, vt non potuerim non punire ipsos. sic Kim.

Kimchi: quorum fractus sum corde scortante, coll. Gen. 6, 6. Schm. cum quorum infractius sum corde. sic Grotius: me fractum, i. e. dolore adfectum fuisse corde ipsorum meretricio, cf. Ier. 23, 9. Pf. 51, 19. At Coccius, Mihi, inquit, videtur maior adhuc esse emphasis, nempe quod, quamdiu Israelitæ in terra egerunt, Deus s. Filius Dei se ipsis proposuit confringendum, cum tamen ipsi recederent ab ipso. Igitur in captiuitatem deductos recordaturos passionum Christi ipsis expositarum & in typis præfiguratarum. Ita cf. Pf. 22, 15. seqq. 1 Cor. 11, 24. Ion. & Syrus actiue: dum confregero. Vulg. quia contriui &c. scilicet per pœnitentiam. t) Leu. 26, 41. inprimis scortatione spirituali, h. e. idololatria Ier. 3, 9. conf. not. Ex. 34, 15. Hos. 1, 2. u) cf. Ex. 32, 8. Iud. 2, 17. Ier. 5, 23. x) & oculis ipsorum, auctoribus atque indiciis & testibus libidinis. y) & pudore, tædio ac mœstitia afficientur. Schm. fastidientque se ipsos Prat. Niph. cum Dag. emphat. Rad. קוט (8) c. 20, 43. c. 36, 31. Pf. 119, 158. Exemplum reperimus Luc. 15, 18. 19. z) in facie sua l. vultu animi indice. Raschi: contra semet ipsos. cf. c. 20, 43. Ier. 22, 22. Hos. 4, 19. & Deut. 4, 30. At Abend. in conspectu idolorum, coll. v. 5. Leu. 26, 30. a) ob; al. ad omnia mala respicientes. cf. v. 11. c. 19, 12. 17. b) v. 11. c. 5, 9. ℣. 10. c) v. 7. 14. c. 5, 13. 15. d) quia non. At Schm. qui non — locutus sim. e) in vanum aut frustra; sed serio & graui de caussa decreuerim hæc mala illis inferre. cf. c. 14, 23. f) facturum me. ℣. 11. g) v. 3. c. 5, 5. 7. 8. h) S. percute in manum tuam; complode manus, coll. Num. 24, 10. aut: percute manu tua femur tuum, coll. Ier. 31, 19. i) extende, fac distensionem. S. plaude pede tuo. Cocc. supplode pedem tuum, vt, qui pauimentum stipare volunt. c. 25, 6. 2 Sam. 22, 43. in signum indignationis ob tanta flagitia, & mœroris, commiserationis ac stuporis, ad tanta mala Iudæis imminentia. sic Grot. terræ puluerem pede discute, vt figures id, quod ego facturus sum, coll. v. 14. k) ah! Particula dolentis, vt c. 21, 20. l) ob. v. 9. m) qui ideo. ℣. 12. n) Qui procul aberit ab hoste vel patria. o) c. 7, 15. p) Kimchi: quem sc. hostes adsequentur. q) v. 11. c. 5, 2. c. 11, 10. r) & residuus ex peste. cf. Ef. 4, 3. s) & seruatus a gladio. Ef. 49, 6. cf. Deut. 32, 36. Part. Paul a rad. נצר. At alii obsessus in arce munita; Particip. Niphal, a rad. צור Cholem commutato cum Schurek; coll. simili forma Ex. 14, 3. t) S. vt consummem. cf. c. 5, 13. c. 13, 15. ℣. 13. u) Tunc cognoscetis v. 7. 10. c. 7, 4. vid. c. 5, 13. x) Cum fuerint occisi eorum v. 4. 7. y) super. c. 7, 16. c. 18, 6. 11. 15. z) vid. 1 Reg. 14, 23. 2 Reg. 17, 10. a) Gen. 8, 5. Iud. 9, 25. vid. Hos. 4, 13. Ef. 65, 7. b) Deut. 12, 2. 2 Reg. 16, 4. Ef. 57, 5. c) & sub omni quercu. Hos. 4, 13. d) densa, frondosa. Schm. implexa (1) cf. c. 19, 11. c. 20, 28. & Rad. Mich. 7, 3.

℣. 9. אשר Per Mun. loco Makk. 1. 8. 7. 8. 10. 11. 15. 21. 22. sic sc. 5. ונקטו Tet sine Dag. 1. 2. 8. 21. 22.

14 נתנו־שם ריח ניחח לכל גלוליהם: ונטיתי את־ידי
עליהם ונתתי את־הארץ שממה ומשמה ממדבר
דבלתה בכל מושבותיהם וידעו כי־אני יהוה:
ז ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ואתה בן־אדם כה־
2 אמר אדני יהוה לאדמת ישראל קץ בא הקץ על־
3 ארבעת כנפות הארץ: עתה הקץ עליך ושלחתי
אפי בך ושפטתיך כדרכיך ונתתי עליך את כל־
4 תועבתיך: ולא־תחוס עיני עליך ולא אחמול כי
דרכיך עליך אתן ותועבותיך בתוכך תהיין וידעתם
ה כי־אני יהוה: כה אמר אדני יהוה רעה אחת
6 רעה הנה באה: קץ בא בא הקץ הקיץ אליך הנה
7 באה: באה הצפירה אליך יושב הארץ בא העת קרוב
8 היום מהומה ולא־הד הרים: עתה מקרוב אשפוך
חמתי עליך וכליתי אפי בך ושפטתיך כדרכיך ונתתי
9 עליך את כל־תועבותיך: ולא־תחוס עיני ולא אחמול
כדרכיך עליך אתן ותועבתיך בתוכך תהיין וידעתם
י כי אני יהוה מכה: הנה היום הנה באה יצאה הצפרה

צץ Ppp סא

g) Gen. 8, 21. cf. infra c. 8, 11. c. 16, 18. Hos. 2, 15.

℣. 14. f) S. Et cum extendero- dederoque. cf. c. 14, 9. 13. Ef. 5, 25. Zeph. 1, 4. g) c. 5, 14. h) vastitatem Ier. 6, 8. i) & desolationem c. 5, 15. c. 23, 28. Ef. 15, 6. k) præ deserto Diblæ: quæ vrbs fuit Moabitarum, dicta etiam Ier. 48, 22. Beth—Diblaim, sec. Hilleri Onom. S. p. 795. & sita ad fines solitudinis illius deserti, quod innuit Moses Deut. 8, 15. Ita Grotius, Videntur mihi, inquit, optime quidem interpretes vertere: faciam terram Iudæam desolatiorem & vastiorem Deblatha &c. Sic Syrus: & reddam terram hanc magis desolatam, quam terram Deblathæ. At Schm. a deserto vsque in Diblam, sed inuita constructione. Alii eandem fuisse volunt cum Ribla 2 Reg. 25, 6. Ier. 39, 5. sed infirma coniectura. l) cf. v. 6. m) v. 7. 9. 13. c. 7, 27.

CAP. VII, ℣. 1. n) c. 6, 1. Vltima hæc est prophetia anno quinto Zedekiæ edita, coll. c. 1, 2. c. 8, 1. qua finem reipublicæ Israeliticæ s. Iudaicæ proxime instare expresse indicat Propheta. Atque vt ad resipiscentiam Iudæos permoueat, id I. iterum iterumque inculcat v. 2. sqq. II. summam consternationem populi & impotentiam ad resistendum prædicit v. 13. seqq. III. Caussam exponit, inprimis idololatriam v. 20. IV. signo catenæ confirmat, superstites vinciendos & abducendos. v. 23.

℣. 2. o) Sch supplet: audi. p) finis iminet vel venit. v. 3. 6. Thr. 4, 18 sc. felicitatis terræ Israeliticæ. Cocc. finis significat hic tolerantiæ diuinæ terminum, coll. Hab. 2, 3. & colophonem s. consummationem plagarum, quæ in decem tribubus inceperant consumandæ in tribu Iuda. q) venit, inquam, finis. Ion. vltio finalis s. suprema. Raschi confert Deut. 4, 25. 26. seqq. r) super quatuor alas, i. e. super totam Iudæam, cf. Iob 37, 3. Ef. 11, 12.

Cap. VII.

℣. 3. s) Iam,

ארבע קרי

inquam, venit finis. v. 2 t) emittam enim c. 5, 17. u) & puniam te pro meritis tuis v. 8. c. 36, 19. x) & dabo s. ponam super te: vt in tuum caput recidant. v. 8. Ier 23, 40. Al. contra te tanquam accusatores tuos, coram me iudice. y) v. 4. c. 5, 8.

℣. 4. z) Neque parcet v. 9. c. 5, 11. a) Ion. Verbum meum. sic v. 9. b) clementia vtar c. 8, 18. c) in te erunt v. 9. vndique tibi aderunt, & omnibus conspicuæ. Coccius: q. d. rursus adparebunt, tanquam si vno die comissæ essent, quæ toto tractu temporis commissæ sunt: vt omnis homo intelligat, & ad animum reuocet, quæ viæ, & quæ facta Israelitarum istis plagis coarguantur & castigentur. Al. per ellipsin אשר quæ in medio tui perpetratæ fuerunt. d) v. 9. 27. c. 6, 7. ℣. 5. e) i. e. singulare & maximum funestissimumque. Kimchi; cui non datur simile, coll. c. 5, 9. Raschi: malum maximum, prorsus peculiare, & transscendens omnia cetera, erat desolatio templi. Ion. malum post malum, q. d. vnum post alterum. f) v. 6. 10. Ier. 10, 22. ℣. 6. g) v. 2. 3. Quinto enim anno Zedekiæ Ezechiel in Babylone cœpit prophetare captiuis c. 1, 2. nono autem Nebucadnezar obsidione cinxit Ierusalem, quam vndecimo cœpit. 2 Reg. 25, 1. 2. cf. supra notata ad v. 1. h) cf. Am. 8, 2. i) euigilauit Ef. 29, 8. rupto quasi somno Deus; vel peruigil in te irruit vltio. Obserua emphaticam paronomasiam; vt Ef. 5, 7. Ier. 31, 2. k) super te. v. 13. c. 6, 13 l) cf. not. Ef. 3, 1. Ier. 31, 8. Hos. 9, 6. m) sc. malum. v. 5. ℣. 7. n) Cocc. in Lex. & cum eo nonnulli: Venit ordo s. circulus ad te, v. 10. coll. Iob. 4, 5. Ion. regnum; ex Ef. 28, 5. Kimchi & Abarb. cinctura vel circumductio malorum a Deo immissa, coll. Iud. 7, 3. Ita Drusius obseruat, Theodotionem id interpretari πλοκὴν, i. e. ordinem contextumque malorum omnium. Sic, ipso Grotio obseruante, respici videtur Arab. Dafron, opus plexile. At Schm. aliique: Venit mane super te, super habitatorem; ex Chald. צפרא aurora, (vt respiciatur ad הקיץ v. 6.) i. e. sec. Grot. iudicium; nam mane iudicia exercebantur. Sic excutit illis veternum, in quo obtorpuerant, promittentes sibi quietem perpetuam, quasi nunquam in iudicium vocandi. o) v. 12. cf. not. Hos. 9, 7. p) c. 30, 3. q) dies, dies, inquam, tumultus et calamitatis. Zeph. 1, 14. Ef. 22, 5. similis constr. infra c. 40, 15. coll. Ps. 133, 2. r) Schm. non autem celeusmatis; i. e. cantus s. clamoris læti vinitorum aut vindemiatorum in montibus vitiferis. (1) Coccejo interiectio est euge! cf. הידד Hedad Ef. 16, 9. 10. Ier. 25, 30. c. 48, 33. Kimchi: tumultus hic--non erit, sicut clamor montium, i. e. echo; --sed vox clamoris & strepitus erit, vox vera (hostium) non similitudo vocis. Abarb. non supererit gloria aut decor in montibus. qs. idem esset quod הוד Hos. 14, 7. Ion. neque licebit eripere se in prærupta munimenta montium. ℣. 8. s) Nunc enim. t) e propinquo, h. e. breui. cf. Deut. 32, 17. Iob 20, 5. Raschi: festinanter. u) c. 5, 13. c. 22, 31. Thren. 2, 1. c. 4, 11. x) c. 6, 12. y) v. 3. z) vt reddam super te. vid v. 3. 4. ℣. 9. a) Neque parces &c. v. 4. b) Schm. & abominationes tuæ. al. & secundum abominationes tuas, quæ in medio tui. vid. v. 4. cf. Matth. 24, 15. c) v. 4. c. 6, 7. 13. d) percutiens. Hoc singulare addit versui quarto hic reperto, tale fore istud iudicium, vt omnibus adpareat, non forte fortuna aut per communem aliquam proteruiam, vt aliis gentibus, irrogari ipsis plagas; sed ab eo, quem nominabant Deum suum, quemque non agnoscebant nec glorificabant, vt Saluatorem & iustitiam suam. Coccejus. Conf. Ef. 9, 12. Hos. 6, 1. &c. ℣. 10. e) En præsto est dies! v. 7. Ioel. 2, 1. 2. f) ecce aduenit malum prædictum v. 5. 6. c. 30, 9. cf. Ef. 66, 18. g) exiit, orta est matuta; mane illud, de quo v. 7. Cocc. in Lex. p. 326. conuersus est orbis, periodus exiit. absolutus est tolerantiæ modus. venit tempus repræsentandi peccata præterita in iudicio, vt circulus in se redit & per se reuertitur.

℣. 14. דבלתה per Resch loco Daleth s. 5. CAP. VII, ℣. 5. Pro אחת (quod 6. 9. in marg habent אחר 6 v. 10. 14. 20. sic su. 2. 5. & sic legit Chaldæus. ℣. 7. הצפרה defect. Orientales cum sua Mas. ב חס. ℣ 8 אשפוך sic plene 1. 2 5. 6. 8. 9. 11. sec. Mas. 1. 2. impr. & Erff. Alii defect.

ut ipsorum &c. Sic Kimchi: Non residuus erit v-

קמץ בז"ק

nus ex ipsis, qui non captivus abducatur vel moriatur. *Raschi*: sic dicit Dominus benedictus ad perditorem: Opus non est, ut relinquas ullum intactum, *nihil enim* boni exspectandum *ex iis*, *ex filiis & turba*

צץ המטה פרח הזדון׃ החמס קם למטה־רשע לא־ 11
מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא־נה בהם׃ בא 12
העת הגיע היום הקונה אל־ישמח והמוכר אל־יתאבל
כי חרון אל־כל־המונה׃ כי המוכר אל־הממכר לא 13
ישוב ועוד בחיים חיתם כי־חזון אל־כל־המונה לא ישוב
ואיש בעונו חיתו לא־יתחזקו׃ תקעו בתקוע והכין הכל 14
ואין הלך למלחמה כי חרוני אל־כל־המונה׃ החרב טו
בחוץ והדבר והרעב מבית אשר בשדה בחרב ימות
ואשר בעיר רעב ודבר יאכלנו׃ ופלטו פליטיהם והיו אל־ 16
ההרים כיוני הגאיות כלם המות איש בעונו׃ כל־הידים 17
תרפינה

h) *effloruit*. cf. Num. 17, 23 *Raschi*: nempe ad percutiendum vos. *i*) *virga*, *baculus*, quo verberamini. Ion. *dominium*, dominator. *Kimchi*: Nebucadnezar, coll. Es. 10, 5. At *Grot.* *floruit tribus* Iudæ, Cocc. sceptrum regium. *k*) *effloruit*, *germinavit* Hos. 10, 4. *l*) *superbia*, *insolentia* Chaldæorum. cf. Ier. 50, 31. 32. *Raschi* & *Kimchi* Nebucadnezar. At *Grotius*: *produxit superbiam*. Is fructus flores secutus est. Sic *Cocc.* protrusit *contumaciam* & protervitam, gemmas inobedientiæ, infidelitatis, ratiocinationis contra verbum revelatum. Ita cf. Prov. 11, 2. Ier. 49, 16.

℣. 11. *m*) *Violentia* sc. Chaldæorum, *homines* illi *violenti* & rapaces. cf. v. 21. 24. At *Raschi* aliique: *violentia*, quæ in manu vestra, insurget contra vos, tanquam *baculus impietatis* ad perdendum vos. cf. Hab. 1, 2. 9. *n*) *exsurgit*, accingit se. *o*) ut sit *virga impietatis* vestræ puniendæ. At Grotius: *adversus virgam istam impiam*, (tribû Iudæ) *adest* (Chaldæus violentus) qui eam exscindat radicitus. Sed Cocc. *violentia*, caritati erga proximum opposita Gen. 6, 11. *excrevit in virgam* s. *sceptrum improbitatis*, gignit dominationem improbi in vos, ablato sceptro Dei, & gubernatione iustorum, ut tradamini in manum dominatoris improbi; ita ut propria violentia vos ad tale regnum deducat, atque hoc videatur ex vestris iniuriis effloruisse. Improbus ille Rex est Nebucadnezar & successores eius, Medi & Persæ, Græci & Romani. cf. Ps. 125, 3. Es. 14, 5. *p*) Variant interpretes. Quidam *ad Iudæos* referunt, ut sensus sit: *Non remanebit aliquis ex iis* immunis a malo, neque ex multitudine

ipsorum. Alii *ad Chaldæos* hoc sensu: Incrementa hæc imperii s. potestatis *non ex iis* proveniunt, *neque ex multitudine* populorum; *neque ex strepitu* & tumultu exercituum, sed ex Deo, qui illos fecit flagellum vestrum. Sed *Cocc.* Ostendit Propheta, id regnum extraneum esse: ideo dicit, *non esse ex ipsis*; & distincte, *neque ex multitudine ipsorum*: quemadmodum multi Reges in decem tribubus ex multitudine exstiterant; *neque ex strepente ipsorum*, quo fastus Regum filiorum Davidis innuitur; sed alium Regem & alios (extraneos) dominos obtinuisse in ipsos potestatem. *q*) *a multitudine illorum* s. plebe. Es. 5, 14. c. 31, 4. *Kimchi*: ex multitudine *divitiarum* ipsorum, coll. Ps. 37, 16. Coh. 5, 9. *r*) *ex strepitu* s. *strepitibus ipsorum*, i. e. sec. quosdam, magnatibus, qui cum strepitu comitantium incedunt. (1) rad. המה formæ יפה *Iaphah* קנה *Kanah*. Alii quasi geminatis litteris Pronominis cum Rabbinis vertunt: *ex iis ipsis*, q. d. nihil prorsus ex iis remanebit. Sic Schmidius: *ex utrisque illis*. Ion. *ex filiis ipsorum*; forte quod ob eos homo se conturbat & tumultuatur. *s*) *luctus*, *lamentum* (1) Rad. נהה Mich. 2, 4. *Kimchi*: ob multitudinem angustiarum vivi non deflebunt mortuos. cf. Ier. 16, 4. 5. 6. 7. c. 25, 33. *t*) *propter illos*, S. *in illis*. *Cocceius*: ita auferetur sceptrum domus Davidis & potestas principum, & libertas regem sibi constituendi, ut etiam nemo sit in ipsis, qui lessum faciat, eiulet l. plangat, ut Regibus fieri solebat Ier. 34, 5. Cogentur enim omnes mœrorem suum dissimulare, propter dominationem Tyranni. At *Gussetio* p. 498. a rad. נאה, est *decus*, *species*, *forma*, cuius omnis denuntietur amissio, postquam versu præced. dictum fuerat, quod floruerint in exercitio malitiæ suæ & in superbia sua. Ita scil. ex analogia יה *Iah*, quod *Cocceius* aliique deducunt a rad. יאה. vid. not. Es. 12, 2. conf. tū. *Hilleri* Onom. S. p. 251. ℣. 12. *u*) vid. v. 7. *x*) *advenit*. Cant. 2, 12. Esth. 2, 12. 15. i. e. proxime & certissime veniet, *Præteritum Propheticum*, ut Es. 5, 13. c. 9, 2. Ier. 15, 7. &c. *y*) *emtor*. Prov. 20, 14. *z*) quia re emta non fruetur, quippe quam prædabuntur Chaldæi, & ita pecuniæ iacturam faciet. cf. Hos. 9, 1. *a*) *ne lugeat*; quod sc. ex inopia vendere cogatur, & ad tempus, tanquam non habens hereditatem, inter fratres versetur (cf. Neh. 5, 3. 4.); quia, etsi non vendidisset, tamen perdidisset. Sic pauperis & divitis eadem sors erit. *b*) *nam excandescentia* v. 14. erit *super universam multitudinem* urbis & regionis. v. 13. 14. ℣. 13. *c*) *rem venditam* (10) Neh. 13, 20. *d*) ut alias fiebat in anno iubilæo, coll. Lev. 25, 10. 13. Nec repugnat huic loco Ier. 32, 15. Ezechiel enim agit de parentibus & de præsenti, atque inprimis alloquitur impios, spe liberationis exclusos; Ieremias vero de filiis & de futuro, fidelesque alloquitur, ut restitutionem sperarent. *e*) *etiamsi adhuc* sit, vel *aut adhuc* erit. subintell. ex præced. commate negatione. *f*) *inter vivos vita ipsorum*, h. e. etsi vivi ad iubilæum usque manebunt, non tamen repetent vendita, quia in aliorum erunt potestate, & ipsi in peregrina terra. Cocceius: *interim tamen vita ipsorum* vendentium sc. *inter vivos* erit, h. e. vitam pro spolio auferent. Ier. 45, 5. *g*) cf. Ps. 143, 3. Iob. 33, 18. 28. c. 36, 14. *h*) *visio prophetica*, Es. 1, 1. h. e. prophetia s. iudicium Dei in visione mihi demonstratum. cf. Es. 21, 2. & observa hic iterum *paronomasiam* inter חרון v. 13. & חזון h. l. *i*) *ad*, *super* l. *contra totam multitudinem* eius. v. 13. *k*) *avertetur*, *retractabitur* a Deo, neque irrita erit, aut vacua *redibit*, sed perficietur. cf. c. 12. 22. Es. 12, 1. Num. 23, 20. Es. 43, 13. c. 45, 23. c. 55, 11. Alii: *quia visio* prophetarum erat *ad omnem populum eius*, ad pœnitentiam eum revocans, *nec tamen convertebat* se. al. *non iterabitur*, sed uno tempore consummabitur. *l*) *& quisque*, cuius est *vita in iniquitate sua*. Ellipsis relativi, ut Ex. 4, 13. Es. 55, 5. c. 56, 2. *Cocc.* Restringit ita & limitat, quod antea dixerat, inter vivos vendentium vitam permansuram, nempe quod, *cuiuscunque vita est in pravitate ipsius*, ii non sint convalituri. At Ion. *quisque delectatur peccatis animæ suæ*. sic *Raschi*. *m*) *non*, quia resipiscere nolunt, *confortabunt se*, ut possint consistere contra hostes, & vindictam Dei in nihilum redigere. vide sequentia, & cf. 2 Sam. 10, 12. Nomini *collectivo* singulari verbum *plurale* adiungitur ob *distributionem*, ut sæpius fit. ℣. 14. *n*) *Clangendo clangent*, s. *clangant*, & classicum canant, hosti advenienti obviam processuri. *Schm.* ut Nom. pr. *in Thakoa*; sed *Cocceio* potius est *infinitivus* absolutus, nominaliter positus cum articulo; quoniam *Thekoa* nomen proprium oppidi in tribu Iuda, per Schua ab initio scribitur, ut 2 Sam. 14, 2. Ier. 6, 1. Am. 1, 1. &c. *Guss.* Hoc, inquit, nomen verbo iunctum videtur ad *summam contentionem* notandam: & forte non est aliud, quam ipse sonus. *o*) *& præparando* scil. præparabunt s. præparent *omnia*, quæ ad bellum requiruntur. cf. Nah. 2, 4. Ps. 7, 14. 2 Par. 22, 14. Ier. 46, 14. *p*) *sed non erit*, qui pugnare audeat. cf. v. 17. & Prov. 28, 1. *q*) Deut. 2, 32. Ios. 8, 14. 1 Sam. 17, 13. *r*) vid. v. 12. 13. ℣. 15. *s*) *Foris*, in agris *erit*, sive occidet eos. Ier. 6, 11. Hos. 7, 1. *t*) *intus* in urbe, ut sequitur. *u*) c. 5, 12. c. 6, 12. cf. Thren. 1, 20. Ier. 14, 12. 15. ℣. 16. *x*) *Quodsi etiam evaserint*. Kal (1) Piel frequentius. *y*) *evasores* quidam *ex ipsis*. c. 6, 8. *z*) *erunt tamen* omnes ac singuli. *a*) *super montibus* c. 6, 13. & rupibus, quæ loca habitationibus incommoda petent, vitæ suæ conservandæ caussa. cf. Iud. 6, 2. Matth. 24, 16. *b*) *sicut columbæ vallium*; quæ nempe metu aucupis aut accipitris, naturali sede deserta, coguntur alio secedere, ut vitæ suæ consulant. Columbis convallium montanæ opponuntur, quomodo feræ domesticis. *Boch.* Hieroz. II. p. 17. *c*) *vallium* 2 Reg. 21, 16. *d*) *gementes* Es. 59, 11. Est enim in voce columbæ & turturis aliquid querulum & gemebundum; unde *Virgilius*: Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo. *Bochart.* ibid. p. 12. 13. *e*) *quilibet* c. 1, 9. *f*) *propter iniquitatem suam*. v. 13. c. 3, 18. 19.

℣. 11. החמס cum *Psik* 1. 2. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* itemque *Ind. Bas.* f. 60, col. 7. מהמהם per *Chateph pat.* 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 13. לא יתחזקו per *Merca* 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 20.

18 תרפינה וכל־ברכים תלכנה מים׃ וחגרו שקים וכסתה
אותם פלצות ואל כל־פנים בושה ובכל־ראשיהם
19 קרחה׃ כספם בחוצות ישליכו וזהבם לנדה יהיה
כספם וזהבם לא־יוכל להצילם ביום עברת יהוה נפשם
לא ישבעו ומעיהם לא ימלאו כי־מכשול עונם היה׃
כ וצבי עדיו לגאון שמהו וצלמי תועבתם שקוציהם עשו
21 בו על־כן נתתיו להם לנדה׃ ונתתיו ביד־הזרים לבז
22 ולרשעי הארץ לשלל וחללוה׃ והסבותי פני מהם
23 וחללו את־צפוני ובאו־בה פריצים וחללוה׃ עשה
הרתוק כי הארץ מלאה משפט דמים והעיר מלאה
24 חמס׃ והבאתי רעי גוים וירשו את־בתיהם והשבתי
כה גאון עזים ונחלו מקדשיהם׃ קפדה־בא ובקשו שלום

ואין

v. 17. *g*) *Præ metu remissæ erunt.* c. 21, 12. Ef. 13, 7. *h*) cf. Ef. 35, 3. Iob. 4, 4. Pf. 109, 24. *i*) *abibunt in aquas*, videbuntur resolui in aquam, vt labascant, nec hostibus resistere possint. *Sicut* alias *cor*, vel ipsi etiam *homines* metu ac desperatione *liquescere* dicuntur; e. c. Ex. 15, 15. Deut. 1, 28. Iof. 2, 9. 24. &c. vid. not. 2 Sam. 17, 10. *Kimchi*: Ita vt non sint vires in ipsis, propter maximam consternationem.

v. 18. *k*) *Vade accingiti saccos*, vt fiebat in summo mœrore. Ef. 3, 17. 24. Ier. 48, 37. *l*) *nam operiet*, vndique inuadet eos. Ier. 51, 51. Mich. 7, 10. *m*) *tremor, horror.* (4) Ef. 21, 4. Pf. 55, 6. Iob. 21, 6. *n*) *pudor & ignominia erit.* (4) Obad. v. 10. *o*) *caluitium* ob euulfos crines; signũ luctus. Ezr. 9, 3. Iudæis hoc alias in luctu priuato interdictum erat, Deut. 14, 1. Sed neque hic tam exprimit Propheta, quid fieri deceat, quam quid res ipsa ferat. cf. Ier. 48, 37. Ef. 15, 2. & Mich 1, 16.

v. 19. *p*) *Kimchi*: Deos argenteos & aureos, coll. Ef. 2, 20. vel thesauros argenti & auri. *q*) *in plateas* Thren. 4, 5. 8. vel ad placandos hostes, frustra tamen Ef. 13, 17. vel tanquam lutum, & dignum, quod conculcetur, *ipsi abiicient* Am. 4, 3. Neh. 13, 8. *r*) *in abominationem*, vt illud quasi rem immundam (*menstruatam*) auersentur. v. 20. Thren. 1, 17. *s*) Prov. 11, 4. Zeph. 1, 18. Sir. 5, 10. *Cocc.* innuit, illos fiduciam in auro posuisse, putantes, se milites posse conducere auro suo; siue quod ad ornatum templi id contulissent, & ea re se Deo gratiores esse putarent; siue quod aurum illud, aut pecudes pecunia emtas, darent pro redemtione animarum suarum, & putarent, eam veram redemtionem esse, neque aliam requiri. *t*) Zeph. 1, 18. *u*) *animam* s. *appetitum suum.* Pf. 78, 18. Pf. 106, 15. Pf. 107, 18. *x*) c. 3, 3. *y*) *quia.* cohæret cum ditione *Segoltæ.* *z*) *scandalum iniquitatis*, occasio peccandi, auaritiæ, iniustitiæ, luxus, idololatriæ, *fuit.* c. 14, 3. cf. c. 3, 20. c. 16, 49. Deut. 32, 15. *Grot.* ideo aurum & argentum ipsis non profesit, quia eo vsi sunt ad idololatriam. cf. Hof. 2, 10. c. 8, 4. c. 13, 2.

וחללוה קרי

v. 20. *a*) Quod enim attinet ad *decus.* *Schmidius*: Eo quod *decus ornatus sui.* aurum nempe & argentum, atque omnia bona, quibus populum Iudaicum ornaui. cf. c. 20, 6. 15. Ef. 28, 1. Dan. 8, 9. *Raschi, Kimchi, Coccejus* aliiq; in specie *de Templo*, de quo Iudæi gloriabantur, c. 24, 21. Ier. 7, 4. & quo Deus eos præ ceteris ornauerat, exponunt. *b*) Ex. 33, 5. *c*) *in superbiam* & vanam fiduciam c. 24, 21. cf. Ef. 13, 19. c. 23, 9. ό. εἰς ὑπερηφανίαν. cf. Marc. 7, 21. 22. *d*) *posuit, adhibuit* populus, s. quisq; illorum. Ef. 60, 15. *e*) v. 4. 9. c. 16, 17. *f*) *detestanda* sc. *idola sua*; 1 Reg. 11, 5. Ef. 66, 3. Schmidius per asyndeton: *& desectationum suarum.* *g*) S. *fecerunt ex eo*, auro l. ornatu. ב materiæ, vt Ex. 38, 8. 30. At Cocc. *in eo*, templo. opes suas conuerterunt in superbiæ & superstitionis, ac idololatriæ materiam. *h*) *ideo illud reddam ipsis.* c. 35, 3. *i*) v. 19. ό. εἰς ἀκαθαρσίαν Rom. 6, 19.

v. 21. *k*) *Dabo, inquam, illud* v. 20. c. 25, 3. *l*) *in manum alienorum.* Ef. 1, 7. Hof. 7, 9. cf. Ier. 6, 12. *m*) *in prædam* c. 23, 46. Ier. 15, 13. *n*) *& impiis* hominibus, *huius terræ*, Babyloniæ, vbi tunc prophetabat Ezechiel; *Iunius.* Al. *improbissimis terrarum* cf. v. 24. Pf. 75, 9. *o*) Ier. 49, 32. c. 50, 10. *p*) *vt profanent illud.* v. 22. np. templum sec. *Cocc.* vid. not. v. 20. Al. aurum s. aureos & argenteos Deos, qui vobis sacri erant, *communis vsus facient*, & tanquam re profana vtentur. cf. Deut. 20, 6.

v. 22. *q*) *Auertam quoq;*, cf. 1 Reg. 21, 4. *r*) Ion. *Schechinam meam.* cf not. Ex. 20, 1. c. 23, 20. c. 33, 14. *s*) *a Iudæis.* vel ipsorum etiam hostibus, quasi non videns petulantiam, quam in ipso templo exercebunt, cf. Pf. 10, 1. 11. *t*) *vt profanent* hostes, non pluris faciant, quam locum profanum. v. 21. Ion. *eo quod profanarunt* Iudæi. *u*) etiam *adytum, reconditum meum*, S. *arcanum meum.* cf. Pf. 27, 5. Pf. 31, 20. Denotatur *sanctum sanctorum*, locus secretior, quo Pontifici summo, semel duntaxat quotannis, venire permissum erat Hebr. 9, 7. 8. ό. τὴν ἐπισκοπήν μου, quia Deus ibi signa exhibebat suæ maiestatis; *Grot.* At Ion. *terram Schechinæ meæ.* *x*) *in illud adytum.* Enallage generis. *Coccejo* est suffixum *femininum pro neutro.* aut: *ingredientur enim*, vel cum ingressi fuerint *in eam* ciuitatem Ierusalem. *y*) *perfractores, violenti grassatores.* c. 18, 10. Ier. 7, 11. Dan. 11, 14. *z*) v. 21. c. 28, 7.

v. 23. *a*) *Catenam* (3) 1 Reg. 6, 21. vt præfiguraret captiuitatem, in quam catenis vincti abducendi erant. *Coccejus* in Lexico: *Singulare* cum *articulo* notat multas catenas, sufficientes ad abducendum populum. *b*) *reatu sanguinis.* *Vat.* peccatis morte dignis. Sic *Grot.* e. g. *homicidiis* aliisq; peccatis clamantibus. cf. c. 16, 38. c. 23, 37. 45. Ef. 1, 15. c. 4, 4. Hof. 4, 2. Pf. 51, 16. *c*) Gen. 6, 11. Hab. 1, 2. 3. Ier. 6, 7.

v. 24. *d*) *Ideo adducam.* Ier. 36, 31. *e*) *pessimos* & crudelissimos *gentium.* cf. v. 21. & Hab. 1, 6. seqq. *f*) *vt occupent* domos ipsorum, ipsis abductis in captiuitatem. *g*) *& cessare faciam* Ef. 13, 11. *h*) *superbiam fortium, pertinacium*, resipiscere nolentium, sed templum tantum iactantium, Prophetas v. & verbum Dei spernentium. vid. not. v. 20. & cf. c. 24, 21. & Leu. 26, 19. *i*) *Cocc.* in Lex. p. 734. *& profanabuntur*, vt solent verba imperfecta formas suas miscere, sic חלל & נחל. cf. c. 22, 16. 26. At Schm. *& possideant*, ex Conj. *Piel* a rad. נחל, quæ tamen coniug. est transitiua. vid. Num. 34, 29. Iof. 13, 32. c. 14, 1. c. 19, 51. *k*) *sanctificantes eos*, i. e. sacerdotes, qui magnates & populum ritibus Mosaicis hypocritice, nulla dignitatis s. veræ pœnitentiæ ratione habita, *sanctificant*, (cf. Ef. 3, 12. c. 9, 15. Mich. 3, 5. Ez. 13, 10.) tanquam *profani* interimentur, aut abducentur. Nempe *Iehouah*, Filius Dei est *Sanctus Israëlis* Ef. 1, 4. c. 30, 11. c. 47, 4. & Israëlem *sanctificans* Ez. 20, 12. c. 37, 28. Lev. 20, 8. c. 21, 8. 15. 23. &c. *Profanum* itaque in religione est, quidquid hunc auctorem non habet. cf. Pf. 16, 4. & not. 1 Reg. 12, 32. *Grotius* templum intelligit, numero plurali, ob tres eius partes, in quas diuidebatur (cf. Pf. 68, 36. Ier. 51, 51.) quod *ipsorum* dicitur, quia templum ab ipsis pollutum pro suo amplius non habebat Deus. *Cocc.* l. c. profanabuntur, *qui ipsos sanctificant* (τῶν δοξῶν) & separant & distinguunt a gentibus impuris.

v. 25. *l*) *Excidium* (1) vid. verbum Ef. 38, 12. *m*) S. *ideo quærent pacem* Pf. 34, 15. sed nuspiam inuenient. cf. Ier. 8, 15. 11. c. 14, 19. Ef. 48, 22. c. 57, 21. c. 59, 8. Hof. 5, 6. *Piscator*: Quærent Iudæi pacem, excusando Sedekiam apud Nebuchadn. &c.

---

v. 17. מים sine *Dag.* 6—10. 18. 20. 21. 23. *v.* 22. פריצים *defect.* Orientales, item 1. & sic fu. 5. sec. *Maf.* 1. & *Erff.* *v.* 23. *Spatium* præmittunt 1. 2. 5. 6—10. 12. 20. 21. 23. *v.* 25. קפדה cum *Tiphcha* & *Makk.* simul 5. & *Ber.* sec. *Maf.* Num. 18, 26. Ceteri *Makk.* omittunt. At 20. 23. per *Makk.* & *Meth.* loco *Tiphcha.* בא sine *Dag.* 1. 5—11. 13. 14. 15.

ואין׃ 26 הוה על־הוה תבוא ושמעה אל־שמועה תהיה
ובקשו חזון מנביא ותורה תאבד מכהן ועצה מזקנים׃
27 המלך יתאבל ונשיא ילבש שממה וידי עם־הארץ
תבהלנה מדרכם אעשה אותם ובמשפטיהם אשפטם
וידעו כי־אני יהוה׃

CAP. VIII.

ח ויהי בשנה הששית בששי
בחמשה לחדש אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים
לפני ותפל עלי שם יד אדני יהוה׃ 2 ואראה והנה דמות
כמראה־אש ממראה מתניו ולמטה אש וממתניו
ולמעלה כמראה־זהר כעין החשמלה׃ 3 וישלח תבנית
יד ויקחני בציצת ראשי ותשא אתי רוח בין־הארץ ובין־
השמים ותבא אתי ירושלמה במראות אלהים אל־
פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר־שם מושב
סמל הקנאה המקנה׃ 4 והנה־שם כבוד אלהי ישראל
כמראה

℣. 26. n) *Infortunium*, *calamitas* alia post aliam (3) Es. 47, 11. cf. ibid. c. 5, 25. ό. οὐαὶ ἐπὶ οὐαὶ ἔσται. Matt. 23, 13. 14. seqq. Apoc. 8, 13 c. 9, 12. o) *& fama ad famam* c. 21, 12. Ier. 10, 22. c. 49, 23. *mali nuntii* se inuicem magno numero excipient, vt Iob. 1. 14. 16. 17. 18. Matt. 24, 6. p) *tunc quaerent quidem visionem*, cognitionem operis Dei, & consilii ipsius; vel prophetiam de salute sua, de exitu angustiae suae, & de ratione euadendi haec mala. cf. 1 Reg. 14, 2. 3. Ier. 37, 17. c. 38, 14. q) *a propheta*; sed frustra, coll. Es. 3, 2. Thren. 2, 9. & Ps. 74, 9. r) *sed lex*, notitia legis & doctrinae veritatis, *peribit a sacerdotibus*, rerum diuinarum ignarissimis, quidquid illi in contrarium praesumant. cf. c. 22, 26. Es. 28, 7. c. 29, 14. Ier. 18. 18. Mal. 2, 7. 8. Al. sacerdotes in tantis angustiis solemnia legis implere non poterunt. deerunt pecudes, simila, vinum, suffitus. *Munsterus*: periculosa est igitur sera poenitentia. s) vt nec qui sapientissimi alias habentur, quidquam, quod e re sit, suadere possint; secus quam iactabant, Ier. 18, 18.

℣. 27. t) Cuius tamen esset, alios erigere, & tantis malis medelam adferre. cf. Thren. 4, 20. Hos 10, 3. Signum igitur hoc est ἀπορίας Luc. 21, 25. u) v. 12. cf. Ier. 37, 3. seqq. x) cf. c. 12, 10. 12. c. 21, 30. y) *desolatione* c. 6, 14. *stupore* induetur & vndique circumdabitur. cf. c. 26, 16. Ps. 109, 18. 29. z) vid. v. 17. a) *conturbabuntur*, attonitae haerebunt. cf. Es. 35, 3. Ier. 51, 31. ό. παραλυθήσονται. Hebr. 12, 12. b) Schm. *ex via ipsorum*; ex merito ipsorum impiae viuendi rationis. cf. v. 3. 8. c. 3, 19. מ *caussale*, vt c. 22, 19. cf. c. 35, 11. c) *agam cum illis*. Ier. 21, 2. *Grot.* profanarunt ipsi templum; ego faciam, vt profanetur a Chaldaeis. d) *& per iudicia illorum* meritis conuenientia. cf. c. 5, 8. 10. 15. *Vatablus*: pro ratione delictorum, pro quibus morte digni sunt. al. *iudiciis*, *quibus* ipsi alios *iudicarunt*, pauperes oppresserunt &c. *iudicabo* eos iure talionis. coll. Matt. 7, 1. 2. e) c. 33, 20. Ps. 62, 13. f) *vt tandem cognoscant* & sentiant v. 4. 9. c. 6, 14. c. 5, 13. Finis huius iudicii, quem intendit Deus, est cognitio Domini salutaris, & conuersio, quae promittitur Deut. 30, 1. 2. inquit *Maius* Oecon. V. T. p. 1033. Hactenus visa & audita ab Ezechiele *anno primo* muneris sui prophetici.

CAP. VIII. ℣. 1. g) *Porro factum est*; in confirmationem superiorum vaticiniorum. In hoc enim capite 8. Propheta *I.* per ecstasin e Babylone ad Hierosolymam rapitur v. 1-3. vbi *II.* ab ipso Domino horrenda Hierosolymitanorum idololatria ei monstratur v. 4. sqq. & *III.* iustissima poena & destructio Templi denunciatur v. 17. 18. Cohaerent autem c. 8. 9. 10. & 11. & vnam Prophetae visionem describunt. vid. not. c. 11, 1. h) a captiuitate s. demigratione Ioiachini c. 1, 2. Ad hunc igitur *annum sextum* etiam sequentia capita referimus omnia vsque ad 19. inclus. coll. c. 20, 1. vid. Praef. §. 12. i) *sexto* sc. *mense*. cf. c. 1, 1. k) *quinto* die. l) cum *ego sederem*. m) np. in terra Chaldaeorum. cf. c. 3, 24. n) qui cum Iechonia fuerant deportati 2 Reg. 24, 14. o) vt verbum Dei audirent die illo, qui sabbathum fuisse creditur, & in illo rerum discrimine Prophetam consulerent. cf. 2 Reg. 6, 32. p) c. 11, 5. q) Ion. *Spiritus Prophetiae a facie Domini*. vid. c. 11, 5. & cf. c. 1, 3. c. 3, 14. 22. c. 37, 1. ℣. 2. r) cf. c. 1, 1. 4. 27. s) c. 1, 4. 5. c. 10, 1. sc. *viri* s. *hominis alicuius*, vt habent LXX. & Ar. (tribuit enim ellumbos, & quasi superiores atque inferiores partes) h. e. *Christi*. t) cf. c. 1, 27. *Piscator*: ad figurandam iram Dei aduersus Hierosolymitanos. cf. Deut. 4, 24. u) vt *ignis* vulgaris. x) *splendoris* Dan. 12, 3. sc. solis, coll. Matt. 17, 2. Apoc. 1, 16. sub terminatione femin. vox haec Arab. & Amharice *Venerem stellam* significat. *Coccejus*: vt purum & lumine perfusum quippiam. Indicatur & sanctitas diuina & charitas, eaque cum manifestatione, cum irae, tum gratiae apud homines. cf. notata c. 1. y) vid. c. 1, 4. z) *fulguris* vel *aeris candentis* (3) vid. c. 1, 4. 27. ℣. 3. a) *Emisit vero* Vir ille v. 2. b) *formam*, *speciem*. c. 10, 8. Deut. 4, 16. 17. c) *& apprehendit me cincinno* (4) Num. 15, 38. 39. cf. Hist. Beli v. 36. & Cant. 1, 4. At *Clarius*: Nunc *trahitur*, inquit, *crinibus*, exprimens futuram captiuitatem seruilem & duram; vt solent inofficiosi serui ab heris trahi. Sed quando visionem vidit amabilem futuri regni Christi c. 40. *deducitur* ad terram Israel, & collocatur in excelso monte, non trahitur crinibus. Sic *Kimchi*. d) c. 11, 24. e) c. 40, 1. 2. f) *in visionibus a Deo* in me *effectis*, per reuelationem indubitatam. c. 1, 1. c. 40, 2. Non ergo corpore, sed spiritu & ecstasi animi, in qua velut praesens cunctas res templi aspiciebat. Ion. *in visione Prophetica, quae mihi immittebatur a Domino*. cf. Apoc. 1, 10. g) Propheta non delatus est intra atrium ad hanc portam, sed positus est extra, atque ibi iussus est septentrionem versus respicere, vbi vidit imaginem. *Lightfoot* Descr. Templi p. 620. h) Haec *porta* erat *inferior septentrionalis*, dicta etiam v. 5. *Porta Altaris*, quod e regione eius sita esset; *superior* vero *porta septentrionalis* (c. 9, 2.) hic v. 14. *Porta domus Domini* dicitur, quod ipsi aedificio Templi opposita esset. Lightf. l. c. i) *interioris* sc. *atrii* v. 16. c. 10, 3. c. 42, 4. 1 Reg. 6, 36. c. 7, 12. Sacerdotum scil. Sic *Kimchi* & *Raschi*, it. *Glass.* Phil. S. p. 579. ed. nou. *Femininum* enim neque cum פתח neque cum שער, quae Masculina sunt, sed cum subintellecto חצר, quod *commune* est, conuenit. k) *quae porta respiciebat versus Aquilonem*. cf. c. 40, 35. c. 46, 19. l) *vbi*, e regione illius portae, versus septentrionem v. 5. *erat* c. 6, 13. m) *sedes* (1 Sam. 20, 25. Ps. 1, 1.) *simulacri* vel *imaginis* alieni Dei (5) v. 5. 2 Par. 33, 7. 15. Intelligunt vero vnum ex Baalis idolis, quae fecerat Manasses, & in templo posuerat: destruxerat Iosias, reposuerant Reges sequentes. *Lightfoot* autem in Descr. Templi p. 620. *Molochi* idolum, cuius cultus erat summus idololatriae apex, & Deum quam maxime ad iram prouocabat combustione liberorum. n) *Zelum illum* meum c. 5, 13. c. 16, 38. c. 23, 25. *prouocantis* sc. simulacri vel imaginis; quod Iehouam idolum illud irritaret, Zelotypumque redderet, vt maritum adulter; cum positum esset in ipso Sanctuario eius, & e regione Altaris *Lightf.* l. c. Miscentur autem hic formae radicum cognatarum. Conf. Deut. 32, 16. 21. Ps. 78, 58. At *Cocc.* in Lex. p. 753. *Videtur*, inquit, subesse antanaclasis aut paronomasia: *simulacri*, *quod* Deum *facit Zelare*, *facitque* Israelitas *seruos tradi* hostibus. cf. verbum Zach. 13, 5. ℣. 4. o) cf. v. 2. 5. c. 1, 4. p) vid. c. 1, 28. c. 9, 3. c. 10, 3. *Polanus*: Ingens erat beneficium, *gloriam Dei* Hierosolymis habitare. Eam hic ostendit, vt ex beneficii magnitudine aestimaretur ingratitudinis, quae mox describitur, magnitudo.

℣. 27. אתם sic *defect.* 1. 2. 22. sec. Mas. *impr.* h. l. sed contra *final.* f. 14. a. CAP. VIII, ℣. 2. החשמלה sic per *Pat.* 1. 2. 5. 6. 8. 9-- 16. 20. 21. 23. sec. *Mas.* 1, 2. & *Erff.* itemque *Ind. Bas.* f. 60. col. a. ℣. 3. ותביא *plene* sc. 1. 2. 5. cum nota יתיר י. Sic *Mas. Erff.*

ה כמראה אשר ראיתי בבקעה׃ ויאמר אלי בן־אדם
שא־נא עיניך דרך צפונה ואשא עיני דרך צפונה והנה
6 מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בבאה׃ ויאמר
אלי בן־אדם הראה אתה מהם עשים תועבות
גדלות אשר בית־ישראל ׀ עשים פה לרחקה מעל
7 מקדשי ועוד תשוב תראה תועבות גדלות׃ ויבא
אתי אל־פתח החצר ואראה והנה חר־אחד בקיר׃
8 ויאמר אלי בן־אדם חתר־נא בקיר ואחתר בקיר והנה
9 פתח אחד׃ ויאמר אלי בא וראה את־התועבות
י הרעות אשר הם עשים פה׃ ואבוא ואראה והנה כל־
תבנית רמש ובהמה שקץ וכל־גלולי בית ישראל
11 מחקה על־הקיר סביב ׀ סביב׃ ושבעים איש מזקני
בית־ישראל ויאזניהו בן־שפן עמד בתוכם עמדים
לפניהם ואיש מקטרתו בידו ועתר ענן־הקטרת
12 עלה׃ ויאמר אלי הראית בן־אדם אשר זקני
בית־ישראל עשים בחשך איש בחדרי משכיתו
כי אמרים אין יהוה ראה אתנו עזב יהוה את־הארץ׃
13 ויאמר אלי עוד תשוב תראה תועבות גדלות

אשר

q) c. 43, 3. r) c. 3, 22. 23.

℣. 5. s) c. 2, 1. t) Gen. 13, 14. c. 31, 12. Zach. 5, 5. u) *S. versus septentrionem* c. 40, 20. 46. x) vid. not. v. 3. Aliis sic dicta videtur *ab altari* Salomonis, quod Ahaz e medio atrii transtulit ad portam aquilonarem. vid. 2 Reg. 16, 14. Alii *aram idolo* v. 3. *erectam*, & inde portam hanc adpellatam esse, cum Kimchio putant. y) *in introitu* (1) Ita cultus Dei impediebatur, & cultus impius sufficiebatur in locum illius. Circumstantia loci crimen exaggerat, eorumque impudentiam; prodit. cf. 2 Reg. 21, 4. 5. &c.

℣. 6. z) Prophetam testem & iudicem facit. Sic v. 12. 15. 17. *Ier.* 3, 6. a) *quid ipsi faciant.* Contractio emphatica, vt Ex. 4, 2. Es. 3, 15. Mal. 1, 13. b) *sp. abominationes* &c. v. 13. 15. c. 5, 11 c) *vt procul recedam* (Infinit. cum ה Paragog. vt Ex. 30, 18.) i. e. vt deseram huius templi curam, & inde migrare cogar. cf. Ier. 12, 7. Es. 65, 5. al. *vt ipsi tandem recedant.* cf. infra c. 11, 22. d) *sed insuper* s. *praeterea.* c. 20, 27. e) *iterabis, videbis*, i. e. iterum videbis alia flagitia. v. 13. cf. Gen. 26, 18. 1 Reg. 13, 33. f) S. abominationes *magnas prae illis.* Sic v. 13. cf. v 15. quam tn. comparationem hic & v. 13. studio non adhibitam esse, putat *Abarb.*

℣. 7. g) v. 14. 16. c. 40, 1. h) *ad ostium atrii interioris*, h. e. sec. *Lightf.* l. c. ad Orientalem portam, quae erat tum temporis frequentissima commeantibus, & in qua tunc sedebat *Magnum Synedrium.* cf. v. 3. i) *vbi vidi.* k) v. 2. 4. l) *foramen ibi erat.* Es. 11, 8. 2 Reg. 12, 10. in pariete vel muro Atrii. *Grotius* intelligit *fenestellam*, per quam viderit Propheta, quae intra cellas Leuitarum peragebantur. *Iunius:* Foramen illud antea caecum erat, vt vocant; non plane pertusum, sed ex parte solum.

מה הם קרי

℣. 8. w) *Perfode* (8) c. 12, 5. *Munsterus:* Propheta iubetur per visionem foramen ampliare, donec homo velut per ostium ingredi posset. n) *& quum fodissem*, np. in visione; sed plane, quasi res vere ageretur. o) quod obstructum fuit, atque aliunde secretior idololatris aditus; *Pradus.* Ostium hoc erat non templi, sed gazophylacii siue conclauis Sacerdotum vel Principum coll. v. 12. Ier. 35, 4. &c.

℣. 9. p) *Intra, ingredere.* q) *pessimas.*

℣. 10. r) *effigies reptilium* v. 3. Deut. 4, 17. 18. Rom. 1, 23. s) *abominationis* s. *abominabilium.* vid. Es. 66, 17. & cf. supra c. 5, 11. t) *idolorum* quasi *stercoreorum.* vid. not. c. 6, 4. Leu. 26, 30. & cf. Deut. 27, 15. u) Schm. *depictum quod.* al. *depictum* quodque *erat.* (4) c. 23, 14. Pingere tales formas in parietibus mos erat Troglodytarum, narrante Philastrio. *Grotius.* x) vt *vndique* ipsis occurrerent, quae superstitionem eorum accenderent. ℣. 11. y) *Et LXX. Viri.* Ipsius synedrii magni LXX. Adsessores, & Praeses illius *Iaazania*, qui ex officio, tanquam summi iudices, rem adeo detestabilem de medio tollere debuissent. Sic *Kimchi*, coll. Es. 3, 12. *Synedrium* enim *magnum* constabat 71. viris: quem numerum conficiebat Moses & LXX. Seniores ab eo electi, cum in deserto Deus hoc tribunal primum constitueret Num. 11, 16. 21. vid. *Lightf.* Chronol. p. 124. & in Descript. Templi p. 608. it. *Buxt.* Lex. Talm. p. 1513. Alii tamen alios 70. viros intelligunt. z) Eum credibile est fuisse *Senatus* principem. Alii sunt, de quibus infra c. 11, 1. & 2 Reg. 25, 23. In Parenthesi autem lege haec verba usque ad בתוכם cum *Schmidio*, sec. accentus. a) forte idem 2 Reg. 22, 3. 10. vt notetur, filium a sensu patris & fratrum recessisse. *Cocc.* b) *coram illis* idolis & picturis v. 10. cf. Deut. 10, 8. c) *& quilibet* habebat c. 1, 9. c. 7, 16. d) *thuribulum suum.* (2) 2 Par. 26, 19 e) *& abundantia, multitudo.* (1) cf. tamen Zeph. 3, 10. & Ier. 33, 6. Ex. 35, 13. Ion. *columna.* f) Leu. 16, 13. *Suffitus* tam densus erat, vt videretur *nubes.* g) cf. Apoc. 8, 4. *Coccius:* non necesse est, hoc ita accipere, quasi vel reuera formis animalium thurificauerint (*at clara textus littera hoc postulare omnino videtur*, coll. c. 5, 11. Ier. 7, 30. c. 32, 34. &c.) vel soli illi, qui id reuera fecerunt, huius idololatriae rei fuerint. *Aegyptiorum* erat animalia omnis generis adorare. Populus Israeliticus eo tempore nitebatur ope Aegyptiorum, & ad illos spectabat tanquam conseruatores -- Hoc reuera nihil aliud est, quam honorem conseruationis populi Israelitici tribuere diis Aegyptiorum, & Deum accusare, tanquam desertorem terrae & populi sui &c. ℣. 12. h) vid. v. 6. 15. i) remoti a conspectu eorum, quibus sacra haec non placebant. cf. Deut. 27, 15. Iob. 24, 16. Ioh. 3, 20. & Praef. in Ierem. §. 7. *Grotius:* omnia enim cellarum illarum diligenter obstructa erant, vt nisi forato pariete, inspici nequirent. k) *quisque.* v. 11. l) *in conclauibus penetralibus.* m) *imaginis, effigiei suae*, h. e. sec. *Vatab.* egregie pictis. (6) Leu. 26, 1. Prou. 25, 11. Ps. 73, 7. n) cf. Ps. 14, 1. Es. 5, 18. o) cf. Es. 29, 15. Ps. 94, 7. Ps. 139, 12. Sir 23, 26. 27. seqq. p) c. 9, 9. q. d. non ergo nostra, sed Iehouae culpa sit, quod in alienum cultum tradamur; *Iunius.* Ita frenum potius mordent, quam resipiscunt. cf. Ier. 44, 17. 18. ℣. 13. q) vid. v. 6.

℣. 6. מהם sine Mem. sub Mem 3. 6. 9. 30. 32. sic su. 5. ℣. 7. Spatium praemittunt 3. 5. 6. 9. 10

14 אשר־המה עשים ׃ ויבא אתי אל־פתח שער בית־
יהוה אשר אל־הצפונה והנה־שם הנשים ישבות
טו מבכות את־התמוז ׃ ויאמר אלי
הראית בן־אדם עוד תשוב תראה תועבות גדלות
16 מאלה ׃ ויבא אתי אל־חצר בית־יהוה הפנימית והנה־
פתח היכל יהוה בין האולם ובין המזבח כעשרים
וחמשה איש אחריהם אל־היכל יהוה ופניהם קדמה
17 והמה משתחויתם קדמה לשמש ׃ ויאמר אלי הראית
בן־אדם הנקל לבית יהודה מעשות את־התועבות
אשר עשו־פה כי־מלאו את־הארץ חמס וישבו
18 להכעיסני והנם שלחים את־הזמורה אל־אפם ׃ וגם־
אני אעשה בחמה לא־תחוס עיני ולא אחמול וקראו
באזני

℣. 14. r) *Deinde duxit me* v. 7. 16. s) ad *ſuperiorem portam* ſeptentrionalem. vid. not. v. 3. & 5. coll. c. 9, 2. t) *deplorantes.* Piel (2) Ier. 31, 15. u) Nom. idoli. (1) Quidam *Adonidem*, amaſium Veneris, fuiſſe dicunt, quem dente apri occiſum, vt fabulantur, quum quaſi mortuum planxiſſent, mox reuiuiſcentem cum gaudio receperit Venus. Feminæ ergo *&* viri libidinoſi hoc planctu Venerem colebant, vt eam ſibi propitiam redderent. Alii *Oſiridem* eſſe putant, vicina voce *Ammuz* Herodoto & Plutarcho dictum, quem Aegyptii, Iudæis vicini, quotannis defleuerint variis & ſpurcis ritibus. Hunc cultum Iudæos in templum importaſſe, ibique ſediſſe ad res venereas, & publica lupanaria ibi habuiſſe cum pueris meritoriis; coll. 2 Reg. 23, 7. vbi vid. not. Ita *Pfeifferus* in Dub. vex. ex *Seldeno* aliisque exiſtimat, & priorem ſententiam cum hac conciliari poſſe, eundemque eſſe *Adonidem* & *Oſiridem*, docet. Conf. etiam not. Deut. 26, 14. *Cocceius:* non debet mirum videri, *ſacra Aegyptiorum* intraſſe in Iudæam & Hieroſolymam, & feminas Iudæas etiam ea didiciſſe. Quorum homines ambiunt amicitiam, quorum opibus & potentia nituntur, ad quos confugiunt, eorum religiones aut ſuperſtitiones & impietates non abominantur, ſed dant iis locum — Neque tantum mulieres illæ, ſed ſine dubio hac viſione accuſantur omnes, quorum cor reſpiciebat ad illas abominationes. Nihil tam ſtultum & ineptum eſt, ad quod homo, non ſanctificatus a Deo, qui ſe non dignum iudicat vita æterna, per nequitiam & libidinem ſe non proiiciat. *Lutherus, Guſſetius*, aliique *Bacchum* indicari volunt, lacrymis honorari ſolitum a ſuis cultoribus. Conf. not. Hoſ. 4, 8. 10.

℣. 15. x) v. 6. 12. y) v. 13. z) *maiores*, quippe in loco ſacratiore admiſſæ. *Grot.* & *Iunius* vel potius ob ipſum illud immane flagitium v. 16. & 17. deſcriptū, quod omnem ſupergreditur profanitatem.

℣. 16. a) v. 7. 14. b) *interius*, h. e. ſacerdotum. cf. not. v. 3. & 1 Reg. 6, 36. c) ad *oſtium* c. 10, 19. Gen. 18, 1. 10. c. 19, 11. &c. d) *inter veſtibulum* ſ. *porticum*, vid. not. 1 Reg. 6, 3. e) ſc. holocauſti. cf. Ioel 2, 17. & aliam eiusmodi nefariam profanationem ſanctiſſimi loci 2 Par. 24, 20. 21. Matt. 23, 35. f) c. 11, 1. Principes ſc. populi, vel potius ſacerdotes (quorum hic locus erat) h. e. ſec. *Lightfooti* Chronol. p. 124. *capita* 24. claſſium ſacerdotalium, *ipſeque Pontifex* maximus, quorum erat Deo ſeruire ad altare, terga ei vertebant, & ſolem adorabant. g) *quorum poſteriora* 1 Reg. 7, 25. erant verſus Templum Dei; acſi ipſum ludibrio haberent, aut poſt tergum ſuum reieciſſent. cf. 1 Reg. 14, 9. Probabile tamen non eſt, quod ex Talmudicis tradunt Iudæi, quaſi verſus Templum ſe denudauerint, & obſcœnos flatus aut excrementa etiam emiſerint. h) ipſique *incuruabant ſe.* Forma Chaldaico more compoſita ex *Participio* & *Verbo* vel Pronomine *plurali ſecundæ perſonæ*, cum occulta apoſtrophe; vt Propheta, de viginti quinque hominibus illis, quos viderat in viſione, loquens, vna opera præſentes, ad quos viſionem referebat, increparet, tanquam eiusdem ſceleris reos. q. d. *incuruantes ſe erant, ſicut etiam vos* ante illos *vos incuruaſtis.* cf. Zeph. 1, 5. i) *verſus Orientem* c. 45, 7. more Chaldæorum & Perſarum aliarumque gentium, quæ orientem ſolem adorabant; cum contra adytum & propitiatorium in templo eſſet verſus Occidentem: quo ipſo Deus populum ſuum a ceteris diſtinguere voluit, vt Iſraelitæ Deum adoraturi non Orientem, vt gentes, ſed Occidentem ſpectarent. cf. *Abarb.* h. l. aliosque. Sic Daniel verſus Ieruſalem, non autem facie ad Orientem directa orabat, Dan. 6, 11. conf. 1 Reg. 8, 48. k) contra Deut. 17, 3. vbi vid. not.

℣. 17. l) vid. v. 6. m) *num leue eſt?* Niphal formæ נקל *Names*, cf. 1 Reg. 16, 31. 1 Sam. 18, 23. n) q. d. *ex eo, quod faciunt.* cf. Eſ. 49, 6. Cocceius: *an leue erat domui Iudæ præ, vt facerent?* q. d. an illas abominationes facere, tanti ipſis non eſt viſum, niſi etiam hoc adderent? Et ſolent ea eſſe coniuncta. Impietas perſequitur pietatem; non vult enim a pietate damnari & pudefieri, & ignem ſuum, h. e. malam conſcientiam in ſe exſufflari. o) S. *quod* inſuper *implent*, vel *quod terram* ſub Manaſſe & Amone *violentia impleuerunt.* cf. c. 7, 23. c. 9, 9. c. 28, 16. & Hab. 1, 2. Mich. 2, 2. c. 6, 12. p) *&* poſt inceptam vix ſub Ioſia emendationem *mox reuerſi ſunt* ad impietatem Neh. 9, 28. vid. Præf. in Ieremiam §. 7 ſeqq. q) *ad irritandum me* c. 16, 25. Ier. 11, 17. c. 32, 32. r) S. *En ergo illi* ſunt mittentes, vel, *& ecce illi.* s) *mittunt* Iob. 5, 10. vel *& ipſi*, tanquam peſſima vitis Eſ. 5, 1. ſeqq. *emittunt* aut *producunt.* Ez. 17, 6. 7. c. 31. 5. Pſ. 80, 12. t) *palmitem.* (5) c. 15, 2. Num. 13, 23. Eſ. 17, 10. coll. Nah. 2, 3. u) Schm. *ad iram ipſorum.* q. d. lignum ad ignem. Ita *Lightf.* in Horis Hebr. ad Ioh. 15, 6. *Ecce mittunt palmitem* (ſylueſtrem Ez. 15, 2.) *ad iram ſuam*, quam meruerunt, vt excandeſcat acrius. Sic etiam *Maii* Oecon. V. T. p. 1034. *Suffitum* igitur *paſſiue* ſumendum pro ira Dei, quam in ſe accendebant. *Guſſetius* tamen p. 231. *actiue* id accipit, h. m. *emittunt*, edunt, *ramum, ad iram ſuam* aduerſus Deum & veros Prophetas ac fideles *exſequendam* coll. Eſ. 13, 5. Ceterum Maſora notat, hic eſſe *Tikkun Sopherim* ſ. *adprobationem Scribarum*, qua Ezra & Collegæ ipſius lectionem huius textus dudum adprobauerint & ſtabiliuerint; ne quis temere cum ſciolis nonnullis aliter hic legendum eſſe, aut ſcriptum fuiſſe, exiſtimet. Talmudici enim, & qui eos ſequuntur, inter quos etiam Grotius eſt, pro ſua opinione, (quam ad v. 16. indicauimus) non ſolum זמורה contra conſtantem eius ſignificationem, *ſonum muſicum*, & ignominiæ cauſſa *ventris crepitum* hic notare volunt; ſed pro אפם etiam אפי forte ſcriptum aut ſaltim intelligendum fuiſſe, ſuſpicati ſunt, quaſi dixiſſet Dominus; poſteriora illi mihi obuertunt, & *crepitum ventris ad naſum meum* emittunt. Aduerſus tales argutias Tikkun Sopherim XVIII. Scripturæ loca muniuit; de quibus cf. *Glaſſii* Phil. S. p. 51. ſeqq. ed. nov. & lectiones noſtras Varr. ad Num. 12, 12. &c.

℣. 18. x) *Vnde etiam ego* per talionem iuſtiſſimam. y) *agam* cum iis *in furore* c. 23, 25. z) *Ios.* vt c. 5, 11. ſic etiam c. 9, 10. a) c. 7, 4. 9. c. 9. 5.

℣. 15. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 20. 21. 22. 23. Reliqui non habent. ℣. 17. אפם Eſt *Tikkun Sopherim* ſec. *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Pſ. 106, 20.

ט באזני קול גדול ולא אשמע אותם: ויקרא באזני קול
גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו:
2 והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר
מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו ואיש אחד בתוכם
לבוש בדים וקסת הספר במתניו ויבאו ויעמדו אצל
3 מזבח הנחשת: וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל
הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית ויקרא אל
האיש הלבש הבדים אשר קסת הספר במתניו:
4 ויאמר יהוה אלו עבר בתוך העיר בתוך ירושלם
והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים
על

b) cf. c. 11, 13. Gen. 39, 14. 1 Reg. 18, 27. 28. c) *tamen non audiam eos*; & orantibus vicissim tergum obvertam. cf. Es. 1, 15. Ier. 11, 11. Prov. 1, 28.

CAP. IX, 1. d) *Et mox clamauit* s. *pronunciauit* sc. idem, qui hactenus locutus, *Iehoua* v. 4. Deus Triunus, vel *Filius Dei*. Continet hoc caput sec. *Schmid.* vindictam diuinam de abominationibus Hierosolymitanorum, superiori cap. Prophetæ ostensis. Vbi I. habetur præparatio ad exercendam vindictam v. 1. 2. II. præcedanea piorum innocentium obsignatio v. 3. 4. III. ipsum vindictæ exercitium v. 5. 6. 7. IV. Intercessio prophetæ non accepta v. 8. seqq. e) *me audiente* v. 5. c. 10, 13. f) *voce magna*. c. 8, 18. Quæ vocis contentio indignationis diuinæ index, & tanquam celeusma erat ministris, iudicia Dei exsecuturis. g) *appropinquarunt* c. 12, 23. Aliis est *Imper. Piel.* vt Es. 41, 21. Sic Cocc. *Facite* s. *finite, vt accedant*, quibus mandatæ sunt *visitationes*; subintell. אנשי h) *visitationes*, i. e. iudicium ac pœnæ vrbis Hierosolymæ. cf. Ier. 10, 15. Hos. 9, 7. i) *ideo vnicuique* sc. s. *quisque* habeat. c. 8, 11. k) *instrumentum perditionis ipsius*, (1) i. e. lethiferum seu destructorium, *quo perditurus* est ciues. ὁ. ἐξολοθρεύσεως. cf. Act. 3, 23. & 1 Sam. 25, 13

℣. 2. l) *Ecce itaque* c. 1, 4. m) *sex viri*, ipsæ diuinæ ministri & executores. *Grotio* Duces exercitus Nebucadnezaris, qui non solum (vt idem cum aliis coniicit,) ex sex partibus vrbem oppugnarunt, sed totidem numero eam etiam occuparunt. vid. Ier. 40, 3. n) *ex via* s. *per viam*, c. 43, 2. c. 44, 2. o) *portæ superioris*. vid. not. c. 8, 3. *Grotius*: erat hæc via inter septentrionem orientemque media, qui situs est generis Chaldæorum ad Iudæam. *Abarb.* vt doceat, vnde hostes venturi sint. Conf. not. c. 1, 4. Ier. 1, 14. p) *respiciens* vel *obversa* est.

CAP. IX.

אליו קרי

Hoph. (2) Ier. 49, 8. q) conf. c. 8, 3. 5. 14. vbi Iudæi eadem parte idololatria peccasse memorantur. r) *destructionis, dissipationis ipsius* (1) cf. Ier. 51, 20. seqq. s) *sed vir vnus*. Munsterus: Sex erant vastatores, & vnus liberator. Sed quis ratione personæ vir iste fuerit, de eo dissentiunt interpretes. Nostratibus *Christus*, aliis *Spiritus S.* Grotio *Angelus*, Iudæis *Gabriel*, vt mox dicemus. t) *lineis vestibus indutus*. c. 10, 6. ὁ. ἐνδεδυκὼς ποδήρη (cf. Apoc. 1, 13.) ex lino tenuissimo, qualis erat Pontificis maximi Lev. 6, 3. c. 16, 4. 23. Idem habitus hic & Dan. 10, 5. & c. 12, 6. 7. datur Angelo, qui Pontifici maximo; ambo enim ministri Dei; *Grotius*. Talmudici vero in tract. *Ioma* c. 8. f. 77. & alibi de *Gabriele* intelligunt; quod *Raschi* ibid. & in comment. ad c. 10, 2. it. *Kimchi* ad h. l. calculo suo confirmat. Fuit autem sec. nostrates Interpp. potius *Christus ipse*, ceu *vnus* mediator & intercessor ac Saluator populi sui, 1 Tim. 2, 5. Angelus fœderis Mal. 3, 1. Princeps exercitus (angelorum) Domini Ios. 5, 14. Vnde ceteri sex angeli v. 5 ipsum sequi iubentur. Instrumenta etiam, quæ gerit, non, vt reliquorum, mortifera sunt, sed salutifera. vid. v. 4. Neque absonum est, Christum in vna visione variis figuris adumbrari, sicut & in sacrificiis præfiguratus fuit per sacerdotem, victimam, altare &c. Varia enim sunt Christi officia, quæ res vnica non potest adumbrare simul. Hoc igitur modo Christus, imago Dei inconspicui, eidem cum Patre & Spiritu S. insidet solio, idemque, qua homo est, (prout mysterium incarnationis hic præfiguratur) & Patre minor, mandata accipit & exsequitur. cf. *Iunium, Calouium* & *Maii* Oecon. &c. *Coccejo* tamen *vir* hic *indutus talarem* symbolice significat *Spiritum Dei*, fideles signantem (vid. not. v. 4.) & *vestis talaris* eos, quos Spiritus portat & sibi coniunctos habet, in quibus habitat & operatur, qui eius tanquam vestis sunt. Ita Sal. *van Till* ad Mal. 3, 16. ipse Spiritus S. depingitur habens atramentarium ad renes suos. u) *& atramentarium* (3) v. 3. 11. quo vti solent *scribæ*. ita *Schmidius* cum plerisque non male; etsi *Castellus* sine iustis rationibus id aptius reddi putat per *cingulum* vel *zonam*, cum LXX. *Arab.* & *Syro*, qui tamen etiam pro הסופר *Scribæ* vel *Scriptoris* atramentario vel cingulo, *sapphirinam* zonam aliene reddunt; vt etiam *Cocceius* in Lex. obseruauit. x) *in lumbis*, vel in altero lumborum *eius*. vide sis *Susset.* p. 52. E. 4. y) *& ingrediebantur* atrium interius. z) *& stabant*, expectantes nutum & mandatum diuinum. a) holocaustorum 1 Reg. 8, 64. nempe sec. *Grotium*, vt qui multas Deo paraturi erant victimas. Ita enim appellari solent scelerati, de quibus Deus vult vltionem sumere, Es. 34, 6. Ier. 12, 3. c. 46, 10. Ez. 39, 17. At *Cocceius*: Datus fuit ipsis locus apud ipsum altare, quo typice fiebat peccati expiatio. Ex quo intelligimus, Deum hanc visitationem vrbis decreuisse, quod offerendo sacrificia irritassent ipsum, & reatum cumulassent, non vero peccata sua expiassent, iustitiam (ex opere operato) quærentes in fusione sanguinis pecorum. ℣. 3. b) c. 10, 4. c) *sublata est*, tollebatur. Ex. 40, 36. 37. Num. 10, 11. d) *a Cherubis*, qui in adyto erant super propitiatorio; cf. *Lundium* p. 65. 66. al. super quibus gloria Domini tunc adparebat prophetæ, supr. c. 8, 4. e) *super quo* s. *quibus* fuerat antea. cf. Ps. 80, 2. f) recipiens se *ad limen* templi. c. 10, 4. 18. vt significaret se iam loco cessurum ob impietatem populi, & propius accederet ad ministros iudiciorum suorum, &, quasi pro tribunali sedens, mandaret, vt vrbem vastarent. g) v. 1. 4. h) c. 10, 2. 6. i) v. 2. 11. ℣. 4. k) vid. v. 1. l) *& signa*. (6) 1 Sam. 21, 14. m) *signum*; vnde occisores illi agnoscerent, quibus parcendum esset. (3) v. 6. Iob. 31, 35. Alii litteram ת frontibus ipsorum impressam existimant. Sic Vulg. *& signa Thau* Grotius: littera ת, vnde incipit vox תורה, significabat, illos fuisse legi addictos. ita etiam *Hieron.* ad h. l. quod tamen *Coccejo* friuolum videtur. Aliis est littera prima vocis תחיה *viues*. vid. Kimchi ad h. l. *Et vt ad nostra veniamus*, inquit Hieron. ad h. l. *antiquis Hebræorum litteris*, quibus vsq; hodie vtuntur *Samaritani*, extrema *Thau* litera *Crucis habet similitudinem* &c. Sic etiam alii ex Veteribus, inprimis *Origenes*: quorum vindicias aduersus *Scaligerum* nuper e numis Phœniciis suscepit Cl. *Rhenferd* in Periculo Phœnicio p. 5. & 6. Cf. præter Interpp. D. *Pfeifferi* Dub. Vex. ad h. l. n) *super frontes*. Ap. 7, 3. Ex. 28, 38. cf. Ex. 12, 23. Serui in Oriente habebant in fronte nomen Domini sui, teste *Hesychio* in ἐστιγμένοι, & *Cælio Rhodigino* 5. 31. vid. *Grotius* h. l. *Frontes* signat non *postes*, vt olim in Aegypto, quod hoc salutis beneficium non promiscue in familias, sed sigillatim in personas, & quidem electas, deriuari voluit; *Iunius*. Spiritus Dei facit, vt probi sint signati *in frontibus* suis, h. e. *vt nomen agni publice per confessionem præferant*, vt per confessionem omnis generis pateat ipsorum fides. Spiritus S. qui datus est fidelibus, est iis σφραγὶς & nota, qua Christus & Pater eius suos agnoscunt, & qua notatos, vt suos, conseruant. Qui aliud χάραγμα recipit, audiet: non noui te, non es meus, non geris signum meum & Patris mei; *Cocc.* o) *gementium*. c. 21, 11. 12. p) *& alte suspirantium*. Grauius est, quam præcedens *gemere* (4) c. 24, 17. c. 26, 15. *Ieremia, Baruch, Ebedmelech* & quicunque præterea Deum timebant, enotati sunt liberationis ergo. *Lightf.* l. c.

CAP. IX. ℣. 2. באים per *Tlischakt.* 3. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 28. 9. מדרך per *Tlischakt.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. quæ ad præced. vocem notat יא בטעמא פסק דסמ׳ לתלישא vndecies cum *Psik* prope *Tlischam*. At per *Merca* 3. ℣. 4. תו sine *Dag.* 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9.

על כל־התועבות הנעשות בתוכה׃ ולאלה אמר ה
באזני עברו בעיר אחריו והכו על־תחס עינכם ואל־
6 תחמלו׃ זקן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו
למשחית ועל־כל־איש אשר־עליו התו אל־תגשו
וממקדשי תחלו ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני
7 הבית׃ ויאמר אליהם טמאו את־הבית ומלאו את־
8 החצרות חללים צאו ויצאו והכו בעיר׃ ויהי כהכותם
ונאשאר אני ואפלה על־פני ואזעק ואמר אהה אדני
יהוה המשחית אתה את כל־שארית ישראל בשפכך
9 את־חמתך על־ירושלם׃ ויאמר אלי עון בית־ישראל
ויהודה גדול במאד מאד ותמלא הארץ דמים והעיר
מלאה מטה כי אמרו עזב יהוה את־הארץ ואין יהוה
י ראה׃ וגם אני לא־תחוס עיני ולא אחמל דרכם
11 בראשם נתתי׃ והנה האיש לבש הבדים אשר הקסת
במתניו משיב דבר לאמר עשיתי כאשר צויתני׃

CAP. X.

א ואראה והנה אל־הרקיע אשר על־ראש הכרבים כאבן
2 ספיר כמראה דמות כסא נראה עליהם׃ ויאמר אל־
האיש לבש הבדים ויאמר בא אל־בינות לגלגל אל־
תחת לכרוב ומלא חפניך גחלי־אש מבינות לכרבים
3 וזרק על־העיר ויבא לעיני׃ והכרבים עמדים מימין
לבית בבאו האיש והענן מלא את־החצר הפנימית׃
וירם

tico ponitur pro prima, q. אל־ קרי, עיניכם ק d. *& is, qui remansit, ego* ipse fui. subintell. אשר vt supra c. 7, 13, Ex. 4. 13. &c. o) supplicaturus Deo. cf. Num. 17,10. Ios. 7, 6. &c. p) c. 11, 13. 1 Sam. 15, 11. q) c. 4, 14. c. 11, 13. r) *num perdens eris?* Gen. 18, 28. s) c. 11, 13. t) *dum totam effundis iram tuam.* c. 7, 8. c. 14, 19.

℣. 9. u) c 4, 4. seqq. x) Gen. 4, 13. Thr. 4, 6. y) *in summo gradu* c. 16, 13. z) *nam plena est* c. 8, 17. a) innocenter ef-

ככל אשר קרי

CAP. X.

fusis c. 7, 23. c. 22, 2. Hos. 4, 2. b) *peruerso*. Sch. *deiecto*. (1) *partic. Hoph.* Ion. Michl. Ioph. Raschi & Kimchi : *peruersione iudicii.* Syr. *fraude.* cf. Deut. 27, 19. Am. 5, 12. *Cocc.* Lex. *declinatione*, seductione & apostasia a via iustitiæ. conf. 1 Reg. 11, 9. Ef. 44, 20. c) vid. c. 8, 12. d) Ps. 94, 7. Ita fons omnium scelerum est negatio prouidentiæ Dei. ℣. 10. e) *Ideo etiam ad me* quod attinet. f) v. 5. c. 8, 18. g) c. 5, 11. Zach. 11, 6. h) sed *viam eorum* c. 16, 43. 1 Reg. 8, 32. i) *dedi* in decreto meo, & certissime *dabo* in ipso euentu. ℣. 11. k) v. 2. c. 10, 2. l) v. 2. 3. m) *respondebat, responsum referebat* Gen. 37, 14. Num. 13, 26. n) cf. Luc. 14, 22. sic etiam Christus Patrem alloquitur Ioh. 17, 4. o) *secundum omne quod*, sec. *Kri*. vel sec. Ctibh, *quemadmodum*. CAP. X, 1. p) *Porro vidi*, in Spiritu S. & ecstasi c. 1, 1. c. 11, 24. q) c. 1, 4. r) *super*. c. 2, 10. c. 11, 11. s) *expanso* c. 1, 22. 25. 26. t) c. 1, 22. 25. *animalia* dicuntur c. 1, 5. u) vid. c. 1, 26. Ex. 24, 10. x) vid. c. 1, 26. Tres in hoc capite partes sunt sec. *S.* I. *Mandatum* de effundendo super vrbem igne v. 1-7. II. *Descriptio* Cherubinorum & rotarum v. 8-19. & III. Prophetæ de iis *informatio* v. 20. seqq. ℣. 2. y) nempe sec. *Mai.* Oecon. p. 1034. Deus Pater solio insidens, ad Filium, cui potestatem dedit iudicii exequendi Ioh. 5, 27. Al. *Filius Dei*, throno insidens c. 1, 26. ad Spiritum S. vid. not. c. 9, 1. 2. z) de quo supra c. 9, 2. 11. a) *dixit inquam.* b) *veni ad interstitium, interuallum rotarum* v. 13. singularis collectiue pro plurali. c) *ad* locum, qui *subter*. 1 Reg. 8, 6. d) *pugillos tuos*. Ex. 9, 8. e) *prunis*. Nam *ignis* circumcirca vehiculum, h. e. Cherubinos, conspiciebatur c. 1, 4. 13. cf. Ps. 18, 9. f) *ex intermedio loco* rotarum Cherubicarum, quem constat visum esse Ezechieli igne plenum c. 1, 4. 13. *Cocc.* id significat 1) Spiritum Dei (vid. not. c. 9, 2.) effundere iram suam secundum postulationes Ecclesiæ. 2) Eum venire in medium Ecclesiæ (per animalia repræsentatæ, vid. not. c. 1.) vt illud desiderium in ea excitet. Ita videmus, quos Ecclesia soluat & liget, & quomodo solutum & ligatum sit in cœlis, quod Ecclesia soluit & ligat in terra, & quam benignus sit Deus, qui etiam sententias suas non exsequatur in hostes suos, nisi cum beneplacito Ecclesiæ, & tanquam ex voto illius. g) *& sparge eas super vrbem*. cf. Ex. 9, 10. Symbolice significatur, Hierosolymam diuinis iudiciis consumendam. h) *intrauit ergo*. i) me vidente v. 19. ℣. 3. k) Sch. *Cherubi enim* v. 1. Ceterum versum 3. 4. & 5. in parenthesi legit *Grotius*. l) *a dextro latere templi*, h. e. sec. Ion. *ad meridiem*, adeoque longissime ab illis locis septentrionalibus, vbi erant illæ cellæ & planctus de Thammuso. c. 8, 10. 14. Aliis tamen est *a parte domus aquilonari*, qua Babylon erat, vt significetur Chaldæos eam deuastaturos. m) *cum intraret ille vir*. Kimchi similem constructionem confert Ex 2, 6. n) Ion. *& nubes caliginis*. sic v. 4. *Nubes*, quæ, gloria Dei descendente de throno, *impleuit domum* v. 4. significat habitationem Dei in populo cum specie humili. *Cocc* o) *implebat*. cf. 1 Reg. 8. 10-13 p) *interius* s. sacerdotale. c. 8, 3. 16. c. 44, 17

℣. 5. q) *Sex* sc. *occisoribus* v. 2. r) scil. Deus v. 1. 4. s) cf. Ex. 32, 27. t) v. 10. c. 8, 18.

℣. 6. u) cf. 2 Par. 36, 17. Deut. 32, 25. x) Iud. 18, 21. y) *ad internecionem, perditionem* c. 5, 16. c. 21, 36. z) *sed contra*. a) vid. v. 4. b) sc. ad eum cædendum. 2 Sam. 1, 15. Ps. 91, 7. Non promittit Deus, fideles sub his Dei iudiciis ab omni molestia immunes fore; nam multi piorum & seruorum Dei magna subierunt incommoda; Daniel cum sociis & ipse Ezechiel abrepti, Ieremias in Aegyptum tractus &c. sed se custodem eorum fore, ne quid lethale accidat, vel saltem nihil, quod tandem non cedat in salutem. c) *& a sanctuario meo*, i. e. ab illis, qui in templo sunt, & grauius peccarunt. cf. 1 Pet. 4, 17. Ex quo loco simul colligitur, hoc non tantum ad primum templum & excidium a Chaldæis illatum pertinere, sed etiam ad posteriora tempora, & signa longe post futurorum præbere. *Maius*. d) *incipite* Iud. 20, 31. e) *inceperunt ergo a viris*. f) vid. c. 8, 11.

℣. 7. g) *Contaminate, polluite* cadaueribus impiorum. cf. Num. 19, 11. *Kimchi*: interficite modo eos in templo, qui iam contaminauerunt illud idololatria sua. h) templum, non amplius sacrum, sed a Deo destitutum. i) *confossis*. c. 21, 19. k) *S.* deinde *exite*, sc. ex templo in vrbem. l) *exiuerunt ergo & percusserunt* non signatos. cf. Ez. 13, 19. Apoc. 9, 4.

℣. 8. m) *cum illi omnes sine discrimine caderent* c. 32, 15 n) *& relictus essem*, vel q. d. *& relictus essem ego*, sc. cum signatis; vel solus signatus inter sacerdotes & seniores, qui tunc erant in templo *Grotius*. Cf. v. 4. vbi Vir ille iussus fuit signare aliquos in ciuitate, sed neminem in templo. *Tertia persona præteriti Niphal* cum א *epenthetico*

℣. 5. אחריו *defect.* cum *Kri* ריו 2. 5. תחס sic *defect.* 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ac *impr.* ad Gen. 45, 20. Alii *plene*. ℣. 8. ונאשאר *Nun* per *Segol*. 5. & *Ber*. contra *Mas. Erff.* At *Schin* per nudum *Schua* 2. 3. 5 & *Mas. Erff.* ℣. 10. וגם per *Kadma* & *Makk*. 1. 5-9 11. 20. 21. 24. At וגם אני per *Sakephg* 2. 3. ℣. 11. כאשר ita cum *Cholem* (prout *Kri* poscit) 5. 22. Ceteri omittunt. CAP. X. ℣. 2. לגלגל per *Kam* 1. 2 sc. 5. sic v. 6. גחלי cum *Dag*. 1. 2. 3. 23. ℣. 3. את החצר sic 1. 1.

4 וירם כבוד־יהוה מעל הכרוב על מפתן הבית וימלא
הבית את־הענן והחצר מלאה את־נגה כבוד יהוה
ה וקול כנפי הכרובים נשמע עד־החצר החיצנה כקול
6 אל־שדי בדברו׃ ויהי בצותו את־האיש לבש־הבדים
לאמר קח אש מבינות לגלגל מבינות לכרבים ויבא
7 ויעמד אצל האופן׃ וישלח הכרוב את־ידו מבינות
לכרובים אל־האש אשר בינות הכרבים וישא ויתן
8 אל־חפני לבש הבדים ויקח ויצא׃ וירא לכרבים
9 תבנית יד־אדם תחת כנפיהם׃ ואראה והנה ארבעה
אופנים אצל הכרובים אופן אחד אצל הכרוב אחד
ואופן אחד אצל הכרוב אחד ומראה האופנים כעין
י אבן תרשיש׃ ומראיהם דמות אחד לארבעתם
11 כאשר יהיה האופן בתוך האופן׃ בלכתם אל־
ארבעת רבעיהם ילכו לא יסבו בלכתם כי המקום
12 אשר־יפנה הראש אחריו ילכו לא יסבו בלכתם׃ וכל־
בשרם וגבהם וידיהם וכנפיהם והאופנים מלאים עינים
13 סביב לארבעתם אופניהם׃ לאופנים להם קורא
14 הגלגל באזני׃ וארבעה פנים לאחד פני האחד פני

v. 4 q) *Sustulit autem se denuo, vel sustulerat se.* v. 16. Gen. 7, 17. Repetitur enim hoc sec. *Cocc.* ex c. 9, 3. (vbi vide) additurque, quod est in hoc & sequenti versu. cf. not. c. 1, 12. r) v. 18. c. 1, 28. c. 9, 3. c. 43, 2. s) *ad limen* c. 9, 3. paulatim deserens Templum. t) *& impleta est domus.* u) *ipsa nube* c. 6, 9. 1 Reg. 7, 14. cf. Ef. 6, 4. & supra c. 1, 4. x) sc. interius v. 3. y) impletum est *splendore* c. 1, 4. Ef. 4, 5. Id *Cocceio* significat, quod, Sermone (τῷ Λόγῳ) habitante inter homines, visa est gloria eius, vt vnigeniti a Patre, in toto Israele. Ioh. 1, 14. Licet enim omnes Israelitæ non cognouerint *Dominum gloriæ & gloriam Domini*; tamen omnes audiuerunt verba eius, & viderunt aut cognouerunt facta & passiones eius. Quæ fuerunt radii gloriæ Dei, ex quibus fideles cognouerunt eum Filium Dei viui. *Grotio* imago hæc Dei iudicia refert, & *splendor* claritatem in iudicando significat; *nubes* ingentes procellas aduersorum.

v. 5. z) vid. c. 1, 24. a) c. 40, 17. 31. Apoc. 11, 2. Cocceius: *Vox alarum audita ad atrium exterius*, significat confessionem fidelium, qui Christum viderunt in carne, quæ in toto populo Iudaico famam ingentem & multos sermones concitauit. Alii intelligunt plausus angelorum, Christo applaudentium, eique promte inseruientium. b) Pf. 29, 4. 5. i. e. *quasi tonitru*, vt *Symmach.* & *Theodotion* explicarunt, vid. supra c. 1, 24. c) *cum loquitur.* cf. Ex. 19, 16. 19. c. 20, 1. 18. 19.

v. 6. d) *Factum itaque est.* Redit ad narrationem versu 1. & 2. inceptam; quod & recte obseruat *Kimchi.* e) *cum præciperet ille*, throno insidens. f) *Viro lineis induto* v. 2. 7. c. 9, 2. g) *ex intermedio rotarum* v. 2. h) h. e. ex quadrato illo spatio, quod Cherubi inter se relinquebant v. 2. i) *& abiret* s. *intraret* hic. k) LXX. & Syr. *iuxta rotas*, in plur. cf. c. 1, 15.

v. 7. l) Vnus *Cherubinorum.* m) v. 8. c. 1, 8. n) *sumsitque.* o) cf. Apoc. 15, 7. p) *in pugillas.* v. 2. q) v. 2. 6. c. 9, 2. r) *qui accepit.* s) nempe ad extimi atrii ambitum, prunas in vrbem (ex mandato Dei v. 2.) effusurus. cf. Apoc. 8, 5.

v. 8. t) *Visa enim est species.* c. 8, 3. x) vid. v. 21. c. 1, 8. & cf. Dan. 5, 5. y) v. 21.

v. 9. z) *Vidi etiam.* Visio hæc maximam partem conuenit (vid. v. 15.) cum visione capitis primi; vbi cf. notata per totum. Pauca hic addit Propheta, quæ supra nondum adfuerunt, breuiter nobis illustranda. a) c. 1, 15. 16. b) i. e. singulæ rotæ iuxta singulos Cherubim; tot erant rotæ, quot Cherubim. c) S. *ad instar.* vid. not. c. 1, 4. d) vid. c. 1, 16. c. 28, 13. v. 10. e) Quod vero attinet ad *aspectum earum* v. 22. c. 1, 5. 13. 16. f) pares ac similes erant rotæ. g) *quasi esset.* vid. c. 1, 16. v. 11. h) *Quando ibant illæ rotæ*; vel sec. *Sch.* Cherubi. c. 1, 17. 21. i) Sch. *ad quatuor quadraturas ipsarum.* vid. c. 1, 8. 17. k) c. 1. 9. 17. l) *nam ad locum.* m) *quo spectabat.* 1 Sam. 13, 17. 18. n) *caput* s. *facies* cuiusque, al. *primus* Cherub. *Kimchi*: Indicatur Cherub, quem tanquam caput sequebatur rota. o) *post ipsum ibant.* Erant autem priores & posteriores, vicibus, vt voluerunt Cherubini. *Grot.* p) v. 16. v. 12. q) *Tota autem caro* s. *corpus eorum*, sc. Cherubinorum. al. *earum* rotarum. cf. *Gusset.* p. 160. r) *& dorsa eorum.* Pf. 129, 3. al. *& apsides rotarum* c. 1, 18. s) v. 8. cf. not. c. 1, 6. t) i. e. species oculorum diffusæ erant per omnes horum animantium partes. Hoc ergo accessit viso illi, quod in capite 1. habuimus, aut nunc exactius a Propheta obseruatum est. *Grot.* u) *& ipsæ etiam rotæ* v. 9. 13. x) *plenæ* erant *oculis.* cf. not. v. 20. & c. 1, 18. Apoc. 4, 6. y) *quatuor*, inquam, *illis* Cherubim erant ita *rotæ eorum* q. d. singulorum Cherubinorum rotæ singulæ plenæ erant oculis. al. per asynd. *Quatuor illis* Cherubis, & *rotis eorum* omnia oculis plena erant. al. *in quatuor illis*, sc. *ipsis rotis earum.* Sic *Kimchi* & *Raschi*, De Cherubinis & rotis mixtim loquitur Propheta, quia erant quasi vnum quid, vnus quippe vtrisque spiritus v. 17. v. 13. z) *Quod ad rotas attinet.* cf. Gen. 31, 43. 1 Sam. 9, 20. a) *ipsis acclamabatur*, i. e. vt S. habet: *Rotæ ipsæ vocabantur.* Pyal (7) cf. Ef. 48, 8. b) *Galgal*, h. e. *rota* valde *volubilis.* cf. c. 23, 24. c. 26, 10. Pf. 77, 19. Pf 83, 14. *Cocc.* hoc nomen non potest emphasi carere. Neque enim Spiritus voluit ludere vocabulis. Sine dubio apte per hoc intelligimus *myriades sanctitatis* (Deut. 33, 2. al. ministros verbi, vt ad c. 1. diximus) in toto mundo circumuallantes Ecclesiam. Ita intelligimus, iram Dei effundi in ciuitatem, iubilantibus omnibus angelis & destructionem ipsius adiuuantibus. c) c. 9, 1. v. 14. d) v. 21. c. 1, 6. Sic autem dispositi erant, vt, seu starent, seu mouerentur, quadratum veluti agmen efficerent. Vnius humana facies austrum respiciebat, alterius septentrionem, tertii orientem, quarti occidentem. - - Vel animo concipito, vnum facie humana Orientem respicere, alterum Occidentem facie aquilina, tertium Austrum facie leonina, quartum septentrionem facie vitulina &c. *Lightf.* l. c. p. 654. qui etiam *quatuor capita* singulis fuisse, existimat p. 652. cum *Schm.* vt mox dicemus. e) *vnicuique* Cherubo erant. f) *facies vnius.* i. e. sec. Kimch. facies *prima* de quatuor his faciebus; sic etiam *secunda, tertia & quarta* de quatuor faciebus istis. At Sch. *primi, secundi* &c. *capitis.* Piscator: Singulis istis animalibus h. l. tribuuntur singulæ facies, quum tamen singula habuerint quatuor tales facies (vti & dictio Atnachi docet h. l.) ita omnino postulante ratione itionis ipsorum v. 11. Sed hic ea tantum facies nominatim indicatur, quæ spectabat foras s. extrorsum; ex reliquis autem tribus faciebus vna spectabat ad dextram, altera ad sinistram, tertia ad tergum.

v. 5. עד החצר ita 2. 3. v. 6. בצותו per *Paschta* 2. 3. v. 8. יד per *Mak.* 3. 6. 9. 10-12-16. 20. 21. 23. sic su. 5. v. 9. אופן per *Kam.* 2. 6. 9. 20. 23. sic su. 5. ואופן per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 9. 23. v. 10 האופן per *Kam.* 1. 2. 3. 5. - 9. 16. 20. 23. v. 12. וגביהם *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10 12. 13. v. 13. לאופנים Ita cum *Atnach* & *Tiphcha* 1. 2. 7. 12. 15. 16. 24. sic sc. 5. sec. *Maf.* 1. h. l. & *impr.* ad Num. 28, 26. הגלגל per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20.

הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי
טו פני־נשר : וירמו הכרובים היא החיה אשר ראיתי
16 בנהר־כבר : ובלכת הכרובים ילכו האופנים אצלם
ובשאת הכרובים את־כנפיהם לרום מעל הארץ לא־
17 יסבו האופנים גם־הם מאצלם : בעמדם יעמדו וברומם
18 ירומו אותם כי רוח החיה בהם : ויצא כבוד יהוה מעל
19 מפתן הבית ויעמד על־הכרובים : וישאו הכרובים את־
כנפיהם וירומו מן־הארץ לעיני בצאתם והאופנים
לעמתם ויעמד פתח שער בית־יהוה הקדמוני וכבוד
כ אלהי־ישראל עליהם מלמעלה : היא החיה אשר
ראיתי תחת אלהי־ישראל בנהר כבר וארע כי כרובים
21 המה : ארבעה ארבעה פנים לאחד וארבע כנפים
22 לאחד ודמות ידי אדם תחת כנפיהם : ודמות פניהם
המה הפנים אשר ראיתי על־נהר כבר מראיהם
Cap. XI, יא ואותם איש אל־עבר פניו ילכו : ותשא אתי רוח
ותבא

mus in thronum) est *adscensio Filii Dei in thronum suum.* Adscensionem Christi in cœlum sequitur exporrectio alarum (v 19.) h. e. fidelis voluntas membrorum Christi, vt Christi regnum extollatur & proferatur, cum promptitudine progrediendi cum ipso, vt aues, quæ ad provolandum se comparant, alas extendunt. Cum fidelibus etiam angeli abeunt.

g) *facies Cherubi*, pro quo est facies *Bouis* c. 1, 10. vbi vide notata. Facies *hominis, leonis* & *aquilæ* æque erant facies Cherubi ac facies *iuuenci*. Videtur itaque huius adpellationis hæc esse ratio, quod, cum summus sacerdos ingressus Adytum ad Arcam accederet, Cherubinus, qui erat ad eius dextram, ad quam facilius respicere poterat, quam ad sinistram, obuersam ad ipsum habebat faciem *iuuenci* &c. inquit Lightfootus l. c. p. 652. seq. h) S. sc. *capitis.* i) vid. c. 1, 10.

℣. 15. k) *Sustulerunt quoque se* v. 17. cf. c. 1, 19 seqq. it. ad verbum Es. 33, 10. l) *h. e. animal s. animalia* v. 20. conf. not. c. 1, 20. m) v. 20, 22. n) *iuxta fluuium Chebar* c. 1, 1. c. 43, 3.

℣. 16. o) *Quando ergo ibant.* p) *iuxta illos* c. 1, 19. q) *&* *quando attollebant* v. 19. r) *ad se attolendum* v. 4. ὁ. τῷ μετεωρίζεσθαι. sic v. 17. 19. cf. Luc. 12, 29. s) v. 11. t) *ab iis,* q. d. *ab apud ipsos* 1 Sam. 17, 30. sed semper illos comitabantur & pariter attollebantur.

℣. 17. u) *Cum stabant illi*, hæ quoque *stabant* c. 1, 21. 24. 25. x) *&* *cum illi attollerent se* v. 15. y) *sustulerunt se* hæ. v. 15. 19. Num. 17, 10. z) cum illis. cf. c. 2, 1. c. 3, 22. 27. a) *Vat.* Erat maximus consensus inter rotas & animalia; agebantur enim eodem spiritu diuino. vid. c. 1, 20.

℣. 18. b) *Tum porro abiit.* S. *Cum itaque exiuit.* c) v. 4. cf. c. 11, 23. d) ad quod descenderat a Cherubinis propitiatorii. vid. v. 4. c. 9, 3. c. 46, 2. e) *super* quatuor illis animalibus. *Grot.* vt de deportatione decerneret. *Coccejus:* Adscensio gloriæ Dei (de limine domus

℣. 19. f) v. 16. c. 11, 22. g) S. *&* *submouerunt se* &c. v. 15. 17. h) vid. v. 2. i) *dum exibant,* ex templo, ad cuius dextrum latus initio viderat illos v. 3. *Kimchi.* k) *iuxta illos* c. 1, 20. 21. c. 11, 22. l) *Sic stetit* animal l. vnusquisque Cherubinorum, collectiue. vid. v. 2. Singulari vtitur, quia instar vnius stabant. *Kimchi.* cf. not. c. 1, 7. 20. m) iuxta *ostium* c. 8, 16. n) *portæ* sc. atrii exterioris s. populi. o) *domus Domini* s. templi, quod situm erat in parte orientali vrbis Hierosolymæ, eique oppositus mons Oliueti. p) *orientalis* c. 11, 1. *Grot.* vt templum plane desertum a diuina tutela intelligeretur. At *Coccejus:* Quod dicitur gloria cum animalibus stetisse in aditu simul vrbis & templi, postquam gloria Dei in throno collocata fuit, id significat, quod post Christi ascensionem in cælum non prius in atrium, in quo stabant Israelitæ, veniendum sit, sed quod Christus & Ecclesia eius statim inueniatur in propatulo, obuius gentibus, vndiquaque adfluentibus, sine templo manufacto. Reperitur, inquam, gloria Dei Israelis super animalibus, h. e. vocatis electis fidelibus, neque opus est, eam quæri alibi. q) *sursum.* c. 1, 11. 22. 26. Ita vero ægre & lente deserit domum suam Dominus, diuersas faciens stationes. cf. not. v. 4. ℣. 20. r) *Hoc,* inquam, *est illud* ipsum *animal* v. 15. s) v. 15. 22. t) Filio Dei, quem similem homini dixerat c. 1, 26. estque Deus Israelis. u) c. 1, 3. x) *intellexi autem* certo ac distincte. cf. Ier. 32, 8. Ioh. 19, 35. y) quod *illi* essent *Cherubini,* h. e. quod illa animalia idem significauerint, quod Cherubini in templo & super arca (quorum forma ipsi, vtpote sacerdoti c. 1, 3. notissima erat.) Quæ obseruatio hunc habet vsum, Deum non habitare proprie inter Cherubinos ex auro factos - sed inter Cherubinos, qui sunt ζῶα, qui habent in se vitam, oculos, quibus vident lucem veritatis & ignem charitatis, & eas virtutes, quæ per quatuor animalia, tanquam emblema, significantur, fructum charitatis & vitæ Dei in ipsis; Deum adesse illis, qui ipsum glorificant; Habere templum, in quo habitet, etiamsi domus illa ex materia manibus hominum structa, diruatur -- Ex his m. intelligere est, quemadmodum animalia hæc respondent Cherubinis; ita eum, qui in throno sedet, respondere hilasterio, & areæ; Eum esse ἱλαστήριον προτεθειμένον, *propitiatorium publice propositum,* non in adyto inclusum, ad quod accedere possint omnes in fide sanguinis ipsius Rom. 3, 25. -- Hæc tam diligenter inculcata omnia eo pertinent, vt Israelitæ cogitationem suam & fiduciam abducerent a materiali templo & elementis mundi, & quærerent Deum in Christo, & regnum Dei per fidem Christi in se erigerent, neque contristarentur nimium, quum audirent, templum illud destructum & profanatum iri &c. *Cocc.* ℣. 21. z) *Quaterna facies vnicuique* erant, vt dictum est v. 14. a) *&* *quatuor etiam alas* quarum binis volabant, binis inferiora tegebant. c. 1, 6. b) cf. v. 7. 8. & vid. not. c. 1, 8. sæpe id reperit Propheta, vt populus, sine templo victurus, templi mysteria pro templo haberet, & sic ad fœdus multo melius pararetur. *Grot.* cf. etiam not. c. 3, 11. ℣. 22. c) *Et* quod ad *similitudinem* s formam *facierum ipsorum* attinet. d) *ipsæ erant facies* e) v. 15. 20. f) quoad *aspectus illorum &* *ipsos.* q. d. non tantum *aspectu,* sed & *re ipsa* eadem prorsus erant, quæ vidi in hac secunda visione, cum his, quæ vidi in prima illa visione. Sic *Kimchi: ipsæ etiam* facies & *aspectus* eorum erant sicuti facies, quas vidi &c. g) *ad oppositam* sibi plagam c. 1, 9. 12. CAP. XI, 1. h) Schm. *Postea sustulit me* v. 24. c. 3, 12. 14. c. 8, 3. At *Grotius:* Rectius, inquit, *eleuarat,* i. e. suspensum me tenuerat, coll. c. 8, 16, vt ibi dicta h. l. repetat Propheta, & sermonem ad conuertendas res maiores interruptum hic continuet. Eodem tendit *Kimchi.* Nam & secund. *Glassium* quatuor hæc capita 8. 9. 10. & 11. vnam prophetæ visionem describunt, & quatuor eius partes constituunt. De quibus videsis *Philol. S.* p. 455. seq. *Continuatur itaque hoc capite & ad finem deducitur visio Hierosolymis Prophetæ ostensa:* vbi occurrit I. *Prophetia* contra impios principes v. 1 -- 12. II. Eiusdem *confirmatio,* & Prophetæ *intercessio* non admissa v. 13 -- 16. III. *Promissio* diuina de reductione, & conuersione reliquiarum per Christum v. 17 -- 21. IV. Visionis huius *finis,* & Prophetæ in Babyloniam reductio, ac de visione facta relatio v. 22. seqq.

℣. 19. וכבוד אלהי ita 2. 3. sic su. 5. ℣. 20. בנהר per *Makk.* 1. 7. 8. 13. sic sc. 5.

1 ותבא אתי אל־שער בית־יהוה הקדמוני הפונה קדימה
והנה בפתח השער עשרים וחמשה איש ואראה
בתוכם את־יאזניה בן־עזר ואת־פלטיהו בן־בניהו
שרי העם׃
2 ויאמר אלי בן־אדם אלה האנשים החשבים און
3 והיעצים עצת־רע בעיר הזאת׃ האמרים לא בקרוב
4 בנות בתים היא הסיר ואנחנו הבשר׃ לכן הנבא
ה עליהם הנבא בן־אדם׃ ותפל עלי רוח יהוה ויאמר אלי
אמר כה־אמר יהוה כן אמרתם בית ישראל ומעלות
6 רוחכם אני ידעתיה׃ הרביתם חלליכם בעיר הזאת
7 ומלאתם חוצותיה חלל׃ לכן כה־אמר אדני יהוה
חלליכם אשר שמתם בתוכה המה הבשר והיא הסיר
8 ואתכם הוציא מתוכה׃ חרב יראתם וחרב אביא עליכם
9 נאם אדני יהוה׃ והוצאתי אתכם מתוכה ונתתי אתכם
י בידי־זרים ועשיתי בכם שפטים׃ בחרב תפלו על־גבול
ישראל

i) *& deduxit* c. 8, 3. k) de qua c. 10, 19. l) *spectantem versus Orientem* c. 44, 1. m) *vbi ecce!* c. 1, 4. n) *Raschio* iidem, qui supra c. 8, 16. o) alius erat c. 8, 11. ex nomine parentis. p) qui morte sua veritatem huius prophetiæ confirmabat. v. 13. Hi duo nominantur, forte quod Ezechieli noti erant, non æque ceteri. q) præcipuæ dignitatis viri, quorum consiliis Rex Zedekias vtebatur v. 2.

℣. 2. r) *Tum dixit Dominus* (vt suppl. LXX.) insidens Cherubinis. c. 10, 19. s) *hi sunt illi viri.* t) *qui cogitant vanitatem.* ὁ ματαια. Mich. 2, 1. quæ perversæ ipsorum cogitationes exprimuntur seq. v. 3. u) *& qui consulunt*, & Regi aliisque suggerunt. 2 Par. 22, 4. x) *consilium malitiæ* plenum Ps. 1, 1. nempe perseuerandi in obstinatione animi sui aduersus omnes Ieremiæ conciones & monita Dei. cf. Præf. in Ierem. §. 11. 12. 13.

℣. 3. y) *Dicunt* enim præfracte. cf. c. 8, 12. Zeph. 1, 12. z) *Nonne in propinquo vel prope est, ædificare domos?* Ita cum *S.* altisque interrogatiue, (cf. 2 Sam. 23, 5. Hos. 4, 14. &c.) accipimus & in oppositione ad illud, quod supra per Prophetam dixerat Deus c. 7, 7. 8. q. d. *non est prope;* sed procul abest vrbis destructio, quam Ieremias & Ezechiel minantur, coll. c. 12, 27. Mat. 24, 48. a) cf. Gen. 11, 4. Es. 22, 12. Al. *Non prope* vrbem *ædificare oportet* suburbanas *domos*, ne eis Chaldæus velut instrumentis abutatur, & tanquam coquus cremiis hanc ollam feruefaciat. Consilium militare, vt videmus in locis, obsidionem metuentibus, circumstantia ædificia subrui. b) *hac* enim vrbs Ierusalem v. 6. *olla est.* v. 7. 11. c. 24, 3. cf. cf. Ier. 1, 13. c) *& nos caro.* Sicut igitur caro, quæ coquitur, manet in olla, donec perfecte elixetur; ita & nos in vrbe manebimus, eique potius immoriemur, quam vt deditionem Chaldæis faciamus. Metuebant enim periuri homines gladium & vindictam Babyloniorum v. 8. *Maius* vero Oec. *V. T.* p. 1035. seq. ita: Cogitabant, sanctam illam *vrbem* esse quasi *lebetem*, in qua *sanctæ carnes*, (sacrificiorum) coquantur, & se sanctum populum, Deo consecratum & addictum, imo sacram carnem. Deum igitur & vrbem & se conseruaturum, cum ibi focum, ignem & ollam habeat. ℣. 4. d) *propheta contra illos; propheta* inquam. Repetitio emphatica, vt Es. 40, 1. Dan. 10, 19. ℣. 5. e) *Cecidit igitur* &c. vid. c. 8, 1. f) *Spiritus S.* per prophetiæ donum, antea acceptum, nunc renouandum. Ion. *Spiritus prophetiæ a coram Domino.* vt c. 1, 3. c. 3, 14. g) Schm. *bene.* Kimchi: *veritatem* dixistis hoc prouerbio s. figurata loquutione -- non tamen de vobismet ipsis, neque prout vos cogitastis -- sc. vos non migraturos esse ex Hierosolymis in captiuitatem &c. cf. Ex. 10, 29. Num. 27, 7. h) *& ascensiones,* i. e. cogitationes. cf. c. 14, 3. i) c. 20, 32. k) *scio* vnamquamque *earum* s. *singulas,* cf. Deut. 31, 21. Hos. 5, 3. Ps. 139, 2. & Ioh. 2, 25. ℣. 6. l) *Multiplicastis* (c. 24, 10.) *cæsos vestros,* v. 7. plurimos occidistis, dolo & iniquis iudiciis; vrbs plena est cædibus iniustis; non ergo potestis non metuere gladium vindicem v. 8. *Cocceius:* Innuit illorum cogitationes v. 2. 3. procedere ex mala conscientia & furore ad omnia flagitia committendum. -- Neque hic tantum de cædibus & persecutione piorum cogitandum est, sed etiam *de animarum perditione.* Nam principes populi, iidem magistri & doctores Ecclesiæ esse debebant. Qui cum non docerent, Deum cognoscere & amare, ac reuereri & colere, caussa fuerunt, vt multa millia morerentur in peccatis suis. m) cf. c. 7, 23. c. 8, 13. c. 9, 9. n) instar hostium aut truculentarum bestiarum. cf. c. 30, 11. c. 19, 3. seqq. & Præf. in Ierem. §. 8. 9. ℣. 7. o) v. 6. Prophetæ & viri sancti, quos ob seueras ipsorum comminationes interfecistis; tum etiam alii. p) cf. c. 24, 7. q) *hi*, inquam sunt, quibus, ceu *carni*, hæc vrbs fuit qs. pro lebete; vobis non erit. r) *ipsa vero* olla erit v. 3. s) *vos autem*, in locis remotis miserrime vexandos. t) *educendo* sc. *educam* v. 9. sic LXX. & Syrus. Ion. *transmigrare faciam.* al. *educet* sc. hostis. cf. not. Leu. 6, 7. Iud. 7, 19. &c. ℣. 8. u) sc. Chaldæorum. x) *timuistis* magis, quam me & verbum meum. *Raschi:* vnde miserunt in Aegyptum ad auxilium (impetrandum) coll. c. 17, 15. *Cocceius:* Conscientia vestra vobis dictat, vos dignos esse, contra quos gladius veniat, (vid. not. v. 3. 6.) ita fiet. Vos non timetis, nisi eos, qui corpus possunt occidere; Deum vero, qui & corpus & animam potest in gehennam coniicere, non timetis. Igitur vtrumque vobis eueniet. Peccata vestra non remittentur vobis, donec moriamini Es. 22, 14. y) *ideo gladium adducam* c. 6, 3. c. 14, 17. ipsum illum, quem timuistis; neque eripiet vos Rex Aegypti. *Kimchi.* z) Sigillum comminationis. v. 21. cf. Es. 1, 20. 24. Hos. 11, 11. ℣. 9. a) *Educam, inquam, vos;* v. 8. nec fiet, quod cogitastis, vt in vrbe maneatis, donec moriamini. *Kimchi.* b) *e medio eius.* sc. vrbis vestræ. cf. Mich. 2, 10. c) Es. 1, 7. Ier. 30, 8. qui ipsi *alieni* viuunt a cultu veri Dei. cf. Eph. 2, 12. d) *vt faciam.* e) *iudicia* & iustas pœnas c. 5, 10. 15. c. 16, 41. ℣. 10. f) *Gladio* ergo illo *cadetis.* v. 8. c. 5, 12. g) *in termino Israelis* v. 11. h. e. in Ribla, in terra Chamath. 2 Reg. 25, 18 -- 21. Ier. 52, 9. 10. 11. *Chamath* autem est terminus Israelis, coll. 1 Reg. 8, 65. *Kimchi.*

CAP. XI. ℣. 2. רע per *Pat.* 1. 2. item 6. 9. in textu, & 10. 20. sic su. 5. ℣. 6. הרביתם per *Chirek* 6. 9. 20 & in marg. 2. contra *Maf. impr.* ac Erff. ומלאתים ita cum *Iod*, ac nota יתיר י 7. 8. 11. 12. 15--19. 21. *Ber. & Orientales,* secund. *Maf. impr.* At sine ׳ eo ceteri & *Occidentales.* ℣. 7. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 7. 8. 21. אשר per. *Makk.* 1. 2. 3. sic su. 5. הוציא Pro eo אוציא 3. & in marg. 6. 9. sic su. 1. contra *Maf.* 1. 3. אוציא ל׳ דסביר.

11 ישראל אשפוט אתכם וידעתם כי־אני יהוה׃ היא
לא־תהיה לכם לסיר ואתם תהיו בתוכה לבשר אל־
12 גבול ישראל אשפט אתכם׃ וידעתם כי־אני יהוה אשר
בחקי לא הלכתם ומשפטי לא עשיתם וכמשפטי הגוים
13 אשר סביבותיכם עשיתם׃ ויהי כהנבאי ופלטיהו
בן־בניה מת ואפל על־פני ואזעק קול־גדול ואמר אהה
אדני יהוה כלה אתה עשה את שארית ישראל׃
14 טו ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם אחיך אחיך
אנשי גאלתך וכל־בית ישראל כלה אשר אמרו להם
ישבי ירושלם רחקו מעל יהוה לנו היא נתנה הארץ
16 למורשה׃ לכן אמר כה אמר אדני יהוה כי
הרחקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות ואהי להם
17 למקדש מעט בארצות אשר־באו שם׃ לכן
אמר

h) *iudicabo vos* extractos & eiectos ex vrbe vestra. cf. c. 7, 27. c. 21, 35. i) *vt agnoscatis*. v. 12. c. 6, 7. 13. &c.

℣. 11. k) *Illa* itaque. l) v. 3. m) *& vos non eritis*, vt habent *Syrus* & LXX. in MS. Alex. Nam *negatio repetenda* ex praeced. vel praef. *Vau* in ואתם caussaliter s. euentualiter sumendum: *vt vos sitis*. conf. not Deut. 33, 6. & Ef. 23, 4. c. 28, 27. n) sed *iuxta*, vel *super* termino. c. 10, 1. c. 16, 25. Iof. 5, 3. *Glass.* p. 1207. *in terminum* Israelis disiectos. o) vid. v. 10.

℣. 12. p) *Vt cognoscatis* v. 10. c. 12, 16. 20. q) *qui* non ambul. vel *cuius* in statutis &c. r) c. 5, 7. c. 20, 13. s) *sed* potius *sec.* impios *mores gentium*. cf. not. c. 5, 7. & 2 Reg. 17, 33.

℣. 13. t) *Factum a. est.* u) *dum ego prophetassem* c. 37, 7. x) *tum Pelatias*, de quo v. 1 y) repente *mortuus est*, in praecedentis prophetiae sigillum & praesagium futurae calamitatis. cf. Act. 5, 5 z) c. 9, 8. a) c. 8, 18. b) c. 9, 8. c) num *consummationem*, consumtionem omnimodam? Ef. 10, 23. conf. Num. 17, 11, subintellecto *He interrogatiuo*, vt Gen. 27, 24. 1 Sam. 30, 8. &c. *Grot.* itane omnes vis perdere, vt istum Pelatiam? d) *reliquias Israelis* Ier. 6, 9. & sic cessabit etiam promissio patribus de CHRISTO facta? cf. Ier. 31, 20. 21.

℣. 14. e) *Sed factum est* ad informationem & solatium meum.

℣. 15. f) *fratres, fratres*, inquam, *tui*, & quoad carnem Rom. 9, 3. & quoad spiritum etiam filii Patriarcharum, vnum in caelis Patrem tecum habentes. g) S. *viri cognationis tuae*, i. e consanguinei seu cognati tui. conf. Leu. 25, 25. Ruth 4, 3. sqq. h) *immo vniuersa domus Israelis tota* c. 20, 40. quotquot sc. in exilium demigrarunt, mihi tamen per resipiscentiam & fidem adhaerescunt.

v. 16. i) sc. *sunt illi, quibus*, s. de *quibus* (Gen. 20, 13.) fastuose dicunt. k) *ciues Hieros.* c. 12, 19. qui *manserunt Hierosolymis*, fratribus captiuis importune insultantes. *Cocceius*: non modo *ciues Hierosolymitani*, sed maxime *principes populi*, *senatores* supremae curiae, quorum erat, vindicare veritatem & falsam de Deo sententiam damnare & eliminare ex populo. De illis igitur dicit, quod & ipsi recesserint a Iehoua, & non-recedentibus ab eo, sed cum Iehoua facientibus, dicant; *recedite*. Hic (ergo) versus ostendit *corruptionem doctrinae & iudicii in Israele*. cf. Ioh. 9, 22. l) *procul estote* s. facessite c. 8, 6. Ef. 54, 14. indigni enim fuistis, qui hic loci habitaretis. m) *a Iehoua* & templo ac terra ipsius. cf. Ion. 1, 3. Ion. *a timore Domini*. n) *nobis* enim *haec data est terra*. *Vatablus*, quasi dicerent: illi quidem eiiciendi erant ab hac terra sancta, quod reprobi essent; nos vero hic perpetuo mansuri. En spiritum Pharisaicum Luc. 18, 11. 12. cui Christus occurrit Luc. 13, 2. seqq. cf. Ier 21, 13. *Cocceius* ita παραφράζει: Nos qui sedemus iudices in terra, sine dubio heredes sumus & verus Israel. Nobiscum igitur sentire debetis, si vultis hereditatis esse participes. Et nostrum regnum perpetuum est. Ille, quem vos Iehouam dicitis, non est vnus ex nobis, nec heres terrae; relinquite igitur illum (Christum); Sed lapis, quem reprobant Architecti, fit ἀκρογωνιαῖος s. caput anguli Ps. 118, 22. cf. Ef. 66, 5. o) *in possessionem hereditariam* c. 25, 4. 10. Ex. 6, 8. ℣. 16. p) *Propterea*, quia ita ipsis insultant. q) *quod* quidem, vel *quum*. Schm. *omnino*. r) *elongauerim, procul eiecerim eos*. Ier. 27, 9. cum Iechonia deportatos. s) *& quod dispersrim ipsos*. Deut. 4, 27. c. 28, 64. c. 30, 3. t) c. 6, 8. c. 12, 15. u) *sed ipse futurus sim*, vel *ero tamen*. Al. quia *tamen factus sum* - *ideo colligam eos* v. 17. x) cf. Ps. 90, 1. & quod tandem futurum in Hierosolymis supernis Apoc. 21, 22. y) *in sanctuarium* Ef. 8, 14. Ier. 17, 12. Quo ipso docet, se per inhabitationem suam in ipsis eos sanctificare & sanctificaturum. Nam inhabitatio Dei in tabernaculo, quod posuerat in medio Israelis, significat habitationem diuinitatis in Christo & carne eius, & in eis, qui sunt ipsius, tum in caelo, tum in terra. Fideles, qui in captiuitatem abducti sunt, audiuerunt verba Dei etiam in captiuitate, & Spiritum Dei docentem habuerunt in medio sui, & accesserunt corde ad Christum, & eum habuerunt pro vero sanctuario, neque putauerunt, a se per abductionem a materiali sanctuario aliud, quam pignus externum, ablatum esse, & communionem cum multis fidelibus, & habitationem in ea terra, ad quam Dominus venturus erat &c. *Cocceius*. z) *paucitatis*. i. e. *paucorum* illorum; quos non deseram, sed adero illis, & exaudiam preces illorum, vt olim exaudire solebam in templo illo magno. *Cocceius*: significatur, Deum aliquibus *paucis* in captiuitate daturum esse conuersionem ad se ex corde, vt promissum Deut. 30, 8. *Paucitas* haec opponitur multis, de quibus Ef. 53, 12. Rom. 8, 29. Sensus emphaticus est, q. d. Hi sunt Israelitarum primi, quibus extiti sanctuarium (illi enim sine sanctuario terrestri a me sanctificantur & ad me accedunt) & quidem *sanctuarium non cum numeroso populo*, neque eo collecto in vnum; sed ita, vt pauci hic, pauci illic ad me accedant, & ego accedam ad paucos illos hic illic. *Ideo colligam eos*, & in medio illorum *fiam sanctuarium plurimorum*, h. e. primo ipsorum & filiorum ipsorum ex omnibus tribubus collectorum, & denique omnium gentium. Ef. 66, 23. Quod sanctuarium Ezechiel describit in aenigmate c. 40. seqq. Quia vero למקדש non est formae constructae, ideo vertunt alii, *paulisper*, exiguo captiuitatis tempore, duraturae duntaxat 70. annos. coll. Hos. 1, 4. Ps. 8, 6. Al. cum LXX *sanctuarium paruum*; per adpositionem (est enim מעט proprie substantiuum) & antithesin inter splendorem visibilis templi, & gratiam Dei coram mundo quasi occultam in ipsis, coll. Col. 3, 3. vid. simil. constr. Esr. 9, 8. Neh. 2, 12. Solent tamen etiam absoluta coniungi cum alio substantiuo, *subintellecto constructo* in statu regiminis. cf. not. c. 40, 15. 38. Iud. 18, 14. Hos. 14, 3.

℣. 13. ואזעק קול Ita 1. 2. ℣. 15. כלה cum *Kri* 1. 2. & *Mas. Erff.* ℣. 16. כה per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 10 13. 14. 20 22. הפיצותים per *Chateph.* 2. 3. & in marg. 6. 9: מעט per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sic fe. 5. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* at praeter impr. 2 Sam. 12, 8.

17 אֱמֹר כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים
וְאָסַפְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצוֹתֶם בָּהֶם וְנָתַתִּי
לָכֶם אֶת־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ 18 וּבָאוּ־שָׁמָּה וְהֵסִירוּ אֶת־כָּל־
שִׁקּוּצֶיהָ וְאֶת־כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ מִמֶּנָּה׃ 19 וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב
אֶחָד וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי לֵב הָאֶבֶן
20 מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב בָּשָׂר׃ לְמַעַן בְּחֻקֹּתַי יֵלֵכוּ וְאֶת־
מִשְׁפָּטַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם
לֵאלֹהִים׃ 21 וְאֶל־לֵב שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ
22 דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים
אֶת־כַּנְפֵיהֶם וְהָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וּכְבוֹד אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
עֲלֵיהֶם

✠. 17. a) *Ideo congregabo vos;* cum politice e Babyl. captivitate, tum spiritualiter Ioh. 11, 52. De connexione huius cum praeced. versu vid. not. ad v. 15. *Cocceius*: Omnes Israelitae, qui vnquam in captiuitatem deducti fuerunt, edicto Cyri acceperunt libertatem redeundi in terram patrum suorum. Neque tantum redierunt, qui primo reducti sunt cum Zorobabele, sed quicunque voluerunt ex omnibus tribubus. Et inter tribus non fuit tum dissidium, vt tempore Ierobeami primi extitit. Omnes idem sanctuarium terrestre adierunt, partim in fide, partim vtcunque; omnes *Iudaei* adpellati sunt. Omnes paruerunt Senatui, Hierosolymis residenti, vbicunque habitarent. Et haec est *collectio*, quod facti sint vnus populus. cf. tn. not. v. 19. & c. 6, 8. Ier. 23, 3. c. 31, 10. c. 33, 6. Zach. 8, 8. 13. Zeph. 3, 17. b) cf. Mich. 4, 6. c) cf. Ier. 30, 18. d) *in quas dispersi estis.* v. 16. c. 20, 34. 41. e) tibi & fratribus tuis, ac consanguineis, & toti domui Israel v. 15. Non quod viuente Ezechiele id futurum esset, aut viuentibus plerisque illis, qui in captiuitatem abducti erant; sed quod tamen partim illud Deus facere incepturus esset, viuis adhuc quibusdam in Babyloniam abductis (Daniel enim vixit adhuc sub Cyro) partim piorum ceteris & filiis eorum id Deus esset praestiturus. *Cocceius*. ✠. 18. f) *Tum venient eo*, filii sc. & superstites ex vobis. Aliquando loquitur in secunda persona, aliquando in tertia. vid. v. 19. *Venit eo Serubabel* cum comitibus suis, & *Esdra* cum suis, & *Nehemias*, & quotquot deinde, vsi libertate sua, eo habitatum concesserunt; vel etiam, quum alibi habitarent, ad festa, cum potuerunt, profecti sunt. vt factum, quum effunderetur Spiritus S. in Pentecoste Act. 2. *Cocceius.* g) 1 Reg. 15, 12. h) *omnia*, non vnum tantum, aut alterum, vt 2 Reg. 3, 2. Ier. 4, 1. i) *detestanda idola*, quae innexerant & ipsi, & gentes post ipsos, v. 21. k) c. 7, 20. *Grotius*: Viuent sine idololatria, praeeuntibus viris egregiis Esdra, Nehemia, Zorobabele &c. *Cocceius*: Populum reformare coeperunt Esdras & Nehemias; sed Maccabaeus & fratres eius ex tota terra omnia idola sustulerunt, immo etiam vicinas gentes subegerunt, & coegerunt circumcisionem accipere, & recusantes exciderunt. ✠. 19. l) *Dabo enim illis. Clarius* ad v. 15. obseruat, Ezechielem *ex liberatione terrena* assurgere more prophetico in illam generalem & *spiritualem*, quae facta est per Seruatorem Christum. Coincidit autem haec promissio cum ea, quae est c. 36, 26. Deut. 30, 6. Ier. 23, 3. c. 24, 7. &c. vid. plura apud *Cocc.* m) i. e. *concordiam* Act. 4, 32. vel *cor vnice in me directum* vt non sint δίψυχοι Iac. 1, 8. c. 4, 8. 1 Reg. 18, 21. sed magna *animorum consensione* quaerant Deum, & coalescant in vnitatem corporis Christi, h. e. Ecclesiae. cf. c. 36. 26. Ier. 31, 33. c. 32, 39. Zeph. 3, 9. n) c. 36, 26. cf. Ps. 51, 12. Spiritum Christi, mentem nouam, nouum hominem &c. 2 Cor. 5, 17. *Cocceius*: *Spiritus nouus* significat alium animi habitum; vt non amplius timerent & tristarentur, aut sitirent atque esurirent salutis exhibitionem; sed laetarentur--etiam in adflictionibus & in ipsa morte; non starent ad sanctuarium terrestre, vt serui; sed prope accederent, ad petendum maxima Dei promissa, quae etiam in hoc seculo Ecclesiae sunt danda---filii Dei fierent—neque quaererent domum manu factam, & vrbem non manentem; sed regnum inconcussum, & vrbem, fundamenta habentem, ac patriam coelestem tantum, quaererent. &c. o) cf. Zeph. 3, 11. p) *cor lapideum*, durum, intractabile, stupidum & indocile. c. 36, 26. quale erat non tantum malitiosi Pharaonis Ex. 7, 13. 14. sed etiam Israelitarum, & omnium hominum ex naturali corruptione. Ion. *frangam cor impium, quod erat durum sicut lapis.* q) *ex carne*, i. e. *ex corpore ipsorum.* cf. Num. 16, 22. Ps. 10, 18. Ps. 16, 9. Iob. 6, 12. *Calvinus*: Crasse loquitur, vt conformet se ad captum rudis & barbari populi. Deus h. l. haud dubie contumaciae damnat omnes mortales. Neque enim de paucis hic agitur, quorum natura ab aliis differat, sed de Israelitis, quos tanquam speculum nobis proponit, vt sciamus, quales simus, vbi ab eo relicti sequimur proprios affectus. r) *cor carneum*, i. e. molle, flexibile, aptum recipiendae disciplinae, vt possit ei inscribi doctrina Christi. 2 Cor. 3, 3. Ion. *cor timens coram me, vt faciant beneplacitum meum.* Ceterum *impletum hoc est ex parte* post reditum ex Babylone, cum Iudaei haberent aliam mentem & alios mores, quam antea, & idololatria, a qua olim diuelli non poterant, illis odiosissima facta esset; *plene autem* sub Euangelio CHRISTI. Conf. *Cocc.* ad v. 20. ✠. 20. s) *Vt in statutis meis ambulent;* veritatem regenerationis suae ipso effectu & fructu demonstrantes. c. 36, 27. Leu. 26, 3. *Cocceius*: Non potest hic non intelligi *lex Domini*, de qua promittitur Ier. 31, 33. *quod eam positurus esset in medio omnium, & scripturus in cordibus; praeceptum*, quod Moses Deut. 30, 11-14. dicit, esse *propinquum in corde* & ore. Quod Paulus Rom. 10, 6--10. interpretatur *praeceptum fidei.* Non opus est hic quaerere de praeceptis, quae sunt legis placitorum, carnalibus, impotentibus & inutilibus, vt Paulus loquitur--Nam ea non sunt omnis temporis, si opus externum spectes; sed si veritatem & nucleum, & rem eorum spectes, continentur in praecepto fidei & charitatis. &c. cf. Rom. 8, 1-4. Luc. 1, 74. 75. t) c. 14, 11. *Cocceius*: non dicitur: ero illis *in regem & dominum*, qui praecepta grauia imperet, qui opus imponat, qui oneret, iugo premat, tributum exigat, delasset, in seruitutem redigat, & suae voluptatis & vtilitatis caussa molestiam subire cogat populum, sed *in Deum*, qui nullo indiget, qui (tantum) glorificari vult, vt potens, bonus, rectus, & amari, vt verum & solum bonum, & qui sibi desponsat populum suum, vt sponsam suam, per fidem. Hos. 2, 22. Adhibetur hic illud nomen, quo Deus omnem bonitatem suam complexus est in promissione Gen. 17, 7. cf. Leu. 26, 12. 2 Cor. 6, 16. ✠. 21. u) Schm. *Verum* iam *iuxta cor* & desiderium. cf. 1 Sam. 13, 14. Ier. 3, 15. x) *detestationum & abominationum suarum*, h. e. sec. ea, quae idolis suis grata esse putant, Ion. *post cultum idolorum suorum.* vid. v. 18. *Cocceius* tamen hic per *detestationes & abominationes* intelligit non tam *imagines*, quae cor non habent, quam diabolum & homines, doctrinas daemoniorum loquentes; qui ipsis videbantur esse Prophetae, & verbum Dei loqui. y) i. e. *animus* & inclinatio *eorum* Iud. 5, 9. c. 9, 3. 2 Sam. 15, 13. Neh. 3, 38. *cor ipsorum* rebelle & refractarium Ier. 5, 21. 23. Al. vt *Vulg. Syr.* &c. per ellipsin relatiui constructionem hic incipiunt, h. m. *Quorum autem cor* post cor s. habitum detestationum & abominationum suarum *ambulat*, quales tum fuerunt pleriq, Hierosolymitani, v. 15. *illorum viam* &c. z) S. *abit*; sc. a me. vel ambulat. cf. c. 33, 31. Iob. 31, 7. a) S. ideo *viam illorum.* Ion. *vindictam viarum suarum.* cf. Ier. 23, 12. Prou. 1, 31. b) c. 9, 10. c. 16, 43. c. 22, 31. *Cocceius*: Hoc primo in eos, qui Hierosolymis adhuc erant, dicitur--sed praeterea etiam in illos, qui olim non accepturi erant cor vnum & animum nouum. c) vid. v. 8. ✠. 22. d) S. *Hic sustulerunt* &c. c. 10, 19. e) c. 1, 20. 21. f) v. 23.

✠. 18. וּבָאוּ־ ita cum *Makk.* & *Tiphcha* 5. 24. & *Ber.* sec. *Mas.* Num 28, 26. At ceteri *Makk.* omittunt. ✠. 19. Pro אֶחָד hab. חָדָשׁ 6. 9. in marg. sic sc. in textu 1. בְּקִרְבְּכֶם Pro eo hab. בְּקִרְבָּם 1. 2. sic sc. 3. 5. & sic in marg. 6. 9. מִבְּשָׂרָם Pro eo hab. מִבְּשַׂרְכֶם 6. 9. in marg. sic su. 3. 5.

24. c. 1, 1. c. 13, 4. tum, vt horum compesceret fremitus, quia tædebat eos miseriæ suæ, ideoque indignabantur, quod

23 עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה׃ וַיַּעַל כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר
24 וַיַּעֲמֹד עַל־הָהָר אֲשֶׁר מִקֶּדֶם לָעִיר׃ וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי
וַתְּבִאֵנִי כַשְׂדִּימָה אֶל־הַגּוֹלָה בַּמַּרְאֶה בְּרוּחַ אֱלֹהִים
כה וַיַּעַל מֵעָלַי הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי׃ וָאֲדַבֵּר אֶל־הַגּוֹלָה
אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר הֶרְאָנִי׃

CAP. XII.

יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם
2 בְּתוֹךְ בֵּית־הַמֶּרִי אַתָּה יֹשֵׁב אֲשֶׁר עֵינַיִם לָהֶם לִרְאוֹת וְלֹא
רָאוּ אָזְנַיִם לָהֶם לִשְׁמֹעַ וְלֹא שָׁמֵעוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵם׃
3 וְאַתָּה בֶן־אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלֵי גוֹלָה וּגְלֵה
יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר לְעֵינֵיהֶם
4 אוּלַי יִרְאוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ וְהוֹצֵאתָ כֵלֶיךָ כִּכְלֵי גוֹלָה
יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְאַתָּה תֵּצֵא בָעֶרֶב לְעֵינֵיהֶם כְּמוֹצָאֵי
ה 6 גּוֹלָה׃ לְעֵינֵיהֶם חֲתָר־לְךָ בַקִּיר וְהוֹצֵאתָ בּוֹ׃ לְעֵינֵיהֶם
עַל־כָּתֵף תִּשָּׂא בָּעֲלָטָה תוֹצִיא פָּנֶיךָ תְכַסֶּה וְלֹא תִרְאֶה
אֶת־

obsecuti essent Prophetis, Ieremiæ præsertim, dedendo se Chaldæis; tum, vt eos consolationibus leuaret atque erigeret, spe certa melioris gloriæ templi, vrbisque sanctioris, sicque fidem illorum confirmaret. n) *omnia verba* s. *res omnes.* x) Neque enim simplex fuerat sermo, sed vestitus externis & visibilibus symbolis. cf. *Ier.* 24, 1. c. 38, 21. Am. 7, 1. 4. CAP. XII, ℣. 1. y) *Porro factum est.* &c. Postquam nimirum Dominus gloriam suam ex Hierosolymis remouerat c. 11. nunc, vt penitus captiuitatis cogitationem infigeret animis Iudæorum, & fortius constringeret contumaces, *I. typo transportatæ supellectilis*, & eius explicatione, significat Zedekiæ fugam nocturnam, captiuitatem, excæcationem, & Iudæorum abductionem ac dispersionem v. 1--16. *II.* altero typo, *panis cum trepidatione comedendi*, calamitates ante deportationem euenturas, famem, sitim, solicitudinem v. 17--20. *III. Iudicia diuina* contra irrisores & procrastinatores *breui ventura* iterum v. 21--25. iterumque v. 26. seqq. prænunciat ac confirmat. ℣. 2. z) np. inter Iudæos in Babylonia, qui videntes Hierosolymam superstitem, nec credentes eam perituram, dolebant, quod se Chaldæis dedissent, & Hierosolymitanis dissuadebant, ne se dederent. & ipsi reuerti volebant, si possent. cf. Ier. 29, 21. 24. seqq. & Præf. in Ier. §. 5. a) v. 9. c. 2, 5. 6. c. 3, 26. b) *Cocceius*: Synecdoche ea est. Nam Ezechiel & fratres eius, & contribules, & omnes in omnibus tribubus, quibus reliqui dicebant: recedite a Iehoua c. 11, 15. excipi debent, vt habitantes cum Ezechiele *in medio domus inobedientiæ*. Sed hi longe minima pars populi erant. c) vid. Es. 6, 9. 10. c. 42, 18. Ier. 5, 21. c. 6, 10. Matt. 13, 14. 15. d) np. cum obsequio & fide; quia ex pernicacia non considerant, quid facto opus sit, vt np. credant & pœniteat ipsos. e) v. 3. c. 2, 4. Fons cæcitatis est proteruia, per quam lux diuina non admittitur. cf. Ioh. 12, 40. 2 Cor. 4, 4. ℣. 3. f) *Tu ergo.* g) *fac*, compara *tibi vasa migrationis*, necessaria demigraturo, collige sarcinas tuas. cf. Ier. 46, 19. Mat. 10, 9. 10. h) & migra *interdiu*, claro die v. 3. 7. *Raschi*: de die in diem, duobus tribusue diebus. i) *spectantibus ipsis* v. 4. 6. k) *forte* enim Ier. 26, 3. c. 36, 3. 7. *videbunt* & mouebuntur his signis, vt intelligant, quomodo puniturus sim Hierosolymitanos. l) v. 2. S. *quod*, al. *nam domus rebellionis illi*; quippe contemnentes verbum Dei, & frustra credentes Pseudoprophetis, dicentibus, melius fore iis, qui Hierosolymæ remanserant, quam captiuis. ℣. 4. m) *Educes itaque.* v. 5. Præmittes sarcinas tuas, dum adhuc dies est, ipse vesperi secuturus. n) v. 3. 7. *Kimchi*: cum sacco in humeris & baculo in manibus. o) S. *exibis* cum illis vasis. p) vt præfigures fugam Regis Zedekiæ nocturnam. 2 Reg. 25, 4. q) *iuxta exitus* Num. 33, 2. *migrationis*; sicut illi, *quibus fuga in exilium est abeundum* v. 7. 11. c. 11, 25. *Vatablus*: fortasse habitum demigrantis significat; q. d. tu egredieris mœstus & indignabundus. sic Kimchi. cf. v. 6. 12. ℣. 5. r) Nimirum *in conspectu eorum* v. 4. 6. *effode* v. 7. c. 8, 8. s) *in pariete* domus tuæ; quæ significabit Hierosolymam. t) v. 4. *vt efferas* vasa l. supellectilem tuam *per illum* parietem perfossum. Quod significabat, Sedekiam per ostium horti regii, q. s. per angustum muri foramen fugiturum, & Iudæos non libere, sed furtim egressuros & subrepturos se e conspectu hostis, per latebras, & in noctis caligine. ℣. 6. u) Deinde *in conspectu ipsorum* v. 4. 5. c. 4, 12. x) v. 7. 12. Es. 49, 22. y) *Syr.* addit: *sarcinam*, al. ad victum necessaria. z) *in caligine* (4) v. 7. 12. Gen. 15, 17. Nam noctu exiit Sedekias Ier. 39, 4. c. 52, 7. a) instar illorum, qui, pudore affecti, videri nolunt nec cognosci; cf. 2 Sam. 15, 30. vt sic repræsentes confusionem & excæcationem Sedekiæ, cum ducetur in Babyloniam. *Kimchi* confert Ier. 9, 18. b) vt ne. Deut. 23, 19.

g) c. 10, 19. 20. ℣. 23. h) Deserens ita & abdicans templum & totum locum. cf. Hos. 5, 15. c. 9, 12. i) v. 22. cf. c. 10, 18. k) *Grot*: ad exercenda iudicia ex illo loco, vnde maxima vis telorum hostilium in vrbem erat peruentura. l) i. e. vt expresse habet *Ion. Raschi* & *Kimchi*, super *montem oliueti*; vt inde peracto suo opere, in cælum remigraret; ex quo monte & Christus spectauit vrbem euertendam, cladem que eius prædixit, & in cælum receptus est (cf. Matt. 28, 16. coll. 2 Sam. 15, 30. Act. 1, 12.) nouum exspectans templum, nouamque Hierosolymam: de quibus infra c. 40. seqq. m) Zach. 14, 4. *Grot.* Sic & Christus ex eo monte in regiam suam adscendit, iudicia in Iudæos exercitusus. De reditu Schechinæ cf. c. 43, 2. ℣. 24. n) S. *Spiritus autem sustulit* me v. 1. c. 3, 14. o) *&* *reduxit me in Chaldæam.* Per ecstasin antea sibi videbatur abductus ad Hierosolymitanos, adeoque nunc reductus ad captiuos in Chaldæa. c. 1, 1. 3. p) i. e. in ecstasi, faciente Spiritu Dei. cf. Apoc. 1, 10. q) *atque ita adscendit, cessauit* & disparuit. cf. Gen. 17, 22. c. 35, 13. Act. 10, 16. *Iunius*: *adscendendi* verbo elegantissime docet, visionem hanc cælestem esse, diuinitusque oblatam, & propterea a Deo per modum ascensionis (vt ita loquamur) receptam esse, vt eo amplius confirmaretur de rei totius veritate. *Kimchi*: tunc ascendit (discessit) a me Spiritus Prophetiæ, & dedit mihi potestatem loquendi, coll. c. 3, 27. r) c. 1, 1. ℣. 25. s) *Iunius* Explicauit illis totum consilium Dei, quod & visione & sermone perceperat. t) *ad captiuos* v. 24.

℣. 24. ותבואני sic per *Vau*, cum *Kri*, 1. 2. & *Mas. Erff.* ℣. 25. הראני per *Chirek* 1. in marg. CAP. XII, ℣. 2. ואזנים cum præf. *Vau* 5. qui tamen in marg. sic habet: במסורת אזנים ומסור עליו ז׳ ℣. 6. פָּעֲלָטָה: Per *Kam.* 7. 8. 12. 15--19. 21. & *Ber.*

7 את־הארץ כי־מופת נתתיך לבית ישראל : ואעש כן
כאשר צויתי כלי הוצאתי ככלי גולה יומם ובערב
חתרתי־לי בקיר ביד בעלטה הוצאתי על־כתף נשאתי
8 לעיניהם : ויהי דבר־יהוה אלי בבקר לאמר :
9 בן־אדם הלא אמרו אליך בית ישראל בית המרי מה
י אתה עשה : אמר אליהם כה אמר אדני יהוה הנשיא
המשא הזה בירושלם וכל־בית ישראל אשר־המה
11 בתוכם : אמר אני מופתכם כאשר עשיתי כן יעשה
12 להם בגולה בשבי ילכו : והנשיא אשר־בתוכם אל־
כתף ישא בעלטה ויצא בקיר יחתרו להוציא בו פניו
יכסה יען אשר לא־יראה לעין הוא את־הארץ :
13 ופרשתי את־רשתי עליו ונתפש במצודתי והבאתי
אתו בבלה ארץ כשדים ואותה לא־יראה ושם ימות :
14 וכל אשר סביבתיו עזרה וכל־אגפיו אזרה לכל־רוח
טו וחרב אריק אחריהם : וידעו כי־אני יהוה בהפיצי אותם
16 בגוים וזריתי אותם בארצות : והותרתי מהם אנשי
מספר מחרב מרעב ומדבר למען יספרו את־כל־
תועבותיהם

עזרו קרי

c) *terram hanc* Babylonicam, in qua viuis; ficut eam ob cœcitatem, quæ velatis oculis adumbratur, vifurus non eft Rex Sedekias; *Grotius*, coll. v. 12. vbi cf. not. d) *prodigium* i *portentum*, imaginem & fpeculum rerum futurarum. v. 9. 11. c. 24, 24. Ef. 8, 18. Pf. 71, 7. Zach. 3, 8. *Grot.* tuis factis oftendere volo, quid Iudæis fit euenturum, præfertim autem Regi, vt fequitur. *Coccejus*: *Portentum* hic non nocat miraculum, fed tantum *rem non vulgarem & infolentem*, quæ excitaret ad cogitandum de re alia.

℣. 7. e) *Feci igitur fic*, licet non nefcius, rem hanc multis contumeliis & fannis fore expofitam. f) *iuffus eram* c. 24, 18. g) vid. v. 4. h) v. 5. 12. i) *meis ipfius manibus*, ac fi dicat, *manibus* pedibusque; ad innuendam fummam feftinationem. *Kimchi*: non inftrumentis ferreis --ne audiretur vox (ftrepitus) ipfius---Sic Zedekias & Principes ipfius &c. k) v. 6. 12. l) v. 6. Ef. 46, 7. m) v. 6. 2 Sam. 4, 4.

℣. 8. n) *Deinde factum eft.* o) altero *mane*. c. 24, 18. c. 33, 22.

℣. 9. p) *Nonne dixerunt*, admiratione tuarum actionum ducti? cf. v. 3. 6. Ita quidem omnino quæfiuerunt, coll. c. 24, 19. non tn. ferio, nec difcendi cauffa, fed per ludibrium & contemtum. Hebræi interrogant etiam, quando res eft in confeffo. cf. Deut. 11, 30. & not. Iof. 1, 9. q) v. 2. 25. r) Ier. 23, 33. Ex. 12, 26. Gen. 26, 10.

℣. 10. s) *Dic ergo ad ipfos*, licet non ferio rogantes. t) S. *Princeps eft prophetia hac*, h. e. *Principis eft*. v. 12. vel *ad Principem* f. Regem Zedekiam *fpectat*. cf. c. 7, 27. 2 Reg. 25, 4. Rafchi: *fuper*, f. *contra Regem* Zedekiam: ego oftendo propheciam hanc onerofam. u) *prophetia hac onerofa*, f. dirum hoc vaticinium. cf. 2 Reg. 9, 25. Ef. 13, 1. c. 30, 6. At Syrus: *Maximus* (inter vos) *portabit farcinam eiusmodi*. x) & *fuper*, l. ad *omnes* Ifraelitas. y) fc. Hierofolymitanorum. *Ifraelem*, vocat Iudæos quoslibet, fpeciatim eos, qui e decem tribubus Iudæis commixti erant, quia Hierofolymam, tq. in afylum confugerant.

℣. 11. z) *Porro dic*. a) *Ego fum fignum* f. *prodigium veftrum*. v. 6. c. 24, 24. vobis, Ifraelitis præfentibus, portendo, quæ fratribus veftris Hierofolymæ relictis, euentura funt. b) *in exilium* c. 25, 3. Ier. 29, 16. ό. ἐν μετοικεσίᾳ. Mat. 1, 11. c) & *in captiuitatem*. c. 30, 17. Ier. 22, 22. Afyndeton emph. ℣. 12. d) *Princeps autem*. v. 10. e) *fuper* (c. 6, 13.) *humero*. v. 6. f) fc. vafa, vel veftes v. 6. vt homo fugiens, qui imponit veftes fuas humeris fuis ad abeundum cito & cum feftinatione. *Kimchi*. g) *in tenebris* v. 6. vel *cum tenebræ erunt*, *tum exibit*. fec. accentus. cf. 2 Reg. 25, 4. Ier. 39, 4. c. 52, 7. h) v. 7. i) Ion. *ad educendum eum per illam*. vid. v. 5. k) *propterea vt*. Ion. præmittit: *quia peccauit ipfe, oculos ipfius effodient* &c. ita vltimum membrum citat Kimchi ex *Ionathane*; in quo tamen, prout habetur in Polyglottis & Buxtorfii Bibliis, non comparet. l) *non videat*, v. 13. ex pudore & dolore. vid. not. v. 6. cui velamento mox fuccedet grauius quid; excœcatio fcil. oculorum. Ier. 39, 7. ό. *vt non adfpiciatur oculo, & ipfe terram non videbit*. m) *oculis*. Schmidius: *ad oculum*. cf. 1 Sam. 16, 7. n) *terram hanc* Chaldæorum. cf. not. v. 6. At *Coccejus*: *terram*, quæ eft data hæreditas populo, quam, fedentes Hierofolymis dicebant fibi datam effe hæreditatem c. 11, 15. quam contaminauerant fua inobedientia & violentia. Coactus eft feipfum indignum teftari, qui videret terram, quæ dicebatur terra Dei. ℣. 13. o) *Expandam enim qf. rete meum* c. 19, 8. c. 32, 3. Ef. 19, 8. p) *vt capiatur* c. 17, 20. Chaldæorum arte & induftria; præclufa omni elabendi occafione. cf. 2 Reg. 25, 5. Ier. 39, 5. c. 52, 8. q) *in reti meo*, quod ego tq. Iudex, ipfis immittam. cf. Coh. 9, 12. *Coccejus*: quod κατὰ συγκυρίαν & forte fortuna fieri videtur, id Deus dirigit; a quo & fortis iudicium Prou. 16, 33. r) *quam tamen non videbit*. v. 12. quippe excœcatus, 2 Reg. 25, 7. Quæ duo (np. fe ductum iri in Babyloniam, quod prædixerat Ieremias, & eam tamen non vifurum effe, quod dixerat Ezechiel) inter fe pugnare crediderat Sedekias, ideoque Prophetis fidem non habuerat, narrante Iofepho. *Grotius*. ℣. 14. s) S. *Omne autem quod circa eum, auxilium eius*. *Pifcator* intelligit auxiliatores Ægyptios; *Grotius* aulicos & fatellites. t) *alas* militares, *agmina*. Schm. *turmas*. (7) c. 17, 21. Copias & exercitum; q. d. Omnes *milites eius*, tam externos, quam indigenas. u) v. 15. c. 6, 8. cf. 2 Reg. 25. 5. x) c. 5, 10. 12. y) c. 5, 2. 12. c. 30, 11. Ex. 15, 9. Ion. *mittam poft eos, qui gladio interimant* eos. *Grot.* vt metuant fibi a victoris gladio, trepidique viuant. ℣. 15. z) *Vt cognofcant*, v. 16. c. 30, 11. a) *cum diffipauero, difperfero eos* c. 20, 23. Gen. 11, 9. b) c. 22, 15. c) v. 14. c. 5, 10. c. 30, 36. d) c. 6, 8. c. 20, 23. ℣. 16. e) *Refiduos tamen faciam*. c. 6, 8. cf. Ef. 1, 8. 9. c. 4, 3. c. 37, 31. Zach. 13, 8. Mal. 3, 6. Pf. 79, 11. f) np. Hierofolymitanis, v. 10. g) i. e. paucos fuperftites tot malorum, qui facile numerari poterunt. cf. Gen. 34, 30. Ef. 10, 19. h) cf. c. 14, 21. i) *vt abominationes fuas*, propter quas eiecero eos, ipfi *narrent*, fermone verbali f. confeffione, & reali, ore & toto fuo ftatu; pœnitentes quidem vtroque modo, impœnitentes vero facto & ftatu fuo miferrimo. *Grot.* vt dicant cauffas, quare excifum erit Templum & ciuitas. cf. Rom. 11, 22.

℣. 7. בעלטה itidem per *Kam.* 12. 17. 18. 19. 21. & *Ber.* ℣. 9. מה אתה fic 1. 5. 6. 9. 10. 20. ℣. 11. בגולה בשבי fic 1. 6. 9. 10. 20. ℣. 12. לעין *Lamed* per *Pat.* 3. 7. 8. 12. 15. 16. 17. 18. & *Ber.* forte ex ֹ male ֹ adplicata *Maf.* 2. & *impr.* h. l., itemque *Erff.* ad Num. 34, 11. quæ vero ad vocalem literæ ע potius, quam ל, pertinere videtur. ℣. 15. אתם *defect.* t. 3. fec. *Maf. fin.* f. 14. a. אתם *defect.* t. 3. fec. eandem *Maf.*

תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי
יְהוָה׃
17 18 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם לַחְמְךָ בְּרַעַשׁ
19 תֹּאכֵל וּמֵימֶיךָ בְּרָגְזָה וּבִדְאָגָה תִּשְׁתֶּה׃ וְאָמַרְתָּ אֶל־
עַם הָאָרֶץ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אֶל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לַחְמָם בִּדְאָגָה יֹאכֵלוּ וּמֵימֵיהֶם בְּשִׁמָּמוֹן
יִשְׁתּוּ לְמַעַן תֵּשַׁם אַרְצָהּ מִמְּלֹאָהּ מֵחֲמַס כָּל־הַיֹּשְׁבִים
בָּהּ׃ וְהֶעָרִים הַנּוֹשָׁבוֹת תֶּחֱרַבְנָה וְהָאָרֶץ שְׁמָמָה כ
21 תִהְיֶה וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
22 אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם מָה־הַמָּשָׁל הַזֶּה לָכֶם עַל־אַדְמַת
23 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַאַרְכוּ הַיָּמִים וְאָבַד כָּל־חָזוֹן׃ לָכֵן אֱמֹר
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִשְׁבַּתִּי אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה
וְלֹא־יִמְשְׁלוּ אֹתוֹ עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כִּי אִם־דַּבֵּר אֲלֵיהֶם
24 קָרְבוּ הַיָּמִים וּדְבַר כָּל־חָזוֹן׃ כִּי לֹא יִהְיֶה עוֹד כָּל־חֲזוֹן
שָׁוְא וּמִקְסַם חָלָק בְּתוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כִּי׀ אֲנִי יְהוָה כה
אֲדַבֵּר

torem Hierosolymitanorum fore prænuncium vastitatis, & desolationis terræ. Nam Deum illum pauorem ipsis iniecturum, vt non audeant obviam ire Babyloniis, & eis resistere in aditu terræ--hancque non defendant, sed depopulandam & desolandam relinquant, seque includant intra munitiones Hierosolymæ, eiusque obsidionem in pavore perpetuo exspectent. a) c. 6, 6. c. 19. 7. *b.* ἀφανισθῇ. Mat. 6, 19. *b) regio ipsius* Ierusalem, in qua sita est. *c) a plenitudine sua* c. 32, 15. priuabitur incolarum & opum, frugum, fructuum, pecudum, domuum, thesaurorum &c. multitudine. cf. c. 19, 7. c. 30, 12. Ier. 8, 16. 1 Tim. 6, 5. Al. *propter plenitudinem eius*, quia tota repleta est sceleratis hominibus, quod sequens comma dicit. *d) propter violentiam*, qua vsi sunt, innocentes opprimendo, aliena rapiendo, pios persequendo. cf. c. 7, 23. 27. c. 8, 17. ℣. 20. *e) Nam vrbes habitatæ* & populosæ. c. 38, 12. *f)* c. 6, 6. Ier. 4, 27. c. 9, 11. Mich. 6, 13. g) Es. 1, 6. Ios. 8, 28. *Coccelus*: Nimirum vbi in populo non est fiducia, non animus erectus, non alacritas (cuius nutricula est bona conscientia;) ibi nulla salus est; sed necesse est, & vrbes & aulas fieri ollas & lebetes excoquendis hominibus, & terras vastari & omnia dissipari. *h) tunc agnoscetis*, l. *vt agnoscatis*, np. vos, populе terræ. vid. v. 19. *i)* v. 15. 16. *Cocceius*: Iudicia Dei, quibus castigat populum suum, sunt ad hoc comparata, vt, qui non cognoscunt Deum, cognoscant Deum, eumque sanctum esse, & nolle videri Deum illorum, qui sanctitatis eius exsortes sunt, & iustitiam eius abnegant. ℣. 21. *k) Porro factum est.* ℣. 22. *l)* S. *quid sibi vult?* Est interrog. exprobrantis s. *expostulantis*, vt infra c. 19, 2. *m) dicterium*, *prouerbium* v. 23. 1 Sam. 24, 13. *n)* etiam Prophetæ κοινωνικῶς tribuitur id, quod ab ipso erat maxime alienum, quia vnus erat ex corpore populi. In quam sententiam etiam *Kimchi* bene confert Ez. 16, 28. aut Deus (vt Kimchi addit) dicit Prophetæ, vt diceret Israelitis: *quid sibi vult?* &c. *o) in*; al. *de terra*. *p) prolongantur*. l. *protrahuntur* post multos demum annos aut nunquam futuri, Gen. 26, 8. contrar. vide sq. v. 23. *Kimchi* confert c. 11, 3. *q)* sc. pœnæ, s. exitii nobis a Prophetis prædicti. cf. c. 7, 2. 5. 6. 10. &c. *r) & peribit*, s. irrita erit, in *ventum abibit*. v. 24. c. 19, 5. c. 37, 11. *Grot.* dicebant illi homines: aut ea, quæ prædicuntur, multo post nos euenient, aut plane euanescent. Vtrique membro respondet Deus. At optime cum *Luthero Cocceius*: Exprobrat ipsis vulgare apud ipsos dicterium: *omnem visionem perire diebus prolongatis*, h. e. Prophetas loqui de futuro tempore, & illos mori, & deinde nihil fieri eorum, quæ prædixerint. Ita enim plerique obfirmabant animum suum contra prædictiones propheticas. Quum longanimitas Dei stimulus eis debuisset esse ad pœnitentiam; continua securitate accumulabant sibi iram diuinam Rom. 2, 4. 5. cf. not. infra ad v. 27. & 2 Pet. 3, 4. *s)* v. 23. cf. v. 27. c. 7, 13. Hab. 2, 3. ℣. 23. *t) cessare faciam*. Præterit. Propheticum, vt c. 7, 13. Es. 5, 3. *u)* v. 22. *x)* S. *vt non dictitent*. Vat. & *non vltra his verbis sq. prouerbio vtentur* c. 16, 44. Num. 21, 27. *y) sed*, *quin potius*. cf. Es. 33, 21. *z)* cf. c. 9, 1, c. 21, 12. c. 24, 14. Hos. 1, 4. Opponitur h. l. v. 22 *a) & res omnis visionis*, i. e. quicquid præuiderunt & prædixerunt prophetæ, euentu mox comprobabitur. cf. v. 25. 28. Matt. 5, 18. ℣. 24. *b) Non enim erit, vel fiet amplius*, vt aliquoties, Deo permittente, vobis factum esse videtur. *Cocceius*: Extiterant in populo multi falsi Prophetæ, qui grata auribus & blanda prænunciabant, vt ab hominibus honorarentur & amarentur; quales erant in pretio. cf. 2 Pet. 2, 1. Mich. 2, 11. Sed cum viderent diebus protractis, eas prophetias euanescere, cœperunt homines cogitare, vanam esse omnem prophetiam. cf. 1 Thess. 5, 20. 21. *c) vlla* visio, ob præced. negat. sic c. 31, 14. Exod. 10, 15. &c. *d) vanitatis*, i. e. *vana*, *falsa*. c. 13, 6. 8. Thren. 2, 14. *e) & diuinatio* c. 13, 7. *f) blandientis*, *assentatoris*, np. falsi Prophetæ, veris Prophetis contradicendo, & felicem promittendo statum populo, sua sponte ad blanditias propenso. ὁ. μαντευόμενος τὰ πρὸς χάριν. cf. Hos. 10, 2. Ps. 5, 10. Prou. 26, 28. c. 29, 5. Non enim amplius verbis, sed verberibus, virgis iam paratis & gladiis, & flammis vobiscum agam. *g) Grot.* Elicientur enim omnes illi falsi Prophetæ c. 13, 23. *Cocceius*: Si post captiuitatem Babylonicam venit Iesus (vt omnino venit) & is Pseudopropheta fuit atque etiam discipuli eius, vt statuunt Iudæi; hæc prophetia non est vera. Sed sermo Christi & discipulorum eius non potest nominari visio temeraria (חזון שוא) quia fortitus est euentum: Neque diuinatio assentatoria, quia fuit contrarius concupiscentiæ Iudæorum, eosq; ex lege & Prophetis redarguit. ℣. 25. *h) Nam ego Iehoua* (nota emphaticam transpositionem distinctiui maioris cum minori) non falsi prophetæ, vana vos spe lactantes v. 24.

k) S. *cognoscantque etiam hæ gentes*, cf. v. 15. c. 23, 48. vt sic commendetur iustitia mea in gentibus. *l)* v. 20. c. 11, 12.

℣. 17. *m)* S. *Præterea factum est* &c.

℣. 18. *n) in conturbatione*. S. *cum tremore* comedes. cf. Iob. 39, 24. *o) cum trepidatione* (א) Es. 14, 3. Hab. 3, 1. *p) & cum mœrore* ac sollicitudine (ב) v. 19. c. 4, 16. *q)* vt ita exprimeret, & facto suo portenderet Propheta id, quod sequitur v. 19. cf. not. v. 1.

℣. 19. *r) ad populum* Iudæorum, per terram Chaldæorum & alias regiones dispersum, qui felices putabant Iudæos Hierosolymæ relictos. At *Cocceius*: non tantum ad exsules, fratres secundum carnem, sed & *ad omnes alios homines loci*, in quo habitas--Tribus annis ante, quam obsessa est Ierusalem, iubetur Ezechiel vsurpare eam consuetudinem edendi in tremore &c. & hominibus sui loci indicare rationem huius facti; vt illi scirent, hoc esse consilium Dei Israelis patefactum Prophetæ; non vero potentiam Beli aut aliorum deorum Babylonis---atque ita Deus Israelis ipsis innotesceret, & eius reuerentia Israelitis exsulibus se benigniores præberent. cf. Ier. 40, 2. 3. vid. not. infra v. 30. 28. *s) ad*, s. *de habitatoribus Hieros.* c. 11, 15. *t) super terra* v. 12. c. 6, 13. *u)* v. 18. ὁ. μετὰ ἐνδείας. *x)* cf. Hos. 9, 4. *y) cum stupore* animi (ב) c. 4, 16. Non ergo feliciores, sed potius miseriores sunt captiuis, qui iam perfuncti sunt magna miseriarum suarum parte. ὁ. μετ᾽ ἀφανισμοῦ. Hebr. 8, 13. *z) eo quod*. c. 4, 17. S. *vt*. Sic *Vat.* vt intelligant, fore breui, vt *desoletur*. Coccelus: Particula παλικῶς notat, terra.

℣. 19. עם per *Mun.* 2. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 13. 14. 15. 16. 20. 23. ℣. 22. מה per *Kamets* 1. 2. 6. 16. 20. 23. Per *Mun.* loco *Makk.* 1. 2. sic fu. 5 ℣. 24. לא per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 10. sic fu. 5

אדבר את אשר אדבר דבר ויעשה לא תמשך עוד כי
בימיכם בית המרי אדבר דבר ועשיתיו נאם אדני 26
יהוה׃ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־ 27
אדם הנה בית־ישראל אמרים החזון אשר־הוא חזה
28 לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא׃ לכן אמר
אליהם כה אמר אדני יהוה לא־תמשך עוד כל־דברי
אשר אדבר דבר ויעשה נאם אדני יהוה׃

יג ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם הנבא
2 אל־נביאי ישראל הנבאים ואמרת לנביאי מלבם
3 שמעו דבר־יהוה׃ כה אמר אדני יהוה הוי על־
הנביאים הנבלים אשר הלכים אחר רוחם ולבלתי
4 ראו׃ כשעלים בחרבות נביאיך ישראל היו׃ לא ה
עליתם בפרצות ותגדרו גדר על־בית ישראל לעמד
6 במלחמה ביום יהוה׃ חזו שוא וקסם כזב האמרים

Qq סב א נאם־

i) loquor, quod loquor verbum, idque certissime fiet. ita postulant accentus. cf. v. 28. Num. 23, 19. Ef. 1, 20. Pf. 33, 9. k) non differetur. Niph. (3) v. 28. Ef. 13, 22. l) S. quin iam. m) vobis viuentibus. cf. Hab. 1, 5. Matt. 16, 28. c. 24, 34. n) o domus v. yv. o) & faciam illud Ef. 42, 16. p) c. 1, 2. ✠. 26. q) Porro factum est.
v. 27. r) visio. cf. v. 3. s) quam ille Ezechiel videt, l. vidisse se dicit. Ef. 1, 1. Dan. 1, 1. t) S. fiet post dies multos. al. in dies multos visa l. protrahenda est, & eueniet demum post longioris temporis interuallum. cf. Dan. 8, 25. u) & ad tempora remota. cf. Dan. 8, 17. x) ille vaticinatur, prophetans est. Ier. 20, 1. c. 32, 3. Neque enim fieri adhuc videmus, quæ iam superiore anno prædixit c. 4, 2. 7. 8. Differt autem hæc redargutio a præcedente: quod illa inuehitur in impudentes Dei contemtores, qui respuebant & ridebant minas Prophetarum Dei; hæc aggreditur hypocritas & procrastinatores; qui non quidem aperte Deum ridebant, in futurum tamen reiiciebant effectum sermonis prophetici &c. a qua tamen securitate procliuis etiam est lapsus ad crassum Dei contemtum. cf. ex Cocceio not. v. 22.
✠. 28. y) v. 25. Ef. 13, 22. z) vllum verborum meorum; vel subintellecto יהיה ob verbum femininum: temporis vllius vel omnium verborum meorum. Kimchi subintelligit גזרת decretum. a) quod enim loquor verbum. b) id etiam fiet v. 25. & quidem proxime. Nam Ezechiel hæc prophetauit quarto, tertio, secundo anno ante obsidionem: insuper diem cœptæ obsidionis notauit c. 24, 1. 2. Cocc. c) v. 25. c. 11, 8.
CAP. XIII. ✠. 1. d) S. Porro factum est. Sequitur hic prophetia I. contra falsos prophetas v. 1--16. II. contra falsas prophetissas v. 17. seq. ✠. 2. e) contra prophetas, qui apud Israelitas, tum exules, tum Hierosolymitanos, erant conf. Præf. in Ier. §. 5. Grot. mitte illis (Hierosolymitanis) falso se dicentibus Prophetas, hanc epistolam. cf. c. 34, 2. Ier. 23, 1. c. 29, 8. f) prophetantes ipsis, vt addit Syr. falsa op. & populo grata. cf c. 12, 24. g) prophetis e corde suo, non missis a Deo, sed suo arbitrio prophetias vanas & falsas effutientibus. Ion. sec. beneplacitum cordis sui. sic v. 17. cf. v. 3. Neh. 6, 8. Præfixum non impedit statum constructum Nominis præcedentis, vt Pf. 2, 12. 2 Sam. 1, 21. Ef. 9, 2. h) c. 6, 3. ✠. 3. i) cf. Ef. 1, 4. Matth. 23, 13. seqq. k) Deut. 32, 6. Ef. 32, 5. 6. Tales iudicat Deus, qui vel maxima sapientiæ & prudentiæ laude turgebant & florebant, at sapientiæ diuinæ & veritatis expertes erant, nec conscientiæ bonæ studiosi, sed seipsos in periculum, pudorem & infamiam præcipitantes. Coccejus: Cogitemus, quam periculosum sit, sequi opiniones & coniecturas aut concupiscentias suas, & ad promissiones Dei, ad verbum eius & fœdus non attendere &c. l) Ion. qui ambulant post cogitationem cordis sui. qui indulgent propriæ voluntati, sapientiæ & phantasiæ suæ in excogitandis pseudoprophetiis, non ducuntur a Spiritu Dei. cf. c. 11, 5. Mich. 2, 11. Num. 15, 39. m) S. & iuxta id, quod non viderunt, i.e. cum nullam habuerint visionem, nec per ἀπόδειξιν πνεύματος ipsis manifestum. cf. Col. 2, 18. 19. Ier. 29, 8. ✠. 4. n) Sicut vulpes, Iud. 15, 4. Thren. 5, 18. dolosæ, fallaces, fugitiuæ, & timidæ; item famelicæ, quæ, inedia pressæ, maiori feruntur impetu in prædam etiam tenuissimam. Bochartus: Vulpes per cuniculos subiectam terram excauant & suffodiunt. Quod faciebant illi Prophetæ, cum Hierosolymorum ruinas reparare, & sepem obducere debuissent, vt imminenti malo occurrerent. Hunc respectum suadet versus sequens. Hieroz. P. I. p. 860. Depinguntur homines astuti, versipelles, insidiatores, qui se insinuant in domos, qui obtrectant bonis. qui corrumpunt suis εὐλογίαις & χρηστολογίαις simpliciorum mentes Rom. 16, 18. 2 Tim. 3. 6.--Vti vulpes vineas corrumpit; ita hi fructum vineæ Dei interuertunt, & faciunt, vt ea non ferat fructus bonos, Cocceius. conf. Cant. 2, 15. Iudæ v. 4. o) in vastitatibus c. 26, 20. Ef. 48, 21. cf. Matt. 8, 20. Kimchi: Sicut vulpes congregant se in loco perrupto, in septo vineæ, & corrumpunt vineam &c. coll. Cant. 2, 15. p) Kimchi: q. d. Prophetæ tui sunt, & non Domini. q) o Israel! r) facti sunt. ✠. 5. s) Apostrophe ad falsos doctores. Sensus est: non consuluistis saluti publicæ populi precibus & intercessione vestra pro eo, nec per sanam doctrinam vera monstratis media, quibus mala maxima, tum culpæ, tum pœnæ, tolli de populo possint & debeant. t) in vel ad rupturas c. 22, 30. Pf. 106, 23. Metaphora ab oppugnatione vrbiũ, vbi, ruptura facta in muro, ocius eo se conferunt obsessi ad arcendũ hostẽ, ne per rupturã perrumpat. Vbi v. populi iniquitas instar diluuii exundauit, iam ruptura facta est, per quã vindicta Dei penetrare queat. Qui ergo populo verã resipiscentiã suadent, murũ instaurant. u) neq; sepsistis l. vt sepiretis Syr. etiam non sepsistis. cf. not. c. 12, 11. x) murum l. sepẽ cf. c. 22, 30. Ef. 58, 12. Kimchi: scil. per pœnitentiã & opera bona. Ion. neq; fecistis vobis opera bona, ad precandum pro domo Israel. Grot. vbi hostis mœniũ partẽ arietibus disiecit, duo fieri solent; opponi homines, qui hiantia defendant, & muniri interiora. Aliis est noua metaphora a munitione vinearũ ad arcendas feras. y) circum n. S pro. cf. v. 18. 1 Sam. 25, 16. z) S. vt staretis al. vt stet, vel stare possit murus vel domus. Cocc: vt ita Israel stare posset--h. e. subsistere aduersus omnes tentationes. cf. Iud. 2, 14. Ier. 49, 19. Nah. 1, 6. Pf. 76, 8. a) in prælio vel oppugnatione 2 Reg. 14, 7. Am. 1, 14. Hof. 10, 14. Ion ad standum, ad orandum pro iis miserationes, tempore, quo venerunt contra eos bellatores in die iræ Domini b) In die oppugnationis, quam faciet per hostes Dominus. cf c. 7, 19. Hof. 5, 9. Zeph 2, 2. 3. Thren. 1, 12. c. 2, 1. 22. &c. Aduersus eum v. nulla est defensio, nisi in resipiscentia & piis precibus, Grotius. At Cocceius: i. e. Christo adparente. Nam maxime insigniter ita nominatur dies apparitionis ipsius. De quo die Prophetæ loquuntur Am. 5, 18. Mal. 3, 2. 20. 23. 24. Habet Christus inimicos, cum quibus, vt Christo, ita illis, qui sunt Christi, pugnandum est Pf. 110, 1. Est multis scandalo Ef. 8, 14. Resistendum igitur tentationi in diebus Christi, præliandum est. Igitur qui exspectant diem Domini, debent esse armati & parati ad pugnam ✠. 6. c) Viderunt, ex fictis visionibus prophetarunt. v. 7. 8. 9. c. 12, 24. c. 22, 28. Frequens est personarum mutatio per affectum. d) & diuinationem mendacii. v. 8. 9. effectu, quem iactabant, destitutam. e) S. dum sunt dicentes. vel: simul tamen dicentes. Grotius: mendacio ingens addunt crimen Deum auctorem inscribendo. cf. not. v. 7.

CAP. XIII. ✠. 2. Pro אל hab. על־ 3. & sic ftt. 2. 5. contra Maſ. impr.

7 נאם־יהוה ויהוה לא שלחם ויחלו לקים דבר׃ הלוא
מחזה־שוא חזיתם ומקסם כזב אמרתם ואמרים נאם־
8 יהוה ואני לא דברתי׃ לכן כה אמר
אדני יהוה יען דברכם שוא וחזיתם כזב לכן הנני
9 אליכם נאם אדני יהוה׃ והיתה ידי אל־הנביאים החזים
שוא והקסמים כזב בסוד עמי לא־יהיו ובכתב בית־
ישראל לא יכתבו ואל־אדמת ישראל לא יבאו
10 וידעתם כי־אני אדני יהוה׃ יען וביען הטעו את־עמי
לאמר שלום ואין שלום והוא בנה חיץ והנם טחים
11 אתו תפל׃ אמר אל־טחי תפל ויפל היה גשם שוטף
ואתנה אבני אלגביש תפלנה ורוח סערות תבקע׃
12 והנה נפל הקיר הלוא יאמר אליכם איה הטיח אשר
13 טחתם׃ לכן כה אמר אדני יהוה
ובקעתי רוח־סערות בחמתי וגשם שטף באפי
14 יהיה ואבני אלגביש בחמה לכלה׃ והרסתי את־
הקיר

Israelitæ. Sic *Ion. Kimchi* & *M. I.* in libro vitæ æternæ, qui scriptus est iustis domus Israel. Es. 4, 3. cf. Ps. 69, 29. *Grotius* & alii: Non erit

קמץ סמוך

nomen illorum in catalogo redeuntium e captiuitate in patriam, quia scil. morientur. Qualem catalogum vide Esr. 2. *g*) *non venient*, aliis eo redeuntibus e Babylonica captiuitate; vtpote aut antea mortui, aut a piis exclusi; nec etiam, nisi resipuerint, in futuram illam sanctorum requiem ingressuri. *h*) v. 14. 23. c. [illegible] :2, 26. ℣. 10. *i*) *Propterea quod* multis modis c. 36, 3. cf. not. Lev. 26, 43. *k*) *in errorem seduxerunt* (1) *populum meum*. cf. Es. 3, 12. Mich. 3, 5. *l*) dicentes, salua esse omnia. cf. Ier. 4, 10. 1 Thess. 5, 3. *m*) cum tamen salua non sint. v. 16. Ier. 6, 14. Es. 48, 22. *n*) *&* quando *ille* populus, cuius proxime facta erat mentio, (sic *Raschi*) *ædificat*; malos accumulans mores; cultum tamen externum ex opere operato obseruans, & sic suauiter sibi somnians de statu optimo florentissimoque; saltem non adeo malo. ita *Cocceius*: Significatur, populum, per verba ipsorum seductum, posuisse falsum fundamentum, & in eo collocasse fiduciam suam, & secundum id instituisse iudicium suum & actiones suas; Prophetas autem s. doctores populi tale opus collaudasse, & verbis Dei detortis, & in κενοφωνίας ac vanos sonos redactis, incrustasse, & iustitiam atque impletionem legis vocasse, non aliter, atque si per ipsorum collaudationem & approbationem fieri posset, vt non-fundamentum esset fundamentum; & id, quod inædificatum erat, paries solidus & stabilis. Al. *&* quando hic vel *ille* Pseudopropheta. sic *Kimchi*. Elegans allegoria, qua transitus comparatur ad alterum sententiæ membrum. ita sunt (inquit Deus) pseudoprophetæ isti, vt structores nequam inter se colludentes; quorum si quis lutum a plateis comportauerit, & lutacei parietis formam construxerit, omnes vno consensu aduolant & operam suam consumunt in colendo & ornando falso pariete. Ita extruunt illi, ac potius destruunt ecclesiam Dei, quorum fuerat adscendere ad irruptiones & firmam sepem obducere. Hæc *Tremellius*; quæ laudat *Glass.* Rhet. S. p. 1844. Supra v. 5. taxauerat illorum neglegentiam in exsequendis officii sui partibus. Nunc addit, ipsos quidem satagere, & fingere se esse solicitos; sed magno conatu nihil agere, murum quidem in speciem ædificantes, sed absque cæmento, ideoque nihil proficientes. *o*) *maceriem*, *parietem luteum* (1) qui ex luto materiaque per plateas (חוץ) iacente efformatur. *Trem.* & *Glass.* l. c. cf. 1 Cor. 3, 12. *p*) *tum ecce illi* falsi prophetæ. *q*) *oblinentes* sunt, *incrustantes* eum. Leu. 14, 42. 1 Par. 29, 4. *r*) *cæmento* l. *litura incondita* (7) v. 11. c. 22, 28. S. & Cocc. *inepto*. Gusset. *albumine oui*, quo illitus murus splendebit quidem magis, sed non magis imbri resistit. Ion. *Et ipsi similes sunt ædificanti parietem, & oblinenti illum luto puro, sine stramine* (sine mixtura straminis l. paleæ). *Grotius*: Efficere volunt, vt fœditas vitiorum non appareat, sed inutilem sumunt operam. cf. Mat. 23, 27. 28. *Cocc.* quasi ista leuis calx parieti possit conciliare soliditatem & stabilitatem. ℣. 11. *s*) S. *Dic ergo ad incrustantes ineptum*, v. 14. 15. Thren. 2, 14. *t*) S. *quod cadet*, vel *vt cadat* v. 12. *u*) *facta est* s. *venit*. 1 Reg. 18, 45. S. *fiet* namque *pluuia*. Præteritum Proph. pro Futuro, ob certitudinem, vt c. 7, 12. Syr. *ecce ego dabo pluuiam abripientem*. Allegorice iudicia diuina, per Chaldæos, hostes potentissimos, in populum Israeliticum exercenda, grauissime describuntur. cf. Es. 8, 8. *x*) *inundans* v. 13. abluens fallacem illam lituram, l. cæmentum illud facile dissoluens. cf. Es. 28, 2. *y*) S. qua, *ô vos*, *lapides grandinis* (super vos) *cadent*. Sic per affectum intensissimum mixta foret secunda & tertia persona. Sine tamen necessitate; cum verbum æque sit secundæ personæ femin. h. m. qua ô vos, *lapides grandinis*, super eos *cadetis*; per emphaticam apostrophen. ita *Kimchi*, *Michl. Iophi* & *Cocceius*, qui addit, cum Prophetæ isti non audiant; habere Deum lapides sibi dicto audientes, qui cadant in illos. *z*) *grandinis maxima* (3) v. 13. c. 38, 22. sic *Raschi*, *Kimchi* & *M. I.* cf. Es. 32, 19. Apoc. 16, 21. Syr. *lapides silicis* (l. molares.) sic v. 13. *a*) S. *&* mox *ventus turbinum*. procellosus. v. 13. cf. Es. 41, 16. *b*) *perrumpet*, disrumpet illum parietem. v. 13. Hab. 3, 9. cf. Es. 28, 17. ℣. 12. *c*) S. *Ecce ergo*. c. 1, 4. *d*) cum *ceciderit ille paries*. v. 11. *e*) *tectorium*, *incrustatio*, *litura*, (1) quæ parieti fecerat speciem muri solidi. *f*) *quod obduxistis*, incrustastis? v. 10. Vt hoc qs. prouerbio stultitia & vanitas vestra omnibus pateſiat, & omnibus sitis ludibrio. *Cocceius*: Dei enim iudicia ostendunt, non esse solidum murum, quod euertitur, & non fuisse iustificationem diuinam approbationem hominum. *Raschi*: Cum venerit malum, dicetur vobis: vbi est pax, in qua confisi estis? cf. Ier. 38, 22. ℣. 13. *g*) S. *faciam namque perrumpere*. v. 11. Hab. 3, 9. Ion. *adducam Regem fortem, cum vento tempestatum* (procelloso.) *h*) v. 11. c. 38, 22. Ion. *& populi occisores instar pluuiæ inualescentis in ira mea venient*. *i*) Ion. *& regna, quæ fortia* (robusta) *sicut lapides elgabisch*. vid v. 11. *k*) *in furore*, feruore meo v. 15. c. 8, 18. Ps. 59, 14. scil. erunt l. descendent, aut decident. v. 11. *l*) *in consumtionem* c. 11, 13. 2 Par. 12, 12. cf. Es. 28, 17. ℣. 14. *m*) *Vt destruam*. 2 Sam. 11, 25. Mich. 5, 10. Thren. 2, 2. 17.

f) *cum Dominus non miserit eos*. v. 7. c. 22, 28. *g*) *& spem tamen faciunt populo ad stabiliendum verbum suum*. vt addit *Ion*. Sic *Kimchi* & *Michl. Iophi*. cf. Ps. 119, 49. At Schmidius: *nihilominus exspectant stabilire* Me verbum. *h*) Esth. 9, 21. 27. *Caluinus*: dixerunt, Deum non adeo seuerum fore, exorabilem esse & misericordem &c. Hoc quidem faciunt veri Prophetæ, sed simul de pœnitentia disserunt, de qua tamen silent hi nebulones.

℣. 7. *i*) S. Sed *nonne*? est contestantis & indignantis, vt Es. 57, 4. Ps. 14, 4. *k*) v. 6. 8. *l*) c. 12, 24. ό. μαντείας ματαίας. *m*) S. dum estis *dicentes*. Cocc. *& quidem dicentes*; Vau ἐπιτακτικόν. *Caluinus*: Prodigiosa audacia, hoc facere in electo populo, & quidem dum manus Dei illos vrgeret, & in exsilio teneret. *n*) v. 6. cf. not. c. 11, ℣. Hos. 11, 11. *o*) *cum tamen ego*. *p*) v. 6.

℣. 8. *q*) *Propterea quod loquimini* Ier. 5, 14. *r*) v. 6. 7. Es. 59, 4. Ps. 12, 3. *s*) v. 6. *t*) *contra vos ero*. v. 20. Ier. 51, 25. Ion. *emittam iram meam contra vos*. *u*) c. 11, 8.

℣. 9. *x*) S. *Vt sit*, al. *Et erit*. *y*) Ion. *plaga potentiæ meæ*. cf. c. 6, 14. Ier. 6, 12. c. 15, 6. *z*) *contra*. 1 Sam. 5, 6. *a*) v. 16. Mich. 3, 7. Es. 28, 15. c. 30, 10. *b*) Mich. 3, 6. 11. *c*) v. 6. *d*) *in consilio*, *conventu*. S. *in arcano populi*[?] *mei*. Syr. *in medio populi mei non erunt*. *Iun.* Non fruentur communione sanctorum & cœtu populi Dei. cf. Ps. 1, 5. Ps. 25, 14. Ps. 111, 1. *Grot.* Populus rediens illorum consilio non vtetur, vt ante. *e*) S. *& in catalogo* cf. Esr. 2, 62. & Ps. 87, 6. *f*) Ier. 17, 13. *Vat.* aliique: de libro vitæ, in quo descripti omnes veri

Is-

℣. 9. והיתה ידי אל־הנביאים sic 1. 6. 11. 13. 16. 20. ובכתב per Pat. 1. 2. 5. 10. 14. 20. כי per Merca 1. 2. 3. 5. 7. 9. 13. ℣. 10. וביען per Geresch 1. 2. 5. 7. 8. 13. הטעו את־עמי לאמר sic 3. ℣. 13. ובקעתי in Kal. 6. 9. in margine. sic sn. in textu.

הַקִּיר אֲשֶׁר־טַחְתֶּם תָּפֵל וְהִגַּעְתִּיהוּ אֶל־הָאָרֶץ
וְנִגְלָה יְסֹדוֹ וְנָפְלָה וּכְלִיתֶם בְּתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם כִּי־
ט׳ אֲנִי יְהוָה׃ וְכִלֵּיתִי אֶת־חֲמָתִי בַּקִּיר וּבַטָּחִים אֹתוֹ
16 תָּפֵל וְאֹמַר לָכֶם אֵין הַקִּיר וְאֵין הַטָּחִים אֹתוֹ׃ נְבִיאֵי
יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים אֶל־יְרוּשָׁלִַם וְהַחֹזִים לָהּ חֲזוֹן שָׁלֹם
17 וְאֵין שָׁלֹם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וְאַתָּה
בֶן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־בְּנוֹת עַמְּךָ הַמִּתְנַבְּאוֹת מִלִּבְּהֶן
18 וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶן׃ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הוֹי
לִמְתַפְּרוֹת כְּסָתוֹת עַל ׀ כָּל־אַצִּילֵי יָדַי וְעֹשׂוֹת
הַמִּסְפָּחוֹת עַל־רֹאשׁ כָּל־קוֹמָה לְצוֹדֵד נְפָשׁוֹת הַנְּפָשׁוֹת
19 תְּצוֹדֵדְנָה לְעַמִּי וּנְפָשׁוֹת לָכֶנָה תְחַיֶּינָה׃ וַתְּחַלֶּלְנָה
אֹתִי אֶל־עַמִּי בְּשַׁעֲלֵי שְׂעֹרִים וּבִפְתוֹתֵי לֶחֶם לְהָמִית
נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא־תְמוּתֶנָה וּלְחַיּוֹת נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא־

תחיינה Qqq 2 סב ב

n) v. 12. cf. Ef. 30, 13. Ion. *& destruam vrbē, in qua prophetastis prophetias falsas.* Reschi: hæc est Ierusalem. v. 16. o) v. 10. 12. Iob. 6, 6. p) *& deiiciam eum in terram.* Ef. 25, 12. c. 26, 5. q) *ita vt tegatur fundamentum eius* parietis, funditus euerfi. c. 30, 4. Mich 1, 6. Pf. 137, 7. Coccejus: vt omnibus appareat, quod non exstruxerint domum fuam in rupe, fed in arena, Matt. 7, 24 feqq. quod non confifi fuerint Deo & veritati — fed cordi fuo, & hominum mendaciis r) *cumque cadet ita murus ille*, v. 11. 12. At quia *verbum & suffixum* est *femininum*, adeoque mutatum genus, *Tremellius* vertit: *eaque excandescentia* v. 13. (mallim: *eoque lapide grandinis* ex v. 11. & 13.) *irruente* &c. quem verbi vfū vid. v. 11. & in Hithp. Gen. 43, 18. Coccejus fubintelligit *Ierusalem*, non male. s) *& consumemini.* Mal. 3, 6. Pf. 90, 7. t) *tunc cognoscetis* v. 9. 23. c. 6, 7.

v. 15. u) *Sic consummabo.* i. e. *omnem iram meam effundā* v. 13. c. 5, 13. c. 6, 12. x) vid. v. 10. Ion. *& residebit ira mea in vrbe & pseudoprophetis, qui prophetarunt in ea prophetias falsas.* y) Kimchi: *& tunc dicam de vobis.* z) S. *neq; est paries, neq;* &c. Coccejus: ἐπινίκιον de vobis canam, triumphabo de vobis, notificabo omnibus, me & opus Iudæorum quod parabant, vt ftarent eius beneficio in die malo, & incruftationem eius, quam fecerant prophetæ, & incruftantes illud prophetas, damnaviffe, ideoque fuftuliffe, & illos a me fuperatos effe, & coram me & ira mea non fubftitiffe.

v. 16. a) S. *Prophetæ nimirum Israelis.* v. 2 prophetantes funt al nimirum incruftatores: illi funt *Prophetæ.* b) *prophetantes Hierosolyma* v. 2 c) v. 6. 7. y non ex ipfa, fed ficte, & vt iactabant. cf. c. 12, 24. Ier. 14, 14. c. 23, 16. d) *illi*, pro *illa*, in gratiam ipfius. e) *cum non fit pax.* v. 10. f) v. 8.

v. 17. g) S. *Similiter tu.* h) c. 6, 2 c. 25, 2. i) *contra prophetantes, pseudoprophetissas*; vt etiam veræ prophetiffæ ex fexu fequiori fuerunt. cf. not. 2 Reg. 22, 14 Alii viros intelligunt, per contemtum ita dictos, molles quippe & lingua tantum valentes. cf. Apoc. 2, 20. fed illud hic præferimus. k) v. 2. l) c. 6, 2. c. 25, 2.

v. 18. m) *Dic ergo.* n) *væ consuentibus.* (4) Gen. 3, 7. Coh. 3, 7. Apposite viris tribuit ædificare parietem, mulieribus, puluillos fuere. o) S. *puluillos* (2) v. 20. ὁ. προσκεφάλαια. Marc. 4, 38. *Tremellius*: Cum vellent ipfæ quietem Iudæis fignificare, puluillos affuebant, velut quietis conftantiffimæ typos. Cum autem, *parietem* omnes *metaphorice* accipiant, *puluillos* eodem modo fumere æquum videtur; vt fenfus fit: verbis mendacibus adiuantur Iudæis, applaudunt fceleribus ipforum, vt fecure & molliter in eis acquiefcant confcientiæ, nec vllis fodiantur aculeis. *Coccejus*: Culcitræ & *puluilli* funt fermones vani, doctrinæ ad feducendum comparatæ, falfæ fententiæ, prolatæ vel cum magnorum nominum nominatione, vel palliatæ verbis legis male intellectis; vel etiam reuelationes nouæ, fiue illuforiæ, fiue confictæ — quibus fc. fecure incumbant homines, nihil timentes mali. p) *pro* v. 5. c. 16, 11. S. *fubter.* q) *cubitis.* S. *axillas* (3) c. 41, 8. Ier. 38, 12. r) S. *manuum mearum*, populi mei. Sic Tremellius: *manuum mei*, vt inter nomen & fuffixum ellipfis vocis *populi* ftatuatur. *Reschio, Kimchio & Glassio Gram.* S. p. 1202. eft per *apocopen* pro ידים, vt חלוני Ier. 22, 14. cf. fimiles formas Neh. 3, 17. Pf. 8, 2. & 96, 12. & fec. quosdam Iud. 5, 15. cf. etiam not. 2 Reg. 1, 4. *Manus* vero fynecdochice pro *toto brachio* v. 20. vfurpatur. At *Gusset.* p. 395. A. fine anomalia hoc fenfu: *consuentibus tegmenta fuper totas axillas manuum mearum*, h. e. abfcondentibus brachium manumque Dei hominibus, vt eo ignorato neglectoque, timorem Dei, perindeque fpem auxilii eius exuant, hominibus obfequantur carnique indulgeant. &c. s) *& væ facientibus.* t) *velamina.* Syr. *operimenta.* S. & Kimchi *pepla.* ὁ. ἐπιβόλαια, bene, indice *Coccejo.* al. *culcitras*, fuper quas fecure dormiant homines (2) v. 21. *Tremellius* in notis: vt figuraret, populum certiffime protegi & conftantiffime diuina ope; nunquam fore, vt defenfio hæc ab ipfis ceffaret. Rem optime *Grotius*: Sic illæ prophetides magnis & paruis *fuggerebant prætextus* ad obtegenda vitia. u) hominum *cuiuscunque altitudinis vel ftaturæ* c. 17, 6. Cant. 7, 8. fiue magnæ f. paruæ. paruorum & magnorum. Abfq; delectu omnibus gratificabantur, modo præmium in manu effet. Aliis dicitur *ftatura*, quod illæ iuberent ftare eos, qui ipfas interrogabant. cf. 1 Sam. 28, 20. x) *ad venandum*, *capiendum* v. 20. Lev. 17, 13. vt in fuas partes fuique amorem pertrahant animas, ita vt captæ pereant. Ion. *ad perdendum animas.* ὁ. τοῦ διαστρέφειν. Act. 13, 8. 10. Luc. 23, 2. &c. *Reschi*: Venabantur animas in gehennam, confirmantes quippe manus impiorum diuinando ipfis pacem; remiffas a. facientes manus iuftorum, diuinando ipfis malum. y) cf. Prov. 6, 26. *Coccejus*: oftendit, in populo Ifraelitico eo impudentiæ prouectas fuiffe etiam feminas, vt auderent docere, tq. ex verbo Dei, quod Deus ipfas non docuerat — idque, vt homines facerent fecuros, & ita animarum aucupium exercerent, quæftum facientes ex hominum interitu, quos docebant fpernere comminationes verorum Prophetarum — Solent tales (impii) doctores habere tales deuotas affectatrices, per quas nomen fibi faciunt & exiftimationem, & captiuas agunt omnis ætatis fimplices animas — illæ extiterunt typi. Inde nobis capiendum eft exemplum — ita (enim) poffunt & alio tempore agere fuperftitiofæ feminæ, otiofæ domus circumambulantes, obtrectantes aliis, loquentes peruerfa 1 Tim. 5, 13. &c. z) *Num animas?* fic Ion. *Reschi & Kimchi.* At Schmid. *animas namque venamini* a) v. 20. Gen. 27, 3. b) i. e. piis. S. *quæ populo meo.* Tremellius: *an dispendio vitæ animarumque populi mei* oportet vos victum quærere fceleratiffime? c) *& viciffim animas* aliorum impiorum. d) S. *quæ vobis.* Sic Kimchi: *quæ veftra funt*, nempe animas impiorum. Aliis eft Datiuus commodi, *vobis* in quæftum & pro mercede. Sic optime Tremellius: *quum vtile vobis* futurum eft, eis pronunciatis vitam. e) *viuas conferuatis f. conferuabitis?* vel *vitæ addicitis.* v. 19 Nam apud Hebræos etiam *declarandi* verba *faciendi* vocabulis adpellantur, vt recte monet *Grotius* cf. c. 41, 3. Lev. 13, 3. 6. 17. Deut. 25, 1. &c. v. 19. f) *Profanatis autem*, meo nomine veftra venditantes figmenta; dicentes ad populum non fancta & mihi indecora, atque ita populo ingerentes malam de me opinionem, cf. c. 20, 39. Ex. 20, 7. &c. g) *apud.* c. 17, 8. Prov. 30, 10. h) *pro pugillis* (3) 1 Reg. 20, 10. *hordei.* Gusset. *pro quantitate hordei*, *æquali plantæ pedis* i. e. pro minima mercede, & victus caussa. Locutio prouerbialis cf. Hof. 3, 2. *Antiquissimum in cibis hordeum*; ait *Plin.* H. N lib. 18. c. 7. i) *& pro frustis* (1) cf. Gen. 18, 5. Lev. 2, 6. 1 Reg. 17, 11. & Prov. 28, 21. k) *vt morti tradatis animas* prædicendo exitium piis animabus, l) *quæ mori non debebant* Sic ὁ. Ion. & Syr. m) *& vitam promittendo*, vana fpe lactando & abfoluendo impœnitentes. cf. not. v. 18. n) *viuere non debent.*

v. 14. ודיהם in *Piel* recentior manus in *Maf. Erff.* fic fu. 5. & fic 6. 9. in marg. v. 15. ואמר in Præterito ואמר el. uno liber in marg 5. contra notam f. v. 17. Pro אל־בנות bab. על *Occidentales.* v. 18. לצודד *defect.* 1. 3. fec. *Maf.* תצודדנה per *Segol* 3. 5. & in marg. 4. 5. 9. at per *Pat.* 1. v. 19. שערים fic *defect.* 1. 2. 3. 5. 42. fec. *Maf. impr.* Lev. 27, 16. & alii *plene.* תמותנה Nun geminat. per *Dag.* 7. 8. 14. 16. 17. 18. 24. & Be-

תחיינה בכזבכם לעמי שמעי כזב : כ לכן כה־
אמר אדני יהוה הנני אל־כסתותיכנה אשר אתנה
מצדדות שם את־הנפשות לפרחות וקרעתי אתם
מעל זרועתיכם ושלחתי את־הנפשות אשר אתם
21 מצדדות את־נפשים לפרחות : וקרעתי את־
מספחתיכם והצלתי את־עמי מידכן ולא־יהיו עוד בידכן
22 למצודה וידעתן כי־אני יהוה : יען הכאות לב־צדיק
שקר ואני לא הכאבתיו ולחזק ידי רשע לבלתי־שוב
23 מדרכו הרע להחיתו : לכן שוא לא תחזינה וקסם לא־
תקסמנה עוד והצלתי את־עמי מידכן וידעתן כי־אני
יד יהוה : ויבוא אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני :
2 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר : בן־אדם
3 האנשים האלה העלו גלוליהם על־לבם ומכשול עונם
נתנו

Chald. & Syr. Al. certatim ad vos quasi *aducent*, deceptæ a vobis, & in suam ruentes perniciem. *Cocceius* vero: *vt sint* (pululli) *auolantes; & lacerabo eos a brachiis vestris* (*& dimittam animas, quas vos venamini quoad animas*) *vt fiant volantes.* Denunciat, se pululllos & culcitras laceraturum,

CAP. XIV.

vt, quemadmodum plumæ solent laceratis culcitris, flante vento, auolent, h. e. mendacia illarum in fumum abeant, & pollicitationibus pacis contraria omnia eueniant. Hæc *Cocceius*, eleganti sensu, sed inuitis accentibus. *y*) *& discindam, abrumpam eos* pululllos. v. 21. Leu. 13, 56. *z*) *& dimittam.* velut captas aues Deut. 22, 7. *a*) v. 18. *b*) *quando*, S. *quas vos.* *c*) *venantes estis.* v. 18. *d*) *quoad animas.* (1) Priori loco positum notat *ipsos homines*, qui habent animas. Alterum hoc notat *animas eorum*, quas petebant insidiis suis. ideo cum priori est articulus. *Cocceius.* ℣. 21. *e*) *Discindam etiam* & abrumpam. v. 20. *f*) *pepla vestra.* (2) v. 18. *g*) *vt eripiam.* cf. c. 34, 10. 12. Ex 6, 6. *h*) *in venationem* vel *prædam* (1) *i*) v. 9. 23. ℣. 22. *k*) *Quia* (v. 8) *dolore afficitis.* S. *adfligitis* (3) Ps. 109, 16. Dan. 11, 30. Syr. *percussistis*, at. Cocc. *eo quod hebetastis cor iusti* falsa caussa; imminuendo lætitiam, alacritatem, promtitudinem ad faciendum bonum, & diuinas promissiones expectandum. *Rad Arab.* significat *pauido & pusillo animo esse*, & nomen inde deductum *timidum & pusillanimem* virum. cf. *Maii* Supplem. ad Lex. Cocc. p. 45. *l*) *mendacio.* Ier. 29, 9. *m*) *quem tamen Ego non contristaui*, vel *lædi* aut *contristari volui* c. 28, 24. Iob. 5, 18. 2 Reg. 3, 19. Deus enim non terret credentes & confugientes ad se, neque eos cruciari vult. Cocc. coll. Ps. 2, 12. Matth. 5, 6. Hebr. 6, 18. Gen. 15, 1. Heb. 6, 11. *n*) *& confirmando*, s. *dum confirmatis manus impii*, & animum illi additis. vt securius peccet. cf. 1 Sam. 23, 16. Es. 35, 3. Iob. 4, 3. & Ier. 6, 4. Zach. 10, 2. &c. *o*) c. 3, 21. ℣. 23. *p*) v. 6. 7. c. 21, 28. 34. *Non amplius prophetiam falsam prædicetis*, ipso euentu pudefaciendæ & ludibriis exponendæ, vt vel pueris pateant mendacia vestra, perituræ etiam in calamitatibus instantibus. *q*) v. 6. 1 Sam. 15, 23. *r*) Deut. 18, 10. 2 Reg. 17, 17. Mich. 3, 11. *s*) v. 21. *t*) v. 9. 21. c. 14. 8.

CAp. XIV. ℣. 1. *u*) *Postea venerant ad me viri*, vel *venit virorum* vnus post alterum, vt *discrepantiam numeri* euoluit *Abarb.* Secundum *Kimchi* vero & *Raschi* verbum singulare indicat, quod vnanimiter, & mala mente omnes venerint. Egerat cap. præced. de Prophetis & Prophetissis, hic agit de consulentibus Prophetas, & ostendit, in ipsis caussam esse, quare falsi Prophetæ excitentur. *Cocc.* *x*) consultum de futuro rerum statu. Sic *Syr.* expresse addit: *ad quærendum ex Domino.* ex v. 3. *y*) ex numero non deportatorum, vt plerique putant; sed potius eorum, qui in Iudæa remanserant, & occasione quadam, forte cum legatione Zedekiæ, in Babyloniam venerant; *vt biennio ante hoc tempus* factum Ier. 51, 59. Hanc sententiam suadent 1) quod horum impietas a Deo arguitur & in ipsis, & in populo toto, cui seniores præerant; 2) quod iudicium Dei in ipsos venturum describitur (v. 21.) non tanquam in Chaldæa habitantes, sed potius in Canaan. Alienum autem esset, si Deus deportatis peccata exprobrasset, & residuis iudicia denunciasset. *Iun.* in Notis & Comment. *z*) c. 20, 1. ℣. 2. *a*) *Factum vero est.* cf. c. 20, 1. 2. *b*) Habet vero hoc caput duas vel *tres partes*, I. prophetiam contra male quærentes Iehouam v. 1-8. II. contra male persuasos prophetas v. 9-11. III. contra Hierosolymam & superstites in patria sua Iudæos v. 12. seqq. ℣. 3. *c*) *Ascendere fecerunt* & toto animo gestant. v. 7. c. 11, 5. *Facere ascendere in cor* est talibus rebus dare locum in affectu suo. *Cocceius.* *d*) *idola sua, stercoreos deos.* v. 4. c. 6, 4. c. 8, 10. Ion. *cultum idolorum suorum.* sic in seqq. At Cocceius: *stercora sua* - amorem rei nihili — Tale stercus est *iustitia propria*, quæ *ex lege* est, non iustitia Dei ex fide Christi; & magna opinio de suis operibus & nomine, & omnibus prærogatiuis externis, quas Israel inter ceteros homines iactare poterat. Quam iustitiam etiam Paulus σκύβαλα & ζημίαν, *stercora & damnum* vocat Phil. 3, 7. 8. cf. Mal. 2, 3. ὁ· ἔθεντο τὰ διανοήματα αὐτῶν ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν. *e*) c. 20, 32. *f*) *offendiculum, scandalum iniquitatis suæ* v. 4. 7. c. 7, 19. idola, quæ cultoribus suis scandalum erant, vt impingerent & ruerent in omnia mala culpæ & pœnæ.

o) *dum mentimini*, viri & feminæ Mich. 2, 11. Nulla enim promissio vllius boni est diuina promissio, qua bonum promittitur illi, qui non in fœdere Dei steterit, & in Deum crediderit, & iustitiam eius amplexus fuerit, & ex corde ad Deum conuersus fuerit *Cocceius* ad v. 3. *p*) *qui libenter audiunt* & credunt *mendacium*, non amant veritatem, sed tenebras, non habent verbum Dei manens in se. cf. Am. 2, 4. 2 Thess. 2, 11. 12.

℣. 20. *q*) *Ecce ego ero.* Ion. *mittam iram meam*, vt v. 8. *r*) *contra pululllos illos vestros.* (2) v. 18. *He paragog.* post suffix. *ob emphasin*, vt Ier. 29, 25. Fraudes & mendacia vestra omnium oculis exponam & puniam *s*) *quibus*, ὅ· φ᾽ ᾇ, *super quæ.* *t*) *venamini* v. 18. *u*) *ibi*, in illo loco, Ierusalem v. 16. *x*) *in germinantibus*, *florentibus* hortis. Sic *Tremellius*: abductuiæ in floralia, i. e. v. eas abducatis in hortos vestros, floribus consitos, & in lucos vestros, vbi sunt lupanaria ad perditionem animarum constituta. Et Iun. in Comment. posthumo: *Venabantur animas* puellarum, vt Veneri sacræ essent, & earum opera viros illaqueabant, vt est in seq. membro. Sed Gusset. p. 395. At *ad hoc, vt efflorescatis* iuxta promissa vestra v. 19. (prosperitas per efflorescentiam adumbratur multoties. vid. e. c. Ps. 92, 7. Ps. 92, 8. 13.) *& frangam* illa tegumenta e *brachiis vestris* (quando ea affertis, vt mea veletis brachia, ego vobis fortior, non sinam ex brachiis meis inuolui, sed vestris eripiam.) *& emittam literas* &c. cf. not. v. 28. At S. vt fiant in *volatiles*, Raschi: vt per vos auolent in Gehennam, ex signif. Chald.

CAP. XIV, ℣. 2. Hic demum inchoant nouum caput 6 - 10. 18, 14. 20, 23.

נתנו נכח פניהם האדרש אדרש להם׃
4 לכן דבר־אותם ואמרת אליהם כה
אמר ׀ אדני יהוה איש איש מבית ישראל אשר יעלה
את־גלוליו אל־לבו ומכשול עונו ישים נכח פניו ובא
אל־הנביא אני יהוה נעניתי לו בה ברב גלוליו׃
ה למען תפש את־בית־ישראל בלבם אשר נזרו מעלי
6 בגלוליהם כלם׃ לכן אמר ׀ אל־בית ישראל
כה אמר אדני יהוה שובו והשיבו מעל גלוליכם ומעל
7 כל־תועבתיכם השיבו פניכם׃ כי איש איש מבית
ישראל ומהגר אשר־יגור בישראל וינזר מאחרי ויעל
גלוליו אל־לבו ומכשול עונו ישים נכח פניו ובא אל־
8 הנביא לדרש־לו בי אני יהוה נענה־לו בי׃ ונתתי פני
באיש ההוא והשמתיהו לאות ולמשלים והכרתיו
9 מתוך עמי וידעתם כי־אני יהוה׃ והנביא
כי־יפתה ודבר דבר אני יהוה פתיתי את הנביא ההוא

ונטיתי

g) *dederunt*, posuerunt *ante* faciem suam v. 4. 7 Ier. 17, 16. Ex colunt cultu non modo interno, vt in priore; sed & externo, vt in hoc membro. Idola quotidie eorum oculis obuersantur. *Grot.* At *Cocceius*: h. e. pro doctrina Dei vel legis ipsius, quæ est lucerna pedum, vt homo ambulans non offendat, eos homines sibi doctores legere & sibi sequendos proponere, qui non possunt esse nisi offendiculum, in quos offendens peccet, perperam agat, & a via recta discedat. h) *Num ergo consulendo* (vllo pacto) *consular ab iis?* S. *Num ergo quærendo serio quærer illis?* c. 20, 3. *Ef.* 65, 1 q. d. an putas, me serio ab eis consuli? Minime omnium. At LXX. & Cocceius: *An respondendo respondebo illis?* an nempe ita hypocritice tantum interrogatus vllo modo *mouerer ad respondendum illis?* coll. Ef. 65, 1 vt etiam. נדבר נחם &c. ita actiue vel reciproce & deponentialiter vsurpantur. Prius est *Infinitiuus Niphal*, mutato ה in א, ne duo He concurrentia difficilem facerent & ingratam lectionem, obseruante *Kimchio*. Gussetius: *an ab ipsis inuenirer?* vt in *Niphal* innuat non modo *requiri*, sed etiam *inueniri*, coll. Ef. 65, 1.

✠. 4. i) *cum illis* c. 2, 1. k) *quisquis fuerit* v. 7. Leu. 17, 3. 8. 10. l) *qui adscendere fecerit*, vid. v. 3. m) v. 3. 7. n) *&* tamen *venerit* v. 7. o) S. *Egone Iehoua responderim ei, qui venit cum multitudine idolorum suorum?*, minime! p) *adducar, vt respondeam ea* nempe, quæ sunt ex voto & voluntate ipsius. Alii absolute & affirmatiue. Sic *Castellio*: *Huic ego Ioua, vt stercoreis tot eius diuis dignum erit, respondebo.* Cocceius vero: *respondeo ipsi in*

in ea re, in multitudine stercorum suorum. Immittam efficaciam erroris Prophetæ, vt respondeat

בא ק'

consulenti ita, vt non sanetur, neque conuertatur a prauis opinionibus & amore vanitatis, sed maneat in multitudine stercorum suorum. cf. not. v. 7. & 1 Reg. 22, 23. q) *venienti*, sec. *Kri.* Sic Ion. *qui venit ad quærendum institutionem a me, quamuis implicitus sit multitudini cultus idolorum suorum.* At *Ledebuhrius* in Catena Accent. p. 398. *vexor* Pf. 119, 107. *ei* vel ab eo. *in ea re* f. negotio; sec. *Ctibh*, quod τῷ *Kri* h. l. non immerito præfert *Cocceius*, 1) propter accentus; 2) quia per *Kri* non declaratur, quomodo Deus tali respondeat, sed tantum repetitur, cum qua intentione veniat consulens. r) *in*, vel *cum multitudine*; al. *propter multitudinem* idolorum suorum; i. e. cum animum habeat idololatriæ plenum v. 3. cf. Ef. 57, 10. Ier 13, 22. Pf. 5, 11. ✠. 5. s) *Vt capiam, prehendam.* c. 12, 13. c. 21, 28. Num. 5, 13. Vt conuincam eos, & ipso silentio meo, non dignos responso ipsos indicans, (vel sec. alios, per responsionem meam iudicialem) pudefaciam & frangam cor ipsorum, vt, sua conscientia teste, fiant ἀναπολόγητοι. cf. Leu. 26, 4. 1 Sam. 10, 26. Hof. 7, 2. *Cocceius*: h. e. vt ita ab errore in errorem, a prauitate in prauitatem proficiendo - - tandem coram Deo rei peragantur *apud animos proprios.* Nam fieri non potest, vt non tandem incidant in ea, quæ aperte pugnant cum veritate & iustitia Dei, & in eis contradicentes habeant τοὺς ὁσίους, probos & rectos corde. *Ion.* & *Raschi*: *ad adducendum domum Israel, ad ponendum pœnitentiam in corde ipsorum.* t) *quia.* Deut. 3, 24. S. *quod*, cf. infra c. 20, 26. 32. u) *abalienati sint, abalienauerint se.* Ef. 1, 4. o. ἀπηλλοτριωμένας (καρδίας) ἀπ' ἐμοῦ. Eph. 4, 18. x) *per idola sua omnia illa*, ο. ἐν τοῖς ἐνθυμήμασιν αὐτῶν. fic v. 7. cf. v. 3. ✠. 6. y) *Conuertimini.* Ef. 21, 12. c. 31, 6. Ier. 3, 14. *Ion.* add. *ad cultum meum* z) S. *&* *conuertite facies vestras* (Raschi *cor vestrum*) vt mox plenius dicitur. al. *conuertite etiam alios*; vt antea alii aliis fuistis peccandi auctores. *Kimchi*: vxores vestras & iuuenes vestros. cf. c. 18, 30. 32. a) ο. ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων ὑμῶν. vid. v. 3. 5. c. 6, 4. c. 8, 10. b) c. 5, 9. c. 6, 9. 11. &c. ✠. 7. c) vid. v. 4. d) *aut de peregrino*, Proselyto. LXX. & Syr. *de iis, qui conuersi sunt ad me.* Nam & *proselyti portæ* (multo magis *iustitiæ*) tenebantur ab idololatria se abstinere, obseruante *Grotio*. cf. Ex. 12, 19. 48. Leu. 17, 8. 10. 12. 13. &c. e) S. *& separauerit se.* Hof. 9, 10. f) *& adscendere fecerit.* fut. Hiph. vid. v. 3. 4. g) *venerit tamen* v. 4. h) *ad interrogandum eum*, vel *quærendum ex eo* Deut. 12, 30. c. 18, 11. Ef. 8, 19. i) S. *per me*, h. e. per instinctum & reuelationem meam. cf. 2 Par. 34, 26. 1 Sam. 28, 7. 2 Reg. 1, 2. 3. 6. 16. al. *de me.* k) S. *Egone Iehoua responderim ei?* al. absolute: *respondens ero* vel faciam, vt *respondeatur ei.* Part. Niphal. vid. not. v. 4. l) S. *per me.* Ion. *per verbum meum.* At Cocceius; *contra me*; daturus ipsis doctores & Prophetas, qui consulentibus contra Deum respondeant contra Deum. Idem in Lex. p. 628. Inest, inquit, in his significatio caussæ, quæ non est in Deo aut verbo Prophetæ, sed in interrogante; quare Deus illi respondeat, siue respondere videatur, aduersa sibi. Nam forma ipsa נענה notat passionem. Al. *per me ipsum*, non tam per Prophetam, quem consulit; non verbo, sed facto, de quo v. 8. ✠. 8. m) S. *Immo dabo* (ponam) *facies meas.* Ion. & Syr. *iram meam.* Hæc enim in vultu se maxime prodit. c. 15, 7. Leu. 17, 10. n) cf. Pf. 34, 17. o) *& desolabo eum* stupendum in modum. c. 20, 26. *Gusset.* p. 354. *stuporem ei immittam*, vt sit stolidus, ac omnibus hebetudine sua θαυμαστὸς & subita notabilis, sumaturque pro materia dicteriorum & prouerbiorum p) *in signum* & exemplum diuinæ vltionis, ex quo alii rectius sapere discant. cf Num 17, 3. 25. Deut. 28, 46. q) *& in similitudines* cf. not. Deut. 28, 37. r) Leu. 20, 3. 5. 6. s) v. 3. c. 13, 23. ✠. 9. t) *Propheta autem.* Incipit hic II pars capitis. cf. not. v. 2. u) S *quando persuaderi sibi passus fuerit* Deut. 11, 16. Ier. 20, 10. Hof. 2, 16. nempe instinctu diaboli & spe lucri, ab hypocritis eum consulentibus, & læta responsa flagitantibus. x) *vt loquatur verbum* aliquod falsum ceu diuinum. cf. c. 13, 2. seqq. Ef. 58, 13. & e. c. 1 Reg 22, 11. Occurrit stultæ eorum cogitationi. Veris enim Prophetis suos opponebant impostores, q. d. minantur nobis duo, Ieremias & Ezechiel, at alii & longe plures, læta nobis promittunt. At, inquit, ne blandiamini vobis; errant illi, & quidem vestra culpa. y) ac si *Ego Dominus persuaserim* &c. Ier. 20, 7. vel: *Ego quidem Dominus persuaderi seu seduci permisi*, iusto iudicio in pœnam contemtus, contumaciæ & ingrati animi (prophetæ & populi) erga veritatem diuinam 1 Reg. 22, 20. 21. 22.

ונטיתי את־ידי עליו והשמדתיו מתוך עמי ישראל׃
ונשאו עונם כעון הדרש כעון הנביא יהיה׃ למען לא־
11 יתעו עוד בית־ישראל מאחרי ולא־יטמאו עוד בכל־
פשעיהם והיו־לי לעם ואני אהיה להם לאלהים נאם
12 אדני יהוה׃ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃
13 בן־אדם ארץ כי תחטא־לי למעל־מעל ונטיתי ידי עליה
ושברתי לה מטה־לחם והשלחתי־בה רעב והכרתי
14 ממנה אדם ובהמה׃ והיו שלשת האנשים האלה
בתוכה נח דנאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם
טו נאם אדני יהוה׃ לו־חיה רעה אעביר בארץ ושכלתה
16 והיתה שממה מבלי עובר מפני החיה׃ שלשת האנשים
האלה בתוכה חי־אני נאם אדני יהוה אם־בנים ואם־
בנות יצילו המה לבדם ינצלו והארץ תהיה שממה׃
17 או חרב אביא על־הארץ ההיא ואמרתי חרב תעבר
18 בארץ והכרתי ממנה אדם ובהמה׃ ושלשת האנשים
האלה בתוכה חי־אני נאם אדני יהוה לא יצילו בנים
19 ובנות כי הם לבדם ינצלו׃ או דבר אשלח אל־הארץ
ההיא ושפכתי חמתי עליה בדם להכרית ממנה אדם
ובהמה

p) *prævaricando prævaricationem* c. 15, 8. 2 Paral. 26, 14. Num. 5, 6. *q)* *& extendero.* v. 9. *r)* *vt frangam.* c. 5, 16. *s)* cf. not. c. 4, 16. *t)* *& immittam in eam.* Leu. 26, 22 *u)* c. 5, 17. c. 7, 15.

℣. 14. *x)* *Et si fuerint.* Sic Θ. καὶ ἐὰν ὦσιν. it. Syr. cf. v. 18. Ezr. 3, 6. &c. *y)* *tres hi viri.* v. 16. *z)* qui magnam præ aliis experti sunt & felicitatem & calamitatem, fuerunt illustres & sanctitate celebres, & salutis aliorum amantissimi, precibus pro illis efficacissime intercesserunt. q. d. *Si adessent & intercederent homines illi, mihi acceptissimi,* & in quibus edidi documenta misericordiæ illustrissima, *non tamen misererer.* cf. Ier. 15, 1. *z)* qui totius primi mundi reliquias secum seruauit in diluuio. *a)* æqualis Ezechieli, & sine dubio iam tum clarus inter gentes & Israelitas. c. 28, 3. qui vidit primam pœnam Iudæorum, & ex leonum ore ereptus est, seque & populares suos explicatione somniorum a communi excidio, & Chaldæos magos ab imminente morte liberauit &c. *b)* qui vixit in terra Vz. Iob. 1, 1 extra populum Israeliticum, quique ex grauissimis post hominum memoriam calamitatibus ereptus, precibus familiam suam & amicos Deo reconciliauit. *c)* *illi* quidem, sed *soli.* v. 16. 18. *d)* *ob iustitiam suam;* quam, licet mutilam & imperfectam, Deus propter iustitiam Christi nobis donatam & fide apprehensam, cuius illa fructus est, gratiose acceptat Rom. 4, 22. seqq. c. 8, 1. 1 Ioh. 2, 29 c. 3, 7. *e* *eripient,* s *eriperent* c. 3, 19. 21. *f)* v. 16. c. 11, 8. ℣. 15. *g)* *Quando* l. *Si etiam.* Mich. 2, 11. *h)* *feras malas* c. 5, 17. cf. Lev. 26, 22. 2 Reg 17, 25. *i)* *transire, grassari fecero* per terram c. 5, 1. Lev 26, 6. *k)* *& orbauerint eam:* incolis c. 5, 17. Hos 9, 12. *l)* *ita vt fiat.* *m)* c. 12, 20. *n)* *ex defectu transeuntis,* c. 33, 28. Ier. 9, 9. 11. cf not. Ex. 14, 11 & Num 14, 16. ℣. 16. *o)* S. *Etiamsi fuerint tres illi viri* v. 14. 18. *p)* v. 18. c. 33, 11. cf. not. 1 Sam 20, 3. *q)* v. 14. *r)* *si liberauerint,* i. e. *non liberabunt* v. 18. vt expresse habet *Syrus* h. l. & v. 20. cf. not. 1 Sam 24, 22. Es. 62, 8. Nam sua quisque, non alterius fide seruatur. *Grotius:* Tantum mediocriter malis ob pios interdum parcitur, non ita contumaciter flagitiosis. *Cocceius:* Non negat Dominus, se aliquando propter pios conseruare respublicas, & parentibus piis aliquando largiri vitam filiorum & filiarum; sed hoc dicit: in aliis omnibus gentibus non esse exspectandum, nisi totalem deletionem. &c. *s)* sed *illi soli eripientur* v. 18. Ier. 7, 10. *t)* *terra autem.* *u)* v. 15. c. 15, 8. Es. 1, 7. ℣. 17. *x)* *Aut si.* v. 15. S. *Aut quando adduxero.* Θ. ἐὰν ἐπάγω. cf. Es. 27, 5. *y)* v. 21. c. 6, 3. c. 11, 8. *z)* Lev. 26, 6. *a)* *vt exscindam.* v. 13. c. 21, 8. *b)* c. 25, 13. ℣. 18. *c)* S. *Etiamsi fuerint tres* v. 14. 16. *d)* *aut filias.* cf. Es. 56, 11. *e)* S. *sed.* 2 Sam. 11, 23. *f)* v. 16. Am 3, 12. ℣. 19. *g)* *Aut si.* vid v. 17. *h)* c. 5, 16 17. Leu. 26, 25. *i)* *super.* v. 21. c. 6, 13. c. 12, 19. *k)* *vt effundam* c. 9, 8. *l)* S. *propter sanguinem* nempe ad punienda *homicidia* & iniustitiam hominum, quibus inter se inuicem sunt antea grassati. al. *cum sanguine,* i. e. cum multa hominum strage, vt sit pestis, certissimam & præsentissimam mortem afferens. Nam, inquit *Grotius,* omne mortis immaturæ genus *sanguis* Hebræis dicitur. cf. c. 5, 17. Tremellius: *ad cædem.* Ion. in, l *cum cæde;* al. *cum sanguine,* vt gladium v. 17. comitetur pestilentia.

z) *tum extendam,* vel *extendam vero manum meam* c. 6, 14. Ion. *eleuabo plagam potentiæ meæ contra ipsum.* sic v. 13. *a)* c. 25, 7. 1 Reg. 15, 27.

℣. 10. *b)* *Sic vtrique,* consulens & consultus, *portabunt iniquitatem suam &* illius pœnas dabunt. c. 44, 12. Leu. 5, 1. c. 20, 19. *c)* *sicut iniquitas* (al. *pœna iniquitatis*) *quærentis.* *d)* *ita iniquitas* (al. *pœna*) *prophetæ istius erit.* Pœnas pariter sentient, & qui emunt vaticinia, & qui vendunt; *Grotius.* cf. simil. constr. Leu. 7, 7. Es. 24, 2. Ratio paris pœnæ est, quod & *consulens* veniat ad Prophetam, habens cor plenum stercore & oculos offendiculo; & *Propheta,* vt Balaam, mercedem iniustitiæ a talibus captet & eis cupiat placere: atque ita inuicem scortentur *Cocc.*

℣. 11. *e)* *aberrent.* Es. 35, 8. c. 53, 6. spectantes tale exemplum aberrationis & profligationis. *f)* *polluant se* c. 5, 11. c. 37, 23. *g)* c. 18, 30. Quando quis quid dicit & facit ex se ipso, non consulto ore Dei, eq. non habens Dominum, id est פשע ἀνομία & *defectio a Deo* & lege eius. conf. verbum 1 Reg. 12, 19. Es. 1, 2. *h)* S. *sed sint mihi populus;* se gerant, vt populum Dei decet. *i)* *Ego autem sim.* Al. *sic erunt mihi &c.* *k)* c. 11, 20. c. 34, 24. *Cocceius:* Certe hæc prophetia significat, Israelem, atque adeo Ecclesiam Dei, quæ est verus Israel, aliquando liberatum iri a seductoribus & defectoribus & ἀνομίαις suis, vt soli Deo credant, & illi soli obediant. Similes promissiones passim obseruare est. *l)* c. 11, 8. Hos. 11, 15.

℣. 12. *m)* *Porro factum est.* Tertia pars capitis. cf. not. ad v. 2.

℣. 13. *n)* c. 33, 2. *o)* *cum peccauerit contra me.* Leu. 5, 1. 17. *p)*

℣. 11. ואני: per *Paschta* 3. 7. 8. 10. 13. 15. 17. 24. sic Se. 5. ℣. 13 למעל ita 6. 9. 20 in texto; su 5 & sic in marg. 2. ℣. 14. דנאל cum *Kri* plene 2. 3. 5. & *Mas Eiff.* ℣. 15. לו per *Mun* 1. 3 sic su. 5. ושכלתה per *Kam.* 7. 8 11. 12. 13. 15--19. 21. 22. 23. 24. contra *Mas.* 1. 2. *Eiff.* & *Iad Ras.* f. 60. col. 4. ℣. 17. ושלשת cum præf. ו 3. sic su. 1. 2. 5. & sic 6. 9. in marg. ℣. 19. Pro אל hab. על 1. & Orientales. & sic in marg. 6. 9.

כ ובהמה׃ ונח דנאל ואיוב בתוכה חי־אני נאם אדני
יהוה אם־בן אם־בת יצילו המה בצדקתם יצילו נפשם׃
21 כי כה אמר אדני יהוה אף כי־ארבעת שפטי
הרעים חרב ורעב וחיה רעה ודבר שלחתי אל־
22 ירושלם להכרית ממנה אדם ובהמה׃ והנה נותרה־
בה פלטה המוצאים בנים ובנות הנם יוצאים אליכם
וראיתם את־דרכם ואת־עלילותם ונחמתם על־הרעה
אשר הבאתי על־ירושלם את כל־אשר הבאתי עליה׃
23 ונחמו אתכם כי־תראו את־דרכם ואת־עלילותם
וידעתם כי לא חנם עשיתי את כל־אשר־עשיתי בה
נאם אדני יהוה׃

Cap. XV.

טו ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם מה־יהיה עץ־
2 הגפן מכל־עץ הזמורה אשר היה בעצי היער׃ היקח
3 ממנו עץ לעשות למלאכה אם־יקחו ממנו יתד
4 לתלות עליו כל־כלי׃ הנה לאש נתן לאכלה את

שני

℣. 20. m) S. Fuerint antem Noah &c. v. 14. n) v. 16. o) S. si filium aut filiam eripuerint. vid. v. 16, 18. p) sed illi soli. v. 16. 18. q) vid. v. 14.

℣. 21. r) S. Sic etiam, quando al. *Quanto magis*, cum simul illas quatuor plagas immisero Hierosolymae; subintellige apodosin: *delebo eam*, & solos iustos, qui suspirant & ingemiscunt propter abominationes eius, faciam superstites. cf. not. Deut. 31, 27. s) de quibus in praeced. a versu 12, ad 20. cf. c. 5, 10. c. 16, 41. & 2 Sam. 24, 12. 13. Apoc. 6, 8. t) *mala*, ad sensum hominum & naturae, talia horrentis & fugientis; iusta tamen & recta. cf. c. 5, 16. u) *gladium* sc. v. 17. x) v. 13. y) v. 15. Deut. 32, 24. cf. Ap. 6, 8 *Coccejus*: Quomodo *malae bestiae* in Hierosolymam missae sint, non liquet. Nam non constat, leones, pardos atque alias istiusmodi belluas in vrbem irruisse, & in ea stragem fecisse. Sed hoc constat, tempore vltimi excidii eam fuisse plenam *immanibus hominibus*, quorum saeuitia feritatem bestiarum superauit. Credibile est, etiam ante captiuitatem Babylonicam talia acta esse. Ipsi Reges vocantur *leones* c. 19, 2 cf. Zephan. 3, 3. z) v. 19. Deut. 28, 21. a) *misero*. c. 5. 16.

℣. 22. b) *Et ecce si*. cf. not. Ex. 8, 22. 2 Reg. 7, 2. Ier. 31. 8. Cocc &c. S. *Sed ecce* c) *relicta fuerit*. al *relinquetur*, remanebit. Es. 1, 8. d) *euasio*, *ereptio*, *residui quidam* a fame, gladio, peste &c. 2 Sam. 15, 14. Es. 37, 2. e) *educti* scilicet, filii aut filiae. c. 38, 3. f) *ecce tamen illi etiam exibunt ad vos*, ante in captiuitatem abductos. Vobis non erunt feliciores, vtpote aeque exules. vid. Ier. 38, 22. g) *& videbitis*, cognoscetis. S. *videritisque*. h) impium eorum vivendi rationem cum poena hanc iuste insecuta. v. 23. cf. c. 9, 10. i) *opera* & facinora *eorum* v. 23. c. 20, 43. Zephan. 3, 7. k) S. *tum consolabimini vos*, (consolationem accipieris: *super* l. *de malo*; apodosin ad v. 21. hic demum formant. Al. simpliciter; *& consolabimini vos*, i. e. *minus dolebitis, de vestra miseria*, cum videritis tam seueram & iustam in Hierosolymicanos vltionem, nec murmurabitis amplius contra Deum & Prophetas, quod ex horum consilio iam ante Chaldaeis vos dederitis. cf. not. c. 12, 2. Praeterit. *Niphal*. cf. c. 31, 16. Ps. 77, 3. l) c. 6, 3. Ier. 4, 6. c. 6, 19. c. 11, 11. &c. m) *nimirum omni eo*, malo, *quod* &c. S. *cum omni, quod* &c.

℣. 23. n) S. *Consolabuntur, inquam, vos*. Praet. *Piel*. Thren. 2, 13. Iob. 2, 25. Dicent e. g. O sortem vestram, nostra longe feliciorem & tolerabiliorem! o) *cum videritis*. p) v. 22. c. 36, 17. 19. q) v. 8. r) *non frustra*, & sine caussa, sed iusto iudicio, prouocatus peccatis ipsorum grauissimis, nec excedens modum in poenis. c. 6, 10. s) & sic aequiori animo feretis vrbis & templi excidium, Deo gloriam dantes. cf. c. 5, 9. c. 12, 16. t) vid. c. 11, 8.

CAP. XV. ℣. 1. u) *Praeterea factum est verbum Domini* &c. in confirmationem superiorum. *Typo* enim *ligni vitis* praecisi, soli seruientis igni, exitium Hierosolymam & Iudaeos manens figurat. Estque hic I. πρότασις v. 1--5. II. adplicatio, s. ἀπόδοσις v. 6. seqq. quam tamen etiam ad priorem partem addiderunt citati a nobis interpretes.

℣. 2. x) *Quid est?* S. *quid erit lignum vitis prae omni alio ligno?* y) *palmes* sc. agrestis c. 8, 17. z) *qui est inter arbores silvae* s. silvestres; v. 6. Es. 44. 14. q. d. sec. *Raschi & Kimchi*: Non de vite vinearum (vinifera), quae fert fructum & aestimatur, ego loquor tibi; sed de palmite vitis silvestris. cf. not. Num. 6, 4. 2 Reg. 4, 39. Ad praedicatum vero id refert *Schmidius* ita: *ramo* sc. *qui fuerit* &c. Sic *Tremellius*: quid *prae putato ramo*. Grotius: si palmes eius sit par silvestribus arboribus, i. e. nullos fructus proferat. Eodem tendit *Vatablus*. Vt sensus sit; sicut vite, stirpe alioquin vtilissima, nihil est vilius, si est sterilis, cum sic tantum sit lignum deforme, humile, tenue, gibbosum & tortuosum; ita & Israelitis s. Iudaeis nihil est inanius, si fidei fructibus carent. cf. not. v. 4. Retundit nimirum Deus fastum populi, qui iactabat, se esse vineam Domini, & singulos eorum vites a Deo ipso plantatas, cf. Es. 5, 1. 7. Ps. 80, 9 diciteque, *vanam esse iactantiam*, cum non amplius sint vites fructiferae, sed degeneres & steriles, & qs. silvestres factae cf. Ioh. 15, 2. 6. Ier. 2, 21. Matt. 21, 33. seqq.

℣. 3. a) *Num sumetur ex eo lignum* Gen. 2, 23. c. 3, 19. b) *ad apparandum* illud *ad* aliquod *opus*. v. 4. 5 *Grot*. vt ex aliis arboribus syluaticis fiunt mali nauium, trabes, mensae &c. *Iunius* in Comment. Hoc dicit secundum communem vsum; nam alioqui interdum contigit, & commoditate caeli ac soli, & diligentia culturae, vt ex vite magnifica opera sint facta, teste *Plinio* L. XIV, c. 1. c) *num sument* de eo? d) *clauum*; Zach. 10, 4 ne quidem clauum inde conficere licet. e) *ad suspendendum super illum*. Es. 22, 23. f) *vllum vas* Num. 35, 22.

℣. 4. g) *Ecce!* nota adseuerationis, vt Ier. 31, 8. h) *igni datur in pabulum*, quo alatur v. 6. Nulla alia eius vtilitas est. i) cf. 2 Sam. 23, 7. Mat. 7, 19.

℣. 21. שפטי sine *Psik* 1. 3. contra *Mas. Erff.* ℣. 22. על־ירושלם Pro eo hab. אל־ *Orientales*. sic fr. 2 & fu. 5. ℣. 23. חנם Praemittunt אל־ 1. 3. Sic fu. 5. & sic 6. 9. in marg. את ita 6--10. 13. 14. 20. 21. 22. sic fr. 5. בה Alius liber לה in marg. 7. 8. CAP. XV. ℣. 4. את per *Segol* & *Makk*. 1. 3. 5.

שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ וְתוֹכוֹ נָחָר הֲיִצְלַח לִמְלָאכָה׃
ה הִנֵּה בִּהְיוֹתוֹ תָמִים לֹא יֵעָשֶׂה לִמְלָאכָה אַף כִּי־אֵשׁ
אֲכָלַתְהוּ וַיֵּחָר וְנַעֲשָׂה עוֹד לִמְלָאכָה׃
6 לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כַּאֲשֶׁר עֵץ
הַגֶּפֶן בְּעֵץ הַיַּעַר אֲשֶׁר־נְתַתִּיו לָאֵשׁ לְאָכְלָה כֵּן נָתַתִּי
7 אֶת־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בָּהֶם מֵהָאֵשׁ יָצָאוּ
וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּשׂוּמִי אֶת־פָּנַי
8 בָּהֶם׃ וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ שְׁמָמָה יַעַן מָעֲלוּ מַעַל נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה׃

CAP. XVI.

יו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלִַם
2 אֶת־תּוֹעֲבֹתֶיהָ׃ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לִירוּשָׁלִַם
3 מְכֹרֹתַיִךְ

r. *Kimchi* : cum esset adhuc totus Israel in terra

קמץ בזק

sua, noluerunt tamen redire per pœnitentiam; etsi semper monuerim eos per prophetas, & hostes ipsorum dominari fecerim in eos, vt castigarentur, non tamen cœperunt pœnitentiam multo minus nunc, quum assueti sunt malis operibus suis, adeo vt ignis consumserit omnes circuitus ipsorum, (Thr. 2, 3.) & deuastata sit tota terra Israel, excepta Hierosolyma, & tamen obdurarunt cor suum – Nulla ergo de iis spes est; nam ambusti sunt ab igne, nec tamen senserunt. Hos. 7, 9. Quod cum ita sit, ignis tandem absumet eos. ℣. 6. *y*) S. *Sicut* se habet. *z*) *inter ligna sylua* v. 2. *a*) *quod*, vel *qua dedi* c. 33, 27. Gen. 1, 29. *b*) *igni absumendum* v. 4. *c*) *sic etiam* ex ipsorum merito igni *dedi*, *addixi*. *d*) nullius frugis homines. c. 11, 15. *Cocceius* : Hæc parabola concernit omnes, qui verbum Dei tractant. Vites sunt. Non sunt robustæ & proceræ arbores valido ligno præditæ. Debent in id laborare, vt verum & suum fructum proferant, qui delectet Deum & homines, illum glorificando, hos lætitiam bonæ conscientiæ in ipsis efficiendo. Si fructum hunc non ferant, cetera, quæ habent, inutilia sunt, & ipsi sarmenta sunt ad nihil vtilia, nisi vt comburantur. Similis est parabola Christi Matth. 5, 13. ℣. 7. *e*) *Ponam enim faciem meam in eos*. c. 14, 8. Ion. *vltionem meam*. Syr. *iram meam*, i. e. toruo quasi vultu eos adspiciam, & omnem operam enixe dabo ad exitium eorum. coll. Ps. 34, 16. 17. Ier. 21, 10. c. 44, 11. 27. *f*) vt, si ex vno *igne* calamitatum (cf. Ps. 66, 12.) exierint. *g*) *ignis tamen* alius *comedat eos*. vid. v. 4. 5. c. 5, 4. c. 10, 2. c. 24, 10. &c. Vno malo vitato in aliud incident. cf. c. 7, 15. 16. Ier. 4, 20. Es. 24, 17. 18. *Cocceius* : Nimia est stultitia hominum, qui, quum castigatio Dei videtur abiisse, relabuntur ad pristina sua peccata & deliria, quasi Deo gratias acturi iis, quibus offenderant; atque ita se plane dignos igne & consummatione demonstrant. *h*) *cum posuero faciem meam contra eos* c. 13, 17. ℣. 8. *i*) *Ponam autem* seu *faciam* c. 6, 14. *k*) *desolationem*. Syr. *in deuastationem & stuporem*, i. e. stupendam deuastationem. c. 14, 16. *l*) *ideo quod*. Num. 20, 12. Es. 29, 13. *m*) *praeuaricati sunt grauissime*. c. 14, 13. Non enim peccatores, sicut ceteræ gentes, sed præuaricatores extiterunt. Aliud est enim negligere, quod ignores, aliud contemnere, quod colueris, inquit *Hieronymus* ad h. l. CAP. XVI, ℣. 1. *n*) *Porro factum est* &c. Ne conqueri possent Iudæi de nimia feueritate, Deus hic *sub figura* mulieris s. *puellæ expositæ*, fœdæ ac miseræ, I. *ingentia sua beneficia*, a natiuitate & in adolescentia populi ipsis exhibita in adsumtione gratiosa, desponsatione, purgatione, & exornatione, copiose & emphatice *commemorat* v. 2–14. II. ingratissimam eorum mentem, & maximum tantorum *beneficiorum abusum*, superbiam & fiduciam in opere operato, scortationem spiritualem & vniuersalem exprobrat v. 15–34. III. *Pœnam* adulteris & homicidis iustam *denunciat*, cum exornatione caussarum, quod Canaanæos, Sodomitas & Samaritanos flagitiis superauerint v. 35 - 51. & significatione sententiæ iudiciariæ certo euenturæ. v. 52 - 59. *Subiicit* tamen IV. *promissionem Euangelicam* ex fœdere gratiæ iam olim inito, vt cuius velit repudiatam, postquam pœnituerit, iterum recipere, expiare, & spirituales ei liberos dare, non quidem ex *fœdere legali*, sed *euangelico* s. nouo. v. 60. seqq. *Maius* Oecon. V. T. p. 1038. Conf. tamen etiam not. ad v. 53. ℣. 2. *o*) *Notifica*. c. 22, 2. c. 43, 11. nempe secundum *Kimchium* aliosque, per epistolam, quam mittere debebat ad Iudæos in patria agentes. conf. Præfat. § 4. *p*) synecdochice Iudææ, inprimis vero *Hierosolymæ*, quæ caput regni, & in qua erat sedes Ecclesiæ. conf. Es. 1, 1. 21. c. 57, 3. &c. & infra v. 48. *q*) *abominationes eius* v. 22. 36. c. 22, 2. c. 7, 3. 4. 9. &c. & quidem *symbolice*, *per allegoriam scortationis*; vt, quod fecerant animo, eius turpitudinem intelligerent ex comparatione cum corporali scortatione, *Cocceius*. Est autem huius totius capitis mira δείνωσις, egregie persequens similitudinem adulterii. *Grot.*

k) S. inprimis quando *duas extremitates* vel extrema *eius*. Ex. 25, 19. *Abendana*: decem nempe tribus & vrbes Iudæ. *l*) iam *consumsit ignis*. v. 7. *Cocceius* : significat, diuinis plagis vim politiæ esse eneruatam. *Vatablus* : intelligit afflictiones, quas passi sunt Israelitæ ab Aramæis ab oriente, & a Palæstinis ab occidente. sic *Kimchi*, coll. Es. 9, 11. *m*) *& medium eius* quoque *ambustum fuerit*. Præterit. l. Partic. *Niph.* a rad. חרר (II) Ier. 6, 29. *Kimchi* & *Munsterus* : Ierusalem, quæ iam ex vicino igne inæstuata fuerat. *Corn. a Lapide* : Medietas populi Iudaici consumta est sub Ioiakim & Ioiachin : altera pars breui consumetur sub Sedekia. At *Cocceius* : id significat, ipsorum Doctores & sapientes esse per diuinam iram excæcatos & induratos. *n*) *num proderit?* Es. 54, 17. Ier. 13, 7. 10. *o*) *ad opus aliquod* inde faciendum? v. 3. vt scil. propterea cura eius aliqua sumi debeat? Nihil minus; sed igni traditur absumendum. cf. Matth. 3, 10. *Abendana* : q. d. non redibunt per pœnitentiam, neque emendabunt opera sua; nullum correctionis medium pro illis restat, sed vt denuo coniiciantur in ignem.

℣. 5. *p*) vid. v. 4. *q*) *cum* adhuc *integrum est*. cf. Leu. 3, 9. ὄ. ἔτ. αὐτοῦ ὄντος ὁλοκλήρου. 1 Thess. 5, 23. Iac. 1, 4. Syr. *cum adhuc esset sine vitio*. *r*) *non adhibetur* v. 3. Leu. 7, 24. *s*) *quanto minus*, *cum* . q. d. etiamne futurum putas, *quando* ignis illud ambussit &c. cf. c. 14, 21. 1 Reg. 8, 27. *t*) *& ambustum* iam *est*. *u*) *vt adhibeatur adhuc*. v. 3. *x*) *ad opus* & vsum aliquem v. 3. 4 Leu. 13, 51. vt Leu. 1, 3. 10. Num. 19, 2

℣. 5. ויחר per Pat. 1. sec. Mas. suam & Erff. sed contra M. I. ℣. 6. כאשר עץ ita 1. 3.

✠. 3. r) S. *negotiationes tuæ*, qs. a מכר *vendidit* Ion. & Hebræis *habitatio*, sed *commoratio*, ex rad. גור. nobis potius *origines, efformationes, effossiones*, coll. verbo כרה Es. 51, 1. 2. sic *Gusset.* p. 467. & sic *Cocc.* Lex. p. 435. qui nascitur, inquit, ex populo aliquo, ex terra illius populi, tq. ex metallo, effossus videtur, aut tq. ex fonte deriuatus. LXX. & Syr. *radix tua.* cf. infra c. 21, 35. c. 29, 14. *Rad. Ar.* כור est *collegit, congessit in vnum.* & Talm. in Piel כיר *pinxit, figurauit, figuras induxit.* Hinc *Kiiur* figura, *pictura*; & *Kurvan*, moduli s. *figuræ*, ad quas vasa ænea vel lutea formantur. s) & *natales*; S. *generationes tuæ*, v. 4. Gen. 11, 28. c. 24, 4. c. 31, 13. t) *sunt de terra Cananæorum*, moribus corruptissima; vnde multo plus hausisti, quam de virtutibus Abrahami, Isaaci & Iacobi, parentum tuorum, vnde propate ortus est tibi. cf. Zeph. 1, 11. Zach. 14. 21. u) *Emoræus est* v. 45. *Emoræi* insigniter mali erant, sicut & *Chittæi.* cf. Gen. 15, 16. forte & illorum nomine reliquæ istæ nationes *Iebusæorum, Pherizæorum &c* intelligantur. cf l. c. & Am 2, 9. Sensus est: Imitaris eorum impios mores & idololatriam, ac si ex illis ortus esses. vt *filius* alterius etiam sæpe is dicitur *qui mores eius imitatur.* vid. Matth. 3, 7. c. 23, 33. Ioh. 8. 44. Sic *Virgilius*: Nec te diua parens, generis nec Dardanus auctor, Perfide, sed *duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hircanæque admorunt vbera tigres.* Imo no Cocc. genera, inquit, Hierosolymitani, proceres & Doctores Israëlitarum, & tribus Iudæ, ex Amoræis & Chittæis sunt. Gen. 38, 2. narratur, *Iudam* apud Adullamitas vidisse filiam viri Cananæi, quam duxerit vxorem; deinde, quod filio suo acceperit vxorem *Thamar*, sine dubio etiam ex

מכרתיך ומלדתיך מארץ הכנעני אביך האמרי ואמך
4 חתית: ומולדותיך ביום הולדת אותך לא־כרת
שרך ובמים לא־רחצת למשעי והמלח לא המלחת
ה והחתל לא חתלת: לא־חסה עליך עין לעשות לך
אחת מאלה לחמלה עליך ותשלכי אל־פני השדה
6 בגעל נפשך ביום הלדת אתך: ואעבר עליך ואראך
מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי ואמר לך בדמיך
7 חיי: רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבאי

בעדי   Qqq 5   סב ה

דגש אחר שורק
ב׳ רשין דגישין

Cananæis; ex qua fuerunt *Perez* & *Zerach.* Ergo Amoræi & Chittæi Iudæorum aui fuerunt. x) v. 44. 45 y) ob morum similitudinem. conf. Gen. 27, 46.

Chittæam nominat, quia gens illa videtur fuisse in Venerem pronior, ex coll. v. 45. ✠. 4. z) *Nam*, l. *porro* quod attinet *ad natales tuos.* v. 3. a) *quo nata es.* v. 5. Gen. 40, 20. Hos. 2, 5. *Piscator* aliique hoc applicant ad tempus, quo Deus Abrahamum, tum idololatram, vocauit ex Vre Chaldæorum, Ios. 24, 2. Melius alii ad tempora post mortem Iosephi, vsq; ad exitum ex Aegypto, *cum Israel* multiplicatus *inciperet esse* non familia Israelis, sed populus. Sic *Kimchi, Grotius* & *Cocceius*, qui confert c. 20, 8. ita Ion. *Similis erat cœtus Israel* (sub afflictionibus illis Aegyptiacis) *infanti, qui abiectus est super faciem agri*, cuius vmbilicus &c. b) *non abscissus est*, (vt in infantibus recens natis fieri solet) ab intestino illo, per quod infans matri adhæret. c) *vmbilicus tuus.* (3) Prou. 3, 8. Cant. 7, 3. qui in vtero est qs. os fœtus, quo vitam, spiritum & alimentum ducit. d) & *aquis non lota es*; Prou. 30, 12. vt solent infantes recens nati, quo purgentur a sanguine & sordibus vteri, & membra, ante in vtero contracta, calida aqua extendantur & concinne formentur. e) Cocc. & S. *ad* (iucundum) *adspectum meum* (1) ita vt amabilis appareres; l. *cum aspexi te*, vt habet Tremell. coll. לרגלי Gen. 30, 30. f) & *saliendo non salita es.* Ex. 30, 35. Leu. 2, 13. Solebant olim recens natorum corpora saliri, vel aqua sale macerata lauari ad siccandum humores plus æquo abundantes, & tollendam omnem vteri immunditiem, aliasque ob causas. *Galen.* de Sanit. I. 7. *sale medice insperso cutis eius* (infantis) *densior solidiorque redditur* &c. sic *Raschi, Kimchi* aliique. g) & *fasciis obuoluendo.* Infinit. Hophal. h) *non inuoluta es.* itidem more infantum. (2) h. l. cf. Num. c. 30, 21. 6. vt Luc. 2, 7. Est autem allegoria in hoc versu & seqq. sensus hic sec. *Grot. Piscat.* aliosque: Contemtissima fuisti. Nemo tibi nascenti aderat, qui matris l. obstetricis officia præstaret; sed, lege & doctore destituta, informis, inculta in sordibus peccati vixisti, in idololatria aliisque Aegyptiorum sceleribus. Nemo curam tui gessit, vt te ex miseria tua, innato peccato, liberaret & ad salutem æternam promoueret. Sed *Kimchi* hæc omnia adplicat ad externas Israelitarum afflictiones, & subsecutam liberationem in Aegypto. Etsi vero Spiritus S. significare his verbis voluit, quam contemta aliquando fuerit gens Israelitica, præsertim cum in Aegypto seruiret: tamen etiam hac fœditatis descriptione, depinxit *spiritualem immunditiem* originalis peccati, quod ex vtero materno in hunc mundum nobiscum adferimus. Id abluendum est aqua baptismi, ne nobis imputetur -- Quæ allegoria non inconcinna est: inprimis, quia originaria illa fœditas fons & origo omnis mali, etiam quod hic proprie describitur, censenda est. *Osiander.* & *Calov.* h. l. ✠. 5. i) *Non misertus fuit tui.* c. 20, 17. Nullus inuentus fuit, qui charitatem illam haberet, quæ in redemtore esse debebat. *Cocc.* k) *vt faceret tibi vllum istorum.* l) *clementia vtendo erga te.* c. 5, 11. Es. 9, 18. Aegyptiorum, qui qs. parentes illis esse debebant, duritiem significat, vt recte hic obseruat Ion. inquit *Grot.* Neque tamen propterea concedit Deus, humanam infirmitatem ab homine curari posse, sed ita sentit incurabilem fuisse prorsus a natura hominem, atque tanta fœditate, vt rebus omnibus creatis fastidio esset, nedum ab vlla earum rerum curaretur. *Tremellius.* m) *ita proiecta eras.* Gen. 21, 15. Ps. 22, 11. n) sicuti infantes expositi proiici solent. o) S. *in fastidio animæ tuæ*; quod ista fœditate tua omnibus pariebas, vel: *ita, vt ipsamet vitam tuam fastidires.* (1) cf. *verbum* v. 45. Leu. 26, 11. 15. Ier. 14, 19. p) populus enim in Aegypto natus est, vt diximus ad v. 4. ✠. 6. q) *Præterii vero præter te.* v. 8. 1 Reg. 19, 19. Incipit nunc commemorare beneficia sua, vt ostendat ingratum eorum animum. r) cf. Hos. 9, 10. ac si quis in agro incidit in puellam expositam; vt & Moses a filia Pharaonis transeunte inuentus est. s) *conculcandam.* S. *conculcatam.* Tremell. *præbentem te conculcandam* v. 22. expositam sc. morti, omnibusq; malis ad mortem t) *in sanguinibus tuis*, qui tibi ex partu adhærebant. *Tremell.* vero refert ad sanguinem infantis, qui ex vmbilico non curato profluens exhauritur. u) *Dixi ergo tibi.* Tremell. Virtute verbi promissionumque mearum te a morte præsentissima liberaui, in qua æque versabaris, ac infans, cuius profluit vmbilicus. x) *in sanguinibus tuis.* Tremell. vtcunque in peccatis tuis demersus sis, & a natura mortuus, tq. infans exhausto sanguine. A: *Gusset.* p. 190. *Cum Israel occideretur in Aegypto* iniustis homicidiis, Deus illum viuere fecit in media sui strage. y) *viuito!* vita etiam spirituali & æterna. *Cocc.* Neque obstat, quod eidem feminæ postea decernitur mors, & quod de ea defectio a Deo suo dicitur. Nam quod iussa est viuere, id dicitur propter sanctos patres; in quorum locum deinde veniunt posteri degeneres: quæ arbor aut prosapia quum assimiletur vni personæ, contraria de ea diuerso respectu dicuntur. Cf. Ier. 2, 3. 5. 19. z) *iterumq; dixi.* Non semel, sed sæpius repetitis promissionibus confirmaui, coll. Gen. 12. & 13. & 15. & 17. seqq. S. *dixi, inquam.* *Cocc.* repetitio significat fixum & certum propositum, Quo nobis significatur, vitam nostram plane a gratia, proposito ac beneplacito Dei pendere. a) quanquam fœda es sanguine, volo te viuere. *Grot.* ✠. 7 b) *In myriadem*; h. e. *in multa millia* auxi te. cf. Gen. 24, 60. Num 10, 36. Deut. 33, 17. & Ex. 1. 7. c) *sicut germen* &c. cf. Es. 44, 3. *Cocc.* significatur populi ingens multitudo, propter quam cœperit esse spectabilis. d) Gen. 17, 5. e) *vnde creuisti*, l. *aucta itaq; es* Gen. 1, 28. c. 35, 11 Ex 1, 10 12. f) & *adoleuisti* in iustam ætatem. Gen. 25, 27. 2 Sam. 12, 3. Vt duret sermo de puella, sub cuius persona gens Iudaica describitur. *Grot.* cf. Es. 1, 2. g) & *peruenisti.* c. 22, 4.

CAP. XVI ✠. 4. ומולדותיך per *Mun.* loco *Meth.* 5. 6. 7. 9. 10 13. 14. 16. 19. 20. הלדת sic *defect.* 1. 3. & fe. 2. 5. contra *Mas.* Gen. 40, 20. המלחת per *Schua* 3. sic fu. 1. 5. & sic 6, 9. in marg. ✠. 5. הולדת *plene* 5. sic fe. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra impr. Gen. 40, 20.

בערי עדיים שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם ועריה :
8 ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דדים ואפרש
כנפי עליך ואכסה ערותך ואשבע לך ואבוא בברית
9 אתך נאם אדני יהוה ותהיי לי : וארחצך במים
10 ואשטף דמיך מעליך ואסכך בשמן : ואלבישך
רקמה ואנעלך תחש ואחבשך בשש ואכסך משי :
11 ואעדך עדי ואתנה צמידים על־ידיך ורביד על־גרונך :
12 ואתן נזם על־אפך ועגילים על־אזניך ועטרת תפארת
13 בראשך : ותעדי זהב וכסף ומלבושך שש ומשי
ורקמה

h) in vel *ad ornamentum ornamentorum*, s. summam elegantiam corporis. Nondum enim de ascititiis loquitur; quippe mox *nuda* adhuc fuisse dicitur. S. venistique *in decora decorum*. ornatissima facta es. v. 11. cf. ad constructionem Cant. 1,1. *i) vbera* tua, cf. Cant 8, 8. *k) solidata sunt*, intumuerunt; mammæ sororiarunt & decentem formam nacta sunt, vt in nubilibus. *l) & pilus tuus*, i.e. pubes, honesta phrasi. conf. Es. 7, 20. & *Grot.* h. l. *m)* Iud. 16,22. *n) cum* esses *nuda & discooperta.* v. 22. 39. Tremellius: *quamuis esses nudissima* & retectissima; i. e. non propter vllam elegantiam aut bonum, quod inesset in te, visa es mihi ad summum ornatum pervenisse, & perplacuisti mihi; sed propter vnicum amorem meum, ex consilio & electione gratuita, coll. Deut. 7, 7. 8. *Schm.* eras tamen adhuc *nuda & nudata*. erat tibi statura & forma, sed deerat ornatus exterior. *Grotius*: Sic exprimitur miseria gentis in Aegypto. *o) & retecta* (6) v. 22. 39. Mich. 1, 11.

℣. 8. *p) Cum igitur praterirem prater te.* v. 6. *q) quod ecce, tempus tuum* esset. *r) tempus amorum*. (8) c. 23, 17. Cant 1, 2. quod nubilis esses, viro & nuptiis apta Intellige sec. *Ion.* maturum redemtionis ex Aegypto tempus, Gen. 15, 13. 14. Act. 7, 7. 8. sic *Tremellius*: Iam venitur ad coniugium sacrum, initum cum Ecclesia Israelitarum, quo tempore liberata fuit a seruitute Aegypti, & donata tabulis fœderis. *s) expandi alam* vel oram *vestis meæ super te*; more despondentium Ruth. 3, 9. te, tanquam sponsam vel vxorem, in protectionem meam suscepi. *t) & operui nuditatem tuam.* Hos. 2, 11. *Gros.* vestibus te indui *Coccejus* Lex. p. 382. h. e. iecit te sponsam meam, vt per semen verbi mihi ex te nascerentur filii. Idem in Comment. Nec inepte, inquit, hic cogitabimus de gloria Dei, quæ visa est super populo יהיר י Israelitico, quum exiret ex Aegypto, & deduceretur per mare & in desertum. *u) S. quin iuraui.* cf. c. 20, 5. 6. fidem coniugii dedi. *Coccejus*: significat declarationem Dei, quam notificauit populo, statim atque eum asseruisset & eduxisset ex Aegypto, nempe, quod ipse esset ipsorum Deus: quod & in decem verbis præfatus est: in quibus & adiecit, quod populo credenti & parentes honoranti daturus esset beatitudinem & vitam longam in terra, quam paratus erat ipsis dare. cf. Ex. 15, 25. 26. &c. *x)* 2 Par. 15, 12. *inii quasi fœdus nuptiale tecum* in Sinai. Ex. 20, 1. cf. Mal. 2, 14. *Tremellius* confert Ex. 19. & 24. *y)* S. *vt esses mihi* quasi in vxorem. Leu. 21, 3. *Tremell.* vt vicissim in fœdus mecum conuenires. cf. Deut. 29, 11. 12. ℣. 9. *z) Quare laui te*, a sordibus adhuc reliquis. conf. Ex. 19, 10. *a) aqua*, tum typice, per varias illas lotiones Leuiticas, tum spiritualiter. cf. Ps. 51, 4. 9. & infra c. 36, 25. 1 Ioh. 1, 7. *Coccejus*: lotio significat addictionem vitæ æternæ, & condonationem reatus, s. non-punitionem eius, propter Christum & iustitiam eius, & iustitiam Dei aliquando in Christo manifestandam. *b) & ablui*, emundaui. Leu. 6, 21. 1 Reg. 22, 38. *c)* v. 6. *d) & inunxi te oleo*, vt solebat fieri nouiter nuptis vel proxime ducendis. conf. Ruth. 3, 3. Esth. 2, 12. Iudith. 10, 3. rad. סוך Indicantur vero dona Spiritus, per regenerationem collata. cf. Ps. 45, 8. Hebr. 1, 9. ℣. 10. *e)* conf. Es. 61, 10. Zach. 3, 4. 5. & 2 Sam. 1, 24. *f) veste acu picta.* v. 13. Iud. 5, 30. Ps. 45, 15. cf. Ex. 26, 36. qua nouæ nuptæ vtebantur. *Grot.* *g) & calceaui te.* 2 Par. 28, 15. *h)* ὁ. ὑπέδυσά σε ὑάκινθον. Sic *Bochart.* calceis *coloris hyacinthini* aut *violacei* s. *hysgini*. Vid. Hieroz. P. 1. p. 986. seqq. vbi contendit, non notari hac voce *taxum*, aut vllum animalis genus, sed *colorem* tantum *hysginum* aut *hyacinthinum*. Contra tamen *Gusset.* p. 897. vrget, omnino al quam animalium speciem, incertam tamen & nobis ignotam, hac voce indicari. cf. Ex. 25, 5. *Cocc.* vestes & ornamenta significant exaltationem reipublicæ, constitutis Senioribus, iudicibus, doctoribus, prophetis, sacerdotibus; ita vt nihil ad ornatum populi deesset. *Tremellius*: i. e. instruxi te rebus omnibus, tum ad necessitatem, tum ad voluptatem pertinentibus; gratiam tibi gloriamque summam indidi, denique regina effecta es coniugio meo. Hæc autem, inde a liberatione cœpta, pertinent ad tempora Salomonis vsque. *i) & amicivi* (S. *accinxi*) *te bysso*. Ex. 25, 4. c. 29, 9. Ion. 2, 6. *k)* plerique: *serico subtilissimo* vel veste bombycina. (2) v. 13. ℣. 11. *l) Sic ornaui te* v. 13. Es. 61, 10. Hos. 2, 15. amplius *ornatu* vario. v. 7. c. 7, 20. 2 Sam. 1, 24. c. 23, 40. vt per species explicatur verbis seqq. Significantur autem *Grotio* ingentes diuitiæ populi, sub Dauide maxime & Salomone. *m) armillas.* (6) c. 23, 42. Gen. 24, 22. 30. 47. *Cocc.* Per *armillas, torquem, ornamentum frontis supra nasum, inaures*, intelligi possunt sanctæ leges regundis actionibus manus. quæ essent in fronte pro signo, & sigilla in manu, & semper auribus insonarent. *n) & torquem* (2) Gen. 41, 42. ℣. 12. *o)* vid. Gen 24, 47. Solebant apud orientales aurei circuli vel gemmæ in os ex fronte pendere & naribus imminere. vide, quæ notauimus ad Hos. 2, 15. *p) & inaures orbiculares* (2) Num. 31, 50. *q)* S. *imino coronam ornatus* s. *decoris*, eximiam & pulcherrimam. Es. 62, 3. Ier. 13, 18. Antiquissimi moris est, quod *sponsæ coronantur*, vid. *Bochart.* Canaan lib. I. c. 15. p. 457. &c. cf. Cant. 3, 11. Ita hodienum sponsas aliquibus in locis sertis ornari videmus. Significatur vero, ex mente *Grotii*, dignitas regia; de qua tamen sequitur demum mentio versu seq. Vnde *Coccejus* vult innui libertatem, quod omnes in populo essent liberi, & tanquam filii Dei agerent - & omnes principes & seniores nihil possent inuito populo, quippe iudicantes secundum leges, & cum populo consulentes in commune - Sub Iudicibus in statu (hoc) libero ditati admodum fuerant. Quamuis enim sæpe a vicinis premerentur, tamen & vltionem exercuerunt, & diripuerunt spoliatores suos, & per interualla diu quieuerunt, & pacis bonis gauisi sunt. ℣. 13. *r) Sic ornata fuisti.* v 11. c. 23, 40. *s) vestesq; tuæ* erant. 1 Reg. 10, 5. *t) byssus* vel *xylinum* Gen. 41, 42. Ex. 25, 4. *u)* & *sericum* s. *pinnicum*, (2) v. 10. *pinnica lana*, lana marina, in ostreorum conchis, quæ πίννη vocantur, crescens. vid. *Gusset.* p. 481. ex *Salmasio*.

℣. 7. עדיים Ita *milra* ex nostris solus 22. quem vero & analogia iuuat, (quia non potest vltima sustinere vocalem ה' longam, nisi tonica sit, coll. *Alting.* Gramm. §. 22.) & auctoritas *Raschii*, qui in Comm. hanc vocem similibus illustrat formis, צביים a צבי, גדיים a גדי, quod facere vix potuisset, nisi legisset Pluraliter & *milra*. At ceteri omnes *milel.* Per *Iod* simplex, quasi esset dualis (quanquam & sic requireretur עדיים ad formam לחיים Deut. 18, 3) 13. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20 & sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 2. impr. & *Erff.* ℣. 8. הודים plene 2 sec. *Mas. impr.* Prou. 7, 18. ℣. 9. ואסכך sic per *Pat.* 1. 3. 5. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 10. ואנעלך *Ain* per *Kam.* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. ואכסך per *Kam.* 1. 23. contra *Mas.* 2. & *Erff.* itemque *M. I.* ℣. 12. ואתן sic per *Makk.* 6. 9. in marg. & *B. Naphtali.* ℣. 13. ומלבושך per *Kadma* 1. 2. 3. 11. & *Ber.*

ורקמה סלת ודבש ושמן אכלתי ותיפי במאד מאד
14 ותצלחי למלוכה׃ ויצא לך שם בגוים ביפיך כי כליל
הוא בהדרי אשר־שמתי עליך נאם אדני יהוה׃
טו ותבטחי ביפיך ותזני על־שמך ותשפכי את־תזנותיך
16 על־כל־עובר לו־יהי׃ ותקחי מבגדיך ותעשי־לך במות
17 טלאות ותזני עליהם לא באות ולא יהיה׃ ותקחי כלי
תפארתך מזהבי ומכספי אשר נתתי לך ותעשי־לך
18 צלמי זכר ותזני־בם׃ ותקחי את־בגדי רקמתך
19 ותכסים ושמני וקטרתי נתתי לפניהם׃ ולחמי אשר
נתתי לך סלת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניהם
כ לריח ניחח ויהי נאם אדני יהוה׃ ותקחי את־בניך ואת־
בנותיך

יתיר י׳ quod Deus maiestatem suam super eo collocauit, hoc est, non tantum Deus eorum nominari voluit, & templum apud ipsos habere -- sed etiam Deus ac sanctificator illorum cognosci voluit; quatenus illis notificauit

יתיר י׳ iustitiam suam & per legem fidei & charitatis eos fecit videri sapientiores & prudentiores omnibus populis. Deut. 4, 6. 7. 8. *Cocceius*; qui etiam addit: Ex hoc dicto perspicitur, quare Deus populum Israeliticum ita magnum fecerit, nimirum, vt Dei gloria & diuina veritas ac doctrina iustitiæ Dei, sapientia & prudentia vera, per ipsos innotescerent gentibus, & nomen Dei magnum fieret in tota terra. f) *verissime dictum Domini Iehouæ Dei.* c. 11, 8. ℣. 15. g) *Sed* secure *confisa es pulchritudini tuæ*; v. 34. Es. 47, 10. Ier. 13, 25. superbiæ & securitatis materiam ex donis meis captans. *Cocceius*: h. e. quod ista ornamenta & inprimis diuinam cohabitationem sibi tanquam propriam vindicauerit, quasi auferri non posset; quod perperam ista habuerit pro argumentis gratiæ diuinæ salutaris, & remissionis peccati & iustitiæ; si non pro caussis iustitiæ & vitæ. Ceterum *incipit iam attingere ingratum animum & omnia gentis flagitia.* h) corporaliter & spiritualiter. v. 16. Ps 106, 39. cf. Ier. 3, 1. Hos. 1, 2. Nam vtroque modo verissimum est illud: *lis est cum forma magna pudicitiæ.* i) S. *ob famam tuam.* v. 14. Cocceius: *scortata es super nomine tuo*, h. e. quod, proposito nomine suo (quemadmodum cellis suis meretrices nomen suum affigere solebant) inuitarent vndique vicinos ad illud nomen amandum & honorandum, & sua facta imitandum, & sic animatis se amicos & consentientes exhibuerint. Hoc interpretatur Esaias c. 66, 5. vbi proponitur, tq. symbolum Iudæorum, hoc: *In nomine meo glorificabitur Dominus*, h. e. gloria Domini est, quod ego nominor Iudæus -- & qui id faciunt, vt Iudæi nominentur, Dominum glorificant -- Ita Israelitæ plerique *proselytos* adiunxerunt sibi, quos *fecerunt filios gehennæ magis quam ipsi erant* Matt. 23, 15. dum illis persuaserunt, ad iustitiam & salutem satis esse nominare verbotenus *Iehouam Deum Abrahami*, quemadmodum ipsi faciebant, *Deum vnum* dicere, & iisdem institutis vti cum ipsis -- Sic gentibus, ita ipsorum nomen æstimantibus & facta imitantibus, interimque suas gentiles opiniones retinentibus, easque ad Deum transferentibus, vsi sunt tq. eiusdem fœderis consortibus, & tanquam heredibus iustitiæ adblanditi sunt, &c. k) *adeo vt effuderis*, effuse prostitueris *scortationes*, libidines tuas v. 20. 22. 33. &c. l) S. *super omnem transeuntem*; omni viatori impudicitiæ tuæ copiam effuse feceris; vt meretrix, quæ se omni transeunti prostituit. cf. Gen. 38, 14. 21 *Cocceius*: nempe dum omnes accedentes ad terram Canaan imbuerunt talibus opinionibus, vt, *Iudaeorum nomine* suscepto, tanquam membra eiusdem ciuitatis & populi haberentur, & in ea commixtione mutuo exultarent, quemadmodum scortantes in commixtione carnis exultare solent. Hoc erat præputiatos corde & carne introducere in sanctuarium. c. 44, 7. Ion. *associasti te ad colendum idola cum omni transeunte.* m) S. quisquis *sibi esset.* al. *illi* cedebat, *fiebat*, vel *fuit* exposita pulchritudo tua, quam mihi integram seruare oportuisset; vel: *illius fuit*, in eius arbitrio erat te potiri. al. *erga eum erat* desiderium tuum al. *cui erat* desiderium tui &c. ℣. 16. n) *Quin sumsisti.* o) cf. Hos. 2, 10. Progreditur a falso Iudaismo, quo imbuerunt proselytos, ad falsam deuotionem. *Cocceius.* p) *Bochart.* aras, sacella, s. *excelsa* c. 20, 29. 1 Reg. 11, 7. c. 12, 31. 2 Reg. 17, 9. 11. *multicoloria, variegata*, variis pannis & multorum colorum instrata Gen. 30, 32. sqq. cf. not. Ios. 9, 5. quæ vestibus suis ornabant qs. lupanaria l. lectulos, in quibus cum idolis, amasiis suis, scortarentur, & insigna, quibus amatores prouocarent: q) v. 15. c. 23, 2. cf. not. Ex. 34, 15. r) cuiusmodi excelsa *non ventura sunt* Gen. 41, 29. 35. Es. 41, 22. *Cocc.* Lex. p. 104. it. in comment. per *paronomasiam* ad praeced. במות vertit: *quæ non veniunt* ad vos a Deo, vt tabernaculum & templum; sed quæ commenti estis ex corde vestro: quemadmodum dicitur de Ieroboamo 1 Reg. 12, 33. *Schmid. non tales* (forte subintell. meretrices l. scortationes) *sunt venturæ.* s) *neq; futura sunt* tanto numero. Schm. *neque tale* quid *erit.* *Kimchi* & M. I. *neq; erit* homo aut populus, qui faciet talia, ratione multitudinis. *Cocc.* in Comm. & quod *fieri non debebat.* cf. Gen. 20, 9. Sic *Ion.* hoc & praeced. membrum: *non secundum rectum & non secundum conueniens*, præter fas & decorum. *Cocc.* in Lex p. 104. & quæ res *nihilum fiet.* ℣. 17. t) S. *accepisti insuper* v. 18. idola tam impense amans, vt ornamenta alioqui charissima libenter impenderes. cf. Ex. 32, 2. 3. 24. u) v. 12. 39. x) v. 15. Hos. 2, 19. y) *imagines* c. 7, 20. *masculi*; vt deos & deas habuit paganismus: *Baalim* sec. *Grot.* *Masculos* forte nominat, quia Israelem proposuit sub specie feminæ libidinosæ, quæ delectatur virorum aspectu & consuetudine. z) & *scortata es cum iis* v. 15. 16 Ier. 3, 6 procumbens coram illis, & erga illos affectum illum habens, quem debebas habere erga Deum; ac putans, Deum similem esse imaginibus, aut talem, vt in illis coli & honorari possit. Cf. not. Ex 34, 15 1 Reg. 12, 28 2 Reg. 17, 9. ℣. 18 a) *Sumsisti etiam* v. 17. b) v. 10. 13. c) & *texisti eas.* cf. c. 18, 7. Es. 58, 7. d) & *oleum* odoratum & arte præparatum (aliud v. 19.) ac *suffimentum meum.* c. 23, 41. quæ tibi dederam & mihi offerenda erant. e) cf. c. 6, 13. c. 8, 11. ℣. 19. f) *Porro ad panem meum* quod attinet. g) cf. Hos 2, 10. h) & *mel quo cibaui te.* vid. v. 13. i) *tu inquam dedisti, apposuisti illud* v. 18. k) c. 6, 13. c. 20, 28. Ion *oblationes in cultum.* l) idq; (S. & ita) *factum est.* Ion. interrogatiue. *Nonne factum est hoc omne?* Negari nihil horum potest. m) v. 14. ℣. 20. n) *Immo sumsisti etiam* v. 17. 18. Ion. *Quomodo, o cœtus Israel, multiplicasti irritare me, quia sumsisti* &c. o) v. 36.

u) non glandes, cepas, panem siccum; vt olim in Aegypto, *Grotius* aliique. x) *comedebas.* Solebant veteres ex *simila*, *oleo* & *melle* panes coquere s. placentas gratissimi saporis, de quibus videatur *Athenæus*, & *Grot.* ad h. l. y) S. *vnde pulchra facta es.* c. 31, 7. Cant. 7, 7. z) S. & *prosperata es vsque ad regnum.* Ier. 22, 30. Profecisti &, emersisti *ad regiam dignitatem.* 1 Sam. 12, 8. c. 10, 16. Euecta es, o *Ierusalem*, v. 2. 3. in regni sedem & caput. *Cocceius*: eo opum & potentiæ processerunt, vt regem habere, & eius magnificentiam sustinere, & duces atque exercitus alere posse viderentur -- non quod fuerit melius sub singulis esse regibus, quam sub iudicibus -- sed quod per regale fastigium celebriores & illustriores essent cuncti & formidabiliores hostibus suis, & per reges suos dominarentur populis vicinis. -- Hoc factum est *sub Saule*, *Dauide*, *Salomone*: cui omnis terra paruit ab Euphrate Gazam vsque.

℣. 14. a) *Quare exiit tibi nomen* & *fama*; i. e. celeberrima facta es *apud gentes.* c. 5, 5. 2 Sam. 8, 13. 1 Par. 14, 17. Exemplo sic Salomo, ad cuius sapientiam cognoscendam ex omnibus populis venerunt, qui sapientia delectati sunt, & inter eos regina Nori. *Cocceius.* b) *ob pulchrit.* vel *de pulchritudine tua* v. 13. 15. c) S. *nam perfecta hæc erat.* cf. c. 27, 3. c. 28, 12. Thren. 2, 15. d) *in* (al. *ob* vel *per* ornatum &c. eodem sensu) *ornatu meo.* Mich 2, 9 q. d. Elegantia tua non natiua tibi erat, sed a me tibi gratiose collata. cf. Hos. 2, 10. e) *quem posueram.* Gen. 24, 47. Tenendum vero est, supremum, immo vnicum decus populi fuisse, quod

---

℣. 12. ותיפי per *Pashta* simplex *milra* a. 3. & in marg. 6. 9. itemque *B. Naphtali.* ℣. 14. ויצא *milra* 1. a. 3. sic *su.* 5.

בנותיך אשר ילדתי לי ותזבחים להם לאכול המעט

21 מתזנותך: ותשחטי את־בני ותתנים בהעביר אותם

22 להם: ואת כל־תועבתיך ותזנתיך לא זכרתי את־ימי

נעוריך בהיותך ערם ועריה מתבוססת בדמך היית:

23 ויהי אחרי כל־רעתך אוי אוי לך נאם אדני יהוה: ותבני־

24 לך גב ותעשי־לך רמה בכל־רחוב: אל־כל־ראש דרך כה

בנית רמתך ותתעבי את־יפיך ותפשקי את־רגליך

26 לכל־עובר ותרבי את־תזנותך: ותזני אל־בני־מצרים

27 שכניך גדלי בשר ותרבי את־תזנתך להכעיסני: והנה

נטיתי ידי עליך ואגרע חקך ואתנך בנפש שנאותיך

28 בנות פלשתים הנכלמות מדרכך זמה: ותזני אל־בני

29 אשור מבלתי שבעתך ותזנים וגם לא שבעת: ותרבי

את־תזנותך אל־ארץ כנען כשדימה וגם־בזאת לא

שבעת:

יתיר י' — מתזנותיך קרי — יתיר י' — תזנותיך קרי

♰.23. i) Falsum enim porro est. k) c. 24, 6. 9. Ef. 3, 11. Dictio Sillukí est parenthetica. l) v. 14. ♰.24. m) Vt exstruxeris; scelera scelestribus augens, & impudens suum scelus omnibus testatum faciens. n) fornicem. v. 31. 39. S. excelsum. Cocc. locum excelsum, in quo prostares meretrix. o) οἴκημα πορνικόν. Generatim notat conuexum quid; speciatim gibbum, dorsum, supercilia oculorum, curuaturam f. absidem rotæ &c. vid. c. 1, 18. &c. e) excelsum. v. 25. 31. 39. cf. c. 6, 13. p) v. 31. cf. Ef. 57, 8. Ier. 2, 28. ♰. 25. q) Ad l. super. v. 31. c. 11, 11. c. 17, 8. r) initio viæ. v. 31. cunctis in triuiis & angiportis; & in locis maxime conspicuis. cf. Prou. 1, 21. c. 8, 2. s) v. 24. t) & abominabilem fecisti v. 52. Deo & omnibus piis immo & gentibus tandem. coll. v. 27. Calv. fuisti tanquam fœtidum & obsoletum scortum, quod passim se prostituit, ideoque præ fastidio tandem reiicitur. u) v. 14. Ion profanasti sanctitatem tuam. Vat. dignitatem ac maiestatem illam regni tui, quod antea in magno honore erat. x) nam diuaricasti, sustulisti aut distendisti pedes l. femora tua. (x) Prou. 13, 3. cf. Maii Supplem. ad Lex. Cocc. p. 103. y) v. 15. Vat. Omnia omnium gentium idola, quotquot se illæ tibi offerebant, (& de quibus forte narrauerat tibi transiens aliquis. Kimchi) ingenti studio coluisti. z) & sic multiplicasti v. 26. 29. Ef. 57, 9. a) v. 15. 20. 22. ♰ 26. b) Scortata enim es cum Aegyptiis v. 28. Ef. 23, 1. colendo Deos eorum, & fœdus cum iis pangendo. c) Tremellius confert Ef. 30. & 31. &c. Deut. 17, 16. Cocc. h. e. Aegyptiis confisi sunt, tanquam opitulatoribus & conseruatoribus status sui; cum interim non cogitarent de Dei amicitia retinenda -- Id Ezechiel nominat prostituere se omnibus, instar publici scorti, h. e. omnes inuitare, & omnibus se promtum ostendere ad peccandi societatem &c. d) vicinis tuis Ps 80, 7. e) magnis carne f. pudendis. Tremell. torosis. Grot. bene vasatis cf. c. 23, 20. Leu. 15, 2. 3. Significatur idololatria Aegyptiorum, qui ceteris gentilibus deteriores, in turpissimam quamque & infamem idololatriam proiecti erant. f) v. 25. 29. g) ad ægre faciendum mihi c. 8, 17. Cocc. Hic locus reflatur, quam spurcum in oculis Dei sit, & quam horrendum, nisi hominibus, & quidem impiis vel idololatris, & ab eis salutem exspectare. ♰. 27. h) c. 15, 4. Ef. 50, 2. i) c. 25, 7. Ion. plagam potentiæ meæ. vt sæpius. k) contra te. l) S. & diminui c. 5, 11. præstitutum f. demensum tuum, tibi assignatum in victum & amictum v. 13. Prou. 30, 8. abstuli aliquid de opulentia, qua abutebaris, vt non æque laute, vt antea, viueres. Continuatur allegoria vxoris vid. Ex. 21, 10. m) & tradidi te pro desiderio c 23, 9. Ps. 27, 12. n) Ps. 106, 41. o) sc filiarum, i. e. sec Ion. villarum f. oppidorum. vid. not. v. 31. 46. Grot. Femininum nomen vsurpat, vt melius continuet allegoriam. p) cf. Iud. 10, 7. c. 13, 1. 1 Sam. 4, 2. 2 Par. 21, 16. 17. c. 28, 18. Ef. 9, 11. Ioel 4, 4. Am. 1, 6. vid. not. Ef. 14, 28. q) pudefactarum, quæ pudore suffundebantur v. 54. 61. & pudentiores te erant. Grot. Palæstini, quamuis mali, tua facta imitari non audebant; manebant penes deos suos. cf. Ier. 2, 11. r) S. a via tua, via facinoris, i. e. ob viam l. ex via tua turpissima f. sceleratissima v. 58. Leu. 18, 17. c. 19, 29. c. 20, 14. &c. cf simil. constr. Cant. 1, 15. Ps. 18, 34. Iob. 35, 2. ♰ 28. s) Tum vero scortata es cum &c v. 26. t) etiam eorum auxilium & fœdus ambiens, & profanum cultum admittens. Nam, inquit Grot. plerumque quorum amicitiam ambiebant, eorum cultus imitabantur. cf. 2 Reg. 16, 7. 2 Par. 28, 16. u) ex defectu (vid. not. Ex. 14, 11. & Num. 14, 16) saturitatis tuæ. S. cum satietas tibi nulla esset cf. c. 39, 19. Ef. 56, 11. q. d. nunquam illos pœnituisse sui consilii, vt non ponerent fiduciam in hominibus; quamuis ab illis non essent adiuti, sed potius decepti. vid. 2 Par. 28, 20. 21. Ef. 7, 20. x) scortata, inquam, es cum iis. y) sed ne sic quidem exsatiata fuisti v. 29. Ex. 7, 23. ♰. 29. z) S. Hinc multiplicasti. v. 25. 26. a) S. vsque ad terram negotiationis, Chaldæam. c. 17, 4. Ef 23, 8. Ier. 10, 17. vel simplicius: in (c. 2, 10) terra, vel ergo v. 26. 28. terram Canaan (nefandos Cananæorum mores imitata Leu. 18, 24. & cultum eorum execrabilem Deut. 12, 30. 31. Ps. 106, 38) vsque in Chaldæam excurrens, & nouos inde deos vel auxiliatores petens. Videlicet sec. Tremell. ex quo tempore Merodach Baladan legationem ad Hiskiam miserat 2 Reg. 20, 12. & Ef. 39. b) sed nec illa quidem conspiratione satiata fuisti. v. 28. Constat enim, quod cum fœdus fecissent Iudæi cum Assyriis f. Chaldæis, eo spreto, postea fœdus cum Aegyptiis aduersus illos inierint. cf. c. 17, 15.

p) quos peperisti vel pepereras mihi; vt, iure dominii & fœderis, mei essent, & nominarentur sanctum illud semen, cui futurus essem in Deum. Sic Ion. ex quibus proditura fuisset generatio sancta coram me. q) & sacrificasti illos iis. Ps. 106, 37. Nam quando homo a lege iustitiæ vera & iustitia Dei aberrat, iustitiam autem quærit in se aut alibi, omnis ἀφειδία τοῦ σώματος, vexatio corporis proprii (Col. 2, 23.) immo crudelitas & immanitas, & carnificina sui suorumque, potest videri θρησκεία, cultus Dei, pietas & religio. Ideo etiam gentilium superstitio, tanquam grauior & seuerior, præ iugo, quod Deus Israelitis imposuit, tanquam magis honorans Deum, magis placere potuit. Cocc. ad v. 22. r) ad deuorandum, c. 23, 37. vt in gratiam illorum ignis absumeret eos. Vat. s) S. num parum hoc est? c. 34, 18. t) S. de scortationibus tuis? v. 15. 22. 33. q. d. An parum sceleris in sacrilegis illis sacris esse putatis? Non minima certe, sed potissima f. turpissima quædam scortationis vestræ hæc pars est. ♰. 21 u) S. Mactasti itaque filios meos, c. 23, 39 Ef. 57, 5. ipsos quoque primogenitos. Trem. coll. c. 20, 26. Grot. idem aliis verbis repetit, vt magis hæreat animo rei indignitas. x) cf. Mich. 6, 7. y) dum transire fecisti eos per ignem c 20, 26. 31. 2 Reg. 16, 3. z) in gratiam idolorum. ♰. 22. a) Et cum (Syr. in) omnibus tamen. Interea vero, dum omnibus illis abominationibus addicta fuisti. b) v. 2. 36. c. 5, 9. 11. c) v. 20. 33. d) v. 44. cf. Ef. 17, 10. c. 47, 7. Deut. c. 7. e) dierum iuuentutis tuæ. v. 43. 60. in Aegypto. c. 23, 3. 8. 19. Ier. 2, 2 f) v. 7. 39. g) v. 6. h) cum exsisteres. ♰.

♰. 20 אשר per Makk. 1. 2. 3 sic su. 5. ♰. 21. ותתנים Ita 1. 2 at per nudum Sakephk. reliqui. præter 3. qui habet Sakeph. אתם defect. v. 1. 3 sec. Mas. Erff. h. l. & final. impr. f. 14. col. 1 Alii plene. ♰. 22. ותזנתיך sic sine Iod, cum Kri ותזנותיך Mas. 1. & Erff. Cf. v. 20. 25 ♰. 23. אוי per Mun. loco Makk. 7. 8. 9. 11. 16. 19. 21. 22. 23. 24. at per Ithibh 2. & per Mercha seq. Paschta 3. ♰. 26. תזנותך sic pluraliter 1. 5. & in marg. 6. 9. ♰. 27. ידי Præmittunt voculam את 3. 5. & in marg. 6. 9. שנאותיך plene 3. 23. sec. Mas. 2. & Erff.

ל שבעת׃ מה אמלה לבתך נאם אדני יהוה בעשותך
31 את־כל־אלה מעשה אשה זונה שלטת׃ בבנותיך
גבך בראש כל־דרך ורמתך עשיתי בכל־רחוב ולא־
32 הייתי כזונה לקלס אתנן׃ האשה המנאפת תחת
33 אישה תקח את־זרים׃ לכל־זנות יתנו־נדה ואת נתת
את־נדניך לכל־מאהביך ותשחדי אותם לבוא אליך
34 מסביב בתזנותיך׃ ויהי־בך הפך מן־הנשים בתזנותיך
ואחריך לא זונה ובתתך אתנן ואתנן לא נתן־לך ותהי
לה לרהפך׃ לכן זונה שמעי דבר־יהוה׃ כה־
36 אמר אדני יהוה יען השפך נחשתך ותגלה ערותך
בתזנותיך על־מאהביך ועל כל־גלולי תועבותיך
37 וכדמי בניך אשר נתתי להם׃ לכן הנני מקבץ את־כל־
מאהביך אשר ערבת עליהם ואת כל־אשר אהבת על
כל־אשר שנאת וקבצתי אתם עליך מסביב וגליתי
38 ערותך אלהם וראו את־כל־ערותך׃ ושפטתיך משפטי
39 נאפות ושפכת דם ונתתיך דם חמה וקנאה׃ ונתתי
אותך בידם והרסו גבך ונתצו רמתיך והפשיטו אותך
בגדיך ולקחו כלי תפארתך והניחוך עירם ועריה׃
והעלו

meretrices dant mercedem; tu vero dedisti &c. s) pro marito suo

יתיר י

יתיר י vt c. 4, 15. vel potius sub marito, cui soli per legem Dei subiecta esse debebas: cf. c. 23, 5. Num. 5, 29. Rom. 7, 2.

הנ ברדוש
הני בפתח

℣. 33. t) dant scortatores. u) mercedem meretriciam. (1) x) pretia tua meretricia. S. mercedes. (1)

יתיר י

cf. Hos. 8, 9. y) v. 36. 37. c. 23, 5. z) & munerasti eos (2) Iob. 6, 22. Nam neq; ab Aegyptiis, neque ab Assyriis vel Chaldaeis quicquam boni acceperant Israelitae; sed contra magnis mercedibus eorum gratiam redimere coacti sunt. Cocc. vid. 2 Reg. 16, 8. Es. 7, 20. c. 30, 5. 6. &c. a) vt venirent ad te quasi in cubile tuum. b) vid. v. 15. 22. ℣. 34. c) Sic factum est. d) contrarium, diversum (2) h. l. e) Ion. a provinciis aliis. f) v. 15. 32. g) scortatio similis non facta est. Sic Ion. & post te non fuit, quae scortata fuerit sicut tu. At S. vt post te non scortatum iverint, sc. sponte, nec nisi a te inuitati & mercede a te oblata permoti. Py. (1) h) S. dum nimirum dedisti mercedem. v. 31. i) fuisti itaque in contrarium. ℣. 35. k) Propterea o meretrix! Praefatio ad sententiam, ad quam audiendam citatur, vt meretrix. l) c. 6, 3. c. 13, 2. ℣. 36. m) Propterea quod a te effusum, profusum est, v. 15. n) aes tuum, pecunia tua, amasiis data. S. per metonym. aerugo tua, i. e. sec. Tremell. & Cocc. spurcitia s. sordes tua profluentes ex te propter frequentiam & assiduitatem scortationis. Sic Gusset. p. 506. Alludit, inquit, ad sordes ex aere in fornace fluentes, vt c. 24, 11. spectat enim id fieri ardente libidine, & fluxum humorum dissolutorum ciente. Cf Ier. 2, 22. 23. c. 13, 27. Ion. quia retexisti pudenda tua. o) & patuere pudendae tuae partes v. 8. 37. p) v. 33. 34 q) cum (S. super) amasiis tuis v. 15. 16. 33. Ier. 22, 20. r) c. 8, 10. s) v. 2. 22. t) S. & iuxta sanguines filiorum tuorum. v. 20. Ion. & propter reatum sanguinis &c. u) vid. v. 21. ℣. 37. x) Ideo, inquam v. 35. y) congregans ero. cf. Hos. 8, 10. z) v. 33. 35. per ipsos amasios tuos (Grot. Chaldaeos adiutoribus Assyriis) te puniturus. a) quibus dulcis, suauis fuisti. Ps. 104, 34. Syr. quibus te oblectasti. At S. cum quibus pacta es. 6. commixta es. cf. c. 27, 9. 27. b) Es. 57, 8. Ier. 2, 25. c) vna cum. S. praeter. Gen. 32, 12. Ex. 35, 22 d) Grot. intelligit Idumaeos & Palaestinos. At Cocc. vt solent scorta aliquando cum suis amasiis rixari: ita Iudaei inciderunt in rixas cum Assyriis, quos conduxerant, vt bellum inferrent Syris. e) contra te. cf. 1 Reg. 11, 24. f) c. 23, 10. g) erga eos. cf. Hos. 2, 5. 12. publicae ignominiae te exponam, in poenam talionis, coll. v. 36. ablato omni ornamento & vestibus, de quibus supra. h) Thr. 1, 8. h. e. iniustitiam, infidelitatem tuam, cor alienum a Deo - Vnde colligimus, quod destructio templi & captiuitas Babylonica sit testimonium iniustitiae Israelitarum & derelicti foederis Dei. Cocc. ℣. 38. i) Sic iudicabo te c. 7, 3. 8. k) iudiciis capitalibus. cf. c. 23, 10. 24. l) adulterarum. c. 23, 45. Leu. 20, 10. qualis tu fuisti supra v. 32. cf. Hos. 2, 4. m) quales illi in liberos suos & pios fuerunt v. 20. 36. c. 7, 23. c. 22, 4. cf. Gen. 9, 6. Ex. 21, 12. n) & tradam te sanguini l. caedi irae; ab ira & zelotypia mea profectae; qua vt iustus iudex in sanguinolentos exaestuo, & tanquam iustus maritus infensus sum adulterae Hierosolymae. S. sicut sanguinem irae & zeli. cf. c. 5, 13. 15. c. 8, 3. c. 14, 19. ℣. 39. o) Dabo enim te in manus hostium v. 37. p) vt destruant fornicem, lupanar (S. cliuum) tuum. v. 24 Grot. templum, ex quo idoleum fecisti. Cocc. h. e. omnem locum, in quo populus Israeliticus se tq. populum Dei, iactauit coram oculis gentium, & in quo cum iactatione nominis populi Dei gentibus voluit placere, & cum illis peccauit, & non Deo, sed falsis diis gentium, cum quibus amicitiam contraxit, & quarum opibus confisa est, suffitum fecit. q) & diruant. S. euertant. Deut. 12, 3. 2 Par. 31, 1. r) v. 24. 25. s) exuantque te vestibus tuis c. 23, 26. Gen. 37, 23. t) & accipiant, auferant. c. 23, 26. 29. 1 Reg. 20, 6. u) v. 17. Grot. vasa templi, coll. 2 Reg. 25, 13. immo omnia dona, quibus Deus te ornauit. x) deiiciant vero & relinquant te c. 22, 20. Es. 28, 2. y) v. 7. c. 23, 29.

℣. 30. c) S. Quam languidum ergo est? (1) cf. Ier. 15, 9 Ps. 6, 3. d) cor tuum (1) nempe ardore ac siti libidinis inexplebili; quale cor est in scortatoribus & meretricibus, quod non potest spernere villam voluptatem, & omni concupiscentiae succumbit. Ion. quam fortis fuit malitia cordis tui? M. I. recte observat, per modum lamentationis haec dici. e) v. 14. f) dum facis Leu. 4, 27. Es. 64, 2. g) opere vel opus. h) Leu. 21, 7. Ier. 2, 20. c. 3, 3. &c. i) dominatricis & procacissimae. S. impotentis. Syr. impudentis, quae in officio a marito contineri se non patitur, sed imperiose agit. Raschi: cuius concupiscentia dominatur in illam. (1) cf. Gen. 42, 6. ℣. 31. k Cum aedificas. S. aedificasti enim. Sic Ion. Syr. Kimchi, Raschi, M. I. aliique. Infinit. vt c. 17, 17. Ios. 22, 16. 19. hic specialiter cum suffixo plurali At Tremell. in pagis tuis; vt filiae vrbium maiorum passim dicuntur minores vrbes & pagi. vid. v. 27. Num. 21, 25. l) fornicem tuum. S. cliuum tuum. v. 24. m) vid. v. 25 n) v. 24. 39. o) v. 24. p) spernendo etiam mercedem (4) c. 22, 4. 5. cf. Ier. 20, 8. Ipsa enim pretium amasiis offers, inf. v. 33. 34. Ef. 7, 20. Cocc. in Lex. ad pretium oblatum pro vili irridendum, vt amplius merereris. Solent, qui magnum mereri volunt, illudere offerenti pretium, quo non satisfacit. Illusio (vero) plerumque fit per ironicam exaggerationem. Vnde Schmidius: ad gloriandum de mercede, ex significatione Chaldaica. videsis etiam Maii Supplem. ad Lex. Cocc. p. 110. q) mercedem meretriciam v. 34.
℣. 32. r) Vt mulier adultera Hos. 3, 1. Prou 30, 20. vel sec. Schm. Mulier enim quidem adultera - v. 33. Omnibus autem mere-

℣. 31. בבנותך Ctib. cum Kri בבנותיך, poscat Maf. 1. & Erff. ℣. 32. המנאפת Mem. gemin. per Dag. 2. 3. 6 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 33. נדה per Sagol 1. 2. 5. 10. & in textu 6. 9. ℣. 34. הפך per Sagol 1. 5. 6. 9. 20. 23. contra M. I. זנה sic per Kibbuts sine nota 3. se. 2. contra Maf. 1. & Erff. ואתנן per Kam. 1. 3. 13. 19. 20. 22. 23. sic se. 5. & fi. in textu 6. 9. contra Maf. h. l. & Deut. 23, 18. להפך per Tsere 2. 3. contra M. I. ℣. 36. pro וכדמי habent וכדמי & propter sanguines 1. 2. 3. 10. 13. 14. 19. 20. 23 itemq; in textu 2 6. 9. qui vero nostram lectionem in marg. habent, Sed Caph. poscit M. I. ℣. 37. אשר־ערבת per Makk. 1. 2. 3. sic su-

מ והעלו עליך קהל ורגמו אותך באבן ובתקוך
41 בחרבותם: ושרפו בתיך באש ועשו בך שפטים לעיני
נשים רבות והשבתיך מזונה וגם אתנן לא תתני עוד:
42 והנחתי חמתי בך וסרה קנאתי ממך ושקטתי ולא
43 אכעס עוד: יען אשר לא זכרתי את ימי נעוריך ותרגזי
לי בכל אלה וגם אני הא דרכך בראש נתתי נאם אדני
44 יהוה ולא עשיתי את הזמה על כל תועבתיך: הנה כל
מה המשל עליך ימשל לאמר כאמה בתה: בת אמך את
געלת אישה ובניה ואחות אחותך את אשר געלו
46 אנשיהן ובניהן אמכן חתית ואביכן אמרי: ואחותך
הגדולה שמרון היא ובנותיה היושבת על שמאולך
ואחותך הקטנה ממך היושבת מימינך סדם ובנותיה:
ולא

℣. 42. l) S. *dum quiescere faciam iram meam in te.*

הנ' בפתח

c. 5, 13. m) *& recedet ze-lus meus* l. zelotypia *a te*

יתיר י'

יתיר י'

Ef. 11, 13. i. e. non amplius te pro vxore habebo, (Hos. 2, 4.) sed contemnam, ac si esses extranea. cf. Deut. 32, 22. seqq. n) *& quiescam.* Ef. 18, 4. c. 61, 1.

℣. 40. z) S. *Tandem autem ascendere facient super te.* cf. c. 26, 3. Ef. 8, 7. a) c. 23, 47. sq. adulteram, supra v. 38. coll. Ioh. 8, 5. b) Ion. *lapidibus fundis.* c) *& transfigent, confodient,* S. *dissecabunt te.* (1) gladiis suis. *Coccejus:* Hæc alludunt ad obsidionem vrbium & in primis Hierosolymæ. Solebant enim in obsidionibus balistis l. catapultis lapides iactari, arietibus muri perrumpi, obuii prosterni & gladiis lacerari. Alludere Spiritum propheticum ad id, quod factum est, quis neget: Sic *Kimchi.*

℣. 41. d) cf. 2 Reg. 25, 9. *Grot.* vt lex fieri præcipit in vrbem idololatrarum Deut. 13, 16. 17. e) *vt faciant,* exerceant. c. 11, 9. f) c. 5, 10. g) i. e. *gentium* v. 34. *Ion.* & *Kimchi:* prouinciarum vicinarum & remotarum, nationum, regnorum, rerumpublicarum. vt palam sis exemplo & ludibrio toti mundo. cf. Ps. 137, 7. h) S. *sic cessare faciam te,* c. 7, 24. c. 23, 27. i) *a scorto,* vt non sis amplius scortum, sed scortari desinas. cf. c. 34, 10. *Coccejus:* h. e. vt fieres populus, s. multitudo contemta, cum qua nullus Regum, nulla respublica fœdus faceret, & societatem iniret, quæque cum nulla gente & natione haberet societatem & communionem. Quemadmodum hoc tempore sunt Iudæi vbique. Non, quod eo meliores sint, & a meretricio ingenio sanati; sed quod neque templum, neque idola habeant, cum quibus scortentur, neque fœdera faciant cum vllis hominibus; quippe non habentes rempublicam, reges & principes. Quemadmodum de illis vaticinatus est Hoseas c. 3. k) *vt etiam mercedem non des amplius.* v. 33. 34.

o) *nec succensebo amplius* tibi, vt vxori; vel hostibus tui caussa. cf. Deut. 32, 21. 27. & Hos. 5, 15. ό. ὀ μὴ μεριμνήσω σου ἔτι. cf. 1 Pet. 5, 7. ℣. 43. p) S. Hæc autem omnia faciam tibi, *propterea quod non recordata es* v. 22. q) i. e. primæ conditionis tuæ & beneficentiæ meæ, de quibus supra v. 4. seqq. np. ex quanta miseria, & a quo liberati essent, quis ipsos allocutus esset, quis fœdus cum ipsis fecisset, quis nominatus ipsis esset Dux & Rex populi, quis σκήνωσιν suam inter ipsos posuisset. *Cocc.* r) *& commota es, commouisti te,* seu *tumultuata es contra me,* 2 Reg. 19, 27. 28. sceleribus tuis indulgendo, nec attendendo ad vocem Dei & prophetarum ad pœnitentiam te reuocantium, immo hos probris afficiendo & occidendo. ό. καὶ ἐλύπεις με. Eph. 4, 30. S. *& iram mouisti mihi.* Sic *Ion.* & *Syr.* cf. Iob. 12, 6. At *Cocc.* in Lex. *irascebaris mihi.* cf. Ps. 4, 7. s) *vnde etiam.* Iustam *talionem* notat, vt v. 52. c. 9, 10. t) *ecce!* Gen. 47, 23. *Coccejo* videtur triumphantis animum, gestum, vocem exprimere & repræsentare. euge! Lex. p. 171. u) Ier. 4, 18 Ion. *vltionem viæ tuæ* x) c. 9, 10. c. 22, 31. 2 Par. 6, 23. y) S. *vt non faceres facinus.* s. ita vt supra tua tot scelera flagitium istud v. 29. *non facias.* At *Cocc.* Lex p. 204. *annon* (sic Ex. 8, 22.) *fecisti scelus illud* magnum & incomparabile (q. d. quod tu probe nosti, neque opus est, vt tibi commemorem) *supra omnes abominationes tuas?* np. (vt idem p. 191 & in Comment. latius deducit) *scelus illud,* quod ego in verbo meo prædixi futurum esse vt fiat, & quidem a te. Nonne Saluatorem tuum repudiasti, crucifixisti? &c. Al. *& non, nec tamen,* l. *non enim fecisti cogitationem super* l. *de omnibus abominationibus tuis* ad resipiscendum ab illis; non cogitasti, qua ratione resipisceres. ita & *Ionathan, Kimshi* & *Raschi;* Sensu quidem facili, modo phrasis & vox זמה singulariter in bonam partem alibi occurreret. z) v. 22. 36. 51. ℣. 44. a) *qui parabolis vtitur* S. *peritus dicterii.* c. 18, 2. b) *super te dicterium faciet* l. *facere* iure *potest.* c. 12, 23. c. 17, 2. c) *sicut mater eius, ita est filia eius.* Qualis mater, talis filia. Pessimæ matris filia pessima, vt culpa, sic & pœnis illi æquiparanda. cf. Act. 7, 51. Bene autē monet *Glassius* Phil. S. p. 1651. per matrem pristinos terræ Canaan incolas, contra Deum rebelles intelligi. Sic *Grotius:* Matrem vocat Cananæos & alias gentes, quæ terram eandem ante tenuerant. Vid. v. 3. vnde interpretatio huius loci petenda est, it. ex v. seq 45. Alii specialiter per matrem hic intelligunt veterem & gentilem Ierusalem, per filiam vero Israeliticam s. Iudæorum. *Cocc.* discamus non esse tutum, simpliciter moribus πατροπαραδότοις viuere, & verba a patribus accepta loqui. ℣. 45. d) np similis illi ratione morum. cf. 2 Reg. 6, 32. e) *fastidientis,* quæ fuit *fastidiens & reiiciens* Iob. 21, 10. maritum suum; violauit fidem marito datam, scortando cum aliis. f) i. e. *Deum,* quem a Noe didicerant. *Grot.* conf. Ef. 54, 5. g) quos neci dedit in honorem idolorum. cf. Lev. 18, 21. 24. Deut. 12, 30. 31. h) S. *sororum tuarum.* *Tremell.* vtriusque *sororis tuæ.* Sic. v. 52. *Grot.* ingenio similis es iis, quos attingis sanguine. i) *quæ fastidiuerunt,* respuerunt Lev 26, 11. 15. 30 43. 44. *maritos suos.* k) np. *mater vestra* Chitæa est. l) vid. v. 3. *Cocc.* Quemadmodum filii Abrahami possunt prouenire ex gentibus, ita ex Abrahamo sec. carnem possunt prouenire, qui non sunt filii Abrahami, Rom. 9, 7. Non habent Iudæi gloriationem, quod sint semen Abrahami, quamdiu Chittæorum sensum & mores imitantur, & non ambulant in vestigiis fidei Abrahami. ℣. 46 m) *Soror autem tua maior* est *Maior* dicitur *Samaria,* sec. *Grotium,* ideo, quia sanguine propior erat; sec. *Tremell.* vero aliosque melius, quia erat metropolis *decem tribuum;* quum *duæ tantum* tribus essent in Iuda. cf. v. 61. Al. quia prius desciuerat a cultu Dei, quam Hierosolyma. n) c. 23, 4. o) *& filiæ,* s. vrbes minores ac villæ *eius.* vid. v. 27. 31. p) np. *ad septentrionem.* cf. c. 4, 4. 5. Locutio Hebraica. Dicitur hoc ratione templi, si inde solem orientalem respicias. *Grot.* cf. c. 1, 10. 2 Par. 3, 17. q) *at soror tua, minor te:* non ætate, qua maior erat; sed ciuium & ciuitatum numero. cf. v. 61. sec. *Grot.* quia remotior sanguine. r) *ad meridiem,* cf. c. 10, 3. s) cf. Deut. 32, 32. Ef. 1, 10. Sodoma & inde, ex incestuoso Lothi, incolæ Sodomæ, cum filiabus concubitu, oriundi *Ammonitæ* & *Moabitæ,* *Grotius* ad v. 45. Ammonitæ & Moabitæ pro veteribus diis suis, Molocho & Chamoso, Samaritæ pro vitulis suis, deos Chaldæos receperant; quod tamen ipsis nihil profuit. vid. Ier. 48. & 49. *Idem.* t) vrbes illæ quatuor reliquæ, quas Regi Sodomæ paruisse ex eo colligit *Piscator* ad v. 53 quod ipse solus cum Abrahamo de spoliis tractauit. Gen. 14, 21. at secundum *Grot.* Ammonitis & Moabitis; tanquam propagines Sodomæ.

℣. 41. אתנן per *Kam.* 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. contra *Mas.* h. l. & Deut. 23, 18. ℣. 45. געלת אישה sic fe. 5. ℣. 42.

47 ולא בדרכיהן הלכת ובתועבותיהן עשיתי כמעט קט | יתיר י
48 ותשחתי מהן בכל־דרכיך׃ חי־אני נאם אדני יהוה אם־
עשתה סדם אחותך היא ובנותיה כאשר עשית את
49 ובנותיך׃ הנה־זה היה עון סדם אחותך גאון שבעת־
לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד־עני ואביון
נ לא החזיקה׃ ותגבהינה ותעשינה תועבה לפני ואסיר
51 אתהן כאשר ראיתי׃ ושמרון כחצי חטאתיך לא
חטאה ותרבי את־תועבותיך מהנה ותצדקי את־ | אחותיך ק
52 אחותך בכל־תועבתיך אשר עשיתי׃ גם־את שאי | יתיר י
כלמתך אשר פללת לאחותך בחטאתיך אשר־
התעבת מהן תצדקנה ממך וגם־את בושי ושאי
53 כלמתך בצדקתך אחיותך׃ ושבתי את־שבותהן את־ | שביתהן קרי
שבית

℣. 47. u) S. *Non tamen in viis tantum earum iisti.* x) *Cocc.* in Comment. *Tremell.* & *Nold.* Conc. Part. p. 433. *tanquam paruum fastidio fuit hoc tibi.* S. *sed paruum abest, quin fastidieris eas.* Sic *Gusset.* subintellecto לך *taeduit te*; np. quia, postquam viam Sodomitarum aliquantisper secuta es, taeduit te malitiae exempla & pares habere, & eam prae satietate fastidiens peius fecisti. y) Nonnullis est nomen, significans *fastidium*, (1) al. Praeterit. vel Particip. *Kal.* cf. c. 20, 43. Iob. 8, 14. z) *corrupte enim egisti*, perdite vixisti, *prae illis*, s. magis quam illae. S. *dum corrupisti te prae illis.* c. 23, 11. Es. 1, 4.

℣. 48. a) c. 14, 16. 1 Sam. 20, 3. b) i. e. *non fecit.* 1 Sam. 24, 22. c) Erant omnino scelera Iudaeorum quam Sodomitarum grauiora; quia illi legem & Prophetas habebant. Nec desunt exempla flagitii illius Sodomitici inter illos. Conf. Iud. 19, 22. seqq. Matt. 11, 23. 24.

℣. 49. d) *Impietas* eiusque occasio. e) Gen. 13, 13. c. 18, 20. c. 19, 5. *Grot.* i. e. Ammonitarum & Moabitarum Es. 16, 6. Ier. 48, 26. c. 49, 4. Si enim de veteribus Sodomitis egisset, adiecisset nefarias libidines. Sed recte respondent alii; non necesse erat rem adeo omnibus compertam producere, & satius videbatur, & Deo dignius, vt latentes istius mali fontes & comites aperiret, ad cautelam aliorum. f) *superbia* scil. qua etiam tu peccas v. 56. c. 7, 20. 24. g) *satietas*; copia victus, & hanc secutus luxus & intemperies. (1). h) *&* *tranquillitas.* Prov. 1, 32. i) *otii* s. *quietis*, Es. 32, 17. (Nomen formae הרבה 2 Sam. 1, 4. Neh. 4. 4. &c.) i. e. summa tranquillitas, qua ad securitatem abutebantur. cf. Ier. 21, 28. k) c. 18, 12. l) *apprehendit* s. *confirmauit*, Ps. 73, 23. non subuenit inopiae pauperū ὁ. ἀντελαμβάνοντο. Luc. 1, 54. *Tremell.* nam etiam duos angelos sicuti erant in platea pernoctare, eosque & Lothum ipsum summa iniuria persecuti sunt, Gen. 19.

℣. 50. m) S. *Vnde elata sunt facta.* c. 28, 2. 5. 17. Es. 3, 16. Ier. 13, 15. ὁ. ἐμεγαλαύχουν. Iac. 3, 5. n) v. 47. c. 18, 12. c. 33, 26. o) *sed remoui eas* a conspectu meo. cf. Gen. 19, 24. 25. p) *cum vidi* abominationes ipsorum, excidio dignas. Alludit ad Gen. 18, 21. ℣. 51. q) *Samaria autem*, s. decem tribus v. 46. His deteriores erant Iudaei si non peccati substantia, saltem qualitate & circumstantiis. Acceperant plura beneficia, quam Samaria; templum, sacerdotes, Prophetas, Reges aliquot pios, regnum diuturnius, patientiam Dei longiorem in moribus eorum ferendis. Nec tamen Israelitarum poenis admoniti, Deo sunt obsequuti, sed, tot licet beneficiis ornati, animum ingratum praestiterunt, eo maiori cum offensione Dei & exaggeratione scelerum suorum. Inprimis vero postea, quando & Christum reiecerunt & crucifixerunt, & Euangelium reiecerunt, & Spiritum caelitus effusum blasphemarunt, multis modis & Samariam & Sodomam superarunt r) S. *iuxta dimidium.* similis exaggeratio 2 Par. 9, 6. s) cf. 2 Reg. 17, 17. 19. seqq. t) *tu enim multiplicasti.* v. 25. 26. 29. u) *prae illis*, Samaria & filiabus ipsius. *Kimchi.* x) *&* sic *iustificasti.* v. 52. Ier. 3, 11. secundum quid & comparatiue; effecisti, vt prae te, comparatione tui tuorumque operum, insontes & probae videantur. Sic *Syr.* explicationis caussa addit: polluisti te magis quam illae, adeoque illae te sunt iustiores. y) v. 22. 43. 58. ℣. 52. z) Ergo *etiam tu* vid. v. 43. a) *sustine, porta ignominiam tuam.* v. 54. c. 23, 35. c. 32, 24. 25. b) S. *quam adiudicasti* sorori tuae; np. dicendo, Sodomam & decem tribus iuste punitas esse. Sic *Raschi* & M. I. *Piel.* (4) Gen. 48, 11. Ps. 106, 30. cf. Rom. 2, 1. Luc. 13, 2. At *Gusset.* p. 678. *quia tu arbitra fuisti pro sororibus tuis.* & sic *Cocc.* in Comment. quia tu *patrocinata es sororibus tuis*, (absoluisti eas comparatione tui, vt v. 51.) qs. dicens, non fuisse dignas poena; quia ipsa (Hierosolyma) amplius peccaueris, & (tamen) salua sit. c) *Tremell.* vtrique *sorori tuae*, vt v. 45. d) idque *pro peccatis tuis.* vel accentibus conuenientius: arbitra fuisti vel patrocinata illis es; nam *per peccata tua iustae illae sunt prae te.* e) S. *quibus abominabilem te reddidisti.* al. quibus *abominabiliter egisti prae illis* 1 Reg. 21, 26. f) S. quippe quae *iustificatae sunt* v. 51. *prae te.* Sed vide modo dicta. g) *ideo etiam* v. 43. h) *erubesce.* Es. 23, 4. Ier. 31, 19. i) S. *pro eo quod iustificasti sorores tuas.* *Infin. Piel* cum ה *Parag.* in ת ob suffixum mutato, vt Ex. 40, 32. ℣. 53. k) Variant circa sensum huius & seqq. versuum interpretes, quorum alii *comminationem*, alii simplicius & nexui textus conuenientius (maxime coll. v. 61.) *promissionem* hic quaerunt. Posteriori sensu *Schmidius* aliique: *Deinde tamen reducam captiuitatem illarum.* Quod tamen non tam de reductione corporali, quam de spirituali liberatione intelligendum credimus, s. de conuersione ad Christum, Sic *Vatablus. Castalio:* q. d. stabunt aliquando *gentes Sodomae similes* per Christum, cum nunc iaceant in Satanae tyrannide; quemadmodum stetit aliquando Sodoma & Samaria, quae nunc iacent. Loquitur de Sodomae mutatione ex casu in statum -- Cuiusmodi autem futura sit haec restitutio, suo tempore scietur. Haec *Castal.* Cf. eandem phrasin c. 29, 14. Ier. 30, 3. c. 48, 47. Am. 9, 14. Alii: *Et, si reduxero*; ac si esset hic comminatio a conditione impossibili l. absurda, q. d. *si Sodomam & Samariam restituero, etiam te restituam.* Sed illud non fiet, (Sodoma quippe subuersa & in lacum mutata est, nec Samaria reducenda) ergo nec hoc. Vtramque vt funditus perdidi, ita & te perdam, coll. simili locutione Ioh. 15, 20. Obiicienti: saepius tamen promittit Iudaeis reditum in patriam, vel in ipso Ezechiele nostro, vt & in aliis Prophetis; respondent, Prophetas in eiusmodi minis promiscuum vulgus respicere & totum corpus populi; vel de Iudaeis impiis, qui tempore Ezechielis erant, hic sermonem esse, nec ad hos, sed eorum posteros pertinere promissiones alibi occurrentes. Qui ita sentiunt, (quale tamen nihil, indice *Cocceio*, portendit phrasis & sermo prophetae, sed contrarium) promissionem demum cum versu 60. inchoant. l) Ps. 126, 1.

℣. 50. ותגבהינה *Defect.* 1. 2. sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 51. אחותיך in textu sine nota 2. 15. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* contra *Mas.* 2. & *Erff.* ac *M. I.* itemque alios libros *Masorethicos*, quos laudat *R. Chaiim* in *Mas.* magna ad v. 54. ℣. 52. מהן per *Segol*, 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. At מהם 6. 9. in marg. sic fu. 1. ℣. 53. שבותהן ita cum *Kri* per *Iod* 3. 5 -- 13. 15 16 19. 20. 22. sec. *Mas.* *Erff.* שביתהן in textu sine nota 22. At שביתהן (שביתהן 1.) cum *Kri* שבותהן 1 2, 17. 18 & *Ber.* sec. *M. I.*

שבית סדם ובנותיה ואת־שבית שמרון ובנותיה ושבית
54 שביתיך בתוכהנה׃ למען תשאי כלמתך ונכלמת מכל
נה אשר עשית בנחמך אתן׃ ואחותיך סדם ובנותיה
תשבן לקדמתן ושמרון ובנותיה תשבן לקדמתן ואת
56 ובנותיך תשבינה לקדמתכן׃ ולוא היתה סדם אחותך
57 לשמועה בפיך ביום גאוניך׃ בטרם תגלה רעתך כמו
עת חרפת בנות־ארם וכל־סביבותיה בנות פלשתים
58 השאטות אותך מסביב׃ את־זמתך ואת־תועבותיך
59 את נשאתים נאם יהוה׃ כי כה אמר אדני
יהוה ועשית אותך כאשר עשית אשר־בזית אלה
ס להפר ברית׃ וזכרתי אני את־בריתי אותך בימי נעוריך
61 והקימותי לך ברית עולם׃ וזכרת את־דרכיך ונכלמת
בקחתך

שבות קרי
שבות קרי
ושבות קרי

miles populos; quemadmodum sunt in mundo gentes, quæ verbum Dei necdum receperunt, vt *Sodomæ*, &, quæ verbum Dei audiuerunt, & ab eo defecerunt, vt *Samaritani*-- Quin etiam, & aspiciamus

ועשיתי קרי

distributionẽ secundum locum, qui est in Propheta

m) *sp. captiuitatem* s. *captiuos* Ps. 85, 2. Iob. 42, 10. cf. Num. 21, 1. n) At, inquis, Sodomitæ omnes igne cœlesti consumti sunt? Hinc quidam per *Sodomam* intelligunt duas tribus cum dimidia, trans Iordanem in Gilead & Basan habitantes; tum ob situm Sodomæ proximum, tum ob parem soli felicitatem, tum etiam ob morum & vitiorum similitudinem. sed vt *Samaria* (iuxta illos) & *Ierusalem*, ita & *Sodoma* proprie capienda videtur. cf. v. 49. 50. Hinc alii totam pentapolin cum pagis suis, & præterea vicinos *Ammonitas & Moabitas*, origine Sodomitas, (cf. not. v. 46.) intelligunt. Alii vero *gentes Sodomitarum similes*, coll. Deut. 32, 32. Es. 1, 10. Ier. 23, 14. Apoc. 11, 8. posita vna gentilium Ciuitate impiissima pro omnibus, & facto ita transitu a Sodoma illa ad aliam. *Coccejus* hic ita docet: Hic nobis non tam *cogitandum est de vrbibus*, quam *de reliquiis ac posteritate earum vrbium*. Non enim omnes homines Pentapoleos interierunt. Seruata est Tsoar, & fortasse quidam διασωθέντες reliquarum ciuitatum. Sic LXX. Es. 15, 9. vbi Moab vocatur שארית אדמה habent: τὸ κατάλοιπον Ἀδαμά, *residuum Adamæ*. Qualis autem Hierosolymæ & Samariæ & Sodomæ restitutio futura sit, ex v. 16. intelligetur. *Significatur enim vocatio gentium, quarum instar & qs. mater est Sodoma*. Per Samariam intelligerem omnes, qui a fœdere Dei desciuerunt, abducti sunt, cum gentibus mixti sunt. Sic Ier. 3, 18. Nisi malis per *Sodomam & Samariam* intelligere similia regna aut fe-mi:

(v. 46.) intelligeremus eos, qui ad septentrionem & qui ad meridiem sunt, vt sit ὅλη οἰκουμένη *vniversa habitabilis* Matth. 24, 14. Nisi duo regna innuuntur, in quibus Deus vltimo tempore post iram etiam gratiam exerciturus est; quorum alterum solet *Assur*, alterum *Ægyptum* nominare. vid. Es. 19, 24. 25. o) *captiuitatum* s. *captiuorum tuorum*. Zeph. 2, 7. p) *in medio illarum*, inter illas. He epenthet. & paragog. vt 1 Reg. 7, 37. vel qs. integrum Pronomen, vnde ortum suum habet alias contractum suffixum. ℣. 54. q) Equidem iustam hanc sententiam in te pronunciaui, *vt portares ignominiam tuam*. v. 52. r) atque ita pudore vel ignominia *suffunderetis*. vid. v. 61. Ier. 22, 22. c. 31, 19. s) *ob omnia illa flagitia, quæ fecisti*. t) *eo quod* l. *dum solatio eras*. S. *ita vt consolata sis illas*; vt qs. lætarentur, quod te inuenirent semetipsis peiorem. cf. c. 14, 22, 23. ℣. 55. u) S. *Attamen* (etiam) *sorores tuæ*. x) *redibunt ad priora sua, ad pristinum statum suum*, (ὁ. ἀποκατασταθήσονται καθὼς ἦσαν ἀπ᾽ ἀρχῆς. cf. Act. 3, 21.) & ad pristinam dignitatem; etsi non terrenam, spiritualem tamen Ecclesiæ. cuius si non alias, saltem in Adamo & Noacho ciues fuere. Sed alii hæc itidem comminatorie, vt argumentum ab impossibili vel absurdo, accipiunt. vide notata ad v. 53. & confer præterea *VVitsium* in Ægyptiacis & Decaphylo p. 399--402. y) c. 36, 11. Es. 23, 7. z) S. *simulque tu*. ℣. 56. a) Quidam: *Et non meministi* v. 43. *quod fuerit*. At S. *Nonne vero fuit in dicterium?* vid. v. 43. c. 32, 27. 2 Sam. 19, 44. &c. Al. *Non autem* (vel ex sensu comminatorio: *non enim*) *fuit--in rumorem* l. sermonem *in ore tuo*, q. d. Non es recordata, nec memorasti peccata & pœnas Sodomæ, vt te metu supplicii a sceleribus reuocares, sed certasti omnibus viribus, vt ex ore, auribus, animis hominum eximeretur omnis memoria horrendi illius iudicii, contra finem & intentionem Dei, de qua 2 Pet. 2, 6. Immiscetur hoc modo promissioni memoria peruersæ ipsorum indolis, vt gratia promissa agnoscatur eo maior. At *Coccejus*: Tunc, ait, cessaturam fabulam Sodomæ ex ore Iudæorum (*tunc non erit*, Præterit. pro Futuro) quam solebant in die elationis suæ crepare, sc. seipsos præferentes Sodomitis, & se iustificantes præ illis in diebus festis suis. b) cf. 1 Sam. 4, 19. Ier. 49, 23. &c. c) S. *superbiarum tuarum*. cf. v. 49. c. 7, 20. 24. ℣. 57. d) S. *Antequam* scil. Es. 28, 4. Ier. 47, 1. e) *reuelaretur* l. *detegeretur malitia tua*. Prov. 26, 26. *Grot.* antequam malitiæ tuæ pœna appareret. f) *sicut patefacta est tempore*. Nold. p. 431. *cum* autem *tempus esset*, coll. Gen. 19, 15. g) *opprobrii filiarum Syriæ*, quo te affecerunt Syri. cf. c. 36, 15. Ps. 39, 9. Si (enim) meliores Sodomæis extitissent, non traditi fuissent in manus Syrorum & Palæstinorum. h) cf. Es. 9, 11. 2 Reg. 16, 6. 2 Par. 28, 5. i) omniumque quæ circa *ipsam* Hierosolymam fuerunt c. 5, 5. 6. k) inprimis *filiarum Philisteæ*. v. 27. l) Particip. Kal a rad. שוט cum א Epenthetico. *quæ percurrebant & diripiebant ac spoliabant te*. c. 28, 24. 26. Num. 11, 8. S. *quæ contemserunt te in circuitu*; ex signif. Chald. & Syr. *Cocc.* in Lex. *quæ te impellunt vndiquaque, flagellantes*; a שוט *flagellum*, scutica, vnde rad. Ar. *flagellauit, scutica percussit*. ℣. 58. m) Ideo *facinus* s. *scelus tuum* v. 27. n) tu quoque *portasti* & porro *portabis* v. 52. c. 23, 35. affligendus pro ratione scelerum tuorum. o) v. 14. c. 11, 8. ℣. 59. p) S. *vtique faciam tecum*. c. 7, 27. sc. iusta talione. Similis forma verbi 1. pers. Ps. 140, 13. Iob. 42, 2. quam alii pro 2. accipiunt h. m. *& comparasti te* sc. id, quod patrasti, h. e. facinoribus tuis ipsa tibi calamitatem creasti. vid. *Hillerus* de Kri p. 386. seq. q) *sicut tu fecisti*. cf. Iud. 1, 7. Obad. v. 15. r) *quia contemsisti* c. 17. 16. Num. 15, 31. s) *iuramentum* (S. *maledictionem*) c. 17, 16. 18. 19. quo te deuouisti paciscens cum Deo, vid. Deut. 27, 15. seqq. c. 29, 11. 12. Ios. 8, 33. 34. t) *ad irritum faciendum* (Ps. 119, 126.) *fœdus*, quod tecum pepigi in monte Sinai v. 8. aliquoties solemniter licet instauratum. cf. 2 Par. 15, 12. 2 Reg. 11, 17. c. 23, 3. Ier. 34, 8. seqq. &c. & Præfat. in Ierem. §. 7. ℣. 60. u) *Recordabor tamen fœderis mei*, certis documentis ostensurus, me eius non oblitum esse, vt promisi Leu. 26, 42-45. x) *tecum* v. 8. 59. y) v. 22. 43. z) *erigamque tibi* v. 62. a) *fœdus* nouum & *æternum* in Christo. cf. c. 37, 26. Es. 55, 3. Ier. 31, 31. c. 32, 40. Hos. 2, 21. ℣. 61. b) S. *Tu autem recordaberis*. al. *Cum tu recordata fueris* v. 63. c) ante actæ impiæ vitæ. v. 47. d) *& pudefies* pœnitentialiter, pudebit te tui tuorumque morum antiquorum vid. v. 54. & cf. 2 Cor. 7. 10. 11.

℣. 54. ונכלמת cum *Gaiah* 1. 2. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 55. תשבן, vtrumq; cum *Kri* *Mas. Erff.* Prius etiam 2. & il posterius 1. ℣. 58. Pro יהוה habent :אדני יהוה 2. 3. 5. ex v. 63. ℣. 59. עשיתי sic 2., & cum *Kri* עשית 1. vid. supra v. 31. ℣. 61. וזכרתי cum *Iod* parag. & nota יתיר 2 & *Mas. Erff.* sic & 1. Cf. v. 22. 43.

בקחתך את־אחותיך הגדלות ממך אל־הקטנות
ממך ונתתי אתהן לך לבנות ולא מבריתך׃
62 והקימתי אני את־בריתי אתך וידעת כי־אני
63 יהוה׃ למען תזכרי ובשת ולא יהיה־לך עוד פתחון
פה מפני כלמתך בכפרי־לך לכל־אשר עשית נאם
אדני יהוה׃

יז ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם חוד חידה ומשל
2 משל אל־בית ישראל׃ ואמרת כה־אמר אדני יהוה
3 הנשר הגדול גדול הכנפים ארך האבר מלא הנוצה
אשר־לו הרקמה בא אל־הלבנון ויקח את־צמרת
4 הארז׃ את ראש יניקותיו קטף ויביאהו אל־ארץ

כנען

Rrr סג א

e) *quando accipies* s. *cum acceperis sorores tuas*, nempe conuersionis & noui obsequii socias, fœderis noui tecum participes. f) *Samariam* s. Israelitas v. 46. aliasque gentes eis similes. g) S. *prater*, *vna cum*. cf. c. 48, 20. ὁ σύν. h) cf. v. 46. *Cocceius*: Pluralis ostendit, quod de *Samaria* & *Sodoma* dictum est, non de solis illis dictum esse, sed de *omnibus gentibus*, maioribus & minoribus. cf. Es. 49, 6. 22. &c. i) *in filias* Es. 49, 22. c. 60, 4. in te genitas per Euangelium. cf v. 62. Es. 54, 1. Ps. 87, 5. ad communionem eiusdem gratiæ adducendas, & super fundamentum Prophetarum & Apostolorum ædificandas Eph. 2, 20. k) S. *licet non ex fœdere tuo* legali & ceremoniali. *Piscat.* non propterea, quod tu digna sis hac aggregatione gentium, *vt qua fœdus seruaueris*, sed ex gratia mea. Ellipsis sententiæ oppositæ, vt Rom. 8, 11. sic *Raschi* vel potius: *non ex Testamento veteri*, quod tu fregisti, & quod servos reddebat ipsos filios, tantum abest, vt alienigenas in filios adoptaret; sed ex fœdere s. *testamento nouo* in Christo, Rom. 10, 4. fœdere Euangelii, non in tabulis lapideis, sed in tabulis carneis cordis inscripto, per Spiritum Dei viui. cf. Ier. 31, 31. 2 Cor. 3, 3. s q. Hebr. 8, 8. seqq. Videsis hanc in rem plura apud *Cocc.* in Comment. & apud *Calov.* ad h. l.

v. 62. l) *Erigam inquam*. v. 60. m) *nouum* nempe, ex quo Hierosolyma sit mater, & Samaria ac Sodoma ceteræque gentes sint filiæ &c. v. 61. Hierosolymæ effusus est Spiritus S. & inde profectum est Euangelium in totum mundum &c. *Cocc.*

Cocc. Conf. Es. 2, 3. n) non tantum theoretice, sed & experientia & sensu. Ps. 34, 9. o) cf. Es. 49, 23. c. 60, 16. v. 63. p) *Ita vt recorderis & pudefias*. v. 61. videns, tam multa

CAP. XVII.

conferri beneficia in te, quæ ingrata fueras, & iram potius, quam benignitatem Dei pronocaueras. cf. Es. 49, 21. q) *nec sit*.

r) *apertio oris* (2) c. 29, 21. vt non audeas amplius os aperire contra me, nec vltra habeas, quo vel iuste de me conqueri, vel te excusare possis aut palliare peccata tua, agnoscens, nihil in te esse, præter damnationis materiam, ac proinde sola fide expiationem a Christo perfectam amplectens, omnemque tribuens gloriam soli Deo Seruatori tuo. cf. Ps. 107, 42. Iob. 5, 16. s) *propter ignominiam* s. *pudorem tuum*. v. 61. t) *cum expiauero* & ignouero *tibi* Deut. 21, 8. u) *omne*, vel *iuxta omne*. x) v. 59. y) v. 14. c. 11, 8. CAP. XVII. v. 1. z) *Praeterea factum est*. Postquam præced. capite Deus perfidæ Hierosolymæ flagitia ipsius grauissime exprobrauit, iustasque pœnas denunciauit, addita tandem promissione pro reliquiis piorum; nunc *sub alio ænigmate*, vel emblemate *grauis denunciatio iudicii aduersus Regem Zedekiam* sequitur, propter violatum ab ipso ius iurandum, & temerariam rebellionem aduersus Babyloniæ Regem. Estque hic I. ipsum *ænigma* s. emblema de duabus aquilis & surculo cedri ac vitis v. 3--10. II. perspicua eius *explicatio* v. 11 - 21. III. *Promissio* de regno Israelis per Christum spiritualiter restituendo, & ad omnes gentes amplificando. v. 22. seqq. v. 2. a) *propone ænigmatice*, *acute* & obscure *dic*. (4) Iud. 14, 12. 13. 16. vt attentiores reddas Iudæos, tanquam ad rem non vulgarem, quæ illos serio afficere debeat. b) *ænigma* Ps. 49, 5. *Cocc.* Vsus ænigmatum magnus est in Scriptura. Auditorem rapiunt ad considerandum; memoriæ inhærent; lucem ingentem faciunt, cum intellecta fuerint; minore cum offensione audiuntur; præbent docentibus docendi συνεργίαν, faciunt, vt fratres inter se communicent, vna in scrutandis sensibus ænigmatum occupati. c) S. *& parabolizia* parabolam. c. 16, 44. c. 21, 5. d) S. *de* c. 19, 1. 4. e) & in specie de Rege eorum. v. 3. f) *Aquila illa magna*, nempe Rex Babelis v. 12. cf. Ier. 48, 40. & c. 49, 22. Hos. 8, 1. Ratio similitudinis est, quia aquila robore pollet, pernicitate excellit, acri est visu, animo intrepido, & toto habitu corporis regiam quandam præ se fert maiestatem. Vnde est, quod in aues imperium obtinere creditur. Neque vero est absimile, *priscos Assyriæ Reges aquilam auream, pennis extensis pro regali signo habuisse*; atque eo scripturam alludere, quoties *aquilarum* nomine eos designat. *Bochart.* Hieroz. P. II. p. 184. g) *magna alis*, id est, magnos habens *exercitus*. vid. Es. 8, 8. Ier. 48, 40. Magnas vero alas habet aquila, easque inter volandum quam maxime extendit, quibus & rapidissime fertur, summoque cum impetu. *Boch.* Hier. P. II. p. 169. seq. h) *longa*. Sæpius cum אפים vel רוח construitur, & de *longanimo* vsurpatur. vid. Ex. 34, 6. Coh. 7, 8. i) *ala* s. *pennis* alarum (3) Es. 40, 31. Ps. 55, 7. quibus celerrime a Babylone in Occidentem volauit. Sic ostendit Propheta, quam Ægyptio præstiterit Babylonius, de quo v. 7. *Tremellius*. Al. *membris* ex Chald. quod mentio alarum præ cesserit. *Grot.* significatur Nabuchodonosar late imperasse. k) *plena plumis* (4) v. 7. Leu. 1, 16. ad defensionem ab iniuriis superuenientibus, vt *glabra* Mich. 1, 16. opponatur. In ingressu veris enim aues rapaces plumarum defluuio sunt obnoxiæ. *Boch.* P. II. p. 165. Per *plumas* vero Vat. intelligit immensas opes, *Grot.* varios lingua & habitu populos. l) *Raschi*: cuius pluma erat pulchra & *figurata*. S. *cui acupictura*; l. Phrygium opus, quod sec. *Vatablum* denotat dignitatem ac maiestatem regni. *Bochartus* intelligit *genus aquilarum*, quæ *Asteriæ* dicuntur s. *stellares*, *auri fulgorem & maculas aspersas habentes*, quæ & aquilarum maximæ sunt. Hieroz P. II. p. 169. m) *super Libanum*, i. e. sec. nonnullos ad Templum s. Sanctuarium, ex cedris Libani constructum 2 Par. 2, 8. 15. Zach. 11, 1. sed *Grot.* aliique & *Templum* & *Hierosolymam* l. *Zionem* intelligunt, sic dictam, quod ferme tota æque ex cedris Libani constaret; vnde, quia *cedris*, a quibus meditabatur sumere parabolam, abundabat Libanus, pro *Hierosolymis* vel *Zione* Libanum dixerit. al. *terram Iudaæ*, cuius insigne decus erat Libanus, ob cedros &c. eiusque terminus, per quem a Babylonia in Iudæam venitur; vt persisteret Propheta in metaphora aquilæ, quæ in montibus versari soleat. *Tremellius* vero: inuadens *regnum Iudaæ*, quod cum præstantissima Libani silua comparatur. Sic *Maius* in Oecon. V. T. p. 1038. Nec forte male cum hac ceterorum sententiæ coniungentur. n) S. *accepitque* inde. cf. 2 Reg. 24, 12. o) *supremum surculum* l. *ramum*. S. *ramusculum*. Cocc. in Comment. *lanuginem*. al. collectiue *summos ramos* (5) v. 22. c. 31, 3. 10. 14. Intellige sec. *Vat.* aliosque, *Regem Iechoniam* (ad cuius teneram ætatem, quæ 18. annorum erat, hic alludit.) & *regiam stirpem*, item *Principes* virosque claros, & bonam partem de populo. vid. 2 Reg. 24, 14. seqq. p) *cedri* v. 22. 23. *Regnum domus Danidis* ante Nebucadnezarem fuit *vt cedrus* virens, procera, odorata. *Cocc.* Conf. not v. 22. & Es. 2, 13. v. 4. q) S. *Caput*, inquam, surculorum, s. *summitatem frondium eius*. Declaratur vlterius, quod versu præcedenti dictum. r) *tenerorum ramorum*, l. surculorum *eius* (1) cf v. 22. s) *decerpsit*. (5) v. 22. Deut. 23, 26. t) & sede sua auulsam abduxit eum, vt postea Zedekiam Ier. 52, 11. cf. 2 Reg. 24, 15.

CAP. XVII, v. 3. ארך per *Tsere* 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 4. ויביאהו Sic *plene* 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 17. 18. 22. 23. 24. sec. *Mas.* impr. & *Erff.* h. l. itemque *impr.* Gen. 29, 13. Alii *defect.*

כנען בעיר רכלים שמו׃ ויקח מזרע הארץ ויתנהו ה
בשדה־זרע קח על־מים רבים צפצפה שמו׃
6 ויצמח ויהי לגפן סרחת שפלת קומה לפנות
דליותיו אליו ושרשיו תחתיו יהיו ותהי לגפן ותעש
7 בדים ותשלח פראת׃ ויהי נשר־אחד גדול גדול כנפים
ורב נוצה והנה הגפן הזאת כפנה שרשיה עליו
ודליותיו שלחה־לו להשקות אותה מערגות מטעה׃
8 אל־שדה טוב אל־מים רבים היא שתולה לעשות ענף
9 ולשאת פרי להיות לגפן אדרת׃ אמר כה אמר אדני
יהוה תצלח הלוא את־שרשיה ינתק ואת־פריה ׀ יקוסס
ויבש כל־טרפי צמחה תיבש ולא־בזרע גדולה ובעם
רב

קמץ בז״ק

v. 7. 15. Ier. 31, 16. n) ad ipsam, np. aquilam v. 3. Regem Babelis. v. 12. Sensus: Erat Zedekias Rex satis opulentus & felix, sed obligatus suspicere Regē Babylonium ac venerari, vt partim subditus, aut vt cliens. Grot. o) & radices eius sub ipsa erant. Radices aliquas agebat regnum Zedekiæ. cf. 2 Reg. 19, 30. Es. 37, 31. Potest tamen etiam *suffixum* in תחתיו referri ad *Aquilam* (Sic Raschi, Grot. &c.) vt sensus sit, Zedekiæ firmum sub Babylonio regnum fuisse. cf. v. 7. p) *Sic*, inquam, *facta est in vitem*. q) S. *quæ fecit palmites*, vel *propagines*. c. 19, 14. r) & *emisit* v. 7. c. 31, 5. Ps. 80, 12. s) *ramos* decoros l. fructiferos (6) c. 31, 5. 6. 8. 12. 13. cf. Es. 10, 33. i. e. gennit filios (vid. 2 Reg. 25, 7. Ier. 52, 10.) & habuit regni proceres ac ciues, s. populum, qui quotidie multiplicabatur. ℣. 7. t) *Fuit autem*. u) *aquila quadam* alia; Rex scil. Aegypti v. 15. qui Grotio *Apries* fuisse videtur, de quo Ier. 44, 30. x) etiam *magna*; minor tamen, quam aquila Babylonica. vnde nec verbis tam magnificis describitur, quam illa v. 3. y) vid. ibid. v. 3. z) *& copiosa* (non tamen *plena*) *plumis*, vt v. 3. a) c. 1, 4. Es. 50, 2. b) v. 6. descripta, np. Zedekias & regnum Iudæ. c) S. & Tremellius: *ad quam ecce hac vitis adplicuit*. Ion. *incuruauit*. Grot. *inflexit*. al. *anhelauit*, *esuriuit*. Gusset. p. 396. more eorum, qui misere egent, *porrexit* radices suas (1) cf. nom. Iob. 5, 22. d) ab Aegyptio firmitatem & tutelam sui petens, fœdere cum eo inito; fide vero, quam Babylonio dederat, violata. v. 15. cf. Ier. 37, 5. 7. e) *emisit ad illam* v. 6. f) *ad irrigandum eam*, i. e. vt auxiliares copias magnas, currus & equos, ab eo acciperet v. 15. *Videtur alludi ad Nilum*, qui Aegyptum irrigat, immissus in agros per fossas, cf. Ier. 2, 18. g) S. *ex areolis* (sc. læte germinantem) v. 6. al. *præ areolis* plantationis suæ, h. e, vt Aegyptius *potius rigaret* & sustentaret rempublicam Iudæorum, quam *areolæ*, a Nebucadnezare v. 5. ei factæ. (4) v. 10. Cant. 5, 13. c. 6, 2. Maio suppl. ad Lex. *Cocc*. p. 94. hoc nomen est ex signif. rad. Arab. & Aethiop. *adscendit*; vt solent *areolæ* surgere & adscendere. At Gusset. p. 642. *ex riuulis* loci, in quo plantata est. Mallem: *quam scaturigines* loci, in quo plantata erat. coll. significatione rad. Aeth. *Scaturiit* fons. h) *loci plantationis eius*. (6) c. 31, 4. *Suffix*. autem *femin*. referimus ad vocem גפן; alii *ad Aegyptum*, cuius Rex, vt Aquila in masc. genere proponitur. ℣. 8. i) S. Cum tamen *in agro bono* s. fertili terra v. 5. k) *iuxta*, *apud*. c. 13, 19. l) vid. v. 5. m) *plantata* esset. v. 21. 23 Ps. 1, 3. n) ita, vt faceret, emitteret frondes. S. *ramum*. (7) v. 23. Leu. 23, 40. o) vt esset in vitem magnificentiæ, s. vt egregia fieret vitis Zach. 11, 2. Grot. Repetitur, quod dictum v. 5. 6. vt ex beneficiorum magnitudine grauior adpareat culpa animi ingrati; neque Zedekiam ad Pharaonem defecisse ex inopia, vel regni oppressione, sed ex mera superbia, licet satis benigne haberetur a Nebucadnezare. ℣. 9. p) *Dic ergo* v. 12. c. 11, 5. q) an *prospere cedet ei*; S. num *prosperabitur*? v. 10. Num. 14, 41. Dan. 11, 27. *Grot*. fierine poterat, vt Deus res prosperas daret & ingrato & perfido? Fides seruanda iure gentium, etiam ad quam belli aliqua necessitate deuentum est. At Zedekias præter fidem etiam beneficiis erat obligatus, omnia sua Babylonio debens. r) Es. 5, 24. Am. 2, 9. s) *euellet* aquila Babylonia; h. e. regnum & rempublicam euertet, vt nullus amplius Rex sit. t) nempe liberos Zedekiæ, quos cum aliis in conspectu ipsius mactauit; *Raschi, Kimchi & Michlal Iophi*. u) *decerpet*. S. *succidet* (1) cf. cognatum קצץ Deut. 25, 12. Iud. 1, 6. 7. x) *vt arescat* Ps. 90, 6. y) & quoad *omnia folia decerpta arefiat*. Schm. & omnia folia arefiant. Per folia vero sec. Grotium & Kimchi intelliguntur principes & populares, quos mactauit Nebucadnezar. z) *Gusset*. designat *frondes* extremorum ramorum, quæ carpuntur & *rapiuntur* ab ouibus & capellis, simulque educuntur. Singulare est *Tareph*. vel potius *Taraph* (2) Gen. 8, 11. a) *germinis eius*. v. 10. cf. v. 6. b) *idq; non* (al. *annon*? sic Cocc. in Comment.) *per magnum brachium* l. potentiam; vel sec. Ion. *neque cum brachio magno, aut cum populo magno venient*.

u) *commercii*, *negotiationis*. c. 16, 29. Ier. 10, 17. i. e. in Babyloniam infra v. 12. mercatorum commerciis celebrem, & amnibus maximis nauigabilem. x) *mercatorum* c. 27, 13. 1 Reg. 10, 15. *Schm*. aliique: *aromatariorum*, ex Chald. q. d. mollissimam & luxuriosissimam. Plena erat Babel aromatum, ex commercio cum Arabibus, Persis, Indis, inquit *Grot*. Malumus tamen cum *Piscatore* crebritatem *negotiatorum* significationem, ex collatione membri præcedentis. y) *posuit* & plantauit *illud* v. 5. Es. 28, 25.

℣. 5. z) *Deinde sumsit*. a) *de semine terræ*. i. e ex Iudæorum gente Zedekiam, regiæ stirpis virum. v. 13. 2 Reg. 24, 17. b) *posuitque illud*. Gen. 1, 17. c) *in agro sementis*, feraci. cf. 2 Sam. 1, 21. nempe in terra Iudæ. d) *accepit*, inquam, & *tulit*. cf. Hos. 11, 3. e) S. ad *aquas magnas* ponendum. i. e. in solo optimo; non arido, sed aquis multis irriguo. v. 8. cf. not. Num. 24, 6. & Ps. 1, 3. f) cum summa *circumspectione* (1) i. e. circumspectissime & accuratis conditionibus; accepto ab illis fidelitatis iuramento, imposito tributo &c. S. *& speculationem posuit* id; vt perpetua & curata speculatione illud obseruaret.

℣. 6. g) S. *Germinauit ergo*. Gen. 2, 5. h) *in vitem* humilem, non cedrum excelsam, vt antea fuerat v. 3. i) *luxuriantem*, late se extendentem ramis suis. *Kal*. (6) c. 23, 15. cf. etiam c. 15, 2. c. 19, 10. k) *humilem* tamen altitudine. s. *quoad proceritatem*. cf. v 14. & c. 31, 3 nam Regi Babelis subiectus erat Zedekias. l) *ita*, vt *respiceret*, l. *dum respicerent* cf. Ier. 2 27. Es. 45, 22. vt serui ad dominum Ps. 123, 2. m) *propagines*, rami alti, S *palmites eius*

v. 7.

℣. 6. פֹּראוֹת ita 1. 2. at פֹּראוֹת in textu, & in marg. פארות 6. 9. פֹּארֹת cum *Kri* פארות ℣. 8. Denique פארות 3. 22. sec. *Mas. Erff*. ℣. 7. ויהי נשר ita 3. 6. 9. 20. גדול sic *plene* 1. 2. 5. 22. 24. sec. *Mas. impr*. ad Ier. 32, 19. Alii *defect*. כפנה Ita sc. 5. *sed in marg. habet כנפה: Et sic legunt *Orientales*. שלחה cum *Dag*. 3. 6. 9. 10. 11. 20. 22. sic fu. 5. contra *Mas. impr*. Addit tamen 5. in marg. פליג *controuersum*: *hoc esse*. ℣. 8. שדה *milra* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 19. 22. sic fu. 5. טוב *Tet* sine *Dag*. 1. 2. 3. 7. 10. 13. 19. 20. 22. 23. sic fu. 5. ℣. 9. יקוסם per *Mem* finale loco ס 5. sic fu 1. 2. & sic 6. 9. in marg. טרפי *Pe* sine *Dag*. 22. 23. ולא per *Kadma* 6. 9. 11. 12. 15. 16. 20. 21. 23. sic fu. 5. בזרע sic *defect*. 1. 2. 24. sec. "*Mas. Ez*. 6, 6. & 1 Sam. 2, 34. At *plene* plerique. ובעם per *Makk*. 3. 7. 8. 10. 13, 19 sic fe. 5.

ט רב למשאות אותה משרשיה׃
י והנה שתולה התצלח הלא כגעת בה רוח הקדים תיבש יבש על־ערגת צמחה תיבש׃
11 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃
12 אמר־נא לבית המרי הלא ידעתם מה־אלה אמר הנה־בא מלך־בבל ירושלם ויקח את־מלכה ואת־שריה ויבא אותם אליו בבלה׃
13 ויקח מזרע המלוכה ויכרת אתו ברית ויבא אתו באלה
14 ואת־אילי הארץ לקח׃ להיות ממלכה שפלה לבלתי
טו התנשא לשמר את־בריתו לעמדה׃ וימרד־בו לשלח מלאכיו מצרים לתת־לו סוסים ועם־רב היצלח הימלט
16 העשה אלה והפר ברית ונמלט׃ חי־אני נאם אדני יהוה אם־לא במקום המלך הממליך אתו אשר בזה את־אלתו ואשר הפר את־בריתו אתו בתוך־בבל ימות׃
17 ולא בחיל גדול ובקהל רב יעשה אותו פרעה במלחמה בשפך סללה ובבנות דיק להכרית נפשות רבות׃
18 ובזה אלה להפר ברית והנה נתן ידו וכל־אלה עשה

לא

קמץ בריא אס״ף

c) cf. v. 15. c. 26, 7. *Grot.* Non opus erit illi, omnibus regni sui viribus vti aduersus Regem tam impotentem, quia Dominus hunc in manum illius tradet. Exiguo populo (verba sunt *Kimchii*) exstirpabit eam. Nam Nebucadnezar, etiamsi venerit ipse & totus exercitus eius contra Hierosolymam, non tamen ipse mansit ibi per omnes dies obsidionis, qui longius protrahebantur, ab anno nono Zedekiæ, vsque ad vndecimum annum; sed interea abiit versus Riblam in terra Chamath, relicta parte exercitus sub duce Nebusaradan. Qui relictus exercitus vrbem expugnauit, captumque Zedekiam sumserunt & duxerunt ad Regem Babelis in Ribla. d) *ad tollendum, deuastandum* eam. Nom. pro Infin. vt Num. 10, 2. e) *radicitus.* cf. v. 7. & ad phrasin Iob 28, 9.

℣. 10. f) S. *Ecce enim, quæ ita plantata.* al. *ecce! licet ita plantata sit.* Grot. Esto, *bene plantata erat* v. 8. g) v. 9. h) *cum attigerit eam* 1 Sam. 14, 10. cf. Ps. 103, 16. i) *ventus* c. 1, 4. k) *Orientalis* c. 19, 12. germinibus & plantis noxius Gen. 41, 6. cf. not. Es. 27, 8. *Kimchi*: cum illo comparat *Regem Babelis*; nam hæc sita est ad Orientem aquilonarem respectu Iudææ. l) *penitus exaresceret* v. 9. Es. 27, 11. Zach. 11, 17. De verbo geminato cf. not. Ios. 7, 7. m) *super* l. *in ipsis areolis*, h. e. sec. Kimchi: in ipso loco, vbi exspectabat, vt irrigaret eam Rex Aegypti. Piscat. & Tremell. *cum areolis* s. ipsa regione Iudæa, vbi plantata erat. At Gussec. *super riuulos germinationis suæ*; h. e. ad riuulos, iuxta quos germinabat. vid. not. v. 7. n) vid. v. 9.

v. 9. o) cf. Es. 40, 7. *Grot.* apud Ierichuntem capietur. 2 Reg. 25, 5. Ier. 52, 8.

℣. 11. p) *Factum porro est*, ad explicationem emblematis. vid. not. v. 1.

12. q) *Dic age!* Ier. 18, 11. Hag. 2, 2. r) vid. v. 2. & c. 2, 5. 6. &c. s) cf. Zach. 4, 5. 13. t) *quid hæc sibi velint?* Cocc. Hac interrogatione illis exprobrat stuporem & malitiam, qui quum tam facile possent iudicare ipsi de suis factis, quam facile est iudicare ex ipsa parabola, quid futurum esset tali viti; tamen illa facerent. cf. Matth. 21, 40. 41. Luc. 20, 15. 16. u) *dic* ergo. x) *veniebat.* y) Nebucadnezar. v. 3. z) *sumsitque Regem ipsius*, Iechoniam v. 3. a) *ad se.*

℣. 13. b) *Sumsit autem* c) *de semine regio*, regia stirpe, nempe Zedekiam. vid. v. 5. Ier 37. 1. d) *fœdus*, nempe inæquale; quo Zedekias imperata quædam facere tenebatur. *Grot.* e) *adduxitque* l. *adegit eum in iuramentum.* vid. 2 Par. 36, 13. & cf. Deut. 29, 11. Neh. 10, 30. *Grot.* quod vel solum sufficere debebat ad eum retinendum in fide. f) S. *potentes quoque.* Hillero in Onom. S. p. 538. *primos* s. *principes terræ*, coll. Ex. 15, 11. &c. vid. 2 Reg. 24, 14. 15. inprimis consanguineos & fratres Zedekiæ; quos hic defectione sua in mortem exposuit. g) *accepit* v. 12. & secum *abduxit*, tanquam obsides fœderis, sec. Kimchi; vtque ita vires regni debilitaret, prout sequitur.

℣. 14. h) *vt esset.* i) c. 29, 14. 15. k) S. *ne* (c. 3, 21.) *se efferret.* Vt illo velut fræno Iudæa retineretur in obsequio. *Grot.* c. 29, 15. 1 Reg. 1, 5. l) *sed vt custodiret fœdus ipsius.* v. 13. m) *vt ita staret* s. *consisteret illud* sc. fœdus v. 13. vel sec. alios *regnum*, cf. Ps. 33, 11. Ion. *vt seruiret* (illud regnum) *illi*, quæ significatio verbi alias nota est, sed non sine addito לפני &c. vt c. 44, 11. Dan. 1, 4. 11. 1 Reg. 10, 8.

℣. 15. n) *Verum rebellauit contra eum.* 2 Reg. 24, 20. 2 Par. 36, 13. o) *mittendo nuncios suos.* cf. Es. 30, 3. p) *in Aegyptum?* vid. v. 7. q) *vt daret illi.* r) quibus maxime valebat Aegyptus. cf. Deut. 17, 16. s) v. 15. c. 26, 7. t) *num ergo prosperabitur?* v. 9. 10. u) v. 18. x) S. *& qui irritum fecit fœdus* v. 16. 19. y) Ion. *num euadet?* An impune feret rupta fœdera? *Grot.* cf. v. 18.

℣. 16. z) v. 19. c. 14, 16. a) c. 11, 8. b) c. 16, 14. c) *Si non*, i. e. certissime. cf. not. c. 5, 11. Num. 14, 35. Ios. 14, 9. Ier. 22, 6. d) *in loco Regis illius*, i. e. in regia vrbe Babel; vt sequitur. e) *qui Regem constituit ipsum.* vid. v. 5. 2 Reg. 24, 17. f) *sed cuius ille spreuit iuramentum.* v. 13. 18. 19. g) *& cuius fœdus rupit* v. 15. h) *apud eundem* in Babylone. i) cf. similem denunciationem Ier. 20, 6. & *Præfat.* in Ierem. §. 11.

℣. 17. k) *Et nihil* Ps. 139, 6. Iob. 31, 23. al. *Et non.* l) *per exercitum.* Zach. 4, 6. m) Dan. 11, 13. 25. n) c. 38, 4. o) *efficiet*, præstabit. S. *Neque faciet cum eo* quicquam. Quicquid conetur Pharao, licet ingentes copias adducat, nihil iuuabit Zedekiam. Nam Aegyptius, audito Babylonii aduentu, recedet. vid. Ier. 37, 7. p) S. & *Kimchi*: *cum eo*, nempe Zedekia, contra Nebucadnezarem. cf. c. 2, 1. c. 3, 22. al. ad *ipsum illud*, quod intendit Pharao, & sperat Zedekias, nempe liberationem a Babyloniis v. 15. q) *cum* (hostis Babylonius) *aggeret vallum* contra Hierosolymam c. 4, 2. c. 21, 27. r) *& exstruet antemurale* l. *turres ligneas.* cf. not. c. 4, 2. 2 Reg. 25, 1. s) eo cum euentu, *vt exscindat*, s. perimat c. 14, 19. 21. quamplurimos; fame, pestilentia ac telis in oppugnatione, gladiis vero post expugnationem. t) c. 13, 18. 19. 20. c. 18, 4.

℣. 18. u) Schm. & Syr. *Ideo quod contemsit.* v. 16. x) Deut. 29, 13. y) v. 15. c. 16, 59. z) *Ecce enim.* S. *sed ecce quia.* a) *dedit manum suam* Nebucadnezari, in fœderis confirmationem, vt moris erat. vid. 2 Reg. 10, 15. cf. etiam Ier. 50, 15. At Ion. *extendit* (admouit, adplicuit) *manum suam ad Pharaonem.* b) *& tamen omnia ista* fecit v. 15.

℣. 10. כגעת cum *Dag.* 1. 2. 5. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. 24. Alii sine illo. ℣. 15. היצלח per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic. su. 5. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Eff.* העשה *milel.* 1. 3. ℣. 17. בשפך *Pe* sine *Dag.* 1. 3. 11. 21. 22. sic su. 5. ℣. 18. נתן sic per *Merca* 1. 2. 3. 5. 24. sic su. *Ber.* sec. analogiam. Reliqui *Darga.*

לא ימלט: 19 לכן כה־אמר אדני יהוה חי־
אני אם־לא אלתי אשר בזה ובריתי אשר הפיר
כ ונתתיו בראשו: ופרשתי עליו רשתי ונתפש במצודתי
והביאותיהו בבלה ונשפטתי אתו שם מעלו אשר מעל־
21 בי: ואת כל־מברחו בכל־אגפיו בחרב יפלו והנשארים
לכל־רוח יפרשו וידעתם כי אני יהוה דברתי:
22 כה אמר אדני יהוה ולקחתי אני מצמרת הארז
הרמה ונתתי מראש ינקותיו רך אקטף ושתלתי אני
23 על הר־גבה ותלול: בהר מרום ישראל אשתלנו ונשא
ענף ועשה פרי והיה לארז אדיר ושכנו תחתיו כל
24 צפור כל־כנף בצל דליותיו תשכנה: וידעו כל־עצי
השדה כי אני יהוה השפלתי עץ גבה הגבהתי עץ
שפל

מבריחיו קרי

הפטרת האזינו

bucadnezari. Hic plantauit v. 5. sed ego, inquit Deus, plantabo meliori cum successu. c) *de capite* l. *summitate ramorum eius* v. 4. Hos. 14, 7. Ion. de filiis filiorum eius. d) *tenerum ramum* l. surculum. Ion. *infantem* Luc. 2, 12. cf. tn. 2 Sam. 3, 39. Prov. 4, 3. Zorobabelem cum *Kimchio* aliisque nonnullis intelligit *Grotius*, cui tn. sequentia augusta prædicata non competunt. Vnde *Christum* s. *Messiam* (cum aliis & quibusdam Iudæorum interpretibus apud *Kimchium*), in quem omnia quadrant, merito intelligimus, tq. Regem spiritualem, ex Iechonia per Zorobabelem oriundum. Sic ipse *Abarbanel* hanc promissionem ad Zerubabelem durius referri recte monet, quia hic nunquam fuit Rex Hierosolymis--sed explicandam eam potius esse de futuro, np. de Rege Messia, qui & versu sequenti dicatur frondes laturus & fructum, futurus in cedrum magnificam, vtpote regnaturus in suma excellentia. Cui quia futura erat adhæsio populorum, (Gen. 49, 10.) ideo dici (v. 23.) *omnem auem omnis alæ in vmbra ramorum eius habitaturam.* Et paulo post: de futura redemtione hæc dicuntur, quando progerminabit ex domo Dauidis *germen illud iustum.* Hæc *Abarbanel.* Ceterum tener surculus dicitur ob stirpem Dauidis, ex qua oriebatur, valde attritam & humiliatam, & ob contemtibile exordium regni Christi, potentia humana non instructi. vid. omnino Es. 11, 1. & ibi not. e) *decerpam.* S. *abscindam.* (5) v. 4. Iob. 8, 12. *Decisio* significat *mortem*, Es. 53, 8. Dan. 2, 45. & c. 9, 26. Tum se illud molle plantaturum, h. e. ipsum Christum regem fore, & regnū amplum habiturum in membris suis, in toto mundo conspicuis. *Cocc.* f) *& plantabo.* v. 8. 23. g) c. 40, 2. Es. 30, 25. h) *& adcumulatum.* S. *aggestum.* (1) *Iunius*: Per montem spiritualiter intelligit *Ecclesiam*, cuius conditio hic significatur 1. situ, quia, vt mons, excelsa est; 2. curatione, quia, vt mons, aggesta est, i. e. quam curat Deus, & accumulat indies nouis beneficiis. Alludit vero (quod addimus) phraseologia Prophetæ ad Hierosolymam, magna ex parte montanam, præcipue montem *Zionem*, Zionis spiritualis typum. cf. Es. 2, 2. Ceterum hæc admonitio (verba sunt *Coccelii* ad v. 24.) huic capiti commode adiicitur, ne prænunciatio destruendi regni Dauidis v. 9. esset absque consolatione erigendi regni Christi. ✠. 23. i) *In monte celsitudinis Israelis*, c. 20, 40. c. 34, 14. h. e. in monte Sion s. monte domus Domini; qui vt altior erat omnibus montibus in toto mundo, quia domus Dei tantum in illo erat; ita longe altior futurus erat, quum Rex Regum in eo manifestaretur, & Spiritus S. effunderetur, & sanctum sanctorum vngeretur. *Cocc.* coll. Es. 2, 2. k) *vt ferat frondes.* S. *vt attollat ramum.* (7) v. 8. Ps. 80, 11. l) np. spiritualem sobolem. Es. 11, 1. 2. *Iunius*: Progignet membra Ecclesiæ, & fructificabit in singulis membris, quæ totidem sunt creaturæ Dei, formatæ ad bona opera. Eph. 2, 10. m) *in cedrum ingentem* s. longe *præstantissimam*; i. e. vt habet Ion. erit Rex potentissimus. *Cedrus* enim figurat Reges & proceres, auctoritate eminentes. cf. v. 3. Es. 2, 13. Cant. 5, 15. n) *habitentque sub illo*, h. e. sub potestate & protectione illius. cf. c. 31, 6. Dan. 4, 9. Matt. 13, 32. o) Gen. 7, 14. cf. Ps. 8, 7. 8. 9. Ps. 84, 4. Ion. & innitentur super illum omnes iusti. p) S. *cuiuscunque alæ*, quocunque modo alatæ c. 39, 4. 17. Gen. 7, 14. Ion. *& omnes mansueti in vmbra regni ipsius habitabunt.* *Cocc*: h. e. quod omnes gentes sint accessuræ ad ipsum, tnqm. vnicum suum perfugium; quod tandem pace sint fruituræ sub protectione illius folius, &c. cf. Matt. 13, 31. 32. *Pradus*: Hoc non potest de Zorobabele intelligi, qui nec *Rex magnus* fuit, nec *omnes volucres*, i. e. *orbis incolas*, immo nec *omnes* filios Israel, ad se collegit. Ergo de Christo accipiendum est. Sicut apud *Abendanam* ad M. I. etiam Rabbini hæc ad Regem Messiam referunt. q) v. 6. 7. c. 19, 11. ✠. 24. r) *Vt cognoscant* & experiantur. c. 21, 10. c. 29, 6. Ex. 14, 4. s) *omnes arbores agri*; i e. *gentes*, quæ olim erant *agrestes*, absque Christo, nondum huic insitæ Rom. 11, 17. seqq. *abalienatæ a politia Israelis*, & fœderibus promissionis carentes Eph. 2, 12. *Cocceius*: principes & potentes huius mundi, vt & populi Israelitici proceres. Ion. *Reges populorum*; quos secundum *Kimchi* cum reliquis arboribus syluæ (vt regnum domus Dauidis cum cedro) comparat. cf. c. 31, 4. 5. 15. Ps. 96, 12. t) *humiliem*, *humiliauerim*. cf. Es. 40, 4. c. 13, 11. c. 25. 11. 12. c. 26, 5. u) Ion. *regnum, quod erat potens*, np. regnum mundanum domus Dauidis, & proxime *regnum Zedekiæ*, qui se extulerat ac superbiebat; item Iudæos, quos Deus exaltauerat, & qui legis & Prophetarum gloria florebant. cf. Es. 5, 15. *Grotius* vero intelligit *Babylonios*, & Kimchi *Regem Babelis*; Raschi gentes dominantes in Israelem. Al. omnia mundi imperia & principatus, qui Christi regno se opponunt. x) *exaltem* autem c. 21, 31. y) *Cocceius*: i. e. Christum, filium Dauidis, seruum dominantium. Sic *Maius*: Messiam e succiso trunco Isai prodeuntem & florentem. Seculare enim regnum Israelis transire debuit in spirituale Christi, tnqm. in antitypum. Oecon. V. T. p. 1039. Alii humillimam Dauidis familiam, orto ex illius stemmate Christo. Ion. *regnum, quod erat infirmum.* Male Kimchi de Zerubabele tnqm. Rege Iudæ id explicat; nec satis est, quod alii Iudæorum de Iechonia in captiuitate humiliato Ier. 22, 30. sed diuina gratia per Euilmerodachum producto ex carcere & super alios omnes Reges euecto Ier. 52, 31. 32. id intelligunt.

e) *ideo non eripietur* a manu vindicis v. 15. cf. Ier. 32, 4. c. 34, 3. c. 38, 18. 23. ✠. 19 d) v. 16. 1 Sam. 20, 3. e) vid. v. 16. f) *iuramentum meum.* id suum vocat, quia in nomine Dei iuratum erat. 2 Par. 36, 13 g) v. 16 18. c. 16, 59. h) v. 16. 18. i) S. *dedero*, inquam, *illud in caput eius!* cf. c. 9, 10. c. 11, 21.

✠. 20. k) *Expandam itaque rete meum* c. 32, 3. l) *vt capiatur reti meo.* vid. not. c. 12, 13. m) *& indicabor.* disceptabo *cum illo.* c. 20, 35. Ion. *vindictam sumam de eo.* n) ob (Sic *Syr.* bene supplet, & *Kimchi* ac *M. I.* addendum monent) *præuaricationem eius, qua præuaricatus est contra me.* cf. c. 15, 8. c. 18, 24. c. 39, 36.

✠. 21. o) *Quod vero attinet ad omnes*, vid. not. 1 Sam. 12, 7. S. Omnes autem profugi eius. cf. not. 2 Reg. 6, 5. p) *profugi*, comites fugæ (1). q) *in* (al. *cum*) *omnibus turmis ipsius* c. 12, 14. r) vid. c. 5, 12. c. 24, 2. s) Gen. 14, 10. Ier. 39, 9. 10. c. 40, 6. &c. t) c. 5, 10. 12. u) *expandentur* i. e. sec. S. & Ion. *dispergentur.* Niph. (1) cf. Piel Zach. 2, 10. x) c. 6, 7. 13.

✠. 22. y) *Verumtamen accipiam*; np. *Regem Messiam*, vt habet Raschi. z) *Ego.* Emphasin habet, vt ostendat Deus, se solum auctorem esse huius beneficii, idque ex mera gratia, citra vllam dignitatem nostrā aut creaturæ adiumentum, *Iunius.* a) *de surculo* (5) v. 3. cedri altæ, i. e. sec Ion. *de regno domus Dauidis, quæ similis est cedro altæ.* cf. not. v. 3. Et *Kimchio* quidem recte Ionathan præsentem textum de Messia intellexisse videtur. *Abarbanel* vero hoc ceu indubiū simpliciter asserit. b) *& ponam* ita, vt dimoueri, l. tolli ab hostibus non possit. Opponit se Deus Nebu-

✠. 21. דברתי, per *Kam.* 2. 3. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 8. ✠. 22. על־הר ita 1. 3. & su. 5. ✠. 23. כל צפור ita 3.

שפל הגבהתי עץ לח והפרחתי עץ יבש אני יהוה
דברתי ועשיתי:
יח ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: מה־לכם אתם משלים את־
2 המשל הזה על־אדמת ישראל לאמר אבות יאכלו בסר
3 ושני הבנים תקהינה: חי־אני נאם אדני יהוה אם־יהיה
4 לכם עוד משל המשל הזה בישראל: הן כל־הנפשות
לי הנה כנפש האב וכנפש הבן לי־הנה הנפש החטאת
ה היא תמות: ואיש כי־יהיה צדיק ועשה משפט וצדקה:
6 אל־ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל־גלולי בית
ישראל ואת־אשת רעהו לא טמא ואל־אשה נדה לא
7 יקרב: ואיש לא יונה חבלתו חוב ישיב גזלה לא יגזל
לחמו

z) quodque *arefaciam* c. 19, 12. Ef. 42, 15. a) *lignum viride* & fucculentum, c. 21, 3. Gen. 30, 37. quod diu floruit, np. (in oppofitione ad Chriftum,) Aharonem cum omnibus vmbris Leuiticis. *Coccejus* tn. arborem viridem de Iudæis, & arborem *aridam* de *gentibus* intelligit. Alii per ἐπιμονὴν fententiam eandem, quæ erat in præcedenti membro, hic repeti volunt, vt *Kimchius*. b) *fed frondere*, germinare *faciam*. Hiph. (5) Ef. 17, 11. Pf. 92, 14. c) cf. Ef. 56, 3. np. Chriftum. cf. omnino not. Num. 17, 23. Quandoquidem vero etiam Antichrifti cœtus eft vt quercus robufta & frondofa, Ecclefia autem, quæ illum fugit, & ad Chriftum redit, eft vt arbor arida; etiam viciffitudo eadem expectanda eft. *Cocc.* coll. Ef. 1, 30. 31. Pf. 37, 34. 35. Pf. 92, 8. 13. 14. 15. d) c. 22, 14. c. 36, 36. c. 37, 14.

CAP. XVIII. ℣. 1. e) *Postea factum est.* Caput hoc agit de iuftificatione viarum Domini contra murmurationem Ifraelitarum, quoad iuftificationem peccatoris viuentis. Inprimis confutat opinionem Iudæorum de cauffa fuarum adflictionum &c. *Cocc.* Partes eius tres funt fec. *Schmid.* I. impia Iudæorum parabola f. dicterium redarguitur & refutatur a v. 1-18. II. Exceptio Iudæorum prior diluitur v. 19-24. III. Exceptio altera foluitur v. 25. feqq. Scilicet, ne interea, dum c. 17, 22. fqq. promiffus Meffias venit, Iudæi fe propter peccata majorum fuorum grauiffime & immerito puniri tam diuturno exilio & calamitatibus plurimis premi opprimiue prorfus dictitarent, hanc opini- onem refellit Deus,

CAP. XVIII.

ut, negatque, fe permiffurum, vt confueto dicterio porro vtantur; quin potius hortatur, vt fateantur propria delicta, & ad Deum,

קמץ בז״ק

ferio id volentem, conuertantur, fpiritu mentis renouentur & viuant fide fua vera in Chriftum, Iehouam iuftitiam noftram &c. ℣. 2. f) *Quid* l. *cur vobis?* Ion. *Quid vobis eft*, quod &c. vid. not. c. 12, 22. g) *parabolizantes eftis*, adagio f. prouerbio vtimini? c. 16, 44. c. 17, 2. Num. 21, 27. h) v. 3. Ef. 14, 4. i) *de* (S. *fuper*) *terra Ifraelis*, i. e. fec. *Vat.* de eius defolatione & huius cauffis. k) non tantum clam muffitando, fed publice etiam *dicendo*. l) *maiores* noftri, in deferto, fub Iudicibus, & porro fub Regibus, inprimis fub Ieroboamo & Manaffe; propter quos aliofque Ifraelem affligendum fore audiuerant. Cauillandi ergo occafionem ex eo fumferunt, quod Prophetæ etiam patrum fcelera ipfis obiicerent. m) *comedunt omphacem*, f. *acidam vuam* (4) Ier. 31, 29. 30. Ef. 18, 5. cf. Iob. 15, 33. n) *& dentes filiorum.* o) *hebetantur* f. *ftupent.* (4) Ier. 31, 29. 30. quod ex aciditate dentibus accidere folet. vid. Prov. 10, 26. i. e. fec. *Ion. Maiores peccauerunt, pofteri percutiuntur*; vel immeriti luunt delicta patrum. Quod videtur conuenire cum eo, quod dictum eft in Decalogo: *Qui vifitat peccata patrum in filiis.* Ex. 20, 5. Opinio Iudæorum hæc eft, peccata patrũ, qui fuerunt in deferto, in ipfis vindicari, & eius culpæ, quæ tũ admiffa eft, caftigationẽ effe præfens exiliũ; faltẽ partẽ aliquã pœnæ imputandã effe ifti peccato. Nempe putant, fe nullo fuo eximio peccato mereri tam longũ & calamitofum exiliũ. Ita hodierni, qui volunt videri obferuare præcepta Dei, in fe putant retaliari peccatum patrum, ftante adhuc Templo commiffũ &c. *Cocc.* coll. Matth. 23, 29. 30. *Grot.* Volebant credi innocentes, cum minime tales effent. In quo eft corruptæ naturæ teftimonium, quæ ftudet culpam longe a fe alio reiicere, & proterue cum ipfo Deo altari. ℣. 3. p) c. 17, 16. 19. q) v. 9. 23. 32. c. 15, 14. r) S. *fi fuerit* licitum *vobis*. vel: *fi erit*, i. e. *non erit*. vid. c. 14, 16. *inter vos amplius*; quia apparebit toti mundo, vos effe fceleratos, & iuftas dare pœnas. Innuit, paullo poft futurum effe, vt cogantur propria delicta confiteri, & agnofcere iudicium Dei. &c. *Cocc.* s) *vt parabolice loquamini*, vel vtamini *hoc dicterio* v. 2. c. 24, 3. Concinit huic prophetæ Ieremias c. 31, 29. 30. ℣. 4. t) S. *Ecce enim* c. 15, 4. Ef. 50, 2. Ier. 31, 8. u) *omnes animæ* l. *homines*. vfitata *Synecdoche* partis. c. 17, 17. Ex. 12, 4. Lev. 18, 29. x) *meæ funt*, c. 29, 3. Pf. 50, 10. Ex. 13, 2. fq. creatoris, parentis, domini & iudicis omnium; quem non decet iniufte agere Gen. 18, 25. fed qui omnibus ex æquo profpicit paterno affectu, cuiusque clementiam omnes, fi velint, fentire poffunt. Pf. 145, 9. cf. Num. 16, 22. c. 27, 16. y) *ficut anima patris, fic etiam anima filii*; nec impedior per peccata patris, quo minus miferear filii, eumque viuificem, iuftificem, fanctificem, fi gratiam meam admittat & amplectatur. In phrafi כ eft *reduplicatum*, vt c. 14, 10. Iof. 14, 11. Ef. 24, 2. z) vnde *anima peccans* & in peccato perfeuerans v. 20. cf. Ef. 1, 4. Prov. 11, 31. &c. *Cocc.* Nulla eft anima, quæ non peccauerit 1 Reg. 8, 46. Nam, Adamo peccante, peccauerunt omnes Rom. 5, 12. fed qui conuertitur, dicitur non-peccare; & qui in peccato perfeuerat, dicitur *peccans*. cf. 1 Ioh. 3, 4. feqq. a) *ipfa*, (fiue patris fit, fiue filii) & non loco illius alia, quæ fuam innocentiam Deo obiicere, vel de eius crudelitate conqueri poffit. b) *morietur* morte fpirituali, qua, nifi refipifcat, non tantum hic, fed etiam æternum peribit. v. 20. Ier. 31, 30. *Mori* hic omnino plus infert, quam in terram & puluerem redire. Hoc enim omnium hominum eft, illud impœnitentium. ℣. 5. c) *Vir ergo.* Explicatur hinc vfque ad v. 18. quod dictum v. 4. *non morituram effe, nifi animam peccantem.* d) *quum* vel *fi fuerit* v. 21. c. 3, 19. c. 14, 12. e) *iuftus* v. 9. fide in Deum & Seruatorem credens cum fideli Abrahamo, *cui fides reputata eft iuftitia* Gen. 15, 6. Rom. 4, 3. feqq. cf. Hof. 14, 10. f) *fecerit etiam.* g) v. 19. 21. Gen. 18, 19. qualia funt fides cordis, confeffio oris, charitas & omnia opera charitatis. *Cocc.* Defcribit enim hic & feqq. verfibus Propheta egregie εἰκονισμὸν hominis iufti per iuftitiam fidei, quæ fides ἐνεργουμένη eft διὰ τῆς ἀγάπης. Sic conuenit cum aphorifmo 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. & oftendit fidem operibus, f. fructibus iuftitiæ Phil. 1, 11. Iac. 2, 18. *Maii* Oecon. V. T. p. 1040. ℣. 6. h) Ita vt *fuper* (v. 11. 15.) *montibus*; in quibus paffim altaria idolis erecta erant c. 6, 13. c. 22, 9. i) *non comedat* idolothyta. Poft facrificia epulari mos erat, & quidem iisdem in locis, vbi facrificatum fuerat, *Grot.* Conf. de hoc more Ex. 32, 6. Iud. 9, 27. 1 Cor. 8, 4. 10. c. 10, 7. k) *& oculos fuos non tollat* v. 12. 15. cum voluptate, defiderio, Gen. 39, 7. fiducia & adorandi cauffa: is enim eft geftus precantium Pf. 121, 1. l) cf. not. c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. Ion. *non colat idola.* m) c. 22, 11. Ier 5, 8. n) *non polluat, vitiet.* v. 11. 15. Gen. 34, 5. o) *mulierem menftruatam.* cf. Leu 18, 19. & c. 20, 18. nocata. p) Gen. 20, 4. Notatur caftitas obferuanda in matrimonio. Nam etiam propria coniuge poteft quis abuti. &c. *Cocc.* Hæc vero peccata, &, quæ fequuntur, virtutes, haud dubie præ ceteris nominantur, quia illa tunc temporis maxime graffabantur, atque hæ negligebantur. ℣. 7. q) S. *Et virum* vllum *non opprimat* aut vexet. v. 12. 16. Leu. 25, 14. 17. conf. Pf. 15, 1. feqq. r) S. *pignus eius*, pignus *debiti reftituat.* cf. Ex. 22, 25. Deut. 24, 6. 10. feqq. & fimil. conftr. fupra c. 16, 27. *Cocc.* Hoc intelligendum eft fecundum legem *de pignore neceffario*, (*Grot.* quo debitor fine graui incommodo carere non poffit;) & pendet hoc ex præcedenti *neminem vexabit.* Nam pauperi pignus *neceffarium* non reftituere, eft pauperis vexatio. s) quod *debiti* (1) cauffa accepit. cf. rad. in *Piel* Dan. 1, 10. t) *rapinam* v. 12. 16. c. 33, 15. u) vid. Leu. 19, 13.

℣. 24. שָׁפָל per *Tsere* 10. 14. 20. 21. & in textu 6, 9. contra *Maf.* 1. 2. & *Erf.* CAP. XVIII, ℣. 2. בְּסֶר per *Mahp.* 1. 7. 17, 18. 22. & *Ber.*

Kimchi &c. *vnum.* abie-
קמץ בז״ק
cto Daleth per *apocopen.* At *Iun. Tremell.* aliique: *fra-*
הבי בצירי
tri suo. vt v. 18. sed אח, vt bene docuit D. *Neumann* in Exodo L. S. p. 30. in genere significat
קמץ בז״ק
consortem, consocium, coniunctum. q. d.
קמץ בז״ק
si fecerit *socium quid* s. *consors ex facinoribus illis.*
ויראה קרי
קמץ בז״ק
s) S. de vllo istorum; nem-
קמץ בז״ק
pe peccato-
קמץ בז״ק
קמץ בז״ק
rum, quæ ante recensita sunt v. 6. 7. 8. cf. Leu. 4, 2.
℣. 11. *t) Et ipse etiam non fecerit.*

לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם יְכַסֶּה־בָּגֶד׃ 8 בַּנֶּשֶׁךְ לֹא־יִתֵּן
וְתַרְבִּית לֹא יִקָּח מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפַּט אֱמֶת יַעֲשֶׂה בֵּין
אִישׁ לְאִישׁ׃ 9 בְּחֻקּוֹתַי יְהַלֵּךְ וּמִשְׁפָּטַי שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֱמֶת
צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ י וְהוֹלִיד בֶּן־פָּרִיץ
שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה אָח מֵאַחַד מֵאֵלֶּה׃ 11 וְהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה
לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל־הֶהָרִים אָכַל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא׃
12 עָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל חֲבֹל לֹא יָשִׁיב וְאֶל־הַגִּלּוּלִים
נָשָׂא עֵינָיו תּוֹעֵבָה עָשָׂה׃ 13 בַּנֶּשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וָחָי
לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוּמָת
דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה׃ 14 וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת־כָּל־חַטֹּאת אָבִיו
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאֶ וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן׃ טו עַל־הֶהָרִים לֹא אָכָל
וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ
לֹא טִמֵּא׃ 16 וְאִישׁ לֹא הוֹנָה חֲבֹל לֹא חָבָל וּגְזֵלָה לֹא גָזָל
לַחְמוֹ לְרָעֵב נָתָן וְעֵרֹם כִּסָּה־בָגֶד׃ 17 מֵעָנִי הֵשִׁיב יָדוֹ נֶשֶׁךְ
וְתַרְבִּית לֹא לָקָח מִשְׁפָּטַי עָשָׂה בְּחֻקּוֹתַי הָלָךְ הוּא לֹא
יָמוּת בַּעֲוֹן אָבִיו חָיֹה יִחְיֶה׃ 18 אָבִיו כִּי־עָשַׁק עֹשֶׁק גָּזַל גֵּזֶל
אָח וַאֲשֶׁר לֹא־טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו וְהִנֵּה־מֵת בַּעֲוֹנוֹ׃

ואמרתם

x) sed panem suum &c. *Grot.* Post officia *iustitiæ* venit ad officia *beneficentiæ.* cf v. 16. Es. 58, 7. *y) & nudum contegat veste* v. 16. ó. vt Matt. 25, 36.
℣. 8. *z) In foenus non det* v. 13. *Cocc.* Id optime iungitur præcedenti *dare* pauperi, & *non capere foenus*, si mutuum sit. Christus etiam δόσιν & δάνειον coniungit Luc. 6, 30. 35. Matt. 5, 42. Non vult vendi beneficium. Lex distinguit inter *creditorem*, qui habet ius petendi vsuram in commercio, & eum, qui pauperi per mutuum subuenit; a quo accipere fœnus est vexatio. Deut. 23, 20. 21. coll. Ex. 22, 24. Vide de hoc etiam Ps. 15, 5. *a) & foenus*, excessum lucri. Leu. 25, 36. *b)* v. 13. 17. c) *ab* huiusmodi & omni alia *perversitate* v. 24. 26. *d) abstrahat manum suam.* v. 17. Thren. 2, 8. *e)* Zach. 7, 9. *f)* siue iudex constitutus, siue lectus arbiter. *Grot.*
℣. 9. *g)* v. 17. c. 11, 20. *Ambulare in statutis Dei*, est vere ambulare in fide & charitate. Præcepta Dei omnia in vnico præcepto *resipiscentiæ* continentur, vt liquet etiam ex huius capitis v. 21. 23. 27. 30 seqq. *Cocc. h)* c. 36, 27. *i)* Zach. 8, 19. Ioh. 3, 21. *k) iustus inquam ille* est, v. 5. 1 Ioh. 2, 29. Hic demum est apodosis, cuius protasis incepit v. 5. *l)* ideoque *omnino viuet*, v. 17. c. 3, 21. Hab. 2, 4. *m)* v. 2. c. 16, 14.
℣. 10. *n) Quod si vero is genuerit.* cf. Gen. 33, 13. Ier. 18, 8. *o) perfractorem*, S. *violentum*, al. *effrenem*. Iun. qui nullis cancellis, vinculis aut repagulis contineri potest, sed omnes *leges Dei perrumpit*. Es. 35, 9. Ps. 17, 4. *p)* homicidam Gen. 9, 6. Deut. 27, 24. *q) & qui fecerit.* *r)* Syr. Vulg, Schm. Kim-

Sch. *Si, inquam, ille.* *u)* omnia bona *illa*, quæ & ipsa dicta sunt v. 5. 8. 9. & quæ fecit pater ipsius. *x) in montibus* v. 6. 15. *y) comederit.* vid. not. v. 6. *z)* v. 6. c. 33, 26. ℣. 12. *a)* c. 16. 49. c. 22, 29. *b)* v. 7. c. 45. 8. Ier. 22, 3. *c)* v. 7. Leu. 5, 23. Es. 3, 14. *d) pignus* v. 7. 16. *e)* v. 6 *f)* S. atque sic *abominationem* fecerit. c. 16. 50. c. 22, 11. Sic vocat congressum cum femina vetito tempore. *Grot.* ℣. 13. *g)* vid. v. 8. *h) numquid* ille *viuet?* v. 24. cf. sim. Interrog. in ולא 2 Sam. 13, 26. *i) non viuet* ob patris merita aut iustitiam, coll. v. 17. *k)* qui vel quia *omnia illa* flagitia *fecit*, subintell, אשר, vt c. 7, 13. & sæpissime. *l)* v. 12. c. 5, 11. *m) morte plectetur* Ex. 21. 15. 16. 17. c. 22, 18. &c. Talem enim hominem indignum esse vita, omnis conscientia testari potest; adeo vt & homines talem interficiant, & *ipsius sanguis super eo* sit, h. e. a nemine repetatur, tanquam sanguis innoxius. &c. *Cocc.* *n)* h. e. sua culpa peribit vid. Lev. 20, 9 nec iustitia patris filio iniusto proderit. Atque ita Iudæis eripiebatur gloriatio in Abrahamo & patribus, quasi *ob meritum ipsorum*, vt Iudæi loqui solent, heredes regni cœlorum futuri essent. Conf. Matth. 3, 9. ℣. 14 *o)* S. *Si ecce hic etiam genuerit filium.* v. 10. *p) qui viderit.* *q) viderit inquam*, v. 28 *sed non fecerit* &c. S *sed viderit* ita, *vt non faciat iuxta illa*; nec exemplo paterno trahi se passus fuerit. Raschi: *vidit corde suo*, quod non esset bonum ita facere. ℣. 15. *r)* S. Nimirum *si super montibus non* comederit v. 6. 11. *s)* v. 6. 12. *t)* v. 6. 11. ℣. 16. *u)* v. 7. 12. *x)* Schm. *pignus non detinuerit* v. 7. 12. Ex. 22, 25. *y)* v. 7. 12. c. 33, 15. *z)* v. 7. Es. 58, 7. *a)* v. 7. ℣. 17. *b) Ab inope, misero*, v. 12. *c)* S *inhibuerit manum suam* v. 8. nempe ne eum lædat l. opprimat v. 12. *d) vsuram & foenus* v. 8. Al. ita *vt vsuram* &c. *e)* v. 9. *f) propter impietatem patris sui* v. 20. *g)* sed *viuendo viuet*. v. 9. 19. 21. 28. ℣. 18. *h) Pater vero eius quia.* *i) oppressit oppressione* & fraudatione c. 22, 29. Leu. 5, 21. 23 c. 19, 13. Deut. 24, 14. *k) rapuit* v. 7 *rapinam* (2) Cob. 5, 7. *l) fratris* v. 10. Ion. *vni de fratribus suis.* *m) & quod non bonum.* c. 36, 31. 1 Sam. 26, 16. Es. 65, 2. *n) inter populares suos* Leu. 17, 9. *o) ideoecce* ille *mortuus est* in iniquitate sua. c. 3, 18. 19.

℣. 7 בגד sine *Dag.* 1. 3. 7. 11. 22. ℣. 9. חיה cum *Kri* חיו 1. & *Mas. Erff.* ℣. 10. מאחד per ח loco ד 2. 3. 20. sic se 5. & sic in textu (in marg. enim nostram habent lectionem) 1. 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ל׳ דסמיך, coll Leu. 5, 13. ℣. 11. אכל per *Kam.* 7. 8. 15. 22. 23. aliique codd. in marg. 7. 8. sic fu. 5. contra *M. 1.* & *Masor. R. Ios. Zarka*, quam *R. Chaim* ad h. l. laudat; itemque contra *Mas* 1. & *Erff.* ad v. 6. ℣. 12. גזלה Ita singulariter in textu 2. ℣. 14. ויראה sic in textu sine nota 1. 2. 3. 5. neque etiam *Mas. Erff.* Cthib & Kri notat. כהן per *Segol* 1. 2. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. sed contra *Mas.* eiusdem 1. ad Deut. 15, 2. ℣. 15. ואת אשת cum præf. ו 1. 3. sic fu. 1. ℣. 16. חבל per *Pat.* 1. 3. וגזלה sine præf. ו 2. in marg. וערם plene 3. & in marg. 6. 9. At וערום plene per ו 5 22. sec. *Mas. Erff.* בגד cum *Dag.* 6. 9. 20. sic se. 5. ℣. 17. חיה cum *Kri* חיו 1. sec. *Mas. Erff.* Sic v. 19. 21.

℣. 19. p) S. *Nihilominus dicitis.* v. 25. 29. al. vt Syr. *Quod si vero aixeritis, quare?* &c. Respondeo: quia filius ius & iustitiam fecit &c. *Cocc.* Hic opponit (& deinde refellit) *murmurationem Iudaeorum aduersus sententiam Dei*, qua vitam addicit filio recedenti a peccato patris. Quae obmurmuratio significat murmurationem contra Euangelium, quo gentibus ambulantibus in fide & charitate, & tum paganam idololatriam, tum Iudaicam superstitionem fugientibus, vita addicitur; cum putent, indignum esse, vt filii Abrahami pro iniustis habeantur, & filii gentilium pro iustis censeantur q) *non ferret* & lueret. Leu. 5, 1. 17. r) S. *iniquitatem patris?* qs. dicerent ad Prophetam: protestatio tua facto & experientiae nostrae praesenti contraria est: nonne enim ob parentum delicta nos vapulamus? s) S. *quia*, inquam, *filius.* Syr. praemitt. *dic illis, propterea quod* &c. t) v. 5. 21. u) cf. Luc. 1, 6. x) vid. v. 9. 17. y) ideo *omnino viuet.* v. 9. 17. 21.

℣ 20. z) *Anima* sc. s. *homo.* Gen. 17, 14. a) Redit ad thesin supra v. 4. positam, eamque confirmat. b) *filius* igitur. c) v. 17. Deut. 24, 16. cf. not. Ex. 20, 5. d) *iustitia* v. 19. 22. c. 33, 12. e) vid. v 5. 9. f) *erit* & manebit *super ipso*, non auferetur ab eo propter patrem aut filium peccatorem. g) *similiter impietas* impii Es. 9, 17. & consequens ex ea, reatus & ira Dei. h) *super impio manebit*; nec per iustitiam patris aut filii auferetur, & ipsi soli nocebit. cf. c 14, 14. 20 & Ps. 49, 8.

℣ 21. i) S. *Insuper quando impius auersus fuerit.* v 27. k) Cocc. vt poenitentia sincera, & minime claudicans; quae omne malum detestatur,

19 ואמרתם מדע לא־נשא הבן בעון האב והבן משפט
וצדקה עשה את כל־חקותי שמר ויעשה אתם חיה
כ יחיה׃ הנפש החטאת היא תמות בן לא־ישא בעון
האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק עליו תהיה
21 ורשעת רשע עליו תהיה׃ והרשע כי ישוב
מכל־חטאתו אשר עשה ושמר את־כל־חקותי ועשה
22 משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות׃ כל־פשעיו אשר
23 עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר־עשה יחיה׃ החפץ
אחפץ מות רשע נאם אדני יהוה הלוא בשובו מדרכו
24 וחיה׃ ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ככל
התועבות אשר־עשה הרשע יעשה וחי כל־צדקתו
אשר־עשה לא תזכרנה במעלו אשר־מעל ובחטאתו
כה אשר־חטא בם ימות׃ ואמרתם לא יתכן דרך אדני
שמעו־נא בית ישראל הדרכי לא יתכן הלא דרכיכם
26 לא יתכנו׃ בשוב־צדיק מצדקתו ועשה עול ומת עליהם
27 בעולו אשר־עשה ימות׃ ובשוב רשע מרשעתו
אשר עשה ויעש משפט וצדקה הוא את־נפשו יחיה׃
28 ויראה וישוב מכל־פשעיו אשר עשה חיו יחיה לא ימות׃
29 ואמרו בית ישראל לא יתכן דרך אדני הדרכי לא יתכנו
ל בית ישראל הלא דרכיכם לא יתכן׃ לכן איש כדרכיו

cur, & omne bonum amplectitur. Nam sinceritatis est, non eligere partem, & reliquam repudiare. Conf. Matt. 6, 24. 2

הרשע קרי

חטאתיו קרי

Cor. 6, 14. 15. 16. Rom. 6, 17. Prou. 28, 18. l) v 9 19. m) v.

מדרכיו קרי

5. 19. c. 33, 14. 16. 19. n) v. 19. o) v. 28. cf. not.

צדקתיו קרי

v. 4.

℣. 21. p) v. 28. c. 14, 11. q) *in recordationem non venient ei.* c. 33, 16. Es. 43, 25. Ier. 31, 34. r) sed *in iustitia sua.* v. 20. 24. cf. Iac. 1, 25. s) v. 19. 21. 27. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7.

℣. 23. t) *Num enim delectando delector?* v.

יתיר ו׳

32. c. 33, 11. ex me ipso, & voluntate antecedente? Ita iudicii huius iustitiam de-

monstrat Deus a natura sua. *Interrogatio* fortius *negat*, vt Hos. 10, 11. Ad *consequentem* vero *voluntatem Dei* pertinet, quod dicitur Prou. 1, 25 u) etiamsi hic resipiscat. x) v. 3. 9. c. 16, 14. y) *nonne* potius delector? z) *quando conuertitur a viis suis* v. 21. 27. 2 Pet. 3, 9. a) cf. 2 Sam. 14, 14. Hab. 2, 4. ℣. 24. b) S. *Contra cum auersus fuerit* v. 21. c) *iustus vere* (non externa tantum specie, vel sua aliorumque opinione talis) intelligendus omnino est; vt oppositionis ad impium vere talem v. 23. vt *de vere iusto* sermo est v. 5. 9. 20. d) v. 20. 22. 26. e) v. 8. 26. c. 3, 20. f) vid. v. 12. 13. g) *quas facit.* h) *si fecerit*; adeoque non tam ex infirmitate, sed ἑκουσίως & plenaria defectione a Deo viuo Heb. 3, 12. c. 6, 4. 5. 6. c. 10, 26. 29. i) *numquid* ille *viuet?* v. 13. k) S. immo *omnes iustitiae eius* c. 33, 13. l) *non in memoriam venient* apud me v. 22. c. 3, 20. non monebunt me, vt parcam illi. m) sed *in praeuaricatione sua* 1 Par. 10, 13. n) c. 15, 8. c. 17, 20. o) *in iis* inquam. p) v. 4. 26. ℣. 25. q) S. *Nihilominus vos dicitis* v. 19. r) *non recta*, aequa & iusta *est.* v. 29. c. 33, 17. vehementius, quam pro meritis, ex ipsorum opinione, vel vnum plus quam alium, puniendo; aut vni commissa peccata remittendo, alteri imputando. s) Deut. 32, 4. Es. 55, 8. t) S. quare *audite* (*agite.*) cf. Num. 16, 8. Es. 7, 13. u) *o domus Israel*: vestram enim conscientiam testor. x) cf. Iob. 40, 8. y) *nonne potius.* v. 29. Es. 58, 6. z) *non recta sunt* v. 29. ℣. 26. a) S. Nam *quando auertit se.* v. 24. b) *& sic moritur ob ea*, sc. propter desertionem iustitiae & perpetrationem iniustitiae. c) *ob iniquitatem suam.* c. 33, 13. d) S. iuste *moritur.* v. 4. 24. ℣. 27. e) S. *Contra quando conuertitur.* v. 21. 28. f) v. 19. 21. 22. g) *facitque.* h) *animam suam viuam seruabit.* Ex. 1, 17. Num. 31, 15. 1 Sam. 27, 9. Ps. 22, 30. ℣. 28. i) *Vidit enim* tandem v. 14. statum suum periculosissimum. k) *vt conuerterit se.* S. *vt conuerteretur.* v. 21. 27. l) v. 22. m) ideo *omnino viuet.* v. 9. 17. n) v. 21 c 33, 15. ℣. 29. o) *Nihilominus* tamen *dicunt.* v. 19. p) v. 25. q) *num* vero (quod iterum dico) viae meae. r) *non iustae fuerint.* v. 25. s) *nonne* potius v. 25. t) *non iustae sunt* neque vlla illarum. cf. de *numeri discrepantia* not. Iud. 5, 19. Es. 19, 4. Hos. 6, 5 ℣. 30 u) *Propterea.* Concludit Deus, se quemlibet sec. vias suas iudicaturum, & monet, *vt conuertantur & conuertant ab omnibus defectionibus suis* &c. *Cocc.* x) *vnumquemque* vestrum; siue agnoscat, siue non agnoscat, se esse dignum interitu. y) *iuxta vias ipsius.* Ier. 17, 10. Hos. 12, 3 praesentes, non praeteritas. *Grot.*

℣. 19. אֵת per *Makk.* & *Sagol* 2. 3. ℣. 20. וְאָב per *Kadma* 2. 17. 18. 24. & *Ber.* sic su. 5. ℣. 21. *Spatium* praemittunt 2. 3. 17. 18. 21. 23 24. Omittunt reliqui חַטֹּאתָיו sic per *Paschta* 2. 3. 6. 9. 20. & sic se. 5. At per *Sekeph.* reliqui, contra sensum. לֹא per *Meth.* & *Makk* 7. 9. 17. 18. & *Ber.* ℣. 22. בְּצִדְקָתוֹ scribit cum *Kri* בְּצִדְקָתוֹ 3. sic se 1. sec. *Mas. Erff.* ℣. 23. מִדְּרָכָיו *plene* in textu 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22 23. ℣. 24 אֲשֶׁר עָשָׂה sic per *Kadma* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 26. בְּשׁוּב per *Kadma* 1. 2. 3. 6. 9. 20. ℣. 27. *Spatium* Sullam praemittunt 1. 6. 7. 9. 10. 14. 19. 20. ℣. 28. וַיִּרְאֶה per *Paschta* 3. 5. ℣. 29. יִתָּכֵן׃ Pluratiue: יִתָּכְנוּ 1. 3. 6. 9. 10. 24. 20. sic se. 2.

19. Ps. 51,12. o) *quare enim moriemini?* c. 33,11. Ier. 27, 13 Hab. 1, 12. p) Vos, qui estis filii Patris, cui pro-

עד כאן

CAP. XIX.

missa est benedictio gentium in semine ipsius an פתות באתנח delectamini morte & maledictione, & vos non di-

אשפט אתכם בית ישראל נאם אדני יהוה שובו והשיבו
31 מכל־פשעיכם ולא־יהיה לכם למכשול עון׃ השליכו
מעליכם את־כל־פשעיכם אשר פשעתם בם ועשו לכם
32 לב חדש ורוח חדשה ולמה תמתו בית ישראל׃ כי לא
אחפץ במות המת נאם אדני יהוה והשיבו וחיו׃
יט ואתה שא קינה אל־נשיאי ישראל׃ ואמרת מה אמך
2 לביא בין אריות רבצה בתוך כפרים רבתה גוריה׃
3 ותעל אחד מגריה כפיר היה וילמד לטרף־טרף אדם
4 אכל׃ וישמעו אליו גוים בשחתם נתפש ויבאהו
ה בחחים אל־ארץ מצרים׃ ותרא כי נוחלה אבדה
תקותה

gnos iudicatis vita æterna? &c. *Cocc.* ℣. 32. q) *Nam* quod ad me attinet. r) v. 23. s) Ion. *eius, qui reus est mortis.* t) v. 2. 30. c. 16, 14. u) *S. ideo revertimini.* v. 30. cf. Ps. 25, 4. x) *& sic vivite!* cf. Gen. 42, 18. Am. 5, 4. 6. Prov. 9, 6. Cap. XIX, 1. y) *Tu autem,* o propheta. z) *suscipe,* (ad confirmandum iustitiam & certitudinem imminentium iudiciorum) *lamentum.* v. 14. c. 26, 17. c. 27, 2. c. 28, 12. c. 32, 2. Am. 5, 1. ὁ. θρῆνον Matth. 2, 8. &c. Videtur autem esse antithesis inter hoc lamentum iustissimum, & iniustas illas Iudæorum querimonias cap. præced. a) *super* l. *de* (v. 4. c. 17, 2.) *Principibus,* i. e. Regibus & administris regiæ potestatis. vid. c. 7, 27. Duplex vero lamentum s. *duplicem allegoriam* habet hoc caput: I. *Leana & catulorum* v. 2.-9. II. *Vitis frondosæ* s. magnos & robustos palmites habentis; sed per iram Dei euulsæ & desolandæ v. 10-14. Duo etiam sunt, de quibus in hoc capite inprimis agitur, *Ioachas* v. 3. & *Iechonias,* v. 5. ita tamen, vt *Ioiakimi,* qui inter Ioachasum & Iechoniam intercedit, non sit nulla mentio; & *Zedekias* denique denotetur *caussa incendii,* quo fructus vitis consumtus est, & ablata regia potestas a populo v. 12. 14. *Cocceius.*

℣. 2. b) *Quid* mater tua leæna fecit? - cubuit - educauit. *Expostulantis* est, vt c. 12, 22. al. *plangentis* & lamentantis, vt c. 16, 30. Sic *Kimchi* & *M. I.* c) *mater tua.* Per hanc quidam intelligunt *familiam* regiam Davidis degenerem; nonnulli Hierosolymam: al. melius *gentem* Iudæam. Sic *Grot. Ion. Kimchi & M. I.* vid. 2. Reg. 23, 30. d) *leæna,* fera nunc & truculenta, aliena ab omni pietate, iustitia, humanitate. cf Nah. 2, 12. 13. e) *inter leones,* s. Reges (quorum instar inter bestias sunt leones) & populos vicinos, potentes & crudeles. cf. Ps. 57, 5. f) *recubuit?* Es. 11, 7. *Cocc.* h. e. secura, & viribus suis nixa, terribilis vicinis & imperterrita sedem suam inter alios populos obtinuit. *Kimchi*: quamdiu faciebant beneplacitum Dei, cubabant leonis instar sine timore. Alluditur ad locum Gen. 49, 9. coll. Num. 23, 24. c. 24, 9. Deut. 33, 20. g) *in medio leonum iuvenum* v. 3. Iud. 14, 5. Hos. 5, 14. Ion. *inter Reges creuit, & inter dominatores* s. principes *educauit filios suos.* Quamprimum *catulus leonis* a lacte depulsus prædari incipit, & sibimet victum quærere sine matris opera, tum desinit esse גור, & recte vocatur כפיר. *Bochart,* Hieroz. P. I. p. 714. h) *educauit.* Thren. 2, 22. & venari, h. e. belligerare, gladium stringere, & homines occidere docuit. i) *catulos suos* i. e. Principes iuuenes, filios Iosiæ, in regno successores. (9) v. 3. 5 Gen. 49, 9. Ier. 51, 38. Thren. 4, 3 Nah. 2, 13. ℣. 3. k) S. *surrexit itaque* vnus. Rectius: *Euexit itaque* vnum; est enim tertia femin. *Fut. Hiph.* vt 1 Sam. 1, 24. coll. 2. masc. Ion. 2, 7. &c. l) *vnum de catulis suis* v. 2. n. p. *Ioachasum,* Iosiæ filium 2 Reg. 23, 30. seqq. 2. Par. 36, 1. m) qui *iuvenis leo fuit* l. *factus est*; s. princeps violentus & crudelis. vid. v. 2. & Iud. 14, 5. n) *didicit namque prædari* v. 6. Ps. 17, 12. & malum fecit coram Domino, sicut fecerant patres ipsius. 2 Reg. 23, 32. o) *homines* etiam *devoravit*; & expilationibus, latrociniis, & cædibus iniustis vrbem repleuit. cf. c. 11, 6. ℣. 4. p) S. *Audiverunt autem de eo* gentes; tanquam de feroce atque ad bella procliui; forte & excursiones in Ægyptum faciente. Vel verte: *Cum vero id audirent in eum intentæ gentes*: attentam enim auscultationem hæc constructio in genere infert; vid. e. c. Ex. 6, 9. 12. 1 Reg. 12, 16. siue vt sequatur obsequium, vt Gen. 34, 24. Ex. 7, 13. 22. Iud. 2, 17. &c. vel auxilium, vt Gen. 16, 11. c. 21, 17. siue etiam, vt noceas alteri, vt h. l. *ad capiendum eum.* cf. not. 1 Sam. 31, 11. At *Tremell.* audientes concurrerunt *in eum.* Sic *Glassius* p. 749. Alludi videtur ad morem hominum, qui, quum audiunt, leonem s. truculentam aliquam bestiam in agro grassari, facta manu conueniunt, vt illam occidant aut capiant. cf. Es. 31, 4. q) nempe Aegyptii, & qui cum iis tunc erant. r) *in fovea* (al. in reti l. laqueo) *eorum* v. 8. Ps. 94, 13. Prov. 26, 27. s) *captus est* c. 21, 23. nempe duce Pharaone Nechone, a quo Riblam vocatus in terra Chamath, captiuus in Aegyptum deductus est, & ibi mortuus. vid. 2 Reg. 23, 33. 34. De modis venandi leones *foveis* aut *retibus*, vide sis ad illustrandum hunc textum *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 759. seqq. t) *& sic captum deduxerunt* v. 9. u) *uncinis* (7) v. 9. vid. not. 2 Reg. 19, 28. sed per eam metaphoram h. l. significantur *compedes,* Grot. sic Ion & Kimchi. *catenis.* ℣. 5. x) S. *cum vero videret mater* s. gens Iudæa v. 2. y) *quod diu,* sed frustra, *exspectasset,* in exspectatione fuisset Rad. יחל cf. Gen. 8, 12. S. *quod res incurabilis esset*; forte cum Raschio ex rad. חלה, ex qua & *Cocc.* In Comment. vertit: *quod infirmatus esset* leo iuuenis, deductus in Aegyptum, victus & ad *impotentiam redactus*; coll. Es. 53, 10. mixta forma, ex *Niphal,* si litteram seruilem; *Hophal,* si vocales spectes, coll. *Hoalatha* Nah. 2, 8. Syrus: *quod infirmata esset* ipsamet mater. z) *& quod periisset spes ipsius* c. 12, 22. c. 37, 11. de filii sc. reditu; quum non redderetur suis precibus ab Aegyptio Ioachazus.

z) c. 38, 20. a) v. 3. 9. 23. b) *convertimini ergo* c. 33, 11. Zach. 1, 4. c) S. *& revertimini.* Kimchi: *convertite vnus alterum,* sic Raschi & M. I. v. 32. cf. not. c. 14, 6. d) v. 21. 27. 28. 32. c. 14, 11. e) *vt non sit impœnitentia vestra.* Sic *Kimchi.* f) sec. accent. nostros: *vt non sit vobis offendiculo iniquitas.* Alii: *ne vobis præuaricatio vestra sit in offendiculum iniquitatis,* i. e. ne per impœnitentiam vestram ita porro impingatis, ut prorsus pereatis propter iniquitatem vestram. cf. c. 14, 3. c. 44, 12.

℣. 31. g) *Proiicite, abiicite a vobis* c. 20, 7. sarcinam scil. illam l. onus peccati, quod peccatores in ruinam detrudit. cf. Hebr. 12, 1. h) vid. v. 22. 30. i) *quibus.* k) c. 2, 3. Es. 1, 2. 1 Reg. 12, 19. l) *& facite vobis cor nouum.* Hoc opus solius Dei est, per verbum salutis *cor nouum & spiritum nouum* in hominibus creantis Ps. 51, 12. 13. Ez. 11, 19. (ubi cf. not.) c. 36, 26. 27. Ier. 31, 33. Exhortatur autem ad hoc faciendum DEus homines, ratione mediorum diuinitus ordinatorum, quibus vt rite, sine reluctantia vtantur, & sic Deo, in ipsis operanti conuersionem & salutem, locum haud inuiti concedant, vult & monet. Eadem ratio cohortationis Paulinæ est Eph. 4, 22. seqq. inquit *Glassius* Philolog. S. p. 809 seq. Ita Dauid sibi faciebat cor nouum, quum orat Deum, vt sibi creet cor nouum Ps. 51, 12. - - Voluntas nostra cum diuina conspiret, ita Deus facit nos velle, ita circumcidens corda nostra facit, vt circumcidamus; ita faciens nobis cor nouum, facit, vt nobis faciamus cor nouum. *Cocc.* m) vt regeneratio l. conuersio sit solida, non superficiaria. n) c. 11, 19.

℣. 30. לכם למכשול ita 13 17. 18 & Err. ℣ 31. תמתו sic defect. 1. 5. 22. sec. *Mas.* I. Alii plene, præter *Mas. impr.* ad Gen. 42, 20. CAP. XIX. ℣. 2. Pro בתוך hab. ובין 3. & בין 6. 9. in marg. ℣. 4. נתפש per Kametz 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20.

6 תקותה ותקח אחד מגריה כפיר שמתהו: ויתהלך
בתוך־אריות כפיר היה וילמד לטרף־טרף אדם
7 אכל: וידע אלמנותיו ועריהם החריב ותשם ארץ
8 ומלאה מקול שאגתו: ויתנו עליו גוים סביב ממדינות
9 ויפרשו עליו רשתם בשחתם נתפש: ויתנהו בסוגר
בחחים ויבאהו אל־מלך בבל יבאהו במצדות למען
י לא־ישמע קולו עוד אל־הרי ישראל: אמך
כגפן בדמך על־מים שתולה פריה וענפה היתה ממים
11 רבים: ויהיו־לה מטות עז אל־שבטי משלים ותגבה
12 קומתו על־בין עבתים וירא בגבהו ברב דליתיו: ותתש
בחמה

a) accepit alterum (S. alium vnum) de pullis ſuis; nempe ex mente Grotii aliorumque Ioiakimum 2 Reg. 23, 34. 2 Par. 36, 4. vel potius Iehoiachinum 2 Reg. 24, 8. 15. ſec. Cocc. & Schm. in argumento huius capitis & in comment. ad 2 Reg. 24, 9. p. 281. Hic enim a matre ſ. populo (cf. not. v. 2.) inconſulto Babylonio, (vid. not. 2 Reg. 24, 8.) at ille (Ioiakim) non a matre, ſed ab Aegyptio 2 Reg. 23, 34. Rex conſtitutus eſt. conf. etiam inf. not. v. 9. Cocc. Intercedit regnum Ioiakimi - Eius præteritio videtur ſignificari per id colon, quo dicitur, quod periiſſet exſpectatio ſua. Nam Leana, h. e. populus, poterat exſpectare ſub Ioiakimo regni inſtaurationem & confirmationem, quia ſub ipſo Nebucadnezar repulit Aegyptium & ipſi ademit omnia quæ habebat a Rhinocoruris vsque ad Euphratem 2 Reg. 24, 7. Nam videbantur ſub Babyloniæ Rege vires aliquando recuperare poſſe, quippe cum is longius abeſſet. Verum cum ille mortuus eſſet, & idoneum ſucceſſorem non haberet, ſuffectus eſt in eius locum puer Ioiachin &c. b) quem iuuenem leonem v. 2. 3. & Regem æque ferocem ac anteceſſores, fecit Gen. 45, 9.

℣. 6. c) Et l. Nam verſatus eſt. S. Ambulauit itaq; inter leones; regio more viuebat, eorum imitatus truculentiam ac tyrannidem. cf. c. 28, 14. 1 Sam. 12, 2. Iunius in Comment. cum hominibus tantum feris, inhumanis, impiis & perfidis verſatus eſt, & conſilia contulit &c. d) ac ita leo iuuenis v. 2. fuit l. factus eſt vt v. 3. e) v. 3. cf. 2 Reg. 24, 9. f) S in primis hominem deuorauit. vid. v. 3. Grot. factus eſt & ipſe crudelis, coll. 2 Reg. 23, 37. 2 Par. 36, 5. de Ioiakimo.

℣. 7. g) Cognouit quoque. S. ſtuprauit, Gen. 4, 1. viduas eius; ſc. hominis vel hominum deuoratorum v. 6. Sing. collectiue pro Plurali frequentiſſime, vt Hoſ. 13, 2. Mixtus eſt ſermo, quia nunc ſine figura de viduis & vrbibus (in quas nec ingredi ſolent leones) loquitur; mox vero ad metaphoram redit. Alii: cognouit, i. e. ſibi vindicauit (ſic conferunt Gen. 39, 6.) palatia eius, coll. Eſ. 13, 22. vbi vid. not. cf. etiam Guſſet. p. 312. Quod vero Grotius & Bochartus Hieroz. P. I. p. 760. contendunt, pro וידע legendum eſſe וירע deſtruxit per Reſch, id noſtrum non facimus, licet etiam Chaldæus paraphraſtice id reddat ואצדי & deſolauit. cf. Calov. h. l. h) Eſ. 37, 18. deuaſtationis occaſionem peccatis ſuis præbuit, Glaſſ. p. 771. edit. nou. i) & deuaſtata eſt terra. (4) c. 6, 6. k) & plenitudo eius c. 12, 19. c. 30, 12. Plenitudo terræ ſunt homines: hi præ metu crudelis domini fugiebant. Grot. l) propter vocem rugitus eius. Zach. 11, 3. Iob. 4, 10. Antecedens pro conſequente; rugitu enim edito in homines & greges inſilit leo, eosque immanem in modum contritos & diſcerptos vorat. Boch. Hieroz. P. I. p. 729. cf. Iud. 14, 5. Eſ. 5, 29. Cocceius: Credibile autem eſt, Iechoniam hæc feciſſe abundantius, etiamſi paruo tempore regnauerit; cum, vt adoleſcentes ſolent, temerarius eſſet, & ad ſtabiliendum regnum ſuum, populum vexare exactionibus inciperet, ita vt multi ſedes ſuas relinquerent. Nam vox rugitus edicta videtur notare. Vbi leo rugit, omnia animalia fugiunt, & terra deſolatur. cf. Am. 3, 8. ℣. 8. m) Ideo gentes poſuerunt contra eum ſc. rete ſuum, vt ſequitur. Alii: ediderunt contra eum vocem ſuam, vt Ier. 4, 16. & ſublato clamore in eum irruerunt. Sic Vat. Alii: poſuerunt conſilium l. inſidias. Sic Schmidius: ideo inſidiati ſunt illi. Vulg. Et conuenerunt aduerſus eum gentes vicinæ. Vel accipe verbum imperſonaliter (vt Hoſ. 12, 9.) h. m. Et poſitæ fuerunt gentes, ſ. Et poſuerunt Chaldæi gentes vicinas contra eum per circuitum; ſc. Syros, Moabitas, Ammonitas &c. qui ſuis auxiliis & opibus iuuabant Chaldæos, vt etiam 2 Reg. 24, 2. fecerant contra Ioiachini patrem, Ioiakimum, ad quem ipſum hæc omnia pertinere, veriſimile eſt Bocharto Hieroz. P. I. p. 760. aliisque. At vid. not. v. 5. & 9. n) ex prouinciis. 1 Reg. 20, 14. o) c 12, 13. c. 32, 3. p) S. ac in fouea earum captus eſt. v. 4. c. 12, 13. ℣. 9. q) Poſueruntque eum, inſtar feræ. r) q. d. in clauſtro, i. e. ſec S. & Boch. in cauea (1) s) cum vinculis. vid. v. 4. c. 29, 4. t) & deduxerunt eum v. 4. u) S. deduxerunt autem eum in munimenta, Cocc. in arces, i. e. ſec. Tremell. Babylonem munitiſſimam. ita Grot. ſed de Ioiakimo. coll. 2 Par. 36, 6. Illuc vero non venit Ioiakim (vid. not. 2 Reg. 24, 6.) ſed Ioiachin; captiuus ibi vsque ad regnum Euilmerodachi 2 Reg. 25, 27. S. in retibus. (2) femin. Eſ. 29, 7. Maſcul. Prou. 12, 12. x) vt non audiretur vox ipſius, i. e. ne cui vltra terrori eſſet, vt ſupra v. 7. nec edicta ipſius terribilia inter Iſraelitas amplius audirentur. cf. Nah. 2, 14. y) in ſ. ſuper montibus, in quibus rugire ſolent leones, & terrorem hominibus & beſtiis incutere. z) in montibus (c. 18, 6.) & terra Iſraelis c. 6, 2. 3. c. 34, 13. 14. ℣. 10. a) vid. v. 2. Altera hæc eſt comparatio ſ. allegoria, ad eandem gentem Iudæam pertinens; & ſuffixum ad Iſraelem refert Kimchi & M. I. b) erat ſicut vitis. c. 17, 6. Pſ. 80, 9. ſeqq. c) S. in ſimilitudine tui, quaſi כדמותך ſec. Kimchi & M. I. formæ צו & קו Raſchi: q. d. tu ſimilis es illi, cuius mater eſt ſicut vitis plantata ad aquas. Sic Ion. Cœtus Iſrael, cum faceret legem, ſimilis erat viti. Al. melius: in vegeto ſucco vel ſanguine tuo, coll. Gen. 49, 11. Deut. 32, 14. vbi de ſucco vuarum dicitur. Cocceius: h. e. in qua vite ſanguis iſte, ex quo tu natus es, fuit fœcundus ad gignendum palmites & ramos. d) vt c. 17, 8. e) fructifera Eſ. 32, 12. Pſal. 128, 3. f) & frondoſa quidem (1) facta eſt. Grot. creuit populus & auctæ opes. Cocceius: abundauit diuina benedictione populus Iſraeliticus, tribus Iudæ, familia Dauidis. g) ab aquis l. ob aquas multas, ad quas plantata erat c. 17, 5. 8. ℣. 11. h) Vnde fuerunt illi. i) virgæ roboris, ſeu rami robuſti, fortes v. 12. Pſ. 110, 2. nempe Principes ex familia regia orti. k) in ſceptra dominantium, ſ. homines, qui ſceptra tenerent. Grot. in familia Dauidis modo hic, modo ille ad regnum peruenere. Reges ex iis ſumti ſunt, vt palmites a vite. cf. v. 14. Eſ. 14, 5. l) & alta erat, S. extulit ſe ſtatura vel altitudo eius c. 17, 6. c. 31, 5. ſc. virgæ ſ. ſcipionis, i. e. Regis l. Principis cuiusque. Suff. maſc. refertur potius ad מטה, quam ad גפן, quod vt plurimum eſt femininum. cf. Nold. Conc. Part. p. 720. q. d. regnum Iudææ eminebat ſupra alia, Regum ſuorum maieſtate, & Principum amplitudine, populariumque frequentia. Præſtantia itaque antiqua regni hoc verſu & præced. adumbratur, inclinatio autem & ruina v. 12. 13. 14. m) ſupra medium vel in medio. c. 40, 7. Eſ. 44, 4. n) denſorum ramorum. Cocc. vsque inter frondoſas arbores. c. 20, 28. c. 31, 3. Stirps ipſa inter ſuas frondes creuit, ita vt exæquare videretur Monarchas potentiſſimos. Ramus ille fortis non videtur ſignificare vnum aliquem regem, ſed familiam & ſucceſſores Dauidis, ſiue multos reges potentes ex domo Dauidis. o) ita vt appareret, conſpicua eſſet virga, l. ramus; vel ſec. al. ipſa vitis. p) ob altitudinem ſuam c. 31, 10. q) c. 17, 6. ℣. 12. r) Sed euulſa eſt vitis; i e gens deportata eſt, atque ex ſedibus ſuis eiecta; X. tribus paullatim per Aſſyrium, Iudæi per Nebucadnezarem. Ion. Et eradicata eſt cum vehementia ex terra domus Schechinæ: vt dudum minatus erat Deus Deut. 29, 27. 1 Reg. 14, 15. Ier. 12, 17. Hoph. (1).

℣. 9. במצדות per Kam. 2. 6. 9. 10. & Maſ. Eff. ſic fu. 5.

בחמה לארץ השלכה ורוח הקדים הוביש פריה
התפרקו ויבשו מטה עזה אש אכלתהו : 13 ועתה
שתולה במדבר בארץ ציה וצמא : 14 ותצא אש ממטה
בדיה פריה אכלה ולא־היה בה מטה עז שבט למשול
קינה היא ותהי לקינה :

CAP. XX.

ויהי ׀ בשנה השביעית בחמשי בעשור לחדש באו כ
אנשים מזקני ישראל לדרש את־יהוה וישבו לפני :
2 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר : 3 בן־אדם דבר את־
זקני ישראל ואמרת אלהם כה אמר אדני יהוה הלדרש
אתי אתם באים חי־אני אם־אדרש לכם נאם אדני יהוה :
4 התשפט אתם התשפוט בן־אדם את־תועבת אבותם
הודיעם : ואמרת אליהם כה־אמר אדני יהוה ה
ביום בחרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע
להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר אני יהוה
6 אלהיכם : ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם
מארץ

vnde prodibant rami. *Cocceius*: h. e. aliquem principem inter principes, siue a quo alii principes dependebant; siue familiam regnantem, multis inferioribus principibus circumuallatam, extitisse caussam incendii noui - *Zedekias excitauit hoc incendium*, quo conflagrauit potestas regia, & omnis eminentia aulæ, omnis ducatus & præfectura, quæ

הפטרת קדושים

Regem solet comitari. Sic etiam, quod addimus, ostendit, cladem hanc non tam Chaldæis, sed sibi ipsis adscribendam esse. *i*) qui *fructum eius consumsit* v. 12. *k*) *vt non sit* amplius, donec Messias veniat. *l*) *virga roboris* v. 11. Ier. 48, 17. *m*) siue *sceptrum ad dominandum* v. 11. i. e. vt nulli vltra ex ea sint reges, sed abolita sit regia potestas. cf. Ier. 22, 30. *n*) v. 1. c. 32, 16. Ion. *lamentum hoc est per verbum propheticum, & sic etiam factum est in lamentum tempore deuastationis & exilii.* S. *lamentum* itaque *illa est, & facta in lamentum.* Grot. Hæc est prophetia planctus vere euenturi. *o*) cf. Am. 8, 10. CAP. XX, ℣. 1. *p*) *Factum autem est.* conf. c. 14, 1. seq. Hæc prophetia, quæ continetur c. 20 - 23. est appendix antecedentis, eiusdemque fere argumenti, quod consistit in peccatorum exprobratione & iudiciorum denunciatione. Huius autem *capitis partes tres* sunt sec. Schmidium: nam I. Deus *negat*, se hypocritis *responsum*, quale petebant, daturum, v. 2. 3. & 31. II. *Exprobrat* ipsis *rebelliones* cum *patrum* (1) in Aegypto v. 4 - 9. (2) in deserto v. 10 - 27. (3) in terra promissa v. 29. cum pœnis prædictis & illatis; tum *proprias* v. 29 - 39. III. addit *promissionem* de temporibus Messiæ v. 40. seqq. vel sec. Schmidium v. 34. seqq. *q*) *anno septimo* a deportatione Regis Ioiachin s. Iechoniæ, & quarto ante vrbis excidium. cf. c. 1, 2. c. 8, 1. *r*) *quinto* mense c. 1, 1. *s*) *decima* die c. 24, 1. *t*) denuo *venerunt quidam de Senioribus Israelis*, vel ex numero deportatorum; vel sec. alios, legati a Sedekia ex Iudæa missi cf. c. 14, 1. notata. *u*) *ad consulendum Dominum* v. 3. per Prophetam de rebus suis, e. g. quid futurum esset ipsis & fratribus in Iudæa relictis, quid faciendum, vt e præsenti miseria eluctarentur. *x*) quod est eorum, qui parati sunt, audire alium loquentem: *vnde sedentes coram Domino* sunt, qui attendunt ad verbum Dei, vt vnici doctoris. Es. 23, 18. *Cocceius*. ℣. 2. *y*) *Factum igitur est.* ℣. 3. *z*) c. 2, 1. *a*) vid. v. 1. *b*) *vos* improbi & hypocritæ venire audetis? *c*) c. 14, 16. *d*) *consular*, l. *consultus respondebo*. v. 31. vid. c. 14, 3. cf. c. 36, 37. ό. ἀποκριθήσομαι. Sic Syr. *non dabo vobis responsum.* *e*) c. 16, 14. *Cocceius*: Quod negat, se ipsis responsurum, id significat, ipsis neque in tota scriptura promtum, neque apud Deum reconditum esse verbum, quod ad consolationem ipsorum (hypocritarum) faciat. &c. ℣. 4. *f*) S. *Num autem litigabis cum iis?* Cocc. *An secundum verbum meum pronunciabis de ipsis & redargues ipsos?* - Subintelligitur, Seniores Israel venisse ad audiendas iustificationes, laudes, encomia & consolationes; quasi iusti essent. &c. Hinc alii vertunt: *Num ius diceres* s. patrocinareris *eis*, & caussam eorum defenderes? Minime; non enim intercessione, sed reprehensione digni sunt. Verbum enim significat actiones, quæ fiunt in iudiciis, tam iudicis, quam actoris & aduocati. cf. c. 22, 2. Es. 1, 17. & supra c. 9, 8. *g*) quin potius *abominationes patrum*, quas & ipsi secure imitati sunt. cf. v. 18. 27. c. 5, 11. c. 18, 12. 13. *h*) *cognoscere fac eos* s. *indica illis*. c. 16, 2. ℣. 5. *i*) *quo elegi*, assumsi *Israelem* s. incepi cum illis agere tq. populo meo; omissis Aegyptiis & aliis gentibus. cf. Deut. 7, 6. c. 14, 2. *k*) *sustuli manum meam*, more iurantium, i. e *iuraui*. v. 6. 15. Ex. 6, 8. Num. 14, 30. Deut. 32, 40. Dan. 12, 7. Apoc. 10, 5. Sic recte *Ion. Kimchi* & *M. I.* Al. ostendi potentiam & opem meam Israelitis, percutiendo Aegyptios. *l*) & *experimentaliter cognitus sum* s. *innotui ipsis* per miracula; misso ad illos Mose: sicque re ipsa me veracem esse probaui. cf. v. 9. Ex. 6, 3. 7. c. 14, 4. 18. c. 32, 16. 1 Reg. 18, 36. Ps. 79, 10. *m*) *sustuli, inquam*, manum meam. *n*) Gen. 17, 7. 8. Ex. 3, 6. 18. c. 6, 7. 8. *Cocceius*: Summa omnium beneficiorum in eo continetur, quod *Iehoua* se appellat *Deum Israelis* - Perspicuum est, significari, Deum aliquid facturum sec. potentiam suam & diuitias gratiæ suæ, propter quod non possint non ipsum celebrare - immo in ipso gloriari - liberationem np. ab ira & condemnatione, a regno peccati - & miseria omni; & contra manifestationem bonitatis & maiestatis suæ in ipsis - Non potest ea (promissio) minus aliquid significare, quam hoc: *ego fiam vobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemtio* 1 Cor. 1, 30. &c. ℣. 6. *o*) v. 5. 15. 28. *p*) v. 9. Ex. 12, 42. c. 6, 6.

s) c. 8, 18. c. 23, 25. *t*) *in terram proiecta est* sine radicibus, omnibus etiam contemtui facta. cf. Es. 14, 12. c. 25, 12. c. 28, 2. Ion. *in terram aliam migrauit.* ita cf. Ier. 22, 28. *u*) Vulg. & *ventus vrens.* Ion. & *rex validus instar venti orientalis* i. e. Rex & exercitus Chaldæorum. vid. c. 17, 10. c. 27, 26. Hos. 13, 15. *x*) c. 17, 24. Ion. *occidit populum.* Cocc. ob multiplicem calamitatem fiunt debiles, imbelles, inopes, pauidi, miseri. *y*) *fractæ, ruptæ*, S. *diuulsæ etiam sunt.* Cocc. *auellendos sese præbuerunt.* Gen. 27, 40. 1 Reg. 19, 11. Zach. 11, 16. *z*) & *exarserunt* c. 17, 9. *a*) S. *vnaquaque virga roboris eius.* v. 11. 14. *b*) Ion. *populi, qui fortes sicut ignis.* sic in seq. *c*) S. *ignis comedit vnumquemque eorum.* Grot. ira diuina Reges ad exitium vsque persecuta est. cf. c. 15, 5. 7. c. 28, 18. Es. 26, 11. Ps. 21, 10.

℣. 13. *d*) *Nunc igitur transplantata est.* v. 10. At iam dixerat, eam arefactam atq; exustam esse? Resp. ita erat quoad maximam partem, & respectu horribilis ruinæ, atque ex communi hominum sensu. Quod vero rursus plantata est, id commendat misericordiam Dei. *e*) cf. c. 20, 35. Hos. 2, 5. 16. *f*) *in terra siccitatis* Es. 35, 1. Ps. 63, 2. i. e. in Babylonia, quæ in se quidem irrigua & fertilis erat; hic vero respicit non naturam terræ, sed populi in ea conditionem. Vel sec. Grot. Pessima terræ Chaldaicæ illis data sunt excolenda. *Cocc.* vt terra sancta propter inhabitationem Dei & culturam per verbum ipsius est instar *frugiferæ*, ita reliquus mundus (h. l. Babylon) est instar *deserti*. cf. Es. 32, 15. 16. c. 43, 19. 20. &c.

℣. 14. *g*) *Exiuit enim ignis.* cf. c. 5, 4. Ier. 4, 4. *h*) S. *e virga ramorum.* al. *palmitum eius.* v. 11. 12. c. 17, 6. *Vat.* de trunco, va-

CAP. XX. ℣. 1. בחמשי Schin sine Dag. 1. 2. 3. 22. sic se. 5. idquo (vt videtur) contra *Maf.* impr.

ג חס

מארץ מצרים אל־ארץ אשר־תרתי להם זבת
7 חלב ודבש צבי היא לכל־הארצות׃ ואמר אלהם
איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל־תטמאו
8 אני יהוה אלהיכם׃ וימרו־בי ולא אבו לשמע אלי איש
את־שקוצי עיניהם לא השליכו ואת־גלולי מצרים לא
עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם
9 בתוך ארץ מצרים׃ ואעש למען שמי לבלתי החל
לעיני הגוים אשר־המה בתוכם אשר נודעתי אליהם
10 לעיניהם להוציאם מארץ מצרים׃ ואוציאם מארץ
11 מצרים ואבאם אל־המדבר׃ ואתן להם את־חקותי
ואת־משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם
12 וחי בהם׃ וגם את־שבתותי נתתי להם להיות לאות
13 ביני וביניהם לדעת כי אני יהוה מקדשם׃ וימרו־בי בית־
ישראל במדבר בחקותי לא־הלכו ואת־משפטי מאסו
אשר יעשה אתם האדם וחי בהם ואת־שבתתי חללו
מאד

q) *Cocceius*: Obseruemus hic, promissionem terræ dandæ esse *accessionem* ad meliorem promissionem *suam ipsis in Deum* &c. r) *quam exploraueram* s. *prouideram*, tq. explorator, prospiciens ipsis de sede commodissima, vbi eiectis hostibus commode quiescerent. Num. 10, 33. conf. Deut. 32, 8. ὁ. ἡτοίμασα. s) v. 15. Ex. 3, 8. Ier. 11, 5. t) *quæ ornamentum* s. *decus* est vel esset. v. 15 Dan. 8, 9. c. 11, 16. 41. 45. cf. Es. 13, 19. u) siue quod terra illa eximios quosdam fructus ferret, aliis terris negatos, quale est opobalsamum; siue quod fertilitate antestaret plurimis terris; aut potius, *quod Deus in ea terra sedem sibi delegerat*, & in ea constituerat gloriam suam manifestare hominibus. *Cocc.* x) cf. Ier. 2, 7.

℣. 7. y) v. 39. c. 1, 9. c. 7, 16. z) *idola*, *ad quæ oculos suos attollit* cum fiducia & cultu. v. 8. *Cocceius*: h. e. vt suas cogitationes, cupiditates, consilia, & quicquid ipsis videretur rectum, tq. abominabilia abiicerent & abnegarent, vnice id statuentes, quod Iehoua esset Deus ipsorum, & ei tq. Deo suo gratias agere studentes &c. a) c. 18, 31. Es. 2, 20. b) v. 8. c. 23, 3. 8. c) v. 18. Leu. 18, 30. d) nam *ego sum Dominus Deus vester* vnice colendus v. 19. 20 Ex. 20, 2. seqq.

℣. 8. e) *Sed inobedientes fuerunt* seu contumaciter egerunt & *rebellarunt contra me* v. 13. Ex. 23, 21 f) Es. 28, 12. g) c. 3, 7. h) v. 7. i) v. 7. 16. Ios. 24, 14. k) *ideo dixi* I. *cogitaui* v. 13. 21. l) *me effusurum esse* v. 13. 21. c. 7, 8. m) v 21. c 7, 8. n) *Grot.* Minatus illis eram pestem aut gladium, *quum in Aegypto adhuc essent*. Ex. 5, 3. cf. Ps. 105, 7

℣. 9. o) S. *Feci tamen* aliter; np. omne hoc, quod sequitur v. 10. seqq. *Grot.* Attamen bene illis feci, quia Abrahamus, Isaacus, Iacobus mei vocati fuerant, p) v. 14. 44. Es. 48, 9. conf. Ps. 106, 8. q) S. *vt non profanaretur*, quasi non potuissem, aut noluissem promissis stare, meosque liberare. *Infinit. Niphal.* sic v. 14. 22. conf. Es. 48, 11. Leu. 21, 9. r) v. 14. 41. c. 5, 8. s) S. *quibus* (gentibus) quoque *notus factus sum in oculis earum, educturum me illos*. Al. simplicius: *quia innotueram* Israelitis *in oculis ipsarum gentium*; vel *quarum in oculis* (i.e. *coram quibus* gentibus) *innotueram ipsis*. cf. v. 14. 22. t) vid. v. 5. u) vid. v. 6.

℣. 10. x) *Sic ergo eduxi eos* &c. v. 6. 9. ℣. 11. y) S. *Vbi dedi illis*. z) *statuta* dicuntur præcepta, quæ habent certum modum, vt nihil addi demiue possit. Nam חק est *modus certus & definitus*. Eadem *præcepta* appellantur *iudicia*, quia secundum ea iudicium instituitur. Sæpe illa vocabula coniunguntur, vt Exod. 15, 25. 26. Mal. 3, 22. & infr. v. 25. &c. *Cocceius*. a) cf. Ex. 20, 1. seqq. Deut. 5, 1. seqq. b) S. *quæ si fecerit* homo. v. 13. c) *viuet per ea*. *Ion.* addit *vita æterna*, sic v. 13. 21. scilicet si iisdem debito modo 1 Tim. 1, 8. & tanquam pædagogia ad Christum Gal. 3, 24. vtatur; coll. Rom. 7, 10. 12. c. 8, 3. c. 10, 4. Gal. 3, 10. seqq. Non, vt quærerent vitam in iis, sed vt essent typus sanctitatis, & instrumentum sanctificationis ad resipiscendam -- vt, postquam cognouissent, quæ iustitia necessaria esset ad vitam, abnegarent iustitiam suam, & quandoquidem Dominus declarasset, se ipsos sanctificare velle, crederent, ipsum, qui legem suam abnegare non potest (& propterea etiam præceptis his hoc elogium addidit, *quod, qui ea faciat, in eis viuat*, vt pateret, iustitiam Dei requirere talem obedientiam ad vitam dandam) daturum esse sacrificium, quo purificari possit ipsorum conscientia, & sacerdotem, cuius obedientia iusti esse possent: & per gratiarum actionem & charitatem Dei sui, præcepta illa studiosissime facerent, & contraria odissent & fugerent facere. *Cocceius*. Confer Leu. 18, 5. Neh. 9, 29. Matth. 19, 17. Rom. 10, 5. Gal. 3, 12. coll. 1 Tim. 4, 8. ℣. 12. d) Atque etiam *Sabbata* s. *ferias meas* v. 13. 16. 20. 21. 24. Ex. 20, 8 seqq. c. 31, 13. c. 34, 21. c. 35, 2. Leu. 19, 3. c. 26, 2. *Menoch.* in *plurali*, quia sæpe, h. e. singulis hebdomadis, sabbata recurrunt. Alii *sabbatum* constituunt *triplex*; 1. *dierum*, quod proprie dicebatur sabbatum; 2. *mensium*, quod erat mensis septimus, magna sui parte festus; 3. *annorum*, annus septimus & iubilæus. e) *vt essent in signum* & pignus *inter me & illos*. Ex. 31, 13. Ita Abrahamus accepit *signum circumcisionis*, sigillum iustitiæ fidei Rom. 4, 11. vt interrogationem ad Deum, aut fiduciam stipulandi a Deo 1 Petr. 3, 21. - Habet igitur feriatio Israelitarum vim stipulationis bonæ conscientiæ a Deo, vt eis daret sanctificationem illam necessariam &c. coll. Deut. 30, 6. & Col. 2, 16. *Cocc.* f) c. 37, 28. Leu. 20, 8. c. 21, 8. 23. c. 22, 9. 16. 32. *Cocceius*: Ea est autem *sanctificatio* a reatu & seruitute peccati - h. e. redemtio & purificatio a conscientia peccati. coll. Heb 10, 1-4. ℣. 13. g) vid. v. 8. 21. h) Non in Aegypto tantum, sed etiam cum iam educti essent, *in deserto*, & sæpius, & multis modis, me irritarunt. *Grot.* cf. Ps. 106, 13. seqq. i) v. 16. 21. c. 5, 7. c. 11, 12. k) v. 16. c. 5, 6. Hos. 4, 6. cf. Ex. 16, 28. 29. l) S. *quæ* tamen si *fecerit homo* v. 11. m) v. 11. n) v. 16. 21. 24. Id non significat, quod inuerecunde & contumaciter opus fecerint sabbato. Id enim Moses non narrat. Qui potius testatur, quod cum reperissent virum colligentem festucas in agro, eum in custodiam coniecerint, & Deo super ea re consulto, iuxta dictum eius lapidarint. Num. 15, 32. seqq. Potius igitur est notari, eos non vsos esse sabbato, vt signo inter Deum & ipsos, ad cognoscendum, quod ipse Iehouah sanctificaret ipsos v. 12 - sed putauerint sabbatizare siue otiari esse sanctitatem suam & partem iustitiæ suæ -- negligentes finem & legitimum vsum sabbati &c. *Cocceius*; qui in hunc & præcedentem versum videatur fusissime.

מאד ואמר לשפך חמתי עליהם במדבר לכלתם׃
14 ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר
הוצאתים לעיניהם׃ וגם־אני נשאתי ידי להם במדבר טו
לבלתי הביא אותם אל־הארץ אשר־נתתי זבת חלב
16 ודבש צבי היא לכל־הארצות׃ יען במשפטי מאסו
ואת־חקותי לא־הלכו בהם ואת־שבתותי חללו כי
17 אחרי גלוליהם לבם הלך׃ ותחס עיני עליהם משחתם
18 ולא־עשיתי אותם כלה במדבר׃ ואמר אל־בניהם
במדבר בחוקי אבותיכם אל־תלכו ואת־משפטיהם
19 אל־תשמרו ובגלוליהם אל־תטמאו׃ אני יהוה
אלהיכם בחקותי לכו ואת־משפטי שמרו ועשו אתם׃
ואת־שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת כי כ
21 אני יהוה אלהיכם׃ וימרו־בי הבנים בחקותי לא־הלכו
ואת־משפטי לא־שמרו לעשות אותם אשר יעשה
אותם האדם וחי בהם את־שבתותי חללו ואמר לשפך
22 חמתי עליהם לכלות אפי בם במדבר׃ והשבתי את־
ידי ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר־
23 הוצאתי אותם לעיניהם׃ גם־אני נשאתי את־ידי להם
במדבר להפיץ אתם בגוים ולזרות אותם בארצות׃
24 יען משפטי לא־עשו וחקותי מאסו ואת־שבתותי חללו
ואחרי גלולי אבותם היו עיניהם׃ וגם־אני נתתי להם כה
26 חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם׃ ואטמא אותם
במתנותם

sustuli manum & iuraui eis v. 6. 23. iam tum *in deserto*. h) *me dissipaturum eos*; vel *de dissipandis ipsis*. c. 12, 15. i) cf. Leu. 26, 33. Deut. 30, 1. k) *& dispergendis* c. 6, 8. l) c. 22, 15. Ps. 106, 27. ✠. 25. m) S. *Quare etiam ego dedi*. Al. *Atque etiam ego dederam*. n)

דגש אחר שורק

permisi ipsis, vt Gen. 20, 6. Deut. 18, 14. iusto iudicio. cf. Deut. 32, 19. 20. Ps. 81, 13.

עד כאן

2 Thess. 2, 10. seqq. Rom. 1, 24. seqq. o) *statuta*. respicit per antanaclasin s. oppositionem ad v. 11. & 24. p) *non bona*; hominum; sc. commenta, magnam errorum & superstitionum congeriem, in quibus nulla lux, vita aut salus; ceu sunt apud posteriores Iudaeos Talmudicae constitutiones & similes nugae, in quibus excaecati oberrant; cf. *Maii* Oecon. V. T. p. 1041. & de veteribus Israelitis e. c. Am. 5, 25. *Grotius*: Mentem ipsis ademi, ita vt meis legibus contemtis, sibi leges ipsi facerent duras atque mortiferas. Ita Ion. *Ego quoque, quia rebellauerunt contra Verbum meum, & noluerunt obedire Prophetis meis, remoui eos, & tradidi ipsos in manum hostium: & post concupiscentiam suam stultam abierunt, & fecerunt decreta non recta, & leges, in quibus non vincetis.* Sic *Raschi* ad h. l. Conf. ad phrasin c. 36, 31. Es. 65, 2. Ps. 16, 5. Ex. 18, 17. Neh. 5, 9. & c. 9, 13. Alii, vt *Glassius* in Rhet. S. p. 2004. maledictiones, minas & poenas diuinas; speciatim, ex mente *Kimchi*, tributa grauia, ab hostibus ipsis imposita, intelligunt. Ita cf. Deut. 30, 15. 19. & supra c. 16, 43. &c. Alii vero ipsa Dei *praecepta ceremonialia*, quae dicantur *non bona* συγκριτικῶς, vt in quibus non consistat imago Dei, nec vera sanctitas hominis; (vnde nec Abrahamo nec patribus ante eum data sunt) coll. Eph. 2, 15. Col. 2, 14. Hebr. 7, 16. 18. c. 9, 10. *nec iucunda* sint, vt Matth. 11, 30. sed grauia & difficilia, coll. Act. 15, 10. Rom. 4, 15. Gal. 3, 10. c. 4, 1. Hebr. 8, 9. nec vitam dent Act. 13, 39. aut hominem nouum Deut. 30, 6. Col. 2, 11. 13. sed melior illa spes, quae sub istis vinculis erat exspectanda Es. 52, 7. Hebr. 7, 19. c. 9, 8. seqq. c. 10, 1. &c. Vid. *Meyeri* Dissert. ad vltima capita Ezechielis p. 67. & 106. *Vrsini* Comment. ad Hos. 6, 6. p. 109. & fuse *Cocceius* ad h. l. Immo *Gussetius* p. 544. de ipsa lege Dei hunc versum accipit, & sequentem ad ritus Mosaicos refert h. m. *effeci, vt mandata illis non essent bona*; & quoad *iudicia*, vt *non viuerent per illa* &c. Et p. 300. Relatiue, inquit, accipies, hoc sensu: *effeci, vt mandata mea mala essent illis*. nempe genere mali Rom. 7, 11. descripto: & id Deus efficit eo modo, quem Es. 6, 10. indicat, de quo pluribus disputandi hic locus non est. Vide sis etiam *Hakspanium*, ad quem remittit *Calouius* ad h. l. q) *per quae non viuent*. vid. v. 11. Ellipsis אשר, vt supra c. 7, 13. &c. ✠. 26. r) *Et impuros declaraui eos omnes*, np. Israelitas. *Cocc.* S. *Sed polluam eos*. Glassius: *impuros esse ostendi, & vt impuros tractaui* & a me abdicaui. Grammat. S. p. 784. cf. Leu. 15, 3 &c.

e) vid. v. 8. & cf. Ex. 32, 9. 10. Num. 14, 11. 12. Ps. 106, 23. ✠. 14. p) S. *Sed aliter feci* v. 9. q) v. 9. 22. 44. Ps. 79, 9. cf. Num. 14, 15. 16. Deut. 9, 28. r) vid. v. 9. s) v. 9. 41. t) *quarum in conspectu*, v. 9. 22. ✠. 15. u) S. *Nisi a. etiam ego sustuli*. Pepercit tamen &c v. 17. x) i. e. *iuraui ipsis*. v. 5. 6. 23. Ps. 106, 26. vid. Num. 14, 20. 21. 28. seqq. y) *de non introducendis* ipsis. cf. Ps. 95, 11. z) v. 6. c. 25, 9. Es. 13, 19. ✠. 16. a) *Caussam* ostendit illius seueritatis, *quod*, &c. sic v. 24. b) v. 11. 13. 21. c) v. 7. 8. 18. d) cf. Ps. 95, 11. *Graec.* maxime in terra Madian. Num. 25. ✠. 17. e) *Pepercit tamen oculus meus*, & quasi indoluit super *illis*. c. 16, 5. Ion. *Verbum meum*. f) *vt non perderem eos* c. 22, 31. g) S. *in consummationem*, i. e. non deleui eos prorsus, aut totam gentem extinxi in deserto, sed filios eorum in promissam terram introducendos conseruaui. cf. Ier. 30, 11. Nah. 1, 8. Zeph. 1, 18. ✠. 18. h) v. 4. 27. i) *iura eorum*, qualia sibi obseruanda finxerunt; non quae ego praecepi. v. 11. k) v. 16. 24. l) v. 7. 30. ✠. 19. m) v. 20. *Cocc.* Nota, tanquam synonyma esse haec duo, *Deus ipsorum*, & *sanctificator ipsorum* v. 12. n) vid. v. 11. ✠. 20. o) vid. v. 12. 21. 24. p) vid. v. 11. q) v. 7. 19. ✠. 21. r) *Sed refractarii fuerunt mihi*. v. 8. 13. s) etiam *filii*. Hoc *Grotius* ad tempora Iudicum referri vult; at ipse textus, in fine versus, ad desertum id refert. t) v. 13. u) vid. v. 11. x) v. 12. 20. y) v. 8. 13. z) v. 8. c. 13, 15. ✠. 22. a) *Retraxi tamen manum meam*, & continui me, ne eos perderem. conf. Thren. 2, 8. b) v. 14. c) v. 9. d) v. 14. 41. e) *quarum ante oculos* v. 10. 14. ✠. 23. f) S. *Nisi quod etiam ego sustuli*. Al. *Attamen ego etiam*. cf. v. 15. 25. g) *sustu-*

✠. 13. ואמר per *Rbhia* 2. 3. sic fe. 5. ✠. 15. אתם sic *defect.* 1. 3. & sic fe. 5. sec. *Mas. Erff* h. l. & *impr. fin.* f. 14. a. Alii *plene*. ✠. 16. חקותי *defect.* 1. 3. sic fe. 2. sec. *Mas.* 2. ✠. 19. אתם sic *defect.* 1. 3. fe. 5. sec. *Mas. fin.* f. 14. a. ✠. 21. ואת שבתותי *cum Praef.* ו 1. 3. חללו sic in marg. 2. at in textu חללו מאד. ✠. 25. ומשפטים לא־יחיו ita 1. 2. 3. sic fe. 5.

בְּמַתְּנוֹתָם בְּהַעֲבִיר כָּל־פֶּטֶר רָחַם לְמַעַן אֲשִׁמֵּם לְמַעַן
27 אֲשֶׁר יֵדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה׃ לָכֵן דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
בֶּן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת
28 גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲלָם בִּי מָעַל׃ וָאֲבִיאֵם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לָהֶם וַיִּרְאוּ
כָל־גִּבְעָה רָמָה וְכָל־עֵץ עָבֹת וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם אֶת־זִבְחֵיהֶם
וַיִּתְּנוּ־שָׁם כַּעַס קָרְבָּנָם וַיָּשִׂימוּ שָׁם רֵיחַ נִיחוֹחֵיהֶם וַיַּסִּיכוּ
29 שָׁם אֶת־נִסְכֵּיהֶם׃ וָאֹמַר אֲלֵהֶם מָה הַבָּמָה אֲשֶׁר
אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם וַיִּקָּרֵא שְׁמָהּ בָּמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
לָכֵן אֱמֹר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ל
יְהוִה הַבְּדֶרֶךְ אֲבוֹתֵיכֶם אַתֶּם נִטְמְאִים וְאַחֲרֵי
31 שִׁקּוּצֵיהֶם אַתֶּם זֹנִים׃ וּבִשְׂאֵת מַתְּנֹתֵיכֶם בְּהַעֲבִיר
בְּנֵיכֶם בָּאֵשׁ אַתֶּם נִטְמְאִים לְכָל־גִּלּוּלֵיכֶם עַד־הַיּוֹם
וַאֲנִי אִדָּרֵשׁ לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
32 אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם׃ וְהָעֹלָה עַל־רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא
תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת
33 הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן׃ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה
אֶמְלוֹךְ

s) *cum donis ipsorum* v. 31. 39. Leu. 23, 39. Num. 18, 29. t) *traiiciendo, cum traduceretur*. S. *eo quod traduxerint per ignem* v. 21. c. 16, 21. c. 23, 37 39. Sic *Grot.* Ego primogenitos redimi volueram; illi sibi imposuerunt, vt Molocho eos ad mortem offerrent. Sed additamentum illud, *per ignem*, reiicit *Coccejus*. & *traductionem* intelligit eam, de qua sermo est Ex. 13, 12. Et in Lex. p. 279. seq. coll. p. 550. *impuros eos declaravi cum donis suis*: quia amoui eos ab altari & sanctuario, assumtis Aharone & Leuitis loco primogenitorum Num. 3, 45. c. 8, 6. 19. Idem *Cocc.* in Lex. p 538. & in Comm. ad h. l. monet, nunquam istam idololatriam significari per solum העביר (at vide supra c. 16, 21. & infra c. 23, 37. 39. item *Gusset.* p. 576.) & nunquam factum esse, vt Israel omne primogenitum consecraret Molocho, & quidem in deserto; vti quidem in terra Canaan, infra v. 31. Sic etiam ליהוה subintelligit, atque ex Ex. 13, 12. hunc textum pluribus explicat *Gusset.* p. 576. & p. 939. u) vid. Ex. 13, 2. x) S. *vt deuastem eos*. c. 14, 8. c. 30, 12. 14 1 Sam. 5, 6. sed Cocc. *vt eos in stuporem agerem*, ad silentium redigerem, vt nullam inuenirent caussam & occasionem praesumendi de propria iustitia &c. Rom. 3, 19. cf. supra c. 3, 15. c. 26, 16. c. 32, 10. Ezr. 9, 3. 4. y) denique *vt cognoscant*, vel *vt cognoscerent* v. 12. 20. z) *quod*. c. 14, 5.

℣. 27. a) *Propterea*; cum propter peccata vestra, tum propter beneficia mea. Pergit namque ad exprobrandum *peccata, qua in terra Canaan commiserant*. b) *praeterea, amplius*, c. 8, 16. non satis esse putantes in deserto me irritasse. c) *per hoc*, vel *hac re*, femin. pro neutro, & subintell. ב praef. quod habes c. 16, 29. Gen. 42, 15. Mal. 3, 10. cf. infra c. 23, 38. At Sch. *Praeterea hoc factum est*: blasphemarunt &c. sed contra accentus nostros, cf. tn. lectiones varr. d) *probris adfecerunt, blasphemarunt me*. Es. 37, 23. Ps. 44, 17. cf. not. Es. 65, 7. e) v. 4. 18. f) *quando praeuaricati sunt contra me* c. 14, 13. c. 15, 8. g) *praeuaricatio* est instar occultae moechationis: cum mulier se simulat fidam suo coniugi, & clam rem habet cum adultero &c. *Cocc.* cf. Num. 5, 12.

℣. 28. h) *Postquam nempe introduxi ipsos.* i) *de qua sustuleram*. v. 6. 42. k) Ex. 6, 8. l) c. 6, 15. 1 Reg. 14, 23. 2 Reg. 17, 10 m) *arborem densam, frondosam* c. 19, 11. Ps. 118, 27. n) contra verbum meum & proprio consilio. cf. Es. 57, 5. seqq. o) *aegritudinem oblationis suae*, i. e. oblationem, *qua*, idolis facta, *mihi aegre fecerunt*. cf. 1 Sam. 1, 6. Deut. 32, 16. 21. Iud. 2, 12. 1 Reg. 15, 30. Es. 65, 3. &c. p) c. 6, 13. c. 16, 19. q) Ier. 44, 17. r) Leu. 23, 18. ℣. 29. s) S. *Cumque dicerem ad eos*. t) *quid est Bamah?* S. *quid sibi* vult *Excelsum illud*, quo vos abitis? *Grot.* Cur illuc potius itis, quam ad templum meum? quid in eo videtis eximii? Haec per prophetas eos saepe monui. cf. supra c. 16, 16. & Ps. 78, 58. u) *nihilominus tamen vocatum est nomen eius* (licet mihi maxime inuisum & odiosum) & adhuc hodie dicitur *Bamah*, s. Excelsum. *Grot.* i. e. manet & mos, & ipsum vocabulum a profanis gentibus desumtum. Cf. nom. *Baalis* Hos. 2, 18. & *Cocc.* Lex. p. 104. ℣. 30. x) Cum hactenus de patribus iussisset prophetam dicere, iubet nunc eum sese conuertere ad *seniores* v. 1. immo ad *domum Israel*, & accusare eorum impudentiam &c. *Cocc.* y) *num in via patrum vestrorum?* v. 4. 18. 27. *interrog. affirmat*, cum indignatione & detestatione, vt Es. 58, 5. q. d. num & vos eo peruersitatis processistis, vt peccatis maiorum vestrorum indignissimis modis vos pollueritis, pollutique ita audeatis ad seruum meum accedere me per illum interrogaturi? v. 31. z) *vos polluimini*, s. *polluetis vos?* v. 18. 31. 43. c. 23, 7. c. 11, 21. a) c. 7, 20. b) c. 6, 9. c. 16, 15. 16. 17. &c. ℣. 31. c) S. *Et quando tollitis*, s. offertis c. 45, 11. Iud. 3, 18. d) *dona vestra*. v. 26. 39. e) *cum traducitis filios vestros* per ignem v. 26. 2 Par. 33, 6. f) S. *polluti* estis v. 30. *per omnia idola vestra* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. g) *ego tamen quaerar*, s. consilium dabo & respondebo vobis? v. 3. h) *vita ego* v. 3. 33. 1 Sam. 20, 3. ℣. 32. i) *Illud etiam, quod adscendit*. S. *sed quod adscendit*. c. 14, 3. Ier. 51, 50. k) *in spiritum* s. *animum vestrum* c. 1, 20. c. 11, 5. *Vat.* quod cogitatis, & animo concipitis. l) S. *non fiet vnquam*. m) *quod* c. 14, 5. l. sec. S. *eo quod dicentes* estis. cf. not. c. 11, 2. n) *erimus* l. *simus sicut istae gentes*. h. e. sec. *Grot.* similitudine cultus commendati tranquillius & amicius cum ipsis viuemus. Ita etiam *Vat.* aliique. Sed *Coccejo* haec sunt verba *desperantium Israelitarum*, cogitantium, quod in posterum nullus cultus Dei in mundo futurus esset; & quod ipsi quoque similes futuri essent reliquis gentibus, adorantibus ligna & lapides; quasi Deus iuramenti sui, se ipsis Deum fore, oblitus esset; non credentium, Christum ex se oriturum, & Euangelium pacis, iustitiae & libertatis inter se praedicaturum; quod eo fine a Deo essent electi ex gentibus, vt Christus inter ipsos manifestaretur. o) Deut. 4, 28. c. 28, 36. 64. c. 29, 16. Es. 37, 19. ℣. 33. p) S. *Contra viuus ego* &c. v. 31. q) c. 16, 14. r) c. 5, 11. c. 17, 16. s) v. 34. Ex. 6, 1. t) c. 6, 14. u) v. 8. 13. 21. 34. cf. c. 21, 36.

℣. 27. זאת Sic per *Ibhibh* 7. 8. 15. 18. 22. 25. & (cum nota יתיב) 24. quod quidem est praeter *Mas. impr.* Leu. 5, 2. aptius tamen, quam *Tbhir*, quod 17. ac *Ber.* forteque etiam plures habent. At per *Mun.* 1. & (praeuio *Tlischaki.*) 3. sic su. 5. Denique per *Rbhia* praeced. *Mun.* 2. ℣. 28. *Spatium* praemittunt 1. 2. 3. 6-10. 12. 19. 22. v. 31. לכל cum *Gaish* 1. sec. *Mas. Erff.* ℣. 32. והעלה per *Segol* 5. 22. qui vero *Kam.* in marg. ex aliis referre. ℣. 33. ביד per Pat. 3. 10. 13. 14. 19. 20. & 6. 9. in textu. sic su. 5.

אמלוך עליכם׃ והוצאתי אתכם מן־העמים וקבצתי 34
אתכם מן־הארצות אשר נפוצותם בם ביד חזקה
ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה׃ והבאתי אתכם לה
אל־מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל־פנים׃
כאשר נשפטתי את־אבותיכם במדבר ארץ מצרים 36
כן אשפט אתכם נאם אדני יהוה׃ והעברתי אתכם 37
תחת השבט והבאתי אתכם במסרת הברית׃ וברותי 38
מכם המרדים והפושעים בי מארץ מגוריהם אוציא
אותם ואל־אדמת ישראל לא יבוא וידעתם כי־
אני יהוה׃ ואתם בית־ישראל כה־אמר אדני יהוה 39
איש גלוליו לכו עבדו ואחר אם־אינכם שמעים אלי
ואת

quo varii sunt motus, & fluctuum veluti murmur continuum, & tumultus, de quo pulchre *Esaias* c. 17, 12. Sic *Piscator*: in *Babyloniam*, quæ vobis erit molesta instar deserti. Non exclusis tamen & aliis locis horrentibus & inhospitalibus, in quæ deducti sunt; e. g. in Mediam, Caspiam, Hircaniam &c. per varios illos populos admodum vexati. cf. supra c. 19, 13. *Cocceius* vero hæc temporibus distinguit ab antea dictis, & refert ad illa tempora, quibus Iudæa facta est pars ditionis *Romanorum*, & Iudæi partim in terra, partim extra terram patriam, inter medios gentiles passim habitarunt. *Desertum* dicitur ipsi *mundus*, non habens culturam ad ferendum fructum Deo. *f) & illic disceptabo*, S. *iudicerque* v. 36. c. 38, 22. Ioel. 4, 2. Es. 1, 18. *g) facie ad faciem, coram.* Gen. 32, 31. Ex. 33, 11. Deut. 5, 4. *Cocc.* h. e. se venturum ad ipsos, vt se videant & loquentem audiant, & cum ipsis litigaturum de iustitia, quemadmodum est in Ps. 82, 1. ℣. 36. *h) Sicut iudicio contendi* v. 35. *cum patribus vestris.* vid. Num. 14, 22. 23. *i) in deserto attingente terram Aegypti. k) ita disceptabo* 1 Sam. 12, 7. *Cocc.* non minus immediate, atque locutus sum cum patribus. Hi audiuerunt vocem eius, qui dicebat: *ego sum Iehoua Deus tuus.* Ex. 20, 2. ita Iudæi audituri erant vocem ipsius Dei, quem in emblemate viderat Ezechiel sedentem in throno. Viderant Deum in nube; ita visuri erant eum in carne &c. significatur autem, quod Israelitas, & inter illos oues suas, inuenturus esset, veniens ad ipsos, aberrantes a veritate, ita vt necesse habiturus sit eos redarguere, & de errore conuincere. *l)* c. 11, 8. c. 16, 14. ℣. 37. *m) Tum transire faciam vos* Ex. 13, 12. 1 Sam. 16, 8. *n) sub virga* pastorali. vid. Leu. 27, 32. Mich. 7, 14. cf. 1 Cor. 4, 21. *Bochartus*: Respicitur non ea pecoris enumeratio, quæ fit ab exactore decimæ (vt vult *Kimchi*) sed quæ a pastore fit; vt doceat Deus, se populi eandem curam gerere, quam gregis bonus pastor, (singulas oues in ouile ingredientes, extrema virga tactas, præsente domino aut villico, recensens) ita vt omnes suos accurate recenseat & recognoscat. Hieroz. P. I. p. 459. cf. Ier. 33, 13. Ioh. 10, 14. Alii cum *Raschio* intelligunt de *virga castigationis*. *o)* S. *in vinculum* fœderis; (1) quo nunc soluti videmini. a rad. אסר, vt מכולת, formæ מחנורת 1 Reg. 5, 25. i. e. nouo fœdere me vobis & vos mihi deuinciam. *Bochart.* l. c. tum per Esdram, tum potius per Christum: *Corn. a Lap.* Alii cum Raschio: in *traditionem* fœderis, a rad. מסר Num. 31, 5. 16. i. e. in fœdus, quod tradidi & exhibui vobis. ℣. 38. *p) Et expurgabo*, seligam, tq. oues ab hircis. S. *separabo*. Conf. 1 Sam. 17, 8. *Cocc.* np. ventilabro Euangelii pacis, iustitiæ, libertatis, prædicati gentibus & Iudæis. Quia enim in Christo & Euangelio isto scandalizantur, per infidelitatem suam ab olea exsecantur, & extra vitem iacent aridi & conculcati, exclusi a regno Christi. *q)* c. 2, 3. *r)* c. 2, 3. Es. 66, 24. *s) ex terra peregrinationum ipsorum*, Gen. 36, 7. Ex. 6, 4. vbi ad tempus habitant: de Iudæa scil. sec. *Grot.* quam ipsi in perpetuum sibi mansuram fuisse gloriabantur. c. 11, 15. vel potius sec. *Kimchi* aliosque, *de terra exilii ipsorum*, inter Ammonitas, Moabitas, Ægyptios &c. vt v. 34. 35. *t)* vid. v. 34. *u)* S. *non veniet, non redibit* quisquam illorum rebellium. vid. Ier. 22, 27. c. 44, 14. *Cocceius*: h. e. non fient participes & consortes regni Dei & Christi & Ecclesiæ in gentibus; sed, vt maledicti, in mundo extra societatem sanctorum, viuent. cf. infra v. 42. *x)* v. 42, 44. c. 6, 7. 13. ℣. 39. *y) Vos ergo. z) vir*, s. *singuli* c. 1, 9. c. 7, 16. *a) stercora, idola sua* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. *b) agedum colite.* συγχώρησις hypothetica, vt Apoc. 22, 11. *Grot.* aperte potius estote idololatræ, quam vt cultum meum, qui purus esse debet, cum profanarum gentium ritibus misceatis. cf. Hos. 4, 17. 15. *Glass.* Rhet. *S.* p. 1515. *ironica*, inquit, *est abdicatio* & repudium, qua tacite ad contrarium huic sermoni, verum sc. Dei cultum & pietatem, eos inuitat. *c) etiam post hac*, Apoc. 22, 11. *d) si non obedire mihi vultis.* cf. Ier. 32, 33. c. 44, 16. alii אם cum præcedenti ואחר durius connectunt h. m. *posteaquam* l. *quandoquidem renuitis* mihi obsequi. At Schmid. *postea tamen annon vos eritis obedientes mihi?* vt nomen &c. ob nexum sequentis versus.

x) vi, & vobis nolentibus volentibus, *ero Rex vester*; cf. Luc. 19, 14. 27. Non humaniter & clementer, vt antea; sed subigam vos, tq. peruersa mancipia, quæ, quia voluntarium negant obsequium, damnantur vel ad pistrinum, vel ad alias immanes operas. *Caluinus.* ℣. 34. *y)* S. *Vt educam vos.* cf. v. 6. 9. *z) de populis*, inter quos, fugiendo Chaldæos, dispersi estis; q. d. retraham vos ex fuga, & tradam vos Chaldæis. *Menoch.* Sic *Grot.* Educam vos longe ab illis, quibus nunc permixti viuitis, & quorum exempla imitamini: a Phœnicibus, Ammonitis, Moabitis, quorum fines attingitis. Sic & alii: quod *ira sententiam* suadere videantur vltima huius versiculi verba: *in furore effuso* (nisi & hæc cum aliis non tam contra Israelitas, quam contra gentes directa intelligas) & v. 35. 36. cf. ita c. 11, 9. Quibusdam tamen videtur his verbis *diuina potius clementia*, quam ira declarari; q. d. *non patiar tamen vos æterna captiuitate in gentibus detineri; sed educam, vt Rex vester sim.* Ita *Schmidius* in lemmatibus huius capitis a v. 33. insignem de temporibus Messiæ promissionem dari existimat. cf. Ex. 6, 6. c. 7, 4. 5. *a)* v. 41. c. 11, 17. *b)* ibid. *c)* vid. v. 33.
℣. 35. *d)* S. *Vt ducam vos.* Al. *Deducam tamen vos prius. e) in desertum populorum*; imperium np. Babylonicum. ita *Vitringa* ad Apoc. 17, 3. p. 1016. quod ipsum (inquit) voluit Esaias per suum *desertum maris* Es. 21, 1. vbi vid. notata. Populi enim & gentes multæ si in vnam confluunt ciuitatem, sunt instar *maris*, s. confluxus aquarum, in quo

℣. 34. וקבצתי אתכם sec. 1. 3. su. 5. Sic iidem v. 41. ביד per *Pat.* 1. 2. su. 5. ℣. 36. Pro אתכם (quod in marg. 6. 9.) habent אתכם 3. 6. 9. 20. ℣. 38. המורדים *plene* 1. sic sc. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* יבוא Pluraliter יבואו 3. sic su. 2. 5. contra Mas. 1. 2. *impr.* & *Erff.*

ואת־שם קדשי לא תחללו־עוד במתנותיכם
מ ובגלוליכם׃ כי בהר־קדשי בהר מרום ישראל
נאם אדני יהוה שם יעבדני כל־בית ישראל
כלה בארץ שם ארצם ושם אדרוש את־
תרומותיכם ואת־ראשית משאותיכם בכל־
41 קדשיכם׃ בריח ניחח ארצה
אתכם בהוציאי אתכם מן־העמים וקבצתי אתכם
מן־הארצות אשר נפצתם בם ונקדשתי בכם
42 לעיני הגוים׃ וידעתם כי־אני יהוה בהביאי אתכם
אל־אדמת ישראל אל־הארץ אשר נשאתי את־ידי
43 לתת אותה לאבותיכם׃ וזכרתם־שם את־דרכיכם
ואת כל־עלילותיכם אשר נטמאתם בם ונקטתם
44 בפניכם בכל־רעותיכם אשר עשיתם׃ וידעתם כי־אני
יהוה בעשותי אתכם למען שמי לא כדרכיכם הרעים
וכעלילותיכם הנשחתות בית ישראל נאם אדני
יהוה׃
כא ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם שים פניך דרך
2 תימנה והטף אל־דרום והנבא אל־יער השדה נגב׃
ואמרת

e) sanctum tamen *nomen meum*, quo vos nominatis populum Dei vos iactantes. cf. Hos. 4, 15. 1 Sam. 28, 10. Ier. 23, 27. 28. *f*) c. 13, 19. Leu. 22, 32. *g*) *per munera* v. 26. 31. *h*) v. 7. c. 22, 4. sacra profanis miscentes, meque vna cum idolis colentes.

℣. 40. *i*) *Nam* certe. q.d. vos abite, ego nihilominus habeo Israelem, qui mihi seruiet. Non indigeo vobis. Habeo Israelem, quem numeraui meum (vid. v. 37.) integrum, qui mihi cultum offeret. *Cocceius*. cf. Matt. 3, 9. *k*) Ps. 2, 6. cf. Ioel 2, 1. *l*) *in monte celsitudinis* c. 17, 23. s. *celsissimo*; ob dignitatem & gloriam praesentiae Dei in Christo ibi reuelandam. Es. 2, 2. *m*) *ibi*, inquam. *n*) *colent me*. conf. Zach. 8, 22. c. 14, 16. *o*) genuini np. & legitimi, non tantum titulo tenus v. 39. Rom. 9, 6. 7. *p*) *tota ipsa*, inquam. *Iun.* quanta quanta erit. cf. c. 11, 15. c. 36, 10. *q*) *acceptabo*, acceptos habebo *eos*. S. *placabor illis*. v. 41. c. 43, 27. Ps. 147, 11. *r*) *requiram*, i. e. acceptas habebo, per meton. effecti, *Piscat.* cf. Deut. 11, 12. Non autem vetabo & interdicam vobis, vt feci hypocritis v. 39. *Tremell.* *s*) *oblationes*. S. *sublationes vestras*. c. 44, 30. cf Mal. 3, 4. *t*) *& primitias* Ex. 23, 19. Leu. 2, 14. Num. 15, 20. Deut. 26, 2. *u*) *oblationum* vel *munerum vestrorum*. 2 Par. 24, 6. 9. Gen. 43, 34. *x*) *cum omnibus sacris vestris* s. rebus, quas mihi consecraveritis. cf. Ex. 28, 38. Leu. 22, 16.

℣. 41. *y*) S. *Per* seu propter *odorem fragrantiae* Gen. 8, 21. Ex. 29, 18. Leu. 1, 9. 13. nempe sacrificii a Messia Deo oblati. Ps. 40, 7. 8. Eph. 5, 2. cf. Cocc. Lex. p. 480. *z*) *cum eduxero vos* v. 34. *a*) *& congregauero vos* Ier. 29, 14. *b*) c. 36, 24. *c*) *in quas dispersi fuistis* v. 4. c. 11, 17. Deut. 4, 27. *d*) *& sanctificabor in vobis* liberatis & sanctificatis. c. 28, 25. Leu. 22, 32. *e*) v. 9. 14. 22. c. 39, 27.

℣. 42. *f*) v. 38. 44. *g*) *quando reducam* c. 32, 9. *h*) cf. v. 38. *i*) v. 6. 28.

℣. 43. *k*) *Tum recordabimini ibi*; non modo in exilio, dum sub malis gemitis, sed & in gratiam & hereditatem vestram recepti. c. 36, 31. conf. not. c. 6, 9. *l*) *facinora vestra* v. 44. c. 14, 22. 23. *m*) v. 30. 31. *n*) *& fastidio afficiemini* c. 36, 31. *o*) *in faciebus vestris*, vbi fastidium se facile prodit. vid. c. 6, 9. *Calu.* Vult Deus ita gustari a nobis bonitatem suam, vt interea amara sit scelerum recordatio. *p*) *propter omnia mala vestra*, Ps. 141, 5.

℣. 44. *q*) v. 5. 38. 42. *r*) memor promissionum, quas feci Abrahamo, Isaaco & Iacobo. *Grot.* *s*) *quando ita gratiose vobiscum agam* Es. 64, 2. *t*) gratis, & *solo nominis mei respectu*, non propter iustitiam vestram v. 9. 14. cf. Dan. 9, 16. 18. Deut. 4, 31. *u*) quae alia omnia promeritae erant. c. 16, 61. *x*) & sec. *facinora corrupta* s. *scelera vestra* v. 43. *pessima*. cf. Gen. 6, 11. Zeph. 3, 7. *y*) c. 11, 8. Hos. 11, 11. *z*) c. 16, 14. CAP. XXI. ℣. 1. *a*) *Factum porro est verbum Domini* &c. Est in hoc capite sec. *Schmid.* I. Prophetia contra *Hierosolymam & terram Israelis* (a) parabolice proposita v. 1-4. (b) exposita v. 5-10. II. Gemitus propheticus cum expositione v. 11. 12 III. Prophetia de gladio acuto veniente contra Iudaeos v. 13-22. IV. Prophetia de via regis Babelis eligenda. v. 23-32. V. Prophetia contra *filios Ammon*. v. 33. seqq. conf. etiam *Maii* Oecon. V. T. p. 1041. seq. ℣. 2. *b*) c. 2, 1. *c*) v. 7. c. 6, 2. c. 13, 17. ὁ. στήρισον τὸ πρόσωπόν σου. Luc. 9, 51. Prophetae, de quibus vaticinaturi erant, ad eos se vertebant. *Grot.* *d*) S. versus *viam*. c. 40, 10. 20. 22. *e*) *meridiei*; nempe ex Babylonia, vbi erat Propheta, versus Hierosolymam v. 7. Babel enim ad Septentrionem Iudaeae plerumque describitur. cf. not. c. 1, 1. 4. & c. 9, 2. *f*) *& stilla* vel *stillare fac*. v. 7. Am. 7, 16. Mich. 2, 6. continua & fluenti oratione loquere, quae Iudaeos confodiat, vt gutta cauat lapidem. Prophetia de caelo venit, vt imber; inquit *Grot.* Vt vero pluuia alia est sedata & mollis, alia vehemens & horribilis; sic sermo modo asper est & minax, vt h. l. modo benignus & placidus. cf. in bonam partem Deut. 32, 2. *Rad. Arab.* in IV. Coniug. etiam significat *insimulauit* turpioris facti, *accusauit* &c. *g*) Coh. 1, 6. h. e. versus Hierosolymam & sanctuaria, quae erant *versus meridiem*. v. 7. *h*) v. 14 c. 6, 2. c. 11, 4. c. 13, 2. *i*) i. e. contra Iudaeam s. terram Israel v. 7. quae sic dicitur, vel quia *passim nemorosa* erat, & abundabat hominibus, vt silua arboribus; vel quia ex agro optimo, cultissimo atque vberrimo, *ager silvescens* & horrescens, seu opaca silua futura erat, ex imminenti horrida desolatione, quam Deus, iusto iudicio prouocatus, illaturus erat. Vel, vt *Cocceius* habet, *silua* dicitur, quia in illa erant *arbores, quales* illae, de quibus v. 3. cf. c. 17, 24. silua autem *agri*, quippe eminens in mundo per suas arbores, vt silua in agro. cf. etiam Es. 10, 18. 19. c. 32, 19. Ier. 21, 14. *k*) S. *ad meridiem*; Al. repetita voce יער *siluam nempe meridiei* seu meridionalem, vt v. 3.

℣. 40. כלה cum *Kri* כלו 1. 3. & *Mas. Erff.* Pro משאותיכם hab. משארתיכם in marg. 1. & sic fe. in textu 5. ℣. 41. *Spatium* omittunt 1. 2. 3. 5. 8. 10. 12. 19. 21. 22. 23. ℣. 42. בהבאי *defect.* 2. sec. *Mas.* suam. ℣. 44. Pro אתכם hab. אתכם 2. 3. sic fu. 5.

3 ואמרת ליער הנגב שמע דבר־יהוה כה־אמר אדני
יהוה הנני מצית־בך ׀ אש ואכלה בך כל־עץ־לח וכל־
עץ יבש לא־תכבה להבת שלהבת ונצרבו־בה כל־
4 פנים מנגב צפונה׃ וראו כל־בשר כי אני יהוה בערתיה
ה לא תכבה׃ ואמר אהה אדני יהוה המה אמרים לי
6 הלא ממשל משלים הוא׃ ויהי דבר־
7 יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם שים פניך אל־ירושלם והטף
8 אל־מקדשים והנבא אל־אדמת ישראל׃ ואמרת
לאדמת ישראל כה אמר יהוה הנני אליך והוצאתי
9 חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע׃ יען אשר־
הכרתי ממך צדיק ורשע לכן תצא חרבי מתערה אל־
י כל־בשר מנגב צפון׃ וידעו כל־בשר כי אני יהוה
11 הוצאתי חרבי מתערה לא תשוב עוד׃ ואתה
בן־אדם האנח בשברון מתנים ובמרירות תאנח
12 לעיניהם׃ והיה כי־יאמרו אליך על־מה אתה נאנח
ואמרת אל־שמועה כי־באה ונמס כל־לב ורפו כל־
ידים

eo modo enunciauero cf. Ier. 1, 15. g) *parabolizator parabolarum* c. 17, 2. S. *nonne parabolas parabolizat hic?* Grot. *nonne iste homo semper est perplexiloquus?* q. d. delirus nil nisi parabolas, quæ nec intelliguntur, nec cohærent inter se, habet in ore. cf. Ef. 29, 11. 2 Cor. 4, 4. Proprium id est profanis, vt Scripturam clament esse parabolicam, ideoque intelligi non posse.

פתח באתנח

℣. 6. h) *Quare factum est.* Explicatius nunc & apertius dicitur, quod antea parabolice.

℣. 3. i) c. 6, 3. c. 13, 2. c. 16, 35. m) *incendens* ero. Ier 11, 16. Am. 1, 4. n) *in te*, Hierosolyma, aliisque oppidis & villis. o) *ignem*, i. e. sec. *Vat.* Paratus sum immittere *afflictionem* maximam. *Grot.* Ignis hic non incendium tantum significat, sed omne, quod absumit, vt supra c. 19, 12. p) omnem *arborem viridem*. Idem est quod v. 8. 9. conf. Luc. 23, 31. Apoc. 9, 4. q) c. 17, 24. i. e. Principes & subditos, senes & iuuenes, diuites & pauperes, *bonos & malos*. vid. v. 8. 9. r) *non extinguetur*, i. e. non cessabunt immissa mala, nisi peractis, quæ volo. vid. v. 4. 10. s) S. flamma *flamma grauis*; inflammatissima. Cum *Schin* prosthetico (ש) Iob. 15, 30. Cant. 8. 6. Chaldæis & Syris frequentius. t) *& adurentur ea*; np. ignominia, fame, morbo &c. cf. Ier. 30, 6. Ioel 2, 6. Thren. 4, 8. c. 5, 10. S. *vnde comburentur in ea.* (1) Nom Prou. 16, 27. u) *omnes facies*. c. 7, 18. c. 27, 35. Al. quicquid in illa regione amœnum, pulchrum & spectabile est. x) *ab austro* Iudææ *vsque ad septentrionem* eiusdem; ab vno fine ad alterum. v. 9. Al. ab Hierosolyma vsque ad Chaldæam. Sic *Cocceius*: notat, quod, cum per Nebucadnezarem fuerint peracta iudicia Dei in terra Israel, tum etiam gladius v. 8 sit persecuturus Babylonios; ita vt ab Hierosolyma versus Babylonem nulla gens euadat pœnā gladii. ℣. 4. y) *Vt videant* f. cognoscant Ef. 40, 5. z) i. e. *omnes homines*, quibus hæc innotescent. v. 9. 10. a) *accenderim illum* c. 39, 9. 10. Ier. 7, 18. b) *non enim extinguetur*. v. 3. Ier. 7, 20. Ef. 1, 31. cf. infra v. 10. ℣. 5. c) S. *Dixi vero*. d) vid. c. 4, 14. e) S. *Atqui illi*, quippe contumaces & refractarii c. 2, 7. c. 3, 7. f) *dicunt*; vel *dicturi sunt mihi*, si hæc ipsis eo

℣. 7. i) *Pone igitur* &c v. 2. k) ibid. l) *contra sanctuaria* seu templum; pluraliter ob tres illius partes, sec. *Grot.* vel sec. *Cocc.* & *Kimchi*, quia non tantum de sanctuario Salomonis, sed etiam Zorobabelis prophetat. Idem *Cocc.* ad v. 2. obseruat, quemadmodum Israelitæ in prælio, in exilio, vertebant faciem suam ad locum sanctuarii, orantes 1 Reg. 8, 44. 48. Dan. 6, 11. ita nunc iuberi Prophetam contra sanctuaria prophetare; quia np. Iudæi id habebant pro fiducia sua c. 7, 20. qs. propter templum & cultum, qui ibi exercebatur, Deum & gratiam ipsius haberent in potestate. m) v. 2. 14. 19. c. 25, 2. ℣. 8. n) *contra te* insurgam. cf. Ier. 50, 31. c. 51, 25. o) v. 9. 10. Chaldæum a me armatum, quo velut gladio vsurus sum ad perficienda iudicia mea. *Tremell.* p) *vt exscindam* f. auferam *ex te*, & terra tua. c. 14, 13. 17. 1 Reg. 9, 7. q) *iustum & improbum*. v. 9. fine discrimine. v. 3. Nam & iusti temporalibus pœnis l. castigationibus & incommodis sæpe inuoluuntur cum iniustis. cf. Iob. 9, 22. Coh. 9, 5. Alii *comparate* cum aliis iniustioribus (vid. c. 16, 51.) intelligunt eos, qui exteriore forma iustitiæ coram hominibus pollent, licet coram Deo sint iniusti. Sic *Glass.* p. 1491. At *Grot.* exscindam f. *auferam ex te iustum & impium*. np. bonos in exilium mittendo, malos male perdendo; coll. c. 9, 4 - 6. c. 18, 2. seqq. ℣. 9. r) S. *Quoniam ergo excisurus sum*. c. 16, 43. c. 26, 2. s) v. 8. Zeph. 3, 6. t) vid. v. 8 u) i. e. *contra omnes Iudaeos*, a *Dan* vsque ad *Bersabe*. At alii: *Quia exscidi* f. puniui iustos & impios in mea gente; quanto magis puniam omnes alios; Moabitas, Ammonitas &c. (cf. v. 4. 10. & Ier. 25, 28. 29.) a Ierusalem vsque ad Chaldæam; quæ Israelitarum ruinæ insultarunt eamque promouerunt. Huc tendit *Kimchi* & *Raschi*. x) vid. v. 3. ℣. 10. y) *Vt cognoscant*. c. 17, 24. c. 29. 6. z) v. 4. 9. Ef. 40, 5. a) v. 8. 9. b) *non reuertetur* in vaginam suam, donec funditus consumserit. cf. v. 4. Sic comparat postremam hanc cladem cum superioribus, in quibus, castigato aliquantisper populo, tanq. recondebat gladium in vaginam suam. *Tremell.* At *Cocc.* Eo significatur, ab illo initio Deum in posterum, vsque dum omnes populos Christo *subiicit*, iudicia fere continua acturum esse in gentibus repugnantibus Christo, & regno ipsius locum non dantibus. Hinc factum, vt historiæ gentium, a bellis Babyloniorum exorsæ, vsque ad hunc diem narrent crudelia bella, & populorum ac regnorum deletiones vix interruptas. ℣. 11. c) *Tu autem*. Versus 11. & 12. *Coccejo* est præfatio ad sequentem prophetiam v. 13. seqq. d) *ingemisce*, Ex. 2, 23. te ipsum exhibens typum venturæ Iudæorum calamitatis. e) *cum infractione lumborum* Nah. 2, 11. cf. Deut. 33, 11. vt solent acerbe lugentes & gementes ruere fere in genua ac si lumbi confracti & officio suo inidonei essent. *Grot.* altum ingeme, vt qui pleuritide laborant. Alii: *abrupto* ex grauitate luctus *cingulo*, vestibus laxis, solutis & laceris, tanquam tui negligentissimus, & ad omnes actiones imparatissimus. f) *& cum amaritudine*, (ו) amarissimo fletu & eiulatu. cf. c. 27, 31. Ef. 22, 4. c. 33, 7. Ier. 6, 26. c. 31, 15. g) c. 4, 12. c. 12, 3. 4. ℣. 12. h) *Propter quid?* Ier. 16, 10. i) v. 9. c. 9, 4. k) *propter* v. 17. c. 6, 9. l) *famam*, nuncium futuri mali, c. 7, 26. m) cf. c. 7, 5. 6. 10. n) *vt liquescat omne cor*. Ef. 19, 1. Nah. 2, 11. o) c. 7, 17. Ef. 35, 3.

CAP. XXI, ℣. 11. האנח per *Kam.* 1. sic & 5. contra *Mss. Erf. & Ind. Bes.* f. 60. col. 8. ℣. 12. נאנח sic per *Chatephsag.* ✝ 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20.

ידים וכהתה כל־רוח וכל־ברכים תלכנה מים הנה
13 באה ונהיתה נאם אדני יהוה : ויהי דבר־
14 יהוה אלי לאמר : בן־אדם הנבא ואמרת כה אמר
טו אדני אמר חרב חרב הוחדה וגם־מרוטה : למען
טבח טבח הוחדה למען היה־לה ברק מרטה או
16 נשיש שבט בני מאסת כל־עץ : ויתן אתה למרטה
לתפש בכף היא הוחדה חרב והיא מרטה לתת
17 אותה ביד־הורג : זעק והילל בן־אדם כי־היא היתה
בעמי היא בכל־נשיאי ישראל מגורי אל־חרב היו
18 את־עמי לכן ספק אל־ירך : כי בחן ומה אם־גם־
שבט מאסת לא יהיה נאם אדני יהוה :
19 ואתה בן־אדם הנבא והך כף אל־כף ותכפל

חרב

Sss סר א

p) *& concidat.* S. *contrahatur* (7) Gen. 27, 1. Deut. 34, 7. 1 Sam. 3, 13. Es. 42, 4. c. 61, 3. 6. ἐκψύξει. Act. 5, 5. q) S. *abeant in aquas*. vid. c. 7, 17. r) c. 9, 1. c. 34, 14. c. 30, 9. s) *& fiet.* S. *& facta est.* Ier. 48, 19. t) c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 13. u) *Porro factum est.* Sed Coccejo hæc cohærent cum praecedd. vt diximus ad v. 12.

℣. 14. x) v. 2. 19. 33. y) Repetitio emphatica, vt Deut. 16, 20. *Iot.* & *Grot.* gladius *Chaldæorum & Ammonitarum.* At sec. *Cocceium* de alio gladio hic loquitur, quam v. 8. nempe de gladio *Romano*, veniente ab occidente. Sic *Maius* Oecon. V. T. p. 1042. z) *exacutus est.* v. 15. 16. cf. Es. 49, 2. Ps. 7, 13. a) *etiamque politus & tersus* est v. 33. c. 29, 18. vt coruscus omnes ex aduerso spectantes fulgore suo præstringere possit.

℣. 15. b) *Vt mactet mactationem.* v. 20. 33. Es. 34, 6. Verbo adiungit suum verbale, ad rem vehementius exprimendam. *Vet.* ex *Kimchio.* cf. Gen. 20, 33. Es. 24, 16. c) v. 14. d) *vt sit.* Infinitiuus, vt *Kimchi* obseruat. cf. simil. terminat. Ex. 32, 21. Ier. 25, 29. &c. e) *acies micans, fulgur.* S. *splendor.* v. 20. Iob. 20, 25. h. e. vt sit terribilis in toto mundo. *Cocc.* f) *An vero?* 2 Sam. 18, 13. Parenthesis vsque ad finem versus. g) *gaudebimus virga filii mei spernente omne lignum?* an gauderemus ego & tu propheta? non ingemiscendo v. 11. 12. S. *aut num lætabimur?* securi sc. in summo rerum discrimine. cf. Ps. 22, 12. 13. *Atqui virga filii mei* &c. scil. *inquit Deus Pater* v. 14. Verba hæc sunt vel Dei ad prophetam; vel prophetæ ad populum. Mire vero in hac dictione Silluki se torquent interpretes, nec difficultate caret concisa oratio. Nos potiora tantum indicabimus. Plures & incertas coniecturas qui nosse cupit, videat eas apud *Cocceium*, *Calonium*, aliosque Interpretes ad h. l. cf. etiam *Glassii* Philol. S. p. 1601. seq. *Nold.* ad Conc. Part. p. 780. vbi dicit, Lutherum infeliciter vertisse, & versiones orientales (adde Rabbinos plerosque) male etiam hic facere officium. h) *sceptro* vel *virga filii mei*; qua sc. *filius meus* vos percutiet; vel vt alii volunt, qua *filius meus*, Israel, percutietur; sceptro sc. ferreo Ps. 2, 9. At Schmidius in nominatiuo, vt diximus: *Atqui virga filii mei* &c. quod sit de Christo, *Filio Dei*, cui Pater iudicium omne tradidit Ioh. 5, 22. accipimus. Ita sermo, vt mos est prophetis, mutatis personis, intersciditur, variæque personæ loquentes introducuntur. cf. 1 Reg. 20, 34. i) *spernit*, reprobat & auersatur, sc. שבט, quod alias quidem est *masc.* hic autem & v. 18. *femin.* cf. 2 Reg. 17, 20. c. 23, 27. Ier. 2, 37. c. 6, 30. c. 7, 29. Hos. 9, 17. &c. k) *omnem arborem.* *Grot.* i. e. nulli homini parcet. cf. v. 2. 3. *Cocceius*: h. e. exscindit omne procerum in mundo, tanquam vile & nullius pretii ac dignitatis; & inprimis omne id, quod eminebat in populo Dei. *Maius*: spernens *omne lignum* siluæ Iudaicæ, reprobantis arborem vitæ. cf. Es. 2, 12. sqq.

℣. 16. l) *Dedit*, tradidit *enim* (S. *Ideo dedit*) Deus, l. Christus, *Filius meus*, sec. *Cocc.* Al. *Rex Chaldæus*; non bene. m) *illum* gladium, vt sequitur. coll. v. 15. n) *ad expoliendum* v. 15. o) *ad apprehendendum eum manu* c. 30, 21. c. 38, 4. vt paratus sit ad feriendum. *Cocceius*: Gladius hic a Græcis exacutus est, a Romanis apprehensus, qui & eo vsi sunt ad occidendum homines. p) *ipse* vel *idem* inquam *exacutus est* v. 14. q) *gladius.* at Tremell. *vastationi* l. *ad vastationem.* non bene. r) S. *idemque* politus vel *tersus est* v. 15. s) *vt tradat eum* Dominus. t) *occisoris* c. 23, 9. nempe Chaldæi; l. Romanorum, sec. *Cocc.*

℣. 17. u) S. Quare *clama.* cf. v. 11. c. 9, 8. c. 11, 13. x) *& eiula* c. 30, 2 Zach. 11, 2. y) nam *ille* gladius v. 15. 16. *futurus est*, vel paratus est *contra populum meum.* z) paratus est *contra omnes principes* Israelis. v. 30. c. 22, 6. a) *gladio traditi*, Tremell. *in gladium detrusi.* Rad. מגר Ps. 89, 45. At S. Cocc. & M. l. *pauores, ob* (v. 12.) *gladium.* a rad. גור (2) Thren. 2, 22. b) S. *erunt apud populum meum*; al. vna *cum populo meo* principes tradentur gladio. c) *plaude, percute femur.* dolentis signum. Ier. 31, 19. cf. supra v. 11.

℣. 18. d) S. *Nam probatio* hæc est, vel erit: an malis istis resipiscere populus velit (2) Es. 28, 16. At *Gusset.* p. 123. cum Vulg. & Grot. *Quia probatus est* scil. gladius; qui tamen constanter in Hebræo est feminini generis. e) S. *quid enim* aliud faciendum? scil. cum populo hoc pertinacissimo. vel *quid enim* præsumitis impii? concisa dictio, vt Prov. 31, 1. f) *num?* c. 15, 3. c. 22, 14. g) *etiam* clarissime vobis prænunciatum; h) *sceptrum reprobans* vos & omnes improbos v. 15. i) *nihil erit?* v. 32. Es. 23, 13. c. 7, 7. vt secure vobis promittitis. cf. supra c. 12, 27. 28. Ier. 5, 12. 13. Minime vero sic; sed certissime hæc omnia euenient. k) Hoc enim est irreuocabile *dictum Domini*, qui est *Iehoua Deus*. cf. not. c. 11, 8. c. 16, 14. Ita nobiscum D. *Maius*: Ne gens *probationem* tantum aut *explorationem* futuram putaret denunciatam pœnam, non reprobationem aut excidium totale, falsam præsumtionem refellit ita: *quia* l. vtique *probatio* est. *Quid vero? an etiam sceptrum Filii mei spernens* omnem arborem *non erit?* an non feriet vos? vtique id sentietis. Oecon. V. T. p. 1042.

℣. 19. l) *Tu autem*, m) v. 2. 14. n) *& percute*, complode *manum ad manum* vel præ admiratione aut dolore; vel potius cum plausu & gestu exsultantis, vt v. 22. 2 Reg. 10, 12. ad præfigurandum, Deum quasi cum gaudio & exsultatione nunc impulsurum esse hostes contra Israelem. o) *& duplicetur* gladius; vel *repetatur* hoc a te, & sæpius exclames verba, quæ sequuntur. Niph. (1) Kal (4) Ex. 26, 9. &c.

℣. 14. Pro אדני bab. יהוה 7. 8. 11--19. 21--24. & *Ber.* contra *Mas. fin.* f. 3. col. 5. At כה אמר אדני יהוה 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. Et sic legerunt *Vulg. Ion. Syr. Ar.* & quædam exemplaria *LXX.* הוחדה *defect.* 3. sic fe. 5. sec. *Mas. Erff* & sic v. 15. 16. iidem. ℣. 15. מרטה sine *Dag.* 1. 3. 16. 21. ℣. 16. למורטה sic per *Cholem* 3. & in marg. 6. 9. ℣. 19. ואתה per *Paschta* 1. 3. sic fe. 5. Pro אל habent על *Orientales*, vti ad h. l. notat *Mas. Erff.* distinctius, quam Index harum variationum impressus.

חרב שלישתה חרב חללים היא חרב חלל הגדול
ההדרת להם׃ למען למוג לב והרבה המכשלים כ
על כל־שעריהם נתתי אבחת־חרב אח עשויה לברק —
21 מעטה לטבח׃ התאחדי הימני השימי השמילי אנה
22 פניך מעדות׃ וגם־אני אכה כפי אל־כפי והנחתי
23 חמתי אני יהוה דברתי׃ ויהי דבר־יהוה
24 אלי לאמר׃ ואתה בן־אדם שים־לך ׀ שנים דרכים
לבוא חרב מלך־בבל מארץ אחד יצאו שניהם ויד
ברא בראש־דרך עיר ברא׃ דרך תשים לבוא חרב כה
את

Ier. 6, 21. a) contra v 27. b) cf. Iud. 9, 40. 2 Sam. 11, 23. Ef. 14, 12. Threo. 1, 4 c. 2, 9. c) dedi in decreto meo. S. dabo. cf. not. c. 7, 12. c. 13, 11. d) Inufitatum hoc alibi, adeoque incertæ nobis fignificationis vocabulum, ex contextu varie reddunt interpretes; e quibus potiora tantum adferemus. Quidam id reddunt *obiurgationem*, ex rad. Arab. אבח *arguit, redarguit, grauiter perftrinxit*; q. d. non verbis amplius, fed gladiis hoftium corripiam incorrigibiles Iudæos. Al. *deuaftationem gladii* intelligunt, coll. Ar. אבאחה 2 Maccab. 16, 6. fec. Arabicam capitum diuifionem. Ita *Caftell.* Lex. p. 9. feq. & *Ludolfus* in Comment. ad Hift. Aeth p. 203. feq. Alii cum Lud. de Dieu *poteftatem* vertunt, ex Aethiopica lingua: fed minus bene, vt l. c. docet Ludolfus. S. Cocc. & M. I. *aciem.* Gusset. p. 12. cum R. Salom. a rad. נבח Ef. 56, 10. *latratum,* i. e. *fonum* plurimorum *gladiorum* cum vehementia maxima fimul vibratorum, qui fonus latratum acutiorem imitetur: vt alias etiam gladio tribuitur *os* & actio *edendi.* Sic alii *tinnitum* gladii cædentis intelligi volunt. Plura, quæ magis incerta funt, adferre omittimus. e) *heu!* S. *ah!* vt c. 6, 11. al. *frater, confors & fimilis.* vid. not. c. 18, 10. f) *factus eft* gladius. g) *fulguri.* S. *in fulgur.* v. 15. Deut. 32, 41. h) Quidam cum Vulg. *amictus,* i. e. in vagina, ceu amictu, *inuolutus & reconditus* eft, ne quafi acies retundatur. Cocc. *inuolutus,* h. e. dolis tectus eft. a rad. עטה. Al. vt Tremell. S. &c. cum Kimchio, *acuminatus, exacutus eft* inftar עט *ftili* Ier. 17, 1. Iob. 19, 24. At *Maius* in fuppl. ad Lex. Cocc. p. 28. mauult ex Arab. *deditus, traditus* iam eft. i) *ad mactationem* v. 15. ℣. 21. k) *Vni, adiunge te* (1) nempe gladius gladio. Apoftrophe ad gladium, qui cum commilitonibus quafi vnitis viribus inuadere debeat hoftes Dei. Rafchi: *verte te in vnam partem.* alii: *in vnum dirigitor.* S. *Quære folitudinem.* fic M. I. Alii: *exacuere, acue te.* Per א epenth. a חדד. Sic LXX. non bene. l) *ad dextram verte te* Gen. 13, 9. 2 Sam. 14, 19. m) *difpone te,* oppone te hoftibus. cf. 1 Reg. 20, 12. n) *& verte te ad finiftram* (5) Gen. 13, 9. 1 Par. 12, 2. Hoftibus te oppone, fiue illi ad dextram, fiue ad finiftram occurrant. o) *quo vel quorfum,* fine interrog. vt Iof. 2, 5. Neh. 2, 16. p) *quocunque facies tua conftituta, deftinata, difpofita* fuerit. i. e. quocunque ftringeris, perge occide. *Grot.* In omnes partes exerce vltionem a Deo imperatam. At *Cocceius* in Lex. interrog. *quo facies tua directa eft?* quo deftinas ire o gladie? quo contendis ire? vt Gen. 16, 8. Zach. 2, 6. c. 5, 10. &c. vt verba fint vel inhibentis f. reuocantis gladium ab aliis ad Iudæos; vel fignificantis admirabilem eius tranfitum. q) *Particip. Hoph.* rad. יעד vt Ier. 24, 1. At Schm. fed *quo vertes facies tuas mutantes?* ex *Pyal,* a rad. מעד coll. Prou. 25, 19. formæ *Lykkach* 2 Reg. 2, 10. *Nyhham* Ef. 54, 11. &c. ℣. 22. r) *Ideo etiam ego.* s) *plaudam,* i. e. fauebo interfectoribus, vt v. 19. c. 22, 13. t) *& quiefcere* ac durare, non fubito euanefcere *faciam excandefcentiam meam.* c. 5, 13. c. 16, 42. c. 24, 13. Ἐπινίκιον, quo Deus declarat, fe aliquando triumphaturum & fatisfacturum excandefcentiæ fuæ. u) ideoque certiffime fic fiet. c. 5, 13. 15. Num. 14, 35. ℣. 23. x) Hieronymus: *Secundo factus eft ad me fermo Domini, dicens:* Vis, fili hominis, fcire, quis ifte fit gladius, & apertius perfonam difcere gladii fæuientis? Aufculta quæ dico: *pone duas vias,* vt per illas *veniat* gladius Regis Babylonis &c. ℣. 24. y) *Tu vero.* z) *pone, pinge tibi* in tabula quadam, vt fupra c. 4, 1. Alii: *concipe tibi* mente *duas vias.* a) *vnde veniat* l. venire poffit *gladius* f. exercitus Babylonius. b) *vna;* vt terra Hebr. fit generis communis. al. *vnius,* Regis Babylonii. c) *exibit vtraque illa,* ambæ viæ. *Grot.* ex vna via, quæ ex Arabia venit, duæ iftæ viæ diuiduntur, altera ad Hierofolyma, altera ad Rabbatham, principem vrbem Ammonitarum. Præuidet autem Propheta, futurum, vt Nabuchodonofor, Dei haud dubie inftinctu, in ifto biuio dubitet, quo potiffimum fit iturus. v. 26. d) *locum* a. f. *monumentum, fignum.* vid. 1 Sam. 15, 12. vt oftendat Babylonio, vtram viam ingredi debeat. At Cocc. *fpatium,* vbi confiftat Nebucadnezar, facra faciens cum exercitu fuo. cf. Deut. 2, 37. c. 23, 13. Ef. 56, 5. e) *elige, para.* f. *conftitue* c. 23, 47. vid. Iof. 17, 15. coll. rad. ברך fupra c. 20, 38. f) *in principio viæ* l. viarum, ad vtramque vrbem ducentium. v. 26. c. 42, 12. ℣. 25. g) *Viam* nempe *pones* v. 24. h) *qua veniat* gladius Nebucadnezaris.

p) S. *iteretur autem* (a te, dicendo, heu!) *gladius tertiatus.* Al. *gladius tertius* veniet f. veniat. Al. *nam duplicabitur,* imo *triplex fiet gladius.* Tremell. *nam iterabitur gladius tertio.* Referunt hoc quidam ad tres illas deportationes Iojakimi, Ioiachini & Zedekiæ; alii ad triplicem illam calamitatem, quæ tempore Zedekiæ immiffa eft. Prima erat capti Zedekiæ, fecunda captæ vrbis, tertia omnium reliquiarum deportatarum, quæ cum Gedalia fuerant. Sic *Grot.* Alii paulo aliter numerant. At *Cocceius* vix, inquit, poffumus dubitare, quin hæc procedat prophetia vlterius, & loquatur tam de gladio ftringendo vltimis diebus, de quo eft Deut. 32, 41. 42. quam de gladio, quo primo cæfi funt inobedientes. q) *gladius erit confofforum* c. 9, 7. c. 32, 22. quo multi confodientur. cf. Ef. 66, 16. r) *ille* fimul erit *gladius.* s) S. *confoffi magni* v. 30. quo non tantum plebs, fed & Rex ipfe, principes & magnates occumbent. Al. *profani magni,* tradendus profanis hominibus, & in primis profano magno Chaldæo. cf. c. 7, 21. 24. Hab. 1, 6. fqq. t) in intima penetralia *penetrans ad eos,* perfequens eos vfque in cubicula (1) cf. 1 Reg. 20, 30. c. 22, 25. Al. cum Lud. *de Dieu* ex fignif. rad. Aethiop. *qui manet ipfos.* vid. *Maii* fuppl. ad Lex. Cocc. p. 35.

℣. 20. u) *Propterea vt colliquefcat, diffoluatur.* Ex. 15, 15. Ef. 46, 7. Pf. 75, 4. Pleonafmus emphaticus. Nam fimpliciter fufficiebat vna particula. x) *oppofitum* vid. c. 22, 14. y) *& vt multiplicentur.* cf. c. 11, 6. c. 24, 10. Ier. 46, 16. z) *ruinæ, offendicula,* in quæ impingentes cadant & intereant.

℣. 20. שלישתה per *Pafchta* fimplex 1. 2. 3. 5. & in marg 6. 9. contra M. I. Per ה *mappikatum* 1. 2. 3. 5. 20. 21. 22. 23. & in textu 6. 9. ℣. 21. הימיני mi defect. 3. 5. 22. fic fe. 2. fec. *Maf.* 2. & *Erff.* At he defect. 1. fec. *Maf.* fuam. ℣. 22. דברתי per *Kam.* 2. 3. fic. fu. 5. contra *Ind. Baf.* f. 60. col. 8. ℣. 24. Pro אחד hab. אחת 3. בראש דרך fic 2. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. & fic fe. 5.

26 את רבת בני־עמון ואת־יהודה בירושלם בצורה׃ כי־
עמד מלך־בבל אל־אם הדרך בראש שני הדרכים
לקסם־קסם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד׃
27 בימינו היה ׀ הקסם ירושלם לשום כרים לפתח פה
ברצח להרים קול בתרועה לשום כרים על־שערים
לשפך סללה לבנות דיק׃ 28 והיה להם כקסום־שוא
בעיניהם שבעי שבעות להם והוא־מזכיר עון
להתפש׃ 29 לכן כה־אמר אדני יהוה יען
הזכרכם עונכם בהגלות פשעיכם להראות
חטאותיכם בכל עלילותיכם יען הזכרכם בכף

תתפשו

ij contra ipsam Rabbath. S. Terminum *via ponas* ○ *Rabbath-* & *Iehudam*; sed contra accentus. *k*) metropolin Ammonitarum. cf. 2 Sam. 12, 26. *l*) *& contra Iudam* l. *Iudaeos*. *m*) qui sunt *Hierosolymæ*. *n*) etsi hæc *munita*. cf. Ef. 22, 10. c. 25, 2. c. 27, 10.

v. 26. *o*) *S. Stabit enim* dubius Nebucadnezar. *Præteritum Propheticum*; sic in seqq. Sed alii omnia hæc præterita simpliciter sumunt de deliberatione iam facta. Nebucadnezaris vero intentio, obseruante *Coccejo*, non erat alia, quam Aegyptum debellare. In via itaque erant in primis hæ duæ vrbes, quarum alteram necesse erat redigere in potestatem, ne posset circumueniri. Eodem consilio etiam Tyrum oppugnauit & cepit, vt & Gazam. *p*) *ad matrem viæ*, i. e. ad *binium*, vt statim explicatius dicitur. *q*) vid. v. 24 *r*) *ad vtendum diuinatione*, vtram vrbem l. gentem, Iudæarum aut Ammonitarum, prius infestet? cf. not. Deut. 13, 10. *s*) *terget, acuet, poliet*, Coh. 10, 10 S. *adiurabit*. meliu forte alii: *concussit, miscuit*, ex Aeth. & Arab. vid. not. Ier. 4, 24. *t*) Varie explicant hunc diuinandi morem. Quidam putant, Regem duas sumsisse *sagittas*, inscripsisseque vni nomen *Rabbath*, alteri *Ierusalem*, deinde *commiscuisse* eas in pharetra, & clausis oculis vnam eduxisse, eo iturum, cuius nomen educeret; Deo autem dirigente eduxisse Ierusalem. Alii exponunt, quod duas l. tres sagittas in altum iecerit, expectaturus, num caderent in sinistram versus Rabbath, an in dextram versus Ierusalem. Alii: quod sa-

sagittas, s. ferrum sagittarum *poliuerit*, vt splenderent instar speculi, in quo splendore cernerent diuinatores, quo eundum esset. Hæc tamen omnia incer-

יתיר ה' ta merito pronunciat *Pfeifferus* in Dub. Vex. p. 781. atque ex *Pocokio* docet, hunc locum optime e *Belomantia* Arabum (cum quibus tum eædem ferme

Chaldæorum fuerint superstitiones) illustrari. Illos nempe cum magnum aliquod negotium
peragendum esset, solitos esse sagittas, quarum tres vasculo inclusas haberent, consulere. Ea-
rum primæ inscriptum fuisse: *iussit me Dominus*; secundæ: *prohibuit me Dominus*; tertiam fuisse
ἀχειρωτον. Quodsi manu vnam extrahenti occurreret prima, alacri animo pergebant; si secunda, de-
sistebant; si tertia, reponebant tamdiu, donec vel prima vel secunda obueniret. Vid. *Hieron.* in Comment.
h. l. *Pocokii* Specimen Hist. Arab. p. 329. seqq. & ex eo *Noldium* ad Conc. Part. n. 760. p. 895. *Seldeni* Synt.
de Diis Syr. I. c. 2. p. m. 101. *Pfeiff.* l. c. & in Decade selecta Exercit. Sacr. annexa Dub. vex. p. 93. Iobi *Ludol-*
fi Lex. Aeth. col. 200. seq. &c. *u*) *interrogauit*. cf. ad constr. Num. 27, 21. Iud. 1, 1. Hos. 4, 12. *x*) *Teraphim* s.
imagines Gen. 31, 19. Iud. 17, 5. 1 Sam. 19, 13. 2 Reg. 23, 24. Hos 4, 12. Zach. 10, 2. *y*) *inspexit* vel *inspiciet iecur*
pecudis immolatæ; nam & hæc diuinationis species ex victimarum extis, præsertim *hepate & corde*, veteri-
bus valde familiaris fuit, vt vel ex Romanarum rerum scriptoribus notum est. vid. *Struuii* Synt. Antiq.
Rom. p. 289. sqq. Nec dubitandum puto, inquit *Grot.* h. l. quin artes illæ a Chaldæis ad Lydos, a Lydis
ad Hetruscos venerint. cf. not. Ef. 47, 12. v. 27. *z*) *In dextra a. eius*, qua ex vasculo depromet sagittam. *a*)
erit *diuinatio Hierosolymæ* l. contra Hieros. Deo ita prouide dirigente, vt dextrum iter insistat, & Hierosoly-
mam petat, ac ea pareat, quæ sequuntur: expeditionem enim in Hierosolymitanos prosperam fore. *b*) *ad*
ponendum, vt ponat; l. ponendos, *admonendos esse*. *c*) *arietes*. S. *principes* s. *duces*. vid. c. 4, 2. 2 Reg 11, 4. *d*) *ad*
aperiendum os cum occisione l. cæde; vt hortetur, excitet suos ad cædendam hostes, Iudæos; vel: vt milites
cum clamore occidant Iudæos. *e*) Ef. 13, 2. Iob. 38, 34. *f*) *Grot.* vt *barritum* edant militarem, vt solet fieri,
vbi oppugnantur vrbes. cf. Ios. 6, 20. Ier. 49, 2. Am. 1, 14. c. 2, 2. *g*) *contra portas* v. 20. *h*) *vt comportet agge-*
rem s. vallum obsidionale c. 17, 17. c. 26, 8. *i*) vid. c. 4, 2. 2 Reg. 25, 1. v. 28. *k*) *Erit quidem* hoc I. *erit*,
ita *Kimchi & Raschi*. *l*) S. *quasi diuinare vanum* s. *vana* quædam *diuinatio*; contemnent Chaldæorum auguria,
tanquam *vana* v. 34. c. 12, 24. Al. irridebunt hanc prophetiam tuam tanquam vanam, inanem & stultam di-
uinationem. *m*) etsi *iurato obstrictis* (i) per *iuramenta* Hab. 3, 9. *illis*. Etsi Iudæi iuramenta fidelitatis fecerunt
Chaldæis; nihil tamen aduersi ab his sibi metuere volunt perfidi. vid. c. 17, 13. sqq. At Kimchi: *quasi iu-*
rassent illis Chaldæi multa *iuramenta*: repetito præfixo Caph ex præced. Alii vtrumque nominaliter: quasi
iuramenta iuramentorum illis essent, eodē cum præcedentibus sensu. Schm. vero h. m. *sed iuramenta iuramentorum*
erunt illis; i. e. fient, quæ sæpius iurato minatus sum illis, & ad quæ ipsi se Chaldæis iureiurando obstrinxe-
runt. *n*) *nam ille*, S. *quin ille* (Iehuda) *recordari facit*; c. 29, 16. Num. 5, 15. Deum nempe & Babylonium; vt
non possit non pœnas sumere a rebellibus Iudæis. *o*) *iniquitatem*; speciatim perfidiam & periurium Zedekiæ,
quo fidem, Nebucadnezari nomine Dei interposito datam, violauerat. *Tremellius*: hoc ipsum vero, quod
ludificantur te & prophetas meos, efficit, vt tota iniquitas coram me & coram hostibus in rationem veniat.
p) *vt capiantur* v. 29. c. 14, 5. Zedekias, Hierosolyma & Hierosolymitani fœdifragi. Nebucadnezar enim per idola
datam fidem seruauerat; Sedekias per verum Deum datam non seruauerat. Id vero ad Dei contumeliam pluri-
mum pertinebat, ideoque Deum decebat id vlcisci. *Grot.* Ingeniose quidem *Coccejus* hunc versum sequ. in
modum interpretatus: *Et fuit ipsis*, Nebucadnezari & Babyloniis, *tanquam auspicium vanum*. Non credi-
dit Rex, sed pro vano & illusorio responso habuit: tum quod vrbs *munita* esset v. 25. tum quod ibi esset tem-
plum Dei, sub cuius præsidio vrbs illa semper fuisset tuta, ita vt multi Reges & populi, manum ei inferen-
tes, fuerint pudefacti, vt inter ceteros Sanherib. Ibi aruspices *iurasse & deierasse*, se nihil per dolum respon-
dere & fallaciam. *Tum vero ille* (h. e. aliquis) *commemorabat peccatum*, Iudæos a Deo suo defecisse, & in le-
gem eius peccasse, ideoque Regem vocari a Deo per ista signa, vt a rebelli populo, tanquam venundato in
manum eius, exigat pœnas. Sed simplicissima videtur, & verbis & contextui consonans, *Schmidii* sententia.
v. 29. *q*) *Eo quod recordari facitis* v. 28. *r*) *dum* nempe *reuelantur*, deteguntur & publice innote-
scunt. Possunt hæc parenthetice legi vsque ad Atnachum. cf. c. 16, 57. Ef. 21, 14. Hos. 7, 1. *s*) c. 18, 30. 31. cf. not. c.
14, 11. *t*) *ita vt appareant*, conspicua sint *peccata vestra*. *u*) *in omnibus actionibus vestris*. c. 20, 43. *x*) *ideo*, inquam,
quod in mentem l. memoriam *venistis*, peccatis vestris contra vos clamantibus. cf. v. 28. Ps. 109, 14. & Num. 10,
9. *y*) *manu* hostium vestrorum (*Kimchi* & M. I. *nota illa manu*, nempe regis Babelis) *capiemini*, in illorum ve-
nietis potestatem. v. 28. c. 12, 13. c. 19, 4.

---

v. 27. בימינו היה הקסם ירושלם ita 3. v. 28. כקסום. Ita cum *Mesh.* B. *Naph-tali* & M. I.

תתפשו׃ ואתה חלל רשע נשיא ישראל ל
אשר־בא יומו בעת עון קץ׃ 31 כה אמר אדני
יהוה הסיר המצנפת והרים העטרה זאת לא־זאת
השפלה הגבה והגבה השפיל׃ 32 עוה עוה עוה
אשימנה גם־זאת לא היה עד־בא אשר־לו המשפט
ונתתיו׃ 33 ואתה בן־אדם הנבא ואמרת כה
אמר אדני יהוה אל־בני עמון ואל־חרפתם ואמרת
חרב חרב פתוחה לטבח מרוטה להכיל למען ברק׃
בהוות

℣. 30. z) *Tu quoque.* S. *Tu vero.* a) *Schm.* eris quaſi *confoſſus impius* v. 19. non pe priuatus oculis. filiis in conſpectu tuo prius mactatis &c. al. *profanus* & *impius* eris ſ. reputaberis, & vt talis tractaberis: vt חללה *profanata* Leu. 21, 7. 14. Alii totum hunc verſum ad ſubiectum referunt, cuius prædicatum ſit in ſequenti, h. in *Tu autem profane impie princeps* &c. *amoue cidarim* &c. v. 31. vel: *Ad te vero quod attinet, profane* l. *confeſſionis ree impie.* b) *o Princeps Iſraelis.* cf. v. 17. c. 7, 26. c. 12, 10. *Sedekiam* alloquitur, cum quo ſubmiſſius agit Ieremias: hic liberius, quia non erat ſub imperio Sedekiæ. *Grot.* c) *cuius venit dies* iudicialis, & vindictæ a te ſumendæ. v. 34. cf. 1 Sam. 26, 10 Pſ. 37, 13. Iob. 18, 20. d) *tempore iniquitatis*, quæ *finem* affert; vltimæ & exitialis regno ac vitæ tuæ. v. 34. c. 35, 5. Bene *Cocceius*: Prauitas ἀμεταvόη-τος poſt multas admonitiones, & caſtigationes, & exempla iudicii, & longam tolerantiam, eſt *prauitas finis.* cf. c. 7, 2. ſeqq.

℣. 31. e) *Remoue a* capite tuo, o Rex! quem propheta Dei verbis compellat v. 30. cf. c. 26, 16. al. ob vltimum membrum verſiculi: *remoue*, o prophete, i. e. *vaticinare, remouendam fore.* Voces *reales* pro verbalibus, h. e. *pro rei indicatione*, quæ vt plurimum ſit verbis. Sic *Glaſſ.* Gram. S. p. 782. 784. vel cf. not. ſupra c. 13, 18. 19. & c. 43, 3. Eſ. 6, ... Aliis cum M. l. eſt *Infinitiuus*, cum ellipſi verbi finiti; *remouendo* ſcil. *remouebo*, vt c. 23, 30. Leu. 6, 7 Eſ. 57, 17. Ita paullo aliter *Schm.* meum eſt *remouere cidarim, & extollere coronam.* f) *cidarim*, i. e. ſec. *Vat.* dignitatem ſacerdotalem ac pontificalē. cf. c. 28, 4. 37. 39. Lev. 8, 9. & *Varenium* in Eſ. 28, 5. P. II. p. 312. ſeq. Sic Ion. auferam *cidarim a Seraia* ſummo pontifice, & tollam coronam a Zedekia Rege. cf. not. 2 Reg. 25, 18. 21. Si tamen ſec alios Rex præciſe ſpectatur, & *cidarim* ſ. *diadema regium* (vid. 2 Sam. 1, 10. Eſ. 62, 3.) & *coronam regiam* de capite tolli iubet, quod non amplius maieſtas regia duratura ſit, vt recte *Calouius* h. l. per ſynecdochen ſigni pro regno. g) *& tolle, aufer*; vel: *auferendo* auferam. cf. c. 45, 9. Lev. 6, 3. h) *coronam*, i. e. regno & regia dignitate te priuabo. cf. Iob. 19, 9. Thren. 5, 16. i) *hæc* cidaris & corona. k) *non erit hæc* ſ. *ea, quæ* hodie eſt. non vltra ſic erit, vt antea, ſed intercidet. Sic *Abendana* & *Kimchi*. S. facere vt *hoc non ſit hoc*, ſcil. meum eſt. Cocc. *Hæc non* eſt *illa* corona, quæ promiſſa eſt, quaſi cum hac datum eſſet regnum Iſraeli, patribus promiſſum; ſed alia eſt exſpectanda. l) *humilem* vel *quod humile* eſt. 2 Sam. 6, 22. Eſ. 57, 15. c. 66, 2. Abendana, Kimchi aliique Iechoniam intelligunt, qui tum valde humiliatus erat & captiuus. alii potius ipſum Chriſtum ex Iechoniæ poſteris. vid. c. 17, 24. Eſt vero nomen maſculinum cum ה paragog. ſec. *Kimchi* & *M. l.* vel ſec. *Cocc.* tertia femin. Præteriti, retracto accentu, cum ה, quod verbis præfixum eſt relatiuum: *quod humiliatum fuerat.* vid. Ioſ. 10, 24. Iud. 13, 8. Eſ. 51, 10. &c. m) *extollendo* extollam vel *extolletur* c. 17, 24. S. *humilem exaltare, & altum humiliare* meum eſt. n) & *elatum*, Zedekiam ſec. *Abend. Kimchium* aliosque, immo *quemcunque elatum* ſ. ſuperbum. vid. c. 17, 24. Eſ. 2, 12. c. 10, 33. Pſ. 138, 6. *Cocceius*: tribuit coronæ, tum futuræ Aſſamonæorum, tum præſenti, *altitudinem*, ſ. ἔπαρσιν contra regnum Dei: quæ ratio eſt, quare neutra ſubſiſtere poſſit. o) *deprimendo* deprimam vel deprimetur. Eſ. 5, 15. c. 10, 13. c. 40, 4. Al. vt ad initium verſiculi diximus: *extolle & deprime*, Propheta.

℣. 32. p) *Subuerſionem, ſubuerſionem, ſubuerſionem* vel *ſubuerſam* faciam eam (z) h. l. cf. Eſ. 24, 1. *Triplex* hæc *repetitio vocis* non tam indicat continuitatem & exaggerationem, quod corona domus Dauidis non vno tempore afflicta & corrupta ſit, donec tota auferretur; quam *triplicem cladem & euerſionem coronæ.* Vbicunque enim trina repetitio vocis deprehenditur, *de tribus* realiter *diſtinctis* ſermo eſt. Atque adeo ex Eſ. 6, 3. ſatis firmum pro probanda S. Trinitate argumentum nectitur, vt probe obſeruauit D. *Danzius* in Interprete ſuo p. 16. ſeqq. Ita *Abarb.* ad h. l. Reſpicit (inquit) ad *tres iſtos Reges*, quos remouit Nebucadnezar ab Imperio Iudæ, ſcil. *Ioiakimum, Ioiachin* & *Zedekiam.* Quidam vero apud *Glaſſium* p. 548. trinam repetitionem *de triplici* inſigniori Iudæorum *clade* accipiunt, a Babyloniis, Antiocho ſ. Græcis, & tandem Romanis eisdem illata; quæ vltima demum populo panolethriam attulit. q) *ponam, efficiam eam* coronam l. regnum. cf. Ier. 6, 8. r) *etiam hæc* Zedekiæ corona, vt Ioiakimi & Iechoniæ, vel *idem etiam* (vt Eſ. 66, 4. Pſ. 71, 22.) *hæc* regia & ſacerdotalis dignitas. s) *nulla facta eſt*, vel *nihil erit* v. 18. Al. *etiam talis* coronæ l. dignitatis regiæ *non erit* vllus in poſterum, vsque dum &c. Innuit aliquando dictum iri de corona non præſenti, etiam illam ad nihilum redactam eſſe, quæ eſt corona ſequens coronam domus Dauid, nempe Aſſamonæorum (quorum corona ablata & in nihilum redacta erat in aduentum vel ſub aduentum eius, cuius erat iudicium, nempe Chriſti.) Nam cum dicit *etiam hæc*, aliam innuit præter eam, quam iam dixerat deprauandam. *Cocc.* Lex. p. 405. At *Schm.* etſi *etiam hoc* prius *non factum ſit, donec venit* &c. *Abendana*: q. d. Etiamſi dixi, exaltatum iri Iehoiachinum, nunc humiliatum; non tamen erit illi corona regni, *donec veniat* de ſemine ipſius is, cuius eſt iudicium, nempe *Rex Meſſias.* t) *donec veniat* ... Gen. 49, 10. Hab. 2, 3. u) *cuius eſt ius* ſ. ſummum *iudicium*, non in Iſraelem tantum, ſed in totum mundum. vid. Gen. 18, 25. Deut. 1, 17. Hoc, ſuo more, de Zerubbabele exponit *Grotius* & quidam magis peruerſe de Nebucadnezare; at omnium rectiſſime noſtrates, qui cum *Abendana* Meſſiam ſ. *Chriſtum* ex poſteris Iechoniæ intelligunt, coll. Eſ. 16, 5. Ier. 23, 5. Ioh. 5, 22. Act. 17, 31. Pſ. 8, 7. &c. cui & ſacerdotium & regnum tradendum fuit ſec. promiſſiones ſæpius repetitas, vid. Zach. 6, 12. 13. Pſ. 110, 1. 4. tanquam Regi Regum & Domino Dominorum. Deut, 10, 17. x) cum ellipſi relat. *& cui id dedi.* vel *& dabo hoc* ius ſ. iudicium *ei*; coll. Ioſ. 15, 19. Iud. 1, 15. vid. Luc. 1, 32.

℣. 33. y) *S. Tu tamen.* z) *propheta* etiam. v. 2. a) c. 30, 2. b) *de.* c. 13, 16. c. 19, 1. c) *Ammonitis.* de quibus ſupra v. 24. 25. ſeqq. Cum enim inde Iudæi materiam ſumerent aut inuidentiæ in Ammonitas, aut expoſtulationis cum Deo, quaſi durius cum ipſis, quam cum aliis, ageret; aut Ammonitæ materiam gratulationis & gloriationis, quod a metu ſuo liberarentur; vt vtrisque anſam illam præriperet, denunciat hic iudicia Dei in Ammonitas. *Iun.* in Comment. ap. *Pol.* d) *opprobrio eorum*, c. 22, 4. Pſ. 79, 12. Thren. 3, 61. quo ſcil. affecerunt Iſraelem, cum affligeretur, (vid. infra c. 25, 3. 6. Zeph. 2, 8. & not. Ier. 49, 1.) & Chriſtum, & iuſtitiam Dei ac regnum eius, miſti Iudæis. *Cocc.* cf. etiam *Gurtleri* Theol. Proph. p. 231. ſeq. e) *dic inquam.* f) vid. v. 14. 19. g) *apertus, ſtrictus eſt.* Pſ. 37, 14. h) v. 15. 20. i) v. 14. 15. k) *ad comedendum* vel *conſumendum*, ſ. *vt comedere faciant* eum. Hiph a rad. אכל, eliſo א, vt 2 Sam. 19, 14. c. 20, 9. Eſ. 13, 20. Ier. 8, 11. Al. *ad ſuſtinendum*; vt *ſufficiat* multis interficiendis *multiplex gladius*; a rad. כול. c. 23, 32. cf. *Guſſet.* p. 39. Hæc clades Ammonitis euenit quinquennio poſt euerſa Hieroſolyma — quia Ammonitarum ope fulcitus Iſmael contra voluntatem Babylonii principatum Iudææ inuaſerat 2 Reg. 25, 25. Ier. 41, 15. *Grot.* l) v. 15.

℣. 31. השפלה pro eo hab. c. הַשָּׁפָלָה

בחזות לך שוא בקסם־לך כזב לתת אותך אל־צוארי 34
35 חללי רשעים אשר־בא יומם בעת עון קץ׃ השב אל־
תערה במקום אשר־נבראת בארץ מכרותיך
36 אשפט אתך׃ ושפכתי עליך זעמי באש עברתי
אפיח עליך ונתתיך ביד אנשים בערים חרשי
37 משחית׃ לאש תהיה לאכלה דמך יהיה בתוך
הארץ לא תזכרי כי אני יהוה דברתי׃

כב ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ ואתה בן־ CAP. XXII.
2 אדם התשפט התשפט את־עיר הדמים והודעתה
3 את כל־תועבותיה׃ ואמרת כה אמר אדני יהוה
עיר שפכת דם בתוכה לבוא עתה ועשתה
4 גלולים עליה לטמאה׃ בדמך אשר־שפכת אשמת
ובגלוליך אשר־עשית טמאת ותקריבי ימיך ותבוא
עד־שנותיך על־כן נתתיך חרפה לגוים וקלסה לכל־
הארצות

הפטרת אחרי מות

℣. 34. m) Dum vident tibi pseudoprophetæ tui vanitatem v. 28. c. 21, 28. c. 13, 6. 7. dum vanas tibi prophetias afferunt, fausta ac fortunata omnia promittunt, & vos, inde securiores facti, otio & deliciis diffluitis. *n) dum diuinant pro te mendacium.* v. 28. c. 13, 9. *o) vt te tradam.* al. *vt tradat te* hostis. vel eo cum euentu certissimo, *vt ita tradant te.* ל enim sæpe non finem intentum, sed caussam euentus denotat. cf. Ex. 5, 21. c. 17, 5. Ier. 7, 6. 8. 19. *p)* additum ad *colla*, i. e. sec. Ion. & Kimchium, *vna cum collis*, vt c. 48, 20. vel. *inter.* cf. Ios. 13, 22. c. 30, 24. *q) S. confossorum de impiis.* Sensus: vt æque ac Iudæi v. 19. 29. quorum calamitate gloriatus es, perdamderis, & puniaris. *r)* vid. v. 30. *s)* ibid. & c. 35, 5.

℣. 35. *t) Reconde modo, o Ammonita, gladium tuum.* cf. Imperatiuum 2 Sam. 15, 35. eadem etiam forma Es. 42, 22. *u) in vaginam suam.* v. 8. 9. 10. 2 Sam. 20, 8. noli resistere Chaldæis, quia frustra eris, & nihil proficies. cf. Matt. 25, 52. *x) In loco.* in statu constructo, ob sequens relatiuum, vt Leu. 4, 24. 33. &c. *y) in quo creata es.* c. 28, 13. 15. Frequens est *permutatio generis* pro diuerso respectu vel ad populum, vel ad regionem aut cœtum Ammonitarum. cf. not. Hos. 2, 21. c. 5, 9. Alii vero difficiliori modo, per nonam apostrophen, ad חרב *gladium Chaldæorum* hoc referunt ita: *Reducendo vero reducam gladium,* (i. e. Chaldæum, postquam hoc exsecutus fuerit) *in va*[illegible]*, terram vel* [illegible] *suam; ibi, in loco quo creatus es,* [illegible] *te, o gladie* [illegible] *te Chaldæum,* quo ceu gladio animaduerti in Israelitas & Ammonitas) inveniam & domi tuæ *te puniam.* *z) originum, effossionum tuarum,* i. e. in patria tua & natali solo. vid. c. 16, 3. c. 29, 14. *a)* cf. c. 11, 10. c. 22, 30.

℣. 36. *b)* c. 20, 33. Hos. 5, 10. *c) iram meam.* Ps. 69, 25. *d) ignem furoris mei.* c. 22, 21. 31. *e) insufflabo*; vt sufflant ignem ad incendendum eum. S. *spirabo super te* c. 22, 20. Ps. 10, 5. Prou. 6, 19. *M. I.* & *Kimchi* conferunt Es. 54, 16. *f)* hominum *ardentium* c. 1, 13. ira, Es. 30 27. perdentium omnia. Mal. 3, 19. Al. *insanientium*, brutorum & *barbarorum*; vt habent LXX. coll. Ps. 94, 8. nempe Chaldæorum. cf. Ier. 5, 15. Hab. 1, 6. seqq. Qui vero versum 35. de Chaldæis accipiunt, hic Medos ac Persas intelligunt, coll. Es. 13, 17. c. 21, 2. &c. *g) artificum, fabricantium* Es. 45. 16. *h) destructionis.* S. *fabrorum perditionis* c. 25, 15. Ier. 5, 26. ℣. 37. *i) Igni igitur pabulum eris,* & vrbs tua incendetur. cf. c. 15, 4. 6. *k) sanguis tuus erit in medio terræ*; vbique per terram fusus adparebit, nemine vindicante. Pro contrario confert *Kimchi* Iob. 16, 18. *l) non mentio fiet de te,* sed obliuioni tradderis. c. 25, 10. Ier. 11, 19. Sensus horum oraculorum clarus est: Moabitas & *Ammonitas* bellis aliisque plagis ad eam paucitatem redactum iri, vt cessent proprio nomine adpellari ac discerni ab aliis nationibus, sed veluti particula alterius populi habeantur. Neque inuenio, post historiam Asmonæorum vllam fieri *Moabitarum* & *Ammonitarum* mentionem &c. *Gurtler* Theol. Proph. p. 369. *m)* c. 17, 24.

CAP. XXII. ℣. 1. *n) Præterea factum est* &c. Continuantur adhuc superiora vaticinia & minæ. Estque triplex in hoc capite prophetia: I. contra *Hierosolymam* & scelera ipsius ℣. 2--16. II. contra *Domum Israel* & scorias eius v. 17--22. III. contra *terram Israelis*, & singulos status illius corruptos v. 23. seqq. ℣. 2. *o) num patrocinaberis*, caussam ages? S. *num disceptabis cum vrbe sanguinum?* c. 23, 36. vid. not. c. 20, 4. *p)* nempe *Ierusalem*, quæ innoxium prophetarum & iustorum sanguinem effudit v. 3. c. 9, 9. c. 24, 6. 9. *q) quin potius* (sic c. 23, 36. Es. 66, 2.) *indica* vel notas fac *illi.* S. *notifica itaque illi* c. 16, 2. *r) omnia abominanda* scelera *ipsius*, & in iis maxime singularia illius temporis. c. 5, 11. c. 18, 12. 13. ℣. 3. *s) O vrbs! t)* v. 2. 4. 6. 2 Reg. 21, 16. &c. *u) in medio sui* v. 13 *x) vt veniat.* ל *euentuale*, vt c. 21. 34. cf. not. Hos. 8, 4. *y) tempus* vindictæ & desolationis *ipsius*, vt Es. 13, 22. *z)* S. & quæ *fecit*, *a)* v. 4. c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. *b)* S. *pro se*, vt 1 Reg. 2, 18. 2 Reg. 10. 3. al. cum LXX *contra se*, maximo suo malo. *c) ad polluendum se.* cf. c. 44, 25. Leu. 18, 20. 23. &c. ℣. 4. *d) Per sanguinem tuum*, a te effusum, vt sequitur. *e)* v. 3. 6. c. 7, 23. c. 16, 20. 38. *f) rea facta es* c. 25, 12. Ier. 2, 3. *g)* v. 3. c. 20, 7. 39. *h) polluta es.* c. 23, 7. 13. 17. 30. *i) & appropinquare fecisti dies tuos*, vltioni tuæ destinatos. cf. v. 3. c. 9, 1. c. 12, 23. c. 21, 30. 34. Ps. 37, 13. Multiplicatis sceleribus fecisti, vt te puniam. *k)* S. *vt venerís*, instar senescentis hominis 1 Reg. 1, 1. Permutatio generis, pro diuerso respectu l. ad *vrbem* l. ad *populum* vrbis. cf. not. 2 Reg. 15, 16. Es. 23, 1. Hos. 10, 7. *l) ad annos tuos*, resipiscentiæ vel vindictæ constitutos, cf. Gen. 6, 3. Ier. 11, 23. c. 33, 12. *m)* c. 5, 14. 15. *n) & illusionem* (1) cf. v. 5.

CAP. XXII. ℣. 4. ותקרבי *defect.* 5. sic fu. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. at præter *impr.* ad Leu. 3, 4. ותבוא cum *Iod* in fine, sed sine prauio *Chirek* 2. עד. sic & *Orientales* legunt, sed scribunt עת. Pro לגוים habent בגוים 1, 3. 5. (qui nomen addit פלוג ל ב) & sic fu. 2.

ה הָאֲרָצוֹת׃ הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־בָךְ
6 טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה׃ הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
7 לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם׃ אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר
8 עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ׃ קָדָשַׁי בָּזִית
9 וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ׃ אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־
י דָּם וְאֶל־הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ׃ עֶרְוַת־
11 אָב גִּלָּה־בָךְ טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ׃ וְאִישׁ אֶת־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה
12 וְאִישׁ אֶת־אֲחֹתוֹ בַת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃ שֹׁחַד לָקְחוּ־
בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי
רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
13 וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל־בִּצְעֵךְ אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ
14 אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכֵךְ׃ הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ אִם־תֶּחֱזַקְנָה
יָדַיִךְ לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
טו וְעָשִׂיתִי׃ וַהֲפִיצוֹתִי אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת
16 וַהֲתִמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃ וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
17 18 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם הָיוּ־לִי
בית

f) S. *defraudarunt*, al. *oppresserunt* v. 29. c. 18, 7. 12. cf. Ps. 94, 6. Ier. 22, 3.

v. 8 g) *Sacra mea* v. 26. c. 44, 8. 13. h) *spreuisti* c. 16, 59. 1 Sam. 2, 30 2 Sam. 12, 9. 10. Mal. 1, 6. 7. 12. eaque profano idolorum cultu polluisti. i) c. 20, 12. 24. c. 23, 38.

v. 9. k) *detractionis, calumniæ*. (6) Prov. 11, 13. cf. 1 Pet. 2, 1. l) v. 6. 12. m) *& super montibus comederunt* idolothyta. Ion. & Raschi: *super montibus coluerunt idola*. vid. c. 18, 6. n) omnis generis *flagitia* v. 11. c. 16, 27. Hos. 6, 9.

v. 10. o) Leu.

עד כאן

18, 7. 8. p) *reuelauit, denudauit* filius impius. Leu. 20, 11. q) *pollutam separatione*, fœditate, *menstruis*. c. 18. 6. Leu. 18, 19. c. 20, 18. r) *compresserunt in te* v. 11. Deut. 21, 14.

v. 11. s) *cum vxore proximi*. c. 18, 6. t) *patrauit abominanda* adulteria c. 18, 12. cf. Ier. 5, 8. u) Leu. 18, 15. c. 20, 12. x) c. 18, 6. 11. y) horrendo incestu v. 9. cf. Am. 2, 7. z) *sororem suam germanam* Leu. 18, 11. a) v. 10. vt 2 Sam. 13, 14. *Tacitus* de Iudæis Hist. V. c. 5. Proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent; inter se nihil illicitum. v. 12. b) 1 Sam. 8, 3. contra Ex. 23, 8. Ps. 15, 5. c) v. 6. 9. 27. i. e. ad omnem faciendam iniuriam; vnde odia & rixæ, & suspiria ad Deum; quæ, etiamsi sanguis non effundatur, pro homicidio sunt apud Deum. *Cocc.* d) c. 18, 8. Leu. 25, 36. e) *& quæstum fecisti*, lucrum captasti v. 27. *a sociis tuis*. f) v. 7. 29. g) c. 23, 35. Es. 17, 10. qui fons est & caussa omnium antecedentium peccatorum. h) c. 16, 14.

v. 13. i) S. *Quare ecce percutiam*. al. *Et ecce ego percussi*. k) vid. not. c. 21, 19. 22. *Coccejo* h. l. est gestus admirantis & obstupescentis, *Kimchio dolentis*. l) *propter lucrum tuum & auaritiam*, illiusque pœnam v. 27. Es. 56, 11. c. 57, 17. Ier. 22, 17. Ion. *propter peccatum mammonæ violentiæ tuæ, quam per vim rapuisti* l. extorsisti. m) v. 4. n) *qui multifariam fuit, & copiose effusus*. *Discrepantia numeri* infert distributionem & multitudinem. o) vid. v. 3. v. 14. p) *Num consistet?* S. *Num perstabit?* Es. 47, 12. Interrogatio æquipollet negationi. vt c. 18. 23. q) contrarium c. 21, 12. 20. r) *num* (c. 21, 18.) *confirmabunt se manus tuæ?* contrar. c. 7, 27. c. 21, 12. s) *in diebus* vindictæ v. 4. *quibus* &c. S. *in dies, quos*, t) ita *facturus sum tecum*. c. 7, 27. c. 16, 59. Am. 4, 12. u) *locutus sum, & faciam*. S. *& feci*. vid. c. 17, 24. v. 15. x) S. *Dissipabo nimirum te* c. 12, 15. y) *& ventilabo*. S. *disiiciam te*. c. 5, 10. 12. c. 20, 23. c. 29, 12. z) *& faciam, vt consumatur*. S. *& consumam* de te c. 24, 10. Es. 23, 1. a) c. 24, 11. 13. cf. 2 Sam. 21, 4. Es. 4, 4. c. 57, 20. Sap. 2, 16. *Vat.* efficiam, vt ciues tui (impuri illi canes) posthac non polluant se in te. q. d. priuabo te ciuibus tuis. At *Grotius*: *deficere faciam* &c. i. e. desines esse fœcunda, recentis mensibus. In similitudine enim feminæ perstat. vid. Leu. 15, 25 vbi eadem vox eodem sensu. Respondet pœna peccato, de quo v. 10. v. 16. b) S. *Tum profanaberis in te* v. 26. Loco eius, quod sancta mihi fuisti, repudiata eris, meisque plagis impia & *profana declaraberis*. cf. Ier. 24, 9. *Cocc.* Lex. p. 237. reciproce: *& profana fies in te*, profanam te iudicabis; & in Comment. h. l. fœditatem & profanitatem tuam ipsa intelliges. Rad. חלל. cf. c. 7, 24. c) c. 5, 8. 14. &c. d) v. 22. c. 16, 62. v. 17. e) *Porro factum est* &c. vid. not. v. 1. v. 18. f) *Facti sunt*.

v. 5. o) *illudent tibi* (4) c. 16, 31. 2 Reg. 2, 23. Hab. 1, 10. p) Syr. præmittit: *& dicent*: *o polluta nomine*, infamis cf. c. 23, 10. Significat, quod nihil boni de ea dici potuerit, nihil sancti, nihil præclari, nulla sapientia, nulla prudentia, nulla pietas, nihil quod & humanus intellectus approbat, & gentes ipsæ requirunt ad decus & honorem & laudem. *Cocc.* q) *magna* & plena (vt Ier. 51, 13. Thren. 1, 1.) *tumultu, conturbatione* c. 7, 7. Nempe quod nihil ordine in ea ageretur, nihil decenter, nihil per concordiam, per consensum, per charitatem, per ὁμόνοιαν, nihil pacifice, vt ab iis, qui vnum Deum nouerunt & amant & colunt, solet fieri; sed omnia conturbate, per rixas, per factiones, per seditiones, per vim. *Cocc.* Conf. Deut. 28, 20. Es. 22, 5. Am. 3, 9.

v. 6. r) S. *Ecce enim*. c. 15, 4. s) cf. v. 27. c. 21, 17. c. 45, 8. 9. Mich. 3, 1. seqq. t) *vnusquisque*. c. 1, 9. c. 9, 1. u) non secius & æquitatem, sed *secundum brachium*, h. e. sec. vires & potentiam suam. cf. Ps. 10, 15. Iob. 22, 8. c. 35, 9. Es. 40, 10. c. 59, 16. x) *fuerunt in te*. cf. supra c. 19, 2. seqq. At *Cocc.* *quisque brachium suum extitit*; sibi confisi sunt & violentiæ suæ: Deum vero non timuerunt, neque in eo fiduciam collocarunt. Conf. 1 Sam. 25, 26. y) v. 3. 4. 9. 12.

v. 7. z) Ex. 20, 12. c. 21, 17. a) *vilipenderunt* 2 Sam. 19, 44. filii, a principibus in eo confirmati, vt a sacerdotibus Matt. 15, 3. seqq. b) S. *cum peregrino* Ps. 94, 6. d) *egerunt per oppressionem*, violentiam & fraudem. v. 12. 29. c. 18, 18. Lev. 6, 6. e) cf. Deut. 10, 18. c. 27, 19. Es. 1, 17. Ier. 7, 6. Ps. 68, 6. f)

---

v. –. בעשק per *Kam*. 1. contra *Mas*. 3. & *impr*. v. 11. Pro ענה hab. ענה . 21. & in marg. 6. 9. v. 12. בעשק per *Kam*. 1. 2. 20. sic fu. 5. & sic in textu 6. 9. contra *Mas*. 3. *impr*. & *Erff*.

v. 12. שכחתי cum *Iod. paragog*. se. 1. sec *Mas Erff*. v. 16. הגוים cum præf. ה; sic tu. 5. & sic in marg. 6. 9. v. 18. בן־אדם sic per *Sakephg*. plerique nostri, multique alii libri in marg. 7. 8. quos vero R. *Chaim* erroris immerito postulat ex *Mas. final*. f. 3. col. 4. vbi hic locus & c. 3, 3. inter 31. *Sakephata* non recensetur. Sed maneam esse illam Masoram. & *Sakeph* genuinum, docet *Mas*. 2. & *Erff*. ad h. l. quæ non 31. sed 27. *Sakephata* requirit. Mendosum vero est *Graschaim*, quod habent 7. 8. 15. 17. 18. quia analogiæ consecutionis accentuum repugnat.

בית־ישראל לסוג כלם נחשת ובדיל וברזל ועופרת
19 בתוך כור סגים כסף היו׃ לכן כה אמר
אדני יהוה יען היות כלכם לסגים לכן הנני קבץ אתכם
כ אל־תוך ירושלם׃ קבצת כסף ונחשת וברזל ועופרת
ובדיל אל־תוך כור לפחת־עליו אש להנתיך כן אקבץ
21 באפי ובחמתי והנחתי והתכתי אתכם׃ וכנסתי
אתכם ונפחתי עליכם באש עברתי ונתכתם בתוכה׃
22 כהתוך כסף בתוך כור כן תתכו בתוכה וידעתם כי־
23 אני יהוה שפכתי חמתי עליכם׃ ויהי דבר־
24 יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם אמר־לה את ארץ לא
כה מטהרה היא לא גשמה ביום זעם׃ קשר נביאיה
בתוכה כארי שואג טרף טרף נפש אכלו חסן ויקר
26 יקחו אלמנותיה הרבו בתוכה׃ כהניה חמסו תורתי
ויחללו קדשי בין־קדש לחל לא הבדילו ובין־הטמא
לטהור לא הודיעו ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל
27 בתוכם׃ שריה בקרבה כזאבים טרפי טרף לשפך־

דם   *Sss* 4 סד ד

g) in scoriam argenti v. 19. Ef. 1, 22. & degenerarunt a pristina bonitate. Videtur mihi סוג l. סיג non esse *scoria* tantum, i. e. *retrimentum* aut *stercus argenti*, sed omne id, quod admixtum argento separari inde debet. Eo me trahunt sequentia h. l. & origo vocis a סוג quod est, *abscedere*, & auctoritas LXX. qui vertunt *ἀναμεμιγμένοι*. inquit *Grotius*. Favet a. huic sententiæ *Syrus* in seqq. *h) omnes enim in deterius mutati* *as* & *stannum*, & *ferrum & plumbum in medio catini sunt*; immo *scoria pro argento facti sunt*. Vel: *omnes enim*, qui saltem *æs* aut *stannum*, aut *ferrum*, aut *plumbum in catino* erant, nunc nil nisi *scoria argenti facti sunt*. Nonnulli tertium comparationis ita euolvunt: degenerarunt quidam in *æs* impudentis malitiæ & obstinationis Ier. 6, 28. alii *in stannum* simulatæ pietatis Ef. 1, 25. alii in *ferrum* tyrannidis; alii in *plumbum* auaritiæ. i) *& stannum* (5) v. 20. c. 27, 12. quod ære vilius in operibus esse solet. Est enim gradatio ab ære ad plumbum. *k) fornacis, catini.* (8) v. 20. 22. Deut. 4, 20. *l)* non argentum, vt olim, sed tantum *scoriæ argenti*. Sic *Ion.* & *M.* I coll. simili constr. Prou. 22, 21. al. *scoriæ pro argento*. Tremell. *scoria ex argento*. At Syrus: *quæ commixta sunt argento*.

ꝟ. 19. *m)* v. 18. Syrus: *quia commixti estis omnes*. *n) ecce ego congregabo* v. 20. *o)* conf. c. 24, 4.

ꝟ. 20. *p) Coaceruatione*, vel *vt congregari solet argentum*. (1)

לסיג קרי

(1) *q)* v. 18. Ef. 48, 10. *r) ad sufflandum* v. 21. c. 21, 35. *s) ad liquandum* l. *fundendum*. v. 21. 2 Reg. 22, 9. *t) & immittam, reponam* in fornacem. S. *& relinquam*. c. 16, 39. Num. 17, 19. *u)* S. *vt fundam*. v. 22. Iob. 10, 10.

ꝟ. 21. *x) Colligam*, *inquam*. c. 29, 28. *y) & sufflabo* v. 20. *super*

השי רפה וההי במפיק

vobis. *z) ignem furoris mei*. v. 31. c. 38, 19. Deut. 4, 24. Ef. 30, 27. Nah. 1, 6. Ebr. 12, 29. *a) vt fundemini in ea*. v. 20. c. 24, 11.

v. 22 *b)* S. *Iuxta fusuram argenti*; sicut argentum

funditur (1) *c) in clibano* vel *catino* v. 18. 20. Ier. 12, 4. Prou. 17, 3. *d) ita fundemini*. Hoph. (1) vid. v. 20. & cf Thren. 5, 10. Mal. 3, 19. al. c. 4, 1. *e)* c. 6, 7. 13. *f)* c. 7, 8. c. 14, 19. c. 20, 33.

ꝟ. 24. *g) Dic illi*, nempe *Hierosolyme* s. *terræ*; vt sequitur; coll. v. 29. 30. *Relatiuum* enim nonnunquam *antecedit* nomen, ad quod refertur, vt Num. 24, 17. Matth. 17, 18 *h) tu es terra*. *i) quæ omni cura mea* c. 24, 10. *non mundata est*; horrens spinis, tribulis, rupibus & aliis, quæ nulli sunt vsui, non magis quam animalia immunda. His comparantur homines nullius frugis; *Grot.* Pyal (1) cf. c. 39, 12. 14. 16. & 2 Par. 34, 3. 5. 8. *k)* S. *cui non est pluuia*: nec digna, in quam illa descendat (1) cf. Ef. 5, 6. Hebr. 6, 7. 8. Aliis est *tertia femin. Præt. Pyal*. q. d. *quæ non compluta est*, vel *quæ non compluitur*; sed minus commode, propter ה *mappikatum*. *l) in die iræ* s. *indignationis* Domini, c. 7, 19. c. 21, 36. *Grotius* allegorice: *pluuiam* i. e. prophetiam (cf. not. Ef. 5, 6.) *non admisisti, in die furoris*, i. e. ne tum quidem, cum grauissima tibi minarer.

ꝟ. 25. *m) Coniuratio pseudoprophetarum eius*, contra veritatem verosque prophetas & alios pios, est *in medio eius*. Pactum fecerunt inter se, quam doctrinam ferre velint aut nolint; &, vt sarta maneat eorum auctoritas, ad sanguinem vsque persequuntur eos, qui cum ipsis non faciunt, neque ipsis obediunt, sed contradicunt. cf. Ier. 11, 9. *n)* quisque eorum est *sicut leo* Num. 23, 24. *o) rugiens*. Am. 3, 4. cf. not. c. 19, 7. *p) rapiens rapinam* v. 27. Ef. 5, 29. *q) animas*, homines innocentes *deuorant*, occidunt v. 27. c. 34, 8. *r) opes*. S. *potentiam* Prou. 15, 6. c. 27, 24. *s) & splendorem* S. *& honorem* Esth. 1, 4. 20. c. 6, 3. 6. *t) captant, capiunt*. auferunt pro bonis prædictionibus. cf. Præf. §. 5. & Ioh. 5, 44. *u) viduas eius*, vrbis, & regionis, *multiplicarunt*. Fuerunt caussa necis multorum virorum. cf. c. 19, 7.

ꝟ. 26. *x)* c. 7, 26. Mich. 3, 11. Mal. 2, 7. 8. *y) vim faciunt*. S. *violenter tractant* (8) Prou. 8, 36. i. e. ἠθέτησαν. Marc. 7, 9. *z)* vid. Zeph. 3, 4. dum eam l. surripiunt populo, l. torquent suo arbitrio, suaque vita impia contra illam agunt. cf. Hos. 8, 1. *a)* v. 8. Zeph. 3, 4. *b)* c. 44, 23. Leu. 10, 10. *Sanctum*, quod Deo dicatum est; *profanum*, quod in vsu communi; *pollutum*, quo vesci vetitum; *mundum*, quo vesci licet. *Grot.* *c) non distinguunt* c. 42, 20. *d) ac discrimen immundi & mundi* Leu. 10, 10. c. 11, 47. *e) non indicant*. v. 1. *f)* v. 8. &c. *g) occultant oculos suos* Leu. 20, 4. Prou. 28, 27. sabbatha non curant, sed ipsi violant, & alios ea violantes non arguunt. *h)* S. *ita profanor*. v. 16. Leu. 22, 4.

ꝟ. 27. *i)* cf. v. 6. Zeph. 3, 3. 4. Mich. 3, 10. 11. *k) sunt sicut lupi*, sanguinarii & rapaces. *l)* v. 25. c. 19, 3. 6. *m)* v. 6. 9. 12. vid. Ier. 22, 17.

ꝟ. 18. סגים *Gimel* gemin. per *Dag.* 7. 8. 10. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* Contra סי׳ *plene* 12--16. 19. 21. 23. & in marg. 6 9. sic fu. 1. 2. sec. *Mas-impr.* ad Prou. 25, 4. sed contra *Erff.* ac 1. quæ *defect.* poscit.

ꝟ. 19. לסיגים plene 1. 2. 13. 19. At *Gimel* cum *Dag.* 7. 8. 10. 17. 18. 20. 21. 24. & *Ber.*

ꝟ. 25. טרף per solum *Mun. milra* 1. 3.

ꝟ. 26. הטמא per *Tbbir* 3. 14. 16. 18. & *Ber.* העלימו per *Schua* simplex 1. 2. 5. Pro בתוכם hab. 28 in margine בתוכה.

28 דָּם לְאַבֵּד נְפָשׁוֹת לְמַעַן בְּצֹעַ בָּצַע׃ וּנְבִיאֶיהָ טָחוּ לָהֶם
תָּפֵל חֹזִים שָׁוְא וְקֹסְמִים לָהֶם כָּזָב אֹמְרִים כֹּה אָמַר
29 אֲדֹנָי יֱהוִה וַיהוָה לֹא דִבֵּר׃ עַם הָאָרֶץ עָשְׁקוּ עֹשֶׁק וְגָזְלוּ
גָּזֵל וְעָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנוּ וְאֶת־הַגֵּר עָשְׁקוּ בְּלֹא מִשְׁפָּט׃
וָאֲבַקֵּשׁ מֵהֶם אִישׁ גֹּדֵר־גָּדֵר וְעֹמֵד בַּפֶּרֶץ לְפָנַי בְּעַד ל
31 הָאָרֶץ לְבִלְתִּי שַׁחֲתָהּ וְלֹא מָצָאתִי׃ וָאֶשְׁפֹּךְ עֲלֵיהֶם
זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי כִּלִּיתִים דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם

CAP. XXIII. כג

אֲדֹנָי יֱהוִה׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
2 בֶּן־אָדָם שְׁתַּיִם נָשִׁים בְּנוֹת אֵם־אַחַת הָיוּ׃ וַתִּזְנֶינָה
3 בְמִצְרַיִם בִּנְעוּרֵיהֶן זָנוּ שָׁמָּה מֹעֲכוּ שְׁדֵיהֶן וְשָׁם עִשּׂוּ דַּדֵּי
4 בְּתוּלֵיהֶן׃ וּשְׁמוֹתָן אָהֳלָה הַגְּדוֹלָה וְאָהֳלִיבָה אֲחוֹתָהּ
וַתִּהְיֶינָה לִי וַתֵּלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת וּשְׁמוֹתָן שֹׁמְרוֹן אָהֳלָה
וִירוּשָׁלִַם

omnes status reipublicæ Iudaicæ summæ corruptionis arguantur. cf. not. ad v 1. z) v. 12. c. 18, 18. cf. Es. 3, 5. Ier. 9, 3. Hab. 1, 3. a) & rapiuntrapinam. c. 18, 18. Es. 61, 8. Ps. 62, 11. b) miserum etiam & pauperem c. 16, 49. c) S. defraudant, opprimunt v. 7. c. 18, 12. d) sine iure. Ier. 22, 13. Prou. 13, 23. c. 16, 8. cf. Deut, 24, 17. Ex, 21, 20. 21. Ier. 22, 3. Hab. 1, 4. ℣. 30. e) Quæsiui quidem. cf. Ier. 5, 1. Ps. 14, 2. f) vid. c. 13, 5. g) ibid. c. 13, 5. Ps. 106, 23. cf. Es. 58, 12. c. 59, 16. Cant. 8, 9. h) coram me, obuiam mihi, venienti ad destructionem terræ. i) vt non perderem eam. c. 5, 16. c. 20, 17. k) sed non inueni. omnes fuerunt securi, & nec de emendatione sui, nec proximi cogitarunt. cf. Gen. 18, 26--32. Fuerunt sane inter eos prophetæ, vt Ieremias. Sed & illum, volentem facere sepem, & obuiam ire Domino, repulerunt, vt nolentes vlla re impediri iudicia Dei & sufflaminari. Cocc. ℣. 31. l) Quare effudi & porro effundam super eos iram meam. c. 7, 8. c. 36, 18. Zeph. 3, 8. m) v. 21. n) consumsi & consumam eos. Ier 5, 3. o) c. 9, 10. c. 11, 21. c. 16, 43. p) c. 11, 8. q) c. 16, 14. CAP. XXIII, 1. r) S. Amplius factum est. Noua allegoria sub imagine duarum sororum v. 2. Deus explicare exprobrareque iubet Prophetam Ecclesiæ Israeliticæ & Iudaicæ v. 4. impietatem, quod cum ipse sibi eas desponsasset, turpissime a se defecerint v. 3. Atque ita I. distincte agit contra Oholam, quæ Aegyptiorum & Assyriorum superstitiones idololatricas recepit, & ab illis punita fuit v. 5--10. II. contra Oholibam, quæ sororis exemplo non emendata cum Chaldæis multiplicauerat adulteria v. 11--35. III. Dicta contra vtramque repetit, & pœnarum imminentium iustitiam, certitudinem & grauitatem Iudæis confirmat v. 36--49. ℣. 2. s) i. e. duæ gentes l. regna, Iudæ & Israel. v. 4. cf. Es. 32, 9. t) vnam habentes matrem: scilicet, aut veterem illam Israeliticam Ecclesiam, sec. Raschi & Kimchi: vel si ad mores respicias, impiam Chittæam feminam. c. 16, 3. 44. 45. ℣. 3. u) Quæ scortatæ sunt. Iun in Comment. Vt communio nostra cum Deo coniugii specie, sic abalienatio a Deo scortationis similitudine in scriptura S. figuratur. Cf. Ier. 3, 6. Hos. 1, 2. Nah. 3, 4. Ps. 73, 27. Iac. 4, 4. x) vbi iam tum hauserunt semina idololatriæ, (a qua Abrahamus, Isaacus, Iacobus fuerant alienissimi. Grot.) habentes beneplacitum in Aegyptiis eorumque moribus. v. 8. c. 20, 7. 8. Ios. 24, 14. y) in ipsa adolescentia sua, i. e. in ipsis gentis primordiis. v. 8. 19. c. 16, 22. 43. Ier. 32, 30. z) S. ibi compressa sunt (z) Leu. 22, 24. 1 Sam. 26, 7. Ratione formæ grammaticæ cf. Ps. 118, 12. a) vbera earum. v. 21. cf. Hos. 2, 4. b) S. & Cocc. & ibidem contrectarunt; nempe amasii Aegyptii v. 8. At Guss-t. p. 632. fecerunt, vt agerent mammæ earum; sese scil. commouentes ac æstuantes in contentione libidinis, & pectoris anheli reciprocationem sequentes. Piel (2) v. 8. c) mammas (4) v. 8. 21. Prou. 5, 19. d) virginitatis earum v. 8. i. e. sec. LXX. & Syr. virginitatem amiserunt. cf. Deut. 22, 20. h. e. vt Ionathan allegoriam euoluit: Et aberrarunt in Aegypto; post cultum idolorum suorum aberrarunt: ibi seruierunt idolis, & ibi corruperunt opera sua. v. 4 e S. Nomina autem earum sunt Oholah, q. d. Tentorium vel tentorium suum, non meum, (vt tentorium a Mose, & templum a Salomone mihi paratum) quippe Deus ibi non habitabat. Glassius: Hoc nomine ostendit, Israelitas inde a tempore discessionis non amplius adhæsisse templo Dei & domui Dauidis; sed tentorium suum fixum sibi seorsim habuisse. 1 Reg. 12, 16. Grammat. S. p. 1335. ex Tremell. f) S. maioris natu; quia maximi natu filii Iacobi seu illorum posteri, sunt inter decem tribus, (Iuda enim est quartus.) vel quia Ieroboam primo creatus est Rex, & deinde Rehabeam a Iuda receptus fuit; vel potius quia plures numero tribus, quæ in illo regno X. fuerunt, & maior potentia regni. vid. c. 16, 46. g) & Oholibah. v. 36. 44. q. d. tabernaculum meum in ea; vt ostendat, Iudæos apud se templum Dei, sacerdotium, regnum, atque adeo ipsam maiestatem Dei apud se præsentem habuisse. vid. 2 Par. 12, 5. seqq. Glass. ibid. Cf. Es. 62, 4. h) & factæ olim sunt meæ vxores, i. e. initio coluerunt me, & Ego eas mihi coniugio spirituali copulaui c. 16, 8. i) i. e. auctæ sunt numerosa prole, mihi ex fœdere consecrata. c. 16, 20. k) S. sed quod ad nominum illorum expositionem (s. applicationem) attinet. l) Samaria c. 16, 46. & synecdochice regnum Israel, est Oholah.

n) ad perdendum l. perdendo Ier. 22, 17. Cocceius: Distinguere licet fundere sanguinem, & perdere animas. Non omnis, qui alicuius fundit sanguinem, illius etiam perdit animam. Apostolos & Prophetas interfecerunt Iudæi, sed animas eorum non perdiderunt.--Rursus potest anima perdi, licet corpus non occidatur. Quando sc. terror & vis adhibetur, ne veritas dicatur & audiatur- & lex iniustitiæ hominibus præscribitur, & per illa animæ irretiuntur, vt veritatem non quærant, & Deum non glorificent. o) v. 25. p) vt lucrum auidissime lucrentur ex bonis interfectorum l. pressorum v. 12. Ier. 6, 13. Hab. 2, 9. Ion. vt accipiant Mammonam falsitatis s. iniustitiæ. cf. Luc. 6, 9. 11.

v. 28. q) Prophetæ tamen falsi eius v. 25. cf. iterum Zeph. 3, 4. & Michæ 3, 11. r) S. incrustant illis ineptum. Ion. similes sunt ei, qui ædificat parietem, & oblinit illum luto simplici absque paleis; quod sec. Kimchium non potest resistere imbribus. vid. c. 13, 10--13. s) illis, principibus v. 27. inter quos & vanos doctores est plerumque concordia.--Reges potestatem suam dant bestiæ, & meretrici sedenti in ea. Rarum exemplum est Rex & princeps amans veros prophetas, h. e. verbum Dei recte & plene sine blanditiis renunciantes ex sacris litteris. Pauci sunt Dauides, Iosaphati, Ezechiæ. Cocc. t) vid. c. 13, 6. 7. c. 21, 28. 34. u) c. 13, 9. c. 21, 33. x) c. 13, 6. 7.

℣. 29. y) Plebem; S. Populum terræ. vt etiam Accusatiuus præcedit Ier. 7, 6. Zach. 7. 10. At Trem. & Cocceio aliisque est Nominatiuus. sicut supra c. 18, 18. vt omnes

---

℣. 30. גֹּדֶר־ sine Meth. B. Naphtali & 15. 22. 23. At cum Meth. milel 7. 8. Sed Kimchi vtrobique requirit Metheg. sc. milel, propter sequens Makk. milra vero, in sustentaculum vocalis longæ: vnde 17. 18. & 24. גֹּדֶר־, posito Merca pro Meth. quod Hebræorum criticis (& h. l. Kimchio) vocatur etiam מַאֲרִיךְ. Denique per Mun. milra sine Makk. 1. 2. 3. CAP. XXIII, ℣. 2. בֶּן־אָדָם Per Sakeph. 6. 9. 30. contra Mas. 1. 2. impr. & Eff. ℣. 4. לִי sine Dag. 1. 3. 7. 8. 11--14. 19. 21. 22. sic su. 5.

ה וירושלם אהליבה : ותזן אהלה תחתי ותעגב על-
6 מאהביה אל-אשור קרובים : לבשי תכלת פחות
7 וסגנים בחורי חמד כלם פרשים רכבי סוסים : ותתן
תזנותיה עליהם מבחר בני-אשור כלם ובכל אשר-
8 עגבה בכל-גלוליהם נטמאה : ואת-תזנותיה ממצרים
לא עזבה כי אותה שכבו בנעוריה והמה עשו דדי
9 בתוליה וישפכו תזנותם עליה : לכן נתתיה ביד-
י מאהביה ביד בני אשור אשר עגבה עליהם : המה גלו
ערותה בניה ובנותיה לקחו ואותה בחרב הרגו ותהי-
11 שם לנשים ושפוטים עשו בה : ותרא אחותה אהליבה
ותשחת עגבתה ממנה ואת-תזנותיה מזנוני אחותה :
12 אל-בני אשור עגבה פחות וסגנים קרבים לבשי מכלול
13 פרשים רכבי סוסים בחורי חמד כלם : וארא כי נטמאה
14 דרך אחד לשתיהן : ותוסף אל-תזנותיה ותרא אנשי

Sss 5 סד ה' מחקה

m) Hierosolyma autem & synecdochice regnum Iudæ, est *Oholibah*. Ita ipsemet explicat, quod obscurius dixerat. ℣. 5. *n) Scortata itaque est*, tum per fœdera cum gentibus contracta, fiduciamque in hominibus; tum per idololatriam. vid. v. 3. Hos. 1,2. Ion. *deerrauit a cultu meo*. sic in seqq. *o)* distincte nunc agit propheta contra *Oholam* s. Samariam, vsq; ad v. 10. contra *Oholibam* s. Ierusalem v. 11-35. iterum contra *vtramque* simul v. 36. seqq. *p)* S. *sub me*. al. *præter me*; amorem, qui purus mihi debebatur, in alios *loco mei* transferens, cum *sub mea* esset manu ac *potestate*. vid. not. c. 16, 32. Num. 5, 19. Hos. 4, 12. *Grotius*: Salomon quidem priuatim cœperat permittere, quæ non debebat; at decem tribus publice contra legem cultum instituere, vitulis excitatis. *q) & dilexit*, libidinoso *amore exarsit*. (7) v. 7. 9. 12. Ier. 4, 30. *erga amasios suos* v. 9. 22. Hos. 2, 7. *Grot.* dicitur mœchata cum illis, quorum ritus imitata est. Tangitur hic historia, quæ incipit 1 Reg. 16, 31. continuatur 2 Reg. 15, 19. *r)* S. in primis *Assyrios*. vid. l. c. 2 Reg. 15, 19. quod huc aptissime quadrat; & cf. ibid. c. 17, 3. Hos. 8, 9. *s)* per Asyndeton: *& propinquos*, s. quoscunque *vicinos* sibi, Tyrios, Syros &c. Al. Assyrios *vicinos sibi factos* per Syriam, cuius bonam partem occupauerant. vid. 2 Reg. 16, 9. ita *Grot.* al. melius: *accedentes* ad eam tq. scortum suum v. 44. cf. verbum Gen. 20, 4. ℣. 6. *t) Vestitos, Indutos* v. 12. *hyacinthino*. c. 27, 7. 24. Ier. 10, 9. *u) duces, præfectos* 2 Reg. 18, 24. *x) & satrapas*, antistites S. *duces*. v. 12. 23. Ier. 51, 23. 28. 57. *y) iuuenes*. v. 12. *z) desiderii* i. e. amabiles, desideratissimos & selectissimos v. 12. 23. Es.

Es. 32, 12. Am. 5, 11. *Grot.* sicut feminæ incendi solent luxu vestium, honorum nominibus, iuuenili ætate, corpore vegeto; sic Israelitas pellexerat Assyriorum potentia. vid. Es. 10, 8. *a) equites* Es. 31, 1. *b)* v. 12. 23. c. 38, 15. ℣. 7. *c)* S. *Dedit vero scortationes suas* v. 11. *super illos*; i. e. exposuit, prostituit se illis c. 16, 15. Nihil vnquam a maioribus negauit. *Grot.* *d) quia omnes delectus* s. lectissimi *filiorum Assur* erant. cf. c. 24, 4. 5. Ex. 15, 4.

Dan. 11, 15. *e) ita vt per omnes - polluta sit. f) quos* perdite *dilexit* v. 5. 9. 12. *g) per omnia* np. *idola* & sordes *ipsorum* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. Schm. *ita vt per omnium, quos dilexit, per* (omnium, inquam) *omnia idola polluta sit. h)* v. 13. c. 20, 30. ℣. 8. *i)* S. *Attamen scortationes suas* cf. c. 16, 16. Leu. 17, 7. *k) ab Aegypto* acceptas, vt supra v. 3. mammis virginalibus figurauit. Ion. *cultum idolorum, qui fuit apud eam ex Aegypto. l) non deseruit. non omisit.* vid. c. 20, 8. *Grotius*: Ad eos ritus rediit, vt Aegyptios incitaret contra duas tribus 2 Par. 12, 2. 3. 4. Nam vituli cultum, quem inde acceperant, instaurauit Ieroboam, & sic perdurauit ad excidium regni vsque. Affectum etiam retinuit erga Aegyptios, & aliquando magis cum Aegyptiis, quam cum Assyriis fecit. vid. 2 Reg. 17, 4. *m) nam cum illa concubuerant.* Num. 5, 13. Ion. *nam eam seruire fecerant idolis. n)* v. 3. *o) contrectauerant mammas* v. 3. Ion. *docuerunt eam opera mala.* Syr. *stuprarunt eam. p)* S. *& effuderant.* al. *& sic* iterum *effuderunt scortationem* s. virus suum *super eam* c. 16, 15. ℣. 9. *q)* c. 16, 27 *r)* v. 5. 22. *s)* Phulis, Tiglatphilassaris, Salmanassaris. *t) erga quos amasiam egit.* v. 5. ℣. 10. *u) Illi reuelarunt nuditatem eius*, & nudam destituerunt. cf. v. 26. & not. c. 16, 37. *x)* v. 4. 25. 47. *y) gladio* v. 25. tandem *occiderunt*; i. e. regnum & politiam per magnas strages sustulerunt. *z)* S. *Ita facta est. a)* infame *nomen*. S. *fabula*. cf. c. 22, 5. *b) mulieribus*, i. e. inter vicinos & alios populos. cf. v. 48. c. 16, 41. *c) & iudicia* (1) nom. formæ זבול. *d)* Grot. *postquam Assyrii iudicia* Dei *exercuerunt* aduersus eam. vel sec. Cocc. *quod de illa iudicium fecerint*, & quod iuste occisa esset. At Schm. *mulieribus, quæ iudicia fecerunt in illa.* cf. v. 24. c. 16, 38. ℣. 11. *e)* Quod *quidem* omne *vidit*; Sororis nempe tum malefacta, tum diuinam vindictam. cf. Ier. 37, 10. *f)* v. 4. *g) & tamen corrupit.* cf. c. 28, 17. *h) adamationem, amorem suum.* (1) *i) plus quam illa.* vid. c. 16, 47. Ier. 3, 8. & Præf. in Ierem. §. 6. *k)* v. 7. 14. 19. *l)* c. 16, 47. Venerat *Phul*; Menahemo placuit illa amicitia: ad Deum patrum suorum non est reuersus 2 Reg. 15, 19. Venit *Pekah* & *Rezin* aduersus Iudam; Achaz non voluit experiri potentiam Dei, aut gratiam ipsius, vel signum petendo; *quod* & offerebatur. - Aliud consilium iniit. Misit legatos ad *Tiglath Pileserem*, regem Assyriæ, dicendo: *Seruus tuus* & filius tuus sum &c. 2 Reg. 16, 7. 2 Par. 28, 21. Turpior ergo est scortatio Hierosolymæ & obscœnior scortatione Samariæ. Nam Deus neminem misit ad Menahemum, qui ipsi firmitatem regni & salutem promitteret; quemadmodum Esaias ad Achazum missus est, & verbis Dei ipsi optionem dedit, etiam signum petendi. *Cocc.* ad v. 13. ℣. 12. *m)* Nam Assyrios & ipsa *adamauit*. v. 5. 7. 16. *n)* v. 6. *o) propinquos* s. *accedentes*, vid. v. 5. *p) indutos* v. 6. c. 9, 11. c. 10, 2. *q) perfectione*, S. *perfectissimo ornatu*. (2) c. 38, 4. *r)* v. 6. 23. *s)* v. 6. ℣. 13. *t) Vidi ergo* cum dolore & indignatione. cf. not. Ier. 3, 8. *u) quod* & *hæc polluta esset*; experimento cognoui, etiam hanc esse meretricem & adulteram v. 7. 30. Hos. 6, 10. *x)* & quod vtrique *idem esset institutum*. v. 31. c. 16, 47. ℣. 14. *y) Addidit tamen* *z)* v. 7. 11. 18. 19 *a) cum enim vidisset.* Gen. 3, 6. c. 6, 2. Apodosis est v. 16. *Tum statim adamauit eos.* Taxat pronitatem Hierosolymæ ad idololatriam, & confidentiam in hominibus. *Vat.*

℣. 5. ותעגב *Tau* per *Segol* 1. 2. 5. 10. 20. item 6. 9. in textu, & 7. 8. in marg. ℣. 9. ביד per *Mun.* 1. 2, 3. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 10. ואתה sic *defect.* 1, 3. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. impr.* h. l. & Leu. 10, 17. Alii *plene*.

מחקה על־הקיר צלמי כשדיים חקקים בששר: חגורי טו
אזור במתניהם סרוחי טבולים בראשיהם מראה
שלשים כלם דמות בני־בבל כשדים ארץ מולדתם:
ותעגב עליהם למראה עיניה ותשלח מלאכים אליהם 16
כשדימה: ויבאו אליה בני־בבל למשכב דדים ויטמאו 17
אותה בתזנותם ותטמא־בם ותקע נפשה מהם: ותגל 18
תזנותיה ותגל את־ערותה ותקע נפשי מעליה כאשר
נקעה נפשי מעל אחותה: ותרבה את־תזנותיה לזכר 19
את־ימי נעוריה אשר זנתה בארץ מצרים: ותעגבה על כ
פלגשיהם אשר בשר־חמורים בשרם וזרמת סוסים
זרמתם: ותפקדי את זמת נעוריך בעשות ממצרים 21
דדיך למען שדי נעוריך: לכן אהליבה כה־ 22
אמר אדני יהוה הנני מעיר את־מאהביך עליך את
אשר־נקעה נפשך מהם והבאתים עליך מסביב: בני 23
בבל

כשדים קרי

Chaldæos, quorum imagines viderat. Sic Paris Helenam concu-

ותעגבה קרי

piuit: *Et nunquam visæ flagrauit amore puellæ.* Ovid. r) *ideoque misit nuntios* vel *legatos* v. 40. Vltro eos ambiuit, & palam desciuit a Deo. s) *in Chaldæam.* vid. c. 16, 29. ℣. 17. t) *ad concubitum* (al. *in cubile* Ef. 57, 8.) *amorum*, ad amatorium concubitum. c. 16, 8. i. e. inierunt societatem cum ea, eam idololatriam docuerunt, & quasi in vnum cum ea corpus coaluerunt 1 Cor. 6, 16. Cum Iosiæ, in prælio interfecti, filius *Iehoachaz* Rex vnctus esset, eum remouit Pharao, & vinxit, & mulctam terræ imposuit, Regem autem constituit Eliakimum, quem nominauit *Ioiakimum* 2 Reg. 23, 29. seqq. Tum vero Nebucadnezar, Rex Babel, ascendit, & eius fidei se commisit Ioiakim, eique seruiuit per tres annos 2 Reg. 24, 1. *Cocc.* u) c. 18, 6. 11. c. 22, 11. x) *per scortationem suam.* v. 8. Ion. *per idola sua.* y) *cumque polluta esset per eos.* v. 7. 13. c. 22, 4. z) *recessit*, abalienata, vel sec. S. *luxata est & dimota est anima eius ab illis.* v. 18. 22. 28. Ier. 6, 8. Rad. יקע vel נקע Ion. *polluta est per eos. donec anima eius fastidiuit eos.* Illorum concubitu satiata ad Aegyptios iterum se vertit; *adeo vt qs. luxati* & disrupti inter se fuerint, qui prius communi fœdere in vnum corpus & vnam animam coaluisse videbantur. *Kimchi* & *Raschi*: rebellarunt in eos Ioiakim & Sedekias. vid. 2 Reg. 24, 1. 7. 20. ℣. 18. a) S. *Cum vero adeo reuelasset.* cf. Ef. 57, 8. c. 47, 3. b) libidinem & *scortationes suas.* v. 7. 19. c) vt vltro adspectui ingereret, quæ tegi debent. c. 16, 8. At *Coccejus*: Non destitit tamen propterea (cum recessisset amor ipsius a Chaldæis) scortari, quasi scortationis pœnitentia duceretur; *sed etiam tum publice libidinem suam & nuditatem prostituit*, inuitans omnes ad concubitum. d) S. *dimota est anima mea ab iis* v. 17. & ferre vltra non potui mœcham & impudentem. Ion. *Verbum meum abominatum est eam, quemadmodum abominatum est Verbum meum sororem eius.* e) sicut *dimota fuit*, v. 21. 28 Lud. de *Dieu*: res ipsa docet, idem esse, quod יקע *luxatus, loco suo auulsus est.* Aethiopice נקע significat *rumpi, findi.* vid. *Ludolfi* Lex. Aeth. p. 298. Hinc optime vertas: *& abrupta est.* f) *Glassius*; phrasi hac metaphorica optime *communio Dei cum fidelibus* exprimitur. Ab his, ἐκουσίως & contumaciter peccantibus, si gratia sua recedat Dominus, luxatum quasi & auulsum caput a putridis membris est. Rhet. S. p. 1585. ℣. 19. g) S. *Multiplicauit tamen.* al. *multiplicauit enim.* c. 16, 51. h) v. 11. c. 16, 25. 26. 29. i) S. *dum recordata est* pristinæ libidinis in Aegypto v. 3. Glassius: *recordando* & simul ipso actu *reuocando & exercendo* priorem suam scortationem spiritualem *Reminisci* consequentem l. sermonem l. realem effectum externum connotat. Rhet. S. p. 1441. Cf. infra v. 27. Al. cum Kimchio: *ad recordandum*, ita vt in memoriam reduxerit Deus; non bene. k) v. 8. 21. Hos. 2, 17. ℣. 20. l) *Deperiit itaque.* S. *Adamauit ergo* v. 5. *illos*, nempe Aegyptios v. 19. m) S. *supra, magis quam.* Deut. 28, 1. Iob. 23, 2. Coh. 1, 16. al. *vna cum.* vt supra c. 16, 37. n) *Concubinas, pellices eorum*; i. e. plus quam alii populi vicini, Aegyptiis adhærentes & idololatriam eorum imitantes. *Piscat.* o) S. *eo quod* esset Deut. 3. 24. Ioel 4, 5. 19. Al. *quorum* caro. p) cf. c. 16, 26. Verendum asini vastum est & enorme. ita explicante *Grot.* Aegyptios dicit *bene vasatos*, i. e. in idolorum cultu eximios. *Cocc.* quia Aegyptii erant paratissimi ad obsequendum illis, qui societatem illorum adpeterent, ad fundendum sanguinem, ad communicandum sua scelera & flagitia. Ioiakim rebellauit Nebucadnezari 2 Reg. 24, 1. fiducia Aegyptiorum. q) i. e. *membrum virile.* honesta dictio, castum requirens lectorem. cf. supra c. 16, 26. & Leu. 15, 2. r) *& fluxus.* S. *effluuium.* (2) h. l. s) *equorum*, libidinosissimorum. Ier. 5, 8. t) *fluxus* seminalis s. virus *ipsorum* in coitu. ℣. 21. u) *Sic visitasti*, i. e. *reuocasti*, repetiisti Ier. 3, 16. Iob. 5, 24. S. *ita commendasti.* x) v. 19. Ier. 13, 27. y) S. *cum ornasti* (2 Sam. 19, 25.) *inde ex Aegypto.* Al. *cum contrectarentur ab Aegyptiis mammæ tuæ.* cf. v. 3. z) *propter vbera adolescentiæ tuæ*, quæ habebas, cum adhuc virgo esses. ℣. 22. a) cf. c. 16, 35. b) *excitaturus sum.* Ef. 13, 17. c) v. 5. 9. Ier. 22, 20. Babylonios puta. d) *contra te.* e) S. *eos scilicet a quibus luxata est*, i. e. quos fastidiisti, expleta cum ipsis libidine tua. vid. v. 17. 18. ℣. 23. f) Np. *Babylonios* omnesque Chaldæos.

b) *pictura*, pictos. (4) c. 8, 10. Iob. 13, 27. c) nimirum *imagines Chaldæorum* Cocc. h. e. *Deos Chaldæorum*, qui ficti & picti erant instar virorum Chaldæorum. Simplicior tamen, & textui magis conueniens videtur *Osiandri* explicatio de Principibus Babylonicis, patrio habitu & augustissima forma depictis; vnde ad fœdera & communionem, ac porro ad idololatriam eorum pellecti fuerunt Iudæi. *Calov.* Cf. infra v. 31. d) *expressas, depictas.* c. 4, 1. e) *minio.* al. *cinnabari.* (2) Ier. 22, 14. ℣. 15. f) *Cinctos* (1) Adiect. formæ *Gedole* &c. cf. Iud. 18, 16. g) *cingulo* militari, Iob. 12, 18. h) militari habitu. cf. Ef. 5, 27. i) *luxuriantes* (6) c. 17, 6. Am. 6, 4. k) *tinctis* sc. *mitris*, l. *tiaris versicoloribus* in capitibus suis *pictis*, vt Ouidius loquitur, *redimitos tempora mitra.* At Gusset. *luxuria superfluorum* in capitibus eorum. p. 364. l) S. *quibus omnibus species* c. 1, 5. 13. 16. *ducum, magnatum* v. 23. Ex. 14, 7. c. 15, 4. 2 Reg. 7, 2. m) iuxta *similitudinem* c. 1, 5. n) *Chaldæorum* nempe. o) vt *in terra natiuitatis eorum* l. solo suo natali sunt. at. Cocc. *in terra natiuitatis ipsorum* Iudæorum, vnde Iudæi nati erant. vid. Gen. 11, 28. Nam Abraham ex Vr Chaldæorum eductus est, vbi patres eius coluerunt deos alienos Ios. 24, 2. Subintelligitur, Abrahamum ex ea terra euocatum esse, vt ipse cum filiis suis non coleret deos alios; & introductos ipsos in terram, in qua Deus in medio ipsorum habitabat, & familiariter cum ipsis loquebatur. Ipsos vero contemnere hoc beneficium, & cupere similes esse Chaldæis. ℣. 16. p) v. 5. 20. cf. not. v. 14. q) *ad adspectum oculorum suorum*; statim atque has imagines vidisset, exarsit in ipsos Chal-

---

℣. 14. חקקים posterius ק cum *Dag.* 11. 15. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber.* contra *Maf. Erff.* בששר per *Kam.* 2. 5. contra *Maf.* 1. 2. & *Erff.* & contra *Ind. Baf.* f. 60. col. 8. ℣. 15. חגורי per *Schurek* 1. 3. sic fe. 5. ℣. 19. ותרבה Ita & *Orientales* legunt, qui vero ותרב scribunt. ℣. 20. ותעגבה per *Sakeph* vna cum *Kadma* super ת *Ber.* & 24. at cum *Mun.* 3. פלגשיהם *Lam.* cum *Dag.* 7. 8. 11. 12. 14 – 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* *Pi plene* 3. sic fu. 5. Vtrumque contra *Maf.* 1. 2. & *Erff.* itemque *impr.* חם ל, quæ vero ad ותעגבה perperam transposita est. ℣. 21. ותפקדי vna cum *Kadma* super ת 24. & *Ber.* At per *Sakephg.* 1. ℣. 22. והבאתים sic per א mobile 1. fe. 3. 5. ℣. 23. בני per *Makk.* 1. 3. fe. 5.

בבל וכל־כשדים פקוד ושוע וקוע כל־בני אשור אותם
בחורי חמד פחות וסגנים כלם שלשים וקרואים רכבי
24 סוסים כלם: ובאו עליך הצן רכב וגלגל ובקהל עמים
צנה ומגן וקובע ישימו עליך סביב ונתתי לפניהם
כה משפט ושפטוך במשפטיהם: ונתתי קנאתי בך ועשו
אותך בחמה אפך ואזניך יסירו ואחריתך בחרב תפול
המה בניך ובנותיך יקחו ואחריתך תאכל באש:
26 והפשיטוך את־בגדיך ולקחו כלי תפארתך: והשבתי
27 זמתך ממך ואת־זנותך מארץ מצרים ולא־תשאי עיניך
28 אליהם ומצרים לא תזכרי־עוד: כי כה אמר
אדני יהוה הנני נתנך ביד אשר שנאת ביד אשר־נקעה
29 נפשך מהם: ועשו אותך בשנאה ולקחו כל־יגיעך
ועזבוך ערם ועריה ונגלה ערות זנוניך וזמתך ותזנותיך:
ל עשה אלה לך בזנותך אחרי גוים על אשר־נטמאת
31 בגלוליהם: בדרך אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך:
32 כה אמר אדני יהוה כוס אחותך תשתי
העמקה

g) Ier 50, 21. Has tres voces quidam vt *appellatiua*, alii vt *propria nomina*, idque vel populorum aut personarum, vel regionum Babylonis subiectarum accipiunt. Schm. *Pekod & Schoa & Koa* dictos. Vulg. *nobiles, tyrannosque & principes.* Osiander ap. Glass. *Capitaneos, Satrapas; viros strenuos.* Pagninus: *praefectum & principem & ducem.* Sic *Vat.* & fere *Lutherus.* At Cocc. in Comment. & Lex. p. 333. infinitiui sunt, ita: *visitando & vociferando & recedendo* (a יקע vel נקע v. 17. 18. 22.) sine *anhelando* sc. Quemadmodum solent amasii ad meretrices *venire*, & quemadmodum tu venisti ad illos cum *vociferatione*, & anima tua *recessit* ab eis; ita illi accedent ad te *visitando, iubilando & recedendo.* Videsis etiam *Glass.* Grammat. S. p. 1369. seq. it. *Tremell.* aliosque h) Ef. 22, 5. c. 32, 5. i) o-*mnes etiam Assyrios,* Nebucadnezari parentes. k) *cum illis* c. 19, 17. l) v. 6. 12. Per Sarcasmum eos eodem modo describit, quemadmodum antea descripserat, vt dilectos ab ea. m) S. *tribunos* v. 15. n) & *famigeratos.* al. *vocatos, inuitatos* a vobis, S. *euocatos.* cf. Num. 1, 16. c. 16, 2. c. 26. 9. Esth. 5, 12. o) v. 6 12.

℣. 24 p) *Venient itaque contra te* v. 22. q) Vox *h. l. tantum* reperta per varias coniecturas ex contextu redditur. Ion. *cum armis.* Syr. *armatis.* Schm. *cum robore.* Cocc. *cum tumultu aut strepitu,* Gusset p. 918. *circumpositione* curruum; al. *rhedis,* al. *curribus falcatis.* Neumanno in Exodo L. S. p. 377. est *vehiculi genus,* quod auehebatur successiue & cum vehementia aliqua de loco in locum. Forte quales fuerunt *vineae & plutei* veterum. Quia tamen nomen nostrum Talmudicis in Succah fol. 12. b. in plurali significat *fasciculos* v. c. lini viridis, fortassis etiam non inepte h. l. cum reliquo adparatu bellico intelligi poterunt *fasces & corbes,* quos struendis aggeribus vel viis adhibent. Gallice *Fascines.* Vel forte omnium simplicissime, collato Aethiopico חצין (per *Harm.*) *ferrum, ferramenta,* h. e. instrumenta quaeuis ferrea, *gladii, thoraces, vincula* &c. intelligi possunt. Vid. *Ludolfi* Lex. Aeth. p. 289. seq. r) & *votis* vel *rotarum* c. 26, 10. s) c. 32, 3. t) *cum scuto & clipeo* c. 26, 8. c. 38, 4. u) & *galea.* (2) 1 Sam. 17, 38. x) S. *ponent* sc. al. scutum & clypeum & galeam *ponent,* vt c. 26, 8. cf. not. 1 Reg. 20, 12, Ef. 22, 7. y) & *dabo, proponam iis.* Deut. 4, 8. c. 11, 26. z) *ius, iudicium*; i. e. dabo eis de te decernendi facultatem, & potestatem puniendi te a) *vt te iudicent,* puniant *iudiciis suis,* iuxta leges suas. cf. v. 10. 45. ℣. 25. b) *Dabo enim* l. emittam, *conuertam* c. 14, 8. c. 25, 14. c) *zelum meum.* c. 5, 13. c. 8, 3. d) *contra te,* vt maritus contra adulteram. Num. 5, 14. e) *vt agant tecum,* tractent te. v. 29. c. 8, 18. f) *nasum tuum & aures tuas remouebunt,* praecident. 2 Sam. 16, 9. vt mariti zelotypi (e. g. apud Aegyptios) vxoribus impudicis, aut earum moechis, facere sueuerunt. *Martialis: Quis tibi persuasit nares abscindere moecho?* Vt ita, quae forma placere voluerunt, iam praecisis naso & auribus, quae partes venustatem dignitatemque vultui afferunt, turpissimae adpareant, nec ab aliis amatoribus facile appetantur. Ita vero significat, Chaldaeos omnis generis dehonestamentis Hierosolymam affecturos, omneque decus ipsius ablaturos, regnum, regem, templum, sacerdotes & cetera, quae ea vrbs habebat eximia. g) S. & *posterioritas tua.* Am. 9, 1. i. e. sec. *Grot.* & *Vat.* partes tuae inferiores, vltimus ordo in populo, plebs. h) v. 10. c. 5, 12. c. 11, 10. c. 17, 21. c. 24, 21 Ef. 3, 25. i) *illi* etiam. k) v. 10 47. l) S. *at* reliqua *posterioritas tua.* quicquid hostes vel captiui, cum auehentur, in vrbe relinquent *Grot.* m) v. 47 cf. c. 5, 4. c. 16, 41. ℣. 26. n) *Exuent etiam tibi vestes.* c. 16, 39. vt captis fieri solet. o) & *auferent* tibi v. 25. 29. p) *ornamenta tua.* c. 16, 17. 39. ℣. 27. q) S. *Ita cessare faciam scelus tuum,* ne tibi vnquam libeat Chaldaeos imitari. v. 48. c. 7, 24. cf. c. 22, 15. *Kimchi*: Nam ex quo migrarunt in captiuitatem, idololatriae se non dederunt amplius. r) *ex Aegypto* deriuatam. v. 3. s) *vt non tollas oculos tuos.* vid. c. 18, 6. t) vt nec fiduciam in iis ponas amplius, nec, quam inter eos didicisti, ames idololatriam. Respicit ad v 19. ℣. 28. u) *daturus* sum *te* x) *in manus eorum, quos* &c. y) *quos fastidisti.* vt supra v. 18. 22. ℣. 29. z) S. *Vt agant tecum.* v. 25. a) *ex odio* i. q. tibi infensi. Num. 35, 20. b) v. 26. c. 30, 4 c) *laborem tuum,* opes labore partas. Ps. 109, 11. d) *te a. relinquant* 2 Par. 24, 25. e) *nudam & denudatam* (6) c. 16, 7. f) c. 16, 36. vt solet fieri feminis captiuis. cf. Ef. 47, 3. Ier. 13, 22. g) *nuditas,* obscoenitas turpissima *scortationum tuarum,* h) v. 11. 27. *Grot.* Sensus allegoricus; omnes foeditates tuae adparebunt. *Vat.* Manifestum erit omnibus, te per idololatriam defecisse a Deo (eoque sponso) tuo. ℣. 30. i) *Faciendo* sc. *faciam,* cf. c. 21, 31. S. *faciendo* facient, i. e. *Ego permittam vt faciant,* ob tua crimina. *Grot.* k) *pro eo quod scortata es.* v. 3. 5. c. 16, 15. 16. l) vid. v. 12. 15 16. c. 16, 26. 28 m) & *pro eo quod* c. 35, 15. n) v. 7. 13. Ier 2, 23. o) vid. v. 7. ℣. 31. p) v. 11, 13. q) *ideo dabo.* r) Ion. *calicem vltionis ipsius* s) i. e eodem te supplicio, quo illam, afficiam. v. 32. 33. cf. Ef. 51, 17. Ier. 25, 15. Ps. 60, 5. Ps. 75, 9. Iob. 21, 20. Thren. 4, 21. Apoc. 16, 19.

℣. 24. הצן per ח 1. & in marg. 22. וקובע *mikel* 1. 5. contra M. I. ad 1 Sam. 17, 38. ℣. 28. כי per *Makk.* 1. 2. 3. sic su. 5, הנני per *Man.* 2. 3. 5. ℣. 30. עשה cum *Kri* עשו 1. & *Mas. Erff.* Ceterum per ו scribi postulant quidam libri *masorethici,* de quibus vide sis disputationem R. *Chaiim* ad Ier. 22, 4.

העמקה והרחבה תהיה לצחק וללעג מרבה להכיל׃
33 שכרון ויגון תמלאי כוס שמה ושממה כוס אחותך
34 שמרון׃ ושתית אותה ומצית ואת־חרשיה תגרמי
ושדיך תנתקי כי אני דברתי נאם אדני יהוה׃
לה לכן כה אמר אדני יהוה יען שכחת אותי ותשליכי
אותי אחרי גוך וגם־את שאי זמתך ואת־תזנותיך׃
36 ויאמר יהוה אלי בן־אדם התשפוט את־
37 אהלה ואת־אהליבה והגד להן את תועבותיהן׃ כי
נאפו ודם בידיהן ואת־גלוליהן נאפו וגם את־בניהן
38 אשר ילדו־לי העבירו להם לאכלה׃ עוד זאת עשו לי
טמאו את־מקדשי ביום ההוא ואת־שבתותי חללו׃
39 ובשחטם את־בניהם לגלוליהם ויבאו אל־מקדשי
מ ביום ההוא לחללו והנה־כה עשו בתוך ביתי׃ ואף
כי תשלחנה לאנשים באים ממרחק אשר מלאך
שלוח אליהם והנה־באו לאשר רחצת כחלת
41 עיניך ועדית עדי׃ וישבת על־מטה כבודה
ושלחן ערוך לפניה וקטרתי ושמני שמת עליה׃
וקול

gum tuum; vt solemus ea, quorum oblivisci volumus, post tergum reiicere, ne videamus & recordemur. Locutio eadem 1 Reg 14, 9. Ef. 38, 17. Neh. 9, 26. Ion. *& abiecisti timorem meum ab oculis tuis.* r) *ideo etiam tu.* c. 16, 43. s) *porta facinus tuum, & sceleris tui pœnas.* v. 49. c. 16, 52. 58. t) v. 11. 14. 18. 29.

℣. 36. u) *An tu adhuc caussam ageres Oholæ?* vid. c. 20, 4. c. 22, 2. x) vid. v. 4. y) *immo indica,* Ef. 58, 1. z) c. 16, 2.

℣. 37. a) *Nam mœchatæ sunt.* Hoc litteraliter su-

דגש אחר שורק mendum esse, putat *Kimchi*; quod vero sequitur, habens Atnachum, improprie; Aliis tamen cum *Raschio* posterius habet explicationem prioris h. m. *cum idolis nempe suis mœchatæ sunt.* cf. v. 45. Ier. 3, 8. Hos. 2, 4 b) v. 45. Ef. 1, 15. *sanguinem innoxium fuderunt,* & quidem in gratiam falsorum deorum; persequendo prophetas, eorumque discipulos, veritatis assertores. Sed *Raschio* idem est cum eo, quod sequitur, quod filios suos traduxerint per ignem &c. c) v. 39. Ps. 106, 37. d) qui mei esse debebant. c. 16, 20. e) *traduxerunt idolis* per ignem s. obtulerunt. c. 20, 31. Syr. *igne combusserunt illis.* ℣. 38. f) c. 20, 27. g) c. 5, 11. h) vid. c. 16, 24. c. 22, 8. Ef. 56, 2. 6. Ier. 17, 21. seqq.

℣. 39. i) *Nam quando mactarunt.* c. 16, 21. k) vid. v. 37. l) cf. Ef. 1, 11. Ier 7, 4. 21. m) *eodem die.* Ab illis sacrilegis sacris venientes Templum meum accedunt. Hunc sensum indicant, quæ sequuntur. *Grot.* n) *& ecce!* c. 15, 4. o) *in ipso Templo,* vbi etiam horrenda idololatria exercita est. vid. 2 Reg. 21, 4 & supra c. 8, 3. notata. ℣. 40 p) *Immo etiam.* Hab. 2, 5. q) *quod misistis.* S. in 3. pers. *Præterea etiam miserunt.* v. 16. r) *ad viros.* s) *e longinquo.* Ier. 5, 15. t) S. *ad quos cum missus est legatus.* cf. Ef. 57, 9. u) *tum ecce! venerunt.* v. 17. 44. Per affectum repetit eadem verba, paucis mutatis, quo magis indignationem exprimat ac moueat. x) *quibus etiam,* in quorum gratiam. y) *te lauisti* Ruth. 3, 3. vel balneo vsa es, o *Oholiba.* Transit enim hic a duabus sororibus ad vnam; *Cocceius.* Vel discrepantia numeri innuit distributionem, vt c. 26, 11. z) *fucasti,* (1) *oculos tuos.* cf. not. 2 Reg. 9. 30. Ier. 4, 30. a) *& ornasti te ornatu,* c. 16, 11. 13. pro more & habitu scortorum, quæ humanissime & lautissime suos excipiunt amasios. Significat, nihil ab iis omissum, quod conciliandis & continendis amatoribus, i. e. exteris gentibus, commodum arbitrarentur. *Iun.* Conf. Ef. 57, 9. ℣. 41. b) *super lecto,* pro more Orientalium, antique & hodienum vsitato, cum hospitibus (& amasiis inuitatis) epulans. Vid. Am. 2, 8. c. 6, 4. Esth. 1, 6. c. 7, 8. & Itinerariorum scriptores, atque in his *Maundrellii* descriptionem itineris in Palæstinam. p. 39 40. edit. Germ. Hamb. c) *glorioso,* tapetibus & puluinaribus ornatissimis strato. S. *honorifico,* (3) Ps. 45, 14. Iud. 18, 21. d) S *coram quo mensa disposita*; sumtuose & laute *instructa* fuit. cf. Ps. 23, 5. Ef. 21, 5. e) *ante illum* lectum. f) *suffimentum autem meum & oleum meum,* quod tibi dederam vtendum cum gratiarum actione, vel, quod mihi offerre debuisti. c. 16, 18 g) *posuisti super eo,* lecto. *Vat.* q. d. perfudisti (s. reddidisti bene olentem) lectum tuum aromatibus. *Kimchi* & *M. I.* docent, hunc morem obtinuisse, vt epulas odoribus & vnguentis suauissimis clauserint. Idem hodienum fieri, testantur itineraria. Videsis *Maundrell.* l. c.

℣. 32. t) Calicem *profundum* Prov. 23, 14. *& amplum* Iob. 11, 9. Grauitas supplicii indicatur. u) *erit, cedet tibi* illud poculum, a te exhaustum, *in risum*; te inebriatam risui exponet: quod solet accidere iis, qui magnos calices exhausere. ita secundum seriem verborum intelligendum videtur. Eodem tendit *Kimchi.* At *Schm.* mutato genere, in 2. *pers. masc.* vnde *erit in risum & subsannationem, ampla ad capiendum.* x) *& in subsannationem.* c. 36, 4. ob magnitudinem vindictæ, venturam super te. *Kimchi.* cf. Thren. 2, 5. y) *magnum enim erit* admodum poculum, & amplum. (t) z) *vt multum capiat.* c. 21, 33.

℣. 33. a) *Quare ebrietate* c. 39, 19. *& tristitia* Ps. 116, 3. *impleberis.* cf. Ef. 51, 21. b) S. *calice deuastationis.* Ef. 24, 12. Ier. 19, 8. c) *& desolationis.* cf. c. 35, 7. 2 Reg. 21, 14. d) vid. v. 31. e) vid. v. 9. 10. 2 Reg. 21, 13.

℣. 34. f) S. *Quem bibes.* cf. Ier. 25, 28. 29. g) *& exsuges.* S. *exprimes.* Ef. 51, 17. Ps. 75, 9. Nihil pœnarum remanebit, quod non gustes, iudicia iudiciis contra temet ipsam cumulans. h) *testas ipsius,* in quas calicem, ex indignatione proiectum, franges. i) *defringes, comminues, dissipabis* (2) Num. 24, 8. Zeph. 3, 3. Al. cum Vulg. *& fragmenta eius deuorabis,* vt aliquando faciunt ebrii. k) *vbera tua,* in vindictam scortationis per illa admissæ v. 3. præ rabie & dolore euelles, rumpes & lacerabis c. 17, 9. *Cocc.* vt solent, qui nimium biberunt, vomiturire, &, dum vomunt, coarctari. l) c. 5, 13. c. 17, 21. 24. c. 26, 5. m) c. 16, 14.

℣. 35. n) *Propterea inquam, sic dixit* v. 22. o) c. 15, 8. p) c. 22, 12. Ier. 2, 32. c. 3, 21. Hos. 2, 15. q) *post tergum*

℣. 34. חרשיה per Schin 1. 6 9. 10. 12. 13. 14. 19. 20. 23. male, num Paschta 1. 22. & sic fe. 5. sec. analogiam; reliqui per simplex.

℣. 41. וישבת sic per gemi-

42 וקול המון שלו בה ואל־אנשים מרב אדם מובאים
סובאים ממדבר ויתנו צמידים אל־ידיהן ועטרת
43 תפארת על־ראשיהן : ואמר לבלה נאופים עת
44 יזנה תזנותיה והיא : ויבוא אליה כבוא אל־
אשה זונה כן באו אל־אהלה ואל־אהליבה
מה אשת הזמה : ואנשים צדיקם המה ישפטו אותהם
משפט נאפות ומשפט שפכות דם כי נאפת הנה
46 ודם בידיהן : כי כה אמר אדני
יהוה העלה עליהם קהל ונתן אתהן לזעוה ולבז :
47 ורגמו עליהן אבן קהל וברא אותהן בחרבותם בניהם
48 ובנותיהם יהרגו ובתיהן באש ישרפו : והשבתי זמה מן־
הארץ ונוסרו כל־הנשים ולא תעשינה כזמתכנה :
49 ונתנו זמתכנה עליכן וחטאי גלוליכן תשאינה וידעתם
כי אני אדני יהוה :

ויהי

הכי רפה

סבאים קרי

עתה קרי

יזנו ק'

℣. 42. h) *Et vox s. plausus multitudinis* 1 Sam. 4, 14. 1 Reg. 18, 41. Ef. 13, 4. c. 5, 14. Dan. 10, 6. i) *tranquillus* & lætus fuit; vel sec. Schm. *Vox quoque (fuit) multitudinis secura apud eam.* Iob 16, 12. Ier. 49, 31. k) *apud eum*, lectum, Al. *in ea* Oholiba s. Hierosolyma; permutata 2. persona cum tertia, vt per affectum fit sæpissime. *Grot.* omnia hymnis deorum perstrepebant. Cf. Ef. 22, 2. 13. Am. 6, 5. 6. l) *atque ad* l. *præter homines, ex multitudine hominum* reliqua collectos, adductos. m) *adducti, accersiti* etiam sunt. S. *& ad viros pra multitudine hominum adducti sunt Sabæi.* n) *Kimchi* aliique: *Sabai*, vt Ef. 45, 14. qui & ipsi docerent eos religionem deorum suorum. At *M. I* alliq: *potatores ebriosi*, nam vtrumque significat; vid. Deut. 21, 20. Prou. 23, 20. 21. & affectatam h. l. significationis ambiguitatem esse putat *Cocc.* in Lex. o) *Grot.* Non contentæ fuerunt principibus & speciosis istæ feminæ, etiam de plebe Arabiæ fœdos homines ad concubitum emercatæ sunt. p) qui Sabæi vel potatores *dederunt armillas super manus earum* c. 16, 11. Gen. 24, 22. &c. q) c. 16, 12. Sensus est, q. d. illexerunt eas ad fornicationes, h. e. docuerunt eas colere deos suos. *Vat.*

℣. 43. r) *Dixi ergo* cum detestatione extremæ istius impietatis. cf. Ps. 95, 10. Ef. 24, 16. s) etiam *vetula, detrita & effœta*, Oholæ & Oholibæ, cf. Ios. 9, 4. 5. Gen. 18, 12. *Cocceius*: *Vetula* dicitur *Hierosolyma*, quod tot sæculis iam habuisset notitiam Dei, & templum Dei, & a nomine ipsius vocata esset, & semper a Deo fuisset defensa. Mirum igitur fuit, eam nouas religiones quærere, nouos amicos, noua tutamina. t) adhuc sunt & frequentantur *adulteria*.

ria. (2) Ier. 13, 27. u) *nunc ergo fornicabuntur*, q. d. *exfornicabuntur* amasii *scortationes ipsius* v. 11. 14. 18. 19. x) *& ipsa* cum illis amasiis. S. *quare scortabitur scortationes suas, dum erit.* q. d. nulla spes est, fore, vt dediscat scortationes suas, in quibus consenuit, sed continuabit eas, quoad extincta non fuerit. cf. Ier. 13, 23. Alii interrogatiue: *Volentne ergo adhuc scortari cum illa, & illa cum eis?* annon tandem finis erit? Cocceius: *igiturne scortabuntur scortationibus eius, etiam ipsius?* Indignatur, quum elegisset Hierosolymam, vt esset quasi sal terræ & lux mundi, eam ipsam iam extitisse auctorem & ducem ad scortationem &c. ℣. 44 y) *Veniunt enim ad eam*, iam vetulam, vnus post alium amasius, sine pudore. z) *sec. venire. sicut veniunt*, vel *sicut venitur.* a) Leu. 21, 7. Iud. 16, 1. cf. supra c. 16, 30. Ier. 2, 20. b) *sic*, inquam, *veniunt*. v. 17. 40. c) v. 4. 36. d) *vxores istas scelestissimas*. v. 2. c. 24, 13. *Cocceius*: Quando errantes, & errorem defendentes atque pro fundamento habentes, & aperte peccantes, se obtrudunt ecclesiæ, adeunt eam vt scortum. Si eos admittat, patitur se aditi, vt scortum. ℣. 45. e) *Viri igitur iusti*, & rigidi iustitiæ meæ executores, np. Babylonii, sec. *Grot.* aliosque; quos, licet impios, *iustos* nominat, comparate cum Iudæis, & quod iuste facerent, illos puniendo, eq. ministri diuinæ vltionis iustæque sententiæ. *Cocc.* Ita & *diabolus iustus* dicitur Ef. 49, 24. ratione captiuitatis, quam redegerat in potestatem; at *violentus* ratione redemtorum a Christo. Alii intelligunt *Prophetas*, Deo probatos, & vel ipsa Iudæorum confessione *iustos* & inculpatæ vitæ, *iudicaturos*, i. e. Dei verbis sententiam laturos. f) *S. hi* inquam. g) *iudicabunt* v. 24. h) *illas* l. *illos* Iudæos & Israelitas. Enallage suffixi masc. cum femin. *Sic* v. 47. i) *sec. ius*, i. e. iudicio & pœna *adulterarum*, c. 16, 38. k) c. 7, 23. c. 16, 38. l) cf. Ef. 1, 21. m) vid. v. 37. ℣. 46. n) S. *adscendere fac*; o propheta! h. e. sec. Ion. *vaticinare, vt adscendat.* Al. *adscendere faciendo* faciam. cf. c. 26, 3. o) c. 16, 40. *Grotius*: Solet intelligi *consessus* iudicum, qui de reorum capite pronuncient; hic exercitus Chaldæorum. vid. v. 24. p) & quidem *dando*, vel: *& dando* sc. da, vel *dabo* eas. cf. Gen. 41, 43. Ef. 37, 19. q) *in commotionem* vel *diuexationem* Ier. 15, 4. r) *& in prædam* c. 7, 21. ℣. 47. s) *Vt coniiciant super eas lapides*, h. e. vt *lapident eas*, cœtus vel exercitus ille magnus. Leu. 24, 16. 1 Reg. 12, 18. vid not. supra c. 16, 40. t) & *exscindendo*; Gusset. *expurgent*. S. *& discindant eas gladiis suis.* c. 21, 24. Ios. 17, 15. *Cocc.* in Lex. p. 114. *& exornabunt eas* gladiis suis. Potest esse ὀξύμωρον. Idem in Commentario: Notat *adornationem* dignam ciuitatibus impiis. u) v. 10. 25. x) v. 25. ℣. 48. y) Ita *cessare faciam scelus* tuum v. 27. c. 16, 41. z) & *discent*, *erudientur* exemplo vestro c. 5, 15. Ps. 2, 10. Ier. 6, 8. pro ונתוסרו *mixta forma* ex Niphal & Hithpael. a) i. e. ciuitates vel gentes, quæ sub mulierum nomine designantur. v. 2. 10. ℣. 49 b) *Dabunt ergo*, hostes illi & vindices scelerum vestrorum v. 45. al. mulieres s. gentes, dicentes, iuste venire super vos pœnam *sceleris vestri.* c) v. 7. 30. 37. d) v. 35. Leu. 24, 15. Num. 9, 13. e) *vt cognoscatis* c. 22, 16. 22.

℣. 42. שלו cum *Kri* שליו 3. at שָׁלֵו scribit 14. בה Beth cum *Dag.* 13, 19. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ac " *impr.* ad Ps. 68, 18. item " contra *M. I.* & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 32. b. Pro אל hab. על 6. 9. in marg. & sic fu. in textu 1. ℣. 43. עת per *Sakephg.* 1. 2. ℣. 44. באו per *Mahp.* 17. 18. 24. & *Ber.* ℣. 45. צדיקם sic *defect.* 5. 6. 7. 8. 22. sic fe. 1. 2. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* ad Ps. 37, 39. & *Mas.* 1. ad Gen 18, 26. Alii *plene.* ℣. 46. Spatium omittunt 17. 18. 24. & *Ber.* לזועה legit, sed Cthib. לזעוה fe. 2. Et sic 1. in marg. contra *Mas. Erff.* ℣. 49. תשאינה sine *Iod.* otioso 1. 3. 5.

CAP. XXIV.
כתב ק׳
membra ei indita, ciues eius (& qui ex aliis Iudææ vrbibus & locis eo confugerant;) ignis & aqua feruens, mala, quæ patientur. Grot. cf. Ps. 66, 12. t) repetitio vehementiam & celeritatem notat. u) infunde, 2 Reg. 3, 11.
הה׳ רפא
℣. 4. x) Collige (S. colligendo simul) frusta carnis ipsius, in eam cf. c. 22, 19. y) i. e. primores ciuium, militesque opti-

ויהי דבר־יהוה אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי כד
2 בעשור לחדש לאמר׃ בן־אדם כתוב־לך את־שם היום
את־עצם היום הזה סמך מלך־בבל אל־ירושלם בעצם
3 היום הזה׃ ומשל אל־בית־המרי משל ואמרת אליהם
כה אמר אדני יהוה שפת הסיר שפת וגם־יצק בו מים׃
4 אסף נתחיה אליה כל־נתח טוב ירך וכתף מבחר
5 עצמים מלא׃ מבחר הצאן לקוח וגם דור העצמים
תחתיה רתח רתחיה גם־בשלו עצמיה בתוכה׃
6 לכן כה־אמר ׀ אדני יהוה אוי עיר הדמים סיר
אשר חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה לנתחיה
7 לנתחיה הוציאה לא־נפל עליה גורל׃ כי דמה בתוכה
היה על־צחיח סלע שמתהו לא שפכתהו על־הארץ
8 לכסות עליו עפר׃ להעלות חמה לנקם נקם נתתי
את־

CAP. XXIV. ℣. 1. f) Porro factum est. Quam hactenus multoties prædixerat Propheta obsidionem & euersionem vrbis Hierosolymæ, nunc cum fieri illa inciperet, parabolica hac concione nouo emblemate ciuibus suis in Babylonia eam repræsentare iubetur. Notatur ergo I. dies cœpta obsidionis Hierosol. v. 2. II. proponitur olla ardens, carnibus, aqua & ossibus plena, tq. typus excindendæ & exurendæ vrbis v. 3 --- 14. III. Mortem dilectæ vxoris Propheta lugere prohibetur, in signum Hierosolymitanis, idem post euersam vrbem, & amissas vxores & liberos facturis. v. 15-24. IV. Prædicitur confirmatio huius vaticinii per aduentum nuncii ex Hierosolymitana clade fuga elapsi v. 25. 26. quousque Propheta ab vlteriore istius excidii denunciatione abstinebat. v. 27. g) anno nono a deportatione Iechoniæ & quinto muneris sui Prophetici. cf. c. 1, 2. c. 8, 1. c. 20, 1. & Præfat. in h. librum §. 11. 12. h) decimo die c. 20, 1. 2 Reg. 25, 1. Ier. 52, 4. seqq.

℣. 2. i) scribe, nota tibi Ier. 22, 30. k) c. 2, 3. vt ita videns in Chaldæa, quæ Hierosolymis fiant, verus vates credaris, cum venerit nuncius, qui illa eodem ipso die, quem notasti, contigisse confirmet. v. 26. l) nam prope accessit, appropinquauit cum exercitu. S. posuit enim se. cf. Ps. 88, 8. m) ad, s. contra Ierusalem. Gusset. insiliit premendo, tendens ad Ierusalem, vel potius vsq; ad Ierusalē, p. 563. n) c. 40, 1. vid. 2 Reg. 25, 1. & not. Ier. 39, 1.

℣. 3. o) Deinde parabolisa; adeoque non verbis tantum, sed & rebus per allegorias significa. c. 17, 2. p) c. 2, 5. c. 12, 2. q) c. 18, 2. r) appone super ignem. Ef. 26, 12. s) lebetem s. ollam v. 6. cf. c. 11, 3. Lebes Hierosolyma; carnes & mem-

mos, in vrbe trucidandos. z) S. crus. c. 21, 17. Gen. 32, 33. & humerum Ex. 12, 6. 9. a) electione ossium v. 5. Ef. 37, 24. i. e. lectissimis ossibus, optimis & solidissimis quibusque membris, quæ ossibus & medulla plena esse solent, imple eam. cf. Ef. 25, 6. Mich. 3, 3. ℣. 5. b) Lectissimas pecudes v. 4. vel: de lectissimis pecoribus. c) accipiendo sc. accipe. cf. Ex. 20, 8. frusta & ossa. d) etiamque sit, vel fiat. e) pyra s. focus (1) cf. v. 9. percoquendorum ossium. Al. est Imperatiuus, vt etiam Neumannus habet in Exodo L. S. p. 349. & etiam protrude s. promoue ossa, subsequentiam eius; i. e. adde insuper ossa post carnem &c. Rotundius Piscator: i. e. fac sub ea pyram sufficientem ossibus percoquendis; vt membro sequenti declaratur. f) i. e. lebeti ignem subiice, qui ossa decoquat. Grot. g) feruefac, ebullire fac. (3) Iob. 30, 27. c. 41, 23. h) ebullitiones ipsius np. lebetis. (1) i) S. vt etiam coquantur. Kal (2) Ioel. 4, 13 k) ossa eius, quæ sunt intra ipsam v. 4. 10. i. e. sec. Kimchi, potentissimi & robustissimi quique. Ita commodissime pœnam Iudæis infligendam, allegorice his versibus propositam fuisse, credimus cum plerisque interpretum. Iunius tamen & Tremellius hactenus dicta non de pœna, sed de culpa intelligunt; vt, quemadmodum in superioribus capitibus Iudæis verbo indicauerat abominationes ipsorum, ita iam signo hoc adspectabili exprobret propheta scelera ipsorum, doceatque, Hierosolymam, secundum omnes illius partes & membra, summos & infimos, magnos & paruos, æstuare & feruere maleficiis. Videsis eosdem latius in notis. ℣. 6. l) v. 9. c. 16, 23 m) v. 7. 9. c. 9, 9. c. 22, 2. Sic ipse statim explicat allegoriam. n) olla v. 3. o) in qua est vel hæret spuma eius. S. cuius spuma est in ea; quæ non est despumata. (6) v. 11. 12. Al. cum Ion. sordes vel rubigo eius. ὁ· ἰός. Iac. 5, 3. Per spumam vero aut æruginem malitia innuitur. p) & cuius spuma. q) non exit aut discedit ab ea v. 12. 13. r) frustatim, membratim. S. iuxta frusta eius v. 4. s) educ, extrahe, (migratione & cæde alia post aliam) eam. Grot. particulatim eam exinani. scil. vrbem sanguinariam, cum olla comparatam. at Cocc. illam æruginem. t) ita vt non cadat (S. non cadet) super eam sors, i. e. sine discrimine, vel delectu, quod fieri solet mistis sortibus. cf. 1 Sam. 14, 42. Ion. 1, 7. q. d. nemini parcam, nulli ordini, sexui aut ætati; Vat. In prioribus deportationibus sors (quasi) ducta, qui exirent aut manerent; nunc omnes eliciendi. Grot. ℣. 7. u) Sanguis ipsius, ab ipsa profusus c. 22, 13. c. 23, 37. x) super loco nitido. S. super ariditate, Cocc. in Lex. super nitente petra, vel nudo lapide, vbi omnibus est conspicuus. (5) v. 8. c. 26, 4. 14. Neh. 4, 7. Ion. superbe & brachio elato effudit illum. Publice, impudenter & in propatulo fudit sanguinem, sine dissimulatione. Conf. quoad rem Gen. 4, 10 Ps. 79, 3. Ef. 3, 9. y) vt tegeret illum puluis, vel vt tegeret illum puluere, q. d. vt tegeret (coniiceret) super eum puluerem (vid. sim. confir c. 31, 15. Hab. 2, 14. Ps. 106, 17. Prou. 10, 12. &c.) vt facere solent, quos facti pudet. cf. Leu. 17. 13. Ion. non effudit illum per errorem, ad agendam super eo pœnitentiam. Cocc. sanguis, qui iure effunditur, dicitur combibi a terra & tegi, quia non vindicatur in effundentem. Ex. 21, 37. Contra, qui sanguis vindicandus est, illum dicitur terra non contegere, Iob. 16, 18. aut etiam suo tempore retegere Ef. 26, 21. ℣. 8. z) S. Sed ad adscendere faciendum. c. 38, 18. 2 Sam. 11, 20. a) c. 25, 12.

CAP. XXIV. ℣. 4. נתח per Segol 1. 5. 6. 9. 20. contra Mas. Erff. ℣. 5. וגם per Makk. 1. 5. וגם־בשלו cum præf. ו 1. & sic fu. 5. & sic in marg. 6. 9. contra Mas. 1. impr. & Erff. בשלו Pro eo hab. 1 בַּשְּׁלוּ imperatiue 5. & in marg. 6. 9.

b) *sanguinem, quem ipsa effudit, ponam* in conspectu meo, vt veniat mihi in memoriam. cf. Pf. 90, 8. Vat. c) v. 7. c. 26, 4. 14. d) *vt non contegatur.* v. 7. Gen. 37, 26.

℣. 9. e) *væ!* v. 6. Ef. 1, 4. f) *vrbi sanguinaria* v. 6. 7. Nah. 3, 1. Hab. 2, 12. Grot. Ostendit apertius, quid illo sub lebete ignis significet: deinde post apodosin ad allegoriam, iam magis patescentem, redit. g) c. 16, 43. h) S. *magnum faciam* focum Coh. 2, 4. 1 Par. 22, 5. i) *pyram* (2) Ef. 30, 33. cf. supra v. 5.

℣. 10. k) S. *Multiplicando.* c. 11, 6. c. 21, 20. Al. subintell. verbo finito: *multiplicando multiplicabo*, vel multiplica. l) *succendendo*, faciendo, vt ardeat. Al. in Imperat. *succende ignem.* Iubet repeti typum. Grot. Hiph. (2) Ef. 5, 11. Kal. Obad. v. 18. m) *ignem* c. 5, 4. c. 10, 2. c. 15, 7. n) *consumendo*, percoquendo. c. 22, 15. cf. 2 Reg. 22, 4. o) *& condiendo.* Hiph. (1) Kal. Ex. 30, 33. p) *conditurum.* S. *condimento.* (2) Cant. 5, 13. vt fiant ad edendum quasi aptiores & gladio suauiores. Corn. a *Lapide*: Aerumnis eius, & Dei iustitia & hostes delectabuntur, velut cibo, bene condito. Excoquam illos, sicut pharmacopolæ sua pharmaca & pigmenta, donec omnia (fere) consumantur, & tertium quiddam fiat. q) *vt ossa* etiam. v. 5. r) *adurantur.* S. *incalescant.* v. 11. Iob. 30, 30. Rad. חרר. i. e. vt dissoluantur etiam robustissimi. Grot.

℣. 11. s) S. *Collocando etiam eam*, nempe ollam. v. 6. Ezr. 2, 68. Al. in Imperat. *Colloca eam*; vt ad v. 10. diximus. t) *super prunas eius*, c. 1, 13. c. 10, 2. u) *vacuam* Iud. 7, 16. 2 Reg. 4, 3. carnibus euacuatam. Ipsi ollæ, post eiectas i. incineratas carnes & ossa, subdam prunas ardentissimas. q. d. tandem cæsis ipsa etiam

9 את־דמה על־צחיח סלע לבלתי הכסות : לכן
כה אמר אדני יהוה אוי עיר הדמים גם־אני אגדיל
י המדורה : הרבה העצים הדלק האש התם הבשר
11 והרקח המרקחה והעצמות יחרו : והעמידה על־
גחליה רקה למען תחם וחרה נחשתה ונתכה בתוכה
12 טמאתה תתם חלאתה : תאנים הלאת ולא־תצא
13 ממנה רבת חלאתה באש חלאתה : בטמאתך זמה
יען טהרתיך ולא טהרת מטמאתך לא תטהרי־עוד
14 עד־הניחי את־חמתי בך : אני יהוה דברתי באה
ועשיתי לא־אפרע ולא־אחוס ולא אנחם כדרכיך
טו וכעלילותיך שפטוך נאם אדני יהוה : ויהי דבר־
16 יהוה אלי לאמר : בן־אדם הנני לקח ממך את־מחמד
עיניך במגפה ולא תספד ולא תבכה ולוא תבוא
17 דמעתך : האנק ׀ דם מתים אבל לא־תעשה פארך
חבוש

etiam vrbs consumetur. x) *vt incalescat* 1 Reg. 1, 1. y) *& feruescat* ac exuratur. rad. חרר v. 10. z) *æs*, al. *ærugo eius* c. 16, 36. a) S. *& liquescat* c. 22, 21. 22. *in ea immunditiei eius.* v. 13. c. 22, 15. Quæ omnia aliter fieri non possunt, quam si olla ipsa, quæ his rebus impurissimis imbuta est, corrumpatur. Iun. b) *consummaturque* c. 47, 12. c) *spuma & malitia eius.* v. 6.

℣. 12. d) S. *Molestia*; al. *iniuria, prauitates.* Gusset. *concupiscentia.*

(1) ab און. sic *Abarb.* & *Kimchi.* e) Schmid. *Spuma* sunt. absol. formæ זמות ; חטאות & sic per ח legitur etiam ab aliis. vid. Varr. lect. sed pluribus per ה est tertia fem. præteriti Hiphil, *fatigauit*; h. m. *Molestiis*, quas mihi exhibuit, *prauis concupiscentiis*, & delictis suis, propter quæ me ipsam continuo reprehendere oportuit, vel iniuriis, quas mihi aliisque intulit, *fatigauit* me & misericordiæ meæ cursum cf. Ef. 7, 13. At *Cocceius* Lex. p. 16. *Frustra fatigauit* Deum, excoctorem æruginis. Excandesit Hierosolyma, tanquam olla æruginosa, sed *frustra & in vanum.* f) *non enim exit* ab illa v. 6. Quo magis castigatur, eo deterior euadit. g) *multitudo* c. 22, 5. h) *spumæ eius* v. 6. i) ne quidem *per ignem spuma eius*, i. e. vt habet *Grotius*: Tanta fuit malitia, vt ne incendio quidem vrbis expurgata sit. Al. de pœna: *in ignem* ergo conicietur, indetur, S. sed *in ignem* abibit *spuma eius.* Ion. *igne comburetur, ob multitudinem peccatorum suorum.* ℣. 13. k) *In immunditie tua* v. 11. Apostrophe ad Iudæam & Hierosolymam. l) *scelus* est, & destinata ac peruicax malitia c. 23, 44. m) *propterea quod mundaui quidem te, mundare te studui*, toties ac tamdiu per prophetas tibi pœnitentiam inculcando & imperando. 2 Par. 36, 15. *Verbum*, quod effectum s. actionem notat, de *conatu agendi* quandoque intelligendum. *Glass.* Gramm. S. p. 767. & *Cocceius* ad h. l. n) *non tamen mundari voluisti.* Glass. ibid. Conf. v. 6. 12. c. 22, 24. Ier. 6, 29. 30. o) S. *neque ab immunditie tua mundaberis adhuc.* Al. *ideo non amplius mundaberis* &c. cf. Ier. 13, 27. p) *donec quiescere faciam excandescentiam meam in te.* c. 5, 13. & excidio atque grauissimis exilii malis te subiiciam. ℣. 14. q) c. 5, 13. c. 23, 34. r) *veniet* itaque v. 24. c. 21, 12. s) *& faciam*, quod locutus sum c. 17, 24. t) *non libere dimittam.* S. *non retrocedam*, nempe ab eo, quod constitui, vt Kimchi & *M. I.* explicant. Cocc. *non omittam.* Abendana & Raschi: *non abrogabo* vel *retractabo decretum* meum. Prou. 4, 15. u) Ier. 13, 14. x) cf. Ef. 57, 6. Ier. 26, 3. 19. y) sed *secundum vias tuas.* c. 7, 3. 8. 27. z) c. 20, 44. a) *indicabunt te* Babylonii. vid. c. 23, 24. 45. b) c. 16, 14. ℣. 15. c) cf. not. v. 1. ℣. 16. d) cf. 2 Reg. 2, 3. 5. e) *desiderium oculorum tuorum* v. 25. vxorem impense dilectam v. 18. cf. Dan. 11, 37. Cant. 5, 16. Prou. 31. 10. Sirac. 26, 16. &c. f) *per plagam*, *Syr.* addit *repentinam.* Morte repentina, apoplexia forte, vel subita peste, Num. 14. 37. Præfiguratur mors funesta Ecclesiæ Iudaicæ, quæ fuerat quasi coniux Dei. supra c. 16, 8. *Calou.* g) *sed non planges.* v. 23. cf. Gen. 23, 2. Ier. 22, 18. c. 16, 6. 7. 1 Cor. 7, 29. 30. h) *nec veniet*, *suborietur* tibi lacrima. Thren. 1, 2. Gradatio. *Grotius*: Nolo eam lugeas; vt significes, in maximis malis non vacaturum ipsis, vt lugeant. *Vat.* vt signum esset, ipsos præ nimia animi consternatione (& metu victoris) non lucturos esse excidium Ierusalem, templi & liberorum suorum. ℣. 17. i) *Ingemisce* vero (4) c. 9, 4. c. 26, 15. k) *sile* vel *silendo.* Pf. 4, 5. Ita geme, vt alienus nemo audiat. *Grot.* l) qualem tamen super *mortuos* facere solent. S. attamen sicut *mortuorum.* conf. Deut. 34, 8. 2 Sam. 11, 26. 27. Ier. 6, 26. *Hypallage.* m) *luctum non facies.* cf. Gen. 50, 10. 11. *Grotius*: Generaliter dicit, quod deinde per species explicat. n) S. *cidarim tuam.* al. *ornatum tuum* capitis. v. 23. Ef. 61, 3. 10.

℣. 10. החם הבשר והרקח המרקחה Ita 1 2. ℣. 12. הלאת per ח loco ה 17. 18. & Ber. 11. Comment. Abarb. Sed per ה legit præter alios, etiam *Vulg.* itemque *R. Salomo* & *D. Kimchi.* ℣. 14. Pro שפטוך (quod in marg.) habet in textu שפטתיך 1. ℣. 15. Sine *spatio* 11 -- 16. 18. & Ber. ℣. 16. במגפה sic etiam 6. 9. in marg. Sed במגפה in textu 6. 9. 30. & sic su. 2. 3. ℣. 17. האנק sine *Psk* 1. 2. sic su. 5. contra *Ed. Bas.* f. 60. col. 7.

חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך ולא תעטה על־
18 שפם ולחם אנשים לא תאכל׃ ואדבר אל־העם
בבקר ותמת אשתי בערב ואעש בבקר כאשר צויתי׃
19 ויאמרו אלי העם הלא־תגיד לנו מה־אלה לנו כי אתה
כ עשה׃ ואמר אליהם דבר־יהוה היה אלי לאמר׃
21 אמר לבית ישראל כה־אמר אדני יהוה הנני מחלל
את־מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם
22 ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב יפלו׃ ועשיתם
כאשר עשיתי על־שפם לא תעטו ולחם אנשים לא
23 תאכלו׃ ופארכם על־ראשיכם ונעליכם ברגליכם
לא תספדו ולא תבכו ונמקתם בעונתיכם ונהמתם
24 איש אל־אחיו׃ והיה יחזקאל לכם למופת ככל
אשר־עשה תעשו בבאה וידעתם כי אני אדני יהוה׃
כה ואתה בן־אדם הלוא ביום קחתי מהם את־
מעוזם משוש תפארתם את־מחמד עיניהם ואת־משא
26 נפשם בניהם ובנותיהם׃ ביום ההוא יבוא הפליט
27 אליך להשמעות אזנים׃ ביום ההוא יפתח פיך את־
הפליט ותדבר ולא תאלם עוד והיית להם למופת
וידעו כי־אני יהוה׃

ויהי

nans sum Leu. 19,8 Deut. 20, 6. abiiciam a me, & exponam profanarum gentium libidini, in documentum subductæ a vobis præsentiæ meæ gratiosæ. cf. c. 8, 6. *h*) c. 25, 3. *i*) *gloriam*. S. *magnificentiam*. c. 7, 20. 24. *k*) v. 25. de quo gloriamini, & in quo fiduciam ac robur vestrum ponitis. cf. Leu. 26, 19. Ier. 7, 4. *l*) quod (sanctuarium meum) libentissime adspicitis. cf. Marc. 13, 1. At *Grot.* & *Tremell.* intelligunt *vxores*. vt v. 16. 25. *m*) Cocc. *& quod miseratur anima vestra*, de quo illa sollicita est, eq. re charissima (1) S. *indulgentiam*. Ion. *dilectionem* (dilectissimum) *animæ vestræ*. *n*) *filii autem vestri*. v. 25. *o*) *quos reliquistis* Hierosolymis, cum in captiuitatem abriperemini; vel: quos, vobis in exilium raptis, putastis in possessione hereditatis permansuros. Sic sermo est ad captiuos. *Grot.* intelligit illos, qui cum Gedalia manserunt. Ier. 41, seq. *p*) c. 5, 12. ℣. 22. *q*) *Tum facietis*. v. 24. *r*) v. 17. *s*) *& panem hominum* lugentium v. 17. *t*) vid. Ier. 16, 7. ℣. 23. *u*) vid. v. 17. Ef. 3, 20. *x*) v. 16. Ier. 16, 6. ne hostis crudelis magis irritetur. *Calou.* *y*) Ps. 78, 64. nimirum quia inter ethnicos, & eos quidem dominantes, viuebant, inter quos talis comploratio etiam ridicula fuisset. *Cocc.* *z*) S. *immo contabescetis*. vid. c. 4, 17. c. 33, 10. sumtum ex Leu. 26, 39. *Cocc.* mala conscientia vremini, neq; solatium aliquod habebitis. *a*) Ef. 50, 1. c. 59, 2. *b*) *& fremetis* alter ad alterum, & contra semet ipsum, dicendo: quam turpiter spreuimus castigationes Domini! S. *ac rugietis* (5) Ef. 5, 29 30. Prou. 5, 11. cf. infra c. 26, 15. Ef. 24, 7. *c*) c. 4, 17. c. 33, 10. ita vt nemo alienus exaudiat. ℣. 24. *d*) S. *Factus itaque est*. *e*) *in signum* aut *portentum*. v. 27. suis factis præmonstrat, quid vobis sit euenturum. vid. c. 12, 6. Ps. 71, 7. Ef. 8, 18. c. 20, 3. *f*) *cum venerit* hoc malum, quod in præcedd. dictum. vid. v. 14. *M. I.* & Kimchi: *cum venerit* rumor ille malus, deuastatam esse domum sanctuarii. cf. v. 26. *g*) v. 27. c. 23, 49. ℣. 25 *h*) *Ad te vero quod attinet*. *i*) *quo abstulero*, Infin. cum suff. vt Gen. 50, 15. *k*) *robur eorum*. Ion. *domum sanctuarii ipsorum; gloriam roboris eorum*. Grot. *regnum*, vt v. 21. *l*) *gaudium*. cf. Ps. 48, 3. *m*) *decoris eorum* Ef. 20, 5. templum, cuius ornatu, maiestate & religione gaudebant. *n*) Grot. *vxores*, vt v. 16. 21. *o*) *elenationem, desiderium* (S. *indulgentiam*) *animæ eorum*. Kimchi: *id, ad quod attollunt animam suam*, quod auidissime desiderant. cf. Deut. 24, 15. Hos. 4, 8. Ier. 22, 27. Al. *onus animæ ipsorum*, de quo curant, & quod ipsos potissimum sollicitos habet. Intellige liberos, vt sequitur. *p*) vid. v. 21. ℣. 26. *q*) S. Nonne, inquam, *in die* l. *tempore illo*, peracta obsidione, exusta vrbe ac templo. Latius, quam verba sonant, significat hæc locutio apud Hebræos, vt notum est. Atque ex coll. c. 33, 21. cum Ier. 52, 5. 6. colligere licet, intercessisse annum & semestre, antequam veniret nuntius, qui effugerat. *r*) *veniet euasor*, ereptus, *profugus aliquis?* q. d. quum vrbs fuerit capta & deleta, veniet, ne dubites, aliquis, qui effugerit cladem. Non tantum rumor ad vos perueniet, sed &, qui rei præsenti interfuerit. Vide implementum c. 33, 21. *s*) S. *ad informationem aurium*; (1) vt *audire faciat aures*; qui narret, te cum aliis audiente, rem omnem. cf. Ef. 48, 5. 6. ℣. 27. *t*) *aperietur*, quod factum vide c. 33, 22. *u*) *cum illo profugo*. v. 26. *x*) Cum nuntius narrauerit, omnia ad vnguem euenisse, vt prædixisti; tunc cum euasore illo ad ciues tuos aperte loqueris, & qs. digito monstrabis: Ecce, prædixi vobis hæc omnia, & noluistis credere; nunc ergo impleta videtis! *y*) *nec mutus eris amplius*. c. 3, 26. c. 33, 22. sicut ad illud vsque tempus supersedere debebat omni vlteriori cladis, toti regno Iudæ euenturæ, denunciatione; vtpote hactenus sufficienter facta. cf. Am. 5, 13. Interea temporis vicinis gentibus, de Iudæorum calamitate lætantibus, eandemq; adiuuantibus, vltionem prædicens fuit. vid. c. 25, 2. 8. 12. &c. *z*) *& tunc eris ipsis signum* certo portendens v. 24. Tunc agnoscent, te rebus ipsis præmonstrasse ipsorum sortem. Al. *eris ergo* interea &c. *a*) v. 24. c. 2, 5. c. 5, 13. &c.

o) *allige, circumliga*. Ex. 29, 9. *p*) i. e. *super capite tuo*, vt v. 23. in signum, quod non lugeas; nam lugentes capite nudi incedere solebant, & puluere conspersi. vid. c. 27, 30. Leu. 10, 6. c. 13, 45. c. 21, 10. 1 Sam. 4, 12. 2 Sam. 15, 32. *q*) Nam mœrentes nudis incedebant pedibus. 2 Sam. 15, 30. Ef. 20, 2. *r*) *obuelato*. S. *obteges*. v. 22. *s*) *mystacem*. S. *barbam*. (5) v. 22. Lugentes, in quibus & leprosi, obuelabant sibi mystacem. vid. Leu. 13, 45. Mich. 3, 7. Perinde te geres, ac si nulla tristitia affectus esses. *t*) *& panem virorum aliorum*; quem vicini & necessarii, charitatis & solatii, luctusque leuandi caussa, lugentibus mittere, aut lugentes conuiuiis parentalibus excipere solebant. Sic *Kimchi*, *Vatab.* aliique; coll. Ier. 16, 7. Is cibus habebatur pro impuro, quia erat cibus impurorum. vid. Hos. 9, 4. Al. *panem lugentium*, cum *Ion.* & *Vulg.* Cocc. *panem miserorum*, propria notione, quam & singulare אנוש habet. *u*) *Non parabis epulum funebre*, nec ab aliis parato interesis, neque ex eo comedes. v. 22.

℣. 18. *x*) Tremell. *Quæ quum loquutus essem*. *y*) *subito* admodum *mortua est*. *z*) S. *feci itaque altero mane*. Sic Syr. *mane alterius diei*. cf. c. 12, 8. *a*) c. 12, 7. c. 37, 7. Amplissimum hic testimonium est tum singularis Dei prouidentiæ & sapientiæ in confirmandis iudiciis suis, tum vero sanctissimi prophetæ obsequii, constantiæ & firmitatis animi immotæ. *Iun.*

℣. 19. *b*) *Tum dixerunt*. *c*) c. 37, 18. *d*) *quid illa nobis velint*, significent, portendant? *e*) *quod tu ita es faciens*, cf. c. 12, 9. *Kimchi*: nam nouimus, quod in illa facias in signum nobis.

℣. 21. *f*) *ad Israelitas* tecum exules. Al. *de Israelitis* Hierosolymæ relictis. *g*) *profanam*

℣. 19, לָנוּ sine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. sic fu. 5. ℣. 20. דְּבַר־יְהוָה per *Sakephg.* 22 & *Ber.* At דְּבַר־יְהוָה 6. 9. 20. 24. Alii per nudum *Sakephk.* Denique per *Sakephk.* præuio *Mun.* sine *Meth.* 1. 2. 5. ℣. 21. כֹּה per *Mun.* 1. 3. 6. 9. sic fu. 5. & sic *Mas. Erf.* ℣. 22. תַעְטוּ per *Chatephpat.* 1. 2. 3. sic fu. 5. & sic in marg. 6. 9.

כה ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם שים פניך אל־בני
2 עמון והנבא עליהם׃ ואמרת לבני עמון שמעו דבר־
3 אדני יהוה כה־אמר אדני יהוה יען אמרך האח אל־
מקדשי כי־נחל ואל־אדמת ישראל כי נשמה ואל־בית
4 יהודה כי הלכו בגולה׃ לכן הנני נתנך לבני־קדם
למורשה וישבו טירותיהם בך ונתנו בך משכניהם
ה המה יאכלו פריך והמה ישתו חלבך׃ ונתתי את־רבה
לנוה גמלים ואת־בני עמון למרבץ־צאן וידעתם כי־
6 אני יהוה׃ כי כה אמר אדני יהוה יען
מחאך יד ורקעך ברגל ותשמח בכל־שאטך בנפש
7 אל־אדמת ישראל׃ לכן הנני נטיתי את־ידי עליך
ונתתיך לבג לגוים והכרתיך מן־העמים והאבדתיך
מן־הארצות אשמידך וידעת כי־אני יהוה׃
8 כה אמר אדני יהוה יען אמר מואב ושעיר הנה
9 ככל־הגוים בית יהודה׃ לכן הנני פתח את־כתף
מואב מהערים מעריו מקצהו צבי ארץ בית הישימות
י בעל מעון וקריתמה׃ לבני־קדם על־בני עמון
ונתתיה למורשה למען לא־תזכר בני־עמון בגוים׃
11 ובמואב אעשה שפטים וידעו כי־אני יהוה׃

CAP. XXV. ✠. 1. b) *Factum praeterea est.* Post prophetias, quae ad Iudaeos spectant, pergit propheta ad alias vicinas gentes, quae Iudaeis pressis illudebant, deque vrbis & populi excidio exultabant. cf. not. c. 24, 27. & Praefat. in hunc librum §. 11. Sunt vero in hoc capite 4. partes s. vaticinia: I. contra *Ammonitas*, v. 2-7. II. contra *Moabitas*, v. 8--11. III. aduersus *Idumaeos*, v. 12-14. & IV contra *Philistaeos*, v. 15. 16. 17.

✠. 2. c) vid. c. 6, 2. c. 21, 2. d) *contra.* e) cf. c. 21, 33. sqq. Ier. 49, 1. sqq. Am. 1, 13. sqq. f) c. 6, 2. c. 13, 17.

✠. 3. g) c. 6, 3. c. 13. 2. h) *propterea, quod dicis.* Suffixum *femin.* respicit *regionem* l. *coetum* Ammonitarum. i) *euge!* interiectio laetantis. c. 36, 2. Ps. 35, 21. k) *ad* l. *super.* S. *ob* sanctuarium meum. l) *quod illud profanatum est.* c. 22, 16. c. 24, 21. m) v. 6. c. 12, 19. 22. n) *deuastata est.* Ier. 12, 11. cf. supra c. 6, 14. c. 23, 33. o) *in exilium.* c. 12, 11. Ier. 29, 16.

✠. 4. p) *Propterea,* inquam. coll. v. 3. q) *traditurus sum te.* c. 23, 28. r) *filiis Orientis,* Orientalibus. v. 10. per quos hic Chaldaeos s. Babylonios quidam cum Grotio intelligunt, *aquilonares* dictos in respectu Iudaeae. Al. cum Kimchio *Medos & Persas*; alii potius *Arabes,* qui passim in Scriptura vocantur *filii Orientis,* (vid. e. c. Iud. 6, 3. Ier. 49, 28. Iob. 1, 3.) quibus, vtpote pastoribus, apte etiam conueniant sequentia. Vnde *Cocceius* ita: Constat, post reductionem Iudaeorum ex Babylone Ammonitidem fuisse possessam aliqua ex parte aliquamdiu a Iudaeis, mox vero ab Arabibus, & partem Arabiae fuisse. *Arabes* autem *filii Orientis* sunt, Et in iis partibus habitarunt filii

CAP. XXV.

lii Ismael, vt apparet ex Gen. 25, 18. Alioqui (tamen & hoc) קמץ בלא אס"ף. verum est, Ammonitas etiam a Nebucadnezare fuisse vexatos, & in captiuitatem redactos, qui cum Zedekia parauerant foedus initrecontra Assyrium. Vid. not. supra c. 21, 33. Ier. 25, 21. c. 27, 3. & in primis c. לבן קרי 49, 1. s) *in hereditatem.* v. 10. c. 11, 15. t) S. *qui collocabunt.* Pi. (1) u) *arces suas.* S. *palatia sua.* (6) Gen. 25, 16. Cant. 8, 9. x) *tabernacula,* vel sec. S. *habitacula sua.* וקריתימה קרי Hab. 1, 6. Cant. 1, 8. y) *deuorabunt & vastabunt fructus tuos* c. 17,

9. Deut. 28, 33. z) Cant. 5, 1. cf. Deut. 28, 39. ✠. 5. a) *Dabo, ponam autem.* c. 6, 14. c. 15, 8. b) *Rabbam,* metropolin Ammonitarum, *Philadelphiam* postea dictam. cf. c. 21, 25. Ier. 49, 2. 3. c) *in stabulum camelorum.* Nimirum Chaldaei & Arabes multos habebant camelos. vide *Plinium.* & cf. ad phrasin Es. 34, 13. d) *& regionem* s. villas & oppida *filiorum Ammon.* cf. v. 10. e) *in cubile gregis.* (1) cf. Zeph. 2, 14. 15. f) v. 7. c. 24, 24.

✠. 6. g) *Propterea quod percussis* Dan. 4, 32. h. e. *plaudis, complodis* manus signum gaudentis, supra c. 21, 19. 22. h) *& quia diducis* s. tundis terram 2 Sam. 22, 43. *pede tuo,* saltando & tripudiando. Id hic etiam laetitiae signum est; at moeroris supra c. 6, 11. vbi vide. i) *& Improbe laetaris.* S. *laetata es.* Obad. v. 12. Hab. 1, 15. Prou. 24, 17. k) S. *in omni contemptu tuo*; nempe quo Iudaeos spreuisti. Sic *Kimchi* & *M. I.* Al. *depopulatione,* circumagitatione l. *impetu tuo* (7) v. 15. cf. c. 16, 57. l) S. *ex animo.* Ps. 17, 9. *Cocc.* in Lex. p. 868. *omni impetu tuo in anima,* h. e. omni appetitu animae. m) *super terra Israelis* v. 3. ✠. 7. n) S. *Propterea,* inquam. coll. v. 6. o) *extendi.* S. *extendam manum meam* v. 13. c. 16, 37. p) c. 7, 21. q) Ion. LXX. Syr. & S. *in praedam,* sec. Kri; Alii sec. Ctibh *in cibum,* Dan. 1, 5. 16. r) v. 16. s) v. 16. cf. Zeph. 2, 5. t) S. *disperdam te* c. 14, 9. u) v. 5. 10. ✠. 8. x) Cf. omnino not. Es. 15, 1. c. 16, 1. sqq. Ier. 48, 1. sqq. y) c. 35, 2. sqq. Coniungit cum *Moabitis* vicinos *Idumaeos,* propter peccatorum communicationem. Disiungit iudicia; quae illis denunciat v. 9. 10. 11. his v. 12. 13. 14. z) adseuerantis, vt c. 15, 4. Ier. 31, 8. a) *sicut omnes aliae gentes est domus Iuda.* Non sunt meliore loco; nec Deum, nec aliquid egregium prae caeteris, vt sibi persuadent, habent; malis etiam, aeque ac alii, afficiuntur. *Nihil prodest illis, verum* (quem iactant) *Deum coluisse.* ✠. 9. b) i. e. hostibus viam *aperiam* ad eos, aditumque ad vrbes arcesque munitissimas. cf. Es. 45, 1. Nah. 3, 13. c) *latus* Moabi Num. 34, 11 per quod inuadant Moabitas. Grotius: *latus apertum* dicitur, quod ictibus obnoxium est. d) inde *ab vrbibus,* Deut. 2, 35. i. ex parte vrbium munitissimarum, speciatim etiam *Ar,* Num. 21, 15. 28. Deut. 2, 9. Es. 15, 1. & *Aroer,* quae vtraque ad Arnonem fluuium sita Num. 32, 34. q. d. non tam latus debile, sed fortissimum & firmissimum, in quo sitae sunt vrbes munitissimae. e) *ab vrbibus* inquam, *ipsius,* quae sunt *ab extremitate ipsius* Ier. 51, 31. Es. 56, 11. quae & reliquis solent esse munitiores. f) insigne etiam *decus* c. 20, 15. c. 26, 20. g) *terram* vel *terra* siue tractus fertilissimi. h) N. pr. Ios. 13, 2. Num. 33. 49. i) n. pr. vid. Num. 32, 3. 38. & Es. 15, 2. k) *& vsque ad* s. *versus Kiriathaim.* vid. Num. 32, 37. Ier. 48, 1. 23. Sic nullam partem terrae Moab a violentia hostium immunem fore ostendit. ✠. 10. l) *Orientalibus,* inquam. v. 4. aperiam latus tuum v. 9. vt illi libere irrumpant. m) *vna cum* c. 16, 37. terra *filiorum Ammon*; supra v. 2. 5. aeque vt Ammonitidem illis vastandam te aperiam. Schm. *praeter filios Ammonis* dabo. Nam prior a Chaldaeis vastata est Ammonitis, posterior Moabitis, vt notauimus ad Ier. 49. inquit *Grot.* n) *& dabo* quidem *eam,* vel *erit namque* Ammonitidem *dabo* (vt dixi v. 4.) hostibus. o) v. 4. c. 33, 24. p) *vt nulla sit mentio Ammonitarum in gentibus*; & populus esse desinant. vid. not. c. 21, 37. ✠. 11. q) *Sic etiam* (S. *insuper*) *in Moabitis.* r) *exercebo iudicia,* & de illis vltionem sumam. c. 5, 10. c. 28, 22. s) v. 14. 17. coll. v. 8.

CAP. XXV. ✠. 2. עליהם per א 6 9. in marg. ✠. 3. מקדשי cum Psk 6. 9. 20. ✠. 6. מחאך sic ח per Pat. (quasi in Piel) 3. 12. 15. 17. 18. At per Chatephpat. mendose 6. 7. 9. 10. 11 13. 19. 20. 21. 22. 23. בכל cum Gaiah posuit M. s. Erff ✠. 8. אמר per Chatephpat. 1. 6. 9. 10. sic fe 5. ✠. 9. וקריתימה ita cum Iod in textu 5. & Orientales. sic sa. 1. 2.

12 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן עֲשׂוֹת אֱדוֹם בִּנְקֹם נָקָם
13 לְבֵית יְהוּדָה וַיֶּאְשְׁמוּ אָשׁוֹם וְנִקְּמוּ בָהֶם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה וְנָטִתִי יָדִי עַל־אֱדוֹם וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם
וּבְהֵמָה וּנְתַתִּיהָ חָרְבָּה מִתֵּימָן וּדְדָנֶה בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃
14 וְנָתַתִּי אֶת־נִקְמָתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוּ בֶאֱדוֹם
כְּאַפִּי וְכַחֲמָתִי וְיָדְעוּ אֶת־נִקְמָתִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃
טו כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן עֲשׂוֹת פְּלִשְׁתִּים בִּנְקָמָה
16 וַיִּנָּקְמוּ נָקָם בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ לְמַשְׁחִית אֵיבַת עוֹלָם׃ לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נוֹטֶה יָדִי עַל־פְּלִשְׁתִּים
וְהִכְרַתִּי אֶת־כְּרֵתִים וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית חוֹף הַיָּם׃
17 וְעָשִׂיתִי בָם נְקָמוֹת גְּדֹלוֹת בְּתוֹכְחוֹת חֵמָה וְיָדְעוּ
כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת־נִקְמָתִי בָּם׃

CAP. XXVI.

חֲצִי הַסֵּפֶר

כו וַיְהִי בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה
2 דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם יַעַן אֲשֶׁר־אָמְרָה צֹּר
עַל

v. 18. i) cf. c. 35, 11. 2 Reg. 10, 30. k) v. 10. 17. l) c. 16, 14. v. 15. m) *quia sic etiam egerunt* v. 12. n) cf. not. Es. 14, 28. & 29. Ier. 47, 1. o) *per vindictam*, ob clades sæpius a Iudæis acceptas. cf. Thren. 3, 60. p) *& vlti sunt se.* S. *ita vt sumserint vindictam.* v. 12. q) S. *cum contemtu.* vid. v. 6. c. 36, 5. Syr. *iuxta cupiditatem animi sui.* r) S. *ex libidine animæ.* v. 6. s) *in perditionem.* c. 5. 16. t) *odio, inimicitia æterna.* c. 35, 5.

ỳ. 12. t) *quia simili crudelitate & ferocia egit Edom contra domum Iuda.* S. *quoniam fecit Edom hoc domui Iuda.* De Idumæis cf c. 32, 29. c. 35, 1. sqq. c. 36, 5. Ier. 49, 7. Obad v. 1. sqq Ps. 137, 7. & not. Es. 21, 11. u) *ultionem sumendo,* S. *cum vltionem sumeret* c. 24, 8. vetus odium data occasione exsequendo, & Chaldæis se coniungendo in expugnatione Ierusalem, & Iudæos fugientes occidendo &c. cf. Obad. v. 10. seqq. x) vel in vltionem veteris iniuriæ patris sui Edom s. Esaui, & præceptæ illi a Iacobo benedictionis Gen. 25, 31. seqq. c. 27, 37. simultatem illam auitam, a maioribus haustam, continuarunt; l. recentioris facti, quo Idumæi in seruitutem Iudæorum redacti subinde sunt per Reges Iudæ. vide iterum not. Es. 21, 11. y) *& delinquendo deliquerunt grauissime; reatum maximum contraxerunt.* c. 22, 4. Es. 24, 6. Ier. 2, 3. c. 50, 7. S. *vt deuastarent deuastando.* cf. supra c. 6, 4. At Cocc. *& quum rei facti essent* (Iudæi & luerent peccata sua) vltionem sumserunt de illis. z) *dum ita vindictam exercuerunt in illos.* S. *& ita vlciscerentur se in illis.* v. 15.

ỳ. 13. a) S. *omnino extendam* v. 7. 16. b) c. 14, 13. 17. c) *vastitatem* c. 5, 14. c. 35, 4. d) *a Themane*, vrbe vel regione, dicta a nepote Esaui Gen. 36, 15. vid. not. Ier. 49, 7. Am. 1, 12. e) *& vsque ad Dedanem* (de qua vid. not. Ier. 49, 8.) gladio cadant. simile ה parag. 2 Sam. 22, 9. Am. 6, 2. Es. 30, 33. f) c. 14, 21.

ỳ. 14. g) *Et sumam* (S. *exercebo*) *vindictam meam.* v. 17. c. 22, 21. Num. 31, 3. h) *per populum meum.* Grotius: primum per Chaldæos eam puniam, deinde & per Iudæos, tempore Iudæ Maccabæi. Conf. not. Es. 31, 11. & Obad. v. 18.

al. *veteri.* sic Grot. coll. 1 Sam. 13. &c. ỳ. 16. u) v. 7. 13. x) *Schmidio* nom. pr. Ion. *populum extirpationis dignum*, al. *exeisores.* Zeph. 2, 5. vid. not. 2 Sam. 8, 18. & 1 Sam. 30, 14. Elegans paronomasia pœnam talionis subindicans. y) v. 7. z) Es. 14, 30. Am. 1, 8. *Reliquias* dicit, quia maritima illa regio iamantea multum vastata fuerat. cf. not. Ier. 25, 20. a) *littoris maris* mediterranei. Gen. 49, 13. ὁ. τὴν παραλίαν. Luc. 6, 17.

ỳ. 17. b) S. *Sic faciam in eis* v. 12. 15. c) cf. Es. 34, 8. Mich. 5, 14. Ps. 149, 7. d) *in correptionibus furoris.* c. 5, 15. Ps. 39, 12. Prou. 27, 4. e) v. 7. 10. c. 24, 27. Cap XXVI, 1. f) *Factum porro est.* Ab Ammonitis, Moabitis, Idumæis & Palæstinis nunc ad Tyrios accedit Propheta; ita quidem vt ex sententia *Gurtleri* in Theol. Proph. p. 235. seq. & p. 308. hoc capite agat de Tyro primum in genere v. 2--6. tum in specie de *Vetere Tyro* per Nebucadnezarem vastata v. 7. sqq. Capite vero 27. de *Tyro noua & insulari* ab Alexandro excisa, & c. 28. de *Tyro instaurata*: non negata quoque in his omnibus *Tyri mysticæ* significatione, ad quam plurima refert *Cocceius.* Alii Tyrum veterem & nouam s. insularem passim coniungunt. Conf. e. c. not. ad v. 6. 14. huius capitis. g) *anno vndecimo* sc. a deportatione Iechoniæ & regno Zedekiæ. vid. c. 1, 2. & sic ipso anno expugnatæ Hierosolymæ 2 Reg. 25, 2. seqq. Ier. 52, 5. seqq. qui erat decimus nonus Nebucadnezaris 2 Reg. 25, 8. Ier. 52, 12. Nam annus, quo deportabatur Iechonias, est Babylonii Regis octauus 2 Reg. 24, 12. h) *primo* sc. die. cf. c. 1, 1. c. 8, 1. c. 20, 1. c. 24, 1. c. 29, 17. i) S. *mensis primi*; nempe anni illius vndecimi. cf. c. 30, 20. c. 31, 1. Sic *Cocc.* & *Maius* Oec. p. 1044. *ipsis calendis primi mensis* ante expugnatam adhuc quarto mense Ier. 39, 2. c. 52, 6. Hierosolymam. Eodem tendunt plerique interpretes. Neque obstat, quod Propheta iam ipsis calendis anni vndecimi Tyrios hic introducit gloriantes, velut peracto Hierosolymorum excidio; tum enim Hierosolyma erat grauissima obsidione pressa, ac Tyrii exitium vrbis, animam agentis, imminens, inuida & infesta mente præsens præceperant. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 239. Alii cum *Kimchio* ipsum illum *mensem quartum*, quo Hierosolyma capta est, hic intelligunt; quem non nominet, vtpote omnibus notissimum & inauspicatum, cuius vel nomen horrebat. At *Grotius* & *Tremellius*: die primo *mensis eius, qui secutus est* capta Hierosolyma, quod sequentia innuant; h. e. *mensis quinti*, quo Tyrii, accepto nuntio de captis Hierosolymis, gloriosam illam fiduciam prædicauerint, quæ exponitur v. 2. Ceterum ex *ordine temporis* post reuelationes *anno nono* exilii sui Prophetæ factas c. 24, 1. sqq. nunc *sequi debebat prophetia contra Aegyptum*, quæ *anno decimo* mense 10. & die 12. facta, ac c. 29, 1--16. descripta est. Quia tamen Tyrus prius fuit destruenda, & illius destructæ merces Aegyptus futura erat Nebucadnezari c. 29, 18. 19. idcirco, vt id melius obseruetur, comminatio destructionis Tyri, licet posterius pronuntiata, ante comminationem de vastanda Ægypto ponitur. cf. *Ligthf.* Chronol. V. T. p. 125. k) haud dubie, vt consolatione præmuniretur propheta, & per hunc exules alii, audientes l. audituri non tantum popularium suorum incommoda & ludificationes Tyriorum, sed horum etiam iustum & seuerissimum iudicium. Duæ vero sec. *Schmidium* huius capitis partes sunt: I. *Prophetia contra Tyrum* deuastandam per Nebucadnezarem v. 2--14. II. *Lamentatio* vicinorum super eius deuastatione v. 15 sqq.

ỳ. 2. l) *Propterea* c. 16, 43. c. 31, 10. m) *quod dixit* vel *dicit*, extremas angustias & imminentem ruinam Hierosolymæ audiens. vid. not. v. 1. n) *Tyrus* c. 27, 1. c. 28, 2. Ier. 47, 4. Ioel. 4, 4. Am. 1, 9. cf. de ea not. Ios. 19, 29. & omnino Es. 23, 1.

ỳ. 12. יַעַן עֲשׂוֹת Ita 1. 6. 9. 20. ỳ. 13. וְנָטִתִי sic defect. 1. 7. 8. 15. 22 23. sic fe. 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Alii *plene.* ỳ. 14. Post versum hunc adnotant חֲצִי הַסֵּפֶר 1. 5. & *Mas. Erff.* Contra ad c. 26, 1. Berol. & 7. 8. 22. 24. CAP. XXVI. ỳ. 2. יַעַן per *Tlisthaks* 1. 2. צֹּר sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 11. 12. 14. 16. 20. 22. 23.

עַל־יְרוּשָׁלַ͏ִם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת הָעַמִּים נָסֵבָּה
3 אֵלָי אִמָּלְאָה הָחֳרָבָה׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הִנְנִי עָלַיִךְ צֹר וְהַעֲלֵיתִי עָלַיִךְ גּוֹיִם רַבִּים כְּהַעֲלוֹת
4 הַיָּם לְגַלָּיו׃ וְשִׁחֲתוּ חוֹמוֹת צֹר וְהָרְסוּ מִגְדָּלֶיהָ
וְסִחֵיתִי עֲפָרָהּ מִמֶּנָּה וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לִצְחִיחַ סָלַע׃
ה מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה בְּתוֹךְ הַיָּם כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם
6 אֲדֹנָי יְהוִה וְהָיְתָה לְבַז לַגּוֹיִם׃ וּבְנוֹתֶיהָ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב תֵּהָרַגְנָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
7 כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא אֶל־צֹר
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִצָּפוֹן מֶלֶךְ מְלָכִים בְּסוּס
8 וּבְרֶכֶב וּבְפָרָשִׁים וְקָהָל וְעַם־רָב׃ בְּנוֹתַיִךְ בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב
יַהֲרֹג וְנָתַן עָלַיִךְ דָּיֵק וְשָׁפַךְ עָלַיִךְ סֹלְלָה וְהֵקִים עָלַיִךְ
9 צִנָּה׃ וּמְחִי קָבָלּוֹ יִתֵּן בְּחֹמֹתַיִךְ וּמִגְדְּלֹתַיִךְ יִתֹּץ

o) *euge !* c. 25, 3. p) *fracta*, & breui per Babylonios excidenda eſt Hieroſolyma. Ef. 24, 10. q) *valua*, S. quæ fuit *ianua populorum*, i. e. vrbs, per cuius portas numeroſus populus intrauit & ciuium & exterorum: ad eam namque mercaturæ & religionis cauſſa ex toto fere Oriente concurrebatur, habebatque etiam promiſſionem, gentes ad illam confluxuras Ef. 2, 2. 3. Ier. 3, 17. Ion. *quæ ſuppeditabat mercimonia omnibus populis.* r) *verſa*, *traducta eſt ad me*, nempe negotiatio eius. Grotius: *ad me ſe vertit*, forum ſcil. illud frugum, vini, olei, balſami. Conf. verbum Gen. 19, 4. 2 Sam. 3, 12. 1 Par. 10, 14. c. 12, 23. s) eo magis nunc ego *replebor* mercibus & opibus c. 27, 25. t) ex quo, S. quia *vaſtata eſt* ipſa. v. 19. c. 29, 12. 2 Reg. 3, 23. Ex ruinis illius creſcam; *Grot.* Solent enim vicina emporia ex aliorum ruina incrementa capere. *Calov.*

℣. 3. u) *Ecce ego* ero vel inſurgam *contra te*, o Tyre! c. 13, 8. 20. Ier. 50, 30. x) c. 16, 40. c. 23, 45. y) Chaldæos v. 7. quibus & aliæ gentes non paucæ militabant. z) S. *ſicut aſcendere facit mare fluctus ſuos* v. 19. Al. *ac ſi aſcendere facerem mare ſecundum* vel *quoad fluctus ſuos.* Cum fluctibus autem maris, Tyro notiſſimis, comparat Chaldæorum exercitum, ob tumultum, fragorem, multitudinem & ferocitatem. cf. Ef. 17, 12.

℣. 4. a) S. *Quæ euertent* c. 30, 11. Ier. 5, 10. b) cf. Ier. 39, 8. c. 51, 58. c. 52, 14. c) *&* *deſtruent* v. 12. *turres eius* v. 9. d) *immo abradam*, *amouebo*. S. *retraham.* Guſſet. *euertam.* (1) Conf. not. Ef. 5, 25. Thren. 3, 45. rad. Ar. סחי *detraxit, demſit, pala amouit lutum* de ſuperficie terræ &c. e) etiam *humum eius*. *Grotius*: Latine dicerent: *abradam omnia cum puluiſculo.* Conf. 1 Reg. 20, 10. q. d. Iactat Tyrus, ſe totius orbis opibus implendam eſſe v. 2. ſed ego efficiam, vt ne puluis quidem in ea remaneat. *Tirinus.* Adeo euertetur, vt rupes tantum ſuperſit, l. area, cui vrbs impoſita eſt. *Iun.* f) c. 25, 5. g) *in ariditatem petræ*; aridam & *nudam petram*, omni cultu deſtitutam. (5) v. 14. c. 24, 7. Ion. *in leuitatem petræ apertæ.* ſic v. 14. ſenſus eſt: *faciam te nudam, vt ſcopulum.* Intellige vrbem, in quibus locis petroſa eſt, vel aceruus lapidum facta. Nam alioqui ager Tyri, vt fertilis, laudatur a Tyrio Wilhelmo. *Cocc.* ℣. 5. h) *Expanſio*, locus, vbi expandant. (3) v. 14. cf. rad. Num. 11, 32. 2 Sam. 17, 19. i) *retium*, *ſagenarum.* v. 14. c. 47, 10. ſc. vt ſiccentur. Hodienum in ruderibus Tyri incolas ex piſcationibus vitam degere miſeram, teſtantur itineraria nouiſſima. Vide ſis *Maundrell.* p. 64. 65. aliosque. k) S. *erit.* al. *erit*, fiet. *Grotius*: Erit ſicut littora deſerta, nec alium præbentia vſum, quam retibus ſiccandis. l) *in mari*, in quod materiam Palætyri ſ. Tyri huius antiquæ maximo labore ac ſtudio demerſit Alexander, quum e fundo illius aggerem ad oppugnandum nouam Tyrum moliretur. cf. infra not. ad v. 12. m) v. 14. c. 23, 34. c. 28, 10. n) c. 16, 14. o) *eritque in direptionem* v. 12. c. 7, 21. c. 25, 7. Ier. 15, 13. c. 17, 3. p) *gentibus* illis. v. 3. ℣. 6. q) i. e. minora oppida & vici, horumque habitatores. c. 16, 27. 31. 46. r) v. 8. s) *gladio occidentur* v. 8. 11. 15. id quod ita eueniſſe veteri Tyro & agris eius, nos minime ambigimus. Quandoquidem vero in ſequentibus, præſertim c. 28. vbi eſt threnus ſuper *rege Tyri*, multa allegorice dicuntur; vix poſſumus dubitare, quin Spiritus S. *Tyri proprie & ſpiritualiter dictæ* iudicium in vnum cumulum coniecerit. Ita vt quidem hic intelligamus proprie eam cladem, quæ a Nebucadnezare primum facta, ab Alexandro repetita ac denique conſummata eſt per Saladinum A. C. 1291. quum, capta Ptolemaide, habitatores Chriſtiani eam præ metu deſeruiſſent; deinde vero etiam extinctionem illius regni & *magnæ ciuitatis*, quæ tum per metaphoram, vt ſpirituale emporium & metropolis nundinationis ſpiritualis in mundo, tum propterea, quod aliquando Tyrus eius pars fuit, *Tyrus appellatur* &c. *Coccetus*, qui latius hoc deduxit in Comment. ad hoc caput. Conf. iterum not. Ef. 23, 1. t) vid. c. 6, 13. ℣. 7. u) Hactenus *generale* eſt Ezechielis *vaticinium* aduerſus Tyrum, de iudicio Dei, diuerſis temporibus & per diuerſas gentes in ipſam exercendo; ſequitur nunc *prædictio particularis* de malis a Nebucadnezare ei inferendis, cui propterea & nouum præmittitur proœmium. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 235. x) c. 28, 7. c. 29, 8. y) c. 29, 18. z) Ier. 27, 3--6. a) *Marshamo*, i. e. a Reblata, ad Orontem. ſed cf. etiam Ier. 1, 14. Ef. 14, 31. b) ſic appellarunt ſe Reges Babylonii, quod & Regibus quibusdam imperarent. conf. Num. 3, 32. 2 Reg. 18, 28. Ier. 52, 32. & not. Ef. 10, 8. c) *cum equis.* d) Dan. 11, 40. e) c. 38, 4, 15. f) c. 17, 9. 15. ℣. 8. g) *Grot.* idem repetit, quod ſupra v. 6. dixerat, quo melius retineatur. h) v. 6. 11. i) *turres tibi opponet.* vid. c. 4, 2. c. 21, 27. 2 Reg. 25, 1. k) *vallo caſtrenſi te cinget* Grot. vid. ibid. & Dan. 11, 15. l) *&* *conſtituet.* S. *erigetque* contra te. m) *clypeum* c. 23, 24. i. e. ſec. *Piſc & Glaſſ* milites clypeatos. Sic *Ion.* & *Raſchi*: armatos clypeis. al. continuatam ſcutorum ſeriem, qua tecti milites oppugnationem vrgent. *Grotius*: teſtudine ex ſcutis facta te oppugnabit. ℣. 9. n) *Et ictum* Cocc. & S. *Arietem autem* ſuum (1) dabit in muros tuos. o) *directo.* Nold. Conc. Part. p. 755. *ex aduerſo ſui*, *ante ſe.* (2) 2 Reg. 15, 10. Aliis videtur eſſe nomen generale machinarum bellicarum, quod *ex aduerſo* ſ. *e regione* muri ponantur. Sic Ion. *&* *percuſſionem tormentorum ſuorum* dabit &c. p) cf. v. 4. q) v. 4. c. 27, 11.

℣. 6. תֵּהָרַגְנָה per *Kam.* 3. 8. ſic ſu. 5. contra Maſ. 1. 2. *Erff*, & *Ind. Baſ* f. 60. col. 8. ℣. 7. כִּי per *Makk.* 1. 3. ſic ſa. 5. ℣. 9. קָבָלּוֹ ב per *Kam.* ſine Schua 21. 23. At *Lam.* ſine Dag. 5. 10. 22. contra *M. f.* בחמתיך ſic *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. ſic ſe. 2. atque ita 6. 9. in marg. ſec. *Maſ. impr.* ac *Erff* ל הס דחס. Alii *plene*

י בְּחַרְבוֹתָיו׃ מִשִּׁפְעַת סוּסָיו יְכַסֵּךְ אֲבָקָם מִקּוֹל פָּרַשׁ
וְגַלְגַּל וָרֶכֶב תִּרְעַשְׁנָה חוֹמוֹתַיִךְ בְּבֹאוֹ בִּשְׁעָרַיִךְ
11 כִּמְבוֹאֵי עִיר מְבֻקָּעָה׃ בְּפַרְסוֹת סוּסָיו יִרְמֹס אֶת־כָּל־
חוּצוֹתָיִךְ עַמֵּךְ בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וּמַצְּבוֹת עֻזֵּךְ לָאָרֶץ תֵּרֵד׃
12 וְשָׁלְלוּ חֵילֵךְ וּבָזְזוּ רְכֻלָּתֵךְ וְהָרְסוּ חוֹמוֹתַיִךְ וּבָתֵּי
חֶמְדָּתֵךְ יִתֹּצוּ וַאֲבָנַיִךְ וְעֵצַיִךְ וַעֲפָרֵךְ בְּתוֹךְ מַיִם יָשִׂימוּ׃
13 וְהִשְׁבַּתִּי הֲמוֹן שִׁירָיִךְ וְקוֹל כִּנּוֹרַיִךְ לֹא יִשָּׁמַע עוֹד׃
14 וּנְתַתִּיךְ לִצְחִיחַ סֶלַע מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה לֹא תִבָּנֶה
עוֹד כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
15 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְצוֹר הֲלֹא מִקּוֹל
מַפַּלְתֵּךְ בֶּאֱנֹק חָלָל בֵּהָרֵג הֶרֶג בְּתוֹכֵךְ יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים׃
וירדו

הרי בפתח
ỳ. 12. i) *Spoliabunt autem* c. 29, 19. *opes tuas* c. 29, 5. Ier. 15, 13. c. 17, 3. k) *&* *diripient* v. 5. c. 39, 10. *merces tuas*. (4) c. 28, 5. 16. 18. Neque obest huic commi-nationi, quod infra c. 29, 18. & Ef. 23, 6. de Tyro fubftantiis opibus-que prius nudata notauimus. Intelligenda enim hæc funt præfertim de mercibus & fubftantiis extra vrbem repertis, & de reliquiis bonorum in Tyro: nam afportare omnia per moram non licuit. vid. Gurtlerum. p. 237. l) vid. v. 4. m) *&* *domos defiderii tui.* conf. Ef. 2, 16. Ier. 12, 10. n) i. e. *ruderatua.* Grot. o) vid. v. 10. Quæ hic Ezechiel prædicit de ruderibus Tyri aquis obruendis, ad litteram effe impleta tempore Alexandri M. ex *Diodori Siculi* l. 17. c. 40. feqq. & *Curtii* l. 4. c. 2. clariffime demonftrauit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 307. ỳ. 13. p) S. *Sic ceffare faciam.* c. 30, 20. q) *ftrepitum* l. *multitudinem canticorum tuorum.* Signa lætitiæ ceffabunt. Am. 5, 23. conf. Ef. 26, 9. Ier. 7, 34. c. 25, 10. c. 48, 33. r) conf. Ef. 23, 16. c. 24, 8. Iob. 30, 31. ỳ. 14. s) *Et ponam te,* Veterem Tyrum: cuius excidium hic per Nebucadnezarem prænunciatur. *Gurtler* p. 236. S. *Dabo denique te* v. 4. t) *ut nuditatem petræ.* i. e. fcopuli inftar eris. v. 4. u) *expanfio* v. 5. x) *retium* v. 5. c. 32, 3. Cob. 7, 26. y) *eris.* Mafculinum genus refpicit *terminationem* nominis Tyri. cf. not. c. 22, 4. 2 Reg. 15, 16. Ef. 23, 1. Hof. 10, 7. Nihil de te reftabit, præter faxum vel aggerem, in quo pifcatores retia expandent. z) *nec vltra ædificaberis.* a) vid. v. 5. Obiicitur Ef. 23, 15. 17. vbi Tyrus poft 70. annos inftauranda legitur, coll. Ier. 25, 11. 22. Refp. *non ædificaberis amplius* ea dignitate, elegantia & celebritate, immo nec loco, quo antea fuifti. nam quod poftea inftauratum in eodem loco & dictum eft *Palætyrus*; non vrbs, fed vicus fuit, nec vrbis fplendorem aut veftigia retinuit. Sic *Grotius*: non redibis ad veterem fortunam. Nempe verba quædam, fec. *Gloff.* Gram. S. p. 779. non tantum vfitatam fignificationem, fed etiam quandam eius quafi *qualitatem, adiunctum* aut *conditionem* fimul indicant. Sic *dicere* pro *vere, fincere & ex animo dicere poffe* Prou. 20, 9. 1 Cor. 12, 3. *Facere peccatum* de alacritate, promtitudine, affiduitate & ftudio peccandi. 1 Ioh. 3, 8. 9. *Videre* pro videre *cum oblectatione* Pf. 35, 21. &c. Hoc autem modo intellecta textus verba tam in veterem illam a Nebucadnezare, quam in nouam Tyrum infulanam, ab Alexandro deftructam, quadrant; neutra enim, vtcunque reftaurata, ad priftinam dignitatem, celebritatem & amplitudinem emerfit. Immo *Cocceius*, verfus quidem, inquit, feptimus, 8. 9. 10. & 11. fine dubio loquuntur de eo, quod Nebucadnezar effecit; at quod v. 12. 13. 14. dicitur, id non neceffario de Nebucadnezare & illo tempore accipitur. *Et fpoliabunt* &c. v. 12. imperfonaliter dictum, non vt illa, quæ præcedentibus extant verfibus, cum determinatione & defignatione eorum, qui id facturi fint. Optime ea fluent, fi ea in pofterum diftinctis temporibus efficienda intelligantur--Notabile etiam hoc eft, quod, quo tempore Tyrus ab Alexandro excifa eft, etiam *Theba, filia Tyri,* ab eodem eft diruta. Quæritur etiam *Carthago* colonia ipfius, vt & aliæ vrbes; vt non tantum Nebucadnezar *filias eius in agro* occiderit v. 6. *Maio* etiam in Oecon. V. T. p. 1044. excidium a Chaldæis primum, & poftea a Græcis euenturum prædicitur hoc capite. Idem fentit *Abendana.* ỳ. 15. b) *ob fonum* Ier. 49, 21. c) *cafus, ruina tua* v. 18. c. 31, 16. Hæc ad vaftationem, per Alexandrum factam, fpeciatim refert *Abendana.* d) *cum gemet confoffus* c. 9, 4. c. 24, 17. Ier. 51, 22. e) *infinitiuus* Piel, vel fec. Kimchium *Niphal*, elifo ה *præformatiuo*, vt Ex. 10, 3. Prou. 24, 17. f) S. *cum peragetur cædes* v. 6. Ef. 27, 7. Prou. 24, 11. g) *commouebuntur.* ingenti admiratione & conflernatione *contremifcent* v. 10. h) *infulæ* & omnis *ora maritima,* l. *regionum maritimarum* incolæ. v. 18. c. 27, 7. 15.

r) *fecuribus* l. *inftrumentis* f. machinis *diruentibus* fuis. conf. 2 Par. 34, 6. Chaldæus: *lapides* (id eft, globos) *ferreos*, nempe qui e baliftis iaciebantur. *Grot.*

ỳ. 10. s) *Ob multitudinem, præ abundantia,* Ef. 60, 6. t) obteget te *puluis eorum.* Nah. 1, 3. Tantus erit puluis ab equorum curfu, vt nubis modo vrbem operiat. *Grot.* u) cf. Ier. 4, 29. c. 8, 16. c. 47, 3. x) c. 10, 13. c. 23, 24. y) *contremifcent.* S. *commouebuntur* muri tui. v. 15. c. 27, 28. *Grotius*; Solent enim ædes tremere, vbi in propinquo multi curfitant currus & equi, propter foli cohærentiam. z) *quando venerit ille per portas tuas.* a) *fec. introitus vrbis*; ficut intrare folent in vrbem expugnatam. b) *perrupta* 2 Reg. 25, 4. Ief. 9, 4.

ỳ. 11. c) Ef. 5, 28. d) *conculcabit.* Ef. 1, 12. e) Equites per oppidum difcurfabunt. cf. Nah. 2, 5. f) v. 6. 8. g) *&* quævit *ftatuarum* (difcrepantia numeri in verbo notat *diftributionem.* conf. c. 23, 40. Iud. 5, 29. Ef. 19, 4. Hof. 6, 5.) *roboris tui*; i. e. fec. *Vat.* ftatuæ erectæ in honorem fortium ciuium; vel fec. alios, imagines clarorum virorum, quibus vetuftam generis nobilitatem præferebant. *Grotius*: ftatuas erectas Aegyptii Regibus aliisque fœderatis Tyri, & Chaldæorum hoftibus. Solent enim imagines deiici eorum, quibus res infeliciter cedunt. Al. *ftatuas deorum.* Herculis & Apollinis, quos colebant, coll. Ier. 43, 13. Hof. 10, 2. Mich. 5, 13. Quæ fententiæ non male forte coniungentur. h) *in terram defcendet* f. fracta corruet. conf. c. 38, 20. Ef. 21, 9. Am. 3, 14. Thren. 2, 9.

ỳ. 18.

ỳ. 10. פרש per *Kam.* 3. 5. 6. 9. 20. contra *Maf.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 5, 29. וגלגל per *Kam.* 2. 3. 5. contra *Maf. Erff.* ỳ. 13. שריך *defect.* fe. 1. fec. *Maf. impr.* ad Prou. 4, 25. ỳ. 15. בהרג ita *Ber.* At בהרג 7. 8. 10.--20. 21. 23. 24. & quidem addita nota ב טעמים 17. 24. Sed cf. quæ de huiusmodi fiue *Meth.* fiue Merca notauimus ad Iud. 20, 2. 15. 17. בהרג habent 2. 3. 5. & בהרג 1. 6. 9. 20. 22.

16 וירדו מעל כסאותם כל נשיאי הים והסירו את־
מעיליהם ואת־בגדי רקמתם יפשטו חרדות ילבשו
17 על־הארץ ישבו וחרדו לרגעים ושממו עליך׃ ונשאו
עליך קינה ואמרו לך איך אבדת נושבת מימים העיר
ההללה אשר היתה חזקה בים היא וישביה אשר־
18 נתנו חתיתם לכל־יושביה׃ עתה יחרדו האין יום
מפלתך ונבהלו האיים אשר־בים מצאתך׃
19 כי כה אמר אדני יהוה בתתי
אתך עיר נחרבת כערים אשר לא־נושבו בהעלות
כ עליך את־תהום וכסוך המים הרבים׃ והורדתיך את־
יורדי בור אל־עם עולם והושבתיך בארץ תחתיות
בחרבות מעולם את־יורדי בור למען לא תשבי ונתתי
21 צבי בארץ חיים׃ בלהות אתנך ואינך ותבקשי ולא־
כז תמצאי עוד לעולם נאם אדני יהוה׃ ויהי דבר־
2 יהוה אלי לאמר׃ ואתה בן־אדם שא על־צר קינה׃

ואמרת Ttt 3 כה ג

℣. 16. i) S. *Descendent nimirum* Ef. 47, 1. Ier. 48, 18. k) *de soliis suis*, more lugentium Ion. 3, 6. l) Carthaginenses, Gaditani aliique Tyro orti, & potentes mari. *Grot.* m) c. 21, 31. n) vestes extimas. Ex 28, 31. 1 Sam. 18, 4. 2 Sam. 13, 18. o) *vestes suas acupictas* c. 15, 18. & splendidas. p) *exuent* c. 44, 19. 1 Sam. 19, 24. Dignitatem suam & lætitiam, eiusque signa abiicient. cf. Ion. 3, 6. *Grotius*: Nam & hic mos lugentium, mutare vestes: Cicero non vno loco propter se a senatu mutatam vestem narrat. q) S. *contra terroribus* Ef. 21, 4. *induentur*, & metu *circumdabuntur*. cf. c. 7, 27. Pf. 35, 26. Pf. 132, 18. oppositum Ef. 51, 9. r) iterum more lugentium Iob. 2, 13. c. 42, 6. Ion. 3, 6. s) *& trepidabunt*. c. 32, 10. t) *ad singula momenta*, mala omnia timentes a vastatoribus, Chaldæis & Græcis &c. Ef. 27, 3. u) *& obstupescent propter te* c. 27, 35. c. 28, 19. *Cocceius*: Cum ea ciuitas negotiatrix esset, fieri non potuit, quin multorum opes cum ea perierint, atque ita mœrendi & lugendi ac plorandi caussam habuerint.

℣. 17. x) *Quin tollent, proferent super te.* c. 19, 1. y) *lamentationem*. c. 27, 2. z) *Quomodo* vel *Qui sic interiisti!* Num. 21, 30. 31. Interrogatio lamentantis cum stupore, vt Thren. 1, 1. cf. Apoc. 18, 15. a) *habitata a maribus* s. populis maritimis. Ad quam ab omni mari aduenæ veniebant. *Grot.* Conf. Hos. 11, 10. b) *quæ laudata*, celeberrima *fuit*. Præt. *Pyal.* Pf. 78, 63. cum præfixo *He relatiuo*, vt c. 21, 31. Ios. 10, 24. Ef. 6, 3. &c. c) *fortis, prævalida in mari.* Num. 13, 31. præcellens omnibus in re nauali, vt solebant esse Phœnices; cf. infra c. 27, 4. munitissima etiam, nec vim maris vel hostis metuens. d) *vt dederint*, incusserint *terrorem suum*, *sui* c. 32, 23. cf. Gen. 9, 2. e) *omnibus habitatoribus eius* sc. maris; sec. *Pat.* & *Kimchi* ac *M. I.* quod ים hic adhibeatur vt femininum, coll. 1 Reg. 16, 17. sed frustra. *Syrus* itaque habet: *omnibus habitatoribus terræ.* Propius vero *suffixum*

CAP. XXVII.

ad Tyrum vrbem ita refert

Cocceius: h. e. qui imperio graui & seuero totam ciuitatem continuerint & frænauerint. *Distinguuntur* enim *habitatores*, qui *cum imperio* sunt, *a reliquis* habitatoribus, qui vel in ciuitate habitant, vel ius illius ciuitatis habent in omnibus coloniis. Tam igitur magnificam ciuitatem, cuius senatores regibus æquales erant, interire miserabile erat. ℣. 18. f) S. *Quare trepidabunt* Gen. 42, 28 1 Reg. 1, 49. g) *insula*, insulani. v. 15. terminatio est Chaldaica. h) S. *ob diem*, al. *in die casus tui* v. 15. c. 27, 27. i) *& perturbabuntur* Ex. 15, 15. 2 Sam. 4, 1. k) *ob exitum tuum* tristissimum; excidium & captiuitatem tuam. ὁ. ἀπὸ τῆς ἐξοδίας σου. Id *Marshamus* in Can. Chron. p. 578. intelligit de exitu Tyriorum, quando antiqua sede pulsi in Insulam (in qua postea noua Tyrus) transmigrarunt. de quo cf. infra ad c. 29, 18. ℣. 19. l) *Cum dedero*, c. 32, 15. m) *te* Palætyrum, *Gurtler* p. 306. seqq. n) *desolatam* v. 2. c. 30, 7. o) *quæ non habitantur* l. *habitata amplius sunt*. Ier. 22, 6. tam destitutam à commerciis, quam sunt vrbes hominum vacuæ. Respicit in oppositione ad v. 17. p) *cum ascendere fecero* v. 3. q) c. 31, 15. Ion. *exercitus populorum multorum, instar aquarum abyssi.* r) *& obtexerint te* c. 32, 7. quod fieri solet, disiectis munimentis. *Grot.* s) *gentes multæ* ex omnibus partibus effusæ. vid. v. 3. *Aquis* enim *proprie dictis* Tyrum tectam & inundatam fuisse, quod volunt *Kimchi*, *Raschi* & *Abendana*, non constat: etsi de ruderibus eius id sit certissimum. vt ad v. 12. dictum est. cf. etiam not. c. 29, 18. & Ef. 17, 12. Apoc. 17, 1. 15. ℣. 20. t) *Et descendere fecero te* Ef. 14, 15. c. 43, 14. u) *cum descendentibus in foueam*. c. 31, 14. c. 32, 24. Ef. 14, 15. x) S. *ad populum æternitatis*, i. e. ad *dudum mortuos*; qui dudum ante nos fuerunt, & ante multa secula mortui sunt. vid. not. Ef. 44, 7. Alii: *ad eos, qui perpetuo* h. e. diu vsque ad nouissimum diem *dormituri sunt*. y) *& habitare fecero te* Pf. 143, 3. Thr. 3, 6. z) *in terra inferiorum locorum*; c. 31, 14. c. 32, 24. Thr. 3, 55. quum quasi in fundo maris sepulta eris. cf. Matt. 11, 23. a) *in desolationibus*, c. 13, 4. quæ *a seculo* fuerunt. q. d. eris par locis, *ab omni æuo* desertis *Grot.* Cf iterum not. Ef. 44, 7. c. 63, 9. Ier. 2, 20. b) S. *vt non habites*; al. cum Ion. & Syr *habiteris*, vt non *maneas* vel *inhabites* amplius locum tuum. c. 29, 11. Ef. 13, 20. Ier. 17, 6. op. sicut ante, priore loco & amplitudine, ad negotium populo Dei facessendum. cf. v. 14. c) S. & Cocc. *tum dabo* sc. Iudæis s. Ecclesiæ meæ. Alii protasin continuant; *dederoque* l. *dedero autem* &c. & apodosin faciunt cum seq. versu: *Tum terrores te faciam* &c. d) *decus*, c. 25, 9. e) *in terra viuentium* l. *huius vitæ* Ef. 38, 11. Pf. 27, 13. *Kimchi* obseruat oppositionem inter *terram viuentium* & *terram inferiorum*. Ion. *dabo gaudium in terra Israel.* *Calov.* Spiritualis potius Ecclesiæ felicitas, quam temporalis Iudææ respicitur. ℣. 21. f) S. *Terrores autem*. c. 27, 36. c. 28, 19. s. exemplum omnibus terribile. g) c. 5, 14. c. 35, 9. h) S. *vt non sis*. cf. Pf. 37, 10. Pf. 104, 35. op. quod fuisti. *Grot.* i) S. *quæreris quidem* Pf. 37, 36. Quærent homines, vbi nunc illa est vrbs, quæ tam multas misit colonias, quæ tam late mari imperauit? *Grot.* k) Ef. 41, 12. Dan. 11, 19. Quid multa? inquit *Marsham.* in Canone suo Chron. p 578. *Palætyrus* a Nabuchodonosore capta est & excisa, nec vnquam in dignitatem regiam pristinamque fortunam rediit. &c. De applicatione mystica horum versuum videsis *Cocc.* l) c. 11, 8. c. 16, 14. CAP. XXVII, ℣. 1. m) *Factum porro est*. Pergit hoc capite Propheta, in Babylonia degens, vaticinari aduersus *Tyrum* (*nouam*, sec. Gurtl, p. 308. vid. not. v. 2. c. 26, 1.) eiusq; describit I. *splendorem*, quoad ædes magnificas, rem nauticam, & vires conductitias, v. 2--11. II. *mercatum* eius & commercia cum omnibus ferme gentibus recenset v. 12- 25. & III. maximam eius *ruinam* & deuastationem deplorat, & per antithesin amplificat. v. 26--36. ℣. 2. n) *Tu etiam*, vt alii c. 26, 17. o) *suscipe super Tyro lamentum*. v. 32. c. 38. 12. *Cocc.* Hæc quidem possunt intelligi *de Tyro propria*, siue cum Nebucadnezar illam excidit, siue cum Alexander Macedo eam deuicit & expugnauit. Sunt tamen etiam intelligenda de emporio quodam alius generis, quod & *Tyrus* & *Babylon* adpellatur, vt constat ex Ef. 23, 1. sqq. & parallelis Apoc. 18, 23. vbi colon secundum de Babylone vsurpatur, quod de Tyro erat dictum in prophetia Ef. 23, 8.

℣. 16. חרדות sine *Pisk* 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. Pro על poscit אל *Mas. fin.* f. 11. coll. 4. sed sine suffragio codicum h. l. ושממו per *Chatephpat.* 1. 2. 5. 22. ℣. 18. יחרדו sic per *Segol.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *M. I.* ℣. 19. כי per *Makk.* 1. 2. ℣. 20. בחרבות per præf. בַּ 1. 3. 6. 9. 10. ℣. 21. ותבקשי per *Schua simpl.* 1. 2. 3. 5. 20. 21. contra *M. I.* At ק cum *Dag.* 3. 6. 9. 20.

היושבת
קרי

in mare coniectis, ex insula fecit peninsulam, aggere per fretum ducto, vt pedibus adiri & expugnari posset; & sic hodienum

כתיים
קרי

perseuerat. cf. not. v. 3. c. 26, 14. At *Marshamo*, qui de Palmyro hoc intelligit vaticinium in Can. Chron. p. 578. phrasis hæc notat *imperium maritimum*. cf. c. 26,17. Sic Grot.

3 ואמרת לצור הישבתי על־מבואת ים רכלת העמים
אל־איים רבים כה אמר אדני יהוה צור את אמרת אני
4 כלילת יפי: בלב ימים גבוליך בניך כללו יפיך: ברושים ה
משניר בנו לך את כל־לחתים ארז מלבנון לקחו
6 לעשות תרן עליך: אלונים מבשן עשו משוטיך קרשך
7 עשו־שן בת־אשרים מאיי כתים: שש ברקמה ממצרים
היה מפרשך להיות לך לנס תכלת וארגמן מאיי
8 אלישה היה מכסך: ישבי צידון וארוד היו שטים לך
9 חכמיך צור היו בך המה חבליך: זקני גבל וחכמיה
היו בך מחזיקי בדקך כל־אניות הים ומלחיהם היו בך
לערב מערבך: פרס ולוד ופוט היו בחילך אנשי י
מלחמתך

Imperium tuum non terra continetur, sed late per mare se spargit, ita vt *Tyria maria* in prouerbium abierint. *b*) *architecti tui*. 1 Reg. 5,18. Grot. *qui te ædificarunt* Sidonii. *c*) *perfecerunt*, *absolutam fecerunt* (2) v. 11. cf. 1 Reg. 10 27. *pulchritudinem tuam*, v. 3. 11. perfecte te ornarunt. ℣. 5 *d*) S. Ex *abietibus* præstantissimis, Ef. 41, 19. c. 55,13. *e*) *de Senire* s. Hermon monte. vt de Libano 2 Par. 2,7. vid. Deut. 3,9. & cf. Cant. 4,8. 1 Par. 5,23. *f*) S. *omnes tabulas*, *omnia tabulata* qs. *duplicia*. (forma compos. ex plurali & duali, vt חמתים 2 Reg. 25,4 &c.) sc. ædium, vt 1 Reg. 7,36. vel nauium, vt alii ob sequentia malunt. *Vat.* tabulis *multis*, & *duplici ordine* dispositis, in *duobus lateribus*, constant naues. *g*) *cedros de Libano* præstantissimas. c. 31,3. 1 Reg. 5, 13. Ps. 104,17. *h*) *malum*, *arborem nauis*, (3) Es. 30,17. c. 33,23. *i*) S. *pro te*. c. 13,18. ℣. 6. *k*) S. *E quercubus de Basane*, Ef. 2,13 *l*) fecerunt *remos tuos* (1) cf. v. 29. *m*) *tabulas* s. *transtra tua*, sec. Bochart. Vulg. Trem. aliosque. S. *asserem* l. *asseres tuos*. Ex. 26,15. sqq. *n*) *ex dente* s. *ebore*. v. 15. 1 Reg. 22,39. *Plinius* H. N. l. 8. c. 3. Quæ Iuba *cornua* adpellat, Herodotus tanto antiquior, & consuetudo melius, *dentes Elephanti*. vide tn. infra v. 15. & *Ludolfi* Hist. Aeth. Lib. I. c. 10. & ipsum *Plinium* lib. 18. c. 1. &c. *o*) *filia buxorum*, i. e. quod *buxo inclusum* est. Grot: Ego pro certo habeo, אשורים hic arboris esse nomen, quæ תאשור Ef. 41, 19. vbi *buxum* vertit Chaldæus. Cf. infra c. 31,3. Bochart. *ex ebore in buxo ex insulis Citim*, i. e. ex ebore, quod buxo Corsico inclusum fuit. Hieroz. I. p. 252. *Virgil.* Aen. X. v. 135. seq. *Quale per artem inclusum buxo aut Oricia terebintho, lucet ebur.* Sic *pupilla* oculi, *filia oculi* dicitur Ps. 17,8. Thr. 2,18. quia in oculo est. Sagitta *filius pharetræ*, cui inclusa est. Thr. 3, 13. Seruus *filius domus meæ*, quia *in familia* s. domo mea habetur, Gen. 15, 3. &c. *Ebur* vero h. l. Hebr. בת in femin. dicitur, quia שן *dens* generis communis est. cf. *Glassii* Grammat. S. p. 663. Alii: *filia Assuriorum*, i. e. quod elaborarunt *artifices* peritissimi ex *Assyria*. At cum vox illa gentem significat, semper cum *Dagesch* scribitur. Cf infra v. 23 & Gen. 25,3. *p*) *ex insulis Citiim*, i. e. *Latinorum* l. Romanorum, sec. not. Ef. 23,1. vbi vide. Vulg. *de insulis Italiæ*. Cf. Gen. 10,4. Num. 24,24. *Boch.* circa *Italiam*, speciatim ex Corsica, insula Italiæ proxima; cuius *buxum* maximam, crassissimam & præstantissimam esse, testantur *Plin.* 16.16 *Diod* V. Theoph. Hist. plant. 3. 15--nulla buxus aptior est ad transtra nauium fabricanda, quæ ipsa latitudo commendat. Phal. 3.5.180. Exprobrat itaque Tyriis immanem luxum, quod re nauali non tantum ad necessitatem aut commoditatem vterentur, verum etiam ad delicias luxumque profusissimum, cum materiam pretiosissimam, qualis *ebur* (*buxo inclusum*) ad res nauium sordidissimas adhiberent. *Glass.* l. c. ex *Iun.* & *Trem.* ℣. 7. *q*) *Byssus*, l. potius *Xylinum*. cf. Ex. 25,4. *r*) S. *in acupictura*, vel *cum opere phrygionico* s. operis phrygionici. cf. v. 16. c. 16,13. Ex. 26,36. Præfixum ב regimini nonnunquam inseruit, vt יועץ בשכל 1 Par. 26,14. Boot. in Animadu. ap. *Polum*. Adde, si places, 2 Sam. 1,21. Ef. 9,2. Ps. 2,12. *s*) *ex Aegypto* allata. *Plin.* H. N. XIX. 1. Superior pars *Aegypti* in Arabiam vergens, gignit fruticem, quem aliqui *gossipion* vocant, plures *xylon*, & ideo lina inde facta *xylina*. Paruus est, similemque barbatæ nucis fert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis candore mollitiaue præferenda. *Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ*. *t*) *fuit expansio tua*. (2) Iob. 36,29. cf. Ef. 33, 23. *Vat.* Ita dicitur *velum*, quod explicetur vento. *u*) *pro velo*; S. *in signum*, Ef. 11,10.12. *x*) Ex. 25,4. c. 26,31. Ier. 10,9. *y*) *ex insulis* v. 15. c. 26,15,18. *z*) *Elisæ*. cf. 1 Par. 1,7. Gen. 10, 4. h. e. ex *Peloponneso* & vicinis insulis Aegæi & Cretici maris, ex quibus ingens purpuræ copia euecta, vt multis docet *Boch.* Phal. Lib 3. c. 4. *a*) Schm. & Ion. *fuit tegumentum tuum*. Ef. 14, 11. c. 23.18. M. I. & Kimchi: *vestimentum tuum*. vel sec. eosdem & Raschi: *tegumentum tentorii nauis*, quod operiebat superficiem nauis a pluuia, imbribus & æstu, constans ex aulæis tinctis colore hyacinthino & purpureo.

℣. 8 *b*) c. 28,21. Gen. 10,15. Ios. 11,8. Ef. 23,4. *c*) *& Arvadæi* l. *Aradii*, v. 11 Gen. 10,18. qui *Aradum* insulam occupauerant in ora Phœnices, ad ostia Eleutheri fluminis. & partem vicinæ continentis. vbi *Antaradus*, *Marathus*, *Laodicea*--Aradios maxime commendauit rei naualis peritia &c. *Boch.* Phal. l. 4. c. 36. *d*) *fuerunt remiges* (3) v. 26. cf. Ef. 33,21. Tanta Tyriorum opulentia, vt viliora ministeria cæteris delegarent & Zidoniis atque Aruadæis tanquam seruis vterentur. *e*) *sapientes vero tui*, *o Tyre*. v. 9. Ef. 19,11.12. Esth. 6,13. *f*) *fuerunt*. al. cum LXX. subintell. relat. *qui fuerunt in te*. *g*) S. *fuerunt nauclerі tui*; Vat. *rectores nauium tuarum*. (7) v. 27. 28. 29. Ion. 1, 6. ὁ κυβερνήτης). Act. 27,11. Apoc. 18,17. Grot. *peritos rei naualis*, quos classibus nauibusque præficeres, de te habebas, non opus habebas aliunde petere. Sic *Kimchi* & *M. I.* ℣. 9 *h*) Nom. propr. regionis & gentis Phœniciæ, in qua optimi erant fabri. vid not. Ios. 13,5. 1 Reg. 5,32. (al. v. 18) *i*) Grot. *& quidem peritissimi eius*. cf. v. 8. Ier. 50,35. *k*) *instaurantes*, *confirmantes fissuram* s. *rimas tuas*, scil. in nauibus tuis reficiendis & curandis nauibus præfecti. vel potius sec. alios; *rimas murorum & ædificiorum* v. 27. 2 Reg 12,6.7. *l*) vid. v. 25. 29. *m*) *& nautæ earum* (4) v. 27. 29. Ion. 1,5. *n*) S. *ad negotiandum*. al. *ad distrahendum permutandum*. al. q. d. *ad commiscendum se mercimonio tuo*. v. 27. Neh. 5, 3. *o*) *merces*, *mercimonium*, S. *negotiationem tuam*. v. 13.17. At omnibus terris ad te veniebant naues & nautæ, mercaturæ caussa Grot. ℣. 10. *p*) *Persæ*. c. 38,5 Dan. 5,28 sagittis ab omni æuo noti. Grot. *q*) *& Ludi*, vel *Lydi* Gen. 10, 22. sunt *Asiatici*, qui ad Mæandrum fluuium sunt (quod alii forsan malunt, quia iunguntur cum *Phutæis*) *Africani*, qui Æthiopiam incolunt sub Aegypto vbi Nilus maxime tortuosus est. Vide *Boch.* Phal. copiose L. 2. c. 12 & L. 4. c. 26. *r*) *& Phutæi* c. 30,5 s. *Libyes*, sec. LXX. h. e. Afri, Libyæ regionumque vlteriorum ad Oceanum Atlanticum incolæ, Ier. 46. 9. orti a *Phut*, filio Chami, Gen. 10,6. 1 Par. 1,8. vid. *Boch.* Phal. L. 4. c. 33. *s*) *in auxiliis* s. *exercitu tuo fuerunt*; v. 11. c. 38, 4. gentes longinquæ & bellicosæ stipendia apud te meritæ sunt. *t*) tanquam *viri belli tui*; i. e. bellatores s. *milites mercenarii tui*; v. 27. Ier. 50,30. qualibus multum vtuntur ciuitates mercatui deditæ, vt & filia Tyri Carthago. *Grot.*

℣. 3. *p*) S. *o habitatrix!* *o tu, quæ habitas!* al. cum LXX. Ion. Syr. *habitanti*; simplicius sec. accentus. *q*) *ad ingressus*, *introitus*, s. *aditus maris*. (1) Grot. *ad portum egregium maris*. q. d. quæ commodissime sita es; vt, quocunque velis, nauiges, & vndecunque mercatores velint, adnauigetur. *r*) *negotiatrix* l. *negotiatrici* v. 20 23. *s*) *populorum*. quæ negotiaris cum populis plurimis. cf. c. 26,2. *t*) S. *vsque ad insulas multas* v. 6. 7. cuius merces ad varias deferuntur insulas, non tantum ad populos in continenti habitantes. *u*) *o Tyre!* *x*) *ego sum perfecta* Thr. 2,15. cf. mascul. infra c. 28,12. *pulchritudine*; pulchritudinis perfectissimæ. De noua Tyro *Curtius* l. 4. c. 2. *Tyrus & claritate & magnitudine ante omnes vrbes Syriæ Phœnicesque venerabilis*. cf. Ef. 23, 8.

℣. 4. *y*) *In* (*medio*) *mari*, l. *intra mare*. v. 25. 26. Ex. 15,8. Ion. 2,4. ἐν καρδίᾳ θαλάσσης. sic in seqq. Matth. 12,40. Acropolis rupi erat imposita, postea tamen vrbs aucta est ædificiis, quæ substructionibus mari erant imposita. *Iun.* *z*) Plurali vtitur, quod omni ex parte allueretur mari, & ex omnibus maribus ad eam venirent. *Vat.* *a*) sunt *termini tui*, c. 45,1. 1 Sam. 5,6. statuisti vrbem tuam velut insulam, & secura es, quod vndique pelago circumdaris. *Vos quidem* (ait Alexander ad legatos Tyriorum apud *Curtium* l. c.) *fiducia loci*, *quod insulam incolitis*, *pedestrem hunc exercitum spernitis*; *sed breui ostendam in continenti vos esse*. Ibidem Curtius: *Vrbem a continenti quatuor stadiorum fretum diuidit*, *Africo maxime obiectum*, *crebros ex alto fluctus in litus euoluens*. Sed Alexander M. saxis, trabibus, & terræ immensa quantitate in

℣. 4 כלליך per *Schua* simpl. 1 3.5.21. ℣. 6. כתים Hæc lect. per simpl. *Iod* tribuitur *Occident.* per gemin. vero *Orient.* Nihilominus vtraq; per *Cthib* & *Kri* a codicibus copulatur prout requ. *Mas. Erff.* & *M. I.* præt. 1. qui in tex. כתיים ℣. 8. וארוד per *Kam.* 2.3.5.6.9.10.13. Sic ℣. 11. iidem & 11.

11 מלחמתך מגן וכובע תלו־בך המה נתנו הדרך׃ בני
ארוד וחילך על־חומותיך סביב וגמדים במגדלותיך
היו שלטיהם תלו על־חומותיך סביב המה כללו יפיך׃
12 תרשיש סחרתך מרב כל־הון בכסף ברזל בדיל
13 ועופרת נתנו עזבוניך׃ יון תובל ומשך המה רכליך
14 בנפש אדם וכלי נחשת נתנו מערבך׃ מבית תוגרמה
טו סוסים ופרשים ופרדים נתנו עזבוניך׃ בני דדן רכליך
איים רבים סחרת ידך קרנות שן והובנים השיבו
16 אשכרך׃ ארם סחרתך מרב מעשיך בנפך ארגמן
17 ורקמה ובוץ וראמת וכדכד נתנו בעזבוניך׃ יהודה

וארץ

u) Eadem arma ipsis tribuit Ier. 46, 9. x) & galeam (6) c. 38, 5. 1 Sam. 17, 5. y) suspenderunt in te. v. 11. 1 Sam. 31, 9. 10. Grot. np. qui eorum ab excubiis vacabant. Iun. Priori membro functionem eorum describit, quod militabant &c. hic, stationem, quod in aggere & munitionibus Tyriorum custodiam exercebant, armis in propinquo appensis, vt stationis militaribus fieri solet. z) S. illi dederunt (tibi) honorem tuum. c. 16, 14. Ornamento tibi fuerunt. Magnificum erat tibi, tot gentes habere conductas Grot.

℣. 11. a) v. 8. b) & reliquus exercitus tuus. M. I. cum exercitu suo. v. 10. Permixti erant vrbano militi. Grot. c) super muris tuis. De his ita Diodorus Sic. lib. 17. c. 43. Mox Tyrii, vt mœnia duplo firmiora redderent, quinque cubitorum interuallo in medio relicto, murum alterum decem cubitos latum ædificant, & vacuum inter vtrumque spatium lapidibus & ingesta terra complent. d) S. & Gammadæi. (1) Esse nomen propr. gentis ignotæ (forte Phœniciæ), patet ex nexu præcedentis & huius versus; cum meri milites, e peregrinis populis adsciti, recenseantur: vt recte indicat Pfeiff. dub. vex. h. l. & Ludolf Comment. Hist. Aethiop. p. 73. 74. vbi vide sis copiose. Nam quod alii pygmæos s. homines cubitales, alii robustos, q. d. lacertosos s. brachiales, coll. Iud. 3, 16 aut cum Lud. de Dieu ex Syriasmo homines feroces & audaces, vel aliter interpretantur, id vel fabulosum est, vel insolens & valde coactum. Grot. intelligit habitatores Antaradi Phœnices; nam ἀγκὼν est גמיד cubitus. e) c. 26, 4. 9. f) scuta, clypeos suos (7) 2 Sam. 8, 7. g) v. 10. h) vid. v. 4.

℣. 18.

℣. 12. i) Tartessus in Hispania Bætica v. 25. Ion. 1, 3. Es. 23, 1. vid. Bocharti Phaleg p. 193. & ex eo notata ad 1 Reg. 10, 22. At Cocc. h. l. Tarsis quin Ciliciæ sit, equidem non dubito. Neque tamen id impedit, quin id nomen latius והבנים קרי prolatum sit. Potuit enim inde etiam colonia in Hispaniam deducta esse. k) S. fuit negotiatrix tua v. 16. l) ob multitudinem omnium opum v. 18. m) metallis hic enumeratis abundabat Hispania, & argentum in ea erat pulcherrimum. Plin. l. 33. c. 6. vid. Bochart. n) ferro v. 19. Bilbilin in Hispania nobilitauit gloria ferri. Plin. l. 34. c. 14. o) stanno c. 22, 18 Num. 31, 22. p) & plumbo. Ex aduerso Celtiberiæ complures sunt insulæ, Cassiterides dictæ Græcis, a fertilitate plumbi. Plin. l. 4. c. 22. q) dederunt, effecerunt nundinas s. mercaturas tuas. (7) v. 14. 16. 19. 22. 27. Gusset. p. 594. permutationes tuas, h. e. res, quas relinquit quis alteri pro re sibi ab ipso tradita in contractu permutationis. ℣. 13. r) Ionia. ὁ. ἡ Ἑλλὰς, h. e. Iones s. Græcia v. 19. Ioel. 4, 6. a Iauan filio Iaphet Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. appellati. vid. Bocharti Phal. lib. 3. c. 3. s) Thubal & Meschech pleranque iunguntur tq. cognati populi. c. 32, 26. c. 38, 2. 3. c. 39. 1. Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. Thubal sunt Tibareni Es. 66, 19. ℞ & L permutatis, vt sæpe; Mesech autem sunt Moschi, habitantes montes Moschicos, qui Iberiam diuidunt ab Armenia & vtramque a Colchide. Ita fuse Bochart. Phal. Lib. 3. c. 12. t) institores tui fuerunt, tecum negotiabantur. v. 15. c. 17, 4. Nah. 3, 16. u) cum animabus hominum, i. e. mancipiis. Apoc. 18, 13. 1 Par. 5, 21. cf. Num. 31, 35. 40. Mancipia ex Iauan i. e. Græca & Ionica, in toto Oriente maximo in pretio fuisse, docet Bochartus Phal. Lib. 3. c. 3. Idem cap. 12. ostendit, in Ponticis regionibus multa fuisse mancipia, maxime in Cappadocia, cuius pars Tibarenia, ibique seruos olim venales fuisse quatuor drachmis, & incolas plerosque fuisse homines ad seruitutem natos. x) & vasis ex ære Euboico, sec. Boch. Phal. 3. 3. Et in Tibarenis erant Mosynoeci, quorum æs splendidissimum & candidissimum laudatur. Sed & in Iberia, cuius partem Moschi tenent, creditur esse æs omnium præstantissimum. idem ibid. c. 12. vbi vide sis plura. y) quæ dederunt in commercio tuo. v. 9. ℣. 14. z) E domo l. regione Togarme c. 38, 6. 1 Par. 1, 6. i. e. e Cappadocia, vt multis probat Bochart. in Phal. Lib. 3. c. 11. Nempe Cappadocum equorum summa semper fuit nobilitas, vt fuse Bochartus l. c. & Hieroz. P. 1. p. 159 & de mulis asinisque Cappadocibus præstantissimis. ib. p. 230. a) equos communes s. curules, & equites l. equos militares; nam vtrumque vox פרש significat. vid. not. 1 Sam. 8, 11. Alii tamen malunt simpliciter: equos & equites, s. mancipia, quæ idonei erant equites. b) 1 Reg. 10, 25. c) S. in negotiationibus tuis. vid. v. 12. 16. ℣. 15. d) Filii Dedan Boch. Hæc non est eadem Dedan, quæ Ier. 25, 23. & c. 49, 8. vrbs Idumææ mediterranea, cuius incolæ Dedanim Es. 21, 13. & conditor Dedan Abrahæ nepos Gen. 25. 3. sed alia Dedan, quam condidit Dedan Rhegmæ filius Gen. 10, 7. quæ hodie Daden, non procul ab ostio maris Persici, prope Rhegmam, quam Rhegma pater Dedan condidit. Omnino agit Ezechiel de vrbe maritima, quæ vicinas habuit multas insulas, vnde in Indiam commoda fuit nauigatio: nam in Indicis mercibus sunt ebur & ebenum, quæ omnia Dadenæ conueniunt. Dedanem Idumæicam memorat propheta infra v. 20. Phaleg. lib. 4. c. 6. e) v. 17. 22. f) Insulæ enim multæ v. 7. g) negotiatio (1) manus tuæ, h. e. mercatrices mercium manus tuæ fuerunt; Ita Grot. veniebant emtum manus tuæ opera, vel, vt Cocc. habet, quia cum insulis multis negotiationem pro arbitratu tuo habebas cf. v. 21. h) S. cornua eboris. Nam elephantum dentes a multis veterum habentur pro cornibus. Et cornua Elephantis esse, quæ nos dentes putamus, rectius Aethiopes statuere arbitratur Ludolfus in Lex. Aeth. p. 198. cf. supra not ad v. 6. Rationes pro vtraque sententia vide apud Bochart. Hieroz. P. 1. p. 253. seq. vbi tandem iis, qui eboris materiam dentes vocant, ita accedit, vt illos dentes agnoscat cum cornibus aliquid habere commune; ex cranio nempe oriri, & ad instar cornuum ex venis cephalicis alimentum suum trahere. Quocirca h. l. misto nomine vocantur, quasi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant. Alii, vt Ion. per asynd. cornua & dentes s. ebur. non bene per Grammaticam constructionem. cf. etiam 1 Reg. 10, 18. 22. i) & hebenum ligna ebenea. (1) Hebenum indicari, fuse probat Bochart. Hieroz. P. II. p. 140. seqq. k) reddiderunt tibi in compensationem, cf. Ex. 21, 34. Leu. 25, 51. l) in munus l. pretium tuum (2) Ps. 72, 10. nempe ad repensanda illa opera Tyriorum. ℣. 16. m) v. 12. Syri magni negotiatores, vt hic notat Hieronymus. Grot. n) ob multitudinem operum tuorum; vt sibi compararet opera arte copiose & miro artificio facta. o) cum carbunculo s. rubino. al. smaragdo. S. chrysopraso c. 28, 13. Ex. 28, 18. p) purpuram c. 7. q) v. 7. 24. Iud. 5, 30. r) & byssum (7) Esth. 1, 6. c. 8, 15. 1 Par. 15, 27. 2 Par. 2, 13. s) S. & Ramoth. (2) Iob. 28, 18. gemmæ speciem vulgo esse putant, al. corallia; at Castellus cum Aquila Syro & Arabe serica reddit. vid. Maii suppl. ad Lex. Cocc. p. 115. t) & crystallum. S. & pyropum &c (2) Es. 54, 12. u) vid. v. 12. 19. ℣. 17. x) vid. Act. 12, 20.

℣. 11. כלליך per Chateph pat. 5. 22. ℣. 13. תובל defect. per Kibbuts 3. 6. 9 sic fe. 5. & fu. 2 sec. Mas. 1. & Erff. Contra תֻּבַל per Kam. 1. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. contra Mas. impr. h. l. & Gen. 4, 22. ℣. 15. והובנים sic per Cholem; quomodo & Cthibh litterale efferendum est. ℣. 16 וראמת sic defect. 6. 9. 22. 23. 24. sec. Mas. Erff. h. l. & impr. ad Deut. 4, 43. & Prou. 6, 17. mendosa vero est Mas. impr. h. l. Alii plene.

וארץ ישראל המה רכליך בחטי מנית ופנג ודבש
18 ושמן וצרי נתנו מערבך: דמשק סחרתך ברב מעשיך
19 מרב כל־הון ביין חלבון וצמר צחר: ודן ויון מאוזל
בעזבוניך נתנו ברזל עשות קדה וקנה במערבך היה:
כ 21 דדן רכלתך בבגדי־חפש לרכבה: ערב וכל־נשיאי
קדר המה סחרי ידך בכרים ואילם ועתודים בם סחריך:
22 רכלי שבא ורעמה המה רכליך בראש כל־בשם ובכל־
23 אבן יקרה וזהב נתנו עזבוניך: חרן וכנה ועדן רכלי
24 שבא אשור כלמד רכלתך: המה רכליך במכללים
בגלומי תכלת ורקמה ובגנזי ברומים בחבלים חבשים
וארזים

LXX. *ex Mileto*. S. *& lana Zacharis*. (1) Sed *Bocharto* est *color subal-* דג״ש ארוך שורק הני בדגש *bus*, aut ex albo & rubro distinctus, s. albus in rubrum vergens --quomodo candor summus quodam errore visus, videtur in rubrum inclinare; quod ex Arabibus probat. Hieroz. P. I. p. 182. & p. 476. cf. not. Iud. 5,

10. Idem *Bochartus Damascena*, inquit, *lana* fama durabat adhuc æuo *Hieronymi*, qui in h. l. de Tyro sic habet: *Ad nundinas eius de Damasco deferebatur vinum pinguissimum, & lana præcipua, quod vsque hodie cernimus.* Sed sericum & gossipium, quorum hodie Damasci maximus est prouentus, lanæ famam obscurarunt. ibid. p. 486. ℣. 19. *n*) *Et Dan* s. *Danita* Israelis Iud. 18, 29. c. 20, 1. & *Iauan* s. *Iauanæi*, non illi Ioniæ l. Græciæ v. 13 vbi nulla sunt aromata; sed alii ex *Iauan*, vrbe *Ieman*, i. e. intimæ Arabiæ. *Boch*. Phal. l. 2. c. 21. At *Grot*. credam ego, inquit, *Taprobanem* hic indicari, i. e. *Zeilanam* insulam, feracem calami odoriferi & odorum aliorum & metallorum non inopem; in qua fuere vrbes *Dana* & *Ioganna* &c. *o*) vterque *vagus, discurrens* negotiandi caussa. *Py*. (1) Aliis est nom. pr. cum Aquila & Syro: *de Vzal*, quæ metropolis fuit terræ Ieman, (teste *Abrahamo Zachut* in libro Iuchasin) ab *Vzale*, *Ioktanis* filio Gen. 10, 27. nomen habens, alias *Sanaa* dicta; quod a propheta potuit addi discriminis caussa, ne putaretur agi de Iauanæis, qui vulgo, i. e. de Græcis l. Ionibus. Sed *Schua* sub מ fauet priori expositioni, quæ & adstipulatores habet Chaldæum (qui id vertit *turmatim* vel *per carauanas*) & Hebræos recentiores, etiam e Græcis *Symmachum*. --Prudentis igitur erit, alterutram interpretationem ita amplecti, vt ne alteram exsibilet. *Boch*. Phal. 2. 21. *Schm*. vero habet *netum*. Sic Raschi. *p*) *In relinquendis tibi dederunt*. v. 16. 22. Hoc vult, ad Tyriorum nundinas confluxisse omnes populos; seu *vicinos*, puta *Danitas*; seu *remotissimos* quosq;, vt *Iauanæos*. נתנו est tert. plural. Præteriti cum *Dagesch emphatico*. *q*) ferrum *nitidum*. S. *tersum*. (1) Ier. 5, 28. np. Danitis ferrum, Iauanæis *casiam* & *calamum* importantibus. *Boch* Phal. 2, 21. *r*) *casia* (2) Ex. 30, 24. *s*) *& calamus aromaticus*. Es. 43, 24. Ier. 6. 20. Hic in Arabum computatur mercibus: quia, si non in Arabia nascitur, quod in India tantum fieri multi volunt, tamen ex India per Arabes in Syriam conuehebatur. *Boch*. Phal. l. 2. c. 21. *t*) v. 9. 13. 17. 25. ℣. 20. *u*) *Dedan* Idumææ c. 25, 13. *Grot*. Sunt in Arabia vtrique populi, sed longo interuallo. vid. supra not. ad v. 15. *x*) v. 3. 27. *y*) S. *in vestibus* l. cum pannis *libertatis*. (1) h. e. nobilissimis, magnificis, quæ decent ingenuos & liberos. 1 Sam. 17, 25. *z*) S. *pro curru*. Cocc. est infinit. *ad insidendum*. Lex. p. 811. formæ ליראה Deut. 4, 10. &c. *Piscat*. ad opercula sellarum s. ephippiorum. ℣. 21. *a*) *Arabia*. S. *Arabes* 2 Par. 9, 14. vid. not. Es. 21, 13. *b*) *Kedar* s. Arabiæ petreæ. Gen. 25, 13. Ier. 2, 10. Ps. 120, 5. cf. not. Es. 21, 16. 17. & Ier. 49. 28. *c*) *negotiatores manus tuæ*. h. e. *cum manu tua* l. mercium *manus tuæ*, cf. v. 15. *d*) *per agnos & arietes* Deut. 32, 14. Es. 16, 1. *e*) *& hircos* c. 39, 18 Abundabat enim pecore regio illa, quæ Saracenorum Hieronymi tempore dicebatur. vide & Ier. 49, 28. 29. *Grot*. *f*) S. *per hæc*, inquam, fuerunt *negotiatores tui*. v. 36. Es. 47, 15. ℣. 22. *g*) *Mercatores Sebæ* v. 23. ad ostium maris Persici, in vicinia *Rhegma*, quæ sequitur. vid. *Boch*. Phal. lib. 4. c. 7. & de homonymia huius nominis ibid. lib. 2. c. 25. *h*) *& Rama* vel *Rhegma*, a conditore suo Gen. 10, 7. vid. *Boch*. Phal. 4. 5. *i*) v. 13. 17. *k*) *cum præcipuo*. cf. Ex. 30, 23. *l*) *omnium aromatum*; præstantissimo quoque aromate. 1 Reg. 10, 10. Es. 3, 24. *m*) *gemmis* 2 Sam. 12 30. 1 Reg. 10, 2. *n*) cuius magna penes Arabes copia, cf. not. 1 Reg. 10, 10. Es. 60, 6. Ps. 72, 15. 2 Par. 9, 14. *o*) *quæ dederunt in nundinis tuis* v. 12. 17. ℣. 23. *p*) *Charra*, Romanorum clade postea notæ. Gen. 11, 31. 32. c. 12, 4. Act. 7, 2. *q*) alias *Calne* Gen. 10, 10. Am. 6, 2. *Callinicum* prope Carrhas in Osroena multi intelligunt; at *Boch*. rectius cum *Chaldæo*, *Eusebio* & *Hieronymo*, est *Ctesiphon*, oppidum ad Tigrim celeberrimum, caput *Chalonitidis* (sic dictæ ex *Chalone* h. e. *Calne*,) & Parthorum Phal. libr. 4. c. 18. *r*) *& Eden*, pars Babyloniæ, Es. 37, 12. *s*) de *Sabbæis* Persici maris agi & hic, & v. 22. inde colligo, quod in vnum fasciculum compinguntur cum Tigris & Euphratis accolis, qui in mare Persicum exeunt. *Boch*. Phal. lib. 4. c. 7. Alii distinguunt, atque hos ad mare rubrum s. Arabicum locant. Nam ad vtrumque mare habitationem suam extendebant. *t*) *Assyria* Gen. 10, 22. Num. 24, 22. Es. 19, 23. *u*) Syr. *Chalmadda* pro *Chalmanda*, Xenophonti *Charmande* Boch. Phal. l. b. 1. c. 18 p. 480. In *Media* eam quærunt *Piscat*. *Tremell*. aliique. Sic *Ion*. *x*) vid. v. 3. 20. 24. ℣. 24. *y*) *Hi omnes fuerunt negotiatores tui*. v. 13. 17. *z*) *cum omnis generis mercibus* vel *ornamentis* S. *cum perfectionibus*, i. e. absolutissimis & perfectissimis rebus. (1) cf. c. 23, 12. *a*) *cum glomeribus, voluminibus*, s. pannis conuolutis (1) cf. Ps. 139. 16. 2 Reg. 2, 8. *b*) *hyacinthinorum*, lanæ violacei coloris v. 7. c. 23, 6. *c*) v. 7. 16. *d*) *& cum thesauris* synthesibus. (2) Esth. 3, 9. c. 4, 7. *e*) *vestium pretiosarum* (1) cf. Arab. ברים *vestis e stamine & subtegmine plurium filorum contexta*; & plura in Cocc. Lex. p. 119. *f*) *funibus pretiosis* Coh. 12, 6. Esth. 1, 6. *constrictarum*, s. *quæ* volumina vestium *funibus colligata*. cf. c. 16, 10. Ex. 23, 9. Ion. 2, 6. S. *per funes ligatos*,

y) cf. 1 Reg. 5, 23. 25. *z*) v. 13. 15. 22. 24. *Coccejus*: Habebat quidem Tyrus commercium cum Iuda, sed nihil inde referebat, nisi fructus terræ; cæli autem depositum, quod apud Israelem erat, non requirebat. Quare Tyrus clarissimum est speculum eorum, qui, quum prope accesserint ad Ecclesiam, tamen nihil aliud quærunt, quam lucrum & vitæ splendorem, & vanitatem ac voluptatem; ac multo magis eorum, qui verbo Dei & rerum spiritualium tractatione, quam profitentur, nihil nisi lucrum & voluptatem conficere satagunt. *a*) *cum tritico optimo* Deut. 8, 8. *b*) *Minnith* (2) Nomen vrbis vel regionis. Iud. 11, 33. *c*) S. *& Pannag*. Incertum, quid significet. Plerisque est n. propr. vrbis vel regionis incertæ *Phœniciæ*; al. *opus dulciarium*, melius forte alii: *etiam balsamum* l. *opobalsamum*, quod vni terrarum Iudææ concessum fuit, teste *Plin*. H. N. l. 12. c. 25. Appellatiuam acceptionem suadent accentus. Cf. *Boch*. Canaan p. 362. *d*) cf. c. 16, 13. Deut. 32, 13. 1 Reg. 5, 25. Hos. 12, 2. *e*) *& resinam*. Gen. 43, 11. *Grot*. ad vulnerum medicamenta. vid. Ier. 8, 22. *f*) v. 9. 13.

℣. 18. *g*) *Damascus* etiam vid. Es. 17, 1. &c. *h*) v. 12. 16. *i*) *ob multitudinem operum tuorum*. vid. v. 16. *k*) *propter multitudinem omnium opum tuarum* v. 12. 27. 33. *l*) *vino Chelbon*, i. e. ex Chelbone, Græcis *Chalybone*, loco quodam Syriæ. Idem forte fuit cum *Aleppo*, quem hodiernum Arabes sic dicunt. Vinum illud fuit tam eximium, vt Persarum Reges de nullo alio biberint. *Boch*. Hieroz. P. I. p. 485. Cf. not. Hos. 14, 8. & de vino Alepico hodierno *Theuenoti* Itiner. P. II. p. 112. seq. *m*) *& lana candida* LXX.

℣. 19. מאוזל sine *Dag*. 1. 2. 3. 5. 2. 20 21. 22 23. contra *M. I.* נתנו sine *Dag*. 22. contra *M. I.* ℣. 20. דדן רכלתך sic 1. 2. 3. 7. 8. ˇ 10. 14. 19. ℣. 21 ואילם sic *defect*. 1 & in marg. 6. 9. sec. *Mas. Erff* h. l. *Ir pr* ad Gen. 22, 14. & *final*. 5 col. 7. sec. quam emendanda h. l. est *Mas.* textualis. Alii *plene*, at ואלים 22. ℣. 23. וכנה per *Segol* 1. 2. 3 5. 6. 9 20. 23. ℣. 24. במכללים per *Chirek* 10. 13. 19. 21. 22. 23. & in marg. 6. 9. ברמים *defect*. 5. sic. se. 2. sec. *Mas. Erf*.

כה וארוים במרכלתך : אניות תרשיש שרותיך מערבך
26 ותמלאי ותכבדי מאד בלב ימים : במים רבים הבאוך
27 השטים אתך רוח הקדים שברך בלב ימים : הונך
ועזבוניך מערבך מלחיך וחבליך מחזיקי בדקך וערבי
מערבך וכל אנשי מלחמתך אשר בך ובכל קהלך
28 אשר בתוכך יפלו בלב ימים ביום מפלתך : לקול
29 זעקת חבליך ירעשו מגרשות : וירדו מאניותיהם כל
תפשי משוט מלחים כל חבלי הים אל הארץ יעמדו :
ל והשמיעו עליך בקולם ויזעקו מרה ויעלו עפר על
31 ראשיהם באפר יתפלשו : והקריחו אליך קרחה וחגרו
32 שקים ובכו אליך במר נפש מספד מר : ונשאו אליך
בניהם קינה וקוננו עליך מי כצור כדמה בתוך הים :
33 בצאת עזבוניך מימים השבעת עמים רבים ברב הוניך

ומערביך

Tets סה ה

g) *& cedrinis cistis inclusa*, vel simpliciter ex signif. Ar. *firmiter compacta & contracta* (1) fuerunt. h) S. *in mercatu tuo* (1)

℣. 25. i) vid. v. 9. 12. Es. 23, 1. k) S. *Naues Tharschisch, turma tua*; vel turmatim venientes erant *in mercatu tuo*. Sic Vat. *turma tua*, i. e. turmatim ibant ad te, negotiandi caussa. procul dubio ex Chald. שירה *turba*, caterua, exercitus, *turma*. Alii tamen simplicius ex notiore verbi significatione reddunt: *decantantes*, laudantes *te erant*. 2 Sam. 19, 36. l) *ob commercium tuum* v. 9. At Cocc. in Comm. *Naues Tharschisch* habent *cantatrices tuas & mercem tuam*; ita vt lætitia Tyriorum in totum mare se effuderit, & voluptas eorum ex toto orbe venerit; Tyriis arbitrium omnis negotiationis habentibus. m) *vnde impleta es* opibus & hominibus. vid. c. 26, 2. n) *& honorata, gloriosa* Es. 66, 5. Iob. 14, 21. vel *diues* & opulenta, siue mercibus quasi *grauis* vel *onusta facta es*. conf. Gen. 13, 2. c. 31, 1. c. 50, 9. o) v. 4. 26. Hactenus de potentia & gloria Tyri; cuius descriptio latius deducta fuit, vt calamitas, quæ illam secuta est, nunc eo rectius æstimetur & exaggeretur, atque vt, quæ maxime a ciuitatibus diligi solent, pateat, nullius esse pretii & meram vanitatem, nec habere tandem alium fructum, quam ploratum & eiulatum.

℣. 26. p) Sed *in aquas multas* Ps. 77, 20. sc. calamitatum, & in naufragii s. excidii periculum. *Munsterus*: in vehementes angustias & tribulationes. Nam obseruante *Grot.* vrbem naui, bellum mari, comparat, vt Romam Horatius; atque eam perductam in mare valde fluctuosum. q) *deduxerunt te*. r) *remiges*, qui

qui remis agebant te (2) v. 8. i. e. gubernatores vel ciues tui, qui putabant, se promouere felicem tuum statum. *Cocceius*: hostes, *qui te impulerunt*, *flagellarunt* & verberauerunt, quemadmodum mare remis verberari solet. Al. *depopulantes*. S. *contemnentes te*, ex c. 16, 57. c. 28, 24. 26. s)

א׳במקום ה׳

ventus orientalis. c. 17, 10.

הנ׳ בחירק

Ex. 14, 21. Es. 27, 8. Ps. 48, 8. Iob. 27, 21.

Ion. *Rex, qui potens est, sicut ventus orientalis.* Chaldæos significat ab Oriente venientes; *Grot.* & *Kimchi* t) *franget* & merget te, vt nauem v. 34. Continuatur metaphora. *Remis* & *vento* fuerat Tyrus facta gloriosa; tanquam vento & remis in mare deturbatur. *Cocc.* u) v. 4. 25. 27. ℣. 27. x) S. Vnde *opes tua* v. 12. 18. y) *& negotiationes tua.* Gussetio *res, quæ tibi permutationis titulo acquisitæ* fuerunt. (7) vid. v. 19. 22. z) *mercatus tuus* v. 9. 17. a) *nautæ tui* v. 9. 29. b) *& naucleri tui.* (7) v. 8. 28. c) *confirmantes, reparantes rupturam tuam*; qui scissuras tuas sarciunt, & muros ab hoste ruptos reparant. v. 9. d) *& negotiantes* v. 9. tradentes in permutationem Neh. 5, 3. cf. Ier. 30, 21. e) *armati, milites tui* v. 10. f) *cadent.* bellica clade concident. c. 5, 12. c. 30, 5. 6. g) v. 26. h) c. 26, 15. 18. *Diod. Sic* l. 17. c. 46. de Tyro insula: Cum per nuda vrbis latera Macedones irruerent, & Alexander cum suis in murum transiisset, vrbs iam capta erat. Nec tamen oppidani virtutis suæ immemores erant, sed cohortati se mutuo, *viarum angustias munire, & pugnam eo vsque continuare, dum omnes conciderentur. &c.* ℣. 28. i) *Ad vocem* s. sonitum Hab. 3, 16. k) *clamoris*, quem edent *naucleri tui* v. 29. 30. ob ruinam suam & tuam. cf. Es. 15, 5. *Iunius*: Quum naucleri animum abiiciunt & eiulant, actum esse videtur de salute vectorum omnium. l) *contremiscent* c. 26, 10. 15. cf. Hab. 3, 7. m) S. *suburbana* c. 45, 2. c. 48, 15. 17. Syr. *quæ circa te sunt.* *Grot.* non insula tantum, sed & *proxima continens.* *Gartlerus* in Theol. Proph. p. 309. huc refert illa *Diodori* l. cit. c. 42. Cum Macedones iamiam portum subirent, parum aberat, quin omnes interiissent Phœnices. Via tamen per vim aperta, extremis nauium amissis, salui in vrbem rediere. & *Curtii* l. 4. c. 3. Nec Tyrii ausi certamen nauale inire, triremes omnes ante ipsa mœnia opposuerunt: quibus Rex inuectus ipsas demersit. ℣. 29. n) *Et descendent ex nauibus suis*; in scaphas se daturi, vt terram quam primum arripiant, & sic malum euadant. *Grot.* o) *tenentes* c. 38, 4. Am. 2, 15. p) *remum* (1) cf. v. 6. q) v. 8. Ion. 1, 6. r) *super terra* stabunt, velut electi e mari l. naui. ℣. 30. s) S. *Et clamorem edent.* cf. Ier. 48, 4. t) *voce sua.* cf. Ier. 12, 8. u) *& acerbe clamabunt.* cf. v. 28. Gen. 27, 34. Esth. 4, 1. x) more dolentium. vid. Ios. 7, 6. Iob. 2, 12. y) *in cinere volutabunt* vel conspergent *se.* (4) Ier. 6, 26. Mich. 1. 10. ℣. 31. z) *Inducentque sibi* lugentes *super te caluitiem.* Leu. 21, 5. Ier. 16, 6. c. 48, 37. *Grotius*: more Phœnicum. Deut. 14, 1. a) *& accingent se cilicio*, vestitu vilissimo. Et hic mos Orientis. Ion. 2, 5. 6. Matth. 11, 21. *Grot.* b) S. *ex amaritudine animæ* Iob. 7, 11. c. 10, 1. c) *planctu amaro.* cf. c. 21, 11. Es. 33, 7.

℣. 32. d) *Attollent etiam super te.* c. 26, 17. e) *in luctu, eiulatu suo.* (1) cf. c. 7, 11. Ier. 9, 17. 18. f) v. 2. c. 28, 12. g) *& lamentabuntur* (8) super te. c. 32, 16. addit S. *dicentes*: subintell. לאמר, vt Es. 14, 8. c. 58. 2. &c. h) S. *quis sicut Tyrus* est? vel, *quæ* vnquam fuit vrbs, *sicut Tyrus*? i) S. *sicut excisa* (1) formæ *Lykkach* 2 Reg. 2, 10. a rad. דמה. Cf. Es. 6, 5. Al. *sicut silens* illa. Sic *Cocceio* est *Paul*: *sicut extincta* illa, ex rad. דמם. cf. Es. 23, 1. Al. *sec. similitudinem eius*, q. d. Quæ vrbs maritima ei comparari potuit? sed præter Grammaticam Hebræam. k) sita in loco natura inexpugnabili. *Vat.* ℣. 33. l) S. *Per hoc, quod exiuerunt negotiationes tuæ.* v. 22. 27. i. e. cum (*Grot.* longinquis nauigationibus in Indiam, Hispaniam, Africam, Pontum) *ex omnibus maribus* merces tibi aduherentur. m) *satiasti populos multos*, c. 32, 4. Es. 58, 10. abunde illis prospexisti mercibus tuis. n) *per multitudinem opum* & pecuniarum *tuarum*. v. 12. 18.

℣. 26. הבאוך sic *defect.* 6. 9. 22. 23. 24. sic *se.* 1. 2. sec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 17, 26. רוח הקדים sic 2. 3. ℣. 27. בדקך per *Mun* 2. 3. *se.* 5. Pro ובכל (quod 6. 9. in marg.) habent S וכל 6. 9. 20. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 31. קרחה per He 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. item *Occidentales*, & sic *fu.* 1. 2. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 32. כדמה sine *Dag.* 15. 23. 24.

ומערביך העשרת מלכי־ארץ׃ עת נשברת מימים 34
במעמקי־מים מערבך וכל־קהלך בתוכך נפלו׃ כל לה
ישבי האיים שממו עליך ומלכיהם שערו שער רעמו
פנים׃ סחרים בעמים שרקו עליך בלהות היית ואינך 36
עד־עולם׃ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ כח
בן־אדם אמר לנגיד צר כה־אמר ׀ אדני יהוה יען גבה 2
לבך ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים
ואתה אדם ולא־אל ותתן לבך כלב אלהים׃
הנה חכם אתה מדנאל כל־סתום לא עממוך׃ 3
בחכמתך ובתבונתך עשית לך חיל ותעש זהב וכסף 4
באוצרותיך׃ ברב חכמתך ברכלתך הרבית חילך ה
ויגבה לבבך בחילך׃ לכן כה אמר אדני 6
יהוה יען תתך את־לבבך כלב אלהים׃ לכן הנני מביא 7
עליך זרים עריצי גוים והריקו חרבותם על־יפי
חכמתך וחללו יפעתך׃ לשחת יורדוך ומתה 8
ממותי

CAP. XXVIII, 1. *k*) *Praeterea factum est* ad superiorum vaticiniorum confirmationem & illustrationem.

CAP. XXVIII.

Estque in hoc capite I. Sententia in *Regem s. Principem Tyri*, cui superbiam exprobrat v. 2--5. & pœnam denunciat v. 6--10. II. *Threnus* super eiusdem excidio v. 11--19. III. Sententia aduersus *Tsidonem* v. 20--24. IV. *Promissio* colligendi Israelis. v. 25. 26.

o) *& mercatus tui.* v. 9. 13. 17. 25. *p*) *ditasti* Gen. 14, 23. sc. ex vectigalibus sec. *Grot.* q) *Reges orbis terrarum* Ps. 2, 2. Ps. 148. 11. Thren. 4, 12. *Cocc.* Hic & seqq. versiculis rursus comparatur tempus abundantiæ, quo ditauit Reges, & tempus confractionis, cum ipsorum etiam Regum horrore &c.

℣. 34. *r*) *Tempore* vero, quo *fracta es*, i. e. quo fluctibus maris confracta & submersa es. vid. v. 26. 1 Reg. 22, 49. Ion. 1, 4. & simil. constr. Ier. 49, 8. c. 50, 31. c. 51, 33. *s*) *in profunditatibus* (5) *aquarum* Psal. 130, 1. *t*) *mercatus tuus* v. 9. 33. *u*) v. 27. *x*) vid. not. v. 27. *Curtius* l. 4. c. 4. Alexander, exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemq; tectis iniici iubet. - - *Triste* deinde *spectaculum* victoribus ira præbuit Regis. Duo millia, in quibus occidendis defecerat rabies, crucibus adfixi, per ingens littoris spatium pependerunt.

℣. 35. *y*) *Omnes incolæ* maritimarum regionum & *insularum* v. 3. 7. 15. *z*) *obstupuerunt*, l. *obstupescent super te.* c. 26, 16. cf. Zach. 9, 5. ό. ἐξύγνασιν. Marc. 10, 22. Mat. 16, 3. *a*) *ipsique Reges eorum*. cf. v. 33. *b*) *cohorrescent* Deut. 32, 17. *horrere.* (4) c. 32, 10. Es. 28, 2. Grot. *horrentibus pilis.* ό. ἐκστάσει ἐξέστησαν. Matt. 12, 23. Marc. 5, 42. *c*) S. *turbata sunt facies.* Al. *perculserunt, vultibus turbatis*, cœli tonantis instar. 1 Sam. 1, 6. *d*) cf. c. 7, 18. c. 21, 3.

℣. 36. *e*) *Mercatores aliarum gentium* v. 21. f. Es. 23, 2. 8. *f*) *sibilarunt* l. *sibilabunt* al. frendent præ stupore. 1 Reg. 9, 8. Thren. 2, 15. *g*) S. *terrores facta es.* c. 26, 21. c. 28, 19. *h*) S *dum non es.* sc. quod fuisti. *i*) vid. c. 26, 14. 21.

℣. 2. *l*) *Superbissimo Principi* l. *Regi Tyri.* (vid. v. 12. coll. c. 21, 30. 2 Sam. 6, 21. c. 7, 8. &c.) sc. *Ithobalo II.* sec. *Grot. sub illo enim Tyrum Nebucadnezar tredecim annis obsedit*, vt ex Phœnicum annalibus refert *Iosephus* lib. I. contra Apionem p. 1046. Eumque ex Prophetæ dictis periisse putat *Marshamus* in Can. Chron. p. 579. de *Palætyro* intelligens omnia, quæ alii ad illam ex parte tantum, cetera partim ad *nouam s. insularem*, partim ad mysticam *Tyrum* referunt. *Gurtlerus* vero in Theol. Proph. p. 308. (vt ad c. 26, 1. iam diximus) de *Tyro instaurata* s. Christiana, & a Saracenis expugnata, hoc caput accipit, & p. 669 - 673. plura eius commata huc adplicat; sed per accommodationem tm. vt nobis videtur. *Cocc.* vero ita ad h. l. *Rex Tyri* gloriosus sui æstimator & admirator, & se efferens in prosperitate sua & ciuitatis suæ, aptus & idoneus fuit, vt fieret *typus & hieroglyphicum symbolum* eius, qui ecclesiam conuertit in emporium, & in ea vult regnare, & se dixit vicarium Dei esse. Cf. omnino not. Es. 6, 9. & c. 24, 1. c. 34, 1. it. c. 23, 1. & pluribus ipsum *Cocceium*, qui maxime sensum mysticum huius capitis studiose persequitur, vt nos litteralem & immediatum illustrare studemus. *m*) *propterea, quod* c. 15, 8. *n*) *extulit se cor tuum*, v. 5. 17. 2 Par. 26, 16. Dan. 5, 20. *o*) *vt dicas, cogites.* v. 9. c. 29, 3. *p*) *quasi Deus* quidam *ego sum*, vt Es. 14, 14. Act. 12, 22. *q*) S. *in habitatione.* al. *in sede Dei*, i. e in loco inaccessibili, cincto & munito mari, cui nemo nocere potest. *Grotius*: Sicut Deus ab omni iniuria tutus est in arce cœlesti, sic me defendit mare. cf. 2 Thess. 2, 4. *r*) c. 27, 4. 25. 26. *s*) *cum tamen sis homo*, omni humanæ sorti obnoxius. Es. 31, 3. cf. Dan. 5, 20. *t*) *& minime Deus*, aut inexpugnabilis, cf. not. Deut 9, 7. *u*) *etsi tu dedisti*, reputasti Gen. 42, 30. *cor tuum*, s. animum superbum. cf. Obad. v. 3. 2 Par. 25, 19. *x*) v. 6. dum existimasti, te esse Deo parem sapientia, potentia, imperio in omnes: quasi omnia tibi parere debeant.

℣. 3. *y*) Enunciatio absoluta: *Ecce Daniele sapientior tu es*; sc. sec. opinionem tuam. Sic *Vat. Grot.* &c. alii interrogatiue cum LXX. & *Syro*. At *S. Quasi ecce sapiens tu sis præ Daniele*; - - - *non absconderint tibi.* cf. Sir. 8, 11. Rom. 12, 16. *z*) cuius fama, propter dona sapientiæ eximia, a Deo accepta, tunc celebris erat. cf. cap. 14, 14. & Dan. 1, 7. c. 2, 48. c. 4, 6. c. 5, 1. c. 6, 27. *a*) *vllum arcanum*, occultum, abstrusum. Ps. 5, 8. Dan. 8, 26. *b*) *tibi non absconderunt* l. *occultarunt* (3) c. 31, 8. Thr. 4, 1. Nihil tam abstrusum est, vt te fugiat. Sic *Ion. Kimchi* &c. ℣. 4. *c*) Cf. Es. 10, 13. *d*) cf. 1 Reg. 5, 9. Ier. 10, 12. *e*) fecisti, comparasti; Schm. vt v. 3. *quasi feceris tibi* Deut. 8, 17. *f*) *opes.* ό. δύναμιν. sic v. 5. cf. Apoc. 18, 3. *g*) *& parasti* Gen. 12, 5. *h*) cf. Ier. 48, 7. c. 49, 4. ℣. 5. *i*) v. 7. 17. cf. Es. 10, 13. c. 47, 10. *k*) *in negotiatione tua* (4) v. 16. 18. *l*) *multiplicasti.* S. *multiplicaueris.* Hos. 2, 10. *m*) *opes tuas.* c. 26, 12. Iob. 31, 25. *n*) *& si. extulit.* S. *vt extulerit se cor tuum* v. 2. *o*) *ob vim & potentiam tuam.* S. *ob opes tuas.* al. cum Ion. *ob exercitus tuos.* quæ omnia complectitur dictio Hebraica. ℣. 6. *p*) Apodosis, cuius Protasis incipiebat v. 2. *q*) vid. v. 2. ℣. 7. *r*) *Ideo inquam* v. 6. *s*) c. 26, 7. c. 29, 8. *t*) v. 10. cf. Es. 1, 7. *u*) *violentos, violentissimos gentium.* c. 30, 11. quales tunc erant Chaldæi c. 26, 7. *x*) S. *qui euaginabunt.* Leu. 26, 33. *y*) *super pulchritudinem sapientiæ tuæ.* v. 5. i.e. in te, qui tibi tam sapiens videris; & contra omnia, quæ videris tua sapientia comparasse, pulcherrima ædificia, ingentem exercitum &c. *z*) *& polluent, profanabunt*, & obscurabunt & abolebunt. cf. c. 7, 21. 22. *a*) *splendorem tuum* (2) v. 17. i. e. regnum tuum & dignitatem regiam. *Grot.* & *Vat.* ℣. 8. *b*) *In foueam aut interitum.* Iob. 33, 22. *demittent, deiicient te.* cf. supra c. 26, 20. *c*) *& morieris.* 2 Reg. 7, 4.

CAP. XXVIII, ℣. 3. מדנאל cum *Kri* מדניאל 5. & *Mas. Erf.* ℣. 7. עליך *Feminine* so. 1. 5. Et sic 1. in חכמתך & יפעתך.

9 מִמּוֹתֵי חָלָל בְּלֵב יַמִּים׃ הֶאָמֹר תֹּאמַר אֱלֹהִים
אָנִי לִפְנֵי הֹרְגֶךָ וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל בְּיַד מְחַלְלֶךָ׃
י מוֹתֵי עֲרֵלִים תָּמוּת בְּיַד זָרִים כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם
11 אֲדֹנָי יֱהוִה׃ וַיְהִי דְבַר־
12 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־מֶלֶךְ
צוֹר וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה חוֹתֵם
13 תָּכְנִית מָלֵא חָכְמָה וּכְלִיל יֹפִי׃ בְּעֵדֶן גַּן־אֱלֹהִים הָיִיתָ
כָּל־אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָתֶךָ אֹדֶם פִּטְדָה וְיָהֲלֹם תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה סַפִּיר נֹפֶךְ וּבָרְקַת וְזָהָב מְלֶאכֶת תֻּפֶּיךָ
14 וּנְקָבֶיךָ בָּךְ בְּיוֹם הִבָּרַאֲךָ כּוֹנָנוּ׃ אַתְּ־כְּרוּב מִמְשַׁח
הַסּוֹכֵךְ וּנְתַתִּיךָ בְּהַר קֹדֶשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי־
אֵשׁ

d) *mortibus* (2) Ier. 16, 4. (formæ מְבוֹאֵי Ez. 26, 10.) S. *confossorum*, (sic é. Ion. & Syr.) vt moriuntur confossi. Multis vulneribus (quod ex mente *Kimchii* per pluralem indicatur) confossus morieris. Al. *mortibus profanorum*. cf. c. 21, 30. e) vbi extra omne periculum te fore putabas, & de hoc gloriabaris v. 2. *Cocceius* pro antitypo confert Apoc. 17, 1. 15.

✝. 9. f) *Num ergo dicendo dices?* He interrog. per *Segol* præfigitur *gutturali Kametsatæ*. g) v. 2. h) *coram occisore tuo?* c. 21, 16. Ier. 4, 31. An tunc iactabis te esse Deum, quum hostes te invadent? *Sarcasmus*. i) *immo tu eris* & agnosceris homo v. 2. k) *confodientium*; sic Ion. *perdentium*. Raschi, Kimchi, M. I. & Syr. *interficientium*. cf. c. 32, 26. at S. *profanantium te*, c. 24, 21. *Mors sola fatetur, quantula sint hominum corpuscula*. Grot.

✝. 10. l) *Mortibus* enim. Pluralis (2) Es. 53, 9. h. e. truculentissima morte. Quamuis ad *duplicem mortem, temporalem & æternam*, plurali numero respectum haberi, non absurde dicitur. Glass. Philol. S. p. 518. m) *præputiatorum incircumcisorum* carne & corde, vt bene *Kimchi* & *M. I.* i. e. sec. Ion *impiorum*, vt hi mori solent c. 31, 18. c. 32, 19. &c. LXX. vt Act. 7, 51. (52.) Aliis, vt Syro, sed minus bene, est genitiuus efficientis: *mortibus per manus incircumcisorum tibi illatis*, a quibus occidi ignominiosum erat, 1 Sam. 31, 4. n) v. 7. c. 7, 21. o) c. 23, 34. c. 26, 5. p) c. 11, 8. c. 26, 14.

✝. 12. q) c. 27, 2. 32. c. 32, 2. *Cocceius*: Threnus est μιμητικός. Nam ea deploratio potius conuenit hominibus, qui magnifaciunt principem Tyri. Insunt tamen quædam, quæ competunt fidelibus miserantibus humanam fragilitatem, & diuina iudicia cum tremore recognoscentibus. r) qui *Princeps* dicebatur v. 2. s) *tu es* l. *fuisti obsignans, perficiens* (solemus sigillo munire, quæ perfecta & rata sunt. cf. 1 Reg. 21, 8. Ier. 32, 10. Esth. 8, 8. 10. Neh. 10, 1) *summam* h. e. sec. *Kimchi* aliosq; acquisiuisti *tantam molem opum*, sapientiæ, gloriæ & omnis felicitatis, vt nihil accedere posse videatur; tam perfecte & consummate omnia possides. Al. *obsignator summæ*, nim. tum exportandarum mercium, tum persoluendorum tibi vectigalium, & si quæ alia sunt eiusmodi. ita *Iunius*. *Cocceius* vero in Lex. p. 273. & Comment. *signator mensuræ* s. *signans mensuram*. allusione ad morem emporii. In emporiis enim summæ potestatis est, *mensuras* vt & monetas signare. Quidam vero Codices leg. חוֹתָם per *Kamets* hoc sensu: *tu fuisti annulus signatorius iusta figuræ* s. optime figuratus. h. e. diligentissime custodiebaris, sicut annulus splendidus multæ artis. ita Grot. coll. Ier. 22, 24. t) *summam*, S. *demensum* (2) c. 43, 10. cf. c. 45, 11. u) *plenus sapientia*. vid. v. 3. 4. sc. in arte tua politica, & quæ ad ordinem atque splendorem ciuitatis tuæ, eiusque conseruationem pertinebant. x) *& perfectus pulchritudine* ac splendore c. 27, 3. ✝. 13. y) *In Eden quasi*, s. *amœnissima regione*. Gen. 2, 8. z) *horti Dei*: l. immo *in horto Dei* s. paradiso qs. fuisti Gen. 2, 8. etsi in medio mari habitares. i. e. sec. *Ion. Kimchi, Raschi* & *M. I.* Omnia tibi vndiq; affluebant, quæ vel ad necessitatem l. ad vtilitatem, aut voluptatem etiam, pertinebant; vt olim Adamo in horto Edenis, quem Deus ei concesserat. *Cocceio* quidem iudice hæc litteraliter de Rege Tyri intelligi non possunt, sed *de rege Tyri spirituali* optime; quapropter etiam omnia eo accommodat. Nos tamen sensum litteralem de Rege Tyri omnino retinendum putamus cum aliis interpretibus, mysticum non reiicientes, quem fusius vide apud Cocc. aliosue. a) c. 27, 22. b) est *operimentum* vel *tegumentum tuum* (1) i. e. sec. Grot. aliosue, Vestes, quæ tegunt te, vel sec. al. *tentorium* s. *vmbraculum* (sub quo tu Rex sedebas) lapidibus s. *gemmis pretiosis omnis generis* ornatum s. intertextum fuit. c) S. *Rubinus* sc. Al. *Sardius*. (3) vid Ex. 28, 17. seqq. c. 39, 10. seqq. vbi præter nouem gemmarum genera, quæ h. l. enarrantur, tria alia in pectorali Pontificis habentur. d) S. *Topasius* (4) Iob. 28, 19. e) S. *& Adamas*. (2) Ex. 28, 18. f) *Chrysolithus*. al *Beryllus*. vid. c. 1, 16. Cant. 5, 14. g) S. *Sardonyx* Gen. 2, 12. Iob. 28, 16. h) *& Iaspis* (3) Ex. 28. 20. i) *Sapphirus* vid. c. 1, 26 k) S. *Chrysoprasus*. al. *Smaragdus* (4) c. 27, 16. l) *& Carbunculus*. S *Smaragdus* (3) Ex. 28, 17. m) *& aurum* c. 27, 22. *Iunius*: tam molliter circumuestiebaris, vt aurum esset (tantum) accessio; quod ideo postremo loco nominatur. *Vat.* aurum annumerat gemmis, quod illæ auro includi vel ornari solent. Sic *Ion.* simpliciter reddit: *immersi* s. *insiti auro*. Pro antitypo cf. Apoc. 17, 4. n) *opus tympanorum tuorum* Es. 5, 12. c. 24, 8. i. e. operosissima & artificiosissima instrumenta tua, quæ hic describit synecdochice per duas species sc. quæ pulsantur aut inflantur. *Ion.* o) *& fistularum tuarum*. (1). p) *in* l. *apud te*. vt c. 10, 15. *in fluuio*, i. e. *apud* fluuium &c. q) *in die* & inde a die, *quo creatus* s. in vtero formatus & in lucem editus es v. 15. c. 21, 35. r) ad oblectandum te vel cantandum *iam parata fuerunt*. *Pyal.* (2) Ps. 37, 23. ✝. 14. s) *Tu*. In femin. per contemtum; vel potius *per Apocopen* vid. not. Num. 11, 15. t) qs. *Cherub* fuisti. vid. supra c. 10, 14. & c. 1, 10. u) *vnctionis*, vel vt *vnctum illud opus* (1) cf Ex. 30, 26. Schm. *expansio magnifica contegentis*: forte, quod rad. Chald. & Syr. etiam *mensus est, mensurauit*, significat. x) *obtegens* v. 16. Vti Cherubim arcam obtegebant Ex. 25, 10-20. Nah. 2, 6. Allusio videtur esse ad Cherubinos Sanctuarii, Arcam tegentes, idq; in monte sancto Dei, in loco Oraculi: & hi sunt in eodem rerum systemate cum *lapidibus micantibus* pectoralis iudicii. *Gusset.* p. 555. cf. etiam *Glass.* p. 1654. seq. At *Cocc.* Lex. p. 453. *Vnctum teguminis*; vnctus ab hominibus, vt sis tegmen. Quem homines loco Christi habent, qui est clypeus Ecclesiæ, & pro eo, per quem, & ex cuius voluntate Deus cognoscatur, & lux eius ac gratia percipiatur. cf. etiam ibid. p. 392. 566. seqq. y) *posuique*, *constitui*. *constitueram te in tali dignitate*. cf. v. 17. Gen 17, 5. 6. z) vt quasi *in monte sancto Dei fueris*. Sicut illi Cherubini super monte sancto Zion in templi adyto erant, ita tu in loco, qui videbatur ad vim omnem inaccessus. *Grot.* *Maius* Oecon. V. T. p 1044. ita: Facile inde colligitur, extendere se hanc prophetiam ad tempora quoque longe post futura, quibus *Tyrii* poterant dici *fuisse in monte Dei* indeque exturbandi. cf. quæ ad Es. 23. obseruauimus. a) & quasi *in medio lapidum ignis*, i. e. *ignitorum* vel lucidorum ac *splendentium instar ignis* v. 16. quales erant, qui pectorali Pontificis inclusi erant. v. 13.

✝. 12. חוֹתֵם Ita plures; it. *B. Naphtali*, vt notat 8. in marg. At חוֹתָם per *Kam.* 8. 22. & (vt 7. in marg. notat) *B. Ascher*. Et sic *Vulg.* LXX. & *Syr.* Substantiue *signaculum* ˇ verterunt. ✝. 13. וְיָשְׁפֵה per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. ✝. 14. אַתְּ per *Mun.* sine *Makk.* 2. 3. sicsu. 5. וּנְתַתִּיךָ Feminine 7. 8 11--16. 19. 21. 22. sic se 5.

טו אש התהלכת׃ תמים אתה בדרכיך מיום הבראך עד־
16 נמצא עולתה בך׃ ברב רכלתך מלו תוכך חמס
ותחטא ואחללך מהר אלהים ואבדך כרוב הסוכך
17 מתוך אבני־אש׃ גבה לבך ביפיך שחת חכמתך על־
יפעתך על־ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך
18 לראוה בך׃ מרב עוניך בעול רכלתך חללת
מקדשיך ואוצא־אש מתוכך היא אכלתך ואתנך
19 לאפר על־הארץ לעיני כל־ראיך׃ כל־יודעיך בעמים
שממו עליך בלהות היית ואינך עד־עולם׃
כ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃
21 בן־אדם שים פניך אל־צידון והנבא עליה׃ ואמרת כה
22 אמר אדני יהוה הנני עליך צידון ונכבדתי בתוכך וידעו
כי־אני יהוה בעשותי בה שפטים ונקדשתי בה׃
23 ושלחתי־בה דבר ודם בחוצותיה ונפלל חלל בתוכה
בחרב

r) o *Cherub obtegens!* v 14. s) v. 14.

✠. 17 t) *Superbiit enim animus tuus.* v. 2. 5. c. 31, 14. u) *ob pulchritudinem tuam* v. 7. 12. x) *corrupisti*, male vsurpasti Am. 1, 11. cf. supra c. 23, 11. y) v. 5. 7. Cor vere sapientis non effert se ob bona huius mundi. *Kimchi.* z) *ob splendorem tuum* (2) v. 7. a) *ideo in terram proieci te.* Ier. 22, 19 b) conf. 1 Reg. 8, 46. c) *dedi, tradidi*, prostitui te. 1 Sam. 1, 16. d) *ad videndum in te*, deformatum & regno exutum *Kimchio* est Infinit. Aliis Nom. formæ אהבה, mutato ה in ו (1) q. d. *ad spectationem tui.* S. *vt adspiciant te.* *Guffet.* p. 764. vt oculi & intuitus desigerentur in te, raritate & mirabilitate spectaculi status tui. Cf. Nah. 3, 6. 1 Cor. 4, 9. ὁ. παραδειγματισθῆναι. Matth. 1, 19. Ion. *in admonitionem* (s. exemplum) *regibus dedi te, ad considerandum te.* Supplicium peccato congruum: qui suam pulchritudinem, peritiam & splendorem magnifice ostentauerat, iam *ostentui* fore dicitur. *Iun.* ✠. 18. e) cf. Hos. 9, 7. f) S. *per peruersitatem.* v. 15. g) v. 5. 16. c. 26, 12. *Grot.* rebus multis per vim partis, & per contractus extortos aduenis. h) *profanasti*; i. e. caussam præbuisti, vt per Chaldæos profanem. v. 16. *Piscat.* i) *sanctuaria tua*, nempe illum tuum quasi sanctum montem Dei, in quo tanquam Cherub esse videbaris v. 14. inque eo palatium tuum, templo Hierosolymitano, qua magnificentiam, respondens, quod proinde diuinum tibi videbatur v. 2. ipsa etiam templa tua idololatrica Iouis, Astartes, Herculis. *Iunius*: Nec verum Deum coluisti, nec illos ipsos, quos colis Deos, religiose, caste & reuerenter coluisti. k) S. *ideo eduxi ignem e medio tui.* Incendio peribis. vid. not. c. 27. 34. At *Vat.* i. e. excitabo aliquot e *ciuibus tuis*, qui deficiant a te ad Nebucadnezarem. l) *qui comedet te* cf. c. 19, 12. m) oppositio ad v. 14. n) quasi *cinerem super terra.* cf. Mal. 3, 21. o) c. 5, 14. *Grot.* hostes non pluris te facient, quam cinerem sparsum humi. ✠. 19. p) *Omnes, qui antehac te nouerunt.* conf. Iob. 19, 13. q) *obstupescent super te.* c. 26, 16. c. 32, 10. Es. 52, 14. *Præterita* hic sunt *prophetica*, loco futuri, vt in Prophetis maxime est frequens. vid. c. 7, 12. c. 13, 11. Es. 5, 13. c. 9, 2. &c. r) c 27, 36. s) c. 26, 31. ✠. 20. t) *Præterea factum est.* ✠. 21. u) c. 6, 2. c. 21, 2. 7. x) *contra Tsidonem.* vid not. Es. 23, 4. 12. Eam ab Artaxerxe Ocho, Persarum rege, crudeliter excisam docet *Gurtlerus* in Theol. Prophet. p. 300. sq. ex *Diodori Siculi* lib. 16. c. 40-45. Ex quo & *Iosepho* contra Apionem lib. 1. etiam *Iunius* ad v. 24 ita notat: *Tyrii* primum a Nebucadnezare post annorum 13. obsidionem expugnati sunt, & *Sidonii* sese eadem opera dediderunt; postea vero semper humiliores exstiterunt, vsque dum, rebellione excitata, iterum a Dario (Artaxerxe) *Ocho*, Persarum rege, *Sidon* recepta atque euersa est; *Tyrus* vero ab Alexandro M. perdita. ✠. 22. y) c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c. 29, 10. Ion. *ecce ego immissurus sum furorem meum super te.* z) S. *& gloriam acquiram in medio tui.* Ex. 14, 4. 17. 18. Cf. Ps. 46, 9. seqq. Ps. 76, 11. Honorem meum asseram ab iniustitia & impietate tua, qua & nomen meum profanasti, & populum meum exagitasti; quæ duæ partes versibus seqq. exponuntur. *Iun.* a) v. 23. 24. c. 5, 13. b) v. 26. c. 5, 15 *Mutatur* per affectum *secunda persona cum tertia*, vt in prophetis sæpissime. c) v. 26. c. 5, 10. d) *& sanctificatus fuero in ea*; sanctum ac iustum iudicem me ostendero. v. 25. Leu 10, 3.

✠. 23. e) *Mittam enim in eam.* c. 5, 17. f) *pestilentiam* c. 14, 19. quæ obsidiones comitari solet, ex corruptis alimentis, infectoque aere. *Grot.* g) *& sanguinem* s. *cædes* cruentas c. 5, 17. per Babyloniorum, & deinde Persarum copias. h) cf. c. 11, 6. Ier. 51, 4. i) LXX. Kimchi, M. I. per geminat. 1. radicalis: *& cadet.* Sic *Ion.* cum *proiicientur* occisi, vt c. 30, 4 &c. At melius sec. Grammat. R. Iehuda, S. aliique: *& indicabitur* quisque. Sic Guffet. p. 678. *& reputati sunt mortui* in *medio eius*; nempe languentes, cadaueribus simillimi, coll. Gen. 48, 11. k) *confossus* c. 6, 7. s. *profanus & confodiendus.* v. 8. c. 21, 30.

e) *vt ambulantis* c. 19, 6. Omnia in palatio tuo non auro tantum, sed gemmis etiam lucidissimis refulgebant. al. *ambulasti* indutus veste, ornata *gemmis lucidissimis*, instar summi sacerdotis Israelitarum; sed *Grotius*: Sicut Pontifex cum 12. *lapidibus micantibus* accedebat Cherubinum; ita & *qui circum te erant*, intrabant pari ornatu. *Cocc.* vero de antitypo: i. e. ambulasti in medio *lapidum viuorum* 1 Pet. 2, 5.

✠. 15. d) *Perfectus, integer* (*Grot.* perfecte felix) sc. inter homines. Gen. 6, 9. e) *tu Rex Tyri* olim fuisti. f) *in viis & actionibus tuis*, c. 18, 30. sapienter omnia instituens, & felicissimo cum successu, virtutis iter aliquamdiu tenens. g) *ex quo formatus es* v. 13. h) *donec inuenta, deprehensa est* Ier. 2, 26. i) *peruersitas maxima*, de qua vers. seq. cf. c. 26, 2. Nomen est masc. v. 18. cum ה *Paragog.* vt Hos. 10, 3. Ps. 92, 16. Ps. 125, 3.

✠. 16. k) S. *Nam per multitudinem negotiationis tuæ* v. 5. 18. l) *impleuerunt* ciues vel mercatores tui *medium tui* s. vrbis tuæ. Similis forma verbi c. 39, 26. 1 Sam. 6, 10. S. *impleti sunt in medio tui.* Grot. *repleta sunt interiora tua.* m) c. 7, 23. c. 8, 17. Gen. 6, 11. n) c. 14, 13. cum ex iniustis commerciis rem facere facile potuisses. Amplitudo mercimonii, vt fieri solet, luxum, luxus intolerantiam, hæc cædes, omnemque violentiam excitauit. Hæc Rex non tantum impune fieri sinebat, sed & ipse in eadem peccata prolectus, aliis exemplo erat. *Iun.* o) *ideo profanaui*, vt *impurum segregaui* & eieci te Es. 23, 9. Ps. 89, 40. p) v. 14. q) *& disperdidi te.* Fut. Piel. 1. rad. אבד *exspirauit*, vt c. 21, 33. cf. similem contractionem Iob. 38, 11. Gen. 30, 5. &c. r)

✠. 17. לראוה *milra* 1. 5. At per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 14. 30. בך sine Dag. 5. 6. 9. 10. 12. 15. 19. 20. 21. & cum expresso *Raphe* 1. 2. 3. ✠. 18. בעול *Ain* per *Kam.* 17. 18. 24. contra *M. I.* ואוציא per *Kadma milra* 1. 3. 5.

24 בְּחֶרֶב עָלֶיהָ מִסָּבִיב וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
לְבֵית יִשְׂרָאֵל סִלּוֹן מַמְאִיר וְקוֹץ מַכְאִב מִכֹּל סְבִיבֹתָם
הַשָּׁאטִים אוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃
כה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּקַבְּצִי ׀ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ
26 עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ
לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי
שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

CAP. XXIX.

כט בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־
2 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
3 מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי
וַאֲנִי

gladio Chaldaico & Persico. *m*) *contra eam stricto.* *n*) v. 22. 24. c. 25, 10. 17.

✠. 24. *o*) *Ita non* (S. *Vnde non*) *erit amplius.* repressis Tyriis, Sidoniis, Ammonitis, Moabitis, Idumæis. *Grot.* *p*) S. *sensiu* (2) vid. c. 2, 6. ὁ. σκόλοψ. 2 Cor. 12, 7. Ion. *rex malefaciens.* *q*) *noxia,* S. *pungens.* (4) de lepra Leu. 13, 51. 52. c. 14, 44. Rad. מאר Arab. *inimicitiam excitauit, irritauit.* *r*) *aut spina* 2 Sam. 23, 6. *dolorifica, afficiens dolore,* s. *ægre faciens.* 2 Reg. 3, 19. Ion. *& princeps angustia afficiens.* cf. Num. 33, 55. *s*) *depopulantium,* S. *contemnentium* eos. v. 26. c. 16, 57. *t*) v. 23. 26.

✠. 25. *u*) *Cum congregauero.* c. 11, 17. c. 20, 41. Ier. 31, 8. 10. Zeph. 3, 19. 20. *x*) *in quos dispersi fuerunt.* c. 34, 6. 12. *y*) *sum sanctificabor in iis.* v. 26. c. 20, 41. *z*) c. 39, 27. gloriam meam potenter afferam adversus blasphemias & contumelias gentium *Iun.* *a*) v. 26. c. 39, 26. *b*) c. 37, 25. Gen. 28, 13.

✠. 26. *c*) *Habitabunt autem in ea.* v. 25. *d*) *secure* c. 34, 25. 27. 28. ὁ. ἐν ἐλπίδι. cf. Act. 2, 26. *e*) Es. 65, 21. *f*) *& secure ita habitabunt.* *Munsterus*: Cum id factum non fuerit post captiuitatem Babylonicam, quum Iudæi multas passi fuerint tribulationes; constat id per Christum perfecte impletum, non in corpore, cum sui vsque adhuc ingemiscant, sed in spiritu, qui clamat *Abba Pater.* Sic *Tremellius* itidem notat, agi de pace & tranquillitate ecclesiæ Dei, cœpta per euangelium, & absoluta futura secundo aduentu Christi. Nam promissionem hanc euangelicam esse & ad ecclesiam Christi, veteri ecclesia figuratam, proprie pertinere, rem ipsam docere, quamuis typo terræ & verbis allegoricis exponatur. Conf. *Cocc.* *g*) v. 22 *h*) c. 30, 14. 19. *i*) v. 24. *k*) v. 25. c. 5, 13. Finis itaque (verba

הפטרת וארא

sunt *Maii* Oec. V. T. p. 1044.) tantorum iudiciorum indicatur, gloria Dei, & ecclesiæ salus, eiusque halcyonis, quando Israel inter nationes dispersus congregabitur per euangelium, plantabitur, firmabitur, & in Iehoua Deo suo lætabitur.

CAP. XXIX, 1. *l*) *Anno decimo* transportati Iechoniæ. c. 1, 2. *duobus mensibus* ante vaticinia illa de Tyro. c. 26 - 28. & *sedecim annis* ante illud, quod infra v. 17. seqq. ob vicinitatem argumenti huic statim connectitur. *Grotius*: Vaticinia hæc non per tempora, sed per gentes sunt ordinata; & a propinquioribus terræ Iudææ incipiunt. Hæc autem, notante *Lighfoote* in Chronol. V. T. p. 125. vaticinatur Ezechiel tempore maxime opportuno; quando fastus *Aegypti* ad summum peruenerat, & *Hierosolyma* reposuerat in ea fiduciam. Nunc enim prodierat (vel proditurus erat) *Pharao* cum omnibus suis viribus, vt Hierosolymam obsidione liberaret, ipsaque Hierosolyma tota spe in illum recumbebat. ideoque ipso hoc tempore destructionem Aegypto denunciat, spei vero in illa frustrationem Iudæis. cf. v. 6. *m*) *decimo* mense. c. 33, 21. Gen. 8, 5. *n*) *duodecima* die Ezr. 8, 31. *o*) c. 1, 3. &c. *Duplex* vero in hoc capite *vaticinium* est contra Pharaonem & Aegyptum v. 2. I. de *Aegyptiorum* clade & *deuastatione* per Cyrenæos & deinde Chaldæos, v 3 - 12. *illorumque* aliqua *restitutione* sub Cyro. v. 13 - 16. II. de *Nebucadnezare*, Aegyptum in præmium vastatæ Tyri accepturo v. 17 - 21. Continuaturque hæc prophetia contra Aegyptum etiam seqq. cap. XXX. XXXI. & XXXII. per quinque adhuc vaticinia, ordinata magis ratione argumenti, quam temporis, cuius seriem Ezechiel certo consilio interdum negligit, & ad argumentorum respicit coniunctionem, vt iam diximus, & ex ipsa capitum serie facile patet. Cf. etiam *Raschi*, qui idem obseruat ad v. 17. ✠. 2. *p*) c. 6, 2. c. 25, 2. *q*) qui Pharao *Hophra* (profanis *Apries*) dicitur Ier. 44, 30. & felicissimus fuit per plures annos, teste *Herodoto* lib. II. p. m. 97. ed. Steph. ita vero se efferebat, *vt nullum neque deorum neque hominum regnum sibi adimere posse* putaret, vt diserte de eo narrat l. c. *Herodotus*, p. m. 98. adeo sibi illud stabiliuisse videbatur. vid. hic v. 3. Quanquam sec. alios propheta h. l. *Pharaonis* nomine forte non vnum solum, sed plures Aegypti reges ordine consecuturos denotat, vt sylleptice hæc nomina solent accipi. Cf. not. ad v. 5. it. Es. 19, 1. 2. seqq. (vbi ad v. 1. in nota (*n*) pro Es. 29, 19. lege Ez. 29, 19.) & ibi passim notata. ✠. 3. *r*) *ecce ego* ero s. insurgam *contra te* v. 10. c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c. 28, 22. *s*) vide v. 2. & mox dicenda. *t*) *o draco* s. *crocodile magne*! c. 32, 2. Ps. 74, 13. Es. 27, 1. c. 51, 9. *Bochartus*: Non est hoc loco *balæna*, vt volunt. Neque enim balæna pedes habet, nec squamas, nec versatur in Aegypti riuis, nec inde adscendit in terram, nec retium indagine cingitur; quæ tn. omnia h. l. τῷ *Thannim* tribuuntur. Vnde planum fit, balænam non intelligi, sed *Crocodilum*, quem cetaceis piscibus accenseri scribit *Scaliger*. Itaque etiam a Iobo vocatur *Leuiathan*, ampla & accurata eius descriptione c. 40. & 41. Hieroz. P. I. p. 52. & P. II. p. 795. vbi addit: Neque de nihilo est, quod *Pharaonis* cum crocodilo comparatio tam multis instituitur. Ad ipsum *Pharaonis nomen* sic alluditur, quo *crocodilum* significari, ex Arabismo discimus. ac sic diceret Propheta: Tu *Pharao*, qui communi gaudes nomine cum *crocodilo*, parem etiam sortem cum *crocodilo* habiturus es, qui ferreo hamo aut ferreis retibus inuolutus capitur, & sic volens nolens e flumine ad necem trahitur. Aliis *Pharao* Coptice siue Aegyptiace *Regem* significat; quod sequitur *Iosephus* Antiq. l. 8. c. 2. lat. 6. ὁ Φαραὼν κατ' αἰγυπτίους βασιλέα σημαίνει. *Hillero* autem in Onom. S. p. 673. & 908. *Vindicta* s. Vindex ad Iram, ex Hebræo; vel *Princeps* populi *metuendus*, ex Arabico idiomate; sec. illud Pauli Rom. 13, 3. 4. Sic vox translata foret ad *crocodilum*, quod hic qs. rex esset inter aquatilia fluuiorum Aegypti. vid. *Nold.* Conc. p. 989. n. 1306. *u*) *cubans, qui recubat.* c. 19, 2. Gen. 4, 7. c. 49, 9. *Ammianus Marcellinus* de crocodilo: *noctibus quiescens per vndas, diebus humi vescitur.* Cf. Ps. 68, 31. *x*) *in medio fluuiorum suorum.* v. 4. *Vatabl.* Intelligit *Nilum*. (vid. Gen. 41, 1. Ex. 1, 22. c. 7, 19. Es. 7, 18.) cuius aquæ per fossas s. riuos huc illuc deductæ distribuebantur in multas partes; & cum Nilo intelligit Aegyptum, quod tota allueretur, ac ditaretur Nilo. At *Cocc.* Non intelligitur tam fluvius, quam *populus Nilum bibens*, vt & *per Euphratem Babylonii* intelliguntur Es. 8, 7. Tralatitium est, populum cum fluento comparare. cf. Apoc. 17, 15. *y*) c. 28, 2. *z*) *meus est fluuius meus*, omnia mihi abunde suppeditans; quem & nemo mihi adimere & sibi vindicare audebit aut poterit. cf. v. 9. c. 35, 10. & not. supra ad v. 2.

✠. 24. הַשָּׁאטִים cum nota לא קרי א' 1. 2. וידעו cum *Gaiah B. Ascher.* ✠. 25. בְּקַבְּצִי cum *Gaiah* 5. & *Mas. Erf.* CAP. XXIX. ✠. 2. כֻּלֹּה per *Cholem* duo libri in marg. 7. 8.

ואני עשיתני: ונתתי חחיים בלחייך והדבקתי דגת־ 4
יאריך בקשקשתיך והעליתיך מתוך יאריך ואת כל־
דגת יאריך בקשקשתיך תדבק: ונטשתיך המדברה ה
אותך ואת כל־דגת יאריך על־פני השדה תפול לא
תאסף ולא תקבץ לחית הארץ ולעוף השמים נתתיך
לאכלה: וידעו כל־ישבי מצרים כי אני יהוה יען היותם 6
משענת קנה לבית ישראל: בתפשם בך בכפך תרוץ 7
ובקעת להם כל־כתף ובהשענם עליך תשבר
והעמדת להם כל־מתנים: לכן כה 8
אמר אדני יהוה הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך
אדם ובהמה: והיתה ארץ־מצרים לשממה וחרבה 9
וידעו

חחים קרי

rebellauerunt. Ostendit ergo Deus, se hac occasione vsurum, ad exsequenda iudicia sua &c. Sic etiam ad cladem, quam ad Cyrenas accepit, hæc refert *Maius*; sequentia vero

בכף קרי

v. 7-13. ad vastitatem a Chaldæis inferendam. c) *in maxillas tuas.* c. 38, 4. cf. not. 2 Reg. 19, 28. & rem huius loci Iob. 40, 25.

a) *feci mihi, sc. fluuium illum,* sec. *Anth. Vat. Tigur. Pisc.* &c. scil vt allueret meam regionem, idque mea industria & sapientia. Alii tamen, vt *Cocceius, Schm.* cum Vulgato: *feci memet ipsum,* nempe Regem. Sic *Ion.* h. l. & v. 9. *Meum est hoc regnum* (Aegyptium) *& ego subiugaui illud.* Coccelus: De se ipso ita cogitat, qs. non esset creatura Dei, sed sibimet ipsi deberet suam potentiam, suum regnum & suum statum. conf. c. 28, 2. Num. 13, 22. Es. 19, 11. &c. De spirituali Aegypto (Apoc. 11, 8.) cuius typus est h. l. videatur idem *Cocceius* ad caput hoc totum.

℣. 4. b) S. *Propterea dabo hamos* (7) c. 19, 4. per potentissimos sc. hostes, speciatim *Amasin,* qui, *Hophra* vel *Aprie* (vid. v. 2.) per tumultum deiecto & tandem strangulato, regnum obtinuit. vid. *Herodotus* loco supra ad v. 2. allegato, & *Diod. Siculus.* Biblioth. l. 1. p. m. 62. Rem ita ex auctoribus complectitur *Iunius*: Cyrenæi, auxiliaribus Græcorum copiis freti, finitimam Libyam occupauerant, & Regem Ariciam l. Adricanum ditione sua exuerant. Hic in fidem Pharaonis Apriis se confert. Is amplum collegit exercitum, non exterorum, sed Aegyptiorum; adeoque ditionem suam ferme exhausit hominibus suis, qui ipsi adhærebant, vt pisces minores, quasi sub vmbra balænæ (crocodili) conquiescunt; quos in agrum Cyrenaicum deduxit, vbi omnes fere perierunt, Rege cum paucul is fœda fuga vix effugientibus. Quare offensi Aegyptii, tanquam si Rex iste infano consilio, extinctis Aegyptiis, grauissimam tyrannidem in reliquam plebem moliretur, in ipsum re-

26. d) *& agglutinabo, adhærere faciam.* c. 3, 26. Ier. 13, 11. Hæc *Ion.* vsque ad fin. vers. ita: *& interficiam principes fortitudinis tuæ cum potentibus tuis, & priuabo te regno: & omnes principes fortitudinis tuæ cum potentibus tuis occidentur.* e) *squamis tuis.* 1 Sam. 17, 5. Verba sic interpretor: faciam, vt in toto regno tuo conscribas exercitum, & contra hostes educas, sed infelici euentu. Nam, vbi cum copiis *in desertum* veneris v. 5. tuos ibi hostes roborabo, vt eas internecione deleant. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 246. seq. f) *faciamque adscendere* seu *extraham te.* Hab. 1, 15. *ex riuis tuis.* v. 3. i. e. eiiciam & exuam te regno. *Grotius*: omnem dignitatem tibi detraham. g) S. *vt omnis piscis -- hæreat.* vel; *& quidem cum omni pisce, qui squamis tuis adhærebit.* Similem construct. particulæ את vid. 2 Reg. 6, 5. Neh. 9, 19. 32. Ios. 22, 17.

℣. 5. h) *Deseram autem te* abductum & proiectum c. 32, 4. Es. 2, 6. i) *in desertum* siccum, vt Es. 41, 18. vbi pisces viuere nequeunt. Continuatur metaphora. *Iunius*: Te & tuos in deserto Cyrenaico & Lybico, tanquam piscator pisces in foro piscario, deseram & prædæ exponam. k) *te* inquam, *& &c.* l) id est, copias tuas. Ion. vt v. 4. *omnes principes fortitudinis tuæ.* m) c. 32, 4. n) *cades, concides* c. 39, 5. i. e. cadet exercitus suus. Synecdoche. Nam alioquin ipse Apries in Aegyptum, reuersus & carceri inclusus, ac tandem strangulatus est. Vnde ad cladem Pharaonis Necho (de qua Ier. 46, 2.) rectius hoc referri putat *Calouius.* Verum illa quarto Ioiakimi anno, & sic 17. saltem annis ante hoc vaticinium, iam facta erat. Et si non liceat hoc de sepultis militum Apriis cadaueribus accipere, certe Apriis æmulus ac successor Amasis sepultura caruit, teste *Herodoto.* l. 3. c. 16. vid. *Gurtler.* p. 249. o) *non congregaberis.* Ier. 8, 2. p) *nec colligeris* c. 39, 17. *Vat.* i. e. sec. Ion. *non sepelieris.* At *Grot.* non redibis in flumen. *Iun.* nullum agmen ex reliquiis istius exercitus poterit coagmentari. conf. Ios. 10, 6. 1 Sam. 7, 6. q) nam *bestiis terræ* c. 32, 4. r) 1 Sam. 17, 46. s) c. 39, 4. Sensus: Hominibus feris ac rapacibus potestatem dedi exuendi te regno, libertate, bonis, postremum & vita. *Grotius.* Sic conf. c. 34, 28. ℣. 6. t) *Vt cognoscant* v. 10. 16. c. 17, 24. u) qui solus omnia efficere possit, Pharao vero nihil. x) quia fuerunt *baculus arundinis*, nempe *conquassatus*, vt addit *Ion.* Conf. 2 Reg. 18, 21. infirmior, quam vt posset eos sustinere & iuuare. *Grotius*: Locutio est prouerbialis, in eos conueniens, qui nocent eis, quibus prodesse deberent. Sic Rex præsidenti illa gloriatione v. 3. in ipso acquiescentes fallebat, vt scipio arundineus eos, qui in illum incumbunt. *Kimchi*: Non fuerunt (Aegyptii) Israelitis scipio & auxilium, nisi tantum paululum (ad breue tempus) coll. Ier. 37, 5. seqq. eoque male fecerunt illis potius; nam ex fiducia in Aegyptiis rebellarunt contra Regem Babelis.

℣. 7. y) S. *Quando* namque *tenuerunt* (*adprehenderunt*) *te* manu; vel sec. Ctibh. *manu tua* c. 30, 21. Es. 3, 6. Cum Iudæi, infirmitatis suæ conscii, hos sibi procurarunt socios. *Iun.* z) *confringeris.* Schm. *confractus es.* 2 Reg. 18, 21. non præstitisti illis promissum auxilium. a) *sed* potius deteriorem Iudæorum rem reddidisti, & *perfodisti* c. 13, 11. b) *totum latus.* Schm. *humerum.* v. 18. *Grot.* i. e. synecdochice *totum brachium.* Fragmenta calami vt plurimum acuta sunt; ideoque, dum se insinuant in humerum vel vinas, grauiter vulnerant. *Vat.* c) S. *& quando innixi sunt* toto corpore. cf. Iud. 16, 26. Es. 10, 20. c. 31, 1. Iob. 8. 15. 2 Par. 16, 7. d) *stare* (& laborare seu *seruire*) *fecisti* illis. cf. 1 Reg. 22, 35. Es. 21, 6 1 Par. 22, 2. vel sec. alios ironice: *ita erigis illis* (cf. supra c. 2, 2. c. 3, 24.) *omnes lumbos*, vt nihil a te sit illis subsidii, sed totum onus belli in ipsos tandem recidat. Eo tendit *Raschi, Kimchi, M. I.* & *Gusset.* p. 617. *Grotius*: Sensus allegoricæ est, Israelitis abs te auxilium exspectantibus exitio fuisti. Rem vide 2 Reg. 24, 7. Ier 37, 7. c. 42, 17. c. 43, 10. Alii ap. *Kimchium* per *metathesin* pro והמעדת *& vacillare facis.* cf. Ps. 69, 24. e) cf. l. c. & Ps. 66, 11. ℣. 8. f) c. 26, 7. g) primum Amasis, seu bella ciuilia, vid. v. 4. deinde & arma Nebucadnezaris v. 19. Ier. 42, 16. h) c. 21, 8. i) c. 14, 13. 17. *Grot.* multos homines, & animantia multa.

℣. 9. k) S. *Vt fiat.* l) S. *solitudo.* Ier. 12, 11. Ioel. 4, 19. m) *& vastitas* seu *deserta.* cf. c. 36, 35.

י וִידְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ לָכֵן הִנְנִי
אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת
11 חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ לֹא תַעֲבָר־
בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב
12 אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ
אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ
שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם
13 וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים
14 אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי
אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה
טו שְׁפָלָה׃ מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא
16 עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃ וְלֹא
יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֺן בִּפְנוֹתָם
אַחֲרֵיהֶם

n) v. 6. 16. o) S. *propterea, inquam, quod.* p) *fluuius meus est.* v. 3. ℣. 10. q) S. *Ideo ergo.* r) S. *ecce ego contra te ero* v. 3. c. 30, 22. s) Ion. *& contra regna tua.* vid. v. 3. t) v. 12. c. 25, 5. u) S. *in vastitates* c. 36, 4. *constructum* est h. l. vt Ier. 49, 13. x) *vastitatis* (Es. 61, 4.) *desolationis* Ez. 12, 20. i. e. maximam & horrendam desolationem. *Superlatiuus* per constructionem *synonymorum.* cf. c. 21, 15. y) *a turri Senenes* l. *Syenes* c. 30, 6. quam omnes sciunt vrbem & *terminum* vltimum fuisse Aegypti, versus Aethiopiam, quod & ipsum nomen significat. vid. *Hilleri* On. S. p. 672. Hinc *Stephanus*: est, inquit, vrbs Aegypti & Aethiopiæ, quasi inter illas ambigua. vide plura ap. *Boch.* Phal. lib. 4. cap. 2. p. 239. ex *Strabone, Plinio, Solino & Iosepho.* z) 1 Par. 1, 8. Nah. 3, 9. *Chus* Aegypti terminus, Syenæ oppositus non potest esse *Aethiopia*; (vt *Vulgatus* aliique hic & alibi accipiunt) Quin *Arabiam* intelligi, plane necesse est, qua terminatur Aegypti pars ab Aethiopia remotissima. Ita censuit *Bochartus* l. c. Contra *Hillerus* in On. S. p. 666. *a Migdole* vsque ad *Syenen, idest vsque ad terminum Aethiopiæ.* Migdol s. *Magdolum* vrbs fuit Aegypti, ad quam consederunt Iudæi Hierosolymis Chaldæos fugientes Ier. 44, 1. c. 46, 14. non procul a mari Erythræo, & *terminus Aegypti aquilonaris*, vt *Syene meridianus.* *Vau* autem pro *id est* accipi, Hebraice docti non ignorant &c.

℣. 11. a) S. Ita vt *non transeat* per eam cf. c. 14, 14. b) intellige hoc vel ex parte, vel comparate; nempe vt in regionibus mercatui commodis, qualis Aegyptus erat, solent homines, cum aut sine iumentis, libere in eas negotiorum causa confluere. c) S.

c) S. *non enim habitabit.* Ion. LXX. Cocc. & Tremell. *habitabitur.* c. 26, 20. Zach. 9, 5. d) 40. *annis.* v. 12. 13. Est itaq; hoc Prophetæ de vastitate Aegypti per 40 annos *vaticinium longe clarissimum*; sed eius complementum ex historia exotica ostendere, non ita facile: quia *Herodotus* de rebus Aegyptiacis huius ætatis parum vel nihil omnino sani habet, eaque saltim litteris prodit, quæ a mendacibus, & gentis suæ laudis cupidis sacerdotibus, patriæ aduersitates ignominiosas silentio inuoluentibus, accepit; vt obseruat *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 244. *Ieremias* tn. propheta *vastitatem Aegypti* (quam sæpius prædixit, vt etiam eam rursus habitatum iri c. 46, 26.) *circumscribit temporibus Regum Babyloniorum*; quemadmodum etiam c. 25, 11. 12. indicauit, gentes Babylonio Regi tradendas, (in quibus Aegyptii quoque v. 19.) non esse illi seruituras vltra 70. annos. Siue itaque *initium* horum 40. annorum ducas *ab irruptione Nebucadnezaris* in Aegyptum, de qua infra v. 17. seqq. siue cum aliis *a* fœda illa *clade Cyrenaica* (quæ sec. *Vsserium* ad A. M. 3430. seqq. tribus tantum annis anteuerrit aduentum Nebucadnezaris) & eam secuto inter Amasin & Aprien intestino bello, quo maxime regiones vastari solent; finis eorum 40. annorum cum fine LXX. annorum captiuitatis Babylonicæ & principiis Cyri fere coincidet. cf. *Gurtlerus* l. c. p. 242 - 247. ℣. 12. e) *Dabo itaque* &c. v. 10. f) c. 12, 20. c. 14, 15. g) i. e. *reddam* Aegyptum desolatam, vt sunt aliæ regiones desolatæ c. 30, 7. h) *vastatas* c. 26, 2. i) vid. v. 11. not. k) S. *insuper dispellam, dispergam* c. 30, 23. 26. l) *& disiiciam eos in varias regiones* c. 5, 2. c. 6, 8. in quas cum ab hostibus captiui abripientur, tum belli metu ipsi se recipient. ℣. 13. m) *A fine* demum 40. *annorum* v. 11. 12. n) *quo dispersi fuerunt.* v. 12. ℣. 14. o) *Et reducam captiuitatem* s. captiuos. c. 16, 50. Ier. 48, 47. p) *in terram Pathros.* c. 30, 14. quam præcipue afflixerat Nebucadnezar, vt constat ex iis, quæ Nah. 3, 10. leguntur de vrbe *No-Amon*, quæ est *Diospolis* magna s. *Thebæ* (*Hillero* tn. *Memphis.* Onom. S. p. 571. seqq.) caput regionis *Pathros*, i. e. Thebaidis. *Bochart.* Phal. lib. 4. c. 27. conf. not. Es. 11, 11. q) *efformationis*, originis, al. *peregrinationis* seu *inhabitationis ipsorum.* *ἐν τῇ γῇ, ὅθεν ἐλήφθησαν.* S. *negotiationis.* vid. c. 16, 3. & c. 21, 35. & cf. Ier. 46, 26. r) *vt sint ibi regnum humile* v. 15. cf. c. 17, 14. non assurgens ad pristinam dignitatem & potentiam, præpollente Chaldæorum, ac deinde Persarum imperio. Ipse *Amasis*, qui occiso Apriæ successit, vt ad v. 4. diximus, & sine dubio regnum a Nebucadnezare lege fiduciaria obtinuit, (nam *Herodotus* eum 44. *Diodorus* autem *Siculus* 55. annos regnasse, & Cambysis tempora attigisse, scribunt.) *quam humile* iudicarit fastigium sceptri Aegyptii præ Persico, docet idem Herodotus l. 3 c. 1. *Filiam Cambysi vxorem Amasis nec dare audebat, nec abnuere. nam & Cambysem intelligebat non habiturum illam vxoris loco, sed pellicis; & Persarum potentiam grauabatur & horrebat.* vid. *Gurtlerus* p. 247. Creuit quidem, notante *Munstero*, postea in regnum magnum sub Ptolomæis; sed non fuit sui iuris, cum Græcis, & tandem Romanis, paruerit.

℣. 15. s) *Præ regnis* aliis. t) per longum tempus *humile erit.* vid. not. v. 14. u) *neque efferet, exaltabit se.* c. 17, 14. x) *diminuam enim eos.* Ier. 10, 24. y) S. *vt non dominentur in gentibus.* conf. Es. 14, 6. ℣. 16. z) S. *Ita non erit.* a) *in* fallacem *fiduciam.* S. *refugium.* conf. v. 6. 7. Prou. 25, 19. Sic finis iudiciorum præcedentium est auocatio Ecclesiæ a fiducia rerum humanarum ad fidem in Deum certissimam. conf. Prou. 14, 26. c. 18, 10. b) *quæ commonefaciat me iniquitatis* c. 21, 28. quæ caussa sit, vt aliorum scelerum Israelitarum memor sit Deus. *Vat.* c) *dum respiciunt, conuertunt se post eos,* exspectantes ab ipsis auxilium. conf. Ps. 40, 5. Es. 20, 6. Thren. 4, 17. &c.

℣. 10. סְוֵנֵה per *Segol* 2. ȝ.

אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה : ויהי 17
בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחדש היה דבר־
יהוה אלי לאמר : בן־אדם נבוכדראצר מלך־בבל 18
העביד את־חילו עבדה גדולה אל־צר כל־ראש מקרח
וכל־כתף מרוטה ושכר לא־היה לו ולחילו מצר על־
העבדה אשר־עבד עליה : לכן כה אמר 19
אדני יהוה הנני נתן לנבוכדראצר מלך־בבל את־ארץ
מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר
לחילו : פעלתו אשר־עבד בה נתתי לו את־ארץ כ
מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה : ביום ההוא 21
אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון־פה בתוכם
וידעו כי־אני יהוה :

עד כאן CAP. XXX.

ויהי דבר־יהוה אלי לאמר : בן־אדם הנבא ואמרת כה ל
אמר אדני יהוה הילילו הה ליום : כי־קרוב יום וקרוב 2 3
יום ליהוה יום ענן עת גוים יהיה : ובאה חרב במצרים 4
והיתה

d) v. 6 20 c. 30, 8 19. ✝. 17. e) *Praeterea factum est. f) anno vigesimo & septimo*, np. a deportatione Iechoniæ, vt solet Propheta noster supputare, vid. v. 1. c. 1, 2. &c. At *Kimchi*, *Raschi* & *Abendana*: a principio regni Nebucadnezaris; ex *Seder Olam*. Verum annus hic 27. fuit annus Nebucadnezaris 35. vid. *Gurtler* p. 238. seq. Fuit itaq; *hoc vaticinium* Prophetæ *ratione temporis vltimum*, coll. c. 40, 1. adeoque postremum etiam totius libri esset. Nectitur autem cum superioribus per cohærentiam rerum; vt prophetiæ omnes contra Aegyptum coniungerentur. vid. not. v. 1. & Præf. in hunc librum §. 12. it. *Lightf.* Chronol p. 131. g) *primo mense* c. 45, 18. 21. h) c. 26, 1. Gen. 8, 13.

✝. 18. i) v. 19. c. 26, 7. k) *seruire* f. *laborare fecit* & valde fatigavit Ex. 1, 13. c. 6, 5. l) *exercitum suum* c. 32, 31. m) *labore magno*. cf. Ex. 1, 14. Obsidio quippe Chaldæis molestissima, per 13. annos durauit, (vt ex *Philostrato* & *Phœnicum annalibus* retulit *Iosephus* A. I. lib. 10. c. 11. & contra Apionem l. p. m. 1046) ab anno Nebucadnezaris 20. vsque ad 33. vt probabiliter satis colligit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 238. seq. ex coll. Ez. 26, 1. cum 2 Reg. 24, 12. & Ez. 29, 17. cum 2 Reg. 25, 8. &c. vid. not. Es. 23, 1. & cf. labores Alexandri in expugnatione Tyri nouæ apud *Gartlerum* p. 307. seq. ex auctoribus. n) *contra Tyrum*. cf. Es. 23, 13. o) *decalvatum est* ex continua gestatione galearum & onerum. *Hoph.* (1) Quia vero *caluitium* etiam est *signum luctus* c. 27, 31. Leu. 21, 5. Deut. 14, 1. Ier. 16, 6. Mich. 1, 16. ex mente *Iunii* id significat, lugubrem hanc fuisse expugnationem, & victori damnosissimam, vnde lugeat potius quam lætetur. p) *&* *omnis humerus*. v. 7. q) *deglabratus*. *Gussetio* p. 481. sc. *tersus ac nitens*; attritu oneris frequenter baiulati c. 21, 14. 33. Leu. 13, 40. 41. *Hieronymus* ad h. l. *gestantium* — *cophinos terræ & lapides, quibus raduntur humeri & decaluatur caput*. al. detritis longa obsidione vestibus r) *& merces tamen non fuit* l. contigit ei & exercitui ipsius de Tyro, *pro labore*, quo laborauit *ob eam*. Quia Tyrum occupans vacuatam invenit. Id declarabunt hæc verba *Hieron.* in Comm. ad h. l. p. m. 592. *Cum viderent Tyrii, quod percussionibus arietum murorum fundamenta quaterentur: quicquid pretiosum in auro, argento, vestibusque & varia supellectili nobilitas habuit, impositum nauibus ad insulas* (insulam, nouæ Tyri sedem) *asportauit: ita vt capta vrbe nihil dignum labore suo inueniret Nabuchodonosor. Et quia Dei in hac parte obedierat voluntati — ei datur Aegyptus.* cf. supra not. c. 26, 18. & Es. 23, 6.

✝. 19. s) *Ecce ego*, sq. supremus rerum humanarum arbiter, cui hac in re Babylonius seruiit. v. 20. cf. 2 Reg. 10, 30. t) c. 26, 7. u) *vt auferat*. Mal. 2, 3. x) *multitudinem eius*. c. 30, 4. y) c. 26, 12. z) c. 38, 12. 13. a) Nam deditæ vrbis præda ad duces, expugnatæ ad militem pertinet, vt aiunt Flauiani apud *Tacitum* histor. 3, c. 19. ✝. 20. b) S. *Pretium* nim. *opera eius*. Leu. 19, 13. c) *pro quo* pretio f. mercede obtinenda *laborauit*. v. 18. Gen. 29, 18. S. *quam præstitit in ea*. d) *dedi* l. *dabo ipsi*. v. 19. e) cf. c. 30, 10. seqq. f) *quia laborarunt*. S. *quia præstiterunt mihi* sc. illam operam Ruth. 2, 19. sq. executores voluntatis & iustitiæ meæ. cf. Es. 10, 5. 6. At *Kimchi* & *Raschi*: quia *malum fecerunt contra me* Aegyptii. Sic Ion. *quia peccarunt coram me, ad vltionem sumendam ab ipsis*. g) c. 11, 8. c. 16, 14. ✝. 21. h) *Circa illud tempus* c. 24, 26. i) *crescere faciam cornu*; quale erat *Daniel*, ad maximam prouectus dignitatem & potentiam, *instar Iosephi*, cui ob id *cornu* tribuitur Deut. 33, 17. vid. Dan. 6, 2. 3. ita *Grot.* Al. Reflorescet potentia Iudæorum in *Iechonia*, quem Euilmerodach regio honori restituet 2 Reg. 25, 27. seqq. deinde in Iudæis per Cyrum reducendis &c. *Caluinus*: Alii rectius ad instaurationem tum per *Zorobabelem*, tum præcipue per *Christum* referunt cum Hieronymo. Sic *Tremellius*: i. e. *robur & potentiam Christi* in domo Israelis aliquo pacto promouebo, ne plane sepulta & exstincta esse videatur. quæ omnia coniungit *Cocceius*. Ion. *afferam liberationem*. Cf. Ier. 23, 3. seqq. Zach. 6, 11. seqq. Luc. 1, 69. Ps. 132, 17. k) *apertionem* (2) c. 16, 63. *oris*, c. 3, 26. 27. c. 33, 22. vt libere loquaris; & eo maiori cum auctoritate verborum apud populum, vbi tam multa iam euenerint, prædicta a te aliisque prophetis. vid. supra c. 24, 27. & ibi dicta. l) c. 6, 10. c. 30, 8. CAP. XXX, v. 1. m) *Præterea f. e.* anno scil. *vigesimo septimo* c. 29, 17. vel anno *decimo* exilii sui. coll. c. 29, 1. & infra hoc cap. v. 20. cf. etiam Præfat. in hunc librum §. 12. *Grotius*: Tria quæ sequuntur capita, eodem pertinent, quo finis præcedentis, np. *ad bellum Nebucadnezaris* in Aegypto, & parte, quæ Aethiopiam attingebat. Est vero *duplex* ac diuersi temporis, eiusdem tamen argumenti, *prophetia* in hoc capite: I. *in genere* contra Aegyptum, & fœderatos eius v. 6 - 9. tradendos Nebucadnezari v. 10-12. *tum in specie* contra deos, munimenta & certas vrbes eius v. 13 - 19. II. Prophetia *facta anno* XI. qua itidem clades alia post aliam Pharaoni, & dispersio Aegyptiorum per Nebucadnezarem prædicitur v. 20-26. ✝. 2. n) c. 21, 33. o) *eiulate!* vos Aegyptii aliique, quorum clades hic prædicitur. Es. 13, 6. p) *ah!* S. *heu!* (1) *diem*, sc. infelicem & tristem. Idem est quod אהה c. 4, 14 c. 9, 8. &c. vid. Ioel. 1, 15. ✝. 3. q) c. 7, 7. Zeph. 1, 7. r) *propinquus, inquam*, est. Nam eodem anno, quo prophetia hæc dicta est, tradita est Aegyptus in manum regis Babel, *Kimchi*. sc. si conferas c. 29, 17. s) *a Domino* prædefinitus; in quo etiam vult cognosci, quod ipse sit is, qui iudicet hominum impietatem & iniustitiam. t) *dies nubis*, nubila procellis rerum aduersarum: *dies atra*, vt Latini dicunt. cf. v. 18. c. 34, 12. Ioel. 2, 2. Zeph. 1, 14. seqq. u) *tempus gentium* vastandarum, Aegyptiorum & fœderatorum, erit; vt v. 9. *dies Aegypti* est dies excidii eiusdem. & c. 22, 3. 4. *dies & tempus Hierosolymæ* puniendæ. At *Vat. Munst.* aliique: *tempus gentium* vastantium, quo gentes, i. e. Chaldæi superabunt & vastabunt Aegyptios. non bene. ✝. 4. x) *Veniet enim*, S. *Quo veniet* gladius c. 33, 3. 6.

✝. 18. גדולה *plene* 1. 2. 5. 22. sec. *Mas. impr.* ad Esth. 4, 1. Alii *defect.* היה *milra Bér.* aliique. ✝. 20. אשר־ per *Mun.* 5. 6. 9. 10. 14. 20. עבד per *Makk.* 6, 9. 10. 24. 20. CAP. XXX. v. 4. ובאה per *Mahpach milel* 3. fe. 1. & per *Merca* simul 5.

וְהָיְתָה חַלְחָלָה בְּכוּשׁ בִּנְפֹל חָלָל בְּמִצְרָיִם וְלָקְחוּ
ה הֲמוֹנָהּ וְנֶהֶרְסוּ יְסוֹדֹתֶיהָ׃ כּוּשׁ וּפוּט וְלוּד וְכָל־הָעֶרֶב
6 וְכוּב וּבְנֵי אֶרֶץ הַבְּרִית אִתָּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ כֹּה
אָמַר יְהוָה וְנָפְלוּ סֹמְכֵי מִצְרַיִם וְיָרַד גְּאוֹן עֻזָּהּ מִמִּגְדֹּל
7 סְוֵנֵה בַּחֶרֶב יִפְּלוּ־בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וְנָשַׁמּוּ בְּתוֹךְ
אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרָיו בְּתוֹךְ־עָרִים נַחֲרָבוֹת תִּהְיֶינָה׃
8 וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי־אֵשׁ בְּמִצְרַיִם וְנִשְׁבְּרוּ כָּל־
9 עֹזְרֶיהָ׃ בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַלְאָכִים מִלְּפָנַי בַּצִּים לְהַחֲרִיד
אֶת־כּוּשׁ בֶּטַח וְהָיְתָה חַלְחָלָה בָהֶם כְּיוֹם מִצְרַיִם כִּי
י הִנֵּה בָּאָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְהִשְׁבַּתִּי
11 אֶת־הֲמוֹן מִצְרַיִם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל׃ הוּא
וְעַמּוֹ אִתּוֹ עָרִיצֵי גוֹיִם מוּבָאִים לְשַׁחֵת הָאָרֶץ וְהֵרִיקוּ
12 חַרְבוֹתָם עַל־מִצְרַיִם וּמָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָלָל׃ וְנָתַתִּי
יְאֹרִים חָרָבָה וּמָכַרְתִּי אֶת־הָאָרֶץ בְּיַד־רָעִים וַהֲשִׁמֹּתִי
13 אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ בְּיַד־זָרִים אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ כֹּה

אמר — Uuu — סו א

y) triſque dolor vehemens. S. cruciatus. (4) v. 9. Eſ. 21, 3. *z) in Cuſch.* Trem. Vat. Piſc. aliique intelligunt de *Aethiopia Africana*, Aegypto vicina; alii de *Arabia Chuſæa.* At ratione rei, & (vt colligit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 250.) quia bis memoratur *Chus* v. 4. & 5. recte de vtraq; intelligi poteſt; vtraque enim regio in ſacris ita nominatur & fœderata erat Aegyptiis; hæc etiam (Arabia Chuſæa) Chaldæis in Aegyptum tendentibus vicina, maxima ſubire incommoda cogebatur. conf. not. v. 9. Eſ. 18, 1. & c. 20, 3. 5. Zeph. 2, 12. *a)* c. 32, 20. *b)* cf. Eſ. 19, 1. ſeqq. c. 20, 3. ſeqq. q. d. tanta erit calamitas Aegypti, vt omnes vicinæ gentes tremant. *c) auferent-que* c. 16, 39. hoſtes. *d) multitudinem eius* c. 29, 19. *e) & euertentur.* c. 38, 20. *f)* c. 13, 14. dirutis vrbibus. cf. c. 36, 35. quod deinde etiam factum a Perſarum regibus. vid. *Gurtl.* Theol. Proph. p. 298. & not. infra ad v. 13.

℣. 5. *g)* vid. v. 4. Eſ. 43, 3. *h) & Putæi* ſ. *Libyes*, oriundi a *Puto*, Chami filio, vnde vrbs *Putea*, & fluuius eiusdem nominis in Libya. vid. c. 27, 10. Ier. 46, 9. *Putæorum* plerique vixerunt vltra Tritonidem paludem, quæ Africam in duas pene partes æquales diuidit; nonnulli tamen citra eam, & prope Aegyptum, vti ex hoc loco & Ieremia colligitur. *Bochart* Phaleg lib. 4. c. 33. *i) Ludæos* h. l. Aethiopiæ gentem facit *Bochartus.* vid. not. c. 27, 10. Nam & Afri inter ſocios Aegypti Ier. 46, 9. & hinc belli in Africam prætextum ſumſit Nebucadnezar *Grot.* *k)* Trem. Piſc. aliique: *& tota miſcellanea turba.* cf. Ex. 12, 38. *Grotius*: miles mercenarius ex multis gentibus allectus. At *Schmidio*, *Syro* aliisque *Arabia*, cf. not. 1 Reg. 10, 15. Eſ. 21, 13. Ier. 25, 20. 24. *l) & Chubæi*, quos habitaſſe puto circa *Paliurum*, oppidum in Marmarica, quia *Chub* Syris eſt *Paliurg.* *Bochart.* Phal. l. 4. c. 33. In Mareotide eos etiam ponit Ptolomæus. *m) & filii terræ fœderis*, i. e. fœderatarum regionũ homines, ſ. alii Aegyptiorum fœderati. Ita *Vat. Munſt.* &c. Alii, vt *Grotius*, cum *Hieronymo* ſpeciatim intelligunt *Iudæos*, iisdem calamitatibus cum Ægyptiis inuolutos, poſtquam reliquiæ ipſorũ, exciſa Hieroſolyma, abierant in Ægyptum. Ier. 42, 22. c. 44, 14.

Sic ὁ. ἐκ τῆς γῆς τῆς διαθήκης μου. vt alibi *filii teſtamenti* Act. 3, 25. aut *promiſſionis* Gal. 4, 28. appellantur. *n)* v. 6. c. 5, 12. ℣. 6. *o) S. cadent etiam ſuffulcientes* (Pſ. 37, 17. Pſ. 54, 6.) *Aegyptum.* ſocii ſc. & auxilia v. 8. vel ſec. al. principes, duces & proceres Ægypti. *p) & corruet, deſcendet* Ier. 48, 18. Eſ. 47, 1. in infernum Eſ. 5, 14. Ez. 31, 15. *q) ſuperbia roboris* ſ. *potentiæ* eius; v. 18. c. 24, 21. faſtuoſiſſima eius potentia, quæ omnes terrebat. *Iun.* *r)* a Migdol vsque ad *Syenem.* vid. c. 29, 10. *s)* v. 5. *t)* c. 21, 8. c. 16, 14. ℣. 7. *u) S. Tum deuaſtabuntur* c. 6, 4. Eſ. 54, 3. *x)* i. e. deſolabuntur, vt qui maxime. vid. c. 29, 12. *y)* c. 26, 19. ℣. 8. *z)* v. 19. *a) cum dedero ignem* incendio bellico. Eſ. 33, 11. Am. 5, 6. ſeqq. Ion. *populos validos inſtar ignis.* ſic *Kimchi.* At *Raſchi*: excandeſcentiam meam inſtar ignis. *Cocceius*: ignis ſignificat *conſumtionem*, quæ fit bello. Eſt in bellis ardor. Ideo de bello dicitur ignis, ardor, incendium. *b)* v. 18. Eſ. 8, 15. c. 28, 13. 2 Par. 24, 12. ℣. 9. *c) nuntii* a Babyloniis miſſi; vel qui effugient & *Cuſchæis* annuntiabunt Ægypti vaſtationem per irruptionem hoſtilem Chaldæorum. *d) a facie* ſ. *conſpectu meo*, i. e. a præſentiſſimo meo ſeueriſſimoque iudicio contra Aegyptios; *Iun.* Alii: *a me* miſſi, meo conſilio & prouidentia; vt ſolent homines vulgo agnoſcere τὸ θεῖον in iis, quæ præter ſpem & exſpectationem hominum eueniunt. cf. not. v. 24. *e) in nauibus* (3) Num. 24, 24. Eſ. 33, 21. *f) ad terrendum* Iud. 8, 12. Zach. 2, 4. *g) Tremell.* aliique *Aethiopiam*; at *Bochartus*, Hoc, inquit, de *Arabia* (Chuſæa) commode poteſt intelligi, in quam Aegyptii nauibus per mare rubrum ſæpe commeant. De *Aethiopia* nequaquam, in quam ne per Nilum quidem aduerſum nauigatur propter cataractas prope Syenem Phal. lib. 4. c. 2. p. 219. *Cocceius* tn. & *Arabiam* felicem, & *oppoſites Arabiæ Aethiopes*, infra Ægyptum, intelligit, ad quos vtroſque hæc nauigatio legatorum per mare rubrum vtrumque littus legerit. cf. not. v. 4. *h) in confidentia* exiſtentem, confidentem, ſecuram. Deut. 12, 10. Iud. 7, 11. *i) iuxta diem*, vel *ſicut in die Aegypti*; i. e. ſec. nonnullos: qualis Ægyptiorum dolor fuit eo die, quum Deus per Moſen ipſos olim percuſſit. Caſtalio: *quantum* (pauorem) *eſſe conſentaneum eſt Aegyptia die.* Magnus ſcil. vt accidere neceſſe eſt in tanti regni interitu. *Diem* enim fatum vocat et ſupplicium. Sic *Cocceius*: dolor *conſentaneus excidio Aegypti* in eis exiſtet. Non abſimiliter adhibetur particula ſimilitudinis Eſ. 23, 5. *Munſt.* vero ad v. 3. h. e. paſſuri ſunt diem illum calamitoſum, quem Aegyptii in ſui eliminatione ſuſtinuerunt. *Kimchi*: ſicut fuit in iis dolor ob deuaſtationem Ægypti v. 4. ita nunc erit ob ſemet ipſos. *k) nam ecce!* etiam ipſis *superuenturum eſt* idem malum. c. 7, 5. 6. 10. c. 21, 12. c. 33, 33. Quid Cambyſis tempore factum ſit, vide apud *Gurtlerum* Theol. Proph. p. 299. ℣. 10. *l) S. tum ceſſare faciam.* v. 13. 18. c. 26, 13. *m) multitudinem & ſtrepitum Aegyptiorum* v. 21. c. 29, 19. 20. Multum eos imminuam, paucis tantum in terra relictis. *n)* cf. v. 24. 25. c. 29, 19. 20. ℣. 11. *o) S. Ille enim.* *p)* c. 28, 7. c. 31, 12. *q) adducendi* ſunt. c. 23, 42. *r)* Iud. 6, 5. Eſ. 14, 20. *s)* c. 12, 14. *t)* c. 8, 17. *u)* c. 11, 6. ℣. 12. *x) S. Tum dabo*; ſ. *ponam*, *faciam.* c. 15, 5. c. 19, 10. *y) riuos* eius, ſ. *foſſas*, ex Nilo hinc inde per terram ad agros rigandos deriuatas; vnde pendent fertilitas & diuitiæ Ægypti. cf. not. c. 31, 4. *z) in ſiccitatem.* Eſ. 19, 5. vel prohibendo aquarum incrementum, quo fœcundatur Ægyptus; vel multitudine militum Chaldæorum illas foſſas obſtruente. Alii hoc ſenſu: ſternam Chaldæis iam facilem viam etiam per flumina & canales, ac ſi, riuis arefactis, terra vbique complanata eſſet. ita *Tremell.* & *Cocc.* *a)* Iud. 2, 14. c. 3, 8. *b)* cf. Ier. 15, 21. Iob. 35, 12. *c)* v. 13. 18. Leu. 26, 32. *d)* c. 19, 7. *e)* c. 11, 9. c. 31, 12. *f)* c. 28, 10. ℣. 13. *g)* Hæc, & quæ ſequuntur ad verſum vsque 19. *Gurtler.* in Theol. Proph. p. 242. refert ad poſteriorem Ægypti periodum, ſingulariter ſub Cambyſe & Artaxerxe Ocho, Perſarum regibus; & p. 296–299. adductis pluribus Auctorum teſtimoniis illuſtrat; quæ tn. nos ad complementum horum vaticiniorum irruptioni Nebucadnezaris (vid. v. 10.) ſubordinanda putamus. cf. not. Eſ. 6, 9. &c.

℣. 4. בנפל cum Dag. 5. 7. 22. ℣. 5. וכל ſine Præf. ו 20. & in textu 6. 9. ℣. 6. סונה per *Segol* 2. 3. ſu. 5. ℣. 9. באה *mil.* 6. 9. 20. ſic ſu. 5. ℣. 12. חרבה *Mon.* omittunt 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 12--16. 19. *Mich.* Loco eius habet 21. & *Maſ. Erf.* At חֳרָבָה per *Chateph kamets.* 1. 2. 3. 5.

cendit, No, inferioris Aegypti vrbem, eandem esse cum *Moph* Hos. 9, 6. i.e. *Memphis*, vrbe Aegypti celeberrima, quae hodie *Cairum* s. *Alcair* dicitur. cf. LXX.

תחול קרי

seq. v. 15.

℣. 15. y) S. *Immo effundam excand. meam* c. 14, 19. c. 21, 36. z) v. 16. i. e. *Pelusium.* vid. not. Es. 49, 12. & *Bochart.* Phal. lib. 4. c. 27. a) S. *robur.* al. *munimentum* c. 24, 25. *Aegypti*; quia ex illa parte Aegyptus est munitissima & aditu maxime difficilis. vid. *Boch.* l. c.

אמר אדני יהוה והאבדתי גלולים והשבתי אלילים
מנף ונשיא מארץ־מצרים לא יהיה־עוד ונתתי יראה
14 בארץ מצרים׃ והשמתי את־פתרס ונתתי אש בצען
ועשיתי שפטים בנא׃ ושפכתי חמתי על־סין מעוז טו
16 מצרים והכרתי את־המון נא׃ ונתתי אש במצרים חול
17 תחיל סין ונא תהיה להבקע ונף צרי יומם׃ בחורי און
18 ופי־בסת בחרב יפלו והנה בשבי תלכנה׃ ובתחפנחס
חשך היום בשברי־שם את־מטות מצרים ונשבת־בה
גאון עזה היא ענן יכסנה ובנותיה בשבי תלכנה׃
19 ועשיתי שפטים במצרים וידעו כי־אני יהוה׃
ויהי באחת עשרה שנה בראשון בשבעה לחדש היה כ
21 דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם את־זרוע פרעה מלך־
מצרים שברתי והנה לא־חבשה לתת רפאות לשום
22 חתול לחבשה לחזקה לתפש בחרב׃ לכן
כה־

p. 311. seq. & *Strabo* Geogr. lib. 17. p. m. 535. b) c. 29, 8. c) S. *multitudinem No.* sic ό. καὶ ἀπολῶ τὸ πλῆθος Μέμφεως. vid. v. 14. At Bochartus: *Hamon-No*; vt sit ipsissimum *nomen Iouis*, ab Aegyptiis *Hamon* l. *Amon* dicti. Phal. lib. 1. c. 1. cf. Ier. 46, 25. & Nah. 3, 8. ℣. 16. d) S. *Dabo enim ignem.* v. 8. 14. e) S. *vt parturiendo parturiat*; parturientium qs. dolores sentiat. Deut. 2, 25. Es. 13, 8. c. 23, 5. f) v. 15. g) *& No* v. 14. 15. h) *erit, vt perrumpatur*, i. e. expugnabitur. 2 Reg. 25, 4. Alludit forte ad הניא *disrumpere, frangere*, per paronomasiam, quae saepius non tam ad sensum vocis (nam ita potius est congenerum nominis נאות *habitacula*) quam ad sonum eius refertur; e. g. Zeph. 2, 4. *Hiller.* p. 572. i) *& Noph* v. 13. Es. 19, 13. k) *anxietatibus* (al. *hostibus*) *diurnis* s. *quotidianis* exposita erit. Cf. sim. constr. 1 Reg. 2, 31. S. *& Noph* habeat *hostes interdiu*; qui aperte, nec nocte, furum instar, veniant contra illam. ℣. 17. l) *Iuuenes* c. 23, 6. 12. 2 Reg. 8, 12. 2 Par. 36, 17. m) *Auen.* q. d. vrbis *vanitatis.* cf. Hos. 4, 15. c. 10, 5. 8. Eadem *On* dicitur Gen. 41, 45. 50. vt *Lutherus* etiam habet h. l. quae punctorum mutatio *Piscatori* videtur notare illorum mores s. superstitionem, per allusionem & paronomasiam. Alias dicta m. fuit *Beth-Schemesch* Ier. 43, 13. h. e. *Heliopolis*, vt habent LXX. h. l. *Grotius*: Hi sunt *Onii* in Heliopolitano Nomo apud Ptolomaeum. n) *& Pi-beseth*, i. e. *Bubasti.* Sic LXX. o) v. 5. 6. c. 6, 11. 12. p) *ipsae vero* vrbes, s. reliqui earum incolae. At Trem. *ipsae vero puellae.* Sic ό. καὶ αἱ γυναῖκες. q) v. 18. c. 12, 11. ℣. 18. r) *Et in Taphne* s. *Daphnis* Pelusiis Ier. 2, 16. c. 43, 7. 8. c. 46, 14. cf. Es. 30, 4. s) *inhibebit, retinebit dies* apud se lucem suam. At *Schm.* LXX. *Syr.* aliique sec. alteram lectionem (vid. varr. lect.) *obtenebratus erit.* Vulg. *nigrescet dies*; eodem sensu; q. d. dies vertetur in noctem, & obscurabitur prae nimio luctu. Ion. *tenebras adducam interdiu* (ipso die) cf. Es. 13, 10. Matth. 24, 29. t) *cum fregero* v. 21. 22. 24. c. 34, 27. Es. 14, 25. u) *ibi. Coccejus*: credo, per haec indicari caedem regis Aegypti; cuius *ibi* regia erat; coll. Ier. 44, 30. x) S. *iuga*, Ion. *robur Aegypti.* ό. τὰ σκῆπτρα Αἰγύπτου. *Piscat.* imperium tyrannicum, quo Aegyptii premunt alios. *Vat.* Cum asseruero in libertatem, quos Aegyptii tenent in seruitute. Donantur enim libertate captiui, vrbe expugnata. cf. Leu. 26, 13. Ier. 28, 13. y) *vt cesset* in ea v. 10. Niph. (4) c. 6, 6. c. 33, 28. z) *superbia potentiae ipsius* v. 6. c. 32, 12. c. 33, 28. a) S. *ipsam nubes obteget.* al. *Ad hanc ergo quod attinet*, &c. b) *nubes*, i. e. calamitas, *teget eam.* vid. v. 3. c. 32, 7. Ps. 44, 20. Ion. *Rex cum exercitu suo operiet eam, sicut nubes, quae adscendit & tegit terram.* Sic *Kimchi* & *M. I.* c) Ion. *& incolae villarum eius.* Sic *Kimchi*, *Raschi* & *M. I.* cf. c. 16, 27. 31. 46. c. 26, 6. ℣. 19. d) S. *Ita faciam.* e) v. 14. c. 5, 10. Ier. 1, 16. f) v. 8. 25. 26. Ex. 6, 7. Quae verba si in eum sensum accipiamus, Aegyptios seruos fore, & multis modis multatum iri, vsque dum ipsis praedicetur Euangelium, nihil praeter verum intelligemus. *Cocc.* ℣. 20. g) non multo post illam reuelationem, quae perscripta est c. 29, 1. 2. & duobus fere mensibus ante illam, quae sequitur c. 31, 1. h) *primo* mense, vt c. 29, 17. i) die *septimo* 2 Reg. 25, 8. ℣. 21. k) *brachium*, i. e. sec. Ion. *robur* & potentiam. cf. 1 Sam. 2, 31. Iob. 35, 9. c. 38, 15. Dan. 11, 6. l) v. 10. 22. m) *fregi.* v. 18. Ps. 10, 15. incepi iam exequi iudicia mea contra eum. *Exercitum* enim eius, Iudaeis suppetias laturum, Nebucadnezar iam repulerat, & vnum eius brachium fregerat; alterum autem etiam fracturus erat ita, vt Aegyptii inter gentes dispergerentur. *Maii* Oecon. V. T. p. 1045. At S. aliique: *frangam*, v. 18. Praeterit. pro Fut. *Kimchi* vero & *Raschi* hoc referunt ad Ier. 46, 2. & 2 Reg. 24, 7. n) c. 25, 8. o) *non ligatum est.* S. *non obligabitur.* c. 34, 4. Es. 1, 6. *Grotius*: Malum eius non leuabitur, sed & magis ingrauescet in dies. *Metaphora* a Chirurgis; q. d. ita frangam vires Pharaonis, vt nulla arte, nulla ope in integrum & pristinum statum restitui possit. *Ion.* vsque ad fin. versus ita: *non confirmabitur, vt sanetur, vt det consilium ad sapienter agendum, vt roboretur ad tenendum regnum.* p) *curationes*, medicamina. S. *sanationes.* (3) Ier. 30, 13. c. 46, 11. q) vt adhiberi possit *fascia*, ligamen. (1) conf. Iob. 38, 9. rad. Ez. 16, 4. r) *ad obligandum illud.* cf. Es. 30, 26. c. 61, 1. s) S. *ad confirmandum illud.* Cocc. *vt conualescat* & valeat. c. 22, 14. t) S. *ad tenendum* vel prehendendum *gladium*, c. 38, 4. Deut. 9, 17. vt bellum prosequi possit.

h) *tum perdam*, *abolebo.* c. 25, 16. c. 32, 13. i) *idola stercorea* c. 6, 4. c. 8, 10. in quibus confidebant. conf. Zach. 13, 2. Mich. 5, 11. seqq. Significat, sec. *Iun.* hoc versu & seqq. tam acerbum fore Dei iudicium, vt nulla pars Aegypti, ne munitissima quidem (vel per religionem, vel per opera humana, vel per multitudinem) aut maxime longinqua effugere, aut Chaldaeis resistere possit. k) v. 10. c. 23, 27. l) S. *deastros, inania numina.* Leu. 19, 4. Es. 10, 10. cf. Es. 19, 1. Ex. 12, 12. & in specie de Api & cultu canis per Cambysen sublato, *Gurtl.* p. 296. seq. m) *& Noph* v. 16. Ier. 2, 16. c. 46, 19. *Coccejo* & *Boch.* Phal. lib. 4. c. 27. eadem est, quae *Moph* Hos. 9, 6. i. e. *Memphis*, quod hic habent LXX. *Ion.* & *Syr.* *Hillerus* tn. *Noph* & *Moph* diuersas facit vrbes Onom. S. p. 575. vt notauimus Es. 19, 13. n) i. e. *Rex*, c. 21, 30. toti Aegypto imperans, nec tq. fiduciarius alteri subiectus. o) De Psammenito & Nectanebo vid. *Herod.* l. 3. c. 14. 15. & *Diod. Sic.* lib. 16. c. 52. & *Gurtl.* p. 297. p) S. *dabo enim timorem.* conf. Deut. 2, 25.

℣. 14. q) v. 12. c. 14, 8. cf. *Gurtl.* l. c. p. 298. r) vid. c. 29, 14. Ier. 44, 1. s) v. 8. 16. t) ό. ἐπὶ Τάνιν. Sic *Ion.* vid. not. Es. 19, 11. 13. & Num. 13, 22. u) v. 19. c. 5, 10. x) v. 15. 16. Eadem *No-Amon* Nah. 3, 8. *Amon-No* Ier. 46, 25. *Hamon-No* h. l. v. 15. *Coccejo* & *Bocharto* Phaleg lib. 1. c. 1. & lib. 4. c. 27. *Theba* s. *Diospolis magna*, caput Thebaidis. LXX. ἐν Διοσπόλει. Sic v. 16. cuius tamen an vlla in Scripturis S. facta sit mentio, dubitat, sibique adhuc nullum eius comparuisse vestigium, ait *Hillerus* Onom. S. p. 574. & p. 571. seq. copiose con-

℣. 18. חשך per *Schin* 1. 7. 8. 17. 18. sic fu. 5. Et sic legerunt *Vulg. LXX. Ion.* & *Syr.* Sed *Sin* posuit *Mas. impr.* ad Gen. 39, 9. & heic *M. I.* ונשבת per *Merca mihra* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. ℣. 21. שברתי per *Pat.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. sec. *Ind. Bas.* f. 60. col. 2.

כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
וְשָׁבַרְתִּי אֶת־זְרֹעֹתָיו אֶת־הַחֲזָקָה וְאֶת־הַנִּשְׁבָּרֶת
23 וְהִפַּלְתִּי אֶת־הַחֶרֶב מִיָּדוֹ׃ וַהֲפִצוֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם
24 וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ וְחִזַּקְתִּי אֶת־זְרֹעוֹת מֶלֶךְ בָּבֶל וְנָתַתִּי
אֶת־חַרְבִּי בְּיָדוֹ וְשָׁבַרְתִּי אֶת־זְרֹעוֹת פַּרְעֹה וְנָאַק נַאֲקוֹת
כה חָלָל לְפָנָיו׃ וְהַחֲזַקְתִּי אֶת־זְרֹעוֹת מֶלֶךְ בָּבֶל וּזְרֹעוֹת
פַּרְעֹה תִּפֹּלְנָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה בְּתִתִּי חַרְבִּי בְּיַד
26 מֶלֶךְ־בָּבֶל וְנָטָה אוֹתָהּ אֶל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַהֲפִיצוֹתִי
אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי
יְהֹוָה׃

לא וַיְהִי בְּאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּשְּׁלִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה
2 דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם אֱמֹר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־
3 מִצְרַיִם וְאֶל־הֲמוֹנוֹ אֶל־מִי דָּמִיתָ בְגָדְלֶךָ׃ הִנֵּה אַשּׁוּר
אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ מֵצַל וּגְבַהּ קוֹמָה וּבֵין
4 עֲבֹתִים הָיְתָה צַמַּרְתּוֹ׃ מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם רֹמְמָתְהוּ

אֶת־ Uuu 2 סו ב

*. 22. u) c. 29, 10. x) v. 18.24. cf. Ef. 14, 5. Hof. 1, 5. y) tam illud, quod *validum* adhuc eft, quam *confractum* iam, v. 21. quod amplius atteram. ; Omnes Pharaonis vires eneruabo. *Tirinus*: confracto iam *vno brachio*, i. p. *regno Syriæ*, alterum eius brachium, *Aegypti regnum*, comminuam. At *Coccejus*: videmur non abfurde cogitare de *duabus domibus regiis*; illa, quæ tum erat, in qua *Apries* f. *Pharao Hophra*; & illa, quæ fucceffura, cuius futurum erat *regnum humile*. Præfens familia erat brachium integrum, ceteri reges confractum. z) *& excutiam, excidere faciam.* c. 39, 3.

*. 23. a) v. 26. c. 22, 15. b) v. 26. c. 29, 12.

*. 24. c) *Contra confortabo*. v. 25. cf. Hof. 7, 15. d) v. 10. 25. e) *Cocceius*: Hi verfus docent, Deum folum gentes colligere & disfipare, dare vires & adimere, & gladium, quem gerunt, effe *Dei gladium*. Quæ non tantum eft occulta gubernatio, fed etiam manifefta ordinatio -- Ita factum, vt *gladius Dei* venerit in manum nunc huius, nunc illius Monarchæ; vt h. l. Nebucadnezaris; vt non tantum fummam haberet inter homines maieftatem & poteftatem, fed etiam iudicia Dei ageret in populos, quos Deus voluit iudicare & iræ fuæ exemplum facere. Cf. Dan. 4, 14. f) *Frangam vero*. v. 18. 22. c. 10, 15. Ier. 48, 25. g) *vt ingemifcat* (2) Iob. 24, 12. h) *gemitibus* (4) Ex. 2, 24. c. 6, 5. Iud. 2, 18. *confosfi*. i. e. vt gemere folet vulneratus ad mortem. i) *coram illo*, victore Babylonio.

*. 25. k) S. *Confortabo, inquam*. v. 24. l) *brachia autem*. m) vid. v. 19. n) vid. v. 24. o) *& extenderit*. S. *vt extendat*. p) *illam manum*. S. *cum gladium*, fuper terram Aegypti.

*. 26. q) S. *Difperfero autem*. v. 23 c. 29, 12. r) c. 5, 10. s) v. 23. c. 36, 19. t) v. 8. 19. 25.

Cap. XXXI, 1. u) vid. c. 1, 2. c. 29, 1. x) *tertio* menfe, ergo duobus menfibus poft illud c. 30, 20. y) *primo* fc. die c. 29, 17. z) *Maius* Oecon. V. T. p. 1045. Idem *Aegypti excidium* confirmatur & illuftratur fimilitudine *cedri rectæ* v. 3. excelfæ & denfæ, vel vt vulgo explicant, exemplo *Asfyrii*

CAP. XXXI.

regis, qui inftar *cedri* elatæ & fuperbæ, a fua dignitate deturbatus & excifus fuerit. *Partes* vero huius capitis *tres* funt, fec. S. I. defcribuntur *incrementa* regni Aegyptii fub prouidentia Dei v. 2--9. II. *elatio* eius nimia, & *vindicta* diuina v. 10--14. III. ingens fuper ea *luctus*. v. 15. feqq. *. 2. a) Conf. ad finem huius capitis ex *Cocceio* notata. b) v. 18. c. 32, 31. 32. c) *cui fimilis es?* v. 18. c. 32, 2. d) *in magnitudine tua*. v. 7. 18. Ef. 9, 8. c. 10, 12. cf. Dan. 4, 7. feqq. *. 3. e) *Ecce* fimilis es v. 2. f) *Asfyrio* regi & regno. c. 32, 22. tq. altisfimæ cedro *in Libano*; fumma fcil. gaudens potentia & gloria; atque hinc æque, vt ille, faftuofus. Sed ficut ille a Chaldæis pesfime tractatus eft, ita & tu tractaberis ab iisdem. Alii: *Ecce Asfyrio* fimilis tu es tq. *cedrus* &c. Alii cum Schm. *Ecce Asfur* erat *cedrus in Libano*; fubintell. *& tamen cecidit*; quanto magis tu, ipfo inferior. Terretur itaque Pharao deftructione Asfyrii, & huius exemplo illius exitium confirmatur, fec. *Cocc.* ad h. l. & *Gurtl.* Theol. Proph. p. 202. & 243. cf. not. v. 4. At Marcus *Meibomius* in fpeciminibus fuis: fimilis factus es *rectæ cedro in Libano*, (quam *Cedrelaten* vocant, vid. *Plin.* H. N. l. 13. c. 5. & l. 24. c. 5.) recto caudice maxime proceræ. Conf. *Maii* fupplem. ad Lex. Cocc. p. 8. g) *cedro*, tanquam arbori procerisfimæ, fpeciofisfimæ, opacisfimæ, frondofisfimæ, viuidisfimæ, *in Libano*. c. 27, 5. (*Montes* enim amat cedrus, & *in Syria* laudatisfima eft. fec. *Plin.* H. N. l. 16. c. 18. & 39.) ob regni altitudinem, amplitudinem & robur. &c. cf. Ef. 10, 34. *Grotius*: folent *reges* excelfis arboribus comparari. Dan. 4, 20. 21. 22. Ez. 17, 3. h) *pulchra frondibus*. cf. c. 17, 8. c. 19, 10. Ier. 11, 16. i) *& virgulto* f. ramis 2 Par. 27, 4. Ef. 17, 9. k) *vmbrofa*, *vmbram facienti* cedro; multos protegenti. (2) Neh. 13, 19. *Pifcat.* brachiis in omnes partes productis ad commoditatem omnium. l) S. *& alta altitudine*. al. *excelfa caudice fuo*. v. 5. 10. 14. *Cocc.* h. e. potentior & eminentior omnibus regibus & principibus. m) *& inter denfos ramos*. S. *implexa* v. 10. 14. vid. c. 19. 11. al. *& intra denfas nubes* in Libano fe condit Cedrelates cacumen bene comatum. fed præter vfum huius vocis. n) eleuatum *fuit cacumen* f. *fuprema pars caudicis eius*. (5) v. 10. cf. c. 17, 3. & fufe de huius dictionis fignificatu M. *Meibomius* in Spec. fuo p. 83--88. *. 4. o) *Aquæ*. Ingens aquarum abundantia, qualis in Tigride & Nilo. Alluditur ad aquas *Tigridis*, fi ad Asfyrium; vel potius *Nili* & riuorum eius, fi ad Aegyptium hæc & fequentia vfque ad v. 17. referas. Ad *Asfyrium* referunt plerique interpretum; quibus fauere videntur frequentia illa Præterita in fequentibus, quibus præterita Asfyriorum fata, potentia, diuitiæ, fuperbia & fubfecuta tandem clades ac pœna feuerisfima defcribantur, tq. iam facta. Attamen nec ignotum eft, *Præterita* Hebræorum fæpe, præfertim a Prophetis *vfurpari de re futura*, vt pasfim in fuperioribus notauimus. Et ipfe Propheta infra v. 10. & maxime v. 18. ad Pharaonem & multitudinem eius expresfe applicat, quæ fufius in præcedentibus dixerat. Ipfa etiam *Præterita* non funt conftanter retenta, fed *cum Futuro mixta*, e. g. v. 11. 13. vt partim ad præteritas, partim ad decretas a Deo, & certo futuras Aegyptiorum clades Propheta refpiciat. vid. c. 30, 21. 22. p) *nutriuerant*. S. *crefcere fecerant eam* cedrum. Ef. 44, 14. q) *Abysfus*, h. e. latices fubterranei & fontes, qui plantas alunt. cf. Gen. 49, 25. Deut. 8, 7. c. 33, 13. al. *Nilus excrefcens* Aegypto abysfus eft. Absque hoc, certo anni tempore adfcendente, fi esfet, pauperrima terrarum foret Aegyptus: quod pluuiis copiofis, ficut aliæ terræ, non fœcundetur, inquit *Meibom.* Conf. not. c. 30, 12. r) S. *altam fecit*, fecerat *eam*. Ef. 1, 2. c. 2, 13.

---

*. 23. והפצותי *defect.* fine Iod 6. 22. fic fe. 2. fec. *Maf.* 2. At *defect.* fine ו 1. 2. 3. 6. 9. וזריתם fic 1. 3. 6. 9. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* fic fe. 2. fec. *Maf.* 1. 2. לכתיב כן. Sed וזריתים 7. 8. 15. 22. cum eadem nota *Maforethica*. Denique וזריתם pofcit *Maf.* *Erff.* *. 25. Pro אל hab. עַל 6. 9. in marg

אֶת־נַהֲרֹתֶיהָ הֹלֵךְ סְבִיבוֹת מַטָּעָהּ וְאֶת־תְּעָלֹתֶיהָ
שִׁלְחָה אֶל כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה׃ 5 עַל־כֵּן גָּבְהָא קֹמָתוֹ מִכֹּל
עֲצֵי הַשָּׂדֶה וַתִּרְבֶּינָה סַרְעַפֹּתָיו וַתֶּאֱרַכְנָה פֹּארֹתָיו
6 מִמַּיִם רַבִּים בְּשַׁלְּחוֹ׃ בִּסְעַפֹּתָיו קָנְנוּ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וְתַחַת פֹּארֹתָיו יָלְדוּ כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְצִלּוֹ יֵשְׁבוּ כֹּל
7 גּוֹיִם רַבִּים׃ וַיִּיף בְּגָדְלוֹ בְּאֹרֶךְ דָּלִיּוֹתָיו כִּי־הָיָה שָׁרְשׁוֹ
8 אֶל־מַיִם רַבִּים׃ אֲרָזִים לֹא־עֲמָמֻהוּ בְּגַן־אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים
לֹא דָמוּ אֶל־סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא־הָיוּ כְּפֹארֹתָיו כָּל־
9 עֵץ בְּגַן־אֱלֹהִים לֹא־דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ׃ יָפֶה עֲשִׂיתִיו בְּרֹב
דָּלִיּוֹתָיו וַיְקַנְאֻהוּ כָּל־עֲצֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן הָאֱלֹהִים׃
10 לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אֲשֶׁר גָּבַהְתָּ בְּקוֹמָה
11 וַיִּתֵּן צַמַּרְתּוֹ אֶל־בֵּין עֲבוֹתִים וְרָם לְבָבוֹ בְּגָבְהוֹ׃ וְאֶתְּנֵהוּ
12 בְּיַד אֵל גּוֹיִם עָשׂוֹ יַעֲשֶׂה לוֹ כְּרִשְׁעוֹ גֵּרַשְׁתִּהוּ׃ וַיִּכְרְתֻהוּ
זָרִים

הל׳ רפה
אבמקומה׳
סרעפתיו קרי

tiſſe a continua ſuppeditatione diuinorum beneficiorum ad perpetuam felicitatem ; *Cocc.* cf. v. 9. *f) quum emitteret germina ſ. propagines ſuas.* c. 17, 5. 7. S. *quas* (aquas) *emiſit* ; Kimchi : *cum* (l. quia) *emiſit* abyſſus *aquas multas* circa illam. vide de genere תהום not. v. 4.

℣. 6. *g) In minoribus ramis eius* (2) v. 8. cf. v. 5. & Eſ. 17, 6. *h) nidificarunt* (5) Pſ. 104, 17. *i) volucres cæli*, i. e. ſec. *Grot.* aliosque multæ gentes ad eius tutelam confugerunt, & in eius ditione verſatæ ſunt. cf. v. 13. c. 17, 23. Dan. 4, 9. 18. *k)* v. 5. *l) Grot.* crevere populi fauſta ſobole. *Menoch.* Per *volatilia* hic intelligit magnates ; per *beſtias* plebem & gentes maxime feras & barbaras, quas Pharao (l. Aſſyrius ſec. alios) domuit. cf. v. 12. Dan. 4, 9. *m) & ſub umbra* ſ. *umbraculo & protectione eius* habitauerunt. Ion. *& in umbra regni ipſius* cf. v. 17. c 17, 23. Eſ. 30, 2. 3. *n) uniuerſitas*, vel cœtus. Hoſ. 10, 14. *o) plurimarum* & ampliſſimarum *gentium*, quæ Ægyptio vel parebant, vel fœderatæ erant. cf. Pſ. 89, 51. *Coccejus* : Notatur hic magnorum & paruorum conſenſus in id imperium ; quod ſcil. ſibi gratulati ſint propter pacem, protectionem, bonum ordinem, felicitatem procuratam per illud.

℣. 7. *p) Enimuero pulchra* erat cedreitate illa v. 3. 5. *Pulchra itaque fuit magnitudine ſua* v. 2. *q) longitudine propaginum* ſ. frondium *ſuarum*. S. *ramorum ſuorum*. vid. v. 5. c. 17, 6. Ion. *multitudine fortium* ſ. heroum *ſuorum*. ſic v. 9. *r) quia radix eius erat. s) iuxta aquas multas* v. 5. 15. *Coccejus* : h. e. quod multorum populorum opibus ſuſtineretur, volentium hoc imperium firmum eſſe & permanere. conf. Ier. 17, 8. Iob. 29, 19.

℣. 8. *t) Non tegebant*, al. *obſcurabant illam*. S. *non occultaſſent eam*. (3) c. 28, 3. i. e. cedri tantæ altitudinis non erant in paradiſo vel horto Dei. Comparatur cum aliis principibus & proceribus mundi, quorum nullus eius celſitudinem ſuperauerit, vel etiam adæquauerit maieſtatem Regum ab ipſo dependentium. *Cocc.* *u) Raſchi* : q. d. in toto mundo v. 9. Loquendi genus idem, quod ſupra c. 28, 13. cf. c. 36, 35. *Coccejus* : Principes vocantur arbores *in horto Dei*. Mundus hic eſt qſ. hortus Dei, abundans diuina plantatione ad omnem vtilitatem & ad omne decus. Quanquam *principes* omnes non ſint plantatio ad ferendum fructum Deo, tq. præditi vita Dei, tamen *ſunt diuina plantatio*, ratione *officii & poteſtatis*, quam quisque accepit. Sunt arbores plantatæ in horto Dei, vt protegant homines vmbra ſua, & bonis ſuis illos cibent, ſiue præſtent illis omnium rerum bonarum & vtilium copiam ; maxime vero ſapientiæ & cognitionis, vt viuere poſſint quisque vitam homine digniſſimam. Cf. Dan. 4, 18. 19. *x) abietes*, al. *pini* Eſ. 60, 13. Hoſ. 14, 9. i. e. principes, diuites & potentes. *Corn. a Lap.* *y) non pares fuerunt non adæquabant* v. 2. Eſ. 40, 18. *z) minoribus ramis*, vel *ramos eius* (2) v. 6. *a) & caſtaneæ*. S. *orni*. al. *platani* (2) Gen. 30, 37. *b)* non erant vt *maiores rami eius*. v. 12. *c) quæuis arbor*. *d)* v. 9. *Grot.* i. e. in Babylonia, vbi quondam paradiſus fuerat Adamo datus. Melius *Oſiander* : i. e. nullus Rex populi Dei (*hortus* enim *Dei* & *paradiſus* eſt Eccleſia) fuit ei æqualis. *e) non par fuit illi*. v. 18. Eſ. 14, 14. *f)* cf. c. 28, 12. 17.

℣. 9. *g) Pulchram* enim *feceram eam*. *h) multitudine frondium ſuarum* v. 7. *i) vt æmulata ſint*, inuiderint illi, Gen. 26, 14. c. 30, 1. *k) omnes arbores Edenis*, al. *voluptatis* v. 16. h. e. principes *in horto Dei* v. 8. Gen. 2, 8.

℣. 10. *l)* cf. not. v. 1. *m)* c. 21, 9. c. 44, 12. *n)* S. *elatus es altitudine*, o Pharao ! al. *caudice* vt v. 3. 5. 14. *o)* S. *& quia dedit* Pharao. *faſtigium*, l. potius *cacumen ſuum* (5) v. 3. 14. Mutatur perſona per affectum, & oratio partim ad cedrum, partim ad rem cedro ſignificatam refertur. Sic in ſeqq. *p)* v. 3. 14. *q)* Deut. 8, 14. *r) in altitudine & gloria ſua*, c. 19, 11.

℣. 11. *s)* S. *Ideo dabo eum*. c. 16, 27. Alii vt Præteritum de Aſſyrio per enallagen. Sic *Kimchi* & *M. I.* *t)* S. *fortis* ; ſic Ion. Syr. M. I. *fortiſſimi* l. *potentiſſimi gentium* ; np. Nebucadnezaris Babylonii v. 14. c. 32, 21. *Hillerus* autem in Onom. S. p. 538. *primi* l. *principis* (ὁ. ἄρχοντος) *gentium* coll. Ex. 15, 11. 2 Reg. 24, 15. *u)* qui *faciendo faciet illi*, quod volo, & tractabit illum pro lubitu. Verbum abſolute poſitum. vid. Eſ. 44, 23. Dan. 11, 30. Apoc. 13, 5. *x)* nam *iuxta impietatem eius*, prout hæc merita eſt. cf. Deut. 9, 4. Prov. 11, 5. *y) reieci* l. *eieci eum* de imperio. cf. Hoſ. 9, 15.

℣. 12. *z) Quare exſciderunt*, al. *ſuccident eam* cedrum ; vel in applicatione *eum Ægyptium*. cf. Ier. 11, 19. Dan. 4, 11.

s) S. ita vt *cum fluuiis ſuis iuerit* np. *abyſſus* illa, tq. *generis communis*. vid. Iob. 28, 14. & ſimilem *variationē generis* in *prædicato* ſ. ſuffixo *poſt nomen commune* 1 Reg. 19, 11. Eſ. 14, 9. c. 35, 8. Hoſ. 4, 19. Iob. 20, 26. Vel (quia את in Hebraiſmo proprie eſt *nomen ſubſtantiuum*, quod ſec. *Neumanni* Exodum L. 5. p. 117. *ſequelam* imminentem rei cuiusque, mox ſubſequentis, ſignificat) conſtrue h. m. *ſequela*, ſ. continuus fluxus *fluuiorum* abyſſi v. 15. *ibat* ſ. fluebat (Gen. 2, 14.) *circa plantarium* abyſſi cf. ſupra c. 29, 4. 2 Reg. 6, 5. Deut. 20, 8. 2 Sam. 21, 22. &c. Per *aquas* vero, *abyſſum* & *flumina* ſymbolice intellige affluentiam ſ. copiā diuitiarum, militum, miramque felicitatem, a diuina beneuolentia acceptam. *t)* S. *plantam ſuam*. al. *plantarium eius*, ſc. Ægyptum. (6) c. 17, 7. c. 34, 29. Mich. 1, 6. *u)* S. *& aquæductus* vel riuos *ſuos* Eſ. 7, 3. *x) emiſerit* l. *emiſerat* c. 17, 7. abyſſus. cf. Pſ. 104, 10. i. e. ſuas diuitias & commoda largiter deriuauit Nilus. *y) ad omnes arbores agri* & incolas Ægypti v. 5. 15.

℣. 5. *z)* S. *Vnde alta facta eſt altitudo*, vel *eleuatus eſt caudex eius*. vid. v. 3. 10. c. 19, 11. *a)* h. e. eminentior factus eſt omnibus Regibus terræ, ſec. *Ion.* cf c. 17, 24. *b) & multiplicati ſunt rami eius minores* (1) cf. v. 6. h. e. multiplicati ſunt principes & dynaſtæ ab ipſo pendentes ; vel ſec. Ion. *exercitus ipſius*. *c) & longi facti ſunt*. in longitudinē creuerunt. cf v. 7. 2 Par. 5, 9. *d) rami eius fructiferi*, ſ. maiores (6) v. 6. c. 17, 6. Indicatur ſec. Cocc. [illegible] dominatio ſatraparum. *e) propter*. S. *per aquas multas* v. 7. [illegible] e. omnia hæ[illegible]

CAP. XXXI. ℣. 4. נהרתיה per *Mahp.* 17. 18. 24. & *Ber.* שלחה cum *Dag.* 3. fu 5. & ſic in marg. 6. 9. contra *Maſ. impr.* & *Erff.* ℣. 5. סרעפתיו Ita ſine nota 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 10, 12–16. 20, 21. 22. 23. contra *M. I.* פארתו *defect.* cum *Kri* פארתיו 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 15. 19. 21. 23. & in marg. 22. ſec. *Maſ. fin.* f. 34. col. 3. ℣. 6. ילדו in Futuro 2. in marg. ſic fu. 5. ℣. 7. וייף ſic *B. Naphtali* ; contra וייף, l. vt alii libri habent, וייף ad formam וישב *B. Aſcher*, coll. *M. I.* ℣. 8. בגן per *Mun.* 1. 2. 3. bis וערמנים 2. & ſic fe. 5. ℣. 11. איל plene 3. 6. 9. 22. fe. 2. 5. & ſic *Orientales*, ſec. *Maſ.* 2. & *Erff.* לא aliamque in *M. I.* Quæ vero *Index impr.* de variatione *Orientalium & Occident.* hic habet, corrupta ſunt, ex *M. I.* reſtituenda.

זרים עריצי גוים ויטשהו אל־ההרים ובכל־גאיות נפלו
דליותיו ותשברנה פארתיו בכל־אפיקי הארץ וירדו
13 מצלו כל־עמי הארץ ויטשהו׃ על־מפלתו ישכנו כל־
עוף השמים ואל־פראתיו היו כל חית השדה׃ 14 למען
אשר לא־יגבהו בקומתם כל־עצי־מים ולא־יתנו את־
צמרתם אל־בין עבתים ולא־יעמדו אליהם בגבהם כל־
שתי מים כי כלם נתנו למות אל־ארץ תחתית בתוך
טו בני אדם אל־יורדי בור׃ כה־אמר אדני
יהוה ביום רדתו שאלה האבלתי כסתי עליו את־תהום
ואמנע נהרותיה ויכלאו מים רבים ואקדר עליו לבנון
וכל־עצי השדה עליו עלפה׃ 16 מקול מפלתו הרעשתי
גוים בהורדי אתו שאלה את־יורדי בור וינחמו בארץ
תחתית כל־עצי־עדן מבחר וטוב־לבנון כל־שתי מים׃
17 גם־הם אתו ירדו שאלה אל־חללי־חרב וזרעו ישבו
בצלו

a) i. e. Chaldæi c. 30, 11. cf. Ef. 1, 7. b) bellicofisfimi & *terribiles inter gentes* c. 30, 11. c. 32, 12. c) & *abiicient*, *deferent*: S. *deiicient eum* c. 32, 41. d) *fuper montibus*. c. 18, 6. e) & *in cunctis conuallibus*, monti fubiectis. c. 32, 5. c. 35, 8. f) S. *ceciderunt rami*. al. *frondes eius*. v. 9. g) c. 30, 8. Ef. 27, 11. h) *rami eius* maiores v. 13. i) S. *in omnibus riuis*, Cocc. in Lex. *cauitatibus terræ*; in quibus aqua colligi & defluere poteft, c. 32, 6. *Iunius*: vt rami e montibus per valles ipfi fua mole corruere folent, leuiores vero diffringi cafu, & in fubiectos alueos præcipites dari, quibus diuehantur. k) S. *vnde defcenderunt* vel receflerunt. l) vid. v. 6. m) cf. v. 6. c. 32, 9. 10. n) & *deferuerunt eum*; deficient ab eo populi, quibus imperabat, vicinæque & fœderatæ gentes, quæ in illius auxilio confidebant. *Grotius*: Permifcet comparationis apodofin, vt fæpe & hic & alii fcriptores.

✠. 13. o) *Super ruina autem eius* v. 16. i. e. fec. Tremell. *fuper truncum* cadiuum, humi iacentem. Ion. *fuper ruina* (f. *cadauere*. vid. Iud. 14, 8.) *occiforum eius*. Sic *Rafchi* & *Kimchi*. p) *habitabunt* c. 17, 23. *requiefcent*, vt devorent. q) *volatilia cæli* v. 6. c. 32, 4. Redit ad comparationem. Indicatur vero inuafio rerum ipfius, & posfeffio per alios, qui comparantur volucribus cæli & animalibus terræ. r) & *fuper maioribus ramis eius* v. 5. Ion. & Kimchi: *fuper cadauera exercitus eius*. s) *erunt*, & luftra fua facient, *omnes beftiæ agri*. cf. not. v. 6. 10. c. 34, 5. c. 39, 17.

✠. 14. t) S. *Vt* (c. 20, 26.) *non efferant fe ob altitudinem fuam* v. 5. 10. c. 28, 38, 2. 5. u) *arbores aquarum*, multa aqua gaudentes; h. e. principes, & qui diuitiis abundant. cf. v. 4. *Scopus totius capitis* hoc verfu concluditur: Dei nimirum iuffu Prophetam hanc vifionem confcripfiffe, vt moneret omnes Reges ac Principes orbis, ne ob potentiam, a Deo fibi datam v. 9. fuperbiant, ac nimis fe efferant; neque Iudæi Regis Aegypti aliusque auxilio vnquam pofthac confiderent. x) S. *nec mittant* (Trem. *proferant*) *ramum* f. potius *cacumen fuum* (5) v. 3. 10. c. 17, 3. videlicet vt fecerat Affyrius l. Pharao v. 2. feqq. y) S. *ad-interimplexa*. al. *vsque inter denfas nubes*. vid. v. 3. 10. z) *neque ftent*, *perftent* - *in fuperbia* fua. cf. 2 Par. 32, 26. a) *fortes*, *potentes* vel *principes ipforum*. v. 11. al. *quercus*, coll. Ef. 61, 3. Hof. 4, 13. At Schm. *fuper ipfis*. Ita *Meibomius* in Spec. p. 92, *nec apud eas*, arbores aquæ, *ftent*; i. e. iis fe per fœdus adiungant & adfiftant. cf. lect. variantes. b) S. *ob fuperbiam fuam*. al. *quando fe efferunt*, cum in magnam altitudinem excreuerunt v. 10. c. 19, 11. c) *quæuis* arbores *bibentes aquam*; multo humore gaudentes, f. opibus & diuitiis affluentes. v. 16. d) *nam omnes illæ* fuperbæ arbores, vel per apodofin *faftuofi Reges & Principes*, Affyrius & Aegyptius, eorumque fummi viri. e) cf. Pf. 118, 18. Ef. 34, 2. f) *in terram inferiorem*. v. 16. 18. c. 26, 20. i. e. in fepulcrum l. inferiora terræ. Eph. 4, 9. g) *inter* alios *filios Adami*, f. homines Ef. 56, 2. etiam plebeios aut vulgus. In morte enim æquantur vilisfimis, qui in vita fuerunt fplendidisfimi, nec pie & pacate viuere voluerunt, fed potentia fua funt abufi, cum periculo & pernicie multorum nihil non tentantes. h) *ad defcendentes*, Grot. *qui deiiciuntur in foueam*. v. 16. c. 26, 20. c. 32, 18. np. fepulcri fui; vel: in foueam *domus perditionis*, vt addit *Ion*. h. l. & v. 16. Hæ phrafes excidium & interitum, & ignominiam, vilitatem, & dira exempla fignificant. *Cocc*.

✠. 15. i) *quo defcendit*. S. *quo defcenfurus eft in infernum*. c. 30, 6. c. 32, 19. Ef. 14, 11. Grot. *quando ad inferos defcendit* Sennacharibus a filiis occifus. 2 Reg. 19, 37. k) S. *lugere faciam* fc. omnes amicos eius. *Hiph*. (1). Alii, vt monuimus fupra, in præterito: *luctum induxi*, & omnia hæc de Affyrio fumunt, quæ nos de Aegyptiis. l) S. & *obtegam fuper eo* (al. *eius caufa* l. *propter ipfum*;) *abyffum*. c. 26, 19. Pf. 104, 6. Ef. 11, 9. quæ antea rigabat illam cedrum v. 4. vt ipfa abysfus lugeat qf. facco operta, nec illam amplius riget. vel: ipfam *abyffum* malorum *fuper Pharaonem obducam*, eumque obruam; coll. fimili conftruct. fupra c. 24, 7. it. c. 26, 19. Pf. 42, 8. & Ef. 8, 7. 8. m) & *inhibebo flumina eius* v. 4. Am. 4, 7. Fontes opum illius exficcabo. n) S. *vt occludantur*. cf. Gen. 8, 2. o) *aquæ illæ multæ*. vid. v. 5. 7. *Cocc*. Quando ita ftulti funt populi, vt benedictionibus Dei abutantur, & brachio humano confidant ad lafciuiam, iniuftitiam & prauitatem, *vt aquam bibant*, Deum autem non innocent, & ab ipfo non expetant vera bona: tum & Reges & regna pereunt, & luctu cooperiuntur, & benedictiones Dei auferuntur & transferuntur ad alios. p) *fed & atrum reddidi*. S. *atrabo fuper eo*; i. e. nigra qf. & lugubri vefte induam. *Hiph*. (3) c. 32, 7. 8. cf. Ier. 14, 2. Pf. 35, 14. q) *Libanum*, in quo altisfima illa cedrus erat v. 3. Per *Libanum* hic intellige totum regnum. *Menoch*. At Ion. & *obfcuratæ funt propter eum facies Regum*. r) Ion. *reges* (*aut principes*) *populorum*. v. 4. 5. s) *defectio* erunt, *deliquium* patientur. (1) Aliis eft concretum: *inftar deficientis* f. emortuæ *arboris* erunt; vt eiusdem terminationis nomen *Libhnah*, eft *populus alba*, arbor. Gen. 30, 37. conf. verbum Ef. 51, 20.

✠. 16. t) *A fono*, f. propter fragorem *ruinæ ipfius* v. 13. c. 26, 15. u) *commoui*. S. *contremifcere faciam* gentes. Ef. 14, 16. x) S. *cum defcendere fecero eum* v. 17. 18. c. 26, 20. y) *ad infernum*. v. 17. Ef. 14, 15. z) *cum his*, *qui defcendunt in foueam* v. 14. Pf. 143, 7. a) *confolationem vero* ex hoc interitu *accipient*. S. *vnde confolabuntur fe*. Solamen miferis focios habuiffe malorum. cf. c. 14, 22. 23. b) *in terra infima*. v. 14. c. 32, 18. cf. Ef. 14, 9. c) *omnes arbores voluptatis*, vel *Edenis*: alii fcil. reges & principes. vid. v. 8. 9. d) S. *felectio & præcipuum Libani*, & quæcunque egregiæ & pulchræ in Libano erant. cf. v. 3. c. 23, 7. Ef. 37, 24. e) vniuerfæque reliquæ, *quæ aquam bibebant*. v. 14.

✠. 17. f) S. Nam *etiam hi* cum illo defcendent in infernum v. 16. g) *ad* alios multos *confoffos gladio*. v. 18. Ef. 22, 2. h) S. & *brachium eius*, fc. exercitus & focii adiutores, qui ei inftar brachii erant. cf. c. 30, 6. 21. Dan. 11, 6. 22. 31. Zach. 11, 17. Ier. 17, 5. i) & *qui fub vmbra ipfius habitarunt*. v. 6. Thren. 4, 20. Iud. 9, 15. At Schm. & *brachium eius*, *fub cuius vmbra habitarunt*.

✠. 12. פארתיו ita 1. 3. 5. fic fe. 2. Et fic iidem v. 13. ✠. 14. אליהם per *Chatephpat*. 5. 6. 9. 10. 20. 22. 23. item *Ion*. & *Abarb*. At per *Chatephfagol*. 6. 9. in marg. Vtrumque contra " *M. I*. & *Maf*. ✠. 15. האבלתי per *Sakephk*. minus commode 3. 6. 9. 11 12. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 23. 24. & *Ber*. fc. fu. 5. ✠. 17. ירדו per *Tfere* 6. 9. in marg.

diuinitatem prophetiæ, & regnum Dei, qui populum Iſraeliticum conſeruauit

בְּצִלּוֹ בְּתוֹךְ גּוֹיִם׃ אֶל־מִי דָמִיתָ כָּכָה בְּכָבוֹד וּבְגֹדֶל 18
בַּעֲצֵי־עֵדֶן וְהוּרַדְתָּ אֶת־עֲצֵי־עֵדֶן אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּית בְּתוֹךְ
עֲרֵלִים תִּשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב הוּא פַרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לב

CAP. XXXII.

inter omnes illas ruinas maximarum gentium, & adhuc eccleſiam credentium ex Iudæis & gentibus in mundo conſeruat, cum tot regna præterierint; vt intelligant, Chriſti regnum non eſſe de hoc mundo, & eccleſiam non viribus humanis niti.

בִּשְׁנֵי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם 2
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כְּפִיר גּוֹיִם נִדְמֵיתָ וְאַתָּה כַּתַּנִּים בַּיַּמִּים
וַתָּגַח בְּנַהֲרוֹתֶיךָ וַתִּדְלַח־מַיִם בְּרַגְלֶיךָ וַתִּרְפֹּס נַהֲרוֹתָם׃
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וּפָרַשְׂתִּי עָלֶיךָ אֶת־רִשְׁתִּי 3
בִּקְהַל עַמִּים רַבִּים וְהֶעֱלוּךָ בְּחֶרְמִי׃ וּנְטַשְׁתִּיךָ בָאָרֶץ 4
עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה אֲטִילֶךָ וְהִשְׁכַּנְתִּי עָלֶיךָ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וְהִשְׂבַּעְתִּי מִמְּךָ חַיַּת כָּל־הָאָרֶץ׃ וְנָתַתִּי אֶת־בְּשָׂרְךָ עַל־ ה
הֶהָרִים

Denique *Antichriſtus*, qui *ſpiritualiter Pharao* adpellatur, & reges, qui dominantur aut ſcortantur cum ipſo, & ei ſuam poteſtatem dant, & ſunt brachium ipſius, habent hic, quod contemplentur, vt eum renereantur, qui omnibus ſeſe exaltantibus ſimilem exitum prænuntiauit Eſ. 2, 12. 22. CAP. XXXII, 1. *a*) *Factum poſtea eſt.* *b*) *anno* 12. ſcil. deportati Ezechielis & Iechoniæ. c. 1, 2. c. 31, 1. *c*) cum exciſa iam eſſet Hieroſolyma, coll. c. 33, 21. 2 Reg. 25, 2. 3. Ier. 39, 2. c. 52, 6. *d*) *primo* ſc. die illius *menſis*, vt c. 31, 1. Alia igitur prophetia eſt infra v. 17. ſeqq. *e*) Propheta nimirum hoc capite I. *lamentabile carmen*, quo vſuræ ſint vicinæ gentes, ad exaggerandum exitialem cladem Aegypti proferre iubetur v. 2-16. II. poſt 14. dies etiam *funerale carmen* edidit v. 17-21. quo cladis ſocii *Aſſyrii* v. 22. *Elamitæ* v. 24. *Meſchech* & *Thubal* v. 26. *Idumæi* v. 29. *Septemtrionales* & *Sidonii* v. 30. Aegyptio de aduentu in ſepulcrum & infernum quaſi gratulaturi ſint; vt vnicum hoc ſolamen capiat miſer in triſti ſocietate malorum v. 31. Eſt itaque hic v. 2-16. *quintum*, & v. 17-32. *ſextum* contra Aegyptios oraculum. *ſeptimum* vide ſupra c. 29, 17-20. *primum* vero c. 29, 1-16. *ſecundum* c. 30, 1-19. *tertium* c. 30, 20-26. *quartum* c. 31, 1. ſeqq. Ceterum caput hoc non comparere loco ſuo, facile animaduertitur coll. c. 33, 21. ſed æquali prope facilitate ratio iſtius tranſpoſitionis intelligitur. Quia enim præceſſerant diuerſæ prophetiæ *aduerſus Aegyptum*, aliasque regiones, ad eas hæc quoque addita eſt, vt vna cum iis collocaretur. inquit *Lightf.* Chronol. p. 130. ℣. 2. *f*) *tolle, ſuſcipe lamentationem* v. 16. c. 19, 1. *g*) *leoni iuueni gentium*; i. e. graſſanti inſtar leonis inter gentes, & tyrannice imperanti. cf. c. 19, 2. 3. Eſ. 5, 29. Cocceius: *leo gentium* ſignificat eum, qui prædas agit inter gentes, & gentes dilaniat, vt leo agnos. *h*) *ſimilis factus eras.* c. 31, 2. 8. 18. *Nold.* Conc. Part. p. 375. *quin immo tu* ſimilis es *crocodilo* in maribus, cum prodis e fluuiis tuis. vid. not. c. 29, 3. & *Ludolfi* Comment. Hiſt. Aeth. p. 159. *i*) i. e. in *Nilo* & *lacubus* vicinis. *Boch.* Hieroz. II. 795. *k*) *& crupiſti*, S. & *prodiiſti cum fluminibus tuis.* (6) Mich. 4, 10. Iud. 20, 33. Grotius: *& prodiens* e mari *in flumina turbabas aquas pedibus, quin & tota flumina conculcabas.* Senſus eſt: ex imperio tuo egreſſus vicinas ciuitates genteſque totas proterebas. Cocceius: *& impetu ferebaris in fluminibus tuis*, h. e. quod cum populis & exercitibus ſuis ſeſe effuderit in omnem partem; quemadmodum magnus piſcis aut *crocodilus* ſimul ſe & aquam incitat. Ion. *& præliatus es exercitibus tuis.* *l*) *& turbaſti aquas.* (3) v. 13. bis. *Cocc.* h. e. quod ſtatum rerum publicarum paſſim confuderit & conturbauerit. Ion. *& commouiſti populos cum auxiliis tuis.* Aqua ſymbolum gentium & populorum Eſ. 17, 12. Apoc. 17, 15. *m*) S. *& conturbaſti.* Cocc. *conculcabas*; exercitus contra te productos proſternebas & pedibus ſubiiciebas. (4) Prou. 25, 26. Pſ. 68, 31. cf. infra c. 34, 18. *n*) *flumina* gentium, h. e. *exercitus earum.* cf. Eſ. 8, 7. c. 50, 2. Pſ. 74, 15. Ion. *& vaſtaſti prouincias ipſorum.* ℣. 3. *o*) S. *atqui expandam.* vid. c. 12, 13. c. 17, 20. *p*) cf. Hoſ. 7, 12. *q*) c. 23, 24. vt ſolet frequens populus ſimul conuenire ad leonem aut crocodilum capiendum. cf. ſupra c. 19, 8. Eſ. 31, 4. *r*) S. *qui aſcendere te facient* (extrahent te ex aquis tuis) *reti meo.* c. 26, 5. 14. Hab. 1, 15. ℣. 4. *s*) *Tum* vigorem tibi auferam & *derelinquam te*, velut piſcem, in terram tractum. vid. c. 29, 5. c. 31, 12. *t*) c. 16, 5. c. 29, 5. *u*) *proiiciam te.* Ion. 1, 4. *x*) *& habitare faciam ſuper te.* c. 31, 13. *y*) c. 29, 5. *Grot.* homines feri ac rapaces Aegyptum inuadent, ac deprædabuntur. ℣. 5. *z*) carnes *tuas*, i. e. hominum l. *militum tuorum*, quos interficient Chaldæi. Nam Rex & populus idem cenſentur. *Grot.* *a*) c. 31, 12. q. d. etiam qui confugerint ad montes, illic interficientur. Sic *Vat.* & *Kimchi.*

k) *inter gentes*, ad infernum detrutas. v. 16. c. 30, 2. vel per tranſpoſitionem diſtinctiui minoris & maioris: qui ſcil. *inter gentes* alias v. 12. ſecure ſub *umbra Aegyptii habitarunt.*

℣. 18. *l*) S. *Cui ergo ſimilis factus es?* v. 2. 8. Pſ. 89, 7. *m*) *ſic.* c. 4, 13. *n*) *gloria* Eſ. 14, 18. Pſ. 112, 9. *o*) *& maieſtate.* v. 2. 7. *p*) *inter arbores voluptatis* ſ. delicioſas v. 9. 16. q. d. intelligisne, Rex Aegypti, cui futurus ſis ſimilis? Exhibui tibi viuam fortunæ tuæ imaginem. *Grot.* *q*) *deturbaberis, deiicieris enim.* S. *cum deſcendere feceris* (deductus) *fueris cum arboribus Edenis.* v. 16. 17. *r*) vid. v. 14. 16. c. 28, 7. 8. *Raſchi*: in gehennam. *s*) *inter incircumciſos* ſ. *præputiatos* carne & corde; exſortes regni Dei & communionis populi ipſius. Ion. *inter peccatores.* Non tam exprobrat id, quod natura in corpore eſt, quam quod in præputio carnis ſine cognitione Dei & ſanctificatione, ſ. ſine circumciſione cordis mortui eſſent. vid. c. 28, 10. c. 32, 19. 29. & Ier. 9, 25. *t*) c. 32, 28. *u*) *cum interfectis gladio* v. 17. c. 32, 20. 21. *x*) *ipſe*, inquam, Pharao. *y*) *omnisque multitudo* ſ. populus *eius.* v. 2. c. 32, 12. talem inueniet exitum, qualem ſub exemplo Aſſyrii, vel *cedri* exciſæ ſymbolo depinxi. *z*) c. 11, 8. c. 16, 14. Epiphonema cum inſultatione. Ceterum (loquimur cum Cocceio) hæ prophetiæ in medio populi Dei editæ ſunt, 1) ne populus Dei adſpiceret altitudines humanas, & cum illis ſcortaretur - 2) fortaſſe etiam innotuerunt ipſis externis gentibus, quas Deus voluit inexcuſabiles reddere. 3) Fidelibus ſequentis temporis vſui ſunt, vt agnoſcant veritatem & potentiam Dei & diui-

---

℣. 18. והורדת per *Cholem* in Hiph. vitioſe 1. 21. ſu. 5. & ſic in marg. 6. 9. עדן per *Sekephh.* 5. 13. 17. 18. & *Ber.* ſed male. המנה cum *Kri* המנו 3. 22. CAP. XXXII, ℣. 1. בשתי per *Makk.* 1. 3. contra *Maſ.* *Erff.*

6 ההרים ומלאתי הגאיות רמותך: והשקיתי ארץ צפתך
7 מדמך אל ההרים ואפקים ימלאון ממך: וכסיתי
בכבותך שמים והקדרתי את ככביהם שמש בענן
8 אכסנו וירח לא יאיר אורו: כל מאורי אור בשמים
אקדירם עליך ונתתי חשך על ארצך נאם אדני יהוה:
9 והכעסתי לב עמים רבים בהביאי שברך בגוים על
י ארצות אשר לא ידעתם: והשמותי עליך עמים רבים
ומלכיהם ישערו עליך שער בעופפי חרבי על פניהם
וחרדו לרגעים איש לנפשו ביום מפלתך:
כי כה אמר אדני יהוה חרב מלך בבל תבואך: 11
12 בחרבות גבורים אפיל המונך עריצי גוים כלם ושדדו
13 את גאון מצרים ונשמד כל המונה: והאבדתי את
כל בהמתה מעל מים רבים ולא תדלחם רגל אדם
14 עוד ופרסות בהמה לא תדלחם: אז אשקיע מימיהם
טו ונהרותם כשמן אוליך נאם אדני יהוה: בתתי את
ארץ מצרים שממה ונשמה ארץ ממלאה בהכותי
16 את כל יושבי בה וידעו כי אני יהוה: קינה היא
וקוננוה בנות הגוים תקוננה אותה על מצרים
ועל כל המונה תקוננה אותה נאם אדני
יהוה:

b) c. 35, 8. c) c. 31, 12. *Mun.* Tantum ex te effundetur sanguinis, vt is impleturus sit *valles* &c. d) S. *altitudine tua.* (1) Alii: *tumore cadauerum tuorum.* Ion. *cadaueribus exercitus tui.* sic *Vat.* magno *aceruo* cadauerum copiarum tuarum, de quibus superbiebas.

℣. 6. e) *Et irrigabo terram* Gen. 2, 6. 10. f) *exundantem tuam* vel *tibi*; in qua scil. in vtilitatem tuam exundare solent aquæ Nili. (4) Deut. 11, 4. Thren. 3, 54. Al. terram *inundationis tuæ*, eodem sensu. At *Nold.* p. 65. aliique: *terram natationis tuæ*, vbi natas tq. crocodilus. coll. 2. Reg. 6, 6. i. e. Aegyptum imperio tuo subiectam. formæ קָמוּר. g) *ad montes vsque*, quousque Nilus solet exundare. h) c. 31, 12. i) *ex te*, i. e. *tuis.* vid. not. ad v. 5.

℣. 7. k) S. *Quin obtegam* tenebris l. atris nubibus c. 30, 18. qs. vestibus lugubribus. l) *cum te* & splendorem tuum, quo prius omnia collustrare videbaris, *extinguam*, 2. Sam. 14, 7. cf. Iob. 18, 5. m) *cælos.* cf. Ps. 147, 8. Hab. 3, 3. *Ionathan* ita: *Et operiet te tribulatio, cum extinxero splendorem gloriæ regni tui de cælis.* n) *& obscurabo* s. tristes *& atras reddam* v. 8. c. 31, 15. o) *stellas cælorum.* cf. Es. 13, 10. seqq. c. 34, 4. Ioel 2, 10. c. 4, 15. Matth. 24, 20. Ion. *imminuentur populi exercitus tui, qui fuerunt multi sicut stellæ.* p) cf. Apoc. 6, 12. seq. q) cf. c. 30, 18. Thren. 3, 44. Ion. *Rex cum exercitu suo operiet te, sicut nubes, quæ ascendit & tegit solem.* r) *& luna* Ioel 2, 10. c. 3, 4. Ion. *& sicut luna interdiu non splendet lumine suo.* s) *non lucere faciet* Gen. 1, 15. 17. t) *lumen suum.* Mœstitiam hæc significant, luctumque ob calamitatem & angustiam, vt ipse sol ipsis non videatur luce-
re,

re, & tam inexplicabilia mala, vt ex his nulla ratione possint emergere. vid. Es. 13, 10.

℣. 8. u) *luminaria lucis*, lucem hominibus præbentia. Gen. 1, 14. 16. Ps. 148, 3. x) *obscurabo* super te. vid. v. 7. y) cf. c. 30, 18. Ex. 10, 21. seqq. Ion. *operiet angustia instar tenebrarum terram tuam.* z) v. 14. c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 9. a) *Tum mœrore & ægritudine afficiam* c. 8, 17. c. 16, 26. Trem. *ad indignationem prouocabo.* Ion. *commouebo cor.* Radix notat in genere fortem acerbamque animi commotionem, siue ex ira, siue dolore s. tristitia. cf. c. 8, 17. c. 16, 26. 1 Sam. 1, 6. b) v. 10. cf. c. 31, 6. 12. Ex. 15, 14. 15. 16. c) *cum adduci*

faciam c. 20, 42. d) *confractionem tui*, i. e. nuntium de clade & excidio tuo. Al. homines *confractos & percussos* ex militibus l. subditis tuis. Sic *Ion.* & *Raschi.* cf. Es. 15, 5. *Grotius:* vbi captiui Aegyptii in terras longinquas abducti certum attulerint nuntium *cladis.* Ita LXX. recte. ℣. 10. e) S. *Ita obstupescere faciam super te* c. 28, 19. f) v. 9. *Grotius:* Populos & *Reges Afros* intellige, ad quos per Aegyptum venere Chaldæi. g) *cohorrescent horrore* c. 27, 35. Iob. 18, 20. h) *cum volare fecero*, celeriter vibrauero gladium meum. Gen. 1, 20. Prou. 23, 5. *Trem.* me quam celerrime iudicium meum contra te exsequente. i) illis spectantibus 2 Reg. 13, 14. k) S. *vt trepident* c. 26, 16. *ad singula momenta.* Es. 27, 3. Iob. 7, 18. l) *quisque propter animam* s. vitam *suam*, l. *propter se ipsum.* Ier. 51, 6. 45. m) *ruina tua* c. 31, 16. ℣. 11. n) c. 30, 10. 24. 25. o) *veniet tibi.* Ps. 35, 8. ad rem conf. Ier. 25, 19. c. 43, 9-13. c. 46, 13-26. ℣. 12. p) *Per gladios* c. 16, 40. q) v. 2. 27. Ier. 5, 16. r) *prosternam* c. 6, 4. s) c. 31, 2. 18. t) c. 31, 12. u) sunt *omnes illi.* vid. Ier. 5, 16. x) *& deuastabunt* Ps. 37, 9. y) c. 30, 6. 18. z) Gen. 34, 30. a) v. 16. c. 30, 4. ℣. 13. b) c. 30, 13. c) in specie etiam equos, quorum multitudine fretus Aegyptius obsistebat Babylonio, & alios ad defectionem prouocabat amplissimis promissis. vid. Es. 31, 3. d) S. *desuper aquis multis*; c. 31, 5. 7. ne posthac pascantur in pratis ex Nilo irriguis. e) *vt non* amplius *turbet eas.* (5) v. 2. pes hominis. f) vult dicere: per longum tempus; *Kimchi* coll. 2 Reg. 6, 23. g) *& vngula* Ex. 10, 26. *iumentorum* &c. i. e. Tam pauci hominum & iumentorum supererunt, vt ex transitu eorum non turbentur aquæ, sed maneant purissimæ. *Cocceius:* h. e. vt cessent expeditiones bellicæ Aegyptiorum, per quæ omnia fuerant confusa. Sicut enim homines (verba sunt *Grotii*) per vada transeuntes, & equi, vbi aquatum ducuntur, turbidas faciunt aquas; ita Aegyptiorum pedites & equites populos vicinos, qui sub *aquarum* significantur nomine (vid. supra v. 2.) solebant conturbare. ℣. 14. h) *Tunc subsidere faciam*, i. e. quietas & limpidas reddam *aquas eorum.* (6) Num. 11, 2. Iob. 40, 25. cf. infra c. 34, 18. sc. subsidente in illis luto, quo fuerant conturbatæ. *Grotius*: i. e. quiescent illi populi a vi Aegyptia, vt bene hic explicat *Chaldæus*, qui hunc versum ita reddit: *Tunc quietem dabo populis, & Reges eorum in requiem* (l. tranquille) *ducam.* i) S. *sicut oleum* np. purum. cf. Zach. 4, 12. al. i. e. leniter & tranquille. coll. Ps. 55, 22. Prou. 5, 3. k) *fluere faciam.* Ex. 14, 21. Gen. 2, 14. l) v. 8. 16. ℣. 15. m) *Cum dedero* c. 26, 19. c. 33, 29. n) c. 6, 14. o) c. 36, 34. cf. c. 29, 9. p) *terram*, inquam, illam, *a plenitudine ipsius*, s. incolis & opibus, quæ replebant illam c. 12, 19. *desolatam.* q) c. 9, 8. r) c. 5, 13. ℣. 16. s) *Lamentum hoc est.* v. 2. *Grotius:* sensus idem, qui supra c. 19, 14. lamentabilis hæc est prophetia; tamen sic eueniet. t) *quam* tamen *lamentabuntur* c. 27, 32. 2 Par. 35, 25. u) np. *filiæ gentium*; i. e. vel *mulieres*, vel *congregationes villarum & vrbium* gentibus subditarum. v. 18. c. 16, 27. 31. s. ipsæ gentes. *Cocceius:* solebant *feminæ* planctum facere & threnum canere, ideo *filiabus gentium* hæc lamentatio tribuitur. x) verbis similibus in cœtibus suis vtentur, cognitis Aegypti malis, vt amantes Aegyptum flendi occasionem habeant. y) v. 12. 18. z) v. 8. 14. c. 11, 8. *Cocceius:* Quandoquidem *Aegyptus spiritualiter* dicitur certum imperium, in quo Antichristi thronus constituitur; oportet in hoc threno etiam exitum istius imperii contemplari.

℣. 15. ולא per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20 dic fu. 5. ℣. 16. קינה *milel* poscit *Mas. Erf.* per *Makp.* 6. 9. 23. contra *Mas.* 3.

17 ויהי בשתי עשרה שנה בחמשה עשר לחדש היה דבר־
18 יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם נהה על־המון מצרים
והורדהו אותה ובנות גוים אדרם אל־ארץ תחתיות
19 את־יורדי בור׃ ממי נעמת רדה והשכבה את־ערלים׃
כ בתוך חללי־חרב יפלו חרב נתנה משכו אותה וכל־
21 המוניה׃ ידברו־לו אלי גבורים מתוך שאול את־עזריו
22 ירדו שכבו הערלים חללי־חרב׃ שם אשור וכל־קהלה
23 סביבותיו קברתיו כלם חללים הנפלים בחרב׃ אשר
נתנו קברתיה בירכתי־בור ויהי קהלה סביבות קברתה
כלם חללים נפלים בחרב אשר־נתנו חתית בארץ
24 חיים׃ שם עילם וכל־המונה סביבות קברתה כלם
חללים הנפלים בחרב אשר־ירדו ערלים ׀ אל־ארץ
תחתיות אשר נתנו חתיתם בארץ חיים וישאו כלמתם
כה את־יורדי בור׃ בתוך חללים נתנו משכב לה בכל־
המונה סביבותיו קברתה כלם ערלים חללי־חרב
כי־נתן חתיתם בארץ חיים וישאו כלמתם את־
יורדי

tiores & potentiores, amiſſo imperio, quæ vita eſt gentibus, periere; ita nec tibi proderunt pulcritudo, potentia & vires tuæ &c. *m*) *deſcende* de dignitate tua Eſ. 47, 1. ad ſepulcrum; ſupra c. 31, 15. *n*) *& iace, cuba, demitte te* v. 32. cf. 2 Sam. 8, 2. Iob. 3, 13. c. 21, 26. *Imperatiuus Hophal*; ac Kimchio & M. I. Infinitiuus. *o*) *cum incircumciſis* carne & corde ſ. impiis. v. 21. 25. c. 28, 10. quibus non eſt ſors in alio ſeculo. Ion. *cum peccatoribus*. vid. ſupra c. 31, 18. ℣. 20. *p*) *Medium* non ſolum in publico, & manifeſtum fore iudicium, ſed etiam *communem* omnium *conditionem* ſignificat. *Calou.* *q*) v. 21. c. 31, 17. *r*) *cadent* Aegyptii & ſocii eorum c. 6, 7. Eſt in hoc carmine vsque ad finem capitis *crebra perſona, generis & numeri permutatio*, per affectum; & pro diuerſo vocum reſpectu, vel ad regiones & terras, vel ad harum incolas. *s*) S. *gladius* iam *traditus eſt*. c. 21, 16. ſc. Chaldæis. c. 30, 25. M. I. Kimchi & Raſchi: *gladio data eſt* Aegyptus. ſic Ion. *gladio tradentur*. *t*) *trahite* igitur ſ. *rapite illam*, Aegyptum, ad mortem. cf. Ex. 12, 21. Pſ. 10, 9. *Grotius*: loquitur qſ. ad libitinarios. At *Schm.* cum aliis: *extraxerunt eam*. vid. varr. lect. *u*) *multitudines eius* v. 12. 16. 18. Ioel 4, 14. ℣. 21. *x*) S. *Alloquentur eum*, ſc. Aegyptium l. Regem Aegypti, gratulando aduentum eius. vid. quæ ad v. 18. Ad conſolationem quaſi Pharaonis incipit enumerare ſocios & culpæ & pœnæ, qui ſimiliter ceciderint. *y*) *primi*, ſ. *principes*. S. *præcipui potentium* l. fortiſſimorum. v. 12. c. 31, 11. *z*) *cum adiutoribus eius*. c. 30, 8. ſec. *Kimchi, Raſchi, M. I.* & *Belgas* ſenſus loci eſt: alloquentur ipſum & adiutores eius. *a*) nam *deſcenderunt* v. 30. *b*) & *occubuerunt* v. 19. Eſ. 14, 18. *c*) etiam illi *præputiati* v. 19. 24. *d*) *gladio interfecti*. v. 20. 25. c. 35, 8. ℣. 22. *e*) *Ibi*, apud inferos, etiam *Aſſyria* eſt, cuius regnum deſtruxerat Nebucadnezar, quod erat eminentiſſimum exemplum proſtratæ potentiæ. cf. ſupra c. 31, 3. *f*) *& vniuerſus cœtus* terræ *Aſſyriæ*. v. 23. c. 38, 7. 13. *g*) *circa eum* Regem Aſſyrium *ſepulcra illius* cœtus ſ. multitudinis Aſſyriacæ ſunt. *Grotius*: i. e. iacent in turba mortuorum. Sic & eadem verba repetita ſume v. 23. 24. 25. 26. *h*) *omnes* etiam *confoſſi*. v. 23. c. 9, 7. *i*) *qui gladio ceciderunt* v. 23. 24. ℣. 23. *k*) *Quia* Deut. 3, 24. Eſ. 65, 16. al. *Cuius* Aſſyriæ gentis vel potentiæ. *l*) *data fuerunt ſepulchra* v. 25. 26. S. *Cui data ſunt ſepulcra*. cf. not. v. 20. *m*) *in lateribus foueæ*. vid. Eſ. 14, 15. *n*) *eſtque*, l. ita *vt ſit* tota *congregatio* militum & ſociorum *eius*, v. 22. *o*) *circa ſepulcrum illius*. vid. v. 22. *p*) *omnes confoſſi* v. 22. *q*) *gladio perierunt* v. 22. *r*) *qui* quondam *dederant* & incuſſerant orbi terrarum *terrorem* ſui. v. 24. 25. 32. *Cocc.* h. e. *quia* pacem hominum, ordinem rerum publicarum, & pacem populi Dei turbauerant. Intelligitur Dynaſtia Aſſyriorum, qui fuerunt in Niniue. *s*) i. e. *cum adhuc* inter homines *in hoc mundo viuerent*, nunc autem ſunt in terra mortuorum. cf. v. 24. 25. 26. 32. c. 26, 20. Eſ. 38, 11. Ion. *in terra Iſrael*. at cf. quæ infra ad v. 27. ℣. 24. *t*) *Ibi Elam* eſt, h. e. *Elamitæ* ſ. *Elymæi*. Gen. 10, 22. vid. not. Eſ. 22, 6. Ier. 25, 25. c. 49, 34. *Grot.* gentes illas nominat, quæ in auxiliis Aſſyrio fuerant. *u*) cf. v. 12. 16. 18. 25. *x*) *circa ſepulcrum ipſius*, Elamiticæ ſc. potentiæ l. Aſſyriæ. v. 22. 26. *y*) vid. v. 22. *z*) i. e. qui mortui ſunt in impietate ſua. *Vat.* vid. v. 21. 26. *a*) vid. v. 18. *b*) v. 23. 26. Truces & bellicoſos fuiſſe Elamitas, ex veteribus docet *Bochart.* Phal. lib. 2. c. 2. *c*) vid. v. 23. *d*) *portant vero* nunc *ignominiam ſuam*, ſuperbiæ priſtinæ poenam. v. 25. 30. partim a Deo proſtrati ad moenia Hieroſolymorum, partim victi a Babyloniis. *Grot.* *e*) *cum illis, qui deſcendunt* ſ. coniiciuntur *in foueam*. v. 18. 25. 29. ℣. 25. *f*) *Inter occiſos*, confoſſos alios v. 22. *g*) S. *dederunt cubile*. Grot. *arcam ſepulcralem*. cf. 2 Sam. 3, 31. 2 Par. 16, 14. *h*) *illi*, Elymaidi. v. 24. *i*) S. *cum omni multitudine eius*, v. 24. 26. *k*) ita vt circa Regem ſ. Principem eſſent *ſepulcra* totius multitudinis *eius*. v. 22. 23. 26. *l*) v. 19. *m*) v. 20. *n*) *quia datus* ſ. incuſſus aliis *eſt terror eorum*. v. 23. *o*) v. 23. *p*) *ideoque* merito nunc *portant* l. *reportarunt* poenam & *ignominiam ſuam* v. 24. c. 16, 52.

℣. 17. *a*) v. 1. c. 33, 21. *b*) S. & LXX. *menſis primi*. vel potius eiusdem *duodecimi menſis*, de quo v. 1. adeoque non multis diebus poſt reuelationem, quæ præceſſit. Ita *Maius* in Oec. V. T. p. 1045. *Kimchi* &c.

℣. 18. *c*) *lamentare*, S. *plange* (3) Mich. 2, 4. *Grot.* Cane Aegypto velut mortuæ carmen, quale cani ſolet iis qui in ſepulcrum demittuntur. *d*) *ſuper multitudine* Aegypti v. 12. 16. 20. *e*) *atque ita deſcendere fac*, & qſ. in ſepulcrum *demitte eam* per prophetiam tuam c. 31, 16. Prædicito, Aegyptios perituros. *Grotius*: ſicut Poetæ, ita & Prophetæ *facere* dicuntur, quæ *canunt*, vel prædicunt. cf. c. 43, 3. & c. 13, 18. *f*) *ipſam*, inquam, Aegyptum ita deſcendere fac. *g*) v. 16. *h*) aliarum *gentium validarum*. Pſ. 136, 18. *i*) *in terram inferiorum* v. 24. c. 26, 20. c. 31, 14. cf. Pſ. 63, 10. Cocceius: *terra inferiorum partium* eſt id, quod ſolet *infernus* appellari. Quæ eſt terra mortis, tenebrarum, interitus &c. *k*) *cum iis qui deſcendunt in foueam*. v. 24. c. 31, 14. 16. Pſ. 143, 7. Ion. *in foueam domus perditionis*. Cocceius: Emphatice dicuntur *deſcendentes in foueam* — quorum nihil adſcendit ad Deum, & in gloriam intrat. Eſt autem totum hoc carmen, vt *Grotius* obſeruauit, proſopopœia plane ſimilis alteri, quæ de Aſſyrio Eſ. 14, 10. ſeqq. vbi Propheta etiam oratione eleganti & figurata introducit Reges mortuos, qui apud inferos excipiant Regem Babylonium aduentantem.

℣. 19. *l*) *Tremellius* præmittit dicens: *Quonam pulcrior, elegantior es?* cf. Cant. 7, 7. q. d. Cuinam te præfers tq. pulcriorem & fortiorem? aut in quo melior es aliis gentibus, quæ pares clades accepere? At qui multi, te ornatio-

℣. 18. Pro את hab. אל 1. 3. ℣. 20. משכו cum *Meth.* 1. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 23. contra *Maſ. impr.* ac. *Erf.* & *M. I.* ℣. 21. חללי Præmittunt voculam את־ 6. 9. 10. 14. 20 ſic ſc. 2. 5. ℣. 25. קברתיה plene 1. 3. 5. 6. 9. 22. 23. contra *Maſ. impr.*

26 יֹרְדֵי־בוֹר בְּתוֹךְ חֲלָלִים נִתָּן׃ שָׁם מֶשֶׁךְ תֻּבַל וְכָל־הֲמוֹנָהּ
סְבִיבוֹתָיו קִבְרוֹתֶיהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים מְחֻלְלֵי חֶרֶב כִּי־נָתְנוּ
27 חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ וְלֹא יִשְׁכְּבוּ אֶת־גִּבּוֹרִים נֹפְלִים
מֵעֲרֵלִים אֲשֶׁר יָרְדוּ־שְׁאוֹל בִּכְלֵי־מִלְחַמְתָּם וַיִּתְּנוּ אֶת־
חַרְבוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם וַתְּהִי עֲוֺנֹתָם עַל־עַצְמוֹתָם כִּי־
28 חִתִּית גִּבּוֹרִים בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ וְאַתָּה בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשָּׁבַר
29 וְתִשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב׃ שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל־
נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר־נִתְּנוּ בִגְבוּרָתָם אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב הֵמָּה
ל אֶת־עֲרֵלִים יִשְׁכָּבוּ וְאֶת־יֹרְדֵי בוֹר׃ שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן
כֻּלָּם וְכָל־צִדֹנִי אֲשֶׁר־יָרְדוּ אֶת־חֲלָלִים בְּחִתִּיתָם
מִגְּבוּרָתָם בּוֹשִׁים וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב וַיִּשְׂאוּ
31 כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃ אוֹתָם יִרְאֶה פַרְעֹה וְנִחַם עַל־
כָּל־הֲמוֹנֹה חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־חֵילוֹ נְאֻם אֲדֹנָי
32 יְהוִה׃ כִּי־נָתַתִּי אֶת־חִתִּיתוֹ בְּאֶרֶץ חַיִּים וְהֻשְׁכַּב בְּתוֹךְ
עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה׃

וַיְהִי *Uuu* ς ס ו ה

q) v. 24. 29. r) ideo, inquam, *inter confossos* etiam ipse Elamita *datus* l. *traditus* est. Vel : in *medio confossorum*, inquam, *datum est* cubile ipsius ; ex initio versus. Eo & *Cocceius* tendit in Comment.

℣. 26. s) i. e. Scytharum praecipui. *Maius* Oecon. p. 1045. vid. not. c. 27, 13. & c. 38, 1. t) v. 24. 25. u) vid. v. 25. x) v. 22. 24. 28. y) *confossi gladio*. al. *profanati*. c. 28, 9. Ps. 109, 22. z) vid. v. 24. a) v. 24. 27. 32.

℣. 27. b) *Annon enim* (vid. c. 16, 43. 56. Exod. 8, 22. 2 Sam. 19, 44.) *cubant* v. 29. Es. 43, 17. etiam hi *cum potentibus* aliis ? supra v. 22. 21. vt, cum *fortes* essent & se efferrent inter praeputiatos, caderent & decumberent cum fortibus cadentibus de praeputiatis. Ita nobiscum interrogatiue *Cocceius*. Al. *Et non cubant*, vel : *Neque iacent* aut dormiunt seorsim in sepulcro cum heroibus aliis; sed in vnam aliquam fossam congesti, vt victis fieri solet. At *Junius* in Comment. & notis ad h. l. ita : *Quamuis nondum cubent* omnes, *cum potentibus* ; sed rerum adhuc potiantur in parte Asiae ; cadent tamen ante, quam cadat Aegyptius &c. c) v. 12. 21. d) *qui ex incircumcisis ceciderunt* s. mortui sunt sq. incircumcisi. vid. v. 21. 22. 23. e) *qui*, *Meschech* & *Thubal* v. 26. vel *gibborim*, fortes & magnanimi licet. f) in *infernum descenderunt* v. 21. 30. c. 31, 15. 16. 17. g) *in armis suis* s. *armati*, Deut. 1, 41. Iud. 18, 11. h) *& posuerunt*, positos habuerunt *gladios suos* sub capitibus suis. *Grotius* : Victores non singula tantum habebant sepulcra, sed &, in virtutis honorem, cum armis suis sepeliebantur. 1 Macc. 13, 29. Sic *Alexandri* mortui *arma* feretro eius imposita refert *Diod. Sic.* lib. 18. p. m. 608. Vide & plura

raexempla apud *Doughtaeum* in Analectis S. p. 281. seq. Aliis tamen *ponere gladios sub capitibus* idem est, quod abdicare eorum vsum ; vti so-

הב׳ בפתח

lent milites cubitum ituri, Iudith 13, 6. inquit *Castonius*. i) Sensus hic esse videtur : *ita tamen, vt sint mancantque iniquitates ipsorum super ossibus ipsorum*, licet pompose haec

הג׳ רפה

חתיתי קרי

sepulta sint ; ob quas futuro tandem die pantocritico etiam haec poenas promeritas experientur. vid. Iob. 20, 11. Ps. 109, 18. Alii ; *vt esset eorum iniquitas*, h. e. arma, quibus exercuerunt iniquitatem, *super* l. apud *ossa eorum*. Cocceius : vt ita instrumentum culpae eorum, quo sibi attraxerant vindictam, maneret apud ossa eorum. Nam eos gladium sumsisse, & gladio periisse. k) *quia terror potentum fuit* ; vel, *quia* ipsi *terribiles* etiam *fortissimis fuerunt*. l) v. 24. 25. 26. Chaldaeus intelligit *de dominatione in terram Israel*, cum tamen *terra viuentium* sit, vbicunque homines viuunt. *Bochart*. Phal. lib. 3. c. 12. p. 209. vbi & ex scriptis veterum ostendit, hos populos non immerito fuisse terrori. ℣. 28. m) Sic *ergo & tu*, Aegypte l. Pharao. ita Cocc. Kimchi & Raschi melius quam *Trem*. Tu quoque *Meschech*, *Thubal* & tota multitudo. n) *in medio incircumcisorum*, & pari cum illis supplicio adfectus. cf. v. 22. 29. o) *frangeris*. c. 30, 8. p) *& occumbes* s. *iacebis* c. 31, 18. morieris in impietate tua. *Vat*. q) *cum interfectis* & victis, non cum victoribus. *Grot*. ℣. 29. r) *Ibi* etiam *Idumaea* vel *Idumaea* populus est. c. 25, 12. c. 35, 2. seqq. socii itidem Assyriorum. *Grot*. s) *qui dati*, traditi *sunt* neci. v. 25. c. 31, 14. t) *in fortitudine* l. non obstante *fortitudine sua*. v. 30. cf. Ier. 9, 22. u) *cum* aliis *confossis gladio*. v. 28. *Grotius* : qui & ipsi inter victos fuere, & inter eos, qui promiscue in communem foueam deiiciuntur. x) etiam *ipsi*, siue circumcisi quoad carnem, siue praeputiati. vid. not. Ier. 9, 25. y) *cum praeputiatis* v. 20. 30. 32. z) *iacent* v. 27. a) v. 24. 30. ℣. 30. b) *Ibi* sunt *principes*. (5) Mich. 5, 4. Dan. 11, 8. c) *Septemtrionis* c. 38, 6. e. g. *Syrii*, qui Iudaeis ad Aquilonem. c. 26. 27. & 28. Alii praeter illos intelligunt *Damascenos* & *Syros* ceteros, ipsos etiam reges Babelis, coll. c. 26, 7. d) *& omnes Sidonii*. nam & hi victi a Chaldaeis. vid. c. 28, 21. e) *qui* ad inferos *descenderunt*. v. 27. f) *cum* aliis *interfectis*. v. 28. g) *in terrore sui* v. 23. 24. 26. qui oriebatur *ex fortitudine* vel potentia *ipsorum*. v. 29. h) *pudefacti* (1) h. e. cum omnibus terribilis esset ipsorum fortitudo & potentia, & nihil non molirentur contra alios, in medio conatu destituti sunt viribus & in pudorem dati. Hunc sensum postulant accentus. i) *& iacent* v. 27. 29. k) vid. v. 22. l) v. 28. 31. m) v. 24. 25. n) vid. v. 24. 29. ℣. 31. o) *Hos* omnes *videbit* post mortem Pharao. p) *& consolabitur se*. c. 31, 16. de tot & tantis poenarum sociis. q) S. *super omni multitudine sua*. v. 20. 32. r) *confossi* enim *gladio* v. 28. 32. erunt *Pharao & omnis exercitus eius*. s) c. 29, 18. t) v. 32. c. 11, 8. ℣. 32. u) *Dedi enim* & porro *daturus sum*. Al. *Quum dedero*. x) S. *terrorem meum*. Cocc. sensus est, Deum velle timeri in terra viuentium, ideoque abolere illos, qui homines terrificant. v. 23. At sec. *Ctibh* alii : Quia dedi *terrorem ipsius* ; h. e. permisi, vel sec. Kimchium, *feci* (vid. c. 31, 9.) vt Aegyptus terrori esset aliis, Nechonis praesertim tempore. Sicut igitur ille potentia sua omnes adhuc terruit ; ita nunc ego poena illi infligenda terrebo alios, vt rectius agere discant. y) vid. v. 24. 27. z) *dum iacebit*, *cubare cogetur*. S. *dum cubare factus fuerit*. v. 19. 2 Reg. 4, 32. a) v. 22. 29. b) v. 28. c) *Pharao* np. v. 2. d) v. 31. c. 31, 2. 18. e) c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 26. תֻּבַל per *Kam*. 2. 3. sic fu. 5. contra *Mas. impr*. h. l. & 1. ad Gen. 4, 22. מְחֻלְלֵי per *Makk*. 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 27. וְלֹא sine praef. ו 6. 9. in marg. בִּכְלֵי per *Mun*. 1. 2. 3. 5. מִלְחַמְתָּם per *Tlischagd*. 1. bene. ℣. 29. וְאֶת־יֹרְדֵי sine praef. ו se. 2. & fu. 1. ℣. 30. צִידֹנִי *plene* cum Iod. 1. 5. sec. *Mas. Erff*. ל׳ וחס ויו . Cf. *Mas. impr*. ad Iud. 18, 7. מִגְּבוּרָתָם cum *dag*. 3. 8. 10. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas*. 1. 2. ac *Erff*. h. l. R. *Eliam* in *Masoreth* p. 54. & M. l. ℣. 31. הֲמוֹנֹה cum *Kri*. הֲמוֹנוֹ 1. 12. Sic v. 33. pariter 3. 22.

CAP. XXXIII.

לג ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם דבר אל־בני־עמך
2 ואמרת אליהם ארץ כי־אביא עליה חרב ולקחו עם־
הארץ איש אחד מקציהם ונתנו אתו להם לצפה׃
3 וראה את־החרב באה על־הארץ ותקע בשופר והזהיר
4 את־העם׃ ושמע השמע את־קול השופר ולא נזהר
ותבוא חרב ותקחהו דמו בראשו יהיה׃ את קול ה
השופר שמע ולא נזהר דמו בו יהיה והוא נזהר נפשו
6 מלט׃ והצפה כי־יראה את־החרב באה ולא־תקע
בשופר והעם לא־נזהר ותבוא חרב ותקח מהם נפש
הוא בעונו נלקח ודמו מיד־הצפה אדרש׃
7 ואתה בן־אדם צפה נתתיך לבית ישראל
8 ושמעת מפי דבר והזהרת אתם ממני׃ באמרי לרשע
רשע מות תמות ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הוא
9 רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש׃ ואתה כי־הזהרת
רשע מדרכו לשוב ממנה ולא־שב מדרכו הוא בעונו
ימות ואתה נפשך הצלת׃ ואתה בן־אדם י
אמר אל־בית ישראל כן אמרתם לאמר כי־פשעינו
וחטאתינו

CAP. XXXIII, v. 1. *f) Praeterea factum est.* anno scil. duodecimo c. 32, 17. post excidium vrbis Hierosolymæ; paullo, vt videtur, ante vaticinium, quod infra v. 21. seqq. sequitur. *Duæ* namque sunt in hoc capite *prophetiæ*, duæ etiam vtriusque partes. Nam in I. Deus a) *Prophetam ab exteris gentibus reuocat ad Israelitas*, eumque grauiter officii sui admonet. v. 2-9. b) *dicterium populi*, quasi absolute pereundum sibi esset, *refutat*; ex odio iustitiæ suæ aduersus malos, & gratiæ suæ erga omnes resipiscentes. v. 10-20. In II. post *profugi aduentum* descriptum, est vaticinium a) *aduersus impias reliquias* populi *in Iudæa* v. 21-29. b) *contra hypocritas* & malitiosos Prophetæ auditores *in Babylonia* v. 30-33.

℣. 2. *g) ad populares tuos*, v. 12. 17. Israelitas scil. v. 7. 10. tecum deportatos. Vt hactenus contra gentes te vaticinari iussi, ita nunc denuo ad tuos. cf. c. 24, 26. 27. *h)* ad *terram* s. regionem aliquam, *quod attinet*. S. *quando super terram adduxero gladium*. antecedens cum suo relatiuo redundante, vt c. 14, 13. *i) vbi introduxero super eam gladium* hostilem. c. 5, 17. c. 14, 17. *Grotius*: vbi hostes regioni adpropinquant, quod sine meo decreto aut permissu non fit. cf. Am. 3, 6. *k) & sumserint populus terræ*, aut quicunque humanæ administrationi præsunt. *l)* S. *de extremis suis*. Lud. de Dieu: *ex vniuersitate sua*; vt Ion. *e medio sui*, & LXX. *ex se*; malim tn. illum dixisse: *e medio omnium sui*, & hos: *ex omnibus se*, vt *vniuersitas*, quæ per קצה denotatur, exprimeretur. Scil. קצה proprie est rei *finis* s. *extremitas*; quæ, quia est complementum eius, hinc & pro *vniuersitate rei*, quæ tota intra suas continetur extremitates, vsurpatur. Ita accipi puto Gen. 19, 4. c. 47, 2. Num. 11, 1. Iud. 18, 2. 1 Reg. 12, 31. Ier. 50, 26. & c. 51, 31. Hæc *Dieu*; quocum consentientia habet *Bochart*. Hieroz. I. 356. 357. conf. notas nostras 1.

קמץ בז״ק

Reg. 9, 10. & locis modo allegatis. *m) & constituerint eum* sibi. v. 7. Deut. 1, 15. &c. *n) in speculatorem* v. 6. 7. 2 Reg. 9, 17. vt maxima fide & diligentia caveat publico. *Prophetam confert speculatori militari*. Estque idem sensus, qui supra c. 3, 17. seqq. sed pro necessitate temporum repetitur. ℣. 3. *o) Viderit autem* ille *gladium* s. hostes, vel aliud quoddam malum imminens v. 6. c. 30, 4. *p) & clanxerit buccina*, ad significandum hostium adventum. cf. Es. 58, 1. Hos. 8, 1. *q) & admonuerit* 2 Reg. 6, 10. ℣. 4. *r)* S. *Et audiuerit audiens quis*. 2 Sam. 17, 9. *s) & tamen* admonitus *non cauerit sibi, non admiserit admonitionem*. S. *sed admoneri noluerit* v. 5. 6. *t)* S. *ideoque veniat gladius ac tollat eum* v. 6. *u) sanguis ipsius* (Ion. *reatus cædis ipsius*.) *super capite eius erit*. h. e. ipsi, & quidem soli, imputabitur malum, quod ei euenit. sic v. 5. vid. Leu. 20, 9. Metaphora a victimis expiatoriis, quorum capitibus sacrificantes imponebant manus, & eo ritu imputabant eis reatum, vid. Leuit. 1, 4. c. 24, 14. & conf. Matth. 27, 25. *Piscat.* ℣. 5. *x)* S. Nam *vocem* &c. *y)* S. *nec sibi tamen cauit*. v. 4. cf. Am. 3, 6. *z)* S. ideo *sanguis eius super ipso erit*. v. 4. *a)* S. *quodsi cauisset sibi* v. 4. c. 3, 21. *b) animam suam eripuisset* cf. 1 Sam. 19, 11. Ier. 48, 6. ℣. 6. *c) Contra vero speculator, si viderit*. v. 2. 3. *d)* S. *vt populus non fuerit admonitus*; v. 3. *ideoque venerit — & sustulerit* v. 4. *e) animam* aliquam, i. e. *quempiam*. Leu. 4, 27. cf. supra c. 18, 4. 20. *f) is* quidem *ob suum peccatum* v. 8. 9. c. 18, 18. Grot. *sua culpa*; quia perpetuo sibi cauere debent, qui in bello sunt. *g) auferetur* v. 4. *h) sanguinem tn. eius de manu speculatoris requiram*. v. 8. c. 3, 18. 20. Punietur & ille, qui quamuis negligentes excitare debuit. Etiam segnitiæ crimen in milite delictum est. Si vero tantam diligentiam debet aliquis a populo constitutus, quantam is, qui a Deo? *Grotius.* ℣. 7. *i)* S. *Ad te ergo quod attinet*. al. est vice *vocatiui*, vt v. 10. 12. Accommodatio præcedentis comparationis. *k) Trem.* ad v. 2. Te non populus, aut humana vlla auctoritas, sed *ego ipse speculatorem constitui* in populo meo c. 3, 17. & quamvis per aliquod tempus iusserim te obmutescere apud populares tuos, c. 24, 27. tamen iam ad præcedentem functionem te reuoco &c. (cf. v. 21. 22.) Nunc itaque age, attende ad functionem tuam, & necessitatem illius perfungendæ tibi impositam explica tuis popularibus. Conf. Hebr. 13, 17. *l) vt audias ex ore meo verbum* c. 3, 17. *m) & moneas eos* v. 3. 9. Ex. 18, 20. *n) a me*, meis verbis. Ion. *ne peccent coram me*. ℣. 8. *o)* S. *Quando* itaque *dixero ad impium*. c. 3, 18. *p) o impie, moriendo* æternum *morieris*, v. 14. nisi resipueris. Subest enim tacita conditio. vid. v. 11. *q) tu autem non locutus fueris*. cf. Matth. 25, 24. 25. Ps. 40, 10. *r)* S. *ad admonendum* s. dehortandum *impium a via eius*. vt impium admonendo retrahas *a more suo*. vid. c. 3, 18. *s) Trem.* vt desistat *a via sua* mala. cf. Es. 55, 7. *t) ob suam impietatem* v. 6. 9. *u) sanguinem tn. eius* &c. v. 6. c. 3, 18. 20. cf. 1 Cor. 9, 16. *Cocc.* Pertinet hæc doctrina ad omnes, qui habent inspectionem & curam aliorum. Neque tn. nullo modo concernit illos, qui priuati sunt, qui habent quamcunque ἀποκάλυψιν, *reuelationem* a Deo, qua possunt proximo esse vtiles. Charitas communis obligat, vt alter alterius salutem quæramus. vid. Iudæ 21. 22. 23. ℣. 9. *x)* S. *Si vero tu dehortatus fueris impium a via ipsius*. v. 3. 7. *y)* v. 6. 8. *z)* c. 3, 19. 21. cf. Act. 20, 25. 26. ℣. 10. *a)* S. *Tu ergo*. *b)* S. *recte*. Sic Kimchi & M. I. coll. Num. 27, 7. Al. vt LXX. & Syr. *sic plane dixistis*. Vat. *dicere soletis*. *c)* S. *omnino*. Tremell. *quia — ideo in ipsis nos tabescimus*. *d)* cf. Es. 59, 12.

CAP. XXXIII, ℣. 4. ותבוא *milel* 7. 8. 11. 13. 15. 16. 19. sic se. 5. ℣. 9. הצלתה cum He parag. 1. sec. Mss. Erff.

11 וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה׃ אֱמֹר
אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת
הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ
מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
12 וְאַתָּה בֶן־אָדָם אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־עַמְּךָ צִדְקַת
הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא־
יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וְצַדִּיק לֹא יוּכַל לִחְיוֹת בָּהּ
13 בְּיוֹם חֲטֹאתוֹ׃ בְּאָמְרִי לַצַּדִּיק חָיֹה יִחְיֶה וְהוּא־בָטַח
עַל־צִדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כָּל־צִדְקָתוֹ לֹא תִזָּכַרְנָה וּבְעַוְלוֹ
14 אֲשֶׁר־עָשָׂה בּוֹ יָמוּת׃ וּבְאָמְרִי לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְשָׁב
טו מֵחַטָּאתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה
יְשַׁלֵּם בְּחֻקּוֹת הַחַיִּים הָלַךְ לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עָוֶל חָיוֹ יִחְיֶה
16 לֹא יָמוּת׃ כָּל־חַטֹּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזָּכַרְנָה לוֹ
17 מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה׃ וְאָמְרוּ בְּנֵי עַמְּךָ לֹא יִתָּכֵן
18 דֶּרֶךְ אֲדֹנָי וְהֵמָּה דַּרְכָּם לֹא־יִתָּכֵן׃ בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ
19 וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת בָּהֶם׃ וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה
כ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה׃ וַאֲמַרְתֶּם לֹא
יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי אִישׁ כִּדְרָכָיו אֶשְׁפּוֹט אֶתְכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃

וַיְהִי

צדקתיו קרי

חטאתיו קרי

e) *super* l. *contra nos* sunt; accusant nos, & iræ Dei obnoxios reddunt; *Glass.* Grammat. S. p. 1056. coll. Gen. 27, 13. Al. *in nos* incumbunt; multitudine ac mole sua nos opprimunt ac obruunt. *Grotius:* Vult Deus, vt criminum poenas luamus. Factum infectum fieri nequit. f) *contabescimus.* (6) Ps. 38, 6. vt comminatus fuerat supra c. 24, 23. ex legis edicto Leu. 26, 39. cf. Es. 64, 6. g) S. *quomodo ergo viuemus?* vt nunc promittis v. 5. cf. c. 3, 21. c. 18, 9. 17. 19. &c. *Raschi:* Non vultis ergo conuerti, putantes, poenitentiam nihil vobis profuturam. *Iunius:* Criminatio hæc est aduersus veritatem Dei, qua vel impii, l. etiam infirmi vtebantur; cuius occasio petenda est ex cap. 24, 20. seqq. vbi Propheta Israelitis peccata sua exprobrat, & concludit, fore, vt illi in iis contabescant. *Qua igitur,* inquiunt, *ratione vitam essemus adepturi,* quamuis a speculatore moneamur?

℣. 11. h) S. *Dic tamen ad eos.* i) c. 34, 16. k) c. 11, 8. c. 16, 14. l) vid. c. 38, 23. 32. m) *conuertimini* ergo, *conuertimini!* c. 18, 30. Ier. 3, 14. 22. n) *quare enim moriemini?* c. 18, 31. o) vid. ibid. c. 18, 31.

℣. 12. p) S. *Tu porro.* q) v. 2. 17. r) cf. c. 18, 20. 21. 24. vnde & hæc omnia transsumta sunt. s) S. *in die, quo prauaricatus fuerit.* Cocc. & Tremell. *defectionis suæ.* v. 11. t) S. *&* *malitia impii.* c. 18, 20. u) Tremell. *&* *in sua improbitate improbus non corruet.* cf. Ier. 6, 15. Hos. 5, 5. x) c. 3, 19. y) S. *sicut iustus.* z) *per eam* sc. iustitiam; ab initio versus. a) *in die, quo peccauerit.* Infinitiuus. cf. similem formam Iud. 8, 1. Leu. 8, 33.

℣. 13. b) S. *Si ergo ego dixero.* v. 8. c) v. 16. c. 18, 9. 17. d) *ille autem confisus fuerit in iustitia sua.* cf. Luc. 18, 9. Rom. 11, 20. 1 Cor. 10, 12. Phil. 2, 12. Apoc. 3, 17. *Cocceius:* Ostendit, iustitiam a Deo donatam non admittere, *vt quis ei confidat ad peccandum.* &c. cf. Rom. 6, 15. Gal. 2, 17. 1 Ioh. 3, 6. e) Syr. *& postea fecerit peruersitatem.* v. 15. 18. c. 3, 20. f) c. 18, 24. g) c. 3, 20. h) c. 18, 26. i) c. 18, 24. 26.

℣. 14. k) *Sic cum dixero* ad impium. v. 13. c. 3, 18. l) vid. v. 8. m) *sed ille conuersus fuerit.* c. 18, 21. n) v. 16. 19. c. 18, 5.

℣. 15. o) S. Nimirum si (e. g.) *pignus reddiderit impius.* vid. c. 18, 7. 12. 16. Ex. 22, 25. Deut. 24, 13. p) *raptum restituerit* l. *compensarit.* c. 18, 7. Ex. 22, 1. 2. seqq. Leu. 5, 20. seqq. ὁ. ἀποτίσει. Philem. v. 19. q) *in statutis vitæ,* quibus obseruatis vita promittitur; *Iun.* vid. c. 20, 11. Leu. 18, 5. r) v. 13. 18. s) v. 13. 16. t) c. 18, 28.

℣. 16. u) S. *omnium peccatorum eius — non fiet mentio contra eum.* vid. c. 18, 22. Es. 43, 25. Ier. 31, 34. x) sed quia *iudicium & iustitiam* fecit. v. 14. 19. y) v. 15. c. 18, 21.

℣. 17. z) *Nihilominus dicunt,* vel dicere audent. cf. v. 10. 20. c. 18, 29. a) *populares tui.* v. 2. 12. 30. b) *non recta, non æqua* est v. 20. vid. c. 18, 25. 29. & cf. Es. 58, 2. c) *via Domini* & eius ratio agendi. v. 20. d) *cum tamen horum ipsorum via non recta sit.* vid. c. 18, 25. 29.

℣. 18. e) S. *Quando* enim *auertitur iustus.* c. 3, 20. f) v. 13. 15. c. 18, 24. g) S. *vtique mori debet ob hæc.* Tremell. *etiam moritur in istis,* videlicet auersione sua a iusto, & perpetratione iniquitatis. c. 18, 26.

℣. 19. h) S. *Quando contra conuertitur impius.* c. 18, 21. 27. i) v. 14. 16. Ps. 106, 3. k) S. *ob hæc ille viuere debet.* cf. c. 18, 26.

℣. 20. l) S. *Nihilominus dicitis.* Al. interrogatiue: *& diceretis?* cf. v. 10. 17. c. 18, 19. 26. m) v. 17. c. 18, 25. n) S. atqui *vos virum* (quemque) *iuxta vias suas* c. 18, 30. Es. 3, 11. Hos. 12, 3 o) cf. c. 7, 27.

℣. 11. נאם per *Makk.* 1. 2. 5. שׁובו שׁובו מדרכיכם הרעים ita 2. 3. fu. 5. ℣. 12. הצדיק per *Sakephk.* male 1. 6. 9. 12. 20. & *Ber.* יכשל per *Tsere milra* 2. 6. 9. 20. ℣. 13 חיה cum *Kri* היה 1. & *Mas. Erff.* והוא per *Thbir* 1. sic fu. 3. 5. תזכרנה *plene* cum ה 1. 2. 3. 5. ובעולו sine præf. ו 1. 3. sic se. 2.

21 וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּעֲשִׂרִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ
לְגָלוּתֵנוּ בָּא־אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר הֻכְּתָה
22 הָעִיר׃ וְיַד־יְהוָה הָיְתָה אֵלַי בָּעֶרֶב לִפְנֵי בּוֹא הַפָּלִיט
וַיִּפְתַּח אֶת־פִּי עַד־בּוֹא אֵלַי בַּבֹּקֶר וַיִּפָּתַח פִּי וְלֹא
23 נֶאֱלַמְתִּי עוֹד׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
24 בֶּן־אָדָם יֹשְׁבֵי הֶחֳרָבוֹת הָאֵלֶּה עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל
אֹמְרִים לֵאמֹר אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת־הָאָרֶץ
כה וַאֲנַחְנוּ רַבִּים לָנוּ נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה׃ לָכֵן
אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה עַל־הַדָּם ׀ תֹּאכֵלוּ
וְעֵינֵכֶם תִּשְׂאוּ אֶל־גִּלּוּלֵיכֶם וְדָם תִּשְׁפֹּכוּ וְהָאָרֶץ
26 תִּירָשׁוּ׃ עֲמַדְתֶּם עַל־חַרְבְּכֶם עֲשִׂיתֶן תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־
27 אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּאתֶם וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ׃ כֹּה־תֹאמַר אֲלֵהֶם
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה חַי־אָנִי אִם־לֹא אֲשֶׁר בֶּחֳרָבוֹת
בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וַאֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה לַחַיָּה נְתַתִּיו לְאָכְלוֹ
28 וַאֲשֶׁר בַּמְּצָדוֹת וּבַמְּעָרוֹת בַּדֶּבֶר יָמוּתוּ׃ וְנָתַתִּי אֶת־
הָאָרֶץ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה וְנִשְׁבַּת גְּאוֹן עֻזָּהּ וְשָׁמְמוּ הָרֵי
29 יִשְׂרָאֵל מֵאֵין עוֹבֵר׃ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת־הָאָרֶץ
שְׁמָמָה

nori, q. d. si hoc dedit Deus Abrahamo, multo magis dabit nobis: minus enim probabile est, Deum *vni* alicui benefacere velle, quam *pluribus*, quorum eadem est dignitas; qualis nimirum est patris & filiorum. Supponunt enim, se esse filios Abrahami, *Piscat.* Laborabant ergo fiducia carnali, quod, non resipiscentes, temerarie præsumebant, se terram Canaan possessuros, quicquid prophetæ prædicerent. *Polanus.* Conf. similem præsumtionem supra c. 11, 15. ♈. 25. *m*) *cum sanguine*

1 Sam. 14, 32. 33. *comeditis*, contra Legem antiquissimam Gen. 9, 4. Leu. 7, 26. c. 17, 10. 14. & præcipue c. 19, 26. *n*) vt solent precantes Ps. 25, 15. Ps. 121, 1. *o*) vid. c. 18, 6. *p*) *& sanguinem* innocentem *effunditis*, & homicidia perpetratis. c. 18, 10. c. 22, 3. 4. 27. &c. Sic grauiter peccantes declaratis, vos non esse genuinos Abrahami filios, qui talis non fuit. cf. Ioh. 8, 39. *q*) S. *ergone terram possidebitis?* v. 26. cum non impleatis conditionem obedientiæ, sub qua vobis promissa fuerat, cf. Leu. 18, 28. c. 26, 3 -- 43. &c. ♈. 26. *r*) *Insistitis*; innitimini & confiditis *super gladio* vestro. cf. Ezr. 10, 15. Non secundum verbum meum, nec iure & æquitate, sed armis, vi & homicidiis omnia geritis. *s*) *fecistis*, *vos feminæ* maxime, *abominationem*, per idololatriam & scortationem. cf. c. 5, 11. c. 16, 50. c. 18, 12. Aliis est *enallage generis.* conf. not. Ier. 44, 19. 25. *t*) c. 18, 6. 11. *Grotius*: vix quisquam est, qui ab adulteriis se temperet. ♈. 27. *u*) c. 14, 16. *x*) c. 5, 11. c. 17, 16. *y*) præsumtuosi Iudæi, *qui in ruderibus* vrbis aut oppidorum *sunt.* v. 24. *z*) *gladio cadent* partim Ismaelis illius, partim Chaldæorum, Gedaliæ necem vlciscentium 2 Reg. 25, 23. seqq. *Grot.* *a*) c. 7, 15. *b*) *feræ dabo eum, ad deuorandum eum.* vid. c. 5, 17. c. 14, 15. 21. *c*) *in munitionibus*, *arcibus*, in *locis munitis*: ad quæ, vt & ad speluncas, neque hostes, neque bestiæ facile penetrant. Iud. 6, 2. cf. Am. 9, 3. *d*) 1 Sam. 13, 6. Es. 2, 19. *e*) Conuenit hoc cum locis illis modo citatis ex superioribus. ♈. 28. *f*) v. 29. c. 6, 14. Ier. 4, 27. c. 12, 11. c. 18, 16. *g*) *vt cesset.* Niphal (4) c. 6, 6. *h*) *superbia roboris* s. potentiæ *eius.* c. 30, 18. *i*) *& desolati erunt*, c. 35, 15. *k*) c. 35, 12. c. 36, 1. *l*) *eo quod non* (S. *ex non*) *sit transiens* per eos, c. 14, 15. Es. 33, 8. Zeph. 3, 6. *Grotius*: absumtis per tot mortes ac captiuitates hominibus, non modo nullus ibi habitabit, sed nec *viator quisquam iter* isthac capere audebit, metu ferarum & cæli pestilentis. ♈. 29. *m*) c. 5, 13. *n*) c. 32, 15.

♈. 21. *p*) S. *Postea factum est.* cf. not. v. 1. *q*) *anno duodecimo* deportati Iechon. & vigesimo Nebucadnezaris. cf. c. 1, 2. *Grotius*: anno & quatuor mensibus post captam vrbem, ita vt commode nuntius Babylonem peruenire potuerit. *r*) *decimo* mense c. 29, 1. *s*) *quinto* die istius *mensis* c. 1, 1. 2. c. 8, 1. *Grot.* accidit hoc ante postremam reuelationem de Aegypto. vid. c. 32, 1. 17. Res enim ad Aegyptum pertinentes interrumpere Propheta noluit, sed seriem rerum secutus est; quod & historici sæpe faciunt. *t*) *a captiuitate nostra* c. 40, 1. Kimchi: *a captiuitate Iehoiachini: nam tunc etiam migrauit Ezechiel in captiuitatem.* vid. c. 1, 2. *u*) *profugus quidam*, euasor. Gen. 14, 13. ita, vt Deus ei prædixerat supra c. 24, 26. *x*) *cæsa*, excisa *est* vrbs Ierusalem. c. 40, 1.

♈. 22. *y*) S. *Sed manus Iehouæ* esse cœpit. al. *fuerat super me.* vid. c. 1, 3. c. 37, 1. *z*) S. *vt aperiret*, al. *& aperuerat os meum.* c. 3, 27. dedit, vt absque metu loquerer. *Vat.* cf. Eph. 6, 19. *a*) c. 12, 8. c. 24, 18. *b*) c. 24, 27. c. 29, 21. *c*) *vt mutus esse non potuerim amplius.* c. 3, 26. Ps. 51, 19.

♈. 23. *d*) S. *Factum* itaque *est.*

♈. 24. *e*) *incolæ vastitatum illarum*, dirutarum vrbium & villarum Iudææ v. 27. c. 36, 4. 10. *f*) *vnus*, *vnicus fuit.* cf. Es. 51, 2. *g*) Pater noster Matth. 3, 9. *h*) S. *& nihilominus in hereditatem accepit terram.* vid. Gen. 15, 7. Rom. 4, 13. *i*) S. *atqui nos multi sumus.* *k*) S. *nobis itaque* (multo magis *data est*) *dabitur.* *l*) *in hereditatem.* c. 36, 2. 5. Non enim alio fine data est Abrahamo, quam vt nobis cederet in hereditatem; *Kimchi.* Argumentantur a minori

---

♈. 21. בעשרי per *Pat.* 1. 3. & in marg. 6. 9. לגלותנו sine *Iod* 22. 23. ♈. 22. יהוה per *Tlischaktanna*, 1. 2. 3. 5. 8. 10. 13. 15. 19. עד־בוא plene 1. 7. 8. 22. 23. sic fe. 5. sec. *Masoram* 1. & *Erffurtens.* ב מלא בפס; sed præter impressam h. l. ♈. 25. לכן per *Tlischagdolah* 17. 18. & *Ber.* הדם *Psik* omittunt 2. 8. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 23. 24. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. & *Mas. Erff.* Per solum *Merca* 5. At הדם תאכלו 1. 3. ועיניכם plene 1. 5. 6. 9. 20. contra *Mas. Erff.* At tanquam *Kri* id habet 3. ♈. 27. ואשר במצרות sic 2. & fe. 5.

שממה ומשמה על כל־תועבתם אשר עשו :
ל ואתה בן־אדם בני עמך הנדברים בך
אצל הקירות ובפתחי הבתים ודבר־חד את־אחד איש
את־אחיו לאמר באו־נא ושמעו מה הדבר היוצא מאת
31 יהוה : ויבואו אליך כמבוא־עם וישבו לפניך עמי
ושמעו את־דבריך ואותם לא יעשו כי־עגבים בפיהם
32 המה עשים אחרי בצעם לבם הלך : והנך להם כשיר
עגבים יפה קול ומטב נגן ושמעו את־דבריך ועשים
33 אינם אותם : ובבאה הנה באה וידעו כי נביא היה
לד בתוכם : ויהי דבר־יהוה אלי לאמר :
2 בן־אדם הנבא על־רועי ישראל הנבא ואמרת אליהם
לרעים כה־אמר אדני יהוה הוי רעי־ישראל אשר היו
3 רעים אותם הלוא הצאן ירעו הרעים : את־החלב
תאכלו ואת־הצמר תלבשו הבריאה תזבחו הצאן לא
תרעו

o) v. 28. c. 35, 3. p) c. 5, 11.

℣. 30. q) S. *Tu vero.* cf. not. v. 7. r) *populares tui* v. 2. 12. 17. tecum sc. deportati. s) *colloquentes sunt, confabulantur* & *loquuntur* inter se de te. S. *obtrectant tibi.* Niph. (4.) Mal. 3, 13. 16. Pf. 119, 23. t) *iuxta.* c. 10, 6. 9. i. e. sec. S. *intra parietes* vel ædes. 1 Reg. 6, 5. 15. u) *& in ostiis* s. vestibulis *domorum*, q. d. clam & palam. cf. Prou. 1, 21. Alii vtrumque de clandestinis colloquiis accipiunt. x) *loquitur enim vnus* cum altero. Forma *vnitatis* Chaldaica. vid. Dan. 2, 31. c. 6, 3. y) cf. c. 4, 17. c. 38, 21. z) cum sannis *dicendo.* a) curiositatis & temporis fallendi gratia; vtque molestiam exilii nostri quodammodo leuemus auditu rerum nouarum. b) cf. Ier. 26, 1. Esth. 7, 8. Dan. 2, 13.

℣. 31. c) S. *Veniunt itaque.* d) *secundum aduentum populi,* volentis audire. S. *sicut venire solet populus.* i. e. magna frequentia, vt habet Tremellius. At Grot. ex Ion. *sicut discipulorum caterua* ad Doctores venire solent. e) vid. not. c. 14, 1. c. 20, 1. f) qs. *populus meus*; qs. essent mei, cum non sint. cf. Es. 58, 2. g) *& audiunt* in speciem diligenter attenteque. h) *sed ea non faciunt.* Non eo magis se corrigunt. cf. v. 32. Es. 42, 20. c. 53, 1. Iac. 1, 22. i) Schmid. subintell. relatiuo: *nam amatoria*, quæ sunt *in ore suo, illi facientes* sunt. Al. *nam amores* quidem *ore suo faciunt.* h. e. sec. *Cocc.* Lex. p. 590. ore blando magnum amorem veritatis & pietatis simulant. *Tremell.* vtcunque suaues sibi esse dicant & prædicent conciones tuas. &c. (a) v. 32. cf. verbum c. 23, 5. 7. 9. 12. 16. Ier. 4, 30. k) & nihilominus *auaritiam*, *quæstum*, & quasuis carnis cupiditates Es. 56, 11. Ier. 22, 17. l) *cor eorum sectatur* c. 11, 21. *Grotius*: Dum tu loqueris, illi de quæstu, per artes iniquas faciendo, cogitant.

℣. 32. m) S. *Vnde ecce tu illis es.* cf. Thren. 3, 63. n) qs. *canticum amorum*

Cap. XXXIV.

v. 32. amatorium; quale amantes canere solent, & lubenter audiunt profanæ mentes. o) cantoris sc. *pulchri voce*, s. qui pulcra voce præditus est. Al. vt S. *pulcrum voce* l. sono, quod pulcre sonat. p) *aut* citharoedi, *optime pulsantis.* Es. 23, 15. Pf. 33, 3. q) S. *audiunt enim* quidem *verba tua.* r) *sed non faciunt ea.* cf. not. v. 31. Es. 5, 12. 19. Sensus: delectas quidem, non moues eos, vt corda ipsorum adficerentur. *Grotius*: Eloquentiam tuam laudant, res non curant. *Tales sunt vsque hodie multi in Ecclesia* (ait ad h. l. Hieronymus) *qui aiunt: venite audiamus illum & illum, mira eloquentia prædicationis suæ verba voluentem, plurimique plausus commouent, & vociferantur, & iactant manus.* *Iunius* in specie id accipit de vaticiniis, quæ c. 25 - 32. aduersus gentes pronunciata erant h. m. deliciæ ipsis erant prophetiæ, quas inde ex triennio ad illud vsque tempus Ezechiel pronunciauerat, vtpote quæ ipsos minime attingerent, sed gentes tantum exteras, aduersus quas audire ipsum prophetantem suaue ipsis erat; dum interim silentio suo de rebus ipsorum videbatur propheta fausta omnia illis polliceri. ℣. 33. s) S. *Quum* vero *id veniet*; nempe quod prædixisti de terræ vlteriori vastatione &c. v. 27. 28. 29. Al. *At* nunc *cum venerit*, quod prædixeras de vrbis excidio. t) S. *ecce*, ita *veniet*, *vt sciant.* c. 30, 9. Alii, vt *Grot.* in præterito: *certo enim euenit*, vt sciant &c. u) *tum cognoscent* c. 5, 13. x) c. 2, 5. h. e. negare non poterunt, te fuisse verum prophetam, & ad ipsos a me missum. Ignorantiæ velum culpis suis nullum poterunt obtendere. *Grot.* CAP. XXXIV, 1. y) S. Præterea factum est &c. Excisa iam vrbe & dispersis Iudæis, DEVS per Prophetam I. causas excidii, cum præsentis, tum futuri, *Pastorum* inprimis s. Antistitum populi supinam negligentiam & insatiabilem auaritiam commemorat v. 2-6. iustamque pœnam iisdem denunciat v. 7-10. II. *Ouibus* vero semet ipsum tanquam optimum pastorem promittit v. 10-16. III. Per apostrophen iudicia contra impios *hircos & arietes* vberius exponit v. 17-22. & IV. Deus Pater beneficia Euangelica *per Messiam* pastorem vnicum & œcumenicum amplissimis verbis describit v. 23-31. Latissime igitur patet hæc promissio, vt *Cocceius* ostendit h. l. Omnia autem hæc capita (34-39.) non habent tempus aliquod certum & determinatum. Caput vero 40. refertur ad annum captiuitatis Iechoniæ 25. idcirco de ampliori spatio cogitandum est, & tempus iis dandum *inter annum captiuitatis duodecimum*, quo caput 33. referri videmus v. 21. *& inter annum* 25. quem adscriptum gerit caput 40. vt obseruat *Lightfoot.* Chronol. p. 130. ℣. 2. z) *contra pastores*, s. antistites & gubernatores *Israelis*, cum politicos, (Regem, principes, magistratus) tum ecclesiasticos, prophetas & sacerdotes, in quos potissimum quadrant sequentia. De politicis tantum intelligit cum aliis Iudæis *Abarbanel*, refutatus a *Cocceio*, vt Grotius a Calouio ad h. l. cf. c. 13, 2. Ier. 3, 15. c. 10, 21. c. 22, 22. Zach. 10, 2. a) c. 13, 2. c. 21, 14. 33. c. 30, 2. b) np. *ad pastores.* Pleonasmus emphaticus. c) *væ pastoribus*! Ier. 23, 1. seqq. c. 25, 34. 36. Zach. 11, 3. seqq. d) Ion. Kimchi, Raschi, M. I. aliique: qui pascentes sunt *semet ipsos.* Sic v. 8. 10. qui hoc vnum agunt, vt ipsi ditescant. cf. Phil. 2, 21. 2 Cor. 12, 14. Iudæ v. 12. At *Schmid.* qui fuerunt pascentes *eos*, np. Israelitas; vel sec. Trem. *qui erant pasturi ipsos*; q. d. *pastores* voco, non ex re, quod ita se gerant, sed ex officio, *quod debuerant pascere.* Vt *verba* Hebræorum, *actum* notantia, *debitum* sæpe l. *officium* significant. Sic *Glass.* Gram. S. p. 764. cf. infra v. 8. e) *nonne vero gregem pascere debent pastores*, non semet ipsos? nonne id pastorum officium est? vestram compello conscientiam. cf. Act. 20, 28. 1 Petr. 5, 2. 2 Cor. 12, 14. ℣. 3. f) S. atqui vos *adipem* (s. optimum) *comeditis.* cf. Gen. 31, 38. Deut. 32, 14. Lev. 3, 16. 17. h. e. bona s. diuitias populi ad vos rapitis. At *Bochartus*: *Græci*, *Hieronymus* & *Arabs* diuersis vocalibus legerunt *hæchalabh*, *lac* comeditis (Prov. 27, 27. 1 Cor. 9, 7.) sc. modum non seruantes, iuxta illud: *Hic alienus oues custos bis mulget in hora, Et succus pecori & lac subducitur agnis.* quod aptius videtur; quia sic vitatur repetitio ex altera lectione emergens, & manifesta ὑστερωσις cum ouium adeps non comedatur, nisi postquam mactatæ sunt. Hieroz. P. I. p. 447. Hæc tamen nobis tanti non sunt, vt propterea vsitatam lectionem deserendam putemus. g) *& lana*, i. e. per metonymiam: panno, ex lana detonsa confecto, vestimini. cf. Lev. 13, 47. 59. h) S. *pinguem ouem* Zach. 11, 16. *mactatis* Deut. 12, 15. 1 Sam. 28, 24. ad vestra conuiuia. cf. Ioh. 10, 10. *Grotius*: diuites occidebatis per calumniam, vt bouis eorum potiremini. i) sed *oues* s. gregem *non pascitis* v. 2. nec curam earum habetis Ioh. 10, 13.

℣. 29. על per *Makk.* 1. 3. 14. ℣. 30. חד per *Kam.* 1. 2. sic se. 5. ℣. 31. אליך per *Tlischakr.* fu. 5. aptius quam nostri. כמבוא עם sic 1. 2. 3. & fu. 5. ℣. 32. יפה per *Makk.* 1. 3. sic se. 5. CAP. XXXIV, ℣. 2. הוי רעי sic 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10. & sic fu. 5.

4 תרעו׃ את־הנחלות לא חזקתם ואת־החולה לא־
רפאתם ולנשברת לא חבשתם ואת־הנדחת לא
השבתם ואת־האבדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם
ה אתם ובפרך׃ ותפוצינה מבלי רעה ותהיינה לאכלה
6 לכל־חית השדה ותפוצינה׃ ישגו צאני בכל־
ההרים ועל כל־גבעה רמה ועל כל־פני הארץ
7 נפצו צאני ואין דורש ואין מבקש׃ לכן רעים שמעו
8 את־דבר יהוה׃ חי־אני נאם ׀ אדני יהוה אם־לא יען
היות־צאני ׀ לבז ותהיינה צאני לאכלה לכל־חית
השדה מאין רעה ולא־דרשו רעי את־צאני וירעו
9 הרעים אותם ואת־צאני לא רעו׃ לכן הרעים שמעו
י דבר־יהוה׃ כה־אמר אדני יהוה הנני אל־הרעים
ודרשתי את־צאני מידם והשבתים מרעות צאן ולא־
ירעו עוד הרעים אתם והצלתי צאני מפיהם ולא־תהיין
11 להם לאכלה׃ כי כה אמר אדני יהוה הנני־
אני

x) *dominati e. fiis iis* vid. Ier. 5, 31. 1 Pet. 5, 3. y) *& cum crudelitate.* Ex. 1, 13. 14. Eadem fere verba adhibet quæ tyrannidem Ægyptiorum exprimunt. *Iun.* ℣. 5. z) *S. Vnde dispersæ sunt* Ier. 10, 21. Zach. 13, 7. Es. 53, 6. Mat. 9, 36. c. 26, 31. 1 Pet. 2, 25. a) *ob defectum* (vid. Es. 5, 13. &c.) fidelis *pastoris*, infra v. 8. b) v. 8. 10. c) c. 39, 17. *Ion.* & *Kimchi*: omnibus *regnis* gentium. sic v. 8. 28. *Grot.* prædæ fuere Syris, Ammonitis, Moabitis, Assyriis &c. omnia namq; ab initio huius capitis,

℣. 4. k) *Infirmas* s. debiles oues. v. 21. Ier. 14, 17. l) *non confirmastis, roborastis* bonis sc. alimentis. conf. Zach. 11, 16. Apoc. 3, 2. 1 Thess. 5, 14. m) *ægram, ægrotam* v. 16. ὁ. τὸ κακῶς ἔχον. Marc. 2, 17. n) *non sanastis.* Sunt enim & sua pecudibus mala & medicamina. cf. Ier. 6, 14. c. 8, 11. Zach. 11, 16. o) *& fractam* v. 16. Zach. 11, 16. ὁ. τὸ συντετριμμένον. sic v. 16. cf. Matth. 12, 20. p) *non obligastis* v. 16. c. 30, 21. *Grot.* non obligastis vulnera a lupis forte facta. q) *dispulsam, disiectam* a grege v. 16. Mich. 4, 6. Zeph. 3, 19. ὁ. τὸ πλανώμενον. cf. 1 Pet. 2, 25. r) *non reduxistis,* reuocastis. v. 16. Deut. 22, 1. s) *& pereuntem* l. *amissam.* v. 16. Es. 27, 13. Ier. 50, 6. ὁ. τὸ ἀπολωλός. sic v. 16. conf. Luc. 15, 6. Matth. 10, 6. c. 15, 24. t) *non quæsiuistis.* v. 6. 8. *Iunius*: omissio curæ ouium describitur h. l. circa eas, quæ male affectæ sunt; quia hæ si negligantur, qui curentur aliæ? *Cocceius*: Pastorum vero erat, non satis in fide confirmatos confirmare, ἀσθενεῖς, & procedere non valentes curare, vt conualescerent, & in itinere Dei recto talo incederent; sauciatā habentes conscientiam obligare, ne tristitia absorbeantur; auersos ad alios duces & seductos reducere; eos autem, qui sine duce pereunt & non comparent in recta via, quærere & adducere ad salutarem pastum ouibus Dei paratum. u) *S. sed cum violentia* & tyrannice. cf. Iud. 4, 3. 1 Sam. 2, 16.

in præterito accipit, & ad præterita tunc Iudæorum mala tantum refert; sed male. d) *S. aut dispersæ sunt* v. 6. *Grotius*: abducti in varias terras Israelitæ. ℣. 6. e) *S. Oberrant* namque. Es. 53, 6. 1 Pet. 2, 25. f) *Grotius*: Bene dixit *oues meæ*: neque enim erat in principum patrimonio populus. g) eo fugientes ob antistitum sæuitiam. cf. c. 7, 16. h) cf. Es. 30, 25. i) v. 5. 11. *Cocc.* significantur schismata populi, deportationes & exilia per totum mundum, in quibus extra terram sanctam Israel agebat, sine institutione, & veritatis ac sapientiæ salutaris ex verbo Dei demonstratione. k) *nec est* in hominibus, *qui requirat*, exigat rationem earum ouium ab iis, quibus commissæ sunt. v. 10. At Tremell. *nemine pastorum*, quibus commissa fuerat populi Dei procuratio, *reposcente.* v. 8. l) v. 4. 15. cf. Num. 27, 17. 1 Reg. 22, 17. ℣. 7. m) *Propterea, o pastores*, audite. vid. v. 9. ℣. 8. n) c. 14, 16. o) c. 11, 8. c. 16, 14. p) c. 5, 11. c. 17, 16. q) *in prædam*, *rapinam.* v. 22. 28. r) v. 5, 10. cf. c. 22, 25. s) v. 5. c. 31, 13. t) *eo quod non est pastor.* v. 5. u) v. 4. 11. cf. Matth. 9, 36. x) *pastores mei.* cf. not. v. 1. y) *sed pascunt* z) *S. seipsos.* v. 2. 10. Inter signa aduentus Messiæ (quæ in compendio vide apud *Vitringam* in typo doctrinæ propheticæ p. 141. seq.) etiam est status Ecclesiæ, quod ad *pastores* eius, *principes* populi & *sacerdotes*, maxime corruptus. ℣. 9. a) *Propterea* inquam. v. 7. Abrumpit per affectum orationem, quæ versu demum decimo integratur, sed nouo, non autem continuato sermone. ℣. 10. b) *ecce ego ero contra pastores.* cf. c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c) v. 8. Zach. 9, 16. cf. supra c. 33, 8. d) h. e. *pœnam* neglectarum ouium *ab iis exigam.* cf. c. 33, 6. 8. e) c. 16, 41. *Cocc.* Quo non notatur, illos, qui tunc erant pastores, perituros, & alios in eorum locum venturos, qui idem officium gerant & eandem habeant potestatem. Hæc enim non fuisset plenaria liberatio. Neque hoc notatur a propheta, nullos post pastores illius temporis abolitos, orituros esse lupos & pseudoprophetas, qui gregi Domini non parcant: quod prædixit Paulus Act. 20, 29. cf. Zach. 11, 16.--Sed hoc significatur, etiamsi tales exsurgant, eos non habendos esse pro pastoribus; sed & præcepta ipsorum ac dicta repudiari tuto posse, & longe ab illis recedere licere; quum contra pastoribus V. T. populus subiectus esset, & cogeretur ad illos accedere; accedenti ad Deum necessario templum adeundum esset, in quo illi residebant in throno Mosis. *Idem* ad v. 11. His igitur pastoribus, qui, abolito regno, erant præfuturi populo, prænuntiat casum; quum sc. Deus populum suum erat visitaturus. Itaque omnem illum ordinem sacerdotum & iudicum, qui a Mose institutus est, compellat, eisque prænuntiat fore, vt non sint amplius pastores, h. e. vt officium ipsorum & docendi populum, & offerendi victimas, & iudicandi populū secundum tenorem legis Mosis, cesset. f) *S. se ipsos.* vid. v. 2. 8. g) *S. atque sic eripiam.* v. 12. c. 13, 21. h) v. 5. ℣. 11. i) *Ecce ego, ego inquam*, ipse curam meorum geram peculiarem: *np.* pastor ero ouium, & iudex pastorum perfidorum. *Ion. ecce ego manifestabor.* sic v. 20. cf. Zach. 13, 7. Ioh. 10, 11.

℣. 8. אם־לא per *Psikman.* 6. 9. 10. 20. per *Paser* 3. ℣. 10. ודרשתי cum *Gaiah* 1. & *Mas. Erff.* אתם *defect.* 1. 3. 24. sec. *Mas. fin.* f. 14. a. Alii *plene.* תהיינה *plene* cum ה 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* c. 29, 12.

11 אני ודרשתי את־צאני ובקרתים׃ כבקרת רעה עדרו
ביום היותו בתוך־צאנו נפרשות כן אבקר את־צאני
והצלתי אתהם מכל־המקומת אשר נפצו שם ביום
13 ענן וערפל׃ והוצאתים מן־העמים וקבצתים מן־
הארצות והביאותים אל־אדמתם ורעיתים אל־הרי
14 ישראל באפיקים ובכל מושבי הארץ׃ במרעה־טוב
ארעה אותם ובהרי מרום־ישראל יהיה נוהם שם
תרבצנה בנוה טוב ומרעה שמן תרעינה אל־הרי
15 ישראל׃ אני ארעה צאני ואני ארביצם נאם אדני יהוה׃
16 את־האבדת אבקש ואת־הנדחת אשיב ולנשברת
אחבש ואת־החולה אחזק ואת־השמנה ואת־
17 החזקה אשמיד ארענה במשפט׃ ואתנה צאני כה אמר
אדני

k) *& requiram* v. 8. l) *& perquiram*, lustrabo *eas*; considerabo & inspiciam statum earum, vbicunque sunt, & prospiciam eis. v. 12.

℣. 12. m) S. *Iuxta inquisitionem* (1) *pastoris*. n) *in gregem suum*. Es. 40, 11. Ier. 31, 10. Sicut pastor gregem suum exacte perquirit. cf. Luc. 15, 4. o) *die quo est*. p) *in medio gregis sui* vel *ouium suarum*. q) *dispersarum*; Tremell *gregis sui*, ouium *dissipatarum*. S. iuxta inquisitionē pastoris -- in *distinctas* oues cf. c. 17, 21. & vide infra lectiones varr. r) v. 11. *Cocc.* Quæ est consolatio ingens fidelium populi. Etiamsi essent dispersi in multos locos, Deum tamen eos non relinquere, sed curare eos non minus, quā pastor oues suas curat - vt nemo de ouibus Dei in captiuitate & dispersione illa, quæ tunc facta erat, periturus esset. Ideo & prophetas ipsis dedit in Babylone, vt scil. conuerterentur ad Deum ex corde. Deut. 30, 1. 2. s) cf. Deut. 4, 31. Zeph. 3, 19. Zach. 10, 8. t) vid. Ier. 29, 14. & cf. ibid. c. 8, 3. c. 24, 9. c. 40, 11. *Grotius*: Reducam Iudæos ex *omnibus locis* imperii Babylonici, immo & ex Ægypto & aliunde. sed *Calouius*: Non factum hoc est, inquit, cum e Babylonica captiuitate restituti sunt, sed tempore Noui Testamenti, cum Synagoga reiecta, & Israelitæ a iugo Mosis & abusu legis liberati sunt. &c. cf. not. ad v. 1. & 10. u) *quo dispersi fuerunt*. v. 6. c. 28, 25. x) c. 30, 3. y) *& caliginis*; tempore atro & caliginoso, i. e. pleno miseriis. Ioel 2, 2. ὁ. γνόφϐ. Hebr. 12, 18. *Cocceius*: h. e. quod ex calamitatibus & cladibus populorum, ad quos abactæ erant. oues domus Israel, eos fuit excepturus, vt non interirent & conficerentur cum illis, quos Deus voluit propter vexatum populum punire. Videlicet Deus Israelem custodiuit in casu dominationis Assyriorum, Babyloniorū, Persarum, Græcorum; quos populos in locis suis visitauit Deus cum *nube & caligine*.

℣. 13. z) *Educam enim eos*, vt olim ex Ægypto Ex. 6, 6. c. 7, 4. 5. Eductio (aliqua) facta est per Cyrum -- vbi in terram redierunt, quotquot terram sanctam terræ impuræ prætulerunt, & maluerunt sub pastore Deo agere, quam sub dominatione gentium. Atque etiam *vltimo populi tempore*, cum Deus spiritum suum effunderet in Apostolos, collectæ Hierosolymis fuerunt oues Dei ex omnibus locis, Act. 2, 9. 10. 11. *Cocc.* a) c. 11, 17. Deut. 30, 3. Es. 56, 8. Mich. 2, 12. Ioh. 11, 52. b) Es. 43, 5. Ier. 3, 14. Zeph. 3, 20. c) v. 27. c. 37, 21. d) v. 14. cf. Es. 40, 11. Mich. 7, 14. e) *in montibus Israelis* v. 14. c. 19, 9. c. 36, 8. f) Trem. *ad alueos*. S. *in alueis*; Cocc. *humilioribus locis*, in quibus aqua colligi & defluere potest. ἁ. Φάραγξι. c. 6, 3. c. 31, 12. cf. not. Es. 49, 10. g) *& in omnibus habitationibus terræ* s. orbis terrarum. Eo significatur non tantum multiplicatio populi futura post reductionem eius ex Babylone, quod sc. totam terram Israelis impleturi sint; sed collectio Ecclesiæ per totum orbem. ℣. 14. h) *In pascuo bono*, verbo meo sq. salutari pastu. Cf. v. 18. Ps. 23, 2. 1 Par. 4, 39. 40. Ioh. 10, 10. i) v. 13. cf. Es. 5, 17. k) *& in montibus celsitudinis*, excelsis, Israelis. c. 17, 23. cf. Es. 40, 9. 10. 11. & c. 49, 11. *Cocc.* h. e. in iis montibus, in quibus Israel maxime triumphabat, & præ cæteris populis eminebat. quales erant montes Hierosolymæ, vrbis sanctæ. Conf. Es. 2, 2. Ion. *in monte sancto Israelis*. l) *erit caula eorum*. Es. 32, 18. Ier. 23, 3. m) Es. 14, 30. n) *in caula optima*. 2 Sam. 7, 8. Es. 33, 20. o) Es. 50, 23. p) S. *depascent super montibus*. v. 13. Zeph. 3, 13. ℣. 15. q) *Ego*, inquam, Filius Dei *ipse pascam oues meas*. v. 23. Ioh. 10, 11. r) *& ego cubare faciam eos*. Ps. 23, 2. Cant. 1, 7. cf. Es. 49, 10. Dabo eis pacem & tranquillum recubitum. ℣. 16. s) v. 4. 6. Ps. 119, 176. Matt. 15, 24. c. 18, 11. seqq. Luc. 15, 4. c. 19, 10. h. e. non curatos a pastoribus, quique desiderant pastorem verum, sed illum non inueniunt, adibo, illis innotescam, & eos ducam post me. *Cocc.* t) v. 4. Mich. 4, 6. h. e. *auersos* a via bona & seductos reducam in viam, siue, vt Euangelium loquitur, *peccatores saluabo* &c. *Cocc.* u) v. 4. h. e. contritos corde & lugentes consolabor. *Cocc.* x) v. 4. h. e. languentes & fastidientes omnem cibum, atque ita torpentes propter defectum cibi, recreantis animam, refocillabo per verbum illud, quod ipsis non sit nausea, sed per quod vere possint viuere. *Cocc.* ἁ. τὸ ἐκλεῖπον ἐνισχύσω. Luc. 22, 32. 43. y) *pinguem autem & validam*, indeque preteruam, petulantem, lasciuientem, & petulcam; in oppositione ad bonos, tenues atque humiles. vid. v. 20. & cf. Es. 40, 30. Sic שמן & חזק in *scriptura* passim pro vitio adscribuntur. vid. c. 2, 4. c. 3, 7. Ex. 7, 13. Deut. 32, 15. Ps. 78, 31. Es. 6, 10. Ier. 5, 3. 28. Ita vero φορτικῶς & odiose hæc sumenda esse h. l. ex sequentibus constat, tum in hoc versu, tum v. 17. vbi verba *vos autem oues meæ* &c. docent, de aliis ouibus iam dictum esse, np. refractariis; tum ex v. 18. 19. qui ostendunt, in præcedentibus non piarum modo ouium consolationem, sed impiarum etiam reprehensionem contineri; tum maxime ex v. 20. vbi *pecus pinguis* est mala & refractaria, coll. v. 17. vid. *Glass.* p. 159. seqq. Ion. *impios & peccatores*. *Cocc.* diuites & potentes populi, acquiescentes in illo statu, & nec iustitiam Dei, nec Christum, vt datorem iustitiæ, nec regnum eius (quod non est de hoc mundo, sed regnum, vt iustificationis, ita sanctificationis in libertate, atque ita regnum spiritus) desiderantes. cf. Luc. 1, 53. Scopus prophetæ sec. *Glass.* l. c. est *pseudoprophetas* arguere, pios vero consolari. Quemadmodum vero v. 4. *pastores* improbi arguuntur, quod dure dominentur ouibus & tyrannice; ita hoc versu talionis vice minatur Deus, se illos *pastores* (quos iam metaphoræ ratione mutata *ouium malarum* voce introducit, vt iudicat *Glassius*) vicissim *pasturum in iudicio*. Nos vt malos *pastores* & *pseudoprophetas* hic non excludendos, sed & ipsos *hircis petulcis* accensendos putamus; ita nec improbos alios & præfractos excludimus ab hac comminatione. z) *disperdam* c. 14, 9. c. 25, 7. cf. Luc. 1, 51. 52. & vid. *Glass.* l. c. a) *pascam* enim *eam* (pinguem) *cum indicio*, vt oportet; quo non gratiæ sed iræ & internecionis pastio intelligitur, coll. Apoc. 2, 27. ex Ps. 2, 9. *Glass.* l. c. Adde 1 Sam. 3, 13. Ps. 7, 12. Ps. 50, 6. At *Cocceius* ita: Iudæos exclusos a regno cœlorum tamen non omnino non pascit -- Nam *pascit cum indicio*. Dat enim eis Mosen & Prophetas. Neque euangelium suum iis negat. Coguntur enim illud audire in omnibus fere gentibus. Sed nec dat illis hereditatem mundi, & ventilat illos per omnes gentes, neque familiariter sua & qs. vernacula lingua illis dat verbum de iustitia, salute, regno; sed per litteras gentium, & sermones gentium ipsis barbaros. cf. Es. 28, 11. Deut. 32, 21. Am. 8, 11. 12. ℣. 17. b) S. *Vos autem, o mi grex!* vel: *Nam ad vos etiam quod attinet* &c. vt connectatur cum proxime præcedentibus; q. d. ne puteris, solos pastores malos taxandos, vos autem omnes inculpatos esse & consolationis capaces. Ita, increpatis pastoribus, venit Deus ad peccata populi. cf. not. v. 1.

℣. 11. נפרשות per *Sin* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23. שׁ 3. neutrum 7. 10. 13. אשר per *Mun.* 3. 5. 7. 8. 10. 11. 19. 22. ℣. 14. אתם *defect.* 7. 8. 15. sec. *Mas. impr.* h. l. sed præter *Mas. final.* f. 14. a. ℣. 17. ואתנה per *Segol* 1. 3. sic se. 5. sec. *Mas.* 1. ad Gen. 31, 6.

messem & vindemiam, pauperibus spicilegium & racemationē inuidebant. Neque hoc insolens apud prophetas, vt plus sit ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ, quam ἐν τῷ μύθῳ, & ea tribuantur τῷ τυπωθέντι, quæ in typum non cadunt. Bochart. Hieroz. I. p. 526.

אדני יהוה הנני שפט בין־שה לשה לאילים ולעתודים׃
18 המעט מכם המרעה הטוב תרעו ויתר מרעיכם תרמסו
ברגליכם ומשקע־מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם
19 תרפשון׃ וצאני מרמס רגליכם תרעינה ומרפש רגליכם
כ תשתינה׃ לכן כה אמר אדני יהוה אליהם
21 הנני־אני ושפטתי בין־שה בריה ובין שה רזה׃ יען בצד
ובכתף תהדפו ובקרניכם תנגחו כל־הנחלות עד
22 אשר הפיצותם אותנה אל־החוצה׃ והושעתי לצאני
ולא־תהיינה עוד לבז ושפטתי בין שה לשה׃
23 והקמתי עליהם רעה אחד ורעה אתהן את
עבדי

c) cf. Mat. 25, 32. seqq. vbi Christus ad h. l. alludit. d) S. ero iudicans inter pecudem & pecudem v. 20. Ion. inter virum & virum. e) S. inter arietes & inter hircos. At melius Glassius: np. arietes & hircos. Hæc enim verba vt appositionem & exegesin pertinere ad posteriorē vocem לשה, quæ præcedit, ostendit præfixi Lamed identitas. Arietum autem & hircorum nomine non pii, sed impii, qui in plebe maxime eminent, plerumque intelliguntur. vid. c. 39, 18. Es. 14, 10. Zach. 10, 3. Vnde recte Ion. peccatores & impios. Sic Cocceius: in iudicio statuit coram se ab vna parte ouem s. paruam pecudem, ex altera parte etiam ouem (pinguem & validam v. 16.) & arietes atque hircos; np. vt vni oui succurrat, & eius vindex sit aduersus alias oues & arietes atque hircos.

✠. 18. f) Num enim parum vobis est? Vulg. Nonne satis vobis erat? c. 16, 20. Iob. 15, 11. g) quod vos robustæ oues v. 16. arietes & hirci v. 17. optimum pascuum depascitis v. 14. Cocc. Increpat suas oues, h. e. eos, qui habebantur populus ipsius. h) & reliquum pascuorum vestrorum. Ioel 1, 4. i) conculcatis pedibus vestris. 2 Reg. 7, 17. 20. quod ferinum est potius, quam pecuinum, coll. 2 Reg. 14, 9. Dan. 7, 7. c. 8, 7. 10. k) S. & sedimentum purū aquarum; h. e. puras & limpidissimas aquas, seorsim a sedimento sumtas, in quibus desidunt omnes sordes. (1) cf. c. 32, 14. l) pedibus vestris conturbatis. cf. c. 32, 2. eiusdem boni vsuram aliis inuidentes, ne quid iis purum supersit. Quæ si minus conueniunt veris ouibus, quadrant tamen in oues mysticas, h. e. Israelitas, in quibus multi diuites, post plenam mes-

cf. Iac. 2, 6. Cocceius: h. e. quod non paterentur oues Dei veras sincerum verbum Dei & purum putum ad vitam & lætitiam percipere, & sic qs. edere & bibere, sed suis nugis, figmentis & temerariis dictis, præceptis, præscriptionibus, corrumperent & falsarent, & ad ea attendere cogerent. cf. Ier. 8, 8. Luc. 11, 52. Equidem velim huius loci meminisse omnes sacrarum litterarum aut sacræ doctrinæ tractatores, ne similes sint ouium bibentium, & reliqua pedibus suis conturbantium. Si enim quis, quod intelligit aut intelligere vult ex sacris litteris, assumat, & ea, quæ forte non legit aut obseruauit, nolit ab aliis legi, intelligi, obseruari, sed ea legentibus & communicantibus obstrepat, &, quæ non intelligit, vt ipse vult intelligi, interpretetur, & id cogat alios approbare, & nemini permittat sincerius quid cogitare; nonne facit sicut oues petulantes, quæ sincerum bibunt, & reliquum turbant & lutulentum faciunt? ✠. 19. m) S. Atque sic grex meus, qui oues meæ vere sunt. v. 12. 15. 22. Obserua emphasin Atnachi. n) conculcatum tantum. cf. v. 18. Es. 7, 25. o) & turbatum (1). p) h. e. coguntur non frui sincero verbo Dei & vocibus Spiritus S. sed audire verbum corruptum & contaminatum opinionibus, coniecturis, phantasmatis, fabulis. Cocc.

✠. 20. q) ad eos pios & impios: his in terrorem, illis in solatium. r) S. Ecce Ego, Ego, inquam, adero. vid. v. 11. s) & iudicabo. v. 11. 17. t) opimam, saginatam, de qua v. 16. (1) ὁ. ἰσχυροῦ. cf. Marc. 2, 17. u) macilentam (2) Num. 13, 18. ὁ. ἀσθενοῦς Marc. 14, 38. 1 Cor. 9, 22. Grot. & Ion. inter diuites & pauperes. Hos vindicabo, illos puniam. Cocc. h. e. inter saturos & sitientes, seu esurientes & sitientes iustitiam. ✠. 21. x) Eo quod lateribus & humeris. At Schm. Quoniam nim. per angustiam & violentum humerum; deceptus vitiosa lectione. y) Vos pingues seu opulenti truditis, impellitis, & porro impelletis. Vt solent pecudes minores a maioribus trudi atque incursari. cf. Num. 35, 20. Prou. 10, 3. z) & robore, potentia (sic Ion.) tq. cornibus vestris feritis, instar hircorum & arietum petulcorum. vid. Dan. 8, 4. a) omnes infirmas. v. 4. b) donec disperseritis, expuleritis eas. Ier. 23, 1. 2. c) foras, e caula l. stabulo suo. Cocc. h. e. quod eos, qui cum saturis (qui sibi sapientes & iusti videbantur) non lætabantur, & eos non admirabantur, neque ipsis applaudebant, sed, vt fatigati longa exspectatione, & onerati iugo legis, & pastorum ac fortium ouium iniuria grauati, lugebant & contristabantur, & esuriebant ac sitiebant iustitiam Dei, infestent, & tq. iniustos abigant a se & repellant, atque ἀποσυναγώγους declarent; quales tamen Christus, quum venit, ad se vocauit Matth. 11, 28. ✠. 22. d) S. Ideo saluabo gregem meum. v. 12. 19. c. 36, 29. Zeph. 3, 19. Grot. Idem sensus, qui supra v. 13. Cocc. h. e. 1) faciam fideles compotes desiderii sui, & sitim eorum tollam, & exsatiabo eos, Ier. 31, 14. 2) faciam, vt euadant iram & plagas, quæ imminent aliis. Mal. 3, 19. 20. (al. c. 4, 1. 2.) e) v. 8. 28. np. vt ab ipsis auferatur verbum Dei - Quando enim fideles non amplius alligati sunt templo, principibus, vrbi, politiæ, terræ, sed sequuntur Christum & Euangelium ipsius, nihil ipsis eripi potest; quia nihil volunt habere, nisi regnum & iustitiam Dei - Nominatim tamen hic innuitur, quod potestas pastorum ita sit imminuenda & confringenda, vt desinant nocere fidelibus, Cocc. f) v. 17. 20. Cocc. significatur, quod ab illo tempore Deus non sit diu passurus permisceri sanctos & hypocritas, sed ventilabro suo paleas e frumentis sit separaturus per verbum & spiritum suum. ✠. 23. g) S. Excitabo autem. Tremell. Nam excitabo. v. 29. Deut. 18, 15. h) v. 15. c. 37, 24. Ps. 23, 1. Es. 40, 11. Ioh. 10, 11. 1 Petr. 2, 25. Hebr. 13, 20. cf. etiam notata Es. 9, 5. Intelligitur nim. ἀρχιποίμην Christus, qui venire debuit primo vt pastor docens; secundo vt pastor ponens animam suam pro ouibus - tertio manifestari vt princeps - vt promissio Dei, se semini Abrahami fore in Deum, fieret Na & Amen 2 Cor. 1, 20. Cocc. i) vnum, sine socio ac vicario. c. 37, 24. k) qui pascat eas. Matth. 2, 6. Genus variat, quia צאן est generis communis. l) np. seruum meum. vid. not. Es. 42, 1. c. 43, 10. c. 49, 5. 6. c. 50, 10. c. 52, 13. Phil. 2, 7. 8. Cocceius: Seruus Dei dicitur Christus, quia factus est sub legem (minister quoque circumcisionis Rom. 15, 8.) & eam impleuit; vt expiaret peccata, & iustitiam adduceret, atque ita consummatus Goel & λυτρωτὴς esset. cf. Gal. 4, 4. 5.

✠. 21. ובקרנכם Singulariter l. in textu, pluraliter in marg.

עבדי דויד הוא ירעה אתם והוא יהיה להן לרעה׃
24 ואני יהוה אהיה להם לאלהים ועבדי דוד נשיא
כה בתוכם אני יהוה דברתי׃ וכרתי להם ברית שלום
והשבתי חיה־רעה מן־הארץ וישבו במדבר לבטח
26 וישנו ביערים׃ ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה
27 והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו׃ ונתן עץ
השדה את־פריו והארץ תתן יבולה והיו על־אדמתם
לבטח וידעו כי־אני יהוה בשברי את־מטות עלם
והצלתים Xxx סז א

m) *Dauidem* l. *Dauidem.* v. 24. c. 37, 24. Hos. 3, 5. cf. not. Es. 55, 3. Ier. 23, 5. Ps. 132, 10. h. e. *Christum* s. Messiam, qui appellatur *Dauid*, quia hic illius *typus* fuit; & *metonymice*, quia est ex semine Dauidis, item Dauidis sponsor ac caput, & Dauidis typum implet vt veritas, & in eo est regnum Dauidis æternum sine fine Luc. 1, 32. 33. *Gussetius* p. 683. Iste, inquit, prout est *secundus Adam*, cuius typus primus Adam fuit, pari ratione est *secundus Dauid*, a primo adumbratus. Ipsi Rabbini ita loquuntur in Libro Sanhedrin c. XI. fol. 98. col. 2. עתיד הקב״ה להעמיד להם דויד אחר שני

Grotius hæc, suo more, & peruerse ad *Zorobabelem* refert, collato etiam Ier. 23, 5. & c. 33, 15. sed male; quum vtrobique augustiora sint prædicata, quam vt in eum quadrent, & parallelismus postulet, vt *Messiam*, Zorobabele longe sublimiorem, intelligamus. Sic recte Kimchi: i. e. *Messiam, qui stabit ex semine illius, tempore salutis.* Eamque ceu communem & tutissimam Interpretum suorum sententiam præfert *Abarbanel*; etsi postea ex Kabbalistis Messiam per Metempsychosin ipsum Dauidem fore opinetur, merito castigatus a *Coccejo*, qui & sub finem capitis sensus contra eiusdem μετεμψυχώσεις disputat. cf. etiam *Vitringa* in Apoc. p. 70. n) Es. 40, 11. o) Non modo *pascet*, sed & docendo, sanando, morbos auferendo, patiendo, oues sibi mercando pretioso sanguine, omnia pastoris munia faciet, ad conseruationem & περιποίησιν, ad ἀνάψυξιν & refocillationem; & *in perpetuum pastor ipsarum manebit.* Ps. 23, 1. sqq. Apoc. 7, 17.

ביערים קרי

℣. 24. p) S. *Ego, inquam, Iehoua*, Deus Pater. q) c. 11, 20. c. 36, 28. r) v. 23. s) erit *princeps* c. 37, 24. 25. & exaltabitur supra omnia, vt caput *in medio ipsorum*. Eph. 1, 22. cf. Mich. 5, 1. Es. 55, 4. Luc. 1, 32. 1 Reg. 11, 34. Quem primo nominat *seruum suum*, eum dicit futurum *principem*. Ita apud Danielem *Messias excisus* & נגיד *princeps* s. *antecessor* opponuntur. Præcedit humilitas, sequitur exaltatio. Eph. 4, 9. *Cocc.* t) c. 5, 17. c. 30, 12. ℣. 25. u) c. 37, 26. vid. Es. 55, 3. ὁ. διαθήκαις διαθήκην. Hebr. 8, 10. Act. 3, 25. x) cf. Es. 51, 10. Rom. 5, 1. c. 14, 17. Col. 1, 20. *Cocc.* Promittit *pacem fœdere ipsis additam--Fœdus* recte in valore *testamenti* accipimus; q. d. & *faciam vos heredes pacis* sq. *ex testamento.* Testamentum nouum, ex quo est remissio peccatorum sine commemoratione peccati, est sine dubio *testamentum pacis--Quæ pax*) erat prædicanda per Christi Apostolos Es. 52, 7. etiam gentibus, tq. benedicendis in Christo Eph. 2, 17. Es. 56, 3--7. & *libertas* a legis iugo, seruitute & ira. Christus nuncius pacis habet etiam *legem pacis*, cui gentes attendunt. y) Pacem porro eam exaggerat (vsque ad fin. vers.) accessione pacis a persecutionibus--quod paullatim Deus sit *excisurus infestantes Ecclesiam*, vt inter ipsas gentes & hostes Dei denique agant secure. *Cocc.* cf. v. 28. Es. 2, 4. c. 11, 6. c. 65, 25. Hos. 2, 20. Ps. 4, 9. & perfectum complementum Apoc. 21, 25. z) S. *vt habitent* etiam *in deserto*. In loco pastus sui, quem ipsis attribuam in mundo. Præparatus fuit locus ecclesiæ in deserto, in quo nutriretur a gentibus, Apoc. 12, 6. 14. postquam aliquamdiu in deserto errasset, ciuitatem habitationis quærens Ps. 107, 4. *Cocc.* a) v. 27. c. 28, 26. b) Ps. 3, 6. c) *in siluis. Iun.* horrentes etiam siluæ piis omnia commoda suppeditabunt. cf. Es. 10, 18. 19. c. 32, 9. Vtraque lectio textus idem significat. vid. *Hillerus* de Kri p. 239. ℣. 26. d) *Ponam quoque eos*; np. fideles, tq. veras oues meas. e) & *qui sunt in circuitu collis mei*, Zionis. Ion. *domus sanctuarii mei*, cf. Es. 31, 4. *Cocceius*: eos, qui accedent ad collem meum vndiquaque, h. e. eos, qui se ecclesiæ adiungent, aut, qui ecclesiam in medio sui sinent habitare quiete - Ecclesia fit *magnus mons* Dan. 2, 35. Sed hic in initiis suis vocatur *collis*. Assimilatur *colli Sion*, in quo Deus habitauit; Apoc. 14, 1. cf. Es. 56, 7. - *Collis* vero dicitur ecclesia tum maxime, quando non dissipatur, sed colligitur & compingitur in vnum. f) *in benedictionem*, i. e. tantis bonis cumulabo eos, vt sint exemplum benedictionis. cf. supra c. 16, 20. Gen. 12, 2. Ps. 21, 7. g) cf. Ioel 2, 23. h) cf. Leu. 26, 4. Ier. 5, 24. i) *pluuia* non parcæ, sed omnis spiritualis ἐν τοῖς ἐπουρανίοις *benedictionis*, adeoque tales, quales a Deo benedicente desiderari possint; nec cibus desit ouibus, in quarum allegoria manet, sec. *Cocc.* ex cuius mente significatur prædicatio verbi & illustratio eius ac doctrinæ veritatis magis magisque abundantior. Sic *Caluinus*: respicitur, inquit, *imber verbi* & *pluuia Euangelii*, quæ veram benedictionem adfert. cf. Es. 44, 3. c. 55, 10. 11. Ps. 68, 10. Hos. 6, 3. Zach. 10, 1. c. 14, 17. it. Rom. 15, 29. Eph. 1, 3. &c.

℣. 27. k) *Vnde* (S. *tum*) *dabit.* l) Leu. 26, 4. Deut. 20, 19. Cocceius: *arbores* & qs. principes in ecclesia. m) *Grotius*: arbores erunt fertiles, quod plerumque euenit in solo exhausto. Rectius vero *Maius* Oec. V. T. p. 1046. aliique: *arbores iustitia in ecclesia* læte crescent, *fructusque proferent vberes* ad gloriam & laudem Dei. vid. Es. 61, 3. Hos. 2, 23. 24. Ioel 2, 22. n) Leu. 25, 19. c. 26, 3. 4. Ps. 67, 7. *Cocc.* sed & *terra*, h. e. humiles, qui plebs dicuntur, non carebunt fide & confessione, & querela de corruptelis & defectione. Quin ex vtroque ordine erunt, qui sanguine suo veritatem obsignabunt. o) v. 13. c. 28, 25. 26. h. e. mundum, vel insignem partem eius, sibi seruientem & qs. proprium habebunt. *Cocc.* p) v. 25. 28. c. 38, 8. 11. &c. q) S. *quando nim. fregero* c. 30, 18. r) *vectes iugi ipsorum* Es. 56, 6. 9. Legis & tyrannidis Antichristianæ. Respicit ad Leu. 26, 13. cf. Es. 9, 3. Matth. 11, 28. seqq. c. 23, 4. Ioh. 8, 36. Act. 15, 10. Rom. 8, 2. &c. Quod iugum homines conabuntur imponere ecclesiæ, & eam in seruitutem redigere, idque multi recipient, sed non oues meæ. *Cocc.* quem videsis pluribus.

℣. 23. והיא־יהיה sic 2. 7. 8. 13. 19. su. 5. sec. *Mas. Erff.* לקי At ביערים in textu sine *Iod* 3. 5.

℣. 25. ביערים per *Iod* 2. & in marg. 1.

28 והצלתים מיד העבדים בהם: ולא־יהיו עוד בז לגוים
וחית הארץ לא תאכלם וישבו לבטח ואין מחריד:
29 והקמתי להם מטע לשם ולא־יהיו עוד אספי רעב
30 בארץ ולא־ישאו עוד כלמת הגוים: וידעו כי־אני
יהוה אלהיהם אתם והמה עמי בית ישראל נאם אדני
31 יהוה: ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אני אלהיכם
CAP. XXXV. לה נאם אדני יהוה: ויהי דבר־יהוה אלי
2 לאמר: בן־אדם שים פניך על־הר שעיר והנבא עליו:
3 ואמרת לו כה אמר אדני יהוה הנני אליך הר־שעיר
4 ונטיתי ידי עליך ונתתיך שממה ומשמה: עריך חרבה
אשים ואתה שממה תהיה וידעת כי־אני יהוה:
יען

s) v. 10. 12. t) S. *servire facientium eos* Trem. *sibi servientium ipsis*, exigentium servitutem ab ipsis. Ier. 22, 13. c. 25, 14. Respicit ad Ex. 1, 14. ὁ. τῶν καταδουλωσαμένων αὐτοὺς, 2 Cor. 11, 20 Gal. 2, 4. Hostium op. spiritualium, externorum & internorum.

℣. 28. u) S. *Non erunt itaque* amplius præda. v. 8. 22. x) c. 29, 5. vid. supra v. 26. y) *sed habitabunt confidenter*, v. 25. Es. 32, 18. Ier. 33, 16. Zach. 14, 11. z) Lev. 26, 6 Mich. 4, 4. Ceterum tempora & articulos huius latissime patentis promissionis, hactenus continuatæ, distinguit *Cocceius*, vt cursus regni Christi apertius perspici possit; quod pluribus apud ipsum legi & expendi meretur.

℣. 29. a) *Tum excitabo ipsis*. v. 23. Ier. 23, 5. b) *plantam*, cf. Es. 11, 1. c. 60, 21. al. *plantarium*, s. plantarum locum (6) c. 17, 7. Mich. 1, 6. *Tremell.* Ecclesiam plantatam & radicatam in Christo. At *Cocc.* Tales *plantationes* sunt οἱ προϊστάμενοι, qui debent esse ecclesiæ, vt sepes ouibus. c) *in nomen*, laudem, honorem, bonam famam & gloriam. Es. 55, 13. Ier. 33, 9. Zeph. 3, 19. *Tremell.* vt sit celeberrima non tantum apud Iudæos, vt olim, verum etiam passim apud gentes, ex quibus erit colligenda. *Cocceius*: certe quando ecclesia habet egregios προεστῶτας & duces, ad quos libenter colliguntur fideles, & quibus se in charitate Christi libenter submittunt, id ecclesiæ bono nomini est. d) *collecti* s. *vna consumti*, confecti *fame* (1) cf. verbum Ier. 8, 13. Zeph. 1, 2. *Cocc.* quia cibus salutaris, οἱ λόγοι οἱ ὑγιαίνοντες, & doctrina veritatis, quæ secundum pietatem est, omnibus affatim exponetur. Schm. *congregati ad famem*. cf. Am. 8, 11. Mat. 5, 6. Ioh. 6, 27. 35. Apoc. 7, 16. 17. Respicit per oppositionem ad superiora c. 5, 12. 16. c. 6, 11. 12. c. 17, 15. c. 12, 16 &c. e) *opprobrium gentium* c. 36, 6. 15. sed tandem cælesti gloria fulgebunt. Mat. 13, 43. *Vat.* non dicent vltra illis gentes, Deum illos deseruisse. cf. Ps. 115, 2. Ier. 51, 51. Es. 61, 7.

℣. 30 f) *Et cognoscent* oues meæ, habentes principem Dauidem v. 24. Al. *Cognoscent* gentes, *quod* &c. v. 27. g) Gen. 17, 7. Lev. 26, 12. h) *sim cum ipsis*, tq. protector & adiutor. cf Apoc. 21, 3. Ion. *Verbum meum erit in auxilium ipsorum.* i) reuera sint *populus meus*, ecclesia Dei viui, & *semen Israelis*. c. 36, 8. c. 37, 27. Zach. 8, 8. 2 Cor. 6, 16. k) Nam vt Abraham, ita & *Israel*, est pater multitudinis gentium; *Cocc.* coll. Ps. 24, 6. l) v. 15. &c.

℣. 31. m) S. *Vos ergo*, al. *vos autem*, *o grex mi*. v. 17. n) *oues pascui* l. *pastionis meæ* (10) Ier. 10, 21. Hos. 13, 6. Ps. 95, 7. o) S. *Homo* eritis *vos*. q. d. tandem sapietis (l. sapite) & intelligetis (intelligite) vos esse homines, indeque desinetis voluptates, quæ brutorum, non hominum sunt, sectari, & mihi toti adhærebitis. Al. *homines estis*, ad pietatem, humanitatem, iustitiam nati, non iumenta aut bruta; coll. Ps. 32, 9. q. d. quæ in *pecudibus* figuraui, hæc non ad pecudes, sed *ad homines*, & quidem etiam ad vos Iudæos pertinent. cf. infra c. 36, 37. 38. *Cocceius* ita sentit: Alloquitur per apostrophen Iudæos, hactenus refractarios Christo & ecclesiæ ipsius. Quo obseruato sensus oritur clarissimus: se illas quoque oues, quas (olim) vindicauerit proprias, & separauerit ab omnibus gentibus, quas pauerit, quibus terram, legem, fœdus suum dederit--quandoquidem *homines* sint, miseraturum, & Deum ipsarum futurum. Quando gentes cognoscent, quis sit populus Dei & verus Israel v. 30. tum etiam Iudæi inobedientes id cognoscent, *& trepidabunt ad Dominum & bonum eius, & ad Dauidem Regem suum* Hos. 3, 5. cf. Leu. 26, 44. 45. Caussa miserationis est φιλανθρωπία Dei (*homines* estis). Quo igitur tempore Deus maxime φιλανθρωπίαν suam volet ostendere, ibi etiam *illorum vt hominum*, & filiorum fœderis priscorum, recordabitur. Alii: *homines*, infirmæ creaturæ, *estis*; Ego tamen ero Deus vester. p) S. *Ego autem*. q) vid. v. 30. r) c. 11, 8. c. 16, 14.

CAP. XXXV, ℣. 1. s) *Præterea factum est* Habet hoc caput duplicem prophetiam *contra montem Seir* s. *Idumæos* ex duplici caussa: I. Prædicitur eis vastitas & desolatio, quod *ex inimicitia perpetua* adiuuerunt & *auxerunt calamitates Israelitarum* v. 2--9. II. Eadem prædictio repetitur, *quod terram Israelis possidere volebant* v. 10--15.

℣. 2. t) *pone faciem tuam*, habitu seuero & comminatorio, vt auditores intelligant, te rem seriam agere. c. 6, 2. c. 25, 2. c. 28, 21. c. 29, 2. u) *contra montes Seir*, i. e. contra Idumæos in montanis Seir habitantes Gen. 36, 9. *Iunius*: omnes ecclesiæ hostes comprehendit appellatione Idumæorum, quia hi proximi erant & notissimi, ac Iudæis infensissimi. *Cocceio* vero hic sub nomine *Edom* & *montis Seir* figurate significatur *populus Iudaicus*, de cuius abolitione hic agat, vt cap. 34. de abolitione pastorum; vt oues sint sub Christi principatu--Illo enim tempore, quo Christus debuit dominari, *populum Iudaicum* potuisse *appellari Edomum per Synecdochen partis*, quia Edom in multitudine Iudæorum continebatur, & Idumæi pars populi erant, admissa circumcisione & reliquis ritibus--& quod reges (Iudaici) ex genere Edomitico essent, Herodes & posteri eius. Hæc omnia latius persequitur *Cocceius* ad hoc caput Nos, vt textum sensu prophetico & mystico ad omnem omni tempore spiritum Edomiticum non male applicari posse censemus, ita proxime tamen & litteraliter omnino de populo Edumæorum intelligimus, & eo maxime notas nostras dirigemus. cf supra c. 25, 8. 12. Ier. 49, 7. & not. ad Es. 34, 1. 5. c. 63, 1. x) c. 29, 2. c. 38, 2.

℣. 3. y) S. *ero contra te*. c. 34, 10. z) v. 2. 7. 15. a) c. 6, 14. c. 25, 7. 13. Es. 31, 3. b) c. 7, 20. Obad. v. 2. c) c. 33, 28. 29. Complementum eius aliquod indicat *Gurtlerus* in Theol. Prophet. p. 369. ex 2 Maccab. 10, 17. 23.

℣. 4. d) cf. c. 25, 3. Es. 25, 2. Mal. 1, 3. Zach. 12, 5. e) c. 12, 20. c. 14, 15. 16. f) v. 12. 15. c. 25, 7.

℣. 30. כי per *Maqq.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. ℣. 31. ואתן per *Sagol* 2. 3. & in marg. 6. 9. CAP. XXXV, ℣ 3. לו sine Dag. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 14. 16. 20. 21. &c ℣ fin. 5. כה אמר יהוה ita in textu 2. qui vero in marg. cum reliquis facit.

ה יען היות לך איבת עולם ותגר את־בני־ישראל על־ידי
6 חרב בעת אידם בעת עון קץ׃ לכן חי־אני נאם אדני
יהוה כי־לדם אעשך ודם ירדפך אם־לא דם שנאת
7 ודם ירדפך׃ ונתתי את־הר שעיר לשממה ושממה
8 והכרתי ממנו עבר ושב׃ ומלאתי את־הריו חלליו
גבעותיך וגיאותיך וכל־אפיקיך חללי־חרב יפלו בהם׃
9 שממות עולם אתנך ועריך לא תישבנה וידעתם כי־
י אני יהוה׃ יען אמרך את־שני הגוים ואת־שתי
11 הארצות לי תהיינה וירשנוה ויהוה שם היה׃ לכן חי־אני
נאם אדני יהוה ועשיתי כאפך וכקנאתך אשר עשיתה
12 משנאתיך בם ונודעתי בם כאשר אשפטך׃ וידעת כי־
אני יהוה שמעתי את־כל־נאצותיך אשר אמרת על־
13 הרי ישראל לאמר שממה לנו נתנו לאכלה׃ ותגדילו
עלי

℣. 5. g) S. *Quoniam enim est tibi -- Ideo sic* v. 6. C. v. 10. h) *inimicitia aeterna* cũ Israelitis cf. Am. 1, 11 Ps. 137, 7. continuando & augendo nuitam illam simultatem & odiũ, quod Esau in Iacobum gessit, Gen 25, 30. seqq. c. 27, 3. i) & *profudisti* 3. *fluere facis*. Piscat *fecisti, vt diffueret sanguis eorum*. ra l. נגר Ier 18, 21. Mich. 1, 6. Ps. 63, 11. *Raschi*: tradebant enim Edomaei Israelitis hostibus suis, cum fuga sibi consulere vellent in terram ipsorum. k) q. d *in manus gladii* s. *per gladium* Ier. 18, 21 Ps 63, 11. l) *tempore calamitatis*, interitus eorum. Obad v. 13 cum ab Assyriis, & deinde a Chaldaeis premerentur. m) cum poenae & excidii Iudaeorum tempus aduenisset. vid. c. 21, 30. 34.

℣. 6. n) v. 11. c 14, 16 o) c 11, 8 p) Zeph. 2, 9 q) *sanguini* l. *in sanguinem faciam*, h. e. caedi exponam te. Cocc. *sanguinem*, h. e. sanguine perfusum, sanguine natantem. r) *& sanguis* s. *caedes te persequetur* cf Deut. 28, 22. 45 *Cocceius* ex hypothesi, de qua ad ve 3.) *ita*: *sang is Christi & Apostolorũ, immo Christianorum*, quia gentibus interfecti sunt, instigantibus & lacessentibus Iudaeis. s) *enimque non oderis* l. *quando quidem* Ier. 23, 18 *non odisti* sanguinem, s. sanguinis effusionẽ, sed amasti vitam sanguinariam sic Noid. p. 88. *Quia sanguinem non odisti, ideo sanguis persequetur te.* Sic etiam *Tremell.* & *Glass.* p. 1101. Al. *si non* i. *nisi oderis* &c. Sic *Vat.* nisi abstinueris ab effundendo sanguine, sanguis quoque tuus effundetur. Alii denique *sanguis* h.c cognationem denotat. Eo forte cum aliis (ap. *Munsterum*) tendit *Schmidius*:

dius: *si non* (in sensu iurantis, vt c. 5, 11. c. 17, 16.) quia *sanguinem odisti, sanguis persecuturus sit te*. q. d. odisti sanguinem & propinquitatem fratris tui Iacobi (& posterorum eius) quem תשבנה קרי amare debueras vt consanguineum; ideo cruenti hostes ubi instabunt. Cocceius: *si non, quia odisti sanguinem*; vt notetur contemtus & auersatio *sanguinis testamenti*, cuius virtute vincti שמר קרי Sionis ex carcere erant liberati. Zach. 9, 11 Hebr. 10, 29. t) *ideo sanguis* s. caedes *persequetur te*, vt sanguine, quem adeo sitisti, satieris tandem, sed tuo ipsius, non aliorum. Al. sanguis a te effusus persequetur te, expetet de te vindictam cf. iterum 2 Maccab. 10, 17. 23. ℣. 7. u) c. 25, 5. c. 26, 4. x) v. 2. 3. y) *in deuastationem* (1) *& desolationem* c 23, 23. h. e. in omnimodam & extremam desolationem. vid. Mal. 1, 3. z) c. 14, 17. a) *transeuntem & redeuntem*. Ier. 9, 9. Zach 7, 14. omnem viatorem. vid. simile supra c. 33. 28. ℣. 8. b) *Replebo enim montes occisis eius* l. cadaueribus eorum. cf. c. 32, 5. c) & ad *colles tuos* quod attinet; vel sec Schm *in collibus tuis* &c. d) cf c. 31, 12. *Cocceius*: loquitur ex parte indirecte *in tertia*, ex parte distincte *in secunda*. Quia hoc iudicium & narrandum fuit omnibus in exemplum, & ecclesiae ad consolationem, & iis est terribile. e) c. 31, 17. 18. Es. 23, 2 ℣. 9 f) S. Immo *vastitates aeternitatis* s. longissimas. cf. Ier. 51, 26. 62. & Es. 34, 10. seqq g) v. 7. c. 5, 14. h) *& vrbes tua* v. 4. i) Schm. sec. Kr.: *non reuertentur*; i. e. *non restituentur* in pristinum statum cf. c. 16, 55. 1 Sam 7, 11. At LXX Ion. Syr. Ar. *non habitabuntur*, sec. ctibh vt c. 26, 20. c 29, 11. Iud 1. rad. sit explicite quiescer, vt Mich 1, 8. &c. k) c. 5, 13. c. 25, 5. ℣. 10 l) S. *Quia etiam dixisti*. cf. v 5. c. 25, 3. 4 Mal 1, 4. *Altera* haec est prophetiae huius comminatoriae *caussa*. vid. not. v. 2 n.) S. secundum regularem positum accentuum: *de duabus gentibus* Al. *duae istae gentes*; qualis constructio est Ios 22, 17. cf. etiam supra c. 31, 2. n) Munstero, Piscatori aliisque hae *duae gentes & terrae* sunt regna Iuda & Israel. At Menoch. Idumaea, quae iam mea est, & Israel, quam nunc Iudaeis abeuntibus occupabo. Malumus prius o) *mea erunt*. c 29, 3. q d. sperasti, te primum Salmanassaris dono posse consequi terram & captiuos Samariae, deinde a Chaldaeis terram Iudaeam, & captiuos inde factos: qualem spem etiam Ammonitae acceperant Ier. 49, 1. Grot p) *& possidebimus eam* vtramque. Alii suffixum singulare in specie referunt ad Hierosolymam; vel ad vniuersam terram Israeliticam, tq. vnam. cf v 12. Ps. 83, 13 q) Tremell *vbi Iehouah fuit*. S. *cum tamen Dominus ibi fuerit*, quem reuereri debebas. Grotius: *cum Dominus ibi esset*. Sperasti haec, cum adhuc templum meum staret, cf c. 25, 3. ℣ 11 r) quam vere *ego vita sum* v. 6. s) c. 11, 8, c. 16, 14. t) *tam vere faciam tibi*. cf. Num 14, 21. Es 42, 8. u) *sec. iram tuam & sec. zelum tuum*. in Israelitas v. 5. x) *quem exercuisti ex odio tuo in illos*. Sicut tu illis ex ira & inuidia nocuisti, ita ego te vicissim seuere tractabo. cf. c. 25, 14. y) *& innotescam iis*, vt agnoscant potentiam meam. Ion. *& reuelabor ad benefaciendum illis*. cf c. 20, 5. 9. c. 38, 23 z) *cum indicabo te*. cf. c. 7, 27. c. 36, 19. ℣. 12. a) v 4. 15 b) *irritationes blasphemas*. S. *contumelias tuas* (c) Neh. 9, 18 26. 2 Reg. 19, 3. c) c 36, 1. d) *desolati sunt*, deserti a suis incolis, occisis l. abductis v 15. c. 33, 28 e) cf. v 10. c. 11, 15. f) *in cibum* Grot. i. e. *in praedam*. cf. c. 34, 5. 8. 10.

℣. 13. g) S. *Sicque magnificastis vos*, magna locuti estis *contra me* Obad. v. 12. cf Ier. 48, 26. 42. Ps. 35, 26. Ps. 38, 17. iactantes vires & opes vestras, & verbum meum de vindicandis Israelitis blaspheme contemnentes.

℣. 5. ידי per *Makk*. 1. 2. 3. sic fe. 5. ℣. 6. ירדפך vtrobique ר per *Chatephpat*. 6--16. 19--23. & *B. Naphtali*. Per *Schua*; At *Chateph.Kom.* hab. *B. Ascher* & reliqui, quod probat nota 1. כן הוא בכל המדוי׳ in *omnibus castigatis libris*. ℣. 7. לשממה ita 3. 5. contra *M. I.* & *Mas. Erff.* ℣ 8. וגאותיך defect. 1. 3. 5. חלליו per *Chatephpat*. 1. 22. sec. *M I.* ℣. 9. שממות per *Schua simpl*. 3. 5. ℣ 12. כי per *Mun*. 7. 8 10--18 21. 22. 23. 24. נאצותיך per *Mun*. loco *Meth*. 7, 8. 10 -19. 21. 22. 23. 24 praeter *Mas. impr*. ad Gen. 45, 5.

עָלַי בְּפִיכֶם וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם אֲנִי שָׁמָעְתִּי׃
14 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כִּשְׂמֹחַ כָּל־הָאָרֶץ
טו שְׁמָמָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃ כְּשִׂמְחָתְךָ לְנַחֲלַת בֵּית־יִשְׂרָאֵל
עַל אֲשֶׁר־שָׁמֵמָה כֵּן אֶעֱשֶׂה־לָּךְ שְׁמָמָה תִהְיֶה הַר־
שֵׂעִיר וְכָל־אֱדוֹם כֻּלָּהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

CAP. XXXVI.

לו וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל
2 וְאָמַרְתָּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב עֲלֵיכֶם הֶאָח וּבָמוֹת עוֹלָם
3 לְמוֹרָשָׁה הָיְתָה לָּנוּ׃ לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה יַעַן בְּיַעַן שַׁמּוֹת וְשָׁאֹף אֶתְכֶם מִסָּבִיב לִהְיוֹתְכֶם
מוֹרָשָׁה לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם וַתַּעֲלוּ עַל־שְׂפַת לָשׁוֹן וְדִבַּת־
4 עָם׃ לָכֵן הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יְהוִה כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת וְלֶחֳרָבוֹת
הַשֹּׁמְמוֹת וְלֶעָרִים הַנֶּעֱזָבוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְבַז וּלְלַעַג
ה לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם אֲשֶׁר מִסָּבִיב׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה אִם־לֹא בְּאֵשׁ קִנְאָתִי דִבַּרְתִּי עַל־שְׁאֵרִית הַגּוֹיִם
וְעַל־אֱדוֹם כֻּלָּא אֲשֶׁר נָתְנוּ־אֶת־אַרְצִי לָהֶם לְמוֹרָשָׁה

כצ"ל

בשמחת

prophetia de temporibus N Testamenti: I. directa ad montes terræ Israelis, quod (excisis hostibus vastatoribus, in specie Idumæis v. 5.) ex vastitate restituendi sint in statum lætissimum, v. 1--15. II. ad ipsam domum Israelis, in terram suam restituendam ita, ut etiam gentes ad eam congregentur, v. 16--38. y) o montes Israelis. z) audite, in solatium vestrum, verbum Domini. sic v. 4.
℣. 2 a) hostis, Edomæi præsertim, Moabitæ & Ammonitæ. vid. v. 5. c. 25, 3. 8. 12. c. 35, 10. b) euge! c. 25, 3. c) & excelsa, montana Iudææ. cf. Deut. 32, 13. c. 33, 29. Mich. 3, 12. Am. 7, 9. d) S. mundi. al. seculi s. sempiterna. in perpetuum duratura. Grotius: immobiles isti montes. cf. Gen. 49, 26. Deut. 33, 27. Hab. 3, 6. Iun. excelsa, quæ Deus in seculum Israelitis promiserat atque adiudicauerat, & quæ sibi propterea illi perpetua fore spopondeiant. vid. Gen. 17, 8. c. 48, 4. Ita promissiones Dei proterue ludificabantur. e) in hereditatem v. 3. 5. c. 25, 4. 10. f) S. factum est quodque s. cesserunt nobis. Iun. hæc nos Deo hominibusque inuitis obtinebimus vid. c. 35, 10 ℣. 3. g) c. 21, 14. 33. h) quia, quia inquam. c 13, 10. vid. not. Leu. 26, 43. i) S propterea quod deuastant. Similis terminatio Infinitiui Ps. 77, 10. k) & inhiant vobis s. absorbent vos. Nihil magis anhelant, cupiunt, optant, exspectant, quam vt deuastent vos. Cocc. in Comment. cum anhelitu vastarunt. cf. Ier. 2, 24. Am. 2, 7 c. 8, 4. Ps. 56, 2. 3 Iob. 5, 5. l) vt cedatis in hereditatem v. 2. m) reliquis gentium v. 4 5. n) & assumti estis; S. & adscendere coacti estis. fut. Niphal. cf Ier. 7, 31. o) super labium cuiusque linguæ; i. e. traducimini per ora hominum. p) & fabula, S. dicterium populi s. populorum facti estis. al. & in malam famam assumti estis. cf. Num. 13, 32. Ier. 24, 9. ℣. 4. q) S. o montes Israelis, inquam. v. 1. cf. Mich. 6, 2. r) v. 6. cf. c. 6, 3. s) ibid. & c. 32, 5. t) & vastitatibus desertis v. 10. 33. c. 29, 10. c. 33, 24 u) desolatis Es. 61, 4. x) desertis Es. 27, 10. c. 62, 12. y) in prædam v. 5. z) & in subsannationem, ludibrium c. 23, 32. Ps. 79, 4. a) reliquis gentibus per circuitum v. 3 5. 7. Idumæis, Ammonitis, Moabitis. Grot. ℣. 5. b) S. Ideo, inquam. v. 3. c) Grot. nisi locutus sum, supple, ne Deus habear. Piscat. non ero Deus, sinon. Trem. mentiar, nisi. cf. c. 5, 11. c. 17, 16 &c. d) i. e. per igneum zelum meum. v. 6. Zeph. 3, 8. Es. 9, 6. e) vid v. 3. f) & in primis contra vniuersam Idumæam omnesque gentes Antichristianas c. 25, 12. c. 35, 2. sqq. g) S. qui attribuerunt terram meam sibi Grotius: sperarunt, se eius dominos fore, vt c. 35, 10. qs. Dei non esset, terram suam dare populo suo. h) Ion. terram domus Schechinæ meæ. Sic Kimchi & M.I. i) vid. v. 2. c. 11, 15.

h) & multiplicastis, superbe multa euomuistis. S. multa fecistis. Rad. verba fudi, magna copia, vel orando instanter, vt Gen. 25, 21. Ex. 8, 26 &c vel, iactando, conuitiando, vt h. l. cf. etiam nomen supra c. 8, 11. At Gusset. p. 658. reddidistis verba vestra suauia contra me, dicentes ea, quæ vobis suauia sunt, per iactantiam de vobis, & de spe, quam concepistis, occupandæ terræ Israelis. i) v. 12. Ex. 16, 12. Zeph. 2, 8.

℣. 14. k) S. Sic dixit porro. l) cum lætabitur tota terra, omnibus licet aliis lætantibus, tibi desolationem inferam. cf. c. 26, 20 Coccetus intelligit gaudium de Christo, desiderio gentium omnium, coll. Hag. 2, 7. Es. 9, 2 lætitiam Spiritus S. 1 Thess. 1, 6. ex prædicatione Euangelii, & totam terram in antithesi hereditatis Israel. Sic Raschi: quando elevabo regnum meum; tunc enim lætabitur terra, coll. Ps. 97, 1. m) vid. v. 3. 4. 15.

℣. 15. n) Secundum gaudium tuum, prout meruit impium tuum gaudium de hereditate Israelis. Quæ ἐπιχαιρεκακία describitur c. 36, 5. Ps. 137, 7 Obad. v. 12. cf. etiam supra c. 25, 6. o) eo quod. c. 23, 30. p) deuastaretur. v. 12. c. 33, 28. c. 36, 4. q) cf. v. 6. 11 r) v 3. 4. 14. s) v. 2. 3. t) v. 4. 12.

CAP. XXXVI, ℣. 1. u) S. Contr. tu. x) ad montes vel de montibus Israelis v. 4. 8. quos per prosopopœiam alloquitur, vt homines, a quibus deserti erant. cf c. 6, 2. c 33, 28. Eaque sec. Schmidium duplex in hoc capite pro-

---

℣. 15. עַל־אֲשֶׁר sic 1. 3. 5. CAP. XXXVI, ℣. 2. Pro אָמַר hab. אָמֹר 3. & sic fe. 1. ℣. 3. יַעַן sine Psik 1. 2. 3. 5. וַתַּעֲלוּ per Kam. 3. contra M.I. ℣. 4. הַשֹּׁמְמוֹת per Tsere 3. 5. & in marg. 2. 7. 8. aliique libri in M.I. At per Chatephpat. 2. 22. ℣. 5. אֲשֶׁר per Makk. 1 2. 3. 5. נָתְנוּ per Mun. 1. 5. 6. 9. 10. 20. אַרְצִי sine Psik 1. 6. 9. 20. contra Mas. Erf. & Ind. Bas. f. 60. col. 7.

k) S. *cum gaudio cordis totius*. cf. c 35, 5. Es. 30, 29. l) *cum depopulatione* Schm. *contemtu*. c. 25, 6. 5. m) *ex animo*. Trem. *animosa*. c. 25, 15. n) S. *propter expulsionem eius* (i) propterea quod sedibus suis expulsi essent Israelitæ, & prædæ Edomæo um expositi. cf. verbum supra c.31 11. Hos. 9 15. Am. 8, 8. Zeph 2, 4. 2 Par. 20, 11. At quia nomen nostrum alibi frequentissime *suburbium s. agros suburbanos* significat, hinc Cocc. Lex. col. 869. *cum impetu animæ propter regionem eius* ad direptionem. Ordo: *in lætitia propter regionem eius, cum impetu animæ ad direptionem*. & col 145. Lætantur propter *suburbana eius*, ideo cum *impetu animæ* feruntur *ad direptionem*. v 4. *Suburbana* terræ sunt, quæ extra metropolin sunt.

℣. 6. o) *Propterea* inquam &c. v, 3. 5 7. p) *de terra*. q) vid. v. 4. r) v. 5. s) Es. 63. 3 6. t) *propterea quod ignominiam* s contumelias *gentium tu istis* v. 7 15 c 34, 29.

℣. 7. u) S. *Propterea* inquam. v. 6. x) i.e. *iuraui*. c. 20, 5. Gen. 14, 22. Ion. *iuraui in Verbo meo*. y) vid, v, 4. z) v. 6. c. 16, 52. c. 39, 26.

℣. 8. a v, 1. c. 34, 13. 14. cf. Es, 65, 10, b) *frondes vestras* proferetis c. 17, 8. 23. c) cf. c. 34, 27. Ioel 2, 22. d) non in direptionem gentium, sed *populo meo Israel*. cf. v. 12, c. 32, 32. Es. 65, 10. *Menoch*. significat florentem statum Iudæorum post reditum e Babylone, & Ecclesiæ post Christum. e) S. *cum appropinquauerint venire*. al *nam* propediem hæc ventura sunt. Ion, *quia prope est dies redemtionis meæ, vt veniat*, vid. Es. 56, 1. & cf. supra c. 9, c. 12, 23.

℣. 9. f) *Nam ecce ego ad vos* sc respiciam s. veniam gratiose, & fauebo vobis bono sensu, vt Ps. 33, 18. Alibi contra, vt supra c. 34, 10. &c. Ion *apparebo super vobis*. cf. Zach 8, 7. 8. c. 10, 8. 9. g) Leu. 26, 9.

בשמחת כל־לבב בשאט נפש למען מגרשה לבז :
6 לכן הנבא על־אדמת ישראל ואמרת להרים ולגבעות
לאפיקים ולגאיות כה־אמר אדני יהוה הנני בקנאתי
7 ובחמתי דברתי יען כלמת גוים נשאתם : לכן
כה אמר אדני יהוה אני נשאתי את־ידי אם־לא הגוים
8 אשר־לכם מסביב המה כלמתם ישאו : ואתם הרי
ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי
9 קרבו לבוא : כי הנני אליכם ופניתי אליכם ונעבדתם
י ונזרעתם : והרביתי עליכם אדם כל־בית ישראל
11 כלה ונושבו הערים והחרבות תבנינה : והרביתי
עליכם אדם ובהמה ורבו ופרו והושבתי אתכם
כקדמותיכם והטבתי מראשתיכם וידעתם כי־אני
12 יהוה : והולכתי עליכם אדם את־עמי ישראל וירשוך
והיית להם לנחלה ולא־תוסף עוד לשכלם :
13 כה אמר אדני יהוה יען אמרים לכם אכלת
14 אדם אתי ומשכלת גויך היית : לכן אדם לא־תאכלי
טו עוד וגויך לא תכשלי־עוד נאם אדני יהוה : ולא־
אשמיע אליך עוד כלמת הגוים וחרפת עמים לא
תשאי־עוד וגויך לא־תכשלי עוד נאם אדני יהוה :
16 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר :
17 בן־אדם בית ישראל ישבים על־אדמתם ויטמאו אותה
בדרכם ובעלילותם כטמאת הנדה היתה דרכם
18 לפני : ואשפך חמתי עליהם על־הדם אשר־שפכו

26, 9. Ps. 25, 16. h) *vt colamini*, S. *excolamini* v. 34. Gen 2, 5. i) *& conseramini*. Deut. 21, 4. c. 29, 22.

℣. 10. k) S. *Tum multiplicabo*. v. 11. c. 37, 26. l) c. 20, 40. Mich. 2, 12. m) *& habitabuntur iterum* c. 38, 12. n v. 4. 33. Es. 44, 26. c. 61, 4.

℣. 11. o) S. *Multiplicabo inquam* v. 10. p) S. *vt crescant & fructificent*. Gen. 1, 28. c. 8, 17. Ier. 23, 3. Zach. 10, 8. q) S. *habitare enim faciam vos*, v. 33. r) *iuxta pristinum statum vestrum* 4) c. 16, 55 Ps. 129, 6. Cocce-

את ק׳

גויך ק׳

וגייך קרי

תשכלי קרי

ius: Promissio hæc imple-

וגייך קרי

הפטרת פרשת פרה

ta, quum populus Dei, auctore Cyro, ex captiuitate & dispersione sua rediit domum, non vna vice,

על־ Xxx 3 סז ג

sed paullatim, ita vt tandem terram in omnibus locis implerent. s) *immo bene faciam*, s. plus beneficiorum in vos conferam, *quam ab initiis vestris*. cf. Deut. 30, 3, 4. 5. Iob. 42, 11. sqq. *Maius* in Oecon. V. T. p. 1047. *longe maioribus beneficiis* vos adficiam, ac vnquam antea factum, np. spiritualibus pro corporalibus; vt æterna hereditate, typo terræ promissæ adumbrata, gloria perpetua, felicitate firma. Cum enim hæc post captiuitatem Babel non contigerint, siquidem templum in angustia & labore ædificatum est &c. constat hæc in spiritu accipienda esse, & populum spiritualibus affluiturum benedictionibus. *Mun*. t) c. 5, 13. c. 37, 6. 13. 14. ℣. 12. u) Es. 42, 16. Hos 2, 16 x) S. *populum* sc. *meum* v. 8. At Tremel. *Adducam enim ad vos* (ex aliis gentibus cooptatis in hereditatem populi mei) *homines cum populo meo Israele*. y) *qui hereditario te*, montem, *possidebunt*, cf. Deut. 11, 23. Es. 65, 10. z) 1 Reg. 8, 36. Ps. 136, 21. a) *orbare eos filiis*, v. 13. 14. q. d. non peribunt vltra in te homines incolæ tui. *Vat*. ℣. 13. b) S, *Sic* namque *dixit*. c) *quoniam dicunt de vobis* & de terra Israelis. d) *absumens homines*, np. fame, peste, cæde ab hostibus & gentibus circumiectis illata &c. v. 14. Num. 13, 32. cf. Leu, 26, 38. 2 Reg. 17, 25. 26. e) *tu es*, o terra, f) *& orbans populos tuos fuisti*. v. 12. 14. cf. 2 Reg. 2, 19. 21.

℣. 14. g) S. *orbabis* sec. *Kri*, vt v. 13. al. *impingere* s. *cadere facies* sec. *Cribh*. Piel (1) cf. Hiph. v. 15, h) c. 11, 8. c. 15, 14. ℣. 15. i) *Sic non audiri sinam* amplius *in* vel aduersus *te*. Tig. *Neque patiar, vt vltra audias*. k) v. 6. l) v. 30. Es. 25, 8. m) v. 6. 7. n) S. vtrumque: *impingere facies* (*orbabis*) al. alterutrum, cf. v. 14. & varr. lect.

℣. 16. o) *Factum præterea est*. vid. not. v. 1. ℣. 17. p) v. 21. 22. 32. q) *habitantes* fuerunt. cf. Num. 35, 34. r) Ier. 2, 7. s) v. 19. c. 14, 22. t) *instar pollutionis, fœditatis menstruæ*. Leu. 12, 2. sqq. cf. Es, 64, 5. 6. ℣. 18. u) *Ideo effudi* &c. c. 5, 13. c. 7, 8. Hos. 5, 10. x) *propter sanguinem, quem* per iniustas cædes *effuderunt*. c. 22, 3. 6. c. 33, 25. &c.

℣. 5. בשאט per *Pat*. 2. 5. 20. & (in textu) 6. 9. contra Mas. 1. לבז per *Kam*. 2. 6. 9, 20, contra *Ind. Bas*. f. 60. col. 8. & *Mas. Erf*. ad c. 34, 28. ℣. 8. ואתם per *Sakeph*. 7. 8. 12, 14. 15. 17. 18. & *Ber*. contra *Mas*. 1. 3. & *Erff*. h. l, & *impr*. ad Ios. 18, 6. תתנו per *Schua* 1. 3. ופריכם per *Chirek* 3. aliique in *M. I*, ℣. 10. ירד cum *Kri* ירו 1. 3. & *Mas. Erffurt*. ונושבו defect. 2. 3. 5. 22. sec. *Mas. Erff*. ℣. 11. כקדמותיכם per *Mun*. loco *Meth*. 6, 9, 10. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber*. praeter *Mas. impr*. Gen. 45, 4. ℣. 12. והיית defect. 2. sec. *Mas*. suam & *Erff*. ℣. 15. Pro תכשלי hab. תשכלי *orbabis* 1. 5. contra *M. I*.

19 על־הארץ ובגלוליהם טמאוה׃ ואפיץ אתם בגוים
20 ויזרו בארצות כדרכם וכעלילותם שפטתים׃ ויבוא
אל־הגוים אשר־באו שם ויחללו את־שם קדשי באמר
21 להם עם־יהוה אלה ומארצו יצאו׃ ואחמל על־שם
קדשי אשר חללהו בית ישראל בגוים אשר־באו שמה׃
22 לכן אמר לבית־ישראל כה אמר אדני
יהוה לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם־
לשם־קדשי אשר חללתם בגוים אשר־באתם שם׃
23 וקדשתי את־שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם
בתוכם וידעו הגוים כי־אני יהוה נאם אדני יהוה
24 בהקדשי בכם לעיניכם׃ ולקחתי אתכם מן־הגוים
וקבצתי אתכם מכל־הארצות והבאתי אתכם אל־
25 אדמתכם׃ וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל
26 טמאותיכם ומכל־גלוליכם אטהר אתכם׃ ונתתי לכם
לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרתי את־לב
27 האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר׃ ואת־רוחי אתן
בקרבכם ועשיתי את אשר־בחקי תלכו ומשפטי
28 תשמרו ועשיתם׃ וישבתם בארץ אשר נתתי
לאבתיכם

y) S. *quam etiam idolis suis polluerunt.* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. &c.

℣. 19. z) c. 22, 15. a) S. *vt disiecti sint.* c. 6, 8. b) nam *iuxta vias* &c. v. 17. c. 22, 44. c) *indicaui* & vltus sum *eos.* c. 7, 3. 8. Ps. 9, 20. Ps. 58, 12. Apoc. 16, 5.

℣. 20. d) *Cumque venit* populus *ad gentes*, quo abducti venerunt v. 21. 22. e) *etiam* illic *profanarunt sanctum nomen meum* v. 22. cf. Es. 52, 5. Rom. 2, 24. Tit. 2, 5. 2 Pet. 2, 7. Occasionem dederunt gentibus mihi obloquendi, & male sentiendi de omnipotentia mea, iustitia, sanctitate, lege & Ecclesia. f) *dum* per irrisionem *dixerunt* gentes *de illis.* g) en *populus Iehouæ isti* sunt! a quo nomen gerunt. cf. Es. 66, 5. Ier. 14, 9. *& ex terra ipsius* eq. sede Ecclesiæ, *exiuerunt.* At S. cum aliis interrog. *num populus Iehouæ hi, & e terra* tamen *eius exiuerunt?* q. d. sec. *Vat.* Si fuisset Deus eorum, qualem prædicant, omnipotens, non permisisset eos expelli e terra sua. Ion. *si populus Iehouæ isti sunt, quomodo ergo ex terra domus Schechinæ ipsius migrauerunt?* Sic *Raschi*: cf. Num. 14, 16. Deut. 9, 28. h) cf. not. c. 5, 8. Hos. 9, 3.

℣. 21. i) S. *Ideo parcam nomini sanctitatis meæ.* Non exscindam plane populum, ne videar implere non posse promissiones patribus factas. Al. simplicius: *Peperci tamen* Iudæis, quo minus eos statim & prorsus exscinderem, *propter sanctum nomen meum*, ne impotens haberer. Sic LXX. cf. 2 Par. 36, 15. Ioel 2, 18. Es. 63, 8. k) v. 22. c. 39, 25. l) v. 17. 22. m) vid. v. 20.

℣. 22. n) v. 32. cf. Deut. 9, 6. Es. 43, 22. seqq. c. 66, 5. o) *ego faciens* ero, quæ facturus sum sec. v. 24. seqq. vel: *ego* ita clementer *agens* sum vobiscum. p) *ob nomen meum sanctum.* v. 20. 21. q) v. 23. r) v. 20.

℣. 23. s) *sanctificabo itaque*, demonstrando meam & omnipotentiam & clementiam & promissorum veritatem. t) Mal. 1, 11. Ps. 8, 2. Deut. 28, 58. cf. infra c. 38, 23. Es. 29, 23. u) S. *in quarum medio illud profanastis.* al. *quod profanastis in medio illarum.* v. 22. x) v. 36. 2 Reg. 19, 19. y) S. *cum ego sanctificauero me ipsum* c. 20, 41. c. 30, 27. z) *in oculis vestris*, vt non gentes tantum, sed vel maxime etiam vosmet ipsi meam agnoscatis sanctitatem. Ier. 16, 9. c. 51, 24. Zeph. 3, 20. *Cocceius*: Aliud est *in vobis*, aliud *ante oculos vestros.* neque enim tautologia est. *In vobis* notat, Israelem aliquid acturum & passurum, per quod Deus iustificans sanctificaretur. *In vobis*, h. e. per synecdochen *in aliquo vestrum*, in fratre vestro, filio Abrahami -- Interim hæc phrasis habet & illam emphasin, quod ea significat, obedientiam & passiones, & omnino sacrificium τοῦ ἁγιάζοντος esse Israelis s. sanctificatorum, propter coniunctionem sponsoris & redimendorum, capitis & membrorum -- Ita *in Christo* dicimur *circumcisi, crucifixi, mortui, viuificati, collocati in supercælestibus*; quia, quod in sponsore fit, id est eorum, pro quibus spopondit &c. Alii vt S. cum LXX. *Ion. Syro* & *Ar.* legunt per suffixum tertiæ personæ, *in oculis eorum.* vt c. 38, 16. cf. varr. lect. ℣. 24. a) S. *Ideo accipiam vos.* cf. Es. 14, 2. b) c. 11, 17. c. 20, 34. 41. c. 37, 21. c) c. 34, 13. ℣. 25. d) S. *Spargam autem.* cf. Ex. 24, 6. Num. 19, 9 13. &c. e) *aquas puras* & purificantes, ex fontibus salutis s. Iesu. Es. 12, 3. cf. c. 47, 9. & vid. Es. 44, 3. Zach. 13, 1. Hebr. 10, 22. 23. Ioh. 3, 5. c. 7, 38. 39. Hieronymus: *aquam mundam baptismi salutaris.* cf. Tit. 3, 6. *Cocceius*: Debet intelligi *res munda in se & habens vim tollendi reatum & sordes* -- Ea res est obedientia sponsoris s. sacerdotis sacrificium offerentis pro peccato, & quidem obedientia vsque ad mortem & effusionem sanguinis. *Aspersio* autem eius est imputatio eius; quam imputationem significabant omnes *aspersiones* & *lotiones* mandatæ in lege, ad quas alludit & Petrus 1 Pet. 1, 2. conf. etiam *Cocc.* Lex. p. 276. f) Alludit ad purificationes legales, maxime vero *ad aquas temperatas rufæ vaccæ cineribus.* Num. 19, 9. Sic Ion. *remittam peccata vestra, sicut mundantur aquis aspersionis & cinere vaccæ sacrificii pro peccato.* g) cf. v. 33. Leu. 16, 30. Num. 31, 24. Ps. 51, 9. Act. 15, 9. 1 Cor. 6, 11. Eph. 5, 26. Hebr. 9, 14. 15. h) v. 29. cf. Leu. 16, 16. 19. i) c. 20, 31. k) cf. Ier. 33, 8. ℣. 26 l) *Daboque vobis* per regenerationem & renouationem Spiritus S. vid. c. 11, 19. m) cf. Deut. 30, 6. sqq. Ier. 31, 33. c. 32, 39. 2 Cor. 3, 3. n) *Hieronymus: Cor nouum*, vt crederent in filium Dei, & *Spiritum nouum*; de quibus Dauid Ps. 51, 12. cf. supra c. 18, 31. Ier. 31, 31. seqq. *Cor* in scriptura significat ipsam animam, præcipue voluntatem. *Spiritus* significat motum ac pulsum, quo quis ad aliquid agendum incitatur. *Iunius* aliique. Conf. supra c. 11, 19. o) v. 27. Ier. 31, 33. p) *Cor lapideum*, quod nullam admittit impressionem piæ & salubris doctrinæ. *Hieron.* duritia cordis lapidi comparatur. *Iunius*: in quod, non magis quam in rupem, sementis inseri potest. Ion. *frangam cor impium, quod est durum instar lapidis.* q) i. e. de vobis, nunc carnalibus cf. Ioh. 3, 6. r) *cor carneum* c. 11, 19. *Hieron.* i. e. molle & tenerum, quod Spiritum Dei possit in se recipere, & inscribi litteris salutaribus. Ion. *Cor timens me ad faciendam voluntatem meam.* ℣. 27. s) S. *Spiritum, inquam, meum.* Ion. add. *sanctum.* c. 37, 14. c. 39, 29. Es. 44, 3. Ioel 3, 1. 2. Zach. 4, 6. c. 12, 10. t) vid. v. 26. u) S. *vt ambuletis.* x) c. 11, 20. y) c. 18, 9. z) cf. Luc. 1, 74. 75. ℣. 28. a) cf. Leu. 25, 18. 19. c. 26, 5.

℣. 22. אמרו לבית sic 2. 3. 5. כי אם־לשם ita 1. 2. 5. 6. 9. 20 באתם *milra* 1. & in marg. 6. 9. ℣. 23. Pro בתכם hab. בתוכם 6. 7. 8. 9. in marg. Pro לעיניכם hab. לעיניהם 1. 22. & *Masora Erff.* sic sc. 2. 5. & sic in marg. 6. 7. 8. 9. Hanc lectionem (inquit *Iun.*) habet liber MS. Sed & versiones Orientales eam sequuntur. ℣. 25. מכל sic per *Makk.* 1. 3. & in Marg. 6. 9. גלוליכם per *Meth.* loco *Merca* 2. 6. 8. 9. 13. 14. 16-20. 22. 25. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* Leu. 23, 21.

℣. 23.

לאבתיכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים׃
29 והושעתי אתכם מכל טמאותיכם וקראתי אל־הדגן
ל והרביתי אתו ולא־אתן עליכם רעב׃ והרביתי את־פרי
העץ ותנובת השדה למען אשר לא־תקחו עוד חרפת
31 רעב בגוים׃ וזכרתם את־דרכיכם הרעים ומעלליכם
אשר לא־טובים ונקטתם בפניכם על עונתיכם ועל
32 תועבותיכם׃ לא למענכם אני־עשה נאם אדני יהוה
33 יודע לכם בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל׃ כה
אמר אדני יהוה ביום טהרי אתכם מכל עונותיכם
34 והושבתי את־הערים ונבנו החרבות׃ והארץ הנשמה
תעבד תחת אשר היתה שממה לעיני כל־עובר׃
לה ואמרו הארץ הלזו הנשמה היתה כגן־עדן והערים
36 החרבות והנשמות והנהרסות בצורות ישבו׃ וידעו
הגוים אשר ישארו סביבותיכם כי אני יהוה בניתי
הנהרסות נטעתי הנשמה אני יהוה דברתי ועשיתי׃
37 כה אמר אדני יהוה עוד זאת אדרש
לבית־ישראל לעשות להם ארבה אתם כצאן אדם׃
38 כצאן קדשים כצאן ירושלם במועדיה כן תהיינה
הערים החרבות מלאות צאן אדם וידעו כי־אני
יהוה׃

b) Leu. 26, 12. Ier. 7, 23. c. 11, 4. c. 30, 22. c. 31, 1. c) c. 34, 42. c. 37, 23. 27. Zach. 2, 15. c. 8, 8. *Grotius*: mihi parebitis, & ego vobis benefaciam.

℣. 29. d) c. 34, 22. c. 37, 23. cf. Matth. 1, 21. e) vid. v. 25. *Grotius*: i. e. a cultibus idololatricis, ad quos postea Iudæi vniuersim relapsi non sunt. conf. not. Ier. 3, 15. Latius tamen patet hæc promissio, cf. Tit. 2, 14. f) *& aduocabo frumentum. S. imperaboque frumento. Vat.* verbo efficiam, vt veniat; vt serui ad nutum heri concurrere solent. cf. oppositum 2 Reg. 8, 1. & ibi not. g) *frumentum* np. tum corporeum s. naturale, tum & maxime spirituale. cf. Hos. 2, 23. 24. Zach. 9, 17. *Grotius*: arua erunt frugifera; at sublimius verba hæc in Christo impleta Matth. 14, 15. *Calouius* vero p. 555. Quanquam admittamus, inquit, admisceri etiam promissiones *de rebus temporalibus*, & *reductione* in terram

הר׳ בצרי

Canaan, ac benedictione arborum ac agrorum, nec non multiplicatione gentis Israeliticæ; *spiritualia tn. beneficia* vocationis, regenerationis, iustificationis, sanctificationis &c. *inprimis hic promittuntur.* Et reductionem populi in terram Canaan ideo pollicitus est Dominus v. 24. vt ibi restauretur cultus diuinus, & Israelitæ sint Domino *in populum*, & ipse iis sit *in Deum* v. 28. adeoque propter regnum Christi, quod maxime in plenitudine temporis propagatum iri vaticinatur, *effusis aquis mundis & missione Spiritus S.* v. 25. sqq. h) Vat. id est, *multiplicabo.* Præfix. Vau explicatiuum, vt Num. 31, 6. Verbum autem cf. v. 30. 10. 11. &c.

℣. 30. i) Thren. 4, 8. *Grot.* poma, amygdala, balsamum. k) *& prouentum* (s) Deut. 32, 13. vid. c. 27, 6. *Cocceius*: Ostenditur, ecclesiam etiam habituram *arbores frugiferas*, h. e. proceres protegentes, & simul cibo spirituali nutrientes, *cum feracitate totius mundi*; vt fidelibus non possit obiici paucitas sua. l) *suscipiatis* & sustineatis. m) v. 15. cf. c. 5, 14. Zeph. 3, 18. n) v. 29. *Vat.* i. e. vt posthac non male audiatis apud gentes ob penuriam panis. Conf. Ioel 2, 17. 19.

℣. 31. o) S. *Tum recordabimini* c. 6, 19. c. 20, 43. p) v. 32. q)

הר׳ בצרי

ע״כ לכפרדים דפטרת לשב׳ וחול המועד של פסח והספרדים מתחילין היתה עלי ע״כ לאשכנזי׳

c. 20, 25. r) S. *& fastidietis* (8) *coram vobis iniquitates vestras.* vid. c. 6, 9. s) v. 33. Pigebit & *pudebit vos iniquitatum vestrarum*, partim suppliciis castigatos, partim vero & maxime nouis iisque amplissimis beneficiis deuinctos. Describitur, obseruante *Vatablo*, mens & habitus vere pœnitentis. t) cf. Leu. 26, 40. ℣. 32. u) *Non enim. S. Sed tn. non propter vos* ego sic facturus sum. v. 22. x) c. 11, 8. Es. 1, 24. y) S. quod *notum sit* vobis 1 Reg. 18, 36. z) S. *erubescite* potius. cf. Ier. 12, 13. Zeph. 3, 11. a) *& pudore afficimini* s. pudeat vos *ob vias vestras.* v. 31. c. 16, 54. c. 43, 10. 11. b) v. 17. 21. ℣. 33. c) Concludit per anacephalæosin summariam promissionum maximarum. d) *quo mundauero vos.* vid. v. 25. e) v. 31. f) S. *& inhabitare fecero* vos. v. 11. Es. 54, 3. g). cf. v. 4. 10. 35. Ier. 31, 21. h) *& ædificatæ fuerint ruinosa* s. *vastata* v. 4. 10. 35. ℣. 34. i) v. 35. 36. c. 32, 15. k) *culta* (S. *laborata*) *fuerit.* v. 9. l) *loco eius, quod* antea *fuerat.* m) *desolata* c. 6, 14. c. 35, 3. n) c. 5, 14. ℣. 35. o) *Et admirabundi dicent*, exteri vel prætereuntes. v. 34. p) terra *ista* (Gen. 24, 65. c. 37, 19.) inculta & *vastata* v. 34. q) *facta est sicut hortus Eden vel sicut paradisus voluptatis.* c. 31, 8. 9. Gen. 13, 10. Es. 51, 3. Ioel 2, 3. Hæc autem omnia verius referri possunt ad Ecclesiam Christi, quam ad populum Iudaicum, e captiuitate sua in terram Israel reuertentem; vt indicat *Munsterus.* r) v. 33. 38. s) *desolatæ, incolis*, fame, peste, cæde *exhaustæ*, vel ab illis *desertæ.* v. 33. c. 29, 8. 9. t) *& desolatæ.* v. 34. u) *& dirutæ* v. 26. Ier. 45, 4. x) nunc *munitæ* (c. 21, 25. 2 Sam. 20, 6.) *habitant, vel inhabitantur* c. 29, 11. c. 35, 9. ℣. 36. y) *Sic cognoscent gentes.* v. 23. z) *quæ relictæ fuerint.* Nam quædam abductæ sunt, vt Ammonitæ, Moabitæ, Idumæi. *Grotius.* a) quod *ego Iehoua ædificauerim.* cf. Ier. 31, 4. Ps. 87, 5. Ps. 147, 2. b) *euersas* vrbes. v. 35. Ier. 42, 10. c) i. e. *plantis repleui, conseui.* cf. Es. 5, 2. c. 51, 16. 11. d) *vastatam* & incultam terram v. 35. e) cuius & verba & facta arctissime cohærent Ps. 33, 9. f) c. 17, 24. c. 37, 14.

℣. 37. g) *adhuc in hac re quæsitus inueniar.* Grotius: Est *metalepsis*; vult enim dicere: hoc quoque ipsorum precibus concedam, hanc gratiam ipsis impertiar. cf. c. 14, 3. c. 20, 3. 1 Sam. 28, 6. 7. h) *vt faciam ipsis* v. 32. i) S. *multiplicabo* nimirum *eos* v. 10. 11. c. 37, 26. scil. *hominibus*; ex fine versus, & ser. accentus. k) *sicut gregem*; vel sicut *grex ouium & caprarum* multiplicari solet. cf. Ps. 107, 41. Iob. 21, 11. Ion. *multiplicabo eos hominibus & proficere faciam eos in pecoribus.* l) cf. v. 38. c. 34, 31. ℣. 38. m) *sicut grex* est. At *Schmidius* connectit cum præcedentibus: *Sicut gregem.* n) grex scil. non quilibet, sed optimarum & *consecratarum* pecudum; vt grex Deo consecratus. cf. 2 Par. 29, 33. c. 35, 13. o) *in statis festis eius.* c. 45, 17. paschatis, pentecostes & tabernaculorum; vbi victimæ præstantissimæ & numero plurimæ Hierosolymam deduci solebant. *Tremellius: fidelium* omnium *cœtus* eleganter cum gregibus sacrificiorum comparantur, quemadmodum Christiani omnes sacerdotes effecti in Christo se ipsos sistunt hostias viuas Domino Rom. 12, 1. p) *sic, inquam, plenæ erunt.* q) *vrbes desertæ* v. 4. 35. r) *grege* l. *ouibus hominum*, i. e. humanis, vel hominibus. Ex similitudine sumit metaphoram. cf. v. 37. Mich. 2, 12. *Hieronymus*: intelliguntur oues non brutorum animantium, sed hominum, quæ rationis & confessionis sunt plenæ. Cocceius: *ouibus hominum*, h. e. hominibus *ouium instar mansuetis*, modestis, obsequentibus, innocuis, fructuosis in bono; non hominibus ferocibus, lupis, vrsis, leonibus, canibus, porcis. A quibus liberari ecclesiam, est ab impuris saluari. v. 29. conf. sim. phrasin Gen. 16, 12. *Iunius*: Magna erit frequentia habitatorum in ecclesia, tum ex Iudæis, tum etiam ex gentibus. s) v. 11. 23. 36.

℣. 33. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5–10. 12. 19–23. ℣. 35. הלזו sic per *Paschta* gemin. *milel* nostri & B. *Ascher.* At per simplex *milra* B. *Naphtali*, vt est in M. I.

CAP. XXXVII.

14. Ezechiel, inquit, intuebatur *ossa arida*, per agrum dispersa, sed spiritu redonata, *effigiem populi Iudaici* ab exilio revocandi & in Cananæa restituendi. Idem * p. 716. Solutio, inquit, captiuitatis Babylonicæ, & restitutio populi Iudaici in terram propriam repræsentatur *emblemate* resurrectionis mortuorum.

לז הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ
2 הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת׃ וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב ׀
סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת
3 מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה
4 וָאֹמַר אֲדֹנָי יְהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־
הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת
5 שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם
6 רוּחַ וִחְיִיתֶם׃ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם
בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם
7 וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל
כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־
עַצְמוֹ

CAP. XXXVII, 1. *t*) *Fuit* autem. S. *Esse cœpit super me* Cocc. *superuenit mihi*. Cohæret cum superiori hoc caput. Cum enim in fine c. 36. inde a v. 24. locutus esset de Israelis restitutione in integrum; eam rem hic voluit Deus typo aliquo & signo confirmare. Adeoq; in figura *aridorum ossium* reuiuiscentium mortuorum resuscitatio, & Israelis restitutio, *duorum* autem *lignorum* coniunctione Iudæorum & Israelitarum coniunctio sub Christo significatur. *Partes* itaque huius capitis secundum *Schmidium duæ* sunt: I Visio prophetica *ossium mortuorum* & aridorum reuiuiscentium v. 1-10. *cum expositione* de filiis Israelis in terram suam reducendis v 11-14 II. Prophetia de Iuda & Israele, quasi *duobus lignis* in vnum sub Messia redigendis, eorumque futura felicitate v. 15-28. *u*) vid. c. 1, 3. c. 33, 22 c. 40, 1. Ion. *Spiritus Prophetiæ a coram Domino*. *x*) non corpore translatum, sed *in spiritu* s. visione. cf. c. 8. 3. c. 11, 24. 2 Cor. 12, 2. sqq. *y*) S. *Iehoua*; Melius LXX. *Grot.* & *Tremell.* &c. *Iehoua* s. *Dominus*, in Nominatiuo. Ita suadent accentus; רוּחַ etiam frequentius est femininum. *z*) *& collocavit me* leniter c. 40, 2. *a*) *vallis alicuius* v. 3. vt supra c. 3, 22. *b*) *ossibus*. LXX. & Ion. add. *humanis* cf. not. Es. 66, 14. *Grotius*: Populus in captiuitatem deductus desinit esse populus; ideoque optime comparatur ossibus aut corpori mortuo *Vat.* vt nulla spes est futuræ vitæ in ossibus aridis; ita nec reditum in patriam sperabant Israelitæ; quorum tamen liberatio hic prædicitur cf. v 11. Nempe sec. *Vitringam* in Apoc. 20, 5. p. 1163. Propheta *de reditu Iudæorum* ex exilio Babylonico *sub typo resurrectionis* vaticinatur Sic *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 14.

Et *Dorscheus* ad Es. 66, 14. Veteres & recentiores, inquit, *de resurrectione* interpretantur - immediate vero etiam de restauratione ecclesiæ, & qs. ex incunabulis eductione sermo est. *Liberatio autem Iudæorum* (loquimur iterum cum Vitringa l. c. p. 1164.) *ex exilio Babylonico* non fuit *typus* beneficii, quod ecclesiæ obtigit circa tempora Constantini; sed quod ei obtingeret circa illud tempus, quo diu oppressa ab imperio *mystica Babylonis*, in plenam tandem vindicaretur libertatem. Docet itaque nos spiritus, *mysticum subesse sensum huic vaticinio Ezechielis*, & esse illud τ' ἐνμυστικῶς referendum ad magnam illam salutem, quam Deus ecclesiæ noui fœderis, post longi temporis afflictionem & luctam cum imperio superstitionis & nequitiæ tandem aliquando præstaret, promissorumque suorum liberaret fidem. Dissentiunt nimirum eruditi viri & Interpretes circa *scopum* & sensum huius tam illustris visionis, & triplex eius sensus iam tum apud *Hieronymum* traditur, vt *Calouius* obseruauit. Nonnulli enim, vt *Tertullianus* de Resurrect. Carnis c. 30. eandem *de resurrectione vniuersali* explicant. Altera sententia *de restitutione populi* e sepulcris & vinculis Babylonicæ captiuitatis; quam sub Zorobabele expletam dicunt Iudæi (& Grotius); quando magna facta est commotio, & regnum Chaldæorum in Medos Persasque translatum. Quamuis alii eam demum adhuc sperant in præsentia Christi vel Messiæ sui, quem putant venturum. Tertia sententia est *ipsius Hieronymi*: qui non negat quidem, cœpisse eam etiam impleri in fidelibus sub Zorobabele, collecta iterum ecclesia Israelitica, sed *complementum refert ad tempora* N. *Testamenti*. Nostra vero sententia est, inquit *Calouius* p. 557. *exhibitam fuisse* a Domino in hac illustri visione *resurrectionem mortuorum*; sed *occasionem*, caussam, scopum huius visionis fuisse restitutionem populi Israelitici v. 11 -- Non solum vt *possibilitatem* huius ostenderet, --sed etiam vt ea ratione conditionem ac *statum* tum præsentem, tum deinceps (in primis tempore Christi) sequuturum per quandam hypotyposin adumbraret: *quod velut e mortuis excitandi sint*, vbi restituetur politia Ecclesiastica, & cultus publicus instaurabitur. Quod pluribus argumentis, & inprimis e littera textus (quam vrget etiam *Tertullianus* l. c. & *Maius* in Oecon. V. T. p. 1047. seq.) item consensu *Hieronymi, Epiphanii, Iustini & Theodoreti* confirmat p. 559. Conf. etiam ex ipso not. ad v. 8. Bene vero monuit *Coccius*: In applicatione huius parabolæ cauendum est, ne eam referamus ad vnam rem, aut ad vnum tempus. *Nam, quod Deus promittit de excitatione & viuificatione Israelis, tq. mortuorum; id multis temporibus locum & implementum habet*. Quotiescunque ecclesia videtur esse qs. emortua, quum videntur fideles ad pusillum redacti Ps. 12, 2. tamen excitabit. r tq. ex mortuis -- *Tamen si spectes conditionem illius temporis, prophetia hæc primo concernit Israelitas*, qui erant in captiuitate vt mortui. Idem *Cocc.* ad v. 11. notat: parabola hæc latius patet, quam interpretatio (scil. h. l. facta). Nam ea *non tantum de Israelitis* potest & debet intelligi (quanquam illi primum exemplum sint) sed *etiam de gentibus* viuificatis ex morte in peccatis, *& ecclesia afflicta, & de ipsis mortuis*, qui suo tempore resurgent in corpore spirituali. Nec male *Tirinus* ex *Tertulliano* & *Augustino* notat, hinc certo colligi futuram corporum resurrectionem; alioquin non assumeretur inde similitudo ad confirmandam restitutionem Israelis. Nemo enim per res non certo constantes incerta confirmat. ℣. 2. *c*) S. *Circumduxit ergo me super illis* c. 46, 21. *d*) c. 8, 10. c. 40, 5. *e*) *sicca* vel *arida valde* erant, & æuo consumta. v. 4. cf. v. 11. Es. 66, 14. ℣. 3. *f*) *num viuent, reuiuiscent?* an putas fieri posse, vt reuiuiscant? cf. not. Es. 26, 19. *g*) vid. v. 1. 11. *h*) q. d. Non est, cur me roges. Pendet hoc a diuino tuo consilio &c. *Grotius*: Potes omnino; quid velis, tuum est nosse. Magna fides prophetæ, & imago fidei Christianæ, quæ resurrectionem ex mortuis credit. *Tremellius*: Non dubitat propheta de resurrectione carnis futura ad vitam æternam, sed de recuperatione præsentis status, quam idcirco committit notioni & prouidentiæ Dei. ℣. 4 *i*) v. 7. 9. 12. *k*) *o ossa arida*! v. 2. *l*) c. 36, 1. 4. *Grotius*: Prosopopœia, eo excusatior, quod per ossa homines captiui intelliguntur. Sed tu etiam *mortuos* intellige, & cf. Ioh. 5, 28. 29. Rom. 4, 17. *Coccius*: Quemadmodum hic ossa per Prophetam alloquitur Deus, ita etiam per Euangelium alloquitur *mortuos* in peccato & lapsibus --& iubet illos ex mortuis surgere s. resipiscere Eph. 5, 14.-- Quod quum audiunt atque intelligunt & eam veritatem amant, atque ad Christum confugiunt, viuunt &c. ℣. 5. *m*) *in vos* v. 6. i. e. in vnumquemque numerum ossium ad vnum corpus pertinentium. *Piscat.* *n*) *spiritum* vitalem v. 6. 14. per quem *Grotius* intelligit libertatis & status restitutionem. *o*) *& reuiuiscetis* cf. Es. 26, 19. c. 66, 14. ℣. 6. *p*) S. *Dabo enim*. *q*) tendines s. *neruos*. (7) v. 8. Gen. 32, 33. Iob. 10, 11. *r*) *& superinduam vobis* carnem v. 8. *s*) *& superinducam, obducam vobis* cutem (2) v. 8. cf. Iob. 10, 11. *t*) v. 5. 14. *u*) v. 5. 10. 14. *x*) v. 13. 14. c. 5, 13. ℣. 7. *y*) *Prophetabam itaque* v. 10. *z*) *vt iussus eram*. v. 4. c. 12, 7. c. 24, 18. *a*) S. *factus autem est sonus*. cf. c. 1, 25. *b*) *dum prophetaui*. c. 11, 13. *c*) c. 1, 4. *d*) *strepitus* ossium, quæ mouebantur, atque accedendo ad alia, vt sequitur, collidebantur. Schm. *terra motus*. cf. c. 3, 12. 13. Indicatur *sonitus* & strepitus Iudæorum, exsultantium de sua liberatione & reditu, ad eundemque (ex edicto Cyri) se comparantium & sua conuasantium. *Corn. a Lapide*. Conf. not. ad v. 8. *e*) *dum accederent*. S. *accesserunt ergo*. Est tert. plur. fem in. Futuri, irreg. cf. sim. form. Ier. 49, 11. *f*) *os ad os suum* (cum quo combinandum erat), vt neruis ligarentur. v. 8.

CAP. XXXVII, ℣. 2. סָבִיב ס fine *I sik* 1. 14. contra *Mas.* 3. *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. יְבֵשׁוֹת *defect.* 1. sic se. 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 4. הַיְבֵשׁוֹת *Iod* cum *Dag.* 3. 6. 9. 10. 20. 23. ℣. 5. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 5. 14. 21. 22. ℣. 6. וְהַעֲלֵתִי sic *defect.* 2. 6. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* Gen. 50, 25. Alii *plene*.

8 עצמו׃ וראיתי והנה עליהם גדים ובשר עלה
ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם׃
9 ויאמר אלי הנבא אל־הרוח הנבא בן־אדם ואמרת
אל־הרוח כה־אמר ׀ אדני יהוה מארבע רוחות
י באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו׃ והנבאתי
כאשר צוני ותבוא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על־רגליהם
11 חיל גדול מאד מאד׃ ויאמר אלי בן־אדם העצמות
האלה כל־בית ישראל המה הנה אמרים יבשו
12 עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו׃ לכן הנבא
ואמרת אליהם כה־אמר אדני יהוה הנה אני פתח
את־קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי
13 והבאתי אתכם אל־אדמת ישראל׃ וידעתם כי־אני
יהוה בפתחי את־קברותיכם ובהעלותי אתכם
14 מקברותיכם עמי׃ ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי
אתכם על־אדמתכם וידעתם כי אני יהוה דברתי
ועשיתי נאם־יהוה׃
טו ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ ואתה בן־אדם קח־לך עץ 16
אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חברו ולקח עץ

אחד   *Xxx 5*   סו ה

עד כאן הפטרת ויגש

חבריו קרי

℣. 8. g) c. 1, 4. c. 44, 4. h) v. 6. Ef. 48, 4. i) *& caro adſcendit, ſuccreuit.* v. 6. c. 19, 3. *Cocc.* vidit in illis *neruos* & *carnem*, h. e. vidit eos (Iſraelitas) paulatim reſpirare & recuperare priſtinas opes & vires. *Hieronymus*: Primum oſſa cum aliis oſſibus neruorum vinculis colligantur, deinde implentur carnibus, & deſuper ob pulcritudinem extenditur cutis, quæ nudarum carnium operiat fœditatem, & tunc accipiunt Spiritum, qui viuere ea facit v. 10. k) S. *& obducta eſt.* Cocc. in Lex. *& inducebat eis cutem.* in comment. *ſuperinduxit ſe ipſis cutis.* v. 6. h. e. fec. *Cocc.* Incepit eſſe populus magnus, & quidem habens principes, & patres, & ſacerdotes, & ornamenta ſua, & ipſam politicam libertatem; immo etiam datum eſt ei imperium in gentes vicinas vndiquaque. l) *Spiritus tamen nondum* erat *in ipſis.* Ioh. 7, 39. nondum erat Spiritus S. quia Chriſtus nondum erat glorificatus. Adhuc erant poſiti in ſeruitute, in metu, expectatione & deſiderio, & ægrotabant; quum pabulum quidem ouibus a Deo bonum præberetur, ſed id a paſtoribus interuerteretur &c. *Cocc.* At *Calouius* p. 559. *In priori*, inquit, huius prophetiæ *oratione* vsque ad v. 10. *de mortuorum reſurrectione ſec. litteram agitur, atque iſtius orationis vnicus ille ſenſus eſt.* Sed ne lateret Prophetam *cauſſa proxima*, cur Deus ipſi hanc exhibere voluerit reſuſcitationem mortuorum, ſubſequitur *altera oratio* v. 11. ſqq. in qua non verba explicantur prioris orationis, aut apodoſis redditur parabolæ; *ſed ſcopus* iſtius præcedaneæ viſionis exhibetur *per analogiam*, quam reſtitutio habet cum corporali reſuſcitatione.

tione. Sic *Theodoretus*. &c.

℣. 9. m) S. *Tum dixit.* n) v. 4. 12. o) *de ſpiritu* l. *ad ſpiritum* adducendum. S. *ſuper ſpiritu.* v. 5. 8. p) *a quatuor ventis* ſ. *plagis mundi* c. 42, 20. Zeph. 2, 10. *veni ſpiritus* vitalis; vbicunque fueris. *Grotius*: Significat collectionem populi ex cunctis regionibus. Conf. Eſ. 11, 12. Ier. 49, 36. Ez. 5, 10. c. 12, 14. c. 17, 21. Matth. 24, 31. Apoc. 7, 1. q) *& inſla* l. *ſpira.* Rad. נפח c. 22, 20. 21. Gen. 2, 7. r) cf. Eſ. 26, 21. Apoc. 6, 9. c. 20, 4. s) *vt viuant. Hieronymus*: vt, quomodo in prima conditione hominis *inſufflauit Deus in faciem eius, & factus eſt in animam viuentem*; ſic & ſecunda conditio, i. e. reſurrectio mortuorum, inſufflante ſpiritu viuificetur; coll. Pſ. 104, 30. ℣. 10. t) S. *Quum ergo prophetaui.* v. 7. u) v. 5. 9. cf. c. 2, 2. c. 3, 24. x) v. 5. 6. 9. *Cocc.* Significatur, quod ſecundum verbum Dei & fidelium fidem, ſpem, deſiderium, preces, venturus ſit de cælo Spiritus Dei, & ſine diſtinctione loci, gentis & nationis, animaturus ſit Iſraelem Dei -- vt robuſti ſint, vt viuat anima ipſorum. ℣. 11. y) S. *Tum dixit.* z) v. 2. 3. ſeqq. a) typus ſ. imago *totius domus Iſrael illa* ſunt. *Cocceius*: exemplum primum horum oſſium viuificandorum ſunt Iſraelitæ. *Omnis domus Iſrael*, non tantum Iuda & Beniamin, ſed omnes tribus. Immo tota eccleſia. b) S. qui *ecce* ſunt *dicentes.* c) cf. v. 2. i. e. res noſtræ ſunt deploratæ; ſpes nulla ſupereſt redeundi in patriam. *Grot.* & *Piſcat.* d) *& periit ſpes noſtra.* c. 19, 5. e) S. *excíſi ſumus nobis.* i. e. ſec. Ion. *periimus.* np. vt membrum a corpore auulſum; *Grot.* Conf. Thren. 3, 54. f) i. e. *malo* l. damno noſtro. *Vat.* ℣. 12. g) v. 4. 9. h) *ego aperturus ſum.* v. 13. Ier. 5, 16. i) *ex ſepulcris* q. *veſtris*, v. 13. i. e. ſec. *Vat.* ex vrbibus, terris & carceribus, in quibus captiui detinemini. *Grot.* Faciam vobis q. tumulos aperiri. Vitam ciuilem vobis reddam. Perſtat Propheta in allegoria. *Cocceius*: Loci captiuitatis erant tq. *ſepulcra*; quia 1. non poterant ex illis exire & pro lubitu redire in patriam. 2. in eis erant vt mortui, rarum habentes ſermonem Dei, & quamdiu in illis erant, orbati ſpe aduentus Chriſti ad ſalutem procurandam -- *Apertio ſepulcrorum* ſignificat permisſionem abeundi ex omnibus locis captiuitatis. Ea apertio facta per excidium imperii Babylonici, eiusque translationem ad Cyrum, auctorem libertatis populi, & ædificandæ vrbis & templi &c. k) *o popule mi!* v. 13. Quo nomine duo ſignificantur 1. quod propter *fœdus ſuum* cum Patribus, & quia elegerat illum populum, in quo vellet habitare in terra, eos deducturus eſſet. 2. quod eos ex omnibus tribubus eſſet reducturus, quos ad hoc elegerat, vt ipſi, l. poſteri ipſorum, primi audirent verba Chriſti, eiusque opera & pasſiones viderent, vt populus Dei; & Euangelii prædicatio ab ipſis exiret. Nam ex Ier. 3, 14. patet, Deum non abſolute & ſimpliciter omnibus capitibus ipſorum, ſine exceptione, promiſiſſe reditum in patriam. *Cocc.* l) v. 14. ℣. 13. m) v. 6. 14. n) S. *cum* ſc. *aperuero.* v. 12. ℣. 14. o) S. *Dederoque* &c. v. 6. c. 36, 27. Cocceius: *Spiritum Filii* appellat Apoſtolus Gal. 4, 6. Et vero hic loquitur is, qui ſe oſtendit venturum in carne, in ipſo viſionis principio. vid. c. 1, 26. p) *vt viuatis.* v. 5. 6. 10. cf. Eſ. 26, 19. c. 66, 14. Rom. 11, 15. Luc. 15, 24. *Cocc.* ſeruietis mihi cum lætitia. Nam in voluntate bona, in amore & lætitia, præcipue *vita* conſiſtit. q) *collocaueroque* &c. Eſ. 14, 1. r) v. 12. s) v. 6. 13. t) c. 17, 24. c. 22, 14. c. 36, 36. u) c. 11, 8. ℣. 15. x) *Altera* incipit *pars* huius capitis. vid. not. v. 1. ℣. 16. y) Ion. & Vat. *tabellam ligneam* ſ. *pugillares.* al. potius cum LXX. & Ar. *virgam vnam.* Menoch. *virga* hic *ſceptra* ſ. regna ſignificant. *Clarius*: ex ligno n. ſceptrum, regni ſymbolum, fiebat. z) i. e. inſcriptione facta ſpeciatim deſignato, qui populus adumbretur virga. *Trem.* Cf. Num. 17, 17. 18. a) *pro Iuda* l. *ad Iudam* ſpectat hæc tabella l. virga. S. *Iehudæ.* b) S. *ſociis eius.* v. 19. Iud. 20, 11. per quos intelliguntur, vt notat *Calouius*, qui in primo ſchiſmate, ſub Rehabeam 1 Reg. 12. partes Iudæ ſequuti ſunt cum tribu Beniamin & Leui; quales erant ex omnibus tribubus aliqui 2 Par. 11, 16; tum qui ex tribu *Ephraim, Manaſſes* & *Simeon* ad Aſſam, nepotem Salomonis, ſeſe receperunt 2 Par. 15, 9. nec non qui ſub Ezechia acceſſerunt e tribu *Aſcher, Menaſſe, Sebulon* & *Iſaſchar* 2 Par. 30, 11. 18. c. 31, 1. c) *deinde accipe etiam* aliud *quoddam lignum.*

℣. 8. והנה per *Makk.* 7. 8. 10. 13. 19. ויקרם per *Kam.* 1. ſec. *Maſ.* ſuam & *Erff.* ℣. 9. בן־אדם per *Tliſchakt.* 2. 3. 5. ℣. 13. וכי־ן־תי defect. 1. 3. ſec. recentiorem manum in *Maſ. Erff.* ſed contra *impr.* ℣. 14. ו־ויתם per *Rbhia* 1. 3. כי per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 16. וכתב defect. 1. 2. 7. 8. 15. 23. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* ad Eſa. E. 2. ſed præter *impr.* ac 1. ad Ez. 24, 2.

אחד וכתב עליו ליוסף עץ אפרים וכל־בית ישראל
17 חבריו: וקרב אתם אחד אל־אחד לך לעץ אחד והיו
18 לאחדים בידך: וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר
19 הלוא־תגיד לנו מה־אלה לך: דבר אלהם כה־אמר
אדני יהוה הנה אני לקח את־עץ יוסף אשר ביד־אפרים
ושבטי ישראל חברו ונתתי אותם עליו את־עץ יהודה
כ ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידי: והיו העצים אשר
21 תכתב עליהם בידך לעיניהם: ודבר אלהם כה־אמר
אדני יהוה הנה אני לקח את־בני ישראל מבין הגוים
אשר הלכו־שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם
22 אל־אדמתם: ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי
ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיה־עוד
23 לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: ולא
יטמאו עוד בגלוליהם ובשקוציהם ובכל פשעיהם
והושעתי אתם מכל מושבתיהם אשר חטאו בהם
וטהרתי אותם והיו־לי לעם ואני אהיה להם לאלהים:
24 ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם
ובמשפטי

(tribus Israel) ad ipsum l.

חבריו קרי

una cum illo Ephraimo, cum ligno Iudæ. Schm. addam eos, qui super illo cum ligno Iehudæ. Tremeil. componam has ta-

חבריו קרי

bulas coniunctas illi cum ligno Iehudæ. At Cocc. & dabo eos ad illud np. lignum Iudæ. v. 16. s) v.22. cf. Es.11,13. Ion. in populum unum. t) ut sint unum li-

יהיו קרי

gnum l. regnum. v. 17. sub mea cura & tutela: cum, quia multi ex decem tribubus iunxerunt se Iudæ in reditu ex Babylone, & cum eis in unam rempublicam coaluerunt; tum, & inprimis, per Christum, v.22.24. Hos.2, 2. qui æmulationem inter Iudæos & Samaritas sustulit, & utrosque in unam ecclesiam coniunxit, gentesque Iudæis adiunxit Eph.2,14. Cocceius: significat, duo regna esse coalitura in unum. Ita factum est; & hoc tam mirabili Dei & insigni potencia, ut mortuos excitare non sit magis euidens miraculum, quam hoc efficere; præsertim quia hoc est factum per potentiam efficacem in plurimorum hominum voluntatibus.--In terra unam agnouerunt templum omnes tribus & uni paruerunt senatui. cf. Neh.11,1. Ita *Ioseph* & *Iuda* & socii ipsorum facti sunt unus populus. Quin & *Iudaeorum nomen* omnes sortiti sunt. *Sed hac tantum præparatio tenuis est ad unitatem regni, quam manifesto promittit.* *Grotius:* Hæc prophetia plenum in illis tribubus effectum habuisset, si illæ ad Deum serio se conuertissent; nunc quia pauci id fecere, paucis profuit -- In omnibus promissis & minis Dei tacitam subesse conditionem, ipse dixit Ezechiel c.33,13. & Ieremias c.18,7.8. Sed *Calouius*: temere Grotius hanc prophetiam facit conditionatam. Nihil enim in textu est, quod doceat, quæ absolute prædicta sunt, sub conditione intelligenda esse. Neque verum est, *omnes* promissiones tacitam habere conditionem. Nam dantur etiam *absolutæ promissiones*, qualis erat illa de Messia exhibendo, de N. Testamento &c. Nec *omnes comminationes* conditionatæ sunt. Quales erant de Cananæis exterminandis, de captiuitate Babylonica &c. ℣. 20. u) S. *Atque* ita in manu tua *erunt* (al. *Quumque fuerint*) *ligna super quæ scribes.* v.16. ℣. 21. x) *Loquere etiam* porro. y) v.19. z) vid. c.35,24. a) c.11,17. c.20,34.41. c.39,27. b) c.34,13. c.36,24. c) c.39,28. ℣. 22. d) v.19 Hos.2,2. e) c.34,13.14. Ion. *in monte sancto Israelis.* f) np. *Messias* s. *Christus*; ad quem pertinere hunc textum abunde, *Bocharto* iudice, docet l. sola lectio. vid. v.24. c.34,23. Male autem omnino *Grotius Zorobabelem* intelligit; quippe qui nullibi *Rex* (licet passim פחה *gubernator l. præfectus*) dicitur, nec re talis fuit, & paucis tantum Iudæis e Babylone reducibus, præfuit, idque in paucos annos; cum *Rex huius loci* Israelitis omnibus *in æternum imperaturus* dicatur v.25. coll. Luc.1,33. vide, quæ erudite contra Grotium disputat *Bochart.* Hieroz. I. p.217.218. & *Calouius* ad h.l. Nec potest hic intelligi regnum *Assamonæorum.* Nam antea c.21,31.32. ostenderat, *eam coronam non esse coronam promissam.* Et sequentia testantur, loqui Deum de regno nouo, quod sit regnum iustitiæ; *Cocc.* cf. Ioh. 18,36. Rom.14,17. g) *nec diuidentur.* Niph. (4) 2 Reg.2,8. Dan.11,4. h) S. *amplius.--iterum.* Geminatur particula ad maiorem expressionē. *Vat.* i) ut 1 Reg.12,19. cf. Iac.1,1. ℣. 23. k) c.14,11. l) c.23,30. c.36,25. m) c.5,11. Es.66,3. n) c.14,11. o) S. *seruabo enim eos.* c.34,22. c.36,29. p) *ex omnibus habitationibus eorum* c.6,6.14. *Munst.* i. e. eripiam eos de cunctis habitaculis, in quib⁹ coluerunt idola, & addicti fuerunt rebus abominandis. cf. c.34,13. *Cocceius:* significat eum fructum mortis Christi, quem docet Apostolus Gal. 1, 4. nempe quod per eam *sint liberi facti & exempti ex seculo hoc malo.* q) c.36,25.33. r) v.27. c.36,28. s) v.27. c.34,24. ℣. 24. t) v.25. vid. c.34,23. *Kimchi:* i. e. *Rex Messias* qui vocatur *David*, quia erit e stirpe Dauidis. Ita plane etiam *Abarbenel*: quia erit ex eius semine & ambulabit in viis Dauidis & eius mores imitabitur. Quomodo omnes Aegypti Reges primo *Pharaonis*, & postea *Ptolomæi* nomine diu appellati sunt; ita Rex Messias & omnes eius posteri (ita male Iudæus) *Dauidis* nomine vocabuntur. u) *Rex* spiritualis erit *super eos* v.22. Es. 52,7. Ier. 23,5. Zach. 14,9. Mich. 4,7. Ioh. 18,36. x) S. *ut pastor unus sit.* c.34,12.23. Es. 40,11. Ioh. 10,11. *Cocc.* Non hoc tantum voluit dicere *Christum*, filium Dauidis, fore ipsis *regem & pastorem*, aut habiturum inter ipsos regnum, quo pascat oues suas ex ipsis; sed Christum & eodem modo omnes pasturum, eodem cibo, in eadem iustitia & libertate sine distinctione seruorum & liberorum, ut omnes sint fratres & non passurum, oues suas & populum suum esse sub alio rege, qui ipsius locum occupet, & aliam legem ipsis præscribat; & denique unum pastorem omnibus futurum ut recipiatur ab omnibus & recipiat omnes pro ouibus suis &c.

d) *pro Iosepho.* S. *Iosephi*, sc. *lignum Ephraim.* v. 19. Ion. *tribui Ioseph, quæ est tribus Ephraim.* quia in ea tribu regnum erat. Ieroboam enim, qui, diuiso imperio, Israeli imperauit, erat ex tribu Ephraim. *Vat.* e) Nam reliqua domus Israel ita socii erant Ephraimo, quomodo Beniamin Iudæ; *Grot.* Ita ergo per *Ephraim* intelligimus X. tribus, quarum Ephraim caput erat. Alii autem per decem tribus etiam *gentes* hic volunt figurari (quippe in profanas gentes illæ degenerarunt, paucique ex iis, facta comparatione illorum cum remanentibus, redierunt in terram Israel post captiuitatem Babylonicam) quæ per fidem Christi unus factus sunt cum veris Iudæis populus.

℣. 17. f) S. *Postea coniunge illa tibi.* Est Imperat. Ita *Kimchi* & M. I. Piel (6) Es. 41,21. Hos. 7,6. Ps. 65,5. sim. forma Iob. 36,2. g) *unum ad alterum* Es. 27,12. h) ut fiant *ambo unum.* v. 19. Ex. 26,6. 11. *Cocc.* siue hoc ita intelligendum, cohæsuros istos duos baculos in manu ipsius, ut sint unum lignum continuum; siue ad præceptum hoc pertineat, ut duos baculos ita iunctos in manu sua teneat, ut videantur esse unus baculus.

℣. 18. i) c. 3, 11. c. 33, 2. 12. 17. k) c. 24, 19.

℣. 19. l) adueuerantis, ut c. 25, 8. Hos. 9, 6. m) *Ego accepturus* sum. v. 21. n) *lignum Iosephi*, i. e. regnum Israel, hac virga adumbratum. v. 16. o) *quod administratum fuit per Ephraimitas*, Iosephi posteros. Sic *Grotius*: i. e. quæ pars regnata fuit ab Ephraimi posteris. Ion. *tribum Iosephi, quæ ipsa est tribus Ephraim.* p) & ceteras *tribus Israelis.* cf. c. 45, 8. c. 47, 13. Es. 49, 6. Zach. 9, 1. 9, *socias Ephraimi* v. q) r) & *dabo* s. *addam* (Ion. *coniungam*, *consociabo*) *illas* (tr.

℣. 19. אותם *defect.* 1. 3. 5. sec. *Mas. final.* f. 14. 2. Cf. v. 23. ℣. 20. והיו העצים ita 3. 5. ℣. 21. אלהם *defect.* 1. sic se 5. sec. *Mas. Erff.* h.l. & *impr.* ad c. 16,37. Alii *plene.* ℣. 22. יחצו *milra* 3. 5. contra *Mas. impr.* ℣. 23. אותם *defect.* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. *Mas. impr.* h.l. sed præter *final.* f. 14. a. cf. v 19. מכל per *Makk.* & *Kametschat.* 1. 2. 3. אשר per *Makk.* 1. 2. ℣. 24. דויד *plene* 1. & *Orient.* sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed præter *impr.* ad 1 Reg. 11, 1. & Ezech. 34, 23.

כה ובמשפטי ילכו וחקותי ישמרו ועשו אותם : וישבו על־
הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו־בה
אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד־
26 עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם : וכרתי להם ברית
שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרביתי
27 אותם ונתתי את־מקדשי בתוכם לעולם : והיה משכני
עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו־לי לעם :
28 וידעו הגוים כי אני יהוה מקדש את־ישראל בהיות
מקדשי בתוכם לעולם :

עד כאן

CAP. XXXIIX.

לח ויהי דבר־יהוה אלי לאמר : בן־אדם שים פניך אל־
2

נוג

y) vid. c. 11, 20. c. 36, 27.

℣. 25. z) S. *Tum habitabunt in terra* c. 36, 28. a) c. 28, 25. b) *habitabunt, inquam.* c) vid. Ef. 60, 21. d) v. 24. e) c. 34, 24. f) Pf. 45, 7. Luc. 1, 32. 33.

℣. 26. g) vid. c. 34, 25. Hof. 2, 20. h) Ef. 54, 10. *fœdus pacis*, quam per vnum Chriftum habemus cum Patre Rom. 5, 1. amicitiam & gratiam perpetuam. i) vid. not. Ef. 55, 3. Ier. 32, 40. k) *cum illis*, vt c. 23, 23. l) *& dabo* f. ponam eos in terra mea. ita *Kimchi*, *M. I. Pagn.* & *Pifcat.* Al. fubint. *in benedictionem.* Sic Ion. *benedicam ipfis.* Al. *dabo illis* facra, templum &c. quo intellige gratiofam Dei habitationem in cordibus fuorum, vt olim in templo. At Cocceius: *dabo ipfos Chrifto*, hereditatem petenti Pf. 2, 8. m) vid. c. 36, 10. 11. 37. Ef. 9, 2. Ier. 30, 19. n) v. 28. Ef. 60, 13. *Cocc.* Quo pertinent, quæ cap. 40. & feqq. de fanctuario dicuntur. o) c. 43, 7.

℣. 27. p) S. *Sic erit habitaculum meum apud illos.* cf. c. 48, 35. Leu. 26, 11. Zach. 2, 14. Pf. 46, 5. Pf. 132, 5. Ioh. 1, 14. Apoc. 21, 3. Ion. *& habitare faciam Schechinam meam.* q) *apud eos* f. *fuper ipfis.* h. e. quod finguli futuri fint templum fuum. cf. Apoc. 7, 15. 1 Cor. 3, 16. c. 6, 19. 2 Cor. 6, 16. *Cocc.* r) v. 23. c. 11, 20. Gen. 17, 7. feqq. s) v. 23. c. 34, 30. h. e. magis magisque gratia mea ipfos implebo, & illi me cognofcent magis magisque, & mihi adhærefcent. *Cocc.*

℣. 28. t) c. 36, 23. 36. Rom. 11, 12. 15. u) c. 20, 12. cf. c. 39, 7. x) S. *quum nimirum erit fanctuarium meum.* v. 26. *fut.* i. e. quando videbunt, me perpetuo manere cum illis, nec vnquam fauore & auxilio meo eos deftituere. y) vid. v. 26.

CAP. XXXVIII, v. 1. z) *Præterea factum eft.* &c. Variæ hic occurrunt *difficultates* circa vltima hæc capita vsque ad finem Ezechielis, quas omnes expedire noftrarum omnino non eft virium, nec temerariæ præfumtionis. Et fane fatentibus interpretibus vel doctisfimis quibusque (vid. *Calov.* p. 563. &c.) quæ fpeciatim duobus his capitibus 38. & 39. habentur, talia funt, vt ante complementum, (quod per connexionem horum vaticiniorum cum S. Apocalypfi, huiusque filum, cum vltima omnium ante finem mundi Ecclefiæ perfecutione & liberatione expectandum adhuc eft) fint inftar ænigmatis explicatu difficillimi. *Nexum cum præcedentibus* hunc obferuat cum aliis *Maius* Oec. p. 1048. quod felicitatem illam, populo Dei f. *ecclefiæ fub Mesfia* præcedd. capp. promiffam, limis oculis intuituræ fint profanæ & ethnicæ gentes, ac proinde omni nifu Ifraelitas inde deturbare conaturæ; fed fruftra; fibi potius ipfis cladem ftupendam & totale exitium contracturæ. *Conuenit* autem *hæc Ezechielis prophetia* cum illa, quæ eft Apoc. 20, 8. feqq. ceu ex collatione cuiuis patebit. Neque enim per nudam allufionem ibi allegatur hæc prædictio, fed indicatur a Sp. S. eandem nunc fub finem feculi implendam; inquit *Calouius* p. 571. Vtriusque *argumentum* in fummam collectum a *Vitringa* in Apoc. 20, 8. p. 1176. eft: Populos, qui *Gog* & *Magog* appellantur, inopinato cum ingente exercitu e clauftris fuis prodituros; hoc confilio, vt *populos Chriftianos*, in locis terrisque fuis fecure degentes, & pace (fpirituali & externa) ac opibus florentes, nec opinato inuadant & obruant; quæ tamen molimina fucceffum non habitura, quippe Deum in iis fingulare exemplum fuæ editurum feueritatis in bonum ecclefiæ. Magnam enim hanc & formidabilem colluuiem gentium fuis Deum proftraturum effe iudiciis tremendis, facturumque vt ipfæ vel *tempeftatibus e calo* disiiciantur, vel *pefte aliisque malis* confumantur, vel *in fe ipfas* etiam fæuiant. *Cocceius*: de Gogo agitur, vt turbaturo pacem ecclefiæ, cuius cafu tandem illa ad pacem & plenam hæreditatem mundi perueniet, vt ipfi feruiant omnia regna, vtque recolligantur fcisfi, ipfique Iudæi indurati ad ecclefiam affocientur. Ceterum *ad vltima tempora fpectare* hanc prophetiam, vel ex v. 8. & 16. clarum eft, & totum textus prophetici filum, cum Apocalypfi collatum, manifefto arguit. Neque adeo mirandum eft, complementum in omni fua circumftantia definitu effe difficile ante rei euentum. Interpretes tamen fanioris iudicii lubenter concedunt, integrum *complementum* in hiftoria *nondum demonftrari poffe*, fed in futurum tempus effe coniiciendum. vid. *Hulfemannus* apud *Calouium* ad h. l. p. 565. & ibid. p. 568. *Lutherus*, *Centuriatores Magdeb.* *Ofiander*; cf. etiam *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 747. feq. & R. *Saadias* in libro *Emunoth* c. 8. &c. fed cum iudicio Chriftiano. Neque enim prophetiam auguftisfimam exhaurit, (vt de aliis opinionibus aut coniecturis taceamus, quas videfis apud *Calouium* ad h. l. & *Gurtler.* Theol. Proph. p. 132.) quod quidam cum *Grotio* putant, eam, quoad fenfum hiftoricum, complementum fuum reperiffe poft captiuitatem Babylonicam per *Antiochos* (cf. not. c. 39, 28.) *Seleucos*, *Demetrios*, *Nicanores* &c. qui Iudæos; aut (quod alii volunt) per *Gothos* & *Vandalos*, aut per *Turcas* Ofmanidas & *Tartaros*, qui Chriftianos fæpe grauisfime affixerunt; licet, pro amplitudine fenfus prophetici, illa forte non excludantur omnino, fed concedi posfit, ifta fuiffe præludia eorum, quæ nouisfimis temporibus integram fortientur impletionem. Atque in his & fequentibus generalioribus monitis nos fubfiftimus, neque audemus ad fpecialia ante rei complementum defcendere. Quod, quam feliciter alii, quisque pro fua hypothefi, tentauerint, iudicet, qui poteft. Si vero forte & notulæ noftræ (ex aliis potisfimum excerptæ) alicubi ipfo textu fint anguftiores, quales nobismet ipfis hinc inde videntur, id certe amplitudini & maieftati fenfus prophetici detrahere quidquam nolumus. *Duæ* vero fec. *Schmid.* huius *capitis partes* funt: I. *defcribitur* Gogus cum exercitu vario, bello & deprædatione terræ Ifraelis v. 2—13. II. *prædicitur* illi ira & pœna diuina v. 14. feqq. vel fec. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 131. prædicitur hic (1) Gogi adparatus bellicus v. 2—6. (2) expeditio in terram Ifraelis v. 7—17. cum ingenti terrore v. 18—20. (3) clades in montibus v. 21—23. Quia vero hoc caput conuenit cum Apoc. 20, 8. 9. & c. 39, 17. feqq. cum Apoc. 19, 17. feqq. inde quidam conficiunt, Ezechielem illic *de prima Dei vifitatione* loqui, hic autem *de vltima*. quod nos etiam piæ lectoris meditationi relinquimus. cf. not. c. 39, 1. & *Maii* Oecon. d. l. ℣. 2. a) vid. c. 6, 2. c. 25, 2. c. 35, 3.

גּוֹג אֶרֶץ הַמָּגוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל וְהִנָּבֵא
3 עָלָיו׃ וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג
4 נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל׃ וְשׁוֹבַבְתִּיךָ וְנָתַתִּי חַחִים
בִּלְחָיֶיךָ וְהוֹצֵאתִי אוֹתְךָ וְאֶת־כָּל־חֵילֶךָ סוּסִים וּפָרָשִׁים
לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל כֻּלָּם קָהָל רָב צִנָּה וּמָגֵן תֹּפְשֵׂי חֲרָבוֹת
ה 6 כֻּלָּם׃ פָּרַס כּוּשׁ וּפוּט אִתָּם כֻּלָּם מָגֵן וְכוֹבָע׃ גֹּמֶר
וְכָל־אֲגַפֶּיהָ בֵּית תּוֹגַרְמָה יַרְכְּתֵי צָפוֹן וְאֶת־כָּל־אֲגַפָּיו
7 עַמִּים רַבִּים אִתָּךְ׃ הִכֹּן וְהָכֵן לְךָ אַתָּה וְכָל־קְהָלֶךָ
8 הַנִּקְהָלִים עָלֶיךָ וְהָיִיתָ לָהֶם לְמִשְׁמָר׃ מִיָּמִים רַבִּים
תִּפָּקֵד בְּאַחֲרִית הַשָּׁנִים תָּבוֹא אֶל־אֶרֶץ מְשׁוֹבֶבֶת
מֵחֶרֶב מְקֻבֶּצֶת מֵעַמִּים רַבִּים עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
הָיוּ

aut ecclesiæ hostes in genere describi; id certe non satisfacit conditionibus indiuiduantibus textus, quibus manifestum est, describi certum regnum ac certos populos, quorum nomina, prouincias & situm exprimit Spiritus S. Quæ si omnia frustra dici velis, vel in allegorias transformare coneris, vim manifestæ inferes litteræ, iudice *Calouio* ad h. l. pag. 564. seq. & *Pfeiff.* in Dub. vex. *Cocceius*, post multa alia fusius dicta, hæc habet: Quum satis constet, *Gogum* hunc ante tempus Ezechielis non fuisse -- neque de *Antiocho* hæc prophetia explicari possit; quum Apocalypsis etiam post Antiochi tempora de Gogo prophetet; & Apocalypsi adstipuletur Ezechiel, dicens, eum fore *in extremo dierum* v. 8. 16 -- quum præterea certum sit, Scripturam sæpe *in nominibus ciuitatum & gentium ænigma* condere; & in tempore vltimo imposfibile sit vel gentium & familiarum origines certas ostendere, vel etiam terras a quibusdam gentibus olim infessas; cogimur nostras cogitationes de hac prophetia, ne illæ sint diuinationes, in hunc gyrum concludere: Fore aliquando, in extremo dierum, Regem aliquem *principem*, eumque *primarium*, ac *caput* non tantum populis, sed etiam regibus & principibus. Eum *certa quadam ratione Gog appellari posse*; & quod de ipso dicetur, id tantundem valere, ac si *Gog* vocaretur. *Terram* autem, in qua is futurus, posse appellari *Magog*, &, quod de illa terra dicetur, tantundem valere ac si Magog appellaretur. Porro gentes aut populos posse dici *Mesech* & *Tubal*, siue ratione originis suæ a Iaphet, siue ratione ingenii & morum, quod sint barbari, nundinatores animarum, ponentes terrorem suum in terra viuentium &c. *d*) *principem* v. 3. c. 39, 1. *e*) S. *caput* Meschechi. al. principem *capitis*, i. e præcipuum; quod coactum & violentum videtur *Vitringæ* ad Apoc. 20. p. 1170. & hinc vertit: *principem Russorum*, *Moschorum* & *Tibarenorum*. Nam, vt idem addit, LXX. *Symmachus* & *Theodotio* iam viderunt, ראש hic esse nomen proprium; & *Bochartus* feliciter demonstrauit, esse *populos Araxis fluvii accolas*; siue fluuius genti, siue gens fluuio nomen dederit. Conf. *Boch.* Phal. lib. 3. c. 13, copiose. *f*) vid. c. 27, 13. Gen. 10, 2. *g*) c. 6, 2. c. 29, 2. c. 35, 2. ℣. 3. *h*) v. 14. c. 39, 1. *i*) c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c. 28, 22. c. 29, 3. 10. *k*) vid. v. 2. *Iunius*: repetit magnificos ipsius titulos; q. d. qui copiis non solum popularium tuorum numerosis, sed & auxiliaribus ad te recens confluentibus fretus, inuictus tibi videris -- ostendit Deus ergo h. l. potentiam suam, & vanitatem impotentiamque humanam, & quod neque indigenæ, neque aduenæ & adscitæ copiæ, impedimento forent, quo minus iustitiam suam perficeret. ℣. 4. *l*) *Et circumducam*, *circumagam te*. S. *Et reducam te*. v. 8. c. 39, 2. *Grot.* ducam te, quo mihi visum fuerit, vt equum insessor. Est enim secundum quosdam hysteron proteron, pro: *ponam frenum -- & circumagam te*, quocunque voluero, vt orbem infestes, nec tamen noceas, nisi cui permisero. Alii ex radice שׁבב *frangam te*, coll. Hos. 8, 6. *m*) *vncinos*. S. *hamos* (7) c. 19, 4. c. 24, 4. Ex. 35, 22. vid. not. 2 Reg. 19, 28. *n*) *& educam te* e solo natiuo. cf. c. 11, 9. c. 20, 34. *o*) c. 27, 10. 11. *p*) cf. v. 15. Ap. 9, 16. 17. *q*) S. *indutos perfectione*. Pisc. *perfecto habitu* militari (2) vid. c. 23, 12. LXX. ἐνδεδυμένους θώρακας. cf. Eph. 6, 14. 1 Thes. 5, 8. Vulg. *vestitos loricis*. *Grotius*: πανοπλίαν describit, quam Hieronymus Luc. 11, 22. vertit *vniuersa arma*. Eph. 6, 11. 13. *armaturam*: *vniuersitatem armorum* Ambrosius. *r*) v. 15. c. 17, 17. *s*) S. cum *scuto & clypeo*. Ion. *armatos clypeis & scutis*. c. 23, 24. c. 39, 9. *t*) c. 21, 16. c. 27, 29. c. 30, 21. ℣. 5. *u*) vid. c. 27, 10. *x*) vid. c. 30, 4. 5. 9. *y*) ὁ. καὶ Λίβυες. vid. not. c. 27, 10. c. 30, 5. *z*) *cum illis* educam. v. 4. al. *cum illis* erunt. *a*) Ion. *omnes armati scutis*. c. 27, 10. *b*) *& galea*. 1 Sam. 17, 5. Es. 59, 17. ℣. 6. *c*) Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. *Phrygia* vel *Phryges* sec. *Boch.* Phal. lib. 3. c. 8. *d*) *alas*, *turmas* militares *eius*. (7) v. 9. c. 12, 14. cf. Es 8, 8. ὁ. οἱ περὶ αὐτόν, sic v. 9. c. 39, 4. *e*) i. e. *Cappadoces* sec. *Boch.* vid. c. 27, 14. Gen. 10, 3. *f*) *latera aquilonis*, s. populos ad aquilonem sitos. v. 15. c. 39, 2. cf. Es. 14, 13. non respectu Iudææ, vt vult *Grotius*, sed respectu totius sphæræ terrestris *Calou.* *g*) v. 9. 15. 22. c. 32, 3. 9. 10. ℣. 7 *h*) *Paratus esto*, S. *Præparator*. cf. Ex. 19, 11. 15 Ios. 8. 4. Ps. 59, 5. *i*) S. *& præpara te tibi*. Vat. *præpara tibi*, quæcunque necessaria ad bellum gerendum. cf Ier. 46, 14. *Prædictio* vero proponitur *forma mandati*; more prophetico atque ad irrisionem hostium suo ipsorum exitio nihil non molientium contra ecclesiam. *k*) *& omnes cœtus tui* v. 13. c. 32, 22. *l*) *congregati ad te*. Esth. 9, 2. 15. 16. *m*) S. *estoque illis in custodiam*, vt tu illos (cœtus fœderatos) custodias, & illi te. Alii: *esto eis custos*, i. e. Imperator summus, *quem omnes obseruent*. cf. Ex. 12, 6. c. 16, 23. 31. & 1 Sam. 26, 15. ℣. 8. *n*) S. Nihilominus *a multis diebus*. Post longa tempora. Ios. 23, 1. *o*) in ira grauissima *visitaberis*. Es. 24, 22. c. 29, 6. *p*) S. *in posteritate* quidem *annorum* v. 16. *Calouius*: h. e. in nouissimo mundi totius tempore, non longe ante diem extremum. Conf. Apoc. 20, 7—11. *q*) cf. v 15. 16 18 *r*) *super terram reductam*. S. *reuersam*; cuius incolæ reducti sunt *a gladio*. Py. (1) cf. Piel, v. 4. venies contra ecclesiam iam liberatam a tyrannorum persecutionibus, vt Israelitæ olim e captiuitate liberati; ad quos alluditur. *s*) cf. v. 12. c. 11, 17. c. 20, 34. 41. c 36, 24. c. 37, 21. c. 39, 27. *t*) c. 39, 2. Per *montes Israel* hospitia Ecclesiæ; per *Israelitas* Christiani intelliguntur. *Calov.* coll. Rom. 9, 6. seqq. Gal. 4, 26. c. 6, 16.

b) *versus* 1. *contra Gogum* v. 3. 14. 16. 18. c. 39, 1. 6. Apoc. 20, 8. vide paullo post notata. Nomen hoc sec. *Hilleri* Onom. S. *altum* s. *excelsum* notat: cui etiam p. 477. propheta ad argumentum nominis alludere videtur, quando eum נשיא *elatum* s. *summum principem* &c. vocat. *c*) S. *terram Magogi* Pisc. qui degit *in terra* Magog. *Terra Gog* vel *Magog* ea est *Scythiæ pars* quæ Caucaso subiecta est. Scythæ Iapheti posteri Gen. 10, 2. 1 Chron. 1, 5. vid. *Bochart.* Phal. l. III. c. 13. Vtique nihil certius & verius videtur, quam per *Gogum* & *Magogum* (Iapheti posteros Gen. 10, 2.) intelligi populos aquilonares, qui terras inter Pontum Euxinum & Caspium mare medias, & quæ supra has sunt ad septemtrionem, versus *Tanaim* ad occidentem, & *Imaum* montem ad orientem, insederunt: quippe quod ex tota prophetia liquidum est. Hæc *Vitringa* in Apoc. 20. p. 1170. vbi & paullo ante ita: Est adspectus loci Ezechielis, ac si *Gog* esset princeps illius terræ vel populi, qui *Magog* dicitur; Apoc. 20, 8. vero *Gog* & *Magog* occurrunt vt species gentium. Sed ludunt prophetæ in nominibus, & *mystica litteralibus* miscent. Cum enim Propheta quæreret nomen, quo *principem Scytharum* designaret; nullum inuenit commodius nomine *Gog* -- Interim recte quoque *Gog* pro nomine *gentis* sumi, abunde constat ex *Becharte*, qui reliquias illius nominis ex historia gentium, s. Scytharum, qui circa Caucasum habitant montem, detexit. Hactenus *Vitringa*. Alii cum Luthero, Osiandro, Hulsemanno, Calouio &c. *Turcas* cum sociis suis intelligunt. Quod vero alii nihil historicum hic significari volunt, sed tantum mysticum, & per *Gog* & *Magog* non nisi *hæreticos* l. *hæresiarchas* aut

---

CAP XXXVIII, ℣. 2. ותבל *defect.* 6. 9. sic se. 5. sec. *Mas.* 2. בׄ דין חסר, quæ tamen fallit, coll. c. 39. 1. v. 4. חחיים ita 1 2 cum ׳ nota יתיר יוד, sec. *Mas. Erff.* Quod ipsum quoque *Occidentalibus* (licet h. l. *Index* impressus sit corruptissimus) tribuendum esse videtur. v. 5. פָּרָס per *Kam.* 1. 2. 3. 10. v. 6. pro וְאֶת־כָּל־ hab. וְכָל־ 6. 9. in marg.

הָיוּ לְחָרְבָּה תָּמִיד וְהִיא מֵעַמִּים הוּצָאָה וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח
9 כֻּלָּם׃ וְעָלִיתָ כַּשֹּׁאָה תָבוֹא כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ תִּהְיֶה
אַתָּה וְכָל־אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים רַבִּים אוֹתָךְ׃
10 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יַעֲלוּ
11 דְבָרִים עַל־לְבָבֶךָ וְחָשַׁבְתָּ מַחֲשֶׁבֶת רָעָה׃ וְאָמַרְתָּ
אֶעֱלֶה עַל־אֶרֶץ פְּרָזוֹת אָבוֹא הַשֹּׁקְטִים יֹשְׁבֵי לָבֶטַח
כֻּלָּם יֹשְׁבִים בְּאֵין חוֹמָה וּבְרִיחַ וּדְלָתַיִם אֵין לָהֶם׃
12 לִשְׁלֹל שָׁלָל וְלָבֹז בַּז לְהָשִׁיב יָדְךָ עַל־חֳרָבוֹת נוֹשָׁבֹת
וְאֶל־עַם מְאֻסָּף מִגּוֹיִם עֹשֶׂה מִקְנֶה וְקִנְיָן יֹשְׁבֵי עַל־טַבּוּר
13 הָאָרֶץ׃ שְׁבָא וּדְדָן וְסֹחֲרֵי תַרְשִׁישׁ וְכָל־כְּפִרֶיהָ יֹאמְרוּ
לְךָ הֲלִשְׁלֹל שָׁלָל אַתָּה בָא הֲלָבֹז בַּז הִקְהַלְתָּ קְהָלֶךָ
לָשֵׂאת ׀ כֶּסֶף וְזָהָב לָקַחַת מִקְנֶה וְקִנְיָן לִשְׁלֹל שָׁלָל
14 גָּדוֹל׃ לָכֵן הִנָּבֵא בֶּן־אָדָם וְאָמַרְתָּ לְגוֹג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הֲלוֹא ׀ בַּיּוֹם הַהוּא בְּשֶׁבֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל לָבֶטַח
טו תֵּדָע׃ וּבָאתָ מִמְּקוֹמְךָ מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן אַתָּה וְעַמִּים רַבִּים
16 אִתָּךְ רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם קָהָל גָּדוֹל וְחַיִל רָב׃ וְעָלִיתָ עַל־
עַמִּי יִשְׂרָאֵל כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּהְיֶה
וַהֲבִאוֹתִיךָ עַל־אַרְצִי לְמַעַן דַּעַת הַגּוֹיִם אֹתִי בְּהִקָּדְשִׁי
17 בְךָ לְעֵינֵיהֶם גּוֹג׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הַאַתָּה־
הוּא אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי
יִשְׂרָאֵל

u) *facti sunt in vastitatem* v. 12. c. 5, 14. Es. 64, 10. x) Es. 52, 5. ὁ. ἔτι ἅλας. *Grotius:* תמיד est hic *diu*, per annos np. LXX. Sed neque hic neque in antecedd. Propheta agit de liberatione ex Babylonica captiuitate. *Calov.* y) *illa vero* terra, s. metonymice huius *incolæ.* z) *ex populis educta est.* cf. c. 14, 22. Repetit, quod iam dixerat, vt certior fit notitia. a) *& habitarunt secure*, nihil mali amplius aut bellum extimescentes. v. 11. 14. c. 34, 25. 27.

ψ. 9. b) *Et adscendes* subito ac magna vi. v. 16. Non tantum est *vox militaris*, vt 1 Sam. 7, 7. Es. 7, 1. c. 21, 2. sed & hoc significat, quod hi populi, cum hactenus intra suas se continuissent terras & latuissent, nec mali quicquam ecclesia sibi ab iis metueret, a diabolo incensi *velut ex orco prorumpe*rent, & in terras ab ecclesia habitatas irruptionem facere niterentur. ita notat *Vitringa* de Græco ἀνέβησαν Ap. 20, 9. c) S. *& sicut vastatio*, al. *turbo* s. *tempestas nocia & vastans.* Ps. 35, 8. d) *instar densæ nubis* eris. v. 16. cf. c. 30, 18. e) *ad tegendam terram* multitudine copiarum, vt sequitur. cf. Ex. 24, 15. Es. 60, 6. f) vid. v. 6. g) v. 6. 15. h) *tecum.* vid. v. 6. 15. & cf. c. 2, 1. c. 3, 22. 27. c. 23, 23. c. 37, 26.

ψ. 10. i) S. *erit vero.* k) v. 14. cf. not. c. 24, 26. c. 29, 16. l) *adscendent verba*, i. e. cogitationes, consilia de affligenda ecclesia, *in animum tuum.* cf. 2 Reg. 12, 5. Ier. 3, 16. c. 7, 31. m) cf. Es. 10, 7. Ier. 49, 30. n) cf. Nah. 1, 11. Esth. 8, 3. c. 9, 24. 25.

ψ. 11. o) S. *dices namque.* p) cf. 2 Reg. 19, 23. q) *pagorum*, S. *villarum* (3) Zach. 2, 8. Deut. 3, 5. h. e. in terram omni ex parte peruiam instar pagorum, vbi vix quicquam est munitum. Sic explicatur posteriori hemistichio.

chio. r) *inuadam quiescentes.* S. *veniam* super *quietos.* sic LXX. cf. Iud 18, 7. 27. s) *habitantes secure* v. 8. 14. & nihil tale timentes. t) *cum defectu muri*, *sine muro.* cf. oppositum 1 Reg. 4, 13. Lev. 25, 31. u) cf. Ier. 49, 31. *Grotius* comparate id accipit, q. d. nulla munimenta habent, quæ tot copiis & machinis possint resistere; sed, vt *Calouius* p. 570. censet, citra sufficientem rationem.

ψ. 12. x) S. *Ad spoliandum* &c. v. 13. *Grotius:* Ideo sc. tale inibis consilium: putabis te ad prædam, non ad bellum venire. y) *ad reducendum manum tuam* cf. 2 Sam. 8, 3. Es. 1, 25. z) *super vastitates* v. 8. *habitatas* c. 12, 20. c. 36, 10. vt ruinosa prius & nunc reædificata iterum perdas. a) vid. v. 8. b) *qui studet.* S. *operantem pecoribus & possessioni* v. 13. Gen. 34, 23. c. 36, 6. Ion. *qui prosperati sunt opibus & possessionibus.* c) *super vmbilico* s. *medio* terræ (2) Iud. 9, 37. *Cocc.* in Lex. *in media terra*, i. e. inter regna & populos; vel in terra, quæ vndiquaque circumdata est regnis & populis, qui olim ad districtum Gogi pertinuerunt; aut medio loco ad commoditatem commercii sita. Al. *in loco edito* l. *tubere.* Al. *fertili loco*: vnde, vt infantes vmbilico, qs. sugunt. Syr. *in pulchritudine* s. optimis locis *terræ.* cf. [illegible] τῆς γῆς Apoc. 20, 9. ψ. 13. d) *Sabæi.* vid. not. c. 27, 22. 23. e) cf. not. c. 27, 15. 20. f) c. 27, 21. 36. g) vid. not. c. 27, 12. 25. 1 Reg. 10, 22. *Grotius:* Tyrii & Sidonii, qui per mare rubrum adibant oceanum. *Clarius:* Adiungunt se antichristo omnes amici huius seculi, qui per omnes populos hic enumeratos memorantur. Sed *Gogum* esse alium ecclesiæ hostem, quam Antichristum in specie sic dictum, docet v. 15. & inprimis S. Apocalypsis. conf. dicta ad initium capitis, & *Hulsemannum* apud Calouium p. 565. h) *leones iuuenes eius.* Ion. Kimchi & Vat. *Reges & principes*, a vi & violentia dictos. cf. c. 19, 2. 3. *Grot.* oceani piratas intelligit; at *Tremell.* rapaces mercatores, ad quæstum proiectissimos. sic *Raschi.* i) *læti* & qs. gratulantes *tibi* de aduentu tuo *dicent.* k) *an ad prædandum prædam aduenis?* 2 Reg. 3, 23. q. d. nos quoque ex præda ditescere cupientes, eodem tecum conuolabimus. l) v. 12. Nah. 2, 10. m) v. 7. Num. 8, 9. n) *ad auferendum* Es. 7, 4. c. 39, 6. o) v. 12. ψ. 14. p) v. 2. c. 39, 1. q) vid. v. 10. r) *quum habitabit* populus meus secure v. 8. 11. s) tu illud *cognosces*; al. *experieris* poenam meam, vt c. 5, 13. sic Ion. *scies vltionem potentiæ meæ.* ψ. 15. t) v. 8. 16. Sch. *Venies quidem* enim-sed *in posterioritate dierum fiet, vt* &c. v. 16. u) v. 6. c. 39, 2. *Vat.* ab extremitatibus s. extremis regionibus, quæ sitæ sunt ad septemtrionem. x) v. 6. 9. y) cf. v. 4. c. 23, 6. Zach. 10, 5. z) v. 4. c. 26, 7. a) cf. 2 Par. 14, 8. ψ. 16. b) vid. v. 9. c) v. 9. d) *nouissimis diebus.* vid. ad v. 8. & cf. Deut. 31, 29. Ier. 23, 20. *Coccejus:* Ita tempus N. Testamenti significari solet. vid. 1 Ioh. 2, 18. Es. 2, 2. e) *fiet hoc.* f) *vt deducam te*, tq. flagellum meum, vel tq. reum in locum supplicii. cf. v. 8. 17. g) Ion. *terram domus Schechinæ meæ.* h) c. 39, 23. i) Ion. *vltionem potentiæ meæ.* k) cf. v. 23. c. 20, 41. c. 36, 23. cum te puniuero; in quo sanctitas seueritasque mea apparebit. *Cadal.* l) c. 36, 23. c. 37, 20. m) *o Goge.* v. 2. 3. 14. 18. ψ. 17. n) S. *num tu ille* es, de *quo locutus sum?* Interrogatio fortius affirmat, q. d. tu profecto ille es. o) *in diebus antiquis*, iam olim. 1 Sam 24, 14. Iob. 18, 20. p) i. e. *per seruos meos.* Ex. 9, 35. Es. 20, 2. Hos. 12, 11. q) Ergo de Gogo locuti sunt iam antea etiam alii prophetæ; quorum tamen vel dicta omnia non sunt litteris mandata, vt nonnulla Christi, Act. 20, 35; vel scripta non exstant, vt Henochi, coll. Epist. Iudæ v. 14. salua nihilominus integritate Canonis: *Vel potius* in scriptis prophetarum, quæ passim habentur, prophetiæ generales contra hostes Ecclesiæ, etiam ad Gogum omnino pertinere recte censentur, tq. hostem Ecclesiæ præ aliis insignem & persecutorem nouissimum. Magistri Iudæorum conferunt Num. 11, 26. vbi vid. not. *Calouius* p. 569. confert Luc. 1, 70. Act. 3, 18. 21. c. 10, 43. Dan. 9, 10. Alii Es. 27, 1. coll. c. 26, 20. 21. Ier. 30, 23. 24. Ioel 4, 1. seqq. Mich. 5, 5. 6. Zach. 14, 1. seqq.

ψ. 9. יְרֵךְ sic *plene* 1. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Num. 22, 33. ψ. 10. וְהָיָה cum *Gaiah* poscit *Mas. Erff.* ψ. 12. בַּז per *Kam.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 20. ψ. 13. קְהָלֶךָ cum *Dag.* euph. B. in *Naphtali.* ψ. 14. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5--12. 19--23.

ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אתך
18 עליהם׃ והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על־
אדמת ישראל נאם אדני יהוה תעלה חמתי באפי׃
19 ובקנאתי באש־עברתי דברתי אם־לא ביום ההוא
כ יהיה רעש גדול על אדמת ישראל׃ ורעשו מפני
דגי הים ועוף השמים וחית השדה וכל־הרמש הרמש
על־האדמה וכל האדם אשר על־פני האדמה ונהרסו
ההרים ונפלו המדרגות וכל־חומה לארץ תפול׃
21 וקראתי עליו לכל־הרי חרב נאם אדני יהוה חרב איש
22 באחיו תהיה׃ ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף
ואבני אלגביש אש וגפרית אמטיר עליו ועל־אגפיו
23 ועל־עמים רבים אשר אתו׃ והתגדלתי והתקדשתי
ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי־אני יהוה׃

CAP. XXXIX.

לט ואתה בן־אדם הנבא על־גוג ואמרת
כה אמר אדני יהוה הנני אליך גוג נשיא ראש משך
2 ותבל׃ ושבבתיך וששאתיך והעליתיך מירכתי צפון
3 והבאותיך על־הרי ישראל׃ והכיתי קשתך מיד
4 שמאלך וחציך מיד ימינך אפיל׃ על־הרי ישראל תפול
אתה וכל־אגפיך ועמים אשר אתך לעיט צפור כל־
כנף

הפטרת שבת וחול המועד של סוכות

& Syr. *turres*. p) *& omnis murus* oppidorum. Es. 2, 15. q) c. 26, 11. cf. Ios. 6, 20. ℣. 21. r) S. *Tum vocabo*. s) *super* vel *contra Gogum* v. 18. vbi cuncta pro lubitu fecerit. t) *in* l. versus *omnes montes meos*. Iudæam omnem intelligit *Grotius*, quæ, quod montosa esset, montium nomine appellatur etiam supra c. 6, 2. & c. 36, 1. sed cf. not. supra ad v. 8. u) *gladium*, qui ipsum sistat. x) v. 18. c. 11, 8. y) immo *gladius vniuscuiusque* ex militibus Gogi *contra alterum erit*; mutuis sese vulneribus conficient. cf. Iud. 7, 22. 1 Sam. 14, 20. ℣. 22. z) S. *Insuper disceptabo cum eo*. c. 17, 20. cf. Zach. 14, 3. a) Ier. 21, 6. b) *& cade*. c. 35, 6. Ioel 3, 3. c) *& pluuiam inundantem*. c. 13, 11. 13. d) S. *ô*. aliique *grandinis maximæ*. (3) vid. c. 13, 11. 13. cf. Ios. 10, 11. Apoc. 16, 21. e) c. 39, 6. Ps. 11, 6. Apoc. 20, 9. f) *Grotius*: immittam incendia castris ipsorum, qs. sulphur de cœlo plueret. *Sanctius*: prouerbialis est forma loquendi, sumta, vt videtur, ex *Sodomæorum* atque *Aegyptiorum* strage, qua multiplicia tantum & grauissima supplicia significantur, ex more Scripturæ; vt Ps. 11, 6. Ez. 13, 11. At tempestatibus magis, quam armis, Gogum deletum iri, ex *Osiandro* notat *Calonius* p. 570. g) vid. v. 6. h) v. 6. 9. 15. ℣. 23. i) S. *Ita magnificabor*. Hithp. (4) Es. 10, 15. cf. supra c. 36, 23. k) cf. v. 16. l) c. 20, 5. 9. c. 35, 11. c. 39, 7. Ps. 9, 17. m) v. 16. c. 39, 27. n) Mal. 1, 11. o) v. 16. c. 39, 7. 22. 23. CAP. XXXIX, 1. p) S. *Tu ergo*. q) *Grot.* perge eadem sæpius inculcare, quo certius hæc omnia imprimantur animis. *Continuatur* enim & repetitur *prophetia* hoc capite *contra Gogum*; ita quidem, vt sec. *Schm.* prædicatur I. ipsius *reditus* partim in terram ipsius, partim cædes in montibus Israelis v. 1-8. II. *Expurgatio terræ* Israelis per armorum Gogi combustionem & occisorum sepelitionem v. 9-16. III. Reliquorum per aues & feras *deuorationem* v. 17-24. IV. Contra vero *Israelis* a captiuitate *reductio* v. 25-29. cf. etiam *Gurtleri* Theol. Proph. p. 131. seq. Alii vero hoc caput *ad primam*, vt præcedens *ad nouissimam* populi Dei & Ecclesiæ liberationem referunt. *Coccejus* ad initium capitis præced. *Duo hæc*, inquit, *capita eandem prophetiam continent* quoad materiam s. subiectum; *cum hoc discrimine*, quod quædam partes prophetiæ plenius in altero illorum explicentur. In cap. 38. deprehenditur Gog manifestatus in vltimo suo conatu. In cap. 39. totus Gog proponitur; ita tamen, vt expeditio illius vltima suo loco potius innuatur & præsupponatur, quam explicetur; quippe c. 38. iam explicata. r) c. 38, 2. s) vid. c. 38, 3. t) vid. c. 38, 2. ℣. 2. u) S. *Et reuerti* quidem *faciam te* v. 27. *Vulg. circumagam te*. Grotius: ducam te, quo mihi lubebit. vid. c. 38, 4. x) S. *ac sextabo te* (2) c. 45, 13. i. e. sec. *Cocc.* Lex. p. 962. *insigniam te senario*, coll. Apoc. 13, 18. Ios. Kimchi vero, Tig. aliisque: *sex plagis iudicabo* vel adficiam *te*, ex præced. c. 38, 22. Pagninus ex Kimchio: *sextam partem relinquam de te*. vel vt Vat. *ad sextam partem redigam te*. LXX. Vulg. *deducam te*. quod ceteris prætulit *Lutherus*. Idque Lud. de *Dieu* ex Aethiopica lingua illustrare voluit; sed inuita Grammatica. y) c. 29, 4. c. 38, 9. 16. z) c. 38, 6. 15. a) c. 38, 16. b) v. 4. c. 38, 8. ℣. 3. c) S. *Sed excutiam arcum tuum*. cf. 1 Sam. 2, 4. Hos. 1, 5. *Grotius*: in fugam coniiciam tuos. d) S. *excidere faciam* c. 30, 20. h. e. impediam consilia tua perniciosa & noxia, & victum cogam te deponere arma. ℣. 4. e) v. 2. 17. f) v. 5. c. 29, 5. g) c. 38, 22. h) c. 38, 6. 9. 15. i) *aui* vel *auibus rapacibus*. (8) Gen. 15, 11. Es. 18, 6. k) *volucris* vel inter volucres. v. 17. l) *omnis alæ* vel *alatis auibus* omnis generis v. 17. c. 17, 23. Synonymorum connexione intenditur significatio, vt c. 29, 10.

v) S. de *annis*, *quibus adducturus essem te*. al cum ו. & Syr. per asyndet. *& annis*. al. *per annos* multos; *me adducturum te*. v. 16. ℣. 18. s) S. *Fiet ergo*. t) v. 10. 14. 19. u) *in die, quo veniet Gogus* v. 2. 8. 16. cf. sim. constr. Es. 20, 1. x) v. 16. 19. y) v. 20. c. 11, 8. z) c. 24, 8. 2 Sam. 11, 20. a) *in ira mea*. Es. 63, 3. 6. Pisc. *in nasum meum*. Ἀνθρωποπάθεια. Homines enim irati per nasum spirant. Conf. Ps. 18, 9. 16. ℣. 19. b) c. 5, 13. c. 36, 6. c) c. 21, 36. c. 22, 21. d) c. 5, 11. c. 17, 16. Es. 5, 9. c. 14, 24. e) v. 18. f) S. *fuerit terræ motus magnus* c. 3, 12. 13. Ier. 10, 22. & confert Matth. 24, 29. 36. Luc. 21, 25. seq. *Grot.* ingens rerum mutatio. g) v. 18. ℣. 20. h) S. *Vt contremiscant coram me*. cf. v. 19. c. 26, 10. 15. Es. 13, 13. c. 24, 18. Ioel 4, 16. Nah. 1, 5. &c. i) Hos. 4, 3. Zeph. 1, 3. *Grot.* aduentu classium, quas ego adducam, diffugient. k) c. 31, 6. 13. c. 32, 4. Ier. 4, 25. *Grot.* quæ sc. præ clamore militum de cælo delabentur. l) c. 39, 4. 17. *Grot.* quæ & ipsæ territæ fugient. m) Gen. 7, 14. 21. *Grotius*: latitabunt a tot hominum conspectu, ne obterantur. Sed displicent hæc Grotii interpretamenta *Coccejo*, sec. quem per *pisces maris* & *volucres* &c. hic figurate notantur *omnis generis homines, populi, gentes*. Et sub allegoria *terræ motus* intelligit *concussionem vniuersalem omnium hominum* & totius fere mundi. n) S. *euertentur autem* c. 30, 4. *montes*. Grotius: i. e. *arces in montibus*, vt Ier. 51, 25. o) *gradus*. *Vatablus*: per quos ascendi solet in arces & ædificia sumtuosa. al. *prærupta rupes* s. ardua *præcipitia*. (2) Cant. 2, 14. *Fullero* ap. *Maium* suppl. Lex. Cocc. p. 28. *scalaria*; loca adeo sublimia & arduo ascensu, vt non nisi scalarum adminiculo adiri possint. Ion &

℣. 18. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. 23. ℣. 20. ורעשו sic per *Gaiah* 7. 8. sec. *Mas. Erf.* ℣. 22. אל־גביש binis vocibus quidam libri in *M. I.* ℣. 23. והתגדלתי & והתקדשתי cum *Meth.* 2. 5. 17. 18. 24. & *Ber.* CAP. XXXIX, ℣. 2. Pro על hab. אל 6. 9. in marg. ℣. 3. שמאולך sic *plene* per ו 1. 22. sic fe. 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erf.* ℣. 4. ועמים רבים sic, addito רבים 1. 3. & sic fu. 5.

ה כנף וחית השדה נתתיך לאכלה: על־פני השדה תפול
6 כי אני דברתי נאם אדני יהוה: ושלחתי־אש במגוג
7 ובישבי האיים לבטח וידעו כי־אני יהוה: ואת־שם קדשי
אודיע בתוך עמי ישראל ולא־אחל את־שם־קדשי עוד
8 וידעו הגוים כי־אני יהוה קדוש בישראל: הנה באה
9 ונהיתה נאם אדני יהוה הוא היום אשר דברתי: ויצאו
ישבי ערי ישראל ובערו והשיקו בנשק ומגן וצנה
בקשת ובחצים ובמקל יד וברמח ובערו בהם אש שבע
י שנים: ולא־ישאו עצים מן־השדה ולא יחטבו מן־היערים
כי בנשק יבערו־אש ושללו את־שלליהם ובזזו את־
11 בזזיהם נאם אדני יהוה: והיה ביום ההוא אתן
לגוג מקום־שם קבר בישראל גי העברים קדמת הים
וחסמת היא את־העברים וקברו שם את־גוג ואת־כל־
12 המונה וקראו גיא המון גוג: וקברום בית ישראל למען
13 טהר את־הארץ שבעה חדשים: וקברו כל־עם הארץ
14 והיה להם לשם יום הכבדי נאם אדני יהוה: ואנשי
תמיד יבדילו עברים בארץ מקברים את־העברים את־
הנותרים על־פני הארץ לטהרה מקצה שבעה־חדשים
טו יחקרו: ועברו העברים בארץ וראה עצם אדם ובנה
אצלו ציון עד קברו אתו המקברים אל־גיא המון גוג:
16 וגם שם־עיר המונה וטהרו הארץ:
17 ואתה בן־
אדם

עד כאן

m) v. 17. c. 38, 20. *n*) *dedi te* & exercitum tuum *deuorandum*. v. 17. c. 29, 5.
℣. 5. *o*) v. 4. c. 29, 5. *p*) c. 23, 34. c. 26, 5. *q*) v. 8. c. 11, 8.
℣. 6. *r*) c. 38, 22. Apoc. 20, 9. *s*) c. 38, 2. *t*) S. *& in habitatores insularum*. cf. c. 26, 15. 18. c. 27, 35. & c. 38, 13. *u*) *secure* habitantes. v. 26. c. 38, 8. 11. 14. S. *securos*. Grot. in Syros tuos *maris accolas*; ex falsa hypothesi, per Gogum intelligi Antiochum Epiphanem. cf. not. c. 38, 1. *x*) v. 7. 23. c. 28, 23. c. 38, 23.
℣. 7. *y*) S. Nomen *enim sanctitatis meæ*. v. 25. c. 36, 21. *z*) Es. 64, 1. cf. supra c. 38, 23. *a*) *nec profanari sinam*; vt existiment me homines non esse omnipotentem. *Vat.* cf. not. c. 35, 20. c. 22, 26. Es. 48, 11. *b*) vid. v. 6. *c*) cf. c. 37, 28. Es. 1, 4. & not. Es. 47, 4. *d*) Ion. *habitare fecerim Schechinam meam in Israele*.
℣. 8. *e*) S. *Ecce venit & factum est*; i. e. sec. *Munst.* certissime veniet & fiet excidium tyrannorum & persecutorum ecclesiæ. *Vat.* *instat* & prope est vt fiat. Subintell. *tempus* illud salutis; vel, *quod prædicit hæc prophetia*. cf. c. 21, 12. c. 33, 33. *f*) v. 5. 10. *g*) S. *hic est dies*, *de quo locutus sum*. c. 38, 17. 19.
℣. 9. *h*) S. *Tum exibunt*. *i*) *& accendent* v. 9. c. 21, 4. sc. *ignem*, vt sequitur in posteriori membro huius versus, & v. 10. *k*) *& calefacient*. S. *comburent*. (3) Es. 44, 15. Ps. 78, 21. *l*) *armis*. S. *arma* Ps. 140, 8. np. hostium interfectorum sec. *Piscat.* idque in signum stabilitatis victoriæ illius, vt armis amplius non sit opus. cf. Es. 2, 4. c. 9, 5. Mich. 4, 3. *m*) c. 38, 4. *n*) *arcubus & telis*. al. *arcum* comburent &c. Es. 7, 24. 1 Par. 12, 2. *o*) & *scipionibus* s. *fustibus* Num. 22, 27. Ier. 48, 17. *p*) qui *manu* iaciuntur *s*. gestantur. *q*) *& lanceis* s. *hastis*. Num. 25, 7. *r*) *accendent inquam illis ignem* *s*) i. e. pluribus annis. Numerus certus forte pro incerto. *Grotius*: Per *septem annos* satis habebunt de præda, quo se calefaciant. Amant Hebræi in magnis multisue rebus exprimendis numerum heptados, vt infra v. 12. 14.
℣. 10. *t*) S. *vt non adferant*. *u*) *nec cadant* Deut. 19, 5. *x*) *per arma accendent* ignem v. 9. *y*) *spoliabunt enim*, vel spoliabunt *etiam*. Hab. 2, 8. *z*) c. 26, 12. *a*) cf. Es. 17, 14. Ier. 30, 16.
℣. 11. *b*) S. *Fiet porro*. *c*) *locum illic sepulcri*. vel *locum vbi sit sepulcrum* ipsius. cum *ellipsi relatiui*. Non possessionem terræ, quam ambiebat, sed sepulcrum in terra Israelis inueniet. *d*) *vallem prætereuntium* viatorum, l. *transeuntium* pollinctorum, cf. v. 14. 15. *e*) S. *ab oriente maris*. Gen. 2, 14. 1 Sam. 13, 5. *f*) *hacque os & nares obturare faciet* prætereuntes præ fœtore (2) Deut. 25, 4. cf. Nom. Ps. 39, 2. *g*) v. 12. 13. *h*) c. 31, 2. 18. c. 32, 31. *i*) *ideoque eam vocabunt*. Imperson. vt Es. 60, 14. c. 61, 12. Mal. 1, 4. *k*) i. e. *vallem multitudinis* Gogi illic sepultæ v. 15. *Boch.* Phal. lib. 3. c. 13. p. 218. Numquid, inquit, ea est *Scythopolis ad orientem lacus Tiberiadis*, cuius vetus nomen *Bethsan*, vt ex Iosepho constat? *Calouius* p. 570. Plura, inquit, & apertiora de ista fœdissima valle, & Turcicorum canum sepultura, deque vrbe *Hamona* v. 15. inquirere, otiosi & curiosi est ingenij: cum hæc & eiusmodi, antequam eueniant, sciri non possint. ℣. 12. *l*) *Sepelient autem eos* Israelitæ v. 11. *m*) *vt a* fœdis cadaueribus *repurgent* terram. v. 14. 15. 16. *n*) quia tantus erit occisorum numerus. cf. v. 9. 14. *Grotius*: longo post prælium tempore reperientur hic illic sparsa ossa, & ea auferent Iudæi (ita ex hypothesi sua Grot.) ne humus contra legem impuretur. ℣. 13. *o*) *Sepelient vero eos* (sic recte supplent LXX.) *omnis populus* v. 11. 12. *p*) *cedetque illis in gloriam* & honorem; pariet illis *celebre nomen*, quod ab hostibus suis diuina ope liberati sint. cf. c. 34, 29. *q*) S. in *die* (al. *dies* celebris erit) *quo glorificabor ego*. sumendo scil. supplicium de Gogo. cf. Ex. 14, 18. *r*) v. 5. 8. 29. ℣. 14. *s*) *Insuper separabunt*, seligent *viros continuitatis*, qui continuo in hanc rem incumbant. Sic dicitur *holocaustum continuitatis*, continuo offerendum c. 46, 15. Ex. 29, 42. *Suffitus continuus*, Ex. 30, 8. &c. *t*) cf. Num. 8, 14. Deut. 10, 8. Num. 13, 3. Neh. 13, 3. *u*) *qui transeant per terram* v. 15. *x*) *sepelientes cum transeuntibus* aliis v. 15. *y*) *reliquos*, nondum sepultos spatio illo septem mensium v. 12. 13. *z*) *ad repurgandum eam* v. 12. 15. *a*) c. 3, 16. *b*) vid. v. 12. *c*) S. *perscrutabuntur* sc. terram. Iud. 18, 2. Vulg. *quærere incipient*. sc. isti designati pollinctores ossa interfectorum. v. 15. Conf. Iob. 5, 27. c. 28, 3. ℣. 15. *d*) *Quum* igitur *transierint isti transeuntes per terram*; eam scil. perlustrantes v. 14. *e*) *& viderit* aliquis eorum. *f*) *os* vel *ossa hominis*. cf. Num. 19, 16. *g*) *tum exstruet*, *eriget*. Gen. 22, 9. &c. *h*) *iuxta illud* os vel ossa hominis. c. 1, 19. c. 43, 6. *i*) *monumentum* s. signum, per quod conspiciatur. (3) 2 Reg. 23, 17. *k*) *donec sepeliant illud* pollinctores v. 14. *l*) vid. v. 11. ℣. 16. *m*) S. *Vnde etiam nomen vrbis* vicinæ erit. *n*) *Hamona*, i. e. *multitudo* vel *multitudo eius*. cf. v. 11. *o*) S. *Ita mundabunt terram*. sc. vt dictum est v. 12. seqq.

℣. 8. ונהיתה cum *Gaiah* 2. 5. sec. *Mas. Erff.* ℣. 9. בנשק per *Tsere* 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed præter *impr.* ad ℞ Iob. 20, 24. ℣. 11. לגוג sine *Psik* 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. *impr.* 1 Sam. 12, 3. & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. המונה cum *Kri* המונו 2. 3. & *Mas. Erff.* ℣. 15. עד per *Mun.* 1 6 - 10 13 - 16. 19. 20. 22. 23. ℣. 16. המונה per *Cholem* 3. contra *M. I.* Ceterum Ion. vertit *tumulum eius*, quasi legisset המונה cum *Mapp.* de quo tamen vide sis R. *Salom.* ad c. 27, 17.

אָדָם כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל־כָּנָף
וּלְכֹל ׀ חַיַּת הַשָּׂדֶה הִקָּבְצוּ וָבֹאוּ הֵאָסְפוּ מִסָּבִיב עַל־
זִבְחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹבֵחַ לָכֶם זֶבַח גָּדוֹל עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל
18 וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר וּשְׁתִיתֶם דָּם׃ בְּשַׂר גִּבּוֹרִים תֹּאכֵלוּ וְדַם־
נְשִׂיאֵי הָאָרֶץ תִּשְׁתּוּ אֵילִים כָּרִים וְעַתּוּדִים פָּרִים מְרִיאֵי
19 בָשָׁן כֻּלָּם׃ וַאֲכַלְתֶּם־חֵלֶב לְשָׂבְעָה וּשְׁתִיתֶם דָּם
כ לְשִׁכָּרוֹן מִזִּבְחִי אֲשֶׁר־זָבַחְתִּי לָכֶם׃ וּשְׂבַעְתֶּם עַל־שֻׁלְחָנִי
סוּס וָרֶכֶב גִּבּוֹר וְכָל־אִישׁ מִלְחָמָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃
21 וְנָתַתִּי אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם וְרָאוּ כָל־הַגּוֹיִם אֶת־מִשְׁפָּטִי
22 אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְאֶת־יָדִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָהֶם׃ וְיָדְעוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם מִן־הַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה׃
23 וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי בַעֲוֺנָם גָּלוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מָעֲלוּ־
בִי וָאַסְתִּר פָּנַי מֵהֶם וָאֶתְּנֵם בְּיַד צָרֵיהֶם וַיִּפְּלוּ בַחֶרֶב
24 כֻּלָּם׃ כְּטֻמְאָתָם וּכְפִשְׁעֵיהֶם עָשִׂיתִי אֹתָם וָאַסְתִּר
כה פָּנַי מֵהֶם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עַתָּה
אָשִׁיב אֶת־שְׁבִית יַעֲקֹב וְרִחַמְתִּי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
26 וְקִנֵּאתִי לְשֵׁם קָדְשִׁי׃ וְנָשׂוּ אֶת־כְּלִמָּתָם וְאֶת־כָּל־
מַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי בְּשִׁבְתָּם עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח
27 וְאֵין מַחֲרִיד׃ בְּשׁוֹבְבִי אוֹתָם מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי
אֹתָם מֵאַרְצוֹת אֹיְבֵיהֶם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
28 רַבִּים׃ וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בְּהַגְלוֹתִי אֹתָם
אֶל־הַגּוֹיִם וְכִנַּסְתִּים אֶל־אַדְמָתָם וְלֹא־
אוֹתִיר

שבות קרי

חסר א'

*. 17. p) vid. v. 4. & cf. Es. 46, 11. c. 56, 9. q) v. 4. cf. 1 Sam 17, 46. Ier. 7, 33. Apoc. 19, 17. r) c. 31, 6. 13. 1 Reg. 14, 11. c. 16, 4. c. 21, 24. s) Es. 45, 20. t) Am. 3, 9. u) *ad mactationem meam, quam mactabo,* parabo vobis, qs in epulas, ex mactatis hominibus & equis v. 19. Zeph. 1, 7. Schm. *sacrificium meum, quod ego sacrifico vobis.* Nam iugulatio illa, & fusus cruor, *victimarum* habent similitudinem. *Grot.* x) cf. Es. 34, 6. y) v. 2. 4. z) v. 18. 19. vid. Apoc. 19, 18.

*. 18. a) S. *Carnem* nimirum *fortium* v. 20. c. 26, 16. c. 27, 21. b) S. *arietes, agnos* c. 27, 21. c. 34, 17. Es. 34, 6. Al. *arietum* &c. c) Ier. 51, 40. d) Ier. 50, 27. e) *saginatos* l. *saginatorum.* (7) 1 Sam. 6, 13. Es. 1, 11. f) Amos 4, 1. *Grotius*: per hæc animantium, quæ in sacrificiis vsurpari solebant, nomina *varii hominum ordines* intelliguntur, Principum, ducum, militum, quod & Chaldæus obseruat. *Tauri Basanis* pro hominibus potentibus ponuntur etiam Ps. 22, 13.

*. 19. g) S. *Comedetis itaque* v. 17. h) cf. c. 16, 18. Es. 23, 18. i) v. 17. 18. k) *ad ebrietatem vsque* (2) c. 23, 33. l) vid. v. 17.

*. 20. m) S. *Satiabimini inquam.* v. 19. n) *ad mensam meam.* 2 Sam. 9, 7. 10. *Grot.* ita vocat locum prælii. o) *equis & iumentis curulibus.* vid. 2 Sam. 8, 4. 1 Reg. 10, 29. p) *forti* v. 18. q) Es. 3, 2. r) v. 8. 10.

*. 21. s) S. *Sic dabo inter gentes; videbunt enim* t) cf. v. 13. Ps. 46, 11. u) pœnas de hostibus Ecclesiæ & contemtoribus nominis mei sumtas. Zeph. 3, 8. Ps. 97, 8. Apoc. 16, 7. x) Ex. 10, 2.

*. 22. y) S. *Vt cognoscant domus Israel* v. 28. z) 1 Sam. 18, 9. a) vid. v. 11. b) *& vltra* c. 43, 27.

*. 23. c) *Cognoscant autem gentes* v. 7. c. 38, 16. quam iustus fuerit Dominus in ecclesia castiganda, & misericors in illa vindicanda ab afflictionibus. *Iun.* d) *propter iniquitatem suam.* cf. Ier. 50, 7. e) *in captiuitatem abducti sunt.* cf. 2 Reg. 17, 6. 23. c. 25, 21. f) v. 26. c. 15, 8. c. 16, 20. g) S. *ideoq; abscenderim facies meas ab illis.* v. 24. 29. h) *dederimque eos* c. 16, 27. i) Neh. 9, 27. k) *vt ceciderint gladio.* c. 5, 12. c. 11, 10. c. 17, 21. c. 24, 21.

*. 24. l) S. *Adeoque iuxta immunditiem ipsorum* c. 34, 11. c. 36, 17. m) c. 14, 11. n) *egerim cum iis* c. 7, 27. o) *abscenderimque* &c. v. 23. p) Ion. *Schechinam meam.* sic v. 23. 29. cf. Es. 59, 2. *. 25. q) Ier. 32, 44. c. 33, 11. Ioel 4, 1. Ps. 126, 1. & oppressos in libertatem restituam. r) Es. 54, 8. 10. Ier. 12, 15. s) cf. Rom. 11, 26. 31. 32. nullus enim eorum absolute est reiectus a regno Dei. t) *& zelo vtar* c. 36, 5. 6. Ioel 2, 18. u) *pro nomine meo sancto.* v. 7. c. 36, 22. *. 26. x) *Postquam (S. vbi) portauerint.* Al. *Etportabunt*; agnoscent, se iuste antea confusos fuisse ob suas præuaricationes. Similis forma verbi supra c. 28, 16. y) c. 16, 52. c. 44, 13. cf. Ier. 31, 19. z) c. 18, 24. a) v. 23. b) S. *dum sederunt.* al. *cum sedebunt* iterum c. 28, 25. 26. *Grotius*: Exaggerat culpam ex beneficiis. Merito eos pudebit, quod me deseruerint: cum ego illos vndique collectos reposuissem in statum longe felicissimum. c) c. 36, 17. d) v. 6. c. 38, 8. *. 27. e) S. *Cum itaque reduxero eos.* v. 2. Ier. 50, 19. f) vid. c. 38, 8. g) c. 37, 21. h) *sanctificatusque fuero in illis.* c. 20, 41. c. 36, 23. 24. i) c. 38, 16. 23. *. 28. k) *Tum cognoscent* &c. v. 22. l) *Deum ipsorum*, in quo solo auxilium inuenire queant: qui eos quidem in captiuitatem tradiderim, sed in. rursus eosdem liberauerim. Itaque in postremis illis angustiis, in incursione Gog, ad me precibus suis fugient, & seruabuntur. *Ostender* apud *Calov.* p. 570. m) S. *eo quod in captiuitatem eiecerim eos.* vid. v. 23. n) *& rursus collegerim eos.* c. 22, 21. Ps. 147, 2. o) c. 37, 21.

---

*. 17. ושתיתם *milra* 1. 2. 3. Sic iidem v. 19. *. 28. Pro אל־אדמתם hab. על־ 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & in marg. 22. sec. recentiorem manum in *Mas. Erf.* ד בסיפרא quam vero confutat R. *Chaiim* in marg. 7. 8.

*. 18.

29 אוֹתִיר עוֹד מֵהֶם שָׁם׃ וְלֹא־אַסְתִּיר עוֹד פָּנַי
מֵהֶם אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת־רוּחִי עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
מ בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר
לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה׃
2 בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים הֱבִיאַנִי אֶל־אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיְנִיחֵנִי אֶל־
3 הַר גָּבֹהַּ מְאֹד וְעָלָיו כְּמִבְנֵה־עִיר מִנֶּגֶב׃ וַיָּבִיא אוֹתִי שָׁמָּה
וְהִנֵּה־אִישׁ מַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה נְחֹשֶׁת וּפְתִיל־פִּשְׁתִּים

p) S. *nec reliquerim amplius.* c. 6, 8. c. 12, 16. *de iis quenquam.* Hæc prophetia, & ista c. 37. de coniungendis duobus regnis s. duodecim tribubus, nunquam impleta est, sed implenda restat, inquit *Meyerus* in Dissert. ad vltima Ezechielis capita p. 74. Et secc. sub initium capitis, Hoc, inquit, non impletũ sub veteri testamento -- vt reducerentur Israelitæ ex terris inimicorum suorũ, nemine relicto, & effunderet Deus Spiritum S. in domum Israelis. Post tempora etiam Antiochi; quem quidam Gogũ esse volunt, nulla facta est reductio; immo maior facta est populi dispersio per omnes terras. Conf. tn. not. ad Hos. 2, 1. 2. c. 3, 5. &c.

℣. 29. q) S. *Tum non abscondam amplius* v. 23. 24. Quia illa persecutio a Gog & Magog, de qua Apoc. 20. erit omnium vltima ante finem mundi, vt connexio vaticiniorum cum Apocalypsi facile ostendit, & Hieronymus & Augustinus recte annotarunt; inquit *Hülsemannus* apud *Calouium* p. 565. r) *ab iis.* Protestatur Deus, non respectu quorundam saltim, qui pœnitentiam serio egerint (vti *Grotius* vult) sed respectu *Ecclesiæ totius, & vniuersi populi sui*: Non abscondam vlterius faciem meam ab iis. *Calou.* p. 570. s) S. *quia.* Deut. 3, 24. 1 Sam. 7, 23. t) *effudi.* S. *effundam Spiritum meum* c. 36, 27. Es. 32, 15. 16. c. 44, 3. Ioel 2, 28. (al. c. 3, 1.) Zach. 12, 10. i. e. propterea quod illuminati Spiritu sancto Christiani (re, non nomine tantum) vitam suam ad præscriptum verbi mei component. &c. *Osiander* apud *Calov.* p. 570. u) Hoc sigillum est diuinæ promissionis, vt v. 13. c. 11, 8. c. 16, 14. &c.

CAP. XL, ℣. 1. x) *Anno vigesimo quinto.* Vltima igitur Ezechielis visio, ratione temporis, in scripturis traditi, non hæc est, sed illa, quæ habetur c. 29, 17. seqq. cf. ibid. not. & Præf. in hunc librum §. 5.

CAP. XL.

&c. y) *post exilium nostrum*, quod cum Iechoniæ s. Ioiachini captiuitate contigit. vid. not. c. 1, 2. c. 33, 21. Quodsi ergo ad annum Ezechielis 25. addantur *octo*, qui effluxere *a primo captiuitatis gradu* ad secundum (i. e. ab *anno Ioiakimi quarto* ineunte, quo abductus est Daniel cum sociis Dan. 1, 1. 6. vsque ad *annum Ioiakimi vndecimum, & ad Iechoniam*, trium tantum mensium Regem) colligitur inde, Danielem cum sociis iam 32. annos in Babylonia egisse, quando Ezechiel in visione nouum Templum vidit, inquit *Gurtlerus* Theol. proph. p. 41. z) *in initio anni.* cf. Ex. 12, 2. a) *decimo* sc. *die.* vt c. 20, 1. c. 24, 1. b) *mensis* sc. primi, vt supplet S. al. *mensis septimi.* Principium enim anni ciuilis Iudæis est septimus mensis (cf. Ex. 23, 16.) in cuius *decimum diem* incidit solemne expiationis festum Lev. 16, 29. c. 23, 27. c. 25, 9. Sicque *antitypus* eius pulcre mõnstratur a Propheta, nimirum vera Ciuitatis S. & Templi per Christum exstructio, purgatio & sanctificatio eo intrantium. Quo respexere Patres fideles hinc & inde oberrantes & peregrinantes Hebr. 11, 10. &c. *Maii* Oecon. p. 1049. c) *postea, quam* s. *postquam.* Ios. 9, 16. d) *vrbs* Hierosolyma *excisa erat.* c. 33, 21. quod factum est *anno* post captiuitatem Iechoniæ & regni *Tsedekiæ vndecimo* 2 Reg. 25, 2. e) *ipso hoc die* c. 24, 2. Gen. 7, 13. Ex. 12, 17. Lev. 16, 29. f) *venit super me.* vid. c. 1, 3. g) vid. c. 1, 3. c. 3, 14. 22. c. 8, 1. c. 37, 1. h) *& in spiritu duxit*, vel per ecstasin rapuit & *transtulit me.* v. 2. cf. c. 11, 24. c. 37, 1. i) *illuc*, v. 3. ad vrbem sc. Hierosolymam, & in terram Israelis v. 2. Nempe cum vrbs & templum Hierosolymitanum destructum esset, c. 33, 21. & Deus tn. Iudæis noui Templi, cum reditu ex exilio, ædificandi spem facere vellet, exhibet prophetæ in viso *Templum* aliquod, tanquam prototypon perfectum Templi Dei, & simul illustrem *typum Ecclesiæ*, in qua Deus nouissimis temporibus gloriose habitaret. cf. c. 37, 27. 28. & c. 43, 7. 9. Nec aliter instituit apud Zachariam c. 2, 5. 6. qui pariter Hierosolymam vrbem mensurari vidit, vt inde illius ædificandæ & ampliandæ spem conciperent Israelitæ; inquit *Vitringa* in Comment. ad Apoc. 11, 1. 2. p. 602. Existimem adeo, *Templum Ezechielis* esse 1) *ædificium perfectissimum*, & ipsius architecturæ, quam hodienum moratiores gentes mirantur & excolunt, absolutissimum exemplar, ac posse proinde designationibus repræsentari; 2) *Templo Salomonis simillimum*, 3) *reuera tn. non ædificatum*, neque ædificatu in monte Moriæ possibile (extrema enim Templi area 3000 cubitos longa, totidemque lata erat, quantum quidem tota vix Hierosolyma, multo minus inclusus mons Moriæ patebat); 4) *exemplar tn. templi*, post captiuitatem exstructi & denique 5) principaliter *typum mysticum felicis*, in qua viuimus, *Ecclesiæ Christi.* Hæc Cl. *Sturmius* in Sciagraphia Templi Hierof. p. 13. 15. qui laudabili industria & in hac ipsa Sciagraphia & alibi (in maiore *Goldmanni* opere, de Architectura ciuili, Germanice edito, p. 42. seq.) data ichnographia & delineatione ex architecturæ rationibus rem hanc alioquin obscurã & difficilem magna ex parte feliciter illustrauit; ita vt, qui solida S. linguæ notitia instructus est, non parum isthoc labore se iuuari sentiat. Fatendum tn. etiam est, quod vir cetera accuratus & doctissimus ob minus exactam Hebrææ linguæ peritiam sæpius hæsitet, atque ita contra ipsum textum dubia moueat imperitis. Quod heic quidem non contradicendi animo, sed ne vtilissimum scriptum, & in hoc argumento præ ceteris commendandum, l. negligatur l. improuide ad stabilienda falsa præiudicia adhibeatur, candide monendum putauimus. Ceterum tanquam certum & indubitatum habemus, istas vaticinationes non esse impletas tempore Ezræ aut Zerubbabelis sub Templo II. quod vellent quidem *Villalpandus* & *Grotius*; vt fuse ac solide ostendit peculiari dissertatione D. Io. *Meyerus*; cui tn. neutiquam adsentimur, dum eas *ne quidem hactenus sub N. T. impleri cœptas esse*, sed euentum suum sortituras esse tempore futuro existimat: etsi nondum singulas eius partes perspiciamus, aut vltimum huius ædificii complementum ad reliquorum vaticiniorum & S. Apocalypseos ductam c. XXI. & XXII. cum nouissimis temporibus adhuc futurum speremus; monente m. *B. Luthero* in grauissima sua Præfatione in hunc librum. cf. 1 Cor. 3, 16. 2 Cor. 6, 16. Heb. 12, 18. 22. seqq. Iudæos enim, qui inuitis rationibus, & dictis Scripturæ sacræ (vid Es. 66, 1. 2. & Ier. 3, 16. Hagg. 2, 7. 9. Zach. 14, 20. 21. &c.) materiale & tertium Templum sub Messia suo ædificandum exspectant, idem laudatus *Meyerus* solide illo scripto suo refutauit. ℣. 2. k) *In visionibus diuinis.* c. 1, 1. Gen. 46, 2. Num. 12, 6. Dan. 10, 16. non corpore. l) *transtulit me* v. 1. c. 8, 3. 7. &c. m) *& collocauit me* c. 37, 1. n) *in montem celsissimum, altum admodum*; qualem non physice, sed dignitatis & gloriæ euangelicæ eminentia futurum esse *montem Sionis*, etiam Esaias prædixerat Es. 2, 2. cf. etiam supra c. 17, 22. 23. Apoc. 21, 10. o) & super illo erat *quasi structura* (1) *vrbis.* Augustissimum scilicet Templi ædificium instar vrbis conspexit propheta, vt sentit etiam *Sturmius* p. 19. & 22. al. vt Munsterus: *& prope montem erat qs. structura vrbis*; de qua pluribus infra c. 48. Describitur enim primo *Templum* cum his, quæ ad illud pertinent vsque ad c. 45. deinde *terra* & tandem c. 48, 15-30. seqq. *situs & structura vrbis.* p) *ab Austro.* vel quod Propheta e Babylonia & a Septemtrione versus meridiem ad sacrum hunc montem accederet; vel quod Ierusalem ad Austrum respectu montis esset. cf. infra c. 45, 6. c. 48, 15. & Ps. 48, 3. ℣. 3. q) *Cumque illuc me perduxisset* v. 1. 2. r) *tum ecce!* Excitantis est & adseuerantis ac demonstrantis particula, vt c. 1, 4. Es. 50, 2. Ier. 31, 8. s) *Vir* quidam ibi erat; quem infra c. 44, 2. 5. *Iehouam* dicit, nempe *Christus* θεάνθρωπος, Dominus & Architectus Ecclesiæ suæ Matt. 16, 18. cf. Zach. 2, 5. Apoc. 1. 13. seqq. Hebr. 3, 2. seqq. c. 11, 16. al. cum Grotio *Angelus*, coll. Apoc. 21, 9. t) *instar* lucidissimi *æris.* cf. c. 1, 4. 7. 13. Dan. 10, 6. &c. Apoc. 1, 15. u) *& funiculus lineus* ad dimetiendum v. c. circumferentiam columnarum, it. longitudinem ac latitudinem terræ; coll. c. 47, 3. 13. Ios. 17, 14. Zach. 2, 5. Al. cum Lyrano *funiculum cum plumbo*, qui in ædificiis recte erigendis deseruit, intelligunt.

CAP. XL, ℣. 1. ויביא sic *plene* cum *Kri* ויבא fe. 2. sec. *Maf. Erff.* At ויבוא cum eodem *Kri* 3. Vtrumque contra *Maf. impr.* ad v. 3. ℣. 3. ויבא siue *Iod* otioso 1. 3. 5. contra *Maf. impr.* At ויבוא scribunt 2. ac *Maf. Erff.* & sic in marg. 6. 9.

בידו וקנה המדה והוא עמד בשער: וידבר אלי האיש 4
בן־אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך לכל
אשר־אני מראה אותך כי למען הראותכה הבאתה
הנה הגד את־כל־אשר־אתה ראה לבית ישראל:
והנה חומה מחוץ לבית סביב סביב וביד האיש קנה ה
המדה שש־אמות באמה וטפח וימד את־רחב הבנין
קנה אחד וקומה קנה אחד: ויבוא אל־שער אשר 6
פניו דרך הקדימה ויעל במעלתו וימד את־סף
השער קנה אחד רחב ואת סף אחד קנה אחד רחב:
והתא קנה אחד ארך וקנה אחד רחב ובין התאים 7
חמש אמות וסף השער מאצל אולם השער מהבית
קנה אחד: וימד את־אלם השער מהבית קנה אחד: 8
וימד את־אלם השער שמנה אמות ואילו שתים אמות 9
ואלם השער מהבית: ותאי השער דרך הקדים י
שלשה מפה ושלשה מפה מדה אחת לשלשתם ומדה
אחת לאילם מפה ומפו: וימד את־רחב פתח־השער 11
עשר

x) *& calamus mensorius*; de quo v. 5. & c. 42, 16. cf. Zach. 2, 5. 6. Apoc. 11, 1. c. 21, 10. *Grotius:* intelligenda *pertica*, quæ in illis locis fieri solebat *ex calamo*. y) *ipseque stabat in porta* vrbis v. 2. s. potius periboli totius areæ sanctæ v. 5. quasi me aduentantem præstolatus esset. v. 4. *Ad portam stat* Christus, vocat, inuitat, viam monstrat, aditumque aperit in templum sanctum & ad interiora, inquit *Maius* Oecon. p. 1050. coll. Prou. 1, 20. 21. c. 8, 1. seqq. c. 9, 1. seq. Ioh. 10, 7. 9. c. 14, 6. Hebr. 6, 19. 20. c. 7, 19. c. 10, 19. c. 12, 22. seqq.

ψ. 4. z) de quo ad v. 3. diximus. a) c. 2, 1. 3. c. 47, 6. Dan. 8, 17. b) q. d. *probe vide* mensuram & structuram huius sacri ædificii, & quæcunq; tibi ad videndum offeruntur. c. 44, 5. c) np. verba & declarationes meas. cf. c. 3, 10. d) *& adverte animum tuum*. c. 44, 5. e) cf. Ex. 25, 9. f) *nam ideo, vt hæc tibi! ostenderem*. Ex. 9, 16. g) *adductus huc es*; vt dictum v. 1. 2. 3. h) *tuque indicato* & nota facies domui Israel *omnia, quæ visurus es*; nec verbis tantum, d. etiam lineis & ichnographice ea repræsentabis. c. 43, 10. 11.

ψ. 5. i) *Et ecce!* illic, vbi Vir ad portam stabat. vid. v. 3. k) *murus* erat, sc. exterior; vel, vt ό. habent τὸ περίβολον, totam cingens, & a non sancto c. 42, 20. separans quadratam aream Sanctuarii: quæ in peripheria sua 12000. quouis autem latere 3000. cubitos vel quingentos calamos habebat. c. 42, 15. seqq. l) *extra domum* s. ædificium Templi. cf. c. 43, 21. m) Vulg. *forinsecus in circuitu domus vndique*. cf. v. 14. 17. 25. &c. n) vid. v. 3. o) *calamus mensorius*. vid. ibid. & v. 6. 7. &c. p) *sex præcise cubitorum* v. 12. c. 41, 1. 3. q) *in mensura cubitali*. Ex. 26, 2. c. 36, 9. 15. r) *sed hoc quidem cum palmo*: ita, vt quilibet cubitus vulgarem, quo in Babylonia vtebantur, *palmo*, h. e. mensura 4. digitorum קמץ בלא אס"ף (vid. infra ad v. 43.) superaret. Id quod non solum accentuum positu, sed disertis etiam verbis, hic & infra c. 43, 13. Propheta studiose notandum putauit, ne hic *Hebræorum cubitus* cum Babyloniorum (inter quos hæc scribebat) mensura confunderetur. *Fuit enim Aegyptiacus & Hebræus cubitus vno palmo maior Babylonico*, vt pluribus probavit *Clericus* ad Gen. 6, 15. p. 53. seqq. s) *mensus itaque* est diuinus Architectus calamo suo. v. 6. 8. 9. 11. &c. (1) *Murum* s. peribolum totius areæ sanctæ, (2) *Exterioris atrii portam* orientalem v. 6. septemtrionalem v. 20. & australem v. 24. (3) *Interioris atrii portam* meridionalem v. 28. orientalem v. 32. & septemtrionalem v. 35. & tandem (4) ipsius *Templi vestibulum* v. 48. &c. cf. Zach. 2, 6. Apoc. 11, 1. t) *latitudinem* v. 6. 7. u) *istius fabricæ* s. *structuræ*, h. e. muri huius extremi, de quo ab initio versus. ό. τὸ περιτείχισμα. x) *& altitudinem*. Ex. 27, 18. y) *vnius calami*. ita vt crassities & altitudo vnius calami s. sex cubitorum, & murus quadratus esset.

במעלתיו קרי

ואיליו קרי

ψ. 6. z) *Deinde venit*, accessit per magnum illud spatium, peribolo isto inclusum, quod *Atrium gentium* vocamus. a) *ad portam* non Ambitus totius ædificii, sed ad portam, quæ erat *atrii exterioris*, *Israelis* sc. siue *mulierum* v. 17. quod sec. *Sturmii* obseruationem p. 56. mille cubitos singulis lateribus habebat. b) Vulg. *quæ respiciebat* v. 20. 22. c) *versus Orientem* v. 10. 19. d) *& adscendit*. quia solum huius exterioris atrii aliquot cubitis (12. sec. *Sturmium* p. 56. pro quibus ego malim 3. vel 4.) elatius fuit, quam atrium gentium; & rursus interius Sacerdotum atrium altius atrio Israelitarum v. 31.; omniumque altissimum ipsum Templũ. v. 49. Ne quis temere putet, se vno saltu in cælum transsilire posse, sed τὰ ἄνω continuo esse quærenda Col. 3, 1. 2. vt D. *Maius* obseruat l. c. Confer etiam Dn. Kœpkii Dialogum de Templo Salomonis, & not. ad 1 Reg. 6, 19. e) *per gradus eius*, nempe *septem*, vt addunt bene LXX. ex coll. v. 22. 26. f) *atque* tunc *mensus est* calamo suo v. 5. g) *limen* Iud. 19, 27. 2 Reg. 12, 10. c. 22, 4. scil. *exterius* hoc fuit *limen* portæ orientalis. h) S. *iterumque limen vnum*; s. alterum, interius. i) nempe tam interius, quam exterius huius portæ limen, sicut extremus peribolus v. 5. *latitudinem vnius calami habebat*. Adparet igitur, *ædificium* hic iuxta longiora latera *inclusum fuisse muro crassitiei 6. cubitorum*; & rite, immo necessario a portarum muris *eandem spissitudinem* ad omnes ædificiorum muros vndiq; deriuamus; inquit *Sturmius* p. 64. Cf. etiam c. 41, 5. ψ. 7. k) Vulg. *Et thalamum*. sic v. 10. 12. al. *excubitorium*, coll. 1 Reg. 14, 28. Intelliguntur autem *conclauia* s. *cellæ* vtrinque tres, ad dextram & sinistram portæ, in substructione muri latentes, 6. cubitos longæ & latæ, & æqualibus dissitæ interuallis, vt distinctius exponit infra v. 10. e quarum vna in alteram ingressus patebat, docente *Sturmio* in Sciagr. p. 65. Quare etiam in postibus *fenestellæ* fuerunt, vt etiam in muro anteriori iuxta ianuam. vid. infra v. 16. & *Sturm*. p. 63. l) v. 5. m) *& interstitium istorum conclauium* s. murum, qui hæc conclauia separabat. cf. de priori nomine c. 19, 11. Leu. 27, 12. 2 Sam. 19, 36. &c. n) *quinque cubitorum*, vid. *Sturm*. p. 65. o) *limen vero portæ* interius & exterius, vt dictum v. 6. p) *iuxta* q. d. *a iuxta*, *ab apud*. c. 10, 16. q) interius & exterius *vestibulum portæ* v. 8. De vestibulo cf. 1 Reg. 7, 6. 7. & *Sturm*. p. 60. r) *a domo*. Vulg. *intrinsecus*. sic v. 8. Nam *vestibulum* etiam *intrinsecus* portæ huic exteriori adiacebat, ipsa symmetria cogente, cui opponeretur vestibulum exterius portæ interioris (de qua v. 23. 26. 31.) *Sturm*. p. 63. s) quæ fuit etiam exterioris liminis mensura v. 6. ψ. 8. t) *Mensus etiam est* ipsum *vestibulum* portæ. *Sturm*. p. 63. u) *a domo* s. *intrinsecus*, vt v. 7. x) *vno calamo*. np. ab extrema columna parietina ad extremam liberam. vid. *Sturm*. p. 71. seq. ψ. 9. y) *Porro mensus est* exterius *vestibulum portæ*. z) *octo cubitorum* latitudine; np. a centro parietinæ columnæ ad centrum liberæ. nam sine his vnius calami s. 6. tantum cubitorum vestibulum fuit v. 8. a) *& columnas eius*. v. 10. 14. 16. Varie reddunt & accipiunt: Vulg. *& frontem eius*. S. *& limina eius*. Cocceio *margines murorum*. Sed *columnas* intelligi, non immerito censet *Sturmius*. Nam, inquit, p. 71. si columnæ nostræ capitulum ornemus more Corinthiorum inferius duplici serie palmarum, & superius volutis, annon hirsutum *arietis* caput, & in helicem conuolutis cornibus præditum, satis apte repræsentabit? Maneant adeo *columnæ rotundæ* palmis ornatæ. cf. not. 1 Reg. 6, 31. b) *sic m.* mensus est *vestibulum portæ* alterum. c) *ab interiore facie* portæ versus interius atrium. v. 7. 8. ψ. 10. d) S. *Ceterum thalami*, s. *conclauia* aut *cellæ* huius *portæ* orientalis. vid. v. 7. e) v. 6. 19. f) numero *tres* erant *hinc & inde*, i. e. *vtrinque*. cf. v. 12. 21. 26. 34. &c. g) c. 46, 23. h) *columnis*. v. 9. 14. ψ. 11. i) *Postea mensus est latitudinem*. v. 5. k) *apertura portæ* s. aperti in porta spatii. cf. v. 13.

ψ. 4. אותך *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Num. 22, 33. Alii *defect.* Sed אתך habent 1. 3. & sic fe. 2. הבאת sine *He* parogog. quidam in marg. 7. 8. contra *Mas. impr. & Erff.* : ! Itemque *M. I.* ψ. 8. Pro אלם hab. אילם 6. 9.

עשר אמות ארך השער שלוש עשרה אמות׃ וגבול 12
לפני התאות אמה אחת ואמה־אחת גבול מפה
13 והתא שש־אמות מפו ושש אמות מפו׃ וימד את־
השער מגג התא לגגו רחב עשרים וחמש אמות פתח
14 נגד פתח׃ ויעש את־אילים ששים אמה ואל־איל
טו החצר השער סביב ׀ סביב׃ ועל פני השער היאתון
16 על־לפני אלם השער הפנימי חמשים אמה׃ וחלונות
אטמות אל־התאים ואל אליהמה לפנימה לשער
סביב ׀ סביב וכן לאלמות וחלונות סביב ׀ סביב
17 לפנימה ואל־איל תמרים׃ ויביאני אל־החצר החיצונה
והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר סביב ׀ סביב שלשים
18 לשכות אל־הרצפה׃ והרצפה אל־כתף השערים
19 לעמת ארך השערים הרצפה התחתונה׃ וימד רחב
מלפני השער התחתונה לפני החצר הפנימי מחוץ
כ מאה אמה הקדים והצפון׃ והשער אשר פניו דרך
21 הצפון לחצר החיצונה מדד ארכו ורחבו׃ ותאו

l) 10. cubitorum, vt infra c.41, 2. computatis nimirum vtrinque semicolumnis s. postibus vnius cubiti: nam alioqui porta latius aperta fuisset, quam vestibulum, quod erat 8. cubitorum v.9. m) longitudo autem portæ. v. 18. n) erat tredecim cubitorum. Ad altitudinem portæ id referunt Lyranus, Villalpandus, aliique, eo, quod maior hæc sit dimensio; non immerito haud admissi a Cl. Sturmio p.66. sq. qui tn. quod numerus XIII. plane alienus & imperfectissimus ipsi visus sit, pro tredecim supponit ter decies, inuita constructione & phrasi sacri textus. Cogitandum itaque de alia dispositione, aut fatendum, nos terminos huius numeri ignorare. cf. etiam Maii Oec. p.1052.

℣. 12. o) S. Terminus vero (s. Spatium) ante thalamos erat. Vulgat. Et marginem ante thalamos ii. mensus est, ex v.11. cf. c.43, 20. p) vid. v.7. q) vnius cubiti; quantum sc. columnæ vtrinque inter tres thalamos positæ a pariete prominebant. vid. Sturm. p.71. r) & sic etiam ex altera parte vnius cubiti spatium inter columnas erat: ita vt porta inter oppositos parietes duodecim, inter columnas autem decem cubitos pateret, vt dictum v. 11. s) thalamus autem s. conclaue vnumquodque v.7. t) sex erat cubitorum & quadratum v.5. c.41,1. u) hinc & inde, i. e. vtrinque, vt v. 10.

℣. 13. x) Deinde mensus est per opposita ostia thalamorum, totius portæ & ædificiorum eius latitudinem. y) a tecto, h. e. a summo & extremo pariete vsque ad extremum oppositi thalami parietem. cf. Ex.30, 3. c.37,26. Nam tectum proprie dictum thalami non habuerunt, sub portæ tecto, vel potius lacunari, consistentes, sed suum modo laquear; inquit Sturm. p. 68. z) nempe parietis extremi vtrinque semicubitum, parietis thalamorum anteriorum vtrinque semicub. substructionis eius vtrinque semicubitum. thalami vtrinque 6. cubitos, qui collecti faciunt 15. & his additi 10. pro apertæ portæ latitudine, ex v.11. vna summa prodeunt 25. cubiti. cf. v. 21.25.29. a) idque per ostium

האיתון קרי

e diametro oppositum ostio. cf. v. 23.

℣. 14. b) Et fecit, np. mensurando, atq; sic fieri iussit: nam adueniente Propheta totum alioqui iam extitit ædificium. c) columnas. vid. v. 9. d) Vulg. per sexaginta cubitos, nempe sec. longitudinem totius ædificii

מלעיל

huius portæ. scil. sec. Sturmii computū

ותאיו קרי

p. 72. semicubitum pro basi, 6. cubitos ab extrema columna vestibuli ad parietinam, 1. cub. proiectionis parietinæ, 6. spissitudinis muri, 36. interioris portæ longitudinis, 6. spissitudinis muri interioris, 1. latitudinis proiectionis columnæ parietinæ, 3. ad extimū columnæ vestibuli interioris, & semicub. pro basi; vnde summa 60. cubitorum. e) & iuxta columnas v.9.15. f) atrium s. areola aut spatium quoddam intra columnas. Nam atrium proprie dictum, i. locum subdialem, parietibus cinctum, hic significari non posse, nemo non fatebitur; inquit Sturm. p.72. ipseq; p.73. arcus s. portas intelligit super thalamos inter duas quasuis columnas constitutas, easdemq; apertas, nec foribus clausas, adeoq; liberi accessus, & liberi ac sereni aeris, quæ maioris portæ fuerint quasi suburbia, coll. Leu.25,31. Es.42,11. Dubitamus tn. de ista acceptione vocis, etsi per imperitiam architecturæ quidquam præcise determinare non audeamus. g) & porta eiusmodi minor, per asyndeton. cf. v.48. vel ad mentem Sturmii per appositionem: porta np. h) Vulg. per circuitum, i.e. per vniuersam Portam maiorem. cf. v.5.16.17.25.&c. ℣. 15. i) S. Ante autem. cf. c.32,8. k) portam; np. introitus s. ingressus (1) rad. אתה. similis constr. c.7,7. Ios.3,14. 1 Reg.22,27.&c. l) vsque ad vestibulum portæ interius. Prius comma terminum a quo, posterius hoc terminum ad quem designat. m) cum vestibulo construimus sec. accentus, alii cum porta. cf. v.19.22.23.27.&c. n) quinquaginta erant cubiti, vt v.21.25.29.&c. Vniuersa namque portæ longitudo, vt v. 14. audiuimus, fuit 60. cubitorum. si itaq; subtrahas sex & dimidium cubitum anterioris, & tres ac dimidium interioris vestibuli, pro reliqua portæ longitudine 50. relinquuntur. Sturmius p.74. ℣. 16. o) S. Fenestræ vero. Sturmio p.63. fenestellæ, ad illustrandas scalas cochleares intra murum latentes. cf. not. v.7. p) contractæ, constrictæ. Vulg. obliquas; intus scil. angustiores (8) c. 41,16.26. 1 Reg.6,4. q) ad thalamos erant. vid. not. ad v.7. r) & ad columnas eorum. vid. v.9.37.49. s) intra portam 1 Reg. 6,30. t) v.14.17. u) & sic. c.41,7. x) in vestibulis v.21.22.30.&c. y) fenestra np. erant. z) v.5.14. a) introrsum c. 41, 3. b) & ad singulas columnas. vid. v.9.14. c) palmæ erant duæ v.26. cf. v.31.34.& not. ad v.9. ℣. 17. d) ad atrium exterius. v. 20.31. c.10,5. c.42,1. Israelitarum np. & Mulierum, vt diximus ad v.6. De interiori atrio sacerdotum vid. v.23. e) & ecce! atrium splendidis ædificiis vndique cinctum erat. cf. not. v.5. f) Vulg. gazophylacia. S. cubicula, al. cellaria. c. 41, 10. c. 42,4.7. seqq. 1 Sam.9,22. Nempe substructio circumiacentium ædificiorum, quæ triplicis erant contignationis, vndiq; caua erat cellariis, & cryptoporticibus adstructa, quibus lumen extrinsecus per fenestras adueniebat ordinarium & copiosum. Eiusmodi receptaculis opus erat ad reditus templi adseruandos, qui humidum cellarum subterrestrium non ferebant: vt materia pro vestibus, velis & tapetibus. Sub his vero procul dubio aliæ erant profundiores cellæ, vino v.g. recondendo aptæ. Ita super hac substructione solum ædificiorum elatius erat solo portarum & procul dubio solidissimis incumbens fornicibus pauimento poterat stratum esse, super quæ porticus magnificæ & spatiosæ vtrinq; extabant pro recipiendo populo, qui præsertim festis diebus eo confluebat. &c. Sturm. p.75. g) & pauimentum v.18. c.42,3. in solo sc. ædificiorum, quod paulo depressius fuit ipsius atrii solo; sec. Sturm. h) ita factum erat atrio. cf. c.41,18.19. c.46,23. i) Vulg. vndiq; per circuitum v.5.25. k) triginta sc. conclauia s. cellæ erant; 7. vtrinq; ad portam versus septemtrionem & meridiem, & 8. vtrinq; versus occidentem, 12. cubitis inuicem distantes, ita quidem, vt semper inter duas columnas conclaue vnum consisteret, vna quoq;, sed spaciosa fenestra illuminandum: quomodo in ipso statim atrio potuerunt numerari. Sturm. p.75. ℣. 18. l) Et pauimentum, elegans procul dubio & pretiosum. cf. Esth.1,6. m) ad latus portarum v.40.44. c.46,19. scil. erat vel attingebat, vt supplet Sturm. p.79. n) iuxta Ex. 38,18. 2 Sam.16,13. o) vid. v.11.15. p) pauimentum inferius. vid. not. ad v.17.& cf. c.41,7. ℣. 19. q) Postea mensus est latitudinem totius ædificii circa atrium Israelitarum v.17. r) q.d. ab ante portam 1 Reg.8,54. Ezr.10,6. Vulg. a facie portæ inferioris vsq; ad frontem atrii interioris. s) accuratissime incipiendo, vbi porta exterior, s. ob depressiorem situm inferior, intra vestibulū aut portæ ædificium finitur, Sturm. p.76. He est paragog. adeoq; nomen dignioris generis, & accentus milel. t) q.d. vsq; ad faciem. c.46,9. u) atrii interioris s. Sacerdotum. v.15.23. cf. not. 1 Reg.6,36. x) ab extra s. extrinsecus c.46,2. h.e. ad exteriorem parietem ædificii, quod interius atriū cingebat: nā in illud ædificiū nondum ingressus est S. Architectus. y) vt v. 23.27.47. z) Vulg. ad orientem & ad aquilonem. adeoq; metiendo omnes plagas ab occidente ad orientem v.10.& a meridie versus aquilonem v.20. ædificium fuit 100. cubitos longū, & atrium exacte quadratum. ℣. 20. a) Vulg. Portam quoq;, quæ respiciebat. cf. v.6.22. b) versus septentrionem. cf. v.10.24.27. c) Atrii sc. exterioris. vid. v.17. d) eadem scil. mensura, qua mensus erat portam orientalem v. 6. seqq. ℣. 21. e) Ita etiam thalami eius. vid. v. 7. 10.

שְׁלוֹשָׁה מִפּוֹ וּשְׁלֹשָׁה מִפּוֹ וְאֵילָו וְאֵלַמָּו הָיָה כְּמִדַּת
הַשַּׁעַר הָרִאשׁוֹן חֲמִשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְרֹחַב חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה׃ וְחַלּוֹנָו וְאֵילַמָּו וְתִמֹּרָו כְּמִדַּת הַשַּׁעַר 22
אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּבְמַעֲלוֹת שֶׁבַע יַעֲלוּ־בוֹ וְאֵילַמָּו
לִפְנֵיהֶם׃ וְשַׁעַר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי נֶגֶד הַשַּׁעַר לַצָּפוֹן וְלַקָּדִים 23
וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־שַׁעַר מֵאָה אַמָּה׃ וַיּוֹלִכֵנִי דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם 24
וְהִנֵּה־שַׁעַר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם וּמָדַד אֵילָו וְאֵילַמָּו כַּמִּדּוֹת
הָאֵלֶּה׃ וְחַלּוֹנִים לוֹ וּלְאֵילַמָּו סָבִיב ׀ סָבִיב כְּהַחֲלֹנוֹת כה
הָאֵלֶּה חֲמִשִּׁים אַמָּה אֹרֶךְ וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה׃
וּמַעֲלוֹת שִׁבְעָה עֹלוֹתָו וְאֵילַמָּו לִפְנֵיהֶם וְתִמֹּרִים לוֹ 26
אֶחָד מִפּוֹ וְאֶחָד מִפּוֹ אֶל־אֵילָו׃ וְשַׁעַר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי 27
דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם מֵאָה
אַמּוֹת׃ וַיְבִיאֵנִי אֶל־חָצֵר הַפְּנִימִי בְּשַׁעַר הַדָּרוֹם וַיָּמָד 28
אֶת־הַשַּׁעַר הַדָּרוֹם כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃ וְתָאָו וְאֵלָו וְאֵלַמָּו 29
כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וּלְאֵלַמָּו סָבִיב ׀ סָבִיב
חֲמִשִּׁים אַמָּה אֹרֶךְ וְרֹחַב עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת׃
וְאֵלַמּוֹת סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב ל
חָמֵשׁ אַמּוֹת׃ וְאֵלַמָּו אֶל־חָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹרִים 31
אֶל־אֵילָו וּמַעֲלוֹת שְׁמוֹנֶה מַעֲלָו׃ וַיְבִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר 32
הַפְּנִימִי דֶּרֶךְ הַקָּדִים וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃
וְתָאָו וְאֵלָו וְאֵלַמָּו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וּלְאֵלַמָּו 33
סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
אַמָּה׃ וְאֵלַמָּו לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹרִים אֶל־אֵילָו מִפּוֹ 34
ומפו

f) utrinque tres fuerunt. cf. v. 10. *g) & columnarum eius.* vid. v. 9. 16. *h) & vestibulorum* mensura *fuit.* v. 16. 22.

וחלוניו קרי
ואילמיו קרי
ואילמיו קרי

24. 26. *i)* nempe orientalis, v. 6. seqq. cf. etiam v. 22.
℣. 22. *k)* vid. v. 16. *l)* v. 16. 21. *m)* v. 6. 20.

איליו קרי

n) v. 6. 10. *o) & per septem gradus* adscendebant in portam. cf. v. 6. 26. 31. *p) & vestibula* s. porticus eius v. 21. *q) ante portas* erant. Suffixum masc. ad portas, non ad *gradus* referendum.

ולאילמיו קרי
עליותיו קרי
ואילמיו קרי
איליו קרי

℣. 23. *r) porta etiam* similis erat. *s) ad interius atrium.* v. 19. 27. *t) e regione*, ex opposito. v. 13. *u)* portæ *versus septentrionem & versus orientem* v. 6. 20. *x)* vt etiam hic quadratum esset atrium v. 19. 27.
℣. 24. *y) Postea duxit me* c. 43, 1. c. 47, 6. *z) viam* s. *versus* v. 10. 22. *a) austrum.* c. 21, 2. *b)* v. 3. 5. *c)* vid. v. 9. 16. 21. *d) sec. easdem mensuras* orientalis & aquilonaris portæ. cf. v. 21. 28.
℣. 25. *e) Fenestræ etiam portæ* erant. v. 16. 22. *f) & vestibulis eius* v. 21. *g)* v. 5. 14. 17. *h) sicut illæ fenestræ* portæ orientalis v. 16. & septemtrionalis v. 22. *i)* vid. v. 15. 21. *k)* vid. v. 13. 21.
℣. 26. *l) Gradus etiam septem.* vt v. 22. *m) adscensus* l. *adscensibus eius* erant. vid. 1 Reg. 10, 5. *n) & vestibula* s. *porticus cuiusque portæ*, liberis columnis factæ v. 21. *o) ante illas erant.* *p) & palmæ cælatæ ipsi* erant v. 16. *q)* v. 10. 34. *r) ad columnas eius* vid. v. 9. 10. 31.
℣. 27. *s) Porta quoque erat atrio interiori* v. 23. 32. 44. opposita portæ australi exterioris atrii v. 24. *t) versus* (v. 10. 20.) *meridiem* s. *austrum* v. 24. 28. *u)* vt etiam hic quadratum esset atrium, sicut ad portam orientalem v. 19. & septemtrionalem v. 23.

ואיליו קרי
ואלמיו קרי
ותמריו קרי
ואילמיו קרי
תאיו קרי
מעליו קרי
ולאלמיו קרי
אליו קרי
ואליו קרי
ואלמיו קרי
ולאלמיו קרי
ואילמיו קרי
איליו קרי
ותאיו קרי
ואליו קרי
ואלמיו קרי
ואלמיו קרי

℣. 28. *x)* Cumque ita eadem mensura mensus esset & absoluisset exteriorem portam *orientalem* v. 6. seqq. *septemtrionalem* v. 20. seqq. & *meridionalem* v. 24. seqq. cum atriis earum; *tum porro deduxit me.* v. 2. 17. *y) ad* ipsum *interius atrium* v. 19. 23. 27. *z) per interiorem portam australem.* v. 27. *a)* vbi mensus est interiorem illam portam australem *sec. easdem mensuras* exteriorum portarum. cf. v. 21. 24. 29. & *Sturmium* p. 79. ℣. 29. *b)* vid. v. 7. 10. 21. *c)* v. 9. 14. 33. *d)* v. 21. 26. *e)* Vulg. *sicut supra.* sic v. 33. vid. v. 24. 28. *f)* v. 16. 33. 36. *g)* vid. v. 21. *h)* v. 5. 14. 17. 25. *i)* vid. v. 15. *k)* vid. v. 13. 21. 25. ℣. 30. *l) Item vestibula* s. *porticus.* v. 16. *m)* v. 5. 29. *n) quorum longitudo erat* 25. *cubitorum*, iuxta portæ latitudinem v. 29. *o) latitudo vero*, (a pariete ad extimam columnam versus exterius atrium) *erat quinque cubitorum.* ℣. 31. *p) Vestibulum autem eius* v. 29. *q) ad atrium exterius* v. 17. Nam in interiori atrio huic portæ vestibulum non fuit, vt portæ quidem exteriori v. 8. *r)* v. 16. 26. 34. *s) ad columnas eius* erant v. 9. *t) octo autem gradus*: cum exterioribus portis *septem* tantum essent v. 22. 26. *u)* erant *adscensus eius* v. 34. 37. cf. 1 Sam. 9, 11. ℣. 32. *x)* Quumque australem istam portam absoluisset, *deduxit me* v. 17. 28. 35. *y)* v. 19. 23. 27. *z) versus orientem* v. 10. 22. ad orientalem portam interioris atrii. *a) sec. easdem mensuras* v. 28. seqq. descriptas. ℣. 33. *b) Et thalamos eius* v. 7. 10. *c) & columnas* v. 9. 29 *d) & vestibulum* v. 21. *e)* Vulg. *vt supra.* v. 29. 32. *f)* vid. v. 29. *g)* v. 15 21. *h)* v. 21. 29. ℣. 34. *i) Porticus quoque sua* v. 21. 26. 29. *k)* portæ huic erant *versus atrium exterius* v. 31. *l)* v. 16. 26. *m)* vid. v. 9. *n)* vid. v. 10.

℣. 22. וְתִמֹּרָו cum *Dag.* z. 3. 22. sic fu. 5. ℣. 31. הַחִצוֹנָה *defect.* 6. 9. sec. *Maf. impr.* c. 42, 7.

לה ומפו ושמנה מעלות מעלו׃ ויביאני אל־שער הצפון
36 ומדד כמדות האלה׃ תאו אלו ואלמו וחלונות לו
סביב ׀ סביב ארך חמשים אמה ורחב חמש ועשרים
37 אמה׃ ואילו לחצר החיצונה ותמרים אל־אילו מפו
38 ומפו ושמנה מעלות מעלו׃ ולשכה ופתחה באילים
39 השערים שם ידיחו את־העלה׃ ובאלם השער שנים
שלחנות מפו ושנים שלחנות מפה לשחוט אליהם
מ העלה והחטאת והאשם׃ ואל־הכתף מחוצה לעולה
לפתח השער הצפונה שנים שלחנות ואל־הכתף
41 האחרת אשר לאלם השער שנים שלחנות׃ ארבעה
שלחנות מפה וארבעה שלחנות מפה לכתף השער
42 שמונה שלחנות אליהם ישחטו׃ וארבעה שלחנות
לעולה אבני גזית ארך אמה אחת וחצי ורחב אמה
אחת וחצי וגבה אמה אחת אליהם ויניחו את־הכלים
43 אשר ישחטו את־העולה בם והזבח׃ והשפתים טפח
אחד מוכנים בבית סביב ׀ סביב ואל־השלחנות בשר
44 הקרבן׃ ומחוצה לשער הפנימי לשכות שרים בחצר
הפנימי אשר אל־כתף שער הצפון ופניהם דרך הדרום
מה אחד אל־כתף שער הקדים פני דרך הצפן׃ וידבר אלי
זה הלשכה אשר פניה דרך הדרום לכהנים שמרי
46 משמרת הבית׃ והלשכה אשר פניה דרך הצפון
לכהנים שמרי משמרת המזבח המה בני־צדוק

הקרבים Yyy 3 כח ג

מעליו קרי
תאיו קרי
אליו קרי
19. c. 7.
ואיליו קרי
איליו קרי
מעליו קרי
2 Reg. 12, 17.

ẏ. 40. n) *Insuper ad latus* v. 18. 41. 44. ostii np. s. portæ. o) *foris, exterius.* v. 44. p) S. *adscendenti*; si quis adscendat. al. *ad adscensum* (1) coll. femin. supra v. 26. q) *ostii*, vel *ad ostium* s. *aperturam* v. 11. r) *portæ versus septemtrionem.* v. 35. 44. s) *sic etiam ad alterum latus*, eodem loco. t) v. 39.

ẏ. 41. u) כצ"ל *Quatuor adeo mensæ erant hinc, & quatuor isthinc ad latus portæ.* x) sive *octo* in vnam numerum collectæ *mensæ*: quatuor in vestibulo. v. 39. & quatuor ad latus portæ v.

o) vt v. 31. 37.

ואלמיו קרי

ẏ. 35. p) *Mox deduxit me* v. 17. 32. q) *portam septemtrionalem* v. 40. 44. sc. interiorem c. 8, 3. nam de exteriore vid. v. 20. seqq. r) Vulg. *iuxta mensuras superiores*, vt v. 24. 28. 32.

ẏ. 36. s) vid. v. 33.

ẏ. 37. t) *Columnæ autem eius* v. 9. vestibulum facientes, coll. v. 31. & 34. u) vid. v. 34. x) v. 31. 34. y) vt ibid. v. 31. 34.

ẏ. 38. z) *Insuper inferius conclaue* s. *cellarium* erat. vid. v. 17. a) *& ostium eius.* b) *inter columnas.* vid. v. 9. c) *nempe* inter columnas *portarum.* Præcedens nomen absolutum subintell. repetendum in constructo, vt v. 15. Iud. 18, 14. Hos. 14, 3. d) *ibi eluerent* (4) Es. 4, 4. 2 Par. 4, 6. e) *holocausta* v. 39. Leu. 1, 5. Vti vndique in substructione *fenestræ* erant, *cellaria* illustrantes (cf. not. ad v. 7. 16. 17.) ita *duæ* proximæ earum iuxta vestibulum *mutata* erant *in ostia*, vt extrinsecus statim ex atriis accessus ad duo cellaria pateret, pro *lauandis* aut recondendis *holocaustis*. Hæc vero videntur tantum ad portam meridionalem & septemtrionalem fuisse. *Sturmius* p. 79.

ẏ. 39. f) *At in vestibulo portæ.* v. 7. 40. supra substructionem, vtrinque inter binas columnas laterales. *Sturm.* p. 79. g) *duæ mensæ* positæ erant; & aliæ insuper ad vtrumque ostii latus v. 40. seqq. h) *hinc & illinc*, s. vtrinque, vt v. 10. 34. 37. i) *vt mactarent in iis* v. 41. 42. c. 44, 11. k) *holocausta* v. 38. l) *& victimas pro peccato.* vid. Lev. 4, 3. m) *& sacrificia pro reatu vel delicto* c. 42, 13. c. 44, 29. vid. Leu. 5, 19.

40. y) Vulg. *super quas immolabant.* v. 39. ẏ. 42. z) *Et quatuor mensæ* pro holocaustis. a) *erant lapides cæsionis* s. quadrati. vid. 1 Reg. 5, 31. b) *super istas* scil. *mactarent.* v. 39. 41. cf. alia eiusmodi ellipsis v. 43. c) *& deinde reponerent* c. 42, 14. Num. 17, 19. ẏ. 43. d) Vulg. & alii veteres: *Et labia earum* (mensarum); quasi per *Sin* legissent. Schmidius vero: *Porro lapides focarii.* Ion. *vncini* s. *paxilli*, pro carnibus suspendendis, &c. Sed melius *Gusset.* p. 834. aliique, coll. Ex. 25, 24. intelligunt *limbos* s. *duos asseres*, ad dextram & sinistram mensarum oram prominentes, qui victimas, dum excoriarentur, a lapsu prohiberent. (1) Ps. 68, 14. cf. etiam Gen. 49, 14. e) *palmi vnius*, i. e. mensuræ 4. digitorum. v. 5. Legitur alibi de crassitie maris ænei 1 Reg. 7, 26. & columnarum Ier. 52, 21. f) *firmati*, *aptati* erant. Es. 16, 5. c. 30, 33. Prov. 21, 31. g) *introrsum.* Vulg. *reflexa intrinsecus*; vt oppositum *babhuts* vel *mibhuts*, *foris* vel *exterius* significat. v. 40. 44. c. 7, 15. &c. h) i. e. *vndique.* vid. v. 5. i) *vt super mensas* reponerent victimarum carnes. cf. v. 39. 41. 42. k) Lev. 1, 2 seqq. ẏ. 44. l) *Porro extra* v. 40. *portam* septemtrionalem v. 35. m) *interiorem* v. 15. 32. n) *cellaria* erant v. 17. 38. o) *Cantorum* 2 Sam. 19, 36. 2 Par. 9, 11. p) *in atrio interiori.* vid. v. 19. q) *quod erat.* r) *ad latus* v. 18. 40. 41. s) *portæ aquilonaris* v. 35. 40 t) ita *vt facies* s. pars anterior *cellariorum* esset *versus meridiem* v. 24. 27. 45. u) *vnum vero*, vel sec. *Noldii* Concord. Partic. p. 752. *aliud cubiculorum ordo*, erat *iuxta latus portæ orientalis.* x) *Noldius* l. c. *versus viam borealem*, vel spectans *versus boream.* cf. v. 20. 46. ẏ. 45. y) *Et locutus est* s. dixit *ad me* sacer Architectus. v. 3. 4. descriptus. z) *hoc conclaue*; s. collectiue: *hæc cellaria* v. 17. 38. a) *versus austrum*, vt dictum est v. 44. b) *sacerdotibus* destinatum est. c) v. 46. c. 44, 8. 14. 15. Num. 3, 28. 32.

ẏ. 46. d) *At cellarium* v. 45. e) v. 44. c. 42, 1. f) v. 45. g) *hi sunt.* h) *filii Zadok* c. 43, 19. c. 44, 15. c. 48, 11. cf. 1 Reg. 1, 32. item Præfat. in hunc librum §. 3. & in Ieremiam §. 1. Qui *æternam iustitiam* Dan. 9, 24. per eum, qui est *Iehoua iustitia nostra* Ier. 23, 6. fide amplectuntur, eique seruiunt in sanctitate & iustitia Luc. 1, 74. 75.

ẏ. 39. Pro אליהם fe. 2. עליהם & sic fu. 5. ẏ. 43. הקרבן *Kaph* sine *Meth.* & ב cum Dag. 1. 3. 5. 7. 11. 12. 15. 16. 20. 23. & 6. 9. in marg. contra *Mas.* *Erff.* *Meth* etiam omisit *R. Iona* in *M. I.* ẏ. 44. הצפן *defect.* 1. 7. 8. 15. 28. sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* ẏ. 45. ׳׳ per *Vau* 1. & *Mas.* *Erff.*

הקרבים מבני־לוי אל־יהוה לשרתו׃ 47 וימד את־החצר
ארך מאה אמה ורחב מאה אמה מרבעת והמזבח
48 לפני הבית׃ ויבאני אל־אלם הבית וימד אל אלם
חמש אמות מפה וחמש אמות מפה ורחב השער
49 שלש אמות מפו ושלש אמות מפו׃ ארך האלם עשרים
אמה ורחב עשתי עשרה אמה ובמעלות אשר יעלו
אליו ועמדים אל־האילים אחד מפה ואחד מפה׃

CAP. XLI.

מא ויביאני אל־ההיכל וימד את־האילים שש־אמות רחב
2 מפו ושש־אמות רחב־מפו רחב האהל׃ ורחב הפתח
עשר אמות וכתפות הפתח חמש אמות מפו וחמש
אמות מפו וימד ארכו ארבעים אמה ורחב עשרים
3 אמה׃ ובא לפנימה וימד איל־הפתח שתים אמות
4 והפתח שש אמות ורחב הפתח שבע אמות׃ וימד את־
ארכו עשרים אמה ורחב עשרים אמה אל־פני ההיכל
5 ויאמר אלי זה קדש הקדשים׃ וימד קיר־הבית שש
אמות ורחב הצלע ארבע אמות סביב ׀ סביב לבית
סביב

i) adpropinquantes, s. *propius accedentes* c. 42, 13. c. 45, 4. 6. οἱ ἐγγίζοντες πρὸς Κύριον Hebr. 7, 19. Iac. 4, 8. *k)* Deut. 10, 8. c. 21, 5. cf. Es. 56, 6.

℣. 47. *l) Porro mensus est* intimum illud *atrium*. vid. v. 19. 32. 44. *m)* vt v. 19. 23. 27. *n) quadratum* enim *erat* (3) c. 45, 2. 1 Reg. 7, 31. *o) altare autem* æneum, de quo c. 43, 13. seqq. *p)* erat *ad faciem templi*, in medio atrii, & ante gradus ad Templum. vid. *Sturmius* p. 88. seq.

℣. 48. *q) Postea introduxit me* v. 17. 32. 35. *r) ad vestibulum* v. 7. *s)* ipsius Templi s. *domus*, in specie sic dictæ; vt v. 47. c. 41, 5. 13. &c. *t) columnam* s. *postem* vestibuli. vid. v. 9. *u) quinque cubitos* vtrinque. Nimirum sub vestibulo in fronte ponuntur *duæ columnæ liberæ* v. 49. procul dubio ad similitudinem columnarum æncarum in Templo Salomonis 1 Reg. 7, 15. 21. Metitur itaque sacer Architectus primum vtrinque *a poste vestibuli* versus medium *vsque ad extremum* s. finem *columnæ* liberæ, *quinque cubitos*; deinde quoque *spatium inter postem & columnam tres cubitos*, vnde concluditur *spissitudo* columnarum 2. cubitorum - - Quia vero 2. cubitos spissæ fuerunt, ab vnius centro ad alterum proueniunt 12. cubiti, & sic inter illas relinquuntur 10. cubiti, iuxta latitudinem tum portarum exteriorum v. 10. tum interioris Templi aperturæ c. 41, 2. &c. *Sturm.* p. 91. *x) & latitudinem portæ*, h. e. sec. *Sturmium* l. c. *aperturam* s. *spatium* vtrinque inter postem & columnam, vt diximus. cf. v. 14.

℣. 49. *y) Longitudo* huius *vestibuli*, ab oriente versus occidentem, erat *viginti cubitorum*, vt 1 Reg. 6, 3. *z) Latitudo autem* a meridie ad septentrionem. *a) vndecim* (vel ab initio postis, *decem*) *cubitorum* erat. vid. 1 Reg. 6, 3. Nam, vt *Sturmius* ait p. 91. ab initio postis præcipue latitudo numeranda est. Quia vero basis eius inferius proiicitur vndique ad latitudinem cubiti, ita requirente architectura, hinc in solo exterius adiicitur cubitus, qui etiam ad *scalas*, quarum iuxta statim mentio fit, referri potest. *b) & quidem cum gradibus* s. *scalis*; quales supra erant ad exterius atrium *septem* v. 22. 26. ad interius vero *octo graduum* v. 31. 34. 37. hic *quindecim*, sec. *Sturm.* p. 89. *c) quibus.* subintell. præf. ב, vt 1 Reg. 11, 27. *d)* cf. not. v. 6. *e) ad ipsam* portam Templi s. *ad ipsam* domum v. 48. *f) columnæ* autem duæ, vt diximus ad v. 48. *g) ad columnas* parietinas s. *iuxta postes* erant v. 9. 48. *h)* i. e. *vtrinque* v. 10. 12. vt in Templo Salomonis 1 Reg. 7, 21. 2 Par. 3, 17. quæ scalas quasi munirent aut continerent.

CAP. XLI, ℣. 1. *i) Postea deduxit me* c. 40, 48. *k) ad ipsum Templum*, in specie sic dictum v. 4. 20. 21. vid. not. c. 40, 48. 1 Reg. 6, 17. Continuatur hoc capite Noui Templi structura s. dimensio: & *partes* quidem, sec. *Schmid.* habet *quinque*: nam mensus est S. Architectus I. *ostium* Templi v. 1-4. II. *parietem* eius cum substructionibus, cubiculis &c. v. 5-21. III. Describitur *Altare* v. 22. IV. *Valuæ* Templi & Sancti v. 23-25. V. *Fenestra* & *palmæ* v. 26. *l) vbi mensus est* 1) *pilas* s. *postes*; hoc versu. 2) ianuam & Sanctum v. 2. 3) Sanctum sanctiorum v. 3. 4. 4) parietem & exedras ambientes Templum v. 5. seqq. cum conclauibus, cellis, gazophylaciis, fenestris v. 16. ornamentis Cherubinorum & palmarum v. 18. altari ligneo s. mensa v. 22. &c. *m) postes* v. 3. cf. c. 40, 9. 48. *n) sex cubitos* vtrinque distantes; vel latos (sec. *Sturmium* p. 91.) inferius ad basin *sex cubitos*, supra autem 4. *cubitos*. *o) Gusset.* p. 697. seq. latitudinem sc. *tentorii*, siue *veli*, coll. Es. 40, 22. vt velum fuerit 12. cubitos latum; cum ostium sec. v. 2. tantum esset decem cubitorum. Sturmio vero in Germanico opere *Goldmanni* p. 45. i. e. *per totum hoc sacrum ædificium.*

℣. 2. *p) Latitudo autem aperturæ* s. *ostii* v. 3. *q)* decem erat cubitorum: sicut fuerat etiam in atrio exteriori c. 40, 11. & in Templo Salomonis 1 Reg. 6, 3. vnde supponit *Sturmius* p. 91. altam quoque fuisse ianuam 20. cubitos. *r) humeri vero* s. *latera ostii*, h. e. quæ vtrinque restabant *partes parietis*. cf. v. 26. c. 40, 18. 41. 44. *s)* vt adeo tota latitudo, sicut mox audiemus, esset 20. cubitorum; quæ erat etiam longitudo vestibuli c. 40, 49. *t) deinde mensus est longitudinem totius ædificii*, s. Templi, in specie dicti v. 1. *u)* 40. *cubitos*; iterum vt in Templo Salomonis 1 Reg. 6, 17. vnde concludimus, etiam *altitudinem* parietis vndique *fuisse* 30. *cubitorum*, vt 1 Reg. 6, 2. Huic autem superimpositum fuisse fornicem supponimus ad dimidium circuli accurate concauum: vnde tota Templi cum suo tecto quasi altitudo oritur 40. cubitorum. inquit *Sturmius* p. 92.

℣. 3. *x) Mox venit introrsum* c. 40, 16. 2 Par. 29, 16. ad Adytum. o. εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἐσωτέραν. *y) columnam* s. *postes ostii* v. 1. c. 40, 9. *z)* spissos *duobus cubitis*. *a) ostium vero* s. *apertura.* v. 2. *b) sex cubitorum* in lumine sc. *erat*, sec. *Sturmium*; quod tamen propter sequens comma ad *altitudinem* huius ostii refert *Gusset.* p. 697. *c) latitudo vero ostii*, connumerata nimirum vtrinque postium latitudine sec. *Sturmium* p. 92. *d) septem* erat *cubitorum*.

℣. 4. *e)* & mensus est *longitudinem Adyti*, h. e. intimi & sanctissimi penetralis. *f)* ita vt quadratum esset, immo cubicum, sec. *Sturmium* p. 92. adnumeratis pro altitudine, non sine ratione, 20. cubitis. vid. 1 Reg. 6, 20. *g) Nold.* in Concord. Partic. p. 82. *ante Templum*, coll. v. 12. 15. Al. vt Trem. *in parte interiore Templi.* cum quo conf. not. (y) 1 Reg. 6, 20. *h)* vid. v. 1. *i) hoc est sanctissimum* penetrale. vid. Ex. 26, 33. 34. & not. 1 Reg. 6, 19. & cf. infra v. 21. 23.

℣. 5. *k) Postea mensus est murum* s. *parietem* domus 1 Reg. 6, 5. *l)* qui vndique *sex cubitos* latus erat. cf. not. c. 40, 6. *m) latitudo vero substructionis* s. *cellæ lateralis.* vid. v. 6. seqq. 1 Reg. 6, 5. *n) quatuor* erat *cubitorum*. *o)* v. 6. 7. 8. c. 40, 5. 14. 17. *p)* Nempe *circa Templum* (vt Cl. *Sturmius* scribit p. 92. seq.) *porticus erat duplici serie pilarum sustentata*, & anterius vtrinque extensa sec. totam atrii latitudinem. Intra seriem interiorem circumductus erat *murus* vtrinque, ita vt vndique circa Templum *duos cubitos latus*, murum Templi spissitudine augeret. Sic Templi paries *sex cubitos* latus erat, vt ab initio huius versus dictum est. *Pilæ* autem proxime eum cingentes, muro versus Templum ita connectebantur, vt porticus circa Templum maneret *quatuor cubitus lata*, & ita murus eam ambiens, vbi pilæ erant, *sex*; inter easdem vero *quinque cubitos* crassus esset. v. 9.

℣. 48. השער per *Sakephk.* 3. 7. 10-19. 21. 22. 24. & Ber. ℣. 49. האלם per *Sakephk.* mendose 7. 8. 11. 14. 15. 16. 17. 18. & *Ber.* CAP. XLI, ℣. 2. הפתח per *Rbhia* 1. 2. 3. ℣. 4. Pro אל hab. על־ *Orientales.* ℣. 5. וימד קיר ita 1. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5.

6 סביב: והצלעות צלע אל־צלע שלוש ושלשים פעמים
ובאות בקיר אשר־לבית לצלעות סביב סביב להיות
7 אחוזים ולא־יהיו אחוזים בקיר הבית: ורחבה ונסבה
למעלה למעלה לצלעות כי מוסב־הבית למעלה
למעלה סביב סביב לבית על־כן רחב־לבית למעלה
8 וכן התחתונה יעלה על־העליונה לתיכונה: וראיתי
לבית גבה סביב סביב מיסדות הצלעות מלו הקנה
9 שש אמות אצילה: רחב הקיר אשר־לצלע אל־החוץ
י חמש אמות ואשר מנח בית צלעות אשר לבית: ובין
הלשכות רחב עשרים אמה סביב לבית סביב סביב:
11 ופתח הצלע למנח פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד
לדרום ורחב מקום המנח חמש אמות סביב סביב:
12 והבנין אשר אל־פני הגזרה פאת דרך־הים רחב
שבעים אמה וקיר הבנין חמש־אמות רחב סביב סביב
13 וארכו תשעים אמה: ומדד את־הבית ארך
מאה אמה והגזרה והבניה וקירותיה ארך מאה
14 אמה: ורחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה:
טו ומדד ארך־הבנין אל־פני הגזרה אשר על־אחריה

ואתוקיהא   Yyy 4   כח ד

ỿ. 6. q) *Quod vero ad cellas laterales s. gazophylacia* illa attinet. v. 5. r) vna erat iuxta alteram. s) idque *triginta & tribus vicibus*. Nempe (vt *Sturmius* scribit p. 93.) *bina gazophylacia inter singulas pilas* eleganter collocando, & *inter duas pilas* (in medio versus Occidentem, ab inuicem 24. cubitos distantes) *tria constituendo*, ob mediam pilam deficientem quidem commodissime, *obtinemus in circuitu Templi triginta tria gazophylacia*, & illa quidem *sex vicibus supra se inuicem*. t) conf. 1 Reg. 7, 4. 5. u) S. *qua intrabant in murum* s. *parietem*, quem modo ad v. 5. e *Sturmio* descripsimus. x) *qui* sc. *domui pro substructionibus* adstructus erat. y) v. 5. z) *vt ab illo essent adprehensa*; siue, vt S. habet: *vt essent eidem adhaerentes*. conf. 1 Reg. 6, 6. Esth. 1, 6. a) *non autem essent adprehensa*, s. *non adhaererent* aut *cohaererent*. cf. 1 Reg. 6, 10. b) *in ipso muro* s. *cum ipso pariete* domus. Quia vt ad v. 5. dictum est, separatae quasi partes illius muri fuerunt: sc. (1) partes Templi, (2) paries eidem pro gazophylaciis adstructus.

ỿ. 7. c) *Dilatabatur autem* substructio. Scilicet *murus* ille extrinsecus per singulos 7. cubitos altitudinis vtrinque *marginem* semicubitum *latum* nanciscebatur, atque adeo *versus superna tenuior* reddebatur. In 42. ergo cubitis altitudinis, quae intra porticus erat, vndique prouenuint *quinque* supra inuicem *margines*. Hisce *trabes imponebantur*, singulae vna cum tabulato imposito cubitum spissae, vt inter illas altitudo sex cubitorum, sec. v. 8. relinqueretur. Quoniam vero infimum spatium 4. cubitos latum erat (quia a centro pilae ad centrum alterius 12. cubiti sunt) reliqua subinde cubito latiora fiebant. Haec vero ambulacra, per fenestellas lumen ex porticu recipientia, in gazophylacia (de quibus ad v. 5. & 6. dictum est) distincta erant. *Sturm.* p. 93. d) *& circumibat.* Num. 34, 4. 5. Ios. 15, 3. 10.

מוסדות ק
כצ"ל

e) *sursum* s. *superne*; vsque ad summum tabulatum. f) *pro gazophylaciis* v. 5. 6. g) *nam ambitus* domus (1) formae *Musach* 2 Reg. 16, 18. h) *vsque ad summum* erat. i) *vndique circa domum*. v. 5. 10. k) *ideo* maior *latitudo domui* s. *aedificio huic erat superius*. l) *& sic*. c. 40, 16. m) *quod ad infimum tabulatum*, s. infima gazophylacia, *attinet*. cf. c. 40, 18. c. 42, 5. n) ex eo *adscendebat*, vel *adscendebatur*, sc. *per scalas cochleares*, quae hic satis perspicue indicantur. Verbum *impersonaliter* ponitur, 1 Reg. 22, 38. 2 Reg. 21, 26. &c. vel subintell. *Sacer Architectus*, vt supra c. 40, 6. &c. o) *ad superius tabulatum*. c. 42, 5. p) *& ad intermedium* c. 42, 5. vid. 1 Reg. 6, 8.   ỿ. 8. q) *Vidi ergo aedificio huic esse*. r) iustam *altitudinem*. Nam de latitudine gazophylaciorum interna dixerat v. 5. & de numero ac modo eorum v. 6. 7. s) *vndique* v. 5. 6. 10. t) *fundamenta* sc. & pilae. Es. 28, 16. u) *gazophylaciorum* lateralium v. 5. 6. 7. x) singula *plenitudine calami* s. pleno calamo c. 40, 5. y) *sex cubitorum* erant. cf. not. ad v. 7. z) q. d. *ad axillam vsque* (3) c. 13, 18. Ier. 38, 12. quo pulcre exprimuntur *margines parietis* ad praecedentem v. 7. descripti. Cum enim sustineant trabes gazophylaciorum, quid nominis ipsis melius, quam *axillarum*, conueniret? inquit *Sturmius* p. 94.   ỿ. 9. a) *Latitudo vero parietis*. b) *qui laterali substructioni* & gazophylaciis eius erat. v. 5. seqq. c) *ad extra* s. *extrinsecus* ea cingens. d) *quinque* erat *cubitorum*. vid. notata ad v. 5. Nam vti ad omnes parietes, ita etiam ad hunc procul dubio pilae vnum prostabant cubitum, tribus intra parietem latentibus. cf. de *pilarum* s. *postium* crassitie notata ad v. 1. Hic igitur adiungendi sunt duo cubiti, vt totus paries 5. spissus euadat; ait *Sturmius* p. 94. e) *& quod residuum* s. *relictum* erat *spatium*, sc. pro cochlearibus scalis, ex mente *Sturmii*. cf. v. 7. & 11. At S. *& eius, super quo reposita erat domus substructionum, quae domui*. f) pro *domo* s. loco *gazophylaciorum* v. 6. g) *quae domui* s. Templo substructa erant. v. 5.   ỿ. 10. h) *Et inter conclauia* c. 40, 17. c. 42, 4. 7. seqq. nempe a pariete Templi vsque ad exteriorem parietem substructionis. i) *latitudo* s. *spatium* erat. k) *viginti cubitorum*: intra quam magnificam porticum etiam gazophylacia circa Templum consistebant. vid. *Sturm.* p. 96. seq. l) *circa domum*. vid. v. 7. m) v. 5. 11.   ỿ. 11. n) *Quod vero ad ostia attinet lateralis substructionis* v. 5. cf. 1 Reg. 6, 8. o) *ad* spatium *illud relictum*. S. substructionis *repositae*. vid. v. 9. p) vnum ostium erat *versus septentrionem*. c. 40, 20. 44. 46. q) & alterum *versus meridiem*. c. 40, 24. 27. 44. r) *latitudo autem* v. 2. 3. 4. 5. s) *loci relicti*. S. *repositae* substructionis. v. 9. t) *quinque* erat *cubitorum* v. 9. u) v. 5. 10. 12.

ỿ. 12. x) *Porro structura* longius producta, & variis partibus contexta (6) v. 15. c. 40, 5. c. 42, 1. 5. 10. y) quae erat *ante* v. 15. z) *segmentum* vel *separatum tabulatum* (7) v. 13. 14. 15. c. 42, 1. 10. 13. Per quod certe nihil aliud intelligi potest, quam *structura gazophylaciorum*, quam *a pariete* domus s. Templi *separatam* fuisse, antea audiuimus. *Sturm.* p. 96. a) *ad angulum* vel *plagam* c. 47, 17. seqq. b) *versus mare* s. *Occidentem* c. 42, 19. c) *latitudinis* erat. d) *septuaginta cubitorum*, np. interius, pro latitudine totius aedificii. Rationem huius numeri vide apud *Sturmium* p. 98. §. 9. e) *parietis autem* s. *muri* v. 9. 17. 20. istius structurae. f) *quinque cubitorum* latitudo fuit. v. 9. g) v. 5. 10. 16. h) *At longitudo eius* v. 22. quam tamen Cl. *Sturmius* l. c. pro *altitudine* accipi vult, vt etiam c. 42, 8. i) *nonaginta* erat *cubitorum*.   ỿ. 13. k) *Postea mensus est etiam* v. 15. c. 40, 20. 24. l) ipsum *Templum*. v. 5. c. 40, 48. m) *longitudinem*. v. 15. c. 40, 47. n) *centum cubitorum* v. 15. o) *separati etiam tabulati*. S. *septi autem* eius. vid. v. 12. p) *& structurae* (1) q) *& murorum* s. parietum *eius* v. 25. r) etiam *longitudo* erat *centum cubitorum*. v. 14. vid. *Sturm.* p. 96. §. 8. & p. 98. §. 11.   ỿ. 14. s) *Sic etiam latitudinem anterioris partis* v. 4. c. 44, 4. t) *Templi* v. 13. u) S. *septi* s. *separati* gazophylaciorum *aedificii*. vid. v. 12. 15. x) *versus orientem* c. 40, 23. y) *centum cubitorum* v. 13. Sequentium vero huius capitis versiculorum explicationem a Cl. *Sturmio* adhuc desideramus.   ỿ. 15. z) *Mensus quoque est* v. 13. a) *longitudinem structurae* v. 12. *Cocceius*: Hic redit ad aedificium occidentale, de quo in vers. 12. inceperat agere. b) S. *versus facies septi*, al. *ante septum* v. 4. 12. c) vid. v. 12. 13. 14. d) *quae* structura erat. e) *post* separatum *illud* tabulatum. suffixum enim refertur ad praecedens femininum.

ỿ. 7. ורחבה & ונסבה cum Gaja requirit *Mas. Erf.* כי־מוסב sic v. 2. 6. 9. 20. sic su 5. על־כן רחב loa 2. 3. 6. 9. 20. sic su. 5.

ואתוקיהא מפו ומפו מאה אמה וההיכל הפנימי
16 ואלמי החצר : הספים והחלונים האטמות
והאתיקים סביב לשלשתם נגד הסף שחיף עץ סביב
17 סביב והארץ עד־החלנות והחלנות מכסות : על־מעל
הפתח ועד־הבית הפנימי ולחוץ ואל־כל־הקיר סביב
18 סביב בפנימי ובחיצון מדות : ועשוי כרובים ותמרים
19 ותמרה בין־כרוב לכרוב ושנים פנים לכרוב : ופני
אדם אל־התמרה מפו ופני־כפיר אל־התמרה מפו
כ עשוי אל־כל־הבית סביב סביב : מהארץ עד־מעל
21 הפתח הכרובים והתמרים עשוים וקיר ההיכל : ההיכל
22 מזוזת רבעה ופני הקדש המראה כמראה : המזבח
עץ שלוש אמות גבה וארכו שתים אמות ומקצעותיו
לו וארכו וקירתיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני
23 יהוה : ושתים דלתות להיכל ולקדש : ושתים דלתות
24 לדלתות שתים מוסבות דלתות שתים לדלת אחת
כה ושתי דלתות לאחרת : ועשויה אליהן אל־דלתות
ההיכל כרובים ותמרים כאשר עשוים לקירות ועב עץ
26 אל־פני האולם מהחוץ : וחלונים אטמות ותמרים מפו
ומפו אל־כתפות האולם וצלעות הבית והעבים :
ויוציאני

f) & post conclavia s. peristylia eius. Vocabulum est architectonicum adhuc incertæ apud nos significationis. Coccejo in Lex. p. 551. seq. significat genus columnarum, ædificiorum parietibus adhærentium & perruptarum, vt perviæ sint, firmantes ædificium &c. coll. Ez. 42, 6. Neumanno vero in Exodo L. S. p. 131. Conclave, triclinium, aut simile quid; coll. Ez. 42, 3. vbi expresse dicatur triclinium fuisse. Proprie tamen quid fuerit Templi Hierosolymitani, scrutatoribus dispiciendum relinquit. Rabbini quoque eius ignorantiam lubenter fatentur. Raschi ad Ez. 42, 3. diserte: לא ידעתי מה הוא & David Kimchi ad Ez. 42, 5. Non possum, inquit, intelligere hæc conclavia - & libere dico, hanc sectionem ab Elia demum explicatum iri. &c. Pro conclavibus tamen eam vocem accipit. Occurrit (5) v. 16. c. 42, 3. 5. g) v. 1. 2. 19. 26. c. 40, 10. 12. h) vt v. 13. 14. i) & ipsum Templum v. 1. 4. 20. 21. k) interius v. 17. c. 43, 15. l) & vestibula (1) hac forma. m) cf. c. 40, 31. 34.

℣. 16. n) Limina v. 16. c. 40, 6. 7. o) & fenestræ v. 26. c. 40, 25. p) contractæ, intus angustiores (8) v. 26. c. 40, 16. q) & conclavia v. 15. r) tribus illis erant c. 40, 10. Cocc. circa tria illa erant. S. ternis illis. Quærendum quibus? Villalpandus id refert ad postes triplici ex latere Templum cingentes, s. ternas Atrii porticus, quæ Templum circumdabant in latere meridionali, occidentali & aquilonari. cf. etiam c. 42, 3. 6. s) S. e regione liminis. Cocc. iuxta limen. t) tectorium erat ligni, i. e. ex ligno s. ligneum. (1) u) v. 5. 10. 17. x) terra nimirum vsque ad fenestras, & ipsæ fenestræ ligno obductæ erant. cf. 1 Reg. 6, 15.

℣. 17. y) Cocc. Vsque ad id, quod supra ostium erat. S. super eo, quod super ostio. cf. v. 20. z) interiorem v. 15. a) & extra. S. & foras, forinsecus. c. 42, 7. b) v. 9. 12. 20. c) v. 5. 10. 17. 19. d) in interiori v. 15. c. 40, 15. c. 42, 3. e) & in exteriori sanctuario c. 44, 1. 1 Reg. 6, 29. 30. f) iustis mensuris. i. e. omnia habebant

ואתיקהא קרי

נקוד עליו

certam suam mensuram, vt nihil non esset optime dispositum. cf. c. 40, 24. 28. c. 42, 15. c. 43, 13.

℣. 18. g) Cocc. Atque id instructum erat Cherubinis. At S. per discrep. numeri: Facti porro erant Cherubini. cf. v. 19. 20 25. c. 40, 17. h) vid. v. 20. 25. i) & palmæ v. 20. c. 40, 16. 31. k) ita vt palma esset inter Cherubum vnum & alterum. l) duæque facies Cherubo erant: hominis scil. & leonis v. 19. alias quatuor sec. c. 1, 6. 10. quia hic duæ tantum in plano adparebant. Duæ itaque aliæ facies concipi debent quasi parieti obuersæ & ab eo obscuratæ, sec. Lightfooti Descr. Templi p. 565. n. 10.

℣. 19. m) Facies nimirum humana versus palmam erat hinc. n) & facies leonis illinc. ad dextram scil. posita. Latuit igitur hic facies vitulina a sinistris, & facies aquilina a tergo. vid. c. 1, 10. o) S. ita factum fuit ad omnem domum. v. 18. p) v. 5. 10. c. 42, 15.

℣. 20. q) vsque ad superiorem partem ostii. v. 17. r) v. 18. 25. s) sic etiam in muro vel pariete v. 9. 11. 17. t) Templi v. 1. 4. 21.

℣. 21. u) Templi v. 20. 25. x) postis s. collectiue postes Ex. 21, 6. Es. 57, 8. y) erant quadratæ figuræ s. quadrati. vid. 1 Reg. 7, 5. z) & quod ad faciem s. partem anteriorem Sanctuarii v. 4. 23. attinet. a) adspectus Adyti erat sicut adspectus Templi. cf. c. 43, 3.

℣. 22. b) Altare suffitus Ex. 30, 1. sqq. al. intelligunt Mensam pro panibus propositionis Ex. 25, 21. sqq. cf. 1 Reg. 7, 48. & mox dicenda. c) lignum, s. vt Schmid. habet: ex ligno erat, & tres cubitos altum. d) longitudo vero eius erat duorum cubitorum. e) & anguli eius ipsi erant. c. 46, 21. 22. Ex. 26, 23. 24. f) longitudo autem & parietes eius ex ligno erant. g) & sic, absoluta Altaris breui enarratione (ad Mensam conuersus) locutus est & dixit ad me: Hæc est Mensa panum propositionis &c. Alii tn. hæc omnia de altari accipiunt; quia nomen mensæ & altaris etiam commutatur Mal. 1, 7. 12. h) cf. c. 44, 16.

℣. 23. i) Porro duæ valuæ erant v. 24. 25. k) Templo & Sancto v. 21. Sancti & Adyti ostium vnumquodque binis claudebatur foribus. cf. 1 Reg. 6, 31. 33.

℣. 24. l) Duæ autem fores. m) istis valuis s. foribus erant. i. e. singulæ fores duas fores habebant. n) duæ scil. versatiles, flexibiles s. conuolubiles valuæ. vid. 1 Reg. 6, 34. o) duæ vni, & duæ quoque alteri.

℣. 25. p) S. Facti vero erant super illis. q. d. Factum autem erat in illis. cf. v. 18. 19. q) nempe in valuis v. 23. 24. r) Templi v. 20. s) v. 18. 26. t) quemadmodum facti erant. u) parietibus. vid. v. 17. 2 Par. 3, 7. x) at trabs vel trabes ligneæ. (2) 1 Reg. 7, 6. cf. hic v. 26. y) ante porticum s. vestibulum erant. v. 26. cf. c. 40, 9. 15. z) foris s. forinsecus. c. 40, 19. 40. 44. Cocceius: In muro templi adparebat trabeatio supra vestibulum: quippe templum habebat tectum. Tectum autem bene tegebat murum, ideoque trabes nonnihil extabant. Et inibi quoque erant, vt in aliis ligneis, eadem ornamenta, quod dicitur v. 26. Ita Noldius Conc. Part. p. 83. & in trabe lignea in fronte vestibuli, extrinsecus.

℣. 26. a) Fenestræ etiam intus angustiores v. 16. b) & palmæ s. cum palmis. v. 25. c) hinc & illinc erant v. 15. d) in lateribus s. ad latera vestibuli. vid. v. 2. 25. c. 47, 1. Cocceius: h. e. vbicunque erant fenestræ, palmæ vtrinque assitæ erant inter duos Cherubinos v. 18. e) sic etiam substructiones vel in substructionibus Domus s. Templi, de quibus v. 5. sqq. f) & in trabibus earum. (1) cf. v. 25.

℣. 16. והאתיקים sine Psik 1. 3. contra Mas. Erff. & Ind. Bas. f. 60. col. 7. שחיף per Sin 3. sic fe. 5. sec. Mas. impr. Hos. 2, 6. ℣. 18. ותמרים Mem sine Dag. 2. 6. 9. 20. sic fe. 5. ותמרה item sine Dag. .. 2. 10. 13. 19. fe. 5. ℣. 19. התמרה bis h. l. sine Dag. 2. 6. 9. 10. 12. 13. 19. 20. sic fe. 5. Et sic iidem v. 20. ℣. 20. ההיכל cum quinque punctis 1. 3. 22. & Mas. Erff. Alii plura, alii pauciora habent. ℣. 22. וקירותיו plene poscit Mas. impr. ad Ex. 30, 3. sed defect. Mas. 1. 2. & Erff. h. l. ℣. 24. שתים per Ithib bis 3. 7. 8. 10–19. 21–24. & Ber. contra analogiam. Pro ושתי hab. ושתים 6. 9. in marg. sic fu. 2. ℣. 25. אליהן defect. requirit Mas. 1. 2. & Erff. ad Ex. 1, 17. at plene impr. & 3. ibidem. ותמרים Mem sine Dag. 2. 6. 9. 20. 21. 22. 24. sic fe. 5. ℣. 26. ותמרים sine Dag. 2. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 21. 22. 23. 24. sic fe. 5.

CAP. XLII.

מב ויוציאני אל־החצר החיצונה הדרך דרך הצפון ויבאני
אל־הלשכה אשר נגד הגזרה ואשר־נגד הבנין אל־
2 הצפון׃ אל־פני ארך אמות המאה פתח הצפון והרחב
3 חמשים אמות׃ נגד העשרים אשר לחצר הפנימי
ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה אתיק אל־פני־אתיק
4 בשלשים׃ ולפני הלשכות מהלך עשר אמות רחב
אל־הפנימית דרך אמה אחת ופתחיהם לצפון׃
ה והלשכות העליונת קצרות כי־יוכלו אתיקים מהנה
6 מהתחתנות ומהתיכנות בנין׃ כי משלשות הנה
ואין להן עמודים כעמודי החצרות על־כן נאצל
7 מהתחתונות ומהתיכונות מהארץ׃ וגדר אשר־
לחוץ לעמת הלשכות דרך החצר החיצונה אל־פני
8 הלשכות ארכו חמשים אמה׃ כי־ארך הלשכות
אשר לחצר החצונה חמשים אמה והנה על־פני ההיכל
9 מאה אמה׃ ומתחתה לשכות האלה המבוא מהקדים
י בבאו להנה מהחצר החצנה׃ ברחב גדר החצר דרך

הקדים Yyy 5 כה ה

ומתחת הלשכות ק׳
המביא קרי

CAP. XLII, ℣. 1. g) S. *Postea eduxit me.* v. 15. c. 46, 21. c. 47, 2. scil. sacer Architectus c. 40, 3. 4. h) *Cocc.* nimir. ex atrio interiori sacerdotum, in quo collocatum altare, & per quod adibatur templum, *versus atrium exterius* Israelitarum v. 3. 14. vid. c. 40, 17. i) *per viam* c. 47, 15. k) *viam septemtrionis*, s. *versus septemtrionem.* c. 40, 20. 44. 46. Capitis huius *partes duæ* sunt, sec. *Schmidium*: I. describitur *atrium exterius* & inprimis *conclauia* s. *cubicula* pro sacerdotibus v. 1-14. II. *Porta orientalis* (extima) cum plagis suis & muro. v. 15-20. l) *&* *deduxit me* c. 40, 17. 28. c. 41, 1. m) *ad conclaue* s. ædificium *quoddam.* v. 4. c. 45, 17. 38. 45. n) *quod* vno latere suo erat *e regione separati* illius *ædificii* prope templum v. 10. c. 41, 12. 13. o) *&* *altero* latere *e regione structuræ* alterius v. 5. 10. vid. c. 41, 12. 13. *Tertium* vero latus versus atrium interius v. 2. 3. *quartum* autem versus *pauimentum*, h. e. versus porticum atrii exterioris v. 3. p) *versus septemtrionem*, inquam, deduxit me. Ita requirunt accentus. Conf. *Sturmii* Delineationem ichnographicam, & eius Sciagraph. p. 79. seqq.

℣. 2. q) S. *Ad facies* longitudinis. *Noldius* vero in concord. Part. p. 82. *Ad locum*, cuius *longitudo erat* &c. cf. v. 7. 13. c. 41, 12. 15. r) *centum cubitorum.* cf. v. 8. s) S. *ad ostium*, al. *ab ostio* septemtrionis. pro diuerso initio huius mensuræ ex Occidente versus ortum, vel ab Ortu versus Occidentem. Conf. *Sturmium* l. c. p. 80. seq. t) *latitudo autem* conclauium v. 1. s. totius huius ædificii erat, u) *quinquaginta cubitorum*, cf. c. 40, 15. 21.

℣. 3. x) *E regione viginti* cubitorum. cf. c. 41, 10. y) *qui* erant pro conclaui *versus atrium interius* v. 15. c. 40, 15. z) *&* *versus pauimentum* s. *porticum* atrii exterioris. cf. c. 40, 17. 18. a) v. 1. 14. b) *conclaue* erat (5) v. 5. c) *ante conclaue* s. *e regione* alterius. cf. v. 2. d) c. 41, 15. e) S. *ternis ordinibus.* al. *per tres contignationes.* cf. v. 6. c. 41, 16. Nimirum, inquit *Sturmius* p. 83. *Conclauia* hic describi, sequentes statim versus definiunt; quæ *in ædificio 50. cubitos lato* vel profundo v. 2. disposita erant. Igitur primo supponendus hic murus vtrinque est. Intra illos porro 4. conclauia erant duplici serie, altera versus atrium interius, altera versus exterius spectante; quæ *inter se cruciforme ambulacrum necessario relinquunt*, vti sequens quoque versus confirmat.

℣. 4. f) *Ante conclauia vero illa.* v. 1. 5. 7. c. 40, 17. c. 41, 10. g) *ambulacrum* erat *cruciforme.* vid. not. ad præced. versum. Vox (4) reperitur; sed alibi *iter* denotat, vt Ion. 3, 3. 4. Nam *Præformatiua* seruilis littera *Mem* in nominibus & locum & actionem significat. h) cuius ambulacri *latitudo* erat *decem cubitorum.* i) & ab exteriore *ad interius conclaue*, vel etiam *atrium* c. 8, 3. 16. c. 10, 3. illud ambulacrum ducebat. k) S. *via* ipsa *vlna vna.* Cocceius: cella autem quæque *via cubiti vnius* adibatur. Scilicet ex mente *Coccei* inter ostia cellarum fuerunt postes quadrati, vnius cubiti mensura extra parietem extantes. Itaque ambulatio libera 10. cubitorum latitudinem habuit: adiecto autem cubito vtrinque inter postes, ante ostia tricliniorum latitudinem duodecim cubitorum. *Sturmio* vero in Sciagraphia p. 84. *hæc via vnius cubiti* est ipse *paries*, vel saltim *transitus* per interstitium s. ostium parietis, vnum cubitum crassi. vide ipsum l. c. l) *ostia vero* intimorum tricliniorum. m) erant *versus septemtrionem* c. 40, 23.

℣. 5. n) S. *Ceterum cubicula* summa, Cocc. *cellæ* superiores v. 4. o) Cocc. *curtæ*; S. *contractiora*; Villalpando vero & Sturmio Sciagr. p. 85. *humiliores*, vel *humiliora* erant (1) p) *Ratio* vna. Altera v. 6. q) *superabantur.* Castalio: *excedebantur* &c. Ita in passiua significatione accipimus anomalam punctationem verbi anomali יכל vrgente sensu. S. aliique actiue: *quia præualebant.* Cocceius autem cum Rabbinis, *demordebant* structuram, ex rad. אכל. vid. infra lect. varr. r) suprema *conclauia* v. 3. S. *peristylia.* Cocc. *postes peruii.* vid. not. c. 41, 15. s) *ab illis*, np. *ab infimis & mediis*, vt mox addit per parenthesin. t) v. 6. c. 41, 7. u) *structura* v. 1. 10. *Villalpandus*: Sensus est, superiora cubicula humiliora (al. contractiora) erant, quam mediana, & hæc rursus humiliora inferioribus porticibus. Sic *Sturmius* l. c.

℣. 6. x) *Nam.* vid. not. v. 5. y) *triplicata* Coh. 4, 12. per tres sc. contignationes. vid. supra v. 3. & not. c. 40, 17. z) *illa* conclauia v. 5. erant. a) *nec* erant *illis.* b) *columnæ* liberæ c. 40, 49. c) *quales erant* in porticibus *atriorum.* cf. not. c. 40, 17. d) S. *ideo contractius erat* ædificium v. 5. vel *ideo detrahebatur*, *auferebatur* aliquid. (5) Num. 11, 17. Coh. 2, 10. e) S. *præ infimis & intermediis.* v. 5. cf. c. 40, 18. f) S. *a terra.* h. e. a latitudine vel altitudine, quæ cum infima contignatione *a solo* seu *pauimento* incipiebat. Explicationem huius versiculi figura quoque illustrauit *Castellio*; de qua iudicent Architecturæ periti.

℣. 7. g) *Et ad maceriem* s. *parietem* quod attinet v. 10. h) *qui forinsecus* erat. c. 41, 17. i) *iuxta* c. 40, 18. c. 45, 6. k) *conclauia* s. *cellas* v. 4. 5. l) *versus.* v. 1. m) *exterius atrium* v. 1. 8. 9. n) *ante* v. 2. 13. o) *cellas*, quæ sc. versus exterius atrium sitæ erant. *Cocceius*: Ea sepes finiuit pauimentum atrii exterioris, de quo v. 3. p) *eius* parietis s. sepis *longitudo* ab Austro versus septemtrionem fuit. q) 50. *cubitorum.* pro latitudine totius ædificii. vid. v. 2. & cf. c. 40, 15.

℣. 8. r) *Nam & longitudo* istarum *cellarum*, ab occidente versus orientem. s) *quæ* erant *atrio exteriori* v. 7. 9. t) 50. *erat cubitorum.* Vt eatenus hoc cellarum ædificium quadratum esset. vid. v. 2. 7. 11. & inspice Cl. *Sturmii* Ichnographiam; qui tn. in Sciagraph. p. 81. hic iterum pro longitudine adsumit *altitudinem*, vt supra c. 41, 12. u) *at ecce.* demonstrantis. x) ex altero ædificii latere *ante* (c. 40, 15.) *Templum* & interius atrium. y) *centum* erant *cubiti*, vt iam dictum est v. 2. Inspice denuo *Sturmii* Ichnographiam.

℣. 9. z) *& infra cellas istas* (hactenus descriptas) iuxta substructionem interiorem Portæ Orientalis. vide Ichnographiam Cl. *Sturmii* in Germanico opere. a) S. *via*, al. *locus* vel *spatium* erat; vel sec. Ctibh: *ingressus* s. *introitus* erat, per scalas ad superiora ædificiorum conclauia *ducens ab oriente* versus occidentem. b) *quum* sacer Architectus (cf. v. 1.) *intraret.* vel imperson. *quum quis intraret ad eas* cellas. c) *ex atrio exteriori.* v. 8.

℣. 10. d) *In latitudine*, a septemtrione versus meridiem. e) *parietis* s. *maceriei atrii.* v. 7. 12. quæ interius atrium circumdabat. f) *versus ortum* v. 12. 15. ad portam orientalem.

CAP. XLII, ℣. 5. העליונת *defect.* 2. 7. 8. 15. 22. sic fe. 5. sec. *Maf.*; *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* יוכלו cum *Kri* יאכלן 1. 6. 9. 22. 23. & *Maf. Erff.* ℣. 9. ומתחתה לשכות האלה המבוא מהקדים ita 1. 3.

11 הקדים אל־פני הגזרה ואל־פני הבנין לשכות: ודרך
לפניהם כמראה הלשכות אשר דרך הצפון כארכן
כן רחבן וכל מוצאיהן וכמשפטיהן וכפתחיהן:
12 וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום פתח בראש דרך
13 דרך בפני הגדרת הגינה דרך הקדים בבואן: ויאמר
אלי לשכות הצפון לשכות הדרום אשר אל־פני
הגזרה הנה לשכות הקדש אשר יאכלו־שם הכהנים
אשר־קרובים ליהוה קדשי הקדשים שם יניחו קדשי
הקדשים והמנחה והחטאת והאשם כי המקום קדש:
14 בבאם הכהנים ולא־יצאו מהקדש אל־החצר החיצונה
ושם יניחו בגדיהם אשר־ישרתו בהן כי־קדש הנה
טו ילבשו בגדים אחרים וקרבו אל־אשר לעם: וכלה
את־מדות הבית הפנימי והוציאני דרך השער אשר
16 פניו דרך הקדים ומדדו סביב סביב: מדד רוח
הקדים בקנה המדה חמש־אמות קנים בקנה המדה
17 סביב: מדד רוח הצפון חמש־מאות קנים בקנה
18 המדה סביב: את רוח הדרום מדד חמש־מאות
19 קנים בקנה המדה: סבב אל־רוח הים מדד חמש־
כ מאות קנים בקנה המדה: לארבע רוחות מדדו
חומה

g) *ante* S. *ad facies* septi. v. 2. 7. 13. h) *separatum illud ædificium* v. 1. 13. prope templum. i) *& ante* c. 41, 15. k) alteram *illam structuram*, de qua v. 1. & c. 41, 12. l) itidem *cellæ* s. *conclauia* erant.

℣. 11. m) *Via autem ante illas* cellas *erat*. vt supra v. 4. n) *sec. adspectum cellarum*, i. e. sicut ante cellas. cf. c. 1, 13. 14. 26. seqq. c. 10, 1. o) *quæ* erant *versus aquilonem*. vid. v. 1. 4. p) *vt longitudo earum*. q) *sic latitudo earum* erat. vid. v. 8. r) *&* sec. *omnes exitus* s. dispositionem *earum*, c. 43, 11. c. 44, 5. c. 48, 30. s) *& vt ordinationes* s. præscriptas aut legitimas commensurationes *earum*. cf. Leu. 9, 16. Num. 29, 6. t) *& vt ostia earum* v. 4. Villalpandus: h. e. Media ambulatio, & exedræ laterales, eadem erant constructæ ratione & eadem mensura, qua aquilonares.

℣. 12. u) Cocc. *Etiam vt ostia cellarum*. At S. *Et iuxta* (i. e. sicut) *ostia cubiculorum*. v. 4. 11. x) *quæ erant versus meridiem*, sicut versus septemtrionem. y) *ostium* erat. z) *in initio viæ* c. 21, 24. 26. a) S. *viæ* inquam. b) *in conspectu*, h. e. *ante* l. *intra* sec. Cocc. c) *maceriem* (1) cf. v. 7. 10. d) *recte aptatam* (1) Nescio, quid *ad amussim conuenienter reflexum atque propagatum* dicit. inquit *Neumann*. in Exodo L. S. p. 364. e) S. *viæ orientis*. al. *versus orientem*. v. 10. f) Cocc. *in introitu* l. *iuxta introitum illarum* cellarum. S. *quum intrant in eas*. cf. v. 14. *Villalpandus*: Eadem est huius, quæ superioris versiculi, sententia. Scilicet *hoc ædificium australe habuisse adscensum a fronte orientali*, gradusque eius duxisse in ambulationem mediam superiorem, quæ procurrebat occidentem versus, sec. longitudinem elegantis illius periboli, separantis populum a clero. cf. not. ad v. 9. & inspice *Sturmii* Ichnographiam

phiam; quia visu hæc omnia facilius percipiuntur.

℣. 13. g) *Tum dixit ad me* sanctus Architectus. cf. v. 1. c. 40, 3. 4. h) *cellæ septentrionales*. v. 1. 4. i) *& cellæ australes* v. 12. k) *quæ* sunt proxime *ante*. v. 2. 7. 10. l) S. *septum*. Sturm. *separatum* illud *ædificium* prope Templum v. 1. 10. c. 41, 12. 13. m) *illæ*, inquam, sunt. n) *cellæ sanctæ* v. 14. c. 46, 19.

ולבשו קרי

o) *vbi* c. 8, 3. c. 43, 7. sanctissimas epulas *comedent*, & in altera

מאוה קרי

cella angulari, versus septemtrionem & occidentem, etiam coquent Sacerdotes c. 46, 19. 20. Vide Ichnographiam Cl. *Sturmii* in germanico opere, & cf. Leu. 6, 9. 19. c. 7, 6. c. 10, 13. c. 24, 9. p) *qui propinqui sunt* l. propius accedunt *ad Dominum*. c. 40, 46. c. 43, 19. Nam reliqui Sacerdotes & Leuitæ remotiores erant, & ad horum ministeria amandati c. 43, 10. 11. q) *sancta sanctorum* s. sanctissima sacrificia & oblationes. c. 44, 13. Leu. 21, 22. &c. r) *ibi deponent* v. 14. c. 40, 42. s) vid. e. c. Leu. 2, 3. c. 6, 18. & quæ hic sequuntur. t) *sacrificium sc. ex farre*. Leu. 2, 1. seqq. u) *& victimas pro peccato* c. 40, 39. Leu. 4, 3. x) *& pro reatu* c. 44, 29. Leu. 5, 19. c. 7, 1. sqq. 2 Reg. 12, 17. y) cf. Leu. 6, 9. 19. c. 16, 24. ℣. 14. z) *Cum intrauerint* (ipsi) *sacerdotes*. c. 44, 17. 21. a) *tum non exibunt ex sancto in exterius atrium* v. 1. 3. b) *sed ibi* in sancto loco *relinquent* s. *deponent* v. 13. c. 44, 19. vestes suas. cf. Leu. 6, 4. c. 16, 23. c) *in* l. *cum quibus ministrauerint*. cf. Num. 3, 31. c. 4, 12. 14. d) *nam sanctæ illæ* sunt, v. 13. c. 46, 19. e) c. 44, 19. Leu. 6, 4. f) S. *atque sic accedant ad ea, quæ sunt populi*, vp. in exterius atrium. ℣. 15. g) *Ita perfecerat, absoluit*. c. 43. 27. Leu. 16, 20. h) *dimensiones*. c. 41, 17. c. 43, 13. i) *domus interioris*, h. e. sec. *Cocceium*, templi, & eorum quæ pone templum, & ad latus templi, & in atrio tum interiori, tum exteriori fuerunt. cf. c. 41, 15. 17. k) *& eduxit me* v. 1. ex atrio scil. exteriori. l) *via portæ*, per portam exterioris periboli c. 40, 5. m) *quæ respiciebat* c. 40, 6. 20. n) *versus orientem* v. 10. 12. vide de hac porta c. 40, 6. 9. o) *& mensus est illam* v. 20. p) *vndiquaque* v. 16. *Cocc*. h. e. assita portæ & inclusa peribolo mensus est. ℣. 16. q) *Mensus nimirum est*. v. 15. r) *plagam orientis*. vide seqq. & v. 20. s) *calamo mensorio* s. pertica. c. 40, 3. t) S. recte: *quingentos calamos*, vt sequitur v. 17. 18. 19. & fuse atque erudite ostendit *Meyerus* in Dissert. ad vltima Ezechielis p. 24. seqq. contra *Hafenrefferum* p. 30. sqq. contra *Castellionem* p. 33. sqq. contra *Capellum* aliosque p. 36. sqq. *Ctibh* huius loci, si quid significat, duplicem tantum eiusdem vocis scriptionem denotat: alteram *plenam*, vt in sqq. versibus & alibi frequentissime; alteram *defectiuam*, vt sec. Masoram scripta est Gen. 5, 4. 30. & c. 25, 15. Conf. similia Prou. 13, 20. & c. 19, 16. &c. & infra var. Lect. e codice nostro 3. & 5. u) cf. not. v. 15. 20. & c. 40, 5. *Meyerus* l. c. p. 24. seq. In hoc textu, inquit, *clauis suppeditatur*, qua possumus aperire omnes mensuras, eas quoque, quæ in sqq. c. 45. & 48. innominatæ occurrunt, non tantum Templi, verum etiam habitaculi sacerdotum ac Leuitarum, vrbis & suburbiorum; quin etiam latitudinis totius terræ, & ad oculum intelligere, *hic nullo modo propheta fuisse ostensam Hierosolymitani templi figuram ac mensuram, quod olim a Salomone ædificatum, & post captiuitatem Babylonicam a Zorobabele restauratum*: cum hic nonnulla prædicentur de hoc Templo, quæ de templo illo Salomonis nec scripta nec audita fuerunt, atque augustiora multo sint & illustriora quam quæ Zorobabelis, Ezræ & Nehemiæ temporibus expleta fuerunt. &c. Et *Circuitus* nihil aliud significat, quam *quod circumiret ambitum ædis*, & ab vna plaga pergeret ad alteram, coll. v. 19. ℣. 19. x) *Inde conuertit se* s. *circumiuit*. 1 Sam. 7, 16. 2 Par. 33, 14. y) *ad plagam maris* s. *occidentalem* c. 41, 12. in ista plaga absoluit circuitus sui angulos s. extremitates. *Kimchi*. ℣. 20. z) Sic *ad quatuor plagas*. vid. v. 16. seqq. & cf. c. 37, 9. a) *mensus est portam* v. 15.

℣. 11. הלשכות sic per *Rbiia* 1. 3. 5. 7. 8. 15. 22. Alii per *Sakephk*. sed minus bene. ℣. 13. אשר per *Makk*. 1. 2. sic su. 5. ℣. 14. החיצונה plene 24. sic fu. 2. 5. sec. *Mas. impr*. Ex. 28, 43. Sed *defect*. reliqui sec. *Mas*. 2. & *Erff*. h. l. ℣. 16. חמש per *Kadma* 1. 3. אמות ita 10. 11. 13. 14. 17. 18. 19. 21. 22. 23. 24. *Ber*. & 2. in marg. sec. *Mas. Erff*. At אמות scribit 3. & מואה in marg. 5. Sed אמות scribunt 7. 8. 20. quod est contra indolem *Kri & Cthib* & contra contextum & sensum huius loci. Sic etiam מאות male scribit & legit אמות 1. ℣. 17. חמש per *Kadma* 1. 2. ℣. 18. את per *Makk*. & *Segol* 1. 3.

חומה לו סביב סביב ארך חמש מאות ורחב חמש
מג מאות להבדיל בין הקדש לחל׃ ויולכני אל־השער
2 שער אשר פנה דרך הקדים׃ והנה כבוד אלהי
ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים
3 והארץ האירה מכבדו׃ וכמראה המראה אשר
ראיתי כמראה אשר־ראיתי בבאי לשחת את־העיר
ומראות כמראה אשר ראיתי אל־נהר כבר ואפל
4 אל־פני׃ וכבוד יהוה בא אל־הבית דרך שער אשר
5 פניו דרך הקדים׃ ותשאני רוח ותבאני אל־החצר
6 הפנימי והנה מלא כבוד־יהוה הבית׃ ואשמע מדבר
7 אלי מהבית ואיש היה עמד אצלי׃ ויאמר אלי
בן־אדם את־מקום כסאי ואת־מקום כפות רגלי
אשר אשכן־שם בתוך בני־ישראל לעולם ולא
יטמאו עוד בית־ישראל שם קדשי המה ומלכיהם
8 בזנותם ובפגרי מלכיהם במותם׃ בתתם ספם
את־ספי ומזוזתם אצל מזוזתי והקיר ביני וביניהם
וטמאו את־שם קדשי בתועבתם אשר עשו ואכל
אותם

b) *murum* autem *habebat* f. *peribolum* circumquaque. vid. not. c. 40, 5. *c*) S. *cuius longitudo* erat. *d*) *quingentorum*, sc. *calamorum*; quod ex antecedd. v. 16. seqq. facile supplendum relinquitur. *e*) sic *etiam latitudo* fuit 500. calamorum. *Meyerus* l. c. p. 29. *Longitudinem* vocat duos muros, qui ab oriente ad occidentem paralleli; *latitudinem* vero duos alios qui a meredie in septemtrionem tendebantur. *f*) *ad disterminandum*. cf. Ex. 26, 33. Lev. 10, 10. *g*) *inter sanctum & commune*. c. 22, 26. c. 44, 23. c. 48, 15. cf. 2 Cor. 6, 14. seqq. Ceterum tanta *atrii exterioris amplitudo* significabat, omnibus credentibus patere aditum ad Christum Saluatorem, in quacunque mundi plaga habitent. Et *distinctio sancti a profano* ostendit, omnes homines, qui sunt extra ecclesiam Dei, esse profanos & Deo abominabiles, quantacunque eruditione, sapientia, aut virtute, potentiaue polleant. *Osiander*.

CAP. XLIII. v. 1. *h*) *Postea* (Templo dictum in modum delineato & commensurato) ab occidentali plaga c. 42, 19. *deduxit me* vt c. 40, 24. *i*) *ad portam*; *portam* scil. illam. *k*) *quae respiciebat* c. 11, 1. c. 44, 1. Ion. *quae aperta* erat. *l*) *versus orientem*. vid. c. 42, 16. *Partes* huius capitis ex S. obseruatione *quinque* sunt: I. *Gloria Iehouae* domum intrat, eamque replet v. 2-5. II. *Caussam desertae* prioris domus indicat Filius Dei, suamque praesentiam in noua promittit v. 6-9. III. *Quae de hac domo obseruanda* Israelitis sint, Prophetae mandat v. 10-12. IV. *formam Altaris* holocaustorum describit v. 13-17. & V. eiusdem *expiationem* v. 18 27.

℣. 2. *m*) c. 1, 4. c. 49, 3. *n*) *gloria Dei Israelis* v. 4. 5. c. 1, 28. c. 10, 4. CHRISTI scil. hominis & filii Dei c. 1, 26. cuius hoc spirituale Templum est, cuius etiam typicum Templum V. T. fuit. cf. Ier. 11, 15. Malach. 3, 1. *o*) *venit* (Ion. *reuelata est*) *a via orientis* v. 4. c. 44, 1. 2. qua antea abierat c. 11, 23. regno & euangelio suo primum progressus ab oriente versus occidentem & insulas maris. *Cocc.* *p*) vid. c. 1, 24. Apoc. 1, 15. c. 14, 2. c. 19, 6. *q*) *& terra reluxit*, *lucebat*. Gen. 1, 15. 17. *r*) *a gloria & splendore ipsius* v. 4. 5. cf. Luc. 2, 9. Apoc. 18, 1. Es. 6, 3.

CAP. XLIII.

℣. 3. *s*) *Et erat sec. adspectum speciei* c. 41, 17. *t*) *quam* semel iterumque iam *videram*. c. 1. & 10. *u*) *sicut adspectus*, inquam, quem vidi, *quum* a Deo vocatus & missus *venirem*. *x*) *ad perdendum* f. destruendam *vrbem* c. 30, 11. i. e. *ad praedicendum* vrbis & templi *euersionem*. *Prophetae* enim saepe *dicuntur* id *facere*, *quod futurum praedicunt*. cf. supra c. 13, 18. 19. c. 32, 18. Gen. 49, 7. Es. 6, 10. Ier. 1, 10. *y*) *& adspectus* erant. *z*) sec. *eandem speciem*, *quam vidi*. *a*) *ad fluuium Chebar*. c. 1, 1. c. 3, 23. c. 10, 15. *b*) vid. c. 1, 28. ℣. 4. *c*) *Gloria autem Domini* v. 2. 5. *d*) *venit*, vt dictum est v. 2. & *intrauit domum* f. Templum. Ion. *reuelata est in Domo*. *e*) *via* f. per *viam portae*. *f*) *quae respiciebat*. c. 42, 15. *g*) *versus orientem*. v. 2. ℣. 5. *h*) *Et sustulit*, eleuauit, *me spiritus* vel *ventus* c. 3, 12. 14. *i*) c. 11, 24. *k*) c. 40, 15. c. 42, 3. *l*) v. 2. c. 25, 8. *m*) *implebat gloria Iehouae*. cf. c. 44, 4. Ex. 40, 34. seqq. 1 Reg. 8, 10. 11. *n*) *domum* f. Templum v. 4. Iustitia Dei & sapientia, recondita a mundo, in conspectu omnium posita est per Euangelium. Angulus non fuit, in quo veritas non audiretur, siue adprobata f. reiecta. *Cocc.* ℣. 6. *o*) *Et audiui* c. 1, 28. *p*) *loquentem* c. 2, 2. *q*) cf. Leu. 1, 1. *r*) S. *simul etiam Vir*. cf. c. 40, 3. *s*) cf. Dan. 8, 15. *t*) *apud me* c. 1, 19. *Cocceius*: In hoc & seqq. versibus ad 12. recitatur sermo Domini, templum occupantis, ad Prophetam, auditus de domo, *ita vt vir steterit apud ipsum*. Quae descriptio intimationis sermonis significat, Deum non loqui ad nos nisi in Filio suo, eodemque filio hominis, habitante in Ecclesia, & quidem per os ecclesiae f. fidelium. ℣. 7. *u*) S. *Dixit ergo ad me*. *x*) c. 2, 1. *y*) *Iste est locus*. ita *Ion. Abarb.* aliique. cf. not. c. 17, 21. c. 29, 4. c. 31, 4. c. 35, 10. 2 Reg. 6, 5. & *Nold.* Concord. Part. p. 354. At Cocc. S. aliique: *locum* scil. *vides*, quod subintelligunt. *z*) *solii* f. *throni mei*. c. 1, 26. *Cocceius*: significat, Ezechieli exhibitum esse emblema veri templi, quod manib⁹ hominum aedificari non potest. cf. Es. 66, 1. sqq. Apoc. 21, 1. sqq. *a*) Es. 60, 13. *b*) *vbi*. c. 42, 13. *c*) v. 9. c. 37, 26. *d*) *nec polluent*, *contaminabunt* amplius. v. 8. cf. c. 5, 11. c. 23, 38. *e*) v. 8. c. 36, 20. 21. *f*) *& Reges* ac Principes *eorum*, qui ad omnem impietatem populo fuerunt duces. cf. Ier. 2, 26. c. 32, 32. *g*) *scortatione sua*, v. 9. qualis supra c. 16. & alibi accusata est. quia Templum Iehouae ingrediebantur, qui alios deos habebant. *h*) *& per cadauera regum ipsorum* v. 9. Cocceius: quia reges multi (e. c. sec. *Abarb.* Manasses & Amon) adscendentes in domum Dei erant *viua cadauera*, homines mortui in peccatis & praeputio carnis suae; immo bis mortui. *i*) S. *& per celsa sua* f. commentitios cultus, c. 6, 3. *Cocc.* dum putarunt, se accedere ad Deum, & Deo placere non accedentes ad hoc altare. Conf. not. Lev. 17, 4. ℣. 8. *k*) *Quum ponerent* & qf. iungerent *limen suum cum limine meo*. c. 40, 6. 7. *l*) *& postem suum iuxta postem meum* c. 41, 21. c. 45, 19. *m*) S. *vt* tantum *paries* esset *inter me* & illos. Quo non significatur (inquit *Cocc.*) impie fecisse regem Salomonem, quod habuit regiam iuxta templum: nam id impium non fuit; quia nec Dauid impie fecit, quod arcam recepit domum suam; sed hoc significat, *reges sibi arrogasse auctoritatem parem diuinae, & religionem suis placitis subiecisse* &c. Conf. not. 1 Reg. 12, 28. 32. *n*) S. *quomodo polluerunt* v. 7. Quia quum *Iehouam* dicerent *Deum suum*, & inter se habitare, *abominanda* tn. fecerunt, tq. non ingrata Deo. *Cocc.* Lex. 279. *o*) cf. c. 36, 31. c. 44, 6. 7. 13. &c. *p*) *vnde* merito *consumsi eos* in ira mea. Fut. Piel. cf. c. 22, 31. Ex. 32, 10. *Cocceius*: Notatur regni terrestris ablatio a domo Dauidica.

CAP. XLIII. ℣. 3. Pro אל־פני hab. על־פני 2. & in marg. 6, 9. sic fu. 5. ℣. 5. את־הבית sic praemisso את 1. 20. & in marg. 6. 9. Deleuerat idem 5. sed restituit. ℣. 7. ורא sine praef. *Vau* 1. 2. 3. 5. יטמאו per *Makk.* 1. 2. sic se. 5. במותם per *Schua* loco *Kam.* 2. 3. sic fu. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 8. ואצל per *Pat.* 2. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 23. sec. *Mas. Erff.* ל פתח, sed contra *Mas.* 1. ד. אתם defect. 1. 5. 6. 7. 8. 9. 23. sec. *Mas. Erff.* h. l. sed contra impr. fin. f. 14. 2.

9 אותם באפי׃ עתה ירחקו את־זנותם ופגרי מלכיהם
ממני ושכנתי בתוכם לעולם׃
10 אתה בן־אדם הגד את־
בית־ישראל את־הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו
11 את־תכנית׃ ואם־נכלמו מכל אשר־עשו צורת
הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל־צורתו ואת כל־
חקתיו וכל־צורתו וכל־תורתו הודע אותם וכתב
לעיניהם וישמרו את־כל־צורתו ואת־כל־חקתיו
12 ועשו אותם׃ זאת תורת הבית על־ראש ההר
כל־גבלו סביב סביב קדש קדשים הנה־זאת תורת
13 הבית׃ ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה
וטפח וחיק האמה ואמה־רחב וגבולה אל־שפתה
14 סביב זרת האחד וזה גב המזבח׃ ומחיק הארץ
עד־העזרה התחתונה שתים אמות ורחב אמה
אחת ומהעזרה הקטנה עד־העזרה הגדולה ארבע
טו אמות ורחב האמה׃ וההראל ארבע אמות
16 ומהאראיל ולמעלה הקרנות ארבע׃ והאראיל
שתים

monis. Matth. 11, 11. Apoc. 1, 6. c. 5, 10. 1 Petr. 2, 9. coll.

הפטרת תצוה

Ex. 19,6. conf. etiam Zach. 14, 20. 21.

צורתיו קרי

צורתיו קרי

תורתיו קרי

ומהאריאל קרי

והאריאל קרי

℣. 13. *t*) *Hæ autem* ſunt *menſura* c.41, 17. *u*) *Altaris* holocauſtorum v.18. c. 40, 47. *Coccejus*: Hoc ſanctuarii potiſſimum eſt, Nam in ſacrificio eſt reconciliatio, ſine qua non datur inhabitatio Dei in hominibus: & ſuper ſacrificio fit confeſſio, vt habeamus fœdus cum Deo Pſ. 50,5. & in confeſſione ſacrificii eſt celebratio Dei & glorificatio ipſius. ibid. v.23. omniſque cultus fidelium in altari gratus eſt Hebr. 13,15.16. quod & Ezechiel innuit v.27. *x*) *per cubitos. Chriſti* enim *Ieſu* (vt *Vitringa* ſcribit ad Apoc. 11,1.2. p. 604.) ſua ſunt certa attributa, proprietates, inſignia, γνωρίσματα, ex quibus cognoſcendus--qui characteres myſtice dicuntur *cælaturæ eius* Zach. 3,9. *y*) vbi *cubitus* eſt *cubitus*, l. habet *cubitum* & *palmum*. Vulg. *in cubito veriſſimo, qui habebat cubitum & palmum*. Ion. *in cubito, qui habet cubitum & palmum*, nec aliter Syr. LXX. & Ar. cf. not. c. 40,5. *z*) S. *gremium vero* ſ. *ſinus* eius v.14.17. *Cocceius*: *foſſam* vertit Hieronymus; ſed mox dicitur גב ſ. *dorſum altaris*, h. e. *dorſum* terræ aut ſtructura *ſuſtinens altare*, Itaque eſt *baſis* & *fundamentum* altaris, quod dicitur *Ieſod* Lev. 4,7. *Gremii* ſimilitudinem habebat, quia in ora eius lorica erat: vt in ea baſi altare, tq. in gremio reſideret. cf. 1 Reg. 22,35. *a*) i.e. *Altitudo* eius erat *cubiti*. *b*) *latitudo quoque* vnius *cubiti*, np. vltra ſtructuram altaris. *c*) & *limes*, *terminus eius* c.45,1. h.e. *corona* ſ. *lorica*, vt diximus. *d*) *in ora* ſ. extremitate baſeos. cf. 1 Reg. 7,23.24. *e*) erat *ſpithamæ vnius* ſ. dimidiati cubiti v.17. (5) Ex. 28,16. c.39,9. 1 Sam. 17,4. Eſ. 40,12. *f*) *atque hoc* eſt *dorſum* (c.10,12. Pſ. 129, 2.) *altaris*, altare np. ſuſtinens, vt diximus. ℣. 14. *g*) *Et a gremio terræ* ſ. fundamento altaris, v.13. deſcripto. *h*) *vsque ad crepidinem inferiorem*; nam & altera erat *ſuperior*, vt mox dicitur. cf. v.17. Haud ſcio, inquit *Cocceius*, an id nomen referri debeat ad אזר *cinxit*, q.d. *cinctura*; an ad עצר *continuit, clauſit*. Nam videtur *ſpatium incluſum* ſignificare. *i*) *duo* erant *cubiti*. Cocceius: A baſi igitur ſurgebat altare per duos cubitos, vbi erat ſpatium quadratum, in quo reliquæ altaris partes collocatæ erant. *k*) *& latitudo* ſ. margo aut ſpatium vacuum ibi erat *vnius cubiti*. *l*) & *a crepidine* ſ. *ſpatio hoc minori* ſ. minus alto, vsque ad *ſpatium maius* & altius; aut etiam latius, nempe cum foco altaris 12. cubitorum quadratorum v.15. ad quem illud ſpatium adſurgebat. *Cocc.* *m*) *quatuor* erant *cubiti*. cf. v.15. *n*) *&* iterum vacui ſpatii ſ. marginis *latitudo vnius cubiti* erat. Cocceius: Quod attinet ad *altitudinem* altaris, ea diuerſa eſt ab altitudine altaris Salomonis, quod habebat *decem* 2 Par. 4,1. hoc autem *ſeptem cubitos*. Nempe *ſinus* v.13. eſt cubiti *vnius*, ſpatium inferius *duorum*, ſuperius *quatuor*. Eademque altitudo eſt *foci* v.15. nempe a ſpatio inferiori. Si vero focum quatuor cubitis altiorem facias ſpatio ſuperiori, erunt *vndecim*. Sed melius eſt, connectere verſum 15. *vt 4. vlnæ a ſpatio minori ad ſpatium maius & vsque ad focum ſint*. Hæc altitudo, ni fallor, ſignificat altare cum eccleſia ſeptem temporum, cui vnum altare ſufficit, & ea in ipſo vnitur, & virtus eius in eam effunditur.-*Tres* autem *regiones* altaris (nempe *ſinus*, *ſpatium inferius*, & *ſuperius*) videntur mihi ſignificare voluntatem Patris, Filii & Spiritus S. qua exhibitum eſt id, per quod ſacrificium Deo oblatum & acceptum factum eſt. ℣. 15. *o*) S. *Porro Ariel*, l. potius h.l. *Har-el*, q.d. *mons Dei*; quod ſec. *Hilleri* Onom. S. p.8. cetera altaria magnitudine ſuperaret. At *Cocceius* ex ſententia ſua ad v.14. *Et ad focum* ſ. *& ſic focus* altaris erat altitudinis. Idem altare holocauſti mox etiam dicitur *Ariel*, h.e. *leo Dei* qſ. helluo hoſtiarum, quod Deo adpoſitos cibos igne conſumeret ac deuoraret, vt ſcribit *Guſſet*. p. 94. vel ſec. *Hillerum* l. c. p.394. & de Kri p. 117. qſ. *præſepe diuinum* ſ. foſſa Dei, collat. Eſ. 29, 1.2. & Pſ. 22,17. *ſicut foſſa* perfoſſæ ſunt *manus & pedes mei*. Sic *Varenius* (vid. *Maii* Oecon. V. T. p.1054.) putauit, generatim id declarare *receptaculum Dei fortis* ſ. id, quod conſecratum Deo, recipit. Ita cf. 2 Par. 31,28. & not. Eſ. 29,1. Quicquid autem ſit de voce (ait Maius l.c.) certum eſt, aræ huius deſcriptionem prorſus ſingularem & admirabilem eſſe, & cum alibi Chriſtum reſpicere probauerimus, idem hic dicendum arbitramur. *p*) *quatuor cubitorum*. cf. v.14. *q*) *ab ipſo autem Ariele*, h.e. ſummo altari, ſ. foco Dei v.16. *r*) *nempe ſuperne* ſ. *ſurſum* c.1,27. *s*) *cornua* quatuor ſ. anſæ erant. v.20. quæ videntur mihi ſignificare poteſtatem & celſitatem, inquit *Cocc.* cf. Ex. 27,2. c.29,12. Lev. 4,7.18. Ier. 17,1. &c. ℣. 16. *t*) S. *Arielis vero*. al. *Foci*. Vid. dicta ad v. 15.

℣. 9. *q*) S. *Nunc vero elongabunt*. Eſ. 29, 13. *r*) v.7. Ex quo clarum eſt, in templum hoc & atrium interius non poſſe intrare ſpiritualiter ſcortantes, mortuos in peccatis, adolentes in celſis, & nomen humanum ac poteſtatem humanam in regnum Dei inferre conantes. *Cocc.* –

℣. 10. *s*) S. *Tu ergo*. *t*) *indica* & diſtinctiſſime repræſenta domui Iſrael hanc domum. vid. c. 40,4. *u*) *vt confundantur* & pudeat eos v.11. c.36, 32. *x*) *propter iniquitates* ſ. prauitates *ſuas*. c.36,31. *y*) *& ut metiantur* ſ. diſcant metiri m. ipſi. *z*) *veram menſuram*. S. *formam*. (2) c.28,12. Quo notatur, verum intellectum huius emblematis eum eſſe, qui parit rectum iudicium & diſcretionem ſancti a non ſancto, regni lucis a regno tenebrarum. Nam *recta menſura* eſt finis huius emblematis, & ex ſignificatu eius pendet. &c. *Cocc.*

℣. 11. *a*) *Quum enim pudore ſuffuſi fuerint* v.10. *b*) *formam domus*. Eſ. 45,16. *c*) *& diſpoſitionem* (3) Nah. 2,10. *d*) *& exitus eius* c.42, 11. *e*) *& introitus eius* 2 Sam. 3,25. *f*) *& omnes* reliquas *formas* ſ. deſcriptiones *eius*. cf. Pſ. 49, 15. *g*) c.44,5. *h*) *fac eos cognoſcere* c. 16, 2. Prov. 9, 9. *i*) cf. not. c. 40, 4. Hab. 2, 2. & Gal. 3, 1. *k*) *vt obſervent* &c. cf. not. ad v.10.

℣. 12. *l*) *Hæc vero* eſt præcipua *lex* huius domus ſ. ſanctuarii. *m*) *in vertice* Eſ. 2, 2. *n*) *montis*. vid. c.40, 2. *o*) *omnis terminus eius*. cf. c.45, 1. *p*) c. 41, 17. 19. c. 42, 20. *q*) *ſanctum ſanctorum* eſt vel *erit*. vid. c. 45, 3. c. 48, 12. & conf. c.41, 4. *r*) adſeuerantis, vt ſæpius. *s*) *hæc eſt lex domus*. *Cocceius*: h. e. Deus ſe manifeſtat in hoc templo, vt Deum placatum, vt patrem omnibus domum Dei quærentibus, paruis & magnis. & qui minimus eſt in hoc monte, intra muros Dei, maior eſt ſacerdote maximo, qui fuit in templo Salomo-

℣. 9. ירחקו cum *Gaiah* 5. ſec. *Maſ. Erff.* ℣. 11. ומוצאיו per *Mun.* 1.2.3. At ומוצאו ſine *Iod*, ſe. 1. 2. ſec. *Maſ. Erff.* & quidem cum *Kri* ומוצאיו 2. וכל prius cum *Gaiah* 3. ſec. *Maſ. Erff.* צורתו ita 5.22. ſec. analogiam, itemque *Maſ. Erff.* h.l. & *impr.* Leu. 25,46. At reliqui omittunt, *Kadma*. חקתו *defect.* 1.2. ſic ſe. 5. cum *Kri* חקתיו 1.2. & *Maſ. Erff.* ℣. 16. והאראיל loco *Kri* habent י יתיר 7. 8. & *Maſ. Erff.*

שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל
17 אַרְבַּעַת רְבָעָיו׃ וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע
עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ
חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת
18 קָדִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֵלֶּה
חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק
19 עָלָיו דָּם׃ וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע
צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־
כ בָּקָר לְחַטָּאת׃ וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע
קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל
21 סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ׃ וְלָקַחְתָּ אֵת הַפָּר
22 הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ׃ וּבַיּוֹם
הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־
23 הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר׃ בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב
24 פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים׃ וְהִקְרַבְתָּם
לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם
כה עֹלָה לַיהוָה׃ שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם
וּפַר

u) longitudo erat 12. *cubitorum*, cum 12. cubitorum latitudine. Cocceius: *Duodecim cubiti* notant 12 teſtes in tribubus Iſraelis, nominatim 12. Apoſtolorum conſpirationem; & *duodecies duodena* ſ. 144. eſt numerus eorum, qui ad Chriſtum pertinent, & in ipſo grati & accepti ſunt Deo. Apoc. 14, 1. *x) quadratum* enimerat Altare, cf. Ex. 27, 1. c. 38, 1. *y) ſec. quatuor latera ipſius* v. 17. c. 1, 8. 17. Quemadmodum autem *altitudinem* altaris ab imo furſum verſus exſtruxit: ita dehinc *latitudinem* & *longitudinem* deſcendendo ſignificat. *Cocc.*

✠. 17. *z) Spatium vero*, quod Arielem ſ. focum includebat. v. 14. *a) quatuordecim* cubitos in longitudine totidemque in latitudine habebat: quia vtrinque cubitus accedit. vid. v. 14. *b) in quatuor quartis* ſ. *lateribus* eius v. 16. Heic autem tacet quadratam menſuram *ſecundi* ſ. *inferioris ſpatii* v. 14. & *fundamenti* v. 13. quia ea per ſe plana eſt. Nam ſecundum ſpatium habuit *ſexdecim*, baſis autem *octodecim cubitos* in longitudine & latitudine. *Cocc.* *c) Terminus vero* ſ. *lorica* vel *corona* circa baſin v. 13. *d)* erat *dimidii cubiti.* Ita interpretatur *ſpithamam* v. 13. *e) & ſinus* ſ. *gremium ei* ſpatio excipiendo erat vnius *cubiti.* vid. v. 13. *f) gradus autem* Altaris, ſ. *aſcenſus eius* c. 40, 6. quos Hebræi tradunt fuiſſe quaſi molliter elatum cliuum; quia Ex. 20, 23. vetantur aliis gradibus adſcendere ad Altare. *g) verſus orientem* erant. S. *ſpectant* ad orientem Kimchio eſt nomen; al. infinitiuus nominaſcens. Myſticam interpretationem videſis apud *Cocceium* aliosque.

✠. 18. *h) Tum dixit ad me.* Hic & in ſeqq. exponit modum cultus Dei in Altari. *Cocc.* *i) hæc ſunt ſtatuta* v. 11. *Altaris* v. 13. *k) quo die fiet.* cf. ſimilem rem & conſtructionem. Num. 7, 10. *l) vt deinde offerant ſuper eo holocauſta* v. 27. Ex. 40, 29. *m) & ſpargant ſuper eo ſanguinem* victimarum. cf. Ex. 24, 6. c. 29, 16. 20. Leu. 8, 11. &c. ✠. 19. *n) Dabis itaque ſacerdotibus* Leuitis. Simil. conſtr. Num. 7, 5. *o) qui ſunt de ſemine Zadok* c. 44, 15. *p) qui accedunt ad me.* vid. c. 40, 46. c. 42, 13. *q)* c. 11, 8. c. 16, 14. *r)* c. 44, 15. 16. *s)* S. *dabis, inquam, iuuencum* Ex. 29, 1. *t) filium armenti*, h. e. ſec. Cocc. *ſubrumum*. cf. Lev. 4, 3. 14. &c. *Cocceius*: Notatur Chriſti potentia & puritas & libertas. Nullum enim iugum ſuper ipſo erat, cum onus noſtrum ſuſcepit. *u)* in ſacrif. *pro peccato.* v. 21. 22. c. 42, 13. ✠. 20. *x) Et accipies aliquid de ſanguine eius.* Ex. 29, 12. Leu. 4, 17. 18. *y) eumque dabis* ſ. adſperges. Lev. 4, 7. 25. 30. *z)* vid. v. 15. *a) angulos* c. 45, 19. Ex. 27, 2. *b)* S. *prominentiæ*, al. *crepidinis* vel *ſpatii.* vid. v. 14. *c) & ſuper terminum*, h. e. *loricam* ſ. *coronam* circumquaque v. 13. 17. c. 40, 12. *d) ita a peccatis purificabis altare.* S. *vt mundes illud.* v. 22. 23. c. 45, 18. *e) & expiabis, propitiabis illud.* v. 26. c. 45, 20. *Cocceius*: Sanguine enim teſtamenti fuſo, eſt ſancta & irreprehenſibilis Dei in hominibus habitatio, & eorum ſanctificatio & iuſtificatio, coll. Rom. 3, 25. 26. Confer etiam Leu. 16, 16. 33. vbi dicitur *Tabernaculum expiandum ab omnibus fœditatibus filiorum Iſrael.* Non abſimiliter Heb. 9, 23. dicitur, *cœleſtia purificata eſſe ſacrificiis melioribus, quam quibus figuræ cæleſtium purificantur.* Quo ſignificatur, Deum ipſum contaminari communione cum peccatore, niſi pax concilietur per ſacrificium nobiliſſimum, in quo poſſit demonſtrari ſanctitas & iuſtitia Dei, volentis per miſericordiam ſanctificare & iuſtificare peccatorem, & cum eo communionem habere ✠. 21. *f)* S. *Poſtea accipies iuuencum.* *g) pro peccato* v. 19. *h) & comburet eum* aliquis, cf. Leu. 4, 12. 21. c. 6, 23. *Cocceius*: Imperſonalis locutio aliquando explicat, quod a multitudine fit. Miſeria Eccleſiæ accendit illum ignem, quo Chriſtus conſumtus eſt. cf. Pſ. 69, 10. *i)* S. *in loco deſtinato* domus. (3) Neh. 3, 31. *mandatum* notat 2 Par. 31, 13. *Cocceius*: h. e. Debuit Chriſtus pati in illa eccleſia, quæ cuſtodiebatur in eam fidem, quæ reuelanda erat Gal. 3, 23. *k)* Cocceius: *extra ſanctuarium* hic interpretor non ad eum modum, quo præcipitur in Leuitico (v. c. Lev. 4, 12. 21. c. 8, 17. c. 9, 11. Num. 19, 3. 5.) quo ſignificabatur, Chriſtum paſſurum extra Hieroſolyma Heb. 13, 11. ſed potius intelligo, *quod Chriſtus* ſeruus circumciſionis Rom. 15, 8. factus ſub legem Gal. 4, 4. *nondum inuenerit eccleſiam in illo ſtatu, qui ſignificatur per hoc ſanctuarium.* vel etiam, *quod*, cum pateretur, *nihil habuit.* Dan. 9, 26. ✠. 22. *l)* Et die ſ. tempore *ſecundo* poſt Chriſti oblationem, & ſic reliquis ſex diebus. *m) offeres hircum caprarum* v. 25. c. 45, 23. Lev. 9, 3. *n)* v. 23. c. 45, 18. Lev. 1, 3. 10. c. 3, 1. &c. *o)* v. 19. *Cocceius*: Non ſignificatur hic, quod aliud ſacrificium pro peccato ſit, quam quod ſemel oblatum eſt ab eo, qui id offerre poterat, (vid. Hebr. 9, 25. 26. 28. c. 10, 10. 12. 14.) ſed potius, quod Chriſtus (conſtanter) ſit aſſerendus & confitendus vnicus Sacerdos, & vnica victima pro peccato. *p) & expiabunt* v. 20. Lev. 8, 15. *q)* cf. Ex. 29, 36. *r)* v. 20. ✠. 23. *s)* S. *Cum vero abſolueris.* 1 Sam. 13, 10. 2 Reg. 10, 25. *t) expiare* ſ. offerre pro peccato. v. 20. 22. *u)* v. 19. *x) & arietem* v. 25. *y)* v. 22. c. 46, 4. ✠. 24. *z) Offeres, inquam, ea* coram Iehoua. v. 23. *a) & conicient* c. 5, 4. ſacerdotes *ſuper illa*, vel ſuper *illos*, iuuencum & arietem v. 23. *b) ſalem* Lev. 2, 13. Cocc. *ſal iniectus* notat *abſentiam corruptionis* 1 Petr. 3, 4. Nam ſal facit carnem ἄσηπτον. *c) & ſic offerent ea* 1 Sam. 6, 14. 15. *d)* Cocc. *Holocauſtum* ſignificat paſſiones fidelium, ſe vel amore, vel ipſo facto totos Deo conſecrantium vsque ad mortem. cf. not. v. 27. ✠. 25. *e) Septem diebus* v. 26. c. 45, 23. 25. *f) facies.* Ex. 29, 36. 38. Num. 15, 8. &c. 2 Cor. 5, 21. *g) hircum pro peccato* v. 22. *h) in dies.* c. 4, 10. c. 45, 23.

✠. 17. אֶל־אַרְבַּעַת ſcr. 2. וְהַחֵיק Meth. milel 7. 8. 22. At per Kadma milra 2. 3. ✠. 18. הֵעָשׂוֹתוֹ per Segol 5. 7. 8. 15. 22. 23. ✠. 20. Pro עַל־ hab. אֶל־ 3. & Orientales, contra Maſ. Erff. 1.

ופר בן־בקר ואיל מן־הצאן תמימים יעשו׃ 26 שבעת
ימים יכפרו את־המזבח וטהרו אתו ומלאו ידו ׃
27 ויכלו את־הימים והיה ביום השמיני והלאה יעשו
הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־שלמיכם
ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה׃ וישב אתי מד
דרך שער המקדש החיצון הפנה קדים והוא סגור׃
2 ויאמר אלי יהוה השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש
לא־יבא בו כי יהוה אלהי־ישראל בא בו והיה סגור ׃
3 את־הנשיא נשיא הוא ישב־בו לאכול־לחם לפני יהוה
4 מדרך אולם השער יבוא ומדרכו יצא ׃ ויביאני דרך־
שער־הצפון אל־פני הבית וארא והנה מלא כבוד־
5 יהוה את־בית יהוה ואפל אל־פני׃ ויאמר אלי יהוה
בן־אדם שים לבך וראה בעיניך ובאזניך שמע את כל־
אשר אני מדבר אתך לכל־חקות בית־יהוה ולכל־
תורתו ושמת לבך למבוא הבית בכל מוצאי המקדש׃

ואמרת

brat populo rebelli profa-
ידיו קרי
nationem sacerdotii, &
עד כאן
CAP. XLIV.
templi v. 4-8. *III. Alienigenas* & apostatas *Leuitas* a dignitate
יתיר ו'
sacerdotii excludit v. 9-14. *IV. Sacerdotes* Deo fideles eligit v. 15. 16. *V.* Iisdem ministerii &
קמץ בלא אס ף
vitæ *leges*
תורתיו קרי
præscribit v. 17--27. & *ali-*
menta destinat v. 28--31.

i) *inuencum etiam* &c. v. 19. 23. *k*) *integros faciant.* v. 23. c. 45, 23.

℣. 26. *l*) *septem inquam diebus* v. 25. *m*) *expiabunt altare* v. 20. *n*) & *purificabunt illud.* *o*) *ideo implebunt manus eius*, np. sacerdotis. At S. & *impleant manus suas.* cf. Ex. 28, 41. c. 29, 9. 29. 33. Lev. 8, 33. c. 21, 10. &c.

℣. 27. *p*) S. *Quando autem absoluerint hos dies* c. 4, 6. *q*) *tum die octauo.* cf. Leu. 9, 1. c. 14, 23. c. 22, 36. Num. 29, 35. *r*) & *deinceps.* c. 39, 22. Leu. 22, 27. *s*) v. 19. 24. *Cocc.* qui ad Deum in Christo accedit, ipse, dum adducitur, *munus* est Es. 18, 7. c. 66, 20. Ps. 110, 3. ratione autem eius, quem adducit, & cuius victimam præparat, & pro quo orat ac intercedit, *sacerdos est.* Offerunt autem illi & *holocaustum* & *pacifica*, h. e. inprimis totos se Deo deuouent. *Holocaustum* offerunt, qui in fide baptismū suscipiunt. Baptizantur enim in mortem Christi & suam Rom. 6, 3--6. Col. 2, 11. 12. Deinde *pacifica* offerunt, de quibus comedunt offerentes (Deut. 12, 17. 18. 1 Sam. 1, 4.) h. e. fructus fidei ad honorem Dei ferunt, ex quibus ipsi capiunt lætitiam, vel soli, vel cum aliis, qui in illis fructibus communionem habent. *t*) vid. v. 24. Lev. 1, 3. seqq. Hos. 6, 6. *u*) Ex. 14, 5. Lev. 3, 1. *x*) & *acceptabo vos.* S. *beneplacebitis mihi.* cf. not. v. 13. & c. 20, 40. 41. *y*) c. 11, 2.

CAP. XLIV, ℣. 1. *z*) S. *Postea reduxit me* (Dominus v. 2. 5.) scil. ab Altari holoc. & ex atrio interiori c. 43, 13. seqq. cf. c. 47, 1. 6. *a*) *via porta*, vel *versus portam* sanctuarii v. 2. c. 43, 1. &c. *b*) *exteriorem* c. 41, 17. de interiori cf. c. 46, 1. *c*) *quæ versus ortum spectabat* v. 2. c. 11, 1. c. 43, 1. c. 46, 1. 12. *d*) *illaque clausa* erat v. 2. *Partes* huius capitis *quinque Schmidius* constituit: *I.* ostenditur Prophetæ *porta clausa* pro Principe v. 1-3. *II.* Exprobrat

℣. 2. *e*) *intrauit per eam.* vid. c. 43, 2. *f*) *ideo clausa erit* & manebit. v. 1. etiam interioris atrii porta, nisi die Sabbati & nouilunii. vid. c. 46, 1. seqq. Quod denotat *Lightfooto* in Descr. Templi p. 655. æternam habitationem gloriæ Domini in ecclesia Christiana, vnde nunquam discessura est, vt discessit ex templo Hierosolymitano. cf. Matth. 28, 20. & *Abarb.* h. l. *Coccejo* vero ad h. l. significatur, qua via Christus iuit, neminem posse ire. Post Christum nemo venit, vt ipsi succedat in sacerdotio aut in regno. Vid. Hebr. 7, 3. 24. &c. Quod veteres Ecclesiæ doctores per hanc *portam clausam* adumbratum voluerint vterum Sanctæ & Deiparæ Virginis, notum est ex hymno: *Fit porta Christi peruia, referta, plena gratia, transitque Rex, & permanet clausa, vt fuit, per secula.* Vide in hunc sensum allegatos a *Calouio* Augustinum, Ambrosium & Ruffinum. Displicet tamen id *Noldio* ad Conc. Part. p. 868. not. 627. quod non solum Principi, sed & populo certis diebus orientalis porta patuerit. vid. hic seq. v. 3. & c. 46, 3. 10. *Exteriorem* tamen Sanctuarii portam orientalem perpetuo, *interiorem* vero sex tantum diebus hebdomadis clausam fuisse, putat *Lightfoot* in Descr. Templi Hierosf. p. 605. ℣. 3. *g*) S. *Cum Principe.* Cocc. *Quod attinet ad Principem* cf. c. 20, 16. *h*) S. *Princeps ille est*, ideo *sedebit in ea.* *Cocceius*: Ezech. 34, 24. promittitur Israeli quod *seruus Dei Dauid* (Messias) ipsis sit *Princeps* futurus, qui v. 23. etiam *pastor* & quidem *vnicus* dicitur. Iam vero in hac etiam visione fit mentio *Principis*, cui infra in hereditate terræ adsignatur certa portio pro ipso & filiis ipsius. *Is nobis distinguendus est a Rege Christo*, qui sedet ad dexteram Patris ---- Hæc, ni fallor, significant prærogatiuam aut Διακονίαν, quam habent pii Principes ac magistratus, ac domini inter fideles alios, æque ciues & heredes regni cælorum. Non potest hic intelligi aliquis, qui succedat in sacerdotio. Nam sacerdotium datum est *filiis Tsadok*, & Princeps hic non potest accedere ad altare cum illis ---- scil. nomine & titulo principis, q. potestatem habens in sacerdotes &c. *i*) cf. c. 46. 2. 12. *Cocceius*: Christus, vt sæpe monitum, est *porta*, & quidem omnis & vnica porta. ---- Tantum ergo principi conceditur, quasi cum Christo *panem comedere* & bibere, & adorare, h. e. coll. Ioh. 4, 32. capere voluptatem & lætitiam bonæ conscientiæ, quod fecerit opus, quod ipsi datur faciendum vt Principi. Quod non tantum est præstare populo, vt tranquillam & pacatam vitam agere possit, sed etiam, vt audiat verbum Dei, & in pace, sine metu, confessionis sacrificium Deo offerre possit. Ideoque c. 45, 17. imponitur Principi, vt holocausta, munus, libamen in festis, nouiluniis & sabbatis, & omnibus solennitatibus domus Israel præstet, & paret (sacrificia) pro peccato &c. ---- Quando hoc facit, est reuera נדיב λειτουργός Es. 32, 8. & tum habet epulum suauissimum bonæ conscientiæ, & aliqua ratione cum Christo & ipsius opere communicat, subseruiens ipsi & regno ipsius. Hæc & alia copiose *Cocceius*, coll. Es. 49, 23. *k*) c. 46, 2. *l*) c. 40, 8. 9. ℣. 4. *l*) *Postea introduxit me.* c. 40, 17. 32. *m*) *via* v. 1. *n*) c. 40, 20. 35. *o*) *ad facies domus* vel *ante domum* c. 41, 4. 14. *p*) c. 1, 4. *q*) *impleuerat* gloria Domini &c. c. 43, 5. *r*) & *cecidi in faciem* c. 1, 28. ℣. 5. *s*) *Aduerte cor tuum.* vid. c. 40, 4. *t*) c. 43, 11. 12. *u*) *aduertas, inquam.* *x*) *ad introitum* domus. cf. c. 46, 19. *y*) *cum omnibus exitibus sanctuarii*, i. e. & ad omnes exitus eius. cf. c. 43, 11. c. 42, 11.

℣. 26. יכפרו sic in textu sine nota 1. 2. 3. 5. aliique vetusti codices, quos R. Chaiim in marg. 7. 8. laudat; & sic *Occidentales*, itemque 22. cum nota כצ״ל יכפרי כתיב וקרי A: reliqui וכפרו scribunt, & יכפרו legunt, præter *Mas. impr.* ad initium Hos. 1. ℣. 27. ורצאתי cum *Kri* ורציתי: 5. itemque 2. qui vero pro *Cibio* habet וראצתי. CAP. XLIV, ℣. 3. נשיא milra 1. 3. sic &u. 5. ℣. 4. דרך per *Mun.* 1. 5. 6. 9. 20. ℣. 5. אולם per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 20. 23. אותך plene 2. 5. sec. *Mas. Brf.*

6 וְאָמַרְתָּ אֶל־מֶרִי אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
7 רַב־לָכֶם מִכָּל־תּוֹעֲבֹתֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ בַּהֲבִיאֲכֶם
בְּנֵי־נֵכָר עַרְלֵי־לֵב וְעַרְלֵי בָשָׂר לִהְיוֹת בְּמִקְדָּשִׁי לְחַלְּלוֹ
אֶת־בֵּיתִי בְּהַקְרִיבְכֶם אֶת־לַחְמִי חֵלֶב וָדָם וַיָּפֵרוּ אֶת־
8 בְּרִיתִי אֶל כָּל־תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ וְלֹא שְׁמַרְתֶּם מִשְׁמֶרֶת קָדָשָׁי
וַתְּשִׂמוּן לְשֹׁמְרֵי מִשְׁמַרְתִּי בְּמִקְדָּשִׁי לָכֶם׃
9 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כָּל־בֶּן־נֵכָר עֶרֶל לֵב וְעֶרֶל
בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל־מִקְדָּשִׁי לְכָל־בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ
10 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי אִם־הַלְוִיִּם אֲשֶׁר רָחֲקוּ מֵעָלַי בִּתְעוֹת
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּעוּ מֵעָלַי אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ עֲוֺנָם׃
11 וְהָיוּ בְמִקְדָּשִׁי מְשָׁרְתִים פְּקֻדּוֹת אֶל־שַׁעֲרֵי הַבַּיִת
וּמְשָׁרְתִים אֶת־הַבָּיִת הֵמָּה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־
12 הַזֶּבַח לָעָם וְהֵמָּה יַעַמְדוּ לִפְנֵיהֶם לְשָׁרְתָם׃ יַעַן אֲשֶׁר
יְשָׁרְתוּ

ψ. 6. z) S. *ad rebelles.* q. d. *ad* ipsam *inobedientiam.* cf. c. 2, 8. a) *multum,* immo *nimium est vobis* ex omnibus abominationibus vestris. al. *satis est* vel sufficit *vobis* tam multa abominanda commisisse. cf. c. 45, 9. Num. 16, 3. 7. 1 Reg. 12, 28. & 1 Petr. 4, 3. b) v. 7. 13. c. 36, 31.

ψ. 7. c) *Cum introduxistis* vel *introduceretis.* d) *alienigenas* f. *peregrinos.* v. 9. cf. Ef. 2, 6. e) *præputiatos corde* v. 9. Ier. 9, 25. f) *& præputiatos carne.* Nam, tametsi Iudæi diligentissimi fuerint in arcendis præputiatis carne, & carnali circumcisione non circumcisis, (vid. Act. 21, 28.) tamen, quia, quos circumciderant de gentibus, & proselytos fecerant, non adduxerant ad veram fidem, sed docuerant operibus suis confidere ad iustitiam, *fecerant eos filios gehennæ, magis, quam ipsi erant* Matth. 23, 15. Quemadmodum apparuit in Idumæis, qui subacti a Iudæis, coacti sunt circumcisionem admittere, & postea facti sunt furiosissimi hostes veritatis. --- Definit igitur, *eos, qui sunt præputiati corde, esse quoque præputiatos carne,* h. e. totos *in carne* esse, licet membrorum aliquod habeant mutilatum. cf. Rom. 2, 25. Phil. 3, 3. Col. 2, 11. Hebr. 10, 23. *Cocc.* Sic Apoc. 11, 2. *Gentes* contradistinctæ *Iudæis,* mystice sic dictis, (vid. Apoc. 2, 9.) sunt omnes cuiuscunque conditionis homines, licet Christianæ professionis, *carnales, impuri, non circumcisi corde.* Conf. tamen etiam ad litteram ex historia Maccabæorum profligatæ malitiæ homines, *Iasonem, Menelaum, Alcimum* & similes Sanctuarii profanatores. g) *quum offerretis* Num. 28, 26. h) Num. 23, 2. i) v. 15. k) *& omnes cives vestri ac proselyti irritum facerent fœdus meum.* Leu. 26, 15. Mal. 2, 8. l) conuersi *ad omnes,* al. vt S. & Nold. p. 62. *per omnes abominationes vestras* v. 6. c. 5, 11. c. 18, 12. 13.

ψ. 8. m) *Neque obseruastis* Mal. 3, 7. n) v. 14. 15. c. 40, 45. 46. o) v. 13. c. 22, 8. p) *sed posuistis* f. *constituistis.* Ef. 3, 7. 2 Par. 23, 18. q) *in obseruatores custodiæ meæ* v. 14. in sanctuario meo. v. 9. r) *pro vobis* & arbitrio vestro. S. qui *pro vobis* sunt. Per vsitatam ellipsin relat. cf. c. 7, 13. c. 20, 25. &c. Ad rem conf. 1 Reg. 12, 31.

ψ. 9. s) vid. v. 7. t) *præputiatus corde & carne,* licet manu circumcisus sit. vid. v. 7. u) *non intrabit in sanctuarium meum.* Conf. Ef. 52, 1. seqq. c. 60, 21. Apoc. 21, 8. 27. c. 22, 15. x) *quoad omnem* alienigenam &c. Ier. 19, 13.

ψ. 10. y) *Nam* etiam *Leuitæ.* S. *Immo, quod ad Leuitas.* conf. 2 Sam. 13, 33. Prou. 23, 18. Iob. 42, 18. & not. Ef. 33, 21. z) Kimchi: i. e. *Sacerdotes: nam omnis sacerdos fuit de tribu Leui.* conf. Num. 3, 1. seqq. a) *qui recesserunt a me* Ier. 2, 5. 8. b) *quum Israelitæ aberrarunt,* & ad stercora sua seducti sunt. v. 15. Ef. 53, 6. c) *postquam* (c. 39, 29.) illi, Leuitæ, *aberrarunt a me.* c. 48, 11. Parenthesis. d) v. 12. c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. *Cocceius: Stercora Israelitarum* sunt opinio falsæ iustitiæ, abnegatio iustitiæ Dei, adsimilatio Dei cum peccatore Pf. 50, 21. Phil. 3, 8. quod & alibi apud Ezechielem notatum est. e) S. *portabunt, inquam, iniquitatem suam* v. 12. 13. *Cocceius:* Quemadmodum *filii Tsadok* v. 15. sunt ii, qui, quo tempore Christus reiectus est a Iudæis, illum non reiecerunt, sed amarunt, & in ipsum crediderunt; ita Sacerdotes & Leuitæ cuiuscunque familiæ, qui in Christum non crediderunt, sed eum reprobarunt, & eorum posteri, sunt illi, de quibus hic sermo fit. Atqui indicatur hic Prophetæ, quod illi *prauitatem suam laturi sint,* h. e. quod ab ipsis non tantum regnum DEI, sed etiam ciuitas & templum, & functio, & populus auferendus, & diu omittendi fuerint, vt contabescerent in peccatis suis. Attamen & illis locus conceditur in sanctuario hoc, sed non sine pudore sancto & salubri, eoque ineuitabili; quod non potuerunt esse, vt *filii Tsadok, duces ad Christum* coll. Pf. 16, 3. &c. & supra c. 16, 61. 63. c. 20, 43. c. 36, 31.

ψ. 11. f) S. *Erunt enim quidem in sanctuario meo* ministrantes, ad inferiora ministeria amandati a sacerdotali dignitate. g) tq. *custodiæ* f. *præfecturæ,* h. e. custodes constituti ad portas exteriores Templi. conf. supra c. 40, 45. 46. & ad vocem 2 Reg. 11, 18. 1 Par. 24, 3. 19. h) *& ministrantes* domui. c. 46, 24. *Cocceius:* Relinquitur illis ministerium circa portas, vt non introeant incircumcisi corde & carne: vt, qui antea vrserunt circumcisionem carnis, nunc vrgeant circumcisionem cordis, & ceteroquin ad omnia ministeria præsto sint. &c. i) *ipsi* populo *mactabunt* holocaustum & sacrificium. c. 40, 29. 41. 42. *Cocceius:* h. e. sacrificium pro peccato oblatum ostendant, atque ea re sacerdotibus inseruiant. k) Ex. 20, 21. Leu. 1, 3. seqq. Hof. 6, 6. l) *populo* h. e. sec. *Gusset.* p. 222. *in gratiam populi;* hoc sensu, quod sacerdotes hanc operam præstarent populo, ea fungi per se non valenti (quod tu. Hebræi dictitant) & tamen ea egenti. m) *ipsi etiam* Leuitæ. n) *stabunt ante illos.* Conf. v. 15. Gen. 41, 46. 1 Sam. 16, 21. 1 Reg. 10, 8. o) *ad ministrandum* Israelitis. vid. Num. 16, 9.

ψ. 12. p) *Propterea, quod* c. 16, 43. c. 21, 9.

ψ. 6. תועבתיכם sic 1. 8. 17. 18. 24. & *Ber.* sec. *Mas. Erff.* & *impr.* h. l. & Leu. 23, 21. ψ. 7. לחללו Notat. 1. ל in marg. במקרא חרגים מצאחי לחלל. ψ. 8. ותשימון per *Graschaim* 3. sic fe. 2. ψ. 9. כה per *Mun.* 1. 6. 9. 11. 12. 15-18. 20. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* ψ. 10. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. sic fu. 5. ψ. 11. העולה *plene* 1. 2. 7. 8. 15. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. Alii *defect.*

ישרתו אותם לפני גלוליהם והיו לבית־ישראל למכשול
עון על־כן נשאתי ידי עליהם נאם אדני יהוה ונשאו
13 עונם: ולא־יגשו אלי לכהן לי ולגשת על־כל־קדשי
אל־קדשי הקדשים ונשאו כלמתם ותועבותם אשר
14 עשו: ונתתי אותם שמרי משמרת הבית לכל עבדתו
ולכל אשר יעשה בו:
טו והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו את־משמרת
מקדשי בתעות בני־ישראל מעלי המה יקרבו אלי
לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאם אדני
16 יהוה: המה יבאו אל־מקדשי והמה יקרבו אל־שלחני
17 לשרתני ושמרו את־משמרתי: והיה בבואם אל־שערי
החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא־יעלה עליהם
18 צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתה: פארי
פשתים יהיו על־ראשם ומכנסי פשתים יהיו על־
19 מתניהם לא יחגרו ביזע: ובצאתם אל־החצר
החיצונה אל־החצר החיצונה אל־העם יפשטו את־
בגדיהם אשר־המה משרתם בם והניחו אותם בלשכת
הקדש ולבשו בגדים אחרים ולא־יקדשו את־העם
כ בבגדיהם: וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום
21 יכסמו את־ראשיהם: ויין לא־ישתו כל־כהן בבואם
אל־

הפטרת אמור

q) ministraverunt illis. Sim. constr. Num. 3, 6. c. 8, 26. &c. *r) ante idola eorum* v. 10. vid. 2 Reg. 23, 9. *s) & extiterunt. t) offendiculo ad iniquitatem* vel *in offend. iniquitatis* c. 18, 30. cf. Mal. 2, 8. *u)* i. e. *iuraui.* vid. c. 20, 5. 6. 15. 23. c. 36, 7. Ion. *iuraui super illis in Verbo meo.* *x)* c. 11, 8. c. 16, 14. *y) & portabunt* s. *luent iniquitatem suam* v. 10. c. 14, 10.

℣. 13. *z)* S. *Nimirum non accedent ad me.* Ex. 24, 2. cf. 2 Reg. 23, 9. *a) vt sacerdotio mihi fungantur.* Ex. 29, 1. cf. Hos. 4, 6. *b) & vt accedant.* Ex. 28, 43. c. 30, 20. *c) ad vlla sacra mea* v. 8. *d)* c. 42, 13. Num. 4, 19. *e) sed ferent ignominiam suam* v. 10. 12. c. 16, 52. *f)* v. 6. 7. c. 43, 8.

℣. 14. *g)* S. *Ideo dabo eos tantum.* c. 33, 2. *h) obseruatores domus,* q. d. *custodientes custodiam Domus,* v. 8. 15. c. 40, 45. 46. *i) ad omne opus,* s. *ministerium ipsius.* Num. 3, 26. *k) & ad omne, quod debet peragi in ea.*

℣. 15. *l) Sed sacerdotes Leuitae.* cf. not. v. 10. *m) Filii Tsadok* 1 Reg. 2, 35. qui *aeternam iustitiam* Dan. 9, 24. per eum, qui est *Iehoua iustitia nostra* Ier. 23, 6. fide amplectuntur, eique seruiunt in sanctitate & in iustitia Luc. 1, 74. 75. vid. supra c. 40, 46. & infra c. 48, 11. & not. 1 Sam. 2, 35. *n)* v. 14. 2 Par. 7, 6. *o)* v. 10. c. 48, 11. *p)* v. 16. c. 43, 19. c. 45, 4. *q)* v. 11. cf. Luc. 1, 19. Apoc. 8, 2. *r)* v. 7. *s)* v. 12. c. 11, 8.

℣. 16. *t)* v. 17. 21. *u)* c. 41, 22. Leu. 24, 6. *x)* v. 15.

℣. 17. *y) Fiet igitur, quando intrabunt.* v. 16. 21. c. 42, 14. *z)* c. 10, 3. c. 42, 4. *a) vestes lineas induent* v. 18. Lev. 13, 47. *Iustitiam & salutem induent* Ps. 132, 9. 16. *in Christo* Gal. 3, 27. qui fructus terrae est nitidus ac purus ad gloriam suorum Es. 4, 2. ne nudi reperiantur 2 Cor. 5, 3. *b) nec adscendet super eos,* i. e. non in-

induetur lit. sic Lev. 19, 19. cf. supra c. 37, 6. *c) lana* s. *lanea vestis.* cf. c. 34, 3. *d) quum ministrabunt intra portas* &c. *e) & intus,* in ipso Templo.

℣. 18. *f) Ornamenta,* cidares. vid. Ex. 39, 28. & cf. Es. 61, 3. 10. c. 62, 3. *g) linea* v. 17. *h) & femoralia* (5) Ex. 28, 42. *Coccejus*: Facile est explicatu, quid significent *femoralia*: nempe confessionem & velationem nuditatis nostrae; non per hypocrisin, d. per enecationem cupiditatis, & adsumtionem iustitiae non suae. cf. 2 Cor. 5, 3. *i) non accingent se.* Lev. 8, 7. 13. c. 16, 4. *k)* S. Cocc. aliique: *cum sudore.* (1) cf. Gen. 3, 19. ne scil. foeda aut olida faciant indumenta sacra, h. e. sec. *Cocc.* ne sibi arrogent iustitiam propter labores suos. At *Gusset.* p. 515. ex signif. verbi זוע *moueri*: non accingent se *modo instabili,* q. d. cum *inquietudine* cinguli, vt laxum illud esse sinant. Ita praeceptum hoc esset contra mollitiem aut segnitiem. coll. 1 Petr. 1, 13.

℣. 19. *l) Cum vero exibunt* l. *prodibunt* c. 46, 10. *m)* c. 42, 14. *n) ad exterius,* inquam, *atrium,* quod inculcat iteratione. *o)* c. 26, 16. *p)* Lev. 6, 4. c. 16, 23. *q) in quibus* vel *cum quibus* ministrant Deo v. 17. *r)* c. 42, 14. *s)* c. 42, 13. 14. *t)* c. 42, 14. *Coccejus*: Ea re significatur, non quod vult *Chaldaeus,* ne misceantur populo (contrarium enim plane efficitur &c.) sed vt, quando ad unumquemuis Christianum accedunt, tum quidem ornamenta illa intrinsecus retineant, non autem iactent apud fratres, aut vllam praerogatiuam sibi vsurpent, sed vt fratres cum fratribus omnino conuersentur. *u) nec sanctificabunt populum in illis vestibus suis.* c. 46, 20. *Coccejus*: Non est ea mens, quasi non debeant operam dare sanctificationi fratrum, sed quod nemo debet nomen suum, autoritatem & praerogatiuam ac profectum aliis obtrudere, vt propter illa velit alios a se dependere, eosque quasi sibi sanctificare &c. coll. Es. 65, 5.

℣. 20. *x) Caput autem suum non radent.* Lev. 21, 5. *y) comam* tamen *etiam* s. *caesariem* Num. 6, 5. *z) non promittent.* c. 17, 6. 7. more Nazirraeorum 1 Sam. 1, 11. aut mulierum 1 Cor. 11, 15. *a)* sed decore *tondeant omnino* capita. (1) cf. iterum 1 Cor. 11, 14. *Coccejus*: Facile est, sensum huius prophetiae cognoscere, quod sacerdotes huius sanctuarii debeant abstinere a lascivia & mollitie, nec se facere obiectum scortationis spiritualis. coll. Apoc. 9, 8.

℣. 21. *b) Vinum etiam non bibent.* vid. Lev. 10, 9. &c. *c)* vid. v. 17. Nam expletio carnis nebulas animo obiicit, & carnis prauitatem facit potentem. *Cocc.*

℣. 15. Post והכהנים habent *Spatium* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 23. cum *Mas.* ג׳ פסק 7. 8. At *Circellum* sine spatio & nota 1. 2. 18. ℣. 17. בשרתם per *Sakephg.* 6. 9. 20. 21. 22. 23. ℣. 19. משרתם *defect.* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sic sc. 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. 3. impr. & *Bf.*

אל־החצר הפנימית׃ 22 ואלמנה וגרושה לא־יקחו להם
לנשים כי אם־בתולת מזרע בית ישראל והאלמנה
23 אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו׃ ואת־עמי יורו בין קדש
24 לחל ובין־טמא לטהור יודעם׃ ועל־ריב המה יעמדו
ל שפט במשפטי ושפטהו ואת־תורתי ואת־חקתי
כה בכל־מועדי ישמרו ואת־שבתותי יקדשו׃ ואל־מת
אדם לא יבוא לטמאה כי אם־לאב ולאם ולבן ולבת
26 לאח ולאחות אשר־לא־היתה לאיש יטמאו׃ ואחרי
27 טהרתו שבעת ימים יספרו־לו׃ וביום באו אל־הקדש
אל־החצר הפנימית לשרת בקדש יקריב חטאתו נאם
28 אדני יהוה׃ והיתה להם לנחלה אני נחלתם ואחזה
29 לא־תתנו להם בישראל אני אחזתם׃ המנחה
והחטאת והאשם המה יאכלום וכל־חרם
ל בישראל להם יהיה׃ וראשית כל־בכורי כל וכל־
תרומת כל מכל תרומתיכם לכהנים יהיה
וראשית עריסתיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל־
31 ביתך׃ כל־נבלה וטרפה מן־העוף ומן־הבהמה
לא יאכלו הכהנים׃

ובהפילכם Zzz סט א

℣. 22. d) *Porro* (quod ad nuptias horum Sacerdotum attinet) *viduam aut repudiatam* non ducent. cf. Leu. 21, 7. 14. e) *sed virgines* Leu. 21, 13. f) *Cocceius*: h. e. feminam, quæ a parentibus suis in fide Israelis fuerit educata, neque se temerauerit alienis amoribus, aut repulsa fuerit, atque ita aliena caro facta sit. g) *item viduam* (*qua vidua* reuera, non pellex extiterit;) *a sacerdote relictam ducent* Cocceius: h. e. quæ prius in Domino fuerit nupta, & adsueuerit operi viri Dei. At Ion. & M. I. *reliqui* (gregarii) *sacerdotes ducent.* ℣. 23. h) *Et populum meum docebunt.* cf. Deut. 17, 10. 11. c. 33, 10. i) *distinguere inter sanctum & profanum*; c. d. *discrimen sancti ad commune*. h. e. quod Dei, & quod hominis est. cf. c. 22, 26. c. 42, 20. Leu. 10, 10. Mal. 2, 7. k) *& differentiam*. vid. c. 40, 7. Leu. 27, 12. 2 Sam. 19, 36. l) *immundi & mundi* c. 22, 26. quod cum similitudine Dei pugnat, vel cum illa conuenit. m) *docebunt eos*. monstrabunt illis ad conscientiam. c. 16, 2. cf. 2 Cor. 4, 2. 6.

℣. 24. n) *Super lite quoque s. controuersia*. 2 Par. 19, 8. o) *ipsi stabunt* parati. Ef. 3, 13. p) *ad iudicium* ferendum. cf. Ps. 122, . Ps. 94, 15. q) *meis iudiciis*, h. e. sec. verba mea & per verba mea; ne scil. ratio credendi, dicendi, faciendi sit alia, quam iudicium Dei. *Cocc.* r) *indicanto* populum meum v. 23. cf. Deut. 17, 8. seqq. 2 Par. 19, 8. seqq. s) *& leges meas ac definitiones* Gen. 26, 5. t) *in omnibus festis ac temporibus meis*. c. 45, 14. Luc. 1, 75. u) *obseruent* Ex. 16, 28. x) *& sabbata mea sanctificent*. c. 20, 20. non cessando a licito ac bono opere Col. 2, 16. 17. sed a peccatis, & seruiendo Deo in nouitate Spiritus, vt cum gratiarum actione & lætitia perfici-

sciant sanctimoniam in timore Dei 2 Cor. 7, 1. cf. Hebr. 4, 9. Ef. 56, 2. 4. c. 66, 23. & infra c. 45, 17.

למשפט ק׳ ישפטהו ק׳

℣. 25. y) S. *Ad mortuum autem* (cadaver) *hominis non veniet* s. *accedet*. vid. Lev. 21. 1. seqq. z) *vt polluat se aut impuretur*. c. 22, 3. a) *sed tantum*. Num. 26, 31. 1 Sam. 21, 5. b) *propter patrem aut matrem*. Nimirum sacerdotes & τέλειοι debent esse fortes, & non nimis tristari, commoveri, percelli, quando vident etiam fidelem mori 1 Thess. 4, 13. 14. 1 Cor. 7,

עד כאן

30. Indulgetur tamen ipsis, vt, vbi singularis στοργὴ aut etiam honor commendatus est, ibi non vitio detur maior tristitia, & quasi sensus terribilitatis, quæ sua natura est in morte; quanquam illa tota per Christum sit sublata. v. c. si *pater & mater* obierit, quibus vitam debemus & omnia: si *filius aut filia*, a quorum dilectione Deus nos vult æstimare amorem suum erga nos: si *frater & soror*, quæ non nupserit--quando adhuc viget illa familiaritas, quæ est suauissima, fratrum & sororum cohabitantium. Nempe etiam Christus fleuit ἐκ συμπαθείας in morte Lazari. *Cocceius*. c) Lev. 21, 3. d) Hos. 9, 4. ℣. 26. e) S. *Et post mundationem sui*, s. postquam purificatus fuerit. cf. phrasin Leu. 13, 35. f) *septem dies numerabunt illi*. cf. c. 43, 25. c. 45, 23. 25. & Num. 19, 11. 12. Φιλανθρωπία Dei indulget etiam sanctificatis tempus luctus; nempe septem dies a purificatione, h. e. a consolatione apud animum recepta, s. correptione infirmitatis suæ, *septem dies*, ne sabbato suo careant &c. *Cocc.* ℣. 27. g) S. *In die tamen, quo intrat* iterum v. 17. h) *in sanctuarium*; in quo nihil est, nisi pax & lætitia in Spiritu S. cf. Ps. 73, 17. i) vid. v. 17. k) *offeret sacrificium suum pro peccato* v. 29. scil. quod semel oblatum fuit Hebr. 9, 12. 14. 24. c. 10, 14. &c. l) c. 11, 8. c. 16, 14. ℣. 28. m) S. *Tunc erit illis in hereditatem* c. 36, 12. sc. sacerdotium ipsorum; vel, vt Cocceius connectit, *quod ego hereditas ipsorum*. n) vid. Num. 18, 20. Deut. 10, 9. Ios. 13, 14. 33. o) *& possessionem non dabitis illis in Israele*. cf. Ps. 73, 25. 2 Cor. 6, 10. ℣. 29. p) S. *Mincham*. i. e. sacrificium ex farre c. 45, 15. Lev. 2, 1. q) c. 42, 13. c. 45, 17. r) *ipsi* sacerdotes *comedent ea*. c. 42, 13. Lev. 6, 9. c. 8, 31. &c. Nam qui altari seruit, de altari debet comedere 1 Cor. 9, 13. & qui prosunt Ecclesiæ sermone, labore, & patientia, cum iis ecclesia debet communicare in omnibus bonis: hoc enim est in spiritum seminare. Gal. 6, 6. 8. *Cocc.* s) *omne etiam deuotum* Leu. 27, 21. 28. 29. ℣. 30. t) *Et primitiæ* Ex. 22, 28. c. 23, 19. c. 34, 26. Deut. 18, 4. u) *omnium primorum fructuum*. vid. Num. 18, 12. sqq. Neh. 10, 36. cf. m. Ex. 13, 2. c. 34, 19. x) *omnium* rerum s. de omnibus. y) *omnis etiam cuiuscunque rei oblatio*. Num. 15, 19. z) c. 20, 40. Leu. 7, 32. a) cf. Leu. 5, 13. 16. c. 7, 6. seqq. c. 14, 13. c. 23, 14. 20. c. 27, 21. b) *primitias etiam massarum vestrarum* (4) Num. 15, 20. 21. Neh. 10, 38. c) S. *ad faciendum quiescere benedictionem super domo tua*. cf. Mal. 3, 10. Prov. 11, 25. & oppositum supra c. 5, 13. c. 16, 42. &c. ℣. 31. d) *Vllum morticinum aut discerptum* c. 4, 14. Ex. 22, 30. Leu. 22, 8. e) *non comedent sacerdotes*. vt Ef. 65, 4. *comedere porcinam & carnem pollutam*, est communicare cum impuris, canibus, porcis: ita quoque hic *comedere cadauer & morticinum* est, communicare cum hominibus mortuis in præputio carnis, & ex illis voluptatem capere. *Cocc.*

℣. 28. והיתה & לנחלה *Gaiah* requirit *Mas. Erff.* ℣. 30. בכורי *milel* 1. 2. 6. 8. 9. 12. 14. 21. 22. 23. sic fe. 5. [illegible] וכלי sic 1. [illegible] 20. & in textu 6. 9. At per solum *Mss.* 3. 10. ℣. 31. לא per *Makk.* & *Meth.* 17. 18. 24. & [illegible] *Ber.*

CAP. XLV. ובהפילכם את־הארץ מה
בנחלה תרימו תרומה ליהוה ׀ קדש מן־הארץ ארך
חמשה ועשרים אלף ארך ורחב עשרה אלף קדש־
הוא בכל־גבולה סביב: יהיה מזה אל־הקדש חמש 2
מאות בחמש מאות מרבע סביב וחמשים אמה מגרש
לו סביב: ומן־המדה הזאת תמוד ארך חמש ועשרים 3
אלף ורחב עשרת אלפים ובו־יהיה המקדש קדש
קדשים: קדש מן־הארץ הוא לכהנים משרתי המקדש 4
יהיה הקרבים לשרת את־יהוה והיה להם מקום
לבתים ומקדש למקדש: וחמשה ועשרים אלף ארך ה
ועשרת אלפים רחב יהיה ללוים משרתי הבית להם
לאחזה עשרים לשכת: ואחזת העיר תתנו חמשת 6
אלפים

חמשה קרי

והיה קרי

25000. calamorum erat. coll. c. 48,20. *o*) 10000. *perticarum*. Optime *Hieronymus*: De cunctis tribubus iubet eligi locum, qui in longitudine habeat *viginti quinque millia*, & in latitudine *decem millia*. Et quia non positum est *cubitorum* siue *pedum* aut *vlnarum*, subintelligi datur, significare *calamum, quia erat in manu Viri*. c.40,3. Probat hoc Cl. Io. *Meyerus* Differt. in vltima Ezechielis capita p.42. seqq. (1) ex v.2. huius capitis coll. cum c.42, 16. seqq. vbi *calami* mensura expressissime habetur, quidquid etiam aliter sentiant alii. (2) Quia ipse sacer Architectus hic v.2. in annexo minore numero nomen *cubitorum* loco vltimo expressit. Si enim hic cubitos voluisset intelligi, vox *cubitorum* non tantum v.2. *quingentis* addenda fuisset, sicuti c.42, 16. seqq. *calami* adduntur; sed etiam mox versu 1. mentio *cubitorum* iniicienda fuisset. (3) Quia isti *quingenti* v.2. indissolubili nexu coniunguntur cum longitudine 25000. & latitudine 10000. immo cum latitudine 25000. *calamorum* c.48, 20. Vnde necessario consequitur, eandem mensuram *calamorum* intelligi v. 1. quæ v.2. ex coll. c.42,16. sqq. designatur. Idque (4) collectione partium in vnam summam solide demonstrat *Meyerus* l. c. p.43. seq. *p*) *sanctum hoc erit in omni termino suo quaqua versum*. v.2. Nempe totius illius spatii, quod intercurreret inter duas tribus Iudæ ac Beniamin, *pars media quadrata* 25000. *calamos longa, & totidem lata* IEHOVAE dicanda fuit; quæ contineret Templum v. 3. & habitationem sacerdotum v.4. Leuitarum v.5. & vrbem Hierosolymam v.6. Reliqua istius spatii portio, ab oriente & Occidente sacro quadrato adiacens, Principi tribuenda fuit. v. 7. c.48, 21. ℣. 2. *q*) *Erunt de hoc* pro Sanctuario s. Templo v. 3.4. *r*) *quingenti calami*. vid. not. ad v.1. & c.42,16. sqq. *s*) *cum* quingentis calamis. cf. simile ב Ex. 27, 18. *t*) *quadratum circumquaque*. (5) c.40, 47. cf. c.42, 16.--19. *u*) *quinquaginta autem cubiti*. *x*) *pomœrium* ipsi Templo erunt circumquaque. cf. c.48,15. 17. ℣. 3. *y*) *Ab illa* nimirum totius quadrati *mensura*. de qua ad v.1. *z*) *metieris longitudinem* ab ortu ad occasum. vt v.1. *a*) 25000. *calamorum*. v.1.5.6. *b*) *& latitudinem* (vt dictum est v.1.) 10000. perticarum. *c*) *& intra ipsum*. sc. in medio eius, *erit sanctuarium* v.4. versu 2. iam designatum. cf. c.48, 8. *d*) tq. *sanctum sanctorum* s. sanctissimum spatium. vid. c.43, 12. c.48,12. ℣. 4. *e*) *sanctum* hoc de terra v.1. *f*) erit *sacerdotum* c.48,10. *ministrantium* sanctuario. *g*) *accedentium ad ministrandum* Domino. c.40,46. c.44,15. *h*) *vt sit ipsis* locus. *i*) *pro domibus*. Nam sacerdotibus ager non datur c.44,28. *k*) *& locus sanctior* s. *consecratus* (Num. 18, 29.) *pro sanctuario*, ad structuram sanctam v.3. c.48,21. Antanaclasis. *Cocceius*: Tota portio 25000. in latitudine 10000. est sancta v.1. sed aliquid de ea, vt *præcipue sanctum* pro *Sanctuario* decerpendum erat; reliquum vero domibus sacerdotum destinatur. ℣. 5. *l*) *Et* 25000. calamorum, longitudinis, vt v.1.2.3. Sequitur hic *portio Leuitarum*, ad aquilonem habens portionem & habitaculum Sacerdotum cum Sanctuario, quod in illa Sacerdotum portione medium locum occupabat. v. 4. *m*) *&* 10000. *latitudinis*. Ita amplius spatium occupabant Leuitæ, quam Sacerdotes: cum illorum portionis longitudo & latitudo tam late exporrecta esset, quam portio sacerdotum & sanctuarii simul. v.1.3. *n*) *& erit* hoc *Leuitarum* c.48,13. *o*) c.44,11.12. *p*) *ipsis*, inquam, cedet *in possessionem* v.8. *q*) S. cum *viginti cubiculis*. c.40,17.38.44. c.41, 10. c.42, 1.4.5. &c. in quibus scil. habitarent, vt propinqui essent Templo. Reliquum spatium ipsorum necessitati & commoditati inseruiebat. Ita *Meyerus* l.c.p.46. sq. At *Cocceius*: Per appositionem, inquit, id spatium vocat *viginti cellas* - quod locus aut portio Leuitarum debeat 20. cellas ædificatas habere, vt inde locus ipsorum *viginti cellæ* nominari possit. Non sunt autem per *Cellas* s. *Cubicula* hic intelligenda minuta & angusta *ædificia*, sed *plane augusta & magnifica*, multis commoditatibus instructa. Olim Leuitæ erant sparsi per duodecim tribus, & ipsis erant attributa *oppida refugii, asyla*. Hic Leuitæ colliguntur in vnum (cf. Ps.133,1.) & iis attribuitur locus ad habitandum insignis *viginti cellis* vel *aulis*, non tam ad recipiendum hospites, quam ad recipiendum multos ex omnibus tribubus venientes ad discendum verbum Domini, & quasi præparandam oblationem omnium, vt sit sanctificata in Spiritu S. ℣. 6. *r*) *Et possessionem vrbis* dabitis. v.7. Progreditur hic sacer Architectus ad dimensionem vrbis, quam longius prosecutus est, & accurate definiit c.48,15 - 19. & v.30 - 35 vbi portæ & circuitus eius describuntur. Sita vero fuit Vrbs ad meridiem Templi, vt ad v.5. iam diximus, ipsa a meridie habens tribum *Beniamini* c.48, 22.23. quod ex *ichnographia* totius terræ, qualem sec. hanc reuelationem exhibet Cl. *Meyerus*, (transposita tn. portione Sacerdotum & Leuitarum) liquidius perspici poterit. Ponit ergo hæc prophetia *sanctuarium extra Ciuitatem*; & tamen sanctuario adiungit ciuitatem, vt significet, in regno Christi ciuitates & respublicas dandas esse populo Dei; in quibus tn. regnum Dei non captiuetur, inquit *Cocceius*, coll. Hos.11, 9. *s*) *quinque millia* calamorum *latitudinis* a septemtrione versus meridiem. vt v. 1. cf. c.48, 15. Hic rursus *calamos* indigitari, docent omnia antecedentia; & *Hieronymus* ad h. l. *Vrbs*, inquit, *quinque millia habeat calamorum in latitudine*.

CAP. XLV, ℣. 1. *f*) *Et cum forte diuidetis* s. *partiemini*. q. d. *Cum cadere facietis terram* in hereditate. h. e. *cum sortes terræ iacietis*, vt quæque tribus hereditatem in ea cernat, sibi a Deo vel propius l. remotius a Sanctuario destinatam. cf. c. 47, 14. 22. c. 48, 29. Ios. 13, 6. Prou.16,33. Scilicet Templo cultuque sacratiori in superioribus capitibus constituto, hic noua terra (2 Petr. 3,13. coll. hic v.9 14.) diuidenda, ac noua forma Ecclesiæ constituenda per Christum proponitur: ac veteris qd. regiminis & ac cultus phrasibus exprimitur, sed tamē, quemadmodum res ipsa euidentissime docet, nouum quid denotatur; vt fusius probauit ad h.l. *Cocceius*. *Partes* capitis sec. Schmidium *quatuor* sunt: I. *Diuisio* terræ & hereditatum, pro sacerdotibus v. 1-4. Leuitis v. 5. vrbe v. 6. & Principe v. 7. 8. II. præscribuntur iusta *pondera* & *mensuræ* v. 9-12. III. *sublatio* in cultum diuinum *Principi* danda v. 15 - 17. IV. Cultus & *sacrificia festorum* v. 18-25. *g*) *hereditario iure* possidendam Num. 34, 2. Ios. 13, 7. c. 23, 4. *h*) *auferetis ablationem*, i. e. certam & præcipuam aliquam *portionem* de medio eius *separabitis* v. 6. 13. c. 48, 8. 9. *i*) *Domino*; vt is habitet in medio vestri, & vt cultus illius inter vos constituatur. *k*) tq. *sanctum* spatium, separatum a reliqua *terra*. v. 2. 4. inter tribus Iudæ & Biniamin c. 48, 8. 23. *l*) quod ad *longitudinem* ab ortu ad occasum. c. 48, 10. *m*) 25000. *perticarum* s. *calamorum* longitudo erit. vid. v. 2. 3. 5. c. 48, 8. 20. *n*) *latitudo vero* (inter septemtrionem & meridiem) spatii pro templo & sacerdotibus decerpendi v. 3. 4. Nam alioqui totius spatii, quod Templum, sacerdotes, Levitas & vrbem continebat, eadem latitudo, quæ longitudo. 25000

CAP. XLV, ℣. 1. בנחלה cum *Gaiah* 5. sec. *Mas. Erf.* ליהוה per *Pesikmun*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sic su. 5. contra *Mas*. Gen. 30, 16. עשרה *milra* 1. 6. sic su. 5. ℣. 4. לבתים sine *Mun*. 1. 2. 6. 9. 10. 20. & *B. Naphtali*, sic su. 5.

אֲלָפִים רֹחַב וְאֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְעֻמַּת תְּרוּמַת
7 הַקֹּדֶשׁ לְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה׃ וְלַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה
לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל־פְּנֵי תְרוּמַת־
הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־פְּנֵי אֲחֻזַּת הָעִיר מִפְּאַת־יָם יָמָּה וּמִפְּאַת
קֵדְמָה קָדִימָה וְאֹרֶךְ לְעֻמּוֹת אַחַד הַחֲלָקִים מִגְּבוּל יָם
8 אֶל־גְּבוּל קָדִימָה׃ לָאָרֶץ יִהְיֶה־לּוֹ לַאֲחֻזָּה בְּיִשְׂרָאֵל
וְלֹא־יוֹנוּ עוֹד נְשִׂיאַי אֶת־עַמִּי וְהָאָרֶץ יִתְּנוּ לְבֵית־
9 יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהֶם׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
רַב־לָכֶם נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל חָמָס וָשֹׁד הָסִירוּ וּמִשְׁפָּט
וּצְדָקָה עֲשׂוּ הָרִימוּ גְרֻשֹׁתֵיכֶם מֵעַל עַמִּי נְאֻם אֲדֹנָי
10 יֱהוִה׃ מֹאזְנֵי־צֶדֶק וְאֵיפַת־צֶדֶק וּבַת־צֶדֶק יְהִי לָכֶם׃
11 הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה לָשֵׂאת מַעְשַׂר הַחֹמֶר
הַבָּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל־הַחֹמֶר יִהְיֶה
12 מַתְכֻּנְתּוֹ׃ וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם׃

t) *& pro longitudine* vid. v. 1. u) v. 1 3. 5. Recte monet *Abarbanel*, non esse hanc longitudinem vrbis, (illa enim quadrata fuit c. 48, 16. Apoc. 21, 16;) sed longitudinem, putatam ab oriente in occidentem, competere toti *Trumæ* s. oblationi sacræ & possessioni vrbis, sicut reliquæ portiones sacerdotum v. 3. 4. & Leuitarum v. 5. eandem longitudinem habebant. x) *iuxta.* c. 40, 18. c. 42, 7. c. 48, 13. y) *Trumam* s. *ablationem* v. 1. *sancti spatii*, pro Sanctuario & Sacerdotibus v. 3. & 4. designati. z) *totius domus Israel*, sine discrimine *erit*. cf. c. 48, 18, 19. vbi ciuitatem tribuit colentibus eam.

℣. 7. a) S. *Principi tandem* c. 48, 21. non sacerdotum Principi, vt nonnulli perperam existimant, sed politico, populique Duci. cf. c. 44, 3. & hic sequentia. b) *hinc* ab occasu. c) *& inde* ab ortu, vt mox dicitur. cf. c. 48, 21. d) *ad ablationem sanctitatis.* pro Sanctuario & Sacerdotibus v. 3. 4. e) *& ad possessionem vrbis* v. 6. nec minus Leuitarum v. 5. f) *ante* c. 41, 4. 12. c. 42, 7. 10. 13. c. 44, 4. g) *ablationem sacram* v. 1. 3. 4. h) *& ante possessionem* vrbis v. 6. scil. *erit* vel *dabitur* (Principi) sua portio. i) *a plaga maris* (s. *ab Occidente*) *versus mare* s. vsque *ad mare* mediterraneum. c. 47, 20. k) *& ab oriente* c. 48, 3. 4. l) *versus ortum* s. terminum orientalem; qui, vbi finiatur, vid. c. 47, 18. m) *ita vt longitudo*, ab occasu versus ortum. v. 1. 6. n) *sit iuxta* v. 6. o) *vnam partium*; h. e. secundum longitudinem portionis singularum tribuum cf. c. 48, 8. 21. ad quem locum *Hieronymus* notat, *quod Princeps tantum acceperit solus, quantum vna tribus*; excepto tamen spatio quadrato Leuitarum, Templi & Sacerdotum, atque vrbis; vt fusius *Abarbanel* enarrat. *Tredecim* enim *portiones* in terræ diuisione describuntur c. 48. ex quibus *decima tertia* Principi inter terminum Iudæ ac Beniamini c. 48, 22. reliquæ XII. tribubus adsignantur. In portione vero Principis sanctuarium quasi hærebat, quia piorum Principum est, præbere locum Ecclesiæ ad habitandum, & ad exercendum ea, quæ in cœtu fratrum agenda sunt. vid. *Cocc.* p) vid. c. 47, 20.

q) c. 47, 18. ℣. 8. r) S. *Pro terra* hoc *erit illi in possesionem* v. 5. s) *& non vexabunt* s. *oppriment* amplius Principes mei, c. 18, 7. c. 46, 18. populum meum, vt antea fecerunt Hierosolymis. c. 22, 6. & in Israele Achabus 1 Reg. 21, 10. 15. aliique Mich. 2, 1. 2. cf. etiam 1 Sam. 8, 11. sqq. t) *sed terram concedent* domui Israelis. u) *sec. tribus eorum.* c. 47, 13. 21. 22. Quæ docent, populum Christianum sub Principibus non tanquam dominis victurum, sed tanquam patribus aut fratribus, suam sibi portionem in hereditate communem habentibus. *Cocc.* ℣. 9. x) *sufficiat* vobis c. 44, 6. y) *o Principes Israelis* v. 8. *Hieronymus*: tanta est vestra potentia, vt vnius tribus partem acceperit vestra possesio. cf. not. v. 7. z) ideo *vim & vastationem* Ier. 6, 7. c. 20, 8. Hab. 1, 3. a) *auferte* Es. 1, 16. b) *ius vero & iustitiam* facite. c. 18, 5. 19. 21. c) *tollite*, *auferte* c. 21, 31. Es. 57, 14. d) *extrusiones*, *expulsiones vestras* (1) cf. Mich. 2, 9. e) v. 15. c. 11, 8. c. 16, 14. ℣. 10 f) *Lances* & pondera *iusta*. Lev. 19, 36. Prov. 16, 11. g) *& Epha iusta*, modius iustus. cf. contrar. Mich. 6, 10. h) *& Bathus iustus*, mensura liquidorum iusta. cf. 1 Reg. 5, 2. i) *sit vobis.* Christianæ enim ciuitatis est, tum in omni re *iustitiam & iudicium* exercere, tum etiam in commutationibus s. commerciis, coll. 1 Cor. 6, 7-10. 1 Thess. 4, 6. *Cocc.* ℣. 11. k) *Epha & Bathi*, v. 10. l) *vna* eademque *mensura* (2) erit Ex. 5, 18. cf. supra c. 28, 12. m) *vt capiat* Bathus. Gen. 36, 7. n) *decimam Chomeris.* vid. v. 14. o) *nam decima* pars Chomeris erit *Epha*. cf. Lev. 27, 16. p) *& secundum Chomerem* vel *Corum* v. 14. q) *erit mensuratio* s. *proportio eius.* (5) 2 Par. 24, 13. ℣. 12. r) *Siclus autem.* de quo c. 4, 10. 1 Sam. 17, 5. s) *viginti* erit *Gerarum*. vid. Ex. 30, 13. Lev. 27, 25. Num. 3, 47. t) *viginti sicli*, *viginti & quinque sicli*, *quindecim sicli*, h. e. sec. Rabbinos aliosque *sexaginta sicli minam* vobis conficient. Huius autem numeri 60. tres partes hic commemorari volunt, quod illæ singulæ certum & vsitatum monetæ genus constituerint, ita vt quædam fuerit 20. siclorum, alia 25. tertia denique 15 *siclorum*. vid. *Abarb.* ad h. l. At *Cocceius*: Non possum, inquit, adduci, vt credam, Spiritum hic *Minam* composuisse ex tribus partibus inæqualibus, vt voluerit significare, *minam esse sexaginta siclorum.* -- Quid si dicamus, in loco nostro *minam triplicem* distingui? *magnam* 25. *mediocrem* 20. & *minimam* 15 siclorum. &c. u) *Mina* erit vobis. (3) 1 Reg. 10, 17. Ezr. 2, 69. Minam vertimus, non quod minis Græcis responderet, sed ob soni adfinitatem, vt fecerunt alii interpretes, veteres & recentiores; inquit *Clericus* ad 1 Reg. 10, 17. ex quo loco collato cum 2 Par. 9, 16. constat, *Minam* Salomonis tempore 100. *siclis* constitisse. Nouam itaque proportionem hic tradere videtur Propheta, prout in sacrificiis aliisque rebus nonnihil innouat. cf. *Gusset.* p. 472. C. Bene monet *Cocceius*: Quod vero attinet ad istas mensuras, eæ Hebræorum sunt, neque per hanc prophetiam præcise ad earum vsum populus Christianus adstringitur; sed vt analogice in omni mensura ac pondere integritas obseruetur. *Si vnum imperium esset, aut consensus inter multos principes, fortasse* (immo facile) *effici posset, vt vbique mensura, & pondus & moneta conuenirent; quorum disparitas nonnullis lucro, nonnullis damno est.*

℣. 7. פְּנֵי תְרוּמַת sic 6. 9. 20. מִפְּאַת יָם sic 3. 6. 9. 20. fu. 5. & sic 1. sed præuio *Makk.* ℣. 9. וּמִשְׁפָּט præf. ו expunxit 2. 5. ℣. 10. Pro יְהִי hab. הָיָה 6. 9. in marg. & sic fu. 2. 5.

13 זֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר
14 הַחִטִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים׃ וְחֹק הַשֶּׁמֶן
הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן־הַכֹּר עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר
טו כִּי־עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר׃ וְשֶׂה־אַחַת מִן־הַצֹּאן מִן־
הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים
16 לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ כֹּל הָעָם הָאָרֶץ
17 יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְעַל־הַנָּשִׂיא
יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים
וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־
הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים
לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃
18 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־
19 בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם
הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת
הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ וְכֵן כ
תַּעֲשֶׂה

tantum in eleemosynis, quæ dentur priuatis, sed etiam in impendio in sanctuarium & ministros sanctuarii. Quam beneficentiam etiam Apostolus Hebr. 13, 16. sacrificium adpellat, quo colitur Deus. Ita Rom. 13, 6. dicit, *propterea etiam tributa dari*, nempe vt habeant magistratus, quo honorent bonum facientes. *s*) v. 9.

הפטרת פרשת החדש והספרדים מתחילין כה אמר יי'

℣. 13. *x*) Porro hæc erit *sublatio* vel *oblatio* populi pro Principe v. 16. cum ad eius sustentationem, tum, vt vicissim ipse publicis sacris necessaria suppeditare possit v. 17. *y*) *quam auferetis & offeretis* Principi. cf. v. 1. *z*) *sextam* scil. *Ephæ* partem. c. 46, 14. *a*) dabitis *de Chomere* tritici. *b*) *sic etiam sextabitis* Epham, vel *sextam* Ephæ *dabitis*. (2) c. 39, 2. *c*) *de Chomere hordei*; *sexagesimam* scil. portionem de frugibus (nam *Epha* & *Bathus* sunt decima Chomeris v. 11.) *centesimam* de oleo v. 14. & *ducentesimam* de pecore gregis ex pinguibus & præstantissimis v. 15.

℣. 14. *d*) *Statutum vero olei* s. quod de oleo ex præscripto hoc dabitis. cf. Gen. 47, 26. Ex. 5, 14. *e*) *Bathi* scil. *olei*. cf. similis constr. v. 16. c. 40, 15. *f*) *decimam Bathi* partem dabitis. *g*) *de Coro* s. Chomere. vid. not. 1 Reg. 5, 2. *h*) ita vt *decem bathi* sint Corus l. Chomer. *i*) *nam*, vt v. 11. iam dictum fuit, 10. bathi Chomerem faciunt.

℣. 15. *k*) *Pecudem etiam vnam*, agnum l. hœdum. Ex. 12, 3. *l*) *de grege* ouium vel caprarum. Es. 60, 7. *m*) vnam *de ducentis* dabitis. *n*) *de irriguo*, ex irriguis pascuis *Israelis*. Gen. 13, 10. *o*) fruges v. 13. & oleum v. 14. *ad Mincham* s. *sacrificium cibarium* v. 17. 24. c. 44, 29. *p*) & pecudes *ad holocausta* v. 17. 23. *q*) *& ad pacalia* s. eucharistica. v. 15. c. 43, 27. *r*) *ad expiandum pro illis*, Israelitis v. 17. *Cocceius*: intelligendum hoc est pro modo Noui Testamenti, np. vt sint testimonia fidei iustificantis, sine qua homo manet in peccatis suis, coll. 2 Petr. 1, 8. 9. & 1 Ioh. 1, 7. Requirit (ergo) fructum fidei non

℣. 16. *t*) *Omnis populus terræ*. de construct. cf. v. 14. c. 40, 15. *u*) Cocc. & S. *erunt* obligati. Vulg. Tig. *tenebitur*. *x*) *ad oblationem* s. collationem *hanc* v. 13. seqq. descriptam. *y*) *Principi* vel *pro Principe in Israel*. v. 7. seqq. cf. not. c. 44. 3. Sciendum etiam (inquit *Meyerus* differt. p. 56.) hanc primam oblationem, principi dandam, non esse eam, quam lege tenebantur dare sacerdotibus. Cum oblatio, lege mandata, non sit de grege, sed de area & reditu torcularis Ex. 23, 19. Num. 15, 19. 20. c. 18, 12. seqq. Ez. 44, 30. Hæc autem erat principi donanda, partim, vt ex maxima eius parte pro dignitate sustentaretur, partim vt inde daret quod *ad sacrificium pro peccato, ad munus, holocaustum, & pacifica*, non particularia, sed generalia totius cœtus requirebatur: ideo v. sequenti dicitur: *ad expiandum pro domo Israelis*. Hæc prophetia ad tempora Ezræ & Zorobabelis referri nequit, coll. Neh. 5, 14-19. ℣. 17. *z*) S. *Super Principe autem erit*, ei incumbet. vid. not. 2 Sam. 18, 11. *a*) ex ista oblatione populi v. 13. 16. *holocausta* præstare. cf. not. c. 44, 3. *b*) *& sacrificium ex farre* v. 15. *c*) *& libamen* c. 20, 28. *d*) *in festis* c. 46, 11. cf. hic v. 21. seqq. *e*) *& in nouiluniis* & sabbatis. c. 46, 3. cf. not. c. 44, 24. *f*) *in omnibus conuentibus* vel *statis diebus* domus Israel. c. 36, 38. c. 44, 24. c. 46, 11. *Meyerus* l. c. Non vero, inquit, tenetur Princeps dare *sacrificia iugia*, (quod alii colligunt ex c. 46, 13. seqq.) cum ista emenda essent *dimidio sicli*, quod dabat totus cœtus Ex. 30, 13. seq. *g*) *ipse faciet* s. *præstabit* v. 22. *h*) *sacrific. pro peccato* c. 42, 13. c. 43, 19. *i*) vid. v. 15. *k*) vid. ibid. *Cocceius*: h. e. Principi incumbit, præstare præconium verbi diuini, vt populus sciat, cum quo sacrificio, aut in quo sacerdote se deceat accedere ad Deum, & remissionem peccatorum impetrare &c. ℣. 18. *l*) *in primo* mense. v. 21. c. 29, 17. *m*) *primo* die istius mensis. c. 26, 1. c. 31, 1. c. 32, 1. *n*) *accipies iuuencum* ad dedicationem Altaris & Sanctuarii, de qua iam supra c. 43, 18. seqq. *o*) c. 43, 22. 23. *p*) *& expiabis* Sanctuarium & Altare v. 19. c. 43, 20. Hæc vero dedicatio Altaris, quia longe diuersa est a dedicatione Mosis, Salomonis & Ezræ, vtpote quæ sec. præscriptum Mosis facta est Ezr. 3, 2. hinc veteres quidam Talmudici doctores sinistre de toto libro Ezechielis iudicare ausi sunt, & de eo abscondendo insano consilio cogitarunt, vt pluribus ipsorum testimoniis probauit Cl. Meyerus ab initio differt. suæ p. 3. & 4. Recte autem hinc idem Meyerus l. c. p. 57. seq. arguit, hanc prophetiam post reditum ex Babylonica captiuitate sub secundo Templo non impletam fuisse; & nobis cum *Cocceio* ad h. l. exinde manifestum est, *non intelligi hic corporalia sacrificia*: nam alioqui sec. Mosis institutum offerenda essent Mal. 3, 22. oportet itaque, vt *Cocceius* scribit, nos hic aliquid per ænigma significatum cogitare. Nempe ab initio *anni gratiæ*, quasi cum *prima noua luce*, prædicatum & agnitum iri sanctificationem & iustificationem Dei habitantis in hominibus, factam per *oblationem corporis Christi*, qui comparatur *iuuenco armenti integro* &c. ℣. 19. *q*) Et accipiet sacerdos *de sanguine sacrificii pro peccato* v. 17. Leu. 4, 7. *r*) *in postem domus* c. 41, 21. c. 46, 2. *s*) *& in quatuor angulos* c. 43, 20. *t*) S. *prominentiæ*, Cocc. *cinguli* altaris. vid. c. 43, 14. 20. *u*) c. 46, 1. *Cocceius*: Quod autem sanguis hic iubetur allini *posti domus* & *quatuor angulis cinguli altaris*, & *posti portæ atrii interioris* (quod etiam a Mose præceptum non est) id significare potest, quod is sanguis testamenti reputetur & sanguis filii Dei, & sanguis illorum, in quibus Deus habitat, & omnium, qui in atrium interius intrant. &c.

℣. 17. וְהַנֶּסֶךְ per *Tsere* 7. 8. 10. 13. 15. 16. 19. 21. 26. sic se. 5. וּבְכָל cum præf. ו se. 1. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. הוּא per *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. ℣. 18. תִּקַּח פַּר sic 1. 2.

תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם
21 אֶת־הַבָּיִת׃ בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה
22 לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ וְעָשָׂה
הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר
23 חַטָּאת׃ וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת
פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים
24 וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה
כה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת
מו כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃
2 וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־
מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר

℣. 20. x) Sic etiam facies die *septimo in illo mense.* cf. c. 30,20. Num. 10, 11. y) *propter virum errantem.* Leu. 4, 2. 13. z) *& propter deceptum*, per insipientiam & imprudentiam. cf. Prou. 1, 4. 22. c. 9, 4. 16. Deut. 11, 16. a) *atque sic expiabitis* Domum. v. 15. 17. c. 43; 20. 26. *Cocceius:* Quod autem illud sacrificium iubet offerri *die septimo propter errantem & fatuum* siue *deceptum*, id notat, sub Nouo Testamento etiam inter illos, qui populus Dei vocantur, fore multos *pueros*, multa ignorantes, in multis errantes. Ita Iohannes 1 Epist. c.2,1.2. docet, qui semel abluti & purificati sunt, *non quidem debere amplius peccare; sed tamen, si peccent, habere apud Deum aduocatum Iesum Christum, iustum, qui est propitiatio pro totius mundi peccatis &c.*

℣. 21. b) *In primo mense.* v.18. Gen.8,13. c) *decimo quarto* die Ex. 12,6. d) *Pascha* Ex.12,11.&c. e) *septimanis* Ier. 5, 24. *dierum.* Quomodo ex *Abarbanelis* sententia festum *Paschæ* dicitur, quod *septem diebus* azyma comederint Ex. 12, 15. &c. ex mente vero *R. Salomonis*, quod inde *septem septimanas* ad Pentecosten numerarent Leu. 23, 15. Deut. 16, 9. 10. Ego vero dixerim (inquit *Gusset.* p. 822.) *hebdomadas* plurali numero hic dici, quia agitur de institutione *Paschatis*, festi anniuersarii, *multoties* in serie temporum ac seculorum *celebrandi.* f) *cum azymis comedetur.* Id in primis accipiendum est sec. interpretationem Apostoli 1 Cor. 5, 7. 8. vt latius explicat ad h.l. *Cocceius.* Ceterum præcepta Ezechielis in festo Paschæ & Tabernaculorum obseruanda longe diuersa sunt a præceptis Mosaicis, ideoque ad tempora Ezræ, qui totum cultum iuxta legem Mosis instaurauit, neutiquam referenda: vt probauit *Meyerus* l. c. p. 59. sqq.

℣. 22. g) *Et faciet* (h.e. sec. *Gusset.* p. 650. sistet, sacerdoti tradet, ac manus victimæ imponet) *Princeps.* v.17. cf. 1Reg.18,23. h) *die illo* 14. mensis primi v. 21. i) *pro se & vniuerso* populo. Leu. 16, 6. 11. 24. k) *iuuencum pro peccato.* v. 18. 19.

℣. 23. l) *Et septem diebus festi.* cf. v. 25.

CAP. XLVI.

c.43,25. Num. 28, 17. 24. m) *holocaustum faciet Domino.* v.15.17. *Cocceius: Holocaustum*, quod quiuis offert, est ipsius corpus & membra Rom. 12, 1. &c. n) *septem iuuencos & 7. arietes.* At in lege Mosis non erant, nisi *duo iuuenci, vnus aries, & septem agni.* Num 28,19. o) *integros* v.18. c. 45,4.6. p) *in* singulos *dies.* c. 43,25. q) *& pro peccato* v.22. r) c. 43, 22. 25. s) c.4,10. *Cocceius:* Rursus hic requiritur *hircus caprarum in diem pro peccato.* Non est aliud sacrificium pro peccato, quam vnum. Id autem dum ignominia adficitur, *hircus* nominatur, quemadmodum & *serpens* & *agnus* &c. ℣. 24. t) *Et Mincham.* v.15.17. u) *Epham* v.10. c.46,5. x) Aequiparatur itaque hic *Mincha iuuenci & arietis*, quæ differunt Num.28,20. cf. supra not. ad v.1. y) oleum vero *Hin* (vid. not. Num.15,4.) *in Epham.* cf. c.46,5.7.11. Lex vero præcipit Num.15,6. *duas decimas* similaginis ad Arietem pro munere cibario, & *tertiam* tantum *partem Hini* de oleo. Et v.9. pro boue *tres decimas* similaginis, & *dimidium Hini* de oleo. *Cocceius:* Additur *munus ex farre & oleo.* Nam debet in domo Dei esse & cibus & communio omnium bonorum, & alacritas atque lætitia Spiritus Sancti. ℣. 25. z) Mense *septimo, die decima quinta.* cf. Leu.23,34. Num. 29,12. seqq. a) *in festo* tabernaculorum. De quo festo in veritate celebrando etiam vaticinatus est Zacharias c.14,16. b) *offeret* v.23. *eadem* sacrificia, quæ in festo Paschæ. v.22. c) *tum sacrificium pro peccato* v.22.23. d) *tum holocaustum* v.23. e) *tum Mincham, tum oleum* v.24. *Cocceius:* Pascha semper celebrandum est, & festum tabernaculorum ad id accedit, maxime sub vltimis tubis. Eadem vero est sanctificatio huius festi, quæ & Paschatis. Quæ duo festa non tempore differunt, sed caussa. *Pascha* Christi crucifixione; *festum tabernaculorum*, ex quo adpellatur *hora vltima.* C. XLVI. v. 1. f) Sequuntur hoc capite præcepta de agendis in Sabbato & nouilunio, in festis & statis temporibus, itemque singulis diebus; tum a Principe, tum reliquo populo. *Partes* sec. Schmid. *quinque* sunt: I. Præscribit *modum intrandi* in templum & *locum adorandi* pro Principe & populo v.1-3. II. *Sacrificia* Principis in Sabbato v.4.5. nouilunio v.6.7. in festis & statis conuentibus v. 11. item voluntarium v. 12. & iuge v.13-15. III. *Modum exeundi* v.8-10. IV. Hereditatem & *dona Principis* v.16-18. V. *Locum coquorum* v.19-24. g) *Porta atrii interioris* c.45,19. h) *quæ versus ortum spectat* v.12. i) *clausa erit* c.44, 1. k) *sex diebus operariis.* cf. Ex.23,12. *Cocceius:* sunt & tempora *operis*, sed tamen non grauitate & decentia carentis, verum liciti ac vtilis. Non debemus autem perpetuo laborare & sudare, & terram ac terrena manibus tractare, aut parare; sed sumere debemus etiam dies, in quibus plene requie, quam Deus nobis parauit per Christum, gaudere studeamus, & vacemus communi ædificationi & inflammationi charitatis. &c. coll. Ex. 20,21. Es.26,8.9.13. l) *die vero Sabbati* v.3.4. cf. not. c.44,24. m) *& die nouilunii.* vid. v.3.6. n) *aperietur.* vid. not. c.44,1.2.3. *Cocceius:* Significat homini, quum vacat meditationi & scrutationi sacrarum litterarum, patefieri eam viam, per quam Christus intrat in Ecclesiam, atque adeo in singulos fideles, vt eos templum suum faciat. ℣. 2. o) *Et intrabit Princeps.* vid. not. c.44,3. At *Maius* Oecon. p. 1055. *Principes*, inquit, populi sunt omnes fideles 1 Pet.2,9. Apoc.5, 10. Per Christum ipsis porta cæli aperta, & per eum semper offerunt spirituales victimas Deo acceptas, 1 Pet. 2, 5. Cibum habent paratum Matth.22,4. carnem Christi Ioh.6,33.51.&c. p) *via vestibuli* s. *per vestibulum* portæ. v. 8.9. c.44,3. q) *de foris* c.40,19. r) *& stabit.* cf. 2Par.6, 12. s) *iuxta postem* portæ c.41,21. c.43,8. t) c.44,15. u) v.4.12. Hoc *offerre sacrificia Principis* aut *populi*, quod hic tribuitur sacerdotibus, nihil hic potest aliud significare, quam gratias Deo agere in cœtu eius pro oblationibus principis & populi. *Cocc.* x) & adorabit *in limine portæ* c. 9,3. c. 47,1. iterumque exibit. Cum alias Rex, Deum adoraturus, atrium interius ingrederetur, atque intra portam Deo cultum exhiberet, eoque in loco sederet, dum publicus perageretur cultus; adducit Ezechiel Principem duntaxat *ad limen portæ*, vbi dum offertur sacrificium, stat. Verba sunt *Lightfooti* in Descr. Templi Hieros. p.605. Nam (vt idem *Lightfoot* ibidem etiam notat) *introrsum ante hanc portam* Salomon collocauerat *aneum suum tribunal*, in quo genibus flexis orauit 2 Par.6,13. coll. 1Reg.8,22. Sequentibus temporibus quoque *Reges* per hanc portam intrabant, *& intus habebant suum locum*, ad Salomonis exemplum, qua parte erat *regia columna*, vt vocatur 2 Par. 23,13. Eius nempe *sella* posita erat intra hanc portam in atrio ad vnam ex columnis, quibus sustentabatur atrium &c. Conf. etiam 2 Reg.11,14. c.23,3. 2 Par.34,31. y) cf. Es. 60,11.

℣. 21. בָּרִאשׁוֹן per *Paser* 1.3.4.22. ℣. 23. עֹלָה *defect.* 2. 3. 5. sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.*
CAP. XLVI, ℣. 2. וְהִשְׁתַּחֲוָה cum *Meth.* 5. 6. 10. 11. 13. 14. 17. 18. 19. 20. 24. & *Ber.* Sic v. 3. 9.

3 עד־הערב׃ והשתחוו עם־הארץ פתח השער ההוא
4 בשבתות ובחדשים לפני יהוה׃ והעלה אשר־יקרב
הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימם
ה ואיל תמים׃ ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת
6 ידו ושמן הין לאיפה׃ וביום החדש פר בן־בקר
7 תמימם וששת כבשים ואיל תמימם יהיו׃ ואיפה
לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג
8 ידו ושמן הין לאיפה׃ ובבוא הנשיא דרך אולם
9 השער יבוא ובדרכו יצא׃ ובבוא עם־הארץ לפני
יהוה במועדים הבא דרך־שער צפון להשתחות יצא
דרך־שער נגב והבא דרך־שער נגב יצא דרך־שער
צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נכחו
י יצאו׃ והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם
11 יצאו׃ ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה
לפר ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן הין
12 לאיפה׃ וכי־יעשה הנשיא נדבה עולה או־שלמים
נדבה ליהוה ופתח לו את־השער הפנה קדים ועשה
את־עלתו ואת־שלמיו כאשר יעשה ביום השבת
13 ויצא וסגר את־השער אחרי צאתו׃ וכבש בן־
שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהוה בבקר בבקר
תעשה

יצא קרי

℣. 3. z) *Adorabunt vero, incuruabunt* se v. 2. Ex. 24, 1. a) v. 9. c. 45, 22. b) S. *ad*, Cocc. *versus ostium* portæ illius. cf. c. 8, 16. c) cf. not. v. 1. d) *& in nouiluniis* v. 1. c. 45, 17. *Coccei*us : Vnum *nouilunium* est, -- quando *Lux* in mundum venit: rursus quando ea rediit a mortuis. Rursus, quando Spiritus ex alto effusus est &c. - Et talia noua beneficia Dei sunt Ecclesiæ N. T. *nouilunia* (vid. Ps. 81, 4.) in quibus conueniens est, *vt canticum nouum cantetur*, & omnia beneficia Dei commemorentur, quemadmodum præiuit Esaias c. 26. e) Deut. 26, 10. Es. 66, 23. Ps. 95, 6.

℣. 4. f) S. *Ceterum holocaustum*. v. 2. g) vid. not. c. 44, 3. c. 45, 17. h) v. 1. i) erunt *sex agni*, vt die nouilunii v. 6. cum Præceptum Mosis Num. 29, 9. 10. *duos* tantum *agnos in sabbato* requireret. k) c. 43, 25. l) v. 13. c. 43, 22. Huius nulla mentio fit in lege Mosis Num. 28, 9. 10. *Cocceius :* Quod v. 4. & 6. *sex agni cum ariete* offerri iubentur, in eo potest esse respectus ad *sex dies operis* & *sabbatum*, & ad tempora tubarum. Generalis tn. doctrina est, vltima debere esse perfectiora &c.

℣. 5. m) v. 7. cf. not. c. 45, 24. n) *donum manus eius*. v. 11. cf. v. 7. Deut. 16, 17. quod in lege Mosis Num. 28, 9. non erat in arbitrio offerentis positum, sed res determinata & debita. o) v. 7. 11. vid. c. 45, 24.

℣. 6. p) vid. v. 1. 3. & cf. Num. 28, 11. seqq. cum aliqua variatione, ne quis cultum Mosaicum sec. ceremonias externas instaurandum existimet. cf. not. supra ad v. 1. & *Meyeri* Differt. p. 63. seq. q) c. 45, 18. r) S. de *integris*. Cocc. *integer quisque* : nimirum omnibus nouiluniis. Pluralis distributiuus. cf. not. c. 45, 21. & Gen. 1, 14. 1 Sam. 19, 4. Ps. 119, 137. s) vid. v. 4. t) v. 4. c. 45, 23.

℣. 7. u) v. 11. vid. c. 45, 24. x) v. 5. 11. y) *quemadmodum adsequetur manus eius*. vid. v. 5. Num. 6, 21. z) vid. v. 5.

℣. 8. a) S. *Cum igitur intrabit Princeps* v. 2. b) *per vestibulum* portæ intrabit. v. 2. c) *& via eius exibit* s. *per ipsum vestibulum* etiam redibit. c. 44, 3.

℣. 9. d) *Cum vero intrabit* v. 8. e) v. 3. f) Ex. 34, 23. g) *statis temporibus* s. festis v. 11. h) tum *qui venit* s. ingressus est. i) *via portæ* s. *per* portam. v. 2. 8. k) per *portam aquilonarem*. c. 40, 20. 35. 40. c. 44, 3. l) v. 2. 3. m) is exibit *per portam australem*. cf. c. 47, 19. n) *qui vero ingressus est* &c. o) *non reuertetur* via portæ, per quam ingressus est. p) sed *ante se* Ex. 14, 2. *exibit* vel *exibunt* quisque. *Cocceius* : Docentur omnes, vt, quantum possunt, actu, & sui corporis exhibitione sese offerant omnibus fratribus; certe animo atque adfectu sese in totum mundum extendant, & septemtrionales cupiant esse cum meridionalibus, ac vicissim illis hi occurrant, tq. mutuo se amplexantes & osculantes.

℣. 10. q) *Ceteroqui Princeps :* de cuius singulari ingressu ac sacrificiis die Sabbati ac nouilunii dictum est hactenus a v. 2-8. r) *inter illos* populares suos v. 9. *cum intrant*, *intrabit*, reliquis diebus. s) *& quum exeunt illi* c. 44, 19. t) etiam Princeps cum illis, & sic vna *exibunt*. *Cocceius :* Qua re docetur Princeps, ne se efferat super populum in negotio Dei, & in rebus ad regnum eius spectantibus, -- sed vt agat cum ciuibus, vt ciuis; cum fidelibus, vt frater.

℣. 11. u) *Et in festis* c. 45, 17. 21. 25. Nah. 2, 1. x) v. 9. cf. Num. 28, 16. 26. y) v. 5. 7. 14. z) vid. v. 7. a) vid. v. 5. b) v. 5. 7.

℣. 12. c) S. *Quando vero faciet* Princeps. c. 45, 22. d) *voluntarium sacrificium*. Leu. 7, 16. e) Leu. 1, 3. seqq. f) c. 45, 15. Ex. 24, 5. Lev. 3, 1. g) *sponte oblata Domino*. Ex. 35, 29. h) tum *etiam aperiet* quis *illi*. Imperson. vt sequens *& faciet*, *& claudet*. cf. c. 41, 7. Deut. 15, 2. 1 Reg. 13, 9. c. 18, 26. c. 22, 38. &c. i) *portam*, *spectantem versus ortum* v. 1. c. 47, 2. k) *facietque* (aliquis sacerdotum) *holocaustum* eius. v. 2. l) vid. v. 1. 4. m) *cumque exiuerit*, *claudent portam* ; secus quam fiebat die sabbati & nouilunii v. 2. n) S. *cum primum exiuerit*.

℣. 13. o) *Et agnum* iugis holocausti. Num. 28, 3. seqq. p) *anniculum*. Leu. 12, 6. Num. 6, 12. 14. q) v. 4. r) *facies* v. 14. s) *singulis diebus*. c. 4, 10. c. 45, 23. *Cocceius :* Hæc est *perpetua & omnibus repetenda celebratio obedientiæ Christi*, qua non tantum peccata deleta sunt, & iustitia siue ius vitæ æternæ paratum est ad spem, quæ inter omnes actiones homini debet adesse, eique pro cynosura esse; sed quæ etiam est ὑπογραμμος & exemplar conuersionis fidelium. t) *singulis matutinis* v. 14. 15. Mane autem debet offerri, vt, quoties fidelis se operi accingit, in Christo, & cum meditatione exempli ipsius, & in spe vitæ sibi repositæ, munia sua obire incipiat. Ita vero etiam finiendi sunt dies, etsi de *vespertino sacrificio iugi*, quod Moses similiter præscribit Num. 28, 4. nihil hic dictum sit, vt noua & spirituali ratione hæc facienda esse intelligamus. cf. not. v. 3. 6.

℣. 3. Pro ההוא hab. ההיא in marg. 6. 9. sic su. 5. ℣. 8. אולם per Pat. 1. 2. 5. 23.
℣. 12. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 - 12. 19. 20. 21. 22. 23.

14 תעשה אתו׃ ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר
ששית האיפה ושמן שלישית ההין לרס את־
טו הסלת מנחה ליהוה חקות עולם תמיד׃ ועשו
את־הכבש ואת־המנחה ואת־השמן בבקר בבקר
עולת תמיד׃
16 כה־אמר אדני יהוה כי־יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו
17 נחלתו היא לבניו תהיה אחזתם היא בנחלה׃ וכי־יתן
מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד־שנת
18 הדרור ושבת לנשיא אך נחלתו בניו להם תהיה׃ ולא־
יקח הנשיא מנחלת העם להונתם מאחזתם מאחזתו
ינחל את־בניו למען אשר לא־יפצו עמי איש מאחזתו׃
19 ויביאני במבוא אשר על־כתף השער אל־הלשכות
הקדש אל־הכהנים הפנות צפונה והנה־שם מקום
כ בירכתם ימה׃ ויאמר אלי זה המקום אשר
יבשלו־שם הכהנים את־האשם ואת־החטאת
אשר יאפו את־המנחה לבלתי הוציא אל־החצר
21 החיצונה לקדש את־העם׃ ויוציאני אל־החצר
החיצונה ויעברני אל־ארבעת מקצועי החצר והנה

חצר Zzz 4 סט ד

יעשו קרי

ע"כ לספרדים

ע"כ לאשכנזים

בירכתים קרי

illud donum erit. cf. Leu. 25, 33. s) hereditario iure. c. 45, 1. ℣. 17. t) Quod ſi vero dabit donum de hereditate ſua alicui ſeruorum ſuorum. u) illius id erit & manebit. v. 16. x) vsque ad annum libertatis Leu. 25, 10. Cocc. Annus libertatis eſt, cum quis vel ſponte, vel morte liberatur a labore ſuo. y) S. tum reuertetur ad Principem. ſimilis termin. ſervilis Deut. 32, 36. Eſ. 7, 14. &c. z) nam *tantummodo*. Gen. 7, 23. c. 18, 32. a) quod ad *hereditatem Principis* attinet, *filiorum eius* erit. b) *ipſis*, inquam, *erit* & manebit. v. 16. *Significatio myſtica* ſec. *Oſiandrum* hæc eſt: Chriſtus eſt Princeps pacis. Is filiis ſuis (credentibus) dona dat; ſed & ſeruis, h. e. impiis dat aliqua dona. At impiorum dona ab ipſis iterum aliquando auferuntur, quippe qui iis non bene ſunt vſi. Piis autem confirmantur & augentur; donec in altera vita omnia perfectisſime posſideant, Conf. Ioh. 8, 31-35. *Cocceius:* Videmur per hæc doceri, quod bona publica debeant principibus & eorum ſucceſſoribus adminiſtranda relinqui; quæ vero data fuerint ſeruis Principis & officiariis, ea debere reverti ad fiscum ſiue ærarium ciuitatis, cum tempus ſeruitutis & miniſterii impletum fuerit,

℣. 18. c) S. *Sed nec Princeps accipiet* quidquam de hereditate populi. d) *vt opprimat* & depellat *eos* c. 45, 8. e) *de poſſesſione eorum*, vt faciebat Achabus 1 Reg. 21, 3. ſeqq. f) ſed *de poſſesſione ſua* c. 45, 8. g) *hereditare* vel *heredes faciet*. Deut. 3, 28. filios ſuos. h) *ut*. c. 20, 26. i) *non diſpergantur* populus meus. cf. c. 34, 5. Ier. 23, 1. 2. k) *quisque a poſſesſione ſua*. cf. not. 1 Sam. 8, 14. ℣. 19. l) *Poſtea introduxit me* c. 42, 2. m) *per introitum* c. 44, 5. 1 Par. 9, 19. n) qui erat *ad latus*. c. 40, 18. 40. 44. o) *portæ*, ſc. ſeptemtrionalis, vt ſequitur. p) *ad cellas ſanctas*. vid. c. 42, 13. 14. & ſimilem conſtr. c. 45. 14. 15. &c. q) *pro ſacerdotibus*; vel quæ cellæ *ad ſacerdotes* pertinebant. cf. 1 Reg. 14, 5. r) *quæ ad aquilonem ſpectabant*. c. 42, 1. 2. c. 8, 3. Conf. *Sturmii* Ichnographiam Templi, in Germanico opere, & ibid. p. 46. s) *& ecce!* c. 1, 4. *ibi locus* erat *culinarum* v. 20. t) *in* duobus *lateribus* ſ. angulis cf. Ex. 26, 22. 23. 27. u) *verſus mare*. ſ. *occaſum* c. 45, 7. Gen. 28, 14. Iuxta cellas vel ex oppoſito cellarum, in quibus ſacerdotes ſacras carnes comederent, quæ proxime hinc verſus meridiem erant Ez. 42, 13. ℣. 20. x) *vbi coquent* v. 24. y) c. 40, 46. c. 44, 15. z) ſacrificium *pro reatu oblatum* c. 40, 39. c. 42, 13. c. 44, 29. a) ibid. b) *vbi* etiam *coquent*. Leu. 24, 5. c) v. 5. 7. 14. d) *vt non efferant* illas ſacras epulas. c. 42, 13. e) *ad exterius atrium* v. 21. c. 42, 14. f) *ad ſanctificandum populum*. vid. c. 44, 19. *Cocceius:* Quorum profectus maior eſt, habent peculiarem quandam lætitiam ex profectu ſuo. Quemadmodum veſtes ſacerdotales ſacerdotes non gerunt, accedentes ad populum, ita epulas ſuas non efferunt in atrium exterius, *ne ſanctificent populum*, h. e. reum ipſum faciant. Nam non idem eſt captus ſimplicium, qui prouectorum. Non omnes ferre posſunt *firmum cibum* &c. ℣. 21. g) *Deinde eduxit me ad atrium exterius* c. 42, 1. quod ſc. erat ante portam ſeptemtrionalem interioris atrii. de qua ſupra v. 19. h) *& tranſire me fecit*, duxit me, c. 37, 2. c. 47, 3. 4. i) *ad quatuor angulos* v. 22. c. 41, 22. k) iſtius *atrii* exterioris, inter portas ſeptemtrionales. l) *& ecce!* v. 19. c. 1, 4. c. 37, 2.

℣. 14. w) Et *Mincham* ſ. *munus* ex farre v. 5. 7. x) v. 13. Ex. 30, 7. Eſ. 50, 4. y) c. 45, 13. z) Num. 15, 6. 7. c. 28, 14. In Lege vero Num. 28, 5. habetur *decima Ephæ* de ſimilagine, & olei *quarta Hinis*. Propheta ergo, quod in Moſe extat, partim auget, partim minuit. cf. not. v. 6. 13. a) S. *ad conſpergendum*. Cocc. *ad irrigandum*. Tig. *ad commiſcendum* ſimilaginem. z) cf. nomen Am. 6, 11. Cant. 5, 2. b) *Mincha* hæc erit *Domino*. Gen. 4, 3. Leu. 2, 1. Mal. 1, 11 c) cf. Ex. 12, 14. 17. &c. d) v. 15. Ex. 25, 30.

℣. 15. e) S. *Facient itaque*. LXX. aliique: *Facite itaque*. cf. *Hillerum* de Kri p. 100. & 367. f) v. 1. g) v. 14. h) v. 14. i) vid. v. 13. k) Ex. 29, 42. Tum autem ſemper ſacrificatur, cum Euangelium de Chriſto crucifixo ad finem mundi vsque prædicatur, & memoria eius, communicatione corporis & ſanguinis eius in Coena Domini conſeruatur. &c. *Oſiander* apud *Calou*. h. l.

℣. 16. l) Quarta hic incipit *pars capitis* (vid. not. v. 1.) de hereditate Principis; quam vt ſecretam voluit ab hereditate populi (c. 45, 7 ſeqq.) ita hic vult eamdem ad filios deuolui; dona autem ſeruis data in anno libertatis ad Principem redire v. 17. & populum a poſſesſione ſua non expelli v. 18. quod in ciuitate Chriſtiana omnes debeant haberi, vt liberi homines. m) *Cum dabit* Princeps. v. 17. n) *donum* aliquod v. 17. cf. Gen. 25, 6. o) *viro* ſ. *alicui*, (cf. 1 Sam. 24, 20 Eſ. 66, 13.) *de filiis ſuis*; ſi plures præter natu maximum, Principatus heredem, habuerit. cf. *Abarb*. h. l. p) *hereditas eius hæc* eſt q) *illorum filiorum eius erit* & manebit. r) *poſſesſio illorum* illud

℣. 17. ר"ך fine *Dag*. 1. 3. 8. 15. 21. ℣. 18. אשר per *Makk*. 1. 2. ſic ſu. 5. ℣. 19 הלשכות cum *Dag*. 7. 8. 15. 17. 18. 22. contra analogiam. ℣. 21. ויעברני per *Sakephg*. 1. 3

חצר במקצע החצר חצר במקצע החצר: בארבעת 22
מקצעות החצר חצרות קטרות ארבעים ארך
ושלשים רחב מדה אחת לארבעתם מהקצעות: וטור 23
סביב בהם סביב לארבעתם ומבשלות עשוי מתחת
הטירות סביב: ויאמר אלי אלה בית המבשלים אשר 24
יבשלו־שם משרתי הבית את־זבח העם: וישבני אל־ מז
פתח הבית והנה־מים יצאים מתחת מפתן הבית קדימה
כי־פני הבית קדים והמים ירדים מתחת מכתף הבית
הימנית מנגב למזבח: ויוצאני דרך־שער צפונה 2
ויסבני דרך חוץ אל־שער החוץ דרך הפונה קדים
והנה־מים מפכים מן־הכתף הימנית: בצאת־האיש 3
קדים וקו בידו וימד אלף באמה ויעברני במים מי
אפסים:

l) *atrium* f. per contextum, *atriolum* aliquod erat. m) *in angulo* maioris *istius atrii.* n) iterumque *atrium in angulo atrii*; i. e. *in singulis atrii angulis* aliquod erat minus *atrium.* Repetitio distributionem indicat, vt Num. 17, 21. c. 28, 13. Iof. 22, 14.

℣. 22. o) *In quatuor* fc. *angulis istius atrii* maioris. v. 21. p) quatuor erant *atria.* q) S. *caminata*, Tig. *fumosa.* Cocc. cum Kimchio *muris cincta*, qf. a קשר coll. v. 23. fed LXX. Syr. & Ar. *parua*, (1) a קצר. r) *quadraginta* fc. *cubitorum*, vt c. 45, 2. c. 47, 3. (quod hic fubintelligendum eft, vt c. 43, 16. 17. & c. 47, 4. 5.) *longitudinis* verfus meridiem. vid. *Sturmii* Sciagr. p. 87. s) *&* *triginta* cubitorum *latitudinis* verfus orientem. t) *vna eademque menfura* c. 40, 10. u) *ipfis quaternis* erat. x) *angularibus*, f. *angulatis.* Particip. Hoph. (1)

℣. 23. y) Cocc. *Et feries.* S. *Ordo autem.* i. e. h. l. *murus* vel *paries*, 7. cubitos altus, & fubftructionem tum forma tum menfuris referens fec. *Sturmii* Sciagr. p. 87. cf. 1 Reg. 6, 36. c. 7, 12. z) *circumquaque in illis* erat. a) *vndiquaque.* b) *quatuor illis* f. *quaternis* atriis v. 22. c) *&* *culinæ.* al. *foci* (1). d) Cocc. *facta* erant: per difcrep. generis & numeri. Al. vt Schmid. *&* locus *culinarum factus erat.* cf. etiam c. 40, 17. c. 41, 18. 19. e) *infra ordines* (1) h. e. *infra ad muros* inuenit fabricatos focos, fingulos fuo adparatu inftructos, vt *culinarum* nomine venire posfint v. 24. f) *vndiquaque.*

℣. 24. g) *Tum dixit ad me* v. 20. h) *Hæc* atriola v. 21. 22. i) funt *domus* f. locus *coquentium.* Ita hæc atriola commodisfime dicuntur; cum fumum in liberum aerem dimittant, parum incommodi alla-

allatorum parietibus, & menfis ho-

נקוד עליו

locaufticis (c. 40, 39--43.) adftent quam proxime; fu-

CAP. XLVII.

perius vero totum atrium liberum, & inferius fpatiofisfima ambulacra, & elegantisfima proportione inftructa relinquant. inquit *Sturmius* p. 87. k) *vbi coquent* v. 20. l) *miniftri domus*, Leuitæ c. 44, 11. m) *facrificia populi.* cf. 1 Sam. 2, 13. feqq.

CAP. XLVII, ℣. 1. n) *Poftea* (a culinis atrii exterioris verfus feptemtrionem c. 46, 21. feqq.) *reduxit me* v. 6. c. 44, 1. o) *ad oftium* ipfius *Domus* vel *Templi* c. 40, 47. 48. c. 41, 13. c. 45, 19. &c. Caput hoc vel fec. Schmidium in *quinque partes*, vel etiam in *duas* aut *tres* diuidi poterit. Monftrantur enim hic Prophetæ I. *Aquæ* e Templo Domini prodeuntes, inque altum fluuium excrefcentes v. 1--6. & *Arbores*, in vtraque ripa crefcentes v. 7. II. Aquarum *curfus* & *vfus* v. 8--11. & arborum *fructus* v. 12. exponuntur. III. *Termini terræ fanctæ* diuidendæ v. 13. (verfus aquilonem v. 15. ortum v. 18. auftrum v. 19. & occafum v. 21.) defcribuntur, inque eius hereditatem aduenæ f. peregrini quoque admittuntur v. 22. vt vnum fiat ouile, & vnus œcumenicus Paftor. c. 34, 23. c. 37, 24. Ioh. 10, 16. p) c. 1, 4. c. 40, 3. q) *Aquæ*, mysticæ fc. & prorfus mirabiles ac falutares v. 8. nempe *Spiritus S.* & verbi ac donorum ipfius, *Euangelicæ* fc. *doctrinæ* & falutaris notitiæ Dei &c. vid. Ef. 12, 3. (& ibid. Targ. *Ion.*) c. 11, 9. c. 44, 3. c. 55, 1. Ioel 4, 18. Zach. 14, 8. quæ loca ipfe confert *Abarb.* ad h. l. Adde Pf. 23, 2. Ioh. 4, 10. c. 7, 38. 39. Apoc. 7, 17. & inprimis Apoc. 22, 1. feqq. Neque enim, quod vellet *Grotius*, hic intelligendæ funt aquæ naturales, quæ ex fonte Etham per canales, feu tubos fubterraneos ductæ in Templum, erumpebant in fubdiale facerdotum, ad lauandas victimas, purgandum a fanguine folum, & ad fordes eiiciendas; etfi forte eo alludat Spiritus S. vt mox ex *Lightfooto* audiemus; fed mysticæ prorfus & fpirituales. Vid. *Calov.* h. l. p. 583. & p. 584. ad v. 12. it. *Meyeri* Differt. p. 114. feqq. it. p. 118. feqq. &c. Reuera, inquit *Abarbanel*, Propheta hic loquitur de aquis intellectualibus. Comment. f. 219. a. r) *exibant.* v. 12. in fummo monte c. 40, 2. vt etiam Efaias prædixerat c. 30, 25. s) *infra limen.* Ion. *a latere liminis Templi.* c. 9, 3. c. 10, 4. e throno Dei & Agni Apoc. 22, 1. qui vnica ianua feu aditus eft ad Deum Ioh. 14, 6. t) *verfus ortum* c. 45, 7. u) *nam facies Domus.* c. 41, 14. x) *orientalis* f. *verfus ortum* erat v. 3. *Cocceius*: quæ infinuant nobis illam cogitationem, Ecclefiam N. Teftamenti deductam ab oriente, & in occidente conftitutam, fe conuertere quoad fidem fuam, ad illum, qui venit ab oriente &c. y) *&* *aquæ iftæ defluebant.* v. 8. z) *inferius* Iud. 7, 8. a) *a latere Templi* 1 Reg. 7, 39. b) *dextro* 2 Par. 4, 10. c) *ab auftrali latere* c. 40, 2. *Altaris.* c. 43, 13. 18. Alludit ad aquam in Templum defluentem *ex fonte Etham*, qui propterea claufus erat. Nam tubi, qui inde aquam deferebant, defcendebant ad auftrale latus Templi, in eum locum, qui vocabatur *defcenfio aquæ* &c. *Lightfoot.* in defcript. Templi Hierof. p. 613.

℣. 2. d) *Et eduxit me.* cf. c. 42, 1. c. 46, 21. e) *per portam Aquilonarem.* c. 40, 35. c. 44, 4. c. 46, 9. f) *&* *circumduxit me* 1 Sam. 5, 9. 10. g) *foras*, *extrorfum.* via exteriori. h) *ad portam exteriorem.* c. 44, 1. i) *via*, *quæ fpectat verfus ortum* c. 11, 1. c. 46, 1. 12. k) vid. v. 1. l) Vulg. *aquæ redundantes* erumpebant, *manabant* (1) quafi ex lenticula f. vafe angufto orificio, quale eft vas olei. 1 Sam. 10, 1. 2 Reg. 9, 1. 3. vel quia forma eft ex פכה potius confer cognatum בכה quod non minus de manantibus aquis, quam lacrimis dicitur. vid. Iob. 28, 11. & c. 36, 30. Sic Arab. עין *manauit* aqua vel lacrima, vnde nomen עין *fons* & *oculus.* m) *a dextro latere* v. 1.

℣. 3. n) *Quum ergo* mecum *exiret* v. 2. *vir* ille c. 40, 3. defcriptus. o) verfus *orientem.* vt v. 1. p) *&* *filum* menforium *in manu fua* haberet. vid. c. 40, 3. q) Ion. *menfus eft mille cubitos.* fic v. 4. 5. fcil. progrediens verfus ortum. r) *menfura cubitali* c. 40, 5. s) *&* *transire me fecit per aquas* v. 4. c. 46, 21. t) *aquas* fc. *talorum.* Vulg. *per aquam vfque ad talos.* (1)

CAP. XLVII, ℣. 3. וְקָו per *Kam.* 2. 8. 10. 12--19. 21. 22. 25.

4 אפסים׃ וימד אלף ויעברני במים מים ברכים וימד אלף
ה ויעברני מי מתנים׃ וימד אלף נחל אשר לא־אוכל
6 לעבר כי־גאו המים מי שחו נחל אשר לא־יעבר׃ ויאמר
אלי הראית בן־אדם ויולכני וישבני על־שפת הנחל׃
7 בשובני והנה אל־שפת הנחל עץ רב מאד מזה ומזה׃
8 ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל־הגלילה הקדמונה
וירדו על־הערבה ובאו הימה אל־הימה המוצאים
9 ונרפאו המים׃ והיה כל־נפש חיה ׀ אשר־ישרץ אל
כל־אשר יבוא שם נחלים יחיה והיה הדגה רבה מאד
כי באו שמה המים האלה וירפאו וחי כל אשר־יבוא
י שמה הנחל׃ והיה יעמדו עליו דוגים מעין גדי ועד־עין
עגלים משטוח לחרמים יהיו למינה תהיה דגתם

Zzz 5 סטה כדגת

℣. 4. *u) Iterumque mensus est mille* sc. cubitos, vt hic & in seqq. addit *Syrus*. cf. v. 3. & not. c. 46, 22. *x*) vid. v. 3. *y) per aquas vsque ad genua pertingentes.* al. *aquas genuum.* coll. sim. constr. c. 11, 16. c. 40, 15. c. 46, 19. *z) & porro versus orientem mensus est mille* cubitos v. 3. *a*) & transire me fecit per *aquas* vsque *ad lumbos, aquas lumborum*; quod aquarum incrementum donum vberioris cognitionis viarum Dei denotat. vid. v. 1.

℣. 5. *b) Et quum rursus mensus esset mille* cubitos v. 3. *c) fluuius* vel *torrens erat* aquarum. v. 6. 7. 12. *d) quem non poteram* pedibus *transire. e) nam alta* s. profundæ nimis *erant* & excreuerant. Iob. 8, 11. *f) aqua illa.* vid. not. v. 1. & cf. Ps. 65, 10. Ps. 92, 6. Rom. 11, 33. 1 Cor. 2, 10. 16. *g) aquæ natationis* (1) cf. verbum Es. 25, 11. *h) fluuius* s. *torrens, qui transiri vel transuadari non poterat. Coccejus*: Id notat, sermonem Dei exuberaturum, & magna accessione illustrationis veritatis magis magisque augendum; donec, quemadmodum est Es. 11, 9. *terra cognitione Dei impleatur, quemadmodum aquæ alucos maris tegunt.* Et sic sermonem Ecclesiæ futurum tam copiosum, vt non parui laboris sit neque studii exigui, eum recognoscere. Cf. etiam not. Hab. 2, 14. At *Ambros.* lib. 3. de Spiritu S. c. 3. *Hic vtique fluuius de sede Dei procedens est Spiritus S. quem bibit, qui credit in Christum.* cf. not. v. 1.

℣. 6. *i) Vidistine?* Vulg. *certe vidisti*, fili hominis. cf. c. 8, 15. c. 40, 4. 1 Reg. 21, 29. *k) & mox deduxit* c. 40, 24. *l) & reduxit me.* v. 12. *m) ad ripam fluuii* s. torrentis (v. 5. 7. Gen. 41, 3. 17. Deut. 2, 36.) vnde, quum fluuium ingrederetur, digressus erat sec. *Abarb.* ad h. l.

℣. 7. *n*) S. *Cum* igitur eo *redirem* Cocc. *cum reduceret me.* propter suffixum obiectiuum. cf. suffixum actiuum Iud. 8, 9. c. 11, 31.

הא'נחה & signif. verbi transitivam Ier. 30, 3. c. 31, 23.

קמץ בז"ק

עמדו קרי

Hos. 6, 11. &c. *o*) v. 1. 2. *p) in ripa* fluuii v. 6. *q) arbor*, vel collectiue *arbores* erant v. 12. cf. Gen. 1, 11. 12. c. 2, 9. *r) multa valde.* v. 9. 10. *s*) Vulg. *ex vtraque parte.* v. 12. c. 45, 7. *Coccejus*: Suum hoc fecit Apocalypsis c. 22, 1. 2. Indicat, sermones illos Ecclesiæ non fore infrugiferos, sed per gratiam Spiritus S. fœcundos fore ad germinationem multorum *iustorum*, qui sunt vt arbor, plantata ad riuos aquarum Ps. 1, 3.

℣. 8. *t*) v. 6. mysticas illas aquas v. 1. sqq. deinde & arbores v. 7. 12. specialius declaraturus. *u) aquæ istæ* exeunt v. 1. *x) versus Galilæam.* ita LXX. Ion. Syr. Ar. &c. vid. not. Ios. 20, 7. 1 Reg. 9, 11. Al. vt S. *ad terminum.* Tig. *ad limitem* &c. vt Ios. 13, 2. sed illud præferimus. *y) orientalem* (1) LXX. Ion. Syr. & Ar. *quæ est ad orientem.* al. *anteriorem.* cf. Zach. 14, 8. *z) & descendent* v. 1. *a) in planitiem deserti.* vid. Es. 35, 6. & cf. Deut. 4, 49. Ios. 12, 1. 3. 2 Reg. 14, 25. LXX. & Ar. *in Arabiam.* *b) & venient ad mare.* vel *& intrabunt in mare.* Cocceius: Intellige, inquit, *mare salis* s. *Sodomæ.* Vulgo *mortuum*, s. *Lacus Asphaltites* dicitur. De eo *Tacitus* Histor. V. c. 6. *Lacus* (est) *immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, grauitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur.* Quæ descriptio pulchre congruit huic loco: & elegans symbolum præbet ille lacus corrupti mundi s. totius generis humani, 1 Ioh. 5, 19. Vide sis *Calov.* ad h. l. & ab eo allegatum *Hafenrefferum* &c. *c) in mare*, inquam, venient s. influent *illæ* e Sanctuario *eductæ* aquæ v. 1. 12. *Mare mortuum* & hic plerique intelligunt. At Ion. *in mare magnum* (h. e. mediterraneum, vid. Num. 34, 5. Ios. 15, 12. c. 16, 6. 8. c. 17, 9. c. 19, 26. 29.) *effundentur*. vt ita versus omnes mundi plagas aquæ salutares manauerint. vid. *Abarb.* Comment. ad h. l. fol. 218. d. & 219. b. coll. v. 9. & Zach. 14, 8. Sic *Vitringa* ad Apoc. 22. p. 1219. Fluuius, inquit, qui irrigabat Paradisum, *dispertiebatur in* 4. *alueos* Gen. 2, 10. perinde ac fluuius Ezechielis, profluens ex sanctuario: quæ eadem videtur ratio fuisse fluuii Apoc. 22, 1. 2. quia constat, ad vtrumque illum locum ibidem alludi. Verum sufficit ad rem figurandam *maris* illius *mortui* imago: cum præsertim v. 10. huic expresse *mare magnum* contradistinguatur. *d) vt sanentur* & dulcescant *aquæ*, nec retineant pestilentes illas & noxias qualitates. v. 9. 11. cf. 2 Reg. 2, 21. 22. & Eph. 2, 1. sqq. 1 Cor. 6, 11. &c.

℣. 9. *e) Vnde fiet, quantum ad omnem animam viuentem.* *f) quæ natat*, reptat vel *mouet se.* de quouis motu animantis dicitur Gen. 7, 21. Leu. 11, 29. *g) ad omne quo venerit*, s. quocunque venerit. cf. c. 1, 12. 20. *h) geminus fluuius.* versus ortum & occasum profluens. v. 8. Zach. 14, 8. *i*) illud *viuet.* Grotius: Non interibit, vt illi pisces, qui in mare mortuum immittuntur. Conf. iterum Eph. 2, 1. sqq. *k*) Cocc. *& erit piscium genitura.* s. *piscium genera* erunt. v. 10. *l) multa valde.* v. 7. 10. *m) nam cum venerint eo.* v. 8. *n) aquæ hæ* v. 1. *o) sanabuntur* aquæ marinæ. Syr. *suaues redduntur aquæ illæ.* sic v. 8. *p) vt viuat.* Gen. 3, 22. Num. 21, 8. 9. Deut. 19, 4. 5. Ioh. 3, 16. *q) omne* sc. *quocunque venerit* fluuius.

℣. 10. *r*) S. *Fiet ergo.* v. 9. *s) & stabunt*, vel *vt stent super eo* mari, vel *iuxta illud* Gen. 41, 1. Ion. *Et erit locus vbi stent.* *t) piscatores.* (3) Es. 19, 8. Ier. 16, 16. Apostoli scil. eorumque successores. Matth. 4, 19. Luc. 5, 10. *u) ab En-gedi*, oppido Iudæ, non procul a mari mortuo. vid. not. Ios. 15, 62. 1 Sam. 24, 1. 2. *x) vsque ad En-eglaim*, q. d. *Fontem vitulorum.* (1) *Hieronymo* hoc oppidum est in principio maris mortui, vbi Iordanes ingreditur; *Engedi* vero, vbi finitur atque consumitur. q. d. ab vna maris extremitate vsque ad alteram: quia, vt *Calouius* notat, per totum mare mortuum mundi hoc agent piscatores, vt concludantur verbi sagena homines, & ad portum Ecclesiæ & vitæ æternæ extrahantur. *y) expansio* vel ad *expansionem* (1) *retium* l. *sagenarum.* cf. c. 26, 5. 18. *z) erunt* omnia loca iuxta fluuium & mare. vel vt *S. habet, adernnt* piscatores. *a) sec.* varias *species suas.* cf. Gen. 1, 21. *b) erunt pisces eorum.* Vulg. *plurimæ species erunt piscium eius*, maris, quondam mortui; h. e. varia hominum genera ad vitam Dei & Ecclesiam Christi colligentur. Gal. 3, 28. Col. 3, 11.

℣. 3. אפסים sic per *Kometschat.* 1. 2. 3. 5. 21. & in marg. 6. 9. ℣. 6. עד omittunt 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 7. אל pro ־ eo hab. על 6. 9. in marg. & sic fu. 5. ℣. 8. ונרפאו sic per *Pe Schuatum* 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. *Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 2. col. 3. ℣. 9. חיה sine *Psik* 2. 5. 21. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. אל per *Makk.* 2. 3. 5. ℣. 10. דוגים cum *Kri* דיגים 1. 2. 3. & *Mas. Erff.* contra *M. I.* למינה cum *Mapp.* 2. 3. 6. 9. 15. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ac *M. I.*

כדגת הים הגדול רבה מאד׃ בצאתו וגבאיו ולא 11
ירפאו למלח נתנו׃ ועל־הנחל יעלה על־שפתו מזה 12
ומזה כל־עץ־מאכל לא־יבול עלהו ולא־יתם פריו
לחדשיו יבכר כי מימיו מן־המקדש המה יוצאים והיו
פריו למאכל ועלהו לתרופה׃ כה אמר אדני 13
יהוה גה גבול אשר תתנחלו את־הארץ לשני עשר
שבטי ישראל יוסף חבלים׃ ונחלתם אותה איש כאחיו 14
אשר נשאתי את־ידי לתתה לאבתיכם ונפלה הארץ
הזאת לכם בנחלה׃ וזה גבול הארץ לפאת צפונה טו
מן־הים הגדול הדרך חתלן לבוא צדדה׃ חמת 16
ברותה סברים אשר בין־גבול דמשק ובין גבול חמת
חצר

בצאתיו ק nem: *earum* arborum. cf. Ef. 33, 16. c 58, 11. x) *e Sanctuario exeunt.* vid. v. 1. והיה קרי *Coccejus*: h.e. quia is fermo est fermo Dei, & commemoratio fœderis ac promissionum eius. quod verbum non redit ad Deum vacuum Ef. 55, 11. y) *idem erit fructus eius.* earum. z) Gen. 2, 9. a) *& folium eius ad sanationem.* Vulg. *ad medicinam.*

c) *sicut pisces maris.* d) *magni* f. mediterranei. v. 15. 19. 20. cf. Num. 34, 6. 7. Iof. 1, 4. c. 9, 1. e) *multi valde* v. 7. 9. cf. Pf. 104, 25. ℣. 11. f) *Cœnosa* tamen *maris* mortui. (3) Iob. 8, 11. c. 40, 21. cf. etiam Ier. 38, 22. g) *& palustria* f. lacunæ *eius.* (2) Ef. 30, 14. cf. 2 Reg. 3, 16. h) *& quæcunque non sanabuntur* v. 8. 9. i) *sali data sunt.* Tig. *ad salsuginem damnati sunt.* salsa manebunt. cf. not. Deut 29, 22. Supererit etiam tum, quando aquæ viuæ exiuerint e throno Dei per quatuor partes orbis, pars aliqua *maris mortui*, cuius aquæ non sanabuntur, sed quæ tradentur iudicio salis. cf. Ef. 66, 24. Zach. 14, 17. seqq. Apoc. 20, 8. *Coccejus*: Tales sunt, qui sapientia propria se muniunt aduersus veritatem, & scripturas vbique contorquent omni versutia. Quales non facile ad cognitionem veritatis perducuntur. Sunt enim irrisores, & sibi sapientes videntur, quod ingenio abundent ad obloquendum & obstrependum. At Ion. *pro fodinis salis erunt*; quasi in alium & bonum vsum destinatæ. cf. *Abarb.* f. 218. d. ℣. 12. k) *Porro iuxta fluuium.* l) *adscendet* f. *crescet* Ef. 32, 13. m) *in ripa eius* v. 6. 7. n) *ab vtraque parte.* v. 7. *Abarb.* i. e. a parte Ifraelitarum & gentium. o) *omnis generis arbores* Gen. 2, 9. p) *cibi*, i. e. pomiferæ, f. fructus ad cibum ferentes. cf. Leu. 19, 23. Deut. 20, 20. q) *cuius* vel quarum *folia non defluent, marcescent.* Pf. 1, 3. fed femper virebunt. r) *neque finietur* fructus earum. c. 24, 11. Gen. 47, 15. s) fed *singulis mensibus suis* 1 Par. 23, 31. Vulg. & Ion. *per singulos menses.* Syr. *quouis initio mensium.* t) *præcoqua*, *præcoces fructus ferent.* Pi. (2) Deut. 21, 16. cf. Cant. 7, 14. u) *quia* (vt caussam scias) *aqua eius*; vel propter collectionem

(1) Quæ vere mystica esse, manifestum est. Alludi autem videtur ad *balsami fruticem*, qui Iudææ proprius fuit, vt supra ad c. 27, 17. ex *Plinio* adnotauimus. Sicut etiam *salus est ex Iudæa* Ioh. 4, 22. De significatione vero, inquit *Calouius*, eam commode expressit *Ofiander*: Ex *Euangelii prædicatione* & sacramentorum administratione *nascentur* passim plurimi *Christiani*, qui sunt bonæ & fœcundæ arbores. Et vt variæ arborum species varios *bonos fructus* gignunt, ita illi pro diuersitate donorum variis & diuersis rationibus proximo inseruiunt. &c. Conf. Ef. 61, 3. Matth. 13, 52. Phil. 1, 11. 1 Petr. 3, 1. At *arbor vitæ*, quæ (ad imitationem huius visi Ezechielis) conspecta est a Iohanne Apoc. 22, 2. frutescere ab vtraque fluminis parte, absque omni dubitatione figurat *Christum Iesum*, per obedientiam & mortem suam factum *caussam vitæ & salutis* miseris peccatoribus, quibus absque eo fuisset pereundum. *In ipso enim est vita* Ioh. 1, 4. Ita *Vitringa* Comment. in Apoc. p. 1219. Et huic ligno vitæ conformari oportet nos, ceu arbores frugiferas, inquit *Calou.* ad h. l. vbi plura relegi merentur. Nec male de *foliis* harum arborum in Lex. suo p. 826. scribit *Coccejus*: Bona opera fidelium, quæ alioquin etiam infideles faciunt, *redolent fidem & charitatem*, & sic sunt ad conuersionem gentium adcommodata. ℣. 13. b) c. 45, 1. 15. c) Ion. LXX. Ar. Vulg. S. *hic erit terminus.* Sic *Abarb.* coll. c. 25, 7. vbi לבן & לבג in Ctibh, & Kri permutantur. At Coccejo id est *erectio*, & *Neumanno* in Exodo L. S. p. 256. *flexus* vel *inclinatio* termini (1). d) *ad quem in hereditatem accipietis* terram. Num. 33, 54. c. 34, 13. Ef. 14, 1. 2. e) *duodecim tribubus Israelis* v. 21. 22. c. 37, 19. quas omnes, fec. litteram huius prophetiæ, in patriam suam aliquando reducendas esse, non solum vrget *Abarbanel* ad h. l. sed etiam *Meyerus* in Differt. p. 81. seqq. ex Deut. 30, 1-10. (coll. Ef. 11, 9. Ez. 36, 24. seqq.) Deut. 32, 34-43. (coll. Rom. 15, 10. Zach. 14, 10. Mal. 3, 24.) Pf. 69, 36. 37. Ef. 11, 11. seqq. c. 49, 6. 8. 12. 14. sqq. c. 14, 1. 2. 3. Ier. 50, 4. 5. c. 3, 14-19. c. 16, 14. 15. aliisque locis Scripturæ probandum suscepit, *remigrationem Israelitarum in terram suam*, esse ex harum rerum numero, quæ fieri possint; quamuis *ratione modi & circumstantiarum* ea ante complementum fit maneatque *mysterium*, coll. Rom. 16, 25. 26. & Rom. 11, 25. sic etiam *Coccejus* ad h. l. coll. Luc. 21, 24. Ier. 30, 18. seqq. c. 31, 38. seqq. ita tamen, vt etiam *terra gentium* sit hereditas Dei Ier. 3, 19. & Ecclesia habitatura in arcibus terræ Deut. 33, 29. Ef. 58, 14. *Grotius* hæc omnia refert ad tempora Ezræ, atque ita ad h. l. scribit: *Hæc adsignatio, & quæ sequitur capite postremo, locum habitura fuisset, si decem tribus non minus, quam Iuda & Beniamin se ad Deum conuertissent.* etc. At (recte *Calouius* ait) hic simpliciter adsignantur possessiones omnibus tribubus. Nullius *hypotheseos* vel *conditionis* hic (neque c. 37, 13. 14. immo *pollicetur Deus* c. 43, 7. *fore, vt non polluant amplius domus Israelis nomen sanctitatis suæ.* coll. Deut. 30, 6. Ier. 32, 39.) adparet vel minimum vestigium. Neque vero opus fuisset accurata omnium terminorum designatione, si intellexisset Deus, *tribus illas nunquam redituras.* Non redeuntes nullis indigebant possessionibus. Deum vero, qui omnia prænidit ab æterno, frustra determinare voluisse istos limites, nullatenus consentaneum. Quapropter manifestum hic argumentum habemus, *non posse hæc intelligi de terra Cananæa, & de duodecim tribubus Israel sec. litteram*, sed de spirituali Cananæa, *Ecclesia Christi*, deque *Israele sec. promissionem*, veris fidelibus intelligenda esse. *Duodecim ergo tribus sunt omnes fideles.* &c. Conf. etiam *Meyeri* Differt. p. 71. seqq. & p. 91. vsque ad finem *pro mystica horum vltimorum capitum Ezechielis significatione*, quam alicubi etiam agnoscit *Abarbanel* vt supra ad v. 1. notauimus. vt frustra fit idem Iudæus dilemmate, quod ceu inuictum argumentum opponit Christianis in Comment. suo fol. 220. col. 2. *aut omnia huius prophetiæ ad litteram, aut mystice omnia accipienda & intelligenda esse.* de quo tn. hic plura addere non possumus. Quicquid vero sit de reditu Israelitarum in terram Canaan, quem nos euentui & diuino arbitrio relinquimus; quæ passim de domo Domini eiusque ministerio occurrunt, *prophetia de materiali Templo & externo cultu explicari non possunt*: cum ritus eiusmodi nec statui Ecclesiæ N. T. nec aliis prophetiis conueniant, vt probe ostendit idem *Meyerus* l. c. p. 102-119. coll. Ef. 66, 1. Ier. 3, 16. Zach. 14, 20. 21. Ez. 20, 25. Pf. 110, 4. Ef. 19, 19. Mal. 1, 11. &c. f) S. *Iosepho* duo erunt *funes* i. e. vt Ion. habet: *Ioseph accipiet duas portiones* (quæ *funibus* mensurari solebant. vid. Iof. 17, 5. 14. 2 Sam. 8, 2.) vt olim, pro tribu *Ephraim* & *Manasse*, ad complendum numerum XII. tribuum, quia tribus Leui nullam partem hereditatis de terra accipiebat. *Abarb.* coll. Gen. 48, 5. Iof. 17, 17. ℣. 14. g) *Et hereditabitis eam.* cf. Ef. 57, 13. h) *vir* f. *quisque* c. 1, 9. c. 4, 16. *sicut frater ipsius*, Leu. 7, 10. i. e. æqualibus partibus per XII tribus; fecus ac olim factum est, vbi numerosiori tribui plus dabatur. Num. 33, 54. cf. 2 Petr. 1, 1. i) *quia sustuli manum meam.* Ion. *quia iuraui in Verbo meo.* c. 20, 22. 42. c. 36, 7. k) cf. Gen. 12, 7. c. 17, 8. c. 26, 3. c. 28, 13. &c. l) *ideoque cadet*, h. e. iacta forte distribuetur *vobis hæc terra in hereditatem* vel *hereditario iure.* v. 22. c. 45, 1. ℣. 15. m) S. *Hic, inquam, erit terminus* terræ v. 13. n) *ad plagam* f. *latus septemtrionale.* cf. v. 18. 19. 20. c. 48, 1. Ex. 26, 20. Iof. 18, 12. o) *a mari magno* f. *mediterraneo.* v. 10. 19. 20. p) *via* f. *per viam.* cf. c. 42, 1. q) *Chetlonis.* in Syria Damascena c. 48, 1. r) *qua itur* f. *venitur* v. 20. *Sedadam* in eodem tractu. cf. Num. 34, 8. ℣. 16. s) *Chamat.* v. 20. Num. 13, 21. c. 34, 8. 1 Reg. 8, 65. 2 Reg. 18, 34. Zach. 9, 2. t) *versus Beroth.* cf. 2 Sam. 8, 8. u) & *Sibhraim.* x) *quæ* oppida *sunt*, y) *inter terminum* Damasci & Chamathæ c. 48, 1. z) cf. not. Ef. 17, 1. Zach. 9, 1.

℣. 11. בצאתו cum *Kri* בצותיו 1. Sic & *Maſ. Erff.* quæ vero pro *Ctib* habet בצאתי ℣. 12. לחדשיו per *Segol* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. Ceterum לחדשו *defect.* scribunt cum *Kri* לחדשיו 1. & *Maſ.* 1 *Erff.* יבכר Ita cum *Kri* יבכר 1. & *Maſ.* 7 *Erff.* item 5. qui vero יבכור scribit. ℣. 13. גה cum *Kri* גא ℣. 15. לבוא per *Kam.* 1. & in marg. 6. 9.

17 חצר התיכון אשר אל־גבול חורן: והיה גבול מן־הים
חצר עינון גבול דמשק וצפון צפונה וגבול חמת ואת
18 פאת צפון: ופאת קדים מבין חורן ומבין דמשק ומבין
הגלעד ומבין ארץ ישראל הירדן מגבול על־הים
19 הקדמוני תמדו ואת פאת קדימה: ופאת נגב תימנה
מתמר עד־מי מריבות קדש נחלה אל־הים הגדול ואת
20 פאת־תימנה נגבה: ופאת־ים הים הגדול מגבול עד־נכח
21 לבוא חמת זאת פאת־ים: וחלקתם את־הארץ הזאת
22 לכם לשבטי ישראל: והיה תפלו אותה בנחלה לכם
ולהגרים הגרים בתוככם אשר־הולדו בנים בתוככם
והיו לכם כאזרח בבני ישראל אתכם יפלו בנחלה
23 בתוך שבטי ישראל: והיה בשבט אשר־גר הגר אתו
שם תתנו נחלתו נאם אדני יהוה:

מח CAP. XLVIII.

ואלה שמות השבטים מקצה
צפונה אל־יד דרך־חתלן לבוא־חמת חצר עינן גבול
דמשק צפונה אל־יד חמת והיו־לו פאת־קדים הים דן
2 אחד: ועל גבול דן מפאת קדים עד־פאת ימה אשר
3 אחד: ועל גבול אשר מפאת קדימה ועד־פאת־ימה
4 נפתלי אחד: ועל גבול נפתלי מפאת קדמה עד־
פאת

a) Item *Chatser-Tichon*, s. media; vt ab aliis huius nominis vrbibus distinguatur. cf. v.17. b) quæ vrbs est prope terminum s. *in limine Chavran*, h.e. sec. LXX. *Auranitidis*; quomodo hæc terra etiam a *Ptolemæo* vocatur. Vide sis *Lightf.* Chorogr. ad Lucam c. 1. sect. 5.

℣. 17. c) S. *Porro erit terminus* a mari v. 15. d) quæ etiam *Chatsar-Enan* dicitur c. 48, 1. Num. 34, 9.10. q. d. *villa fontibus irrigua*. e) *terminus Damasci*. v. 16. f) Cocc. *& aquilonare*, i. e. sec. Kimchi: *& reliqua pars septemtrionalis* terræ sanctæ *versus aquilonem*. Aut *Tsaphon* hic est nomen oppidi, vt illius Gaditarum trans Iordanem Ios. 13, 27. g) *& terminus Chamathæ* v. 16. h) *atque ita habes latus septemtrionale*. Ita Raschi, & Cocc. etiam v. 18. 19. S. *& quidem cum angulo septemtrionis*. Tig. *atque is est limes aquilonaris*. bene; nam את proprie nomen est, quod ægre in aliis linguis exprimi potest; q. d. & hæc *continua series* est termini septemtrionalis. cf. infra v. 20. & not. c. 31, 4. Ita Syr. *hæc est plaga septemtrionalis*.

℣. 18. i) *Et latus orientale* c. 45, 7. k) *ab intermedio Auranitidis*. Cocc. *per Auranitidem*, & per regionem Damasci v. 16. l) *& per Gileaditidem* Num. 32, 1. quæ tn. sec. R. Salom. heic non accensita fuit terræ sanctæ, sicut nec reliqua regio trans Iordanem. m) *& inter reliquam terram Israelis ad* vel *trans Iordanem*. n) Ion. *a termino, qui est ad mare orientale*. cf. v. 20. o) *ad mare anterius s. orientale*. Ioel 2, 20. Zach. 14, 8. i. e. *mare salis* s. *mortuum*. vt olim Num. 34, 12. p) *metiemini*, vos Israelitæ. cf. Num. 35, 5. q) Tig. *atque is limes est Orientalis*. vid. not. v. 17.

℣. 19. r) *Et latus* v. 15. *australe*. c. 48, 16. 28 s) *versus austrum*. c. 21, 2. Ex. 27, 9. t) *a Thamar*, q. d. *a Palma*, i. e. *ab Ierichò* (vt habet *Ion.* hic & c. 48, 27. & Iud. 20. 33.) vrbe

vrbe palmarum, quibus ager eius abundabat. vid. not. Deut. 34, 3. u) vsque *ad aquas contradictionis Kades* c. 48, 28. Sic vocatur is locus etiam Num. 27, 14. ex historia, quæ est Num. 20, 3. 13. x) Vulg. *& torrens*. Tig. *ad torrentem Aegypti*, ex Num. 34, 5. Ios. 15, 4. &c. ita Belgæ Cocc. & Kimchi, coll. Num. 34, 5. Ps. 124, 4. vbi tn. ה est paragog. & vox penacuta. Hinc Ion. & Syr. *possessionem*. S. *hereditatem*. & sic c. 48, 28. y) vsque ad mare *magnum* v. 20. s. mediterraneum. vid. v. 10. z) *atque ita habes angulum* s. *limitem* vid. not. v. 17. a) *versus austrum*.

b) *versus meridiem*. c. 48, 10. 33. ℣. 20. c) Cocc. *Et latus occiduum* c. 45, 7. d) erit *mare magnum* v. 10. 19. e) *a termino* s. *limite* meridiano v. 19. cf. v. 18. f) S. & Syr. *vsque ad Nochach*. Melius Ion. Tig. Cocc. *vsque versus*, s. *vsque e regione* illius loci, quo itur Chamatham. vid. Iud. 19, 10. g) v. 16. 17. c. 48, 1. Num. 13, 21. c. 34, 8. Ios. 13, 5. Iud. 3, 3. h) Vulg. *hæc est plaga maris*, s. *latus occiduum*. c. 48, 2. Num. 35, 5. ℣. 21. i) *Diuidetis itaque hanc*, sec. limites suos descriptam *terram* Ios. 13, 7. k) *sec. XII. tribus Israel* vel *vobis* inquam XII. *tribubus Israelis* v. 13. 22. c. 45, 8. ℣. 22. l) S. *Sed fiet*. cf. v. 9. 10. 23. m) S. vt *iacta sorte diuidatis eam* v. 14. n) *pro hereditate*. vid. c. 45, 1. o) Vulg. *vobis & aduenis*. LXX. *proselytis*. Syr. *vobis, & illis, qui conuertuntur ad me*. sic v. 23. cf. Ex. 12, 49. p) *qui commorantur inter vos*. cf. Leu. 17, 10. 12. q) *qui* scil. *liberos generauerint* inter vos Leu. 25, 45. cf. 1 Cor. 4, 15. r) erunt enim vobis *sicut indigena* Leu. 19, 34. s) ideoque vobiscum *cadent* (sortes eorum) *pro hereditate* v. 14. c. 45, 1. t) v. 13, 21. c. 48, 19. Sic ergo tollitur discrimen gentium & Iudæorum, quod sub veteri fœdere manebat. cf. Es. 56, 3. 6. 7. ℣. 23. u) S. *Quare fiet* v. 9. 10. 22. Ideo *in tribu*. x) construe: *qua cum ipsa*, vel *apud quam commoratur aduena*. Es. 54, 15. y) *ibi dabitis ei* hereditatem ipsius. z) c. 11, 8. c. 16, 14. CAP. XLVIII. v. 1. a) *Hæc autem sunt nomina*. Ex. 1, 1. b) *tribuum*. de quibus in genere tantum dixerat c. 47, 13. 21. 22. hic vero omnes ac singulæ recensentur, peculiari ordine, & quædam alio loco, quam quem olim obtinuerunt: certo haud dubie documento, *præteriisse vetera, & omnia hic noua fieri* 2 Cor. 5, 17. suntque *septemtrionales* (respectu sanctuarii, in medio positi v. 8-22.) *septem*: Dan, Ascher, Naphtali, Manasses, Ephraim, Ruben, Iuda v. 1-7. *Meridionales quinque*: Beniamin, Simeon, Iissaschar, Zebulon & Gad. v. 23-27. *Partes capitis*, sec. Schmidium, *tres* sunt: describuntur enim I. termini *hereditatis singularum tribuum* v. 1-7. & v. 23-29. II. *Thruma* s. *sacra terræ portio* v. 8. 9. & 20. pro sacerdotibus & sanctuario v. 10-12. pro Leuitis v. 13. vrbe v. 15. 16. suburbio v. 17. & cultoribus vrbis v. 18. 19. & pro Principe v. 21. 22. III. *Exitus* & *Portæ vrbis* v. 30-34. cum eiusdem *ambitu* & notabili *nomine* v. 35. c) *ab extrema parte* intrinseca. Tig. *in extrema parte*. cf. not. c. 33, 2. al. vt Cocc. *a termino* septemtrionali. d) *ad aquilonem*, versus septemtrionem c. 47, 15. e) *iuxta* viam, q. d. *ad manum*, s. *ad latus* viæ. cf. Ex. 2, 5. Num. 13, 29. 1 Sam. 4, 13 18. 2 Sam. 15, 2. c. 18, 4. f) vid. c. 47, 15. g) *qua itur Chamatham* c. 47, 20. h) *Chatsar-Enan*. vid. c. 47, 17. i) *terminus Damasci* c. 47, 16. k) *versus septemtrionem* c. 47, 17. l) i. e. *iuxta* Chamatham. vt paullo ante. m) *& erunt illi* sc. tribui Dan, in fine versus. n) Cocc. *latus orientale*; vel: *a latere orientali*. c. 47, 18. o) *ad mare* s. *vsque ad occiduum terminum* c. 47, 20. & hic seqq. versus. ὁ. καὶ ἔσαι αὐτοῖς τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἕως πρὸς θάλασσαν. Sic Ar. p) *Dan vna* tribus, & vnius ex XIII. portionibus possessor ac heres. cf. v. 2. seqq. ℣. 2. q) *Et iuxta terminum* Dan. sic v. 3. seqq. Num. 2, 5. 20. r) *a latere orientali*. v. 3. 16. 23. c. 45, 7. s) vsque *ad latus occiduum*. sic v. 3. seqq. c. 47, 20. t) *Ascher vna* tribus, vt v. 1. ℣. 3. u) *Inde iuxta terminum* Ascher &c. vid. v. 2. ℣. 4. x) vid. v. 2. y) sic v. 3. 5. 23.

℣. 16. חורן ita legunt, sed חירן scribunt 1. 2. 5. & *Mas. Erff.* ℣. 17. וצפון sine *Psik* 1. 3. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 19. ואת־פאת sic 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ℣. 20. Pro זאת hab. ואת 2. sic fu. 5. ℣. 22. בנחלה cum Gaiah 5. sec. *Mas. Erff.* הולידו *plene* 2. 5. 6. 9. 12. 20. 23. contra *Mas.* 1. *impr. & Erff.* h. l. ac *impr.* Leu. 25, 45. CAP. XLVIII. ℣. 1. חתלן ita cum *Psik* 1. 5. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. At ceteri omittunt.

incipiunt a termino orientali totius terræ, & in eius occidentalem finiuntur; istæ vero tres portiones non sic, nisi cum sic poniur portio Principis versus orientem & occidentem. Ita recte Nic. *de Lyra* h. l. conf. Ichnographiam terræ sanctæ apud

ב' שעמים

Meyerum l. c. *l) eritque sanctuarium in medio eius.* v. 10. 21. cf. c. 45, 3. 4. Positum itaque hic fuit Sanctuarium seu Templum extra vrbem, vt iam supra ad c. 45, 6. monuimus: sicut etiam Iohannes Apoc. 21, 22. *in noua Hierosolyma Templum non vidit*: quod hæc ipsa tota in emphasi

ה פאת ימה מנשה אחד : ועל גבול מנשה מפאת קדמה
6 עד־פאת ימה אפרים אחד : ועל גבול אפרים מפאת
7 קדים ועד־פאת־ימה ראובן אחד : ועל גבול ראובן
8 מפאת קדים עד־פאת ימה יהודה אחד : ועל גבול
יהודה מפאת קדים עד־פאת ימה תהיה התרומה
אשר־תרימו חמשה ועשרים אלף רחב וארך כאחד
החלקים מפאת קדימה עד־פאת־ימה והיה המקדש
9 בתוכו : התרומה אשר תרימו ליהוה ארך חמשה
י ועשרים אלף ורחב עשרת אלפים : ולאלה תהיה
תרומת־הקדש לכהנים צפונה חמשה ועשרים אלף
וימה רחב עשרת אלפים וקדימה רחב עשרת אלפים
ונגבה ארך חמשה ועשרים אלף והיה מקדש־יהוה
11 בתוכו : לכהנים המקדש מבני צדוק אשר שמרו
משמרתי אשר לא־תעו בתעות בני ישראל כאשר
12 תעו הלוים : והיתה להם תרומיה מתרומת הארץ
13 קדש קדשים אל־גבול הלוים : והלוים לעמת גבול
הכהנים חמשה ועשרים אלף ארך ורחב עשרת
אלפים

esset *Thronus Dei* Ier. 3, 17. coll. Leu. 26, 11. 12. ℣. 9. *m*) S. *Thruma*, i. e. *separata portionis*, strictius sic dictæ. cf. v. 8. *n*) *quam auferetis*, separabitis *Domino*. v. 20. Incipit enim hic partiri *Thrumam* f. separatam portionem, latius ita dictam v. 8. inter Dominum & Principem. Portio Domini in medio est 25000. longitudinis, & etiam latitudinis v. 20. reliquum ad orientem & occidentem cedit Principi v. 21. 22. vt etiam ad v. 8. iam diximus. *o*) *longitudo* sit 25000. *calamorum*. cf. not. v. 8. *p*) *latitudo autem* v. 8. 10. *q*) 10000. calamorum. Totius quidem portionis Domini, vt modo innuimus, latitudo erat 25000. sec. v. 20. sed quum diuidere eam vellet in tres partes (Sacerdotum versus septemtrionem v. 10. Leuitarum in medio v. 13. & Vrbis versus meridiem v. 15.) id prius facit, & tum denique v. 20. consummat latitudinem 25000. *Cocc.* ℣. 10. *r*) *Horum autem erit* v. 12. *s*) S. *Thruma sanctitatis*; i. e. pro sanctuario & sacerdotibus separata portio. v. 18. 20. 21. c. 45, 6. 7. *t*) *nempe sacerdotum* v. 11. c. 45, 4. *u*) quæ sacra portio *versus septemtrionem* v. 17. 31. habebit in longitudine. *x*) *viginti quinque millia calamorum* v. 8. 9. *Cocceius*: Calamorum dico, *non cubitorum*. Nam non est moris, eximiam quantitatem paruis mensuris metiri. Et testus argumentum suppeditat c. 45, 2. vbi sanctum dicitur *quadratum*, habens *quingenties quingenta*. Hi sunt *calami* c. 42, 16. seqq. &c. cf. not. supra ad v. 8. & c. 45, 1. *y*) *& versus mare*, in latere occiduo. v. 17. 21. *z*) *latitudo* portionis pro Sanctuario & Sacerdotibus. cf. v. 13. & latiore acceptione v. 8. *a*) *erit* 10000. calamorum. *b*) *sic etiam versus orientem*, in latere orientali v. 3. 17. *c*) *latitudo* erit 10000. *d*) *ad meridiem vero* v. 23. sicut in latere septemtrionali, ab initio versus. *e*) *longitudo* erit 25000. perticarum. *f*) *eritque sanctuarium in medio eius* portionis, vt dictum v. 8. c. 45, 4. ℣. 11. *g*) *Sacerdotum*, inquam. v. 10. *h*) Vulg. & S. erit *sanctuarium*. Tig. id *dicatum* erit. Sic R. Sal. *portio hæc sacra erit sacerdotum*. At *sanctificatis* scil. sacerdotibus f. sacerdotum, *qui sancti* vel *sanctificati sunt*, id reddunt LXX. Ion. Syr. Ar. Cocceius: *sanctificato*, quod est sec. Kimchium per distributionem: *quicunque eorum* est *sanctificatus*, vel *quotquot sanctificati sunt*. cf. 1 Par. 26, 18. *i*) *nempe de posteris Tsadok*. vid. not. c. 40, 46. c. 44, 15. & cf. 1 Reg. 2, 35. *k*) c. 44, 8. 15. 16. *l*) c. 44, 15. *m*) *errantibus Israelitis*, quemadmodum errauerunt & in idololatriam prolapsi sunt alii Leuitæ. vid. c. 44, 10. ℣. 12 *n*) *Erit itaque illorum*. v. 10. *o*) Cocc. *ablatio*. Ion. & Syr. *separatio* (1) idem significat, quod sequens nomen. LXX. Vulg. & Ar. *primitiæ*. vt infra dicitur v. 14. *p*) vid. v. 8. 9. *q*) vid. c. 43, 12. c. 45, 3. *r*) *iuxta terminum* Leuitarum. vel: pars sacerdotum pertinget *ad terminum* Leuitarum versus austrum v. 13. cf. v. 2. 3. c. 47, 16. ℣ 13. *s*) *Leuitæ enim* erunt. Al. *Leuitarum enim* portio erit. vid. not. c. 45, 5. *t*) *iuxta* c. 42, 7. *u*) *terminum sacerdotum*, v. 9-12. descriptum. *x*) Habuit hæc portio Leuitarum similiter, vt Sacerdotum v. 10. longitudinem 25000. & latitudinem 10000. calamorum.

℣. 5. *z*) conf. v. 2. ℣. 7. *a*) cf. not. v. 1. ℣. 8. *b*) *Iuxta terminum vero Iudæ* a latere orientali, vsque ad latus occidentale. v. 2. 3. &c. *c*) *erit Trumah* f. sacra terræ portio v. 9. c. 45, 1. non diuidenda pro XII. tribuum hereditate, sed separanda tum pro Sanctuario, Sacerdotibus, Leuitis & vrbe, tum pro Principe. cf. not. v. 1. *d*) *quam auferetis* v. 9. c. 45, 1. *e*) *viginti quinque millia* sc. *calamorum*. Quod nomen mensuræ, etsi expressum non sit, necessario tamen subintelligendum hic est, postquam disertis verbis c. 42, 16. seqq. constat, exteriorem ambitum templi in singulis lateribus habuisse 500. & in tota quadratura 2000. *calamos*, coll. c. 45, 2. vbi repetuntur, quæ illic commemorata erant. Cumque 500. indissolubili nexu coniunguntur c. 45 & hic v. 9. seqq. cum longitudine 25000. & latitudine 10000. immo v. 20. cum latitudine 25000. calamorum, necessario sequitur, eandem *calamorum* mensuram intelligendam esse. vid. *Meyeri* Dissert. p. 41. seqq. *f*) *latitudinis* a septemtrione ad austrum, sic v. 9. 10. 13. 15. *g*) *longitudinis vero*, f. *longitudo vero* ab orientali limite terræ ad occiduum. Strictius sumitur v. 9. 10. 13. de longitudine sacratioris spatii, f. portionis Sacerdotum, Leuitarum & vrbis, intra partem Principis ab oriente & occidente. cf. not. v. 9. *h*) *erit sicut vna partium* v. 21. c. 45, 7. *i*) *a latere* vel limite terræ *orientali* v. 2. 3. &c. *k*) vsque ad *latus occiduum* v. 2. 3. seqq. i. e. *sicut portiones tribuum incipiunt ab oriente, & terminantur in occidentem sec. longitudinem suam* (per calamos non definitam); *ita & istæ tres* (portiones Sacerdotum, Leuitarum & Vrbis) *ab inuicem diuisæ. Sed in hoc est differentia, quod fortes tribuum inci-*

℣. 6. ועד־פאת per *Metea* 1. 2. 5. 6. 9. 20. sic fu. 5. præf. ו omittunt 3. 5. ℣ 8. Posterius עד־פאת per *Mun* 1. 2. 3. 6. 9. 10. בתוכו sic 1. 3. 5. 22. & sic fe. 2. At reliquis hoc est *Kri*, & בתוכה *Cthib*, præter *Mas.* ad v. 15. ac *M. I.* ℣. 10. והיה sic 1. 2. 3. 20. תהיה תרומת sine *Geresch* 2. 11. 20. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ולאלה מקדש ita 3. 6. 9. 20. sic fu. 5.

אֲלָפִים כָּל־אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת
14 אֲלָפִים׃ וְלֹא־יִמְכְּרוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יָמֵר וְלֹא יַעֲבוּר — יעביר קרי
טו רֵאשִׁית הָאָרֶץ כִּי־קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים
הַנּוֹתָר בָּרֹחַב עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף חֹל־הוּא
16 לָעִיר לְמוֹשָׁב וּלְמִגְרָשׁ וְהָיְתָה הָעִיר בְּתוֹכֹה׃ וְאֵלֶּה — בתוכו קרי
מִדּוֹתֶיהָ פְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
וּפְאַת־נֶגֶב חֲמֵשׁ חמש מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמִפְּאַת — חמש כתיב ולא קרי
קָדִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּפְאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ
מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים׃ 17 וְהָיָה מִגְרָשׁ לָעִיר צָפוֹנָה
חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְנֶגְבָּה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וְקָדִימָה
18 חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְיָמָּה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ וְהַנּוֹתָר בָּאֹרֶךְ
לְעֻמַּת ׀ תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים קָדִימָה וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים יָמָּה וְהָיָה לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְהָיְתָה
19 תְבוּאָתֹה לְלֶחֶם לְעֹבְדֵי הָעִיר׃ וְהָעֹבֵד הָעִיר יַעַבְדוּהוּ — תבואתו ק׳
כ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ כָּל־הַתְּרוּמָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף

y) *omnis longitudo*, in latere sc. septemtrionali & meridionali v. 10. z) *& latitudo*. In latere occiduo & orientali. vt v. 10.

℣. 14. a) *Non autem*. vel *Nihil autem vendent de illa* portione sua, nec Sacerdotes v. 10. nec Levitæ v. 13. cf. Leu. 25, 34. b) *nec* quisquam *permutabit*. Vulg. & Syr. *neque mutabunt*. Ier. 2, 11. c) *neque transferet*. Syr. *neque transferent* scil. de portione sua ad alios. Num. 27, 7. 8. *Cthibh* esset: *& nihil transferetur*; nisi mavis cum *Hillero* de Kri p. 351. sub eo intelligere formam Hiphil defectiue scriptam. d) cum velut *primitiæ terræ* illa portio sit. cf. c. 44, 30. e) *quia sacrum Domino est*; quod ministerio Sacerdotum & Leuitarum dedicatum fuit. cf. Leu. 23, 20. c. 27, 14. 21. 23. 28. 30.

℣. 15. f) *Quinque autem millia* calamorum. vid. not. c. 45, 6. g) S. hoc est *residuum*. al. *residui*. cf. v. 18. 21. h) *in latitudine* 25000 calamorum v. 20. a septemtrione versus austrum v. 8. de quibus 10000. pro sacerdotibus v. 10 & 10000. pro Leuitis v. 13. iam designata fuerunt. i) Ion. Syr. Cocc. S. *ante* vel *e regione* 25000. longitudinis Leuitarum v. 13. k) *communioris vsus, non sanctum*, nec sacerdotibus nec Leuitis consecratum erit. c. 42, 20. 1 Sam. 21, 6. l) *pro Vrbe* c. 45, 6. m) *ad habitationem*, pro domibus & ædificiis vrbis, cuius mensuram describit v. 16. exitus vero & portas v. 30. seqq. ambitum & nomen v. 35. n) *& partim pro agro* s. *loco suburbano*, quo vndiquaque vrbs cingetur v. 17. o) *& vrbs erit in medio huius* vltimæ *partis* de Thruma s. separata a ceteris partibus terra. cf. v. 8. & 18.

℣. 16. p) *Et hæ sunt mensuræ* (c. 42, 15. c. 43, 13.) *Vrbis*, quæ sc. erit in medio illius portionis, vt dictum v. 15. q) *latus septemtrionale*. c. 47, 17. r) erit (absque suburbio, de quo v. 17.) 4500. *calamorum*. Male S. aliique hic *vlnas* s. *cubitos* supponunt. vid. not. v. 8. 10. c. 45, 1. s) *& latus australe*. v. 28. c. 47, 19. t) geminatio hæc sec. Cthibh, vt *Hillerus* de Kri p. 146. obseruauit, eundem sensum parit, q. d. *centenum quinum* &c. vt *septem septem* & *duo duo* sunt *septeni* & *bini* Gen. 7, 2. 15. u) *& a latere orientali* v. 2. 3. 23. x) *& latus occiduum* v. 2. 3. c. 47, 20. y) Vrbs situ suo quadrata v. 20. Apoc. 21, 16. in omni latere 4500. *calamos* habebat. Quam figuram etiam Hierosolyma terrestris, qualis olim fuit, imperfecte tamen expressit sec. *Vitringam* ad Apocal. l. c. p. 1109.

℣. 17. z) *Et erit suburbium* i. e. ager & locus suburbanus vndique ad quatuor latera vrbis v. 15. a) *versus septemtrionem* v. 10. 31. b) *quinquaginta & ducenti calami*. vel 250. *calamorum*. cf. not. v. 8. 10. 16. c) *& versus austrum* v. 10. d) *& versus occasum* v. 10. 21. e) 250. *calami*. Scilicet de 5000. calamis per singula latera vrbis & suburbanorum v. 15. si demas calamos 4500. ipsius vrbis v. 16. suburbanis supererunt 500. calami. Horum itaque dimidium sunt 250. calami, qui suburbio adsignantur non tantum versus septemtrionem & austrum (vbi amplius spatium non superest) sed etiam versus ortum & occasum. *Cocc.*

℣. 18. f) Quod vero ad *residuum attinet*, s. *quod reliquum est* (in hac tertia Thrumæ portione) in longitudine, ab ortu ad occasum; quæ erat 25000. calamorum v. 8. 15. 20. g) *iuxta* v. 21. h) *Thrumam* s. *ablationem sacram*, portionem scil. Leuitarum v. 13. & sacerdotum v. 10. i) 10000. cal. *versus ortum, &* 10000. *versus occasum*. Nam de medio totius 25000. calamorum longitudinis 5000. pro vrbe decerpta fuerunt v. 15. k) S. *manebit*. Tig. *permanebit*. Cocceius in parenthesi: (*erit autem iuxta ablationem sanctam*). nempe hoc inculcat; quia bis dicit. l) S. *vt sit*, al. illius, inquam, *prouentus* erit. Leu. 25, 3. 7. 12. m) *in panem* & cibum. 2 Sam. 9, 10. n) *cultoribus*; S. *pro operatoribus*; Tig. *operariis vrbis*. Cocc. *colentibus vrbem*. i. e. sec. Kimchium, qui agros, hortos & vineas eius colunt. cf. c. 36, 9. 34. Gen. 2, 5. Es. 30, 24. al. qui non domesticis suis, sed publicis ciuitatis commodis inseruiunt.

℣. 19. o) S. *Quod namque ad operatores vrbis*. Cocc. *Et, quod colentem vrbem* attinet. v. 18. p) S. *operabuntur in ea*, vrbe; quæ tn. in Hebr. est generis feminini. cum hic post verbum sit *suffixum masc.* Hinc Tig. *colent illud* residuum terræ spatium in longitudine v. 18. q) *Cocc.* Sensus est: colentes vrbem sine distinctione sumendos esse *ex omnibus tribubus Israelis*. cf. c. 37, 19. c. 45, 6.

℣. 20. r) *Tota* itaque *Thruma* s. *portio terræ separata* v. 8. Scil. complectens portionem Sacerdotum v. 10. Leuitarum v. 13. & Vrbis v. 15. s) *erit* 25000. *calamorum* in longitudine v. 9. 10. 13. 15.

℣. 14. מִמֶּנּוּ per *Sakephk* 1. 5. וְלֹא יָמֵר per *Merca* 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 15. ℣. 16. בְּתוֹכֹה sine *Kri* 5. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 16. 20. ׳ : 23. contra *Mas. impr. & Erff.* Posterius חמש. plane omittunt 1. 2. 3. 5. 14. contra *Mas. Erff. impressamque* h. l. & Ruth 3, 12.
℣. 18. תְּבוּאָתֹה sine *Kri* 2. 5. 10. 20. & *Mas. Erff.* ℣. 19. Pro יַעַבְדוּהוּ (quod pro *Kri* habent) in textu male scribunt יאבדוהו 1. & *Mas. Erff.*

אֶלֶף בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף רְבִיעִית תָּרִימוּ אֶת־
21 תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ אֶל־אֲחֻזַּת הָעִיר׃ וְהַנּוֹתָר לַנָּשִׂיא
מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל־
פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף תְּרוּמָה עַד־גְּבוּל קָדִימָה וְיָמָּה
עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף עַל־גְּבוּל יָמָּה לְעֻמַּת
חֲלָקִים לַנָּשִׂיא וְהָיְתָה תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וּמִקְדַּשׁ
22 הַבַּיִת בְּתוֹכֹה׃ וּמֵאֲחֻזַּת הַלְוִיִּם וּמֵאֲחֻזַּת הָעִיר בְּתוֹךְ
אֲשֶׁר לַנָּשִׂיא יִהְיֶה בֵּין גְּבוּל יְהוּדָה וּבֵין גְּבוּל
23 בִּנְיָמִן לַנָּשִׂיא יִהְיֶה׃ וְיֶתֶר הַשְּׁבָטִים מִפְּאַת קָדִימָה
24 עַד־פְּאַת־יָמָּה בִּנְיָמִן אֶחָד׃ וְעַל גְּבוּל בִּנְיָמִן מִפְּאַת
כה קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה שִׁמְעוֹן אֶחָד׃ וְעַל גְּבוּל
שִׁמְעוֹן מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה יִשָּׂשכָר אֶחָד׃
26 וְעַל גְּבוּל יִשָּׂשכָר מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה זְבוּלֻן
27 אֶחָד׃ וְעַל גְּבוּל זְבוּלֻן מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה
28 גָּד אֶחָד׃ וְעַל גְּבוּל גָּד אֶל־פְּאַת נֶגֶב תֵּימָנָה וְהָיָה גְבוּל
29 מִתָּמָר מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ נַחֲלָה עַל־הַיָּם הַגָּדוֹל׃ זֹאת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּפִּילוּ מִנַּחֲלָה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵלֶּה
ל מַחְלְקוֹתָם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וְאֵלֶּה תּוֹצְאֹת
הָעִיר מִפְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מִדָּה׃
ושערי

portionis v. 8. 20. i) *vsque ad terminum orientalem* v. 1. 2. 3. descriptum c. 47, 18. k) *&* *versus occidentem* v. 10. 17. l) *ante* 25000. Trumæ in latitudine. m) *ad terminum*

בתוכו קרי

occidentalem. de quo supra c. 47, 20. n) *iuxta partes* Iudæ & Beniamini v. 22. sc. *quod reliquum est*, ab initio versus. cf. v. 18. c. 45, 7. o) id inquam *Principis* erit v. 22. p) *vt sit.* vel *ita erit.* q) v. 10. 18. 20. r) *&* *sanctuarium* c. 45, 4. *Domus* s. Templi c. 47, 1. s) *in medio eius*, inclusum nempe ab oriente & ab occidente hereditati Principis. cf. supra v. 8. 10. ℣. 22. t) *A possessione quoque Leuitarum* v. 13. u) & *a possessione vrbis* v. 15. 20. 21. x) legendum in parenthesi vsque ad Atnachum: (id, *in medio eius*, *quod est Principis*, *erit.* scil. vt dictum iam est v. 21.) y) quod est *inter terminum* Iudæ v. 7. z) *&* *inter terminum* Beniamin v. 23. a) *Principis erit.* v. 21. ℣. 23. b) S. *Porro quod ad reliquas tribus* attinet np. meridionales. cf not. v. 1. c) *a latere orientali* vsque ad latus occiduum v. 2. 16. d) *Beniamin vna* tribus erit. vid. v. 2. seqq. ℣. 24. e) *Et iuxta terminum.* v. 2. 3. 25. &c. ℣. 25. f) *Issachar.* Longe alio loco, quam olim. cf. not. v. 1. Idem obseruandum de sequentibus. ℣. 28. g) Ad *latus australe* v. 16. 33. h) *versus meridiem.* c. 47, 19. i) *erit, inquam, terminus.* cf. c. 47, 17. k) Ion. *a Iericho.* vid. c. 47, 19. l) ad *aquas contentionis Kades.* vid. l. c. m) S. *hereditas* erit. sic LXX. Ion. Syr. Ar. Vulg. sed Tig. & Belgæ: *ad torrentem* Aegypti, & vsque ad mare mediterraneum. vid. not. c. 47, 19. ℣. 29. n) *Hæc est terra.* cf. Num. 34, 2. 12. 13. Deut. 34, 4. o) *quam iacta sorte diuidetis.* vid. c. 45, 1. p) *de hereditate.* Nam tota terra est hereditas; sed ea non tota sorte distribuitur tribubus: quia in ea est *Ablatio*; inquit Coccejus. q) singulis *tribubus Israelis.* v. 19. 31. r) & hæ sunt *diuisiones* vel *distributiones earum* tribuum, vel eorum Israelitarum. cf. Ios. 11, 23. c. 12, 7. c. 18, 10. s) c. 11, 8. c. 16, 14. ℣. 30. t) S. *Hi autem sunt exitus* i. e. sec. M. I. *portæ* vrbis. cf. c. 42, 11. Ios. 15, 7. c. 16, 3. 8. u) *a latere septemtrionali*, vt etiam *orientali* v. 32. australi v. 33. & occiduo v. 34. x) 4500. *calamorum mensura* erit. v. 33. vt iam supra dictum est v. 16. cf. Ier. 31, 38. 39. 40.

t) *per* 25000. seu *cum* 25000. *calamorum* in latitudine. v. 8. coll. v. 10. 13. 15. u) S. *quadratam* enim Vulg. *in quadrum.* Tig. *quadrata erit.* Ο. τετράγωνον. sic Ar. &c. cf. Apoc. 21, 16. At quia hoc nomen alibi constanter *quartam* partem vel annum significat, (vid. e. c. Ex. 29, 40. Leu. 19, 24. c. 23, 13. Neh. 9, 3. &c.) ideo Cocc. habet: *quadrantem* auferetis *cum ablatione sanctitatis ad possessionem vrbis.* *Ablationem* scil. *sanctam* vocat portionem sacerdotum & Leuitarum simul v. 18. Hæc tota portio habet 20000. calamos latitudinis. Huius ergo *quadrans* s. *quarta pars* sunt 5000. calami, qui v. 15. adsignantur *vrbi*, & hic *in possessionem vrbis.* x) vid. v. 8. 9. y) v. 10. 18. 21. z) S. *super*, i. e. sec. Nold. Conc. p. 59. & not. 290. *vna cum* possessione vrbis, vel sec. *Gusset.* p. 42. *adiunctam ad* agrum vrbis. Sic debet (idem addit l. c.) *additionis* sensu accipi ad vnum totum conficiendum: nam v. 21. coniunguntur *ad eleuationem sanctitatis*, & *ad agrum vrbis*; ita vt hæ simul, vt portio vna opponantur reliquis. Bene, si רְבִיעִית, *quadratum*, non *quadrantem* sec. Coccejum, significat.

℣. 21. a) *Reliquum autem.* s. quod *superest* extra quadratum Thrumæ, versus Orientem & Occidentem, inter terram tribus Iudæ & Beniamin v. 22. cf. v. 15. 18. b) *pro Principe.* vid. not. c. 45, 7. c) *hinc &* *isthinc*, i. e. ab Oriente & ab occidente c. 45, 7. d) *ad* (S. *iuxta*) *sacram portionem* Sacerdotum & Le[illegible]tarum. v. 18. 20. e) [illegible] *ad possessionem vrbis.* v. 20. 22. f) nempe *ante.* c. 41, 4. 12. 15 21. g) *viginti quinque millia* calamorum in latitudine v. 8. h) *coram separata*

per-

℣. 21. אלף sic 7. 8. 11–19. 21. 22. 23. 24. secundum *Masoram impressam.* Gen. 30, 16. At per *Psikmunach*. 10. & *Ber.* Per *Munach* sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & per solum *Merca* sc. 5. *Psik* vero requirit *Masora Erffurtensis* & *Ind. Bas.* f. 60, col. 7. Pro (גבול ימה) על sc עד 2. 5. contra *Masoram Erffurtensem.* Habet tamen על 2. in marg. בתוכה sine *Kri* 5. 7. 10. 16. 20. 23. contra *Masoram Erffurtensem.* ℣. 22. ומאחזת sine præfixo ו 17. 18. 24. *Ber.* ℣. 23. פאת per *Merca* 1. 2. 3. Sic iidem v. 24. 25. 26. 27. ℣. 28. מריבת Ita & 1. 2. ac *Masora Erffurtensis* pro *Kri*, sed pro *Cthib* מריבות habens.

31 וְשַׁעֲרֵי הָעִיר עַל־שְׁמוֹת שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעָרִים שְׁלוֹשָׁה
צָפוֹנָה שַׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד שַׁעַר יְהוּדָה אֶחָד שַׁעַר לֵוִי
32 אֶחָד׃ וְאֶל־פְּאַת קָדִימָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה וְשַׁעַר יוֹסֵף אֶחָד שַׁעַר בִּנְיָמִן אֶחָד שַׁעַר
33 דָּן אֶחָד׃ וּפְאַת־נֶגְבָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
מִדָּה וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה שַׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד שַׁעַר יִשָּׂשכָר
34 אֶחָד שַׁעַר זְבוּלֻן אֶחָד׃ פְּאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שַׁעֲרֵיהֶם שְׁלֹשָׁה שַׁעַר גָּד אֶחָד שַׁעַר
לה אָשֵׁר אֶחָד שַׁעַר נַפְתָּלִי אֶחָד׃ סָבִיב שְׁמֹנָה עָשָׂר אָלֶף
וְשֵׁם־הָעִיר מִיּוֹם יְהוָה ׀ שָׁמָּה׃ חזק

סכום הפסוקים של יחזקאל אלף ומאתים ושבעים ושלשה ·
כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלהים סימן ·
וחציו · ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש · וסדריו · תשעה
ועשרים · ותרא אתו כי טוב הוא סימן ׃

℣. 31. *y*) *Portæ vero* & acceſſus *vrbis*. cf. Eſ. 60, 11. Apoc. 22, 14. *z*) *ſec. nomina* 12. *tribuum Iſraelis* v. 19. 29. Apoc. 21, 12. addit S. *hæ ſunt*. *Cocceius*: Hoc mihi videtur nihil aliud ſignificare, quam omnes fideles vnius ciuitatis eſſe, & eam communionem tum in rebus ſpiritualibus, tum in rebus terreſtribus habere, quæ fratrum eſſe debet &c. *a*) *tres* ſcil. *portæ* cf. Apoc. 21, 13. *b*) *verſus aquilonem* v. 10. 17. *c*) cf. v. 6. Incipere videtur ab occidentali angulo lateris ſeptemtrionalis, progreſſus verſus ortum, meridiem & occidentem. *d*) *Porta Iudæ* v. 7. media inter portam *Rubenis* & portam *Leui*. Sic etiam poſt *Rubenem* in benedictione Moſis *Iuda* ponitur, & deinde *Leui* Deut. 33, 6. 7. 8. *e*) cf. v. 23. Hunc quia XII. tribubus hic adnumerat; ideo ſequenti verſu pro *Manaſſe* & *Ephraim* vna porta *Ioſephi* reperitur. Sic Deut. 33, 13.

℣. 32. *f*) *Et ad latus*. vel *in latere orientali* v. 1. 16. *g*) vid. v. 30. *h*) cf. v. 4. 5. & not. v. 31. *i*) vid. v. 23. *k*) cuius tribus alioqui vltima erat verſus ſeptemtrionem. v. 1.

℣. 33. *l*) *Et in latere auſtrali* v. 10. 18. c. 47, 19. *m*) vid. v. 16. & 30. *n*) cf. v. 24. *o*) vid. v. 25. *p*) cf. v. 26.

℣. 34. *q*) *Latus occiduum* v. 16. 23. 24. *r*) 4500. calami vid. v. 16. *s*) *& portæ eorum* (Iſraelitarum, vel Gad, Aſcher & Naphtali) *tres*. v. 31. Apoc. 21, 13. *t*) *porta Gad*. v. 27. *u*) vid. v. 2. *x*) v. 3.

℣. 35. *y*) S. *Circuitus*. Tig. *Totus ambitus*. *z*) erit 18000. *calamorum*. qui numerus exſurgit ex quatuor lateribus vrbis 4500. calamorum, in vnam ſummam ductis. vid. v. 16. & 30. ſeqq. Eſt itaque *diameter* vrbis *trium*, & perimeter ſ. totus ambitus vndecim aut *duodecim* circiter *milliarium Germanicorum*. Cuius menſuræ vix quarta pars fuit circuitus Hieroſolymæ ſub Templo ſecundo; eius enim *totus ambitus* XXXIII. *ſtadiis* finiebatur ſec. *Ioſephum* de B. I. lib. 6. c. 13. τῆς πόλεως δὲ, inquit, ὁ πᾶς κύκλος ςαδίων ἦν τριάκοντα τριῶν. Idem lib. I. contra Apionem p. m. 1049. ex *Hecatæo* hæc citat: μία δὲ πόλις ὀχυρὰ πεντήκοντα μάλιςα ςαδίων τὴν περίμετρον, ἣν οἰκοῦσι ἀνθρώπων περὶ δώδεκα μυριάδες. Καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἱερόσολυμα. Sed maior hic ſine dubio ipſius Ioſephi fides eſt. At Apocalypſis c. 21, 16. ciuitatem exhibet 12000. ſtadiorum; vt eo apertius hac tanta vnius vrbis magnitudine ſummam veræ Chriſti Eccleſiæ, gentes & populos per orbem terrarum ſparſos complexuræ, capacitatem figuraret. cf. Ier. 31, 38. 39. 40. *a*) *tandem nomen illius vrbis* myſticæ ſ. nouæ Hieroſolymæ, hactenus deſcriptæ. cf. Apoc. 3, 12. *b*) S. *a die ſuo*. al. *ab illo tempore*. al. *a die* ſ. ex quo dies fuit, vel potius *præ die*, h. e. *antequam dies eſſet*, vel ante omne tempus. coll. Eſ. 43, 13. Mich. 5, 1. *Cocceius*: Significat, Deum ante iacta fundamenta mundi elegiſſe ſibi populum peculiarem, in cuius medio habitaret &c. cf. Ioh. 17, 24. Eph. 1, 4. 1 Petr. 1, 20. Apoc. 13, 8. c. 17, 8. *c*) *IEHOVA IBI*, ſcil. eſt & ſemper *erit*. vel, vt alii ſupplent, *habitat*. In ſecula ſeculorum non recedet inde *præſentia eius*, vt bene explicat Dauid *Kimchi*. cf. Eſ. 33, 21. c. 60, 14. Ier. 33, 16. Ioel. 4, 21. Pſ. 46, 6. Pſ. 68, 17. Matth. 28, 20. Apoc. 21, 3. Ex hoc nomine vrbis (vt etiam ex amplitudine apud Iohannem Apoc. 21, 16.) recte colligunt Theologi, ciuitatem hanc non eſſe terrenam & veterem Hieroſolymam, ſed *nouam* prorſus, *glorioſam*, *cæleſtem* & *ſpiritualem*. vid. D. *Maii* Oecon. V. T. p. 1056. *Meyeri* diſſert. p. 112 - 119. & teſtimonia Rabbinorum apud *Raymundum* in Pug. Fidei &c. Optime *D. Calouius* ad h. l. Geminum, inquit, huic nomen, quod *ſpiritualis Hieroſolyma* habitura dicitur, *Dominus ibi* eſt, quod cæleſtis Hieroſolyma Apoc. 21, 3. accepit: *Ecce! Tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis!* Quanta autem illius felicitas, quanta gloria ſit, veluti per tranſennam perſpicimus, cum Apocalypticam διατύπωσιν, ſed ἀναποκάλυπτον καὶ ἀκατάληπτον reſpicimus &c. Tametſi vero plurima circa eam nos lateant adhuc, ſuſpiriis tamen deuotis, præeunte eodem *Calouio*, idemtidem ingeminare debemus: *Ah! quando eo deueniemus, vt æternum videamus, æternum audiamus, æternisque elogiis celebremus & confiteamur*: Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri. Dominus fundauit eam in æternum. Pſ. 48, 9. *Iehoua ibi*. Ibi Iehoua omnia erit in omnibus. *Veni, Domine Ieſu! Veni, & eo nos perducito! qui ſanguine tuo initiaſti nobis viam nouam & viuentem, per velamen vel carnem tuam!* Hebr. 10, 20. Gloria ſit tibi, Domine IESV, qui omnia facis noua! Apoc. 21, 5. Amen!

d) Pſ. 42, 2. *e*) c. 26, 1. *f*) Ex. 2, 2.

℣. 35. יהוה ſine *Pſik* 12. 14. 21. . . . contra *Maſ.* 1 & *Ind. Baſ.* f. 60. col. 1. Pro ſymbolo numerico verſiculorum habeat ארגע 1. 3. 6. 9. 12. 18. 20. &c.

In XII. minores Prophetas & Hoſeam Præfatio.

§. I.

XII. Prophetæ dicti minores.

Sacrum hoc volumen, quod B. c. D. nunc inprimendum ſuscipimus, monumenta complectitur XII. Prophetarum: qui, quod minora ſunt ipſorum opera, ideoque dudum in vnum librum collecta, *minores* vocari ſolent; quemadmodum ab initio Præfationis in Ieſaiam iam monuimus. Nam ſi cetera ſpectes, nec ſententiarum grauitate, nec maieſtate verborum, aut vlla alia re illis concedunt, quos *maiores* vocamus.

Ante & poſt captiuitatem miſſi ad Iſraelitas, Iudæos, Gentes. Ordo ſ. Aetas;

§. 2. Ex iisdem plerique *ante* Aſſyriacam & *Babylonicam captiuitatem* floruerunt. Aetate nimirum Vzziæ, Iothami, Ahazi & Hiskiæ *Hoſeas* & *Amos* X. tribubus ſ. regno Iſraelitico potiſſimum; Iudæis vero circa idem tempus *Ioel* & *Michaas* cum *Ieſaia*, & porro ſub Manaſſe aut Ioſia *Habakkuk*, tandemque ſub eodem Ioſia *Zephanias*, prædicarunt. Gentibus vero, & quidem Nineuitis *Ionas* circa tempora Vzziæ, & contra eosdem *Nahum*, Hiskiæ, vel Manasſis ætate; contra Idumæos *Obadias*, & contra Babylonios *Habakkuk*, vaticinati ſunt. Poſt ſolutam autem Babylonicam captiuitatem reduci populo *Haggæus* & *Zacharias* octodecim annis poſt impetratam libertatem, tandem etiam *Malachias*, extremis forte annis Artaxerxis I. ſ. Longimani (vid. *Vitringæ* typum doctr. Proph. p. 42.) prophetarunt. Idque ea temporis ſerie, quam partim titulus indicat & inſcriptio librorum, partim ordo, quo ſe inuicem in hoc Volumine ab antiquo tempore excipiunt. Quanquam de omnium, *Ioelis* præſertim & *Obadiæ* ætate, res adeo expedita nondum ſit, vt illum veteres Hebræi ſub Ioramo filio Ioſaphati, & Eliſæo σύγχρονον, alii Ieremiæ coæuum vixiſſe, exiſtiment; hunc vero ad Ieremiæ tempora plerique referant; de quibus ſuo loco dicemus. *a*)

Proprietates & difficultates Hoſeæ. Adminicula: Preces, Hiſtoria, Parallelismus, Interpretes.

§. 3. Habent vero ſinguli, ab Hoſea vsque ad Malachiam, ſuas *proprietates*, vt quisque peritus lector cum B. *Hieronymo* in Præf. ad Hoſeam T. III. p. m. 29. facile obſeruabit: adeoque crebra lectione ac repetitione opus erit, ſi quis de ſtilo ac mente ipſorum ſolide voluerit iudicare. Atque vt ad eum, qui primus inter hos, ac Eſaiæ, Amozi & Michæ coætaneus eſt, *Hoſeam* nimirum veniamus, conciſus ille admodum eſt, & quaſi per ſententias aut ænigmata loquens, ideoq; ſenſib9 profund9, & breui alluſione ac crebris idiotismis in dictione ſua ſæpe difficilis. Vnde *Hieronymus* in Proœmio ſuo ad Pamachium ſcribit: *Si in explanationib9 omnium Prophetarum Sancti Spiritus indigem9 aduentu, vt cuius inſtinctu ſcripti ſunt, illi9 reuelatione pandantur-quanto magis in explanatione Oſeæ Prophetæ orand9 eſt Domin9, & cum Petro dicendum: Ediſſere nobis parabolam iſtam. Præſertim cum obſcuritatem voluminis in fine teſtetur ipſe, qui ſcripſit: Quis ſapiens, & intelliget iſta; intelligens, & cognoſcet ea?* Bene tamen idem Hieronymus ſtatim addit: *Quod non pro impoſſibili, ſed pro difficili debemus accipere* &c. Conf. not. c. 14, 10. In obſcuris namque lucem præfert penitior regni Iſraelitici & Iudaici *hiſtoria*, politiae & Eccleſiæ vtriusque ſtatus, ac totius *Scripturæ*, ceterorumque Prophetarum illius temporis *concentus*, quem ideo in notis noſtris diligenter allegamus. Nec deſunt etiam *Interpretes*, qui ſenſum vaticiniorum indagare & luculentius euoluere ſtuduerunt. Ita, vt Hebræos & veteres taceamus, ex noſtratibus, qui Hoſeam illuſtrarunt, in primis ſunt *Lutherus* & *Brentius*, poſt illos autem *Tarnouius* & *Schmidius*, quem & hic præ ceteris conferemus. Breuis & ſuccinctus eſt B. Henr. *Vrſini* labor in Hoſeam, laude tn. ſua non priuandus. Luculentiſſimum vero & ſatis diffuſum commentarium in Hoſeam lingua Anglicana edidit *Eduardus Pocokius* Oxonii 1685. in fol. qui tamen rarius apud nos reperitur, nec Latina verſione donatus eſt, vt cum Commentario eius in Ioelem factum eſt Lipſiæ 1695. in 4to. Sed neque inſtituti noſtri breuitas permiſit, vt plures Interpretum ſententias hic fuſius exhiberemus. Rerum tamen nexum, quem nonnunquam heic æque, ac in Salomonis prouerbiis, fruſtra inveſtigari cenſuit doctisſimus Ioannes *Markius* (vid. Acta Erud. Lipſ. T. III. ſupplem. Sect. VII. p. 323. ſeqq.) vel ex noſtra, vel ex aliorum obſeruatione indicauimus; noſtraque omnia harmonia vel parallelismo Scripturæ confirmauimus.

Occaſio: ſecuritas Iſraelitarum ex rebus ſecundis, impietas in cultu & vita:

§. 4. Ceterum *occaſio* harum concionum *Hoſeæ* & reliquis hisce Prophetis in Iſraele fuit, quod, cum ſub Ierobeamo II. (qui viuente Vzzia, pluribus adhuc annis regnauit) res Iſraelitarum iterum maxime florerent diuina miſericordia Hoſ. 2, 10. 15. c. 4, 16. c. 10, 1. 2 Reg. 14, 25. &c. illi in peccatis ſibi blandirentur, Deumque gratioſiſſimum putarent (cf. Hoſ. 2, 18. c. 4, 15. c. 5, 4. 5. c. 7, 2. 10.) etſi dudum abiectis diuinis cultibus Hoſ. 4, 10. quos per Moſen ſeruum ſuum ipſis, ad exercendam fidem in promiſſum ſemen Abrahæ, præſcripſerat, noua ſacra inſtituerant 1 Reg. 12, 28. 32. immo cultus verbo Dei ſeueriſſime prohibitos. cf. Hoſ. 1, 2. c. 2, 4. ſeqq. c. 4, 12. 13. 14. 17. c. 5, 3. 7. c. 8, 1. 2. &c. Adeoque quo maioribus Dei beneficiis fruebantur, eo ſubinde deteriores fiebant Hoſ. 2, 10. c. 4, 7. c. 13, 6. quemadmodum beſtiæ, ſi quando delicatiori pabulo ſaginantur, non tractabiliores, ſed ferociores redduntur. vid. Hoſ. 4, 16. coll. Deut. 32, 15. Non ſolum enim, vt maiores ipſorum Ex. 32, 1. 4. ex Ierobeami I. inſtituto *Iehouam ſub fœdo vitulorum ſymbolo coli* volebant; ſed etiam ſub impio Rege Ahabo, arrogantis & peſſimæ ipſius vxoris Iezabelis inſtinctu, *Baaliticum cultum* publice & ſolemniter receperunt. 1 Reg. 16, 30, 31. occiſis, qui nefario inſtituto contradicere audebant. Hinc namque cædes illa Prophetarum & ſeruorum Domini 1 Reg. 18, 4. 13. hinc lacrimæ ac querulæ voces Eliæ, diuino zelo armati 1 Reg. 19, 10. Ac licet poſtea cum familia Ahabi etiam cultus ille Baaliticus per nouum Regem *Iehu* extinctus videretur; tamen quia nec ipſe Deo ſincere adhærebat, ſed propter intereſſe politicum (vt loqui ſolemus) cultum Iehouæ ſub vitulis (rem prorſus deteſtandam Pſ. 106, 19. 20.) retinebat; ideo paullatim alterum illud malum etiam recruduit, & horrendo ſyncretiſmo cum Iehouah etiam *Baal*, *Moloch* &c. priuatim ac publice culti fuerunt. Id quod hiſtoria reformationis ab Hiskia ſusceptæ, & Prophetarum elenchi paſſim teſtantur. Hinc autem extincto vero Dei cultu & pietate, quæ ex doctrina de pœnitentia & fide in Chriſtum naſci debet, non poterant non ſequi in omni vita improbitas, & prorſus corrupti mores.

tam apud Reges

§. 5. *Reges* namque & *Principes* eorum, neglecto Deo & verbo ipſius Hoſ. 4, 10. c. 7, 3. non quod ſui erat officii, curabant, ſed iniuſtitia & impietate, cædibus innocentum c. 1, 4. c. 4, 1. 2. immodicis etiam expilationibus, in ſubditos pauperes varie peccabant. Non conſulebant enim ſaluti ciuium, ſed vt fiscus ipſorum augeretur, & vt vitam in luxu ipſi tranſigerent. vid. Mich. 3, 1. ſeqq. Vt alia vitia hic taceamus, etiam cædes illas, quibus ambitioſe & ſcelerate Ierobeami II. ſucceſſores graſſati ſunt vnus in alterum, tanquam fures & latrones. Hoſ. 7, 1. 4--7. c. 8, 4. Nec peſſimus quidem omnium erat vltimus in Iſraele *Rex Hoſeas*, vt diſerte legimus 2 Reg. 17, 2. attamen tam altas radices egerat ſuperſtitio & animorum obſtinatio in retinendo cultu Dei a Ierobeamo I. corrupto, vt nulla vera & ſeria, ſaltem conſtans, eius emendatio vnquam fieret. vid. Hoſ. 8, 1. 2. 4. 5. 6. licet non tantum a Prophetis Dei, ſed tandem etiam ab Hiskia & litteris & nuntiis ſerio moniti eſſent 2 Par. 30, 1. Quin potius peccata peccatis per ipſa ſua ſacra cumularunt Hoſ. 4, 19. c. 8, 11. donec Deus tandem eos a facie ſua reiecit, & regnum per Aſſyrios euertit 2 Reg. 17, 6. nunquam illis reſtituendum. Hoſ. 1, 4. 6.

& Sacerdotes

§. 6. *Sacerdotes* enim, qui verbi & voluntatis divinæ interpretes eſſe debebant, non a Deo vocati, aut probati

---

a) *Aetatis eorum ſi habeatur ratio, ſic digerendi videntur: Ionas, Ioel, Amos, Hoſea, Ieſaia, Micha, Obadia, Nahum, Ieremia, Habakkuk, Tſephania, Daniel, Ezechiel, Haggai, Zacharia, Malachia.* inquit *Vitringa* in typo doctr. proph. p. 35. Quod tn. per omnia nondum probatum putamus.

probati erant Heb. 5, 4. sed humano arbitratu, & auspiciis impii illius Ierobeami 1 Reg. 12, 31. (cuius damnata semper in Scriptura memoria est; vid. 1 Reg. 14, 16. c. 15, 26. 30. c. 16, 26. c. 22, 53. 2 Reg. 3, 3. c. 10, 29. &c.) introducti, & a successoribus eius ex carnali prudentia conseruati, ministerio suo itidem non ad Deum aut Christum, animarumque salutem, sed ventrem suum respiciebant Hos. 4, 6. 8. c. 8, 13. securi interim de statione sua, quod Principum (quorum ambitionibus ipsi inseruiebant) fauore & potentia suffulti essent Hos. 7, 3. atque in disputationibus de vera religione & Dei cultu superstitiosæ multitudinis suffragio præualerent; semperque *Iehouæ* nomen & cultum (quem minime deseruissent) impietati suæ callide prætexerent Hos. 4, 15. c. 5, 2. c. 10, 13. c. 8, 2. cf. not. c. 2, 15. 18. 1 Reg. 12, 29. 32. *b*) Quomodo etiam nec difficile illis erat, & Principes & plebem aduersus veræ pietatis doctores concitare eosque opprimere Hos. 6, 9. si vt hæreticos aut schismaticos, vel etiam vt seditiosos eosdem accusarent, quod iniucundior esset atrocia omnia prædicantium sermo, præsertim quum cuncta ad votum impiorum adhuc respondere viderentur. Vide luculentum eius rei exemplum Am 7, 10. seqq. & cf. *Lutheri* nostri Præfat. in Hoseam, it. Hos. 4, 4. Namque omni æuo non defuerunt, qui purum Dei verbum pro suspecta doctrina aut hæresi traducerent Hos. 8, 12. Et vt *Schmidius* ad Hos. 4, 4. p. 147. obseruat, *adeo idololatrica hypocrisis Israelitarum eos dementauerat, vt iustos se & religiosos existimarent*, nec suam agnoscerent malitiam, sed strenue potius contradicerent, & falsi accusarent redarguentes. Et p. 149. Ita, inquit, tempore Prophetæ Ieremiæ contendebant Iudæi cum Ieremia, quasi recte fecissent, quando adoleuerunt Melechet cælorum Ier. XLIV. Et quid mirum? cum Iudæi cum Pharisæis hypocritis ausi sint Christo ipsi contradicere, & suam hypocrisin defendere; itemque postea Apostolis, hodieque veris doctoribus.

quam priuatos:

§. 7. *Priuati* vero *homines* in hoc præcipue studium incumbebant, vt quibus possent artibus ac dolis opes aliquas corraderent, aliorumque incommodo ditescerent. vid. Hos. 4, 2. c. 12, 8. 9. Am. 2, 6. seqq. &c. Quid dicemus de inuidia, scortationibus, adulteriis, aliisque vitiis? Hos. 4, 11. 13. 14. Lernam profecto omnium impietatum & scelerum in hoc populo vidisses, vt *Brentius* scribit in præfat. ad hunc librum. Vid. Hos. 4, 1. 2. c. 6, 10. c. 7, 1. Si qua vero calamitas, vt *fames* & annonæ penuria Hos. 7, 14. c. 8, 7. item horribilis ille *terræ motus* Am. 1, 1. qui regni concussionem minitabatur, vid. not. 2 Reg. 14, 19. aut *hostium vis*, diuino iudicio ipsis accideret, non sincere ad Iehouam Deum suum conuertebantur c. 7, 14-16. vt diximus; sed modo ad *Assyrios*, modo ad *Aegyptios* confugiebant Hos. 5, 13. c. 7, 11. c. 8, 9. 13. c. 12, 2. & cum gentibus illis se commiscebant Hos. 7, 8. pietatis vero doctores deridebant Hos. 7, 16. vid. 2 Par. 30, 10 persstituri aduersus expressum verbum Dei, si de humanis præsidiis sibi prospexissent Hos. 5, 14. Id quod frustra esse, non crediderunt prius Hos. 7, 9. quam euentus docuit, non irritas esse Iehouæ comminationes Hos. 6, 14. c. 7, 12. 13. 16. c. 8, 3. 8.

Etiam in Iudæis.

§. 8. Nec multo etiam melius *in Iudæis* se res habebat, vt ex historia temporum Vzziæ, Iothami, Ahazi & Hiskiæ &c. notum est. Etsi namque in statu politico sub *Vzzia* & *Iothamo* res eorum satis constarent, neque Vzzias initio regni sui, nec Iotham, impie aut infeliciter rem sacram tractarent; torpebat tamen in secundis rebus pietatis studium, & sub *Ahazo* in apertam idololatriam degenerabat. Cumque DEVS post mortem Ahazi de meliore principe in *Hiskia* Iudæis prospexisset, qui serio diuina curabat, cuius etiam auspiciis emendatio aliqua facta fuit; Principes tamen, Leuitæ quoque & Sacerdotes, item populus, non pari pietatis studio feruebant. Vnde post mortem Hiskiæ sub degenere filio ipsius *Manasse* omnia in deterius ruebant ita, vt huic malo deinde nec ipse Manasses, tandem resipiscens, nec optimus, & nulli pietate in Deum secundus Rex *Iosias* mederi potuerit. Quumque hic flebili casu extinctus esset, tandem cum crescente impietate, cui omnia frena *filii eius* laxabant, etiam diuina iudicia, & Hierosolymæ totiusque reipublicæ excidium maturata sunt; quo de vide Præfat. in Ierem. §. 7. & 8.

Scopus Propheticarum concionum.

§. 9. In tanta igitur Ecclesiæ & reipublicæ vtriusque corruptione, ne non moniti omnes perirent, Deus pro immensa bonitate sua, non vnum, sed plures testes veritatis, & quasi totam cohortem Prophetarum, illo tempore excitauit, qui serio errantes monerent, & in viam reuocarent, vel inexcusabiles saltem redderent præfracte malos; paucas autem piorum reliquias promissa itemtidem salute æterna per Christum sub imminentibus iudiciis erigerent, ac in spe & fide confirmarent. Vnde non solum cordate integra regna adgrediuntur hi Dei homines, & libere reprehendunt errores & impietatem Regum & Principum, Sacerdotum & populi, quum maxime omnia florere viderentur; sed etiam bonos ac pios, vt modo diximus, promissionibus de Christo sæpius repetitis mirifice consolantur, vt præfat. in Esaiam ac Ieremiam iam dictum est.

Argumentum Hoseæ.

§. 10. Ita *Hoseas*, de quo in præsens potissimum agimus, primum duobus *typis*, mox etiam *simplici sermone* Israelis turpissimam idololatriam figurat, & ob impletam peccati mensuram excidium instans toti regno, tum Israelis, Hos. 1, 4. cum Iudæ c. 5, 5. illorumque reiectionem c. 1, 9. c. 2, 4. præcise denunciat c. 5, 6. 9. 12. seqq. Subinde tamen etiam promittit, pereunte impia multitudine futurum, vt reliquiæ saluentur, & velut e communi incendio eripiantur, plurcula de Christi æterna diuinitate, officio, morte, victoria, beneficiis, c. 1, 7. c. 2, 20. seqq. c. 6, 1. seqq. gentium vocatione c. 2, 1. regno Christi. Israelis & Iudæorum conuersione c. 2, 2. 18. 22. 25. c. 3, 5. c. 6, 1. c. 11, 10. 11. c. 14, 3. seqq. stilo ad Esaiæ dictionem felicissimam accedente, vaticinatur. cf. *Heideggeri* Enchiridion Biblicum p. 308.

Partes libri

§. 11. *Septem* vero *conciones* liber illius complectitur, vt communiter fere censent eruditi, duas *typicas*, & reliquas *simplices*: I. cap. 1. & 2. II. c. 3. III. c. 4. IV. c. 5. 6. 7. V. c. 8. 9. 10 VI. c. 11. VII. c. 12. 13. 14. vid. *Calouii* Biblia Illustr. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 106. seqq. aliique. Ita etiam *Heideggerus* in Enchirid. p. 310. nisi quod hic *quintam* concionem finit c. 6. & *sextam* incipit c. 7. *Schmidius* autem *decem* numerat *prophetias*: I. c. 1. 2. II. c. 3. III. c. 4. IV. c. 5. 6. V. c. 7. VI. c. 8. VII. c. 9. 10. VIII. c. 11. IX. c. 12. 13. & X. c. 14. 2. seqq. Alii totum librum diuidunt in conciones *legales* a c. 1-10. & *Euangelicas*, de amore Dei in Christo filio suo c. 11. seqq. quod tamen non omnino exclusiue, sed κατ' ἐξοχὴν & synecdochice intelligendum volunt.

diuersi temporis.

§. 12. Non vno autem *tempore*, sed *diuerso Hoseæ* hæc *vaticinia edita* esse, cum ex argumento singulorum penitius inspecto, tum ex hoc constat, quod ex *Lightfooti* in Chronol. V. T. p. 93. aliorumque calculo vaticinandi munus ipse obiit minimum 70. vel sec. *Heideggerum* 60. annos, impletamque forte vidit prædictionum suarum veritatem in populo Israelis captiuo, cum eius regni finis *in Hiskiæ* (cuius initiis Hoseas superuixit Hos. 1, 1.) annum sextum inciderit 2 Reg. 18, 10. Quia tamen nec initium prophetici ipsius muneris præcise est definitum, nec etiam finis; ideo incertum est, quod alii putant, Hoseam per 90. annos prophetam egisse. Vid. *Vrsinus* in Proleg. &c. Vt etiam quæque huius libri prophetia siue caput, vel capitis pars, ad proprium annum referatur, quo tradita est, adeo fieri non posse fatetur *Lightfoot* l. c. vt ne ad tempus quidem singulorum Regum, quorum c. 1, 1. in titulo libri mentio fit, singula certo referri queant. *Duo* tamen *prima capita* in ipso concionandi principio *sub Ierobeamo & Vzzia* omnino prolata videntur, cum Propheta adhuc iuuenis esset, & de matrimonio cogitaret. cf. c. 1, 2. Ier. 16, 2. & præf. in Ierem. §. 20. *Tertium* quoque & *quartum caput* Hoseæ eodem tempore edita videntur, quia c. 4, 3. mentionem facit *plagæ locustarum*, atque eorum, de quibus Ioel & Amos verba fecerunt. Caput autem *quintum* & *sextum Lightfootus* p. 102. non male temporibus *Ahazi* edita censet; *septimum* vero & *sequentia* ad finem vsque libri circa vltima tempora Hoseæ, vltimi Regis Israelitarum, siue *sub initium regni Hiskiæ*; vt suis locis dicemus. vid. *Lightfoot.* p. 105. & not. 2 Reg. 17, 4.

Vsus & auctoritas diuina.

§. 13. Pertinent autem eius prophetiæ non ad Israelitas solum, etsi his inprimis prædicauit, sed suo modo ad vtrumque & Israelis & Iudæ regnum, vt vel ex primo capite constat. Immo, *quæcunque in eo ac reliquis Prophetis præscripta sunt, ad nostram etiam doctrinam sunt scripta, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Rom. 15, 4. Nec tantum in ipso titulo libri c. 1, 1. vt *Verbum Dei* nobis commendatur, ideoque dudum in canonem diuinum est relatus; sed etiam in N. T. a Christo & Apostolis, tanquam fundamentum fidei, & norma credendorum, sæpius allegatur. Conf. Matth. 2, 15. cum Hos. 11, 1 Matth. 9, 13. & c. 12, 7. cum Hos. 6, 6. Luc. 23, 30. & Apoc. 6, 16. cum Hos. 10, 8 Rom. 9, 25. Hos. 2, 25. Rom. 9, 26. Hos. 2, 1. 1 Cor. 15, 54. 55. Hos. 13, 14. 1 Petr. 2, 10. Hos. 1, 9. c. 2, 1. 3. 25. add. Hebr. 13, 15. coll. Hos. 14, 3. Hæc præmonuisse, nunc satis sit. *Beatus est, qui legit & audit verba prophetiæ, & qui obseruat, quæ in ea scripta sunt!* Apoc. 1, 3.

---

b) Volebant namque Ierobeam & consiliarii eius Iehouam in vitulis coli, nec religionem corruptam, sed in maiorem commoditatem redactam, ne populus cogeretur cum ingenti molestia Hierosolymam adscendere, vt *Schmidius* bene scribit ad Hos. 8, 4.

LIBER HOSEÆ,

HEBRAICE הושע

א דבר־יהוה ׀ אשר היה אל־הושע בן־בארי בימי עזיה
יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה ובימי ירבעם
2 בן־יואש מלך ישראל׃ תחלת דבר־יהוה בהושע ויאמר
יהוה אל־הושע לך קח־לך אשת זנונים וילדי זנונים כי־
3 זנה תזנה הארץ מאחרי יהוה׃ וילך ויקח את־גמר בת־
4 דבלים ותהר ותלד־לו בן׃ ויאמר יהוה אליו קרא שמו
יזרעאל כי־עוד מעט ופקדתי את־דמי יזרעאל על־בית
ה יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל׃ והיה ביום ההוא
6 ושברתי את־קשת ישראל בעמק יזרעאל׃ ותהר עוד
ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רחמה כי לא אוסיף
עוד

sua edidit, sed initium sub illo fecit, vt diximus. Nam sine dubio vsque ad Hoseam, vltimum Regem Israe-

CAP. I.

lis, vaticinatus est, quia vsque ad Hiskiam fuit locutus. cf. Præf. §. 12. & Abarb. in Proph. post. f. 1. b.

℣. 2. n) S. Principio locutus est. sicut רבת aduerbiascit Ps. 120, 6, Ps. 129, 2. &c. Al. Initium quo locutus est, subintell. relat. vt Ex. 6, 28. Es. 29, 1. Al. vt Ion. Initium verbi Domini ad Hoseam, sc. fuit hoc. vt diceret &c. coll. Ier. 5, 13. Marc. 1, 1. Ceterum nonnulli (etiam Lightf. Chron. p. 93.) ex his verbis colligunt, Deum prædictionum propheticarum initium fecisse per Hoseam, vt ita sit Prophetarum omnium primus; sed chronologia non congruit, neque verba id inferunt, quæ recte redduntur *de prima Hoseæ prophetia* a LXX. Chald. &c. inquit *Calov.* o) *in Hosea* vel *per Hoseam.* cf. 2 Sam. 23, 2. Heb. 1, 1. p) asyndeton emphaticum. cf. c. 3, 1. q) *duc tibi* vxorem legitimo coniugio. Gen. 24, 3. 67. c. 34, 4. Ier. 29, 6. r) *mulierem scortationum* c. 2, 4. Gen. 38, 24. h. e. talem *quæ fuit scortatrix,* sed pœnitentia emendandam. Genitiuus est adiuncti, vt *vir sanguinum & doli* Ps. 5, 7. &c. Vt alia hic prætereamus, existimat quidem S. *mulierem scortationum* h. l. nihil aliud esse, quam *pellicem, sine pactis dotalibus & sponsalibus ductam,* coll. Iud. 11, 1. sed simplex sensus nihil habet incommodi, si omnia recte considerentur. Neque enim vxorem ducere, quæ meretrix fuerat, illicitum erat, nisi sacerdotibus Leu. 21, 7. 14. vid. *Pfeiff.* Dub. Vex. ad h. l. & cf. Ios. 2, 1. c. 6, 16. 24. Mat. 1, 5. c. 21, 31. Fuerunt, inquit *Calov.* ad h. l. Deo sapientissimo caussæ graues, cur id mandaret, *tum publica,* vt nempe populo idololatriam non tantum vehementius exprobraret, sed etiam eundem commoneret, suamque benignitatem ac μακροθυμίαν, quod ipsos, etsi fornicarios, ferat, & beneficiis adficiat, ob oculos poneret: *tum priuata;* vt nempe scortum illud a procis suis auocaret, & per Prophetam conuerteret. *Neque id sanctitati Prophetæ aduersum &c.* s) *& filios scortationum,* h. e. sec. *Pfeiff.* aliosque, *spurios, s. per scortationem ex matre natos,* sed vna cum ipsa a Propheta cooptatos. cf. c. 2, 6. Quo miro schemate opus erat apud effrænes Israelitas, ad quos nudæ veritati nullus patebat aditus: feriebatque hoc portentum securorum animos diutius & efficacius. cf. Es. 20, 2. 3. Ier. 27, 2. Ez. 4, 1. seqq. At *S.* i. e. *accipe mulierem, & gigne ex ea liberos.* vt alii non intelligantur, quam ex Propheta nati, quorum natiuitas & nomen exponitur in sequentibus. t) sc. spiritualiter. c. 4, 12. 15. Ier. 3, 1. 6. seqq. Ez. 23, 5. cf. infra c. 3, 1. u) *terra,* meton. *incola terræ s.* totus populus. cf. c. 4, 1. Id quod coniugis tuæ moribus illis repræsentabis. x) cf. 1 Reg. 11, 2. seqq. 2 Reg. 17, 21. Zeph. 1, 6. ℣. 3. y) *Abiit itaque* Propheta *& duxit* in vxorem, nihil contra iussum Dei cunctatus Gal. 1, 16. z) *Gomeram filiam Diblaiimi.* Plura de ipsa aut parentibus in Scriptura non referuntur. *Diblaim est* viri nomen, vt *Ephraim.* Alii, etiam Hillerus, *oriundam* eam fuisse putant *Diblaiimis,* quæ *Diblah* Ez. 6, 14. vel *Diblataim* Ier. 48, 22. dicta fuerit, vrbs Moabitarum. idque Ligthfooto p. 93. notat *corruptionem ficuum,* coll. Ier. 24, 3. sed simplicissimus Scripturæ stilus est, vt filii filiæue a patribus describantur; inquit *S.* a) Gen. 4, 1. c. 16, 4. 15. c. 21, 2. *b*) ex ipso conceptum. Gen. 30, 5. 7. 17. c. 38, 25. ℣. 4. c) Cum *nomen* huius filii Hoseæ *symbolicum* esse debuerit rei occultæ, cuius reuelatio s. prædictio solius Dei omniscii erat, non potuit ab alio, quam ipso Deo imponi. *S.* d) cf. v. 6. 9. Es. 8, 3. e) idem nomen fuit regiæ vrbis 1 Reg. 21, 1. 2 Reg. 9, 21. seqq. q. d. *disperget* vel etiam *seminabit Deus.* Vt enim hic in malam partem, sic infra c. 2, 24. in bonam sumitur, diuersissima & opposita significatione, sec. vtramque, quam sustinere potest, interpretationem. Ion. *dispersos.* f) *parum temporis.* Es. 29, 17. Hag. 2, 6. ὁ. ἔτι μικρόν. Ioh. 16, 16. Hinc vero colligunt interpretes, quod Prophetia hæc edita sit non diu ante mortem Ierobeami, postquam visitata demum est domus Iehu. *S.* g) c. 2, 15. c. 4, 9. Ex. 20, 5. h) *sanguines Iizreelis,* h. e. *cædes,* per iniustas condemnationes aut alias crudelitatis species a Regibus *in Iezreel,* &, ad aulæ exemplum, in reliqua terra *commissas.* cf. *S.* & infra c. 4, 1. 2. it. Præf. §. 4. seqq. i) cuius tamen regnum singulari prouidentia Dei niti videbatur. vid. 2 Reg. 10, 30. c. 14, 25. Impletumq; est hoc vaticinium in cæde *Zachariæ* filii Iarobeami, per *Sallumum* 2 Reg. 15, 10. cf. etiam not. 1 Reg. 16, 7. k) *& sic* tandem prorsus *cessare faciam* c. 2, 13. Es. 13, 11. *Vau* præfixum non coniungit hic, quæ vno continuo tempore facta sunt, sed potius, quæ longo satis interuallo, quinquaginta circiter annorum, se exceperunt. *S.* l) 1 Sam. 15, 28. m) X. tribuum. vid. 2 Reg. 17, 6. cf. etiam infra c. 2, 5. Es. 17, 4. seqq. ℣. 5. n) scil. iræ & vindictæ meæ, c. 5, 9. c. 9, 7. Am. 5, 18. o) *tum frangam arcum* & reliqua arma l. præsidia, quibus freti sunt. cf. Leu. 26, 19. Ier. 49, 35. Ez. 30, 22. c. 39, 3. Ps. 76, 4. Ps. 78, 9. p) *in valle* l. *planitie Iezreelis.* Ios. 17, 16. Iud. 6, 33. ita, vt etiam Iezreel & Samaria tandem superentur ab Assyriis, & nihil Israeli relinquatur. cf. Præf. §. 7. 10. ℣. 6. q) quæ symbolico nomine, æque vt mascula proles, mala Israelitis portendere debebat. *Schmidio* etiam in specie videtur respici ad *sexus miserabilitatem.* Sexus enim muliebris præ virili misericordiam consequi solet; at hic ne illi quidem Deus parcere voluit. r) vid. v. 3. s) *Lo-ruchama* v. 8. q. d. *Non-misericordia.* ὁ. οὐκ ἠλεημένη. sic 1 Pet. 2, 10. cf. infra c. 2, 25. t) *non addam amplius,* vt *miserear.* cf. sim. constr. Es. 47, 1. 5. Prou. 23, 35.

CAP. I. ℣. 1. a) Ion. *Verbum prophetiæ a Domino.* Titulus s. inscriptio totius libri, ex quo diuina eius patescit auctoritas. cf. Ioel 1, 1. Ion. 1, 1. Mich. 1, 1. &c. & Præf. §. 13. Habet vero hoc caput *priorem primæ Prophetiæ partem,* de Hoseæ matrimonio & tribus liberis, eorumque mystica aut symbolica denominatione. cf. Præf. §. 10. b) *quod factum est.* Ezech. 1, 3. vel externa voce, vel potius per inspirationem, vt 2 Reg. 20, 4. c) *ad Hoseam,* quod nomen dicit *Salua,* o Deus! scil. vt Propheta verum Saluatorem v. 7. Matth. 1, 21. figurauit infra c. 3, 1. ita etiam nomine suo inculcauit. cf. not. Es. 1, 1. & Zeph. 1, 1. Quemadmodum sub *Hosea* s. *Iosua* quondam Israel intrauit in terram Canaanis Num. 13, 8. 16. & sub quodam *Hosea* inde educti fuerunt in captiuitatem 2 Reg. 17, 1. seqq. ita suscitauit Dominus *Hoseam;* primum horum Prophetarum; qui ingratam eorum mentem perstringeret ratione introitus, & terribilia denunciaret quoad captiuitatem; inquit *Lightf.* Chron. p. 92. d) de quo plura in Scriptura non habemus. Alii conferunt 1 Par. 5, 6. sed admodum incerta ratione. e) qui etiam *Azarias* dictus est, & 52. annos regnauit. 2 Reg. 14, 21. c. 15, 1. seqq. f) qui sedecim annis Rex fuit 2 Reg. 15, 32. g) & hic 16. ann. regno præfuit. 2 Reg. 16, 1. seqq. h) 29. annos regnauit 2 Reg. 18, 1. i) coæuus itaque Hoseas fuit Iesaiæ &c. vid. Præf. §. 3. & Es. 1, 1. k) *nempe incipiens in diebus viuentis adhuc Ierobeami II.* Am. 1, 1. c. 7, 9. qui 41. annos satis feliciter alioqui regnauit ex diuina misericordia. 2 Reg. 14, 23. 25. 28. vsque ad annum Vzziæ 27. vid. 2 Reg. 15, 1. & hic not. ad v. 4. l) quo de 2 Reg. 13, 10. seqq. m) Non vero sub hoc tantum rege Israelis Hoseas vaticinia sua

CAP. I. ℣. 2. בהושע *Spatium* post Atnachum relinquunt 2. 3. 5. קח לך sic fe. 5. זנה cum *Kri* זנו 2. ℣. 3. ותהר per *Tbhir* 3. 6. 9. 20. at per *Sakephg.* 2. Consequenter ותלד per *Merca* 2. 6. 9. 20. ℣. 6. רחמה per *Pat.* fe. 1. 3. sec. Mas. 1. & *Erff.* Sic 1. 5. c. 2, 3. sec. *Mas. Erff.* ibid.

n) c.2, 6. q. d. ſæpius miſertus ſum: expoſitam in Ægypto adoptaui Ez. 16, 4. ſeqq. proſtratam ſub Iudicibus erexi Pſ. 106, 44. ſeqq. adulteram ſub regibus reuocaui Ier. 3, 1. &c. *Vrſinus*. At *S.* Senſus eſt, inquit: hactenus ſæpius miſertus ſum: ſæpius apud me dixi, miſerebor domus Iſraelis, & nuper modo ita feci, quando per Ierobeamum reſtitui terminos Iſraelis 2 Reg. 14, 25. 26. poſtea autem illud non faciam, ſed deuaſtationi omnimodæ & perpetuæ eos tradam. Nam ex quo prophetia hæc edita eſt, Deus non amplius miſertus eſt regni Iſraelitici, ſed ruere ſemper ſiuit in peius, donec tandem ita totum corruit, vt ex captiuitate etiam ſua nunquam redierint in terram ſuam, regnumque aut rempublicam fecerint: donec ſub Chriſto ad ſpiritualem ſalutem inuitati & adducti ſunt. x) *nam auferendo omnia auferam illis.* Hoc cum *S.* ſimpliciſſimum putamus, coll. Eſ. 8, 4. Ier. 49, 29. cf. etiam Ier. 15, 6.

℣. 7. y) *Domus tamen Iudæ*, quæ a Ioaſo, patre Iarobeami, valde attrita & in contemtum perducta erat 2 Reg. 14, 13. z) *miſerebor*; liberando eos cum ab Aſſyriis 2 Reg. 19, 35. tum e Babylonica captiuitate. Idque non ſolum ob Hiſkiæ pœnitentiam & reliquias piorum, ſed inprimis ob naſcendum e Domo Iudæ Meſſiam, & de eo Patribus factam promiſſionem. cf. Gen. 49, 10. 2 Sam. 7, 12. ſeqq. 1 Reg. 11, 36. 39. 2 Reg. 8, 19. &c. a) *& tandem ſaluabo eos*; Iſraelitas non minus, quam Iudæos. vid. c. 2, 2. Eſ. 14, 1. Zeph. 3, 19. Deut. 33, 29. Apparet hinc, inquit *S.* quod Iudæ, & liberationis eius, fiat mentio non tam propter Iudam, quam propter Iſraelitas miſeros, vt illis aliqua ſaltem conſolatio ſpiritualis relinquatur, cum omnis

7 עוד ארחם את־בית ישראל כי־נשא אשא להם׃ ואת־
בית יהודה ארחם והושעתים ביהוה אלהיהם
ולא אושיעם בקשת ובחרב ובמלחמה בסוסים
8 ובפרשים׃ ותגמל את־לא רחמה ותהר ותלד
9 בן׃ ויאמר קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי
לא־אהיה לכם׃

ב והיה מספר בני־ישראל כחול הים אשר לא־ימד
ולא יספר והיה במקום אשר־יאמר להם לא־עמי אתם
2 יאמר להם בני אל־חי׃ ונקבצו בני־יהודה ובני־
ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן־הארץ כי

גדול   *Aaaa 2*   עב

mnis temporalis negata ſit. b) *per Iehouam* Meſſiam Eſ. 45, 8. Ier. 23, 6. Pſ. 24, 8. Ion. *per Verbum Domini.* ſc. in quod crediderunt pii Pſ 106, 12. c) *Deum ſuum.* cf. c. 3, 5. Eſ. 7, 14. c. 8, 8. 10. c. 9, 5. &c. Nota, CAP. II. inquit *Guſſet.* p. 52. ſeq. *pluralem de vna perſona Filii* • vt Pſ. 45, 8. Pſ. 82, 1. vt *lumbi* duale, de vno Ez. 9, 2. 3. 11. *duæ molæ*, de vna Deut. 24, 6. *duo ordines dentium* de fuſcina vnum ordinem habente 1 Sam. 2, 13. *duo latera* pro vno Iud. 19, 1. Eſ. 14, 13. Pſ. 48, 3. &c. ὁ. ἐν Κυρίῳ Θεῷ αὐτῶν. cf. c. 2, 25. Ioh. 20, 28. d) *non enim ſaluabo eos.* Modus ſaluationis additur, per verbum Euangelii, negatiue deſcriptum. *S.* e) c. 2, 20. cf. Pſ. 44, 7. Ioh. 18, 36. f) c. 14, 4. g) 1 Sam. 8, 11. quibus Iſraelitæ fidebant. infra c. 10, 13. Pſ. 20, 8. cf. ſupra v. 5. Mich. 5, 9. ſeqq. ℣. 8. h) *Quumque* mater *ablactaſſet* Gen. 21, 8. 1 Sam. 1, 22. 24. i) *Lo-rüchamam* v. 6. ℣. 9. k) *Et dixit Iehouah.* vid. v. 4. l) *Lo-ammi* i. e. *Non populus meus.* Senſus autem eſt partim *de præſenti*, quod nunc non ſint populus Dei; partim *de futuro*, quod futuri ſint *non-populus Dei.* – Nimirum ſub V. T. (huc enim reſpiciendum eſt) populus Iſrael erat *populus Dei non tantum ſpiritualiter*, quomodo etiam ſub N. T. Eccleſia Chriſti eſt populus Dei: *ſed etiam politice*, quoad ſingularem reipublicæ gubernationem & prouidentiam in terra Canaan cum certis cultus diuini ritibus. Vnde *eſſe non-populum Dei* eſt prouidentia iſta ſingulari Dei priuatum eſſe, & ipſa terra Canaan hereditaria, cum externa forma eccleſiæ & reipublicæ certa, carere. Atque adeo ſignificatur omnimoda Eccleſiæ & reipublicæ euerſio. *S.* m) *Quia namque.* ratio & etymologia iſtius nominis myſtici. n) *vos.* procul dubio compellat eos, quibuſcum hactenus actum, nempe X. tribus. *S.* Alii ad vtroſque, Iudæos v. 7. & Iſraelitas v. 6. hoc referunt, propter repudiatum Saluatorem v. 7. vsque ad tempus ἀποκαταστάσεως, quo reaſſumendi, congregandi & coadunandi ſint Iſraelitæ & Iudæi in vnitate fidei, Chriſto capiti Eccleſiæ & Sponſo adhæſuri, c. 2, 1. 21. vt læta cataſtrophe appareat, de qua ſibi inuicem gratulari debeant. c. 2, 3. ita *Maii* Oecon. p. 878. ſeq. Etiam *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 499. Iudaica natio inquit, quæ hucusq; peculium erat Dei, repudiabitur & abiicietur; ſed Dominus ex aliis populis, ab ipſius gratia diu remotis, innumeros tollet filios, *filios Iſraelis* non quidem ſec. carnem, ſed ſec. ſpiritum. coll. Rom. 9, 25. 26. Matth. 21, 41. 43. Eſ. 65, 1-7. &c. o) *non eſtis populus meus*, nec vt tales decet, vos geritis. cf. c. 2, 4. p) *ideo etiam ego.* iuſtiſſimo talionis iure. q) *non ero vobis* ſ. *veſter Deus*, nec pro populo meo vos agnoſcam. cf. Gen. 17, 7. 8. Ex. 19, 5. 6. Leu. 26, 12. &c. Ion. *ideo Verbum meum non eſt in auxilio veſtro.* CAP. II. ℣. 1. r) *S. Erit tamen* tandem aliquando, tempore Meſſiæ, (de quo id etiam Rabbini, Kimchi, Abarb. &c. accipiunt) in ſtatu & regno ſpirituali. Sequitur namque hic I. *mitigatio præcedentis comminationis*, per promiſſionem de inſtauratione eccleſiæ ſub N. T. vocatione gentium, & Iſraelis conuerſione. v. 1. 2. 3. II. In ſequentibus Hoſeas hactenus certis ſymbolis indicata ſpecialius deducit, & plenius planiusque explicat cum comminationes, tum promiſſiones, ſupra factas. s) ingens *numerus.* Num. 23, 10. t) non tantum carnalium, ſed quod plus ſolatii habet, verorum & ſpiritualium *filiorum Iſraelis*; tum ex Iſraelitis, tum ex gentibus colligendorum Rom. 9, 6. 7. 24. 25. Eſ. 42, 6. c. 49, 6. c. 56, 6. 7. c. 60, 3. &c. Vocantur enim *gentes cum Iſraelitis filii Iſrael*, quia non Iſraelitæ in communionem gentilium, ſed gentiles in communionem Iſraelitarum per Chriſtum venerunt: ſicut Paulus Rom. XI. egregie oſtendit. Sunt itaq; *filii Iſrael*, Iſraelitæ poſteri Patriarcharum, & omnes illi gentiles, qui ad Iſraelem pertinent eiq; adhærent. *S.* u) cf. Eſ. 10. 22. Rom. 9, 27. x) *quæ* ab hominibus neq, *menſurabitur* Ier. 33, 22. y) *neq; numerabitur* 1 Reg. 3, 8. nec per veſtram perfidiam fiet, vt fallant Patribus a Deo factæ promiſſiones Gen. 15, 5. c. 22, 17. 18. c. 26, 24. c. 32, 13. &c. coll. Num. 23, 19. Rom. 11, 29. &c. z) *Erit namque.* Ratio redditur, vnde tantus numerus filiorum Iſrael futurus, quia nimirum Iudæis & gentibus prædicabitur Chriſtus. S. a) Ion. *in loco quo abducti ſunt inter gentes.* LXX. vt Rom. 9, 26. b) *quo*, ſec. hanc prophetiam meam, *dicetur.* c) *Iſraelitis* non minus quam gentibus. d) c. 1, 9. 1 Pet. 2, 10. e) *illic* (ita euidentiæ cauſſa Rom. 9, 26. & LXX. in MS. Alex. item Syr. h. l.) *dicetur illis* (cf. Eſ. 4, 3. c. 6, 6.) Iſraelitis & gentibus. cf. Eſ. 19, 25. c. 65, 1. f) *filii.* vid. Ier. 31, 20. & cf. Ex. 4, 22. Deut. 14, 1. Rom. 9, 4. c. 8, 15. ſeqq. Gal. 4, 5. 1 Ioh. 3, 1. &c. g) non diaboli Ioh. 8, 44. 1 Ioh. 3, 8. 10. adeoq; iræ Eph. 2, 3. & maledictionis 2 Pet. 2, 14. ſed filii *Dei viuentis* Pſ. 42, 3. Pſ. 84, 3. 2 Cor. 3, 3. 1 Theſſ. 1, 9. ſcil. *vos* eſtis per fidem in Ieſum Chriſtum Ioh. 1, 12. Gal. 3, 26. Ergo non promittitur illis regnum ſ. reſpublica reſtituenda in terra Canaan, & prior externus cultus Moſaicus, in quo filiatio Dei non conſiſtit. *Eſſe* enim *filium Dei*, mere ſpirituale eſt, inquit *S.* ℣. 2. h) *Congregabuntur enim* vel *congregabunt ſe* vocati, ad Eccleſiam Chriſti. vid. Eſ. 11, 12. c. 49, 18. c. 60, 4. Pſ. 102, 23. ὁ. Καὶ συναχθήσονται. Ioh. 11, 52. i) quotquot erunt filii Dei v. 1. reliquiæ veræ Eſ. 10, 22. Rom. 9, 27. k) quotquot tales ex fide Gal. 3, 7. 9. cf. Mich. 2, 12. l) *vna*, in fidei vnitate. cf. Eſ. 11, 13. Ier. 3, 18. 19. Ez. 37, 19. 22. Eph. 2, 14. m) *& ponent* ſ. *conſtituent ſibi* Deut. 17, 15. non ſua auctoritate l. electione Ioh. 15, 16. ſed fiduciali adprehenſione & obſequio. 1 Cor. 6, 17. cf. verbum Pſ. 52, 9. Pſ. 91, 9. n) *caput vnum*, nempe CHRISTVM, *de domo Dauidis*, vt add. Ion. & recte id de Meſſia etiam accipiunt R. Salomo, Kimchi & Abarb. cf. ad phraſin Num. 14, 4. & rom Mich. 2, 13. Merito autem vocatur Chriſtus *Caput*: tq. ſub quo omnes fideles vniuntur in vnum corpus myſticum; in quo ille officium capitis, vt Rex & Sacerdos, efficaciſſime exercet inquit *S.* cf. Eph. 4, 15. Col. 1, 18. c. 2, 19. o) *& ex vniuerſa terra adſcendent* ad ciuitatem Dei ſ. nouam & ſpiritualem Hieroſolymam Zach. 14, 17. ſeqq. Heb. 12, 22. cf. Eſ. 66, 20. 22. phraſi ex V. T. petita, ſed ſec. indolem N. T. intelligenda. vid. Pſ. 122, 4. al. vt *Luth.* adſcendent ad cæleſtem patriam & meliorem vitam ex hac peregrinationis terra. cf. Phil. 3, 20. At S. *adſcendent* Apoſtoli & euangelii doctores *e terra* Iſraelis *in vniuerſum mundum*, coll. Eſ. 2, 3. Luc. 24, 47. ſic vero malim ſignificationem verbi bellicam, ſed ſpiritualiter intelligendam, h. m. *& exibunt* ad oppugnandum regnum diaboli inter gentes &c. coll. 1 Sam. 7, 7. Eſ. 7, 1. c. 21, 2. &c.

הפטרת במדבר סני

CAP. II. ℣. 1. והיה cum *Gaiah B. Naphtali*, itemque 1. 3. 5. ſec. *Maſ. Erff.* per *Kadma* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20.

אשר יאמר

גדול יום יזרעאל׃ אמרו לאחיכם עמי ולאחותיכם 3
רחמה׃ ריבו באמכם ריבו כי־היא לא אשתי 4
ואנכי לא אישה ותסר זנוניה מפניה ונאפופיה
מבין שדיה׃ פן־אפשיטנה ערמה והצגתיה ה
כיום הולדה ושמתיה כמדבר ושתה כארץ ציה
והמתיה בצמא׃ ואת־בניה לא ארחם כי־בני זנונים 6
המה׃ כי זנתה אמם הובישה הורתם כי אמרה אלכה 7
אחרי מאהבי נתני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני
ושקויי׃ לכן הנני־שך את־דרכך בסירים וגדרתי את־ 8
גדרה ונתיבותיה לא תמצא׃ ורדפה את־מאהביה 9
ולא־תשיג אתם ובקשתם ולא תמצא ואמרה אלכה
ואשובה אל־אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה׃ והיא י
לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר
וכסף

stitutum nostrum non admittit. Quidam cum præcedd: connectunt, vt iubeantur credentes prædicare beneficia illa Christi, & sibi inuicem gratulari de amplissima ecclesiæ instauratione v. 1. 2. conf. not. c. 1, 9. Alii vero, vt *S.* &c. probabilius cum seqq. ob similem Imperatiuum, eum iungunt, & multi, etiam Codices Hebræi, ab hoc versu Caput II. inchoant. *Postquam Cap. I. grauissima mala comminatus est Propheta, hortatur nunc Israelitas ad pœnitentiam agendam, & pœnas prædictas per eam occupandas.* &c. inquit *S.* p. 46. Nec *de tempore huius vaticinii* consentiunt. *S.* enim & plures ad Hoseæ ætatem illud referunt. alii, vt etiam *Lutherus* ad N. T. Sic *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 107. in sequenti v. 4. præcipi putat contentionem primæ Ecclesiæ cum Iudæis in exilium per Romanos eiiciendis. Nos illa subordinanda; immediate tamen ad Israelitas sui temporis Prophetam respexisse, putamus. cf. not. Es. 1, 7. c. 2, 1. c. 6, 9. c. 58, 1. &c. ℣. 4. *y*) *Contendite* c. 4, 1. Gen. 31, 36. Ier. 2, 9. *cum matre vestra*, synagoga X. tribuum. v. 7. cf. Es. 50, 1. per seriam nempe exprobrationem criminum, & constantem admonitionem. *z*) repetitur, vt appareat, rem serio agi, & vrgeri. *S.* *a*) *nam illa* his moribus. c. 1, 2. Parenthesis vsque ad Atnachum. *b*) cf. Es. 27, 8. Ier. 3, 8. *c*) neque ego *sic ero maritus eius*, vt iam antea comminatus sum c. 1, 9. *d*) vt agnoscat & *remoueat scortationes suas* v. 6. c. 1, 2. cf. Ier. 3, 1. seqq. Ezech. 16, 15. seqq. c. 23, 5. seqq. *e*) impudica oscula. *S.* cf. etiam Apoc. 17, 5. *f*) *& adulteria sua* (1) cf. Ier. 3, 8. Ez. 23, 37. *g*) *e medio vberum suorum.* S. intelligit impudicos tactus vberum. cf. Ez. 23, 3. 21. Non autem pergit Scriptura ad peiores & crassiores fornicationum actus, vt pudori parcat. *S.* ℣. 5. *h*) *Ne exuam eam.* Gen. 37, 23. 1 Sam. 31, 8. *i*) & faciam plane *nudam* Gen. 2, 25 vestes sc. a me datas auferendo adulteræ. cf. infra v. 11. 12. Ez. 16, 10. & Ez. 16, 37. 38. c. 23, 10. 24. 25. Nah. 3, 5. *k*) *& sistam eam* Iud. 7, 5. in conspectu omnium, cum summo pudore ac ignominia nudam. *l*) *sicut die, quo nata fuit.* cf. Ez. 16, 4. seqq. *m*) v. 14. Es. 14, 23 *n*) Ier. 6, 8. Zeph. 2, 13. cf. Es. 5, 6. & supra c. 1, 4. 2 Reg. 17, 5. 6. *o*) Ier. 22, 6. *p*) Es. 35, 1. c. 41, 18. Ier. 2, 6. *q*) c. 9, 16. Es. 65, 15. *r*) Es. 65, 13. cf. Am. 8, 11. & infra c. 13, 15. ℣. 6. *s*) c. 1, 6. *t*) *Misereri* retinet, quam hactenus habuit significationem, quod Deus filiis non sit restituturus reipublicæ ecclesiæque statum, donec sub N. T. ad Christum vocentur. *S.* *u*) c. 1, 2. c. 5, 7. qui matris adulteræ animum & mores sequuntur, vt vipera viperam parit, & mali corvi malum est ouum. ὁ. ὅτι τέκνα πορνείας ἐστίν Ioh. 8, 41. ℣. 7. *x*) vid. v. 4. c. 1, 2. Ier. 3, 8. inde a monte Horeb Ex. 32, 1. seqq. Am. 5, 25. seq. & hucusque. Ion. *Synagoga eorum.* *y*) *pudenda admisit*, ignominiosa fecit. *S.* subintell. *opera sua.* cf. Ier. 6, 15. c. 8, 12. *z*) *genitrix eorum* (2) Cant. 3, 4. cf. masc. Gen. 49, 26. In matre autem singuli Israelitæ, tq. filii accusantur. Et sic constanter accipienda sunt, quæ in textu sequuntur. *S.* *a*) *S.* *quia dixit* corde, verbis & factis; cf. Ier 2, 25. c. 44, 16. 17. *& adhuc dicit.* cf. not. Es. 1, 4. *b*) *ibo omnino.* Gen. 45, 28. Ex. 4, 18. *c*) *post amasios meos.* q. d. *amare me facientes.* v. 9. 12. Ier. 22, 20. Ez. 23, 5. 9. Putamus per hos immediate intelligenda esse *idola vel falsos deos*-consequenter etiam populos, quatenus ea fiducia in iis ponitur, quæ in solo Deo ponenda esset &c. *S.* *d*) scil. vt putabant fatui Israelitæ, quorum Deus venter erat Phil. 3, 19. cf. Ier. 44, 17. *e*) *Panis & aqua* coniunguntur, quia sunt cibus & potus simplicissimus & vsitatissimus. *S.* Conf. Ex. 23, 25. Deut. 9, 9. *f*) *lanam & linum meum* v. 11. Ex. 9, 31. Leu. 13, 47. *g*) cf. Deut. 32, 13. seqq. *h*) *& potus meos.* Ps. 102, 10. vinum & siceram, coll. infra v. 14. Non autem dubium est, inquit *S.* quin sub vel cum his speciebus contineantur reliquæ, *quæ ad victum & amictum pertinent*; immo etiam, quæ ad delicias & abundantiam faciunt. ℣. 8. *i*) *Ecce ego obsepiens sum* Iob. 1, 10. cf. Es. 5, 5. In præsenti loquitur, quia mox obseptionem istam incepturus erat, immo iam incipiebat. *S.* *k*) cf. Thr. 3, 9. Pœna quædam talionis est. illa dixit, *ibo ad amasios meos.* v. 7. at Deus minatur contra, se obsepturum viam, vt abire nequeat. *S.* *l*) Es. 34, 13. Am. 4, 2. ὁ. ἐν σκόλοψι 2 Cor. 12, 7. *m*) *& obducam* Am. 9, 11. *n*) *maceriem eius* Num. 22, 24. Locutio prouerbialis. vid. Iob. 19, 8. Thr. 3, 7. 9. *o*) cf. Leu. 26, 21. ℣. 9. *p*) *Vt, cum sectata fuerit diu.* Prov. 12, 11. *q*) vid. v. 7. *r*) Gen. 44, 4. 6. *s*) Es. 41, 12. *t*) cf. Es. 57, 13. *u*) *vt inquam dicat tandem* cum prodigo illo filio Luc. 15, 18. tempore scil. N. Testamenti, quo se ad Christum aggregaturi sunt. supra v. 2. Nam hactenus promissiones nostri prophetæ Israelitis factæ, ad N. T. tempus pertinuerunt. *S.* *x*) Elegantissima oppositio ad v. 7. *y*) v. 18. cf. Ier. 3, 1. & infra c. 14, 2. 3. *z*) cf. Es. 3, 10. Ier. 22, 15. 16. *a*) *quam nunc*, quando ab illo deficiens omnibus donis & bonis exuta fui. ℣. 10. *b*) *Etenim ipsa*, ex crassissima & inexcusabili ignorantia. *c*) *non agnouit* nec adhuc *agnoscit*, siue ex verbo meo, siue ex natura, & beneficiis per eam a me datis. cf. Es. 1, 3. Rom. 1, 19. seqq. Act. 14, 15. 17. c. 17, 24. 27. 28. *d*) opponitur verbis v. 7. Vtrobique autem quædam species bonorum datorum ponuntur, vt reliqua omnia includantur. *S.* *e*) vid. v. 24. & cf. Deut. 33, 28. Ez. 16, 10--19. *f*) Deut. 7, 13. c. 8, 8. c. 11, 14.

p) nam vt prius iudiciis, ita nunc beneficiis *magnus* ac illustris *erit.* cf. Ioel 2, 11. Mal. 3, 23. *q*) *dies Iezreelis*, quo scil. populum meum, vere Israeliticum, in immensum augebo v. 1. iterumque *seminabo* v. 24. vt antea cum dispergebam c. 1, 5. cf. Es. 61, 2. & 1 Reg. 18, 45. Ion. *quia magnus erit dies congregationis eorum.*

℣. 3. *r*) *Dicite* itaque, quicunque hoc ex me auditis, vel legitis. *Imperatiuus imperson.* vel absolute ponitur, vt Es. 3, 10. c. 35, 4. c. 48, 20. c. 62, 11. Ier. 4, 5. c. 31, 10. Am. 3, 9. &c. *s*) *fratribus vestris*, piis & impiis Israelitis: his, vt resipiscant, illis, vt promissa spe salutis se sustentent. cf. Præf. §. 9. 10. *t*) *populo meo*, qui *populus meus* adhuc sunt. Ita vocantur Israelitæ, respiciendo ad tempus prophetiæ editæ, quo X. tribus volebant esse populus Dei, & Deus eos nondum reiecerat, sed tantum prædixerat, fore, vt non sint populus ipsius. &c. c. 1, 9. *S.* Conf. c. 4, 6. Es. 1, 3. Mich. 6, 3. 5. *u*) cf. Ezech. 16, 46. *x*) quæ adhuc *misericordiam consecuta* sunt. vid. c. 1, 6. & cf. verbum, infra v. 25. c. 14, 4. Es. 54, 8. Considerari autem Israelitas, tanquam quorum adhuc Deus misereatur, patet ex v. 6. inquit *S.* At Tremellio, qui ita: *Dicite fratribus vestris, o populе mi: & sororibus vestris, o misericordiam consecuta*; est hæc adhortatio piorum, vt fratres suos ecclesiamque Israelitarum reuocent ad resipiscentiam. Dissentiunt enim valde interpretes tam circa cohærentiam & sensum huius versiculi, quam circa verborum constructionem: sed multa insti-

℣. 3. Hic demum Cap. II. auspicantur 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. ℣. 8. גדרה He sine Mapp. 8. 21. 23. 24 & Concord. Hebr.

11 וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל׃ לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי
דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי
לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ׃ 12 וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלֻתָהּ לְעֵינֵי
13 מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי׃ וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ
14 חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ׃ וַהֲשִׁמֹּתִי גַּפְנָהּ
וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי
טו מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּפָקַדְתִּי
עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ
וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה׃
16 לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־
17 לִבָּהּ׃ וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק עָכוֹר

g) cf. Eſ. 2, 7. h) *Guſſet.* aliique: *quod fecerunt ſ. transmutarunt in Baalis* idolum, coll. Num. 11, 8. Ier. 37, 15. at *S.* quod *elaborarunt* vel adhibuerunt *Baali*; dum omnis generis res, ad cultum Baalis pertinentes, instrumenta & ornamenta &c. inde confecerunt. cf. infra c. 8, 4. Ex. 38, 24. *Baalis* autem (de quo vid. Iud. 2, 11. 13.) fit mentio, quia cultus Baalis maxime in regno X. tribuum, poſt Regem Achabum, qui eum primus introduxit, viguit. Interim reliqui deaſtri non excluduntur. Et Iehu quidem cultum Baalis deſtruxit; ſed procul dubio reſtitutus eſt ab aliis regibus publice, aut toleratus, & a plebe retentus. *S.* Conf. Præf. §. 4.

℣. 11. i) *Propterea itaque*, quod illa non agnoſcit, me illa bona dediſſe v. 10. cf. v. 8. k) *reuertar.* Verbum hoc non ſolum *iteratam*, ſed etiam interdum *oppoſitam ſ. contrariam priori actionem* ſignificat. cf. Gen. 26, 18. 2 Reg. 21, 3. c. 24, 1. Ier. 12, 15. c. 18, 4. &c. l) *&* *recipiam* vel *auferam* ei c. 13, 11. per tempeſtates, locuſtas, hoſtes &c. m) v. 10. 24. cf. c. 7, 14. n) *in ipſo tempore ſuo*, np. meſſis, quo maxima ſpes eſt, potiundi eo & fruendi. cf. Ier. 5, 24. Pſ. 1, 3. Iob 5, 26. & Ioel 1, 11. 16. o) Ioel 1, 10. p) *in ſtato tempore eius*, Num. 9, 2. 3. & in ipſa vindemia. q) *&* *eripiam* ei v. 12. Pſ. 7, 3. r) i. e. *laneas & lineas* veſtes. vid v. 7. s) ſubintell. relat. & verbo ſubſt. *quæ fuerunt* ipſi (data a me) *ad tegendum* Eſ. 58, 7. t) *nuditatem ſ. pudenda ſua.* cf. Ex. 28, 42. Ez. 16, 8.

℣. 12. u) *Nunc enim* non ſolum non dabo amplius, quibus ſe tegere poſſit, ſed ipſe etiam *reuelabo.* vel *retegam.* Eſ. 47, 3. Ez. 16, 37. Nah. 3, 5. cf. Ier. 13, 26. & ſupra v. 5. x) *turpitudinem eius* (1) cf. Gen. 34, 7. y) v. 7 cf. Ez. 16, 41. z) *nec quicquam* Ier. 40, 15. c 41, 4. ſ. deus ſ. populus, in quo fiduciam habet. vid. ſupra v. 7. a) cf. c. 5, 14. ℣. 13. b) c. 1, 4. Ier. 7, 34. Thr. 5, 15. c) cf. Eſ. 24, 8. 11. c. 32, 13. d) cf. Am. 8, 10.

e) *nouilunia* c. 5, 7. Eſ. 1, 14. f) Ex. 13, 10. Lev. 23, 2. 4. Zeph. 3, 18. ὁ. καὶ πάσας τὰς πανηγύρεις αὐτῆς. Hebr. 12, 23. omnes gaudiorum *ſolemnitates*, ſiue a Deo ſ. ab hominibus inſtitutas. Cum ſupra minatus ſit Deus ablationem eorum bonorum, quæ ad rempublicam & oeconomiam ſpectare videntur, hic expreſſius etiam bonorum eccleſiaſticorum, feſtorum, ſabbathi &c. meminit; quo magis exaggeretur pœna, etiam ſtatu eccleſiaſtico euerſo. B. *Lutherus* id interpretatur de temporibus N. T. ſeu vltimo excidio Hieroſolymæ, & abrogatione legis ceremonialis; ſed maluraus cum aliis de tempore V. T. vsque ad Chriſtum ſumere. *S.* ℣. 14. g) *Et deuaſtabo.* Leu. 26, 31. 32. Ez. 30, 12. h) cf. Ioel 1, 7. 12. i) Ier. 5, 17. k) *quia* Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. vel *de quibus* illa dixit. ſupra v. 7. l) *merces* meretricia (1) cf. verbum c. 8, 9. 10. & nomen cognatum c. 9, 1. Deut. 23, 19. m) *redigam itaque eas* v. 7. & totam terram, vt nihil inde amplius ſperare queat. n) cf. Eſ. 5, 6. c. 7, 23. c. 29, 17. Mich. 3, 12. o) cf. Pſ. 80, 14. Eſ. 34, 13. & contrarium infra v. 20. ℣. 15. p) c. 1, 4. q) *dies Baalim* ſ. Baalitici cultus, cui longiſſimo iam tempore dediti fuerunt. vid. not. ad v. 10. Iud. 2, 11. 13. c. 6, 25. ſeqq. c. 10, 6. 1 Reg. 16, 31. cf. etiam not. 1 Reg. 12, 32. q. d. Et iſtas qd. pœnas immittam illis non per vnum alterumue annum, ſed per plurimos, ita vt abunde ipſis compenſentur *dies idololatriæ Baalitica*, aliorumque falſorum cultuum &c. Hoc autem eſt tempus ab euerſa per Aſſyrios republica decem tribuum, vsque ad Chriſtum. *S.* r) c. 4, 13. cf. Ez. 6, 13. c. 8, 11. c. 16, 18. s) *& induit, ornauit ſe.* Eſ. 61, 10. Ier. 4, 30. Ez. 16, 13. c. 23, 40. t) S. *inaurem ſuam*, & ſic plerique. De hac dictione, quia nondum id factum, paulo diſtinctius hic agemus. *Aureum* fuit *monile ſ. ornamentum* Gen. 24, 22. 30. Ex. 35, 22. Iud. 8, 24. vel *aurium*, vt Gen. 35, 4. Ex. 32, 2. 3. vel frontis ſ. *narium.* Solebant enim Orientales mulieres non aures modo perforare, e quibus annuli vel gemmæ penderent; ſed etiam frontem ſ. nares ita exornare. Hinc vel *naſi* dicitur, vt Eſ. 3, 21. vel *in naſo* Prou. 11, 22. vel *ſuper naſo*, vt Gen. 24, 47. Ez. 16, 12. filo ſcil. dependens, fronti alligato, vt *A. b. Ezra* ſcribit ad Gen. 24, 22. Sic *Hieronymus* in Comment. ad Ez. 16, 12. *& vsque hodie*, inquit, *inter cetera ornamenta mulierum ſolent aurei circuli in os ex fronte pendere, & imminere naribus.* *Clericus* tamen ad Gen. 24, 47. Crediderim, ait, olim, vt hodie per totum Orientem, *inſertos naribus annulos*; atque eo videtur alludere Salomo Prov. 11, 22. Morem hunc etiamnum obtinere apud eos populos, *Theuenot* in Orient. itin. P. II. lib. 2. c. 9 p. 321 auctor eſt: *In Perſide*, inquit, *quemadmodum per reliquum Orientem, ibi naſum mulieres annulis traiiciunt, quem acubus perforant.* u) *& ornatum ſuum.* (3) Prov. 25, 12. Cant. 7, 1. Idem hoc nomen *Arab.* ſignificat. vid. 1 Pet. 3, 3. vbi in Græco eſt, περιθέσεως χρυσίων, & rad. Ar. *Ornauit monilibus & mundo ſuo mulierem*, it. *ornata mundo ſuo fuit* & oculis *placuit mulier* x) v. 7. ſicut proſtibula quærere ſolent amaſios, ſi non vltro veniant. *S.* y) c. 8, 14. c. 13, 6. Eſ. 17, 10 contra monita mea Deut. 8, 14. &c. Ion. *& cultum meum reliquit.* Putabant quidem Iſraelitæ, ſe Iehouæ non obliuiſci, quem potius in quibusdam idolis, v. c. in vitulis Iarobeami, colere volebant. vid Præf. §. 4. & 6. & not. 1 Reg. 12, 29. 32. Sed eiusmodi cultum Deus prorſus repudiat. Nimirum *verbi Dei* obliuiſcebantur Hoſ. 4, 6. in quo ille verum ſuum cultum præſcripſerat. Qui ergo verbi Dei obliuiſcitur, ille Dei ipſius obliuiſcitur *S.* cf. iterum not. 1 Reg. 12, 32. z) v. 18. Eſ. 1, 24. ℣. 16. a) *Propterea itaque* quia ingratisſima omnium mei oblita eſt v. 15. *S.* b) *ecce ego*, vt iam dixi me facturum. c) non beneficiis amplius, ſed grauiſſimis caſtigationibus ac pœnis *perſuaſurus ſum illi*, Ier. 20, 7. Ez. 14, 9. vt verbis meis deinceps credat & obſequatur. d) *&* ideo per Aſſyrios *ducam eam* Eſ. 42, 16. e) veluti *in deſertum*, vt olim, cum ex Ægypto educti eſſent. cf. Deut. 8, 2. Ier. 2, 2. 6. & vid. Ier. 31, 2. Ez. 19, 13. & infra c. 12, 10. & ſupra v. 5. f) *& ſic eandem*, quum experientia damnorum tractabilis & attentior mihi facta fuerit v. 9. c. 3, 5. per euangelium *loquar ad cor eius.* Ion. *& per ſeruos meos prophetas loquar conſolationes ad cor eius* Vide phraſin maxime emphaticam Gen. 34, 3. c. 50, 21. Iud. 19, 3. Ruth. 2, 13. 2 Par. 30, 22. c. 32, 6. & Eſ. 40, 2. cf etiam Zach. 1, 13. Mat. 11, 5. 28. ſeq. Marc. 8, 2. 4. ℣. 17. g) Eſ. 61, 8. Ier. 3, 19. Non tantum blanditiis reuocabo, ſed & beneficiis meliorem reddam illam ſynagogam, imo eccleſiam. *Tarnov.* h) reſpicit ad v. 14. cf. autem Eſ. 17, 3. c. 65, 21. Ier. 31, 5. Am. 9, 14. Ioel 2, 19. i) *inde*, ex calamitoſiſſimo illo ſtatu ſ. deſerto v. 16. k) *vallem Achor*, q. d. *turbatoris ſ. deſperationis.* vid Ioſ. 7, 24. 26. & not. Eſ. 65, 10.

℣. 10. וְכֶסֶף per *Paſchta* geminatum 1. 5. 7. 10. 13. 19. 23 anomalice. ℣. 11. אָשׁוּב per *Rbbia* 1. 2. 5. 23. ℣. 12. וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה ſic 1. 2. 3. 5. ℣. 14. וַהֲשִׁמֹּתִי per *Rbbia* 5. 6. 9. 20. ℣. 16. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5. 10. 19. 21. 22. 23.

CAP. IV.

שמעו דבר־יהוה בני ישראל כי ריב ליהוה עם־ ד
יושבי הארץ כי אין־אמת ואין־חסד ואין־דעת אלהים
בארץ׃ אלה וכחש ורצח וגנב ונאף פרצו ודמים 2
בדמים נגעו׃ על־כן תאבל הארץ ואמלל כל־יושב 3
בה בחית השדה ובעוף השמים וגם־דגי הים יאספו׃
אך איש אל־ירב ואל־יוכח איש ועמך כמריבי כהן׃ 4
וכשלת היום וכשל גם־נביא עמך לילה ודמיתי אמך׃ ה
נדמו עמי מבלי הדעת כי אתה הדעת מאסת 6
ואמאסך מכהן לי ותשכח תורת אלהיך אשכח
בניך

quod in Israel adeo frequens fuit, vt Reges etiã in fœderibus periuri fuerint, coll. 2 Reg. 17. *S.* Ion. *Iurant falso.* c) *& perfide negare.* Leu. 5, 21. 22. c. 19, 11. d) Ier. 7, 9. e) c. 7, 1. Ex. 20, 3. &c. f) cf. v 13. c. 5, 1. Ex. 20, 13. Eiusmodi *infinitivi* hoc volunt, quod continui quasi actus semper frequententur. *S.* Conf. not. Ef 59, 4. Ier. 7, 9. g) *perrumpunt* omnes limites iustitiæ & humanitatis (cf. 2 Reg. 14, 13. Coh. 10, 8.) & ita *erumpunt* s. *irruunt* in alios Ex. 19, 22. 24. 1 Par. 15, 13. *S.* *latrocinantur.* cf. Pf. 17, 4. h) *ita vt sanguines* s. cædes iniustæ Ef. 1, 14. Ier. 2, 34. i) *sanguines tangant.* cf. c. 1, 4. 2 Reg. 15, 10. 14. &c. & Præf. §. 5. ó. καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι. Sic Syr. & Ar. cf. Luc. 13, 1. & not. ad 2 Par. 24, 22. ℣. 3. k) Pœnam subiungit illorum scelerum. v. 1. 2. l) ab hostibus, siccitate, & locustis vastata *luget*, & magis etiam, penitus euersa, *lugebit terra* Israelitica. Ier. 4, 28. c. 12 4. m) Ef. 16, 8. c. 19, 8. Ioel 1, 10. 12. Emphasis verbi esse videtur, *ita deficere & contabescere*, vt diu anima agatur, donec tandem misere exeat; quæ lenta est & miserrima mors. *S.* n) *cum bestiis* vel *inter bestias agri.* cf. Ioel 1, 20. Exaggeratur quodammodo miseria hominum, quod maior eorum ratio non habeatur, quam bestiarum & auium, inquit *S.* Conf. Hab. 1, 14. o) Ier. 4, 25. Zeph. 1, 3. p) *immo etiam.* amplius res exaggeratur. *S.* q) cf. Ef 19, 5 8. vt nunc fluuiorum & lacuum, æstu & siccitate consumtis aquis. cf. not. Ioel 1, 19. 20. r) *vna auferentur.* q. d in loca sua *colligentur*, vt amplius non adpareant. cf. Gen. 30, 23. Ef. 4, 1. Pf 85, 4. *Cum enim captiuitas X. tribuum venerit, habitatore sublato, bestiæ quoque & volucres cæli, & pisces maris deficient: iramque Domini etiam muta elementa sentient. Hoc qui non credit accidisse populo Israel, cernat Illyricum, cernat Thracias, Macedoniam atque Pannonias omnemque terram, quæ a Propontide & Bosphoro vsque ad Alpes Iulias tenditur: & probabit, cum hominibus & animantia cuncta deficere: quæ in vsus hominum a Creatore prius alebantur* verba sunt *Hieronymi* ad h. l.

℣. 4. s) *Enimuero* 1 Sam. 16, 6. Existimamus (ex posteriore hemistichio) Deum ad Prophetam loqui; qui nouam partem huius prophetiæ hic inchoat, qua & sacerdotes & prophetas falsos, & totum populum idololatricum compellat; ac primo istis, postea huic grauissima comminatur. &c. *S.* Ion. *Sed quia dicunt: Scriba non doceat, nec reprehendat Prophet..* t) *quisquam* c. 2, 11. u) *ne contendat* cum iis: np. sec. falsam ipsorum de pietate sua persuasionem, etsi caussæ contentionis mihi sint iustissimæ. v 1. c. 2, 4. x) *neque redarguat eos quisquam.* Am. 5, 10. Prou. 9, 8 q. d frustra namque id erit; quia incorrigibiles sunt, & pertinaci hypocrisi se iustos reputant. cf. Ef. 30, 10. Ez. 3, 27. Am 2, 12. & Mat. 7, 6. y) *nam populus tuus*, o Hosea. *S.* z) *S.* *est sicut sacerdotes* (ad versus Deum & veritatem ipsius) *contendentes.* cf. 1 Sam. 2, 10. Sic intell. LXX. ὡς ἱερεὺς ἀντιλεγόμενος. & sic diserte Syr. *est sicut sacerdos contendens*, vel æque ac sacerdos contendit, & Ar. *& populus meus vt sacerdos rixatur.* Nempe in crimine contradictionis Deus omnes filios Israelis, sacerdotes & laicos, exæquat; nisi quod sacerdotes populum seduxerint. *Caph* non est simpliciter *veritatis*, nec *similitudinis* cuiuscunque, sed *exæquationis*, quod populus tam malus sit, quam sacerdotes: & *Cohen* collectiue pro *ordine sacerdotum*; vt in sequenti v. 5. *Propheta*, omnes falsi prophetæ. *S.* Al. *tam rei & pernicaces sunt, quam ii, qui non obtemperant Sacerdoti Dei* Deut. 17, 12. Sicut Korah & complices eius. Num. 16, 3. Ion *litigas cum doctoribus suis*, vt. c. c. Ier. 15, 10. c. 44, 15. seqq. Immo *Lightf.* Chron p. 92. huc refert 2 Par. 24, 2 22. sed retinemus *S.* sententiam, ob sequentia.

℣. 5. a) *Corrues igitur.* c. 5, 5. c. 14, 2. nempe, quod *S* ex v. 4. & 5. subintelligit, *tu o impie sacerdos* seductor. al. tu gens impia b) *interdiu* Neh. 4, 16. c) Ef. 31, 3. d) Ion. *pseudopropheta.* cf. c 9, 7. 8. Ef. 3, 2. c. 9, 14. c. 28, 7. Ier. 14, 18. &c e) *nocte* vel *noctu.* Iob. 27, 20. Manifesta oppositio *diei* & *noctis*: in qua tamen vnum alterum non excludit, sed magis explicat; & vtrumque ad vtrosque pertinere docet. *S.* cf. Deut. 28, 66. Mich. 3, 6. f) *& exscindam* v. 6. c. 10, 7. g) Ion *Synagogam vestram.* populum X. tribuum v. 6. cf. c. 2, 4. ℣. 6. h) *Excisi & excidendi sunt.* v 5. c. 10, 15. 2 Sam 21, 5. Ef. 6, 5. Obad v. 5 vestra culpa, o impii sacerdotes & doctores, qui populum vera Dei cognitione non imbuistis, sed superstitionibus potius, propter quas excindendus est. *S.* i) *populum suum* vocat, quia nondum eum prorsus reiecerat. *S.* cf. v 12 c. 2, 3. k) *ob defectum* salutaris *cognitionis* v. 1. Ef. 5, 13. dum ipsi etiam sacerdotes, qui populum docere debebant, *veram Dei notitiam auersati sunt*, vt sequitur. l) *quia itaque tu sacerdos* seductor. collectiue intelligendum, vt v. 4. *S* m) veram Dei *notitiam* v. 1. n) vid. 2 Reg. 17, 15. & cf. Ier. 2, 8 Am. 2. 4. c. 7, 10. 12. seqq Zach. 7, 11. seqq o) *ideo etiam ego repudiaui te.* cf. 1 Sam. 15, 23. 26. p) *vt sacerdotio non fungaris mihi.* cf. 1 Reg. 2, 27. Mal. 2, 7. 8. Ad hoc recte intelligendum, obseruandum putat *Schmidius*, quod, etsi 1 Reg. 12, 31. Iarobeam *de plebe sacerdotes* fecisse dicitur, pulsis veris Dei Sacerdotibus & Leuitis 2 Par. 11, 14. non ita tamen id accipiendum sit, ac si sponte ille omnes Aharonitas & Leuiticos sacerdotes ab officio mouerit; sed quod, exulare iussis dissentientibus, plures procul dubio ad impurum eius cultum defecerint, ab Israelitis libenter admissi. coll. Iud. 17, 12. 13 Illos vero Deum non statim prorsus & absolute repudiasse, sicut nec ipsas X tribus; sed pro longanimitate sua expectasse, vt & ipsi resipiscerent, & Legis scientiam sectando & docendo, Israelitas ad pœnitentiam adducerent Id vero quando constanter contemserunt & repudiarunt, Deus eos tandem in totum cum populo repudiauit & sacerdotium abrogauit. Quod si Aharonicos repudiauit, multo magis ex plebe factos sacerdotes, qui nullum ad sacerdotium ius diuinitus habebant. q) *&* quia malitiose *oblitus es* & negligis *Scripturam*, immo Deum ipsum c. 2, 15. c 8, 4. c 13, 6. Deut. 32, 18. cf Pf. 119, 61. r) qui iure & reuera solus est *Deus tuus*; non idola, aut cum ipso, vituli Iarobeami Ex. 20, 3. Loquitur Filius de Deo Patre, non tamen exclusiue, sed inclusiue. *S.* s) *obliuiscar*, & nullam rationem habebo. cf. Pf. 49, 14. Pf. 77, 10.

CAP. IV, ℣. 1. יושבי sic *plene* 1. 2 5. 7. 8. 21 23. sec. *Mas.* 1 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 2 ארץ cum *Kri* ארץ 1. 2. & *Mas. Erff.* ℣ 4. אך per *Makk.* 3. 5 6. 9. 12. 14. 20. ℣. 6. ואמאסך ita, omnes cum א otioso; cuius rationem se ignorare fatetur *Kimchi.* Notam אנחה addit 22. יתירא 1, & לא קרי א 2. 5. At præf. ו per *Schua* 2. & in marg. 6. 9.

CAP. IV. ℣. 1. o) *Audite* cum obsequio *verbum Domini*, quod ille per me loquitur. 2 Reg. 20, 16. Ef. 1, 10. c. 48, 1. Iac. 1, 22. p) X tribus. vt supra c. 1, 4. seqq c. 3, 1. & quia infra v. 15 *Israel & Iuda* expresse distinguuntur. *Noua hac, & tertia prophetia*, aperto sermone, sine figuris aut typis, *redarguit* X. tribuum peccata, prius *in genere* v. 1. seqq. deinde *in specie* sacerdotum v. 4. seqq. & populi v. 12. seqq. ac iustas eorum *pœnas denunciat.* q) *quia* explanat, quale verbum illud sit, np. contentionis & redargutionis. *S.* r) cf. v. 4. c. 2, 4. c. 12, 3 Ier. 2, 9. Mich. 6, 2. Notat potissimum *litem iustam* ex iusta caussa. *S.* s) non æquat partes litigantes, sed partem ream & iuste accusatam hic denotat. *S.* t) v. 3. c. 1, 2 u) ipsam redargutionem inchoat. *S.* x) *veritas* in dictis & factis. Oppositum *periurii* & *mendacii* v. 2. cf Ef. 59, 4. 15. Ier. 9, 3. 4. ó. οὐκ ἔστιν ἀλήθεια. Ioh. 8, 44. 1 Ioh. 1, 8. Ion. *quia non sunt operatores veritatis.* y) contrarium *occidere, furari, adulterare* &c. v. 2. cf. c. 6, 6. Ez. 22, 12. ó. οὐδὲ ἔλεος. Mat. 12, 7. Ion. *nec exercentes misericordiam.* z) v. 6. c. 6, 6. Ef. 5, 13. c. 53, 11. Ier. 9, 23. ó. οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ Col. 1, 10. adeoque nec vera fides in Deum, quæ radix omnium virtutum & bonorum operum erga proximum, propter Deum & ex timore eius. *S.* His enim *peccatis omissionis* etiam reliqua includuntur; *Commissionis* vero *peccata* arguuntur versu sequenti. Ion. *nec sunt, qui ambulent in timore Domini.* a) *in tota terra* X. tribuum. *S.*

℣. 2. b) Sed e contrario adest *peierare* (6) vid. c. 10, 4. *Periurium* accusatur, quod

7 בָּנֶיךָ גַּם־אָנִי׃ כְּרֻבָּם כֵּן חָטְאוּ־לִי כְּבוֹדָם בְּקָלוֹן אָמִיר׃
8 חַטַּאת עַמִּי יֹאכֵלוּ וְאֶל־עֲוֺנָם יִשְׂאוּ נַפְשׁוֹ׃ וְהָיָה כָעָם
9 י כַּכֹּהֵן וּפָקַדְתִּי עָלָיו דְּרָכָיו וּמַעֲלָלָיו אָשִׁיב לוֹ׃ וְאָכְלוּ
וְלֹא יִשְׂבָּעוּ הִזְנוּ וְלֹא יִפְרֹצוּ כִּי־אֶת־יְהוָה עָזְבוּ לִשְׁמֹר׃
11 12 זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח־לֵב׃ עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד
13 לוֹ כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם׃ עַל־
רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ וְעַל־הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ תַּחַת אַלּוֹן
וְלִבְנֶה וְאֵלָה כִּי־טוֹב צִלָּהּ עַל־כֵּן תִּזְנֶינָה בְּנוֹתֵיכֶם
14 וְכַלּוֹתֵיכֶם תְּנָאַפְנָה׃ לֹא־אֶפְקוֹד עַל־בְּנוֹתֵיכֶם כִּי

תזנינה Aaaa 5 עה

℣. 9. g) S. *Et factus est sicut populus, ita sacerdos.* al. *Erit itaque sicut populus, ita sacerdos.* nempe de *pœna* hæc verba

קמץ בז״ק

illi accipiunt, vt Es. 24, 2. quæ S. de *delicto* & merito. coll. simili *Caph* repetito 1 Reg. 22, 4. h) S. *ideo visitabo super ipsum* v. 14. c. 1, 4.

t) *po[st]erorum tuorum.* Seueritas pœnæ indicatur in posteritatem continuandæ. cf. Ex. 20, 5. Sermo autem hic non est de pœna spirituali & æterna, sed de temporali & ecclesiastica, ablatione nimirum sacerdotii. *S.* u) indicat *ius talionis.* cf. [Es.] 66, 4. Prou. 1, 26.

[℣]. 7. x) *Secundum multitudinem suam.* c. 10, 1. *ita peccarunt mihi.* h. e. *Quotquot eorum sunt, tot etiam peccant.* vid. *Syr.* Conqueritur Dominus, Sacerdotes omnes in vniuersum peccare. *S.* y) cf. c. 11, 2. Ios. 2, 21. z) cf. 2 Reg. 17, 7. Ier. 33, 8. a) ideo *gloriam* & sacerdotium *eorum.* cf. c. 9, 11. c. 10, 5. b) v. 18. Ier. 13, 26. c) Ier. 2, 11. quia ipsi *gloriam suam in ignominiam commutarunt,* vt *Syrus* hic habet; quo cum confer Ier. 2, 11. Ps. 106, 20. Rom. 1, 23.

℣. 8. d) *Peccatum s. victimas pro peccato.* vt Leu. 6, 18. 23. e) c. 8, 13. Leu. 6, 19. quasi hoc vno Sacerdotes, vt filii Eli 1 Sam. 2, 13. seqq. f) *& iniquitati illorum inhiant,* veluti canis offæ. vid. phrasis Deut. 24, 15. Ier. 44, 14. Ps. 25, 1. *Quilibet Sacerdotum attollit animam suam ad populi peccata, dicentes: quando peccabunt, vt sacrificia pro peccato & reatu adducant, quæ comedamus!* Verba sunt *Kimchii* ad h. l. Al. *ad suam nequitiam excitant animum quisque suum.* At *S.* propter illa, quæ hic in textu sequuntur, in specie intelligit compotationes & scortationes Israelitarum in fœdissimo cultu Bacchi & Veneris: quod scelus non prohibuerunt, vt debebant, Sacerdotes; sed idem cum populo commiserunt, & peccatis illius participarunt. cf. de nefandis illis sacris not. Ex. 34, 15. 1 Reg. 15, 13. 2 Reg. 21, 7. c. 23, 6. 7. 2 Maccab. 6, 4. item *Spencerum* de legibus Hebr. lib. 2. c. 4. *Gusset.* p. 732. I. aliosque.

scil. *sacerdotem, qui est sicut populus.* al. *super sacerdotem & populum.* i) Ps. 1, 1. 2 Par. 6, 30. k) c. 5, 4. c. 7, 2. c. 9, 15. l) c. 12 3. Es. 3, 11. c. 66, 15. ℣. 10. m) *Ita vt comedant.* S. subintell. *Sacerdotes*; alii totum populum, vt v. 9. n) *sed non saturabuntur,* ob annonæ penuriam & diuinam maledictionem. Id enim in fame sæpe accidit, vt homines, quamlibet voraces, nunquam tamen exsatientur, quia Deus *frangit baculum panis,* i. e. sustentandi vim ei adimit, inquit *Boch.* Hieroz. I. p. 404. coll. Leu. 26, 26. Mich. 6, 14. Hag. 1, 6. adde Ioel 2, 26. q. d. Vos sacerdotes inhiatis qd. sacrificiis populi mei, & inde saturari cupitis, sed ego immittam vobis maledictionem, vt comedatis quidem, &c. At Schmidius: *Comedebant,* inquit, *sacerdotes cum populo & conuiuabantur Baccho; eum in finem, vt illum propitium haberent,* & ipsis omnia daret, & semper, & ad satietatem & abundantiam. Deus itaque comminatur, se nihilominus facturum, vt finem suum non obtineant, nec saturentur bonis quæsitis; sed vt fame potius & siti premantur, tum in terra sua, tum in misera captiuitate &c. o) *Scortari faciunt* Sacerdotes populum, vel *scortationes fieri permittunt*: per bigamiam aut polygamiam, vt *Lightfootus* putat ad Act. 15, 20. al. prauo exemplo suo, vt 1 Sam. 2, 22. At *Schmidius*: Sacerdotes, inquit, cum Israelitis *sacra Veneris scortando celebrabant,* vt ab impudica dea impetrarent sobolis multiplicationem: sic enim apud gentiles etiam, quæ steriles erant mulieres, Veneri pudicitiam suam prostituebant, vt sobolem impetrarent. Deus itaque comminatur, se facturum, vt finem istum suum non obtineant, — vt non multiplicentur, sed sterilescant potius, vel liberos, antequam adolescant, amittant. Conf. de impurissimo illo cultu Veneris allegata ad v. 8. Verbum in *Hiphil* (6) non est simpliciter idem, quod Kal, *scortabuntur,* vt vertunt Tig. S. & alii; sed *facere* vel *permittere scortari, ad scortationem prostituere* aut *inducere.* vid infra v. 18. c. 5, 3. Ex. 34, 16. Leu. 19, 29. 2 Par. 21, 11. 13. p) *non tamen erumpent* multa sobole. Gen. 28, 14. Iob. 1, 10. 2 Par. 11, 23. q) Es. 1, 4. Ier. 2, 13. r) *ad obseruandum* horrenda & impia instituta, a meis præceptis plane aliena. cf. Mich. 6, 16. & Gen. 18, 19. Ex. 16, 28. &c. Al. *deseruerunt Dominum* scil. *obseruare, vt non obseruauerint eum,* coll. Zach. 11, 11. ℣. 11. s) *Scortatio.* c. 6, 10. Ier. 3, 9. t) c. 7, 14. u) S. *occupauit cor,* al. *dementes eos reddit.* Ier. 5, 21. nempe cum alias Es. 5, 11. 12. c. 28, 7. Prou. 20, 1. c. 23, 27. 33. Eph. 5, 18. tum inprimis in conuiuiis illis Bacchi & Veneris, quæ carnales homines amori Dei prætulerunt sec. *S.* cf. Am. 2, 8. 2 Pet. 2, 13. 14. ℣. 12. x) *Populus meus* v. 6. Ex. 19, 5. *Hactenus de sacerdotibus* actum, nunc de populo. *S.* y) *lignum suum,* quod in ipsius potestate nimirum est, quo & vti poterat ad ignem fouendum. Studio autem ita loquitur Spiritus S. vt materiæ, non formæ (idoli) faciat mentionem: quia turpitudinem idololatriæ significare voluit, quod homo lignum consulat. *S.* vid. Es. 40, 20. c. 44, 13. seqq. Ier. 2, 27. Hab. 2, 19. z) *consulit* tq. diuinum oraculum. [·] eandem construct. Num. 27, 21. Iud. 1, 1. c. 18, 5. a) *& virga* vel *baculus ipsius* (Gen. 30, 37. c. 32, 11. 1 Sam. 17, 40. 43.) *responsa* vel *diuina indicia dat ei,* vt 1 Sam. 9, 6. 1 Reg. 10, 3. c. 14, 3. 2 Reg. 4, 27. Es. 41, 26. c. 43, 9. &c. *quod genus diuinationis Græci* ῥαβδομαντείαν vocant, vt scribit ad h. l. *Hieronymus.* cf. not. Deut. 18, 10. & *Selden.* de diis Syr. I. c. 2. p. m. 101. Aliis huc pertinet *lituus* augurum, similis *pedo pastorali*; de quo *Cicero* de Diuin. lib. I. *Schmidius* autem notari putat *Teraphim* c. 3, 4. eaque fuisse *capita humana,* (cadauerum vel artis) *super baculis* erecta, & pro oraculis habita. Conf. not. Iud 17, 5. 1 Sam. 19, 13. b) c. 5, 4. ipse diabolus, sec. *S.* cf. 1 Reg. 22, 23. Es. 19, 14. Zach. 13, 2. c) *in errorem seduxit* & *decepit* eos. scil. per impios Reges aut Principes, & falsos Prophetas ac sacerdotes. cf. v. 18. 2 Reg. 21, 9. Es. 19, 13. Ier. 23, 13. Am. 2, 4. d) *ita vt scortati sint* corpore & spiritu v. 10. 15. c. 1, 2. Ex. 34, 15. 16. Num 25, 1. seqq. Iud. 8, 33. &c. e) Num. 5, 19. Ez. 23, 5. cuius præcepto Ex. 20, 2. & obedientiæ se subduxerunt: ne illum amplius pro solo & vno Deo agnoscunt. *Phrasis* desumta est, vt *Kimchi* monet, *e re matrimoniali*: in qua *vxor* est *sub marito,* ceu domino suo; qui in eam potestatem habet, & cui obedientiam illa debet. *S.* Conf Rom. 7, 2. ℣. 13. f) Ier. 3, 6. Ez. 6, 13. c. 20, 28. summa leuitate. g) Ier. 2, 20. h) c. 2, 15. i) Gen. 35, 8. k) Gen. 30, 37. l) Gen. 35, 4. Ez. 6, 13. cf. Es. 1, 29. c. 57, 5. m) cf. Deut. 12, 2. 13. c. 16, 21. n) *ideo* turpissima impietas latissime grassatur: hinc enim fit, vt omnis pudor euanescat, atque adeo filiæ & nurus, quæ domi castissime adseruari debent & solent, in sacris istis montanis & siluestribus pudicitiam suam prostituant impune & sine pudore. *S.* o) *& sponsæ* Es. 62, 5. *ac nurus vestræ* Gen. 38, 24. p) v. 14. c. 3, 1. ℣. 14 q) S. interrog. *Non visitauero?* vt Iud. 21, 22. 2 Sam. 23, 5. 1 Reg. 22, 17. 2 Reg. 5, 26. q. d. *Annon grauissimam visitationis meæ pœnam hoc merentur, quod filiæ vestræ scortantur, & nurus vestræ adulterantur,* vt modo dictum est? Hæc enim vis est interrogationum, vt rem exaggerent. vide Ier. 5, 9. Alii, vt *Gusset.* p. 385. *Lundius* lib. III. c. 55. p. 708. cum Talmudicis & *R. Sal.* id interpretantur *de aquis zelotypiæ s. probationis* Num. 5, 27. quasi Deus minetur, se non amplius per aquas istas manifestaturum suspectas adulteras, idque in pœnam maritorum. Sed nullius momenti hæc interpretatio est, inquit *S.* cum, quia non tantum de vxoribus, sed etiam de filiabus in genere sermo est; tum quia non tantum de adulteris occultis, sed etiam manifestis.

℣. 7. כבודם *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas.* ad Ps. 106, 20. ℣. 8. Pro נפשו hab. נפשם 1. sic fu. 2. 5. contra *Mas. impr.* 6. 9. 20. ℣. 10. כי per *Tbhir* 2. sic fe. 5. At כי את־יהוה עזבו ℣. 13. תְּנָאַפְנָה per *Kam.* 2. 3. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ac *Ind.* *Bas.* f. 61. a.

תזנינה ועל־כלותיכם כי תנאפנה כי־הם עם־הזנות
15 יפרדו ועם־הקדשות יזבחו ועם לא־יבין ילבט : אם־זנה
אתה ישראל אל־יאשם יהודה ואל־תבאו הגלגל ואל־
16 תעלו בית און ואל־תשבעו חי־יהוה : כי כפרה סררה
17 סרר ישראל עתה ירעם יהוה ככבש במרחב : חבור
18 עצבים אפרים הנח־לו : סר סבאם הזנה הזנו אהבו הבו
19 קלון מגניה : צרר רוח אותה בכנפיה ויבשו מזבחותם :

CAP. V. ה שמעו־זאת הכהנים והקשיבו בית ישראל ובית המלך

r) v. 13. s) *quod ipsi* etiam Israelitæ. t) *cum scortis*. cf. Ier. 5, 7. u) *separant* s. *subducunt se* consortio vxorum, vt meretricibus se coniungant. *Piel.* (1) cf. Gen. 13, 9. 11. 14. Prou. 16, 28. Ruth. 1, 17. &c. *Radix Ar.* in II. *Coniug.* quæ Hebr. *Piel* respondet, significat *secessit*, *segregauit se a ceteris*, pec. *deuotionis ergo.* vt scil. faciebant impurissimi illi homines. At *S.* de partitione sacrificiorum: cum scorti *diuidunt carnes victimarum* post factas proficias, coll. 1 Sam. 1, 4. 5. c. 9, 22. seqq. c. 16, 3. Priori tamen sententiæ vsus verbi in Niph. & Hiph. magis fauere videtur: quo *integrorum separationem* vel *secessum* potius denotat. x) *& cum sacerrimis illis prostibulis*, s. cum feminis, quæ Veneri se consecrarunt & corpus prostituerunt. cf. 1 Reg. 14, 24. 2 Reg. 23, 7. vt scil. harum impuris amplexibus illi se libidinem in honorem profani numinis exercere testatum darent. y) *& populus* (s. homines simpliciores, præsertim etiam ex Iudæis v. 15.) *qui non prudenter sibi attendit* vel *intelligit rem* Ps. 92, 7. quod palam talia & impune a vobis fiunt, ipsique in vera fide ac pietate non satis instructi aut firmati sunt 2 Pet. 2, 14. c. 3, 16. Ion. *populus, qui non intelligit legem*, cf. Ioh. 7, 49. z) Vulg. *vapulabit.* al. *corruet*. S. bene: *scandalizatur* s. iisdem sceleribus *implicatur*. (3) vid. Prou. 10, 8. 10. vbi Vulgati quadrat versio. nempe radix latissimi vsus significat Syr. *Concitauit, incitauit* : Samar. *adflixit*. Chald. *delassauit*. Ar. *in terram coniecit, prostrauit*. & Aeth. *Impegit* vel *cespitauit*.

℣. 15. a) *Quodsi vtique tu vis scortari*, o Israel! v. 11. seqq. c. 1, 2. Oratio *concessiua* potius est, quam conditionalis; & exaggerat scandali dati peccatum, tanquam summæ malitiæ complementum, *S.* Conf. Rom. 1, 32. b) saltim *ne reus fiat* per te etiam Iehuda c. 13, 1. q. d. ne in communionem scortationis tuæ, adeoque reatus grauissimi, quem grauissima pœna sequetur, veniat, Syr. *Tu vero Israel, ne reum facias Iudam.* c) c. 5, 5. cf. 2 Reg. 17, 19. Ez. 16, 45. 46. d) *nec veniatis* vos impii Israelitæ, vt hucusque ad seducendum Iudæos fecistis. ita *S.* Alii ad Iudæos hoc dictum putant, vt sibi ab impio Israelitarum congressu in Gilgal caueant. sed vide sequentia. e) *Gilgalem.* cf. de ea Ios. 4, 19. c. 5, 5. Ita etiam infra c. 9, 15. c. 12, 12. Israelem accusat ob idololatriam in Gilgal exercitam: sic Am. 4, 4. & c. 5, 5. vbi Israelitas compellari, ex v. 4. certum est. Nimirum, vt *S.* obseruat, non sine fraude ac dolo factum est, vt in locis Iudæ ac Beniamin vicinis, cultus idololatricus institueretur: nec dubium, quin complures Iudæi hoc scandalo abrepti, & ab Israelitis inuitati, vna cum illis in *Gilgal* & *Bethel* idola coluerint, & nefanda sacra per ebrietatem & scortationes celebrauerint. f) nam Bethel in monte sita fuit Ios. 16, 1. 2 Reg. 2, 23. g) q. d. *domum iniquitatis* pro *Bethel* s. *domo Dei*. Gen. 28, 17. 19. propter idololatriam ibi institutam & exercitam. vid. infra c. 5, 8. c. 10, 5. Am. 5, 5. Ios. 7, 2. & 1 Reg. 12, 29. h) *neque iuretis* cum diuini nominis abusu, & sub falso cultus ipsius prætextu: quia ista simul consistere nequeunt. cf. Præf. §. 4. i) 1 Sam. 20, 3. Non reprehenditur simpliciter & in se formula iuris iurandi, a Deo ipso mandata Deut. 6, 13. c. 10, 20. sed abusus, cum horrenda idololatria coniunctus. cf. Es. 48, 1. Ier. 4, 2. c. 5, 1. Ez. 20, 39. Am. 8, 14. Zeph. 1, 5. & e. c. 1 Sam. 28, 10. Fingebant nimir. Israelitæ, se per cultum vitulorum Iehouam non deserere, sed colere; quod vel inde patere dicebant, quod *per nomen Iehouæ* adhuc iurarent. *S.* Conf. supra c. 2, 15. 18. ℣. 16. k) *sicut iuuenca refractaria* c. 9, 15. Deut. 21, 18. Ion. *sicut bos, qui saginatur & recalcitrat.* cf. Deut. 32, 15. Syr. *instar iuuencæ rebellantis contra iugum*. cf. Ex. 32, 9. Zach. 7, 11. Neh. 9, 29. l) cf. Es. 1, 5. m) *pascit nunc eos Dominus.* Zach. 11, 4. 7. n) *sicut agnum* macello destinatum. cf. Ier. 11, 19. c. 12, 3. 2 Pet. 2, 12. At Kimchi: alioqui *nunc pasceret eos Dominus tanquam agnos.* o) *in latitudine* s. *spatioso loco* Ps. 18, 20. Ps. 31, 9. Respicit ad insignem illam liberationem Dei, qua per Iarobeamum II. Israelitas in libertatem adseruit, & omnia quæ prius amiserant, illis restituit 2 Reg. 14, 25. Alii in malam partem: *nunc pascet eos Dominus in loco spatioso*, i.e. in vastissimas regiones, Mediam nempe & Assyriam captiuos deportabit, in quibus oberrent, vt agnus, qui a grege diuulsus, & a matre destitutus, inani balatu omnia complet, & tandem præda fit lupis. Ita *Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Theophylactus*, & Hebræorum nonnulli, plerique etiam recentiorum. At ex perpetua scripturæ phrasi *locum alicui dilatare* est eum *ex angustia liberare* & *in libertatem adserere*, inquit *Boch.* Hieroz. I. p. 412. seq. coll. Es. 30, 23. Ps. 4, 2. &c. ℣. 17. p) *Sociatus* (1) vt coniuges Mal. 2, 14. vel *confœderati* Gen. 14, 3. 2 Par. 20, 35. 37. q) *idolis* c. 8, 4. c. 13, 2. 2 Sam. 5, 21. Mich. 1, 7. Ier. 44, 19. cf. 2 Cor. 6, 14. 16. r) X. tribus. c. 5, 3. vid. not. Es. 7, 5. s) q. d. *permitte*, concede *ipsi* insaniam suam. 2 Sam. 16, 11. *S. dimitte eum*. cf. Ex. 32, 10. 2 Reg. 25, 18. Sunt autem hæc verba vel sec. *S. Prophetæ* ad Deum, iustum eius iudicium agnoscentis, vt infra c. 9, 14. Ier. 17, 18. &c. vel sec. alios, *Dei* ad Prophetam, vt supra v. 4. Es. 8, 16. &c. ℣. 18. t) Tig. *Recessit*, & *S.* (subintell. אֵת vt 2 Reg. 5, 13. c. 6, 27. Es. 7, 21. c. 10, 4.) *Si recessit* vinum vel *potus eorum* (2) Es. 1, 22. h.e. Si vtique aliquando fit, vt idololatrica ipsorum temulentia recedat, vt ad sobriam ac meliorem mentem redituri videantur (cf. phrasin 1 Sam. 1, 14.) mox tamen omnis illa spes euanescit, dum statim a Regibus & Principibus suis in peiorem scortationem retrahuntur, & magis, quam prius vnquam; *quare dimitte eos*, vt dixi v. 17. Visi autem sunt ad sobriam mentem reuersuri, quando Prophetæ veri eos redarguerunt & terruerunt suis comminationibus & demonstrationibus. Manifestum exemplum est in historia Eliæ. Hic suo zelo tandem effecit, vt omnes exclamauerint: *Iehoua Deus est!* & passi sint prophetas Baal occidi, eiusque altaria euerti 1 Reg. 18, 39. seqq. sed mox relapsi in peiora sunt, & Elias fugere coactus est coram Isabele. Sic Iehu restituturus videbatur verum cultum Dei; sed hæsit in cultu vitulorum, 2 Reg. 10, 16-29. Hæc bene *S.* u) *scortari tamen* iterum *faciunt eos* v. 10. c. 5, 3. 2 Par. 21, 11. 13. x) *amauerunt* Ier. 5, 31. c. 14, 10. Præterita includunt præsentia, ob continuationem facti; vt supra c. 2, 7. Es. 1, 4. y) *S. addiderunt* (præterit. a יָהַב, vel sec. *Cocc.* Lex. 298. ab הָבַב formæ מָגוֹר *metu*) coll. simili asyndeto 1 Sam. 2, 3. At Tig. *gaudent* (dicere) *Afferte*. & Guffet. p. 860. *amauerunt Date.* coll. Mal. 2, 16. z) *ignominiam* & pudendam idololatriam. cf. v. 7. Ier. 13, 26. Nah. 3, 5. a) *clypei eius*. Per hos intelligendos esse *Reges & Principes*, vel vt aliqui vertunt, *protectores populi*, extra controuersiam est; inquit *S.* cf. c. 7, 3. Ps. 47, 10. ℣. 19. b) *Ligauit* vel *illigauit eam*, Synagogam Israeliticam; quemadmodum quis pecuniam colligat, vt eam secum portet. cf. c. 13, 12. Prou 7, 20. Iob. 26, 8. c) *ventus*. Es. 64, 5. d) *in alis suis*, quæ vento passim propter velocitatem tribuuntur, e. c. Ps. 18, 11. Ps. 104, 3. cf. Ps. 139, 9. nempe *ventus*, tq. in Hebræo communis generis, prius cum *verbo masculino*, deinde *cum suffixo femin.* in eodem membro construitur: vt similis est diuersitas 1 Reg. 19, 11. Es. 14, 9. c. 35, 8. Iob. 20, 26. Schmidius tamen hoc *suffixum femin.* refert ad ipsam Synagogam Israeliticam; quod *ventus inspiraturus sit in alas vestium laxas Ephraimi* (cf. Deut. 22, 12. Ez. 5, 3.) eamque ita illigaturus, vt cum ipsis procul abripiatur: quod viatori cum laxa veste ambulanti fieri potest & solet. Fauet huic explicationi Syrus: *stridebit ventus in alis eorum*. e) c. 10, 6. Es. 1, 29. f) cf. v. 13. 14. c. 9, 4. CAP. V. v. 1. g) *Audite hoc*. scil. quod in seqq. dicturus sum. cf. Mich. 3, 1. 9. Quemadmodum enim supra c. 4, 1. his verbis Propheta nouam incipiebat prophetiam, sic iisdem hic *quartam incipit comminatoriam concionem*, sequenti capite finiendam; atque ad eam audiendam, ab omnibus attentionem seuere exigit. Estque hic obseruanda I. Citatio s. *compellatio omnium ordinum* regni Israelitici v. 1. II. *Redargutio peccatorum*. ibid. seqq. III. *Indictio pœnarum*. per totum caput. IV. *Spes veniæ* s. promissio resipiscentibus facta v. 15. ubi a) mutua resipiscentium cohortatio c. 6, 1. seqq. b) Iehouæ responsio v. 4. seqq. *Edita* autem videtur hæc prophetia *Ahazi temporibus*: postquam non solum Menachem, tyrannus Israelis, Assyrii fiduciarius factus erat 2 Reg. 15, 19. sed etiam *Ahaz* ab Assyrio auxilium quæsiuerat 2 Reg. 16, 7. 8. Es. 7, 17. 2 Par. 28, 16. vt ex v. 13. huius capitis *Lightfootus* in Chron. p. 102. & *Schmid.* Comm. ad h. l. p. 205. colligunt. h) c. 4, 6. 8. c. 6, 9. i) 1 Sam. 15, 22. Es. 48, 18. k) populus X. tribuum c. 1, 6. c. 4, 1. c. 12, 1. l) *inprimis etiam domus Regis*, s. *Aula*: Rex scil. & Principes ac Ministri regii. cf. Es. 7, 2.

הַמֶּלֶךְ הַאֲזִינוּ כִּי לָכֶם הַמִּשְׁפָּט כִּי־פַח הֱיִיתֶם לְמִצְפָּה
2 וְרֶשֶׁת פְּרוּשָׂה עַל־תָּבוֹר׃ וְשַׁחֲטָה שֵׂטִים הֶעְמִיקוּ וַאֲנִי
3 מוּסָר לְכֻלָּם׃ אֲנִי יָדַעְתִּי אֶפְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל לֹא־נִכְחַד
4 מִמֶּנִּי כִּי עַתָּה הִזְנֵיתָ אֶפְרַיִם נִטְמָא יִשְׂרָאֵל׃ לֹא יִתְּנוּ
מַעַלְלֵיהֶם לָשׁוּב אֶל־אֱלֹהֵיהֶם כִּי רוּחַ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם
ה וְאֶת־יְהוָה לֹא יָדָעוּ׃ וְעָנָה גְאוֹן־יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו וְיִשְׂרָאֵל
6 וְאֶפְרַיִם יִכָּשְׁלוּ בַּעֲוֺנָם כָּשַׁל גַּם־יְהוּדָה עִמָּם׃ בְּצֹאנָם
וּבִבְקָרָם יֵלְכוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה וְלֹא יִמְצָאוּ חָלַץ מֵהֶם׃
7 בַּיהוָה בָּגָדוּ כִּי־בָנִים זָרִים יָלָדוּ עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת־
8 חֶלְקֵיהֶם׃ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה חֲצֹצְרָה בָּרָמָה
9 הָרִיעוּ בֵּית אָוֶן אַחֲרֶיךָ בִּנְיָמִין׃ אֶפְרַיִם לְשַׁמָּה תִהְיֶה
בְּיוֹם

m) Ef. 1,10. n) *quia.* rationem reddit compellationis & requisitæ attentionis. *S.* o) *vobis* vel *ad vos* scil. *pertinet.* ὅ. ὅτι ὑμᾶς ἐστι τὸ κρίμα. nempe ad omnes compellatos, Sacerdotes, populum, & ad Principes præcipue, quibus Sacerdotes vel paruerunt, vel adulati sunt, & quos populus promte secutus est. *S.* p) *hoc iudicium.* S. iusta disceptatio, aut pœnæ denunciatio, vel *sententia iudicialis.* cf. 2 Reg. 25, 6. q) *nam* per cultum idololatricum, callide a vobis institutum. Incipit disceptationem Domini. *S.* r) *laqueus.* c. 9, 8. Pf. 124, 7. tropice accipimus, vt notet fraudulentum modum homines decipiendi & ad idololatriam seducendi. *S.* cf. Ex. 23,30. s) Miller. *Speculæ*; sed plures *Mitspa*, scil. *Gileadis* Gen. 31, 49. Iud. 17. sec. 5 tanquam ab Oriente; vt in Tabor ab Occidente. sec. alios vero *Mitspa Iudæ* Iof. 15, 38. vel *Beniaminis* Iof. 18,26. non procul a Silo. cf. not. Iof. 11, 3. t) *&* q. s. *rete expansum*, quo aves & feræ capiuntur. c. 7, 12. cf. Prou. 29, 5. u) in occidentali parte Galilææ. vid. Iof. 19, 12.

℣. 2. x) S. *Et mactare.* Inf. Kal cum ה parag. Verbum frequenter de sacrificiorū mactatione adhibetur, vt Leu. 1, 5. 11. Ef. 66, 3. Ez. 16, 21. &c. y) S. *declinationes* f. *victimas* superstitiosas, contra institutionem diuinam pugnantes, & ad idololatriam *declinantes.* (2) Pf. 101, 3. rad. שׂוּט Pf. 40, 5. vel שָׂטָה *declinare,* & a pudicitiæ via discedere. Num. 5, 12. Prou. 4, 15. c. 7, 25. z) S. *profundarunt*; f. instar abyssi *profundum ac multum fecerunt.* c. 9, 9. Ef. 31, 6. scil. *omnes,* vt sequitur; sacerdotes, aula & populus. v. 1. Ion. *Sacrificia namque idolis multiplicant.* Nempe priori crimini scandalizationis per nouos erectos cultus, additur aliud haut dissimile, sacrificationis idololatricæ. *S.* a) *ideo ego.* De Deo accipimus, vt etiam v. 3. *S.* b) *disciplina* f. *castigatio ero,* i. e. sec. Ion. *Ego castigationes* f. pœnas *adducam ipsis omnibus.* cf. c. 7, 12. Ier. 30, 14.

℣. 3. c) Am. 5, 12. d) v. 5. 13. c. 4, 17. & pertinacem eorum impœnitentiam. *S.* e) Pf. 69, 6. cf. infra c. 8, 13. f) S. *quod omnino scortatus fis.* al. *nunc enim* scortari ceteros fecisti. g) v. 9. c. 4, 10. 18. h) c. 6, 10. ℣. 4 i) Vulg. *Non dabunt* cogitationes suas. Tig. *Non in hoc studia sua ponunt.* quemadmodum quis *cor* f. *animum adhibere* dicitur, Coh. 1, 13. Dan. 10, 12. 1 Par. 22, 19. k) *opera sua* c. 4, 9. c. 9, 15. in bonam partem, & de operibus pædagogicis ad pœnitentiam, oriundis ex sensu iræ & pœnæ diuinæ morsuque conscientiæ, hic accipit *S.* Syrus inuersa construct. *Non permittunt eis facinora eorum, conuertere se ad Deum suum.* l) c. 7, 10. c. 11, 5. m) c. 4, 12. qui efficax in incredulis Eph. 2, 2. cf. Ef. 29, 10. n) cf. quoad phrasin Ier. 31, 33. Spiritualem obsessionem, ad obdurationem vsque, hic denotat, vt non sit amplius pœnitentiæ locus. *S.* o) Filius loquitur de Patre, vt supra c. 4, 6. *S.* p) c. 2, 10. Ier. 4, 22. c. 9, 2. ℣. 5. q) *Et respondet* f. *testatur* Ef. 3, 9. *S.* aliique de pœna in futuro: *Et respondebit* & conuincet eos. r) *fastus* f. *elatio* Israelis. cf. Ef. 16, 6. Prou. 16, 18. s) *in faciem eius,* vt in conscientia conuictus, non habeat, quo se excusare possit. Rom. 1, 20. vid. infra c. 7, 10. Ier. 14, 7. & *in faciem resistere* Gal. 2, 11. Conscientia, inquit *S.* conuincitur efficacissime per pœnam manifestam. cf. infra v. 15. t) *ideo Israel & inprimis Ephraim,* v. 3. 9. u *ob impietatem* & impœnitentiam *suam corruent.* c. 14, 2. Ier. 6, 15. c. 8, 12. Ez. 33, 12. *Ruina* totius reipublicæ, in captiuitatem Assyriacam terminata, h. l. notari videtur, inquit *S.* cf. Am. 5, 2. x) *corruit* ex parte c. 4, 5. y) v. 14. z) *cum illis,* Israele & Ephraim; quia cum illis peccauit c. 4, 15. 2 Reg. 16, 3. 2 Par. 28, 2. Intelligitur enim ruina, quam Iuda passus est ab Assyriis sub Ahazo præcipue, cum regnum Israeliticum deuastaretur; *S.* vid. Ef. 7, 20. cf. tamen etiam plura mala Iudæis illo tempore illata, ab Israelitis, Syris, Idumæis, Philistæis, 2 Reg. 16, 5. seqq. 2 Par. 28, 5-20. & infra ad v. 10. ℣. 6. a) Ex. 10, 9. b) S. *ibunt.* al. *eant.* h. e. Si absque vera resipiscentia & fide cum omnibus etiam *gregibus & armentis suis abeant* ad Vitulos vel loca quæcunque, in quibus sacrificant. c) *ad quærendum* & placandum *Iehouam* (cf. phrasin Zach. 8, 21. 22. 2 Par. 11, 16. c. 20, 4. &c.) quem contumaciter non agnoscunt v. 4. c. 7, 10. 14. d) *non tamen inuenient eum:* i. e. non impetrabunt remissionem peccatorum & pœnæ, non gratiam & auxilium Domini; sed manebit ira Dei super iis, & punire eos perget vsque ad ruinam eorum. *S.* Conf. Mich. 3, 4. Prou. 1, 28. e) S. *proripuit, subtraxit* namque *se*; vel vt LXX. Syr. & Ar. habent, *recessit, deflexit* ab illis. cf. Num. 31, 3. & rad. Ar. saluus *euasit, progressus est.* Ion. *subduxit se Schechina mea ab iis.* sc. in illis ipsis locis, vbi Deum hypocritice & idololatrice quærebant, tantum abfuit, vt gratiosus adesset, vt potius omnem eorum cultum, tq. sacrilegum & profanum haberet. Immo, vt S. obseruat, ne ipsum quidem Templum Hierosolymitanum excipiendum est, quod in eo etiam Ahaz idololatricum cultum instituisse. 2 Reg. 16. cf. etiam Ef. 1, 11. seqq. ℣. 7. f) *Contra Dominum.* Ion. *contra Verbum Domini.* fidissimum Sponsum ac Maritum: cuius mysticum cum Israelitis matrimonium hic respicitur. cf. c. 1, 2. c. 2, 4. 7. 21. g) c. 6, 7. Ef. 48, 8. Pf. 73, 15. vid. Ier. 3, 20. de violata fide matrimonii. h) c. 2, 6. Ef. 57, 3. Iac. 4, 4. i) *genuerunt:* quod h. l. nihil aliud est, quam filios sibi natos *facere filios mysticos per generationem mysticam.* Grauitas autem peccati in hoc consistit, quod non tantum patres pessimi idololatræ & hypocritæ fuerunt, sed filios etiam suos adeo quoque corruperunt, vt meliora de iis sperari non potuerint *S.* k) *nunc itaque* c. 7, 2. ex iustissima vindicta mea. l) *consumet eos* Ef. 33, 11. m) *nouilunium.* Num. 28, 11. 14. & reliqua festa ipsorum, quibus placare me volunt. c. 2, 13. Ef. 1, 13. 14. Ier. 2, 24. Am. 5, 21. Mal. 2, 3. n) *cum partibus suis,* np. vitulis, aliisque diis, quos mihi *velut optimam partem suam* iungunt, vel etiam præferunt. vid. Ef. 57, 6. Ier. 10, 16. Pf. 50, 18. Thren. 3, 24. & supra c. 2, 7. *Schmidius* vero intelligit *partes pecorum & boum,* altaribus, ad adolendum & placandum Iehouam, impositas: melius fortassis, quæ Sacerdotibus Leu. 6, 10. vel ipsis etiam offerentibus de sacrificiis eucharisticis cedebant. Deut. 12, 17. 18. cf. not. infra c. 6, 6. ℣. 8. o) *Clangite buccina,* & iustam hanc meam sententiam ad communem & publicum luctum omnibus *promulgate.* cf. Ier. 4, 5. c. 6, 1. Ioel. 2, 1. p) Iof. 18, 24. 28. q) *tuba* Num. 10, 2. r) Iof. 18, 25. Ier. 31, 15. s) *conclamate,* vociferamini Ef. 15, 4. Ioel 2, 1. t) in *Beth-auen* Iof. 7, 2. c. 18, 12. 1 Sam. 13, 5. f. potius *Beth-ele.* vid. supra c. 4, 15. cf. etiam Am. 4, 4. u) *post te, o Beniamin!* vt sequantur te in luctu, in Gibea & Rama, vrbibus tuis, clangentem & plangentem. *S.* Conf. Ef. 10, 28. seqq.

℣. 9. x) Nam *Ephraim* & Synagoga Israelitica v. 3. 5. y) *in desolationem erit* c. 10, 6. 2 Reg. 22, 19. Nomina populorum *feminina* esse solent, quando vt mulieres introducuntur. S. cf. supra c. 2, 21. al. Nam *tu, o Ephraim,* in desolationem *eris.*

CAP. V. ℣. 1. וְרֶשֶׁת פְּרוּשָׂה sic 1. 2. 5. 6. 9. 12. 16. 20. 21. 22. 25.

ביום תוכחה בשבטי ישראל הודעתי נאמנה׃ היו שרי י
יהודה כמסיגי גבול עליהם אשפוך כמים עברתי׃
11 עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי־צו׃
12 ואני כעש לאפרים וכרקב לבית יהודה׃ וירא אפרים
13 את־חליו ויהודה את־מזרו וילך אפרים אל־אשור
וישלח אל־מלך ירב והוא לא יוכל לרפא לכם ולא־
14 יגהה מכם מזור׃ כי אנכי כשחל לאפרים וככפיר
לבית יהודה אני אני אטרף ואלך אשא ואין מציל׃
טו אלך אשובה אל־מקומי עד אשר־יאשמו ובקשו פני
ו בצר להם ישחרנני׃ לכו ונשובה אל־יהוה כי הוא טרף
וירפאנו

cum, vt c. 1, 2. c. 3, 1. *p*) *post praeceptum*, Ef. 28, 10. 13. *non meum*, sed *suum*; quodcunque sc. Reges cum comitiis populi, vel populo consentiente fecerunt: quo pertinet mandatum Iarobeami de vitulis 1 Reg. 12, 28. Achabi de Baal 1 Reg. 16, 32. & si qua alia. 6.

CAP. VI.
קמץ בלא אס״ף

ó. ὀπίσω τῶν ματαίων. Act. 14, 15. sic Syr. *post vanitates*. ℣. 12. *q*) *Ideo, inquam, ego ficut tinea ero.* Pf. 39, 12. Iob. 4, 19. quo fec. *Boch. Hieroz*. II. p. 617. significatur, fore, *vt occulta Dei maledictione sensim absumantur*, quomodo a tinea vestes cæco morsu absumi solent. Neque timendum est, ne vilescat Dei maiestas, cum confertur cum tam vili animalculo. Nam si proprie loqui velimus, *non confertur Deus cum tinea, sed lenta Dei iudicia cum vitio, quod a tinea vesti accidit.* Sensim enim id inolescit, ita vt, quod prius solidum atque integrum videbatur, tandem tacito morsu conficiatur atque exedatur. At *Schmid.* Nos, inquit, id sumimus *de grauissimis pœnis, paullo ante* (v. 10. 11.) præmissis, quæ hic reassumuntur, cum noua tamen nouorum similium exaggeratione, &c. cf. v. 14. *r*) Vulg. *& quasi putredo*. al. *teredo* (5) Prou. 12, 4. Iob. 13, 28. Rad. Ef 40, 20. *s*) vid. v. 5. 8. 10. ℣. 13. *t*) Tig. *Quumque animaduerteret Ephraim* v. 3. 5. 9. 11. 12. *u*) *morbum* reipublicæ suæ. cf. Ef. 1, 5. *x*) *purulentum vulnus suum* (4) Ier. 30, 13. Obad. v. 7. cf. Ef. 1, 6. *y*) non ad DEVM; vt ille 2 Par. 16, 12. cf. Ier. 17, 5. 7. *z*) c. 7, 11. c. 8, 9. c. 12, 2. a Menahemo eo perductus, vt confideret & acquiescere t in Assyria, in quo perseuerabant ad exitium suum. Hoseas de hoc illos iterum iterumque reprehendit, prædicitque ob eam caussam, *Assyrium fore regem illorum* c. 11, 5. ipsosque comesturos res immundas in terra Assyriæ c. 9, 3. *Ligthf.* Chron. p. 98. *a*) *misitque*, etiam Iuda 2 Reg. 16, 7. 8. Ef. 7, 17. Ier. 2, 18. *b*) *ad regem Iareb.* c. 10, 6. Proprium vrbis in Assyria a *S.* aliisque habetur, sed recte illud exponas *ad Regem aduersarium*, vt Pf. 35, 1. Sic cum Symmacho Hieron. *ad Regem vltorem*. vel, qui *litem intendet*, vt supra c. 4, 4. 1 Sam. 24, 16. Ion. *ad regem, qui veniet, vt animaduertat in eos*. vid. Hilleri Onom. S. p. 219. Gusset. p. 780. & Boch. Hieroz. I. p. 358. coll. Iud. 6, 32. *c*) *atqui ille*. Hoc arguit, quod Rex Assyriæ & Iarebi vnus sit, inquit *S.* *d*) *non poterit*. si vtique velit. ita *Kimchi*. Nobis autem videtur phrasis significantior esse, & dicere, quod *ex singulari vindicatiua prouidentia Dei* futurum sit, vt ne quidem velle possit consequenter. - Nam cum Rex Assyriæ venisset ad auxiliandum Ahaso, & adflixisset etiam hostes eius 2 Reg. 15, 29. c. 16, 9. mox tamen ita omnia mutata sunt, vt Tiglath Pileser ipsum Ahasum adflixerit. 2 Par. 28, 20. *S.* *e*) cf. c. 6, 1. c. 7, 1. 2 Reg. 2, 21. Ef. 6, 10. *f*) *S.* nec *curabit* (cf. Prou. 17, 22. al. vt *Neumann.* in Exodo L. S. p. 256. *amouebit, declinabit.*) *a vobis* Iudæis & Ephraimitis, vt in vobis amplius non sit, *fœdum vulnus*. verbum (1) Rad. Syr. גְהָא *Declinauit, recessit.* Ar. גהה *repulit.* Aeth. גהגה *prohibuit, impediuit, coercuit*, vt peccatum, quod nemo coercet 2 Pet. 2, 14. ℣. 14. *g*) Ion. *Quia verbum meum*, vt v. 12. Hic omnino ratio habetur, vnde futurum, vt Rex Assyrius non valeat sanare Ephraimum & Iudam. Illa vero est implacata ira Dei. *S.* *h*) *ficut leo* (7) c. 13, 7. Pf. 91, 13. scil. *nigricans*, sec. *Boch. Hieroz*. I. p. 717. vel *rugiens* sec. *Maii* supplem. ad *Cocc. Lex.* p. 121. cf. Iob. 4, 10. *i*) *ero Ephraimo*, & iratus faciam, vt nemo eum sanare queat, sed ipsi potius noceat. *S.* *k*) Iud. 14, 5. Ez. 19, 3. cf. Thren. 3, 10. *l*) v. 5. 10. 13. *m*) *ego, ego* inquam, omnipotens Deus Ef. 43, 25. *n*) *rapiam & abibo*. c. 6, 1. Pf. 50, 22. *o*) *auferam* 1 Sam. 17, 34. *p*) Deut. 32, 39. Mich. 5, 7. Pf. 7, 3. cf. supra c. 2, 12. ℣. 15. *q*) Ion. *Auferam Schechinam meam, reuertar in habitaculum sanctitatis meæ, quod est in cælis.* cf. supra v. 6. & Ez. 11, 23. *r*) *Locus* videtur hic Deo tribui tropice, tropo, vt indicauimus, a leone sumto: q. d. *Sicut leo reuertitur* post rapinam *in locum suum*, nec relictum amplius curat; sic ego quoque reuertar in locum meum, h. e. non amplius curabo Iudam & Ephraimum. *S.* *s*) non in perpetuum quidem, sed *donec*. Num. 11, 20. Ios. 1, 15. *t*) *reos se agnoscent*. Ion. *donec agnoscant se peccasse*. cf. Zach. 11, 5. *u*) c. 3, 5. *Quærere faciem alicuius*, est humiliter deprecari, vt propitia facie & vultu respiciat, inquit *S.* cf. Pf. 27, 8. *x*) Deut. 4, 30. Ef. 26, 16. Dan. 9, 25. *y*) Ef. 26, 9. Pf. 83, 17. Iob. 8, 5. *Prædictio* & simul quædam *promissio* est, de futura pœnitentia, per pædagogiam adflictionum--q. d. nam quando in satis longa angustia erunt, *tandem* (sub N. T.) *solicite me quærent*. &c. *S.* 6. ἐν θλίψει αὐτῶν ὀρθρίσουσι πρός με (Luc. 21, 38.) λέγοντες, *dicentes*, quod etiam recte supplent *Ion. Syr. Ar.* cf. not. c. 7, 5. 1 Sam. 20, 16. Ef. 14, 8. Pf. 2, 2. &c. *Sequuntur enim sequenti capite verba pœnitentium arctissima connexione.* CAP. VI. ℣. 1. *z*) *Ite, & reuertamur*, sc. per veram pœnitentiam, cum certa fiducia, & quocunque conueniente modo. cf. c. 3, 5. Thren. 3, 40. c. 5, 21. & simil. construct. Gen. 37, 20. 27. Ef. 2, 3. Pf. 95, 1. Nempe *cohortatio* hic incipit *resipiscentium* Iudæorum & Israelitarum c. 5, 15. cui responsum Christi subiungitur v. 4. seqq. estque *hæc posterior pars quartæ concionis propheticæ*, vt ad c. 5, 1. monuimus. Ad N. autem T. tempora hæc pertinere, ex pluribus rationibus, quas *S.* in Comment. p. 257. seq. collegit, agnoscimus; ita tamen, vt, quæ v. 8. seqq. dicuntur, nec minus etiam cetera suo modo, ad Prophetæ auditores spectasse, existimemus. cf. not. Ef. 6, 9. &c. *a*) c. 1, 7. c. 3, 5. *Iehouæ*, quantum ad personam, est hic *Filius Dei*, Christus, qui post biduum nos viuificauit, e morte resurgens v. 2. 3. *b*) *Ratio* mouens ad pœnitentiam: *quia ille* propterea percussit, vt reuerteremur. *S.* *c*) *ille rapuit* s. *sauciauit*, vt leo vnguibus. vid. c. 5, 14. *Kamets* hic prope Tiphcham adfectui transscribendum.

z) c. 1, 5. c. 9, 7. Ef. 37, 3. *a*) *indicaui* Prou. 1, 23. Dan. 8, 19. *b* *firmam, certam ac constantem* sc. *correptionem* s. *pœnam*, certo super illos Iudæos v. 5. 8. & Israelitas venturam. cf. Deut. 28, 59. Ef. 8, 2. ℣. 10. *c*) *Fuerunt* enim & adhuc sunt. cf. c. 2, 7. c. 4, 18. *d*) *Principes Iudæ* (cui etiam mala prædixerat v. 5. 8.) qui malitiam populi coercere debebant, & pessimus ipse Rex Ahazus. cf. Ef. 1, 10. 23. & infra c. 9, 15. *e* profusi in omnia scelera atque peccata, *sicut illi, qui terminos mouent.* Deut. 19, 14. c. 27, 17. Prou. 22, 28. dum leges diuinas impudentissime violant Pf. 11, 3. vid. 2 Reg. 16, 10. seqq. Ef. 5, 20. c. 30, 10. Am. 2, 4. bona etiam subditorum vi ac fraudibus ad se rapiunt. Ef. 5, 8. c. 10, 1. 2. Am. 3, 10. *Tertium comparationis* putamus esse effrenem peccandi libidinem, nullum amplius modum, nullam verecundiam obseruantem &c. inquit *S.* *f*) ideo *super eos*, populum & principes, *effundam*. Pf. 69, 25. Thr. 4, 11. *g*) *ficut aquas*, quæ vltra ripas aut littora effusæ nullis terminis se contineri patiuntur. cf. Ef. 8, 7. Ier. 14, 16. *h*) c. 13, 11. Ef. 7, 17. c. 10, 6. Istud factum est, quando contra Ahazum venerunt Rezin, Rex Syriæ, & Pekach Rex Israelis, totumque regnum vastarunt vsque ad Hierosolymam. 2 Reg. 16, 5. 6. Ef. 7, 1. seqq. *S.* cf. supra ad v. 5. ℣. 11. *i*) *Oppressus est, & magis etiam oppressus erit.* Deut. 28, 33. *k*) *Ephraim* & regnum X. tribuum. v. 3. 5. 9. c. 4, 17. cf. 2 Reg. 15, 29. *l*) *contritus, contusus* aut *fractus* Ef. 58, 6. velut arundo Ef. 42, 3. *m*) *iudicii* s. iusto *iudicio meo* v. 1. cf. Ez. 22, 29. *Genitiuus* est *efficientis*, vt Ef. 55, 4. *n*) *nam ita voluit* s. *proposuit sibi*. Gen. 18, 27. 1 Sam. 12, 22. *o* *& iuit* lubens s. *sectatus est*. c. 11, 10. Asyndeton emphaticum, vt c. 1, 2. c. 3, 1. *p*) ...

℣. 9. בשבטי per *Mun.* 1. 2. 3. sic su. 5. ℣. 10. כמסיגי per *Sin loco Samech* su. 1. sic in marg. 6. 9. contra *Maf.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Deut. 19, 14. ℣. 15. ואשובה cum præf. ו 6. 9. in marg. sec. *Maf. impr.* Gen. 50, 5. vbi tamen *Maf.* 1. hunc locum omittit. CAP. VI, ℣. 1. כי per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 20. sic su. 5.

2 וירפאנו יך ויחבשנו: יחינו מימים ביום השלישי יקמנו
3 ונחיה לפניו: ונדעה נרדפה לדעת את־יהוה כשחר
4 נכון מצאו ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ: מה
אעשה־לך אפרים מה אעשה־לך יהודה וחסדכם
ה כענן־בקר וכטל משכים הלך: על־כן חצבתי בנביאים
6 הרגתים באמרי־פי ומשפטיך אור יצא: כי חסד
חפצתי

d) *idemque*, non Assyrius aut alius quisquam c. 5, 13 *sanabit nos*. c. 7, 1. c. 14, 5. Deut. 32, 39. vt medicus noster Ex. 15, 26. e) *percussit* nos. Ef. 57, 17. subintell. *Vau conuersiuo*. cf. c. 8, 12. f) *ipseque*, instar chirurgi, *nos* f. vulnera nostra, *obligabit*. Ef. 1, 6. Iob. 5, 18. Idem ex adfectu bis dicitur, mutatis verbis: & *neruus rationis* est in futuro *sanabit, obligabit, viuificabit nos*: quod tempus *voluntatem* Domini dicit, & *promissionem* includit, quam tentationi, quasi spes veniæ non superfit, resipiscentes opponunt. *S.*

℣. 2. g) Porro hoc versu explicatur salutaris sanatio Israelis per Christum, de qua sibi spem fecerunt pœnitentes v. 1. *S.* o. ὑγιάσει ἡμᾶς. & Ar. *sanitatem restituet nobis*. cf. Ps. 41, 3. At S. *viuificabit nos* non tantum spiritualiter (Eph. 2, 5.) in ecclesia, sed etiam corporaliter (1 Cor. 15, 22.) in fine seculi. cf. Ps. 71, 20. Ps. 80, 19. Ps. 85, 7. & not. Ef. 26, 19. h) *a biduo*, f. vt LXX. habent, post duos (vid. Ios. 23. 1.) i. e. *post paucos dies*, vel intra breue tempus, vt plerique h. l. accipiunt: quod *binarius numerus* passim in Scripturis *paucitatem* significet, vt not. 1 Reg. 17, 12. Ef. 17, 6. Ier. 3, 14. vide *Noldium* ad Concord. Part. not. 1555. At *S.* Littera, inquit, Scripturæ retineri debet, vbi potest, & ad contextum hic optime quadrat: nam pœnitentes se consolantur merito Christi, vi cuius *post biduum mortis suæ* l. *tertio die resurgens*, ipsos viuificaturus sit. i) cf. Gen. 22, 4. Luc. 13, 32. *Tertius dies*, qui *post biduum* est, est dies tertius Christi, Iehouæ viuificantis, tertius nempe post mortem ipsius. Vnde non intelligendum est post biduum nostrum, sed post biduum suum, die tertio suo &c. *S.* Matth. 16, 21. Luc. 18, 33. Iudæi namque *biduum* illud de Aegyptiaca seruitute, & Babylonica captiuitate, *diem* a. *tertium* de liberatione ex præsenti exilio suo &c. interpretantur. k) *eriget nos*. cf. 1 Sam. 2, 8. 2 Sam. 12, 17. Ez. 34, 29. Am. 9, 11. l) *vt vitamus coram ipso* Gen. 17, 18. sc. in hac vita, in regno gratiæ, sancti & inculpati; & post eam, in regno gloriæ, æternum beati; vt ita simul finis intermedius & vltimus, seu complementum summum comprehendatur, *Tarnouius*. Ion. *Vita donabit nos in diebus consolationis, qui venturi sunt: in die resurrectionis mortuorum suscitabit nos.*

℣. 3. m) *Agnoscamus igitur* hoc. Connecto hunc versum cum antecedd. vt in eo sit *cohortatio pœnitentium ad se inuicem*, sicut in v. 1. *S.* n) & *sectemur* hoc ipsum, non ventum, aut vanas nostras cogitationes, c. 12, 2. cf. Deut. 16, 20. Ef. 51, 1. Ps. 34, 15. Prou. 21, 21. *Asyndeton emphat.* vt c. 1, 2. &c. o) v. 6. c. 2, 22. cf. c. 2, 10. c. 4, 1. c. 5, 4. p) nam *velut auroræ*, vel *cuius, vt auroræ*. cf. Ef. 8, 20. c. 58, 8. Rom. 13, 12. 2 Pet. 1, 19. q) *paratus*, Ex. 34, 2. Iob. 15, 23. ac *certus* est, Deut. 13, 15. c. 17, 4. & *euidens* erit Prou. 4, 18. r) *exitus eius* a Patre Ioh. 16, 28. cf. Mich. 5, 1. Ps. 19, 6. Mal. 3, 20. Luc. 1, 78. q. d. *cuius exitus nobis destinatus est*, vt sit nobis *sicut aurora*; nimirum ad viuificandum nos e tenebris mortis nostræ. *S.* s) & *veniet*, vel *tum veniet*. Ef. 35, 4. c. 40, 10. t) *vt* saluberrima *pluuia*. cf. c. 14, 6. Ef. 44, 3. 4. c. 55, 10. u) *nobis*, qui vera fide ipsum agnoscimus, ad salutem. cf. Ef. 9, 5. x) vid. Deut. 11, 14. y) quæ *rigat* (*Gusset.* p. 547. q. d. quæ *iaculatur* versus) *terram*, eamque fœcundam reddit. *fut. Hiph.* vt c. 10, 12. cf. *nomen* Deut. 11, 14. Ier. 5, 24.

℣. 4. z) *Quid faciam tibi o Ephraim?* cf. c. 11, 8. Ef. 5, 4. Est hic *responsio Iehouæ, Filii Dei*, ad pœnitentes, qua, dum iustam ac promeritam esse pœnam ostendit, reformationem hypocritici eorum cultus promittit. Estque sec. *S. interrogatio* hæc *deliberantis secum & cum alio*, (vt Gen. 27, 37. c. 31, 43. Ex. 17, 4. 1 Sam. 10, 2. 2 Sam. 21, 3. 4. &c.) qui tamen bonum tandem consilium inuenit, etsi res desperata videatur, vt Luc. 16, 3. q. d. *Sed quæso te, Ephraim & Iuda, quid tibi faciam, vt adducaris ad me serio quærendum?* c. 5, 15. *Certe ea via, quam ingressus es, & qua pergis, ad salutarem pœnitentiam non peruenies: cum pietas & sanctitas tua, cui nimium confidis, nullius momenti sit.* Scio quid faciam: exscindam falsos prophetas tuos verbis oris mei, quæ tibi prædicari faciam; & te edocturus sum illis, *quod misericordiam velim, non sacrificium* Mat. 12, 7. &c. *S.* a) *tibi*. i. e. *in tuum commodum* & salutem. *S.* b) Interrogat ipsos, Ephraimum & Iudam eleganti figura: non quasi hi dubium soluturi, & consilium daturi sint; sed vt impossibilitatem ex parte ipsorum demonstret, eosque ad confessionem adigat. *S.* c) c. 4, 15. c. 5, 5. 14. d) *nam pietas & sanctitas vestra*, quam sine vera conuersione & gratia mea, ex vestro arbitrio & propriis viribus habetis aut concipitis Ef. 40, 6. fluxa nimis & inconstans, euanida atque inutilis est; (vid. supra c. 4, 18. c. 7, 16. & Præf. in Ierem. §. 7.) adeoque tantum abest, vt coram iudicio meo consistere possit; quin potius vos damnat & iræ subiicit. e) *sicut nubes diluculi*, quæ vix nata a sole dispergitur, & sine pluuia euanescit: quales præsertim in superioris Aegypti descriptione narrat *VVanzlebius*. cf. Ef. 44, 22. Iob. 7, 9. Iudæ v. 12. f) *aut sicut ros* Ef. 18, 4. g) *matutinus* c. 13, 3. Alius enim mane pluit, alius ipsa nocte, quem *guttas noctis* vocat Salomon Cant. 5, 2. Quoniam v. *neque in nube neque in flatu cadunt rores*, vt *Plinius* scribit H. N. lib. 18. c. 29. ideo qui mane demum cadit, tenuior esse solet, & minus consistens. cf. Ex. 16, 13. 14. 21. h) cito *abiens* in auras, f. *euanescens*. vid. c. 13, 3. Ion. *qui cito deficit.*

℣. 5. i) *Propterea excidi*. LXX. & Ar. *demessui*. At *S.* de N. T. *exscindam*. vt *præteritum* sit *propheticam* pro *futuro*; (cf. Ef. 5, 13. c. 9, 2. 15. Ier. 15, 7. &c.) quæ tn. non incommode subordinari hic possunt. vid. not. Ef. 1, 7. c. 6, 9. c. 24, 1. &c. & cf. 1 Reg. 18, 40. 2 Reg. 10, 25. &c. In malam autem partem sumendum esse hunc versum, ex eo constat, quod sequitur & cum illo permutatur, *occidi eos*; inquit *S.* cf. Ef. 10, 15. c. 51, 9. Ps. 29, 7. k) *prophetas*. Sic quarto casu *S. Pagninus, Ab. Ezra. LXX. Syr.* & *Ar.* qui addit *vestros*, vt falsi prophetæ & doctores c. 4, 5. &c. quales etiam adhuc fuerunt tempore Christi Scribæ & Pharisæi, intelligantur. Ita ב est *obiecti*, vt Num. 22, 6. Al. *dolaui eos per prophetas* meos. in meliorem sententiam. l) *occidi*. S. *occidam eos*, sc. prophetas; al. Israelitas & Iudæos, coll. c. 9. 13. c. 14, 1. Am. 4, 10. & 2 Reg. 8, 12. c. 10, 32. c. 13, 3. 7. 22. &c. m) *verbis oris mei*, quæ ideo ob diuinam suam virtutem & efficaciam, modo cum *telis* vt Ps. 45, 6. modo cum *gladio* ancipiti & acuto comparantur, vt Ef. 49, 2. Ps. 45, 4. Heb. 4, 12. Apoc. 1, 16. c. 2, 12. c. 19, 15. &c. n) & *iudicia tua*, ab impiis & falsis doctoribus obscurata. cf. Am. 5, 24. Ef. 58, 2. f. *vnumquodque iudiciorum tuorum*; vid. not. Iud. 5, 29. Ef. 19, 4. per quæ alii *iudicia* Dei, f. pœnas *super Israelem* decretas, al. *iura* a Deo præscripta & ab Israele obseruanda, f. vitæ rectitudinem intelligunt. Sed nobis, inquit *S.* hæc *iudicia* sunt *idem, quod* חסד *sanctitas*, quæ prius vana fuit v. 4. in Christo a. redditur lux. Dicuntur hæc iudicia in N. T. inprimis δικαιώματα (*quidquid iuste præcipitur vel agitur*. & sec. legem f. præscriptum Dei fit. Apoc. 19, 8.) quæ nonnulli vertunt *iustificationes*. Et comprehenditur generali hoc vocabulo ante omnia δικαίωμα illud Christi, quo coram Deo iustificamur Rom. 5, 16. (cf. supra c. 2, 21. Ef. 1, 27.) deinde vera δικαιώματα vitæ sanctæ Luc. 1, 6. non vt in V. T. sec. carnem, Heb. 9, 1. 9. 10. sed sec. spiritum Rom. 8, 3. 4. o) LXX. Ion. Syr. Ar. *sicut lux*, vel sec. S. *ita vt sint lux, exibunt*. cf. Ef. 62, 1.

℣. 6. p) *Rationem* hic reddi præcedentium, clarum est. Male autem faciunt, quod communiter ad V. T. referunt, quæ ad N. pertinent. Christus quoque de abrogatione sabbati aliarumque ceremoniarum Leuiticarum hunc locum adducit, & optime contra Pharisæos argumentatur: cum paralogismum fecisset, nisi locus noster de abrogatione cultus Leuitici in N. T. loqueretur. Ita censet B. *Schmidius* ad h. l. Conciliari tn. facile potest sententia illorum, qui ad V. quoque Test. suo modo hoc respicere volunt. Nam sicut certissimum est, quod sacrificia & vmbras Leuiticas nolit Deus in N. T. Ef. 66, 1. 2. 3. Ps. 50, 8. seqq. Ier. 3, 16. Dan. 9, 27. &c. ita quoque verissimum est, quod in Veteri etiam Testamento, & omni tempore, non tam sacrificia & externos ritus, quam veram pœnitentiam & fidem sub illis requisiuerit. vid. c. 14, 3. Ef. 1, 11. seqq. & quæ mox plura loca citabimus. q) non fictam aut hypocriticam v. 4. sed veram *pietatem* & *sanctitatem*, f. *misericordiam* & *caritatem*, c. 4. 1. quæ proximum non temere damnat, sed sincere diligit. Matth. 9, 13. c. 12, 7. Mich. 6, 8.

℣. 3. ונדעה Præf. ו expunxit 5. & recentior manus in *Mas. Erff.* sic פלוגתא seu variationem hic esse monet *Mas. impr.* ad Ion. 1, 7. נרדפה per *Sakephk.* 17. 18. Ker. & 24. ℣. 4. לך sine *Dag.* 1. 6. 9. 11. 20. sic in seq. לך iidem & 3. 7. 10. 13. 19. וחסדכם sine præf. ו 1. 2. כענן per *Mun. milra* 1. 2. 3. 6. 9. 10. וכטל משכים sic 1. 2. 3. 5.

7 חפצתי ולא־זבח ודעת אלהים מעלות׃ והמה כאדם
8 עברו ברית שם בגדו בי׃ גלעד קרית פעלי און עקבה
9 מדם׃ וכחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו
10 שכמה כי זמה עשו׃ בבית ישראל ראיתי שעריריה
11 שם זנות לאפרים נטמא ישראל׃ גם־יהודה שת קציר
לך בשובי שבות עמי׃ ז כרפאי לישראל
ונגלה

pientia turgidus, ac contra diuinam sapientiam sese extollens Rom. 8,5. sqq.

שערוריה ק

1 Cor. 1, 18. sqq. &c. 6.) Αὐτοὶ δὲ

CAP. VII.

εἰσὶν ὡς ἄν-θρωπος παραβαίνων διαθήκην. x) *transgressi sunt fœdus* Dei, quod tamen iactitant. Ion. *fœdus meum*, vt infra est, c. 8, 1. cf. Es. 24, 5. a) *ibi*, sec. Ion. aliosque: *in terra bona, quam dedi eis, vt facerent voluntatem meam.* vel potius, sec. S. ea ipsa in re, vbi vel maxime religiosi volunt videri. cf. c. 9, 15. b) c. 5, 7. Ion. *contra Verbum meum*, vsque ad peccatum in Spiritum S. Matth. 12, 31. 32. S. ♈. 8. c) In specie etiam *Gilead*, vrbs s. regio, & incolæ eius. cf. c. 12, 12. Num. 26, 29. vnde etiam captiuitatis ibi fuit initium 2 Reg. 15, 25. 29. d) *vrbs* est Es. 1, 21. c. 24, 10. e) Es. 31, 2. Ps. 5, 6. homines sc. pessimi & nequissimi. cf. Ps. 55, 10. f) vulgo, *velut vestigiata*, Cocceio *calcata*; *lamosa*, s. lacunis plena. Syr. *conspersa* s. fœdata. Gussetio p. 633. substantiue *congeries fraudulenta*, q. d. *fraudificium* sanguinolentum, collato עבדה *famulitium*, ארמה *manipulus*, סגלה *thesaurus*, quæ omnia *congeriem confertam* significent. Schmidio autem *peruersa*; nobis *curua* s. *inæqualis a cruore*, s. ab effuso & cumulato quasi sanguine iniuste occisorum. (1) a masc. עקוב Es. 40, 4. Ier. 17, 9. sicut a נקוד fit נקדה Gen. 30, 32. 35. ab ערום *nudus* Am. 2, 16. ערמה Hos. 2, 5. &c. Ion. *dolose effundunt sanguinem innocentum.* g) cf. c. 4, 2. Es. 34, 7. ♈. 9. h) *Et sicut expectare viri*, ac si expectaret (quis 1 Sam. 24, 20.) Zeph. 3, 8. *Inf. Piel*, formæ נקה &c. & *He* spec. mut. in *Iod*, vt Es. 53, 10. i) *turmas* c. 7, 1. irruentium hostium vel prædatorum 2 Sam. 4, 2. 1 Reg. 11, 24. k) ita quoque perniciosa est, *societas* s. *sodalitium* Prou. 21, 9. l) c. 5, 1. sensus est: si quis confidit sodalitio sacerdotum, idem est ac si quis confidat turmis prædonum -- Decipitur np. turpissime & periculosissime, qui etiam Sacerdotibus credit & confidit, sicut decipitur, qui credit latronibus. S. m) in *via*. subintell. præpos. vt Ios. 10, 10. Iud. 8, 11. &c. n) c. 4, 2. Ps. 94, 6. Es. 1, 21. o) *versus Sichem*. Vrbs fuit Ephraimitica Sacerdotum & refugii Ios. 17, 7. c. 21, 21. quo asylo eos abusos putat *Gusset*. p. 196. ad cædes impune perpetrandas. At S. (qui de cæde animarum, & per comparationem hæc dici existimat) Non autem putamus, inquit, respici ad Historiam Sichemiticam Ind. 9, 25. 43. seqq. vel alteram Gen. 34, 25. sed indicari, quod tempore adhuc prophetæ *via ex Gilead versus Sichem latronibus fuerit infestissima*: sicut tale quid indicat Christus de via versus Iericho Luc. 10, 30. p) *nam scelus* Leu. 18, 17. c. 19, 29. Iud. 20, 6. Ier. 13, 27. *perpetrant*. q. d. Merito comparo fraudem peruersam Sacerdotum cum fraude latronum, qui homines etiam sibi credentes occidunt: nam faciant *grauissima scelera*, non minora latrociniis. S. ♈. 10. q) Breuiter: *in tota domo Israelis* s. regno X. tribuum c. 1, 6. c. 5, 1. r) *vidi & video* non sine summa indignatione. cf. Gen. 6, 12. Es. 59, 15. Ier. 3, 8. s) Syr. *rem stupendam*. Ar. *scortationem horrendam*, cuius sine horrore meminisse nequeas (1) conf. Ier. 5, 30. Intelligitur autem inprimis *turpissima idololatria*, vt ex seqq. facile colligitur. S. t) *ibi* namque *scortatio* est, & spiritualis & corporalis, in sacris præsertim Veneris. vid. c. 1, 2. c. 4, 11. u) c. 5, 3. x) *&* scortatione ista *pollutus est*, & adhuc *polluitur*, totus *Israel*. cf. Num. 5, 13. 27. Ier. 2, 23. Ez. 20, 30 c. 23, 7. 13. ♈. 11. y) *Etiam tamen* Ps. 129, 2. pro vniuersali gratia & misericordia mea. Ioh. 3, 16. Rom. 11, 2. 32. z) *Iuda*, nunc quidem a te corruptus, & iisdem tecum sceleribus pollutus v. 10. c. 4, 15. c. 5, 5. 10. 14. gratiose tamen per Messiam redimendus & saluandus c. 1, 7. a) *positurus est* s. *ponet* Gen. 4, 25. per Euangelii prædicationem. b) *messem* cælestium bonorum. cf. Es. 9, 2. Ioh. 4, 35. c) *tibi, o Israel*, vt expresse addit *Ar. MS.* in Comment. *Pocok*. ad h. l. p. 324. Idque factum est, quando Euangelium per Euangelistas & Apostolos, qui ex Iudæa & Ierusalem exibant, primum ad Israelitas, deinde ad omnes gentes fuit propagatum. vid. Luc. 24, 47. Act. 13, 46. & cf. Ps. 2, 3. Matth. 10, 5. 6. c. 15, 24. Ioh. 4, 22. d) *quum* ex spirituali captiuitate Heb. 2, 14. 15. *reduxero captiuos populi mei*; vt supra promissum est c. 1, 7. nam *de liberatione per Christum* hæc phrasis in Scripturis vsurpatur. vid. Es. 52, 8. Ier. 31, 23. Zeph. 3, 20. Ps. 14, 7. Ps. 126, 1. &c. Ita difficillimum hunc versum nobiscum explicat non tantum B. *Schmidius*, sed etiam *Diodati* paraphrasis apud *Pocok*. p. 325. Alii vero (vt citatus modo Ar. MS. & R. Tanchum apud Pocok.) *messem* in malam partem accipiunt, h. m. *Etiam Iuda*, peccatis tuis consentiens, *posuit tibi*, o Ephraim & Israel, *messem* pœnarum s. *excidium*, coll. Hos. 8, 7. c. 10, 12. Ier. 51, 33. Ioel 4, 13. Apoc. 14, 15. *quando reduxi*, vel *reducere* aut *restituere volui captiuos populi mei*, coll. 2 Reg. 14, 25. 28. sed illud merito præferimus, ac missas hic facimus plures aliorum inconstantes aut deuias commentationes. CAP. VII, ♈. 1. e) S. *Quando sanaui Israelem*; reductis sc. & receptis ab hoste regni terminis 2 Reg. 14, 25. seqq. al. *Quoties medelam attuli Israeli*. cf. c. 5, 13. c. 11, 3. Ier. 17, 14 c. 51, 9. Quidam conferunt etiam supra c. 6, 1. quod tamen agit de sanatione Messiæ sub N. T. *Habet vero hoc caput VII.* (quod alii cum superioribus V. & VI. coniungunt. vid. Præf. §. 11.) sec. S. *nonam*, *eamque quintam Hoseæ concionem*: in qua de plurimis ac grauissimis Israelitarum peccatis, pertinaci inprimis hypocrisi eorum, & de adulatione ac seditionibus aduersus Reges & Principes suos, conqueritur Deus, iustasque pœnas minatur, per *quatuor partes*; in quibus etiam totidem symbola s. imagines perditissimi status obseruari vult *Vrsinus*: (1) desperate *ægri* v. 1. seq. cf. Es. 1, 5. 6. (2) *furni* pistoris s. *clibani* v. 3. seqq. (3) *panis subcineritii* s. *placentæ* corruptæ v. 8. seqq. (4) *columbæ* stultæ v. 11. seqq. Ceterum *hoc & sequentia capita*, ad finem vsque libri, *edita esse sub regni Hiskiæ initium*, & vltima tempora Regis Hoseæ, ita colligit *Lightfoot* in Chronol. p. 105. (1) inquit, communis & perpetuus sermo, quem in iis habet Propheta ad *Ephraimum*, ostendit, hæc adnunciata fuisse decem tribubus, antequam abductæ fuerunt in captiuitatem, quæ iam futura erat intra quadriennium. (2) Dictum hoc fuisse, postquam *Hoseas* Rex amicitiam cum Aegypto iunxerat, de quo mentio fit 2 Reg. 17, 4. Obserua enim, quomodo hic c. 7, 11. & c. 12, 2. tale quid innuatur. Et (3) dictum hoc esse post expeditionem *Salmanezaris* primam 2 Reg. 17, 3. qua destruxit *Arbelitida* Hos. 10, 14. & ante expeditionem illius secundam, quando *Bethelem* erat destructurus. conf. etiam not. 2 Reg. 17, 4. & *Schmid*. Comment. p. 296. seq.

v) *cupio & semper volo*. Ps. 40, 7. Heb. 13, 16. *Præteritum* est pro *præsenti*, vt in N. T. allegatur; & eiusmodi *velle* dicit, quod rem, vt fiat, requirit. S. s) *& non sacrificium* 1 Sam. 15, 22. Ier. 7, 22. 23. Coh. 4, 17. S. in specie intelligit *pacificum* (Ex. 24, 5. Leu. 3, 1.) quod cum proximo, Sacerdotibus & Leuitis, domesticis & amicis inuitatis comedebatur, missis etiam partibus ad pauperes. cf. c. 5, 7. t) *& veram Dei cognitionem* ac fidem, qua holocausta ad Deum mitti debebant, vt gratus ei odor essent, S. cf. v. 3. c. 4, 1. u) *præ holocaustis* (& omnibus ceremoniis Leuiticis) quæ soli Deo data & combusta sunt, S. Conf. Ex. 20, 21. Leu. 1, 3. Ion. *Nam in his, qui exercent misericordiam, beneplacitum coram me est potius, quam in sacrificio; & in facientibus legem Domini magis, quam in offerentibus holocausta.* Communiter *comparationem* faciunt - sed obstat huic sententiæ, quod ex ea sequatur, sacrificium cum misericordia coniunctum Deo placere: quod (in V. T. sic fuit) de N. T. ad quod sententia Prophetæ pertinet, falsum est. - - Nam *præfixum Mem* simpliciter *electionem vnius præ alio*, ex certa & iusta caussa, notat; vt cum *amatur bonum præ malo*, & *publicanus iustificatus est præ Pharisæo* Luc. 18, 14. S. cf. simile *præfixum* Ps. 118, 8. 9.

♈. 7. x) *At illi*. sc. sec. S. falsi doctores, v. 5. sec. alios Israel & Iuda v. 4. Est *altera rationis*, præcedenti versu cœptæ, *pars*, per oppositionem, S. y) *sicut Adam* in Paradiso Gen. 3, 6. Rom. 5, 12. 14. ita plerique Hebræi. Ion. *sicut generationes priscæ* l. *priores*. At S. aliique *sicut homo*, sc. naturalis & sibi relictus. cf. Iob. 31, 33. 1 Cor. 2, 14. Eph 4, 17. & in specie carnali sapien-

♈. 6. ולא per *Mun*. 6. 9. 20. ♈. 7. בגדו per *Math & Makk* 1. 3. fu. 5.
♈. 9. וכחכי־איש sic per *Graschaim & Makk*. 1. sic fe. 5. & fu. 8,

1 וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָעֲלוּ שָׁקֶר וְגַנָּב
2 יָבוֹא פָּשַׁט גְּדוּד בַּחוּץ׃ וּבַל־יֹאמְרוּ לִלְבָבָם כָּל־רָעָתָם
3 זָכָרְתִּי עַתָּה סְבָבוּם מַעַלְלֵיהֶם נֶגֶד פָּנַי הָיוּ׃ בְּרָעָתָם
4 יְשַׂמְּחוּ־מֶלֶךְ וּבְכַחֲשֵׁיהֶם שָׂרִים׃ כֻּלָּם מְנָאֲפִים כְּמוֹ
תַנּוּר בֹּעֵרָה מֵאֹפֶה יִשְׁבּוֹת מֵעִיר מִלּוּשׁ בָּצֵק עַד־
5 חֻמְצָתוֹ׃ יוֹם מַלְכֵּנוּ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מִיָּיִן מָשַׁךְ יָדוֹ
6 אֶת־לֹצְצִים׃ כִּי־קֵרְבוּ כַתַּנּוּר לִבָּם בְּאָרְבָּם כָּל־הַלַּיְלָה
7 יָשֵׁן אֹפֵהֶם בֹּקֶר הוּא בֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה׃ כֻּלָּם יֵחַמּוּ
כַּתַּנּוּר

erunt. c. 10, 2. q) quod omnia malitia ipsorum v. 1. c. 9, 15. c. 10, 15. r) ego memor sim c. 8, 13. c. 9, 9. Ps. 25, 6. non, ac

מלעיל

si omnem Dei prouidentiam negauerint, vt illi Mal. 3, 14. sed quod quæ ipsi patrarent, non esse peccata finxerint. Tales solent esse, qui partibus militant. Furantur, prædantur, occidunt innocentes, quasi iure belli & iuste omnia facerent. Nec dubium est, quin ita se gesserint, inprimis, quod adhærebant & militabant illis Regibus Israel, qui regnum per vim & seditionem inuaserunt, quales fuerunt Sallum, Menachem, Pekachia, Pekah (& ipse Rex Hoseas) *S.* s) c. 5, 7. t) c. 12, 1. Ps. 17, 11. Ps. 18, 6. instar lictorum. *Tarn.* cf. Prou. 5, 22. At S. *quod nunc circumstent eos*; & *quod semper coram oculis meis fuerint.* u) c. 4, 9. x) cf. Ps. 90, 8. ℣. 3. y) *Per malitiam suam.* vid. v. 2. furta sc. rapinas, aliaque, quæ in bellis, præsertim ciuilibus, in gratiam suæ partis, & ad vindictam aduersæ, patrarunt. *S.* z) *lætificant*, vt patrem filius, qui frugi est. Prou. 10, 1. a) *Regem & Principes* suarum partium, quibus placet hoc, quod tam strenue & alacriter pro ipsis militent. Singulariter autem dicitur *Regem*, quia vno tempore vnus, successiue licet multi fuerint. b) *& mendaciis suis*, quibus alios decipiunt. (5) c. 10, 13. Ps. 59, 13. c) cf. v. 5. c. 4, 18.

℣. 4. d) *Omnes*, sc. Ephraimitæ, & Samariæ incolæ v. 1. *S.* al. Rex, populus & principes. De cohærentia ita *S. Peccata*, quæ vsque ad v. 7. inclus. exprobrantur, *sunt circa Reges & Principes ab vniverso populo commissa*, & præcipue duo: (1) quod Regibus & Principibus aliquamdiu turpissimis adulationibus seruiant, quos tamen (2) tandem, immo breui, interficiunt, versis adulationibus in odium & cædem. De adulationibus agere cœpit v. 3. *Per malitiam suam lætificant Regem* &c. quod fecerunt inprimis, quando eos in thronum & dignitates, etiam cum seditionibus, furtis & rapinis, iuxta v. 1. euexerunt, & quæcunque poterant, in gratiam eorum perpetrarunt. Iam v. in hoc v. 4. & 5. narratur, quomodo adulationes istas, erga sublatos in thronum & dignitates, continuauerint: nimir. in gratiam eorum adulterando, & sacra conuiuia, sed idololatrica, instituendo in die Regis sui. e) Ier. 9, 1. c. 23, 10. al. simpliciter *de adulteriis* proprie dictis, al. de spiritualibus, vt supra c. 2, 4. Ier. 13, 27. Iac. 4, 4. *Schmid.* vero de adulteriis, quæ in sacris Bacchi & Veneris, festo die Regis, in huius gratiam institutis v. 5. commiserint. cf. c. 1, 2. c. 4, 11. c. 6, 10. nisi malis per *adulterii* crimen hic notari inconstantiam & perfidiam populi erga Reges, quos prius ipsi per seditionem adoptauerant. f) *sicut furnus* v. 6. 7. Gen. 15, 17. Similitudine putamus vehementiam ardoris intendi. *S.* g) *ardens*, *qui ardet.* masc. cum *He paragog.* cf. Mal. 3, 19. h) succensus *a pistore* qui panes coquit. v. 6. i) *cessat, quiescit* Gen. 2, 2. 3. Ex. 16, 30. k) *excitans* s. *excitator.* ita *S.* & R. *Tanchum* apud *Pocok.* p. 334. cf. Es. 41, 2. Ier. 50, 9. Zach. 4, 1. l) *a depsendo*, *a subigendo* Gen. 18, 6. m) *massam* (5) Ex. 12, 34. n) S. *vsque ad fermentationem eius* (1) cf. Ex. 12, 34. 39. i. e. sec. *S.* qui eos excitare debebant e somno adulterii, Sacerdotes & Prophetæ, cessant ab excitando & corrigendo eos, *ex quo subigitur massa* s. ex quo seduci incipit populus, vsque dum tota massa populi fermentetur, & sic omnes adulterentur. cf. 1 Cor. 5, 6. ℣. 5. o) *Dies est Regis nostri*; vel natalis, vel inaugurationis, vel quacunque de caussa solemnis; sc. *dicunt* (subintell. ante hunc versum לאמר vt c. 5, 15. Ps. 2, 3. Es. 14, 8. &c.) sacerdotes, sec. *S.* diem hunc, tq. festum, in gratiam Regis solenniter promulgantes. Al. in specie respiciunt ad 1 Reg. 12, 32. vbi vid. not. p) *infirmant*, sc. *populum*, al. *corrumpunt se & Regem*; Hiph. (4) a rad. חלה Es. 53, 10. Mich. 6, 13. Prou. 13, 12. al. *incipiunt*, sc. *compotare*, vt Ion. vel *furere*, vt Syr. sed præter Grammaticam. q) impii *Principes* v. 3. 16. vinum populo largientes. r) *vtre* Hab. 2, 15. cf. Gen. 21, 14. 15. 19. al. *veneno ex vino* parato, s. *veneno ipso vino* fortiori, s. quod *magis* mentem *turbat, quam vinum*, coll. Ps. 58, 4. ita R. *Tanchum* apud *Pocok.* p. 337. seq. s) *de vino* vel *parte vini.* cf. c. 4, 11. Prou. 20, 1. *Vter plenus* vino est *pars* vel *aliquid vini*, inquit *S.* cf. de *præfix.* not. Leu. 4, 17. 1 Reg. 12, 9. Es. 47, 13. Modum vero corruptionis optime expresserunt Lutherus aliique per *furere*, vt sit *corruptio mentis per vinum* seductio in spiritualibus, inprimis per munera vini & blanditias, in qua scortari, adulterari, & alia patrare mala homines non dubitant. *S.* t) & ipse Rex quoque *extrahit* vel proiicit & iungit *manum suam*; cf. verbum Am. 9, 13. Ps. 109, 12. h. e. sec. *S.* data manu adblanditur, & hoc signo ostendit, quod facta ipsorum turpia sibi placeant. Quomodo omnes superiores populi malitiam & adulteria iuuant ac fouent: *Sacerdotes* festum Bacchi & Veneris in gratiam Regis promulgant, *Principes* vinum donant, *Rex* adprobat & populi fauorem captat. *S.* u) *cum derisoribus* (1) qui sunt h. l. homines de populo ebrii, quos non pudet Deo & hominibus illudere. *S.* cf. Es. 28, 14. 22. Ps. 1, 1. item Prou. 20, 1. ℣. 6. x) *Quum vero convertunt* vel *adplicant.* Es. 46, 13. y) *sicut clibanum.* v. 4. 7. Reassumit similitudinem clibani, vt doceat, eundem esse impetum & furorem in odio & insidiis, qui prius erat in amore & adulationibus. *S.* z) *in insidiis* vel *in insidiari suo* (Infin. vt Ier. 9, 7.) vt occulta consilia contra Regem & Principes suos moliantur. Dictum np. est præced. versu, quomodo populus in gratiam Regis & Principum scortatus sit; nunc ostendit, quam mobilis & inconstans, semper tamen malus sit, & mox animum auertat a Rege & principibus, adplicetque ad insidiandum, consumendum & interficiendum eos, & qd. eodem ardore & vehementia odii, quo prius erant accensi ad adulandum faciendumque pessima in gratiam eorum. Quare inconstantissima & furibunda populi leuitas arguitur. *S.* a) *tota* qd. *nocte*, h. e. omni tempore seditioni apertæ adhuc incommodo, *S.* cf. Iud. 16, 2. b) *dormit*, h. e. quiete se gerit, & consilia sua occultat: sicut pistor proprie dictus sub noctem cito cubitum it, dormitque vsque ad commodum tempus calefaciendi clibanum & coquendi panes, quod est tempus summi mane. *S.* cf. 1 Sam. 25, 7. c) *pistor eorum* v. 4. Gen. 40, 1. 2. h. e. *caput seditionis*, v. g. *Sallum*, postquam foedus seditiosum iniit contra Zachariam 2 Reg. 15, 10. d) sed *diluculo* s. *mane*, h. e. vbi oportuna occasio mouendæ seditionis aduenit, *S.* cf. 1 Sam. 19, 11. Mich. 2, 1. e) *ille*, dux seditionis, *ardet* v. 4. & aperto furore cum complicibus suis in Regem & Principes suos coram ipso populo irruit 2 Reg. 15, 10. f) *sicut ignis flamma* vel *flammans*, qui obuia quæuis consumit ac destruit. Thren. 2, 3. ℣. 7. g) *Et omnes* cum impio seditionis duce. h) furore *incalescunt.* Ps. 39, 4.

f) *tum* magis etiam *prodidit* se, patefacta & *detecta est.* Es. 22, 14. Ez. 21, 29. g) *impietas Ephraimi* c. 13, 12. tq. præcipuæ tribus. c. 5, 13. h) c. 14, 1. vbi Aula Regis: quia nimirum felicibus successibus elati Israelitæ non tantum relapsi ad priora vitia sunt, sed nouis etiam & grauioribus illa auxerunt. c. 13, 2. i) explanatiue, *quia* vel *quod nimirum mendacium faciant.* k) cf. Ier. 6, 13. c. 8, 10. Prou. 11, 18. Apoc. 21, 27. c. 22, 15. h. e. sec. *S.* non egerunt veram et seriam pœnitentiam, nec opera pœnitentia digna operati sunt. Et licet *initium pœnitentiæ* fecerunt, abstinendo ab idololatria & crassis sceleribus, sicut ex 2 Reg. 14, 26. 27. colligere licet, (neque enim Deus eos alioqui gratiose respexisset & liberaturus fuisset tam insigni liberatione, qua omnes regni termini restituerentur, si mera hypocrisis fuisset illorum pœnitentia. cf. not. 1 Reg. 21, 29.) non tamen nisi externe sese melius in quibusdam gesserunt, & crimina externa specie occultarunt potius, quam vitarunt; quasi Deus interna non respiceret nec curaret; vt mox v. 2. dicitur. Ita autem excœcauerunt eos felices contra hostes progressus, qs. Deus sine dubio placatus esset, nec alioquin adiuturus aut liberaturus eos fuisset. *Schmid.* p. 299. & 318. l) *&*, vt ad specialia progrediar, *fur* clanculum *venit*, Ioel 2, 9. & bona aliorum diripit Ier. 49, 9. immo solium regium occupat. vid. not. 2 Reg. 15, 10. m) *& diffundit se* 1 Sam. 27, 8. n) *turma* seditiosorum *prædonum* c. 6, 9. o) in agris Ez. 7, 15. omniaque furtis & latrociniis replet.

℣. 2. p) *Neque tamen dicunt cordi* vel *animo suo*, vtpote qui in his conscientiæ sensum deposuerunt.

CAP. VII, ℣. 3. בְּרָעָתָם sic per *Merca* loco *Meth.* 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. præter *Mas. impr.* Leu. 23, 21. ℣. 5. חֲמַת per *Kam.* 2. 6. 9. 20.

כַּתַּנּוּר וְאָכְלוּ אֶת־שֹׁפְטֵיהֶם כָּל־מַלְכֵיהֶם נָפָלוּ אֵין־
קֹרֵא בָהֶם אֵלָי׃ אֶפְרַיִם בָּעַמִּים הוּא יִתְבּוֹלָל אֶפְרַיִם 8
הָיָה עֻגָה בְּלִי הֲפוּכָה׃ אָכְלוּ זָרִים כֹּחוֹ וְהוּא לֹא יָדָע 9
גַּם־שֵׂיבָה זָרְקָה בּוֹ וְהוּא לֹא יָדָע׃ וְעָנָה גְאוֹן־יִשְׂרָאֵל י
בְּפָנָיו וְלֹא־שָׁבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא בִקְשֻׁהוּ בְּכָל־
זֹאת׃ וַיְהִי אֶפְרַיִם כְּיוֹנָה פוֹתָה אֵין לֵב מִצְרַיִם קָרָאוּ 11
אַשּׁוּר הָלָכוּ׃ כַּאֲשֶׁר יֵלֵכוּ אֶפְרוֹשׂ עֲלֵיהֶם רִשְׁתִּי כְּעוֹף 12
הַשָּׁמַיִם אוֹרִידֵם אַיְסִרֵם כְּשֵׁמַע לַעֲדָתָם׃ אוֹי לָהֶם כִּי־ 13
נָדְדוּ מִמֶּנִּי שֹׁד לָהֶם כִּי־פָשְׁעוּ בִי וְאָנֹכִי אֶפְדֵּם וְהֵמָּה
דִּבְּרוּ

pœnam s. castigationem diuinam id refert, ita vt magna ex parte, præsertim Transiordanenses, inter gentes abducti, vel etiam in ipsa terra sua cum iisdem *inuiti confunderentur*, & commixti cum illis viuerent, coll. 2 Reg. 13, 3. 22. c. 15, 29. q. d. Deus: *Ego feci, vt Ephraim eum populis commisceretur, a quibus captiuus abductus est*, si forte hoc modo ad pœnitentiam adduceretur; sed etiam hoc frustra fuit. v. 9. 10. *t*) Miscentur tempora, vt inprimis in propheetiis fieri solet. cf. c. 5, 11. *u*) *panis subcinericius*, s. *placenta* Gen. 18, 6. *x*) inter coquendum *non versa* Iud. 7, 13. Thren. 4, 6. Est nimirum aliquod *placentæ genus, quod super prunis coquitur*: (vid. R. Sal. h. l. & cf. 1 Reg. 19, 6.) id si non in tempore versum fuerit, ab inferiore parte plane aduritur, antequam a superiore coquatur. (Neque etiam *panis subcinericius* perfecte coquitur, nisi vertatur; inquit *Bochart.* Hieroz. I. 328. 329.) *Cum eiusmodi placenta*, ab altera parte plane adusta, vt ab altera quoque parum nutrimenti aut boni saporis habeat, propterea *comparatur Ephraim*, quia regnum eius adflictissimum, & magna ex parte prorsus euersum, ex reliqua vero parte valde infirmatum ac sine robore fuit. vnde c. 5, 11. vocatus est Ephraim *oppressus & contusus*. S.

♥. 9. *z*) *Consumserunt* enim. cf. Ier. 10, 25. Occasio autem tropo data est per similitudinem placentæ, v. 8. quæ etiam ab igne *comeditur*, quando *aduritur*. S. *a*) *extranei* hostes c. 8, 7. Ef. 1, 7. Syri, 2 Reg. 13, 7. Philistæi Ef. 9, 11. & Assyrii 2 Reg. 15, 19. *b robur ipsius*, magna parte regni auulsa. vid. inprimis 2 Reg. 15, 29. *c*) *& ipse tamen* id *non agnoscit*, in summa securitate & stupiditate; nec ad Deum se conuertit. vid. v. 7. 10. Ef. 42, 25. *d*) *etiam canities*. Gen. 44, 29. 31. tropus ab homine senescente. *e*) *spargitur in eo* vel *spargit* canos *in eo*. Ex. 9, 10. Ef. 28, 24. Iob. 2, 12. vt senium quasi quoddam contraxerit, & exhausto omni robore morti vicinus sit. LXX. Syr. Ar. *cani exorti sunt ei*. cf. infra c. 11, 1. *f*) Pertinacem malitiam notat, quæ manifestis indiciis & conuictionibus externis non cedat: quales fuerunt tantæ adflictiones. S.

♥. 10. *g*) Ion. *Atque humiliabitur arrogantia Israelis, ipsis cernentibus*. sic LXX. Vulg. Syr. & Ar. Sed melius S. aliique: *Respondit insuper superbia Israelis in faciem eius*. quod significat claram & irrefragabilem conuictionem, per propriam conscientiam accusantem & conuincentem, vid. c. 5, 5. Ps. 59, 12. Sap. 17, 11. *h*) c. 5, 4. Am. 4, 6. 11. *i*) c. 5, 15. *k*) *in omni hoc* & omni illo tempore, quo isthæc omnia facta sunt iis. cf. Ef. 9, 12. 16. 20. Exaggeratur summa pertinacia, non tm. tot tantisque adflictionibus, sed etiam tanto tempore inuincibilis. S.

♥. 11. *l*) *Estque* s. *Factusque est Ephraim* & Israel v. 8. *m*) *sicut columba simplex*, aut *pellecta* Deut. 11, 16. Prou. 20, 19. cf. Prou. 22, 3. quæ hoc habet laudabile, quod nemini noceat; vituperabile, quod sibi non caueat. vt *Drusius* scribit. *Simplicitatem columbæ* in eo patere adferunt, quod retia non euitat, neque laqueos sibi paratos, cum se demittit ad cibum. - Sic Israelitæ pericula non præcauebant, & seipsos in hostium potestatem coniiciebant verba sunt *Bocharti* Hieroz. II. 21. 22. Est nimirum aliquid in simplicitate columbæ laude dignum; si inprimis prudentia accedat Matth. 10, 16. Rom. 16, 19. est a. aliquid in eadem vituperio dignum, si prudentia destituatur. Posteriori modo hic consideratur. Columba simplex est in actionibus suis, euentus nec præscia nec solicita: sic Ephraim abiuit in Aegyptum & Assyriam, nec præuidit, quod sine Deo res tota infeliciter cessura esset. S. *n*) *demens*. Ier. 5, 21. Syr. & Ar. *cui non est cor*. s. imprudens. Ad columbam per accentus referendum est. *o*) modo *Aegyptios* pro auxilio *inuocant*, non me Deum ac Dominum suum v. 7. vid. not. ad v. 1. & cf. c. 8, 13. c. 12, 2. 2 Reg. 17, 4. Sic etiam Iudæi Ef. 30, 2. c. 31, 1. *p*) modo *ad Assyrios abeunt*. vid. c. 5, 13. c. 8, 9. c. 12, 2. 2 Reg. 15, 19.

♥. 12. *q*) Tig. *Quum autem* illo proficiscentur. S. *Quum* ibunt. *r*) c. 5, 1. Ez. 12, 13. c. 17, 20. c. 19, 8. c. 32, 3. *s*) *rete meum*; vt per prouidentiam meam irretiantur, omniaque ipsis in malum cedant, nec pœnam meam effugere possint. cf. etiam Ps. 9, 16. Iob. 19, 6. Thren. 1, 13. *t*) *sicut aues cæli*, etsi volauerint. Gen. 1, 20. 30. *Cælum* h. l. sumitur pro infima sua parte. S. *u*) *deiiciam tn. eos* in terram, vt pereant. cf. Am. 9, 2. Obad. v. 4. Factum enim aliquando est, vt Israelitæ visi sibi sint omne malum euasisse, iugumque hostium etiam excusisse; sed subito mutatus est rerum status, & misere perierunt, vt Hoseæ Regi contigit, quem bene h. l. allegat Riuetus. S. *x*) *castigabo eos*. Hiph. (:) Ion. *correptiones adducam super eos*. cf. c. 5, 2. sed S. *castigationem eos faciam aliis, quum audiuerint famam, quæ erit congregationi eorum*, i. e. adeo grauiter illos puniam, vt aliis eos faciam exemplum iræ & pœnæ meæ. cf. Ef. 23, 5. *y*) sec. *auditionem* s. verbum *auditum* & adnunciatum. Hab. 3, 1. Ef. 53, 1. *z*) *cœtui ipsorum* ex lege & Prophetis sæpius factam. Ier. 6, 18. cf. supra c. 5, 9. & Leu. 26, 14. seqq. Deut. 27, 15. seqq. c. 28, 15. seqq. 2 Reg. 17, 13-23. al. *iuxta famam* & rumorem *de cœtu ipsorum*, coll. Gen. 18, 21.

♥. 13. *a*) *Væ* itaque *illis*! propter ea, quæ dixi illis a me obuentura. c. 9, 12. Thren. 5, 16. cf. not. Ef. 1, 4. *b*) *diuagati sunt* c. 9, 17. derelictionem Dei denotat per turpem idololatriam. S. *c*) *deuastatio* certo determinata *est* & veniet *illis*. c. 10, 14. Ioel. 1, 15. *d*) c. 8, 1. Ef. 1, 2. Ion. *quod rebelles sunt in Verbum meum*. *e*) *Ego namque* non tantum ex Aegypto per Mosen Deut. 7, 8. c. 13, 6. c. 21, 8. Mich. 6, 4. & nuper a Syris per Ierobeamum II. 2 Reg. 14, 25. seqq. *eos liberaui*, sed æternum etiam *redemturus sum eos*. c. 13, 14. Ps. 25, 22. Ps. 130, 5. o. ἐγὼ δὲ ἐλυτρωσάμην αὐτούς. Tit. 2, 14. 1 Pet. 1, 18.

i) repetitur ex v. 4. 6. ad ardorem intendendum: forte etiam aliquod *discrimen* infert *pistoris* & *clibani*. ille dictus est ardere *sicut ignis* flammans v. 6. populus eius ardet *sicut clibanus*, qui ab igne flammante calefit. Auctor namque coniurationis s. seditionis accendit reliquorum animos. S. *k*) *& sic, instar ignis consumentis* v 6. *consumunt*, h. e. disperdunt & interficiunt. *l*) *iudices suos*. Per hos nonnulli intelligunt bonos viros, qui reipubl. & ecclesiæ vtiles fuerunt; nos vero habemus pro iis *Principibus*, de quibus v. 5. locutus est. S. *m*) ita *omnes* fere *Reges eorum*, Zacharias 2 Reg. 15, 10. Sallum ibid. v. 14. Pekachia v. 25. Pekah v. 30. cf. etiam 1 Reg. 15, 27. c. 16, 9. 18. 22. *n*) per ipsos *ceciderunt*. Ion. *interfecti sunt*. cf. 2 Sam. 1, 12. c. 21, 22. *o*) *nec tn.* pro summa obstinatione ac stupiditate eorum, *inter illos* seditiosos *quisquam est*. cf. simile Epiphonema v. 2. 10. *p*) *qui* sub tantis malis & concussionibus reipubl. iram Dei agnoscat, & ex vera *pœnitentia* ac fide *clamet ad me* s. *me inuocet*. cf. v. 14. Ef. 64, 6. Ps. 50, 15.

♥. 8. *q*) *Ad Ephraimum*, & regnum X. tribuum *quod attinet*, c. 5, 12. *r*) *cum populis gentilibus*, a quibus eum Deus etiam habitatione separauerat. Ex. 19, 5. Leu. 20, 24. 26. Num. 23, 9. Deut. 4, 34. c. 7, 6. &c. *s*) *ipse commiscet se* vel *commixtus est*. al. *confundetur* Ex. 29, 40. np. plerique hoc ad culpam Israelis referunt, quod sc. perniciosis fœderibus aut coniugiis se illis commiscuerint, vel potius veram religionem, quam in speciem profitebantur, [illegible] profanis gentilium superstitionibus polluerint, vt Ps. 106, 35. seqq. queritur. cf. *Bochart.* Hieroz. I. 328. S. vero cum R. Sal. ad pœ-

♥. 9. זָרְקָה per *Cholem* 2. in textu.

דִּבְּרוּ עָלַי כְּזָבִים׃ וְלֹא־זָעֲקוּ אֵלַי בְּלִבָּם כִּי יְיֵלִילוּ עַל־ 14
מִשְׁכְּבוֹתָם עַל־דָּגָן וְתִירוֹשׁ יִתְגּוֹרָרוּ יָסוּרוּ בִי׃ וַאֲנִי טו
יִסַּרְתִּי חִזַּקְתִּי זְרוֹעֹתָם וְאֵלַי יְחַשְּׁבוּ־רָע׃ יָשׁוּבוּ ׀ לֹא 16
עָל הָיוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה יִפְּלוּ בַחֶרֶב שָׂרֵיהֶם מִזַּעַם
לְשׁוֹנָם זוֹ לַעְגָּם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ אֶל־חִכְּךָ שֹׁפָר כַּנֶּשֶׁר ח
עַל־בֵּית יְהוָה יַעַן עָבְרוּ בְרִיתִי וְעַל־תּוֹרָתִי פָּשָׁעוּ׃
לִי יִזְעָקוּ אֱלֹהַי יְדַעֲנוּךָ יִשְׂרָאֵל׃ זָנַח יִשְׂרָאֵל טוֹב אוֹיֵב 2 3

ירדפו

f) *at ipsi aduersus me*, Deum & Redemtorem suum, *locuti sunt mendacia*; scil. sec. S. aliosque, dum resipiscentiam & meliora polliciti (vid. not. v. 1.) in priora vel deteriora etiam peccata relapsi sunt Ps. 78, 36. eaque vanis rationibus defenderunt 2 Reg. 17, 9. Deum nihilominus gratiosum sibi fingentes, infra c. 8, 2. vt qui externo aliquo cultu contentus, interna non curaret. vid. supra ad v. 2. aut quasi idola vel homines eadem, quæ Deus, beneficia c. 2, 7. 14. vel consilia c. 4, 12. aut auxilia præstarent, supra v. 11. &c. Conf. v. 15. c. 12, 1. 2. Iud. 16, 10. Es. 28, 15. 17. c. 57, 11. Ez. 13, 19. Am. 2, 4. Zeph. 3, 13. & summum gradum istius impietatis Mat. 26, 59. seqq. c. 27, 12. 13. &c.

℣. 14. g) cf. v. 7. c. 8, 2. h) *ex animo suo*. cf. v. 2. Es. 29, 13. Cohærentia hic nobis facillima est, inquit S. Nam porro describitur fallax & hypocritica Israelitarum pœnitentia, bene qd. cœpta, sed turpiter destituta, & per felices successus corrupta, vid. not. v. 1. & in specie *preces*, quod hypocriticæ fuerint, nec ex candido pectore profectæ. *Clamorem* autem *pœnitentiæ* hic intelligimus; quemadm. inprimis in libro Iudicum phrasis *clamare ad Deum*, de Israelitis oppressis, & liberationem pœnitenter quærentibus, frequenter vsurpatur. vid. Iud. 3, 9. 15. c. 6, 6. 7. c. 10, 10. 1 Sam. 12, 8. 10. &c. i) etiam *quando eiulant* Es. 15, 2. 3. k) cf. Mich. 2, 1. Ps. 4, 5. & contrarium Ps. 149, 5. Hæc circumstantia hypocrisin aggrauat. Nam qui valde tristes sunt, in lecto quoque suo somnum capere non possunt, sed misere per integras noctes eiulant; inprimis qui serio coram Deo contriti sunt; sicut Dauidis exemplo constat. Dicit itaque Dominus, quod Israelitæ adeo tristes & contriti fuerint, vt noctu etiam *super cubilibus suis eiulaue*-

CAP. VIII.

rint; neque tn. in corde suo, & sine hypocrisi, quæ tandem emersit, id fecerint. S. l) *super frumento & musto*. c. 2, 10. 11. c. 4, 11. c. 8, 7. c. 9, 2. m) S. *congregant se*, quando idololatrici sacerdotes aut principes ad sacra Bacchi & Veneris eos inuitarunt, & vbertatem frumenti & musti promiserunt. Hithp. (3) 1. Reg. 17, 20. Ier. 30, 23. cf. Ps. 56, 7. Ps. 59, 4. al. vt Syr. *de frumento & vino solliciti sunt*; quia גור etiam *desistere* s. *metuere* significat, vt Deut. 1, 17. Ps. 22, 24. & infra c. 10, 5. n) *& recedunt contra me*. cf. 2 Reg. 13, 6. Es. 30, 11. Ier. 5, 23. c. 17, 5. Ps. 14, 3. Ion. *rebellauerunt in Verbum meum*. Putarim emphasin hanc esse in phrasi, quod *non tantum recedant* a Domino, sed etiam *contra nitentes* reuocanti & retinere volenti: quod est niti contra conscientiam, vt supra ad v. 10. habuimus. S. ℣. 15. o) c. 10, 10. S. hic incipit conclusionem totius capitis, h. m. *Quia itaque ego castigaui eos*, & mox confirmaui brachia eorum; illi vero nihilominus cogitant contra me malum; *ideo cadent gladio principes eorum* v. 16. Alii putant hic in specie redargui ingratæ mentis vitium. Ion. *Quantum vero ego adduco super eos castigationes, & robur addo brachiis eorum, tantum etiam ipsi cogitant addere coram me mala*. Optime Deus prægressas adflictiones vocat *castigationem*, quia non immiserat perdendi caussa, vt expresse habetur 2 Reg. 14, 27. S. Conf. Deut. 8, 5. Es. 28, 26. p) Ez. 30, 24. 25. *Confirmauit* autem Dominus *brachia eorum* in bellis Ioasi. 2 Reg. 13, 15--25. & inprimis Ierobeami 2 Reg. 14, 25. 26. vt hostes repellerent & terminos regni reducerent. S. q) cf. v. 13. Nah. 1, 9. 11. r) dum hypocritice conuersi, cum vix bonum initium fecissent, ad pristina mala mox relapsi sunt, & pergere in iisdem præfracte secum constituerunt. Ita e. c. Reges Israëlis omnes ac singuli (etiam illi, qui cetera laudabiles fuerunt, vt *Iehu* 2 Reg. 10, 31. *Ioas* c. 13, 2. *Ierobeam II.* c. 14, 24. & vltimus *Hoseas* c. 17, 2.) superstitiosum & idololatricum Dei cultum per vitulos, contra tot monita & seuerissimas Dei correptiones Hos. 8, 5. nihilominus retinendum esse putarunt, iisdem falsis rationibus politicis permoti, quibus illum introduxerat, damnatæ in S. literis memoriæ Vir, Ierobeamus I. 1 Reg. 12, 26. seqq. ℣. 16. s) Concisum hoc comma S. interpretatur: *Reuertuntur* ad vomitum suum 2 Per. 2, 22. cf. Ez. 8, 17. Neh. 9, 28. &c. ideo *non erit* illis *excelsus* s. Rex, coll. 2 Sam. 23, 1. *facti sunt sicut arcus dolosus*, ideo *cadent principes eorum* &c. Al. vt *Tig.* & plures: *Reuertuntur* s. *Conuertuntur*, sed *non* ad *Altissimum*, coll. v. 10. Ier. 4, 1. Alii denique, vt Eud. *de Dieu* & *Grisset.* p. 605. עַל pro aduerbio accipiunt, h. m. *Conuertantur*, sed *non sursum*, ὡς τὰ ἄνω c. 11, 7. ad cælestia aut diuina Phil. 3, 14. sed vt supra v. 14. dictum, τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, Phil. 3, 19. Mittimus plura aliorum, quæ a textu aliena sunt. t) cf. c. 11, 7. 2 Sam. 23, 1. Es. 59, 13. u) *Dolosus* atque peruersus *arcus* est, qui percutit dirigentem & vulnerat dominum suum; inquit *Hieron.* Qui iaculatorem fallenti decipit ictu; Aut etiam intentus, nemo rumpente, fatiscit. qui scil. *remittit, nec ferit iaculando*, Ps. 78, 57. quod optime huc quadrat. Nam Israelitæ cœperunt pœnitentiam agere, sed mox remiserunt, & in priorem relapsi sunt impietatem. S. x) *ideo gladio cadent* v. 7. Ier. 44, 12. y) impii *principes eorum*, de quibus v. 4. 5. c. 9, 15. z) *ob indignationem* & proteruiam Es. 30, 27. Nah. 1, 6. a) cf. v. 13. Ier. 9, 2. c. 43, 2. b) *Hæc erit subsannatio eorum* & caussa subsannationis, qua vicissim ipsos alii deridebunt. Ps. 123, 4. Iob. 34, 7. cf. Gal. 6, 7. c) *in terra* vel *ob terram Aegypti*, in qua fiduciam suam impie collocabant. vid. v. 11. &c.

CAP. VIII. ℣. 1. d) *Ad palatum tuum* Iob. 6, 30. e) *tubam* vel *buccinam* sc. *pone* vel *adhibe*. Vulg. *In palato tuo sit tuba*. putant vero plerique, quod Deus s. Filius Dei, pro aduocando hoste, *Prophetam*; alii, quod *populum*, vt c. 5, 8. Schmidius autem, quod *ipsum hostem* adloquatur. cf. Es. 58, 1. vbi tropus resolutus. Sic Ion. *Propheta, clama gutture tuo, quasi tuba*. Noua autem & *sexta Prophetia* hic incipit *contra Israelem*, in cuius & culpæ & pœnæ communionem etiam *Iuda* venit v. 14. inque ea I. grauissima *peccata* grauiter *redarguuntur*, & II. iustæ *pœnæ* iisdem certo *denunciantur*. De tempore cf. not. c. 7, 1. & 2 Reg. 17, 4. f) *sicut aquila* velociter scil. *adsit* vel *adueniat* hostis; v. 3. vel ex S. sententia: *Ad palatum tuum*, o hostis, *pone buccinam, & sicut aquila* veni. Ion. *Ecce, sicut aquila, quæ effundit se* vel volat, *sic adscendet Rex cum copiis suis, & castra metabitur contra domum Domini*. cf. Deut. 28, 49. Ier. 48, 40. Hab. 1, 8. Mat. 24, 28. & not. Ez. 17, 3. g) h. e. *super populum Israel*, qui est domus vel *ecclesia Dei*. cf. c. 9, 8. 15. Ier. 12, 7. h) Num. 20, 12. Es. 29, 13. i) c. 6, 7. Es. 24, 5. k) *& contra vniuersam legem meam*, a Mose ipsis præscriptam. cf. v. 12. Ier. 6, 19. c. 9, 12. c. 16, 11. Ez. 22, 26. ℣. 2. l) *Et ad me* tamen *clamant* s. audacter *me compellant* impudentissimi hypocritæ c. 7, 14. Es. 57, 13. c. 58, 2. m) distributiue: *Deus mi! clamant, quisque* dicens. cf. c. 2, 18. 25. n) *nouimus te* vtrique, vere ac practice. cf. 1 Sam. 2, 12. Tit. 1, 16. o) sq. populus tuus *Israel*, quem elegisti. Es. 1, 3. c. 44, 1. cf. ibid. c. 29, 13. c. 48, 2. & supra c. 4, 15. &c. Ion. *Quoties venit super eos adflictio, coram me orant & dicunt, nunc agnoscimus, quod non sit Deus nobis præter te: libera nos, quandoquidem nos sumus populus tuus Israel.* ℣. 3. p) *Reiecit* nim. Israel. v. 5. Zach. 10, 6. q) *bonum* & veram eius cognitionem ex verbo Dei v. 12. Am. 5, 14. r) ideo *hostis*, quem in v. 1. aduocauerat. cf. Thren. 2, 3. 7. 17.

℣. 15. זרועתם *Meth.* pro *Mun.* habent 2. 3. neutrum vero 5. ℣. 16. לעגם sic per Schua simpl. seq. *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 11. 20. 21. 22. 23. & fe. 5. CAP. VIII. ℣. 2. ידענוך cum *Gaiah* 5. & *Mas. Erff.*

ירדפו׃ הם המליכו ולא ממני השירו ולא ידעתי 4
כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת׃
זנח עגלך שמרון חרה אפי בם עד־מתי לא יוכלו ה
נקין׃ כי מישראל והוא חרש עשהו ולא אלהים 6
הוא כי־שבבים יהיה עגל שמרון׃ כי רוח 7
יזרעו וסופתה יקצרו קמה אין־לו צמח בלי יעשה־
קמח אולי יעשה זרים יבלעהו׃ נבלע ישראל 8
עתה היו בגוים ככלי אין־חפץ בו׃ כי־המה עלו 9
אשור

קמץ בלא אס״ף

timum factum est regnum Ierobeami, vt summo iure Rex Iudæ *Abiam*, filius Rehabeami, & Ierobeamum & Israelitas rebellionis contra domum Davidis accusaverit, & regnum repetierit 2 Par. 13, 5. seqq. relege etiam not. ad 1 Reg. XI. & XII. *u*) *sed non ex me*; quamuis hypocritæ id procul dubio iactitarunt, ex 1 Reg. 11, 29. seqq. *x*) *principes fecerunt* c. 12, 5. al. *remouerunt* illos reges coll. c. 9, 12. sed illud simplicius est. *y*) sc. *non consultus ab illis*, vt fieri oportebat; adeo vt, nisi per omniscientiam mihi de illis constaret, ego (quantum in ipsis) nihil scirem. *Putarim respici ad interrogationem diuini oraculi & Prophetarum.* Deus enim caussa principalis esse debebat in omni regno Israelitico constituendo, ita vt nihil sine verbo Dei & prophetarum illius responsis, ageretur. *Schmid.* *z*) *argentum suum*, vel, *ex argento & auro suo.* c. 13, 2. Ef. 2, 20. *a*) *fecerunt sibi* c. 2, 10 *b*) *idola* c. 4, 17. Hæc autem sine dubio sunt *vituli Ierobeami*: quorum erectio hic cum regni constitutione coniungitur; quod eiusdem generis negotia & peccata fuerint, *Schmid.* Conf 1 Reg. 12, 26 seqq. *c*) *vt exscindatur* respublica s. *quisque* eorum. Obad. v. 9. LXX. Ion. Syr. Ar Vulg. *vt interirent.* *Vt* h. l. *non* quidem *finem* ab idololatris *intentum*, sed *nec simplicem euentum*; quin potius *reatum & euentus necessarii caussam* denotat. cf. Ier: 44, 8. stupor hominum notatur, qui tam crasse peccant, quasi omni studio vellent exscindi. *S.* Conf. Ef. 1, 5. ℣. 5. *d*) Tig. *Repulit* vel *reiecit* Deus, (al. *hostis* v. 3.) *vitulum tuum.* Sed *S.* aliique: *Subduxit se*, vel *destituit*; *deseruit te* vitulus tuus, sc. fractus & abductus, ita vt nec ipse amplius sit, nec iuuare te possit, nihilque præter excidium tibi relictum v. 4 coll. Ps. 74, 1. Ps. 89, 39. & ex mente *Kimchii* Thr. 3, 17. *e*) *vitulum tuus*, o *Samaria.* v. 6. nam *Bethelis & Danis* vituli 1 Reg. 12, 28 29. a Prophetis Samariæ quandoque tribuuntur, quia hæc regni caput erat. cf. c. 10, 5. Am 8, 14. *Bochart.* Hieroz 1. p. 359. *Schmidio* vero incertum est, num vterque vitulus, alter in Bethel, alter in Dan vsque ad euersionem regni permanserint; an vero, (quod probabilius ipsi videtur) extremis saltem temporibus, alter in Samariam translatus, & in hac ipsa cultus; ac tandem cum Hosea in Samaria expugnatus & destructus sit. *f*) c. 14, 5. Ef. 5, 25. *g*) *quousque enim non possunt tandem mundari?* Interrogatio vehementer adfirmat & exprobrat pertinaciam hypocriseos. cf. Ier. 4, 14. c. 12, 4. c. 23, 26. *h*) *non possunt* ferre s. *admittere* Ef. 1, 13 *i*) *munditiem* s. *puritatem* Gen. 20, 5. Am. 4, 6. cf. Ier. 13, 27. ℣. 6. *k*) *Nam*, vt demonstrem iustitiam querelæ meæ, & illorum dementiam. *l*) *Ab ipso Israele*, qui certe DEVM producere non potest. cf. c 13, 2. c. 14, 4. Ef. 44, 9. seqq. *m*) *etiam ipse* vitulus *est*, vel ortum & originem suam habet, non minus quam alia, quæ ex ipso sunt, atque ex propria confessione dii esse non possunt. *Schmid* Conf. c. 4, 12. *n*) quippe *faber* s. *artifex fecit eum.* c. 13, 2. Ef. 40, 19. 20. c. 41, 7. c. 44, 12. *o*) *adeoque Deus non est.* cf. Ef. 37, 19. *p*) *nam* etiam *frusta* (:) *fiet*, i. e. in frusta comminuetur. Eam significationem probat Talmudicorum שבב *fregit.* cf. *Bochart. Hieroz.* II. p. 608. & nomen cognatum Iob. 18, 5. *q*) vid. v. 5. quomodo olim Aharonis vitulus in puluerem comminutus est, Ex. 32, 20. Deut. 9, 21. aut Babyloniorum idola fracta sunt Ef. 46, 1. ℣. 7 *r*) *Quia* itaque *ventum seminant* vanissimo cultu suo. cf. c. 12, 2. *s*) *ideo turbinem* s. *procellam maximam*, ex ventis oriundam. cf. Ef. 17, 13. c. 21, 1. c. 29, 6. Prou. 1, 27. Iob. 21, 18. ה *parag. intendit signific.* vt Ex. 15, 16. Ps. 63, 8. *t*) tanquam fructum s. pœnam idololatriæ & impietatis suæ *metent.* cf c. 10, 12. Prou. 22, 8. Rom. 6, 23. Gal. 6, 7. 8. *u*) *stans seges* Ex. 22, 5. Ef. 17, 5. *x*) *non supererit*, non relinquetur *ei*, nempe Israeli; sed omnia prosternentur. *y*) *germen* s. herba segetis Gen. 19, 25. Ez 16, 7. Ps. 65, 11. *z*) *non proferet farinam*; s. grana, vnde farina fiat. Id proprie quidam accipiunt, coll. c. 9, 2. Am. 4, 6. alii vero, etiam *Schmid* figurate, vt denotet omnia, quæ Israelitis adhuc supererant, aut sperari poterant bona, præsidia, consilia & actiones, irrita prorsus ipsis fore. *a*) *& si forte* quid fecerit aut *protulerit.* Gen. 18, 24. 28. *b*) *barbari* tamen; *peregrini milites* s. *hostes* c. 7, 9. Ef. 1, 7. *c*) cf. Ef. 28, 4. ℣. 8. *d*) Totus fere *deuoratus* aut *absorptus est*, ab hostibus suis *Israel.* vid. not. c. 7, 8. 9. & cf. verbum Ef. 9, 15. At Schmidio *præteritum* est *propheticum pro futuro*; q. d. vt rem breuiter dicam, & vltimum eius euentum indicem: velut ab auida & crudeli bestia ita tandem *absorbebitur Israel.* cf. c. 13, 8. sic etiam sequentia in futuro accipit. *e*) *iam facti sunt* ex iusta ira & vindicta mea Deut. 28, 15. seqq. suaque culpa ac perfidia. cf. supra not. c. 4, 2. 2 Reg. 17, 4. *f*) non in honore aut pretio, vt Deut. 4, 6. 7. 2 Sam. 7, 9. 10. &c. sed *sicut vas* aliquod inutile aut nullius pretii, *in quo nullum est beneplacitum aut desiderium.* quod nemo curat aut diligit. cf. Ier. 22, 28. c. 48, 38. Ps. 31, 13. 2 Tim. 2, 20. ℣. 9. *g*) *Nam ipsimet* in suam perniciem, & contra monita mea. cf. Ier. 2, 18. 33. c. 13, 21. *h*) *adscenderunt* (vel *abierunt* Ier. 37, 5. c. 34, 21.) *ad Assyrios.* vid. c. 5, 13. c. 7, 11. 2 Reg. 15, 19. At *Schmid.* putat hic esse *exceptionem*: Absit vt Israel ita deglutiatur & contemnatur inter gentes! v. 8. adscendent in Assyriam, & sub alis Regis Assyrii tuti erunt. *Ad quam respondeatur*: Immo vero, *quando adscendent in Assyriam*, hoc ipsum illis in occasionem excidii cedet. &c. cf. c. 13, 8.

s) *vt* velocissima *aquila* prædam v. 1. *persequetur eum*, ita vt effugere nequeat. cf. Deut. 32, 30. Ios. 7, 5 &c. ℣. 4. *t*) Et vt ab origine rem repetam: *Ipsi Reges constituerunt.* v. c Iud. 9, 6. 1 Reg. 12, 20. c. 16, 16. Verbum hic non tam significat regem eligere, quam *describere certum regnandi modum*, inquit *S.* Quidam de *Regis Saulis* electione id accipiunt, quem tamen ad impium eorum postulatum 1 Sam. 8, 5. c. 10, 19. c. 12, 17. Deus ipse dedit 1 Sam. 8, 7. c. 9, 16. c. 10, 24. &c. alii itaque de regibus per seditionem constitutis, quales *Simri* 1 Reg. 16, 9. *Omri* v. 16. *Sallum* 2 Reg. 15, 10. Communiter vero plerique *Ierobeamum* I. non exclusis illegitimis successoribus, intelligunt. Seditiose quippe Ierobeamum fuisse a populo electum, ipsumque regnum ita arripuisse; nec modum ac tempus, quod Deo placeret, expectasse; vide notatum ad 1 Reg. XI. & XII. *Schmidius* tamen ad h. l. existimat, quod non tam accusetur Ierobeami etiam a populo facta electio, quam *filii regii* s. regni *impia constitutio.* Nam etiam post factam Ierobeami electionem, & a Rehabeamo discessum, Iudæos a bello dehortatus est Deus, & sibi eatenus adscribit, quod factum 1 Reg. 12, 24. sed postea X. tribus *regnum suum firmarunt & hereditarium fecerunt*; quod Deus per Achiam expresse fecit temporarium 1 Reg. 11, 39. extra etiam domum Ierobeami, cui soli (neque id absolute, sed cum conditione: *si faceret, quod rectum in oculis Domini*, vt Kimchi bene obseruat, coll 1 Reg. 11, 38.) illud Deus promiserat, id transtulerunt. Et quæ alia, quibus adeo illegitimum

℣. 5. זנח עגלך sic 2. 3. & su; 8.

אשור פרא בודד לו אפרים התנו אהבים׃
י גם כי־יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט
11 ממשא מלך שרים׃ כי־הרבה אפרים מזבחות
12 לחטא היו־לו מזבחות לחטא׃ אכתוב־לו רבו
13 תורתי כמו־זר נחשבו׃ זבחי הבהבי יזבחו בשר ויאכלו
יהוה לא רצם עתה יזכר עונם ויפקד חטאתם
14 המה מצרים ישובו׃ וישכח ישראל את־עשהו
ויבן היכלות ויהודה הרבה ערים בצרות ושלחתי
אש בעריו ואכלה ארמנתיה׃

A. b. Ezra ve- קמץ בז"ק ro ita: *colligam eos in Ae-* יתיר ו׳ רבי קרי *gyptum*: forte ex coll. v. 13. c. 9, 6. non bene. Tarnou. itaque: *colligam eos*, vt simul vinctos abducam, & postea inter gentes dispergam. al. *congregabo eos* ad

i) vt *fera s. onager* Gen. 16, 12. Ier. 2, 24. Iob. 6, 5. c. 11, 12. c. 39, 5. *k) solitarius* vel *solitarie degens sibi*. (3) Es. 14, 31. Ps. 102, 8. Sic vero dicitur *Onager*, non quod etiam τὴν ὁμοίων συν consortium fugiat, vt nonnulli perperam sumunt, est enim animal in desertis gregarium; sed *quia est eremicola* cf. Iob. 24, 5. Ier. 2 24. Es. 32, 14. Dan. 5, 21. *Boch.* Hieroz I. p. 870. *l) Ephraim* & Israelitae X. tribuum c. 7, 1. 8. *m) data mercede* c 2, 14. quod exoletorum scortorum est Ez. 16, 33. *promitti fecerunt*: s. *pacti sunt*. rad. תנה (4) v. 10 In Piel *Colloqui* Iud. 5, 11. c. 11, 40. quae tn. conueniunt per metonym. speciei, vt *Gusset.* p. 906. obseruat. *Pacta* enim *sunt colloquendo. n) amores* (3) Prou. 5, 19. c. 7, 18. Vulg. *munera dederunt amatoribus*.

℣. 10. *o) Etiamsi vero* c. 9, 16. Es. 1, 15 Vulg. *Sed & quum. p) pacti fuerint amores* & auxilia *inter gentes*. v. 9. Vulg. *mercede conduxerint nationes*. h. e. sec. Abarb. Etiamsi *conditiones fecerint* cum Regibus gentium, & doua illis dederint. Videntur a. indicari, inprimis saltem, gentes Aegypti, ad quas miserunt contra Assyrios excitandas. v. 13. *S. q) nunc* tn. breui v. 13. c 5, 7. c. 7, 2. *r) colligam illas* ipsas gentes, ad quas Israelitae confugiunt; non ad salutem, sed interitum ipsorum. sic *Kimchi*, *Abarb.* aliique, coll. Ez. 16, 37. At simplicius *ad Israelitas suffixum* referunt *R. Sal. A. b. Ezra*, Schmidius aliique, diuerso tn. modo ac sensu. Raschi: *Etsi vero conduxerint amores inter gentes, attamen colligam eos; scil. tempore redemtionis eorum id non morabor.* ac si promissio hic esset, vt Es 54, 7. Ier. 31, 10. &c. sed praeter contextum. A. b.

mortem, & fame ac gladio perire faciam; cf. c. 4, 3. c. 9, 6. vel *Cogam*, *compellam eos*, in Samariam aliasque munitas vrbes, vt vna tandem capiantur & in seruitutem abripiantur ab hostibus. ita *S.* aliique apud *Pocok.* p. 415. *s)* Hic certe quam plurimae occurrunt difficultates, & maxime variantes sententiae Interpretum. Quidam: *Et dolebunt*, vel *doluerunt enim* adhuc *parum*, vt Es. 13, 8. c. 23, 5. &c. al. *Et requiescent paulisper ab onere* vel *propter onera*, quae *Reges* Israeliis eorumque *praefecti* illis imponunt, vt pecuniam Regi Assyriorum adpendant, coll. 2 Reg. 15, 20. c. 17, 3. *Schmidius* autem: *Et remanebunt pauci ab onere Regis* Assyrii & *Principum* ipsius, quo illos in captiuitate onerabunt & opprimeut. Omnia haec a rad. חול, quae vt cognata *Arab.* חלל (ex qua *Dagesch* h. l. deriuari poterit) inter alia etiam significat *incidit*, *expectauit*, *permansit*, *substitit*. vid. infra c. 11, 6. Gen. 8, 10. Ier. 23, 19. Iob. 20, 21. &c. Quia tamen futurum hic est (1) in *praeteritum* per *Vau conuersum*, & (2) *Dageschatum*, adeoque (3) vt A. b. Ezra monet, ex rad. חלל in Hebraismo potius significat *& inceperunt*, vt Iud. 20, 31. Ez. 9, 6. &c. ideo *Trem.* aliique ita illud accipiunt: *coeperunt enim paululum* scil. *premi* vel *grauari* &c. siue ellipsi vero *Ar. MS.* apud *Pocok.* p. 418. textum hunc reddidit: *& inceperunt*, vel *coeperunt enim* iam *diminui* (vt Es. 21, 17. Ps. 107, 39. Prou. 13, 11. &c. Infinit. formae שכב 2 Reg. 14, 22. *propter onera Regis & principum*. ℣. 11. *t) Nam*, vt caussas illius poenae porro exponam. quarum 1. est multiplicatio altarium, 2. contemtus legis diuinae, v. 12. quae istam multiplicationem seuere prohibuit. *Schmidius* vero hic nouam prophetiae partem contra Israelem *& Iudam* incipit, ita vt apodosis ad particulam caussalem *Quia*, sequatur demum in versu vltimo; h. m. *Quia itaque Ephraim multiplicauit altaria* &c. *ideo immittam* ignem &c. v. 14. quod tn. nos in medio relinquimus. *u)* v. 14. inprimis, quum Deus eos liberasset c. 10, 1. *x)* X. tribus Israelis v 9. etiam Iuda v. 14. ab illis corruptus c. 4, 15. Ier. 11, 13. *y) vt ipse peccaret*. S. cf. 1 Reg. 12, 30. c. 13, 34. Am. 4, 4. Vnum namque locum Deus praescripserat Deut. 12, 5. seqq. qui typus esset vnici altaris in N. T. Heb. 13, 10. cf. not. Leu. 17, 4. Deut. 12, 11. *z)* Vulg. *factae sunt ei arae in delictum*. Syr. *in magnum peccatum* s. crimen. *S.* autem, *fuerunt ipsi altaria, in quibus peccarent Iudaei*. coll. c. 4, 15. ℣. 12. *a)* Syr. *Et praescripsi quidem ipsi multitudinem legum mearum*, scil. per Mosen; & sic plerique in *praeterito*, subintell. *Vau conuersiuo*. cf. c. 6, 1. c. 13, 11. al. in *praes.* *Scribo*, & adhuc *praescribo* ei per Prophetas. quidam vero in *futuro* subintell. אם, vt c. 4, 18. &c. *Si* vel denuo *praescribam illis* &c. vid. *Abarb.* *b) multitudines*, vel sec. alteram lect. *multitudinem* (vid. *Hiller.* de Kri p. 121. & 286.) Iob. 11, 2. h. e. *multas & notabiles sectiones* de re ista sacrificiali in Lege mea illis scripsi, in quibus nominatim praecepi, tum quomodo sacrificia offerenda, tum quod altare tantum vnum esse debeat. &c. *S.* Alii conferunt Deut. 4, 6. 8. 9. & intelligunt *amplissima documenta legis*. *c)* a qua contumaciter defecerunt v. 1. *d)* sed *velut peregrinum quid*, quod ad ipsos non pertineat; immo, vt *Lutherus* scribit: *tq. doctrina, quae & reipubl. noceat, & religionem in populo exstinguat.* cf. Iob. 19, 15. Num. 11, 20. *e) reputantur*. Es. 40, 15. 17. Iob. 41, 21. quod obseruare iubet *Cyrillus* τῆς μὴ γνησίως χειρωνιζόντας. cf. Es. 28, 11. c. 42, 20. Existimamus autem cum *Schmidio*, non hic dici, quid Israel de lege diuina dixerit & professus sit, sed *indicium Dei de facto*, quod illi pro contemtu legis non habebant, iuxta rei veritatem exponi. Ipsi namque, vt itidem recte monet *Lutherus*, certe eo animo altaria non extruxerunt, vt peccarent; sed putarunt, hunc cultum DEO probatum iri. Est igitur hoc Spiritus S. iudicium & sententia, qui dicit quod res est, & idololatriam veris pingit coloribus. ℣. 13. *f)* S. *Quantum ad sacrificia donorum meorum* (1) quae mihi donare se putant, & quasi obtrudere volunt. cf. Es. 1, 11. seqq. *g) pro sacrificio quidem mactant carnem*. cf. c. 4, 13. 14. 19. Ps. 50, 13. &c. *h) eamque vorant*. c. 4, 8. &c. cf. not. c. 5, 7. c. 6, 6. *i)* Dominus vero *minime grata & accepta* habet *ea*, talia sacrificia, & tales offerentes; quia nimir. illegitime, contra verbum ipsius, ac sine poenitentia ac fide ea offerunt. cf. c. 9, 4. Ier. 14, 10. Loquitur autem de Patre Filius. cf. v. 1. c. 4, 6. c. 5, 2. *k)* quin potius *nunc* v. 10. *recordabitur iniquitatis eorum, & peccata eorum visitabit*, *quod* obstinata malitia, non ad ipsum, sed *ad Aegyptios conuertuntur*. vel: *Nunc enim, quando recordatur & visitat peccata eorum, ipsi ad Aegyptios reuertuntur.* *l)* c. 7, 2. c. 9, 9. *m)* cf. c. 4, 14. c. 5, 5. c. 9, 7. Ier. 13, 21. *n)* sc. vt auxilia inde petant. cf. v. 9. c. 7, 11. c. 9, 3. c. 11, 5. ℣. 14. *o) Atque ita obliuiscitur Israel* c. 2, 15. c. 13, 6. Es. 51, 13. *p)* ad quem se conuertere, eique confidere debebat. cf. Es. 17, 7. c. 22, 11. *q) & contra aedificat palatia*, Es. 13, 22. in quibus confidit. al. *templa*, s. vt Vulg. habet, *delubra*; np. idolis, vt addit *Ion.* *r)* qui, vt in peccatorum, ita tandem etiam in poenae communionem venit. *S.* cf. c. 4, 15. c. 5, 5. 13. 14. *s)* vid. Es. 22, 8. 9. 10. Zeph. 1, 16. plus lapidibus, quam Deo confisus. cf. de temporibus Vzziae 2 Par. 26, 15. 16. & Hiskiae, c. 32, 5. coll. not. 2 Reg. 18, 7. 16. c. 20, 13. & c. 21, 2. *t) ideo* per Assyrios *immittam ignem* Am. 2, 5. 2. c. 1, 4. 7. 10. &c. *u) in vrbes Iudae* vid. 2 Reg. 18, 13. c. 19, 25. & cf. Es. 8, 8. *x) palatia Israelis* s. *Samariae*, cf. not. c. 5, 9. vel *singularum vrbium eius*, vtriusque. cf. Am. 1, 4. 7. c. 2, 2. 5. Ier. 17, 27.

℣. 10. ויחלו *Lamed* sine *Dag.* 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. ℣. 13. ויאכלו per *Schua* 2. 3. sic su. 5. & sic 6. 9. in marg. ℣. 14. ושלחתי אש Sic nostri 1. 2. 3. & sic su. 5. qui se. ושלחתי־אש non minus bene. At reliqui omnes ושלחתי אש non adeo bene.

אל־

CAP. IX. ט אַל־תִּשְׂמַח יִשְׂרָאֵל ׀ אֶל־גִּיל כָּעַמִּים כִּי זָנִיתָ מֵעַל
2 אֱלֹהֶיךָ אָהַבְתָּ אֶתְנָן עַל כָּל־גָּרְנוֹת דָּגָן׃ גֹּרֶן וָיֶקֶב לֹא
3 יִרְעֵם וְתִירוֹשׁ יְכַחֶשׁ בָּהּ׃ לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ יְהוָה וְשָׁב
4 אֶפְרַיִם מִצְרַיִם וּבְאַשּׁוּר טָמֵא יֹאכֵלוּ׃ לֹא־יִסְּכוּ לַיהוָה ׀ יַיִן
וְלֹא יֶעֶרְבוּ־לוֹ זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם כָּל־אֹכְלָיו
ה יִטַּמָּאוּ כִּי־לַחְמָם לְנַפְשָׁם לֹא יָבוֹא בֵּית יְהוָה׃ מַה־
6 תַּעֲשׂוּ לְיוֹם מוֹעֵד וּלְיוֹם חַג־יְהוָה׃ כִּי־הִנֵּה הָלְכוּ מִשֹּׁד
מִצְרַיִם תְּקַבְּצֵם מֹף תְּקַבְּרֵם מַחְמַד לְכַסְפָּם קִמּוֹשׂ
יִירָשֵׁם

CAP. IX, ℣. 1. *y*) *Ne* itaque *laeteris*, *o Israel* super tritico & vino c. 2, 14. aut thori fœcunditate Ps. 144, 12. seqq. cf. Ez. 7, 12. Iob. 31, 25. c. 21, 12. Luc. 6, 25. *z*) Nouam *concionem*, eamque *septimam*, (vel nouam saltem partem praecedentis; cui vt pars posterior accedit cap. X.) *aduersus Israelem* habet hoc caput; in quo cum *pœnæ* diuinæ, tum *caussæ* illarum, exponuntur. Incipit vero ab Israelitarum securitate in omni cultu suo idololatrico. *S.* *a*) etiam *ad exultationem*, vt Iob. 3, 22. cf. Es. 16, 10. Ioel. 1, 16. Ps. 43, 4. At S. *super similitudine*, (cf. Dan. 1, 10.) i. e. super *simulacro* vel *idolo*, s. super vitulis tuis idolatricis, quasi sc. res optime gesta & Deus tibi propitius sit. coll. Ex. 20, 4. Deut. 4, 15. c. 5, 8. *b*) *vt populi* vel *gentes*. cf. Math. 6, 32. Ps. 4, 8. Luc. 12, 16. seqq. al. *vt gentes facere solent*, quarum *festis*, vt ait *Macrob.* I. Saturn. c. 16. *sacrificia, epulae, ludi, feriae inerant*: quae omnia Israelitae imitabantur. Ex. 32, 6. *c*) c. 1, 2. cf. c. 2, 7. 10. Iud. 19, 2. Ez. 16, 15. seqq. c. 23, 5. seqq. *d*) *dilexisti* Es. 57, 8. *e*) c. 2, 14. Deut. 23, 19. Es. 23, 17. Sensus est: mouit te ad scortandum *merces meretricia*, s. carnalia & temporalia emolumenta, quae per istam scortationem te obtenturum sperasti, atque ita strenue idololatriam exercuisti. *S.* Ion. *dilexistis seruire idolis*. *f*) v. 2. 1 Sam. 23, 1. dum superstitiosi homines quisque iuxta suam aream altaria constituerunt. cf. supra c. 8, 11. 2 Reg. 17, 9. seqq. ℣. 2. *g*) Sed *area & torcular*. meton. 2 Reg. 6, 27. *h*) *non pascet eos*, scil. frugibus & oleo, vt ipsi sperant; sed e contrario fiet, vt omnis spes & gaudium eorum euanescat. cf. c. 8, 7.

8, 7. *i*) c. 2, 9. *k*) *mendaciter aget aduersus eam*, (scil. meretriciam synagogam Israelis. cf. not. c. 2, 21. c. 5, 9.) *spem eius fallet & exspectationem*, cum per alias maledictiones, tum quod hostes omnia absument aut diripient, eosque tandem in miseram seruitutem abducent. cf. v. 3. c. 10, 13. Ioel 1, 11. 12. Hab. 3, 17. Ion. *non sufficiet eis*. ό. ἐψεύσατο αὐτούς. Act. 5, 3. ℣. 3. *l*) *Non enim manebunt*, vt sibi imaginantur. cf. Am. 5, 11. Zeph. 1, 13. *m*) Haec sine dubio est *terra Canaan*, *quam Iehoua sibi elegit*, vt ipse in ea habitaret, & Israelitis, vt populo suo dedit: quam vero hi cum frumento & musto idolis adscribebant, *S.* cf. c. 2, 7. Deut. 11, 12. Ier. 2, 7. c. 16, 18. Ez. 36, 20. *n*) *Et reuertetur* quidem *Ephraim* auxilia quaesitum, *in Aegyptum*, sed frustra; nam in captiuitatem abrepti *in Assyria*, ob rerum omnium inopiam & ciborum defectum, *res immundas*, a quibus etiam natura hominis alioquin abhorret, *comedere cogetur*. ita *Schmid.* Alii: *Et reuertentur Ephraim* ex parte *in Aegyptum* exules, vel *in Assyria res immundas comedent*. Ita *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 184. *Veri est simile*, inquit, *multos Israelitarum, ingruentibus Assyriis, in Aegyptum vicinam aufugisse, vt e manu hostium euaderent.* *o*) cf. v. 6. c. 8, 13. *p*) cf. c. 5, 13. *q*) cf. Ez. 4, 12. 13. & c. c. 2. Macc. 6, 18. ℣. 4. *r*) *Non libabunt* Ex. 30, 9. ob extremam inopiam & miseriam. Sed *S.* *Quia non libant* &c. *Futura* sunt, inquit, pro *praesentibus*, & notant id, quod tempore Hoseae iam factum, nimirum *in cultu vitulorum*. *s*) recte Ion. *libamina vini*. cf. Leu. 23, 13. 18. *t*) *nec grata ei sunt* libamina ipsorum. Mal. 3, 4. cf. supra c. 8, 13. *u*) *sacrificia eorum*. cf. c. 4, 19. Ier. 7, 21. Es. 1, 11. & c. 56, 7. &c. *x*) plerique: sunt *sicut panis lugentium*, Es. 3, 26. qui sc. polluti ex contactu cadauerum, vt *Kimchi* addit, coll. Deut. 26, 14. add. 2 Cor. 9, 7. al. *sicut panis iniquitatum*. Prou. 11, 7. Raschi: *sicut panis furtiuus, qui per vim & nefas adquiritur*. Ion. *instar panis abominandi*. *y*) cf. Leu. 11, 7. 8. 27. 31. *z*) Ez. 44, 25. tantum abest, vt expientur sacrificiis suis, quin potius omnia ipsis pro peccatis a Deo reputantur. conf. Es. 1, 13. *a*) *ratio*, quare non placeant Iehouae, *quod offerant sibi ipsis panem suum; nec eum ad domum* s. Templum *Iehouae*, quod Hierosolymis erat, sed ad vitulos suos *deferant*. *Schmid.* *b*) *panis*. i. e. omne sacrificium & munus *eorum* cum libaminibus. *S.* *c*) est *anima ipsorum*, h. e. in vsum animae ipsorum sustentandae. *S.* conf. c. 8, 13. vel *pro cupiditate animae ipsorum*. coll. Deut. 12, 15. 20. c. 14, 26. Ps. 78, 18. *d*) *non venit*, s. non defertur, vt Ios. 6, 19. *e*) Es. 1, 2. Ioel 1, 14. adeoque pro sacrilego tale sacrificium a Deo habetur. vid. Leu. 17, 3.

℣. 5. *f*) Es. 10, 3. Ier. 5, 31. Emphatica est *apostrophe ad Israelitas*, qua vtitur Propheta, ex euentu probaturus, quod nec festa Deo placeant, quae illi cum opinione cultus Iehouae (vt Ex. 32, 5.) tempore Hoseae solemniter adhuc celebrabant: quippe ex iusta Dei indignatione illa omnia mox cum ipsa republica finem suum habitura erant. cf. supra c. 2, 13. c. 5, 7. Am. 5, 21. Thren. 1, 4. c. 2, 6. *g*) vid. Num. 10, 10. &c. al. vt Iudaei, & veteres Christiani Interpp. *in die vindictae* s. excidii, coll. c. 5, 15. Thren. 2, 7. sed illud per contextum cum *Schmidio* & *Pocokio* praeferimus. *h*) vt Ex. 12, 14. c. 13, 6. Leu. 19, 39. 41. Iud. 21, 19. &c. ℣. 6. *i*) *Nam* quod certum & euidens argumentum est, eorum festa Iehouae non probari. *k*) *ecce*, o auditor vel lector! Denotat praedictionis certitudinem, vt Es. 3, 1. c. 17, 1. c. 19, 1. &c. *l*) isti, ad quos v. 5. dixi: *Quid facietis?* &c. *abierunt* vel *certo abibunt* (Praeter. Propheticum) in exilium & captiuitatem. cf. Ier. 9, 9. c. 50, 3. Thren. 1, 5. 18. *m*) *ob deuastationem* certo ac breui futuram. c. 7, 13. *n*) *Aegyptus*, in qua auxilium & refugium quaerunt v. 3. *o*) mortuos *colliget*. c. 8, 10. Ier. 8, 2. Ez. 29, 5. *p*) *Moph*. Ion. & Syr. *Maphes*. sed LXX. & Ar. *Memphis*, quod est ex Aethiopico *Manuph*. quibus hodie cum Arabibus *Misr*, ex Hebraeo מִצְרַיִם, vulgo *Cairum* dicitur. Conf. *Ludolfi* Lex. Aeth. nouum col. 73. & 85. Eadem vel alia fuit *Noph*. Es. 19, 13. &c. *q*) *sepeliet eos*. cf. Ez. 39, 14. 15. *r*) *quod ad desiderabilia* s. *pretiosa* eorum attinet v. 16. 1 Reg. 20, 6. Es. 64, 10. Ioel 4, 5. Thren. 1, 4. *s*) *argenti eorum* vel quae sunt argento *Israelitarum*. Simil. constr. sequ. ל vid. Iob. 28, 1. 1 Par. 13, 28. *t*) *card[illegible]* s. *vrtica* eadem possidebit (*z*) Es. 34, 13. cf. Prou. 24, 31.

CAP. IX, ℣. 1. יִשְׂרָאֵל cum *Psk* 1. 3. 5. secundum *Masoram Erffurtensem* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. Reliqui omittunt. בְּעַמִּים per *Beth* loco *Caph* 1. 21. & in margine 6. 9. contra *Masoram Erffurtensem*. ℣. 2. יְכַחֶשׁ *milra* per *Tsere* 1. 3. sic su. 5. Pro בָּהּ habent in margine בָּם 6. 9. sic su. in textu 5. contra *Masoram* 1. 5. *impressam* & *Erffurtensem* h. l. itemque *impressam* 2 Reg. 3, 24. ℣. 4. לַיהוָה sic per *Merca* plerique; *Psk* vero habent 2. 3. sic se. 5. secundum *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. & *Masor. impress.* Gen. 30, 16. At per *Munach* loco *Metheg* 2. 3. quod stante *Psk* stare nequit, secundum eandem *Masoram* l. c.

7 יִירָשֵׁם חוֹחַ בְּאָהֳלֵיהֶם׃ בָּאוּ ׀ יְמֵי הַפְּקֻדָּה בָּאוּ יְמֵי
הַשִּׁלֻּם יֵדְעוּ יִשְׂרָאֵל אֱוִיל הַנָּבִיא מְשֻׁגָּע אִישׁ הָרוּחַ
8 עַל רֹב עֲוֺנְךָ וְרַבָּה מַשְׂטֵמָה׃ צֹפֶה אֶפְרַיִם עִם־
אֱלֹהָי נָבִיא פַּח יָקוֹשׁ עַל־כָּל־דְּרָכָיו מַשְׂטֵמָה בְּבֵית
9 אֱלֹהָיו׃ הֶעְמִיקוּ שִׁחֵתוּ כִּימֵי הַגִּבְעָה יִזְכּוֹר עֲוֺנָם יִפְקוֹד
י חַטֹּאותָם׃ כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל
כְּבִכּוּרָה בִתְאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֲבוֹתֵיכֶם הֵמָּה
בָּאוּ בַעַל־פְּעוֹר וַיִּנָּזְרוּ לַבֹּשֶׁת וַיִּהְיוּ שִׁקּוּצִים כְּאָהֳבָם׃
11 אֶפְרַיִם כָּעוֹף יִתְעוֹפֵף כְּבוֹדָם מִלֵּדָה וּמִבֶּטֶן וּמֵהֵרָיוֹן׃
12 כִּי אִם־יְגַדְּלוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְשִׁכַּלְתִּים מֵאָדָם כִּי־גַם־אוֹי
13 לָהֶם בְּשׂוּרִי מֵהֶם׃ אֶפְרַיִם כַּאֲשֶׁר־רָאִיתִי לְצוֹר שְׁתוּלָה

u) *Spinae* erunt vel succrescent *in habitaculis eorum.* Es. 32, 13. c. 34, 13. *Carduus, & spinis surget paliurus acutis.*

℣. 7. x) *Venerunt* & iam ante fores sunt. cf. Ez. 9, 1. Mich. 7, 4. Thren. 4, 18. *Venit summa dies, & ineluctabile tempus.* y) cf. c. 1, 5. c. 5, 9. c. 8, 13. Es. 10, 3. 6. αἱ ἡμέραι τῆς ἐκδικήσεως, vt Luc. 21, 22. z) Es. 34, 8. a) idque *cognoscent* & fateri cogentur *Israelitae.* cf. Ex. 14, 4. Ez. 5, 13. c. 12, 25. b) *stultus* enim & temerarius est *propheta* contrarium iam docens. cf. v. 8. Es. 19, 11. & Mich. 3, 11. Thren. 2, 14. c) *insanus* 1 Sam. 21, 16. Ier. 29, 26. d) *vir spiritus*, vel *venti*; qui temere se Spiritum Dei habere iactitat. cf. Mich. 2, 11. Alii de veris Prophetis, male contemtis, hoc accipiunt, coll. Ier. 5, 13. c. 29, 26. minus bene. e) idque iustissime *propter multitudinem impietatis tuae* Ier. 30, 14. 15. f) *&* propterea quod *multa* s. *magna est.* Coh. 6, 1. subintell. partic. caussali, vt Iud. 17, 2. g) *infestatio* prophetarum & sacerdotum tuorum aduersus Dei veritatem. (2) v. 8. cf. verbum Gen. 27, 41. c. 49, 23.

℣. 8. h) *Speculatur* nempe *Ephraim* alia oracula, & auxilia; modo Assyriorum, modo Aegyptiorum. Conf. Thren. 4, 17. i) *cum Deo meo*, quo non contentus est. cf. similem emphasin partic. עם Ps. 73, 25. k) *propheta* sc. falsus v. 7. c. 4, 5. quem Israel amat, & veris Dei Prophetis praefert. Notabiliter hic scribit *Hieronymus: Veteres scrutans historias invenire non possum, scidisse Ecclesiam, & de domo Domini populos seduxisse, praeter eos, qui sacerdotes a Deo positi fuerant, & Prophetae, i. e. speculatores.* in Comment. ad h. l. p. m. 39. l) est sicut *laqueus* c. 5, 1. m) *aucupis.* al. *tendicula* (1) cf. Ps. 91, 3. n) vid. v. 7. o) v. 15. c. 8, 1.

℣. 9. p) Vulg. *Profunde peccauerunt.* vid. c. 5, 2. q) *& perdite omnia faciunt* Ex. 32, 7. Es. 1, 4. Ps. 14, 1. cf. Ier. 5, 1. 2. etiam summa cum obstinatione. r) *sicut in diebus Gibeae.* c. 10, 9. vid. Iud. 19, 25. seq. c. 20, 13. seqq. Respici ad historiam Leuitae & pellicis eius, communiter, & recte, statuunt interpretes. *Tertium comparationis* alii in nefaria libidine & immisericordia, coll. Ez. 16, 46. 49. nos *in pertinacia aduersationis* ponimus: quod, sicut Gibeonitae & Beniaminitae pertinaciter aduersati sunt reliquis tribubus, ad meliorem mentem & pacem eos reuocantibus, vt tandem bellum contra ipsos necessarium fuerit, & Dominus non potuerit eos non visitare; Sic Israelitae, horumque Prophetae, Hoseae tempore in istis peccatis suis adeo obdurati fuerunt, vt nullis Prophetarum concionibus reuocari potuerint, & Iehoua eos visitare coactus sit, vt sequitur. *Schmid.* s) Syr. bene: *ideo* recordabitur &c. c. 7, 2. c. 8, 13. t) ℣. 7. Ex. 20, 5. ad quae hucusque conniuere visus fuit.

℣. 10. u) *Veluti vuas in deserto* siticuloso ac sterili, vbi rarissimae sunt. Respicitur ad desertum, per quod ductus est Israel. Deut. 8, 2. seqq. cf. Es. 5, 2. Ps. 80, 9. seqq. x) ego Deus *inueni Israelem.* respicit ad Deut. 32, 10. cf. infra c. 13, 5. Ion. *occurrit Verbum meum Israeli.* cf. Ex. 3, 18. c. 5, 3. y) *sicut primitiuum* s. *praecocem ficum* (3) Es. 28, 4. Mich. 7, 1. z) *in ficu* arbore Ier. 8, 13. a) *in primitiis eius*, quando primi fructus eius maturi fiunt. cf. Ex. 23, 19. Num. 18, 12. Deut. 26, 2. 10. b) *vidi*, & summo amore, desiderio ac commiseratione complexus sum, non solum Abrahamum, Isaacum & Iacobum (de quibus id accipiunt alii) sed etiam *maiores vestros* in Aegyptiaca seruitute. vid. Ex. 2, 25. c. 4, 22. 31. Deut. 4, 37. & cf. Ez. 16, 6. seqq. Am. 3, 2. Mal. 1, 2. &c. c) sed simul ac *illi venerunt* in itinere suo in *campos Moabitarum* Num. 22, 1. c. 33, 48. 49. d) *ad Baal Peor*, h. e. ad locum, ab idolo sic dictum. vid. Num. 23, 28. c. 25, 3. 5. Deut. 4, 3. Ios. 22, 17. Ps. 106, 28. e) *statim separarunt se* Ez. 14, 7. f) *ad pudendam idololatriam.* sic idolum passim in Scripturis vocatur *pudor & confusio.* cf. not. Ier. 2, 11. c. 3, 24. c. 11, 13. Et quia *Baal* erat infame idolum, ideo multa nomina promiscue vel in *baal*, vel in *boschet* aut *beschet* desinunt. vid. Iud. 6, 32. coll. 2 Sam. 11, 21. & 1 Par. 8, 33. c. 9, 39. coll. 2 Sam. 2, 8. 10. it. 1 Par. 8, 34. coll. 2 Sam. 4, 4. g) *& sic deinceps* plura ipsis *fuerunt abominanda idola*, 2 Reg. 23, 13. 24. h) *sec. amare eorum*, i. e. prout illi varios deos perdite amarunt. *Infinitiuus.* cf. v. 1. Es. 57, 8. Ier. 2, 25. c. 14, 10. &c.

℣. 11. i) Ideo *ad Ephraimum* s. Israelitas v. 1. 8. 13. *quod attinet.* cf. not. 2 Sam. 4, 10. 2 Reg. 25, 22. k) *sicut auis auolabit.* Hithp. (1) cf. Es. 16, 2. Prou. 23, 5. l) c. 10, 5. *Gloria* hic accipitur pro gentis statu & republica florente, quae per liberos propaganda erat. Itaque minatur Deus totalem regni & gentis, quantum ad huius formam & statum, interitum. *S.* m) *a partu* (4) 2 Reg. 19, 3. Es. 37, 3. Ier. 13, 21. n) *& ab vtero*, vt ne lucem quidem adspiciant. Iob. 3, 11. o) *immo* statim post ipsam conceptionem (2) Ruth. 4, 13.

℣. 12. p) *Quin si etiam educauerint filios suos*, vel aliquos ex illis. 2 Reg. 10, 6. Es. 23, 4. q) *orbos tamen faciam*, al. vt Syr. *extinguam tamen eos.* Gen. 27, 45. c. 42, 36. Deut. 32, 25. Ier. 15, 7. r) *ex hominibus*, vt nullam ipsis prolem superstitem relinquam. Prou. 30, 14. 1 Sam. 15, 33. cf. Leu. 26, 23-38. Deut. 28, 62. 63. Ceterum, inquit *S.* non vniuersalis, sed partialis haec poena est: alioquin enim nulla ipsis proles tempore Christi superfuisset, quae tamen omnino superfuit. s) *nam etiam vae illis*, qui supererunt. t) c. 7, 13. u) *Vulg.* & plerique: *quum recessero ab eis.* Num. 14, 9. Iud. 16, 20. 1 Sam. 16, 14. c. 18, 12. &c. permutato ס cum שׂ vt 2 Sam. 18, 9. coll. Ier. 4, 7. & 2 Reg. 11, 8. coll. Iob. 10, 22. &c. sic *Kimchi*, coll. ad rem Deut. 31, 17. Ion. *quod sustulerim Schechinam meam ab eis.* At Gusset. p. 552. *me* seuerum in eos *imperium ac dominium exercente*, coactius. coll. c. 8, 4. Syr. *vltionem sumturus sum ab eis.*

℣. 13. x) *Ephraimum.* h. e. regionem & regnum Israelis. v. 8. 11. 16. y) *quando* c. 7, 12. z) *vidi* & adhuc *video.* a) *ad Tyrum vsque* ei conterminam Ios. 19, 29. b) *plantata fuit.* cf. Ez. 17, 8. 22. 23. & Ps. 80, 10.

℣. 7. על per *Makk.* 1. 6. 9. 20. ℣. 9. יזכור Particulam עַתָּה praemittunt in marg. 6. 9. ויפקוד cum praef. *Vau* 1. sic fe. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. ℣. 12. בשורי per *Samech* fe. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* Hos. 2, 6. quae poscit *Sin*, vti & LXX. legerunt, qui sic verterunt: σάρξ μου ἐξ αὐτῶν. vnde *Raymundus Martini* & *Lyra* mysterium *incarnationis* Christi, etiam quod ad ipsum attinet terminum, quamquam nimis contorte, ex h. l. exsculpserunt.

v. 8. & Ioh. 8, 35. etiam per captiuitatem ab aditu Templi, quod frequentare iam nolunt. *S.* x) *eiiciam* f. *expellam eos.* cf.

בל קרי

Gen. 3, 24. c. 21, 10. Pf. 34, 1.

CAP. X.

&c. y) c. 1, 6. z) *diligere eos*, vt feci adhuc c. 3, 1. Nunquam enim rediit hic amor Dei, vt X. tribus reipublicæ fuæ reſtitueret. *S.* a) *omnes* nam-

14 בנוה ואפרים להוציא אל־הורג בניו׃ תן־להם יהוה
מה־תתן תן־להם רחם משכיל ושדים צמקים׃ כל־ טו
רעתם בגלגל כי־שם שנאתים על רע מעלליהם מביתי
16 אגרשם לא אוסף אהבתם כל־שריהם סוררים׃ הכה
אפרים שרשם יבש פרי בלי־יעשון גם כי ילדון והמתי
17 מחמדי בטנם׃ ימאסם אלהי כי לא שמעו לו ויהיו
נדדים בגוים׃ גפן בוקק ישראל פרי ישוה־ י
לו כרב לפריו הרבה למזבחות כטוב לארצו היטיבו
2 מצבות׃ חלק לבם עתה יאשמו הוא יערף מזבחותם
3 ישדד מצבותם׃ כי עתה יאמרו אין מלך לנו כי לא
4 יראנו את־יהוה והמלך מה־יעשה־לנו׃ דברו דברים
אלות

que *principes eorum*, qui malitiam populi coercere debebant. cf. c. 4, 18. c. 5, 10. c. 7, 4. 5. 16. b) *refractarii*, & verbi diuini impatientes funt. c. 4, 16. Ef. 1, 23. ℣. 16. c) Summa: *Percussus est*, vel bi qui *percutietur Ephraim* v. 13. vt arbor vel herba Pf. 102, 5. *Percusfio*, inquit *S.* per metaphoram ab arbore defumta eft, vt ex feqq. verbis adparere videtur. fic Ion. *Domus Ifrael fimiles funt arbori, cuius radices exaruerunt deorfum, & cuius rami exarefcunt furfum.* cf. Mat. 3, 19. Iudæ v. 12. d) Ef. 5, 24. c. 14, 30 Am. 2, 9. Iob. 18, 16. e) Regnum enim eorum funditus euertetur, ita vt reflorefcere nequeat. *S.* cf. contrar. Ef. 37, 31. f) c. 8, 10. Ef. 1, 15. g) *genuerint* mares & feminæ Gen. 20, 17. h) c. 2, 5. Ef. 14, 30. i) *defideria*, f. defideratiffimos fructus *ventris eorum*; vt vel in vtero, vel in partu moriantur. *S.* cf. v. 6. Ez. 24, 16. 25. Thren. 2, 4.

℣. 17. k) *Auerfatur illos* impios homines *Deus meus*, inquit propheta. cf. Pf. 5, 5. feqq. & 2 Reg. 17, 18. 20. Al. *Reiiciet eos Deus*, vt c. 4, 6. fcil. ita, vt non fint populus Dei c. 1, 9. h. e. refpublica, in qua Deus fuum habeat domicilium. De reiectione fimplici a gratia Dei fermo hic primo non eft. *S.* l) vid. 2 Reg. 17, 14. c. 18, 12. m) *ideo erunt vagi* & exules, c. 7, 13. fine Rege & principe &c. c. 3, 4. n) vt dudum etiam a Mofe prædictum fuit Deut. 28, 64. feqq. CAP. X, ℣. 1. o) *Vitis euacuans*, fc. fructum, dum hic maturefcere incipit, vt pereat, nec cultori profit; fec. *S.* Ion. *vaftata*. cf. verbum Ef. 24, 1. 3. fed ὁ. ἀ. εὐκληματοῦσα. Vulg. & Ar. *frondofa*; forte ex fignif. verbi Arab. *multam prolem peperit* femina &c. *Vitis* autem in Hebræo rarius etiam *mafc.* eft, vid. 2 Reg. 4, 39. p) *eft Ifrael*, qui cum praua eiusmodi vite comparatur. cf. c. 9, 10. 16. & Ef. 5, 2. &c. Cohæret autem hoc caput, ceu noua pars, cum præced. IX. & ad idem Regis Hofeæ tempus fpectat, vt ex v. 3. 5. 15. colligitur. cf. not. ad v. 2. & ad c. 9, 1. q) *S. qua* vitis *fructum.* h. e. vuas, fuccum ruptis folliculis effundentes. r) *fimilem fert* vel *facit fibi.* Sic verbum hoc accipitur in *Piel* 2 Sam. 22, 34. Pf. 18, 34. & in *Hiph.* Ef. 46, 5. Thr. 2, 13. s) fec. *multiplicari*, f. *quum multiplicatio* & abundantia *accidit fructui eius.* Ion. *quando multiplicaui eis prouentum.* cf. c. 4, 7. t) *multiplicauit* Ifrael iftum fructum, vel fec. Ion. *cultum*, *aris fuis* idololatricis: dum omnem benedictionem non mihi in folidum, fed idolis fuis & falfo cultui transfcripferunt. cf. c. 2, 7. 10. c. 8, 11. u) *quando bene eft* (Iud. 16, 25. Efth. 1, 10.) *terræ ipfius*; quando floret & fertilis eft. De bono ac felici ftatu reipublicæ f. totius populi in terra id accipimus, inquit *S.* Quomodo *bene fuit terræ Ifraelis*, quando Ierobeamus terminos eius reduxit, & rempublicam victoriis fuis in felicem ftatum reftituit. cf. Præf. §. 4. x) magis *exornarunt*, f. *bene inftruxerunt.* 2 Reg. 9, 30. Ier. 2, 32. y) *ftatuas* fuas idololatricas. v. 2. 2 Reg. 23, 14. cf. fupra c. 8, 4. ℣. 2. z) *S. Adblanditur* ipfis. cf. Pf. 55, 22. & in *Hiph.* Pf. 5, 10. Pf. 36, 3. Vulg. Syr. & alii *Diuifum eft.* fc. vt addit Ion. *a lege*; nec integro animo Deum fec. verbum ipfius colunt. Deut. 6, 5. &c. Alibi tamen neutraliter verbum ita non vfurpatur, vt obferuat *S.* a) cf. c. 7, 2. b) S. quando *iam rei funt* c. 13, 1. Leu. 5, 5. al. *nunc rei peragentur. ob reatum luent & defolabuntur.* cf. c. 14, 1. Ef. 24, 6. Ez. 6, 6. c. 25, 12. Ioel 1, 18. c) *ipfe* sc. *Deus meus.* c. 9, 17. Hinc bene monet *S.* p. 431. & 437. *Caput hoc X.* faltim quoad rerum cohærentiam, *non feparandum effe a fine præcedentis capitis.* d) *refecabit* vel *deftruet*, vt quum beftia decollatur. Ex. 13, 13. &c. rad. Arab. *fecuit*, *refecuit* &c. e) vid. Ef. 27, 9. f) *vaftabit* Ier. 5, 6. g) vid. v. 1. Ef. 46, 1. ℣. 3. h) *Nam* vt explicem, qui fiat, vt tam blanda fomnia concipiant animo fuo. v. 2. i) *nunc*, dum iugum Affyriorum excufferunt, & Aegyptiis fœdere iuncti funt. c. 7, 11 c. 8, 13. c. 9, 3. 2 Reg. 17, 3. 4. k) *dicunt*, & quafi optime illud factum fit, prædicant. l) Interrog. cum *S.* accipimus: *annon Rex eft nobis?* fc. potens nunc & fui iuris factus, fub cuius præfidio in pofterum tuti ab hoftibus erimus. cf. v. 7. 15. Thr. 4, 20. Ad quod tamen mox refpondet Propheta, verbis fequentibus. m) *quia* vel *quando non timemus Iehouam*, a quo omnis benedictio & falus. vid. Deut. 6, 2. 13. c. 13, 5. 2 Reg. 17, 36. 39. Pf. 3, 9. &c. n) *ecquid Rex præftabit*, fiue *efficiet nobis?* cf. c. 13, 10. Ef. 31, 1. 2. Pf. 127, 1. Prou. 21, 30. 31. quando præfertim a nobis cum pietate etiam iuftitia & veritas exulant; vt fequitur. ℣. 4. o) *Loquuntur verba* tantum; h. e. fec. *S.* verba *vana & mendacia*, meræ fraudis & deceptionis, vt Latini etiam dicunt: *verba alicui dare.* cf. Ef. 58, 13. Exiftimamus autem, inquit *S.* nouam hic incipere Prophetiæ particulam, in qua redarguantur Ifraelitarum *peccata contra nonum* (vel IIX. Decalogi) *præceptum*, inprimis, *de non dicendo falfo teftimonio*; nimirum fraudes, perfidia, iniuftitia in contractibus & iudiciis: adde in ipfis etiam fœderibus, folemniffime fancitis.

c) *in manfone* pulchra & amœna. vid. Ef. 33, 20. Ez. 34, 14. ita vt filiis & opibus effet florentiffima. d) *at nunc quoad Ephraimum* futurum eft. e) *vt educantur.* cf. ל Deut. 31, 17. 2 Sam. 14, 25. Mich. 5, 1. Pf. 32, 9. Vulg. *& Ephraim educet ad interfectorem filios fuos* f) cf. c. 14, 1. Ier. 4, 31. Ez. 21, 16. c. 28, 8. g) cf. Ier. 18, 21. ℣. 14. h) Ion. *Da ipfis, Domine, retributionem operum fuorum!* forte ex Pf. 28, 4. Verba funt pathetica Prophetæ; qui fec. *S.* reaffumit, quod iam v. 12. dixerat Deus de orbatione liberorum, vt nouam cauffam fubiiciat, & deinde in annunciatione pœnarum pergat. v. 15. i) bene Syr. *id, quod daturus eras.* cf. מה Iud. 9, 48. Coh. 1, 9. c. 3, 15. k) *da nimirum illis.* Imperatiuus eft *conceffionis*, eq. iuftæ. cf. not. c. 4, 17. Ier. 18, 21. l) S. *vuluam abortientem*, quæ concipit quidem vel gerit aliquando fœtum, fed ad maturitatem non alit, nec in vitam edit. *Hiph.* (1) cf. v. 12. m) *& vbera* Gen. 49, 25. Ef. 32, 12. n) *arida*, quæ partum alere nequeunt (1) cf. nomen deriuatum 1 Sam. 25, 18.

℣. 15. o) *Omnis* namque *malitia eorum.* c. 7, 2. p) *in Gilgal* fc. exercetur & complementum fuum accipit. c. 4, 15. c. 12, 12. Ion. *in Gilgal manifefta eft coram me.* q) *explanatiuum* eft: *nam* ita ibi peccarunt, vt Dominus eos odiffe cœperit. *S.* r) *illic*, vbi maiores ipforum per circumcifionem mihi denuo defpondi. Iof. 5, 9. cf. fupra c. 6, 7. s) non gratiofe exaudio vel amo, fed potius *odi illos*: cf. Ef. 1, 14. Ier. 12, 8. c. 44, 4. Am. 5, 21. Pf. 5, 6. Verba hæc funt Dei, vt probant fequentia. t) immo *propter fummam malitiam operum ipforum* c. 4, 9. Deut 28, 20. Ier. 4, 4. Pf. 28, 4. u) *e domo* f. familia & cura *mea* cf. v. 8.

℣. 14. תן Sic per *Tfere* bis h. l. 1. 2. 5 22. quod pofcit *M. I.* ad h. l. ex analogia, (quia neque monofyllabum, ׳׳ neque biffyllabum penacutum eft, quod fequitur.) idemque ad Num. 17, 11. ex allegata *Mafora.* At alii habent *Segol.* CAP. X, ℣. 1. לו fine *Dag.* 3. 6. 8. 9. 11--16. 20. 21. ℣. 2. יאשמו per *Chateph Seg.* 1. 3. fic fu. 5.

אָל֥וֹת שָׁ֖וְא כָּרֹ֣ת בְּרִ֑ית וּפָרַ֤ח כָּרֹאשׁ֙ מִשְׁפָּ֔ט עַ֖ל תַּלְמֵ֥י
ה שָׂדָֽי׃ לְעֶגְלוֹת֙ בֵּ֣ית אָ֔וֶן יָג֖וּרוּ שְׁכַ֣ן שֹׁמְר֑וֹן כִּֽי־אָבַ֨ל עָלָ֜יו
6 עַמּ֗וֹ וּכְמָרָיו֙ עָלָ֣יו יָגִ֔ילוּ עַל־כְּבוֹד֖וֹ כִּֽי־גָלָ֥ה מִמֶּֽנּוּ׃ גַּם־
אוֹתוֹ֙ לְאַשּׁ֣וּר יוּבָ֔ל מִנְחָ֖ה לְמֶ֣לֶךְ יָרֵ֑ב בָּשְׁנָה֙ אֶפְרַ֣יִם יִקָּ֔ח
7 וְיֵב֥וֹשׁ יִשְׂרָאֵ֖ל מֵעֲצָתֽוֹ׃ נִדְמֶ֥ה שֹׁמְר֖וֹן מַלְכָּ֑הּ כְּקֶ֖צֶף עַל־
8 פְּנֵי־מָֽיִם׃ וְנִשְׁמְד֞וּ בָּמ֣וֹת אָ֗וֶן חַטַּאת֙ יִשְׂרָאֵ֔ל ק֣וֹץ
וְדַרְדַּ֔ר יַעֲלֶ֖ה עַל־מִזְבְּחוֹתָ֑ם וְאָמְר֤וּ לֶֽהָרִים֙ כַּסּ֔וּנוּ
9 וְלַגְּבָע֖וֹת נִפְל֥וּ עָלֵֽינוּ׃ מִימֵי֙ הַגִּבְעָ֔ה
חָטָ֖אתָ יִשְׂרָאֵ֑ל שָׁ֣ם עָמָ֔דוּ לֹֽא־תַשִּׂיגֵ֧ם בַּגִּבְעָ֛ה מִלְחָמָ֖ה
עַל־

p) Hoc *Tremell.* allique habent pro *Infin.* vt c. 4, 2. *execrando se, vel peierando falso, pangendo*, dum pangunt, *fœdus*; *S.* autem pro *nomine plurali*, vt Deut. 29, 20. &c. idque cum sequenti commate, seu subiecto propositionis, coniungit h. m. *Pangere fœdus est execrationes vanitatis*, h. e. inanes, fraudulentæ & mendaces. cf. Ion. 2, 9. Ps. 31, 7. &c. vt sensus sit: *Non tantum verba vanitatis quocunque leniori modo loquuntur*, vt defraudent alios, *sed etiam in grauissimo negotio fœderum*, quando fœdus aliquod cum magnis execrationibus & sanctis iuramentis pangunt, execrationes istæ nihil aliud sunt, quam *execrationes mendaces*, quas non curant, sed temere & sine pudore transgrediuntur. Addit *S.* sic nihil irregularitatis admittitur; Accentus non transiliuntur, & sensus optimus est, quê etiam probant historiæ. Non semel enim Reges ipsi Israelitarum fœdera, multis execrationibus fieri solita, transgressi sunt perfide & periure. q) de phrasi cf. Ier. 34, 18. r) & *efflornit* aut *erupit*. cf. c. 14, 6. 8. Ps. 92, 8. 13. s) *instar cicutæ*. Fel id reddit vulgus interpretum, cum sit *proprie herba amaræ genus*, in segetibus nascens; quæ cum *absinthio* sæpe iungitur, vt æque amara. vid. Deut. 29, 17. Ier. 9, 14. Thr. 3, 19. Am. 6, 12. *Boch. Hieroz.* I. p. 592. t) *ius & iudicium* in summam iniustitiam a vobis conuersum. vid. Am. 5, 7. 15. c. 6, 12. Hab. 1, 4. u) *super sulcis* (5) c. 12, 12. Ps. 65, 11. x) *agri* Deut. 32, 13. vel sec. *S. agrorum meorum*, in quibus triticum, non cicuta nasci debebat. Hic scil. florentis vestræ reipubl. status & Ecclesiæ facies est, vt quemadmodū fraudes & periuria, etiam in fœderibus; ita iniustitia & iudicia peruersa, (quibus mel in cicutam, bona caussa in malam vertitur) in omnibus agris קמץ בז"ק קמץ בז"ק quasi creuerint & per totam terram inualuerint. cf. Es. 59, 8. 9. 14. 15. Ier. 5, 1. &c. ℣. 5. y) *Vitulis* (1) femin. cf. 1 Reg. 12, 28. 2 Reg. 10, 29. 2 Par. 13, 8. *femininum genus* h. l. *ad contemtum* pertinere putant. Quod ἐξαθενισμοῦ genus multum valuit apud Hebræos, qui deorum sexus nesciunt. - vt eo magis constet, illos non posse haberi pro vero Deo, cuius decem nomina omnia masculina sunt. *Boch. Hieroz.* I. p. 355. z) i. e. *Bethelis*, etiam *Danis*, sec. nonnullos; coll. Am. 1, 5. & infra v. 8. 15. c. 4, 15. it. not. 1 Reg. 12, 26 - 32. & Iud. 18, 30. 31. Alterum tamen vitulum in Dan hoc tempore superfuisse, negant alii, & *enallagen*, non modo generis, sed etiam *numeri*, *pluralis pro singulari*, hic esse volunt; qua tamen *Schmidius* prophetam, cum respectu ad nomen Dei אלהים, contemtus caussa, & cum quadam indignatione, vsum esse putat. a) breui *timebunt*. Deut. 1, 17. constr. cum ל eius, *cui timetur*. Iob. 19, 29. b) quisque *vicinus* (Ex. 12, 4. Es. 33, 24.) *Samariæ*. cf. c 8, 5. Bene habet, inquit *S.* quod *Riuetus* dicit, *pœnam hic annunciari Israelitis*. Illa vero est *euersio totius cultus ecclesiastici* (quem illi in cultu vitulorum constituerant) vna cum *republica*; de qua vero distinctius v. 8. loquitur. c) *nam* mox *lugebit*. Am. 8, 8. *Præteritum* præuisionis s. *certitudinis propheticæ*, vt Es. 5, 13. c. 9, 2. &c. d) *super eo*, np. *vitulo suo*. Constructio rem respicit præcedentem, non nominis formam; vt Gen. 49, 6. 1 Sam. 25, 27. &c. e) *populus eius*. sc. *vituli* cultores. S. *populus Bethauen*. f) *& sacrificuli eius* (3) Zeph. 1, 4. vid. 1 Reg. 12, 32. g) *qui* adhuc *super illo exultant*. ellipsis relat. vt v. 1. & sæpissime. e. c. Es. 28, 16. &c. h) lugebunt *super gloria eius*. Suffixum quidam referunt ad *vitulum*, *Schmid.* ad *Bethauen*; nos cum aliis ad *populum*, vt c. 4, 7. c. 9, 11. Es. 17, 3. sed ita, vt vitulus intelligatur; prout verus Deus *gloria Israelis* alibi dicitur. vid. Ier. 2, 11. i) *quod in exilium abierit*, vel *abducta sit*. cf. 1 Sam. 4, 21. 22. Es. 24, 11. c. 46, 2. Ier. 48, 7. ℣. 6. k) Nam *etiam* cum hominibus & ceteris spoliis. vid. 2 Reg. 18, 9. seqq. l) *ille ipse* vitulus, cf. Num. 26, 25. Deut. 20, 8. m) *in Assyriam* vel *Assyrio*, i. e. *ad* Regem *Assyrium*. c. 5, 13. cf. Es. 8, 4. n) *deportabitur* c. 12, 2. Es. 18, 7. Ps. 76, 12. o) *vt munus*. 1 Sam. 10, 27. p) Vulg. *regi vltori*. Ion. *regi*, *qui veniet punitum eos*. vid. not. c. 5, 13. Sic idola, quæ Prophetæ suis concionibus non poterant subuertere, ab aliis idololatris subuersa atque alio transuecta sunt. cf. 2 Reg. 18, 34. c. 19, 18. Es. 10, 10. 11. c. 21, 9. c. 46, 1. 2. q) tunc *pudor ignominiosus* (1) *Ephraimum capiet*. Pudebit enim eos deastri, qui auxiliari illis non potuit, & ipse in triumpho ductus est. *S.* Conf. Ier. 48, 13. r) c. 4, 19. Es. 1, 29. s) *a consilio suo*: quod non tantum de vitulorum erectione 1 Reg. 12, 28. sed continuo cultu, contra consilium diuinum, toties illis per Prophetas reuelatum, cum *Schmidio* accipimus. cf. Deut. 32, 28. Es. 29, 15. c. 30, 1. Ier. 7, 24. Mich. 6, 16. & Ps. 107, 11. Prou. 1, 25. 30. ℣. 7. t) *Excisa* erit, vel *exscindenda* est. v. 15. Es. 6, 5. u) *Samaria*. Nomen vrbis *terminatione masc.* vt 2 Reg. 15, 16. Es. 23, 1. x) & *Rex eius* in quo spem & fiduciam suam ponebant v. 3. *Asyndeton*, vt Hab. 3, 11. y) *sicut spuma* vel *bulla* aut *ebullitio*: alibi namque *iræ feruorem* significat, vt Es. 54, 8. ℣. 8. z) *Et sic delebuntur*, *destruentur*. Gen. 34, 30. 1 Reg. 15, 27. Prou. 14, 11. cf. not. v. 6. a) omnia illa *Excelsa*. 1 Reg. 12, 31. Am. 7, 9. b) *impietatis idololatricæ*. vid. v. 5. c. 12, 12. 1 Sam. 15, 23. c) Appositio: *seu peccatum Israelis*, h. e. in quibus extruendis & frequentandis primum, præcipue, & in vniuersum peccatum idololatriæ commiserunt. *S.* d) Gen. 3, 18. cf. supra c. 9, 6. e) *succrescit* Es. 32, 13. f) quæ vel vitulis, vel Baali, aliisue idolis erexerunt. cf. v. 1. 2. c. 8, 11. Am. 3, 14. g) tantaque eos opprimet afflictio, *vt* desperabundi *dicant etiam montibus*. h) *operite nos*. Num. 16, 33. h. e. mortem, etiam miserrimam, sibi præoptabunt præ vita: vt obruti montibus & collibus, misereque contusi, mala futura videre non cogantur, vel præsentia non videant amplius. *S.* Similia vid. Es. 2, 10. 19. Luc. 23, 30. Apoc. 6, 15. 16. i) Mortem nempe quærent, sed quæ fugiet ab eis. Apoc. 9, 6. Ier. 8, 3. ℣. 9. k) *A diebus Gibea*. quando Beniaminitæ in Gibea nefandum illud scelus aduersus Leuitam cogitarunt, idque in pellice eius perpetrarunt, & hanc crudeliter ita interfecerunt. vid. c. 9, 9. Iud. 19, 25. seqq. l) & tu in vniuersum *peccasti o Israel*, atque in communionem istius peccati venisti; nempe, vt mox audiemus ex *Schmidii* sententia, quod non serio Israelitas tam atrox crimen adfecerit; alii, quod *eodem tempore* Iud. 19, 17. a Michæa adinuentam *idololatriam* Iud. 17, 3. seqq. & a Danitis in vrbe sua constitutam, publice & impune permiserint. vid. not. Iud. 18, 30. 31. & c. 20, 1. 25. 29. m) *ibi* namque *steterunt* & cunctati sunt; orta inter eos contentione de principatu. vid. not Iud. 20, 18. *Transit oratio a 2. persona in 3. ob adfectum*, vt Iud. 20, 38. & propheta ad lectorem conuersus, quodnam illud peccatum Israelis fuerit, ita exponit. n) *non* insecutum est vel *apprehendit illos in Gibea bellum*, neque vindictam aut pœnam experti sunt. (vide phrasin Deut. 19, 6. c. 28, 15. &c.) donec Leuita horribili modo animos eorum tandem accendit Iud. 19, 29. nec etiam in idololatras animaduerterunt. vid. not. Iud. 19, 22. o) *bellum*; quod tn. immani crudelitate confectum fuit. Iud. 20, 48.

℣. 8. וְנִשְׁמְדוּ cum *Gaiah* 5. & *Mas. Erff.* וְדַרְדַּר per *Kam.* 1. 2. 3. sic fu. 5.

עַל־בְּנֵי עַלְוָה ׃ בְּאַוָּתִי וְאֶסֳּרֵם וְאֻסְּפוּ עֲלֵיהֶם עַמִּים 10
בְּאָסְרָם לִשְׁתֵּי עֵינֹתָם ׃ וְאֶפְרַיִם עֶגְלָה מְלֻמָּדָה 11
אֹהַבְתִּי לָדוּשׁ וַאֲנִי עָבַרְתִּי עַל־טוּב צַוָּארָהּ אַרְכִּיב
אֶפְרַיִם יַחֲרוֹשׁ יְהוּדָה יְשַׂדֶּד־לוֹ יַעֲקֹב ׃ זִרְעוּ לָכֶם 12
לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי־חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת־
יְהוָה עַד־יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם ׃ חֲרַשְׁתֶּם־רֶשַׁע 13
עַוְלָתָה קְצַרְתֶּם אֲכַלְתֶּם פְּרִי־כָחַשׁ כִּי־בָטַחְתָּ בְדַרְכְּךָ
בְּרֹב גִּבּוֹרֶיךָ ׃ וְקָאם שָׁאוֹן בְּעַמֶּךָ וְכָל־מִבְצָרֶיךָ יוּשַּׁד 14
כשד

עינתם קרי

דגש אחר שורק

קמץ בז״ק

tem *duobus sulcis* proprie *de bobus* arantibus dicitur, quando communi iugo ita colligantur, vt in duobus sulcis contiguis vna & pari passu incedant. Quod tropice de *vnione vniuersi Israelis* in vnum regnum sub Dauide & Salomone accipimus, inquit *S.* ℣. 11. z) *Sed* Israel, aut X. tribus. c. 4, 17. Es. 7, 5. inprimis *Ephraim*, arrogans semper, & contentiosus ac peruicax populus. cf. Iud. 8, 1. c. 12, 1. Ps. 78, 9. a) veluti *vitula* fuit *edocta*. Es. 29, 13. Ier. 31, 18. non ad arandum, sed solum *ad triturandum*, vt sequitur: quod opus aratione longe facilius ac fructuosius erat. Hinc namque pinguis ac petulans factus, non solum laborem & obsequium detrectauit, sed etiam recalcitrauit, Deut. 32, 15. & a domo Dauidis defecit, immo ipsi Iudæ dominari voluit. cf. 2 Par. 13, 3. *vbi tn. ita super ferox eius collum transiit* Deus, vt 500000. occisis, modestiores ad tempus fuerint. Postea sub Amatsia, etsi prouocatus, Iudam non parum adflixit Ioasus, Rex Israëlis. 2 Reg. 14, 12. seqq. & nuper admodum tempore nostri Prophetæ Hoseæ, Rex Israelis *Pekah*, cum Rege Syriæ *Retsino* fœdere iunctus, Iudæam non solum vastauerat 2 Par. 28, 6. seqq. sed etiam cum eodem Retsino de exscindenda familia Dauidis, & regno Iudæ in alium transferendo, impia consilia agitauerat. Es. 7, 1. seqq. Ion. *Cœtus Israelis similis est vitulæ, quam docent arare, sed non discit, sed cupit ambulare pro lubitu animæ suæ.* b) *amans.* cf. Am. 4, 1. Particip. cum *Iod parag.* vt Ier. 51, 13. c) *triturare.* Boues inter Israelitas tum maxime pinguescebant, cum erat trituræ tempus: *quia* bouis triturantis *os capistrare lex prohibebat.* Deut. 25, 4. Ier. 50, 11. & not. 1 Sam. 28, 24. & de vario modo triturandi Es. 28, 27. Proinde Hoseas, vt Israelitas laborem detrectasse & genio indulsisse doceat, eos confert cum vitula, quæ soli trituræ adsueuit. d) *ideo*, sicut olim feci, *ego transibo*; vt ipsum adfligam & subigam. cf. verbum Ex. 12, 12. Es. 8, 8. Mich. 5, 7. Es. 51, 23. e) cf. Deut. 28, 47. Cum boum arantium collum sub iugo atteratur atque exulceretur, in hac vitula *colli pulchritudinem* laudat Deus: quia boues triturantes mirum in modum pinguescebant, vt diximus. f) *numquid enim equitare* vel *vehi faciam Ephraimum, & arabit Iehuda? num occabit illi Iacob?* vt Ephraim laute ac splendide viuat, (cf. c. 14, 4. Deut. 32, 15. Es. 58, 14.) & Iuda illi seruiat? Minime vero sic faciam, nec vos tale quid expectare debetis. Verba *interrogatiue* legimus *cum Schmidio*; vt 1 Sam. 21, 16. Es. 47, 13. estque hæc *interrogatio indignantis* & vehementer *negantis*, vt Es. 58, 5. g) *arabit?* v. 13. veluti boues. Iob. 1, 14. h) num *occabit* vel *sulcos* Ephraimo *confringet?* (3) Es. 28, 24. Iob. 39, 10. i) *Iacobus* patriarcha, in posteris suis. De *Iuda* accipimus, qui non minus ex Iacobo natus erat, quam Ephraim &c. inquit *S.* cf. Es. 42, 24. c. 43, 1. 22. 28. ℣. 12. k) *Seminate* potius, vos Ephraimitæ, omnes ac singuli. Occasione superioris similitudinis (*arabit Iuda? occabit Iacob?* v. 11.) ex eadem re rustica *metaphoricæ locutiones* de agenda pœnitentia & faciendis bonis operibus desumuntur. cf. verbum c. 8, 7. Ier. 4, 3. Prou. 11, 18. c. 22, 8. Ion. *Domus Israel, facite vobis opera bona, ambulate in via veritatis, stabilite vobis doctrinam legis.* &c. l) *vobis.* non plane abundat, sed partim officium, partim etiam sequens emolumentum dicit; q. d. *Seminate vobis*, h. e. vt vos decet & vtile etiam vobis ipsis erit. *S.* ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. Gal. 6, 7. m) *sec. iustitiam.* Es. 32, 1. Ioel. 2, 23. *Lamed* nobis esse videtur *normæ* s. regulæ: vt *seminare sec. iustitiam* sit semen iustitiæ facere iuxta doctrinam & normam de iustitia in Scriptura S. comprehensam. sic etiam *metere sec. misericordiam*, aut potius *pietatem*, de norma ac regula, quæ pietati in Scriptura S. præscripta est, accipiendum. *S.* n) cf. c. 8, 7. o) Ex. 15, 21. Num. 6, 21. p) c. 6, 6. q) *innouate vobis.* (2) Ier. 4, 3. r) *nouale* (3) Prou. 13, 23. At Syr. *accendite vobis lucernam.* LXX. & Ar. Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. ex alia signif. vt 1 Reg. 11, 36. c. 15, 4. sed illud poscit contextus. s) *nam tempus est.* Gen. 29, 7. t) per veram pœnitentiam & fidem. Es. 55, 6. u) idque *donec ipse veniat* c. 6, 3. x) S. *& doceat.* al. *instillet* aut *depluat* c. 6, 3. Es. 28, 9. Ioel 2, 23. Ps. 25, 8. y) Syr. *iustitiam suam.* cf. Es. 45, 8. Ps. 85, 12. Dan. 9, 24. ℣. 13. z) *Arastis enim* huc vsque; vel vt *S.* nectit: *Vos vero*, quoties ad pœnitentiam & pietatem vos hortatus sum, *arastis impietatem*, & toties quasi de nouo incepistis impii & peiores esse, quam prius. Pergit in tropo sumto ab agricultura. cf. Iob. 4, 8. a) Ps. 5, 5. np. idololatriam, scortationem, rapacitatem, aliaque, de quibus conquesti sunt Prophetæ, coniuncta cum impœnitentia, & constanter continuata. b) & *maximam iniquitatem.* v. 9. Ez. 28, 15. Ps. 25, 3. h. e. matura qs. peccata & scelera. c) cf. v. 12. Iob. 4, 8. Prou. 22, 8. d) S. de culpa; vt c. 4, 8. alii de pœna, vt Prou. 1, 31. Es. 3, 10. e) *fructum mendacii* c. 12, 1. h. e. sec. *Gusset.* p. 374. aliosque, *dignum mendacio*; vel *fallacem*, ac longe diuersum quam speraueratis. coll. c. 9, 2. Ps. 7, 15. sed *S.* vt diximus, *de culpa*, ita vt continuetur narratio peccatorum; quomodo *fructus mendacii* erit, non qui hominibus, sed *qui Deo mentitur*; scil. non veritatis & iustitiæ, sed *turpissimæ hypocriseos*: dum malitiam & impietatem non solum seminarunt & messuerunt, sed etiam fructum mendacii comederunt, semper pessimi atque indies etiam peiores. f) cf. Es. 42, 17. Ier. 7, 8. c. 13, 25. g) cf. Es. 57, 10. Ier. 2, 23. 33. 1 Reg. 15, 26. 34. 2 Reg. 16, 3. Hoc cum *S.* ad *religionem* referimus, & sequens comma ad *rempublicam*: qua florente adhuc, hypocritæ sibi imaginabantur Deum propitium, & cultum vitulorum ac reliquam suam idololatriam esse verum Iehouæ cultum, quicquid etiam in contrarium docerent veri Prophetæ. cf. not. c. 7, 1. & *Præfat.* §. 4. h) cf. c. 1, 5. 7. ℣. 14. i) *Ideoque existet.* Es. 31, 2. s. *stabit* & perdurabit. Num. 30, 5. 8. 1 Sam. 24, 21. Ier. 51, 29. k) Ier. 25, 31. Am. 2, 2. l) *in populis* vel tribubus *tuis.* cf. Leu. 21, 1. 4. 14. &c. m) *& vniuersitas.* cf. Es. 9, 16. n) Ier. 5, 7. Am. 5, 9. Mich. 5, 10. o) *vastabitur* c. 7, 13.

p) *propter filios iniquitatis* s. nefarios illos stupratores, Gibeæ ciues. cf. 2 Sam. 3, 34. & Iud. 19, 22. c. 20, 13. Notat, inquit *S.* quod Israelitas scelus Gibeonitarum non serio, vt debuissent, adsecerit, vt vel bello illud vindicarint, sed ægerrime ad illud descenderint: non quod sanguini parcere vellent, sed quod ipsi quoque impii facinus vindicandum non ex animo odissent, & tantum non cum Beniaminitis defenderint. Consenserunt itaque potius in tantum scelus animo, quam vt illud vltro vindicauerint; quod autem fecerunt, fecerunt quasi coacti. Talis autem segnities in puniendis sceleribus, & impunitas hominum sceleratorum & idololatrarum, dominata est in Israele inde a diebus Gibeæ fere vsque ad Regem Dauid. coll. Iud. 17, 6. c. 18, 1. c. 19, 1. c. 21, 25. ℣. 10. q) *Pro desiderio meo* itaque factum est. Deut. 12, 15. 20. 21. c. 18, 6. 1 Sam. 23, 20. Ier. 2, 24. r) *vt castigauerim eos*, vt ad frugem redirent. cf. c. 7, 15. Ier. 31, 18. s) *& tum congregati sunt* Es. 24, 22. t) S. *ad eos*; vt c. 12, 11. Am. 3, 9. al. *ideoque congregati sunt aduersus eos*, vt Mich. 4, 11. Ps. 35, 15. Sic Ion. *& congregaui aduersum eos, populos, qui dominium exercuerunt in eos sicut cum ligatur par boum ad duos sulcos suos.* u) *populi*, sc. sec. *S.* vicini: partim proselyti facti, aut amici & confœderati; partim subiecti aut tributarii, tempore inprimis Dauidis & Salomonis. x) *alligando* (dum alligaui) *eos*, veluti boues aratores. 1 Sam. 6, 7. 10. Ier. 46, 4. & seq. ל Gen. 49, 11. y) S. *duobus sulcis eorum.* (1) ita Ion. Kimchi &c. coll. Ps. 129, 3. al. minus commode h. l. *habitationibus eorum*, vt Ex. 21, 10. *Ligare* au-
tem

℣. 11. ואפרים per *Rbhia* 6. 9. 20. sic su. 5. ℣. 12. וקצרו cum præf. *Vau* 6. 9. sic su 5. ויורה *milel* 1. 2. 3. vtrumque 5. ℣. 13. חרשתם per *Merca* : *milra* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 23. ℣. 14. יושד per *Pat.* 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. contra *Mas. impr.* At sine *Dag.* 2. 5. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.*

p) S. sec. vastare vel post vastauit. al. sec. vastationem. c. 7, 13. Es. 22, 4. q) S. & plerique Interpp. Salman, idem cum Salmanassare 2 Reg. 17, 3. qui prima illa expeditione adversus Samariam, spoliauerit Arbelitidem, nunc altera spoliaturus Bethelem. AcHillerus in Onom. S. nomen hoc adpellatiue pro talione s. retributione accipit, h. m. sec. vastationem talionis domus Arbeliticæ; i. e. vastatione non dissimili ei, qua in scelerum vltionem domus Arbelitica devastata fuit. r) Beth-Arbeli vel Arbelem. Hillero autem, vt diximus in On. S. p. 757. familiæ s. domus Arbeliticæ, np. Baasæ Issacaritæ, Regis Israel. 1 Reg. 15, 27. c. 16, 11. 12. Arbel namque sec. eundem Hiller. p. 748. oppidum fuit in tribu Issacharis, coll. Ios. 19, 18. 1 Macc. 9, 2. cf. etiam Iosephi A. I. lib. 12. c. 18. & in vita sua p.m. 1022. & Lightf. Chorograph. ad Matthæum cap. 85. s) Am. 1, 14. t) vbi mater vna cum filiis. Gen. 32, 12. u) allisa fuit (6) c. 14, 1. Es. 13, 16. Nah. 3, 10. Ps. 137, 9.

℣. 15. x) Ita. Num. 8, 26. Neh. 5, 13. Applicatio præcedentis exempli. y) S. Sic vobis, o Bethelitæ, faciet sc. Salman s. Salmanasser. v. 14. Sed aliis hic indicatio fit caussæ tantorum malorum, np. Bethel s. idololatria in Bethel commissa. Ita Ion. Sic vobis in caussa sunt peccata, quibus peccastis in Bethel. cf. not. c. 4, 15. z) i. e. propter extremam malitiam vestram c. 7, 2. c. 9, 15. cf. similis constr. Gen. 9, 25. Ez. 16, 7. Cant. 1, 1. a) in aurora, i. e. sec. S. sicut nubes matutina aurora exstinguitur, vt eius nihil quidquam amplius adpareat. cf. c. 6, 4. Al. cum Cocc. Lex. 882. tempore pacis allucente. h. e. cf. Es. 8, 20. b) v. 7. c. 4, 5. 6.

כשד שלמן בית ארבאל ביום מלחמה אם על־בנים
טו רטשה׃ ככה עשה לכם בית־אל מפני רעת רעתכם
יא בשחר נדמה נדמה מלך ישראל׃ כי נער ישראל
2 ואהבהו וממצרים קראתי לבני׃ קראו להם כן הלכו
3 מפניהם לבעלים יזבחו ולפסלים יקטרון׃ ואנכי
תרגלתי לאפרים קחם על־זרועתיו ולא ידעו כי
4 רפאתים׃ בחבלי אדם אמשכם בעבתות אהבה
ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל׃

לא

6. e) Rex hic sine dubio est Hoseas, fil. Ela, vt historia sacra 2 Reg. 17. testatur.

CAP. XI, ℣. 1. d) Quum. Es. 43, 2. e) puer & in prima quasi ac tenera ætate sua adhuc esset Israel. Siquidem vt homines, ita etiam respublicæ suas ætates habent, inquit Drusius. cf. c. 2, 5. 17. Ier. 2, 2. Ez. 16, 4. & supra c. 7, 9. Gal. 4, 1. 3. Populus Israeliticus ratione ortus, progressus & durationis cum homine comparatur, qui in prima sua ætate puer est, postea adolescit &c. Sic Israel in prima quasi ætate sua in Aegypto ex paucis Patribus in populum excreuit, vt tamen nondum rempublicam faceret, donec tandem in terram Canaan a Deo perductus est. S. f) gratuito & singulari plane amore iam tum dilexi eum, ita, vt omnibus populis eum præferrem, atque ex seruitute sua eum educerem. cf. c. 9, 10. Deut. 4, 37. c. 7, 13. Es. 43, 4. c. 63, 9. Ier. 31, 3. Mal. 1, 2. &c. Cum nouo hoc capite nouam etiam prophetiam s. concionem, eamque octauam incipit Schmidius. Tempus autem illius ex v. 5. & 6. haut difficulter colligitur. cf. not. c. 7, 1. & Præfat. §. 12. Vt vero in superioribus, sic etiam hoc capite maxima beneficia ingrato populo Deus exhibita exprobrat, & iustissimas propterea pœnas prædicit v. 4. seqq. Tandem vero etiam misericordiæ suæ thesauros ei pandit, & iustissimæ iræ suæ moderationem, ipsorumque conuersionem, aliaque bona sub N. T. per CHRISTVM promittit v. 8. seqq. g) etiam ex Aegypto, quo fugere cogetur Mat. 2, 13. h) vocaui in decreto meo, vel reuocabo. cf. not. c. 10, 5. Quod autem Matthæus præteritum habet, vel litteram Prophetæ retinuit, vel verbum ad tempus adcommodauit, quo ipse scripsit & res impleta fuit. S. i) Filium meum. quod alii ad Israelem, vt typum, coll. Ex. 4, 22. 23. alii ad vtrumque, Israelem & IESVM referunt. nam & Iesus (verba sunt Gurtleri in Theol. Proph. p. 580.) in lumbis Perezi, Iudæ filii, in Aegyptum venit, inde reuersus in lumbis Nahassonis. Mat. 1, 3. 4. Gen. 46, 12. Num. 1, 7. At nos iis subscribimus, qui cum S. hoc dictum litteraliter de Christo accipiunt, iuxta Matth. 2, 15. Hoc etiam vult simplicitas Scripturæ, qua Filius hic ab Israele distinguitur. cf. Mat. 15, 24. Rom. 15, 8. ℣. 2. k) Vocarunt, vel (ob sequentem particulam כן) Prout reuocarunt eos, nempe ad cultum & obsequium meum, & ad fidem in promissum ipsis Seruatorem v. 1. scil. Moses, & Prophetæ nullo non tempore a me missi & excitati. cf. v. 7. Es. 30, 21. 2 Reg. 17, 13. Ier. 25, 4. Zach. 1, 4. l) sic, vel tanto magis c. 4, 7. ingrato & refractario animo. m) a me & monitoribus suis abierunt; tantum abest, vt dictis obedientes fuerint. cf. Ier. 2, 5. c. 7, 24. c. 11, 8. Ez. 5, 7. c. 20, 13. & vide e.c. Ex. 16, 2. 28 c. 17, 2-7. Deut. 31, 27. 29. Ps. 95, 8. 9. 10. Heb. 3, 9. 10. Ion. Misi Prophetas meos, vt docerent eos, sed illi errauerunt ab iis s. refugerunt eos. n) Baalim c. 2, 10. 15. Ier. 2, 25. tempore Mosis Num. 25, 3. 5. supra c. 9, 10. Deut. 4, 3. Ios. 22, 17. Ps. 106, 28. Iudicum Iud. 2, 11. 13. c. 3, 7. c. 6, 25. seqq. c. 8, 33. c. 9, 4. c. 10, 6. 10. Samuelis 1 Sam. 7, 4. & Regum, præsertim Ahabi 1 Reg. 16, 31. 32. cf. 2 Reg. 17, 7-17. o) sacrificabant c. 4, 13. 14. c. 12, 12. Ps. 106, 38. p) vid. Iud. 17, 3. 4 c. 18, 14. 30. Ier. 8, 19. Ps. 78, 58. q) c. 4, 13. Existimamus, inquit S. quod de temporibus Iudicum sermo sit Prophetæ nostro, vnde non mirum est, quod vitulorum Ierobeami, qui tum nondum erant, non meminerit. ℣. 3. r) Ego tamen nihilominus, pro clementia & misericordia mea eos non abieci, sed adhuc paterno amore v. 1. eos prosecutus sum. s) pedes meos s. gressus meos adcommodaui; ut S. iter meum adsuefeci. al. pedem direxi Ephraimo. Syr. rexi Ephraimum. Verbum a nomine רגל Pes, more Arabico ab initio per ת formatum. Al. exploraui Ephraimo, qui eum susciperet coll. Num. 11, 12. perperam & minus commode. t) Ephraimo & populo Israelitico c. 4, 17. u) Pocok. aliique vt Participium accipiunt: adprehendens eos brachiis suis, more paruulorum, qui ita ducuntur. sed aliis verbum est Præteritum, vt Ez. 17, 5. sensus varius. quidam parenthetice: immo suscepit eos Deus super brachia sua. Ita Piscator. Al. cum Tremell. suscepit Ephraim illa idola v. 2. supra brachia sua, dum pedes eius direxit Deus. Melius S. ac si quis suscepisset eos super brachia sua. Videtur, inquit, esse comparatiua locutio, in qua se Deus comparat cum viro, qui paterne ducat puerum, adeo ægre incedentem, vt etiam super brachia eum suscipiat. x) vide Deut. 1, 31. c. 32, 11. & cf. Es. 63, 8. 9. y) sed illi noluerunt agnoscere. c. 2, 10. Es. 1, 3. Ier. 4, 22. z) quod eos sanauerim, h. e. in integrum, tum in ecclesia, tum in republica, restituerim eos. cf. c. 6, 1. c. 7, 1. Es. 6, 10. c. 19, 22. c. 57, 19. Ier. 33, 6. Ex. 15, 26. Ion. At ego per Angelum, missum a me, per viam rectam deduxi Israelem, & portaui eos quasi super brachiis; sed non agnoscunt, quod a me misericordia extet super eos. ℣. 4. a) Funibus, tropice dictis. cf. Ps. 5, 18. Prou. 5, 22. Iob. 36, 8. b) hominum s. humanis: quibus ingenui homines (non bruta aut bestiæ Ps. 32, 9.) trahuntur. cf. 2 Sam. 7, 14. Ion. Tractu filiorum dilectorum traxi eos. c) trahebam eos. Ier. 31, 3. Cant. 1, 4. Ioh. 6, 44. c. 12, 32. d) nempe funibus (Es. 5, 18. cf. Iud. 15, 13.) amoris, h. e. sec. Ion. fortitudine amoris s. summa caritate. cf. Es. 63, 9. Cant. 8, 6. e) sed fui ipsis. Non dicit autem h. l. Deus, qualis ipse reuera fuerit, sed qualis ab ingratissimis hominibus æstimatus sit: qui beneficia & longanimitatem ipsius in contrarium interpretabantur. S. cf. Num. 13, 33. f) sicut attollentes & imposituri iugum; quod etiam adscendere dicitur Num. 19, 2. 1 Sam. 6, 7. g) super capita & maxillas eorum. cf. v. 5. Es. 30, 28. Ier. 2, 20. Ps. 2, 3. Neh. 9, 29. Prou. 13, 19. h) S. & inclinabo me ad ipsum? interrogatiue & neutraliter, vt Iob. 23, 11. vel subintell. animum, vt Ios. 24, 23. vel aurem aut gratiam meam, vt Ps. 116, 2. Ezr. 7, 28. i) & semper contumaciam eius sustinebo? aut impunitam relinquam? Minime vero! sed faciam, vt non reuertatur amplius in Aegyptum &c. v. 5. Ita S. comminationem diuinam hic incipit, & verbum deducit ex rad. כול vel יכל, sicut אוחיל Ier. 4, 19. ex rad. חול vel יחל. Al. vt Gusset. p. 40. & leniter erga ipsum me gerens (2 Sam. 18, 5.) præbito cibo alam eum ex rad. אכל, coll. simili forma Ier. 46, 8. al. & inclinabo ad eum s. porrigam ei, cibum? ac si idem sit Ochil, quod Ochel, cibus Deut. 2, 28. De Dicu vero id accipit pro participio Kal, formæ Iosiph Es. 29, 4. Tomich Ps. 16, 5. ideo ad eos inclinabo comestorem s. deuoratorem, np. Assyrium v. 5. Ita cf. Ier. 50, 17.

℣. 14. כשד per Merca 1. 2. 3. 5. contra Mas. impr. Ex. 21, 35. שלמן Schin per Kam. & Meth. 1. 2. 5. sec. Mas. Erff. Et sic euidentior est ratio antecedentis Darga. Sed Mem per Kam. 1. 2. 3 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 15. ככה per Mun. 1. 3. בית per Mun. 1. 3 6. 9. 20. sic fu 5. Pro בשחר fe. כשחר 2 sic fu. 5 & sic in marg. 6. 9. contra Mas. 1. impr. & Erff. Refert tamen כ, ex aliis, in marg. 2. נדמה cum Kri נדמין 5. CAP. XI, ℣. 1. כי per Makk. 3. 6 9. 20. sic fu. 5. ℣. 3. ואנכי תרגלתי sic 1. 2. ולא per Makk. 5. 10. 17. 18. & Ber. ℣. 4. אמשכם per Sægol male 1. 2. 6. 9. 10. 20. Pro אוכיל fe. אוביל 1. sic fu. 2.

syriacam captiuitatem. Nunc itaque

הפטרת ויצא יעקב

ה לא ישוב אל־ארץ מצרים ואשור הוא מלכו כי מאנו
6 לשוב: וחלה חרב בעריו וכלתה בדיו ואכלה
7 ממועצותיהם: ועמי תלואים למשובתי ואל־על
8 יקראהו יחד לא ירומם: איך אתנך אפרים אמגנך
ישראל איך אתנך כאדמה אשימך כצבאים נהפך
9 עלי לבי יחד נכמרו נחומי: לא אעשה חרון אפי לא
אשוב לשחת אפרים כי אל אנכי ולא־איש בקרבך
קדוש

Propheta vaticinatur, *quid post euersionem istam futurum sit in captiuitate*, vsque dum hæc finiatur. Nimirum. (1) populus perseuerabit in sua a Deo auersione; vnde (2) Deus iuste eos plane posset delere sicut Adamam & Zeboim v. 8. quod tamen (3) ex motu misericordiæ suæ non est facturus, sed per Messiam eos tandem conuersurus. v. 8. seqq.

℣. 5. *k*) *Non amplius*, vt nuper factum erat, *Ephraim* s. populus Israel v. 3. *in terram Aegypti*, ad auxilia petenda, *reuertetur*. *l*) c. 8, 13. c. 12, 2. *m*) *nam Assur* s. *Assyrius*, cui inde a temporibus Menachemi tributarii fuerant 2 Reg. 15, 19. sed nuper, Aegyptiorum auxiliis freti, ab eo defecerant. 2 Reg. 17, 4. *n*) *hic erit Rex ipsius*: sc. solus; vt proprium Regem non habeant, nec auxiliarem Aegyptium. *S.* Ab Assyrio namque arctissima obsidione in Samaria concludendi (ita, vt mittere in Aegyptum non possent) & omni auxilio destituti ac victi, tandem in Assyriacas terras captiui abducendi erant. 2 Reg. 17, 5. & supra ad cap. 5, 13. *o*) *quia*, vt ex dictis patet v. 4. malitiose *noluerunt* s. *renuerunt* Es. 1, 20. Ier. 3, 3. *p*) *conuerti* ad me c. 5, 4. Ier. 5, 3. c. 8, 5.

℣. 6. *q*) *Ideo irruens erit*; vel explanatiue, *irruet enim*, & acerbissimos *dolores pariet*. vid. 2 Sam. 3, 29. Ier. 23, 19. *r*) *gladius* Assyriorum s. hostium. cf. Leu. 26, 25. 33. Es. 1, 20. *s*) cf. c. 8, 14. *t*) *& conficiet* Ier. 14, 12. Thren. 2, 22. *u*) *vectes*, Ex. 25, 13. 14. cf. Thren. 2, 9. *S.* autem aliique cum *Ion.* intelligunt *fortes & magnates* s. *Antistites eius*. vid. not. Es. 16, 6. *x*) *eosque absumet*. 2 Sam. 12, 8. Ier. 2, 30. c. 46, 10. 14. (*Comedit* autem gladius *vrbem*, quando *ciues* eius consumit. *S.*) *y*) *propter consilia eorum*; cum aduersus diuina consilia, tum aduersus Assyrios, cum Aegyptiis agitata. cf. Ier. 7, 24. Ps. 5, 11. Prou. 1, 31.

℣. 7. *z*) *At populus meus*. vid. c. 4, 6. De *coherentia* ita *S.* Dictum est, inquit, hactenus, quid vsque ad euersionem regni Israelitici factum sit, & tandem prædicta ipsius regni totalis euersio, & abductio populi in Assyri-

a) *S. suspensi sunt*, suspensi & defixi *inhærent*. Ios. 10, 26. al. *penduli sunt*, ac in ruinam vergunt, Deut. 28, 66. *propter auersionem meam*, ita *Gusset*. p. 836. coll. Deut. 28, 63. *b*) *S. auersioni suæ a me*, coll. c. 9, 10. vt *suffixum* sit *passiuum*, sicut Es. 53, 11. c. 56, 7. Ps. 5, 8. al. *propter auersionem meam*, qua me ab illis auerti. coll. supra c. 5, 6. 15. c. 9, 12. In malam partem hoc nomen semper vsurpatur, *& auersionem* s. *peruersionem* significat. cf. c. 14, 7. Ier. 2, 19. c. 3, 22. c. 5, 6. c. 8, 5. c. 14, 7. Prou. 1, 32. *c*) *& ad Altissimum* s. *ad superna & cælestia*. c. 7, 16. vt מעל *de cælo* Gen. 27. 39. *d*) *reuocant* quidem *eum*. vid. v. 2. *e*) *vna* tamen s. *in vniuersum* totus populus. Es. 22, 3. Ps. 14, 3. *f*) *nihil extollit* se, vel *Deum suum*; vt sc. eum præferat humanis auxiliis vel consiliis suis. v. 5. 6. & debitis laudibus prosequatur. Ex. 15, 2. Ps. 66, 17. Ps. 145, 1.

℣. 8. *g*) *Quomodo* itaque? Particula hæc interrog. non tantum *admirandi & negandi* (vt Gen. 39, 9. c. 44, 34.) item *deplorandi*, Prou. 5, 12. & *expostulandi*, Gen. 26, 9. Iud. 16, 15. 2 Sam. 1, 14. sed etiam *exaggerandi & intendendi* vim habet. vid. Ier. 9, 18. Ps. 73, 19. *Exaggerat* itaque h. l. stuporem & contumaciam Israelis, & iustissimas eius pœnas etiam ad summum vsque gradum intendit, idque per figuram, quam rhetores *communicationem* vocant; q. d. *Quomodo itaque tractabo te, o Ephraim?* (nam tuam compello conscientiam & temet ipsum iudicem esse volo: cf. Es. 5, 3.) *tradamne te* extremo supplicio, *o Israel? Quomodo*, inquam, *te faciam sicut Adamam? ponamne te sicut Zeboim?* quæ horribili supplicio cum Sodoma & Gomorrha cælitus exustæ sunt, & funditus perierunt. Tale certe supplicium non solum meretur, sed vltro etiam efflagitare a me videtur summa illa obstinatio tua, idque etiam iustitia mea requirebat. *Inuertitur tamen apud me cor meum, & simul æstuant* omnia *viscera mea* &c. Duo itaque dicit hic versiculus: (1) in ditione *Atnachi*: Quid contumacia sua meruerit Israel, nempe extremum supplicium & totale excidium: (2) in ditione *Silluki*, intensissimum amorem & misericordiam Dei in Christo, quæ sola prohibeat, quo minus sec. iustitiæ rigorem fiat. *h*) *dare* Hebræis sæpe notat aliquem in statu bono l. malo constituere, inquit *S.* cf. Ez. 5, 14. c. 26, 21. c. 35, 9. *i*) cf. c. 6, 4. *k*) ὁ. ὑπερασπιῶ σου; qs. ex מגן *clypeus* a rad. גנן; sed rectius *S.* aliique *tradamne te? Symmachus* ἐκδώσω σε. Ion. *exterminabo te*. *Mem* enim est *radicale* (3). Gen. 14, 20. Prou. 4, 9. *l*) cf. Gen. 10, 19. c. 14, 2. *m*) c. 2, 5. Ier. 6, 8. Ezech. 21, 32. *n*) vid. Gen. 19, 24. seq. Deut. 29, 22. Ier. 49, 18. *o*) Vehementissimum misericordiæ motum describit, quo *cor* prorsus *vertatur in ipso*. vid. Thr. 1, 20. & cf. Ier. 31, 20. *p*) non est *contra me*, sed *in me* vel *super me*, quando sc. de te prorsus exscindendo cogito. *S.* cf. Ps. 42, 5. 6. 7. *q*) vid. v. 7. *r*) *æstuant* s. *commouentur* (4) Gen. 43, 30. 1 Reg. 3, 26. Thr. 5, 10. cf. Luc. 6, 36. c. 15, 20. Rom. 2, 4. *s*) S. aliique *pœnitudines* al. *consolationes meæ* (3) vid. Es. 57, 18. Zach. 1, 13. *Gusset*. p. 506. *virtus mea consolatoria* commouetur.

℣. 9. *t*) *Non itaque faciam*. Subiicitur hic effectus illius motus diuinæ misericordiæ, de quo v. 8. cf. Gen. 18, 29. 30. it. Am. 7, 3. 6. *u*) *furorem iræ meæ* Ier. 30, 24. c. 49, 37. *x*) *non conuertam me*, sc. a miserendo & promissionibus meis. cf. supra c. 2, 11. 21. Vel, *non auertam me* ab Israelitis, coll. Ier. 32, 40. Ion. *non reuertetur Verbum meum*. Al. *& non rursus perdam*, coll. Gen. 26, 18. 1 Reg. 13, 33. 2 Reg. 4, 35. *y*) *ad perdendum*; vt prorsus deleam & exstinguam, sicut olim in diluuio. Gen. 6, 17. cap. 9, 11. 15. coll. Es. 54, 9. *z*) *quia Deus ego sum*, infinite misericors, nec cupiens mortem peccatoris, Ez. 18, 23. 32. c. 33, 11. & fallere nesciens in promissis datis e. g. Gen. 17, 7. Leu. 26, 44. &c. *a*) *& non vir* aut *homo*, cuius nec tanta est misericordia, quippe finita; nec indubia in promissis fides. cf. Num. 23, 19. Mal. 3, 6. Iob. 10, 5. Iac. 1, 17. Ion. *quia Deus ego sum. Verbum meum in æternum permanet, nec sunt opera mea, qualia opera carnis*, (i. e. hominum) *qui habitant in terra*. *b*) *in medio tui*. Es. 12, 6. *locum & obiectum notat*, in quo & erga quod sanctitatem suam exerceat, manifestamque faciat & probet &c. *S.*

℣. 6. ממועצותיהם sic *Ber.* & 24. sec. *Mas.* 2, *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 31, 4. *Tiphcha* quoque habent, sed præcedente vna seruo *Merca*, 1. 3. 5. Ceteri per *Meth.* loco *Tiphcha*. ℣. 7. ועמי per *Sakephg.* 1. ℣. 8. כצבאים cum *Kri* כצבוים 2. Ceterum *Chirek* (quod alii sub *Aleph*) sub *Jod* collocant etiam 7. 8. 22. forteque plures, vt poscit *M. I.* ℣. 9. ולא איש sine præf.) 6. 9. in marg. contra *Mas. impr.* & *Erff.*

י קדוש ולא אבוא בעיר׃ אחרי יהוה ילכו כאריה ישאג
II כי־הוא ישאג ויחרדו בנים מים׃ יחרדו כצפור
ממצרים וכיונה מארץ אשור והושבתים על־בתיהם
יב נאם־יהוה׃ סבבני בכחש אפרים
ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם־אל
ועם־

CAP XII.

c) Sanctus Israelis. 2 Reg. 19, 22. Ef. 1, 4. *sanctus* infinita misericordia ac diuina veritate. *d) nec ingrediar ciuitatem.* Ita LXX. Vulg. Syr. Ar. &c. cf. quoad constr. Deut. 23, 2. seqq. 1 Sam. 23, 7. Ier. 9, 20. &c. Sed quomodo intelligendum hoc sit, de eo admodum ambigunt interpretes. *B. Hieronymus* id ita explicat: *non sum vnus ex iis, qui in vrbibus habitant, qui humanis legibus viuunt, & crudelitatem arbitrantur iustitiam*; vt idem sit cum eo, quod antea dictum, *non sum homo.* Veteres Rabbini apud Kimchium: *& in cælestem Hierosolymam* (cf. Heb. 12, 22. Gal. 4, 26.) vobis iterum relictis *haud concedam, donec Hierosolymam terrestrem restituerim*, coll. Pf. 122, 3. quod auctoribus suis relinquimus. Al. *at in aliam vrbem, præter Hierosolyma, non veniam.* Ion. *nec permutabo amplius Hierosolymam pro alia ciuitate.* Sed de Hierosolymis in specie nihil est in hoc contextu. Alii apud R. *Sal.* & non veniam *vt hostis* (coll. constr. Ef. 40, 10.) vel *cum hoste*; coll. 1 Sam 28, 16. verum ibi aliud nomen est, quia diversissima forma. Præfert itaque *Schmidius* sententiam Hieronymi, simul tamen oppositionem facit inter *medium Israelis & vrbem*, h. m. *Deus sum sanctissimus in medio Israelis, vbicunque fuerit, etiam in extremo exilio: nec coarctor in vna ciuitate* Hierosolyma (vel alia) & terra ipsi coniuncta: (vt dii tutelares gentium singulis pæne locis alligati. 2 Reg. 19, 12. 13.) quia infinitus sum, & nullibi terrarum a saluando impeditus. vid. 1 Reg. 8, 27. 2 Par. 6, 18. & Ioh. 4, 21. & quoad constructionem 2 Reg. 24, 10. c. 25, 2. &c. Nobis in hoc contextu simplicissimum videtur, id ita accipere, vt nunc quidem Israel cum vrbibus suis, ob summam contumaciam (vid. v. 2. 3. 4. 7. c. 5, 4. 9. c. 7, 10. c. 8. 3 14. c. 9, 7. 15. 17. c. 10, 14. 15.) destituendus, *& hostibus Assyriis a Deo permittendus* dicatur, salua illa Patribus de CHRISTO facta promissione. q. d. *etiamsi nunc non veniam in vrbem* Samariam ceterasque, idololatria aliisque sceleribus fœde pollutas, nec corrigibiles amplius, sed gladio exscindendas. vid. v. 6. c. 6, 8. c. 7, 1. c. 9, 12. 15. c. 10, 7. 8. c. 14, 1. Quomodo, vt B. *Lutherus* obseruat, abrogatio politiæ & cultuum Mosaicorum omnino includitur. cf. c. 1, 4. c. 3, 4. &c.

℣. 10. *e)* Nam *post Iehouam* Messiam Ef. 52, 12. *f)* tandem *ibunt*, eiusque ductum sequentur. cf. c. 5, 11. 1 Reg. 14, 8. & supra c. 3, 5. Ier. 3, 17. Mich. 4, 2. Est hic *altera pars promissionis*, in c. ter v. 9. nec simplex tantum est prædictio, sed etiam promissio, quod Deus daturus sit, vt ita faciant. *S. g)* qui *veluti leo*, præda potitus Am. 3, 4. *h)* potenti & diuina Euangelii voce Rom. 1, 16. 1 Theff. 2, 13. Hebr. 4, 12. *rugiet*, atque ita non solum ipsos, sed omnes etiam gentes ad æternæ vitæ veræque beatitudinis societatem conuocabit, sicut leo sui generis animalia, & præcipue catulos ad prædam vocat. cf. Act. 2, 39. Ion. *Verbum eius erit sicut leo rugiens*; np. Verbum, quod erat in principio apud Deum Ioh. 1, 1. *i) quia* explanatiuum est: *nam ipse*, Filius Dei Hebr. 1, 2. caro factus Ioh. 1, 14. & *Leo de tribu Iuda* Apoc. 5, 5. *k) rugiet* voce Euangelii. ct. Am. 1, 2. Ioel 4, 16. Apoc. 10, 3. per vniuersum orbem terrarum. Rom. 10, 18. ad hoc quippe missus & vnctus a Patre Ef. 61, 1. Luc. 4, 18 *l) & cum timore ac reuerentia adcurrent.* v. 11. 1 Sam 16, 4. c. 21, 2. 2 Reg. 4, 13. Notat occursum vel *accessum cum honore obedientia fidei*, inquit *S.* cf. supra c. 3, 5. Act. 2, 37. c. 16, 30. Phil. 2, 12. *m) filii & posteri* eorum; non solum (vt *Ion.* addit) *exules* Israelitæ Deut. 14, 1. sed quos Iehoua per suam gratiam etiam ex gentibus tales faciet. cf. supra c. 2, 1. Rom. 9, 26. Ef. 8, 18. Pf. 45, 17. Ioh. 1, 12. Hebr. 2, 10. 13. 1 Cor. 4, 15. *n) a mari*, i. e. *ab Occidente.* Gen. 12, 8. cf. Ef. 49, 12. Matth. 8, 11. Stilus autem adcommodatur situi terræ Canaan: *& plagarum mundi* fit mentio, quia Israelitæ ante Christi aduentum in omnes mundi plagas dispersi fuerunt, & quia Euangelium in omnes mundi plagas exiuit. *S.*

℣. 11. *o) Trepidabunt*, i.e. trepide & summa cum festinatione adcurrent. v. 10. Non a. motus corporeus ex istis terris, sed spiritualis ad Christum intelligendus est. *S. p) sicut auis.* Ion. add. *quæ aperte* (per aerem) *venit.* cf. c. 9, 11. *q)* etiam *ex Aegypto* & a Meridie. cf. not. v. 10. & Ef. 19, 19. seqq. c. 27, 13. *r) & sicut columba*, cuius pernicissimus volatus est. vid. Pf. 55, 7. & not. Ef. 60, 8 *s)* e Septemtrione & vndique collecti. cf. Zach. 10, 10. Ioh. 11, 52. Eph. 1, 10. *Hebræi Iudæorum reditum ex captiuitate Babylonica* perperam ex his versibus intelligunt. Nam ex v. 8. & 9. constat agi de *Ephraimitis*, quos Salmanassar abduxerat. Illos vero semel abductos in Canaanæam postliminio rediisse, non adparet. Itaque cum hoc vaticinium ad litteram non sit impletum, mystice debet intelligi de restauratione spirituali & vocatione gentium, quæ facta est per Euangelii prædicationem. Proinde significatur idem ille *rugitus*, de quo Ioel 4, 16. Nec immerito *rugitus* adpellatur *Euangelii prædicatio*, cum tam sit clara & sonora, vt per totum orbem audita fuerit; nec solum aures, sed & auditorum animos vi sua perculerit, & sollicitos reddiderit de salute sua cum metu ac tremore procuranda. *Boch. Hieroz.* 1. p. 769. cf. not. Ez. 37, 13. *t)* Ier. 32, 37. *u)* hic in Ecclesia Matth. 16, 18. 1 Tim. 3, 15. Eph. 2, 19. & tandem in cælo Ioh. 14, 2. Significatur, inquit *S.* constantia fidei, & eius tandem finis, qui est vita æterna. *Ion.* addit: *& Verbum meum erit in auxilio eorum.* cf. Matth. 28, 20. *x)* Hoc promissionis quasi sigillum est. Ef. 1, 24. cf. Num. 23, 19. Pf. 33, 4.

CAP. XII. ℣. 1. *y) Circumdederunt* me mendacio Pf. 17, 11. h. e sec. *S.* q. d. in omni circuitu meo & quocunque circumspicio, mendacium fecerunt, Ita Ion. *multiplicauerunt coram me* mendacia. Sic *Gusset.* p. 376. *Vndique mihi congerunt* adulatoria mendacia, coll. Iob. 31, 28. Loquitur autem, vt *S.* aliique obseruant, *Filius Dei*, & nouam eamque *nonam concionem* hic incipit, (sequenti capite continuandam, & finiendam c. 14, 1.) in qua *duæ partes*, ex mente *S.* I. *contra Iudam.* II. *contra Ephraimum* v. 12. seqq. ita quidem, vt *in priore parte*, oppositione inter Iudæos & Israelitas facta (1) *Iudam de præterita* laudet constantia in fide & pietate v. 1. 2. eundem vero (2) *de præsenti* corruptione arguat. v. 3. & (3) *duabus rationibus* (quarum *prima* a iustissima retributione Dei sec. bona vel mala opera cuiusque v. 3. (id quod exemplo Iacobi Patriarchæ probatur. v. 4. 5.) *altera* a Dei vnitate & immutabilitate v. 6. petita) *ad pœnitentiam reuocet* v. 7. (4) *opposito exemplo* impii & pertinacis Ephraimi v. 8. 9. qui ideo deserendus nunc sit, doceat, se Iehudæ, præsertim sub N. T. Deum futurum v. 10. 11. Vnde demum transeat ad *alteram partem* huius concionis, *aduersus Ephraimum.* v. 12. seqq. *Alii* vero, & plerique interpretes *totum caput directe ad Ephraimum referunt*, qui cum Iuda comparatus, deterior sit v. 1. 2. & corruptionis illi etiam auctor v. 3. adeoque degener prorsus a Iacobi patriarchæ pietate v. 4. 5. quum contra Deus ex sua parte semper sit idem v. 6. ad quem ideo per pœnitentiam redeundum esse, Ephraimum hortatur v. 7. frustra tamen ob eius pertinaciam in admittendis & defendendis sceleribus. v. 8. 9. Vnde DEVS sibi semper constans, (ex mente quorundam interpretum) ipsis exilium prædicit, sec. alios vero, ex mera misericordia promissionem de instauratione ecclesiæ Israeliticæ sub N. T. confirmat v. 10. vt qui non solum adhuc officio suo non defuerit, per Prophetas variis modis locutus, sed etiam sub N. T. Euangelii doctores & Prophetas abunde daturus sit. v. 11. &c. Valde autem dissentiunt interpretes cum de cohærentia partium, tum de phrasium & verborum significatione, de quibus nos potiora breuiter attingemus. *z) mendacio*, i. e. sec. *S.* falsa religione & idololatrico vel hypocritico cultu (5) c. 7, 3. 13. c. 10, 13. cf. Ef. 30, 9. c. 44, 20. c. 59, 13. & Ioh. 8, 44. Alii conferunt supra c. 10, 4. al. vertunt *abnegatione.* coll. Prou. 30, 9. *a)* Israelitæ X. tribuum, vt v. 2. & frequenter hoc libro. c. 11, 3. &c. *b) & dolo.* cf. Ier. 9, 5. 7. Pf. 50, 19. *c)* cf. c. 1, 4. 6. 7. c. 5, 1. *d) & Iuda*, ac cum illo *Beniamin*, in oppositione ad *Ephraimum* s. regnum Israelis. cf. c. 1, 7. *e) adhuc dominatur*; vel *quum Iuda adhuc dominaretur.* Ita *S.* aliique, coll. Ier. 2, 31. sed Lud. de *Dieu* & *Cocc.* coll. Ar. rad. *voluit*; & Iuda *adhuc obfirmat se* cum Deo, cum sanctis perseuerans. coll. itidem Ier. 2, 31. Ion. *Iudæi autem validi fuerunt in cultu*; nempe dum multi inter Iudæos adhuc erant fideles, & cultus Dei publicus in Templo Hierosolymis vigebat omnibusque patebat. cf. 2 Par 12, 12. c. 19, 3. Accipiunt autem hoc fere de tempore Hoseæ, coll. 2 Par. 30, 1. 6. sed melius videtur, inquit *S.* de præterito id accipi, *quod Ephraim Dominum mendacio circumdederit iam tum, quum Iuda adhuc dominaretur cum Deo*, h. e. cum maior aut potentior pars Iudæ, quæ præualuerit, adhuc vero Deo adhæreret, & obtineret, vt verus Dei cultus maneret. *f)* c. 2, 1. Loquitur autem Filius Dei de Patre, ad indicandum S. Trinitatis mysterium; inquit *S.* conf. infra ad v. 5.

℣. 10. ילכו per *Tsere* & milel 3. & in marg. 2. ישאג per *Kam.* 2. 3. 12. cumque nota קמץ בז״ק 17. 18. & Ber. sic fu. ״״ 5. contra *Maf. Erff.*

ועם־קדושים נאמן׃ אפרים רעה רוח ורדף 2
קדים כל־היום כזב ושד ירבה וברית עם־אשור
יכרתו ושמן למצרים יובל׃ וריב ליהוה עם־ 3
יהודה ולפקד על־יעקב כדרכיו כמעלליו ישיב לו׃
בבטן עקב את־אחיו ובאונו שרה את־אלהים׃ 4
וישר אל־מלאך ויכל בכה ויתחנן־לו בית־אל ה
ימצאנו

קמץ בז״ק

modo *fœdus cum Assyrio pangunt.* r) vid. c. 5, 13. c. 14, 4. 2 Reg. 15, 19. c. 17, 2. s) c. 10, 4. de phrasi cf. Gen. 15, 9. 10. 18. Ier. 34, 18. t) *& mox perfido animo oleum*, nempe sec. Ion. *munus in Aegyptum deferunt.* Nobile autem & copiosum oleum in terra Canaan fuisse, constat ex Deut. 8, 8. Ez. 27, 17. vid. not. 1 Reg. 5, 25. u) c. 7, 11. c. 11, 5. x) *defertur*, c. 10, 6. sc. pro obtinendo aduersus Assyrios auxilio. vid. c. 11, 5. 2 Reg. 17, 3. Successiue autem hæc facta sunt, inquit *S.* Nam post Iarobeamum I. tempore Achabi aliorumque regum, magis magisque Israelitæ in furore idololatriæ exarserunt, piosque persecuti sunt vt de Isabele notum est; & multiplicarunt Deos alienos ac cultus idololatricos. Tandem cum Assyriis fœdera fecerunt, & Aegyptios in auxilia vocarunt, donec prorsus interierunt. ℣. 3. y) *Sed nunc etiam lis* s. litigandum *est Domino* c 4, 2. Mich. 6, 2. ό. καὶ κρίσις τῷ Κυρίῳ. cf. Ioh. 3, 19. c. 12, 31. z) *cum Iuda & Benjamin* v. 1. dum etiam hi ab Ephraimitis seducti c. 4, 15. & , postremis præsertim Hoseæ Prophetæ temporibus, per impium Regem Achazum admodum corrupti fuerunt. 2 Reg. 16, 3. &c. a) idque *vt animaduertat* in Iacobum. In malam partem (vt c. 1, 4. c. 2, 15. c. 4, 14. c. 8, 13. Am. 3, 2.) id accipiunt LXX. & Ar. *vt vindictam sumat a Iacobo*, sed *S.* generaliter, vt visitationem, *tum in bonam, tum in malam partem* comprehendat. b) Nomen *Iacobi* quidam hic accipiunt pro X. tribubus, alii de Iuda, alii de vtroque, q. d. *adeoque visitabit super vniuersum Iacobum.* cf. c. 10, 11. Sed *S.* iterum generaliter, *vt Iacobum Patriarcham cum omni sua posteritate includat:* quomodo sequentia partim ad Patriarcham, partim ad posteros, quibus ille in exemplum sistitur, pertinent. c) cf. Ier. 17, 10. c. 32, 19. Ez. 18, 30. c. 33, 20. d) c. 4, 9. e) v. 15. Gen. 50, 15. Deut. 32, 43. 1 Sam. 26, 23. 2 Sam. 22, 21. Prou. 31, 14. Notandum autem in regula hac vniuersali (quæ etiam sæpius in N. T. repetitur, e. c. Matth. 16, 27. Rom. 2, 6. 1 Cor. 3, 13. 2 Cor 5, 10. 1 Petr. 1, 17. Apoc. 2, 23. c. 20, 12. 13. c. 22, 12.) *vias & opera* sumi generaliter, vt *fidem* includant; non specialiter, prout fidei contradistinguuntur, inquit *S.* Opposita vero videtur confidentiæ & securitati Iudæorum, quasi propterea, quia semen sint Iacobi, Deus ipsos non sit puniturus. cf. Matth. 3, 9. 10. ℣. 4. f) *In vtero.* Ier. 1, 5. Ad cohærentiam subaudiri potest particula explanatiua *Nam* (sicut eam expresse supplet *Syrus*) q. d. *Nam, vt exemplo ostendam, quomodo Deo placeant fides & fructus eius*, cum ipso Patriarcha ita processi, vt *iam in vtero* (quemadmodum Iohannes Luc. 1, 15. 44.) a Spiritu S. excitatus *calce teneret fratrem suum.* g) *calce tenuit*, sc. *Iacobus.* v. 3. Nam cum nomen *Iacobi* ibi late sumtum sit de patriarcha & eius posteritate, recte nunc de eo prædicantur, quæ Patriarchæ propria sunt, sine vlla noui subiecti mentione; & subiunguntur præmissæ regulæ *exempli loco*, quo probetur, *quod Dominus Iacobum visitet sec. vias & opera ipsius:* ita namque Dominum reddidisse Iacobo Patriarchæ sec. fidem ipsius & opera fidei. *S.* Ceterum verbum hoc, (quod *Arab.* etiam significat *Pressit vestigia, pone & a calce venit, e vestigio secutus fuit*) non satis commode h. l. redditur *supplantauit:* non enim dolum aut deceptionem culpabilem vel ipsum hoc verbum, vel nomen *Iacobi* inde deriuatum per se infert; (etsi per inuidiam eo illud traxit Esauus Gen. 27, 36. & eodem sensu ad nomen *Iacobi* propheta alludit Ier. 9, 3. quia etiam doloso animo & ad circumueniendum quis alterum *calce arrepta anteuertere & supplantare potest:*) sed laudabile potius Iacobi studium & victoriam hic denotat. Idem namque dicit, quod diserte legimus Gen. 25, 26. *& manus Iacobi tenebat calcem Esaui:* quod certe non, nisi singulari virtute & prouidentia Dei, ita ab infante fiebat, vt agnoscunt *R. A. b. Ezra & Kimchi* ad h. l. cf. etiam Gen. 25, 22. Sensus itaque est, inquit *Gusset.* p. 632. *Iacobum* quidem ordine nascendi *sequiorem* fuisse, sed pietate ac fauore Dei, per eam impetrato, *fratrem anteuertisse*, dignitatemque omnium nobilissimam sibi peperisse, a qua iam Ephraim nepos degeneret tanto turpius, quanto ex altiori honore labatur. *Ion.* ita: *Propheta, dic eis: Nonne de Iacobo prædictum est, antequam nasceretur, quod maior fratre futurus esset?* ex Gen. 25, 23. h) sc. *Esauum*; & sic *ex fide sua ac gratia Dei* (Rom. 9, 11. 12.) etiam ius primogenituræ sibi comparauit. Gen. 25, 31. seqq. Nam sine dubio altera historia, quæ sequitur, laudat Patriarchæ fidem. *S.* i) Ion. Syr. S. aliique: *& robore suo*; sc. non tam corporis, coll. 2 Reg. 19, 35. quam fidei in promissiones sibi factas. Gen. 28, 13. 14. 15. c. 31, 3. c. 32, 13. per quam flens & precans vicit. *Gusset.* autem p. 21. id explicat, *vehementi adfectu vel desiderio suo.* cf. v. 9. Gen. 35, 18. c. 49, 3. Deut. 21, 17. Ps. 105, 36. k) *superior fuit in lucta cum Deo*; vel, *superanit Deum* (2) Gen. 32, 29. ό. ἐνίσχυσε πρὸς τὸν Θεόν. Ion. & Syr. *magnum aut principem se gessit.* al. *potenter luctatus est cum Deo.* coll. Gen. 32, 25. l) vid. Gen. 32, 29. 31. Ion. *cum Angelo*, vt v. 5. nempe *cum Filio Dei* (vid. Gen. 16. 9. 10. 13. c. 22, 11. 12. 15 16. c. 48, 10. Mal. 3, 1. &c.) qui in forma viri sæpius adparebat. Gen. 32, 25. Ios. 5, 13. Iud. 13 3, 6. Sensus est sec. *S.* Et non tantum fide in vtero matris a Spiritu S. repletus iam vicit fratrem suum, sed etiam post multos annos in fide sua constans, in robore fidei suæ potenter & fortissime pugnauit s. luctatus est cum Deo, & *se gessit vt heroem* spiritualem &c. ℣. 5. m) *Superior inquam fuit.* cf. v. 4. Est *Fut. Kal.* a cognato שור. vid. Es. 32, 1. Prou. 8, 16. & *Hiphil* supra c. 8, 4. Nexus autem sic, artificio Scripturæ vsitato, per repetitionem eius, quod antecessit, vt nouum & amplius quid subiiciatur, & in historia pergatur, inquit *S.* conf. 2 Sam. 3, 7. n) *erga* vel *aduersus Angelum* s. *Nuntium* aut *Legatum* Dei Patris, per quem hic omnia opera sua peragit, vt tamen is etiam summus Deus sit. vide dicta ad v. 4. &, si placet, differt. nostram *de Angelo Dei.* o) *atque prævaluit.* vid. Gen. 32, 29. coll. c. 30, 8. sc. non robore aut viribus, sed lacrymis, precibus ac fide in diuinas promissiones. Gen. 28, 13. 14. 15. c. 31, 12. 13. c. 32, 10. quæ vis Deo grata est. cf. Matth. 15, 28. Iac. 5, 16. & Sir. 35, 17. p) *fleuit enim*, non Angelus Dei, vt Rabbini ineptiunt: (frustra illos tuente Mercero) sed Iacobus flendo & precando ipsum vicit. cf. 1 Sam. 1, 10. Nempe *modus & medium* significatur, quo præualuit Iacobus: quod ex verbis historiæ in Genesi facile colligi & concludi potest, & ex inspiratione diuina habuit Hoseas. *S.* q) *& supplicauit ei.* Deut. 3, 23. 1 Reg. 8, 33. 47. 59. Ps. 30, 9. Esth. 4, 8. c. 8, 3. vid. Gen. 32, 27. r) *in Bethel* vid. Gen. 28, 17. 19. quæ nunc eheu! *Bethauen* facta est. Hos. 4, 15.

g) *& cum sanctis*, per quos aliqui intelligunt *homines*, vt Ps. 16, 3. al. *cælites*, vt Iob. 15, 15. *S.* autem cum Kimchio, *ipsum DEVM*, coll. Ios. 24, 19. ita, vt particula *cum*, non tantum *societatem* quamcunque, sed etiam *auxilium & robur*, dominium & fidelitatem donans, significet. cf. Ios. 1, 5. Iob. 3, 2. h) *fidus & constans* esset. Hoc vult, quod Iuda tunc *fidelis* adhuc Deo fuerit & constanter verum eius cultum tenuerit. *S.* conf. Es. 1, 21. Ps. 78, 8. 37.

℣. 2. i) Vid. v. 1. 9. 15. k) *pascit ventum*, quasi eum comesturus: sicut famelica bestia auide depascit herbas. cf. Ier. 22, 22. Ps. 37, 3. l) *& sectatur* (c. 6, 3.) *eurum*. c. 13, 15. Gen. 41, 6. Ez. 19, 12. quem tamen nunquam adsequetur. ό. καύσωνα. sic Ionæ 4, 8. Iac. 1, 11. cf. Prou. 27, 16. Coh. 5, 15. Ion. *similes sunt ei, qui seminat ventum, & metit turbinem;* quod supra habuimus c. 8, 7. Ita vero *vanam in humanis auxiliis fiduciam* prosterni, putat *Riuetus*, coll. v. 7. *Schmidius* autem non *pœnam* Ephraimi, sed auctam eius & obduratam malitiam describi, censet; qua multum sibi de cultibus suis idololatricis pollicitus sit, qua etiam Iuda seductus est. v. 3. m) Es. 52, 5. n) Es. 28, 15. 17. *mendacium & vanitatem* dici putant *Riuetus*, aliique, humana auxilia, ab euentu; *S.* vero & *Tarnouius* idololatriam & falsum cultum deorum ac templorum. Sic LXX κενὰ καὶ μάταια, pro quo Ar. habet *nouitates & vanitates* o) c. 10, 13. *Vastitatem* h. l. putarim ante omnia notare *persecutionem & vastationem eorum*, qui verum Dei cultum adhuc amabant & sectabantur, inquit *S.* Ita cf. 1 Reg. 19, 14. 2 Par. 11, 14. p) *multiplicat.* c. 8, 4. 11. c. 10, 1. q) *& modo*

CAP. XII. ℣. 2. אפרים per *Rbbia* 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 1.

6 ימצאנו ושם ידבר עמנו׃ ויהוה אלהי הצבאות
7 יהוה זכרו׃ ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמר
8 וקוה אל־אלהיך תמיד׃ כנען בידו מאזני מרמה
9 לעשק אהב׃ ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און
י לי כל־יגיעי לא ימצאו־לי עון אשר־חטא׃ ואנכי יהוה
אלהיך

s) Iacobus *inueniebat eum.* Deut. 4, 29. 1 Par. 28, 9. Eſ. 55, 6. quando nimirum a Deo monitus Gen. 35, 1. Betheiem adſcendit, & vota exſoluit, quæ Gen. 28, 21. 22. nuncupauerat. Al. *Angelus ibi inueniebat Iacobum.* Sic Ion. *in Bethel reuelatus eſt* ſ. adparuit ei, ſc. Iacobo Deus, vt legimus Gen. 35, 7. *t*) *& ibi locutus eſt* Iacobus. *u*) *nobiscum,* ſc. Deo triuno, Patre & Filio. cf. not. ad v. 1. Gen. 1, 26. c. 3, 22. c. 11, 7. Ioh. 14, 23. & vid. Gen. 35, 13. 15. ſc. ita *verba ſunt Angeli Dei,* vt Cocc. & etiam Raschi cenſent. At *S.* in verſione ſua cum Caſtellione habet: *cum ipſo.* & ſic etiam Syrus, item Aquila Symmach. & Theod. in ſcholiis Græcis, nec non R. Adonim & R. Ionah in Michlal Iophi ad h. l. ex Kimchii Lexico, item R. Tanchum apud Pocok. p. 648. ſed præter Grammaticam. Kimchio vero aliisque verba ſunt Prophetæ: q. d. *ibi etiam adhuc loquitur* Deus *nobiscum,* np. mecum & cum Amoſo ceterisque prophetis ad arguendum idololatriam Bethele nunc exercitam, coll. Am. 5, 4. 5. Sed Piſcator *Prophetam* intelligit *cum populo.* Sic Tarnou. *ibi etiam Deus locutus eſt nobiscum,* qui in lumbis Iacobi hærebamus; quod præfert tandem Pocokius p. 649. coll. Pſ. 66, 6. & Heb. 7, 9. 10. *S.* vero ſubintell. relat. *ibi locutus eſt* Iacobo, *quæ nobiscum facta ſunt* vel contigerunt. Druſius: *quæ ad nos pertinebant.*

v. 6. *x*) Trem. *Atqui* (*S. Præterea* vel *inſuper,* vt aliud pro pœnitentia argumentum addam) *Iehouah* Deus Abrahami, Iſaaci & Iacobi Gen. 28, 13. Ex. 3, 15. quem tu malitioſe deſeruiſti v. 2. c. 2, 7. 15. c. 11, 2. & qui propitius tamen tibi erit, ſi pœnitentiam egeris c. 11, 8. 9. ſin minus, grauiſſime te puniet, nemine prohibente. c. 5, 14. &c. *y*) *eſt Deus Zebaoth* (Am. 4, 13. c. 5, 27 Rom. 9, 29. Iac. 5, 4) h. e. *exercituum* ſ. *rerum omnium* cæleſtium & terreſtrium Gen. 2, 1. vnus ſummus & omnipotens *Deus*: cui omnes creaturæ militant & ad nutum præſto ſunt. cf. Luc. 7, 8. Angeli 1 Reg. 22, 19. Pſ. 103, 21. Luc. 2, 13. aſtra Deut. 4, 19. Act. 7, 42. aer, ventus, ignis, grando Pſ. 148, 8. homines in Eccleſia Ex. 7, 4. c. 12, 41. & hoſtes eius Eſ. 10, 5. ſeqq. item locuſtæ, Ioel. 2, 11. & quæ præter ipſum Regem nullum habent neque agnoſcunt. Prou. 30, 27. *z*) Nam *IEHOVAH,* venerandum illud ac glorioſum nomen Deut. 28, 55. 58. (quo coli & diſtingui ſe vult ab omnibus fictitiis numinibus Eſ. 42, 8. 1 Cor. 8, 5.) *qui eſt, qui fuit,* & *qui* ſemper ſibi conſtans *erit.* Apoc. 1, 4. Ad quem locum *Vitringa* in Comment. ſuo p. 18. Liquet, inquit, hoc nomen *reſpicere promiſſa diuinorum teſtamentorum,* Veteris & Noui, quorum certam præſtationem ſ. repræſentationem DEVS Eccleſiæ hoc ſacramentali nomine pollicetur. Ex. 6, 3. *a*) *eſt memoriale eius.* Ex. 3, 15. Eſ. 26, 8. non *Baalim* Hoſ. 2, 15. 18. 19. c. 11, 2. aut vituli veſtri Hoſ. 8, 5. aliaue idola & ſculptilia. Eſ. 42, 8. Adeoque ipſum etiam nomen probat, Eum eſſe ſolum, ſummum, & omnipotentem Deum. *S.* Ion. *Propheta, dic iis: Ipſe eſt Dominus Deus exercituum, qui adparuit Abrahamo, Iſaaco & Iacobo: & ſicut dictum eſt per Moſen; ita memoriale eius erit in omnem generationem & generationem.*

v. 7. *b*) Concluſio hic habetur ex antecedd. argumentis; q. d. Cum ergo res ita ſe habeat, vt dictum eſt; quod (1) Iehoua viſitet Iacobum & *reddat ipſi ſec. opera eius* v. 3. & (2) ipſe ſit *Deus exercituum,* ac ſemper ſibi conſtans in promiſſis ac minis. v. 6. *ideo tu* peruerſe & a Deo auerſe *Iſrael* v. 1. 2. *& Iuda* v. 3. reſipiſce tandem. *c*) ὁ, ἐν Θεῷ σȣ. ſ. *in ipſo Deo tuo.* h. e. non ſolum ope & auxilio ipſius, vt recte quidem volunt A. b. Ezra, Mercerus &c. coll. Ier. 31, 18. ſed etiam ſec. ductum & præſcriptum ipſius; ſc. in vera pœnitentia & fide. Sic viuit *in Chriſto* 2 Tim. 3, 12. qui adiuuante Chriſto in via, in verbo ipſius præcepta, & ipſi placente incedit. *S.* cf. Pſ. 56, 5. 11. Pſ. 60, 14. *d*) a viis tuis malis *reuertere* ſ. *conuertas te* c. 14, 2. 3. Ier. 4, 1. *e*) *pietatem & iudicium,* omnesque piæ vitæ virtutes, sq. dignos vera pœnitentia fructus. c. 4, 1. c. 6, 4. 6. c. 10, 12. Ier. 9, 23. Mich. 6, 8. *f*) aſſidue & conſtanter *obſerua,* cf. Eſ. 56, 1. Pſ. 37, 34. 37. atque ita veſtigiis Iacobi patris tui (v. 4. 5.) inſiſte. Rom. 4, 12. coll. c. 9, 8. *g*) & *ſic ſpera,* vel *ſpem* & deſiderium tuum *dirigito.* Pſ. 27, 14. Pſ. 37, 34. ὁ. καὶ ἔγγιζε πρὸς τὸν Θεόν σȣ Iac. 4, 8. *h*) *in Deum tuum.* cf. Deut. 28, 17. 18. Pſ. 144, 15. *i*) 1 Par. 16, 11. cf. 1 Pet. 1, 13. Eſ. 26, 4. Perſeuerantiam nobis indicat, inquit *S.* q. d. nec rurſus ab ipſo deſice. Al. *ſic ſpem tuam in Deo ſemper collocare poteris.* coll. Imperatiuo Gen. 42, 18. Prou. 4, 4. Sic *Grotius*; non eſt, quod ipſi diffidas, dummodo tu officium tuum facias.

v. 8. *k*) *Canaan* vel *Mercator* eſt! in conciſa hac locutione ob indignantis adfectum, & de ſignificatione, & de nexu laborant interpretes. Aliis (vt LXX. Vulg. Syr. Ar. &c.) eſt nomen *proprium*; q. d. ſed *Canaanem* Gen. 8, 25. ſeqq. c. 9, 18. c. 10, 6. aut *Canaanæum*, refert Ephraim, non Iacobum aut Iſraelem Gen. 25, 27. c. 32, 28. c. 35, 10. Ioh. 1, 48. illorum enim impios mores & exectrabilem cultum Leu. 18, 24. Deut. 12, 30. 31. imitatur. Ita *Tarnouius*: Propoſitum eſt, inquit, v. 4. 5. exemplum *Iacobi,* vt huius pietatem imitarentur; verum ipſi potius mores *Cananæorum* referunt. Conf. Ez. 16, 3. 29. Zeph. 1, 11. Zach. 14, 21. & hiſtoria Suſannæ v. 56. *Kimchi* autem oppoſitionem facit inter præcedens mandatum diuinum v. 7. de obſeruanda pietate & iuſtitia, & inter opera Iſraelitarum. Aliis vero, vt Ion. Raſchi, Kimchi, S. &c. nomen eſt *adpellatiuum*; q. d. *Mercator* eſt; quales ſc. erant *Cananæi* ſ. *Phœnices,* qui, vt Grotius, aliique ex auctoribus obſeruant; erant φιλοχρήματοί τε καὶ τρῶκται, *pecunia cupidi & auari deceptores.* cf. Eſ. 23, 8. Prou. 31, 24. Iob. 40, 30. & Ier. 10, 17. *l*) *in manu eius ſunt.* cf. 1 Sam. 24, 12. c. 26, 18. Hoc vult, quod promiſcue & notorie illas habuerit, tum in poteſtate, tum in exercitio ſuo; inquit *S.* ſc. contra expreſſum interdictum Dei Leu. 19, 35. Deut. 25, 13-16. *m*) Am. 8, 5. Mich. 6, 10. 11. Prou. 11, 1. *n*) *fraudare* Leu. 5, 21. 23. c. 19, 13. Deut. 24, 14. Al. cum ὁ. καταδυναστεύειν, *opprimere,* vt 1 Sam. 12, 3. 4. cf. Iac. 2, 6. *o*) *amat,* i. e. ſciens ac lubens, immo impudenter & ſine metu, ita peccat. cf. c. 4, 18. Am. 4, 5. & vide Am. 4, 1. Mich. 2, 2. *Ion.* hanc epanorthoſin tranſtulit ad pædiam, h. m. *Ne ſitis* itaque *ſicut mercatores, in quorum manibus ſunt bilances doloſæ.*

v. 9. *p*) *Et tamen,* quæ impudens eius obſtinatio eſt, *dixit* & adhuc *dicit Ephraim.* v. 1. 2. 15. *q*) q. d. quoquo modo res ſeſe habeat, *tamen* &c. cf. not. 1 Sam. 16, 6. *r*) *diues factus ſum.* Iob. 15, 29. ex benedictione ſc. Domini Prou. 10, 22. cf. Zach. 11, 5. & ſupra c. 9, 1. c. 10, 1. 3. Gloriatur nempe Ephraim de opibus ſuis ac proſperis ſucceſſibus; tanquam de adprobationis diuinæ argumento. *Buſſet.* p. 249. *s*) ita *inueni & adſecutus ſum* Prou. 1, 13. *t*) *deſiderium* v. 4. Gen. 35, 18. i. e. *deſideratas opes.* Iob. 20, 10. al. *robur* Gen. 49, 3. aliis idem eſt, quod הון *opulentia, multitudo, abundantia* Prou. 18, 11. c. 30, 15. coll. Deut. 8, 18. LXX. vero & Ar. (ex Arabico, *aun,* commoditas, *quies, tranquillitas*) habent εὕρηκα ἀνάψυξιν ἐμαυτῷ. np. vt ille Luc. 12, 19. At Vulg. *inueni idolum mihi*; quocum conf. ſupra c. 10, 8. Num. 23, 21. 1 Sam. 15, 23. & Eph. 5, 5. Col. 3, 5. *u*) *quantum ad omnes labores meos* attinet (cf. not. c. 9, 11.) & *diuitias, labore & induſtria mea conquiſitas.* Deut. 28, 33. Pſ. 78, 46. Pſ. 128, 2. *x*) *non inuenient* (vel *inuenietur.* Imperſon. vt Eſth. 2, 2. Neh. 2, 7.) ſc. qui æquo animo rem conſiderauerint. Pſ. 17, 3. *y*) eiuſmodi *iniquitatem,* aut *delictum* Deut. 19, 15. cf. ſupra c. 8, 13. c. 9, 9. c. 13, 12. *z*) *quæ* adeo graue *peccatum* ſit, quo ſciens ac volens a bono aberrauerim, quodque tam acerbe reprehendi mereatur, vt v. 8. factum eſt. cf. Pſ. 32, 5. *Cocc.* Lex. 226. *prauitatem,* inquit, quæ me damnabilem & expertem amicitiæ Dei faciat, vel, qui ſit actus peccantis, non ſanctificati. Conf. 1 Ioh. 3, 8. q. d. Ex eo facile patet, me non eſſe peccati reum: nam qui rei ſunt, eos Nemeſis impune abire non ſinit. *Iun. & Trem.*

v. 10. *a*) *Ego vero,* cuius ſaluberrima monita v. 7. tu Iſrael proterue non admittis. v. 9. *b*) ſum *Iehoua*; vt dictum eſt v. 6.

---

v. 9. לא־ימצאו־לי עון ſic 1. 2. 3. ſic ſu. 5.

אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים כימי
11 מועד: ודברתי על־הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד
12 הנביאים אדמה: אם־גלעד און אך־שוא היו בגלגל
שורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי:
13 ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה
ובאשה

15. *sicut diebus constituti temporis*, Ion. & Ar. Ms apud Pocok *sicut diebus pristini*

עד כאן הפטרת וישל׳ כמנהג אשכנז

b) Deus tuus, quem vnice agnoscere & colere debebas. c. 13, 4. Ex. 20, 2. 3. Deut. 6, 13. c) *a terra Aegypti* c. 2, 17. ex qua seruitute te liberavi, in hanc terram introduxi, maximisque beneficiis ornavi, quæ tu ingratissimus mihi tamen accepta non refers. cf. Deut. 6, 10. seqq. c. 8, 7. seqq. Am. 2, 10. c. 3, 1. c. 9, 7. Mich. 6, 4. d) *iterum igitur* (c. 1, 6. c. 3, 1.) te veluti in desertum educam c. 2, 16. al. *adhuc etiam* habitare te facio in tentoriis s. sedibus tuis, & in iis *te adhuc* conseruo. ita Pareus, Tarn. Lutherus. e) *habitare te faciam in tentoriis*, sicut quondam maiores vestros in deserto. coll. Leu. 23, 42. 43. quemadmodum Patriarchæ quoque in tentoriis habitarunt. Gen. 12, 8. c. 13, 3. c. 18, 1. c. 23, 4. &c. Heb. 11, 9. & postea Rechabitæ Ier. 35, 7. Ita Theodoret. Abarb. & Trem. Quomodo verba hæc habent comminationem exilii, sed in finem & spem emendationis ipsorum, vt supra c. 2, 16. *Schmidius* vero, sicut antea versum 7. ita etiam hos versiculos *ad Iudam* refert (quod voluit etiam *Tirinus* apud Pocok. p. 679.) & ingentia huic bona sic promitti putat. *Notum est*, inquit, *quod res N. T. antitypica comparari soleant cum typis V. T.* ita h. l. habitatio in tentoriis est *habitatio in tentoriis spiritualibus Messiæ.* Quocum conf. Es. 32, 18. Act. 15, 16. Apoc. 13, 6. c. 21, 3. f) S. in Versione: *iuxta dies temporis stati.* cf. Exod. 9, 5. h. e. sec. nonnullos *vsque ad redemtionem per Christum* Gal. 4, 4. sec. alios, vt Abarb. & Ariam Mont. apud Pocokium, donec numerus dierum, qui præsenti exilio Israelitarum definitus, completus fuerit, coll. Rom. 11, 25. 26. At alii ב *comparatiue ad mensuram præteriti temporis* accipiunt, v. supra c. 2, 5. 17. Es. 9, 3. Ps. 90, 15.

temporis, h.e. sec. Trem. sicut olim 40 annis, Num. 14, 33. in deserto sub tentoriis degebant. Leu. 23, 43. sed rursus alii aliam ac specialem nominis מועד significationem præferunt. *Cocc.* Lex. p. 13. *vt in diebus conuentus*; non in vrbe, coll. c. 11, 9. & Apoc 20, 9. *LXX.* vero, *Vulg. Syr.* & *Ar.* sicut in diebus *festiuitatis*. forte in specie *festi tabernaculorum*, de quo Leu. 23, 39. seqq coll. Apoc. 21, 3. Vt ita (quæ verba sunt *S.*) tempus N. T. beatum comparetur cum *lætis festis* V. T sicut alias *perpetuum Sabbathum dicitur* Es. 66, 23. 24. ℣. 11. g) *Ideo locutus sum* adhuc. Sic in præterito Ion. Vulg. &c. Al. vt LXX. Ar. (& de N. T. *S.*) in futuro: *Et loquar.* id quod non solum de apertis ac dilucidis verbis, sed etiam cum eodem *S.* de sermone supernaturali & immediatæ reuelationis accipimus. Ceterum vt quisque interpretum verba præcedentis versiculi interpretatus est, ita hic suam continuat sententiam. *Forma* huius & sequentis *verbi*, vel potius *accentus* sec. codices nostros in penultima, *præteriti* significationem poscit, vt Coh. 2, 15. qui in conuersa significatione occupat vltimam, vt supra c. 2, 16. Ex. 25, 22. Num. 11, 17. Ier. 1, 17. vt etiam h. l. habent nonnulli libri in variis lectionibus notati: quia tamen in fine versus *futurum* sequitur, (quod nos in mixtura temporum pro *continuatiuo* & *præsenti* accipimus, cf. not. c. 7, 8.) etiam hæc *præterita* vt *prophetica* & pro *futuris* accipi poterunt, si cetera ita requirant. cf. supra c. 10, 5. h) Trem. *per* al. *ad* prophetas, coll. c. 10, 10. al. *vna cum* prophetis, coll. c. 10, 14. sed simpliciter Vulg. *super prophetas*; vt indicetur Spiritus S. per prophetas loquentis immediatus superuentus, per quem verbum Dei super eos cælitus venit, quæ verba sunt *S.* Sic *Pocok.* p. 683. coll. 2 Petr. 1, 21. i) *Et ego*, ne tu pessum ires. k) *visiones propheticas.* 1 Sam. 3, 1. Es. 1, 1 Ps. 89, 20. Prou. 29, 18. Latius sumendum hoc est, vt etiam *visiones in somniis* (quas hic in specie vult intelligi *Abarb.* coll. Num. 12, 6.) includat: nam & Apostoli suas habuerunt visiones, inquit *S.* l) *multiplicaui.* vid. 2 Reg. 17, 13. & cf. Am. 3, 7. Sed alii, vt diximus, in futuro: *multiplicabo. Multiplicatio* hæc, inquit *S.* opponitur V. Testamento, in quo Prophetæ rariores multo fuerunt, quam initio N. T. coll. Ioel 3, 1. 2. m) i. e. *opera & ministerio Prophetarum.* cf. Ex. 9, 35. Es. 20, 2. Prophetæ, ait *S.* sunt hic doctores noui Test. primi, Apostoli, & *Prophetæ* in specie sic dicti. n) *similia*, exempla & parabolas *propono.* v. c. cum supra c. 1. & 3. Israel cum scorto aut adultera comparatus fuit &c. vel vt alii malunt in fut. *similitudines proponam*, coll. Ps. 78, 2. Matth. 13, 34. 35. subintell. nomine verbali, vt Gen. 6, 4. Ier. 50, 9. conf. verbum nostrum Thren 2, 13. Es. 40, 18. 25. Ier. 6, 2. Ez. 31, 2. 8. 18. Cant. 1, 9. ℣. 12. o) *Si.* c. 4, 15 &c. Al. *Num? An?* vt Es. 27, 7. Am. 3, 6. eaque *interrogatio* Schmidio est *admirantis*; sed Drusio, Noldio, aliisque *vehementer adfirmantis*, q. d. *Vtique Gilead fuit vanus & impius.* Alii vero, vt Tig. Castellio &c. *conditionalem* significationem præferunt, sed sequentia verba diuersimode connectunt & intelligunt. Nos in tanta, quæ hic occurrit, interpretum perplexitate, breuiter tantum, quid verbis & eorum interstinctioni per accentus, conueniat, indicabimus & parallelismo confirmabimus; cetera transmittemus. *De cohærentia* cf. dicta ad v. 1. *Pergit* enim *Dominus litigare cum pertinaci Ephraimo* v. 9. eumque impios Gileaditas, non autem pium suum patrem Iacobum v. 13. imitari, atque ita iram Dei & exitium sibi accersere, docet v. 15. p) *Gilead*, h.e. *Gileadita* s. Trans-Iordanenses. cf. c. 6, 8. it. Num. 26, 29. & de antiqua istius regionis vel montis sanctitate Gen. 31, 21. 47. q) *prauitas* & *idololatria.* cf. v. 9. c. 10, 8. Num. 23, 21. 1 Sam. 15, 23. Es. 41, 29. h.e *Si Gileaditæ, prauitati & idololatriæ dediti, tantum vani & frustra fuerunt*; certe simili insania Ephraimitæ *in Gilgal boues sacrificant*: Immo non hoc solum illic faciunt, *sed etiam aræ ipsorum* idololatricæ innumeræ ferme sunt & *instar aceruorum in omnibus agris* passim conspiciuntur. Schmidii sententia, cui *Auen* hic proprium est, & idem, quod *Bethel*, vt supra c. 4, 15. c. 5, 8. c. 10, 5. 8. Am. 5, 5. (q. d. per admirationem: *Num Gilead etiam Auen s. Bethel est?* & respondeatur: *Vtique vanitas facti sunt* Gilead & Auen s. Bethel &c.) vix consistere potest per temporum rationem, quam supra ad c. 7, 1. adnotauimus. Erant namque, quum Samariæ excidium & finis regni Israelitici sub Rege Hosea nunc immineret, Gileaditæ iam pluribus abhinc annis, sub Rege Pekah, ab Assyriis in miseram captiuitatem abrepti 2 Reg. 15, 29 1 Par. 5, 26. 27. r) *tantummodo* Gen. 7, 23. Ex. 10, 17. Prou. 14, 23. Al. vt S. *omnino*, sicut Gen 44, 28. Ier. 2, 15. s) *vanitas*, i.e. vani & frustra *fuerunt.* cf. Ps. 127, 1. 2. *Vanitas* sunt, bene inquit *S.* qui idola colunt, quæ & ipsa vanitas sunt. cf. Ies. 10, 3. 15 1 Cor. 8, 4. t) *in Gilgal*, vbi & fanum fuit & altare celeberrimum vid. c. 4, 15. c. 9, 15. Am. 5, 5. Ion. *in æde Gilgal vitulos idolis immolant.* u) *boues.* plur. (1) a sing. *Schor*; vt חוחים *spinæ* 1 Sam. 13, 6. a sing. חוח. x) impio zelo & sumtu. cf. c. 4, 13. y) *immo etiam* Mal. 3, 15. z) *aræ ipsorum*, quas non solum in vrbe, sed & in agris idolis suis Israelitæ exstruxerunt. cf. c. 8, 11. c. 10, 11. a) *sicut aceruí* sunt. Alludit ad nomina *Gilead* (cf. Gen. 31, 46. 47. & *Gilgal* (Ios. 4, 20. c 5, 9.) & aras eorum, cum propter vilitatem, cum propter frequentiam, confert cum *aceruis lapidum* ab iis congeri solitis, qui lapidosos agros expurgant: vt taceam eminus intuentibus non absimilem esse speciem. *Boch.* Hieroz. I. p 1091. seqq. Al. *ideo etiam aræ ipsorum* destruentur & fient *aceruí* &c. coll. Ier. 26, 18. sed illud præferimus ob contextum, & sequentem parallelismum. b) Ion. *in terminis agri.* S. *agrorum meorum*, vt supra c. 10, 4. cf. ita c. 9, 3. ℣. 13. c) *Atqui fugit*, vel *Quumque Iacobus* Pater vester v. 4. 5. Deo deuotus Gen. 28, 21. *vt benedictionem Iehouæ*, & Messiam in ea promissum *retineret*, inops & pauper (Gen. 32, 11.) *fugerit* (Gen. 27, 41. 43.) *& seruus factus sit*, eiusque molestiæ largissimam compensationem in posteris e seruitute sua liberatis & custoditis acceperit v. 14. *econtrario Ephraim vltro ad iram me acerbissime prouocat*, ideoque iustissimas pœnas subibit v. 15. Nempe vt *Schmidius* habet, accusata est versu præced. turpissima idololatria Israelitarum (vt perfidia & hypocrisis v. 1. diffidentia v. 2. coll. c. 7, 11. iniustitia & fraudes v. 8. & contemtus verbi diuini v. 9. 11. coll. Ier. 7, 2 c. 25, 3. 4. & Deut. 8, 6. seqq. ex obseruatione R. Tanchumi apud Pocok.); nunc pœna eius subiicitur, vt ex versu vltimo clarum est; *pœna* nimirum *talionis*, qua *sanguis eius super ipso relinquetur, & Dominus opprobrium eius retribuet ipsi.* Hæc vero pœna talionis contrario beneficentiæ diuinæ erga Iacobum, patrem Israelitarum, illustratur. Ceterum *Vau* pro abundanti habet Schmidius, nisi quod ab eo incipi soleant historiæ, vt Ios. 1, 1. 1 Sam. 1, 1. &c. *Ion.* vero ad faciendum nexum præmittit: *Propheta dic iis: Nonne Iacobus pater vester abiit ad agros Syriæ* &c. d) *in agrum Syriæ*, i.e. in *Paddan Aram.* Gen. 28, 2. 5. ὁ. εἰς πεδίον Συρίας, h.e in *Syriam campestrem* s. *Mesopotamiam.* Ita *Curtius* L. 3. c. 8. memorat *spatiosos Mesopotamiæ campos*; ad quem *Cellarius* noster, Montosa, inquit, Syria est; at trans Euphratem ad Babyloniam vsque spatiosissimi campi patent. Al. *in agrum*, h.e. in regionem s. possessionem hereditariam. 2 Sam. 9, 7. *Arami*, filii Semi Gen. 10, 22. a quo & tota gens & regio ista nomen habuit, non ab altero illo filio Kemuelis Gen. 22, 21. cf. *Boch.* Phal. II, 5. p. 83. seq. e) & *Iacobus*, s. *Israel* postea dictus Gen. 32, 29. *seruiuit* Gen. 29, 18. 20. c. 31, 41. f) *pro muliere* cognata; ne videlicet Cananæam & impiam, quæ idololatriam in familiam inferret, vxorem ducere necesse haberet. cf. Gen. 27, 46. c. 28, 1. 2. a cuius fermento suos etiam post reditum studiose repurgauit c. 35, 2.

℣. 11. ודברתי per *Pachta* simplex, ac proinde *milra*, t. 2. 6. 9. 10. 23. sic se. 5.

14 ובאשה שמר׃ ובנביא העלה יהוה את־ישראל
טו ממצרים ובנביא נשמר׃ הכעיס אפרים תמרורים
יג ודמיו עליו יטוש וחרפתו ישיב לו אדניו׃ כדבר
אפרים רתת נשא הוא בישראל ויאשם בבעל
2 וימת׃ ועתה ׀ יוספו לחטא ויעשו להם מסכה
מכספם

h) pro muliere inquam. (vide ו Ef. 55, 1. 2 Sam. 22, 7.) vel *dum nimirum pro muliere custodiuit*, fc. pecus Labanis, vel *oues*; vt add. *Ion.* Al. *excubias egit.* ο. ἐφυλάξατο, vt Luc. 2, 8. cf. verbum noftrum Gen. 30, 31. & rem c. 31, 40.

℣. 14. *i)* S. *Ideo* (ad remunerationem illarum moleftiarum pii Iacobi) *per Prophetam*; qui fine dubio hic eft Mofes, propter ipfius excellentiam fic dictus. cf. Exod. 4, 15. 16. c. 7, 1. Num. 12, 6. 7. Mich. 6, 4. Pf. 77, 21. Al. *Et per Prophetam*, quales vos degeneres Ifraelitæ defpicitis v. 9. 11. non per regia arma aut vires &c. *k)* Iud. 6, 13. 1 Sam. 12, 6. *l)* pofteros Ifraelis; ita remuneratus Iacobi pietatem & patientiam. *S. m) e feruitute Aegyptiaca.* cf. Exod. 12, 37. c. 20, 2. Deut. 26, 6. feqq. Mich. 6, 4. &c. *n) & per Prophetam*, np. Mofen, vt dictum eft. *o)* veluti imbellis & errabundus grex ouium (vid. Ef. 63, 11. feqq.) in horridis Arabiæ defertis *cuftoditus*, & per 40. annos *conferuatus eft Ifrael.* cf. Deut. 8, 3. 4. 5. 15. 16. Neh. 9, 20. 21. &c. Alluditur autem ad id, quod v. 13. dictum de *Iacobo*, *eum cuftodiuiffe gregem.* ο. διεφυλάχθη cf. Luc. 4, 10. Ion. *Quin etiam, quum Patres veftri defcendiffent in Aegyptum, Prophetam mifit Dominus, & eduxit Ifraelem ex Aegypto, & per Prophetam cuftoditus eft.*

℣. 15. *p)* Nunc vero per idololatriam v. 12. & coniuncta illi fcelera, Iehouam v. 14. *Dominum* ac Deum *fuum* (ex fine huius verfus) *ad iram prouocauit.* vid. 1 Reg. 14, 15. c. 15, 30. 2 Reg. 17, 11. 17. *q)* X. tribus v. 1. 2. 9. c. 11, 3. Ef. 7, 5. Iacob fcil. fugit & feruiuit, vt gratiam benedictionis obtentæ retineret, nec eam contemnendo, aut fratri remittendo, Dei iram

iram prouocaret; at Ephraim vltro

CAP. XIII.

Deum ad iram prouocauit. *S. r)* S. *cum amaritudinibus*, Vulg.

fubintell. ב. *in amaritudinibus fuis*, Caftellio *acerbe*; vt fignificetur & *modus*, & *materia*, np. grauisfima peccata Ifraelitarum, idololatria inprimis & ipfa idola, quibus Deum amarisfime ad iram prouocarunt. (4) Ier. 6, 26. c. 31, 15. 21. Al. vt R. Tanchum & Abuvvalid apud Pocok. p. 709. id exponunt: *multis rebellionibus*, coll. Ex. 23, 21. & Iob. 13, 26. Kimchi vero aliique *de ftatuis f. altaribus & excelfis*, coll. Ier. 31, 21. & Dan. 2, 7. fed præter necesfitatem, & fine iufta probatione. *s) ideo fanguines eius fuper ipfo relinquet* & non curabit (1 Sam. 10, 2. c. 12, 22. &c.) *Dominus*, nec ab hoftibus effufum eius fanguinem vindicabit: quia Ephraim ipfe eft caufa mortis & exitii fui. cf. Leu. 20, 9. Iof. 2, 10. 2 Sam. 1, 16. &c. & contrar. Pf. 9, 13. Pf. 72, 14. Gen. 9, 5. *t) & ignominiam eius*, qua DEVM fuum adfecit, eum deferendo & ad idola transfeundo. cf. Ef. 65, 7. Pf. 79, 12. Dan. 11, 18. *u) retribuet ipfi.* v. 3. Neh. 3, 56. Id factum eft, quando DEVS Ifraelem in fummum contemtum captiuitatis & exilii expulit, omnibusque populis defpectum reddidit. *S. x) Dominus ipfius*, cui ille obfequium pesfime denegauit. cf. v. 9. Mal. 1, 6. & 1 Sam. 2, 30. CAP. XIII, ℣. 1. *y) Quum locutus eft Ephraim.* Quia mox dicitur *Ephraim* portaffe *in Ifraele*, adeoque huic contradiftinguitur; non fumitur quidem *Ephraim* pro X. tribubus, vt fupra c. 12, 1. 2. & fæpius in hoc Propheta; nec tamen etiam reliqui ita excluduntur, fed *Ephraim tq. primus & præcipuus* notatur. Pergit enim Deus fpecialiter magis arguere peccata Ephraimi & Ifraelitarum, eorumque pœnas & regni euerfionem denunciare. q. d. *Nam*, vt iftam *prouocationem* c. 12, 15. & pœnas eius diftinctius explicem: *Quum locutus eft Ephraim* &c. *z) horrorem*, i. e. fec. Lutherum & S. *horrendam idololatriam*, per vitulos Ierobeami. (1) cf. cognatum רטט Ier. 49, 24. vbi Syrus רתיתא adhibet: radix etiam Chald. & Syr. eft *metuit, horruit, tremuit.* Magnopere & hic disfentiunt interpretes, ex quibus ea tantum referemus, quæ cum verbis & accentibus manifefto non pugnant. Ion. *Quum loqueretur vnus de domo Ephraim, tremor adprehendit populos.* Pocokius vero in Comment. p. 716. ex verfione Anglicana hunc præfert fenfum: *Quum Ephraim loqueretur adhuc* cum timore ac *tremore* (Phil. 2, 12. ficut pater ipfius Iacobus humiliter DEVM precabatur, fupra c. 12, 5.) nec contumaciter aut fuperbe Deo obloqueretur c. 12, 9. *fe extulit*, i. e. vt Munfterus habet, *exaltatus eft in Ifraele.* Huc etiam Syrum refert Pocokius, & Rafchium, qui רתת exponit *cum tremore*, ex Pf. 2, 11. coll. etiam Ef. 66, 2. Sed S. vt diximus, *abftractum* accipit *pro concreto*, h. e. *horrorem*, pro re vel *idololatria horrenda*, quam pius quisque merito abhorreat & deteftetur (cf. Pf. 106, 19. 20.) idque de Ierobeami I. impiis facris intelligit. Neque enim credi poteft (ait S.) mentionem hic fieri *Baal*, nec quicquam præmitti de *vitulis illis*, qui adeo Prophetæ noftro odiofi funt, vid. c. 8, 5. &c. nec de alio tempore accipi poteft, quam quo *Ephraim* a *Iuda* diuifus fuit, cui in noftro Propheta contradiftingui folet. Senfus itaque eft: *Quum locutus eft* & primum inftituit *Ephraim*, tempore Iarobeami I. (qui perpetuam ignominiæ notam eo ipfo meruit; vid. fupra ad c. 7, 15.) *horrendum illum cultum* Dei per vitulos 1 Reg. 12, 28. iuftas pœnas *reportauit in Ifraele.* *a) portauit ipfe, fc. iftud fuum loqui f. horrendum illud peccatum fuum.* Quemadmodum in fequenti membro antecedens: *& reus factus eft*, habet malum fuum confequens, *tum mortuus eft*; ita & hæc verba cum S. pro apodofi f. confequente ad præcedens membrum habemus, & in malam partem accipimus; vt idem fit cum eo, quod alias dicitur *portare iniquitatem* vel *peccatum fuum.* vid. e. c. Leu. 5, 1. 17. c. 17, 16. c. 19, 8. c. 20, 1. 7. c. 24, 15. &c. *Portatur* autem *peccatum* f. *iniquitas*, quando imputatur & vindicatur. Et reuera non inultum fuit, fed grauisfime punitum peccatum vitulorum, tum in Iarobeamo & pofteritate eius deleta, tum in fequentibus Regibus, qui non recesferunt a peccato ifto. *S.* Conf. 1 Reg. 13, 34. c. 14, 10. feqq. Al. vt Kimchi & Pagninus: *fuftulit ipfe*, fc. *caput fuum.* al. *accepit* fc. *regnum.* Sic R. Tanchum apud Pocok. p. 718. *ad regni dignitatem euectus eft.* Ion. *principes fuerunt.* Syr. & Tig. *princeps factus eft.* Sic Rafchi, A. b. Ezra, it. Munfterus: *exaltatus eft*: verum hæc non minore, fed maiore cum difficultate in conftructione, quam S. fententia. *b) in & cum* reliquo *Ifraele*, qui a Ierobeamo ad deteftabilem illum cultum feductus fuit. cf. v. 9. it. 1 Reg. 14, 15. 16. & 2 Par. 13, 15. feqq. *c) & quum reus factus eft* idem fc *Ephraim cum Ifraele* c. 4, 15. c. 10, 2. c. 14, 1. Ef. 24, 6. *d)* non tantum in vitulis (quos ex falfis politicæ prudentiæ principiis conftanter retinuerunt *Ierobeami fucceffores*) fed etiam *in Baale* c. 2, 10. 15. c. 11, 2. Recte hoc de temporibus Achabi accipiunt, qui inftinctu impiæ vxoris, *Baaliticum cultum* denuo introduxit. 1 Reg. 16, 31. 32. c. 18, 18. a quo populus deinde neque per Eliæ diuinum zelum 1 Reg. 18, 40. neque per Iehu, filium Nimfi 2 Reg. 10, 25. feqq. ita repurgari potuit, vt non fubinde malum illud recrudefceret. Nam quod olim fub Iudicibus in ea re peccatum fuit (vid. Iud. 2, 11. 13. c. 6, 25. feqq. c. 10, 6. 1 Sam. 7, 4. c. 12, 10.) Ephraimo præ ceteris tribui non poteft, cum non minus tribus Iudæ & Beniamin in culpa fuerint; inquit *S.* Alii nomen *Baalis* ad infamiam pro *vitulis*; aut pro toto deorum grege, quos fummo Deo adiungebant, hic adhibitum volunt. *e) tum mortuus fuit*; vt Num. 25, 1. feqq. cf. fupra c. 9, 10. feqq. i. e. adeo adflictus a Deo & presfus ab hoftibus fuit, vt quafi animam ageret, aut vix cadauer aliquod reipublicæ ipfi relinqueretur. *Exanimis cœpit fordere, cadaueris inftar.* Rittorshufius. Al. mortuus eft fpiritualiter & æternum, coll. Gen. 2, 17. Sic Rafchi: *mortuus eft huic & futuro feculo.* ℣. 2. *f) Nihilominus tamen* ne fic quidem emendati, fed quafi ftupidi & dementes, *nunc* poft illa Achabi tempora, & cultum Baalis a Iehu euerfum 2 Reg. 10, 28. *g) addunt peccare*, & peccata peccatis cumulant. cf. c. 7, 1. Ef. 1, 5. Non folum enim Ierobeami vitulos conftanter retinuerunt, vt ad v. 1. diximus, & ad Baaliticum cultum relapfi funt, vt iam fupra ad c. 2, 10. notauimus; fed multiplicem idololatriam de nouo qf. addiderunt; v. c. in Gilgal, in Beerfeba Am. 8, 14. vid. 2 Reg. 17, 7-16. 21. 22. *h) & fecerunt fibi*, contra expresfum interdictum meum Ex. 20, 4. *i) fufile f. fufas imagines*; qualis erat vitulus Aharonis Ex. 32, 4. 8. Hic tamen non de vitulis, neque de Baal, vt fere volunt Interpretes cum Kimchio; fed de aliis fuperadditis variis idolis, quibus etiam homines aliquando immolauerint, accipimus, inquit *S.* *Singularis*, vt fæpe, eft *collectiuus*; quia alter accufatiuus, qui per adpofitionem fequitur, np. עצבים, pluralis eft. cf. etiam c. 10, 1.

se verum Deum colere profiterentur Israelitæ, illos haut dubie eo colebant modo, quo verum Deum. Is autem humanas

קמץ בז״ק

hostias nunquam ab vllo exegit, præterquam ab Abrahamo, cuius manum tamen in ipso ictu inhibuit, sola voluntate contentus Gen. 22, 11.12.

מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים כֻּלֹּה
לָהֶם הֵם אֹמְרִים זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן׃
3 לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ כְּמֹץ יְסֹעֵר
4 מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה׃ וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בִּלְתִּי׃
ה 6 אֲנִי יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תַּלְאוּבוֹת׃ כְּמַרְעִיתָם
7 וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל־כֵּן שְׁכֵחוּנִי׃ וָאֱהִי לָהֶם
8 כְּמוֹ־שָׁחַל כְּנָמֵר עַל־דֶּרֶךְ אָשׁוּר׃ אֶפְגְּשֵׁם כְּדֹב
שַׁכּוּל

Dubium tamen non est, quin horrendo isto cultu, quem saniores quoque ethnici detestati sunt (vid. not. 2 Par. 28,3.) se polluerint Israelitæ. cf. 2 Reg.17,16.17.coll.v.31. Ez.23,36.37. Mich.6,2.7. Ps.106,37.38. & de Iudæis 2 Reg. 16,3. c.21,6. Ier.7,31. c.19,5. c.32,35. Ez.16,20. 2Par.33,6. *s) vitulos.* c.8,5.6. 1 Reg.12,28.32. *t) osculentur* vel *osculabuntur*: h.e.sec. veteres apud R. Sal. *illi digni demum sunt, qui vitulos osculentur.* Certum itaque saltim ex hoc loco est, Israelitas hos vitulos sacrificiis, *osculis* & adorationibus mactasse, per quos etiam impie iurarunt, Am.8,14.cf. *osculum Bauli datum* 1 Reg.19,18.it.Iob.31,26.27 & Ps.2,12. ℣. 3. *u) Propterea*, quia tanta culpa reperitur in Israelitis, pœna diu abesse nequit; cuius *vltimus gradus, totalis reipublicæ euersio*, hic prædicitur, & *quatuor similitudinibus* figuratur. *x)* vide hæc c.6,4. *y) sicut gluma* Es.17,13.c.41,15.Ps.1,4. & 35,5.Iob.21,18 *z)* quam *turbo abripit*; vel *sicut glumam turbo aufert*.cf.Es.54,21. Vulg. *sicut puluis turbine raptus.* *a) ab area* c.9,2.quando nimirum fruges triturantur & ventilantur in aperto campo, vt fit in terra Canaan.cf. Dan.2,35. *b)* Es.9,17. c.51,6. Ps.68,3. Ps.102,4. *c) e cauerna* vel *fumario*.cf.Gen.7,11.Es.60,8. sic, inquam, Israelitæ dispergentur sine omni spe reditus in terram suam. ℣. 4. *d)* S. *Porro ego sum*.al *Atqui ego* solus sum vid.c.12,10. *e)* Dictum est ad v.1.quod *generale* illud de *prouocatione Domini* ad iram c.12,15.hoc capite distinctius exponatur. *Primum* vero *speciale* erat v.2.multiplicatio idolorum; *alterum* ergo sequitur, obliuio Iehouæ v.6.cuius indignitas vt magis adpareat, beneficia Iehouæ hic præmittuntur.&c S. *f)* q. d. *inde ab Aegypto & huc usque.* Fuerat vero etiam antea Deus Israelis, sed nunquam tam clara signa edidit potentiæ suæ & fauoris erga populum; inquit *Drusius*. cf. Exod.20,2. Deut.5, 6.7. Quod autem hic v. 5. additur *de conseruatione in deserto*, insigne aliquod opus ex omnibus, quæ intra illud tempus facta erant, commemorat. *S. g) & Deum præter me* Es.45,5.21. *h)* S. *non agnosceres* vel *non nouisti aut expertus es*.coll.Deut.13,7.quia reuera præter me nullus datur.Al.*Deum itaque præter me non agnoscere debebas.* cf. Deut.13,3.c.32,39.Ier.3,22.23. Ps.81,10. *i)* reuera *enim saluator nullus est* Es.43,11. c.45,21.22. *k) præterea, s. præter me* vnum cf. Es.44, 8. c.45, 5.6.14.15.18. c.46, 9. ℣. 5. *l)* Ita ego gratiose *te agnoui*, & paterno studio ac prouidentia mea prosecutus sum. Ps.1,8.Ps.144,3. cf. Am.3,2. Ex.2,25. tu ergo etiam me grato animo agnoscere debebas; *Kimchi*, coll. præced.v.4.cf. etiam Deut.4,35.39. Ion.*necessaria suppeditaui*, vt Onkelos idem verbum Hebræum reddidit Deut.2, 7. Sic etiam ad sensum LXX. & Ar. *paui te.* *m)* c.2,16. c.9,10. Deut.32, 10. *n) in terra siccitatum* vel *siticulosa*, in qua nec cibus nec potus, sed rerum omnium inopia tibi fuit. (1) Al. vt A.b.Ez. *inflammationum*. Cocc. *deliquiorum*.Forster i Lex. *luctuum*. sed rad. Ar. est *aridus*, *siticulosus fuit*; vt docuit Abuvvalid & R.Tanchum apud Pocock.p.734.LXX.& Ar.*in terra non habitata*.Sensus ergo est sec. S.*Ego misertus sum tui*, ac per inuia & horrida deserta te duxi, peccata & murmurationes tibi condonaui, in angustiis te liberaui, in fame & siti te sustentaui, ab hostibus defendi, legem meam tibi dedi &c. Hæc omnia tibi feci, quia *gratioso adfectu te cognoui* & respexi, donec te tandem in hanc optimam terram deduxi; in qua abundans pascuum haberes. *Tu vero*, saturatus hoc pascuo, *superbe mei es oblitus.* v. 6. *Neque enim per tantam eremi vastitatem, vbi non solum fruges & arbores vineæque, sed nec herba quidem gignitur, & nulla aquæ ardorem solis temperant, 40. annis poterat Israel ad terram peruenire Iordanis, nisi Dominus omnia præstitisset*; inquit *Hieron.* ℣. 6. *o) Secundum pascuum suum* Es.49, 9. sc. optimum & pinguissimum; *ita saturati sunt.* vel vt S. habet: *Quum* fuit ipsis *pascuum* optimum & abundans, *tum saturati sunt.* Vide de illo pascuo Deut.8,7.seqq. *p)* vid.Deut.8,12.c.31,20.Redarguitur, vt ad v.1.adnotauimus, *peccatum obliuionis Dei*; quæ autem *de saturitate* & *elatione cordis* dicuntur, partim sunt occasio, partim causa obliuionis. Idem nimir. hic dicitur, quod etiam prædixit Moses Deut.32,15.*S. q) saturati*, inquam, *sunt.* Repetitum verbum priore loco notat beneficium Dei; hic autem ipsorum scelus, quo affluentia illa bonorum ad luxuriam abusi sunt; *Riuetus*. Conf. Prou.30,9. *r) ita, vt extulerit se cor eorum*, aduersus Deum & verbum ipsius.cf.Deut.8,14.*s)* c.2,15.c.4,6.c.8,14.& sic, quod *Ion.* habet, *cultum meum reliquerunt* & corruperunt.cf.supra c.2,7.10. c.4,7. c.10,1. Deut.6,12.seqq. c.8,11. seqq. c.31,16.20. c.32,18. & 2 Reg.17,13.14. ℣. 7. *t)* Quia itaque ipsi contumaciter & superbe *obliti sunt mei* v.6.*ideo* tandem, qui singulari gratia mea eos cognoueram v.4.5. *factus sum & fui* (vid. 2 Reg.8,12. c.10,32. c.13,2. c.15,29 &c.) ac porro *futurus sum illis.* Præteritum est propheticum & continuatiuum, vt supra c.4,18. c.5,4.5. Ion. *Quapropter fuit ipsis Verbum meum.* *u) sicut leo*. LXX. aliique *sicut panther* cf.c.5,14. & rem Es.63, 7-10. item infra c.14,1. *x) sicut pardus* Es.11,6.Iunguntur autem sæpe in sacris & exoticis libris *leo & pardus*, tanquam animalia feritate homogenea. *y)* Hoc Ion.cum antecedd.coniunxisse videtur: *sicut pardus, qui insidiatur iuxta viam*; sed per accentus cum sequenti verbo cohæret. *z)* iuxta viam *speculabor*. Fut.a rad. שׁוּר c.14, 9. Num.23, 9. c.24,17. ita enim *pardi* solent, insidiosum animal.cf.Ier.5,6. Hab.1,8. Sic *Plinius* H. N. lib. X. c.73. *Insidunt*, inquit, *pardi condensa arborum, occultatique earum ramis, in prætereuntia desiliunt, atque e volucrum sede grassantur.* Al. vt Ab.Ezr. & R. Tanchum putant א esse radicale, coll.Prou.4,14. c.9, 6. c.23, 19. sic Pagn. & Vat. *iuxta viam tritam s. contritam*, quæ scil. ab hominibus, aut animantibus frequentetur & teratur. LXX. vero & alii: *in via Assyriæ*, quo scil. iuerant auxilia quæsituri c.5,13.14. c.7,2. Ier.2, 18.19. sed minus bene, & anomalica saltim scriptura illius nominis. ℣. 8. *a) Occurram illis* Gen.33,8 Es.34,14. sc. crudeliter. *b) sicut vrsus orbus*, vel (quia Hebr. nomen commune est) sec. Vulg. *quasi vrsa raptis catulis.* Ferocia enim vrsi maxima est, in orbitate inprimis & in fame. vid. 2 Sam.17,8. Prou.17,12. Thr.3,10. & copiose *Boch.* Hieroz. I.p.813.seqq.

k) cf.c.2,10. c.8,4. cetera ipsi auari ac iniqui c.12,8.9. *l) pro intelligentia* vel phantasia *sua*(1) inuentiquam vt Moses, qui omnes res sacras ex diuino mandato & typo faciebat. Ex.25, 40. Heb.8,5. *m) detestanda* nimirum *idola* c.4,17.c.8,4.c.14,9. Ier.44,19. *n) qua omnia & tota nihil*, nisi *opus fabrorum aut artificum* sunt. c.8.6. Es.40,19. Ier.10,3.9. sine omni vita, & multo magis sine divinitate, quam homo nulla arte aut industria sua vnquam efficere poterit. cf. c. 8,6. stupidi ergo sunt & stolidi, qui talia faciunt. cf. Es.44,9-20. c.46,5.seqq. Ier. 10,14.15. c.51,17. Hab. 2,19. Ps.115,4-8. Ps. 135,18. *o)* q.d. *vniuersitas eius* est, sc. idoli l. operis eorum. cf. Es.9,16. Ier.6,6. *p) istis* idololatris al. *de his*, vt Gen.20,13. *q) illi* (qui etiam homines nunc immolant) *dicunt*. Al. vt Raschi, Kimchi, Pagnin. subintell. *sacerdotes*. Ion. *falsi prophetæ*. Hieron. *sacerdotes & principes*. Schmidius autem per prosopopœiam h.m. *istis*, qui plura idola nunc colunt, & in his Molochum, cui etiam homines immolant, *illi*, patres eorum, qui vitulos tantum vel Baal coluerunt, *dicentes* essent, si viverent: *qui sacrificant homines*, omittant crudele istud sacrificium, & *vitulos* potius, vt nos fecimus, *osculentur*. *r) qui homines immolant* s.humanis hostiis litant. Sic veteres apud Kimchium, & R. Sal. item Hieron. Cyrill. Theodoretus ad ἀνθρωποθυσίαν id referunt; de qua cf. Leu.18,21. c.20, 2. Deut.12,31. c.18,10. &c. *Bochartus* autem Hieroz. I. p.357. cum Tremellio, Munstero, Kimchio aliisque id interpretari mavult: *sacrificantes hominum*, i.e. *ii hominum, qui sacra faciunt, vel quicunque hominum sacrificant*, coll. sim. constr. Es. 29,19. Rationem addit Vir summus: quia, cum in vitulis illis se

---

CAP. XIII, ℣. 2. כִּתְבוּנָם pro *Beth* præf. habent *Caph* 1.2.3.6.9.10.13.19.20. fe.5. & sic *MS. Pocokii*, cuius vide sis Comment. ֵ in Hos.p.725. כֻּלֹּה cum *Ktib* כלו 1.2. & *Mas. Erff.*
℣. 5. תַּלְאוּבוֹת sic 1.2.3.5.6.9. secund. *Mas.* 1.2. & *Erff.*

שכול ואקרע סגור לבם ואכלם שם כלביא חית
9 השדה תבקעם: שחתך ישראל כי־בי בעזרך:
י אהי מלכך אפוא ויושיעך בכל־עריך ושפטיך
11 אשר אמרת תנה־לי מלך ושרים: אתן־לך מלך
12 באפי ואקח בעברתי: צרור עון אפרים
13 צפונה חטאתו: חבלי יולדה יבאו לו הוא־בן לא

חכם Cccc עב א

c) & disrumpam, lacerabo. De vestibus dici solet, vt Gen. 37, 29. 34. 2 Sam. 13, 19. &c. cf. tn. Ioel 2, 13. Ps. 35, 15. & Mat. 7, 6. *d) clausuram* (2) Iob. 28, 15. *cordis, a. e. pericardium aut præcordia s. pectus eorum.* Quod non obiter esse prætereundum, monet *Boch.* Hieroz. I. p. 740. notant enim naturæ consulti, leonem præcipue cor appetere. At Munster. *lacerabo obstinatum cor eorum.* Tig. *perthnax cor eorum.* Sic Luth. it. Raschi, Kimchi. Abarb. vero confert Es. 6, 10. *e)* cf. Ier. 50, 17. c. 51, 34. *f) ibi, in via sc. in qua obseruabo eos.* exitium ibi, & inde paratarut ipsis, vbi & vnde illi securissimi futuri sunt. *S.* cf. not. c. 8, 9. *g)* cf. not. Es. 5, 29. *h) ac si fera agri discerperet eos.* vel *fera agri discerpet eos.* Comparate pergere debuisset, inquit *S. sicut bestia agri diffindam eos:* verum vt pateat, quod Deus omnia per media facturus esset, inprimis homines, hostes & crudeles, stilum inflectit & dicit, *bestia agri diffindet eos*, h. e. ego faciam, vt bestiæ agri diffindant eos. Conf. supra c. 2, 14. *i)* cf. c. 14, 1. 2 Reg. 2, 24. Hæc autem eo pertinent, vt sciamus, quam tremenda sint Dei iudicia, & quam *terribile* sit, *incidere in manus Dei viuentis* Hebr. 10, 31. cui hic ob summam directionem ac prouidentiam, & ob permissionem, etiam quæ hostium sunt, tribuuntur. Non enim hæc significant in Deo feritatem aliquam, (cum hæc vitium sonet) sed potentiam, cui resisti non potest.

℣. 9. *k) Perdidit te.* Hoc quidam accipiunt vt *nomen*, formæ *Schillem* Deut. 32, 35 *Dibber* Ier. 5, 13. *Kittir* Ier. 44, 21. cum suffixo. q. d. *Hoc perditio tua est.* Sic Vulg. Cocc. &c. Alii vt *verbum* 2. *pers. præt. Piel cum suff.* Sic Raschi: *Perdidisti te ipsum, o Israel; quia contra me prævaricatus es, rebellasti contra auxilium*

קמץ בז״ק

tuum. sic etiam Abarb. vel vt *S.* in Comm. p. 582. *Perdidisti te, o Israel, quando contra me, contra auxilium tuum te perdidisti.* Aliis vero minus anomalice *verbum est* 3. *pers.* h. m. *Id perdidit te, o Israel, quod contra me, contra auxilium tuum* præuaricatus es. Ita Kimchi aliique. Factum vero id est, vt optime ex seq. versu 10. obseruauit Schmidius, quando spreto Iehouah, Rege ac Domino suo, Regem instar gentium a Samuele postularunt, 1 Sam. 8, 5. seqq. Hic enim fons fuit exitii Israelis; cum Reges, peiores semper facti, Deum verum prorsus deseruerunt, & secum populum in superstitiones & idololatriam traxerunt: vnde caussæ & occasiones exitii, ex quo nec Rex nec Principes (quibus nimiam confisi sunt. vid. c. 10, 3.) eos liberare potuerunt. *Postquam nim. Deus* hactenus Israelitis multiplicem idololatriam v. 2. & obliuionem sui v. 6. exprobrauit, & grauissimas pœnas denunciauit v. 7. 8. *nunc ad initium* & fontem omnis mali & perditionis descendit, np. diffidentiam & desertionem Iehouæ in petitione Regis & principum v. 10. quasi vel sine his Iehouah auxiliari non posset, vel hi plus, quam Iehouah, valerent. *S.* Verba versus concisa & difficilia sunt, in sensu tu. non magnus est dissensus; nisi quod de industria nouum hic fingit *Gusset.* p. 367. destraxit te *vsbo* in me existens, in eo, qui est auxilium tuum, coll. Es. 3, 24. sed coacte, vt quisque facile animaduertit, qui verba legit & intelligit. *l) quod contra me, sc. fuisti* vel *rebellasti.* cf. supra c. 7, 13. Es. 1, 2. Ier. 2, 8. c. 3, 13. &c. *m) contra auxilium tuum.* respicit ad Deut. 33, 26. 29. cf. Ps. 33, 20. ℣. 10. *n) Vbi est?* ita LXX. Vulg. Ion. Syr. Merc. Drus. Cocc. S. aliique, item Abuvvalid, Ibn Iannai, & R. Tanchum apud Pocok. p. 747. est enim אהי *pro He* in medio a etiam & magis adspiratum, & idem quod איה Aiieh. cf. infra v. 14. Aliis *Ero*, frigido & contorto sensu. *o) Rex tuus*, in quo confidis c. 10, 3. & quem iam olim putasti te seruaturum. 1 Sam. 8, 20. *p)* Drus. S. aliique *nunc?* quod in nostra sententia oppositionem optimam facit inter tempus præsens, & præteritum illud, quo contra Iehouam auxilium suum peccarunt, & Regem petierunt. inquit *S.* Particula est *adiectiua plenissima, & in interrogationibus* adhiberi solita. vid. Gen. 27, 33 Iud. 9, 38. Es. 19, 12. *Nolmanno* in Ex. L. S. p. 46. *quorsum?* *q)* q. d. adsit nunc & *seruet te*, si possit. Non autem dicitur, quod nullum iam Regem habuerint, sed quod mox vna cum illis sit periturus, nec semet ipsum, multo minus alios, seruaturus. *S.* *r) in omnibus vrbibus tuis*, quippe quæ mox auxilio eius summopere opus habebunt, quando veniet hostis eas euersurus. cf. Mich. 5, 13. *s) & iudices tui* Es. 3, 2. sc. *vbi nunc sunt?* Merito autem per hos *S.* non intelligit summos illos Iudices, qui ante *Reges* a Deo dati fuerunt; sed nouos illos Principes & Ministros, qui Regibus subseruierunt. cf. supra c. 7, 7. Alii ipsos *Reges* intelligunt, coll. 1 Sam. 8, 5. *t) de quibus dixisti.* vid. 1 Sam. 8, 5. seqq. *u)* quum me Rege ac Principe tuo contentus ac felix esse potuisses. 1 Sam. 8, 9. c. 10, 19. *x)* cf. c. 8, 4. Exponitur hic (verba sunt *S.*) *quomodo se corruperit Israel, dum peccauit contra Iehouam, auxilium suum* v. 9. & Regem petiit. Sensus nimir. est: *Perdidisti te, o Israel, quando contra me, contra auxilium tuum* te corrupisti, Regem petendo. Id quod clare nunc docet euentus. *Vbi enim nunc est Rex tuus,* quem putasti te seruaturum? *seruet te iam!* Nonne vero exitii tui caussa proxima est? ℣. 11. *y) Dabam* itaque *tibi*, Israeli X tribuum, cum Iuda & Biniamino. Grotius ita: *Dedi* iam sæpius *tibi.* i. e. iratus peccatis vestris *sivi* vos per seditiones ac cædes mutare Reges pro lubitu. Sic Tarnou. *dare soleo.* & sic alii, coll. 2 Reg. 15. & 17. it. Es. 3, 4 Sed melius S. aliique id ad Saulum referunt. *Futuro* autem Ebræi in narrationibus sæpe *pro præterito s. imperfecto* vtuntur. vid. Ex. 15, 6. 7. Iud. 2, 1. *subintell. Vau* conuersiuo, vt supra c. 6, 1. *z) Regem*, proterue postulatum 1 Sam. 8, 5. 19. c. 10, 19. scil. Saulum, vt diximus. Nam neque Ierobeamum, (de quo id accipiunt quidam, coll. 1 Reg. 11, 9. &c.) neque Assyrium, neque vllum alium Regem a Deo petierunt: & illum quidem non in indiuiduo petierunt, sed constitutionem potius Reipubl. per Regem aliquem, qui perpetuos suos successores haberet. *S.* *a) in ira mea.* vid. 1 Sam. 12, 17. 19. Hoc autem non pugnat cum 1 Sam. 9, 16. vbi vide notata. Nam Deus vtique iratus fuit, quod se repudiassent, ne Rex esset; nihilominus tamen Regem dabat, sed ita, vt (quod Samuel eos monuit 1 Sam. 12, 14. 15. 24. 25.) si in viis Dei manerent, peccatum hoc ipsis condonaret; sin minus, id vindicaret, quod hic facit Israeli. *S.* *b) & nunc auferam* eum per Assyrios. Non enim ad Saulum hic respicitur, quod alii volunt, coll. 1 Sam. 31, 7. sed in genere ad Regem s. regiam dignitatem Israelis. cf. supra c. 1, 4. c. 3, 4. & verbum c. 2, 11. Gen. 14, 11. *c) in furore meo*, de quo cf. v. 7. 8. & supra c. 2, 5. 6. vt prædictum etiam fuit 1 Sam. 12, 14. 15. Pro *ingenti ira* vox Hebræa accipi solet. vid. supra c. 5, 10. quod optime huc quadrat: quia hic est ira auctior, quam fuit illa, quando datus est Saul &c. *S.*

℣. 12. *d) Nam ligata, colligata, & qs. in fasciculo aut crumena* (Prou. 7, 20.) *constricta est.* cf. supra c. 4, 19. Prou. 30, 4. seil vt B. *Hieron.* scribit: *Quomodo, si ligetur quid in sacculo, conseruatur & non perit ei, cui ligatum est; sic omnis iniquitas, qua in Deum peccauit Ephraim, colligata est ei & abscondita, & quasi in marsupio reseruatur.* Vid. Iob. 14, 17. *e)* cum aliis omnibus etiam hæc *iniquitas* impii & adhuc impœnitentis *Ephraimi*, qua Regem postulauit. v. 10. 11 cf. c. 7, 1. *Ligata* autem peccata dicuntur, quæ non remissa in pœnam retinentur, inquit *Riuetus*, coll. Matth. 16, 19. *f) reconditum est peccatum ipsius* Iob. 21, 19. np. in memoria & foro diuino. Ion. *seruata sunt ad vindictam omnia peccata ipsorum.* Non oblitus est Deus eorum, vt ipsi Dei erant obliti v. 6. cf. Deut. 32, 34. 35. Io. 17, 1. Rom. 2, 5. it. Ps. 50, 21. Ps. 73, 11. Coh. 8, 11. Dixerat nempe Dominus v. 11. quod Regem ipsis olim dederit in ira sua, & nunc ablaturus eum sit in excandescentia. Cogitari ergo potuit hic, & forte cogitat quiuis lector, an imputauerit Deus peccatum ante aliquot sæcula commissum tam longo tempore? Respondet itaque Deus; Vtique! Nam *ligata est iniquitas Ephraimi*, vt omnis, ita etiam ista vetus, nec cogitare debes, quasi iam oblitus sim. *S.* ℣. 13. *g)* Ideo *dolores* grauissimi, quales sunt *parturientis, venient ei.* αἱ ὠδῖνες ὡς τικτούσης. 1 Thess. 5, 3. Ion. *Anxietas & tremor venient super eum, sicut dolores super parturientem.* cf. Es. 26, 17. Ier. 4, 31. c. 30, 6. c. 49, 24. c. 50, 43. Mich. 4, 9. 10. Ps. 48, 6. Iob. 39, 3. *Effectus* hic est s. *euentus istius colligationis & reconditionis peccatorum* v. 12. *h) Ipse enim filius est*, cf. Es. 1, 2. Ier. 31, 20. Mal. 1, 6. Rom. 9, 4. al. *ipse enim est sicut insipiens filius* s. fœtus in vtero, qui nasci vult ante iustum tempus & maturitatem. *i) non sapiens* c. 14, 10. sed e contrario maxime *insipiens* & stultus, dum neglecto me v. 6. Rege ac Domino suo v. 4. 5. non solum alium Regem dudum postulauit v. 9. 10. sed nunc plures etiam nefandos deos sibi colendos constituit v. 1. 2. neque etiam vera pœnitentia intercedit, & tristem illum euentum aut pœnas v. 3. 7. 8. auertit, sed adhuc etiam *strociter agit*, nec legibus meis contineri se sinit v. 15. cf. Deut. 32, 6. 29. & infra c. 14, 10.

verbis difficultas erit, inquit S. p) de so lytro s. pretio redemtionis liberabo eos. c.7,13. vid. Ps.49, 8. 9. 16.

חכם כי־עת לא־יעמד במשבר בנים׃ מיד שאול אפדם 14
ממות אגאלם אהי דבריך מות אהי קטבך שאול נחם
יסתר מעיני׃ כי הוא בין אחים יפריא יבוא קדים רוח טו
יהוה ממדבר עלה ויבוש מקורו ויחרב מעינו הוא
ישסה אוצר כל־כלי חמדה׃

CAP. XIV.

תאשם שמרון כי
מרתה

& not. 1 Sam. 14, 45. cf. etiam Ier 31,11. 1 Cor.6,20. 1 Petr.1,18.19. Heb.2,14. &c. *Suffixum* autem verborum non est exclusiuum, sed *inclusiuum*, h. e. non referendum tantum ad Ephraimitas, sed ad omnes etiam filios in matrice V. T. stantes, immo ad omnes etiam homines. cf. Act. 13, 46. 1 Tim. 2,4.5.6. Marc.16,15.16. &c. q) *a morte*, sc. secunda & *aeterna* Es.28,15. Heb.2,15. Apoc.2,11. c.20,6. c.21, 8. ita vt *mors naturalis*, cui omnes subiecti sunt Sirac.41,3. Iob.14,14. &c. meis sit transitus ad meliorem & aeternam vitam Ioh.11,25.26. c.14,19. &c. cf. 1 Cor. 15, 26. 2 Tim.1,10. & not. Es.25,8. r) *tanquam Goel* Iob.19,25. i. e. *cognatus & vindex eorum* Leu.25,25.26. Num.5,8. c.35,12.19. Deut.19,6.12. Ruth.3,9 12. *redimam & vindicabo eos*. cf. not. Es.41,14. c.43,1. & Hebr.2,11.13. seqq. Verba haec, inquit S. in proprissima sua significatione sumuntur, quae notant *redemtionem per pretium*; sicut quando seruus pecunia, vel cognatus a cognato redimitur e seruitute, e captiuitate, vel ab ipsa morte. Hanc redemtionem Christus praestitit, dum mortem pro omnibus gustauit Heb.2,9.14.15. & pretium redemtionis exsoluit Mat.20,28. 1 Tim.2, 6. 2 Cor 5,19.20. atque ita factus est *pestis morti & exitium inferno*, vt sequitur. s) *Vbi* tunc erunt? vt v.10. Sic LXX. Syr. Ar. Tig. Trem. item R. Tanchum & Abuvvalid apud *Pocok.* p.758. & sic Apostolus 1 Cor.15,55. Al. *Ero*. quod in nostra connexione optime quadrat; inquit S. t) *pestes tuae*, a sing. *debher* Ex.9,3. &c. *Pluralem* de omnis generis pestibus accipimus, inquit S. quia Christus pro omnibus satis fecit, & omnes aboleuit. Conf. *mortes* Es. 53, 9. LXX. ποῦ ἡ δίκη σου, θάνατε; qs. a singulari *Dabhar*, verbum, *caussa*, vt Ex.14,14. Paulus autem id reddidit κέντρον, *aculeus, stimulus*, quod cognatum Hebr. *darbhan* 1 Sam. 13, 21. Coh. 12,11. & Arab. *Dabberah* significat. Vnde etiam nonnulli Hebr. *Debherah*, i. e. *Apis*, dictum volunt, quia haec *aculeata* est. vid. Hilleri Onom. S. p.794. & Pocok. ad h.l. p.758. seq. u) S. *ero pestes tuae, o mors!* Elegantissima locutio, inquit S. qua res, vt prius erat, inuertitur. Nam mors ante Christum, quando saeuit per pestiferos morbos (vt alios taceamus, includamus tamen) aeternum occidit homines, & infernus aeterna morte s. caede interficit. Sed rem Christus ita inuertit, vt ipse fiat pestis morti, & aeternum exitium inferno, quando ipse in morte & in inferno fuit. x) *vbi?* al. *ero*; vt modo diximus. y) *excidium s. exitium tuum*. (1) cf. cognatum Es. 28, 2. quod etiam Ps. 91, 6. cum *peste* iungitur. Paulus d.l. ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος, s. *victoria*, *qua exitium* aeternum hominibus intulisti. LXX. ποῦ τὸ κέντρον σου; ex Arabismo, quod Apostolus priore loco adhibuit, vt dictum est. z) *o inferne!* Elegans *prosopopoeia*, qua mortem & infernum, duos *Antagonistas*, humani generis hostes 1 Cor. 15, 26. & peccatorum reges, ad pugnam prouocat Redemtor, suamque victoriam denunciat, quam obtinuit iuxta officium *Sacerdotale*, *Propheticam* & *Regium*; inquit Vrsinus ad h.l. p. 319. a) *poenitentia*, s. *animdo*, vt sc. me promissae redemtionis poeniteat. (1) cf. Ps.110,4. Ps.89,35.36. b) *remota est & abscondita ab oculis meis* Es.65,16. quia sacrosanctum & immutabile, nec conditionatum hoc meum redemtionis decretum est. cf. Num. 23, 19. Rom.11,29. Quomodo de Messiae redemtione ex inferno hunc locum acceperint veteres Iudaei, vide sis apud *Raym.* in Pug. f. 3. ed. Lips. p.606.

℣. 15. c) S. *Quia* itaque *ipse Ephraimus* v.13. filius insipiens; qui in matrice filiorum non persistit, sed ad idololatriam prorumpit. v.13. d) *inter fratres*. tribus sc. Israelis in genere, & in specie Iudam & Beniamin, qui saltim tam feroces nondum erant. Videtur respici ad *filios* v. 14. qui in eadem cum ipso V. Testamenti matrice erant, inquit S. Conf. c. 10, 11. e) *ferox est s. ferociter agit*, sicut *fera* vel *onager* (1) semel tantum occurrit in sacris litteris, vt plura talia, & recte ita cum S. nostro id interpretantur Abuvvalid et R. Tanchum apud Pocok. p. 764. coll. supra c.8,9. Adde Gen.16,12. Ier.2,24. Iob.11,12. Obscurum autem reddiderunt hunc locum dissensiones Interpretum, qui partim a scopo, partim ab analogia grammatica verborum aberrarunt. e.c. Tig. *Quoniam ipse* Christus *inter vireta* (ita malo plerique Iudaei, qs. a sing. אחו Gen. 41, 2. 18. Iob. 8, 11.) *florebit*. al. *Quia ipse* Ephraim *inter fratres* Israelitas adhuc *fructum fert s. flores*, qs. idem sit cum פרה, & allusio ad nomen *Ephraimi* Gen.41,52. c.48,19. quam nihilominus etiam nos admittere possumus; quippe quae etymon non vbique declarat; vt diximus ad Ier.51,1. Grotius ita: *Quia ipse prae fratribus* (Iudaeis & Beniaminitis) *multiplicanit peccata* &c. LXX. Vulg Syr. & Ar. ex signif. verbi Arab. Quia ipse *diuidit* & regnum diuisum habet a Iuda & Beniamin, &c. cum quo conf. c.8,4. f) Ideo *veniet Eurus* c.12,2. ventus herbis inimicus & noxius ac torrefaciens. vid. Ez.19, 12. Ion. 4, 8. & not. Es. 27, 8. *Eurus* hic non alius est, quam hostis *Assyrius*, qui cum *Euro* comparatur, propter rigorem; & cum vento, *qui ascendit e deserto*, propter ingentem impetum. S. g) *ventus* ab ipso *Domino missus*. cf iterum Es.27,8. c.40,7. Ps.48,8. Sicut Assyrius alibi etiam *securis Dei* dicitur. Es. 10, 5. 15. cf. etiam Ier. 51, 1. h) turbulentus & rapidus. cf. Es.21,1. Ier.13,24. Iob.1,19. i) & *cum pudore ipsius exarescet*. c.10,6. Ioel 1,10. Ez.19,12. k) *scaturigo ipsius* Ier.51,36. l) & *exsiccabitur* Es 19, 5. m) *fons ipsius*, vt respublica eorum funditus euertatur. cf. supra c. 9, 16. it. 2 Reg. 3, 25. n) *ille*, hostis cum vento comparatus, *praedabitur*. Ps. 44,11. 1 Sam. 13, 1. o) *thesaurum*. cf. c. 2, 10. c. 12, 9. Ier. 15, 13. Prou. 10, 2. p) *omnium pretiosorum*. Ier. 25, 34. Nah. 2, 10. 2 Par. 32,27. cf. supra c. 8, 5.

CAP. XIV. ℣. 1. q) Tig. *Deliquit*. Ion. & Syr. *Rea est*, sc. multiplicis idololatriae c. 13, 1. 2. & scelerum, ideoque *luet ob reatum suum* Es.24,6. & tandem *deuastabitur*, vt habent LXX. S. &c. Conuenit enim significatio huius verbi nonnunquam cum cognato שמם. vid. Ez.6,6. Ioel 1,18. Al. generali notione: *turpiter vitiabitur*. ap. per abbsolutionem. Ar. *interibit*. r) *Samaria* vrbs & ciues, qui aduersus Deum suum rebellarunt. cf. c. 7, 1. Hic vltimus est & crudelissimus effectus aduenientis *Euri* s. Assyrii hostis c. 13, 15. Arcte itaque cohaeret hic versus cum antecedd. & a plerisque interpp. praecedenti capiti accensetur. Ceterum eadem Samaria, quum e ruinis suis surrexisset, posthac ab *Hyrcano*, Simonis Maccabaei filio, pontifice & Ethnarcha Iudaeorum, per integrum annum oppugnata, tandem capta & solo aequata fuit, ductis illo torrentibus, quorum eluuie ita cuncta foedata sunt, vt ne vestigium quidem vrbis superesset; vt refert *Iosephus A. I.* lib. 13. c. 18. Instaurans vero eam tandem *Herodes*, in honorem Augusti *Sebasten* vocari voluit, vt testatur *Euseb.* in Chron. Casum eius ad Constantinopolin a Turcis expugnatam retulit *Gurtlerus* in Theol. Prophet. p. 757. quod hic tantum indicamus. s) *quia rebellis fuit*. Deut. 21, 18. 20. Thr. 1, 18. Sic LXX. Ar. &c. Al. vt Vulg. Tig. Munst. *exacerbauit Deum suum*, coll. c. 12, 15. sed inuita constructione & *forma verbi*.

k) *quia*. al. *quod*. Quae sequuntur, varie accipiunt. Potiora tantum dicemus. (1) Tig. *alioqui non diu stetisset*, al. *non tam diu staret*) *in partu filiorum*, s. in loco, unde erumpunt filii (quasi foetus sibi non consulens, neque ex vtero erumpens) sed seria ac sincera poenitentia se quam primum ex angustiis suis expediret. (2) Lud. de Dieu h. m. *quia tempus est, vt non maneat in ore matricis filiorum*, sed vt mature resipiscat &c. Nos vero (3) cum Schmidio: *insipiens est, quia tempus* definitum *non permanet in vtero filiorum* vsque ad iustam suam maturitatem, seu N. T. tempus, quo eos *liberabo ex potestate inferni* &c. v. 14. l) iustum *tempus*. cf. Mich. 5, 2. Ps. 102, 14. Gal.4, 3.4. m) *non persistit* aut manet, expectans in vera poenitentia, spe ac fide. cf. Hab. 2, 1. n) *in matrice*, vel *vtero filiorum* 2 Reg. 19, 3. Es. 37, 3. in quo sub vmbris V. T. Ecclesia vsque ad Christum custodita fuit. Gal. 3, 23. cf. etiam Gal.4,27. & Es. 46, 3.

℣. 14 o) Quando nimirum *e manu & potestate inferni* (proprie sic dicti, vt Es. 28, 15. Ps. 9, 18. cf. Ps. 86,13.) cui ob peccata omnes homines subiecti sunt. Ps. 89, 49. Rom.5,12.17. &c. Citat autem hunc locum Apostolus 1 Cor.15,54. seqq. de Christo, & victoria eius de inferno ac morte. Vnde non dubium est, promissionem de N. T. hic haberi, & describitur tempus illud V. T. v. 13. *a termino ad quem*. Sensus itaque & nexus hic est: *Ille filius est non sapiens, quia non persistit in matrice filiorum per & ad illud tempus*, quo *e manu inferni liberabo eos* &c. Id quod est tempus N. T. quod fideles V. T. expectare debebant. Ita locus noster proprie & sine omni tortura de solo N. T. loquitur, & toto quidem, vsque dum mors etiam ipsa abrogabitur; vt recte eam & ad litteram allegauerit Apostolus, nec in

CAP. XIV, ℣. 1. תאשם per Mon. 1. 2. 3.

מרתה באלהיה בחרב יפלו עלליהם ירטשו והריותיו
2 יבקעו׃ שובה ישראל עד יהוה אלהיך כי
3 כשלת בעונך׃ קחו עמכם דברים ושובו אל־
יהוה אמרו אליו כל־תשא עון וקח־טוב ונשלמה
4 פרים שפתינו׃ אשור לא יושיענו על־סוס לא נרכב

ולא

s) contra Iehouam Deum suum c. 13, 4. Ion. contra Verbum Dei, dum sc. contra verbum, fœdus & admonitiones eius ad alios deos defecit, quod in mente habuit Ar. MS. apud Pocok. p. 768. dum ita vertit: quia rebellauit per idola s. cum idolis. u) sc. ciues Samariæ, & qui eo confugerunt. cf. c. 7, 16. c. 9, 13. x) c. 10, 14. 2 Reg. 8, 12. Ps. 137, 9. y) & fœtæ s. grauidæ eius mulieres, sc. populi Samaritani. Iod mobile, quod hic nonnullos offendit, habet etiam specialiter in Perilah Ps. 128, 3. & in Bechilah Thr. 1, 16. z) discindentur. vide similem barbariem & crudelitatem 2 Reg. 8, 12. c. 15, 16. Am. 1, 13. Partus autem cum matribus grauidis verbo masculino includuntur, ait S. Non autem dubium est, quin quæ Deus hic minatur, omnia sint impleta per Salmanasserem: licet in breuissima eius rei historia 2 Reg. 17, 6. speciales hos casus non recensitos legamus. Aut putandum, Israelitas in ipsa tandem calamitate (quum triennium duraret obsidio) resipuisse, & mitigationem saltem pœnarum obtinuisse. coll. Ier. 18, 7. 8. Ez. 33, 14. Ioel 2, 14. Ion. 3, 9. 10. &c. Ad resipiscentiam certe ipsos serio adhuc excitat Deus v. 2. seqq. nec frustra eam fore, gratiosissimis promissis fidem facit v. 5-9. atque sic tandem insigni epiphonemate vaticinium suum Propheta concludit. v. 10.

℣. 2. a) Conuertere itaque o Israel, ad Iehouam Deum tuum. c. 12, 7. Zach. 1, 4. &c. Ita namque faciendum necessario tibi est Hos. 2, 9. si promissæ a me salutis æternæ c. 1, 7. c. 13, 14. & gratiæ, ad quam ego propensissimus sum c. 14, 5. seqq. particeps fieri cupis. Incipit hic sec. S. diuisionem, X. Concio, & finalis Prophetæ vel ipsius Iehouæ, Filii Dei, exhortatio ad Israelem pro pœnitentia serio agenda, tanquam vnica via & remedio ad salutem; coniuncta cum suauissimis promissionibus euangelicis, post seuere denunciatas rebellionis & idololatriæ ipsorum pœnas v. 1. c. 13, 7. 8. 15. &c. vt, pereunte Samaria -- Israel, qui infirmatus est siue corruit in iniquitatibus suis, reuertatur ad medicum, & recipiat sanitatem, vel stare incipiat, qui corruerat &c. vt scribit B. Hieron. b) In oppositione ad Iudam & Beniamin Regnum Israeliticum s. X. tribus in nostro Propheta denotare solet. vid. c. 1, 4-7. c. 4, 15. &c. Quia vero excidium eius certo prædictum fuit c. 13, 1. 7. 11. 15. c. 14, 1. &c. ideo R. Sal. ad Israelitas in terra Iuda superstites, alii ad ipsos Iudæos hæc dicta volunt; vt hi saltim exemplo & pœnis illorum saperent. Al. prædicari hoc piis & electis, in populo residuis, quod tamen ad vniuersos potius pertinere arbitramur: proposita omnibus seria gratia Dei, modo resipiscerent illi Ez. 18, 21. 22. 23. &c. Interim malumus, inquit S. hanc totam concionem ad N. T. & ad Christum referre: quo tempore futurum erat, vt etiam Israeli inter gentes disperso, hæc concio pœnitentiæ mittenda, & plurimi ad Christum Deum suum conuertendi essent. - Imperatiuum autem accipimus pro futuro; Reuertere, pro Reuerteris tamen tandem aliquando sub Messia &c. Nam Propheta (sic pergit post alia Vir B.) eleganter se sistit in persona prædicatoris N. Testamenti &c. Sed vt lubenter, quod de conuersione Israelis ad Christum dictum est, agnoscimus ex coll. c. 2, 1. 2. c. 3, 5. c. 11, 10. 11. ita dura omnino ab initio sermonis eiusmodi foret enallage. Itaque nos quidem hæc omnia subordinanda putamus, vt supra c. 2, 3. c. 6, 1. &c. Nam ad vsum præsentis auditorii sui hæc vtique etiam dixit & scripsit Propheta. Atque hac mitigatione pœnarum (qualis supra c. 2, 1.) non tantum pertinaces reddebantur prorsus inexcusabiles, sed paucæ quoque piorum reliquiæ sub horrendis illis calamitatibus aduersus desperationem sustentandi atque erigendi fuerunt. Conf. Ier. 3, 6. 8. 12. seqq. 2 Par. 30, 6--9. c) idem quod אל el, sec. Kimchium, coll. Deut. 4, 30. c. 30, 2. Ioel 2, 12. Terminum conuersionis ad quem clarissime indicat: q. d. vsque ad; i. e. non aliquatenus, sed perfecte conuertere, non desistens, donec Deum contingas. cf. alia constr. c. 12, 7. d) ad Iehouam, qui non tantum iure & ex creatione, sed inprimis ex fœdere & adoptione, ac pronissimo erga te affectu, Deus tuus est, adeoque sine dubio pœnitentem te in gratiam recepturus, S. Conf. not. c. 1, 9. c. 4, 6. e) Ratio mouens ad pœnitentiam, vt c. 6, 1. f) impegisti ac corruisti, & spiritualiter & politice. c. 4, 5. cf. not. c. 5, 6. & Es. 3, 8. g) c. 5, 5. c. 9, 7. nec quisquam alius, præter Iehouam, te seruare aut restituere potest. Ergo vel nunc tandem serio resipisce ac conuertere. ℣. 3. h) Sumite vobiscum verba. cf. similis constr. Gen. 31, 23. c. 48, 1. Ex. 14, 6. Ios. 8, 1. 1 Reg. 1, 33. c. 11, 18. loco muneris aut victimarum. Gen. 43, 11. 12. 1 Reg. 8, 8. coll. Mich. 6, 6. Al. obsequioso animo recipite & sumite vobiscum, nec obliuioni mandate vel negligite verba mea, coll. Prou. 1, 3. c. 2, 1. c. 4, 10. Iob. 22, 22. & Luc. 2, 19. 51. Heb. 2, 1. Sed Schmidio sumere secum verba est præmeditari, quid dicendum sit, idque in prompta memoria retinere, vt quum loquendum est, sine hallucinatione ex ea depromatur. i) Quæ ista verba, vel summa saltem eorum sit, mox sequitur: & dicite, omnem aufer iniquitatem &c. quod bene expressit Lutherus, suppleto demonstratiuo. S. Tradi namque putant formulam precum pœnitentibus; vt Matth. 6, 9. Luc. 11, 2. Num. 6, 23. Ion. Adferte vobiscum verba confessionis. Non postulat Dominus (inquit Kimchi ad h. l.) a vobis in pœnitentia argentum & aurum, neque holocausta, (quæ idolis suis magno sumtu Israelitæ profundebant c. 2, 10. 15. c. 10, 1. c. 12, 12.) sed verba tantum bona, quibus confiteamini iniquitates vestras. k) & ita, vt iam dictum est v. 2. conuertimini ad Iehouam toto animo, nec labiis tantum vestris; vt bene iterum Kimchi. cf. c. 2, 9. c. 3, 5. c. 6, 1. Ioel. 2, 13. l) cf. similis constructio Es. 48, 20. Ier. 31, 7. Ps. 66, 3. 1. Par. 16, 35. m) omnem; vt Ps. 51, 11. quia frustra partem ignosceret, si vel vna superesset, cuius nomine rei essemus apud Deum. cf. Ps. 103, 3. Ps. 130, 8. Gal. 3, 10. Iac. 2, 10. Matth. 18, 32. Col. 2, 13. n) aufer iniquitatem nostram v. 2. qua vt onere grauati sumus Ps. 32, 1. Ps. 38, 5. Matth. 11, 28. o) & accipe, da ac profer (Gen. 18, 5. 1 Reg. 17, 10. Ps. 68, 19. coll. Eph. 4, 8.) bonum; non certe in nobis, in quibus bonum aliud nullum reperit, quam quod ipse posuit. Rogatur itaque Deus, vt bonum de suo accipiat, quod nobis conferat; Boch. Hieroz. I. 414. Tarnouius iustitiam Christi intelligit pro pœnitentibus acceptandam; quem nos sequimur, inquit S. in hunc sensum: & accipe bonum nostræ iniquitati oppositum, iustitiam, quam pro nobis in fide offerimus; non nostram tamen, sed Christi. Conf. supra c. 3, 5. p) & reddemus grati pro illis beneficiis tuis. Ps. 50, 14. q) Vulg. vitulos, al. iuuencos. cf. Ps. 51, 21. LXX. quibuscum faciunt Syr. & Ar. καρπὸν χειλέων ἡμῶν. sic Heb. 13, 15. eodem sensu. Nam καρπὸς ita pro oblatione sumitur, vt κάρπωσις, κάρπωμα, it. ὁλοκάρπωσις & ὁλοκάρπωμα pro sacrificio & holocausto in Græca versione passim occurrunt. Boch. l. c. r) Vulg. aliiq; labiorum nostrorum. q. d. reddemus vitulos, nempe labiorum nostrorum, subintell. constructo ad præcedens nomen absolutum, vt Iud. 18, 14. Ez. 11, 16. c. 40, 15. &c. al. q. d. pro iuuencis reddemus labia nostra; i. e. confessionem, laudes & gratiarum actiones, quas bouis immolati loco habeas. Ita Ar. MS. apud Pocok. p. 775. reddemus loco oblationis victimarum sacrificia labiorum nostrorum. Oblationes scil. N. T. conuenientes. cf. Es. 61, 6. Ps. 51, 21. 1 Petr. 2, 5. Quod sacrificiorum genus tamen etiam sub œconomia legis Deo longe fuit acceptius, quam boum sacrificia; inquit Boch. l. c. coll. Ps. 50, 8-14. 23. Ps. 51, 17. 18. Ps. 69, 31. 32. Ion. & sint verba labiorum nostrorum accepta penes te, tanquam boues in beneplacitum super altari. cf. Ps. 141, 2. & supra not. ad c. 6, 6. ℣. 4. s) Syr. præmittit, Et dicite, Assyrius &c. sc. Rex & populus; in quo male confisi sumus. vid. c. 5, 13. c. 7, 11. c. 8, 9. c. 12, 2. Ion. Reges Assyriæ non saluabunt nos. t) Respicit Propheta ad hoc, quod sæpius in Israelitis redarguit; quando in angustiis suis fœdera cum Assyriis fecerunt, vt ipsis auxiliarentur. Vbi vero Assyrii eos non seruarunt, sed tandem perdiderunt. S. Cf. supra c. 5, 13. 14. Ier. 3, 23. Ps. 33, 16. 17. u) super equis, quibus superbiuimus. cf. c. 1, 7. Es. 2, 7. Prou. 21, 31. Iob. 39, 19. seqq. x) non equitabimus; neque in nostris viribus, nec in aliorum auxiliis fiduciam ponemus. cf. c. 10, 11. Es. 30, 16. Ion. & super curribus vel ascensoribus equorum non confidemus. cf. Ps. 20, 8. Al. & super equos Aegyptios non conscendemus, nec eorum auxilium, vt supra c. 7, 11. implorabimus, quia hoc etiam præsidium vanum est. Es. 31, 3. Sic Raschi, A. b. Ezra. Abarb. Hieron. &c. coll. Es. 30, 2. c. 31, 1. Sic S. Notandum est, inquit, quod Aegypti equis abundauerint (cf. Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28.) & equites fere bellauerint (cf. Exod. 14, 6. 7. 9. c. 15, 1. &c.) Super equis itaque Israelitæ equitarunt, quando equites, currus & equos conduxerunt, & ex fœdere in auxilium aduocarunt.

ℑ. 1. בחרב יפלו sic 2. 5. 6. 9. 20. cum præf. Vau 6. 9. 20. sic ב in 5. ℑ. 3. ושבו defect. sc. 1. 2. 3. sec. Mas. 1. & Erff. ואמרו 3.

וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ
ה יְרֻחַם יָתוֹם׃ אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב
6 אַפִּי מִמֶּנּוּ׃ אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ
7 שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃ יֵלְכוּ יֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ
8 כַּלְּבָנוֹן׃ יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגֶּפֶן זִכְרוֹ
כְּיֵין

y) nec dicemus vltra, vt stolide fecimus. cf. supra c. 2, 7. Promittunt per euecantiam in fide & cultu veri Dei. *S.* *z) o immo nofier!* conf. Ef. 42, 17. c. 44, 17. *a)* cf. c. 8, 6. c 13, 2. Ief. 2, 20. Infaniam illam agnofcemus & deteftabimur. *b) quia.* vt Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23 c. 15, 15 20. *c in te*, Messia ac Seruatore nostro solo, & nullo alio, vid. c. 1, 7. Ef. 45, 17. 24. &c. *d) misericordiam consequetur* & seruabitur. Respicit ad c. 1, 6. 8. c. 2, 3. cf. Ef. 9, 16. c. 54, 8. Prou. 23, 15. *e) orphanus* f. *pupillus*, qui omni ope destitutus. cf. supra c. 5, 15. Pf. 10, 14. 18. Pf. 68, 6. Iob. 29, 12. Thren. 5, 3. & Exod. 22, 21. 22. Deut. 10, 18.

℣. 5. *f)* Ego vero *fanabo*. Respondet Christus ad pœnitentium petitionem v. 3. *omnem aufer iniquitatem*; & exponit, quod, & quomodo pœnitentes Israelitas fit fuscepturus. Est ergo *fanatio* hæc *spiritualis*, saltim principaliter, vt fupra c. 6, 1. Ef. 6, 10. Ier. 3, 22. Mal. 3, 20. Luc. 1, 77 c. 5, 31. c. 24, 47. cf. etiam fupra c. 5, 13. c. 7, 1. c. 9, 16. quemadmodum fupra c. 3, 5. prædixit Propheta, quod Ifrael fe tandem fub N. T. ad Chriftum effet conuerfurus; fic nunc prædicit, quod Chriftus ipfos mifericorditer & humaniter fufcepturus fit & fanaturus. Eftque infignis hæc promiffio, non conditionata, vt multi putant, fed quæ rem dicit certo futuram. *S.* *g) auerfionem* & *apoftafiam eorum* h. e. idololatriam & peccata, quibus a me auerfi funt. c. 11, 7. 10. Ier. 2, 19. Ion. *Recipiam eos in conuerfione ipforum, & ignofcam peccatis eorum.* *h) amabo eos* refipifcentes, vt antea feci c. 3, 1. c. 11, 1. Mal. 1, 2. conftanti & æterno amore Ier. 31, 3. *i) vltro, fponte* ac *munifice*, animo benigno ac liberali, gratuito amore, ac proprio gratiæ meæ motu. Eph. 1, 5. 9. 11. 1 Ioh. 4, 10. ficut pater miferetur filiorum Pf. 103, 13. Luc. 15, 20. fine

fine vllo merito ipforum; vtpote qui iram & odium meum meriti erant, fupra c. 9, 15. 17. Ad rem cf. etiam fupra c. 2, 16. 21. 22. 23. & ad vocem Pf. 68, 10. Ezr. 3, 5. &c. fubiatell. ב præf. quod extat Pf. 54, 8. Ion. *miferebor eorum, quum conuerfi fuerint, liberali animo.* Rafchi: *fponte Spiritus mei.* cf. Pf. 51, 14. Refpondet ad illud pœnitentium v. 3. *& accipe* ac confer *nobis bonum.* *k) quia auerfa eft* Ier. 2, 35. fcil. in vera pœnitentia ac fide ipforum. *l) ira mea*, quæ accenfa fuerat peruicacia eorum. c. 8, 5. *m) ab ipfo* fc. Ifraele, populo meo; ita vt non amplius recordaturus fim peccata eorum. cf. Mich. 7, 18. feqq. Pf. 103, 8. feqq. ℣. 6. *n) Ero.* Ion. vt fæpe, *Erit Verbum meum.* Confequentia & effectus illius *fanationis & amoris* Chrifti v. 5. hic fubiiciuntur. Continuat namque Chriftus fermonem fuum & promiffionem, fed continuis tropis & fimilitudinibus per duos verfus. *S.* *o) ficut ros*, qui, vbi pluuiæ rariores, copiofe cedens, terram fœcundat. marcida germina recreat & crefcere facit. cf. c. 6, 3. Deut. 32, 2. Ef. 26, 19. Pf. 133, 3. Prou. 19, 12. Significat itaque, vt *Riuetus* habet, gratiam iuftificationis, regenerationis & fanctificationis in Chrifto liberaliter communicandam ad nouam vitam. conf. Mich. 5, 6. Contrarium eius eft, quod fupra dictum c. 13, 15. *p)* vero & fpirituali *Ifraeli.* Rom. 9, 6. 7. 8. Gal. 6, 16. *q)* vnde nouis viribus inftructus *efflorefcet, florebit* v. 8. Ef. 27, 6. c. 66, 14. in horto f. Ecclefiæ Dei Pf. 92, 13. 14. *r) ficut lilium* Ef. 35, 1. 2. Cant. 2, 1. 2. pulcherrime (Mat. 6, 28. 29. coll. Eph. 5, 27.) & copiofiffime. *Lilio* enim *nihil fœcundius effe*, ait *Plinius*, vna radice quinquagenos fæpe emittente bulbos. H. N. lib. 21. c. 5. *s) & iaciet.* extendet & incutiet in terram, i. e. *defiget ac diffundet radices fuas*: ita vt, inhabitante Chrifto in cordibus ipforum, ipfi fint in illo & in caritate ipfius radicati ac fundati, Eph. 3, 17. 18. Col. 2, 7. nec euelli poffint Am. 9, 15. Oppofitum vide fupra c. 9, 16. cf. etiam Ef. 37, 31. *t) ficut Libanus*, h. e. fec. Ion. & plerofque per metonym. *ficut arbores Libani.* cf. v. 7. 8. Ef. 35, 2. c. 60, 13. Pf. 92, 13. Al. *radices fuas iaciet vt Libanus*, i. e. veluti mons Libani, ita auxilio diuino firmatus ipfe ftabit immotus ac femper florens; coll. Pf. 125, 1. Mac. 16, 18. ℣. 7. *u) Ibunt* f. *crefcendo pergent* & longius progredientur, *diftendent ac diffundent fe.* Ier. 12, 2. *Eunt rami*, inquit *S.* quando longi & magni magis magisque fiunt, quomodo etiam fefe extendunt. Alii iam effectus cœleftis illius roris v. 6. & operationum eius hic fequuntur. *x) rami* f. *fureuli eius* Ef. 53, 2. Ez. 17, 22. Pf. 80. 12. Iob. 8, 16. fc. *Ifraelis Dei*, f. Ecclefiæ v. 6. al. *cuiusque* eorum. fic *S.* Ion. *Multiplicabuntur* f. augefcent *filiis & filiabus* f. *progenie*, vt Grotius habet; ita R. Sal. & Abarb. quod in fenfu fpirituali accipimus, coll. Ef. 49, 21. 22. Ioh. 3, 6. 1 Petr. 1, 23. At *S.* Nobis autem, inquit, *rami hi* effe videntur aliquid eorum, quæ ad ipfos fideles pertinent, & in ipfis inueniuntur: nim. *augmenta fidei* inprimis *& charitatis*, & quarumcunque *virtutum* Chriftianarum; quando fideles ad perfectionem fubinde maiorem pergunt & contendunt; coll. Phil. 3, 12. feqq. adde Col. 1, 10. Gal. 5, 22. 2 Pet. 1, 5 -- 8. *y) & erit*, 1. *ita vt fit ficut olea* vel *ficut oleæ.* quæ, vt *Cyrillus* habet, eft ἀειθαλὴς & ὀυκαρπος, *femper viridis & fructibus referta.* cf. Iud. 9, 9. Ier. 11, 16. Pf. 52, 10. Pf. 128, 3. it. Pf. 1, 3. ὁ. ὡς ἐλαία κατάκαρπος. fic Ar. & Syr. *ficut olea fructibus fuis decorata.* At Ion. longius a textu: *& erit fplendor eorum, ficut fplendor candelabri fancti*, procul dubio ex Leu. 24, 2. quod cf. Phil. 2, 15. Mat. 5, 16. Zach. 4, 11. 12. *z) gloria, excellentia* f. *decor eius.* Iob. 40, 10. Dan. 10, 8. *Honor* autē f. *gloria oliuæ* funt multi fructus eius, quibus decoratur & pulchra redditur, ob quos etiam laudatur; inquit *S.* Conf. Phil. 1, 11. *a) & odor illi erit*; gratus fcil. piis, & Deo acceptus: partim *opera* fidelium vtriusque tabulæ, partim *labores* eorum in minifterio verbi, & ftudio conuertendi alios, vt 2 Cor. 2, 15. *S.* Adde Phil 4, 18. Apoc. 5, 8. *b) ficut Libani* v. 6. 8. cuius gratiffimi odoris (cum ex ipfis herbis & arboribus fragrantibus, quales *Cedri* Plin. H. N. l. 13. c. 5. tum ex floribus arborum & herbarum) etiam alibi mentionem facit Scriptura. vid. Cant. 4, 11. Sirac. 39, 14. At Ion *velut incenfi aromatum*; forte ideo, quod *Templum* interdum *Libani* nomine veniret, vt quidam coniiciunt apud *Pocok.* p. 794. coll. Ier. 22, 23. Hab. 2, 17. Zach. 11, 1. ℣. 8. *c)* Vulg. *Conuertentur fedentes in vmbra eius.* h. e. fec. *S.* q. d. Præter ea, quæ huc vsque promifi, futurum etiam hoc eft, vt ex *gentibus conuerfi* ad Ecclefiam Chrifti *reuertantur habitantes* &c.--Dicuntur autem gentiles *reuerti* ad vmbram Ifraelis, quia etiam in V. T. profelytifmus illis conceffus fuit. (cf. Ruth. 2, 12) *Prædicitur itaque hic conuerfio gentilium ad Chriftum* fub N. T. copiofiffima. Hæc *S.* At *Pocok.* p. 796. b. per totum hunc verfum defcribi putat *felicitatem eorum, qui membra fint Ifraelis Dei.* f. Ecclefiæ Chrifti, vtpote quæ in antecedd. cum arbore comparata fuerit. Ion. *Congregabuntur de medio captiuitatis fuæ.* quorum cf. Ioh. 11, 51. 52. *d)* Ion. *habitabunt fub vmbra Meffiæ* f. Chrifti *fui*; qui ipfe Deus v. 2. 3. 4. & protector eft Ecclefiæ fuæ, in ipfis quoque afflictionibus. Ioh. 16, 33. 2 Cor. 4, 16. cf. Iob. 7, 2. Ef. 4, 6. c. 25, 4. 5. c. 32, 2. c. 37, 35. Pf. 17, 8. Pf. 36, 8. Pf. 91, 1. Cant. 2, 3. Thren. 4, 20. Nobis autem videtur, inquit *S.* *relatiuum* non ad remotius, qui Deus eft, fed *ad Ifraelem* referri. *Vmbra* vero *Ifraelis* eft, non quam ille facit, fed *quam illi Chriftus facit* in N. T. vmbra fc. gratiæ & protectionis eius &c. Sic *Brentius*: Quid multis opus eft verbis? Ifrael vel tandem in tam proceram, patulam & gloriofam exerefcet arborem, vt omnes, qui ad *vmbram eius* confugerint, fiducialiter & fecure fub ea fint habitaturi. *e) viuificabunt* etiam illi, qui ex gentilibus conuerfi funt, *frumentum*; np. per culturam agri fui & feminationem eius, vt bene eatenus R. *Tanchum*, apud Pocok. p. 799. quod in fenfu fpirituali fignificat: abundabunt omni gratia ac fructibus bonorum operum, coll. Matth. 13, 23. Ad verba cf. Gen. 19, 32. Ef. 62, 8. *f) & florebunt* v. 6. *g) ficut vitis* cf. Zach. 8, 12. His duabus fpeciebus, *frumenti & vini*, quemadmodum alias omnes fructus terræ, ita hic omnis generis fructus fidei fignificantur. *S.* Non enim erit Ecclefia f. ex Ifraelitis f. ex gentibus collecta, velut *vacua vitis*, vt fupra c. 10, 1. aut vuas ferens *Sodomiticas* Deut. 32, 32. & *malas* Ef. 5, 2. fed veluti palmes fœcundus, fructus ferens fuauiffimos in vite fua Chrifto Iefu Ioh. 15, 5. 8. Vnde mentio quoque eius fiet honorifica, & ab omnibus hominibus laudibus efferetur vid. *Brent.* *h) memoria* f. *mentio eius*, fc. Dei l. Chrifti, fec. plures interpp. vt fupra c. 12, 6. coll. Cant. 1, 2. 3. fec. *S.* vero, Tarnou. aliosque, *memoria vniuscuiusque* habitantium in vmbra Ifraelis, etiam gentilium ad Ecclefiam conuerforum. Hi namque non minus funt gratus odor Deo, quam ipfi Ifraelitæ l. Iudæi v. 7. *S.* Al. *odor eius.* ita Trem. Pifcator, A. b. Ezra, Kimchi, R. Tanchum &c. coll. Leu. 24, 7. Num. 5, 16.

℣. 4. נאמר *milra* 1. 2. 3. fic fu. 5. ℣. 5. Pro ממנו hab. ממני Orientales.

9 כיין לבנון׃ אפרים מה־לי עוד לעצבים אני עניתי
י ואשורנו אני כברוש רענן ממני פריך נמצא׃ מי חכם
ויבן אלה נבון וידעם כי־ישרים דרכי יהוה וצדקים
ילכו בם ופשעים יכשלו בם׃

דבר Cccc 3 עב ג

i) tam iucunda ac suauis erit, *sicut est vinum Libani*; quod non solum veteribus celebratum est, sed etiam hodie laudatur. cf. *Plin.* H. N. lib. 14. c. 7. Alludi quoque putat *S.* ad sacrificia V. T. in quo *vinum* libabatur Deo, & ipsa *gratum* erant *memoriale coram Deo*. cf. Ex. 29, 40. 41. & Ion. h. l.

℣. 9. *k*) Syr. præmittit: *Dicet* Ephraim; Ion. *dicent Israelitæ: quid ad nos attinet vltra seruire idolis?* &c. Ita R. Sal. A. b. Ezra, Kimchi & plerique interpp. Sic *Tarnouius*: Postquam, inquit, Deus hasce promissiones longe amplissimas absoluit, nunc demum *Ephraim* repetit prius (v. 3. 4.) factam obedientiæ & fidei suæ sponsionem, & Deus vicissim (in posteriori hemistichio) gratiam suam repromittit. &c. Sed aliis, vt Tig. Castell. *Ephraim* adpellandi casus est, & verba ipsius Dei, h. m. *o Ephraim, quid mihi amplius cum idolis?* q. d. Deus, noli mihi illa adiungere amplius, ego namque solus Deus sum, & tibi sufficientissimus: coll. 2 Cor. 6, 15. 15. At *Schmidius*, qui præced. versum de conuersis ex gentilismo non male exposuit, etiam hæc & sequentia huius versiculi verba iisdem adscribit, h. m. *o Ephraim* sc. *dicet conversus ad vmbram Israelis*. *l*) *quid mihi* comercii sit *amplius cum idolis?* Abnegant ita cultus idolorum, & confidentia in illis. cf. supra v. 4. & ad phrasin Ier. 2, 18. Ios. 22, 24. Iud. 11, 12. 2 Sam. 15, 10. 1 Reg. 17, 18. &c. 2 Cor. 6, 16. *m*) c. 13, 2. *n*) Variant admodum. LXX. Syr. & Ar. *ego humiliaui eum*. Tig. *adflixi, iterumque respexi eum*; vt quidam Ps. 18, 36. 1 Reg. 8, 35. R. Tanchum autem: *ego Deus humiliaui me, & respexi eum*. coll. Es. 57, 15. & sic quidam Ps. 119, 67. Idem tu. etiam h. m. ver-

verba exponit: *Quum dixerit Ephraim, quid mihi amplius cum idolis? tunc ego adnuam votis eius* i. *exaudiam* vel *respondebo* (coll. Coh. 10, 19.) *&* *respiciam eum*. Sic Ar. MS. Raschi, A. b. Ezra, Kimchi &c.

Sic Castellio: *eum exoratus respiciam*. Nempe omnes Deo hæc verba tribuunt, & de gratiosa eius prouidentia exponunt; vt sit contrarium eius, quod dictum est Deut. 31, 17. *Schmidius* vero, vt diximus, ita: *ego*, conuersus gentilis, Domino gratiose me vocanti, *respondi*. cf. supra c. 2, 17. *o*) *& diligenter obseruabo eum*, sc. Dominum, coll. Ps. 125, 1. 2. cf. verbum supra c. 13, 7. Num. 23, 9. c. 24, 17. vel, vt mauult S. *cantabo*, h. e. vt Syr. habet: *celebrabo eum*. cf. ita verbum in Kal Iud. 5, 1. Ps. 7, 1. quod tn. sic potius cum *Datiuo personæ*, & cum *Accusatiuo rei* l. *cantici* construitur. e. c. Ex. 15, 1. Ps. 21, 14. Ps. 33, 3. Ps. 59, 17. Ps. 89, 2. &c. *p*) *ego*, sec. Pocok. p. 807. ceterosque Interpp. *ego Deus* ero Israeli sicut viridis & condensa arbor; obumbrans, recreans & protegens eos. Ion. vero & Hieronymus de Israele hoc intelligunt; & Schmidio nimis durum est, de Deo hoc interpretari; ex cuius sententia conuersus ex gentibus hic pergit & dicit ad Ephraimum: *ego* etiam nunc *sum & ero*. *q*) *sicut abies*; al. *sicut cupressus aut iuniperus virens*. cf. Es. 55, 13. Comparatio, inquit S. cum *Abiete* instituitur, quia viror eius egregius est: inprimis si non tam viror foliorum, quam humor & sanitas s. robur arboris consideretur. Quomodo sibi fidelis gentilis promittit *robur Spiritus, & fidei constantiam*. *r*) *ex me* etiam, non qd. tq. a caussa efficiente principali, qui Deus & Christus est Ioh. 15, 2. 5. 8. sed tq. conformi fratre, qui in communione, sicut fidei, sic etiam fructuum eius stat. S. *s*) *fructus tuus* in operibus fidei ac caritatis *reperitur*. cf. Cant. 7, 14. Reliqui interpp. de Deo: *ex me* h. e. me procurante Ion. 15, 5. 2 Cor. 3, 5. Phil. 2, 13. Heb. 13, 21. *fructus* bonorum operum *in te reperitur*, & *vberrimus tibi fructus suppetet, si in me acquiescas*, coll. Rom. 8, 28. 52. Non enim carnaliter, sed spiritualiter hoc intelligendum esse, monet ipse R. *Tanchum* apud Pocok. p. 110. coll. sequenti versu: *Quis sapiens, vt intelligat ista?*

℣. 10. *t*) *Quis sapiens, vt intelligat ista?* &c. Sequitur hic *epiphonema* s. *conclusio generalis* totius vaticinii; qua Propheta non solum veræ sapientiæ defectum in plerisque auditoribus suis deplorat, (cf. c. 13, 13. & not. Es. 53, 1.) sed omnes ac singulos adhuc semel ad seriam salutis suæ curam & piam concionum suarum meditationem tandem excitat. cf. Es. 42, 23. Ier. 9, 11. Ps. 107, 43. Ceterum *interrogatiuum* מי *relatiue* accepit Syrus; *Qui sapiens est, intelliget hæc, & qui prudens est, cognoscet ea*. cf. ita Ex. 24, 14. Iud. 7, 3. Es. 50, 10. Prou. 9, 4. &c. Sic Castellio & alii: At Schmidius: *Quis sapiens est? & intelliget*, vel *tum intelliget hæc*: quis *prudens? & cognoscet ea*: vt certam spem faciant hæc verba, fore, vt intelligant, qui ex studio & amore veræ sapientiæ hæc diligenter meditari voluerint. cf. Ps. 111, 10. *u*) *intelligat ista*, vel *consideret hæc*. cf. Deut. 32, 29. Ps. 82, 5. Prou. 28, 5. Dan. 12, 10. Phrasis indicat, quod omnis intelligere possit, si modo velit, per gratiam verbi & Spiritus sancti; ideo namque exhortatur, vt faciat quisque, quod possit: deinde consequenter indicat, quod multi non sint facturi, quod per Christum possint. *Demonstratiuum* autem & sequens *suffixum* non male ad totum fere librum referunt; imprimis tamen ad proxime præcedentem promissionem respicitur; inquit S. *x*) Gen. 41, 33. 39. Deut. 4, 6. Ps. 119, 104. *y*) *& cognoscat illa*. cf. Es. 44, 18. Ps. 92, 7. Non nuda hic *est intelligentia & cognitio*; sed quæ in effectum & opus, fructumque operis abeat; vt in illa credat, iis se consoletur, eis confidens bene operetur, eo quod nouerit, vias Domini rectas esse. S. *z*) Quidam vertunt: *quod rectæ sint*. sed melius alii caussaliter; *Quia*, vel *nam rectæ, planæ* ac *iustæ sunt* &c. vt sit ratio exhortationis ad cognoscendum. Conf. Ps. 19, 9. Prou. 8, 9. Neh. 9, 13. *a*) *viæ Domini*, in concionibus meis vobis propositæ. cf. 2 Sam. 22, 22. 31. Es. 26, 7. c. 57, 14. Ez. 18, 25. 29. Ps. 25, 8. 10. *b*) *ideo iusti* Ps. 1, 5. 6. Prou. 2, 20. c. 4, 18. qui iustificatione mere gratuita Ps. 32, 1. seqq. Rom. 4, 6. 7. 8. vere iusti sunt per fidem in Christum Iesum Es. 53, 12. & iustitiæ nunc seruiunt Rom. 6, 13. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. &c. *c*) pro officio suo, ex virtute & spiritu Christi Es. 40, 31. lubenter *ambulant in iis*. Es. 2, 3. 1 Ioh. 1, 7. c. 2, 23. c. 3, 3. constanter & sine offendiculo Ps. 119, 53. 112. 165. prælucente Scriptura Ps. 119, 105. & sub ipsis etiam tentationibus Matth. 24, 13. *in iis pergunt* de virtute in virtutem Ps. 84, 8. Ion. *& iusti, qui in ea* (via Dei) *ambulant, viuent in iis in vita æterna; impii vero tradentur inferno, propterea, quod non ambulauerunt in iis*. cf. Es. 66, 24. Marc. 16, 16. Iac. 1, 25. &c. *d*) sed *præuaricatores* c. 7, 13. c. 8, 1. Ps. 1, 2. c. 46, 8. quorum amor, finis & scopus est, vt præuaricentur, h. e. ea faciant, quæ reuera nihil aliud sunt, quam præuaricationes, etiamsi Deum se nosse profiteantur, Hos. 8, 2. factis quippe ipsum abnegantes &c. 2 Tim. 3, 4. 5. Tit. 1, 16. *e*) negligentia ac *culpa sua offendunt*, atque sic iusto iudicio Dei *corruunt* & ad lapsum adiguntur *in iis* v. 2. Es. 40, 30. Prou. 15, 19. cf. Luc. 2, 34. 1 Cor. 1, 23. 24. 2 Cor. 2, 15. 16. c. 4, 3. 4. 1 Pet. 2, 7. 8. Apoc. 22, 11. Sirac. 39, 24. Seqvamur ergo viam Domini, & oremus eum, vt nos Spiritu suo ducat, & dirigat in viis suis: quo recta pergamus ad æternam felicitatem per Dominum nostrum Iesum Christum!

℣. 9. אני per *Pskmun*. 1. 3. ℣. 10. ויבן sine *Meth*. per solum *Mun*. miiel 17. 18. 21. milra vero 5 1. 3. contra notam 1. qui vero, sicut & 5. 16. 19. 20. 21. 23. pro *Meth*. habent *Merca*: quæ signa in MStis Hebraicis vix discernuntur. כי per *Mun*. 1. 2. 3, 6. 9. 20. sic fu. 5.

IN IOELIS PROPHETIAM

PRAEFATIO.

IOEL, (quod nomen significat *IEHOVA DEVS* est, c. 2, 27. Es. 9, 5. Ps. 118, 27. 28 &c.) non Samuelis Prophetae 1 Sam. 8, 2. vt veteres Rabbini inepte putarunt; (vid. Abarb. Praefatio, & Abendana in M. I. ad h. l.) sed *Pethuelis* filius fuit: nec plura de eius familia ex sacris litteris dicenda habemus. Quod enim nonnulli ex tribu *Ruben* eum ortum, & in agro *Bethoron* natum & mortuum, ac sepultum fuisse, tradiderunt, illud cum *Calouio* nos, tq. incertum, suo loco relinquimus. Nec etiam *quo tempore* floruerit, vel in titulo libri c. 1, 1. vel alibi in S. Scripturis diserte proditum est; vnde non idem est eruditorum sensus de ipsius aetate. Nonnulli ex Hebraeis claruisse eum putant ante famem illam septennalem *sub Ioramo filio Achabi* 2 Reg. 8, 1. alii *aetate Manassis* & Hiskiae (vid. *Abendana* l. c. &c.) alii, vt Tarnouius, Calouius, Heideggerus &c. *temporibus Iosiae*, & Ieremiae coaeuum faciunt, ob paritatem argumenti, coll. Ier. 14, 1. seqq. & quod nuspiam noster Israelis s. X. tribuum mentionem faciat, in captiuitatem Assyriacam, vt supponunt, deportatarum. Nos cum Hieronymo, Abarbanele, Lightfooto, Vitringa, Maio & Luthero in Praef. Germ. eum tempore *Hoseae & Amosi* vixisse, cum ex ordine, quem liber ab antiquo inter XII. Prophetas obtinet, tum ex argumento eius arbitramur. cf. not. ad c. 1, 1. & c. 2, 12. Nam de eadem plaga *locustarum, siccitatis & ignis*, de qua Amos ad Israelitas, noster *ad Iudaeos* (vid. c. 1, 9. 14. 16. c. 2, 1. 15. 17. 23. c. 4, 1. 6. 8. 17. 19. 20.) locutus esse videtur, vt ex sensu praesentis mali, & metu futuri excidii per Chaldaeos (cuius istae calamitates veluti prodromi fuerunt) eosdem ad poenitentiam & fidem in Christum excitaret, propositis consolationibus suauissimis, partim terrestribus & temporariis, partim caelestibus & perpetuis in Christo ac N. T. implendis. Ideo I. imminentem *stragem locustarum, siccitatem & famem*, eq. praenuncios excidii per Chaldaeos, ni resipiscerent, flebili voce, & iterato praedicit c. 1, 2-12. & c. 2, 1-11. atque ad poenitentiam grauiter Iudaeos exhortatur c. 1, 13-20. c. 2, 12-20. II. Resipiscentibus promissiones tum corporales, cum spirituales profert, inprimis *de aduentu Christi*, doctoris ad iustitiam c. 2, 31. sqq. *de effusione Spiritus S.* de signis antecedd. mortem Christi & vltimum Hierosolymae excidium, de vocatione gentium, & nomen Christi inuocantium s. credentium salute & conseruatione c. 3, 1. sqq. III. Poenas hostium Ecclesiae, & iudicia infestarum gentium describit c. 4. non tantum ad sui temporis, sed etiam ad nouissima Ecclesiae fata, & aeternam Hierosolymam per illa prospiciens. Vnde vicissim in N. T. passim ad nostrum respicitur. cf. e. c. Matth. 24, 29. cum nostro c. 3, 4. Act. 2, 17. seqq. & c. 10, 45. cum nostro c. 3, 1. seqq. item Rom. 10, 13. cum Ioel 3, 5. & Apoc. 9, 7. 8. 9. cum Ioelis c. 1, 6. & c. 2, 4. 5. &c. Ex quo non solum diuina autoritas huius vaticinii c. 1, 1. adserta confirmatur, sed etiam ad nostram institutionem id scriptum esse patet, vt *per patientiam, & per istam consolationem Scripturarum spem habeamus* Rom. 15, 4. *Vltimi namque dies sunt, & implebitur* tandem *mysterium Dei, sicut promisit seruis suis, Prophetis.* Apoc. 10, 7.

Ioelis Nomen.
2. Familia
3. Patria
4. Aetas
5. Auditores Iudaei
6. Scopus &
7. Argumentum
8. Partes
9. Autoritas Canonica
10. Vsus.

LIBER IOELIS,

Hebr.

יואל

א דבר־יהוה אשר היה אל־יואל בן־פתואל׃
2 שמעו־זאת הזקנים והאזינו כל יושבי הארץ
3 ההיתה זאת בימיכם ואם בימי אבתיכם׃ עליה
לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר׃
4 יתר הגזם אכל הארבה ויתר הארבה אכל הילק ויתר
הילק

dine c. 2, 15. 16. 17. (4) Laetiora etiam tempora in *Iudaea* cum omnium rerum vbertate pollicetur c. 2, 18. 19. (5) Quam ipse *Iudaeis* praedixit instantem *calamitatem* famis & *sterilitatis*, Amos

CAP. I.

demonstrat *Israelitas* modo pressisse & adhuc dum premere c. 4, 6. 7. (6) Amos incipit suam prophetiam ea sententia c. 1, 2. qua suam fere claudit Ioel c. 4, 16. *Iehoua ex Zione rugiet* &c. Ceterum post titulum libri *duae huius I. capitis partes* sunt: nam I. *diram famem*, iusto Dei iudicio per *siccitatem* & perniciosum *locustarum exercitum* inferendam vaticinatur v. 2--12. II. *ad poenitentiam* ieiunio & feruis precibus promouendam, Iudaeos exhortatur. v. 13-20. ℣. 2. *b*) Apostrophe s. excitatio, vt Hos. 4, 1. c. 5, 1. Am. 3, 1. cf. Ps. 49, 2. Hieronymus: Arte rhetorica ex rerum magnitudine attentum auditorem facit. *c*) *senes* v. 14. c. 2, 16. qui aetatis beneficia plura viderant atq; audiuerant. cf. Iob. 32, 7. Deut. 32, 7. *d*) Hieronymus: Vbicunque haec duo verba (*audite & auribus percipite*) iuncta ponuntur, non ad simplicem tantum verborum sonum, sed ad reconditam quoque dictorum intelligentiam pertinere, intelligendum est; coll. Gen. 4, 23. Es. 1, 2. *e*) *omnes incolae terrae* Iudaicae v. 14. c. 2, 1. *f*) *num factum hoc est* in diebus vestris? *g*) *immo num patrum vestrorum* memoria id factum est? Nona ergo & inaudita se dicturum profitetur: np. *locustas* eam cladem intulisse, vel illaturas esse, qualis nulla memoraretur ab omni aeuo illata; scil. *in terra Iudaica*, vt olim in terra Aegyptiaca. Ex. 10, 6. 14. Saltim grauior haec fuit ratione durationis. cf. infra c. 2, 25. ℣. 3. *h*) *de eo* 1 ℣ eg. 5, 13. *i*) q. d. tam ingens atque inauditum hoc est seueritatis diuinae documentum, vt dignum sit, de quo vos ac posteri vestri in omne aeuum loquantur. cf. Ex. 10, 2. Deut. 4, 9. c. 6, 7. Ps. 44, 2. Ps. 78, 3. *k*) *generationi posterae* s. sequenti Ps. 109, 13. cf. Ps. 102, 19. ergo ad remotiora quoque spectat hoc vaticinium, vt in Praefatione innuimus. § 8. & 10. ℣. 4. *l*) *Residuum* Ex. 34, 18. *Exordium* sequitur *narratio*, inquit *Hieron.* ad h. l. *m*) Vulg. LXX. aliique *eruca*, sed Bocharto genus *locustae* (3) c. 2, 25. Am. 4, 9. a rad. Ar. & Aeth. *Scidit, abscidit:* quia non solum herbas, sed & arborum ramos teneriores abscindit. Leo *Africanus* de locustis p. m. 769. *Arbores ipsas pariter cum frondibus ac fructu eradunt.* *n*) *absumsit* vel *absumet*. cf. v. 15. & not. v. 5. *o*) *locusta*, a multitudine sic dicta. cf. Ex. 10, 5. 15. Deut. 28, 38. 39. Am. 7, 1. 2. *p*) *comedit Ielek*, aliud *locustae genus* (9) Nah 3, 15. 16. quod cum praecedenti olim & Aegyptios adflixit Ps. 105, 34. Nonnullis ex rad. Ar. *album, candicans fuit*, a colore; A. b. *Ezrae* vero & *Bocharto* a *lingendo & absumendo* sic dictum, coll. Num. 22, 4. 1 Reg. 18, 38. Alii *Erucam*, alii *Bruchum*, i. e. sec. Hesych. *chrysocantharum*, q. d. aureum scarabaeum, pomorum perniciem, intelligunt; quos reiicit *Bochart.* quod in scripturis inter locustarum genera numeretur. Hieroz. II. p. 455.

CAP. I. ℣. 1. *a*) Titulus & Inscriptio libri. vid. Hos. 1, 1. & nostra ad h. librum Praefatio, num. 9. Addimus hic, quae de Ioelis aetate, *Vitringa* in Typo doctr. Proph. p. 35. seq. obseruauit. Nostra, inquit, sententia eadem est, quae Abarbanelis, *vixisse illum eodem tempore cum Amoso*, & paullo ante illum hanc edidisse concionem propheticam, quae eius praefert nomen. Argumenta nostra sunt, (1) quod inter hostes Iudaeorum *Aegyptii & Idumaei* tantum occurrant c. 4, 19. *Assyriorum aut Babyloniorum* nulla in hac prophetia hactenus memoria. Locus enim c. 2, 20. aeque ac superiora *ad plagam locustarum* pertinet. (2) Quod eadem plane exprobret crimina *Tyriis, Sidoniis & Idumaeis* (qui captiuos ex Iudaea, omnis sexus & aetatis multos abduxerant, inclementer habuerant, & vendiderant exteris, & agros illorum inuaserant atque occupauerant) quae *Amosius*; & simile iis denunciet iudicium c. 4, 2-7. coll. Am. 1, 9-11. (3) Quo tempore Ioel concionatus est, sacra adhuc *apud Iudaeos* suo stabant ordine

CAP. I. ℣. 2. ההיתה per *Merca mihra* 1. 3. sic fu. 5. ואם sine *Dag.* 5. 15. 20. 21. 22.

ה הילק אכל החסיל: הקיצו שכורים ובכו והילילו כל־
6 שתי יין על־עסיס כי נכרת מפיכם: כי־גוי עלה על־
ארצי עצום ואין מספר שניו שני אריה ומתלעות לביא
7 לו: שם גפני לשמה ותאנתי לקצפה חשף חשפה
8 והשליך הלבינו שריגיה: אלי כבתולה חגרת־שק
9 על־בעל נעוריה: הכרת מנחה ונסך מבית יהוה

אבלו

q) *Chasil:* S. *bruchus*. al. cum LXX. & Vulg. *rubigo*. male. Sed Bocharto est quartum *genus locustæ*, (6) vid. Es 33, 4. & inter locustas Aegyptias Ps. 78, 46. Ab *absumendo* dicitur. vid. radix Deut. 28, 38. & Targum Nah. 3, 15. Itaque plaga hæc in plures annos propagata videtur; ita, vt vno agmine ex agro aliquo discedente alterum succederet, præcedentis reliquias consumturum, donec nihil, quo homines vel bestiæ vescerentur, in agro superesset. Vide quæ pluribus infra de hoc epidemico malo adferemus. Ceterum grauis agitatur quæstio: *An*, quæ *de locustis* hic dicuntur, *ad litteram* sint explicanda, vt faciunt Raschi, A. b. Esra, Kimchi, Lutherus in Comment. & Boch. in Hieroz. II. Lib. 4. c. 4. & 5. *an vero* ad mentem Hieronymi, Cyrilli aliorumque, per locustas intelligendi sint *Iudæorum* & Ecclesiæ *hostes*, e. c. Babylonii, Persæ, Græci & Romani, vt contendit Abarbanel? Item, si de capite I. constet, ad litteram id esse interpretandum, num saltim, quæ c. I, 6. 7. & capite II. de locustis dicta sunt, metaphorice *de Assyriis* sec. Grotium, vel rectius sec. Calouium & Gurtlerum in Theol. Proph. p. 123. aliosque *de Babyloniis* accipienda sint? An vero potius in vtroque capite *duplex sensus* attendendus sit? *litteralis* de locustis, *mysticus* de hostibus? Prout, quæ hic de veris locustis per contextum agunt, ad mysticas locustas transtulit S. Apocalypsis? Ita sane censuit *Vitringa* ad Apoc. 9, 3. p. 513. *Etiamsi*, inquit, *inficiari non ausim, loclem de locustis proprie sic dictis sec. primum verborum sensum loqui; simul tamen persuasum habeo, altius aliquod & sublimius mysterium illius verbis subesse*, eumque sub imagine *quatuor generum locustarum* depingere *quatuor numerosos exercitus* ferociam & remotarum gentium, populum Dei, *variis temporibus* vastaturos. quæ fere eadem est *Cyrilli* & *Theodoreti* sententia. Hic enim postquam nonnullos hæc tropice interpretari scripsisset, *Ego vero*, inquit, *vera quidem hæc esse censeo; sed &, quæ ad litteram intelliguntur, reuera contigisse arbitror.* Immo ipse *Hieronymus*, vt Bochartus Hieroz. II. p. 456. obseruauit, quasi inter vtramque sententiam ambiguus: *Ni fallor*, inquit, *videor mihi* in hoc Propheta *aliquid reperisse: narratur impietas hostium sub figura locustarum. Et rursus sic de ipsis locustis dicitur, quasi hostibus comparentur: vt, cum locustas legeris, hostes cogites; cum hostes cogitaueris, redeas ad locustas.* cf. Am. 7, 1. 2. & ibid. not.

℣. 5. r) *Euigilate* 2 Reg. 4, 31. Prou. 23, 35. ό. ἐκνήψατε, cf. 1 Cor. 15, 34. s) *ebrii*, quibus longa compotatio somnum solet conciliare. cf. Es. 5, 11. 13. Rom. 13, 11. t) ό. οἱ πίνοντες οἶνον εἰς μέθην. cf. Es. 24, 9. Am. 6, 6. u) *super musto* (5) c. 4, 18. Cant. 8, 2. cf. Hos. 7, 14. x) *quia excisum*, i. e. *ablatum est* v. 13. vt infra v. 9. & 16. nempe *a locustis*, quarum prima species v. 3. *ab abscindendo* dicebatur. Sed hic Propheta vtitur verbo כרת vt Nah. 3, 15. loquitur autem *de futuris in præterito* more prophetarum. cf. Es. 5, 13. Ier. 15, 7. Ez. 7, 12. &c. etsi nihil impediat, quo minus hæc mala ex parte iam contigisse Iudæis putemus; multo atrocius ventura, nisi resipiscerent. cf. c. 2, 20. 25.

℣. 6. y) *Nam*, vt explicem, quomodo futurum sit, quod de excidio vini minatus sum v. 5 *gens* adscendet: sc. *locustarum*: vt non solum alii quoque scriptores & poëtæ loquuntur, de quibus vid. *Bochart.* Hieroz. II. p. 467. Sed etiam Salomo *de formicis* &c. Prou. 30, 25. 26. cf. infra c. 2, 2. 5. 7. z) suffixum de Deo accipimus, vt v. 7. c. 4, 2. & Hos. 9, 3. alii ad Prophetam id referunt. a) adeo *numerosa*, *copiosa*. c. 2, 2. 5. 11. Num. 32, 1. Es. 60, 22. b) *vt nullus eius sit numerus*. cf. Iud. 6, 5. c. 7, 12. Ier. 46, 23. c) *dentes eius*. gentis videlicet locustarum. d) *sunt dentes leonis*; quod in mysticas locustas Ioannes transtulit Apoc. 9, 8. *Plin.* de locustis L. XI. c. 29. *omnia morsu erodentes & fores quoque tectorum*. e) *& molares* (Prou. 30, 14.) *leænæ*, Es. 5, 29. *illi sunt*. quæ vis stupenda prorsus est in tam vili animalculo; vt non immerito *Hieron.* ad hæc verba exclamet: *quid locustis innumerabilius & fortius, quibus humana industria resistere non potest?*

℣. 7. f) *Posuit* illa gens locustarum. v. 6. *vitem meam* in desolationem cf. v. 12. Hos. 2, 14. & pro *mystica vitis* significatione Es. 5, 1. Ps. 80, 9. g) *& ficum meam*, arborem v. 12. mystice cf. Matth. 21, 19. seqq. h) Bochart. *in confractionem*, al. *decorticationem* (1) ό. εἰς κλασμόν. Rad. Ar. *fregit* nimio onere & קציף *fractus arboris ramus*. Nam summos arborum ramos locustæ depascuntur, vel nimio insidentium onere frangunt. Al. vt S. cum Ab. Ezra *in spumam*, i. e. in rem nihili, coll. Hos. 10, 7. i) *penitus nudauit eam*, Gen. 30, 37. Ps. 29, 9. k) *& deiecit* in terram Ier. 9, 18. l) *albuerunt* Es. 1, 18. vel detracto cortice, vel cum ipse cortex putrescit. m) *rami eius* (3) Gen. 40, 10. 12. Ceterum quia rarior in nostris oris hæc pestis est diuino beneficio, vnum tantum testimonium ex *Theuenoti* Collect. Part. I. p. 12. hic adscribemus; vt quanta sit huius mali calamitas, ex eo imperitiores intelligant, plura lecturi apud *Bochartum* in Hieroz. Part. II. & *Ludolffum* in commentario ad Hist. Aeth. ac peculiari eiusdem diatriba. Ita vero anonymus apud Theuenot. loc. cit. in descriptione eius partis Scythiæ, quam qui hodie vocantur *Cosacci* tenent, (ex versione *Clerici* ad Ex. 10, 13.) refert: Infestantur *locustis*, quæ quandoque ad eos veniunt, *præsertim sicca præter modum tempestate*. Aguntur Subsolano aut Euronoto ex Tartaria, Circassia & Mengrelia, quæ earum fere nunquam immunes sunt. Feruntur per aerem *nubium instar* confertæ; quæ nubes *quindecim aut octodecim passuum millia* longæ sunt & in latitudinem nouem aut duodecim millia patent. *Vsque adeo aerem obscurant*, vt serenissimum cælum quasi nubilum videatur, vbi hærent. *Intra bihorium segetes demetunt*: quod *annonæ pretium auget*, & quandoque iis in oris *famem creat*. Ea insecta, vbi degunt, vltra sex menses non producunt vitam. Autumno deponunt *oua* & singulæ quidem *trecenta*, quæ sequente *vere excluduntur: quod, si siccum esse contigerit, ea multiplicatione sunt*, quam anno præcedente *infestiores*. Copiosi imbres eas occidunt, & quo minus oua excludantur, impediunt. Sues hisce ouis maxime delectantur, & ad purgandos iis agros adhibentur. Oua sunt racemorum instar connexa, quales sunt Turcici, vt dicitur, tritici aristæ, cuius grana colore & figura referunt. Ea sola ratione liberantur locustis Cosacci; nisi forte, postquam volare cœperunt, Septemtrio aut Corus *eas in Pontum Euxinum auehat*. Quando recens natæ sunt, neque ita alis valent, vt volare queant, *domos ingrediuntur*, *lectos subeunt*, *in mensas & cibos repunt*, vt vix cibus capi possit, quin simul nonnullæ deglutiantur. Noctu, cum quiescunt, *viæ iis stratæ sunt ad altitudinem quatuor digitorum*, immo & maiorem. Si rota prætereuntis currus tunc elidantur, tam *fœtidus inde odor oritur, vt vix ferri queat, præsertim cum earum cadauera putrescere cœperunt*. Conf. infra c. 2, 2. 20.

℣. 8. n) *Eiula* itaque, subintell. *o terra mea*, v. 6. vel *o virgo filia populi mei*, Ier. 14, 17. Thren. 1, 15. (cf. etiam not. Hos. 2, 21.) nam verbum est fœmin. (1) Rad. אלא vel אלה Chald. & Syr. *Luxit*, *Plorauit*, *Lamentatus est*. vid. e. c. Ionath. 2 Sam. 3, 33. Conuenit cum הילל supra v. 5. o) *sicut virgo*. Deut. 22, 19. *Cocceius*: Populum Israeliticum comparat cum virgine desponsata, nec dum deducta domum. Qualis erat Maria desponsata Iosepho, cuius dicitur μεμνηστευμένη γυνή. Ita erat populus Christo desponsatus, qui nec dum venerat ad illum. &c. p) *accincta sacco* s. cilicio, habitu lugubri. Es. 3, 24. c. 15, 3. c. 22, 12. q) quæ luget *super mortuo* vel erepto sibi *marito iuuentutis suæ*; cui sc. nuper desponsata fuit, quemque tenerrime adhuc diligit. cf. Es. 54, 6. Prou. 2, 17.

℣. 9. r) *Excisum est* a locustis v. 5. & desiit Num. 11, 33. *Hieronymus*: ob locustarum siue hostium multitudinem, qui sub earum specie describuntur. cf. not. v. 4. s) v. 13. Leu. 2, 1. t) c. 2, 14. Num. 15, 7. u) *e domo* s. *templo Domini* v. 14. 16. quod adeo adhuc extitit, nec ipsum adhuc excisum fuit, vt vult *Abarbanel*. cf. not. ad v. 1.

℣. 5. והילילו *defect.* 1. 22. sic et. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erf.* sed contra *impr.*

י אבלו הכהנים משרתי יהוה: שדד שדה אבלה
אדמה כי שדד דגן הוביש תירוש אמלל יצהר:
11 הבישו אכרים הילילו כרמים על־חטה ועל־שעורה
12 כי אבד קציר שדה: הגפן הובישה והתאנה אמללה
רמון גם־תמר ותפוח כל־עצי השדה יבשו כי־
הביש ששון מן־בני אדם:
13 חגרו וספדו הכהנים הילילו משרתי
מזבח באו לינו בשקים משרתי אלהי כי נמנע מבית
14 אלהיכם מנחה ונסך: קדשו־צום קראו עצרה
אספו זקנים כל ישבי הארץ בית יהוה אלהיכם וזעקו
טו אל־יהוה: אהה ליום כי קרוב יום יהוה וכשד משדי
16 יבוא: הלא נגד עינינו אכל נכרת מבית אלהינו
17 שמחה וגיל: עבשו פרדות תחת מגרפתיהם נשמו
אצרות

Pf. 92, 13. o) *& malus* (6) Cant. 2, 3. c. 8, 5. p) immo *omnes arbores agri* v. 19. Ez. 17, 24. q) *aruerunt*, propter detractum corticem v. 7. cf. Am. 1, 2. c. 4, 7. *Hieronymus*: Quid loquar de frumento, vino, oleoque & hordeo: cum etiam arborum poma ficcata fint, ficus elanguerint, & malogranatum & palma, & malum, & omnia ligna, vel infructuofa, vel fructifera, *locusta vastante* confumta fint! r) quia *erubuit* & in pudorem verfum eft v. 10. 11. s) *gaudium*, quo fcil. homines adficiuntur in meffe & vindemiis, & quum arborum fructus colliguntur. cf. Pf. 4, 8. Ef. 9, 3. &c. ℣. 13. t) S. Quare *circumcingimini* faccis f. habitu luctuofo; vt v. 8. & iam fequitur. u) *& plangite* Ier. 4, 8. x) *o Sacerdotes!* Veftrum enim eft, exemplo ad pœnitentiam ceteris præire, in communi præfertim calamitate v. 9. y) *eiulate* v. 5. z) 1 Cor. 9, 13. a) *ingredimini*. fc. in Templum. b) *& pernoctate* etiam *in faccis*. 2 Reg. 19, 1. 2. Ion. 3, 8. c) *ministri Dei mei* v. 9. c. 2, 17. Deo per facta loquenti (vid. v. 6. 7.) fuccenturiatur Propheta, inftituens exhortationem ad facerdotes, iisque præiens precibus ad Deum fundendis. *Cocc.* d) *quia probibetur*. Iob. 38, 15. cf. Ier. 3, 3. c. 5, 25. Am. 4, 7. & fupra not. ad v. 9. ℣. 14. e) *Sanctificate*, fancte celebrandam indicite. c. 2, 15. 16. Mich. 3, 5. *Hieronymus*: Si omne ieiunium placeret Deo, nunquam diceret: *fanctificate ieiunium, & non tale ieiunium elegi, dicit Dominus.* f) c. 2, 12. Ef. 58, 3-5. *Vatablus*: Orandi modus: adflictio corporis ieiunio, vt fpiritui feruiat; Conuentus; poftremo Oratio. g) *proclamate* Am. 4, 5. Ion. 3, 5. h) S. *ceffationem* (3) Ef. 1, 13. vid. 2 Reg. 10, 20. i) *congregate fenes* v. 2. c. 2, 16. k) *& omnes incolas terræ* v. 2. cf. Ezr. 10, 7. 9. l) *in Templum Domini* v. 13. cf. Ef. 56, 7. 1 Reg. 8, 37. feqq. m) *& clamate ad Dominum* Ier. 25, 34. addunt ὀ. ἐκτενῶς, Luc. 22, 44. Syr. *& dicite*. cf. not. Hof. 5, 15. Ef. 14, 8. &c. ℣. 15. n) *Ah diem!* i. e. O infauftum & triftisfimum *illum diem!* de quo nimir. in antecedd. dixerat. cf. 2 Reg. 3, 10. Ez. 30, 2. o) c. 2, 1. c. 4, 14. p) *dies Domini* c. 2, 1. Ef. 13, 6. Zeph. 1, 7. non extremi iudicii, fed *quo* tanquam iuftus index *in Iudæos animaduertet, immiffo in ipfos locuftarum agmine.* fec. *Boch.* Hieroz. II. p. 471. coll. 1 Cor. 4, 3. At *Pfeifferus* in Dub. Vex. ad h. l. cum Tarnouio, Calouio aliisque, intelligit tempus vaftationis terræ Ifraeliticæ, & excidii Hierofolymitani per hoftes. cf. fupra not. ad v. 4. q) *& ficut vaftatio*. v. 10. Hof. 7, 13 r) *ab Omnipotente veniet*, ita vt nemo, nifi per pœnitentiam, ei refiftere posfit. vid. Matth. 10, 28. Elegans *Paronomafia*, vt Ef. 5, 7. c. 13, 6. Dei tn. nomen *Vaftatorem* non fonat, fed *omnipotentem*, vt verbum Arabice eft *roborare*. cf. not. Ier. 51, 2. Hof. 13, 15. Am. 5, 5 ℣. 16. s) Interrogatio *conteftantis*, vt Gen. 4, 7. Deut. 31, 17. 1 Sam. 12, 17. Am. 5, 20. *& adfirmantis*, vt Ef. 58, 6. t) *nobis* cum maxima ægritudine *fpectantibus*. cf. Pf. 23, 5. *Hieronymus*: Ante oculos pereunt alimenta peccantium, quando iam fecuræ fruges e manibus auferuntur, & præuenit locufta mefforem. u) v. 5. 9. Sufficiunt quippe locuftis vires: & tq. parum fit, maria transiiffe, immenfos tractus permeant, diraque meffibus nube contegunt, multa contactu adurentes: omnia vero morfu erodentes, & fores quoque tectorum. *Plinius* XI. 29. x) v. 9. Vnde rurfus adparet, agi de Templo adhuc ftante, non a Chaldæis euerfo, vt placet Abarbaneli. *Boch.* cf. not. c. 2, 17. y) cf. Ef. 16, 10. Ier. 48, 33. Intelligitur *gaudium*, quando facrificiis eucharifticis & primitiis in Templo Dei oblatis hilares verfebantur, lege ita iubente Deut. 12, 6. 7. c. 16, 10. 11. 1 Par. 29, 21. 22. Ceffat autem hoc gaudium, cum defunt oblationes; eæ autem deerant, quia locuftæ nihil intactum reliquerant. Hactenus hoc capite *de Locuftis*, fequitur nunc conqueftio *de ficcitate*, locuftas & antecedente, & comitante, ac promouente, coll. c. 2, 3. & not. fupra ad v. 7. & infra ad v. 19. ℣. 17. z) *Computruerunt*, emortua f. *euanida perierunt*, propter immodicos æftus & ficcitatem v. 19. 20. (1) Rad. Ar. *Siccæ euaferunt* in manu fordes. Vel idem eft, quod Talm. עפש *putrefcere*, vt infra c. 2, 8. יבצעו idem eft quod יפצעו fec. Kimchium. a) *fparfa grana* (1) cf. Syrum Matth. 13, 31. Ioh. 12, 24. b) fub *glebis fuis*. (2) Proprie funt *glebæ torrentis* (Iob. 21, 33.) deinde quæuis glebæ. cf. rad. Iud. 5, 21 quæ Arab. fignificat *auehere*; & nomina inde deducta *fluxum aquæ terram afportantem*. Corrumpitur autem femen fub glebis non folum cum nimii funt imbres, fed etiam ex fumma ficcitate: qua, fi proprie loqui velimus, femina non tam putrefcere, quam *vanefcere* dicuntur. *Plinius* XIIX. 24. *Sationem locis humidis celerius fieri, ratio eft, ne femen imbre putrefcat: ficcis ferius, vt pluuia fequatur: ne diu iacens atque non concipiens euanefcat.* c) *vaftata funt* Am. 7, 9.

x) vnde *lugent facerdotes* v. 13. y) c. 2, 17. c. οἱ λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ Κυρίου. Nempe de frumento, vino & oleo, primitiæ Domino offerebantur & decimæ Num. 18, 8-12. 20. Deut. 14, 23. c. 18, 3. 4. fed & ferta ac libamina ex iisdem fiebant. Itaque cum hæc deesfent, vt fequens verfus dicit, non erat, vnde fierent follitæ oblationes. *Bochart.* Hieroz. II. p. 470.

℣. 10. z) *Vaftatus eft ager*, in quo læta fuerat feges, c. 2, 3. cf. Ier. 4, 20. a) *terra luget*; vt quæcumque defolata funt & in deterius mutata. Ef. 24, 4. Hof. 4, 3. b) *erubuit*, tq. pudore adfectum v. 12. 17. Ef. 33, 9. Hof. 13, 15. *muftum*. Ef. 24, 7. quod fc. hominum expectationi refpondere non posfit. cf. Leu. 26, 20. Hof. 2, 24. c) *languet* v. 12. *oleum* c. 2, 9. *Frumentum* autem, *muftum* & *oleum* dicit in primis relatiue ad Templum v. 9. vnde primitiæ, decimæ ac ferta eum libaminibus danda erant.

℣. 11. d) Hinc fpe fua deftituti & *pudore fuffufi funt* v. 10. Ef. 30, 5 al. in imper. *Erubefcite*. e) *agricolæ* (7) Ier. 14, 4. f) *eiulant*. Ier. 47, 2. al. *eiulate*, vt feq. v. 13. g) *vinitores* (5) 2 Reg. 25, 12. h) & qd. agricolæ, *quoniam periit meffis*. cf. Hof. 2, 11. Neque n. morfu folum locuftæ fegetibus, pafcuis, pratis, hortis, pomariisque nocent; fed ftercore item nigro, viridi, mordaci, graui; biliofaque inprimis atque acri faliua, quam multam ex ore inter rodendum fundunt. *Bochart.* Hieroz. II. 470. ex *Muffeio*.

℣. 12. i) Vinitores vero v. 11. eiulabunt, quia *vitis* a locuftis erofa v. 7. *exaruit & erubefcit* v. 10. k) *& ficus* v. 7. Hab. 3, 17. l) *languet* v. 10. 1 Sam. 2, 5. m) *malus punica*; cuius ferax illa regio. Hab. 2, 19 n) *etiam palma*, vegeta alioquin arbor. Pf.

℣. 12. מִן־בְּנֵי ita & *Orientales* fcribunt, qui vero מִבְּנֵי legunt. ℣. 17. מְגַרְפֹתֵיהֶם *Mem per Chirek* 3. & in marg. 2.

18 אצרות נהרסו ממגרות כי הביש דגן : מה־נאנחה
בהמה נבכו עדרי בקר כי אין מרעה להם גם־עדרי
19 הצאן נאשמו : אליך יהוה אקרא כי־אש אכלה
כ נאות מדבר ולהבה להטה כל־עצי השדה : גם־
בהמות שדה תערוג אליך כי יבשו אפיקי מים ואש
ב אכלה נאות המדבר : תקעו שופר
בציון והריעו בהר קדשי ירגזו כל ישבי הארץ כי־בא
2 יום־יהוה כי קרוב : יום חשך ואפלה יום ענן וערפל
כשחר פרש על־ההרים עם רב ועצום כמהו לא נהיה
מן־העולם ואחריו לא יוסף עד־שני דור ודור :
3 לפניו אכלה אש ואחריו תלהט להבה כגן־עדן
הארץ לפניו ואחריו מדבר שממה וגם־פליטה לא־
4 היתה לו : כמראה סוסים מראהו וכפרשים כן
ה ירוצון : כקול מרכבות על־ראשי ההרים ירקדון
כקול

d) *horrea* 2 Par. 32, 27. e) *destructa sunt*, corruerunt. Prou. 14, 31. f) *granaria* (1) cf. Hag. 2, 19. *Hieronymus*: Quia, si frumenta & vina non fuerint, frustra horrea & torcularia praeparantur. g) vid. v. 10. & cf. Am. 4, 7. 8. Hag. 1, 11.

℣. 18. h) *Quam ingemiscunt iumenta*. Ef. 24, 7. Ex. 21, 11. deficiente sc. pabulo. i) *perplexa sunt*. (3) Ex. 14, 3. Esth. 3, 15. Nomen Ef. 22, 5. k) *armenta boum*. Gen. 29, 10. l) cf. Gen. 47, 4. Ef. 15, 6. Ideo gemunt & mugiunt; secus quam solent, quando necessaria non desunt. Iob. 6, 5. m) etiam *greges ouium* & caprarum. Cant. 1, 7. n) S. *desolati sunt*. al. *turpiter vitiati sunt*. al. *ob hominum reatum plectuntur*. vid. Ef. 24, 6. Ez. 6, 6. Hos 14, 1.

℣. 19. o) *Tuam opem, o Domine, imploro*. Ps. 23, 1. Est hic propriae orationis Prophetae exemplum. *Cocc.* p) *nam ignis* Solis. c. 2, 3. & *immodicus aestus*. cf. Am. 7, 4. Ef. 9, 17. 18. q) consumsit *pascua* vel virentia herbis loca *deserti*. v. 20. c. 2, 22. Ps. 23, 2. r) *& flamma ardesit*; S. *inflammauit*. c. 2, 3. Mal. 3, 19. Summa describitur siccitas. *Sicco autem vere maior est locustarum prouentus*. Plin. H. N. XI. 29.

℣. 20. s) Ipsae etiam ferae *bestiae agri*. v. 18. c. 2, 22. cf. Ier. 14, 5. 6. Hos. 4, 3. t) *ad te clamitant*. (3 Ps. 42, 2 cf Ion. 3, 7. 8 u) *quia aruerunt*, exsiccati sunt. Gen. 8, 14. x) *aluei aquarum*; c. 4, 18. Ps. 42, 2. immo abyssus magna aestu absorpta & pars eius consumta fuit Am. 7, 4. vt etiam pisces interirent Hos. 4, 3. y) v. 10. Ier. 23, 10.

CAP. II, ℣. 1. z) *Clangite* igitur *buccina* v. 15. ad conuocandum populum Num. 10, 2. seqq. a) cf. Ps. 122, 3. 4. b) Hos. 5, 8. Mich. 4, 9. c) Ps. 2, 6. Ps. 43, 3. d) *contremiscant*, commoueantur v. 10 Ps. 4, 5. e) c. 1, 2. cf. Am. 3, 6. f) *nam aduenit dies Domini*: v. 11. die sc. vltionis & vindictae. videlicet is, de quo c. 1, 15. g) *quia propinquus est*. vid. c. 1, 15. &

CAP. II.

cf. Am. 6, 3. *Bochartus*: Tempus, quo venturae sunt *locustae*, *dies Domini* dicitur; quia tum reis diem dicet Dominus, & poenas de iis reposcet. Al. cum *Hieronymo* per metaphoram locustarum intelligunt *diem excidii* Iudaeorum per Babylonios. Ita *Calouius* h. l. & *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 123. Praedicit Propheta (inquit) hoc capite I. *diem excidii Hierosolymitani* per Babylonios v. 1-11. II. *reditum e Chaldaea* in Cananaeam, resipiscentia & oratione antecedente v. 12-22. III *aduentum Messiae*, Doctoris ad iustitiam, & auctoris omnium beneficiorum cum terrestrium, cum caelestium. v. 23--27. Rectius tamen *Schmidius* inquit, tres huius capitis partes sunt: I. *Praedictio & descriptio plagae locustarum* v. 1--11. II. *Adhortatio ad poenitentiam & preces* v. 12--17. III. *Promissio* tum exauditionis v. 18--20. tum compensationis v. 21. seqq. Conf. not. c. 1, 4.

℣. 2. h) *Dies tenebrarum*. Vt *lux* res secundas, ita *tenebrae* in Scripturis aduersas notant. vid. Am. 5, 18. Esth. 8, 16. hic tn. etiam proprietas vocis obtinet, coll. Ex. 10, 15. i) *& caliginis* Ef. 8, 22. Zeph. 1, 15. k) *dies nubium* Ez. 30, 3. *& obscuritatis* 2 Sam. 22, 10. Ier. 13, 16. cf. not. supra ad c. 1, 7. l) *vt aurora* Ef. 58, 8. m) super montes *expansa*. Hos. 5, 1. Ps. 105, 39. Iob. 36, 30. Significatur fore, vt hoc malum & late & cito diffundatur. Vtrumque enim est aurorae proprium, cuius lumen vbique spargitur puncto temporis. Ef. 58. 8. Ps. 139, 9. n) *populus multus & numerosus* s. validus v. 5. 11. vt c. 1, 6. locustas vocauit *gentem validam & innumerabilem*. Sic Prou. 30, 25. 26. o) *qualis*, vel; *cui similis* antea *non fuit* in Palaestina. cf. Ex. 9, 18. c. 10, 14. & not. supra c. 1, 2. p) cf not. Ef. 44, 7. c. 46, 9. q) *nec etiam iterum erit*. q. d. *non addet* scil. esse vel fieri. cf. Nah. 2, 1. r) ad annos *cuiusque aetatis* Deut. 32, 7.

℣. 3. s) *Ante eum*, venturum locustarum populum, s. *ante aduentum eius*. Ita de tempore Am. 1, 1. Hab. 3, 5. t) omnia ferme iam *consumsit ignis*, & summa siccitas. vid. c. 1, 19. u) *& post eum* s. *post discessum eius*, vt Zach. 7, 14. x) *flamma exuret* reliqua. c. 1, 19. y) *velut hortus Edenis*. o. ὡς παράδεισος τρυφῆς. vid. Gen. 2, 8. z) *ante* siccitatem & *locustarum aduentum fuit terra Canaan*; quae cum horto Edenis confertur, vt Aegyptus, & Sodomaeorum ager ante cladem a Deo immissam Gen. 13, 10 cf etiam Ez. 36, 35. a) *sed post discessum eius*. b) c. 4, 19. c) *etiamque euasio* c. 3, 5. non erit ei locustarum seminii. Omnia enim ita absumunt, vt *nihil* de terrae prouentu *sit* reliduum.

℣. 4. d) *Qualis adspectus equorum*. cf. Ez. 1, 26. e) *adspectus eius*, vt Apoc. 9, 7. de mysticis locustis. Hebraei hoc referunt ad cursus aut volatus velocitatem, qua sunt equis prope pares; nos insuper *ad caput aut faciem equinae non absimilem*; a quo *locustae* ab Italis vocantur *Cavallette*, inquit *Boch*. Hieroz. II. p. 475 quod pluribus testimoniis comprobat. Sic *Theodoretus* in Ioelem: *Locustae caput si quis attente consideret, id equi capiti reperiet valde simile*. f) *& vt equites*, ita current. v. 9. *Hieronymus*: Non, quo Babylonii equitibus comparentur, sed quo locustae per translationem hostium quasi equites dicantur huc illucque discurrere. cf. not. c. 1, 16.

℣. 5. g) *Tanquam strepitus curruum*. *Hieronymus*: sic erit sonitus *locustarum*. cf. Apoc. 9, 9. h) *super cacumina* etiam *montium*. Ez. 6, 13. i) *salient* Ef. 13, 21. Nah. 3, 2.

℣. 18. נאנחה sic Participialiter 8 11. 17. 18. 24. & *Ber.* נאשמו ita 1. 2. 3. sic fu. 5.
℣. 20. ואש per *Merca* 1. 3. contra *Mas. magn.* Ex. 9, 24. המדבר sine praef. *He* 21 cum nota כצ׳. Idem ה expunxerat 5. sed restituit. CAP. I, ℣. 1. והריעו praefixum deleuit 5.

כקול להב אש אכלה קש כעם עצום ערוך
6 מלחמה ׃ מפניו יחילו עמים כל־פנים קבצו
7 פארור ׃ כגבורים ירוצון כאנשי מלחמה יעלו חומה
8 ואיש בדרכיו ילכון ולא יעבטון ארחותם ׃ ואיש
אחיו לא ידחקון גבר במסלתו ילכון ובעד השלח
9 יפלו לא יבצעו ׃ בעיר ישקו בחומה ירצון בבתים
10 יעלו בעד החלונים יבאו כגנב ׃ לפניו רגזה ארץ
רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם ׃
11 ויהוה נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי
עצום עשה דברו כי־גדול יום־יהוה ונורא מאד ומי
12 יכילנו ׃ וגם־עתה נאם־יהוה שבו עדי בכל־לבבכם
13 ובצום ובבכי ובמספד ׃ וקרעו לבבכם ואל־בגדיכם
ושובו

muros ingrediantur. w) *quinque enim.* Ez. 1, 9. c. 7, 16. c. 9, 1. x) *in viis ſuis procedent.* y) *S. nec gyrabunt.* al. cum LXX. Vulg. Syr. &c. *nec declinabunt a ſemitis ſuis.* al. ex coll. rad. cognata עבת Mica. 7, 3. & eius ſignif. Arab. *conturquebunt, conturbabunt ſemitas ſuas.* Senſus ex contextu patet. Piel (1) Kal autem eſt *vinculum accipere,* & Hiphil *mutuo dare ſ. inuare* Deut. 15, 6. c. 24, 10. vnde fortaſſis ſimpliciſſime vertimus: *neque permutabunt ſemitas ſuas.* np. inſtar ordinatiſſimi militis procedent: non euagabuntur extra ordines. Quod, quam apte de locuſtis dictum ſit, *Hieronymus*, teſtis αὐτόπτης, ediſſerat, ita ſcribens in Comment. ad h. l. *Hoc nuper in hac prouincia* (Palæſtinæ) *vidimus. Cum enim locuſtarum agmina venirent, & aerem, qui inter cælum & terram eſt, occuparent, tanto ordine ex diſpoſitione iubentis Dei volitant, vt inſtar teſſerularum, quæ in pauimentis artificis figuntur manu, ſuum locum teneant, & ne puncto quidem, vt ita dicam, vnguine transuerſo, declinent ad alteram.* ℣. 8. z) *Alter etiam alterum.* Gen. 37, 19. Ex. 10, 23. a) *non prement* (2) Ind. 2, 18. b) ſed *ſinguli, quisque.* Thren. 3, 39. *M. I.* proprie de hominibus dicitur, hic vero de locuſtis; quia eaſdem cum *viris & ſtrenuis* militibus comparauit. v. 5. & 7. c) *in calle ſ. tramite ſuo pergent* 1 Sam. 6, 12. Eſ. 59, 7. Obſeruat ordinem in locuſtis etiam Salomo Prou. 30, 27. vt merito eas *exercitum ſuum magnum* vocet Deus; inf. a v. 25. d) *etiam in enſem* ruentes 2 Par. 32, 5. Iob. 33, 18. e) *non ſauciabuntur.* Am. 9, 1. Iob. 6, 9. Idem eſt ſec. Kimchium ac M. I. quod יפצען 1 Reg. 20, 37. ſic בכה & פכה Ez. 47, 2. cf. etiam ſupra c. 1, 17. h. e. ſec. M. I. Non erunt ſicut hoſtes ex hominibus: quia nec gladiis, nec clauſis portis eas arcebis. Reliqua enim animalia, vt *Bochartus* notat Hieroz. II. p. 478. viſo homine fugiunt; ſed hæc hominem vltro impetunt. Proinde cum nubes locuſtarum ingruit, omnes in ædibus latent, ne ſi prodeant, eas prouocent. ℣. 9. f) *Per vrbem gradientur.* Eſ. 33, 4. Nah. 2, 5. g) *in muro diſcurrent.* v. 4. 7. h) *in domos adſcendent*: vt Pharaoni etiam prædixit Moſes, Ex. 10, 6. i) *per ipſas feneſtras.* cf. Ier. 9, 20. k) *vt fur ingredientur.* cf. Matth. 24, 43. Ioh. 10, 1. Hinc *Hieronymus*: Nihil, inquit, locuſtis inuium eſt: cum & agros, & ſata, & arbores, & vrbes, & domos, & cubiculorum ſecreta penetrent. *Theodoretus*: Non ſolum enim volando, ſed & ad muros irrependo per feneſtras in domos penetrant. cf. not. ſupra c. 1, 7. ℣. 10. l) *Coram eo contremiſcit terra.* v. 1. 6. Deut. 2, 25. 1 Sam. 14, 15. m) *& cæli mouentur.* c. 4, 16. Iud. 5, 14. *Hieronymus*: Non, quod locuſtarum tanta vis ſit, vt poſſint mouere cælos, & terram concutere; ſed quod aduerſa patientibus præ terroris magnitudine *cælum ruere & terra fluctuare* videatur. *Plinius* XI. 29. Deorum iræ peſtis ea intelligitur. Nam & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum ſtridore, vt aliæ alites credantur; ſolemque obumbrant. cf. not. ad v. 5. n) *ſol & luna.* cf. c. 3, 4. c. 4, 15. o) *obſcurantur.* Similia, ſed ex alia cauſſa, vid. Ier. 4, 28. Ez. 32, 7. Mich. 3, 6. Eſ. 50, 3. &c. p) *retrahunt* 1 Sam. 14, 19. & hominibus *auferunt.* infra c. 4, 15. Gen. 30, 23. Pſ. 85, 4. *ſplendorem ſuum* Prou. 4, 18. *Hieronymus*: Præ multitudine locuſtarum, obtegentium cælum, ſol & luna conuertentur in tenebras, & ſtellæ retrahent lumen ſuum: dum lumen poſitum in medio nubes locuſtarum ad terram non ſinit peruenire. ℣. 11. q) *Dominus enim*, velut Imperator, *dedit vocem ſuam* c. 4, 16. Pſ. 18. 14. r) *ante exercitum ſuum.* vid. v. 25. & cf. not. v. 8. s) quem recte ſic dico, *nam magna valde ſunt*, (al. *vt magna valde ſint*) *caſtra eius*: cf. v. 2. & not. c. 1, 7. t) *vt multus ſit* v. 5. Amos 5, 12. u) *qui faciat* vel *exſequatur verbum eius.* Pſ. 103, 20. Pſ. 148, 8. Et magnitudo virtutis Domini in paruis quoque animantibus demonſtratur, inquit *Hieron.* x) *nam magnus* erit. cf. Hoſ. 2, 2. Zeph. 1, 14. Mal 3, 23. Ier. 30, 7. y) vid. not. v. 1. 2. c. 1, 15. z) *& valde terribilis.* cf. c. 3, 4. Hab. 1, 7. a) *& quis ſuſtineat eum?* Mal. 3, 2. i. e. Dominus verbo ſuo multas conſcripſit copias, vt graue in peccatores iudicium exerceat, quodque nemo ſuſtinere poſſit. Hic *mina* deſinunt, quas excipiunt repetitæ *hortationes ad pœnitentiam*, & Dei nomine multa *promiſſa.* cf. not. v. 1. ℣. 12. b) Vulg. *Nunc ergo.* Tig. *Sed & nunc.* Grotius: Oſtendit adhuc aliquam eſſe ſpem euadendi. cf. Ier. 18, 7. 8. c) vid. not. Hoſ. 11, 11. d) vid. Hoſ. 14, 2. & cf. Zach. 1, 4. e) Deut. 6, 5. 1 Sam. 7, 3. i. e. ſerio ac bona fide; ſine claudicatione & hypocriſi. cf. Ier. 3, 10. f) c. 1, 14. Ier. 31, 9. g) *Grot.* ad ſignificandum dolorem, ex peccatis conceptum. *Hieronymus*: Senſus eſt: Omnia, quæ ſermone præterito conticentur, propterea ſum locutus, vt vos comminatione mea terrerem. Vnde *conuertimini ad me in toto corde veſtro*, & animi pœnitentiam *ieiunio & fletu & planctibus* indicate: vt nunc ieiunantes poſtea ſaturemini; nunc flentes poſtea rideatis: nunc plangentes poſtea conſolemini. &c. Ad hunc locum reſpicit ſec. nonnullos Eſaias c. 22, 12. Ita *Vitringa* in typo doctr. proph. p. 36. Ieſaiam, inquit, hanc vidiſſe prophetiam, ex collatione vtriusque prudentibus liquebit. Nec obſtat, plagæ a Ioele denunciatæ in hiſtoria illius temporis nullam extare memoriam, magis, quam quod *ingens* quoque *terræ motus* ſub Vzzia in eadem ſit prætermiſſus; cuius tamen liquidiſſima mentio Am. 1, 1. Zach. 14, 5. ℣. 13. h) *at ſcindite ſ. lacerate cor veſtrum*, & vitium inde abrumpite. Ion. *Et auferte impietatem cordis veſtri.* cf. Deut. 10, 16. Pſ. 51, 19. Rom. 2, 28. 29. Col. 2, 11. & not. Hoſ. 13, 8. i) vt alioquin a horrendis caſibus & luctu faciebant. vid. Ioſ. 7, 6. &c. deinde ad oſtentationem, vt Eſ. 58, 35. Matth. 26, 65.

k) *tanquam ſtrepitu flamma ignis* Eſ. 29, 6. l) *ſtipulam conſumentis.* Coh. 7, 6. *Bochartus*: Hoc quoque locuſtis prorſus conuenit, quæ magno ſtrepitu volant, & in agros decidunt, & ſegetes dentibus commolunt. *Plinius* XI. 29. *Tanto volant pennarum ſtridore, vt aliæ alites credantur.* m) v. 2. 11. *Bochartus*: Notandum, hunc qualemcumque exercitum non iam dici *populum*, ſed *vt populum.* Itaque cum *gentem & populum* ſupra v. 2. vocauit, loquebatur metaphorice, *populum* vocans eas copias, quæ reuera populus non ſunt, ſed *vt populus ad pugnam inſtructus.* Quale eſt, quod easdem addit v. 7. *currere ſicut ſtrenuos milites*, atque *vt viros bellatores murum conſcendere*: ne quis hic veros milites & bellatores ſibi fingeret. Sed vtut milites non ſint, merito tamen cum iis conferuntur (1) ratione numeri & virium, (2) ratione ordinis, quem in volatu & in inceſſu ſeruant. &c. Ad indicandum vero ſenſum myſticum, Apoc. 9, 11. locuſtis etiam *Rex* tribuitur, quo ceteroquin illæ carent Prou. 30, 27. n) *inſtructus ſ. paratus* Ier. 6, 23. *ad pugnam.* cf. Apoc. 9, 9. & not. ſupra c. 1, 4.

℣. 6. o) *A conſpectu eius contremiſcunt populi.* Ier. 51, 29. Pſ. 114, 7. *ſcilicet ſuſpectantibus populis ne ſuas operiant terras*, vt *Plinius* loquitur XI. 29. p) *omnes facies.* cf. Ier. 30, 6. Ez. 7, 18. q) *contrahunt pallorem* (2) Nah. 2, 11. al. vt 8. Menachem in M. I. rectius: *contrahunt* intra ſe *elegantiam ſ. nitorem*, ex rad. פאר coll. infra v. 10. & c. 4, 15.

℣. 7. r) *Sicut ſtrenui milites currunt*, Pſ. 19, 6. s) *vt viri bellatores* Num. 31, 28. *Hieron.* haud dubium, quin *locuſtæ.* t) *adſcendent murum* Ioſ. 6, 5. *Hieron.* vt murorum ſublimitas impetum fortium prohibere non valeat; & nequaquam per portas, ſed per muros

℣. 8. יפלו ſic in marg. 2. at in textu יפלו ſic ſu. 5. contra notam in 7. 8. ℣. 11. עשה per ſegol 2. ſic ſu. 5. & ſic in marg. 6. 9.

וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ
14 אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃ מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב
וְנִחָם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה מִנְחָה וָנֶסֶךְ לַיהוָה
טו אֱלֹהֵיכֶם׃ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן
16 קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה׃ אִסְפוּ־עָם קַדְּשׁוּ קָהָל
קִבְצוּ זְקֵנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים וְיֹנְקֵי שָׁדָיִם יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ
17 יז וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ׃ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים
מְשָׁרְתֵי יְהוָה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן
נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים
18 אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיְקַנֵּא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ׃ וַיַּעַן
19 יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ
וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה
כ בַּגּוֹיִם׃ וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו
אֶל־

k) Ier. 4, 1. Hos. 14, 2. 3. Zach. 1, 3. Mal. 3, 7. *Hieron.* Quia magna peccata magna delebit misericordia. l) Ex. 34, 6. Ion. 4, 2. Ps. 103, 8. Ps. 145, 8. m) Num. 14, 18. Neh. 9, 3. Ion. *differt s. remouet iram.* n) Ps. 86, 5. Ion. *& multiplicat beneficia & veritatem.* o) *quemque pœnitet mali*, quod comminatus est scilicet, idque si serio peccator resipiscat. Ex. 32, 14. Ier. 18, 8. Ion. 4, 2. *Hieronymus*: vt si nos egerimus super peccatis pœnitentiam, & ipsum pœniteat comminationis suæ, & mala, quæ comminatus est nobis, non inferat; nostræque mutatione sententiæ, & ipse mutetur. Ion. *& reuocat verbum suum ab inducendo malum.* vid. not. 1 Sam. 15, 11. 2 Sam. 24, 16. Am. 7, 3. & cf. Ez. 33, 11. de *malo* autem *pœnæ* Am. 3, 6.

℣. 14. p) *Quis scit?* Est bene sperantis in re difficili. vid. Ion. 3, 9. 2 Sam. 12, 22. coll. ibid. v. 13. 14. & Es. 37, 4. &c. Zeph. 2, 3. Ne forsitan, vt *Hieronymus* scribit, desperarent scelerum suorum magnitudine, aut magnitudo clementiæ diuinæ faceret negligentes. Pulchre *Lutherus*: In nostra, inquit, lingua phrasis hæc negatiue s. potius dubitatiue sonat: *Quis scit?* Sed est aptissima pœnitentis vox. Vtrumque enim complectitur, & *sensum peccati*, qui facit, vt statuamus Deum iuste irasci, ac nos plectere: & *spem liberationis*, siquidem Deus natura benignus & placabilis est. &c. coll. Matth. 8, 2. Nec negligendum, quod monet *Calouius*, non hic de remissione culpæ, sed de *afflictione temporali* sermonem esse. q) *reuertetur* Deus (vt Es. 63, 17. Mich. 7, 19. Ps. 90, 13. &c.) *& pœnitebit eum mali*, quod minatus est. v. 13. Aliter, sed minus bene, construunt & accipiunt hæc verba Hebræi. Ion. *Qui scit, in se esse peccata, conuertatur ab iis; tum miserebitur eius.* pro quo Abendana mauult: *& pœniteat eum* peccatorum. M. I. *Qui nouit vias pœnitentiæ, conuertatur; tum pœnitebit Dominum huius mali.* r) *& relinquet* Deus *post se*, vel *post ipsum* locustarum agmen. v. 11. Ex. 10, 12. s) *benedictionem* Es. 65, 8. scil. vt locustæ non omnia penitus absumant. *Lutherus*: Includit tamen etiam promissionem de Christo, quæ in nouissimis diebus exhibita est. v. 23. 26. c. 3, 1. Eph. 1, 3. Conf. Es. 1, 7. 8. 9. t) in antithesi ad c. 1, 9. 13. *M. I.* u) vt, postquam dederit benedictionem, & nostra nobis peccata donauerit, Deo hostias offerre valeamus. *Hieron.* ℣. 15. x) *Quare clangite buccina.* ad populum conuocandum v. 1. Num. 10, 7. quem vsum apud nos nunc præstant campanæ. *Hieronymus*: Adhuc eos ad pœnitentiam cohortatur, antequam adueniat hostilis exercitus. Supra, inquit, dixeram: *Canite tuba in Sion--quia venit dies Domini*--Nunc *quia benignus sum & misericors*, rursum præcipio & dico: *Clangite tuba in Sion*, & pœnitentiam in populis prædicate. y) v. 16. c. 4, 9. vid. not. c. 1, 14. z) c. 1, 14. ℣. 16. a) c. 1, 14. b) *Hieronymus*: *sanctificate ecclesiam*; vt nullus in ecclesia non sanctus sit: ne forsitan impediantur orationes vestræ, & modicum fermentum totam massam corrumpat. cf. Ex. 19, 10. 14. 1 Sam. 16, 5. c) c. 1, 14. d) *congregate* etiam *infantes* Thren. 4, 4. *Hieron.* ne vlla sit ætas, quæ non conuertatur ad Dominum. Conf. Ion. 4, 11. & Iudith. 6, 16. c. 7, 23. e) Ps. 8, 3. *Grotius*: Mos is erat illarum gentium. Nec id mirum, cum & pecudes tali tempore a pabulo abstinerentur. Ion. 3, 7. f) *exeat* etiam *sponsus*; cui alioquin & lege permissum erat, vt ad bellum non procederet. Deut. 24, 5. g) *e conclaui suo* nuptiali Iud. 15, 1. in publicum Ecclesiæ congressum, ad ieiunium & preces. h) *& sponsa* Es. 61, 10. i) *e thalamo suo* (3) Ps. 19, 6. *M. I.* vbi cum sponso suo occultatur. cf. Es. 4, 5. & verbum Deut. 33, 12. & ad rem Ps. 22, 12. 13. Luc. 14, 20. *Grotius* confert Ex. 19, 15. 1 Cor. 7, 5. quod nostræ sententiæ subordinamus. ℣. 17. k) *Inter vestibulum* Templi & *Altare* holocaustorum 1 Reg. 6, 3. 2 Par. 8, 12. h. e. proxime ante Templum. cf. not. Ez. 8, 16. Ergo necessario hæc referenda sunt ad tempus, quo Templum, Vestibulum & Altare adhuc salua & integra fuerant; non autem ad præsens Iudæorum exilium, vt contendit *Abarbanel.* cf. not. c. 1, 1. 9. 16. l) c. 1, 9. 13. m) Ez. 20, 17. Neh. 13, 22. n) v. 18. 26. c. 4, 2. Deut. 9, 26. o) populum tibi peculiarem. c. 4, 2. 1 Reg. 8, 51. Es. 63, 17. &c. p) v. 19. Ps. 44, 14. q) S. *vt dicterium de iis faciant.* ita cf. Deut. 28, 37. Iob. 17, 6. At LXX. Ion. Syr. Ar. Vulg. *vt dominentur iis.* Tig. *vt eis imperitent gentes.* vid. Deut. 15, 6. Ps. 106, 41. Thren. 5, 8. Sensus est sec. *Petrum a Figuere* apud *Pocok.* p. 184. seq. *Parce populo tuo*, auferendo ab eo locustarum istam plagam; quæ si amplius desæuierit & grassata fuerit, extremam inducet famem, atque ita cogetur populus tuus, ad leuandam famis necessitatem, in regiones gentium transfugere, & apud eas pro pane seruire, & imperium earum, nec non opprobria sustinere, non secus ac olim in Aegyptum fugerunt, ac serui facti sunt. r) Ex. 32, 12. Ps. 79, 10. s) *Grotius*: Vbi est ille Deus, quem a se vnis nosci & coli iactitabant? *Hieron.* quem sibi præsulem, quem defensorem esse iactabant. Mich. 7, 10. Ps. 115, 2. *Cocceius*: Includitur hac ratione momentum spei, fœdus Dei, quod ille pepigit, & quod fide receptum est. cf. supra c. 1, 14. ℣. 18. t) S. *Tum* vtique *æmulabitur* (zelum suum demonstrabit) *Dominus.* Ez. 39, 25. Zach. 1, 14. Loquitur Propheta de futuris in præterito, vt in visione. cf. supra c. 1, 5. not. Sic etiam sub verbis præteritis futura enunciantur 2 Par. 15, 4. u) Hieronymus: *pro terra sua*; quam prius quasi alienam contempserat, & passus fuerat locusta vastante populari. cf. 7. Num. 11, 29. x) cf. Am. 7, 3. 6. ℣. 19. y) *Et respondit*, vel *responsurus est Dominus*, nec tacebit ad feriat populi sui preces. *Hieronymus*: Et in tantum pepercit pœnitentibus, vt eos dignos responsione sua faceret, diceretque: quoniam omnes fruges vestras locusta, bruchus, rubigo vastauit, *ideo dabo vobis frumentum*, & cetera, quæ Propheta describit. z) cf. Deut. 28, 12. Ios. 2, 10. a) cf. Hos. 2, 11. 24. 25. b) in oppositione ad c. 1, 10. mystice Euangelium Es. 55, 1. Zach. 9, 17. c) vid. v. 24. d) v. 26. oppos. c. 1, 16. 18. similis constr. Prou. 25, 16. (pirit. cf. Es. 66, 11. Ps. 22, 27. e) Ion. *nec dabo vos amplius opprobria famis inter gentes.* vid. v. 17. Ez. 36, 30. ℣. 20. f) *Septemtrionalem autem illum* (1) sc. locustarum exercitum. v. 10. *Bocharius*: i. e. septemtrionalem locustarum agminis *partem* &c. Ion. *Populum vero, qui venit ab Aquilone.* M. I. *Locustas* vocat *septemtrionales*, quia venerunt ad eos a plaga septemtrionali. Sic *Lightfoot.* Chronol. p. 94. Irruperant, inquit, locustæ ea parte terræ, quæ *septemtrioni* obuertitur, qua Syriam atq; Hamatham spectat, & *velut ordinata acie* pergentes v. 5. deuorarunt, quidquid obuiam erat, procedentes versus partem meridionalem: illic vero, vbi deflectebant, descendentes infra extrema maris mortui, sterilitas regionis fame afflixit illas, quæ regionem totam fame afflixerant. *Vitringa* Doctr. proph. p. 35. Locus hic, inquit, æque ac superiora, ad *plagam locustarum* pertinet. At *Calouius* aliique *aquilonares hostes* intelligunt. Sic *Hieronymus*: Et Assyrium atque Chaldæum, qui ab aquilone est.-Sæpe commonui, sub translatione locustarum describi impetum Chaldæorum, quo Iudæa vastata est. Itaque seruat metaphoram in reliquis, & iuxta situm prouinciæ sic loquitur, quasi non de hostibus, sed *de locustis* referre videatur. sed cf. not. v. 1. 5. 9. 11. & c. 1, 4. g) c. 4, 6. h) *& impellam* vel *propellam eum.* 2 Sam. 15, 14.

℣. 13. וְנִחָם per *Kam.* 1. 7. 8. 10-19. 21. 23. 24. & *Ber.* cum nota קָמֵץ vel קָמֵץ בְּלִי אַס״ף aliqui: sed contra *Mas.* 2. & ᵀ *Erff.* h. l. & impr. ad Zach. 1, 17. item contra Masoram & codices a R. Chaiim inspectos, quos in marg. ad h. l. laudat. ℣. 14. וְנִחָם per *Pat.* 7. 8. sed contra Masoras modo allegatas. ℣. 16. וְיֹנְקֵי *defect.* 1. 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* מֵחֶדְרוֹ per *Pat.* 2 cum nota כֵּן הוּא *Et sic* (inquit Criticus in 1 marg. 1.) *punctauit R. Samuel.* ℣. 19. הַדָּגָן, Sic, per *Pascha* recte 1. 2. 5. 22. Plerique per *Sakeph.* contra sententiam. At הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ omisso אֶת־ 3.

אל־ארץ ציה ושממה את־פניו אל־הים הקדמני
וספו אל־הים האחרון ועלה באשו ותעל
21 צחנתו כי הגדיל לעשות : אל־תיראי אדמה
22 גילי ושמחי כי־הגדיל יהוה לעשות : אל־תיראו
בהמות שדי כי דשאו נאות מדבר כי־עץ נשא פריו
23 תאנה וגפן נתנו חילם : ובני ציון גילו ושמחו ביהוה
אלהיכם כי־נתן לכם את־המורה לצדקה ויורד לכם
24 גשם מורה ומלקוש בראשון : ומלאו הגרנות בר
והשיקו

i) *in terram siccitatis* s. *siticulosam* Hos. 2, 5. Ps. 63, 2. k) *& solitudinis* s. desolatam. h. e. in Arabiæ deserta. cf. Deut. 8, 15. l) S. *facies* nimirum *eius*; i. e. primam illius partem, quæ ad mundi faciem s. ortum conuersa est. m) propellam *in mare orientale* s. *mortuum*, ad orientem Hierosolymæ situm. *Hieronymus*: Illud intellige, in quo fuit quondam Sodoma & Gomorrha, Adama & Seboim, quod nunc *mortuum* nominatur, eo quod nulla ibi viuant animantia. vid. Ez. 47, 18. Zach. 14, 8. n) *& postremum eius*, i. e. occidentalem s. *vltimam agminis partem*, o) *in mare posterum*, h. e. *occidentale* s. mediterraneum. vid. not. Deut. 11, 24. & ad rem confer Ex. 10, 19. *Plinius* de locustis, XI. 29. *Gregatim sublatæ vento, in maria aut stagna decidunt. Forte hoc, casuque euenit.* Immo diuino nutu. *Bochartus*: Australium locustarum non meminit; quia cum Ierusalem fuerit in extremo fere austro terræ Canaan, australes paucæ fuerunt respectu Vrbis, & sub aliis comprehensæ. Hieroz. II. p. 479. p) *& adscendet putredo* s. *fætor eius* (3) Es. 34, 3. Am. 4, 10. q) *adscendet, inquam*. M. I. in nares prætereuntium. r) *putor eius*. (1) cf. Targum Ez. 23, 20. Rad. Syr. *impudicus*, *sordidus*, *contaminatus fuit*. s) *quia*. al. *postquam*; coll. Iob. 1, 5. t) S. *eo quod nimius fuerit faciendo*. Vulg. *quia superbe*; Syr. & Tig. *eo quod insolenter egit*. Ion. *quia multiplicauit facere mala*; h. e. plurima & maxima damna vobis intulit. cf. 2 Reg. 21, 6. Zeph. 2, 10. Dan. 8, 4. & ex opposito hic sequentem v. 21. ex quo tn. coll. & v. 26. non male de Deo accipi potest: *quia magnus est in operibus suis Dominus*. Refert vero hoc *Grotius* ad Sennacheribum, coll. 2 Reg. 19, 22. Es. 37,

Es. 37, 22. merito a *Calouio* refutatus; nos cum Tarnouio aliisque *ad exercitum locustarum*; etsi hoc coactum putat Calouius p. 777. Quam apte enim hæc omnia locustis conueniant, liquebit cum ex iis, quæ hactenus notauimus, tum ex ipsius *Hieronymi* verbis ad h. l. *Etiam nostris temporibus*, inquit, *vidimus agmina locustarum terram texisse Iudæam, quæ postea misericordia Domini -- vento surgente, in mare primum & nouissimum* (mortuum & mediterraneum) *præcipitatæ sunt. -- Cumque littora vtriusque maris aceruis mortuarum locustarum, quas aqua euomuerant, implerentur, putredo earum & fætor in tantum noxius fuit, vt aerem quoque corrumperet, & pestilentia tam iumentorum, quam hominum, gigneretur.* cf. not. c. 1, 7. ℣. 21. u) S. Ne igitur *time tibi, o terra!* Propheta *concludit lætis promissis* pluuiæ post siccitatem, & florentium arborum & tempestatum post locustas. Occasione autem sermonis, quem de restitutione temporalium benedictionum habet, adsurgit ad promissionem *benedictionum spiritualium* diebus Christi, in dono linguarum, & ad prædictionem miraculorum, quæ Christi mortem essent comitatura, & præcessura destructionem Hierosolymæ. *Lightfoot.* Chronol. p. 94. *Hieronymus*: Omnibus, quibus supra fuerat comminatus, nunc contraria pollicetur. cf. v. 1-11. x) *exulta potius, & lætare* v. 23. Zeph. 3, 14. cf. supra c. 1, 10. y) *quia magnificauit Dominus facere*. 1 Sam. 12, 24. Es. 28, 29. Ps. 126, 2. 3. Ion. *quia magnifice egit Dominus, faciendo in te bona populo suo*. M. I. *in oppositione ad locustas* v. 20. quæ plurima & grauissima mala intulerant. ℣. 22. z) Ne etiam timeatis *bestiæ agri* (Es. 56, 9.) M. I. in oppositione ad c. 1, 18. 20. a) *nam germinarunt*, vel *herbuerunt*. Kal (1) cf. Hiph. Gen. 1, 11. b) de quibus dixerat c. 1, 19. 20. *ignis exussit pascua deserti*. c) *nam arbor*; i. e. collectiue: omnis generis *arbores*. vt Gen. 1, 11. d) *ferunt* poma s. *fructus suos*. Ez. 34, 27. c. 36, 8. e) c. 1, 7. 12. f) *proferunt vim suam* s. varios fructus suos. cf. similem locutionem Gen. 4, 12. Nempe, vt ad v. 21. ex Hieronymo diximus, Propheta *promittit omnia contraria* minis, quæ præcesserant: fore nimirum, vt herbescant deserti pascua, & arbores fructum suum proferant, ficusque & vitis vim suam edant; pluuia tam matura quam sera, primo quoque tempore a Deo abunde demissa; & impleantur frumento areæ, mustoque & oleo redundent lacus torcularium: vt sic miseris Iudæis restituantur *anni*, i. e. *annui prouentus*, quos locustarum quatuor species absumserant, eodem tempore sibi mutuo succedentes. *Boch.* Hieroz. II. p. 481. seq. Hæc autem, quia a Domino repromissa sunt, credimus iuxta litteram accidisse, & sterilitatem præteritam nouis frugibus compensatam; vt quidquid locusta, bruchus & rubigo & eruca consumserat, annis sequentibus impleretur. *Hieron.* ℣. 23. g) Tig. *Sed & vos*; vel *Inprimis* vero, *o filii Zion*. Hieronymus: Ad *filios quoque Sion specialiter* loquitur, vt exultent & gaudeant, non in quacunque re leui, sed *in Domino Deo suo* &c. h) v. 21. Ps. 29, 19. Eadem ratione loquuntur & alii Prophetæ, cum de Christo vaticinantur. vid. Es. 61, 10. Zach. 2, 14. c. 9, 9. i) Es. 40, 9. Ps. 32, 11. Ps. 97, 12. Phil. 4, 4. k) Hieron. *quia dedit vobis* Deus Pater, sc. in decreto suo. Es. 9, 5. Ioh. 3, 16. l) *Magistrum* s. *doctorem*. Es. 9, 14. Iob. 36, 22. Ps. 84, 7. Ita Ion. Vulg. Raschi, Abarb. Scil. non Esaiam, aliumue Prophetam, vt cum Raschio peruerse voluit Grotius, sed *illum dudum promissum* Deut. 18, 18. 19. & vehementer a piis desideratum Ps. 14, 7. Luc. 10, 24. testem, ducem ac præceptorem gentium Es. 55, 4. vnicumque illum *Magistrum & Doctorem* Matth. 23, 8. 10. quod nomen sibi iure Christus vindicat. Es. 63, 1. Sic *Abarb.* ad h. l. fol. 141. col. 3. והוא מלך המשיח *is autem est*, inquit, *Rex Messias; qui viam monstrabit* (Matth. 22, 16.) *in qua debeant ambulare, & opera, quæ facere deceat.* Alii, etiam S. vertunt: *pluuiam tempestiuam*, minus bene: etsi vtrumque vox Hebræa significat, vt mox hoc ipso versu. vid. fuse *Cocceius* ad h. l. & *Calouius* p. 780. m) *ad iustitiam*, sc. veram & æternam Dan. 9, 24. quam ille non solum docebit Hos. 10, 12. sed meritis suis acquiret, & cum vberrimis gratiæ suæ donis conferet omnibus, qui nomen eius vera fide inuocabunt c. 3, 5. cf. Es. 53, 11. Ier. 23, 5. 6. c. 33, 15. 16. Hab. 2, 4. Mutat enim corda per Spiritum S. & quod vitiosum in nobis est, hoc condonat, sicut Iohannes egregie dicit Ioh. 1, 17. vt pulchre inter alia ad h. l. scribit B. *Lutherus*. n) *& demittet vobis* imbrem. Ez. 34, 26 o) *pluuiam maturam*, post iactum semen, *& seram*, cum seges in culmos & spicas succreuit, & grana turgescunt. Ion. *primam pluuiam in tempore suo, & serotinam in mense Nisan.* Nempe pluuia prima sec. Hebræorum sententiam descendit in mense *Marchesuan* s. Octobri, *serotina* vero in mense *Nisan*. vid. not. Deut. 11, 14. & Ier. 5, 24. Hos. 6, 3. Zach. 10, 1. ὁ. ὑετὸ πρόϊμον καὶ ὄψιμον. Iac. 5, 7. p) *in primo* statim *tempore*, vel *mense* Ez. 29, 17. c. 45, 18. quo scil. matura vel sera pluuia opus est. cf. ex *Plinio* not. supra c. 1, 17. Al. *sicut prius*. coll. Es. 60, 9. Ceterum *pluuiam primam & serotinam* nonnulli *spiritualiter* intelligunt: quod sc. Christus Ecclesiam N. T. cælesti rore Spiritus & Verbi sui ac Sacramentorum benigne recreaturus & irrigaturus sit statim *ab initio facta satione*, & deinde quoque cum in maturam segetem adoleuerit, *& messis vltimi iudicii* adpropinquauerit, de qua infra c. 4, 13. Ita *Gesnerus* apud *Calou.* p. 778. aliique, qui & reliqua omnia huius textus allegorice de beneficiis Euangelii, & in oppositione ad statum legis accipiunt. Sed cum illa *compensatio annorum siccitatis* v. 25. respiciat ea, quæ capite præcedente de sterilitate, a locustis illata, dixerat Propheta, dubium nullum est, *beneficia corporalia* illis insinuari, quod priorem inopiam agrorum vinearumque benigne compensaturus sit Dominus; vt recte centet *Calouius* p. 779. cf. ad v. 22. not. ex *Hieronymo*. ℣. 24. q) *Et plena erunt areæ*. 1 Sam. 23, 1. r) *frumento* Gen. 41, 35. Am. 5, 11. cf. supra c. 1, 10. 17.

℣. 20. באשו per *Chatephkom*. 3. at per *Chatephpat*. 1. cum nota: לית נקד בזכ׳ול׳ומיכל זר׳ ℣. 23. ומוריה cum præf. ו sed sine puncto, ſt. 2. cum nota marg. לא קרי ו ℣. 24. זלמן הגרנות *Gimel* per *Chatephkom*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 23.

s) *& redundabunt*, q. d. *discursare s. diffluere facient*. Hiph. (2) c. 4, 13. cf. Ps. 65, 10. t) *lacus torcularium*. Es. 16, 10. u) v. 19. cf. Prou. 3, 10. ℣. 25. x) *Et compensabo vobis*. Es. 57, 18. *Caluinus*: Confirmat Propheta superiorem doctrinam & ratiocinatur a contrariis: quia scil. Deo non minus sit facile restituere vberem prouentum terræ, quam prius facile fuit, terram reddere sterilem, immissis illis corruptelis. y) vid. not. v. 23. z) c. 1, 4. a) vid. c. 1, 4. Ps. 78, 46. b) c. 1, 4. c) *magnus* sc. *ille meus exercitus*. vid. v. 2. 11. *Bochartus*: Huiusmodi copiis Deus Aegyptios adflixit, postquam ranas, muscas & pediculos spreuissent. *Hieronymus*: Eruca (Locusta) *virtus Domini magna* adpellatur -- quia in tardo paruoque vermiculo Dei potentia & humana fragilitas demonstratur. d) *quas misi contra vos*. cf. Ex. 10, 4. Nempe non fortuito exortæ sunt locustæ, vel erucæ, vel bruchi; sed Deus conduxit illorum militum operam, fuerunt eius copiæ & exercitus, ad ipsos opprimendos -- Quod vocat *exercitum magnum*, ostendit, Deo non opus esse validis copiis, vt homines subigat. Nam vbi armat locustas & animalcula, quæ nullius sunt momenti, rapiunt victum ex hominum ore, relinquunt eos famelicos: etiamsi nullus exerat contra eos gladium, tabescunt tamen in sua inedia. *Caluinus*. At Ion. aliique metaphorice: *Et rependam vobis annos bonos, pro annis, quibus vos diripuerunt populi, gentes & linguæ, & imperatores, & regnum vindictæ, exercitus meus magnus, quem immisi in vos.*

℣. 26. e) cf. Hos. 4, 10. c. 13, 6. Mich. 6, 14. Hag. 1, 6. f) *& saturando* sc. *saturabimini* v. 19. g) Es. 62, 9. Coh. 5, 18. cf. Deut.

כה והשיקו היקבים תירוש ויצהר׃ ושלמתי לכם את־
השנים אשר אכל הארבה הילק והחסיל והגזם חילי
26 הגדול אשר שלחתי בכם׃ ואכלתם אכול ושבוע
והללתם את־שם יהוה אלהיכם אשר־עשה עמכם
27 להפליא ולא־יבשו עמי לעולם׃ וידעתם כי בקרב
ישראל אני ואני יהוה אלהיכם ואין עוד ולא־יבשו עמי
ג לעולם׃ והיה אחרי־כן אשפוך את־
רוחי על־כל־בשר ונבאו בניכם ובנותיכם זקניכם
2 חלמות יחלמון בחוריכם חזינות יראו׃ וגם על־
העבדים

Deut. 8, 12. seqq. c. 32, 15. Prou. 30, 9. h) *qui egit vobiscum*, cum puniendo Zach. 1, 6. tum benefaciendo resipiscentibus. Num. 10, 32. i) *mirifice*, ad miraculum vsque. Es. 29, 14. Ps. 31, 22.

CAP. III.

Calouius: Vere enim missio Filii Dei in hunc mundum, redemtio generis humani, missio Spiritus S. sunt *opera mirabilia*. k) Es. 29, 22. Ps. 14, 4. l) cf. v. 17. 27. ℣. 27. m) c. 4, 17. cf. Ex. 16, 6. Ez. 5, 13. &c. n) cf. Ex. 17, 7. Deut. 31, 17. Hos. 11, 9. Rom. 8, 28. Ion. *& scietis, quod in medio Israelis habitare fecerim Schechinam meam*. cf. Ioh. 1, 14. o) Hos. 13, 4. p) Es. 43, 11. 12. c. 44, 6. 8. c. 45, 21. 22. *Hieronymus*: Quia Pater in Filio, & Filius in Patre. q) S. *ideo, inquam, non pudefient* v. 26. Rom. 5, 5.

Cap. III, ℣. 1. r) S. *Fiet etiam*. Cohæret enim hoc caput cum superiore. (vid. not. c. 2, 1. 21. 23.) & porro hic Deus promittit ac prædicit I. *Effusionem Spiritus S.* v. 1. 2. II. *diem excidii Hierosolymitani* per Romanos, cum præcedd. signis v. 3. 4. & III. *credentium ereptionem* in Tsione s. Ecclesia N. T. v. 5. s) *postea*. ὁ. μετὰ ταῦτα, i. e. vt Petrus dicit Act. 2, 17. ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις. cf. seq. v. 2. *Calouius*: Quo nomine designatur *tempus nouissimum*, tam respectu *Synagogæ & politiæ Iudaicæ*, cui extrema imminebant, tum respectu gratiæ nouissimæ &c. Sic *Kimchi*: Idem est, inquit, ac si diceres באחרית הימים Es. 2, 2. *tempore in diebus Messiæ* (tempore N. T.) coll. Es. 11, 9. *Abarbanel*: post tristia illa tempora, de quibus Ps. 74, 9. t) *effundam* Spiritum meum. *Hieronymus*: Verbum *effusionis* ostendit muneris largitatem: quod non in paucos Prophetas, vt olim fiebat in V. T. sed in omnes credentes in nomine Saluatoris Spiritus S. dona descenderent, nequaquam in hunc & illum, sed in omnem carnem &c. *Tarnouius*: Differt Vetus testamentum a Nouo, quod in illo tantum hæc dona quasi *stillabant*, in hoc autem *magna copia effluunt*, & πλουσίως *effunduntur* Tit. 3, 6. In illo eorum quasi gutta tantum erat in Prophetis, in hoc fit *effusio super omnem carnem*. vid. v. 2. Es. 32, 15. c. 44, 3. Zach. 12, 10. Act. 10, 45. Eph. 4, 8. 1 Cor. 12, 11. M. I. *vt copiose super illis sit Spiritus meus*. Abarbanel: *significat abundantem fore cognitionem & notitiam Dei*, coll. Es. 11, 2. 9. u) Ion. *Spiritum Sanctum meum*. sic v. 2. Spiritum sc. gratiæ & precum Zach. 12, 10. Spiritum cognitionis & timoris Dei Es. 11, 2. cum variis donis & charismatis 1 Cor. 12, 4. seqq. c. 14, 22. x) *super omnem carnem*, i. e. vt Ar. habet: *super omnem hominem carne preditum*; h. e. non super Iudæos solum aut Israelitas (vt temere *Aben Ezra* aliique opinantur, quorum impudentiam ipse retundit *Abarbanel* ad h. l. fol. 242); *sed super omnes homines*, cuiuscunque sint nationis, sexus aut conditionis v. 2. vel temporis Act. 2, 39 modo credant in nomen Seruatoris v. 5. nec repugnent Deo, vt *ab ipso docti* fiant Ioh. 6, 45. cf. ad phrasin Gen. 6, 12. Es. 40, 5. c. 49, 26. Zach. 2, 17. Ps. 65, 3. Rom. 3, 20. c. 10, 12. Gal. 3, 28. &c. *Certissime*, inquit *Abarb.* ad h. l. hæc phrasis *complectitur omnes homines*, cuiuscunque illi sint nationis: sicut Es. 66, 23. Ps. 145, 21. coll. *Zeph.* 3, 8. 9. Non ergo tantum intelligendi sunt per *omnem carnem* CXX illi Act. 1, 15. qui Hierosolymis congregati in cœnaculo erant Act. 2, 1. Quanquam ergo in festo illo pentecostes, in visibili effusione Spiritus S. vaticinium adimpleri illustri ratione cœperit; non tamen ad illum actum solemnem *tantum* pertinet; sed vniuersum statum nouissimorum temporum vel N. T. concernit, more aliarum promissionum vniuersalium; inquit *Calouius* p. 783. Conf. e. c. Act. 10, 44. seqq. c. 11, 15. c. 15, 8. c. 19, 6. Gal. 3, 2. y) S. *ita vt etiam prophetent filii vestri*. Dicitur autem *prophetare*, non tantum qui loquitur mysteria & futura *per reuelationem extraordinariam*, (vt Act. 11, 28. c. 20, 23. Apoc. 1, 1. &c.) sed & qui loquitur diuina *per reuelationem ordinariam*; siue cum Spiritus adprobatione singulari, siue alioquin in bona conscientia: vt *Cocceius* obseruat in Lex. p. 460. vid. 1 Cor. 14, 1. seqq. & cf. not. Num. 11, 29. Notant itaque hæc promissa aliquid partim *extraordinarium*, partim *ordinarium*. Primi generis exemplum sunt filiæ Philippi Act. 21, 9. & multi, qui linguis locuti sunt magnalia Dei; quum antea ἀγράμματοι fuissent Act. [illegible] & passim. Sed donum extraordinarium est testimonium & medium doni ordinarii, quod indigitatur Es. 54, 13. Ier. 31, 33. 34. 1 Cor. 14, 22. z) *& filiæ vestræ*. cf. Ps. 8, 3. 1 Cor. 11, 5. *Cocc.* Lex. p. 460. Postquam verbum Euangelii auditum est, & nullus amplius Propheta expectatur, qui indicet verbum, per quod Deum cognoscamus, & Spiritus gratiæ ac filiationis effusus est: *qui credit & loquitur* (2 Cor. 4, 13) eo loco est, quo olim Propheta; a Deo per ipsius verba & legem in publico positam discit, eam inscribente Spiritu in cor eius, & per ea quæ didicit, ac per verba Spiritus, proficit ad sapientiam & prudentiam, & cognitionem mysteriorum Dei. a) *senes vestri*. c. 1, 2. vt Paulus ad Philem. v. 9. *Cocc.* Lex. p. 23. ordinarium quidpiam indicatur: *Senes*, attendentes ad scripturam Veteris Testamenti, videbunt, quid faciat Deus in mundo, vt olim Prophetæ in somniis: & ita monebuntur a Deo, vt prudenter agant, & prudentia consilia dare possint. b) diuina *somnia somniabunt*. Num. 12, 6. quod Iobi ætate solemne erat Iob. 33, 15. 16. cf. Gen. 37, 6. 9. 1 Sam. 28, 6. 1 Reg. 3, 5. Dan. 1, 17. c. 7, 1. Matth. 1, 20. c. 2, 19. 12. & *Gurtleri* Theol. Proph. p. 16. c) *iuuenes vestri*. cf. Am. 2, 11. d) *visiones* diurnas aut nocturnas *videbunt*. cf. Gen. 15, 12. seqq. 1 Reg. 22, 17. Es. 6, 1. Ier. 1, 11. c. 24, 3. Ez. 1, 4. seqq. c. 37, 2. Zach. 1, 8. &c. & ex N. T. Act. 9, 10. c. 10, 3. 17. c. 16, 22. c. 22, 5. 1 Cor. 14, 29. 30. Apoc. 1, 12. 13. &c. *Abarbanel*: Non dicit *omnes senes aut iuuenes vestri*; sed simpliciter: vt intelligas illos, qui apti fuerint ad recipiendum Prophetiæ donum. *Calouius* p. 784. Non, quod immediatæ reuelationes, quæ Patriarchis & Prophetis factæ sunt, omnibus concedendæ sint -- sed quod talia, quæ olim selectis quibusdam personis patefacta sunt per *extraordinarios* illos reuelationis modos, prophetias, visiones & somnia, per *ordinariam* reuelationem omnibus palam manifestanda sint: vt *filii & filiæ, senes & iuuenes, serui & ancillæ* iam diuinitus habeant cognitionem, quæ vix Patriarchis, Prophetis & viris Dei olim concessa. Vtitur enim Scriptura phrasibus Veteris Testamenti ad significanda bona Noui Testamenti, vt in vaticiniis Propheticis subinde fieri videmus. -- Nam nec illi quidem, in quibus hoc vaticinium impletum Petrus Act. 2, 16. testatus est, habebant *prophetiam*, aut *somnia*, aut *visiones*; replebantur tamen Spiritu S. vt variis linguis τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ efferre potuerint, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, prout Spiritus S. ipsis dedit eloqui. cf. not. ad v. 2.

CAP. III. ℣. 1. בחוריכם חזינות Sic 1. 5.

העבדים ועל־השפחות בימים ההמה אשפוך את־
3 רוחי׃ ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותימרות
4 עשן׃ השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בוא יום
יהוה הגדול והנורא׃ והיה כל אשר־יקרא בשם יהוה ה
ימלט כי בהר־ציון ובירושלם תהיה פליטה כאשר
אמר

v. 2. *e*) Vulg. addit suffixum: *Sed & super seruos meos.* cum LXX. & Ar. Sic Petrus Act. 2, 18. cf. e. c. ad Philem. v. 10. 16. *f*) *& super ancillas.* Neque enim est distinctio *Iudaei & Graeci, serui & liberi, viri & feminae*: quia omnes in Christo vnum sumus. Gal. 3, 28. cf. 1 Cor. 7, 22. *g*) *in illis* N.T. *diebus* s. temporibus. v. 1. *h*) Ion. *effundam Spiritum sanctum meum.* vt v. 1. Abarbanel: *Spiritum* sc. *cognitionis & timoris* Dei Ef. 11, 2. Non oportet, (idem *Abarb.* ait ad h. l.) hunc *spiritum* Dei exponere *de dono prophetiae*, sed de notitia atque cognitione Dei, vt dictum est Ef. 11, 9. cf. tn. not. ad v. 1. *Hieronymus*: Neque vero omnis, qui acceperit Spiritum S. statim habebit & (eamdem) gratiam spiritualem; sed per effusionem Spiritus S. diuersas gratias consequentur: alii *prophetiam*, vt *filii & filiae*, qui maioris sunt meriti; alii *somnia*, vt *senes* iam prouectioris aetatis: alii *visiones*, vt *iuuenes*, qui vicerunt malignum 1 Ioh. 2, 13. 14. *Serui* vero & *ancillae*, qui adhuc spiritum timoris habent, & non dilectionis, quia perfecta dilectio foras mittit timorem, *non habebunt prophetiam, non somnia, non visiones, sed Spiritus S. effusione contenti, fidei tantum & salutis gratiam possidebunt.* At si hanc gratiam possident, tum quid deest illis ad expellendum ex animo seruilem timorem? Benignius ergo haec vltima B. Patris accommodatio accipienda est. Nam enim (vt B. noster *Lutherus* scribit ad h. l. Tom. IV. Ien. fol. m. 791.) *nouas reuelationes per somnia & visiones, sed simpliciter ipsum donum Spiritus S. purificantis fide corda, & gubernantis animos, significat. Hoc donum vere huius temporis in N. T. est.* &c. &c.

v. 3. *i*) *Et dabo prodigia*; vt olim in eductione Israelitarum ex Aegypto Deut. 6, 22. Ier. 32, 21. ὁ. τέρατα. vid. Act. 2, 19. c. 4, 30. Hebr. 2, 4. Marc. 16, 20. *k*) *Hieron.* Quia sol moriente Christo versus est in tenebras, & luna in sanguinem. v. 4. Alii huc referunt Angelum Domini & caelestes exercitus descendentes Luc. 2, 9. 13. Stellam Magis in caelo apparentem Matth. 2, 2. & quae facta referunt Euangelistae, quum Christus resurgeret Matth. 28, 2. seqq. & tandem in caelos adscenderet. Latius nos haec accipienda putamus de omnibus prodigiis & signis, quae ante horribilem illum excidii Hierosolymitani diem in caelo adparuerunt. *Grotius*: solent, inquit, magnas rerum conuersiones praecedere cometae, gladii ardentes, aliaque signa eiusmodi. Pessime vero hunc textum ipse refert ad Babyloniorum aduentum. Sed tu confer *verba Christi* Luc. 21, 11. 25. & vide *Iosephum de B. I.* Lib. VII. c. 12. vel Λατ. *l*) up. vt statim sequitur, *sanguinem, ignem & fumum. Hieron.* Quia tam vehementi & insolito motu terra contremuit, vt monumenta aperta, & saxa disrupta sint. Matth. 27, 51. 52. *m*) *sanguinem & ignem.* Quod *Hieronymus de sanguine Christi* Ioh. 19, 34. 35. & de *igne Spiritus S.* Act. 2, 3. intelligit, coll. Luc. 12, 49. *Gussetius* autem p. 947. de *sanguine martyrum* Christi (vt etiam *Cocc.* coll. 1 Ioh. 5, 8.) & de *igne rogorum*, cuius vstionem pertulerint illi volentes & alacres; *palmas* autem *fumi de precibus* ad caelum ascendentibus, coll. Cant. 3, 6. adde Apoc. 8, 3. 4. At *Lightfoot.* in Horis Hebr. ad Act. 2, 19. *Prodigia* haec, inquit, in *sanguine, igne & fumo*; ego intellexerim *de caede & conflagrationibus* in gente Iudaica patratis *per seditiones & bellum intestinum*, ad prodigium vsque stupendis. Monstra erant ista potius, quam exempla; & quibus nihil prodigiosius praesagire potuit ruinam gentis, quam quod adeo saeuirent in mutuas caedes & vastationes. cf. Ez. 38, 22. Apoc. 8, 8. & Matth. 24, 6. 7. Marc. 13, 7. 8. 19. Luc. 21, 9. *n*) *& palmas* (n) Cant. 3, 6. *fumi.* Phrasis eleganter pingit *fumi adscensum* versus caelum. sc. conflagrantium vrbium & vicorum, ex mente *Lightfooti, Coccerii* &c. At ὁ. καὶ ἀτμίδα καπνοῦ, Vulg. *& vaporem fumi.* Sic Act. 2, 19. Hinc *Lutherus*: Omnino iudico, inquit, haec signa, quae allegat Ioel, esse eadem, quae ab Euangelistis commemorantur facta sub passionem Saluatoris. Portentosa fuit eclipsis solis in ipso plenilunii die, quae ita inuoluit caligine omnia, ac si late diffusus *fumus* impediret oculos, ne in vicino posita possent conspici. Ac ipse Propheta ad hunc modum se explicat, cum v. 4. addit de sole obscurato, & luna referente sanguinis speciem. &c. *Hieronymus*: de hoc *fumo* & Esaias in visione magna loquitur, in qua praedicebatur caecitas Iudaeorum. vid. Ef. 6, 4. & illic not.

v. 4. *o*) Id aliqui figurate hic accipiunt de adflictionibus maximis, vt c. 2, 10. c. 4, 15. quando in republica & ecclesia Iudaica omnia corruere videbantur, sicut praedixerat Christus Matth. 24, 29. At verissime quoque id accidit, moriente Christo, narrantibus Euangelistis Matth. 27, 45. Marc. 15, 33. Luc. 23, 44. 45. *Sol quoque est versus in tenebras*, quoniam pendentem Dominum suum videre non ausus est, *& Luna in sanguinem*; inquit *Hieron.* Abarbaneli *Sol* h. l. Idumaeos s. Christianos significat. *Luna* Ismaelitas s. Turcos, quibus, cum Gogo & Magogo, Propheta h. l. interitum praedicat, vt Ezech. 38, 22. At genuinam Apostolorum & Spiritus S. explicationem, ipse euentus in Iudaeis irrefragabiliter probauit. Si cui tamen placet Symbolica *Solis & Lunae* explicatio, concinniorem dabit *Vitringa* ad Apoc. 6, 12. vbi ita habet: Recte id videmur alibi interpretati de subitaneo obitu *Regis Agrippae* Act. 12, 23. quo tempore summa maiestate fulgebat, & de luctuoso casu *Anani Pontificis*, ab Idumaeis & Zelotis intempesta nocte, cum nobilissimis sacri & ciuilis ordinis viris *iugulati*, vt refert *Iosephus* de B. I. lib. 4, c. 17. vide sis etiam not. Sm. 2, 9. *p*) *antequam veniat.* 1 Sam. 9, 15. 2 Sam. 3, 35. Ez. 33, 22. Docet hoc, aliud esse momentum s. tempus antecedentium signorum illorum, aliud vero ipsius diei Iehouae, & quae hunc comitabantur aut secuta fuerunt. *q*) cf. not. c. 1, 15. c. 2, 1. *Calouius*: Loquitur hic Deus Pater de *die Iehouae, Filii Dei*, Messiae & Domini nostri. cf. not. v. 5. *r*) *magnus ille.* cf. c. 2, 11. *s*) Vulg. *& horribilis*, horrendus. Ita etiam describitur *excidium Hierosolymorum* per Romanos Mal. 3, 23. 24. Alii *diem aduentus Domini* in carnem, alii diem *passionis*, alii *resurrectionis*, alii & veteres plerique, *diem extremi iudicii* intelligunt. *Hieron.* (qui non semel queritur de difficultate huius loci) *Dies* autem, inquit, *Domini* magnus & horribilis aut *resurrectionis* esse credendus est, aut certe multa post tempora *dies iudicii* (extremi,) qui vere magnus est & horribilis. Sed quia sequitur v. 5. *Et erit omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit*, & hoc Apostolus Rom. 10, 13. refert ad tempus Dominicae passionis, *magis de resurrectionis die* intelligendum est. Ita B. Pater. Verum cf. ad nostrorum aliorumque sententiam *de iudicio* Christi *in Iudaeos* Matth. 24, 27. 30. c. 26, 64. Marc. 13, 26. Luc. 21, 20. seqq. &c.

v. 5. *t*) *Fiet tamen*, quoad *omnem* -- vt *eripiatur*; i. e. Certissime tamen eripietur. cf. not. Ef. 65, 24. c. 66, 23. & Ez. 30, 16. *u*) *qui inuocauerit nomen Domini.* Gen. 12, 8. c. 13, 4. c. 21, 33. 1 Reg. 18, 24. Ef. 41, 25. c. 50, 10. Ion. *qui orauerit in nomine Domini.* Luc. 21, 36. *Coccejus*: Haec inuocatio quia non est, nisi in Christo, & quia Christus adorandus & inuocandus docetur, & quia alibi Prophetae docent, medium salutis esse fidem Christi Hab. 2, 4. Ef. 53, 11. concludimus hunc *Dominum* esse *Filium Dei*, verum *Iehouam*; & inuocationem Domini poni vt signum libertatis a ceremoniarum iugo. Ioh. 16, 21. cf. supra not. ad v. 4. *x*) *eripietur.* velut e manu effugiet. Gen. 19, 17. Ef. 49, 25. Pf. 124, 7. Dan. 12, 1. ὁ. σωθήσεται. Vulg. *saluus erit.* Quod non tantum de temporali conseruatione (de qua cf. Matth. 24, 16. & *Euseb.* H. E. lib. 3. c. 5.) sed vel maxime de aeterna salute esse intelligendum, docent Apostoli Act. 2, 21. & Rom. 10, 13. *y*) *in monte Sion*, vnde prodibit doctrina Euangelii Ef. 2, 3. & in Ecclesia N. T. cf. Ef. 10, 12. c. 24, 23. c. 27, 13. Mich. 4, 7. & not. Ef. 49, 14. *z*) vid. ibidem, & not. Ef. 51, 17. *a*) *erit ereptio.* (Ion. & Syr. *liberatio*) vel *euasio*: velut e strage & persecutione effugientis Gen. 14, 13. vid. Ef. 4, 2. c. 37, 32. Obad. v. 17. *Coccejus*: Ex hoc versu videre est, in toto mundo, atque adeo in ipsa quoque terra s. populo Israelitico fore destructionem magnam, propter infidelitatem, qua Christum praedicatum non recipient, tum per poenas corporales, tum maxime per poenas spirituales Rom. 1, 18. *Fore tamen qui effugiant* poenas spirituales, & mortem secundam, praeseruati; tum etiam qui adflictionibus temporalibus non absumantur.

---

v. 3. ותימרות sic *plene* cum *Mich.* 2. 5. 6. 9. 20. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Cant. 3. 6. Iidem sub ת *Chatephpat.* habent. ׀ Ceteri omnes *defect.* & per *Schna* simpl. *Mich.* 1 tamen habet cum 3.

b) ficut dixit Dominus. Omnes sc. qui vitæ adscripti sunt Ef. 4, 3. *c) & in residuis* f. *superstitibus.* cf. Iof. 10, 20. Ier. 42, 17. *Hieronymus: Residuos* eos debemus intelligere, qui *de Iudaeorum* populo crediderunt, de quibus Esaias loquitur c. 1, 9. At *Calouius* p. 786. *& in residuis gentium*, h. e. vt *Cocceius* scribit, in supplemento seminis. cf. Rom. 4, 12. 16. 17. 24. *d)* Vulg. *quos Dominus vocauerit*, nempe per verbum suum Act. 2, 39.

CAP. IV. ℣. 1. *e) Nam*, (ne dubium videatur, quod de aduentu Messiæ c. 2, 23. de effusione Spiritus S. c. 3, 1. & de fidelium conseruatione c. 3, 5. promisi) *ecce!* certissime futurum confirmo; vt non tantum captiuos meos reducam, sed etiam in hostes eorum seuerissime animaduertam, eosdemque puniam. cf. Ier. 30, 3. 10. c. 31, 8. Hof. 9, 6. *Partes* huius capitis sec. *Schmid.* duæ sunt: I. *Liberatio Israelis* e captiuitate & ab hostibus v. 1. II. *Conuersio gentium* per iudicium in valle Iosaphat v. 2. vbi (a) *citatio* ad iudicium v. 9. (b) Iudicii *processus* v. 13. (c) *euentus* v. 17. At sec. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 113. *Deus hic prædicit* I. *Poenam hostium* Ecclesiæ v. 1-3. præsertim Tyriorum ac Sidoniorum v. 4-8. & reliquarum gentium, terras Ecclesiæ inuadentium v. 9-15. II. *Praeconium Euangelii*, & Ecclesiæ defensionem perpetuam v. 16. 17. veritatisque propagationem latissimam v. 18. III. *Aegypti & Edomi* vastitatem v. 19. IV. Sempiternam denique *Ecclesiæ pacem* v. 20. 21. Ita *Maius* Oecon. V. T. p. 882. Plenius, inquit, hic explicantur *fata Ecclesiæ sub Antichristo*, quoad eius oppressionem adflictionemque, & plenariam liberationem: perinde vt in Apocalypsi c. 11, 2. c. 16, 13. 14. 16. c. 21. & 22.

ד כִּי הִנֵּה
1 בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא אֲשֶׁר אָשׁוּב אֶת־שְׁבוּת
יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ 2 וְקִבַּצְתִּי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהוֹרַדְתִּים
אֶל־עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט וְנִשְׁפַּטְתִּי עִמָּם שָׁם עַל־עַמִּי
וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פִּזְּרוּ בַגּוֹיִם וְאֶת־אַרְצִי חִלֵּקוּ׃
3 וְאֶל־עַמִּי יַדּוּ גוֹרָל וַיִּתְּנוּ הַיֶּלֶד בַּזּוֹנָה וְהַיַּלְדָּה מָכְרוּ
4 בַיַּיִן וַיִּשְׁתּוּ׃ וְגַם מָה־אַתֶּם לִי צֹר וְצִידוֹן וְכֹל גְּלִילוֹת
פְּלָשֶׁת הַגְּמוּל אַתֶּם מְשַׁלְּמִים עָלָי וְאִם־גֹּמְלִים אַתֶּם
ה עָלַי קַל מְהֵרָה אָשִׁיב גְּמֻלְכֶם בְּרֹאשְׁכֶם׃ אֲשֶׁר־כַּסְפִּי
וּזְהָבִי לְקַחְתֶּם וּמַחֲמַדַּי הַטֹּבִים הֲבֵאתֶם לְהֵיכְלֵיכֶם׃
וּבְנֵי

CAP. IV.

אשיב קרי 22. Variant nimirum admodum Interpretes in huius capitis explicatione, vt videre licet apud *Calouium* ad h. l. Nos, vt illa, quæ v. c. de *Tyriis*, *Sidoniis*, & *Philistaeis*, item de *Aegyptiis* & *Idumaeis* h. l. dicuntur, ante & post captiuitatem Iudæorum Babylonicam *historice* contigisse, non dubitamus; ita plenissimum huius vaticinii complementum, per contextum ad nouissima Ecclesiæ fata, tq. ad *antitypum* illorum, referimus. *f) in diebus illis nouissimis.* c. 3, 1. 2. *g)* sc. N. T. vid. not. Ier. 50, 4. 20. *h) quando*, l. *quibus reducam* Ier. 32, 44. c. 33, 11. *i)* Ez. 39, 25. ℣. 2. *k)* vid. Ef. 66, 18. Mich. 4, 12. Zeph. 3, 8. *l) Grotius*: Eas scil. qui populum meum male tractarunt, non ob peccata, propter quæ ego id permisi; sed odio mei, ac religionis a me traditæ. *m) & deducam eas*, qs. ad iudicii & supplicii locum. Deut. 21, 4. Ier. 51, 40. *n) in vallem Iosaphati*, seu potius, vt *Ion.* habet, *in vallem iudicii diuini*; vbi *Deus iudicabit* & vltionem sumet de Ecclesiæ suæ hostibus. vid. v. 12. 14. *Nomen mysticum est*, vt agnoscit etiam Abarb. fol. 243. col. 1. Aben Ezra confert 2 Par. 20, 16-26. ad quam historiam Propheta h. l. alludere videtur, vt Apoc. 16, 16. ad significationem mysticam nominis *Megiddo*, i. e. *excidii*. 2 Par. 35, 22. *Lutherus* intelligit *Ecclesiam*, ad quam omnes gentes per verbum vocandæ & iudicandæ sint; coll. Ioh. 16, 8. *o) vbi disceptabo cum illis.* Ef. 66, 16. Ier. 25, 31. Zeph. 3, 8. Caussas nimirum exigam, cur id fecerint, &, vt *Ion.* habet, *vindictam de iis sumam*. cf. Ef. 34, 8. c. 35, 4. Pf. 79, 10. Pf. 94, 1. *p)* v. 3. c. 2, 19. *q)* c. 2, 17. Ef. 19, 25. c. 47, 6. Gal. 6, 16. *r) quem dispersserunt* Pf. 53, 6. vt quondam non Assyrii tantum & Chaldæi Ier. 50, 17. Esth. 3, 8. sed & viciniores quidam populi, illorum anxi io fieti Ier. 49, 1. *s)* c. 1, 6. *t) diuiserunt.* Iof. 13, 7. Mich. 2, 4. ℣. 3 *u) Et super populo meo* v. 2. *x) iecerunt sortem.* vt de captiuis fieri mos erat. vid. Nah. 3, 10. Obad. v. 11. *y)* Recte Ion. Syr. & Abarbanel: *& dederunt pueros pro mercede meretricum.* Ita enim illud ב interpretandum esse, indicat membrum sequens; & sensus est, vt etiam LXX. & Ar. habent: *pueros* Iudæos *donarunt meretricibus* vice pecuniæ. cf. Nah. 3, 4. Aliene Vulg. *& posuerunt puerum in prostibulo.* quod *Hieron.* explicat, vt virilem cogerent mutare naturam, coll. Rom. 1, 26. 27. *z) & puellam.* LXX. Syr. Ar. collect. *puellas.* (3) Gen. 34, 4. Zach. 8, 5. *a) pro vino* & vili pretio *vendiderunt.* cf. Am. 2, 6. *b) & lenissimo animo biberunt.* cf. Pf. 14, 4. & 2 Sam. 23, 16. 17. ℣. 4. *c) Ideo etiam.* Notanda hic est *digressio* s. excursus Prophetæ, dum *in antecedd. sine dubio agit de temporibus N. T.* nunc tamen subito conuertit se ad homines suæ aut proximæ ætatis, vt ex subiecto propheticæ suæ illos moneat, exhortetur & conuincat: quo facto, propheticæ suæ filum repetit v. 9. seqq. Nimirum (vt *Vitringa* in typo doctr. proph. p. 189. seq. obseruauit) Propheta dum erat in describendis grauissimis iudiciis, quibus Deus, post effusionem Spiritus gratiæ, hostes Ecclesiæ successiue, & maxime extremo tempore, prosternet ob iniurias Ecclesiæ illatas, obuersantur animo eius iniuriæ, quibus populus Iudæus, pars Ecclesiæ vniuersalis, suo & proximo tempore adficiebatur a vicinis gentibus, *Tyriis, Sidoniis, Philistaeis*: ad quos proinde *in transitu* orationem suam vertit, denuncians illis nomine Dei, tum ipsos quoque non abituros impunitos, tum etiam ipsorum peccata & scelera in illa terribili hostium Ecclesiæ strage vindicanda esse *sec. canonem iustitiæ diuinæ*. *d) quid vos ad me*, s. *quid vobis mecum negotii est?* cf. Iof. 22, 24. *Grotius*: i. e. *cur mihi molesti estis*: coll. Matth. 8, 29. *e)* cf. de his Iof. 11, 8. c. 19, 29. Ef. 23, 1. Ez. 26, 1. seqq. Am. 1, 10. Pf. 83, 8. *f) & omnes termini.* Iof. 13, 2. c. 18, 17. *g)* Vulg. *Palæstinorum.* vid. 2 Par. 28, 18. & breuem eorum historiam Ef. 14, 29. De nomine cf. not. Ex. 15, 14. *h) num talem retributionem?* He interrogatiuum est, vt Gen. 18, 21. Ipsum vero nomen, vt & verbum cognatum, *Neumanno* in Ex. L. S. p. 280. in genere *deflectionem & reflectionem* Gussetio vero p. 171. *commercium meritorum* significat, siue *conferendo*, siue *repetendo*, tum *bona*, tum *mala*. Quod ex vsu certum est. *i) vos rependitis mihi*, vel *confertis super me?* Num sine caussa, prouocatione aut data occasione, meos iniuria vos adficitis? vid. 2 Par. 28, 18. *Loquitur Christus de membris suis, tq. de semetipso*, vt Act. 9, 4. Cum עַל autem construitur hoc & sequens verbum etiam Ef. 65, 6. Pf. 13, 6. 2 Par. 20, 11. sæpius vero cum לְ, vt Ef. 3, 9. c. 59, 18. Ier. 25, 14. *k) At, si talia vos confertis* vel *committitis* aduersus me? Pf. 7, 5. Per μνησικακεῖν id reddunt hic LXX. vt etiam Gen. 50, 15. *l) cito & velociter* Ef. 5, 26. *m) ego meritum vestrum rependam* Ef. 66, 15. Prou. 12, 14. *n) in caput vestrum.* v. 7. Obad. v. 15. Quod per Alexandrum Macedonem factum esse, putat *Abarb.* ad h. l. fol. 243. b. *Gurtlerus* vero ad excidium Tyri & Sidonis Christianæ per Saracenos, sub initium sæculi XIII. Theol. Proph. p. 670. seqq. sed minus solide. ℣. 5. *o) Propterea, quod.* v. 19. Deut. 3, 24. Ez. 23, 20. ὁ. ἀνθ᾽ ὧν. Luc. 1, 20. c. 19, 44. *p) & pretiosa mea* 1 Reg. 20, 6. Hof. 9, 6. c. 13, 15. Ef. 64, 10. *Grotius*: Ita hic adpellat Deus, non quæ templi erant, & Babylonem auecta sunt; sed ea quæ erant populi sui -- Sic & modo v. 4. *sibi* dixit factam iniuriam, quæ populo facta erat. *q) optima.* cf. 1 Sam. 8, 14. 16. 1 Reg. 20, 3. *r)* LXX. & Vulg. *intulistis in delubra*; al. *in palatia vestra*, vt Ef. 13, 22. Am. 8, 3. Prou. 30, 28.

CAP. IV. ℣. 1. Sequimur diuisionem Capitum, prout est in 7. 17. 18. 22. 24. Ber. At Capite III. hic demum auspicantur 6-11. 13. 19. 20. idemque contra vsque ad nostrum c. 4, 9. continuant 12. 14. 15. 16. 21. 23. ℣. 2. אֲשֶׁר per Makk. 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 3. הַיֶּלֶד Particulam אֶת־ præmitt. 6. 9. 20. Sic fu. 5. וְהַיַּלְדָּה sc. per Cholem (*filium & matrem, quæ peperit*) in marg. 1. 6. 9. ℣. 4. הַגְּמוּל *Gimel* sine Dag. 24. עָלַי prius, *Lamed* per Pat. 1. 6. 8. 9. 11. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. & Ber. contra Maf. 1. 2. impr. & Erff. ℣. 5. וּבְשָׂרִידִים *defect.* 1. 5. sec. *Maf.* 1. & *Erff.* sed contra *impr.*

6 וּבְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יְרוּשָׁלִַם מְכַרְתֶּם לִבְנֵי הַיְּוָנִים לְמַעַן
7 הַרְחִיקָם מֵעַל גְּבוּלָם׃ הִנְנִי מְעִירָם מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
מְכַרְתֶּם אֹתָם שָׁמָּה וַהֲשִׁבֹתִי גְמֻלְכֶם בְּרֹאשְׁכֶם׃
8 וּמָכַרְתִּי אֶת־בְּנֵיכֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶם בְּיַד בְּנֵי יְהוּדָה
וּמְכָרוּם לִשְׁבָאיִם אֶל־גּוֹי רָחוֹק כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃
9 קִרְאוּ־זֹאת בַגּוֹיִם קַדְּשׁוּ מִלְחָמָה הָעִירוּ
10 הַגִּבּוֹרִים יִגְּשׁוּ יַעֲלוּ כֹּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה׃ כֹּתּוּ אִתֵּיכֶם
לַחֲרָבוֹת וּמַזְמְרֹתֵיכֶם לִרְמָחִים הַחַלָּשׁ יֹאמַר גִּבּוֹר
11 אָנִי׃ עוּשׁוּ וָבֹאוּ כָל־הַגּוֹיִם מִסָּבִיב וְנִקְבָּצוּ שָׁמָּה הַנְחַת
12 יְהוָה גִּבּוֹרֶיךָ׃ יֵעוֹרוּ וְיַעֲלוּ הַגּוֹיִם אֶל־עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט כִּי
13 שָׁם אֵשֵׁב לִשְׁפֹּט אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם מִסָּבִיב׃ שִׁלְחוּ מַגָּל
כִּי בָשַׁל קָצִיר בֹּאוּ רְדוּ כִּי־מָלְאָה גַּת הֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים כִּי
14 רַבָּה רָעָתָם׃ הֲמוֹנִים הֲמוֹנִים בְּעֵמֶק הֶחָרוּץ כִּי קָרוֹב יוֹם
יְהוָה

℣. 6. *s*) *Iudæos autem & Hierosolymitanos vendidistis Græcis*: quibus magnum ab omni æuo cum Phœnicibus commercium fuit. vid. Ez. 27, 13. & not. Deut. 28, 68. cf. etiam Gen. 10, 2. 4. Dan. 8, 21. Tale quid factum fuisse videtur sub Ahazo 2 Par. 28, 17. 18. cf. Am. 1, 6. ὁ. ἑλλήνων. quod quia etiam *gentes* in genere notat in N.T. vt Rom. 2, 9. 10. ideo *Hieronymus* h.l. id de hæreticis interpretatur: Hæreticus, inquit, quescunque deceperit & sua fecerit adorare simulacra, *filios Iuda & filios Hierusalem vendit Græcis s. gentilibus; & eos de Christianis ethnicos facit* &c. *Cocceius* vult significari, quod filios Ecclesiæ tradiderint educandos & imbuendos doctrina Aristotelica potius, quam Spiritus S., vt ita longe amouerentur a suo limite, i. e. a veritate religionis Christianæ. Sed & constat, *Latinorum* plurimos, Paparum instinctu in Palæstinam profectos, *Græcorum* fraudibus interiisse; inquit *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 672. seq. *t*) *vt procul abigeretis eos.* c. 2, 20. *u*) *a termino suo*. Ios. 18, 5. *Grotius*: Quo minor esset facultas eos redimendi.

℣. 7. *x*) *Ecce ego exsuscitaturus sum eos.* v. 9. 12. Ion. *Ecce ego palam reducturus sum eos inde, quo vendidistis eos.* Grotius: per Alexandrum scil. eiusque successores, qui in gratiam Iudaicæ gentis multos Iudæos, in Græcia seruientes, libertati reddiderunt, coll. exemplo Demetrii apud *Ioseph.* A. I. XIII. 5. *y*) v. 4. i. e. pœnas vobis reponam, vt sequentia explicant. cf. Thren. 3, 64. *z*) cf. Iud. 9, 57. 1 Reg. 2, 33. Obad. v. 15.

℣. 8. *a*) *Vendam enim.* cf. Iud. 2, 14. *b*) cum victore Hiskia 2 Reg. 18, 8. tum, vt *Grotius* adnotat, cum Gaza, Sidon & Tyrus ab Alexandro captæ sunt. *c*) *qui venundabunt eos Sabæis*, s. Arabibus. Ion. *filiis* s. posteris *Scheba*. Gen. 10, 7. cf. 1 Reg. 10, 1. Ier. 6, 20. LXX. & Ar. εἰς αἰχμαλωσίαν. quod conf. cum Apoc. 13, 10. *d*) *ad gentem a vobis remotam* abducendos. cf. ad phrasin Ios. 9, 6. 9. & Deut. 28, 49. &c. *e*) Ion. *quia per Verbum Domini decretum est sic.* adeoque certissimum est; cf. Es. 1, 28.

℣. 9. *f*) *Prædicate s. proclamate* (c. 1, 14. c. 2, 15.) *hoc inter gentes*, vt norint, quid futurum sit; quia ad omnes hoc spectat. Redit enim Propheta ad explicanda nouissima Ecclesiæ fata, post excursum illum v. 4. seqq. institutum. *g*) cf. c. 1, 14. Mich. 3, 5. & not. Ier. 6, 4. c. 51, 28. *Hieronymus*: Locus iste dupliciter intelligitur. Quidam enim arbitrantur, *hoc sanctis gentibus prædicari*, vt præparentur ad bellum, & pro populo Dei dimicent. — *Nobis autem videtur esse contrarium.* Quod & nos putamus. Ironica enim est allocutio ad gentes Antichristianas. *h*) Vulg. *suscitate robustos.* v. 7. ὁ. τοὺς μαχητάς, vt c. 2, 7. *i*) *accedant.* Es. 41, 1. Ier. 46, 3. *k*) *ascendant* s. *veniant ad oppugnandum.* v. 12. Es. 7, 1. 1 Sam. 7, 7. *l*) *omnes bellatores.* Deut. 2, 14. q. d. Frustra tn. immo nociua vobis hæc omnia molimina erunt. cf. Es. 8, 9. 10. ℣. 10. *m*) *Tundite, cudite.* Ion. *Parate.* Es. 2, 4. *n*) *vomeres s. ligones vestros.* (5) 1 Sam. 13, 20. *o*) *In gladios.* Ez. 38, 4. *p*) *& falces vestras* Es. 18, 5. ὁ. καὶ τὰ δρέπανα ὑμῶν. cf. infra v. 13. *q*) *in hastas.* Num. 25, 7. contrario studio, quam Es. 2 4. Mich. 4, 3. Sic *Virgilius* Georg. I. 508. *Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.* *r*) *debilis* etiam (1) cf. verbum Ex. 17, 13. *dicat.* Nota emphaticos accentus, quibus pars signi a dicto distinguitur. *Grotius*: Etiam infirmi numerum augeant, qs. aliquid possint. *s*) *robustus & fortis ego sum* v. 9. Es. 3, 2. Ier. 46, 12. Am. 2, 14. q. d. animos sibi sumat. Ridet hostilem præsumtionem, temeritatem, audaciam. ℣. 11. *t*) Vulg. *Erumpite.* LXX. Syr. & Ar. *Congregate vos.* Ion. *Congregent se.* Aliis idem est quod חושו *festinate.* sic Tig. Al. *Concursate.* (1) Rad. Arab. est *Circumiit noctu* vulpes, *Noctu quæsiuit*, *Captauit* lupus prædam. it. *Curauit & Operam dedit* &c. & cogn. עשש per Gain, *ingressus fuit, peruasit* regionem. *u*) *omnes* inimicæ *gentes.* cf. v. 12. Es. 60, 12. *x*) v. 12. Ier. 4, 17. Ez. 39, 17. *y*) Vulg. *& congregamini.* Similis forma Imperatiui est Ier. 50, 5. al. *& congregent se*, quicumque volunt. *z*) verum *illuc descendere fac, o Iehoua.* Apostrophe Prophetæ ad Deum: qui aduuit v. 12. Verbum cf. Ier. 21, 13. Ps. 38, 3. & Synonymum infra v. 13. *a*) *fortes s. heroas tuos*, opponendos hostium robori v. 9. vide Apoc. 19, 11. 14. Alii Angelos intelligunt ex Ps. 91, 11. Ps. 103, 20. coll. 2 Reg. 19, 35.

℣. 12. *b*) Vulg. *Consurgant, excitentur.* Schmid. *Excitabuntur* itaque. v. 9. Ier. 50, 41. Hab. 3, 9. *c*) *& adscendant* impiæ *gentes.* v. 9. 11. *d*) *in vallem Iosaphat s. iudicii diuini.* v. 14. vid. not. v. 2. *e*) ratio nominis & istius citationis. *f*) *ibi* namque *sedebo.* cf. Ps. 9, 5. Dan. 7, 9. 10. Apoc. 20, 4. Ion. *ibi* namque *reuelabor.* sc. ipso opere s. effectu. *g*) Ps. 9, 8. 9. Ps. 96, 13. Ps. 98, 9. *h*) v. 11. cf. Es. 66, 15. 16. Zeph. 3, 8. ℣. 13. *i*) *Mittite, emittite*; vos executores iustitiæ diuinæ. v. 11. Verbum cf. Gen. 12, 10. 12. &c. *k*) *falcem.* (2) Ier. 50, 16. Ion. *stringite in eos gladium.* Vt sicut ager falce demetitur, ita gladio gentes. *l*) *quia maturuit.* Gen. 40, 10. *m*) *messis.* i. e. maturuerunt ad iudicia diuina. Ion. *quia aduenit tempus finis eorum.* cf. Es. 27, 11. Ier. 51, 33. Matth. 13, 39. Apoc. 14, 15. *n*) *venite, descendite* ad locum iudicii. cf. v. 11. Ion. *descendite, conculcate interfectos fortium eorum, sicut quod calcari solet in torculari.* *o*) quia *plenum* vuis est *torcular* (5) Thr. 1, 15. & campi militibus pleni sunt. *p*) *exundarunt*, vel *exundabant lacus torculariorum.* c. 2, 24. Ion. per Imperatiuum: *fundite sanguinem eorum*; qui & alibi cum vino comparari solet. vid. Es. 63, 3. & cf. diem cædis magnæ Es. 30, 25. c. 49, 26. c. 66, 16. Ps. 110, 6. & imprimis Apoc. 14, 19. 20. *q*) *quia magna facta, & nimis cumulata est malitia eorum* Gen. 18, 20 Ion. 1, 2. ℣. 14. *r*) Vulg. *Populi, populi.* Tig. *Turbæ, turbæ.* S. *Cumuli, cumuli.* Ion *Exercitus, exercitus*; creberrimi scil. cf. Ez. 31, 2. 18. c. 32, 12. 20. Gen. 17, 4. 5. &c. & geminationem multiplicatiuam Gen. 14, 10. Ex. 8, 10. 2 Reg. 3, 16. *s*) erunt, vel (quia Propheta in spiritu eos iam videbat) sunt *in valle excidii* Apoc. 16, 16. s. *definiti & seueri iudicii.* ὁ. τῆς δίκης. Ion. *diuisionis iudicii*, vt supra v. 2. 12 cf. Es. 10, 23. c. 28, 22. Iob. 14, 5. Dan. 11, 36. S. participialiter: in valle *decisa*, vt Es. 10, 22. Vulg. *concisionis* (scil. hostium Dei;) veluti per *tribulam* Es. 28, 27. c. 41, 15. coll. Am. 1, 3. *t*) *nam prope* aderit. cf. c. 1, 15. Apoc. 1, 1. 3. c. 22, 10. 12. *u*) *dies Domini, & vltio eius.* cf. c. 1, 15. c. 2, 1. c. 3, 4. 2 Thess. 2, 2. Apoc. 6, 17. &c.

℣. 7. מִן־הַמָּקוֹם sic 2. 5. at הִנְנִי מְעִירָם מִן־הַמָּקוֹם 1. 3. שָׁמָּה ita *orientales* scribunt, שָׁם vero legunt. ℣. 9. יִגְּשׁוּ per *Paschta* 2. sic Je. 5. ℣. 11. הַנְחַת sine *Meth.* 2. 22. ℣. 13. גַּת sine *Dag.* 1. 2. 3. 5. 7. 8 22. 23 & *B. Naphtali*, vt habet *M. I.* quod tn. probat *Dag.* ex correctis libris. ℣. 14. הֲמוֹנִים sic *plene* vtrobique 1. 2. 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. secund. *Mas.* 1. & *Erff.* Reliqui *defect.*

טו יהוה בעמק החרוץ: שמש וירח קדרו וכוכבים אספו
16 נגהם: ויהוה מציון ישאג ומירושלם יתן קולו ורעשו
שמים וארץ ויהוה מחסה לעמו ומעוז לבני ישראל:
17 וידעתם כי אני יהוה אלהיכם שכן בציון הר־קדשי
והיתה ירושלם קדש וזרים לא־יעברו־בה עוד:
18 והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס
והגבעות תלכנה חלב וכל־אפיקי יהודה ילכו מים
ומעין מבית יהוה יצא והשקה את־נחל השטים:
19 מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה
מחמס בני יהודה אשר־שפכו דם־נקיא בארצם:
כ ויהודה לעולם תשב וירושלם לדור ודור: ונקיתי דמם
לא־נקיתי ויהוה שכן בציון:

קמץ בלא אס״ף

℣.15. x) *Sol & Luna obſcurabuntur.* cf. c.2,10. c.3,4. Eſ.13,10. & vid. Apoc. 6,12. Quod quidam ſec. literam futurum putant, & ad extremum iudicii diem referunt; vid. *Pocock.* ad h. l. ed. Lipſ. p. 340. alii figurate de maximis ærumnis, vt ſupra c.2, 10. Alii ſymbolice *Regem* & ſummum *ſacrorum Præſidem* intelligunt; coll. Eſ. 24,23. Cant.1,6. Pſ.121, 6. cf not. ſupra c.3,4. y) *& ſtellæ retrahent ſplendorem ſuum.* cf. c. 2, 6. 10 Eſ.60,20. *Præterita* ſunt *Prophetica*, vt frequentiſsime. cf. ſupra c. 1,15.

℣.16 z) *Iehoua autem e Sione* ſ. Eccleſia ſua (c.3,5. Pſ. 50, 2. Heb.12,22.) *rugiet*, inſtar leonis Apoc. 5, 5. c.10,3. cf. Am.1,2. c. 3, 8. Hoſ. 11, 10. & illic not. a) *& ex Hieroſolyma* noua Eſ.61,10. c. 65,18. c.66,10. Zeph.3, 16. cf. Luc. 24,47. b) *edet* maieſtaticam *vocem ſuam.* c.2,11. cf. Eſ.66, 6. Pſ. 46, 7. Pſ. 68,34. Ioh. 5, 25. Act. 17,30.31. Apoc.14,6.7. c) *vt moueantur* ſ. *contremiſcant* cælum & terra. c.2,10. Eſ.13,13. c.24,18. Pſ.18,8. Ez.38, 20. Math. 24, 29. Apoc.16,18. Alii conferunt Ioh. 5,28. 1 Theſſ.4,16. 2 Petr. 3, 10. d) erit *tamen Iehoua receptus* ſ. *refugium* populo ſuo. Eſ. 4,6. c.25,4. Pſ.46,2. cf. Zeph.3,17. Luc. 21,28. e) *& munimentum* Eſ. 25,4. Iud. 6, 26. cf. Prou. 18, 10 f) vid. Zeph.3,14. ſeqq. Rom. 9,6 Gal.6,16.

℣.17. g) c.2,27. Ez. 36,11. c.37,6.13.14. h) *quod ego*, Iehoua, Deus veſter, *habitem in Sione*, & gratioſe præſens ſim Eccleſiæ meæ, eamque ſanctificem & protegam. v.16.21. Eſ. 8,18. Zeph 3.17. Apoc.21, 3. i) Pſ.2,6. cf. Ioh. 4,21. 23. k) *& vere erit Hieroſolyma* illa noua v.16. l) vrbs *ſancta.* cf. Eſ.52,1. c.60,21. Ier. 31, 40, Obad. v. 17. Zach.14,20.21. Apoc. 21, 10. cf. Neh. 11, 1. Matth.4,5. m) *& alieni* Eſ.1, 7. c. 25, 2. 5. Ier.51,51. n) *non amplius tranſibunt per eam.* Ion. *non amplius habitabunt in ea.* vid. Eſ. 35, 8. Ier.30,8. Zeph. 3,15. Zach. 14, 21. Apoc.21,27. c.22,15. coll. c. 11,2.

℣.18. o) *Fiet itaque - ſtillabunt*; i.e. certiſsime ſtillabunt. cf. c.3,5. p) vid. v. 1. q) *ſtillabunt montes.* Metaphora de omnium bonorum, præſertim ſpiritualium, abundantia. cf. Am.9,13. Pſ.25, 6. Eſ. 30, 23. Pſ. 72,3. r) *muſtum.* Ion. *vinum præſtantiſsimum.* (5) c. 1, 5. cf. Hoſ. 2, 24. s) *& colles* Am.9, 3. t) *fluent lacte* Euangelii Eſ.55,1. Ion. *fluent vino.* cf. Ex.3,8. Ier.11,5. & 1 Tim.4,8. u) *& omnes alvei* c.1,20. 2 Sam.22,16. x) *Iudææ* ſ. Eccleſiæ Chriſtianæ. v.6.20. Eſ.19,17. y) *manabunt aquis.* cf. Eſ.30,25. c.4.25. c.44,3.4. z) *& fons* Pſ.87,7. cf. Eſ.12,3. Pſ.36,10. Pſ.68,27. Apoc.7,17. a) Abarb. fol.242. *Hac promiſsione*, inquit, *& illud continetur* (quod Eſ.2,3. legimus) *quod ex Sione proditura ſit lex, & verbum Domini in vniuerſum mundum: id quod figurate ſignificatur per fontem domus Domini.* Quod pluribus exponit fol. 243. col.3. vid. Ez.47,1. Zach.14,8. Apoc.22,1.2. b) *& rigabit*, alludit ad Gen.2,10. c) *vallem* (vt 2Reg.3,16. 7.) Vulg. Tig. *torrentem*, S. *flumen.* quæ ſignificatio alioquin viitatior eſt. d) S. allique *Schittim.* Dictus ſic fuit locus, vbi vltima quondam fuerat manſio Iſraelitarum in deſerto Num. 25, 1. Mich.6,5. ab arbore Arabica *Schitta* Eſ.41,19. quam Hebræi ad *cedros* referunt; vnde alii hic vertunt: *vallem cedrorum præſtantiſsimarum*, coll. Pſ.92,13. Vulgata vero: *torrentem ſpinarum.* Eſt autem, vt *Hieronymus* ſcribit ad h l. genus arboris in eremo, *ſpinæ* albæ ſimile colore & foliis, non magnitudine. Alioqui tam grandes arbores ſunt, vt latiſsima ex illis tabulata cædantur: lignumque fortiſsimum eſt, & incredibilis leuitatis ac pulcritudinis, ita vt ex his etiam vaſa torcularium, quæ ἄρσενας καὶ θηλείας vocant, ditiſsimi quique & ſtudioſiſsimi faciant. Quæ ligna in locis cultis, & in Romano ſolo, absque *Arabiæ ſolitudine* non inueniuntur. Ex hiſce lignis Arca fœderis, & cetera, quæ in tabernaculo Dei legimus, facta ſunt Ex 25,5.10.&c. ℣.19. e) *Aegyptus*, myſtice ſic dicta. Eſ.11,15. Apoc.11,8. *Caloviuſ*: ſub nomine *Aegypti* & *Idumææ* hoſtes Eccleſiæ deſignantur. f) Ez.29,9. Mich.7, 13. g) *& Idumæa* Am.1,11 ſ. regnum Antichriſtianum. cf. Eſ.11,14. c.34,5.6 c.63,1. *Cyrillus*: Quod ad ſenſum hiſtoricum attinet, punita eſt *Aegyptus*, quando Cambyſes, Cyri filius, regnum ſubegit. Et *Idumæa* redacta eſt in ſolitudinem, quod res ipſa loquitur. Ceterum videntur prophetica verba pactum occultum tegere &c. *Caloviuſ*: Alludi ad veteres hiſtorias, non abnuimus; ſed tempora reſpiciuntur N. T. eorumque ſors phraſibus & hiſtoriis V. T. adumbratur. *Gurtlerus* Theol. Proph. p.719. Poſt bellum, inquit, Romanum contra Iudæos geſtum, *Idumæi* ceſſarunt eſſe ſingularis populus Obad.v.18. Igitur, quia nullus ſupereſt populus Idumæus *his temporibus*, de quibus Ioel loquitur, oportet alius intelligatur *Idumæo ſimilis.* Iudæi conſtanter de Romanis explicant. *Idumæi* eadem cum Iſraelitis ſtirpe erant procreati, illorum vicini, ſed hoſtes immiſericordes, ſanguinem ſitientes, rapaces, ſuperbi, criminabantur Deum, confidebant munimentis, deſtructi tandem. Ita & Antichriſtiani. h) Vulg. *pro eo, quod inique egerunt in filios Iuda.* & vt *Cyrillus* habet, eos intolerabiliter vexarunt. Nempe *Genitiuus* hic eſt *patiens*, vt Iud. 9,24. Obad.v.10. Hab.2,8.17. i) v.6. *Cyrillus*: h.e. ſanctos, *filios confeſsionis.* Redditur enim *Iudas confeſsio.* Sic *Lutherus* in h. l. ſignificat *Iuda* hominem, qui agnoſcit, confitetur & laudat Deum propter miſericordiam ſuam humano generi exhibitam. Reliqui enim omnes, qui hoc beneficium non admirantur & prædicant, Deum blaſphemant. Conf. Apoc.2,9 c.3,9. k) Noldius p.106. eo, quod. vid. v.5. l) Pſ 79,3.10. m) Eſ.59,7 Pſ.10,8. Pſ.94,21. n) *in terra ſua vel eorum.* Vide ſis *Gurtl.* p.699 ℣.20. o) *At Iudæa* ſ. Eccleſia Chriſti, v.18.19. *Abarbanel*: *Iuda* cum omnibus tribubus, & *Ieruſalem* cum ceteris vrbibus *Iſraelis* ſcil. vt nos id accipimus, in emphaſi ſic dicti. coll. Apoc.7,4. & Gal.3,28.29. c.6,16. Apoc. 2,9 &c. p) *in æternum manebit* ſ. *habitabitur* (Eſ.13,20.) cf. ſupra c 2,26.27. Eſ.60,21. Ier.31,40. Ez.37,25. c.43,7.9. Mich.4, 7. Zach.2,8. Matth 16,18. c.28,20. q) *& noua* illa ac ſpiritualis *Hieroſolyma.* vid. v.16. Eſ.54,1. Apoc.2,3.4. r) cf. Eſ.58,12. c.60,15. ℣.21. s) *Et mundabo*; vel *abſoluam*, ſiue *innocentem declarabo eorum ſanguinem, quem innocentem non declaraueram.* Difficile comma eſt, quod varie conſtruunt & exponunt interpretes. Sed multi non proxime ex ſignificatione verbi, neque etiam ſec. accentus. Melius Vulg. *Et mundabo ſanguinem eorum, quem non mundaueram.* coll. ſimili ellipſi relatiui, & accentuum nexu Pſ 51,10. Sic Tig. *quos non mundaui* ſcil. ppt. ipſorum impœnitentiam & incredulitatem Ier 31,34. Ez.43,9. Hoſ.12,15. &c vel, vt alii putant, ppt. Legis impotentiam Act.13,39. c.15,9.10. coll. Heb 9, 26.28. c.10,14 Tremell. vertit: *Vbi mundabo eos*, quorum *ſanguinem non mundabam*, & gentes intelligit, coll. Eph.2, 1.2. Schmid. vero cum Pagnino: *Tum mundabo* quidem, ſed *ſanguinem eorum non mundabo.* h e. vt nos intelligimus, *mundabo quidem* reſipiſcentes Pſ. 19,13. Iob 9,28. c.10,14. ſed *ſanguinem eorum* (*confeſſorum* Chriſti, *Iudæ* v.19.) *non mundabo*, aut impune ab hoſtibus effuſum eſſe ſinam. coll. Verbo Ex.20,7. c.34,7. Num.14,18. 1 Reg.2,9. Ier.30,11. Nah. 1,3. Simpliciſsima tn. videtur explicatio, quam ab initio poſuimus; aut hæc Coccei: *Et innocentes declarabo, quorum ſanguinem pro innocenti non tractaui*, ſed quos, veluti impios, ppt. confeſsionem veritatis ab antichriſtianis gentibus v.19. trucidari permiſi. coll. Apoc.6,10. &c. t) cf. Pſ. 72,14. Pſ.79,3. Eſ.26,21. Apoc.16,6. c.17,6. c.18,24. u) *ſic Dominus habitans erit* cf. Apoc.7,15. c.21,3. non in templo manu facto, ſed alio, quod per illud adumbratum, & ab ipſo extructum fuit. cf. Eſ.66,1. Zach.6,13. Heb.3,3.6. x) *in Eccleſia ſua* v.16. Eſ.12,6. c.24,24. Pſ 2,6. Pſ.87, 1. ſqq. vnde receſsiſſe videbatur, Antichriſto in templo Dei ſedente 2 Theſſ.2,4. Apoc.13,6. cf Eſ.60,19. c.66,14. Ez.37,26. c.43,7.9. c.48,35. Apoc.21,3.22. c.22,3.4 De Eccleſia *triumphantium in cælis*, id multi accipiunt. Sed vti *in ſpiritualibus promiſsis* excludi minime poſſunt beneficia, quæ *in regno gratiæ* fidelibus exhibentur, quorum plenaria fruitio in cælis, in regno gloriæ expectatur, ita etiam hæc commoratio Domini in Sione *præſentiam eius gratioſam pariter ac glorioſam* complectitur, quod Sioni & fidelibus ſuis *tum in his terris* gratioſe adeſſe, *tum in cælis* gloria ſua illos implere velit. Eſt enim *vna Sion*, Eccleſia *militans & triumphans*, quæ in hoc & futuro ſeculo capitis ſui Chriſti Ieſu præſentia & cohabitatione perenni exhilaratur. inquit *Caloviuſ* ad h. l.

℣.16. ישאג per *Pat.* 1. 3. 5. 16. ℣.17. שכן בציון ſic 1. 3. 5. ℣.19. דם per *Pat.* 1.2.3.5.

IN AMOSI PROPHETIAM

PRAEFATIO.

A*mosus* Thekoita vixit *tempore* Vzziæ ac Ieroboami II. coæuus Esaiæ atque Hoseæ, quos vide c. 1, 1. Homo simplex ac tenui *conditione*, quippe pecorum antehac pastor; sed post vocationem diuinam grauis atque intrepidus Propheta. *Oriundus* ex Iuda fuit, sed apud Bethelenses in Israelitico regno prophetauit c. 1, 1. c. 7, 11. seqq. *Occasio* prophetiæ fuit florens Israelitici regni sub Ieroboamo status 2 Reg. 14, 25. seqq. indeque orta populi securitas Amos 6, 13. multorum magnorumque flagitiorum mater c. 2, 6. seqq. c. 3, 9. 10. c. 4, 1. 4. 5. c. 5, 7. 10. 18. c. 6, 1. &c. quam vero Deus grauissimis Amosi comminationibus excussum iuit, eum in *finem*, vt resipiscerent c. 4, 12. c. 5, 4. 5. 6. 14. 15. Vaticinatur quidem & contra Iudæos vicinasque gentes, sed *contra Israelitas* maxime. *Argumentum* est I. *Comminatorium*, cuius primo compendium præmittit c. 1, 2. deinde vero speciatim prosequitur, agens (1) de iudicio Dei contra gentes c. 1. & c. 2, 1--3. (2) de euersione regni Iudaici per Babylonios, & Israelitici per Assyrios v. 4--c. 9, 10. Quo pertinent conciones partim *nudæ* c. 2--6. partim typis ac visionibus *figuratæ* c. 7. 8. 9. II. *Euangelicum*, de regno Christi, Israelitis ac gentibus auspicato futuro c. 9, 11--15.

Amosi Tempus.
2. *Conditio.*
3. *Patria.*
4. *Occasio prophetiæ.*
5. *Scopus.*
6. *Auditores.*
7. *Argumentum & Partes.*

LIBER
AMOS,
Hebr.
עמוס

CAP. I. 1 דברי עמוס אשר־היה בנקדים מתקוע אשר חזה על־ישראל בימי עזיה מלך־יהודה ובימי ירבעם בן־יואש מלך ישראל שנתים לפני הרעש׃
2 ויאמר יהוה מציון ישאג ומירושלם יתן קולו ואבלו נאות הרעים ויבש ראש הכרמל׃
3 כה אמר יהוה

CAP. I, ✡. 1. a) h. e. *verba Amoso* diuinitus inspirata. vid. Ier. 1, 1. Coh. 1, 1. & cf. Hagg. 1, 12. b) *inter pecuarios*, vel *de pecuariis* (2) 2 Reg. 3, 4. vbi *dominum ac diuitem pecoris* notat; vnde hic quoque *Ion.* vertit *dominus gregum*, & *Aquila* ἐν ποιμνοτρόφοις vel κτηνοτρόφοις. Verum vt רועה non *mercenarium* modo *pastorem*, sed *dominum* quoque *gregis* significat; e. g. Gen. 4, 2. c. 47, 3. ita vicissim נוקד *mercenarium* notare etiam potest: & huiusmodi fuisse Amosum, vero simile admodum fit ex c. 7, 14. 15. vbi non solum gregem se pauisse, sed sycomoris quoque colligendis, tenuissimo vitæ generi, operam dedisse ait. Non igitur fuit magnus inter Iudæos doctor, neque illustri stemmate aut munere conspicuus: fuit tamen cum piscatoribus Galilæis in schola Domini illustris. cf. Prou. 30, 2. seqq. c) oppido tribus Iudæ, cum vicino deserto 2 Par. 11, 6. c. 20, 20. 2 Macc. 9, 53. De quo *Hieronymus* Procem. in hunc Prophetam: Sex millibus ad meridianam plagam abest a sancta Bethleem. -- & vltra nullus est viculus, ne agrestes quidem casæ -- Tanta est eremi vastitas, quæ vsque ad mare rubrum -- dilatatur. Et quia humi arido atque arenoso nihil omnino frugum gignitur, cuncta sunt plena pastoribus; vt sterilitatem terræ compensent pecorum multitudine. Ex hoc numero pastorum & Amos Propheta fuit. d) non carnis oculis, sed mentis intuitu, per reuelationem Dei; h. e. *quæ prophetauit*. Es. 1, 1. e) in latitudine sua. Videlicet post vaticinia contra Damascum v. 3--5. Philistæos v. 6--8. Tyrios v. 9. 10. Idumæos v. 11. 12. Ammonitas v. 13--15. ac Moabitas c. 2, 1--3. primo nominatim contra Iudam c. 2, 4. 5. ac Israelitici regni tribus v. 6. seqq. prophetat; posthac vero vaticinatur quidem inprimis contra X. tribus, inter quas habitauit quoque c. 7, 10. seqq. ita tn. vt Iudaicum regnum, propter paria crimina subinde coniungat, vt c. 3, 1. c. 6, 1. &c. f) qui sequenti Israelitico Regi coæuus fuit. 2 Reg. 15, 1. seqq. g) *Ieroboami* secundi, quem adpositum patris nomen ab *Ieroboamo* primo, Nebati filio, distinguit. c. 7, 9. 10. 2 Reg. 14, 23. seqq. Hos. 1, 1. h) *biennio ante terræ motum*. Ferunt, hunc eo tempore accidisse, cum Vzias indebitum sibi sacerdotium arrogasset, coll. Es. 6, 4. verum id ita se non habere, colligit *Lightfootus* in Chron. p. 95. 99. coll. 2 Reg. 15, 30. 33. ex quo loco Vziam probat eodem anno, quo lepra percussus, etiam mortuum fuisse. Ceterum horrendus hic terræ motus fuit Zach. 14, 5. maiorisque mali præludium, non minus, quam locustæ Ioel 1, 2. seqq. Am. 7, 1. ignes de cœlo missi c. 7, 4. & terræ ariditas ac subsequuta fames c. 4, 6. seqq. Ier. 12, 13. cum not. Cf. Es. 5, 25. Quod vero nonnulli putant, ipsum Prophetam nostrum de eo, priusquam fieret, c. 3, 15. c. 9, 1. (addi etiam posset c. 4, 11. c. 7, 4.) iam loquutum fuisse, id ex contextu horum locorum haud satis firmiter probatur, & ipsi quoque *Abarbaneli* ad h. l. displicet. ✡. 2. i) *e Sion--& ex Hierosolyma*, vbi erat templum & Dei religio; vt doceret, Deum non in Israel vrbibus, id est in Bethel & in Dan, vbi erant aurei vituli, nec in metropoli Samaria (&) Iezrael, sed in vera religione versari. *Hieron.* Sensus igitur: *Iehouah*, maiestaticus ille Deus, cuius numen hucusque Sione ac Hierosolymis resedit cultumque fuit, velut leo gregibus rugitu, sic gentibus mox nominandis iræ suæ demonstratione ingentem incutiet terrorem, quem strages certissima regionum pariter ac incolarum sequetur, aut comitabitur potius. k) *rugiet* ad instar leonis, cuius terribili voce cuncta terrentur animantia c. 3, 8. -- Opinatur quidem *Hieronymus*, Amosum, qui pastor de pastoribus fuit -- artis suæ vsum esse sermonibus, vt vocem Domini terribilem atque metuendam, rugitum leonum & fremitum nominaret, euersionem Israeliticarum vrbium pastorum solitudini & ariditati montium comparans. Verum & alii Prophetæ, cum horrendum deuastationis iudicium a Iehoua inducendum describunt, eadem locutione vtuntur, coll. Ier. 25, 30. Ioel. 4, 16. l) c. 3, 4. cf. 2 Sam. 22, 14. m) *ita vt lugeant*. c. 9, 5. h. e. tristi adspectu sint propter horrendam sui desolationem ac incolarum stragem Ier. 12, 11. Ioel. 1, 10. n) *mansiones pastorum*, seu pascua illa læta, a pastoribus frequentata. Ps. 23, 2. Intelliguntur regiones & fertilitate sua & incolarum multitudine florentes. cf. Ier. 33, 12. o) *& exarescet*. cf. Ioel. 1, 12. p) *vertex* c. 9, 3. q) *ipsius Carmeli*, iuxta Ptolemaidem, in confiniis Ascher Ios. 12, 22. c. 19, 26. opimi alias montis, & qui lætis quondam pascuis abundabat: vnde pro quolibet aruo fertili ac culto hic & alibi ponitur. cf. Ier. 4, 26. Ceterum hoc frontispicium est totius vaticinii, complectens quoddam qs. compendium comminationis, non modo contra Israelem, sed ceteras quoque nationes, quibus deuastationem denunciat. ✡. 3. r) *Ita* enim *dixit*. Generale illud oraculum v. 2. explicat nunc Propheta speciatim ac distributiue cum adplicatione ad varias gentes.

קמץ בז״ק

CAP. I. ✡. 2. ויאמר *Psik* omittunt 2. 3. contra *Mas. impr.* h. l. & Leu. 8, 23. ישאג per *Pat.* 1. 3. 5.

יהוה על־שלשה פשעי דמשק ועל־ארבעה לא
אשיבנו על־דושם בחרצות הברזל את־הגלעד :
4 ושלחתי אש בבית חזאל ואכלה ארמנות בן־הדד :
ה ושברתי בריח דמשק והכרתי יושב מבקעת־און
ותומך שבט מבית עדן וגלו עם־ארם קירה אמר
6 יהוה : כה אמר יהוה על־שלשה
פשעי עזה ועל־ארבעה לא אשיבנו על־הגלותם גלות
7 שלמה להסגיר לאדום : ושלחתי אש בחומת עזה
8 ואכלה ארמנתיה : והכרתי יושב מאשדוד ותומך
שבט מאשקלון והשיבותי ידי על־עקרון ואבדו
9 שארית פלשתים אמר אדני יהוה : כה
אמר יהוה על־שלשה פשעי־צר ועל־ארבעה לא

s) *Propter tres preuaricationes Damasci*; *Schm.* supplet *dixi*, sc. quæ v. 4. & 5. sequuntur; ita tamen vt pœna hæc dictitata adhuc tum auerti potuisset, si a præuaricando destitissent. Posset vero etiam cum verbo *& mittam* v. 4. commode connecti, nullam statuendo ellipsin. t) vid. not. Es.17, 1. it. Ier.49, 23. Es.8,4. u) *propter quatuor vero* &c. q.d. Tria delicta Damasci, etsi vindictam meruissent, tamen a me condonata fuissent; sed quia quartum quoque addiderunt, adeoque mensuram peccatorum suorum penitus impleuerunt, non possum non ipsos punire. At Lightf. Chron. p. 95. Propter tres &c. sed speciatim propter quartam, coll. consimili phrasi Prou. 30, 15. 18. 21. &c. Ita quoque *Hieronymus* explicat; secundum quem sensus hic est: Si semel meum esset populum persequutus, aut secundo, darem veniam; nunc vero cum tertio & quarto crudelis extiterit, vt captiuam multitudinem plaustris ferreis tereret, nonne debeo eum plagis corripere? cf. v. 6. 9. 11. 13. c. 2, 1. 4. 6. & similes phrases *duo & tria* Iob.33,29. *tria & quatuor* Prou. 30,15.18.21. *sex & septem* Prou.6,16. Iob. 5,19. *septem & octo*, Coh.11, 2. Sic apud Homerum τρὶς καὶ τετράκις, & apud Virg. & Sen. *terque quaterque*. In quibus compositionibus vel totus numerus exaggerat, vel posterior saltem inprimis respicitur. x) *auertam illud*, sc. quod dixi, vel quod sequitur v. 4. 5. sed certissime decretum meum exsequar. cf. Num.23,20. At *Lightfootus* in Chron. p 95. refert suffixum ad præcedens *vocem suam* v. 2. y) videlicet *propterea quod triturauerunt* instar frumenti, quod tribulis ferreis subiectum Orientales excutiunt. Erat hoc inter diriora supplicia Iud.8,7.16. 2 Sam.12, 31.

sr. 2 Reg.13,7. Prou. 20,26. & factitatum in Israelitis fuerat ab Hazaele ac Benhadado, (quorum proinde mentio fit speciatim h.l. v. 4.) coll. 2 Reg. 10, 32. 33. c.13,3.4. Quod ipsum est quarta Damascenorum præuaricatio. z) *tribulis* (1) *ferreis*. Est genus plaustri, inquit ad h.l. *Hieronymus*,

מלעיל

quod rotis subter ferreis atque dentatis voluitur, vt excussis frumentis stipulam in areis conterant, & in cibos iumentorum propter fœni sterilitatem comminuant. cf. not. Es. 28, 27. a) h. e. Transiordanenses Israelitas, Rubenitas, Gaditas ac dimidiam tribum Manasis. cf. v.13. Ion. *incolas terræ Gilead* ℣. 4. b) *Ideo*, inquam, *missurus sum*. ו præfixum emphatice redundat, vt ונפקחו Gen. 3,5. ונכרתה c.17,14. Ita nexus eum particula caussali על v.3. satis est euidens. c) v. 7.10. 12. 14. c. 2, 2. 5. Factum hoc per Assyrios sub Tiglat-Pilesare, cum Retsinus Damasco regnaret, coll. 2 Reg.16,9. Vid. mox v. 5. d) 2 Reg.8,7. 12. e) *qui consumet palatia* v.7.10.12.14. c.2,2.5. f) i. e. magnifica quæque Damasci palatia. Sic Ier. 49, 27. per synecdochen partis insigniori pro toto. Nominantur autem inprimis *Hazaelis* ac *Benhadadi* palatia, non modo in antanaclasi ad culpam, qua duo isti Reges in Israelitas immaniter sæuierant, coll. not. ad v. 3. it. 2 Reg.8,7. c.13,3 24. verum etiam quod Damascus illorum tempore inprimis aucta ornataque multis operibus esset, euecta proin (vt videbatur) ad summum felicitatis fastigium. ℣. 5. g) *vectem*, valuarum in portis præcipuum firmamentum, ferreum aliquando Es.45, 2. Thr. 2,9. Ier.51,30. Ion. *robur*. Sensus est: Faciam, vt Damascus, licet sit munitissima, tamen ab hostibus capiatur. h) *& exscindam habitantem*. v.8. i) *ex valle Auen*, h.e. Syria Damascena, inter Libanum & Antilibanum comprehensa, *vallis Libani* etiam dicta Ios.11, 17. sicut & κοῖλον πεδίον *campus concauus* apud *Strabonem*, itemque Αὐλὼν, id est עמק *vallis*, apud *Polybium* l. 5. a situ inter montes dicitur. Vid. *Bochart*. Geogr. S. Libr. II. c.6.8. Ceterum און vt proprium interpretati sunt *Ion*. *Syr*. & *LXX*. sed *Vulg*. appellatiue *de campo idoli*, sicut Hos.10,5 pro *Bethele* ponitur בית און *domus iniquitatis* seu idolorum. Ita in denominatione, etiam regionis illius culpa notaretur, vt Ier.50,38. k) *& tenentem sceptrum* v.8. i.e. principes ac Regem inprimis, qui apud *Homerum* simili ratione vocatur σκηπτοῦχος *sceptritenens*. cf. Gen. 49,10. ibidemque not. Sic Ion. *exercentem dominium*. Alii *senem* intelligunt. l) Pro vallis Damascenæ synonymo, adeoque proprio nomine habet *Bochart*. Geogr. S. Lib. II. c. 16. *Grotio* videtur is esse Syriæ locus, qui Ptolemæo παράδεισος nominatur. cf. aliam Mesopotamiæ 2 Reg.19,12. &c. it. Gen.2,8.15. At *Vulg*. appellatiue *de domo voluptatis*. m) *& exulabunt*, vt 2 Reg. 17, 23. c.25,21. n) *Kiram*, in qua Syri iam olim aduenæ fuerant. c 9,7. De hac regione, itemque vaticinii huius complemento, vid. omnino 2 Reg.16,9. & cf. Es.22,6. o) v.8.15 c.2,3. cf. Es.1,20. Ez.11,8. ℣. 6. p) Vid. not. v.3. q) *Gaza*, de qua vid. not. Ios.10,41. Ponitur autem hic & v.7. per synecdochen pro omnibus *Philistæis*, in quorum ciuitatibus facile principem tenebat locum, coll. v.8. cf. Es.14,28. seqq. Ier.47. Ez.25,15. Zeph.2, 4. 5. Zach.9,5. r) *auertam illud*. vid. not. v. 3. s) Videlicet (quæ quarta & præcipua ipsorum præuaricatio est) *quod captiuam* ex patria sua *abduxerunt*, occupatis abductorum sedibus. Factum hoc est inprimis sub Ahazo, cuius tempestate Philistæi cum Edomitis vrbes Iudaicas inuaserunt 2 Par.28,18.17. ac grauiter adflixerunt Es. 9, 11. & c.14, 29. ibidemque not. quamuis & antehac tempore Iorami, qui cum Edomitis itidem bello implicitus fuit 2 Reg.8,20. seqq. simile quid fecisse potuerint, coll. 2 Par.21,16.17. t) *captiuitatem* (h. e. captiuam Iudæorum turbam) *integram* v. 9. h. e. ingenti & pleno quasi numero. vid. Ier. 13,19. & cf. Deut.25,15. At *Grot*. vertit *pacificam*, q. d. Iudæos, qui nihil ipsis nocuerant, quasi bello captos vendiderunt Idumæis. ita cf. Gen. 34,21. u) *ad tradendum* eos *conclusos*, siue ad necem, siue ad seruitutem. c.6,8. Ps.31,9. 1 Sam.23,11.12. sicut & Græcis iidem Philistæi captiuos Iudæos vilissima mercede venundederunt Ioel 4,4. coll. ibid. v.3.6. x) Iudæorum infestissimis hostibus, coll. v.9. maxime vero v.11. itemque not. ad Es.21,11. ℣. 7. y) Vid. not. v. 4. Agi hic autem de vltimo inprimis excidio, quod a Nebucadnezare passi sunt, ideo statuimus, quia totale prædicitur, ipsarum quoque reliquiarum v. 8. Cf. igitur Ier. 47,2. seqq. Ez.25,16.17. & Es.14,31. z) v.10.14. cf. Ier. 49, 27. a) vid. paulo ante ad v. 6. notata. ℣. 8. b) *Insuper exscindam* v.5. Propheta, nev. 6. de solius *Gazæ*, sed vniuersorum Philistæorum peccatis egisse videatur, distribuitque nunc singulis ac potioribus eorum vrbibus excidium denunciat v. 7. & 8. quintam tamen (Gath 1 Sam.6,17.) omittit: caussam allegat *Kimchi*, quod illa Regum Iudæ esset. cf. 2 Sam. 18,1. 1 Par.18, 1. c) vid. not. Es. 20, 1. d) vid. not. v 5. e) Ios. 13, 3. Iud. 1, 18. f) *& conuertam* Es. 1, 25. Zach. 13, 7. *Cocc*. identidem inferam. *Raschi*: Iteratis vicibus percutiam. cf. not. Ier. 6,9. g) Ion. *plagam potentia mea*. h) Ios. 13,3. i) cur *reliquias* dicat, expositum vide in not. ad Ier.25, 20. & cf Ier.47, 4. Ez. 25, 16. itemque not. Es. 14, 28. c. 20,1. ℣. 9. k) *Tyri*, de qua vid. not. Es. 23, 1. & cf. Ez. 26, 2. &c. Iunguntur autem Tyrii Philistæis in comminatione pœnæ, ceu fœderatis culpæque sociis ac mutuis administris. Sic Ier. 47, 4. Ioel.4,4.

℣. 8. והשיבותי *milra* 1. 5. 6. 9. 10. 22. 23. contra *Mas*. in impr. & Erff. ℣. 9. פשעי per *Mun*. *milra* 2. 3. 6. 9. 10.

אשיבנו על־הסגירם גלות שלמה לאדום ולא זכרו
י ברית אחים ׃ ושלחתי אש בחומת צר ואכלה
11 ארמנתיה ׃ כה אמר יהוה על־שלשה פשעי
אדום ועל־ארבעה לא אשיבנו על־רדפו בחרב אחיו
ושחת רחמיו ויטרף לעד אפו ועברתו שמרה נצח ׃
12 ושלחתי אש בתימן ואכלה ארמנות בצרה ׃
13 כה אמר יהוה על־שלשה פשעי בני־עמון
ועל־ארבעה לא אשיבנו על־בקעם הרות הגלעד
14 למען הרחיב את־גבולם ׃ והצתי אש בחומת רבה
ואכלה ארמנותיה בתרועה ביום מלחמה בסער ביום
טו סופה ׃ והלך מלכם בגולה הוא ושריו יחדו אמר

CAP. II. ב יהוה ׃ כה אמר יהוה על־שלשה
פשעי מואב ועל־ארבעה לא אשיבנו על־שרפו
2 עצמות מלך־אדום לשיד ׃ ושלחתי־אש במואב
ואכלה ארמנות הקריות ומת בשאון מואב בתרועה
3 בקול שופר ׃ והכרתי שופט מקרבה וכל־שריה
אהרוג עמו אמר יהוה ׃

כה

ac populum ipsius blasphemi Ez. 35, 13. profanis ac impiis compotationibus Templum contaminantes Obad. v. 16. hostilis atrociæ socii ac administri v. 11. 14. Ps. 137, 7. sanguinarii crudelesque Ioel 4, 19. Obad. v. 10. Ier. 49, 11. ac terram vtriusque gentis, Israeliticæ ac Iudaicæ, nefaria præsumtione sibi arrogantes Ez. 35, 10. sicut

Ammonitæ Ier 49, 1. c. 36, 2. 3. 5. cf. porro Es. 34, 5. t) vid. v. 3. u) Iacobi posteros Obad. v 10. ab Isaaco & Rebecca æque, ac Idumæi, oriundos. Gen. 25, 25. 26. adeoque in

tantum cognatos ac *fratres* Deut. 23, 8. x) *&* quod *perdidit miserationes suas*, hoc est, adeo sæuus fuit, quasi omnem omnino humanitatem exuisset, ac viscera ad commiserendum adflictis nulla haberet amplius cf. Ez. 28, 17. y) *& laniavit, discerpsit - in ira sua*. Iob. 16, 9. c. 18, 4. ferina indole Ps. 17, 12 z) *in perpetuum*. Mich. 7, 18. a) Es. 14, 6. c. 16, 6. b) *seruat in perpetuum*. Ira ipsius est pertinacissima, nullaque temporum serie mitiganda. Ier. 3, 5. cf. 1 Reg. 3, 6. c. 8, 23. Es. 26, 2. Est autem שמרה ipsa radix cum ה paragogico, vt c. 4, 3. והשלכתנה, Ier. 48, 19. ונמלטה, Hos. 7, 4. בערה, & Deut. 33, 23. ירשה. ℣. 12. c) Vid. v. 3. d) vid. not. Ier. 49, 7. e) vid. not ibid. & c. 48, 24. & cf. Mal. 1, 3. ℣. 13. f) Cf. Ier. 25, 21. c. 49, 1. seqq. Ez. 25, 2. seqq Zeph. 2, 8. inprimis vero notam Ier. 49, 1. g) vid. v. 3. h) *propterea quod disciderunt*. Similis forma infinit. cap. 2, 6. i) *grauidas*. Factum hoc fuerat regnante Hazaele, 2 Reg. 8, 12. cf. 2 Reg. 15, 16. Hos. 14, 1. k) quasi dicat: Horrendo immanitatis genere vsi sunt, nulla quidem lacessiti iniuria, sed sola finium proferendorum πλεονεξίᾳ instimulati. l) *propterea vt dilatarent* Ex. 34, 24. cf. enim Ier. 49, 1. cum not. ℣. 14. m) *Ego vero incendam ignem*, Ier. 11, 16. cf. supra v. 4. n) v. 7. 10. o) quæ Ammonitarum metropolis 2 Sam. 12, 26. seq. Ier. 49, 2. p) v. 4. q) *in* vel *cum barritu* c. 2, 2. vid. Ier. 4, 19. c. 49, 2. Ez. 21, 27. r) Hos. 10, 14. cf. Zach. 14, 2. s) Ps. 83, 16. t) *tempestatis*. cf. Es. 29, 6. ℣. 15. u) *rex ipsorum*; vel potius *Molochus ipsorum*, quem *Regem* vocare solent, vel simpliciter *Malcam*, idolum Ammoniticum, Ier. 49, 1. 3. Zeph. 1, 5 alibi *Milcom* dictum 1 Reg. 11, 5. *Molech* v. 7. quin & *Melech* infra c. 5, 26. vbi videsis notam. x) cf. Ez. 25, 3. y) *Principes Molochi* dicuntur *Ammonitici*, eius cultores. Sic Ier. 49, 3. coll. not. v. 1. z) v. 5. 8. c. 2, 3. CAP. II. v. 1. a) v. 4. 6. c. 1, 3. b) vid. not. Es. 15, 1. seq. c) videlicet *propterea quod combussit*, tempore Iorami Israelitarum Regis, coll 2 Reg. 3, 27. vbi videsis huius quoque loci declarationem. d) *Regis*, h. e. Pro-Regis, vel Principis regii ac regni heredis. vid. not. 2 Reg. 3, 27. Vt ostendat se Deus omnium dominum, & cunctas animas ad suum, qui earum conditor est, imperium pertinere, regis quoque Idumæorum iniuriam vindicat. *Hieron.* e) *in calcem* (4) Deut. 27, 2. 4. Cremauit ossa Regis Idumæorum, velut cremari solet ea materia, ex qua fit calx. cf. Es. 33, 12. ℣. 2. f) v. 5. vid. not. c. 1, 4. g) v. 5. c. 1, 4. h) Nom. Pr. vrbis Moabiticæ Ier. 48, 24. i) *in tumultu* bellico Ier. 46, 17. Hos. 10, 14. k) *Moabus*, i. e. populus Moabitarum. l) *in barritu*, inquam. c. 1, 14. Ios. 6, 20. m) *cum voce tubæ* bellicæ. cf. c. 3, 6. Ier. 4, 19. ℣. 3. n) *Iudicem* superioris ac inferioris ordinis, Regem ac principes. Desinet suis legibus viuere Moabitis: parebit inposterum exteris regibus. cf. c. 1, 5. o) Suffixum redit ad *Moab*, quod modo vt Masc. modo vt Femin. construitur, prout respectus fuerit vel ad populum, vel ad regionem; vel ad terminationem, vel ad significationem. p) cf. Es. 34, 12. q) *cum eo*. sc. Moabo, vel cum *Iudice* supremo, seu Rege. r) c. 3, 5. 8. 15.

℣. 10. בחומת *milra* 2. 3. 10. sic su. 5. ארמנתיה sic *defect*. 6. 9. 22. & sic fo. 2. 5. secund. *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. itemque (si loca quidem in Concordantiis euoluta fuerint) *Mas. impr.* ad v. 8. Alii *plene*.

k) vid. not. v. 3. l) *propterea quod vinctam extradiderunt*. v. 6. Deut 23, 16. Ceterum historia sacra hoc momentum diserte quidem haud memorat; dubitari tamen vix potest, quin ad idem tempus, quo Philistæorum, referenda sit etiam Tyriorum erga Iudæos immanitas; non modo propter vaticinii ordinem, quo Tyrii Philistæis immediate subiunguntur, verum etiam propter parallelismum Ioel. 4, 4. vbi simile inhumanitatis exemplum vtrique genti vna exprobratur. cf. igitur modo not. & v. 6. m) vid. not. v 6 n) vid. ibid. o) *adeoque* (alii præter necessitatem relatiue accipiunt, *qui*, sc. Idumæi) *non recordati sunt*. p) *fœderis fratrum* seu fraterni. Fratres hic amicos vocat & necessitudine copulatos, eo quod Hiram princeps Tyri cum Dauid & Salomone habuerit amicitias. *Hieron.* Ita Arabes quoque אח vocant non modo *fratrem* aut *cognatum*, sed quemlibet *fraterno amore iunctum*. cf. 2 Sam. 5, 11. 1 Reg. 5, 26. ibidemque v. 15. & c. 9, 13. vbi Salomonem Hiramus diserte fratrem nominat.

℣. 10. q) v. 4. 7. per Nebucadnezarem Ez. 26, 4. 7 seqq. c. 29, 18. cf. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 208. seqq. r) v. 4. Ps. 23, 13.

℣. 11. s) *Edom*, id est, populi Idumaici, cuius patriarcha Esauus infesto contra Iacobum animo fuit Gen. 27, 41. 42. odiumque velut hereditarium ac perpetuum ad posteros propagauit Ez. 35, 5. quippe, vt alia mittamus (de quibus iam supra Es. 21, 11. notata quædam sunt) erga Iudæos & Israelitas tanta æstuantes ira Ez. 25, 12. vt tempore exsilii misere adflictis non modo non fuerint compassi, sed insultauerint quoque ἐπιχαιρέκακοι Ez. 35, 15 Obad. v. 12. 13. contra Iehouam ac

4 כה אמר יהוה על־שלשה פשעי
יהודה ועל־ארבעה לא אשיבנו על־מאסם את־
תורת יהוה וחקיו לא שמרו ויתעום כזביהם אשר־
ה הלכו אבותם אחריהם: ושלחתי אש ביהודה
ואכלה ארמנות ירושלם:
6 כה אמר יהוה על־שלשה פשעי ישראל
ועל־ארבעה לא אשיבנו על־מכרם בכסף צדיק
7 ואביון בעבור נעלים: השאפים על־עפר־ארץ בראש
דלים ודרך ענוים יטו ואיש ואביו ילכו אל־הנערה
8 למען חלל את־שם קדשי: ועל־בגדים חבלים יטו
9 אצל כל־מזבח ויין ענושים ישתו בית אלהיהם: ואנכי
השמדתי את־האמרי מפניהם אשר כגבה ארזים
גבהו וחסן הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל
י ושרשיו מתחת: ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים
ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את־ארץ
11 האמרי: ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזרים
12 האף אין־זאת בני ישראל נאם־יהוה: ותשקו את־
הנזרים יין ועל־הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו:

Dddd 3 ענ ג הנה

הפטרת וישב

℣. 4. *s*) v. 1. c. 1, 3. *t*) Et hos tangit Propheta; vt adeo Israelitæ, contra quos vaticinatur potissimum, obiicere non potuerint, quasi ipsis tantummodo asper esset, popularibus vero suis blandiretur. cf. c. 6, 1. *u*) *propterea quod reiecerunt.* cf. 2 Reg. 17, 15. Ef. 5, 24. c. 30, 12. Ier. 8, 9. Hof. 4, 6. *x*) *non servarunt.* cf. 2 Reg. 17, 19. *y*) *sed seduxerunt eos.* Ier. 23, 13 32. *z*) *mendacia ipsorum*, quæ haud illubenter audiunt. Ez. 18, 15. Ez. 13, 19. cf. Ier. 7, 4. Vulg. *idola sua.* *a*) cf. c. 5, 25. 26. & Act. 7, 51. ℣. 5. *b*) v. 2. c. 1, 4. 7. *c*) quod etiam Hoseas prædixit Hos. 8, 14. ℣. 6. *d* cf. Mich. 1, 5. *e*) X. tribuum regni Israelitici, quibus præcipue vaticinatur Amos c. 1, 1. *f*) *propterea quod vendunt*, acceptis contra innocentes muneribus c. 5, 12. Vid. sim. formam infin. c. 1, 13. & conf. Gen. 37, 28. *g*) c. 8, 6. *h*) Ef. 5, 23. *i*) c. 4, 1. *k*) *pro pari calceorum* f. vilissimo pretio. Prouerbialis locutio, vt c. 8, 6. cf. Ioel 4, 3. ℣. 7. *l*) Et quod *anhelant* (Particula על tendenciam huius anhelitus ad obiectum notat, *pulverem seu particulam terræ.* c. 8, 4. Ez. 36, 3. Proprie est *auram attrahere* vel *haurire* Ier. 2, 24. metaphorice *omni conatu ad obtinendum l. rapiendum quid adspirare* Iob. 5, 5. At Cocc. Lex. 841. *qui calcant in puluere terræ super capite tenuium*, i. e. qui caput eorum proculcant in terra qs ex cognato שוף significatum haberet; quod tn. opus non est. *m*) Sic dicitur etiam terra, quatenus colitur, & fruges gignit, coll. Iob. 8, 19. c. 14, 19. *n*) *pro capite*, quod pro consequendo agello non dubitant ad necem venundare. v. 6. cf. 1 Sam. 29, 4. *o*) *pauperum* c. 4, 1. *p*. Pf. 9, 13. *q*) *declinare faciunt*, i. e. *peruertunt*, caussam bonam technis suis ac sophis ita

Ita intricantes, vt exitum inde nullum inveniant *miseri*, & caussa tandem sua cadant. c. 5, 12. *r*) LXX & Ar. *ad eandem puellam*, horrendo incestu, & nec inter gentes quidem nominatiores audito. cf. 1 Cor. 5, 1. Leu. 18, 8. Intelligitur autem vel lasciua *puella*, vnde dictum apud Poetas *Neæra* nomen pro *amica* seu *pellice*; vel *serva*, Ruth 2, 8. 21. 23. quam duci ab hero vel heri filio conueniebat Ex. 21, 8. 9. ita vt vel noverca filio esset, vel patri nurus, ac adeo alterutri illicita. cf. Ez. 22, 11. *s*) *propterea vt*, seu, *quasi* hoc data opera *intenderent, vt.* Particula hæc proprie *finem & propositum*, alicubi vero euentum & consequens emphatice notat, vt Ier. 7, 19. c. 44, 8. *t*) Leu. 20, 3. c. 22, 32. Ez. 20, 39. Mal. 1, 12. Ostendit, quid inde fit consecutum. Dicebant gentes profanæ: en populum Dei! 2 Petr. 2, 2. *Grot.* vid. Ez. 36, 20. ℣. 8. *u*) *Et super vestibus, seu stragulis.* Nam בגד notat etiam, quod insternitur vel substernitur cubanti 1 Reg. 1, 1. Num. 4, 7. 11. *Cocc.* Lex. 78. *x*) *pignoris loco acceptis*, quas ante solis occasum pauperibus reddi lex postulabat Ex. 22, 25. 26. *y*) *recumbunt*, q. d. *inclinant* se vel corpora sua; ritu epulantium apud veteres vsitato. Vid. c. 7, 4. ibidemque not. *z*) Auget hæc circumstantia culpam. q. d. Vestes ac vinum impie rapiunt, raptisque ad idololatriã & temulentiã abutuntur. *a*) quorũ maximo numero peccata sua cumulabant Hof. 8, 11. *b*) iniuste *mulctatorum*, seu innocentibus per calumniam extortum, Prou. 1, 2?. ℣. 9. *c*) *Cum tamen ego exsciderim.* Deut. 31, 4. 2 Reg. 21, 9. Vel *Atqui ego quidem exscidi -- Sed vos bibere fecistis* &c. v. 12. Quocunque respectu sumatur, commemorat beneficia sua Deus, vt populi ingratitudinem arguat eo grauius. *d*) syne dochice pro omnibus Cananæis, vt v. 10. & Deut. 1, 20. cf. not. 2 Reg. 7, 6. *e*) *cuius altitudo* erat sec. *altitudinem cedrorum*; i. e. homines erant insolitæ staturæ. Similem hyperbolem cf. Num. 13, 33. *f*) *& robustus.* (2) Ef. 1, 31. *g*) *sicuti quercus* Ef. 2, 13. *h*) *fructum eius* (Amoræi) *superne*, *& radices eius desubtus*, qs. ex fundamentis; filios æque ac parentes radicitus exscidi, ita vt recrescere non potuerint. cf. Ez. 17, 9. Hof. 9, 16. & Ef. 5, 24. c. 14, 30. Iob. 18, 16. ℣. 10. *i*) *E contrario* idem *ego eduxi* vos c. 3, 1. c. 9, 7. cf. Ex. 12, 37. seqq. *k*) quæ vobis duræ seruitutis pistrinum fuerat. Ex. 13, 3. 14. c. 20, 2. Deut. 5, 6. c. 6, 12. 21. &c. *l*) *& duxi vos* per desertum. Ef. 63, 12. Ier. 2, 6. *m*) 40. *annis*, vestra quidem culpa Num. 14, 33. 34. Am. 5, 25. Pf. 95, 10. ita tamen, vt neque victus, neque amictus, vobis in desertissima regione defuerit Deut. 8, 2. 3 4. c. 29, 4. 5. *n*) *donec tandem hereditaretis.* Deut. 9, 1. 4. 5. Nam sec. accentus cohæret cum proxime præced. *duxi vos.* *o*) vid. not. v. 9. ℣. 11. *p*) *Et suscitavi* (Iud. 2, 16.) quosdam *de filiis vestris*, vt essent *prophetæ*: quod magnum vtique beneficium, ac magnus honor fuit, & grate a vobis acceptari debuit. cf. Ioel 3, 1. Ier. 29, 15. *q*) v. 12. Num. 6, 2. 3. Iud. 13, 5. 7. Thren. 4, 7. cf. Ier. 35, 2. seqq. *r*) *Etiamne* vero. Gen. 28, 13. 24. Leu. 25, 16. 24. Iob. 40, 8. *s*) *non est hoc ita?* Quale illud: *Numquid & hoc fallax Creta negare potes?* vel sec. Schm. *hoc nihil est?* Sensus: Num vero & hoc vel verum non est, vel non tanti, vt in censum aliquem veniat? ℣. 12. *t*) *At potare fecistis* siue suadendo, siue cogendo. Gen. 19, 32. 34. Num. 5, 24. 29. adeoque auctores violati Nazireatus extitistis, coll. Num. 6, 3. cf. Ier. 35, 2. *u*) v. 11. *x*) Exempla habes c. 7, 13. 16. Ef. 30, 10. Ier. 11, 21. Mich. 2, 6. cf. infra c. 3, 8. c. 5, 10.

CAP. II, ℣. 11. האף per Dagesh analogice 3.

eam) *fuam.* cf. Coh. 9, 11. ℣. 15. *k) & tenens* (peritus tractandi) *arcum*, sagittarius. Ier. 46, 9. *l) non con-*

13 הנה אנכי מעיק תחתיכם כאשר תעיק העגלה
14 המלאה לה עמיר : ואבד מנוס מקל וחזק לא־יאמץ
טו כחו וגבור לא־ימלט נפשו : ותפש הקשת לא יעמד
וקל ברגליו לא ימלט ורכב הסוס לא ימלט נפשו :
16 ואמיץ לבו בגבורים ערום ינוס ביום־ההוא נאם־יהוה :

קמ״ץ בז״ק

CAP. III.

ג שמעו את־הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם
בני ישראל על כל־המשפחה אשר העליתי מארץ
2 מצרים לאמר : רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה
3 על־כן אפקד עליכם את כל־עונתיכם : הילכו שנים
4 יחדו בלתי אם־נועדו : הישאג אריה ביער וטרף אין לו
ה היתן כפיר קולו ממענתו בלתי אם־לכד : התפול
צפור על־פח הארץ ומוקש אין לה היעלה־פח מן־
6 האדמה ולכוד לא ילכוד : אם־יתקע שופר בעיר ועם
לא

sistet, sed vel peribit, Pf. 102, 27. impar futurus hosti Dan. 11, 6. 8. 25. vel fugam protinus capesset, Ier. 46, 21. Nah. 2, 9. *m) & qui velox pedibus suis* est. v. 14. 2 Sam. 2, 18 *n)* sc. animam suam, ex v. 14. & sequenti membro huius v. 15. *o) & insidens equo.* cf. Ef. 31, 1. Zach. 10, 5. *p)* cf. c. 9, 1. ℣. 16. *q) Et qui alias firmus corde suo* seu impauidus est. cf. Iob. 9, 4. 19. *r)* cf. 1 Par. 12, 1. *s) missa veste, qua hostis ipsum prehenderat* Gen. 39, 12. sicut adolescens ille Marc. 14, 52. At Ion. addit: *sine armis*. q. d. *arma abiiciet*, vt eo fugiat expeditius. *t)* v. 11. cf. not. Ez. 11, 8. CAP. III, ℣. 1. *u)* Compellatio hæc nostro solemnis est, attentionem ad audiendam rem magni momenti excitans. vid. v. 13. c. 4, 1. c. 5, 1. c. 8, 4. & not. Mich. 1, 2. *x)* cf. Ef. 1, 2. *y) o filii Israelis!* Vniuersas quidem alloquitur tribus Iudai æque ac Israelitici regni, (subsequitur enim per appositionem ac declarationem: *contra vniuersam familiam, quam eduxi ex terra Aegypti.*) sed paulo post, missis Iudæis, ad Israeliticum regnum se peculiariter conuertit v. 9. 12. 14. Vid. not. c. , 1. Habet vero hoc caput, vt S. obseruauit, tres partes: I. Compellationem & excusationem Prophetæ v. 1--8. II. malitiam & violentiam Israelis plus quam gentilem v. 9. 10. III. pœnam eiusdem grauissimam. v. 11. seqq. *z)* c. 2, 10. ℣. 2. *a) Tantummodo vos.* Iob. 1, 15. q. d. Nulli omnino gentium ita, vt vobis, feci. cf. 2 Sam. 7, 23. 1 Par. 17, 21. item Pf. 147, 20. Deut. 4, 8. 20. vid. supra not. c. 2, 9. *b) agnoui*, seu gratiose elegi. Vid. not. Ier. 1, 5. Ion. *in vobis complacitum mihi fuit.* Pf. 1, 6. Gal. 4, 9. cf. Hof. 9, 10. c. 13, 5. Mal. 1, 2. *c)* velut peculium *ex omnibus* &c. Ex. 19, 5. Deut. 14, 2. Pf. 135, 4. *d) Propterea* multo magis etiam, ac præ ceteris gentibus. Mira est hæc, sed iustissima illatio. Nam qui multum accepit, multum ab eo repetitur; & quanto maior est gratiæ mensura, tanto grauior neglectæ aut contemtæ gratiæ pœna est Deut. 28, 63. Luc. 12, 48. Rom. 2, 9. 10. Hinc monet Apostolus Hebr. 2, 1. 2. 3. *e) visitabo* (reuisam, recordabor) *super* vel *contra vos* &c. Peccatorum vestrorum ita in meo iudicio memor ero, vt pœnas eorum in caput vestrum refundam. v. 14. Ex. 20, 5. ℣. 3. *f) Num vero ibunt duo vna*, inquit Propheta. Stilum orientalem sapiunt, quæ sequuntur parabolicæ interrogationes: & sunt instar Enthymematum, in quibus alia semper propositio vel conclusio latet. Earum applicatio breuis sequitur v. 7. 8. Videntur autem ad hunc collimare scopum, vt demonstretur (1) se aliosque Prophetas non sua, sed diuina auctoritate & iussu, Israelitis mala annunciare; v. 3. 8. (2) Hoc vero non temere, sed grauissimis fieri de caussis, nimirum propter peccata populi; v. 4. (3) Neque hæc vana & in cassum futura esse auguria, sed ineuitabiliter implenda, ni populus resipiscat; v. 5. (4) Subesse tamen sub hac ipsa iræ annunciatione gratiam Dei, qui populo suo consultum cupiat, vt is pœnas prænunciatas seria conuersione anteuerteat; v. 6. 8. *g) nisi, præterquam si*. v. 4. Iud. 7, 14. *h) ex condicto conuenerint*, vel *conuenerit eis*, sc. de certo tempore & loco, ad quem ituri sint. Ios. 11, 5. Iob. 2, 11. Neh. 6, 2. 10. Parabola in genere dicit, quod vix quicquam fortuito, temere aut frustra fiat, sed ex compacto & certo fine: hoc vero apud Prophetas multo magis obtinere, qui iudicia imminentia nunquam annunciaturi essent, nisi ad hoc officium diuinitus essent constituti, Deumque ad omnia, quæ loquerentur, præsentem, non modo vt comitem, sed auctorem quoque haberent. ℣. 4. *i) Num rugit leo.* v. 8. *k) cum præda* (animal laniandum) *non est ei?* In rugitu leonis hoc maxime terribile est, quod hac quasi clarigatione, aut hoc classico, si mauis, bellum indicit. Et post rugitum statim sequitur strages & dilaceratio Neque enim acri illo & contento rugitu rugire solet, nisi cum videt prædam, in quã protinus irruat. *Bochart.* Hieroz. P. I. 729. cf. Ef. 5, 29. c. 31, 4. Ier 2, 14. Ez. 22, 25. Pf. 104, 21 Ita vero nec Deus frustra loquitur per Prophetas, sed stragem peccatoribus minatur horribilem, certissimeque sequuturam, nisi voce ipsius exterriti protinus resipiscant v. 8. *l) leo iuuenis*; ita dicitur, cum prædari incipit Ez. 19, 3 Iud. 14, 5. *m) e lustro suo.* (9) Pf. 104, 22. Cant. 4, 8 cf. Nah. 2, 12. Nam ex latibulis suis nonnunquam insidias struunt leones, aut reliquis animalibus, aut hominibus; Pf. 10, 10. Pf. 17, 12. Iob. 38, 40. Thr. 3, 10. *n) nisi.* v. 3. *o) ceperit* quid; vel, nisi in eo sit, vt capiat quid. Verbũ venatoriũ est, coll. v. 5. Iud. 15, 4. Ef. 24, 18. Thr. 4, 20. Est vero posterius hoc comma epexegesis præcedentis, seu eiusdem sensus cum priori, verbis tantumodo mutatis. ℣. 5. *p) Namquid cadere*, h. e. illaqueari *solet* cf. Prou. 7, 23. *q) super laqueum humi* tensum, vel occultatũ. Pf. 124, 7. *r) vbi tendicula ei non est* Sunt quidem מוקש & פח synonyma; posterius tamen h. l. magis exprimit laquei dispositionem, qua ita aptatur ab aucupe, vt illabentes auiculas constringere possit; sicuti prius laqueum quoque etiam tum significare potest, cum actu ad capiendum dispositus non est. Cf. Pf. 140, 6. & 141, 9. Adeoque sensus parabolicus est: Laqueus auiculam non capit, nisi ab aucupe ad capiendum dispositus sit. Scopus autem parabolæ hic est, quod non fortuita sine vlla mala, sed peccatoribus, ni resipiscant, a Deo intenta v. 6. quæ proinde seruis suis, Prophetis, in antecessum reuelet. cf. igitur Ier. 50, 24. Hof. 7, 12. Prou. 5, 22 *s) Num adscendit*, h. e. attollitur laqueus? *t) vt capiendo non* (nihil omnino) *capiat?* v. 4. Ita v. nec Dei molimina, quæ per seruos suos prædicit, in cassũ erunt. sed impœnitentes omnino & grauiter quidẽ ferient. ℣. 6. *u) An clangitur tuba.* c. 2, 2. Ioel 2, 1. Videtur autẽ de excubitore agi in specula constituto, qui, si hostem viderit aduenire, populum tuba commonefacit, vt vel fugiendo protinus euadant, vel ad resistendum hosti concurrant Ez. 33, 2 seqq.

CAP. III, ℣. 1. Pro בני hab. בית 1. in marg. sic su. in textu 2. Sed בני requirit Mas. 1. h. l. & *impr. sinal.* f. 37. col. 5. idemque probat Criticus in marg. 1. ex duobus *Masora* exemplaribus.

℣. 13. *y) Itaque ecce.* Pœnam tantæ ingratitudinis subiungit. cf. Ef. 3, 1. c. 17, 1. *z) pressurus sum.* (2) Rad. עיק Chald. & Syr. *arctatus, coarctatus fuit*, pro Hebr. צוק *idem.* Quale quid est in Hebr. רבע pro רבץ *cubuit*, ער pro צר *inimicus*, רעע pro רצץ *fregit*, & in Chaldaismo sæpius. cf. Nom. Pf. 55, 4. Pf. 66, 11. *a)* Sumitur hic nominaliter ac velut abstractum q. *inferioritates vestras*; i. e. vos ipsos, mihi substernendos ac succubituros, haud aliter premam, ac plaustrum, frumenti manipulis bene onustum, rem quamlibet subiacentem premit. Sic אחרי *post* pro *postica parte* 2 Sam. 2, 23. בבין *in inter* pro *in medio* Ef. 44, 4. Adeoque situm non agentis, sed patientis, h. l. exprimit. Nisi forte magis placeat, particulam cum suffixo designare *vergentiam ad obiectum*, q. d. *premam*, vergendo *deorsum* (vt grauia solent) ad vos. At Ion. subintellecto Pronomine *Vos*: *Adducam super vos tribulationem, quæ premet vos in loco vestro.* Ita cf. Ex. 16, 29. *b) premit*; at passiue Ion. *premitur*, & Cocc. *arctatur*, citra necessitatem. *c) plaustrum.* Ef. 5, 18. c. 28, 27. *d) plenum sibi.* Pleonasmus, i. e. bene onustum. *e) manipulo*, collectiue pro *manipulis*. (4) Ier. 9, 22. Mich. 4, 12.

℣. 14. *f) Et peribit effugium a celeri*, v. 15. h. e. nullum ei erit. Ier. 25, 35. c. 46, 6. Iob. 11, 20. Post expositam v. 13. grauitatem imminentis mali, pergit nunc v. 14. 15. 16. ad describendam eius ineuitabilitatem; quo sine præoccupat obiectionem celeritatis, roboris, fortitudinis, apparatus & peritiæ bellicæ. cf. Ier. 9, 22. Coh. 9, 11. *g) validum præstabit*, intendere poterit ad resistendum Prou. 24, 5. *h)* v. 16. cf. Ier. 9, 22. c. 46, 6. *i) eripiet animam* (vitam,

7 לא יחרדו אם־תהיה רעה בעיר ויהוה לא עשה: כי
לא יעשה אדני יהוה דבר כי אם־גלה סודו אל־עבדיו
8 הנביאים: אריה שאג מי לא יירא אדני יהוה דבר מי
9 לא ינבא: השמיעו על־ארמנות באשדוד ועל־ארמנות
בארץ מצרים ואמרו האספו על־הרי שמרון וראו
י מהומת רבות בתוכה ועשוקים בקרבה: ולא־ידעו
עשות־נכחה נאם־יהוה האוצרים חמס ושד
11 בארמנותיהם: לכן כה אמר אדני יהוה צר
12 וסביב הארץ והוריד ממך עזך ונבזו ארמנותיך: כה
אמר יהוה כאשר יציל הרעה מפי הארי שתי כרעים או
בדל־אזן כן ינצלו בני ישראל הישבים בשמרון בפאת
13 מטה ובדמשק ערש: שמעו והעידו בבית יעקב נאם־
14 אדני יהוה אלהי הצבאות: כי ביום פקדי פשעי־ישראל
עליו

קמץ בלא אס״ף עד כאן

x) *vt populus* (ciues & incolæ vrbis) *non trepident*, ſeu trepide celeriterque concurrant. Hoſ. 11, 10. 11. 1 Sam. 16, 4. Iam vero Prophetæ de imminentibus malis, quæ ex reuelatione diuina præuident, vos commonefaciunt: minime igitur ſpernenda eſt vobis hæc commonefactio, ſed potius prouidendum ſolicite, vt ſeria conuerſione imminens malum auertatur. cf. Ez. 3, 17. ſeqq. c. 33, 2. 5. ſeqq. y) *num fiet malum?* non culpæ, vt Ier. 26, 19. &c. coll. Pſ. 5, 5. ſed pœnæ, vt Ier. 1, 14. c. 18, 8. &c. coll. Eſ. 45, 7. z) *quod Iehoua non fecerit*, ſi non ſemper immediate efficiendo, tamen gubernando pro arcana ſapientia & iuſtitia ipſius. cf. Eſ. 42, 24. c. 45, 7. Thren. 3, 37. Quod vel exinde patet, quod mala, antequam inferat, Prophetis ſuis reuelet; neutiquam hoc facturus, niſi ipſe omnia ſupremo nutu dirigeret, coll. v. 7. Si vero Deus eſt, qui mala non modo prædicit, ſed infert quoque; ergo ſi quid mali per Prophetas prædicit, reverenter a vobis excipiendum eſt, nequaquam vero cum murmure aut contemtu.

℣. 7. a) *quidquam mali in terris* v. 6. b) *niſi reuelauerit* 1 Sam. 9, 15. c) *arcanum* ſ. *conſilium ſuum*. Ier. 23, 18. 22. Prou. 3, 32. Ita Noacho diluuium, Abrahamo & Lotho Sodomæ, Niniues vero excidium Ionæ patefecit, vt (verba ſunt Hieronymi ad h. l.) qui audirent ventura ſupplicia, aut agerent pœnitentiam, & tormenta vitarent, aut contemnentes iuſtius punirentur. Et nota, (paulo poſt inquit) quod clemens & benignus Deus ſemper futura prænunciat, ne cogatur inferre ſupplicia. Et quod Hæretici calumniantur in Creatore, quaſi ſeuero & truculento, crudeli & tantum iudice; eo quod nullum ſit malum in ciuitate, quod ille non faciat: hoc nos referimus ad magnitudinem miſericordiæ, quod non inferat pœnas, niſi ante prædixerit. Qui autem prædixerit, non vult punire peccantes. cf. Dan. 2, 22. Apoc. 1, 1. itemque Gen. 18, 17.

℣. 8. d) *Leo* igitur, ad cuius vocem omnia contremiſcunt, & cuncta animantium natura terretur. *Hier.* Immo Deus ipſe, quouis leone infinitis modis terribilior, *rugiit*, peccatoribus iram ac iudicia horrenda per me aliosque Prophetas comminatus c. 1, 2. Vid. ſupra v. 4. Incipit enim hic ſubſumere ad ſenſum magis proprium, quæ figurate illic ac parabolice dixerat. e) *Quis* in hoc loco non pro impoſſibili, ſed pro raro accipitur. Ille enim non timebit, & ille non prophetabit, qui propter duritiam ſuam Dominum audire contemſerit. *Hieron.* Adde, quod idem *Quis* h. l. non tam ſumatur de facto, quam de iure. cf. Ier. 10, 7. Interrogatio vero ſimul exprobrat veſaniam & ſtuporem hominum, qui ad vocem Dei terribilis ne terreantur quidem, cum tamen norint, horribile eſſe in manus eius incidere Heb. 10, 31. f) cf. not. Eſ. 19, 7. g) *locutus eſt* & vaticinari me iuſſit. vid. c. 7, 15. h) q. d. Nos igitur Prophetæ non poſſumus non prophetare, etſi vel centies nobis diceretis: *Ne prophetate* c. 2, 12. c. 7, 15. 16. cf. 1 Cor. 9, 16. Act. 4, 20. c. 5, 29. ℣. 9. i) *Audiri facite* vocem veſtram, i. e. præconiate c. 4, 5. Verba ſunt Dei ad ſuos Prophetas, coll. v. 10. k) *ad palatia in Aſdod.* c. 1, 8. Q. d. velut arbitros conuocate vicinos populos, paganos licet ac ſuperſtitione faſcinatos, vt ſcelera Iſraelitarum coram intuentes, iudicent ac teſtentur contra illos. cf. Ez. 16, 27. Mich. 6, 2. l) Ez. 39, 17. m) c. 4, 1. n) *confuſiones magnas*; alibi pœnam ſignificat, vt 2 Par. 15, 5. Eſ. 22, 5. ſed h. l. culpam, apertas nimirum iniurias, quæ conturbant omnia ſurſumque ac deorſum miſcent. cf. Ez. 22, 5. Prou. 15, 16. & Rad. cognata Ier. 51, 34. cui infra c. 4, 1. reſpondet verbum רצץ, de cuius differentia ab עשק videſis illic notam noſtram. o) *&* a potentioribus *oppreſſos in medio eius*. Vid. c. 4, 1. Ier. 50, 33. Coh. 4, 1. Iubet autem prius intueri ſcelera Iſraelis, vt iuſtum deinde Dei iudicium ſuper iisdem comprobent. ℣. 10. p) *Neque enim norunt*, vel ſec. Schm. *Attamen non cognouerunt.* Eſ. 56, 11. Pſ. 82, 5. q) *rectum* (4) 2 Sam. 15, 3. Eſ. 59, 14. Proprie ſignificat, quod directe ante oculos eſt, Prou. 4, 25. Eſ. 57, 2. ita vt oculis vel ad dextram vel ad ſiniſtram euagari opus non ſit. Cuiusmodi eſt iuſtitia, ſimplex, plana, & a flexuris, h. e. fraudibus & ſtrophis aliena. r) *qui theſaurizant*, velut theſaurum colligunt cumulantque (5) 2 Reg. 20, 17. cf. Rom. 2, 5. s) c. 6, 3. Gen. 6, 11. t) *& deuaſtationem*, actiue, qua innocentes deſolant. Ier. 6, 7. c. 20, 8. Vid. ſupra c. 2, 6. 7. & c. 5, 11. 12. ℣. 11. u) *Propterea.* Reſpicit ad v. 9. & 10. Nimirum propter horrendam, ipſisque gentibus deteſtandam iniuſtitiam. x) *anguſtia* erit, vt 1 Sam. 2, 32. Al. *hoſtis*, ſc. aderit, coll. Thren. 4, 12. y) *& quidem in circuitu* (ſ. toto ambitu Thren. 2, 3.) *terræ.* Ita ו pro *& quidem* Ier. 15, 13. Ez. 13, 7. 22. Cui Cocc. in Lex. 189. non abſimile indicat Gr. καὶ Rom. 9, 23. Ioh. 1, 26. z) *& deiiciet* ſc. Dominus. At S. *qui* (hoſtis) *detrahet.* Eſ. 63, 6. Obad. v. 3. a) *potentiam tuam* Ez. 26, 11. c. 30, 6. 18. b) *& diripientur.* Rad. בזז. Niph. (3) Eſ. 24, 3. c) *palatia tua*, Samariæ. v. 9. cf. v. 10. c. 6, 8. ℣. 12. d) c. 1, 3. 6. c. 2, 1. 4. &c. Cladis vniuerſalitas v. 11. deſcribebatur; eiusdem hic additur magnitudo. e) *eripit*, & quidem μόλις, ſeu vix, vix. c. 4, 11. 1 Sam. 17, 35. cf. 2 Tim. 4, 17. f) *crura* tantummodo (9) Ex. 12, 9. g) *lobum* (1) Idem in oue eſt, quod in homine תנוך Ex. 29, 20. proprie *portionem* notat, a בדל in Hiphil *diuidere*: adeoque ב radicale eſt, non ſeruile, quamuis hoc *Kimchius* ſequatur. Boch. Hieroz. P. I. p. 493. 494. h) *ſic* pauci tantummodo, maximeque tenues, maiori ac potiori illorum parte abſumta. cf. c. 5, 3. c. 9, 8. i) *eripientur, euadent.* Ez. 14, 16. 18. Mich. 4, 10. k) decumbentes hinc inde per domos *in latere* ſeu *angulo* Ex. 25, 26. c. 26, 18. 20. *lecti.* Aegrotos aut ſenio imbecilles excipit, vt reliquias denotet maxime tenues. Pendet enim ſecundum accentus non a propiori *habitantes*, ſed remotiori *eripientur.* cf. infra c. 6, 10. l) *& in angulo vel tibicine ſpondæ* (1) Ex analogia præcedentis explicandum. Partem aliquam *lecti* vel *ſpondæ* notat. *Cocc.* At *Neum.* Ex. L. S. p. 87. in quietorio cilicino. Vel intellige delitescentes in ædibus *in latere tricliniorum*, coll. Ez. 23, 41. Eſth. 1, 6. c. 7, 8. *aut angulo lectorum* ſ. poſt lectum latitantes. coll. 2 Reg. 11, 2. ℣. 13. m) *Audite* hoc, quiqui eſtis. Imperatiuus indefinitus. cf. not. Ier. 5, 20. n) nec ſolum ipſi audite, ſed *&*, quod audiuiſtis, vt rem magni momenti, aliis *teſtamini*; alios quoque ſerio commonefacite. Ex. 19, 21. o) Ez. 11, 8. c. 16, 14. p) Obſerua hic plenam conſtructionem, vt c. 5, 14. c. 6, 14. & cf. not. Eſ. 1, 24. Hoſ. 12, 6. ℣. 14. q) Explicatiuum eſt. *Nam*, vt diſtinctius conſtet, quid facturus ſim. cf. Hoſ. 11, 10. r) Ex. 32, 34. s) Mich. 1, 13.

℣. 6. עשה cum *Mapp.* 1. & *Orientales.* ſic ſu. 5. ℣. 11. והורד ſic *defect.* 1. 2. 3. 5. ſec. *Maſ.* 1. 2. 3. & *Erff.* ℣. 12. ובדמשק per *Sin* 2. 3. 6. 9. 13. 14. 19. 20. 23. & ſic ſu. 5. quomodo alias proprium ciuitatis ſcribitur. Sic de *Damaſco* expoſuerant *LXX. Vulg. Ar. Syr. & Ion.* Verum *Sin* paſcit *Maſ. Erff.* & probat Criticus in marg. 1. ex pluribus.

עָלָיו וּפָקַדְתִּי עַל־מִזְבְּחוֹת בֵּית־אֵל וְנִגְדְּעוּ קַרְנוֹת
טו הַמִּזְבֵּחַ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ׃ וְהִכֵּיתִי בֵית־הַחֹרֶף עַל־בֵּית
הַקָּיִץ וְאָבְדוּ בָּתֵּי הַשֵּׁן וְסָפוּ בָּתִּים רַבִּים נְאֻם־יְהוָה׃

CAP. IV.

ד שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה פָּרוֹת הַבָּשָׁן אֲשֶׁר
בְּהַר שֹׁמְרוֹן הָעֹשְׁקוֹת דַּלִּים הָרֹצְצוֹת אֶבְיוֹנִים
2 הָאֹמְרֹת לַאֲדֹנֵיהֶם הָבִיאָה וְנִשְׁתֶּה׃ נִשְׁבַּע אֲדֹנָי יְהוִה
בְּקָדְשׁוֹ כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים עֲלֵיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת
3 וְאַחֲרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דּוּגָה׃ וּפְרָצִים תֵּצֶאנָה אִשָּׁה
4 נֶגְדָּהּ וְהִשְׁלַכְתֶּנָה הַהַרְמוֹנָה נְאֻם־יְהוָה׃ בֹּאוּ בֵית־אֵל
וּפִשְׁעוּ הַגִּלְגָּל הַרְבּוּ לִפְשֹׁעַ וְהָבִיאוּ לַבֹּקֶר זִבְחֵיכֶם
ה לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים מַעְשְׂרֹתֵיכֶם׃ וְקַטֵּר מֵחָמֵץ תּוֹדָה
וְקִרְאוּ

gues ac ferocientes, quales propter opima pascua Basanitis alebat. Ez. 39, 18. Ps. 22, 13. Deut. 32, 14. Proteruiam iniuriosam notat, ex rerum adfluentia oriundam. *Ion.* bene: *abundantes opibus.* opulentos enim & magnates alloquitur. quanquam ab his transitu postea ad vniversos faciat v. 4. seqq. cf. Hos. 10, 11. *m*) h. e. in Samaria, sede regia, quæ monti superstructa. c. 3, 9. cf. 1 Reg. 16, 24. *n*) c. 3, 9. Mich. 2, 2. Hos. 12, 8. *o*) c. 2, 7. c. 8, 6. *p*) *concutientes, quassantes.* Differt quodammodo præcedens verbum עָשַׁק, quod latius est, *iniuriam & oppressionem quamlibet*, siue apertam, siue fraudibus occultatam notans; sicuti contra רָצַץ significat, *manifestam vim* inferre, 1 Sam. 12, 3. 4. Hos. 5, 11. Iud. 10, 8. proprie tamen est, ita *conterere* quid, vt erectum stare non possit Es. 42, 3. *q*) c. 2, 6. c. 5, 12. *r*) *dominis suis*, i. e. Regibus non minus malis. Quanquam enim singulariter verti possit *Domino*, id est, Deo *suo*, coll. cum importuna ista ac indecora, quæ sequitur, postulatione Iac. 4, 3. tamen hoc nomen cum suffixo 3. pers. pl. nunquam de Deo reperitur. vid. Gen. 40, 1. Ier. 27, 3. 2 Sam. 10, 3. &c. *s*) *cedo!* vel *affer, vt bibamus.* Nihil impedit, quin proprie hoc intelligi possit de principum (hos enim alloquitur v. 1.) Regumque mutua gulositate, coll. c. 7, 4--8. 1. & Hos. 7, 5. Attamen *Ion.* de siti auaritiæ: *Facite nobis potestatem, vt diripiamus.* cf. supra c. 2, 6. 7. ℣. 2. *t*) Adeoque non mutabit decretum. c. 6, 8. Ps. 110, 4. *u*) *per sanctitatem suam*, quam abnegare nunquam poterit. Ps. 60, 8. 2 Tim. 2, 13. *x*) adseuerantis, vt c. 2, 10. Ier. 31, 8. *y*) cf. Es. 7, 17. *z*) *vt auferat vos* Dominus. Sic esset *Piel*, posito Kam. pro Pat. vt 1 Reg. 9, 11. Vel: *vt tollamini*, in *Niph.* vt 2 Reg. 20, 17. q. d. *vt tollatur ipseitas vestra.* qualis constructio est Num. 26, 55. Ier. 36, 22. 23. Miscentur a. hic genera: Masculinum, extra tropum; Femininum, continuato vaccarum tropo v. 1. *a*) *aculeis, sentibus.* Prou. 22, 5. id est, *hamis*, respondet enim sequenti בְּסִירוֹת דּוּגָה: ex quo adparet, spinarum acumina, in piscatione vsurpata, pro *hamis* olim fuisse, coll. item Iob. 40, 26. 31. Ita חַח *hamus* Ez. 29, 4. ex חוֹחַ *spina* 2 Reg. 14, 9. Miscentur itaque duo tropi, & sensus hic est: Iehoua ex vrbibus sedibusque vestris vos ita extrahet per Assyrios, vt hamo piscem piscator ex elemento suo. Cf. Ier. 16, 16. *b*) *& postremum vestri*, o Principes. v. 1. h. e. quidquid inde reliquum adhuc & superstes est. coll. infra c. 9, 1. Ez 23, 25. vel, *posteritatem* s. filios vestros. *c*) *spinis.* Hos. 2, 9 Vide iamiam dicta. *d*) *piscationis*, i. e. *piscatoriis*. (1) v. 14. cf. Ier. 16, 16. ℣. 3. *e*) *Et per rupturas* lacerarum vrbium vestrarum. c. 9, 11. 1 Reg. 11, 27. *f*) *exibitis*, o vaccæ, v. 1. sc. in captiuitatem. Ez. 36, 20. *g*) *vnaquæque* (Ex. 3, 22.) vacca *e regione sui.* i. e. in omnes partes, quaqua respectum fuerit; muri enim ita ab hostibus lacerandi sunt, vt per rupturas vbique exitus pateat, nec opus quidem sit portis ad exitum. Cf. Ios. 6, 5. 20. itemque לְעֶבְרוֹ Es. 47, 15. & לְפָנָיו Ier. 49, 5. *h*) Difficile coma ab interpretibus varie exponitur. OO vers. passiue, itemque LXX. & Vulg. *proiiciemini.* accepto seq. nomine הַהַרְמוֹנָה tanquam proprio. Sic foret *Hophal* cum *Chirek* loco *Kibbuts*, vt מִגְדָּלוֹת Ios. 16, 9. & Chald. הֵיתָיִת Dan. 6, 18. itemque הֵיתָיו v. 25. At alii actiue: *proiicietis* quidquid intulistis *in palatium*; opes enim vestræ, quibus iam inhiatis, Am. 3, 10. nulli vobis futuræ sunt vsui. Ita cf. Es. 2, 20. Ez. 7, 19. Zach. 11, 13. Ceterum ה Paragog. est, vt c. 1, 11. Hos. 7, 4. *i*) in *palatium* deducta. c. 2, 14. Symm. Ἀρμενίαν, Theodot. vero (vt Hieronymus ad h. l. habet) *montem Mona*; LXX. & Ar. *montem Remman*; Theodor. *montem Armana*; Vulg. *in Armon*; Ion. *vltra montes* (& Syr. *in montem*) *Armeniæ.* Ac pro in plerique vt proprium, multi etiam vt compositum ex הַר & רִמּוֹן vel מִנָּה interpretantur. *Bocharto* in Phal. lib. I. c. 3. p. 22. 23. מִנָּה vel מִנִּי idem est ac מִנִּי Ier. 51, 27. vnde *Minyas, pars Armeniæ*, a qua tota deinceps dicta Armenia. Traiecti autem *in* vel *vltra Armeniam* sunt, cum ab Assyriis in captiuitatem ducti, 2 Reg. 17, 23. Sed alii appellatiue, vt modo diximus, *in palatium*, q. s. idem esset הַרְמוֹן ac אַרְמוֹן 1 Reg. 16, 18. sicut הַרְאֵל pro הָאֲרִיאֵל Ez. 43, 15. He paragog. *locale* est, quia accentus est *milel*. ℣. 4. *k*) Ironica concessio, qualis Ier. 7, 21. coll. v. 22. Ez. 20, 39. q. d. Facite modo porro, quod facere hucusque sueuistis, frequentate impium Bethelis Galgalisque cultum; sed vestro periculo ac damno: quanto enim vos in tuendo illo obstinatiores fueritis, tanto ego in pœnis infligendis ero seuerior. *l*) cf. enim v. 5. & c. 3, 14. c. 5, 5. Hos. 5, 8. *m*) Es. 1, 2. Ez. 14, 11. *n*) *& Gilgale*, vbi non minus, quam in Bethel & Dan, nefarium cultum instituistis. Hoc enim, licet historia taceat, Prophetæ tamen loquuntur, coll. Hos. 12, 12. Immo Hoseas c. 9, 5. arguit, vniuersæ Israelitarum malitiæ summam hoc vno in loco veluti concentratam exhiberi. Fuerat hic aliquamdiu Arca fœderis, ibidemq; facta olim circumcisio &c. Ios. 5, 9. qui forte religionis vel superstitionis potius prætext⁹ fuit. Particulã *&* addidimus. dependet enim hoc Nomen sec. accentus, non a præced. sed sequenti Verbo. *o*) *multum prauaricamini.* Quidquid enim ibi egeritis, prauaricatio contra Deum est, cui idola prætulistis. *Hieron.* Esr. 10, 13. 2 Par. 36, 14. cf. Hos. 8, 11. *p*) *mane*, ne in sacrificando sit vlla dilatio; *Hier.* cf. Ier. 21, 12. Vel potius: *singulo mane*, sumto ל distributiue, sicut in seq. לִשְׁלֹשֶׁת, itemque in לַיּוֹם Ier. 37, 21. cf. 1 Par. 16, 40. *q*) Hyperbole: *& in singula tridua* seu *tertio quoque die decimas vestras*; quas Mosaica quidem lex post singula demum triennia requirebat, coll. Deut. 14, 28. & c. 26, 12. Vanus est cultus, immo damnosus, qui præter ac contra mentem Dei est institutus, licet vel maxime in operibus supererogationis occupatus sit, & ex eo quæ sibi merita imaginetur. cf. Mich. 6, 6. 7. 8. ℣. 5. *r*) *Et adolendo*, scil. *adolete.* Est autem קִטֵּר *incendere*, non solum odoris caussa, sed nidoris quoque, vt h. l. & Leu. 2, 2. 16. c. 4, 35. &c. *s*) *de fermentato.* Ex. 12, 15. Erat hic etiam cultus electitius, quin & contrarius legi diuinæ, quæ fermentum omne a sacrificiis exulare iubebat Leu. 2, 11. Nisi malis, inter, retatiue *fermentatum* dici, quod azymum quidem sit, sed pro fermentato apud Deum habeatur. Ita cf. Es. 66, 3. Ier. 7, 21. 22. it. infra c. 5, 22. & 1 Cor. 5, 6. At Ion. *ex oppressione*, seu bonis iniuste raptis. cf. Es. 1, 17. *t*) *sacrificium confessionis* vel *laudis.* Leu. 7, 12. seqq.

t) visitatione iræ v. 2. *u*) viculis nefarie structa 1 Reg. 12, 32. c. 13, 1. 2. cf. Hos. 10, 1. 2. 8. *x*) c. 4, 4. Hos. 4, 15. c. 10, 15. *y*) *vt succidantur.* Es. 14, 12. Ez. 6, 6. *z*) *cornua* s. *prominentiæ*, cornuum instar in altum porrectæ, quæ l. ab *eminendo* sic dicuntur, vel a situ in quatuor *angulis* altarium, coll. Ex. 27, 2. & Syr. קרנא *angulus*, v. g. Act. 10, 11. בארבע קרנן. ex Gr. τέσσαρσιν ἀρχαῖς. *a*) cf. c. 7, 9. *b*) cf. Es. 21, 9. ℣. 15. *c*) *Et percutiam* c. 6, 11. tempore totalis destructionis regni Israelitici per Assyrios, coll. supra v. 11. 12. Nihil hic de terræ motu. cf. not. c. 1, 1. & 2 Reg. 3, 19. *d*) *domum hiemis* s. *hibernam*, hiemi transigendæ aptatam Ier. 36, 22. *e*) *vna cum* Gen. 32, 12. *f*) *domo æstatis* Gen. 8, 22. Zach. 14, 8. i. e. hiemales pariter & æstiuas, quas pro commoditate distinctas habebant Reges ac principes. cf. Iud. 3, 20. *g*) *domus eboris*, eboratæ, ebore multo renidentes, vel (sec. *Ion.*) *ebore stratæ.* c. 6, 4. 1 Reg. 22, 39. Ps. 45, 9. *h*) *& finem habebunt.* Rad. סוּף Es. 66, 17. vel ספה Ier. 12, 4. *i*) Cf. c. 6, 11. Es. 5, 8. Videtur autem Propheta respicere ad statum regni Israelitici tempore *Ieroboami secundi* (vid. supra c. 1, 1.) ac postea *Pekahi*, sub quorum florenti regimine Israelitæ, ac potentiores maxime, pompam in struendis multis magnificisque ædibus sectati sunt c. 5, 11. c. 6, 11. & Es. 9, 9. 8. vbi videsis notam.

CAP. IV, ℣. 1. *k*) Vid. not. c. 3, 1. Caput hoc IV. agit I. contra proceres regni Israelitici v. 1--3. II. Contra Israelitas vniuersos v. 4--11. illis quidem exprobrans oppressionem pauperum & luxuriem; his vero idololatriam ac in peccatis pertinaciam; vtrisque pœnam comminans. III. ad pœnitentiam admonet. v. 12. 13. *l*) *o vaccæ Basanitides*, i. e. pingues

CAP. IV, ℣. 1. אֲשֶׁר per Makk. 2 3. ℣. 2. בְּצִנּוֹת sic per Pat. seq. Dag. 3. 6. 9. 20. 23. sic fe. 5. & sic in marg. 2. ℣. 3. הַחַרְמוֹנָה per Chet fe. 1. At milra 1. 2. qui tamen in marg. milel habet.

וקראו נדבות השמיעו כי כן אהבתם בני ישראל נאם
6 אדני יהוה׃ וגם אני נתתי לכם נקיון שנים בכל־עריכם
וחסר לחם בכל מקומתיכם ולא־שבתם עדי נאם־
7 יהוה׃ וגם אנכי מנעתי מכם את־הגשם בעוד שלשה
חדשים לקציר והמטרתי על־עיר אחת ועל־עיר אחת
לא אמטיר חלקה אחת תמטר וחלקה אשר־לא־
8 תמטיר עליה תיבש׃ ונעו שתים שלש ערים אל־עיר
אחת לשתות מים ולא ישבעו ולא־שבתם עדי נאם־
9 יהוה׃ הכיתי אתכם בשדפון ובירקון הרבות
גנותיכם וכרמיכם ותאניכם וזיתיכם יאכל הגזם ולא־
י שבתם עדי נאם־יהוה׃ שלחתי בכם דבר בדרך
מצרים הרגתי בחרב בחוריכם עם שבי סוסיכם
ואעלה באש מחניכם ובאפכם ולא־שבתם עדי נאם־
יהוה

Dddd 5 ענה

u) *& proclamate.* publice ac solemni ritu significate. Ioel 2, 15. vt in notitiam perveniant acprædicentur. x) *spontanea.* Ex. 35, 29. Leu. 22, 18. 21. Deut. 12, 6. y) *audiri*, inquam, *facite*, ostentationis caussa significate, adhibito tubicinum aliorumve musicorum cantu 1 Par. 15, 16. 28. vt tempore Christi faciebant Pharisæi hypocritæ, Matth. 6, 2. 5. Huc tetendisse *Ion.* facile adparet ex ipsius paraphrasi: *Et adducunt illud adhibita musica, dicentes: Hoc est in beneplacitum.* Cf. similem ritum, sed innocentem 1 Sam. 30, 20. z) *ita facere amatis* & consuevistis; sed parum proficue pro vobis, aut laudabiliter. Declarat quodammodo ironiam. Ier. 5, 31. cf. Es. 66, 3. a) v. 3. 6. c. 3, 10.

ꝟ. 6. b) Possit consecutiuum videri, pœnamque cum culpa comparare; q. d. *Itaque etiam ego* iustissima talione dedi &c. vt Es. 31, 2. sed pertinaciæ culpam h. l. exaggerat potius, caussamque simul severi illius decreti de abolendo penitus regno Israelitico (v. 2. 3.) explicat, videlicet quod præteriti temporis castigationibus, fame, ariditate, insectis, peste, stragibus nihil quidquam se passi fuerint emendari v. 6-12. quamobrem v. 12. 13. decretum illud denuo repetit & continuat. Itaque sic exponimus: Nam præter alia castigationum genera, quibus hucusque ad pœnitentiam vos ducere intendi, *etiam ego dedi--Sed non conversi estis.* Cuius apodoseos æque ac protaseos emphatica in seqq. repetitio v. 7. hanc vtique exegesin poscit. c) LXX. Vulg. & Vers. OO. *stuporem*; qs. significationem traheret ex cognato sono קהה Ier. 31, 29. 30. Præstat tamen, seruato perpetuo Radicis æque ac Nominis vsu, vertere *munditiem* s. *immunitatem dentium* (5) Ps. 26, 6. Et sensus (sec. *Cocc.* 531.) est: Feci, vt otiosi essent dentes vestri, non habentes, quod manderent. Respondet enim ei sequens *defectus panis.* Cf. Es. 3, 26. d) *& defectum panis.* (3) Deut. 28, 48. 57. Epexegesis hæc est, qua præcedens *mundities dentium* declaratur. cf. Hos. 8, 7. c. 9, 2. Enarrat autem hic quinque castigationum genera, quæ totalis & consummati iudicii v. 12. 13. quædam quasi præludia fuerunt, sc. famem v. 6. ariditatem v. 7. locustas cum rubigine v. 9. pestem v. 10. ignem de cælo lapsum v. 11. e) *nec tamen vos conuertistis.* vt ego quidem intenderam, castigans vos, vt pœnitentiæ tribuerem occasionem. Sic v. 8. 9. 10. 11. cf. Es. 9, 12. c. 42, 25. Ier. 2, 30. c. 5, 3. c. 15, 7. f) *vsque ad me*, emphatice pro אלי *ad me.* Vid. not. Thren. 3, 40. & cf. Hos. 7, 10. c. 14, 2.

ꝟ. 7. g) Vid. not. v. 6. h) *prohibui a* (negaui) *vobis.* Gen. 30, 2. Es. 21, 3. i) Vid. Ioel 1, 17. Ier. 14, 1. seqq. cf. 1 Reg. 17, 1. seqq. & Iac. 5, 7. k) *Cum adhuc tres menses* superessent vsque *ad messem*; adeoque per integrum trimestre ante messem, vt seges non potuerit non exarescere penitus. Significat autem (inquit *Hieron.*) vernum tempus extremi mensis Aprilis, a quo vsque ad messem frumenti tres menses supersunt, Maius, Iunius, Iulius. l) *ita vt pluere* quidem *fecerim* (faciamque) *super vrbem vnam, sed* &c. Gen. 2, 5. Es. 5, 6. atque adeo ariditas, si non vniuersalis fuit, ingens tamen & per totam terram sparsa fuerit, coll. hic v. 8. indeque magis etiam agnoscere potuissetis, non fortuitam esse hanc ariditatem, sed diuinitus immissam. m) *pluere fecerim* vel *faciam.* Facile adparet, Futurum h. l. & in seqq. Verbis esse loco Præteriti, quia consequens semper est, *nec vos conuertistis.* Est tamen hæc temporum enallage non sine emphasi: sed vt alias Futura actionem continuam, h. e. Præteritum cum continuatione siue Præsentis siue Futuri, exprimunt, ita hic idem subinnuunt. n) *& pars vna* agri. 2 Sam. 14, 30. o) *compluta* quidem *fuerit*, pluuiam acceperit. Niph. (1) p) *pluit*, impersonaliter; vel subintell. עב *nubes*, quod femininum Hebræis 1 Reg. 18, 44. q) *exaruerit.* vid. Ioel 1, 12. seqq.

ꝟ. 8. r) *Vt etiam euagatæ sint*, vel, *Vnde vagatæ sunt* duæ tresue vrbes. c. 8, 12. Gen. 4, 12. Ier. 14, 10. 3. & cf. 1 Reg. 18, 5. 6. Prohibuit imbrem, vt non solum indigentiam panum (v. 7.) sed & sitis ardorem & bibendi penuriam sustinerent: in his enim locis--præter paruos fontes, omnes cisternarum aquæ sunt; & si imbres diuina ira suspenderit, maius sitis, quam famis, periculum est. *Hieron.* s) *Sed ne sic quidem conuersi estis.* v. 6. 9.

ꝟ. 9. t) *vredine*, seu (vt *Ar.*) *vento feruente*, qui segetem exurit, vt ante maturitatem exarescat 1 Reg. 8, 37. 2 Reg. 19, 26. cuiusmodi perniciosum effectum Eurus in Oriente habet. Gen. 41, 6. Cf. Hag. 2, 17. & not. Es. 27, 8. u) *& rubigine.* Nomen hoc cum præcedenti fere iungitur, notatque vitium segetis, quo ante tempus marcescit ac *flauescit.* Deut. 28, 2. cf. ירקרק *flauus* Leu. 13, 49. x) *multitudinem*, i. e. plurimos *hortorum vestrorum.* Proprie est Infinit. Hiphil, qui vero substantiue sumitur. Prou. 25, 27. y) *ficuum vestrarum.* arbores puta. Nah. 3, 12. Cant. 2, 13. z) vulgo *eruca* (3) Ioel 1, 3. *Locustæ* vero speciem esse, ab *amputandis* s. erodendis arborum ramis dictam, probat *Bochart.* Hieroz. P. II. lib. 4. c. 1. Rad. גזם apud Arabes, Aeth. & Talm. est *succidere, amputare.* a) v. 6. 8. 10.

ꝟ. 10. b) Leu. 26, 25. c) *pestem*; optimo item fine, nimirum vt vos converteretis, 2 Par. 7, 13. coll. v. 1. d) *in via Aegypti*, i. e. ea parte regionis vestræ, qua spectat versus Aegyptum Es. 10, 24. 26. siue hoc intelligendum sit respectu Israelitici tantum regni, cuius incolas allocutus est v. 1. 4. siue totius terræ Canaan, quo quidem casu significaretur Iudæa australis. Alii: *in via Aegypti*, cum vel frumenti petendi vel auxilii caussa illuc abiistis. Hos. 7, 11. 12. Denique alii: *ad modum Aegypti* s. eius pestis, quam olim Aegyptiis immisi Ex. 9, 3. seqq. Sed ita potius requireretur כדרך per Caph. e) Hos. 6, 5. c. 9, 13. f) *iuuenes* lectissima ætate florentes, & ad militiam pro patria obeundam delectos. Ier. 11, 22. c. 18, 21. 2 Par. 36, 17. Es. 9, 16. Factum hoc vero fuerat per Hazaelem ac Benhadadum Syriæ Reges 2 Reg. 8, 12. c. 13, 3. 7. cum Israelitico regno præesset Ioachas, auus Ierobeami, sub quo noster vaticinatus est Am. 1, 1. g) *cum captiuatione*, h. e. vnaque captiuaui (captiuari siui) equos vestros. Cf. similem huius particulæ vsum 1 Sam. 16, 12. c. 17, 42. h) Homines *captiuos* alibi quidem denotat Num. 31, 12. attamen de iumentis commode quoque dicitur, coll. Ex. 22, 9. Vid. iterum 2 Reg. 13, 7. i) *adeo vt adscendere fecerim fœtorem.* Es. 34, 3. Ioel 2, 20. k) *exercituum vestrorum* Ez. 1, 24. cæsorum ab hostibus intra regni Israelitici viscera. l) *etiam*, vel *& quidem* (vt c. 3, 11.) *in nasum vestrum.* cf. Num. 11, 20. m) v. 6. 8. 9.

ꝟ. 6. ׃ וגם per *Makk.* 1. 2. 3. 8. 10. 13. 19. & sic se. 5. Sic iidem v. 7. ꝟ. 7. Pro אֶחָת hab. אַחַת 3. 6. 9. 20. 21. sic in. 5.

11 יְהוָה׃ הָפַכְתִּי בָכֶם כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־
עֲמֹרָה וַתִּהְיוּ כְּאוּד מֻצָּל מִשְּׂרֵפָה וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי
12 נְאֻם־יְהוָה׃ לָכֵן כֹּה אֶעֱשֶׂה־
לְּךָ יִשְׂרָאֵל עֵקֶב כִּי־זֹאת אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הִכּוֹן לִקְרַאת־
13 אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ
וּמַגִּיד לְאָדָם מַה־שֵּׂחוֹ עֹשֵׂה שַׁחַר עֵיפָה וְדֹרֵךְ
עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ יְהוָה אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
ה שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה
2 בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ נָפְלָה לֹא־תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל
3 נִטְּשָׁה עַל־אַדְמָתָהּ אֵין מְקִימָהּ׃ כִּי כֹה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הָעִיר הַיֹּצֵאת אֶלֶף תַּשְׁאִיר מֵאָה וְהַיּוֹצֵאת
4 מֵאָה תַּשְׁאִיר עֲשָׂרָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ כִּי
ה כֹה אָמַר יְהוָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ׃ וְאַל־תִּדְרְשׁוּ
בֵּית־אֵל וְהַגִּלְגָּל לֹא תָבֹאוּ וּבְאֵר שֶׁבַע לֹא תַעֲבֹרוּ כִּי
הַגִּלְגָּל

ter, vt serio ac sine mora pœnitentiam agas, ne omnipotentis Dei iram gravissimam experiaris. *Nam ecce is*, quocum tibi negotium est, *formauit montes &c.* adeoque dubitandum non est, quin interre pos-

CAP, V.

sit, quæ comminatus est. *a*) *formator montium.* Es. 42, 5. c. 45, 12. 18. Ier. 10, 16. *b*) cf. Zach. 12, 1. Num. 16, 22. c. 27, 16. *c*) & tanquam omniscius Deus *indicat homini* eumque efficaciter conuincit, se scire, *quæ sit* &c. Is igitur, qui occulta in lucem producit, non ignorabit scelera vestra, sed grauiter ac pro merito puniet, nisi vos conuerteritis. Nouum argumentum ab omniscientia Dei. c. 5, 12. Hos. 5, 3. Cf. Iob. 12, 22. *d*) *cogitatio eius*, sc. hominis (1) a שׂוּחַ Ps. 77, 4. 7. 13. Alii ad Deum referunt: *qui* ex summa φιλανθρωπίᾳ *indicat homini, quæ sit cogitatio ipsius*, ad commonefaciendum eum. coll. c. 3, 7. *e*) *faciens* (penes quem est facere seu mutare) *auroram* Iob. 38, 12. Potest reflorescentem regni statum, quem sub Ieroboamo II. vobis indulsit c. 1, 1. 2 Reg. 14, 25. 26. 27. in spississimam malorum caliginem conuertere, ni resipiscatis. cf. infra c. 5, 8. Es. 21, 12. c. 45, 7. *f*) *in caliginem* (1) conf. Iob. 10, 22. Rad. עוּף Iob. 11, 17. *g*) *& qui calcat super celsis terræ*, potestati ac dominio suo subiiciens cuncta, etiam illa ipsa, quæ videntur altissima. Mich. 1, 3. cf. Deut. 32, 13. c. 33, 29. *h*) is, inquam, *cuius nomen* est *Iehouah* c. 5, 27. Es. 48, 2. qui proinde, quæ per sanctissimum nomen suum vobis iurauit ac comminatus est, strictissime seruabit. cf. etiam supra not. c. 3, 13. & Hos. 12, 6. CAP. V, ✠. 1. *i*) Verum quia præuideo pertinaciam vestram, & consequenter malorum iudiciorumque magnitudinem, itaque *audite* &c. Vid. not. c. 3, 1. *k*) *quod ego proferens* sum. Num. 23, 7. Es. 14, 4. *l*) *lamentum*. c. 8, 10. Ez. 19, 1. *m*) Obserua autem, quod (1) *ad X. tribus* loquatur v. 1-17. coll. v. 5. 6. 15. (2) *ad vniuersas*, etiam ad Iudam & Beniamin v. 18-27. coll. not. ad v. 21. & 27. Ceterum cf. c. 2, 6. c. 3, 1. ibidemque not. ✠. 2. *n*) *cecidit* proh dolor! propter peccata sua. c. 8, 14. Es. 24, 20. Hos. 5, 5. Præterito vtitur loco Futuri emphatice in describendo casu, quem in spiritu iam cernebat, ac velut præsentem intuebatur. cf. not. Es. 5, 13. c. 9, 2. &c. *o*) *neque perget* (vt antehac aliquoties) *a lapsu resurgere*. Esa. 24, 20. Ceciderant Israelitæ per Syros sub *Hasaele* & *Benhadado*, sed recollegerant se sub Ieroboamo II. 2 Reg. 14, 25. 26. 27. Post huius mortem *Phul* Assyrius regnum Israeliticum inuasurus erat, sed regressurus tamen accepto argento 2 Reg. 15, 19. 20. quem secutus *Tiglatpileser*, trans-Iordanenses tribus captiuauit quidem, manserunt tamen Cis-Iordanenses, ibid. v. 29 Tandem *Salmanasser* has quoque deportauit, atque sic finem regno Israelitico prorsus dedit c. 17, 3. seqq. Et hic ipse fatalis lapsus est, de quo agitur. Negatur ergo Israelitarum surrectio non omni modo, sed eatenus vt regnũ ac Rempub. non habituri sint amplius, sicut hucusque habuerant. Nam quod ad antegressa tempora respiciatur, docet vel ipsa Verbi *addet* relatio. Vid. Hos. 1, 6. & cf. analogum quid de Iuda Ier. 19, 11. ibidemque not. Interim ex lapsu in iudicium reprobationis, testatur Deus, posse ac velle se eos resuscitare Hos. 12, 1. 2. &c. Rom. 11, 23. 26. *p*) Ier. 31, 21. *q*) S. *deiecta est*; at Cocc. *omissa est*, vt prolaberetur *in terram suam*. *r*) cf. c. 8, 14. Deut. 28, 29. ✠. 3. *s*) *egrediens millenis*, i. e. quæ millenos educere poterat, *de qua egrediebantur mille*, vt habent LXX. Ar. Ion. & Syr. Metonymia est, qua subiecto tribuitur, quod adiuncti est. Sic Ier. 9, 18. *Descendant oculi lacrimis*, pro, lacrimæ ex oculis; Ioel 3, 18. *Colles ibunt* lacte, pro, lac collibus. Cf. Gen. 34, 24. *t*) *residuos habebit centum* tantummodo, eosque exules futuros, reliquis gladio, peste, fame absumtis. cf. c. 3, 12. *u*) cf. Es. 6, 13. ✠. 4. *x*) *Nam*, si caussam tanti mali, modumque auerruncandi illius cognoscere cupitis. *y*) *quærite me* supplici pœnitentia & fide v. 6. 14. *z*) *& sic viuite*; emphatice pro *viuetis* vel vt *viuatis*. v. 6. coll. v. 14. Sic Ez. 18, 32. Prou. 4, 4. c. 7, 2. Vid. quæ de huiusmodi Impp. notauimus ad Ier. 25, 5. Subindicat vero caussam malorum annunciatorum esse impœnitentiam, ac pertinacem in vitulorum cultu perseuerantiam v. 5. ✠. 5. *a*) *Nec* e contrario (vt hucusque fecistis) *quæratis Bethelem* ad vitulos adorandos. c. 4, 4. *b*) *& Gilgalem*, in tribu Ephraim, in Beniaminitarum confiniis, prope Hierichuntem, vbi Iosua cum Arca fœderis quondam mansit. Ios. 4, 20. c. 5, 10. Vid. not. supra c. 4, 4. Quæ locorum vicinitas promouit etiam in Iudaico regno superstitionis contagium Hos. 4, 15. *c*) *& ad Beersebam*. Fuit oppidum tribus Iudæ Ios. 15, 28. 1 Reg. 19, 3. Simeonitis delegatum Ios. 19, 2. sedes superstitionis, quam a X. tribubus ipsi quoque adoptauerant Iudæi, infra c. 8, 14. En! igitur quanta vis sit mutuæ seductionis: seducti enim ab Israelitis Iudæi Hos. 4, 15. Mich. 1, 13. mox ipsi seductiores seducunt, magisque ac magis corrumpunt, vt hi, moscholatrico cultu intra patriæ fines non contenti, eiusdem caussa peregrinationes in Iudaici regni vrbem Beersebam instituant. Videntur a. hanc vrbem delegisse ob loci sanctitatem ac religionem, quod Abrahamus Gen. 21, 31. 32. & Isaacus c. 26, 24. illic habitassent aliquamdiu, quodque Iacobus item sacrificia mactasset ibidem Deo Isaaci c. 46, 1. sicut hodienum sectarii Christiani sacris istiusmodi locis ad superstitionem turpiter abutuntur. *d*) *ne transeatis* ex vestro in Iudaicum regnum. *e*) *Nam*, vt ex consequente stiatis, quam ego detester cultum nefarium in his ipsis locis institutum.

✠. 11. *n*) *Euerti inter vos*, i. e. aliquas vrbium vestrarum pagorumque. Præf. ב partem significat, vt Hos. 6, 5. Ps. 78, 31. Ideo namque comparat eos torri ex incendio erepto; quia vniuersalis illa euersio non fuit. *o*) *secundum euersionem Dei*, qua euertit *Sodomam* Gen. 19, 24. 25. *Drusio* videtur hyperbolice significare extremam vastitatem, vt Es. 13, 19. de Babylone, quæ nusquam diuino incendio euersa legatur. Sed malumus explicare de igne diuinitus immisso, quo aliquot Israelitici regni loca conflagrarint. cf. infra c. 7, 4. & not. c. 1, 1. vti prædictum a Mose Deut. 29, 22. Cuiusmodi quid tempore Vsiæ Regis, sub quo noster prophetauit, accidisse colligitur ex coæuo Esaia c. 1, 7. 9. *p*) *sicut torris* (3) Es. 7, 4. Zach. 3, 2. *q*) iam ambustus, *ereptus* tamen adhuc. c. 3, 12. Zach. 3, 2. cf. Iud. v. 23. *r*) vid. not. v. 6.

✠. 12. *s*) *ita*, vt v. 2. 3. comminatus sum. q. d. grauiori vos disciplina adficiam, qui præcedaneas illas castigationes hucusque contemsistis. cf. Ez. 7, 27. *t*) *Quoniam* vero. q. d. *propterea* vero, *quia*, Num. 14, 24. 2 Sam. 12, 10. *u*) *sic facturus sum* tibi. *x*) itaque *dispone te*, vt nunc saltem adhuc te conuertas, atque sic obuiam eas &c. 1 Sam. 7, 3. Ps. 57, 8. *y*) *obuiam Deo*, venienti ad grauissimum tibi irrogandum supplicium c. 5, 17. vt iram eius ac iudicia imminentia, antequam erumpant, supplici pœnitentia ac precibus auertas. Hoc enim est *obuiare Deo*. cf. 1 Sam. 25, 20. Ion. *orna te ad suscipiendam doctrinam legis Dei tui* cf. Ex. 19, 17. At LXX. Ar. & Syr. *præpara te, vt inuoces Deum tuum*.

✠. 13. *z*) Addit Ion. *manifestabit se*. Argumentum mouens ab omnipotentia & maiestate Dei sumtum, q. d. Studep tibi vehemen-

---

✠. 12. כה־אעשה ita 1. 3. & fu. 5. ✠. 13. כי per *Mun*. 6. 9. 10. 20. contra *Mas*. 2. & *Eff*. h. l. & *impr. fin*. f. 58. col. 7. ובורא *milra* 3. 5. ... 22. & in marg. 6. 9. מה־שחו ita cum ו otioso 1. 2. sec. *Mas*. 1. & *Eff* sed præter *impr*. ad Es. 58, 14. Per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. & cum ־ *Mun* simul 22. 23. Sic fe. 5. CAP. V, ✠. 5. ואל sine paf. 1 au 3. & in marg. 6. 9.

הַגִּלְגָּל גָּלֹה יִגְלֶה וּבֵית אֵל יִהְיֶה לְאָוֶן׃ דִּרְשׁוּ אֶת־ 6
יְהוָה וִחְיוּ פֶּן־יִצְלַח כָּאֵשׁ בֵּית יוֹסֵף וְאָכְלָה וְאֵין
מְכַבֶּה לְבֵית־אֵל׃ הַהֹפְכִים לְלַעֲנָה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה 7
לָאָרֶץ הִנִּיחוּ׃ עֹשֵׂה כִימָה וּכְסִיל וְהֹפֵךְ לַבֹּקֶר צַלְמָוֶת 8
וְיוֹם לַיְלָה הֶחְשִׁיךְ הַקּוֹרֵא לְמֵי־הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ יְהוָה שְׁמוֹ׃ הַמַּבְלִיג שֹׁד עַל־עָז וְשֹׁד עַל־מִבְצָר 9
יָבוֹא׃ שָׂנְאוּ בַשַּׁעַר מוֹכִיחַ וְדֹבֵר תָּמִים יְתָעֵבוּ׃ לָכֵן 10
יַעַן בּוֹשַׁסְכֶם עַל־דָּל וּמַשְׂאַת־בַּר תִּקְחוּ מִמֶּנּוּ בָּתֵּי גָזִית 11
בְּנִיתֶם וְלֹא־תֵשְׁבוּ בָם כַּרְמֵי־חֶמֶד נְטַעְתֶּם וְלֹא תִשְׁתּוּ
אֶת־יֵינָם׃ כִּי יָדַעְתִּי רַבִּים פִּשְׁעֵיכֶם וַעֲצֻמִים חַטֹּאתֵיכֶם 12
צֹרְרֵי צַדִּיק לֹקְחֵי כֹפֶר וְאֶבְיוֹנִים בַּשַּׁעַר הִטּוּ׃
לָכֵן הַמַּשְׂכִּיל בָּעֵת הַהִיא יִדֹּם כִּי עֵת רָעָה 13
הִיא׃

f) *omnino migrabit in exilium*, vt omine & nomine fiat גרגל, h. e. *migratoria*. In Paronomasiis Propheticis non requiritur ἀκρίβεια etymologica, sed sufficit qualiscunque cognatio soni radicalis. Alioquin enim Gilgal a גלל seu *deuoluendo* nomen habuit Ios.5, 9. cf. not. Ier. 51, 2. g) *fiet in* (Beth-*Auen*, seu domum *iniquitatis*. Hos.4, 15. cf. Hab. 3, 7. *Bethel* fiet *Beth auen* respectu pœnæ, sicut hucusque fuit respectu culpæ. *Schm.* ad Hos. p. 179. significatur, inquit, quod Deus eam habiturus & tractaturus sit, *vt domum iniquitatis*. h. e. propter crimina, inprimis idololatriæ, horrenda deuastatione perditurus. At Ion. *in nihilum*; Vulg. *inutilis*; LXX. Syr. & Ar. ἔσται ὡς οὐχ ὑπάρχουσα. Nam & *vanitatem* notat vox און Es. 41,29. idemque propemodum est quod אין *nihilum* vel *nullus*.

℣. 6. h) *Quærite* igitur. Quod v. 4. Dominus sub propria sua persona dixerat, hoc Propheta repetit ac suum quoque facit, vt eo magis inculcet. i) *ne peruadat*, seu *inuadat* Dominus. Iud.14, 6. 2 Sam.19, 18. Ion. *ne ardeat veluti ignis ira eius in domo* &c. k) Deut.4,24. Es.33, 14. l) regnum Israeliticum, cuius regia fere ac princeps tribus Ephraim v. 15. Obad. v.18. Zach. 10, 6. m) *& voret ignis ille*. Thren. 2, 3. n) *ita vt non sit extinguens* incêdium. Ier. 4, 4. c.21, 12. o) v. 5.

℣. 7. p) Inprimis *qui conuertunt*. vel; *qui conuertitis*. vid. not. v.12. Dependet hoc participium a Nominibus *domus Iosephi* & *Bethel* v. 6. cf. v.8. c.6,12. Atque sic sensim Propheta ab vniuerso populo v. 4. deuenit speciatim ad iudices ac præfectos populi. v.10.11.12.16. q) *in absynthium*.c.6, 12. Iudicia recta, res suauis populo, corrupta, mera amaritudo.

tiles. *Grot.* r) cf. Es.5,7. Ez.5,6. s) *in terram deiiciunt*. Es. 28,2. cf. Dan.8, 12.

℣. 8. t) *Facientem*. Construe cum remotiori Accusatiuo *Iehouam* v. 6. *Quærite*, inquam, Dominum, *qui fecit* &c. u) *pleiadas* (3) Iob. 9,9. c. 38, 31. *Maius* ad Cocc. p.50. deriuat ab Arab. כום, *magnum esse*, *accumulare*, vt sit constellatio magna & qs. cumulus multarum stellarum, quod putat in *pleiadas* bene quadrare.

x) *& Orionem*. vid. not. Es.13,10. stellas hic nominat tum notissimas; tum quæ concitant tempestates, quas hic minatur; cum inter se contrarias: *Pleiades* enim frigus remittunt, *Orion* autem graues motus concitat. Pol. in Synopsi. y) *quique conuertit*, s. *mutat*. Ps.78,44. Ps.114,8. tenebras in diem s. diluculum. z) *ac diem* vicissim *nocte obtenebrat*, i. obtenebrando facit noctem; quod non modo quotidie facit, dirimendo vicissitudines diei ac noctis, sed præter naturæ ordinem facere similiter potest, coll. Ex.10,23. Ps.105,28. pariterq; tristia cum lætis, læta cum tristibus commutat, prout vel gratiam exhibere suam, vel iustitiam ac vindictam statuere intendit, coll. supra c.4, 13. & infra c.8,9. item Es.45,7. Ier.13,16. a) *qui vocat*, verbo efficaci ac pro imperio. c.7,4. c.9,6. b) *& effundit eas*, per inundationes c.9,6. vt olim in diluuio Gen.6,17. c) eum, inquam, *cuius nomen Iehoua est*, quique sui nominis maiestati semper respondet. v.27. Es.42,8. Ier.10,16. c.31,35. c.32,18. itemq; c.33,2. vbi videsis not. & supra c. 4, 13.

℣. 9. d) *Qui recreat* (5) Ps.39,14. Iob.9,27. c.10,20. cf. Ier.8,18. Reciproce alias sumitur, sed hic transitiue, iunctum Accusatiuo *deuastationem*, h. e. *deuastatum*. Sensus; Qui confortat imbecillum, vt recollectis viribus contra robustum, a quo ante oppressus ac deuastatus fuerat, insurgat. Sic fere Ion. *qui vires auget infirmis contra fortes*. & Syr. *qui dominari facit infirmum super fortem*. Ita שד sumitur concretiue & in oppositione ad sequens עז. cf. Es.40,29. 30. At Cocc p.102. *Qui facilitat vastitatem in robustum*; qui facili negotio robustum profligat. Quomodo conferri potest rad. Ar. per Gain: *Contigit terminum propositum*, & in IV. Coniug. Fecit vt perueniret, perduxit &c. e) Hos. 7,13. f) *robustum* s. *bene munitum* Num.13,28. g) *ita vt deuastatio* &c. cf. Es.13,6. & vid. Hos.10,14. Describit Deum ab absoluta potentia ipsius, secundum quam modo exaltat atq; roborat, quemcunq; vult, modo humiliat ac frangit. cf. 1 Sam.2,4-8. Idq; eum in finem facit, vt apud Israelitas sanctum timorem excitet a maiestate illius, qui & seruare potest ac perdere.

℣. 10. h) Q. d. Verum quid horsor illos? Atqui *oderunt* ipsi &c. nec pati volunt meliora monentes. cf. v.13. Es.66,5. i) *in porta*, loco iudicii v.12. vbi tamen quam maxime debebat veritatis iustitiæque sedes esse v.15. Non male autem *Grot.* sic reddit: *Oderunt* qui *in porta* sunt, id est, iudices; *recta monentem*. Nam vox *in porta*, sec. accentus referri debet ad præcedens *oderunt*, non ad sequens *corripientem*. k) *corripientem* Es.29, 21. Hos.4,4. l) *eloquentemq; integrum*, h. e. integram ac ingenuam veritatem; sumto תמים neutraliter vel substantiue, vt Ios.24,14. Iud.9,16. Vel: *qui loquitur* tanquã *integer*, concretiue, vt decet virum integrum, coll. Ps.15,2. Prou. 28,18. cf. Es.33,15. m) *detestantur* Mich.3,9. Iob.19,19.

℣. 11. n) *Propterea*. q. d. Quoniam igitur, vt v.10. dixi, neq; meas neq; aliorum monitiones audire vultis, itaq; decretam in vos sententiam audite. o) *quoniam* pedibus *calcatis* (1) Est vel antisthœchon pro בוססכם Infinit. Piel ex בוס, Es.63,18. Ier.12,10. sicut סריון pro שריון *lorica*; vel forma mixta ex duabus radicibus, בוש & בוס, q. d. pauperem ignominia adfectum conculcatis. p) *super attritum*. c.2,7. c.4,1. q) *& donum, munus*. Dicitur a נשא *tulit, attulit, obtulit*, ac notat *quidquid* quis *offert* alteri, aut offerre tenetur. Gen.43,34. Ez.20,40. 2 Par.24,6. r) *frumenti*. c.8,5.6. Gen.41,35.49. s) ideo *domos cæsionis*, h. e. *e lapidibus cæsis* vel *quadris*. 1 Reg.5,31. Es.9,9. Vid. quæ supra ad c.3,15. de luxu Israelitarum in ædificiis adnotauimus: & cf. Ier.22,13.14.15. t) *ædificaueritis* quidem. Est instar *Paulo post Futuri*, vt Es.7,16. תעזב non *deseretur*, sed *deserta* ducta *erit*. Sic sequens *plantaueritis*. u) *sed non* &c. Zeph.1,13. cf. Hos.9,3. x) *vineas desiderii*, desideratissimas, pulcherrimas. Es.32,12. cf. Ez.23,6. y) vt prædictum Deut 28.30.39. Contrarium cf. infra c.9,14. Es.65.21.

℣. 12. z) *Nam* (vt ne putetis, latere scelera vestra, ac proin impunita fore) *noui* Hos.5,3. cf. supra c.4,13. ibidemque notam. a) quod *multa* sint *præuaricationes vestræ*. cf. c.4, 4. Per Accus. *multas* vertere non licet propter ordinem constructionis, quæ verbum substantiuum subintelligi iubet. Alioquin Adiectiuum sequeretur substantiuum suum, non antecederet. b) *& quod valida* s. *numerosa* sint. Ier.5,7. c.30,14. Schm. *innumera* cf. Ioel 3,5. Ps.40,6.13. c) *o! angustiantes iustum*; in angustiam ac στενοχωρίαν redigentes. Schm. *qui affligunt*. Ps.7,5. Ps.143,12. Cf. Nom. cum oppos. Verbo Ps.4,2. d) *accipientes lytrum* in præiudicium iustæ caussæ. 1 Sam.12,3. Prou.6,35. e) *quiq; pauperes*. Subauditur Pron. אשר, quod secundam Personam in tertiam plerumq; transmutat. cf. v.7. & c.4,1. f) Vid. v.10.15. g) *declinare faciunt*. i. e. caussam eorum peruertunt Prou.18,5. q. d. depellunt eos a limine iudicii Es.10,2. vel a via iuris ad inextricabilem ἀπορίαν Es.29,21. Cf. supra c.2,6.7. c.5,10.

℣. 13. h) *Propterea*, hoc rerum statu. Reassumitur ex v.11. cf. v.16. i) quisquis *intelligens* fuerit *tempore isto*, cum Dominus scelera populi sui vlciscetur v.11. Intelliguntur, qui ingemiscunt super peccatis, Ez.9,4. ad iudicia Dei a Prophetis prædicta vigilant, eorumq; iustitiam humillime venerantur Ps.64,10. Dan.9,13. in oppositione ad ceteros, qui quidem experiuntur grauem Dei manum, verum sine agnitione peccati, ac vera sui humiliatione coram Deo Es.42,23.24.25. k) *silebit*, i. e. humili silentio iusta Dei iudicia venerabitur, nec obmurmurabit, sed patienter æque ac suppliciter se submittet, tacitisque suspiriis, ore in puluerem defixo, anhelabit salutem Domini. Thren.3,28.29. 30.26. Ez. 24,17. Leu. 10,3. Ps.4,5. Ps.39,10. At Ion. *Propterea doctores eo tempore propter impios conticuerunt*. l) *tempus* insigniter *malum illud* erit Mich.2,3. Eph.5,16. quod proinde pias dociles que mentes etiam insigniter humiliabit. Vel sec. Raschi: *tempus* destinatum ad *mali* executionem. cf. Ier.2,28. c.11.12.14.

℣. 8. עשה per *Segol* 1.5.6.7.9.10.14.20. הלילה cum præf. *Lamed* 1.3. & in marg. 6.9. Sic fecerat 5. sed rursus deleuit. החשיך sic 2.3.10.5. ℣. 11. בר per *Kam*. 3.5. ℣. 13. *Spatium* nullum præmittunt 1.2.3.5.6.7.9.12.19.20.21.22.23.

14 היא׃ דרשו־טוב ואל־רע למען תחיו ויהי־כן יהוה
אלהי־צבאות אתכם כאשר אמרתם׃ שנאו־רע ואהבו טו
טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן יהוה אלהי־צבאות
16 שארית יוסף׃ לכן כה־אמר יהוה אלהי צבאות
אדני בכל־רחבות מספד ובכל־חוצות יאמרו הו־הו
17 וקראו אכר אל־אבל ומספד אל־יודעי נהי׃ ובכל־כרמים
מספד כי־אעבר בקרבך אמר יהוה׃
18 הוי המתאוים את־יום יהוה למה־זה לכם יום יהוה
19 הוא־חשך ולא־אור׃ כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו
הדב ובא הבית וסמך ידו על־הקיר ונשכו הנחש׃
הלא־חשך יום יהוה ולא־אור ואפל ולא־נגה לו׃ כ
21 שנאתי מאסתי חגיכם ולא אריח בעצרתיכם׃
22 כי אם־תעלו־לי עלות ומנחתיכם לא ארצה ושלם
23 מריאיכם לא אביט׃ הסר מעלי המון שריך וזמרת
נבליך

℣. 14. *m*) Quamobrem iterum iterumque vobis inculco, quod v. 4. iam dixi: *Quærite bonum* v. 15. cf. Hos. 8, 3. *n*) v. 15. *o*) v. 4. 6. *p*) *&* *fit ita*, vel sec. S. *fic enim erit*. *q*) v. 16. c. 3, 13. c. 4, 13. *r*) *quemadmodum* & nunc quidem *dicitis*, sed temeraria & inani gloriatione. cf. Ier. 7, 10. 9. Mich. 3, 11. Ioh. 8, 54.

℣. 15. *s*) Idem dixerat iam v. 14. Hic vero repetit, non modo, vt sentiant, esse serium & magni ponderis mandatum diuinum; sed etiam, vt generali præcepto adiungat speciale de administranda in portis iustitia, ad iudices directum. cf. Ps. 97, 10. Rom. 12, 9. *t*) Zach. 8, 19. cf. Mich. 3, 2. *u*) speciatim vero *sistite*. Facite vt ius firmam ac stabilem sedem in portis habeat. cf. 1 Par. 16, 1. *x*) v. 10. 12. Ruth. 4, 1. Thren. 5, 14. *y*) *forte*. Non quidem dubitat, sed spem bonam facit. q. d. Desperandum non est, si ita feceritis, quin misertus sis Dominus. Interim tamen ad subdubitantis instar dicit *Forte*, vt significet, ex parte hominum peccatorum opus esse agone ad impetrandam a Deo gratiam: idque contra securitatem, quæ gratiam temere rapit sine præuia contritione, sine fide, adeoque sine ordine; quasi res ludicra esset peccatum & Dei ira. cf. Ex. 32, 30. 1 Sam. 14, 6. 2 Reg. 19, 4. Zeph. 2, 3. *z*) *miserebitur*. 2 Sam. 12, 22. Ex. 33, 19. *a*) *reliquias* dicit, quia X. tribus ante Ieroboami tempora a Syris nimium iam accisæ erant, coll. not. c. 1, 3. cf. supra c. 1, 8. c. 9, 12. *b*) vid. not. v. 6.

℣. 16. *c*) Particula hæc respicit ad proxime præcedentia, q. d. Verum quod neque facitis, quæ dixi v. 15. neque facturi estis, *propterea* &c. Aut potius reassumitur iterato ex v. 11. coll. v. 13. *d*) cf. not. v. 8. c. 3, 13. &c. *e*) non intus tantum

ac domi, sed *in omnibus plateis*. Ier. 48, 38. *f*) *planctus erit* v. 17. *g*) heu! heu! ἐ. οὐαί, οὐαί. Apoc. 18, 10. Conuenit cum הוי Ier. 22, 18. & הי Ez. 2, 10. *h*) *&* *vocabunt* (qui in plateis publice plangunt) *agricolam*: *i*) *ad luctum*; iubebunt agricolas inprimis lugere, ob defectum messis: Lugete vos, inquient, inprimis, o miseri agricolæ. Ier. 14, 4. Ioel. 1, 11. *i*) *&* *planctum* acclamabunt *peritis lamenti* cf. קרא cum אל Es. 40, 2. i. e. ad planctum publice inuitabunt, quotquot lamentabili gestu vel threnis patheticis adfectus mouere sciunt. Vel: *&* *planctus erit apud peritos lamenti*. *k*) cf. Ps. 89, 16. *l*) *lamenti* (6) Ier. 9, 17. 18. 19.

℣. 17 *m*) vbi lætitiæ quondam erat materia, & læta sonabant cantica v. 11. Es. 16, 20. *n*) *planctus* erit v. 16. *o*) Ion. *quia manifestabo me ad faciendum vltionem iudicii mei in medio tui*. cf. Ex. 12, 12. & supra c. 4, 12.

℣. 18. *p*) Incipit hic altera Pars capitis, contra *Iudæos* etiam directa. vid. not. v. 1. 21. *q*) *desiderantibus* Num. 11, 34. Ier. 17, 16. qui *diem Domini*, a Prophetis prædictum, proterue rident, & adeo procul abesse putant, c. 6, 3. vt nec dicere vereantur: *Veniat modo ille dies*; vehementer illum videre cupimus; nunquam vero euenturum persuasi sumus, lætiora potius quælibet nobis ominantes. Es. 5, 19. Ier. 17, 15. Ez. 11, 3. c. 12, 22. 2 Petr. 3, 3. 4. cf. Hab. 1, 5. *r*) Ion. *diem qui venturus est a Domino*. Est hic dies vindictæ c. 6, 3. cf. Es. 13, 6. Mal. 3, 2. Ier. 30, 7. Ioel. 2, 11. Zeph. 1, 15. *s*) *Cur vobis erit*. Pron. זה abundat emphatice, vt Gen. 18, 13. Interrogatio vero insaniam desiderantium arguit; q. d. Nunquam dicturi essetis, *veniat modo dies Domini*, si quidem sciretis, quam horrendus ille exstiturus sit. cf. Es. 28, 22. *t*) Atqui erit *ille*, vel sec. *Schm.* cum sit *ille* dies *tenebrarum*. v. 20. Es. 5, 30. c. 8, 22. q. d. Atqui sentietis, eum minime fuisse optabilem. cf. Coh. 12, 1. *u*) *&* *nequaquam*, vt temere creditis, *lucis*. Epitasis emphatica. Solet autem Scriptura per *lucem* optabilia, per *tenebras* vero tristia quæque significare, Es. 45, 7. Thr. 3, 2.

℣. 19. *x*) Nam *cum* (Hos. 7, 12.) *effugerit quis -- tum incidet in eum* &c. Vel: ita se dies ille habebit, *ac si* c. 3, 12. &c. Describit diem illum tenebrosum a malorum serie & ineuitabilitate. cf. Es. 24, 18. Ez. 15, 7. *y*) cf. c. 9, 1. *z*) *&* *incidat in eum*. 1 Sam. 10, 5 *a*) *vrsus*. 1 Sam. 17, 34. Hos. 13, 8. Videtur esse prouerbialis locutio, vel ex aliquo euentu singulari nata, vel ex eo quod sæpe accidit; quale est vulgatum illud: *Incidit in Scyllam* &c. *Boch.* Hieroz. P. 1. 810. seqq. *Kimchi*: Ex angustia vna in aliam deuenietis. & *A. Esra*: Licet euaserit malum vnum, alterum tamen non euadet; nam calamitas vna post alteram veniet. cf. Ez. 7, 26. *b*) *aut venerit* quidem *domum*, ab vrso etiam ereptus. *c*) *sed ponat forte*. Leu. 3, 2. 8. 13. *d*) *&* *mordeat ipsum*. c. 9, 3. Num. 21, 6. 9.

℣. 20. *e*) Quod cum ita se habiturum sit, *nonne* proin verum est, quod v. 18. dixi? *nonne* dies *tenebrarum* erit? &c. Per epiphonema hoc subiungit. *f*) *&* *caliginosus* (1) Alii substantiue; *caligo*, vel dies *caliginis*. cf. Ex. 10, 22. Es. 8, 22. *g*) *nec splendor* ei erit. nihil optabile, sed infausta quæque feret. Es. 50, 10.

℣. 21 *h*) Neque vero putetis, inquit Iehouah, me propter sacrificia vestra vobis parciturum esse. cf. Es. 1, 11 -- 14 Ier. 6, 20. & Hos. 9, 15. Am. 3, 14. Repudiat opus operatum, & loco eius veram conuersionem ac pœnitentiæ fructus poscit infra v. 24. *i*) S. *auersor*, *abominor*. Mal. 2, 3. *Proprie hoc contra tribum Iuda dicitur*, *&* *eos*, *qui ex Israel ad Dei ceremonias commigrarant*. -- *Nunquam enim reor*, *quod de oblationibus vitulorum* -- (ita) *dixerit*; inquit *Hieron.* pariterque Kimchi & alii: 1) quod eorum sacrificia Deus ipse non vitulis, sed *sibi* oblata esse dicat. v. 22 nisi potius ex mente offerentium id dictum accipias. coll. Hos. 5, 7. c. 8, 1. 2. & 13, &c. 2) quia cantica illa sacra v. 23. parallelismus c. 8, 3. 10. doceat fuisse cantica *Templi*, vbi tamen vide not. Interim 3) Iudæos hic non excludendos esse, colligimus inde, quia de *Babylonica* captiuitate, quæ Iudæorum est, agit v. 27. coll. Act. 7, 43. *k*) *nec odorabor*. Ion. *neque cum beneplacito suscipiam*. Humana loquitur similitudine, vt nos adfectum Dei nostris sermonibus cognoscamus. *Hier.* Dicit autem *odorabor* in respectu ad *sacrificia* festiua, coll. Gen. 8, 21. Leu. 26, 31. 1 Sam. 26, 19. *l*) *cessationes* s. *ferias vestras* Es. 1, 13. Leu. 23, 3. Ion. *oblationem cœtuum vestri*.

℣. 22. *m*) Nam (vt nec hoc ignoretis *quantumuis offeratis* &c. *n*) *non tamen acceptabo*. Es. 1, 11. Hos. 6, 6. Mich. 6, 7. *o*) *&* *pacificum*. Sing. (1) cf. Plur. Ex. 24, 5. *p*) *de saginatis vestris*. Es. 1, 11. *q*) Gen. 4, 5. Es. 66, 2.

℣. 23. *r*) *a super me*. Emphasis in Particularum compositione. q. d. a me, cui molesta sunt tua cantica, velut onus grauiter incumbens. cf. Es. 1, 14. *s*) *tumultum seu strepitum canticorum tuorum* Ez. 26, 13. Pulchre cantica Leuitarum, quibus laudabant Deum, tumultum vocat, sonitumque confusum: quia non est pulchra laudatio in ore peccatoris. *Hier.* cf. Es. 14, 11. c. 17, 12. *t*) *&* *cantum*, Ps. 81, 3.

℣. 14. רע per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. sic tu. 5. Habent tamen *Kam.* 6. 9. in marg. יהוה אלהי sic 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. ℣. 15. רע per *Pat.* 1. 2. 3. 6 9. 10. 14. 20 ℣. 20. הלא sic *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. Mas. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. Contraria quidem est *Masora impr.* Mich. 1, 5. sed pro חסר, quod mendosum illic, restribendum est מלא. Alii plene.

ac

24 נבליך לא אשמע׃ ויגל כמים משפט וצדקה כנחל
כה איתן׃ הזבחים ומנחה הגשתם־לי במדבר ארבעים
26 שנה בית ישראל׃ ונשאתם את סכות מלככם ואת
כיון צלמיכם כוכב אלהיכם אשר עשיתם לכם׃
27 והגליתי אתכם מהלאה לדמשק אמר יהוה אלהי־
צבאות

*) *nabliorum tuorum.* Ef.14, 11.

℣. 24. x) *Contra vero voluatur*, h. e. exsuperet, vigeat, dominetur, ita vt progressum ac vim eius nihil omnino sistat. Sumta metaphora ab vndis marinis, cum in pelago *montes voluuntur aquarum*: Vnde גל *fluctus* Ef.48,18 Zach. 10, 11. vel, ab aquis scaturientibus, cum e scatebris suis ebullientes affatim *proveluuntur*: vide גלות *scatebræ* Iof. 15, 19. Iud. 1, 15. cf. Rad. Prou.26,27. Ceterum paræuetice hunc versum accipiunt nobiscum complures, vt *Tigur. Vatabl. Tarn. Belg.* & *Cocc.* Atque si - est in oppositione ad v. 7. 12. coll. v.15. At prophetice B. *Luth.* & *Calou.* & ita quidem vt sit Euangelica promissio de iustitia N. T. Q. d. Quid est, quod vestra sacrificia, vestras oblationes, & ista omnia iactatis? Erit aliquando tempus, cum ista omnia cessabunt, & reuelabitur copiosissime iustitia. cf. Ef. 48, 18. y) cf. Ef. 11. 9. z) cf. Mich. 6, 8. a) *instar fluuii* Ef. 30, 2. b) *fortis* s. *vndosi.* Pf. 74, 15. cf. Ex. 14, 27.

℣. 25. c) *Numquid sacrificia & munus s. Mincham adduxistis mihi* &c. Difficilis locus. Certum est enim, sacrificia Domino oblata fuisse in pactione fœderis Ex. 24,4. seqq. in consecratione altaris ac tabernaculi Num. 7. itemque in celebratione Paschatis altero post exitum Aegyptiacum anno Num.9,1. seqq. R. *Eliezer* in Bab. Chagigah f. 6. 2. locum hunc explicauit de sacrificio *iugi*, de quo existimauit cationes quidem datos fuisse in Sinai, ipsum vero non fuisse oblatum. Alii ad sacrificia *in genere* extendunt, verum ita, vt 40. annos expliceut per numerum rotundum pro 38. illis ac dimidio, post μοσχοποιίαν & explorationem Cananææ residuis, coll. Num.14,34. quorum decursu negant vlla oblata fuisse sacrificia; ne iugia quidem, coll. Num.28, 6. vbi instaurata leguntur quadragesimo post exitum anno. quemadmodum & Pascha & circumcisio interim cessauit Num.9,1. Iof.5,5-10 Verum non sine ratione (inquit *Lightfootus* in Act.7,42.) suspicari licet, quod sacrificium iuge post illud temporis fuerit continuatum. uam sunt prunæ in Altari Num.17,11. atque ignis, in altari perpetuo ardens, non inaniter arsit. Itaque Sal. van Till ad Deut.32,17. p. 63. imputatiue vel interpretatiue accipit, existimans, non Deo, sed idolis oblata censeri Israelitarum sacrificia in deserto, quod non recte de Deo senserint, eum sine Christo & Spiritu S. non aliter concipientes, ac gentes suum, quod colebant, numen. Ita cf. Ef.66,3. c.43, 23. Verum ille interpretatiuus sensus rem nondum videtur conficere, coll. Act. 7, 42. vbi Protomartyr Stephanus ex hoc ipso loco probat iudicium Dei, quo tradiderit (παρέδωκεν, cf. Rom.1,21.24. 28.) Israelitas ad seruiendum stellis atque idolis, perinde ac gentes tradidit. cf. etiam Deut.32,17. Malumus igitur cum Lightfooto accipere tanquam querelam Dei *de sacrificiis spontaneis*, aut plane non, aut raro *ad Tabernaculum Dei* allatis, post primum illum dimidiumque annum ab exitu Aegypti. coll. not. Leu.17,4. Mirum vero non est, sacrificia illa, quæ ipsorum arbitrio magis relicta erant, Israelitas idolis potius, quam Deo obtulisse, quippe iam ante legislationem ita facere consueuerant Leu.17,7. & Moses Deut.12,8. eosdem arguit, in deserto pro lubitu sacrificasse, ac prout visum ipsis fuisset. Notetur autem hic connexio cum v. 22. 23. Dixerat enim, se nolle sacrificium ex mero opere operato. Iam igitur ad tempora deserti prouocans, subinnuit, se quidem huiusmodi victimis carere facile posse, sicut iam olim caruerit: nec tam sacrificia, quam obedientiam ac iustitiam a se requiri. cf. Ier.7,21.22.23. d) cf. c.2,10. ℣.26. e) *Atqui gestastis.* cf. de idolis Ef. 46,1.2. Ier.10,5. de tabernaculo conuentus Num.1,50. f) Quidam: *Siccuth*: vt sit pr. idoli (1) cf. *Succoth Benoth* 2 Reg. 17,30. Sed rectius LXX. appellatiue τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, quod cf. cum Act.7,43. Sic Syr. משכן, & Vulg. *tabernaculum.* cf. infra c.9,11. & Pf. 76,3. Videtur ergo portatile fuisse sacellum, ad analogiam tentorii Iehouæ in deserto structi. g) *Regis vestri*, h.e. *Molochi.* vid. not. c.1,15. *Rex* est inter nomina Dei. supremam ipsius potestatem, dominiumque in vniuersa significans Ef.6,5. Ier.46,18. c.48,15. sed turpissimo abusu *Ammonitico idolo* tributum, coll. Tseph.1,5. Eadem fata habuit, ac nomen בעל Hof.2,18. h) Difficillima vox. Quibusdam est pr. *Saturni*, quem Arabes ac Persæ cognato nomine כיואן adpellant. vid. Lex. *Golii* col. 2082. Sed & in Plauti Pœnulo eundem *Ciun* nominari, probat *Sam. Petitus* Miscell Lib. 2. c.2. Fundamentum huius sententiæ in eo ponunt, quod LXX. indeque S. Stephanus Act. 7, 43. pro Hebr. כיון aliud proprium (ῥαιφὰν vel ῥεμφὰν) substituant. Verum repugnat sequens Pl. צלמיכם cui cum præcedente Sing. כיון haud conuenit. Vnde colligimus, 1) appellatiuum esse 2) constructum, seu in regimine. Videlicet eodem se modo habet ad צלמיכם, ac סכות & כוכב ad constructa sua. id quod ex membrorum serie ac habitu facile patet: *tabernaculum Regis vestri, & --imaginum vestrarum, stellam Dei vestri.* Græcum vero ῥεμφὰν, nequaquam, vti supponitur, ab Hebr. כיון expressum fuit. Animaduertet, quisquis Gr. textum cum Hebræo accurate contulerit, bina comata illa כוכב אלהיכם & כיון צלמיכם in Græco traiectione passa fuisse; atq; sic demum Græca Hebræis consonare: Gr. τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν ῥαιφὰν, Hebr. כוכב אלהיכם; Gr. τοὺς τύπους αὐτῶν, Hebr. כיון צלמיכם. Ex qua collatione simul obseruamus, Pronomen αὐτῶν esse loco Nominis צלמיכם, ῥαιφὰν vero explicationis caussa Hebræo אלהיכם superadditum. Indeque patet, temere coniectare, qui Græcos ריון pro כיון legisse, idque ῥαιφὰν pronunciasse autumant. Nam præter adducta, 1) huiusmodi varietas in nullo codd. Hebræorum obseruatur; 2) &, licet ita legissent, tamen ῥαιὰν per υ expressissent potius, quam per φ, quod haud scio, num Hebræo ו in Nominibus propriis vsquam respondeat? Est igitur *appellatiuum*, sed quo significatu? Quidam: *apparatum*, a כון, quod in Hiphil est *parare*; alii, *basin*, vel *loculamentum*, cui imagines impositæ, coll. כן *basis* Ex.30,18. Nos quidem facimus cum LXX. τοὺς τύπους αὐτῶν, quos sequitur Lucas in oratione Protomartyris, & cum Vulg. *imaginem idolorum vestrorum*, coll. תכונה, quod Ez.43,11. cum צורה *forma, simulacrum*, coniungitur. Sic apud *Herodian.* lib.5. τύπος τοῦ θεοῦ *simulacrum Dei*, & apud *Ioseph.* Antiquit. Iud. lib. 1. c. 19. τύποι τῶν θεῶν pro Hebr. תרפים *simulacra* aliquoties. i) *idolorum vestrorum* Num.33, 52. 2 Reg. 11, 18. iunctum præcedenti כיון notat *effigiata idola* vel *simulacra.* k) & *stellam Deorum*, vel potius sec. LXX. & Act. 7, 43. singulariter τοῦ θεοῦ ὑμῶν ῥαιφὰν, cf. Deut.4, 19. c.17,3. *Hier. luciferum* intelligit, quem Saracenos fert suo adhuc tempore veneratos fuisse. Sed *Bochart.* Phal. lib.1. c.15. p.67. ex *Kirchero* probat, Aegyptium vocabulum *Rephan* pro *Saturno* hodieque in vsu esse inter Copticas. Atque hac voce LXX. eo libentius vsos fuisse credit, quod in Aegypto scripserint. Superuacuum igitur fuerit in peregrino vocabulo, vt faciunt eruditi, Hebraicas venari etymologias. l) non ex institutione & auctoritate diuina, sed priuato arbitrio, & αὐθαιρέτως. Ceterum quod possibile, immo & factum fuerit, vt Israeliticus populus idola in deserto coluerit, apparet inter alia ex Iof.24,14. Leu.17,7. ℣. 27. m) *Ideo* (propter vestra & patrum vestrorum peccata) *migrare faciam*, deportabo *vos* Ier.29,4.7. vt iam in deserto comminatus sum vobis, coll.Ez.20,23. n) *vltra Damascum.* quæ Israelitis formidolosa erat e nupera clade & vexatione c.1,3. 2 Reg.13,3.7. Pro eo Stephanus Act.7,43. ἐπέκεινα Βαβυλῶνος. Nec putandus est (inquit ad h. l. *Hieronymus*) primus martyr errasse.-- Magis enim intelligentiam, quam verbum, posuit: quia *trans Damascum* ducti sunt in Babylonem, siue trans Babylonem. Et hoc in omnibus Scripturis S. obseruandum est, Apostolos & Apostolicos viros in ponendis testimoniis de V. Testamento non verba considerare, sed sensum; nec eadem sermonum calcare vestigia, dummodo a sententiis non recedant. Videlicet vt per Syriam irruptio Chaldæorum in Iudæam fiebat, sic per eandem deportatio Iudæorum in Babyloniam. Vid. Ier.1,14. ibidemque not. & cf. 2 Reg.25, 6. Particula מהלאה remotiorem terminum notat Gen.35, 21. Ier.22,19. ac proin deportationem h. l. exaggerat a distantia loci, quo deportandi erant Iudæi. cf. Ier.8,19. o) c.4,13.

צבאות שמו : הוי השאננים בציון והבטחים ו
בהר שמרון נקבי ראשית הגוים ובאו להם בית
ישראל : עברו כלנה וראו ולכו משם חמת רבה ורדו 2
גת־פלשתים הטובים מן־הממלכות האלה אם־רב
גבולם מגבלכם : המנדים ליום רע ותגישון שבת 3
חמס : השכבים על־מטות שן וסרחים על־ערשתם 4
ואכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק : הפרטים ה
על־פי הנבל כדויד חשבו להם כלי־שיר : חשתים 6
במזרקי

CAP. VI. est, traiecto fluuio (Euphrate, vltra quem *Calne* sita erat) alique pergere. cf. not. Ier. 41, 10. *a*) eadem, quæ *Calno* Ef. 10, 9. sita in Babylonia Gen. 10, 10. vbi a Targ. *Ion.* & *Hierosol.* redditur *Ctesiphon*, tertio milliari a Seleucia Babyloniæ, caput *Chalonitidis*, vt habet *Plin.* lib. 6. c. 26. Quam sententiam probat *Bochartus* Phal. l. 4. c. 18. contra alios, qui *Callinicum* in Osroena interpretantur. *b*) cf. Ier. 2, 10. c. 30, 6. *c*) *Hamathani*, Israeliticæ regionis terminum borealem v. 14. Num. 34, 8. Zach. 9, 2. Hic saltem *Antiochia* notatur, ipso quoque fatente *Hieronymo*, qui *magnam* h. l. vocari addit, ad distinctionem minoris, *Epiphania* sc. quam post *Iosephum* Antiq. l. 1. c. 7. sæpe asserit *Hemath* vsque hodie vocari. vid. Boch. Phal. l. 4. c. 36. *d*) *magnam*. Hieronymo distinctiuum est, vt modo diximus. Alibi tamen *magnæ* dicuntur vrbes citra comparationem, fere vt Romanorum *Augustæ*, quæcunque amplitudine ac magnificentia ædificiorum excellebant, vt Ios. 11, 8. *Tsidon magna*, & apud metaphrasten Syr. in inscriptione Lucæ, *Alexandria magna*. *e*) Ex. 15, 14. Ios. 11, 22. *f*) Difficile comma. *Schm.* ita: *num meliores sitis - - - - annon maior* sit &c. Sic esset comminantis: q. d. Exemplo harum regionum, quæ iudicium meum effugere haud potuerunt, licet maiores quam vestra essent, condiscite, quid in vobis ac terra vestra statuere possim, ni resipiscatis. Et sic cf. Nah. 3, 8. it. Iud. 11, 25. Verum אם post ה interrogatiuum est *an?* nuspiam vero, quod nos quidem sciamus, *annon* vel *anne*, nisi adiecto לא. Itaque sic potius vertendum: *num meliores sint* Chalonitæ, Hamathæi ac Philistæi, *quam regna hæc*, Iudaicum sc. & Israeliticum v. 1. *an maior sit terminus ipsorum*, *quam terminus vester*. Est vero exprobratio beneficiorum erga ingratos, qualis Ier. 2, 5. 6. 7. & alibi. Sensus vero est negatiuus. q. d. Fuerunt quidem isti populi non mediocriter felices, & terminus ipsorum satis amplus; non tn. feliciores fuerunt vobis, nec terminus ipsorum amplior vestro, quem ex meo beneficio hucusque possidetis, immo & felicitate & terminorum amplitudine vobis vtique cesserunt: quoniam vero his beneficiis meis per summam ingratitudinem ad turpem securitatem & luxum abutimini v. 3-6. ideo, subtractis his beneficiis meis, vos puniam v. 7. seqq. cf. infra c. 9, 7. ℣. 3. *g*) *O procul remouentes*. Dependet hic vocatiuus vel a v. 2. vel a partic. הוי v. 1. Væ vobis, qui *putatis procul abesse* annunciatum a seruis meis *diem mali*, ita vt vobis videatur aut plane non c. 9, 10. Mich. 3, 11. Ps. 10, 6. aut post multa demum sæcula venturus Ez. 12, 22. 27. Ioel. 2, 1. Rad. נדה (2) Ef. 66, 5. vbi est βδελύσσεσθαι sec. τοὺς ό. *pro detestabili habere, abominari*. Conuenit autem cum Nom. נדה *fœditas* Leu. 20, 21. quod est a cognato נדד *recedere*, *fugere*, spec. *a re fœda*, Nah. 3, 7. Adeoque posset & hic de *remotione per detestationem*, sequens vero ותגישון de *admotione amoris* & studii intelligi, q. d. Detestamini quidem Prophetarum annunciationes de die mali, & tn. amatis consessum iniustitiæ, ex quo non potest non dies malus consequi. *h*) *Lamed* Accusatiuo inseruit, vt Ier. 40, 2. Iob. 5, 2. Vel ita concipe: *remotum terminum statuentes diei malo* vel *mali*. *i*) *& tamen* vel *e contrario prope esse fecistis*, i. e. palam, continuo, & de die in diem agitis &c. cf. c. 9, 10. Est quædam in hoc verbo oppositio ad præcedens המנדים. *k*) *consessum violentiæ*, hoc est, eiusmodi iudicia, in quibus iusta caussa succumbit, vis vero & iniustitia dominatur. Vid. enim v. 1. & cf. Ps. 122, 5. Ps. 74, 20. ℣. 4. *l*) (Væ) *cubantibus*, *qui recumbunt*. *m*) *super tricliniis* s. *lectis triclinaribus*, vt *Plin.* lib. 37. c. 21. vocat. Veteres enim in lautioribus conuiuiis ad mensam accumbentes fere cibum capiebant. c. 2, 8. Esth. 1, 6. Ez. 23, 41. Luxus igitur hic maxime in Principibus culpatur, vt supra c. 2, 1. cf. Coh. 10, 16. *n*) *eboris*, h. e. *eburneis*, vel *ebore ornatis* c. 3, 15. quæ Persarum luxus *aurea* quoque fecit Esth. 1, 6. stragulis hæc insterni solita mollem magnificumque epulantibus præbebant accubitum. Vid. supra c. 2, 8. *o*) *extendentibus se*, vt delicate & molliter cubent; vel *luxuriantibus*. Kal (6) v. 7. Alibi est *abundare* vel *redundare*. quod ab hac significatione haud multum abludit. cf. Ex. 26, 2. vbi iungitur cum עדף *redundare*. At Niph. *computrescere* (1) Ier. 49, 7. *p*) *super spondis* vel *lectis suis*. Ps. 132, 3. *q*) *Pascua* primo notat Ef. 30, 23. Ps. 65, 14. indeque secundo *agnos pascuales*, vt hic & Deut. 32, 14. 1 Sam. 15, 9. 2 Reg. 3, 4. vnde *Chaldæus* Ps. 37, 20. vertit פלגיסין, quod traiectis litteris est ex Gr. φάγιλος, *agnus*, cum *edulis* esse incepit, i. e. quadrimestris vt minimum, & iam depulsus. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 429. Et docet omnino hic locus, præcipue vero מ in seq. מצאן, *pecudes de genere ouillo* inprimis delicatas ac suaues esu notasi. cf. Ionicum κάρ, κάρνος, κάρος, quæ *Hesychius* πρόβατον & βόσκημα interpretatur. At *Schultensius* Animaduers. in V. T. p. 156 seqq. vocabulum hoc nil aliud, quam *arietem*, significare contendit. Probabile autem est, כרר apud veteres Hebræos fuisse *salire*, coll. כרכר *saltare* 2 Sam. 6, 14. & כרכרות *dromades*, a *saliendo*. Est enim siue *agnus*, siue *aries*, saltatorium animal Ps. 114, 4. *r*) *saginarii* (4) Mal. 3, 20. Ier. 46, 21. vid. not. 1 Sam. 28, 24. & copiosius *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 301. seqq. ℣. 5. *s*) S. *Qui modulantur*. (1) cf. Leu. 19, 10. *Cocc. qui minuriunt*, delicate, fractis tonis & celeri rhythmo canentes. *frequentamenta varia* dicit Gellius lib. 1, 11. Belg. *die quinckeleeren*. Rad. Chald. est *particulatim* & *singulatim* aliquid *agere*. LXX. ἐπικροτοῦντες vel (vt Alexandrinus codex melius) ἐπικροτοῦντες *applaudentes*. *t*) *ad nablium*, vel *super ore* nablii. ita vero ea pars instrumenti *os* vocaretur, in qua chordæ sunt ductæ, quæque sonum efficit. cf. Ef. 5, 12. *u*) qui quidem diuino instinctu Musicam templi ordinavit, apparatis etiam instrumentis, vt voce & instrumentis laudaretur Deus. cf. 2 Par. 7, 6. c. 29, 25. 27. Putares igitur, si horum conuiuales lætitias videres, sacrum quendam concentum te audire, qualis a Dauide in templo institutus: verum longe dispar est Musica ipsorum, quippe ad fouendam luxuriam, ad comissationem & compotationem instituta. cf. Ef. 24, 8. 9. *x*) *excogitarunt sibi*, h. e. ingeniose adornarunt. cf. Ex. 26, 1. 2 Par. 2, 13. *y*) *instrumenta musica*. 1 Par. 16, 42.

CAP. VI, ℣. 1. *p*) *Va!* vid. not. Ef. 1, 4. Pergit hoc capite Propheta vaticinari contra Israelitas & Iudæos, & varia eorum peccata, np. securitatem v. 1. luxum v. 4. superbiam v. 8. iniustitiam v. 12. & temerariam præsumtionem v. 13. redarguit, iustasque pœnas iisdem denunciat v. 1. 7. 8-11. & 14. *q*) *tranquillis*, Zach. 1, 15. i. e. *securis*, Ef. 32, 9. Securitas enim ex tranquillitate ac pacato rerum statu nascitur. *r*) h. e. in regno Iudaico, cuius regia *Tsion*. cf. c. 2, 4. *s*) *&* *secure confidentibus*. Iud. 18, 7. 27. *Securi* & *confidentes* dicuntur, quod *diem mali* a Prophetis prænunciatum, a se putarent quam longissime abesse, v. 3. strenue interim comissantes ac compotantes, nec fractionem Iosephi curantes v. 4. 5. 6. *t*) h. e. in regno Israelitico c. 4, 1. *u*) *nominatis primitiarum* seu *in primitiis gentium*, h. e. principibus populi Israelitici. siue quod *nominari* generatim sit *clarum esse*. coll. Num. 1, 16. Ef. 14, 20. Gen. 6, 4. siue quod principes *nominatim* e populo sint electi Num. 1, 17. Esr. 8, 20. *x*) Innuitur populus Israeliticus, quem Deus præ cunctis gentibus dignatus fuerat multis ac eminentibus prærogatiuis. *Primitiæ* enim dicuntur, quæcunque in suo genere præstant atque eximia sunt. coll. v. 6. Ier. 49, 35. Mich. 1, 13. Alius respectus est, cum Amalekitæ sic vocantur Num. 24, 20. *y*) *& ad quos veniunt vndique domus Israel*; Iudæi quidem Hierosolymam, reliquæ vero tribus Samariam, vbi summa vtriusque regni tribunalia. Illustratur itaque præcedens comma per epexegesin. cf. Ps. 122, 3. 4.

℣. 2. *z*) *Transire* ac *descendere* iubentur non tam loco, quam mente & intelligentia. cf. not. Ef. 66, 24. *Transire* autem est

CAP. VI, ℣. 2. כלנה *Nun* per *Tsere* 20. 22. & in textu 6. 9. ורדו גת ita 6. 9. 10. 14. 20. at ורדו גת 3. פלשתים per *Sakeph*. 5. ℣. 3. ותגשון sic *defect.* 1. 3. 6. 9. 12. sec. *Maſ.* 1. & *Erff.* Alii *plene*.

בְּמִזְרְקֵי יַיִן וְרֵאשִׁית שְׁמָנִים יִמְשָׁחוּ וְלֹא נֶחְלוּ עַל־שֵׁבֶר
7 יוֹסֵף׃ לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים וְסָר מִרְזַח סְרוּחִים׃
8 נִשְׁבַּע אֲדֹנָי יְהוִה בְּנַפְשׁוֹ נְאֻם־יְהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מְתָאֵב אָנֹכִי אֶת־גְּאוֹן יַעֲקֹב וְאַרְמְנֹתָיו
9 שָׂנֵאתִי וְהִסְגַּרְתִּי עִיר וּמְלֹאָהּ׃ וְהָיָה אִם־יִוָּתְרוּ עֲשָׂרָה
10 אֲנָשִׁים בְּבַיִת אֶחָד וָמֵתוּ׃ וּנְשָׂאוֹ דּוֹדוֹ וּמְסָרְפוֹ לְהוֹצִיא
עֲצָמִים מִן־הַבַּיִת וְאָמַר לַאֲשֶׁר בְּיַרְכְּתֵי הַבַּיִת הַעוֹד עִמָּךְ
וְאָמַר אָפֶס וְאָמַר הָס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם יְהוָה׃

כי

קמץ בז"ק

℣. 6. z) *Qui bibunt per phialas vel pateras vinum.* Est enim (quod accent⁹ monstrant) enallage constructi pro absoluto, vt Ps. 74, 19 Sunt autem alibi hæc vasa pro excipiendo, indeque spargendo liquore, vt Num. 7, 13. Zach. 9, 15. hic vero potatoria; (cf. סף *pelvis* in simili vsu Zach. 12, 2.) Et reprehendit in illis Propheta vel sumtuositatem, quod *argentea* essent, vti *Ion.* explicauit; vel *capacitatem*, quod grandiuscula, & ad opprimendum potius animum, quam ad modice bibendum comparata. a) *& primitiis vnguentorum*, i. e. præstantissimo. vid. not. v. 1. & cf. Ex. 30, 23. b) quæ adhibere Veteres in conuiuiis solebant. cf. Ps. 23, 5. Prou. 21, 17. c) *vngunt se* & conniuas suos, ac sec. Gusset. p. 423. Regum instar se efferunt. cf. not. Es. 21, 5. d) *neque* (vt debebant) *afficiuntur dolore, dolent*, compatiuntur, & ita quidem vt de remediis, quibus sanari posset, serio ac solicite cogitarent. Non curant manifesta Dei iudicia, sed securi & ab omni solicitudine vacui sunt v. 1. splendide interim comissantes. cf. 1 Sam. 22, 8. e) *super fractione.* Ier. 8, 21. Intelliguntur mala Israelitis partim illata iam, coll. supra c. 5, 15. partim adhuc inferenda, de quibus Prophetæ prædixerant. f) i. e. regni Israelitici. cf. supra not. c. 5, 6. Incipit igitur hic Propheta, (vt solet) missis Iudæis ad 10. tribus separatim diuertere. Vid. infra v. 14.

℣. 7. g) *Propterea*; sc. propter istam securitatem & asotiam v. 1. 3--6. Cf. similem connexionem pœnæ cum culpa Es. 5, 13. 14. h) *nunc.* i. e. propediem, iamiam. Es. 43, 19. Mich. 7, 10. Inter mortem Ierobоami II. sub quo vaticinatur Amos, & deportationem X. tribuum interfuerunt 41. anni; quod breue vtique spatium fuit in comparatione ad longitudinem temporis antegressi, quo clades hæc fuerat a variis Prophetis prædicta. i) *in principio* (Gallice à la tete) migrantium: h. e. inter ceteros, qui deportabuntur, ipsi inprimis migrare cogentur; vt, sicut dignitate & asotia, ita & pœnarum perpessione velut plebeios anteeant. Deut. 30, 9. 1 Sam. 9, 22. Mich. 2, 13. cf. 2 Reg. 24, 14. Al. *in cœtu migrantium.* vid. not. Ier. 31, 7. k) *atque ita quidem recedet*, quam ad Dei ac Prophetarum voces omittere, dum salui sunt, nolunt. cf. Hos. 4, 18. l) *epulatio.* Sic *R. Sal.* qui obseruat in Talmude vsurpari de conuiuiis in honorem diuorum institutis. Itemque *Cocc.* coll. *Midrasch Esther* c. 1, 2. vbi sic habetur: *Et improbus hic sedet*, ועושה מרזחין *& agitat conuiuia.* Alii: *canticum, lætitiam*; coll. Ar. רזח, quod Ioseph *Kimchi* & *Castellus* interpretantur *eleuationem vocis*, siue *ad fletum*, siue *ad lætitiam*. quo pacto conciliari posset contrarius vocabuli vsus Ier. 16, 5. vbi *planctum* notat. Conueniret enim cum Hebr. רנן *exclamauit* siue in re læta, siue lugubri. Posset etiam conferri cum צרח *vociferari*, per antistoechon & metathesin radicalium. m) vid. v. 4.

℣. 8. n) Nimirum tam stupidi sunt mortales, vt nihil minus sibi persuadeant, quam Deum peccatis suis offensum, coll. Ier. 2, 35. Itaque, vt intelligatur serio peccatores odisse Deus, grauissime *iurat* insuper. vid. c. 4, 2. o) S. *per animam suam.* cf. not. Ier. 51, 14. Vel: *per se ipsum*; idiotismo satis noto, de quo ibidem; cf. Hebr. 6, 13. At Gusset. *in mente sua*, vt Esth. 4, 13. 1 Sam. 2, 35. Verum tamen ב post *iurandi* verbum fere est *per*. Sic *per se* iurat Dominus Gen. 22, 16, Ex. 32, 13. *per elationem* vel *maiestatem Iacobi* Amos 8, 7. *per sanctitatem* c. 4, 2. Ps. 89, 36. *per dextram* Es. 62, 8. *per fidem suam* Ps. 89, 50. *per nomen suum magnum* Ier. 44, 26. Excipe duo loca, vbi est *in*, Ps. 95, 11. 2 Par. 15, 15. sed sensu hunc significatum manifesto poscente. p) *abominans sum*; Pi. (1) pro מתעב, mutato ע in א ceu litteram eiusdem organi. Sequitur n. שנאתי *odi*, quocum & alibi iungitur תעב, vt Ps. 119, 163. In Kal est *desiderare* (2) Ps. 119, 20. 174. cf. ibid. v. 20. Ita גאל in Kal *redimere*; in Pi. *polluere*, pro געל. & Iob. 33, 24. est פדעהו pro פראהו: quemadmodum Chald. גמא & גמע est *sorbere*, & Ar. גרא & גרע *reuelare* &c. *Gusset.* p. 893. ego *qui amare facio* s. amorem ingenero, ipse *odio prosequor superbiam* &c. sed contra accentus & locutionis Hebr. indolem. q) *fastum Iacobi* Hos. 5, 5. c. 7, 10. Ier. 13, 9. vel metonymice: *id quod gloriatur Iacob*, quo superbit; cuiusmodi sunt templum, (*Ion.* vertit: *domum sanctuarii familiæ Iacobi.*) palatia, vrbes, arces, & in genere florens rerum status. nam & in bonam partem sumitur, ceu amoris diuini obiectum, Ps. 47, 5. quin & Deum ipsum notat infra c. 8, 7. r) cf. c. 3, 11. c. 4, 11. s) *ideoque concludam* (tradam) hostibus, c. 1, 6. 9. t) i. e. & quidquid est in vrbe. cf. Es. 9, 16.

℣. 9. u) *Si relinquerentur* in istis belli calamitatibus. Gen. 44, 21. x) vel *decem*, i. e. plures *viri*, Gen. 31, 41. Leu. 26, 26. Zach. 8, 23. durante bello nondum hostili gladio interempti. y) *tamen morientur* partim fame, partim peste, quæ cum bellica calamitate coniunctæ erunt; & ita quidem, vt decima demum pars ægre ac vix vix euadat, coll. v. 10. 11. c. 5, 3. Es. 6, 13.

℣. 10. z) *Cumque susceperit eum*, penultimum post ceteros fato suo iam functos exportandum. Ita enim concipiendus hic status est, propter sequentia, vbi vnicus tantummodo in domo superstes ponitur. a) *Gusset.* p. 829. *amicus eius.* Malumus: *patruus eius*; Synecdochice pro quolibet *cognato* superstite, cuius propter cognationem est, mortuis isthoc officium præstare. 1 Sam. 10, 14. 15. 16. Nam licet *amicum* vox illa denotet, tamen vt amatum potius denotat, quam amantem, seu passiue magis, quam actiue. Cant. 1, 13. &c. b) Quidam: *idemque pollinctor eius*, a rad. Samar. סרף *vnxit.* quod ipsum quoque solemne in curandis funeribus fuit. *Apul. Florid.* Iam miseri illius membra omnia, inquit, aromatis perspersa, iam os ipsius vnguine odoro delibutum, iam eum pollinctum -- contemplatus diligentissime &c. At *cremator eius*, ex Chald. סרף pro שרף *vssit, combussit*, *Cocc.* 581. Intelligit vero procuratorem funeris, cuius est, honoris caussa accendere thymiamata in funere. cf. 2 Par. 16, 14. c. 21, 19. Ier. 34, 5. Verum *Gusset* p. 829 Circumstantiæ rei, inquit, caussa mortis, & numerus mortuorum, vix sinunt intelligi combustionem aromatum copiosorum, vt alias fiebat; & restat, vt exponatur de cadaueris vstione. Occasione insolita & vrgente vsta fuerunt cadauera Saulis & Ionathani 1 Sam. 31, 13. Vrgebat etiam occasio apud Amosum destruendi ignibus dirum & lethiferum vaporem cadauerum mistim densatorum, maligna lue infectorum. c) *ad exportandum*, sepulturæ caussa Luc. 7, 12. d) *ossa*, seu cadauer defuncti. Ex. 13, 19. e) *ac dixerit.* f) *ei qui in lateribus* seu interioribus angulis *adhuc* est, itidemque decumbit, vt mortuum suum ipse humare haud possit. 1 Sam. 24, 4. Ps. 128, 3. g) *estne adhuc tecum* aliquis, sc. vel viuus vel humandus. h) sc. decumbens. i) *Nemo* superest amplius: omnes iam mortui sunt; ego solus viuo. k) *tum dicet* patruus vel cremator. l) *St! sile* (8) id est, per silentium, sine ritibus, ac sine hymnis & precibus sepulturam necessitas præsens imperat. Sic seipsum cremator ad perficiendam cadaueris humationem excitaret. cf. c. 2, 3. Hab. 2, 20. Zeph. 1, 7. Zach. 2, 17. Vel allocutio ad decumbentem continuatur, quod placet *Gussetio* p. 930. q. d. Silentium hic nobis conuenit, præ mœrore & pudore, coll. Esr. 9, 10. Dan. 9, 7. & supra c. 5, 13. m) *non vacat nec licet iam commemorare* verba *in nomine Domini*, recitando videlicet preces & cantica Ps. 20, 8. quod in sepultura Iudaica, sicut hodienum, ita & olim forte solemne fuit. Vid. *Buxt.* Synag. Iud. c. 49. At *Gusset.* l. c. *quia non est negotium, in quo celebretur nomen Iehouæ*, coll. per antithesin Ps. 20, 8. Immo eius ira, desertio, vltio hostilis & iusta in eo adparet. Per μείωσιν enim, per negationem boni, innuit malum in summo gradu. Ion. *Remone*, quandoquidem, dum in viuis erant, non fundebant preces in nomine Domini. sic fere *Syr.*

℣. 6. השתים במזרקי iter. 3. & sic fu. 5. ℣. 7. מרזח per *Segol* 3. & in marg. 6. 9. ℣. 8. Sine præmisso *sfatis* 1. e. 3. 5. 10. 12. 23. ℣. 10. ומסרפו per *Sin* scribit 2. & fu. 1. & se. 5. contra *Mas.* 1. 2.

11 כִּי־הִנֵּה יְהוָה מְצַוֶּה וְהִכָּה הַבַּיִת הַגָּדוֹל
12 רְסִיסִים וְהַבַּיִת הַקָּטֹן בְּקִעִים׃ הַיְרֻצוּן בַּסֶּלַע סוּסִים
אִם־יַחֲרוֹשׁ בַּבְּקָרִים כִּי־הֲפַכְתֶּם לְרֹאשׁ מִשְׁפָּט וּפְרִי
13 צְדָקָה לְלַעֲנָה׃ הַשְּׂמֵחִים לְלֹא דָבָר הָאֹמְרִים הֲלוֹא
14 בְחָזְקֵנוּ לָקַחְנוּ לָנוּ קַרְנָיִם׃ כִּי הִנְנִי מֵקִים עֲלֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת גּוֹי וְלָחֲצוּ אֶתְכֶם
מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל הָעֲרָבָה׃ ז כֹּה
הִרְאַנִי אֲדֹנָי יְהוִה וְהִנֵּה יוֹצֵר גֹּבַי בִּתְחִלַּת עֲלוֹת הַלָּקֶשׁ
2 וְהִנֵּה־לֶקֶשׁ אַחַר גִּזֵּי הַמֶּלֶךְ׃ וְהָיָה אִם־כִּלָּה לֶאֱכוֹל
אֶת־

ψ. 11. *n) Quoniam*, vt exponam vlterius imminentia Dei iudicia. *Explicatiuum* est, non caussale; vd. c. 3, 14. *o)* Ef. 3, 1. *p) præcepturus est, & percutiet.* cf. c. 9, 9. & not. c. 9, 1. Ef. 10, 6. c. 13, 3. c. 48, 5. &c. Si mandat, quomodo percutit? si percutit, quomodo mandat? Sed in eo, quod mandat & iubet ministris, videtur ipse percutere. *Hieron.* coll. Pf. 33, 9. *q)* cf. c. 3, 15. *r) magnum & paruam*, Distributiua locutio est, vniuersalitatem generum significans. At *Hier. maiorem domum* interpretatur 10. tribus, *minorem* vero regnum Iudaicum; adeoque per רסיסים capituitatem æternam, per בקעים vero Babylonicam 70. annorum. *s) rupturis* (1) a רסס (1) quod Ez. 46, 14. est *conspergere*; vnde *guttas* hæc ipsa vox notat Cant. 5, 2. Quam significandi varietatem ita nonnulli conciliant, quod *ruptura* domorum sequatur *persillationem* vel *conspersionem* ex imbre. Verum sic lentam potius ac successiuam rupturam etymologia intenderet, quam vero locus hic violentam, celerem, ingentemque requirere videtur. Probabilius est, radicem Hebraicam, sicut apud Chaldæos, non solum conspersionis; sed & *rupturæ* seu *confractionis* vim per accidens habuisse: quo posteriori respectu conueniret cum Hebr. רצץ. (cui, item בתה, in Targumim respondet) Gr. ῥήσσειν. & Germ. *reissen*, vnde רסיסים Germ. *Risse*. Etiam Talm. מרוסס est *ruptum, confractum*. *z) fissuris.* Ef. 22, 9. Videtur hic minus significare, quam רסיסים; erga quod perinde se habet, ac *parua* domus erga magnam. Atque sic innuitur simul supplicii proportio: magnos enim magis, paruos minori Deus adficit pœna. cf. Sap. 6, 7. 9.

ψ. 12. *u) Numquid current in petra.* sensus est negatiuus: Non possunt. Interrogatiue autem concipitur, vt remoueatur simul præiudicium fortitudinis ac roboris proprii, quo instantia mala qualibet facile se elisuros esse sibi persuadebant. Adeoque nexus cum v. 11. hic est: Dixi, magnas æque ac paruas domos deuastatū iri; hanc deuastationē vero (licet multo aliter præsumatis) auertere, non magis poteritis, quā equi, fortissimū alias animal, in aspera saxosaq; petra cursare, aut boues, robustissimi alias, eandem arare. *x)* aut *num* quis *arabit* in ea (petra) adhibitis *bobus*? *y)* q. d. Ideo vero ineuitabilis futura est hæc deuastatio, *quia*. Al. in sensu exprobranti: *quod* conuertistis &c. *z) conuertistis in fel.* c. 5, 7. 8. Deut. 32, 32. Hof. 10, 4. cf. Ef. 5, 20. Hab. 1, 4. *a) in absinthium.* c. 5, 7. ψ. 13. *b) o lætantes*, seu *vos, qui lætamini*, prospero rerum successu insolentes, Hab. 1, 15. Est ה vocatiuum s. secundæ personæ, vt v. 3. *c) super* (vid. similis constructio cum ל Prou. 17, 5.) *non - re*, i. e. re nihili, sc. super præsumto robore vestro, quod leui momento prosterni potest. Cf. huiusmodi negatiua compositio Deut. 32, 17. 21. Hof. 2, 25. Iob. 39, 16. *d) qui* gloriose & per iactantiam *dicitis*. Est explicatio præcedentis. *e)* I. e. nonne virium abunde parauimus nobis ad retundendos hostes quoscunque? Dupliciter autem hac oratione peccatur, 1) quod robore suo glorientur tanquam proprio, adeoque in præiudicium Dei datoris; cf. Deut. 8, 17. 2) contra decretum & comminationem Dei, contra quem tn. nulla omnino valet gloriatio; cf. Ier. 9, 22. Recurrendum vero hic denuo est ad historiam Ieroboami II. c. 1, 1. cuius florentes ac prosperi successus 2 Reg. 14, 25. ansam huic gloriationi dederunt. *f)* ad feriendos hostes nostros. Metaphora a bestiis sumta. cf. Deut. 33, 17. 1 Reg. 22, 11. Pf. 89, 18. ψ. 14. *g)* Ratione nexus cohæret cum v. 11. & 12. Describit namque vlterius, quomodo & per quos deuastaturus sit Israelitas. *h)* Hab. 1, 6. *i)* c. 3, 13. *k) qui prement* vel *vt premant vos* Iud. 1, 34. c. 2, 18. Verbum plurale ponitur ad sensum, quia *gens* est collectiuum nomen. Notantur autem Assyrii. *l) inde vbi venitur Hamatham*, qui terræ Israeliticæ terminus est, coll. not. v. 2. & 2 Reg. 14, 25. *m) vsque ad fluuium planitiei campestris.* Non est hic *fluuius Aegypti*, qui totius Palæstinæ meridialem terminum constituit, 2 Par. 7, 8. sed Kidron, qui in borealem sinum asphaltitici lacus infra Hierichuntem infunditur, regnumque Israeliticum inibi ab Iudaico seiungit. Nam Hierichus, cuius viciniæ hoc nomen (הָעֲרָבָה) velut proprium est Ios. 11, 16. in limite vtriusque regni fuit 2 Par. 28, 15. & ad 10. tribus pertinuit 1 Reg. 16, 34. Sic 2 Reg. 14, 25. Ieroboamus II. sub quo noster vaticinatus, terminos Israelitici regni (in oppositione ad Iudaicum) dicitur restituisse *inde vbi venitur Hamatham* עַד יָם הָעֲרָבָה *vsque ad mare planitiei*: quæ locutio huic nostræ æquipollet. Itaque vt supra ad v. 6. notauimus, Propheta ad 10. tribus separatim & inprimis hic loquitur. CAP. VII, ψ. 1. *n)* Sc. in spiritu prophetiæ v. 4. 7. c. 8, 1. Ier. 24, 1. Caput hoc duas complectitur partes: I. Propheticam, qua imminentia Israelitis Dei iudicia exponit, eaque primo inchoata sub α) locustarum v. 1. & β) ignis, v. 4. deinde vero & consummata sub γ) perpendiculi symbolo v. 7. II. acta cum Amazia sacerdote s. pontifice Israelitarum super hac ipsa prophetia v. 10. seqq. *o) formabat* Deus. Gen. 2, 7. 8. 19. Locustarum formatio Deo tribuitur, cum præter solitum fœcundæ sunt, atque in immensum multiplicantur: quia id non accidit absque speciali Dei prouidentia, qui his vtitur in pœnam peccatorum. *Bochart.* Hieroz. P. II. p. 486. *p) locustas* (3) Nah. 3, 17. Arab. *gab* vel *gabi* idem, a גבא *e terra emergere*, quod locustarum proprium. *Aristoteles* lib. 5. Histor. c. 28. Cum locustæ pepererunt, ibi fiunt vermes ouorum specie, qui terra quadam pertenui tanquam membranula, ambiuntur, vnde euolant. *Gaza.* Qua dissecta, emergunt locustæ, ac euolant. Hæc *Bochart.* Hier. P. II. f. 443. At *Gussetio* f. 159. b. sunt locustæ, *dorso* eminenti præditæ, coll. גב *gibbus, tergum, fornix.* Ceterum Assyrii sunt, qui sub *locustarum* imagine describuntur, Rege *Pule* terram Israelis expilaturi & depasturi 2 Reg. 15, 19. Cf. Iud. 7, 12. & Apoc. 9, 3. ibidemque *Vitringa* in Comment. p. 513. & h. l. *Maius*. Quamuis enim negari non possit, Amosi tempore etiam *locustas* in sensu proprio extitisse, coll. supra c. 4, 9. tn. hic saltem pro symbolo alius plagæ veniunt, æque ac *ignis.* v. 4. & *perpendiculum* v. 7. Vid. not. ad Ioel 1, 3. *q) principio* succrescentis cordi; *cum succreuisset* s. repullulare herba resecta cœpisset. *r)* Gen. 41, 5. *s)* (2) h. l. Dicitur a Chald. לקש *serotinum*: vnde & Hebr. מלקוש *pluuia serotina* Deut. 11, 14. Cf. Verbum Iob. 24, 6. *vindemiauit, collegit* seros fructus; quod Syris est *tardauit, serotinus fuit.* *t) post fœnisecia* (4) Pf. 72, 6. Complementum historia præbet. Nam post confusionem Regis seu cladem a *Benhadado*, Syriæ Rege, Israeli illatam 2 Reg. 13, 3. 7. reflorescere status sub Ieroboamo cœperat 2 Reg. 14. sed *Phulis* exercitus, locustarum instar in regnum Israel inuolans, illud penitus deuastaturus videbatur; at Amosi & aliorum fidelium precibus effectum, vt deuastatio auerteretur, & *Phul*, pecunia placatus, discederet 2 Reg. 15, 19. *Maim.* Cf. 1 Par. 5, 26. & supra ad c. 1, 3. 4. notata. ψ. 2. *u) Factum est* igitur. *x) cum* vel *postquam.* Non solum conditionis, sed etiam temporis est, vt Ef. 24, 13. Gen. 38, 9. *y) absoluissent edere*, vel *absumsissent*, iamque ad frutices perrecturæ fuissent, nisi Deus misericordia sua & piorum precibus motus, plagam hanc exitiabilem stitisset v. 3.

ψ. 14. וְלָחֲצוּ אֶתְכֶם ita 2. 3. CAP. VII, ψ. 1. וְהִנֵּה per Mun, milra 3. 5.

את־עשב הארץ ואמר אדני יהוה סלח־נא מי יקום
3 יעקב כי קטן הוא: נחם יהוה על־זאת לא תהיה אמר
4 יהוה: כה הראני אדני יהוה והנה קרא
לרב באש אדני יהוה ותאכל את־תהום רבה ואכלה
ה את־החלק: ואמר אדני יהוה חדל־נא מי יקום יעקב
6 כי קטן הוא: נחם יהוה על־זאת גם־היא לא תהיה
7 אמר אדני יהוה: כה הראני והנה
8 אדני נצב על־חומת אנך ובידו אנך: ויאמר יהוה
אלי מה־אתה ראה עמוס ואמר אנך ויאמר אדני
הנני שם אנך בקרב עמי ישראל לא־אוסיף עוד עבור
9 לו: ונשמו במות ישחק ומקדשי ישראל יחרבו
י וקמתי על־בית ירבעם בחרב: וישלח
אמציה כהן בית־אל אל־ירבעם מלך־ישראל לאמר
קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל לא־תוכל הארץ
להכיל

Eeee עד א

...) post facta iam pœnitentia acquiescentem v. 1. a) *condona quæso*. Num. 14, 14. b) S. *qualis*, seu, vt *Nold.* p. 602. n. 1979. (quod eodem recidit) *quomodo?* v. 5. coll. Ruth. 3, 16. Ef. 51, 19. Latini Hebraismum feliciter imitantur; quibus *qui* sæpe prouerbialiter est pro *quomodo?* vt *qui fit? qui magis morem gereret?* At *Glassius* p. 541 *quis stabit* superstes Iacobo? subintellecto מי. c) qui *stabit* enim vel *consistet Iacobus?* Ps. 20, 9. q. d. Nisi enim tu volueris condonare, actum est de Iacobo penitus, neque poterit vllo modo consistere, quia &c. *Nold.* n. 1979. aliique: *surget*. Ingens erat lapsus periculum regno Israelitico, cum inuaderetur a Phule, seruatum tamen adhuc tum fuit, & a lapsu vtcunque immune constitit; aut si lapsus illa clades dicenda, quæ hic & v. 5. describitur, saltem ex eo resurrexit, secus ac post ea factum v. 8. cf. Ier. 8, 4. Mich 7, 8. Alii: *quis eriget* vel *suscitabit Iacobum?* qs. קום æq; transitiuum & intransitiuum esset, ac שוב *reuerti & reducere*. Verum vsus id non admittit. d) crebris ingentibusque malis, bellorum inprimis intestinorum, attritus 2 Reg. 15, 10-16. & hac recentissima Phulis inuasione pene extenuatus. v. 5. Ier. 49, 15. Obad. v. 2. cf. Ef. 17, 4.

℣. 3. e) Non quod Deum pœniteat, aut mutet sententiam, coll. Mal. 3, 6. Ps. 102, 13. sed quod nobis ad meliora conuersis, & ipsum pœniteat sententiæ suæ; vt nec iusto reddat præmia, quæ promisit, si declinauerit ad iniquitatem, nec peccatori pœnas, quas comminatus est, si conuersus fuerit ad salutem. *Hier.* Cf. v. 6. Ier. 42, 10. & not. 1 Sam. 15, 11. 2 Sam. 24, 16. f) sc. quod destinaueram, nimirum regni Israelitici totale excidium v. 6. Etenim Phul, a quo illud imminebat, tandem ex terra Israelitica regressus est 2 Reg. 15, 20. cf. 2 Sam. 24, 16. Ioel 2, 18. Ps. 78, 38. g) Dictum vero Iehouæ est efficax & certissimi facti instar. Ps. 33, 9.

℣. 4. h) Vid. v. 1. Nimirum plaga vna quidem erat remota; sed populi peccata vocabant aliam. cf. Ef. 9, 12. 11. i) Vid. not. c. 5, 8. Posset hic aliquis, (vt supra c. 6, 11. *Hieronymus*,) quærere: Si vocat, quomodo ipse contendit igne? si contendit, quomodo vocat? Sed responsionem vide ibid. in notis nostris. k) *ad contendendum* non verbis, sed factis. Ef. 3, 13. l) *igne*. *Lightfoot.* Chron. p. 92. Intelligit maximam siccitatem, cum qua commixtæ fuerint terribiles quædam flammæ igneæ, de cælo lapsæ, vti in Aegypto Ex. 9, 23. coll. Ioel 1, 19. vnde aliquæ etiam ciuitates subuersæ ad instar Sodomæ Amos 4, 11. Ef. 1, 9. riui aquarum exsiccati Ioel 1, 20. immo (vt h. l. dicitur) abyssus magna æstu absorpta, & pars eius consumta, ipsis etiam piscibus pereuntibus Hos. 4, 3. Præiudicium tamen hic pro symbolico sensu facit sequens visio *perpendiculi* v. 7. vt notauimus ad v. 1. Probat se nobis igitur Cel. *Maii* aliorumque sententia, quod ignis sit bellici furoris figura, signeturque Tiglatpileser, qui ingenti ardore & ferocia Israelitas inuaserit, & ingentem multitudinem trans & cis Iordanem abduxerit 2 Reg. 15, 29. totumque populum abduxisset, nisi Deus iterum supplicationibus piorum flexus ardorem eius inhibuisset, infra v. 5. 6. m) i. e. mare. Ef. 51, 10. Ioel 1, 20. Vid. paulo ante ex *Lightf.* notata. Magnam partem Israelitarum abduxit. Abyssus, magna vis aquarum; aquæ, populi. *Grot.* n) *ita vt absumeret*. v. 2. o) *partem* eius. Ios. 18, 5. 6. 9.

℣. 5. p) *desine quæso*. Iob. 7, 16. q) vid. not. v. 2. r) ibid.

℣. 6. s) *etiam illud* malum *non fiet*, i. e. continuabitur ac consummabitur. v. 3.

℣. 7. t) Tandem vero, postquam totalem ruinam semel iterumque distulisset v. 3. 6. pœnitentiam populi frustra exspectans, *ita me videre fecit*. v. 1. 4. u) c. 9, 1. Gen. 28, 13. x) *super muro perpendiculi*, i. e. ad perpendiculum ædificato, ad idem vero nunc destruendo. Nam vt linea, sic & perpendiculum in Scriptura duplex, coll. Ef. 34, 11. y) proprie *stanni*, coll. Syr. Ez. 22, 18. 20. vel *plumbi*, coll. Ar. Iob. 19, 24. immo Ar. אנך vtrumque metallum dicitur, siue *nigrum*, siue *album puriusue*, h. e. *plumbum* æque ac *stannum*; ab Ar. אנך *crassum fuit*. Verum hic *stannum* sumitur pro *libella s. perpendiculo* (4) v. 8. sicut *lapides* Ef. 34, 11. Vtraque enim materia propter grauitatem suam *perpendiculo* accommoda. Sic אבן הבדיל *lapis* vel *pondus stanni* pro *perpendiculo*, Germ. *bleyvvag*, Zach. 4, 10.

℣. 8. z) c. 8, 2. Ier. 1, 11. 13. c. 24, 3. vbi vid. not. a) *positurus* vel *ducturus* sum *libellam* ad destructionem Ef. 34, 11. Nam vt benignitatis in ædificando, sic iustitiæ vindicatiuæ amussim in destruendo sequitur, neque quidquam temere facit Deus. b) v. 11. cf. c. 4, 1. seqq. c) *non pergam*, sicut hactenus, coll. v. 3. 6. Hos. 1, 6. d) *transire* (impunita transmittere) *ei*. c. 8, 2. sc. peccata Mich. 7, 18. Prou. 19, 11. Ion. *condonare ei*.

℣. 9. e) *Vastabuntur ergo*. Ez. 6, 4. Impletum hoc est per Assyrios in deportatione X. tribuum 2 Reg. 17, 6. f) *celsa* idololatrica Hos. 10, 8. Ez. 6, 3. Non est nuda rei vastandæ designatio, sed simul expositio caussæ deuastationis. cf. not. Ier. 48, 35. g) speciatim X. tribuum v. 16. quas antea v. 2. & 5. etiam *Iacobi* nomine designabat; vt Es. 17, 4. h) *&* præsumta *sanctuaria*, qualia erant Bethele v. 13. c. 3, 14. in oppido Dan 1 Reg. 12, 29. itemque Galgalis Am. 4, 4. i) Ies. 34, 10. k) In antecessum *vero insurgam* Ef. 14, 22. l) *contra domum Ierobeami* II. in ipsius Ieroboami persona hoc tempore florentissimam, v. 10. 11. c. 1, 1. Initium (excidii) fuit euersio domus s. familiæ Ieroboami per gladium: qui enim post Zachariam fuerunt, furum instar regnum rapuerunt 2 Reg. 15, 8-30. *Maius*. cf. Hos. 1, 4. Ceterum Propheta vaticinatur hic nihil aliud, nisi quod implicite iamdudum fuerat prædictum 2 Reg. 10, 30. coll. c. 15, 12. 10. vbi illius æque ac huius vaticinii complementum in Zacharia Ieroboami filio. cf. infra not. c. 8, 9. m) cf. c. 9, 1.

℣. 10. n) *Misit igitur*, cum hæc Amosi contra Ieroboamum totumque regnum Israeliticum prophetia innotuisset. o) v. 12. Offensus videtur inprimis παῤῥησίᾳ Amosi contra sanctuaria Israelis, quorum ille, vti sacerdos, sic vindex iure sibi videbatur esse v. 13. p) proculdubio primarius. conf. Hos. 4, 6. q) v. 9. r) *conspirauit*. 1 Sam. 22, 8. Vtitur sacerdos hic stratagemate pseudo-theologico, dum id agit, vt ex concione Amosi crimen politicum exsculpat, ipsumque prophetam turbatorem Reipubl. faciat. cf. 1 Reg. 18, 17. s) Exaggerat periculum, quod conspiratio sit manifesta & in ipsis regni visceribus, vbi verendum, ne agat contagia late. t) quod eo minus ferendum, cum sit ipse homo extraneus, Iudæus v. 12. c. 1, 1. cf. Act. 16, 20. 21.

℣. 7. אדני *Masora impr.* Gen. 28, 13. requirit יהוה, sed nullo adstipulante codicum, & contra *Mas.* 1. & *Erff.* h. l.

esse hæc verba non tam suadentis, quam cum increpatione mandantis. d) in qua natus es, vbi libenter audiuntur Insani. Hieron. cf. c. 1, 1. e) q. d. Nos enim tales Prophetas nutrire non sueuimus, qui infausta tantum regno & cultui nostro, sicut tu, comminantur.
℣. 13. f) v. 10. g) c. 2, 12. c. 5, 2. h) quoniam sedes religionis & sanctuarium Regis, h. e. regia autoritate & conditum, & ad hunc vsque diem florens.

11 להכיל את־כל־דבריו׃ כי־כה אמר עמוס בחרב ימות
ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו׃
12 ויאמר אמציה אל־עמוס חזה לך
ברח־לך אל־ארץ יהודה ואכל־שם לחם ושם תנבא׃
13 ובית אל לא־תוסיף עוד להנבא כי מקדש־מלך הוא
14 ובית ממלכה הוא׃ ויען עמוס ויאמר אל־אמציה לא־
נביא אנכי ולא בן־נביא אנכי כי־בוקר אנכי ובולס
טו שקמים׃ ויקחני יהוה מאחרי הצאן ויאמר אלי
16 יהוה לך הנבא אל־עמי ישראל׃ ועתה שמע דבר־
יהוה אתה אמר לא תנבא על־ישראל ולא תטיף על־
17 בית ישחק׃ לכן כה־אמר יהוה אשתך בעיר תזנה
ובניך ובנתיך בחרב יפלו ואדמתך בחבל תחלק
ואתה על־אדמה טמאה תמות וישראל גלה יגלה
מעל

v. 9. Ef. 16, 12. cf. 1 Reg. 12, 29. i) *& domus regni* seu sedes regia est 1 Sam. 27, 5. Etsi enim Israeliticorum regum ordinaria sedes Samaria esset, tamen & Bethele videntur suam habuisse domum, in quam diuerterent, quoties religionis causa ad colendum vitulum illuc venirent. Prophetam igitur a Bethele exulare iubet, quod vaticiniis ipsius neque cum religione loci, neque cum aula regia, illic sæpius commorante, conueniat.

℣. 14. k) *Schmid.* in præterito: *non fui Propheta*, sc. antehac. Fuerat enim inter armentarios olim, vt sequitur. cf. c. 1, 1. q. d. ego quidem ipse nihil minus cogitaui, quam me fore Prophetam; interim tamen, cum vaticinari Deus expresse me iusserit, ego quidem parere debui, tu vero impie agis, quod vaticinari vetas. Alii: equidem non sum professus *Propheta*, vni huic muneri vacans, doctor ordinarius populi, vel scholasticus. ita cf. Prou. 30, 2. 3. l) Simile quid huic locutioni ex Talm. obseruauit *Buxt.* Lex. Talm. sub נגר, cum in *Anoda sara* f. 50. 2. dicunt: *Ego non sum artifex, neque filius artificis.* Contra Paulus Act. 23, 6. *Ego sum Pharisæus*, inquit, *filius Pharisæi.* Sed sumendum & hic forte est, vt 2 Reg. 2, 3. 5. 7. 15. c. 4, 38. plur. *filii prophetarum*, pro illorum auditoribus atque discipulis; vt sensus sit: Ego neque propheta vel doctor ipse fui, neque prophetarum vlli vnquam vacaui tanquam discipulus. m) nam *bubulcus, armentarius* (1) Ita plerique; quasi esset denominatiuum a בקר *armenta.* Sed probat se nobis potius sententia *Gussetii* p. 145. qui vertit: *eram quærens & perquirens ficus.* cf. Leu. 13, 36. Ez. 34, 11. 12. adeo vt verbum hoc æque ac sequens se referat ad Acc. *Sycomora.* Nam *bubulci* significatio insuitata est, & contradicit versui 15. vbi se *opilionem* fuisse dicit; quæ pastoriciæ artis partes valde diuersæ sunt. n) Quidam: *quærens, perquirens* (1) coll. Chald. בלש *scrutari, perquirere.* At Hieron. *vellicans*; ex Gr. κνίζων in versione LXX. virali, quod *Hesychius* explicat κεντῶν, ὥστε γενέσθαι πέπειρα, *pungens, vt matura fiant.* Sycomori enim, inquit *Hieron.* agrestes afferunt ficus, quæ, si non vellicentur, amarissimas cariculas faciunt, & a culicibus corrumpuntur. Et *Dioscorides* lib. I. Fert fructum, inquit, qui non maturescit, nisi vellicetur vngue vel ferro. Sed *Bocharto* Hieroz. P. I. p. 383. 384 est denominatiuum ab Ar. & Aeth. בלס *balas*, quod *ficum*, immo in versione Aeth. Ps. 77, (Hebr. 78.) 47. etiam שקמות seu *Sycaminos* notat. adeo vt בורס is recte dicatur, *qui ficus colit, & sycaminos*; q. d. *ficans*, vel *sycaminans.* sicut a כרם *vinea* fit כורם *qui colit vineas.* o) *Sycaminos, Sycomora* (5) genus siluestre ficuum Ies. 9, 9. 1 Par. 27, 28. qui fructus *Dioscoridi* est ἄτροφος & κακοστόμαχος, & *Aëtio* facile corrumpitur. Itaque non videtur esse magnæ rei. idemque est ac si dicat Amos, se infimæ sortis homuncionem, & in re tenui natum, ita vt vitam parco & frugali victu sustinuerit. *Bochart.* l. c. ℣. 15. p) *Assumsit me vero.* 2 Sam. 7, 8. Ps. 78, 70. q) adeoque nec mea ipsius, nec vllius hominis voluntate ad prophetandum inductus sum. cf. Gal. 1, 1. r) *a-post oues*, sequentem oues. cf. 2 Sam. 7, 8. & not. supra c. 1, 1. s) cui mandato nec debui repugnare, nec potui. cf. c. 3, 8. Ier. 26, 12. Act. 4, 19. c. 5, 29. c. 26, 19. ℣. 16. t) *Nunc ergo*, quia fidem mihi derogas, & diuino mandato repugnas; *audi verbum Domini*, quod certissimum est. cf. 1 Reg. 22, 19. Ier. 28, 7. 15. &c. u) Adeoque tuum mandatum mandato Dei opponis, summa videlicet impietate; quasi vero plus tibi, quam Deo, obediendum esset. cf. Act. 4, 19. 20. c. 5, 28. 29. x) c. 2, 12. y) *& ne stillare facias*, sc. verba tua. Iob. 29, 22. seu *ne prophetes*, Ez. 21, 2. 7. Mich. 2, 6. 11. cf. Deut. 32, 2. ibidemque not. z) cf. v. 9. ℣. 17. a) *Propterea* igitur, quod eam impudenter in Deum impius fuisti v. 16. b) *in vrbe*, vbi se quidem potest mulier, modo clamauerit, ab intentato stupro liberare Deut. 22, 24. secus ac est in campo v. 25. 27. nihilominus tamen hoc beneficium vxori tuæ non erit saluti: immo nec tu nec alius quisquam audebit contra tantam hostis violentiam hiscere. c) *scortabitur*, i. e. constuprabitur, stuprum patietur ab hostibus. cf. Iob. 31, 10. d) *fune* mensorio Zach. 2, 5. sicut in diuisione fortium vel hereditatis Ios. 17, 5. 14. Mich. 2, 5. Ps. 78, 55. e) *diuidetur*, nouos acceptura cultores & dominos. Pyal (3) Es. 13, 23. Nam in abducti Israelis vicem ac regionem Assyrii Cuthæos aliasque gentes adduxerunt, 2 Reg. 17, 24. f) *impura* propter idola fœdosque gentilium ritus; in oppositione ad terram sanctam s. Israeliticam, quam Deus singulari numinis sui præsentia sanctificarat. Ios. 22, 19. cf. Ez. 4, 13. Hos 9, 3. g) quippe captiuus illuc cum reliquo Israele abducendus. h) vid. v. 11. & complementum 2 Reg. 17, 23.

u) *sustinere* Ier. 6, 11.
℣. 11. v) *Nam*, vt tamen habeas intolerandæ licentiæ eius y) quod quidam ita factum putant; sed neque v. 9. id dixerat Propheta, neque historiæ conuenit 2 Reg. 14, 29. obseruat vero *Hieronymus* ad h. l. mentem Prophetæ quadrupliciter ab Amasia falsatam, quod inquit, 1) *hæc dixit Amos*, quasi ex se locutus fuerit Amos, cum tamen in omnibus sermonibus suis semper præponat: *Hæc dicit Dominus.* 2) *in gladio morietur*, quasi excluderet pœnitentiam; cum tamen dixisset: *consurgam (inquit Dominus) super domum Ieroboam gladio*, comminans pœnam, non inferens. 3) *Ieroboamus*; cum tamen dixisset, *super domum Ieroboami*: quippe nec Ieroboamus gladio mortuus, sed filius eius Zacharias. 4) *Israel migrabit de terra sua*, illimitate; cum addendum fuisset: Si non egerint pœnitentiam. cf. Ier. 26, 3. 4. 12. 13. 14. z) v. 8. 17.
℣. 12. a) Videtur aula Ieroboami tardior fuisse ad annuendum Pontifici Bethelensi contra Amosum, forte quod eius prophetiam existimaret minus habere periculi, ac persuadere conatus fuerat Amasias: itaque hic alia rem aggreditur via, ac, dum mandato regio destituitur, ipsemet interim auctoritatis tantum sibi tribuit, vt abitum ex finibus regni Israelitici Amoso imperet. b) o *propheta* s. *videns* 2 Sam. 24, 11. 2 Reg. 17, 13. cf. 1 Sam. 9, 9. Ita vero illum vocat non ex mente sua, sed hypothetice, q. d. Tu qui te dicis Prophetam. c) *fuge*, i. e. apage, *tibi* Num. 24, 11. Nonnulli quidem ita interpretantur, quasi fugam ei fraudulenter suaderet, sicut Christo Pharisæi, simulato amore, Luc. 13, 31. cf. Matth. 10, 23. Gen. 27, 43. Sed ex v. 13. 16. facile intelligitur,

℣. 13. ובית אל sic 1. 2. 3. 5. at reliqui per Makk. & Meth. ℣. 14. Spatium præmitt. 1. 6. 9. 10. 19. 20. 21.

CAP. VIII. ℣. 1. *i*) c. 7, 1. Sub typo fructuum æſtiuorum finem populi Iſraelitici & famem verbi diuini intimat. *k*) Ez. 1, 4. *l*) *caniſtrum, calathus.* (3) v. 2. Alibi *caueam* ſignificat, Ier. 5, 27. Ita & Gr. κλωβὸς vel κλωβὸς, quod plane ab Hebr. formatum eſt, non modo *caueam* notat, ſed apud *Heſychium* quoque ſynonymũ eſt κάρταλλος, quod exponitur ab ipſo τὸ πλεκτὸν ἀγγεῖον ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς, *vas textile, in libris de re culinaria.* Vid. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 662. & cf. Ier. 24, 1. Ceterum huius ſymboli idem ſcopus, eademque ſignificatio eſt, ac vltimi illius a *plumbo ſ. perpendiculo* ſumti c. 7, 7. Neque enim eſt Prophetis inſuetum, eandem rem pluries inculcare, mutatis tantummodo verbis ac ſignis. *m*) *æſtiuorum fructuum*, inprimis *ficuum.* Mich. 7, 1. Vid. not. 2Sam.16,1.

℣. 2. *n*) Vid. c. 7, 8. & not. Ier. 24, 3. *o*) vid. not. v. 1. *p*) *Dixit ergo* ſc. in explicationem & applicationem ſigni illius viſi. *q*) *finis.* Ion. *vltio finalis.* Alluditur ſimul ad præcedens קיץ *æſtiui fructus.* q. d. Ita maturuit populus meus ad iudicia pœnalia, vt iam ei finis inſtet, & captiuus, velut fructus in calathum collecti, abducendus ſit. Similem paronomaſiam vid. Ier. 1, 11.12. & cf. Ez. 7, 2. 3.6. *r*) vid. not. c. 7, 8.

℣. 3. *s*) *Et eiulabunt*, h. e. in eiulatum & lamenta conuertentur, coll. v. 10. & Pſ. 137, 1. ſeqq. *t*) læta *cantica* v. 10. c. 5, 23. c. 6, 5. *u*) S. *templi*, ipſius etiam Hieroſolymitani, coll. c. 6, 1. At. Grot. & alii vertunt: *cantica palatii*, quæ regiam perſonare ſolebant. Prou. 30, 28. Eſ 13, 22. Ioel. 4, 5. vid. 1 Reg. 21, 1. & Hoſ. 8, 14. *x*) Ez. 11, 8. c. 16, 14. *y*) quippe *multum erit cada-*

ח מעל אדמתו׃ כה הראני
2 אדני יהוה והנה כלוב קיץ׃ ויאמר מה־אתה ראה
עמוס ואמר כלוב קיץ ויאמר יהוה אלי בא הקץ אל־
3 עמי ישראל לא־אוסיף עוד עבור לו׃ והילילו שירות
היכל ביום ההוא נאם אדני יהוה רב הפגר בכל־מקום
4 השליך הס׃ שמעו־זאת השאפים
ה אביון ולשבית ענוי־ארץ׃ לאמר מתי יעבר החדש
ונשבירה שבר והשבת ונפתחה־בר להקטין איפה
6 ולהגדיל שקל ולעות מאזני מרמה׃ לקנות בכסף
7 דלים ואביון בעבור נעלים ומפל בר נשביר׃ נשבע
יהוה בגאון יעקב אם־אשכח לנצח כל־מעשיהם׃
8 העל זאת לא־תרגז הארץ ואבל כל־יושב בה ועלתה
כאר כלה ונגרשה ונשקה כיאור מצרים׃
9 והיה ׀ ביום ההוא נאם אדני יהוה
והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור׃

CAP. VIII.

cadauerum. Nah. 3, 3. *z*) adeo vt etiam *in quocunque loco* promiſcue *proiectum ſit* ea quisque. Ier. 22, 19. c. 26, 23. *a*) *cum St!* i. e. *ſilentio.* cf. not. c. 6, 12.

עניי קרי

℣. 4. *b*) ſc. quod dixi v. 2.3. vel potius quod dicturus ſum v. 7. ſeqq. Conf. not. c. 3, 1. *c*) *anhelantes* ex inſatiabili auaritia; vel ſec. alios, *conterentes.* Vid. not. c. 2, 7. *d*) v. 6. c. 2, 6. c. 5, 12. *e*) *idque* (cf. ל Pſ. 25, 14. Koh. 2, 3.)

ונשקעה קרי

vt ceſſare faciatis Pſ. 8, 3. *miſeros terra*, Iob. 24, 4. hisque oppreſſis ſoli in terra habitetis. Eſ. 5, 8. ℣. 5. *f*) q. d. qui ita inhiant quæſtui ſuo improbo, vt vel vnius diei moram, quo ceſſandum eſt, impatienter ferant. cf. Prou. 24, 15. *g*) *nouilunium.* qui dies apud Iudæos feſtus erat, coll. Num. 10, 10. c. 28, 11. Pſ. 81, 4. adeo vt nefas eſſet, emere quid in eo aut vendere. *h*) *vt diuendamus* v. 6. Gen. 42, 6. a *Schiber annona*, qua *frangitur* fames, ibid. v. 19. coll. Pſ. 104, 11. vnde *Schabar* in Kal denominatiuum Verbum eſt, ἐπισιτίζεσθαι, *annonam emere* Gen. 41, 57. & *vendere* v. 56. *i*) *annonam.* Gen. 42, 1. ſeqq. *k*) *& aperiamus*, h. e. venale exponamus: quomodo Germani dicunt, *cereuiſiam aperire, aufthuen*, Gen. 41, 56. Frumentum aperiri metonymice dicitur, pro repoſitoriis frumenti. cf. Ier. 50, 25. *l*) *frumentum.* v. 6. c. 5, 11. Pſ. 72, 16. *m*) *vt minuamus Epham*; h. e. vt minori Epha ementibus metiamur. (4) Gen. 32, 11. cf. Deut. 25, 15. 14. 2 Sam. 7, 19. *n*) *& vt augeamus Siclum.* Ex. 30, 13. Ponderabantur Sicli Gen. 23, 16. Eſ. 55, 2. illi autem lancem alteram faciebant grauiorem. Ita bis lucrabantur, & in merce & in pecunia. *Grot.* *o*) *& vt peruertamus ſ. deprauemus.* Proprie *curuationem* ſignificat Koh. 7, 13. *Curuari* vero & illa dicuntur, quæ a rectitudinis regula abeunt. cf. Iob. 8, 3. *p*) *lances doloſas*, quales poſt deprauationem fiunt. cf. Hoſ. 12, 8. Mich. 6, 11. Quamuis vero non ſit probabile, auaros ita dixiſſe; habuerunt tamen in mente, quam interpretatur Deus. ℣. 6. *q*) *Vt emamus* tanquam mancipia. Ex. 21, 2. Leu. 25, 39. *r*) *pro argento* c. 2, 6. Eſ. 43, 24. *s*) auaritia noſtra exhauſtos. c. 4, 1. *t*) *& pauperem* v. 4. *u*) Vid. not. c. 2, 6. *x*) *& vt deciduum frumenti*, ſeu *purgamenta*, puluerem & paleas frumento admixtas. (2) Iob. 41, 15. *y*) *vendamus.* v. 5. ℣. 7. *z*) Poſt compellationem, ſub qua ſimul crimina ipſis exprobrauit, ſubiungit iam ipſam Dei ſententiam pœnalem, ad quam audiendam eos ſupra v. 4. excitauerat. *Iurauit Dominus*, inquit, adeoque ſerio dicit, quidquid dicit. cf. not. ſupra c. 6, 8. *a*) *per excellentiam Iacobi.* De vario huius loquutionis vſu egimus ſupra c. 6, 8. Heic idem eſt, ac, *per ſe ipſum*, qui operibus ſuis in Iacobo ſe eminentisſime illuſtrem fecit. cf. Ex. 15, 1. Per ſe ipſum vero iurat, quod neminem habet, per quem iuret, maiorem. Hebr. 6, 13. *b*) *Si* (i. e. *non*) *obliuiſcar in ſeculum.* Pſ. 74, 19. Dicit a. hoc in oppoſitione ad improborum opinationem, coll. Pſ. 10, 11. ℣. 8. *c*) *Num enim propter hoc*, i. e. tanta ac tam horrenda crimina, iam recenſita. Interrogatio emphatica, qua culpæ magnitudo exaggeratur, pœnæque iuſtitia & neceſſitas conſcientiis inſinuatur. q. d. Si hoc non meruit, vt commoueatur terra &c. haud equidem ſcio, quale ſcelus hanc pœnam videatur mereri. cf. Eſ. 57, 6. Ier. 5, 9. Hab. 1, 17. *d*) *non commoueatur* Ioel 2, 1. Pſ. 18, 8. cf. ſupra c. 1, 1. *e*) c. 9, 5. Hoſ. 10, 5. *f*) *ita vt adſcendat, ſ. intumeſcat*, & adſcendentibus vndis iudiciorum diuinorum tota obruatur. c. 9, 5. Hebræis enim עלה dicitur non ſolum de re, *qua* adſcendit, ſed metonymice etiam *in qua* quid adſcendit, vt Eſ. 34, 13. Prou. 24, 31. *g*) *velut amne*, ſc. *Aegypti*, vt proxime ſequitur; id eſt, *Nilo*, qui exundare quotannis vndisque ſuis Aegyptum obruere ſolet, Ier. 46, 7. Eſt igitur pro כיאר, vt habent Verſſ. OO. & manifeſto docet parallelismus infra c. 9, 5. Ita בול pro יבול Iob. 40, 20. & הסורים pro האסירים Coh. 4, 14. &c. At *Guſſet.* p. 306. *aſcendet*, (conflagrabit, in fumum redigetur, coll. Ioſ. 8, 20.21.) *tanquam igne*; q. d. igne & aqua vaſtabitur. Et poſſet id obtinere, modo ſcriberetur per *Schurek*, vt Eſ. 31, 9. &c. Verum אור per Cholem eſt *lux*, nuſpiam vero, quod nos quidem meminerimus, *ignis*. Ceterum *Ion.* ita: *& adſcendet aduerſus eam Rex cum exercitu ſuo, inſtar aquarum fluuii copioſi, qui operiet eam totam.* quocum cf. Eſ. 8, 7.8. *h*) *& impellatur*, ſeu vndis æſtuet, velut mare fluctibus commotum Eſ. 57, 20. Alibi eſt *expelli*, vt Ion. 2, 5. Sed cf. Targ. Eſth. 6, 1. vbi ſimilis huius verbi ſignificatus. *i*) Sec. *Kri: ſubmergatur, deſidat.* (6) c. 9, 5. Ier. 51, 64. At ſec. *Cthib: rigetur, irrigua fiat.* Niph. (1) cf. Gen. 2, 6. c. 13, 10. *k*) *velut amne Aegypti.* Gen. 41, 1.17. Eſ. 7, 18. ℣. 9. *l*) *Ideo fiet.* *m*) Diem captiuitatis ſignificat, quando vterque populus ducetur in Aſſyrios atque Chaldæos. *Hieron.* v. 2. *n*) v. 3. *o*) *faciam occidere ſolem*, h. e. triſtia quæque derepente faciam ingruere Eſ. 13, 10. Ier. 15, 9. Mich. 3, 6. cf. Ioel 3, 4. *p*) *in ipſo meridie*, h. e. tum, cum videbitur terra maxime florere, ac recuperata priſcorum finium amplitudine, regniq; dignitate ac maieſtate fulgere. Eſ. 59, 10. Cuius prophetiæ certum complementum Hiſtoria præbet. Auſpicatisſima enim ac inſtar meridiei lucida fuerant Ieroboami II. tempora, 2 Reg. 14, 25. ſed ſexto poſt illa menſe ſequuta eſt filii Zachariæ cædes c. 15, 8.10. poſt quam confuſa omnia in Iſraelitico regno fuerunt, tum internis motibus, tum exterarum gentium irruptionibus. cf. ſupra not. ad c. 7, 9. *q*) *& tenebras inducam.* c. 5, 8. Ier. 13, 16. *r*) *die lucis*, quum eſt lucidisſimus. cf. Iob. 18, 5.6. Eſ. 5, 30.

CAP. VIII. ℣. 6. ומפל per *Makk.* 1. 2. 3. בר per *Kam.* 1. 2. 3. ℣. 8. העל per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. 3. ſic fecerat 5. כיאר *defect.* 3. 6. 9. 22. 23. ſic ˇ ſc. 1. ſec. *Maſ.* 1. ſed contra *impr.*

וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל וְכָל־שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהַעֲלֵיתִי
עַל־כָּל־מָתְנַיִם שָׂק וְעַל־כָּל־רֹאשׁ קָרְחָה וְשַׂמְתִּיהָ
11 כְּאֵבֶל יָחִיד וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר׃ הִנֵּה ׀ יָמִים
בָּאִים נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בָּאָרֶץ לֹא־רָעָב
לַלֶּחֶם וְלֹא־צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם־לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי יְהוָה׃
12 וְנָעוּ מִיָּם עַד־יָם וּמִצָּפוֹן וְעַד־מִזְרָח יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־
13 דְּבַר־יְהוָה וְלֹא יִמְצָאוּ׃ בַּיּוֹם הַהוּא תִּתְעַלַּפְנָה
14 הַבְּתוּלֹת הַיָּפוֹת וְהַבַּחוּרִים בַּצָּמָא׃ הַנִּשְׁבָּעִים
בְּאַשְׁמַת שֹׁמְרוֹן וְאָמְרוּ חֵי אֱלֹהֶיךָ דָּן וְחֵי דֶּרֶךְ בְּאֵר־
שָׁבַע וְנָפְלוּ וְלֹא־יָקוּמוּ עוֹד׃

CAP. IX. ט

רָאִיתִי אֶת־אֲדֹנָי נִצָּב עַל־
הַמִּזְבֵּחַ וַיֹּאמֶר הַךְ הַכַּפְתּוֹר וְיִרְעֲשׁוּ הַסִּפִּים וּבְצַעַם
בְּרֹאשׁ כֻּלָּם וְאַחֲרִיתָם בַּחֶרֶב אֶהֱרֹג לֹא־יָנוּס לָהֶם
2 נָס וְלֹא־יִמָּלֵט לָהֶם פָּלִיט׃ אִם־יַחְתְּרוּ בִשְׁאוֹל
מִשָּׁם יָדִי תִקָּחֵם וְאִם־יַעֲלוּ הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם אוֹרִידֵם׃
וְאִם

℣. 10. s) Vid. supra v.3. & cf. Thr. 5, 15. t) cf. Hos. 2, 13. u) v.3. c.5, 1. x) Es. 15, 3. y) Es. 15, 2. z) *& ponam* (faciam) *illud* 1 Sam. 11, 2. quod de infligendo vobis luctu prædixi. a) *ad instar luctus super unigena.* Ier. 6, 26. Zach. 12, 9. b) *& finē* seu *postrema eius.* Faciam, vt iu tantum desinat luctum, quantus esse solet *die* ob funestum aliquem casum *amaro.* Prou. 5, 4. c. 14, 13. c) *sicut diem amaritudinis,* vel *amarum.* cf. Iob. 3, 5.

℣. 11. d) *Ecce enim!* *Postrema* illa, quorum v. 10. meminerat, vlterius iam exponit ab insigni aliquo exemplo. e) *vt immittam.* Ez. 14, 13. f) & quidem *non tam famem panis,* vel *ad panem,* qualem iam supra c. 4, 6. inter reliqua suppliciorum genera commemorauerat. Hanc igitur remouet, non vt excludat; sed vt famem multo deterioris sortis innuat, respectu cuius illa corporalis fames ne quidem in censum famis ventura sit. cf. Es. 8, 21. & contr. Zach. 10, 2. *Hieron.* aliique ad miseram sortem Iudæorum, qui post excidium nouissimum omni verbi solatio sunt orbati, trahunt. Sed sequentia de iuramento in delicto Samariæ, per Deum Dan & viam Bersabeæ, regnum X. tribuum hæc concernere docent. *Calou.* Hi igitur fame verbi diuini puniti sunt in Assyriaca captiuitate, sicut Iudæi in Babylonica Thr. 2, 9. g) *neque sitim ad aquam* v.13. cf. Es. 65, 13. Hos. 2, 5. h) *sed,* vel *quam ad audiendum,* sc. a doctoribus suis quippe quos antea nullos habituri sunt Thren. 2, 9. (vbi videsis not.) Ezech. 7, 26. Mich. 3, 7. aut certe futiles, qui tantum traditiones sectabuntur & inculcabunt, Es. 29, 13. 14. Et licet etiam Mosen atque Prophetas lecturi sint, tamen instar libri obsignati ipsis erunt, iusto quippe iudicio ex-

cæcatis, ibid. v. 10. 11. 12. Cuiusmodi fame hodienum premitur gens misera Iudaica.

℣. 12. i) *Et oberrabunt, vagabuntur,* sicut tempore ariditatis aut famis c. 4, 8. Ier. 14, 10. coll. v. 3. Cf. infra c. 9, 9. k) Mich. 7, 12. l) *& discursabunt* Ier. 5, 1. Dan 12, 4. m) Cur? quia non ex fide, sed ex rebellione ac pertinacia adversus Deum & Christum, quem reiecerunt: extra quem quidquid moliatur homo, vanum est, rebellio est. Cf. Rom. 9, 31. 32.

℣. 13. n) proprie *operient se* vel *operientur* sc. tenebris ex animi deliquio; i. e. *deficient, animo linquentur* (3) Gen. 38, 14. Ion. 4, 8. cf. Es. 51, 20. Est hæc Orientalis locutio. Sic Hebr. עטף Thren. 2, 11. 12. 19. & Ar. غشي, itemque غمي *tegi,* de *animi deliquio* frequentissimum est. Vid. Schultenii Animadverss. in V. T. p. 277. seqq. o) *propter sitim,* non tam proprie sic dictam, quam improprie v. 11. Es. 41, 17. cf. Thren. 4, 4. ℣. 14. p) *Qui* quondam *iurauerant* vel nunc *iurant.* cf. Deut. 6, 13. Ios. 23, 7. Zeph. 1, 5. Ps. 63, 12. q) *per reatum* 2 Par. 24, 18. h. e. per vitulos *Samariæ,* qui caussa & occasio reatus ipsis exstiterunt. cf. Deut. 9, 21. Ezech. 14, 3. 4. 6. r) *per vitam.* cf. not. 1 Sam. 20, 3. s) 1 Reg. 12, 29. 30. t) *via Beersabe,* h. e. eius Numinis, quod in ea via quæritur. Intelligitur iuramentum per Deum, tanquam eum, qui velit in Beersabe & Dan habere fanum. *Cocc.* Lex. 166. At *Ion.* *& quam stabiles sunt leges* (cultus, religio) *Beersabe;* sumto nomine *viæ,* vt Act. 19, 23. c. 22, 4. u) Vid. not. c. 5, 5. x) *cadentque ita, vt non resurgant.* Vid. not. c. 5, 2. & cf. Es. 43, 17. Ps. 41, 9. CAP. IX. ℣. 1. y) *Vidi;* non quidem oculis corporalibus, sed mente ac spiritu prophetiæ. c. 7, 1. 4. 7. c. 8, 1. Es. 6, 1. z) ipsum *Dominum,* at quantum & quam potentem! cf. infra v. 5. 6. a) *stantem super altari,* quod iam cum reliquis templi partibus destructum ibat, vt c. 7, 7. At *Ion.* Vidi gloriam Domini, *qui secesserat a Cherubo,* (in adyto templi;) *manens super altari* sc. æneo, in superiori atrio templi. Quod fuit symbolum, templum significans a Iehoua deserendum esse. Ac videtur respexisse Paraphrastes ad Ez. 9, 3. seqq. quod vaticinium multis quidem circumstanciis huic nostro parallelum est. Cf. item Ez. 10, 18. 19. & superius ad c. 1, 1. notata. Ceterum sicut c. VII. & VIII. Israelitis, ita hic sub signo percussionis columnarum Iudæis potissimum comminatur excidium, quod I. exaggerat v. 1-8. II. restringit per promissionem de restitutione in integrum sub regno Christi v. 8-15. b) Imperatiuus indefinitus est, sed emphaticus. Videlicet mandat, & dum mandat, ipse percutit Dominus; vnde hic statim subiicit, in prima persona de se loquens: *postrema eorum gladio occidam.* cf. not. c. 6, 11. it. Zach. 13, 7. coll. Matth. 26, 31. c) *malogranatum* Ex. 25, 31. 33. i. e. *capitulum* vel *capitellum,* seu collectiue *capitella,* qualia ornatus caussa in summitate columnarum ponuntur, Zeph. 2, 14. *M. I.* explicat de sacerdotibus ac principibus. Et sane ab his iudicia sua incepturus erat Deus Ez. 9, 6. perrecturus inde ad populum v. 7. Malumus tamen hoc, & concussionem liminum, pro symbolo destructionis templi accipere: de sacerdotum vero populique cæde, quæ cum templi excidio coniuncta prædicitur, sequentia demum agunt verba: *& concide illa* &c. d) *vt contremiscant* in ruinam vergentia. Es. 24, 18. e) *limina* adeoque fundamenta & ima templi: Es. 6, 4. f) Cocc. *& concide illa.* quod conuenit cum Ar. فصع *in partes concidere, secare, diffindere;* cf. Ioel 2, 8. Iob. 6, 9. c. 27, 8. & *Targ.* Leu. 2, 6. Suffixum referri potest ad capitella, limina, ceteramque templi structuram. g) vt ruant *in caput omnium illorum,* qui sunt in templo, & in atrio interiori maxime; sacerdotum puta ac Leuitarum. Est similis pene loquutio, ac Ier. 49, 26. c. 50, 45. *deuastate super aliquem domum ipsius;* quibus duo importantur, 1) deuastatio domus & 2) coniuncta cum hac incolarum strages. h) *postrema autem* seu reliquos *illorum,* i. e. populum, præter occisos sacerdotes superstitem c. 4, 2. Ez. 23, 25. Nota igitur, tribus distinctis memoris hic prædici 1) templi ruinam, 2) sacerdotum ac 3) populi stragem. Ceterum de primo excidio per Babylonios exponit *Ion.* qui sic habet: *Nisi populus domus Israelis conuertatur ad legem, extinguetur candelabrum; occidetur rex Iosias, & desolabitur templum, & dissipabuntur atria, & vasa sanctuarii in captiuitatem ibunt, & reliquias illorum occidam gladio.* At *Gurtl.* Theol. Proph. p. 506. & *Maius* Occon. 886. de altero per Romanos. i) v. 4. 10. c. 7, 9. k) *non effugiet* (de) *illis* quisquam effugiens. c. 2, 14. 15. l) Iob. 1, 15. m) *euasor* Gen. 14, 13. Obad. v. 14. ℣. 2. n) *Si foderint,* h. e. fodiendo penetrauerint. (3) Ez. 8, 8. Effugii negationem, quam v. 1. fuerat comminatus, nunc distributiue in partes secat, vt nullum omnino ipsis futurum esse euincat. Ion. *Si putauerint, se occultatum iri velut in inferno.* o) *in infernum,* seu (vt cum Apostolo Eph. 4, 9. generalius dicamus) *in inferiores partes terræ.* Late enim patet hoc Nomen, *orcum* significans, & *sepulcrum,* vtrumque sub idea *profunditatis,* Es. 14, 9. Prou. 9, 18. c. 15, 24. Iob. 11, 8. cf. Ps. 139, 8. Iob. 14, 13. c. 26, 6. p) Ion. *Inde verbo meo tollent eos inimici ipsorum.* q) Ps. 139, 8. Ion. *Et si adscenderint montes ad cælum vsque præaltos.* r) tamen *inde detraham eos,* Ier. 49, 16. Hos. 7, 10. Obad. v. 3. 4. Ion. *inde detrahent eos verbo meo.*

℣. 13. כיום ההוא sic 1. at per *Paser* præuio *Mun.* 3. CAP. IX. ℣. 1. ובצעם *Tsade* per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 26. & *Ber.* sic se. 5. Sed *Ain* per *Kam.* 3. 14. sic su. 5. contra *Mas.* 1. & *Erf.* & *M. l.* Denique *mitra* 1. 3. 6. 9. 14. 20. sic su. 5. ℣. 2. אִם־יַחְתְּרוּ cum præt. *Vau,* h. 20

3 ואם־יחבאו בראש הכרמל משם אחפש ולקחתים
ואם־יסתרו מנגד עיני בקרקע הים משם אצוה
4 את־הנחש ונשכם׃ ואם־ילכו בשבי לפני איביהם
משם אצוה את־החרב והרגתם ושמתי עיני
ה עליהם לרעה ולא לטובה׃ ואדני יהוה הצבאות
הנוגע בארץ ותמוג ואבלו כל־יושבי בה ועלתה
6 כיאר כלה ושקעה כיאר מצרים׃ הבונה בשמים
מעלותו ואגדתו על־ארץ יסדה הקורא למי־הים
7 וישפכם על־פני הארץ יהוה שמו׃ הלוא
כבני כשיים אתם לי בני ישראל נאם־יהוה הלוא את־
ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתיים מכפתור
8 וארם מקיר׃ הנה עיני אדני יהוה בממלכה החטאה
והשמדתי אתה מעל פני האדמה אפס כי לא השמיד
9 אשמיד את־בית יעקב נאם־יהוה׃ כי־הנה אנכי מצוה
והנעותי בכל־הגוים את־בית ישראל כאשר ינוע
י בככרה ולא־יפול צרור ארץ׃ בחרב ימותו כל חטאי

עמי

ꝟ. 6. n) Is, inquam, qui ædificauit. Ier. 22, 14. cf. Gen. 1, 1. Ef. 37, 16. c. 40, 22. c. 45, 12. o) gradus, ascensus, pro solio suo regali. 1 Reg. 10, 20. 2 Par. 9, 18. Ion. qui habitare fecit in robore celsi maiestatem gloriæ suæ.

מעלותיו קרי

הפטרת קדושים כמנהג האשכנזים

cf. Ps. 104, 3. 13. p) & manipulum seu agmen suum (4) 2 Sam. 2, 25 Rad. Talm. אגד ligauit. Intelligitur autem vel terrestrium creaturarum multitudo; vel sec. alios, mare; vel denique sec. Hieron. Ecclesia,

ꝟ. 3. s) Et si absconderint se. Ios. 10, 16. 17. 1 Sam. 13, 6. Ier. 49, 10. t) in summitate Carmeli 1 Reg. 18, 42. 2 Reg. 19, 23. vbi silvæ & speluncæ ad latendum aptæ. cf. Iud. 6, 2. 1 Sam. 13, 6. Ion. in cacumine turrium castellorum. u) tamen inde perscrutabor, ad extrahendum eos e latebris suis. Obad. v. 6. Zeph. 1, 12. Prou. 28, 12. cf. Ier. 23, 24. Ion mandabo scrutatoribus, vt perscrutentur eos. x) siue se occultauerint, vel occultare præsumserint. 1 Sam. 20, 5. 19. 1 Reg. 17, 3. Ef. 28, 15. cf. Ier. 49, 10. y) in fundo, solo. (3) Num. 5, 17. 1 Reg. 6, 15. Ion. in insulis maris. cf. Ps. 139, 9. z) 1 Reg. 17, 4. Ion. 2, 11. a) serpenti, i.e. hydro, quod genus anguium est, in aqua viuens, nullis serpentum veneno inferius, vt ait Plin. lib. 19. c. 4 Ion. populis fortibus instar serpentum. cf. Ier. 8, 17. b) vt mordeat eos. c. 5, 19. Ion. vt interficiant eos.

ꝟ. 4. c) Et si iuerint in captiuitatem; quod fiet vtique. Thren. 1, 5. d) tamen ne sic quidem quiete fruentur Ef. 23, 12. sed inde mandabo insuper gladio, vt occidat eos. Non contentus captiuitatis pœna, captiuos occidam. cf. v. 1. 3. Leu. 26, 33. Ez. 5, 2. 12. c. 12, 14. e) v. 8. vid. not. Ier. 21, 10. f) vid. not. Ier. 21, 10. c. 24, 6.

ꝟ. 5. g) Vt adpareat, comminationem non vanam fore, aut sine viribus iram, reputari iubet magnitudinē comminantis, quem proinde ab omnipotentiæ suæ operibus describit. Est vero Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, cuius iram quomodo vos sustinebitis, cum ad ipsius tactum tota concutiatur natura, ac ceræ instar colliquescat? cf. not. c. 3, 13. c. 4, 13. h) cf. Ps. 144, 5. i) ita vt colliquescat. Ios. 2, 9. Nah. 1, 5 Ps. 46, 7. Ps. 97, 5. k) & lugeant. c. 1, 2. c. 8, 8. l) vid. not. c. 8, 8. m) & desidat, submergatur velut fluuio. (6) Num. 11, 2. Ier. 51, 64 vid. not. supra c. 8, 8. ꝟ. 6.

vna Domini religione constricta. quæ postrema sententia est etiam *Coccei*, itemque *Ion.* qui sic: *& Ecclesiam suam in terra decorauit.* q) Ef. 23, 13. r) vid. not. c 5, 8. s) vid. not. ibid. & c. 4, 13. ꝟ. 7. t) Exponit caussam tam seueri iudicii, quæ est 1) Israelitarum in peccatis pertinacia, 2) eorundem erga beneficia Dei summa ingratitudo. Connexio igitur hæc esse potest; Nec conqueri potestis, quasi vos sine caussa plecterem: *Nonne* enim &c. u) *sicut filii Cuschaeorum*, qui non mutant cutem, sicut nec vos mutatis mores; Ier. 13, 23. q. d. laboraui quidem per omne tempus, vt ad meliorem vos viam reducerem & a peccatis mundarem, sed frustra. Aethiopes enim laui, qui non albescunt. x) magno quidem beneficio c. 2, 10. c. 3, 1. quod vero non magis æstimastis gratique agnouistis, quam barbaræ nationes, *Philistæi* & *Syri*, quorum illos ex *Caphtor*, hos vero ex *Kir* pariter, ac vos ex *Aegypto*, eduxi. y) cf. Gen. 10, 14. & vid. not. Deut. 2, 23. Ier. 47, 4. Ecce igitur, quod his quoque gentibus migrationes suæ & bella non sine auxilio ac fauore numinis feliciter cesserint. cf. de Ammonitis Deut. 2, 19. 21. & Idumæis v. 22. coll. v. 23. z) quo ab Assyriis reducti c. 1, 5. 2 Reg. 16, 9. Vulg. & Ion. *Cyrene*, non quidem Africana illa, quippe quæ sub Assyriis nunquam fuit, sed mediterranea Mediæ, ad Mardum fluuium, Ptolemæo κύρηνα, interpretibus *Curna*. nisi quis malit, intelligi Iberiam & regionem ad *Cyrum* fluuium. Circa Elymæos fuisse, colligitur ex Ef. 22, 6. cf. *Bochart. Phal.* lib. IV. c. 32. In hac regione Syros olim fuisse aduenas, antequam eis Syria diuino obtigisset beneficio, docet nos præsens locus. ꝟ. 8. a) *Ecce* igitur, quoniam tam pertinaces atque ingrati erga me fuistis. v. 7. b) v. 4. cf. Ps. 34, 17. c) erunt *contra regnum hoc peccaminosum*, sceleratum, ex habitu peccans. De certo ac particulari aliquo regno, videlicet populi sui, loquitur, coll. v. 7. 10. id quod docet h. l. ה demonstratiuum, Substantiuo æque ac Adiectiuo præfixum. d) Deut. 6, 15. Mich. 5, 13. cf. Hos. 1, 4. e) *nisi quod.* idem est ac si diceres *Attamen.* Num. 13, 28. Deut. 15, 4. f) *non plane exscindam.* cf. c. 3, 12. c. 5, 3. Ier. 30, 11. c. 18, 7. Regnum delebo, non populum. *Grot.* ꝟ. 9. g) vid. not. c. 6, 11. h) *& agitabo, vagari sinam.* c. 8, 12 Num. 32, 13. 2 Sam. 15, 20. Ps. 59, 12. i) *ac si agitaretur* sc. domus Iacob; vel *quemadmodum agitatur* quid. Niph. (2) Nah. 3, 12. k) *cribro* (1) Cel. *Maius* in Suppl. p. 46. coniicit a multitudine foraminum dici, ex Rad. כבר *multiplicare* Iob. 35, 16. Vnde est etiam מכבר *crates*, ex eadem ratione. Quin Lat. *cribrum* per metathesin inde est. l) *neque tamen cadet* vel *excidet.* 1 Sam. 26, 20. m) vllum *granum*, q. d. *scrupulus* frumenti. 2 Sam. 17, 13. Prou. 26, 8. videlicet palea quisquiliæque tantummodo cadent, purum vero frumentum (h. e. sanctum semen Israelis) remanebit. cf. omnino Ef. 6, 13. Ez. 20, 38. Luc. 3, 17. & Rom. 11, 2. Sic etiam viri boni, inquit *Grotius*, quanquam communis mali participes, ab exitio seruabuntur. ꝟ. 10. n) Nam *gladio* quidem *morientur.* v. 1. o) præfracti *peccatores* Ef. 1, 28. Ps. 1, 1. vid. supra v. 8.

ꝟ. 6. הקורא sic *plene* 1. 2. 5. 7. 8. 15. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. impr.* ꝟ. 7. ופלשתיים per simplex *Iod* 1. 2.

עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה׃
11 בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־
פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם׃
12 לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי
עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹּאת׃
13 הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ
עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת
תִּתְמוֹגַגְנָה׃
14 וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ
עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ
גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיהֶם׃
טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם וְלֹא
יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃

עד כאן

חזון

p) Tig. non aduentabit, neque amenerties nos malum. At Schm. ne adducas, aut præuenire facias nos malum, sc. o Deus. cf. c. 6, 3. q) Hiph. (2) Iob. 41, 2.

℣. 11. r) Attamen die isto, postquam ita eos agitauero, vt peccatores populi mei fuerint mortui v. 9. 10. μετὰ ταῦτα vertitur in allegatione Iacobi Act. 15, 16. Ex quo loco simul patet, agi hic de die seu tempore N.T. Sed hoc quæritur, sitne promissio ista iam prorsus impleta, an etiā implenda adhuc? Prius videbatur ex citata allegatione Apostoli probari posse. Nihilominus Cel. Maius præfert posterius in Oecon. V. T. p. 286. Facta, inquit, dici nequit, sub Templo II. restitutio sicut olim sub Dauide; vnde fieri adhuc debet. Tametsi enim Gentes in communionem Ecclesiæ vocatæ fuerint, & ex parte introiuerint: tamen Iudæorum conuersio & restitutio spiritualis nondum contigit. Eam vero Iehoua, vt promisit, perficiet, ait Iehoua, faciens hoc. Tum patebit, totum Israelem saluari (Rom. 11, 26.) vna cum Idumæis & omnibus gentibus; quando Dominus vnus & nomen eius vnum, Zach. 14, 9. pastor vnus & grex vnus erit, Ioh. 10, 16. Act. 15, 16. 17. Iacobus & Apostoli ex h. l. Amosi recte colligunt, Deum gentes vocasse per Euangelium, secundum prophetarum oracula; sed ea omnia tum impleta plene esse, non dicunt: neque reductio captiuitatis totius Israelis, aut alia bona spiritualia largissime promissa, tum facta in lecta ve sunt. s) instaurabo, erigam ex lapsu c. 5, 2. Ier. 50, 32. Iob. 4, 4. & ruina Es. 44, 26. c. 61, 4. & quidem in regno Christi, filii Dauidis 2 Sam. 7, 12. seqq. Luc. 1, 32. 33. t) tugurium (Es. 1, 8.) Dauidis. cf. Es. 16, 5. Ion. regnum domus Dauidis. Sensus: Faciam, vt regnum Dauidis, quod diu satis intercidit, nunc multo gloriosius in Christo ipsiusque regno resurgat. cf. 2 Sam. 7, 12. seqq. Es. 49, 6. Luc. 1, 32. Ceterum ad Messiam hæc ipsi referunt Iudæi in *Sanhedrin* c. XI. f. 96. vbi dicitur R. *Nachman* ex *Raf* quæsiuisse: *Numquid fando accepisti, quando venturus sit Filius lapsorum:* cui hic, *Quem*, inquit, *indigitas Filium lapsorum? Ille, Messiam*, inquit. *Nempe illum* (pergit *Raf*) *ita nuncupas? Sane quidem*, inquit R. *Nachman*; *ita enim scriptum est: Eo die erigam tugurium Dauidis collapsum.* u) *collapsum, quod cecidit.* c. 5, 2. x) *obsepiamque* macerie. Es. 58, 12. y) *rupturas eorum*, c. 4, 3. 1 Reg. 11, 27. cf. Es. 5, 5. c. 58, 12. Suffixum plurale refert *Maius* ad vtrumque regnum, cuius mentionem studiose in Pl. fieri putat, ne quis existimet, impossibile esse restituere & vnire Δωδεκάφυλον, vt Deum quærant, & Messiæ aliquando adhæreant. Conf. Ez. 37, 17. 19. Hos. 2, 2. Sed malim spectare ad *tugurium Dauidis*, quod collectiuum est, complectens vniuersas regni partes, vel vrbes. Cuiusmodi syntaxis est Ier. 51, 43. *terra, in quibus*, pro, *terra, in cuius vrbibus non habitabit vllus vir.* it. Iud. 11, 13. z) *destructa eius* (1) sc. Dauidis; vel tugurii Dauidici, per enallagen generis, coll. Act. 15, 16. αὐτῆς. Cf. Es. 49, 19. a) cf. c. 7, 2. 5. Hos. 6, 2. b) cf. Ier. 33, 7. c. 31, 4. c) *vt olim.* Mich. 7, 14. Es. 63, 9. c. 51, 9. Confer e. c. florentissimum regni statum sub Dauide 2 Sam. 8. & Salomone 1 Reg. 4, 20. c. 5, 1—4. Multo igitur illustrius est hoc vaticinium, quam vt impletum sit *Hyrcani* tempore, *Ioseph.* 13, 17. vt *Grotius* male putauit.

℣. 12. d) *Propterea vt in hereditatem accipiant* extraneas quondam, nunc vero in familiam Abrahami & communionem Ecclesiæ cooptandas. Es. 14, 2. c. 54, 3. Ier. 49, 2. Obad. v. 17. 19. Ceterum LXX. (e quibus hic textus Act. 15, 17. allegatur) plane aliter: *vt exquirant reliqui hominum* &c. legentes ידרשׁ pro יירשׁ & אדם *homo* pro אדום *Idumæa*, omittentes insuper particulam את & superaddentes (in MSco Alex.) *Dominum*. Quod *Lightfoot.* ad Act. 15, 17. consulto ab istis interpretibus hic factum esse suspicatur, nimirum ex odio atque inuidia contra Idumæos, acerrimos quondam populi Iudaici hostes. Interim Lucas, vt fere solet, Græcam Versionem eo tutius retinet, quod eandem rem, quam textus Hebraicus, quamque *Iacobus* (citatis procul dubio verbis originalibus) probandam sibi & ex h. l. confirmandam susceperat, apte probet. e) Obad. v. 19. 21. cf. Rom. 11, 5. Nominatur a. in specie *Edom*, tanquam hostis Israelis omnium acerrimus (vid. supra c. 1, 11.) vt ad reliquos populos sublumi possit, fore ex illis multo magis reliquias sanctas Ecclesiæ adiungendas. f) i. e. qui de meo cognominabuntur nomine, *populus & filii Iehoua*, Hos. 2, 1. æque ac Israelitæ Es. 63, 19. Ier. 14, 9. cf. Zach. 14, 9. g) vid. not. Hos. 11, 11. h) *facturi hoc:* ita, vt non maneat nudum promissum, sed veritas in effectu. cf. Es. 9, 6. & not. Ier. 33, 2.

℣. 13. i) *attinget arator messorem.* Tanta erit ac tam multiplex prouentuum copia, vt autumnali tempore, cum arare agricola sementemque spargere solet, demetendis frugibus vix dum finis fuerit impositus. Respicitur ad Leu. 26, 5. 4. sed sub typo terrestrium significatur spiritualium bonorum vbertas in N. T. cf. Es. 28, 24. Prou. 20, 4. k) Messis autem in Palæstina incipit a mense *Nisan* s. nostro Aprili. vid. not Ios. 3, 15. l) *& calcans vuas* in torculari. Es. 63, 2. m) *trahentem semen*, i. e. *satorem*, qui semen e linteo extrahit, tractimque in terram spargit. cf. Ps. 126, 5. Sensus: Vindemia (quæ in Palæstina fit mense Augusto aut sub initium Septembris: vid. not. Num. 13, 20.) ad sementem vsque durabit. n) *& stillabunt* montes. Ioel 4, 18. Significatur viniferorum montium summa fertilitas; vt alibi per terram *fluentem melle & lacte*, pecoris & apum copia, omniumque rerum vbertas. Ex. 3, 8. &c. o) *mustum* (5) Ioel 1, 5. c. 4, 18. cf. rad. Mal. 3, 21. p) *liquescent*, sc. copia musti & lactis, Ioel 4, 18 i. e. omnia plena erunt musto & lacte. Hithp. (3) Nah. 1, 5. Ps. 107, 26.

℣. 14. q) Cf. Ier. 30, 18. Ps. 126, 1. r) cf. Rom. 11, 26. s) Es. 58, 12. t) vid. Es. 54, 3. u) Es. 65, 21. 22. cf. contrar. supra c. 5, 11. Deut. 28, 30. Zeph. 1, 13. x) Ier. 31, 5. Ez. 28, 26. Hos. 2, 17. y) cf. Es. 61, 8. & conf. supra c. 5, 11. Deut. 28, 30. z) Es. 65, 21.

℣. 15. a) Et firmis sedibus *plantabo eos.* 2 Sam. 7, 10. Ier. 24, 6. b) *euellentur* per deportationes & exilia. cf. Ier. 24, 6. c. 42, 10. & contr. c. 12, 14. 15. c. 48, 4. 2 Par. 7, 20. c) Sigillum promissionis, vt v. 12. coll. Num. 23, 19. Ps. 33, 9. &c. d) *Deus tuus*, sc. o Israel! Apostrophe.

℣. 11. והריסתיו *plene* 1. 2. contra *Mas. Erff.*

LIBER OBADIAE,

Hebr.

עובדיה

ARgumentum huius prophetiæ eſt I. *Comminatorium* contra Idumæos, quibus, tum propter faſtum, tum propter illatas Iſraelitico populo iniurias totale excidium prædicit v. 1-16. II. *Euangelicum pro* Iſraele, cui non modo reſtitutionem, ſed ampliationem quoque hereditatis, ac ereptionem tempore N. T. pollicetur. *Pro ſcopo* habet, Iſraelitas ſolari atque ad ſpem futuræ liberationis erigere, Idumæos vero, ſi fieri poſſit, ad pœnitentiam ac meliorem mentem reuocare. Paruus Propheta, vt *Hieron.* ait, verſuum ſupputatione, non ſenſuum. Quippe ſub typo *Iſraelis* Eccleſiæ ſalutem, ſub typo *Edomi* Antichriſti excidium ſimul figurauit.

CAP. I.
הפטרת וישלח
קמץ בז"ק

1 חָזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֶאֱדוֹם
שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם
2 שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה׃ הִנֵּה קָטֹן
3 נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד׃ זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ
שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי
4 אָרֶץ׃ אִם־תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים

fam, quæ vero Ieremiæ & Ezechielis tempore demum contigit. Quidam conferunt

שים Eeee 4 עד ד

1 Par. 34, 12. *c*) Et tamen mox pluraliter ſuo populique ſui nomine dicit: *Nuncium audiuimus* &c. Nimirum docet Propheta, quidquid dicat, non humana voluntate, ſed Dei adflatum Spiritu ſeſe dicere, ſiue id ſub ſua ſuorumque, ſiue ipſius Domini perſona proferat. cf. 2 Petr. 1, 21. *d*) De *Idumæis* videſis not. Eſ. 21, 11. & Amos 1, 11. Præterea cf. vaticinia parallela Ez. 25, 12. ſeqq. & c. 35. maxime vero Ier. 49, 14. ſeqq. quocum ita fere concinit noſter, vt Mich. 4, 1. ſeqq. cum Eſ. 2, 2. ſeqq. Ier. 48. cum Eſ. 15. & 16. Ier. 48, 46. 47. cum Num. 21, 27. ſeqq. & in N. T. Epiſtola Iudæ cum altera Petri. Eſt igitur hæc repetitio atque aliquibus in locis amplificatio vaticinii Ieremiani contra Idumæos. *e*) *nuncium*, nobis quidem lætum, ſed Idumæis infauſtum. Prou. 15, 30. Dan. 11, 44. *f*) pro quo eſt Sing. *audiui* Ier. 49, 14. Nimirum loquitur hic quidem Propheta, ſed ita, vt populum ſuum, in cuius ſolatium ſcribit, vel ſaltem reliquos Dei Prophetas, qui contra Edomum vaticinati, ſimul loquentes inducat. *Audiuerant* autem per reuelationem diuinam. *g*) adeoque non vanus rumor eſt, quem audiuimus, ſed veriſſimus, quia *a Domino* audiuimus. cf. not. Eſ. 21, 10. *h*) *Nimirum legatus.* Sequitur illius nuncii ſumma: adeoque ו explicatiuum eſt. Nomen cf. Eſ. 18, 2. Prou. 13, 17. Rad. Ar. *iuit, profectus eſt*, cf. Ioſ. 9, 4. *i*) *ad* vel *inter gentes* iam *miſſus eſt* in prouidentia diuina, ac ſuo tempore etiam *mittetur* certiſſime. Hypotypoſis prophetica, qua rem futuram ſiſtit velut iam præſentem, notandæ certitudinis cauſa. Mittet autem gens vna ad aliam ad ineundam contra Idumæos belli ſocietatem. cf. Prou. 17, 11. *k*) ſc. *vt dicant* eis (ſubintell. לֵאמֹר, vt Eſ. 14, 8. &c.) mittentium nomine: *ſurgite* & *ſurgamus* vna. Ion. *paremus nos.* Iud. 7, 15. Ier. 6, 5. At Schm. *vt ſtemus* contra. ſic cf. Am. 7, 9. Pſ. 27, 3. *l*) *contra eam*, ſc. Idumæam: ad quam vero mox loquitur in Maſc. v. 2. ſeqq. reſpectu habito ad populum. *m*) *ad bellum* ei inferendum. Eſ. 7, 1. Zach. 14, 1. ℣. 2. *n*) *Ecce*, inquit, Dominus in propria ſua perſona, cuius nuncium Propheta ſuo Iudæorumque nomine modo recitauerat v. 1. *o*) Amos 7, 2. 5. *p*) *Hieronymus* cum v. 3. ita connectit: Cum minimus ſis inter omnes in circuitu nationes, & ad comparationem gentium ceterarum paruus in numero, vltra vires erigeris ſuperbia. Vid. not. ad Ier. 49, 15. Alii tamen, vt ibidem notauimus, prophetice: *minimum te facturus ſum.* ita cf. Ez. 35, 3. *q*) *contemtus.* Ier. 49, 15. Pſ. 22, 7. ℣. 3. *r*) Sed vel Etenim *ſuperbia cordis tui.* Ier. 49, 16. 1 Sam. 17, 28. *s*) *decepit te*, h. e. temere inflauit, atque ad vanam roboris præſumtionem erexit. v. 7. Gen. 3, 13. At LXX. & Vulg. *extulit te.* quaſi legiſſent per *Sin:* quomodo tamen in Hiphil alibi nuſpiam reperitur. *t*) vtpote *habitantem.* Iod paragog. vt Mich. 7, 14. Ion. *quippe qui ſimilis aquilæ in ſcopulis petrarum commoranti.* cf. Iob. 39, 28. & not. ad Ier. 49, 16. *u*) *in fiſſuris* (ג) vid. not. ibid. *x*) Incolebant enim Idumæi Arabiam petræam. cf. Eſ. 42, 11. *y*) *in celſo habitationis ſuæ.* in quo ſe propter ſitum loci ſupra omnem caſum reputat. Ier. 49, 16. cf. Eſ. 33, 16. Pertinet huc, quod *Hieron.* ad v. 5. notat: *Omnis auſtralis regio Idumæorum de Eleutheropoli vsque Petram & Hailam, in ſpecubus habitatiunculas habet, & propter nimios calores ſolis, quia meridiana prouincia eſt, ſubterraneis tuguriis vtitur. Ea, vt tutiores eſſent latebræ, in altiſſimis petris excauarunt.* *z*) *quis me deſcendere coget*, deturbabit in *terram*. Interrogatio rei impoſſibilitatem præſumens. cf. Eſ. 10, 13. ℣. 4. *a*) *Licet* enim. Am. 9, 2. 3. Exponit iam, quo pacto futurum ſit, vt ſe ſua opinione turpiter deceptum ſentiat Edom. *b*) *exaltaueris*, h. e. in alto conſtruxeris, ſc. *nidum tuum*, vti mox ſequitur; coll. Ier. 49, 16. *c*) cf. not. Ier. 49, 16. & Iob. 39, 27. *d*) cf. Eſ. 14, 13. Hyperbole.

V. 1. *a*) *Viſio* prophetica Eſ. 1, 1. Titulus & inſcriptio vaticinii. *b*) *Obadia*, q. d. *cultoris Domini*. De Patria, genere ac tempore eius omnino tacet Scriptura; neque nos certi quidquam habemus. Talmudiſtæ, quos *Abendana* in Spicil. ad *M. I.* laudat, opinantur; eundem hunc Obadiam eſſe, qui palatio præfectus in aula Achabi fuerit, ac centum Dei prophetas contra improbas Iſabellæ machinationes occultauerit 1 Reg. 18, 3. ſeqq. Addunt, fuiſſe eum Idumæum, ſed proſelytum factum: quo pacto, contra ſuam ipſius gentem prophetaſſet. Verum ſi propheta noſter is fuiſſet, quomodo ei peperciſſet Iſabella, quæ prophetas Dei exſtirpatum ibat? ibid. v. 4. Contra ſi ab argumenti ac ſtili paritate licet ad ætatem concludere, probandus eſt vtique *Tarnouius* aliique, qui *Obadiam* Ieremiæ coæuum faciunt, tum quod vterque iisdem fere verbis, tantum leuiter immutato ordine, contra Edumæos prophetet, tum quod Obadias eiusmodi criminatis obiiciat, quæ tum perpetrata videntur, cum Hieroſolyma caperetur: e. g. Obad. v. 12. coll. Thr. 4, 21. ibidemque notatis; ſicut & v. 20. captiuitatis Hieroſolymæ mentionem facit expresſam,

---

OBAD. ℣. 1. מֵאֵת יְהוָה ſic 2. 3. 5.

שים קנך משם אורידך נאם־יהוה : אם־גנבים ה
באו־לך אם־שודדי לילה איך נדמיתה הלוא יגנבו
דים אם־בצרים באו לך הלוא ישאירו עללות :
6 איך נחפשו עשו נבעו מצפניו : עד־הגבול שלחוך
7 כל אנשי בריתך השיאוך יכלו לך אנשי שלמך
לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו : הלוא ביום 8
ההוא נאם־יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה
מהר עשו : וחתו גבוריך תימן למען יכרת־איש מהר 9
עשו מקטל : מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת 10
לעולם : ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו 11
ונכרים באו שערו ועל־ירושלם ידו גורל גם־אתה
כאחד מהם : ואל־תרא ביום־אחיך ביום נכרו ואל־ 12
תשמח לבני־יהודה ביום אבדם ואל־תגדל פיך ביום
צרה

o) ponendo sc. ponas; quod tamen facere nunquam poteris. Similis ellipsis Num. 24, 21. f) nidum tuum. Ion. habitaculum tuum. Tropus ab aquila continuatur. cf. ibid. & Hab. 2, 9. g) adeoque possibile facturus sum, quod tibi quidem videbatur impossibile fore v. 3. cf. Am. 9, 2. 3. h) vid. not. Ez. 11, 8. Am. 3, 13.

℣. 5. i) Si. vid. not. Ier. 49, 9. k) Iob. 21, 14. *Hieronymus*: Hoc est, si *fures* & latrones, qui de nocte domos suffodere consueuerunt, & rapere, quæ in domibus sunt, introissent ad te, & absconditi tenebris circumissent domus tuæ angulos; vtique hoc tulissent, quod sibi putabant sufficere, & aliquid in ædibus tuis, vel per satietatem, vel per ignorantiam reliquissent. Si *vindemiatores* introissent vineam tuam, & eam vel hostiliter vastare, vel a te conducti demetere cuperent; quamuis diligens eorum fuisset vindemia, tamen racemos vitibus foliisque celatos, inter palmites reliquissent. Sed omnia hostes, qui ad te Domino iubente venerunt (significat a. Babylonios & exercitum Nabuchodonosor) inuestigauerunt &c. vid not. Ier. 49, 9. l) *qui deuastant noctu*. Es. 15, 1. Est mixtura sermonis proprii cum improprio: qualem Ier. 49, 9. in voce השחיתו obseruauimus. m) Difficile comma. Placet nobis, esse parentheticam exclamationem (S. *quomodo excisus eris? seu o quantopere exscinderis!*) Ita igitur exaggerat איך, vt v. 6. & verbum נדמה significationem *exscindendi* mutuatur ex cognato דום vel דמם, *silere*, quod sæpe est *exscindi*, vt Ef. 15, 1. Hos. 4, 5. qui, qui exscinduntur aut pereunt, perpetuo inuoluuntur silentio Ps. 94, 17. Ps. 115, 17. At Vulg. *quomodo conticuisses?* Syr. *quomodo siluisti?* & Ion. *quomodo dormiuisti, donec furati sunt* &c. Et hi

hi quidem ex cognato דמים *siluit* Ps. 4, 7. Alii: *quomodo comparatus fores?* a דמה *similis fuit*. n) *furaturi essent sufficientiam suam?* vid. not. Ier. 49, 9. & quæ modo ex *Hieron*. dedimus, o) *vindemiatores*. Ion. *raptores ad instar vindemiatorum*. ibid. p) saltem *racemos* Iud. 8, 2. Es. 17, 6. c. 24, 13. Mich. 7, 1. *Racemi*, vocantur a

שעריו קרי

quidquid post maximam partem bonorum hominumue vel expilatam vel occisam superstes est. ℣. 6. q) Verum *quomodo peruestigati sunt*. Tanta fuit hostium in eruendis Idumæis eorumque bonis diligentia, vt nec racemos vllos aut reliquias eis superesse siuerint v. 5. 1 Reg. 20, 6. cf. Am. 5, 3. r) h. e. *Idumæi*, Esaui posteri. Ier. 49, 8. 10. s) *perquisita sunt*. Es. 21, 12. t) *latibula eius*, quo refugerant (1) Al. *occulti thesauri eius*. Sed *locum* potius, quam *rem*, notari, cum forma nominis docet, (quæ vt plurimum localia format) tum parallelismus Ier. 49, 10. vbi est מסתריו. ℣. 7. u) *Vsque ad terminum prosequuti sunt te*, quasi iunctis viribus hosti obuiam ituri essent, illinc tamen mox regressuri, atque ita te hostibus permissuri. cf. Gen. 18, 16. & c. 12, 20. vbi LXX. reddunt per συμπροπέμπειν. At Ion. *Ex termino tuo migrare te fecerunt*. Nam & *eiicere* est שלח, coll. Gen. 3, 23. Ps. 44, 3. q. d. caussa moralis tuæ migrationis fuerunt, quippe infelicis belli suasores ac perfidi fœderati. *Hieronymus*: Veniente Nabuchodonosor --omnes qui ante erant fœderati Edom, --reliquerunt eum, & iuncti hostibus contra insidias tetenderunt. Sed & de Babyloniis ipsis effectiue forsan intelligi posset, quorum socii fuerunt Idumæi in exscindenda Hierosolyma. x) *fœderati tui*. Gen. 14, 13. y) v. 3. z) *præualuerunt tibi*, sc. consiliis suis vel fraudulentis, vel saltem infaustis. a) vid. Ier. 38, 22. b) Difficile comma. S. *panem tuum ponent vulnus sub te*; Nold. p. 770. *vlcus in te* Cocc. ita: *Panem tuum ponunt fœditatem*, quæ est *subter te*; h. e. stercus tuum. q. d. Cogunt te tua vorare excrementa, propter extremam tibi penuriam in obsessis ab hoste vrbibus vel exilio. cf. 2 Reg. 18, 27. Sed non fauent accentus, sec. quos vertendum videtur: *panem* s. *pro pane tuo ponent fœditatem subter te*, in qua tu saucius vel captiuus iacebis. At Vulg. *qui comedunt tecum*. Ion. *vescentes de mensa tua*, quasi ex præced. repetendum esset אנשי; quo cum & Syr. (quanquam contra accentus) plane connexuit, *viri pacis ac panis tui* &c. cf. Ps. 41, 10. Dan. 11, 26. c) *fœditatem* (4) Ier. 30, 13. a זור *exterari, naustare*; Ar. זר *fastidiuit, abhorruit*. vnde & *vulnus* purulentum ac tetrum notat Hos. 5, 13. quod nauseam intuentibus parit. At LXX. Syr. Ar. & Vulg. non etymon, sed tropum respicientes, pro *vulnere* habent *insidias*. & Ion. *offendiculum*. d) quia si fuisset in eo tanta perspicacia & *prudentia*, quantam iactat, imponi sibi tantopere vix passus fuisset. v. 8. Deut. 32, 28. cf. Prou. 21, 30. e) *in eo* sc. Esauo s. Idumæis v. 6. ℣. 8. f) Emphatica interrogatio, q. d. incredibile visum fuerit Edomo, quod sapientiam ei negaui, ita vt dicat forte: Quorsum igitur & quo pacto absconderit decantata illa sapientia nostra? cf. Ier. 49, 7. cum not. Sed Resp. *Nonne* &c. g) v. 4. h) *tum perdam*. Aliis hoc ו est conuersiuum, non significatiuum, vt Gen. 3, 5. c. 22, 4. Aut subintell. *fiet* vt perdam. i) cf. Es. 29, 14. Ier. 49, 7. 1 Cor. 1, 19. k) Ion. *omnemque virum, in quo est prudentia*. v. 7. l) h. e. ex Idumæa, quæ montana regio erat. v. 9. 19. 21. ℣. 9. m) *Et consternati fient*, s. *angentur*. Ier. 46, 5. c. 50, 36. n) Am. 1, 12. vid. not. Ier. 49, 7. o) *propterea*. subintellige אשר *vt*. Notat a. hic non tam finem, quam euentum. q. d. Ex qua consternatione certissime eueniet, *vt exscindatur*. cf. Hos. 8, 4. p) *Ion*. addit: *in quo robur est*. q) vid. not. v. 8. r) *ob cædem* s. *occisionem* (1) qua hostes tui in te sæuient; vel qua tu sæuisti in fratrem tuum Iacobum v. 10. cf. Rad. Ieb. 13, 15. ℣. 10. s) *Propter iniuriam fratri tuo a te illatam* Ioel. 4, 19. Incipit iam Propheta cum supplicio ipso Idumæorum præcipuam eius caussam connectere, quæ fuit sæuities erga cognatos Israelitas. vid. not. Es. 21, 11. & Am. 1, 11. t) vid. not. Am. 1, 11. *Iacob* perinde, ac supra v. 6. *Esau*, posteros potius, quam personas vtriusq; denotat. Fratrem vero vocat, vt augeat impietatis ac sceleris, in eum commissi, magnitudinem. u) teget (obruet) te *pudor* (4) Mich. 7, 10. cf. Ps. 44, 16. Ps. 69, 8. Obuelatio faciei erat pudoris & ignominiæ. Ier. 14, 3. Esth. 6, 12. hinc forte hæc phrasis nata. x) *tandemque exscinderis* v. 9. y) nec forte ad breue tempus, sed *in æternum*. Ier. 49, 13. Mal. 1, 3. ℣. 11. z) Cohæret cum initio v. 10. q. d. Iniuriam vero, quam allegaui, intulisti Iacobo *die*. a) *quo stetisti eminus*, malum non sine voluptate inspiciens, tantum abest, vt opem fratri tulisses 2 Reg. 4, 25. vel: *ex aduerso*, i. e. contra Iacobum Chaldaicæ immanitatis socius. 2 Sam. 18, 13. b) *quo captiuarunt*. Num. 21, 1. Es. 14, 2. c) barbaræ gentes, Babylonii. Es. 1, 7. d) *exercitum* vel *opes ipsius*. v. 13. e) *cumque exteri*. Thr. 5, 2. f) hostiliter expugnatas. v. 13. Es. 13, 2. Ps. 79, 1. g) tanquam super diuidendo spolio. Fut. Pi. pro ידדו *ieiaddu*. Ioel. 4, 3. a ידה Ier. 50, 14. similis contractio fit Nah. 1, 4. Thren. 3, 33. h) licet frater esses v. 10. fuisti *sicut vnus ex illis*. non melior fuisti quam peregrini. cf. v. 13. Ez. 27, 12. Ceterum narrat de re futura velut iam esset præterita coll. v. 12. ℣. 12. i) Addit *dehortationem*, quæ vero caussam excidii, quod comminatus Edomo fuerat, simul exponit *Ne vero videas*, sc. cum gaudio, coll. Ps. 54, 9. q. d. Si supplicium hoc declinare velles, non deberes videre &c. Hinc Ion. *Et* (repete comminationem ex v. 10.) *quod vidisti*. Sic & Ier. 49, 11. crudelitas & ἐπιχαιρεκακία Idumæis per modum imperatiuum exprobratur. k) *diem* exitii, vt sequitur hic & v. 13. cf. Ps. 137, 7. Sic *tempus* Ier. 27, 7. l) vid not. v. 10. m) *alienationis eius* (1) cum Deus eum propter peccata ipsius in manus alienas tradidisset, neq; agnoscere amplius eq. suum atque ab hostibus vindicare vellet. cf. 1 Sam. 23, 7. Iob. 31, 3. it. Iud. 2, 14. c. 3, 8. Est vel Nomen vel Infinit. Kal. n) Ez. 25, 6. c. 35, 15. Mich. 7, 8. Thr. 4, 21. o) Ion. *& quod multiplicasti loqui pragrandia*. LXX. μὴ μεγαλοῤῥημονήσῃς. cf. Ez. 35, 13. Zeph. 2, 8. Dan. 7, 8. 20. p) v. 14. Ps. 20, 2.

℣. 5. הלוא ישאירו sic 1. 2. 5. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. ℣. 11. עמדך Mem sine Meth. 3. 11. 12. 15. 16. 23 sic su. 5. contra notam ׳ in marg. i. כך נקד במכלול במקרא תרגום ומכל כרם נקד עמדך

צָרָה׃ אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא 13
גַם־אַתָּה בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם
14 אֵידוֹ׃ וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו
טו וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה׃ כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־
כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב
16 בְּרֹאשֶׁךָ׃ כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־
17 הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ׃ וּבְהַר צִיּוֹן
תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת
18 מוֹרָשֵׁיהֶם׃ וְהָיָה בֵית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה
וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד
19 לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃ וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו

וְהַשְּׁפֵלָה Eeee 5 עד ה

ⱴ. 13. q) sicut hostes v. 10. r) quo nomine speciatim Hierosolyma venit Mich. 1, 9. s) die exitii illorum. Deut. 32, 35. Ier. 18, 17. Ez. 35, 5. cf. Prov. 17, 5. t) vid. v. 12. u) vid. v. 11. x) neque emittas manum tuam praedatoriam Est. 9, 10. 15. 16. Ex. 22, 7. 10. quomodo Ion. & quod extendisti manum tuam. cf. Thr. 1, 10. Sic foret pro תִּשְׁלַחְנָה, cum He paragog. & Nun epenthetico: cuiusmodi epenthesis est in יִשְׁנֵנִי Deut. 29, 14. וְקָבְנוֹ Num. 23, 13. Immo Iud. 5, 26. simplicissimum est, תִּשְׁלַחְנָה itidem accipi pro Fem. תִּשְׁלַח mittebat, extendebat, cum נָה paragogico, non afformativo; item תִּקְרֶאנָה Ex. 1, 10. pro תִּקְרֶה. At Sam. mittant se manus tuae reciproce. Al. mittatis manus. y) in vel ad diripiendas opes eius. v. 11.

ⱴ. 14. z) S. Neque stes super bivio; Cocc. ad compitum, seu viarum divortium (2) Na'h. 3, 1. Rad. divellere Zach. 11, 16. In compitis intercipiebant fugitivos. Al. ad dilacerationem, coll. Ps. 7, 3. & Nah. 3, 1. a) evasores, h. e. fugitivos eius Am. 9, 1. b) neque tradas hostibus. vid. not. Am. 1. 6. 9. c) superstites eius. v. 18. Es. 1, 9. d) v. 12.

ⱴ. 15. e) Quoniam, si scire cupis, quid ab iniuriis fratri inferendis deterrere te debeat. f) Ion. dies venturus a Domino. cf. Es. 13, 6. Zeph. 1, 7. 14. Intelligitur autem dies vindictae. Habet enim Deus, sicut in exhibendis beneficiis, sic in puniendo quoque suas horas & moras. g) Hieronymus: Vniversas quippe nationes usque ad Proponcidem Scythicumque mare, & Ionium vel Aegaeum, & Assyrii Babyloniique tenuerunt. Legamus Herodotum, & Graecas barbarasque historias, & videbimus quomodo sub Babyloniis & Assyriis impletum sit hoc. Haec ille. Quae vero neutiquam excludamus, coll. Ier. 25, 9. seqq. c. 27, 7. seqq. hic tamen Babylonios ipsos maxime comprehendi, inde patet, quia de gentium excidio loquitur i) tanquam supplicio crudelitatis contra populum Dei, eoque z) perpetuo v. 16. quale Babyloniis horumque administris alibi comminantur Prophetae. h) Itaque, sicut. Subsumit ab universali gentium supplicio ad Idumaeorum inprimis supplicium, q. d. Si cunctis gentibus, Deo ac populo ipsius inimicis, suus propediem instat dies, ergo nec tuum supplicium vel differetur diu, vel omittetur omnino; nisi ab immanitate erga fratrem abstinueris. i) vicissim fiet tibi, iustissima talione Ex. 21, 23 cf. Iud. 1, 7. Ier. 50, 15. 29. Ez. 35, 15. k) retributio tua, h. e. id ipsum malum, quod populo meo intulisti. Ps. 137, 8. Thr. 3, 64. l) revertetur in caput tuum Ioel. 4, 4. 7: adeoque fiet, quod proverbio dicitur, ut qui proiicit lapidem in altum, huic lethali ictu recidat in caput, Sir. 27, 25.

ⱴ. 16. m) Declarativum est. Quoniam, ut hoc amplius declarem, quod modo de retributione dixi. n) quemadmodum vos Idumaei cum reliquis gentibus, non sine irreverentia erga sanctissimum Numen meum, potastis, improbas compotatione instituistis, gravemque hoc ipso commisistis culpam. Ion. laetati estis super desolatione montis mei sancti. o) cf. Thr. 1, 10. p) sic vicissim bibent sustinendo poenam. Ion. recte addit: calicem poenae suae. Ier. 25, 15. 26. 28. 29. c. 49, 12. cf. Ez. 23, 33. 34. q) sc. eaedem, de quibus v. 15. & cum illis vos etiam Idumaei. r) bibent, inquam. Reassumitur ex praecedenti tum certitudinis notandae, tum declarationis caussa. s) & deglutient, a לוּעַ (4) Prov. 20, 25. Iob. 6, 3. c. 39, 30. Additur hoc, ut haustus intelligatur non modicus, sed copiosus atque plenarius. cf. Ps. 75, 9. t) fientque gentes quasi nunquam fuissent. Iob. 10, 19. Sir. 44, 9. Adeo namque disperibunt omnino. cf. Es. 41, 11. 12. Ez. 26, 21. Ostendit hic, haustum in praecedentibus notari non proprie dictum, sed metaphoricum ac poenalem.

ⱴ. 17. u) Contra vero in monte Tsion, secus atque in monte Seir v. 9. & ceteris gentibus, in quibus nulla evasio v. 16. x) evasio, i. e. evadentium multitudo Es. 37, 31. 32. Ioel 3, 5. De qua vide, si placet, VVitsii Δεκάφυλον p. 356. seqq. & cf. Ier. 30, 11. c. 46, 28. y) eritque sanctitas, h. e. sancta. Ion. & erunt sancti. Verbum Masc. ratione syntaxeos respicit magis praedicatum, quod sequitur, quam subiectum, evasio, quod femininum est. Aut loco subiecti in casu recto repetendum mons Tsionis. Promissio ipsa tempus N. T. concernit. cf. Es. 6, 13. c. 52, 1. c. 62, 12. Ier. 31, 23. 40. Ioel 4, 17. it. Ex. 19, 6. z) & hereditabunt v. 19. 20. a) Ion. qui sunt de domo Iacobi, adeoque universus Israel, sine exclusione ullius tribus v. 18. Collectivum Nomen iungitur apud Hebraeos Verbo plurali. b) & hereditabunt vicissim--LXX. τοὺς κατακληρονομήσαντας αὐτούς, sic Vulgata, qui se possederant. Ion. paraphrastice: opes populorum, qui eos possederant. Sane post captivitatem tale quid evenit sub Maccabaeis, qui Idumaeam ac Ammonitidem subiugarunt, coll. not. ad Ier. 49, 2. 20. & Es. 21, 11. Zeph. 2, 7. 9 verum ita, ut umbra hoc tantum esset complementi multo maioris atque illustrioris futuri sub regno Christi, in quo gentes universae in hereditatem acceptura erat ecclesia Israelitica, coll. Es. 14, 2. 23. Am. 9, 12. Zach. 2, 13. Verum quia מוֹרָשׁ tum vi, tum forma, locale potius est, quam actoris nomen, coll. Es. 14, 23. Ez. 11, 15. ideo malumus: loca sua hereditaria, a se quondam possessa, ex quibus vero ab hostibus pulsi fuerant. Amplitudo vero & incrementum huius possessionis, anagogice praesertim sub regno Christi, promittitur demum v. 19. seqq.

ⱴ. 18. c) quod elementum obvias quasque materias praesertim aridas, absumit. cf. Zach. 12, 6. d) Am. 5, 6. synecdochice pro toto Israele, in quo primaria quondam illa tribus fuit, ac geminam portionem habuit 1 Ch. 5, 1. Ps. 81, 6. de X. tribubus associati sunt quidem Iudaeis, ex Babylonia revertentibus, aliqui sed pauci: plenitudo earum nuspiam sub V. T. restituta legitur. Ergo & hic potissimus respectus ad N. T. est cf. not. Ier. 30, 4. e) flamma, cf. Es. 10, 17. f) contra vero domus Esavi, Idumaei horumque similes, coll. v. 19. & Ioel 4, 19. ad quem locum Guitl. Theol. Proph. p. 719. notat: Post bellum Romanum contra Iudaeos gestum, Idumaei cessarunt esse singularis populus. Igitur quia nullus superest populus Idumaeus his temporibus, oportet, alius intelligatur Idumaeo similis. Maius in Oecon. p. 1023. Non diffitetur, inquit Abarbanel, in N. T. sive futuris temporibus plene hoc adimplendum --- in eo autem errat, quod Christianos omnes posteros Edomi vocat, & exstirpandos penitus somniat. Si de Antichristo, cuius typus Esau fuit, id intellexisset, verius dixisset, & convenienter Scripturae Veteris ac N. T. ut saepius indicavimus. e singula sive verba sive commata explicare hic attinet. Finit in regno Christi, & finis Prophetiae initium & medium eius simul declarat g) velut stipula, quae ignem facile concipit & cito absumitur. Ex. 15, 7. Nah. 1, 10. Mal. 3, 19. h) & ardebunt in ipsis, dom. Iacobi & Iosephi, velut ignis in stipula Ez 24, 10. i Zach. 12, 6. cf. Ez 25, 14. & not. Es. 21, 11. k) Haec autem omnia fient, quia Dominus locutus est, & illius iussis fecisse et. Hieron. cf. Ioel 4, 8. Ion. decrevit.

ⱴ. 19. l) Vulg. qui ad austrum sunt; LXX. οἱ ἐν Ναγέβ proinde quod sequitur, in Accusativo verterunt: montem Esavi. Et sic iidem proximo membro: & qui in campestribus &c. Sed malumus ita: Et possidebunt (dom. Iacobi v. 18.) australem Iudaeae partem cum contermina Idumaea seu monte Esavi. Declaratur nimirum, quod v. 17. de recuperandis ab Israele hereditariis locis dictum; simul tamen amplificatio terrae, sicut verbis Ier. 31, 39. 40. ultra prisces ipsius terminos, promittitur. De qua si Maccabaeorum tempora spectentur). vid. Iosephus Lib. 13. c. 23. Sin complementum in regno Christi respicias; cf. Es. 26, 15. c. 33, 17. Ps. 22, 8. item Zach. 10. 12. & Es. 49, 20. Ceterum נֶגֶב velut proprio nomine dicebatur illa Iudaeae pars, quae Idumaeam versus ac meridiem vergebat, Num. 13, 17. Deut. 34, 3. Ios. 15, 21. c. 10, 40. &c. (22) v. 8. 21.

ⱴ. 16. Pro תָּמִיד hab. 1. סָבִיב circumquaque. Sic fu. 2. & sic in marg. 6. 9. Sed Criticus in marg. 1. hanc variationem ita castigat: בספרים ישנים במקרא תרגום מיכל משרה ויעקב כרים מרחקים סביב וכותבים תמיד ⱴ. 18. קַשׁ per Kam. 2. 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5.

והשפלה את־פלשתים וירשו את־שדה אפרים ואת
שדה שמרון ובנימן את־הגלעד : וגלת החל־הזה כ
לבני ישראל אשר־כנענים עד־צרפת וגלת ירושלם
21 אשר בספרד ירשו את ערי הנגב : ועלו מושעים
בהר ציון לשפט את־הר עשו והיתה ליהוה
המלוכה :

ויהי

n) *& partem Iudææ declinem s. campestrem*, vicinam Philistæis, quia ad occasum vergebat Ios. 15, 33. At LXX. per Nominatiu. (vid. iam iã notata ad הנגב) οἱ ἐν σεφηλᾶ. cf. 1 Macc. 12, 38. o) *cum contigua terra Philistæorum.* cf. Zeph. 2, 7. Sic *Chaldæi* Ier. 50, 10. *Ammonitæ* Ez. 25, 5. 10. pro Chaldæorum & Ammonitarum terra. p) *& Beniaminem* (terram Beniaminit.) *cum Gileaditide.* Num. 32, 1. Zach. 10, 10. Docet hoc vltimum membrum, quomodo priora huiusdem commatis exponi debeant, videlicet הנגב & השפלה in Accusatiuo, particula את vero vt societatis nota. Nusquam enim Beniaminitæ leguntur Gileaditidem tenuisse.

℣. 20. q) *Deportati, inquam*, Ier. 24, 5. Versiculus hic non parum difficultatis habet ratione tum vocabulorum, tum sensus. Quantum ad posterius, nos ductu accentuum eum diuidimus in duas partes; quarum prior, Atnacho terminata, exponit *Subiectum* propositionis, posterior, cum Silluko exiens, *Prædicatum*. Subiectum est: *Et deportata copia ista filiorum Israel, qui dispersi sunt inter Cana-* *Cananæos Sareptam vsque, & deportati Hierosolymæ, qui sunt in Sepharad.* Prædicatum est: *hereditario iure possidebunt vrbes austri.* Hoc ipsum iam dixerat עד כאן quidem Propheta v. 19. hic vero repetit maioris certitudinis caussa, cum vberiore declaratione subiecti. vnde ו præfixum ab initio versus æquipollet nostro *inquam*. Alii ita: *Et deportata copia ista Israelitarum* possidebunt *quod* fuit *Cananæorum Sareptam vsque; & deportati Hierosol. id quod est in Sepharad possidebunt cum ciuitatibus australibus*, Sed hi contra accentus. Iam ad reliqua vocabula! r) LXX. καὶ τῆς μετοικεσίας ἡ ἀρχὴ αὕτη. quasi esset a חלל Infinit. Hiphil, nominaliter sumtus pro *initio* adeoque ה characteristicum, non præfixum. Sed obstat, quod sequens הזה etiam in præced. Nomine requirat ה præfixum: quale proin oportet hoc sit. Rectius igitur redditur *turba huius* vel *copiarum*. quomodo etiam 2 Reg. 18, 17. Es. 36, 2. est חיל per *Tsere* in statu absoluto. Defectiue scriptum, *antemurale* quidem alias significat, 2 Sam. 20, 1. 1 Reg. 21, 2. 3. sed sicut hæc ipsa notio etiam חיל plene scripto adhæret Ps. 48, 14. Ps. 122, 7. quidni vicissim חל *copias* quoque significare possit, perinde ac חק pro חיק *sinum* Prou. 17, 23. Præcedenti גלות iunctum notat *copias* vel *multitudinem deportatam*, simili fere constructione ac *viriditas herba* pro *herba viridi* Gen. 1, 30. s) *filiorum Israelis.* proprie: quæ est *filiis Israelis*, subintellecto אשר, vt Ps. 116, 15. 2 Par. 16, 11. t) *qui* sunt inter *Cananæos*, sc. גולים exules vel dispersi. Ellipsis præfixi ב, quod vero ex sequenti בספרד facile intelligitur supplendum. Sunt a. hi boreales Cananæi, ab Israelitis nunquam subacti. u) *Sareptam vsque*, quæ 1 Reg. 17, 9. & Luc. 4, 26. *Sidoniis* attribuitur, non distinctionis, sed explicationis gratia. nam quod Iudæi hanc aliam ab illa faciunt, fundamento caret. De hac *Iosephus*, Notum est oppidum, inquit, *in finibus Cananæorum, medio inter Tyrum & Sidonem interuallo.* Antiq. lib. VII. c. 7. x) Ier. 40, 1. y) Vulg. in *Bosphoro*. Sed eo quidem Hierosolymitani nusquam leguntur a Nebuchadnezare abducti. Syr. *in Hispania.* Et sic vulgus Iudæorum ex Chaldæo, qui habet באספמיא. Vtrumque enim regnum *Hispanicum* æque ac *Francicum* ex male intellecto hoc vaticinio, sub suo sibi Messia spondent. Cordatiores pro Babyloniæ vel imperii Babylonici parte habent, licet ex Geographia non definiuerint. Nuper vero *Cl. Hardtius* singulari libello probandum suscepit, *Sippharam* esse, Mesopotamiæ oppidum, prope *Neardam*, vbi Euphrates in vastos secatur alueos, quorum hic ad Orientem, Seleuciam in Tigridem abit, iste ad Austrum Babelem petit, teste *Ptolemæo* Geographo. Σιππαρηνῶν πόλις Abydeni apud *Euseb.* Præp. Euang. l. 9. c. 41. f. 457. *Borsippa* Strabonis & Plinii, in qua captiuos Iudæos Talmudistæ deplorant *Sanhedr.* f. 109. col. 1. z) vid. v. 17. 19.

℣. 21. a) Adscendent etiam *Saluatores.* per quos M. I. intelligit *Messiam & socios eius.* Sic Ier. 23, 4. *pastores* de Christo quidem inprimis, sed de Apostolis quoque ipsius ac bonis principibus pluraliter. In V. T. Iudices erant Saluatores typici Iud. 3, 9. 15. Neh. 9, 27. Huiusmodi & Maccabæi fuerunt vtique, coll. not. ad v. 17. & 19. Hic tamen Christus respicitur maxime, & quidem vt gloriosus Rex ac hostium triumphator, quia sequitur: *& erit DOMINO regnum.* b) iudiciis pœnalibus ac vindictæ. 1 Sam. 3, 13. Ps. 94, 2. Apoc. 19, 2. c) v. 8. 9. 19. Vid. supra v. 18. not. ex *Gurtlero & Maio.* d) *Atque sic fiet DOMINO regnum*, deuictis omnibus hostibus manifestandum in gloria Amen! Ps. 22, 29. Dan. 7, 27. Apoc. 11, 15. c. 12, 10. cf. Ps. 93, 1. Ps. 97, 1. Ps. 99, 1.

℣. 20. החל sic per *Mun.* 1. 2. 3. fu. 5. בספרד per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 12. 14. 17. 18. 20. 22. 23. 24. & *Ber.* contra *Mas.* 2. & 3. *Erff.* it. *M. I.* & *Ind. Bas.* f. 761. a. ℣. 21. מושעים *defect.* 5. 6. 9. 20. sic se. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *impr.*

IN IONAE VATICINIVM

PRAEFATIO.

IONA, (quod illat nomen *Columbæ* est apud Hebræos; cf. Matth. 10, 16. Cant. 6, 9.) *Amitthai* filius c. 1, 1. Esaiæ, Hoseæ, Amoso ac Michæ coæuus, immo antiquior omnibus Prophetis, quos minores vocamus, oriundus fuit e *Gath Chepher*, loco Galilææ in tribu *Zabulonis* Ios. 19, 13. inter *Tiberiadem* & *Sephorim*, teste Hieronymo: *typus* maximi illius Prophetæ *Iesu Christi*, e confini oppido Galilææ post aliquot secula (800. circiter annos) præter Pharisæorum sententiam Ioh. 7, 52. proditurι. Ioh. 1, 46. 47. *Prophetauit* primum *Israelitis* sub initiis Ierobeami II. vel potius extremis Ioasi, patris eius, temporibus, prænunciauitque lætam eorum liberationem ex potestate *Syrorum*: prout vaticinii istius complementum memoratur 2 Reg. 14, 25. Postea, cum crescentibus Israelitarum peccatis, sub *Phule* 2 Reg. 15, 19. vel *Tiglath-Pilesere* 2 Reg. 15, 29. nimis insolescerent *Assyrii*, ad regiam eorum *Niniuen* a Deo fuit ablegatus. cf. not. 2 Reg. 15, 20. Declinauit autem noster primam illam Dei vocationem, in alia potius omnia aufugiturus, quam molestissimum illud munus vt in se susciperet: cum ex amore gentis suæ, quam Assyrii grauissime adflixerunt 2 Reg. 15, 29. 1 Par. 5, 26. & tandem pessumdederunt 2 Reg. 17. tum metu periculi, ne amplissimæ vrbis interitum hostibus prædicens, crudeliter ab iisdem exciperetur, vel etiam pro mendace ab Israelitis haberetur, si resipiscentibus Nineuitis Deus ignosceret; odiumque suorum incurreret. vid. c. 4, 2. & not. c. 1, 3. cf. etiam *Petri, filii Ionæ*, tergiuersationem. Act. 10, 14. 20. 28. &c. Sed postquam in mare præcipitatus, & in ventre piscis *tribus diebus ac noctibus* mirabiliter conseruatus, atque post ardentes preces, (quas ipse exposuit c. 2.) præter omnium hominum spem & expectationem, tq. illustrissimus typus & manifesta præfiguratio mortis ac resurrectionis Christi, gentibus pœnitentiam daturi & prædicaturi Matth. 12, 40. viuus in terram rediisset, iterum missus a Deo, ad Nineuitas abiit, iisque exitium prædixit c. 3, 4. Qui tn. acta pœnitentia misericordiam consecuti sunt c. 3, 10. grauiter quidem dolente Iona, quod prædictio non impleretur c. 4, 1. 2. 3. sed, & verbo & typo, de gratia Nineuitis exhibita, rectius a Deo instructo c. 4, 4. seqq. Simile argumentum post *quadraginta*

Iona 1. ætas, patria;
2. Vaticinium contra Syros,
contra Assyrios s. Nineuitas;
3. Fuga
4. Pœna,
5. Preces,
6. Obsequium &c.
7. Parallelum vaticinium Nahumi.

sa vel plures etiam *annos*, non tamen præsens, vt noster, sed scripto vaticinio *Nahum* tractauit; quod temporibus *Iosiæ*, vt vult *Hieronymus*, vel sec. *Abarb.* calculum ad Ionæ c. 3. fol. 259. aliasque rationes, *sub initiis Nebucadnezaris* & tempore *Zedekiæ*, complementum suum in euersa Niniue habuit. *Ex quo intelligimus* (verba sunt *Hieronymi* in prooemio ad hunc librum) *primo tempore ad Ionæ prædicationem, acta pœnitentia, Nineuitas veniam consecutos; postea vero in pristinis vitiis perseuerantes, Dei in se prouocasse sententiam.*

8. *Partes libri,* & 9. *Usus.*

Partes libri duæ sunt: I. *Prior* Ionæ *vocatio*, quam renuit; vbi reluctantis punitio c. 1. & supplicantis viuificatio c. 2. II. *Altera* Ionæ *vocatio*, cui paruit; vbi pœnitentium Nineuitarum conseruatio c. 3. & Ionæ temere indignantis conuictio. c. 4. Notari vero ex hoc libro quam maxime meretur summa Dei φιλανθρωπία, & prouidentia eius circa res humanas Sap. 14, 3. coll. Ier. 12, 14. 15. 16. Rom. 3, 29. 1 Tim. 2, 4. c. 4, 10. quamque iustus ille sit in omnibus viis, & sanctus s. benignus in omnibus operibus suis Ps. 145, 17. item, quomodo in humana infirmitate seruorum suorum virtus Dei perficiatur 2 Cor. 12, 9. Ita Ionas, mirabilis vtique vir, in signum & portentum est in Israele & in gentibus, cum antitypo & Domino suo Es. 8, 18. Luc. 2, 34. & *in mari fugitiuus, naufragus, mortuus, saluat nauiculam fluctuantem, saluat ethnicos, in diuersas prius sententias, mundi errore iactatos*, vt scribit *Hieronymus*. At qui ex securitate nimis fastuose de Iona iudicant, & stare sibi videntur, videant, ne & ipsi cadant 1 Cor. 10, 12. seruiantque Domino in timore, atque ita exultent in tremore. Beati vero sunt, qui confidunt in Eo. Ps. 2, 11. 12.

LIBER
IONAE,
Hebr.
יונה

א CAP. I.

הפטרת י"כ למנחה

וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר׃ קוּם
2 לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־
3 עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי׃ וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי
יְהוָה

ditam ac denominatam, q. d. *Nini* s. *Filii habitationem*. Gen. 10, 11. vel vt *Hillero* placet, *habitaculum amœnitatis*. Onom. S. p. 431. Metropolis fuit & sedes antiquissima imperii Assyriorum, euersa tandem a Medis & Chaldæis, non adeo longo tempore ante initia Cyri, quando regnum apud Iudæos tenebat Zedekias, & apud Babylonios Nebucadnezar; ita, vt temporibus *Luciani* circa finem sæc. II. post Christi nat. *ne vestigium quidem eius superesset, aut de loco eius aliquid certo constaret*: quemadmodum Nahum Propheta diserte prædixit c. 1, 8. c. 3, 17. vid. pluribus *Cellarii* Geogr. Antiqua Lib III. c. 17. p. 769. & *Bocharti* Geogr. S. P. I. p. 281-283. *g*) *vrbem illam magnam*. Multo enim amplior fuit Babylone, *Strabone* teste, qui lib. 16. Babylonis ambitum 385. stadiis definiuit, & sec. *Diodorum Siculum* complexa est *Ninus* 480. stadia, hoc est 15. *milliaria Germanica* in ambitu. cf. infra c. 3, 3. c. 4, 11. Addit Diodorus lib. 2. p. 65. illius conditorem *Ninum* id sibi proposuisse, *vt vrbem exstrueret tantæ magnitudinis, vt non solum vrbium, quæ tum temporis per totum orbem extabant, esset maxima; sed neque posterorum vllus quidquam moliri maius facile adgrederetur.* Et paullo post: *Talem vrbem nemo condidit deinceps, neque magnitudine ambitus, neque mœnium magnificentia* &c. *h*) *& proclama s. prædica contra eam*, sc. quod de ea euertenda decreui, nisi resipiscat. cf. c. 3, 2. 4. Es. 58, 1. *i*) *nam adscendit* 1 Sam. 5, 12. *malitia eorum* Ioel 4, 13. LXX. & Ar. ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῆς. duplici vnius vocis Hebrææ origine aut versione. cf. infra c. 2, 10. q. d. Ita magna & aperta sunt peccata & scelera eorum, vt ad cœlum clament, & tolerari amplius haud possint. cf. Gen. 4, 10. c. 18, 21. c. 19, 13. Ex. 22, 22. 23. Deut. 15, 9. Ezr. 9, 6. Apoc. 18, 5. Scilicet in magnis vrbibus maxima peccata plerumque dominantur. *Grotius*: Luxus & rapinæ solent in vrbibus regnatricibus omnem modum excedere. Scriptura ad species peccatorum hic non descendit. cf. tn. de iis Nahumi vaticinium. ℣. 3. *k*) *Sed surrexit Ionas*, non ad eundum, quo iussus erat v. 2. sed *ad aufugiendum*. *l*) c. 4, 2. Ps. 139, 7. *m*) LXX. Vulg. Syr, Ar. *in Tharsis*: per quam *Bochartus* & *Pfeifferus* in Dub. Vex. ad h. l. probabiliter *Tartessum* Hispaniæ Bæticæ, *Iosephus* A. I. lib. 9. c. 11. *Tarsum Ciliciæ*, Iudæi vrbem Africæ, Abarbanel *Tunetem*; alii locum Indiæ; Lutherus vero, Ion. aliique *mare s. oceanum* in genere intelligunt, coll. Ps. 48, 8. Es. 23, 1. cf. Gen. 10, 4. & not. 1 Reg. 10, 22. Ez. 27, 12. &c. *n*) *a conspectu Domini* v. 10. Gen. 4, 16. Ion. *ne in nomine Domini prophetaret*. Scil. euasisse se putans, si Iudæam relinqueret, aut potius Deum a vocatione sua desiturum, si aliud ipse ageret, & quam longissime abiret. *Hieronymus*: Scit Propheta, sancto sibi Spiritu suggerente, quod pœnitentia gentium ruina sit Iudæorum: idcirco amator patriæ suæ non tam saluti inuidet Niniue, quam non vult perire populum suum.--*Præterea* videns Com-prophetas suos mitti ad oues perditas domus Israel, vt ad pœnitentiam populum prouocarent,--dolet se solum electum, qui mitteretur ad Assyrios, inimicos Israel, & ad ciuitatem hostium maximam, vbi idololatria, vbi ignoratio Dei: & quod his maius est, timebat, ne per occasionem prædicationis suæ, illis conuersis ad pœnitentiam, Israel penitus relinqueretur. Sic *Maius* in Oecon. V. T. p. 895. Declinauit, inquit, Ionas hanc legationem (qua Deus reiectionem subuersionemque Israelis & Iudæ, ab Hosea, Amoso, Ioele & Iesaia ostentam & prænunciatam, farciendam vocatione gentium, illorumque iudicium, si pœnitere nollent, & gentilibus deteriores essent, adgrauandum significabat. Matth. 12, 41. c. 21, 41.) ex amore erga populares suos, satis gnarus, ingressum gentilium abdicationem fore Iudæorum. Id quod nec ipsi diffitentur Hebræi. Ita enim *M. I.* Ionam hanc missionem subterfugisse ait, *propterea, quod gentes mundi propiores essent ad conuersionem; nene ita damnarot Israelitas, qui verbis Prophetarum non obsequebantur.* cf. quæ in Præf. diximus.

CAP. I, ℣. 1. *a*) Ita Hebræi libros suos sæpe incipiunt. Vid. 1 Sam. 1, 1. Ruth. 1, 1. Esth. 1, 1. & not. Ez. 1, 1. *b*) Ez. 1, 3. Zach. 1, 1. Ion. *verbum prophetiæ a Domino*. LXX. vt Luc. 3, 2. *c*) vid. Præfat. *d*) *Amitthaii*, q. d. *veritas est Domini*, vel *Dominus est veritas*. Hunc Ionæ parentem recte quidem *Zabulonitam*, ex 2 Reg. 14, 25. coll. Ios. 19, 13. at matrem de tribu *Ascher*, & viduam illam *Sareptanam*, (Sidoniorum Luc. 4, 26.) ipsumque Ionam filium eius ab Elia resuscitatum 1 Reg. 17, 9. seqq. deinde ab Elisa ad vngendum Iehu missum fuisse 2 Reg. 9, 1. & porro ab hoc prophetici sui muneris initio, *duos & centum annos*, vsque ad tempora *Zachariæ*, Regis Israelitarum, 2 Reg. 15, 8. vixisse, sine vllo solido fundamento aut probabilitate autumant Rabbini. Vid. *Seder olam* c. 18. *Abarb.* ad h. l. fol. 257. & fol. 259. &c.

℣. 2. *e*) *Surge* ac sine mora *abi*! c. 3, 2. *Asyndeton* emphaticum, vt Hos. 1, 2. &c. *f*) *Nineuen*, s. *Ninum*, vt Græci & Romani scriptores eam vocant; a Nino ad Orientalem Tigridis ripam condi-

---

ION. I, ℣. 2. קוּם per *Tlischaht*. 17. 18. 24. & *Ber.* contra accentuum consecutionem. ℣. 3. לברוח *plene* su. 5. sec. *Mas.* 2. ad Ex. 36, 32.

יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אָנִיָּה בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ
4 וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה׃ וַיהוָה
הֵטִיל רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה
ה חִשְּׁבָה לְהִשָּׁבֵר׃ וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־
אֱלֹהָיו וַיָּטִלוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל
מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדַם׃
6 וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם
קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֵּׁת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד׃
7 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה
בְּשֶׁלְּמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל
8 עַל־יוֹנָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי־
הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אַרְצֶךָ

ואי

Addit Ion. *cuiusque viderent, quod nulla in illis esset vtilitas, proiecerunt* &c. i) *& proiecerunt* v. 4. *vasa*, h.e. impedimenta nauis, merces, aliaque, *quæ in naui erant*. ὁ. ἐκβολὴν ἐποιήσαντο τῶν σκευῶν, *iactum fecerunt*. vid. Act. 27, 18. 19. *Hieronymus*: Non intelligunt, totum pondus esse fugitiui Prophetæ. k) *vt pondus leuarent a se*, s. vt sese ab illis impedimentis leuarent. 1 Reg. 12, 9. 10. ὁ. κουφισθῆναι Act. 27, 38. *Hieronymus*: vt magnitudinem fluctuum classis leuior transiret. l) *Iona autem*, curis & itinere fatigatus, & in naui securum nunc se esse credens, ante orcam tempestatem descenderat. Quod tn. alii mœrori tribuunt, coll. Matth. 26, 40. 43. 45. m) *ad latera*, Vulg. *ad interiora*. Ion. *ad infimum latus*. cf. Am. 6. 10. n) *nauis*. (1) vsitatius est apud Chald. Syr. & Ar. o) *& recubuerat*, s. ad somnum se composuerat. Gen. 28, 11. p) *& sopore graui* s. profundissime *sopitus erat*, nihil adhuc de sæuiente tempestate sentiens. (7) v. 6. Iud. 4, 21. Ps. 76, 7. Dan. 8, 18. c. 10, 9. cf. Matth. 8, 24. *Hieronymus*: Somnus prophetæ & *grauissimus sopor* hominem significat erroris sopore torpentem: cui non suffecerat fugisse a facie Dei, nisi quadam vecordia mens illius obruta ignoraret iracundiam Dei, & quasi secure dormiret, & *profundissimum somnum roncho naue sonaret*. ὁ. καὶ ἐκάθευδε καὶ ἔῤῥεγχε. ℣. 6. q) Matth. 8, 25. r) Ion. Syr. *princeps nautarum*, s. *nauarchus*. ὁ. πρωρεύς, proreta. Vulg. *gubernator*. cf. Ez. 27, 28. 29. s) *quid tibi sopore oppressus* vel *sopitus es?* v. 5. Prou. 10, 5. ὁ. τί σὺ ῥέγχεις; *quid tu stertis in summo periculo?* Arguit eum improuidæ securitatis, quod ceteris periclitantibus ille securus in vtramque aurem stertereret. cf. Luc. 22, 46. t) cf. v. 5. u) 2 Reg. 19, 4. Zeph. 2, 3. x) *serenum* ac beneuolum *se exhibebit* (1) vid. *Kal* Ier. 5, 28. Ion. *fortasse misericordia fiet a Deo super nos*. Syr. *forsitan seruabit nos Deus*. Sic ὁ. εἴπως διασώσῃ. Act. 27, 44. c. 28, 1. At Vulg. *si forte recogitet de nobis*. Tig. *an forte sese deliberaturus sit de nobis*; ex vsu Chald. Vid. Dan. 6, 4. & consimilem phrasin Ps. 40, 18. y) v. 14. c. 3, 9. ℣. 7. z) *Tandem* cum illa omnia frustra tentassent, *dixerunt vnus ad alterum*. Gen. 11, 3. a) *agite*, Gen. 37, 20. 27. b) *mittamus sortes* Leu. 16, 8. ὁ. βάλωμεν κλήρους. Matth. 27, 35. c) *vt cognoscamus* Iud. 18, 5. d) *cuius ob reatum* s. *propter quem*. ita recte LXX. & Syr. Tig. *cuius gratia* i.e. vt Raschi exponit: בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל מִי מִמֶּנּוּ. Abarb. לְמִי הַחַטָּאת שֶׁבַּעֲבוּרָיו *cuius ob peccata?* Gusset. p. 467. מִי הוּא אֲשֶׁר כִּדְבַר שֶׁלּוֹ *quis ille sit, cuius caussa?* cf. v. 8. 12. Ion. *propter quid?* Vulg. *quare?* minus bene. Non enim de re tantum quærunt, sed etiam de persona. e) *malum* s. *infortunium* istud. Am. 3, 6. tam subito & insperato sine præuiis vllis signis & præternaturaliter. f) Id Iudæi in Pirke Eliezer c. 10. cum emphasi dictum putant: *nobis*, non ceteris quoque; quod viderint alias naues vtrinque sine noxa euntes & redeuntes, suam autem tantummodo periclitari. At *Hieronymus*: Nouerant, inquit, naturam maris, & tanto tempore nauigantes, sciebant tempestatum ventorumque rationes. Et vtique, si solitos, & quos aliquando experti erant, fluctus vidissent consurgere, nunquam sorte auctorem naufragii quærerent, & per rem incertam certum cuperent euitare discrimen. Conf. 1 Sam. 14, 38. g) *quum itaque sortes iecerunt* 1 Sam. 14, 42. Aliquoties autem repetitas sortes, vel plures sortium species adhibitas, constanter Ionam designasse, cum suis colligit Abarbanel *ex plurali numero*, vel potius ex coniectura sua. h) Deo dirigente Prou. 16, 33. *Hieronymus*: fugitiuus hic sorte deprehenditur, non viribus sortium, & maxime sortibus ethnicorum, sed voluntate eius, qui sortes regebat incertas. *Idem*: Nec statim debemus, inquit, sub hoc exemplo sortibus credere--cum priuilegia singulorum non possint legem facere communem. ℣. 8. i) Vt reum, confessum ac conuictum haberent. k) cf. Ios. 7, 19. l) Vulg. *cuius caussa?* Kimchi: *propter quem?* At Abarb. *duæ*, inquit, *quæstiones hic sunt*: q. d. *indica, in quo peccatum sit, & contra quem sit peccatum?* cf. v. 7. 12. m) *quodnam opus* s. *negotium tuum est?* Quod Abarb. de maleficio; alii de arte, s. genere vitæ, coll. Gen. 46, 33. c. 47, 3. & Græc. ἐργασία Act. 19, 24. 25. nos *de negotio suscepti itineris* intelligimus. q. d. num forte mali quid machinaris? cf. Ex. 20, 9. Prou. 24, 27. n) Es. 39, 3. o) *quæ est patria tua?* Gen. 30, 25. c. 31, 3. 13.

o) *& descendit Ioppen*, portum Iudææ seu Palæstinæ. vid. not. Ios. 19, 46. & cf. Ezr. 3, 7. 2 Par. 2, 15. Act. 9, 36. p) *inuenitque nauim*. Act. 21, 2. c. 27, 6. q) *euntem*, *abituram* Ruth. 3, 7. r) LXX. Vulg. &c. *in Tarsis*. Ion. *in mare*, vt antea. s) *dedit itaque portatorium* s. *naulum eius*; vt habent LXX. & Vulg. t) Es. 42, 10. Ps. 107, 23. u) *vt cum illis*, sc. nautis, *abiret*. cf. not. Ez. 5, 1. x) *in Tarsis*. Ion. *per mare*, vt iam bis hoc versu. y) Syr. *vt fugeret a conspectu Domini*. Ionæ *in nomine Dei prophetaret*: cum ominaretur, Assyrios in pœnam Israelitarum seruari, coll. c. 4, 2.

℣. 4. z) *At Dominus*, potens omnium v. 9. ad cuius nutum parent venti & turbines Ps. 135, 7. Ps. 148, 8. & quo aduersante nihil securum. a) LXX. Ion. & Syr. *excitauit*. Vulg. & S. *immisit*. q. d. *Iniecit* v. 5. 12. 15. 1 Sam. 18, 11. Ez. 32, 4. b) *ventum vehementem* 1 Reg. 19, 11. Iob. 1, 19. cf. Luc. 8, 23. Act. 27, 14. c) ortaque est *tempestas magna* in tranquillo antea mari, sc. mediterraneo. v. 12. Ier. 23, 19. cf. Ps. 107, 25. Matth. 8, 24. ὁ. κλύδων μέγας. Luc. 8, 24. d) *ita vt nauis cogitaret*. Prou. 24, 8. e) *frangi*, h. e. per metaph. vel meton. *vt nautæ* s. omnes, qui erant in naui, putarent, nauem fractum iri. Ps. 48, 8. ὁ. ἐκινδύνευε συντριβῆναι. sic Vulg. Conf. Luc. 8, 23. 2 Cor. 1, 9.

℣. 5. f) *Timuerunt igitur* & perterriti sunt v. 10. *nautæ*. (4) Ez. 27, 9. 27. 29. g) cf. v. 14. Ps. 107, 13. h) *Hieronymus*: Timent nautæ, clamant *vnusquisque ad Deum suum*. Ignorantes veritatem, non ignorant prouidentiam; & sub errore religionis sciunt, aliquid esse venerandum.

Ad-

℣. 3. וַיִּמְצָא per *Darga* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 17-22. & *Ber.* itidem contra consecutionem. ℣. 5. ויטלו sic *defect.* 1. 5. 7. 8. 15. 22. sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. ℣. 8. אַרְצֶךָ *milra* 1.° 2. 5. & in marg. 6. 9.

ואי־מזה עם אתה ׃ ויאמר אליהם עברי אנכי ואת־ 9
יהוה אלהי השמים אני ירא אשר־עשה את־הים ואת־
היבשה ׃ וייראו האנשים יראה גדולה ויאמרו אליו מה־ י
זאת עשית כי־ידעו האנשים כי־מלפני יהוה הוא ברח
כי הגיד להם ׃ ויאמרו אליו מה־נעשה לך וישתק הים 11
מעלינו כי הים הולך וסער ׃ ויאמר אליהם שאוני 12
והטילני אל־הים וישתק הים מעליכם כי יודע אני כי
בשלי הסער הגדול הזה עליכם ׃ ויחתרו האנשים 13
להשיב אל־היבשה ולא יכלו כי הים הולך וסער
עליהם ׃ ויקראו אל־יהוה ויאמרו אנה יהוה אל־ 14
נא נאבדה בנפש האיש הזה ואל־תתן עלינו דם
נקיא כי־אתה יהוה כאשר חפצת עשית ׃
טו וישאו את־יונה ויטלהו אל־הים ויעמד הים מזעפו ׃
וייראו

p) & quanam ex gente vel natione tu es? 1 Sam. 30, 13. 2 Sam. 15, 2. *Hieronymus*: Notanda est breuitas, quam admirari in Virgilio solebamus. Interrogatur persona, regio, iter, ciuitas, vt ex his cognoscatur & caussa discriminis. ℣. 9 q) *Hebraeus ego sum*. Gen. 14, 13. c. 39, 14. c. 40, 15. Ita *patriam*, *populum* & *locum*, vnde venerat, exprimit. cf. 2 Cor. 11, 22. Phil. 3, 5. Ion. *Iudaeus ego sum*. ex stilo saeculi sui. ό. Δοῦλος Κυρίου εἰμι ἐγώ. ex ἀβλεψίᾳ, vel paraphrastica licentia. Sic Ar. r) v. 4. Ex. 15, 11. Deut. 28, 58. s) Gen. 24, 3. 7. Dan. 2, 44. Neh. 1, 4. 5. 2 Par. 36, 23. Ps. 136, 26. t) *ego timeo*, i. e. *colo*. i. σέβομαι. Sic Ar. cf. Gen. 42, 18. 2 Reg. 4, 1. Es. 29, 23. Mal. 1, 6. q. d. non deos, quos vos inuocatis, & qui saluare non possunt, sed Deum caeli, qui mare fecit & aridam &c. At *Abarbanel*: i. e. *timeo* s. *metuo Iehouam*, (cf. Gen. 32, 12. Dan. 1, 10.) cui soli peccaui, & a quo aufugi. &c. Sed recte monet *Coccejus*: Non scio, an vnquam in vitio ponatur *timor Dei*, licet aliquis timor eiiciatur per amorem &c. 1 Ioh. 4, 18. coll. Es. 66, 2. c. 33, 6. u) Gen. 2, 4. x) i. e. *hoc vniuersum*. Gen. 1, 1. 9. 10. 2 Reg. 19, 15. Ps. 95, 5. Act. 4, 24. Qua nota verus Deus a falsis discerni solet. cf. Ier. 10, 11. Ps. 96, 5. Plura hic textus non addit; e versu tamen sequente manifestum est, Ionam postquam gentem suam & religionem recensuisset, subiunxisse dilucidam narrationem legationis & fugae suae: quippe ingenue omnia fassus, vt erant. ℣. 10. y) *Vnde magis etiam timuerunt*. v. 5. 16. *homines*. Credebant enim, summum Hebraeorum Deum iustum esse Iudicem & vindicem; quem & se adhuc nondum coluisse, sciebant. z) q. d. pessime fecisti; quod Deo repugnasti & aufugisti, cum hac ratione etiam nos in exitium praecipites. cf. Gen. 31, 26. Ios. 7, 25. *Hieronymus*: i. e. Si times Deum, cur fugis? Si tantae potentiae praedicas, quem colis, quomodo te putas eum posse euadere?

יתיר א׳

a) *cognouerant enim viri*. Est retrogressio. b) vid. v. 3. c) *nam indicauerat illis* v. 8. sc. quod aduersus Dominum peccasset, & ab eo aufugisset. *Abarb.* ℣. 11. d) *Tum dixerunt ad eum*. v. 8. cum Prophetam esse cognouissent. e) *quid* ergo *faciemus tibi*, quem Deus ad poenam poscit. f) *vt sileat* s. *quiescat mare* (4) v. 12. Ps. 107, 30. quod nunc Creatoris iram suo tumore testatur. *Hieron.* ὅ. καὶ κοπάσει. Matth. 14, 32. g) *a nobis* infestandis, *a* saeuiendo *contra nos*. v. 12. 13. h) i. e. nam mare *magis magisque* intumescebat & *procellosum erat*. v. 13. Ita passim *actionis augmentum* verbo *eundi* apud Hebraeos significatur. vid. Gen. 8, 5. 1 Sam. 17, 41. 2 Sam. 3, 1. ℣. 12. i) *Et dixit ad eos*. non animo adhuc aduersus Deum obstinato, vt temere censet Abarbanel, quasi qui mergi potius in mari voluisset, quam iussa Dei exsequi; sed poenitens, & iustitiam Dei agnoscens. k) *tollite me* v. 15. Similis Imperatiuus Ioh. 2, 19. *Hieronymus*: Non est enim nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere. Vnde & in persecutionibus non licet propria perire manu. l) & tanquam piaculum tempestatis *me proiicite* v. 5. 15. cf. 1 Cor. 4, 13. m) *& tranquillum fiet mare*. v. 11. n) q. d. nec dubitetis de hoc, *nam* ex diuino instinctu *noui, quod* &c. o) LXX. Vulg. &c. *propter me*. q. d. *propter id, quod in me* s. *mihi* est, h. e. *propter meum peccatum*. cf. v. 7. 8. p) *maxima* haec *tempestas* v. 4. super vos venerit. Quid vero de ipso porro futurum esset, omnino tunc nesciuisse adhuc videtur, coll. c. 2, 4. seqq. ℣. 13. q) S. *Remigarunt tamen viri*, sc. vehementius, omni nisu ac contentione. q. d. remis in mari *foderunt*. Videntur enim remigantes *fodere in aqua*. Hinc locutiones apud Latinos: *mare arare, sulcare, scindere*. Ouidius: *Nos fragili ligno vastum sulcauimus aequor*. Verbum cf. Am. 9, 2. Iob 24, 16. ό. παρεβιάζοντο. Luc. 24, 29. r) *vt reducerent* nauim & Ionam, quo minus hunc eiicerent. *Hieronymus*: Protulerat Propheta contra se sententiam; sed illi cultorem audientes Dei, manus iniicere non audebant &c. s) c. 2, 11. Gen. 1, 9. 10. t) 2 Reg. 3, 26. cf. not. Ex. 8, 14. u) vid. v. 11. cf. Es. 54, 11. ℣. 14. x) *Quare clamarunt*. cf. Ps. 107, 28. ό. ἀνεβόησαν. Matth. 27, 46. y) non ad deos suos, vt v. 5. sed *ad Iehouam*, illum DEVM & opificem huius vniuersi, cuius cultorem se Ionas dixerat, v. 9. Facti erant in periculo religiosiores. *Grot.* z) *quaesumus, Domine*! c. 4, 2. Es. 38, 3. Ps. 116, 4. 15. a) Gen. 13, 8. c. 18, 3. 30. 32. c. 19, 18. b) v. 6. c. 3, 9. c) *pro anima viri istius*, i. e. *propter caedem*, quam in eo commissuri sumus. Vid. 2 Sam. 14, 7. At Ion. *propter peccatum animae viri istius*. sic cf. Leu. 4, 27. Num. 16, 22. d) *neque des super nos*. h. e. se. Syr. *nec imputes nobis*, Deut. 21, 8. aut *vlciscaris* Iud. 9, 24. e) *sanguinem innoxium*. Deut. 19, 10. c. 27, 25. qui in nos alioqui nihil deliquit. Ne ergo nos, tq. insontis interfectores, punias. f) *nam tu, Iehoua*, Deus omnipotens. v. 9. g) *sicut voluisti* & *sicut vis*. h) ita *fecisti* & *facis*. Al. vt ό. & *Syrus* per duo commata: *Nam tu Dominus es, & quemadmodum vis, ita facis*. *Hieronymus*: q. d. Nolumus interficere Prophetam tuum; sed iram tuam & ipse confessus est, & tempestas loquitur. *Voluntas tua expletur per nostras manus*.--quod nos suscepimus, quod turbo consurgit, quod venti saeuiunt, quod mare suscitatur in fluctus, quod proditur sorte fugitiuus, quod indicat, quid fieri debeat, tuae est Domine voluntatis: *tu enim sicut voluisti, fecisti*. *Caluinus*: Tu, Iehoua, totam hanc rem mirabiliter direxisti, vt certe necesse sit, vel hunc virum solum, vel nos cum ipso omnes simul perire &c. Conf. Ps. 115, 3. Ps. 135, 6. 2 Sam. 10, 12. ℣. 15. i) *Sic tandem sustulerunt Ionam* v. 12. k) *eumque in mare proiecerunt* v. 5. *Hieronymus*: non repugnantem, sed praebentem manus ipsorum voluntati. l) *stetitque* s. *destitit* mare. h. e. *quieuit* s. desiit v. 11. cf. Gen. 29, 35. 2 Reg. 4, 6. m) *ab aestu*, Vulg. *a feruore suo*. Es. 30, 30. Prou. 19, 12. ό. ἐκ τοῦ σάλου αὐτῆς. Luc. 21, 25. *Hieronymus*: quia inuenerat, quem quaerebat. Ceterum plura adhuc experimenta fecisse nautas, eosque Ionam, primum ad genua vsque s. ad vmbilicum in aquas demissum, cum mare ita quiesceret, ad se recepisse; sed quum rursus mare insurgeret, Ionam ad collum vsque immersum, & tranquillato mari, in nauim retractum fuisse: at quum denuo mare aestuaret, Ionam tandem totum demersum fuisse, narrant vel fingunt Rabbini in *Pirke Eliezer* c. 10. & ex illis *Abarb.* ad h. l.

℣. 11. נעשה per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ℣. 14. אנה ita 2. 3. 6. 9. 20. cf. c. 4, 2. Sine *Mun.* 7. 8. 10-16. 21. 22. 23. At per *Merca* loco *Mun.* 1. 5. 17. 18. & 24. quod quidem pugnat cum consecutionis analogia, & est potius *Metheg*, vt habet *Bir.* כי per *Ithibh* 1. 6. 9. 20.

16 וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח
CAP. II. ב לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים׃ וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת־
יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת׃
2 וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה׃ וַיֹּאמֶר
3 קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי
4 שָׁמַעְתָּ קוֹלִי׃ וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר
יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי 5
נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל
6 קָדְשֶׁךָ׃ אֲפָפוּנִי מַיִם עַד־נֶפֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ
7 לְרֹאשִׁי׃ לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַעֲדִי
לְעוֹלָם

hominem deglutire possint, alii ceti nomine piscem aliquem e cetaceis in- מלעיל telligi malunt: qui ratione molis suæ cetis adscribi meruerit. Ita *Bochart.* Hieroz. I. p. 52. & II. p.742. Intelligi autem vult *canem marinum*, qui *Carcharias* dicitur ab asperitate & acumine dentium; vel *Lamia* & *Lamna* ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν, s. *a gula vastitate.* Ex quibus, vt habet *Aelianus* Hist. I. 8. *quidam sunt tanta magnitudinis, vt cetis robustissimis merito accenseantur.* Mediocrem vnam vidisse se scribit *Rondeletius*, in Santonico littore, quæ mille librarum pondus non excesserit, gulæ tamen tam patentis, vt hominem etiam obesum capere potuerit. Quod *Petro Gillio* fidem adstruit, referenti, Niceæ & Massiliæ captas fuisse *lamias 4000 librarum, in quarum ventriculo loricati homines integri reperti sint.* verba sunt Bocharti l.c. *s) vt deglutiret* Ionam. Ps.28,4. *t)* v.2. Ruth.1,11. Ps.22,15. vt Christus in sepulcro Matth. 12,40. cuius typum Iona gerebat c.16,4. Luc.11,29.30. Hinc *Augustinus* de C.D. lib.18.c.30. *Ionas non tam sermone Christum, quam sua quadam passione prophetauit, profecto apertius, quam si eius mortem & resurrectionem voce clamaret.* &c. *u)* Plura hic miracula obseruant interpretes: 1) quod venter belluæ Ionam non, vt alios cibos, absumserit, 2) quod respirationem ei permiserit, 3) quod nidore & fœtore suo eum non exanimauerit, & 4) quod non vitæ tantum, sed & mentis compotem reliquerit. *Nec ignoro,* inquit *Hieronymus, quosdam fore, quibus incredibile videatur, tribus diebus ac noctibus in vtero ceti,* in quo naufragia digerebantur, *hominem potuisse seruari.* Qui vtique aut fideles erunt, aut infideles. Si fideles, multo credere maiora cogentur: quomodo *tres pueri,* missi in caminum æstuantis incendii, in tantum illæsi fuerint, vt ne vestimenta quidem eorum ignis attigerit Dan.3,27. Quomodo recesserit *mare,* & ad instar murorum hinc inde rigidum steterit, vt præberet viam populo transeunti Ex. 14,22. Quomodo humana ratione, aucta fame, *leonum rabies* prædam suam timens adspexerit, nec tetigerit, Dan.6,23.24. *& multa huiusmodi.* Eadem fere monet *Abarbanel,* & addit: *Ecce namque oculis nostris videmus quod fœtus s. embryo subsistat in vtero matris 9. mensibus sine cibo & potu, sine respiratione aut egestione. Quis itaque impediat, quo minus idem in Iona Deus efficeret - cum diuina potentia sit supra naturam, & maior illius vis, quam huius.* ℣. 2. *x) Et orauit Iona* c.4,2. *y)* vt nautæ c.1,14. *z) Deum suum,* ex fœdere gratiæ & ex fide. *Hieronymus*: Intelligimus, eum, postquam in vtero ceti sospitem esse se senserit, non desperasse de Domini misericordia, & totum ad obsecrationem esse conuersum. cf. v.7. c.1,9. *a) e visceribus piscis* illius v.1. Omnis locus pro templo; inquit *Grotius.* cf. not. v. 8.

℣. 3. *b)* S. *Dixitque.* Postea etiam scripsit in hoc libro, quæ tum in ventre piscis in hanc sententiam suspiria aut gemitus edidit. Vnde sæpius hic adhibet *verba præteriti temporis. c) inuocaui* Dominū Ps.118,5. corde magis, quam ore Ex.14,15. *d) ex angustia mea,* q.d. *qua mihi* fuit, vel vndiquaque me pressit. cf. l.c. & Ps.4,2. Ps.120,1. Ps.130,1. *e)* Ps.3,5. cf. Es.65,24. *f)* Hieron. *ventrem autem inferni* aluū ceti intelligamus, qui instar sepulcri vel inferni ipsi fuit v.2. cf. Ps. 18,6. Ps.116,3. Iob.7,9. 1Sam.2,6. & not. Es.38,10. Ion. *de infimo abyssi precatus sum. g)* Es.58,9. Ps.28,2. *h)* Ps.31,23. Ion. *& fecisti petitum meum.* Nugas agit, præ cæteris sibi sapere visus, *Abarbanel,* dum hoc accipit de Iona puero, ab Elia, vt putat, resuscitato. cf. not. c.1,1. ℣. 4. *i)* S. *Proieceras quidem me* (per nautas c.1,15.) *in profundum* Ex.15,5. Mich.7, 19. *k) in cor s. medium marium;* in altum mare. cf. Ex.15,8. 2Sam.18,14. Ier.51,1. Ez.27,4.25. Ps.46,3. *l) & fluxus* maris. cf. Ps.93,3. Videtur respicere *cursum aquæ maris,* alicubi in certā partē rapide tendentē. *Ousset.* p.498. *m) circumdabat, vndiq; cingebat me* v.6. cf. Ps.88,18. *n) omnes fluctus,* Vulg. *omnes gurgites tui.* Ion. *omnes maris tempestates, & fluctus eius.* 2 Sam. 22, 5. Ps. 88, 8. *o) & vnda tua* Es. 48, 18. cum *montes voluuntur aquarum. p)* Ps. 42, 8. Es. 8, 8. *Hieronymus*: Quantum ad personam Ionæ, non est difficilis interpretatio. -- Quantum ad Dominum Saluatorem, cf. Ps. 69, 2. seqq. Ps. 89, 39. &c. ℣. 5. *q)* S. *Adeo vt dixerim* s. cogitauerim apud me. cf. Es. 38, 11. *r)* Vulg. *abiectus* l. *expulsus sum.* Syr. *longe amotus sum.* cf. Ex. 34, 11. Hos. 9, 15. ό. ἀπώσμαι, tq. reprobus. Rom. 11, 1. 2. *s) e conspectu oculorum tuorum.* Ps.31,23. Ps.33,18. Ps.34,16. Ion. *a conspectu Verbi tui.* *Grotius*: longe a terra Israelis. rectius alii: e cura paterna, prouidentia & gratia tua, vt æternū mihi sit pereundum. cf. 1Sam.26,20. Es.1,16. Ier.40,4. Ps.31,8. *t)* Vulg. *veruntamen;* S. *sed tamen.* Particula hæc respicit luctā fidei desperationē impugnantis atq; vincentis. cf. Ps.73,1. Hos.12,9. Thren.2,16. *u)* S. *addam respicere,* i.e. sec. Vulg. *rursus videbo.* cf. Ex.11,29. &c. *x) ad.* Similis constr. Ex.3,6. Num.21,9. Ps.34,6. &c. *y)* vbi palam tibi gratias agam. cf. v.10. Es. 38,20. Ps.5.8. ℣. 6. *z) Circumdederunt me* aquæ. (ς) 2Sam.22,5. Ps.18,5. *a)* i.e. ad summum vitæ discrimē, quasi spiritum mox interclusuræ. Ps.69,2.3. Ion. *vsq; ad mortem. b) abyssus,* & ingens vorago maris, quo me piscis raptauit. Gen.1,2. c.7,11. Ps.33,7. *c)* Vulg. *vallauit me,* in molestissimo carcere conclusum. v.4. cf. Ex 15,5. *d) alga* Ex.2,3.5. Es.19,6. a pisce deglutita. *Grotius*: quæ in talibus recessibus multa est. & sec. alios, crescit in fundo maris vel in littoribus. A cuius copia etiā dictū est *mare algosum.* vid. Boch. Geogr. S. p.320. *e) alligata* vel cum aliis sordibus *implicita fuit capiti meo.* Ex.29,9. Ez.16,10. Solet enim natantibus & demersis alga inuolui & illigari. Sed alii putant, id factū in ventre piscis. Alii metaphorice loqui Prophetā, se ita submersum fuisse, vt enatare nequiuerit: quia nulla spes est emergendi, si quis in profundo carectis inuolutus sit. Sic Syr. *& in fundo s. profundo maris conclusum est caput meum.* ℣. 7. *f) Ad præfectiones.* Vulg. *ad extrema.* Syr. *ad imum.* Ion. & M.I. *ad radices.* S. *ad excisiones.* i.e. ad præfractas & *abruptas radices,* vel *ad præfecta* montium *acumina* (3) 1 Reg.6,25. c.7,37. *g) montium* s. *scopulorum* in mari, inter quos profundissimæ aquæ. cf. 2Sam.22,16. *Grotius*: ad specus marinos sub montibus: multā n. maris terrā subit. *Per occultos aditus recipitur mare & absconditur;* inquit *Seneca. h) descendi,* vel *descenderam,* pisce mecum in fundum penetrante. *i)* Vulg. *terræ vectes.* vel: *ad terram quod attinet.* Sicut Ex.15,12. legimus: *terra deglutiuit eos.* Quia mare, quod Aegyptios & Ionā absorbuerat, est in abyssis terræ. *k) vectes,* repagula & obices eius Ier.51,30. *l) circa me* erunt, mihi obstabunt. Vulg. *concluserunt me.* Gen. 7, 16. 2 Reg. 4, 4.

℣. 16. *n)* *Quarē magis etiam timuerunt* v. 10. & confirmati sunt in agnitione veri Dei. cf. Matth. 8, 27. *o)* Vulg. *& immolauerunt hostias*: quas certe iuxta litteram in mediis fluctibus non habebant; sed quia *sacrificium Dei est spiritus contribulatus* Ps. 51, 19. inquit *Hieron.* coll. Ps. 50, 14. Hos. 14, 3. Alii subintelligunt, postquam naui egressi essent. *Osiander*: postquam iterum ad terram sanctam adpulissent. Ion. *Et dixerunt, se sacrificium facturos coram Domino.* cf. c. 2, 10. Ps.107, 22. & Ps. 50, 23. *p) aliaque vota fecerunt.* cf. Gen. 28, 20. Ps.76, 12. *Osiander*: *Etenim* cum adhuc nauigarent, *vouerant vota*, quod oblatione victimarum Hierosolymis Deo vero, cæli terræq; creatori, gratos se exhibere vellent, si salui in portum appulissent.

CAP. II, ℣. 1. *q) Parauerat autem* s. *destinauerat.* Vulg. *Et præparauit* c. 4, 6. 7. 8. Dan. 1, 10. Iob. 7, 3. Ar. & ό. προσέταξε. Matth. 1, 24. c. 21, 6. i.e. sec. *Hieron.* iuxta nauem fecit venire, vt præcipitem Ionam in suos reciperet sinus. Et animaduertendum, quod, vbi putabatur interitus, ibi custodia fit. *Partes* huius capitis *tres* sunt: I. *Deglutitio* Ionæ v. 1. II. eiusdem *preces* v. 2.--10. & III. *eiectio* in aridum. v. 11. *r) piscem magnum.* (Eundem piscem dicit etiam terminatio *feminina* v.2. coll. v. 11. contra R. Sal. somnium.) Sic Ion. & Syr. At LXX. κήτει μεγάλῳ, & mox ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, vt Matth. 12, 40. Vnde communior sententia est, fuisse hunc piscem *balænam* s. *cetum* proprie dictum. vid. *Pfeifferi* Dub. Vex. ad h. l. Sed quum immania cete s. balænæ gulæ meatus habeant angustiores, quam vt solidum ho-

℣. 16. ויזבחו per *Merca* 3. 6. 9. 10. 20. sic fu. 5. CAP. II, ℣. 2. *Spatium* præmitt. 1. 7. 8. 10. 19. 20. 21. 28. Caput II. hic auspicantur 6. 9. 10. 12. 20. 22. 23. ℣. 3. לי cum *Dag.* 1. 2.

8 לעולם ותעל משחת חיי יהוה אלהי : בהתעטף עלי
נפשי את־יהוה זכרתי ותבוא אליך תפלתי אל־היכל
9 קדשך : משמרים הבלי־שוא חסדם יעזבו : ואני בקול
תודה אזבחה־לך אשר נדרתי אשלמה ישועתה
11 ליהוה : ויאמר יהוה לדג ויקא את־יונה אל־היבשה :

ג

ויהי דבר־יהוה אל־יונה שנית לאמר : קום לך
2 אל־נינוה העיר הגדולה וקרא אליה את־הקריאה אשר
3 אנכי דבר אליך : ויקם יונה וילך אל־נינוה כדבר
יהוה ונינוה היתה עיר־גדולה לאלהים מהלך שלשת
4 ימים : ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא
ויאמר

m) in perpetuum. vt nunquam eluctaturus, & in terram viventium rediturus sim. cf. Pſ. 9, 6. *n)* Syr. *attamen extraxiſti.* S. *nihilominus aſcendere feciſti*, l. reduxiſti. Vulg. *& ſublevabis.* cf. Pſ. 40, 3. *o) ex interitu.* Syr. & S. *e fovea.* Vulg. *de corruptione*, ſ. loco vbi mors præſentiſſima imminebat, & ego quaſi viuus ſepultus eram. cf. Iob. 9, 31. c. 17, 14. c. 33, 18. 22. 24. 28. 30. & de antitypo Chriſto Pſ. 16, 10. *p) vitam meam* Pſ. 103, 4. *Hieronymus*: Quod, qui in ventre ceti, iuxta naturam corporum, corrumpi debuerat, & in cibos beſtiæ proficere, ac per venas artusque diffundi, ſoſpes & integer manſerit. *q) Hieronymus*: Quod addit, *Domine Deus meus*, (vel *Deus mi*) blandientis adfectus eſt: quod communem *Deum omnium*, beneficii magnitudine *ſuum*, *& quaſi proprium* ſenſerit Deum. cf. not. v. 2. & Rom. 8, 15.

℣. 8. *r)* S. *Cum deficeret*, Vulg. *cum anguſtaretur*, ſ. tot curis obrueretur *in me* anima mea, neſciens, quo ſe verteret. Pſ. 61, 3. Pſ. 107, 5. ὁ. ἐν τῷ ἐκλείπειν. Luc. 16, 9. cf. not. Am. 8, 13. & Thren. 2, 11. *s)* Pſ. 20, 8. Pſ. 77, 4. per Spiritus S. auxilium Rom. 8, 26. *Hieronymus*: Ego cum deſperarem ſalutem, & carnis fragilitas in medio ventre ceti nihil me de vita ſperare permitteret, quidquid impoſſibile videbatur, *Domini recordatione* ſuperatum eſt. *t)* Pſ. 18, 7. 2 Par. 30, 27. *u)* cf. v. 2. P. 88, 3. Pſ. 102, 2. Sir. 35, 17. *x) ad Templum ſanctum tuum. Hieron.* in quo tu æterna frueris beatitudine. i. e. vt *Abarb.* etiam notat, *in cælum*, cuius imaginem gerebat templum Hieroſolymitanum; ad quod alioquin etiam pii orationes ſuas dirigere ſolebant. cf. v.

cf. v. 5. 1 Reg. 8, 30. 42. 44. 48. Dan. 6, 11. Mich. 1, 2. Pſ. 5, 8. Pſ. 11, 4. Senſus eſt ſec. *Schnepfium*, laudante *Calovio* ad h. l. Non minus in ventre piſcis orans, vel gemens, verius exauditus ſum, quam ſi in ipſo Salomonis templo, ad arcam fœderis preces fudiſſem. cf.

CAP. III.

not. v. 2. ℣. 9. *y) Qui pertinaciter obſervant* & ſtudioſe colunt. Piel (1) *Hieronymus*: Qui transferunt in adfectum cordis: qui non ſolum faciunt, ſed ita *cuſtodiunt* vanitates, quaſi diligant, & theſaurum inveniſſe ſe putant. Id *Kimchi* de nautis c. 1, 16. ad impietatem ſuam poſtea relapſis, *R. Salomo* de gentibus idololatris, *Abarb.* vero de Nineuitis, haut diu in reſipiſcentia ſua perſeveraturis (cf. not. c. 3, 8.) intelligit. Sed quidni etiam de impiis Iſraelitis, idololatrico cultui & vanitatibus mundi nimium addictis? coll. Hoſ. 4, 10. Mich. 6, 16. & Præf. in Hoſ. § 4. *z) vanitates inanitatis*, h. e. vana & inania idola. Syr. *falſa numina.* Hoſ. 10, 4. Pſ. 31, 7. ὁ. μάταια καὶ ψευδῆ. cf. Act. 14, 15. *a) pietatem ſuam.* Eſ. 40, 6. Ier. 2, 2. Hoſ. 6, 4. Neh. 13, 14. vel intellige *gratiam & miſericordiam*, a Deo ipſis præſtitam; vel vt *Hieron.* ait, Poſſumus *ipſum* intelligere *Deum*, qui fons eſt benignitatis & omnium bonorum, *a quo gratia & beneficiis adficiuntur*, coll. Pſ. 144, 2. Syr. mutato ſuffixo: miſericordiam *tuam* dereliquunt. *b)* cf. Gen. 24, 27. Ruth. 2, 20. vel Eſ. 1, 4. Ier. 1, 16. c. 16, 11. Hoſ. 4, 10. Ion. *Non, ſicut gentes idololatricæ, quæ vnde beneficium ipſis conferatur, neſciunt. Hieronymus*: poteſt hoc ex perſona Domini de Iudæorum perfidia prophetari, qui, dum ſe æſtimant præcepta hominum, & Phariſæorum mandata ſervare, quæ vanitas & mendacium ſunt, Deum, qui ſemper eorum miſertus fuerat, dereliquerunt. ℣. 10. *c) Ego vero*, ex tanto diſcrimine liberatus. *d) cum voce laudis* ſ. *gratiarum actionis.* Ion. *in laude confeſſionis.* Pſ. 26, 7. Pſ. 42, 5. Pſ. 50, 14. 23. ὁ. duplici expreſſione: ἐγὼ δὲ μετὰ φωνῆς αἰνέσεως καὶ ἐξομολογήσεως θύσω σοί. cf. Hebr. 13, 15. & ſupra c. 1, 2. not. *e) ſacrificabo*, Vulg. *immolabo tibi.* Grotius. ſcil. victimas tali cauſſa debitas, ex Lege Leu. 7, 12. 15. cf. ſupra c. 1, 16. At *Abarb.* victimas laudis & obſequii, coll. 1 Sam. 15, 22. adde Rom. 12, 1. *f)* LXX. & Vulg. *quæcunque voui.* Syr. *& quod voui.* cf. c. 1, 16. *g) reddam, perſolvam. Abarb.* Obſequium, quod promiſi, præſtabo; nec iterum aufugiam. cf. Pſ. 76, 12. Pſ. 116, 18. *h) ipſa* namque & omnimoda *ſalus* (animæ & corporis) *Iehovæ* eſt: qui ex tanta morte me eripuit 2 Cor. 1, 10. & æternum ſaluabit. Pſ. 68, 21. cf. Pſ. 3, 9. Apoc. 7, 10. c. 19, 1. *He parag.* intendit ſignificatum, vt Hoſ. 8, 7. Pſ. 44, 27. ℣. 11. *i) Dixit vero*, LXX. Syr. & Ar. *mandauit*, (ex ſignif. radicis Arab.) *Dominus* piſci. *Abarb.* h. e. excitauit eum, vt ad littus pergeret. Nempe brutis etiam Deus *præcipere* dicitur, vt Am. 9, 3. 2 Par. 7, 13. vid. not. 1 Reg 17, 4. & cf. Pſ. 33, 9. *k) & ex imperio Dei evomuit.* LXX. & Ar. *eiecit.* Syr. *ſaluum* & incolumem *expoſuit.* S. *vt exſpueret* Ionam. Prou. 23, 8. *l) in aridam* c. 1, 13. Vbi vero, ſeu quonam in littore expoſitus ſit, non niſi per coniecturas dici poteſt. Fruſtra eſt *Sulpicius*, qui eum in *Niniuitarum littoribus* eiectum cenſet; nec magis fidem meretur *Ioſephus*, qui lib. IX. c. 11. e *Ponto Euxino* revomitum narrat; vt contra ipſum probauit *Boch.* Hieroz. II p. 744. ſeq. Credibilius ergo, ſi eum Palæſtinæ, vel ſaltim Phœniciæ aut Syriæ terræ redditum putemus. cf. c. 3, 2. 3. CAP. III, 1. *m)* S. *Tuncque factum eſt* &c. c. 1, 1. *n)* vel illo loco quo expoſitus fuerat c. 2, 11. cum a labore ſuo aliquantulum reſpiraſſet; vel cum Hieroſolymis vota reddidiſſet c. 2, 10. *o) ſecundo*, vel *ſecunda vice.* Gen. 22, 15. Quia prima eius vocatio eatenus irrita facta erat; dubitareque Ionas poterat, num adhuc ſibi Niniuen proficiſcendum eſſet. *Partes huius capitis quatuor ſunt*: I. Iterata *Ionæ vocatio* & mandatum Dei v. 1. 2. II. *Ionæ obſequium*, & præconium in Nineue v. 3. 4. III. huius *Effectus*, pœnitentia Nineuitarum v. 5-9. IV. *Conſequens*: Dei indulgentia, & conſeruatio Nineuitarum. v. 11. ℣. 2. *p)* vid. c. 1, 2. *q)* vid. v. 3. & not. c. 1, 2. *r)* S. *& concionare contra eam.* c. 1, 2. *s)* Vulg. *prædicationem*, concionem (1) ὁ. κατὰ τὸ κήρυγμα (τὸ ἔμπροσθεν) Matth. 12, 41. *t)* Vulg. *quam ego loquor.* ὁ. ὃ ἐγὼ ἐλάλησα. al. *quod locuturus ſum* ad te. np. quod aſcenderit malitia eorum in conſpectum meum, & quod adeo poſt 40. dies Niniue euertenda ſit, coll. v 4. c. 1, 2. cf. etiam Ex. 6, 29. Ier. 1, 7. 17. ℣. 3. *u)* vt c. 1, 2. ſed nunc alia mente. *x)* Ier. 13, 2. *y)* v. 1. c. 1, 2. *z) magna Deo.* Sic S. Tig. LXX. & Syr. &c. quod perperam Vulg. omiſit. Ion. *coram Domino*: i. e. *revera maxima, vt ipſi Deo*, qui omnia perſpicit, cuiusq; iudicium falli non poteſt, hæc ad alias comparata, vrbs magna iudicaretur, vtpote *cui ipſe præ ceteris tanta incrementa dederat*, quæue vel propter tot animarum multitudinem *Deo curæ erat.* cf. infra c. 4, 11. & Ier. 22, 6. Sic Act. 7, 20. puer *venuſtus Deo* dicitur, qui ex *beneficio Dei* talis erat, vt 2 Cor 10, 4. *arma potentia Deo*, quæ ipſe valida reddidit &c. Vulgo id tantum ad auxeſin referunt Iudæi, q. d. *vrbs multo maxima*, coll. Pſ. 36, 7. Pſ. 80, 11. &c. Sed recte poſt B. *Lutherum* monuit *Glaſſius* Phil. S. p. m. 593. & 595. ſeq. In illis omnibus adiectum *nomen Dei* proprie & formaliter *cauſſam efficientem* notare, & conſequenter tantum ſignificationem intenſiuam. cf. *Boch.* Geogr. S. p. 258. & 284. *Guſſetii* Lexic. p. 67. & *Pfeifferi* Dub. Vex. ad h. l. &c. *a) itinere* (4) v. 4. Ez 42, 4. Neh. 2, 6. *b) Hieron.* tanti erat *ambitus*, vt vix trium dierum itinere poſſet circumiri. Ita etiam *A. b. Ezra, Cyrillus* & *Theodoretus* recte de ambitu hoc exponunt, quod *de diametro* ſ. *de porta ad portam* intelligendum eſſe male contendit ad h. l. *Abarbanel.* At magnitudo vrbis ex ambitu præſertim æſtimatur, non ex ſola longitudine; vt hic alia, contra Abarbanelis opinionem dicenda taceamus. cf. ſupra not. ad c. 1, 2. & vide ſis *Pfeifferi* Dub. Vex. ℣. 4. *c) Quum vero Ionas incepiſſet* intrare in vrbem. Gen. 9, 20. 2 Par. 3, 1. 2. *d) Grotius*: perambulans vrbem, *quantum vno die licebat.* cf. v. 3.

CAP. III, ℣. 3. יונה per *Sakephk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20.

ויאמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת׃ ויאמינו אנשי
נינוה באלהים ויקראו־צום וילבשו שקים מגדולם
6 ועד־קטנם׃ ויגע הדבר אל־מלך נינוה ויקם מכסאו
7 ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב על־האפר׃ ויזעק
ויאמר בנינוה מטעם המלך וגדליו לאמר האדם
והבהמה הבקר והצאן אל־יטעמו מאומה אל־ירעו
8 ומים אל־ישתו׃ ויתכסו שקים האדם והבהמה ויקראו
אל־אלהים בחזקה וישבו איש מדרכו הרעה ומן־
9 החמס אשר בכפיהם׃ מי־יודע ישוב ונחם האלהים
ושב

conuertenda est; coll. 1 Sam. 10, 6. Thren. 1, 20. aut diuino iudicio *euertenda*; sed magis argute quam solide, nec ad simplicitatem Scripturæ: vnde plures eiusmodi argutias studio prætermittimus. ℣. 5. g) *Crediderunt* itaque *Niniuitæ*, ad illam Ionæ prædicationem v. 4. *in Deum*. LXX. *Deo*. Ion. *in Verbum Domini*. &, grauium sibi criminum conscii, fidem Ionæ verbis, sine cunctatione, aut editis ab eo miraculis, adhibuerunt. Ex. 14, 31. Ps. 106, 12. Nam ecce, inquit *Abarb.* signum aut portentum non requiritur a Propheta, si præcipiat & moneat tantum de obseruatione legis, & exercitio boni & recti: talia namque ex ore cuiusuis etiam sapientis audire debemus. At si præcipiat in nomine Domini præcepti alicuius diuini violationem ad factum aliquod extraordinarium, (excepta tamen idololatria) tum signa edere debet ad prophetiæ suæ confirmationem. cf. not. Deut 18, 22. *Hieronymus*: Credidit Niniue, & Israel incredulus perseuerat: credidit præputium, & circumcisio permanet infidelis. cf. Ez. 3, 6. Matth. 12, 41. c. 21, 43. Luc. 11, 31. Act. 13, 46. Crediderunt autem *vera* & salutari *fide*, quæ fons & radix fuit omnium sequentium bonorum operum Rom. 14, 23. Hebr. 11, 6. -- *Nautas* (vel alios etiam) iuisse Niniven, & *narrasse facta Ionæ*, vt non omnino negamus, ob locum Luc. 11, 30. ita tamen non concedimus, citra illud miraculum non credituros fuisse, inquit *Pfeifferus* ad h. l. coll. Es. 55, 11. Rom. 1, 16. Ebr. 4, 12. h) & in doloris ac pœnitentiæ suæ signum, Rex & proceres eius v. 6. *ieiunium proclamarunt* s. *publice indixerunt* Ioel 1, 14. 1 Reg. 21, 9. i) Vulg. & *vestiti sunt saccis* v. 6. 8. 2 Sam. 3, 31. 1 Reg. 20, 32. c. 21, 27. 2 Reg. 19, 1. Esth. 4, 1. Sic apte corrigebantur luxus & ambitio Assyriorum; quibus etiam Deum valde offenderant. k) i. e. magni & parui: summi & infimi. Ier. 6, 13. c. 31, 34. Apoc. 19, 5. 18. &c. ℣. 6. l) *Cum enim peruenisset illud verbum* s. præconium Ionæ v. 4. Iud. 20, 34. Esth. 9, 1. Dan. 9, 21. *Grotius*: Caussam reddit indicti ieiunii, modumque explicat. *Pfeifferus*: Fieri autem potuit, fama de ferali isto vaticinio ad Regem delata, vt Ionam accitum coram audiret; etsi id in breui historia non memoretur. m) *ad Regem Niniues*. probabiliter *Phulem* 2 Reg. 15, 19. 1 Par. 5, 26. al. *Sardanapalum*. n) *surrexit ille de throno suo*. cf. Es. 47, 1. 2 Sam. 13, 31. o) & *remouit*, deposuit. Vulg. *abiecit a se*. 1 Reg. 15, 12. Coh. 11, 10. p) *stolam suam regalem* Ios. 7, 21. vt ceteris in luctu se æquaret. Ion. *gloriæ suæ instrumenta*, vel vestes. Syr. *diadema suum*. cf. Ez. 26, 16. q) Vulg. & *indutus est sacco*. S. *obduxitque saccum* v. 5. 8. r) *seditque in cinere*. cf. Es. 47, 1. Ez. 26, 16. Iob. 2, 8. c. 42, 6. Esth. 4, 3. ὁ. ἐπὶ σποδοῦ. Matth. 11, 21. ℣. 7. s) *Et proclamari iussit*. cf. Ioel 2, 15. t) & *edixit* per præcones in tota vrbe. ὁ. καὶ ἐκηρύχθη καὶ ἐῤῥέθη. u) *de sententia, ex decreto* s. mandato *Regis*. Prou. 26, 16. Dan. 3, 10. 29. Ezr. 6, 14. x) & *procerum*, Vulg. & *principum*, Abarb. & *consiliariorum eius*. 2 Reg. 10, 11. Nah. 3, 10. cf. Esth. 1, 19. 21. ὁ. καὶ παρὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ. Marc. 6, 21. y) *homines*, qui proprie Deum criminibus suis offenderant. z) & *iumenta*, quibus in totius vrbis interitu pereundum quoque fuisset c. 4, 11. a) *non gustent quidquam* 1 Sam. 14, 24. ad grauissimum luctum testandum 2 Sam. 3, 35. b) *non pascantur* iumenta scil. & pecora Ex. 34, 3. c) & *nec aquam bibant* homines & pecudes. 1 Reg. 13, 9. cf. not. 1 Sam. 7, 6. vt etiam mutorum animantium spectaculo & clamore v. 8. homines magis commouerentur ad seriam pœnitentiam & dolorem. Sic *Virgilius*, de acerbo luctu propter mortem Cæsaris, Ecloga 5. v. 24. seqq. *Non vlli pastos illis egere diebus Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neque amnem Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam*. &c. ℣. 8. d) *Sed operiantur saccis*. v. 5. 6. 2 Reg. 19, 1. 2. Ioel 1, 14. Pertinent autem hæc adhuc ad *mandatum Regis*, vt Hebræus textus docet aliæque versiones; non vero ad eius *executionem*, vt LXX. reddiderunt: καὶ περιεβάλοντο καὶ ἀνεβόησαν. e) *homines & iumenta* v. 7. Videntur autem intelligere (vt Interpretes obseruant) *equos, mulos & camelos*, qui pretiosis integumentis ornari solent. His itaque detractis vilia imposuerunt: vt hodie, sicut & olim, teste Chrysostomo, in funeribus Nobilium, equi generosi, quibus defuncti vsi sunt, panno nigro induuntur, vt simul lugere videantur. f) & *clament* & homines & *bestiæ*, hæ fame & siti adactæ. Ioel 1, 18. Ps. 147, 9. g) *ad Deum* Iehouam, cuius iram Ionas denunciabat. h) *cum vehementia* s. totis viribus. *fortiter*. Iud. 8, 1. ὁ. ἐκτενῶς Luc. 22, 44. Act. 12, 5. 1 Petr. 1, 22. Syr. *cum gemitu*. M. I. *toto corde*. S. *cum valida deuotione* &c. quasi *magna vi* nubes clamore suo perrupturi. Sirac. 35, 17. Matth. 11, 12. Luc. 11, 8. i) Hieron. &, damnatis pristinis vitiis, *totos se conferant ad pœnitentiam*. k) *quisque* Ioel 2, 7. l) vt exuat peccandi consuetudinem. v. 10. Ier. 25, 5. c. 36, 3. 7. m) & *a violentia* Gen. 6, 11. 13. Hab. 1, 2. Ps. 58, 3. n) *quæ est in manibus eorum* Es. 59, 6. Ps. 7, 4. Iob. 16, 17. cf. Es. 1, 15. 16.

℣. 9. o) *Quis scit, reuertetur* Deus ab ira, si nos reuertamur a peccatis. Zach. 1, 3. LXX. Vulg. & Syr. *Quis scit, si conuertatur*; h. e. anne ipse sententiam suam mutet, & nobis reconcilietur. cf. 2 Sam. 12, 22. Esth. 4, 14. *Ion.* (quem sequitur *Abarb.* aliique) hic iterum, vt Ioel 2, 14. vbi vid. not. p) & *pœniteat Deum*, h. e. vt habet Vulg. & *ignoscat Deus*. & (sec. Syr.) *misereatur nostri*. vid. v. 10. c. 4, 2. Dan. 4, 24. coll. Num. 23, 19. & not. 1 Sam. 15, 11. Ier. 18, 8.

e) *adhuc 40. dies sunt*, vel *post 40. adhuc dies*. cf. quoad constructionem Ier. 51, 33. Hos. 1, 4. Perperam vero LXX. hunc *quadragenarium* dierum numerum in *triduanum* commutarunt, ita scribentes: ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται, eosque secuti *Ar. Sulpicius Seuerus* & Patres quidam; vt ostendit *Bochartus* Hieroz. II. p. 746. Argute autem, nec tamen bene aut legitime, particulam עוד numerice pro 80. accipit, atque ex his & 40. diebus, (quos pro *annis* censet, collato Lev. 25, 29.) *vsque ad Niniues euersionem* secundum Nahumi vaticinium & Seder Olam anno primo Nebucadnezaris factam, 120. annos (pro quibus *Iosephus* A. I. Lib. IX. c. 11. 115. *annos* numerat) conficit *Abarbanel* in Comm. ad h. l. fol. 159. col. 2. & 3. f) & *Niniue euertetur* vt Sodoma & Gomorrha, ob similia scelera. Gen. 19, 21. 25. 29. Ier. 20, 16. Amos 4, 11. scil. si peccare pergatis, nec *seria pœnitentia & fide iram Dei* intra hoc tempus *extinguatis*. coll. Ier. 18, 8. Tales enim promissiones & minæ, quæ non sunt absolutæ prædictiones, semper hanc conditionem inuoluunt; licet hæc conditio a Propheta non esset expressa, immo etiam ignoraretur. cf. Gen. 20, 3. 7. Es. 38, 1. & *Gurtleri* Theol. Proph. p. 12. *Coccejus*: Sensus huius dicti est: quadraginta dies concedi Nineuitis ad pœnitentiam. Ita primo mundo diluuium denunciatum est in annos 120. Gen. 6, 3. Qui profectus prædicauit primo mundo in Noacho 1 Petr 3, 18. is hic prædicauit per Ionam μετάνοιαν. &c. Aliter apparentem difficultatem tollere voluit *Abarbanel*, quasi dixisset Propheta: Niniue necessario intra 40. dies aut per pœnitentiam *mutanda* s. con-

℣. 7. בנינוה *Mun.* pro *Meth.* 5. 6. 7. 9. 14. 20. 23. sic ss. Ber. אַל־ירעו sic per *Kadma* 5. 6. 9. 14. 20. 24. sic ss. *Ber.* Reliqui sine eo.

י ושב מחרון אפו ולא נאבד׃ וירא האלהים את־
מעשיהם כי־שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים על־
ד הרעה אשר־דבר לעשות־להם ולא עשה׃ וירע אל־
2 יונה רעה גדולה ויחר לו׃ ויתפלל אל־יהוה ויאמר
אנה יהוה הלוא־זה דברי עד־היותי על־אדמתי על־
כן קדמתי לברח תרשישה כי ידעתי כי אתה אל־
חנון ורחום ארך אפים ורב־חסד ונחם על־הרעה׃
3 ועתה יהוה קח־נא את־נפשי ממני כי טוב מותי מחיי׃
ה 4 ויאמר יהוה ההיטב חרה לך׃ ויצא יונה מן־העיר

q) *vt reuertatur a furore iræ suæ.* Ex. 32,12. Deut. 13, 18. Ios. 7, 26. 2 Reg. 23, 26. Syr. *& auertat a nobis æstum iræ suæ.* Vt enim *irasci* dicitur Deus, cum scelera punire vult, ita *reuerti ab ira*, quando & culpam & pœnam condonat. r) *& non pereamus.* c. 1, 6.

℣. 10. s) *Quum itaque videret Deus.* cf. 1 Reg. 21, 29. Ps. 14, 2. S. *Respexit itaque Deus.* Vulg. *Et vidit;* cum adprobatione, vt Gen. 1, 4. 10. c. 4, 4. t) *opera ipsorum*, tq. sanatæ mentis indicia, & fidei ac veræ pœnitentiæ fructus. v. 5. Ier. 5, 3. Matth. 3, 8. Hieronymus: *Non verba audiuit, quæ solebat Israël sæpe promittere: omnia, quæcumque dixerit Dominus, faciemus* Ex. 19, 8. c. 24, 3. 7. &c. *sed opera conspexit: Quia mauult pœnitentiam peccatoris, quam mortem* Ez. 18, 23. 32. c. 33, 11. Sic in Tract. *Taanith.* c. 2. fol. 16. a. Talmudici dicunt: *Fratres nostri, saccus & ieiunium rem non perficiunt, sed pœnitentia & opera bona. Non enim dicitur de Nineuitis: Et respexit Deus saccum & ieiunium eorum; sed hoc legimus: Et vidit Deus opera eorum, quod conuersi essent a vita sua improbitate* &c. u) *quod conuersi essent* &c. v. 8. x) *pœnituit Deum.* Ion. *conuertit se Deus a malo.* v. 8. Vulg. *misertus est.* Syr. *auertit ab eis excandescentiam iræ suæ.* Nempe *pœnitet Deum* mali, quando non infert, quod sub conditione decreuerat. vid. v. 9. y) Ioël 2, 13. Am. 3, 6. ὁ. ἐπὶ τῇ κακίᾳ Matth. 6, 34. z) Syr. *& non perdidit eos.* Hieronymus: *Libenter mutauit sententiam, quia vidit opera eorum mutata.* Ceterum hic *dubium* mouent non Iudæi solum, sed & Christiani quidam Interpretes aut Philologi (vid. *Gusset.* p. 834. *Boch.* Hieroz. I p. 752. *Cocceius* h. l. §. 7 &c.) *Quomodo Deus adprobauerit pœnitentiam Nineuitarum, cum illi tamen nec*

CAP. IV.

idolis suis renunciauerint, ב" טעמים neque cultum Iehouæ sincerum inter se constituerint, vt ex historia gentis certum sit? vnde *Abarbanel* ad h. l. fol. 259. col. 3. opinatur, Nineuitis interitum a Deo decretum fuisse, non ob falsam religionem s. idololatriam, *sed tantum ob violentiam manuum eorum;* a qua cum illi se conuerterint, Deum etiam mutasse sententiam; etsi a fide sua & praua religione non destiterint. Sed *rectius* omnino sentiunt, qui *veram* illis *pœnitentiam* tribuunt: etsi procul dubio in ea haud diu perstiterunt, sed in pristina vitia, securitatem, & idololatriam relapsi, excidium, quod Nahum denuo prædixit, sibi tandem accersiuerunt. Dicuntur enim, vt *Pfeifferus* ad h. l. obseruat, *credidisse in Deum* v. 5. quem & Rex *inuocari præcepit* v. 8. Ergo idolis renunciarunt, & *contritionem* habuerunt ob peccata, & *fidem in Deum*, ac dignos pœnitentia *fructus* ediderunt Matth. 3, 8. Præterea Saluator expresse ait, *eos resipuisse ad Ionæ prædicationem* Matth. 12, 41. Ex qua nisi *gratiam Dei in Christo* cognitam accepissent, nec credere in Deum salutariter, nec Deo placentia opera edere potuissent, coll. Ier. 5, 3. Hab. 2, 4. Rom. 5, 1. c. 14, 23. Neque desunt in Scriptura alia exempla, vbi similiter *pœnitentia vera & seria, bene quidem cœpta, non tamen constans aut continuata fuit.* vid. de Ahabo 1 Reg. 21, 27. 29. de Ioramo 2 Reg. 6, 30. de Ioaso ibid. c. 13. 14. seqq. de Iehu 2 Reg. 10, 31. coll. Præf. in Hoseam § 4. Tamen, (inquit *Bochartus* l. c.) hoc *ieiunium*, Nineuitis indictum ad auertendam summi Numinis iram, *edictum Darii* Dan. 6, 26. seqq. & aliud simile *Nebucadnezaris* Dan 3, 29. & quæ alia fuerunt huius generis, fuerunt totidem *præparationes ad populorum conuersionem*, quæ *Christi* aduentum subsecuta est. Ita enim paullatim, & quasi per gradus, innotuit Dei virtus & magnitudo iis etiam populis, qui alieni erant a republica Israëlis, & cum Pharaone dicebant: *Quis est Dominus, vt illi obsequamur? Nos non nouimus Dominum.* Ex. 5, 2.

CAP. IV, ℣. 1. a) S. *Sed ægre fuit* hoc. Tig. *Doluit Iona.* ὁ. ἐλυπήθη Marc. 10, 22. Præter *animi ægritudinem* etiam in *morbum* s. *febrim* Ionam incidisse, putat *Abarbanel.* Sed phrasis Hebræa *animum male adfectum* significat, siue ex iusto, siue iniusto dolore. vid. Gen. 21, 11. 12. c. 38, 10. 2 Sam. 11, 27. Neh. 13, 8. &c. b) *ægritudine maxima.* Neh. 2, 10. c) *immo* ex impatientia & dolore *etiam ira exarsit ei.* v. 4. Gen. 4, 5. 6. c. 30, 2. 1 Sam. 15, 11. *Abarbanel:* Quia mente præuidebat malum, quod per Assyrios Israëlitis erat euenturum. *Hieronymus:* Videns subintrare gentium multitudinem, & illud impleri Deut. 32, 21. desperat de salute Israëlis, & magno dolore concutitur, qui erumpit in vocem, & caussas mœroris exponit, & quodammodo loquitur: Ego solus electus sum de tanto numero Prophetarum, qui per aliorum salutem ruinam meo populo nunciarem? Non igitur contristatur, vt quidam putant, quod gentium multitudo saluetur, sed quod pereat Israël. *Pfeifferus:* Male autem irascitur Ionas, non Deo, alioquin extreme impius, sed partim Nineuitis, quod illis parceretur, coll. v. 11. partim sibi ipsi, qui istam legationem suscepisset. Putauit nimirum Ionas, *decretum Dei* de excidio Niniues temporali, *absolutum esse*, & omnino secuturum, licet maxime pœnitentiam agerent, & æternum saluarentur. Cum vero elapso tempore definito videret Niniuen non euerti, indignatus est, se fuisse paratum opprobrii & damni suorum, quibus nunc inuisus & infamis rediturus sit, quod seruarit sua concione Assyrios, in se quondam armandos. cf. Es. 10, 5. Nec defore inter suos suspicatus est, qui se, ceu pseudoprophetam traducerent, coll. Deut. 18, 22. vbi vid. not. Habet vero hoc caput *geminum Dei & Ionæ colloquium;* adeoque obseruanda sunt: I. Ionæ indignatio & querela v. 1-3. & Dei redargutio v. 4. II. Post Ionæ egressum ex vrbe v. 5. Plantæ ortus & interitus v. 6. 7. hinc Ionæ impatientia & improba postulatio v. 8. Dei autem responsio & Ionæ conuictio v. 9. seqq.

℣. 2. d) *Quare orauit ad Dominum* c. 2, 2. sed ex zelo οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, & nescius, quid peteret Matth. 20, 22. e) Vulg. *obsecro, Domine!* c. 1, 14. f) *nonne hoc est illud verbum meum,* quod dixi & cogitaui. Ex. 14, 12. g) & nunc, & retro *ad* illud *vsque* tempus, *quo adhuc fui.* Iob. 1, 18. h) *in terra & patria mea.* cf. c. 1, 8. Deut. 12, 19. q. d. Præsagiit mihi animus hunc concionis meæ euentum. i) *ideo præoccupabam* Ps. 119, 147. k) Vulg. *vt fugerem in Tarsis* c. 1, 3. Syr. *maturabam fugam.* vt molestam hanc prouinciam, & incommoda eius, euitarem. l) *Hieronymus:* Nam sciui te hoc esse facturum. Non ignoraui te misericordem, propterea seuerum & truculentum nunciare nolebam. m) vid. Ex. 34, 6. Neh. 9, 17. ὁ. ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων, Luc. 6, 36. n) *longanimis.* Vulg. *patiens.* Num. 14, 18. Ioel 2, 13. Nah. 1, 3. ὁ. μακρόθυμος. cf. Rom. 9, 22. o) *& magnus gratia.* Vulg. *& multa miserationis.* Ps. 86, 5. ὁ. πολυέλεος. cf. 1 Petr. 1, 3. p) c. 3, 9. 10. Ioel 2, 13.

℣. 3. q) ὁ. Καὶ νῦν δέσποτα Κύριε. Luc. 2, 29. *Abarb.* q. d. quoniam clementiam & longanimitatem erga Assyrios exerces, vt veniant super terram Israel, patriam meam, ad eam vastandam. r) est circumscriptio *mortis*, vt 1 Reg. 19, 4 sed hic votum impatientis animi. s) Vulg. *quia melior est mihi mors, quam vita,* v. 8. q. d. Mori præstat, quam sic viuere. *Abarb.* q. d. ne videam malũ, quod inueniet populum meum, & interitum cognationis meæ (Esth. 8, 6.) in X. tribuum vastatione.

℣. 4. t) *Sed dixit Iehoua;* nimis aberrantem comiter reducturus. u) *num bene ira exarsit tibi?* v. 9. i. e. vt *Symmachus* habet, *num iuste efferuescis?* Sic Vulg. q. d. Sane iustam caussam non habes, cur ita succenseas. Al. vt LXX. Ion. Syr. Ar *Siccine valde irasceris?* coll. Deut. 9, 21. c. 13, 15. 2 Reg. 11, 18. Sed *quæstio* non hic est de facto, sed *de iure*, eaque non ignorantis aut dubitantis, sed contestantis & informantis. cf. verbum Es. 1, 17. Ier. 10, 5. At *Abarb.* cum R. *Iaphet* apud *A. b. Ezram* ita: *Num benefacere* tibi dolet? q. d. *An ideo, quod ego* (erga omnes benignus Ps. 145, 9.) *benefacio Nineuitis, tu irasceris?* vt Matth. 20, 15. Sed rectius resoluitur Ebraismus h. l. *Num benefacere est,* s. *num bene facis,* quod *tu irasceris?* coll. Deut. 5, 25. c. 18, 17. Tacuit autem hic Ionas, procul dubio, quod pudore suffusus sufficientem caussam non haberet, quam iræ suæ prætexeret.

℣. 5. x) *Exiuerat autem Ionas,* quum officio suo, concionando per vrbem, defunctus esset; ne & ipse inuolueretur exitio, quod certissime secuturum adhuc putabat. Est vero hic *versus parentheticus*, ad sequentia viam sternens, vnde *verba in Plusquamperfecto* cum Pfeiffero, S. aliisq; merito accipimus.

CAP. IV, ℣. 2. אנה Sic c. 2. 3. 6. 9. 10. 20. & Ben, at fine *Mun.* 7. 8. 11--16. 19. 21. 22. 23. & per *Merca* loco *Mun.* 5. 17. 18. 24. cf. supra 6. 1, 14.

וישב מקדם לעיר ויעש לו שם סכה וישב תחתיה בצל
6 עד אשר יראה מה־יהיה בעיר ׃ וימן יהוה־אלהים
קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל על־ראשו להציל לו
7 מרעתו וישמח יונה על־הקיקיון שמחה גדולה ׃ וימן
האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את־
8 הקיקיון וייבש ׃ ויהי כזרח השמש וימן אלהים רוח
קדים חרישית ותך השמש על־ראש יונה ויתעלף
9 וישאל את־נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי ׃ ויאמר
אלהים אל־יונה ההיטב חרה־לך על־הקיקיון ויאמר
10 היטב חרה־לי עד־מות ׃ ויאמר יהוה אתה חסת על־
הקיקיון אשר לא־עמלת בו ולא גדלתו שבן־לילה
11 היה ובן־לילה אבד ׃ ואני לא אחוס על־נינוה העיר
הגדולה אשר יש־בה הרבה משתים־עשרה רבו אדם
אשר לא־ידע בין־ימינו לשמאלו ובהמה רבה ׃

דבר

sa. & in Hispania repente prouenit, altitudine oleæ, caule ferulaceo, folio vitium, semine vuarum gracilium pallidarumque. Nostri eam RICINVM vocant a similitudine seminis. &c. e) *& adscendit* s. *succreuit* Es.32, 13. Hos. 10, 8. f) *ad liberandum ipsum.* cf. similiter ל accusatiui notam 1 Sam.21, 30. 2Sam.3,30. Ps.135,11.&not. Ier.40,2. item Particip. verbi nostri cum ל sec. nonnullos Dan. 8, 7. Al. *vt vmbram ipsi faceret.* הש׳ רפה Ion. *ad protegendum ipsum.* g) *a malo* s. *incommodo suo* : ab æstu nimirũ & cæli iniuriis, a quib⁹ planta ista, frondibus tugurii sensim arescentibus, Ionã tueretur. h) 1 Reg.1,40. 1 Par.29,9. quod tam speciosa & amœna planta præter spem & expectationem oblata a Deo esset. ℣. 7. i) *Parauit autem Deus.* v. 6. 8. k) *vermem.* Ex.16,20. Iob.25,6 cf. not. Deut.28,39. l) *cum surgeret aurora* Gen.19,15. Ios.6,15. m) *postridie.* post illud gaudium Ionæ. 1Sam.30,17. 1Par.29,21. n) *qui percussit*, i.e. *læsit* & erosit *vicinum* s. radices eius. cf. Ps.102.5. o) *vt exaresceret.* cf Hos.9,16. Ps. 90,6. ὁ. ἀπεξηράνθη. Matth.13,6. ℣. 8. p) S. *Insuper factum est.* q) *cum Sol ortus esset*, & iam non nihil processisset. Iud.9,33. r) v. 6. 7. s) *ventum orientalem*, calidum & vrentem, qui fruges Gen.41,6. vites quoque, & fructus arborum exurit. Ez.17,10. c.19,12. cf. not. Es.27,8. ὁ. πνεύματι καύσωνι, Iac.1,11. t) *silentem.* Ion. *quietum*(1) qui subtilitate sua, sine motu & sine frigore, æstum solis maiorem faciebat. Hinc ὁ. συγκαίοντι. S. *exsiccantem.* al. *surdum*, qui audiri non potuit, in oppositione ad *Eurum durum* & sonorum. Ex.14,21. Ps.48,8. Ps.78,26. immo alii, vt Abarb. *surdos facientem*, qui tanto cum strepitu flauerit, vt aures etiam surdas redderet &c. sed prius præferendũ est. u) *& vi sua agebat*, sine impedimento *feriebat sol.* Es.49,10. Ps.121,6. x) S. *vt ægre haberet, vt prope animo linqueretur.* Vulg. *& æstuabat.* Gusset. *vt semet ipsum non agnosceret.* Pfeiff. *a tegendo:* quod anima in deliquio quasi tegatur & occultetur (4) Es.51,20 Am.8,13. y) vnde (cum videret, quod iam ad portas mortis venisset, vt scribit *Abarb.*) quod v.3. rogauerat, hic quasi importune flagitauit, *& postulauit animam suam ad moriendum*, mortem sibimet ipsi precat⁹. De phrasi cf. not. Iud.16,30. z) *& dixit* ex animi impotentia, & corporis æstuatione. a) Præstat me mori, quã viuere. v.3. ℣. 9. b) S. *Dixit ergo Deus* ad Ionam. c) *Num recte excandescis* propter ricinum? v.4. d) Non hic tacuit, vt supra v.4. sed adfectibus suis abreptus, respondit *& dixit.* e) *iuste* dolor & *ira exarsit mihi.* Gusset. p.285 *abunde* commotus ac perturbatus sum, coll. Gen.45,5. 1Sam.15,11. Neh.3,20. cf. not. supra v.4. f) cf. Iud.16,16 Matth.26,38.

℣. 10. g) S. *Tum vero dixit Dominus* ad Ionæ conuictionem. h) Vulg. *tu doles* super hederam. ὁ. σὺ ἐφείσω, *pepercisti*; i.e. *parcendum ei esse censuisti*, & periisse nunc doles. Gen.45,20. Ioel 2,17. i) vid. v.6. k) constr. cum בו *in quo*, s. *pro quo*, vt v.11. Gen.1,11. l) *non laborasti* Ps.127,1. Coh.2,11.18.20.21. scil. fodiendo terram, serendo, rigando &c. ὁ. ὑπὲρ ἧς οὐκ ἐκακοπάθησας. 2Tim.2,3. m) *nec educasti eum.* Vulg. *neque fecisti, vt cresceret.* S. *neque perfectum eum fecisti.* cf. Es.1,2. c.44,14. n) Vulg. *quæ* (hedera) *sub vna nocte nata est*, & sub vna nocte periit. S. *quia filius noctis factus*, & filius noctis periit. cf. Es.17,11. *Bin* est constr. ab absoluto *Ben*; sicut in *Biniamin*, & *Bin-Nun* Ex.33,11. *Bin Iakeh* Prou.30, 1. *Filius* autem *noctis est*, *sub noctem ortus*, vt Es.14,12. aut *vnam noctem natus*: vt *filius anni*, anniculus, qui annum non superauit. Ex.12,5. conf. Syriacum *filius diei* Deut.24, 15. & *filius horæ* Prou. 12, 16. ℣. 11. o) *Et ego*, Deus & summe misericors, te ipso teste v.2. Ps. 145,9. Nunc exponitur *finis & scopus præcedentis historiæ* s. chriæ actiuæ; per argumentum a minori ad maius, ad Ionam corrigendum & conuincendum. p) *non* misererer & *parcerem* Nineuæ? cf. לא interrog. 2Reg.5,26. q) *vrbi illi maxima.* vid. c.1,2. Abarb. *quæ opus manuum mearum est, ad meam gloriam.* ex Es. 60,21. cf. supra c.3,3. r) *in qua sunt.* s) *multitudo. plures.* 2Par.25,9. t) *quam duodecim myriades*, s. 120000. *hominum* 1 Par. 29,7. Is numerus erat paruulorum, nec tn. plenus. Hinc coniectura fiat de numero ceterorum. cf. Matth.26,53. u) qui nesciunt *discrimen* (Leu.27,12. 2 Sam 19,36.) *inter dextram* & sinistram *suam*, ita vt, non omnis quidem, aut originalis peccati (coll. Ps.51,7. Iob.14,4. Ioh.3,6 Rom.5,12.) malitiæ tn. contra scientiam & conscientiam admissæ, & ad cælum clamantis c.1,2. expertes sint. Non est descriptio quorumuis Nineuitarum (vt vult *Abarb.* h. l.) quod antea de Deo nihil sciuerint, ideo etiam per pecudes s. *bruta* intelligendi, coll. Ps.49,13.21. sed *circumscriptio ætatis paruulorum*, in quibus nondũ ea est discretio rationis & iudicii, vt sciant vtra manus *sua* sit dextra, vtra sinistra. cf. Deut. 1,39. Vtrumq; habet *Hieronymus*: Ignorant autem, *quid sit inter dextram & sinistram* vel propter innocentiã & simplicitatem, *vt lactentem monstret ætatem*, & relinquat intellectui, quantus sit numerus ætatis alterius, cum tantus sit paruulorum; vel certe, quia magna erat vrbs, erat in ea plurima multitudo, quæ ignorabat ante actam pœnitentiam *quid esset inter bonum & malum, inter dextram & sinistram.* &c. Verum necanter in textu *suffixum* additur, quod in eum sensum non, nisi difficulter, torqueri poterit. x) & *iumenta* s. *pecudes quam plurima.* cf. c.3,7.8. Ioel 1, 18. q.d. Deus: Si itaque hominum te non miseret, *Quid fecere boues*, animal sine fraude doloque? *Coccejus*: Ostendit Deus, & Ionæ esse indecorum, tot hominum exitium non abominari, & ad illius vel cogitationem cohorrescere. &c. Deum vero etiam bestiis prospicere, passim docent sacri scriptores. vid. Gen.8,1. Ps.36,7. Matth.10,29. *Euenerunt autem omnia, quæ de Niniue prædicta sunt, post annum centesimum decimum quintum*; inquit *Iosephus* A.I. lib.9. c.11. in fine. cf. Præf. ad hunc librum §.7. & not. c. 1, 2. c. 3, 4.

y) & consederat ad *orientalem plagam vrbis.* Ez. 11, 23. *Grotius*: Vnde optimus erat in vrbem despectus. z) S. *feceratque sibi illic tentorium*; seu potius *tugurium*, *vmbraculum*, ex virgultis. Es. 1, 8. c. 4, 6. quod eum tegeret a cæli iniuriis. Ps.140, 8. Iob. 40, 22. a) Coh. 2, 3. ὁ. ἕως οὗ ἀπίδῃ. Philip. 2, 23. b) *quid futurum esset vrbi.* Cumque, termino præterlapso, videret, nihil mali eidem accidere, efferbuit.

℣. 6. c) S. *Præparauerat autem.* al. in Præterito cum Vulg. *Et parauit Dominus Deus.* v. 7. 8. c. 2, 1. d) LXX. Luth. *cucurbitam.* Vulg. *hederam.* Ion. Tig. & S *Kikaion.* Sic v.7. 9 10. Quod quid sit, audiamus ex B. *Hieronymo*, qui ita: Pro *cucurbita* siue *hedera* in Hebræo legimus *Kikaion*, quæ etiam lingua Syra & Punica *Elkeroa* dicitur. *Est autem genus virgulti vel arbusculæ, lata habens folia in modum pampini, & vmbram densissimam, suo trunco se sustinens: quæ in Palæstina creberrime nascitur, & maxime in arenosis locis; mirumque in modum, si sementem in terram ieceris, cito confota consurgit in arborem, & intra paucos dies, quam herbam videras, arbusculam suspicis.* Vnde & nos (pergit *Hieronymus*) eodem tempore, quo interpretabamur prophetas, voluimus id ipsum *Hebræa lingua nomen* exprimere, quia sermo latinus hanc arboris speciem non habebat; sed timuimus Grammaticos, ne inuenirent licentiam commentandi, & vel bestias Indiæ, vel montes Bœotiæ; aut istiusmodi quædam portenta confingere. &c. Recte autem hæc dici a B. Hieronymo, pluribus probauit *Bochartus* in Hieroz. II. p. 293. & p. 623. & *Pfeifferus* in Dub. Vex. ad h. l. Idemque est nostrum *Kik.ion*, quod Talmudicum *Kik*, & Ægyptiacum *K:ki*, *f.Ci:i* ec. Plinium, qui H. N. lib.15. c. 7. *arbor est*, inquit, *quæ in Aegypto copiosa*

℣. 6. יהוה per *Mun.* 2. 3. 5. ℣. 10. חסתה cum *He parag.* 1. 2.

IN MICHAE VATICINIVM

PRAEFATIO.

Micha Patria, Aetas, Argumentum,

MIchas, patria *Morafchtaus,* gente Iudæus, eodem tempore, quo *Efaias* atque *Hofeas*, prophetauit, prioris verba preffo pede alicubi fecutus, vt c. 4, 1. fqq. coll. Ef. 2, 2. feqq. Propheta propter iudiciorum comminationes terribilis quidem & afper, fed nec minus iucundus propter Euangelicas promisfiones. Ifraelitis atque Iudæis excidium comminatur, illis per Affyrios, his per Babylonios inferendum: cuius mali cauffam indigitat populi peccata, idololatriam, iniuftitiam, rapinas, contumaciam, amorem mendacii, fecuritatem, ingratitudinem erga Deum, fummam denique & vniuerfalem impietatem. quæ quidem ita perfequitur, vt metropoles maxime atque primores coarguat, a quibus fcelera ad prouincias plebemque manaffent, prophetas item ac facerdotes, qui fecuritatem fouerent. Ne vero in tantis malis animum adflicti defponderent, idem aliquoties atque egregie inftaurationem Hierofolymæ, florentemque N. T. ftatum depingit, &, vt cum *Lightfooto* Chron. p. 100. loquamur, res illuftres enunciat de Chrifto, de regno eius; & nominatim defignat vrbem, vbi effet nafciturus; ac ipfisfimis vtitur verbis Efaiæ, qui iam viuebat, ad defcribendum confluxum accedentium regno Chrifti fub Euangelio, & potentiam illius in eo, pacemque, quæ fub eo effet futura. Et ratione duplicis huius argumenti, quod per vices tractatur, vaticinium totum in tres partes commode difpefcitur. *I.* enim *tribubus vniuerfis*, tam Ifraeli, quam Iudæ, excidium regni & deportationem in Affyriam atque Babyloniam prædicit c. I. II, 1--11. easdemque promisfione vniuerfalis collectionis & multiplicationis fub Chrifto, confolatur c. II, 12. 13. *II.* comminatur *deftructionem Hierofolymæ* c. III. cui fubiungit folatium de *reparatione Tfionis* fub Chrifto c. IV. & V. *III.* Inducit *Deum cum populo fuo difceptantem* c. VI. Ecclefiam vero miferias fuas deplorantem c. VII, 1--6. eandemque fpe meliorum fe erigentem v. 7.--fin.

Partes.

LIBER

MICHAE,

Hebr.

מיכה

CAP. I.

א דבר־יהוה אשר היה אל־מיכה המרשתי
בימי יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה
אשר־חזה על־שמרון וירושלם: 2 שמעו עמים כלם

CAP. I. ℣. 1. *a)* Hof. 1, 1. Ioel. 1, 1. Ion. 1, 1. *b) Micham,* q. d. *quis eft ficut DOMINVS?* Scribitur enim Ier. 26, 18. *Michaiah.* vnde Gr. Μιχαίας, & Lat. *Michæas.* Et qui 2 Par. 18, 7. *Michaihu*, & v. 8. *Michahu*, ibidem v. 14. vocatur etiam *Micha*, quod a *Michahu* haud difficilius formatur, quam ירמיה ab ירמיהו, יאשיה ab יאשיהו, אמציה ab אמציהו, per apocopen ו finalis. cf. etiam Iud. 4, 1. 4. 5. Analogum huic ex nominibus propriis eft *Michael,* q. d. *Quis ficut Deus?* Cf. infra c. 7, 18. vbi Propheta nofter, velut nominis fui memor, *incomparabilitatem Dei* prædicat. Illuftris Propheta, quem non folum in N. fed V. T. quoque allegatum inuenimus, Ier. 26, 18. Mat. 2, 5. 6. Alius eft *Micha, filius Iimlæ*, qui tempore Achabi & Iofaphati, adeoque prior noftro fuit, 1 Reg. 22, 8. feqq. *c) Morafchtaum*, h. e. ex *Marefcha*, (vt habet *Ion.*) oppido tribus Iudæ ad terminos Philiftæorum v. 15. Iof. 15, 44. *Hieronymus* in Prologo teftatur, fuo adhuc tempore *haud grandem fuiffe viculum iuxta Eleutheropolim, Palæftinæ vrbem, quæ* *Bethfchemes* quondam dicta 2 Reg. 14, 11. 13. Miramur igitur, quid *Heideggero* in mentem venerit, qui in *Enchiridio* fuo *Biblico* p. 339. cum ad hoc teftimonium Hieronymi prouocaffet, *Sita igitur fuit*, inquit, *in tribu Ephraim*. quod plane contra mentem eft Hieronymi: nec vlli fuperftructum eft fundamento; licet ex Patribus Epiphanius quoque, Dorotheus & Ifidorus, Ephraimitam Micham fecerint. Nam quod Iudæus fuerit, etiam ex Regum Iudaicorum mentione colligit Abarbanel. *Cholem* eft ex 1. rad. *Iod* in מירשה pro מורשה, quæ facile tranfit in Vau. At *Vitringa* Doctr. Prophet. p. 35. dictum putat a *Morefcheth Gath* v. 14. loco, vt videatur, contermino vrbi Gath Philiftæorum, in confiniis Iudæ & Beniaminis, ad occidentem Hierofolymæ. *d)* Eodem igitur tempore, quo vaticinati *Efaias* & *Hofeas*, licet hi paulo prius inceperint, fub Vfia Iothami antecesfore Ef. 1, 1. Hof. 1, 1. cuius tempore etiam *Amos* prophetarat c. 1, 1. Sed quo fingulatim fingulæ prophetiæ referri debeant, iuxta ordinem temporis, id non expresfit Propheta. Ac facilius proinde concipitur, (vt ait *Lightf.* Chron. p. 99.) materiam totius libri illius exhibere argumentum prophetiæ, quod tenuit fub vnoquoque horum Regum, quam vt ftatuatur, quæ libri illius capita edita fint fingulis horum Regum temporibus. Forte easdem Prophetias, inquit *Maius* Oecon. p. 898. diuerfis temporibus, & fub diuerfis Regibus, fubinde repetiit. Vide tamen, quæ notabimus ad c. 3, 1. *e)* Cuius videatur hiftoria 2 Reg. 15, 32. feqq. 2 Par. 27, 1. feqq. Et cf. ftatum populi fub Regum iftorum imperio a *Varenio* expresfum in Appendice Præf. noftræ ad Efaiam. *f)* De quo 2 Reg. 16. 2 Par. 28. *g)* De quo 2 Reg. 18. 19. 20. & 2 Par. 29--32. *h) quod* verbum DOMINI; vel *qui* Micha. *i) vidit*, h. e. prophetauit. Vid. not. Amos 1, 1. *k)* i. e. contra 10. tribus, quarum Samaria, & Iudam, cuius Hierofolyma caput fuit. Metropoles tamen nominatim defignat, quod vitia illic inprimis grasfarentur, indeque ad vniuerfas vtriusque regni prouincias effunderentur, coll. v. 5. 6. Samariam vero hic & v. 5. præmittit, quia regnum eius Iudaico non folum maius, fed prius quoque, quam illud, vaftatum fuit, ficut fcelere & impietate præiuerat. ℣. 2. *l)* Simili compellatione fuas inchoat conciones, ac Efaias c. 1, 2. & Mofes Deut. 32, 1. excitationis cauffa, vt de re maximi ponderis, non fuo, fed ipfius Iehouæ nomine dicturum attente ac reuerenter aufcultent. Cf. infra c. 3, 1. 9. c. 6, 1. 2. 9. Efa. 34, 1. Ier. 6, 18. 19. c. 22, 29. & not. Am. 3, 1. Quia horribilem vaftationem (inquit *Tarn.*) certo videt imminere, magno fpiritu magnaque vehementia homines, qs. fopitos in peccatis, conatur excitare ad fufcipiendam curam emendandæ vitæ & auertendæ pœnæ. Notabile a. eft, quod iisdem plane verbis Nofter incipiat, quibus prior *Micha*, filius Iimlæ, fuam concluferat olim prophetiam 1 Reg. 22, 28 Ceterum prædicitur hoc capite vtriusque regni euerfio *I. generatim* v. 3. 4. fubiuncta cauffa v. 5. *II fpeciatim* a) Samariæ v. 6. 7. 8. b) Hierofolymæ & regni Iudaici, cuius nouem vrbibus fub elegantibus paranomafiis luctus, fuga & defolatio decernitur v. 9--fin. *m)* Miram fyntaxin vocat *Lightfootus* Chron. p. 99. *vos populi, omnes illorum!* Verum כל proprie Subftantiv. eft; q. d. immo *vniuerfitas illorum* (populorum) audiat. Nec infolens eft, Vocatiuum fequi aut præcedere apud Hebræos tertiam perfonam fuffixi: quale eft, quod fequitur: *o terra, & plenitudo eius!* it. Num. 16, 6. Iob. 17, 10. Per *populos* autem fignificat tribus atque familias Ifraeliticas, quippe ad quas nofter æque, ac prior Michas, verba fecit. Leu. 19, 16. c. 21, 1. Alii intelligunt populos totius orbis, quos putant veluti teftes citari contra Iudæos.

MICH. I, ℣. 1. אשר חזה Sic 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 2. שמעו עמים Ita 3. 6. 9. 20. Ef. 5.

הַקְשִׁיבִי אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וִיהִי אֲדֹנָי יֱהוִֹה בָּכֶם לְעֵד אֲדֹנָי
3 מֵהֵיכַל קָדְשׁוֹ׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה יֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ וְיָרַד וְדָרַךְ
4 עַל־בָּמוֹתֵי־אָרֶץ׃ וְנָמַסּוּ הֶהָרִים תַּחְתָּיו וְהָעֲמָקִים
יִתְבַּקָּעוּ כַּדּוֹנַג מִפְּנֵי הָאֵשׁ כְּמַיִם מֻגָּרִים בְּמוֹרָד׃
ה בְּפֶשַׁע יַעֲקֹב כָּל־זֹאת וּבְחַטֹּאות בֵּית יִשְׂרָאֵל מִי־פֶשַׁע
יַעֲקֹב הֲלוֹא שֹׁמְרוֹן וּמִי בָּמוֹת יְהוּדָה הֲלוֹא יְרוּשָׁלִָם׃
6 וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה לְמַטָּעֵי כָרֶם וְהִגַּרְתִּי לַגַּי
7 אֲבָנֶיהָ וִיסֹדֶיהָ אֲגַלֶּה׃ וְכָל־פְּסִילֶיהָ יֻכַּתּוּ וְכָל־אֶתְנַנֶּיהָ
יִשָּׂרְפוּ בָאֵשׁ וְכָל־עֲצַבֶּיהָ אָשִׂים שְׁמָמָה כִּי מֵאֶתְנַן זוֹנָה
8 קִבָּצָה וְעַד־אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ׃ עַל־זֹאת אֶסְפְּדָה
וְאֵילִילָה

n) ausculta. Ef. 10,30. c. 34, 1. *o)* h. e. & quicquid in ea eft. Pf. 24, 1. *p) & fit DOMINVS* &c. Nolite afpernari & flocci pendere tantum teftem, qui iudicia fua pariter ac voluntatem ferio ac palam vobis per me teftatur. Id agit Propheta, vt populus verbum ab ipfo annunciandum, non quafi hominis, fed (vti eft reuera) ipfius Dei verbum fufcipiat. 1 Theff. 2,13. *q) contra vos teftis.* 1 Sam. 12,5. *Teftificatur* a. Deus per feruos fuos, ferio & grauiter homines commonefaciendo de inftantibus malis, ni refipifcant; vt ne quem habeant ignorantiæ prætextum, fi pereant. cf. 2 Reg. 17, 13. Pf. 50, 7. Ier. 42, 19. *r) DOMINVS*, inquam, fit contra vos teftis. Emphatica repetitio, dignitatem teftantis inculcans. *s) ex templo fanctitatis fuæ.* fiue cælefte intelligatur, vt Ion. 2,5. Hab. 2,20. Pf. 11,4. fiue terreftre, in quo fanctiffimum eius Numen refederat, vt Pf. 79, 1. certe, quia vtrumque fanctitatis eft fedes, ex neutro illorum poffunt nifi fanctiffima provenire oracula, fancte adimplenda & fancte non minus excipienda ab audientibus. cf. Pf. 60, 8.

ỳ. 3. *t)* Eft vel inchoatiuum. q. d. *Quoniam*, vt explicare incipiam, quid vobis Iehouah per me teftetur. Vel cauffale, f. motiuum attentionis. q. d. Habetis vtique aufcultandi prægnantes cauffas, *quoniam ecce* &c. adeoque, nifi aufcultaueritis, grauiffimam Dei iram fentietis. *u) exiturus eft e loco fuo*, quem maieftate fua implet; indeque (nimirum de cælo. Pf. 115, 3.) manifeftabit iram fuam fuper omnem impietatem & iniuftitiam Rom. 1, 18. *Exire* vel *defcendere* dicitur Deus, non qf. loco moueatur, quippe qui vniuerfa Numine fuo implet, fed vt per

per operationes vel gratiæ vel (vt h. l.) iuftitiæ fe

יהיר ו [l]

fe patefacturus intelligatur. Ef. 26,21. Zach. 14, 3. Hinc Ion. *confpicuum fefe faciet*, vel *manifeftabit*; *de loco domus maieftatis fuæ.* Contra *ad locum fuum regredi dicitur*, cum gratiæ operationes retrahit, Hof. 5, 15. *x) ac defcendet*, fc. de cælo, tanquam loco fuo. Gen. 11, 7. ad quem locum B. *Luth. Defcendit* Deus, inquit, non re f. fubftantia, eft enim vbique; fed definit diffimulare, definit effe longanimis, & incipit reuelare peccatum, punire & arguere. Homines igitur fecuri, qui antea eum longe indicabant abeffe, nunc præfentem effe vident, ac pauent. cf. infra v. 12. & Pf. 144, 5. Ef. 63, 19. c. 64, 1. *y) & calcabit fuper celfis terræ*, ad demonftrationem fuæ potentiæ & iræ, cui & altiffima quæque fubiicientur. cf. Amos 4, 13. ibidemque not. *z)* Pl. cum gemina terminatione, Mafc. & Fem. vt Ef. 58, 14. Iob. 9, 8. quale eft מראשותי 1 Sam. 26, 12. ỳ. 4. *a) Et liquabuntur*; velut in aquas refoluti diffluent, vt qui præfentiam irati Vindicis fuftinere nullo modo poterunt. Pf. 97,5. Figurate operationes & effectus iræ diuinæ, in defolatione vtriusque regni, defcribit. cf. Amos 9, 5. 13. Ef. 34, 3. c. 63, 19. c. 64, 1. Pf. 97, 5. *b) & valles.* Ef. 28,21. Summa & ima nominat, vt iudicii vniuerfalitatem in cunctis vtriusque regni ordinibus ac locis innuat. *c) findent fe*, fua fponte findentur, ingentique concuffæ motu hiabunt Num. 16, 31. Zach. 14, 4. *d) velut cera* (4) Pf. 68,3. *e)* cf. Ef. 64,5. *f) effufæ* v. 6. 2 Sam. 14,14. Particip. Hoph. a נגר. *g) in defcenfu*, (4) Iof. 7, 5. h. e. in loco decliui, vbi confiftere aqua nullo modo poteft, fed præcipiti curfu deorfum fertur.

ỳ. 5. *h)* Quodfi *cauffam* auetis fcire, ob quam Deus ita, vt v. 3. 4. comminatus eft, fit facturus; Refp. *Ob præuaricationem Iacobi* f. Iacobitarum. c. 3,8. cf. Amos 2,4. 6. Ef. 1,2. *i)* eueniet *hoc omne.* Exaggeratiuum eft, vt Ef. 5,25. c. 9,20. Pf. 44,18. q. d. malum horrendum & ingens, quod multas fecum feret ftrages, vt malorum Ilias rectius poffit dici, quam fimplex & vnum. *k) Quis* vero eft cauffa *prauaricationis*? Sic v. 13. *principium peccati* metonymice, pro prima peccandi cauffa vel occafione. Interrogat מי non de rebus, fed de perfonis; itaque hac verfione opus habuimus. cf. not. Iud. 13,17. *l) nonne Samaria?* h. e. incolæ eius, maxime vero Reges, qui populo idololatriæ & peccandi auctores fuiffe paffim leguntur 1 Reg. 14,16. c. 15, 26. 30. c. 16, 13. 26. &c. Videlicet ex aula in vrbem regiam, & viciffim ex hac in prouincias manauit impietas. Vid. not. fupra v. 1. *m) & quis* auctor vel cauffa *celforum* Iudæ? in quibus delubra & aræ deorum 2 Reg. 23,8. Ez. 16,16. c. 20, 28. 29. *n)* Hoc eodem modo intelligendum, ac præcedens nomen *Samaria.* Cf. de Regibus Hierofolymæ 2 Reg. 16, 21. 2 Par. 21, 11. c. 28, 25. de prophetis eius Ier. 23, 15. ac ipfa denique vrbe, quatenus vniuerfo regno Iudaico corruptelam inuexit c. 32, 35. ỳ. 6. *o) Ideo vero ponam* vel *faciam*, inquit DOMINVS, vt Ier. 19, 8. Tranfit nunc ad excidium Samariæ fpeciatim exponendum, ficut ad initium v. 1. vbi argumentum huius capitis digerebamus, monuimus. *p)* cf. not. v. 1. *q) in aceruum agri*; h. e. ita eam defolabo, vt præter aceruos ruderum agrumque vel aream nihil fuperfuturum fit. c. 3,12. Ier. 26, 17. Pf. 79,1. cf. Ef. 17, 1. In collem, qui aretur; *Grot.* Vt eft apud Poetam -- *& campos, vbi Troia fuit.* *r) in loca plantationum vineæ*, ita vt vineæ plantentur, vel plantari poffint, vbi iam vrbs Samariæ eft. Ez. 17,7. c. 31, 4. Refpicitur ad fitum Samariæ, quæ montana vrbs erat 1 Reg. 16, 24. vnde & *mons Samariæ* dicitur Am. 4, 1. c. 6, 1. Ion. *in locum defolatum plantationis vineæ.* *s) & effundam, defluere faciam*, h. e. præcipitabo atque disiiciam, vt nec vnus fuper alium maneat Matth. 24, 2. Refpicitur ad allegoriam ab aqua ductam v. 4. cf. Ier. 18, 21. *t) in* fubiectam *vallem*, quæ Ef. 28, 1. 4. *vallis pinguedinum* appellatur. *u) lapides eius* ceterasque materias, e quibus conftructa eft. Ez. 26, 12. Pf. 102, 15. *x) & fundamenta eius retegam*, h. e. faciam, vt nuda fine ædificiis fundamenta adpareant: vrbem demoliar funditus. Ez. 13, 14. 2 Sam. 22, 16. cf. Pf. 137, 7. & not. Hof. 14, 1. ỳ. 7. *y) fculptilia eius*, quorum cultum omittere pertinaciter recufauit Ef. 10, 10. Vid. not. Ier. 48, 35. Neque enim eft fimplex hæc mali prædictio, fed fimul cauffæ commemoratio, vt fupra Amos 3, 14. *z) contundentur* Ef. 24, 12. 2 Par. 34, 7. *a) mercedes meretricia eius*, domus & opes, quas idolis fuis acceptas tulit, impie de illis, quafi præmium idololatricæ fuperftitionis effent, gloriando, coll. Hof. 2, 14. c. 9, 1. it. Ef. 48, 5. *b) idola eius*, cum idoleis 1 Sam. 31, 9. cf. Hof. 4, 17. Ion. *idolea eius.* *c)* Leu. 26, 33. Ier. 6, 8. *d) de mercede meretricia collegit*; i. e. quidquid opum hucusque collegit, fuit de meretricia mercede, feu fpecies illius; quippe idolis, quibuscum fornicata eft, in totum tribuit atque dicauit: Iehouah hic nihil fecerat, nec voluit gens improba pro meo beneficio id agnofcere. Vide modo notata. *e)* De fruendis opibus dicitur Prou. 13, 11. c. 28, 8. *f) itaque* etiam *ad -- reuertentur.* Prouerbialis locutio. Male lucrata eft, male perdet. vel, vt Comicus apud Cic. 2 Philipp. ait, *Male parta, male dilabuntur.* Meretricius quæftus eft abominanda res Domino Deut. 23, 19 ftabilem igitur non finet effe: ex turpi re nafcitur, turpiter etiam & viliffimo modo difperibit. cf. hic iterum Prou. 13, 11. In phrafi eft aliquid analogum cum Gen. 3, 19. ỳ. 8. *g)* Poteft ad antecedentia æque, ac fequentia v. 9. feqq. referri. *h) plangam*, (cf. 2 Sam. 1, 12.) inquit Propheta, ad fignificandum tum atrocitatem imminentis mali, tum piam Dei voluntatem, qua inuitus nec fine dolore plagas hominum pertinaciæ infligat. Cf. fimiles prophetarum threnos Ef. 16, 9. Ier. 42, 31. atque in Lamentis Ieremiæ paffim.

ỳ. 2. הקשיבי ארץ fic 1. 2. 3. ỳ. 5. הלא deficit vtrumque, fc. Maf. impr. vti videtur; quæ vero in mendo cubat. vti ad Amos 5, 20. notauimus.

i) *ſpoliatus* ab hoſtibus veſte; (ita ſequens, *& nudus*, forret epexegeſis.) vel, quaſi *ſpoliatus* mente, conſilii animique expers, vt Iob. 12, 17. 19. *k*) cf. Eſ. 20, 2. *l*) *planctum* v. 11. Am. 5, 16. 17. *m*) *ſicut dracones*. ita Ar. harmonico vocabulo תנאנין, ex Græco τ LXX. δρακόντων. Nomen alludit ad *thannoth*, quod θρηνεῖν *plangere* explicant vetuſtiſſimi interpretes Iud. 11, 40. Fortaſſe ad horrendos draconum ſibilos reſpicitur, quibus deſerta perſonant. *Bochart*. P. II. c. 14. p. 437. Cf. *dracones* ſimili in materia, ſtruthionibus ſimiliter, vt hoc loco, iunctos Iob. 30, 29. At *I. Ludolf*. Comm. Hiſt. Aeth. p. 159. mavult de *crocodilis*, quam *draconibus*, intelligere; quod hi quidem ſtridorem vehementem & ſibilum edant, ſed non planctum, illos vero plorare & plangere priſci tradiderint, vnde prouerbium de *lacrimis crocodili*. ita cf. Ez. 29, 3. c. 32, 2. *n*) *& luctum* Ier. 6, 26. *o*) *ſicut ſtruthiones feminæ*, Eſ. 13, 22 quæ lugubres admodum & clamatoriæ Iob. 30, 28. vid *Boch*. P. II. lib. II. c. 14. ℣. 9. *p*) *deſperata*, *immedicabilis* eſt. Ier. 15, 18. c. 30, 15. Habet aliquid affinitatis cum יאש, Niph. נואש *deſperatum eſſe*: eodemque ſe modo habet, ac חלה *ægrotavit*, quod voce paſſiua *incurabilitatem morbi* ſignificat Ier. 10, 19. Immedicabile autem hoc loco dicitur, quod humana ope reparari non poterat, neque a Deo ipſo, niſi longiſſimo poſt tempore, erat curandum, coll. Ier. 30, 13. 17. *q*) vnaquæque *plagarum ipſius*, quas ab Aſſyriis accepit Ier. 30, 12. c. 19, 8. *r*) *quoniam peruenit* ſ. penetravit v. 15. q. d. S. in decem tribubus malum	ואיללה אילכה שילל וערום אעשה מספד כתנים 9 ואבל כבנות יענה: כי אנושה מכותיה כי באה י עד יהודה נגע עד שער עמי עד ירושלם: בגת אל תגידו בכו אל תבכו בבית לעפרה עפר יא התפלשתי: עברי לכם יושבת שפיר עריה בשת לא יצאה יושבת צאנן מספד בית האצל יקח מכם 12 עמדתו: כי חלה לטוב יושבת מרות כי ירד רע מאת Ffff 3 עה ג	שולל קרי lum ſubſiſtiſſet, dolor ſaltem aliquo modo foret conſolabilis; iam vero luctum non ſi- התפלשי ק׳ ne cauſſa ingentem facio, *quoniam* &c. Adeoque devenit nunc Propheta ſpeciatim ad Iu-

daici regni excidium exponendum. cf. 2 Reg. 17, 18. 19. 20. *s*) Ordinem iudicii diuini innuit. Initia namque habuit in Samaria ac 10. tribubus, per Aſſyrios deportatis; interiectis 131 annis (coll. 2 Reg. 18, 10. cum c. 25, 2.) ad Hieroſol. regnumque Iudaicum peruaſit. *t*) *pertigit*, inſtar lethiferi ictus, qui ad interiora penetrans vitam iugulat. Ier. 4, 10. 18. Vel: *attigit*, iuſto qſ. ordine Iob. 4, 5. *u*) quod ſequitur, *vsque ad Hieroſolymam*, epexegeſis eſt. v. 12. Vid. not. Obad. 13. *x*) De Aſſyriaca ſub Sancheribo in Iudæam irruptione explicat hoc *Tarn*. coll. 2 Reg. 18, 13. 17. vbi cum ad Hieroſolymam vsque Sancheribus veniſſet, ab Angelo inde mirabiliter reiectus legitur, poſtquam vicinis oppidis & agro Hieroſolymitano magnam calamitatem intuliſſet. Malumus tn. de Babylonica inuaſione ſub Nebucadnezare interpretari, ob mentionem *captiuitatis* ſeu *deportationis* v. 16. & 11. quæ ab Aſſyriis quidem nuſpiam facta legitur, ſicut nec fieri ab iis in tam præcipiti fuga potuit. Ita igitur עד incluſiuum erit, ſicut modo erat ante יהודה, & Iob. 4, 5. q. d. ne Hieroſolyma quidem immunis erit ab hoc malo. Interim ſi quis Sancheribi inuaſionem, quæ tempore huius vaticinii inſtabat, ceu Babylonicæ præludium, velit includere, nos aduerſantes neutiquam habebit. cf. Eſ. 10, 28. ſeq.

℣. 10. *y*) Philiſtæorum vrbe, quæ ſubacta quidem fuerat a Dauide 1 Par. 18, 1. poſtea vero iuri ſuo reſtituta, coll. 1 Reg. 2, 39. inimicum contra Iudæos ſeruauit animum. *z*) ne improbum de veſtro excidio gaudium Philiſtæi concipiant. Eſt velut parodia Dauidicæ threnologiæ 2 Sam. 1, 20. cuius ſenſus: optandum vobis eſſet, vt Philiſtæi, ſi fieri poſſet, nunquam hoc reſcirent, quia tantum de veſtro malo gaudebunt. cf. Thr. 1, 21. c. 2, 16. *a*) ſc. in conſpectu Philiſtæorum, hoſtiumue quorumlibet. *b*) *in Beth-Aphra*, q. d. *in domo pulueris*. Forte eſt *Ophra* Beniaminitarum Ioſ. 18, 23. 21. 1 Sam. 13, 17. Alia Manaſſitarum Iud. 6, 11. Præfixum ל, vti in appellatiuis, ita h. l. in proprio nomine, circumſcriptioni caſus genitiui inſeruit. Ceterum hæc *Nomina*, quibus vtitur Michas, non tam vſitata, quam *paronomaſtica* eſſe, ſuſpicatur *Hillerus* Onom. S. p. 950. *c*) *puluere conſperge te*. Elegans paronomaſia, cuiusmodi ſequuntur plures. Perinde eſt enim, ac ſi Latinus diceret: Vos qui *Lutetiæ* eſtis, fœdate vos *luto*. *d*) *Cthib* textuale efferendum in Præterito, eſtque per enallagen pro Fut. cum Iod paragogico, *conſperges te* (4) Ier. 6, 26. Ez. 27, 30.

℣. 11. *e*) *Tranſi vobis*, ſc. in captiuitatem, coll. v. 16. Eſ. 47, 2. Mira ſyntaxis: quæ vero inde eſt, quod ſequens יושבה eſt ſingulare collectiuum, ſignificans *integrum habitantium cœtum*; adeoque modo cum Singulari, propter terminationem, modo cum Plur. propter ſignificationem, iungi poteſt. Quamobrem ſic reſoluenda diſparitas numeri: *Tranſite vobis, o incolæ*. *f*) *Schaphir*, q. d. quæ quondam *pulcherrima* eras. cf. Rad. Pſ. 16, 6. *Hillero* Onom. S. p 950. eſt *Para*, itidem Beniaminiticæ ſortis oppidum Ioſ. 18, 23. pro פארה, quod *ornatam* ſonat. *g*) in *nuditate* (6) & *pudore*. Aſyndeton. Ez. 16, 7. 22. 39. c. 23, 29. Hab. 3, 9. Vel: *nudata pudendis*, nudo corpore, vt accidit iis, qui detractis veſtibus abripiuntur in captiuitatem. *Menoch*. cf. Eſ. 47, 23. Hoſ. 2, 12. Nuditas priſcæ opponitur pulchritudini & ornamentis. *h*) *non amplius exibit*, lætaque ſuas educet copias Am. 5, 3. aut greges. Ion. *Non exibunt ſalui incolæ Tſaananis*. *i*) Dictum eſt a יצא ſeu *exeundo* in genere, vel a צאן ſeu copia *pecoris* ſub paſtoritia virga exeuntis, qſ. *pecoroſum* oppidum. *Hillerus* l. c. interpretatur *Tſenam* Iudæ Ioſ. 15, 37. *k*) *planctus*. Conſtr. ab abſoluto *miſped* v. 8. *l*) Pr. loci, ad cuius adpellatiuam ſignificationem procul dubio, ſicut in antecedentibus & ſeqq. alluditur. אצל vicinitatem vel ſitus propinquitatem (*iuxta, prope*) ſonat; Vid. Ez. 43, 6. Dan. 8, 17. & cf. Zach. 14, 5. adeoque *Beth-Etſel* eſſet locus, *iuxta* quem fugientes tuti poſſint *conſiſtere*, (cf. enim ſequens עמדתו.) aut malorum *ſubſiſtere* curſus. Niſi forte alludatur ad cognatum ſonum צל *vmbra*, q. d. *domus vmbræ*, quæ vmbram videbatur ex fuga feſſis præbitura, coll. Ier. 48, 45. *Hillerus* l. c. intelligit *Atſelitas* ex tribu Beniamin, quorum vrbs dicta ſit *Motſa*, de nomine *Motſa*, qui *Atſeli* fuit abauus Ioſ. 18, 26. 1 Par. 8, 37. 38. *m*) *auferet a vobis conſiſtentiam ſuam*. (1) Senſus: *Beth-haetſel*, quæ & ipſa lugebit, nullum fugientibus vobis vel *vmbram* præbebit, in qua conſiſtatis, vel *terminum* figet malo ad ſubſiſtendum.

℣. 12. *n*) Eſt *explicatiuum* potius, quam cauſſale. q. d. *Nam* vt mali progreſſum & magnitudinem vlterius explicem. *o*) *indoluit* ſ. *dolebit* Ier. 5, 3. idque dolore *amariſſimo*: alluditur enim ad ſequens *Maroth*, quod *amaritiem* ſonat. *p*) *ob ablatum bonum*. cf. ſimilis vſus præfixi ל Eſ. 38, 17. *q*) Pr. loci ab *amaritie*, vt dictum. cf. Eſ. 33, 7. Ier. 2, 19. Num vero idem ille ſit locus cum *Iarmuth*, oppido Iudæ Ioſ. 15, 35. non audemus definire, licet hoc placuerit *Hillero* Onom. S. p. 951. *r*) imbris inſtar *deſcendit malum*. cf. ſupra v. 3. Eſ. 55, 10. Ex. 9, 19.

℣. 8. אילכה *defect*. 3. 5. ſic ſu. 2. contra *Maſ*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h l. & *impr*. ad Ez. 2, 9. ℣. 10. Pro (אל־תבכו), ל׳ quod expunxit, ſubſtituit לא 2. לעפרה *Ain* per *Kametſchat*. 1. 2. 5. contra *M. I.*

13 מאת יהוה לשער ירושלם׃ רתם המרכבה לרכש
יושבת לכיש ראשית חטאת היא לבת־ציון כי־בך
14 נמצאו פשעי ישראל׃ לכן תתני שלוחים על מורשת
טו גת בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל׃ עד הירש
חסר א׳ אבי לך יושבת מרשה עד־עדלם יבוא כבוד ישראל׃
16 קרחי וגזי על־בני תענוגיך הרחבי קרחתך כנשר כי־
גלו ממך׃
CAP. II. ב הוי חשבי־און ופעלי רע על־
2 משכבותם באור הבקר יעשוה כי יש־לאל ידם׃ וחמדו
שדות

ſliterunt. Id enim facile colligitur ex præcedenti ראשית. 1 Par. 29, 17. Prima igitur hæc vrbs fuit in Iudaico regno, quæ vitulorum cultum, ab Ieroboamo excogitatum, ſuſcepit & imitata eſt. Eam ſequutæ poſtmodum plures, v. g. *Beerſabe* Am. 5, 5. Probabile eſt, hoc eueniſſe ſub regno Iorami, coll. 2 Par. 21, 6. 13. & Ahaziæ c. 22, 3. 4. Ceterum licet hoc momentum taceant libri Regum & Paralipomena, tamen ex hoc loco Prophetico abunde diſcitur. Quale eſt *terræ motus* tempore Vſiæ, aliaque, de quibus loquuntur Prophetæ, ſilent hiſtorici ſacri. *e*) Idololatriam puta, quæ in Iſraelitico regno graſſabatur. v. 5. Am. 3, 14. ℣. 14. *f*) Cauſſalis particula referenda vel ad proxime præcedens v. 13. ſc. quod Iſraeliticam idololatriam filia Tſionis, ad exemplum vrbis Lachiſch, imitata eſt; vel ad remotius v. 5. *g*) *dabis*, ſc. o Lachiſch v. 13. vel potius per apoſtrophen, *o filia Tſionis*; quam & infra v. 16. videtur compellare. *h*) Difficile h. l. vocabulum. (3) Ex. 18, 2. 1 Reg. 9, 16. Priori loco *dimiſſiones* vel *remiſſiones*, poſteriori *donum elocationis* (emiſſionis ex domo patria) vel *dotem* ſignificat. Heic nonnulli: *dabis munera* (ad placandum hoſtem, vel redimendam vitam) *vna cum* (vt Ex. 35, 22.) oppido *Moreſcheth Gath*. At Cocc. *libellum dimiſſionis ſuper -- Gath*. Itaque hic foret ſenſus: Iuri tuo in -- Gath renunciabis, eamque aliis ipſo facto permittes, permittere ſaltem cogeris, velut ceſſionis inſtrumentum (ſicut fieri in fundorum venditionibus ſolet) dediſſes. Ita cf. v. 15. *Adhuc alium heredem adducturus ſum tibi*. & c. 2, 4. *Fundum populi mei mutat* Deus, alios ei dando poſſeſſores &c. Sic Verbum שלח eſt aliquid *cedere* vel *dimittere* e poteſtate ſua Deut. 15, 12. c. 21, 14. Iob. 8, 5. c. 39, 5. *i*) *Moreſcheth-Gath* ſeu in vicinia vrbis Gath. v. 10. vnde patronymicum *Moraſchtaus* v. 1. quidam deducunt, quod tamen a ſequenti מרשה etiam poteſt eſſe. At *Cocc.* adpellatiue, vt Deut. 33, 4. *ſuper hereditate Gath*. q. d. Fundos, quos habuiſti hucusque prope vrbem Gath, perdes in poſterum. *k*) *Achſib*, q. d. *mendacis vrbis*, coll. ſeq. אכזב. Eſt & hoc oppidum Iudæ, vicinum Mareſchæ Ioſ. 15, 44. idem forte quod *Cſibh* Gen. 38, 5. Alia huius nominis Aſeritarum vrbs Ioſ. 19, 29. Iud. 1, 31. Latinis *Ecdippa*. *l*) *in fruſtrationem* (2) Ier. 15, 18. dum hoſtibus cedent, in quas iurisdictionem ſibi Iſraelitici Reges perpetuam ſpoponderant. *m*) *Regibus Iſraeliticis*, h. e. Iudaicis. Nam hi quoque interdum, vbi nulla eſt ad 10. tribuum Reges oppoſitio, ſic vocantur, v. g. 2 Par. 21, 2. 4. c. 28, 19. quia partem populi Iſraelitici, duas videlicet tribus, regebant. cf. ibid. c. 11, 3. c. 12, 1. 6. ℣. 15. *n*) *Adhuc* alium *heredem*, ſc. hoſtem. *o*) *adducam*. Excidit א per Apocopen, vt 1 Reg. 21, 21. *p*) *habitatrix Mareſchæ*. Pr. vrbis in tribu Iudæ 1 Par. 2, 42. 2 Par. 11, 8. patriæ Elieſeris Prophetæ, qui contra Ioſaphatum eſt vaticinatus 2 Par. 20, 37. ipſiusque Michæ, coll. ſupra v. 1. Eadem quæ מראשה Ioſ. 15, 44. Adpellatiue *hereditatem* ſonat, a ירש. q. d. o *Mareſchtitæ*, poſſediſtis hucusque vrbem veſtram & circumiectos fundos *hereditario iure*; ſed mox adducam, qui, pulſis veteribus colonis, in hereditatem iſtam ſuccedant. *q*) qui hoſtis *ad Adullamum vsque perueniet*, hanc quoque & reliquas Iudæ vrbes velut hereditatem ſuam occupaturus. Ioſ. 15, 35. 1 Sam. 22, 1. 2 Sam. 23, 13. 1 Par. 11, 15. 2 Par. 11, 7. Luſus eſt in particula *Ad*, quæ principio Nominis Adullam continetur. *r*) immo *ad gloriam Iſraelis* veniet. Quidquid Iſrael glorioſum & præſtans habet, totum peruadet, ſibique vindicabit. Eſ. 17, 3. 4. cf. Hoſ. 4, 7. c. 9, 11. *Tarn.* de Hieroſolyma inprimis explicat, coll. v. 9. & Pſ. 48, 2. 3. 12. 13. ℣. 16. *s*) *Fac caluitiem*. Leu. 21, 5. cf. Eſ. 22, 12. Ier. 16, 6. *t*) *& reſeca* pilos, ritu grauiter lugentium Ier. 7, 29. Iob. 1, 20. cf. Eſr. 9, 3. & vide ſis *Curtium* lib. X. c. 5. Alloquitur autem hic non vnam ciuitatem, ſed totam Iudaicarum vrbium, ſub ſchemate orbæ matris, collectionem. *u*) *deliciarum tuarum*, quos in deliciis habebas (5) c. 2, 9. Prou. 19, 10. *x*) *dilata* (latiſſimam tibi induc) *caluitiem*. Eſ. 3, 24. cf. Ier. 16, 6. Ez. 27, 31. *y*) *ad inſtar aquilæ*, quum ineunte vere, ſicut aues rapaces reliquæ, plumarum defluuio fit obnoxia. Pſ. 103, 5. cf. Eſ. 40, 31. *z*) *migrabunt* filii tui *ex te* in exilium. cf. not. v. 9. CAP. II. ℣. 1. *a*) *Væ!* Eſ. 1, 4. Quemadmodum in capite primo reprehendit Propheta peccatum contra primam tabulam præcipuum, idololatriam, quæ vergit in Dei contemtum; ita in hoc ſecundo capite incipit arguere vitia, quæ contra ſecundam tabulam, & quæ vergunt in damnum proximi. *Tarn.* Adde quod hic opulentiorum atque magnatum vitia potiſſimum arguat, ſicut c. 1. totius populi. Sunt autem *duæ* huius capitis *partes*, *I. Elenchtica ſ. comminatoria*, contra magnates & opulentiores, propter rapinas & verbi Prophetici contemtum v. 1--11. *II. Euangelica*, continens promiſſionem vniuerſalem de recollectione & multiplicatione Iſraelis, ac miſſione Chriſti v. 12. 13. *b*) Ez. 11, 2. Pſ. 35, 4. *c*) *iniuſtitiam*. Ier. 4, 14. Pſ. 6, 9. *d*) *& molientibus*, *machinantibus*. Diſtinguitur ab *exſequutione*, de qua ſequens comma; vt Eſ. 41, 4. Sc. *operationem* cordis alicubi notat potius, quam effectum externi operis, coll. Pſ. 58, 3. *e*) Pſ. 36, 5. Hoſ. 7, 14. Vid. contrar. Pſ. 4, 5. *f*) i. e. *ſimul ac mane illuxit*. 1 Sam. 14, 36. c. 25, 34. 36. Hoſ. 7, 6. cf. Gen. 44, 3. 1 Sam. 29, 10. Exſecutionem ſceleris, quod noctu conceperunt, non diu differunt. *g*) *faciunt*, *exſequuntur illud*. addit Syr. *quod cogitarunt*. cf. Ier. 44, 25. *h*) Poſſet conditionaliter ſumi: *quando*, *ſi*. q. d. Voluntas certe ad faciendum non deeſt ipſis, modo poſſint, & vires ſuppetant. Sed quoniam magnates potiſſimum & principes per totum caput alloquitur, quibus vero haud deſunt vires; itaque malumus cauſſaliter: *quia*. Ita ſenſus hic erit: Nihil non ſuæ lubidini indulgent; quam ſi quid adficit, id rapiunt ſine mora, neque vel inſpectantis Numinis timore, neque iuſtitiæ legibus retinentur: ſufficit ipſis hoc vnum, quod potentia valeant. Sed hic abuſus potentiæ eſt. cf. Pſ. 12, 5. *i*) *eſt ad hæc manus illorum* ſc. potens, coll. אל Gen. 19, 8. 1 Par. 20, 8. vel potius prouerbialiter: *eſt pro Deo manus illorum*, coll. Hab. 1, 11. & illo Mezentii apud *Virgil.* Aen. X. v. 773. *Dextra mihi Deus* & telum, quod miſſile libro, Nunc adſint. Ion. *quoniam in manu eorum eſt potentia*. Vid. Gen. 31, 29. Deut. 28, 32. ℣. 2. *k*) *Et praue concupiſcunt*, inque animum inducunt rapere alienos *agros*, contra Præceptum IX. Ex. 20, 14. c. 34, 24. Ioſ. 7, 21.

s) velut e cælo Gen. 19, 24. Additur hoc, vt adpareat, malum id obtigiſſe Iudæis non cæco caſu, ſed ſuprema gubernatione Dei, ceu iuſti iudicis. Am. 3, 6. Thr. 3, 37. vbi videſis noſtras adnotationes. *t*) vid. v. 9.

℣. 13. *u*) *Iunge* currum (1) Rad. Ar. *obligauit*, *circumligauit*. cf. אסר Gen 46, 29. *Bocharto* Hieroz. P. I. col. 100. רתם proprie eſt *ligare fune ſparteo*, quia רותם eſt *ſpartum vel geniſta* 1 Reg. 19, 4. 5. Eſt vero conſtructio ad ſenſum potius, quam ad Grammaticæ leges, qua Maſc. רתם cum ſeq. *habitatrix* iungitur: nimirum quia *habitatores* ſub collectiuo feminino intelligit; ita vt *habitatrix* perinde ſit, ac ſi dixiſſet: *quisquis habitas*. *x*) *equo celeri* (4) 1 Reg. 5, 8. fruſtraneo licet conatu; ſc. vt celeri fuga te proripiens, mala impendentia vites. Rad. רכש eſt *acquirere*, vnde רכוש *acquiſitio*, *poſſeſſio*, & noſtrum *Rechesch*, primo *pecus* vel *iumentum* quoduis, vt gr. κτῆνος; deinde iumentorum nobiliſſimum, *equus*, adeoque in equis, qui *nobiliſſimus* eſt. *Boch.* Hieroz. P. I. col. 101. Ceterum ludit Propheta ſonorum vicinitate, quæ eſt in proprio *Lachiſch* & appellatiuo *Rechesch*. *y*) Vrbs Iudæ campeſtris, occidentem verſus, ad Philiſtæorum terminos Ioſ. 15, 39. a Sennacheribo obſeſſa 2 Reg. 18, 14. 17. a Babyloniis poſtmodum, cum reliquis ciuitatibus Iudæ, euerſa. *z*) Cauſſam huius iudicii ſpecialiſſimam adſpergit. q. d. Nec immerito illud vrbs Lachiſch patietur malum: nam *principium*, h. e. prima cauſſa *peccati illa* extitit. Vid. not. v. 5. Sic Prou. 17, 14. *initium contentionis*, pro primo illius auctore & cauſſa. *a* emphatica perſonæ enallage, vt Gen. 49, 4. *b*) h. e. Hieroſolymæ & regno Iudaico. Eſ. 1, 8. *c*) *in te*, vrbs Lachiſch. *d*) *inuentæ ſunt*, i. e. primum exſti-

---

℣. 13. Pro פשעי hab. פשעי *præuaricatores* 1. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 15. עד per *Rbhia* 1. 2. 5. ℣. 16. "וגזי" *Zain* cum Dag. 5. 15. 17. 18. 23. 24. ſic ſu. 2. Alii ſine eo.

שדות וגזלו ובתים ונשאו ועשקו גבר וביתו ואיש
3 ונחלתו׃ לכן כה אמר יהוה הנני
חשב על־המשפחה הזאת רעה אשר לא־תמישו
משם צואריתכם ולא תלכו רומה כי עת רעה היא׃
4 ביום ההוא ישא עליכם משל ונהה נהי נהיה
אמר שדוד נשדנו חלק עמי ימיר איך ימיש לי לשובב
ה שדינו יחלק׃ לכן לא־יהיה לך משליך חבל
6 בגורל בקהל יהוה׃ אל־תטפו יטיפון לא־יטפו
7 לאלה לא יסג כלמות׃ האמור בית־יעקב
הקצר רוח יהוה אם־אלה מעלליו הלוא דברי
ייטיבו *Ffff* 4 עה ד

l) *&* concupitos *rapiunt*, contra præceptum VII. Vt quisque concupiuit aliena, rapit & occupat. c. 3, 2. Ez. 18, 12. 16. 18. Pſ. 35, 10. cf. 1 Reg. 21, 1. *m*) *&* *domos* concupiſcunt, concupitasque *auferunt.* Num. 16, 15. cf. Eſ. 5, 8. *n*) *& per vim opprimunt* aut *rapiunt* (neque enim differt עשק a גזל, niſi quod paulo latius forte pateat. Leu. 5, 21. coll. Ier. 22, 3. vbi גזור *qui vim patitur*, & עשוק *qui iniuriam infert*, ſunt correlata.) *virum & domum ipſius* &c. videlicet homines ad ſeruitutem, coll. Am. 8, 6. domos vero ac fundos ad iniuſtā vſucapionem. Verbum dicitur tam de eo, quod iniuſte aufertur Mal. 3, 5. quam ſubiecto, cui aufertur Leu. 19, 13. Am. 4, 1. Prou. 22, 16. *o*) cf. 1 Reg. 21, 3. 15. Ez. 45, 8.

℣. 3. *Propterea.* Reſpicit ad facinora v. 1. 2. deſcripta. *q*) *cogito - malum*, i. e. machinor, vel, hoc ago, vt inferam. Ier. 26, 3. c. 36, 3. Thr. 2, 8. Vtitur autem hoc verbo vel ſimpliciter, quatenus propoſitum notat, vel in *antanaclaſi* ad culpam, coll. *cogitantes* v. 1. Q. d. Sicut illi malum culpæ, ita viciſſim ego malum pœnæ, culpa promeritum, *cogito*. *r*) *familiam hanc*, ſ. peſſimum hoc hominum genus. Ier. 8, 3. *s*) *malum*, Am. 3, 6. collis veſtris inſtar grauiſſimi iugi incubiturum. Quæ quidem propter ſequentia addimus, in quibus *malum* iſtud ſub ſchemate *iugi* concipiendum proponitur. *t*) *vnde* vel *ex quo non recedere facietis*, id eſt, extrahetis vel expedietis. v. 4. Eſ. 22, 25. Iugum hoc non tam facile excutietis, ſicut ſolent aliquando indomitæ iuuencæ. *u*) *colla veſtra*. Ier. 27, 12. *x*) *cum elatione*. (1) i. e. elate, vel, vt *Syr.* habet, *ſtatura recta*; vt ſolent qui ſuperbiunt aut bono ſunt animo. Pſ. 89, 25. Seruitus & cetera mala in terram vos depriment. cf. contr. Leu. 26, 13. *y*) *tempus* inſigniter *malum*, vel, exſequendi *mali*. vid. not. Am. 5, 13.

℣. 4. *z*) *Proferet* quis, ſubintellecto איש. Latine diceres: *proferetur*. Num. 23, 7. Eſ. 14, 4. Am. 5, 1. *a*) triſte vel lugubre *dicterium*, quod mox ſpecialiori vocabulo *lamentum* dicitur. Tale enim, non vero falſum, neque ab hoſtibus, ſed ipſo Iſraelitico populo, ſuam deploraturo ſortem, proferendum, intelligi debere, oſtendit ſequens oratio & accentuum nexus. *b*) *& lamentabitur* (3) 1 Sam. 7, 2. Ez. 32, 18. cf. הו הו *heu heu!* Am. 5, 16. הי Ez. 21, 10. & אהה *ah!* Ez. 30, 2. quæ ſunt *eiulantium* particulæ, & cum hac noſtra radice conueniunt. *c*) *lamentum lamenti*, h. e. admodum *lamentabile*, Ier. 9, 17. 18. 19. *d*) *Dicet* nimirum eiulans. *e*) *miſere deuaſtati ſumus*. Niph. (1) Ier. 4, 20. c. 10, 20. *f*) *portionem* (i. e. fundos ſeu terram) *populi mei* Ioſ. 19, 9. *g*) *mutat* Deus, transferendo eam ad alios dominos, truſo populo ſuo. Ier. 2, 11. cf. ſupra c. 1, 15. & hic v. 5. *h*) *Quomodo*, i. e. quanta & quam triſti rerum conuerſione! Ier. 9, 18. c. 51, 41. *i*) *recedere facit* v. 3. h. e. aufert, vel eripit *mihi!* Subintellige Accuſatiuum vel ex antecedd. *portionem meam*, vel ex ſeqq. *agros noſtros.* Alii: *Quomodo* quicquam *euadet mihi!* intranſitiue, vt Ex. 13, 22. Nah. 3, 1. ſed coactius. *k*) nam *vt reuerti* a nobis *faciat* (h. e. demtos nobis in alios conferat) *agros noſtros* &c. שובב ſæpe *iterationem motus a loco* potius, quam *ad locum* ſignificat. vid. not. Ier. 40, 5. Ita h. l. tranſitiuum שובב dicitur non reſpectu eius, ad quem, ſed a quo reuertentur agri. Alii ita: *vt reddamus* (cedamus inuiti) *agros noſtros*, per fas & nefas partos, coll. v. 2. & Iob. 20, 10. *l*) nouam quaſi terræ *diuiſionem* Deus *inſtituit*. in oppoſitione ad priſcam illam a Ioſua factam Ioſ. 13, 7. Alii: hoſtis *ſibi diuidit* agros, coll. Ioel 4, 2. ℣. 5. *m*) Reaſſumitur ex v. 3. *Propterea*, inquam. Adeoque ad v. 1. & 2. non minus quam illud, reſpicit. *n*) *tibi*, quisquis aliorum agros domosque rapis v. 1. 2. Neque enim hic totum alloquitur populum, ſed partem aliquam (vt ſequitur) *in cœtu Domini*; ſc. potentiores, *quibus erat pro Deo manus ſua* v. 1. *o*) *proiiciens funem in ſortem*, ad dimetiendos fundos hereditarios, ſortitione diſtributos, vt quod ſuum eſt quisque capiat. cf. Ioſ. 17, 14. c. 18, 10. c. 19, 9. Am. 7, 17. Senſus: Nullius fundi hereditatem in terra populi Dei porro adibis. *p*) Subinnuit, huiusmodi homines velut indigna fuiſſe membra *in cœtu Domini*, adeoque nulla amplius iura & portionem in eo poſthac habituros, Deut. 23, 2. 3. 4. etiam dum cœtus Domini e captiuitate ad fundos ſuos rediturus eſſet, quippe interim exſcindendos penitus. Quale quid Pſeudoprophetis comminatur Ezechiel c. 13, 9. Anathothæis vero Ieremias c. 11, 23. idemque Iudæis cum Tſedekia captiuatis c. 24, 8. ſeqq. in oppoſitione ad Iudæos cum Iechonia captiuatos v. 5. 6. 7. ℣. 6. *q*) *Ne ſtilletis*, ad me aliosque veros Dei prophetas *ſtillant* ſ. dictitant falſi eorum vates, blanda concionantes. Eſt mimeſis prophetica, qualis Eſ. 22, 13. Hoſ. 4, 4. qua, præter allatam iam v. 1. 2. noua iudiciorum diuinorum cauſſa adducitur, nempe contumax veri verbi Prophetici contemtus. cf. Eſ. 30, 10. Ier. 11, 21. Am. 7, 16. Iob. 21, 14. 1 Reg. 22, 8. Nam *ſtillare* eſt prophetare, coll. infra v. 11. & Ez. 21, 2. Radix Ar. in I. & IV. Coniug. etiam *vitii inſimulauit*, *accuſauit*, ſignificat; quod faciebant veri Dei prophetæ apud impios auditores. *r*) At *niſi ſtillauerint* illi (veri Prophetæ,) vosque illos ſtillantes admiſeritis. Effectus concionum Propheticarum ſubincluditur, ſc. audientium conuerſio & pœnitentia. *s*) *ſecundum hæc*. Ita malumus de modo & argumento vaticinationis, quam de obiecto perſonali in Datiuo caſu (*his*) exponere, coll. ſimili ל Gen. 27, 8. Nimirum blandas poſtulabant illi prophetias, quales erant impoſtorum, Eſ. 30, 10. vini & ſiceræ copiam promittentes, coll. infra v. 11. veras prophetias, vt nimium duras aſperasque aſpernabantur, coll. v. 7. *t*) *non recedet* quidquam *ignominiarum*. Sch. *non remouebitur* ab *ignominiis* quisquam. vel, nec ignominia (quæ contumacibus inſtat) *recedet* ſ. *auertetur*; per enallagen generis & numeri. Rad. נסג Kal (1) Eſ. 59, 13. cf. infra c. 6, 14. & Deut. 27, 17. Vult dicere: Tutiſſima hæc foret via auertendi iudicia Dei, ſi pareretis Prophetis; verum quia hoc facere renuitis, nec illud quidem fiet. ℣. 7. *u*) *O dicta domus Iacobi*, i. e. o domus Iacobi, quæ quidem ſic diceris, & dici amas, licet de indole Iacobi nihil habeas amplius. cf. Eſ. 48, 1. Ioh. 8, 39. & Rom. 2, 17. Alloquitur autem Michas vniuerſam quidem *domum Iacobi*, maxime tamen repræſentatiuam, ſeu quosdam, qui in domo Iacobi maxime eminebant, potentiores nimirum & principes, coll. v. 8. 9. *x*) *numquid curtatus eſt Spiritus Domini*, ita vt non liceat ei, quidquid voluerit, per ſeruos ſuos prophetare, niſi a vobis veniam prius impetrauerit? Sic foret elenchus impiæ Iudæorum inhibitioni (v. 6.) oppoſitus. *Spiritus* enim *Domini* eſt, qui Prophetas adflat c. 3, 8. *Curtari* autem impotentiam ſignat Eſ. 50, 2. c. 59, 1. At *Cocc.* Lex. 759. explicat: *an impotentior factus eſt? aut deſiit eſſe longanimis & ignoſcens?* nam & μακροθυμίας deficientiam notat Iob. 21, 4. Prou. 14, 29. Ita hic foret ſenſus: Deus ſatis ſuperque μακρόθυμος, neque (vt vos quidem cauillamini) talis eſt, qui non niſi aſpera atque funeſta per prophetas annunciet. Quam ſententiam firmare videtur poſtremum verſiculi membrum, eandem rem dicens ab oppoſito. *y*) *an hæc* ſeu talia, vel *huiusmodi ſunt?* Sic Sing. זה Dan. 10, 17. Cant. 5, 16. Senſus: Talem quidem ſe Deus non geſſit vnquam, aut gerit etiamnum. cf. Thr. 3, 33. 39. *z*) Pſ. 77, 12. Pſ. 78, 7.

CAP. II. ℣. 3. אשר per *Tliſchakt.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. ſic fu. 5. ℣. 6. תטפו ſic *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. ſec. *Maſ.* 1. 2. 3. & *Erff.* Pariter יטפו *defect.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. 23. & ſic. ſe.* 1. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* Alii vtrobique *plene.* ולא יסג cum *præf.* *Vau* 1. 2. 5. כלמות *defect.* 1. ſic ſe. 2. 5. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.*

ייטיבו עם הישר הולך׃ ואתמול עמי לאויב יקומם 8
ממול שלמה אדר תפשטון מעברים בטח שובי
מלחמה׃ נשי עמי תגרשון מבית תענגיה מעל עלליה 9
תקחו הדרי לעולם׃ קומו ולכו כי לא־זאת המנוחה 10
בעבור טמאה תחבל וחבל נמרץ׃ לו־איש הלך רוח 11
ושקר כזב אטף לך ליין ולשכר והיה מטיף העם הזה׃
אסף אאסף יעקב כלך קבץ אקבץ שארית ישראל 12
יחד

המ׳ בשורק maxime culpat. *k*) *transeuntibus secure*, neq; quidquam suspicantibus mali. Prou. 22, 3. c. 27, 12. Exponit, quales illi fuerint, quos toga exuerint, sc. innocentes ac tales, qui nunquam credidissent, ab impiis istis raptoribus se multatum iri. Cuiusmodi homines opprimere incautos, id summæ indicium est malitiæ Prou. 3, 29. *l*) velut *qui* post fusum & profligatum hostem *reuertuntur e prælio*. Hi enim, quod hostem non amplius metuendum habent, secure ambulant. cf. simil. syntaxin Es. 59, 20. ℣. 9. *m*) Intellige *viduas*, & cf. Es. 10, 2. *n*) *expellitis*, rapiendo illarum domos. 2 Par. 20, 11. cf. Ez. 45, 9. *o*) vnamquamque *e domo deliciarum eius* s. carissimis ædibus suis, (5) c. 1, 16. in quibus viduitatis tristitiam aliquo modo potuisset lenire. *p*) *& a paruulis eius*, orphanis viduæ infelicis. Nah. 3, 10. *q*) *aufertis*, iniquo & violento raptu. Gen. 27, 36. Es. 49, 25. *r*) *decus meum* h. e. ipsis *a me datum*, coll. simili suffixo Hos. 2, 11. 10. libertatem puta & opes, maxime vero *amictum decentiorem*: quod & præcedens ממעל (*desuper*) arguit, item nexus cum v. 8. & parallelismus Ez. 16, 14. Ps. 110, 3. *s*) *in perpetuum* Ex. 21, 6. ita vt recuperandi spes omnis præcisa sit. Pendet a verbo *aufertis* Videtur a. hic respici ad legem Ex. 22, 25. qua vestis pignoris loco accepta iubebatur pauperi ante occasum solis reddi: Hi nunquam reddebant. ℣. 10. *t*) Ergo & vos *surgite* vicissim, *& abite* e sedibus vestris, qui alios expulistis v. 9. Innuit talionis pœnam. nam qui expellit, expellitur. cf. Apoc. 13, 10. & ad verba 2 Sam. 17, 21. *u*) nam *non erit hæc* (sicut præsumitis) perennis & firma *requies*. Ez. 21, 31. Ion. *non est hæc terra locus quietis*. Deut. 12, 9. Ps. 95, 11. cf. Hebr. 13, 14. *x*) Caussam tam seueræ sententiæ, vt ne ignorent, denuo inculcat *propter immunditiem* vestram, qua terram polluistis. (1) cf. Leu. 18, 25. 28 Ier. 2, 7. Ez. 36, 18. Ps. 106, 38. Alii tamen codd. (vid. infra Varr. Lect.) legunt cum *Metheg* in tertia feminini: *propterea* quod *polluta est* terra, *& perdit* *y*) *parturiet* Cant. 8, 5. i. e. grauissimos dolores experietur (Es. 26, 16.) terra s. populus Israelis, qui sæpius vt mulier a prophetis sistitur, vnde verba feminina; vt Hos. 2, 21. c. 5, 9. c. 9, 1. Al. *propter impuritatem*, quæ perdit vel *perdet* vos. Latine vocares *exitialem*. Es. 13, 5. *z*) *& dolorem quidem*. vid. Es. 66, 7. Ier. 13, 21. c. 22, 23. Hos. 13, 13. Al *& propter corruptionem*. Nomen ex præced. verbo *perdere*. At *Tarn*. *perditura est* vos illa terra, *& quidem perditione præcisa*, vbi omnis spes restitutionis plane sit præcisa ac sublata. *a*) *validum*, *vehementem*. 1 Reg. 2, 8. ℣. 11. *b*) *Quodsi* aut ego aut alius quisquam esset. Non semper optatiuum, sed simpliciter *conditionale* alicubi est Ez. 14, 15. *c*) vir, *qui ambularet* (i. e. sectaretur, coll. Ps. 33, 15. Prou. 6, 12.) *spiritum* sc. suum vel proprium, licet diuinum Spiritum mentiatur, 2 Thess. 2, 2. coll. Ez. 13, 3. Hos. 9, 7. Cuiusmodi homines vocat Scriptura *Prophetas ex corde suo* Ez. 13, 2. 17. *vaticinantes deceptionem & visionem cordis sui* Ier. 14, 14. c. 23, 16. 26. At *Tarnouio* est *vadens vento*, qui agitur vertigine & spiritu vago, qui animos audientium non pascit solida consolatione, coll. Hos. 12, 1. *d*) *& qui mendacium* (fictas & inanes prophetias) *mentiretur*. Salsior elenchus. Erat populus adeo reprobo iudicio, vt mallet mendacio credere, quam veritati: neq; quisquam tam absone prophetabat, cui non fidem haberet, modo iucundus esset præco, & impiæ securitatis adiutor. cf. Ez. 13, 19. 2 Thess. 2, 10. 11. Ioh. 5, 43. 2 Tim. 4, 3. 4. *e*) si, inquam, *stillarem*, prophetarem v. 6. *f*) *de vino & sicera*, ad compotationes, quas hic populus amat, instituendas. Leu. 10, 9. cf. Es. 5, 12. c. 22, 13. Hos. 7, 14. c. 9, 2. *g*) *tum foret* is, quisquis esset, siue ego siue alius *h*) *stillator* (Propheta, v. 6.) *populi huius*, h. e. talis qualem hic populus optat & amat. Sed de huiusmodi Prophetis cf. Thr. 2, 14. Nec vero, quod ad palatum est populi, ideo & Deo probatur: differt longissime ab humano diuinum iudicium. cf. Luc. 6, 26. ℣. 12. *i*) Attamen, quæ est mea benignitas, inquit Iehouah, *colligendo* (h. e. omnino & plane) *colligam*. c. 4, 6. A tristibus ergo nunc transit ad læta. Nimirum solent Prophetæ durissimos elenchos & comminationes dulcissimis temperare solatiis & promissionibus; vt & seueritatem Dei omnes intelligant, & gratiæ diuitias pro merito æstimare discant. Sic pariter c. IV. cum III. cohæret. Quod vero *promissio* hæc potius sit, quam comminatio de violenta Israelitarum coarctatione in multis locis, metu hostium, a quibus obsidendi forent, patet cum ex verbis ipsis, quæ quidem in alia atque benedictionis & gratiæ significatione vix vsquam ponuntur; tum ex nexu cum v. 13. Verum de complemento promissionis difficilior est decisio. *Herm. Witsius* de X. Trib. Isr. c. 6. p. 349. & 355. seqq. putat, agi de tempore reuelationem Messiæ antecedente, coll. v. 13. atque prædici reductionem captiuorum in terram Canaan, non *Iudæ* solum, sed & *Iacobi totius*, vt nulla tribus desit; non qs. nulli ex tribubus in terris exsilii mansuri essent, sed quod omnibus daturus esset occasionem redeundi, si vellent. Rediisse vero cum *Iudæis*, soluta captiuitate Babylonica, etiam *Israelitas* de X. tribubus, (licet fateatur ipse fuisse paucos, si vel cum gentilium suorum vniuersitate, vel cum reducibus ex Iuda conferantur) inde tn. probare annititur, quia 2 Par. 36, 23. Esr. 1, 3. & Esr. 7, 13. redeundi potestas *toti populo Dei*, vel *Israelitico* data; Esr. 2, 2. c. 4, [illegible] 7, 7. 1 Par. 9, 2. reduces *Israelitæ* vocantur; Esr. 6, 16. 17. c. 8, 35. victimæ *pro toto Israele, pro numero tribuum Israelis* oblatæ. Sed nescio tn. quid desit argumentis Cel. Viri, vt quod probandum erat, perficiant. Nam (1) 2 Par. 36, 23. 22. 21. Esr. 1, 3. 1. agitur de populi post septuaginta annorum captiuitatem reductione, qualem prædixit Ieremias; hæc vero non Israelitarum, sed Iudæorum fuit. (2) Neque rem conficit mentio *Israelis* apud Esram. Nam & Iudæi, seorsim a 10. tribubus considerati, per *Israelitas* intelligi possunt, coll. not. supra ad c. 1, 15. Adeoque vniuersaliter dictum pro substrata materia restringendum est ad Israelem & populum Dei, in quantum a Babyloniis fuerat captiuatus. (3) Fuerint sane inter captiuos e Babylonia reduces etiam aliqui de 10. tribubus; forte tn. hi ipsi fuerunt, non quos olim Assyrii captiuarant, sed qui Iudaico regno se quondam adiunxerant, adeoque cum Iudæis in exilium Babylonicum commigrarant. 2 Par. 11, 13. 14. 16. c. 15, 9. (4) Et si vel maxime quidam de 10. tribubus per Assyrios captiuati cum Iudæis rediissent, tn. hoc tanti non erat, vt amplitudo prophetica de *vniuerso Israele* recolligendo per id expleta dici possit. Itaq; malumus euentum huius promissionis inter futuros adhuc reponere, cum *Ion*. qui præmisit: *In fine*. Nec obstat, quod *Messias* de quo v. 13. agit, dudum iam venerit. pariter n. Paulus Rom. 11, 26. futuram totius Israelis conuersionem connectit cum aduentu Christi iam facto, ex Es. 59, 20. *k*) *Iacobum te totum* vel *vniuersitatem tuam*. Es. 22, 1. cf. Ez. 36, 10. Rom. 11, 12. 26. 32. *l*) Es. 40, 11. Ier. 23, 3. *m*) c. 5, 6. 7. Es. 10, 20. seqq. Ier. 31, 7.

a) *benefaciunt cum* &c. Gen. 32, 10. 13. h. e. bene se habent, bona sunt, benignitate scatent erga &c. Es. 59, 8. Bonis bona sunt quidem, sed malis asperisque ingeniis aspera. cf. Hos. 14, 10. it. Matth. 12, 20. 1 Tim. 1, 9. *b*) *cum recto ambulante*, i. e. *qui rectus* l. *recte ambulat* cf. c. 7, 2. Es. 57, 3. Ps. 15, 2. & simil. syntaxis Iob. 31, 26. ℣. 8. *c*) *At dudum*. Connexio hæc est: Dixi v. 8. verba mea bonitate scatere erga quemcunque recte ambulantem; *sed* tales vos neutiquam estis, quippe אתמול *heri*, i. e. *dudum* Es. 30, 33. sc. ab omni æuo præterito. *d*) *populus meus*, sc. nomine talis, coll. v. 7. *e*) *in hostem constituit*, & pro hoste habet pium quemq; & rectum v. 7. & veritatem diuinam stillantem v. 6. coll. Iob. 13, 24. Diuersimode id exponunt alii. Quidam intransitiue: *populus meus vt hostis* contra me, imo & contra se inuicem, *insurgit*. quemadmodum עוף etiam in Piel עופף intransitiuam significationẽ *volandi* seruat. Alii transitiue: *in hostem* (instar hostis) me *facit insurgere*, sc. prouocando me suis sceleribus, v. g. tyrannide & raptu, vt sequitur. *f*) quippe *ex aduerso* s. *e regione vestis*, cui superior toga extrinsecus adiacebat. Ex. 28, 25. Leu. 5, 8. Incipit iam exemplis, quod dixerat, collustrare. *g*) *vestis* interioris. distinguitur enim a sequenti אדר tanquã superiori. Alias vestẽ quamlibet significat Ex. 22, 8. &c. *h*) *togam* laxiorem exterioremque, cui interior שלמה subiacebat. (2) Zach. 11, 13. vbi *decus* notat, sicut h. l. *vestem*, quæ *decoris* caussa gestatur. cf. 1 Reg. 19, 13. 19. *i*) aliis per vim *detrahitis* c. 3, 3. Gen. 37, 23. Si quẽ vidistis dupla amictum veste, superiorem illico rapuistis, populumq; fiscalibus calumniis tantum non exhausistis. Magistratuum erga ciues tyrannidem hic ma-

---

℣. 10. קומו per *Ithibh* 1. 2. טמאה cum *Meth.* (vid. supra not. ad textum) 1. 2. 3. 5. 22. Sic regularior foret præ eden. seruus *Darga*. Attamen 5. in marg. nobiscum facit. ℣. 11. Pro כזב hab. in marg. ex aliis libris כזב 6. 9. 22. sic su. in textu 5. אטף sic *defect.* 1. 3. 5. 7. 8. 15. 22. 24. sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii plene.

יַחַד אֲשִׂימֶנּוּ כְּצֹאן בָּצְרָה כְּעֵדֶר בְּתוֹךְ הַדָּבְרוֹ תְּהִימֶנָה
מֵאָדָם׃ 13 עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם פָּרְצוּ וַיַּעֲבֹרוּ שַׁעַר וַיֵּצְאוּ בוֹ
וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַיהוָה בְּרֹאשָׁם׃

ג וָאֹמַר שִׁמְעוּ־נָא רָאשֵׁי יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל
2 הֲלוֹא לָכֶם לָדַעַת אֶת־הַמִּשְׁפָּט׃ שֹׂנְאֵי טוֹב וְאֹהֲבֵי
רָעָה גֹּזְלֵי עוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם וּשְׁאֵרָם מֵעַל עַצְמוֹתָם׃
3 וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְאֶת־
עַצְמֹתֵיהֶם פִּצֵּחוּ וּפָרְשׂוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר וּכְבָשָׂר בְּתוֹךְ׃

קלחת   Ffff 5   עה ה

n) *pariter*. i.e. vniuersum, sine discrimine & exceptione. Hæc enim est vis particulæ. Ps. 33, 15. cf. Hos. 2, 2. o) Gen. 21, 13. 18. c. 46, 3. p) *instar ouium Botsræ*. quarum emblemate amplificationem Israelis tam numero, quam rerum omnium affluentia, eleganter significat. cf. Ier. 53, 12. Ez. 34, 31. c. 56, 32. q) quæ Idumææ ciuitas Es. 63, 1. Ier. 49, 13. pascuis ac pecore abundabat. Appellatiue significat *vrbem munitam*, qualis est ciuitas Dei Es. 26, 1. r) *instar gregis conferti*. Ier. 31, 24. s) in medio *caula sua* (2) Es. 5, 17. t) *tumultuabuntur* vrbe. Israeliticæ, caularum instar futuræ; vel potius (præcessit enim *sicut grex*, tanquam subiectum prædicationis) *ipsi Israelitæ*, ouium instar multiplicandi. *Terminatio feminina* respicit simile s. tropum orationis. Hiph. (2) Ps. 55, 3. ab הוּם Deut. 7, 23. quod conuenit cum cognatis הָמָה & הָמַם, *commotionem cum sono & strepitu* (qualem ingens hominum copia excitat) significantibus. u) *præ hominibus*. Tanta erit hominum copia. Ion. *præ hominum multitudine*. cf. Ez. 36, 10. 11. 37. 38.

℣. 13. x) *Ascendet* enim imperatoris instar, qui populum diuturna captiuitate & seruitute pressum educet. Bellica vox est, armatam significans profectionem, quam hostes nequicquam impedire possint. Ex. 1, 10. Hos. 2, 2. cf. Cant. 3, 6. c. 8, 5. *Præterita* autem sunt *Prophetica*, vt frequentissime. v. c. Es. 5, 13. c. 9, 2. c. 10, 28. Ier. 31, 21. Hos. 10, 5. &c. y) *perruptor*, הַפֹּרֵץ & cum ה demonstratiuo. Loquitur ergo non de vago aliquo subiecto, sed certo, & antonomastice sic dicto, quod mox vocabitur *Rex illorum & Iehouah*, videlicet de Messia. Hic ducet populum suum, & ita

ita quidem, vt, sublatis atque perruptis omnibus impedimentis, iter pau-

CAP. III.

dat. *Perrumpere* enim est,

רעקרי

repagula, obices, & quidquid detinere voluerit, diffringere, vt peruadere

possis; velut aqua, cum aggerem oppositum perrumpit 2 Sam. 5, 20. Quidam hic conf. Eph. 2, 14. z) *ante illos*, primam illorum aciem acturus, sicut quondam, cum ex Aegypto populum educeret Ex. 13, 21. 22. Ps. 80, 3. 2. Es. 52, 12 cf. Hebr. 2, 10. c. 12, 2. a) itaque *perrumpunt* ipsi quoque Gen. 38, 29. h. e. perruptis omnibus obstaculis, Christum sequentur strenue, neque quidquam poterit illorum sistere cursum. Victoria Ducis non desides eos faciet, sed animabit: penetrabunt, quo Ducem penetrasse vident. Igitur & nos perrumpamus carnis, mundi ac Satanæ vincula Rom. 8, 6. 13. regnoque cælorum gloriosam vim faciamus, Matth. 11, 12. respicientes archiducem fidei nostræ Christum Hebr. 12, 2. b) *& transibunt*; nemine prohibente peruadent. Es. 8, 9. Dan. 11, 10. 40. c) *portam* perrumpent, inquam, atque peruadent. nulla enim erit adeo munita porta, quæ ab ingressu eos arcere possit. cf. Gen. 22, 17. c. 24, 60. d) *&* (sicut nulla vi obsistente intrabunt, ita pariter) *exibunt per eam*, nemine prohibente. cf. Iud. 16, 3. At S. *porta* erit illis, *& exibunt per eam*: quod conf. cum Ioh. 10, 9. e) *transibit enim*, vt hoc iterum inculcem. f) eum puta, quem satis diu neglectum populus Israeliticus in nouissimo dierum quæret Hos. 3, 5. cf. infra c. 4, 7. & Ez. 37, 22. g) *& Iehouah* Messias, Ier. 23, 5. 6. Epexegesis. *Ion.* VERBVM Domini. vt Hos. 1, 7. h) *in capite* s. prima turma *illorum*, Gallice *a leur tete*. Amos 6, 7. 2 Par. 13, 12. cf. Hos. 2, 2. Idem est quod modo *ante eos*. CAP. III. ℣. 1. i) Dum *vero* ab exoptatis illis temporibus, quæ modo promissa sunt, nimium absumus, *dixi* interim, sc. ad continuandum Elenchum propheticum contra malos principes ac doctores c. 2. cœptum. Arctissimum enim respectum habet hoc caput ad antecedens, non modo propter *copulatiuum Vau*, sed & particulam אָז *tunc* v. 4. quæ remittit ad c. 2, 3. seqq. Argumentum ita enarrat *Maius* p. 899. Ducibus in statu politico & ecclesiastico, inquit, vna cum populo seducto pœnas promeritas denunciat ἐν δυνάμει πνεύματος, speciatim I. *Principibus* & iudicibus iniustis, subditorum suspiria & clamores non audientibus, denegationem exauditionis & opitulationis diuinæ, v. 1-5. II. *Pseudoprophetis*, auditores seducentibus, mordentibus & sua quærentibus, priuationem luminis & confusionem v. 5-8. & III. coniunctim *omnibus*, ob societatem criminum, vastitatem Reip. & Ecclesiæ, v. 9-12. Ratione chronotaxeos dubium non est, quin hæc concio pertinuerit *ad tempus Hiskiæ*, coll. v. 12. qui Ier. 26, 18. tanquam Hiskiæ tempore enunciatus, allegatur. Vide tu quæ supra notauimus ad c. 1, 1. k) Hos. 5, 1. vid not. c. 1, 2. l) *capita*, i. e. primores *Iacobi*. v. 9. Iud. 11, 8. 9. 11. m) *& duces*. v. 9. Es. 1, 10. Circa hanc partem elenchticam contra magistratus cf. Ez 21, 6. Amos 5, 6. 10-15. & Ps. 82. totum. n) Interrogatio emphatica, quæ conscientiam principum de notoria iure compellat. o) *vobis* incumbit, seu *vestrum est*. Syr. & Ar. *nonne vobis conueniebat?* Simile ל vid. 2 Par. 13, 5. c. 20, 17. Prou. 31, 4 & cf de magistratuum officio Deut. 1, 16. 17. 2 Par. 19, 6-10. p) *nosse ius*, v. 8. idemque curare & administrare. Verba notitiæ apud Hebræos sæpe affectum & curam includunt, quia inutilis est, quæ in rebus practicis affectu destituitur scientia. q) *ius*, quatenus ad forum spectat v. 9 Es. 1, 17. quanquam & ius morale, h. e. cultum Deo debitum, illi inprimis nosse ac obseruare debebant, coll. Ier. 5, 4. 5. ℣. 2 r) S. *Qui vero estis odio habentes bonum*. Instituit comparationem facti cum iure. q. d. Est quidem ita, vt dixi: verum si improba praxis vestra respiciatur, tantum quidem abest, vt debitum vestrum expleatis, vt potius videamini ius omne penitus eiurasse, quippe *odio habentes* &c. cf. infra v. 9. & contrariam Dei hortationem Amos 5, 15. 14. Ceterum *bonum* & *malum* neutraliter potius accipimus, quam de persona, cum propter allatum Amosi parallelismum, tum propter sequens Cthib רָעָה, quod *femininum*, adeoque Latino sermone sine dubio *neutrum* est. Quanquam qui bonum oderit, odisse etiam solet bonos Ps. 34, 22. s) *sapientes*. c. 2, 2. t) *cutem illorum*, sc. populi mei, Iacobi & domus Israelis v. 1. 3. & in his maxime innocentum pauperumque u) *a-super ipsis*; q. d. cutem ipsis per vim pene detrahentes. Tanta exactionum onerumque vis est. Huc pertinet illud *Tiberii* apud *Suetonium* c. 32. qui *Præsidibus, onerandas tributo prouincias suadentibus, rescripsit, boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere*. Ion. *Rapientes opes populi mei ab ipsis, & diuitias illorum pretiosas ab eis auferentes*. sic v. 3. idem. y) *& carnem illorum* ab ossibus ipsorum, v. 3. Ps. 73, 26. ita vt exsucci & exsangues, quoddam quasi sint sceleton, opibus suis per calumniam duraque onera exhaustis.

℣. 3. z) *Qui vorant, inquam*. Reassumit membrum posterius v. 2. per synonymicas phrases, cum vt rei indignitatem exaggeret, tum vt nouum quid superaddat. cf. Ps. 14, 4. a) *ab ipsis exuunt*, velut pecora a laniis decoriantur Leu. 1, 6. cf. supra c. 2, 8. & Ex 22, 26. b) *frangunt*. Pi. (1) At in Kal est *frangere* vel *rumpere iubilum* Es. 14, 7. sicut etiam Hebr. הָרִיעַ *iubilare*, indeque תְּרוּעָה *iubilus*, proprie *fractionem* importat, coll. Ier. 15, 12. Et *Virg.* 2 Aen. v 129. *rumpere vocem* dixit, pro *erumpere voce*. cf. Ar. *tundendo fregit* rem concauam, & Aeth. *cuneo fidit*. c) *& diuidunt*, h. e. diuisa carnis frusta ingerunt, *velut in ollam*. cf. Ez. 24, 4. Vel: *diuidunt tanquam* quod est *in olla*, Thr. 4, 4. Sic *Tarnou*. Substantiam, inquit, & opes diripiunt & inter se diuidunt, vt in pompis, luxu, epulis habeant, quod absumant, omnibus modis ferissime eos nimiis exactionibus absumentes, velut coqui miseras oues mactant, dilaniant & igni apponunt, vt habeant, quod ipsi & alii comedant. Idemque p. 740. Liquet hinc, quid Deus de nimiis multorum magistratuum exactionibus statuat, quocunque etiam pallientur modo. Dauid olim aquam, cum periculo suorum allatam, nolebat bibere 2 Sam. 23, 16 hodie vero in aulis quibusdam lusus, immo virtus est, subditorum sanguinem, i. e. substantiam certatim ebibere, & quod miseri rustici vix vnciatim comparserunt, vniuersum abripere &c. Conf. Præf. in Hoseam §. 5. d) *in medium*, vel, quæ est *in medio lebetis* vel *aheni*. (2) 1 Sam. 2, 14. *Pocok*. Not. misc. p. 406. confert cum Gr. χαλκίον, *æramentum, vas æneum*, vnde format Ar. חַלְקִין, quod apud R. *Tanchumam* & in *Fabulis Lockmani*, fab. 5. *ollam* vel *ahenum æneum* notat. Sed malim χαλκίον cum primitiuo suo χαλκὸ esse orientalis originis ab Hebr. & Arab. חָלַק *mulcere leuigauit, expoliuit*, coll. Es. 41, 7. indeque nostrum קַלַּחַת per metathesin pro חַלְקַת.

℣. 12. תְּהִימֶנָה Nun cum Dag. 6-9 12. 13. 14. 16--21. 23. 24. & Ber. sic su. 5. Kri הֲהִימֶנָה adiicit 3. Cf. similem variat. infra c. 7, 10. & Zach. 2, 17.

קלחת׃ אז יזעקו אל־יהוה ולא יענה אותם ויסתר 4
פניו מהם בעת ההיא כאשר הרעו מעלליהם׃
כה אמר יהוה על־הנביאים המתעים את־עמי ה
הנשכים בשניהם וקראו שלום ואשר לא־יתן על־
6 פיהם וקדשו עליו מלחמה׃ לכן לילה לכם מחזון
וחשכה לכם מקסם ובאה השמש על־הנביאים וקדר
7 עליהם היום׃ ובשו החזים וחפרו הקסמים ועטו על־
8 שפם כלם כי אין מענה אלהים׃ ואולם אנכי מלאתי
כח

℣. 4. *f*) *Tunc* vero. Respicitur (vt supra ad v. 1. notauimus) ad c. 2, 3. seqq. *g*) *sed non exaudiet eos.* Ier. 11, 11. Hos. 5, 6. Zach. 7,13. Ps. 18, 42. Prou. 21, 13. Iob.35,12. Neque hoc tollit veritatem promissionis diuinæ de audiendis omnibus Deum inuocantibus. Supponuntur enim hic tales, qui Deum inuocabunt male Iac. 4, 3. non in veritate Ps. 145,18. sed hypocritice, nec nisi ex sensu pœnæ Prou. 1, 28. 24. seqq. sine conuersione & fide Esa. 1, 15. Iac. 1, 6. cuiusmodi clamorem *Tarnov.* ad h. l. comparat cum lacrimis Esaui Gen. 27, 34. 38. Hebr. 12, 17. & cum resipiscentia damnatorũ Sap. 5, 3. *h*) *& occultabit faciem suam* ab illis, nullo gratiæ aspectu eos dignabitur Ps. 4, 7. quod est auersationis & iræ Es. 8, 17. c. 59, 2. cf. Es. 1, 15. *i*) Quidam caussaliter, *quia*, cum LXX. ἀνθ' ὧν: vt Num. 27, 14. 1 Sam. 28, 18. Ps. 56, 7. Sed magis proprie Vulg. *sicut*. Ita caussalis significatio includitur, magis tamen iustitia talionis in relatione pœnæ ad culpam consimilem, innuitur. q.d. Principes illi clamantes viduas, pupillos, aliosque per calumniam oppressos, nec audiuerunt hucusque, nec respexerunt: idem igitur ipsis obtinget; & quod seuerunt, metent Gal. 6, 7. cf. Prou. 21, 13. c. 28, 9. Iac. 2, 13. *k*) ipsi *mala fecerunt* opera sua. 1 Sam. 12, 25.

℣. 5. *l*) Ion. *Pseudoprophetas.* Tales enim erant ex rei veritate, licet *Prophetarum* nomen sibi arrogarent. Sunt illi, quos c. 2, 11. dixerat ad palatum *de vino & sicera* docere. Et hos quidem iungit *malis Principibus*, quod & nequitiam illorum adprobarent ac collaudarent, & cum iisdem essent excidii Hierosolymitæ caussa moralis v. 12. Solent *Bestia* & *Pseudopropheta* vna esse, & se iuuare inuicem Apoc. 19, 20. cf. Ier. 23, 9. seqq. c. 27, 14. seqq.

seqq. c. 28. & Ez. 13. &c. *m*) *errare facientes*, dum læta securis pollicentur, Es. 3, 12. c. 9, 15. Ez. 13, 10. Thr. 2, 14. infausta comminantes contra, quibus comminanda non erant, verumque ventris caussa, Ez. 13, 19. *n*) *mordentes*, qui serpentum instar (de horum n. morsu id Verbum proprie dicitur, coll. Gen. 49, 17. Num. 21, 6. 8. 9. Am. 5, 19.) venenatos atque lethales ictus animabus infligunt, docentes ea, quæ se veneni instar insinuant & nocent. At *Tarn.* qui quando ipsis abunde datur, quod edant, vnde curent abdomen, tum populo dicunt placentia, & ita *mordentes suis dentibus* cibum iucundum, *proclamant pacem.* Pariter *Ion. qui offerenti ipsis conuiuia carnis vaticinantur pacem.* Et hi quidem propter sequens membrum (vti videtur) oppositum, Sed obstat, quod נשך nusquam est *escam mandere*, sed *morsum infligere noxium.* *o*) *dum proclamant pacem*, i. e. *prospera quaque* Ier. 6, 14. c. 8, 11. Ez. 13, 10. Obserua igitur, esse quædam quæ suauia ac iucunda videantur, nocentissimum vero, instar venenati morsus, habeant effectum Prou. 23, 32. cf. ibid. c. 18, 8. *p*) *& quisquis non dat pro ore illorum*, quod edant & comissentur. Gen. 25, 28. Koh. 6, 7. Arguit hoc ipso illos Prophetas, quod sint αἰσχροκερδεῖς 1 Tim. 3, 3. 8. Tit. 1, 7, ventrique & gulæ seruiant potius, quam Deo Ez. 13, 19. Rom. 16, 18. At Schm. *quisquis a. non exosculabitur os eorum.* quod est blandientium ac venerantium. forte ex Gen. 41, 40. sed paulo coactius. *q*) *contra eum sanctificant*, h. e. solemni ritu mouent, *bellum.* De bello, inquit *Gusset.* f. 733. notus est mos, tum in Israele, tum apud alias gentes, illius auspicandi ceremoniis sacris. Ier. 6, 4. Ioel 4, 9. At *Tarn.* notionem *sanctificationis* eo quoque extendit, quod *sacrum* veluti *bellum* & læsæ religionis ergo, *indicant.* Eiusmodi enim doctores veræ pietatis doctrinam *specioso religionis titulo* infestant, ac sibi & affectatoribus suis egregii bellatores Domini esse videntur. Conf. Præf. in Hos. §. 6. ℣. 6. *r*) Nimirum *Ideo*, quod tales estis, quales vos v. 5. descripsi. Obseruetur n. nexus cum v. 5. Dixerat illic: *Sic ait Dominus ad Prophetas.* & vt eo magis constaret, *quibus* prophetis id dicat, a qualitatibus suis ibidem eos descripserat. Iam exponit, *quid* dixerit Dominus, sed auspicatur statim per illatiuam particulam *Ideo*, licet nihil directæ orationis adhuc præcesserit, sc. vt innuatur, hic repetenda esse, quæ v. 5. per modum indirectum dixerat de Pseudoprophetis. *s*) *Nox* & *tenebræ* atram malorum caliginem notant Es. 21, 11. Iob. 17, 12. cf. not. Am. 5, 18. *t*) Caussaliter accipimus: *ob visionem*, vel vt *Vulg. LXX.* & *Syr.* reddiderunt, *ex visione.* q.d. Vaticinia vestra, quibus alios decepistis, fient vobis caussa & origo ingentium malorum. Sed *Tarn.* מ priuatiuum est, q.d. vt *a visione* desistere cogamini. Ita *Ion. vt ne prophetetis amplius.* Et sic sequens *a diuinando*, pro, *vt ne diuinetis deinceps.* Es. 1, 1. Zach. 13, 4. *u*) *& tenebræ* (1) sc. erunt. vel sec. alios libros (de quibus videsis infra Varr. Lect.) *& tenebrosum fiet*, impersonaliter, pro *tenebræ vobis ingruent.* *x*) *ob diuinare vestrum* v. 11. Ez. 22, 28. vel substantiue, *ob diuinationem* vestram, formæ סגור *Sgor.* יסוד *Isod* &c. *y*) *Occidet enim sol*, ac Pseudoprophetas in spissa malorum caligine, a qua subito obruentur, destituet. *Ion.* ita: *Operietque tribulatio Pseudoprophetas velut caligo.* Ier. 15, 9 Am. 8, 9. vbi videsis not. *z*) *& ater fiet*, sicut cælum, cum conglobatis per tempestatem nubibus grauidum est, atram diei caliginem inducit. Ioel 2, 10. 1 Reg. 18, 45. *Cocceius*: Omnia tristia ipsis imminebunt. *a*) Significat, iudicia Dei ipsis esse ex improuiso incubitura, sc. pleno adhuc die Ier. 15, 9. & lucente meridie Am. 8, 9. saltem vt ipsi opinabantur, quippe qui nescio quem fortunatum atque florentem populi statum concipiebant, & aliis, vt crederent, *persuadebant.* Conf. Præf. in Hos. §. 4. ℣. 7. *b*) *Et tum quidem pudefient.* Præter. Kal, vt Es. 19, 9. Turpitudo illorum patescet in publicum, cum alia omnia euenerint, quam ipsi prædixerant. cf. 2 Tim. 3, 9. *c*) *Videntes*, non reuera, sed sua populique opinione tales. Es. 28, 15. Ez. 13, 9. *d*) *& confundentur.* Es. 1, 29. *e*) *diuinatores* vani. Ita ex rei veritate vocantur, qui quidem *Videntes* dici adfectabant. v. 6. 11. Deut. 18, 10. 14. *f*) *& operient* (Hebr. constr. *tegmen imponent super*) *mystacem*; vt quos pudebit, qui cognosci nolent, ac leprosorum instar immundi ac detestabiles fient, miseramque sortem suam lugebunt. Fuit enim hic ritus leprosorum atque lugentium Leu. 13, 45. 2 Sam. 19, 25. Ez. 24, 17. 22. Immo & pudefacti velabantur Cant. 1, 7. Ps. 89, 46. Ier. 14, 3. Esth. 6, 12. c. 7, 8. *Ion.* addit: *sicut lugentes.* *g*) synecdochice pro *ore*, vt LXX. reddunt Leu. 13, 45. Formatur autem a שפה *labium*, quemadmodum פחם *princeps* Neh. 5, 14. a פחה, *Malkam* a מלך *Molochus* &c. in quibus ם est afformatiuum. *h*) S. *eo quod non sit respondens Deus.* Sed præterquam quod ענה in *Hiphil* pro simpliciter *respondere* vix reperitur, etsi conferas Coh. 5, 19. est hæc forma in constructione, (vid. infra varr. Lect.) atque adeo Substantiuum potius, quam Participium. Sed & sic diuersimode explicatur. *Tarn.* ita: *quia nulla erit exauditio Dei*, cum hactenus audire Deum noluerint v. 4 cf. 1 Reg. 18, 26. 29. At Vulg. *quia non est responsum Dei*, sc. apud ipsos, vti iactabant: id enim euentus clarum faciet. Cui suffragatur etiam Ion. *non est in eis Spiritus prophetiæ a facie Domini.* Sic esset כי explicatiuum. q.d. Neque hoc quisquam miretur, me talia Prophetis portendere, viris, inquam, quos Deus alloquio suo dignari creditur: *quia* &c. Malim tn. de futura caussa luctus interpretari, sc. *de subtractione verbi* Prophetici, de qua etiam Ieremias nomine captiuorum queritur Thr. 2, 9. (vbi vid. not.) & Ezechiel c. 7, 26. prædicit. q.d. Responsa Dei finxerunt quæ non dederam; itaque in pœnam huius temeritatis vera quoque responsa auferam, ita vt tempore mali habituri sint neminem, qui nomine Dei ipsis dicat, quamdiu: vt ait Psaltes Ps. 74, 9. ℣. 8. *i*) *Verumtamen* Gen. 48, 19. 1 Reg. 20, 23. licet qui Prophetas se dicunt, Principum ac totius populi peccata non modo non arguant, sed etiam probent v. 5. sunt tamen, quantumuis pauci, qui diuina virtute ac intrepido prorsus animo Iacobi defectionem arguunt; ex quibus per Dei gratiam & *ego* sum. *k*) in oppositione ad malos illos prophetas v. 5. q. d. non sum talis, quales qui Propheticum nomen & munus sibi temere arrogarunt. cf. 2 Cor. 2, 17. c. 3, 1. Prædicat autem, obseruante *Tarn.* dona diuinitus sibi concessa, non ex ambitione, sed necessitate, sicut Paulus 2 Cor. 10, 11. 12. 13. Eph. 3, 4. Phil. 3, 4. *l*) *impletus & plenus sum.* adeoque quicquid loquor, non ex audacia quadam cordis est Esth. 7, 5. sed Spiritus diuini abundantia Ier. 6, 11. Act. 6, 3. 5. 8. c. 7, 55. c. 11, 24. 2 Cor. 4, 13.

CAP. III, ℣. 6. לכן Per *Rbhia* 2. 6. 9. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* וחשכה cum *Meth.* (vid, ad textum adnotata) 7. 8. 22. 23. 24. & *Concord. Hebr.* ℣. 7. מענה sic per *Tsere* 2. 5. 6. 19. 15. 20. 22. 23. 24. sic se. 1. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii per *Segol.*

כֹּחַ אֶת־רוּחַ יְהוָה וּמִשְׁפָּט וּגְבוּרָה לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב פִּשְׁעוֹ
וּלְיִשְׂרָאֵל חַטָּאתוֹ׃
9 שִׁמְעוּ־נָא זֹאת רָאשֵׁי בֵּית יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל
י הַמְתַעֲבִים מִשְׁפָּט וְאֵת כָּל־הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ׃ בֹּנֶה צִיּוֹן
11 בְּדָמִים וִירוּשָׁלִַם בְּעַוְלָה׃ רָאשֶׁיהָ ׀ בְּשֹׁחַד יִשְׁפֹּטוּ
וְכֹהֲנֶיהָ בִּמְחִיר יוֹרוּ וּנְבִיאֶיהָ בְּכֶסֶף יִקְסֹמוּ וְעַל־יְהוָה
יִשָּׁעֵנוּ לֵאמֹר הֲלוֹא יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ לֹא־תָבוֹא עָלֵינוּ
12 רָעָה׃ לָכֵן בִּגְלַלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵחָרֵשׁ וִירוּשָׁלִַם עִיִּין
ד תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר׃ וְהָיָה ׀
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יִהְיֶה הַר בֵּית־יְהוָה נָכוֹן בְּרֹאשׁ הֶהָרִים
2 וְנִשָּׂא הוּא מִגְּבָעוֹת וְנָהֲרוּ עָלָיו עַמִּים׃ וְהָלְכוּ גּוֹיִם
רַבִּים

CAP. IV.

m) virtute vel *robore.* cf. Mat. 7, 29. Act. 1, 8. 1 Cor. 2, 4. *n) cum Spiritu Domini* c. 2, 7. Nam vbi Spiritus Domini, ibi & robur est, & παῤῥησία, & animus intrepidus. Sunt quidem, qui vertunt, *a Spiritu*: quasi את idem h. l. esset ac מאת. coll. Gen. 49, 25. sed is significatus neque certus est satis, neque heic opus. Secundum nostram expositionem prius hemistichium has duas propositiones complectitur: *I.* Impletus sum Spiritu Domini; *II.* Et cum Spiritu impletus sum quoque donis Spiritus Sancti, nempe 1. robore, 2. iudicio, 3. fortitudine. cf. Iob. 32, 8. *o) & iudicio*, ad disceptandum cum populo meo, & exprobrandum ei impietatem suam. cf. not. Ez. 20, 4. *p) & fortitudine.* cf. Es. 11, 2. *q) ad indicandum* libere & sine metu. Meticulosæ & adulatoriæ dissimulationi opponitur Es. 3, 9. Iob. 21, 31. *r)* cf. c. 1, 5. Es. 58, 1.

℣. 9. *s)* Atque vt *roboris* illius diuini, de quo modo dixi, nouum aliquod experimentum capiatis, *Audite igitur quæso.* v. 1. *t)* vid. v. 1. *u) abominantes.* Am. 5. 10. *x)* quod vestrum tamen erat non modo scire, sed diligere etiam atque curare v. 1. *y) quique -- pervertunt.* subintellecto אשר, quod apud Hebræos secundam primamue solet in tertiam mutare personam. *z) omne rectum pervertunt.* curvum faciunt, quicquid rectum est, bonas caussas intricando. Translatum a *via* ad processum iuris, coll. Es. 5, 18. *integritati* in diiudicandis caussis opponitur, Prou. 10, 9. c. 28, 18. Similis tropus Am. 2, 7. cf. Es. 5, 20.

℣. 10. *a)* Quorum *ædificat* quisque scilicet! Ironia. q. d. Videmini quidem vobis præclare Tsionem ædificare, h. e. pulchre de ea mereri & commoda eius promouere: ac debebatis quidem; sed quomodo ædificatis?
Ps.

Ps. 118, 22. *b) sanguinib⁹ temere fusis*, h. e. iniustis cædibus sæuiendo. Ez. 22, 27. *c) iniustitia.* Hab. 2, 12.

℣. 11. *d) Capita* (Principes) *eius*, sc. Tsionis & Hierosolymæ v. 10. cf. v. 1. 9. Iungit Principes, Sacerdotes, Prophetas, vt Ez. 22, 25. seqq. Zeph. 3, 3. 4. tanquã nequitiæ socios. *e) pro munere*, non sicut caussæ iustitia exigit, sed prout munera dantur. cf. Ex. 23, 8. Deut. 16, 19. Es. 1, 23. Ez. 22, 12. 27. Zeph. 3, 4. Sir. 20, 31. & infra c. 7, 3. *f)* de quorum officio in instituendo ad legem populo vid. Leu. 10, 11. Deut. 33, 10. Mal. 2, 16. *g) pro pretio docent*, non qs. omnino nefas esset, sacerdotes ac Verbi doctores accipere *salarium*; (est enim dignus alimento suo ac mercede operarius Matth. 10, 10. 1 Cor. 9, 7-14. Galat. 6, 6. 1 Tim. 5, 18. immo Mal. 3, 8. 10. Neh. 13, 10. 11. 12. arguitur populus Iudaicus, quod decimas ad sustentationem sacerdotum non persoluisset, ac Deus ipse sacerdotibus salaria fixerat Num. 18, 8. seqq.) sed quod doctrinam quæstu metirentur, & ad quæstum temperarent, docentes ea, quæ populo placerent, & quæ lucelli quid allatura esse sperarent. quæ αἰσχροκέρδεια in ministris Ecclesiæ merito improbatur 1 Tim. 3, 3. 8. Tit. 1, 7. 11. 1 Pet. 5, 2. *h)* Ez. 22, 28. *i) pro argento.* Vt quisque nummos liberaliter erogauerit, ita ei ominantur: prophetias, quas quisque amat, venales habent. amant mercedem iniustitiæ 2 Pet. 2, 15. cf. Act. 8, 20. *k) diuinant* potius quam vaticinantur. cf. not. v. 7. scil. vt *Bileam* Ios. 13, 22. cf. 2 Reg. 17, 17. Es. 3, 2. Ez. 13, 23. *l) & tamen super Ihoua nituntur* Es. 10, 20. h. e. confidentiam in Deo *præ se ferunt*, optima quæque sibi ab eo pollicentes: quasi vero eiusmodi gens essent, quæ iustitiam fecisset, neque ius Dei sui reliquisset c. 58, 2. Miratur Propheta hominum impudentiam, quod gratiam Dei in peccatis sibi promittant. Discamus itaque & nos, vanam esse in merito Christi fiduciam, quamdiu in peccatis malitiose persistitur. cf. Ier. 7, 4. 5. seqq. 1 Ioh. 3, 7. 8. *m)* Interrogatio ex affectu, quasi vel dubitare de Domini fauore impietas foret. tanta erat persuasionis pertinacia. *n) est & porro erit inter nos*, sc. gratia sua & fauore Leu. 26, 11. 12. Num. 14, 42. Es. 58, 2. cf. Am. 5, 14. Vel sensus: *est inter nos*; habet inter nos suum Templum, quod non patietur exscindi Ex. 25, 8. 1 Reg. 6, 13. *malum ergo*, quod Michas & Esaias comminantur, *non veniet super nos.* Et sane fiducia templi securos fecit Iudæos Ier. 7, 4. cf. Act. 6, 13. *o)* cf. Ier. 5, 12. seqq. c. 23, 17. Am. 6, 3.

℣. 12. *p) propter vos* Deut. 1, 37. c. 18, 12. principes, sacerdotes, prophetæ v. 11. quippe a quibus corruptio omnis in Remp. & Ecclesiam manauit: populi culpa non excluditur. Vult dicere: si vel maxime parciturus essem Tsioni ac Hierosolymis, tamen propter vos parcere non possum. *q)* vt *ager arabitur*, h. e. ita euertetur, vt vix vllum ciuitatis restet vestigium, quando pars in arua, pars in rudera, pars in siluam abibit. *Tarn.* Cf. supra c. 1, 6. Ceterum versus hic totus allegatur Ier. 26, 18. indidemque v. 19. simul constat, concionem hanc Michæ non sine insigni fructu fuisse, Rege quippe Deum humiliter exorante, & pœna dilata. *r)* Ier. 9, 10. *s)* c. 1, 6. Ps. 79, 1. *t)* cf. c. 4, 1. 2. *u)* cf. Hos. 2, 14.

CAP. IV, ℣. 1. *x) Fiet tamen.* Ita connectendum est hoc caput cum III. maximeque cum vltimo eius versiculo 12. Quemadmodum enim illic *Tsioni*, *Hierosolymæ*, & *monti domus Domini* excidium propter peccata populi ac procerum inprimis fuerat comminatus, sic iisdem, in solatium afflictæ Ecclesiæ, iam bene ominatur; &, vt connexio hæc statim in oculos incurrat, iisdem nominibus, quibus supra, obiectum vaticinationis suæ designat, sc. *montem domus Domini* v. 1. 2. *Tsionem & Hierosolymam* v. 2. Id quod contra Celeb. Maium Oec. V. T. p. 942. modeste obseruamus. Agitur autem hic de regno Christi, quod pro collapso terreno erigendum, Propheta initio capitis pene iisdem describit verbis, quibus Esaias c. 2, 2. seqq. Estque, vt bene S. obseruauit, *I.* Euangelicæ promissionis de regno Christi sub N. T. & conuersione gentium simplex aliqua Protasis v. 1--7. *II.* Eiusdem ad afflictam & pressam Ecclesiam Applicatio v. 8--fin. *y)* sc. tempore N. T. cf. Hebr. 1, 1. & vid. not. Es. 2, 2. *z) mons domus Domini.* Ps. 24, 3. 2 Par. 33, 15. h. e. Ecclesia N. T. quæ est domus Dei 1 Tim. 3, 15. Hebr. 3, 6. & viuum eius templum 1 Cor. 3, 16. 2 Cor. 6, 16. 1 Petr. 2, 5. cuius eminentiam & dignitatem propheta typicis & allegoricis phrasibus hic depingit. cf. Ez. 40, 2. *a) firmiter constitutus*, ita vt nunquam possit de fastigio suo deiici. Prægnans h. l. verbum est, nec positum modo, sed & firmitudinem positus emphatice denotans. Vid. not. Es. 2, 2. *b) in fastigio montium.* Ecclesia Dei in illustri loco ponetur, ita vt omnes mundi nationes se ei sint subiecturæ. Tota oratio allegorica est, spiritualiter intelligenda. Etenim mons Moria, si proprie intelligatur, ad alios montes comparatus instar colliculi tantum est. cf. Ps. 68, 16. seqq. *c) & confluent super illum.* Notat copiosum, spontaneum atque continuum fluxum, qualis est fluuii decurrentis. Ier. 31, 12. *d)* non Israelitæ solum, sed cuncti v. 2. Es. 2, 2. cf. Es. 60, 5.

℣. 2. *e) Ibunt enim*, Euangelii sono excitati. Vlterior expositio postremi commatis v. 1. Es. 60, 3. Ier. 16, 19. cf. Hos. 11, 10. *f)* secundum promissionem Abrahæ factam Gen. 12, 3. Prophetis vero sæpissime confirmatam. cf. Es. 11, 10. c. 42, 6. Ier. 3, 17. Zach. 8, 20. 21. 22. Rumpetur enim intergerinus paries, qui gentes & Israelem hucusque seiunxit, Eph. 2, 14. 15. adeoque hoc templum longe plures frequentabunt, quam prius, quod manu factum fuerat.

℣. 10. בנה per *Tsere* 3. sic se. 1. sec. *Mas.* suam.

רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ ׀ וְנַעֲלֶה אֶל־הַר־יְהוָה וְאֶל־בֵּית אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב וְיוֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא
3 תוֹרָה וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלִָם׃ וְשָׁפַט בֵּין עַמִּים רַבִּים
וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עֲצֻמִים עַד־רָחוֹק וְכִתְּתוּ חַרְבֹתֵיהֶם
לְאִתִּים וַחֲנִיתֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא־יִשְׂאוּ גּוֹי אֶל־גּוֹי
4 חֶרֶב וְלֹא־יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה׃ וְיָשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ
וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ וְאֵין מַחֲרִיד כִּי־פִי יְהוָה צְבָאוֹת דִּבֵּר׃
ה כִּי כָּל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ
6 בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בַּיּוֹם
הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֹסְפָה הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּצָה
7 וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי׃ וְשַׂמְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה לִשְׁאֵרִית
וְהַנַּהֲלָאָה לְגוֹי עָצוּם וּמָלַךְ יְהוָה עֲלֵיהֶם בְּהַר צִיּוֹן
מֵעַתָּה

ſtrare, ſic nominatim dicitur de iudice, qui interloquitur & demonſtrationem facit nunc huic, nunc illi parti, coll. Gen.31,37. Eſ. 11,4. Iob 9,33. u) validas, numeroſas. v. 7. Zach.8,22. x) cf. Eſ.49, 1-12. c.60,4.9. Pſ.2, 8. y) gladios ſuos &c. arma nociua & bellica in inſtrumenta pacis ac culturæ. z) in ligones (5) 1 Sam. 13, 20. 21. a) in putatorias falces. Eſ. 18, 5. b) Chriſtus enim eſt Princeps pacis Eſ.9,5. Et qualis ipſe eſt, tales etiam facit ciues ſuos, pacificos nimirum atque manſuetos Matth. 11, 29. c. 5, 5. 9. Eſ. 11, 6. ſeqq. At, inquit *Tarn.* bella ſunt inter Chriſtianos, & licitum eſt bellum gerere? Eſt quidem, inquit, licitum contra iniquos, quod ad iuſtitiam punitiuam pertinet. --- Nec hi qui iuſte gerunt, aliud quærunt, quam vt in pace viuatur -- Illud tamen ſemper manet: Si omnes ſecundum Euangelium viuerent, nulla eſſent bella, nulla diſcordia ſeu inimicitia inter homines. Hactenus ille. Porro huic loco opponi non debet Matth. 10, 34. ſeqq. Luc. 12, 51. ſeqq. vbi Chriſtus ait, veniſſe ſe immiſſurum non pacem, ſed gladium. Hoc enim per accidens fit ex malitia hominum: neque has turbas Chriſtiani excitant, ſed patiuntur. De cetero poteſt & huius vaticinii plenarium atque vltimum complementum in nouiſſima Eccleſiæ periodo adhuc reſtare. ℣. 4. c) *Et habitabunt*, ſc. ſecure; quæ vis Verbi eſt etiam unde poſiti c. 5, 3. cf. Eſ. 32, 18. d) cuiusmodi ſtatus erat ſub florentiſſimo Salomonis regno 1 Reg. 5, 5. Prouerbialis locutio. Senſus: Ficus vitesque ſecure colent, nullis hoſtium inuaſionibus inquietandi. cf. Zach. 3, 10. c. 12, 6. Eſ. 65, 21. 22. e) *ita vt non ſit terrens* quisquam. Leu. 26, 6. Ez. 34, 28. Zeph. 3, 13. f) id quod certiſſimum eſt, *quia*. g) Cum hoc (quod promiſſum fuerat) videatur valde difficile, confirmatur id ipſum a perſona promittentis Iehouæ, -- qui mentiri nequit, & cui nihil eſt difficile, multo minus ἀδύνατον. Eſ. 14, 27. *Tarn.* cf. Eſ. 1, 20. c. 40, 5. c. 58, 14. h) Eſ. 1, 24. Hoſ. 12, 6. ℣. 5. i) Alia ampliſſimæ promiſſionis confirmatio, a comparatione veri Dei & aliorum falſorum, itemque populi, qui ipſi confidit æternumque durabit, cum aliis in ſua ſuperſtitione pereuntibus. *Tarn.* k) in quantum ſeparati ſunt a vero Deo & Eccleſiæ ipſius conſortio (Vide enim ſupra v. 1. 2. 3.) & vaniſſimis contra idolis ſuis addicti. cf. Eſ. 44, 18. ſeqq. l) ambulant *in nomine Deorum ſuorum*, qui tamen Dii non ſunt Ier. 2, 11. cf. Ion. 1, 5. vnde nec mirum, turpiter eos ſpe ſua, quam in deaſtris ponunt, deludi. m) *Nos vero*; vel, Ergo nos multo magis, qui Iehouam, verum Deum, nouimus colimusque. Eſt enim ſimul argumentatio a minori ad maius. n) Sicut *ambulare* Hebræis generatim notat actionum ſtudiorumque perpetuam rationem & curſum. vid. v. 2. ſic *ambulare in nomine Iehouæ* eſt, Iehouam agnoſcere & profiteri omnium actionum ſuarum auctorem, patronum, præſidem, atque ad eius tum voluntatem, tum auxilium, fiducialiter omnia referre. Zach. 10, 12. Pſ. 20, 6. 8. Col. 3, 17. o) ita vt nos nihil vnquam a fiducia promiſſionum illius dimoueat. cf. Matth. 16, 18. Rom. 8, 38. 39. Pſ. 62, 7. 9.

℣. 6. p) De quo v. 1. nimirum tempore N. T. cf. c. 5, 9. Am. 9, 11. q) cf. not. v. 4. Hoſ. 11, 11. r) *colligam*, cum ה *paragog.* q. d. Tum demum *vere* ac plene *colligam*, quos modo per Aſſyrios & Chaldæos, eandemque per Romanos ſum diſiecturus. c. 2, 12. Ez. 11, 17. s) ouem *claudicantem* (4) v. 7. Gen. 32, 32. Zeph. 3, 19. ſc. ex percuſſione; Synagogam diu adflictam & caſtigatam. Sequitur enim ſtatim: *& quam malo adfeci.* Alii de culpa interpretantur. Cocc. Lex. *claudicantes*, non recte incedentes in via Domini, procidentes in alteram partem. Ita *Gurtler.* Theol. Proph. p. 708 cf. Eſ. 33, 23. 24. c. 35, 6. Pſ. 35, 15. t) *& diſpulſam* a grege vel caula. Deut. 30, 4. Ez. 34, 16. Zeph. 3, 19. u) c. 2, 12. Eſ. 56, 8. x) *& quam* quoquo modo *adflixi*, ſeu *malo adfeci*. *Ion.* addit: *propter peccata populi mei.* Ex. 5, 22. 23. ℣. 7. y) Gen. 13, 16. c. 32, 13. z) vid. v. 6. a) *in reliquias*. c. 2, 12. vt tantis malis non conſumantur, ſed ex illis tandem emergant. Gen. 45, 7. b) *& procul diſpulſam*. (1) Forma participii, ab הָלְאָה *vltra*, quod remotum terminum notat. Am. 5, 27. c) *numeroſam*, multiplicatis ei filiis non modo ex ipſius gente, ſed exteris quoque. vid. v. 3. Eſ. 60, 22. d) *& regnabit Dominus*. q. d. Mox quidem dolebis de Rege tuo & regno ſublato v. 9. ſed bono nihilominus animo ſis: regnum enim multo glorioſius, quam terreſtre tuum fuit, ſperandum habes, videlicet regnum illius, qui eſt *Iehoua Iuſtitia noſtra* Ier. 23, 6. cf. ſupra c. 2, 13. item Eſ. 24, 23. c. 33, 17. 22. c. 52, 7. Obad. 21. Zach. 14, 9. Dan. 7, 14. Luc. 1, 33. Ion. *& reuelabitur regnum Domini* ſuper eos. e) vid. v. 1. 2. c. 3, 12.

g) ſc. ad ſe inuicem. Mutuo ſe hortabuntur ad fidem & cultum Dei veri ſuſcipiendum. cf. Zach. 8, 21. h) vid. not. Eſ. 2, 3. i) Doctor autem, inquit *Kimchi*, erit Rex Meſſias. cf. Ioel 2,23. Et eſt admodum notabile, quod Veteres in *Breſchith Rabba* f. 95. b. Meſſiam diſerte aiunt *verba legis explicaturum, & errores Iſraelitarum redarguturum.* item quod in *Medraſch Koheleth* c. 11, 2. dicunt: *Legem* ſ. doctrinam, *quam hoc ſeculo diſcit homo, vix æſtimandam eſſe in comparatione ad legem Meſſiæ.* k) Ion. *de viis, quæ recta ſunt coram eo*. de voluntate ſua, quid ſequendum nobis & fugiendum ſit. Deut. 8, 6. l) *& vt ambulemus.* Recte. Hæc enim eſt vera indoles illorum, qui conuertuntur. Volunt de viis Dei non ſolum doceri, ſed & ambulare in illis Mat. 7, 24. Col. 2, 6. Iac. 1, 22. 1 Ioh. 2, 6. m) Ion. *in doctrina legis eius.* n) *quoniam*, ſi ſcire cupis, vnde hunc motum habituræ ſint gentes, vt ad domum Dei ſ. Eccleſiam accedant, mouebit eas rumor Euangelii, ex Hieroſolyma in totum mundum ſpargendus. cf. Zach. 8, 23. o) ſicut contra lex Moſis olim e monte Sinai Gal. 4, 24. p) *exibit* in omnem terram Rom. 10, 18. per annunciationem Apoſtolicam. q) Vid. not. Eſ. 2, 3. & reſpice hic antecedens וְיוֹרֵנוּ *vt doceat nos*, vnde תּוֹרָה formatum. r) cf. Luc. 24, 47. Act. 1, 8.

℣. 3. s) *Et iudicabit*, ſc. per verbum Hieroſolyma exiturum v. 2. Subiecti loco ſupplet M. I. Participium *iudicans*, coll. ſimili ellipſi Gen. 48, 1. 2. Eſt autem is, inquit, *Rex Meſſias.* Sic *D. Kimchi*, qui addit, Meſſiam fore Dominum omnium gentium. Ceterum cf. not. Eſ. 2, 4. t) *& arguet*, i. e. arbiter pacis erit. Sicut enim הוֹכִיחַ generatim eſt aliquid *in faciem alicui demon*ſtra-

---

CAP. IV. ℣. 3. וְשָׁפַט בֵּין ita 2. 3. וְלֹא־יִשְׂאוּ cum præf. *Vau* 1. 3. ſic ſic 2. 5. & ſic in marg. 6. 9.

8 מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ וְאַתָּה מִגְדַּל־עֵדֶר
עֹפֶל בַּת־צִיּוֹן עָדֶיךָ תֵּאתֶה וּבָאָה הַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשֹׁנָה
9 מַמְלֶכֶת לְבַת־יְרוּשָׁלָםִ׃ עַתָּה לָמָּה תָרִיעִי רֵעַ
הֲמֶלֶךְ אֵין־בָּךְ אִם־יוֹעֲצֵךְ אָבָד כִּי־הֶחֱזִיקֵךְ חִיל
י כַּיּוֹלֵדָה׃ חוּלִי וָגֹחִי בַּת־צִיּוֹן כַּיּוֹלֵדָה כִּי עַתָּה תֵצְאִי
מִקִּרְיָה וְשָׁכַנְתְּ בַּשָּׂדֶה וּבָאת עַד־בָּבֶל שָׁם תִּנָּצֵלִי
11 שָׁם יִגְאָלֵךְ יְהוָֹה מִכַּף אֹיְבָיִךְ׃ וְעַתָּה נֶאֶסְפוּ עָלַיִךְ
12 גּוֹיִם רַבִּים הָאֹמְרִים תֶּחֱנָף וְתַחַז בְּצִיּוֹן עֵינֵינוּ׃ וְהֵמָּה
לֹא יָדְעוּ מַחְשְׁבוֹת יְהוָֹה וְלֹא הֵבִינוּ עֲצָתוֹ כִּי קִבְּצָם
13 כֶּעָמִיר גֹּרְנָה׃ קוּמִי וָדוֹשִׁי בַת־צִיּוֹן כִּי־קַרְנֵךְ אָשִׂים
בַּרְזֶל

f) non quidem tam a tempore prædictionis, quam complementi, ſeu *ab hoc die*, cuius mentionem v. 6. Propheta inieceràt. Hoc videtur etiam Vulg. in mente habuiſſe, dum vertit: *ex hoc nunc.* cf. Eſ. 9, 6. *g)* cf. Dan. 2, 44.

℣. 8. *h)* *Quantum igitur ad te.* Incipit hic altera pars capitis, ſec. datam a nobis ſupra ad v. 1. diuiſionē. *i)* Nō. pr. ignobilis vicali aut villæ in vicinia Ephratæ ſ. Bethlehemæ Gen. 35, 21. coll. ibid. v. 16. 19. Appellatiue *turrim gregis* ſonat, forte quod eſſet ad cogendos illic vel tutandos greges. *Hieronymus* de locis Hebr. *Bethlehem*, inquit, *ciuitas Dauid*--& mille circiter paſſibus procul *turris Ader*, quæ interpretatur *turris gregis*, quodam vaticinio *paſtores dominica nativitatis conſcios* ante ſignificans. Sumitur autem hic per metalepſin pro ſtirpe Iſai Bethlehemitica, ex qua olim Dauid regnum Iſraelis acceperat, poſthac vero Meſſias naſciturus indidem, & regnaturus erat. Agitur ergo hic de ſtirpis Iſaicæ, & conſequenter totius Sionis eminentia & dignitate, quam ſuo tempore in Chriſto & regno ipſius conſequutura ſit. Videſis not. Gen. 35, 21. Bene namque *A. Eſra* ad h. l. obſeruat: *Loquitur*, inquit, *dehinc vsque ad finem ſuper materia Meſſiæ.* Sic Ion. *Et tu Rex Meſſia, qui abſconditus es propter peccata Eccleſiæ Sionis*, (ſed hoc ſpirat errorem Iudaicum; niſi tu id rectius intelligas, ex Eſ. 8, 17. c. 59, 2. c. 64, 6. &c.) *tibi venturum eſt regnum, venietque dominium prius ad regnum Eccleſiæ Hieroſolymæ.* Equidem non deſunt, qui opinantur, *turrim* Hieroſolymis in porta gregis ſeu πυ̃ϱ προβατικῆ extructam; intelligi, coll. Neh. 3, 1 Ioh. 5, 2. Sed nulla ratio apparet, quomodo ad portam iſtam Hieroſolymitanam hæc gloria, de qua agit Vates, peculiariter pertinuerit. *k)* Eſt vel appoſitio præcedentis, *cliue*, qui es *cliuus* filiæ Sionis, h. e. regni Iudaici: ſic notaretur ſitus turris in editiori loco. vel aſyndeton, pro, *& cliue*: ſic foret קמץ בז״ק pars montis Sion orientalior, iuxta quam mons Moria Neh. 3, 26. 27. 2 Par. 27, 3. c. 33, 14. *l)* poteſt ſimpliciter verti *ad te*, Iob. 4, 5. c. 32, 11. 12. vel emphatice, *vsque ad te*: ſolet enim fere termini procul diſſiti aſſecutionem notare. q. d. Regnum hoc diu ſatis & anxie exſpectabis, tandem vero id metam continget, & *ad te* veniet. *m)* *veniet.* Eſ. 21, 12. Obſerua hic *emphaſin Atnachi* in propoſitione nondum integra. nam quid venturum eſſet, ſequens demum exponit hemiſtichium. Itaque *Atnach* lectoris animum aliquamdiu ſuſpenſum tenet, vt ad id, quod ſequitur, attentiorem faciat. *n)* *veniet, inquam.* Hab. 2, 3. *o)* *dominium.* 1 Reg. 9, 19. *p)* *prius*, quale fuit olim ſub Dauide & Salomone corporaliter & typice. *Tarn.* cf. Eſ. 1, 26. Ier. 33, 7. 11. & quæ ſupra ad v. 4. notauimus. *q)* *regnum*, inquam, *quod* fuit vel *erit filiæ Ieruſalem.* ℣. 9. *r)* Quod cum ita ſit, *iam ergo.* Illatiua particula eſt qua promiſſionem illam lugenti Sioni applicat ad leniendum eius dolorem. q. d. Tam certam tam egregii regni promiſſionem habens, quin ſolaris te igitur, & nimium dolorem de ablato regno terreſtri moderaris? *s)* *vociferaris vociferando* vel *vociferatione*, Iud. 7, 21. Ioel 2, 1. h. e. indeſinenter & nimium, quaſi vero penitus & finaliter de te actum eſſet. Eſ. 49, 14. *t)* *numquid Rex nullus in te eſt?* Perdidiſti quidem Regem corporalem, perdidiſti conſiliarios principes, idque effuſe deploras; cf. Thr. 4, 20. ergone vero nullum omnino amplius Regem & conſiliarium habes, ne Deum quidem? Senſus vero eſt: Habes vtique, coll. Eſ. 33, 22. Ergo tempera luctum. vid. etiam Hoſ. 10, 3. *u)* num *conſiliarius tuus.* Eſ. 3, 3. c. 9, 5. *x)* c. 7, 2. Zach. 9, 5. *y)* *quod corripuerit te.* Ier. 8, 21. *z)* Ion. *anguſtia & tremor, ſicut dolores parturientem.* Ier. 6, 24. c. 50, 43. cf. Eſ. 13, 8. Ier. 4, 31. Hoſ. 13, 13. ℣. 10. *a)* *Parturi.* Eſ. 66, 8. Imperatiuus conſolantis. q. d. Suſtine modo patienter ac fortiter, quæ Deus tibi infliget: quippe dolorem tuum non minus gaudium ſubſequetur, atque mulieris, cum enixa ſœtum erit. cf. Ioh. 16, 21. *b)* Sch. *& educ* (ℵ) Iud. 20, 33. Ez. 32, 2. Rad. גוח in genere *motum cum impetu* notat, h. l. ergo ſpeciatim parturientis impetum, quo ſe mouet, flectit & comprimit, vt fœtus ex vtero erumpat, coll. Pſ. 22, 10. Prope accedit ad Ar. גחח *excreuit, emiſit.* *c)* v. 9. Eſ. 42, 14. *d)* *quoniam*, vt ne ignores, quæ tibi fata immineant. *e)* *iamiam* quidem, vel *mox.* Ternum in hoc contextu eſt id עתה, ac terna pariter comparatio mali imminentis cum oppoſito ſolatio, ſc. v. 10. v. 11. ſeqq. & v. 14. ſeqq. Quæ obſeruatio habet aliquid momenti ad demonſtrandum capitis quinti arctiſſimum nexum cum c. 4, 14. Dicit autem *iamiam* vel *mox*, velut de re proxime imminenti, comparate id quidem ad promiſſam liberationem. cf. c. 5, 3. c. 7, 4. 10. Eſ. 43, 19. *g)* *exibis e ciuitate*, quam hucusque incoluiſti. 1 Reg. 1, 41. 45. Deportationem Babylonicam innuit Propheta. cf. 2 Reg. 24, 14. c. 25, 11. 21. *h)* *& habitabis in campo*, ſc. gentium vel imperii Babylonici, ſicut olim poſt exitum ex Aegypto in patentibus deſerti campis. Ier. 17, 6. Pſ. 120, 5. 6. Vid. Ez. 20, 35. 36. & Hoſ. 2, 16. *i)* Aſt *quamuis venies.* Sic propter accentus connectimus. *k)* *vsque ad Babyloniam*, quæ vobis eſt regio remota Eſ. 39, 3. vid. ſupra not. v. 8. *l)* tamen *illic eripieris.* habebit & illa captiuitas ſuum terminum. cf. Am. 3, 12. Pſ. 34, 18. *m)* *illic enim te redimet* vel *vindicabit*, tanquam peculium, hoſtibus nullo quidem pretio propter peccata venundatum Eſ. 50, 1. c. 52, 3. quod proin ab iniuſta illorum detentione vt Dominus repetet. cf. Leu. 25, 24. ſeqq. Ex. 6, 6. & not. Eſ. 41, 4. *n)* Iud. 6, 14. ℣. 11. *o)* *Et iam, modo.* Vid. v. 10 Eſt enim, vt illic obſeruauimus, anaphora Prophetica. *p)* *congregabunt ſe* quidem, animo vaſtandi & penitus exſcindendi. Hoſ. 10, 10. Zach. 12, 3. Pſ. 35, 15. *q)* Chaldæi cum ſubditis fœderatisque gentibus, Ammonitis, Idumæis &c. cf. Thr. 1, 10. *r)* *impuretur* Pſ. 106, 38. vt quæ ſancta quondam vrbs dicta fuit, fœda in poſterum & profana ſit. *s)* *& videat* voluptatem ſuam -- *vterque oculus noſter.* c. 7, 10. Obad. 12. 13. Pſ. 35, 21. ἐπιχαιρεκακίαν ex odio promanantem notat. cf. Pſ. 137, 7. Thr. 1, 7. c. 2, 16. c. 3, 46. c. 4, 21. *t)* Ion. *in ruina Sionis.* ℣. 12. *u)* *Verum illi*, qui profano animo te vaſtatum venient, ac tantum non exſcindere præſument. *x)* ſc. arcanas Pſ. 92, 6. & ab illorum cogitationibus nimium diuerſas Eſ. 55, 8. tendentes ad pacem veſtram & bonum Ier. 29, 11. & ad infligendum contra tuis hoſtibus excidii ſupplicium. *y)* *conſilium eius*, quod eſt, vt tu per illos caſtigata ad gratiam redeas, illi vero tandem ob truculentiam ſuam male pereant. cf. Eſ. 10, 7. 8. c. 46, 10. 11. Zach. 1, 15. ſeqq. *z)* *quoniam*, vt hoc conſilium Dei, in quantum hoſtes concernit, exponam. *a)* *colliget eos.* Præter. pro Fut. *b)* *velut manipulos* reſectæ & iam exterendæ meſſis (ל) Ier. 9, 21. Am. 2, 13. *c)* *in aream*, tribulationis ergo. Eſ. 21, 10. cf. modo v. 13. & Ier. 51, 33. Nimirum ſicuti tum demetuntur atque teruntur in area ſegetes, cum maturuerint; ſic & hoſtes iuſto tempore puniet, cum peccati menſura impleta, ad ipſius iudicia maturuerint. cf. Ioel 4, 13. ℣. 13. *d)* *Tum igitur ſurge*, quæ lugens in cinere ac ſqualore iacuiſti. Eſ. 52, 2. Imperatiuus Propheticus. *e)* *& tritura* gentes, partim ſpiritualiter, ſubiiciendo eas per Euangelium regno Chriſti; partim vero, & quod contextus noſter quam maxime intendit, pœnaliter, ſupplicium ſumendo a pertinaciter improbis perſecutoribus tuis. Eſ. 41, 15. Hab. 3, 12. Babylonii nihil tale fecerunt Iudæi, cum ex captiuitate remearent; ergo complementum huius promiſſionis reſtat populo Dei in N. T. *f)* *quoniam*, ne tuam infirmitatem forte obuertas. *g)* quo feries hoſtes Deut. 33, 17. 1 Sam. 2, 1. 10. Pſ. 75, 11. Quia apud Iudæos boum opera excutiebantur frumenta Deut. 25, 4. 1 Cor. 9, 9. 1 Tim. 5, 18. his porro comparatur--& hoc reſpectu illi cornua & vngulæ attribuuntur. *Tarn.* Cf. not. Eſ. 28, 27. *h)* *faciam ferrum*, i. e. ferreum. cf. 1 Reg. 22, 11.

℣. 9. הַמֶּ֣לֶךְ אֵ֔ין ita 2. 3.

בַּרְזֶל וּפַרְסֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה וַהֲדִקּוֹת עַמִּים רַבִּים
וְהַחֲרַמְתִּי לַיהוָה בִּצְעָם וְחֵילָם לַאֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃
14 עַתָּה תִּתְגֹּדְדִי בַת־גְּדוּד מָצוֹר שָׂם עָלֵינוּ בַּשֵּׁבֶט יַכּוּ
עַל־הַלְּחִי אֵת שֹׁפֵט יִשְׂרָאֵל׃
CAP. V. ה וְאַתָּה בֵּית־
לֶחֶם אֶפְרָתָה צָעִיר לִהְיוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה מִמְּךָ לִי יֵצֵא
לִהְיוֹת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצָאֹתָיו מִקֶּדֶם מִימֵי עוֹלָם׃
לָכֵן

Rabsaken cum delecta manu illuc mittere ad postulandam vrbis deditionem, qui vero statim inde ad Senaheribum regressus legitur 2 Reg. 18. c.19,8. *y*) per communicationem loquitur in I. persona. *z*) ac *virga percutient* Ef.10, 24. Schm. *virga* tamen tantum *percutient*; quasi extenuantis esset: sed sequens *super maxillam*, itemque Accusatiuus obiecti personalis *iudicem Israelis*, videntur potius exaggerare malum. q.d. Indignissimis modis tractabunt ipsum Iudicem seu Regem Israelis. *a*) *super maxillam*, quod summæ est ignominiæ Ps.3,8. 1 Reg.22,24. Marc. 14, 65. Ioh. 19,3. *b*) *ipsum Iudicem* vel (vt *Ion.*) Indices *Israelis*. cf. Hos.13,10. *Ligthf.* in Chron. p.108. quem Cel. *Maius* p. 943. secutus est, *Ezechiam* intendi putat, contra quem iacta colaphorum instar Sennaheribi probra leguntur 2Reg.18,19. & Ef.36,37. Verum ex antecedentibus, atque inprimis ex v.10. patet, Prophetam hic non tam agere de Assyriaca inuasione, quam Babylonica Nebucadnezaris: adeoque *Tsedekiam* potius dixerimus intendi, qui a Chaldæis in fuga captus, atque a Nebucadnezare condemnatus, miser non principum modo, sed filiorum quoque suorum cædem vidit, ipse excæcatus postea & Babylonem abductus. Vide 2Reg.25,5. seqq.& cf. Thr.4,20. cum not. CAP. V. ✠. 1. *c*) Syr. *Tu vero*; per antithesin. q.d. Quamuis vrbs Hierosolyma capietur, ipseque Rex Israelis indignissime tractabitur c.4,14; tamen ideo desperandum non est Tsioni: Liberatorem namque ac Dominatorem Israeli Bethlehema suo tempore dabit, qui iacturam ablati per Babylonios regni & Reip. cumulate pensabit. Vt natiuitas Christi e virgine, inquit *Ligthf.* in Chron. p.108. signum fuit Ahaso, sic illius natiuitas Bethlehemi signum constituitur in diebus Hiskiæ. Cf. quæ c.4,16. *de nexu huius Capitis cum præcedenti* notauimus. Est igitur in hoc capite Propheta totus in eo, vt pergat afflictam Sionem promissionibus de Regno Christi solari. Sunt autem *Partes* sec. *Tarn.* duæ, prout hic duæ loquuntur personæ, I. a Propheta facta *promissio*, vbi de Christi natiuitate, Persona, Ecclesia & regno v.1-8. II. a Christo ipso subiecta *confirmatio* v.9.seqq. vbi tres ponuntur modi, quibus mirabiliter Tsionem sit saluaturus, remouendo videlicet 1) præsidia externa v.9.10. 2) idololatriam v.11.12.13. 3) Ecclesiæ hostes v.14. Ceterum Masc. genus hic, & in seq. צָעִיר & מִמְּךָ, respicit terminationem Nominis *Bethlehem*, cum alioquin, vt proprium ciuitatis, significatione sua sit Femininum. cf. not. 2 Reg.15,16. Ez.22,4. Hos.10,7. *d*) in tribu Iudæ Matth.2,6. patria quondam vrbs Isæi, exortæque ab illo familiæ Dauidicæ, 1 Sam. 17,12. Luc.2,4.11. Ioh.7,42. *e*) quæ & *Ephrata* diceris Gen.35,19. c.48,7. 1Par.4,4. Synonymum additur euitandæ ambiguitatis caussa: erat enim & alia Bethlehem Sabulonitica Ios.19,15. *f*) *parua* quidem nimis es, *vt sis* &c. Sic Ion. Syr.& LXX. Q. d. Paruum quidem abiectumque oppidulum es Gen.19,20. Iud. 6, 15. Ps. 119, 141. & vix dignum, quod in chiliadibus Iudæ connumeretur; (Viculus enim dicitur Ioh.7,42.) *ex te tamen exibit* &c. & hac ratione *nequaquam minima eris*. Sic enim Matthæus allegat Matth.2,6. Et est facilis Micham inter & Matthæum conciliatio. *Paruam* quippe vocat Michas, respiciens statum oppidi externum; *minime paruam* Matthæus, respiciens natiuitatem Messiæ, qua mirum in modum condecoratum illud oppidum ac illustratum fuit. Alii interrogatiue, sed coactius: *paruane esses in chiliadibus Iudæ?* atqui *ex te* &c. At *Pocok.* in Not. Misc. ad P. M. p.14. seqq. contrarios significatus, vt alibi, ita in hac voce agnoscit, *Paruum* videlicet & *Magnum*; vertitque: *Princeps s. primaria eris.* Et sic *R. Tanhhum* aliique apud eundem, coll. Ier.48,4. Zach. 13, 7. Verum syntaxis Verbi לִהְיוֹת primæ expositioni magis fauet, neque significandi ἐναντιότης fingenda omnino est, saltem præter necessitatem. Denique & sic posset exponi: *Paruum est, vt sis inter chiliadas Iudæ*, quam dignitatem hactenus quidem habuisti; insuper enim *ex te mihi exibit* &c. quæ dignitas priorem illam longe superabit. Ita cf. Ef.49,6. Sed in Scripturæ explicatione, quo quid simplicius, eo perfectius est. *g*) Erat enim populus Israel in suas distributus chiliadas Iud. 6, 15. quarum singulis singuli præerant ἡγεμόνες Ex.18,21. Num.1,16. Deut.33,17. Ios. 22, 14. 1 Sam.23,23. vnde Matth.2,6. est ἐν τοῖς ἡγεμόσιν אַלְפֵי, intelligendo nimirum principes cum suis chiliadibus. *h*) attamen, vel nihilominus tu. *ex te*, non obstante hac tenuitate tua. *i*) *mihi*, inquit Propheta nomine totius populi sui, coll. Plurali *contra nos* c. 4, 14. Vel mixta oratio est, *mihi*, sc. Domino, i. e. me volente ac efficiente. *k*) *exibit* aliquis, per natiuitatem ex virgine. *Ion.* supplet Nominatiuum *Messias*. Sic D. Kimchi, R. Salomo, & Abendana in Spicil. M. I. Est igitur hæc manifesta sententia de loco natiuitatis Christi, quod etiam apud Veteres extra dubium fuit, coll. Matth. 2, 6. & Ioh. 7, 42. adeoque non moramur *Abendanæ* nugas, qui Messiam non Bethlehemæ, sed ex familia Bethlehemitica Dauidis tantummodo nasciturum esse cauillatur. *l*) *vt* vel *qui sit Dominator* Zach. 6, 13. Ps. 8, 7. Ps. 22, 29. cf. Iud. 8, 23. 2 Sam. 23, 3. Ef. 16, 1. Ier. 30, 21. it. Ez. 34, 24. *m*) *cuius tamen egressiones sunt ab æterno*, per æternam a Deo Patre generationem: quippe qui est Vnigenitus a Patre Ioh. 1,18. Primogenitus omnis creaturæ Col. 1, 15. qui est ante omnia v. 17. Prou. 8, 22. 23. adeo vt non tum demum exstiturus sit, cum Bethlehemæ nasciturus est; sed dudum ante & ab æterno fuerit. Sicut enim præcedens *Exibit* innuit natiuitatem Christi sec. carnem, ita *Egressiones* hæ natiuitatem vel generationem eius sec. Diuinam naturam. Et pluralis quidem emphaticus est, siue vt rei excellentia & magnitudo signetur, siue, quod pluribus placet, vt actus continuus denotetur, sec. Ps. 2, 7. *Ego hodie genui te.* Cf. autem *Exire* de *natiuitate* vel *generatione* adhibitum Gen. 17, 6. Iud. 8, 30. Ef. 39, 7. Zach. 4, 7. *n*) LXX. ἀπ᾽ ἀρχῆς, quod cf. cum Ioh. 1, 1. & 1 Ioh. 1, 1. Ion. *cuius nomen dictum est* (מִלְקַדְמִין) *ab æterno* vel *rerum initiis*. Sic idem Zach. 4, 7. *Ante mundum conditum*, vt h. l. explicant in *Pirke Eliezer* c. 2. fol. 2. b. De Deo vsurpatum *æternitatem* notat Deut. 33, 27. Hab. 1, 12. Ps. 55, 20. Prou. 8, 22. 23. *o*) *a diebus æternitatis* Ef. 40, 28. Prou. 8, 23. Videntur quidem hæc ἀσύστατα esse, *dies* & *æternitas*; sed Scriptura, inquit *Tarn.* ad h. l. de Deo rebusque diuinis nobis condescendens loquitur ἀνθρωποπαθῶς. Quemadmodum igitur supra vltimam sphæram nos imaginamur esse locum, licet reuera non sit, ita & ante tempus & in æternitate dies & tempus quasi concipimus, quia aliter concipere haud possumus, quomodo Apostolus aliquoties ipsam æternitatem vocat *tempora æterna*, non quod talia, physice si accipias, sint reuera, sed quod nobis videantur.--Sic Deus *antiquus dierum* dicitur Dan.7,9.

i) & *vngulas tuas* Ef. 5, 28. *k*) *as*, æneas. Substantiuum est, vt Ef.45,2. Iob.40,18. *l*) & *comminues*, velut paleam, excusso frumento. Ef.28,18. c.41, 15. *m*) cf. c. 5, 7. 8. Zach.12,6. *n*) & *deuouebo*, totum addicam & consecrabo Leu. 27, 28. Ios. 6, 18. cf. Ef.23,18. *o*) *Domino* populoque eius, coll. ibid. Ef. 23, 18. Ceterum est vel idiotismus Nominis, pro *Mihi* seu Pronomine I. personæ positi, vt Ex.30,16. vel *Deus Pater* hic loquitur in primis *de Filio suo*, cui vti gentes ipsas Ps.2,8. sic opes illarum donauit, Ef. 23, 18. *p*) *quæstum illorum*. Gen. 37, 26. *q*) Ios. 3, 11. 13. Zach. 4, 14. Ps. 97, 5.

✠. 14. *r*) Vide not. v. 10. & 11. vnde adparebit, arctissime versum hunc cohærere cum antecedentibus æque ac consequentibus, adeo vt capitis noui auspicium, si materiæ nexum spectamus, neque heic neque c. 3, 1. percommodum sit. *s*) *turmatim* quidem *coibis*, collectis copiis irruenti Babylonio restitura, irrito tamen & infelici conamine. Ier. 5,7. Ps. 94, 21. *t*) *filia turmæ* 2 Sam. 3, 22. ipsa nimirum Hierosolyma, quæ facto agmine, ad bellum temere prorumpis atque bellare amas. Culpatur Tsedekiæ ac Iudæorum temeritas, qui bellum deditioni, quam iussu Dei vrgebat Ieremias, præferebant. Vid. Præf. in Ier. §. 11. 12. Alii tn. putant, Apostrophen esse ad Babylonicam gentem. q. d. Copiis quidem tuis nos obrues, obsidebis, captosque contumeliose tractabis, sed nihilominus de nobis desperatum non est c. 5, 1. *u*) *obsidionem* Ez. 4, 7. seu *machinas obsidionales*, v. g. turres, vallum &c. Deut. 20, 19. 20. Complementum cf. 2 Reg.25,1.2. *x*) *ponet* hostis, sc. Babylonius. nam Assyrius Senaherib reliquas quidem Iudææ vrbes obsedit, Hierosolymam non obsedit, sed contentus fuit,

Rab-

✠. 14. Hic auspicantur Caput V. 8. 10. 11. 13. 19. 20.

2 לכן יתנם עד־עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון
3 על־בני ישראל׃ ועמד ורעה בעז יהוה בגאון שם
יהוה אלהיו וישבו כי־עתה יגדל עד־אפסי־ארץ׃
4 והיה זה שלום אשור ׀ כי־יבוא בארצנו וכי ידרך
בארמנותינו והקמנו עליו שבעה רעים ושמנה נסיכי
ה אדם׃ ורעו את־ארץ אשור בחרב ואת־ארץ נמרוד
בפתחיה והציל מאשור כי־יבוא בארצנו וכי־ידרך
בגבולנו׃
6 והיה ׀ שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת
יהוה כרביבים עלי־עשב אשר לא־יקוה לאיש ולא
ייחל

℣. 2. *p*) *Propterea igitur.* Puta, quia hoc est consilium Dei, Sionem propter peccata prius adfligere, ac tum demum in Christo, Bethlehemæ nascituro, reficere, coll. v. 1. cum c. 4, 14. & antecedentibus. *q*) *tradet* quidem eos Dominus, relinquendo eos variis hostibus 2 Par. 36, 17. immo & genio ac moribus suis prauis Act. 7, 42. Rom. 1, 24. 26. 28. verum non in perpetuum, sed *ad tempus*. *r*) *vsque ad tempus paritura*, cum *pepererit*; seu, quo *quæ paritura est*, Bethlehemæ *pepererit*, v. 1. Aenigma Propheticum de Maria Deipara, quæ antonomastice dicitur *Paritura*, sicut eadem eodem modo *Femina Virum circumdatura* vocatur Ier. 31, 22. cf. Es. 7, 14. Alii allegorice de Ecclesia Israelitica; diuersimode tamen illi. *Abendana* in Spicil. Vult dicere, inquit, tempore salutis magnam fore angustiam Israeli, ita vt parturientis instar futurus sit, coll. Dan. 12, 1. Ita cf. Ier. 30, 6. 7. Hos. 13, 13. At *Tarn.* Donec Euangelium e Sione prolatum Mich. 4, 2. prædicetur toti mundo & gentibus, atque ita fœcundæ matris instar copiosam sobolem spiritualem enitatur. Cf. Es. 49, 21. Ps. 87, 4. 5. 6. Sic *Vitringa* ad Apoc. 12, 5. Mystica, inquit, oratio est. Supponitur enim, *Ecclesiam Iudæam* ex oraculo Esaiæ c. 54, 1. 2. edituram esse *fœcundissimam sobolem* per prædicationem Euangelii ministrorum Christi, adeo vt Tentorium Ecclesiæ per totum mundum distenderetur; quod ipsum quoque inuoluit *conuersionem Romani imperii cum eius Rectoribus ad Christum*: quo tempore ait Propheta Iudæos rebelles esse *tradendos* diuino *iudicio*; vsque quo tandem, *præteritis temporibus gentium* Luc. 21, 24. Deus eorum misereretur. *s*) *tum vero residuum fratrum*, vel *reliqui fratres eius*. *Abendana* tribum Iuda & Beniamin, per *filios Israelis* vero decem tribus intelligit. Sed malim de gentibus ad Christum conuertendis, coll. Es. 66, 19. seqq. Ioh. 10, 16. Debet vero Suffixum, (quod & *Abendana* agnoscit) ad

הפטרת
וירא בלק

Messiam referri, quippe qui non erubescit nos *Fratres* vocare Hebr. 2, 11. 12. Ps. 22, 23. *t*) cf. Es. 35, 10. ℣. 3. *u*) *Ipse autem* (Messias) *stabit* Es. 11, 10. Sedulitatem, circumspectionem & curam pastoralem notat. Nam vt gregem pastor eo magis circumspectet atque custodiat, erectus stare atque attendere illis solet. Es. 61, 5. cf. Hab. 3, 6. Sic *sedere* in alia allegoria de Christo Mal. 3, 3. studii adplicationem significans. *x*) v. 5. c. 7, 14. Ps. 23, 1. Ion. *& dominabitur*. *y*) h. e. circumdatus eius robore, maiestate & gloria. Ita eos pascet, vt adpareat, esse eum diuino robore & maiestate instructum. cf. 1 Sam. 2, 10. Es. 45, 24. *z*) *in excellentia* s. maiestate. Es. 24, 14. Am. 8, 3. *a*) h. e. ipsius Iehouæ: nam *Iehoua & nomen eius* vnum sunt. cf. c. 6, 9. Ps. 5, 12. Prou. 18, 10. & Nomen Iehouæ est in Christo Ex. 23, 21. cf. ib. not. & Es. 30, 27. *b*) *atque sic habitabunt* illi, sc. secure c. 4, 4. Ez. 28, 25. cf. 2 Reg. 4, 13. Vulg. *& conuertentur*. sic *Ion.* & *Syr.* quasi legissent *Schin* per *Kibbuts*. *c*) Fundamentum habitationis securæ, ab amplitudine regni Messiæ. Quandoquidem enim vniuersa terra eum vt Dominum reuerebitur, vniuersos quoque auctoritate continebit, vel compescet potentia, vt gregem ipsius nemo, saltem cum successu, infestaturus sit. *d*) vid. not. c. 4, 10. *e*) Ez. 38, 23. Mal. 1, 11. Ion. *magnificabo nomen eius*. cf. 1 Par. 17, 8. *f*) Ps. 2, 8. ℣. 4. *g*) *Eritque hic*, Messias, *pax*, h. e. pacis auctor. *Kimchi*. cf. Eph. 2, 14. Videlicet vt pacem cum Deo pariturus, sic pacem ab hostibus nostris facturus est nobis Es. 8, 10. c. 27, 5. Datiuum *Nobis* adiicit *Ion*. Dicit hæc autem Propheta in oppositione ad sui temporis præsentem vel imminentem statum, vbi turbarum bellorumque omnia erant plena futura. *h*) *Assyrius*, synecdochice pro quolibet, aut mystice pro eximio quodam nouissimæ Ecclesiæ hoste, vt v. 5. Zach. 10, 11. quia cum hæc scriberentur, Assyrius potentissimus erat & truculentissimus populi Israelitici hostis. cf. typum Es. 36. seq. Hebræi de Gog & Magog explicant. Erunt vtique tales populi, qui Euangelio Christi non credent v. 14. Apoc. 20, 8. *i*) Ergo quod v. 3. de securitate Ecclesiæ dictum fuit, non conatum hostilem excludit, sed effectum. *k*) *calcabit*, pedem figet, *in palatiis nostris*. Deut. 11, 24. Ier. 9, 20. Ps. 122, 7. *m*) *tum constituemus* vel *surgere faciemus aduersus ipsum*. Iud. 5, 12. Non deerunt nobis *saluatores* Obad. v. 21. *n*) *septem-octone*. Si ita exponimus, quemadmodum omnino videtur exponendum, synecdoche erit numeri certi pro incerto, cadetque mysterium numeri septenarii, quod h. l. nonnulli quærunt, coll. Prou. 9, 1. Esth. 1, 14. Apoc. 1, 4. c. 15, 1. Nec dubium, quin illa synecdoche potius sit exaggeratiua, ad multos, quam diminutiua, ad paucos significandum principes, coll. Ps. 119, 164. Coh. 11, 2. Prou. 24, 16. c. 26, 25. *o*) Ion. *Reges*. v. 3. cf. Ier. 23, 4. Intelliguntur autem Pastores vel Duces non soli, sed cum suis gregibus vel copiis. Ier. 6, 3. *p*) *vnctos* (5) *hominum*, vel *ex hominibus*, i. e. principes populi. Ios. 13, 21. Ez. 32, 30. ℣. 5. *q*) *Qui pascent*, summa cum seueritate & rigore Ap. 2, 27. c. 19, 15. vel *depascentur*, coll. Ier. 2, 16. c. 6, 3. Ps. 49, 15. Alii: *confringent*, ex רעע, coll. Ps. 2, 9. *r*) vid. not. v. 4. *s*) non pastorali pedo, sed *gladio*, cf. Apoc. 2, 27. c. 12, 5. c. 19, 15. *t*) Est vel *Babylonia*, in qua regnum Nimrodus inchoauit Gen. 10, 10. vel per epexegesin præcedentis, ipsa potius *Assyria*, in qua idem ille, prolato dominio, postmodum regnauit, coll. ibid. v. 11. 12. *u*) *intra portas ipsius*, h. e. intra ipsas Assyriorum vrbes, quas ingredientur per portas c. 7, 5. Es. 13, 2. q. d. sedem belli ex nostra in propriam ipsorum regionem deuoluent, vt cum Assyrii nos bello oppetierint in terra nostra, ipsi contra in suis finibus debellentur. *x*) *Atque* sic nos *eripiet* Christus v. 1. 3. cf. Es. 31, 5. *y*) vid. not. v. 4. & not. Ez. 38, 17. ℣. 6. *z*) *Erit autem*. *a*) v. 7. c. 2, 12. c. 4, 7. c. 7, 18. *b*) *inter populos multos*, nimirum dociles, de quibus c. 4, 1. 2. 3. a quibus distinguendæ sunt probe gentes antichristianæ & pertinaces, de quibus hic v. 7. & 13. *c*) *instar roris*, quod ad multitudinem Ps. 110, 3. vel potius quod ad effectum: nimirum vt ros arentes campos reficit, atque fœcundat; ita Iacobi reliquiæ, ad Christum conuersæ, rore Euangelii suauiter afficient populos ac fœcundabunt, vt & ipsi vireant ac fructus Domino ferant. Deut. 32, 2. Hos. 14, 6. Ps. 133, 3. Prou. 19, 12. *d*) missi *a Domino*. Sec. accentus iungendum est cum *rore*. *e*) *& instar* copiosi *imbris* Deut. 32, 2. Ion *sicut gutta imbris serotini*. sed generalius nomen est, coll. Ier. 3, 3. *f*) Dubium, ad quod præcedentium Nominum referri debeat. Vulg. *quæ* (herba) *non exspectat virum*. q. d. quæ aliunde, nisi a Domino & excelsis, rigari nequit. cf. Ps. 65, 10. 11. Iob. 38, 28. Alii: *quos* (imbres & rorem) *non exspectat* quisquam *a viro*, sed a Deo. ita cf. Ier. 14, 22. Denique S. *Quippe qui Israel non exspectabit virum, nec confidet filiis hominis*. Et hoc ipsum est, quod infra v. 9 & 10. de subruenda fiducia in humanis præsidiis dicitur. Cf. Hos. 14, 4. Cohæret autem cum antecedd. ita fere: Dixi, Israelem inter gentes futurum instar roris vel imbris; & hoc fieri quidem in præsenti nequit, quia & quamdiu Israel ad alia omnia, quam ad opitulatorem suum Deum, respicit: Fiet tamen omnino, quia nouissimis temporibus sese conuertet Israel, deposita in hominibus fiducia.

CAP. V. ℣. 5. בגבולינו *plene* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 6. וכרביבים cum præf. ו 1. 3 sic fu. 5.

in agris, fine vectibus & muris, tutus nihilominus diuino præſidio futurus contra molimina hoſtium, Ez. 38, 11. c) *& diruam* Thr. 2, 2. 17. d) *munimenta ſua* Num. 13, 19. Hoſ. 10, 14. ℣. 11. e) *veneficia, præſtigias* (6) 2 Reg. 9, 22. Nah. 3, 4. o. τὰ φάρμακα. quod cf. cum Apoc.

CAP. VI.

9, 21. c. 18, 23. c. 21, 8. Synecdoche autem eſt pro qualibet ſuperſtitione. f)

7 ייחל לבני אדם׃ והיה שארית יעקב בגוים בקרב
עמים רבים כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי צאן
8 אשר אם עבר ורמס וטרף ואין מציל׃ תרם ידך
על־צריך וכל־איביך יכרתו׃
9 והיה ביום־ההוא נאם־יהוה והכרתי סוסיך מקרבך
10 והאבדתי מרכבתיך׃ והכרתי ערי ארצך והרסתי
11 כל־מבצריך׃ והכרתי כשפים מידך ומעוננים לא יהיו־
12 לך׃ והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרבך ולא־תשתחוה
13 עוד למעשה ידיך׃ ונתשתי אשיריך מקרבך והשמדתי
14 עריך׃ ועשיתי באף ובחמה נקם את־הגוים אשר
ו לא שמעו׃ שמעו־נא את אשר־יהוה
אמר קום ריב את־ההרים ותשמענה הגבעות קולך׃
2 שמעו הרים את־ריב יהוה והאתנים מסדי ארץ כי
ריב

e manu tua, qua tractauiſti illa. g) *& augures* (5) Leu. 19, 26. Eſ. 2, 6. h) Cf. enim Zach. 13, 2. ſeqq. ℣. 12. i) Faciam vt ſublatis idolis me vnice ac ſincere colas. cf. Eſ. 2, 18. c. 30. 22. Hoſ. 2, 18. 19. k) *& ſtatuas tuas* idololatricas 1 Reg. 14, 23. 2 Reg. 17, 10. Ier. 43, 13. Hoſ. 10, 2. l) *operi manuum tuarum*, Diis manu factis Eſ. 2, 8. Pſ. 115, 4. Pſ. 135, 15. ℣. 13. m) *Et euellam, eradicabo.* Plantationi opponitur Am. 9, 15. ac proinde quadrat in *lucos*, qui apud ſtatuas, fana & altaria plantabantur Deut. 16, 21. n) Deut. 12, 3. 1 Reg. 14, 15. Eſ. 17, 8. o) 1 Reg. 15, 29. p) *vrbes tuas*, ſc. munitas, vt ſupra v. 10. cf. Hoſ. 13, 10. At Ion. *inimicos tuos*. cf. 1 Sam. 28, 16. ℣. 14. q) *Faciamque vindictam cum gentibus* Ez. 25, 17. Pſ. 149, 7. Pro quo dicitur alibi ſimpliciter *facere* vel *agere cum aliquo*, vt Ez. 7, 27. Zeph. 3, 19. r) Deut. 29, 27. Ez. 5, 15. c. 8, 18. cf. Eſ. 34, 2. s) cf. Eſ. 34, 8. c. 63, 4. t) videlicet, vti mox ſequitur, pertinacibus & inimicum erga te animum ſeruantibus; de quibus ſupra v. 7. a quibus vero hic ſunt diſtingnendæ dociles & Euangelio Chriſti credentes v. 6. c. 4, 1. 2. 3. u) *quæ* vel *quod*. Accentuum ſane poſitus ſuadet, vt h. l. non ſolum diſtinctiue, ſed cauſſaliter quoque Pronomen accipiatur. x) *non audiuerunt* vocem Euangelii, ita vt obedientes ei fuiſſent factæ. Ion. *quæ non ſuſceperunt doctrinam legis*. Intellige vero doctrinam legis, non de Sinai promulgatam, ſed e Sione exituram c. 4, 2. cf. Eſ. 60, 12. Ier. 12, 17. Zach. 14, 17. ſeqq. Rom. 1, 5. c. 6, 17. c. 10, 16. c. 16, 26. 2 Theſſ. 1, 8. ſeqq.

CAP. VI. ℣. 1. y) c. 3, 1. 9. cf. not. c. 1, 2. Ab exoptatis illis temporibus, quæ c. 4. & 5. Eccleſiam Propheta ſperare iuſſerat, nunc ad arguendum ſui temporis ſtatum reuertitur. Eſt autem in hoc capite *iudicialis* Dei cum populo ſuo *diſceptatio*, vbi I. *Exordium* eſt valde patheticum, ſiſtens partim *mandatum* Dei de inſtituenda litigatione v. 1. partim *compellationem* audientium, ſiue reorum ſiue arbitrorum v. 2. II. *Diſceptatio ipſa*, tribus theſibus abſoluta, quarum 1) Deus ingrato populo *beneficia* ſua longe maxima *in memoriam reuocat*, eum ad finem, vt populus ingratitudinis ſuæ erga tantum ac tam benignum benefactorem conuincatur v. 3. 4. 5. 2) *Hypocritica piamina*, a populo oblata, damnat v. 6. 7. ac loco illorum vera potius pietatis officia poſcit, turpiter hucusque omiſſa v. 8. 3) *Peccata*, requiſitis iſtis officiis e diametro contraria, coarguit v. 9-12. III. *Concluſio*, ſeu *latio ſententiæ iudicialis*, conſiſtens in comminatione pœnarum v. 13-fin. At ſec. *Schm.* eſt I. *Litigatio* Iehouæ per prophetam cum Iſraele ſuper beneficiis v. 1. ſeqq. II. *Modus pœnitentiæ* veræ præſcriptus v. 6. ſeqq. III. *Redargutio* & comminatio pœnæ v. 10. ſeqq. z) Mandatum de inſtituenda contra populum litigatione præmittit Propheta, vt attentius ipſe audiatur, quippe cauſſam dicturus non efficta a ſe, ſed a Domino ipſo imperatam. cf. Eſ. 1, 2. a) *ſurge*, h. e. ſtrenue ac intrepido animo id opus adgredere, quod tibi impero. Iud. 7, 9. c. 8, 20. b) *litiga*, non tuo quidem, ſed meo nomine, coll. v. 2. vbi idcirco Iehoua ipſe litigans inducitur. Scopus autem huius litigii eſt, vt cum benignitas Dei in exhibitis beneficiis, tum iuſtitia in irrogandis ingrato populo pœnis, pateſcat, coll. v. 5. c) *cum montibus*, ſc. Iſraeliticis vel terræ Iudaicæ, vt Ez. 36, 1. 4. 6. Ceterum heic quidem ſiſtuntur *montes* vt rei vel accuſandi; ſed v. 2. compellantur vt teſtes. Ergo vel alii montes ſunt v. 2. vt mox dicemus; vel reſpectus tantummodo diuerſus eſt, ita vt hic *metonymia* ſit continentis pro contento, h. e. regionis pro incolis, illic vero v. 2. ſit *proſopopœia* ad montes collesque, abſtrahendo ab incolis. Alii *montes collesque* de Principibus ac proceribus, in populo Iſraelitico eminentibus, explicant, coll. Eſ. 2, 14. Sed repugnat, quod non modo cum principibus, ſed toto populo contendit v. 3. ℣. 2. d) *Audite* igitur v. 1. e) *o montes*. Si iidem hi ſunt, quibus Propheta litem intendere iubebatur v. 1. hic reſpectu paulum diuerſo compellantur, vt modo notauimus; ſc. teſtes contra ſuos ipſorum incolas citantur, ſicut alibi cælum & terra, coll. Deut. 32, 1. Eſ. 1, 2. Sic *Tarn*. Per *proſopopœiam*, inquit, *montes potius & cautes* duriſſimas, quam populum Iſraeliticum alloquitur, vt oſtendat, tam nota eſſe eius peccata & Dei iudicis æquitatem, vt non tantum homines, ſed etiam aliæ creaturæ irrationales abunde ea teſtari queant. Poſſent vero etiam *montes* eodem prorſus modo hic accipi, ac ſupra v. 1. ſc. *metonymice* pro incolis, ita vt prouocaret hic Michas ad ipſorummet, qui rei ſunt, iudicium tanquam αὐτοκατακρίτων, coll. Eſ. 5, 3. 4. At *Vitringa* Comment. in Apoc. 17, 9. p. 1035. *Principes*, inquit, intelliguntur *Reges & magnates aliarum gentium*, ad quorum iudicium vates, Dei cauſſam acturus, prouocat. qui idem vſus eſt huius ſymbolicæ locutionis apud Ezechielem. Ita cf. Am. 3, 9. Ez. 16, 27. f) vid. v. 1. & cf. Hoſ. 4, 1. c. 12, 3. g) *& fortia* terræ; loca altis montibus collibusque *ardua* Gen. 49, 24. Num. 24, 21. Quod *montana* ſignificet, docet præcedaneum *montes*, & adiunctum *adſcendere* Ier. 49, 19. h) *fundamenta terræ* Eſ. 24, 18. Pſ. 82, 5. Intelligit montes, firmiter atque immote conſiſtentes, quos *firmamenta* dicunt Arabes. vid. *Cor. Sura* 16, 15. & 31, 9. cf. Pſ. 104, 5. i) *quoniam*, ſi ſcire cupitis, quid ſit illud, quod audire debeatis. ſic foret explicatiuum. Poſſet tamen cauſſale etiam eſſe: *quoniam* ſi cauſſam poſtulatæ attentionis cognoſcere vultis. & ſic argumentum ductum eſſet cum aloquentis, tum ab obiecti dignitate.

g) *ſperabit, operietur.* Pſ. 37, 25.

℣. 7. h) *Erunt tamen eædem illæ reliquiæ Iacobi* v. 6. Zeph. 3, 13. i) *inter gentes*, ſc. verbo Dei non obſecuturas v. 14. Diſtingue hic tempora & ſubiecta, & concordabit Scriptura, neque hic verſus pugnabit cum v. 6. Vid. illic notatas & cf. Eſ. 60, 12. Chriſtus ipſe reſpectiue & *Agnus* eſt & *Leo*: quin & ira tribuitur Agno Apoc. 6, 16. k) fortes & inuicti in Domino, omnibusque hoſtibus ſuis ſuperiores. Gen. 49, 9. Num. 23, 24. c. 24, 9. l) *inter beſtias ſilueſtres*. nam & feras alicubi notat. Pſ. 8, 8. Prou. 30, 30. m) *& ſicut leo iuuenis* vel *prædator* Iud. 14, 5. Ez. 19, 3. n) *inter greges ouium*, quarum nulla ſtragem edenti reſiſtere poteſt. o) *qui*, cum tranſit, *tum pedibus in terram proculcat* feras. cf. c. 7. 10. Pſ. 7, 6. p) *& diſcerpit*. Pſ. 7, 3. q) Hoſ. 5, 14.

℣. 8. r) *Exaltabitur enim manus tua*. Ion addit: *o Iſrael!* cf. Deut. 32, 27. Pſ. 89, 14. s) cf. c. 4, 13. t) cf. Eſ. 60, 12. c. 11, 13.

℣. 9. u) *Fiet autem*. Altera pars Capitis. vid. not. v. 1. x) vid. c. 4, 6. y) Sigillum promiſſionis. cf. c. 4. 4. z) *exſcindam equos tuos*, non quidem ad perniciem tuam, ſed ad bonum, vt mihi vnice confidere diſcas, ſublatis inanibus præſidiis, in quibus antehac perperam conquieueras. Eſ. 2, 7. c. 30, 16. 15. c. 31, 1. cf. Hoſ. 1, 7. c. 14, 4. Zach. 9, 10. Pſ. 20, 8. & Deut. 17, 16. Sic Ioſua quondam captis bello equis ſuffragines incidebat, currus vero cremabat; vt ne improbæ fiduciæ occaſio eſſent Ioſ. 11, 6. 9. & Dauid 2 Sam. 8, 4. Obſerua hic autem emphaticam anaphoram Verbi *exſcindam* v. 9. 10. 11. 12. a) ſc. bellicos Hoſ. 1, 7.

℣. 10. b) ſc. *munitas*; vt ſequens membrum epexegetice declarat. ſic v. 13. Hinc populus Dei nouiſſimo tempore legitur habitaturus

in

℣. 7. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 7. 8. 23. CAP. VI, ℣. 2. והאיתנים plene 5. ſec. *Maſ. Erff.*
מוסדי *defect.* 3. 7. 8. 15. ſec. *Maſ. impr.*

3 ריב ליהוה עם־עמו ועם־ישראל יתוכח: עמי מה־
4 עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי: כי העלתיך מארץ
מצרים ומבית עבדים פדיתיך ואשלח לפניך את־משה
ה אהרן ומרים: עמי זכר־נא מה־יעץ בלק מלך מואב
ומה־ענה אתו בלעם בן־בעור מן־השטים עד־הגלגל
6 למען דעת צדקות יהוה: במה אקדם יהוה אכף
לאלהי מרום האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה:
7 הירצה יהוה באלפי אילים ברבבות נחלי־שמן האתן

בכורי Gggg עו א

k) Ef. 1, 2. 3. *l*) iudicialiter *disceptabit*, ficut facere folet, qui alterum, a quo læfus eft, in ius ducit, fuasque contra eum querimonias exponit. Hithp. (1) cf. Ef. 1, 18. & Aeth. *Tanakeba, rixari, contendere cum aliquo*. vid. Aeth. Luc. 22, 24. Significat vero hic ifta Coniugatio non tam reciprocam, quam *mutuam actionem*; ficut verbum נתראה *videamus nos inuicem* 2 Reg. 14, 8. 11. & מתלחשים *musfitantes inuicem* 2 Sam. 12, 19. Et habet aliquid cognationis cum particula נכח *e regione* vel *ex aduerfo*, vnde fignificabit ὀφθῆναι πρὸς ἀλλήλους, nimirum ficut contendentes coram iudicio *inuicem comparere* folent. LXX. verterunt διελέγχεσθαι, quod Arabicus metaphraftes analogo prorfus verbo תנאטר *in conspectum venire inuicem* expreffit. Vnde etiam verbo נת׳ אה loco citato aliquid lucis accedere poteft.

℣. 3. *m*) *Popule mi*. v. 5. Hoc blandimento compellat eos Dominus, vt in pudorem det homines ingratos. Ifthoc enim nomine fummam beneficiorum Ifraelitis exhibitorum conftringit, atque animis illorum infinuat. Ef. 1, 3. c. 3, 12. Ier. 2, 11. 32. c. 18, 15. Hof. 2, 3. Pf. 50, 7. *n*) *quid mali feci tibi*, quod me tam turpiter deferueris, atque tam grauiter offenderis? Interrogatio hæc negationi emphaticæ æquipollet. vult enim dicere: nihil omnino habes, quod vel fpecie tenus de me conquereri queas. Cf. autem fimilem Dei elenchum Ef. 43, 26. & Ier. 2. toto, inprimis vero v. 5. 6. 9. 13. 20. 21. *o*) *& quid* (qua in re) *fatigaui te*, vel *moleftus tibi fui*? Ef. 7, 13. Iob. 15, 7. vid. Mal. 1, 13. & cf. Ef. 43, 22. 23. 24. *p*) *responde*, fi quid *contra me* habes. Ion. *teftare contra me*. 1 Sam. 12, 3. Iob. 9, 14. 15. Deus hic admirabiliter fe demittit. uam velut in partes rei feu accufati venit, populoque fuas (fi quas haberent) querimonias exponere non modo permittit, fed mandat quoque, vt fi nullas omnino poffent allegare, de peccatis fuis fuomet iudicio ac fuamet confcientia conuincerentur. cf. Ef. 43, 26. Iob. 33, 32.

℣. 4. *q*) Q. d. Ita autem non immerito ex te quæro, *quoniam eduxi te* &c. adeoque te non folum non læfi, fed & multis contra magnisque beneficiis te ornaui. Auget hoc vero culpam populi Ifraelitici. Impietas enim eft, eum offendere, a quo nullam plane acceperis iniuriam; multo tamen maior, liberalisfimum euergetam. *r*) cf. Ex. 12, 41. Ier. 2, 6. Am. 2, 10. *s*) *& ex domo feruorum*. Eft circumloquutio piftrini, in quo conclufa detinebantur mancipia ad feruiles operas præftandas. Ex. 13, 3. c. 20, 2. cf. Deut. 6, 21. *t*) *redemi te*. Deut. 7, 8. c. 21, 8. *u*) *& mifi ante te*, tanquam duces ad te ducendum. *Ion*. addit: *tres prophetas*. *x*) tanquam primarium legatum Ex. 3, 10. Ef. 63, 11. 12. *Ion*. addit: *vt doceret traditionem iudiciorum*. *y*) tanquam collegam & interpretem Mofis ad Pharaonem & populum Ex. 4, 15. 16. 27. 29. Pf. 77, 21. *Ion*. addit: *vt expiaret populum*. *z*) vtriusque fororem, quæ & ipfa prophetis erat, fuoque fexui poft tranfitum maris rubri facra præibat mufica & hymno. Ex. 15, 20. Magna eam fuiffe auctoritate apud populum, etiam ex Num. 12, 1. 2. 15. colligitur. *Ion*. addit: *ad inftruendum mulieres*. cf. Tit. 2, 3. 4. Neque obeft 1 Tim. 2, 9.

℣. 5. *a*) *Popule mi!* quo nomine te, licet immerentem, non dubito compellare iterum: tanta vis eft mei in te adfectus. cf. enim v. 3. ibidemque notata. *b*) Deut. 9, 7. Ef. 44, 21. *c*) *quid confilii inicerit*, vt te perderet: quod vero confilium intercepi, cogens Bileamum, vt benediceret, qui ad maledicendum tibi conductus fuerat. cf. Num. 22, 2. feqq. *d*) *& quid refponderit ei Bileamus*. Hoc vero intelligi poteft vel de eo, quod Bileamus non ita refponderet, vti Balakus volebat atque præfumferat, coll. Num. 22, 13. 18. item c. 23. & 24. toto; vel potius de nefario illius confilio, quo docuit Balakum Ifraelitis idololatriæ & fornicationis fcandala obiicere, vt fic, Domino ad iram prouocato, in perniciem ruerent Num. 31, 16. c. 25, 1. feqq. & 18. item Apoc. 2, 14. Vult igitur dicere: Reputa apud te peftilens illud Bileami confilium; immo reputa, quam variis artibus in tuam perniciem ab hoftibus confpiratum fuerit, & quanta te femper fide feruauerim, vt ne perires. *e*) Sec. accentus certum eft, hoc non pendere a proxime præcedenti *quid refponderit ei*, ficut nec res ipfa patitur. Itaque ellipfin hic effe arbitratus eft *Ion*. quam fic fuppleuit: *Nonne præclara facta edita vobis funt*. Verum fatis commode hic repetitur Verbum *recordare*, ex initio verfus. q. d. *immo recordando regredere ad ftationem tuam in Schittim, indeque porro ad Gilgalem vsque perge*. Erat autem *Schittim* is ipfe locus, in quo fornicari populus cum Moabiticis ac Midianiticis feminis cœpit, confilio Bileami illaqueatus; Num. 25, 1. *f*) vbi poft ingreffum terræ Canaan populus caftra habuit, donec maxima terræ pars fubacta fuiffet Iof. 4, 20. c. 5, 9. 10. c. 14, 6. Includit ergo hic terminus maxima Dei beneficia, fc. debellationem Sihonis & Ogi, liberationem ab exitiabili confilio Bileami & fornicatione cum mulieribus Midianiticis, tranfitum Iordanis miraculofum, expugnationem Hierichuntis ac totius Cananææ. Quæ omnia Iofuas etiam diligenter populo inculcauit vltima ifta concione fua c. 24, 8. feqq. *g*) Vid. fupra v. 1. ad vocem ריב notata. *h*) *iuftitias Domini*. Nonnulli de *beneficiis* intelligunt; quod vtut neutiquam excludamus, tamen & vocis etymologia & præfens contextus fuadent, vt iudicialiter accipiatur, fignificans fummam perfectamque Dei *iuftitiam*, quam ex ipfis *beneficiis* fuis iam demonftrauit. 1 Sam. 12, 7. cf. Deut. 32, 4. 5. Q. d. Hæc te iubeo eum in finem reputare, vt ex beneficiorum multitudine agnofcas, quam nihil omnino in te deliquerim, fupra v. 3. vt ita obnoxius mihi fias Pf. 51, 6.

℣. 6. *i*) *Per quid*, h. e. quo munere inftructus, vel quomodo? 1 Sam. 6, 2. Sunt *verba populi*, qui hic & in feqq. per vices interloquitur, ficut fit in Dialogis. Videlicet culpam negare fuam non audet, hypocrifin tamen prodit, dum facrificia & ritus externos offert, de conuerfione nil quidquam folicitus eft. *k*) *veniam ante Dominum*, f. comparebo coram eo? Pf. 21, 4. Pf. 88, 14. *l*) *incuruabo me*? adorantium ritu. Niph. (1) cf. Ef. 58, 5. Pf. 145, 14. *m*) *Deo excelfi*. Ion. *cuius Numen eft in cælis altiffimis*. Ef. 33, 5. Pf. 92, 9. *n*) cum *holocauftis*? Sed vide refponfionem Dei v. 7. *o*) atque *cum vitulis anniculis*, quales ad holocauftum ipfe requifiuit Deus Leu. 9, 3.

℣. 7. *p*) Verum refpondeo, inquit Propheta: *Num delectabitur Dominus* &c. Eft *interrogatio* hæc non populi, vt alii volunt, fed Prophetæ, vt diximus, *vehementer negans*. q. d. Sacrificiis nequaquam delectatur; abfurdum foret, talia vel cogitare de Domino. Atque fic Ifraelis oblatio emphatice repudiatur. Sacrificia vero hic intelliguntur, non vt a Deo ipfo fuerant inftituta, fed quatenus fine pœnitentia ac fide, & ex mero (vt vocant) opere operato populus fub œconomia V. T. offerebat. cf. Ef. 1, 11. Ier. 6, 20. c. 7, 22. Hof. 6, 6. c. 8, 13. Am. 5, 22. Pf. 40, 7. Pf. 50, 8. feqq. Pf. 51, 18. feqq. Matth. 9, 13. Hebr. 10, 4. *q*) *millibus arietum*. fi non dicam vnum vel duos mactares, fed fi vel maxime millenos immolares. Emphatica *hyperbole*; vt populo operis operati errorem eo magis eximat. *r*) aut myriadibus. Pf. 3, 7. *s*) *fluminum*. De aquis fluentibus proprie dicitur Deut. 8, 7. de aliis vero liquoribus *hyperbolice*, ad fignificandam fummam ac inufitatam copiam Iob. 20, 17. *t*) *olei*, quod facrificiis farreis affundebatur Leu. 2, 1. 15. *u*) *Num* igitur, inquit populus, *dabo primogenitum meum*, adeoque præ ceteris meis non modo bonis, fed filiis quoque mihi carum? q. d. Si pecuina non placent, placebunt igitur forte humana facrificia? qualia (horrendum factu) fuperftitiofa gentilitas, eamque imitatus populus Ifraeliticus, deaftris immolauit, coll. Ez. 16, 21. Hof. 13, 2. 2 Par. 28, 3. & Gen. 22, 2.

℣. 3. עמי per *Sakephg*. 2. 5. הלאתיך *Aleph* per *Chirek* 2. 3. 6. 9. 20. & *Maf. Erff.* itemque cum *Iod* 5. & in marg. 6. 9. quod vero eft contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ענה בי fic per *Tipcha* feq. *Dag*. 1. 3. 5. 7. 14. 22. prout conftans eft Silluki analogia in duarum tantummodo vocum ditione. At per *Merca*. 6. 8--13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 23. 24. Per *Makk*. vero 2. 14. 19. & *Ber*. ℣. 5. מה Ita legunt *Orientales*, fed מי fcribunt, prout 7. 8. notant in marg. ℣. 6 אכף per *Kam*. 2. Sic legiffe *R. Chaiiugum* cenfent *Kimchi* in *M. I.* & *R. Chaiim* ad *Maf. fin.* f. 3. d. Sed *Patach* requirunt *Maf.* 1. & *Erff.* ℣. 7. ברבבות per *Chatephpat*. 1. 6. 9. 20. 22. 23.

8 בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי׃ הִגִּיד לְךָ אָדָם
מַה־טּוֹב וּמָה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃
9 קוֹל יְהוָה לָעִיר
יִקְרָא וְתוּשִׁיָּה יִרְאֶה שְׁמֶךָ שִׁמְעוּ מַטֶּה וּמִי יְעָדָהּ׃
10 עוֹד הַאִשׁ בֵּית רָשָׁע אֹצְרוֹת רֶשַׁע וְאֵיפַת רָזוֹן זְעוּמָה׃
11 הַאֶזְכֶּה בְּמֹאזְנֵי רֶשַׁע וּבְכִיס אַבְנֵי מִרְמָה׃ אֲשֶׁר
12 עֲשִׁירֶיהָ מָלְאוּ חָמָס וְיֹשְׁבֶיהָ דִּבְּרוּ־שָׁקֶר וּלְשׁוֹנָם רְמִיָּה
בְּפִיהֶם׃

Matth.9,13. c. 12,7. *h) & humiliare gressum*, i. e. *hu-* עד כאן *militer ambulare*(1) cf. Nom. Prou.11,2. Ceterum pro eo est *fides* Matth 23,23. כצ״ל vtpote qua nihil humilius est ac magis humiliat hominem coram Deo. cf. Iac. 4, 6. 1 Petr.5,5.6. *i) cum* vel *erga Deum tuum.* Nam & obiectiue sumitur עם, coll. Deut. 9, 7. 24. Ion. *in timore Dei tui.* cf. Gen. 5, 22. ℣. 9. *k)* Quapropter *vox DOMINI*, per me seruum suum cum improbo populo disceptantis v. 1. *l) vrbi adclamat*, sc. Hierosolymæ; cui tanquam capiti quidquid dicitur, ad ceteras quoque pertinere vrbes merito creditur. Est autem denunciatio pœnæ, quam vrbi adclamat, cum præmissa scelerum exprobratione. *m) nam realitatem, quod res est.* Schm. *integritatem*: ita cf. Pf. 11, 7. Difficilius nomen, sed emphaticum (12.) Formandum esset ab inusitato ישה, vnde est יש *Ens, substantia* vere subsistens Prou. 8, 21. sublato ת præformatiuo, significatu æque ac sono conuenit cum Gr. ὀυσία. LXX. Iob. 5, 12. reddiderunt ἀληθές. adeoque simulacris, picturis, & vmbris opponitur. quomodo & hic sumitur procul dubio, significans *rem, quod res est*, ἀλήθεια Eph. 4, 21. in oppositione ad simulacra cultus diuini seu opera operata, de quibus supra v. 6. 7. Relegatur v. 8. & habebis quid sit תושיה. cf. etiam Iob. 30, 21. Alibi *sapientiam* notat, sc. qua *realem* ac *veram*. Prou. 2, 7. c. 3, 21. c. 8, 14. c. 18, 1. &c. Accusatiuus a. hic ponitur in frontispicio commatis ante Nominatiuum, emphaseos caussa, quia præcipuum in eo pondus est, subintellecta remotione earum rerum, quas Dominus non respicit. De reliquo obseruandum, quod comma hoc parentheticum sit vsque ad Atnachum, præoccupans falsam opinionem, quam Iudæi veritati adnunciationis iudiciorum, a Propheta iam instituendæ, opponere potuissent, desumtam videlicet a sacrificiis & cultu externo v. 6. 7. q. d. Incredibile quidem videbitur Iudæis, quod iam dicturus sum, idque eo magis, quod officio suo se putant egregie fungi, dummodo sacrificia immolent; sed frustra hoc opinantur: *nam tu quidem, o Deus!* non opera illa operata, sed *rem respicis ac cultum realem.* *n) videt*, h. e. cum beneplacito respicit, curat, probat. Ier.5,3. Hab.1,13. Pf.11,7. Pf.37,37. Pf.66,18. Thr.3,35. 36. 1 Par.17,17. Cf. enim 1 Sam.16,7. Iob.10,4. *o)* videt *Nomen tuum*, h. e. Tu vides. Nam Iehouah & Nomen eius vnum sunt. quod iam supra ad c.5,3. notauimus. *p) Audite* igitur, Iudæi, & vos Hierosolymitani inprimis. cf. not. c.1,2. *q)* Tarn. *virgam* Dei vobis imminentem, prophetiam de virga--prædictionem de iudicio, quo flagellandi estis, coll. Pf.89,33. Sic etiam Belgæ aliique. cf. Ez.7,17. Ef.10,5.15. Ez.7,10. At Luth. *o tribus*, sc. Israeliticæ, per enallagen Singularis pro Plurali. Sic Schm. *Audite hoc tribus*. *r) &* (simul aduertite vel audite) *quis constituerit illud*, sc. quod sum dicturus, vel quod per virgam significatur. Sic neutraliter *Tarn.* & *Schm.* Nam vt ad מטה (*virgam*), quod *masculini* generis est, Suffixum femininum referatur, vix patitur Grammatica. In Plurali tamen femininum quoque est, coll. Num.17,22.24. Iubet vero auctorem imminentium iudiciorum inprimis attendi, vt, cum venerint illa, non fortuito videantur venisse, sed ab ipso Deo, peccatis prouocato, tanquam iusto iudice, stato tempore & loco inflicta 2 Sam.20,5. Ier.47,7. Cf. Am.3,6. ℣. 10. *s)* Etenim *adhuc*, sc. post tot tamque euidentes & serias monitiones. cf. v.8.9. Cum v.9. ita cohæret, vt caussam adnunciati illic supplicii, seu virgæ, iam explicet Propheta. q. d. Vultis vero scire, quid vobis hanc virgam Dei attrahat? Sunt scelera vestra, quibus etiamnum pertinaciter inhæretis, frustra a Prophetis ad desistendum ab illis moniti. *t)* Schm. *Praeterea*: *num vir* (Ego) *domus impii, thesaurorum improbitatis* &c. q. d. Non sum is, cui talia placere possint. Alii: *Itane porro erit viro (cuique) domus improbi?* Gussetius vero p. 352. cum modo hoc, modo aliud tentauit, tandem legi iubet הָאֵשׁ per *Tsere*, cum LXX. & Ar. Μὴ πῦρ. pariterque Vulg. & Syr. *Adhuc ignis*: fornicationes puta & adulteria, quæ caussaliter ignis sunt, coll. Iob. 31, 12. Prou. 6, 27. 28. Verum vt prior illa expositio cum insueta scriptione (nam *Vir* constanter האיש cum *Iod* scribitur) non vsquequaque conuenit, ita posterior Gussetii non arridet, quod cum punctis pugnat. Itaque Ion. habet: *num sunt?* Sic R. *Salomo* & alii, coll. 2 Sam. 14, 19. vbi non minus pronum est, אִשׁ pro יש positum: quale quid est in אישי pro ישי 1 Par. 2, 13. Est igitur *interrogatio affirmatiua* obstupescentis & mirantis pertinaciam. q. d. Incredibile pene est, te tuis sceleribus adeo mordicus inhærere; debebant enim iam dudum in domo improbi desiisse thesauri impietatis & mensura dolosa: hoc ipsum vero est, quod tibi virgam meam attrahit v. 9. *u)* in *domo improbi.* subintell. præf. ב, vt Gen. 24, 23. *x) impietatis*, v. 11. i. e. impie & per nefas parati. Prou. 10, 2. *y)* & Epha *maciei* (3) Pf. 106, 15. Mensura nimis *macra*, h. e. iusto minor, ad defraudandum alios; vel *emacians*, qua emaciantur alii ac pauperes fiunt. Cf. Leu. 19, 35. 36. Deut. 25, 15. 16. Am. 8, 5. *z) detestanda*, quam Dominus detestatur, ac detestari se toties ac tam serio testatus est. Prou. 22, 14. cf. c. 20, 23. & Ez. 45, 10. ℣. 11. *a)* Schmid. *Num probo lances improbitatis?* sic verba ipsius Dei forent. Verum Coni. Kal nusquam transitiue sumitur pro *iustum facere* vel *declarare*, sed intransitiue, coll. Pf. 51, 6. Iob. 15, 14. Quamobrem sic vertimus potius: *Num iustus ero cum lancibus improbitatis?* sc. ego ipse aut alius, quisquis fuerit? Sic Propheta loquitur, formans casum in prima vel propria sua persona. (cf. *Glassii* Philol. S. p.898. seq.) Talis vero oratio æquipollet vniuersali, & h. l. quidem negatiuæ, vt sensus sit: Iustitia & lances improbæ adeo sunt ἀσύστατα, vt neque in me ipso, neque in alio vllo, vna possint consistere. Hinc Ion. *numquid iusti erunt?* & Syr. *quomodo iustificarentur?* pluraliter. *b)* v.10. cf. Ez.45,10. Hos.12,8. Am.8,5. Prou.11,1. *c) & cum crumena* (5) condendis ponderibus Deut.25,13. Prou.16,11. *d) lapidum* (h. e. *ponderum*, ad quæ adhibebantur olim lapides. vid. ibid.) *dolosorum.* Ion. *in quo sunt magna & parua pondera*: sc. magna, si sibi; parua, si aliis appendatur. ℣. 12. *e) Quia, siquidem.* Caussaliter sumitur, vt Deut.3,24. Continuat ergo Vates explicare caussam, ob quam immittenda Iudæis sit virga Dei v. 9. *f) diuites eius*, vrbis Hierosolymæ v.9. Sic *incolæ eius* v. 16. *g) pleni sunt* (scatent) *violentia*, sc significatu actiuo, quam aliis inferunt. Vid. supra c.2,1.2.8.9. c.3,2.3. Am.3,10. c.6,3. *h)* Ef. 59, 3. *i) & lingua illorum* est lingua *fraudis*. Vel sec. Schm. *ac quod ad linguam eorum, fraus* est &c. cf. Pf. 120, 2. 3.

x) pro prævaricatione, sc. piamentum *prævaricationis meæ*. cf. supra c. 1, 5. *y) & fructum ventris mei*, h. e. filios meos. Deut. 7, 13. c. 28, 4. Pf. 127, 3. *z) in piamentum peccati pro anima mea.* Leu. 4, 3. ℣. 8. *a) Respondet hic iterum Propheta*, & ἀποτόμως quidem, præcidendo ipsis vno ictu omnes quæstiunculas inanes ac hypocriticas. q. d. Quid quæris, o homo? quasi vero voluntas Dei in obscuro esset? Atqui sufficienter testatus est, quid sibi placeat. Poteras abunde scire, modo velles; ignorantiam certe prætexere non potes. *Indicauit tibi* &c. Deut. 5, 5. vt non opus sit longa deliberatione c.30,11. seqq. Opponitur hoc verbum dissimulationi & celationi 2 Reg. 4, 27. Ef. 3, 9. & significat palam & in faciem aliquid alicui dicere Iob. 21, 31. serio & expresse contestari Deut. 30, 19. *b)* quisquis es. Coh. 12, 13. *c) quid bonum* sit, h. e. quid Deo gratum, tibi vero prosperum ac salutare foret. Deut. 6, 24. c. 10, 13. c. 30, 15. Ier. 6, 16. Hos. 8, 3. ct. Matth. 11, 29. *d) Sequid enim* aliud? Exponit iam summa atque præcipua legis diuinæ momenta, quæ Christus Matth. 23, 23. vocat τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου in oppositione ad opera legis mere pædagogica, quæ quidem fieri oporteat sub œconomia V. T. sed ita tamen, vt illa non omittantur. *e) requirit Deus a te.* Respicit ad Deut.10,12. *f) ius*, non solum fori, sed & morale in vniuersum. κρίσις vocatur Matth.23,23. cf. c.12,18. Significat ergo practicam discretionem boni & mali, veri & falsi, vt iustum de vnaquaque re feramus iudicium Ioh.7,24. cf. Ef. 5, 7. Hos. 12, 7. Zeph. 2, 3. *g) & amorem misericordiæ* seu *benignitatis* erga proximum Hos. 6, 6. c. 12, 7. Matth.

℣. 8. וּמָה יְהוָה Sc 1.2.5. ℣. 10. עוֹד *defect.* 1. sic se. 2.5. sec. *Maf.* 1.7. & Erff. sed præter *impr.* Gen.8,22.

13 בפיהם׃ וגם־אני החליתי הכותך השמם על־
14 חטאתיך׃ אתה תאכל ולא תשבע וישחך בקרבך
טו ותסג ולא תפליט ואשר תפלט לחרב אתן׃ אתה
תזרע ולא תקצור אתה תדרך־זית ולא־תסוך שמן
16 ותירוש ולא תשתה־יין׃ וישתמר חקות עמרי וכל
מעשה בית־אחאב ותלכו במעצותם למען תתי אתך
לשמה וישביה לשרקה וחרפת עמי תשאו׃
ז אללי לי כי הייתי כאספי־קיץ כעללת בציר
2 אין־אשכול לאכול בכורה אותה נפשי׃ אבד חסיד
מן־הארץ וישר באדם אין כלם לדמים יארבו איש את־
אחיהו

℣. 13. *k) Itaque in pœnam huius pertinaciæ tuæ etiam ego*, inquit *Dominus*. Incipit iam *virgam* illam, ad cuius annunciationem supra (v. 9.) attendi iusserat, explicare. *l) Schmid. & Cocc. Lex. 234. fatigatus sum*, pro החליתי ידי *infirmaui me*; qs. esset ἀνθρωποπάθεια. Sed malumus actiue cum *Gussetio* p. 257. *infirmabo percutiendo te*, h.e. te feriam ita, vt infirmum reddam, Ef. 53, 10. Deut. 29, 21. 1 Reg. 22, 34. coll. Pf. 33, 3. *benefacite pulsando* pro *pulsate bene*. cf. Ef. 1, 5. vbi vtrumque dicitur, *percutere* de Deo tanquam actus, *infirmitas* vero vel *morbus* de populo tanquam effectus. Est autem Præteritum hic pro Futuro, quod docent Futura sequentia, & contextus. Plagas enim non tam ex præterito narrat, quam in futurum comminatur. Ion. *adduxi super te morbum & plagam m) deuastando*, desolationem tibi inferendo. 1 Sam. 5, 6. Ef. 1, 7. *n)* cf. Ier. 30, 14. 15.

℣. 14. *o)* Nam, vt distinctius tibi hoc explicem, *Tu quidem comedes. p) nec tamen satiaberis*, propter penuriam cibi Leu. 26, 26. Hof. 4, 10. Hag. 1, 6. *q) & depressio* i. *humiliatio tui* (i. Formandum esset ab inusitato ישח, quod vero affine est שח שחח *humiliari*. Sic sensus foret: Ita te humiliabit Deus, vt non amplius elate incessurus sis c. 2, 3. Adeoque quod modo sequitur *in medio tui*, significaret, manifestam & quasi palpabilem fore illam humiliationem, ita vt in omnium incurrat oculos, neque dissimulari possit. cf. Ez. 7, 4. 9. At *Gusset*. p. 351. 850. vertit, *corruptio tua*, q.d. Vulnus lethale, morbum, quo peribis, *in visceribus tuis geris*, reatum nempe inexpiabilem, quo perditioni certo addictus es. Ion *& fiet tibi* (cibus) *in morbum in visceribus tuis*. Syr. *& dysenteria eris* &c. Forte sic posset ex Arabismo conferri harmonicum וסח *spurcum* vel *purulentum esse*. *r) & semouebis quidem*, h.e. conaberis tuos tuaque e periculo saluare, occultando vel ad tutiora (vt tibi videntur) loca ducendo. c. 2, 6. *s) nec tn. euadere facies, saluabis* ad loca tuta Ef. 5, 29. *t) & si quid* etiam *saluaris*. *u)* tn. *gladio*, seu hostibus gladiatis, *dabo*. Ef. 65, 12. Ier. 15, 2. 9. c. 25, 31. ℣. 15. *x) nec tn. metes*; siue ob sterilitatem terræ immittendam, siue quod hostes messuri aut vastaturi eam sunt, sec. comminationes legales Leu. 26, 16. Deut. 28, 33. 38. cf. Iud. 6, 3. Ier. 12, 12. 13. Hagg. 1, 6. *y) calcabis* (calcando exprimes) *oliuas*. Oleo enim ex oliuis premendo æque, quam musto ex vuis, torcularia adhibita, coll. Ioel 2, 24. Iob. 24, 11. *z)* nec tn. *unges te oleo*. Deut. 28, 40. Ruth. 3, 3. Dan. 10, 3. *a) & mustum* exprimes. *b)* cf. Am. 5, 11. ℣. 16. *c) Etenim obseruanda sibi sumsit*, vel *assidue obseruat* quisque Ion. 2, 9. Pf. 18, 24. cf. Hof. 4, 10. *Tarn*. cum antecedd. ita connectit: Atque hæc contingent populo meo -- non tantum, quod ita nefarie peccauerit in proximum, sicut paulo ante declaratum est; sed vel inprimis, quod perfide a me Deo suo desciuerit ad idola, nec vllo modo se ab impietate hac abduci patitur. *Etenim* &c. *d) statuta* idololatrica Leu. 20, 23. Ier. 10, 3. *e)* Israelitici Regis, qui omnibus antecessoribus suis peior, & vitulini cultus statuminator insignis fuit 1 Reg. 16, 25. 26. *f)* qui vitulis aureis non contentus, Baaliticum cultum, instigante Isabele, addidit 1 Reg. 16, 30. seqq. *g) in consiliis eorum*, h.e. statutis ac ritibus humanæ inuentionis & ordinationis Ier. 7, 24. Hof. 10, 6. c. 11, 6. *h)* nullo quidem alio euentu, quam *vt tradam te*. Vide not. Am. 2, 7. *i) in stuporem*, obiectum stuporis, super cuius horribili casu stupebit quisque. Deut. 28, 37. 1 Reg. 22, 19. *k) & incolas eius*, scil. vrbis, coll. v. 9 & 12. Frequens apud Prophetas personæ mutatio. *l) in sibilum*. cf. 1 Reg. 9, 8. *m) & vt probrum populi mei* (quo adfecturus sum populum meum vniuersum) *pertetis* omnes ac singuli. Ef. 25, 8. Ier. 31, 19. CAP. VII, ℣. 1. *n) Væ mihi!* (2; Iob. 10, 15. Particula *lamentantis*, formæ אללי Pf. 119, 5. q.d. Ah me miserum & infelicem! Aethiopes dicunt eo sem significatu *Alelita*. cf. etiam Ef. 14, 16. Affinitatem habet cum אלה & ילל (Ioel 1, 8.) *eiulare, lamentari*. Loquitur autem hic *Propheta*, vti *Ion*. in paraphrasi sua addidit; *totam tamen Ecclesiam* aliquando secum loquentem facit, vti ex v. 7. & seqq. liquidum est. Et primo quidem deplorat corruptum populi sui statum ac paucitatem bonorum; deinde vero paucos, qui supersunt, bonos ad patientiam sub spe meliorum, maxime in regno Christi, ex promissione diuina se erigentem inducit, annexa *doxologia*, qua Dei misericordiam ac veritatem Ecclesiæ exhibendam admiratur & laudat. Sunt igitur duæ potissimum *huius capitis partes*: I. *Quiritatio* ob mala præsentia v. 1-6. II. *Consolatio* ob bona futura v. 7--20. quæ *Schmid*. in sex particulas distribuit: *I*. Querela Ecclesiæ de corruptissimo filiorum statu v. 1-6. *II*. Solatium eius a meliori statu futuro v. 7-10. Qui *III*. ipsi promittitur tanquam propinquus v. 11. 12. Eumque *IV*. Ecclesia desiderat precibus v. 14. *V*. Messias promittit v. 15-17. vt tandem *VI*. Ecclesia gratias agat v. 18--20. *o) quia sum*. Si Propheta is est, qui hæc dicit, sensus erit: In populo meo sic videor esse, & eum deprehendere rerum statum, quomodo qui ficus post arbores iam decussas, aut vuas post factam iam vindemiam ac racemationem quærit. Ita enim bonos quæro quidem, sed nullos inuenio. Sin Ecclesia in abstracto loquitur, paucitatem membrorum luget, ac vult dicere: In talem statum, proh dolor! redacta sum, qualis est ficuum atque vitium post decussionem atque vindemiam; scilicet nullos omnino aut paucissimos bonæ frugis habeo. Ceterum *Ion*. explicationis caussa addit: *cum consumti sunt boni, tempore quo perierunt sancti ex terra*. Ita vero parabolicas loquutiones ipse explicat Propheta v. 2. *p) sicut* post *collectiones* (3) Ef. 32, 10. c. 33, 4. *q) æstiuorum fructuum*, inprimis *ficuum*, coll. not. 2 Sam. 16, 1. & Ier. 40, 10. *r) sicut* in *racemationibus* (6) *vindemiæ* seu (vt recte *Ion*.) *post vindemiam*. Iud. 8, 2. Ef. 17, 6. c. 24, 13. *s) nullus est botrus*. Gen. 40, 10. Num. 13, 23. Deut. 32, 32. hoc est sec. *Ion*. *Non est quicquam, in quo opera bona sint*. cf. Deut. 32, 32. Ef. 5, 2. c. 65, 8. & not. Ier. 8, 13. *t) ficum præcocem*, s. *primi temporis*, vti *Vulg*. Ier. 24, 2. (vbi videsis not.) expressit. Significat ante æstatem maturescentes, Ef. 28, 4. vbi nondum est καιρὸς σύκων Matth. 21, 19. Marc. 11, 13. quæ eo suauiores esu, quo rariores adhuc pro tempore sunt Hof. 9, 10. Tale tempus poterat certo respectu dici, quod erat sub V. Oeconomia, sicut contra sub N. T. plena æstas & iustum maturescendi tempus aduentauit: interim tamen non omnis fructus pietatis debuit ad messem N. Testamenti differri. Cf. Luc. 13, 7. Ion. *bonos*. *u) desiderauit anima mea*, sed frustra! Deut. 12, 20. ℣. 2. *x)* Nam vt nude ac sine tropo dicam quod res est. *Periit* (c. 4, 9.) *sanctus*. Scilicet quæ allegorice dicta fuerant v. 1. nunc verbis propriis declarantur. cf. Ef. 57, 1. Pf. 12, 2. seqq. *y)* Pf. 50, 5. *z)* sc. Israelitica. *a) & qui rectus sit inter homines* v. 4. c. 2, 7. Pf. 11, 7. Est vero emphasis in præpositione, coll. Gen. 6, 9. c. 7, 1. Videlicet ingens quidem corruptio est, vbi plurimi mali sunt; sed multo deterior, immo summa, cum ita vniuersi degenerarunt, vt nullus inter eos supersit bonus. cf. statum temporis antediluuiani Gen. 6, 5. 11. 12. ac Sodomiticum c. 18, 20. seqq. coll. Ef. 1, 9. 10. *b) nemo* vel *nullus*, i. e. admodum rarus est. Nam vt *vniuersi* pro plurimis, sic *nullus* pro paucis venit. Ier. 5, 1. 4. 5. 6. Pf. 14, 1. seqq. Ioh. 3, 32. Adeoque vult dicere: Cum totam inspicio multitudinem populi Iudaici, adeo cuncta video corrupta, vt difficile sit, vllum in ea deprehendere iustum & pium. *c) sanguinibus* (ad fundendum eos) *insidiantur*. cf. supra c. 3, 10. Ef. 33, 15. Pf. 37, 32.

℣. 13. הטאתיך Sic *defect*. sine *Vau* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 22. 23. sec. *Maf*. 2. & *Erff*. h. l. sed contra *impr*. Ier. 15, 13. At sine *Iod* plurali 3. & sic se. 1. 2. 5. sec. *Maf*. 2. & *Erff*. Ita etiam 6. 9 in marg. ℣. 14. ותסג per *Sin* loco *Samech* 6. 9. in marg. contra *M. I*. ℣. 15. יין *Iod* sine *Dag*. 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. CAP. VII, ℣. 1. אללי per *Makk*. 2. 3. לאכול sic *plene* 6. 9. 20. 22. 24. sec. *Maf*. *impr*. Ez. 16, 20. Alii *defect*.

קמץ בז״ק

אחיהו יצודו חרם׃ על־הרע כפים להיטיב השר 3
שאל והשפט בשלום והגדול דבר הות נפשו הוא
ויעבתוה׃ טובם כחדק ישר ממסוכה יום מצפיך 4
פקדתך באה עתה תהיה מבוכתם׃ אל־תאמינו ה
ברע אל־תבטחו באלוף משכבת חיקך שמר פתחי־
פיך׃ כי־בן מנבל אב בת קמה באמה כלה בחמתה 6
איבי איש אנשי ביתו׃ ואני ביהוה אצפה אוחילה 7
לאלהי ישעי ישמעני אלהי׃ אל־תשמחי איבתי לי כי 8
נפלתי קמתי כי־אשב בחשך יהוה אור לי׃

זעף

d) *vnus alterum venantur.* Gen. 27, 3. 5. vt venatores, qui-- vt aliquid capiant, canes, retia, arma (adde & foueas, coll. not. ad Ezech. 19, 4.) adhibent; sic hi pessimi miras artes, technas & dolos inueniunt, quibus malefaciant. *Tarn.* Prou. 6, 26. *e*) velut *reti.* Hab. 1, 15. 16. 17. vel, ad *necem*, vt faciant eum *anathema* Leu. 27, 28.

℣. 3. *f*) *Præter male agere*, seu *præterea quod male agunt.* q. d. vt cetera illorum scelera nunc transeam. Ier. 4, 22. *g*) *ambabus manibus*, operose & summo studio. Prou. 31, 13. *h*) *vsque ad benefacere*, h. e. *egregie*, atque eum in modum, vt supra nihil esse possit. Verbum hoc, aliis iunctum, quocunque modo intensiuum & aduerbialiter exponendum est, vt *commolere* aliquid vel *frangere benefaciendo*, h. e. penitus & omnino, Deut. 9, 21. 2 Reg. 11, 18. At Schm. *Quando mala faciunt ambabus manibus*, hoc est *benefacere.* q. d. quo quis peior & sceleratior, eo melior ipsis est. cf. Es. 3, 9. c. 58, 2. Ier. 9, 5. Denique Cocc. Lex. 304. *Super malo sunt manus ad bonum faciendum*, h. e. fingunt & plasmant malum, vt bonum videatur. *i*) Princeps *poscit* munera, vel *retributionem*, ex membro proxime seq. *k*) *& iudex* iudicat *pro retributione*; repetito Verbo vel Participio. cf. c. 3, 11. Es. 1, 23. c. 5, 23. *l*) *& quantum ad magnum*, opibus scil. vt 1 Sam. 25, 2. vel auctoritate, vt 2 Reg. 5, 1. Esth. 9, 4. *m*) Cocc. *nequitiam*, Sch. *peruersitatem animæ suæ*, i. e. quam animo concepit, *ille loquitur.* q. d. Non sufficit ipsis animo nequitiam agitare, agitatam quoque impudenter & audacissime loquuntur. vid. supra c. 2, 1. 2. Obseruandum vero, quod הוה æque atque עמל proprie *ærumnam* Prou. 19, 13. siue a Verbo הוה pro היה, siue a Partic. הוי *Ehen!* metonymice vero *nequitiam* s. *ærumnam actiuam*, aliisq; inferendam, significet. Ps. 5, 10. Ps. 38, 13. Ps. 55, 12. *n*) *& contorquent eam* (1) cf. Ez. 6, 13. Ps. 129, 3. velut lorum aut restem ex multiplici filo contextum; h. e. roborant, firmant, coll. Coh. 4, 12. *Tarn.* Sic fere Cocc. Lex. 590. *densant*, velut rudentem, plura mendacia vni mendacio *complicantes.*

℣. 4. *o*) *Bonus illorum*, comparate *illorum optimus*; a quo subsumtio fiat ad reliquos, qui deteriores. *p*) est *sicut spina* (2) Ita vertimus generaliori vocabulo; sed apud Arabes est nomen specificum, *melongena*, quæ & *spina scorpii* vocatur iisdem, docente *Celsio* Sueco, in Botanici S. Exercit. I. ex *Abulfadli* Arabe. Rad. Ar. חרק *circumdare*, & *acutum fieri*; a quo חראק *res intricata* חדיקה *hortus circumseptus.* Inde igitur id genus spinarum dicitur, quod & *acutum* sit, & ad *sepes* viuas accommodum, coll. Prou. 15, 19. & hic modo sequenti מסוכה. cf. 2 Sam. 23, 6. 7. Ez. 2, 6. Ps. 58, 10. Matth. 7, 16. *q*) *& rectus* vel *rectissimus* illorum. v. 1. c. 2, 7. *r*) peior est *sepe spinosa.* Prou. 15, 19. Es. 5, 5. cf. Rad. שוך *sepire* spinis Hos. 2, 5. 8. Ar. שוך per *Schin* est *pungere, spinosum esse*, & in II. Coni. *spinis muniuit, obsepsit.* *s*) *dies* igitur *speculatorum tuorum*, (populum Iudaicum adloquitur) h. e. dies iræ ac vindictæ diuinæ Ioel. 1, 15. c. 2, 1. 2. a Prophetis dudum velut e specula præuisus, atque fideliter tibi annunciatus v. 7. Es. 21, 6. c. 52, 8. Ez. 3, 17. c. 33, 2. 7. *t*) *visitatio*, inquam, *tua*, h. e. *iudicium pœnale*, quo Deus testatum faciet, se scelera vestra inspexisse & improbasse. Es. 10, 3. Ez. 9, 1. Hos. 9, 7. *u*) cf. Ez. 7, 2. 5. seqq. *x*) *iamiam.* cf. not. c. 4, 10. *y*) *fiet confusio illorum* (1) Es. 22, 5. Sensus: Adeo fient perplexi Iudæi malorum varietate & magnitudine, vt nullum inde se explicandi consilium ipsis suppetat. cf. Esth. 3, 15. item Ar. בוך *confusum turbatumque esse*, & in VII. Coni. *Turbata mente & perturbatis rationibus esse.*

℣. 5. *z*) *Ne fidatis amico.* Ier. 9, 3. c. 12, 6. Prou. 26, 25. Matth. 10, 21. 35. 36. Luc. 12, 52. 53. Est Imperatiuus indefinitus. Nec enim tam scopus hic est, prudentiæ regulas formare, quam depingere corruptissimum in omni societate statum, & grassantem vbique perfidiam catholicam; q. d. Adeo cuncta occupauit perfidia, vt *nusquam tuta fides* sit, & cautissimus esse debeas, quisquis es, nisi vel a cognatis, parentibus, filiis, coniuge & amicis falli velis. *Fide*, est tritum illud Latinorum, *sed cui, vide.* *a*) *familiari* (6) cui quis penitus adsueuit, coll. Prou. 16, 28. c. 17, 9. vbi id LXX. recte reddiderunt φίλον. Est ab אלף *adsuescere* Prou. 22, 25. Familiaritas enim ex consuetudine, immo consuetudo familiaritas & amicitia est. Ps. 55, 14. *b*) *a cubante in sinu tuo*, seu carissima tibi coniuge. Deut. 13, 7. c. 28, 54. *c*) *custodi*, ne quid temere effutiant, quod tibi periculum creare possit: proditura enim te est. *d*) *ostia oris tui*, c. 5, 5. *Ostia* tribuit ori, quippe quod sensa animi, ianuæ instar, vel aperit vel claudit. cf. Ps. 141, 3.

℣. 6. *e*) *Nam*, vt pergam describere perturbatum & corruptissimum populi statum. *f*) *deturpat*, contumelia adficit patrem. Deut. 32, 15. Ier. 14, 21. Nah. 3, 6. cf. Es. 3, 5. Marc. 13, 12. & *Ioseph.* de *B. I.* lib. 4. c. 11. *g*) *insurgit* hostili animo Ps. 3, 2. *h*) *& nurus* Leu. 18, 15. *contra socrum suam* Ruth 2, 18. *i*) *domestici eius.* Gen. 17, 27. c. 39, 14. Adeo cuncta dissidiis oppleta sunt & erunt. cf. Matth. 10, 36.

℣. 7. *k*) *Ego vero.* Facit oppositionem ad antecedentia. q. d. Est quidem ita; ruunt omnia in deterius, & iusta non minus, quam atrocia Dei iudicia ingruunt, ac peccatoribus incumbunt: verum quomodo ego, rebus sic stantibus, me debeo gerere? desperabone, an murmurabo, vel impatienter Deo obloquar? Immo vero ego &c. Obseruante *Luthero* ad h. l. duo facit, quæ maxime sunt insignia. Primum non mouetur scandalis impiæ multitudinis--Sed alterum maius est, quod cum in talibus moribus non posset abesse longius pœna & vindicta diuina, non tamen spem omnem abiicit, sed oculos in Deum reiicit (Propheta,) certus, quod, etiamsi vniuersalis pœna tanquam diluuium grassatura sit, tamen Deus norit eripere & seruare suos. *l*) *Cocc.* aliique: *ad Dominum*, sumto ב obiectiue, vt Ps. 66, 7. Posset tamen & sic verti: fretus, vel freta *in Domino* ac diuina eius promissione, benignitate & fide, coll. Ps. 119, 49. Quomodo accipitur ב 1 Sam. 17, 45. *m*) *speculabor*, h. e. auxilium Domini velut ex alta specula exspectabo, sicut, qui ab hostibus obsidentur, e turribus continuo prospiciunt, promissasque suppetias exspectant. Spes nixa Domino in futurum prospicit Thr. 4, 17. Hab. 2, 1. Es. 17, 7. c. 25, 9. c. 52, 8. Ps. 121, 1. *n*) *Tarn.* neque defetiscar, etiamsi aliquantisper dilatum fuerit auxilium, sed *præstolabor.* Ps. 42, 6. cf. Thr. 3, 26. ibidemque not. *o*) *Deum salutis meæ.* Est argumentum spei in ipsa Dei denominatione. q. d. Saluabit me vtique, quia iam olim saluti mihi fuit, & Deus salutis meæ dicitur. Es. 17, 10. Hab. 3, 18. *p*) *audiet* enim *me* tandem. Ion. *suscipiet preces meas.* Supponuntur ergo vna cum spe continuæ ac indefinentes preces.

℣. 8. *q*) *Ne* igitur *gaudeas--de me*, ac infortunio meo. Castigat insolentiam & ἐπιχαιρεκακίαν hostilem. Cf. Es. 14, 29. Obad. v. 12. Ps. 13, 5. Prou. 24, 17. 18. Iob. 31, 29. seqq. Thr. 4, 21. 22. Sir. 3, 12. *r*) *o inimica mea* (2) v. 10. Apostrophe. *s*) *cum* enim *cecidi*, vel, *licet ceciderim*, tamen a lapsu *resurgam.* Lapsus h. l. pœnalis intelligitur, surrectio igitur e malis emersio est. cf. Ps. 37, 24. Ps. 145, 14. Prou. 24, 16. it. Amos 5, 2. c. 8, 14. *t*) *cum*, vel *licet sedeam in tenebris* malorum & calamitatum, velut in tenebricoso carcere. Es. 47, 5. c. 49, 9. Thr. 3, 2. 6. cf. Ps. 23, 4. *u*) tamen *Iehoua* est & erit *lux mihi*, mediis in tenebris. Ps. 27, 1. cf. Ps. 97, 11. Ps. 112, 4.

℣. 4. עתה תהיה sic 1. 3. מבכתם *defect.* sec. 1. sec. *Mas.* suam & *Ers.* per *Paschta* simpl. *milra* 2. 3. contra *Mas.* impr. ℣. 8. איבתי

וְעַף יְהוָה אֶשָּׂא כִּי חָטָאתִי לוֹ עַד אֲשֶׁר יָרִיב רִיבִי 9
וְעָשָׂה מִשְׁפָּטִי יוֹצִיאֵנִי לָאוֹר אֶרְאֶה בְּצִדְקָתוֹ׃ וְתֵרֶא 10
אֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה הָאֹמְרָה אֵלַי אַיּוֹ יְהוָה אֱלֹהָיִךְ עֵינַי
תִּרְאֶינָּה בָּהּ עַתָּה תִּהְיֶה לְמִרְמָס כְּטִיט חוּצוֹת׃ יוֹם 11
לִבְנוֹת גְּדֵרָיִךְ יוֹם הַהוּא יִרְחַק־חֹק׃ יוֹם הוּא וְעָדֶיךָ יָבוֹא 12
לְמִנִּי אַשּׁוּר וְעָרֵי מָצוֹר וּלְמִנִּי מָצוֹר וְעַד־נָהָר וְיָם מִיָּם
וְהַר הָהָר׃ וְהָיְתָה הָאָרֶץ לִשְׁמָמָה עַל־יֹשְׁבֶיהָ מִפְּרִי 13
מַעַלְלֵיהֶם׃ רְעֵה עַמְּךָ בְשִׁבְטֶךָ צֹאן נַחֲלָתֶךָ 14

שׁכני Gggg 3 ע ג

℣. 9. x) Equidem *æstum*, vel *iram Domini* (6) Ef. 30, 30. Prou. 19, 12. Ion. 1, 15. *Ion.* præmittit: *Dicit Hierosolyma.* recte. fed cum hac ipfa etiam videtur in antecedentibus Propheta locutus, vt fupra ad v. 1. notauimus. Anticipat autem inimicæ exprobrationem, cur igitur Deus, in quo confidat, ipfam adeo grauiter finat adfligi? cf. infra v. 10. Cui refpondet: Verum quidem effe, quod multa patiatur; humiliter tamen fe ifta ferre, primo quod peccatis fuis vtique illa meruerit, deinde quod fciat, perpetua faltem non fore, fed ad tempus tantummodo. y) *feram* patienter atque humiliter, quippe merui, *quoniam* &c. cf. Leu. 26, 41. 43. Thr. 3, 27. feqq. Luc. 15, 18. it. Ef. 26, 20. 21. c. 54, 6. feqq. z) *donec.* Duo innuit hæc particula, primo immotam Ecclefiæ patientiam, fecundo malorum incumbentium finem. cf. Thr. 3, 15. a) *agat cauffam meam* contra improbos aduerfarios. 1 Sam. 24, 16. Pf. 43, 1. b) Ion. & *iniuriam meam* (quam patior) *vlcifcatur*, tanquam iuftus iudex. Pf. 9, 5. cf. Ier. 50, 7. 17. feqq. c) donec *educat*, vel *educet me* namque e tenebris v. 8. *ad lucem.* cf. Hof. 6, 6. Pf. 37, 6. d) vt *videam*, ac magna cum voluptate fruar *iuftitia eius*, qua populum fuum pœnitentem faluat, feroces vero ac infolentes aduerfarios perdit. v. 10. c. 4, 11. Pf. 54, 9.

℣. 10. e) *Videbit* hoc *vero*, vel *igitur*, non fine dolore Pf. 112, 10. f) v. 8. c. 5, 8. g) *& operiet eam pudor.* cf. Ez. 7, 18. & not. Obad. v. 10. At *Tarn.* quafi fecundæ perfonæ effet, ita: Ab omni parte *ignominia & confufione circumdabit eam*, vt nil nifi infamiam videant, qui eam adfpiciunt. cf. Pf. 89, 46 h) *illa* ipfa, quæ iam impie ac fuperbe *ad me dicit* i) *vbi eft ille*, fc. Iehoua *Deus tuus?*

tuus? Pleonafmus fuffixi, vt Ex. 2, 6. cf. Ioel 2, 17. Pf. 42, 4. 11. Pf. 79, 10. Pf. 115, 2. k)

הנ׳ בדגש

Emphafis in pronomine, q. d. de quo adeo gloriabaris, quemque dicebat Deum *fuum*, in oppofitione cum ad nos, tum ad Deos noftros.

l) *oculi mei videbunt.* Ἐμφατικώτερον eft, quam fi dixiffet fimpliciter, *videbo.* vid. Iob. 19, 27. m) *videbunt in ea* rem diu optatam. Ion. *ruinam illorum* v. 9. c. 4, 11. Non tam hoftium malorum interitu, quam affertione gloriæ Dei gaudent, cuius nomen illi hactenus blasphemantes profanarunt, & quantum in fe fuit, oppugnarunt; & quia fe emendare haud volebant, merito in illorum pœna Dei elucens iuftitia celebratur a Dei filiis. *Tarn.* cf. Pf. 54, 9. Pf. 112, 8. Poffet tamen etiam fuffixum ad *iuftitiam Domini* (de qua v. 10.) non incommode referri. Sic effet emphatica eiusdem rei repetitio. n) *iamiam, mox*, vt v. 4. Ef. 43, 19. Am. 6, 7. o) *fiet* inimica mea *in conculcationem*, i. e. conculcata. Ef. 5, 5. c. 26, 6. p) 2 Sam. 22, 43. Ef. 10, 6. Zach. 10, 5. ℣. 11. q) Eft, vel erit *dies*, inquit Deus per Prophetam; dies, inquam, maxime notabilis & illuftris, a me fæpe promiffus, a te diu optatus. v. 12. r) *ad ædificandum maceries* vel *muros tuos.* Ecclefiam fub typo Hierofolymæ alloquitur, ac promisfionibus hifce folatur. Certum vero eft quidem, poft captiuitatem Babylonicam ædificatos fuiffe muros Hierofolymæ, corporaliter fc. ac typice, coll. Neh. 3, 1. feqq. & Dan. 9, 25 verum fequentia & parallelifmus docent, vaticinium hoc fpectare vlterius, i. e. ad ædificationem, quæ fit fpiritualis, folida perpetuaque per Chriftum fub N. T. de qua Ef. 49, 16. c. 60, 10. Ier. 31, 4. (vbi videfis not.) Am. 9, 11. Pf. 51, 20. Pf. 102, 14-17. s) Ef. 5, 5. Pf. 80, 13. cf. 2 Reg. 12, 12. t) Schm. *dies hic, quo.* fubintellecto אשר. fic v. 12. Sed poteft & fimpliciter verti citra ellipfin: *die ifto*, fc. quem modo dixi. u) In varias hic eunt fententias interpretes. Tarn. *in longinquum abibit* illud *decretum*, de quo Pf. 2, 7. 8. nempe doctrina Euangelii. Sic *Gurtl.* Theol. Proph. p. 705. *Elongabitur ftatutum*, longe lateque annunciabitur confilium pacis in Chrifto, coll. Hab. 2, 14. vid. etiam Ef. 33, 17. Sed Ion. *abolebuntur decreta gentium*, fc. tyrannice tibi antehac imperantium. Alii: *procul aberit decretum* Dei de infligendis tibi malis; definet te Dominus male habere, coll. Zeph. 2, 2. Denique per *ftatutum* poffent intelligi præcepta humanæ auctoritatis & inuentionis, fuperftitiofa & improba, coll. fupra c. 6, 16. In tanta autem diuerfitate ac difficultate iudicio legentis optionem relinquimus: in mediam fententiam interim propenfiores. ℣. 12. x) Pifc. *Die illo etiam ad te vsque veniet* illud decretum, (de quo v. 11.) qui habitas *inde ab Affyria* &c. Sic effet noua apoftrophe ad hoftes, & fenfus comminatorius. Verum perfonas, vbi neceffe non eft, illubenter mutamus. Malumus ergo cum aliis ad populum Dei hæc æque dici, ac fuperiora v. 11. Neque obftat diuerfitas generis hic & v. 11. nam & v. 15. mafculinum genus fuffixi fine dubio ad populum Dei referri debet. Vertimus cum Sch. *Dies hic eft, quo*; vel fimplicius: *Die illo, tum* (inquam) *vsque ad te venient.* Videlicet *Vau* præf. Schmidio eft loco Pronom. relatiui, vt Gen. 11, 4. c. 49, 25. nobis pleonafticum, vt Gen. 3, 5. c. 22, 4. Singularem vero *veniet* hic *imperfonaliter* accipimus, pro *venient* vel *venietur*; intelligimus autem *venire* obfequiofum & humile, ad amplectendum cum populo Dei in vera communione verum cultum, depofitis erroribus, coll. Ef. 45, 24. it. Ef. 49, 17. feqq. c. 56, 6. 7. Zach. 2, 15. &c. y) *inde ab Affyria*, quæ cum fequenti *Aegypto* hic fynecdochice venit pro quibusvis gentibus, populo Dei quondam infeftis, tandem vero conciliandis; vt Ef. 19, 23. feqq. qui locus noftro videtur plane geminus effe, eidemque lucem affundere. cf. infra v. 17. z) Sch. *& vsque ad vrbes Aegypti* Ef. 19, 6. Appellatiue *munimentum* valet, coll. Pf. 31, 22. & 60, 11. 2 Par. 8, 5. fed præterea quod fono conuenit cum proprio Aegypti *Mizraim*, ab argumento fumtum eft Nomen. neque enim vlla regio, quam Aegyptus, naturali fitu tutior eft. Scil. ab occafu defertum habet inacceffum; a meridie Nili cataractas & montes Aethiopiæ; ab ortu item eremum, & barathra, & paludem Serbonidis; ab aquilone mare prope importuofum. *Bochart.* Phal. IV. c. 24. a) & contra *inde ab Aegypto vsque ad fluuium*, fc. eminenter fic dictum, i. e. *Euphratem*, quem accolunt Affyrii. Ier. 2, 18. b) *&*, vel *immo* ad *mare a mari*; ab vno ad alterum. Gentes, inter remotisfima & oppofita prorfus maria ac montes pofitæ, ad te venient. *Tarn.* aliique exiftimant quidem, defignari hic terram fanctam fec. terminos fuos: *ad mare* occidentale f. magnum *a mari* altero orientali f. mortuo, *& a monte* Libano *vsque ad montem* Sinai, coll. Iof. 1, 4. Ioel 2, 20. & Am. 8, 12. Sed malumus hic verba in latitudine fua relinquere, idque eo magis, quod in loco allegato Am. 8, 12. exteræ potius regiones, (in quibus Ifrael & Iuda exulaturi effent) quam Ifraelitica terra, fimiliter pæne defcribuntur, coll. quæ ibidem v. 11. notauimus, & Zach. 9, 10. Pf. 72, 8. feqq. c) *& a monte* vno ad oppofitum vsque *montem.* Ellipfis particularum ex antecedentibus fupplenda. ℣. 13. d) Schm. *Iam tamen erit.* q. d. Prius tamen, quam impleantur magnificæ iftæ promisfiones de inftauranda Hierofolyma. v. 11. & adducendis in finum eius variis gentibus; interim, inquam, prius fiet &c. e) *terra* hæc, fc. Ifraelitica. eft enim cum *He* articulari: & textus videtur hic vtique de terra quadam particulari agere. f) proxime per Nebucadnezarem, deinde per Titum. Ef. 1, 7 Ier. 12, 11. g) non quafi id fieri deberet ex decreto aliquo abfoluto, fed *propter incolas eius.* cf. Ef. 24, 1. 5. h) *ob fructum operum ipforum.* cf. Ef. 3, 10. & not. Ier. 32, 19. *Tarn.* vt, prout fementem fecerint, ita metant. ℣. 14. i) *Pafce*, guberna, rege, tu qui es bonus Paftor. c. 5, 3. Ef. 40, 11. Ez. 34, 13. Zach. 11, 4. 7. 9. Pf. 23, 1. Hoc Verbo (inquit *Tarn.*) fummatim comprehenduntur, quæcunque ad piorum conferuationem pertinent. Nexum huius cum v. 13. idem hunc facit: Hæc autem quando obuenient malis, hæc erit *oratio Ecclefiæ* credentis Euangelio, & videntis illam Synagogæ ruinam. cf. not. v. 1. & fimiles preces Hab. 3, 2. k) *pedo tuo.* Pf. 23, 4. 1. pedo non Mofis, aut virga ferrea, fed tuo, tui Euangelii verbo-ductu tui Spiritus; *Tarn.* Verbo & Spiritu tuo. ea enim inftrumenta regni Dei. Paftor virga numerat oues, & caftigat, & ducit, monftrans, qua ire, quo tendere, vnde difcedere, vbi pafcere debeant. *Cocc.* Lex. 847. cf. Leu. 27, 32. Ez. 20, 37. l) *gregem*, inquam, *hereditatis tuæ*, hereditarium, vel datum tibi in hereditatem. Pf. 95, 7. cf. Pf. 2, 8.

℣. 10. ותרא per *Tfere* 1. 2. 5. At ותרא *milel* 3. 6-16. 19- 23. contra *Maf. impr.* & *D. Kimchi* in Comm. ad h. l. Cf. fimilem anomaliam Gen. 41, 37. & Zach. 9, 5. Pro אלהיך hab. אלהיך 6. 9. 14. 20 fic fe. 1. 5. contra *Maf. impr.* Ier. 2, 19. תראינה Nun fine *Dag.* 1. 3. 7. 8. 21. contra *Maf.* impr. & *M. I.* למרמס ita per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. fec. *Maf.* 2. & *Erff.* Reliqui per *Pat.*

שֹׁכְנִי לְבָדָד יַעַר בְּתוֹךְ כַּרְמֶל יִרְעוּ בָשָׁן וְגִלְעָד כִּימֵי
טו עוֹלָם׃ כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת׃
16 יִרְאוּ גוֹיִם וְיֵבֹשׁוּ מִכֹּל גְּבוּרָתָם יָשִׂימוּ יָד עַל־פֶּה אָזְנֵיהֶם
17 תֶּחֱרַשְׁנָה׃ יְלַחֲכוּ עָפָר כַּנָּחָשׁ כְּזֹחֲלֵי אֶרֶץ יִרְגְּזוּ
18 מִמִּסְגְּרֹתֵיהֶם אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִפְחָדוּ וְיִרְאוּ מִמֶּךָּ׃ מִי־
אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ
19 לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃ יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ
יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם׃
כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם׃

משא

mus. p) Est vel Subiunctiuus; vt *pascantur*: vel optatiuus; fac vt *pascantur*, vel pastum suum habeant. Es. 14,30. cf. supra c. 5,3. & Ez. 34, 23. q) in *Basanitide*, Ier. 50, 19. pascua regione, Am. 4, 1. r) cf. Obad. v. 19. s) *sicut diebus priscis*. Am. 9,11. Mal. 3,4. e. g. sub Dauide & Salomone 1 Reg. 5,5. quae tempora illustrioris felicitatis sub regno Christi praeludia fuerunt, coll. supra c. 4,4.

m) *habitantem* (cum Iod paragog. vt Deut. 33, 16. Obad. v. 3.) *seorsim*. Phrasis haec variis modis in Scriptura accipitur: 1) in oppositione ad *communionem*, vt Num. 23,9. quomodo & hunc locum interpretatur Cocc. Lex. 79. q. d. qui separatus est ab omnibus hominibus, qui cum eo non eandem fidem habent, & idem Dei verbum loquuntur, neque in eadem via ambulant. 2) ad significandum *secessum*, qui fit *luctus caussa*, vt Ier. 15, 17. Thr. 1, 1. (vbi videlis not.) c. 3, 28. 3) sensu *desolationis* ac *desertionis*, vt Es. 27, 10. quomodo *Tarn.* Micham intelligit; q. d. Ee tanto magis cura illum tuum gregem, *qui habitat seorsim*, ab hominibus relictus, inter bestias & hostes versatur cum maximo suo periculo. 4) sensu pacis, fiduciae & *securitatis*, vt Deut. 33, 28. Ier. 49, 31. nam securitatis id est, habitare solum sine foedere ac societate cum aliis Iud. 18,7. Quomodo si h. l. sumatur phrasis, sensum dabit facilem & textui non minus conuenientem: Pasce populum tuum - *habitantem*, seu vt habites secrsim, i. e. secure tranquilleque. Accusatiuus (*habitantem*) notat passionis non obiectum, sed effectum: cuiusmodi Acc. est *aceruos desolatos* Es. 37, 26. &c. n) *siluam*, i. e. *in silua*. Pendet a verbo *habitare*, quod apud Hebraeos cum Accusatiuo non minus, quam cum praef. ב iungitur. o) Est vel asyndeton; *siluam & in medio Carmeli*: vel ellipsis praefixi ב; quasi *in medio Carmeli*. q. d. vt in siluestis atque incultis locis aeque tuto atque tranquille degant, quam in excultis atque frugiferis aruis, nullas ferarum vel latronum incursiones metuentes. vid. Ez. 34, 25. it. Es. 11, 6. 7. conf. similem oppositionem Es. 10, 18. c. 29, 17. c. 32, 15. 16. c. 37, 24. & quae de vocabulo *Carmel* ad Am. 1, 2. notauimus.

℣. 15. t) Immo *sicut diebus, quibus* olim *exiuisti*, & multis quidem magnisque prodigiis, quae cum in Aegypto, tum in deserto, tum denique in occupatione Cananaeae vobis patraui. cf. Es. 11, 11. Ez. 20, 35. 36. Est haec Filii Dei responsio ad praemissas Ecclesiae preces; quam excipit doxologia Ecclesiae v. 18. adeo vt contextus hic sese habeat fere instar Dialogi. u) *monstrabo ei*, sc. populo meo v. 14. A secunda persona mox transit ad tertiam: cuius enallages rationem putamus in diuersitate obiecti personalis esse. Loquitur sc. *ad Ecclesiam* tempore Michae praesentem, indeque ad terminum vsque complementi futuram, in secunda; *de Ecclesia* vero sub ipsum complementi terminum futura, in tertia persona, velut de absente. x) cf. Ps. 106, 21. it. Es. 25, 1. Ps. 98, 1. ℣. 16. y) sc. haec mirabilia v. 15. cf. Es. 49, 7. Ps. 40, 4 & 126, 2. 3. z) salutari ac humili pudore v. 17. cf. Ez. 16, 63. a) *pudefient*, inquam, (sec. accentus enim emphatice repeti debet antecedens verbum) *ab omni fortitudine sua*, quantamcunque sibi antehac imaginatae fuerint; quippe quam sentient *mirabilibus* istis Iehouae adeo comparandam non esse, vt ruboris materia potius, quam gloriae sit. Ez. 32, 30. cf. Es. 33, 13. Ier. 10, 6. At S. *ob omnem potentiam eorum*. Tarn. *prae tota potentia illorum*; scil. qui in Ecclesiae gremio degunt. cf. Es. 28, 6. Ps. 145, 11. 12. b) prae tacita admiratione, & vt innuant, nullam sibi iam superesse gloriationis materiam. Iud. 18, 19. Iob. 21, 5. c. 40, 4. cf. Es. 52, 15. c) *obsurdescent*. Ps. 28, 1. prae maiestate eorum, quae auditurae sunt. *Tarn.* Ita enim haec aures eorum percellent, veluti bombus ingens ac subitus, qui grauitate sua aliquantisper saltim audiendi sensum suspendit. cf. 1 Sam. 3, 11. Ier. 19, 3. & , quod ad rem, Es. 64, 2. 3. ℣. 17. d) *Lingent puluerem*, supplices, vultu in terram prono; seu (vt *Ion.*) *expandent se super faciem suam in terram.* Summam demissionem notat tum erga Deum ipsum Ps. 72, 9. tum erga populum eius Es. 49, 23. e) cf. Gen. 3, 14. Es. 65, 25. f) & *sicut serpentia terrae*, reptilia, quae serpunt in terra (2) Deut. 32, 24. vbi & Ar. Polygl. eandem adhibet radicem eodem significatu. cf. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 59. Ceterum secundum accentus iungendum hoc simile est non cum antecedenti verbo, sed sequenti. g) *commouebuntur*, trepide occurrent, tremebunt. Es. 14, 9. c. 64, 1. h) *e claustris suis*, h. e. sec. *Ion. arcibus*, quibus inclusae degunt, vt tutae sint. 2 Sam. 22, 46. Ps. 18, 46. i) *pauebunt*, pauidi accurrent, deposita prisca ferocia. Hos. 3, 5. k) sc. *o Iehouah, Deus noster!* per apostrophen Propheticam. Ita cf. Ier. 10, 7. Vel, quod malumus: *O popule mi!* Ita enim planius fluit oratio. Innuitur autem reuerentia, Ecclesiae non debita solum, sed obuentura quoque. cf. Deut. 28, 10. ℣. 18. l) *Quis est* igitur? interrogatiue pro, *Nullus est*. Doxologia, sanctae admirationis & stuporis plena. Ecclesia nempe quam hic denuo Michas loquentem inducit, velut in abyssum immergitur, cum diuitias misericordiae & gratiae diuinae, in nouissimis sibi commonstrandas, considerat; fere vt Paulus, cum sapientiam Dei admiratur Rom. 11, 33. Inde enim est [illegible] in interrogatione. m) *tui similis* Deut. 3, 24. Ier. 10, 7. Ps. 89, 9. Sunt quibus hic vates ad nomen suum *Micha* videtur alludere: quod nos in medio linquimus. vid. supra c. 1, 1 notata. n) *auferens culpam*, non vt non sit (quod tamen ratione adfectus potius, quam dominii dicimus) sed vt non imputetur; i. e. *condonans*. Ex. 34, 7. Num. 14, 18. 1 Ioh. 1, 9. o) *& transiens*, h. e. impunitam transmittens, *praeuaricationem*, ita se gerens, quasi eam omnino non videret. Am. 7, 8. c. 8, 2. Prou. 19, 11. cf. Ier. 31, 34. p) *reliquiis hereditatis suae*; populo suo, quem peculii instar habet v. 14. ac precioso sanguine adquisiuit Tit. 2, 14. quem post tot tantasque castigationes, per tot saecula ac discrimina rerum, miris modis ad tantam gratiam conseruauit. cf. supra c. 4, 7. Es. 10, 22. q) *neque* enim *retinuit*, vel *seruauit, in aeternum*. Am. 1, 11. cf. Ps. 30, 6. Ps. 103, 9. 10. item Es. 12, 1. r) *cupiens misericordiam*. Dilectionem hic notat, non qua nos diliximus (quanquam & hanc se cupere Deus alibi testatur, vt Hos. 6, 6.) sed qua nos ipse miseriae nostrae misertus dilexit. Ioh. 4, 10. cf. Eph. 1, 5 1 Thess. 1, 11. Ioh. 3, 16. ℣. 19. s) *Reuertetur* ergo ac *miserebitur nostri*. Idiotismus verbi *reuertetur* pro aduerbio *rursus*, vt Deut. 30, 3. Mal. 1, 4. emphatice tamen connotans velut conuersionem amoris in Deo, qui per iram ante abscesserat. Zach. 1, 16. Ps. 71, 20. 21. Ps. 90, 13. cf. Es. 14, 1. c. 49, 13. Ioel 2, 14. t) *subiget*, pessundabit, supprimet. *Ion.* addit: *per misericordiam suam*. Magna in Verbo emphasis; quippe ex qua peccatum peccatique reatus haud aliter concipitur, quam immitis instar tyranni, ad seruitutem ac mortem nos velut mancipia & vinctos rapientis, cuius vero ferociam diuina repressura sit gratia. Gen. 1, 28. Ier. 34, 11. 16. Zach. 9, 15. 2 Par. 28, 10. cf. Rom. 6, 12. 14. Hebr. 2, 5. Non igitur ludicra & facilis res est, peccati, in iudicio Dei contra nos insurgentis, damnantis, ac velut sibi obnoxios ad seruitutem & poenae reatum postulantis, furores supprimere; sed opus diuinae potentiae est. u) *& proiicies*, o Deus! velut quae abolita cupimus, neque amplius aestimamus. Es. 38, 17. x) *in profunditates maris*; Ex. 15, 5. Ion. 2, 4. y) cf. Es. 43, 25. ℣. 20 z) *Dabis* ipso effectu, sicut olim iurasti Luc. 1, 73. a) *veritatem - & misericordiam* Ioh. 1, 17. Cocc. Lex. 44. Hoc, inquit, de Deo dictum, notat amorem aeternum, & munera amoris aeterni, opposita irae, inimicitiae, damnationi; illud vero promissorum exhibitionem & expletionem. Ps. 69, 14. cf. Luc. 1, 72. & Es. 55, 3. b) *Iacobo - Abrahamo*, sc. in posteris ipsorum. c) Luc. 1, 55. d) *inde a diebus antiquitatis*, h. e. priscis. 2 Reg. 19, 25. Thr. 1, 7.

℣. 16. ואזניהם cum praef. Van 2. 3. sic te. 5. Notam [illegible] cont euersum ej addit 2 [illegible] cum *Kam* 2. 3. contra *Mas. Erff.* & *Ind. Ras.* f. 61. 2. ℣. 19. [illegible] *defect.* 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* במצלות *defect.* per *Kibbuts* 3. 7. 8 12. & in marg. 6. 9. Addunt 7. 12. in marg. מטנין ביה ספרי *codices hic errare*. Schurek tamen poscit M. I. & *D. Kimchi*. At מצולת *defect.* 1. 5. sec. *Mas. Erff.*

LIBER NAHVM, Hebr. נחום

IN NAHVMI PROPHETIAM

PRAEFATIO.

1. Nahumi Patria, nomen, ordo & 2. Aetas, ex mente a) Hebraeorum & Grotii,

NAHVM, *Elkoschaeus* siue *Elkoschita* (incertum, a gente, an a patria ita vocatus) fuit, quod nomen dicit, vnus e *consolatoribus* Hierosolymæ Ef. 40, 1. aduersus terrorem Assyriorum Nam hostium deletio Ecclesiæ est consolatio, coll. Tob. 14, 15. Prou. 11, 10. Ideoque *in ordine XII. Prophetarum* olim iuxta LXX. Interpp. post *Ionam* positus fuit, quia vterque de Niniue, Assyriorum metropoli, texuit vaticinium, vt *Hieronymus* in Prooemio suo ad hunc librum obseruat, coll. Ion. 1, 1. Nah. 1, 1. *Aetas* tamen eius non satis certa est aut præcise patet; quod non vnam in explicatione huius prophetiæ difficultatem parit, vt suis locis monebimus. Censent enim *Hebræi*, tam Nahumum, quam Habacucum scripsisse *Manassis temporibus*, (cf. not. 2 Reg. 21, 10.) idque nobis persuadent (inquit *Grotius*) cum ordo, quo antiquitus positi sunt hi Prophetæ post eos, qui Ezechiæ vixere temporibus, tum res ipsæ, quæ in eorum scriptis continentur. Ita etiam sentit *Abarb* ad h. librum fol. 268. col. 1. & ex ista hypothesi, *secundum meam sententiam*, ibidem ait col. 3. *non vaticinatus est Nahum de clade Sancheribi*, quippe quæ iam facta erat. *b) Vitringae,* *Vitringa* vero in Doctr. Proph. p. 37. Figenda est, inquit, Nahumi ætas *proxime post Iesaiam & Micham*, atque adeo *sub Hiskia*, non tantum post deportationem X. tribuum, sed & *post cladem Sennacheribi* c. 1, 11. 12. vnde argumentum prophetiæ desumtum est, & captata occasio *prædicendi integrum Nini & Assyriaci regni interitum*. *c) aliorum,* Plures tamen, vt *Caluinus* ad h. l. *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 132. *Maius* in Oecon. V. T. p. 8, 6. aliique, vixisse eum putant tempore, quod *inter decem tribuum deportationem* in Assyriam & *cladem Sennacheribi* intercessit: illam enim factam, hanc futuram, memorari a Propheta c. 1, 12. 13. Quod valde quoque verisimile fit *Lightfooto* in Chronol. V. T. p. 109. sed ita, vt cœperit sub Hiskia, & conticuauerit vsque ad tempora Manassis, quo Hebræi eius ætatem referunt, vt modo diximus. *d) Bocharti,* At quod *Bochartus* in *Phaleg* p. 6. *Verisimile est*, inquit, *Nahumum scripsisse, quo tempore recens fuerat excisa Diospolis a Rege Nabuchodonosoro, qui Hierosolymis & Tyro captis, statim inuasit Aegyptum*, id nobis minime sic videtur. Neque enim probauit Vir summus, vt postulat ipsius hypothesis, vel Assyriacum imperium vltimo demum imperii sui decennio, & post vastatam Aegyptum, a Nebucadnezare euersum esse; vel Nahumum extra patriam inter exules in Babylonia scripsisse, quum vrbs & templum Hieros. ab anno 19. Nebucadnezaris in ruinis iacuissent. Quin potius tunc cultum Dei publicum in Iudæa adhuc viguisse, certum videtur ex c. 2, 1. vt alia taceamus. cf. *3. Argumentum & obiectum.* etiam not. c. 3, 8. Est igitur hoc alterum & *fatale vaticinium aduersus Ninum s. Niniuen* metropolin, & imperium Assyriorum, de quo per Medos & Babylonios breui post hæc vltionem sumturus erat Dominus, iustus *4. Occasio.* Iudex & vindex siue adsertor Ecclesiæ suæ. Cum enim in bene cœpta quidem ad Ionæ prædicationem pœnitentia haud diu perstitissent, sed ad pristina scelera, crudelitatem, rapinas & idololatriam rediissent, immo ad blasphemias etiam contra Iehouam, sub Sancheribo præsertim, proruissent Assyrii; DEVS per Nahumum id illis non inultum fore declarat, sed pœnam ipsis iam paratam, & tarditatem supplicii grauitate se ita compensaturum, seuere pronunciat, vt etiam amplissimæ omnium & potentissimæ vrbis situs posteris ignotus *5. Parallelismus.* sit futurus: quemadmodum euentus id dudum comprobauit, vt ad c. 1, 8. notauimus. Atque hinc patet non tantum *consensus* nostri Prophetæ, *quoad materiam & phrasin*, cum Esaia (coll. Nah. 1, 13. c. 2, 1. cum Es. 10, 27. & c. 52, 7.) cum Micha (Nah. 2, 2. Mich. 2, 13.) & cum Zephania (Nah. 3, 7. Zeph. 2, 13. 14. 15.) sed etiam hic non obscurus respectus est ad totum illud vaticinium Ionæ, & eius querelas Ion. 4, 2. coll. Nah. 1, *6. Stilus.* 2. 3. seqq. Vt de consensu cum Mose ceterisque diuinis scriptoribus hic breuitatis caussa nihil dicamus. Quod ad stilum & elocutionem attinet, concisa & grauis est huius Prophetæ dictio, & maxime frequenti personarum mutatione difficilis, vt *Hieronymus* queritur, quando in adnotationibus suis ad c. 2, 2. ita ait: *Ad Niniuen nunc sermo conuertitur; & hinc vel maxime obscuri sunt Prophetæ, quod repente, dum aliud agitur, ad alios persona mutatur.* Verum vti negari non potest vsitata in Scripturis personarum mutatio, quam vehemens adfectus, mimeses & hypotyposes sæpe postulant; ita tamen cauendum etiam est, ne quid præter rem statuatur: prout eo ipso loco B. Pater sermonem ad Niniuen conuersum perperam existimauit, quia ad Iudam s. Ecclesiam pertinet, vt in notis nostris probamus. Conf. etiam, quæ ex Schmidio monuimus ad Es. 52, 14. *7. Partes libri.* *Partes libri tres* pro numero capitum constituimus. Nam post *titulum* libri c. 1, 1. proponitur I. *Dei zelus*, iustitia, potentia atque vindicta *Assyriis* in pœnam v. 2-11. 14. *Iudæis* autem in solatium v. 7. cum promissione meliorum & restitutionis sub N. T. v. 12. 13. II. Post *continuatam* illam *promissionem* c. 2, 1. 2. 3. *Niniues obsidio*, expugnatio, direptio & excidium depingitur c. 2, 4. seqq. & III. *Caussæ ac modus* istius excidii vberius descri-*8. Vsus.* buntur ac confirmantur c. 3, 1. seqq. Ceterum quicquid nunc aduersus Niniuen dicitur, id etiam de Antichristiana ciuitate s. mundo figurate prædicari, optime dudum monuit *Hieronymus*. *De consummatione itaque mundi* (inquit ille) *secundum anagogen in consolationem sanctorum prophetia texitur: vt, quæcunque in mundo vident, quasi prætereuntia & caduca contemnant, & præparent se ad iudicii diem, vbi vltor aduersus veros Assyrios Dominus est.* Conf. not. c. 2, 1. Es. 11, 4. c. 13, 1. c. 30, 25. 27. 31. 33. Mich. 5, 5. &c.

CAP. I. א

מַשָּׂא נִינְוֵה סֵפֶר חֲזוֹן נַחוּם הָאֶלְקֹשִׁי׃ אֵל קַנּוֹא
2 וְנֹקֵם יְהוָה נֹקֵם יְהוָה וּבַעַל חֵמָה נֹקֵם
3 יְהוָה לְצָרָיו וְנוֹטֵר הוּא לְאֹיְבָיו׃ יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם
וּגְדוֹל־כֹּחַ וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה יְהוָה בְּסוּפָה וּבִשְׂעָרָה דַּרְכּוֹ
4 וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו׃ גּוֹעֵר בַּיָּם וַיַּבְּשֵׁהוּ וְכָל־הַנְּהָרוֹת
ה הֶחֱרִיב אֻמְלַל בָּשָׁן וְכַרְמֶל וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל׃ הָרִים
רָעֲשׁוּ

יתיר ו'

CAP. I. ℣. 1. *a*) Vulg. *Onus*. Syr. & Ar. *plaga*. S. *prophetia*: onerosa scil. & infausta denuncians. cf. Es. 13, 1. c. 14, 28. c. 15, 1. &c. *Hieron*. Sic vocatur, eo, quod eam, aduersus quam videtur, premat, nec sinat eleuare ceruicem. cf. tu. etiam not. Ier. 23, 33. & Hab. 1, 1. *b*) *Niniues* s. *contra Niniuen*. c. 2, 9. Ion. 1, 2. Est *Genitiuus obiecti*, vt Es. 13, 1. c. 19, 1. c. 21, 1. 11. c. 22, 1. Quod obiectum hic probe obseruandum, vt per totum vaticinium scias, aduersus quos potissimum propheticus sermo dirigatur. vid. e. c. c. 1, 8. 11. c 2, 6. 8. 14. c. 3, 1. &c. Ion. ita: *Onus calicis maledictionis, propinandi Niniuæ*: (vid. c. 3, 11.) *contra quam vaticinatus est prius Iona, filius Amitthaii, Propheta, qui fuit ex Gath-Chepher, quando illa etiam conuersa fuit a peccatis suis; Sed quum perrexisset peccare, iterum contra eam vaticinatus est Nahum ex Beth-Koschi* (vel de familia Koschi) *sicut scriptum est in hoc libro*. Nimirum Niniue, ad Ionæ concionem, incolarum pœnitentia emendata, & diuina misericordia conseruata erat Ion. 3, 4. seqq. Sed mox relapsa in deterius, diuinam vltionem, & excidium sibi tandem accersiuit. vid. Præf. ad h. l. §. 4. *Euentum* autem habuit hæc prophetia non tam in excidio Sancheribi, (quod nonnulli c. 1, 12 13. prædici putant, alii autem, etiam Hebræi, iam antea factum esse volunt. vid. Præf. §. 1.) quam in ipsius Niniues euersione, *anno decimo sexto Iosiæ* sec. *Vsserii* Annales, a *Nabopolassaro* patre Nebucadnezaris, & *Astyage Medo*, iunctis viribus expugnatæ. Et reuera, inquit *Hieronymus*, in Prooemio in Ionæ prophetiam, quantum ad historias tam Hebræas, quam Græcas pertinet, & maxime Herodotum, *legimus Niniuen, regnante apud Hebræos Iosia, &* *Astyage* rege Medorum, fuisse subuersam. Alii tamen excisam demum putant Niniuen ab ipso Nebucadnezare Babylonio & Cyaxare Medorum rege anno 1. Nebucadnezaris, sec. *Hebræorum* & *Eusebii* Chronicon, non adeo longo tempore ante initia Cyri, quando regnum apud Iudæos *Zedekias* tenebat. cf. not. Ion. 1, 2. Præf. in Ionam §. 7. Tob. 14, 15. *Caloiuus* ad h. l. *Gurtlerus* Theol. proph. p. 202. seq. *Vitringa* Chronol. p. 70. seqq. & inprimis *Drusius* ad h. l. *c*) *liber* s. *scriptum*, in totius Ecclesiæ vsum consignatum. cf Es. 30, 8. c. 34, 16. Ier. 30, 2. &c. Al. vt *Abarb.* fol. 265. *libellus*, per modum *epistolæ* missus ad Assyrios: quod, explicante sic Tarnouio apud Maium Oecon. V. T. p. 896. sit *veluti fecialis epistola*, qua Nahum nomine summi Imperatoris sui Iehouæ bellum Assyriis indicit, quem propterea statim describit v. 2. seqq. consiliumque eius, & caussas iræ memorat, bellique modum ac progressum subiicit. Nempe nomen Hebr. סֵפֶר non iustum tantum volumen aut *librum*, sed etiam *libellum*, v. c. *genealogicum* Gen. 5, 1. *repudii* Deut. 24, 1. 3. & *epistolam* denotat 2 Sam. 11, 14. 2 Reg. 5, 5. &c. *d*) *visionis* propheticæ Es. 1, 1. *e*) vid. Præf. §. 1. *f*) *Elkoschitæ*, vel vt LXX. & Vulg. *Elcesæi*. Incertum est, an ad genus, an natalium locum referendum sit hoc nomen, formatum ab *Elkosch*, gramen serotinum, vel *pluuia serotina*; formæ *Eschkol*, *Eschtol* &c. non ex artic. Arab. vt *Ion.* putauit. Pro nomine patriæ id habent Luth. aliique. *Hieronymus*: Quidam, inquit, putant, *Helkesæum* patrem esse Nahumi--cum *Helkesai* vsque hodie *in Galilæa viculus sit*, paruus quidem, & vix e ruinis veterum ædificiorum indicans vestigia, sed tamen notus Iudæis: & mihi quoque a circumducente monstratus. *Abarbanel* tamen ad h. l. Ex Scriptura, inquit, nullum nobis testimonium suppetit, quod nomen hoc loci sit: nec etiam de familia aut patria Prophetæ quidquam certi e Scripturis vel maiorum nostrorum monumentis habemus. ℣. 2. *g*) *Deus Zelotes*, Vulg. *æmulator*. *Grotius*: qui neque amicos suos oppressos, neque inimicos florentes diu conspicere possit (2) Ios. 24, 19. cf Ex. 20, 5. & ex mente *Abarb.* Ioel 2, 18. *h*) *& vindex*. Vulg. *& vlciscens*. Ps. 94, 1. ὁ. καὶ ἐκδικῶν Apoc. 6, 10. *i*) *est Dominus*. Post titulum s. *inscriptionem* totius libri v. 1. Propheta vaticinium suum exorditur a *descriptione Iehouæ*, tq. seueri vindicis aduersus hostes v. 2--6. benigni autem valde erga suos & resipiscentes v. 8. cui deinde subiicit minas aduersus Nineuitas v. 8-11. & solatium pro Israelitis, in primis de N. T. v. 12. seqq. vt *Schmidius* in lemmatibus suis obseruauit. *k*) Ps. 99, 8. *l*) Vulg. *& habens furorem*. S. *& magnus est ira*: quam & facillime effectui dare potest, si velit. cf Prou. 22, 24. c. 29, 22. & Deut. 4, 24. *m*) *vindex*, inquam, *est Dominus*. Trina huius commatis repetitio, non ad vehementem tantum asseuerationem, vt *Grotius* censuit, nec etiam ad trinam Israelitarum deportationem (quam e 1 Par. 5, 26. 2 Reg. 15, 29. & c. 17, 6. vel c. 18, 9. *Abarbanel* enumerat) sed ad *tres Diuinitatis personas* referenda nobis videtur. cf. Es. 6, 3. &c. *n*) Vulg. vlciscens *in hostes suos*. Ion. *vltionem sumturus est Dominus de hostibus populi sui*. Es. 59, 18. ὁ. τοὺς ὑπεναντίους αὐτοῦ. Hebr. 10, 27 *Abarbanel*: Nam etsi Israelitæ excidium & exilium præuaricationibus suis meruerant, Assyrius tn. ad eos vastandos non mandato diuino motus fuit, nec eo consilio, vt Deo subseruiret; sed malitia potius & arrogantia animi sui commotus venit ad vastandum populum Dei, cum hic illud permitteret, coll Es. 10, 5. Zach. 1, 15. cf. not. 2 Reg. 18, 25. *o*) *& iram* in suum tempus *ipse seruat* Ps. 103, 9. *p*) *inimicis suis*. Es. 42, 13. c. 59, 18. c. 66, 6. 14. *Abarb.* q. d. Ne ergo putetis, quod non statim vindictam sumit de illis, quasi oblitus sit eorum, aut condonauerit ipsis omnes iniurias & scelera ipsorum &c. cf. Præfat. §. 4. ℣. 3. *q*) Est quidem Iehoua *tardus ad iras*. Vulg. *patiens*. Ion. *longe differt iram*. Syr. *longa est patientia Domini*. Ex 34, 6 Ioel 2, 13. magis etiam, quam Ionas volebat Ion. 4, 2. *r*) Vulg. *& magnus fortitudine*, scil. ad longanimitatem & patientiam suam demonstrandam. vel: *idem tamen etiam magnus est robore, ac proinde haudquaquam* &c. q. d. quod pœnas differt, non impotentiæ, sed longanimitatis argumentum est. cf. Num. 14, 17. *s*) *attamen haudquaquam* tq. *innocentes dimittet, & insontes aut inultos esse sinet*, sc. hostes suos. Ion. *eos, qui non conuersi fuerint*. Etsi differat iram, non tamen semper hostes suos impune ferre sinet, quæ faciunt; sed tarditatem supplicii tandem grauitate compensabit. cf. Ex. 20, 7. c. 34, 7. *Hieronymus*: Sensus est, diu quidem sceleris Assyriorum patiens fuit, & magnanimitatis suæ fortitudine iniquitates eorum sustinuit, prouocans eos ad pœnitentiam; sed quia contemta bonitate Dei, sec. cor impœnitens thesaurizarunt sibi iram in die iræ Rom. 2, 5. quoniam patiens fuit; *nequaquam eos*, tq. *mundos & innocentes, inultos abire patietur*. *t*) *Domini*, vel *ad Dominum quod attinet*. *u*) *in procella*. Vulg. *in tempestate*. ὁ. ἐν συντελείᾳ. Ps. 66, 15. Ps. 83, 16. *x*) *& in turbine* (2) Iob. 9, 17. *y*) est *via eius* vt multoties in euersione hostium suorum demonstrauit. cf. Es. 28, 2. c. 29, 6. Ier. 23, 19. Zach. 9, 14. *z*) *& nubes*. Vulg. *& nebulæ*. *a*) sunt *puluis* (6) Ex. 9, 9 Deut. 28, 24. pedum eius. *Grotius*: Nubi insistit, sicut homines pulueri; i. e. dominus est nubium, & eis vtitur, vt vult. Conf. Ex 14, 20. 24. Es. 19, 1. Ps. 18, 10. seqq. ℣. 4. *b*) *Increpat mare*. Es. 50, 2. M. I. veluti cum herus obiurgat seruum suum, vel ei minitatur. sic Ps. 106, 9. *c*) *& arefacit illud*, vt fecit Ex. 14, 21. *Piel* (3) Prou. 17, 22. Similis forma contracta infra c. 2, 10. Obad. v. 11. Thren. 3, 33. *d*) *&*, vt quondam Iordanem Ios. 3, 17. Ps. 74, 15. *sic omnia flumina* Ps. 107, 33. & Assyriorum Euphratem Es. 8, 7. *e*) *vastat, exsiccat*. Vulg. *ad desertum deducens* Es. 50, 2. c. 51, 10. *Hieronymus*: Dei potentia describitur, qui vindicaturus est de aduersariis Israelem: quod non graue sit ei, Assyrios destruere, cuius maiestatis sit etiam elementa mutare. *f*) *languescit* Ps. 16, 8. cum Deus increpat. *g*) *Basanitis* (Ion. *Mathnan*, Syr. *Mathnin*) *& Carmelus*, loca maxime apta pascendo pecori: quæ sæpe ideo coniunguntur, vt Es. 33, 9. Ier. 2, 7. c. 50, 19. Am. 1, 2. Mich. 7, 14. *h*) *& flos*. LXX. & Ar. *florida*. Syr. *& germen*. Ion. *& arbores Libani* languent & decidunt. cf. Es. 35, 1. 2. Hos. 14, 6. 7. 8. *Grotius*: Post pascua & arua etiam ad *arbores* venit, vt indicet, nihil esse, quod durare possit, Deo nolente. Exemplum huius dicti sit in temporibus Eliæ 1 Reg. 18, c. Ioelis c. 1, 10 seqq. Ieremiæ c. 14. 2 seqq. &c. ℣. 5. *i*) *Montes*; vt mons Sinai Ex. 19, 18. *Hieronymus*: Figurate *sublimes quique & potentes* intelligendi sunt. Sic etiam R. Sal. ad h. l. *Reges & Principes*, & Abarb. fol. 268. *regna & prouincias* per *montes* & *colles* intelligunt. Conf. Es. 2, 14. c. 65, 9.

NAH. I, ℣. 1. סֵפֶר חֲזוֹן Sic 3. חֲזוֹן *Raschi*, cui *Abarbanel* adstipulatur, *Kametsatum* dicit, quod vero est contra codicum fidem & grammaticam analogiam. נַחוּם per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. contra *Mas. impr.* הָאֶלְקֹשִׁי *plene* 1. sec. *Mas. Erff* ℣. 3. יְנַקֶּה per *Tsere* 17. 18. 21. 24. & *Ber.* anomalice. בְּסוּפָה *Samech* minusculum hic ponit *Mas. impr.* ad Leu. 1, 1. & fin. f. 1. 2. sed nihil huiusmodi habent codices nostri.

רָעֲשׁוּ מִמֶּנּוּ וְהַגְּבָעוֹת הִתְמֹגָגוּ וַתִּשָּׂא הָאָרֶץ מִפָּנָיו
וְתֵבֵל וְכָל־יוֹשְׁבֵי בָהּ׃ לִפְנֵי זַעְמוֹ מִי יַעֲמוֹד וּמִי יָקוּם 6
בַּחֲרוֹן אַפּוֹ חֲמָתוֹ נִתְּכָה כָאֵשׁ וְהַצֻּרִים נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ׃
טוֹב יְהוָה לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ׃ וּבְשֶׁטֶף עֹבֵר 7 8
כָּלָה יַעֲשֶׂה מְקוֹמָהּ וְאֹיְבָיו יְרַדֶּף־חֹשֶׁךְ׃ מַה־תְּחַשְּׁבוּן 9
אֶל־יְהוָה כָּלָה הוּא עֹשֶׂה לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה׃ כִּי י
עַד־סִירִים סְבֻכִים וּכְסָבְאָם סְבוּאִים אֻכְּלוּ כְּקַשׁ יָבֵשׁ

k) Vulg. *commoti sunt ab eo*. & *contremiscunt* a conspectu eius. 2 Sam.22, 8. Ez.38, 20. *l*) Es. 54, 10. *m*) *liquescunt*, & velut ex se & sponte sua dissoluuntur. Hithp. (3) Am.9,13. cf.Es.64,1.2. & similis emphasis Coniug. Hithp. Mich. 1,4. *n*) Syr. & *terra concutitur*, Vulg. *contremuit*, Ion. *vastata est*, M. I. *ardet* s. *flagrat*, coll. verbo, sed transitiuo, 2 Sam. 5, 21. Ita Schmid. *comburetur que*, & Gusset. p. 535. terra *incendio in altum tolletur*, coll. v.6. & cognato nomine Iud. 20, 38. 40. Ier. 6, 1. Ez. 17,9. Al. simplicius: *attollit se*, vel qs. *vocem suam*, coll. Num. 14, 1. Es. 42,2. 11. Hab. 1, 3. Ps. 24,9. Tig. terra *se proripit* ex illius conspectu. *Abarbanel*: q. d. Etsi a semet ipsa terra sit immota ac quiescens, attamen a conspectu eius *se attollit*, nec subsistit. Sic *orbis quoque se attollit* & habitantes in eo, vt hos remoueat & abiiciat e conspectu ipsius. Hæc vero omnia (pergit Abarb.) figurate dicuntur de Nebucadnezare, qui velut cum turbine exsurgeret & tempestate, & cum nube obscurante, *mareque increparet* & *flumina*, quæ gentium symbola sunt, coll. Es. 18, 12. adde Apoc. 17, 15. *o*) & *orbis terrarum* Es. 24, 4. c. 34, 1.

℣. 6. *p*) *Ante iram eius*. Es. 33, 14. Ps.76,8. *q*) *quis stabit?* 1 Sam.6,20. *r*) & *quis subsistet?* Am.7,2.5. Ps. 24,3. LXX. & Vulg. & *quis resistet?* Hieronymus: Apertius interpretatus hoc est Symmachus; & *quis sustinebit iram furoris eius?* Sic Syr. & *quis ferat æstum furoris eius?* Ion. *Quando patefecit se misericorditer, vt legem daret populo suo, ita commotus est mundus a conspectu eius: quanto magis, cum manifestabitur in ira, ad sumendam vindictam de osoribus populi sui, coram ipsius vltione quis subsistet? & quis sustinebit malum iræ eius?* Hieronymus: Aut rarus igitur, aut nullus poterit inueniri, qui

qui resistat irato Deo, & populum suum vindicanti. Conf. 2 Thess.1,6. sqq. Apoc.6, 17. *s*) Es.13,9. Ps.2,5. *t*) *æstus*, Vulg. *indignatio eius*. Deut.29, 22. Esth. 1, 12. *u*) *effunditur*, Syr. *ardet vt ignis*. M. I. vt res liquefactæ igne. v. c. pix aut sulphur, & metalla &c.

cf. Ex.9,33. Thren.2,3.4. 2 Par.34,21.25. & Ez.22,20. &c. *x*) & *ipsæ rupes* s. *petra* Ps. 78, 15. Iob. 14, 18. ad quas in summo discrimine confugere solent homines Apoc.6,15. *y*) *franguntur* (LXX. & Vulg. *dissoluta sunt*. Syr. & Ar. *liquescunt*) *destruuntur ab eo*. Ier. 4, 26. cf. 1 Reg. 19, 11. Vbi ergo, & quomodo quis hostium eius saluus subsisteret? *Hieron*. Conf. ex oppositione sequ. versum 7. ℣. 7. *z*) Vulg. *Bonus* (ὁ. Χρηστὸς, vt 1 Petr. 2, 3.) *est Dominus*. addit Ion. *Israeli*, ex Ps. 73, 1. ὁ, τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. Iac.5,11. cf. Ps. 25,8. Ps.34,9. Ps.86,5. Ps.119, 68. Hactenus Dei ἀποτομίαν ferociæ Assyriorum opposuit, nunc breuiter quoque eius χρηστότητα in solatium suorum describit. *a*) *in præsidium*. S. *vt sit propugnaculo*; sc. piis. c. 3, 11. cf. Es. 25, 2. Ps. 31, 3. Ps. 46, 2. *b*) vid. Ier. 16, 19. Ps. 37, 39. Ps. 91, 15. *c*) &, tq. cordium scrutator Ps. 7, 10. *nouit*, & cum cura ac dilectione *agnoscit* Ps. 31, 8. sic 2 Tim. 2, 19. *d*) *confidentes* vel *confugium quærentes in ipso*. Ps. 2, 12. Ps. 36, 8. Ion *qui confidunt in Verbo ipsius*. cf. Rom. 5,1. seqq. *Præpositio* non semper impedit *constructionem*, vt supra v. 5. 2 Sam.1,21. Ps. 5,12. Es. 28, 9. &c. *Hieronymus*: Cum irasci cœperit gentibus, & quondam potentissima regna vastare, sciet eos, qui sui sunt: & non vna tempestate obruet nauigantes. ℣. 8. *e*) *Vnde* (vt in hypothesi nunc de Niniue dicam) qs. *cum inundatione*. Vulg. *in diluuio*. (6) Prou. 27,4. Dan.9,27. c.11,22. *f*) *transeunte*, S. *supergrediente*; i. e. inundatione admodum impetuosa, & omnia peruadente. Maximum puta non solum exercitum Medorum & Babyloniorum, qui Assyriorum imperium euerterunt; sed etiam reliquorum omnium malorum molem & impetum. cf. c.2,1. Es.8.8. c. 28,15.18. *g*) *consummationem* v. 9. Es.10,23. Ier.30,11. *h*) *faciet locum eius*, scil. Niniues v.1. c. 2,9. Tig. *prorsus delebit locum ipsius*. vt deinde, vbi fuerit, nescias. cf. Dan.2,35. Apoc.12,8. c.20,11. Alludit vel ad diluuium mundi primi, vel ad subuersiones domorum, quæ fieri solent, quando ingens aquarum vis omnia secum rapit ac prosternit. Matth.7,27. vel etiam ad illam fluminis inundationem, qua murus Niniues ad XX. stadia deiectus, & expugnatio maturata fuerat sub Sardanapalo, vt narrat *Diod. Sic*. lib. II. p. m. 113. Ita vero compleri oportuit hoc Nahumi de euersione Niniues vaticinium, vt iam suo tempore *Lucianus* in dial. ἐπισκοποῦντες T.I.p.m.292. diserte dixerit: ἡ Νῖνος μὲν ἀπόλωλεν ἤδη, καὶ οὐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς, οὐδ᾽ ἂν εἴποις, ὅπου ποτ᾽ ἦν. Ac fatetur doctissimus *Bochartus*, post omnem adhibitam industriam, Phaleg IV. c. 20. p. 284. *in loco Niniues* præcise definiendo frustra se doctos fatigare: ac nihil in hac parte certi nos scire, nisi Ninum ad Tigrim fuisse versus ortum, nec procul a Lyco flumine. *i*) Vulg. & *inimicos eius*. v. 2. Assyrios puta. *Abarb* *k*) *persequentur*. ita bene plerique, vt Hos.2,9. Prou.13,21. At M. I. transitiue: *faciet* Deus, *vt persequantur tenebræ* hostes ipsius. cf. Ps.7,6. *l*) *tenebræ* & omnia mala ac tristia, tam huius, quam futuræ vitæ. cf. Am. 5, 18. 20. Iob.5,14. c.18,18. c.20,26. Ion. & *inimicos suos tradet in gehennam*. ℣. 9. *m*) *Quid* ergo, vos Assyrii, *cogitatis*, vel *excogitabitis aduersus Dominum*, eiusque potentiam ac decretum? An euasuros vos putatis e manu eius, & iræ ipsius resistetis? Interrogatio cogitationis stultitiam arguit. Occupat autem Propheta tacitas Assyriorum obiectiones: quasi vanæ aut sine effectu futuræ essent Domini comminationes; aut si quod damnum paterentur, facile id reparari posset. cf. supra v.6. Ps. 75,9. & verbum Hos.7,15. Prou. 16,9. c. 24,8. Dan. 11,24.25. *n*) atqui *consummationem ipse faciet*, & *exitium* vobis *immittet*. v. 8. c.2,1. *o*) *non surget bis angustia* Ps. 27,3. Vulg. *non consurget duplex tribulatio*. i. e. non iteratis ictibus, sed vno vos prosternet, coll. 1 Sam. 26, 8. *Hieronymus*: Symmachus apertius: *non sustinebunt impetum secundæ angustiæ*. *p*) *bis* Num.20,11. *q*) *angustia*. v.7. Es.8,22. Ier.4, 31. c. 6, 24. Al. *non resurget bis* vel *iterum inimica* scil. vrbs & imperium Assyriorum; sicut post illam ab Arbace Medo factam expugnationem, de qua *Diodorus* l.c. ad v.8. coll. 1 Sam.1,5. Ier.51,64. ℣. 10. *r*) *Nam*. Explicatiuum est. Dicit enim hoc versu, quomodo totalis ruina, aut interitus tantæ vrbis & imperii euenire possit, ex *duplici* caussa, vel triplici *comparatione*: 1) *spinarum*, quæ implexæ s. confertæ inter se, simul etiam comburuntur; 2) *ebriorum*, qui facile superantur & trucidantur, nullo relicto; & 3) *stipularum aridarum*, quæ facillime igne absumuntur. *s*) *vsque ad spinas*, i. e. *eo vsque, vt* spinas perplexitate æquent. cf. 1 Par. 4,27. & 2 Sam. 23, 19. *t*) Es.34,13. Ps.58,10. cf. 2 Sam.13,6 *u*) multitudine vel suis consiliis *perplexi, implexi* Assyrii sunt. (2) Iob. 8,17. cf. Gen. 22, 13. & vid. Es.10,34. Vulg. hic protasin, sequenti autem commate apodosin facit: *Quia sicut spinæ se inuicem complectuntur, sic conuiuium eorum pariter potantium*. Sch. autem bene scc. accentus hæc duo membra, vt antecedens s. caussam; ditionem autem Silluki, pro *effectu* accipit, h. m. *Quum fuerint vsque sicut spinæ implexi, & sicut inebriati eorum inebriati, comedentur* &c. Alienas a textu explicationes omittimus. *x*) & *scc. potum* vel *potare suum*. Est vel *Nomen*, vt Es.1,22. Hos.4,18. vel potius *Infinitiuus*. cf. Futurum Es.56,12. *y*) *poti*, i. e. *inebriati*, vel q. d. *ipsi* qs. *absorpti*, coll. Es.28,7. & Conc. Lex. sub בלע col. 103. (1) cf. actiuum Deut.21,20 Prou.23,20. 21. *M.I.* i e sicut ebrii, in terra iacentes, vt non possint aduersus hostes pugnare. *Hieronymus*: Pulchre quoque exercitus Assyriorum multitudinem ebriorum conuiuio *comparauit*. At non tantum comparatio cum ebriis, sed ipsæ etiam comissationes & temulentia Assyriorum hic notari videntur. Conf. similia de Babyloniorum securitate not. ad Es.21,4.5. & quæ de Sardanapalo retulit *Diodorus* l.c. *Rex Assyriæ*, inquit, ignorans Bactrianorum defectionem, priorisque fortunæ benignitate elatus, *ad otium sese ignauum conuertit, suisque ad festas instituendum epulas*, magnam victimarum & *vini*, aliorumque ad hoc vtilium copiam subministrauit. *Toto igitur exercitu conuiuiis indulgente*, Arbaces per transfugas de negligentia & *ebrietate* hostium edoctus, *noctu ex improuiso illos opprimit*. &c. vide totam historiam lib.2.p.m.112. seq. *z*) ideo *consumti sunt*; vel *consumentur*, igne iræ diuinæ & bellici furoris c. 3. 13 Neh. 1, 3. 15. *Præteritum Propheticum*, vt Am. 5,2. cf. ad rem Es.33,11.12. *a*) *sicut stipula arida* Iob. 13, 25. quæ subito flammam concipit, & leui ardore combusta perit. cf. Es. 5, 24. c. 47, 14. Ioel 2, 5. Obad. v. 18. Mal. 3, 19.

℣. 6. זַעְמוֹ sic 1. 3. 21. ℣. 10. אֻכְּלוּ per Sakeph. 1. 3.

11 מלא: ממך יצא חשב על־יהוה רעה יעץ בליעל:
12 כה אמר יהוה אם־שלמים וכן רבים וכן נגוזו
13 ועבר ועניתך לא אענך עוד: ועתה אשבר מטהו מעליך
14 ומוסרתיך אנתק: וצוה עליך יהוה לא־יזרע משמך
עוד מבית אלהיך אכרית פסל ומסכה אשים קברך כי
קלות:
CAP. II.
ב הנה על־ההרים רגלי מבשר משמיע
שלום

ciuium vel fœderatorum accessione 2 Par. 32, 23. *Et licet adeo nunc tonsi sint* Iudæi & Israelitæ fratres vestri, conductitia illa nouacula Regis Assyrii Es. 7, 20. *transibit tamen* & desi-nec *iam* ille Assyrius hostis, fugamque cæso exercitu capesset, 2 Reg. 19, 35. Es. 31, 9. *Et licet te*, ecclesiam meam, ob peccata *adflixerim*, tandem tamen sub N.T. *te non adfligam amplius*, coll. Es. 28, 1-6. c. 54, 7. 8. At Ion. *Sic ait Dominus: si fuerint perfecta* (Abarb. *perfecte consentientes*) *in consilio, & multæ etiam numero gentes, quæ congregata sunt ad angustandum te, o Ierusalem, traiecerintque Tigrim, & transfuerint Euphratem, ac venerint ad te adfligendum; attamen, qui subieci te, non subiiciam te amplius.* Abendana, Sensus est, inquit: *Sic dixit Dominus ad Hierosolymam: Si castra* Assyriorum, qui venient aduersus te, *pacata fuerint*, nec quemquam timuerint, cunctis regionibus subactis, *atque ita etiam multa fuerint* numero; *sic tamen exscindentur, & transibit* omnis exercitus & vis eorum, coll. 2 Reg. 19, 35. *Hieronymus* cum Vulg. *Si perfecti fuerint & ita plures* &c. *Licet*, inquit, *robusti sint Assyrii, & fortitudo eorum numero augeatur* cunctarum gentium, *sic quoque*, Angelo vastante, *tondentur*. Quomodo enim numerus capillorum acutæ forcipi non repugnat, ita & numerus aduersariorum Dei facili succisione tolletur. Rursum *ad Hierusalem* sermo dirigitur: *adflixi te, & non adfligam te vltra. Non quod perpetuam securitatem pollicea tur*, sed illius tantum temporis, & ab illis hostibus, a quibus tum obsidebatur. *Abarbanel* vero: *Ad Niniuen*, inquit, dicitur hoc: non parcam tibi, vt olim diebus Ionæ; sed semel super te transibo, neque id repetam, coll. v. 9. & 1 Sam 26, 8. Verum sequens etiam versus *commodius ad Ecclesiam* (c. 2, 1. diserte a Propheta compellatam) refertur, quam ad Niniuen. Pauca addemus nunc ad ipsa verba textus. *g*) Vulg. S. &c. *Si*. Hieronymus: *Licet*. vt Deut. 30, 4. Iud. 15, 16. Es. 1, 18. Ier. 15, 1. &c. *h*) *integri*. Gusset. p. 852. *illibati & integris viribus* suis gaudentes. Latissime *integrum* significat, vt *lapidem* non cæsum aut dolatum Deut. 27, 6. *integrum pondus* Deut. 25, 15. *completam mensuram* Gen. 15, 16. completum *exilium* Am. 1, 6. perfectum *ædificium* 2 Par. 8, 16. *hominem* saluum & *incolumem corpore* Gen. 33, 18. *integrum animo*, sine fraude aut dolo, erga homines Gen. 34, 21. & erga Deum 1 Reg. 8, 61. c. 11, 4. c. 15, 3. 14. 2 Par 16, 9. Hinc diuersissima interpretum explicatio. *i*) *sic tamen amouebuntur, tondebuntur, succidentur*. cf. Gen. 38, 13. Num. 11, 31. Am. 7, 1. Ps 90, 10. & synonymum Es. 7, 20. *k*) *& præteribit*, ita vt desinat. vid. Es. 31, 9. & cf. Ier. 8, 20. Ps. 90, 4. Ps. 144, 4. Iob. 30, 15. c. 34, 20. *l*) *&* licet *adflixi te* per illum 2 Reg. 17, 20. Ps. 90, 15. *m*) *non adfligam* tamen *te vltra*. cf 1 Reg. 11, 39. Es. 64, 11. ℣. 13. *n*) S. *Sed nunc* propediem. Es. 42, 19. vid. Am. 6, 7. *o*) *frangam iugum eius*. Hieron. i. e. per metaphoram, *potestatem Assyrii*. vid. Es. 10, 27. & cf. Leu. 26, 13. Ier. 30, 8. Ez. 34, 27. *p*) *a te*, o Zion, s. Ecclesia mea. At *Abarb*. Iugum Regis Assyrii frangam *a te*, Niniue; *& vincula tua* quæ omnibus regnis imposueras, *disrumpam*. Sed vid. Es. 10, 27. & not. ad præc. v. 12. Ion. *Nunc enim frangam iugum gentium a collo vestro, & vincula vestra abrumpam*. *q*) Ier. 2, 20. c. 5, 5. c 27, 1. Ps. 2, 3. *r*) Ier. 30, 8. Ps. 107, 14. ℣. 14. *s*) *Super te autem* Assyrio, vel Rege Assyriæ. (hunc enim subintelligimus ex *suffixo masculino*) *præcipiet Dominus*. Hieronymus: vt quod passurus es, non fortuito & absque aliquo iudice veniat, sed Deo pronunciante patiaris. cf. not. Es. 23, 11. c. 48, 5. Am 6, 11. *t*) *non seretur, non seminabitur* aut propagabitur quisquam *amplius* de nomine tuo. cf. verbum Num. 5, 28. *Hieronymus*: Statim quippe Niniuen reuersus Sennacherib a filiis suis occisus est, 2 Reg 19, 37. Quia tamen 1) Sancheribi cædem alii iam factam esse supponunt; vid. Præf. §. 2. 2) Sancheribo etiam filius Asarhaddon in regno successit Es. 37, 38. nec 3) in Sancheribi cædem bene quadrant, quæ hic in ditione Silluki dicuntur, malumus nos *Saraci*, vel vt aliis dicitur, *Chinaladani*, vltimi Regis Assyriorum, totiusque regiæ familiæ ac regni excidium hic prædici. cf. Es. 14, 20. 21. *u*) *ex æde dei tui* vel *deorum tuorum*; quos, me neglecto, bene licet quondam cœpta pœnitentia, rursus coluisti. cf. Ion. 3, 4. 8. *x*) in totius vrbis interitu *exscindam, delebo* Zach. 13, 2. per Babylonios scil. & Medos victores. Ier. 43, 13. *y*) *sculptile & fusile* s. *conflatile* idolum. Deut. 27, 15. Iud. 17, 3. Sicut ipsi etiam Assyrii fecerant aliarum gentium diis 2 Reg. 19, 18. Es. 37, 19. cf. etiam Ex. 12, 12. Num. 33, 4. Es. 19, 1. c. 21, 9. *z*) Syr. *& vertam illam* (ædem dei tui) Tig. *vertamque in sepulcrum tuum*. Ion. *ibidemque ponam sepulcrum tuum*. vt nec locus nec dii seruare te possint, sed inter ruinas eorum occumbas & sepeliaris. *a*) *nam vilis* Vulg. *inhonoratus es*. Tig. *ignominiosus eris*. S. *quod leuis factus fueris*. Iob. 40, 4. cf. Dan. 5, 27. Gen. 16, 4. 5. 2 Sam. 6, 22. c. 19, 44. M. I. *vilis & despectus eris, idque in pœnam, quod tu me vilipendisti*. cf. 1 Sam. 2, 30. Aliter Ion. *quia facile hoc est coram me*, & Syr. *cito*. quasi verbum Hebræum diceret: *quia leuis es* & nullius ponderis coram me. CAP. II. ℣. 1. *b*) *Ecce!* quod certissime futurum confirmo. vid. not. Ier. 31, 8. Ez. 25, 8. Hos. 9, 6. Est enim in hoc capite, vt *Schmidius* probe obseruauit, I. *Continuatio consolationis* Israelis & Iudæ *de N. T.* v. 1. 2. 3. II. prophetia *contra Niniuen*, de eius expugnatione, direptione & interitu, v. 4. seqq. Et hoc vtique præferendum putamus *Abarb*. aliorumq; sententiæ, qui, præter contextũ, v. 4-8. Hierosolymæ excidiũ describi censent. *c*) *super montibus* Cant. 2, 8. Ion. addit, *terræ Israel*; quod tamen non exclusiue accipimus. vid. Es. 52, 7. Rom 10, 15. De Messiæ aduentu hoc etiam exposuit *Moses Haddarsan* apud *Raymundum* Pug. fid. p. 389. & 765 seq. ed. Lips. *d*) *pedes* adsunt 2 Reg. 6, 32. *euangelizantis* l. collect. *euangelizantium* 2 Sam. 19, 26. Es. 41, 27. *Abarbanel*: Ita loquitur Propheta, quod festinaret Deus, vt hæc efficeret. Gen. 41, 32. Idem vero opinatur cum aliis, non promitti hic Iudæis, nisi *nuncium de excidio Niniues, & pacem ab Assyriis impetratam*; quam tamen mox interturbauerit Nebucadnezar tristissima Hierosolymorum vastatione: vnde nec reliqua Esaiæ verba c. 52, 7. Nahum hic adhibuerit; quod Esaias *de liberatione per Messiam*, noster autem de liberatione ab Assyriis tantum loquatur. Nec desunt etiam ex Christianis, qui ita sentiant, vt paullo post ex *Hieronymi* adnotatione videbimus. Præstat tamen sententia B. Lutheri, Calouii, Schmidii aliorumque, qui sublimius quid non minus hic, quam apud Esaiam promitti sentiunt. Si præsertim, quod multis placet (vid. not. c 1, 14. Præf. §. 2.) cædes Sancheribi iam ante hoc vaticinium facta fuerit, quam Niniues excidium post plures demum annos secutum est. Vult ergo dicere Propheta: *Tantum abest, Iudæi fratres, vt expectationem nostram, spem Israelis, & promissam in CHRISTO salutem* (vid. Gen. 49, 10. 18. 2 Sam. 23, 5. Luc. 2, 25. Act. 28, 20. &c.) *Assyrius, aliusue, truculentissimus etiam, hostis dubiam reddere aut interuertere possit*; quin potius, quod Esaias prædixit Es. 52, 7. idem quoque ego, & iisdem cum ipso verbis confirmo, ac lætus præsentio gaudium de Euangelio Christi, ab Apostolis eius non tantum in montibus Iudææ, sed per vniuersum etiam orbem terrarum tandem annunciando ac prædicando. Quare animos hac spe erigite, & nunc pro reddita ab Assyriis pace grati ac læti vota Deo persoluite. *Etsi namque* (verba sunt *Wigandi* apud *Calou*. h. l.) *Iudæis gratissimum fuit nuncium de Sennacherib trucidato a propriis liberis: tamen vlterius prospicit Propheta: nempe quod ista Iudæ protectio & conseruatio fiat potissimum propter exhibitionem Messiæ, & quod inde Euangelium, quod adfert pacem cordium, emanaturum sit in orbem terrarum vniuersum*. &c. cf. Es. 2, 2. 3. c. 40, 1. ibidemque not. *e*) Vulg. *annunciantis*. al. *prædicantis*, vel *proclamantium pacem* diuinam. vid. Es. 52, 7. Luc. 2, 14. Eph. 2, 14. 15. 17.

b) *plena*, pleno numero vel aceruo. S. *plene*. cf. Gen. 25, 9. Es. 51, 4. Ier. 12, 6. Aliis *plena* dicitur stipula, cum *matura* est. Ita Raschi, Kimchi, M. I. & Abarb. coll. Ex. 22, 18. & Ier. 6, 11.

℣. 11. *c*) S. *Eo quod ex te exiuit* &c. Ion. *Ex te, o Niniue*. (vid. not. v. 1.) *prodiit Rex, qui malum aduersus Dei populum cogitauit, qui consilium impietatis iniit*. Nempe *Sancherib*, sec. Abarb. & *Rabh-Schake*, sec. Grotium, coll. 2 Reg. 18, 13. seqq. & Es. 36, 1. seqq. quod tamen Calouius de quibusuis consultoribus nequam, qui contra Dominum & populum eius mala cogitarunt, mauult intelligi. *d*) cf. v. 9. & Ez. 38, 10. *e*) S. *consiliarius Belial* i. e. *nequam & diaboli* us. cf c. 2, 1. & not. Deut. 13, 14. &c.

℣. 12. *f*) *Sic dixit Dominus*. Est diuinæ veritatis *adseueratio*, vt frequentissime in Prophetis, hic in solatium Ecclesiæ facta. cf. not. v. 1. Ceterum multæ in hoc versu oboriuntur difficultates, si conferas interpretes: quorum plerique sequentia vsque ad Atnachum *de Assyriis* accipiunt, quæ Schmidius de *Israelitis*; Ditionem vero Silluki nonnulli *ad Niniuen*, S. vero aliique *ad Hierosolymam* referunt; nec in singulorum verborum explicatione consentiunt, vt vna vel altera versione breviter indicabimus. S. *Si perfecti* eritis, *similiter etiam multi* eritis; & *licet adeo tonsi sint, transibit iam: & licet adflixerim te, non adfligam te amplius*. Sensus huius versionis, ni fallor, hic est: *Si integro* in Deum *animo* vos Iudæi *fueritis* 1 Reg. 8, 61. sicut Rex vester Hiskias 2 Reg. 18, 3 seqq. c. 20, 3. coll. not. c. 21, 2. etiam ex diuina benedictione Leu. 26, 9. Deut. 30, 16. *multiplicabimini* magis magisque, non filiorum tantum sobole, sed nouorum etiam

ciuium

℣. 12. נגוזו Zain sine Dag. 1. 3. 21. 22. ℣ 13. Pro ליהוה hab מטהו 3. sic su. 5. Cf. Es. 9, 3. Et sic allegat Cocc. in Lex. col. 497. CAP. II, ℣. 1. Sine præmisso ... 10. 11. 13--18. 24. & Ber.

שלום חגי יהודה חגיך שלמי נדריך כי לא יוסיף עוד
2 לעבור־בך בליעל כלה נכרת: עלה מפיץ על־פניך
נצור מצורה צפה־דרך חזק מתנים אמץ כח מאד:
3 כי שב יהוה את־גאון יעקב כגאון ישראל כי בקקום
4 בקקים וזמריהם שחתו: מגן גבריהו מאדם אנשי־חיל
מתלעים באש־פלדות הרכב ביום הכינו והברשים
הרעלו

f) *feriare* itaque, *celebra*. Ex. 23, 14. ἑόρτα-ζε. 1 Cor. 5, 8. g) *o Iuda*, cum Beniaminitis ac reliquis tibi aggregatis. 2 Par. 30, 11. cf. etiam not. Num. 2, 9. & Ioel 4, 18. 19. h) *feſta tua* Ez 46, 11. i) Pſ. 50, 14. Pſ. 76, 12. *Hieronymus*: O Iuda, qui regnas in Hieruſalem, noli eſſe ſolicitus, interfecto hoſte tuo in templo dei ſui. *Ecce venit tibi nuncius*, montes colleſque transcurrens, & quaſi de ſublimi ſpecula procul nuncians Sennacherib mortuum. *redde vota*, *quæ pollicitus es Deo*, pro nece inimici. Sed repete quæ modo diximus. k) *Caſſiam* dicit gaudii & feſtiuitatis. *quia* (vt habet Syr.) *non amplius tibi malum illaturus eſt*. l) *non addet amplius tranſire ſuper te*, vt antea c. 3, 19. velut inundatio c. 1, 8. Eſ. 8, 8. Dan. 11, 10. 40. aut noxius ventus Pſ. 103, 16. &c. m) Vulg. *Belial* i. e. *nequam* aut *diabolicus* hoſtis. cf. not. c. 1, 11. *Ion.* pluraliter: *quia non addent vltra*, *vt transeant per te impii*. Nam quod de Aſſyrio, id etiam de ceteris hoſtibus Eccleſiæ ex Scripturarum concentu intelligendum eſt, ita tandem proſternendis, vt Eccleſiæ graues eſſe deſinant. cf. Eſ. 52, 1. Ioel 4, 17. Mich. 5, 4. 5. ibidemque not. n) Vulg. *vniuerſus* Eſ. 9, 14. *interiit*, *exciſus eſt* Pſ. 37, 28. Ion. *omnes deleti ſunt*. *Hieronymus*: & rex & imperium Aſſyriorum penitus conciderunt.

℣. 2. o) *Adſcendit*. Vox bellica, vt Eſ. 7, 1. ſed hic de CHRISTO Eccleſiæ ſuæ adſertore ac vindice vſurpata, vt Mich. 2, 13. p) *diſpergens*, diſſipator. Vulg. *qui diſpergit*, ſcil. hoſtes tuos. vid. Num. 10, 35. Pſ. 68, 2. & cf. Gen. 11, 8. Pſ. 18, 15. &c. Bene *Grotius*: Iam deſignatius *modum*, quo euentura eſt ea, de qua egit, mutatio, explicat. Sed cum Hieronymo, Abarbanele (qui confert Ier. 51, 20. ſeqq) aliisque pluribus Nebucadnezarem vult intelligi, non bene; vt nos firmiter putamus ex יתיר ו׳ coll. Mich. 2, 13. q) *ante faciem tuam*, vel *ante te* Gen. 32, 22. 2 Sam. 15, 18. tq. ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς πίστεως, Hebr. 12, 2. Eſ. 52, 12. Hoſ. 2, 2. obſtacula remoturus. cf. Eſ. 45, 2. Ad *Iudam* autem ſ. *Eccleſiam* hæc dicta accipimus, per contextum v. 1. & 3. vt etiam faciunt Ion. Raſchi, Kimchi & Abarb. diuerſimode tamen & perperam ſequentia explicantes. Nec melius *Niniven* compellari cenſuit A. b. Ezra, & ſic B. *Hieronymus*: *Ad Niniuen*, inquit, *nunc ſermo conuertitur*: *& hinc vel maxime obſcuri ſunt Prophetæ*, *quod repente, dum aliud agitur, ad alios perſona mutatur*. At 1) neutiquam opus hic eſt mutatione perſonæ, vt in Præf. §. 6. monuimus; nec 2) vt ad v. 1. iam diximus, *Hieroſolymæ* obſidionem Propheta hic prædicit, quod Abarbanel aliique fruſtra & ſine contextu ſupponunt: neque 3) per contextum hic cum *Niniue* loquitur, ſed cum *Iuda* ſiue Eccleſia, vt ex v. 1. certum eſt. Eidemque 4) non excidium hic minatur, ſed potius eam *conſolatur* feliciore rerum ſtatu, & floreutisſima tandem reſtitutione ſub CHRISTO, quod ex v. 3. patet. Et ſic demum ad inſtitutum ſuum *contra Niniven* (vid. v. 9. coll. c. 1, 1.) redit, eiusque deſtructores deſcribit v. 4. ſeqq. r) *cuſtodiendo* i. e. diligentisſime *itaque*, o Iuda v. 1. *cuſtodi*. Pſ. 119, 129. Prou. 4, 23. c. 13, 3. c. 16, 17. Similis *ellipſis verbi finiti poſt Infinit.* eſt Ex. 20, 8. Ez. 24, 5. &c. s) *munitionem*, *munimentum*. 2 Par. 14, 5. c. 11, 10. 11. ne ſcil. a ſtatione tua excidas, ſed propoſitam illam ſpem immotam retineas. Hebr. 6, 12. 18. c. 10, 23. cf. Hab. 2, 1. 2 Pet. 3, 17. *Abarb* conſiſte in cuſtodia ſ. munimento legis. *Schmidius* hoc & ſequentia verba omnia ad Chriſtum refert, ita vertens: *Adſcendit* enim *diſpergens coram faciebus tuis*, *cuſtodiendo munitionem*, *ſpeculando viam*, *confirmando lumbos*, *corroborando virtutem valde*. Quomodo accipi etiam poterit *Syrus*: *Adſcendit ductor ante te*, *& excubiarum excubitor*, *& viæ ſpeculator*, *& ſuſtentator lumborum*, *& validisſimum robur eius*; coll. 1 Pet. 1, 5. &c. Noſtra tamen conſtructio, quam Kimchi etiam præcipit, vſitata ſatis eſt, & ſimplicior ac planior h. l. eſſe videtur. t) *ſpeculando* ſc. *ſpeculare viam*; cum illam, qua incedendum tibi ſit, Ioh. 14, 6. Gal. 5, 16. Col. 2, 6. Hebr. 10, 20. tum qua ſubdole irruat hoſtis. 1 Pet. 5, 8. 9. Phraſes e re bellica natæ, ſed ſpiritualiter intelligendæ, vt Eph. 6, 10. ſeqq. Ab ona quippe eſt *Abarbanelis* paraphraſis, q. d. *ſpeculare*, o Hieroſolyma vel Iuda, *viam, qua in Babylonicam captiuitatem abibis*; *neque enim ab hoc eripieris*. Conf. Ier. 48, 19. 1 Sam. 4, 13. Eſ. 21, 6. Mich. 7, 7. Pſ. 5, 4. u) *confirmando* ſcil. *confirma*, vel *confirmate*, ſcil. a ſtricto cingulo, coll. Eſ. 22, 21. 1 Pet. 1, 13. Vel (mutato poſt Atnachum genere, dum *Iuda* vt vir vel populus, non amplius vt *femina*, ſicut v. 1. reſpicitur, coll. not. Hoſ. 2, 21. c. 5, 9. Mich. 2, 10.) *confirma*, ad perferendum omnes adflictiones & calamitates. x) *lumbos*, in quibus virium ſedes. cf. 1 Reg. 12, 10. Iob. 40, 16. Eph. 6, 14. Contrarium vid. infra v. 11. Deut. 33, 11. Ez. 21, 11. Pſ. 69, 24. y) *intendendo robur*. Kimchi & M. I. *corroborate vires* veſtras *bono animo & fiducia*, *vt confidatis in nomine Domini*. cf. Eſ. 35, 3. Am. 2, 14. Prou. 24, 5. Iob. 4, 3. 4. Hebr. 12, 12. ο. ἀνδρίζου τῇ ἰσχύει σφόδρα. Ar. *ſume animos magna cum fortitudine*. cf. Eph. 6, 11.

℣. 3. z) *Nam*, Ion. *Quia reſtituit Dominus robur ſuum Iacobo*, *maieſtatem ſuam Iſraeli*. Explicat vlterius magisque confirmat, quod v. 1. 2. dixerat. a) *reſtituit* i. e. prophetice, vt ſ. habet, *reſtituet*, vel *reducturus eſt* tandem *Iehoua*, Meſſias, tq. auctor & dator ſalutis. vid. Eſ. 52, 8. Ier. 30, 3. 18. Am. 9, 14. Pſ. 14, 7. Deerrat enim magnopere a mente Spiritus S. *Abarbanel*, qui, contra communem aliorum interpretum ſententiam, non conſolationem, ſed comminationem de expugnatione Hieroſolymæ hic haberi contendit, ideoque verba textus ita intelligenda eſſe cenſet: *Quia* per Babylonios *in captiuitatem abducet Dominus* Hieroſolymam & Iudam, ceu *gloriam Iacobi*, Pſ. 47, 5. *ſicut* per Aſſyrios abduxit *gloriam Iſraelis* 2 Reg. 17. At phraſis Spiritus S. id nuſpiam ſignificat. vide præter loca cit. Ier. 31, 23. Hoſ. 6, 11. Zeph. 2, 7. c. 3, 20. Iob. 42, 10. b) *gloriam*, *S. excellentiam Iacobi*, Pſ. 47, 5. Am. 6, 8. (h. e. Iudæ, cum reliquis ipſi coniunctis Iacobi poſteris. Hoſ. 10, 11. Eſ. 2, 5. 6.) per Babylonios licet & Romanos ob peccata illis auferendam Ier. 13, 9. c) *ſicut* etiam *gloriam Iſraelis* (ab Aſſyriis ablatam Eſ. 17, 3. 4.) reſtituet. vid. Hoſ. 2, 1. 2. Eſ. 4, 2. c. 60, 15. &c. d) *nam*, cur Dominus ita facturus ſit, cauſſa hæc eſt, ſec. Vulg. *quia vaſtatores diſſipauerunt eos*. Al. vt Tarnou. *quamuis euacuauerint eos*. e) *euacuarunt*, Ion. *expilauerunt eos* (Iudæos & Iſraelitas) Ier. 19, 7. c. 51, 2. f) *exacuantes*. Vulg. *vaſtatores*. Abarb. ſcil. Sancherib & Nebucadnezar; vel Aſſyrii & Babylonii, aliique. cf. Eſ. 24, 1. 3. Ier. 50, 17. g) *& palmites*, Vulg. *propagines eorum* (1) cf. femin. Num. 13, 23. Abarb. i. e. *populos eorum*. Ion. *ciuitates gloriæ eorum*. tq. propagines vitis ſ. vineæ Domini. Eſ. 5, 1-7. Pſ. 80, 9. ſeqq. h) *corruperunt* ſ. *deſtruxerunt*. vid. Ier. 12, 10.

℣. 4. i) *Clypeus fortium eius*. Suffixum Abarb. refert *ad Nebucadnezarem*. Schmid. *ad Belialem* ex v. 1. nos *ad Dominum*, ex v. 3. qui Medis & Babyloniis vtebatur ad Aſſyrios puniendos. Vide *ſimilem prorſus locutionem* Eſ. 13, 2. de Medis & Perſis Babylonem expugnaturis. *Connexio* cum præcedentibus erit hæc: Nec deerunt Domino inſtrumenta, quibus iram in hoſtes Eccleſiæ ſuæ exequatur, cum voluerit; vti nunc parati ſunt Medi & *Babylonii* ad Niniuen euertendam: quorum exercitum in ſeqq. Propheta graphice & eleganter deſcribit. k) *rubet*, *rubicundus eſt*, Ex. 25, 5. ex æris ſc. ſ. materiæ colore. Vulg. *ignitus eſt*, np. ex fulgido ære. At *Abarb.* & *Grotius*: totus *rubet a ſanguine occiſorum*, coll. Deut. 32, 42. & Eſ. 63, 2. l) Vulg. *viri exercitus*. Ion. *bellum gerentes* h. e. *milites*. Iud. 3, 29. 2 Reg. 24, 16. *Hieron.* Deſcribitur Babyloniorum *exercitus* contra Niniuen veniens. m) q. d. *vermiculati*, h. e. *coccinati*, i. e. ſec. Ion. & M. I. *coccineis veſtibus induti ſunt*. (1) a *Tola* vel *Tolaat* vermiculus cocci. Ex. 25, 4. Eſ. 1, 18. Threu. 4, 5. vide ſis *Boch.* Hieroz. II. p. 624. Tali autem ſago multum vſos Orientis populos, ex Herodoto etiam diſcimus, inquit *Grot.* n) cum igne *falcium*. (1) Id plerique per metath. ex v. 5. *tædas* ſ. *faces* interpretantur. *Abarb. ſicut ignis tædarum* eſt currus eius. *Grotius*: *igne* quaſi *lampadarum* coruſcant *currus* eorum, *tempore expeditionis*: nempe ſcintillantibus rotis. Sic *M. I.* quod in celeri curſu, ferratarum rotarum attritu, ignis e lapidibus eliciatur. At quia *radix Ar.* פלד ſignificat *ſecuit*, in partes *conſcidit*, & *Fulad* eſt ferrum præſtantisſimum ſ. *chalybs*; item *Muſlad*, quod *acie & chalybe* probe *munitum*, vt enſis; maluimus coniicere de *curribus falcatis*, quibus *ignem* tribuat non tantum ex adliſione, ſed etiam ob aciem & fulgorem, vt infra c. 3, 3. *flamma gladii & fulgur haſtæ* dicitur. o) *currus* aderunt militares. Ex. 14, 7. Eſ. 66, 15. vide de illis not. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. & plura apud *Curtium* lib. IV. c. 9. & 15. cum notis *Cellarii*. p) *die adparatus eius*, vel quando Deus ad bellum eos parabit. cf. Ez. 7, 14. q) *& abietes* i. e. metaphorice, ſec. Ion. *Magnates*, ſec. Ioſeph Kimchi *fortisſimi*, ſec. Abarb. *Reges & Principes*, coll. Eſ. 14, 8. c. 37, 24. vel per metonymiam ſec. Kimchium aliosque *tela*, *haſtæ & lanceæ*. Alii, inquit *Abarb.* per metonymiam id exponunt de haſtis ex ligno abietum factis, & veneno tinctis, ſicut adhuc hodie faciunt in Africa; coll. 2 Sam. 18, 14. Sic etiam *Grotius* ad h. l.

℣. 2. Hic demum Cap. II. auſpicantur, præmiſſo etiam *Spatio*, 6. 8. 9. 10. 11. 13. 19. 20. ℣. 4. גבוריהו ſine Iod 1. 3. 5. ſic ſe. 2. te.. *M. I.* ſed contra *Maſ. impr.*

הרעלו : בחוצות יתהוללו הרכב ישתקשקון ברחבות
6 מראיהן כלפידים כברקים ירוצצו : יזכר אדיריו יכשלו
7 בהליכותם ימהרו חומתה והכן הסכך : שערי הנהרות
8 נפתחו וההיכל נמוג : והצב גלתה העלתה ואמהתיה
9 מנהגות כקול יונים מתפפות על־לבבהן : ונינוה
כברכת־מים מימי היא והמה נסים עמדו עמדו ואין
מפנה

res & a textu remotas sententias mittamus, ma-

יתיר ו'

lim ex v. 3. & 4. subintelligere : *Dominus recordabitur fortium eius*, atque ita in eos *animaduertet*, *vt corruant* &c.

coll. Ier. 14, 10. Hos. 7, 2. c. 8, 13. & 1 Sam. 15, 2. *d*) c. 3, 18. Iud. 5, 13. *e*) c. 3, 3. Ps. 9, 4. *f*) *in incessu suo* Hab. 3, 6. Ps. 68, 25. obuiam sc. progressi hostibus. *g*) Breuiter dicamus : vel de Assyriis, vel de Babyloniis hæc possunt accipi. De illis ita : Hinc ex acie pulsi, *ad* reparatum *murum Niniues* (vid. c. 3, 14.) *festinabunt*, ibidemque *disponetur custos, defensurus* vrbem aduersus hostes. De Babyloniis vero h. m. hinc, cæso extra vrbem exercitu Assyriorum, *festinabunt ad murum eius* vel conscendendum, vt Ioel 2, 7. vel subruendum, vt 2 Sam. 20, 15. *& disponetur*, seu *paratus erit*, aduersus eruptionem ex vrbe *protegens* murum oppugnantes &c. *h*) *& parabitur, collocabitur. disponetur, paratus stabit.* Zach. 5, 11. Prou. 21. 31. *i*) *protegens.* Vulg. *vmbraculum.* cf. Ez. 28, 14. Ps. 140, 8. *Hieronymus : & adscendet* Assyrius *velociter muros Niniue* ; ac propter obsidionem longissimam, ad depellendos æstus, præparabit *vmbracula. Abarb.* vero de oppugnatoribus intelligit *tegmen asserum*, pellibus obductum, sub quo milites lateant murum oppugnantes & subruentes. Sic Grotio est *Testudo*, qua tecti subruant mœnia. *Schmid.* cum *festinant in murum eius, iam promtus est obtegens.* ℣. 7. *k*) *Portæ fluuiorum*, i. e. emphatice *Tigridis*, sec. Tarnouium in h. l. & Geierum ad Ps. 74, 15. LXX. & Ar. *Portæ vrbium.* Ion. vero : *Pontes fluminum* dissoluti sunt. Huic vero loco non parum lucis hæc adferunt *Herodoti* lib. 5. c. 52. *Phrygiam accipit fluuius Halys, cui imminent portæ, per quas transire omnino necesse est, atque fluuium traiicere : propugnaculum magnum ad illum fuit.* Huiusmodi *portas cum vicino propugnaculo* ad Assyriæ fluuios prope Niniuen videtur describere Propheta ; inquit *Boch.* Phaleg p. m. 276. Adde hæc *Diodori Sic.* lib 2. p. m. 96. de Semiramide : *Regias etiam duas ex vtraque pontis regione ad fluuium ædificauit ; vnde in totam vrbem* (Babylonem) *prospectum, & quasi claues ad loca eius opportunissima, haberet.* Nisi mauis per metaphoram ad illam Tigridis inundationem, (de qua vid. not. ad c. 1, 8.) Prophetam hic denuo respicere. *l*) *apertæ sunt, aperientur* c. 3, 13. Gen. 7, 11. *m*) *& regia*, qualem modo ex Herodoto & Diodoro descripsimus. vel ipsa *Regia sedes & palatium.* Es. 39, 7. *n*) *dissolutum est*, vel *dissoluetur* c. 1, 5. Ex. 15, 15. Ps. 75, 4. ℣. 8. *o*) Lud. de Dieu & Schmid. *Sic enim constitutum est.* q. d. *stat sententia.* Sic nonnulli etiam verbum in Niph. accipiunt Ps. 39, 6. conf. Chald. יציב Dan. 2, 45. c. 6, 12. At Cocc. Lex. 328. *Et statuitur* scil. vinea s. *testudo* ex v. 6. coll. Gen. 28, 12. Pro nomine *proprio* vel *synonymo Reginæ* id habent Hebræi aliique, ex leui illa ratione, quod Ps. 45, 10. regina נצבה *stare* ad dextram Regis dicitur. Vulg. habet : *Et miles captiuus abductus est :* procul dubio, quod נציב *militare præsidium* denotat 1 Sam. 13, 3. 4. 1 Par. 11, 16. Sed constructio seqq. verborum generi repugnat, & forma vocis non nomen, sed verbum prodit. Itaque præferenda est Schmidii versio, vel ita intellige : *Ac licet* (vid. not. Ez. 14, 14.) *constituatur protector* muri & vrbis v. 6. *tamen* &c. *p*) Dieu : *abducetur in captiuitatem.* Pyal (1) At quia verbum hoc in *Piel* constanter *retegere* significat, Kimchi & M. I. melius intelligunt *retecta est*, vel prophetice *retegetur.* S. vt *reueletur.* sc. *Niniue* ; quæ vt propudiosa meretrix sistitur c. 3, 5. Nam de Niniue, non de Hierosolyma sermo est Prophetæ, quidquid in contrarium opinetur Abarb. *q*) *abducta est* vel prophetice *deportabitur* Niniue v. 9. Hoph. (3) de victima oblata Iud. 6, 28. & de relatis in librum 2 Par. 20, 34. M. I. *vehiculo imposita est*, ad eam abducendum cum captiuis reliquis. Sed quia *Hiphil* interdum est *tollere, auferre* Ps. 102, 25. & *Niphal tolli, abduci*, vt Num. 16, 24. 27. 2 Sam. 2, 27. ideo recte h. l. vertes : *abducta est* vel *abducetur.* cf. etiam Kal Iob. 5, 26. *r*) *& ancillæ eius.* Gen. 20, 17. Ex. 2, 5. *Ancillas* vero per metaphoram *minores vrbes, viculos & castella* intellige, vt Hieron. monuit ; & porro per hæc metonymice, ipsos, qui in iis habitauerunt. Conf. etiam similem *Dominæ* vel *Principis* titulum de Hierosolyma Thr. 1, 1. de Babylone propria & mystica Es. 47, 5. Apoc. 17, 18. *s*) *deducentes* eam erunt. Gen. 31, 26. Deut. 4, 27. Videtur hic verbum vsurpari de choro lamentantium, ait *Schmid.* ad 1 Sam. 30, 20. Ion. *abducta post eam incedunt gementes.* *t*) S. *iuxta vocem columbarum*, luctuoso gemitu. vid. Es. 38, 14. c. 59, 11. *Hieronymus ;* Tantus terror erit, vt ne in singultus quidem & vlulatum erumpat dolor, sed intra se tacite gemant, & obscuro murmure deuorent lacrimas, *in morem mussitantium columbarum.* *u*) S. *tympanizantes*, i. e. vt *Ion.* habet, *pulsantes.* (2) Ps. 68, 26. *x*) *super corda sua :* tundentes pectora palmis. *Kimchi :* more plangentium & lamentantium mulierum. cf. Luc. 18, 13. c. 23, 27. 48. & ad rem Ez. 27, 30. seqq. Apoc. 18, 9. seqq. &c. ℣. 9. *y*) *Etenim Niniue*, de qua mihi hactenus sermo est. cf. c. 1, 1. S. *Niniue quidem.* *z*) *sicut stagnum aquarum* fuit. Coh. 2, 6. populosa scil. & multis referta hominibus, qui ad eam vndique, velut aquæ, confluxerunt. Nam *aquæ multæ, multi sunt populi* Apoc. 17, 15. cf. supra not. c. 1, 5. & Ion. 4, 11. Nec dubium est, in tam numerosa eius multitudine multos eo se contulisse ex imperii partibus remotissimis, vrbis maximæ & populorum dominæ fama allectos. cf. infra c. 3, 15. seqq. *a*) S. *a diebus*, quibus fuit *illa*, i. e. iam dudum, *a pristinis temporibus, quibus condita fuit.* Gen. 10, 11. Quippe, vt in eam amplitudinem citius excresceret, ius ciuitatis non Assyriis solum, sed & peregrinis omnibus indulsit Ninus : quem verisimile est, sequentes Reges hac in parte esse imitatos. vid. *Diod. Sic.* lib. 2. p. m. 92. vbi ex Ctesia : *Vrbem*, inquit, *quibus habitandam dedit, maxime erant Assyrii, iique potentissimi ; ex aliis vero nationibus, quicunque vellent.* *b*) *at* nunc *illæ* aquæ, i. e. *illi* populi *fugient.* cf. Ier. 48, 45. c. 50, 28. & infra c. 3, 16. 17. *c*) supple cum S. *etiamsi dicatur* vel *clametur eis.* Abarbanel : Etsi rex & duces dicant militibus : *state, state!* ad pugnandum aduersus hostes. cf. verbum Am. 2, 15. Es. 47, 12. 13. *d*) *non tamen erit, qui respiciat* ad istum clamorem. Ion. *qui se conuertat ad resistendum.* vid. Ier. 46, 5. c. 47, 3. c. 48, 39. *Hieronymus :* Habebat enim Niniue populos, qui tantummodo fugerent, vt, clamante matre, *state, state!* claudite portas, muros adscendite, hostibus repugnate! nullus esset, qui reuerteretur, nemo qui respiceret ad matrem, sed omnes terga vertentes prædæ inimicorum desererent ciuitatem. Vnde v. 10. dicitur ad Babylonios : quia illi fugerunt, *diripite argentum*, & tanto tempore congregatas opes subita vastatione prædamini. Conf. quod de Mimesi & mutatione loquentium in stilo prophetico, monuimus Præf. in hunc librum §. 6. & Præf. in Iesaiam §. 9.

℣. 6. בהלכותם *defect.* 5. 22. & *Mas. Erff.* Ceterum in Variationibus *Oriental.* & *Occidentalium*, his tribuitur scriptio בהלוכחם, illis vero בהליכתן. Sed forte (vt passim) mendosus est Index impressus. חומתה, sine *Mappik* 1. 2. sec. *Mas. Erff.* & notam in marg. 1. כן פירש רשי ויונתן תרגם שורא לכן ד הוא רפה *Erff.* ℣. 8. מתפפת sic vtrumque *defect.* 1. 2. 3. 22. sic su. 5. sec. *Mas.* 6. & ℣. 9. ונינוה Per *Sakeph.* & *Mun.* loco *Meth.* 1. 2. At per *Tebir* seq. Merca 5.

r) *concutiuntur.* Ios. Kimchi : *tremunt, trepidant.* al. *horride quatiuntur* (1) cf. nomen Es. 51, 17. Zach. 12, 2. Rad, Chald. & Syr. est *tremere, labascere*, (vid. de genibus Targ. Es. 35, 3.) & in Aph. *concutere.* Arab. vero *valide & vehementer hasta confodere.*

℣. 5. *s*) *Per vicos* Ez. 7, 19. c. 26, 11. *t*) *insanient*, h. e. citato cursu ac maximo cum impetu, *quasi furore acti, in aduersas partes irruent currus.* vid. Ier. 46, 9. & cf. 2 Reg. 9, 20. *u*) *discursitabunt.* Hithpael quadrilit. (1) a שקק Ioel 2, 9. *x*) *per plateas.* cf. Es. 15, 3. Ps. 144, 14. *y*) *aspectus eorum* (Hieron. Babyloniorum) Ez. 1, 5. 13. *Suffixum femin.* vel neutraliter ponitur, vel רכב alias masculinum, h. l. est femininum. *z*) terribilis erit, & oculi ira ardentes, *quasi faces s. lampades* ; vt ante visu aduersarios terreant, quam mucrone prosternant ; vt habet *Hieron.* cf. Dan. 10, 6. *a*) *sicut fulgura.* Zach. 9, 14. *b*) *velocissime discurrent.* Pi. (1) a רוץ *currere.* al. a רצץ instar fulminis *perrumpent, diffringent* omnia, coll. Iud. 10, 8.

℣. 6. *c*) Vulg. *Recordabitur fortium suorum.* scil. sec. Hieron. *Assyrius*, nomine *Belialis* v. 1. notatus, cum dolore *recordabitur fortium suorum*, qui hostibus occurrentes occubuerunt, coll. Thren. 1, 7. ibidemque not. Alii, vt *Grotius : Recordabitur rex Babylonius fortissimorum suorum*, quos deliget ad Niniues oppugnationem. Sic *Abarb.* sed male per *fortes eius* intelligens Iudæos, ex hypothesi ad v. 1. & 3. refutata. LXX. & Ar. per discrepantiam numeri : *Recordabuntur Principes eorum* ; incompleto sensu. Hinc *Schmidius* duplici ellipsi, nec tamen sublata omni difficultate : *Cum recordabitur quisque magnificorum eius, offendent in incessu suo.* Vt plures

י מפנה: בזו כסף בזו זהב ואין קצה לתכונה כבד מכל
11 כלי חמדה: בוקה ומבוקה ומבלקה ולב נמס ופק
ברכים וחלחלה בכל־מתנים ופני כלם קבצו פארור:
12 איה מעון אריות ומרעה הוא לכפרים אשר הלך
13 אריה לביא שם גור אריה ואין מחריד: אריה טרף
בדי גרותיו ומחנק ללבאתיו וימלא־טרף חריו ומענתיו
14 טרפה: הנני אליך נאם יהוה צבאות והבערתי
בעשן רכבה וכפיריך תאכל חרב והכרתי מארץ
טרפך ולא־ישמע עוד קול מלאככה:
ג הוי עיר דמים כלה כחש פרק מלאה לא ימיש טרף:
2 קול שוט וקול רעש אופן וסוס דהר ומרכבה מרקדה:
3 פרש מעלה ולהב חרב וברק חנית ורב חלל וכבד
פגר

℣. 10. *e*) *Diripite* itaque *argentum* &c. Ez. 38, 13. Iam Babylonios, quasi in re præsenti, alloquitur Propheta. simile Ier. 50, 26. 27. *f*) *quia non est finis*. q. d. maximus enim & fere infinitus hic est diuitiarum adparatus. cf. c. 3, 3. 9. Es. 2, 7. *g*) *adparatui*. Ion. *thesauris*. Opes & divitiæ intelliguntur, quas Assyrii vndique congesserant. (3) Ez. 43, 11. Iob. 23, 3. cf. verbum 1 Par. 22, 14. c. 29, 2. 3. *h*) *copia* adest. c. 3, 3. Gen. 31, 1. Esth. 5, 11. *i*) *de omnis generis pretiosis*, q. d. *ex omnibus vasis desiderii*. *k*) vid. Hos. 13, 15.

℣. 11. *l*) S. & plerique: *Vacua*, ab omni scil. illa opulentia v. 10. *Neumann.* Ex. L. S. p. 200. *inuersa*. Syr. *conculcata*. (1) cf. v. 3. *m*) Neumannus: *& euersa*. Syr. *deiecta*. al. *expilata* s. *euacuata*. (1) M. I. cognatæ vocis repetitio intendit orationem, vt Ier. 16, 19. *n*) S. *& exinanita*. Neumann. *perfracta*. Syr. *perrupta erit*. Ion. *porta aperta est hosti*. (1) vid. Es. 24, 1. *o*) S. *vnde cor liquefiet*. nec quidquam animi Assyriis supererit. cf. 1 Sam. 15, 9. Es. 13, 7. 8. Ez. 21, 12. *p*) S. *& titubatio*, LXX. Vulg. Syr. & Ar. *dissolutio* s. *laxatio*, Ion. *collisio* (1) *genuum* erit vel obueniet Assyriis. cf. ad nomen 1 Sam. 25, 31. Ier. 10, 4. & ad rem Es. 35, 3. Dan. 5, 6. *q*) *& dolor vehementissimus*. (4) Es. 21, 3. Ez. 30, 4. 9. Ion. *commotio*. Syr. *tremor*. LXX. & Ar. *dolores partus*. 1 Thess. 5, 3. *r*) *in omnibus lumbis* erit. cf. Deut. 33, 11. Ez. 21, 11. & supra v. 2. *s*) *omniumque facies*, metu quasi tabidæ, aut pallore deformes. cf. Ier. 30, 6. Ez. 7, 18. *t*) *contrahent pallorem* s. *nigredinem*. S. *colligent atrorem*. Sic plerique & M. I. *instar ollæ*, coll. Num. 11, 8. Rotundius tamen alii: *retrahent pulchritudinem*. vid. Ioel 2, 6.

℣. 12. *u*) *Vbi nunc est?* Est vel *threnus* Prophetæ de excidio Niniues, vt sentit Abarbanel; vel, quod malumus, *insultatio* aduersus præsumtam eius perpetuitatem, & invincibilem potentiam Assyriorum. cf. Es. 19, 12. c. 33, 18. c. 36, 19. c. 37, 13. &c. & supra not. c. 1, 8. *x*) *habitaculum* s. *lustrum leonum*. v. 13. Ez. 19, 2. Am. 3, 4. Ps. 104, 22. CAP. III. Ion. *Vbi sunt habitacula Regum*. q. d. Vbi nunc est illa regia Assyriorum Niniue, plena tot gentium spoliis, vt leonum spelunca prædis. v. 13. *y*) *& pascuum illud* 1 Par. 4, 40. *z*) Vulg. *catulorum leonum*. Iud. 14, 5. Ion. *& domus habitationis Principum*. cf. seq. v. 14. Ez. 19, 3. *a*) construe *ascher scham*, *quo iuit*, vel *vbi versatus fuit*. & cf. Prou. 30, 30. *b*) *leo* v. 13. Am. 3, 4. *c*) *leæna* Num. 23, 24. Es. 5, 29. Hos. 13, 8. *d*) *catulus* etiam *leonis*. Gen. 49, 9. Deut. 33, 22. Thren. 4, 3. *e*) *nec fuit qui eos terreret*. nemine exterrente. Deut. 28, 26. Es. 17, 2. Zeph. 3, 13. ℣. 13. *f*) Tig. *Leo*, inquam, *rapiens*. Ez. 22, 25. Repeti potest vel ex priori hemistichio versus 12. *vbi est?* vel ex posteriori: *vbi versatus est leo rapiens* &c. Schmidii connexio: *O, qui es leo rapiens-- Ecce ego contra te* v. 14. durior est, nec genus consentit. *g*) S. *satis*, Vulg. *sufficienter*, Gusset. *in mensura sufficienti*. Leu. 25, 28. Iud. 6, 4. Hab. 2, 13. *h*) *catulis suis*. v. 12. Ez. 19, 2. *i*) *& strangulans*, adprehenso gutture *suffocans* & enecans pecudes (2) 2 Sam. 17, 23. *k*) *pro leænis suis*. Ez. 19, 2. Ps. 57, 5. *l*) *&* qui *præda replebat*. cf. c. 3, 1. Num. 23, 24. *m*) *foramina* s. *antra*, h. e. *foueas* aut *speluncas suas*, 1 Sam. 14, 11. *n*) *& lustra sua* v. 12. *o*) *rapina* s. *rapto* Gen. 31. 39. Ex. 22, 30. Quippe in lustris leones prædam colligunt, qua & ipsi vescantur, & catulos suos alant. *Boch.* Hieroz. I. p. 737. ℣. 14. *p*) *Ecce ego aduersus te* insurgam, *o Niniue* v. 9. Ion. *Ecce ego emittam furorem meum aduersus te*. sic c. 3, 5. cf. Ier. 50, 31. c. 51, 25. Ez. 28, 22. &c. *q*) vid. not. Ez. 11, 8. c. 16, 14. *r*) Es. 1, 24. Hos. 12, 6. *s*) *& succendam, comburam, ardere faciam* Iud. 15, 5. Ez. 5, 2. *Hieronymus*: O Niniue, vniuersa, quæ dicta sunt, me auctore patieris. Ego Dominus succendam, vsque ad fumum & consumtionem, currus tuos. *t*) *in fumo*. nempe fumo ex ardenti igne nascente circumdatos. Descriptio ad viuum expressa. cf. Ios. 8, 20. 21. Ps. 37, 20. *M. I.* q. d. igne maximo, vt fumus eius procul conspiciatur, & versus cælum adscendat. *Abarb.* *u*) *currus* seu *quadrigas eius*. Abarb. quibus orbem terrebat. cf. Zach. 9, 10. Ps. 46, 10. *x*) Vulg. & *leunculos tuos*. Ion. *& oppida* s. *villas tuas*. Melius Abarb. *regios tuos principes*; & Hieron. *nobiles quosque & subregulos*. cf. v. 12. *y*) *absumet gladius* Es. 1, 20. *z*) Vulg. *& exterminabo de terra prædam tuam*. v. 13. Grotius: i. e. efficiam, ne vllas terras populeris amplius. cf. c. 3, 19. *a*) *nec amplius audietur*. cf. Ez. 19, 9. *b*) tyrannica aut blasphema *vox nunciorum tuorum*, edicta ferentium; vel *legatorum*, qualis erat Rabhschake 2 Reg. 19, 22. 23. *Hieronymus*: Nequaquam terras vltra vastabis, nec tributa exiges, nec audientur per prouincias tuas *emissarii tui*. *c*) *Nomen Sing.* cum suffixo & *He Paragog.* vt Ex. 29, 35. sed hic specialiter cum præced. *Tsere*. CAP. III, ℣. 1. *d*) *Væ!* nunc & æternum. Es. 1, 4. cf. Es. 33, 1. Zeph. 3, 1. *Continuatur* hoc capite, vt *S.* obseruauit, *prophetia contra Niniuen* & imperium Assyriorum, ita vt graphice describantur I. *peccata eius*, sanguinolentia inprimis v. 1. & idololatria v. 4. contra quæ se hostis præparat v. 2. 3. & DEVS insurgit v. 5-11. II. frustranea *resistentia* v. 12-15. III. *Interitus* potentium, consiliariorum, & ipsius Regis v. 16-19. *e*) *vrbi sanguinaria*. Ion. *ciuitati fundenti sanguinem*. Ez. 24, 9. Hab. 2, 12. *Abarbanel*: Causas exponit Propheta, cur Deus ita facturus sit Niniue. *Hieronymus*: describitur autem *potentia* Niniue, & sub lamentatione *crudelitatis* arguitur. *f*) *tota* namque, vel *quæ tota* Ez. 29, 2. proprie *vniuersitas eius*. cf. not. Es. 9, 16. Ier. 6, 6. *g*) *mendacio & deceptione* Hos. 7, 3. e. c. quando Sancherib aurum & argentum ab Hiskia acceperat, & nihilominus bellum ei inferebat. cf. not. 2 Reg. 18, 7. *h*) *dilaceratione* (2) Obad. v. 14. cf. Ps. 7, 3. Zach. 11, 16. *i*) *plena* s. *referta* est. cf. c. 2, 13. *Abarb.* Quia Niniue vanis pollicitationibus auxilii & protectionis gentes decipiebat. cf. 2 Par. 28, 16. 20. 21. *k*) *non recedit* ex ea. Sic verbum intransitiue accipi videtur Ex. 13, 22. c. 33, 11. Ier. 17, 8. *l*) sed semper quasi ex *rapto* viuit. c. 2, 13. Ion. *non desinit occisio*. ℣. 2. *m*) Mox superveniet tibi, & per visionem (c. 1, 1.) mihi iam audita est *vox* s. *sonitus*. cf. Es. 40, 3. *n*) *scuticæ* s. *flagri* equos agitantis. Prou. 26, 3. *o*) *& vox strepitus*. Ier. 47, 3. LXX. Ion. Syr. Ar. *commotionis*. *p*) *rotarum*. Ex. 14, 15. *q*) Vulg. *& equi frementis*, s. *equorum* pleno cursu currentium & *quadrupedantium* (1) cf. Iud. 5, 22. *r*) *& curruum* feruido cursu *subsilientium*. vid. Ioel 2, 5. *S.* in Nominatiuo: *& equus hinniens, & currus saltitans*. At *Hieronymus*: Subauditur in omnibus *vox*; tam pulchra autem iuxta Hebraicum, & picturæ similis, ad prælium se præparantis exercitus descriptio est, vt omnis sermo meus sit vilior. ℣. 3. *s*) S. *Eques*, scil. aderit vel superueniet tibi. 1 Sam. 8, 11. vid. de Chaldæis Ez. 23, 6. 12. Hab. 1, 8. al. *Equitis* scil. *vox* audietur, vt v. 2. Malumus collectiue: *Equites* s. *equitatum* hostium *adducturus est* Deus. *t*) S. *adscendere faciens* s. *adducens* subsequentem reliquum exercitum. sed cf. de Deo Es. 8, 7. Ier. 50, 9. *u*) Ion. *& flamma ac fulgor gladiorum*. S. *& splendor gladii*. Nempe *mucro* Hebræis *flamma* dicitur, vel propter fulgorem igneum, vel quia tenuatur, & in acumen, vt flamma, desinit. vid. Gen. 3, 24. Iud. 3, 22. 1 Sam. 17, 7. Iob. 39, 23. *x*) *& fulgor hastarum* Deut. 32, 41. Hab. 3, 11. *y*) *& multitudo interfectorum*, vt in bellis fieri solet. cf. Es. 66, 16. *z*) *& vis ingens* s. moles. S. *aceruus* (4) Es. 30, 27. Prou. 27, 3. cf. infra v. 15. & supra c. 2, 9. M. I. *multitudinem* significat, vt Num. 20, 20. 1 Reg. 3, 9.

℣. 10. קצה per *Sagol* 1. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. לתכנה *defect.* per *Kibbuts* 1. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 11. ופק Sic *defect.* ' 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 20. sec. *Mas.* 1. 2. 3. *impr.* '. & *Erff.* Alii *plene* cum *Iod.* ℣. 12. הוא Variant hic *Orientales* & *Occidentales*: sed Index harum variationum impressus rursum confusus. Videntur *Orientales* pro הוא habere היא. ℣. 13. גרתיו sic vtrumq; *defect.* 1. 3. 5. 6. 9. 20. sec. *Mas* 1. & *Erff.* Alii posterius *plene*. ומענתיו sic *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. *impressamque* ad Ex. 21, 10. & Iob. 38, 40. Alii *plene*. ℣. 14. מלאככה per *Sagol* כ prius 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 19. 20. 23. posterius item 1. 2. 3. 5.

פֶּגֶר וְאֵין קֵצֶה לַגְּוִיָּה יִכָּשְׁלוּ בִּגְוִיָּתָם׃ מֵרֹב זְנוּנֵי זוֹנָה 4
טוֹבַת חֵן בַּעֲלַת כְּשָׁפִים הַמֹּכֶרֶת גּוֹיִם בִּזְנוּנֶיהָ
וּמִשְׁפָּחוֹת בִּכְשָׁפֶיהָ׃ הִנְנִי אֵלַיִךְ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת ה
וְגִלֵּיתִי שׁוּלַיִךְ עַל־פָּנָיִךְ וְהַרְאֵיתִי גוֹיִם מַעְרֵךְ וּמַמְלָכוֹת
קְלוֹנֵךְ׃ וְהִשְׁלַכְתִּי עָלַיִךְ שִׁקֻּצִים וְנִבַּלְתִּיךְ וְשַׂמְתִּיךְ 6
כְּרֹאִי׃ וְהָיָה כָל־רֹאַיִךְ יִדּוֹד מִמֵּךְ וְאָמַר שָׁדְּדָה נִינְוֵה 7
מִי יָנוּד לָהּ מֵאַיִן אֲבַקֵּשׁ מְנַחֲמִים לָךְ׃ הֲתֵיטְבִי מִנֹּא 8
אָמוֹן הַיֹּשְׁבָה בַּיְאֹרִים מַיִם סָבִיב לָהּ אֲשֶׁר־חֵיל יָם
מִיָּם חוֹמָתָהּ׃ כּוּשׁ עָצְמָה וּמִצְרַיִם וְאֵין קֵצֶה פּוּט 9
וְלוּבִים

וכשלו קרי

a) *cadauerum*, ab hostibus interemtorum 1 Sam.17,46. Am. 8,3. b) *immo finis non erit.* v. 9. c. 2, 10. c) *stratorum corporum* 1 Sam.31,1. Pf.110,6. d) ita *vt impingant* & corruant *in cadaueribus interfectorum.* c. 2, 6.

℣. 4. e) *Propter multitudinem scortationum.* Quod de idololatricis cultibus Grotius, aliique accipiunt, vt 2 Reg. 9, 22. Ier. 13, 27. Ez. 16, 30. alii vero, vt Abarb. *de dolosis fœderibus*, quibus alias gentes ad se pertraxerunt Assyrii, & sibi tandem subiecerunt: nos de vtroque. vid. e. c. 2 Reg.16,7.10.18. 2 Par.28,20.21. & Ef. 23, 17. Redit enim Propheta ad euoluendas *caussas excidii* Niniues, vt coeperat v. 1. f) *meretricis*, i. e. sec. Ion. *ciuitatis, quæ fuit sicut propudiosa* (excurrens) *meretrix.* cf. Apoc. 17, 1. g) S. *forti boni gratia*, i.e. *venustæ & adspectu formosæ meretricis*; vt habent Ion. & Syr. *Abarbanel*: quam adpetunt videntes, eamque respiciunt, & studiose obseruant, sicut Israelitæ fecerant, confisi Assyriis. cf. Gen. 6, 2. c. 39, 11. 2 Sam.11,2. Prou. 31,30. h) *magistræ*, peritæ. 1 Sam.28,7. i) *præstigiarum.* (6) 2 Reg. 9, 22. k) *quæ gentes vendidit*, i. e. libertate sua exutas in seruitutem redegit, & sibi mancipauit. cf. Ioel 4,3. 1 Reg.21,20.25. l) *& nationes* s. *familias* orbis. cf. Am.3,2. Zach.14,7. m) fascinauit & decepit *præstigiis suis.* cf. Ef. 47, 9.12.

℣. 5. n) S. Ideo *ecce ego contra te ero.* *Abarbanel*: Ego prouidentia mea efficiam ruinam tuam. *Hieronymus*: Quia vendidisti, o Niniue, gentes in fornicationibus tuis, & familias in maleficiis tuis, & quasi publicum prostibulum cunctis diuaricasti pedes tuos; propterea *ego ipse ad te veniam subuertendam.* Ion. vt c.2,14. o) Ez.21,8. c.16,14. p) *& retegam*, reiiciam *fimbrias* & imam vestem tuam. vid. Ier. 13, 26. q) *super faciem tuam.* Ion. *& patefaciam turpitudinem sceleris tui ante faciem tuam.* Quia enim meretrici eam comparauerat in delictis v. 4. comparat eam etiam meretrici in pœnis. cf. Ef. 47,2.3. Ez. 16, 36.37. Hof.2,5.12. r) *& ostendam gentibus.* cf. honoris caussa Esth. 1, 11. s) *nuditatem tuam.* Ion. *propudium tuum.* Syr. *pudenda tua.* Sic Abarbanel: id enim, inquit, probrosum admodum esset mulieri. Sensus est: Non vt honestam matronam, sed vt fœdum prostibulum tractabo te. (2) 1 Reg.7,36. cf. Hab 2,15. t) & regnis ostendam *ignominiam & turpitudinem tuam* Hof. 4, 7.18. vt, qui tecum fornicati sunt, ipsi te despiciant, irrideant, & contumeliis adficiant, & eris in exemplum omnibus videntibus. Hæc autem omnia sub *metaphora mulieris adulteræ*, quæ cum fuerit deprehensa, producitur in medium, & ante oculos omnium depompatur. inquit *Hieron.* ℣. 6. u) *Et proiiciam super te* nudatam v.5. & occisam, tegendam (2 Sam.20,12.) vel quasi contumulandam. cf. Iof.7,25.26. c.8 29. c.10,27. &c. x) Vulg. *abominationes.* Syr. *impuritates.* sordes scil. & stercora. cf. 2 Reg.10,27. Alibi tn. de *idolis* fere tantum hæc vox vsurpatur, vt etiam *Gillulim*; vid. e. c. 2 Reg. 23, 13.24. Ez.7,20. &c. ideo & hic conf. supra c.1, 4. y) Vulg. *& contumeliis te adficiam, vilem & despectissimam te reddam.* Ar. *pro ratione obscœnitatum tuarum.* Deut.32, 15. Ier. 14, 21. Mich.7,6. z) Ef.25,2. a) *velut spectaculum.* sic Syr. & Ar. ὁ. εἰς παράδειγμα. cf. Matth.1,19. Vulg. *in exemplum.* cf. Ez.28,17 Ion. *& faciam te fœdam in oculis omnium videntium te.* sic Abarb. coll. Zeph.3,1. ℣. 7. b) S. *Vnde fiet.* quod certissimum est. cf sim. constr. Ef.65,24. Ioel 3,5. &c. c) *quicunque te viderit.* cf. Ef.14,16. d) *refugiet*, Vulg. *resiliet a te.* v.17. Pf 55,8. tanquam a *Nidda* s. re fœda: prout Rad. apud Syros est *detestari.* *Hieronymus*: Qui ruinas viderit Niniue, & positam eam omnibus in exemplum, expauescet atque mirabitur. e) *vastata*, Ion. *expilata*, direpta *est.* Ier.4,20. c.49,3. f) *Niniue*, quæ gentium domina & magistra erat. cf. c.2,3. seqq. Zeph.2,13. g) *quis condolebit ei?* ὁ. τίς στενάξει αὐτήν; Sic Ar. sed *mutata persona*, vt etiam Vulg. *quis commouebit super te caput?* & Ion. *quis condolebit tibi?* Id autem deiecto capite significari solet. cf. Ier.22,10. Iob. 2, 11. *Hieronymus*: Quod autem ait *quis?* non tam pro difficili, quam pro raro debemus accipere. coll. Luc.12,42. Hof.14,10. Pf. 24, 3. h) *vnde?* Gen. 29,4. i) *quæram.* cf. Ruth3,1. k) *consolatores.* 2 Sam.10,3. Ef.51,19. Pf 69,21. l) *tibi.* *Grotius*: q.d. nusquam inueniam, omnes enim populos offendisti in rebus tuis secundis. vid. v.19. & cf. Ier. 15, 5. ℣. 8. m) Vulg. *Numquid melior es?* cf. Iud.11,25. Esth.2,4.9. n) S. *quam No Amonis*, i. e. sec. Bochart. Phaleg. p.6. & p. 313. seqq. *quam Thebæ* s. *Diospolis* Aegypti; q. d. *habitaculum* Iouis *Ammonii.* Hillero autem in Onom.S. p. 571. seqq. & p.743. *Memphis*, q.d. *habitaculum* illic *nutriti* (Thren 4,5.) *Apis* vel Osiridis. coll. versione LXX. Ez. 30, 15. & testimoniis Auctorum; vt breuiter etiam diximus ad Ier.46,25. & Ez.30,14. seqq. Aberrant a textu LXX.& Ar. *Præpara partem, apta chordam.* & ex parte Syr. *An melior es, quam Iauan Ammonitarum?* quasi *Ammon* per *Ain* & cum *Dages* scriptum fuisset. Ion. *quam Alexandria magna.* & Vulg. *Alexandria populorum*; quam per prolepsin sic dictam volunt Hieronymus, Drusius, aliique, ac iuxta eam No in *Pharo* sitam fuisse, putat Grotius. Sed recte ait *Bochartus* l. c. p.6. *Verisimile non est, Ezechielem & Ieremiam imminentis excidii pœnam denunciasse vrbi, quæ nondum erat, quo sæculo illi scripserunt. Aut Nahumum Niniuen vrbem ita compellasse*: Tune melior es (i. e. munitior) Alexandria, aliquando exstruenda ab Alexandro Magno? *Similitudines nihil docent, nisi sumantur ex rebus notis, qualis esse non potuit ciuitas nondum condita; nec nisi multo post condenda. Quid? quod Ezechielis & Ieremiæ minus Nahum* (sequ. v.10.) *scribit esse completas, & incolas vrbis* No-Amon *abiisse in captiuitatem, & paruulos eius fuisse illisos in capitibus omnium vicorum. Atque eo exemplo* (v.11.) *terret Niniuen, tanquam pari supplicio breui mulctandam. Omnino igitur non structura modo, sed & excidium vrbis* No-Amon *præcessit Nahumi scriptionem.* &c. Quomodo ex hac Bocharti sententia ætas & scriptio Nahumi non solum posterior esset Sancheribi clade, vt in Seder Olam volunt Hebræi, sed etiam Ieremiæ & Ezechielis vaticiniis. Verum vide, quæ monuimus Præf. in hunc librum §. 2. At qui ante Sancheribi stragem hæc scripta putant, sequentem versum 10. totum in futuro accipiunt, q.d. Propheta: *Atqui* munitissima *illa* Aegypti vrbs a Nebucadnezare *etiam* expugnabitur, & *in captiuitatem abibit, ac paruuli eius illidentur*, vt diserte in futuro dicit Propheta, mixta temporum constructione. *Vitringa* vero Doctr. Proph. p 37. Quæ, inquit, de expugnatione *Diospolitana* hic habet Propheta, referenda videntur ad tempora *Sabaconis* Aethiopis (qui *Vsserio* in Annal. V.T.p.98. & *Marshamo* in Can. Chron. p.485. idem est cum *Soo*, ad quem vltimus Israelitarum Rex Hoseas legatos misit 2 Reg.17,4.) non ad Sennacheribum, vt voluit *Vsserius* in Annal V.T.p.103. Conf.not. v.10 & Præf. in hunc librum §. 2. o) *quæ habitat*, vel secure *habitabat.* cf. Iud. 18,7. Ef.47.8. Ez.27,3. Zeph.2,15. Zach.11,11. p) *inter amnes*, & *flumina Nili*, ita vt aquæ circa eam essent. cf. Ex.7,19. c.8,1. Ef.7,18. c.19,6. Ez.29,3. seqq. & not. Gen.41,1. Am.8,8. q) *Schmid.* naturali constructione: *quæ est propugnaculum* (1 Reg.21,23.) *maris*, & vicissim *e mari* est *murus eius.* quocum cf. Ef. 23, 4. At reliqui fere omnes *relatiuum* in *Genitiuo* ponunt: Ion. *cuius murus est mare.* Syr. *cuius fortitudo mare.* Vulg. *cuius diuitiæ mare.* Bochartus l.c.p.315. *cuius antemurale* (vel vt *Cocceius* intelligendum monet Lex. 231. *fossa* i. spatium inter murum & antemurale, fossam complectens.) *est mare, a mari muri eius*, i.e. quæ Diospolis ad Nilum sita, præter eius septem alueos, Mare Rubrum ac Mediterraneum habet pro vallo naturali. *Hillerus* vero l.c. *cuius* Mempheos *præmunitio* est *mare* s. *ingens lacus*, a Mene ad Memphin versus occidentem & aquilonem factus; cum ab ortu & meridie Nilum haberet. cf. Ef.19,5. r) *M.I.* Idem bis dicitur confirmationis caussa. ℣. 9. s) Vulg. S. aliique. *Aethiopia.* Boch. Phal. p 315. *Arabia Chusæa* cf. Ier.46,9. Ez.29,10. t) *robur, præsidium* eius fuit. Ef.40,29. u) *Abarb.* i.e. Aethiopes & *Aegyptii* adiuuerunt No-Amon, ad eam defendendam a Sancheribo. Conf. de clade ista Aegyptiis ab Assyrio illata, vaticinium Esaiæ c.20,3. seqq. x) *ita vt finis* aut numerus *non esset* auxiliorum. cf. v.3. & 2 Par.12,3. y) Ion. *Putai* s. Afri. Vulg. *Africa.* vid. Ier. 46, 9. Ez.30,5.

CAP. III, ℣. 3. וְאֵין Per *Makk.* 1. 2. Pro יִכָּשְׁלוּ hab. יִכְשְׁלוּ 6. 9. 20. וּכָשְׁלוּ vero 13. 19. 23. & in marg. 6. 9. Vtrumque est contra *Maſ. impr.* Hoſ. 1, 1. ℣. 5. *Spatium* præmitt. 6--10. 20. 21. 22. 23. ℣. 7. שֻׁדְּדָה per *Kibbuts* 20. 21. & in textu 6. 9. Pro לָךְ hab. לָהּ 2. 3. sic fu. 5. contra *Maſ.* 1. & *Erff.* ℣. 8. הֲתִיטְבִי Ita & *Orientales* legunt, qui vero הֲתֵיטְבִי scribunt.

וְלוּבִים הָיוּ בְּעֶזְרָתֵךְ׃ גַּם־הִיא לַגֹּלָה הָלְכָה בַשֶּׁבִי י
גַּם עֹלָלֶיהָ יְרֻטְּשׁוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת וְעַל־נִכְבַּדֶּיהָ
יַדּוּ גוֹרָל וְכָל־גְּדוֹלֶיהָ רֻתְּקוּ בַזִּקִּים׃ גַּם־אַתְּ תִּשְׁכְּרִי 11
תְּהִי נַעֲלָמָה גַּם־אַתְּ תְּבַקְשִׁי מָעוֹז מֵאוֹיֵב׃ כָּל־ 12
מִבְצָרַיִךְ תְּאֵנִים עִם־בִּכּוּרִים אִם־יִנּוֹעוּ וְנָפְלוּ עַל־פִּי
אוֹכֵל׃ הִנֵּה עַמֵּךְ נָשִׁים בְּקִרְבֵּךְ לְאֹיְבַיִךְ פָּתוֹחַ נִפְתְּחוּ 13
שַׁעֲרֵי אַרְצֵךְ אָכְלָה אֵשׁ בְּרִיחָיִךְ׃ מֵי מָצוֹר שַׁאֲבִי־לָךְ 14
חַזְּקִי מִבְצָרָיִךְ בֹּאִי בַטִּיט וְרִמְסִי בַחֹמֶר הַחֲזִיקִי מַלְבֵּן׃
שָׁם תֹּאכְלֵךְ אֵשׁ תַּכְרִיתֵךְ חֶרֶב תֹּאכְלֵךְ כַּיָּלֶק הִתְכַּבֵּד טו
כַּיֶּלֶק הִתְכַּבְּדִי כָּאַרְבֶּה׃ הִרְבֵּית רֹכְלַיִךְ מִכּוֹכְבֵי 16
הַשָּׁמָיִם יֶלֶק פָּשַׁט וַיָּעֹף׃ מִנְּזָרַיִךְ כָּאַרְבֶּה וְטַפְסְרַיִךְ 17
כְּגוֹב גֹּבָי הַחוֹנִים בַּגְּדֵרוֹת בְּיוֹם קָרָה שֶׁמֶשׁ זָרְחָה
וְנוֹדַד

z) *& Libyes.* Dan 11, 43. 2 Par. 12, 3. c. 16, 8. a) *fuerunt in auxilio tuo* Es. 10,3. Ps. 35, 2. Syr. *præsidio ei fuerunt* sc. No-Amon, cuius in præcedd. meminit; ad quam per Apostrophen Propheta se hic conuertit, ac si ipsam adloqueretur. *Abarb.* ℣. 10. b) Attamen *etiam hæc* tam potens & tam valide munita No-Amon. v. 8. 9. c) *in deportationem* s. *exilium.* 2 Reg. 24,15. Am. 1, 15. d) *abiit*, (Ion. aliique: *abibit*) *inter captiuos.* Deut. 28,41. Es. 46, 2. *Grotius:* Non tantum exules, sed et serui facti sunt ciues eius; nempe per Aethiopes, quorum Rex *Sabaco* Aegyptum inuasit, & valida ibi præsidia posuit ante Psammetichi tempora, teste Herodoto in Euterpe. At *Hieronymus:* Et hæc *capiuura Rege Babylonis*, & idem tuus atque illius vastator erit. cf. not. v. 8. e) *etiam paruuli eius* 1 Sam. 15, 3. f) *allidentur.* (6) Es. 13,16. Hos. 10, 14. vel potius sec. Vulg. S. Boch. *allisi sunt.* In narrationibus enim *Futurum* sæpe apud Hebræos ponitur *pro Præterito* aut *Imperfecto.* vid. e. c. Iud. 2, 1. g) *in capite*, h. e. *in principio* vel *in compitis omnium vicorum.* Es. 51,20. vt fieri solet in vrbibus vi captis. cf. 2 Reg. 8,12. Hos. 14, 1. Ps. 137,9. Thren. 2,19. h) *& de honoratis eius*, No-Amonis. cf. Es. 23, 8. 9. Ps. 149,8. i) victores (Chaldæi, sec. Abarb. sec. alios, Aethiopes) *miserunt. sortem.* Ciues sc. nobilissimos, vt mancipia, Babylonii inter se sorte diuiserunt. cf. Ioel 4, 3. k) *omnesque magnates eius.* 2 Reg. 10, 6 11. Ion. 3, 7. l) *vincti, constricti sunt.* (2) Coh. 12,6. cf. Ez. 7,23. Rad. Chald. est *sepsit, circumdedit.* Arab. *clausit, oppleuit, constrinx.* m) Vulg. *compedibus.* At LXX. S. aliique: *catenis* ferreis, *manibus* insertis, vt Ier. 40,4. (4) Iob. 36,8. ℣. 11. n) *Itaque & tu*, o Niniue. v. 7. o) de calice iræ Dei bibes & *inebriaberis*, sicut No-Amon de eodem bibit, & in captiuitatem abiit. v. 10. cf. Es. 49, 26. c. 51, 21. Ier. 25,27. c. 51, 39. Thren. 4, 21. & supra not. c. 1, r. Syr. *Tu quoque infelix*, Ion. *temulento similis eris.* Grotius: *inops consilii*, vt ebrii esse solent. p) Vulg. *eris despecta.* Ion. *pessumdata.* S. *obscurata* vel *ignorata.* Leu. 4, 13. Iob. 28, 21. *Hieronymus:* Diues quondam atque speciosa, quæ tantos amatores habebas, *despicieris ab omnibus.* M. I. & Abarb. acsi nunquam in Orbe fuisses. coll. Obad. v. 16. q) *præsidium.* Ion. & Vulg. *auxilium quæres.* c. 1,7. r) *ab hoste* vel *contra hostem.* vid. Ezr. 8,22. *Hieron.* a Babyloniis s. contra Babylonios *ab inimicis* auxilium rogabis. Al. vt *Grotius:* salutem *ab hoste* posces, scil. deditione. Sed præferenda est prior explicatio. ℣. 12. s) Vulg. *Omnes munitiones tuæ.* Abarb. *vrbes*, Ion. *arces munitæ.* v. 14. Num. 13, 19. ὀχυρώματα LXX 2 Cor. 10,4. t) erunt sicut *ficus arbores* Am. 4, 9. subintell. כ vt Ps. 80,11. Ion. & Syr. *similes erunt ficubus præcocibus.* cf. Apoc. 6, 13. u) *cum præcocibus* & maturis *fructibus.* Es. 28,4. Mich. 7,1. *Hieronymus:* Omnia firmamenta tua, & muri in sublime porrecti, & altitudines turrium, quas nunc inexpugnabiles putas, & viri fortes bellatoresque tui, *primitiuis ficubus comparantur* &c. x) Vulg. *quæ si concussæ fuerint.* si *quatiantur* arbores. Niph. (2) Am. 9, 9. y) *tum decidunt* fructus, *super os comedere volentis*, qui eas quassauit. Sic etiam munimenta tua omnia facile expugnabuntur, & nullo negotio in hostium potestatem venies. ℣. 13. z) *Ecce!* quod tibi certo futurum denun io. c. 2,1. Es. 3, 1. Am. 2,13. a) *populus*, & alias fortissimi *milites tui*, o Niniue, *effœminati erunt.* Ion. *infirmi erunt, sicut mulieres.* vt hostibus resistere non possint. cf. Es. 19,16. Ier. 50,37. c. 51,30. b) *cum hostibus tuis* Es. 62,8. c) *adaperiendo* i. e. *omnino* & quasi sponte sua, statim ac sine mora *aperientur.* Al. *pandentur ergo hostibus portæ* tuæ. c. 2, 7. Ez 25,9. d) *portæ* (*& introitus* M. I.) *terræ tuæ.* Ier. 15, 7. e) *quod consumserit.* vel prophetice: *consumet* enim *ignis.* cf. c. 1, 10. Am. 1, 4. 7. &c. f) robustissimos *vectes tuos*, quibus portæ claudebantur. Am. 1, 5. Thr. 2,9.

℣. 14. g) *Aquam obsidionis.* Vulg. *propter obsidionem.* Syr. *in obsidione* necessariam. 2 Reg. 25,2. h) *hauri tibi* Gen. 24,13. in vasis scil. & cisternis adseruandam, ne potus desit obsessæ vrbi. i) *refice, confirma.* 2 Reg. 12, 8. 9. k) *munitiones & propugnacula tua* v. 12. ne facile capiantur ab hoste. l) *intra in lutum.* Es. 41,25. m) *& calca argillam.* subige lutum. Ex. 1,14. n) S. *repara.* Neh. 3,5. o) *fornacem laterariam* Ier. 43,9. ad coquendos scil. lateres, quibus vrbs, ob lapidum inopiam, muniatur. vid. Gen. 11,3. *Per ironiam* vero, vt monent Abarb. & Grotius, hæc loquitur Propheta, q. d. Parate modo, quæ aduersus longam obsidionem parari solent; frustra tamen omnia, me vobis aduersante v. 5. ℣. 15. p) *Ibi* tamen, intra munimenta & muros tuos. q) *te*, Niniven, *consumet ignis* v. 13. r) *& exscindet te gladius.* c. 2,14. s) *absumet te*, sc. ignis vel gladius hostium 2 Sam. 2,26. c. 11,25. Es. 1, 20. Ion. hic adhibet verbum, quod Moses & Onkelos habent Deut. 28,31. vnde *Chasil* locusta dicitur. cf. not. Ioel 1, 4. t) *sicut locusta* herbam. vel: *comedet te*, licet *instar locustarum multiplicatam.* ex seq. commate. cf. Ioel 1, 4. u) Vulg. *multiplicare.* S. *multiplica* modo *te*, scil. o Assyrie, v. 18. nam verbum hic est *mascul.* vt sequens de Niniue, femininum. cf. v. 3. 1 Reg. 3, 9. y) i. e. conscribito exercitum numerosissimum, *instar agminis locustarum.* de quo cf. not. Ioel 1, 7. z) *tum numerosa & copiosa esto*, o Niniue, mercatoribus ac ciuibus v. 16. a) *quam est locusta*, quæ a copia s. *multitudine* sic dicitur: cum nullum animal sit fœcundius. cf. Ex. 10, 4. 5. Iud. 6,5. c. 7, 12. Ier. 46,23. c. 51,14. Ps. 105, 34. & not. Ioel 1, 4. 7. ℣. 16. b) S. *Multiplicasti* quidem. Vulg. *Plures fecisti* Ez. 28,5. c) *mercatores tuos.* Ez. 27, 13. d) *quam stellas cæli.* Gen. 22,17. cf. not. supra c. 2, 9. e) tamen sicut *locusta*, quæ magno agmine *irruit* s. *diffundit se* Iud. 9,44. f) *& mox* iterum *auolat* Iob. 20,8. Ps. 90,10. *ita quoque erunt illi mercenarii milites tui & mercatores.* ℣. 17. g) S. *Coronati*, h. e. sec. Abarb. *principes, diademate insignes.* (1) cf. Deut. 33, 16. Similis forma per *Dages* est Ex. 15, 7. Ps. 89, 45. & Dan. 8, 9. h) innumeri sunt, *sicut locustæ* v. 15. i) *& satrapæ* vel *duces tui.* Syr. *& bellatores tui.* bellantes pro te. (2) Ier. 51, 27. k) *sicut locusta locustarum*, h. e. ingens multitudo locustarum, cum e terra *emergunt*, id enim Arabibus *Gaba* significat. vid. not. Am. 7, 1. & cf. Es. 33, 4. l) vt locustæ, inquam, S. *quæ considunt.* Vulg. *quæ considunt.* Num. 1, 51. Es. 29, 1. m) *in maceriis* Ier. 49, 3. hortorum & vinearum. *M. I.* n) *die frigoris* (5) Ps. 147, 17. o) sed cum *sol oritur* Ion. 4, 8.

℣. 16. הִרְבֵּיתִי ita cum *Iod paragog.* & *Kri* הִרְבֵּית 2. item 1. in marg. & *Mas. Erff.*
℣. 17. וּמִפְסְרַיִךְ ita 6. 9. in marg. גֹּבָי *defect.* 1. 2. 3. 6. 9. sic su. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *impr.* וְנוֹדַד per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. 23. contra *Mas. impr.* At וְנֹדַד *defect.* 1. 5. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

18 וְנוֹדַד וְלֹא־נוֹדַע מְקוֹמוֹ אַיָּם׃ נָמוּ רֹעֶיךָ מֶלֶךְ אַשּׁוּר
יִשְׁכְּנוּ אַדִּירֶיךָ נָפֹשׁוּ עַמְּךָ עַל־הֶהָרִים וְאֵין
19 מְקַבֵּץ׃ אֵין־כֵּהָה לְשִׁבְרֶךָ נַחְלָה מַכָּתֶךָ כֹּל
שֹׁמְעֵי שִׁמְעֲךָ תָּקְעוּ כַף עָלֶיךָ כִּי עַל־מִי לֹא־עָבְרָה
רָעָתְךָ תָּמִיד׃

הַמַּשָּׂא

mum rei alibi melius gerendæ occasio & spes adfulgebit, vnanimi consensu te ita derelinquent, vt ne minimum quidem illorum supersit vestigium. *Bocharti* Hieroz. II. 458.

p) *fugient, discedunt.* S. *auolat* quæuis. v. 7. Ef. 16, 2 Hof. 7, 13. q) *nec agnoscitur locus.* M. I. *cuiusque eorum.* cf. Pf. 103, 16. r) *vbi fuerint* Ef. 19, 12. *Hieronymus*: Natura enim hæc locustarum est, vt in frigore torpentes, per calorem volitent. Facile autem subintelligitur apodosis: Sic illi mercenarii tui milites & duces, ac mercatores, omnes in periculo tuo aufugient. q. d. Tu quidem es vrbs populosissima, & incolæ tui tibi videntur esse *locustis* numero pares; & *in mœnibus* tuis multi mercatores & principes asylum quærunt, quomodo locustæ in sepibus, quum frigent. Sed non est, quod confidas tam numerosæ multitudini, aut horum mercatorum opibus, vel principum & ducum tuorum viribus intumescas. Quippe, vt orto sole locustæ auolant, & sepem eam deserunt, quæ in tempore frigoris pro suffugio illis fuerat: sic populi, mercatores, principes, qui, cum res tulit, ad mœnia tua confugerant, quam primum

℣. 18. s) *Dormitarunt pastores tui*; i. e. *negligenter se gesserunt* Pf. 76, 6. (& secus, quam Pf. 121, 4. Ef. 5, 27. dicitur) *præfecti & duces tui*, Rex Assyriæ. cf. 2 Sam. 5, 2. c. 7, 7. Ier. 22, 22. t) *cubabunt, quiescunt* per somnum Ef. 26, 19. Pf. 16, 9. Sic Radix Arabica *quietem nocturnam* significat in Corano Sura 28, 72. & Sura 40, 63. Tig. *iacent.* Syr. *desident.* Abarb. *manebunt* in loco suo Pf. 55, 7. nec amplius prædatum exibunt; coll. supra c. 2, 12. 13. S. *habitarunt secure.* At M. I. significat *quietem mortui*, coll. Pf. 7, 6. Pf. 94, 17. Vulg. *sepelientur* &c. u) Vulg. *principes*, Tig. *heroes*, S. *magnifici tui.* c. 2, 6. x) hinc velut grex sine pastore *diffusi*, Ion. & S. *dispersi sunt.* (+) Hab. 1, 8. Vt Ion., ita significatione conuenit cum נָפֹצוּ 2 Reg. 25, 5. &c. cf. etiam *Schultenium* in Animaduersionibus ad V. T. p. 508. seqq. y) Grotius: *gregarios milites* intellige. z) cf. 1 Reg. 22, 17. a) *& nemo est, qui* dispersos in agmen *recolligat.* cf. Ef. 13, 14. Ier. 49, 5. *Hieronymus*: Cunctis principibus interfectis, qui resistere poterant aduersariis, reliquus populus tuus imbellis & ignobilis dispersus est in montibus, & nemo de ducibus inueniri potest, qui congreget eos, & de collectis rursum cogat exercitum.

℣. 19. b) LXX. & Ar. *Non est medela.* S. *cicatrix.* al. *contractio.* Grot. *ligamen.* Cocc. Lex. 362. *mitigatio*, ad verbum *hebetatio*, vt minus acris sit ac vehemens. cf. Leu. 13, 6. 21. Ef. 42, 3. &c. Quia tamen hoc nomen etiam de *spiritu hebete*, h. e. de *animo perculso ac tristi* ponitur Ef. 61, 3. vt rad. Ar. est *imbecillis, pusillanimis* ac *meticulosus fuit*, & Chald. *doluit, dolore adfectus fuit*; hinc Ion. & Syr. habent: *Non est, cui doleat ob fractionem tuam*; quia omnes gaudent de ruina tua, vt addit Abarb. Dicitur vero hoc *ad Regem Niniues*, vt patet ex *suffixo masculino.* M. I. c) *fractura tua.* cf. Ez. 32, 9. Thren. 2, 13. d) *ægerrima*, Vulg. *pessima*, S. *desperata est plaga tua.* Ef. 17, 11. Ier. 10, 19. c. 30, 12. ό. ἐφλέγμανεν. *Grotius*: *inflammata* vulnera solent exitium adferre. q. d. Cum Ninus sit dedita, milites dispersi, duces torpidi, nonne vides periisse res tuas sine remedio? e) *quicunque audierint famam cladis tuæ.* Ef. 23, 5. f) *plaudent manibus super te*; nimirum *ex gaudio*, vt add. Ion. & M. I. coll. Pf. 47, 2. 2 Reg. 11, 12. Ef. 55, 12. *Hieronymus*: Omnes, qui Niniuen subrutam, & Assyrium regnum superatum audiuerint, & potentissimam vrbem: vel stupebunt propter rei magnitudinem & insperatum nuncium, & *compriment manus suas*; vel certe præ magnitudine gaudii, insultantes tibi, *adplaudent manibus*, & quodam gaudii strepitu concrepabunt. g) *nam super quem?* Iob. 25, 3. h) *non transiit, peruasit.* c. 2, 1. i) *malitia tua.* 1 Reg. 2, 44. Ef. 47, 10. &c. *Grotius*: Ad quem non peruenerunt *iniuria tua*? Cui non molestus fuisti? k) *semper.* omni tempore. cf. Ef. 52, 5. c. 65, 3. Hab. 1, 17. Hinc vicissim nunc omnes tibi inimici facti sunt, & gaudent de interitu tuo. Sensus idem, qui supra v. 7.

℣. 18. נָפֹשׁוּ *Schin* cum *Dag.* 1. 5. sec. *Maſ.* 1. & *Erff.*

LIBER
HABAKVK,
Hebr.
חבקוק

Argumentum huius vaticinii maxime *congruit tempori Manassis, vel* potius *Iosiæ* (vid. c. 1, 5.) *& sequentium impiorum Regum. Deplorat* enim I. ius & fas inter Iudæos euersum (quod, vt *Grotius* notat, nunquam magis, quam sub Manasse euenit. vid. 2 Reg. 21, 16.) ideoque *aduentum Christi* enixe *exoptat* c. 1, 2--4. II. Ad istas querelas Deus *Iudæorum excidium* per Chaldæos seuere prædicit c. 1, 5--11. Sed III. Propheta *precibus instat*, & dubia mouet, quomodo rigidum illud iudicium, per sceleratos hostes exsequendum, cum Dei sapientia, sanctitate & iustitia &c. consistere possit? v. 12--17. Attamen IV. ad *spem & silentium* se recipit, diuinumque responsum ad dubia sua exspectat c. 2, 1. Quod V. non solum sequitur c. 2, 2. 3. *& aduentum Christi pollicetur, & ad fidem* non dubiam, sed constantem *adhortatur* v. 4. verum etiam VI. *aduersus Ecclesiæ hostes* vaticinatur v. 5--20. Quæ omnia tandem VII. Propheta insigni *carmine* repetit, precibusque Deo commendat c. 3, 1. seqq. Ceterum *stilus* huius vaticinii, in secundo præsertim & tertio capite, concisus & difficilis admodum est, vt quisque peritus lector facile animaduertet.

המשא אשר חזה חבקוק הנביא׃ עד־אנה
2 יהוה שועתי ולא תשמע אזעק אליך
3 חמס ולא תושיע׃ למה תראני און ועמל תביט ושד
4 וחמס לנגדי ויהי ריב ומדון ישא׃ על־כן תפוג תורה
ולא־יצא לנצח משפט כי רשע מכתיר את־הצדיק על־
ה כן יצא משפט מעקל׃ ראו בגוים והביטו והתמהו
6 תמהו כי־פעל פעל בימיכם לא תאמינו כי יספר׃ כי־
הנני מקים את־הכשדים הגוי המר והנמהר ההולך
7 למרחבי־ארץ לרשת משכנות לא־לו׃ אים ונורא
8 הוא ממנו משפטו ושאתו יצא׃ וקלו מנמרים סוסיו

Cap. I ℣. 1. a) Vulg. *Onus*. Tig. *Grauis Prophetia*. Ion. *onus propheticum*, tum *contra Iudæos*, tum *contra Chaldæos*. cf. Es. 13, 1. c. 14, 28. At S. simpliciter *Prophetia*, vt Nah. 1, 1. M. I. Ita vocatur prophetia, quia ore hominis *profertur*. Alii cum LXX. *prolatio* seu *propositio* verbi diuini: nam de *doctrina* aut *promissione* etiam dicitur. vid. Prou. 31, 1. Zach. 12, 1. Thren. 2, 14. & verbum Num. 23, 18. c. 24, 3. Es. 14, 4. Iob. 27, 1. b) cf. Num. 12, 6. Es. 1, 1. c) *Habakkuk*: quod nomen *amplexum* s. *amplexationem* filii dicit, coll. 2 Reg. 4, 16. (ex quo loco, nostrum fuisse filium illius Sunamitidis, inepte veteres Rabbini colligunt. apud *Abarb.* fol. 270. col. 3. vid. etiam *Abendana* ad h. l.) prout ipse noster Propheta tenerrimum erga pios adfectum expressit. vid. Præfat. *Lutheri* §. vlt. De *genere*, *patria* & *ætate* eius nihil in Scripturis memoriæ proditum est. *Vixisse* tamen eum *instante Babylonica captiuitate*, regnante apud Iudæos *Manasse*, vel potius *Iosia*, (vt recte censent *Calouius* h. l. *Vitringa* in typo Proph. doctr. p. 38. aliique) ex eo recte colligitur, quod Chaldæos aduersus populum Iudaicum *illo ipso tempore* excitatum iri testatur v. 5. seqq. Conf. itaque coæuum *Zephaniæ* nec non *Ieremiæ* vaticinium, & not. 2 Reg. 21, 10. d) *Prophetæ* & interpretis mysteriorum Dei. Num. 12, 6. 1 Sam. 9, 9. cf. de Ieremia Ier. 1, 5. c. 26, 2. c. 25, 2. &c. & de Esaia Es. 37, 2. c. 38, 1. c. 39, 3. cuius noster vestigia premit, dum Iudæis excidium per Chaldæos nunciat, quod ille iam ante Hiskiæ prædixerat. 2 Reg. 20, 17. 18. Es. 39, 6. 7. Habet vero hoc caput *quatuor partes*: I. *Titulum* s. inscriptionem libri v. 1. II. *Querelam* de impietate Iudæorum v. 2-4. III. *Prædictionem* pro-

CAP. I.

proxime futuri *aduentus Chaldæorum* ad euertendos Iudæos v. 5--11. & IV. *Dubia* s. *preces* Prophetæ *contra impium* hostem v. 12--17.

℣. 2. e) *Quousque*, o Domine! Ps. 13, 2. f) *vociferabor ad te* vel *implorabo te* Ps. 18, 8. Ps. 30, 3. g) *& me clamantem non exaudies?* Ps. 22, 3. h) quousque *clamabo ad te?* Thr. 3, 8. i) *vis* est! vim patior, *violentia* exercetur! v. 3. 9. Ier. 20, 8. Ez. 8, 17. k) *nec tamen eripis* aut *saluas* nos e *malo*: non tantum temporali, vt 2 Sam. 14, 4. 2 Reg. 6, 26. sed vel maxime *spirituali*. Es. 25, 9. c. 45, 17. 21. 22. &c. coll. 1 Pet. 1, 10. 11. *vt scil. adueniat tandem dudum expectatus & promissus Seruator*. conf. Gen. 49, 18. Es. 35, 4. &c. Ceterum quod ad nexum, exponit prius *culpam* populi Iudaici v. 2--4. ac deinde *pœnam* culpæ respondentem v. 5. seqq. & culpam quidem figurate enunciat, alloquens Deum ipsum, non suo solum, sed iusti cuiusque nomine, coll. v. 4. vt statum populi sui talem insinuet, super quo gemat bonus quisque Ez. 9, 4. q. d. o Deus! in quæ nos tempora fuisti incidere, quibus qui innocenter & iuste viuit, impiæ multitudinis violentiæ, rixis atque insidiis subiacet. ℣. 3. l) *Quare?* Non exprobrat hoc Deo; sed suas aliorumque piorum tentationes exponit, & institutionem diuinam expetit. cf. Ier. 12, 1. Ps. 73, 3. Iob. 21, 7. m) *videre me facis, ostendis mihi, adparere facis* mea ætate. Ps. 71, 20. n) *iniquitatem* 1 Sam. 15, 23. o) & quousque eiusmodi *laborem* & *ærumnam* Ps. 7, 15. Iob. 5, 6. p) *spectabis* & quasi tolerabis? v. 13. Respicit ad Num. 23, 21. q) *ita vt sit*; vel, & quousque *erit deuastatio?* c. 2, 17. r) v. 2. Gen. 6, 11. Ier. 6, 7. s) *coram me*. Num. 22, 32. t) *estque lis* Gen. 13, 7. Ier. 15, 10. u) *& contentio* Ps. 80, 5. Prou. 22, 10. x) qua *effert se* impius. Nah. 1, 5. Ps. 24, 9. facile sc. superior futurus, dum omnia corrupta, & publica gentis tribunalia ab impiis occupata sunt. Ion. *direptores & raptores coram me sunt, qui contentione & superbia præualent*. Al. estque lis & contentio, *quod profert* impius. cf. not. v. 1. Sic S. *quin erit, qui litem & contentionem* contra me *mouebit*. sed hoc ex parte contra accentus. ℣. 4. y) *Propterea*: quia non vindicas pios; nec adhuc vota nostra adimples, mittendo promissum Seruatorem. cf. Ps. 10, 11. seqq. Coh. 8, 11. z) *tepescit*, *vacillat* & *vim* suam *amisit lex*. Kal (3) Gen. 45, 26. Ps. 77, 3. cf. Am. 5, 12. 13. Sub Manasse etiam ita neglectus fuerat *authenticus legis codex*, vt pro perdito haberetur, sub Iosia repertus, & in publicum denuo protractus. 2 Reg. 21, 2. seqq. c. 22, 8. a) *nec prodit* aut *promulgatur*. Dan. 9, 23. 25. Luc. 2, 1. b) *in perpetuum*. i. e. cum præced. negatiua, *nunquam* Es. 13, 20. vel: *non exit ad victoriam* vt bona caussa vincat, coll. Es. 25, 8. cum 1 Cor. 15, 54. *Schultenius* vero in Animaduersionibus p. 515. *ad veritatem*. coll. Es. 42, 3. & Arab. נצח *veritas, non fucata sinceritas*. cf. etiam 1 Sam. 15, 29. c) iustum *iudicium*. cf. Gen. 18, 25. Deut. 32, 4. c. 16, 19. Es. 1, 17. c. 28, 17. c. 59, 8. 9. 14. *Grotius*: Res manet indefinita. d) S. *quia namque impius circumuenit*; vndique & *instar coronæ cingit* & premit (5) Iud. 20, 43. Ps. 22, 13. Ps. 142, 8. Prou. 14, 18. ό. καταδυναστεύει Iac. 2, 6. e) ideo prodit *iudicium contortum* seu ad hominum prauas libidines inflexum & *peruersum* (1) cf. Es. 5, 23. c. 10, 1. *Grotius*: Sæpe non iudicatur; sæpe, quod peius est; plane contra ius iudicatur. Huc vsque querela Prophetæ & piorum. Sequitur nunc v. 5. seqq. *Dei iudicis* aduersus impios Iudæos pronunciata *sententia*. ℣. 5. f) Ergo *videte*, o impii Iudæi, *inter gentes*, & *circumspicite*, quid illic moliar: vestrum sc. excidium & reiectionem. Aut *circumspicite*, num vlla earum tantum, quanto vos adfecturus sum, supplicium sustinuerit. coll. Thr. 1, 12. At Syr. *Videte audaces* vel *impudentes*, & Ar. (eodem verbo, quod infra c. 2, 4. in Hebræo extat) *o negligentes*. cum ό. ἴδετε οἱ καταφρονηταί. Eam versionem, vt sæpius, Paulus sequitur Act. 13, 41. quia in manibus hominum erat, & ad contextum optime quadrat. Nec opus est, vt propterea in textu Hebræo בגדים olim scriptum fuisse, cum Capello & Grotio temere suspicemur. g) *& adspicite* Es. 42, 18. h) *& admiramini*. Hitp. (1) i) *miramini* inquam. Vulg. *& obstupescite*. cf. Es. 29, 9. k) *quia opus molior* vel *operaturus* sum Es. 41. 4. Mich. 2, 1. l) his ipsis *diebus vestris*. cf. not. v. 1. 2 Reg. 21, 12. seqq. & Ez. 12, 25. m) quod *non credetis*. cf. Thren. 4, 12. n) *cum narrabitur*. si quis illud futurum esse, nunc prædixerit. cf. Es. 29, 14. c. 52, 15. ℣. 6. o) *Nam*, vt explicem, quod operaturus sum in diebus vestris, *ecce ego*. Es. 13, 17. vt ostendam, me nec ad ferendum impietatem & iniurias vestras obligari, nec Templo aut cultu externo, absque pœnitentia & fide in Seruatorem, me delectari. cf. Es. 1, 11. seqq. p) *excitaturus sum* 2 Sam. 12, 11. Am. 6, 14. q) vid. 2 Reg. 24, 2. &c. r) cf. Deut. 28, 49. seqq. Ier. 5, 15. s) *amaram, acerbam*. 2 Sam. 17, 8. i. e. crudelem & truculentam. cf. Ier. 50, 42. t) *& velocem* s. *expeditam* (4) Es. 32, 4. cf. Es. 5, 26. u) *pergentem* & peruadentem omnia *in latitudines terræ*. cf. Es. 8, 8. ό. ἐπὶ τὰ πλάτη τῆς γῆς. Apoc. 20, 9. x) *ad occupandum* Leu. 20, 24. y) *habitacula*. Ion. *vrbes*. vid. Ier. 9, 18. z) *non sua* c. 2, 6. more tyrannorum. ℣. 7. a) *Terribilis* Cant. 6, 4. b) *& formidabilis*. Es. 18, 2. c) *illa gens* est v. 6. d) *ab ipsa iudicium eius*. cf. 2 Reg. 25, 6. e) *& elatio* Vulg. *& onus*, al. *prolatio*, Ion. *decretum eius*. cf. v. 1. & Iob. 13, 11. Non pactis aut certis legibus vobiscum agent, sed absolute pro lubitu suo imperabunt. Ion. *ab ipsomet* (populo Chald.) *iudicium ipsius & decretum promanant*. f) *egredietur*, promanabit. vid. v. 4. ℣. 8. g) *Et leues*, i. *celeres erunt* 2 Sam. 1, 23. Ier. 4, 13. h) *præ pardis* (6) Es. 11, 6. Ier. 5, 6. Hos. 13, 7. Cant. 4, 8. quibus maxima in cursu & saltu est velocitas. vid. *Boch*. Hieroz. I. p. 9. & 787. seq. i) cf. Ier. 4, 13.

HAB. I, ℣. 3. ריב per *Tbhir* 17. 18. 22. 23. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. & *impr*. Num. 32, 42. ℣. 5. והביטו cum *Gaiah* 1. 2. 5. 6. 9. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. והתמהו cum *Metheg*. omnes præter 1. 2. 3. 12. 21. 22. 23. ℣. 6. המר per *Kam*. 1. 2. 6. 9. 10. 20. למרחבי per *Makk*. 1. 2. 3. sic se. 5.

וחדו מזאבי ערב ופשו פרשיו ופרשיו מרחוק יבאו יעפו
9 כנשר חש לאכול׃ כלה לחמס יבוא מגמת פניהם
י קדימה ויאסף כחול שבי׃ והוא במלכים יתקלס
ורזנים משחק לו הוא לכל־מבצר ישחק ויצבר עפר
11 וילכדה׃ אז חלף רוח ויעבר ואשם זו כחו לאלהו׃
12 הלוא אתה מקדם יהוה אלהי קדשי לא נמות יהוה
13 למשפט שמתו וצור להוכיח יסדתו׃ טהור עינים
מראות רע והביט אל־עמל לא תוכל למה תביט
14 בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו׃ ותעשה אדם
טו כדגי הים כרמש לא־מושל בו׃ כלה בחכה העלה
יגרהו

k) ... ὀξύτεροι, Schm. *& acuti* f. *voraciores erunt.* Ez. 21, 14. 15. Alii vero *ad visum* id referunt; quia lupus vespere f. sub noctem e latibulo prodiens, acutissime cernit. vid. *Boch.* Hieroz. I. p. 826. Alii ad *animum*, quo quidquid agunt lupi & equi, acriter exequuntur & summa contentione. Idem p. 153. 825. seq. Aliis *acutus* idem h. l. quod *celer*, *velox*, quomodo Græc. ὀξὺς sæpe sumitur. Sic Vulg. *& velociores.* l) *lupis vespertinis* Zeph. 3, 3. qui sub noctem grassantur truculentius, postquam fame per totum diem in rabiem versi sunt. *Abarb.* Conf. Ps. 104, 20. & not. Ier. 5, 6. m) *& late diffundent se.* Vulg. *& diffundentur.* vel: *& pingues ac validi erunt.* (4) Ier. 50, 11. Nah. 3, 18. Mal. 3, 20. Ion. *& multiplicabuntur.* n) *equitatus eius* 1 Sam. 8, 11. o) Vulg. *equites namque eius.* vel: *immo equites ipsius.* Sic 1 Reg. 8, 27. *immo cæli cælorum* &c. p) cf. Es. 5, 26. Ier. 5, 15. q) *& advolabunt,* l. *ac si advolarent.* Es. 11, 14. c. 60, 8. r) *sicut aquila* Ier. 4, 13. Ez. 17, 3. Hos. 8, 1. s) Schm. *advolans*; Vulg. *festinans*, *quæ pernicissimo volatu festinat.* Deut. 32, 35. Ps. 119, 60. t) *ad comedendum.* cf. not. 2 Sam. 1, 23. & Matth. 24, 28.

℣. 9. u) *Vniuersitas eius* f. *tota gens* v. 15. Es. 9, 16. Vulg. *Omnes.* x) *ad vim faciendam* : ex iure diuinæ talionis. vid. v. 2. 3. & cf. Es. 10, 7. Ez. 7, 11. y) Difficile vocabulum & comma. Schm. *desiderium anhelans* (1) *facierum ipsorum erit Orientem versus*; vt, bello quantocius finito, spoliis onusti in patriam suam redeant, omniaque secum abripiant. cf. Es. 8, 4. Vulg. *facies eorum ventus vrens.* Ion. *adspectus eorum similis est vento nociuo orientali* ; sed ita *He* in fine re-lia-

...eligitur. z) *ideoque congregabit & abripiet* v. 15.

קמץ בז״ק
קמץ בז״ק

Gen. 42, 17. a) *instar arenæ* innumeros. Gen. 22, 17. Iob. 29, 18. b) *captivos.* Num. 21, 1.

℣. 10. c) *Illa etiam gens*, vel *ille etiam* hostis Babylonius. d) *regibus illudet.* Vulg. *Et ipse de regibus triumphabit* (4) 2 Reg. 2, 23. Ez. 16, 31. c. 21, 5. cf. e. c. Ios. 10, 24. Iud. 1, 7. & vid. 2 Reg. 24, 15. c. 25, 7. Ier. 22, 19. &c. e) *& duces* f. *principes* Iud. 5, 3. Ps. 2, 2. f) *ludibrium* f. *risui ipsi* erunt. (1) g) Num. 13, 19. Ion. *omnem arcem validam ille in angustias adiget.* h) *ridebit.* i. e. contemnet nec curabit. coll. Iob. 39, 7. 22. cf. 2 Reg. 18, 13. Ier. 48, 8. Nah 3, 12. Ps. 127, 1. i) *comportabit enim* f. *congeret* (7) Gen. 41, 35. Ex. 8, 10. Zach. 9, 3. k) *terram* Iob. 27, 16. i. e. vt habet Vulg. *aggerem.* cf. 2 Sam. 20, 15. 2 Reg. 19, 32. c. 25, 1. l) *& capiet eam*, quamlibet vrbem munitam, etiam Hierosolymam. cf. 2 Sam. 12, 29. 2 Reg. 12, 18. ℣. 11. m) S. *Tum vero penetrabit*, f. de loco in locum *transibit.* Es. 8, 8. c. 21, 1. Iob. 4, 15. n) S. *sicut ventus.* cf. Es. 27, 8. Hos. 13, 15. o) *& super omnes inuictus transibit.* cf. Es. 8, 8. c. 28, 15. 18. Nah. 1, 8. c. 2, 1. p) *& reus fiet.* cf. Leu. 4, 13. 22. 27. S. *& reum se faciet* dicens: *hanc potentiam suam deberi Deo suo.* Nempe cum *Ion.* plerique ad Babylonium hoc referunt, coll. v. 16. Es. 10, 13. & Dan. 4, 27. it. 1 Sam. 31, 9. Alii tamen: *& tum luet* impius Iudæus, coll. Gen. 42, 21. *cuius vis sua* fuit *pro Deo suo.* coll. Iob. 31, 24. 25. & supra v. 2. 3. sed contra accentus. q) quasi *hæc vis* ipsius, Ps. 12, 8. Ps. 62, 12. al. vt diximus, de Iudæis relatine: *is qui* habuit, vel *hic, cuius* fuit. vt Ex. 15, 13. 16. ℣. 12. r) *Nonne vero tu ab antiquo?* Aduersus rigidam illam Dei sententiam, v. 5. seqq. prolatam, *precibus instat* Propheta nomine piorum variis argumentis: 1) a natura & fœdere Dei cum Israelitis gratiose inito, 2) a diuino consilio & scopo excitati Nebucadnezaris v. 12. 3) a sanctitate & iustitia Dei v. 13. 4) a fine hominum & cura Dei circa ipsos speciali v. 14. &c. cum quibus illud Dei iudicium pugnare videbatur. s) Vulg. *a principio* Ps. 143, 5. vel *ab æterno* Ps. 74, 12. Deut. 33, 27. Mich. 5, 1. t) *es Iehoua*, fidelis & immutabilis Deus. Ex. 6, 2. 6. 7. u) & ex fœdere gratiæ etiam *Deus meus.* Gen. 17, 7. 8. Ps. 71, 22. Es. 41, 10. Ex. 19, 4. seqq. Leu. 26, 12. &c. x) Es. 1, 4. c. 12, 6. c. 43, 3. quem *sacrosanctum* habeo & colo. *Vat.* y) *ne ergo moriamur*, ego & reliqui, qui te pie agnoscimus & sancte colimus; id quod sub impietate & tyrannide Babyloniorum omnino metuendum videbatur: vt prorsus deficeret Ecclesia, aut irrita fieret Patribus facta promissio de nascendo ex semine Abrahami Seruatore. Hoc non interpretandum (inquit Sal. van *Till.* ad h. l.) de morte corporali simpliciter, quam nemo effugere potest; sed *de interitu populi per excidium*, & reliquiarum traditione *in mortem spiritualem*: adeo vt nemo superfit, in quo vita spiritualis operosa sit; coll. Ps. 85, 7. Gen. 17, 18. & Ez. 18, 31. z) *ad iudicium* & moderatam castigationem; non autem ad populi tui totale excidium. cf. Es. 28, 26. Ier. 10, 24. c. 46, 28. a) *posuisti eum* Babylonium. cf. Prou. 8, 15. 16. Dan. 2, 21. b) *& o petra nostra!* Deut. 32, 15. 18. 30. c) *ad arguendum* contumaces. Ps. 6, 2. 2 Sam. 7, 14. non ad opprimendum tuos. d) *constituisti* & stabiliuisti *eum* Esth. 1, 8 Es. 23, 13. nempe Nebucadnezarem; quem Deus ideo non tantum *malleum orbis*, sed & *suum malleum* dicit Ier. 50, 23. c. 51, 20. seqq. ℣. 13. e) S. *O purior oculos, quam vt videas*, aut toleres *malum.* cf. sim. constr. huius adiectiui Prou. 22, 11. Iob. 17, 9. f) *ita vt malum* in electo populo tuo *videre & ferre nequeas.* Es. 33, 15. cf. Ps. 5, 5. 6. g) *& intueri* cum approbatione v. 3. Ps. 10, 14. Es. 22, 11. h) *non potes.* Es. 1, 13. i) *quare ergo adspicis*, vel *adspiceres?* Non accusat vias Dei, quin potius bene sperat, & in sua aliorumque imbecillitate instrui cupit. vid. v. 3. *Et hoc dicit præ mentis angustia*, nesciens aurum igne conflari, & tres pueros de camino ignis puriores exiisse, quam intrauerant. Sed & hoc generaliter accipere possumus, quod ex persona humanæ impatientiæ loquatur, vt in querulam vocem & plenam caloris erumpat, dicens: *Quare respicis contemtores, & taces conculcante impio iustiorem se?* Hoc autem loquitur, nesciens iudicia Dei inuestigabilia, & profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ eius, quod non ita videat Deus, vt videt homo &c. inquit *Hieronymus Præfat. ad h. librum.* k) *perfidos* & sceleratos Chaldæos Es. 21, 2. c. 24, 16. l) quare *taces*, vel *tacebis* & dissimulabis? Num. 30, 5. Ps. 35, 22. Ps. 50, 21. m) *quum deuoret.* Vulg. *deuorante impio.* Ps. 35, 25. Prou. 1, 12. n) *improbus* ille populus & Rex. Ier. 50, 18. o) *iustiorem se ipso*, sc. comparate, & quod ad iustitiam caussæ attinet. cf. Gen. 38, 26. *Grotius*: Iudæi magnis criminibus inuoluti erant; sed tamen in ea re multum a Chaldæis superabantur. ℣. 14. p) *Fecistine & tractabis homines*, ad imaginem tuam conditos Gen. 9, 6. quos speciali etiam cura foues, præsertim electum populum tuum. q) *quasi pisces maris*, qui sæpe maximo numero ab hominibus capiuntur & occiduntur. Gen. 9, 2. Num. 11, 22. Iob. 12, 8. *Bochartus* Hieroz. I. p. 39. respici putat ruditatem & stoliditatem piscium, qua facile inescantur; cum quibus comparentur rudes ac stolidi homines. Alii tertium comparationis ponunt in eo, quod sicut minuti pisces maioribus pro cibo sunt, ita homines infirmi a potentioribus opprimantur. r) Vulg. *& quasi reptile, non habens principem.* i. e. *sicut animal*, quod ad victum capitur & mactatur. cf. Gen. 7, 21. c. 9, 2. 3. Ps. 104, 20. s) subintell. relat. *cui non est Dominus* aut vindex. cf. Gen. 24, 2. c. 45, 26. Es. 63, 19. cum tu sis *custos hominum.* Iob. 7, 20. *omniumque & maxime tuorum seruator* Ps. 36, 7. 1 Tim. 4, 10. ℣. 15. t) Sic enim hostis *omnes* v. 9. u) quasi *hamo* (3) Es. 19, 8. *educit.* Continuat *metaphoram a piscatura* translatam. cf. Am. 4, 2. x) Ez. 29, 4. Similem formam verbi in *Hiphil* vide Ios. 7, 7.

℣. 9. כלה cum *Kri* כלו 1. 3. & *Mas. Erff.* in marg. 6. 9. At per *Makk.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* ad Ps. 106, 20. Esa. 33, 16. sed sine codicum nostrorum suffragio.

℣. 10. יתקלס per *Pat.* 1. 5. ישחק per *Pat.* 1. 3. & ℣. 12. נמות *Tikkun Sopherim* hic statuit ℣. 13. מראות *defect.* requirit *Mas. impr.* & *Erff.* ad ℣. 15. כלה cum *Kri* כלו 1. & *Mas. Erff.*

יגרהו בחרמו ויאספהו במכמרתו על־כן ישמח ויגיל :
16 על־כן יזבח לחרמו ויקטר למכמרתו כי בהמה שמן
17 חלקו ומאכלו בראה : העל כן יריק חרמו ותמיד
ב להרג גוים לא יחמול : על־משמרתי אעמדה
ואתיצבה על־מצור ואצפה לראות מה־ידבר־בי ומה
2 אשיב על־תוכחתי : ויענני יהוה ויאמר כתב חזון
3 ובאר על־הלחות למען ירוץ קורא בו : כי עוד חזון
למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם־יתמהמה חכה־לו כי־
4 בא יבא לא יאחר : הנה עפלה לא־ישרה נפשו בו

וצדיק Hh hh 2 עז ב

Ion. *Numquid propterea mittet exercitus suos, vt consumat perpetuo gentes, id-*

CAP. II.

que sine vlla misericordia? Hoccine tuum sit ferre? CAP. II, V. 1. *q*) S. Veruntamen *super custodia mea stabo.* vel: Cum itaque *super custodia mea*, velut in specula, *sta-*

y) *trahit, flectet aut abripiet ipsum, seu ipsam vniuersitatem*, h. e. *omnes*, ab initio versus. rad. גרר Prou. 21,7. Ier. 30,23. Hos. 7, 14. *Bocharto* autem Hieroz. I. p. 714. *congregat*, a rad. גור, (quod alias אגר significat) coll. Ps. 56, 7. Ps. 59, 4. Ps. 140, 3. vnde etiam גור *catulum* dictum putat. quia *catuli s. pulli circa matrem colliguntur & congregantur.* At id nimis longe petitum, & *catulos* leonis, vrsæ, canis &c. a *circumuagando* sic dictos censet *Neumannus* in Exodo L.S.p.290. *z*) *sagena vel plagis suis* v. 16. 17 Ez. 32, 3. c. 26, 5 14. Coh. 7, 26. *a*) *& colligit eos* v. 9. c. 2, 5. *b*) *reti suo* v. 16. Es. 19, 8. *c*) vnde impie *lætatur.* vid. Prou. 24, 17. *d*) *& in sceleribus suis*, ob felicissimos successus, *exsultat.* Ps. 13, 5. cf. Dan 4, 27.

V. 16. *e*) Vulg. *Propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo*: vt fecerunt superstitiosi gentiles. *Nam & ab origine rerum*, inquit *Iustinus* lib 43. c. 2. *veteres pro diis immortalibus hastas coluere*: ob cuius religionis memoriam adhuc deorum simulacris hastæ adduntur. Vide plura in *Doughtæi* Analectis ad h. l. p. 295. seq. At *Grotius*: i. e. suis viribus omnes victorias feret acceptas, vt supra v. 11. *f*) *quod per ista retia & plagas suas pinguis fit.* Gen. 49,20. Es. 30, 23. *g*) *portio eius.* Gen 14,24. Ps. 17, 14. *h*) *& cibus s. esca ipsius* Ps. 44, 12. *i*) *pingue quid, s. pinguis sc. piscis.* Zach. 11, 16.

V. 17. *k*) *An propterea?* vt sibi sc tribuat omnia, non tibi v. 11. 16. cf. Am. 8, 8. *l*) plenam *exacuabit* Gen. 42, 35 al. *expediet, educet* Gen. 14, 14. Leu. 26, 33. Ps. 35, 3. *m*) *sagenam suam* v. 15. *n*) *ac semper.* Nah. 3, 19. *o*) *vt occidat totas gentes* Esth 3, 13. nec finem occisionibus faciat. *p*) *non parcet?* Es. 30, 14. c. 47 6. Ier. 21, 7. Prou. 6, 35. Iob. 6, 10. Ion.

rem &c. *Respondit mihi Dominus* v. 2. Metaph. a vigilibus. cf. Es. 21, 8. Ez. 3, 17. Scil. post fusas querelas suas cap. I. nunc ad silentium & spem se recipit Propheta, habetque hoc caput II. vt *S.* obseruauit: I. *Expectationem responsi* diuini ad superiores preces v. 1. II. *Ipsum responsum*; in quo (1) *mandatum* scribendi v. 2. (2) *adhortatio* ad fidem constantem & non dubiam v. 3. (3) *Prophetia*, contra hostem superbum v. 5. auarum v. 9. violentum v. 12. ebriosum v. 13. idololatram v. 18. Quæ omnia sensu litterali & immediato de Chaldæis intelligimus. At sec. *Gustleri* Theol. Prophet p. 123. aliosque, præeunte *Cocceio*, hoc caput prædicit I. *Aduentum Messiæ*, veracis præconis v. 1-3. II. *Scissionem populi Iudaici*, occasione Messiæ præstiti, in *non rectos* & in *iustos fide* v. 4. III. *Pœnam Romanorum*; cum paganorum, cum antichristianorum, Ecclesiam opprimentium v. 5-13. IV. *Propagationem Euangelii* v. 14. V. *Destructionem Antichristi* v. 15-17. VI. *Abolitionem imaginum* idololatricarum v. 18. 19. & VII. *Pacem Ecclesiæ* v. 20. Nempe a typo ad antitypum facilis descensus est, vt *D. Maius* adnotat Oecon. V.T.p. 988. *r*) *& consisterem* 1 Sam. 17, 16. *s*) S. *super munimento meo.* Nah. 2, 2. cf. 2 Petr. 3, 17. *t*) *vt specularer.* Ps. 5, 4. *u*) *ad videndum, quid locuturus esset in me* Iehoua. *Abarb.* scil. per spiritum propheticum s. internam reuelationem. cf. Num. 12, 8. 2 Sam. 23, 2. Zach. 1, 9. Hebr. 1, 1. *x*) *& quid respondere deberem.* Ex. 19, 8. Num. 22, 8. *y*) *ad argumentationem meam.* S. *ad illam querelam meam.* Ion. *ad deprecationem meam.* Bene etiam ὁ. ἐπὶ τὸν ἔλεγχόν μου. Intelligit enim Propheta *rationes illas & argumenta*, quibus in precibus suis c. 1, 12. seqq. aduersus Babylonium vsus erat, & quibus nec ipse satis facere poterat. cf. Iob 23, 4. Es. 1, 18. & Ps. 73, 2. seqq. V. 2. *z*) *Respondit itaque mihi*, pro benignitate sua, *Dominus.* Ps. 25, 8. Am. 3, 7. *a*) *scribe visionem* hanc in libro. cf. c. 1, 1. vt scripta maneat etiam posteritati. cf. Ex. 17, 14. Ier. 30, 2. *b*) *eamque explana, dilucide scribe* (3) Deut. 1, 5. c. 27, 8. *c*) *super pluribus tabulis.* cf. Es. 8, 1. c. 30, 8. *d*) *vt cito eam percurrere & assequi possit* quisque *lecturus in ea.* cf. similem locutionem Dan. 12, 4. V. 3. *e*) *Quod* nimirum &c. Dan. 12, 7. Hæc enim responsi diuini summa erat in publicis tabulis scribenda. At *Vulg. S.* aliique explicatiue: *Quia*, vt visionem ipsam, quæ scribenda est, statim subiiciam. *f*) *adhuc visio erit*: i. e. donum prophetiæ non prorsus cessabit, neque Ecclesia, vt metuis (c. 1, 12.) penitus interibit. At *S. Quia adhuc* quidem *visio* (s. res in visione prophet. promissa) differetur *in tempus constitutum.* cum quo cf. Dan. 9, 24. c. 10, 14. *g*) *vsque ad statutum tempus.* Ps. 102, 14. cf. Dan. 12. 7. 9. Matth. 11, 13. Gal. 4, 4. *h*) Abarb. *& loquitur* visio hæc non tantum de Babylonici imperii euersione v. 2. sed in longum vsque tempus, & *ad finem vsque* omnium calamitatum populi tui, & vsque ad Messiæ aduentum. ὁ. καὶ ἀνατελεῖ εἰς πέρας. Vulg. *& adparebit in finem.* Valde circa hoc comma & prius vocabulum dissentiunt interpretes. *Maio* in Oecon V.T.p. 987. item *Cocceio, Kimchio* aliisque Nomen est h. m. *& Præco s. Testis* ille (ὁ λόγος Ioh. 1, 1. ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς Apoc. 1, 5. & εὐαγγελιστὴς Es. 61, 1. 2.) *ad finem* illius præstituti termini *aderit* vel *veniet*; a rad. יפח coll. Ier. 4, 31. & Ps. 27, 12. Aliis vero est *Fut. Hiph.* a rad. פוח q. d. & *ad finem vsque* spirabit illa visio, & non fallet; coll. Prou. 6, 19. c. 12. 17. c. 14, 5. quæ loca tn. Cocc. etiam ad Nominis censum retulit. *Abendana*: q. d. Deus, noli mirari, quod pœnam differam Chaldæis per LXX annos: nam adhuc visio est, ad alia & longe remotiora tempora pertinens. Mittimus plures coniecturas & explicationes, quæ vel accentus negligunt, vel sensum non reddunt. *i*) *nec fallet verax* ille *Testis* spem expectantium se, neque Deus promissiones suas irritas fieri patietur Num. 23, 19. cf. etiam Ios. 21, 45. 1 Sam. 3, 19. 1 Reg. 8, 56. Es. 34, 16. Ez. 12, 22. Zach. 1, 6. *k*) *Si ergo moratur*, aut *cunctari* tibi *videtur* Gen. 19, 16. cf. supra c. 1, 2. *l*) in silentio & spe *expecta eum*, neque animam despondé Es. 8, 17. Zeph. 3, 8. Ps. 27, 14. Ps. 33, 20. cf. Es. 5, 19. c. 28, 16. & 2 Reg. 6, 33. Non melior autem & Deo gratior cultus est, quam expectatio diuini auxilii in patientia & obedientia: quia sic Deo honor veritatis & omnipotentiæ tribuitur; inquit *Brent.* ad Ios. 21, 43. *m*) *quia certissime veniet* 1 Sam. 9, 6. cf. Gen. 49, 10. Ezech. 21, 32. Mal. 3, 1. *n*) *S. nec procrastinabitur*; *non* vltra præstitutum tempus *tardabit*, nec *quasi post illud veniet.* Deut. 7, 10. Es. 46, 13 c. 60, 22. sed *in plenitudine eius* Gal. 4, 4. in carne comparebit, auxiliumque omni tempore præstabit perseuerantibus in fide. ὁ. ὅτι ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ μὴ χρονίσῃ. vt Hebr. 10, 37. cf. ibid. v. 35. & 2 Pet. 3, 9. Bene est, quod Talmudici in Tract. *Sanhedrin* c. XI fol. 97. b. (vt etiam *Abarb.* aliique) hunc locum *de aduentu Messiæ* accipiunt; sed male, quod hinc tempus illius differri posse autumant, atq; negant temporis computum esse ineundum: non attendentes ad totum contextum, qui contrarium dicit; nec ad mentem loci, quo Deus solum in præcipiti desiderio iubet animum compescere. cf. plurimus Interpretes ad h. l. V. 4. *o*) *Ecce!* Ps. 52, 9. Al. cum LXX. conditionaliter: *Ecce, si*, vel *Quod si*, vt Leu. 13, 5. 8. 9. *p*) *studio non attenta*, aut *studio incuriosa*, & *per socordiam negligens est.* (2) Patet hæc significatio verbi ex Arabismo. cf. not. c. 1, 5. & Num. 14, 44. vt idem hic notetur in Iudæis vitium, quod alibi passim, etiam in N. T. v. c. Es. 6, 9. 10 c. 8, 14. sqq. Matth. 13, 14. c. 22, 3. 5. Hebr 2, 1. &c. Idem tamen verbum nostrum apud *Arabes* in VI. Coniug. etiam significat *Abdidit s. subtraxit se* ab aliquo, vnde LXX. & Apostolus (Hebr. 10, 38) habent ἐὰν ὑποστείληται. *Quod si subduxerit se* siue ex tumore & fiducia propriæ iustitiæ, siue ex incredulitate & neglectu diuinæ promissionis, aut ex impatientia & metu. Cf. not. ad v. 1. *q*) *non recta*, *nec proba est anima ipsius.* cf. Deut. 9, 5. 1 Reg. 9, 4. 12. *r*) *in ipso* homine i. populo incredulo. al. *apud ipsum Deum* & Testem illum fidum v. 3. *anima eius non recta est*, nec probatur. ὁ. οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. Anima namq; Deum & Seruatorem supra omnia diligere debebant Deut. 6, 5 Es. 26, 8. 9. sed qui peruersi sunt (Deut. 32, 5.) *& sine fide, placere Deo non possunt* Hebr. 11, 6. *Anima est recta* in Teste promisso, h. e. in Christo, quando eum diligit. Si eum non diligit, est curua, inquit *Cocc.* Lex. p. 228.

V. 17. יחמול ita 1. 2. 3 sic fu. 5. CAP. II, V. 2. קרא *Milra* 1. 2. 3. 5. 16. V. 3. ויפח sine præf. *Vau* 1. sic se. 2. לו cum Dag. 8. 10-15. 17-21. 24. & *Ber.* contr. analogiam. לא cum præf. ו 1. 3. sic se. 5. & sic in marg. 6. 9.

וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה׃ וְאַף כִּי־הַיַּיִן בּוֹגֵד גֶּבֶר יָהִיר ה
וְלֹא יִנְוֶה אֲשֶׁר הִרְחִיב כִּשְׁאוֹל נַפְשׁוֹ וְהוּא כַמָּוֶת וְלֹא
יִשְׂבָּע וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו כָּל־הַגּוֹיִם וַיִּקְבֹּץ אֵלָיו כָּל־הָעַמִּים׃
6 הֲלוֹא־אֵלֶּה כֻלָּם עָלָיו מָשָׁל יִשָּׂאוּ וּמְלִיצָה חִידוֹת לוֹ
וְיֹאמַר הוֹי הַמַּרְבֶּה לֹּא־לוֹ עַד־מָתַי וּמַכְבִּיד עָלָיו
7 עַבְטִיט׃ הֲלוֹא פֶתַע יָקוּמוּ נֹשְׁכֶיךָ וְיִקְצוּ מְזַעְזְעֶיךָ וְהָיִיתָ
8 לִמְשִׁסּוֹת לָמוֹ׃ כִּי־אַתָּה שַׁלּוֹתָ גּוֹיִם רַבִּים יְשָׁלּוּךָ כָּל־
יֶתֶר עַמִּים מִדְּמֵי אָדָם וַחֲמַס־אֶרֶץ קִרְיָה וְכָל־יֹשְׁבֵי
9 בָהּ׃ הוֹי בֹּצֵעַ בֶּצַע רָע לְבֵיתוֹ לָשׂוּם
י בַּמָּרוֹם קִנּוֹ לְהִנָּצֵל מִכַּף רָע׃ יָעַצְתָּ בֹּשֶׁת לְבֵיתֶךָ
11 קְצוֹת־עַמִּים רַבִּים וְחוֹטֵא נַפְשֶׁךָ׃ כִּי־אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק
וְכָפִיס

Christum tempore a Deo constituto, certo קמץ בז"ק adfuturum; Ecclesiam vero in fidelibus conseruatum iri: etiamsi maior populi Iudaici pars, ex incredulitate sua & morosa negligentia salutis, a Deo reprobandi sint. *Nunc etiam iudicium Dei de Ecclesiæ hostibus* exponit. Dissentiunt vero interpretes, dum alii, quæ sequuntur, nobiscum omnia *ad Babylonicum imperium* referunt; alii vero cum Cocceio *de hostibus Ecclesiæ Christi, post huius aduentum*, Prophetam hic vaticinari autumant; *Abarbanel* vero fol. 272. de Babyloniis versum 5-11. de Romanis autem v. 12. seqq. accipit, cum ex hypothesi, quod v. 2. de Babylonio, versu autem 3. de aduentu Mesſiæ a Deo responsum Prophetæ sit; tum ex v. 14. cuius veritas sub secundo Templo demonstrari non possit, cum contrarium manifestum sit (scilicet non agnoscit IESVM, per quem gentibus cognitio salutis facta est) coll. Ef. 11, 9. Ier. 31, 34. Zeph. 3, 9. Nos hæc litteraliter de Babyloniis intelligimus; mysticum autem sensum debito modo subordinandum putamus. vid. not. ad v. 1. Prout enim *vetus illa Babel* diu diues ac potens, luxui & idololatriæ dedita fuit, populumque Dei oppresſit, & captiuum aliquamdiu tenuit; diuersis tamen vicibus ita tandem vastata est, vt maximæ vrbis hodie vix rudera supersint; ita *Babylon illa mystica* sub N. T. & re & nomine mystico eam refert, iisdemque iudiciis a Deo destinata est. *y*) *vino*, subintell. ב, vt Zach. 10, 7. vel איש *vir*, vt Pf. 109, 4. Pf. 120, 7. Ruth. 3, 2. Dan. 9, 23. sicut *facundus & verbosus, formosus, sanguinolentus & bellicosus*, vir verborum, formæ, sanguinis, belli &c. dicitur: vel subintell. cum M. I. שותה *bibens*, coll. Prou. 20, 1. *Abarb.* Ita vocatur *Nebucadnetsar* (Raschio *Belsatsar*, coll. Dan. 5.) quia vinosus fuit, & sæpe ebrius, indeque perfidus, nec stans promisſis. De luxu veteris Babylonis vid. etiam *Curtius* lib. V. c. 1. vbi ita post alia: *Babylonii maxime in vinum, & quæ ebrietatem sequuntur, effusi sunt.* conf. etiam not. Ef. 47, 1. *z*) Ef. 21, 2. *a*) *vir arrogans* aut *superbus* (2) Prou. 21, 24. *b*) Vulg. *& non decorabitur.* Guffet. p. 20. *nec Deo gratus* aut *desiderabilis est*, coll. Ier. 6, 2. Sed S. *nec securus habitabit*, nempe sec. Abendanam, in regno suo. Alii, & *non habitat.* f. *habitaculum* in Ecclesia & cælis *non habet*, exclusus ab ouili Dei & Christi, & extra Ecclesiam degens. cf. Ex. 15, 2. & Pf. 68, 13. *c*) Pf. 81, 11. *d*) Ef. 5, 14. Prou. 27, 20. c. 30, 16. *e*) *estque sicut mors*, quæ nulli homini parcit. cf. Cant. 8, 6. *f*) *nec satiatur.* cf. Prou. 30, 16. *g*) c. 1, 15. *h*) vt solus imperet, quemadmodum etiam Nebucadnezar fecit. ℣. 6. *i*) *Abarb.* q. d. Ne itaque putes, quasi non venturus sit dies vindictæ aut pœnæ illius. Nam *annon* &c. *k*) *omnes isti* oppresſi. *l*) vid. Ef. 14, 4. Ier. 24, 9. Iob. 17, 6. *m*) S *& disterium* (2) Prou. 1, 6. *n*) *ænigmata* 1 Reg. 10, 1. & fabulam. *o*) *de eo.* Gen. 20, 13. *p*) *& dicet* quilibet credentium. Vulg. *& dicetur.* cf. Ef. 65, 8. Mich. 2, 4. *q*) v. 9. Ef. 1, 4. cf. Prou. 3, 33. *r*) *multiplicanti.* Ex. 16, 17. 18. Prou. 28, 8. *s*) Vulg. *non sua.* Ion. *diuitias non suas.* cf. c. 1, 6. *t*) *quousque enim* f. *quamdiu* possidebit illud? cf. Ier. 17, 11. *u*) *& aggrauat super se* Neh. 5, 15. *x*) Vulg. *densum lutum* (1) cf. Zeph. 1, 11. & 1 Tim. 6, 9. al. *æs alienum*, a verbo עבט Deut. 15, 6. 8. c. 24, 10. Ion. *vsque quo aggrauaturus es in te grauitatem peccatorum?* ℣. 7. *y*) *Annon?* v. 6. 13. *z*) *repente* Num. 6, 9. *a*) *surgent*, & aduersus te *insurgent.* Pf. 3, 2. *b*) instar serpentium *mordentes te* Ier. 8, 9. Mich. 3, 5. al. *fœneratores tui*, suum etiam cum lucro a te repetentes, coll. Deut. 23, 20. *c*) *& euigilabunt* Iud. 16, 14. 20. Pf. 78, 65. *d*) *concutientes* vel *diuexantes te.* Pi. (1) Esth. 5, 9. Cob. 12, 3. cf. Nomen Ier. 15, 4. & rem Ef. 21, 2. *e*) vt fias *prædæ* 2 Reg. 21, 14. Ef. 42, 24. Zeph. 1, 13. *f*) *illis.* Ef. 30, 5. de Medis & Persis loquitur; inquit *Abarb.* ℣. 8. *g*) *Quia enim tu spoliasti* &c. Ef. 10, 6. c. 33, 1. *h*) *multas gentes.* vid. v. 5. 10. c. 1, 17. *i*) vicisſim *spoliabunt te* Ez. 39, 10. cf. de pœna talionis Iud. 1, 6. 7. *k*) *omnes reliqui populi.* Ion. *omnes reliquiæ tribuum.* cf. 2 Reg. 25, 11. Ier. 39, 9. Zach. 14, 2. *l*) *propter cædes plurimas hominum* v. 17. 2 Sam. 3, 28. *m*) *& vim terræ factam.* v. 17. c. 1, 2. 3. Ioel 4, 19. Obad. v. 10. Ion. *& vim exercitam in terram Israelis, vrbem Ierusalem* &c. sic Raschi &c. *n*) *vrbis* f. ciuitatis Dei v. 17. Ef. 26, 1. 2. c. 1, 21. 26. Alii cum Grotio collectiue: propter direptionem *terrarum & vrbium*, omniumque *in eis* habitantium. Addit *Grotius*: Vides, non omnia, quæ ex gentium iure fieri dicuntur, apud Deum pro licitis haberi; sed spectari caussam & modum. ℣. 9. *o*) *Væ* Babylonio. v. 6. 12. 15. 19. *p*) *lucrifacienti* Pf. 10, 3. Ier. 6, 13. *q*) *quæsitum malum* Ef. 56, 11. Prou. 1, 19. c. 15, 27. Ion. *Væ, qui violenter quærit diuitias impietatis domui suæ.* Carnales in Ecclesia Præsules & degenerantes Episcopos sic notari, ex hypothesi putat *Till* p. 414. *r*) *domui* & familiæ *suæ.* *s*) *vt nidum suum in alto & tuto collocet.* Locutio metaphorica & prouerb. desumta ab auibus, quæ in rupibus inaccesſis nidificant. cf. Num. 24, 21. Ef. 22, 18. Ier. 49, 16. Obad. v. 4. Iob. 29, 18. *t*) *vt eripiatur* Ef. 20, 6. *u*) *e manu mali*, i. e. vt tutus sit a periculo hostium. cf. Pf. 106, 41. 42. De Nebucadnezare confert Kimchi Dan. 4, 27. ℣. 10. *x*) *Consuluisti enim*, o impie Chaldæe. cf. Ef. 7. 5. *y*) consilia quæ contrario euentu cedent in *pudorem* & ignominiam *domui tuæ.* 1 Sam. 20, 30. Ef. 30, 3. 5. c. 42, 17. Neque enim tua, sed mea consilia consistent. Ef. 14, 24. *z*) *exscindendo.* S. consuluisti enim *exscindere.* (5) 2 Reg. 10, 32. Prou. 26, 6. cf. Deut. 25, 12. *a*) v. 5. 8. *b*) Ion. *sed in animam tuam peccasti.* Sic S. *sed peccans es contra animam tuam.* cf. v. 6. ℣. 11. *c*) *Nam vel lapis*, quem struis v. 12. *clamat* te esse iniustum. At Ion. *Nam vel lapis de pariete clamat, quod vim inferas ei.* cf. Luc. 19, 40. *d*) cf. Deut. 22, 24.

s) *iustus autem in fide sua*; qui ad exemplum Abrahami Gen. 15, 6. promisſioni Dei credidit, & *ea fide iustitiam consecutus est.* *t*) *per fidem eius* f. *fide in istum Testem & Saluatorem promissum* Ef. 53, 11. (ὁ. ἐκ πίστεώς μου) & sic etiam sec. Vulg. *iustus fide sua*, qua illud iustitiæ donum accipit. cf. Ier. 5, 1. 3. Pf. 2, 12. Hos. 2, 21. 22. Nam *fides*, qua iusti constituimur, & *nostra* est subiectiue; & *Christi* obiectiue, vt Rom. 3, 22. Gal. 2, 20. Obseruandum autem hoc sec. Accentus pertinere ad subiectum, non ad prædicatum. cf. Rom. 5, 1. c. 10, 30. 32. &c. *u*) *viuet*, vita gratiæ & gloriæ. Ioh. 5, 24. saluus a morte spirituali & æterna Gen. 2, 17. cf. Leu. 18, 5. Ez. 18, 23. Ion. *En impii dicunt: illa omnia non futura sunt; sed iusti in veritate sua permanebunt.* Quantum vero huius dicti pondus & pretium sit, vel ex triplici eius allegatione, ab Apostolo facta, constare poterit, nempe Rom. 1, 17. Gal. 3, 11. vbi *de iustificatione ex fide*, & Heb. 10, 38. vbi de continuatione f. *perseuerantia fidei* agitur. Quæ non opponenda, sed subordinanda sibi sunt. Notabile etiam est, quod tradunt veteres in Tr. *Maccoth.* c. 3. f. 23. b. & 24. a. quod ad vnum hoc dictum: *Iustus ex fide sua, viuet*, velut in compendium ab Habakkuko reducta sint omnia (613) præcepta, quæ in monte Sinai olim Mosi a Deo tradita fuerunt.

℣. 5. *x*) *Quanto minus igitur* recta est; vel *Ergo etiam* recta non est anima eius v. 3. *quando* vinosus & perfide agens est ille præuaricator maximus. Conf. de his particulis Deut. 31, 27. 1 Reg. 8, 27. Pf. 68, 3. Hactenus responsum Dei ostendit, nec spem piorum de Mesſia irritam fore, nec Ecclesiam prorsus delendam esse a Babyloniis; quin potius Chri-

℣. 4. וצדיק באמונתו sic 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 13. 15. 19. ad mentem Verſionis Germanicæ Luth. ℣. 6. הלוא per *Darga* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 20. 21. 22. 23. ℣. 8. ישלוך per *Pat.* 3. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. sic fe. 1. & fu. 5. ℣. 9. מכף per *Makk.* 1. 2. 5. ℣. 10. בשת sine *Dag.* 3. 21.

12 וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה׃ הוֹי בֹּנֶה עִיר
13 בְּדָמִים וְכוֹנֵן קִרְיָה בְּעַוְלָה׃ הֲלוֹא הִנֵּה מֵאֵת יְהוָה
צְבָאוֹת וְיִיגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־אֵשׁ וּלְאֻמִּים בְּדֵי־רִיק יִעָפוּ׃
14 כִּי תִּמָּלֵא הָאָרֶץ לָדַעַת אֶת־כְּבוֹד יְהוָה כַּמַּיִם יְכַסּוּ
טו עַל־יָם׃ הוֹי מַשְׁקֵה רֵעֵהוּ מְסַפֵּחַ חֲמָתְךָ וְאַף
16 שַׁכֵּר לְמַעַן הַבִּיט עַל־מְעוֹרֵיהֶם׃ שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד
שְׁתֵה גַם־אַתָּה וְהֵעָרֵל תִּסּוֹב עָלֶיךָ כּוֹס יְמִין יְהוָה
17 וְקִיקָלוֹן עַל־כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי־חֲמַס לְבָנוֹן יְכַסֶּךָּ וְשֹׁד בְּהֵמוֹת
יְחִיתַן מִדְּמֵי אָדָם וַחֲמַס־אֶרֶץ קִרְיָה וְכָל־יֹשְׁבֵי בָהּ׃
18 מָה־הוֹעִיל פֶּסֶל כִּי פְסָלוֹ יֹצְרוֹ מַסֵּכָה וּמוֹרֶה שֶּׁקֶר כִּי

בטח Hh hh 3 עז ג

f) & trabs s. tignum. Vulg. *& lignum, quod inter iuncturas ædificiorum est.* (1) Bocharto autem Hieroz. II. p. 614. item *Maio* in Supplem. ad *Cocc.* Lex. p. 54. *& later*, inter ligneas trabes insertus; ex vsu Talmudicorum. sed cf. *Gusset.* p. 396. *g*) S. *respondet contra eam*, sc. animam tuam. al. *respondet ei* lapidi, qui in Hebræo est femin. al. *de hoc ipso* scelere tuo, vel *illud*, quod sequitur v. 12. cf. Iob. 35, 12. c. 40, 2.

ỳ. 12. *h*) *Væ* Babylonio v. 6. *i*) *qui ædificat vrbem*, i. e. vt *Grotius* habet: Væ Chaldæis, qui ex aliarum vrbium, nihil tale commeritarum, ruinis Babylona auxerunt. At *Abarb.* ex hypothesi ad v. 5. notata, *Romam* intelligit. Sic quoque alii ciuitatem inimicam ciuitati Dei Num 24, 19. Es. 32, 19. Ps. 55, 10. s. *mysticam Babylonem* intelligunt. Apoc. 11, 8. c. 14, 8. c. 16, 19. c. 17, 5. *k*) Ion. *sanguine effuso*, i. e. per *homicidia* & sanguinolentas persecutiones aliorum. cf. Ez. 24, 9. Nah. 3, 1. *l*) *& stabilienti* Prou. 3, 19. Num. 21, 27. Ps. 68, 10. *m*) *vrbem* aduersariam eius, de qua v. 8. 17. Es. 26, 5. *n*) *per iniquitatem* Leu. 19, 15. Mich. 3, 10.

ỳ. 13. *o*) *Nonne ecce!* sic. 2 Par. 25, 26. *p*) *a Domino*, qui suis fidem præstat c. 1, 12. *q*) Ion. *Ecce plagæ validæ & vehementes venturæ sunt a Domino Zebaoth.* cf. not. Es. 1, 24. & Hos. 12, 6. *r*) *vt laborent* 2 Sam. 23, 10. *s*) Es. 61, 8. Ier. 51, 58. *t*) q. d. *pro sufficientia ignis*, donec hic omnia consumserit. cf. Ios. 24, 13. Nah. 2, 13. *u*) Es. 34, 1. *x*) *pro sufficientia inanitatis.* vid. Ier. 51, 34. 58. *y*) *defatigabuntur* Es. 40, 30. 31.

ỳ. 14. *z*) S. *Quando*, vt Es. 1, 12. al. cum Vulg. *Quia.* *a*) vastata & destructa inimica Babylone, Es. 13, 19. seqq. Ecclesia conseruabitur, tandemque sub Christo *implebitur terra.* vt olim c. 3, 3. *b*) *cognitione* s. *ad cognoscendum* Es. 11, 9. Dan. 12, 4. *c*) *gloriam Domini* Es. 6, 3. quam illo iudicio Babylonis palam demonstrabit. cf. Es. 19, 21. Apoc. 19, 2. *d*) *quemadmodum aquæ* ingenti sua multitudine implent & *operiunt.* Es. 11, 9. *e*) *mare* s. vastum illud *concauum*

מלעיל

terræ, in vsum maris a Deo factum Gen. 1, 10. ita, inquam, gloria Dei tandem cælum & terram replebit. Sic augmentum scientiæ & cognitionis diuinæ amplissimum, tanquam bonum vltimi temporis, alibi etiam promittitur sub symbolo *auctæ lucis* Es. 30, 26. c. 60, 19. 20. & *crescentium aquarum* Ez. 47, 5. Ioel 4, 18. Alii conferunt Dan. 3, 29. 31. Ezr. 1, 1. seqq. 2 Par. 36, 23. Esth. 8, 16. 17. ỳ. 15. *f*) v. 6. 9. 12. *g*) *bibere facienti socium suum.* cf. Gen. 19, 32. 34. Num. 5, 24. 27. Am. 2, 12. Cum pluribus interpretibus hæc censeo non sec. litteram, sed tropice esse accipienda, inquit *Till* ad h. l. conf. Apoc. 17, 2. *h*) *addenti*, *admonenti* (Væ tibi, inquam) *qui* studiose *admoues* & propinas. (5) 1 Sam. 2, 36. Iob. 30, 7. *i*) S. *vtrem*, vt Gen. 21, 14. alii *virus*, s. *venenum tuum*; vt Deut. 32, 24. 33. cf. Hos. 7, 5. & Apoc. 18, 3. *k*) neque id sine successu, sed *etiam* eos *inebriando* Ier. 51, 7. *l*) *ad adspiciendum* improba cum voluptate. cf. Ps. 22, 18. Ps. 92, 12. *m*) *nudata eorum* membra vel *pudenda.* Particip. *Pyal*, a rad. ערה. cf. Es. 3, 17. c. 32, 10. Nah. 3, 5. & Apoc. 16, 15. *Grotius*: Per hanc allegoriam intelligitur perfidia Chaldæorum, qui fœderibus illiciebant populos, quos deinde tractabant ignominiosissime. ỳ. 16. *n*) S. *Num satiaberis*, al. *satiasti te.* Vulg. *Repletus es* Deut. 6, 11. c. 8, 10. Ps. 88, 4. Ps. 123, 4. *o*) *ignominia* Es. 22, 18. Hos. 4, 7. cf. supra v. 10. *p*) *præ gloria*; vel: *ex illa gloria* tua. cf. Num. 24, 11. Phil. 3, 19. Hoc *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 712. de Antichristo intelligit, & confert Es. 11, 4. Mich. 7, 10. Zeph. 3, 15. Ps. 5, 7. Ps. 68, 22. *q*) *bibito* enim *etiam tu* de calice iræ Dei, vt sequentia explicant. cf. Ier. 25, 26. 28. Ps. 75, 9. Apoc. 14, 8. 10. c. 18, 6. *r*) *& præputiatus esto vel habetor.* (2) Leu. 19, 23. S. *vt præputium tuum reueletur.* cf. Gen. 9, 21. Ion. *& denudare*; vt incircumcisus iudiceris & tracteris. *Grotius*: Sensus est, *nudator & tu*, vt nudasti alios, i. e. illuditor. Erat quidem ille re ipsa non circumcisus, sed iubetur, vt *iudicium isto statu dignum patiatur*: non toleretur, coll. Deut. 25, 1. *Gusset.* p. 643. Sed *Till* ad h. l. p. 460. *præputium ostenta*; qui enim aliorum nuditates cum oblectatione animi videre cupiuerat v. 15. nunc *præputium suum ostentare cogeretur.* Erat autem *præputium* nota gentilismi (vid. 1 Sam. 17, 36.) sicut *circumcisio* Iudaismi. Verum cum Scriptura etiam loquatur *de præputio cordis* Ez. 44, 9. eleganter subinnuitur, aliquando manifestum fore, amasium, cum meretrice scortantem, non esse verum Christianum, licet voluerit antea talis videri; sed hominem ethnicum, *præputium cordis adhuc habentem* &c. *s*) *circumferetur* enim tandem etiam *ad te* 1 Sam. 5, 8. *t*) Es. 51, 17. Ps. 11, 6. Thr. 4, 21. cf. etiam Matth. 20, 22. 23. *u*) Deut. 33, 2. Ier. 25, 15. 17. Ps. 75, 9. *x*) Vulg. *& vomitus ignominiæ.* S. *vt vomitus ignominiosus sit.* (1) cf. Es. 19, 14. & Ier. 25, 27. ỳ. 17. *y*) vid. v. 8. *z*) *Libano* h. e. sec. Abarb. *terræ Israeliticæ*, coll. Deut. 3, 25. al. Sanctuario s. *Templo illata*; quia hoc maximam partem ex cedris Libani structum erat. 2 Par. 2, 8. 15. cf. Ez. 17, 3. Zach. 11, 1. & Es. 14, 8. Ion. *Quia rapina domus sanctuarii operiet te, & præda populi eius conteret te: ob sanguines hominum & rapinam terræ Israel, vrbis Ierusalem, & omnium habitantium in ea.* *a*) *operiet te* Obad. v. 10. Mich. 7, 10. videtur metaphora ad veterum consuetudinem referenda, qua in iudicio damnati velamine quodam, quasi hominum conspectu indigni, operiebantur, coll. Esth. 7, 8. *b*) *& deuastatio* c. 1, 3. ό. καὶ ταλαιπωρία Rom. 3, 16. *c*) crudelium *bestiarum.* cf. Es. 56, 9. Dan. 7, 3. 7. Apoc. 13, 1. 11. c. 19, 20. *d*) *consternabit ipsas*, Sic R. Iona apud Kimchium. ό. πτοήσει σε. Fut. Hiph. a rad. חתת Iob. 31, 34. Al. *& ob deuastationem bestiarum*, qua *terruit eas*, i. e. sec. Abarb. propter vastationem Iudæorum (quos hic figurate *animalia* vocat, quia terram Israelis iam *Libani* nomine adpellauerat) qua Romanus hostis eos terruit. *e*) vid. v. 8. *f*) cf. Apoc. 11, 18. c. 18, 24. *g*) *vrbium*, & inprimis *ciuitatis Dei* v. 8. ỳ. 18. *h*) *Grotius*: Hoc dicent Iudæi: Quid profuere Chaldæis imagines deorum? At *Abarb.* Quia Romanum Imperium, quod Hierosolymam expugnauit, deditum fuit cultui idololatrico sculptilium & imaginum, & adhuc hodie, postquam fidem Iesu Nazareni suscepit, sibi faciunt sculptilia Dei sui, omniumque sanctorum eius cum illo, ideo aduersus eos dicit: *Quid prodest aut quem vsum vnquam præstitit?* &c. 1 Sam. 12, 21. Es. 44, 9. 10. Ier. 16, 19. At neque Romam ethnicam cum Christianis comparare debebat impius in Deum & Seruatorem Iudæus, neque iconolatriam omnibus Christianis promiscue quis adhuc potest tribuere. *i*) Ex. 20, 4. cf. Es. 30, 22. *k*) *quod sculpsit ipsum.* (6) Ex. 34, 1. 4. Deut. 10, 1. 3. 1 Reg. 5, 32. *l*) *formator eius.* cf. Es. 44, 9. *m*) *fusile* quid prodest? Ex. 32, 4. Es. 30, 22. *n*) & *qui*, sculptili adstat, *doctor mendacii* s. *mendacium docens*? Es. 9, 14. *o*) *quod* insana superstitione *confidit* Ps. 115, 8.

ỳ. 11. וכפים מעץ ita 1. 2. sic fu. 5. ỳ. 12. הוי per *Sakephg.* 2. ỳ. 16. אתה *milra* 1. 2. 3. 5. 10. contra *Mas. impr.* והערל per *Segol* 5. 6. 9. 20. sic fu. 1. Pro על hab. אל *Orientales.* ỳ. 17. יכסך sine *Dag.* 1. 2. 10. 12. יחיתן per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. 3. *impr.* & *Erff.* it. *Ind. Bas.* f. 61. 2. ỳ. 18. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 19. 20. 21. 22. 23. כי per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 20. 21. 23.

בטח יצר יצרו עליו לעשות אלילים אלמים :
19 הוי אמר לעץ הקיצה עורי לאבן
דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל
רוח אין בקרבו : ויהוה בהיכל קדשו הס מפניו כ
כל הארץ : תפלה לחבקוק הנביא ג
2 על שגינות : יהוה שמעתי שמעך יראתי יהוה פעלך
בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברגז רחם
תזכור

Sed verbum est, & *Imperat. Piel.* v. d. Am. 6, 10. Neh. 8, 11. Zach. 2, 17. *Gurtler.* Th. Proph. p.

הפטרה ליום ב' של שבועות

CAP. III.

הס. ita: *sileat*, i. e. nulla porro bella, nullas excitet persecutiones

p) *fabricator figmenti sui vel simulacri a se formati* cf. Es. 29, 16. c. 30, 22. c. 44, 17. q) *in illo* opere suo. r) *dum facit idola, inania numina* Leu. 19, 4. Es. 10, 10. Ps. 95, 5. cf. Iob. 13, 4 & 1 Cor. 8, 5 s) *muta* Es. 56, 10. ό. εἴδωλα κωφά, vt 1 Cor. 12, 2.

℣. 19. t) S. *Ve itaque*, vel *Immo va!* v. 6. 9. 12. 15. q. d. Non modo non vtilia erunt, sed & quam maxime nociva, quippe τὸ *Va!* attractura. u) *ligno*, i. e. sec. Ion. *simulacro ligneo*. cf. Es. 40, 20. x) *expergiscere!* Ps. 7, 6. Ps. 35, 23. y) *euigila* Ps. 7, 7. Ps. 44, 24 z) Ion. *idolo lapideo*. a) *lapidi silentii* vel *immoto*, qui nec loqui nec mouere se potest. (1) Es. 47, 5. Thr. 3, 26. cf. Ex. 15, 16. b) *hiccine docebit te?* Es. 28, 9. non certe, nisi adesset mendacii doctor v. 18. *Abarb.* interrogatiue & cum admiratione ad eos loquitur, q. d. quomodo cogitare potestis, quod illud vos doceat viam, in qua eundum sit vobis? c) *continetur* quidem. Ion. Abarb. *obductum est* auro & argento. P. al (1) cf. Es. 40, 19. Ier. 10, 4. d) *sed proinde non est spiritus* aut vita in eo Ps. 135, 18. ό. καὶ πᾶν πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. Iac. 2, 26.

℣. 20. e) *At Dominus* & Filius Dei: Ion. *Dominus autem voluit collocare Schechinam suam in Templo sanctitatis suæ: & peribunt a conspectu ipsius omnia idola terræ.* f) *Templum sanctitatis* Dei notat aliquando *Cælum*, vt 2 Sam. 22, 7. Ps. 11, 4. Apoc. 11, 19. quomodo h. l. id accipiunt Abarb Grotius, &c. sæpe vero etiam *Ecclesiam*, cui Christus præsens est Zach. 6, 12. Ps. 48, 10. 1 Cor. 3, 16. cf. 1 Reg. 8, 27. Act. 17, 24 Matth. 28, 20. Zach. 2, 16. 17. g) *tace itaque*. al *St!* Sed

contra populum Iehouæ. h) cf. Es. 52, 15. Ps. 107, 42. i) *Gurtlerus* confert Es. 11, 10. c. 32, 17. c. 33, 20. *Tillius* Es. 60, 11. Dan. 7, 17. 18. Apoc. 11, 15. CAP. III. ℣. 1. k) *Oratio, supplicatio* Es. 1, 15. c. 37, 4. Dan. 9, 3. l) *Habakuki*; vel *Habakuko* a Spiritu S. inspirata. cf. ל Ps. 3, 1. Ps. 4, 1. & inprimis Ps. 17, 1. m) vid. c. 1, 1. n) S. *super Schigionoth.* (2) Ps. 7, 1. i. e. sec. LXX. & Ar. *in modum cantici*; vel *sec. odas mixtas*, & diuersis vocibus aut choris *variantes*, curate composita, & *magistro symphoniæ sacræ*, in publicum totius Ecclesiæ vsum, commendata. v. 19. Quippe non suo tantum, sed populi sui quoque nomine orat, coll. v. 14. 16. 19. Habet itaque hoc caput, vt isthæc inscriptio docet, *precationem Habakuki*: in qua I. *Ecclesiæ conseruationem* sub tristissimis illis temporibus enixe petit v. 2. coll. v. 16. 17. II. *Spem auxilii diuini* ex priscorum temporum analogia concipit v. 3--15. & sic III. *post breuem anacephalæosin* imminentium malorum, cum fiducia ac spe in promissum Saluatorem lætus finit v. 16. seqq. At sec. *Coccceii* hypotheses, *Gurtleri* Theol. Proph. p. 123. aliosque, id complectitur vaticinium I. de *fama* aduentus Christi v. 2. II. de *resurrectione* illius ex mortuis ibid. III. de *luce Euangelii* v. 3. 4. IV. de *pœna* eorum, qui non credunt v. 5--10. V. de *luce Ecclesiæ* in mediis Antichristi tenebris v. 11. VI. de *defensione* Ecclesiæ ab Antichristo v. 11--14. VII. de *periculo* eius *nouo* ab Antichristo v. 14--17. & denique VIII. de *spe* Ecclesiæ v. 18. 19. Quæ vide, si placet, apud Cocc. & Tillium ad h. l. Conf. etiam Argumentum huius libri, & not. c. 2, 1. Ceterum *futura* huius Cantici non esse in *præterita* convertenda, etiam *Gussetius* p. 52. recte monuit. *Præterita* tamen interposita sunt, quia ad præterita respicit, & ex illis spem suam confirmat, atque pro futuris argumentatur. ℣. 2. o) *O Deus!* Patrem alloquitur, cuius gloria est, fidem suis præstare. ita *Till* ad h. l. ex coll. v. 13. p) Vulg. *audiui auditionem tuam*, i. e. *effatum tuum*, s. *prophetiam* a me *auditam*. vid. c. 2, 1. 2. ό. τὴν ἀκοήν σου, vt Es. 53, 1. Rom. 10, 16. al. *famam tuam*, coll. Num. 14, 15. q) *& timui* s. *timore perculsus sum*; propter tremenda iudicia, quæ cum aduersus populum tuum, tum aduersus hostes eius pronunciasti. cf. v. 16. Es. 26, 2. 5. Ps. 119, 120 Ita *occasionem* huius orationis exponit Propheta: indicat namque, se ex illo responso diuino, c. 2, 2. seqq. dato, quod solicite expectabat c. 2, 1. non minus timore ac reuerentia adfectum esse, quam cum supra c. 1, 5. seqq. in Iudæos sententia dicta esset. c. 1, 12. *Abarbanel*: q. d. Audiui, quod mihi de altero exilio, eiusque diuturnitate, reuelasti, ac timui, quomodo tot sæculis inter hostes suos perduraturi sint Israelitæ. r) *opus tuum*. Ecclesiam scil. seu populum tuum. coll. Es. 45, 11. c. 19, 25. c. 60, 21. Eph. 2, 10. Quæ ipsa adpellatio argumentum habet pro diuina misericordia. coll. Es. 64, 7. 8. s) *intra* tristes illos pœnarum *annos*, de quibus infra v. 16. 17. & c. 1, 5. seqq. *vsque ad definitum illud tempus & finem* malorum c. 2, 3. quo consummanda sunt omnia, quæ per seruos tuos Prophetas significasti Apoc. 10, 7. *Abarbanel*: *intra annos* diutini istius exilii, intra quos Israel erit instar mortui. quocum confer Ez. 37, 3. Rom. 11, 15. t) *viuum conseruato illud*; (Suffixum est emphatice *redundans*, vt Ex. 2, 6. 1 Sam. 21, 14. Es. 8, 13. &c.) ne scil. pereat populus tuus, aut spes & fides in omnibus emoriatur c. 1, 12. coll. c. 2, 4. 1 Petr. 1, 3. 5. cf. etiam Deut. 33, 6. & Ps. 118, 17. Nempe, vt *Bochartus* Hieroz. I. p. 289. aliique censent, Iudæis, qui *in captiuitate Babylonica* detinebantur, prædictum fuerat, fore, vt *post annos LXX.* in libertatem adsererentur Ier. 25, 11. 12. &c. Itaque Habacuc DEVM rogat, vt *interea temporis* captiuum *populum suum*, quem vocat *opus Dei*, tueatur & seruet. &c. Verum non exclusiue de Babylonica tantum captiuitate loqui Prophetam, & antecedentia & conseqq. quæ de aduentu Christi loquuntur, nobis persuadent, & in eo communiter Hebræi cum ceteris Interpretibus consentiunt. Alii חייהו est *Nomen cum suffixo*, vt ידיהו infra v. 10. & גבוריהו Nah. 2, 4. &c. q. d. *opus tuum*, vel *operatio gratiæ tuæ* est *vita eius*, nempe populi tui, s. credentis cuiusque. coll. c. 1, 12. c. 2, 4. Eph. 2, 1. 5. Es. 26, 12. Sic *Till* pro sua & *Cocceii* hypothesi: *opus tuum*, s. operatio potentiæ tuæ, est resuscitatio & *vita Iesu Christi*, de quo c. 2, 3. coll. Ps. 21, 5. Rom. 6, 4. Eph. 1, 19. Nos Verbi notionem præferimus. u) *intra annos*, inquam, illos. x) *notam facias* gratiam & potentiam tuam. Es. 64, 1. Ps. 77, 15. vt scil. constet nobis via vitæ & salutis in Christo Iesu Ps. 67, 3. Ps. 103, 7. Es. 51, 11. & patefcat, te opus & populum tuum non deseruisse Ps. 138, 8. y) *in commotione*. S. *in ira*; aduersus impios. c. 2, 4. (8) Es. 14, 4. Ez. 12, 18 Iob. 3, 17. 26. z) *misericordiæ*, vel *misereri* tuorum *memineris*. cf. Gen. 8, 1. Leu. 26, 42. 44. 45. 2 Sam. 24, 14. Es. 54, 8. c. 64, 8. 11. Mich. 7, 18. 19. Ps. 25, 7. Luc. 1, 54. 72. Hactenus summa Propheticæ orationis: de cuius successu bene sperat in sequentibus, ex pristinis Dei miraculis & beneficiis; supposito nimirum hoc fundamento, quod Deus heri & hodie sit idem, & in sæcula Hebr. 13, 8.

תזכור : 3 אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר־פארן סלה
4 כסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ : ונגה
ה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה : לפניו
ילך דבר ויצא רשף לרגליו : 6 עמד וימדד ארץ
ראה ויתר גוים ויתפצצו הררי־עד שחו גבעות עולם
הליכות עולם לו : 7 תחת און ראיתי אהלי כושן ירגזון
8 יריעות ארץ מדין : הבנהרים חרה

עזו קרי

יהוה

Hb bb 4 עז ד

℣. 3. *a*) S. *Deus ergo a Themane veniet*; maiestate cælum terramque implente, vt olim, conspicuus. *b*) e *Theman*. Vrbs hæc fuit Idumææ Am. 1, 12. Ier. 49, 7. Ez. 25, 13. Obad. v. 9. vnde respectu situs eius, Vulg. aliique habent: *ab Austro*. cf. Ios 12, 3. c. 15, 4. Ez. 43, 6. *c*) *veniet*, in salutem & auxilium suorum c. 2, 3. Vt olim Israelitis a Themane in occursum venit Filius Dei ad occupandam terram Canaan (vid. Deut. 33, 2. Iud. 5, 4.) sic *iterum veniet* ad hereditatem occupandum mundum Ps. 2, 8. *d*) *& Sanctus* Israelis. vid. Es. 1, 4. Ps. 78, 41. *e*) *de monte Paran*, qui est inter montem Seir & Sinai, prope Kades, in limite Idumæorum. Gen. 14, 6. Num. 10, 12. c. 13, 3. 26. Num. 20, 16. Ac *planities Paran* a monte Sinai tribus distat diebus Num 10, 33. fuitque mons huic planitiei imminens, iuxta Ptolemæum, pars & propagatio montis Sinai, a mari rubro se versus Idumæam & Iudæam porrigens; vt proinde etiam pars fuerit Arabiæ Petrææ, Aegypto vicinior. inquit Sal. van *Till* ad h. l. p. 533. *f*) S. *Selah*. v. 9. 13. al. *ita sane! Ter* in hoc Cantico, *& septuagies semel* in Psalmis hæc vox occurrit; vt *Noldius* in Concord. Partic. p. 660. & dudum *Forsterus* in Lexico suo obseruauit. Plurimum vero de eius etymologia & significatione apud Philologos & Interpretes disceptatur. Multo: eam explicare per לנצח s. *in perpetuum*, notat *Aben Ezra* ad Ps. 3, 3. quod tamen ipse reiicit, ac post plura idem esse putat, ac si diceres: *Ita est!* vel: *sic omnino est! Verum ac certum est!* Sic etiam *Pfeifferus* in Dub. Vex. ad Ps. 3, 3. exprimendum id putat: *Ita sane!* idque deriuat a rad. Arab. סלי vel סלא *tranquillo, sedato & contento animo fuit*; vt non modo vocis, sed & *mentis pausa* sit: Consensit *Opitius* in Lexico, ad-ditque *Maius* in Supplem. ad Cocc. Lex. p. 81. innui etiam, *in Deo, eimque verbo esse acquiescendum*, & posse fidelem in eo quiescere. Nec ab illa *adseuerationis* significatione ita prorsus abludunt loca, de quibus post *Forsterum* dubia nectit *Gussetius* p. 560. seq. LXX. pro eo habent Διάψαλμα, quasi notetur *melodiæ* musicæ *mutatio*, vel sec. alios *pausa & remissio vocis*. Kimchi vero ad Ps. 3, 3. a סלל seu *eleuando* id deducit, quod illic *vocem* cantores eleuarent, coll. Es. 62, 10. Sic Sal. *van Till*, ad h. l. Nos, inquit, *Imperatiuum* esse putamus a verbo סלל, (Sed neque hoc sine anomalia, dum abest Dagesch &c.) quo sacerdotes tubicines mouebantur, vt aliquis eorum tubam inflaret, atque eius *sonum exaltaret*; quod adplausus vicem adimplebat, & *pausam canendi* faciebat. *Coccejo* vero ad h. l. *Salah* est Imperatiuus a סלה, q. d. *excita*, lector, mentem, & hæc *expende*, coll. Iob. 28, 16. 19. Aliis est *expletiuum* s. *diuersi adfectus* nota vel interiectio Vid. *Cocc Lex.* 57 . & pluribus *Forsteri* Dictionarium p 548. seq. *Gussetium* l. supra cit. & inprimis *Noldium* ad Con . Part nor. 1877. *g*) *quando cælos texit*. Ez 32, 7. Ps. 147, 8 *h*) *maiestas* s. *gloria eius*. Ps. 8, 2. *Grotius*: i. e. plenus fuit aer fulgurum, coll. Ex. 20, 18 c. 1, 16. c. 2 , 10. *i*) *& laude* ac gloria *eius* Es. 42, 10. vel sec. Kimchium: *splendore ac luce ipsius*, coll. Iob. 29, 3. c. 31, 26. *k*) *repleta fuit terra* Es. 6, 3. Ps. 48, 11. cf. Ex. 15, 14 seqq. Ios 2, 9. seqq. *Abarbanel*: Alludit ad gloriam diuinam, quæ instar ignis videbatur in summo cacumine montis Sinai, coll. Ex. 19, 18. c 24, 17. Al. tunc *cælum* s. Ecclesiam maiestas Christi, & *terram* gloria eius replebit, vt olim nubes lucida texit & repleuit tabernaculum. Ex. 40, 34. seqq. Num. 9, 15. &c. ℣. 4. *l*) Sic *etiam splendor*. 2 Sam. 23, 4. Es. 60, 3. *m*) S. *sicut lux* vel Sol. vid. Es. 18, 4. Ps. 37, 6. Iob. 21, 18. al. in Genitiuo; *tanquam Lux & Solis* iustitiæ Es. 9, 3. Hos 6, 3. Mal. 3, 20. Ioh. 1, 9. 14. *n*) *erit*. Ita plerique, per enallagen generis. Coccejus vero per Apostrophen, *eris*. *o*) S. *radii*. cf. not. Ex. 34, 29. 30. LXX. vero Vulg. aliique simpliciter, *cornua*, quibus hostes feriat. Deut. 33, 17. cf. *cornu Messiæ* 1 Sam. 2, 10. & piorum Ps. 44, 6. Ps. 75, 11. *p*) *ab* omnipotenti & vindice *manu eius*. Gen. 49, 24. Es. 50, 11. *q*) *ipsi*, Duci & Seruatori suorum, erunt. cf. Ios. 5, 13. 14. *r*) *& ibi* sc. manifesta fiet. vt supple: *Ion*. *s*) S. *occultatio*. al. *ibi* erit *latibulum*. (1) cf. Es. 26, 20. *t*) *roboris ipsius*, quo sc. suis refugium & auxilium ab hostibus præstabit. cf. Es. 4, 5. 6. c. 45, 4. Ps. 31, 20. 21. ℣. 5. *u*) *Ante ipsum* namque. Ioel 2, 3. 10. *x*) *ibit pestilentia* Matth. 24, 7. vt olim in Aegypto Ex. 9, 3. aut Israele 2 Sam. 24. 15. qua sc. impios tollat Leu. 26, 25. Deut. 28, 21. & terram anathemate percutiat Mal. 3, 24. *Abarbanel*: Respicit ad Ex. 23, 27 *y*) *&*, vt olim, sic etiam tunc *exibit fulmen*; al. *carbunculus* vel *ardens lues* (7) vid. not. Deut. 32, 24. & cf. Ps. 76, 4. Ps. 78, 48. Iob. 5, 7. Cant 8. 6. it. Ps. 18, 13. 14. 2 Thess. 1, 8. *z*) exibit *ad pedes eius*, i. e. *eum sequetur*. vid 1 Sam. 25, 42. & cf. Ex. 11, 8. 2 Sam. 15, 18. ℣. 6. *a*) Sicut olim aduersus hostes *stetit* pro populo suo vid. Ios. 5. 13. Dan. 12, 1 & cf Mich. 7, 15. *b*) *& dimensus est terram* Canaan, suam cuique tribui partem definiens. cf. 2 Sam. 8, 2. Ps. 60, 8. & vid. Ios. 13, 1. seqq. *c*) sicut olim *vidit* cum indignatione gentes & impietatem earum Gen. 6, 5. c. 11, 5. c. 15, 16. c. 18, 21. Zach. 9, 8. Ps. 10, 14. *d*) *& irato* vultu *dissoluit*, S. *dissipauit*, i. e. sec. *Abarb*, e terra Canaan *eiecit* impias gentes. Es 58, 6 Rad. Ar. *sparsit, dispersit* Rem cf. Ps. 44, 2. seqq. & Ps. 2, 9. *e*) *ita vt dissilierint, a se inuicem dissipati sint*. Hitp. (1) cf. Ier. 23, 29. & Ps. 68, 2. *f*) *montes* (Abarb. i. e. figurate *reges* siue *regna* Cananæorum Es. 41, 15. Zach. 4, 7. Apoc. 7, 14. *æternitatis* Es. 9, 5. qui sibi & Israelitis insuperabiles videbantur. Num. 13, 28 - 33. *g*) & sicut olim *depressi, humiliati sunt* Es. 2, 11. 17. Iob. 9, 13. *h*) *colles perpetui* Gen. 49, 26. Es. 41, 15. Ps. 114, 4. 6. ita etiam suo tempore certissime fiet. *i*) nam *incessus* s. *progressus* Nah 2, 6. Ps. 68, 25. cf. Zach. 9, 14. *k*) *æternitatis* s. *sæculi*, & nunquam interrumpendi, dum perstat orbis. 2 Reg. 5, 27. *l*) *ipsi* sunt & *erunt*, ad disturbandum omnes impias & antichristianas gentes. cf. Es 41, 2 3. Abarb. *processus sæculorum* omnes *Dei sunt*, vt faciat in iis pro lubitu suo. ℣. 7. *m*) S. *Sub Auen*. forte ex coll. Hos. 10, 5. 8. Am. 5, 5. Al. *Sub vanitate*. al. *Sub luctu & dolore*, coll. Prou. 12, 21. Vulg. vero: *Pro iniquitate*. cf. Hab. 1, 3. Num. 23, 21. & 2 Sam. 19, 22. Zeph. 2, 10. Sic Abarb. & sic Grotius: *Propter scelus illud*, quod Num. 25, 1. seqq. memoratur, vidi commota esse tentoria *Aethiopum*, i. e. pelles *Midianitarum*. Prout *Bochartus* etiam Phaleg p. 235. *Chuschan & Midian* pro æquipollentibus habet, coll. Ex. 2, 16. 21. & Num. 12, 1. At non est, inquit *Calovius*, cur *Midianitas* cum *Aethiopibus* hic confundamus, aut ad historiam Num. 25 hæc restringamus. *n*) *vidi* in Spiritu prophetico. cf. 1 Reg. 22, 17. Ier. 4, 23. seqq. al. ego, populus Iudaicus, olim *vidi* in pœnam peccatorum. *o*) S. *tentoria Chuschanis*; i. e. crudelis alicuius tyranni, & grauis Ecclesiæ persecutoris; qualis olim fuit rex ille Syrorum Iud. 3, 8. 10. At LXX. Vulg. Luthero, Hillero aliisque idem est, quod *Chusch*, *Aethiopum*. & Bocharto *Chusæorum* s. *Midianitarum*, vt modo diximus. *p*) sed *contremiscent* coram vindice nostro v. 16. Ex. 15, 14. Es. 64, 1. *q*) *cortinæ* Ex. 26, 1. Ier. 49, 29. *r*) *terræ Midianis*. i. e. gentes rapaces & Ecclesiæ infestæ, quales olim fuerunt Midianitæ in Israelem. Alludit ad Iud. 6, 16. 21. vt Es. 9, 3. ℣. 8. *s*) *Num in fluuios & exercitus gentium?* cf. Es. 8. 7. c 18, 2. 7. *He interrog*. hic adfirmat, vt Ier. 31, 20. Alii vero *negatiue* id accipiunt, vt remoueatur ira contra naturam, & substituatur prouidentia Dei pro populo suo, sq. caussa percussorum fluuiorum. Male autem, inquit Sal van *Till* ad h. l. Interpretes cogitant de *Iordane*; cum hic *fluuii* notentur *in plurali*, & catena historiæ non patiatur, vt resiliat hic oratio. &c. Intelligit itaque ipse regna populorum a Dauide subacta, vt *Coccejus* populos post Christi aduentum variis plagis adflictos Sed quamuis lubenter concedimus, scopum Prophetæ non esse, pristina Dei miracula historice hic enarrare; quin potius de futuris vaticinari, & confirmare lectores suos; respici tamen nihilominus potest ad aquas *Nili* in sanguinem versas Ex. 7, 20. & ruptas aquas Iordanis, Ios. 3, 13--15. cum a propriis ad figurata, & a præteritis ad futura noster progrediatur. cf. etiam Ps. 74, 15. Ps. 114, 3. 5. Apoc. 16, 4. *t*) *exarsit*, o Domine Zach. 10, 3. sc. *ira tua*, vt sequitur.

CAP. III, ℣. 6. ויתפצצו per *Chateph*. 1. 2. 5. 22. הלכות *def.* requirit *Mas. impr.* ad Ps. 68, 25. sed sine codicum suffragio.

יהוה אם בנהרים אפך אם־בים עברתך כי תרכב
9 על־סוסיך מרכבתיך ישועה: עריה תעור קשתך
י שבעות מטות אמר סלה נהרות תבקע־ארץ: ראוך
יחילו הרים זרם מים עבר נתן תהום קולו רום ידיהו
11 נשא: שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו לנגה
12 ברק חניתך: בזעם תצעד־ארץ באף תדוש גוים:
13 יצאת לישע עמך לישע את־משיחך מחצת ראש
14 מבית רשע ערות יסוד עד־צואר סלה: נקבת במטיו
ראש פרזו יסערו להפיצני עליצתם כמו־לאכל עני
במסתר

decretum tuum Pf. 77, 9. Iob. 22, 28. *i*) *ita fane!* vid. v. 3. *k*) *ad fluuios autem*, & inundationes hoftium, quod attinet. v. 8. Ef. 43, 2. *l*) *findas terram* Ez. 13, 11. ad illos reprimendos f. abforbendos Apoc. 12, 15. cf. Ef. 44, 27. Vulg. *Fluuios*

פרזיו קרי

fcindes terra.

u) *num*, Inquam, *in fluuios ira tua accenfa eft? x*) *num contra mare* etiam exarfit? vid. Nah. 1, 4. Ef. 17, 12. Apoc. 16, 3. c. 17, 15. & Ex. 14, 20. fqq. *y*) *excandefcentia tua* Ef. 13, 9. Pf. 90, 11. *z*) S. *quod equitas* - *& currus tui funt* falus. al. *quando* nimirum *equitabis*. 2 Sam. 22, 11. Pf. 45, 5. *a*) veluti *fuper equis tuis* v. 15. cf. Apoc. 6, 2. c. 19, 11. *Cocceius*: *Equi Dei* dicuntur inftrumenta iudiciorum. *b*) *currus tui* erunt *falus* noftra. cf. Ef. 59, 17. & Ex. 13, 21. c. 14, 14. Refpicitur autem ad *currus militares veterum*, qui falcibus muniti, & in hoftes immiffi, acies eorum frangebant, & horrendas ftrages inter ipfos edebant. vid. Ex. 14, 7. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. Nah. 2, 4.

℣. 9. *c*) S. *Denudatione*. al. *Nudus* (6) Ez. 16, 7. Mich. 1, 11. *d*) S. *denudabitur*, vt Ef. 32, 11. coll. Ef. 22, 6. c. 52, 10. Sed alii Grammaticæ conuenientius, *excitabitur* aduerfus hoftes. vid. Ier. 6, 22. Zach. 2, 17. Vulg. *fufcitans fufcitabis* arcum tuum. *e*) *arcus tuus*. vid. Thren. 2, 4 c. 3, 12. & cf. Pf. 45, 6. Apoc. 6, 2. ficut olim aduerfus Amalekitas Ex. 17. Cananæos & Amoræos, Sihonem & Ogum; quo fpecialiter hic alludi nonnulli putant apud *Caloxium* ad h. l. *f*) idque propter *iuramenta* feu iuratas promiffiones. Vel: *funt* namque nobis *iuramenta*. cf. Gen. 15, 18. Pf. 105, 9. 1 Par. 16, 16. Luc. 1, 73. *g*) *tribuum*, f. *tribubus* populi tui *facta*. Num. 1, 16. Ez. 21, 8. *Genitiuus obiectiue* fignificat, vt fupra c. 2, 8. 17. &c. *Abarb.* q. d. *iuramenta*, quibus iurafti, te daturum effe terram *tribubus* Ifraelis, illud, inquam, verbum & votum tuum perftat in perpetuum. At *S.* id reddidit vt *participium Hiph.* iuramenta *deiicientia* eft *fermo* tuus. cf. Ef. 10, 2. Am. 5, 12. Mal. 3, 5. *h*) & ob *verbum* feu de-

Al. *fluminibus diffindas terram* hoftium. Schm. *fluuios diffindit terra ex fe*; refpexit fine dubio, vt etiam Abarb. & Grotius, ad Ex. 17, 6. Num. 20, 11. Ef. 59, 5. Pf. 78, 15. 16. Pf. 105, 41. &c. ℣. 10. *m*) Sicut cum olim *viderunt te*, ita *&* porro, *cum te viderint*, & vim tuam fenferint Pf. 77, 17. Pf. 114, 3. *n*) *parturient* & *contremifcent* Ef. 13, 8. c. 23, 4. *o*) *montes* f. regna mundi. *M. I.* reges Cananæorum. v. 6. Pf. 114, 6. cf. Ex. 19, 18. ό. ὄψονταί σε, καὶ ὠδινήσουσι λαοί. Sic Abarb. coll. Iof. 2, 9. 10. *p*) *inundatio* Vulg. *gurges aquarum* Ef. 25, 4. c. 28, 2. *q*) *tranfiuit* & difparuit. Pf. 144, 4. Cant. 2, 11. ficut olim mare cedebat. *r*) *edidit abyffus* & profunditas maris Gen. 7, 11. Ef. 51, 10. *s*) *fonitum* & fragorem *fuum* Pf. 93, 3. 4. *Abarbanel*: quia miracula illa per totam terram Canaan audita fuerunt. *t*) *altitudo* etiam, feu quidquid *altum* fuit. (1) cf. Ef. 2, 11. al. in *fublime*; fubintellecta præpofitione. *u*) *manus fuas*. fimile fuffixum eft Nah. 2, 4. cf. fupra not. v. 2. *x*) *fuftulit*. cf. Pf. 28, 2. Thren. 5, 6. victis ac fubactis hoftibus Dei.

℣. 11. *y*) Sicut olim *Sol* & *Luna* Ioel 2, 10. c. 4, 15. *z*) *ftetit*, vel *fubftitit*. Plerique Interpretes non male hoc referunt ad Iof. 10, 11. feqq. fed *Till* aliique cum *Cocceio* ad tenebras Antichriftianismi, in quibus nec ipfe Sol iuftitiæ, nec, vt Luna, ab illo Sole colluftrati doctores, luceant in Ecclefia. cf. not. ad v. 1. *a*) Vulg. *in habitaculo*. Schm. *in fede fua*. (4) 1 Reg. 8, 13. Pf. 49, 15. *b*) *ad lucem telorum tuorum* Deut. 32, 23. 42. Pf. 18, 15. Pf. 45, 6. doctorum Euangelii, coll. Ef. 49, 2. Pf. 127, 4. *c*) *ambulabunt* f. pergent tui Pf. 89, 16. ficut Ifraelitæ, prælucentibus fulguribus, in hoftes iuerunt. Iof. 10, 8. feqq. *d*) *ad fplendorem* v. 4. *e*) *fulguris haftæ tuæ*. Deut. 32, 41. Nah. 3, 3. fec. Abarb. & M. I. alludit ad (tonitrua & fulgura &) lapides grandinis, quos Deus immifit in hoftes Ifraelitarum Iof. 10, 11. ℣. 12. *f*) *In rigore & indignatione* Thren. 2, 6. *g*) *progredieris per terram*. 2 Sam. 6, 13. Pf. 68, 8. *h*) *in ira triturabis* feu conteres. Iud. 8, 7. 16. Ef. 41, 15. Mich. 4, 13. *i*) *gentes inimicas*, vt Chrifto fubiiciantur; ficut olim Cananæos Iofuæ, aliosque populos Dauidi fubiecifti. ℣. 13. *k*) *Cum exiueris* (ficut olim) *in falutem* populi tui. cf. Ex. 11, 4. Iud. 4, 14. 2 Reg. 19, 35. Ef. 37, 36. *l*) ό. τοῦ σῶσαι τὸν Χριστόν σου. Schmid. *ad faluandum vnctum tuum*. vt Nomen verbafcens eft, e. c. Deut. 1, 27. c. 19, 11. Ef. 13, 19. &c. At *Aquila*, (quem hic laudant Hieronymus & Cocceius) σὺν Χριστῷ σου. Vulg. *cum Chrifto tuo*. ficut את paffim *cum*, fignificat, e. c. Gen. 37, 2. *m*) Per hunc aliqui *Mofen*, alii (vt Clericus ad Hebr. 11, 26.) magis incongrue *totam gentem Ifraeliticam*; nonnulli *Saulem*, alii probabilius *Dauidem*, coll. 2 Sam. 5, 24. Kimchi vero, M. I. Cocceius, aliique melius *Mefiam*, *filium Dauidis* intelligunt. coll. Pf. 2, 2. 6. 7. Pf. 45, 8. Ef. 61, 1. Monet namque Kimchi, omnia hæc *Præterita effe Prophetica*; (conf. not. Ef. 5, 13. c. 9, 2. Ier. 15, 7. c. 31, 21. &c.) vt fenfus fit: Sicut olim in falutem populi tui exiuifti, ita & tunc *in populi tui falutem exibis cum Mefia* feu *Vncto tuo*. conf. *Abarb.* fol. 273. col. 2. *Raymundi* Pug. Fid. p. m. 676. & de hoc vel fimili exitu Mefiæ Apoc. 14, 1. feqq. c. 17, 14. c. 19, 11. *n*) vt olim *percuffifti*, ita & tunc *percuties* feu *franges caput*. cf. Iud. 5, 26. Iob. 26, 12. & Pf. 68, 22. Pf. 110, 5. 6. *o*) *e domo*. cf. c. 2, 9. *p*) cf. c. 1, 13. & Ef. 11, 4. 2 Theff. 2, 3. 4. 8. *q*) *euertendo* eam. Pf. 137, 7. *r*) a *fundamento* & *ad collum vsque* eum inundando. cf. Ez. 13, 14. c. 30, 4. Mich. 1, 6. *s*) cf. Ef. 8, 8. c. 30, 28. Iob. 22, 16. *Grotius*: fumma & ima demolitus es. *t*) *ita fane* fiet. vid. v. 3. ℣. 14. *u*) Schmid. *Perforafti*. vel prophetice, *Perforabis*. ό. διέκοψας. Ita conf. verbum 2 Reg. 12, 10. & Iob. 40, 24. 26. At Cocc. Lex. 528. & Till ad h. l. *Defignafti*, coll. Gen. 30, 28. Num. 1, 17. Ef. 62, 2. *x*) Schmid. *baculis eius*, fcil. Mefiæ vel populi tui v. 13. conf. *virgam oris Chrifti* Ef. 11, 4. At Cocceius: *Defignafti in tribubus* (1) Chrifti & populi ipfius. coll. v. 9. & Apoc. 7, 4. feqq. c. 14, 1. feqq. Vel: *in tribubus eius*, nempe impii, *perforabis*. *y*) *Caput pagorum eius* (1) cf. Iud. 5, 7. Ez. 38, 11. Efth. 9, 19. *z*) *cum* hoftes *velut turbo* aut procellofum mare *irruerent*. Ion. 1, 11. 13. cf. Ef. 54, 11. & Ez. 38, 9. *a*) *ad me*, Ecclefiam tuam, *diffipandam*. Ez. 20, 23 *Rafchi*: qualis erat Sancherib cum exercitu fuo, vel fec. *Abarb.* Pharao cum omnibus copiis fuis perfequens Ifraelitas. Ex. 15, 9. *b*) *quorum exfultatio* & gaudium eft. (1) cf. Verbum Pf. 25, 2. *c*) *quafi ad deuorandum miferum* populum tuum Pf. 14, 4. Pf. 27, 2. Prou. 30, 14.

℣. 8. אם בנהרים per *Mahp.* 2. 5 -- 16. 19 -- 24. Reliqui per *Makk.* ומרכבתיך cum præfixo *Vau* in margine 6. 9. fic fu. 2. 5. ℣. 9. שבעות defect. 1. 2. fecundum *Maforam* 1. at contra recentiorem manum in *Mafora Erffurt.* ℣. 10. ידהו fine *Iod* plurali 1. fic fe. 2. & fic in margine 6. 9. contra *Maforam impreffam* & *Erffurtenfem.* ℣. 11. עמד milra 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. fic fu. 5. ℣. 12. תצעד per *Munach* milra 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 14. *Spatium* præmitt. 1. 3. 5 -- 10. 12. 19. 20. 21. 22. 23.

d) *in occulto* Pf. 10, 9. malis artibus aut dolis oppreffum.

℣. 15. e) Sed qui olim *calcasti in mari.* v. 8. Mich. 1, 3. Iob. 9, 8. f) *equis tuis.* vid. v. 8. & cf. 2 Reg. 9, 33. Apoc. 14, 20. g) *lutum* Ef. 10, 6. al. vt M. I. *aceruum, cumulum,* coll. Ex. 8, 10. h) *aquarum multarum* v. 10. & per illas populo tuo viam fecifti, etiam tunc ingentem hoftium multitudinem (cf. Apoc. 17, 1. 15.) profternes, & exitum tuis oftendes, ac finem malorum. cf. infra v. 18. Ef. 11, 15.

℣. 16. i) Hæc omnia ex te *audiui,* vt dictum eft v. 2. quantaque pericula immineant Ecclefiæ tuæ, percepi. *Abarbanel,* pro fua hypothefi, ita: q. d. *audiui* e ceteris etiam Prophetis horrendum iudicium, quod per Ifraelitas aliquando exfequeris, coll. Obad. v. 18. Mich. 4, 13. k) *& commotus eft venter meus, contremuit* totum corpus. M. I. & Abarb. *præcordia* f. *cor.* coll. fimili phrafi Ier. 31, 20. Pf. 40, 9. cf. fupra v. 6. Deut. 2, 25. 2 Sam. 19, 1. & Pf. 31, 10. it. Apoc. 10, 9. 10. l) *ad vocem* illam tuam, quam audiui. cf. Ez. 27, 28. Pf. 42, 8. m) *tinnierunt;* ita tremuerunt & *palpitarunt,* vt *quafi tinnirent.* cf. 1 Sam. 3, 11. n) *venit;* vel: *ac fi veniffet putredo* (5) Prou. 14, 30. o) *in offa mea,* vt confiftere nequeam; ac fi offa mea tabe vel putredine exefa effent. cf. Ier. 23, 9. Pf. 6, 3. Pf. 31, 11. Pf. 51, 10. Iob. 4, 14. p) *ita vt fubter me,* vel *in loco meo.* cf. 2 Sam. 2, 23. q) totus *contremifcam* Ef. 32, 10. r) *quod,* vel fec. Schmid. *quia* quiefcam. cf. Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. al. *qui* tamen quie-

טו כמסתר: דרכת בים סוסיך חמר מים רבים:
16 שמעתי ותרגז בטני לקול צללו שפתי יבוא רקב
בעצמי ותחתי ארגז אשר אנוח ליום צרה לעלות
17 לעם יגודנו: כי־תאנה לא־תפרח ואין יבול בגפנים
כחש מעשה־זית ושדמות לא־עשה אכל גזר ממכלה
18 צאן ואין בקר ברפתים: ואני ביהוה אעלוזה אגילה
19 באלהי ישעי: יהוה אדני חילי וישם רגלי כאילות
ועל־במותי ידרכני למנצח בנגינותי:

quietus effe debeo, Deo & Seruatori meo confifus. s) Schmid. *quiefcam* vel *requiem obti-*

קמץ בלי אס״ף

nebo. Iob. 3, 26. 2 Theff. 1, 7. t) *ad diem,* vel fec. Vulg. & Schmid. *in die* (cf. Ef. 10,

עד כאן

דבר Hh bh s עזה

3.) *anguftiæ* f. *adflictionis* Ef. 37, 3. conf. Ef. 11, 10. c. 33, 19. Apoc. 3, 10. Abarb. *quod* redux e Babylonia *quiefcam* in patria mea *ad alium diem anguftiæ.* u) *ad adfcendendum* etiam Hof. 2, 2. vid. Nah. 2, 2. x) *ad populum;* Schmid. *contra populum.* Conf. Iud. 12, 3. Coh. 3, 21. At Abarb. *propter adfcenfum populi,* f. quia iterum adfcendet populus (Romanus fcil.) qui *prædabitur nos.* y) Schmid. qui *deprædabitur eum,* populum Dei, vt Gen. 49, 19. vel fec. Kimchium & M. I. qui *turmatim populabitur* & vaftabit *nos;* vt per Grammaticam æque vertere licet. ℣. 17. z) *Nam,* quod terrore commotus fum, non ex temerario aut vano factum eft augurio; fed triftia futurorum temporum figna certiffime præuideo. a) *ficus arbor,* vt Ef. 34, 4. Ioel 1, 7. 12. in terra Canaan alioquin fertilis & frequens. Hoc multi fecundum litteram accipiunt de fame, quam fuftinuerint Iudæi vel ante vel poft Babylonicam captiuitatem, in terra omnibus bonis tunc deftituta. Ier. 14, 1. feqq. Hag. 1, 6. &c. Alii cum Coccejo figurate & myftice de calamitate Ecclefiæ & paucitate piorum, fub impiorum dominorum & Antichrifti tyrannide. Conf. de myftica fignificatione *ficus* Mich. 7, 1. Cant. 2, 13. Matth. 21, 19. Luc. 13, 7. Abarbanel verumque habet: loquitur, inquit, Propheta *de Ifraele,* qui a Prophetis *ficus, vitis, olea, grex* & *armentum* dicitur &c. vel etiam litteraliter hæc omnia poffunt accipi. b) *non erumpet grosfis.* cf. Gen. 40, 10. Num. 17, 20. 23. ό. ού καρποφορήσει. non enim *floret* ficus, vt ceteræ arbores; fed groffulos emittit. c) *nec erit prouentus* f. fructus. Leu. 26, 4. Iud. 6, 4. Hag. 1, 10. d) *in vitibus.* de myftica acceptione cf. Ef. 5, 2. c. 27, 2. 3. Ioh. 15, 2. it. Deut. 32, 32. e) *mentitur* & fpem fallit Hof. 9, 2. vt Latinis dicitur *fpem mentita feges.* f) *opus,* i. e. prouentus f. *fructus.* cf. Gen. 1, 11. 12. g) *oleæ.* Vulg. *oliuæ.* cf. Iud. 9, 9-13. Pf. 52, 10. Zach. 4, 3. 14. Rom. 11, 17. feqq. Apoc. 11, 4. h) *& agri vel arua* Ef. 16, 8. cf. 1 Cor. 3, 6-9. i) *non ferunt* cibum f. fruges. Gen. 41, 47. cf. Ioel 1, 10. k) *abripuit* hoftis vel pabuli defectus Ioel 1, 18. al. intranfitiue: *feparauit* vel *abripuit fe.* Vulg. imperfonaliter: *abfcindetur pecus.* Ef. 9, 19. Ez. 37, 11. l) *a caula* (3) Pf. 50, 9. Pf. 78, 70. m) *pecus.* de hominibus Ez. 34, 31. n) *nec armentum* fupereft vel fupererit *in bubilibus* (1) apud Talmudicos vfitatius. ό. ἐπὶ φάτναις. Luc. 13, 15. *Abarb.* Omnia figurate accipe de paucitate & debilitate Ifraelitarum. ℣. 18. o) *Ego tamen* nihilominus, certus de liberatione & auxilio diuino. p) non in meis vel humanis viribus, fed *in Domino.* Pf. 25, 2. Pf. 33, 3. cf. Rom. 5, 2. 11. q) *exultabo.* Pf. 60, 8. Zeph. 3, 14. Phil. 4, 4. r) *& tripudiabo* Pf. 9, 15. s) *in Deo falutis meæ* f. *in Deo Saluatore meo.* Ef. 17, 10. Mich. 7, 7. Pf. 18, 47. cf. Ef. 12, 2. Pf. 27, 1. *Abarb.* q. d. Omnis mea fpes & folatium non eft, nifi in Deo meo &c. Nec male Vulg. *in Deo Iefu meo.* cf. Gen. 49, 18. Ef. 49, 6. & Ef. 26, 1. ℣. 19. t) *Iehoua Elohim,* i. e. *Dominus Deus* Ier. 46, 10. Ez. 28, 2. u) *Dominus* (qui cauffa & conferuator omnium) *eft robur* & præfidium *meum.* cf. Pf. 27, 1. Pf. 46, 2. Ef. 45, 24. &c. x) Schm. *qui ponet pedes meos* Pf. 18, 34. *Pedes* itineris inftrumenta, *pro Apoftolorum* euangelizantium, non delaffandorum, *progresfibus* accipit *Till* ad h. l. coll. Ef. 40, 31. c. 52, 7. Nah. 2, 1. y) *quafi ceruorum.* vt impigre, alacriter, & fine fatigatione currant. *M. I.* ad perfequendum hoftes meos. *Grotius:* vt euadam iftam internecionem. cf. Ef. 35, 6. 2 Sam. 22, 34. Pf. 18, 34. Poftquam enim *Cerua* peperit, quod plerumque fit prope vias ab hominibus tritas (quia fibi plus timet a feris quam ab hominibus, quos velocitatis fuæ fiducia contemnit) hinnulos ftatim a matre deduci aiunt in loca prærupta & confragofa vno aditu, vnde inuafores arcere fueuit. Atque hæc funt illa *excelfa loca,* ad quæ, ceruorum inftar, a Deo deductos, & in iis, tanquam in tuto collocatos, dicunt Prophetæ duo, David 2 Sam. 22, 34. it. Pf. 18, 34. & Habacuc hoc loco. *Boch.* Hieroz. 1. p. 893. z) *& fuper excelfa mea.* Id de Iudæorum reductione in patriam e Babylonica captiuitate accipiunt *Calouius, Tarnouius* aliique. At Sal. *van Till,* ad h. l. Notanda eft, inquit, hæc phrafis, quæ alludit ad occupationem terræ Canaan, defumta ex Deut. 32, 13. vnde ad futuram mundi occupationem & poffesfionem hic loci, & Deut. 33, 29. Ef. 58, 14. Pf. 18, 34. transfertur: cuius hereditas hereditati terræ Canaan analoga eft. Conf. etiam Am. 4, 13. Mich. 1, 3. a) *deducet, incedere faciet me.* Ef. 42, 16. b) *Magiftro fymphoniæ facræ* publice f. *Præfecto Mufico,* fc. commendatum efto hoc carmen. vid. fupra not. ad v. 1. Hebræum מנצח in genere ἐργοδιώκτην, hic autem, & in Pfalmis, fine dubio *Præfectum* feu *Directorem Muficum* denotat. Cf. Pf. 4, 1. Pf. 5, 1. &c. Eft enim *participium Piel* a verbo נצח, quod *præeffe negotio, continuo & ad finem vsque opus vrgere* fignificat. Vid. 2 Par. 2, 1. 17. c. 34, 12. Ezr. 3, 8. 9. & 1 Par. 15, 21. vbi ipfum quoque verbum ad rem muficam transfertur. c) *in pulfatilibus meis,* ad totius Ecclefiæ vfum & folatium rite decantandum. Vid. Pf. 4, 1. Pf. 6, 1. Ef. 38, 20.

℣. 16. צללו per *Chateph-pat.* 1. 2. 6. 9. 14. 20. 22. 23. יגודנו ita omnes noftri, fec. *Maf.* 1. & *Erff.* h. l. fed contra *Maf.* impr. Gen. 49, 19. quæ *defect.* per *Kibbuts* ponit. ℣. 17. תפרח per *Pat.* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. ℣. 19. ידריכני *plene* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. בנגינתי *defect.* 1. fic fe 5. fec. *Maf.* 1. & *Erff.* fed contra *impreffam.* Ceterum בנגנותי fcribunt *Orientales.*

LIBER
ZEPHANIAE,
Hebr.
צפניה

Vixit ZEPHANIAS, vt ex c. 1, 1. 14. c. 2, 13. &c. liquet, extremis Iosiæ temporibus, ac strictim ea prædicit, quæ & Habakuk prædixit, & Ieremias pluribus retulit. Quare etiam cum vtroque illo diligenter conferendus, atque in difficilioribus ex eisdem explicandus & intelligendus est. vid. not. c. 1, 1. Ceterum post *titulum* libri c. 1, 1. I. cladem & captiuitatem Babylonicam Iudæis denunciat c. 1, 2. seqq. II. Eosdem ad pœnitentiam exhortatur c. 2, 1. 4. III. Vicinis & hostibus Israelis, versus occidentem v. 5. orientem v. 8. meridiem v. 12. & septemtrionem v. 13. exitium minatur. IV. Minas aduersus Hierosolymam (typicam & antitypicam) repetit & illi excidium per Romanos denuo prædicit c. 3, 1. & Gentium vocationem prænunciat v. 9. resipiscentibus autem Iudæis meliora v. 12. & sic tandem Ecclesiæ regnum Christi gloriosum atque æternum pollicetur v. 14. seqq.

CAP. I.

א דבר־ יהוה׀ אשר־היה אל־צפניה בן־כושי בן־
גדליה בן־אמריה בן־חזקיה בימי יאשיהו בן־
2 אמון מלך יהודה: אסף אסף כל מעל פני האדמה
3 נאם־יהוה: אסף אדם ובהמה אסף עוף־השמים ודגי
הים והמכשלות את־הרשעים והכרתי את־האדם
4 מעל פני האדמה נאם־יהוה: ונטיתי ידי על־יהודה
ועל כל־יושבי ירושלם והכרתי מן־המקום הזה
את־שאר הבעל את־שם הכמרים עם־הכהנים:
ה ואת־המשתחוים על־הגגות לצבא השמים ואת־
המשתחוים הנשבעים ליהוה והנשבעים במלכם:
6 ואת־הנסוגים מאחרי יהוה ואשר לא־בקשו את־יהוה
7 ולא דרשהו: הס מפני אדני יהוה כי קרוב יום יהוה
8 כי־הכין יהוה זבח הקדיש קראיו: והיה ביום
זבח

Cap. I, ℣. 1. *a*) Hos. 1, 1. Ioel 1, 1. &c. Λόγος Κυρίου Act. 8, 25. *b*) 2 Reg. 20, 4. LXX. vt Luc. 3, 2. *c*) ad *Tsephaniam*, quod est q. d. *abscondit se Dominus*, vt *Hillerus* in On. S. p. 312 ex analogia ostendit. at ex mente *Abarbanelis* Præf. in Ezech. f. 154. a. sic dictus est, *quia res absconditas & secreta Dei reuelauit*, coll. Zeph. 3, 9. Non enim arbitrio aut voluntate parentum, sed diuina prouidentia nomina eiusmodi Prophetis esse indita, quæ cum ipsorum operationibus & factis conueniebant, idem monuit Abarb. ibid. f. 153. d. *d*) Concatenata hæc Maiorum Zephaniæ series arguit omnino, eos claros aut notos fuisse viros, cuiuscunque demum ordinis, loci aut tribus fuerint. *Hiskiam* vero Regem hic intelligendum esse, vt A. b. Ezra opinatus est, merito negat *Abarbenel* ad h. l. *e*) sec. alios *primis*, ex nostra autem sententia *extremis* potius *temporibus Iosiæ*, post reformationem Ecclesiæ. (coll. v. 4. 8. & *Lighf.* Chron. p. 115.) Eius tempora, quæ 2 Reg. 22. & 23. 2 Par. 34. & 35. descripta sunt, si conferantur, argumentum prophetiæ euidentius erit. Coæuus igitur fuit noster Ieremiæ Ier. 1, 1. & Huldæ 2 Reg. 22, 14. &c. cf. not. 2 Reg. 23, 2. & Præf. in Ierem. §. 5. seqq. *f*) 2 Reg. 21, 19. ℣. 2. *g*) *Vna auferam & consumam omnes vel omnia* &c. v. 3. vid. Ier. 8, 13. & cf. Huldæ vaticinium 2 Reg. 22, 16. seqq. *h*) np. *de terra Iudæ*. Abarb. cf. v. 4. 18. *i*) Es. 1, 24. Ez. 11, 8.
℣. 3. *k*) *Finiam, consumam*. v. 2. est Fut. Hiph. a סוף Es. 66, 17. *l*) vid. Ier. 4, 25. c. 9, 9. *m*) vid. Hos. 4, 3. *n*) *& ruinas vel offendicula* s. *scandala*, quibus & res eorum publica & ecclesia in ruinam præcipitabatur. (3) Es. 3, 6. *o*) *cum ipsis impiis*, scelerum auctoribus & adprobatoribus. Ier. 5, 26. Id vero plenissime tandem in magno illo & vniuersalis iudicii die fiet Matth. 13, 41. cf. infra c. 3, 11. *p*) *exscindam namque* fame, peste & gladio Chaldæorum v. 4. cf. Ier. 9, 20. c. 14, 12. Ez. 14, 13. 17. c. 21, 8. *q*) vid. v. 2. ℣. 4. *r*) vt olim aduersus Aegyptios Ex. 6, 6. cf. infra c. 2, 13. Ier. 51, 25. Ez. 6, 14. c. 20, 33. *s*) *reliquias* (Es. 10, 19. 20.) *Baalis*; cuius insano cultui pertinacissime inhærebant Iudæi, quidquid etiam Rex optimus Iosias ad ecclesiæ emendationem molitetur. cf. infra ad v. 6. Ier. 2, 8. 23. c. 7, 9. c. 11, 13. 17. c. 19, 5. it. not. 2 Reg. 23, 26. & Præfat. in Ierem. §. 7. *t*) *sacrificulorum idololatricorum*. vid. 2 Reg. 23, 5. *u*) *cum* ipsis etiam Dei *sacerdotibus*, sed vita & doctrina corruptis. cf. c. 3, 4. Ier. 2, 8. c. 4, 9. c. 8, 1. c. 13, 13. c. 25, 7. 8. 11. 16. &c. & vid. Præf. in Ierem §. 2. 3. 5. ℣. 5. *x*) vid. 2 Reg. 23, 12. Ier. 19, 13. *y*) Gen. 2, 1. Deut 4, 19. 2 Reg. 17, 16. c. 21, 3. c. 23, 4. 5. *z*) *qui prosternunt aut incuruant* (Domino quidem, sed simul idolis suis. cf. Ier. 1, 16. c. 7, 2. 10. &c. *a*) *iurantes Domino*, vel *per Dominum* (cui se etiam iurantes hominibus, obstringunt) sed itidem dolose. cf. Es. 48, 1. Ier. 5, 2. Hos. 4, 15. *b*) *& tamen etiam iurant*. cf. Am. 8, 14. *c*) *per regem* & deum *suum*, quem mihi adsociarunt. cf. Ier. 5, 7. c. 7, 9. 2 Reg. 17, 33. al. vt Syr. in specie *Molochum* intelligunt, coll. 1 Reg. 11, 5. & Am. 5, 26. Ion. *& deinde reuertuntur & iurant in nomine idolorum suorum*. ℣. 6. *d*) Es. 1, 4. c. 42, 17. Ier. 15, 6. Hos. 1, 2. *e*) c. 2, 3. Es. 65, 1. *ö*. καὶ τοὺς μὴ ζητοῦντας. Hebr. 11, 6. *f*) Es. 55, 6. Ps. 78, 34. *ö*. καὶ τοὺς μὴ ἀντεχομένους τοῦ Κυρίου. Matth. 6, 24. homines athei, qui Deum quærere vel colere serio in animum nunquam inducunt. ℣. 7. *g*) Neumanno in Exodo L. S. p. 376. *Apage!* al. *Sile!* S. *Obmutesce* itaque *coram Domino*, & iusta vindicta impietatis. (8) Hab. 2, 20. Zach. 2, 17. *h*) cf. Es. 13, 6. Ez. 7, 7. c. 30, 3. *i*) sc. iræ & vltionis Domini v. 14. Ioel 1, 15. c. 2, 1. c. 4, 14. Obad. v. 15. Cœpit autem dies ille inde a morte Iosiæ; ex quo tempore regnum Iudæorum clades indesinenter pertulit, vsque dum funditus euersum est. vid. Præf. in Ier. §. 7. 8. *k*) Ps. 7, 14. *l*) S. *sacrificium*. Ion. *cædem*. v. 8. Es. 34, 6. Ier. 46, 10. Ez. 39, 17. *m*) *sanctificauit*. Ion. *parauit*. Gusset. p. 733. *fecit, vt sese sanctificarent*, quasi ad sacrum conuiuium post sacrificium fieri solitum; ad quod, qui inuitati erant, sese θεοπρεπῶς componere debebant. cf. 1 Sam. 16, 5. Es. 13, 3. *n*) *inuitatos suos* 1 Sam. 9, 13. 21. *Tremellius*: Aegyptios primum, deinde Babylonios & auxiliatores eorum 2 Reg. 23. seqq. *Abarbanel*: Inuitati sunt h. l. Nebucadnezar & Chaldæi, quorum exercitus præparauit, vt venirent contra Hierosolymam, & vindictam sumerent ab istis transgressoribus.

ZEPH I, ℣. 1. יהוה Sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 29. אשר per *Mun*. 1. 5. 7. 8. 10. 13. 15. 16. 19. 23. ℣. 4. שאר per *Pat*. 1. 2. 3. 21. 22. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr*. ואת־שם cum præf. *Vau* 1. 2. & in marg. 6. 9. sic fecerat 5. sed rursus deleuit. ℣. 6. ולא per *Merca* 1. 2 3. 5. 7. 10.

זבח יהוה ופקדתי על־השרים ועל־בני המלך ועל כל־
9 הלבשים מלבוש נכרי׃ ופקדתי על כל־הדולג על־
המפתן ביום ההוא הממלאים בית אדניהם חמס
י ומרמה׃ והיה ביום ההוא נאם־יהוה קול
צעקה משער הדגים ויללה מן־המשנה ושבר גדול
11 מהגבעות׃ הילילו ישבי המכתש כי נדמה כל־עם
12 כנען נכרתו כל־נטילי כסף׃ והיה בעת
ההיא אחפש את־ירושלם בנרות ופקדתי על־האנשים
הקפאים על־שמריהם האמרים בלבבם לא־ייטיב יהוה
13 ולא ירע׃ והיה חילם למשסה ובתיהם לשממה ובנו
בתים ולא ישבו ונטעו כרמים ולא ישתו את־יינם׃
14 קרוב יום־יהוה הגדול קרוב ומהר מאד קול יום יהוה
טו מר צרח שם גבור׃ יום עברה היום ההוא יום צרה
ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן
16 וערפל׃ יום שפר ותרועה על הערים הבצרות ועל
17 הפנות הגבהות׃ והצרתי לאדם והלכו כעורים כי
ליהוה

℣. 8. o) de quo v. 7. p) *animaduertam* v. 9. 12. q) vid. c. 3, 3. & cf. 2 Par. 24, 17. 23. r) *filios Regis Iosiæ, Ioachazum* 2 Reg. 23, 30. *Iosiakimum* 2 Reg. 23, 34. & *Zedekiam* c. 24, 17. seqq. de quibus vide Præf. in Ierem. §. 8. seqq. & not. ad Ierem. 22. Alii in spe ie ad 2 Reg. 25, 7. hic respici existimant. Nempe (vt *Heideggerus* in Enchiridio suo p. 353. seq. scribit) cum Iosias Rex, nulli pietate atque zelo ad gloriam Dei propagandam secundus, iuxta præscriptum legis diuinæ ab Hilkia productæ, falsam religionem aboleuisset, & veram renouasset, paucos in eam sancto proposito adiutores & adprobatores, siue ex Principibus, siue ex populo, ac ne ex ipsis quidem filiis habuit. Hoc responsum Huldæ 2 Reg. 22, 15. seqq. Ieremiæ conciones (vid. Præf. in Ierem. §. 7.) & sequentium temporum euentus satis comprobat. Defuncto enim Iosia mox ad impietatem & pristinum ingenium palam redierunt. cf. not. 2 Reg. 23, 26. s) Superbiam Iudæorum, & vanitatem in cultu corporis reprehendit. cf. Ez. 23, 6. 12. Fortassis (inquit *Abarb.*) hoc dixit de principibus (coll. 1 Reg. 20, 5.) & filiis Regum, vtpote quibus more receptum erat, sicut hodieque inter Christianos, vt non delectarentur vestitu regionis & gentis suæ, sed amarent vestitum aliorum regum peregrinorum populorum. Conf. e. c. iconem Ioiakimi Ier. 22, 12. seqq. & Præf. in Ierem. §. 9.

℣. 9. t) *Animaduertam etiam* v 8. u) in omnes *transilientes* (5) Pf. 18, 30 x) In memoriam eius, quod idolum Dagon coram Arca pronum in terram conciderat, capite & manibus limini allisis, truncatum, Philistæi a *calcando templi limine*, tq. consecrato idoli contactu, *abstinuerunt*, 1 Sam. 5, 5. Quem ritum per multa sæcula durasse, colligere licet ex his Sophoniæ verbis. Vnde Chaldæus: *Et animaduertam in omnes, qui ambulant in legibus Philistæorum.* Hæc *Bochart.* Hieroz. I. p. 365. cf. Ef. 2, 6. Alii tamen negant, hic respici ad Dagonis superstitiosum cultum, & ad Iudæos, *impœnitentes Templi frequentatores*, hæc referunt. Sic *Cocc.* Lex. 697. *qui temere accedit ad domum Dei.* Conf. Ef. 1, 12. Ier. 7, 2. seqq. Ez. 9, 3. Coh. 4, 17. *Abarbanel* vero ad Regiorum Principum ministros, qui sua & illorum commoda ac reditus per summum etiam nefas promouebant, vt sequitur. Sic m. *Iun. & Trem.* intelligunt *effractorem*, f. *administrum violentiæ*, quam potenciores in tenues adhibebant. cf. iterum exemplum Ioiakimi Ier. 22, 13. seqq. y) *domini* l. *dominorum suorum* 2 Sam. 10, 3. LXX. aliique vertentes: *Domini Dei sui*, de sacerdotibus id intelligunt. Sed cf. not. Am. 4, 1. z) vid. Ier. 5, 7. Hab. 1, 2. 3. a) vid. Ier. 5, 27. Pf. 5, 7.

℣. 10. b) *die* sc. *deuastationis*, commemorato v. 7. 8. c) v. 2. 3. d) Ier. 25, 36. c. 48, 3. 5. 6. e) Neh. 3, 3. c. 12, 39. 2 Par. 33, 14. f) *& eiulatus* (4) Ef. 15, 8. Zach. 11, 3. g) vid. 2 Reg. 22, 14. h) Ier. 4, 6. c. 48, 3. c. 50, 22. i) *a collibus* Hierosolymorum, de quibus vid. *Ioseph. de B. I.* lib. 6. c. 13. Vrbs enim, licet munitissima, tota occupabitur & vastabitur. cf. Ier. 4, 24. ℣. 11. k) S. *Quare eiulate.* Ef. 13, 6. Zach. 11, 2. ὀ. θρηνήσατε Ioh. 16, 20. l) *cauitatis.* Iud. 15, 19. Ion. *qui habitatis circa torrentem Kedron.* S. & Syr. *habitatores Machteschi*, i. e. sec. *Boch.* Hieroz. I. p. 202. loci, a *mortarii* figura sic adpellati, coll. Prou. 27, 22. m) *exscindetur* Ef. 6, 5. c. 15, 1. n) Ion. *quorum opera similia sunt operibus populi terræ Canaan.* c. 2, 5. *Abarb.* Quia *Cananæis similis est populus Iuda* in peccatis, ideo etiam in pœnis similis erit Cananæis, qui auulsi sunt e terra, quum Israel eam ingrederetur. cf. Ez. 16, 3. Ludit Propheta ex ambiguo, & populares suos docet, ipsos cum moribus Cananæorum impurissimis idem quoque nomen sibi comparasse & accersiuisse iudicium Dei. *Trem.* o) Ef. 29, 20. Ier. 9, 20. p) *onusti* (1) *argento.* Ion. *diuites opibus.* cf. Thren. 3, 28. & Hab. 2, 6. 1 Tim. 6, 9. ℣. 12. q) *scrutabor* Gen. 31, 35. c. 44, 12. r) quasi *cum lucernis.* cf. Prou. 24, 27. sicut Iudæi nocte ante Paschæ peruigilium faciunt, fermentum scrupulosissime expurgantes; vel sicut mulier, amissum requirens denarium Luc. 15, 8. s) v. 8. 9. t) in *condensatos* qs. f. *coagulatos*; quales sunt tranquilli ac quieti, qui nunquam agitantur, sicut res coagulata. *Abarb.* (3) Ex. 15, 8. Iob. 10, 10. u) *in fæcibus.* at *Gusset.* p. 872. *in cadis suis.* sicut vinum, quod non transfunditur, sed fæcibus suis incumbit. (4) vid. Ier. 48, 11. Ion. *qui tranquilli sunt tranquillitate in diuitiis suis.* x) ex summa impietate & securitate Pf. 10, 6. y) *non benefacit* sc. bonis. cf. Num. 10, 32. Ef. 41, 23. Pf. 119, 68. z) *neque malefacit* malis. non curat res humanas. cf. Ef. 5, 19. Mal. 2, 17. Thr. 3, 36. 38. ℣. 13. a) *facultates eorum* Ef. 30, 6. b) 2 Reg. 21, 14. Ef. 42, 22. Hab. 1, 7. c) c. 2, 4. 13. d) Am. 5, 11. cf. Ef. 65, 22. e) vid. Deut. 28, 39. Atque hoc ipso cognoscent, Deum esse iudicem in terra; idque citius, quam pro securitate sua nunc credunt. cf. v. 14. Hab. 1, 5. ℣. 14. f) vid. v. 7. g) Ier. 30, 7. Ioel 2, 11. Mal. 3, 23. h) *& festinans valde.* cf. Ef. 5, 19. c. 8, 1. Gen. 41, 32. Mal. 3, 5. i) cf. v. 10. Ier. 3, 21. c. 4, 31. c. 9, 18. &c. k) *acerbe, amare* Ef. 33, 7. l) *clamabit* (2) Ef. 42, 13. cf. supra v. 10. 11. m) *fortissimus* etiam bellator Iudæorum, qui viribus suis nunc præsidunt. cf. Ef. 3, 2. Ier. 9, 22. c. 46, 6. 12. Am. 2, 14. Pf. 33, 16. Ion. *ibi fortissimi occidentur.* ℣. 15. n) v. 18. o) erit *dies ille*, v. 7. 14. denunciatus. p) Ef. 37, 3. Prou. 1, 27. q) Iob. 15, 24. r) *vastationis* Ef. 10, 3. c. 47. 11. Prou. 1, 26. s) *& deuastationis* (5) Iob. 30, 3. c. 38, 27. t) Am. 5, 18. u) Ioel 2, 2. x) Ez. 30, 3. y) Ez. 34, 12. Ioel 2, 2. ℣. 16. z) *buccinæ*, classicum canentis. Iud. 7, 20. Ad tubæ sonitum capi vrbes solent, inquit *Grot.* a) Ios. 6, 5. 20. Ier. 20, 16. Iob. 39, 25. b) Ef. 36, 1. cf. Ef. 22, 10. Hos. 8, 14. Hab. 1, 10. c) *angulos*, & turres f. propugnacula in angulis murorum. vid. 2 Par. 26, 15. & conf. *Iosephum* de B. I. lib. VI. c. 13. ℣. 17. d) q. d. *Arctum enim faciam hominibus.* f. *in angustias redigam* Iudæos. Ier. 10, 18. 2 Par. 28, 22. Neh. 9, 27. e) vt non magis, quam cæci, videant, quo se vertere debeant. cf. Ef. 8, 21. 22. c. 59, 10.

℣. 8. השרים cum præmisso כל־ fu. 5. & sic 6. 9. in marg. ℣. 10. *Spatium* non præmitt. 3. 5. 7. 8. 10. 14. 19. ℣. 16. על־הערים sic 2. 3. ועל־הפנות sic 1. 2. 3. 6. 9. 12. 20. ℣. 17. והצרתי *milra* 1. 2. sec. *M. I.*

18 ליהוה חטאו ושפך דמם כעפר ולחמם כגללים׃ גם
כספם גם זהבם לא יוכל להצילם ביום עברת יהוה
ובאש קנאתו תאכל כל הארץ כי כלה אך נבהלה
יעשה את כל ישבי הארץ׃

CAP. II.

ב התקוששו
2 וקושו הגוי לא נכסף׃ בטרם לדת חק כמץ עבר יום
בטרם לא יבוא עליכם חרון אף יהוה בטרם לא
3 יבוא עליכם יום אף יהוה׃ בקשו את יהוה כל ענוי
הארץ אשר משפטו פעלו בקשו צדק בקשו ענוה אולי
4 תסתרו ביום אף יהוה׃ כי עזה עזובה תהיה ואשקלון
לשממה אשדוד בצהרים יגרשוה ועקרון תעקר׃
ה הוי ישבי חבל הים גוי כרתים דבר
יהוה עליכם כנען ארץ פלשתים והאבדתיך מאין
6 יושב׃ והיתה חבל הים נות כרת רעים וגדרות צאן׃
7 והיה חבל לשארית בית יהודה עליהם ירעון בבתי
אשקלון בערב ירבצון כי יפקדם יהוה אלהיהם ושב
8 שבותם׃ שמעתי חרפת מואב וגדופי בני עמון אשר
9 חרפו את עמי ויגדילו על גבולם׃ לכן חי אני נאם
יהוה

שביתם קרי

f) Ier. 50, 7. 14. g) qui nullius est pretii; copiosissime & abiectissime. cf. 2 Reg. 13, 7. Iob. 30, 19. & Es. 5, 25. h) LXX. Syr. Ar. S &c. *& caro eorum.* al. *chylus, cibus comesus & concoctus.* (2) Iob. 20, 23. At Abarb. *panis & cibus eorum* in obsidione pollutus & impurus *eris instar stercoris excrementi hominum.* quomodo cf. Ez. 4, 12. i) *sicut stercora.* (2) 1 Reg. 14, 10. h. e. Sepultura asini sepelientur; quod Deus etiam Regi Ioiakimo comminatus est Ier. 22, 19. *Calov.*

℣. 18. k) Non solum brachium aut robur eorum eos non eripiet, sed *etiam nec argentum, nec aurum* hostibus oblatum. *Abarb.* l) vid. v. 11. m) Ez. 7, 19. Prou. 11, 4. n) v. 15. Es. 9, 18. Ez. 7, 19. o) *nam per ignem Zeli ipsius* c. 3, 8. Ion. *vindictæ eius.* p) Ion. *consumentur omnes impii terræ.* q) Es. 10, 23. Ez. 20, 17. Nah 1, 8. r) S. *& quidem* al. *certe.* al. *tamen.* q. d. quidquid in contrarium illi opinentur. cf. 1 Sam. 16, 6. Es. 63, 2. s) S. *& quidem festinatam* cf. Esth. 2, 9. c. 6, 14. t) scil. Iudaicæ, vt v. 2. & tandem vniuersi orbis terrarum, coll. v. 3. & Matth. 13, 41.

Cap. II, ℣. 1. u) S. *Excutite vos, excutite vos* inquam. al. *Scrutamini* l. *Inquirite ergo in vos* prius *&* deinde *in alios.* Es. 29, 21. coll. 1 Cor. 11, 31. 2 Cor. 13, 5. sed *Gusset.* p. 763. *Eximite proprias paleas, &* deinde *eximite paleas aliorum,* coll. Matth. 7, 5. & Ex. 5, 7. x) *o gens!* Iudæos alloquitur, quos nunc, post minas c. 1. expositas, ad pœnitentiam tempestiue agendam, hortatur; & deinde a) aduersus Philistæos v. 4. b) Moabitas & Ammonitas v. 8. c) Aethiopes v. 12. & d) Assyrios ac Nineuen v. 13. seqq. vaticinatur. y) *expers adhuc desiderii,* sc. reuertendi ad meliorem mentem, vel reconciliandi tibi Deum; sed segnis potius ac torpens, sine fame & siti *iustitiæ.* v. 3. Niph. (4) Gen. 31, 30. Ps. 84, 3. Conf. Es. 10, 6. Ier. 7, 28. Ion. *populus, qui non vult conuerti ad legem.*

℣. 2. z) q. d. *In nondum peperisse,* vel *Antequam pariat,* & in effectum erumpat: prout *dies crastina parere* dicitur Prou. 27, 1. a) *decretum* Dei vindicatiuum & vobis exitiale. cf. Mich. 7, 11. b) aut *velut gluma* sc. transiens & irruens Es. 29, 5. c) *transeat* s. subito *irruat super vos* Hab. 1, 11. *dies* ille excandescentiæ & iræ diuinæ, de quo iam supra c. 1, 7. 14. 15. 18. locutus erat. d) Sic distinctius statim explicat, quod concise in ditione Atnachi dictum erat. e) c. 3, 8. Num. 25, 4. f) v. 3. & c. 1, 7. 14. &c. ℣. 3. g) cf. c. 1, 6. Es. 55, 6. Ps. 27, 8. h) in quibus aliquæ pietatis & humanitatis scintillæ adhuc emicabant. *Trem.* Conf. c. 3, 12. Es. 11, 4. c. 14, 32. Ps. 76, 10. i) *operantur & operari cupiunt.* Es. 56, 1. Ps. 15, 2. k) Deut. 16, 20. Es. 51, 1. 7. Matth. 6, 33. Apoc. 22, 11. l) Prou. 15, 33. c. 22, 4. Matth. 11, 29. m) Ios. 14, 12. 1 Sam. 14, 6. 2 Reg. 19, 4. n) Es. 28, 15. Am. 9, 3. Ps. 27, 5. o) vid. v. 2. ℣. 4. p) *Nam* etiam vicina *Azza* s. *Gaza* Philistæorum. vid. not. Ios. 10, 41. Am. 1, 7. Zach. 9, 5. Argumentum resipiscentiæ ab exteris exemplis iudiciorum Dei. q) *deserta fiet* Ier. 4, 29. vid. Act. 8, 26. non solum expugnata a Pharaone Ier. 47, 1. 5. sed etiam ab Alexandro M. vid. *Diodorus* Sic. lib. 17. *Strabo* lib. 16. *Curtius* lib. 4. c. 6. postea etiam a Iudæis incensa 1 Macc. 11, 61. expugnata c. 13, 43. seqq. & tandem destructa ab Alexandro Hyrcani filio. *Ioseph. A. I.* l. 13. c. 21. r) v. 7. Ios. 13, 3. Iud. 1, 18. s) v. 9. 13. c. 1, 13. Ier. 6, 8. t) Ier. 25, 20. Am. 1, 8. ab Assyrio olim expugnata Es. 20, 1. u) Ier. 6, 4. c. 15, 8. x) Ex. 23, 28. seqq. y) Ios. 13, 3. z) *exscindetur* Gen. 49, 6. Coh. 3, 2. Obserua paronomasiam in *Azza azubha* & *Ekron teaker.* & cf. not. Ier. 51, 2. ℣. 5. a) S. *Va* vobis *o habitatores tractus maris.* vid. v. 6. 7. Deut. 3, 4. Terram Philistæorum vocat *funiculum maris,* quia vrbes eorum mari vicinæ erant, sec. *Abarb.* vel *fune* quasi *mensorio* diuisæ Ios. 17, 5. b) *gens Crethim* s. *excisorum,* & denuo *exscindendorum.* vid. not. 1 Sam. 30, 14. Ez. 25, 16. ό. πάροικοι Κρητῶν. Sic etiam Ar. & Syr. *& populo Cretensi.* c) *o Canaan* c. 1, 11. Extremam enim oram *Cananææ* Philistæi occupauerant. vid. not. Ex. 15, 14. Deut. 2, 23. Es. 14, 29. & cf. Ios. 13, 3. *Canaan* eos vocat, vt indicetur, eos etiam vastandos & euellendos esse e terra sua, sicut *Cananæi. Abarb.* d) vid. not. Es. 14, 28. Ier. 47, 1. seqq. e) cf. Ex. 25, 7. 16. f) c. 3, 6. Ier. 4, 17. c. 26, 9.

℣. 6. g) terra *tractus maritimi* v. 5. verti etiam posset *fœderata prouinciæ* S. *fœderatæ vrbes maritimæ.* q. d. *liga maris.* Arabice enim hoc nomen *fœdus* significat, quo ceu *vinculo,* plures in vnam societatem constringuntur: & verbum Ar. est *societatem* vel *fœdus inire.* cf. etiam 1 Sam. 10, 5. h) *caulæ* vel *pro caulis* Iob. 8, 6. Es. 33, 20. i) *effossionis pastorum,* i. e. quas alias *effodere* vel *parare solent pastores* in cryptis subterraneis ad vitandum solis æstum, *Boch. Hieroz.* I. p. 467. Est *Infinit. nominascens.* cf. v. 9. Ex. 21, 33. Ps. 7, 16. k) Num. 32, 16. 1 Sam. 24, 3. ℣. 7. l) *Tandemque cedet tractus* iste maritimus v. 5. 6. m) v. 9. Es. 37, 32. n) cf. Obad. v. 19. o) qui *in illis* vrbibus, vel *iuxta* caulas *illas pascentur.* vid. Es. 14, 30. p) v. 4. q) cf. c. 3, 13. Ps. 104, 22. r) gratiose Gen. 21, 7. Es. 23, 17. s) c. 3, 20. cf. not. Deut. 30, 3. Am. 9, 14. ℣. 8. t) *Audiui,* inquit Iehoua v. 9. iustus iudex Ps. 7, 12. cf. Es. 16, 6. Ier. 48, 29. Ez. 35, 12. 13. u) *probrum Moabi.* vid. ibid. x) *& conuicia.* Es. 43, 28. y) vid. 2 Reg. 24, 2. Ier. 49, 14. c. 45, 1. seqq. Ez. 25, 2. seqq. Am. 1, 13. seqq. z) v. 10. Ps. 89, 52. a) *& magnificarunt* se vel os suum v. 10. Obad. v. 12. vid. Ier. 48, 26. 42. b) occupatis Rubenitarum & Gileaditarum vrbibus Es. 16, 2. Ier. 49, 1. Am. 1, 13. ℣. 9. c) *Vita ego sum,* 1 Sam 20, 3. d) c. 1. 2. 3. Nah. 2, 14.

℣. 17. ולחמם sine *Dag.* 1. 7. 8. 15. sic fe. 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 18. ובאש per *Paschta* 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. At ובאש קנאתי תאכל 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 10. 13. 19. sic fe. 5. CAP. II, ℣. 1. וקושו *Schin* sine *Dag.* 1. 2. 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. sic fu. 5. contra *M. I.* ℣. 3. אף per *Makk.* 1. 3. 5. itemque cum *Meth.* 17. 24. ℣. 5. והאבדתיך cum suff. masc. ךָ 3. sic fu. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 8. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 21. 23. ויגדילו *defect.* fe. 1. sec. *Mas.* 1. h. l. & *impr.* ad 1 Sam. 12, 24. sed contra *Mas.* 3. & *impr.* infra ad v. 10. ℣. 9. *Spatium* præmitt. 6. 9. 12. 19--23.

יהוה צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדם תהיה ובני
עמון כעמרה ממשק חרול ומכרה מלח ושממה עד
י עולם שארית עמי יבזום ויתר גוי ינחלום : זאת להם
תחת גאונם כי חרפו ויגדלו על עם יהוה צבאות :
11 נורא יהוה עליהם כי רזה את כל אלהי הארץ
12 וישתחוו לו איש ממקומו כל איי הגוים : גם אתם
13 כושים חללי חרבי המה : ויט ידו על צפון ויאבד את
14 אשור וישם את נינוה לשממה ציה כמדבר : ורבצו
בתוכה עדרים כל חיתו גוי גם קאת גם קפד
בכפתריה ילינו קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה
טו ערה : זאת העיר העליזה היושבת לבטח האמרה
בלבבה אני ואפסי עוד איך היתה לשמה מרבץ
ג לחיה כל עובר עליה ישרק יניע ידו : הוי

CAP. III.

מוראה

e) Eſ. 1, 24. Hoſ. 12, 6. f) Gen. 17, 7. Ex. 3, 15. g) & veriſſime confi.mo, futurum, *quod Moabitis &c.* 1 Sam. 20, 3. c. 26, 16. h) Eſ. 1, 9. i) prorſus ſc. delendi e terra. k) *Cocc.* lex. 455. *diſcurſitatio.* vel *locus in quo diſcurrit.* (1) Solet enim *vrtica* præſertim in pingui ſolo facile diffundere ſe & late graſſari. a rad. שקק Vel cf. Ar. rad. משק *in longum lacumne traxit.* it. *lacerauit.* l) *vrticæ* al. *ſpinæ.* (3) Prou. 24, 3. Iob. 30, 7. m) *& fodina.* al. *officina,* in qua ſal *paratur.* (1) cf. v. 6. n) *ſalis.* cf. not. Deut. 29, 22. & Iud. 9, 45. Pſ. 107, 34. o) v. 4. Eſ. 1, 7. p) cf. Eſ. 34, 17. q) cf. v. 7. Eſ. 14, 31. r) vid. Eſ. 11, 14. s) *& reliquiæ gentis* Iſraeliticæ 2 Reg. 25, 11. Eſ. 14, 32. Zach. 14, 2. t) *hereditabunt* eos, i. e. per meton. *terram & bona eorum.* Pſ. 69, 37. cf. Obad. v. 17. 1 Macc. 5, 6. ſeqq. *Ioſeph. A. I.* lib. 12. c. 12. &c.

℣. 10. u) cf. Eſ. 17, 14. c. 54, 17. x) *pro* 2 Sam. 19, 22. y) *ſuperbia* vel *elatione ſua* Eſ. 16, 6. z) vid. v. 8. a) cf. Eſ. 64, 8. 1 Sam. 17, 26. 36. 45.

℣. 11. b) S. *Formidabilis Iehoua* erit *ſuper illis.* Ex. 15, 11. Pſ. 47, 3. c) *cum emaciauerit* (2) Ita communiter, coll. Eſ. 17, 4. at *Caſtellus* in Lex. ſuo col. 3557. *cum exterminauerit* ſ. *perdiderit,* coll. rad. Arab. *detrimento adfecit, diminuit.* i. e. *quando exſtirpabit vires omnium deorum gentium, eosque mendaces reddet. Abarb.* d) cf. Eſ. 2, 18. c. 19, 1. c. 46, 1. Mich. 5, 12. e) *& tunc adorabunt ipſum* Eſ. 49, 7. Zach. 14, 16. Apoc. 15, 4. f) ſine neceſſitate offerendi victimam externam Hieroſolymis Mal. 1, 11. Ion. 4, 23. cf. Zach. 2, 15. c. 8, 22. g) cf. Gen. 10, 5. Eſ. 1, 11. c. 42, 4. c. 60, 9. Pſ. 72, 10. Complementum huius vaticinii aliquod oſtendit *Gurtlerus* in Theol. Propn. p. 353. ex 1 Macc. 5, 44. 68. c. 10, 84. c. 13, 47. 48. Plus tamen hic omnino promitti, ipſe notat *Abarbanel* ad h. l. *Hæc procul dubio,* inquiens, *reſpiciunt tempus futurum, quo omnes incolæ orbis cognoſcent, quod Dominus ſit Deus, & quod eius ſit magnitudo, potentia & decus; & Deus totius* דה רפה *orbis terrarum* ב' טעמים *vocabitur.* Eſ. 54, 5. Conf. Rom. 15, 19. Apoc. 11, 15. ſeqq. c. 15, 4. c. 19, 6. &c.

℣. 12. h) vid. Eſ. 18, 1. c. 20, 4. Ez. 30, 4. 9. i) cf. Eſ. 66, 16. Ier. 25, 33. k) *ipſi erunt,* per apoſtrophen, vt Gen. 49, 4. vel *ipſi* ſcil. *eritis,* vt habet *Ion.* cf. not. Ez. 28, 22. & *Glaſſii* Phil. S. p. m. 1237. item *Ludolfi* Gramm. Aeth. p. 149. Impletum vero eſt hoc vaticinium non tantum, cum Aethiopes, qui in auxilio erant Nechonis, regis Aegypti, primum ad Euphratem Ier. 46, 2. deinde in Aegypto Ez. 30, 4. cæſi ſunt a Nebucadnezare, ſed etiam per Cyri potentiam, & omnia, quæ deinceps ſunt ſecuta; vt notat *Hieronymus* ad h. l.

℣. 13. l) S. *Extendet quoque* Iehoua &c. c. 1, 4. Eſ. 5, 25. m) contra Aſſyrios & Babylonios Eſ. 10, 5. ſeqq. c. 13, 1. ſeqq. &c. cf. Eſ. 43, 6. n) Eſ. 26, 14. vt olim Aegyptios Deut. 11, 4. o) Aſſyriaci imperii ruina, & Nineues excidium, iam prope erat, quod conſtans non fuerat illorum ad Ionæ conciones incepta emendatio & pœnitentia. cf. not. 2 Reg. 24, 1. & Nahumi vaticinium totum. p) Ier. 6, 8. q) Ion. 1, 2. Nah. 1, 1. &c. r) v. 4. 9. Ier. 12, 11. s) Eſ. 35, 1. t) cf. Nah. 2, 8. ſeqq. c. 3, 7.

℣. 14. u) c. 3, 13. Eſ. 13, 21. x) Eſ. 17, 2. y) *Vau paragog.* vt Gen. 1, 24. z) *beſtia* ſ. *fera gentis* vicinæ, vel, vt Syr. habet, *gentium.* At optime *Cocc.* Lex. 132. intelligit ζῶα ἀγελαῖα, non ſolitaria, ſed *gregalia animalia,* quæ *gentem* ſ. *agmen* faciunt; quod de thoibus v. c. notauimus ad Iud. 15, 4. Sicut ipſum hoc nomen גוי & ſynonymon עם *de locuſtis* Ioel 1, 6. c. 2, 2. item *de formicis & cuniculis* Prou. 30, 25. 26. legitur. Sic Ion. *greges omnium beſtiarum agri* ſ. *ferarum.* a) *etiam pelecanus* ſ. *ardea ſtellaris.* Leu. 11, 18. denominatione ab *euomendo* petita: quia *pelecanus* conchas iam abſorptas reuomit, poſtquam calore ventris apertæ ſunt, vt ex iis eſculenta legat: quod etiam *ardeis* multi tribuunt. Aquaticæ aues ſunt, quibus m. hic ſine incommodo aſſignatur ſedes in deſertis locis, vt Eſ. 34, 11. Pſ. 102, 7. neque enim omne deſertum eſt inaquoſum, coll. Ex. 15, 23. 27. *Boch.* Hieroz. II. p. 292. ſeqq. b) *hericius* aut *hiſtrix* (3) Eſ. 14, 23. quem ſub eodem genere cum *erinaceo* vel *hericio* contineri, probat *Bochartus* ex veteribus: eſtque animal ſoliuagum, φιλέρημον; habitans in Babylonis, Boſtræ & Nineues deſolatis vrbibus; quem & ab aliorum animalium ſocietate prohibent aculei, quos impune nemo attigerit. -- Zephanias *greges, beſtias, pelecanum & hericium* ſimul in vnum faſcem congerit: quod ipſum magis adficit lectorem, cum in deſcriptione vaſtitatis ea, quæ ad horrorem pertinent, ita confuſaneo ordine proponuntur. vid. fuſe *Boch.* Hieroz. I. lib. 3. c. 36. p. 1035. ſeqq. c) S. *in malogranatis eius* ſc. *arte factis,* & deiectis e faſtigio ædium vel columnarum, in excidio vrbis. Eſt enim *Caphtor* non arbor, neque fructus arboris, ſed *ornamentum* ſ. *globus,* quo *ædificia, ædiumque columnæ* tegi vel coronari, vel *candelabra* etiam exornari ſolebant. vid. Ex. 25, 31. ſeqq. Am. 9, 1. d) *vox* ſc. *auium* ferarum vel *garrientium,* vt ſupplet Ion. & Kimchi, coll. Pſ. 104, 12. Cant. 2, 12. e) *canet* 2 Par. 29, 28. f) *in feneſtra* Ioſ. 2, 21. 28. g) *deſolatio* erit Eſ. 61, 4. h) *in ipſo limine* 1 Reg. 14, 17. i) *cum cedrum* (eius) i. e. cedrinum tabulatum. cf. Cant. 1, 17. Ier. 22, 7. 14. 15. 23. Zach. 11, 1. k) *nudauerit* Deus v. 13. per hoſtes Aſſyriorum. cf. Hab. 3, 13. Pſ. 137, 7.

℣. 15. l) S. *Talis* erit *vrbs.* al. interrog. *Haccine eſt* (attoniti dicent ſpectatores) *vrbs illa hilaris?* vt Eſ. 23, 7. Thren. 2, 15. m) *exultabunda.* cf. c. 3, 11. Eſ. 22, 2. n) Iud. 18, 7. o) vid. Eſ. 47, 8. p) Eſ. 5, 9. Ier. 18, 16. q) *cubile* (1) cf. v. 14. Ez. 25, 5. r) *beſtiis* v. 14. s) 1 Reg. 9, 8. Ier. 18, 16. t) Ier. 19, 8. c. 50, 13. u) vt ſolent facere attoniti aut inſultantes. cf. 2 Reg. 19, 21. Pſ. 22, 8. Iob. 16, 4.

CAP. III. ℣. 1. x) c. 2, 5. Eſ. 1, 4. Nah. 3, 1. Habet hoc caput duas potiſſimum partes: I. Prophetiam *contra Hieroſolymam* & Iudæos impœnitentes v. 1-8. II. *promiſſionem* de conuerſione & reſtitutione ſub N. T. v. 9. ſeqq. Idque, vt *Abarbanel* obſeruat, Interpretes ad excidium Hieroſolymæ per Babylonios referri volunt. *ſed aliter ego ſentio* (idem inquit in Comment. ad h. l.) nempe *quod poſt denunciationem excidii primi* c. 1. *& viſitationem Templi ſecundi* c. 2, 7. (*quum Hieroſolymam redirent, & Dominus a gentibus, quæ eam deſtruxerant, ſibique gratulabantur de ruina eius, vltionem ſumſiſſet*) *nunc Propheta in hac ſectione ſignificatum veniat, quid Iudæis euenerit ſub Templo ſecundo, donec in ſecundam vaſtationem* (a Romanis factam) *inciderunt.* &c. Et ſane ad hanc etiam ſimul reſpexiſſe Prophetam, non obſcure indicat nexus partium huius capitis v. 9. ſeqq. Immo non vltimum tantum Hieroſolymæ excidium, ſed etiam ſub hoc typo iudicium meretriciæ ac myſticæ illius ciuitatis, de qua Apoc. 11, 8. &c. inuoluitur. cf. Eſ. 1, 21. c. 57, 3. c. 66, 6. & not. ad Eſ. 5, 9. c. 22, 1. c. 24, 1. &c. item *Maii* Oecon. V. T. p. 999.

℣. 9. כי per *Mskk.* 2. 3. 7. 8. 13. 19. ſic ſe. 5. יבזום per *Pat.* 7. 8 10. 11. 12. 14. 15. 16. & in marg. 6. 9. contra *M. l.* גוי ita 5. 7. 8. 10. 13. 16. 17. 18. 19. 21. 22. 23. 24. ſec. *M. l.* ac *Maſ.* 1. & *Erff. Kri* גוי addit 5. *Ar* גוי 6. 9. 11. 12. 14. 15. 20. & גוי 2. 3. & *Ber.* Denique גוי 1. & ſic fu. 5. ℣. 10. ויגדלו ſic *defect.* 1. 6. 7. 8. 9. 15. 17. 8. 20. 22. 13. 24. & *Ber.* præter *Maſ.* *impr.* 1 Sam. 12, 24. ſed ſec. *impr.* itemque 1. & *Erff.* h. l. Alii *plene.* ℣. 15. זאת per ſolum *Graſchaim* 12. 14. 15. per ſolum *Tiiſcha* 5. vtrumque contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* העליזה per *Pat.* 3. 22. & *B. Aſcher.*

מוראה ונגאלה העיר היונה׃ לא שמעה בקול לא 2
לקחה מוסר ביהוה לא בטחה אל־אלהיה לא קרבה׃
שריה בקרבה אריות שאגים שפטיה זאבי ערב לא 3
גרמו לבקר׃ נביאיה פחזים אנשי בגדות כהניה 4
חללו־קדש חמסו תורה׃ יהוה צדיק בקרבה לא ה
יעשה עולה בבקר בבקר משפטו יתן לאור לא נעדר
ולא־יודע עול בשת׃ הכרתי גוים נשמו פנותם 6
החרבתי חוצותם מבלי עובר נצדו עריהם מבלי־איש
מאין יושב׃ אמרתי אך־תיראי אותי תקחי מוסר ולא־ 7
יכרת מעונה כל אשר־פקדתי עליה אכן השכימו
השחיתו

placeat Abarbanell, quod Hierosolyma talis fueri; coll. Cant. 5, 2. Verum non virtutes hic prædicat, sed vitia Hierosolymæ queritur, & beneficia Dei illi exprobrat Propheta. ℣. 2. b) Ier. 7, 24. 26. 28. c. 9, 12. &c. c) Ion. addit *seruorum Dei, Prophetarum.* vti postea etiam nec Christi, neque Apostolorum concionibus obtemperauit. d) v. 7. Ier. 2, 30. e) Ion. *in Verbo Domini.* f) Ier. 17, 5. Ps. 78, 22. Sed modo in Assyrio, modo in Aegyptio, modo in Chaldæis, sæpe & in illorum idolis. *Grotius.* g) cf. Es. 48, 16. Iac. 4, 8. & Es. 29, 13. c. 58, 2. Matth. 15, 8. sed societatem cum Romanis aliisque gentibus iniit. *Abarbanel.*

℣. 3. h) cf. c. 1, 8. Ier. 25, 18. Ez. 22, 6. 27. Mich. 3, 11. Innuit Reges domus Herodis, & tyrannos, qui fuerunt sub finem Templi, qui principes eius erant &c. *Abarb.* i) quia leonum instar prædæ inhiabant. cf. Prou. 28, 15. Ez. 19, 1. seqq. & LXX. cum 1 Petr. 5, 8. k) cf. Ier. 5, 28. Dan. 9, 12. Ps. 141, 6. l) *lupi vespertini* vel *nocturni* sunt, propter rabiem insitam aut morum immanitatem, qua fit, vt luporum instar sanguinem populi sitiant, neque eo vnquam satientur. vid. Hab. 1, 8. & cf. Ier. 5, 6. m) qui, tanquam voracissima animalia *non exossant ad vsque mane*, sed vespertinam prædam ita statim absumunt, vt ad matutinum tempus ne ossa quidem relinquant. Ita plerique veterum, & R. Salomo, Kimchi & Abarbanel. Neque obstat, quod Gen. 49, 27 legitur *lupus mane comedere prædam.* Nam de vespertina præda agitur in Zephania, de matutina in Mose. Ne dicam, vel ab inuitis prædæ partem sæpe relinqui; quia per ventris angustias non licet totam absumere. *Bochart.* Hieroz. I p. 822. At *Neumanni* Exodus L. S. p. 294. *non dilacerant, dissipant*, aut *dispergunt* (3) sc. *oues* h. l. vt *ossa* Num. 24, 8. *testas* Ez 23, 24. n) Syr. & Ion. *non expectant ad diem aut ad illuc lam.* cf. Ex. 34, 25. sed velut lucifugæ, opera tenebrarum quam optime possunt, occultant, omniaque auidissime statim discerpunt atque deglutiunt. cf *Neumanni* Genesis L. S. p. 64.

℣. 4. o) Ion *Pseudoprophetæ, qui sunt in ea.* vid. Ier. 2, 8. c 5, 31. c. 23, 11. Ez. 22, 28. Mich. 3, 11. Thren. 4, 13. p) *futiles* sunt ac *leuissimi* homines. (2) Iud. 9, 4. q) *viri prauaricationum* (1) s. deceptores & perfidi. cf. not. Es. 24, 16 r) c. 1, 4. s) Leu. 22, 2. 15. Ez. 22, 26. Mal. 1, 12. t) S. *violenter torquent legem*; vim inferunt legi s. scripturæ, eamque peruertunt. vid. Ier. 2, 8. Ez 22, 26.

℣. 5. u) Deut. 32, 4. Ier. 12, 1. Ps. 11, 7. x) v. 3. Deut. 6, 15. c. 7, 21. &c. Est Occupatio. q. d. *Iehoua iustissimus*, Messias iustitia nostra Ier. 23, 6. medios inter Iudæos est Ioh. 1, 26. omnis vitii expers, & singulis diebus caussam Dei contra improbos agit, publice disserens ex Mose & Prophetis. Ita *Gurtler.* in Typico-Prophet. p. 119. Quod contra blasphemas nugas Abarbanelis, qui initium & finem versus quarti ad sanctissimum Seruatorem nostrum & discipulos ipsius, nefarie detorquet, tenendum est. y) neque nunc *neque* olim *committet peruersum quid.* v. 12. Deut. 32, 4. cf. Es. 53, 9. 1 Petr. 2, 22. z) Ex. 16, 21. Es. 50, 4. cf. Ier. 7, 13. 2 Par. 36, 15. a) *ius & verbum suum* c. 2, 3. Ps. 147, 19. Mich. 6, 8. cf. Ier. 5, 4. 5. c. 8, 7. b) Es. 51, 4 demonstrans & prædicans iustitiam suam, tum in condonatione peccati, tum in iudicio de falsa iustitia. *Cocc.* Lex. 704. Conf. Es. 48, 17. Ier. 36, 3. Ioh. 8, 12. c) *non deest* adhuc, *nec* olim *deerit* officio suo. 1 Sam. 30, 19. Es. 34, 16. d) Ier. 8, 12. e) *peruersus* & improbus Iudæus (5) Iob. 18, 21. c. 29, 17. f) Ier. 6, 15. cf. Ier. 3, 3. Es. 26, 10. Matth. 21, 37. Ioh. 8, 46.

℣. 6. g) *Exscidi* iustissimo iudicio, & Iudæis in terrorem, integras *gentes* Hab. 1, 17. X. præsertim tribus 2 Reg. 17, 7. 18. 20. &c. (vt minatus fueram 1 Reg. 9, 7.) At S. *Ideo exscindam*; vt supra c. 1, 3. 4. cf. Ez. 21, 8. 9. h) Es. 33, 8. Am. 7, 9. i) omnes *anguli* c. 1, 16. Trem. *extremitatis earum.* coll. Iud. 20, 2 S. *principes eorum.* cf. Es. 19, 13. k) Es. 37, 18. l) Thren. 4, 5. m) Es. 34, 10. Ier. 9, 9. 11. n) *per insidias captæ*, aut ex vsu Chald. *desolatæ sunt.* Niph. (1) Kal. *venari*, *insidiari* Ex. 21, 13. o) conf. Ier. 5, 6. p) Ier. 2, 15. q) c. 2, 5. Ier. 4, 7.

℣. 7. r) *Dixi* qd. s. *cogi ani.* Ion. 2, 5. s) *attamen* tot vicinarum gentium pœnis erudita, pertinacissima licet sis. cf. c. 1, 18. Ps. 139, 11. t) Es. 8, 13. Ier. 5, 22. u) v. 2. cf. Es. 28, 26. x) Schmid. *vt non exscinderetur.* cf. Es. 48, 19. Hos. 8, 4. y) *habitaculum eius.* Nah. 2, 12. Ier. 9, 10. Ion. *habitationes eorum e terra domus Schechinæ meæ.* Al. speciatim de templo, coll. 2 Par. 36, 15. z) Asyndeton: & *omne* s. aut *quidquam* eorum. a) *quæ* iam *mandaueram* Ier. 15, 3. b) *super eam*, sc. ne *fieret* vel (vt S. supplet) *rediret.* Ita poscunt accentus. conf. Gen. 27, 13. Ps. 3, 9. Sed Trem. *omni quo* (vel *quibuscunque*) *animaduerterem in eam.* Tig. *iuxta omne, quod constitui super eam.* præter accentus. Ion. vero aliique in bonam partem: *Omnia bona, quæ dixi, adducam eis.* c) *Verum enim vero* Es. 49, 4. c. 43, 4. tantum abest, vt emendauerit se, quin etiam deteriores facti sunt. vid. Præf. in Ierem. §. 6. d) cf. Es. 5, 11. c. 26, 10. & not. Ier. 5, 8. Opponitur gratiæ diuinæ, illos serio & tempestiue ad pœnitentiam vocanti. vid. Ier. 7, 13. 25. c. 11, 7. c. 25, 3. 4. &c.

y) Dissentiunt valde circa etymon huius adpellationis. Quidam (vt S. *inquinata*, Vat. *polluta*) eam putant significatum habere *impuritatis*, coll. Leu. 1, 16. Vnde Trem. hic habet *ingluuiei*; sed minus probabiliter, ideoque id reiicit *Abarb.* Al. vt Vulg. *prouocatrix*, Tig. *rebellanti*, qs. a מרה; sed hoc etiam contra analogiam grammaticam. Ion. *festinanti.* Syr. *nota.* vtrumque ex peruersa lectione vel potius interpretatione At LXX. & Ar. *illustris.* melius Cocc. Lex. 124. & 777. *cui videndi copia facta est*, h. e. cui se ipse Dominus manifestavit, prædicans libertatem &c. ex *Hoph.* a ראה, coll. Ex. 25, 40. c. 26, 30. adde Es. 42, 20. & quoad formam Iud. 6, 28. Al. tandem ex *Pyal* a ירא (vt *Moreschet* pro *Mioreschet* &c.) *terribili*, h. e. sec. Abarb. *formidabili* hostibus suis post reditum ex Babel; vel potius sec. Milleri On. S. p. 442. seq. *formidata*, seu pluribus castigationibus *territa*: quia *Piel* actiua *terrorem incutere* significat 2 Sam. 14, 15. Neh. 6, 9. &c. z) Et hic discrepant. Tig. *& contaminata.* S. *& polluta* &c. vt Es. 59, 3. Thren. 4, 14. vbi tamen diuersa forma per *Cholem*, istam significationem subesse arguit, vt Mal. 1, 7. 12. Hinc alii, vt LXX. Ion. Syr. Ar. *adsertam* s. cum Vulg. *redemtam* intelligent; quod non solum secund. *Abarb.* *redemti Domini* fuerunt, qui ex potestate Babyloni tum reuersi sunt; sed *adserta* etiam & *redemta* fuit Hierosolyma a Christo, & sanguis fœderis ad solutionem seruitutis in ea fusus. vid. *Cocc.* Lex. l. c. & cf. not. Es. 41, 14. c. 52, 3 a) *vrbi opprimenti.* Ier. 46, 16. sc. pios & inopes Ex. 22, 20. Ier. 22, 3. Ez. 18, 7. 12. c. 45, 8. Ita rectius omnino S. Tig. aliique, quam LXX. Vulg. Ar. *columba*, quamuis hoc pla-

---

CAP. III, ℣. 2. ולא Cum præfixo *Vau* 3. sic 5. fecerat, sed rursus expunxit. ℣. 7. אמרתי per *Kibbia* 3. 6. 9. 10. 29. 23. תקחי Sic legunt *Orientales*, sed תקחו scribunt.

השחיתו כל עלילותם : לכן חכו לי נאם יהוה ליום 8
קומי לעד כי משפטי לאסף גוים לקבצי ממלכות
לשפך עליהם זעמי כל חרון אפי כי באש קנאתי תאכל
כל הארץ : כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה 9
לקרא כלם בשם יהוה לעבדו שכם אחד : מעבר 10
לנהרי כוש עתרי בת פוצי יובלון מנחתי : ביום ההוא 11
לא תבושי מכל עלילתיך אשר פשעת בי כי אז אסיר
מקרבך עליזי גאותך ולא תוספי לגבהה עוד בהר
קדשי : והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם יהוה : 12
שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא 13
ימצא בפיהם לשון תרמית כי המה ירעו ורבצו ואין
מחריד :

רני

e) Gen. 6, 12. Deut. 31, 29. Iof. 2, 19. Pf. 14, 1. f) v. 11. Ez. 14, 22. c. 20, 43. c. 36, 17.

℣. 8. g) *Quare praestolamini me.* 2 Reg. 9, 3. Hof. 6, 9. Hab. 2, 3. Pf. 106, 13. Ion. *Ideo expectate Verbum meum.* Quaeritur: *Vtrum hac fit promissio consolatoria, an vero denunciatio malorum?* ac respondet *Abarb.* ad h. l. *Non est hac denunciatio mala, fed vult dicere, postquam ego vos deportaui in Babyloniam, & intra breue temporis spatium vos visitaui, vt liberati sitis & reuersi ad terram vestram, idque omne eum in finem, vt meliores redderetis vias vestras,* « vt sic omnes fratres vestros reducerem ex captiuitate, vos autem noluistis, omnesque actiones vestras corrupistis; *ideo* non faciam iniquitatem, quia iustus ego sum, fed in lucem edam ius meum, & quidem per excidium domus (Templi) secundae, & captiuitatem Iudaeorum per Romanos. At non visitabo vos mox a paucis diebus, sicut feci tempore captiuitatis Babylonicae, *Nam me praestolabimini* in captiuitate vestra *vsque ad eum diem, quo surgam in perpetuitatem,* vt surrectio sit perpetua. Hoc est *enim iudicium, & decretum meum, ad congregandum gentes, & ad consociandum regna* ad terram sanctam & Hierosolymam, *vt illic super eos effundam iram meam* &c. Id vero ita futurum opinatur, dum Christiani maximo numero expeditiones cruciatas in terram sanctam denuo suscepturi, fed a Turcis eorumque sociis ibidem ad internecionem caedendi, tunc vero Turci aliique ad Iudaeorum partes transituri sint, exclusis ab hoc beneficio Christianis, tanquam hostibus Dei & verbi ipsius. Quam vesaniam Iudaei hic tetigisse solum, satis sit: Aliud namque Scriptura & praesertim Apocalypsis aperte commonstrat Nos vtique *promissionem datam his verbis agnoscimus,* verum minime obstinatis & praefracte impoenitentibus Iudaeis, fed illis, qui miseriam suam agnoscunt, & duram ceruicem, per poenitentiam & fidem, Christi iugo submittunt. Hos namque ipse hortatur, vt patienter ferant temporum suorum calamitates, omnemque spem & expectationem suam in se, Seruatore ipsorum & totius orbis, vnice collocent ac constanter conferuent: vt qui ipsis in salutem certissime iusto tempore exsurrecturus sit, omnesque aduersarios tandem destructurus. h) c. 1. 2. 3. i) cf. c. 1, 7. 14. k) *quo surgam.* S. *quo fiet surgere meum.* cf. Pf. 12, 6. Pf. 68, 2. l) *ad praedam.* sic S. Kimchi, & plerique (3) Gen. 49, 27. Ef. 33, 13. At Cocc. aliique: *quo resurgam* ex mortuis *in perpetuitatem,* f. ad vitam perpetuam & immortalem. Rom. 6, 9. fed sic praefixum per *Kametz* legitur v. c. Mich. 7, 18. Pf. 21, 7. Pf. 22, 27. &c. m) *nam ius* f. iustum *iudicium meum,* vt in Iudaeos v. 15. ita in omnes hostes meos Ez. 39, 21. scil. *est* vel requirit. n) *vt congregem gentes.* vid. Ioel 4, 9. seqq. Zach. 14, 2. o) *vt cogam* f. *colligam regna.* 1 Reg. 10, 1. cf. Ez. 16, 37. seqq. p) *vt effundam super eos,* impios primum Iudaeos Ef. 42, 25. Ez. 20, 33. c. 21, 36. deinde etiam in gentes antichristianas Pf. 79, 6. cf. Ier. 25, 17. seqq. q) Ef. 10, 25. Pf. 69, 25. r) c. 2, 2. Ier. 25, 37. 38. f) c. 1, 18. Deut. 32, 22. Ef. 66, 15. 16. De motibus bellicis, quibus totus orbis arderet ante tempora Christi, *Vitringa* ad Apoc. 15, 7. p. 925. t) cf. Ez. 23, 25. u) vt Iudaeorum c. 1, 18. sic hostium Dei Ez. 36, 5. Ef. 34, 2. 9. 10. &c. ℣. 9. x) S. *Tum enim* demum. videlicet quum vos primum, deinde gentes iudiciis meis exercuero. c. 2, 11. Apoc. 16, 2-17. y) S. *conuertam me,* vt verbum hoc sumitur Iud. 20, 39. 41. 2 Reg. 5, 26. Al. transitiue, vt Syr. & Ion. *Siquidem ita conuertam ad gentes locutionem vnam electam.* z) cf. Act. 3, 46. a) S. *labio perspicuo,* al. *puro* Ef. 49, 2. Pf. 19, 9. Iob. 33, 3. & *claro,* vt sol est Cant. 6, 10. sc. verbo Euangelii. cf. Act. 2, 3. Ef. 2, 3. c. 49, 6. &c. b) S. *vt omnes inuocent nomen Iehouae.* cf. Ef. 8, 7. c. 19, 21. c. 29, 18. Zach. 14, 9. c) Ioel 3, 5. vid. not. Ef. 30, 27. & cf. *Raymundi* Pug. fid. ed. Lipf. p. 828. d) cf. Ef. 45, 23. e) *vno humero,* & vnanimi consensu iugum Christi recipientes. Ier. 16, 19. c. 32, 39. cf. Act. 15, 14. 17. 19. Metaph. a *baiulis,* vnum onus humeris suis portantibus. vid. Gen. 9, 23. c. 49, 15. Ef. 10, 27. cf. etiam de שכם not. 1 Sam. 10, 9. 6. ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. Syr. *pari iugo.* sic cf. Matth. 11, 29. ℣. 10. f) *Ab vlteriore parte* f. *ora* Deut. 30, 13. 2 Par. 20, 2. g) *fluuiorum Cusch.* & a remotissimis etiam locis. Ion. *Indiae.* cf. c. 2, 12. Ef. 18, 1. h) *supplices meos.* (1) al. vt S. in nominatiuo: *adoratores mei,* qualis ille Eunuchus Act. 8, 27. cf. verbum Gen. 25, 21. Ef. 19, 22. At Cocc. Lex. 656. *copia mea,* coll. Ez. 8, 11. sic conf. Ef. 60, 4. seqq. i) *filiam* (S. in vocatiuo o *filia*) *dispersorum meorum* (1) Ecclesiam ab Apostolis, in omnes mundi partes dispersis, collectam. conf. not. Ef. 66, 19. k) *adducent* ad nouam ac spiritualem Hierosolymam. cf. Ef. 18, 7. Pf. 68, 30. l) *munus meum,* vel *oblationem* spiritualem. vid. not. Ef. 66, 20. Mal. 1, 11. Rom. 15, 16. abrogato Leuitico cultu Dan. 9, 27. ℣. 11. m) v. 16. Ita de tempore N. T. Ef. 2, 17. 20. c. 4, 1. 2. c. 10, 20. c. 17, 4. c. 26, 1. Ier. 30, 8. &c. n) veniam peccatorum consecuta & spiritum nouum ad vitae emendationem. Ier. 31, 33. 34. c. 50, 20. *non erubesces* aut *pudore confunderis* Ef. 29, 11. c. 49, 23. c. 54, 4. vt nunc quidem fieri oportet Ier. 2, 36. c. 22, 22. Ez. 36, 32. Rom. 6, 21. Sensus non est, quod peccabunt, & tamen non pudefient; fed quod ita actiones suas sint directuri, vt non recipiant pudorem & opprobrium ex operibus suis. *Abarb.* o) *de omnibus malefactis tuis.* vid. v. 7. nam de hominibus in malam partem sumi solet. vt Pf. 14, 1. p) Ef. 1, 2. Ier. 3, 13. Ion. *quibus rebellastis in Verbum meum.* vid. Luc. 19, 14. Ioh. 19, 15. q) Ef. 1, 25. Ez. 11, 19. r) *exultantes* c. 2, 15. Ef. 13, 3. c. 22, 2. s) *de superbia* f. *elatione tua.* Ef. 9, 9. cf. supra c. 1, 3. 8. 12. Ier. 5, 3. c. 36, 23. 24. Rom. 1, 32. t) *efferre te.* cf. Ef. 2, 11. 17. c. 3, 16. Ier. 13, 15. Ez. 16, 50. Infin. cum *He paragog.* vt Ex. 29, 29. u) vid. Ef. 56, 7. & cf. Matth. 11, 29. Phil. 3, 4. seqq. ℣. 12. x) cf. 1 Reg. 19, 18. Ef. 11, 11. 16. Ier. 50, 20. Zach. 13, 8. 9. y) cf. c. 2, 3. 2 Reg. 24, 14. c. 25, 12. Ef. 6, 13. c. 49, 19. 20. 21. Pf. 107, 39. & 1 Cor. 1, 26. seqq. z) Ef. 14, 32. Pf. 2, 12. Pf. 36, 8. Rom. 5, 5. a) vid. not. v. 9. & cf. Rom. 10, 13. 1 Ioh. 5, 13. ℣. 13. b) c. 2, 9. non quales illae carnales Ier. 41. & 42, 15. 19. &c. fed λεῖμμα κατ᾽ ἐκλογὴν χάριτος Rom. 11, 5. Ef. 10, 20. 21. c. 37, 32. c. 46, 3. Ier. 31, 7. Mich. 2, 12. c) a Deo edocti v. 5. cf. Ef. 33, 15. 16. c. 60, 21. d) cf. Pf. 15, 2. seqq. e) cf. Ef. 53, 9. Apoc. 14, 5. f) *lingua doli* f. dolosa (5) Ier. 8, 5. g) Ef. 5, 17. c. 14, 30. c. 49, 9. c. 65, 25. Mich. 7, 14. sub Christo pastore suo Pf. 23, 1. &c. h) c. 2, 7. 14. i) Leu. 26, 6. Ef. 17, 2. Mich. 4, 4. conf. Ef. 11, 9. 13. c. 41, 11. 12. Mich. 5, 7. 9. c. 7, 10. & Rom. 8, 38. 39.

℣. 8. *Spatium* praemit. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. ℣. 11. *Spatium* praemitt. 6. 9. 10. 19. 20. מכל per *Cholem* & *Mun.* 8. 10-17. 19. 21. 22. 23. 24. & in marg. 6. 9. sic fe. 5. ℣. 14. בפיהם ita cum *Dag.* 2. 3. 5. 7. 8. 22. Alii sine eo.

14 רָנִּי בַּת־צִיּוֹן הָרִיעוּ יִשְׂרָאֵל שִׂמְחִי וְעָלְזִי בְּכָל־לֵב בַּת
יְרוּשָׁלִָם׃ הֵסִיר יְהוָה מִשְׁפָּטַיִךְ פִּנָּה אֹיְבֵךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל ׀ טו
16 יְהוָה בְּקִרְבֵּךְ לֹא־תִירְאִי רָע עוֹד׃ בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָמֵר
17 לִירוּשָׁלִַם אַל־תִּירָאִי צִיּוֹן אַל־יִרְפּוּ יָדָיִךְ׃ יְהוָה
אֱלֹהַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ גִּבּוֹר יוֹשִׁיעַ יָשִׂישׂ עָלַיִךְ בְּשִׂמְחָה
18 יַחֲרִישׁ בְּאַהֲבָתוֹ יָגִיל עָלַיִךְ בְּרִנָּה׃ נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי
19 מִמֵּךְ הָיוּ מַשְׂאֵת עָלֶיהָ חֶרְפָּה׃ הִנְנִי עֹשֶׂה אֶת־
כָּל־מְעַנַּיִךְ בָּעֵת הַהִיא וְהוֹשַׁעְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה
וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּץ וְשַׂמְתִּים לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם בְּכָל־הָאָרֶץ
20 בָּשְׁתָּם׃ בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי כ
אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי
הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְהוָה׃
בשנת

vt fortisſimus *Heros* Eſ. 9, 5. *h*) *ſaluabit te.* Eſ. 25, 4. 9. c. 35, 4. c. 43, 11. 12. Matth. 1, 21. &c. *i*) Eſ. 62, 5. *k*) cf. Pſ. 68, 4. *l*) *tacebit* Eſ. 42, 14. Ier. 4, 19. i. e. *ſilebit* & non recordabitur iniquitatum tuarum. *Abarb.* Conf. Ier. 50, 20. *m*) Eſ. 63, 9. Eph. 5, 25. Ion. *ſubiget peccata tua in miſericordia ſua*, vt legimus Mich. 7, 19. *n*) cf. Eſ. 65, 18. *o*) cf. Eſ. 35, 10. c. 51, 11. Pſ. 105, 43.

℣. 14. *k*) Eſ. 12, 6. c. 49, 13. c. 54, 1. *l*) Eſ. 1, 8. c. 49, 14. Zach. 9, 9. *m*) Eſ. 44, 23. Pſ. 47, 2. *n*) Eſ. 19, 24. 25. Ioel 4, 16. Gal. 6, 16. *o*) Ioel 2, 21. Hab. 3, 18. Pſ. 68, 5. Pſ. 149, 5. Phil. 4, 7. Apoc. 19, 7. *p*) Eſ. 37, 22. Zach. 9, 9. Threu. 2, 15.

℣. 15. *q*) Pſ. 39, 11. *r*) *iudicia tua* ſ. pœnas & caſtigationes tibi iuſto Dei iudicio irrogatas. cf. v. 8. Eſ. 26, 9. Ez. 16, 38. immo reatum etiam & condemnationem Rom. 5, 1. c. 8, 1. *s*) *amouit*, vt ſolent purgamenta & ſordes elici, aut impedimenta remoueri. Leu. 14, 36. Mal. 3, 1. *t*) cf. Eſ. 11, 4. c. 30, 33. c. 60, 12. Mich. 7, 8. 10. Hab. 2, 16. 2 Theſſ. 2, 8. Apoc. 18, 21. c. 19, 20. 21. &c. *u*) vid. Eſ. 32, 1. c. 33, 17. 22. c. 52, 7. & not. Eſ. 62, 3. *x*) Meſſias Ier. 23, 6. Apoc. 7, 15. ſeqq. *y*) v. 17. Eſ. 12, 6. Matth. 28, 20. *z*) cf. Eſ. 33, 19. Ier. 5, 12. c. 44, 17. Pſ. 90, 15.

℣. 16. *a*) vid. v. 11. *b*) per Apoſtolos ac verbi Dei miniſtros. *c*) nec a tyrannis & perſecutoribus, nec a diabolo & inferno. cf. Eſ. 12, 2. c. 40, 9. c. 54, 14. Zach. 8, 13. Matth. 10, 28. Luc. 2, 10. *d*) Eſ. 35, 3. cf. 2 Par. 15, 7. & Eſ. 33, 24. c. 60, 22. Zach. 10, 7. Rom. 8, 37. 1 Ioh. 5, 4.

℣. 17. *e*) *Iehoua* Meſſias, *Deus tuus* v. 15. *f*) ſemper adeſt, vt opem ferat v. 15. Pſ. 46, 6. *g*) vt

℣. 18. *p*) *Mœſtos.* Schm. *lugentes.* Thr. 1, 4. Mittimus *Nugas*, quas cum Vulg. hic habet Hieron. quem ad carmina præficarum reſpexiſſe, putat *Druſius* ad h. l. vox enim non eſt Latinæ, ſed Hebraicæ originis, a rad. יָגָה. *q*) Schmid. *ob feſtum* tuum. Trem. *propter conuentum* ſacrum. Leu. 23, 2. 4. ſc. ceſſantem & abrogatum Thren. 1, 4. c. 2, 6. cf. Eſ. 33, 20. ſed Vat. *a tempore ſtatuto*, vt Ex. 9, 5. Hoſ. 9, 5. qui in mœrore & gemitu fuerunt diutius expectandi diem aduentus Chriſti Hab. 2, 3. Pſ. 102, 14. מוֹעֵד inquit *Abarb.* ad h. l. eſt *præſtitutum tempus* finis captiuitatis, ſicut Dan. 8, 19. ſumitur. *r*) *colligam.* vid. Eſ. 11, 12. Mich 4, 6. *s*) Schm. *aberunt a te.* At Vulg. Tig. Trem. aliique: *qui* vel *quia ex te fuerunt*, & ex numero tuorum. cf. 1 Ioh. 2, 19. *t*) Schm. *onus* nimirum. (ſ) alibi *munus.* Ier. 40, 5. Eſth. 2, 18. conf. cognatum Am. 5, 11. Deut. 1, 12. Pſ. 38, 5. *u*) Schmid. *quod eſt ſuper ea.* ipſi impoſitum. Iob. 7, 20. *x*) *opprobrium* nempe, quod ab hoſtibus perpeſſi ſunt. cf. ſupra c. 2, 8. 10. Ier. 51, 51. Pſ. 44, 14. Pſ. 69, 8. 21. Pſ. 79, 4. & 89, 41. 51. &c. ℣. 19. *y*) Tig. *En ego agam cum his, qui tibi infeſti ſunt.* Schm. *conficiens ero.* nimirum *conſummationem*, vt dixerat ſupra c. 1, 18. Guſſetio p. 649. metaphora ſumta videtur ab *adparatu animalis in cibum*, vt Gen. 18, 7. 8. aut *in ſacrificium*, vt Ex. 29, 36. 39. 1 Reg. 18, 23. *z*) Gen. 15, 13. Ex. 1, 12. Eſ. 60, 14. Pſ. 94, 15. *a*) cf. Ier. 30, 23. 24. Hoc per Romanos in impiis Iudæis fuit impletum. *Vat.* *b*) v. 17. Eſ. 49, 25. Ez. 34, 22. Hoſ. 1, 7. Zach. 8, 13. c. 10, 6. *c*) Schm. *claudicantem* ouem. vid. Mich. 4, 6. 7. & cf. Eſ. 35, 6. Ier. 31, 8. *d*) Eſ. 56, 8. Zach. 10, 8. 10. *e*) Eſ. 60, 15. *f*) i. e. laudatos & celebres. v. 20. Deut. 26, 19. Ier. 13, 11. c. 33, 9. *g*) terra ſc. *pudoris eorum*, ſ. in qua pudore & ignominia adfecti ſunt. cf. Eſ. 54, 4. c. 61, 7. Ier. 3, 25. Pſ. 44, 16. Nomen *terra* poſt *He emphat.* repetendum, vt Gen. 2, 17. Ioſ. 3, 14. coll. Pſ. 133, 2. Ceterum conf. e. c. ex hiſtoria tempora Conſtantini M.

℣. 20. *h*) v. 19. Eſ. 18, 7. Ier. 31, 1. c. 33, 15. cf. ſupra v. 11. 16. *i*) Eſ. 43, 5. ad ciuitatem meam, nouam ſc. Hieroſolymam. Ier. 3, 14. 17. Eſ. 57, 6. Ez. 34, 13. Zach. 10, 10. *k*) vid. v. 19. Ier. 31, 8. 10. c. 32, 37. Ez. 28, 25. *l*) v. 19. *m*) cf. Deut. 4, 6. c. 28, 10. Eſ. 61, 9. *n*) c. 2, 7. Eſ. 52, 8. Ier. 30, 10. 18. Hoſ. 6, 11. *o*) Ier. 51, 24. *p*) Hoc certiſſimum huius promiſſionis ſigillum eſt. cf. Hoſ. 11, 11.

℣. 15. יִשְׂרָאֵל fine *Pſik* 1. 2. contra *Indicem Baſileenſem* f. 60. col. 7. ℣. 18. pro עָלֶיהָ habet עָלַיִךְ in marg. 2. 6. 9. & ſic in textu ſe. 5.

IN HAGGAEI VATICINIVM

PRAEFATIO.

VTi præcedentes minores Prophetæ omnes ante Aſſyriacam & Babylonicam captiuitatem vaticinati ſunt, Ezechiel autem & Daniel in ipſa captiuitate; ita *ad reduces in Iudæa* ſecundo Darii Hyſtaspidis anno *Haggæus* & *Zacharias* prophetarunt: vltimus vero *Malachias* extremis Artaxerxis Longimani temporibus, vt ſuo loco oſtendemus. Vtraque hæc Haggæi & Zachariæ prophetia ea eſt, de qua agit Ezras c. V. *Occaſio* hæc fuit, vt bene ſcribit *Grotius* h. l. Conceſſerat *Cyrus*, a Deo (qui id per Eſaiam prædixerat Eſ. 44, 28. c. 45, 1. ſeqq.) motus, primo imperii ſui anno Iudæis reditum in patriam, cum iure reſtituendi templi & vrbis. Ita enim e 2 Par. 36, 23. & Ezr. 1, 1. ſeqq. Cyri edictum refert *Ioſephus* XI. c. 1. Redierant ergo e tribu *Iudæ Beniaminis* & *Leui* plurimi, nonnulli etiam ex tribubus aliis, quibus Dei cultus erat cordi Ezr. 2, 1. ſeqq. & fundamenta iecerant templi Ezr. 3, 10. *Cyro* autem per bella occupato, & *Artaxerxe* ſeu *Cambyſe* circumuento Ezr. 4, 5. 7. ſeqq. vicini Satrapæ, inuidentes Iudæis, impedierant ædificationem templi longo ſatis tempore. At *Dario Hyſtaſpis* regnum adepto Perſicum, aperuit Deus hiſce Prophetis, velle ſe, vt pergeretur in cœpto opere: quia ſcilicet conſtituiſſet Regis Darii animo indere cogitata Iudæis fauentia, & hoc opus promotura. Erant etiam, qui Haggæo crederent, inter quos eminebant *Zorobabel* Ethnarcha, e Da-

Haggæi 1. *Aetas.*

2. Vaticinii huius *Occaſio*, enarrata ex Grotio.

e Dauidis stirpe, & *Iesus*, filius Iotsedek, sacerdos maximus. Multi tamen ex plebe, laboris & impensarum fugientes, quæuis malebant credere, quam id, quod ipsis molestum esset: satis enim habebant, in domibus, quas sibi subito fecerant, bene aduersus omnem cæli iniuriam tectis habitare, & agri prouentibus frui; quæ tamen spes eos, Deo ita volente, fefellerat.

3. *Argumentum.* Itaque Haggæus istam Iudæorum negligentiam in exstruendo templo diuino iussu redarguit, seduloque hortatur, vt malis, quibus hactenus adflicti erant, admoniti, opus instaurandi templi adgrederentur serio. Quod, si facerent, & ad Deum eiusque cultum se totos conuerterent, Deum clementer sua gratia adfuturum, eosque non tantum in hoc opere protecturum promittit; sed & tandem suo tempore facturum spondet, vt *per Messiæ aduentum & præsentiam*, longe maior templi huius posterioris futura sit gloria, quam vnquam fuerit prioris a Salomone exstructi.

4. *Partitio.* *Partes* habet *quatuor* sec. totidem conciones; quarum I. *die* 1. *mensis sexti*, anno Darii secundo Zorobabelem & Iosuam, ac populum ad struendum templum exhortatur c. 1. II. *die* 21. *mensis septimi* Messiam in illud templum venturum promittit c. 2, 1-9. III. *die* 24. *mensis noni* iterum reprehendit Iudæos ob templi structuram, antea neglectam, cum pollicitatione gratiæ in futurum v. 10-19. IV. *eodem die* 24. *mensis noni* in solatium Zorobabelis prædicit destructionem hostium, & Zerubabelis s. Messiæ ab illo oriundi eiusque regni perpetuam conseruationem v. 20-23.

LIBER HAGGAI, Hebr. חגי

CAP. I.

א בשנת [a]שתים [b]לדריוש המלך [c]בחדש הששי [d]ביום אחד לחדש [e]היה דבר־יהוה [f]ביד־חגי [g]הנביא [h]אל־זרבבל [i]בן־שאלתיאל [k]פחת [l]יהודה [m]ואל־יהושע [n]בן־יהוצדק [o]הכהן הגדול לאמר׃
2 [p]כה אמר יהוה [q]צבאות לאמר [r]העם הזה אמרו [s]לא [t]עת־[u]בא [x]עת־בית־יהוה

Iiii עח א

CAP. I. ✠. 1. *a*) *Anno secundo.* Sic 1 Reg. 15, 25. 2 Reg. 1, 17. c. 14, 1. &c. *b*) *Darii Regis.* ὁ. ἐπὶ Δαρείου. sic v. 15. c. 2, 10. vt Marc. 2, 26. Luc. 3, 2. Igitur post captiuitatem & eodem anno, quo Zacharias, vaticinatus est. Zach. 1, 1. c. 7, 3. 5. Ezr. 5, 1. At cuius Darii? Non *Medum* illum fuisse, de quo Dan. 6, 1. facile patet. Ille enim Cyro coæuus, tempore Haggæi dudum fatis concesserat. vid. *Lightf.* Chronol. p. 133. Quidam ergo, vt *Heideggerus* in Enchiridio p. 359. *Alstedius* in Tabb. Chronol. p. 38. *Coccei* ad h. l. aliique, *Scaligeri* opinionem secuti, *Darium II.* seu *Nothum* fuisse censent, quod ex Ezr. 4, 7. coll v. 24. & c. 5, 1. 6. item c. 7, 1. manifestum fiat, Darium hunc *antecessorem & successorem* habuisse, vtrumque *Artaxerxen* nomine; quod Dario Notho tantum conueniat. Sed cadit speciosum argumentum, si illos Cyri successores, *Cambysen* filium, & *Smerdem* Magum, a principibus obtruncatum, binomines fuisse, cum eruditis obserues: vel, quod, ex nonnullorum sententia, *Ahasueri* aut *Artaxerxis* & *Darii* commune fuerit Regum Persiæ cognomen, vt *Pharao* Regum Aegypti; vel potius, quod solemne fuerit nouis Persarum regibus, priuatum nomen cum auspicatiore commutare. Ita *Bessus*, parricida, apud *Curtium* lib. 6. c. 6. veste regia sumta, *Artaxerxem* se iussit adpellari. vbi vide *Cellarii* not. & quæ ad l. c. Ezræ adnotabimus. Accedit vero etiam, quod ex ista hypothesi a iactis primis templi fundamentis Ezr. 3, 8. 9. 10. vsque ad operis instaurationem c. 5, 2. anni plures, quam centum, saltim 105. numerandi; Serubbabeli autem Duci, & Iosuæ Pontifici, anni minimum 130. vel 120. aliis vero, qui splendorem templi prioris viderant Hagg. 2, 2. 3. ducenti fere, vel plures etiam anni tribuendi forent. *Placet itaque eorum sententia, qui Darium, Hystaspis filium, intelligunt:* nominatim *Iosephi*, *Eusebii* & *Hieronymi*: quos sequuntur *Cappellus*, *Gartlerus* & *Vitringa* in Chronol. p. 165. seqq. Doctr. Proph. p. 41. seq. & in Obseru. S. Lib. 6. p. 337. Vid. etiam contra *Coccei* dubia inspecie *Calouius* ad h. l. *c*) *in mense sexto* v. 1. Cœpit ergo Haggæus a Deo his visis illustrari binis mensibus ante, quam Zacharias, coll. Zach. 1, 1. *d*) *in die primo.* sic Gen. 1, 5. &c. *festo* scil. *nouilunii*, quo populus conuenire solebat. vid. Num. 28, 11. *e*) Ion. *factum est verbum prophetiæ a Domino.* sic v. 3. c. 2, 1. 10. cf. Zeph. 1, 1. &c. *f*) *per manum*, i. e. *per ministerium.* ὁ. ἐν χειρί. sic c. 2, 1. Gal. 3, 19. *Manus* enim hominis aptissimum est instrumentum s. membrum negotia corporis expediundi. Hinc phrasis illa a propria significatione per *metaphoram* eleganter in aliam deducta est: ac qui tuto alicui aliquid committere potest, quod recte curatum vult, Hebræis per *manum* illius fecisse dicitur; licet res non manibus, sed vel ore, vel aliis etiam modis effectui detur. ait *Reinbecc.* ad h. l. cf. not. Ex. 9, 35. Hos. 12, 11. *g*) *Haggai.* quod nomen dicit quasi iterum celebrandum esse *festum Domini.* coll. Nah. 2, 1. Ex quanam tribu is fuerit, nescimus, inquit *Abarb.* *h*) Ezr. 5, 1. vid. Hab. 1, 1. *i*) *ad Zerubbabelem* c. 2, 2. 21. qui & *Scheschbatzar* a Chaldæis dictus fuit. Ezr. 1, 8. vbi vid. not. *k*) *filium*, h. e. *nepotem Schealtielis.* Matth. 1, 12. Fuit enim ipse *filius Pedaiæ*, vt Kimchi monet, coll. 1 Par. 3, 17. 19. *Abarbanel*: Forte auus ipsius *Schealtiel* celebrior fuit patre *Pedaiah*; aut ipse ab auo *Zerubbabel* educatus; coll. 2 Sam. 21, 8. & c. 6, 23. *l*) *Ducem s. Principem Iudaorum.* v. 14. Ezr. 1, 8. c. 5, 14. 2 Reg. 18, 24. *m*) *& ad Iosuam* Zach. 3, 1. s. *Iesum* Ezr. 3, 2. c. 5, 2. *n*) *filium Iehozadaki*, qui in captiuitatem a Nebucadnetsare fuerat abductus 1 Par. 5, 40. 41. *o*) *Sacerdotem maximum* v. 12. Leu. 21, 10. Num. 35, 25. 28. Scil. Principes populi, tam sacrum, quam politicum, & in illis totum populum alloquitur, coll. v. 2. 12. c. 2, 2. Estque in hoc capite seu prima concione Prophetæ post titulum v. 1. & notatam circumstantiam temporis, obseruandum: I. *Mandatum Dei* exprobrantis v. 2-4. puuientis v. 5. 6. præcipientis de nouo v. 7. 8. & præterita mala fusius enarrantis v. 9. 10. 11. II. *Mandati diuini effectus*, principum scil. & populi obedientia v. 12-14. ✠. 2. *p*) vid. Nah. 1, 12. *q*) Es. 1, 24. Hos. 12, 6. ὁ. Κύριος παντοκράτωρ. sic v. 5. 7. 9. c. 2, 4. &c. cf. 2 Cor. 6, 18. &c. *r*) *Populus iste* Iudæorum *dicunt.* Grotius: plebs illa pigra & auara. vide, quæ in Præf. de occasione huius prophetiæ notauimus. *s*) *nondum.* Gen. 2, 5. Ez. 5, 9. Iob. 22, 16. *t*) iustum *tempus* est Leu. 15, 25. Hos. 10, 12. *u*) *veniendi.* vt scilicet *veniendo venerit* tempus. Ps. 102, 14. *x*) *tempus* nimirum *domus Domini* seu Templi.

CAP. I, ✠. 1. לדריוש sine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. & *Ber.* Sic v. 15. præter hos etiam 1. 21. At per *Pat.* 5. 21. & ֹדָ sic v. 15. habet 10. 20.

‡ vbi nota videnda est nulla.

3 יהוה להבנות׃ ויהי דבר־יהוה ביד־חגי
4 הנביא לאמר׃ העת לכם אתם לשבת בבתיכם
ה ספונים והבית הזה חרב׃ ועתה כה אמר יהוה צבאות
6 שימו לבבכם על־דרכיכם׃ זרעתם הרבה והבא מעט
אכול ואין־לשבעה שתו ואין־לשכרה לבוש ואין־לחם
לו והמשתכר משתכר אל־צרור נקוב׃
7 כה אמר יהוה צבאות שימו לבבכם על־
8 דרכיכם׃ עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה־בו
9 ואכבד אמר יהוה׃ פנה אל־הרבה והנה־למעט
והבאתם הבית ונפחתי בו יען מה נאם יהוה צבאות
י יען ביתי אשר־הוא חרב ואתם רצים איש לביתו׃ על־
כן עליכם כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה׃
ואקרא

ואכבדה קרי

y) *vt ædificetur.* Zach. 8, 9. Vulg. *nondum venit tempus domus Domini ædificandæ.* q. d. Dominus: Licet tempus nunc sit ædificandi templum, mortuo scil. Cambyse, & remotis obstaculis, quæ ædificationi obiecta fuerunt; tamen populo nondum id tempus commodum videtur; quippe ædificandi tempus sua tantum commoditate & re priuata metienti. cf. Præf. §. 2. Ceterum vere *Abarbanel*, Nullus dubito, inquit, quin hoc vaticinium editum sit prius, quam a Rege Dario Iudæis venia data esset instaurandi Templum, cf. enim Ezr. 5, 3. seqq. vsque c. 6, 14.

℣. 3. z) S. *Factum itaque est* porro *verbum Domini.* scil. quia sic dicunt v. 2. Alii hic nouam prophetiam exordiuntur, eamque die 24. mensis sexti prolatam putant. coll. v. 15. a) vid. not. v. 1.

℣. 4. b) *Num ergo vobis tempus est?* 2 Reg. 5, 26. c) *o vos* ignaui cunctatores! Vel: *vobis, inquam.* qualis pleonasmus Pronominis est Gen. 27, 34. 38. Ps. 9, 7. &c. d) *ad habitandum in domibus vestris.* v. 9. e) S. *contabulatis.* Vulg. *laqueatis.* i. e. non modo ad necessitatem, sed etiam ad voluptatem, nec sine sumtu & labore constructis. Ion. *in domib⁹, quæ tectæ sunt tabulatis cedrinis.* cf. 1 Reg. 6, 9. c. 7, 3. Ier. 22, 14. *Grotius*: In vestris rebus nullum tempus serum est; in Dei rebus omne tempus præmaturum creditis. Non ita animatus fuit Dauid; ad cuius verba 2 Sam. 7, 2. Ps. 132, 2. seqq. hic respicitur. f) *& domus hæc*, quæ (vt symbolum incarnationis & gratiosæ inhabitationis Filii Dei, coll. Mal. 3, 1. Ioh. 1, 14. c. 2, 19. 21. Col. 2, 9. Hebr. 3, 6. &c.) ante omnia instaurari debebat. g) *desolata erit ac manebit?* v. 9. Ier. 33, 10. 12. Est argumentum ab iniquo.

℣. 5. h) *Nunc itaque*, vt intelligatis, quam male commodis vestris ita consultum sit c. 2, 15. i) vid. v. 2. & not. Es. 48, 17. k) *advertite animum vestrum.* v. 7. c. 2, 15. Deut. 32, 46. Iob. 1, 8. l) *ad vias*, h. e. ad consilia & actiones *vestras*, earumque euentus. cf. Es. 58, 13. Ier. 7, 3. 5. Vult dicere: si animaduerteritis fata vestra, quæ huc vsque habuistis, facile intelligetis, & manibus quasi palpabitis, quod vestram in struendo templo desidiam Deus puniuerit. ℣. 6. m) *sed reducendo* reduxistis. Vulg. *intulistis parum*, i. e. paucos prouentus habuistis. 2 Sam. 9, 10. cf. infra v. 9. 10. c. 2, 16. 17. Deut. 28, 38. Mich. 6, 15. Es. 24, 5. seqq. n) *comedendo* sc. *comedistis* quidem; *sed non ad satietatem.* Es. 23, 18. vid. Leu. 26, 26. & not. Hos. 4, 10. o) *bibendo* quidem bibistis vinum aut siceram, *sed non ad satietatem vsque bibistis.* Idem de potu valet, quod præcedens שבע de cibo. cf. Gen. 43, 34. Cant. 5, 1. p) *induendo* induit quis vestes. ὁ. περιεβάλεσθε. Matth. 6, 29. 31. q) *nec tamen ad calorem ipsi*, seu *vt calidum esset ipsi.* 1 Reg. 1, 1. vt tenuis vestitus satis fuerit bene fouendo corpori. cf. Iac. 2, 16. r) *& qui mercedem sibi lucratus est* vel comparauit al. *qui semetipsum pro mercede elocauit*, vt eam domum reportaret. *Hithp.* h. l. tantum. cf. *Niph.* 1 Sam. 2, 5. s) lucratus est eam *in marsupium* s. *loculum* 1 Sam. 25, 29. Prou 7, 20. t) *perforatum*, *pertusum* 2 Reg. 12, 10. Locutio prouerbialis, de numis mox dilabentibus. Ion. *ad maledictionem.* ℣. 7. u) Quare *sic* iterum iterumque *dicit Dominus* &c. v. 2. 5. ℣. 8. x) Itaque vel his damnis vestris sapite, atque *adscendite in montem* Libani. *Cocceius*: Libanum intelligit, ex quo cedri ad ædificandam domum petendæ erant. Conf. 1 Reg. 5, 20. Ezr. 3, 7. At Ion. *in montes.* cf. Neh. 8, 15. y) *indeque aduehatis ligna.* z) *& ædificate domum*, i. e. Templum v. 2. 4. a) *& acquiescam in ea*; i. e. *grata*, & sec. Vulg. *acceptabilis mihi erit*, tq. symbolum & pignus visitationis meæ v. 4. etsi nec argento neque auro, sicut olim, nunc refulgeat. cf. ad verbi constr. Mich. 6, 7. Prou. 3, 12. 1 Par. 29, 3. Ion. *& adquiescam, vt in ea habitare faciam Schechinam meam cum gloria.* ὁ. καὶ εὐδοκήσω ἐν αὐτῷ. cf. Col. 1, 19. b) *& glorificabor* in ea: etsi externus desit splendor. Est argumentum a glorioso. cf. c. 2, 9. Es. 26, 15. Ceterum *He paragogicum* in *Ctibh* huius loci ideo deesse volunt Hebræi, vt significetur, *quinque res* (nam ה in numeris valet 5.) in secundo templo fuisse desideratas. 1) *ignem sacrum* cælitus delapsum, 2) *Schechinam* s. σκήνωσιν; de qua cf. Ex. 29, 42. seqq. c. 30, 6. c. 40, 34. seqq. Num. 9, 15. 1 Reg. 8, 10. 11. 12. &c. 3) *Arcam* & *Cherubinos*, 4) *Vrim & Thummim*, 5) *Spiritum Sanctum* s. *Prophetiæ donum*; quæ alii paulo aliter & alio ordine, etiam plura numerant. vid. *Abarb.* & *M. I.* ad h. l. Sed quum illa defuerint quoad litteram s. vmbram, necesse est, ea fuisse danda in veritate & corpore. Et hoc significatur per *glorificabor* &c. inquit *Cocc.* ad h. l. Conf. infra c. 2, 7. 9. c) vid. not. v. 2. ℣. 9. d) Quoniam vero illud, quod v. 8. præcepi, omisistis huc vsque, & res tantum vestras curastis, ideo *respiciendo* quidem respexistis *ad multum*, & vberes quidem prouentus *exspectastis.* cf. v. 6. e) *sed ecce in paucitatem* abiit, *parum factum est.* 2 Par. 29, 34. *Hieronymus*: Cum iam candescerent segetes, & messium tempus instaret, & frumenta vos in manibus tenere putaretis, messuistis vacuos culmos, & inanes stipulas sine spicarum frugibus congregastis. Plenæ erant areæ, spes in oculis, luctus in manibus. f) *cumque* exiguum illud *domum* s. in horrea *intulistis*, v. 6. g) insuper *tamen sufflaui & dispersi illud.* Ez. 11, 20. 21. Metaphora. cf. Es. 40, 7. Ion. *maledictionem immisi in illud.* h) *propter quid?* Vulg. *quam ob caussam?* Ez. 5, 9. i) v. 2. Ez. 11, 8. c. 16, 14. k) *quæ ipsa desolata* manet v. 4. licet iam Cyri tempore prima eius fundamenta iacta sint. Esr. 3, 10. cf. infra c. 2, 18. not. l) *vos autem curritis.* Vulg. *festinatis*; omneque studium & operam impenditis. cf. Prou. 1, 16. m) *vnusquisque*, singuli. Es. 47, 15. Ionæ 3, 8. n) *ad domum suam* exornandam & locupletandam. Vestras res tantum agitis: Deum non curatis; ideo nec ille vestris annuit desideriis. cf. v. 4. Phil. 2, 21. ℣. 10. o) *Ideo* namque *super vobis.* cf. Deut. 28, 23. *M. I.* & *Abarb.* quum super alias gentes pluunt. cf. Am. 4, 7. & Zach. 8, 11. Ion caussaliter: *propter peccata vestra.* p) *cohibuerunt cælos.* impersonaliter, pro *cohibiti* vel sec. Vulg. *prohibiti sunt cæli.* cf. not. Ez. 19, 8. Hos. 10, 9. Al. vt LXX. & Ar. *ideo abstinuerunt cæli.* Ion. *deserunt cæli* demittere pluuiam. q) *a rore*; vt nec rorem neque pluuiam dederint. cf. *præf. Mem priuatiuum* Es. 23, 1. & ad rem 1 Reg. 17, 1. r) *& terra cohibuit fructum suum.* cf. v. 6. Hab. 3, 17. Zach. 8, 12. Deut. 11, 17. Deo scil. ipsis non respondente Hos. 2, 23. 24.

℣. 3. דבר per *Mun.* 1. 2. ℣. 6. שָׁתֹה sic in textu, cum *Kri* שתו 1. ℣. 9. והנה per *Mun.* milra 1. 2. 3. 5.

11 וָאֶקְרָא חֹרֶב עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הֶהָרִים וְעַל־הַדָּגָן וְעַל־
הַתִּירוֹשׁ וְעַל־הַיִּצְהָר וְעַל אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאֲדָמָה וְעַל־
12 הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־יְגִיעַ כַּפָּיִם׃ וַיִּשְׁמַע
זְרֻבָּבֶל ׀ בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
וְכֹל ׀ שְׁאֵרִית הָעָם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְעַל־דִּבְרֵי חַגַּי
הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָעָם מִפְּנֵי
13 יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר חַגַּי מַלְאַךְ יְהוָה בְּמַלְאֲכוּת
14 יְהוָה לָעָם לֵאמֹר אֲנִי אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ וַיָּעַר יְהוָה
אֶת־רוּחַ זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶת־
רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־רוּחַ כֹּל
שְׁאֵרִית הָעָם וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת
טו אֱלֹהֵיהֶם׃ בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ בַּשִּׁשִּׁי בִּשְׁנַת
ב שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ׃ בַּשְּׁבִיעִי Cap. II.
בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא
2 לֵאמֹר׃ אֱמָר־נָא אֶל־זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה
וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶל־שְׁאֵרִית הָעָם
3 לֵאמֹר׃ מִי בָכֶם הַנִּשְׁאָר אֲשֶׁר רָאָה אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה
בִּכְבוֹדוֹ הָרִאשׁוֹן וּמָה אַתֶּם רֹאִים אֹתוֹ עַתָּה הֲלוֹא
4 כָמֹהוּ כְּאַיִן בְּעֵינֵיכֶם׃ וְעַתָּה חֲזַק זְרֻבָּבֶל ׀ נְאֻם־יְהוָה

℣. 11. s) *Ideoque efficaci imperio vocaui & existere feci.* vid. 2 Reg. 8, 1. t) *astum* l. siccitatem *vastantem* Gen. 31, 40. Ier. 50, 38. Obserua cum Abarbanele elegantem *paronomasiam* inter culpam & pœnam. Templum Domini erat culpa hominum חרב *desolatum* v. 4. 9. ideo iusto Dei iudicio cuncta premit חרב *astus & vastitas.* Ier. 49, 13. Ez. 29, 10. u) cf. Ioel 1, 17. x) & quæcunque *producit tellus.* Gen. 1, 12. Ef. 61, 11. cf. Am. 4, 9. y) cf. Ioel 1, 9. 11. z) cf. Ioel 1, 18. 20. a) c. 2, 17. Gen. 31, 42. Ps. 28, 2.

℣. 12. b) *Audiuit vere* cum adfectu obedientiæ. S. *Obediuit itaque.* Gen. 22, 18. Effectus præmissæ concionis propheticæ. cf. Ezr. 5, 1. 2. c) v. 1. c. 2, 2. 4. d) *reliquiæ populi* v. 14. c. 2, 2. Zach. 8, 6. Neh. 7, 72. e) obediuit *voci Domini.* Deut. 4, 30. f) *& verbis* Haggæi. Similis constr. Ier. 26, 5. c. 35, 13. g) vid. v. 1. h) *quemadmodum miserat ipsum.* Ier. 28, 9. i) ac reuerentiali timore *timuerunt sibi a Domino:* ideoque obsequium verbis Prophetæ non denegarunt. cf. Ion. 1, 10. 16.

℣. 13. k) S. *Cum namque diceret--Excitauit* v. 14. l) *legatus*, Vulg. *nuntius Domini.* Ion. *Propheta Domini.* vid. Mal. 2, 7. M. I. confert Num. 20, 16. m) *in legatione* (1) *Domini*, h. e. non suo, sed Dei mittentis nomine ac verbis. n) *populo* ad meliora excitato, excusso torpore v. 12. o) Ion. *Verbum meum auxilio vobis est.* Sic c. 2, 4. cf. Ios. 1, 5. & Zach. 2, 12. p) v. 9. Hos. 11, 11. *Abarbanel:* Verebantur enim Regem Persarum, cuius permissionem nondum habebant. cf. supra not. v. 2.

℣. 14. q) *Excitauit Dominus* 1 Par. 5, 26. Metaphora est, deducta ab illis, qui alto somno oppressi, excitandi sunt prius, quam ad opus aliquod se accingere possint. Ita soporatis Iudæorum animis efficaci excitatione Dei opus erat, vt ad opus tamdiu interruptum sese denuo accingerent. inquit *Reinbeck* in h. l. r) *spiritum*, h. e. *animum & voluntatem.* Ezr. 1, 1-5. 2 Par. 36, 22. s) vid. v. 1. t) vid. v. 12. u) *& certatim venerunt ac strenue fecerunt opus.* Ezr. 3, 9. x) *in exstruendo Templo Domini.* v. 4. 8. 9. y) vid. v. 2. z) vid. v. 12.

℣. 15. a) *Die* nimirum 24. *mensis sexti.* Recte *Grotius:* Hæc connectenda sunt, inquit, cum capite I. vid. infra varr. lectt. Describitur enim tempus, quo vel, sec. Abarbanelem aliosque, materiæ parandæ (cf. v. 8.) primum manus admotæ sunt, postquam *a die primo* eius mensis (v. 1.) de ordine & sumtu operis conuentum in comitiis populi esset; vel ipsam structuram adgressi sunt *die vigesimo quarto*, cum interea aliquem materiæ adparatum fecissent. Nam quod alii *die demum* 24. *noni mensis* ædificandi initium factum esse volunt ex c. 2, 18. haud consistit cum initio secundi capitis, vbi non tantum v. 3. senes Iudæi nouum templum exsurgere vident, sed etiam iam strenue operantes Propheta alloquitur v. 4. *die* 21. *mensis septimi* c. 2, 1. Quod pium ipsorum studium, Deo sic res dirigente, postea etiam Regis Darii edicto comprobatum adiutumque fuit ita, vt totum ædificium anno Darii sexto absolueretur. Ezr. 6, 15.

CAP. II. ℣. 1. b) Conf. c. 1, 1. 15. Sequuntur hoc capite *tres* reliquæ nostri Prophetæ *conciones.* I. promittitur *præcellentia Templi secundi*, non in auro & argento, sed *aduentu Messiæ* v. 1-9. II. promittitur *sterilitatis mutatio in fertilitatem* v. 10--19. III. *Serubbabel typus Christi* constituitur pro tempore Noui Testamenti v. 20--23. ℣. 2. c) Ier. 8, 11. Ez. 17, 12 d) v. 21. c. 1, 1. 12. e) v. 4. c. 1, 1. 12. f) c. 1, 14. g) vt in fide eos confirmes, & tacitas obiectiones, quæ animos angunt, refutes. Cum enim Templi fundamenta iacta essent, ac multi seniorum, qui prius Templum in gloria sua viderant, ea præsentem ædem illud longe superasse iudicarent, hincque ingenti tristitia adficerentur, & languescerent, v. 3. Haggæus denuo iterumque eos omnes excitat ad perficiendum opus inceptum, propositis rationibus validis: (1) *a gratiosa præsentia* & ope totius S. S. Trinitatis v. 4. 5. (2) *a veritate promissionum de Messia*, certo, & quidem in hoc ipsum templum secundum venturo, & copiosissime suppleturo, quæ deesse viderentur v. 6--10. cf. *Maii* Oecon. V. T. p. 1076.

℣. 3. h) *Quis inter vos* est? Es. 50, 10. i) *superstes* Ezr. 1, 4. k) *qui vidit* hanc ædem in pristino suo splendore? Poterant vero vtique adhucdum superesse grandæui, qui Templum Salomonis viderant; sicut ante 18. annos, anno Cyri secundo, tales *multi* adhuc fuerunt, teste Ezra c. 3, 12. Nam *a Templi destructione* vsque ad præsentem Darii *Hystaspidis annum secundum*, 70. fuerunt anni Zach. 1, 12. & ad annum I. Cyri, s. *ad finem captiuitatis*, 52. l) cf. Ezr. 3, 12. & infra v. 7. 9. m) *qualem vero* nunc eam videtis? cf. Num. 13, 18. n) nonne *comparatio eius?* Suffixum referri poterit vel ad priorem domum: nonne *in comparatione illius* hæc posterior est quasi nihilum. vel ad posteriorem, h. m. nonne *comparatio istius* est *sicut nihil* in oculis vestris? coll. Gen. 44, 18. Iud. 8, 12 o) Es. 40, 17. Ps. 39, 6. p) in *oculis* & mentibus *vestris.* Syr. *pro nihilo reputatur.* cf. Num. 13, 33. ℣. 4. q) *Iam vero* nihilominus, etsi hæc ita se habeant. Ex. 10, 17. r) *fortis* & bono animo *sis.* Ios. 1, 6. 7. 9. Zach. 8, 13. s) c. 1, 2. 13.

℣. 12 זרבבל sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 14. ואת־רוח per *Sakephg.* 5. & *Ber.* At per solum *Sakephk.* 3. 6--10. 13. 15. 19. 20. 21. 22. 23. ℣. 15. Hic iam auspicantur Caput II. 6--11. 13. 14. 15. 16. 20. immo & *Spatium* plerique præmittunt. Sed perperam vtrumque. nam diuersitas numeri huius a sequente docet, hunc versum cum antecedentibus connectendum potius esse, quam cum consequentibus. CAP. II, ℣. 1. Sic *Spatium*, quod omittunt plerique, habent 7. 8. 22. 23.

וחזק יהושע בן־יהוצדק הכהן הגדול וחזק כל־עם
הארץ נאם־יהוה ועשו כי־אני אתכם נאם יהוה
צבאות׃ את־הדבר אשר כרתי אתכם בצאתכם ה
ממצרים ורוחי עמדת בתוככם אל־תיראו׃
כי כה אמר יהוה צבאות עוד אחת מעט היא ואני 6
מרעיש את־השמים ואת־הארץ ואת־הים ואת־
החרבה׃ והרעשתי את־כל־הגוים ובאו חמדת כל־ 7
הגוים ומלאתי את־הבית הזה כבוד אמר יהוה
צבאות

Spiritus meus est in medio vestri, neque recedet a vobis, quin conseruet legislatores & doctores sedentes in cathedra Mosis, donec secundum promissionem meam in filios vestros effundatur.

℣. 6. *h*) *Nam*, vt aliam rationem adiiciam, & superiora confirmem. vid. not. v. 2. *i*) vid. c. 1, 2. *k*) *adhuc vna*, sc. פעם *vice*, vt Ex. 30, 10. 2 Reg. 6, 10. Ps. 62, 12. vel, vt Paulus Hebr. 12, 26. 27. & ὁ. ἔτι ἅπαξ, *adhuc semel*, sicut olim, quando Lex de monte Sinai cum horrendis tonitrubus & fulguribus promulgata, & tota veluti natura concussa fuit. Ex. 19, 16. seqq. Iud. 5, 4. seqq. *l*) Parenthesis: *idque breui*, s. *exiguo tempore*. Ex. 17, 4. Es. 10, 25. spatio nimirum 500. circiter annorum, a structo hoc Templo secundo, ad N. T. initium. quod *exiguum* dicitur *comparate*, siue in respectu temporis elapsi; vel inde a promulgata lege, vt diximus; vel sec. alios, a promulgatione Proteuangelii, ex quo tempore expectatus fuerat Messias. Id quod etiam aduersus falsam Iudæorum hypothesin obseruandum hic est, qui Messiam non post exilii Babylonici tempus, & inde restitutam vrbem atque rempublicam, (vt Prophetæ faciunt Ier. 3, 14. 15. 16. &c.) stante etiam Templo secundo Mal. 3, 1. sed post nouam reipublicæ suæ euersionem, & aliud longe grauius ac diuturnius exilium, quale est, in quo nunc versantur, adpariturum esse autumant. Futilis certe & contorta admodum est *Abarbanelis* glossa ad h. l. quasi dixisset Deus: *præter* domum illam priorem, quam senes viderunt v. 3. *adhuc vna* secunda sc. domus exstruetur, licet *parua illa sit* ad priorem comparata; insuper etiam vastanda iterum: *quia commouebo cælum & terram*, vt Romani per mare & per terram veniant, eamque destruant. *Attamen* longissimo abhinc tempore *commouebo etiam omnes gentes*, vt veniant in terram sanctam, ibique vindictam de illis sumam: *& tunc implebo non hoc secundum*, sed *tertium templum*, tunc exstruendum, *gloria mea* &c. v. 7. Conf. *Vitringa* doctr. proph. p. 140. seq. *m*) *& Ego* omnipotens Deus v. 4. *n*) potenter *commoturus sum* v. 7. 21. cælum & terram, & talem rerum mutationem inter Iudæos & gentes inducam, vt nouum cælum & noua terra producatur Es. 65, 17. c. 66, 22. τὸ δὲ ἔτι ἅπαξ δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα. inquit Apostolus Hebr. 12, 27. cf. etiam 2 Cor. 3, 11. Indicat enim Propheta, interprete Apostolo, institutionem nouæ œconomiæ, abolita vetere. *o*) *ipsum* etiam *cælum*: de cuius motione in historia promulgatæ Legis nulla sit mentio, vt innuitur Hebr. 12, 26. coll. Ex. 19, 18. Ps. 68, 9. Concussio videlicet partis cuiusdam terræ, vbi tunc Israelitæ commorabantur, abrogationem idololatriæ particularem, & specialem cultus diuini institutionem in isto populo innuebat, reliquis gentibus adhuc genio suo permissis. Act. 14, 16. Locutio autem *de concussione non terræ tantum, maris atque aridi, sed ipsius etiam cæli*, adeoque totius huius vniuersi, vniuersalem pristinæ Θεοδουλείας abrogationem apud omnes gentes designat, & quidem per Euangelium, altero adhuc Templo stante promulgandum. *Hæc prophetia*, inquit *Augustinus* de C. D. l. 18. c. 35. *partim iam completa cernitur; partim speratur in fine complenda. Mouit enim cælum angelorum & siderum testimonio, quando incarnatus est Christus. Mouit terram ingenti miraculo, de ipso virginis partu. Mouit mare & aridam, quum & in insulis & in orbe toto Christus adnunciatur. Ita moueri omnes gentes videmus ad fidem.* Videatur etiam pluribus *Calov.* ad h. l. *p*) Metonymice *de incolis terræ* ex v. 7. intelligimus; quamuis etiam *terra ipsa* vehementer commota sit tempore Christi morientis Matth. 27, 51. quod præfert *Gussetius* p. 943. seq. *q*) *& mare*, s. insulas maris, earumque incolas. vid. Es. 49, 1. 6. 2. c. 24, 15. c. 42, 4. 10. 12. c. 66, 19. totamque rerum sublunarium vniuersitatem. Apoc. 10, 2. *r*) *& aridam* s. continentem. Gen. 7, 22. Ex. 14, 21. ℣. 7. *s*) *Commouebo enim* voce Euangelii v. 6. ad pœnitentiam & fidem. cf. Act. 17, 6. 30. c. 21, 28. *t*) *omnes gentes* Es. 66, 19. Rom. 10, 18. *u*) *& venient* (Hab. 2, 3. Zach. 2, 14. Mal. 3, 1.) *desiderium* & deliciæ 1 Sam. 9, 20. 2 Par. 21, 20. *omnium gentium*. Vulg. *& veniet desideratus cunctis gentibus. Messias* scil. quem omnes gentes (Es. 2, 2. c. 52, 10. c. 61, 11. Ps. 22, 28. Ps. 72, 17. Ps. 67, 4. Ps. 117, 1. &c.) tq. vnum & verum *totius generis humani delicium* Cant. 5, 16. desiderare & expectare debebant. vid. Gen. 49, 10. Es. 42, 4. c. 51, 5. Luc. 2, 10. 32. &c. *Constructio* ita fit *ad sensum*, vt Ex. 15, 4. Es. 25, 3. Iob. 29, 10. c. 32, 7. Atque recte hunc locum *de diebus Messiæ, eiusque aduentu* exposuit *R. Akiba* in Tract. Sanhedrin c. 11. fol. 97. b. licet eam explicationem, velut absurdam (ex falsissimo principio suo, quod Messias nondum venerit) reiiciat *Raschi* in glossa ad illum locum. Merito itaque locum hunc de Christo intelligunt Christiani interpretes, ipse etiam *Grotius*; vti illud fuse ostendit *Calouius* h. l. Constructionem tu. alii resoluunt h. m. *& venient*, s. *vt veniant* ad *desiderium* omnium gentium, np. ad *Christum*, vt diximus. Nam *venire* etiam absolute *cum accusatiuo*, s. termino ad quem, construitur, sine interueniente præpositione. v. c. Num. 21, 27. 1 Sam. 13, 28. Ier. 32, 24. Ps. 35, 8. Ps. 36, 12. Ps. 119, 41. 77. &c. Ita *Cocc.* Lex. 85. *accedent*, inquit, *ad eum*, qui gentibus dabitur, vt eum ament; qui benedictionem adferet gentibus, & amabitur ab eis. Alii *de conuersione gentium ad Messiam*, tq. effectu inter illas factæ commotionis; q. d. *& ita*, voce Euangelii excitatæ, *accurrent desideratissimi*, i. e. optimi atque electi *omnium gentium*, qui in ordinem salutis sese redigi patientur. coll. Es. 2, 2. 3. c. 11, 10. c. 49, 18. 22. c. 66, 20. Matth. 2, 1. &c. & simili constructione 2 Reg. 19, 23. &c. Sic S. *electio omnium gentium*. ὁ. τὰ ἐκλεκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν. *x*) *& tunc replebo*. alludit ad Ex. 40, 34. 35. 1 Reg. 8, 10. 11. cf. Ez. 43, 5. c. 44, 4. *y*) *hanc ipsam domum*, quam non sine tristitia ad priorem haud comparandam esse putatis. vid. not. v. 2. 3. *z*) non auro & argento, quibus non indigeo v. 8. sed *gloria* vnigeniti filii mei, stante hoc templo in carne compariturі, & in illo miracula edituri Matth. 21, 12. 13. 14. *Grotius*: Messiam adpariturum in templo secundo, credidere Iudæi omnes, qui ante excidium vixere. Ex eo tempore comminiscuntur interpretationes nouas, violentas, varias, ad hæc loca clarissima, δίκης χάριν σοφὰ φάρμακα. &c. Conf. v. 3. 9.

t) v. 2. c. 1, 2. quem omnium minime oportet trepidare. *u*) Zach. 7, 4. *x*) i. e. pergite modo. c. 1, 14. *y*) vid. not. v. 2. & cf. c. 1, 13. *z*) c. 1, 2. &c.

℣. 5. *a*) Vobiscum sum, inquit *Deus Pater* v. 4. *cum Verbo illo* hypostatico Ps 33, 6. *Cocc.* Lex. 150. Notatur is, inquit, de quo Deus loquitur, & per quem loquitur, & qui, exhibitus hominibus, rebus ipsis loquitur, quis sit Deus. 1 Ioh. 1, 1. dicitur ὁ λόγος τῆς ζωῆς, quia totus *sermo vitæ* est de ipso & ab ipso. Quæ latius deducta vide apud eundem in Comment. & apud *Calouium* ad h. l. qui & locum hunc a peruersionibus Iudæorum luculenter vindicarunt. *b*) S. *quod*, vel *de quo*, vt 2 Sam. 11, 22. Coh. 12, 1. *c*) *pepigi vobiscum*. Cocceius: *quod promisi vobis*, coll. Ex. 34, 10. 1 Sam. 22, 8. 2 Par. 7, 18. Es. 59, 21. & Ex. 23, 20. 21. adde clarissimum promissum Deut. 18, 15. seqq. & Mal. 3, 1. *d*) *cum exiretis ex Aegypto*. cf. e. c. Ex. 6, 4. c. 19, 5. 6. c. 20, 19. Deut. 5, 3. Ps. 50, 5. &c. *e*) *& Spiritus meus*; vel: *& cum Spiritu meo* Zach. 4, 6. tertia diuinitatis persona Es. 48, 16. Ps. 33, 6. Vnde clarum est, esse hoc *magnum de tribus testibus testimonium*, vt *Cocceius* scribit. cf. 1 Ioh. 5, 7. *f*) *stans* & *permanens* erit; vel: cum Spiritu meo *permanente inter vos*. Ps. 19, 10. Es. 66, 22. cf. Es. 59, 21. *g*) *ne* itaque *timeatis*, nec de felici successu dubitetis. cf. Es. 43, 2. Zach. 8, 13. Ezr. 5, 3. & supra c. 1, 12. Sensus huius promissionis sec. *Cocceium* est: Ego *Pater* vobiscum sum, qui vos olim abdicaui tanquam non populum meum, & ero circa vos murus igneus: Mecum *Filius* est, Sponsor & Aduocatus vester; Angelus fœderis est vobiscum, neque recedet a domo sua, antequam se victimam obtulerit: *Spi-*

℣. 6. ואני מרעישאת השמים ita 3. & sic se.

צבאות ׃ לי הכסף ולי הזהב נאם יהוה צבאות ׃ גדול 8
יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן־הראשון אמר יהוה 9
צבאות ובמקום הזה אתן שלום נאם יהוה צבאות ׃
בעשרים וארבעה לתשיעי בשנת שתים 10
לדריוש היה דבר־יהוה ביד־חגי הנביא לאמר ׃ כה 11
אמר יהוה צבאות שאל־נא את־הכהנים תורה לאמר ׃
הן ׀ ישא־איש בשר־קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל־ 12
הלחם ואל־הנזיד ואל־היין ואל־שמן ואל־כל־מאכל
היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא ׃ ויאמר חגי אם־יגע 13
טמא־נפש בכל־אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו
יטמא ׃ ויען חגי ויאמר כן העם־הזה וכן־הגוי הזה לפני 14

✻. 8. a) *Meum est omne argentum, & meum est omne aurum.* Nolite ergo cogitare, ac si auri argentiue copia domum hanc mihi redditura esset gratiorem. Alio vero, & multo quidem pretiosiore, ornatu eam condecorabo, ita vt nihilominus maior eius futura sit gloria, quam Templi Salomonei, auro vndique resplendescentis v. 9. Simile loquendi genus est Ps. 50, 9 - 12. b) v. 4. 14. c. 1, 9. 13.

✻. 9. c) *Maior erit gloria Domus huius posterioris, quam prioris:* licet multa externa ornamenta, quæ prius Templum insigniebant, in hoc desiderentur. vid. not. v. 3. 7. c. 1, 8. Docuit itaque Deus, huius secundi Templi non aliud priuilegium fuisse, quam *quod Christus illud sua præsentia, doctrina & miraculis illustre reddidit. Alioquin enim secundum templum ad prioris gloriam nulla ex parte accesserit, neque vere dixerit Haggæus, maiorem fore eius gloriam.* Ad quod argumentum Iudæi non habent, quod cum specie quadam regerant. Quidquid enim vel de splendidiore eius instauratione ab *Herode* demum facta, vel de longiore eius duratione, vel de oblatis in eo exterorum Regum victimis, vel tandem etiam de tertio aliquo templo, illi comminiscuntur, nullius momenti est, & malæ tantum caussæ indicium. Enimuero Messias est, qui vt Dominus ad illud Templum suum venit Mal. 3, 1. & defectus posterioris domus præsentia sua, doctrina & miraculis Matth. 21, 14. 15. abunde suppleuit, eamque infinitis modis priori fecit illustriorem. Ille enim *ignem de cælo*, non materialem (vid. not. c. 1, 8.) sed ipsum Spiritum S. attulit, quo suos baptizat Matth. 3, 11. Act. 2, 3. Ille ipse *Arca fœderis* est, in cuius medio i. corde

de *lex Dei* Ps. 40, 9. omnesque thesauri sapientiæ & cognitionis reconditi Col. 2, 3. Ille nobis *propitiatorium* est in suo ipsius sanguine Rom. 3, 24. 25. quod Angeli mirantur & *Cherubini* 1 Pet. 1, 12. coll. Ex. 25, 20. Ille habet *Vrim & Thummim*, vnde lux & veritas petenda Ioh. 1, 4. 16. 17. Ille *Schechina* est, habitans inter nos, fuitque corporis templum implens plenitudine diuina Ioh. 1, 14. Col. 2, 9. Ille ipse *vnctus* est *oleo lætitiæ* Ps. 45, 8. Hebr. 1, 9. Ioh. 3, 34. a quo, seu capite, vnctio spiritualis in nos quoque deriuatur Ioh. 1, 16. 1 Ioh. 2, 20. 27. &c. Ille est *Rex gloriæ* Ps. 24, 7. 8. & *Dominus gloriæ* 1 Cor. 2, 8. Salomone eiusque templo vmbratico maior Matth. 12, 42. cuius gloriam videre gestierunt Reges & Prophetæ plurimi Luc. 10, 24. in quo solo gloriari potest, qui eum fide possidet Ier. 9, 23. 1 Cor. 1, 31. c. 2, 8. Ioh. 1, 12. 14. Eumque in finem Deus templum secundum exstrui voluit, vt esset receptaculum Messiæ venturi in templum suum, vt diximus, coll. Mal. 3, 1. *Cultus Leuiticus* interea institutus Hebr. 9, 10. *pædagogus* ad ipsum esse debuit Gal. 3, 24. En itaque abundantissimum huius vaticinii in Christi aduentu complementum! d) *huius posterioris*, de qua v. 3. & 7. Falsissimum enim *Abarbanelis* commentum est fol. 277. a. ac si אחרון & ראשון non vsurparentur, nisi cum de pluribus, saltim tribus, sermo fit; vt scil. *tertium* suum *templum* adstruere. Vide namque Ex. 4, 8. Deut. 24, 1-4. Es. 44, 6. Ier. 50, 17. Ruth. 3, 10. Verum, vt ipse fatetur, & *Abendana* in Spicil. ad M. I. veteres Hebræi vnanimi sententia de *secundo templo* hunc locum intellexerunt. Ita in *Rabboth* super Canticum Cant. fol. 17. b. vbi etiam Commentarius *Matteneth Kehunnah* diserte dicit: *Versiculus hic dictus est de templo secundo.* e) v. 6. 7. Es. 42, 17. Nah. 1, 12. f) S. *nam in loco hoc* sc. Hierosolymæ. Es. 2, 3. g) *dabo pacem* diuinam & benedictionem Num. 6, 26. Eph. 1, 3. sqq. Luc. 2, 14. Rom. 5, 1. c. 8, 6. c. 14, 17. Phil. 4, 7. a Christo, Principe pacis, parandam. Es. 9, 5. c. 26, 3. 12. c. 53, 5. Ioh. 14, 27. Eph. 2, 14. Col. 1, 20. & gentibus quoque promulgandam Zach. 9, 10. In *Messiam* igitur dirigi animos vnice voluit Deus, ac breuibus perspicuisque verbis diuinam eius gloriam Iudæis decexit. Sane vix quadrabit, nisi *de pace per Christum donanda* accipias. Alias enim Iudæa, stante hoc templo secundo, modo a Lagidis Aegypti, modo a Seleucidis Syriæ misere lacerata ac diuexata fuit. Vide quæ ipse vrget *Abarbanel* fol. 277. b. sed male huius promissionis implementum ad tertium, quod sibi effinxit, templum reiiciens. h) v. 4. 8. i) c. 1, 2. ✻. 10. k) *In vigesimo & quarto* die mensis *noni* v. 18. quando Iudæi post congestas materias c. 1, 8. 14. manus operi denuo admouerunt, aut notabilem in eo progressum fecerant, coll. infra v. 18. seqq. l) v. 1. c. 1, 1. 15. m) Estque hoc *tertium* Haggæi *vaticinium*, coll. v. 1. 20. c. 1, 1. n) vid. c. 1, 1. o) Quia nouerat omniscium Numen, nimium hærere Iudæos in cultu externo & ceremoniis legalibus, inque sacrificiis hactenus oblatis acquiescere &c. *Mains* Oecon. V. T. p. 1077. ✻. 11. p) vid. c. 1, 2. q) *interroga* 1 Sam. 25, 8. Iob. 8, 8. r) *Grotius*: Nam illorum erat de ceremoniis respondere, qui eas optime nouerant; (saltim nosse debebant) Leu. 10, 10. 11. Ez. 44, 23. Mal. 2, 7. s) *legem* s. *de lege*: i. e. propone eis quæstionem s. casum legis, eiusque resolutionem secundum legem fideliter factam, posce. s. Mal. 2, 7. ✻. 12. t) *Ecce si* Ier. 3, 1. u) *portet quis* Deut. 1, 31. x) *carnem sanctam*, de victimis Deo consecratis. Ier. 11, 15. y) *in ala* vel *lacinia vestis suæ* 1 Sam. 15, 27. z) *& attingat* illa *ala sua panem* communem, qui Deo non est consecratus. a) *aut pulmentum* Gen. 25, 29. b) *aut vllum* alium *cibum* profanum. c) *num* ideo ille cibus profanus, oleum, vinum, pulmentum aut panis *sanctificabitur* vel *sanctus erit?* Num. 17, 3. d) *& dixerunt*, *non* sanctificatur. Nam licet ipsa vestis ob contactum sanctæ carnis sanctificetur Leu. 6, 20. non tamen proinde, quod tali veste attingitur, sanctum fit. Perplexas quæstiones e Talmudicorum ingenio hic mouent Iudæi Interpretes, ab ipso Abarbanele merito reiectas. ✻. 13. e) *Porro itaque dixit Haggæus.* f) Syr. *si, cuius immunda est anima.* qui sc. corpus ab anima derelictum contrectauit, *mortuo homine pollutus*. Vid. Leu. 21, 1. c. 22, 4. g) *vllum* s. *quidquam istarum rerum*, sc. panem, vinum &c. v. 12. h) *num polluetur* sc. cibus aut potus? i) & responderunt ac dixerunt: *contaminabitur.* ex lege Num. 19, 22. Multo enim facilius corrumpitur, quod bonum est, quam emendatur, quod malum. ἀ. μιανθήσεται. cf. Tit. 1, 15. ✻. 14. k) *ita* quoque se habet, vel *habuit* hucusque, *populus hic.* Immundi fuerunt ipsi, & immunda omnia fecerunt. Tit. 1, 15. Est hæc propositi casus ad præsentem scopum adplicatio. Scilicet *Altare holocaustorum* iam ante Templum instaurauerant Iudæi, ac super eo Cyri & Cambysis tempore victimas suas obtulerant Ezr. 3, 2. 3. Templi vero anno secundo Cyri inceptam structuram, ab aduersariis territi, neglexerant Ezr. 3, 8. seqq. c. 4, 1-24. animo εἰς τὰ ἴδια intenti Hagg. 1, 4. atque in victimis suis temere acquiescentes. *Confutat ergo errorem de sacrificiis ex opere operato oblatis*, docetque, ingrato animo, sine vera pœnitentia & sine fide in Christum, contaminari ab offerentibus omnia; tantum abest, vt offerentes sanctos & Deo probatos illa efficiant. cf. Es. 1, 11. seqq. Am. 5, 21. seqq. l) *& sic gens ista. Populus* a politia, *gens* a natione dicuntur Iudæi. m) *in conspectu* & iudicio *meo* fuit Gen. 7, 1. Ier. 2, 16. etiam quando *coram me* sacrificiis vel precibus suis comparuerunt. Ier. 7, 10. c. 15, 1.

✻. 8. pro נאם hab אמר 1. sic su. 5. & sic in marg. 6. 9. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. & Ber. Pro ביד hab. אל 1. 3. 5. 6. 9. 22. sic su. 2. ✻. 10. לדריוש sine Meth. 7. 8. ✻. 13. חגי per Rbhia 1. 2. 3. 15.

נאם־יהוה וכן כל־מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם
טמא הוא׃ ועתה שימו־נא לבבכם מן־היום הזה ט
ומעלה מטרם שום־אבן אל־אבן בהיכל יהוה׃
16 מהיותם בא אל־ערמת עשרים והיתה עשרה בא אל־
17 היקב לחשף חמשים פורה והיתה עשרים׃ הכיתי
אתכם בשדפון ובירקון ובברד את כל־מעשי ידיכם
18 ואין־אתכם אלי נאם־יהוה׃ שימו־נא לבבכם מן־היום
הזה ומעלה מיום עשרים וארבעה לתשיעי למן־היום
19 אשר־יסד היכל־יהוה שימו לבבכם׃ העוד הזרע
במגורה ועד־הגפן והתאנה והרמון ועץ הזית לא נשא
מן־היום הזה אברך׃ ויהי דבר־יהוה שנית אל־ כ
21 חגי בעשרים וארבעה לחדש לאמר׃ אמר אל־זרבבל
פחת־יהודה לאמר אני מרעיש את־השמים ואת־
הארץ

n) v. 4. 8. 17. o) *& sic immundum coram me fuit*, & maledictioni obnoxium. c. 1, 10. 11. p) *omne opus manuum eorum*. v. c. agricultura & similia. cf. v. 14. c. 1, 6. Deut. 2, 7. Iob. 1, 10. q) *vnde, quidquid* impuro animo ad sacrificia & cultum meum *adducunt & adduxerunt*. Leu. 22, 18. r) *ille* super altari offerendum. vid. Ezr. 3, 3. s) *illud contaminatum*, mihique neutiquam gratum & acceptum fuit. cf. ad phrasin Lev. 11, 4. 5. seqq. c. 13, 11. 15. Num. 19, 15. 20. &c. Immundis enim, quorum conscientia sanguine Christi non adspersa est Hebr. 10, 22. omnia sunt immunda. Tit. 1, 15.

℣. 15. t) *Quare*. vid. c. 1, 5. u) v. 18. c. 1, 5. 7. x) animo vobiscum reputantes, quid vobis euenerit, antequam huic operi fidas adhibuistis manus; *ab hoc die* 24. v. 10. y) *& retro* ad anteriora tempora v. 18. quibus per socordiam vestram ab opere cessastis. z) *a nondum ponere*, i. e. *antequam* (sicut nunc bene cœpistis v. 19.) *posuistis lapidem super lapide*, resumta ædificatione. a) v. 18.

℣. 16. b) Tig. *Quum ipsi venirent*. vel: *Quia fuerunt quisque eorum veniens*. Cocc. *Ex quo sic erant, vt accederet* quis. Al. *Ex quo facta sunt illa, & retro, si quis venit*. c) *ad aceruum frumenti* seu manipulorum Cant. 7, 3. 2 Par. 31, 6. seqq. d) qui debebat esse, saltem sperabatur fore, *viginti* scil. *modiorum*, vt supplet Vulg. e) *vix dimidium inde excussit*, & *decem modiorum* ille *fuit*. f) si quis *venit*. g) *ad lacum torcularis* Es. 5, 2. h) *ad exhauriendum* Es. 30, 14. Radix primo & proprie significat *nudauit, denudauit*, (vid. Es. 52, 10.) &c. eleganti autem translatione, *hausit, exhausit*. Qui enim vas aliquod *exhaurit*, illius

illius fundum *denudat*, inquit *Reinbeck*. h. l. i) Schmid. *quinquaginta* mensuras (M. I. *bathos* ὁ. μετρητάς. Ioh. 2, 6.) *e torculari*. Cocc. *vinum quinquaginta prælorum*. Proprie *Purah* vas est, in quo vuæ calcautur. (2) Es. 63, 3.

℣. 17 k) *Percussi vos*. s. sata vestra. Eadem verba Am. 4, 9. l) *vredine* (5) Deut. 28, 22. Vulg. *vento vrente* conf. Gen. 41, 6. m) *& rubigine* (6) 1 Reg. 8, 37. n) *& grandine*. cf. Ps. 78, 47. Ps. 148, 8. o) vid. v. 14. & cf. c. 1, 6. 10. 11. p) *& nullus tamen*. 1 Sam. 14, 26. c. 26, 12. q) *vestrum*, quasi barbare diceres: *ipseitatis* vel *societatis vestra*. cf. not. Ez. 31, 4. c. 47, 17. Zach. 7, 7. r) *ad me* sc. *conuertit se*. vt plenius in hac eadem sententia dicitur Am. 4, 9. cf. Zach. 1, 3. Vulg. *& non fuit in vobis, qui reuerteretur ad me*. Abarbanel: *sensus est*, inquit, *nec tamen ad me vos conuertistis* sc. toto animo. s) v. 4. 8. 14. 23. ℣. 18. t) *Aduertite itaque animum vestrum*. Reassumitur ex v. 15. vt diligentissime, quod monet, obseruetur. u) *& superius* s. *retro*, h. e. ad antegressa tempora. Eodem modo hic sumimus, ac v. 15. Alias enim & subsequens tempus notat 1 Sam. 16, 13. &c. sicut Latinorum *olim*. Sic Vulg. h. l. *& in futurum*. Schmid. *& deinceps*. x) scil. *ab* hoc ipso *die vigesimo quarto*. de quo v. 10. y) mente regredientes *ad illud tempus*, quod effluxit *a die*. vult dicere: Considerate modo tempus elapsum inter hunc diem 24. & diem primæ fundationis templi. cf. similem vim particulæ למן Ex. 9, 18. Deut. 4, 32. 2 Sam. 7, 11. Ier. 7, 7. 25. z) *quo fundatum est templum*. Intelligit primam fundationem templi, factam anno Cyri secundo, quæ mox interrupta fuit vsque ad annum Regis Darii secundum. Ezr. 3, 10. 11. c. 4, 4. seqq. conf. Zach. 8, 9. ℣. 19. a) *Numquid adhuc semen* est vel fuit? i. e. nullum vel rarum valde superfuit. conf. Gen. 31, 14. Ruth. 1, 11. quum vix suffecerint horrea ad sementem & summam necessitatem: idque in pœnam neglecti cultus mei ac templi. b) *in granario*. Schmid. *in horreo*. (1) cf. Ioel 1, 17. c) *immo vitis*. q. d. *quin ad vitem vsque*. cf. Gen. 6, 7. d) *& ficus* Hab. 3, 17. e) *& malus punica*. Ioel 1, 12. Cant. 6, 11. f) *& arbor olea* Hab. 3, 17. g) *non tulit* fructus suos. Ez. 17, 8. Ioel 2, 22. h) *sed ab hoc ipso die* & tempore, quo Templi structuram serio adgressi estis. i) *benedicam* vobis magna harum omnium rerum vbertate. conf. Deut. 8, 8. Mal 3, 10. 11. Ps. 132, 15. ℣. 20. k) v. 1. c. 1, 1. 3. l) *secundum, altera vice* Gen. 22, 15. eodem die. vid. supra v. 10. in confirmationem & illustrationem eorum, quæ v. 6. & 7. iam dicta erant.

℣. 21. m) *Dic* speciatim *ad Zerubbabelem*, Ducem Iudæ v. 2. c. 1, 1. n) in solatium illius *dicendo*. *Calouius* p. 917. Non solum vt certo confidat, futurum, quod v. 6. 7. de gloria Templi secundi dictum erat, sed etiam sigillatim ob peculiarem illam rationem, quæ ad ipsius Zorobabelis personam, non ad reliquum populum pertinebat, quod illa commotione gloria ipsius Zorobabelis illustrior reddenda sit: siquidem ipse Dux fuerit e stirpe regia Dauidica, e qua proditurus erat Messias, gentium desiderium. *Eundem* ergo *Deus elegerat, vt ex semine eius nasceretur Messias*, quod ea repetitione innuitur. o) *ego commouebo*. sicut antea v. 6. 7. *de commotione tempore aduentus Christi prioris* locutus fuerat; ita nunc prædici putant quidam aliam commotionem, tempore *aduentus posterioris* s. iudicii expectandam. At *Calouius*: Non est alia, inquit, commotio cæli & terræ a Propheta hic designata, quam ea, quæ antea v. 6. prolixius exposita fuit. Non enim aliam atque aliam commotionem futuram, iam antea protestatus erat: *adhuc semel* &c. Ita laudante eodem Calouio p. 917. *Caluinus*: Propheta adfirmat hic, instare admirabile opus Dei, *quod cælum & terram concutiet*. Id ergo necessario *ad Christum* debet referri, quia fuit quasi noua mundi creatio, vbi collegit Christus, quæ dissipata erant in cælo & in terra, quemadmodum Apostolus dicit Col. 1, 20. dum homines Deo & Angelis reconciliauit, dum victo diabolo restituit mortuis vitam, dum illuxit cum sua iustitia: tunc vere *Deus concussit cælum & terram, & adhuc hodie concutit* &c. *Cocceius*: Indigitat erectionem eius, quod inconcussum est, finem esse commotionis. Nam quæ concutiuntur, transferuntur, vt erigantur inconcussa. Hinc igitur Israelitæ animaduertere poterant, Templum hoc, quod ædificandum ipsis erat, non debere se numerare inter res permanentes (viderant enim illud iam semel concuti, & de principibus sæculi istius dictum erat: *vt alii Principes cadetis* Ps. 82, 7.) sed aliquid stabilius & vere æternum, regnum spirituale Dei, in Messia filio Dauidis expectare. p) conf. Es. 51, 6. c. 65, 17. c. 66, 22. Hebr. 12, 26. 27.

℣. 16. לחשף sic r. 3. & Ku. 5. ℣. 20. יהוה sine Pfk 1. 2. 3. contra Ind. Baf. f. 60. col. 8. ℣. 21. פחת Metheg Milra 6. 9. in margine.

22 הָאָרֶץ׃ וְהָפַכְתִּי כִּסֵּא מַמְלָכוֹת וְהִשְׁמַדְתִּי חֹזֶק
מַמְלְכוֹת הַגּוֹיִם וְהָפַכְתִּי מֶרְכָּבָה וְרֹכְבֶיהָ וְיָרְדוּ סוּסִים
23 וְרֹכְבֵיהֶם אִישׁ בְּחֶרֶב אָחִיו׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה
צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי נְאֻם־יְהוָה
וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם כִּי־בְךָ בָחַרְתִּי נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃

Coccius: Interim, dum euertam thronos. Conf. not. Ez. 24, 26. c. 29, 21. & de tempore N. T. Ef. 4, 2. c. 11, 10. 11. &c. *d*) certisſimum hoc eſt *dictum* ſ. *oraculum Domini*. v. 4.

בחדש Ii ii 4 עח ד

v. 22. *q*) *Euertamque* ſucceſſiue, & tandem funditus. cf. Gen. 19, 25. Iud. 7, 13. 2 Reg. 21, 13. *r*) *ſolium* ſeu thronum omnium *regnorum* mundi, quæ formidatis. *s*) Schmid. *& perdam* ſ. deſtruam Am. 9, 8. Zach. 12, 9. *t*) *robur*. cf. Ex. 13, 3. 14. 16. *u*) vid. Dan. 2, 44. 45. Pſ. 2, 8. 9. *x*) *euertamque currus* militares. Ef. 66, 14. Nah. 2, 4. cf. Zach. 6, 1. ſeqq. *y*) *& qui vehuntur illis*. Ier. 17, 25. *z*) Syr. *& cadent*, Ion. *& interficientur equi*. cf. verbum Deut. 28, 52. Ef. 32, 19. Threu. 1, 9. *a*) *& inſidentes iis, equites ipſorum*. cf. Ex. 15, 1. 21. Ez. 38, 15. Zach. 10, 5. Apoc. 19, 18. *b*) mutuis ipſorum bellis & cædibus. conf. Iud. 7, 22. 1 Sam. 14, 20. Ez. 38, 21. 22.

v. 23. *c*) *In die* ſ. *tempore illo*, de quo v. 21. 22. Variant valde interpretes circa ſenſum huius verſiculi. Nam qui præcedentem v. 21. *de aduentu Chriſti ſecundo* ſ. vltimo accipiunt, huius verſiculi verba ita intelligunt: *In die illo* extremi iudicii v. 22. *adſumam te Zorobabelem, ſeruum meum*, e mortuis reſuſcitatum, *& ponam te* inter cælites *ſicut ſigillum*, quod homines in manibus oculisque ferre ſolent, tuamque fidem ac pietatem æterna gloria cumulatisſime remunerabor: *quia te elegi*, coll. Rom. 8, 29. 30. Plerique tamen, quia verſu 20. ſeqq. vaticinium *de aduentu Chriſti primo* ex v. 6. & 7. repetitum cenſent, per hæc verba: *in die illo*, tempus Chriſti, ſeu totius *Noui Teſtamenti* intelligunt. Sic *Calouius*: Verba *in die illa*, inquit, non præciſe diem certum deſignant, ſed *tractum temporis*, intra quem Zorobabel in cura & cuſtodia diuina ſecurus & tutus manſurus ſit inter medios motus & tumultus. p. 918. *Coc-*

8. 14. 17. *e*) qui præſtare abunde poteſt, quod promittit. c. 1, 2. &c. *f*) in meam fidem & protectionem *adſumam te* (Pſ. 49, 16.) *Zerubbabelem*: ſcil. in poſteritate ſ. *ſemine tuo*; iuxta analogiam ſimilium promisſionum. vid. Gen. 12, 3. c. 18, 18. c. 22, 18. & not. 2 Sam. 7, 11. *Calouius*: Etiamſi adſumtio illa Zorobabelem concernere dicatur, ſolum tamen ipſum, aut qua ſpectatur vnica eius perſona, attinere credenda non eſt - - ſed ita, vt porrigat ſe ad *conſeruationem eius, non tantum quoad vitam & regimen eius*, ſed quoad *propagationem & benedictionem poſteritatis*. Adſumam te ita, vt te conſeruem ac tuear, & propagem genus tuum inter iſtas regnorum turbas & euerſiones, p. 918. *Coccius*: Omnes ſane pii inter commotiones mundi, & ipſam mundi abolitionem conſeruantur. Ita Zorobabel. Sic Danieli promittitur c. 12, 13. Conſolatio hæc eſt omnium fidelium. Pſ. 49, 16. ſed altius penetrandum. &c. Scilicet hæc verba *Coccius & de Zorobabele*, vt typo, & de Chriſto, vt antitypo, (cui hæc prædicata omnia primo & proprie conueniunt) accipit. Alii *de ſolo Chriſto*, qui nomine *Zerubbabelis* hic veniat, ſicut alibi e. c. Ez. 34, 23. 24. Hoſ. 3, 5. *Dauidis*, & Pſ. 72, 1. *Salomonis*: cum, quia Chriſtus ex illorum ſemine eſt τὸ κατὰ σάρκα, tum, quia eximii typi Chriſti fuerunt, vt Zorobabel in reductione populi e captiuitate, & in ædificatione Templi. Sic *Abarbanel* quoque ad hunc locum commentatur: Porro, inquit, Deus Zorubbabeli indicauit, quod *Rex*, qui in Iſrael tempore redemtionis eorum regnaret, futurus eſſet *Meſſias de ſemine Zerubbabelis, & de domo Dauidis*. Viſum itaque Deo eſt, hæc omnia ipſi indicare ad conſolandum & recreandum animum eius, ac ſi diceret: En! certum quidem eſt, te Regem non fore ſtante Templo ſecundo, nec quemquam de ſemine tuo. At illo tempore, quo Deus euertet regna gentium, & congregabit populum ſuum Iſrael, & liberabit eos, tunc tu *rex eris ſuper populum meum, quia de ſemine tuo* (Meſſias) *erit regnans in Iſrael illo tempore vsque in æternum*. Propterea dicit: *accipiam te Zerubbabelem, filium Schealtielis, ſeruum meum, ac ponam te ſicut ſigillum; quia te elegi*. Quia enim *Meſſias* erit de *ſemine eius*, ideo dicit, *quod ipſum ſit accepturus*. Eſtque hæc locutio ſimilis ei, qua dicitur Ez. 37, 23. *& Dauid, ſeruus meus* (i. e. Meſſias, qui *ſeruus Dei* eminenter dicitur Ef. 42, 1. Ez. 34, 23. 24. Zach. 3, 8.) *illis Princeps erit in æternum*. *Nam Rex Meſſias ipſe Dauid eſt, & ipſe Zerubbabel*; quia prodibit de ſtirpe eorum Ef. 11, 1. Hactenus *Abarb.* *g*) *nepotem Schealtielis*. c. 1, 1. adeoque heredem promisſionis, quæ Dauidi olim facta eſt 2 Sam. 7, 11. ſeqq. Ef. 55, 3. Pſ. 132, 11. *h*) *Seruum meum*. ita dictum non ſine amoris ſignificatione; quod iuſſa Dei fideliter executus eſſet, & cultum Dei ſerio promouiſſet, ædificando Templum Domini. cf. 2 Sam 3, 18. c. 7, 5. &c. Notatu digna eſt, (inquit *Calouius* p. 918.) obſeruatio *Caſtrii*, quam hic tradidit: *Erat olim celebre Deo, cum vellet ſuorum obſequia remunerari ſeruorum, Chriſtum ex eorum progenie polliceri*, quod in ſummo ipſi honore & fauore collocabant, atque hac ſola ſpe ſe ipſos feliciſſimos cenſebant. Hinc Gen. 12, 3. vt *Abraha* remuneraret, quod egreſſus eſſet de terra ſua & cognatione ſua, promiſit illi Chriſtum in poſteris eius futurum. Et c. 22, 18. propter obedientiam filii ſacrificati dicitur illi: *Benedicentur* &c. Eademque promisſio data eſt *Iacobo* Gen. 28, 14. *Dauidi* etiam, vt vicem rependeret, quod iuraſſet Pſ. 132, 2. ſeqq. *iurauit Dominus veritatem: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*. ibid. v. 11. Propter hoc ipſum tam auide expetebant filios priſci patres, ne tanto filio orbarentur, Chriſto. Atque ideo tam anxie deflebat ſe vita priuari Ezechias Ef. 38, 12. *Timet* ait *Hieronymus, ne in telæ ſimilitudinem in ipſo lucis exordio præcidatur, & nequaquam de ſemine eius Chriſtus oriatur*. Qua ergo ratione Dauidi, quod procuraſſet ædificare domum Domino, tabernaculum Deo Iacob, promiſit Deus, ſe illi ædificaturum domum, in qua Rex eſſet Chriſtus, cuius regni non erit finis Luc. 1, 32. 33. ita *Zorobabeli*, quod domum alteram Deo ædificari curauerit, *pollicetur Deus, ſe illum illuſtraturum Chriſto Domino, ex eo naſcituro*. Et hæc eſt cauſſa, cur ſoli Zorobabeli facta ſit huiusmodi prophetia, quod de eius poſteritate naſciturus eſſet Chriſtus. *i*) Repetitur hic, & in fine verſus, iam antea facta confirmatio, non tantum maioris certitudinis cauſſa, ſed etiam ob myſterium S. S. Trinitatis. cf. Nah. 1, 2. not. *k*) *atque ita te* Zorobabelem Sirac. 49, 11. in filio tuo *ponam ſicut ſigillum*, quod homines in manu & præ oculis ferre ſolent. vid. Cant. 8, 6. & Ier. 22, 24. ad quem locum, vbi Deus ſummum faſtidium in Iechoniam, auum Zerubbabelis, teſtatus eſt, hic ex aduerſo in huius ſolatium alluditur. Hoc alii (inquit *Gualtherus* a *Calouio* p. 920. allegatus) de ſummo fauore & diligentisſima cuſtodia exponunt - - quorum ſententiam vt non omnino reiicio, ita Deum maius quiddam & ſublimius ſpectare puto, nimirum *Meſſiæ promisſionem*, in quam omnes pios olim reſpexiſſe, conſtat. Quia enim is ex Dauidis ſtirpe expectabatur, *Dauidis poſteri inſtar ſigilli erant*, quo Deus ſuam promisſionem quaſi viſibiliter obſignabat, cum inter tot motus atque pericula, & horribiles illuſtrisſimarum familiarum ruinas, eos incolumes ſeruaret, ex quibus promiſſus ille Seruator naſci debebat. Eodem ſenſu etiam *lucernæ* dicti ſunt Dauidis poſteri Pſ. 132, 17. -- Pollicetur ergo Deus, ſe Zorobabelem pro germano filio Dauidis agnoſcere, nec vnquam defuturos ex eius poſteritate, qui promisſionibus eius fidem faciant. Conf. 1 Reg. 11, 12. 13. 36. & not. 2 Reg. 8, 19. Ef. 7, 14. 16. &c. *l*) *te namque elegi*. vt Pſ. 78, 70. vt ſcil. ex te ducat originem Chriſtus, qui regnum ſuum eriget, & inter tot regnorum mutationes & ruinas tandem caput ſuum potentisſime exſeret. Dan. 2, 44. *Calouius*: ἐξοχικῶς intelligendum de præcipuo apice ac faſtigio dignitatis & honoris, ad quod electus a Domino fuit Zorobabel. Sine dubio autem id præcipuum eſt, quod electus fuerit, vt in catalogo maiorum Meſſiæ collocaretur: quo axiomate nihil prius, nihil antiquius habuerunt ſancti Patriarchæ, Reges & Duces ſub vet. Teſtamento. Vti e contrario Eſauus profanam mentem indicauit, quum tantam ſpem ac prærogatiuam vilipenderet. Gen. 25, 32. ſeqq. Hebr. 12, 16. *De conſtructione* cum ב cf. not. Ef. 7, 15. *m*) Hoc ſignaculum eſt promisſionis. vid. c. 1, 9. Hoſ. 11, 11. *Coccius*: impoſſibile igitur fuit, vt Chriſtus, filius Dauidis, non daretur, & quidem ſuo tempore. Neque eſt, vt quis obiiciat peccata populi. Non enim dicit, *ſi populus obedit*, (quæ ſane eſt conditio participationis Chriſti populo Iudaico propoſita Zach. 6, 15. Pſ. 95, 7.) ſed, *quia elegi te*, &, *dixit Dominus*. *n*) vid. not. Ef. 1, 24. Hoſ. 12, 6.

IN ZACHARIAE VATICINIVM

PRAEFATIO.

§. I.

Zachariæ 1. Nomen.

PEnultimus in XII. Prophetarum Fasciculo, idemque, quod ad Voluminis molem, maximus est ZA-CHARIAS. quod quidem *proprium* ipsius *nomen* est inter Hebræos frequens; appellatiuus tamen significatus in Prophetam nostrum quam optime quadrat. Hieronymus *memoriam Domini*, Tarnouius μνησίθεον, *recordatorem Domini*, Hillerus vero *Recordatur Dominus*, *nostri* sc. vel *fœderis sui*, exponit. Talis vero vtique Noster fuit. Nam & ipse recordatus est Domini, aliosque, ut idem facerent, excitauit, & Dominum fœderis ac populi sui memorem esse prædicauit.

2. Homonymi.

§. II. Nomen hoc suum cum aliis commune habuit, a quibus vero propter temporum rationes discerni debet. Alius enim fuit *Zacharias Ioiadæ filius*, actus & ipse diuino Spiritu, sed, quod arguisset Iudæorum transgressiones, &, quæ imminerent Dei iudicia, præmonuisset, lapidibus a populo, iubente Ioaso Rege, in templi atrio obrutus, 2 Par. 24, 20. seqq. Alius quoque *Zacharias*, Vzziæ tempore, quamuis & hic, Spiritu S. teste, fuerit *intelligens* (peritus) *in visionibus Dei* c. 26, 5. Alius denique *Zacharias*, *filius Ieberechiæ*, seu, vt LXX. & *Vulg.* expresserunt, *Barachiæ* Es. 8, 2. quem propter synchronismum nonnulli pro Achazi (sub hoc enim vaticinatus est Esaias l. c. Vid. illic notata.) socero habent 2 Par. 24, 20. sqq. coactius vero alii pro nostro Propheta.

3. Familia.

§. III. Si familiam Vatis nostri spectes, fuit (vt ipse prodidit c. 1, 1. 7.) *Filius Barachiæ*, *nepos Iddonis*. Ex quo liquet, latius id esse intelligendum, cum idem noster Esr. 5, 1. c. 6, 14. simpliciter *Iddonis filius* appellatur, qui strictius loquendo illius *nepos* fuit. De patre nihil est memorabile in Scripturis: notior *Iddo* auus. Est enim hic procul dubio celebratus ille, post solutam captiuitatem, *Iddo*, unus de primoribus sacerdotum, qui cum Zorobabele & Iosua ex Babylonia in Iudæam reuerterunt Neh. 12, 1. 4. 7. coll. v. 16. At *Hieronymus* in Comment. ad Zach. 1, 1. *Non ambigitur*, inquit, *iuxta Paralipomenon librum, quin ipse sit Addo, qui missus est ad Hieroboam filium Nabath, sub quo altare disruptum est, & manus Regis aruit.* Respexisse videtur eruditus Pater ad 2 Par. 12, 15. & cap. 13, 22. vbi circa Rehabeami atque Abiæ historiam laudantur commentarii *Iddonis Prophetæ*; inprimis vero ad cap. 9, 29. vbi *Prophetia Iddonis Prophetæ contra Ierobeamum*, in materia rerum a Salomone gestarum, diserte allegatur. Ita enim *D. Kimchi*: *Aiunt hunc esse Iddonem Prophetam*; illum puta, de quo iam allegauimus loca. Idemque in Comment. ad 1 Reg. 13, 1. veterum Hebræorum calculo Hieronymianam sententiam, de misso ad Ieroboamum Iddone Propheta, stabilit. Sed, vtut largiamur, Iddonem fuisse Prophetam illum, qui 1 Reg. 13, 1. ad Ieroboamum legitur missus; de quo tn. in not. ibidem non immerito cum B. *Schmidio* ἐπέχειν maluimus: confundunt vtique Hieronymus Hebræorumque magistri tempora, & cum temporibus diuersissimas personas. Vixit sane Ieroboami I. tempore *Iddo* aliquis; sed quomodo is esse potuit Zachariæ auus, inter quem & Ieroboami initia plus quam tria sæcula effluxere? Distinguendus est igitur *Iddo*, de quo in Paralipomenis, ab *Iddone* Zachariæ auo, de quo Nehemias.

Auus Iddo quis?

4. Officium.

§. IV. Porro ex iis, quæ de Prophetæ familia, & Auo inprimis, disseruimus, vlterius liquet, fuisse eum de Aaronis stemmate *sacerdotem*, perinde ac Ieremias atque Ezechiel, de quibus vide sis *Præfat. in Ier.* §. 2. Quemadmodum vero *Iddo* sub Iosuæ pontificatu, (ipso illo tempore, quo Zacharias forte adhuc iuuenis prophetauit) inter primores sacerdotum seu classium sacerdotalium præfectos fuit, ita nepos, cum ætate prouectus esset, eundem tenuit locum, pontifice Ioiakimo, Iosuæ filio ac successore, coll. Neh. 12, 16. 4. 1. Gemino igitur officio functus est Noster, sacerdotali, quod per nascendi sortem ex prouidentia diuina nactus est, ac prophetico, quod per vocationem extraordinariam a Deo habuit.

5. Fata.

§. V. Idem vero Propheta, licet amplissimo muneri in Iudaica Ecclesia præfuerit, tamen, si is est, de quo loquitur Christus Matth. 23, 35. *occisus est* a Iudæis *inter Altare & Templum*: Atque adeo sanguine suo, sicut plures Prophetæ, doctrinam suam obsignauit, *ita* vt, monente *Balduino* ad cap. I. v. 1. p. m. 125. *non tantum doctorem, sed & martyrem in hoc Propheta nostro habeamus.* Equidem non nescimus, multis interpretum *Zachariam* illum, cuius l. c. Seruator mentionem facit, esse potius *Ioiadæ filium*, de cuius cæde, in atrio Templi facta, narratur 2 Par. 24, 20. seqq. Quod diuersimode illi expediunt: quidam, statuendo errorem librariorum apud Matthæum, existimantes pro *Ioiada* scriptum fuisse *Barachia*; alii, faciendo illum Ioiadam binominem, quasi & Barachia vocatus fuerit. Sed vt prior illa sententia temeraria est, & neutiquam probanda; sic posterior ita comparata, vt, nisi sufficiens vrgeat necessitas, (quam vero hic nondum videmus) admitti vix debeat. Itaque de nostro Propheta dictum Saluatoris intelligimus, cum *Vatablo*, *Sanctio*, *Ribera*, *Balduino*, *Gualthero*, aliisque; libertatem vero dissentiendi in quæstione difficili æquo animo cuique relinquimus. Rationes nostræ sunt, quod 1) *filius Barachiæ* is fuerit, quem Christus a Iudæis occisum dicit; id vero nomen sacerdos Ioiada nuspiam in V. T. habet. 2) quod noster sit Prophetarum pene vltimus; si vero de Ioiadæ filio id dictum acciperetur, scrupulus suboriretur, cur intermedii (postquam plures prophetæ interemti sunt) Saluator meminisset potius, quam postremi, in quo ceterorum qs. complementum est. Neque obstat, quod nostri Zachariæ cædes in V. T. sit ἄγραφος. Eiusdem enim sortis est Iannis & Iambris historia, de qua 2 Tim. 3, 8. Et sufficit, ex traditione rem Iudæis notam esse potuisse. Obiici quidem posset, quod nec Rabbinorum monumenta vllam huius rei mentionem iniiciant. Sed vide *Targum* in Thr. 2, 20. vbi iustitia diuina in hunc modum loquens inducitur: *Num occidere conueniebat sacerdotem prophetam, vt occidistis Zachariam filium* (nepotem) *Iddonis*, (est hoc Prophetæ nostri nomen, & respicitur manifesto ad Esr. 5, 1.) *sacerdotem eximium & prophetam fidelem, in sanctuario Domini, die expiationum, eo quod redarguit vos, vt ne malum faceretis coram Domino?* Qui locus, si sanus est, illustre est pro adstruenda sententia nostra testimonium. Vix est enim credibile, eum Zachariam alium esse, quam nostrum, qui non modo *Barachiæ*, sed & *Iddonis filii* nomen habet; hoc ab auo, illud a patre. Dissimulare tamen nolumus, idem illud dictum Thr. 2, 20. ad cuius Chaldaicam Paraphrasin modo prouocauimus, ad occisum Zachariam Iehoiadæ filium adplicari in *Echa Rabbathi* f. 74. c. Glossa R. Salomonis ad *Sanhedrin* f. 7. a. & *Ioma* f. 38. b. item in *Spicilegio Abendanæ ad M. I.* ad Thren. 20.

6. Tempus.

§. VI. Vaticinatus est Noster post Babylonicam captiuitatem Prophetarum Canonicorum omnium penultimus. Cœpit quippe, vt ipse prodidit, *mense octauo*, *anno secundo Darii* c. 1, 1. adeoque duobus tantum mensibus Haggæo fuit posterior, coll. Hagg. 1, 1. Vt vero distinctius determinetur ætas Zachariæ, inquirendum est, quis *Darius* ex Persarum Regibus in Prophetæ nostri inscriptione intelligi debeat? *Darium Nothum* Scaliger cum asseclis suis eum facit. Sed malumus cum veteribus, Iosepho atque Eusebio, & cum recentiorum acutissimis, *Darium Hystaspis filium* designari. Rationes vtriusque partis expendit, & pro posteriori decernit Illustris Auctor Partis I. *Historiæ Eccl. Goth.* p. 311. seqq. Vt alia mittamus argumenta, quæ plenius illic deducta videas; sane Propheta noster eosdem illos adloquitur Principes, qui primo anno Cyri Iudæos e Babylonia ad terram suam reduxerant, Zorobabelem videlicet & Iosuam Pontificem: *Nothi* vero tempora longius a primo anno Cyri remota sunt, quam vt vel Zorobabelis principatus, vel Pontificatus Iosuæ, eo vsque fuerit extensus. Cf. etiam not. ad Hagg. 1, 1.

§. VII.

Vaticinii occasio.

§. VII. *Occasio* vaticinii fuit Templi Hierosolymitani instauratio. Quod momentum quia ad intelligentiam prophetæ multum valet, est nobis ex Esræ libro inprimis edisserendum. Flexerat Cyri animum Iehoua, vt captiuos in Babylonia Iudæos non solum patriæ suæ redderet, sed templi quoque reparationem eisdem indulgentissime permitteret. Esr. I. Hoc priuilegio vsi reducum Iudæorum principes *Zorobabel & Iosua*, politicus ille, hic sacri ordinis antistes, ante omnia holocaustorum altare in area templi refecerant, vt sacris, donec Templum ipsum instauraretur, operari interim possent Esr. III, 1-6. Sed & materias ipsius ædis sacræ sine mora adparauerant c. III, 7. ita vt altero post reditum anno fundamenta eius iacerent v. 8. seqq. Atque hæc gesta fuerant 18. vel 19. fere annis ante, quam vaticinari sunt Noster atque Haggæus. Verum opus, quod feruebat initio, mox abrumpebatur, pari saltem diligentia haud continuabatur c. V, 16. Cuius rei princeps caussa erat, aduersariorum malevolentia, illorum inprimis qui Samariæ erant; quippe qui Iudæos in cœpta ædificatione Templi pauidos faciebant atque turbabant Esr. 3, 3. conductis contra eos consiliariis aulæ Persicæ, & occupato per calumniam Cyri atque Cambysis animo c. IV, 1--4. seqq. Cf. Dan. 10, 13. 20. 21. c. 11, 1. Accedebat ipsorum Iudæorum torpor, quo frigebant in sacris, ad sua potius, quam quæ Dei erant, intenti Hagg. 1, 2. 4. 9. Ex hoc torpore Dominus primum excitauit illos per Haggæum, vtpote vaticinari exorsum *anno secundo Darii, die primo mensis sexti* Hagg. 1. 1. Cumque populus, Haggæi concionibus excitatus, *vigesimo quarto* die eiusdem mensis ad instaurandum Templum reuertisset Hagg. 1, 14. 15. Dominus *octauo eiusdem anni mense* submittit Zachariam, vt Haggæo, operis maturationem vrgenti, strenue succenturietur, populusque ex duorum testium ore (cf. Deut. 19, 15. Matth. 18, 16.) de promisso Dei fauore & auxilio confirmatior fiat Ezr. 5, 1. 2.

Scopus.

Argumentum.

§. IIX. *Scopus* igitur *generalis* Prophetæ est, populum ad pœnitentiam, & ad fidem in Christum vocare, torpentes excitare, infirmos erigere, fideles confirmare, vniuersos de officio commonere; *specialis* vero, Templi ædificationem vrgere ac promouere. Obstabant huic scopo attingendo tria potissimum, quæ remouenda erant, I. *torpor*, in quo excutiendo ita versatur, vt animis Iudæorum repræsentet, quæ damna ob neglectum hucusque Templum passi fuissent, & quæ commoda contra habituri essent, si Templum ædificare, vt cœpissent pie, pergerent c. 8, 9. seqq. cf. Hag. 1, 5. sqq. c. 2, 15. sqq. II. Imminentes & obiectatæ ab hostibus *difficultates*, indeque existens populi pusillanimitas & metus: cui opponit promissiones, v. g. de interuertendis a Deo hostium moliminibus, de vindicando ab illis tutandoque populo Iudaico c. 1, 14. 15. c. 2, 3 seqq. de remouendis obstaculis quibusque, si vel maxime insuperabilia videantur. c. 4, 6. 7. 9. de mittendo exercitu & curribus angelicis contra Ecclesiæ hostes c. 6, 1-8. de benefaciendo Hierosolymæ c. 8, 4. de ieiuniis ob desolatum Templum, in festos dies ac lætitiam mutandis c. 7. & 8. de regno Christi ad ipsas illas gentes olim proferendo, quæ populum Dei iam infestarent c. 9. &c. III. *Mœror* ob nimis *tenuia principia*, Esr. 3, 12. 13. quippe quæ, cum prioris Templi splendore collata, senioribus Iudæorum *instar nihili* erant Hagg. 2, 3. Huic igitur opponit promissionem, quod velit Deus tenuia isthæc in immensum ampliare & glorificare per aduentum Messiæ c. 4, 10. c. 6, 12. seqq. c. 8, 6. 20. seqq. coll. Hag. 2, 7. seqq.

Præcauet ab opere operato.

§. IX. Ne vero subsisterent Iudæi in cultu externo atque Leuitico, seu *opere operato*, duobus modis præcauet, *a*) requirendo ab illis *pœnitentiam*, ac dignos pœnitentiæ fructus c. 1, 2. seqq. inculcando legem moralem, seu summam veri cultus, quem Deus inprimis exigat, c. 7, 9. seqq. c. 8, 16. 17. 19. comminando maledictionem periuris & furibus c. 5. *b*) manuducendo illos *ad Christum*, quem totus ille adparatus Leuiticus debuit adumbrare. De Christi enim aduentu, persona, qualitatibus, officio, passionibus, morte, ac regno, si quis alius Propheta, Zacharias luculenter & copiose agit; sicut iamiam §. seq. aliquot tantummodo exemplis docebimus.

A figura passim ascendit ad veritatem & mysteria N. T.

§. X. Obseruatu vero est dignum, quod Noster passim *a figura ad rem ipsam* adscendat, figuris adumbratam, indidemque verba & phraseologias mutuetur ad pingenda mysteria N. T. vt cultum Leuiticum vel sic doceat populo pædagogum ad Christum esse debere Gal. 3, 24. E. g. occasione typici templi, quod tunc instaurabatur, agit de structura *Domus Dei* ἀχειροποιήτου per Christum c. 6, 12. 13. occasione fundationis templi, ad quam lapides angulares adhibebantur, agit *de Christo* tanquam *lapide angulari* c. 3, 9. c. 4, 7. quod conferri meretur cum Matth. 21, 42. Act. 4, 11. 1 Cor. 3, 16. 17. c. 6, 19. 2 Cor. 6, 16. Eph. 2, 20. 21. 22. Apoc. 3, 12. occasione candelabrorum templi tunc reparatorum, agit *de Candelabro Ecclesiæ* c. 4, 2 seqq. quod cf. cum Apoc. 1, 12. 13. 20. c. 2, 1. c. 11, 4. Occasione illorum, qui *Babylone aurum argentumque* ad templum ornandum miserant, agit *de vocatione gentium* sub N. T. ad vnitatem ecclesiæ c. 6, 9. seqq. & v. 15. Occasione restituti ad beneplacitum diuinum sacerdotii Aaronici, agit *de Melchisedekiano sacerdotio Christi* c. 3, 7. seqq. & v. 8. 9. c. 6, 13. Occasione Numinis typice in templo habitaturi, agit *de Christi aduentu* in carnem c. 2, 14. 15. c. 8, 3. &c. Plura prophetícæ huiusmodi anagoges exempla reperiet lector industrius.

Partes generales tres, 1. Optica,

§. XI. *Partes* totius libri cum *Calouio*, si lubet, *tres* statui possunt, I. *Optica* vel, si mauis, *Emblematica*, quæ post vaticinium prooemiale c. 1, 1—6. *nouem* absoluitur *visionibus* vel emblematis: *a*) *Viri equo ruso insidentis*, inter myrtos stantis, rufis, puniceis & albis equis stipati c. 1, 7--fin. *b*) *Quatuor cornuum*, a quatuor fabris deiectorum c. 2, 1--4. *c*) Viri, in cuius manu *funiculus mensorius* c. 2, 5-fin. *d*) *Iosua Pontificis* contra Satanæ cauillationem gratiam in iudicio Dei consequentis c. 3. *e*) *Candelabri* aurei cum *oleis* duabus c. 4. *f*) *Voluminis* iudiciorum volantis c. 5, 1--4. *g*) *Epha* mulierisque in ea sedentis c. 5, 5--fin. *h*) Quatuor *curruum* exeuntium e medio duorum montium æneorum c. 6, 1-8. *i*) Geminæ *corona* Iosuæ Pontificis capiti impositæ c. 6, 9--fin. II. *Didactica*, tum de ceremonialibus, tum de moralibus quibusdam c. 7. III. *Prophetica*, de Christo ipsiusque regno & beneficiis c. 8-fin.

2. Didactica, 3. Prophetica,

Obscuritas,

§. XII. Ceterum quanto in rebus ipsis, quas prædicit, Zacharias sublimior, tanto in verbis quoque abstrusior ac difficilior est. *Hieronymus* in Prologo *obscurissimum librum* vocat. Et *R. Salomo* sub initium Commentarii sui agnoscit, vaticinium Zachariæ valde abstrusum esse, & visiones habere similes somnio, quod detur interpreti, cuius vero interpretationi haud quisquam possit tanquam firmiter veræ inniti, *antequam venerit DOCTOR IVSTITIAE*. Ita Messiam vocat ex Ioel 2, 23. Quod nos Christiani in tantum acceptamus, vt per Christi aduentum magna pars prophetiæ intelligibilior nobis nunc esse credatur, quam quidem Iudæis, Messiam etiamnum erronee exspectantibus. cf. Ioh. 4, 25. *D. Kimchi* eandem queritur obscuritatem; eius vero caussam, vt nos putamus, valde inconuenientem allegat, quod sc. prophetica virtus inde a captiuitate magis magisq; decreuerit: inde enim esse, vt verba posteriorum prophetarum dilucida non sint, neque ipsi intellexerint visiones suas, sicuti priorum temporum prophetæ. Potius nos mysteriorum sublimitatem in hac prophetia suspicimus, nostri vero intellectus hebetudinem agnoscimus, dicentes cum Ioanne Apoc. 13, 18. *Hic est sapientia: qui habet* &c. *computet* &c. item c. 17, 9. Ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. Nec immerito nostra facimus verba *Hieronymi* ex Prologo libri II. Comment. ad Zach. *Cum Mose*, inquit, *ingredimur in nubem & caliginem. abyssus abyssum inuocat*, -- *& gyrans gyrando vadit spiritus*, *& in circulos suos reuertitur: labyrinthios patimur errores*, *& Christi cæca regimus filo vestigia*. -- *Itaque, mi Exuperi*, -- *impetra a Domino*, *vt auferatur a facie mea velamen Zachariæ*, *quod ante oculos ostendebatur Mosis*. Prophetæ ipsi suas rimati sunt prophetias 1 Petr. 1, 11. tam reconditos illæ sensus habent.

Non ex decremento propheticæ facultatis post captiuitatem, sed ex mysteriorum sublimitate existens.

§. XIII.

§. 13. Quantum ad nos, rimati sumus hanc prophetiam, verum pro modulo nostro. Omnino enim hic vsu nobis venit, quod Paulus 1 Cor. 13, 9. inculcat: Ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν. Hoc quidem animaduertimus, impleta iam multa esse, quæ Zacharias prædixit; sed & aliqua adhuc implenda esse, atque ad nouissima Ecclesiæ pertinere, non minus obseruauimus, præeunte nobis B. *Tarnovio*, qui Proleg. in Zach. p. m. 1314. vaticiniorum eius complementum ac consummationem ad finem vsq; seculi extendit. Illa igitur euentus iam illustrauit; hæc idem ille in posterum illustrabit, illustratq; non parum S. Apocalypsis, quam proinde, ut clauem vaticiniorum, diligenter contulimus. Modum tn. aliquem & circumstantias particulares complementi in nouissimis determinare, nos non præsumsimus, relinquentes ea sapientiæ illius, in cuius manu sunt tempora & καιροί, quique *Prudens futuri temporis exitum Caliginosa nocte premit*; vt ait Poeta. Satius esse putauimus, futuros vaticiniorum euentus velut ex specula patienter atque humiliter exspectare, quam curiose definire: certum tamen est nobis, quæ pro tempore obscura adhuc atque clausa sunt, cum tempore tandem retectum iri, eoque clariora fore, quo propius complementi sui terminum attingent Dan. 8, 26. c. 12, 4. 9. Interea, si quid lucis ex opella nostra lector acceperit, Deo acceptum id referat; sin aberrasse ac næuos admisisse nos animaduerterit, infirmitati nostræ condonet! Ingenue namque agnoscimus, in exponendo tam sublimi vaticinio egisse nos non quantum debuimus, sed quantum potuimus.

De nostris adnotatis.

LIBER ZACHARIAE, Hebr. זכריה

CAP. I

א בחדש השמיני בשנת שתים לדריוש היה דבר־
יהוה אל־זכריה בן־ברכיה בן־עדו
2 הנביא לאמר׃ קצף יהוה על־אבותיכם קצף׃ ואמרת
3 אלהם כה אמר יהוה צבאות שובו אלי נאם יהוה
4 צבאות ואשוב אליכם אמר יהוה צבאות׃ אל־תהיו
כאבותיכם

e) vid. Præf. §. 1. 2. 4. 5. f) vid. Præf. §. 3. ὁ. τὸν τοῦ Βαραχίου. cf. Matth. 23, 35. g) filii, l. potius, continuato sec. accentus Accusatiuo, *filium*, id est, nepotem *Iddonis*, coll. Esr. 5, 1. c. 6, 14. & ὁ. υἱὸν Ἀδδώ. Vid. Præf. §. 3. h) LXX. & Vulg. *Prophetam*; recte: quia probabile est, ad Zachariam potius, quam ad Iddonem, pertinere hoc epitheton. cf. Es. 38, 1. Hagg. 1, 1. Et hæc caussa est, quod præcedens *filium Iddonis* maluimus in Accusatiuo conuertere, & latius acceptum de *nepote* interpretari, quam strictius & in casu secundo *filii*; ne contra accentus impingeremus. Obseruat tn. *Kimchi*, *Iddonem* a veteribus in *Medrasch* nuncupari *Prophetam*; immo suspicatur, esse hunc ipsum, qui 2 Par. 12, 15. vocatur *Iddo Videns*. quo pacto vertendum foret in Genitiuo *Prophetæ*. Sed discussum hoc vide in Præf. §. 3. i) *dicendo*, sc. ad me, coll. v. 3. Alloquitur tn. cum Propheta totum simul populum e captiuitate reducem, cuius ille membrum erat, coll. v. 2. seqq. Adeoque circa alloquii modum cf. quæ Ier. 40, 3. notauimus. ℣. 2. k) Deut. 9, 19. Esa. 47, 6. c. 57, 17. c. 64, 4. l) *patribus* ac maioribus *vestris*, tuis sc. o propheta, ac populi tui, coll. not. ad לאמר v. 1. Eos a. intelligit maxime, qui *tempore expugnatæ a Babyloniis Hierosolymæ* vixerunt v. 4. 5. 6. m) *iratus est--ira*, seu vehementissime. LXX. ὀργὴν μεγάλην. Emphaticus pleonasmus. cf. v. 15. c. 7, 12. Caussam tantæ indignationis paraphrastice addit Ion. *eo quod iram concitarunt coram eo, Domino*; sc. viis atque operibus suis malis, coll. hic v. 4. 6. Habet se a. hæc ipsa propositio procul dubio ad modum enthymematis, ita fere supplendi: Quod vero patribus vestris feci, idem & vobis facere possum, immo facturus sum, nisi vos serio conuertatis: patrum ergo exemplo & damnis sapite, coll. v. 4. Ceterum duo sunt capita, quæ primus hic sermo propheticus inculcat, primo *ira*, de qua v. 2. deinde *miserationes* Dei, si conuertant se v. 3. ℣. 3. n) *Dices vero ad illos*, o Zacharia v. 1. o) Hoc ternis vicibus heic repetit propheta, vel ipse Iehoua potius, non per Tautologiam, quod Rhetores culpant, sed per summam emphasin. Est enim rei, quæ inculcatur atque promittitur, triplicata confirmatio, ab auctoritate & fide loquentis triunius Dei sumta; vt ne dubitet populus morem gerere atque credere, cum non hominis, sed Numinis summi verbum hoc sit. Sic alibi Prophetæ, cum dictis suis vel auctoritatem vel fidem conciliare volunt, ingeminant illud, quia Iehoua vel os Iehouæ loquutum est, Es 1, 2. 20. c. 21, 17. c. 22, 25. c. 25, 8. c. 40, 5. c. 58, 14. Ioel 4, 8. Obad. 18. Mich. 4, 4. cf. not. Nah. 1, 2. Hagg. 2, 23. p) *Reuertimini* ad me; v. 4. Ion. *ad cultum meum*. Equidem pro misericordia mea decreui ad vos reuerti, sed hoc eo duntaxat ordine, vt vos etiam conuertamini. cf. Ier. 3, 12. Mal. 3, 7. Reuerterat populus e Babylone ad patriam; restabat vero, vt ad Deum quoque suum reuerteretur, quem patres impie deseruerant: quia sine hoc reditu ille parum profuturus erat. q) v. 4 Hagg. 2, 12. r) *tum reuertar ad vos*, sc. miserationibus v. 16. iuxta illud Iac. 4, 8. *Accedite ad Dominum, & accedet ad vos*. Quibus contrarium hoc esse *Hieron*. obseruat: *Recessistis a me, & ego recessi a vobis*. cf. Mal. 3, 7. 2 Par. 30, 6. 9. & contr. infra c. 11, 8. ℣. 4. s) v. 2. 5. 6. cf. 2 Par. 30, 7. 8. c. 36, 15. 16. Nunquam tuta est maiorum imitatio, nisi quatenus compertum est, eos στοιχεῖν τῷ κανόνι. Nec Apostolus quidem Paulus sui imitationem flagitauit, nisi quatenus se probabat imitatorem Christi. *Cocc.* ad h. l.

CAP. I. ℣. 1. a) Adeoque duobus post primam *Haggai* concionem mensibus Hagg. 1, 1. cum populus ex captiuitate redux, hortatu eiusdem, ad instaurationem templi paulo ante reuertisset, ibid. v. 14. 15. & iam notabiles aliquos in ea progressus fecisset c. 2, 1. 10. 15. 18. Ceterum quia *dies* heic, vt alias fieri solet, non adiicitur; probabile est, *nouilunium octauum* seu calendas mensis octaui intelligi, coll. not. ad Ier. 40, 1. Nouilunia autem apud Hebræos festa erant Num. 10, 10. vnde credibile est, Zachariam, velut tempori seruientem, primam hanc concionem suam eodem die, quo accepit, etiam habuisse, scil. in sacra nouilunii panegyri. b) *anno secundo*. v 7. cf. Hag. 1, 1. c) *Darii* sc. *Hystaspis* filii v. 7. c. 7, 1. Cf. enim Præf. §. 6. & not. ad Hagg. 1, 1. d) Ion. *verbum Prophetiæ a facie DOMINI*. Sic idem v. 7. c. 4, 8. c. 6, 9. &c. cf. Ion. 1, 1. Ceterum obseruante *Gurtlero* in Theol. Proph. p. 133. Caput hoc habet I. *Sermonem* propheticum *primum*, quo suadet Iudæis resipiscentiam v. 1.-6. II. *Sermonis secundi Emblema*

ma primum de viro equo rufo insidente, inter myrtos stante, & pone se equos rufos, puniceos & albos habente v. 7. fin.

SACHAR. CAP. I, ℣. 1. לדריוש Sine *Meth.* 11. 12. 15. 16. 21. & *Ser.* At ד per *Pat.* 5. Sic iidem v. 7.

t) *quibus adclamarunt* reuocaturi eos ab exitio, ad quod ipsi magna contentione ruebant. Hos. 11, 2. 7. u) *priores Prophetæ* Hebræis in partitione Sacri Codicis dicuntur libri historici Iosuæ, Iudicum, Samuelis atque Regum, quod & ipsi prophetas habuerint scriptores, & ratione ordinis reliquos prophetas, quos posteriores vocant, in volumine biblico anteeant. Sed hic *priores* prophetæ relate dicuntur ad eos, qui post reductum e Babylonia populum demum sunt vaticinati: quales sunt omnes, præter Haggæum, Zachariam ac Malachiam. v. 6. x) Hagg. 1, 2. y) *Conuertimini quæso!* Est hæc vox omnium prophetarum communis. cf. Es. 31, 6. c. 55, 7. Ier. 3, 12. c. 18, 11. c. 24, 4. 5. c. 25, 4. 5. c. 35, 15. Ez. 18, 30. c. 33, 11. Hos. 14, 2. Ioel. 2, 12. Obsecrat a. Deus, vt hominum indolescens errori ac pertinaciæ, vnde serio vellet, qua bonitate est, eos ad veram felicitatem emergere. cf. 2 Cor. 5, 20. z) v. 6. Ier. 7, 3. a) c. 7, 11. Ier. 6, 19. b) nequaquam prophetas, qui eis loquebantur, sed *me*, dicit Dominus: in illis enim ego eram, qui loquebar & contemnebar. *Hieron.* coll. Matth. 12, 40. Adde ibid. v. 20. c) Ez. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 5. d) v. 2 4. e) *vbi* iam sunt *illi*? In viuis quidem non amplius sunt, sed dudum (vt homines erant) mortui Ps. 49, 20. Ps. 103, 16. f) *& ipsi Propheta*. Per hos *Pseudoprophetas* intelligit *Hieron*. Nunquam enim (inquit) de sanctis Prophetis diceret: *nunquid in sempiternum viuent?* Et his ergo, qui peccauerunt & noluerunt ad me conuerti, & his, qui peccantes falsis pollicitationibus deceperant, morte subtractis, verba mea, quæ per prophetas meos locutus sum, permanent in æternum. Hæc ille. cf. Ier. 37, 19. Verum sunt *pii* po-

כַּאֲבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר קָרְאוּ־אֲלֵיהֶם הַנְּבִיאִים הָרִאשֹׁנִים
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שׁוּבוּ נָא מִדַּרְכֵיכֶם
הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם הָרָעִים וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִקְשִׁיבוּ
ה אֵלַי נְאֻם־יְהוָה׃ אֲבוֹתֵיכֶם אַיֵּה־הֵם וְהַנְּבִאִים הַלְעוֹלָם
6 יִחְיוּ׃ אַךְ ׀ דְּבָרַי וְחֻקַּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים
הֲלוֹא הִשִּׂיגוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיָּשׁוּבוּ וַיֹּאמְרוּ כַּאֲשֶׁר זָמַם יְהוָה
צְבָאוֹת לַעֲשׂוֹת לָנוּ כִּדְרָכֵינוּ וּכְמַעֲלָלֵינוּ כֵּן עָשָׂה
אִתָּנוּ׃
7 בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא־חֹדֶשׁ
שְׁבָט בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־זְכַרְיָה
8 בֶּן־בֶּרֶכְיָהוּ בֶּן־עִדּוֹא הַנָּבִיא לֵאמֹר׃ רָאִיתִי ׀ הַלַּיְלָה
וְהִנֵּה־אִישׁ רֹכֵב עַל־סוּס אָדֹם וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים
אֲשֶׁר

potius atq; a Deo missi *prophetæ*; quod vel *He* de- יתיר monstratiuum docet, ad antecedentia lectorem remittens, vt eosdem hic putes indigitari prophetas, qui v. 4. & mox v. 6. Pseudoprophetarum vero nullam contextus mentionem facit. g) *num in perpetuum viuent* vel *viuere potuerunt*, ita vt mortem non viderent? Ps. 89, 49. Sir. 14, 18. Rom. 5, 12. Sensus est: Etiam ipsi quidem serui mei Prophetæ, quantum ad personas ipsorum, sunt mortui: quod concedi vtique debet; licet & hoc verum sit, magnum fuisse in moriendo discrimen, cum impiis mors pœna fuerit, piis vero ad æternam requiem gloriamque porta Apoc. 14, 13. Et hic quidem versus habet se instar protaseos ad v. 6. vbi tum patrum, tum prophetarum mortalitati opponitur verbi prophetici æterna stabilitas atq; duratio, idq; per modum apodoseos. cf. Esa. 40, 8. ℣. 6. h) *Verum*. q. d. Verborum meorum, quæ Prophetæ patribus vestris annunciarunt, alia longe ratio fuit: neq; n. illa emortua sunt, d. perdurarunt. i) *& decreta mea*, quibus decreueram, vt patres vestri morerentur gladio, fame, peste, reliqui v. deportarentur. *Kimch.* k) v. 4. Ier. 7, 25. c. 26, 5. l) *nonne comprehenderunt patres vestros?* v. 2. 4. 5. Verbum emphaticum. Innuit a parte obiecti fugam, licet frustraneam, a parte v. subiecti actum persecutionis. q. d. Effugere, quæ prophetæ cominabantur, nullo modo potuerunt: insecuta sunt illos e vestigio & assecuta. cf. Deut. 28, 15. 45. 2 Sam. 15, 14. & contr. Deut. 28, 2. m) *ita vt* pœnã a Prophetis prænunciatã sentientes, tandẽ *reuerterint ac*, (h. e. versa vice, & longe aliter quã sibi antea persuadebant) *dixerint* Per phrasin *iterationis*, inquit *Cocc.* Lex. 863.) etiã notatur *versio in contrarium*, contraria actio. Deut. 8, 15. c. 30, 3. Ps. 71, 20. n) *quemadmodum cogitauit*, & per prophetas, quid cogitaret, prædixit c. 8, 14. 15. Ier. 4, 28. c. 51, 12. cf. Amos 3, 7. Ita e. g. Ieremias Thr. 2, 17. & Daniel c. 9, 12. seqq. totius populi nomine precati sunt. o) *secundum vias nostras*, inquam. v. 4. p) Obserua hic etiam (vt supra v. 2.) enthymema. Nam vt completa fiat oratio, supplendum n. nihil venit hoc modo: Hanc confessionem patribus vestris tandem extorsi; cauete igitur, ne quid simile vobis accidat. coll. v. 4. Ceterum hic sermo iure meritoque primus est, ac totius vaticinii frontispicium occupat. Verum quippe ac genuinum fundamentum ponit in audientium animis, ex quo cura Templi & cultus publici, cuius reparationem sibi Zacharias vrgendam sumsit, deriuanda sit, vt ne in opus mere operatum degeneret. Immo præparat audientes atque legentes, ad promissiones illas, quæ per totum librum sequentur, caste ac digne acceptandas. ℣. 7. q) *vndecimi mensis*. 1 Par. 27, 14. Trimestre igitur spatium fere intercessit inter primum & alterum sermonem propheticum, coll. v. 1. r) *Schebat*. (1) noster Ianuarius partim, partim Februarius. s) vid. not. v. 1. t) Vide ibidem not. u) *dicendo*. q. d. quod verbum Domini Zacharias ita postmodum recitauit. Nam quæ sequuntur v. 8. & seqq non Dei, sed recitantis Prophetæ sunt. Sequitur ergo propheticus *sermo alter*, hucusq; *Emblema primum*; huiusq; scopus est. Iudæos erigere, ne ob tribulationes atque miserias, quas hucusque non solum in captiuitate, verum etiam in terra sua post reditum e Babylonia perpessi fuissent, animum desponderent. Itaque *Christum* pingit I. *equo rufo insidentem*, stantem inter myrtos, stipatumque angelicis cohortibus; vt intelligant, eum sibi tutatorem adfuturum v. 8. coll. c. 2, 9. II. *angelos emittentem* ad explorandum referendumque statum terræ cum vniuersæ, tum Iudaicæ inprimis; vt intelligant, se ipsi curæ cordique esse v. 9-11. III pro Hierosolyma & vrbibus Iudæ *intercedentem* v. 12. & IV. *referentem responsum Dei patris*, solatii plenum, de ædificanda vrbe & Templo, ac multiplicatione populi Iudaici v. 13. seqq. Quæ quidem eo conducunt omnia, vt populus in cœpta ædificatione Templi alacriter & strenue pergeret. Vid. Præf. §. 8. ℣. 8. x) *Vidi hac nocte*; Vulg. *per noctem*. Visione Prophetica Es. 6, 1. 5 Somniis tamen hanc visionem accensendam non esse, *Gurtl.* Theol. Proph. p. 15. inde colligit, quod Propheta videatur vigilans repræsentari, *oculos leuans* c. 2, 1 non dormiens. Alioquin cf. Iob. 33, 15. y) *Vir*. v. 10. quia sub assumto schemate Viri adparuit. cf. Ez. 1, 26. Dan. 7, 13. Attn. nomen hoc etiam masculã fortitudinem virtutemq; alicubi magis notat, quam genus aut sexum 1 Sam. 26. 15. Ier. 6, 23. Prou. 8, 4. vnde & Gabrieli angelo tribuitur Dan. 9, 21. Ita hoc loco *Virum* interpretamur *Angelum Iehouæ* ex v. 11. non tn. creatum, sed *filium Dei*, qui angelorum princeps ac Dominus, idemque Deus & inuictissimus heros est. Apposite veteres Hebræorũ magistri apud *Kimchium* h. l. aiunt: *Non est VIR*, (videlicet eminentissimo sensu) *nisi Deus Sanct.ᵘˢ Benedictus*, coll Ex. 15. 3. Esse vero hunc filium Dei, probat *Maim* p. 1078. a) ex diuina inspiratione, seu alloquio interiori v. 9. 13. 14 quod soliusDei est 1 Petr. 1, 11. b) ex obsequio & seruitio, quod ministratorii spiritus ei præstant v. 11. c. 2, 7. 8. c. 3, 4. c) ex officio mediatorio, *sacerdotali*, quia interpellat pro populo v. 12. *prophetico*, dum interno afflatu Prophetam instruit; *regio*, dum angelis stipatus, tanquam Dominus in Tsion, se ostendit protectorem populi esse omnipotentem atque clementem v. 8. Adde d) quod idem *Iehoua* in casu recto vocatur c. 2, 3. 12. c. 3, 2. e) quod peccata remittit c. 3, 4. coll. Marc. 2, 7. & not. Ex. 23, 20. z) *insidens*. Equestrem se sistit, tq. heroa & bellicum imperatorem. cf. Ps. 45, 5. Apoc. 6, 2. c. 19. 11. a) *equo rufo*. Cur vero *rufus* fuerit equus, id *A. Esra* quidem opinatur non magis exquirendum, quam cur panis Iud. 7, 13. hordeaceus fuerit, non triticeus? Dubitari tn. vix potest, quin vltionis & iræ diuinæ symbolum ille color sit, coll. v. 15. sanguinem & cædes Iudæorũ hostibus portendens. cf. 2 Reg. 3, 22. Es. 63, 2. Apoc. 19, 12. 13. b) *stabat*, tanquam defensor. c) *inter myrtos* (6) v. 10. 11. Es. 41, 19. h. e. humiles ac variis tribulationibus pressos, ipsum tamen suaui velut odore adficientes ac detinentes. Sic Cant. 2, 16. Christus dicitur *pasci inter lilia*, & quidem inter lilia *profunditatum* vel profundarum vallium, coll. v. 1. quod itidem innuere videtur, eum a fidelibus tum maxime adfici, cum humiles sunt & tribulationibus deorsum pressi.

℣. 4. אשר per *Makk.* 1. 2. sic su. 5. קראו per *Mun. milra* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. sic su. 5. ומעלליכם sine *Iod* otioso 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20 21. & 6. 9. in marg. cont. *Mas. impr.* At ומעליליכם cum præf. מ 3. & in marg. 6. 9. Denique ומעלליכם הרעים ולא שמעו 5. qui tn. in marg. nostram lectionem ex aliis refert. ולא per *Darga* regularius 2. at per *Makk.* 3. ℣. 5. הלעולם ita cum *Meth.* 1. 2. Alii omittunt. ℣. 6. ויאמרו per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20. 21. 22. ℣. 8. ראיתי sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 14. 15. 16. 20.

אשר במצלה ואחריו סוסים אדמים שרקים ולבנים ׃
9 ואמר מה־אלה אדני ויאמר אלי המלאך הדבר בי אני
10 אראך מה־המה אלה ׃ ויען האיש העמד בין־ההדסים
11 ויאמר אלה אשר שלח יהוה להתהלך בארץ ׃ ויענו
את־מלאך יהוה העמד בין ההדסים ויאמרו התהלכנו
12 בארץ והנה כל־הארץ ישבת ושקטת ׃ ויען מלאך־
יהוה ויאמר יהוה צבאות עד־מתי אתה לא־תרחם
את־ירושלם ואת ערי יהודה אשר זעמתה זה שבעים
שנה

c) Vulg. *in profundo*; vbi felicius proveniunt. Hinc apud *Virgil.* Georg. II. v. 112. *littora myrtetis lætissima.* Ion. *in Babele.* & sic veteres apud *Kimchium*, coll. צולה *profundum* Es. 44, 27. At significare potius videtur generatim persecutiones & crucem, sub qua nihilominus crescit Ecclesia, speciatim vero humilem ac miserum statum, in quo erat populus Iudaicus etiam tum, cum Zacharias hæc vaticinaretur. cf. c. 10,11. *d) & post ipsum*, tanquam ducem ac dominum, erant vel sequebantur, ad exsequenda illius iussa parati v. 10. 11. Ministratorii ergo Spiritus isti erant Hebr. 1, 14. cælestesque exercitus Apoc. 19, 14. *e) equi rufi* cum equitibus suis angelis. c. 6, 2. Sequuntur illum varii coloris equi; quod est ei gloriosum, vt R. Sal. ait. Ceterum quid equi ipsi eorumque colores in Emblematibus propheticis notent, præclare edisserit *Vitringa* Comm. in Apoc. 6, 2. p. 328. seq. *Equus*, inquit, notat, α) *Sessorem equi esse ministrum diuini consilii & providentiæ*; β) Ad illa Dei consilia *fortiter & celeriter* exsequenda instructum esse *facultate*, & egregie ad id paratū. Hæc ratio est, quare *Angeli* Zachariæ visi sint insidere *equis*. Cum enim consiliorū diuinorū sint exsecutores, & mundum hunc sub Deo administrent, & res humanas curent; *equi* illis in Emblemate dantur, vt eo declaretur, esse illos ad hæc officia *celeriter, prompte & alacriter* peragenda necessaria facultate instructos. --- *Color* autem *equorum*, ad quem -- inprimis attendendum est, vel significare potest *qualitatem Sessoris* ipsius, qui diuina consilia exsequitur; vel genus *qualitatemque* diuinorum consilio-

filiorum, quæ *sessor* exsequitur, *cum respectu ad Ecclesiam.* Priore modo sumitur Apoc. 19, 11. 14. vbi *Christus* imperator victoriosus, & *Sancti*, qui ab ipsius partibus stant, exhibentur vt *insidentes equis albis.* quod ibi commode refertur ad ipsius Christi, eiusque ministrorum, puritatem, sanctitatem, splendorem, decusque, quorum emblema est in *colore albo.* Posteriore modo -- apud Zachariam, vbi Angelus, Rector populi Dei, - ostenditur insidere *Equo rufo*. & alii Angeli, qui ipsi aderant, *equis rufis, puniceis, & albis*: manifeste id refertur ad statum Ecclesiæ, & diuinam erga eam prouidentiam, cui diuinæ prouidentiæ ipsi ex consilio Dei inseruirent. Si Deus ecclesiæ hoc vel illo tempore aut statu suo decreuerit *bella & afflictiones* --; Angeli - exhibentur *insidere equis rufis.* si *pacem*, *equis albis.* si *tristitiam temporum*, ex qualicunque caussa ortum, *equis nigris.* si tempora mixti generis, statumque varium, *puniceis* vel *spadiceis*. *f)* Difficile vocabulum. (1) Series quidem orationis plane requirit, vt sit nomen coloris; sed qualis hic sit, id se ignorare fatentur *R. Sal. & D. Kimchi.* Chaldæus habet קווחין, quod *Bochart.* Hieroz. P. I. 107. *coccineos* significare coniectat. itaque cf. Talm. סרק & סקר, quod est *minio colorare*; item Nom. סרק vel סירקון *minium*, vel Syricum, quod, teste *Plinio* 36. c. 6. *fit sinopide & sandyce mixtis.* Vulg. *varii.* sic LXX. καὶ ποικίλοι. habent tamen hi insuper καὶ ψαροὶ, & gemina versione videntur expressisse. Est vero *equus psarus*, vt *Bochartus* ostendit, *sturnorum maculis insignis*, albis sc. vel cinereis. Sed Arabicus interpres, qui ex LXX. virali suam versionem concinnauit, Gr. ψαροὶ expressit per Ar. שקר, quod transpositis consonantibus Hebræo prorsus harmonicum esse videtur. Est a. שקרה apud Arabes *rubedo clara & nitens*, & quidem in equis, *cum iuba & cauda eiusdem quoque coloris sunt.* Interim *Bochart.* l. c. mauult intelligere colorem, qui tam *lino*, quam *vino & equis* conueniat, coll. שרוקים, quod *vites* Es. 16, 8. & *lina* שריקות, quod c. 19, 9. *Aegyptia* lina notat; scil. *giluum*, flauo proximum, sed dilutiorem, Germ. *falb.* vel *fahl.* Sic *Gusset.* 890. *colorem corticis* s. pelliculæ *vuarum* torrentis *Sorec*; & *Cocc.* Lex. *puniceum* seu *spadiceum* interpretatur. *g) & albi.* c. 6, 3. Apoc. 6, 2. ℣. 9. *h) Dixi vero* ad virum equo rufo insidentem v. 8. qui mihi hæc omnia monstrabat, & monstrata explicabat. *i) quid hi* sc. sunt, l. sibi volunt? Interrogatio non curiositatis, sed attentionis, docilitatis ac studii in eo, quod Deus ipse offerebat. cf. c. 2, 2. c. 4, 4. *k) Cocc.* confert Ps. 110, 1. *l) Angelus*, idem qui insidebat equo rufo v. 8 Agitur enim hic de subiecto ex antecedentibus noto, videlicet illo quem viderat, visumq; de ministris, ipsum sequentibus, Propheta interrogauerat. *m)* Ion. *qui loquebatur mecum.* at LXX. Ar. Syr. & Vulg. *in me*: quod non modo strictius Hebraicæ particulæ vim & vsum exprimit, sed & emphaticum est magis, quippe interius alloquium per diuinam Spiritus S. inspirationem connotat v. 13. 14. c. 2, 1. 7. Num. 12, 6. 8. 1 Sam. 23, 2. Hos. 1, 2. Hab. 2, 1. cf. 1 Pet. 1, 10. *n) faciam vt videas*, h. e. audiendo ac videndo intelligas. Satisfacit n. Angelus interroganti Prophetæ instituendo ipsum & verbis, quæ aures feriebant v. 10. & facto, quod visum adficiebat, missis nimirum in visione Angelis istis ad peragrandum terras, vnde eos redire Zacharias videbat v. 11. Respicit hoc verbum inprimis ad modum visionis propheticæ, per quam hæc omnia cernebat Propheta, & audiebat v. 8. ℣. 10. *o) Respondit igitur.* scil. cum Angelos interim, spectante Propheta, iussisset terras peragrare, his abeuntibus de nouo exorsus est loqui ad Prophetam, vt quod ipso opere iam viderat, id ei verbis iam explicaret & confirmaret. *p)* is, de quo v. 8. idemq; qui v. 9. *Angelus Iehouæ* audit. Nam is, qui responsionem vati promisit, dicens: *Ego videre te faciam, quid sint hi*; idem est procul dubio, qui hic actu respondisse dicitur. *q) quos misit* vel *misit Iehoua* Deus Pater, me imperante ac iubente. Sunt nuncii ac ministri Iehouæ, iique vestra caussa ac vestro bono missi Hebr. 1, 14. Ps. 103, 20. 21. *r) ad peragrandum terram* vniuersam, non Iudaicam modo, sed Ethnicam quoq; v. 11. scil. vt, omnibus gentium rebus perlustratis, quæ vidissent ac audiuissent, ad Deum perferrent, coll. v. 11. Nam vt Satanas, Deo permittente; sic boni Angeli Deo iubente, terrā peruagantur, diuersissimo tamen scopo; ille, vt criminetur bonos, hi, vt visa fideliter referant, quo malos puniat Deus, pios liberet. c. 6, 7. Iob. 1, 6. 7. c. 2, 2. Matth. 18, 31. 1 Pet. 5, 8. ℣. 11. *s) Mox*, l. *Paulo post responderunt* equites isti, cum post peragratam in visione terram rediissent atq; ab Angelo Iehouæ, quo statu terrarum res inuenissent, Propheta audiente, interrogati essent. *t) Angelo Iehouæ* v. 12. qui est ipse vir insidens equo rufo v. 8. & Angel⁹ in Propheta loquens v. 10. Christum puta, qui intercedit pro populo suo v. 12. c. 3, 1. seqq. Hebr. 7, 25. comparens pro illo coram facie Dei Hebr. 9, 24. sq. Angel⁹ faciei ipsi⁹ Es. 63, 9. atq; interpres s. mediator Iob. 33, 23. seqq. Vide si Dispp. nostras de Angelo Dei, & de Angelo Interpr. & cf. Gen. 16, 7. ac not. Ex. 23, 20. *u)* vid. v. 8 *x) Fecim⁹*, vt mandasti, *peragrauim⁹ terram* v. 10. *y) vniuersa terra*, præter Iudæam. Hoc supplendum est ex v. 12. vbi idcirco Angelus Iehouæ preces ad Deum mittit pro Hierosolymis & Iuda. Sensus igitur est: Finitimæ gentes omnes prosperitate rerum florent, tolerabilis saltē illarū status est; sola Iudæa, quā tm popul⁹ Dei incolit, m. nunc in malo atq; ruina ingenti est Neh. 1, 2 3. c. 2, 3. *z) habitans & tranquilla est* c. 7, 7. Iud. 18, 27. 1 Par. 4, 40. Est ἐ. διὰ δυοῖν, pro: *tranquille habitat.* l. verbū *habitare* h. l. sumendū est cum adiuncto: *habitans* quiete, vt c. 10, 6. Mich. 5, 3. ℣. 12. *a) Respondit igitur.* v. 11. Ad Deum Patrem refert, quæ angeli nunciauerant, populique sui caussam ei cōmendat. *b)* Vid. not. v. 11 *c) vsq; quo.* Non expostulantis est, sed instanter orantis, vt finē faciat De⁹ diuturno malo. q. d. Satis diu iratus fuisti populo tuo; reuertere ergo tandē aliquando ad eum miserationib⁹ tuis v. 16. Ps. 80, 5. Ps. 90, 13. *d)* cf. v. 16. Ps. 102, 14 Erat qd popul⁹ Iudaicus ab exilio in terram suam reductus, sed hostes habebat multos e vicinis populis, a quibus vexabatur tota gens probris & contemtui obnoxia; Hierosolyma sine muris erat, Templū ad tertiū abhinc mensē in ruinis iacuerat, & hoc ipso tempore ab aduersariis Samaritis periculū iminebat, ne cœptā templi reparationē denuo turbarent, cf. Esr 3, 3. c. 4, 1. 4. 5. seqq. c. 5, 3. Neh. 1, 2 3 c. 2, 3. & Dan. 9, 25. Itaq; vt ex his quoq; malis, sicut ex captiuitate, populum suū liberet, Deū Angel⁹ rogat. *e)* cf. Ier. 34, 22. Intercessionis suæ geminū facit obiectū, primo metropolin, deinde prouinciales vrbes Iudæ. Eundē quoq; ordinē Deus respondendo seruat. Agit n. primo de Hierosolyma v. 14. 15. 16. deinde v. de vrbib⁹ Iudæ v. 17. *f) quib⁹* velut exsecrandis seuere & ἀποτόμως *iratus fuisti.* cf. n. Num. 23, 7. 8. Mal. 1, 4. Ps. 7, 12. *g) hic.* Non modo demonstratiuū temporis currentis aut proxime elapsi est, sed *exaggeratiuum* quoque, vt c. 7, 3. 5. Et subest argumentū a diuturnitate mali, ad mouendā Dei misericordiā. cf. Ps. 90, 15 *h) N. a captiuitate anni* sunt, de quibus Ier. 25, 12. quiq; iam primo āno Cyri exspirauerant Esr. 1, 1. 2 Par. 36, 21. 22. *sed desolationis Templi & vrbis Hierosolymæ*, vt c. 7, 3. 5. de quorum calculo vide not. ad Hagg. 1, 1. c. 2, 3.

℣. 8. במצלה Lamed sine Dag. 1. 3. 8. 1. 12. 14. 5. 6. & Ber. A. במצלה 5 & sic su. 2 Vitum ... Mas. 1. 2. impr. & Erff. שרקים sine Dag. 1. 6. ℣. 10. ויען per Gerejch 6 y 10. 20. A per Dag. 1. 5. ... per Makk. 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 12. ויען מלאך ita 1. 5. & sic su. 5.

שָׁנָה׃ וַיַּעַן יְהוָה אֶת־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי דְּבָרִים טוֹבִים 13
דְּבָרִים נִחֻמִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי קְרָא 14
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לִירוּשָׁלַםִ וּלְצִיּוֹן
קִנְאָה גְדוֹלָה׃ וְקֶצֶף גָּדוֹל אֲנִי קֹצֵף עַל־הַגּוֹיִם הַשַּׁאֲנַנִּים טו
אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי מְּעָט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה׃
לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי לִירוּשָׁלַםִ 16
בְּרַחֲמִים בֵּיתִי יִבָּנֶה בָּהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וְקָוֶה יִנָּטֶה וקי קרי
עַל־יְרוּשָׁלָםִ׃ עוֹד קְרָא לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת 17
עוֹד תְּפוּצֶנָה עָרַי מִטּוֹב וְנִחַם יְהוָה עוֹד אֶת־צִיּוֹן וּבָחַר
עוֹד בִּירוּשָׁלָםִ׃ וָאֶשָּׂא אֶת־עֵינַי וָאֵרֶא ב CAP. II.
וְהִנֵּה אַרְבַּע קְרָנוֹת׃ וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי מָה־ 2
אֵלֶּה

℣. 13. *i*) *Respondit autem*, siue Propheta ipsam respondentis vocem in visione audiuerit, siue (quod probabilius forte est, & Raschio placet) ex relatione demum Angeli (v. 14.) responsum Dei cognouerit. cf. Ioh. 11, 41. 42. *k*) *verba bona*, i.e. gratiæ plena & exoptata. 1 Reg. 12, 7. Pendet vero hic Accusatiuus non a Participio *loquenti*, sed a remotiori Verbo *respondit*. quod accentus euincunt. *l*) verba, inquam, *consolatoria* (3) Ef. 57, 18. Emphatica epitasis. Est vero vel adiectiuum hoc Nomen, quod probat *Kimchi*; vel statuenda enallage status absoluti pro constructo in præcedenti Nomine, hoc modo resoluenda: *verba* (verba, inquam) *consolationum* cf. not. Iud. 18, 14. Hof. 14, 3. Ez. 11, 16. &c.

℣. 14. *m*) *Dicebat enim ad me*. Responsum illud bonum v. 13. exponit iam Angelus Prophetæ, vt hic illud vicissim populo exponat in solatium. *n*) vid. v. 9. *o*) *proclama* alta atque sonora voce, vt exoptatum hoc Dei responsum audiat tuus populus ac lætetur. v. 17. *p*) vid. not. Nah. 1, 12. *q*) *zelani pro Ierusalem* i rediit hoc ipso tempore flagrans erga populum meum zelus. Qui autem zelatur, inquit *Hieron.* amare se quam, quam zelatur, ostendit, coll. Ez. 16, 42. Verbum hoc cum Datiuo constructum in bonam, cum Accusatiuo vel præf. ב, in malam partem sumitur, cf. c. 8, 2. Ioel 2, 18. *r*) v. 17. c. 9, 9. cf. not. Ef. 51, 17. *s*) *zelo* non vulgari, sed *magno*. Valde enim me male habet, Hierosolymam & Tsionem, quam amo, læsam ab hostibus supra modum & crudeliter nimis tractatam fuisse v. 15. cf. c. 8, 2. Ef. 9, 6. c. 26, 11.

℣. 15. *t*) cf. Ef. 34, 2. *u*) super gentes illas *tranquillas*. Respicitur, v. *R. Sal.* obseruauit, ad v. 11. q. d. super has ipsas gentes, quas angeli tranquillas habitare dixerunt. Subinnuitur tamen simul tranquillitatis abusus, *securitatem* carnalem, puta, & insolentiam contra populum Dei, vti sequentia docent. cf. Am. 6, 1. Pf. 123, 4. Ez. 16, 49. Syr. *tumultuantes*; quasi a שָׁאוֹן *tumultus*. cf. 2 Reg 19, 28. Tales autem non Babylonii solum fuerant, sed vicini etiam Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ &c. post destructum Babylonicum Regnum, sub Persarum tandem imperio secure conquiescentes. *x*) *quia*. Ef. 65, 15. *y*) *iratus sum* Hierosolymæ *parum* vel *modice*, sc. comparate ad culpam eius & ad id quod hostium superaddidit immanitas. v. 2. Ef. 47, 6. cf. 1 Par. 21, 13. Alioqui magna in se vsque erat ira Domini, coll. infra c. 7, 12. *z*) *ipsæ vero*, sc. gentes. *a*) *iuuerunt* (vt quasi cumulus accederet) *ad malum* 2 Par. 20, 23. nimia videlicet crudelitate ac tribulatione continua, vltra modum & sine fine. Ef. 47, 6. cf. 2 Par. 28, 9. 10. ὁ. συνεπέθεντο εἰς κακά. *Hieronymus*: Irascitur super gentes -- quod ipse tradiderit eos (populum suum) ad corripiendum, illæ vero sæuierint in traditos; hic vt filium a pædagogo voluerit emendari, illæ vt hostem interficere & punire conatæ sint. ℣. 16. *b*) *Ideo*, vt lætiora tandem in præteritæ calamitatis vicem experiaris. Ier. 30, 16. *c*) v. 14. Nah. 1, 12. *d*) *conuersus sum* vel *reuerti ad Hierof.* c. 8, 3. Ef. 63, 17. Pf. 80, 15 Pf. 90, 13. cf. contrar. Hof. 5, 15. *e*) *miserationibus*. *Pluralis emphaticus*, ad innuendum misericordiæ diuinæ diuitias & magnitudinem. Ef. 54, 7. 8. Respicitur autem hic ad intercessionem Angeli v. 12. adeoque innuitur, quod licet diuturna, tamen perpetua non fuerit ira Dei super Iudæos, sicut e. g. super Edomitas Mal. 1, 4. cf. Efa. 12, 1. Pf. 60, 3. *f*) *domus mea*, quæ ad primum vsque annum Cyri in ruinis iacuit, indeque aduersariorum maleuolentia in primis substitit fundamentis, iam *exædificabitur*. Vide Præf. §. 7. & cf. c. 6, 12. Ier. 30, 18. *g*) vid. Hagg. 2, 23. *h*) Vulg. *& perpendiculum* LXX. μέτρον. Ion. *funiculus dimensionis extendetur super Hierof.* ad metiendum illam atque videndum, quanta ei⁹ latitudo & quanta longitudo esse debeat c. 2, 5. 6 1 Reg. 7, 23. Ef 44, 13. Iob. 38, 5. Hoc in typo successiue factum, inprimis a Nehemia, qui vrbem portis ac muro communiuit. Neh. 2, 17. seqq. Antitypum cf. Ier. 31, 4.

℣. 17. *i*) *Adhuc* (præter illa, quæ v. 14. seqq. iam proclamari imperaui) porro *proclama*. Vbertatem & exsuperantiam promissionis diuinæ innuit cf. Iob. 36, 2. *k*) q. d. Mala multa & longe maxima sustinuerunt quidem hucusque, sed hæc periodus finem tandem habebit & subsequetur contra adhuc alius illarum, isque exoptatior status. cf. Gen. 8, 22. *l*) *diffundentur* vel *diffundent se*. quod ita explicat *Kimchi*: Propter abundantiam boni & tranquillitatis, quæ illis erit, dispergentur huc illuc, & terra vndique habitabitur. cf. 2 Sam. 20, 22. Sic explicationis loco posset esse, quod sequitur c. 2, 8. At *Schultensius* Animaduerss. p. 530. seq. laudat Vulg. *affluent ciuitates meæ bonis*. ex Ar. פוץ *adfluere, abundare, exundare*. quam putat esse primariam radicis notionem, *dispergi* vero secundariam & ab illa exortam; q. d. *effundi*, diffundi. coll. Prou. 5, 16. Iob. 40, 6. Sic Ion. *implebuntur*. LXX. διαχυθήσονται. Abarbanel vero prorsus a scopo abludit, cũ captiuitatẽ & vastationẽ Templi secundi his verbis insinuari contendit: *dispergentur a bono*, i. e. incolæ vrbiũ ab omni bono & ex terra bona euellentur; *consolabitur vero adhuc* &c. sc. præter consolationẽ, quã Iudæi ex captiuitate Babylonica liberati iam acceperunt. *m*) vrbes *suas* vocat Iudaicas v. 12. vt caritatis affectũ prodat. *n*) *& consolabitur -- porro*, vt olim. Ef. 12, 1. c. 66, 13. cf. Pf 85. totũ. *o*) c. 2, 16. c. 3, 2. Ef. 14, 1. Pf. 132, 13. CAP. II, ℣. 1. *p*) *Deinde leuaui oculos meos*. v. 5. c. 6, 1. Gen. 18, 2. cf. not. c. 1, 8. *q*) eadem visione, de qua c. 1, 8. coll. hic v. 2. & 7. vbi collocutor idem, qui fuerat c. I. Sequitur ergo hoc capite I. *Emblema secundum*, exhibens quatuor cornua a quatuor fabris deiicienda, cum adiecta expositione v. 1--4. II. *Emblema tertium*, exhibens Virum vrbis structuram metientem, idque a) in se v. 5. 6. b) cum explicatione v. 7--fin. *r*) 4. *cornua*. Ion. *regna*. sic v. 2. Cornua in emblematis propheticis signant gentes & regna robore suo ferocientia, coll. Dan 7, 7. 8. c. 8, 3. 5. 6. 7. 8. 9. heic vero inprimis Israeli & Iudæ infesta, coll. v. 2. *Quaternarius numerus* (vti ad Ez. 1, 5. notauimus) respectum ad 4. plagas mundi inuoluit; coll. infra v. 10. h. l. peculiariter notat gentes populum Iudaicum vndique & a quatuor plagis mundi infestantes: cuiusmodi fuerant ab Aquilone Syri, Assyrii, Babylonii, & qui nouissime ab exilio reduces Iudæos turbauerant, Samaritani; ab Oriente Ammonitæ ac Moabitæ; a meridie Edomitæ atque Ægyptii; denique Philistæi ab Occidente. cf. Ef. 9, 11. Ita præter alios explicat Cel. *Maius* 1078. At *Gurtlero* Theol. Proph. 133. sunt 4. summa imperia, sub quibus dura subinde fata Iudæi habuerunt; Babylonicum vel Assyrium, Persicum, Græcum & Romanum, ab aliis destructa & porro destruenda. Quæ & D. Kimchi, Abarbanelis, Vatabli aliorumque explicatio est. Quoquo modo explicetur, scopus saltem huius visionis est satis euidens. Solatur enim Iudæos, ostendendo, animum illis non esse abiiciendum, quantumcunque ab hostibus suis tribulati fuerint, vel tribulentur etiamnum: Deum namque non defuturum Ecclesiæ suæ, sed missurum, qui hostes illos vbique, vel omni tempore coerceant; sit ita, quatuor *cornua* Iudæos impetere, his tn. oppositos a Deo, vel opponendos esse totidem fabros, qui cornua ista deiiciant, ita vt vastentur ipsi, qui vastationem populo Dei intentarint. Pergerent modo Iudæi sese conuertere, ac templum, vt cœperant, ædificare; quæ vero obstarent, Deo committerent. ℣. 2. *s*) *Dicebam vero*, ignorans, quid hoc sibi emblema vellet. c. 1, 9. *t*) Est is ipse, quem stantem viderat inter myrtos c. 1, 8. coll. ibid. not. v. 9. *u*) c. 1, 9. c. 4, 4. c. 6, 4.

℣. 16. וקוה per *Pat.* 2. 3. 5. 8. 9. 20. ℣. 17. תפוצנה cum *Dag.* 1. 11. 15. 17. 18. 21. & *Ber* At תפוצינה plene 5. contra *Maf.* 1. 2 & *Erff.* יהוה עוד per *Mahp.* 22. CAP. II. ℣. 2. ואמר Sic per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. rectius quam ceteri per *Schepha*.

אלה ויאמר אלי אלה הקרנות אשר זרו את־יהודה
את־ישראל וירושלם׃ 3 ויראני יהוה ארבעה
חרשים׃ 4 ואמר מה אלה באים לעשות ויאמר לאמר
אלה הקרנות אשר־זרו את־יהודה כפי־איש לא־נשא
ראשו ויבאו אלה להחריד אתם לידות את־קרנות
הגוים הנשאים קרן אל־ארץ יהודה לזרותה׃
ה ואשא עיני וארא והנה־איש ובידו חבל מדה׃
6 ואמר אנה אתה הלך ויאמר אלי למד את־ירושלם
לראות כמה־רחבה וכמה ארכה׃ 7 והנה המלאך
הדבר בי יצא ומלאך אחר יצא לקראתו׃ 8 ויאמר אלו
רץ דבר אל־הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלם
מרב

אליו ק'

que & ab omnibus mundi partibus populo Iudaico ingruentes, sic per quatuor fabros generatim intelligimus instrumenta iræ, ad reprimendos hostes eorumque nefarios ausus vndique parauda, qualia ante non multos annos Persæ ac Medi contra Babylonios fuerant sec. prædictionem Es. 13, 5. Ier. 50, 25.

℣. 4. *d*) Vid. v. 2. *e*) *Quid hi* (fabri) *veniunt ad faciendum?* quo fine veniunt? *f*) Hæc ex v. 3. repetuntur, non modo, vt explicatius dicantur, verum etiam, vt nexus, quem fabri cum cornibus istis habent, eo magis conspicuus fiat. *g*) R. Salomoni prægnans hæc phrasis est aliud insuper inuoluens, quam verbis exprimitur, hoc modo circumscribenda: *diiecerunt Iudam*, eumque humiliarunt vel depresserunt, *ita vt*, &c. Sic enim sequens membrum aptius cohæret. *h*) *sec. eam rationem, vt*, vel *ita vt*. Subintelligitur enim Pron. אשר, seruiens loco Coniunctionis caussalis *vt*. Et Nomen hoc modum, rationem, proportionemque rei notat. Alii: feceruntque illum *sicut virum* vel *ad instar viri, qui* &c. coll. Mal. 2, 9. *i*) Ion. *neque siuerunt* virum *incedere statura* erecta. cf. Mich. 2, 3. *Sublatio faciei* lætitiam ac parrhesiam in genere notat, coll. Ps. 3, 4. Iob. 10, 15. c. 11, 15. c. 22, 26. Luc. 21, 28. eius igitur negatio tristitiam, mœrorem ac desperationem & ἀπορίαν animi importat. cf. Iud. 8, 28. *k*) *venerunt igitur hi* fabri. v. 3. *l*) *ad exterrendum illa* cornua. Verbum hoc aliquem inuoluit respectum ad gentium istarum securitatem, ex cuius abusu populo Dei insultarant c. 1, 11. 15. coll. Ez. 30, 9. *Terrorem* vero non vanum, sed cum effectu exitiabili intelligendum esse, docet adiectum verbum *ad deiiciendum*. *m*) *ad deiiciendum*. Pi. (5) Thr. 3, 52. cf. Ps. 75, 11. *n*) *attollentium cornu* nefario & fastuoso molimine. cf. 1 Reg. 11, 26. 27. Ps. 75, 5. 6. Metaphora ab animalibus ferocientibus & petulcis. *o*) Ion. *ad deportandum eam*. Vid. not. v. 2.

℣. 5. *p*) Vid. v. 1. Incipit hic *tertium emblema*. *q*) c. 1, 8. R. Salomoni idem est, qui Angelus collocutor v. 7. & recte quidem. nam quem vates v. 6. *abeuntem* compellauit, eum v. 7. *exeuntem* describit, atque id ita, vt Angelum collocutorem illum fuisse diserte ponat. cf. igitur c. 1, 8. & Ez. 40, 3. *r*) *funis mensionis* seu *mensorius*. Ier. 31, 39. Ez. 40, 3. De sensu & complemento huius visionis obseruandum, pro ratione temporis, quo hæc prophetauit Zacharias, proxime quidem innui ædificationem Hierosolymæ ac multiplicationem populi Iudaici corporalem, exitumque vlteriorem ex Babylone proprie dicta; quæ promissiones non parum consolationis habebant pro populo Iudaico admodum hucusque adflicto. Et sic etiam re ipsa non multo post tempore euenit: nam muros Hierosolymæ instaurauit Nehemias, sicut superius ad c. 1, 16. notauimus; populus creuit & per totam Cananæam diffusus est, occupata non solum Iudæa, sed & Galilæa & regione transIordanensi, quod vel Euangelica nos docet historia; Esras quoque nouam dehinc Iudæorum coloniam e Babylone in Iudæam reduxit Esr. 7, 1. 6. sqq. Interim augustius vtique est vaticinium, quam memorati euentus. Ab his igitur adscendendo pergi debet ad vltimum idemque princeps complementum in Messia ac regno eius. Cuiusmodi anagoge prophetica Nostro frequens est, coll. Præf. §. 10. Sic *D. Kimchi*, Conueniens est, inquit, visionem hanc spectare ad dies Messiæ, sicuti visiones Ezechielis c. 40 sqq. vbi metitur Angelus longitudinem ac latitudinem Hierosolymæ.

℣. 6. *s*) *Quorsum tu vadis*. c. 5, 10. *t*) *ad metiendum*. Ez. 40, 5. Apoc. 11, 1. *u*) ad videndum h. e. *vt videas* tu & alii; vel sec. Schm. *vt videam*. Dicit igitur, in eo se esse, vt ædificet Hierosolymam, eoque fine terminos latitudinis ac longitudinis constituat. *x*) *quanta* (q. d. *secundum quid*) debeat esse. Gen. 47, 8. ὁ. πηλίκον τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς. cf. Apoc. 21, 16.

℣. 7. *y*) *Cum vero ecce* (Ez. 1, 4.) *Angelus*, qui loquebatur in me, v. 2. de loco suo (e myrtis c. 1, 8.) *exiret* c. 5, 5. ad metiendum Hierosolymam, cuius perficiendi caussa eum abeuntem viderat & compellarat Propheta v. 6. *Exit* autem, non vt myrtos s. populum suum abeundo deserat, sed vt peculiari eius necessitati peculiariter præsens esse intelligatur. Exprimit adplicationem curæ actualem in Christo, qua Hierosolymæ ædificationem actu adgreditur, & proxime perfectum iri significat, coll. Es. 51, 5. it. Ier. 4, 7. *z*) alius quidam angelus aliunde *exibat obuiam ei* ad excipiendum exsequendumque mandata eius, a quo nutu fuerat euocatus. cf. not. c. 1, 8.

℣. 8. *a*) *Dixit igitur* Angelus collocutor *ad eum*, qui obuiam ei exiuerat. Et quidem pro auctoritate dicit, vt adpareat, esse ipsum Angelorum Dominum seu *Iehouam* v. 3. vid. iterum not. c. 1, 8. *b*) *curre*. ito protinus & dicito 2 Reg. 4, 26. *c*) *ad iuuenem hunc*, Iud. 6, 20. Zachariam, quem iuuenili adhuc tum ætate fuisse, hic titulus probabile facit. Neque Deus alibi in Prophetis deligendis istam adspernatus ætatem est. Vid. 1 Sam. 3, 1. sqq. Ier. 1, 6. 7. Sic *A. Esra*: Tres prophetarunt pueri vel iuuenes, Zacharias, Samuel, Ieremias. cf. 1 Tim. 4, 12. Mittitur a. angelus ad explanandum Vati emblema, quod viderat, dum ipse Angelus collocutor vrbem metiebatur. cf. Dan. 8, 16. Apoc. 17, 1. c. 21, 9. *d*) *pagos* l. oppida campestria (3) Esth. 9, 19. quæ muros non habent Ez. 38, 11. Distinguuntur n. ab vrbibus munitis Deut. 3, 5. 1 Sam. 6, 18. *e*) Diuersimode explicant. Vulg. *absq; muro* (q. d. *per pagos*, ad modum pagorum) *habitabitur*. cf. c. 9, 5. Ioel 4, 20. Sic *R. Sal.* Et *Maius* p. 1078. argumentum similiter enarrat: dicit n. inquit, præ maxima hominum copia eam sine muris incolendam. Sed malumus ita: *pagos incolet Hierosolyma*, metonymice; i. e. multitudo l. populus Hierosolymæ. Quod ita explicat Kimchi: extra vrbem habitabunt plurimi, quia non capiet eos vrbs, quamuis longior latiorque valde, quam fuit vnquam, futura sit: itaque habitabunt extra eam multi in vicis ac oppidis campestribus, sine muro, valuis & vectibus, quia secure & sine metu ab vllo homine habitabunt, me quippe velut igneum murum habituri. cf. c. 1, 17. Es. 49, 19. 20.

x) Est mixtura sermonis emblematici & proprii, sic resoluenda: *Hac cornua* sunt emblema illarum gentium, *quæ* &c. Ion. *Hæc sunt regna* v. 1. 4. *y*) *diiecerunt*, pellendo illos in captiuitatem, aut continuis vexationibus faciendo, vt suscepto voluntario exilio ad alias terras in omnes mundi plagas commigrauerint. v. 4. coll. v. 10. it. Ier. 40, 12. c. 41, 17. Ez. 5, 10. 12. *z*) Ergo ad Assyrios quoque respicit, qui X. tribus Israelis captiuarunt. Nisi *Israelis* nomine hic veniant forte, qui ex X. tribubus Iudaico regno se adiunxerunt: quod vel ideo sese probauerit, quod Israel hoc loco non solum postponitur Iudæ, sed medio loco etiam ponitur inter *Iudam* & Hierosolymam.

℣. 3. *a*) *Contra vero*, ne cornua solum intuens cum tribulibus meis trepidarem, *monstrauit* etiam *mihi* v. 1. c. 3, 1. *b*) *Iehoua*, in casu directo, qui modo *Angelus Iehouæ* & *Angelus in me loquens* dicebatur v. 2. c. 1, 11. seqq. Vid. quæ supra c. 1, 8. notauimus. *c*) *quatuor fabros* cum ferramentis suis, ad deiiciendum ista cornua v. 4. fabros nimirum perditionis Ez. 21, 36. quos ad perdendum Deus creauit, vsurus opera illorum ad hostes Ecclesiæ retundendos Es. 54, 16. Zorobabelem, Iosuam, Esram ac Nehemiam intelligunt cum Christiani aliquot, tum Hebræi. Verum licet de Iudæis ab exilio reducibus præclare meruerint Quatuoruiri isti; tamen his non vsquequaque conuenire videntur, quæ de fabris prædicat Dominus v. 4. quomodo enim isti exterruerunt gentes? aut quomodo deiecerunt illas? Potius nos quatuor cornua hostes interpretabamur, vndique

℣. 2. אלי per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 13. 20. אשר per *Makk*. 1. 2. ℣. 5. Hic demum Caput II. auspicantur, & quidem præmisso *spatio* 8. 10. 14. 19. sine *spatio* vero 6. 9. 11. 13. 15. 16. 20. ℣. 6. לראות per *Tbhir* 1. 3. per *Sakephg*. 2. כמה per *Merca* 1. 2. 3. sic su. 5.

9 מֵרֹב אָדָם וּבְהֵמָה בְּתוֹכָהּ׃ וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נְאֻם־יְהוָה
י חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ׃ הוֹי
הוֹי וְנֻסוּ מֵאֶרֶץ צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה כִּי כְּאַרְבַּע רוּחוֹת
11 הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ הוֹי צִיּוֹן הִמָּלְטִי
12 יוֹשֶׁבֶת בַּת־בָּבֶל׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אַחַר כָּבוֹד שְׁלָחַנִי אֶל־הַגּוֹיִם הַשֹּׁלְלִים אֶתְכֶם כִּי הַנֹּגֵעַ
13 בָּכֶם נֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ׃ כִּי הִנְנִי מֵנִיף אֶת־יָדִי עֲלֵיהֶם וְהָיוּ
שָׁלָל לְעַבְדֵיהֶם וִידַעְתֶּם כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחָנִי׃
14 רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־
יְהוָה

f) *præ copia hominum*; secus ac tum erat, cum prophetaret Zacharias, ac tempore Nehemiæ Neh. 7, 4. cf. infra c. 8, 4. 5.

ꝟ. 9. g) *Ego vero*, ne quis eam suspicetur hostium incursionibus expositam fore, cum sine muris habitaturam dixerim v. 8. *ero* &c. h) *murus ignem*, quem superare hostes nec poterunt, nec tentabunt impune 2 Reg. 6, 17. cf. infra c. 8, 9. Ef. 26, 1. c. 60, 18 Prou. 18, 10. item Neh. 3, 35. & 1 Sam. 25, 16. i) *vndique* eam tutaturus Pf. 34, 8. Pf. 125, 2. k) *& in gloriam ero*, h. e. gloriam meam conspicuam sum facturus, demonstrabo me vt gloriosum Deum, meos tutando, hostes prosternendo, quod & ipsi Hierosolymæ gloriosum erit v. 12. Ef. 4, 2. c. 11, 10. Pf. 24, 12. Pf. 85, 10. *Kimchius* ad gloriosam Ecclesiæ protectionem inprimis restringit, coll. Ef. 4, 5. Ion. *& gloriose habitare faciam Numen vel maiestatem meam*. cf. Apoc. 21, 11. l) vid. v. 14. 15.

ꝟ. 10. m) *Heus! heus!* v. 11 Ef. 55, 1. *Ion.* præmittit: *Adclamate dispersis ac dicite illis*. Est Celeusma seu *excitatio* ad populum Dei, ex antecedentibus ducta, & in sequentibus (v. 12. seqq.) confirmata. q. d. Quandoquidem ergo tantas ac tam certas Hierosolyma promissiones Dei habet, vestrum vtique est, quotquot Hierosolymæ salutem anhelastis, missa Babylone ad eius sinum vos protinus referre, vt bonorum ipsius cum ipsa participes fiatis. cf. Ef. 66, 10-14. *Kimchio* sunt verba ad illos directa, qui Babylone manserant, nec dum adscenderant inde priori vice, quibus monentur exire ac reuerti Hierosolymam, atque ædificare Templum, quia iam adsit tempus. Quam sententiam refellit quidem *Abarbanel*, quasi connexui parum conuenientem, quia dicitur: *in quatuor ventos mundi dispersi vos*, quod vero vix quadret in Babylonicam captiuitatem; sicut nec illud v. 15. *Adiungent se gentes multa Domino* &c. Verum vtut agnoscimus vaticinium hoc vlterius tendere,

הפטרת בהעלותך וגם לשבת וחנוכה

quam ad exitum e Babylone proprie dicta, coll. inprimis Apoc. 18, 4. tamen nihil obstat, quin illum hic includamus, idque eo magis, quod vaticinium Zachariæ totum etiam ad excitandum erigendumque populum Iudaicum sui temporis comparatum fuerit, a præsentibus sæpe ad futura adscendens, & vicissim a futuris ad præsentia regrediens, aut ambo denique artificiose connectens. Vide quæ v. 6. de Iudæis ab Esra in terram posthac demum reductis adnotauimus. n) *fugite ergo* Verbum hoc & celeritatem exitus suadet, & moræ periculum innuit. cf. Ier. 51, 6. Apoc. 18, 4. o) i. e. e Babylonia, quæ aquilonaris ipsa quodammodo Iudææ, Iudæos per aquilonarem regionem Syriam abductos detinuit. Vid. not. Ier. 1, 14. p) *secundum*, vel, *velut* in *quatuor ventos* cardinales, hoc est, in omnes mundi partes. Ez. 37, 9. q) Sch. *expandam vos*. sic promissio foret, & cum priori hemistichio cohæreret, vt motiuum exitus vel fugæ, sumtũ ab eo, quod velit eos Dominus, si exeant, amplificare & augere. Sed quia Præteritum est, malumus in malam interpretari partem, *expandi, dispersi vos*; vt Ez. 17, 21. Pf. 68, 15. Nexus igitur cum antecedenti membro hic erit. Iussi vos fugere e terra septemtrionis, quippe in qua potissimum, sicut & in aliis terris, hucusque dispersi & captiui fuistis: facite id ergo; cupio namque, vt finis tandem ingenti malo sit, quo vos adflixi, *quia secundum quatuor ventos* &c. Ita כי *explicatiuum* potius, quam caussale est. Quomodo vero in quatuor ventos Iudæi dispersi fuerint, declarauimus supra v. 1. ꝟ. 11. r) *Heus!* inquam, v. 10. *Ion.* præmittit: *Adclamate coetui Sionis, ac dicite ei.* s) c. 1, 14. 17. t) celeri fuga *eripe te*; vt ne venias cum Babylone in malorum partem. Gen. 19, 17. 22. Ier. 51, 6. u) Vulg. *quæ habitas apud filiam Babylonis*. Similis locutio Ier 46, 19. cf. not. Num. 21, 25. Ez. 26, 6. &c. ꝟ. 12. x) *Quoniam*, vt vlterius explicem, quid vestri caussa & vobis in solatiũ facturus sit Dominus. y) c. 1, 3. 4. z) Notanda hic venit maxime Persona loquens, quæ est *Iehoua exercituum* Deus, Deus Filius, qui exercitus angelicos ducit c. 1, 8. in & cum Propheta hactenus loquutus v. 2. 7. ratione essentiæ Iehoua cum Deo Patre v. 3. coll. v. 2. ratione personalitatis ab eo distinctus, vtpote qui ipsum misit v. 13. 15. Hic igitur per ministerialem Angelum loquens v. 7. 8. consilium gratiæ, a Deo Patre sibi commissum, Tsioni exponit. Nam, quod dicit v. 13. *Agitans ero manum meam super gentes, vt spolium seruientibus sibi fiant*. Item v. 15. *Erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui*, neq; Propheta de se dicere potest, neq; Angelus ministerialis; quod vero ibidem immediate subiicitur, *Et senties, quod Iehoua Tsebaoth miserit me ad te*, in Deum Patrem non quadrat. Adeoq; excellens locus est de Deitate Christi, & personarum in Deitatis mysterio pluralitate. a) Ion. *Post gloriam, quæ promissa est, vt adducatur super vos.* Respicitur procul dubio ad v. 9. q. d. Non sufficit mihi, in Israele gloriam manifestare meam, in ipsis insuper gentibus nomen mihi illustre faciam, vobis illas in spolium daturus, partim conuertendo eas, partim vindictam ab eis sumendo. Igitur *post gloriam* h. l. est *super* l. *præter gloriam*, significando accessionem ingentis cumuli ad gloriam, Ef. 4, 5 Sic Ef. 49, 6. Deus Pater Filio dicit: *Leuius* foret, pro dignitate personæ atque officii tui, *esse mihi seruum ad erigendum* tantummodo *tribus Iacobi* -- insuper *enim dabo te in lucem gentium* &c. *Kimchius* ita connectit: Non sufficiet Deo, loco mali, quod in captiuitate perpessi estis, bonum vobis in vicem rependere; sed ab hostibus quoq; vestris, qui vos spoliarunt, vltionem sumet. b) v. 13. 15. cf. Ef. 48, 16. & not. ibid. Mittitur autem ad gentes illas, vt pœnitentes ad fidei obsequium conuertat, ab impœnitentib⁹ supplicium capiat, sec. Pf. 2, 8--fin. &c. c) q. d. quod etiam vestri sit caussa, *nam*. d) *tangens*, seu, quisquis *vos* tangit, i. e. *lædit* Gen. 26, 11. Ier. 12, 14. Pf. 105, 14 15. Recte *Hier.* Tactũ, inquit, pro vexatione & iniuria accipe. e) *tangit pupillam* (1) *oculi sui*. Ita *D. Kimchi* Pronomine reciproce sumto. q. d. Effectiue seipsũ maxime lædit, nec n. Deus impune vos lædi sinet. Sed malum⁹ ad Deũ referre: *pupillam oculi ipsi⁹*, sc. Iehouæ Tsebaoth, pro quo habet Vulg. *oculi mei*. Id v. cum curã Dei summã atq; tenerrimã in custodiendis suis, tum vindictæ seueritatem ac certitudinẽ, si quis læserit eos, innuit, coll Deut. 32, 10. Pf. 17, 8. Deus hoc interpretatur sibimet ipsi fieri, quod populo ac seruis suis fit, coll. Matth. 25, 40. 45. Act. 9, 4. ꝟ. 13. f) *Quoniam*, si scire cupitis, quid de gentibus illis factur⁹ sim. g) *agitatur⁹ sum manum meam*, quod signũ est atrociter comminantis, l. plagã inferẽtis Ef. 10, 32. c. 19, 16. h) Dicitur in antanaclasi ad culpam v. 12. i) Vulg. *his qui seruiebant sibi*. conf. Obad. v. 17. k) *& tum agnoscetis*, ex euentu promissionis huius. c. 4, 9. c. 6, 15. Ez. 5, 13. *Kimchi*: cum eueniet hæc prophetia, nempe in dieb⁹ Messiæ. l) v. 12. 15. c. 4, 9 c. 6, 15. Ef. 48, 16. Heic se *missum* dicit, *ad prædicendum*; superius vero, sc. v. 12. *ad exsequendum* quæ euentura essent. ꝟ. 14. m) Quare *iubila & lætare*. cf. c. 9, 9. Ef. 12, 6. c. 65, 18. Zeph. 3, 14. Recte a. *Kimchi*, Conuenientissimũ est, inquit, totum hoc vaticiniũ v. 14-fin. explicare de diebus Messiæ, quoniam dicit v. 15. *Adiungentur gentes multa*. Interim etsi materia gaudii adhuc tum futura fuit, cum hæc Zacharias prophetaret, gaudium tn. ad illud ipsum quoq; temp⁹ pertinuit, adflictis Iudæis in angustiis leuamen, atq; in difficultatib⁹ animi robur impertiens cf. Neh. 8, 10. n) *ecce ego* (emphasis particulæ in rem futurã quasi præsentẽ deducit, certitudinẽ pariter ac festinationẽ euentus innuens) *venturus sum*; ego, inquam, quem Pater per tot retro sæcula vt *venturum* promisit. c. 9, 9. Hab. 2, 3. Pf. 40, 8. cf. Matth. 11, 3. Ion. *reuelabor*. cf. Ef. 40, 5. o) *& habitabo in medio tui* velut in templo meo, manifestaturus me tibi per aduentũ in carne, per operationes & dona gratiæ, tandemq; in gloria. v. 15. c. 8, 3. Ez. 43, 9. Ioh. 1, 14. 2 Cor. 6, 18. Apoc. 21, 3. Respicitur ad vmbram Tabernaculi ac Templi Leuitici Leu. 26, 11. 12. Deut. 12, 5. Pf. 78, 60. *Cocceius* Lex. 894. Si iam vera σκήνωσις, inquit, præcessisset, non alius σκηνώσεως post illam fieret mentio. atqui arca Domini nec requirenda, nec memoranda (sub N. T.) erat Ier. 3, 16.--Quando Deus manifestatur in carne, tum vere habitat in nobis. Dei domus non est tabernaculum manu factum, Act. 7, 48. c. 17, 24.

ꝟ. 9. לה sine *Dag.* 1. 3. 7. 8. 21. sic fu. 5. ꝟ 10. כארבע per præf. ב loco כ 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. sic fu. 5. ꝟ. 12. כי per *Makk.* 2. 3. fu. 5. בבבת עיני *Tikkun Sopherim* hic notat *Maf. impr.* ad Pf. 106, 20. ꝟ. 13. לעבדיהם sic nominaliter per Pat 1. 2. 3. 5. 6. 9 - 14. 16. 19 - 23. & sic allegatur in *Concord. Hebr.* Sed participialiter etiam veteres metaphrastæ expresserunt LXX. *Vulg.* & *Ion.* ꝟ. 14. כי־הנני ita 1. 3. fu. 5.

טו יהוה׃ ונלוו גוים רבים אל־יהוה ביום ההוא והיו לי לעם
ושכנתי בתוכך וידעת כי־יהוה צבאות שלחני אליך׃
16 ונחל יהוה את־יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר
17 עוד בירושלם׃ הס כל־בשר מפני יהוה כי נעור ממעון
ג קדשו׃ ויראני את־יהושע הכהן הגדול
עמד לפני מלאך יהוה והשטן עמד על־ימינו לשטנו׃
ויאמר

Dispereant omnes impii. cf. Ps. 104, 35. *b) vniuersa caro.* emphatice pro omnibus omnium generum, nationum, ætatum, statuumque ac sexus hominibus. Gen. 6, 12. Es. 40, 5. c. 66, 23. Ps. 65, 3. *c)* *quum* vel *quia excitabitur*; velut qui excitatur aut euigilat e somno c. 4, 1. coll. Ps. 78, 65. q. d. fat multa effluxerunt tempora, quibus se quasi dormientem gessit Deus, populum suum propter ipsius delicta negligendo, vniuersum vero mundum in erroribus suis linquendo: nunc tandem, excusso velut veterno, multo illustrius quam olim se manifestabit, non modo Iudæis, sed gentibus vniuersis. cf. Esa. 51, 9. Ps. 44, 24. Ion. *reuelabitur.* *d) ex habitaculo sanctitatis suæ*, h. e. de cælo Deut. 26, 15. Ier. 25, 30. CAP. III, ℣. 1. *e) Postea videre me fecit* Angelus collocutor, qui equo rufo insidebat c. 1, 8. c. 2, 2. seqq. Exponitur hoc capite *Emblema quartum*, quo *Iosuam* sacerdotem summum vidit a Satana accusatum, v. 1. a Domino absolutum v. 2--5. ad sedulam officii curam sub spe communionis Angelicæ excitatum v. 6. 7. denique promisso Messiæ aduentu contra quasuis aduersitates cum sociis erectum v. 8--10. Emblematis autem scopus is esse videtur, vt ostendatur, Deum interim, dum verus sacerdos in carne manifestaretur, cuius vnico sacrificio expianda foret iniquitas terræ, ratihabiturum esse in gratiam populi sacerdotium Leuiticum, licet eius administros Diabolus, ob varios illorum næuos, Deo inuisos reddere allaboraret: pergerent modo strenue in cultu sacro instaurando; cessurum id eis in bonum, frustra obnitente Satana, tandemque typis ac vmbris antitypum ac veritatem successuram. *f) Iosuam*, summum *sacerdotem*, collegarumque caput v. 8. & sacrorum tunc temporis præsidem v. 7. Hagg. 1, 1. Esr. 3, 2. 8. qui *Iesum* Christum, verum sacerdotem & nomine figurauit, quemadmodum prior *Iosuas*, coll. not. Ios. 1, 1. & officio pontificali Hebr. 4, 14. c. 9, 11. coll. hic v. 9. eundemque & infra repræsentat vt sacerdotem ac regem c. 6, 11. seqq. Sicut & hoc loco, cum velut antistes in populo suo (vid. Leu. 21, 4. & not. ibid.) ad iudicium ducitur, accusatur, absoluitur, suo modo non obscurum Saluatoris nostri typum exstitisse illum credibile est, coll. Es. 53, 8. 1 Tim. 3, 16. *g)* quem tamen Deus singulari modo sanctificauerat Leu. 21, 10 seqq. Quodsi Pontificem ipsum, qui populi coram Deo mediator Hebr. 5, 1. Satanas accusauit, populum ergo totum simul ille impetiit. *h) stantem*, vt reum v. 3. & propter peccata accusatum v. 4. *i) coram Angelo Iehouæ* ceu iudice, sententiamque suo & Patris nomine dicente v. 2. seqq. Vid. not. c. 1, 11. Ceterum *Angelus Iehouæ*, inquit *Vitringa* ad Apoc. 12, 7. p. 719. quis erit, præter *Filium Dei*, veræ participem diuinitatis? Estne enim in cælis tam gloriosa & illustris persona, cui nomen *Iehoua* competat, præter verum Deum Abrahami & Iacobi? estne in cælis persona præter *Filium Dei*, cui Pater *iudicium* committit in homines & ipsum Satanam, vt fit hoc loco, præter Filium Dei? Ioh. 5, 22. Certe ita persuasi sumus, *Angelum Iehouam* hoc titulo mystico in Scriptura V. T. notum Ex. 3, 2. 6. c. 23, 20. Es. 63, 9. tam euidentibus diuinitatis veræ characteribus insigniri, vt vel dicendum sit, Deum gloriam suam cum *non-Deo* communicasse; vel in hoc Angelo agnoscendus & adorandus ab Ecclesia sit *verus & proprius Filius Dei*, quem Scriptura docet *creatum non esse*, omni potestate cælesti superiorem, totius naturæ dominum & iudicem, principem exercitus populi Dei, eiusque *mediatorem & intercessorem* apud Deum; qui *Michaelis Archangeli* sunt characteres. Dan. 12, 1. &c. *k) Satanas vero*, qui nomen ab *aduersando & criminando* gerit, quod criminando piis apud Deum obstet v. 2. Iob. 1, 6. c. 2, 1. Apoc. 12, 9. 10. *l) stabat ad dextram eius.* Ps. 109, 6. Ritum hunc in Orientalium iudiciis fuisse, vt actor, reum trahens ad iudicem, ad dextram ei esset, conicit *Cocc.* Lex. 311. Cf. Dan. 10, 13. 1 Par. 21, 1. *Tarnouius*: Quod Satan caussam accusationis suæ satis grauem prætenderit -- phrasi illa indicatur, cum dicitur *stare*, non ad sinistram, sed *ad dextram Iosuæ.* Ad dextram enim stare & accusare in Scriptura dicitur, qui caussam in iudicio fouet bonam; ad sinistram, qui malam, & recte accusatur: vel, vt habet Gregorius, pro dextro habere dicimus, quod pro magno pensamus; pro sinistro, quod despicimus. *m) ad aduersandum ei* (*б*) velut accusator reo Ps. 71, 13. & 109, 20. 29. vt sic Nominis sui mensuram *Satanas* ab *aduersando* dictus impleret. cf. Nom. Esr. 4, 6. Criminationis autem materia, quæ fuerit, Scriptura hic quidem non exprimit; *R. Sal.* vero & *Kimchi* hanc putant fuisse, quod Iosuæ filii duxissent mulieres extraneas Esr. 10, 18. contra legem diuinam Ex 34, 16. Deut. 7, 3. Sic igitur conniuentiæ erga filios, cuius Eli prisco tempore reus fuerat, 1 Sam. 3, 13. Diabolus Iosuam accusasset, eo fine, vt perderet Deus eum cum filiis, quemadmodum simili scopo Iobum criminatus quondam fuerat Iob. 2, 3. Ita & Ion. quem vide infra ad v. 3. Verum licet hoc admittamus, Iosuas tamen considerandus hic venit non in sua tantum aut filiorum persona, sed totius populi sui, (cuius, summus Pontifex, caput erat Leu. 21, 4.) Huius igitur peccata, vt typus Christi Iesu, probabiliter gestauit, ac ea propter in iudicio diuino accusatus fuit; vt populo vniuerso factum fuisse Zacharias interpretaretur, quod factum vidisset in populi principe Iosua. Vnde Angelus, sententiam contra Diabolum ferens, Iehouam vocat *eligentem Hierosolyma* v. 2. & infra v. 9. *iniquitatem* totius *terræ* abolitum iri promittit.

℣. 15. *p) Adiungentur autem* &c. cum Israele in vnum corpus coalituræ Es. 14, 1. ad ministrandum Domino, atque ad amandum nomen Iehouæ, vt serui eius sint c. 56, 3. 6. Cohæret cum v. 14. simili ratione ac versus 12. cum antecedentibus. Gentium videlicet conuersionem annectit datæ Israelitis promissioni, vt beneficium aduentus Dominici non ad solos Iudæos, sed ad vniversos populos pertinere adpareat. *q)* cf. c. 6, 15. c. 8, 22. 23. Es. 2, 2. 3. c. 11, 10. c. 52, 15. c. 60, 3. Ier. 16, 19. Mich. 4, 2. Zeph. 2, 11. &c. *r) & fient*, æque ac vos, *mihi in populum.* De assumtione populi Israelitici in fœdus gratiæ, alias dicitur Ex. 6, 7. Leu. 26, 12. Deut. 27, 9. Cf. infra c. 8, 8. Ez. 11, 20. *s) habitabo*, *inquam.* Vid. v. 14. & not. ibid. *t)* Vid. not. v. 12. & 14.

℣. 16. *u) Et hereditabit* Habebit Iudam vt hereditatem. Ex. 34, 9. Ps. 82, 8. *x) tanquam portionem suam.* Deut. 32, 6. *y)* ita vt sit ac maneat portio Iehouæ *super terra sanctitatis*, reductus illuc e terra captiuitatis. cf. Ex. 3, 5. & not. Es. 24, 5. *z) & eliget porro*, quam propter peccata ipsius ad tempus reiecerat, electionis gratiam confirmaturus ei & continuaturus, c. 1, 17. c. 3, 2.

℣. 17. *a) Sile itaque* (*8*) Amos 6, 8. Est Imperatiuus maiestaticus, idemque propheticus, vt Hab. 2, 20. Zeph. 1, 7. Silentium efficaciter imperat, & eo ipso dum imperat, futurum prædicit, vt vniuersa caro Euangelio Christi obsequens reddatur, ac venerabundo silentio Dominum, cui impie contradixerat, tandem prosequatur. cf. Es. 45, 23. c. 52, 15. Ion.

Dispere-

CAP. III, ℣. 1. והשטן Ita a.

2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה
3 בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָםִ הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ׃ וִיהוֹשֻׁעַ
4 הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃ וַיַּעַן
וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים
מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ
ה אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃ וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים
6 וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד׃ וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃
7 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־

מִשְׁמַרְתִּי

✠. 2. *n) Dixit vero Iehoua.* Recte quidem *Kimchi*, Is est *Angelus*, inquit; absurdum vero, quod addit, heri sui nomine sic eum vocari. Nunquam enim fieri reor, vt Ludouici vel alius cuiusque Regis legatum quis ipso Ludouici aut Regis sui nomine vocet. Sed vide quæ ad v. 1. ex Cel. *Vitringa* notauimus; & cf. Iudæ v. 9. *o) increpet Iehoua* Deus Pater *te, Satana,* insolentiam tuam, qua contra Iosuam atque populum meum in iudicio Dei consurgis, efficaciter refrænando, vel, vt *R. Sal.* habet, vt ne liceat tibi ante faciem ipsius venire ad accusandum hunc iustum. Es. 17, 13. Ps. 9, 6. Ps. 68, 31. *Hieronymus*: Dominus de altero Domino (cf. Gen. 19, 24.) loquitur, non quod ipse Dominus, qui loquitur, increpare non possit, sed quod ex vnitate naturæ, cum alter increpauerit, increpet ipse qui loquitur. Hæc ille. Sed modestiæ admirabilis significationem insuper verba habent, coll. Iudæ v. 9. & Angelum hunc vt mediatorem pro suis intercedentem proponunt, vt supra c. 1, 12. coll. Iob. 33, 23. *p) increpet, inquam.* Emphatica repetitio. *q)* Pendet a Nomine *Iehoua*. Ion. *cui placuit collocare Schechinam suam in Hieros.* Respicitur ad c. 1, 17. & c. 2, 16. q. d. Iehoua pro diuitiis amoris atque miserationum suarum decreuit, Hierosolymam rursus eligere; increpet igitur te, quod decretum illud gratiæ accusationibus tuis conaris interuertere. cf. Rom. 8, 31. 33. *r) hic,* sc. Iosuas cum toto populo, cuius personam gerit, coll. not. v. 1. *s)* est veluti *torris* ambustus l. semiustus, (3) Es. 7, 4. Am. 4, 11. *t)* cum populo suo vix nuper *ereptus ab igne*, idque ex gratioso Dei consilio, quo Hierosolymam rursus elegit: eum igitur, improbe, non debebas criminando ad flammam denuo postulare, atque ita ad malum, quod iam ingens passus est, iuuare vlterius c. 1, 15. Deoque, cum gratiam in eo commonstrare suam decreuit, obniti. cf. Iudæ v. 23.

✠. 3. *u) vestibus sordidis* (2) v. 4. cf. Es. 4, 4. Prou. 30, 12. *Vestes* in genere statum habitumque hominis significant: per *sordidas* ergo reatum & peccata intellige, coll. v. 4. quorum illæ sunt symbolum, Apoc. 3, 4. sicut contra mutatoriæ vel mundæ iustitiam notant infra v. 4. 5. & Apoc. 3, 18. c. 7, 14. c. 19, 8. Ion. *Quod vero ad Iosuam, erant ei filii, qui duxerant vxores, quæ non erant dignæ sacerdotio.* Vid. not. v. 1. *x) atque* ita *stabat* &c. vid. v. 1. ✠. 4. *y)* Dixit Iehoua *stantibus coram ipso* Angelis. vid. c. 1, 8. Ion. *ministrantibus coram ipso.* 1 Reg. 10, 8. coll. Hebr. 1, 7. 14. Nam Angelus ille, inquit *Kimchi*, maior erat, quam ceteri, ac hos mittebat. Immo tanto vtique maior, quanto excellentius, quam ipsi, nomen hereditate accepit Hebr. 1, 4. seqq. quippe qui est ipse *Iehoua*, coll. hic v. 3. *z) Remouete* &c. Esth. 4, 4. Ion. *Dicite ei, vt eiiciat vxores, quæ dignæ non sunt sacerdotio, e domo sua.* Vid. not. v. 1. Respicit interpres ad Esr. 10, 18. 19. Verum remotio vestium sordidarum potius notat non imputationem peccatorum Rom. 4, 8. 2 Cor. 5, 19. sicut mutatoriarum vestium amictus imputationem iustitiæ in iudicio diuino Rom. 4, 6. cf. Esa. 6, 7. c. 27, 9. c. 61, 10. *a)* vid. v. 3. *b) atque,* vt intelligeret Iosuas, quid sibi vellet actus ille symbolicus, *dixit ei.* *c) vide,* inquit, vt ingens beneficium Iosuas digne apud se reputet, neque voluntariis peccatis denuo profundat. cf. Ioh. 5, 14. *d)* sicut iam modo vestes sordidas, sic pariter *transire feci* (remoui) *a te* &c. non quidem vt peccatum non sit, sed vt non imputetur. 2 Sam. 12, 13. c. 24, 10. Es. 6, 7. cf. 1 Ioh. 1, 8. 9. *e) transgressionem tuam*, cuius symbolum vestes sordidæ v. 3. cf. v. 9. Habebant enim typici Pontifices & ipsi propria peccata Hebr. 7, 27. *f) & contra vestiendo* vestiui *te*, vel *vestiri te iussi.* v. 5. Es. 61, 10. Ez. 16, 10. *g) festiuis*, vel sec. Cocc. *nitidis vestibus*, (2) Es. 3, 22. quasi quæ profestis diebus *exutæ* domi seruantur, coll. Rad. Deut. 25, 9. Mutatorias alibi vocant Hebræi Iud. 14, 12. 13. Syr. *vestibus optimis.* idem sic v. 5. quod cf. cum Luc. 15, 22. Recte autem Ion. *iustitiis*; incommode vero, quod addidit Pronomen *tuis*: cf. enim Es. 64, 6. Phil. 3, 9. Tit. 3, 5. Nisi *tuis* interpretari velis pro *tibi donatis.* Ceterum sicut hic & v. 3. culpam cum vestibus sordidis compararat, ita h. l. iustitiam imputatam comparat cum festiuis ac nitidis. Vid. not. v. 3. & cf. Matth. 22, 11. ✠. 5. *h)* Quidam hic continuari putant sermonem Angeli seu Iehouæ: *Dico item,* vel *Vnde dico.* Sed finis versiculi arguit, prophetam potius loquentem esse. LXX. signum dicti omittunt, dictum ipsum cum antecedente oratione connectentes: *Et imponite cidarim.* Vulg. & Syr. *& dixit.* Vtrumque vero contra grammaticam & lectionem authenticam Hebræi textus. Probamus igitur *Raschii* expositionem: *Et dixi ego* Zacharias, petens misericordiam pro ipso. Humiliter enim vouentis ac desiderantis verba potius esse, quæ sequuntur, quam pro autoritate imperantis, vel inde cognoscitur, quod non directe ac imperatiue dicit, *Ponite*; sed indirecte ac optatiue, *Ponant.* Ita *Kimchi*: q. d. Dixi ad Angelum: postquam præcepisti, vt, sordidis vestibus remotis, festiuis ipsum induant, præcipe item, vt cidarim puram capiti eius imponant. *i) ponant*: Fac, vel iube, vt *ponant* angeli, qui tibi ministrant v. 4. *k)* Syr. *coronam.* Sane vox regium quoque diadema notat Es. 62, 3. Iob. 29, 14. & sic cf. 2 Tim. 4, 8. Apoc. 4, 4. Verum quod summus Pontifex esset Iosuas, rectius *mitram* pontificalem, *Mitsnepheth* alias dictam, quæ sacrum diadema vel cidarim in frontispicio ferebat, intelligimus, coll. Ex. 28, 37. Leu. 8, 9. estque nobis symbolum sacerdotii inprimis ad beneplacitum Dei in posterum administrandi. *Kimchi*: vt sic sacerdos magnus; sacerdos enim magnus mitram solebat in capite gestare suo. Sic *Tarn. cidarim* tq. publici officii decorem, *vestes* v. tanquam priuatæ iustitiæ symbola respicit; idemque *F. Iunium* laudat, qui sic notat: Induatur Iehosua hic rebus omnibus tum ad sacerdotium recte pro Ecclesia perfungendum, tum ad suam ipsius vitam sancte in Ecclesia traducendam necessariis &c. itemque *Augustinum*, qui de Ministris Ecclesiæ loquens: Habent, inquit, duo quædam: vnum, quod Christiani sunt; alterum, quod præpositi sunt. Illud, quod Christiani sunt, propter ipsos est; quod a. præpositi sunt, propter Ecclesiam est. *l) Posuerunt igitur*, me petente, Iehoua iubente. *m) Kimchi*: prius *tamen induerunt ipsum.* per hysterologiam. Angelus namque vestiri eum iusserat, antequam ipsi mitram Zacharias imponi petiisset v. 3. 4. Ion. *& iusserunt eum ducere vxorem dignam sacerdotio.* Sed vestitus hic gratiæ beneficium est potius, quam officii debitum. Vid. not. v. 3. *n) Angelus a. Iehouæ.* v. 1. 6. *o) adstans* erat, ritum tanquam herus imperans, probans & præsentia sua ornans. ✠. 6. *p) Et obtestatus* vel *contestatus est*, grauiter & serio ipsum commonens. Deut. 4, 26. 2 Reg. 17, 13. Ier. 11, 6. post ablatas nimirum vestes sordidas, redditasque puras, monet eum Dominus sec. id, quod scriptum est: *Ecce sanus factus es, noli vltra peccare, ne quid fiat tibi deterius.* Ioh. 5, 14. cf. Esa. 38, 15. Rom. 6, 1. seqq. *q)* Vid. not. v. 1. ✠. 7. *r)* Deus Pater, cuius verba hic refert Angelus, Dei filius, coll. v. 8. 9. vbi procul dubio Pater de Messia Filio concionans inducitur. Simile quid vide supra c. 1, 14. sqq. *s)* Ion. *in viis, quæ recta sunt coram me.* cf. 1 Reg. 3, 14. Ps. 81, 14.

✠. 2. וַיהוִ֑ה cum *Psik* 3. sec. *Mas. Brss.* ✠. 7. וְאִם per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10.

sanctis Angelis hisce; idque in regno gratiæ non minus, quam gloriæ; coll. Hebr. 12, 22. Matth. 18, 10. c. 22, 30. Ion. *& in resuscitatione mortuorum resuscita-*

משמרתי תשמר וגם־אתה תדין את־ביתי וגם תשמר
את־חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה׃
8 שמע־נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך הישבים
לפניך כי־אנשי מופת המה כי־הנני מביא את־עבדי
9 צמח׃ כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על־אבן
אחת

bo te, & dabo tibi pedes ambulantes inter Seraphinos istos. cf. Apoc. 3, 4. *b*) *inter adstantes hos*, v. 4. sc. Seraphinos & Angelos ministrantes coram Deo, quibus sessio nulla est. *Raschi.* Sic *Medrasch Tillim* fol. 2. a. confert Es. 6, 2. ℣. 8. *c*) *Quæso* vel *velim*, inquit, vt amoris adfectum insinuet, ex quo bene cupiat Iosuæ, atque, vt bene cupienti aures præbeat, sincere hortetur. cf. not. c. 1, 4. *d*) *o Sacerdos magne* v. 1. *e*) *tu*, inquam, *& socii* vel *collegæ tui*, sc. reliqui sacerdotes. *f*) *sedentes coram te*, vti coram doctore discentes vel auditores Es. 23, 18. Ez. 8, 1. Act. 22, 3. cf. Matth. 23, 2. Erat igitur summi sacerdotis, reliquos vt iuniores instituere. *g*) LXX. & Ar. *viri miraculum visuri* vel *videntes*. Sic Ion. *digni sunt viri, quibus fiant miracula.* Sed hæc remotius paullo est, nec nisi coacte ad contextum nostrum quadrat. Equidem Es. 8, 18. Christus atque discipuli eius dicuntur facti esse *in signa & prodigia*; & Dauid Ps. 71, 7. queritur, se multis *instar prodigii* esse: vbi *prodigium* dicitur, cum quis aduersitates adeo singulares ac inconsuetas habet, vt instar portenti alicuius vniuersis admirationi & spectaculo sit 1 Cor. 4, 9. Quomodo si hunc locum luberet accipere, sensus foret: *Audi* Iosua cum sociis tuis solatii ingentis promissionem, quæ vobis ad leuiendum præsentis miseriæ dolorem necessaria est, *quoniam* (argumentum attentionis a proprio statu, in quo vtique solatii egentes sint) *viri prodigii*, i. e. prodigiosi status ac portenti instar, tecum sunt *illi*; *quoniam*, vt solatium ipsum exporam, *ecce ego* &c. Et reuera adflictus vtique eo tempore sacerdotum erat status: sed nec populi quidem status melior erat; vt credibile vix sit, sacerdotum inprimis miseriam vt portentosam hic Deum depingere voluisse. Magis igitur nobis arridet *Coccejii* explicatio Lex. 325. *Viri portenti sunt illi, in quibus mirum aliquid vel insolitum fit*, quo excitentur homines ad cogitandum de promissionibus meis. Et in Comment. ad h. l. *Viri portenti sunt*, h. e. Ego illos dedi populo Israelitico in signum & φανέρωσιν consilii mei. *sustinent figuram Filii mei.* adumbrant ipsius sacerdotium. Cf. Ex. 7, 9. 2. Ez. 12, 6. c. 24, 24. 27. 2 Par. 32, 24. In sequentibus certe describit Messiæ sacerdotium antitypicum, inprimis v. 9. Idemque Iosuas c. 6, 11. seqq. in duplici corona, pariter vt typus ac signum Christi sistitur. *h*) *seruum meum.* Recitat enim Angelus, seu Filius Iehouæ, Patris de se verba; vt supra ad initium v. 7. obseruauimus cf. Ps. 2, 7. &c. & not. Es. 42, 1. c. 52, 13. it. Ps. 40, 9. *i*) *Germen* illud, Christum, cui apud Prophetas hoc velut proprium nomen est c. 6, 12. Es. 4, 2. Ier. 23, 5. c. 33, 15. sumtum ex vegetabilium s. plantarum regno Ps. 65, 11. sicuti synonyma Christi *fructus terræ* Es. 4, 2. *ramus de trunco Isai & surculus de radicibus* eius c. 11, 1. *tener ramus de summitate cedri* Ez. 17, 22. & *vitis* Ioh. 15, 1. Recte Ion. *Messiam, qui reuelabitur.* Item *Abarbanel* Comm. ad h. l. *Germen*, inquit, est Rex Messias, qui super Israelem regnabit. Et sic multi Hebræorum interpretes apud *Kimchium*, quibus vero desertis, ipse cum Raschio *Sorobabelem* male interpretatur, quippe qui dudum (vt ipse fateri cogitur) iam venerat, nec demum adducendus erat, quemadmodum h. l. prædicitur. Ceterum LXX. Ar. Syr. & Vulg. vertunt: *Seruum meum Orientem.* vide not. Ier. 23, 5. & infra c. 6, 12. Vt autem explanatior huius obiecti promissi descriptio sec. totum contextum euadat, ex antecedd æque ac consequentibus supplendum nonnihil est hoc modo: Adducturus sum seruum meum *Germen*, eum sc. cuius vos interim typus ac *signum* eritis, quemque solatio vestro vt angularem *lapidem* suspicere debetis, coll. v. 9. ℣. 9. *k*) Pro explicatiuo accipimus. *Quoniam*, vt vlterius constet, qualis sit ille Seruus meus *Germen* v. 8. *l*) excitat ad attentionem, vt Es. 50, 2. *m*) *quantum ad lapidem istum*, quem modo *Germen* appellaui. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 423. Lapis hic, inquit, sine dubio Christus est, coll. Ps. 118, 22. Matth. 21, 42. Es. 28, 16. Sic Hieronymus: Christus -- dicitur -- *lapis angularis*, quia populum vtrumque coniungat, & duos parietes in vnam domum consociet. Hic non credentibus lapis scandali est. cf. Es. 8, 14. & Rom. 9, 32. 33. Ceterum quod *Lapidem* vocat Christum, id fecisse inprimis videtur ex occasione fundationis & structuræ Templi, in qua hoc ipso tempore Iosuas cum Zorobabele & populo Iudaico occupatus erat. & sic infra c. 4, 7. Vid. Præf. §. 10. *n*) *quem*, dum venturum promisi v. 8. hoc ipso *dedi coram Iosua*, h. e. eum ipsi proposui continuo respiciendum, tanquam lapidem fundamenti. Scil. bene *Gurtler.* l. c. Ponitur, inquit, in conspectu Iosuæ Iudæorum Pontificis maximi, vt ab eo agnosceretur & pro salutis petra haberetur. *o*) i. e. *coram te*, coll. v. 8. Nam loco Pronominis ipsum Nomen quandoque redit, coll. Num. 27, 11. *p*) *super* vel *in lapidem* istum *vnum* sunt &c. Ita igitur על obiectiuum erit, significans tendentiam septem oculorum ad obiectum suum seu lapidem. Alii, vt mox videbimus, subiectiue: *super* vel *in lapide* isto *vno* sunt &c.

t) *custodiam meam*, h. e. quæ custodienda edixi, *custodieris.* Attentionem & curam in seruandis Dei præceptis tam negatiuis, quam adfirmatiuis, exprimit Gen. 26, 5. Leu. 18, 30. c. 22, 9. Mal. 3, 14. *u*) *etiam tu iudicabis* vel reges *domum meam.* Ion. *eos, qui ministrant in domo sanctuarii mei.* Eris summus antistes & inspector domus meæ. Ier. 29, 2 a cf. analogam promissionem Ier. 15, 19. At *Tarn.* per *domum* Domini intelligit *totam* Ecclesiam vel domum Israelis, coll. Num. 12, 7. Hebr. 3, 2. *x*) *custodies*, sc. cum sociis & collegis tuis v. 8. sacerdotali dignitate fulgebis. *y*) *atria mea*, interius atque exterius Esa. 1, 12. *z*) *immo dabo tibi.* Quæ in priori hemistichio præcesserunt, sunt promissiones quodammodo terrestres ac temporales; hæc vero cælestis & æterna. At sec. *Kimchium* prius hemistichium habet protasin, hoc vero demum apodosin, hoc modo: *Si -- ambulaueris, & si -- custodiveris, & -- iudicaueris --; tum dabo.* Verum prior ista explicatio magis placet propter particulam וגם, quæ in huiusmodi propositionibus apodosin facere solet. *a*) *ambulantes, versantes.* Faciam, vt tu tuique ambuletis. Part. in Piel, transpositis punctis. Quod si displicet, exponamus vt Nomen: dabo tibi *ambulationes*: (1) sic anomalia nulla est. Sensus: Angelos tibi comites ac defensores addam, vt a Satana sis tutus v. 1. Ps. 34, 8. Ps. 91, 11. Hebr. 1, 14. vel potius: faciam, vt communionem habeas cum san-

---

℣. 8. שמע־ Sic nostri cum *Gaiah*, sec. *Mas. Erff.* אתה per *Makp.* 1. 2. 3. 6. 9. 10, 20. sic su. 5. incommode ־ propter sensum.

אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה נאם יהוה
י צבאות ומשתי את־עון הארץ־ההיא ביום אחד׃ ביום
ההוא נאם יהוה צבאות תקראו איש אל־רעהו אל־
ד תחת גפן ואל־תחת תאנה׃ וישב המלאך הדבר בי
ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו׃ ויאמר אלי מה אתה 2
ראה ואמר ראיתי והנה מנורת זהב כלה וגלה על־
ראשה

Kk kk 2 עט ב

q) *Hieronymus* oculos hosce exponit in ipso lapide eq. subiecto esse. Sunt autem secundum ipsius hypothesin, de quibus loquitur Esaias c. 11, 2. *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ* &c. Ita conferr. iuuaret Apoc. 5, 6. vbi Agnus (Christus) legitur repræsentatus vt 7. *habens oculos*, cum hac explicatione, *qui sunt 7. Spiritus, missi in vniuersam terram.* Ex sic Cel. Maius: Reuelatur Iosuæ Christum fore fundamentum Ecclesiæ solidum seu lapidem, cui superstrui ea & tuta esse queat, cum 7. oculos habeat, & prospicere satis possit omnibus. Nescio, an huc referri etiam debeat Ion. *Super -- sunt septem oculi cernentes ipsi*, sc. lapidi. At plerique, vt dixi, Lapidem non pro subiecto, sed pro obiecto 7. oculorum habent. Et rectius quidem illi, vt nobis videtur, 1) quia sequenti etiam hemistichio cura obiectiua erga hunc lapidem, non subiectiua lapidis, describitur, 2) propter parallelismum c. 4, 11. vbi *septem nos oculos* idem Angelus esse dicit Iehouæ Patris, & quidem *discurrentes per vniuersam terram*, sicut heic spei alubi ne super Lapidem directi præsentantur. Verum in hoc diuersi sunt interpretes, quod 7. oculos hosce, lapidem respicientes, aliqui Ecclesiæ tribuunt, alii vero Deo. Prius placet *Coccejo* in Comm. vbi ita: Promittit, fore vt ad eum lapidem se conuertant 7. oculi, h. e. fides Ecclesiæ vniuersalis in 7. periodis, quas Apocalypsis (vid. Apoc. 1, 4. seqq.) ex Prophetis V. T. artificiose distinguit. Ita *Gurtler.* Theol. Proph. 423. In vnum lapidem, inquit, oculi septem. Ecclesia per tempora post adductionem serui *Germinis* v. 8 elapsura, oculis fidei in vnum Iesum Christum diriget, alium Doctorem vel Saluatorem non respi-

spiciet. Posteriorem v. sententiam fouet Kimchi, cui 7. oculi sunt *obseruationes* (שמירות) CAP IV. multa a Domino. Eandemque præfert Cel. Vitringa ואשר קרי Comm. ad Apoc. 5, 6. Sunt enim hi ipsi oculi Iehouæ, qui c. 4, 10. *lapidem stanni* dicuntur *visuri*: & vt magis intelligatur, Prouidentiam Dei innui, additur: *Oculi Iehouæ sunt discursitantes per vniuersam terram.* Oculi nimirum sunt symbolum prouidentiæ diuinæ, coll. infra c. 9, 1. Deut. 11, 12. Ez. 1, 18. Ier. 5, 5. quæ supponit *Omniscientiam* Prou. 5, 21. c. 15, 3. c. 20, 13. *Septenarius* vero numerus synecdochicus sæpe est pro pluratiuo & perfectionis Lev. 26, 21. Prou. 24, 16. Si igitur *Lapis* h. e. Messias hic seorsim consideretur, & extra Ecclesiam suam, cuius ædificium ipse tanquam angularis sustinet; *septem oculi* significabunt *Prouidentiam* Dei Patris *specialissimam*, qua Christum prosequuturus erat, vt feliciter cuncta expediat Es. 42, 6. sin complexe sumatur cum corpore vel Ecclesia sua, iidem significabunt simul prouidentiam vniuersalem per vniuersa Ecclesiæ temporum interualla & status, vti Apoc. 5, 6. ad quem locum vide sis Cel. Vitringam. r) Vulg. *cælabo sculpturam eius*; quemadmodum cælatores ac statuarii lapides sculpunt, vt varias in illis figuras ac ornamenta exprimant. Ex. 28, 9. 1. 36. 2 Par. 2, 6. 13. i. e. faciam, vt Lapis ille quam ornatissimus euadat, & qui Iudæis modo lapis offendiculi ac reprobationis fuerat, mox fiat electus ac pretiosus 1 Petr. 2, 4 - 7. cf. -- oc. ex *Vitringa* ad Ez. 43, 13. Ion. *visiones eius reuelabo*. q. d. faciam, vt suo tempore adpareat ac manifestetur, coll. Ier. -, 14. s) Sigillum promissionis. Hos. 11, 11. Hagg. 2, 23. t) Vulg. & Ion. *& auferam* quasi & tranfitiuum esset in Kal, quod alibi constanter neutrale est *recedere* c. 14, 4. Ios. 1, 8. sicut שב שוב est reuerti & reducere. At LXX. ψηλαφήσω, quod metaphrastes *Ar.* reddidit *perquiram*. Ita cf. Ar. מש *reliquias vuarum quæsiuit legitur* de vite sua; & Hebr. משש מששת Gen. 31, 37. quod LXX. verterunt ἠρεύνησας *scrutatus es* Syr. harmonico ואמיש expressit, quod cum *palpabo*, tum *perscrutabor* (vt valet apud Syros) exponi potest. Sensus igitur hic procul dubio innuitur: *perquiram*, ita vt non reperiatur amplius; omne namque peccatum *auferam*. cf. Ef. 41, 12. Ps. 10, 15. *Cocc.* Lex. 450. existimans notionem habere a cognato משש, exponit *abstergam*, quod clarius illustrat *Schultensius* Animaduers. in V. T. p. 532. obseruans מש מיש pro משש significare *palpando manum ducere super aliquid, i. e. delere*; coll. Ar. מש vel מחה (per Th. blæsum) *delere, abstergere*. Sed quantumcunq; dissentire videantur interpretes, expositiones tn. eodem recidunt. u) Cuius rei typus fuerat ablata ab Iosua iniquitas v. 4. cf. Dan. 9, 24. x) *terra illius*. ἐκείνης. Israeliticam ergo terram videtur innuere, ad cuius incolas promissa redemtio ac salus inprimis pertinuit Act. 3, 26. c. 13, 46. Rom. 1, 16. Exclusiue tn. hoc nequit intelligi, coll. 1 Ioh. 2, 2. y) *die vno*, h. e. semel pro semper, sc. per vnicam oblationem Christi, cui aliam posthac superaddi non erit opus, cf Hebr. 7, 27. c. 9, 25. - 28. c. 10, 2. 14. Iudaica caligo est, cum se scire negat *Raschi*, qualis hic dies innuatur. ℣. 10. z) *aduocab. tu* (inuitabitis) *quisque.* a) tranquille ac secure habitabitis inuicem vt olim sub Salomone 1 Reg. 5, 5. cf. 2 Reg. 18, 31. & quæ notauimus ad Mich. 4, 4. CAP. IV, ℣. 1. b) *Postea reuertit.* Dubium mouet *Hieronymus*: Quo abierat, vt reuerteretur, maxime qui loquebatur *in Propheta*, & absq. eo, in quo loquebatur, esse non poterat? Sed, inquit, quodcunq; humana fragilitas suæ relinquitur imbecillitati, Dei a nobis & angelorum eius auxilium abire credendum est. ergo & Propheta stupore magnæ visionis attonitus tota mente torpebat, & clarum veritatis lumen videre non poterat: vnde a visione præterita suscitatur ad aliam visionem, quasi de somno euigilans, vt videat, quod clausis oculis non videbat. Hæc ille. Posset aliquin idiotismus hic statui, *reuertit - ac suscitauit me*, pro *resuscitauit me*; sicut c. 5, 1 *reuerti atq; leuaui oculos*, pro *rursus leuaui*. c) v. 4. 5. vid. not. c. 1, 9. d) *& suscitauit* expergefecit me, stupore & admiratione visionis præteritæ velut ecstatico sopore oppressum. Cant. 2, 7. c. 3, 5. coll. Dan. 8, 18 e *excitatur* c. 2, 17. Iob. 14, 12 f) *a somno suo* Gen. 28, 16. ℣. 2. g) Angelus Zachariam -- interrogat, *quid viderit?* vt illo respondente & ignorante, & sciscitante quid cernat, atq; dicente, *Quid sunt hæc, Domine mi?* v 4 a diamus ab eo: *Hoc est verbum Domini* &c. v. 6. *Hier.* Cf. c. 5, 2. Ier. 1, 11. 13. & not. c. 24, 3. h) *Et dixi.* Ita habet *Kri.* At *Cthib* legit atq; exponit *Hill.* passiue in Niphal, velut impersonaliter dictum: *& dictum* i. *responsum est a me*; coll. Gen. 42, 14. *Kimch.* v. explicat vt narratum Scripturæ de Propheta velut tertia persona: *Et dixit* Zach. in c. 1, 8. k *Candelabrum aureum* quod ad *vniuersitatem ipsius*, i. e. quod totum aureum erat. v. 11. *Emblema* hoc *quintum* est, videturq; oblatum esse Prophetæ occasione eius, quod aurea candelabra in Templo, iam instaurari cœpto, reposita fuisse, t, coll. Præf §. 10. & Ex. 25, 31 seqq. 1 Par. 4, 7. Hebr. 9, 2 Notanda sunt a. Emblematis *I.* Partes & forma, *II.* Sensus Neutrum sine obscuritate est Declarabimus igitur verbis Cel *Vitringæ* Comm. in Apoc p. 615. sq. Zachariæ, inquit, obiectæ fuerunt *dua Olea* per *geminos tubos*, in quos duo earum maiores rami vtrinq; inflexi erant, *recens oleum*, in ipsis illis *tubis* eq. *prelis* exprimendum magna copia submin strantes *Candelabro septem Lampadum aureo*, quod ipsi in visu exhibebatur inter oleas medium. *Tubi* nimirum bini, in quos veluti in prela maiores illi bini rami oliuæ excutiebant, deferebantur in maius aliquod *Vas*, quod *Lecythum* s. *Lenticulam* appelles licet, oleum in tubis expressum recipiens, quod erat *supra Candelabrum*; ex quo vase s. dicto *oleum* per *septem tubulos* recta defluebat in quamq; Candelabri *Lampadem*. - Emblematis huius non est obscurus sensus. *Candelabrum* est *Ecclesia*. *Oleæ* hæ figurant *Spiritum S.* vt liquet ex v. 6. *dona* & gratiam suam cum Ecclesia communicantem per *medium verbi Dei*, diuisi in libros *V.* & *N. T.* Duo illius maiores rami s. *Termites* sunt primo qd. & præcipuo sensu *Prophetæ* & *Apostoli*, per quos Spiritui Sancto placuit gratiam suam in Ecclesiã deriuare; deinde etiam omnes veri & fidi Ecclesiæ doctores & rectores, quibus Spiritus S. in Ecclesia sua ædificanda vel instauranda vtitur, qui Spiritum Christi in se habent. Marc. 9, 50. & ab ipso aguntur & mouentur. *Tubi bini* in hoc mysterio significant duo illa instrumenta per quæ institutiones Ministrorum Dei *transeunt* & *parantur* ad communem Ecclesiæ vsum, *Prædicationem oralem* & *scripturam*. Transeunt autem, vt dixi, *ad communem vsum Ecclesiæ*: quod hic adumbratur per *Discum* siue *Vas maius*, *oleum* excipiens. Quicquid enim *ore prædicatur* & *scriptis vulgatur*, -- veluti in commune aliquod *vas* conficitur, & defluit, -- quod fit per *canales* siue *tubulos minores*, ex *Lecytho* in *Lampades* descendentes: per quos hic commode intelligas omnes animæ piæ & bene in Deum adfectæ exercitationes, meditationes, labores, per quos tanquam per *media*, siue singulares Credentes, siue Credentium cœtus, qui per *Lampades Candelabri* figurantur, communes illos Ecclesiæ & Eruditorum profectus in se transferunt ad nutrimentum *fidei* & incrementum *cognitionis suæ*, quo alii commode præluceant in caligine huius mundi. l) *& lecythus s. lenticula eius* Vas rotundum, oleum, quod continebat, ad lampades septem per tubulos demittens. v. 3 cf. Koh. 12, 6. Rad. גלל *voluit*: rotunda enim volubilia. *Lancem* reddidit *Syr.* forte quod lancis vel hemisphærii inferioris caui figuram haberet.

℣. 9. פתחה sine *Mappik* I. 7. 8. & M. I. secund. *Mas.* 3. ℣. 10. Pro אל־רעהו hab.
לרעהו I. 2. 3. 6. ᵀ 9. 20. sic fe. 5. CAP. IV, ℣. 2. וגלה per *Makk.* 1. 6. 9. 20.

Prius, quam visi mysterium explicet, interrogantem hac interrogatione excipit, vt ignorantiæ confessionem apertam atque ingenuam, quæ modo sequitur, in tanto mysterio eliciat, eundemque ad eradendam huius emblematis expositionem faciat attentiorem. Sic v. 13. Ez. 17, 12.

ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות
3 לנרות אשר על־ראשה׃ ושנים זיתים עליה אחד מימין
4 הגלה ואחד על־שמאלה׃ ואען ואמר אל־המלאך
5 הדבר בי לאמר מה אלה אדני׃ ויען המלאך הדבר
בי ויאמר אלי הלוא ידעת מה־המה אלה ואמר לא
6 אדני׃ ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר־יהוה אל־זרבבל
לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם־ברוחי אמר יהוה
7 צבאות׃ מי־אתה הר־הגדול לפני זרבבל למישור
והוציא את־האבן הראשה תשאות חן חן לה׃

עד כאן

ויהי

m) v. 10. conf. c. 3, 9. n) *lucerna* vel *lampades eius*, sc. candelabri; h. e. vascula, quibus ellychnia cum oleo insunt. cf. Ex. 25, 37. & not. Num. 8, 2. o) *septem ac septem*. Distributionem efficit repetitio, coll. Gen. 7, 2. Tubuli ergo sec. *Raschium*, non *septem* pro vniuerso candelabro, sed *septeni* pro singulis lucernis fuerunt. p) *tubuli* (1) Vulg. *infusoria*; a יצק *fudit*: quia oleum e lenticula in lampadas tubuli isti *infundebant*.

✠. 3. q) *Duæ autem oleæ*. v. 11. Apoc. 11, 4. Omittuntur hic nonnulla in visionis huius historia, quorum infra v. 12. explanatior atque distinctior mentio fit: videlicet *duo* olearum *rami* seu *termites* oliuis pleni, itemque *duo* צנתרות seu *tubi maiores*, per quos oleum de vtriusuis rami oliuis expressum in lenticulam defluebat. Vide supra v. 2. historicam totius emblematis enarrationem ex *Vitringa* datam. r) *iuxta illud*, sc. candelabrum v. 11. Proprie *super ipsum*, quia ad latus candelabri ita stabant, vt super illud decora quadam altitudine eminerent. v. 12. s) vid. v. 2. t) vid. v. 11.

✠. 4. u) v. 1. 5. x) *Quid hæc* sibi volunt? q. d. Vidi quidem hoc omne, magnumque ei mysterium subesse intelligo; sed quale hoc sit, fateor me ignorare: cupio igitur a te informari. c. 1, 9. c. 2, 2. Apoc. 17, 7.

✠. 5. y) v. 1. 4. z) *An ergo nescis?* Prius

✠. 6. a) Vt igitur ignorantiæ tuæ subueniam, &, quod tibi inexplicabile mysterium est, rogatu tuo interpreter, *Hoc est verbum Iehouæ*, emblemate adumbratum. b) *ad Zorobabelem*, populi Iudaici principem, in templi instauratione occupatum, solatiique, ob maximas, quibuscum confligandum erat, difficultates, inprimis indigum v. 9. 10. Hagg. 1, 1. c. 2, 4. 5. c) *nequaquam viribus* Ez. 17, 17. *& nequaquam robore* Es. 10, 13. sc. proprio, quale Zorobabel cum suis vix vllum habet, si vel magnitudinem suscepti operis ac difficultatem, vel aduersariorum potentiam respexeris. cf. 1 Sam. 2, 9. Ps. 147, 10. 11. Est autem hic *Aposiopesis*, supplenda ex v. 9. in hunc vel similem modum: *manus Zorobabelis domum hanc*, quam fundauit, *perficient quoque*. d) *sed spiritu meo*; sc. adsistente Hagg. 2, 5. informante Es. 30, 1. roborante c. 42, 1. totumque negotium dirigente, promouente, feliciterque consummante, ringentibus licet inimicis. Es. 34, 16. Iob. 32, 8. R. *Salomo*: Spiritum meum dabo super Darium, vt præcipiat vobis ædificationem Templi, & iuuet vos tritico, vino, oleo, lignis, neque indigeatis hominum auxilio, coll. Esr. 6, 4--9. seqq. *Applicatio* Emblematis sec. *Tarn.* hæc est: Ecce vt vidisti hunc lychnuchum cum toto suo ornatu diuinitus poni, ac necessariis rebus instrui, ita scias, Ecclesiam Dei solius consiliis ac virtute sustentari, defendi, regi, & nunc hoc opus ædificationis eo duce & auspice perfectum iri. *Scopus* igitur illius emblematis est quidem generalis, œconomiam Dei erga Ecclesiam per omnes temporum periodos commonstrare; proximus tamen & generali huic subordinatus, œconomiam Dei erga Ecclesiam Israeliticam tempore instaurationis Templi commonstrare, ad animum Zorobabeli populoque Iudaico addendum, coll. Esr. 5, 2. e) Confirmatio ab auctoritate promittentis. Mal. 1, 8. ✠. 7. f) *Quis tu es--coram Zorobabele?* Quis sit, quærit, vt quærendo extenuet, & extenuando contemnat, coll. Ex. 3, 11. Iud. 9, 28. 38. 1 Sam. 17, 26. q. d. Videris quidem præaltus, arduus ac tantum non insuperabilis; nihilominus faciam, vt Zorobabel, cui obiectasti te, planus adeoque superatu facillimus euadas. g) Ion. *Quale tu reputaris, o Regnum stolidum, coram Zorobabele? nonne sicut planicies?* ita cf. c. 6, 1. Es. 41, 15. Ier. 51, 25. Hab. 3, 6. Ps. 68, 17. Videtur *Persarum regnum* respexisse, cuius proceres, a Samaritanis corrupti, templi ædificationem aliquamdiu prohibuerunt Esr. 4, 4. 5. seqq. R. Salomo & D. Kimchi intelligunt Præfectos cis Euphratem, Tatnai & Schetar-bosnai cum collegis, de quibus Esr. 5, 3. Verum vt *plana* dicuntur, quæ sunt facilia, sic *prealta*, quæ ardua sunt & difficilia: adeoque *mons magnus* in genere *magnam* significabit *difficultatem*, Zorobabeli in templi ædificatione obiectam: eiusdemque mutatio in planitiem, difficultatis illius sublationem, vt non amplius obsistat. h) *In planitiem* sc. *fias*, vel vertaris! vox efficaciter imperantis. Inde *Vulg.* cum exclamatione: *in planum*! Esa. 40, 4. c. 42, 16. cf. c. 49, 11. i) quin *& producet* Zorobabel, sc. per natiuitatem Messiæ e posteris suis κατὰ σάρκα. Matth. 1, 12. seqq. Rom. 1, 3. *procreabit*, coll. not. Mich. 5, 1. q. d. Non solum Templi instaurationem, superatis omnibus difficultatibus, perficiet, sed alio insuper honore, eoque longe excellentiori, a me mactabitur, vt mediantibus posteris Messiam ipsum de semine suo tandem exhibeat. Transit a temporalis boni pollicitatione ad promissionem spiritualis atque æterni. cf. not. Hagg. 2, 23. k) *Lapidem primarium*, proprie *capitalem* (1) sc. Christum, coll. c. 3, 9. ibidemque not. l) *S. cum applausibus* (4) Es. 22, 2. Iob. 36, 29. c. 39, 7. m) dicentium: *gratia! gratia ei fit! Faueat ei Deus! faueant homines!* Geminatur Nomen, pro more in acclamationibus solemni c. 2, 10. cf. Luc. 2, 52. & votiuum illud *Hosanna* Matth. 21, 9. 15. Ps. 118, 25.

✠. 6. ויען per *Kadma* 6. 8. 9. 10. 16. 20. 21. 23. דבר per *Mun.* 2. 6. 9. 20. sic su. 5. at
זה־דבר 1. ✠. 7. למשור *defect.* sine Iod se. 1. 5. sec. *Mas.* 1. at למישור sine *Vau* 22.
חן ׀ חן cum interposito *Psik* 2. 3. sec. *Mas.* 2. 3. & *Erff.*

8 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ידי זרבבל יסדו
9 הבית הזה וידיו תבצענה וידעת כי־יהוה צבאות
י שלחני אליכם: כי מי בז ליום קטנות ושמחו וראו
את־האבן הבדיל ביד זרבבל שבעה־אלה עיני יהוה
11 המה משוטטים בכל־הארץ: ויען ואמר אליו מה־שני
12 הזיתים האלה על־ימין המנורה ועל־שמאולה: ואען
שנית ואמר אליו מה־שתי שבלי הזיתים אשר ביד שני
13 צנתרות הזהב המריקים מעליהם הזהב: ויאמר אלי
לאמר

הש' רפה
הב' בחטף פתח

Nonne reuertetur (sc. qui diem hunc ob structuræ tenuitatem contempserat) *& gaudebit, cum viderit &c.* Verum secundum accentus subiectum prædicationis sunt *septem hi*, sub finem huius prioris hemistichii. Adeoque nexus hic est: *Quis spreuerit &c. cum tamen gaudeant, videantque - - septem hi?* Videlicet pusillanimitati & quiritationibus ob tenuitatem structuræ, opponit gratiam Dei & omnimodam circa structuram hanc prouidentiam: q. d. Si 7. oculi ipsius Iehouæ *gaudentes*, h. e. cum beneplacito, voluptate & cura *inspiciunt perpendiculum in manu Zorobabelis*; ergo non debet vestrum quisquam propter *parua* illa pusillanimis esse, aut ea contemnere. cf. 1 Par. 29, 9. 17. 1 Sam. 19, 5. *y*) *lapidem illum stanni*, seu *pondus stanneum*, coll. Deut. 25, 13. 15. Est circumscriptio *perpendiculi*, coll. Esa. 34, 11. & not. Amos 7, 7. 8. *Perpendiculum* vero, cuius longe maximus in Architectura vsus est, symbolice totum Zorobabelis in ædificando Templo studium & applicationem notat. Similem constructionem vide Ios. 3, 14. &c. *z*) v. 6. 7. 9. c. 3, 9. *a*) *Ion.* in Acc. & per Asyndeton: *septem ordines lapidum sicuti hos.* quod subobscurum est. *R. Sal.* qui Chaldæum pro se allegat, explicat quidem: lapidum strue septuplo auctiores fore, ac fuerant in prima fundatione tempore Cyri: Verum coacte. *Sch.* per appositionem: *septem* (scil. oculos) *hos.* Sed probabilius est, oculos hic dici *videre* subiectiue, quam *videri* obiectiue. *Vulg. LXX. Ar. & Syr.* hic nouum comma inchoant, & cum sequentibus connectunt: *Septem ipsi oculi sunt Domini* &c. verum hi contra accentus, quippe sec. quos supra iam obseruauimus subiectum hoc esse non sequentis præmissæ enunciationis, adeoque Nominatiuum pendentem a Verbis *gaudent & vident.* Ceterum Pronomen *hi* cum numerali *septem*, lectorem remittit partim ad antecedentia, in quibus hos septem iam designarat, c. 3, 9. (vbi videsis not.) partim ad proxime consequentia h. l. quibus declarat eosdem vlterius. Non possumus vero, quia confirmationis caussa hic adscribamus verba Cel. *Vitringæ* ex Comm. in Apoc. 5, 6. p. 277. seq. Alluditur, inquit, hic manifeste ad locum Zach. 4, 10. vbi *septem oculorum Domini* mentio est, videntium & lætantium, *perpendiculum* domus Dei exstruendæ esse *in manu Serubabelis*. Ea enim manifesta est illius loci sententia: licet non ignorem, Cl. Cocceium aliter instituere, & *Oculos* a numerali notione *septem* ibidem discernere. Obstat tamen cum ipse ille locus, simplicissime lectus & collatus cum c. 3, 9. tum hæc oratio Ioannis, quæ nostram interpretationem supponit. Nec est in re ipsa vlla difficultas. Christus enim Iesus, qui Ecclesiam suam vniuersali cura & prouidentia prosequitur, necessaria illi omnia subministrat &c. *b*) *Oculi* enim *Iehouæ*, quos per *septem hos* indigito. Intellige vero prouidentiam Dei vniuersalem, qua prospicit atque regit vniuersa, suamque inprimis Ecclesiam. c. 9, 1. 2 Par. 16, 9. Prou. 15, 3. *c*) sunt *discursantes per vniuersam terram.* Iob. 1, 7. c. 2, 2. Dan. 12, 4. Quo vero scopo, hoc explicat parallelus locus 2 Par. 16, 9. vbi additur: *vt iuuet eos, quorum cor integrum erga ipsum est.* Et hoc loco inprimis innuitur, fore, vt *oculus sit super* Zerobabelem, populum Iudaicum, vt quæ cœperunt, perficiant, neque ab hostibus porro turbentur Esr. 5, 5. Sicuti & factum est. Licet enim *Tatnai & Schtar-bosnai* cum reliquis Samaritis operi superuenirent, cœptamque sine priuilegio nouo ædificationem exprobrarent, tamen structuram non impediuerunt, sed Dario rem totam per literas nunciarunt, qui vero clementissime pro Iudæis rescripsit, ædificationem templi non prohibendam, sed quouis modo potius promouendam esse Esr. 5. & 6. LXX. οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Sic *Ar. & Syr.* At Ion. *coram Domino reuelata sunt opera hominum in vniuersa terra.* ✠. 11. *d*) De *oleis* v. 3. interrogauerat quidem Vates iam supra v. 4. & hactenus de Mysterio illarum fuerat ab Angelo instructus; heic vero interrogationem repetit, vt de illis *speciatim*, quod ad *duos* illarum *termites*, informetur, vti ex sequenti v. 12. apparet, in quo quæstio iteratur & specialius formatur. *e*) v. 3. cf. Matth. 20, 21. 23. ✠. 12. *f*) *Respondi iterum*, cum ob desiderii ardorem, quo mysterium vtriusque oleæ cupiebam cognoscere, tum vt specialius exprimerem, quid in duabus oleis hisce inprimis cuperem mihi explanari. Gen. 22, 15. ὁ. ἐκ δευτέρου, vt Matth. 26, 42. *g*) *duo termites* (*spica* Gen. 41, 5.) *Olearum.* Comparat ramos olearum cum *spicis*, quod sicut hæ granis, sic illi oliuis pleni essent. *Kimchi.* Vid. supra ad v. 3. notata. *h*) *ad latus.* Deut. 2, 37. 2 Par. 21, 16. *i*) *tuborum* (1) de quibus vid. supra v. 3. not. Conuenit cum צנור *canalis* (2) 2 Sam. 5, 8. Pf. 42, 8. At Vulg. *rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro.* LXX. μυξωτῆρες, quod *Cocceius emunctoria*, h. e. instrumenta comprimentia oleas, & oleum exprimentia, interpretatur Lex. Heb. 718. Abarb. *instrumenta, quibus fit oleum.* *k*) *auri*, quomodo vel materia tuborum, vt supra v. 2. vel *aurem*, id est, auri instar purus ac fulgens olei *liquor*, vt in fine versiculi, indigitatur. *l*) *effundentium* vel in Nominat. *effundentes*, Mal. 3, 10. vt pendeat a remotiori *termites olearum* non modo propter accentus, sed Grammaticam quoque, per quam *Participium* hoc *Masc.* ægre cum *Fem.* צנתרות construitur. Quod si est, *prelum* igitur, quo exprimitur oleum, hic forte omissum, quemadmodum supra v. 3. omittebantur ipsi etiam *termites & tubi.* *m*) *de* (*super*) *se.* Mich. 3, 2. Leu. 8, 28.

✠. 8. *n*) In præcedentis confirmationem & declarationem vberiorem. Ef. c. 1, 1. ✠. 9. *o*) Vid. not. v. 6. *p*) cf. c. 8, 9. Hagg. 2, 18. Esr. 3, 6. 10. *q*) & manus eiusdem *perficient* quoque, & ad exitum felicem perducent Esa. 10, 12. opus, quod cœpit, nequaquam (vt hostes præsumunt, & Iudæorum infirmiores subuerentur) imperfectum relinquere cogetur. *r*) *Et re ipsa cognosces*, tu & populus tuus, cum hæc omnia actu euenerint, quæ de perficiendo Templo dixi: experieris, me verum Iehouæ nuncium fuisse. c. 2, 13. 15. c. 6, 15. *s*) Vid. not. c. 2, 12. 13. Obserua hic, loqui Iehouam ipsum v. 8. & illum tamen distingui, vt missum a Iehoua mittente. Videlicet Dei filius is est, qui supra v. 1. 5. *Angelus in* vel *cum Propheta loquens* vocabatur. cf. Esa. 48, 16. c. 61, 1. *Ion.* addit: *ad prophetandum vobis.* ✠. 10. *t*) *quis spreuerit?* contracte pro בוז, formæ סב; ita tamen, vt significatum suum hic mutuetur e cognatis בון & בזה *spernere.* Prou. 1, 7. Sensus est: nemo iure & citra absurditatem spernit, aut spernendi idoneam caussam habet. Cf. similem interrogationem Ef. 44, 10. *u*) *diem* (Verbum בזן apud Hebræos Datiuo iungitur, vt Prou. 6, 30. c. 11, 12. &c.) *paruorum*, sc. initiorum vel fundamentorum. Num. 22, 18. Ion. *Quis est iste, qui contempsit diem hunc propter structuram, quæ est exigua?* Conf. historiam Esr. 3, 12. vbi seniorum multi, cum fundationem templi secundi relate ad templum prius aspicerent, fleuisse dicuntur: & Hagg. 2, 3 ait Propheta: *Nonne præsens domus cum priori comparata instar nihili est in oculis vestris?* Vid. Præf. § 8. *x*) *atqui gaudent &c.* Ion. *Nonne*

✠. 9. הבית cum præmisso את־ fe. 2. & fic in margine 6. 9. ✠. 10. כי per *Makkeph* r. 2. 3. ✠. 12. שתי *Schin* cum *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. contra M. 1. שב per *Chatephkom.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. 23. & in margine 7. contra M. I. & *Masoram impressam.* המריקים *Mem* cum *Dag.* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. Sed *He* cum *Meth.* 1.

14 לֵאמֹר הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ וַיֹּאמֶר
אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי־הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים עַל־אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃

CAP. V. ה וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה׃
2 וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה
3 אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי
זֹאת הָאָלָה הַיּוֹצֵאת עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ כִּי כָל־הַגֹּנֵב
מִזֶּה כָּמוֹהָ נִקָּה וְכָל־הַנִּשְׁבָּע מִזֶּה כָּמוֹהָ נִקָּה׃
4 הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל־בֵּית הַגַּנָּב
וְאֶל־בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
וכלתו

6, 3. Quod Coccejo Lex. 180. notat, populum totum, qui per oblationem Christi & multo magis per resurrectionem eius, ascensionem, ac effusionem Spiritus S. prope adductus ad regni caelorum introitum, noluit in illud intrare, exsecrationi subiici. Nobis in genere magnitudinem exsecrationis atque iudicii significat. ℣. 3. *b*) *Haec est exsecratio.* Nonnulli *doctrinam* exsecrabilem & noxiam intelligunt, quae occupatura sit totam terram: alii rectius *poenam* exsecrationis s. iram, quae manet transgressores legis, 1) quia Dominus eam dicitur emissurus v. 4. 2) consumtura est domum improbi v. 4. quae notionem poenalem magis, quam culpae inuoluunt, coll. Es. 24, 6. Significat autem אָלָה non solum verbum, quo maledictus declaratur, qui hoc aut illud fecerit Ez. 16, 59. c. 17, 18. sed malum ipsum, ad quod deuouetur, vt Esa. 24, 6. Ier. 23, 10. quomodo hic inprimis accipitur. *c*) *quae exit* v. 5. 6. decernente ac permittente Iehoua v. 4. Gen. 24, 50. Es. 28, 29. veluti a tribunali & sanctuario eius emissa ad sumendum de improbis supplicium 1 Reg. 22, 22. Ez. 9, 7. cf. Num. 17, 11. *d*) *super vniuersam terram* sc. Iudaeae in typo & proxime, coll. not. v. 1. orbis vero terrarum in antitypo & remote, cum sc. Deus vniuersale iudicium est habiturus. *e*) *quoniam*, vt clarius faciam, quod dixi, volumen hoc esse vel signare exsecrationem. *f*) *omnis furans*, quisquis furatur. Duo genera peccatorum ponuntur, *furtum* atque *periurium*. quorum illud est contra secundam, hoc vero contra primam Decalogi tabulam Ex. 20, 7. 13. synecdochice vero hic veniunt pro quibuslibet contra vtramque tabulam peccatis; *periurium* pro omni irreuerentia erga Numen, *furtum* pro omni iniustitia contra proximum. *g*) Nonnulli de tempore intelligunt, q. d. *ab hoc tempore*, ἀπ' ἄρτι: quem tamen significatum alibi vix vsquam habet. Aliis locale est, *hinc* s. *ex hoc loco* -- נִקָּה *expurgabitur*, h. e. remouebitur, coll. Gen. 37, 17. c. 42, 15. Quomodo *R. Salomo* explicet, mox videbimus. Verum attendi hic debet, quod particula ista sequenti membro repetatur; quo casu solet *aduersa* significare *latera*, vertique *hinc, illinc*. Vid. Ex. 17, 12. Num. 22, 24. Ez. 47, 7. &c. indeque nobis placet *A. Esrae* sententia, qui statuit ambo illius Voluminis latera fuisse scripta, vnum contra fures, alterum contra peierantes, aut (quod mauult) ambo contra vtrosque. Si prius sequimur, analogia quaedam subnascitur, quae maledictionem inter & legem est. Quemadmodum enim tabulae legis scriptae erant *ab vtroque latere*, seu (vt dicitur ibidem) מִזֶּה וּמִזֶּה *hinc & illinc* Ex. 32, 15. sic maledictio vtriusque tabulae transgressionem ferienti, pariter scripta est מִזֶּה מִזֶּה *hinc, illinc*; sc. vt vnaquaeque transgressio iustam accipiat μισθαποδοσίαν. Hebr. 2, 2. Sin posterius arridet, maledictionis magnitudo & exsuperantia innuitur. Sic Ezechielicum volumen, quod paris fere argumenti, ac nostrum est, scriptum fuisse dicitur *a fronte & a tergo*, seu vtrinque, intrinsecus & extrinsecus Ez. 2, 10. Veteres autem a tergo voluminis non scribebant, nisi argumentum abundaret: vnde *Iuuenalis* Sat. I. *Scriptus & in tergo*, inquit, *nec dum finitus Orestes.* Quapropter geminatum illud *hinc, secundum illud hinc, secundum illud*, ita explicamus, vt intelligatur malum & maledictio super furem & periurum ventura *secundum illud* volumen, quod scriptum vtrinque *hinc*, & *illinc*. *h*) *secundum illud*, q. d. secundum tenorem & argumentum illius. seu vt *Vulg.* reddidit: *sicut ibi scriptum est.* Sic *secundum Euangelium meum* Rom. 2, 16. *secundum Scripturas* 1 Cor. 15, 3. 4. *i*) Difficile verbum, circa quod variae interpretum sententiae. Qui *exsecrationem* explicant, doctrinam exsecrabilem & peruersam, vertunt *purus est*, q. d. absoluitur a crimine, nullum in peccatum commisisse per hanc doctrinam censetur. cf. Es. 5, 20. Ion. *vapulabit*; Sic Theodotion: velut esset נִכָּה per *Caph*. LXX & Ar. *punietur*; Vulg. *iudicabitur*: quasi per antiphrasin; alibi enim est *a poena immunem esse*, Ex. 21, 19. *R. Sal.* ita: *Omnis furans* hucusque *ab hac poena*, *prout expressa est in eo*, *immunis fuit* -- quia dilata fuit, donec mensura omnium ac singulorum esset impleta; Nunc vero (v. 4) *exire feci illam* &c. Propius vero ad rem Cocc. Lex. 530. *euacuatur*. q. d. *purus fit* ab omni bono, eiusque expers; coll. Es. 3, 26. Amos 4, 6. Ar. נקי simili vsu occurrit in *Historia Timuri* p. 162. Cum ergo Tamerlanes, inquit, Sebastiam vel Sebasten ad carnem vsque & medullam (אלי נקי) *expurgasset*, h. e. priuasset omnibus bonis & exspoliasset. &c. *k*) *iurans*, sc. per nomen meum ad rem falsam v. 4. seu *peierans*, vt Ps. 24, 4. *l*) Vulg. *ex hoc similiter iudicabitur.* ℣. 4. *m*) Etenim *exire illam feci* seu *faciam*, sc. maledictionem v. 3. cf. Mal. 2, 2. c. 3, 9. Sic iam praeluserat Deus Hagg. 1, 6. c. 2, 16. seqq. *n*) cf. Ps. 109, 17. *o*) vid. not. v. 3. *p*) Leu. 19, 12. Ier. 5, 2. *q*) *& pernoctabit*, nec id forte vt viator de via digrediens ad pernoctandum Ier. 14, 8. sed vt permansura, coll. Ps. 25, 13. Ps. 49, 13. Iob. 17, 2. c. 41, 14. Vulg. *commorabitur*. Est Fem. Praet. posito *Segol* pro *Kamets*, vt Es. 59, 5. *r*) non ad fores illa stabit, sed ad medium vsque & interiora aedium penetrabit.

℣. 13. *n*) Vid. not. v. 5. ℣. 14. *o*) sunt *duo filii olei*; Hos. 2, 10. Ioel 1, 10. oleo ac dotibus Spiritus S. instructi, quo vno opera Deus vtitur ad instaurandum in Ecclesia verum sui cultum. Cuius modi hoc tempore fuerunt *Zorobabel* & *Iosuas*, qui templum restituebant Hagg. 1, 1. olim vero *Moses* & *Aaron* in eremo, *Elias* & *Elisaeus* sub apostasia Baalitica; & posthac *duo illi Martyres* Apoc. 11, 3. 4. ad quem locum videsis *Vitringam*. *p*) *stantes* veluti ministri c. 6, 5. Gen. 18, 8. Iud. 3, 19. *q*) *iuxta Dominum totius terrae* c. 6, 5. Apoc. 11, 4. Ex. 23, 17. quemadmodum hic apposite vocatur *Iehoua*, coll. supra v. 10. CAP. V, ℣. 1. *r*) *Deinde reuerti ac* (i. e. rursus) *leuaui*. c. 6, 1. Vid. not. c. 4, 1. *s*) v. 5. 9. *t*) *Volumen* sc. iudicii, quale & Ezechiel vidit Ez. 2, 9. 10. cf. Apoc. 10, 2. Iudicii vero librum intelligi, docet cum parallelismus allegatus, tum infra v. 3. 4. vbi explicatur de exsecratione ventura super vniuersam terram contra fures & periuros. Est autem hoc *sextum Emblema*, cuius complementum *Gurlerus* Theol. Proph. p. 134. ponit in euersione Templi secundi, *terram* proinde, cuius v. 3 fit mentio, Iudaeam interpretans. Partes eius capitis duae sunt: I. de *volumine volante* v. 1--4. II *de Modio & sedente in illo Muliere* v. 5. sq. *u volans* v. 2. quod celeritatem iudicii aduenturi signat, vti Hab. 1, 8. ℣. 2. *x*) *Dixit igitur* Angelus increatus, qui mecum vel in me loquebatur c. 1, 9. c. 3, . *y*) Vid. not. c. 4, 2. *z*) v. 1. *a*) *cuius* (subintell. relatiuo אשר) *longitudo sunt viginti mensurae in cubito*, i. e. cubitales vel cubiti. Ex. 26, 8. c. 27, 9. Habuit igitur mensuram Porticus Templi in longitudine & latitudine, coll. 1 Reg. 6, 3.

CAP. V, ℣. 3. וְכָל־הַנִּשְׁבָּע ita 2 5. ℣. 4. וּבָאָה milra per Paschia simpl. 1. 3.

ה וְכִלַּתּוּ וְאֶת־עֵצָיו וְאֶת־אֲבָנָיו׃ וַיֵּצֵא הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר
בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה הַיּוֹצֵאת
6 הַזֹּאת׃ וָאֹמַר מַה־הִיא וַיֹּאמֶר זֹאת הָאֵיפָה הַיּוֹצֵאת
7 וַיֹּאמֶר זֹאת עֵינָם בְּכָל־הָאָרֶץ׃ וְהִנֵּה כִּכַּר עֹפֶרֶת
8 נִשֵּׂאת וְזֹאת אִשָּׁה אַחַת יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ הָאֵיפָה׃ וַיֹּאמֶר
זֹאת הָרִשְׁעָה וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל־תּוֹךְ הָאֵיפָה וַיַּשְׁלֵךְ
9 אֶת־אֶבֶן הָעֹפֶרֶת אֶל־פִּיהָ׃ וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה
שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם
כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂנָה אֶת־הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין
י הַשָּׁמָיִם׃ וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הֵמָּה
11 מוֹלִכוֹת אֶת־הָאֵיפָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת־לָה בַיִת

Kk kk 4 עט ד בארץ

Haec est mensura, qua puniuntur illi, quorum oculus in vniversa terra est ad corradendum opes, minutum faciendo Epha; atque ita pari illis mensura mensuratur. Sed Cocc. Lex. 607. *Hic est oculus eorum*: hoc homines adspiciant & חסר א quaerunt. *Oculus* enim הה רפה significat intentionem animi, amorem, studium, adfectum c. 4, 10. c. 9, 1. Matth. 6, 23. cf. 2 Cor. 4, 18. 2 Petr. 2, 14. Sic *Gurtler.* Theol. Proph. p. 134. & *Vocibus Typico-Prophet.* p. 56. Christiani pace fruentes intendunt oculos ad opes colligendas. Epha omnium ad se oculos convertit. LXX. αὕτη ἡ ἀδικία αὐτῶν, quasi עונם per *Vau* legissent: quam scriptionem putat antiquam nostraeque praeferendam esse *Lambertus Bos* Proleg. 1. ad LXX. col. 6. sed praeter necessitatem. *c*) Sed haec corruptio sparsa *per totam terram*, Romae tandem f. *in terra Sinear* sedem fixam ac principalem nacta est, coll. v. 11. ✻. 7. *d*) *Sed ecce!* Deus contra hanc luxuriem non fuit se esse ἀμάρτυρον. *e*) *massa* rotundior, quae v. 8. *lapis* vocatur 1 Sam. 10, 3. 2 Sam. 12, 30. *f*) *plumbi* Ez. 22, 18. *g*) *adportabatur* hoc fine, vt in os improbae mulieris coniiceretur v. 8. *h*) Ita construe. *Hac autem, quae sedebat in medio illius Ephae*, erat *mulier vna.* Sic supra v. 6. *Haec est Epha exiens*, pro, *Haec, quod exit, est Epha.* Est vero haec *mulier* imago Hierarchiae ψευδο-ἁγίας, opum adfluentia gaudentis & gloriantis; eadem videlicet ac Apocalyptica mulier seu meretrix Apoc. 17, 1-7. quae v. 18. dicitur esse vrbs magna illa, quae imperium habet super Reges terrae. *Ion.* pro sua hypothesi (de qua v. 6.) sic explicare haec & sequentia pergit: *Et ecce populi celeres deportant eos celeriter, & venerunt populi alii, & habitaverunt in loco illorum, pro eo quod accipiebant & dabant mensura falsa.* *i*) *quae sedebat.* Qui apocalypticae mulieris character est Apoc. 17, 1. 3. 9. 15. c. 18, 7. Vnde meretur hierarchicus ille ostentari stilus, cum dici solet *sancta sedes.* *k*) *in medio illius Epha*, de quo v. 6. Ita vero pingitur, ad significandam opum adfluentiam, sicut notavimus ibidem. ✻. 8. *l*) *Haec*, quam Ephae insidentem vidisti, *est impietas* Es. 9, 17. Mal. 3, 15. 19. id est, impia & impietatis magistra, coll. מרשעת *impietas* de Athalia 2 Par. 24, 7. mater scortorum & abominationum terrae Apoc. 17, 5. Sicut improba *Iesabel* Apoc. 2, 20. c. 18, 23. c. 19, 2. cf. mysterium *iniquitatis* 2 Thess. 2, 7. *m*) *Et*, cum effectus hoc esset, *proiecit eam* &c. Recte *Hieronymus*: Arripuit mulierem, inquit, -- & praecipitem misit in medium amphorae, quae prius libere ferebatur, & supra amphoram sedens omnibus adparebat. Et *R. Salomo*: Huc usque illa in medio sederat; sed iam proiicit illam deiicitque in medium illius, punitionem innuens. Sic Apoc. 2, 22. meretrix cum adulteris suis in lectum coniicitur punitiue, sicut antea in lecto moechata fuerat. Nescio an huc pertineat barbararum gentium ad vastandam Ecclesiam atque imperium Romanum immissio, qua mulier illa opum adfluentia luxurians in modium deiecta, vt resipisceret, non resipuit Apoc. 2, 21. sed emergens inde stabilimentum & sedem fixam cepit in mystica terra Sinear, infra v. 11. donec tandem tota excindatur. *n*) *lapidem* vel (vt *Vulg.* reddidit) *massam plumbeam* v. 7. Est vero lapis hic plumbeus secundum *Gurtlerum* in Theol. Proph. p. 134. vnus & alter populus Antichristum coercens; vel sec. *Maium* in Oec. V. T. p. 1079. testes veritatis, qui mendaci bestiae os obturent. *o*) *in os eius.* Suffixum *Hieronymus* ad Epham retulit. ita enim ille: *Ne forte* rursum eleuaret caput, -- talentum plumbi in modum grauissimi lapidis mittit in os amphorae, vt impietatem in modio opprimat atque concludat, ne quo modo possit erumpere. Quomodo si accipere lubeat, *os* aperturam significabit l. latus apertum, vnde quid intrat vel exit, vt Gen. 29, 2. Ex. 28, 32. Plerique tn. ad mulierem ipsam, de qua directe hic sermo fuerat, referunt. *R. Salomo*: Iniectus mulieris ori lapis plumbeus, vt ne amplius sese efferat, & ne audiatur vox eius ad devastandum pauperes. Scite autem *A. Esra* confert Ps. 107, 42. Vid. porro Iob. 5, 16. ✻. 9. *p*) *Deinde vero levavi* &c. v. 1. 5. c. 6, 1. Eadem mulier offertur, verum non amplius deiecta & coercita, vt v. 8. sed sublimata, stabilita, & post castigationem Dei ceteram ad scortationes suas eo furiosius rediens, cf. Es. 23, 15. 16. 17. *q*) *Gurtl.* p. 134. mulier altera est *potestas civilis* Antichristo fauens. Alteram igitur forte ecclesiasticam interpretatur. *r*) vid. not. v. 5. *s*) h. e. tanta exibant velocitate, quasi *ventus in alis ipsarum* esset. *Alae* autem hic vel ex typice innuuntur, pro vestium oris, quae, quod laxiore essent, venti impetu inflatae mulieres illas in aerem raptasse intelligantur, coll. Hos. 4, 19. vel, quod magis credibile, proprie dictae, vt *celeritatis* symbolum. Illud enim respectum magis passiuum & poenalem inuoluit, qui vero contextui non congruit; hoc vero firmat proxime sequens membrum. Vult igitur dicere, mulieres istas, secundo vento actas, alis suis perniciter volauisse. *t*) Parenthesis: *Etenim illis erant alae ad instar alarum ciconiae.* Leu. 11, 19. Ps. 104, 17. Ciconiae autem volant cum perniciter, tum altissime: vtroque respectu mulieres comparantur cum illis, vtpote quae Hierarchicae mulieris dignitatem cum celeriter promouerint, tum tecerint esse summam. *u*) *Et sustulerunt*, vt abductae locum alium ei figerent darentque v. 10. 11. 2 נשאן, eiisa 3. rad. א vt Ier. 8, 11. Meretrix Babylonica, inquit *Maius* Oec. V. T. 1079. a parasitis suis eleuatur ad caelum vsque, velut alis, potestatem ecclesiasticam & ciuilem ei tribuentibus & relinquentibus. *x*) 2 Sam. 18, 9. ✻. 10. *y*) Vid. v. 5. *z*) *quorsum ista sunt abducentes?* c. 2, 5. Num. 17, 11. *a*) Sumitur hic concretiue pro *Epha cum insidente Muliere* v. 7. coll. v. 11. ✻. 11. *b*) Paullulo plus est in responsione, quam fuerat in quaestione. Nec n. contentus est dicere, *quo* Epham abducant; aliam insuper, nec minus necessariam circumstantiam explicat, *quo fine* abducant. Et credibile est, hoc ipsum simul scire cupiisse Prophetam, licet verbis non aeque expresserit. Ait igitur, *Vt extruant ipsi domum* &c. q. d. Mulier, quam modo v. 8. *impietatem* esse dix., variis incertisque sedibus adhuc vagata est, dum sparsa per Ecclesiam corruptio fuit; nunc v. in eo sunt, *vt aedificent ipsi domum*, i. e. firmam aliquam & stabilem sedem, quae qs. perpetua & eminens sit impietatis domicilium.

v) *& consumet* vel *absumet illam* domum cum suis atque perituro, instar ignis penetrantissimi, qualis erat 1 Reg. 18, 38. cf. Hos. 11, 6. *s*) vt ne vestigium quidem superstit. conf. Hab. 2, 11.

✻. 5. *t*) *Exiit autem*, sc. e myrteto c. 1, 8. vel, quod placet *A. Esrae*, ex ordine ceterorum Angelorum, vt eo propius ac dilucidius commonstraret visum. conf. c. 2, 7. ibidemque not. *u*) v. 10. c. 1, 9. c. 4, 1. & v. 1. Ez. 8, 5. *y*) *Quidnam est hoc, quod exit*, remoto quasi spatio prodiens? Ion. *quinam sunt hi qui apparent?* v. 3. 6. Incipit hic *septimum Emblema* propheticum, sistens Ecclesiam Christianam degenerem ex bonorum temporalium cupiditate & affluentia. Sicut enim praecedenti Emblemate Iudaicae ecclesiae degeneri iudicium expositum, quod complementum suum in vltimo Hieros. excidio nactum est, ita iam pergit pingere, quid corruptionis in ipsam Ecclesiam Christianam inuehendum esset.

✻. 6. *z*) *Quidnam illud est?* fateor me ignorare: peto igitur, vt me instruas. c. 4, 4. 12. *a*) *Hoc Epha est, quod exit.* Ion. *Hi sunt populus, qui accipiebant ac dabant mensura falsa.* cf. Am. 8, 5. Mich. 6, 10. Sic & *Grotius* intelligit de Israelitis & Iudaeis iniusta mensura vtentibus, & propterea per Assyrios & Babylonios celeriter in captiuitatem abductis. Verum in Emblematibus hisce Zacharias merito creditur Prophetam agere potius, quam historicum. Est *Epha* aridarum rerum mensura. Ponitur autem hic pro copia bonorum temporalium cupide expetitorum in Ecclesia pace fruente, sec. *Cocc. Gurtl.* & *Maium.* *b*) Ion. *Ecce isti reuelantur coram omnibus habitatoribus terrae* R. Salomo. Haec

✻. 4 ואת־עציו sine praef. *Vau* 1. 3 &c. ✻. 5. שא per *Makk* 1. 2. 3. sic se. 5. ✻. 9. ותשאנה ולהנה כנפים בכנפי *Spatium praemitt.* 1. 2. 5. ✻ 6. 9. 12. 20. 21. 23. sic 2. 6. 9. 20. & sic se. 5. cum *Aleph* in textu 1. 2. 5. contra *Maf.* 3. & *Simpr.*

בארץ שנער והוכן והניחה שם על־מכנתה׃ ואשב ו
CAP. VI. ואשא עיני ואראה והנה ארבע מרכבות יצאות מבין
שני ההרים וההרים הרי נחשת׃ במרכבה הראשנה 2
סוסים אדמים ובמרכבה השנית סוסים שחרים׃
ובמרכבה השלשית סוסים לבנים ובמרכבה 3
הרבעית סוסים ברדים אמצים׃ ואען ואמר אל־ 4
המלאך

Deo consecraturos, in gratiam receptum atque saluatum iri. *Vitringa* in Doctr. Proph. p. 55. refert ad illa vaticinia, quæ mundi fata, certo quodam ordine decursura, generatim describunt, coll. Dan. 2, 31-46. c. 7, 1-28. c. 11, 2. seqq. Atque vt clarius constet, quo vir Cl. tendat, idem p. 144. Propheticæ scopus est, inquit, docere, postquam quatuor illa regna, quæ memorantur, *Persicum* nimirum, *Alexandri*, *Syro-Macedonum* atque *Aegyptiorum*, *vi diuini decreti*, in orbe huius terræ comparuissent, exspectari posse *Christum Iesum*, eiusque *regnum*, cæleste & spirituale. Aliter tamen Vir Cl. in Comm. Apoc. VI. p. 329. vbi regna quatuor maiora sub emblemate *quadrigarum quatuor* exhibita de *Babylonico*, *Persico*, *Alexandri*, *Seleucidarumque* ac *Lagidarum* exponit. *Gurtlerus* vero in *Theol. Proph.* p. 134. *Duo montes* ahenei, inquit, sunt duo regna, Israelis ac Messiæ: *quatuor currus* cum equis sunt quatuor regna cum suis exercitibus Cananææ incumbentia. Equi *atri* sunt Medi & Persæ, Iudæis graues & incomodi, tendentes in Babyloniam & Assyriam Palæstinæ aquilonarem; *albi* sunt Græci sub Alexandro M. qui Iudæis fauit; *varii* sunt Lagidæ & Seleucidæ, in Aegypto bella mouentes; *rufi* sunt Romani Cananæam sæpe inuadentes, & tandem Remp. Iudaicam destruentes. Verum *Tarnouii* explicatio παραερμηνεία versus 8. nititur, (quasi Angeli non dicantur euersum ire, sed tranquillatum Babyloniam, nec tam de hostibus in ira domandis, quam ad regnum Christi ex gratia aduocandis agatur) & laborat difficultate in exponendo equorum colore, qui non modo *albus est*, sed *rufus* etiam, *ater* & *varius*, adeoque innuit, equos illos iudiciorum Dei pœnalium ministros in commemoratis terris esse. Sed nec Cel. *Vitringæ* atque *Gurtleri* sententiæ se nobis probant: confundunt enim *quadrigas* cum *terris* ipsis siue imperiis, ad quæ quadrigæ mittuntur, coll. hic v. 6-9. Facillima nobis videtur expositio Cel. *Maii* in Oec. V. T. p. 1080. statuentis, typo 4. curruum iudicia diuina in regna, Regno Christi aduersa, exsequenda per sanctos Angelos, indicari, coll. Hag. 2, 21. 22. 23. *Currus* enim & *equi* Angelos notant 2 Reg. 2, 11. c. 6, 17. Ps. 68, 18. tanquam celeres iudiciorum diuinorum exsecutores Es. 66, 15. Hab. 3, 8. Et infra v. 5. Angelus ipse *quadrigas* exponit *Spiritus cælestes exeuntes ab sistendo se apud Dominum vniversæ terræ*, *emissos ad peragrandum terram* v. 7. quod & supra c. 1, 10. de Angelis dicebatur. Tanto autem lucidius fit, quod diximus, quanto magis ad nexum huius emblematis cum præcedenti respicitur. Dictum videlicet est c. 5, 11. *mulierem*, quæ v. 8. *improbitas* vocabatur, domum nactam fuisse NB. *in terra Sinear*. Illa igitur *Improbitas* nunc puniri cernitur a Propheta, sicut in reliquis terris, quæ ipsam fouerant, coll. c. 5, 6. ita in *terra boreali* (quod *Babyloniæ* nomen est c. 2, 10. Ier. 1, 14. 15. c. 4, 22. c. 10, 22. &c.) inprimis, tanquam impietatis præcipua sede ac domo, coll. hic infra v. 6. & v. 8. vbi *borealis terra* iterata & specialior eapropter fit mentio. Quemadmodum vero supra (c. 5, 11.) *terra Sinear* non proprie dicta, sed *mystica* intelligebatur, sic ex nexu hoc liquet, *terram borealem* hic quoque mysticam esse potius, quam proprie dictam, licet hæc typus illius extiterit. Ceterum quod *ad quaternarium* quadrigarum numerum, cf. not. c. 2, 1. *k*) *ab inter*, i. e. *e medio duorum montium*. Ps. 104, 12. *l*) *montes autem*, quos dixi, *montes ænei* seu *ahenei* erant. quod montium robur & firmitudinem inconcussam notat, coll. Ier. 1, 18. Sicut & ipso *montis* nomine aliquid firmum significatur, coll. Ps. 36, 7. Sunt autem *Iunio* hi duo montes signa potentissimæ & imperuestigabilis Dei prouidentiæ, ex cuius abdito firmissima & ineluctabilia consilia prodeunt. Sic fere Cel. *Vitringa* Comm. Apoc. 6. p. 327. *Gurtlerus*, vti iam ante monuimus, duo regna, Israelis atque Messiæ, intelligit. *VVigandus* Hierosolymam innui putat, in qua montes duo Sion & Moriia. Sic notaretur stabilitas Ecclesiæ veræ, cuius symbolum Hierosolyma est, contra Satanæ & hostium machinationes. Neque inconueniens hæc explicatio est. Ex Sione enim vel Hierosolyma cum exire dicuntur Angeli, idem est, ac si dicantur exire a Domino, cuius Numen in vera habitat ecclesia, qui ecclesiam regit atque tutatur, coll. v. 5. cf. Ioel 4, 16. 17. Ps. 20, 3. *Hieronymus*: *ænei*, id est, insuperabiles atque fortissimi, & qui nulla possint vetustate consumi. ℣. 2. *m*) *Equi rufi*, strages & cladem portendentes, coll. v. 8. Vid. quæ c. 1, 8. de coloribus equorum eorumque significatione notauimus. Cl. *Vitringa* Comm. Apoc. 6. p. 337. putat ipsos figurari *Babylonios*, consperses tinctosque sanguine populi Dei, cuius torcular ipsi, diuinæ vindictæ exsecutores, inter Iudæos calcarint. Verum quid circa hanc explicationem desideratum a nobis sit, diximus ad v. 1. Babylonii enim cum sui similibus horum equorum potius sunt obiectum, quam subiectum per equos significatum, coll. v. 6. & 8. licet in explicatione subiuncta, quo *rufi* inprimis iuerint, non diserte dicatur. *n*) *nigri*, infausta ac tristia ominantes, non Iudæis vel populo Dei, vti explicant quidam, sed borealibus seu Babyloniis v. 6. 8. cf. Apoc. 6, 5. Vide quæ supra ad v. 1. ex mente *Vitringæ* & *Gurtleri* notauimus. ℣. 3. *o*) *albi*. c. 1. 8. Vide infra v. 6. *p*) LXX. Ion. & Vulg. *varii*. χαλαζώμενοι, *grandinati* dicuntur, qui *respersi* sunt *maculis albis* instar grandinis, guttati, λευκόστικτοι, coll. Gen. 31, 10. 12. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 109. seq. *q*) *Vulg.* aliique: *fortes*. cf. Iob 9, 4. Sed locum attente legenti constabit nomen esse coloris. Ion. *cinerei*: rectius vero *Syr. Ar.* & *Græca* quædam exemplaria apud *Hieronymum*, *rufos* aut *rubros*. (2) v. 7. Idem est quod חמוץ *ruber* Es. 63, 1. gutturalibus א & ח permutatis: a חמץ, quod apud Hebræos æque ac Arabes primario significat *acescere*, ὀξύνειν. Est igitur חמוץ vel אמוץ in coloribus idem atque Gr. ὀξύ, quod *clarum* est & *vegetum* & *multo lumine excitatum*; *purpureum* inprimis: equi proinde notantur non quidem purpurei, quales nulli sunt, sed quorum *rubor* est ὀξύτερος *excitatior*: quo ipso distinguuntur ab equis primæ quadrigæ v. 2. simpliciter אדמים dictis. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 111. seqq.

c) *in terra Schinear*, quam certum est circa *Babylonem* fuisse, coll. Gen. 10, 10. c. 11, 2. 9. Dan. 1, 2. vnde LXX. Ar. Syr. & Ion. h. l. reddiderunt *in terra Babylonis*; iidemque LXX. Ar. Ion. Es. 11, 11. *Babyloniam* exposuere. Hic tn. non eadem intelligitur, sed analogica, *mystica* videlicet *Babylon & spiritualis*, de qua Apoc. 14, 8. c. 16, 19. c. 17, 5. c. 18, 2. 10. 21. Domus in terra Sinear, inquit *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 134. est sedes Antichristi in Babylone mystica. *d*) *parabitur enim domus* pro illa. Ad domum namque, quæ apud Hebræos *Masculini* est generis, referri hoc debet. Es. 30, 33. *e*) *& collocabitur illic* Epha cum muliere, vt maneat in præparata ipsi domo. Es. 14, 1. adoranda instar Dei vel Vice-Dei 2 Reg. 17, 29. Es. 46, 7. cf. 2 Thess. 2, 4. Ratione grammatices forma hæc mixta est ex *Hoph.* & *Hiphil.* *f*) *in basi* vel *habitaculo suo*. q. d. *loco suo parato*. (1) cf. 1 Reg. 8, 39. 43. Dan. 8, 11.

CAP. VI. ℣. 1. *g*) *Deinde reuerti ac* (i. e. rursus) *leuaui*. Vid. not. c. 4, 1. & c. 5, 1. *h*) c. 2, 1. Sequuntur hoc capite *Emblemata duo* postrema: I. *Quatuor curruum*, vbi *a*) Visũ ipsũ v. 1-3. *b*) Visi explicatio, partim generalis v. 4-7. partim specialis v. 8. II. *Geminæ Coronæ*, capiti Pontificis Iosuæ impositæ, vbi denuo describitur a) Visum ipsum v. 9-11. b) Visi explicatio v. 12-fin. *i*) *quatuor currus* siue *quadrigæ*, vti *Vulg.* reddidit. Neque enim currus solos, sed cum adiunctis quatuor equis notat, coll. v. 2. seqq. & 1 Reg. 10, 29. 2 Par. 1, 17. Emblema hoc variis modis exponunt interpretes. B. *Tarnouius*: Significatur typo quatuor curruũ, ministerio sanctorum angelorum a Deo cum in Iudæa, tum etiam in ipsa Babylonia multos adhuc quidem hærentes, sed paulo post Hierosolymam venturos, seque suaque Deo

---

℣. 11. שם sine *Dag.* 2. 3. 7. 22. מכונתה *plene per Schurek* 1. 2. 5. sec. *M. I.* & *Mas. Erff.* & per *Cholem* 3. sed contra *Mas. impr.* CAP. VI, ℣. 1. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5--10. 12. 20. 21. 23.

ה המלאך הדבר כי מה־אלה אדני׃ ויען המלאך ויאמר
אלי אלה ארבע רוחות השמים יוצאות מהתיצב על־
6 אדון כל־הארץ׃ אשר־בה הסוסים השחרים יצאים
אל־ארץ צפון והלבנים יצאו אל־אחריהם והברדים
7 יצאו אל־ארץ התימן׃ והאמצים יצאו ויבקשו ללכת
להתהלך בארץ ויאמר לכו התהלכו בארץ
8 ותתהלכנה בארץ׃ ויזעק אתי וידבר אלי לאמר ראה
היוצאים אל־ארץ צפון הניחו את־רוחי בארץ צפון׃

℣. 4. r) *Quid hi*, *sc.* sunt, & quid agunt? Sequitur iam Emblematis *declaratio*, quam Propheta expetit v. 4. Angelus vero petenti impertitur v. 5. 8. Infergitur tamen a Propheta vlterior Emblematis a se visi relatio v. 6. 7. cf. c. 1, 9. c. 2, 2. c. 4, 4. ℣. 5. s) LXX. Vulg. & Ar. *quatuor venti*, quomodo Hebræi non solum ventos cardinales, sed & quatuor mundi plagas aut habitantes in illis populos designare solent, coll. c. 2, 10. Ier. 49, 36. Dan. 7, 2. Apoc. 7, 1. Vnde Ion. *Hæc sunt quatuor regna, quæ sunt quasi 4. venti cælorum.* Sed malumus *quatuor Spiritus* (s. spirituum ordines & turmas) *cælestes*, hoc est, Angelos in quatuor mundi plagas euntes, interpretari, quia dicuntur *exeuntes a sistendo se apud Dominum*, quod peculiariter Angelorum est, sicut supra ad v. 1. obseruauimus. conf. igitur Ps. 104, 4. t) *exeuntes*, ad mandatum, quod acceperunt a Domino, per omnes mundi partes exsequendum. cf. c. 1, 10. 11. u) *a sistendo se*, *postquam stiterunt se* apud Dominum ad exspectandum & capessendum iussa eius, quemadmodum seruus coram hero adparens nutum ipsius obseruat, & quid agendum sit sibi, attendit Iob. 1, 6. c. 2, 1. cf. Ex. 34, 2. Num. 11, 16. Zach. 4, 14. Dan. 7, 10. x) *apud Dominum vniuersæ terræ*, qui terram vniuersam, omnesque ac singulas eius partes, imperio & prouidentia sua regit c. 4, 10. 14. c. 9, 1. Ios. 3, 11. 13. Mich. 4, 13. Ps. 24, 1. ℣. 6. y) Ceterum quod ad currum, *in quo equi nigri erant*, Hæc verba, vti videtur, non amplius sunt Angeli visum exponentis, sed Prophetæ rem visam vlterius referentis, vsque que ad v. 7. incl. Vid. quæ ad v. 4. modo diximus. z) vid. not. v. 2. a) *exeuntes* erant isti equi. Vid. not. v. 5. b) *ad terram borealem*, seu Babyloniam v. 8. mysticam tamen potius, quam proprie dictam, coll. c. 5, 11. Vid. quæ supra hic v. 1. notauimus. c) *Albi vero.* v. 3. qui color victoriæ ac triumphi symbolum est Apoc. 6, 2. c. 19, 11. 14. d) *ad-post illos*, h. e. eodem illos sequebantur. e) *grandinati vero.* Vid. v. 3. & quæ de mixti coloris significatu v. 7. dicemus. f) *terram Austri.* cuiusmodi regio Aegyptus olim in typo fuit, sicut borealis contra Assyria posteaque Babylonia c. 10, 11. Ceterum *iudicia* hæc, de quibus nunc agitur, *vniuersalia* super quatuor mundi partes fore, ex quaternario curruum numero non male colligi videtur. At orientis & occidentis nulla hic mentio? Forte igitur dicendum terram omnem in duas partes generales h. l. secari, adeoque boream & austrum synecdochice venire pro vniuersis mundi plagis, vt Es. 43, 6. Ps. 89, 13. ℣. 7. g) *Videlicet rufi.* Iidem sunt, quos modo *guttatos* seu *grandinatos* dixerat v. 6. coll. v. 3. Reassumit ergo Propheta quod sub finem versus præcedentis de equorum istorum exitu iam retulerat, idque hoc fine, vt specialius declaret. Vulg. *Qui autem erant robustissimi.* Vid. not. v. 3. h) Vid. not. v. 5. i) *& quæsiuerunt ire.* *Quærere* autem non pro nudo agendi conatu hic sumitur, qui effectum, aut vires perueniendi ad effectum, excludat; sed ipsam animi ac facultatis conuersionem ad agendum significat, idemque est ac si diceret: ipso actu *se ad eundum compararunt*, coll. c. 12, 9. Dan. 9, 3. Iam enim præcessit, quod *exierint*. At *Tarnouius*, cui australis terra Iudæa est, ita: Vltro - - a Deo deposcebant, ac sibi hoc demandari *rogabant*, *vt obambularent* - - - *Ea propter* motus misericordia sua ac precibus angelorum sanctorum princeps, *dixit*: *Agite, obambulate terram* hanc, & facite quod iussi estis ac ipsi voluistis. k) *vt obambularent* vel *peragrarent terram*, partim ad irrogandum malis supplicia, partim ad defendendum, si qui supersint, bonos. Forte enim colorum in his equis varietas variam inuoluit operationem pro diuersitate obiectorum: ita vt rubeant atque vindictæ instrumenta sint, in respectu ad malos; albi vero in respectu ad bonos, quibus pacem atque triumphos ferunt. Vid. not. c. 1, 10. & conf. Iob. 1, 6. 7. c. 2, 1. l) *dixit enim* vel *dixerat.* prius enim quam ad exeundum se compararunt, exeundi mandatum acceperunt equi; licet illud in relatione prius, hoc vero posterius dicatur. Nisi forte *Tarnouii* sententia, quam modo dedimus, magis arrideat. m) Sic *igitur obambularunt.* Femininum est: ergo ad *equos*, si maneatur in tropo, referri quidem nequit, attamen ad מרכבות seu *currus*, concretiue vna cum equis acceptos v. 1. Aut loquitur Vates extra tropum seu schema, ita vt loco subiecti in mente habuerit ipsos *spiritus* (רוחות) *cælestes*, equorum schemate adumbratos v. 5. ℣. 8. n) *Inclamauit autem me*, seu *clamore me excitauit*, Iud. 4, 10. 13. tanquam ad audiendum nuncium inprimis notabile de iudiciis terræ borealis seu Babylonicæ, illius videlicet, in qua superius c. 5, 11. improbitatem consedisse Propheta viderat. o) *En!* inprimis, *qui exiuerunt* &c. p) Vid. not. v. 6. q) *quiescere fecerunt spiritum meum.* Verba, nisi attente considerentur, habent aliquid ambiguitatis. *Tarnouius* in bonam interpretatur partem: *tranquillarunt* (albi præcipue) *spiritum* & iram *meam*. - - - Videlicet multos homines in Babylonia hærentes ad resipiscentiam pietatemque ministerio suo adducendo, aliosque, apud quos nondum prorsus refrixerat, in ea continendo, effecerunt, vt istos omnes non omnino a mea adhuc dum excludam gratia. Verum nos sequiorem in partem potius explicamus, vt pœnam borealibus irrogatam eamque grauissimam significet. Acceptamus enim, quod & *Tarnouius* concedit, *spiritum Domini* h. l. iram eius esse, quemadmodum sumitur Coh. 10, 4. idemque a LXX. heic & Prou. 29, 11. Iob. 15, 13. recte per θυμὸς expositum fuit. Quum vero dicuntur iram Dei in terra boreali *quiescere fecisse*, sensus est, tantum stragis, tantumque malorum in hac terra ab eis editum fuisse, vt prius non cessauerint, quam vniuersus impetus iræ diuinæ, vniuersa vis eius, in ea terra veluti desæuiisset ac deferbuisset, satisfactumque fuisset Deo, vindictam ab improbis capienti. conf. enim Ez. 5, 13. c. 16, 42. c. 21, 22. c. 24, 13. & infra Zach. 9, 1. Cognata huic locutioni fere est illa, cum Deus se *tela* aut *iram* suam in aliquo consumturum esse minatur Deut. 32, 23. Ez. 6, 12. c. 7, 8. c. 13, 15. aut quod *seipsum*, sumto ab improbis supplicio, *consolari* velit c. 5, 13. Ion. *Dic eis*, *Facite voluntatem meam in terra boreali*: male, quasi in Hebraico textu הניחו legisset per Imperatiuum. r) Vid. c. 5, 11. & quæ hic ad v. 1. notauimus.

℣. 4. מיד per *Merca* 1. 6. 9. 20. ℣. 6. ויצאים *plene* 2. sic fu. 5. secundum *Masoram impressam* Ez. 14, 21.

9 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ לקוח מאת הגולה
מחלדי ומאת טוביה ומאת ידעיה ובאת אתה ביום ההוא
11 ובאת בית יאשיה בן־צפניה אשר־באו מבבל׃ ולקחת
כסף־וזהב ועשית עטרות ושמת בראש יהושע בן־
12 יהוצדק הכהן הגדול׃ ואמרת אליו לאמר כה אמר
יהוה צבאות לאמר הנה־איש צמח שמו ומתחתיו
יצמח

muneribus Hierosolymam inferrent, vel posterius docet hemistichium. Ceterum binominis fuisse creditur iste *Heldai*; idem namque v. 14. vocatur *Helem*. y) (*venies autem* &c.) Parenthesis ad finem vsque versiculi, instruens Prophetam, vbi illos conuenire, & quomodo ab illis accipere possit. z) *die isto*, quo sc. facere debes, quæ nunc mando. Forte Deus in visione diem aliquem certum determinauerat, quem v. in visionis descriptione exprimere Propheta minus necessarium duxit. Si *idem dies*, quo superior visio oblata ac declarata fuit, intelligeretur, quod *Tarnovio* placet, vtendum fuisset pronomine demonstratiuo præsentis הזה, *hoc ipso die*. a) *venies, inquam*. Reassumitur Verbum post expressam temporis circumstantiam, vt nexus eius cum termino ad quem, eo promtius in oculos incurrat. b) Idem probabiliter est, qui v. 14. *Chen*: vtrobique enim *filius Tsephaniæ* dicitur. c) forte eiusdem, de quo 2 Reg. 25, 18. d) *quam ingressi sunt*, *quo venerunt*, ad quam venientes e Babylone diuerterunt; legati nimirum, quos hemistichium prius nominarat. Alii, *qui venerant*: sed hoc contra accentus, secundum quos Iosias hospes actiuus, ceteri vero passiui hospites fuere. ℣. 11. e) *Accipe, inquam*. Reassumitur ex v. 10. vt prepositio, quam illic parenthesis interruperat, fiat integra & absoluta. f) cf. Hagg. 2, 8. 9. & Esa. 60, 9. g) *indeque facias* seu *fieri cures* per aurifabrum. Sic Ex. 25, 31. &c. h) *coronas* v. 14. Iob. 31, 36. Syr. *coronam*, Ion. *coronam magnam*; ambo singulariter hic & v. 14. reddiderunt: quasi scil. vna tantummodo fuisset corona, Pluralis vero magnitudinem illius notaret; sicut alibi *salutes* pro ingenti, *mortes* pro dolorifica, *sapientia* pro omnimoda veniunt. Duas vero coronas hic indigitari, auream vnam, alteram argenteam, adparet cum ex terminatione plurali, quam vt singulariter citra necessitatem intelligamus, vix nos adduci patimur; tum ex duplici materia, quam Deus a Babyloniensibus posci iubet ad conficiendum inde coronas; tum denique ex ipsa emblematis applicatione v. 13. vbi ad duale quid (*inter ambo*) applicatur. Sic & *D. Kimchi* de duabus coronis interpretatur; in hoc vero aberrat, quod vnam Iosuæ, alteram Zorobabelis capiti imponendam fuisse præsumit: intantum tamen ingenuus, quod hanc explicationem opinione, non autoritate sacri textus, niti fatetur; quemadmodum & illud, quod Zorobabel, post impositam hanc ipsi coronam, non princeps amplius, sed *Rex* salutatus fuerit. Omnino de Zorobabele tacet hic sacra pagina: quid vero de regio ipsius titulo sentiendum, mox dicemus ad v. 12. Ergo potius vtramque capiti Iosuæ impositam fuisse, satis euidens est. Ceterum *corona* est signum personæ supra alias venerabilis ac sacrosanctæ: gestabatur sub V. T. non solum a Rege, sed a Pontifice quoque, quamuis (vti credibile) sub diuersa nonnihil forma Ex. 28, 36. 37. c. 29, 6. coll. 2 Sam. 1, 10. Corona igitur dupla, vnius Iosuæ capiti imposita, geminam adumbrare debuit dignitatem, regiam ac sacerdotalem, in vno aliquo subiecto concretam, hoc est, sacerdotium Messiæ (quem Iosuas hoc modo repræsentauit) Melchisedekianum, secundum quod & Rex est, & Sacerdos Dei altissimi Gen. 14, 18. Ps. 110, 4. Hebr. 6, 20. c. 7, 1. sqq. i) *&* [illegible] vnam post alteram. k) *Iosua* seu (vt LXX. & *Vulg.* expressere) *Iesu*, qui vt supra c. 3, 1. ita hic nomine & omine typus Messiæ fuit, coll. hic v. 12. 13. Vid. Præf. §. 10. ℣. 12. l) *Dices vero ad ipsum*, sc. in explicationem actus istius emblematici, vt nouerint ipse ac alii fideles, ad quem spectet, & quid rei significet iste ritus. m) *Ecce*, iam egregie a me hisce coronis impositis ornatus es; verum illæ tibi non propter te imponuntur, sed vt figuram ac typum Christi regis ac sacerdotis geras. *Tarn.* Vid. not. Ier. 31, 8. n) Vid. not. c. 1, 8. o) *cuius nomen est GERMEN*. pro quo recte Ion. *cuius nomen erit MESSIAS*. De hoc enim veteres Rabbini hunc locum explicarunt in *Echa Rabbathi* f. 68. b. item in *Bemidbar Rabba* f. 271. d. vnde *Abenesra* in *Spicilegio* ad M. I. missam faciens quorundam tribulium suorum [illegible], *Conuenientius est*, inquit, quod de Messia sermo sit, sicut exposuit Paraphrastes Chaldæus. Perperam vero *Raschi*, *D. Kimchi* & *A. Esra Zorobabelem* intelligi volunt, quem somniant Regem posthac a Iudæis salutatum fuisse, sicut ad v. 11. diximus; sed hoc quam maxime improbabiliter, quippe vestigium eius rei nullum in sacris literis exstat: immo Nehemias, Sorobabelis post alios successor, cum ei a Samaritis inuidiose obiectum fuisset, quasi regios honores ac titulum adfectaret, velut mendacium atque calumniam hoc a se amolitus fuit Neh. 6, 6. 7. 8. Vide vlterius quæ c. 3, 8. de hoc nomine obseruauimus, item Disp. nostram de *Nominibus Christi humanam ipsius naturam designantibus* §. 8. seqq. Ceterum Vulg. *Orientem*, LXX. indeque Syr. & Ar. ἀνατολὴν reddidere: quod, quia ambiguitate quadam laborat, ex *Hieronymi* Comment. ad h. l. edisseremus. *Oriens*, inquit, quod Hebraice dicitur צמח -- id est, ἀνατολὴ vel ἀναφυὴ, siue βλάστημα -- id est, *germen*; quia ex se repente succresceret, & ex radice sua in similitudine germinis pullulabit. Minus apte igitur B. *Tarn.* ad Zach. 3, 9. Græci, inquit, Hebræam vocem צמח male verterunt ἀνατολὴν confundentes eam cum זרח vel מזרח. Ipsum verbum ἀνατεῖλαι *Suida* est ἀναφῦσαι ἐκ μεταφορᾶς βλαστημάτων. cf. Hebr. 7, 14. p) *qui vel etenim de subter se*, h. e. e substrato loco vel *fundo suo*, in quo satus est, *germinabit*, merito proinde *Germen* dictus. Ponitur תחת instar Nominis, vt infra c. 12, 6. Ex. 16, 29. Hab. 3, 6. Sic & *A. Esra*. Additur מאליו *a se ipso*. Hoc probat *Cocc. Lex.* 463. seq. vbi, Notatur, inquit, eum nec regnum nec sacerdotium suum accepturum ab alio prædecessore, neque aliena potentia incrementa sumturum. Cel. item *Maius* Oec. V. T. 1089. *ex seipso*, nullo satu humano germinandus. Quæ quidem, quod ad rem ipsam, bene se habent: nobis tamen particulæ huius emphasis hoc maxime importare videtur, quod diximus initio, Christum sc. ad instar plantulæ se habiturum, quæ ex fundo suo, in quo sata vel plantata est, lentim adsurgit atque ad iustam magnitudinem cum tempore excrescit.

℣. 9. s) Vid. not. c. 1, 1. Sequitur nunc nonum idque vltimum *Emblema geminæ Coronæ*, capiti Iosuæ Pontificis impositæ, ad præfigurandum Christi & sacerdotium & regnum: vbi ponitur I. *Emblema ipsum* v. 10. 11. II. *Emblematis explicatio & applicatio*. v. 12--15.
℣. 10. t) *Accipiendo*, sc. *accipe*. vlt. u) *a captiuitate*, id est, Iudæis Babylone etiamnum exulantibus, seu, vt *Ion.* vertit, *filiis transmigrationis*, i. e. *exulibus*. Ez. 1, 1. Esr. 1, 11. c. 4, 1. Nec enim omnes cum Zorobabele statim ad patriam remigrauerant, quamvis Rex Cyrus potestatem remigrandi vniuersis fecisset: plurimi posthac demum cum Esra reuerterunt Esr. 7, 6. 7. sed & tunc magna pars in Babylonia restitit, ac scholas ibidem velut in patria frequentes habuit. Hi Babylonienses (sic enim eos appellamus in oppositione ad Palæstinenses, qui iam reuerterant) cum de restaurata Templi ædificatione audiuissent, aurum argentumque a se collectum per legatos mox nominandos, muneris loco, ad exornandum Templum, miserunt. Iubetur ergo Zacharias *ab exulibus*, h. e. *exulum Iudæorum legatis*, aliquam eius auri atque argenti partem accipere, vt emblematis instar præfigurandæ rei maxime notabili inseruiat, coll. infra v. 15. LXX. neutraliter *Accipe* τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, *quæ ex captiuitate* vel *a captiuitate missa sunt*: credo, quod Accusatiuum Verbo *accipe* necessarium, ni ita verterent, defecisse putauerint. Verum Accusatiuus, ob interpositam in hoc versu parenthesin, v. 11. demum, & quidem post reassumtum verbum, sequitur, *Accipe, inquam, aurum atque argentum*. x) videlicet *ab Heldai* ceterisque, quos Babylonienses cum mu-

℣. 10. מאת cum præf. מ 1. 3. 5. 6. 9. 20. 23. sic sc. 2. טוביהו cum *Schurek* finali 7. 8. 11. 14 - 18. 24. & Ber. אשר per *Merca* 2. fi. su. c. ℣. 11. ועשית mitra B. *Nephtali* in *M. I.* ℣. 12. כה אמר יהוה צבאות sic deleto sequenti לאמר sc. 2.

13 יִצְמָח וּבָנָה אֶת־הֵיכַל יְהוָה׃ וְהוּא יִבְנֶה אֶת־הֵיכַל יְהוָה
וְהוּא־יִשָּׂא הוֹד וְיָשַׁב וּמָשַׁל עַל־כִּסְאוֹ וְהָיָה כֹהֵן עַל־
14 כִּסְאוֹ וַעֲצַת שָׁלוֹם תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם׃ וְהָעֲטָרֹת תִּהְיֶה
לְחֵלֶם וּלְטוֹבִיָּה וְלִידַעְיָה וּלְחֵן בֶּן־צְפַנְיָה לְזִכָּרוֹן בְּהֵיכַל
טו יְהוָה׃ וּרְחוֹקִים יָבֹאוּ וּבָנוּ בְּהֵיכַל יְהוָה וִידַעְתֶּם כִּי־יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּן בְּקוֹל
יְהוָה

p) Ion. *reuelabitur & magnificabitur.* cf. Ef. 1, 1. c. 43, 19. q) *is ædificabit.* cf. not. Ier. 3, 4. r) *templum Domini* v. 13. 14. diuerfum ab eo, quod tu cum Zorobabele nunc ædificas c. 1, 16. np. verum illud fpirituale, non manibus factum, cuius ædificationem ipfi peregrini iuuabunt v. 15. Hebr. 8, 2. c. 9, 11. 24. Act. 7, 48. c. 17, 24. 2 Cor. 5, 1. hoc eft, ecclefiam Dei, non folum ex Iudæis, fed gentibus quoque conftruendam 1 Cor. 3, 16. 17. 2 Cor. 6, 16. Eph. 2, 21. 22. Quod fi hoc verum Dei templum fuiffet, quod iam ftruebatur a Zorobabele & Iofua, haudquaquam fuiffet alii templo locus quæfitus, cui exftruendo Vir, cuius nomen צמח GERMEN, germinaturus demum feu nafciturus effet. cf. Hebr. 8, 7. 8 13. Fuit tn. typici illius templi ftructura occafio huius de antitypico prædictionis, coll. Præf. §. 10.

℣. 13. s) *Ipfe,* inquam, *ædificabit.* Reaffumitur ex v. 12. per anadiplofin patheticam. t) Vid. ibidem. u) *accipiet* Pf. 24, 5. vel chlamydos inftar *geftabit maieftatem* regiam, coll. Dan. 11, 21. 1 Par. 29, 25. Vid. Pf. 8, 2. Pf. 21, 4 & 45, 4. x) *Sedebitque* fc. *fuper folio fuo,* quod mox additur, & a priori hoc Verbo æque, atque a pofteriori, pendet; 1 Par. 29, 23. Ef. 16, 5. ad dextram Dei Patris Pf. 110, 1. Hebr. 1, 3. y) *& dominabitur* non tantum Ifraeli Ier. 30, 21. Mich. 5, 1. Luc. 1, 32. 33. fed orbis vniuerfitati. infra c. 9, 10. cf. Ez. 21, 32. z) *fed & erit,* vel, *idemque* fimul *erit* facerdos isque vere magnus Heb. 3, 1. c. 10, 21. talis nimirum, qui confederit ad dextram throni maieftatis in cœlis c. 8, 1. cœlis ipfis fublimior factus c. 7, 26. qui facerdotium habeat ἀπαράβατον ℣. 24. coniunctum cum regio fplendore & maieftate, fecundum ordinem non

קמץ בז"ק

non Aaronis, fed Melchifedec Pf. 110, 4. 1. 2. Heb. 5, 6. 10. c. 6, 20. c. 7, 11. 15. 17. 21. a) *fuper hoc ipfo folio fuo,* fuper quo fedens vt Rex dominabitur. b) Vulg. LXX. & Ar. *inter illos duos,* fc. Regem ac Sacerdotem; quafi de duabus hic actum fuiffet perfonis, ac mutua illarum ad pacem confpiratione. Sed hanc explicationem neque emblematis conftitutio patitur, fecundum quam vnus tantummodo Iofuas duplo diademate fulgens, vnam tantummodo perfonam, eam fc. quam ille hoc actu repræfentauit, figurare poteft, neque rei ipfius promiffæ natura, quia Chriftus ipfe & Rex eft & facerdos, vtrumque officium in vnitate perfonæ fuæ gerens. *Tarn.* quidem *inter vtrosque* refert ad eos, qui in Iudæa funt propinqui, & eos, qui inter gentes funt, atque adhuc ab ecclefia longinqui, coll. Eph. 2, 13. feqq. verum de iftis nulla in antecedentibus vltimi huius emblematis fit mentio, licet in confequentibus v. 15. de gentium vocatione tandem agatur. At *Cocc.* Lex. 323. *inter ambos,* Iehouam & *Virum Germen*; h. e. communis voluntas dandæ pacis, quod probat etiam *Guff.* f. 204. a. Verum nos malumus cum *Sch.* neutraliter, *inter ifta duo,* coll. Coh. 11, 6. fc. inter regnum feu regiam dignitatem Chrifti & facerdotium eius; de quibus feorfim in antecedentibus: his igitur, licet diuerfiffima femper in Republica Hebræorum & feparata officia fuerint, tamen in vna Chrifti perfona erit confilium pacis, h. e. bene eis conueniet, fuauis inter vtrumque harmonia erit, diffonantia aut difcordia nulla, quemadmodum cum in capeffendo confilio vna confiliariorum voluntas, vna fententia eft. Vt hanc explicationem ceteris præferamus, mouet nos fcopus totius emblematis ac prædictionis propheticæ, qui eo tendit, vt fub fchemate duplicis coronæ, capiti vnius Iofuæ impofitæ, duplex dignitas in vnam Chrifti perfonam diuinitus conferenda figuretur: *duo* igitur, quorum hic mentio fit, & quidem vt fuauiter confpirantium, pro dato huic fcopo conuenienter eft explicandum. ℣. 14. c) Interim *vero,* donec promiffus hic regius Sacerdos vel facerdotalis Rex in carne compareat, atque ambas dignitates occupet, *coronæ,* h. e. *coronarum quæuis* vel *vtraque,* argenteæ æque ac aurea v. 11. d) ei qui fupra v. 10. vocabatur *Cheldai.* e) qui fupra v. 10. *Iofias,* in cuius domum Babylonienfes, munera pro exornando Templo ferentes, diuerterant. f) erunt his, inquam, *in memoriale* Ex. 13, 9. feu monumentum rei in typo quidem transactæ, in veritate vero adhuc transigendæ. Quisquis enim coronas illas in Templo afpexerit, intuitu illarum commonefiet tum pietatis iftorum hominum, qui aurum atque argentum vel dedicarunt ipfi, vel eius, qui ex remotis oris dedicatum venientes hofpitio excepit; tum prophetiæ huius de duplici dignitate Meffiæ. Immo & alius antitypi memoriale erunt, quod ficut Babylonienfes ex remota regione Hierofolymam cum argento & auro venerunt, Hierofolymitanus vero *Iofias* vel *Chen* venientes fufcepit; fic pariter tempore N. T. gentes, remotiffimæ quondam, ad Ecclefiam funt acceffuræ, atque ab hac prone & prompte fufcipiendæ, coll. v. 15. g) publice fufpenfum *in templo Domini.* Obferuat R. *Sal.* ex Tr. Talm. *Middoth,* Coronas iftas a feneftris Templi in altitudine eius fuiffe fufpenfas. Et fuerunt procul dubio inter ἀναθήματα illa, quibus templum exornatum fuiffe legitur Luc. 21, 5. 2 Macc. 9, 16. c. 5, 16. ℣. 15. h) *Et* ficut illi, quorum fupra v. 10. feqq. iniecta mentio eft, e Babylonia, remota fatis terra Ef. 39, 3. venerunt, allatis fecum muneribus, ad iuuandam & exornandam typici Templi ftructuram, fic fuo tempore *remoti venient,* nimirum gentes Eph. 2, 13. Ef. 49, 1. c. 57, 19. Hierofolymæ gloriam fuam illaturæ Ef. 35, 2. c. 6, 13. c. 66, 12. cf. fupra c. 2, 15. & infra c. 8, 22. it. Præf. noftra §. 10. i) *& coædificabunt* (vel partem ædificandi habebunt, vna ædificabunt, fe ipfos ad ædificandum adiungent,) *in Templo Domini,* tanquam non peregrini amplius & aduenæ, fed conciues fanctorum ac domeftici Dei exftituri Eph. 2, 19. fe inuicem cum populo Dei in habitaculum ac templum Domini ædificantes in fpiritu v. 21. 22. 1 Petr. 2, 5. Secus atque fub V. T. vbi gentiles atque extranei a communione ædificandi Templi arcebantur Efr. 4, 2. 3. cf. Ef. 60, 10. *Præfixum* ב hoc loco fignificat partem & conforrtium in agendo, quemadmodum Num. 11, 17. Ez. 13, 20. Iob. 7, 13. k) *Et tunc* exitu rerum & profperitate omnium *cognofcetis. Hier.* Vid. not. c. 2, 13. l) Vid. fuperius c. 2, 13. & c. 4, 9. notata. m) Vulg. *Erit autem hoc.* Bene, quod ad antecedens id refert, fupplere Pronomine; quemadmodum & alibi verbum Subft. ad totum id, quod anteceffit, referri debet, v. g. Ex. 6, 28. Num. 25, 19. Deut. 2, 16. Verum commodioris nexus cauffa malumus cauffaliter ac declaratiue, quam aduerfatiue, vertere: *Fiet enim hoc.* Declarat enim, quo pacto fe miffum a Domino agnituri fint, nempe ex euentu, quia quod prædixerit, certiffime fit futurum. n) *fi modo obedieritis.* Promiffio ipfa, quæ præceffit, de Meffia, de templo fpirituali, de vocatione gentium, in fe quidem abfoluta eft, nec pendet a conditione vel pœnitentiæ vel obedientiæ; conditio igitur, quæ hic adiicitur, nequaquam promiffionis illius complementum actuale fufpendit Rom. 3, 3. c. 11, 29. fed cautionem tantummodo ac diligentiam populo Iudaico adhibendam infinuat, ne fruitione rei promiffæ, fuoque tempore implendæ, fua ipfius culpa ac pertinacia excidat, ficut factum eft poftea magnæ Iudæorum parti, cum Chriftus iam veniffet Ef. 50, 2. Vult igitur dicere: Facite modo quod veftrum eft, cauete, ne vos ipfi per ἀπειθείαν & contumaciam tanta tantorum bonorum fruitione priuetis; ego quidem, quæ vobis promifi, ex parte mei fideliter præftabo. cf. Pf. 95, 7. & not. Hagg. 2, 23.

Jan. 15. 1851.

℣. 15. ורחוקים fine Phe 1. 2. 5. 6. 9. 10. contra Ind. B f. f. 60. col. 8. שְׁמוֹעַ defect. 2. 5. fecundum nonnulla Mafora exemplaria, de quibus videatur R. Chaiim in margine 7. 8. ad 1 Sam. 23, 10.

יהוה אלהיכם : ויהי בשנת ארבע לדריוש ז
המלך היה דבר־יהוה אל־זכריה בארבעה לחדש
2 התשעי בכסלו : וישלח בית־אל שראצר ורגם מלך
3 ואנשיו לחלות את־פני יהוה : לאמר אל־הכהנים אשר
לבית־יהוה צבאות ואל־הנביאים לאמר האבכה
בחדש החמשי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים :
4 ויהי דבר־יהוה צבאות אלי לאמר : אמר אל־כל־ ה
עם הארץ ואל־הכהנים לאמר כי־צמתם וספוד
בהמישי

CAP. VII, ℣. 1. n) Post partem primam vaticinii, eamque emblematicam, sequitur nunc altera eius pars, quam dicere possumus didacticam, duobus comprehensa capitibus, c. VII. & VIII. quemadmodum in Præf. § 11. docuimus. Et hoc quidem capite Propheta id agit, vt occasione propositæ a Iudæis quæstionis, num continuanda ieiunia sint, v. 1--3. populum instruat I. de ieiuniis cum veris, tum hypocriticis v. 4--7. II. de requisitis a Deo conuersione potius ac pœnitentiæ fructibus, quam ieiuniis v. 8--fin. o) *anno* vltimo *quatuor* annorum, h. e. *anno quarto*, biennio videlicet post primum prophetiæ exordium. c. 1, 1. 7. cum in Templi structura Iudæi adhuc strenue pergerent, iamque spes læta de imponenda propediem operi suprema manu adfulgeret, coll. Esr. 6, 15. p) De quo c. 1, 1. & in Præf. § 6. q) illud ipsum sc. quod post interpositam v. 2. 3. parenthesin, & reassumtum v. 4. signum dicti, v. 5. seqq. & c. 7. toto exponetur. Vid. not. c. 1, 1. r) *quarto* die *mensis noni* seu *Nouembris*. s) videlicet *in* mense *Kislev* (2) Neh. 1, 1.

℣. 2. t) Parenthesis vsque ad finem v. 3. (*Miserat autem*, vel *cum misisset* &c.) occasionem & caussam sequentis verbi Dominici exponens. Ceterum comma hoc paulo obscurius est, ita vt sensus eius non illico pateat: attendendum igitur hic probe est, *quis*, *quorsum*, *quos* & *cur* miserit? Primo, *quis?* *Bethelem* hunc nescio quem fuisse, qui Babylone Hierosolymam miserit, quidam apud Kimchium opinati sunt, sed hi parum probabiliter, coll.

Cap. VII, coll. v. 5. *Lightfoot.* v. in Chron. V. T. p. 140. *Misit* (בית־אל) *domus vel familia Dei*, hoc est, congregatio, quæ Babylone erat. Verum insolens est talis captiui populi denominatio, & illis procul dubio a Propheta responsum fuit, qui quæsitum miserant: iam vero *populum terræ* ac sacerdotes, ad quos v. 5. responsum dirigitur, Palæstinenses, non Babylonienses fuisse, nostra illic adnotata ostendent; ergo cum *Tarn.* aliisque statuimus hanc legationem venisse a populo ipso reduce & in Iudæa versante: quod subiectum proinde suppleri ex v. 5. hic potest, *Miserat autem* populus terræ; vel tertia singularis verbi actiui impersonaliter seu passiue verti, *Missum autem fuerat* &c. u) Quorsum? *ad domum Dei*, h. e. ad templum, vbi non solum Iehoua ipse, ad quem exorandum hic missi dicuntur, habitabat; sed & sacerdotes atque Prophetæ, quos consulturi erant, congregati ac præsto erant v. 3. c. 8, 9. Alibi quidem proprium *Bethelensis* oppidi est, inde tamen exortum, quod *domus Dei* illic esset Gen. 28, 17. 19. x) Quos? *Scharetserum* (cf. alium 2 Reg. 19, 37.) *&* *Regemmelechum*. Exorandus nimirum erat Iehoua, prophetæ ac sacerdotes consulendi, publico ac totius populi nomine v. 5. quia autem (inquit *Tarn.*) propter ordinem & honestatem conueniebat, a cœtu magno certos homines capiendis consiliis & rebus gerendis delegari, miserunt viros quosdam magni nominis. y) *&* *viros*, hoc est comites, socios ac ministros *eius*, videlicet vel Regem-Melechi inprimis, vel vtriusque. 2 Sam. 2, 3. 2 Reg. 25, 23. z) Cur? & quo fine? duplici, sc. 1) *ad exorandam faciem Domini*, h. e. ad supplicandum ei c. 8, 21. 22. Ex. 32, 11. 1 Sam. 13, 12. ac 2) precibus illis præmissis, *ad dicendum* &c. v. 3. Consultum nempe Dominum erant de ieiuniis, itaque ante omnia Dominum fusis precibus exorare nitebantur, vt per seruos suos, sacerdotes atque prophetas, se responso aliquo dignaretur, Ier. 42, 2. 3. ℣. 3. a) atque *vt dicerent*. b) quos populus in caussis ad religionem & sacra pertinentibus, tanquam doctores ordinarios consulere solebat Hagg. 2, 11. Mal. 2, 7. c) Ion. *qui ministrabant in domo sanctuarii Domini*. v. 2. d) qui extraordinarii ac immediati voluntatis diuinæ interpretes non minus, quam sacerdotes, de voluntate Dei respondere consueuerant. cf. 2 Reg. 3, 11. seqq. c. 22, 13. seqq. Ier. 18, 18. c. 42, 1. seqq. Ez. 7, 26. c. 8, 1. c. 14, 1. c. 20, 1. Dubium vero non est, quin Haggæus inprimis ac Zacharias Prophetarum nomine hic indigitentur: quippe qui isthoc tempore hoc nomine inter Iudæos quam maxime noti erant Esr. 5, 1. quamquam & plures eodem tempore vates Hierosolymis esse potuerint, quam Haggæus & Zacharias. Vid. *Vitringa* Obseru. S. *lib. VI.* p. 336. & cf. Neh. 6, 7. 14. e) *Flebone* porro? Totus cœtus, cuius nomine responsum a sacerdotibus ac prophetis petebatur, singulariter loquens hic inducitur, vt Num. 20, 18. 19. Ios. 9, 7. Synecdochice vero per *fletum* luctum publicum ac ieiunium cum lacrimis ac ploratu coniunctum intelligi, *Tarnovius* cum ex parallelis Iud. 20, 26. 1 Sam. 1, 7. 2 Sam. 1, 12. Neh. 1, 4. &c. tum ex responsione v. 5. seqq. tum denique ex iis, quæ hic immediate sequuntur, (*separando me*) bene colligit. f) in memoriam exusti hoc mense a Babyloniis Templi ac Hierosolymæ 2 Reg. 25, 8. 9. 10. Ier. 52, 12. 13. 14. cuiusmodi ieiunia ob lugubres euentus plura Iudæi instituerant, coll. hic v. 5. & c. 8, 19. quæ vero non poterant Ecclesiæ nisi onerosa & grauia esse: quapropter cum populus animaduerteret, lætiora sibi tempora per Dei gratiam nunc euenisse, quando templum ac vrbs, quæ in ruinis olim iacuerat, strenue instaurabatur, ac Templi inprimis ædificatio (vid. not. v. 1.) prospere succedebat; peculiari legatione consulunt, num ieiunium isthoc porro continuare, an (quod optabile ipsis fuisse videtur) omittere debeant? g) *abstinendo me*, Leu. 22, 2. sc. a cibo & potu, aliisue deliciis, ad instar *Naziraeorum* Num. 6, 2. seqq. cf. Ioel. 2, 15. seqq. Ion. *prohibebone animum meum a deliciis?* h) non sine magna molestia. i) *his*. vid. not. c. 1, 12. k) *quot annis?* Gen. 47, 8. i. e. iam plurimis. Ita enim loquuntur, qui numerum vel quantitatem exaggerare volunt. Ps. 78, 40. Sunt autem 70. anni, coll. hic v. 5. de quibus videsis not. c. 1, 12. & Hagg. 1, 1. c. 2, 3. ℣. 4. l) *Factum igitur est*, inquam. Post absolutam v. 2. 3. parenthesin, quæ vaticinii sequentis occasionem pandebat, reassumitur hoc verbum ex v. 1. vt vaticinium ipsum nunc subiiciatur. ℣. 5. m) Dic ad vniuersum *populum terræ*: & quidem δεικτικῶς cum *He* demonstratiuo, quasi *huius terræ*; vt intelligatur populus, qui erat in Iudæa, ex Babylonica iam reductus captiuitate, sicut Hagg. 2, 4. non vero qui Babylone adhuc tum erat, a quo si facta fuisset hæc legatio, addidisset id procul dubio Spiritus S. æque ac supra c. 6, 10. vid. not. v. 2. & cf. 2 Reg. 11, 14. 18. 19. 20. c. 15, 5. n) *atque ad sacerdotes* inprimis, cum quatenus ad corpus totius populi, quocum & ipsi ieiunauerunt, tum quatenus populum secund. hoc Dei responsum instruere debent. Quæstio quidem ad totum prophetarum ac sacerdotum chorum delata fuit, sed in illo super Zachariam venit Spiritus, vt Dei nomine & sacerdotibus & populo responderet. cf. 2 Par. 20, 14. o) *Cum ieiunastis* hucusque. p) *&* *plangendo* sc. planxistis. c. 12, 10. 12.

CAP. VII, ℣. 1. לדריוש sine *Meth.* in. 12. 25. 16. 84. & *Ber.* At per *Pat.* 5.

כַּחֲמִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְזֶה שִׁבְעִים שָׁנָה הֲצוֹם צַמְתֻּנִי אָנִי׃
6 וְכִי תֹאכְלוּ וְכִי תִשְׁתּוּ הֲלֹא אַתֶּם הָאֹכְלִים וְאַתֶּם
7 הַשֹּׁתִים׃ הֲלוֹא אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר קָרָא יְהוָה בְּיַד
הַנְּבִיאִים הָרִאשֹׁנִים בִּהְיוֹת יְרוּשָׁלִַם יֹשֶׁבֶת וּשְׁלֵוָה וְעָרֶיהָ
סְבִיבוֹתֶיהָ וְהַנֶּגֶב וְהַשְּׁפֵלָה יֹשֵׁב׃
8 וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְכַרְיָה לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
9 לֵאמֹר מִשְׁפַּט אֱמֶת שְׁפֹטוּ וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עֲשׂוּ אִישׁ אֶת־
אָחִיו

q) *quinto* mense. v. 3. c. 8, 19. r) *&* (quod paris est rationis) *septimo* mense, in memoriam cæsi hoc mense Gedaliæ, ac dispersorum, quos secū habuerat, Iudæorum 2 Reg. 25, 25. Ier. 41, 1. seqq. s) *&* quidem *his* 70. *annis.* v. 3. vid. not. c. 1, 12 t) *num ieiunando ieiunastis mihi, mihi* inquam? Pronomen separatum emphatice πλεονάζει, vt Gen. 27, 34. Num. 14, 32. Ps. 9, 7. suffixum vero verbale, quod per Accusatiuum exponitur vt plurimum, hic per Datiuum est exponendum, vt Iud. 1, 15. Iob. 15, 21. Datiuus autem hic idem valet ac *propter me*, ob meum mandatum, vel in meum honorem commodumue. Vult enim dicere: Ego hæc vestra ieiunia nec attraxi vobis, nec præcepi, nec illis egeo aut delector; vos ipsi instituistis, & vobismet vestris peccatis accersiuistis, nullum inde commodum ad me redundauit: conuertimini modo, & dignos conuersione fructus in posterum ferte, sic per me vobis licebit ieiunia ista, quorum vos ipsi auctores estis, desinere, neque quidquā omissione illorum mihi decedet. cf. Es. 43, 23. 24. & sec. aliquos Am. 5, 25.

℣. 6. u) *Atqui cum editis--nonne vos ipsi estis qui editis?* non ego. Est instantia ab opposito, cuius vero parilis fit ratio. q. d. Sicuti, cum comeditis ac bibitis, id tale est, vt mihi quidem nec conferat quidquam nec demat; ita & vestrum se habet, quod suscepistis ieiunium: vtrumque indifferens mihi est, neque vos mihi per se commendabit, aut me vobis obstrictum faciet. *Vulg.* posterius hemistichium non male expressit: *Numquid non vobis comedistis, & vobismet ipsis bibistis?* Maximum pondus namque orationis situm est in Pronom. *Vos*, coll. oppositione v. 5. At *Ion.* qui vltima verba v. 5. sic reddiderat: *numquid ieiunio adflictionis* (h. e. vero & quo animam adflixissetis vestram,) *ieiunastis coram me?* porro hunc versum ita exposuit: *Et quod vos comedistis & bibistis, nonne, vt benefaciatis vobis, vos bibitis?* Videtur ergo τὸ *comedere ac bibere* posteriori membro de lautis lætisque accepisse conuiuiis, coll. 1 Sam. 30, 16. 1 Reg. 1, 25. c. 4, 20. Iob. 1, 4. vt sensus sit: Tantum abfuit, vt vere ac prout decet ieiunaueritis, vt potius edendo ac bibendo voluptatibus atque genio indulseritis vestro. cf. Es. 58, 3. 4. Iac. 4, 3. Verum sic vis oppositionis, quæ est inter pronomina *Mihi, mihi* v. 5. *& vos ipsi, vos ipsi*, euanescit, saltem non luculenta satis manet. Nostra vero cum explicatione fere conuenit *Tarn.* qui interrogationem istam hoc simul importare obseruat, vt Iudæi secum sic colligant: Esca nos non commendat Deo; neque enim, si edamus, amplius in pietate habemus, neque, si non edamus, minus in eadem possumus 1 Cor. 8, 8. si autem esca non commendat Deo, neque ieiunium per se commendabit, siquidem vtrumque est ἀδιάφορον, & corporalis exercitatio ad pauca vtilis est 1 Tim. 4, 8. &, quamuis si recte vsurpetur, -- aliquem vsum habeat, tamen nullo modo cum pietate interna est conferenda, quippe quæ habet promissionem præsentis & futuræ vitæ.

℣. 7. x) *Nonne scitis verba:* Ita nonnulli per ellipsin verbi, Accusatiuum regentis; velut aposiopesis esset. Alii rectius: *Nonne ipseitas verborum est*, seu vt LXX. reddiderunt, οὐχ οὗτοι οἱ λόγοι Vulg. *Numquid sunt vera*; & Syr. *Hæc sunt illa verba.* Particula enim אֵת, vt Hebræi obseruant, significat כמו עצם הדבר *rei alicuius velut ipseitatem*, vel rei ipsummet & αὐτὸ τοῦτο, quemadmodum apud Rabbinos אותו est *ille ipse.* Vid. not. Ios. 22, 17. Ier. 27, 8. & cf. hic porro infra c. 8, 17. Hagg. 2, 17. Neh. 9, 19. 32. 34. At *Gusset.* p. 105. *Nonne cum verbis, quæ proclamauit* Iehoua per manum præcedentium Prophetarum-- (v. 8.) *etiam fuit verbum Iehouæ ad Zachariam, dicendo* &c. quasi coniungeret cum prophetiis veterum hanc prophetiam per Zachariam promulgatam, seu iam semel ipse eam ediderit, seu hac vice primum. Verum, præterquam, quod coactior hæc interpretatio est, negligit quoque *spatium* inter v. 7. & 8. interpositum, quod indicat, nouam cum v. 8. inchoari paragraphum. Ceterum *R. Sal.* cohærentiam cum antecedentibus & sqq. hanc facit: Quis vobis caussa ieiunii & planctus exstitit? *nonne verba* redargutionum, *quæ proclamauit Iehoua* &c.? illa (sc. neglecta) vos deuastarunt: & propterea ieiunastis. Hæc vero sunt verba, quæ proclamauit: *Iudicium veritatis iudicate* &c. v. 9. Sed nos ita connectimus. Dixerat Deus, Iudæos hucusque ieiuniis suis neutiquam sibi verum præstitisse cultum: hoc ipso vero simul innuerat, alium longe cultum esse, quem requirat, neglectumque ab ipsis seuere vindicauerit, eum videlicet, qui in actuali pietate atque iustitia secundum legem Dei moralem consistat, qualis mox v. 9. 10. describetur. cf. Esa. 1, 12. 16. seqq. c. 58, 3. 4. Ier. 5, 3. Mich. 6, 6. 7. 8. Ps. 50, 8. Rom. 14, 17. Potuissent vero Iudæi cogitare: o! vtinam hoc dudum nobis dictum fuisset! paruissemus enim, atque sic neglecti a nobis cultus diuini pœnam deuitassemus, nec planctu habuissemus opus. Ne ergo, quod dixerat, Iudæi ceu nouum & inauditum quid interpretarentur, addit, se iam pridem ista per prophetas priores dilucide ac sedulo inculcasse, quibus si morem gessissent maiores, illam plangendi ac ieiunandi occasionem nunquam futuram fuisse; ignorantiæ prætextum hic nullum *fingi* posse. y) *quæ proclamauit* c. 1, 14. non in angulo clam insusurrauit, sed propalauit magna cum contentione & assiduitate. *Tarn.* cf. Es. 45, 19. z) *manu* s. ministerio *prophetarum*, h. e. *per prophetas.* v. 12. Hagg. 1, 1. a) Vid. v. 12. & not. c. 1, 4. b) *habitans & tranquilla*, h. e. tranquille habitans vel habitata. Vid. not. c. 1, 11. c) 1 Par. 4, 40. d) *&* cum *vrbes eius* (prouinciales puta, quæ alias filiæ dicuntur) *circum ipsam* essent. Antequam ab hostibus depopulatæ essent. e) atque (vt partes etiam specialiores tangam) cum *pars australis* Iudææ. Vid. Num. 13, 17. Deut. 34, 3. Esa. 30, 6. f) *eiusdemque pars declinis* & occidentalis Ios. 15, 33. Ier. 17, 26. quæ sycomoris abundasse legitur 1 Reg. 10, 27. g) *habitans*, i. e. *habitata.* c. 9, 5.

℣. 8. h) Nexum ita commonstrat *Tarn.* Ne vero iam quærerent Iudæi, quænam sunt illa Dei mandata, quæ non seruamus, quænam fuit illa nostrorum maiorum peruicacia, quænam illis fuit immissa pœna? omnia tria diserte ex mandato Dei subiiciuntur a Propheta, præcepta Dei seruanda v. 9. 10. obstinatio patrum non imitanda v. 11. 12. & pœna subeunda v. 13. 14.

℣. 9. i) Si scire cupitis, quid sit illud, quod per Prophetas priores iam olim proclamaui, *sic dixit* &c. Quod enim ex præterito hoc Verbum, ceu maioribus dictum, repetatur, liquet ex v. 11. seqq. k) *iudicium veritatis & caritas* erga proximum ponuntur in oppositione ad ieiunia aliaque cultus electitii genera, tanquam officia, quæ Deus ipse requisiuit, & sibi grata esse testatus est, vt c. 8, 16. Esa. 1, 17, 23. Ier. 7, 5. c. 21, 12. Ez. 18, 8. Hos. 12, 7. Vid. not. Mich. 6, 8. it. Ioh. 7, 24. l) cf. Hos. 6, 6. m) Gen. 43, 14. Ps. 105, 4. cf. Am. 1, 11. Prou. 12, 10. n) *quisque cum fratre suo*, h. e. erga fratrem vel proximum. 2 Sam. 16, 17.

℣. 5. וזה sine præf. *Vau* 3. & sic su. 5. ℣. 8. דבר per *Mun.* 1. 2.

ssent. 1 Sam. 15, 22. Esa. 48, 18. immo talia concionantes re audire quidem voluerunt, tantum abest, vt morem gessissent. Hos. 11, 2. w) & dede-

אחיו : ואלמנה ויתום גר ועני אל־תעשקו ורעת איש י
אחיו אל־תחשבו בלבבכם : וימאנו להקשיב ויתנו 11
כתף סררת ואזניהם הכבידו משמוע : ולבם שמו שמיר 12
משמוע את־התורה ואת־הדברים אשר שלח יהוה
צבאות ברוחו ביד הנביאים הראשנים ויהי קצף גדול
מאת יהוה צבאות : ויהי כאשר־קרא ולא שמעו כן 13
יקראו ולא אשמע אמר יהוה צבאות : ואסערם על 14
כל־הגוים אשר לא־ידעום והארץ נשמה אחריהם
מעבר ומשב וישימו ארץ־חמדה לשמה :

ויהי

קמץ בו״ק

runt seu obverterunt humerum refractarium, nolentes praece-

ptamea (velut hæc onerosum iugum essent Hos. 11, 4. Ps. 2, 3. Rom. 6, 20. coll. Matth. 11, 30.) humeris suis ad portandum suscipere Neh. 9, 29. instar vaccæ refractariæ, quæ iugo se subducit atque obnititur. Hos. 4, 16. x) *& aures suas ingrauescere* h. e. obsurdescere ac difficulter audire *fecerunt*. Esa. 6, 10. c. 59, 1. LXX. ἐβάρυναν: quod conf. cum Matth. 13, 15. Act. 28, 27. & Luc. 21, 34. *Grauitas* Hebræis pro sensationis cuiuslibet impotentia aut hebetudine venit Gen. 48, 10. Ex. 9, 7. Sic apud Arabes *grauare* est *surditate adficere* apud *Golium* in Lex. Ar. p. 2712. & *grauitas in auribus* pro *surditate* vel *audiendi hebetudine* occurrit in Alcor. Sur. 17, 48. y) *præ audiendo*, h. e. vt non audirent vel audire possent. v. 12. Esa. 59, 1. ℣. 12 z) *Posuerunt adamantem*, Vulg. *vt adamantem* Ez. 3, 9. qui malleo non facile cedit, sicut nec cor illorum verbo Dei Ier. 23, 29. adamantinum vel adamantis instar durissimum fecerunt, vt frustra esset verbi efficacia apud morose ac obstinate resistentes. conf. Ez. 11, 19. c. 36, 26. Alii *smyritem*: sed vid. not. Ier. 17, 1. a) conf. v. 11. b) *per Spiritum suum*, quo prophetas adflabat ac animabat ad indicandum Israeli præuaricationem suam Mich. 3, 8. conf. 2 Sam. 23, 2. & 1 Petr. 1, 11. c) *per prophetas* ceu caussam ministerialem v. 7. quemadmodum contra Spiritus Dei caussa principalis erat. d) Vid. v. 7. & not. c. 1, 4. e) *vnde exstitit ira*, tanquam pœna & consequens inobedientiæ c. 1, 2. Num. 17, 11. f) cui quidem ἐναντιοφανὲς est, cum Deus c. 1, 15. se Israelitis parum excanduisse dicit; sed conciliationem vide ibid. in notis nostris. ℣. 13. g) *Sicut clamauerat* quidem Dominus, ipsi *vero non audiuerant*, sed frustra eum per Prophetas clamare fuerant v. 7. Es. 50, 2. c. 65, 12. c. 66, 4. Ier. 25, 4. Hos. 11, 2. h) *sic vicissim postea clamabant* in malis suis, *nec audiebam*; in vicem hoc ipsis faciens, secundum ius talionis. conf. Es. 1, 15. c. 63, 15. Ier. 11, 11. c 14, 12. Ez. 8, 18. Mich. 3, 4. Ps. 18, 42. Prou. 1, 24. 28. Iob. 35, 12. Ceterum Futura hæc in historica narratione (vt alias sæpe) per præteritum imperf. sunt exponenda; quod adparet ex fine v. 14. vbi recurrit Præteritum *& posuerunt*. Nisi forte placeat sumere: *Sic vocabunt - - inquiebat eis Dominus Tsebaoth* istis temporibus. ℣. 14. i) *Sed exturbabam*, velut turbine dispellebam eos ex terra sua Iob. 27, 21. instar glumæ, quam ex area dispellit ventus Hos. 13, 3. Ps. 1, 4. conf. Ier. 23, 19. Am. 1, 14. *Aleph* specialiter hic movetur per Tsere, pro Schua composito ad analogiam flexionis Syriacæ; quale est ארוממם Esa. 33, 10. אפי Ex. 16, 23. item אזה Dan. 3, 22. k) *ad omnes* (i. e. omnium plagarum mundi) *gentes*, c. 2, 10. Dan. 9, 7. Babylonios nempe, Aegyptios item, ac circumiectos Moabitas, Ammonitas, Idumæos &c. Ier. 40, 11. 12. c. 44, 1. seqq. l) Ier. 16, 13. Deut. 28, 33. m) *desolata fuit* Ier. 12, 11. Ez. 25, 3. *post illos*, h. e. post fata ac migrationem illorum Ioel 2, 3. n) *ita vt non esset transiens aut regrediens* per illam. c. 9, 8. Esa. 33, 8. Ier. 9, 9. 12. Ez. 33, 28. c. 35, 7. o) *& posuerunt*, scilicet vt caussa moralis; quomodo Tsedekiæ tribuitur Hierosolymorum incendium Ier. 38, 23. Deus igitur terram vastauit iudicialiter, Babylonii physice, Iudæi ipsi moraliter. Ier. 6, 8. p) *terram desiderii*, i. e. desiderabilem, exoptatam, pulcherrimam. Ier. 3, 19. Ps. 106, 24. Dan. 11, 16. Mal. 3, 12.

℣. 10. o) *E contrario viduam pupillum, peregrinum & pauperem*, qui iniuriis solent quam maxime expositi esse, quod vindices inter homines vix vllos habeant. cf. Ex. 22, 20. 21. Es. 1, 17. 23. Ier. 5, 28. c. 7, 6. Quemadmodum v. 9. quid velit, positiue dixerat, ita nunc, quid nolit, κατ᾽ ἄρσιν explicat. p) Leu. 5, 21. c. 19, 13. ὁ. μὴ καταδυναστεύετε. cf. Iac. 2, 6. q) Ion. & Syr. *& malum vir cum vel contra fratrem suum*, per ellipsin præpositionis. quo referimus etiam Vulg. *vir fratri suo*. At LXX. & Ar. καὶ κακίαν ἕκαστος τοῦ ἀδελφοῦ, per hyperbaton pro *quisque malum fratris sui* c. 8, 17. quale videas Ez. 39, 11. Et sic ratione syntaxeos statuendum omnino est, quia רעת est in regimine seu statu constructionis. conf. 2 Reg. 7, 6. Esa. 9, 18. r) *ne cogitetis*, seu machinemini, c. 8, 17. Hoc præferimus, coll. Ps. 35, 4. Ps. 41, 8. Ps. 140, 3. &c. At LXX. μνησικακείτω, quasi *cogitare* hic idem esset ac *meminisse, recordari*, & *malum fratris* idem atque *a fratre illatum*. Ceterum si malum, inquit *Tarn.* non est cogitandum, quanto minus faciendum. cf. Mich. 2, 1.

℣. 11. s) *Sed renuerunt* olim patres vestri, quibus hoc per prophetas dixi, cum salua adhuc Hierosolyma esset v. 7. & not. v. 9. cf. Ier. 5, 3. c. 17, 23. Narratio vero isthæc historica hanc simul inuoluit exhortationem: *Ne sitis igitur sicut patres vestri*, coll. supra c. 1, 4. t) *auscultare*, sc. cum effectu, ita vt paruissent.

℣. 10. וגר cum præfixo *Vau* se. 5. אחיו cum præmisso את־ fu. 2. 5. & sic in margine 6. 9. 20. ℣. 11. ויתנו כתף ita 1. 2. & sic fu. 5. ואזניהם הכבידו ita 1. 3. & fu. 2. משמע defect. 1. sec Masoram 1. & Erffurtensem, sed præter impressam ad Coh. 1, 8. & contra Masoram 3. & impressam h. l. ℣. 12. משמע defect. 1. 2. 3. 5. secundum Masoram 1. 2. 3. sed contra impressam h. l. & præter eandem ad Coh. 1, 8. ℣. 13. ויהי כאשר ita 2. 5. at ויהי כאשר 3. ℣. 14. ואסערם Munach sub ס locat 3. sic se. 1. Sed ואסערם hab. 6. 9. in margine. וישימו ארץ sic 2. 5. 6. 9. 10. 20.

CAP. VIII.

ח ויהי דבר־יהוה צבאות לאמר׃ כה אמר יהוה צבאות
2 קנאתי לציון קנאה גדולה וחמה גדולה קנאתי לה׃
3 כה אמר יהוה שבתי אל־ציון ושכנתי בתוך ירושלם
ונקראה ירושלם עיר־האמת והר־יהוה צבאות הר
4 הקדש׃ כה אמר יהוה צבאות עד
ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו
ה בידו מרב ימים׃ ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות
6 משחקים ברחבתיה׃ כה אמר יהוה
צבאות

vrbs veritatis & mons sanctitatis dici non poterit v. 3. cum ipsi veritati & sanctitati, apparenti in carne restiterint. v. 7. 8. non de corporali, sed spirituali reductione, intelligi potest: nec v. 12. & 13.

CAP. VIII, ℣. 1. q) Continuatur hic sermo Domini superiori capite iam cœptus, cuius occasio fuerat quæstio Iudæorum de ieiuniis c. 7, 2. coll. hic v. 19. Sicuti autem illic Iudæorum ieiuniis se delectatum fuisse negauerat, ac veros contra pietatis ac fidei fructus iam olim a maioribus ipsorum requisitos, horum vero neglectum tum ipsius mali, quod perpessi essent, tum subsecuti planctus ieiuniiq; quod ea propter instituissent, caussam extitisse docuerat; ita hoc capite pergit ad eandem quæstionem magis directe respondere, exponens decretum beneplaciti sui, vi cuius velit in posterum Tsioni ac Hierosolymæ vltra, quam mente possent concipere, benefacere, commutando illis ieiunia in dies festos ac lætos, modo veram colerent pietatem, quod vt faciant eos hortatur. Quamuis autem particulæ huius capitis complures sint, quarum initia sunt v. 1. 3. 4. 6. 7. 9. 14. 18. 20. 23. tamen 3. partes generaliores cum *Sch.* constitui possunt. I. Habet promissionem de restitutione Hierosolymæ, inprimis sub N. T. v. 1-8. II. Confortationem ædificantium templum per promissionem istam vlterius expositam v. 9-17. III. Compensationem ieiuniorum per bona Messiæ promissi tempora v. 18-fin. Ceterum quod ad complementum huius promissionis, dubium certe nullum est, quin posteriora eius, de Ecclesiæ ex gentibus collectione & cum Iudaica coniunctione v. 20. seqq. sub N. T. demum nacta suum sint complementum: sed & priora, inde ab initio capitis, (inquit Cel. *Masius* Oec. V. T. p. 1080.) non videntur plenum habere complementum in vrbe Hierosol. tum exstructa, quæ certe vrbs vbi *Iudæ & Israel* coniunguntur, cum e Babylonica captiuitate Iuda tantum redierit. Et *D. Kimchi*, Hæc sectio, inquit, est promissio in futurum tempore Messiæ. Cf. quoque *Cocc.* h. l. & *Io. Meyerus* ad vltima Ezechielis p. 96. seq. Interim tamen quæ v. 2. de Zelo Domini pro Tsione dicuntur, complementi sui exordium iam tum sumserant, coll. supra c. 1, 14. pariter quæ v. 11, 12. de augendis ex Dei benedictione agrorum prouentibus habentur, non minus occœperant iam impleri, coll. Hagg. 2, 16. seqq. Statuimus ergo, vaticinium hoc amplissimi ambitus esse, ita vt continua quadam serie repræsentet beneficia Dei tam spiritualia, quam corporalia, quæ & tunc & in posterum Hierosolymæ facturus esset. ℣. 2. r) Hæc formula, singulis præfixa vaticinii particulis, identidem hic recurrit v. 3. 4. 6. 7. 9. seqq. non otiose aut per tautologiam, sed emphatice, & ad notandam rei promissæ, quæ magnitudine sua fidem alioqui excedere videretur, certitudinem, coll. Hebr. 10, 23. & Tit. 1, 2. s) Licet ob contumaciam maiorum vestrorum iustas meritasque eis pœnas inflixerim, tn. quæ bonitas mea est, *zelaui* nunc rursus *pro Hieros. zelo magno*, vt (quæ *Raschii* glossa est) ieiunii & planctus molestia in posterum vacare possitis, coll. v. 19. *A. Esra*: Solatur nunc illos, postquam desolationem terræ memorauit. cf. not. c. 1, 14. t) *& excandescentia magna*, quam contra hostes eius concepi, coll. c. 1, 15. ℣. 3. u) Quapropter (est enim illatio ex antecedenti, coll. c. 1, 16. 14. 15.) *sic dixit* &c. Vid. not. v. 2. x) Vid. c. 1, 16. Mal. 3, 7. *A. Esra* promissionem hanc conditionatam esse supponit; procul dubio, quod difficultatem in conciliandis, quæ modo sequuntur, cum rerum euentu sub Templo secundo ac stante Rep. Iudaica, persentisceret: Verum quæ illustriora sunt, quam vt quadrent in tempora V. T. eorum nos complementum spirituale per Christum in N. T. quærimus, coll. not. v. 1. ipsam vero hanc promissionem nequaquam a conditione suspendimus, sed vt absolutam datamque simpliciter secundum beneplacitum voluntatis Dei ad laudem illustris gratiæ eius suspicimus Eph. 1, 5. 6. 9. y) Promissio hæc sumta in latitudine ad ipsam quoque figuram referri potest, significans, Deum in Templo inter Iudæos habitaturum Deu. 12, 5. Hagg. 1, 8. Potissimus tamen hic respectus est ad veritatem N. T. propter sequentia, coll. supra c. 2, 4. ibidemque not. Ion. *& habitare faciam Schechinam meam.* z) *Et* (erit non minus, quam) *vocabitur. Vocari* sec. stilum Scripturæ supponit *esse*, coll. Esa. 1, 26. c. 61, 6. Ier. 3, 17. a) in qua veritas amatur ac viget v. 8. 16. illa nimirum quæ secundum pietatem est Tit. 1, 1. cf. Esa. 1, 27. Obseruat autem *Tarn.* hoc modo oblique innui, cur illos prius reliquerit & ab illis in ira discesserit, nempe quod mendaciis ac omnis generis iniustitia se polluissent, vrbemque sanctam turpiter profanassent. b) Es. 11, 9. c. 27, 13. Ier. 31, 23. Ps. 15, 1.
℣. 4. c) Vid. not. v. 2. d) *Senes* viri ac feminæ. Duo hic promittuntur ciuibus Hierosolymæ, *longæuitas* nimirum (v. 5.) & *sobolis multitudo*. Vtrumque sub V. T. erat inter promissiones corporales, quas Deus pietati ceu præmia proposuerat, Deut. 4, 40. c. 5. 16. 30. c. 11, 9. c. 22, 7. c. 32, 47. it. c. 7, 13. Ps. 128, 3. 6. &c. cf. 1 Tim. 4, 8. Quod tamen ad huius promissionis sensum & complementum spectat, ex *Tarnovio* inprimis notamus. Licet hæc, inquit, in quibusdam, tum iis, qui cum temporis viuebant, Zerubbabele, Esdra, Nehemia, Iehosua & aliis, tum iis, qui postea quoque in Ecclesia vixerunt, temporaliter s. corporaliter sint impleta, quando in multos annos erant superstites, tamen potissimum de spirituali gratia, quæ in Christi regno obtingit, hæc intelligenda, sec. subiectam materiam, prout solet fieri -- apud Prophetas, quando de felicitate N. T. vaticinantur, vbi pleraque sub typo rerum corporalium adumbrant, quæ tn. reuera sunt spiritualia, quod ad suum potissimum complementum. Vide vlterius Es. 65, 20. & quæ ibidem notauimus. e) *sedebunt -- in plateis*, ipsa canitie sua pulchrum præbituri spectaculum; interludentibus pueris atque puellis v. 5. f) *& quantum ad vnumquemque*, erit *scipio eius*; vel *quisque* habebit *scipionem suum* Ex. 21, 19. Vide simil. constr. Ez. 8, 11. c. 9, 1. 2. Ion. *& opera cuiusque recta eum protegent a multitudine dierum*, h. e. a molestiis & *debilitate senii.* parabolice. sed ita conf. potius Ps. 23, 4. g) *ob multitudinem dierum*, seu senium ingens. Iob. 32, 7. ℣. 5. h) *Eademque platea* v. 4. i) *& puellis* (3) Gen. 34, 4. Ioel. 4, 3. k) *ludentibus*, vt solent pueri prosperis ciuitatum rebus. Ier. 15, 17. At Ion *laudantibus* Dominum; sc. adhibitis instrumentis musicis, quorum tractationem hoc verbum notat 2 Sam. 6, 5. Ier. 30, 19. &c. ℣. 6. l) Vid. not. v. 2.

CAP. VIII, ℣. 1. לאמר Vocem אלי præmittit 2. sc fu. 5. contra *Mss.* 1. *impr.* & *Erff.* ℣. 4. עד per *Rbbia* fo. 5.

meridie obseruauimus. Ex quo patet, promissionem hanc de saluatione & collectione dispersorum filiorum Dei sub N.T. potius, quam populi Iudaici ex boreali, vel si mavis, orientali Babylonia intelligendam esse Ioh. 11, 52. coll. Es. 43, 5. 6. 7. Mal. 1, 11. Matth. 8, 11. Vid quæ supra ad v. 1. ex Cel. *Maii* Oec. adnotauimus.

✠. 8. y) Es. 43, 5. c. 56, 7. seqq.

צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם
גם־בעיני יפלא נאם יהוה צבאות׃ כה 7
אמר יהוה צבאות הנני מושיע את־עמי מארץ מזרח
ומארץ מבוא השמש׃ והבאתי אתם ושכנו בתוך 8
ירושלם והיו־לי לעם ואני אהיה להם לאלהים באמת
ובצדקה׃ כה־אמר יהוה צבאות 9
תחזקנה ידיכם השמעים בימים האלה את הדברים
האלה מפי הנביאים אשר ביום יסד בית־יהוה צבאות
ההיכל להבנות׃ כי לפני הימים ההם שכר האדם לא 10
נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין־שלום
מן־הצר ואשלח את־כל־האדם איש ברעהו׃ ועתה 11
לא כימים הראשנים אני לשארית העם הזה נאם יהוה
צבאות

m) *Cum vel quia mirabile* (& supra captum, imo impossibile) hoc *est*. Occupat hic obiectionem seu scrupulum circa rei possibilitatem, quam ex omnipotentia sua deriuat atque confirmat. n) *reliquiarum populi huius*. v. 11. Hag. 1, 12. 14. Sub qua ipsa adpellatione simul tangit hæsitationis fundamentum, in eo situm, quod magis ad paucitatem & tenuitatem suam respicerent Ier. 42, 2. quam ad promittentis omnipotentiam Rom. 4, 19. 20. 21. o) *in diebus istis*, cum hæc facturus sum. non dicit *his*, sicuti v. 9. sed *istis*, tanquam remotis, vt v. 23. loquendo (vt videtur) de futuris seu ipsis etiam complemento propioribus temporibus. cf. Ps. 126, 1. p) *etiamne? num propterea etiam?* 1 Sam. 22, 7. q) *in oculis meis mirabile*, h. e. nimis magnum aut impossibile erit? Gen. 18, 14. Ier. 32, 17. 27. Ex mentis vestræ angustia non debetis iudicare, quid diuinitas mea præstare vel possit vel non possit: superat enim hæc omnem cogitationem humanam. *Tarnouius*: Hæc est fidei remora, quod meas omnipotentis Dei promissiones ad humanæ rationis vestræ calculum reuocetis. LXX. ἀδυνατήσει. cf. Luc. 1, 37. r) *Dictum* est *Iehouæ* Dei *exercituum*, qui, quod promittit, præstare potest ac re ipsa præstabit, coll. not. Ier. 33, 2. & Amos 9, 12.

✠. 7. s) Vid. not. v. 2. t) *saluaturus sum* v. 13. Es. 43, 11. u) *e terra orientis* Es. 43, 5. x) *Occasus solis* Ios. 1, 4. *Oriens & occidens*, ceu partes oppositæ, synecdochice pro toto orbe ac singulis mundi plagis veniunt Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. quale quid supra c. 6, 6. de *septentrione* atque *meri-*

z) tanquam conciues sanctorum ac Dei domestici Eph. 2, 19. a) Gal. 4, 26. Apoc. 21, 2. b) Vid. Ier. 30, 22. Ez. 37, 27. item supra c. 2, 15. & quæ illic notauimus. c) Gen. 17, 7. Leu. 26, 12. Ier. 24, 7. c. 31, 1. 33. Ez. 11, 20. 2 Cor. 6, 16. Apoc. 21, 7. d) *in veritate & iustitia*. Hæc sec. accentus ad ambo membra præcedentia æqualiter pertinent, videlicet ad remotius *erunt mihi in populum*, æque ac ad propinquius *ero ipsis in Deum*. Ceterum *veritas* candorem, sinceritatem ac integritatem mentis notat. 1 Reg. 3, 6. 2 Reg. 20, 3. Vult igitur dicere: Quemadmodum ego ex parte mei Deus illorum sincere & ex animo futurus sum, sic & ipsi pariter erga me adfecti, pariterque populus meus, non specie aut titulo tenus, sicuti antehac sæpe, sed in veritate, hoc est reuera, fideliter & sine fuco erunt. Ego illos non frustrabor, nec ipsi me. Es. 48, 1. c. 61, 8. Ier. 2, 21. c. 32, 41. cf. Deut. 31, 20. e) Es. 1, 27. Hos. 2, 21. cf. 2 Tim. 2, 19. ✠. 9. f) Vid. not. v. 2. g) *fortes* igitur *sint manus vestræ* v. 9. Manuum brachiorumque robur proprie importat, metonymice vero animi erectionem, in oppositione ad timiditatem ac metum Es. 35, 3. Ier. 23, 14. studiique intensionem in oppositione ad languorem 2 Sam. 16, 21. quemadmodum contra *manuum remissio* pauorem Ier. 6, 24. c. 38, 4. & operis ex pauore intermissionem 2 Par. 15, 7. Vult igitur dicere: Pergite vos modo (vt cœpistis) alacriter & strenue, perficite structuram Templi, facite quæ vobis imperaui; atque sic optima quæque de me ac meo in vos adfectu sperate. cf. Hag. 2, 4. it. Esr. 5, 2. Ceterum quod exhortatio hæc nexum cum sequentibus habeat, est quidem satis manifestum, & indicatur per caussalem particulam *quoniam* v. 10. Eadem tamen ad præcedentia quoque non dubie respicit, q. d. Cum igitur tam præclaras in futurum habeatis promissiones, (quales v. 3 - 8. præcesserant) vestrum vtique erit, animo esse bono atque in cœptis impigre pergere. 2 Cor. 7, 1. h) *vos, qui auditis in diebus his* v. 6. i) vos, inquam, qui verba hæc audītis vel audiuistis (hæc enim ex priori hemistichio, quod Atnach emphaticum habet, repetenda sunt) *ex ore prophetarum, qui* &c. meo scilicet ac Haggæi, c. 7, 3. Esr. 5, 1. 2. Adeoque Zacharias Haggæo testimonium perhibet, vt eadem eodem tempore ac spiritu locuto: collegam non minus, quam se ipsum allegat atque audiri iubet, sicuti Petrus Paulum 2 Petr. 3, 15. 16. k) *qui* fuerunt *die* (tempore) *quo fundata* vel cœpta *est* c. 4, 9. Hag 2, 18. Esr. 3, 6. 10. l) videlicet *Templum*. Est appositio præcedentis.

✠. 10. m) Connexio hæc est: Dixi, promissiones istas, quas ex meo & Haggæi ore audiuistis, & illas quidem inprimis, quas modo a v. 3 - 8. exposui, vobis incitamento esse debere, vt perficiatis, quæ restant, alacriter ac strenue v. 9. Id vero vobis obseruandum est eo magis, quo damnosior vestra vobis ante hac fuit segnities, & quo luculentiorem, postquam instaurare Templum serio aggressi estis, benedictionem Dei experti estis, *Quoniam*. n) *ante dies istos*, quibus Templum a vobis ædificari cœptum est v. 9. o) *merces hominis*. Ita vero dicitur lucrum vel vtilitas ex labore hominis redundans; quemadmodum mox *merces iumenti* simili significatu venit. cf. Coh. 9, 5. 2 Par. 15, 7. Adeoque sensus est: Quicquid vel manibus vel iumentis vestris laborauistis, in cassum fuit fructumque vobis aut nullum attulit, aut certe instabilem, ob vestram negligentiam & inobedientiam. cf. Hag. 1, 6. 9. seqq. c. 2, 16. seqq. p) vobis a me *non facta est*. *LXX.* & *Ar.* addunt: *in emolumentum*. q) *& exeunti ac intranti*. cum quis vrbe aliqua vel exire, vel intrare in aliam vellet, hostibus vndique ac latronibus infesta itinera erant, vt nusquam tuto commeare possetis. Deut. 28, 19. 2 Par. 15, 5. r) LXX. & Vulg. *præ tribulatione*. sed Ion. *præ tribulatore*: quod præferimus, coll. Num. 10, 9. Thr. 4, 12. Esth. 7, 4. Tales e. g. erant Samaritæ Esr. 4, 1. & posmodum tempore Nehemiæ Arabes, Ammonitæ, Aschdodæi Neh. 4, 1. s) *immo immisi*, h. e. (vt *Ion.* reddidit) *concitaui* vel *pugnare feci*, Es. 10, 6. Iusto iudicio eos sui intestinis sese conficere discordiis. Cf. infra c. 11, 6. Nimirum præcedens comma de hostibus extraneis, hoc de ciuilibus bellis loquitur. t) cf. Es. 3, 5. & Iud. 7, 22. 2 Par. 20, 23. ✠. 11. u) *Iam vero*, sc. ab eo die, quo Templum ædificari a vobis cœptum est, & porro, coll. v. 9. & Hagg. 2, 18. 19. x) *non sicut diebus prioribus ego* sum vel ero. Est antithesis temporis, - - vbi notanda est rerum ipsarum oppositio, prius bella, nunc pax; antea terræ sterilitas, nunc vbertas; olim omnia in vanum colligebantur, nec diu saluari poterant, nunc autem possidentur. *Tarn.* y) v. 6. z) v. 6. Es. 1, 24. Hos. 11, 11.

✠. 8. ואני per *Paschta* 1. 8. 22. sic se. 5. satis bene. At per *Graschaim* 3. sic su. 5.
✠. 11. Pro אני hab. אני 1. 2. 5.

צבאות׃ כי־זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן 12
את־יבולה והשמים יתנו טלם והנחלתי את־שארית
העם הזה את־כל־אלה׃ והיה כאשר הייתם קללה 13
בגוים בית יהודה ובית ישראל כן אושיע אתכם והייתם
ברכה אל־תיראו תחזקנה ידיכם׃ כי 14
כה אמר יהוה צבאות כאשר זממתי להרע לכם
בהקציף אבתיכם אתי אמר יהוה צבאות ולא נחמתי׃
כן שבתי זממתי בימים האלה להיטיב את־ירושלם טו
ואת־בית יהודה אל־תיראו׃ אלה הדברים אשר תעשו 16
דברו אמת איש את־רעהו אמת ומשפט שלום שפטו
בשעריכם׃ ואיש את־רעת רעהו אל־תחשבו בלבבכם 17
ושבעת שקר אל־תאהבו כי את־כל־אלה אשר
שנאתי

Llll פא

℣. 12. *a*) *Quoniam*, vt declarem, qualis in posterum erga ipsos futurus, & quid beneficiorum eis daturus sim. *b*) Vulg. *Sed semen pacis erit.* quasi de populo dictum esset: Erunt semen, quod pace fruetur. Es. 61, 9. Ier. 33, 9. cf. Hag. 2, 9. & Ps. 72, 3. Quia vero quæ proxime sequuntur, ad fertilitatem terræ significandam pertinent; ita hoc pariter de sementi agrorum vel segete accipimus, vt Syr. *sementis erit in pace*; & Ion. *sementis erit salua.* q. d. erit pax 1. incolumitas ipsa; vt 1 Sam. 25, 6. 2 Sam. 20, 9. Iob. 21, 9. Nihil damni in posterum patietur, ob ariditatem, rubiginem, locustas aliusve casus segeti noxios. Hoc vero dicit in oppositione ad arvorum sterilitatem & plagas antegressas, quibus Iudæorum in sacris desidiam vindicauerat, coll. supra v. 10. & Hag. 1, 6. 9. 10. c. 2, 15. seqq. Vid. Deut. 28, 38. seqq. & Mal. 2, 3. *c*) Hag. 2, 19. Hab. 3, 17. *d*) *dabit prouentum suum*, quem eis antehac denegauit Hag. 1, 10. cf. Leu. 26, 4. seqq. 20. Deut. 11, 17. & Ezech. 34, 27. Ps. 67, 7. Ps. 85, 13. *e*) Ion. *ministrabunt eis rore suo.* sc. ad humectandum & fœcundandum terram Gen. 27, 28. Deut. 33, 13. 28. 1 Reg. 17, 1. Dicuntur autem hic rorem *daturi* in oppositione ad Hagg. 1, 10. cf. Hos. 2, 23. 24. *f*) *& hæreditare faciam.* 1 Sam. 2, 8. Prou. 8, 21. ., κατακληρονομήσω - ταῦτα πάντα. quod cf. cum Apoc. 21, 7. *g*) v. 6. 11. Zeph. 2, 9. *h*) Ion. *omnes benedictiones has.* Est vox liberaliter pollicentis, vel promissorum bonorum copiam & magnitudinem insinuantis. cf. Matth. 4, 9. Ceterum de statuendo tempore complementi huius promissionis aliqua hic exsurgit difficultas. *D. Kimchi*, Forte, inquit, hæc dicit de Templo secundo, (idque conditionate) si seruent præcepta Dei: aut futura sunt tempore Messiæ; quod v. 13. sequens confirmat, quippe qui *domus Iudæ & domus Israelis* mentionem facit, cum contra sub templo secundo *domus Israel* (10. tribus) non redierit. Nos quidem, vti promissionem illam v. 13. de N. T. seu diebus Messiæ lubenter interpretamur, sic tamen hunc versum corporalis etiam boni promissionem continere, & ad tempora ipsius quoque Prophetæ pertinuisse, ex coæui Haggæi parallelismo, quem non semel adduximus, satis firmiter colligere videmur. Interim hanc temporalem promissionem conditionatam fuisse, subsequuti posthac Malachiæ nos docent conciones, coll. Mal. 2, 2. 3. ℣. 13. *i*) *Immo fiet* suo tempore. A bonis corporalibus adsurgit ad maiora & spiritualia, a præsentibus vel proxime instantibus ad futura; sicut v. 12. notauimus: quamquam nihil obstet, quo minus hæc promissio, si modo cum conditione obedientiæ ac pietatis sumatur, etiam corporalis sit, & ad illud ipsum tempus, quo edebatur, simul pertinuerit. *k*) *maledictio*, h. e. *in maledictione*, (vt LXX. reddiderunt) vel maledictionis exemplum & formula 2 Reg. 22, 19. Ier. 24, 9. *l*) Ps. 44, 15. *m*) Vid. superius not. v. 1. & v. 12. *n*) *Sic* versa vice & e contrario. v. 15. *o*) *saluabo* v. 7. c. 9, 16. Esa. 49, 25. *p*) *vt sitis* vel *fiatis benedictio*, i. e. benedicti, & benedictionis non minus quam olim maledictionis, insigne quoddam exemplum Gen. 12, 9. Esa. 19, 24. cf. Gen. 22, 18 Esa. 61, 9. Ez. 34, 26. Mal. 3, 12. *q*) *ne itaque timeatis*; ego enim has promissiones vobis fideliter præstabo: facite vos modo, quod vestrum est, nec tantis bonis vos ipsi per negligentiam aut contumaciam priuetis. v. 15. Prohibitiuus modus Euangelicus & suauiter consolantis Gen. 50, 19. 21. Esa. 41, 10. 13. c. 43, 1. 5. c. 54, 4. Ier. 30, 10. c. 46, 27. 28. Zeph. 3, 16. Hagg. 2, 5. cf. Esa. 12, 2. LXX. θαρσεῖτε. sic v. 15. cf. Matth 14, 27. Luc. 8, 48. 47. *r*) *fortes sint manus vestræ.* Positiue hoc idem est, quod modo prohibitiue & ex opposito dixerat, *ne timeatis*, coll. contr. Zeph. 3, 16. hæc ipsa tamen vacuitas ab angoribus & metu alacritatem in faciendo, & hic quidem speciatim in continuanda cultus diuini instauratione, simul importat, coll. supra not. v. 9. & Hagg. 2, 4. vnde *Kimchi* supplet: hoc tempore, propter solatia illa bona, quæ auditis Israeli obuentura esse. ℣. 14. *s*) *Quoniam*, vt pergam beneplaciti mei consilium exponere, indeque animos vobis addere. *t*) Vid. not. v. 2. *u*) *Cogitaui*, firmiter mihi proposui. v. 15. c. 1, 6. Thr. 2, 17. *x*) Ier. 25, 6. 29. c. 31, 28. Mich. 4, 6. *y*) *cum* peccatis suis *me facerent efferuescere*; cum efferuescendi caussam mihi darent. c. 1, 2. Deut. 9. 7. 8. 22. Esa. 54, 9. c. 64, 4. Caussam hic tam seueri decreti Deus adiungit, ne quis eum mala super homines temere decernere, aut malis decretis delectari criminetur. cf. Thr. 3, 33. 39. seqq. *z*) cf. not. c. 1, 2. *a*) & ita quidem, *vt* decreti mei *me non pœnituerit*, nec ad mutandum vel aboiendum illud adduci potuerim, Ier. 4, 28. c. 20, 16. nimirum propter pertinacem illorum impœnitentiam, coll. c. 15, 6. c. 18, 8. c. 26, 3. Ioel 2, 13. Ion. 4, 2. LXX. μετενόησα. cf. Hebr. 12, 17. ℣. 15. *b*) *Sic.* vid. not. v. 13. *c*) *reuerti & cogitaui*, h. e. *contra cogitaui*. *Reuerti* enim cum alio constructum *Verbo* actionem in contrarium subinde notat, coll. not. Mal. 3, 18. Ceterum ad supplendam emphasin Verbi *cogitare*, repeti hic potest ex v. 14. *nec me pœnitebit.* cf Ier. 18, 10. Ps. 110, 4. *d*) v. 9. 10. 11 *e*) Ier 32, 40. 41. Ps. 51, 20. Ios. 24, 20. Vid. contr. Deut. 28, 63. Ios. 24, 10. *f*) Vid. not. v. 13. ℣. 16. *g*) *Hæc* vero sunt *verba*, quæ sicut Patribus vestris olim, (vid. c. 7, 9. seqq.) ita nunc vobis quoque ad faciendum inculco. Demonstratiuum autem *Hæc* ponit in oppositione ad ieiunia Iudæorum αὐθαίρετα. c. 7, 3. 5. *Hæc*, inquit, nequaquam vero ieiunia vestra, quæ per me omittere potestis. Vid. not. c. 7, 9. Quo facit hæc *A. Esra* glossa: Respondet hæc interrogantibus, sitne vlterius sibi flendum mense quinto, qui legem Dei non seruabant, & tamen interrogabant, seruandæne sint sibi patrum paradoses vel traditiones? respondet igitur: Rectius fecissetis, si verbis Dei obedissetis, patrum vero verba omisissetis, quam quod seruatis verba patrum, & omisistis verba Dei. cf. Matth. 15, 2. seqq. *h*) v. 19. *Veritatem* vtrumque hemistichium commendat, diuerso tamen modo: prius quidem in genere, quatenus inter priuatos etiam, posterius vero speciatim, quatenus in iudiciis coli inprimis debet. cf. Esa. 33, 15. LXX. vt Eph. 4, 25. *i*) Bene *Hieronymus*, hoc est *iudicium pacis*, inquit, vt propositum iudex habeat, pacificare discordes, iuxta illud Euangelii: *Beati pacifici.* Matth. 5, 9. *k*) c. 7, 9. *l*) *in portis*, h. e. iudiciis vel foris *vestris*. Deut. 21, 19. ℣. 17. *m*) Vid. not. c. 7, 10. *n*) *& iuramentum falsitatis*, h. e. *falsum*. cf. c. 5, 4. *o*) *ne ametis*, sed detestemini potius. Ps. 4, 3. Prou. 1, 22. *D. Kimchi* existimat, Verbum hoc adhiberi in oppositione ad sequens *Odi*. q. d. Nolite in diuersum abire, & contrarias meæ fouere voluntates, ita vt id quod odi ego, vos e diametro ametis. *p*) *ipsa omnia hæc sunt.* Vide quæ supra c. 7, 7. de particula את notauimus. *q*) Est hoc argumentum a rei detestabilitate. Quis enim sanus amet, aut quomodo & quo iure amet, quod odit ac detestatur Deus? cf. Deut. 12, 31. c. 16, 22. Ier. 44, 4. Mal. 2, 15. Prou. 6, 16.

℣. 12. והנחלתי את־שארית העם ita 3. & sic se. 5. ℣. 14. כי per *Makk.* 1. 2. 3. ℣. 16. Pro את habet אל־ 1. sic te. 2.

שנאתי נאם־יהוה׃ ויהי דבר־יהוה
18
צבאות אלי לאמר׃ כה־אמר יהוה צבאות צום
19
הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי
יהיה לבית־יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים
והאמת והשלום אהבו׃
כ כה אמר יהוה צבאות עד אשר־
21 יבאו עמים וישבי ערים רבות׃ והלכו ישבי אחת
אל־אחת לאמר נלכה הלוך לחלות את־פני יהוה
22 ולבקש את־יהוה צבאות אלכה גם־אני׃ ובאו עמים
רבים וגוים עצומים לבקש את־יהוה צבאות בירושלם
23 ולחלות את־פני יהוה׃ כה־אמר יהוה
צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל
לשנות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה
עמכם כי שמענו אלהים עמכם׃

CAP. IX. ט משא
דבר

℣. 18. r) Sequitur nunc specialis ad quæstionem supra (c. 7, 5.) propositam responsio. Quia enim, inquit *Tarn.* nuncii quæsiuerant, num etiam adhuc ieiunandum, nec tunc illis propheta aperte responderat, sed arrepta inde ansa eorum ieiunia reprehenderat, nunc expresse dicit, non solum illa ieiunia, quæ doloris caussa suscepta erant, relinquenda esse, & in præclaras festiuitates ac conuiuia esse conuertenda, sed etiam alia similia, de quibus non erat quæsitum, abroganda esse demonstrat.

℣. 19. s) Vid. not. v. 2. t) ieiunium *quarti*, sc. *mensis*, in quo Hierosolyma a Chaldæis primum expugnata Ier. 52, 6. 7. u) mensis *quinti*, in quo eadem cum Templo combusta c. 7, 3. 5. 2 Reg. 25, 8. 9. x) mensis *septimi*, de quo c. 7, 5. y) mensis *decimi*, in quo cœpta a Babyloniis Hierosolymæ obsidio 2 Reg. 25, 1. Ier. 52, 4. Hos menses igitur Iudæi in tristissimorum euentuum memoriam ieiuniis hucusque in fastis suis distinxerant. z) *fiet* posthac *--in lætitiam & gaudium* Esa. 35, 10. c. 51, 3. 11. Etenim in vicem præteritorum malorum multis posthac magnisque beneficiis, (quale est, quod modo sequitur, gentilium adductio in sinum Ecclesiæ sub N. T. v. 20.) domum Iudæ cumulabo, ita vt luctus in gaudium transiturus, lætitiaque in pristini mœroris locum successura sit Esa. 61, 3. Ier. 31, 13. LXX. εἰς χαρὰν καὶ εὐφροσύνην. cf. Luc. 15, 23. 32. Ioh. 16, 20. a) *& in solemnitates*. Num. 10, 10. Ez. 36, 38. cf. Nah. 2, 1. b) *bonas*, h. e. festiuas & lætas, coll. 1 Sam. 25, 8. Esth. 8, 17. c. 9, 19. c) *modo* (quod supra iam inculcaui v. 16. & c. 7, 9.) *veritatem*. cf. Ez. 18, 9. Vulg. *veritatem tantum*. d) *& pacem* s. concordiam cum proximo. v. 16. Ps. 34, 15. cf. contr. Ps. 120, 6. e) *amate*.
Vid

Vid. not v. 17. & cf. Amos 5, 15. Hebr. 12, 14.

℣. 20. f) Nam vt exemplo illustrem, qualem vobis lætitiæ & gaudii materiam (vid. v. 19.) in posterum daturus sit Dominus, *sic dixit* &c. Cf. not. v. 2. g) *Adhuc* tempus erit, *quo*. vel: *adhuc* futurum est, *vt*; subintellecto ante Relatiuum Verbo substantiuo, vt v. 23. quale etiam esse videtur Ps. 10, 6. *In generationem ac generationem* sc. erit l. durabit, *vt non sim in malo*. h) sc. ad Templum & Ecclesiam Dei v. 22. c. 6, 15. (vbi vide sis not.) Euangelio per vniuersas terras annunciando exciti. Ps. 19, 5. Rom. 10, 18. ℣. 21. i) *Ibunt nimirum*. Mich. 4, 2. Eadem Ecclesiæ propagatio, (de qua v. 20.) inquit *Tarn.* insigni hypotyposi, prosopopœia iucundissima ac mimesi elegantissima describitur, vt pene oculis coram cerni, & non tantum apud Prophetam iam legi & olim ab eo dicta videatur. k) incolæ *vnius* vrbis *ad* incolas *alterius*. Ex. 36, 10. 12. Est amplificatio, quod non vnus post alterum, singuli & seorsim, sed cateruatim magno in cœtu venturi sint. *Tarn.* l) *Eamus eundo*, i. e. omnes vna & magno studio. v. 23. cf. Esa. 2, 3. Ier. 31, 6. m) *ad exorandum* &c. v. 22. vid. not. c. 7, 2. n) *& ad quærendum Dominum*, quem in Ecclesia, tanquam in vero Templo, quærentibus præsto esse ac reperiri audient v. 2. 22. cf. Deut. 4, 29. Ps. 24, 6. Ps. 27, 8. 2 Par. 30, 4. *Ion.* hic & v. 22. *& ad quærendam doctrinam vel institutionem a Domino*: quomodo & *Onkelos* eandem phrasin Ex. 33, 7. exposuit. ita igitur cf. Esa. 2, 3. Mich. 4, 2. ὁ. καὶ ἐκζητῆσαι. cf. Act. 15, 17. Rom. 3, 11. Hebr. 11, 6. o) *Ibo etiam ego*, sc. *inquiet alius alii*, vti *Ion.* supplet. Est mimesis, verba gentilium tam viuide repræsentans, ac si non relata legamus, sed ipsi nostris auribus audiamus. Sensus: certatim singuli adcurrent, nemo remanere volet. cf. Esa. 44, 5. Luc. 16, 16. Hebr. 4, 1.

℣. 22. p) *Atque sic venient*. v. 20. Egregius locus de vocatione gentium. Bene autem *D. Kimchi*, Hoc, inquit, futurum est in diebus Messiæ. Cf. c. 2, 15. c. 6, 15. c. 14, 16. Esa 2, 2. 3. c. 49, 18. c. 52, 15. c. 60, 4. c. 66, 18. 20. Mich. 4, 3. Zeph. 2, 11. Hagg. 2, 7. & passim. q) Vid. not. v. 21. r) Quæ promittuntur hic Hierosolymæ, quoad præcipuum & vltimum complementum, promittuntur N. T. Ecclesiæ; non tantum, quia illa huius fuit typus, sed potissimum, quia eius radix & pars non ignobilis, coll. Esa. 2, 3. Ioh. 4, 22. Rom. 11, 16. seqq. *Tarn.* p. 1449. s) *& ad exorandum* v. 21. ℣. 23. t) Vid. not. v. 2. u) Vid. not. v. 6. x) futurum est, *vt adprehendant*. Constructio eadem fere est ac v. 20. vbi nos eam illustrauimus. *Tarnonius*: sicuti solent pueri, vel etiam alii eorum, quos retinere cupiunt, adhærere parentum palliis aut togis, quas arripiunt, dum vel vna ire contendunt, vel eos saltem manere apud se exoptant, a quibus non facile se abstrahi patiuntur. Vid. 1 Sam. 15, 27. Esa. 4, 1. y) *decem*, i. e. complures, multi; coll. Gen. 31, 7. Leu. 26, 26. Num. 14, 22. z) *linguis gentium*, h. e. gentibus lingua seu dialecto differentibus. Gen. 10, 20. 31. Esa. 66, 18. a) *apprehendant, inquam*. Reassumitur ex hemistichio priori. Simile quid vid. c. 6, 11. coll. v. 10. b) *oram* vestis. Es. 4, 1. Hagg. 2, 12. ὁ. τοῦ κρασπέδου. Matth. 9, 20. c) cf. Esth. 8, 17. Act. 16, 9. 15. d) vid. v. 21. e) cf. Ios. 2, 10. c. 9, 9. & Rom. 10, 17. f) Deum vobiscum esse, & se illustri modo apud vos reuelasse, tanquam *Immanu-Elem*. Esa. 7, 14. c. 8, 8. 10. Apoc. 21, 3. Ion. *quod Verbum Domini sit in adiutorium vestrum*. cf. Gen. 26, 3. CAP. IX, ℣. 1. g) Ion. & Vulg. *Onus verbi Domini*. Latius LXX. λῆμμα &c. quod Ar. *reuelationem* reddidit, Suidas *prophetiam* l. *apophthegma* interpretatur. Sic c. 12, 1. & Mal. 1, 1. Nos cum *Cocceio pronunciationem verbi Iehouæ* vertimus, intelligentes *Verbum a Iehoua pronunciatum*. Licet enim משא *onus* alias significet, tamen in vaticiniorum titulis vox ista non simpliciter *onus* importat, sed mediæ significationis est, coll. c. 12, 1. & Prou. 3, 1. a נשא, quod non solum *ferre*, sed & *proferre ac pronunciare* significat Num. 23, 7. 18. 2 Reg. 9, 25. Iob. 27, 1. c. 29, 1. Vid. not. Ier. 23, 33. seqq. Sch. *Prophetia. Verbum Iehouæ* est &c. quod quidem est contra accentus. Obserua autem, licet alibi hæc verba inscriptioni ac titulo tantum inseruiant, hic tn. de ipsa prophetiæ substantia esse, ac enunciationem propheticam constituere h. m. *Pronunciatio* est *in* vel *contra terram Chadrach* &c. Sequitur enim propositio caussalis, *quia Domino est oculus* &c. quæ vix quadraret, si merus præcessisset titul⁹. Ceterum de argumento & scopo huius capitis bene *Hieronymus*, *Omnis*, inquit, *hæc visio-- ad vocationem gentium & exstructionem Ecclesiæ pertinet*. Pulchre igitur cohæret cum fine præcedentis c. 8, 20. seqq. vbi de gentium vocatione sub N. T. fuerat actum. Et partes qd. capitis sec. *Schm.* tres *sunt*, I. *Prophetia* contra terram Chadrach, Damascum, Tyrum, Tsidonem, Philistæam, & de earum ad Christum tandem futura conuersione v. 1--8. II. *Excitatio Zionis* ad gaudium ob aduentum & liberationem Regis Messiæ v. 9.--12. III. *Promissio* prædicandi Euangelii, etiam inter gentes v. 13.--fin.

℣. 19. יהיה Sic in marg. at in textu sc. יהיו 2. ℣. 22. לבקש ,את־יהוה צבאות sic sc. 2. cum nota כן הוא במדויק אך ספרים אחרים איננו כן ℣. 23. כה־אמר יהוה צבאות sic sc. 5. sec. *Maf. Erff.* sed contra *impr.* ההמה per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 10. 20.

1 דְּבַר־יְהוָה בְּאֶרֶץ חַדְרָךְ וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ כִּי לַיהוָה עֵין
2 אָדָם וְכֹל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְגַם־חֲמָת תִּגְבָּל־בָּהּ צֹר
3 וְצִידוֹן כִּי חָכְמָה מְאֹד׃ וַתִּבֶן צֹר מָצוֹר לָהּ וַתִּצְבָּר־
4 כֶּסֶף כֶּעָפָר וְחָרוּץ כְּטִיט חוּצוֹת׃ הִנֵּה אֲדֹנָי יוֹרִשֶׁנָּה

והכה

h) erit vel requiescet (coll. מנוחתו f. *requies eius* ex membro proxime sequenti) *in terra Chadrach*. Obscurum in Geographia nomen. Ion. *australem* reddidit: LXX. vero Σεδραχ, ad quod Scholion Gr. *Vrbs*, inquit, *Arabiæ est*. Iunius, *in terram circumstantem re. Iudææ*; ex Syr. חדר *circumdare*: qua voce Prophetam ad Syros vti voluisse, admodum verosimile esse scribit, coll. Esa. 14,4. &c. Nos vt proprium nomen de *Syria Damascena*, cuius mentionē Propheta mox epexegetice facit, interpretamur, *Bochartum* secuti lib. II. Phal. c. 6. p. 89. c. *R. Iose*, quem laudant *R. Sal.* & *D. Kimchi*, Cælum ac terram, inquit, contestor, me ex Damasco esse, & reperiri illic locum, cuius nomen est *Chadrach*. Sensus huius membri proximeque sequentis non admodum pellucidus est. *M I.* in bonam partem explicat: *Prophetia Domini erit olim in terra Chadrach, sicut in terra Israelis*, fiet enim pars terræ Israeliticæ. -- *Et Damascus erit requies eius*, q.d. habitatio gloriæ eius. Sic *R. Sal.* & *D. Kimchi*, item *Ion.* qui posterius membrum ita reddidit: *& Damascus conuertetur, vt sit pars terra domus Schechinæ* f. *Numinis ipsius*. Et Cel. *Maius* p.1082. Prædicit, inquit, regnorum vicinorum conuersionem, quod *verbi requies Damasci* sit futura, v.1. & in *Chamate*, quam nonnulli *Antiochiam* putant. Certe (pergit Vir laudatus) illis in partibus sita, ibique prima Christianorum sedes fuit Act. 9,2.19. 20. c.11,26. Addim⁹ de *Damasco* Act. 9, 2. 10. 19.20. & de *Tyro* c.21, 3.4. Verum clausula versus secundi (qui cum hoc primo per Coniunctionem *Et etiam* arctissime cohæret) docet, tale quid gentibus ac Tyro inprimis & Sidoni hunc versum portendere, quod directe contra sapientiæ præsumtionem futurum sit: quæ vero sit ista præsumtio, quomodo Deus ei contraiturus sit, exponitur in sequentibus, illud v. 3. hoc v. 4. Malumus ergo cum *Tarn.* vt comminationem exponere. *Onus* vero f. *pronunciationem verbi Domini* hoc loco prægnanter & cum emphasi accipimus pro *verbo*, cui res subest, quod non inane est aut fulgur ex pelui, sed quod ipsum illud, quod dicit, indissolubili secum fert nexu, quia *Domini* verbum est. Hoc igitur cum dicitur *futurum in terra Chadrach*, sensus est, incubiturum id ei vt *graue onus*, & ita quidem, vt humano nisu ac sapientia auerruncari aut remoueri inde nequeat. Quomodo Es.9,7.8. dicitur: *Verbum misit Dominus* (ביעקב) vt sit *in Iacobo, & cadet* (sc. vt grauia solent, non sine damnoso effectu & concussione) *in Israele*; Et sentient (experientur, non vanum id fuisse verbum) *populus vniuersus*. Ita enim *R. Sal.* & *D. Kimchi* illum locum exponunt. De conuersione gentium istarum hic demum agitur v.7. præuia nimirum euersione illarum, cum per Alexandrum M. tum per Maccabæos v. 1--6. *i*) inprimis vero *Damascus* ceu caput illius regionis Es.7,8. de qua vid. not. Es.17,1. *k*) erit *locus requietis ipsius*; h. e. Verbum Iehouæ, cuius modo mentionem feci, in Damasco requiescet, eique velut *onus* incumbet c.6,8. Ez.5,13. *A. Esra*: quoniam illic implebitur. *Tarnouius*: Proinde non erit flagellum inundans ac cito transiens, verum erit hic stabilis & perpetua sedes iudicii. Qui in bonam partem hoc explicant, conferunt Es.11,10. Ps.132,14. *l*) Schm. *Nam ad Iehouam* erit spectans *oculus* &c. Sic igitur ל exprimeret tendentiam oculi ad suum obiectum; & comma totum sumendum esset in meliorem partem, de conuersione gentium ad Deum tempore N.T. Cf. c.5,6. Es.33,17. Ps.145,15. Sed rectius LXX. & Ar. *Dominus inspicit homines*. Syr. *Domino manifesti sunt homines*. & Ion. *coram Domino manifesta sunt opera filiorum hominis*. Nimirum Datiuus *Domino* est nobis subiectiuus, *oculus* vero *hominis omniumque tribuum Israelis* ab obiecto dictus, quia homines in genere & Israeliticas tribus in specie videt ac inspicit, coll. supra c.3,9. & c.4,10. vbi de oculis Domini, ad Ecclesiam hominesq; vniuersos intentis, notatu digna Zacharias tradidit. De syntaxi cf. *Glassii* Phil. p.m.636. Nexus v. cum antecedenti est satis euidens per caussale כי *quoniam*. q.d. Non est, quod Syri ceteræq; gentes, quæ infesto erga populum Domini sunt animo, latere se putent ac impunitatē sibi a Deo promittant: quomodo n. impunitos dimitteret, quos oculo perlustrat suo, & quorum videt facinora? aut quomodo iniurias populo suo illatas non vindicaret, qui tribus Israelis inspicit atque curat? Cf. Ier.32,19. Ps.66,7. Ps.94,9. Prou.5,21. c.15,3. c.20,12. *m*) *atque* inprimis (cf. 1 Reg.11,1. Es.1,1. &c.) *omnium tribuum Israelis*, quas ita inspicit, vt non patiatur ab vllo temere lædi. cf. Deut.11,12. Ps.33,18. Esr.5,5. & Ier.2,3. Ion *& beneplacitum habet in omnibus* &c. Videntur hæc ergo adflictis tunc Iudæorum rebus in solatium dicta. vnde *Tarn.* sic iubet inferri: Fuerit itaque hactenus vobis, o Iudæi, intolerabilis hostium vestrorum ferocia; attamen illa vos deinceps minime terreat, quia ad illos iamiam pertinget onus decreti diuini, quod me contra Regem potentissimum ex sententia Dei proclamare auditis, & primo qd. in specie contra Damascum vrbem vobis notam, &, vt res vestræ iam se habent, præ vobis beatam. ℣. 2. *n*) Vid. not. v.7. *o*) *Hamatha*, Antiochenæ Syriæ caput, de qua vid. not. ad Num.34,8. & Am.6,1. *p*) Cocc. Lex.125. *terminum habebit* vel *fines* suos *ponet in ea, requie Domini*, h.e. terra in qua Dominus requiescet. Ion. *conuertetur, vt fiat pars terra domus Schechinæ eius*, in bonam partem, vt supra v. 1. At *Gusset.* p. 160. ita exponit, quod Hamath Syriæ vrbs comprehendatur intra terminos oneris illius prædicti, h.e. spatii, in quo onus requiescet, seu cui illud constanter incumbet. Nobis qd. simplicissime ac facillime exponi videtur per ellipsin relatiui אשר (quæ frequens apud Hebræos, e.g. Ier.2,8. Ps.9,7. Ps.16,3. Ps.51,10.) h.m. *Sed & Hamatha* erit מנוחתו *locus requietis* Verbi diuini v.1. *quæ terminum habet apud illam*, seu *quæ terminata est* Damasco Ex.19,12. Ios.18,20. *q*) itemque *Tyrus & Sidon*, h.e. *Tyrus cum Sidone*, collato simili *Vau* Deut.16,2. Es.1,13. &c. Vid. *Cocc.* Lex. p.190. n. III. Ita v. exponimus propter sequentia, vbi de sola Tyro saltem inprimis sermo est. Ceterum de *Tyro* ac *Sidone* vid. not. Es. 23,1.4. *r*) Vertunt *quamuis*, coll. Gen.8,21. c.34,9. Dan.9,9. quasi sic tacitæ obiectioni occurreretur, coll. Prou.21,30. habet tn. proprietas hui⁹ voculæ, secundum quam *caussalis* est, suam emphasin: nam ipsa opinio sapientiæ propriæ Deum veluti mouet, vt tale quid statuat in hominibus, quo præsumtā ab illis sapientiam confundat, mala ipsis inferendo, quæ nulla astutia auerruncare possit. *s*) *sapiens est* Tyrus cum vicina Sidone *admodum*. Vulg. bene: *assumserunt quippe sibi sapientiam valde*. Nec enim sapientia, sed eius præsumtio, ostentatio vanaque fiducia vitium habet, & Ez.28,3. seqq. Tyriorū Principi inprimis exprobratur. Cf. Es.5,21. c.19,11. Prou.3,7. c.26,12. c.28,11. Coh.7,16.17. Es.29,14. c.31,2. c.44,25. Ier.9,22. Obad. v.8. Iob.5,13. c.37,24. Quibus v. in rebus sibi ob sapientiam placuerit Tyrus, modo sequens explicat versus, scil. 1) in munimentis, 2) in diuitiis struendis: quemadmodum contra v.4. exponitur, quo pacto Deus hanc sapientiam eius ratione vtriusque sit confusurus, sc. ad paupertatem redigendo illam, muros vel opes in mare proiiciendo, ipsamque comburendo. ℣.3. *t*) *Aedificauit enim* & ædificat etiamnum *Tyrus*. Multis nimirum magnisque casibus sub Babylonico imperio defuncta, post huius v. excidium renata ac reflorescens, seu, vt cum Propheta loquamur, post 70. annos a DOMINO (licet hoc illa minime agnoscat) visitata, atq; ad mercedem suam meretriciam, h.e. commercia, quibus dedita iam olim fuerat, reuersa Es.23,16.17. in reparandis nunc munimentis suis occupata est. *u*) *munimentum, munitionem*. Es.19,6. ὁ. ὀχυρώματα. 2 Cor.10,4. *x*) *sibi*. Pleonasmus, sed emphaticus, q.d. Ac struendis qd. his munimentis ipsa *sibi*, vt valde sapiens, placet egregie, videturq; *sibi* tam bene prospicere, vt quod metuat, in posterum vix habitura sit. *Diodor. Sicul.* l.17. c.40. Plurimum fiduciæ, inquit, munitionibus insulæ & præparatis rerum copiis. Idemq; c.43. Mox Tyrii, inquit, vt mœnia duplo firmiora redderent, quinq; cubitorum interuallo in medio relicto, murum alterum decem cubitos latum ædificant, & vacuum inter vtrumque spatium lapidibus & ingesta terra complent. *y*) *& coaceruat* (?) Gen.41,35. Ps.39,7. sc. ex commerciis, quæ per mare quaquauersum tractat, coll. Es.23,1. seqq. *z*) *argentum, vt puluerem* f. humum, i.e. magnam argenti vim. Hyperbolica & prouerbialis locutio. Iob.27,16. cf. Hab.2,6. 2 Par.9,27. *a*) *& aurum* Prou.3,14. c. 8, 10.19. Est *aurum* in genere, vt Gr. χρυσὸς vel χρυσίον, quod Hebræo in LXX respondet, eidemque, quod ad ipsas litteras, harmonicum est. Formamus ab Ar. חרץ *Auide cupiuit*; vnde Hebr חרוץ *diligens, auidus*. in bonam partem Prou. 10, 4. &c. quemadmodum *argentum* Hebræis dicitur כסף a נכסף *desiderando*; qs. quod homines *auide* solent *cupere* & *desiderare*. Alias deducitur ab Hebræo חרץ *incidere decidere*, vt *effossum*, vel *fossile* dicatur, quia præ reliquis metallis diligenter inquiritur ac effoditur. *b*) *vt lutum platearum*. c.10,5. ℣. 4. *c*) *Ecce* v. Excitat Propheta ad percipiendum, quid Dominus contra facturus sit, ad sapientiam Tyri, quam ei v.2.3. exprobrauerat, confundendam; & dum excitat, in rem velut præsentem (quia certo extitura erat) deducit. Vid not. Ier.31,8. *d*) *DOMINUS*, cui oculus est hominum vniuersitatem perlustrans v.1. *e*) Ion. *eiiciet eam*, sc. ex vrbe & possessionibus suis. q.d. *hereditate* sua *priuabit*. Deut.11,23. At Schm. *depauperabit eam*. coll. 1 Sam.2,7. Prou.23,21. ex cognato ירש *pauperem fieri* Ps.34,11. Omnino prius comma poni videtur contra gloriationem in diuitiis, quemadmodum posterius contra munitiones Tyri v. 3.

CAP. IX, ℣. 1. חַדְרָךְ per *Pat.* 3. sic su. 5. & sic in marg. 6. 9.

ה וְהִכָּה בַיָּם חֵילָהּ וְהִיא בָּאֵשׁ תֵּאָכֵל׃ תֵּרֶא אַשְׁקְלוֹן
וְתִירָא וְעַזָּה וְתָחִיל מְאֹד וְעֶקְרוֹן כִּי־הֹבִישׁ מֶבָּטָהּ
6 וְאָבַד מֶלֶךְ מֵעַזָּה וְאַשְׁקְלוֹן לֹא תֵשֵׁב׃ וְיָשַׁב מַמְזֵר
7 בְּאַשְׁדּוֹד וְהִכְרַתִּי גְּאוֹן פְּלִשְׁתִּים׃ וַהֲסִרֹתִי דָמָיו מִפִּיו
וְשִׁקֻּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו וְנִשְׁאַר גַּם־הוּא לֵאלֹהֵינוּ וְהָיָה כְּאַלֻּף
בִּיהוּדָה

turpiter deceptam rubore suffundat *expectatio sua*. Quo referri etiam debes Ion. *quoniam confusa est* (Ekron) *a loco confidentiæ suæ*. Ita cf. 2 Sam. 19, 6. *p*) Tyrus ceu *lo-cus respectus ipsius*, ad quem illa identidem cum reliquis Philistæorum satrapiis respiciebat, fœderi ac societati vrbis tam opulentæ ac potentis confidens. Es. 20, 5. 6. cf. c. 45, 22. *q*) Nam, ne quis forte alienis tantummodo, non propriis malis, ipsam indolescere putet, *peribit - ex Gaza*, h. e. nullus in ea posthac futurus est, quippe desolanda ac exscindenda. cf. Ier. 49, 38. Am. 1, 8. *r*) *Rex*, h. e. Præfectus regius, quem illic Persæ ante Alexandrum habuere. *Curt.* Lib 4. c. 6. Alexander, -- inquit, vrbem Gazam obsidebat. Præerat ei Batis, eximiæ in Regem suum fidei. *s*) Zeph. 2, 4. Completum in Philistæis hoc vaticinium est non solum per Alexandrum, de quo *Curtium* modo allegauimus, sed & per Maccabæos postea, coll. not. Zeph. 2, 4. 7. & 1 Macc. 10, 84. seq. c. 13, 43. seqq. *Ioseph.* Antiq. L. 13. c. 8, 21. De Gaza inprimis docet *Strabo* l. 16. quod *ciuitas olim nobilis excisa fuerit per Alexandrum, & manserit deserta.* vnde Act. 8, 26. αὕτη ἐστὶν ἔρημος. *t*) *non habitabit*, metonymice pro *habitata erit*, prout *LXX. Ar. Ion. & Vulg.* reddidere. Sic Es. 13, 20. Ier. 17, 6. c. 50, 13. 39.

℣. 6. *u*) Quidam: *spurius* (2) Deut. 23, 3. sc. incerto patre natus, sec. *Gusset.* p. 464. Non suus ac legitimus hæres occupabit ædes, hortos atque agros patrios, sed infamis extraneus, ita vt ii, *Quorum nemo queat patriam monstrare parentis, Dicant, hæc mea sunt, veteres migrate coloni*, sec. *Tarn.* Malumus vero vocem hic sumere paullo generalius, & cum *LXX. Ar. Syr.* ac *Ion.* vertere *alienigena, peregrinus*. Est enim a זוּר, vnde זָר *peregrinus*, cum gemino *Mem* præformatiuo, quomodo מַמְּגֻרוֹת est a גּוּר Ioel 1, 16. Quales a. alienigenarum nomine hic veniant, declarauit Ion. *Domus Israel, qui erant in ea vt alienigenæ.* Sic *R. Sal.* *x*) *fastum Philistæorum*, h. e. Philistæos fastu ex rerum prosperitate turgentes. Subest tamen hæc emphasis, quod Deus, cum punit, magis intendat malum ipsum, quam malos exscindere; quod vel ex v. 7. adparet, vbi, remotis ex ore Philistæorum sanguine ac idolis, tandem reliquias Deo sacras se ipsis permissurum dicit. Es. 13, 11. c. 16, 6. Ez. 7, 24.

℣. 7. *y*) *Et remouebo sanguines eius ex ore eius.* Philistæi ob truculentiam suam, qua inprimis contra vicinos sæuierant Israelitas, pinguntur vt immanes beluæ, sanguinem sitientes ac ore suo auide imbibentes. Ez. 39, 17. 19. cf. infra v. 15. Apoc. 16, 6. Dicit igitur Deus, se gentem istam purgare velle, sicut a fastu v. 6. ita h. l. a crudelitate & idololatria, vt humilis, mansueta piaque euadat Ez. 11, 19. *z*) *& detestationes* s. detestanda idola *eius*, 1 Reg. 11, 5. 7. vel idolothyta Es. 66, 3. *a*) remouebo *ab - inter dentes ipsius*, quibus idololatria, velut suauissimus cibus fuit. *Cibus* enim dicuntur, quæ suauiter nos adficiunt aut delectant Ioh. 4, 34. Nisi forte placeat, *detestationes* de idolothytis intelligere: quomodo ad illa phrasis hæc etiam proprie & extra tropum spectaret. *b*) *& sic relinquetur -- Deo nostro.* Reliquiæ ex malis illis, quæ propter peccata inflicturus ei sum, superstites, tandem sub N. T. Deo vt populus & peculium adscribentur, per Euangelium Christi conuertendæ. Ion. *& proselyti, qui relicti fuerint in illis, adiungentur etiam ipsi ad populum Dei nostri.* Atque sic Deus ipsas gentes percutiet quidem, sed & rursus sanabit Es. 19, 22. seqq. & sacras sibi ex illis reliquias seruabit non minus, quam ex Iudæis & Israelitis Es. 10, 21. 22. c. 11, 11. c. 28, 5. Rom. 11, 5. propriumque suum opus, confecto alieno, in eis faciet, opus nimirum gratiæ & electionis in populum Es. 28, 21. Thr. 3, 31. 32. 33. Est igitur hic admirabilis transitus a comminatione ad promissionem, qualem & alia contra gentes vaticinia habent, v. g. Es. 19, 18. seqq. c. 23, 15. seqq. Ier. 12, 15. 16. c. 46, 26. c. 48, 47. c. 49, 6. 39. Ez. 16, 55. *c*) *etiam ipse* Philistæus, perinde ac terra Chadrach, Damascus, Hamath, Tyrus & Sidon v. 1. 2. Est enim *etiam* relatiua particula, quæ Philistæos cum pluribus eiusdem qualitatis ac sortis nationibus tacite coniungit, vt v. 2. & 11. Dum igitur de Philistæis ad Christum conuertendis directe agit, hac ipsa copula oblique quidem, nec tamen obscure innuit Propheta, id esse de omnibus intelligendum, quod dicit de vno. cf. (*etiam ego*) c. 8, 21. Ceterum in *Syris* completum hoc vidimus supra ad v. 1. De *Tyro* ac *Sidone* cf. Es. 23, 18. Ps. 45, 13. Ps. 87, 4. & compl. Act. 21, 3. 4. c. 27, 3. De *Philistaea*, cuius celebria fuerunt oppida *Azotum* & *Ioppe*, cf. Act. 8, 4. c. 9, 36. 42. 43 &c. Vide *Gurtler.* Theol. Propht. p. 471. seqq. *d*) ita vt qui hucusque noster (Iudæorum) Deus fuit, inposterum Deus illarum quoque gentium & terræ vniuersæ fiat c. 14, 9. Es. 54, 5. Loquitur enim hic Zacharias nomine suo ac populi sui, quem hac ipsa promissione ad lætitiam & gaudium erigere studet, coll. infra v. 9. *e*) *sicut chiliarchus* vel *dux in Iuda* c. 12, 5. Erat populus Iudaicus in suas distributus chiliadas Iud. 6, 15. quibus qui præerant, dicebantur אַלּוּפִים *duces* vel *chiliarchi.* vid. not. Mich. 5, 1. Intelligitur autem hic chiliarchus non solus, sed cum chiliade sua, cui præest, vt Matth. 2, 6. adeoque sensus est, fore vt gens Philistæa, sublato per Christum intergerini parietis septo, æque ad Ecclesiam populumque Dei pertineat, acsi de chiliadibus Iudæ esset. cf. Eph. 2, 14.

f) Sch. *& exentiet.* Cocc. *& percutiet* (vt cadat) *in mare.* Verbum hoc *desigendi* ac *intrudendi* vim habet 1 Sam. 2, 14. c. 19, 10. Hos. 4, 5. At Vulg. *percutiet in mari fortitudinem eius.* q. d. percutiet eam, licet fortissima & in ipso mari sita sit. cf. Es. 23, 4. Ez. 27, 27. 32. & *Curt.* lib. 4. c. 2. vbi Alexander Tyriis, Vos quidem, inquit, fiducia loci, quod insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis: sed breui ostendam, in continenti vos esse. *g*) Ion. Syr. Schm. aliique, *opes eius*, coll. infra c. 14, 14. Ps. 62, 11. Sed Tarn. *præmunitionem eius*, valla, muros, propugnacula, arces. cf. Ps. 48, 14. Ps. 122, 7. & abi lutum חֵיל 1 Reg. 21, 23. Immo quicquid illa *roboris* habet. Es. 43, 7. *h*) *ipsaque* Tyrus, quod ad ædificia eius, *igne consumetur*, cibus & materia flammæ futura. Am. 1, 10. *Curtius* lib. 4. c. 4. Alexander, inquit, exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis iniici iubet.

℣. 5. *i*) *Videbit* hoc *Ascalon.* Philistæorum hæc satrapia erat, sicut & sequentes Gaza, Ekron, Aschdod, coll. Ios. 13, 3. 1 Sam. 6, 17. Adeoque a Tyriis ac Sidoniis transit nunc ad vicinos & fœderatos Philistæos: contra quos vide Es. 14, 29. seqq. Ier. 47, 1. seqq. Ez. 25, 15. seqq. Am. 1, 6. seqq. & Zeph. 2, 4. seqq. *k*) *& timebit*, post Tyrum ab hostibus horribiliter excisam, eadem fata, nec vano augurio, sibi ominans. *l*) *& Gaza*, sc. videbit & timebit. Vid. not. Ios. 10, 41. *m*) *ac dolebit.* Hab. 3, 10. Ps. 97, 4. velut parturientis tormina expertura Mich. 4, 9. 10. *n*) *& Ekron* sc. videbit, timebit, dolebit. Hæc enim ex antecedd. repetenda Ios. 13, 3. *o*) *Vulg. & Syr.* intransitiue: *quoniam confusa est spes eius.* Ita cf. c. 10, 5. Es. 20, 5. Ier. 2, 26. c. 16, 14. At *Tarn.* transitiue: *eo quod pudefecerit ipsam*, ac tur-

℣. 5. תֵּרֶא *Resch* per *Tsere* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 21. 24. At *milel* 11. 18. & *Ber.* contra *M. I.* Cf. similem formam Mich. 7, 10.

8 ביהודה ועקרון כיבוסי׃ וחניתי לביתי מצבה מעבר
ומשב ולא־יעבר עליהם עוד נגש כי־עתה ראיתי
9 בעיני׃ גילי מאד בת־ציון הריעי בת־
ירושלם הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני
ורכב　　　Llll 3　　　פג

f) & Ekron, quæ Philistæorum satrapia v.5. Ios 13,3. Beelzebubum coleus 2 Reg 1,2.3.6. adeoque a ciuitate Dei quondam exclusa & ἄθεος in hoc mundo fuerat Eph.2,12. g) Ion. implebitur domo (familia Israelis sicut Ierusalem. Adeoque pro nomine vrbis potius, quam gentilitio, accepit: Ekron fiet sicuti Iebus l. vrbs Iebusitarum, cultura videlicet Israeli. quomodo occurrit Ios.15,8.c.18,28. Verum vt membro præcedenti, cui hoc nostrum respondet, ἰσοκλία gentis vtriusque, Philistææ ac Israeliticæ, sine dubio indicabatur; ita & hic כיבוסי vt gentile (quale propter terminationem suam proprie est) interpretandum venit: sicut Iebusita vel Iebusitæ, dicti a Iebus, quod vetus Hierosolymæ nomen est, coll. Iud 19,10.11. 1 Par. 11,4. Num vero prisci, an recentiores Iebusitæ seu Hierosolymitæ intelligendi sint, in eo diuersum tenent interpretes. Illud præter alios Theodoretus sequitur, cum ita explicat: Incolis Hierosolymæ ὁμότιμοι fient; illos enim vocat Iebusæos &c. Posterius vero placet Hoeckio in Comm. ad h.l. Habitauerant nimirum Iebusitæ Hierosolymis iam olim, tenentes vsq; ad regnum Dauidis arcem Sion, Israelitis inferiorem vrbis partem occupantibus Ios.15,63. 2Sam.5,6-9. Ad istam ergo cohabitationem Hoeckius putat respici, vt sensus sit: Philistæi habitabunt in populo Dei, sicut olim Iebusitæ inter Iudæos. Atque id quidem suo modo admitti potest, nisi quod disparem illa cohabitatio rationem habuit ab hac ipsa, de qua agitur in præsenti. Illic habitabant Iebusitæ cum Iudæis contra voluntatem & mandatum Dei, qui eos iusserat exstirpari; in detrimentum tribus Iudæ, cui in sorti decrescebat, quod tenebatur a Iebusitis; denique fœda idolo- rum

ה' במקוסא
rum superstitione serua-
מלרע
ta: hic vero ethnicorum communio cum populo

Dei indigitatur, quam habituri sint ex beneficio & indulgentia Dei, quæque Ecclesiæ Israeliticæ sit gloriosa futura, supposita ethnicorum conuersione. Putamus igitur, potissimum hic respectum esse ad Iebusitarum reliquias, post expugnatam a Dauide Zionem Hierosolymis manentes, suscepta veri Dei religione: talis enim erat Aranna, regulus quondam illius gentis, qui Hierosolymis non solum mansit, sed fundos etiam in monte Moriia habuit, quib⁹ templum postea, non sine mysterio ac nutu prophetico, fuit superædificatum 2 Reg.24,18.20. seqq. vbi vide sis nostras adnotationes. cf. Ps.87,4.5.6. it. Gen.9,27. ℣. 8. h) Et castra metabor circum domum meam Ps.34,8. cf. supra c.2,9. & Gen.32,2.3. 2 Reg 6,17. i) quæ est Ecclesia 1Tim.3,15. Tarn. k) Tarn. propter exercitum hostium, subinde irrumpentium, vt hosce abigam, & propter transeuntes &c. Pariter Kimchi: vt ne amplius timendum sit ei ab obsessore exercitu, neque a transeunte &c. quasi asyndeton esset, & מצבה amistæchon pro מצבא per Aleph: quorum neutro est opus. Nobis enim est a יצב cum præform. Mem & He seruili: castra metabor vel circumsidebo domum meam statione, præsidio (1) coll. מצבה per Pat. 1 Sam.14,12. מצב c.13,23. & מצב per Kibbuts Es.29,3. & cognat. נציב 1Sam.13,3.4. quæ stationes militares siue præsidia, τὰ φρούρια ἔνοπλα per vrbes disposita, notant. Hanc etymologiam metaphrastæ veteres vniuersi, excepto Vulg. secuti sunt. Neque ellipsis præfixi ב difficultatem habet, coll. Es.29,3. vbi simili[s] est. Ion. & habitare faciam in domo sanctuarii mei maiestatem gloriæ meæ & fortitudo brachii potentiæ meæ sicut murus igneus cinget eam circumcirca. l) ad securitatem ei præstandam a transeunte ac reuertente, h.e. peregrinis vltro citroque [illegible] meantibus, c.7,14. Ez.35,7. coll. Ps.80,13 Ps.89,42. m) nec transibit amplius Es.52,1.8. saltem cum effectu & perseueranter. cf. enim infra c.12,2. seqq. c.14,1 seqq. n) exactor, i. e. tyrannus. Es.9,3. c.14,2. o) nunc vidi, quid Hierosolyma ab hostibus passa sit; & ita quidem vidi, vt misertus miseriæ eius, ei succurrere nunc decreuerim, postquam satis diu hostibus conniuere, aut ignorare quæ facerent, visus sum. cf. Ex.2,25. c.3,7. Act.7,34. Ion. quia nunc manifestaui fortitudinem meam ad benefaciendum eis. Sic Tarn. Facile videbis, inquit, cur dicat se iam vidisse, qui tamen nunquam non videt, quia iam facit, vt alii experiantur, eum vidisse, quemadmodum dicitur recordari, quando hoc aliis manifestat per opera. ℣. 9. p) Quapropter exulta valde. Es.29,19 Ioel 2,23. Promiserat Deus, se ipsas gentes conuersurum, v. 7. domumque suam ab hostibus tutaturum, v.8. Verumque ad Sionem, siue Iudaicam Ecclesiam, inprimis spectabat, quam his ipsis promissionibus solari atque erigere intendit. Eam igitur nunc excitat ad gaudium, idque non simplex & vulgare, sed singulare & eximium, quod in externos etiam gestus ac hilarem exultationem erumpat, & quidem valde Hos.9,1. Iob.32,2. cf. Ps. 24,7. Quod gaudium vt eo magis promoueatur, in consequentibus caussam atque materiam eiusdem exponit, sc. Messiæ, per quem & superiora illa beneficia obuentura essent, aduentum, qualitates, regnum, & bona spiritualia: adeo, vt superiorum hæc simul confirmatio sit. Ceterum pro Exulta valde, Ioannes, ad sensum respiciens, c 12,15. habet, Ne time: quia qui valde exultat, non metuit. Matthæus vero c.21,5. loco eius præmittit, Dicite filiæ Sionis, ex parallelo Es.62,11. q) Ion. Ecclesia Sionis Zeph.3,14. Filia, inquit Cocc. Lex.106. addito nomine vrbis vel gentis, notat omnes filios vrbis vel gentis. r) vociferare ac iubila. Es. 44, 23. Esr. 3, 11. adeoque gaudium tuum exsere, non solum gestu & corporis habitu, quod est גיל, sed voce etiam, quæ vis huius verbi est. Huc igitur spectant lætæ acclamationes Hosanna &c. Matth 21, 9. 15. s) Es. 37, 22. t) Ecce! Demonstratiuo vtitur, vt rem diu speratam oculis nunc velut præsentem subiiciat. Es. 35, 4 c. 40, 9. c. 62, 11. Vide not. supra v. 4. u) Rex tuus. Ingenue R. Sal. Non potest, inquit, nisi de MESSIA explicari, coll. v.10. talem quippe Regem, qualis hic describitur, non inuenimus Israeli sub Templo secundo fuisse. Sic & alii apud A. Esram, qui vero de Iuda Maccabæo non minus perperam, quam R. Moses Haccohen de Nehemia, hunc textum explicauit. cf. supra c.6,13. Es.24,23. Hos.3,5. Ps.24,7.8. Ps.72,1. x) veniet nec vltra differet aduentum c.2,14. Gen.49,10. Es.35,4. Hab.2,3. Ps.50,3. Recte autem (inquit Tarn.) in Futuro Veniet Zacharias, quia de Futuro ipsi sit sermo; & recte in Præsenti vterque Euangelista (Matth.21,5. Ioh.12,15.) ἔρχεται, quia iam reuera adventabat, quem venturum Propheta promiserat. y) tibi tuoque solatio, commodo & bono. Si igitur tibi venit, tuum quoque est, ob aduentum eius inprimis gaudere. Ion. intra te s. in medium tui. z) iustus, cum in se, quia in eo nulla est prauitas; tum effectiue, quia iustitiæ conciliator est. 2Sam.23,3. Es.45 24. c.53,11. Ier.23,5.6. 1Cor.1,30. 2 Cor.5,21. 1 Ioh.2,1. Cuius exegeseos fundamentum etiam in præmisso Pronomine tibi latet. a) Ion. LXX. Ar. Syr. Vulg. & saluator. Ex quo vero non sequitur, vocem נושע in codice Hebr. ex מושיע fuisse corruptam, sed hoc tantum, eos Participium נושע actiuo s. deponentiali significatu accepisse. forte vt נשבע est iurare, נכסף desiderare. Vid. Glassii Phil. S. p.168. Sunt qui Niphal de actione immanente reciproca exponunt, Saluator sui ipsius, l. saluans seipsum diuino sc robore suo, coll. Es.59,16. c.63,5. Ioh.10,17. quemadmodum נשמר est custodiens se ipsum &c. Pfeiffero in Dub. Vex. p.5[illegible]0. est Participium nominascens vel nominaliter exponendum, salutaris, salute præditus, salutem & habens ipse & dans aliis. Verum nos, vti lectionem Hebraicam, sic & constantem huius verbi in Niphal significatum lubenter retinentes cum aliis passiue reddimus & saluatus. coll. Deut.33,29. Es 45,17. Ps 33, 16. &c. D. Kimchi & M. I. exponunt: saluatus ob iustitiam suam quod cf. cum Act. 3,35. 1 Tim.3,16. Ceterum Actiuum Saluator non tam grammatica simul inuoluit, quam res ipsa veluti consequens in sinu suo fert: saluatus n. est non sibi, sed (vt Propheta Sionem alloquens dixerat) Tibi. Videlicet dum Christus secundum humanam naturam ipse reuera e passionibus ac morte saluatus est, omnibus quoque, qui ei obtemperant caussa salutis æternæ exstitit; ita vt in salute eius, etiam passiua, iubilent. Hebr.5,7.9. Ps.20,2 3.6.7 Ps.69 30. Es.53 8. Act.2,24. Et hac ipsa de ratione populus Christi, cum ad vrbem veniret, atq; hoc vaticinium Zachariæ impleret, votiuum illud Hosanna (h.e. salua Deus Messiam nostrum) ex Ps.118,25. adclamarunt Matth.21,9.15. Ioh.12,13. quia salutem suam numerant pendere a salute Regis atque Messiæ sui. Quapropter R. Albo belle dixisse fertur: Et tua & nostra est redemtio h.e. tibi ac nobis saluti fuit atque vt hoc magis intelligatur, addit R. Barachias sacerdos: En! quid scriptum sit: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluatus. Saluans hic non scriptum est, sed saluatus l. saluandus. Vide hæc in Ialkut Schimeoni II. fol.87 a. b) miser tn. seu inops, nec splendore vllo humano aut potentia nobilis. Hæc n. constans & formalis est huius formæ significatio: quod l. ex eo patet, quod cum synonymis pauper, dolens, exspirans, attritus, & sim. in Scripturis iungi fere solet, coll. Deut.24,14. Es.26,6. Zeph.3,12. Ps.69,30. Ps.88,16. Recte igitur Vulg. & Syr. pauper cf. Matth.8,20. Luc.9,58. 2Cor.8,9. Phil.2,6. sqq. At Ion. LXX. & ex his Matth 21,5. πρᾳΰς mansuetus; Ar. denique, ex Gr. πτωχός, humilians se vel humilis. quæ qd optime conciliari possunt, quia hic talis intelligitur miseriæ inopiæ, ad quam Christus se sua sponte demisit, quæ proinde non potuit non comites habere humilitatem & mansuetudinem. cf. Matth 11,29. Eph.4,2. Interim mansuetudinis notio proprie non huius, sed cognatæ est formæ ענו Num.12,3. Iustinus, quem Scholia Gr. allegant, dupla versione expressum dedit καὶ πρᾳῢς καὶ πτωχός. Ceterum hos characteres Messiæ, & paupertatem eius inprimis, solicite hic signauit Deus, vt ne, quod futurum cernebat, Iudæi Messiam suum l. hoc ipso nomine, quod pauper, humilis atq; inops esset, aspernarentur, Cum Es.52,14 15. c.53,2. seqq. & vide Differt. de Nominibus Christi, Exinanitionem ipsius designantibus p.10. seqq.

quam sequebatur, accederet pullus. e) *filio asinarum.* *Coccejo* Lex. p. 105. est assectans gregem matrum, atque ita a nemine insessus hactenus.

וְרֹכֵב עַל־חֲמוֹר וְעַל־עַיִר בֶּן־אֲתֹנוֹת׃ וְהִכְרַתִּי־רֶכֶב י
מֵאֶפְרַיִם וְסוּס מִירוּשָׁלַםִ וְנִכְרְתָה קֶשֶׁת מִלְחָמָה וְדִבֶּר
שָׁלוֹם לַגּוֹיִם וּמָשְׁלוֹ מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃
11 גַּם־אַתְּ בְּדַם־בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ׃
שׁוּבוּ

cf. Marc. 11, 2. & not. Num. 29, 13. ℣. 10. f) *Exscindam enim currus.* Cohæret cum vltimo membro versus antecedentis. Vult enim dicere: Priscis quidem temporibus Ephraimitæ curribus, Hierosolymitani equis, ambo armorum apparatui sæpe confisi sunt Es. 2, 7. c. 31, 1. Ne igitur simili dementia Messiam sperent Iudæi, qui bello inclutus, curribusque & equis populum suum sit saluaturus, dixi, Messiam non vt gloriosum imperatorem, bellico equo insidentem, sed vt asino vectum, h. e. humilem atque pacificum, olim Hierosolymis adfuturum. Bellicos enim istos adparatus & inanem in illis fiduciam destruam ego potius, tantum aberit, vt ad populi mei liberationem, quæ spiritualis erit, adhibeam. cf. Hos. 14, 4. & not. Mich. 5, 9. Ps. 20, 8. g) *arcus bellicus*, synecdochice pro quolibet armorum genere. Ion. *& frangam robur facientium prælium, exercitus gentium.* Potius: faciam, vt cesset in Ecclesia armorum carnalium vsus, & gentes ipsæ, verbo Euangelii mansuefactæ, *pacem* inuicem & cum populo Dei colant. Cf. infra not. c. 10, 5. 1 Sam. 2, 4. Es. 2, 4. Hos. 2, 20. Mich. 4, 3. Ps. 46, 10. h) *quippe* (si quæris, quomodo id futurum, vt cessent currus, equi, arcus) *loquetur* Rex tuus ille (v. 9.) *pacem* gentibus, conciliando illas inuicem & tecum, vt suauiter concordent, abolita inimicitia, Eph. 2, 15. 16. 17. Est hic fructus regni Christi, qui princeps pacis Es. 9, 5. c. 66, 12. Mich. 5, 4. Ps. 72, 3. Emphatica phrasis: *Pacem loquetur*, ac dum loquetur, legem pacis haud repugnantibus imponet. Scil. mundani Reges pacem vix aliter impetrant, nisi bello & armis: sed Christus eam consequitur Euangelio & verbo, quod vincit populos nec sinit esse feros. Est igitur efficax ac diuinæ potentiæ verbum, quod hic intelligitur, ipsum effectum comitem habens; quale est verbum *præcipere* Leu. 25, 21. Es. 45, 12. &c. i) *& dominari* (dominium) *eius* erit, hoc est dominabitur. Dan. 11, 4. cf. supra c. 6, 13. Ps. 22, 29. k) *a mari* vno *vsque ad* alterum s. oppositum *mare*. Ps. 72, 8. seqq. Ps. 89, 26. Ion. *a mari ad Occidentem vsque.* Vid. not. Mich. 7, 12. l) Ion. *& ab Euphrate.* Sic phrasis tota e rationibus finium terræ sanctæ & amplitudine regni Israelitici sub Dauide ac Salomone, ceu typo rei maioris, desumta esset. coll. Ex. 23, 31. Deut. 11, 24. Ios. 1, 4. 1 Reg. 5, 1. accipienda tamen pro magnitudine huius promissionis in sensu longe angustiori, vt regnum intelligatur catholicum & vniuersale super omnes gentes. Vnde *LXX.* *Vulg.* & *Ar.* non male: *& a fluminibus*, sc. quæcunque illa sunt, coll. Ps. 89, 26. m) *vsque ad fines terræ*, vsque eo, vbi desinit terra, h. e. super terram vniuersam. Es. 45, 22. Ps. 2, 8. Ps. 59, 14. Ps. 72, 8. cf. Es. 9, 6. ℣. 11. n) *Etiam tu*, sc. o Sion! coll. v. 9. Ad hanc igitur prophetiæ filum, post pacificum Christi in vniuersas gentes dominium descriptum, nunc reuertitur, vt promissi Regis aduentum, quem ipsis gentibus salutarem fore dixerat, ei inprimis adplicet & commendet. Qualis transitus etiam est Es. 2, 5. coll. v. 2. 3. 4. Bene igitur *Tarn.* nexum cum antecedd. hunc facit: Quando vero dictum est, longe lateque dominaturum tuum Regem, o Hierosolyma, ita velim hoc accipias, quod etiam ad te maxima huius imperii redundet commoditas. nam *etiam tu* &c. De emphasi copulatiui *etiam* vid. v. 2. 7. & c. 8, 21. o) Sch. *Etiam quod ad te, per sanguinem fœderis tui emittam* &c. Verum sic Pronomen *Tu*, quod coniunctiuum habet accentum, subdistinctiuum requireret denuo maiorem. Tarn. *etiam tu* sc. partem habebis in hoc regno, immo per Christum regnabis Apoc. 1, 6. 1 Pet. 2, 9. *per sanguinem fœderis tui.* Existimat a. hic iam esse membrum seu comma quoddam versus absolutum per accentum *Rbhia*, ita vt noua post eum incipiat propositio de emissione vinctorum ex fouea. Sed propositionem hic nondum terminari, exinde colligi potest, quod hic tantummodo subdistinctiuus accentus, super מִבּוֹר vero (*ex fouea*) dominus demum, sensu ne sic quidem penitus absoluto, positus sit. Ex quo adparet, accentus illos *Sakephk.* & *Rbhia* non propositiones, sed propositionum connexa & membra distinguere. Adeoque sic vertimus: *Etiam, quod ad te, in sanguine fœderis tui* consideratam, *emittam* &c. *R. Sal.* intelligit de merito sanguinis fœderalis, sparsi super Israelitas in Sinai, coll. Ex. 24, 8. Sic *Ion.* qui vero textum propheticum ac de futuris agentem, in mere historicum conuertit: *Vos quoque, quibuscum super sanguine* (cf. Ps. 50, 5.) *sancitum est fœdus, vos, inquam, redemi ex seruitute Aegyptiorum; tribui vobis necessaria in deserto, quod desolatum erat sicut fouea vacua, in qua aqua nulla est.* Verum nos intuitu scopi, quem in hoc vaticinio propheticum esse, cum antecedentia tum consequentia docent, potius accipimus *de sanguine noui fœderis*, de quo Es. 42, 6. Ier. 31, 31. sqq. hoc est, *de sanguine Iesu Christi*, quippe qui noui fœderis testator & sponsor mediante sanguine suo exstitit. coll. Matth. 26, 28. Act. 20, 28. Col. 1, 13. 14. Hebr. 9, 12--18. c. 10, 29. c. 13, 20. p) LXX. Syr. Ar. & Vulg. *emisisti.* Et sic B. *Lutherus.* quasi esset 2. pers. cum *Iod* paragog. qualis forma in Cthib exstat Ier. 3, 5. c. 13, 21. c. 31, 21. Ez. 16, 20. 22. 43. &c. Probat hoc *Hillerus* in suo *Cthib & Kri* p. 381. sensum h. m. explanans: *Etiam tu*, filia sc. Sionis & Hierosolymæ, Christi redemtoris Ecclesia, *propter sanguinem fœderalem*, a Christo fusum, *emisisti vinctos tuos*, i. e. emissos aut solutos habuisti peccatorum vinculis antea constrictos, coll. *cæsariem non demittant* pro *cæsariem promissam ne habento* Ez. 44, 20. Rarior tamen illa forma est, nec in Cthib vspiam vsurpata; apud Syros vero perpetua quidem, sed præuio Schua, vti in allegatis *Cthiban.* Vertimus igitur *emisi*; quod vero prophetice effertur pro *emittam.* Contrarium hoc est τῷ φρουρεῖσθαι s. *detineri* in vinculis, custodia, seruitute, Es. 45, 13. c. 58, 6. Ier. 34, 9. seqq. c. 50, 33. cf. Gal. 3, 23. q) *vinctos tuos*, quos modo *vinctos spei* vel *ad spem* vocabit v. 12. cf. Es. 42, 7. c. 61, 1. & 2 Tim. 2, 26. Hebr. 2, 14. 15. r) *ex fouea, in qua non sunt aquæ.* Gen. 37, 24. Ier. 38, 6. seqq. *Fouea* pro carcere Ex. 12, 29. Ier. 37, 16. Captiuitatem intelligit *R. Sal.* At *Cocc.* Lex. p. 92. Conclusi erant, inquit, Israelitæ sub lege, tanquam in custodia, expectantes apparitionem Christi & manifestationem vitæ æternæ. In quo statu iugum intolerabile ferebant, esurientes & sitientes. Sed non datum est videre Christum, & verba eius audire, & ita a siti sua recreari. Cf. Gal. 3, 23. Hebr. 2, 15. Es. 55, 1. c. 61, 1. Ier. 31, 14. 25. Sic etiam *Gurtler.* Voc. Typico-Prophet. p. 12. & Theol. Proph. p. 135. explicat. Fideles liberaui a seruitute legis, in qua viuentes haud audiere lætam de peccatis fuso Messiæ sanguine deletis doctrinam. Cf. infra c. 14, 8. Es. 41, 17. &c. Alii: e lacu infernali, coll. Esa. 30, 33.

℣. 10. וְהִכְרַתִּי per *Darga mileæ* 6. 9. 20. at per *Psikmun.* 1. sic su. 5. וְעַד־יָם cum præf. *Vau* 2. & in marg. 6. 9. 20. ℣. 11. גַּם־אַתְּ בְּדַם ita 5. sic se, 5.

e) *insidens asino*, non ex defectu, vt ait *Kimchi*, (totus enim mundus erit in potestate eius) sed humilitate, atque vt doceat, equis & curribus Israelem haud opus habiturum, coll. v. 11. Et sic *R. Sal.* & *M. I.* Cf. Hos. 14, 4. Ps. 147, 10. Olim quidem & nobilissimos asino vehi haud dedecebat Iud. 10, 4. c. 12, 13. 2 Sam. 17, 23. &c. itaque Christus, vt qualecunque regni sui specimen Iudæis ederet, asino vectore, cum Hierosolymam ingressus esset, vsus est. pompa nimirum regis hæc erat, sed pauperis, & qui latebat sub veste serui. Vid. *Boch.* Hieroz. I. p. 184. Ceterum sicut hic agitur de Christi aduentu primo eoque humili, sic contra Dan. 7, 13. de altero eoque glorioso in nubibus. d) *&*, seu *hoc est*, vel *videlicet super asino* (8) Iud. 10, 4. c. 12, 14. Es. 30, 6. Iob. 11, 12. Nomen hoc apud Hebræos æque ac Arabes *asinum* notat sine discrimine ætatis; estque a rad. Ar. עיר *proficisci*, quia expediundis itineribus asinus iumentum est commodum. Ad significationem vero *pulli* seu *iuuenis asini* h. l. restringitur demum per adiectum *filio asinarum*; non aliter ac שׁוֹר, quod *bouem* in genere, adiecto vero בֶּן בָּקָר *iuuencum* significat. Ceterum *Et* h. l. & Matth. 21, 5. non copulatiuum, sed exegeticum est, vt Gen. 13, 15. 1 Sam. 17, 40. *Pullo* enim tantum insedit Christus Marc. 11, 7. Luc. 19, 30. Ioh. 12, 14. 15. Nec obstat pluralis ἐπάνω αὐτῶν Matth. 21, 7. Monente enim *Tarn.* sæpe in Scriptura pluralis vsurpatur, cum vnus vel vnum ex pluribus tantum intelligitur, coll. Gen 8, 4. Iud. 12, 7. Asinam tamen, vt iussi erant, simul adduxerunt discipuli, non vt Dominus illi insideret, sed vt tanto facilius cum matre, quam

12 שובו לבצרון אסירי התקוה גם־היום מגיד משנה אשיב
13 לך׃ כי־דרכתי לי יהודה קשת מלאתי אפרים ועוררתי
14 בניך ציון על־בניך יון ושמתיך כחרב גבור׃ ויהוה

עליהם Llll 4 פד

ṽ. 12. s) Ion. *Revertimini ut fiatis*, h. e. iterum fiatis civitates munita, sc. postquã diu satis, quantum ad urbes vestras, desolati fuistis. Sic ל terminum mutationis vel effectus notaret, totaque phrasis sumenda esset, ut Es. 29, 17. Simplicius v. plerique: *Redite ad munimentum* vel *arcem*, ut ל terminum motus ad quem significet: quomodo phrasis illa frequentius occurrit, e. g. Gen 18,33. Ez. 16, 55. Ps. 7, 8. Per *munimentum* vero intelligit *Kimchi* Deum ipsum, qui est instar arcis ac turris fortis, Ps. 61,4. Prov. 18, 10. *Cocc.* Christum, qui est arx salutis omnibus confugientibus ad illum, Ps. 2, 12. id quod etiam Lex. 863. sic declarat: Omissa, inquit, arce manibus facta, veram arcem apprehendite, a qua defecistis. Ita cf. supra v. 9. Malumus nos Civitatem Dei seu Hierosolymam intelligere, non corporalem, quæ quidem & ipsa *Munimenti* nomine apud Zachariam venit, coll. c. 11, 2. sed mysticam ac spiritualem Ps. 46, 5. 8. Ps. 87,3. quam & Esaias c. 26, 1.2. laudat ut urbem fortem, cuius muri ac antemurale salus, ingressuri v. eam gens iusta, fidelitates servans. Sic *Tarn.* ad munitionem, inquit, h. e. Ecclesiam vos conferte, quam Deus ipse suo munit præsidio. Est autem hæc apostrophe parænetica ad filios Sionis. cf. 2 Pet. 3, 17. t) ὁ. δέσμιοι τῆς συναγωγῆς. Sic *Syr.* & *Ar.* Recte quidem illi, quod ad rem, (nam ad Synagogam Iudaicam inprimis hæc attinet compellatio) quanquam minus idonee, quod ad philologiam: nomini enim, quod exspectationem ac *spem* alibi constanter notat, novam illi significationem tribuerunt a Verbo נקוה *congregavi* Ier. 3, 17. Rectius igitur *Vulg.* aliique, *vincti spei*: quod *Ion.* explicat, *vincti qui speravistis* redemtionem. *Cocc.* Lex. p. 740. Qui in custodia continemini, ut exspectetis regem venturum Sioni, cf. not. v. 11. item Es. 61, 1. Ps. 14, 7. Ps. 68, 7. Ps. 107, 10. Videlicet sub lege, tq. in custodia, conclusi erant Iudæi, ut sic exspectarent apparitionem Christi tanto avidius. Gal 3, 23. u) *Etiam hodie*, sc. die s. *tempore novi testamenti*, cum promissus ille Rex venerit v. 9. Loquitur enim hic Deus, non quasi eminus futura commonstrans, sed quasi diem, qui futurus erat, præsentem iam stitisset. x) *Cocc.* Lex 930. *indicem alterum*, ἄλλον παράκλητον Ioh. 14, 16. addens: Christo in gloriam suscepto, effunditur Spiritus filiationis. Eodem modo etiam *Vitringa* ad Apoc. p. 561. Sed ab eis nos dissentim⁹, cum quia coniunctio *etiam* relationẽ hic manifestam facit, non inter Christum ipsum ac Spiritum S. sed inter *hodie*, h. e. initium N. T. ac periodum V. T. tum quia משנה observante *Gussetio* 875. in ratione munerum, quæ fungenda dantur, non notat successorem in ordine pari, seu qui eodem tempore constituitur ad exercendum, sed in gradu inferiori, 2 Reg. 23, 4. c. 25, 18. Neh. 11, 17. Esth. 1, 3. quod vero Spiritui S. non satis commode convenire potest. Ergo sic potius: *Etiam hodie* (& nunc quidem multo magis ac eminentius, quam olim) *indicantem* vel *qui indicet duplum* vel *tantundem* boni, quantum perpessa es mali, *reddam tibi*, sc. Christum ipsum cum Apostolis suis ac Evangelistis. q. d. Habuisti olim Prophetas, qui annunciatione bonorum, quæ Deus tibi facturus esset, te consolati sunt: faciam igitur, ut nunc quoque habeas rursus, qui τὸ ὑπερέχον s. divitias gratiæ meæ tibi pandant. cf. Esa. 52, 7. 8. *Duplum* pro larga ac superabundanti bonorum compensatione in vicem mali Es. 40, 2. c. 61, 7. cf Ex. 16, 5. 22. Ier. 17, 18. c. 16, 18. Ion. *hodie quoq; mittam ad indicandum vobis, quod dupla bona, quæ vobis promisi, adducam vobis. Hieronymus:* Habetis Dominum pollicentem, quod, pro brevi captivitatis iniuria, duplicata omnia recipiatis; sicut recepisse legimus & Iob. Cf. Iob. 42, 10. ṽ. 13. y) *Quoniam*, quod te maxime movere debet, ut ad munimentum recurras. Ita caussalis esset particula, pendens a priori hemistichio v. 12. Vel ita: *quoniam*, ut exemplis dupli illius boni rationem explicem. Sic declarativum foret posterioris hemistichii eiusdem v. 12. Quoquo modo sumatur, reliquam saltem huius capitis partem arcte ista coniunctio cum eis, quæ proxime præcesserunt, copulat. Itaque licet ex Hebræis *R. Sal.* & ex Christianis *B. Tarn.* aliique de Hasmonæorum contra Lagidas Aegypti ac Seleucidas Syriæ ista explicaverint; rectius tamen *D. Kimchi* existimat, continuari etiam hic vaticinium de Messia. Sic enim sua vaticinio toti constabit series, nec opus erit, cum *Vitringa* Doctr. Proph. p. 206. ὕστερον statuere πρότερον: quod quidem, quoad carere possumus, illubenter admittimus. z) *tendam mihi* (supple ex sequenti membro, *ut arcum*) *Iudam*. Thr. 2, 4. hoc est, erit mihi Iuda σκεῦος ἐκλογῆς & velut arma, quibus utar ad gentes & Græcos quidem inprimis regno Christi subiugandos. Circa tropum vaticinii cf. Es. 49, 2. Ps. 45, 4. 5. & Apoc. 6, 2. Ita *Cocc.* in Comment. Indicantur hic, inquit, inprimis Apostoli omnes tribus repræsentantes: tum etiam credentes ex omnibus tribubus. Sic etiam *Gurtler.* Theol. Proph. p. 135. de adductione Græcorum in regnum Christi per fideles e Sione, explicat. Ipseque *Vitringa*, quem modo ut dissentientem allegavimus, subscribit in Comment. ad Apoc. p. 326 ubi, *Iuda* & *Ephraim*, inquit, in spirituali bello sunt *arcus*, ab ipso Deo *tendendus* & implendus. Et paulo post: *Sagitta* cum notent ipsum verbum Evangelii, quovis gladio ancipite penetrantius, *Arcus*, unde *Sagitta* illæ emittuntur, necesse est significet doctores & præcones, ex quorum ore hæc spicula prodeunt, in animis adversariorum Christi alte infigenda. -- Quem arcum Christus *calcare* vel *tendere* dicitur, ubi ministros suos per Spiritum suum instruit, animat movetque &c. Ion. *roboravi coram me domum Iudæ.* a) & veluti *arcum*. Subintelligitur id quidem & præcedenti membro, quod Verbum *calcare* seu *tendere*, innuit; sec. accentus tamen referri debet ad sequens. ὡ. τόξον. cf. Apoc. 6, 2. Ion *sicut arcum tensum in receptaculo armorum* seu *pharetra*, coll. Targ. Es. 49, 2. Verum arcus cum tenditur, in pharetra haud solet condi, sed ad iaculandi usum adplicari. cf. Ps. 127, 4. b) Ion. *implevi* (h. e. *implebo*) *fortitudine*. Alii supplent *spiculis*. quod vero in pharetram aptius, quam arcum, quadrat, coll. Ps. 127, 5. nam *implere* aliquid aliqua re de collectione & copia dicitur, arcui vero singula ad singulos ictus imponuntur spicula. Itaque *Cocc.* Lex. 436. ut *arcu implevi* manum meam *Ephraimo*. Sed idem hic esse videtur *implebo*, quod *tendam* præcedenti membro. Sc. ut *vocem implere* est eam *intendere* Ier. 4, 5. quidni m. dici possit *arcum implere* pro *tendere*? Sic Arabes dicunt *implere visum ad aliquem* pro *intendere*, &, quod propius facit, *implere* simpliciter vel *implere tractionem in arcu*, pro *arcum valide tendere*, nervo nimirum fortiter ad iaculandum attracto. Sic 2 Reg. 9, 24. *implevit manum suam in arcu* est *manu fortiter arcum tetendit*. c) Inde *D. Kimchi* colligit, esse promissionem de diebus Messiæ. Vid. infra c. 10, 6. 7. & cf. not. c. 8, 1. 12. Ier. 30, 4. Mich 2, 12. Ion. *domum Israel*. Scilicet Ephraim per synecdochen aliquando venit pro X. tribubus, Iudaico regno contradistinctis. Vid. Ier. 31, 9. 18. 20. d) *& agitabo*, velut arma contra hostem agitantur, v. g. hasta 2 Sam. 23. 18. arcus Hab. 3, 9. scutica Esa. 10, 26. Sic igitur allegoria ex antecedentibus esset continuata, ut membro sequenti. Quod nisi placet, verti etiam potest *& excitabo*, h. e. adducam & ad aggrediendum intrepide bellum animabo, coll Ier. 6, 22. Ps 80, 3. Ion. *& faciam prævalere* vel *fortes reddam*, ut infra c. 10, 6 e) *super filios tuos, o Iavan*. Est nova apostrophe. Et Sionis & Græciæ filios ita compellat, ac si ambos coram alloqueretur. f) *o Iavan*, quod demtis vocalibus *Ionia* est. Ponitur a. pro tota *Græcia*, a Thracia usque ad Isthmum, coll. Ez. 27, 13. 19. Dan. 8, 21. Ioel. 4, 6. Quo facit Scholiastes Aristophanis in Acharnan. *Omnes Græcos barbari Iaones appellabant.* & columna olim a Theseo in ipso Isthmo erecta cum hac inscriptione, qua parte spectabat Megaram, *Hæc sunt Peloponnesus, non Ionia.* Vide *Bochart.* Phal. lib III c. 3. Dicta fuit a *Iavane* Iapeti filio, a quo & Peloponnesii sunt, cum Itali, aliisque nationibus Gen. 10, 2. 4. ita ut obscurum non sit, Græcos hic synecdochice pro gentibus ac Europæis, maxime quæ mediterraneum mare accolunt, venire. Unde Ion. *super filios populorum*. Et in N. T. *Græci*, Iudæis oppositi, sunt Ethnici Rom. 1, 16. c. 2, 9. 10. Convenit autẽ hoc cum aliis prophetiis, primam dilatationem regni Christi inter Iapetitas & insulas maris innuentibus Gen. 9, 28. Es. 42, 4. c. 49, 1. c. 51, 5. c. 60, 9. Ps. 72, 10. g) *& ponam*, h. e. faciam *te*, Sionem. Es. 41, 15. h) *ut gladium*. Efficacia comitans ministerium hoc exprimitur comparatione virtutis, quæ est in heroe fortiter vibrante gladium, coll. Rom. 1, 16 *Cocc.* h. l. Cf. Esa. 49, 2. Hebr. 4, 12. i) Ion. *in manu fortis* s. bellatoris strenui. Ps. 127, 4. Est hic Dominus ipse Es. 9, 5. Ps. 24, 8. Ps. 45, 4 *Filii Sionis* vero non nisi instrumenta, quibus ille ad dilatationem regni sui utetur. cf. tamen infra c. 10, 5. 6. 7. & Iud. 7, 20. ṽ. 14. k) *Ithova enim.* Est confirmatio ac declaratio v. 13.

lia, Es. 29, 6.

עליהם יראה ויצא כברק חצו ואדני יהוה בשופר

טו קמ׳ בו״ק יתקע והלך בסערות תימן׃ יהוה צבאות יגן עליהם

Ier. 23, 19. Nah. 1, 3. qualia si & hic intelligere iuberet, sensus foret, Deum Euangelii sui neglectum ac ino-

ואכלו וכבשו אבני־קלע ושתו המו כמו־יין ומלאו

16 כמזרק כזוית מזבח׃ והושיעם יהוה אלהיהם ביום

ההוא כצאן עמו כי אבני־נזר מתנוססות על־אדמתו׃

כי

bedientiam in pertinaciter improbis potentor vindicaturum. Id quod Iudæi primum, deinde etiam Romanus orbis, experti sunt, vt historia & S. Apocalypsis testatur. ℣. 15. *q*) Vid. Hos. 12, 6. *r*) *proteget eos* c. 12, 8. Es. 31, 5. velut *clypeus* illorum futurus Gen. 15, 1. Ps. 3, 4. Ps. 18, 31. 36. vt contra omnes persecutiones inuicti perstent, ac licet premantur, tamen non opprimantur 2 Cor. 4, 8. 9. immo passionibus animosiores fiant ad annunciandum verbum sine timore Act. 5, 41. Phil. 1, 14. *s*) *Tarn. vt* ipsi *comedant*, tranquille fruantur rebus suis hostiumque spoliis. cf. Deut. 20, 14. At *Cocc.* ad h. l. *Edunt* (cf. Ps. 22, 30.) h. e. accipiunt Spiritus S. institutionem, vt solidentur in fundamento, & vires acquirant in Domino. Verum quemadmodum *bibere*, quod sequitur, se refert ad sanguinem deuictorum, vti posterius hemistichium docet, sic *comedere* ad carnes illorum. Explicamus igitur: *& comedent*, consument, sc. populos; coll. c. 12, 6. Deut. 7, 16. & Num. 14, 9. Pinguntur hic vt animosus ac intrepidus leo, cui cibus sit, quem aggreditur, & sanguis occisorum potus. Num. 23, 24. Mich. 5, 7. Potest hoc itidem ad spirituales Apostolorum de gentilismo victorias referri: populos enim comederunt ac sanguinem illorum biberunt, dum eos abolita idololatria regno Christi subiecerunt. Ion. *& dominabuntur populis atque occident eos.* *t*) *ac subigent* eos, h. e. prosternent ac Domino subiicient Num. 32, 22. 29. 2 Sam. 8, 11. 1 Par. 22, 18. vt cadant subter ipsum Ps. 45, 5. scabellum eius futuri Ps. 110, 1. coll. Num. 2 Par. 9, 18. *u*) *lapidibus fundæ*, funda eiectis. Iob. 21, 19. quomodo Dauid olim Goliathum prostrauit 1 Sam. 17, 49. At *Tarnouius*: *postquam subegerunt* seu subiugarunt *lapides fundæ*, hoc est, hostes suos, in quibus olim erant multa funditorum agmina, quæ - - sæpe tum pro optimis habebantur militibus Iud. 20, 16. *Cocceius* vero Lex. 361. & *compriment lapides fundæ*. facient, vt in cassum cadant, coll. Eph. 6, 16. resistent tentationibus Satanæ. Sed nostra explicatio, præterquam, quod facilior est, firmatur etiam auctoritate *LXX. Ar. & Vulg.* *x*) *bibentque* sanguinem sauciatorum. Num. 23, 24. Es. 49, 26. Ez. 39, 17. 18. 19. Sanguinem vero bibunt, qui hostes vincunt, cædunt, spoliant. Ion. *& spoliabunt opes illorum, & saturabuntur ex eis sicut qui bibunt vinum.* At *Cocc.* *bibunt*, h. e. hauriunt ex fontibus salutis consolationem, quo alacres reddantur, ita vt tanquam a vino gestiant ac perstrepant. *y*) & velut sanguine ebrii *strepent*, *tumultuabuntur*, gaudio gestientes ac prosperis rerum successibus animosi, coll. c. 10, 7. Es. 22, 2. Prou. 20, 1. Vulg. *inebriabuntur.* conf. Eph. 5, 18. 19. 20. *z*) *tanquam a vino*, quod liberaliter haustum exhilarat & iubilos elicit c. 10, 7. Ps. 78, 65. *a*) *& implebuntur*, h. e. *sanguine* madebunt. Docet hoc sequens comparatio cum *pelui*, qua victimarum sanguis excipiebatur, & cum *angulis altaris*, ad quos idem sanguis e pelui spargebatur. Sanguine autem madere vincentium est, coll. Es. 63, 1. 2. At *Cocc.* Comm. h. l. Vt pelues semper pleni sunt, & vt anguli altaris semper madent sanguine, ita virtus Spiritus S. semper est in illis recens, ne elanguescant Es. 40, 29. 30. 31. Ioh. 4, 14. c. 7, 38. Ion. *& erit anima eorum plena deliciis, sicut phiala, quæ plena est simila & oleo; & splendebunt sicut sanguis, qui splendet in pariete altaris.* *b*) *sicut pelvis* vel *crater.* c. 14, 20. Num. 7, 13. *c*) & *sicut anguli* (2) Ps. 144, 12. Vulg. *quasi cornua altaris.* sic enim alibi vocantur. conf. Ex. 29, 12. Leu. 4, 18. 25. &c. ℣. 16 *d*) *Et saluabit eos*, non solum remotiue, seruando eos ex omnibus periculis atque malis, sed etiam positiue, ingentibus ipsos cumulando bonis, coll. v. 17. Vid. c. 8, 7. 13. c. 10, 6. c. 12, 7. *e*) de quo v. 12. *f*) *tanquam oues* vel *gregem populi sui.* R. Salomo: tanquam oues, quas duxit ex Aegypto, vt fierent ei populus. conf. Ps. 77, 21. Sed est potius mixtio sermonis proprii ac improprii, hoc sensu: *tanquam* (præfixum כ veritatem hic notat, vt ὡς Ioh. 1, 14.) *populum suum*, quem velut pastor *gregem* suum ducit, pascit, curat, defendit. Cuiusmodi est *Oues hominum* Ez. 36, 37. 38. *Onager hominis* Gen. 16, 12. Conf. Ier. 23, 1. Ez. 34, 10. 31. Mich. 7, 14. Ps. 79, 13. Ps. 95, 7. Ps. 100, 3. & infra c. 10, 2. 3. *g*) LXX. Vulg. & Ar. *lapides sancti.* Scilicet vt קדש est *separari* & *sanctum esse*; sic נזר parem significandi modum attribuerunt: & est vtique inter vtrumque analogia. Alii: *lapides coronæ* seu coronarii, coll. 2 Sam. 1, 10. 2 Reg 11, 12. quod vero diuersimode explicant. *Tarnouius* tropæa intelligit, coronario opere superius cincta & lemniscata, vt sint liberationum monumenta; *Cocceius* homines fideles, quorum lux lucet instar gemmarum coram hominibus, coll Ez. 28, 14. 16. adde Thr. 4, 1. Ion. *eliget eos vt gemmas Ephodi* seu *superhumeralis.* quæ tamen versio stare nequit, nisi ad primam expositionem, quam dedimus, reducatur, ita vt pro lapidibus *Ephodi* habeantur, quia hi peculiariter *sancti*: nusquam enim נזר de *Ephodo* dicitur, licet de lamella aurea in capite Pontificis Ex. 29, 6. Num. 6, 7. *h*) Vulg. *eleuabuntur.* Hithp. (2) Ps. 60, 6. Bene *Gussetius* p. 519. tum verbi notionem, tum commatis sensum euoluit: - - *sese oculis obiiciunt, vt signum* aliquod *altum* (conf. נס Es. 11, 10.) ad inuitandos homines. Per illos autem lapides, inquit, puto intelligi fideles, qui alios ad salutem secum participandam inuitant, tum verbis, tum gratiarum sibi indultarum illecebris. Non est mere passiuum, sed mixtum ex passiuo: vt & Ps. 60, 6. *Dedisti timentibus te insigne vexillum* להתנוסס *quod sublatum oculos feriat*, sicque eos ad se ipsum vocet recolligatque præsidio tuo fruituros. conf. Es. 10, 18. c. 59, 19. &, quod ad rem ipsam, de illustribus fidei exemplis seu antesignanis, Ier. 50, 8. cum not. *i*) *super terra eius*, sc. Domini. de populo enim pluraliter, de Domino vero in tertia persona singulari locutus hucusque est v. 14. 15. 16. id quod non minus obseruandum est circa v. 17.

l) *super illis* (filiis Sionis) *videbitur*, h. e. *manifestabit se*, vt vertit *Ion.* Manifestis, quos ministerio filiorum Sionis inter gentes tribuet, successibus palam ostendet, se ipsis adesse. Esa. 60, 2. c. 66, 5. Ps. 90, 16. *m*) *instar fulguris*, incredibili celeritate & efficacia penetrantissima. Nah. 2, 5. 6. ὡς ἀστραπή. Matth. 24, 27. *n*) *telum*, h. e. verba *ipsius*, sec. *Ion.* Vide quæ ad initium v. 13. ex *Vitringa* notauimus, & cf. Ps. 45, 6. *o*) *tuba clanget*, classicum ipse cantaturus, vt velut strenuus imperator suos ad pugnam animet Iud. 7, 20. Iob. 39, 24. 25. cf. Ioel 2, 11. *p*) *& incedet*, ad auxilium filiorum Sionis, *in procellis* vel *tempestatibus austri*, h. e. longe maximis. Meridialis enim regio horrendis tempestatibus inprimis famosa Esa. 21, 1. Iob. 37, 9. De Aethiopicis *Ludolfus* Hist. Aeth. lib. 1. c. 5. *Tonitrua*, inquit, *cum describeret Gregorius, audientes fere exhorrescebant; coortis enim simul pluribus tempestatibus, cælum atris nubium globis tegitur; mox fulgura vndique continua, & fulmina creberrima atque terribilia, etiam animos firmatos talibusque adsuetos percellunt* &c. De Arabicis passim *Muhammedes* in Alcorano, e. g. Sura II, 18. 19. vbi tonitrua tam horrenda describit, vt homines *ponant digitos in auribus suis ob fragores illorum, metuentes mortem.* Tantam autem vim fulguris esse, ait, vt *parum absit, quin lumina & visum auferant* &c. Persiunt igitur australes procellæ symbolum esse maiestatis & omnipotentiæ diuinæ, qua gentes vniuersæ concutientur, vt Euangelii vocem non aliter audiant, ac si audirent tonitrua, coll. Ex. 19, 16. Hagg. 2, 6. Ps. 29, 3. seqq. Alias *procellæ* sunt indicia pœnalia,

---

℣. 15. והמו cum præf. *Vau* 2. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 16. Cum præmisso *Spatio* 6-10. 12. 19. 20. 21. : 23. Caput X. hic auspicantur 12. 20. 23.

k l m n o p q r
כי מה־טובו ומה־יפיו דגן בחורים ותירוש ינובב 17
א בתולות: שאלו מיהוה מטר בעת מלקוש יהוה עשה
חזיזים ומטר־גשם יתן להם לאיש עשב בשדה: כי 2
התרפים דברו־און והקוסמים חזו שקר והחלמות
השוא ידברו הבל ינחמון על־כן נסעו כמו־צאן יענו
כי־אין רעה:

על־ Llll 5 פה

℣. 17. k) *Nam*, vt salutem illam, de qua v. 16. dixi, ratione positiui inprimis exponam, ac digne & pro meritis æstimari doceam. l) *quæ*, h.e. *quanta* erit. Exaggeratiuum simul Pronomen est, non simpliciter interrogatiuum, coll. Ps. 3, 2. Ps. 133, 1. q.d. Tanta eius bonitas erit, vt verbis nequeat explicari: erit ineffabilis. Scil. interrogatio sanctam insinuat admirationem ob magnitudinem bonitatis, vt Ps. 31, 20. Ps 36, 8. m) *bonitas* vel *bonum eius*, sc. Domini, coll. v. 16. Significat autem tum bonitatem ipsam, tum bonum inde tanq. ex fonte profluens. Ier. 31, 14. Hos. 3, 5. Ps. 31, 20. Iob. 21, 16. Neh. 9, 25. n) *immo quæ* & quanta *pulchritudo eius* erit? Sicut autem bonum Domini intelligitur actiuum, sic & *pulchritudo eius* h. l. est non qua gaudet ipse, sed qua suos adficit, vt sensus sit: *quantum bonum & quantam pulchritudinem populo suo præstabit Dominus*! Adeoque suffixum ratione significationis tale est, quale Ez. 16, 18. c. 23, 41. *oleum meum & suffimentum meum*, & Hos. 2, 7. *panis meus. potus meus* &c. At Cocc. aliique suffixum ad populum referunt. o) Videlicet *frumentum* (subintellige ex membro sequenti *crescere faciet*) *iuuenes*, magna sc. copia & liberaliter ex benedictione Dei prouenturum, ita vt alimentum haud desit educandis ad florentem ætatem liberis, vt iuuenes fiant ac virgines, Es. 62, 8. Ier. 31, 12. 13 Ez. 36, 29 Hos. 2, 24. Ioel. 2, 18. contra ac olim tempore vindictæ diuinæ erat Thr. 2, 11. 12. Hos. 2, 11. Hagg. 1, 11. Ceterum licet concedi possit, corporalem quoque esse hanc promissionem, coll 1 Tim. 4, 8. sursum ducendus tamen hic animus est ad frumentum multo sublimius atq; præstantius, sc. ad frumentum cæleste ac spirituale, verbū diuinum tam

CAP. X.

substantiale, quam Euangelii, Deut. 8, 3. Ps. 78, 24. Ioh. 6, 32. seqq. Id quod ex indole totius vaticinii huius pariter illustrari potest, ac ex opposito Am. 8, 11. 12. 13. p) *iuuenes* Ps. 148, 12 robore pollentes ad vincendum Satanam 1 Ioh. 2, 13. 14. coll. Prou. 20, 29. q) *& mustum*, inprimis mysticum & spirituale, seu (vt *Cocc.* Lex. 343. ait) Verbum alens, roborans, lætificans, doctrina & consolatio, coll. Ps. 4, 8. r) Cocc. *crescere facit*, facit vigere. (4) Ps. 62, 11. Ps. 42, 15. Proprie de plantis & frugibus terræ, coll. Deut. 32, 13. Cf. igitur Es. 27, 6. c. 60, 21. At R. Sal. *fœcundas faciet*, sc. prouentu labiorum & gaudio. Ita cf. Es. 57, 19. Prou. 10. 31. Obstat tamen, quod nullum hic additamentum sit loquelam denotans. s) *virgines*, h.e. castos, speciosos, incorruptos. Sicut enim *iuuenes* dicuntur ob robur, sic virgines ob τὸ ἄφθαρτον 1 Petr. 3, 4. cf. Apoc. 14, 4. CAP. X, ℣. 1. t) *Petite* ergo. Cohæret inprimis cum c. 9, 17. q.d. Cum vero tam bonum habeatis Dominum, qui vos saluabit ac bonis omnibus cumulabit, potestis igitur, o filii Sionis, libere & cum parrhesia, quidquid volueritis, pro indigentia vestra ab ipso petere. Imperatiuus non onerosus, sed beneficii ac priuilegii & iuris in rem, cum annexa spe certæ exauditionis, vt Matth. 7, 7 Ioh. 16, 24. cf. 1 Reg. 3, 5. 2 Reg. 2, 9. Luc. 11, 9. Ioh. 15, 7. 16. 1 Ioh. 3. 22. c. 5, 14. 15. Habet autem se per modum apostrophes in futurum ad fideles N. T. quibus e longinquo adclamat, vt iuribus ac priuilegiis vtantur suis: quod vel exinde patet, quia mox relabitur ad modum vaticinandi de illis in tertia persona, *pluuiam imbris dabit eis*. Est igitur hoc capite continuatio, repetitio & confirmatio superioris vaticinii c. 9. de Sione sub N.T. fœcundanda, visitanda, confortanda, & ex dispersione recolligenda. u) sc. a Messia, populum suum saluaturo c. 9, 16. x) *pluuiam*. Parabolicum est, atque indigitat quidquid ad vitam fidei & ad incrementum Ecclesiæ necessarium est, 1 Cor. 3, 6. 7 effusionem Spiritus S. cum donis suis, vberemque & frugiferam verbi diuini adnunciationem. cf. Deut. 32, 2. 2 Sam. 23, 4. Es. 5, 6. c. 55, 10. 11. Ez. 34, 26. Ps. 68, 10. & 85, 13. y) *tempore serotinæ pluuiæ*, cum opus est pluuia serotina. Hæc autem (ex testimonio *Ion.* & *Hieron.* ad Deut. 32, 2.) *descendit ac rigat germina terræ mense Nisan*, s. Martio, cum seges spicata fit ac maturescere incipit. Vid. not. Deut. 11, 14. Iubentur igitur fideles sperare ac petere a bonitate diuina Messiæ quæcunque salutaria, speciatim pluuiam serotinam, vt crescat & propagetur doctrina Euangelii, animisque ita instilletur, vt lætos vberesque fructus proferat, obseruante Cel. *Maio* Oec. V.T. p. 1022. Supponitur autem *prima pluuia* (quæ יורה dicitur Ier. 5, 24.) h.e. prima effusio Spiritus S. super Apostolos iam facta: adeoque monentur filii Sionis, idem Spiritus S. donum etiam posthac, immo & vltimis N.T. temporibus, a Domino petere & expectare, vtpote *serotinam* æque ac *primam* pluuiam ipsis daturo Ioel 2, 23. cf. Act. 2, 39. z) *Dominus* enim, auditis illico precibus vestris, *facturus est* &c. Argumentū a certa spe consequendi voti. Ps. 145, 19. At *Targ.* repetito præf. Mem, velut appositionem cum antecedenti nectit: *a Domino efficiente nimbos*. Quomodo adiectum epitheton simul rationem inuolueret, cur a *Domino* petere debeant, non ab alio? Quem ad sensum etiam *Cocc.* exponit: quia *Dominus facit* &c. q.d. nemo potest fulgura facere, h.e. nubes colligere, ex quibus fulgura erumpant & imbres, nisi Deus. Ita cf. Ier. 5, 24. c. 14, 22. a) *fulgetra* (3) Iob. 28, 26. c. 38, 25. vbi חזיז *fulgetrum tonitruum*, h. e. quod cum ipso fit tonitru, sed ante cernitur. Est autem vel a חזה *cernere*: vt הגיג ab הגה Ps. 5, 2. צליל a צלה Iud. 7, 13. פנינים a פנה Thr. 4, 7. vel ab Ar. חזז *confodit transfixitque* telo, cui cognatum est Hebr. חץ, vnde Ps 77, 18. חצציך *tela* pro *fulguribus*. Interpretes mirum in modum torsis hoc vocabulum. LXX. & Ar. φαντασίας, absone. Vulg. *niues*; quas vero vix habet Palæstina tempore serotinæ pluuiæ. Ion. *ventos*. Syr. *imbres*. denique R. Sal. *nubes*. Sequimur nos etymologiam & parallelismum. Ponuntur autem *fulgetra*, ceu antecedens, & respectus maxime est ad *pluuias*, fulguribus coniunctas, vel post fulgura sequentes. coll. Ier. 10, 13. Ps. 135, 7. b) *immo pluuiam imbris*, h.e. copiosam & largam Iob. 37, 6. Constructio synonymorum intensiua, qualis Ps. 16, 5. *vanitates inanitatis* pro summis, Ps. 40, 3. *lutum cœni* pro denso ac profundo &c. Quanquam non omnino synonyma sint מטר & גשם, cum hoc *imbrem*, illud *pluuiam* in genere notet. cf. infra c. 14, 17. Ez 34, 26. Ps. 68, 10. c) *illis*, sc. filiis Sionis c. 9 13. seqq. quos supra v. 1. per apostrophen compellauerat. d) nec forte solum his vel illis, aut multis, sed distributiue *viro*, h.e. *vnicuique*, omnibus atq; singulis, quisquis modo petierit, *dabit* &c. Non ergo partialis erit hæc pluuia, qualis Amosi tempore erat, cum Deus super vnam vrbem plueret, super alteram non, ac ager vnus compluueretur, alter non, Am. 4, 7. Nemo ab hoc beneficio excludetur, nisi qui excluserit semet ipse. Cf. supra c. 8, 11. 12. e) *herbam in agro*, per circumscriptionē Genitiui pro *herbam agri*; quale est *fera in silua* pro *siluæ* seu *siluestris* Es. 56, 9 cf. Deut. 11, 15. c. 29, 22. Ps. 72, 16. ℣. 2. f) Attendendus hic nexus per caussale vel declaratiuum *Quia*. Illustrat enim nunc ab opposito quæ v. 1. de fidelibus dixerat. q.d. Iussi fideles ac genuinos filios Sionis libere ac fiducialiter a Deo petere, quidquid eis necessarium fuerit; addidi, non frustra petituros, Deum namque affatim ipsis daturum: qua in re longe dispar erit ratio illorum, ac idololatrarum, tum ex gentilibus, tum ex Israelitis, *quia* &c. Cf. Es 65, 13. Mal. 3, 18. g) *imagines* vel *simulacra* Deorum, a cultoribus suis, tum gentilibus, tum Israelitis, olim culta, ac per sacerdotes suos oracula respondentia 1 Sam. 15, 23. Ez. 21, 26. Ion. *cultores simulacrorum*. LXX. & Ar. ἀποφθεγγόμενοι. h) *locuta sunt inanitatem*. Vulg. *inutile*. Vid. not. Am. 5, 5. Sensus: Loquuntur talia, quibus cultores suos deludunt atq; decipiunt, vanas inprimis pollicitationes, quarum euentus frustra expectatur. cf. Es. 41, 19. cum not. i) *& diuinatores* Deut 18, 10. Ez. 13, 9. cf. Es. 8, 19. 20. k) Ez. 13, 6. seqq. l) *& somnia* seu, vt recte Vulg. *somniatores*, Ion. *Pseudopropheta*. Iungitur n. cum Verbo masculino; quæ est constructio ad sensum Ier. 29, 8. At *LXX. Ar.* & *Syr.* in Acc. casu & per regimen, *& somnia falsa locuti sunt*. contra accentus. m) *vanitatem* (inutile & quod frustra est) *loquuntur*; adeoque sibi fidentes turpiter deludunt Ez. 21, 23. Iob. 15, 31. n) *vanitate solantur*, h.e. in consolationibus illorum nihil est veri ac solidi Iob. 21, 34. cf. Coh. 5, 6. *Vanitas & mendacium* autem sumenda sunt in oppositione ad rem & actualem bonorum exhibitionem, quam Deus præstat, idola cum diuinis suis, licet promittant, præstare nequeunt. o) *propterea enim*, quia ad idola ac diuinos potius, quam ad Deum ipsum refugerunt. Incidenter detegit hic malorum, quæ Israelitæ perpessi quondam essent, fontem & caussas. p) *profecti sunt*, fuerunt misere palantes. Ion. *dispersi sunt*. Vulg. *& abducti sunt*. Verbum hoc in genere de ouium ductu l. incessu dicitur, etiam illo, qui pascuorum fit caussa, coll Ier. 31, 24. Ps. 78, 52. hic vero incessum sine pastore innuit, quo vix quidquam miserius. cf. Ier 50, 6. 7. q) Ion. *sicuti disperguntur oues*. cf. Num. 27, 17 Es. 53 6. Matth. 9, 36. & not 1 Reg 22, 17. r) *adfligebantur* Es. 31, 4. Ps. 116, 10. s) sc bonus, coll v. 3. Matth. 9, 36. Tacite innuit, populi errores & mala tanta haud futura fuisse, si meliores, quam habuit, pastores ipsi contigissent. Et hæc ratio est, quod v. 3. prauos pastores se puniturum, v. 4. v. meliores daturum esse promittit.

vi-

℣. 17. בחורים *plene* 1. 3. 5. sic se. 2. sec. *Mas. impr.* Ps. 148, 12. sed contra eamdem h.l. CAP. X, ℣. 2. כי per *Makk.* 6. 9. 20. sic se. 5.

3 עַל־הָרֹעִים חָרָה אַפִּי וְעַל־הָעַתּוּדִים אֶפְקוֹד כִּי־פָקַד
יְהוָה צְבָאוֹת אֶת־עֶדְרוֹ אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְשָׂם אוֹתָם
4 כְּסוּס הוֹדוֹ בַּמִּלְחָמָה׃ מִמֶּנּוּ פִנָּה מִמֶּנּוּ יָתֵד מִמֶּנּוּ קֶשֶׁת
מִלְחָמָה מִמֶּנּוּ יֵצֵא כָל־נוֹגֵשׂ יַחְדָּו׃ וְהָיוּ כְגִבֹּרִים בּוֹסִים ה
בְּטִיט חוּצוֹת בַּמִּלְחָמָה וְנִלְחֲמוּ כִּי יְהוָה עִמָּם וְהֹבִישׁוּ
6 רֹכְבֵי סוּסִים׃ וְגִבַּרְתִּי אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְאֶת־בֵּית יוֹסֵף
אוֹשִׁיעַ וְהוֹשְׁבוֹתִים כִּי רִחַמְתִּים וְהָיוּ כַּאֲשֶׁר לֹא־זְנַחְתִּים
כִּי

℣. 3. t) *Ne vero* populus paſtorum culpa vlterius pereat, aut paſtores mali culpam pereuntis gregis impune fecerint, igitur *Aduerſus paſtores*, qui gregem populi mei quoquo modo paſcere vel debuerunt vel præſumſerunt, ſiue principes ſiue ſacerdotes atque doctores. c. 11, 5. 16. 17. Ion. *ſuper Reges*. cf. not. Ier. 23, 1. u) *exarſit ira mea*, ob neglectum ac peſſundatum ab eis gregem meum Hoſ. 8, 5. x) *& in capros ac arietes*, h. e. duces ouium aut capellarum. Generale eſt ad genus hirquinum & ouillum, coll. Gen. 31, 10. 12. vbi LXX. gemina expreſſerunt voce, οἱ τράγοι καὶ οἱ κριοί. *Cocc.* Lex. 654. Notantur *principes* ſec. *Ion.* quos ſimili tropo *arietes* ſcriptura vocat Eſ. 34, 6. Pſ. 29, 1. quia vt hirci & capri gregem, ſic illi populum præcedunt. cf. Eſ. 14, 9. Ier. 50, 8. Sed omnino etiam antiſtites eccleſiaſtici videntur includi. y) *viſitabo*, h. e. animaduertam. Eſ. 10, 12. z) *quoniam* nunc tandem gratioſe *viſitauit*, cum a paſtoribus malis liberando, & colligendo ex diſperſione. Gen. 21, 1. Zeph. 2, 7. Pſ. 106, 4. Viſitatio igitur *pœnalis* paſtorum atque caprorum deducitur ex decreta viſitatione *gratioſa* gregis, ſecundum quam nolit Deus porro gregem malis permittere paſtoribus. Præterito autem vtitur, velut hæc ipſo viſitationis tempore loqueretur, coll. ſupra c. 9, 8. פָּקַד inſigniter & veriſſime dicitur de *viſitatione*, qua Deus manifeſtatus eſt in carne, facie ad faciem, ore ad os, oculo in oculo. *Cocc.* Lex. 681. a) *gregem ſuum*. Eſ. 40, 11. Ier. 31, 10. ὁ, τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. cf. Act. 20, 28. 29. b) nempe *domum Iudæ*. Hoſ. 1, 7. c) *velut equum decoris* ſui. h. e. faciet eos fortes velut equum bellatorem, qui in prælia ruit intrepidus Ier. 8, 6. Iob. 39, 19. ſeqq. eosque velut habenis ducet ad exſequendam ſuam voluntatem, & vt reges ſuperbi ſuos equos magnificiunt, ita eum habebit in maximo pretio, donisque ornabit, vt illi equum phaleris egregiis condecorare ſolent. atque ita erit hic prolepſis v. 6. ſeqq. *Tarn.* cf. Eſ. 63, 13. Cant. 1, 9. d) v. 6. 13. e) *in bello* ſc. ſacro, de quo v. 5 ſeqq & ſupra c. 9, 13. ſeqq.

℣. 4. f) *Ab illo*, ſc. Domino, erit vel exibit. Sic igitur ſenſus foret: Dominus ipſe dabit populo ſuo bonos atque ſtrenuos duces. cf. Hoſ. 14, 9. Vel potius: *Ex ipſo*, ſc. Iuda ſ. populo meo. Quod *A. Eſra* explicat: Haud dominabitur eis alienigena quiſquam. *R. Salomo*: Ex ipſis erunt reges illorum, ex ipſis principes illorum, ex ipſis denique, qui gerant bella ipſorum. Addit *Kimchi*: Vt non opus habituri ſint alius populi auxilio, ſed ſufficiant eis manus ipſorum, Deut. 33, 7. Sic etiam *Ion.* Cf. igitur Ier. 30, 21. Mich. 5, 1. item Hab. 1, 7. vbi phraſis iſta αὐτονομίαν & independentiam exprimit. Poteſt vero & hic ſenſus eſſe: Erunt *ex ipſo*, quibus ego vt ducibus populi mei atque vt armis bellicis vtar, coll. ſupra c. 9, 13. 16. Sic igitur reſpectus denuo eſſet ad Apoſtolos & Euangelii doctores, quorum maxima pars ex Iudæis fuit, quique de gentiliſmo ſuperato egregias reportarunt victorias. g) *angulus* ſ. *lapis angularis* Eſ. 28, 16. Ier. 51, 26. Pſ 118, 22. *Angulus* vero pro capite ac principe populi venit Iud. 20, 2. Eſ. 19, 13. quia vt ille ædificii, ita hic populi & Reip. fulcrum eſt. Itaque Ion. *Rex ipſius*. quod ſec. Paraphraſtæ mentem de Meſſia accipiendum eſſe videtur, ita vt epexegeſis huius ſit ſequens membrum, quod idem ille ſic reddidit: *& ex ipſo Meſſias eius*. cf. Eph. 2, 20. h) *clauus*, *paxillus*, h. e. Reip. adminiſter primariæ dignitatis, qualis olim in regno Iudaico erat Eliakim Eſ. 22, 23. Ratio denominationis eſt euidens, ibidemque additur v. 24. quia vt a paxillo ſupellectilem ſuſpendimus, ſic a ſummis huiusmodi adminiſtris negotia Reip. pendent. Ez. 15, 3. cf. Alcor. Sur. 38, 11. & 89, 9. vbi Muhammedes, eodem vtens vocabulo, Pharaonem vocat *paxillis præditum*, h. e. procerum magnatumque imperii ſui multitudine abundantem. i) *arcus bellicus*, quem ipſe tendet Dominus c. 9, 13. k) Sunt qui ita exponunt: contra vero *ab illo exibit*, h. e. aberit inpoſterum omnis *exactor* ſ. tyrannus, coll. Eſ. 49, 17. 1 Ioh. 2, 19. Sed merito phraſin eodem hic modo accipimus, ac hemiſtichio præcedenti; vt nempe originem notet, vnde heroas iſtos Dominus excitaturus ſit. l) *omnis rector vna*, h. e. cuiuscunque ille conditionis ac generis fuerit. Beneficium eſt quod promittitur: ergo נוגש, quod alibi *exactorem* atque *tyrannum* c. 9, 8. Eſ. 9, 3. c. 14, 2. hic *rectorem* ac *principem* populi in meliorem partem ſignificat, vt Eſ. 3, 12. c. 60, 17. Sic Aeth. נגש eſt *regere* vel *regnare*; indeque *Negus* valet *Regem* ceu rectorem populi ſummum. Syr. *principes illorum*. Ion. *gubernatores eius*.

℣. 5. m) *Et erunt domus Iudæ ſicuti fortes*. v. 7. Præf. *Caph* vel veritatis eſt, vt c. 9, 16. q. d. gerent ſe vt fortes, ſeu vt decet fortes: vel ſimilitudinis; atque ſic tacite innuitur, militaturos eſſe non ſecundum carnem, ſed ſpiritualiter, nec arma militiæ illorum carnalia fore, ſed potentia Deo &c. 2 Cor. 10, 3--6. Quo ſenſu dixerat ſupra c. 9, 10. *Deum ex Ephraimo currus, ex Hieroſolyma equos excìſurum, abolitumque iri bellicum arcum.* Et hoc ipſo verſu: *Pudefient inſidentes equis*. cf. c. 12, 5. 6. & Eſ. 33, 24. n) *conculcantes*, ſc. hoſtes ſuos, Pſ. 44, 6. *Partic. Kal.* anomal. formæ קוֹמִים *ſurgentes* 2 Reg 16, 7. Ion. *conculcantes occiſos populorum*. o) *in luto platearum*. c. 9, 3. cf. Eſ. 5, 25. c. 21, 25. Rom 16, 20. p) *pugnabunt igitur*, & felici quidem ac proſpero ſucceſſu. v. 3. q) Ion *quia Verbum Domini erit in auxilium eorum.* Gen. 26, 3. Ioſ. 1, 5. r) *contra vero confundentur*. Sic veteres intranſitiue omnes. At *Cocc.* actiue: *& pudefacient seſſores equorum*, munitos potentia humana. cf. not. c. 9, 5. s) Hebræis ſunt hoſtes, cum equitatu contra Iſraelem venturi. cf. infra c. 12, 4. Ez. 38, 5. & Ex. 15, 1. Poſſet tamen etiam de confundenda ipſius Iſraelis in carnalibus armis fiducia accipi, coll. ſupra c. 9, 10.

℣. 6. t) *Et confortabo, faciam vt vincat*. Pi (3) v. 12. Coh. 10, 10. cf. Ex. 17, 11. 2 Sam. 1, 23. u) De *domo Iuda* egerat hucusque particulariter v. 3. 4. 5. quod referri poteſt ad primam illam conuerſionem, qua ſub N. T. initium magna pars populi Iudaici Euangelio paruit: nunc vero de *domo Iudæ* ac *domo Ioſephi* iunctim agit; quod niſi itidem lubeat ad N. T. initium referre, quo ex omnibus tribubus ſeruati ſunt aliqui, poteſt ad futurum ſpectare tempus, cum plenitudo Iſraelis conuertetur Rom. 11, 12. 26. cf. not. Hoſ. 3, 5. & Mich. 2, 12. x) quæ v. 7. & c. 9, 10. 13. *Ephraim* dicitur, ſignificans X. tribus regni Iſraelitici Am. 5, 6. y) c. 9, 16. Zeph. 3, 17. 19. z) *Kimchio* & *A. Eſra* eſt mixtum ex שוב *reuerti* & ישב *habitare*. q. d. *ac reducam & habitare faciam eos*. Innuitur autem ſecura habitatio & tranquilla, c. 7, 7. Ier. 32, 37. Hoſ. 11, 11. Pſ. 107, 36. a) Fons beneficiorum, Dei miſericordiæ. Deut. 32, 36. Eſ. 54, 8 10. Ier. 30, 18. &c b) *& erunt, quaſi non vel nunquam reieciſſem eos*, h. e. abundantia boni præſentis obliterabit mali præteriti memoriam, Eſ. 43, 18. 19. c. 65, 17. Iob. 11, 16. multiplicabuntur enim ſicut multiplicati ſunt olim, coll hic v. 8. nec vlla ſupererunt iræ & reiectionis veſtigia: quæ vero ab ipſis olim peccata ſunt, ego perpetuo ſilentio & obliuioni inuoluam, habiturus eos tam caros, acſi nunquam vel in me deliquiſſent ipſi, vel ego quidquam in eos ſtatuiſſem duri, Eſ. 43, 25. Ier. 31, 34. c) Pſ. 60, 3. 12.

℣. 3. ואת־בית cum præf. *Vau* ſu 2. & ſic in marg. 6. 9. ℣. 4. ממנו per *Sakeph*. 1. 5. 6. 9. 20. ℣. 5. בוסים per *Kadma* 3. 8. 10. 13. 19. ſic ſe. 5.

7 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱנֵם׃ וְהָיוּ כְגִבּוֹר אֶפְרַיִם וְשָׂמַח
לִבָּם כְּמוֹ־יָיִן וּבְנֵיהֶם יִרְאוּ וְשָׂמֵחוּ יָגֵל לִבָּם בַּיהוָה׃
8 אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ׃
9 וְאֶזְרָעֵם בָּעַמִּים וּבַמֶּרְחַקִּים יִזְכְּרוּנִי וְחָיוּ אֶת־בְּנֵיהֶם
י וָשָׁבוּ׃ וַהֲשִׁבוֹתִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאַשּׁוּר אֲקַבְּצֵם
11 וְאֶל־אֶרֶץ גִּלְעָד וּלְבָנוֹן אֲבִיאֵם וְלֹא יִמָּצֵא לָהֶם׃ וְעָבַר
בַּיָּם צָרָה וְהִכָּה בַיָּם גַּלִּים וְהֹבִישׁוּ כֹּל מְצוּלוֹת יְאֹר
וְהוּרַד

d) *fum Iehoua Deus illorum*, quemadmodum ipsi populus meus, idque ex fœdere gratiæ, c. 8, 8. e) *itaque exaudiam eos.* c. 13. 9. Ef. 41, 17. Ion. *acceptabo preces illorum.*

℣. 7. f) Vid. not. v. 5. g) c. 9, 10. 13. h) cf. Phil. 4, 4. LXX. vt Ioh. 16, 22. i) *tanquam a vino*, quod cor hominis lætificat Iud. 9, 13. Pf. 104, 15. Sir. 40. 20. & mali omnis obliuionem inducat Prou. 31, 6. 7. Vid. fupra c. 9, 15. k) *& filii eorum*, quos faluos fecum tum habituri funt v. 9. l) *videbunt hoc & gaudebunt.* Pf. 107, 42. m) immo non contenti erant gaudio fimplici, fed *exfultabit cor illorum.* Vid. not. c. 9, 9. & cf. Ef. 61, 10. c. 65, 14. Pf. 13, 6. n) tanquam datore roboris, victoriæ, falutis Ef. 41, 16. Ioel. 2, 23. Hab. 3, 18. Pf. 35, 9. & 149, 2. cf. Neh. 8, 10. Ion. *in Verbo Domini.*

℣. 8. o) *Sibilabo eis*, h. e. fibilando eos vocabo. Ef. 5, 26. c. 7, 18. Innuit facilitatem collectionis, quod ex parte Dei haud opus futurum fit magno labore, fed velut fibilo tantummodo. LXX. & Ar. *dabo illis fignum.* cf. fupra c. 9, 14. p) ex difperfione v. 10. vt paftor oues. Ef. 43, 5. c. 54, 7. c. 56, 8. Ier. 23, 3. c. 31, 10. q) *redemi eos.* 1 Sam. 14, 45. Ier. 31, 11. Hof. 13, 14. Redemtos vero a captiuatoribus vlterius detineri iniquum. Ef. 35, 10. c. 51, 11. r) *quemadmodum multiplicati funt*, fc. olim, vel (quod addit *Vulg.*) *ante*, coll. Mich. 7, 14. Ez. 36, 11. cf. e. g. Ex. 1, 7. 1 Reg. 4, 20. Ion. *ficut dictum eft eos multiplicatum iri.* fumfit materialiter de verbo promiffionis: q. d. *fecundum* illud verbum Dei, *Multiplicabuntur*; fec. promiffionē Abrahæ factā Gen. 13, 16. c. 17, 2. Sed artem redolet hæc explicatio.

℣. 9. s) *Et diffeminabo, difpergam* quidem *illos*, vt femen, quod difpergitur, non vt pereat, fed fructificet. *Tarn.* qui ratione euentus confert Act 2, 5. c. 8, 1. 4. (adde c. 11, 19.) Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. vbi poft afcenfionem Chrifti in cælos magna cum aliorum falute Ifraelitæ credentes hinc inde difperfi fuiffe leguntur. At *Maius* p. 1082. Si quis, inquit, litteram premere velit, videt Prophetam v. 9. loqui de difperfione Iudæorum inter gentes, poft reductionem ex captiuitate Babyl. & collectione noua ex omnibus populis v. 10. vt roborati in Iehoua in nomine eius ambulent. Et omnino זרע videtur hic *difperfionem exilii* denotare, quia fub finem verfus dicuntur *reuerfuri*, & v. 10. ex Aegypto & Affyria in terram fuam *reducendi.* idem nempe hic eft, quod alibi cognatum זרה Ier. 15, 7. Ez. 6, 8. c. 36, 19. et quomodo m. Gr. διασπορὰ fumitur Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. In bonam vero partem accipitur Ier. 31, 27. Hof. 2, 25. fœcundationem fignificans. t) *attamen in longinquis f. remotisfimis terræ oris*, quo eos difpergam. Ef. 8, 9. u) *recordabuntur mei*, in ipfa difperfione fua fe tandem conuerfuri Ez. 6, 9. Pf. 22, 28. & 78, 35. fecundum prædictionem Mofis Deut. 4, 27. 29-31. c. 30, 1. feqq. cf. Rom. 11, 26. x) *& viuent*, tot annorum decurfu haud quaquam in exilio intermorituri Deut. 33, 6. Hab. 3, 2. Pf. 118, 17. vitam contra & Spiritum, cum conuertent fe, a me recepturi Ez. 37, 14. Ion. *prolongabunt annos vitæ* cf. Pf. 72, 15. y) *cum filiis fuis.* v. 7. z) *ac reuertentur* ex difperfione fua. Ef. 35, 10.

℣. 10. a) *Reducam enim illos.* Confirmatio & declaratio præcedentis v. 9. cf. Ier. 30, 3. b) *Aegyptus* & *Affyria*, auftralis illa, hæc borealis, *fynecdochice* capi hic poffunt pro regionibus quibusque, quo Deus populum fuum difperfit. Ef. 11, 11. c. 27, 12. 13. Hof. 11, 11. cf. not. Mich. 5, 4. Hæ autem inprimis nominantur, quod X. tribus olim in Affyriam effent deportatæ 2 Reg. 17, 6. & ante, quam Affyrius eas abduceret, multi ex iisdem in Aegyptum fe recepiffent Hof. 8, 13. c. 9, 3. 6. immo quod Aegyptus iam olim piftrinum Ifraeli fuiffet Ex. 1, 11. feqq. coll. hic v. 11. *Myfticas* vero Aegyptum atque Affyriam intelligit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 135. & 707. feqq. partem hanc vaticinii explicans de conuerfione multorum ex falfis Chriftianis, & cum Turcis multorum ex hoftibus Ecclefiæ. cf. Apoc. 11, 8. Sed tenemus nos fcopum, quo per totum hoc caput fpeciales promiffiones pro tribubus Ifraeliticis proponuntur, coll. v. 3. 6. 7. 9. c) vid. v. 8. d) *ad terram Gileaditidos & Libani.* Sic partes defcribuntur non tam totius Cananitidos, quatenus ab vniuerfis tribubus poffeffa quondam fuit, quam *Ephraimi*, coll. v. 7. h. e. Ifraelitici regni inprimis, quod in duas commode fecabatur partes, Trans-Iordanenfem, quæ *Gileaditis* vocatur, coll. not. Am. 1, 3. 13. & Cis-Iordanenfem, quæ quoniam Libani montibus vallabatur, hic *terra Libani* dicitur, vt Deut. 3, 25. cf. Obad. v. 19. Mich. 7, 14. e) Zeph. 3, 20. f) Vulg. *& non inuenietur eis locus*, fc. qui tantam capiat multitudinem. Idiotifmum expreffit, quemadmodum contra *Ion.* & *Syr.* fenfum, *non fufficiet eis*, fc. regio ifta, quam incoluerunt olim. Iof. 17, 16. Num. 11, 22. vnde ampliati promittuntur fines Ef. 26, 15. c. 33, 17. Obad. v. 19. 20. cf. Ef. 49, 20. c. 54, 2. 3. & Gal. 4, 27.

℣. 11. g) *Tranfibit autem*, ad terram requietis ducendus v. 10. cf. Iof. 4, 22. 23. h) LXX. & Ar. *per mare anguftum*; contra accentus, obfcuro & difficili fenfu. Vulg. *in maris freto*; itidem incommode. Secundum grammaticam h. l. nec regimen obtinet, vt verti poffet *per mare anguftiæ*; quia prius Nomen habet *He* præfixum in vocalibus latens: nec fyntaxis fubftantiui cum adiectiuo, vt LXX. & Ar. interpretati funt; quia ים eft Mafc. צרה vero Femininum. Eft igitur pofterius adpofitio declaratiua: *per mare, anguftiam* nempe. Adeoque mifcentur hic propria & allegorica. Per *anguftiam* fignificantur calamitates & tormina conuerfionem Ifraelis antegreffura partim, partim & concomitatura, per quæ vero Dominus populo fuo tranfitum, lætumque tandem parabit exitum Ef. 26, 16. feqq. Ier. 30, 6. 7. Apoc. 12, 2. feqq. Per tropicum vero *mare* alluditur ad hiftoriam *maris rubri*, quod iubente olim Iehoua cedens Ifraelitis liberum dedit tranfitum Ex. 14, 16. atque fic œconomiæ & operum Dei fuauis per omne tempus harmonia infinuatur. Cf. fimilem collationem Ef. 11, 15. c. 44, 27. c. 51, 9. 10. Ier. 31, 2. Hof. 2, 16. 17. Ion. *& fient eis miracula & virtutes, ficut facta funt patribus eorum in mari.* i) *percutiet enim* Deus *in mari fluctus*, diuina illos virtute coerciturus ac fedaturus. Ef. 11, 15. Pf. 89, 10. 11. Pf. 106, 9. Pf. 114, 3. 5. Matth. 8, 26. 27. Illuftrationis cauffa confer Xerxis Perfarum Regis vefaniam, qui, cum pontem, qui Hellefpontum iunxerat, tempeftas diffoluiffet, compedes in mare demifit, & aquam flagellauit, infano aufu, quod Dei erat, fibi arrogans. Vide *Suidam* fub voce *Xerxes.* Ion. *& videbunt vltionem inimicorum fuorum, ficut abrepti funt* olim *potentes fluctibus maris.* k) Ef. 51, 15. l) *& pudefient*, ficcationem paffuræ, quæ impoffibilis videbatur. v. 5. Profopopœia, vt Ier. 48, 1. Ioel 1, 10. 17. Alii: *& arefcent.* fed obftat, quod יבש, cum *arefcendi* vim habet, nusquam alibi in Hiphil reperiatur vt intranfitiuum. cf. Iof. 2, 10. c. 4, 23. c. 5, 1. Pf. 74, 15. m) *profunditates* Ex. 15, 5. cf. Ef. 44, 27. Ion. *omnes Reges populorum.* n) *Nili* Gen. 41, 1. Ex. 1, 22. ficut olim *Iordanis* Iof. 4, 23. ad exitum ex piftrino & tribulationibus Aegypti populo fuo faciendum. cf. Ap. 16, 12.

℣. 9. וּבַמֶּרְחַקִּים ita 2. & in marg. 6. 9.

12 והורד גאון אשור ושבט מצרים יסור׃ וגברתים ביהוה
ובשמו יתהלכו נאם יהוה׃ CAP. XI פתח לבנון יא
2 דלתיך ותאכל אש בארזיך׃ הילל ברוש כי־נפל ארז
אשר אדרים שדדו הילילו אלוני בשן כי ירד יער
הבצור

omni modo abnuimus *Abendanæ*, qui in *Spicilegio super* v. *1*. ad h. l. *Prophetia hæc*, inquit, *difficilis est intellectu*, & *verba eius abstrusa valde*. Interim tamen Iudæi volentes hic sæpe cæcutiunt, & miris vaticinium hoc torquent modis, planiorem vtique viam in exponendo habituri, si Christum, pro triginta venditum argenteis, ex hoc capite nobiscum agnoscerent. Vid. Præf. §. 12. Primam ergo vaticinii partem, vt comminationem contra gentes, explicat *Ion*. quem probant R. Sal. & D. Kimchi. Ita autem ille: *Aperite populi portas vestras*, & *consumet ignis munitiones vestras* &c. Sed rectius, quod ad scopum, *Hieronymus*: Templum intelligitur Iudæorum, quod instauratum, immo ædificatum a Zorobabel, rursum a Vespasiano & Tito canitur subuertendum. Et sic veteres Hebræos explicasse perhibent *R. Sal.* & *Abendana*, adducto (qui in *Ioma* f. 39. b. exstat) notabili loco: *Quadraginta annis ante excidium*, inquiunt, *apertæ sunt portæ templi sua sponte. Obiurgauit igitur eas R. Iochanan fil. Zaccai*, & *dixit: O Templum, Templum! quare tu terres te ipsum? noui ego, quod finis tuus erit, vt desoleris. nam sic prophetauit de te Zacharias fil. Iddo: Aperi, Libane, portas tuas.* Sic igitur Templum *Libanus* diceretur, quod & olim esset ex cedris *Libani* constructum, & a Zorobabele nouiter instauratum 1 Reg. 5, 20. seqq. c. 6, 18. 36. Esr. 3, 7. Hagg. 1, 8. quomodo armamentarium Salomonis, quod Hierosolymis ex cedrinis trabibus ædificauerat, *domus siluæ Libani* fuit dicta 1 Reg. 7, 2. c. 10, 17. Malumus tamen *Libanum* totam interpretari *Hierosolymam*, ita vt Templum, ceu pars præcipua, includatur: ita enim quæ sequuntur melius conuenire videntur. Libanus autem dicitur propter ædificiorum tum qualitatem, quod multa essent cedrina Ier. 22, 23. tum copiam, quod domibus ita illa abundaret, vt arboribus Libanus, coll. hic v. 2. quin & propter proceres & magnates, quos Scriptura cum *cedris Libani* comparare solet, in ea degentes, Ez. 17, 3. cf. Es. 2, 13. c. 14, 8. & c. 10, 34. Hab. 2, 17. z) *valuas tuas*. Mixtura sermonis proprii & improprii: nam valuæ sunt vrbium, & munitarum inprimis Deut. 3, 5. 1 Sam. 23, 7. Aperit autem Libanus (vt *Hieron.* ait) portas suas, vt Romanus intret exercitus, & comedat ignis cedros eius; vt vel incendio cuncta vastentur, vel hostili impetu duces ac principes consumantur. cf. Es. 45, 1. 2. a) *vt consumat ignis*, tum proprie dictus, relate ad ædificia, quæ hostes cremabunt; tum bellicus, relate ad principes Hierosolymæ, quos gladio illi consument. Ier. 17, 27. c. 21, 14. Hos. 8, 14. Mal. 3, 19. b) *cedros tuas*, vel *in cedris tuis*; sc. quemadmodum ignis in materia flagrat, & flagrando eam consumit. *Hieronymus*, Quia Libanum, inquit, Templum (malumus Hierosolymam) appellauerat μεταφορικῶς, & in reliquis seruat translationem, vt per cedros & abietes & quercus Basan, saltumque nemorosum, principes ac sacerdotes & populum significet Iudæorum. Nos ipsa etiam hic intelligimus palatia cedrina: quæ vero v. 2. sequuntur, ad prouinciales dicta interpretamur, sicuti hæc v. 1. inprimis ad metropolin.

℣. 2. c) *Eiula* itaque, non Libani solum ac cedrorum, quod ceciderint, sed tua quoque inprimis caussa: quia si cedris haud parcitur, *abietibus* ergo & *quercubus*, quæ minoris, quam illæ, pretii sunt, parcetur multo minus. Sensus: o municipia, quique in prouinciis auctoritate ac potentia eminetis, complorate metropoleos ac principum, quos habet illa, excidium: sed & vos ipsos maxime plorate, quia, posito metropoleos excidio, vestrum sine dubio ponitur. Es. 23, 6. 14. Ier. 48, 20. c. 49, 3. d) *abies*. *Hieronymus* interpretatur sacerdotes ac principes mutuo populatione sua lugentes; ita vt explicationis loco sit, quod sequitur, *quoniam magnifici vastati sunt*. Sed obserua, *abietes* a *magnificis* cedris, *quercusque Basaniticas* a *silua munimenti* hic distingui. Per abietes ergo & *Basaniticas* quercus prouinciales tum principes tum oppida; per *cedros* metropolitanos, & per *siluam munimenti* ipsam intelligimus Hierosolymam. Esa. 14, 8. Ez. 31, 8. Ion. *Eiulate Reges*. e) *cecidit cedrus*, & quidquid cedrinum vel cedro simile Hierosolymis erat. Es. 2, 13. c. 9, 9. Ion. *quia fracti sunt principes*. f) & quoniam *quæ* erant &c. vel caussaliter: & *quia magnificæ arbores*. Ez. 17, 8. h. e. magnates populi in metropoli Iud. 5, 13. 2 Par. 23, 20. Ion. *qui opibus erant diuites, spoliati sunt*. Possunt vero hic itidem comprehendi palatia magnifica, coll. Subst. v. 3. g) v. 3. Ier. 4, 20. h) *quercus Basaniticæ*, Ion. *satrapæ prouinciarum*. Es. 2, 13. i) *descendit*, h. e. *deiectus*, vel, vt *Vulg.* vertit, *succisus est*. Es. 32, 19. k) Vulg. *saltus munitus*; LXX. σύμφυτος, h. e. implexus, nemorosus, seu vt *Ar.* ex illis, Syr. vero ex Hebr. reddidit, *silva fortis, valida*. Scilicet Cthib בצור, quod est Particip. Paul, in genere significat quidquid vel cognitu Ier. 33, 3. vel tactu Gen. 11, 6. Iob. 42, 2. vel superatu Es. 20, 15. c. 25, 2. *arduum* est: ac proinde saltum hic notat, cui propter densitatem & magnitudinem suam succidi vix posse videbatur; resoluto vero tropo, vrbem magnam, populosam, munitam, quæ insuperabilis, saltem ad internecionem vix vnquam exscindenda fore, præsumebatur, qualis Hierosolyma erat. Ez. 21, 25. Thr. 4, 12. cf. Ier. 21, 14. & c. 46, 22. 23. *Hieronymus*: quia Templum, quod inexpugnabili creuerat firmitate, & a diuersis regibus & principibus, ac postea ab Herode constructum est, Romano oppugnante deletum est. Nos Templum, vt præcipuum vrbis munimentum, includimus quidem, *siluam* vero, quod ædificiorum collectionem & copiam significet, de tota interpretamur Hierosolyma. Ion. *quia vastata est regio fortitudinis vestræ*. *Kri* exponi potest *silua munitionis*, i. e. ardua, munita; vt sit idem quod *Cthib*, coll. Zach. 9, 12. Ier. 1, 18. vel, *succisionis*, i. e. succidenda Ier. 6, 9. Ps. 76, 13. quomodo diceretur ab infelici euentu. Sch. *silua Bozris*; qs. esset proprium, idque allegoricum a munitionibus, quale *Bozra* Es. 63, 1. Tarn. *silua vindemiæ*, quæ, velut vites in vindemia nudantur ac spoliantur, ita omni suo decore, honore diuitiisque exuitur. cf. Leu. 26, 5. Alii denique: *vindemia* vel *vinea silueſcens*, coll. Es. 5, 1. 5. 6. quomodo tamen potius dictum fuisset בציר היער, inuersa constructione.

o) & *deiicietur fastus Assyriæ*, contra populum meum superbe insurgentis Es. 14, 11. Ps. 56, 5. Ion. & *cessabit fortitudo ab Assyriis*. p) & *virga Aegypti*, quæ Israelem feriebat atque seruiliter subigebat Es. 9, 3. c. 14, 5. At Ion. & *dominium Aegyptiorum auferetur*. quæ expositio, licet parallelismo Gen. 49, 10. fundata esse videatur, hic tn. obseruante *Gussetio* p. 818. admitti non potest, quia hic oppressio & persecutio spectatur vt remouenda ab Israelitis, neque מ præpositum est nomini מצרים, sicut illic, *Non recedet sceptrum a Iuda*. q) *recedet*, sc. ab Israele. cf. Es. 10, 27. 26. c. 14, 25.

℣. 12. r) Vid. v. 6. s) Ion. *in Verbo Domini*. h. e. in Christo capite suo. cf. Es. 41, 10. c. 45, 24. Hos. 1, 7. t) Vid. not. Mich. 4, 5. u) *Ion.* addit: *redemti*. Es. 35, 9. c. 51, 10. x) c. 3, 9. Es. 1, 24. Hos. 11, 11. Hag. 2, 23.

CAP. XI, ℣. 1. y) *Aperi* vero, *Libane*. Imperatiuus propheticus. Sensus: Futurum est, vt hostibus aperire portas cogaris. A promissionibus N. T. de aduentu Messiæ, & liberandis, colligendis ac confortandis per ipsum Iuda & Israele, regreditur Propheta ad prædicendum Templi ac Politiæ Iudaicæ excidium: vt, sicut illic gratiam Dei in credentes, ita nunc ἀποτομίαν in contumaces & gratiæ contemtores depingat. Partes huius capitis facimus cum *Sch.* tres: *I.* Est *Prophetia de extremo Hierosolymæ excidio* & deuastatione Iudææ v. 1-3. *II.* Expositio *caussæ*, quæ est erga conciones Pastoris Messiæ inobedientia, & turpis Messiæ ad cædem emtio v. 4.-14. *III.* *Pastoris stulti* prædictio v. 15.-fin. Ceterum agnoscimus hic quidem δυσνόητά τινα 2 Pet. 3, 16. nec

CAP. XI, ℣. 1. Sine præmisso Spatio 6.--9. 12. 19. 20. & in marg. 22. sec. *Mas.* 2. & *E.* ſ. sed contra *impr.* ℣. 2. אדרים ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20.

omni

3 הַבָּצוֹר׃ קוֹל יִלְלַת הָרֹעִים כִּי שֻׁדְּדָה אַדַּרְתָּם קוֹל
4 שַׁאֲגַת כְּפִירִים כִּי שֻׁדַּד גְּאוֹן הַיַּרְדֵּן׃ כֹּה אָמַר
ה יְהוָה אֱלֹהָי רְעֵה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה׃ אֲשֶׁר קֹנֵיהֶן יַהַרְגֻן
וְלֹא יֶאְשָׁמוּ וּמֹכְרֵיהֶן יֹאמַר בָּרוּךְ יְהוָה וַאעְשִׁר וְרֹעֵיהֶם
6 לֹא יַחְמוֹל עֲלֵיהֶן׃ כִּי לֹא אֶחְמוֹל עוֹד עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
נְאֻם־יְהוָה וְהִנֵּה אָנֹכִי מַמְצִיא אֶת־הָאָדָם אִישׁ בְּיַד־
רֵעֵהוּ

הבציר
קרי

¥. 3. *l*) Est *vox eiulatus* (4) Ef. 15, 8. Ier. 25, 36. Quod futurum erat, prophetico modo fic depingit, quafi præfens effet & in ipfos iam incurreret fenfus. cf. Ef. 13, 4. c. 66, 6. Ier. 25, 36. &c. *m*) *paftorum*. Vid. not. c. 10, 3. Ier. 25, 34. Ez. 34, 2. feqq. *Hieron.* Quos vocauerat, inquit, *cedros, abietes & quercus Bafan*, -- nunc per aliam metaphoram dicit effe *paftores*, i. e. principes atque doctores, & qui primi erant in populo. *n*) *quia*, vel *quod vaftata fit* v. 2. *o*) *magnificentia illorum* (2) Ez. 17, 8. Templum, in quo fibi gloriabantur, explicat *Hier.* Immo etiam vrbs ipfa, ac ædes fplendidæ, opes item & quidquid eis fuperbiendi materia fuerat, intelligi poteft, coll. v. 2. Ez. 24, 21. c. 33, 28 Vid. not. Am. 6, 8. *p*) *rugitus*, ob defectum luftri & prædæ, coll. not. Ier. 51, 38. it. Pf. 38, 9. Pf. 104, 21. h. e. ob defolatam vrbem ac Templum, in quibus ipfi leonum inftar tuti recubuerant, magnamque opum vim velut prædam congefferant. *q*) *Leonum iuvenum.* Sic dicuntur, cum cœperunt prædatum exire; item (fi extra tropum loqui volumus) illuftribus familiis nati, cum ad ipfam admoti funt Rempubl. præfertim qui ferocioris naturæ funt & immites. Ez. 19, 3. 5. 6. Nah. 2, 12. 13. Zeph. 3, 3. Recte igitur *Hier.* Quos, inquit, *excelfas arbores*, & rurfum *paftores*, eofdem nunc *leones* appellat. *r*) *elatio Iordanis*, σεὶχωρ Iordanis, filuofa & leonibus, qui luftra illic fua habebant, abundans, coll. not. Ier. 12, 5. Hierofolyma hæc eft, quippe in qua principum populi Iudaici fedes. Propheta enim, vt *Hier.* adnotat, quia leones dixerat, feruat translationem. Ceterum totius vaticinii complementum vide apud *Iofephum* de Bello Iudaico.

¥. 4. *s*) Sequitur nunc exergafia præmiffi vaticinii de Hierofolymæ ac Iudææ per Romanos excidio. Vid. not. v. 1. *t*) Verba funt Dei Filii de Patre, vt Ef. 49, 1. feqq. Pf. 2, 7. &c. Is enim 1) eft gregis fui fummus & eminentiffimus paftor v. 7. 2) a malis paftoribus pœnas fumens v. 8. 3) fœdus fuum, quod cum omnibus inierat populis, rumpens v. 10. 11. 4) quem miferæ oues obferuant atque fufpiciunt v. 11. 5) quem Iudæi triginta æftimatum ficlis a proditore emerunt v. 12. 13. tefte Euangelifta Matth. 27, 9. 10. Quæ omnia ita funt comparata, vt Zachariæ ipfi haud quaquam, Mesfiæ vero quam optime conueniant. Vocat igitur Patrem Filius *Deum fuum*, quia mittendus ab eo erat in forma ferui, vt voluntatem eius faceret, pafcendo oues, ac per obedientiam fuam & mortem expiando, affumta hominum natura, fecundum quam minor Patre futurus erat Ef. 49, 4. 5 Pf. 22, 2. 3. 11. Ioh. 20, 17. cf. Ioh. 14, 28. & Phil. 2, 6. feqq. *u*) *Pafce* tu. Iniungitur Chrifto ipfi paftionis officium, & malis paftoribus, quorum v. 5. 8. & fupra c. 10, 3. fit mentio, abrogatur: quale eft Ez. 34, 10. feqq. & fub alio fchemate Pf. 82, 8. coll. v. 1. feqq. Pauit autem Chriftus oues verbo & factis, doctrina & exemplis, quærendo perditas, reuocando errantes, curando fractas, fouendo feffas, colligendo difperfas, ac ducendo ad pafcua & aquas Euangelii quotquot eius vocem audiebant, nec folum in propria perfona, fed & per alios, quos fuo nomine miferat; vitam denique pro ouibus profundendo. c. 13, 7. Ier. 23, 4. 5. Ez. 34, 11. feqq. Mich. 7, 14. Pf. 23, 1. Ioh. 10, 11. feqq. c. 11, 52. c. 21, 16. 17. Hebr. 13, 20. *Imperatiuus* vero fubindicat propitiam Dei Patris voluntatem erga miferas oues, fecundum quam noluit eas fame ac fiti, erroribusque ac malis, quibus implicitæ erant, perire. cf. Matth. 18, 11. -- 14. Luc. 15, 4. feqq. *x*) *oues occidionis* v. 7. *Tarn.* exponit mactationi a fuis malis paftoribus deftinatas, quæque hactenus, dum violentiæ fuorum paftorum exedentium gregem Pf. 14, 4. Ez. 34, 4. Ier. 23, 1. fuerunt expofitæ, nil aliud exfpectare poterant quam mactationem. cf. Rom. 8, 36. & Pf. 44, 23. In genere exprimit miferum illum ftatum, in quem populum Ifraeliticum ex paftorum culpa prolapfum Chriftus in carnem veniens deprehendit: eftque fub ipfa compellatione motiuum, quod Patris ad Filium mittendum, Filii vero ad oues pafcendas mifericordiam mouit. cf. Matth. 9, 36. c. 10, 6. c. 15, 24. Marc. 6, 34. Vid. fupra c. 10, 2 ¥. 5. *y*) *Quarum poffeffores.* Efa. 1, 3. Pergit populi Iudaici miferum tempore Chrifti ftatum fub ouium fchemate depingere, atque fic rationem, cur eas meliori paftori commendet, vlterius explicare. Per poffeffores igitur intelligendi cum principes mali, tum doctores impii, Hasmonæi Reges, Herodes, Pontifices, facerdotes, fcribæ, Pharifæi &c. qui populum non vt Dei peculium pauerunt, fed ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων. 1 Petr. 5, 2. 3. 4. *z*) *occidunt eas*, vorantes, quas pafcere debebant. Significatur, eos ventri feruire fuo, nec parcere gregi, aut mortem curare ouium, modo habeant ipfi, quod vorent, & quo cutem fuam pafcant. Ez. 34, 2. 3. 4. 8. 10. feqq. Mich. 3, 3. Pf. 14, 4. *a*) *nec rei funt*; h. e. impune hoc faciunt, ac ne culpam quidem vllam, dum oues occidunt, agnofcunt. Ier. 2, 3. c. 50, 7. Hof. 5, 15. Cf. Pf. 50, 21. Coh. 8, 11. Ion. *dicentes: non imputabitur nobis peccatum.* *b*) *& vendentium eas quisque* dicit. iidem, qui modo *poffeffores* dicti, funt *venditores*, quatenus quæftum ex ouibus captant, eiusque intuitu gregem quafi venalem habent, non dubitantes ad mortem illum exponere, modo lucelli quid confequantur. Amos. 2, 6. *c*) Adeo non agnofcunt fe reos, vt fibi in corde benedicant, & Deum ipfum velut auctorem opum iniufte partarum laudent. Deut. 29, 18. Pf. 10, 3. Pf. 49, 19. cf. Matth. 23, 14. *d*) *quia* vel *nam ditatus fum*, ex ouibus diuenditis. Hof. 12, 9. Prou. 21, 17. cf. 1 Tim. 6, 5. *e*) *&* quisquam *pafcentium eos* (conftructio ad fenfum, quia homines intelligit) vel *eas* (manendo in allegoria, per enallagen generis) qui paftorum nomen præfumunt, aut tales effe debebant. v. 3. 8. 17. c. 10, 3. *f*) *haud parcit eis*, v. 6. Efa. 9, 18. c. 30, 14. ipfo igitur facto fæui potius lupi, quam paftores Act. 20, 29. fures item atque latrones Ioh. 10, 8. 10. 13. ¥. 6. *g*) Cauffalis particula, cum proxime præcedenti v. 5. (fi ita lubet) connexa, cohærentiam infinuabit huiusmodi: Cauffa tantæ miferiæ eft ira ac iudicium meum propter antegreffa populi peccata, *Quoniam* &c. Videtur tamen ab ipfo etiam pendere pafcendi mandato v. 4. Quomodo *Tarn.* Sed & alia ratio eft, inquit, cur Chrifto alio paftore opus fit, -- fiquidem propter fcelera paftorum populus eft puniendus, quippe qui illis affentitur, atque ita, dum clades ingentes imminent, piis reliquis profpiciendum eft, vt feruentur: eo enim iam res deducta eft, vt pœnas *non* amplius differre decreuerim &c. Scilicet Deus Pater fub ipfa comminatione inftantis mali reminifcitur mifericordiæ fuæ, Filioque, vt pafcendo aliquas faltem, velut torrem ex igne feruet, commendat. *h*) *non parcam amplius*, ficut adhuc & diu quidem feci. v. 7. Efa. 30, 14. Ier. 13, 14. Ez. 5, 11. cf. tamen Luc. 21, 24. Rom. 11, 2. *i*) *terræ*, non vniuerfæ, fed *huius*, cum *He* demonftratiuo, h. e. Iudææ, de qua loquitur. *k*) *traditurus fum* (q. d. *faciam, vt inueniatur* vel præfto fit in manu alterius) *homines*. Leu. 9, 12. 13. 2 Sam. 3, 8. *l*) *quemlibet in manum alterius*, vt ipfi inteftinis difcordiis in fe fæuiant c. 8, 10. quod factum inprimis, cum obfeffa a Romanis Hierofolyma effet. Legamus Iofephum, inquit *Hieronymus*, & feptem Iudaicæ captiuitatis libros: & hanc prophetiam effe completam, hiftoriæ veritate cernemus.

¥. 3. יללת ita 6. 9. 14. 20. 22. fecundum *Michlal Iophi.* *Meth.* etiam habent 8. 10. 13. 17. 18. 23. 24. ־ִי & *Berolinenfis.* At יִלְלַת reliqui. ¥. 5. ואעשר fic *defecte* 1. 3. 7. 8. 15. 24. fic fe. 2. 5. fic *Mafor.* 1. 2. *impr.* ־ִ & *Erffurt.* Alii *plene.* ורעיהן cum fuffixo feminino 1. & in margine 6. 9. ¥. 6. לֹא per *Makk*, 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20.

רעהו וביד מלכו וכתתו את־הארץ ולא אציל מידם :
7 וארעה את־צאן ההרגה לכן עניי הצאן ואקח־לי שני
מקלות לאחד קראתי נעם ולאחד קראתי חבלים
8 וארעה את־הצאן : ואכחד את־שלשת הרעים בירח
9 אחד ותקצר נפשי בהם וגם־נפשם בחלה בי : ואמר
לא

obſcurum ſit, populum Iudaicum vniuerſum ſic dici ob miſerum ſub malis paſtoribus ſtatum; itemque ex v. 9. ſeqq. quod Chriſtus, quantum in ipſo, vniuerſos paſtum venerit, non ſolos credentes ac obedientes. *Cocc.* ita reſoluit, vt vel Infinit. ſit in Hiphil, formæ ללבן Dan. 11, 35. *ad præparandum inopes ouium*; vel Nomen, cuius conſtructum ſubintelligatur, *propter rectum*, (*rectum* inquam) *inopum ouium*, h. e. propter id, quod rectum eſt inter inopes ouium. coll. infra v. 11. vbi tamen accentus hanc explicationem reſpuunt, & Prou. 11, 19. vbi neceſſaria illa non eſt. *R. Sal.* & *D. Kimchi* ſic: *Cum autem paſcere inciperem --. profecto* erant *miſerrima ouium.* quomodo לכן explicant nonnulli Num. 16, 11. Ier. 5, 2. Eligat lector, quicquid voluerit. Nos cum *Sch.* aliisque: *propter vos, o miſeri gregis.* Suffixum per Tſere irregulariter pro Sægol: qualia ſunt כהם *ſecundum illos* 2 Sam. 24, 3. Coh. 9, 12. 1 Par. 21, 3. 2 Par. 9, 11. בהם *in eis* Gen. 19, 29. c. 30, 26. Leu. 10, 1. c. 11, 21. Num. 16, 7. &c. Et ſic Maſorethæ intellexerunt, addita nota, לישן נקבה eſſe *Pronomen generis fœminini.* q. d. Niſi ſciuiſſem, me in populo Iudaico habiturũ obſequioſas aliquot, licet pauciores, & a potiori turba contemtas oues, quæ vocem paſtoris audituræ eſſent; nec me Pater miſſurus ad eum fuiſſet, nec ego eum paſturus: verum ideo populum totum paui, vt ex eo miſeras oues, h. e. electos, qui oblatam vniuerſis curam paſtoralem non aſpernarentur, ſeruarem. *s*) *miſeri* vel *pauperes ouium.* Miſcetur ſermo proprius *miſeri* in Maſc. cum improprio *ouium.* Dicuntur a. ſic electorum in populo Iudaico reliquiæ, crediture in Chriſtum, coll. v. 11. quod & contemnerentur a plurib⁹, & ſuam maxime ſentirent miſeriam, boni paſtoris cura indigentem. Eſa. 26, 6. c. 66, 2. Pſ. 18, 28. Mat. 5, 3. c. 11, 5. Iac. 2, 5. eædem, quæ *paruæ oues* Zach. 13, 7. Ier. 49, 20. c. 50, 45. & τὸ μικρὸν ποίμνιον Luc. 12, 32. oppoſitæ pinguibus ac valentibus Ez. 34, 16. 20. diuitibus item ac ſaturis Apoc. 3, 17. quibus vileſcebat Chriſti officium. *t*) *duos baculos*, h. e. *peda* paſtoralia *duo* v. 10. 14. 1 Sam. 17, 40. 43. cf. Pſ. 23, 4. Duos autem ſe adhibuiſſe dicit, vt oues innuat non vno modo paſtas a ſe fuiſſe. *u*) *vnum vocaui amœnitatem*, v. 10. quo ſuauitatem Domini ipſis guſtandam propinaui, vt ſic ad fidem & obſequium ſuauiter allicerentur. Pſ. 27, 4. Pſ. 90, 17. Intelliguntur verba gratiæ & ſuauitatis, quibus populũ Iudaicum Chriſtus ad regnum Dei inuitauit Pſ. 145, 6. Prou. 16, 24. Luc. 4, 22. cf. Matth. 11, 28. 29. 30. Tit. 3, 4. *x*) Diſſentiunt hic valde interpretes: *Funiculum* reddiderunt LXX. Vulg. Syr. & Ar. ſed obſcuro ſenſu, & contra puncta vocalia. *Cocc. nautas* vel *naucleros* vertit, coll. Ez. 27, 29. Ion. 1, 6. intelligens pro hypotheſi ſua Epiſcopos ſeu Presbyteros, Eccleſiam nauis inſtar communi conſilio gubernantes, quibus de ſedis primatu diſceptantibus, fraternitas inter duas partes Eccleſiæ, tq. Ephraim & Iudam, abolita. Verum hic de cura Chriſti paſtoris agitur, non erga Eccleſiam N. T. vniuerſalem, ſed inprimis erga perditas oues de domo Iſrael, coll. v. 4. 5. 6. *Guſſetio* p. 237. נעם eſt Chriſti humana natura, ſumme decora, חובלים vero *nautæ*, Apoſtolorum collegium. Virgas igitur illas, inquit, fregit Chriſtus reſpectu Iudæorum, cum deſinens in eos exſerere gratiam & veritatem, quæ eſt humanitatis eius, tum retrahendo Apoſtolos ab ipſis in pœnam incredulitatis Act. 13, 46. Rom. 11. vt ne iſti hominum piſcatores in itinerib⁹, quibus orbem luſtrant, eos amplius adirent. Sed Apoſtolorum ad Iudæos miſſio eſt procul dubio pars *amœnitatis* paſtoralis; ab ea igitur vt diuerſam diſtingui, vix eſt credibile. Poteſt igitur *perdentium* verti, ſiue dicatur ab obiecto baculus, quo *qui perdite agunt*, percutiuntur, Neh. 1. 7. ſiue a ſubiecto, baculus, quo vtuntur qui perdunt & *noxam inferunt*, Eſ. 32, 7. Cant. 2, 15. ſpecialiter ob admiſſam culpam Eſ. 54, 16. Prou. 13, 13. Coh. 5. 5. *Sch.* aliique: *dolentium*, coll. Eſ. 13, 8. Ier. 49, 24. quod eodem recidit. Hic igitur baculus, quoniam pedo amœnitatis contradiſtinguitur, exponi vix aliter poteſt, quam de aſperiori diſciplina, quam Chriſtus cum amœnitatis diſciplina coniunxit, vt hac blande inuitaret, illa moroſos ad ouile ſuum cogeret, aut cogi nolentes puniret. Scilicet *baculo dolentium* vſus eſt Dominus, non ſolum comminando excidium imminens, ſed quoque cum aliunde, tum per Romanos variis affligendo malis, vt his tanquam pædagogia excitatus populus reſipiſceret: verum apud plurimos fruſtra! cf. Eſ. 9, 12. Ier. 2, 30. c. 5, 3. Matth. 11, 17. *y*) *atque ſic paui*, vtroque pedo vtens, *gregem*. v. 4. 9. ℣. 8. *z*) *Exſcidi autem*, v. 9. Ex. 23, 23. cum ſc. pedo amœnitatis regi nollent, coll. hic v. 10. *a*) *tres paſtores* in populo Iudaico eminentes & hoc ipſo munere inſignes, h. e. tres illos paſtorum vel populi rectorum ordines. *Lightfootus* in Hor. Hebr. ad Ioh. 10. exponit Phariſæos, Sadducæos, Eſſenos; *Cocceius* ſacerdotes, doctores ſ. prophetas, & iudices, coll. Mal. 2, 12. Alius apud *Hieron.* ſacerdotes, falſos prophetas & Reges Iudæorum, poſt paſſionem Chriſti vno omnes tempore ſucciſos, coll. Ier. 2, 26. *Tarn.* denique prophetas, qui reuelationibus & oraculis diuinis, ſacerdotes, qui legis explicatione & inculcatione, ac ſapientes, qui conſilio populum regebant, Ier. 18, 18. Perperam vero Gemariſtæ in *Taanith* f. 9. a. Moſen, Aaronem & Miriam; *R. Sal.* domum Achabi, Ahaziæ & fratres eius; *Kimchi* filios Ioſiæ, Ioachaſum, Ioiakimum & Sedekiam: nec enim præteritorum hiſtoria, ſed futurorum vaticinium hoc eſt, coll. v. 4. ſqq. *Abarb.* intelligit Maccabæos, Iudam, Ionathanem & Simonem, qui 30. annis præfuerint rerum ſummæ, & ſublati ſint violenta morte. Sed bene *Cocc.* nullus, inquit, aduentus paſtoris illos præceſſit, &c. Cf. Pſ. 82, 6. *b*) *menſe vno*, Iob. 7, 3. non tamen dierum, vt Deut. 21, 13. 2 Reg. 15, 13. ſed annorum, perinde ac Dan. 9, 24. 25. *hebdomades*, quemadmodum hic etiam *Abarb.* ſentit. *Cocc.* eos autem ſupputat a morte Chriſti vsque ad proſtrationem Reip. per bellum Iudaicum. Hoc enim conflatum eſt, vt *Caluiſius* vult, A. C. 66. Deme igitur 30. annos, incides in annum 36. Iam Chriſtus anno æræ Chriſtianæ vulgaris 33. paſſus putatur a Caluiſio & Heluico. Superſunt tres anni & aliquot menſes. At *Kimchi* exponit: *tempore exiguo*, per ſynecdochen propheticam. *c*) *etenim abbreuiabatur anima mea in illis*, ſc. diutius ferendis; h. e. non poteram vlterius erga ipſos μακροθυμεῖν, ac pœnam differre, præ faſtidio ac iuſto propter obſtinationem illorum dolore. Num. 21, 4. Iud. 16, 16. Iob 21, 4. cf. Ez. 23, 17. 18. Ion. *deteſtabatur eos Verbum meum.* *d*) *nam & animæ ipſorum faſtidium habuerat* (1) *in me.* Sic in plusquamperf. & cauſſaliter exponimus cum *Ion.* qui ſic: *propterea quod anima illorum faſtidiuerat cultum meum.* Prius enim Chriſtus non faſtidiuit Iſraelem, quam hic faſtidiuiſſet illum. Tale eſt *& peccauimus* Eſ. 64, 4. Cf. cognatum בעל Ier. 3, 14. c. 31, 32. & quod ad rem infra v. 12. 13. Pſ. 118, 22. Matth. 21, 42. 43. Luc. 19, 14. Act. 4, 10. 11.

m) *& in manum Regis ſui*, quemadmodum per Haſſamonæos Reges cœptum, (reſpicit procul dubio ad fraternas diſcordias Hyrcani & Ariſtobuli) & Herodem & eius poſteros, deinde per Romanos perpetratũ, coll. *Non habemus regem, niſi Cæſarem*, Ioh. 19, 12. 15. *Cocc.* *n*) *& contundent* illi, h. e. miſere adfligent ac vaſtabunt, tum internis colliſionibus, tum extranea hoſtilitate. Num. 14, 45. Deut. 1, 44. Eſa. 30, 14. 2 Par. 15, 6. *o*) *nec eripiam* ipſos vel terram e *manu eorum*. Iud. 6, 9. 1 Sam. 10, 18.

℣. 7. *p*) *Paui igitur*, vt Pater mihi mandauerat v. 4. Sicut enim illic mandatum, ita nunc explicatur mandati illius exſecutio, idque ipſius Filii verbis, ſicut ad v. 4. notauimus. *Præterita* autem hic *prophetica* ſunt de rebus certo olim futuris. *q*) Vid. not. v. 4. *r*) Difficilis vocula. Facillime quidem exponeretur: *propter miſeras ouium.* ſed nusquam vt præpoſitionem *propter*, vbique vero vt adverbium cauſſale *propterea* ſumi meminimus. Vulg. *propter hoc*, *o pauperes gregis*: ſc. ob mandatum Patris v. 4. ſed ſec. accentus לכן arctius cum ſequenti Vocatiuo, quam antecedenti Verbo *paui*, cohæret; & ſec. Grammaticam debuiſſet cauſſale Aduerbium in frontiſpicio potius, quam ſine commatis, poni. *Tarn.* ita: *propterea quod* eſſent *pauperes gregis.* quomodo etiam *Nold.* Conc. Part. p. 507. coll. Eſa. 61, 7. Ier. 2, 33. & Iob. 34, 25. ex quibus tamen locis iſte ſignificatus ægre probatur. vt taceam, Tarnouium ſupponere, *oues interfectionis* eſſe paucas illas oues, quæ tales ſe eſſe cognoſcant, & paſtoris veri vocem libenter audiant: cum contra ex v. 5. 6. non ob-

לֹא אֶרְעֶה אֶתְכֶם הַמֵּתָה תָמוּת וְהַנִּכְחֶדֶת תִּכָּחֵד
י וְהַנִּשְׁאָרוֹת תֹּאכַלְנָה אִשָּׁה אֶת־בְּשַׂר רְעוּתָהּ׃ וָאֶקַּח
אֶת־מַקְלִי אֶת־נֹעַם וָאֶגְדַּע אֹתוֹ לְהָפֵיר אֶת־בְּרִיתִי
11 אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־כָּל־הָעַמִּים׃ וַתֻּפַר בַּיּוֹם הַהוּא וַיֵּדְעוּ
12 כֵן עֲנִיֵּי הַצֹּאן הַשֹּׁמְרִים אֹתִי כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא׃ וָאֹמַר
אֲלֵיהֶם אִם־טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם־לֹא ׀ חֲדָלוּ
13 וַיִּשְׁקְלוּ אֶת־שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
הַשְׁלִיכֵהוּ

℣. 9. *e*) *Non pascam vos amplius.* Significatur Iudæorum reiectio, & Euangelii, quod illi pertinaciter spreuerant, ab eis ad gentes translatio. Matth. 21, 43. Act. 13, 46. Rom. 11, 1. seqq. *f*) *Moriens* igitur ouis, quæcunque illa sit, *moriatur*, quandoquidem viuere sciens ac prudens noluit: ruat ad mortem, ac malis omnibus obnoxia fiat, ego non curabo. cf. Ier. 15, 2. seq. & not. c. 34, 17. Apoc. 22, 11. *g*) *& quæ exscinditur*, qs. quæ ἀφανίζεται (hæc enim vis verbi Ps. 139, 15.) *exscindatur*. v. 8. 16. Ex. 9, 15. Iob. 4, 7. *h*) *relictæ vero*, quæ his malis fuerint superstites. Ez. 6, 12. *i*) *vorent quæque carnem alterius*, Ier. 9, 19. Esth. 1, 19. vt sic partim extraneis malis, partim intestinis pereatis, coll. supra v. 6. & Esa. 9, 18. 19. 20. *Ioseph.* de B. I. lib. 4. c. 1. Singulas ciuitates tumultus bellumque intestinum exagitabat: quantumque e Romanis respirassent, in semet ipsos manus vertebant &c. Vid. *Gurtl.* Theol. Proph. p. 501. seqq.

℣. 10. *k*) Vid. v. 7. *l*) *& succidi eum*, vt amœnitatis hoc baculo populum non amplius recturus esse intelligerer. v. 14. *m*) *vt hoc modo abolerem* vel *rumperem*. v. 14. Iud. 2, 1. *n*) fœdus gratiæ interpretantur nonnulli, a Iudæis ablatum, per illorum reiectionem & πώρωσιν. *Omnes* igitur *populos* Israeliticas illi tribus exponunt. Sed quamvis *populi* de Israele pluraliter aliquando dicatur, v. g. Gen. 28, 3. c. 48, 4. tamen cum præfixa hic vniuersalitatis nota (*omnes*) non solet, nisi de gentibus Israeli contradistinctis, adhiberi, coll. infra c. 12, 2. 3. 6. c. 14, 12. &c. Aut igitur hic sensus erit: vt nouum illud & vniuersale fœdus, quod non solum cum Israele, sed omnibus inieram populis Gen. 12, 3. c. 18, 18. c. 22, 18. respectu Iudæorum abrumperem, & ab ipso eos excluderem. Aut quod malumus, ac *R. Sal.* & *Cocc.* probant hic: Populos ego adhuc, velut inito cum eis fœdere, abstinueram, ne Iudæam inuaderent, caui saltem, ne eam omnino euerterent; (cf. similem locutionem Hos. 2, 20. Iob. 5, 23. it. Ez. 34, 25.) nunc vero, sublato hoc fœdere, gentibus ac Romanis inprimis potestatem feci irruendi in Iudæos, vt baculum dolentium sentirent, qui pedo amœnitatis regi noluerant. cf. Es. 5, 26. seqq. c. 56, 9. seqq. Dan. 9, 26. 27. Matth. 23, 37. 38. 39. c. 24, 2. 15. seqq. Luc. 13, 6-9.

℣. 11. *o*) *Atque* sic *ruptum* vel *abolitum est*, sc. fœdus cum gentibus initum v. 10. *Hoph.* (3) Es. 8, 10. Ier. 33, 21. *p*) *& agnouerunt ita*, sc. ex rerum tali, qualem & hoc ipso vaticinio & alias prædixeram, euentu. cf. c. 2, 15. c. 4, 9. c. 6, 15. *q*) Vid. not. v. 7. *r*) *obseruantes me*, qui me pastorem suum attente suspiciebant, reuerebantur atque in pretio habebant Hos. 4, 10. Ps. 31, 7. Ps. 59, 10. cf. Ez. 38, 7. Ion. *facientes voluntatem meam.* *s*) quod non temere ac fortuito ita accidisset, sed *quod verbum Domini id* esset, nec aliter, quam Dominus dudum prædixerat, euenisset. cf. not. Ier. 32, 8. *Cocc.* Effectus, inquit, in rectis inopum gregis est agnoscere veritatem verbi Domini, & propter adflictionem illorum dierum non turbari, vt monuerat Seruator Matth. 24, 26. *Eusebius* Hist. Eccl. l. 3. c. 7. Quod si quis, inquit, Seruatoris nostri verba cum iis comparet, quæ ab eodem scriptore (Iosepho) de vniuerso bello (Iudaico) commemorata sunt, fieri non potest, quin admiretur præscientiam ac prædictionem Seruatoris nostri, eamque vere diuinam & supra modum stupendam esse fateatur. Quomodo Christiani ob imminens Hierosolymis & Iudææ exitium, quod iam instare nouerant, Pellam inde migrauerint, legi potest apud eundem *Euseb.* l. 3. c. 5.

℣. 12. *t*) *Dixi autem ad eos*, sc. Iudæos ac principes eorum maxime, ante succisum a me pedum amœnitatis v. 10. & ruptum cum populis fœdus v. 11. Vel, quod eodem recidit, sec. *Cocc.* in Plusquamp. *Et dixeram.* Iustificat enim hic seueritatem suam per narrationem vnius quidem, sed illius præ ceteris insignis atque atrocis iniuriæ erga se, qui pastum eos venerat, quum 30. siclis æstimatum necarunt. *u*) *si bonum est in oculis vestris*, h. e. si vobis videbitur, & si æquum esse iudicabitis, vt pro tot beneficiis in vos collatis Act. 10, 38. pro tot laboribus vestri caussa susceptis & porro etiam suscipiendis Es. 53, 11. aliquam ego a vobis accipiam mercedem. Deliberationi & arbitrio permittit, non quasi res ipsa esset dubiis obnoxia, vt deliberatione demum opus foret; aut quasi penes hominem staret, mercedem laboris Domino vel dare vel negare: sed quod nouerat, Iudæos adeo fore ingratos, vt se non solum mercede non dignum reputaturi, sed & in crucem acturi essent. Adeoque sunt verba ingratitudinem tacite exprobrantis & indignantis, quod ne communia quidem & notissima æquitatis principia obseruent. *x*) *date mercedem meam*, quam labore in vos impenso merui. Gen. 30, 18. 32. 33. Luc. 10, 7. 1 Tim. 5, 18. *Abendana* intelligit pœnitentiam & bona opera. *R. Salomo:* Seruate præceptum meum: hæc enim merces mea erit pro omni bono, quod dedi vobis, quemadmodum sua pastori merces datur. Ion. *facite voluntatem meam.* Omnino conuersionem & fidem nouamque obedientiam cum fructibus iustitiæ, loco mercedis exigere videtur. q. d. Facite, o Iudæi, vt ne frustra in vobis laborauerim, & vires meas, a parte vestra, consumserim sine præmio & fructu Es. 49, 4. c. 5, 2. 3. *y*) *sin vero non*, *omittite* Ier. 40, 4. ὁ. ἢ ἀπείπασθε, *aut renuite.* 2 Cor. 4, 2. q. d. Quod si tamen præter omne ius etiam mercedem debitam mihi denegetis, *& si minus* placuerit illam numerare, *desistite* saltem, non vrgebo meum ius, nec instabo vlterius, sed Deo committam, cum scelus tam immane clamet in cælum Deut. 24, 15. Iac. 5, 4. *Tarn.* conf. not. Ez. 3, 27. *z*) Illi vero, proh! facinus indignum! loco speratæ a me mercedis, proditori meo *appenderunt*. Gen. 23, 16. Es. 46, 6. ὁ. ἔστησαν. Matth. 26, 15. *a*) *mercedem meam*, at nefariam mercedem ac turpem, qua neutiquam meos remunerarentur labores suumque explerent debitum, sed me impie ad necem emerent. v. 13. conf. omnino Deut. 32, 6. *b*) *triginta* videlicet *argenti* siclos. Vile pretium, quo cædes mancipii, a petulco boue occisi, hero illius præstabatur. Ex. 21, 32. conf. Matth. 26, 15. c. 27, 9. 10. Ion. *Et fecerunt voluntatem meam viri aliquot.* Sic *R. Sal.* & *Kimchi*: Fuerunt pauci inter illos boni, facientes voluntatem meam. Sed abludunt a scopo. Nam si bonorum reliquiæ merces essent, Dominus mercedem istam vt indignam nequaquam abiici iussisset v. 13. nec pastor pastionis officium prorsus abdicauisset v. 14. Facem igitur nobis præbet Euangelista Matth. 26, 15. c. 27, 9. 10. Vide quæ supra ad v. 1. notauimus.

℣. 13. *c*) *Tarn.* Tum *vero* rei indignitate *Iehoua* Deus Pater *mihi edixit.* Vid. not. v. 4.

℣. 10. ואקח את־מקלי ita 1. 3. ℣. 11. וידעו־כן Ita 1. At וידעו כן 2. 3. ℣. 12. אליהם per *Sakephk.* 3. 6. 9. 10. 20. ואם־לא ׀ sine ׀ *Psik* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. contra *Masoram* 1. & *Erffurt.* item contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 8.

הַשְׁלִיכֵהוּ אֶל־הַיּוֹצֵר אֶדֶר הַיְקָר אֲשֶׁר יָקַרְתִּי מֵעֲלֵיהֶם
וָאֶקְחָה שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית יְהוָה אֶל־
14 הַיּוֹצֵר׃ וָאֶגְדַּע אֶת־מַקְלִי הַשֵּׁנִי אֵת הַחֹבְלִים לְהָפֵר
טו אֶת־הָאַחֲוָה בֵּין יְהוּדָה וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר
16 יְהוָה אֵלָי עוֹד קַח־לְךָ כְּלִי רֹעֶה אֱוִלִי׃ כִּי הִנֵּה־אָנֹכִי
מֵקִים רֹעֶה בָּאָרֶץ הַנִּכְחָדוֹת לֹא־יִפְקֹד הַנַּעַר לֹא־
יְבַקֵּשׁ וְהַנִּשְׁבֶּרֶת לֹא יְרַפֵּא הַנִּצָּבָה לֹא יְכַלְכֵּל וּבְשַׂר
הַבְּרִיאָה

æstimatus fuisti; sin indirecta tantum, dici debuisset, *vt proiicerem illud. g) quo pretiosus habitus essem vel sum.* 1 Sam. 26, 21. Ps. 72, 14. *h) ab - apud illos*, h. e. *ab illis* c. 4, 12. Particula *apud* exprimit æstimationem in mente, seu quomodo apud se Christum æstimauerint; *ab* vero declarationem æstimii in ipso opere. At *Cocc.* Lex. p. 334. *quo dignus æstimatus sum, vt auferrer ab ipsis. i) & proieci illud*, h. e. animum Iudæ eum in modum direxi, vt argentum, quod recepturus alias fuisset, ipse pœnitens in templum proiiceret Mat.27, 3. seqq. ℣. 14. *k) Deinde* autem (postea quam concidissem amœnitatis pedum v. 10.) *concidi* quoque, Concidimus autem, quorum vsus nullus est amplius. Scilicet actus hic est symbolicus, significans, Christum etiam eo vsque Iudæos abdicasse, vt ne quidem irasci illis amplius, aut zelo in eos feruere, sed suo ipsos genio pariter ac miseriæ, donec gentium plenitudo intrauerit, relinquere velit. *l*) v. 7. 10. *m*) vid. not. v. 7. Scilicet primo fecit Christus in Iudæis opus proprium, cuius causa in hunc mundum venerat: regens eos pedo amœnitatis, annunciando regnum Dei, inuitando, hortando, consolando: sed cum pars maior illorum ipsum contumaciter reprobassent, nec emendationis spem facerent, idem deinde, fracto amœnitatis pedo, fecit alienum opus Es. 28, 21. pascens illos pedo dolentium, tanquam gregem, cuius ipse herus & iudex esset. Quemadmodum autem fracto amœnitatis baculo, amor, sic fracto dolentium pedo, zelus Christi a Iudæis, vt populo ipsius, recessit: quod totalem abdicationem illorum, donec se reos aliquando agnoscent ac faciem Christi quærent, significat, coll. Ez. 16, 42. Hos. 5, 15. *n) ad abolendum* v. 10. *o) fraternitatem* (1) Abstractum, ab אָח *frater*, apud Arabes vsitatius. *p)* Alluditur hic manifesto ad priscam populi diuisionem in *Iudam & Israelem*, tempore Rehabeami ac Ieroboami factam 1 Reg. 12, 20. Placet igitur *Hieronymus*: Vt dissoluerem fœdus & germanitatem atque concordiam, quæ inter Iudam fuerat & Israel, & fratres a se inuicem separarem; vt in Apostolorum & eorum, qui egerant pœnitentiam, numero rursum *Iuda* appellaretur & *confitens* Deum suum; *Israel* autem & *Ephraim* & *Ioseph* vocarentur, qui in cordis duritia permanentes dixerant: Non habemus Regem, nisi Cæsarem. Hactenus ille. Hoc ipso autem, quod negat Israelem a Iuda agnitum iri vt fratrem, negat etiam, se Israelis, h. e. synagogæ Iudaicæ Deum, aut ipsos populum suum fore. cf. Hos. 2, 3--7.

℣. 15. *q) Porro dixit Dominus*, non amplius ad Messiam s. Deum Filium, qui quidem v. 4--14. locutus fuerat, sed *ad me* Zachariam. Iubetur enim is, quem adloquitur Dominus, schema assumere pastoris stulti, atq; sic vaticinari de eo non verbis solum, sed signis: quod Zachariæ quidem conuenire potest, Christo non item. Incipit hic noua & tertia pars huius capitis. vid. not. v. 1. *r) Adhuc.* Respicit hoc aduerbium ad antecedentia: q. d. quemadmodum iam supra v. 3. 5. & c. 10, 2. 3. contra malos Iudæorum pastores vaticinatus es, sic ad reassumendum & continuandum idem hoc argumentum, *porro* vel *vlterius sume sibi* &c. *s) vas*, h.e. *instrumenta* seu quidquid est pastoralis *supellectilis* 1 Sam 17,40 49. cf. Deut. 22,5. Hieronymus: Vasa pastoris insignia illius & habitum debemus accipere, peram, baculum, fistulam & sibilum. *t) pastoris stulti* (1) coll. Iob.5,2.3. qui mox v. 16. dicitur cognato vocabulo *pastor vanitatis s. vanus*. Ier.4,22. Hos.9,7. Ceterum *Bochartus*, Ego, inquit, cum pastor stultus a bono non videam quomodo ex habitu possit distingui, puto Prophetam, a Deo iussum, pastorem quidem veste, pera, pedo, sed eius stultitiam factis expressisse, dum sc. ouium gregem, qui in visione adparebat, susque deque habebat, neque fractas ligabat &c. quomodo pastorem illum stultum erga mysticas oues, id est, Dei Ecclesiam, se gesturum prædixerat Deus v.16. Hieroz.P.I.p.455. LXX. ἀπείρου.

℣. 16. *u) Quoniam*, si quæris, aut si alii quoque ex te quærunt, quid sibi hoc schema tuum velit. *ecce ego* &c Hoc modo enim stultum figurare debes pastorem in Ecclesia Dei exstiturum. Cf. similia symbola Es.20,3. seqq. Ier.18,6. Ez.12,11. *x)* iusto iudicio *facturus l. permissurus sum vt surgat* Am.6,14. cf. 2 Thess.2,10.11. *y) pastor* huiusmodi stultus v.15.17. Potest hoc autem collectiue de integra Pastorum specie capi, inprimis de pastoribus populi Iudaici, de quibus supra iam fuerat conquestus c.10,2.3. & hic v 3.5. & de quibus hic v.15. sermonem continuare per vocem *adhuc* innuerat. cf. Es.56,11. Potest tamen illorum explicatio hic subordinari, qui, quoniam Singularis est, de Antichristo, ceu malo pastore eminenter tali, explicant. Quomodo præter alios Hieronymus, Pastor stultus & imperitus, inquit, haud dubium, quin Antichristus sit, -- qui suo nomine & Dan.9,27. & 2 Thess.2,3.4. abominatio desolationis, sessurus in templo Domini prophetatur, & se facturus vt Deum cf. 1 Ioh.2,18. *z)* qui (describitur nunc a stolidis vel stolidi pastoris actionibus) *pereuntes*. Vid. not. v. 9. *a) non visitabit, curabit, requiret*. c.10,3. Ier.23,2. cf. Ez.34,3. seqq. *b) S. ætate teneram*, ac præ imbecillitate cum progredi non possit, in agro aut saltu derelictam. *Tarn.* Sed *Bochart.* Agnus, inquit non sæpe quæritur, quia vix aberrat a grege, & matrem solet sequi. Proinde Matth.18,12. non quæritur agnus, sed ouis, quæ vagabatur. Rectius igitur LXX. Ar. Vulg. *dispersum*; Syr *quæ errans*; Ion. *vagantes*, s. *qui migrauerunt*. Ex rad. Arab. נער *huc illuc profectus fuit, aberrauit*, & Adiect. אנער *instabilis, sedes mutans*. cf. *Buxtorff.* Lex. Talm. col. 1363. vbi ex Talm. Hierosol. hæc citantur: *Qui conducit gregem ouium, prohibetur* לנערה *quid hoc est? ita de loco vno deducere in locum alium* Hieroz.P.I.445. & 446. Ceterum נער vt *Femin.* etiam vsurpatur in Cethib Gen.24,16. *c)* Ez.34,4. secus ac facit bonus Pastor. Luc.15,4. seqq. *d) & fractam*, quæ os fractum aut luxatum habet, *non curabit*, obligando illam Ez.34,4.16. *e) stantem*, h. e. *resistantem* ex lassitudine vel morbo. Sic apud Arabes נצב & נציב est *stare & lassum esse*, coll. *Alcor.* Sura 18,61. & Nom נצב *lassitudo* ex itinere, item *laborare morbo*. Quod est vtique huius loci, coll. Ez.34,4.16. vbi loco huius est *morbidas firmare. f)* Ion. *non portabit* Quod licet *Eenario* minus placeat existimanti, quasi כלכל in *ferendi* notione nusquam occurrat; probare tamen haud dubitamus, coll. Ier 20, 9. Mal.3,2. Prou 18,14. item Es.40,11. At Syr. *stantes non alet*. Vulg. *id quod stat non enutriet*. Sic vir doctissimus, *non sustentabit*, nempe cibo & alimentis. *Stans*, inquit, hic opponitur iacenti & ex morbo decumbenti: nam vt contractis & ægris medela opus est, sic ista stantibus & valentibus, quo bona illa habitudo conseruetur. Hieroz.P.I.446. cf. 1 Reg. 17, 9. c 18, 4. Neh. 9, 21.

d) Proiice illud pretium, vel *illam* mercedem. *Proiiciuntur* autem, quæ vilia aut nullius pretii sunt, quæque vt indigna auersamur. Ex. 22, 30. Ier. 22, 18. c. 52, 3. Ez. 20, 8. Ceterum Christo hic tribuuntur, quæ Matth. 27, 9. 10. a proditore ac sacerdotibus Iudæorum respectiue facta narrantur. Qua de re sic *Tarn.* Tantum indicatur, inquit, Christi prouidentia hæc omnia, licet mala, fuisse directa ad hunc finem bonum, cum Iudas cuperet argentum in suum vsum conuertere, & sacerdotes mallent ad se recipere, tamen Christum, quanquam in summa exinanitione coram Pilato consistentem, adegisse Iudam sua omnipotentia, vt mercedem iniquitatis redderet, & sacerdotum animos permouisse, ne thesauro templi adponerent, verum agrum figuli emerent. *e) ad figulum*, h. e. vt figulo detur, vel *in figulum* pro agro, quem vendíturus est, conferatur. Matth. 27, 5. 6. 7. *f)* sc. *magnificentiam* (2) Mich. 2, 8. *pretii*, h. e. magnificum illud & ingens pretium. Prou 20,15. Ironice ingens pretium vocat quod vilissimum erat, vt rei indignitatem eo vividius insinuet. q. d. Tanto pretio apud eos fui, scilicet! vt vili argento emendum me a proditore censuerint. Similis ironia s. antiphrasis Es. 57, 12. Marc. 7, 9. Sunt autem hæc non amplius verba Dei Patris ad Christum loquentis, sed ipsius Christi, dictum Patris sui referentis atq; supplentis; id quod accentus æque ac res ipsa (coll. v. 12.) euincit. Mixtum est igitur hoc hemistichium prius ex directa oratione & indirecta: si directa tantum foret, dicendum fuisset, *quo pretiosus vel* æsti-

---

℣. 13. אדר per *Tsere* 1. 2. 3. 5. ℣. 15. עוד per *Iubbh* 1. 2. 3. sic su. ... per *Mem* ... 3. sic su. 5. ℣. 16. כי " per *Makk*. 1. 2. 3. sic su. 5. הנה per *Mun*. 1. 2. 5. 6. 9. 10. Pro רעה habent רֹעָה 1. 3. 5 & in marg. 6. 9. והנער cum præf. *Vau* 1. 2. su. 5.

17 videre, quam omnes retro

הַבְרִיאָה יֹאכֵל וּפַרְסֵיהֶן יְפָרֵק׃ הוֹי רֹעִי הָאֱלִיל עֹזְבִי
הַצֹּאן חֶרֶב עַל־זְרוֹעוֹ וְעַל־עֵין יְמִינוֹ זְרֹעוֹ יָבוֹשׁ תִּיבָשׁ
וְעֵין יְמִינוֹ כָּהֹה תִכְהֶה׃ מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה עַל־
יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה נֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וְיֹצֵר רוּחַ־אָדָם

קמ' בז"ק

יב CAP. XII.

קמ' בז"ק

בְּקִרְבּוֹ

Mm mm פא א

prophetæ vi-

g) *contra vero carnem pinguium vorabit* Ez. 34, 3. Cf. Hos. 4, 8. Mich. 3, 5. Matth. 23, 14. h) *& vngulas earum* Deut. 14, 6. *diuellet* (8) 1 Reg. 19, 11. properando nimis per ardua saxa & scopulos. *Tarn.* Quomodo etiam *Grot.* ita fatigabit, vt vngulæ rumpantur. cf. Es. 5, 28. & Gen. 33, 14. At *Bochart.* mauult, *vngues earum auellet.* vngues enim auelli potius, quam diffringi: & Prophetam hac hyperbole significare, pastorem illum, aut lupum rapacem verius, ad suum commodum omnia omnino conversurum, ne vilissimis quidè omissis, quales sunt pecudum vngulæ, coll. Ex. 10, 26. Hieroz. P. I. 446.

v. 17. i) *Vah!* vel *Væ!* Es. 1, 4. Ergo quod v. 16. Deus permissurum se esse dicebat, vt stolidus ille pastor surgeret, in hoc quidè non consensum & approbationem, sed iudicium exserere intelligendum est: alioquin *Væ* dictitare ei non posset. k) *pastori nihili s. vanitatis*, hoc est, vano ac stolido v. 15. Iob. 13, 4. *Iod* non est h. l. suffixum (id enim vix patitur constructio per regimen) sed paragogicum, vt Es. 38, 12. & in עֹזְבִי, quod modo sequitur. cf. Gen. 49, 11. Ex. 15, 6. &c. l) *deserenti gregem*, pro quo vigilare, quemque curare ac defendere debebat. Ioh. 10, 12. m) *gladius* erit l. veniet *super* &c. Ier. 50, 35--38. n) cf. 1 Sam. 2, 31. Ps. 10, 15. *Hieronymus*: Propterea autem gladius Domini *super brachium eius & super oculum* dextrum illius erit, vt *robur* eius & omnis iactantia fortitudinis eius ariditate siccetur, & *scientia*, quam sibi falso nomine promittebat, æternis tenebris obscuretur. Idemque: Per *brachium* robur (intellige), per *oculum* vero *dexterum* versutiam, qua se acute Dei iactabat cernere sacramenta, & plus vide-

derant, in tantum, vt Dei filium se vocaret. Sic igitur comminatio ironiam haberet contra præsumtionem potentiæ ac sapientiæ, plane vt Ez. 28, 7. Coniungi potest B. *Tarnouii* in ea, quæ modo sequuntur, explicatio: *Brachium* eius, quo nefarie abutitur ad oues deglubendas ac tyrannice tractandas, *arescendo arescet, & oculus dexter eius*, quo debebat gregi prospicere de salubri pascuo, cum eo abutatur, *caligando caligabit*, vt simul pereat ab ipso omnis fortitudo, omne auxilium, omne consilium, & malus demum male intereat. Addimus, quod & turpitudinis ac probri sit oculi dexteri excæcatio, coll. 1 Sam. 11, 2. o) ita vt exsuccum atque exsangue, consequenter debile ac impotens fiat c. 14, 12. 1 Reg. 13, 4. Ez. 37, 14. Ps. 22, 16. Luc 6, 6. p) *caligando caligabit* (7) Gen. 27, 1. Deut. 34, 7. Iob. 17, 18. CAP. XII, *v.* 1. q) S *Prophetia, Verbum Iehouæ.* per appositionem vel asyndeton. Malumus cum Cocc. *Prolatio verbi Iehouæ*; propter accentus. cf. not. c. 9, 1. item Mal. 1, 1. Incipit hic vltimus Prophetæ sermo, qui ad finem vsque libri continuatur. r) Vid. not. Hos. 1, 1. Est a. hic loquens Iehoua Dei Filius, is nempe, qui v. 10. de se ipso, tanquam a Iudæis quondam *confosso*, dicit. s) *de* vel *super Israele*; non, *contra Israelem.* Nec enim est comminatoria prophetia quæ sequitur, sed consolatoria pro Israele, saltem in plerisque & quod ad scopum principalem. Circa complementum eius dissentiunt interpretes. *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 135. *Coccejum* secutus, existimat, prædici hic pœnam Lagidarum ac Seleucidarũ, Iudæam vexantiũ, & a Principibus Iudæ quandoque adiutorum v. 1. 2. victorias Maccabæorum v. 3-5 subiugationem gentium vicinarum v. 6. salutem Iudæ per Messiam in humili statu apparentem v. 7. 8. iudicium Dei contra hostes Ecclesiæ v. 9. effusionem Spir. S. v. 10. calamitates & planctus Iudææ v. 11-14. Sed varia sunt, quæ huic sententiæ videntur obesse. 1) Ipsa series prophetiæ. Actum est *superiori capite de excidio Hierosolymæ per Romanos* ob spretum Messiam, de iudicio in malos præsertim pastores, de reprobato deniq; populo Iudaico: ab his igitur Prophetam ad Maccabaica tempora regredi, tamdiu improbabile est, quoad alius explicandi modus superest, prophetiæ seriem continuans. Accedunt vaticinii circumstantiæ. nam 2) *Hierosolyma* dicitur *lapis oneris* futura, non solum Aegyptiis ac Syris, sed *omnibus populis* v. 3. 3) Hierosolymæ *tranquillitas*, de qua v. 6. coll. c. 14, 10. 11. vix conuenit Maccabaicis temporib⁹, haud dubie sub *angustia temporum* Dan. 9, 25. comprehensis. 4) Principes Israelis hic nominantur *Domus Dauidis* v. 7. 8. 10. Maccabæi v. ex Leuitica stirpe erant. 5) *Promissio* illa v. 8. *nimis angusta* est, quam vt expleta in Maccabæis sit &c. Hæc omnia v. nos ducunt ad complementum Vaticinii in temporibus N. T. quærendum. Plerique intelligunt hic *Israelem Dei*, h. e. Ecclesiam ex Iudæis ac Gentibus adunatam, quam Deus polliceatur contra omnes hostes in multis illis adflictionibus mirabiliter se defensurum, modo illa ad Christum in vera fide accurrerit, de peccatis suis vere pœnitens. Quæ pia quidem est accomodatio, fundata in analogia similium vel parium, quorum eadem ratio est. Vaticinium tamen ipsum de populo Iudaico potius, quam de Ecclesia N. T. vniuersali, videtur agere. Inscribitur n. *super Israele* v. 1. & in ipsa tractatione non modo Hierosolymam, Iudam ac domum Dauidis, vt distinctas populi partes, nominat. v. 2. 5. 6. 7. 8. 10. verum etiam distributiue singulas Iudæorum familias v. 12. sqq. immo eos innuit, qui quem ipsi olim transfixerant vel transfigendum tradiderant, respecturi sunt v. 10. Adflictio item & ex ea liberatio particularis esse videtur, propter particulares circumstantias, v. g. de Iuda, pugnaturo aliquandiu contra Hierosolymam, quanquam inuito & hostium adacto violentia v. 2. de tentoriis Iudæ prius, quam Hierosolyma, saluandis v. 7. de hostibus eorumque equis stupore ac cæcitate percutiendis v. 4. &c. Porro non indefinite de adflictionum diebus hic agitur, sed de certo ac definito *die* s. tempore v. 3. 4. 6. 8. 9. 11. qui est dies de die N. T. spectans ad nouissimam mundi periodum, quo pleraque referenda sunt, quæ hinc ad finem vsque Zachariæ sequuntur, coll. c. 14, 1. 6. 7. *Io. Meyerus* ad vltima Ezech. p. 97. Neque caput 12. Zachariæ, inquit, ad præterita tempora accommodari potest, sed referri debet ad illustrem conuersionem totius gentis Iudaicæ per totum terrarum orbem dispersæ &c. Sic *Hoeckius* in Comm. posteriorè huius capitis partem v. 7. fin. explicat. Pariterque Cl. *Vitringæ* hanc sedere sententiam, animaduertimus ex eius Obseru. S. lib. 2. c. 9. p. 172. Et *Maius* Oec. V. T. p. 1083. Series temporum Ecclesiæ, inquit, continuatur, quoad Israelem &c. Omnino Propheta c. 11. filum prophetiæ suæ ad reprobatum vsque populum Iudaicum deduxerat. Ergo ne reprobationis status putetur in æternum duraturus, sequitur nunc promissio de Israele s. populo Iudaico eoque I. ab hostibus olim liberando non minus, v. 1-9. quam II. ad Christum conuertendo, v. 10--14. Quomodo cum vaticinium hocce capimus, modum tamen complementi diuinæ relinquimus sapientiæ, & Lectorem nostrum remittimus ad ea, quæ in Præf. § 13. cautelæ loco monuimus. Addimus saltem, *D. Kimchium* exponere ista v. 1-9. de Gogi & Magogi improbis conatibus & pœna: de quibus Ez. 38. & 39. & Apoc. 20, 8. sqq. t) Post inscriptionem, quæ hemistichio priori absoluitur, ipsum auspicatur vaticinium, cui, quoniam magnificas & supra captum rationis positas promissiones continet, ante omnia Promissoris descriptionem præmittit, vt hac ipsa attentionem excitet, & rei promissæ certitudinem confirmet, impossibilitatis vero dubium eximat. Vid. c. 3, 9. c. 8, 6. & Es. 1, 24. Hos. 11, 11. &c. u) *expandentis* seu *qui expandit*, veluti cortinam, *cælos*. Addit hæc epitheta Dominus, vt innuat, esse igitur in manu sua, vt & destruat diruatque, & ædificet atque plantet. *Kimchi.* cf. Es. 44, 24. c. 45, 12. c. 51, 13. Ps. 104, 2. & Ier. 32, 17. x) Ps. 89, 12. Ps. 102, 26. *Tarn.* stabilientis & collocantis eam, vt firma sit, quasi fundamento firmissimo inhæreat, quæ alias, proprie si loquaris, sicut Poeta canit, *Pendet, & in nullo ponit vestigia fundo.* & vt alius succinit, *Terra pilæ similis, nullo fulcimine nixa, Aere subiecto tam graue pendet opus.* y) *& formantis spiritum*; vnde & Deus spirituum omnis carnis audit Num. 16, 22. c. 27, 16. Ceterum יצר de formatione materiæ alias dicitur: *A. Esia* igitur dictum hoc explicat de organis corporis, spiritus facultatem recipientibus, corde nimirum & cerebro. Sed quemadmodum Nomen יצר de cogitatione, tanquam re immateriali, adhibetur Gen. 6, 5. c. 8, 21. quidni etiam radix pariter sumi possit? cf. Es. 43, 10. Ps. 33, 15. & not. Am. 4, 13. Sec. *Cocc.* notat non tantum inspirationem animæ, sed etiam distributionem donorum animi. z) De hominibus nominatim addit, non solum quod homo est princeps creaturarum, propter quem hæc rerum vniuersitas est creata, sed vt homines vniuersos doceat esse in potestate sua, pios, vt seruet, impios vero, quales Hierosolymæ hostes futuri essent, vt perdat. cf. Es. 45, 12.

---

v. 17. *Spatium* præmitt. 1. 2. 7. 8. 21. 23. הוֹי per *Rbhia* 1. 2. 3. תִיבָשׁ per *Pat.* 3. 6. 9. 14. 20. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* כהה cum *Kri* כָּהֹן 1. & *Mas.* *Erff.*

2 בְּקִרְבּוֹ׃ הִנֵּה אָנֹכִי שָׂם אֶת־יְרוּשָׁלַםִ סַף־רַעַל לְכָל־
הָעַמִּים סָבִיב וְגַם עַל־יְהוּדָה יִהְיֶה בַמָּצוֹר עַל־יְרוּשָׁלָםִ׃
3 וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא אָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלַםִ אֶבֶן מַעֲמָסָה לְכָל־
הָעַמִּים כָּל־עֹמְסֶיהָ שָׂרוֹט יִשָּׂרֵטוּ וְנֶאֶסְפוּ עָלֶיהָ כֹּל גּוֹיֵי
4 הָאָרֶץ׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אַכֶּה כָל־סוּס בַּתִּמָּהוֹן
וְרֹכְבוֹ בַּשִּׁגָּעוֹן וְעַל־בֵּית יְהוּדָה אֶפְקַח אֶת־עֵינַי וְכֹל
סוּס הָעַמִּים אַכֶּה בַּעִוָּרוֹן׃ וְאָמְרוּ אַלֻּפֵי יְהוּדָה בְּלִבָּם ה
אַמְצָה לִי יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ בַּיהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם׃
בַּיּוֹם־

℣. 2. a) Vid. not. c. 9, 4. b) Alias pelvim notat Ex. 12, 22. 1 Reg. 7, 50. 2 Reg. 12 14. hic vero calicem; perinde ac מזרק phiala, e qua sanguis victimarum spargebatur, pro potatorio ponitur vase Am. 6, 6. Conuenit vtcunque cum Lat. *simpuuium*, quod lignei vasis genus est in sacris adhibitum, it. cum *scyphus*. Ion. *vas plenum ebrietate vel potu inebriante.* Inconuenienter vero Vulg. *superliminare*; & LXX. cum Ar. πρόθυρα, coll. Ez. 40, 6. hoc enim non quadrat cum seq. רעל *vertigo*, cuius collactaneum תרעלה cum *calice* & *vino* alias construitur, vt facile adpareat, non limen, sed potus instrumentum significari. c) Vulg. *crapulae.* (1) cf. Es. 51, 17. 22. Ps. 60, 5. Cocc. *vertiginis.* Significat calicem vel potum, cuius haustu tanta gignitur animi perturbatio, vt in vertiginem agat ebrios atque huc illuc *quatiat.* cf. Verb. Nah. 2, 4. & potum excandescentiae diuinae Ier. 25, 15. Sensus igitur est: Populi vndique magno cum ardore ad Hierosolymam confluent, velut sitim suam ex eius captura & direptione restincturi; sed hic potus, quem sitiunt, male illis cedet: ita enim eos inebriabit, vt vertigine correpti ruant atque ad mortem soporentur. Ier. 41, 39. 57. d) Difficile comma. *Tarn.* ita: *quoniam* quisque illorum ita *etiam contra Iehudam erit in obsidione contra Hierosolymam* seu Ecclesiam, eamque volet opprimere. At Sch. *etiamque contra Iehudam*, quisquis *erit in obsidione contra Hierosolymam*: cui vero accentus videntur repugnare. Vulg. *Sed & Iuda erit in obsidione &c.* verum si negligitur prius על *super*, cuius vero rationem, sicut & totius commatis sensum, sic explanauit Ion. *Quia & viros domus Iuda adducent gentes, per vim coactos, ad obsidionem contra Ierusalem.* Scil. vocula על ita debitionis nota est, & h. l. quidem onerosae: *Sed & super Iudam erit* (i. e. etiam Iudae incumbet, seu, etiam Iuda tenebitur vel cogetur) esse *in obsidione* &c. coll. simili eius vsu 2 Sam. 18, 11. Ez. 45, 17. Ps. 56, 13. Neh. 13, 13. & apud Arabes Alcor. Sur. 6, 52. *Non erit super te* quidquam *de ratione illorum*, pro, Non cogeris vllam pro eis reddere rationem. *Kimchi* vero ita: *Sed & super Iudam erit* calix vertiginis, cum cogentur venire *in obsidionem contra Hierosolymam*; quae ipsis magna vtique erit angustia. Ceterum quod Iuda hic innuatur vt pugnaturus contra suam ipsius metropolin, apparet ex c. 14, 14. quod vero hac ipsa in re idem vt pressus atque coactus sit concipiendus, docent heic v. 4. 5. 7. vbi tanquam saluandus inducitur. e) *in obsidione* Ez. 4, 3. ℣. 3. f) *Fiet nempe.* Alia allegoria confirmat quae v. 2. dixerat. g) h. e. faciam, vt sit Hierosolyma. v. 2. Ez. 35, 4. h) *lapidem oneris* vel *gestationis onerosae* (1) Notabilia hic habet *Hieronymus.* Mos est in vrbibus Palaestinae, inquit, & vsque hodie per omnem Iudaeam vetus consuetudo seruatur, vt in viculis, oppidis & castellis rotundi ponantur lapides grauissimi ponderis, ad quos iuuenes exercere se soleant, & pro varietate virium subleuare, alii ad genua, alii ad vmbilicum, alii ad humeros & caput, nonnulli super verticem rectis iunctisque manibus, magnitudinem virium demonstrantes, pondus extollant. In arce Atheniensium, iuxta simulacrum Mineruae, vidi sphaeram aeneam grauissimi ponderis: cum quaererem, quidnam sibi vellet, responsum est ab vrbis eius cultoribus, athletarum in illa massa fortitudinem comprobari, nec prius ad agonem quenquam descendere, quam ex leuatione ponderis sciatur, quis cui debeat comparari. Sensus ergo iste est: Ponam Hierusalem cunctis gentibus quasi grauissimum lapidem subleuandum. Leuabunt quidem eam, & pro virium varietate vastabunt; sed necesse est, vt, dum leuatur, in ipso nixu & eleuatione ponderis, grauissimus lapis scissuram aliquam vel rasuram in levantium corporibus derelinquat. i) v. 2. 4. k) *omnes leuantes eam.* quotquot eam susceperint ac sibi ad baiulandum imposuerint, loco illam moturi. Gen. 44, 13. Neh. 13, 15. Ion. *quicunque vim ei intulerint.* l) Vulg. *concisione lacerabuntur.* adeoque in leuanda ac tollenda Hierosol. vires suas non impune periclitabuntur. (3) Leu. 21, 5. vid. ibid. c. 19, 28. & cf. Luc. 20, 18. Ion. *vastando vastabuntur.* m) Illustratio hemistichii prioris. q. d. Non ab re dixi, lapidem oneris Hierosolymam *omnibus populis* fore: *congregabuntur enim* (quanquam exitiabili ipsis euentu) *omnes gentes terrae.* v. 2. Mich. 4, 11. ℣. 4. n) *Die*, h. e. tempore, *isto.* v. 3. o) Vid. not. v. 1. p) *omnem equum* hostilem. cf. c. 10, 5. q) *stupore* (2) Deut. 28, 28. vt insanus ac praeceps sessorem secum ad mala rapiat. cf. Ps. 48, 6. r) *amentia* (3) ibidem. Omne consilium & mentem illis adimam, vt in exitium grauissimum dent se praecipites. *Tarn.* cf. Ex. 23, 27. Iud. 4, 15. Ps. 76, 6. 7. s) quae modo pugnare contra Hierosolymam coacta fuerat v. 6. Excipiuntur ergo a sorte populorum hostilium, a quibus ad pugnandum adacti fuerant: quia pugnauerunt inuiti. t) *aperiam* quidem *oculos meos*, sc. vt R. Sal. & *Kimchi* explicant, ad custodiendum eos a plaga, qua gentes percutiam, licet inter has illi fuerint; & vt equi eorum eripiantur a plaga. Ion. *manifestabo potentiam meam ad benefaciendum eis.* cf. Deut. 11, 12. 1 Reg. 8, 52. Ps. 32, 8. Ps. 33, 18. Ps. 34, 16. u) *omnem vero.* x) *caecitate* (2) Deut. 28, 28. Videtur aliqua hic esse antithesis inter oculos Domini, quibus inuigilabit domui Iudae, & oculos equorum, quibus ipsos priuabit. cf. 2 Reg. 6, 18. ℣. 5. y) *Vnde*, cum videbunt hostes amentia, eorumque equos stupore ac caecitate percussos, se vero mira Dei prouidentia ereptos, *dicent.* z) *duces Iudae*, cum chiliadibus suis (vid. not. c. 9, 7.) sc. illi ipsi, quos obsidere secum Hierosolymam hostes coegerant. v. 2. 6. a) *in corde suo*, quod sanctam de mirifico Dei auxilio admirationem concipiet Es. 49, 21. laxatisque angustiis, quibus constrictum fuerat, dilatabitur c. 60, 5. Innuit, gaudium tale fore, vt id corde percipere eis, quam ore eloqui, facilius futurum sit. Ps. 4, 8. Ps. 106, 2. Supponitur tamen etiam ore id eos professuros postea, quod corde conceperant Ps. 116, 10. At *Hier.* qui sequentia optatiue exponit, Vota, inquit, facient in cordibus suis, quia loqui libere non audebunt, vt vincat Hierusalem, & victus Iudas cum hostibus, vincat cum ciuibus suis. b) Sch. *confirmabo mihi habitatores Hierosolymae* &c. Sic foret 1. pers. Fut. in Piel, eliso Aleph praeformatiuo, vt in ואבדך Ez. 28, 16. Quod vero ad sensum, dicetur infra v. 7. Dominum prius tentoria Iudae, quam Hierosolymam, saluaturum; illic saltem prius, quam hic, auxilium suum manifestaturum esse. Cernens igitur Iuda salutem Dei, percussio hostium, inter quos erat, exercitu, diceret: Hoc gaudium non debeo apud me continere, sed communicare cum fratribus meis, Hierosolymae ciuibus; *confortabo eos*, adnunciando quae Dominus fecit, atque vt ne timeant amplius, sed porro *in Iehoua Deo suo* confidant, animando. cf. 2 Reg. 7, 9. seqq. Graecus interpres *Aquila* imperatiue: *conforta mihi incolas* &c. Sic foret apostrophe votiua ad Deum Patrem de Deo Filio. Vulg. *confortentur mihi.* Sed est potius Nomen (1) formae אשמה *reatus* Leu. 22, 16. אשפה *pharetra* Es. 22, 6. ob mediam radicalem raphatam. cf. Iob. 17, 9. *Kimchi* igitur ita: *Dicent* --, cum fuerint inter hostes suos: *robur mihi* erunt *incolae Ierusalem*, quippe exituri ad pugnandum, *auxilio Domini Dei sui*; atque sic nos eripiemur per illos. *Ion.* vero: *inuenta est salus incolis Ierusalem in Verbo Domini* &c. quasi pro binis vocibus לי ישבי legisset לישבי per vnam. Nobis in tanta sententiarum diuersitate maxime arridet B. *Tarn.* explicatio: *Fortitudo* est *mihi & habitatoribus Ierosolymorum*, non in nobis, sed *in Iehoua* &c. Scil. asyndeton est, quale saepius; cum ellipsi praefixi *Lamed* ante Participium, qualis 2 Sam. 4, 2. q. d. Antea pauidi, nunc pleni fiduciae ac fortitudinis diuinae sumus, coll. infra v. 8. Es. 33, 24. Ioel. 4, 10. c) sc. Christo. cf. Es. 45, 24. d) qui sicut *Deus illorum* est per foedus gratiae, ita hoc ipso tempore se talem ipsis palam demonstrat, defendendo incolas Hierosolymae, nos eripiendo ab hostibus. v. 8. c. 8, 8. c. 9, 16. c. 10, 6. Ex. 29, 46. Ez. 34, 30.

CAP. XII, ℣. 2. Pro יִהְיֶה habent תִּהְיֶה 1. 3. & in marg. 6. 9. בְּמָצוֹר ita 1. 3. ℣. 3. בַיּוֹם per *Mun.* 2. 5. ℣. 4. בַּתִּמָּהוֹן &c. בַּשִּׁגָּעוֹן fu. 5. & sic 1. in marg. בַּעִוָּרוֹן per *Kam.* 2. 33. sic 16. 5. & sic in marg. 6. 9. At per *Schua* 1. 6. 9. 16. 20.

6 ביום ההוא אשים את־אלפי יהודה ככיור אש
בעצים וכלפיד אש בעמיר ואכלו על־ימין ועל־
שמאול את־כל־העמים סביב וישבה ירושלם
7 עוד תחתיה בירושלם׃ והושיע יהוה את־אהלי יהודה
בראשנה למען לא־תגדל תפארת בית־דויד ותפארת
8 ישב ירושלם על־יהודה׃ ביום ההוא יגן יהוה בעד
יושב ירושלם והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד
9 ובית דויד כאלהים כמלאך יהוה לפניהם׃ והיה ביום
ההוא

✠. 6. e) Vid. not. v. 1. & 4. f) cf. v. 2. Scilicet ipsi illi, qui modo ab hostibus contra suos pugnare coacti fuerant, arma nunc in hostes vertent, ac suis dominabuntur exactoribus, postquam in corde suo se senserint diuino instructos robore v. 5. g) *sicut focum* s. *pyram* (1) Cf. 1 Reg. 7, 38. vbi *labrum*, 1 Sam. 2, 14. vbi *vas* coquendis carnibus, & 2 Par. 6, 13. vbi *suggestum*, singula sub idea *rotunditatis*, significat, ab Ar. כור *spirali forma* vel *in gyrum circumuolue*re. Sic דורה & מדורה *pyra* itidem ab Ar. דור *circumire*, quasi in circulum congesta & ardens. Quod huic loco cum primis conuenit, vbi principes Iudæ sub allegoria ignis dicuntur populos absumturi *circumquaque*. Vid. etiam Leu. 10, 35. h) *in*-*ter ligna*, quæ sicut ab igne consumuntur, Ier. 5, 14. sic hostes suos consument principes Iudæ. Vid. not. Obad. v. 18. i) *immo sicut facem ignis*. Gē. 15, 17. Iud. 15, 4. 5. k) *in manipulo* s. *manipulis* demessæ segetis, qui multo m. faciliius, quam ligna, propter ariditatem suam conflagrant. (4) Ier. 9, 21. l) *&* *absument*, velut ignis materiam. Continuatur allegoria Obad. v. 18. Ion. *&* *dissipient*—omnes opes populorum. m) *versus dextram &* *versus sinistram*, i. e. quaquauersum Es. 9, 19. c. 54, 3. Iob. 23, 9. quod sequens docet particula *circumcirca*, per epexegesin apposita. Ion. *ab austro & ab aquilone*. Dextra enim Hebræis quæ australia, sinistra quæ borealia, Gen. 14, 15. iuncta vero hic veniunt per synecdochen pro vniuersis mundi plagis; vt Pf. 89, 13. n) quibus se antea contra Ierusalem coacti iunxerant v. 2. 3. 4. cf. Es. 41, 15. Mich. 4, 13. o) Prius hemistichium descripserat hostium deletionem, hoc igitur porro consequentem inde Hierosolymæ tranquillitatem & pacem c. 14, 11. Ier. 17, 25. cf. supra c. 3, 10. Mich. 4, 4. Cum vero dicitur *Hierosolyma* habitatura *in Hierosolyma*, diuersa nominis acceptio est: prius pro contento seu incolis, per metonymiam; posterius pro continente seu ipsa vrbe. p) *porro*, vt antea & olim c. 1, 17. c. 2, 16. secus ac hostes cogitauerant, qui Hierosolymam exscindere omnino præsumserant, coll. supra v. 3. q) *subter se*, h. e. in loco suo, c. 14, 10. Ex. 10, 23. Leu. 13, 23. inconcussa & immobilis futura, Ps. 48, 9. Ps. 87, 1. Ps. 125, 1. Opponitur improbo leuationis ac translationis conamini, de quo v. 3. *Ion.* addit: *& prosperabitur*. ✠. 7. r) *Saluabit autem Dominus*. c. 9, 16. c. 10, 6. s) *tentoria Iudæ*, in oppositione ad principes & metropolitanos, seu *domum Dauidis & incolas Hierosolymæ*, de quibus posterius hemistichium. Sunt igitur prouinciales, qui vicos tantum & pagos, aut oppida sine muris colunt. v. 2. Ion. *oppida domus Iudæ* 1 Reg. 12, 16. t) *prius*, quam ipsam metropolin seu Hierosolymam; quod correlatum facile suppletur ex commate sequenti. Id ipsum vero facit, vt *Gurtleri* expositio, quam Voc. Typico-Proph. p. 91. suppeditauit, vix possit admitti: Messias, inquit, saluabit Iudæos primo, ante alias gentes. Nam si illud *prius* relate ad gentes accipiatur, prioritatis caussa, quam modo subiicit Dominus, parum quadrabit. Nisi dicere velis, *domum Dauidis & Hierosolymam* pro Ecclesia e gentibus colligenda sumi in oppositione ad Ecclesiam colligendam e Iudæis: cuius tn. rei alibi non datur exemplum. Et recte *Cocc.* ad h. l. *Habitantes Hierosolymam*, inquit, debent hic accipi secundum litteram; tum quia certæ parti Iudæ opponuntur, non habitanti Hierosolymā; tum quia iis attribuitur *decus super Iudam*; tum quia per vtrumque indigitamentum intelliguntur indigentes saluatione Dominica. Idem ergo *Cocc.* ita explicat: Docet hic locus, initium prædicationis Euangelii fieri debuisse extra Hierosolymam; vt Baptista ad Iordanem in deserto prædicauit Es. 40, 3. & Christus in Galilæa, coll. Es. 8, 23. & c. 9, 1. (adde Matth. 4, 13. 15. Luc. 23, 5. Ioh. 3, 22.) -- Caussa hæc delectus a Christo indicatur & Matth. 11, 25. 26. Sic 1 Cor. 1, 19. 20. 26. 27. 28. -- Hinc quod Architecti hunc lapidem reprobarunt Ps. 118, 22. principes non crediderunt in illum, sed populus Ioh. 7, 48. 49. quod scandalum exstitit *sedenti Hierosolymæ* Es. 8, 14. Cf. eundem in Lex. p. 13. Verum & hæc explicatio vix satisfacit vaticinio. Agitur enim hic de tali saluatione, qua Iudam ac Hierosolymam saluaturus sit Dominus ex ipsa illa angustia, quæ v. 2. descripta, eodemque tempore, quo hostes, contra Hierosolymam venientes, exscindendi v. 9. Christus vero in carnem venit diu post Maccabaicas adflictiones, de quibus *Cocc.* antecedentia explicat. Diximus supra ad v. 1. videri nobis hanc prophetiam spectare ad vltima N. T. seu nouissimam mundi periodum: complementi igitur modum Deo committimus. *R. Sal.* sic *prius* illud illustrat: antequam veniant Hierosolymitæ ad exeundum ex vrbe, sc. contra hostes. Vt sensus sit, gloriam victi hostis non penes Hierosolymitas staturam, quippe post superatum demum hostem ex vrbe exituros, sed penes Iudam, qui supra v. 6. dicebatur ignis instar hostes circumcirca absumturus; aut penes ipsum potius Dominum, qui hostes amentia & cæcitate percusserit, v. 4. Iudam vero robore induerit ad hostes iamiam confusos vlterius debellandos v. 5. u) *vt ne magna fiat gloriatio*, h. e. sec. Vulg. *vt non magnifice glorietur*, quasi principum virtus & metropoleos munimenta hostem debellassent. Dan. 8, 9. 10. Es. 10, 12. Ita Deus omnem gloriationem humanam occupat, vt (quemadmodum *Hieronymus* ait) sciant, quod Domini sit in vtrisque victoria. Atque sic sibi gloriam seruat, a superioribus vero fastum, ab inferioribus despectum amolitur. x) ex qua principes. cf. v. 12. & not. Ez. 44, 3. c. 46, 16. seqq. ✠. 8. y) Vid. not. v. 1. z) *proteget*, diuino illos robore instruendo c. 9, 15. Es. 31, 5. a) *Tarn.* ampliatiue; *collapsus*, postquam ex suo lapsu virtute diuina erectus surrexit, -- vt in Petro videre est. Verum *lapsans* non semper dicitur qui actu lapsauit vel lapsat, sed qui *infirmus* est, posito consequenti pro antecedente, coll. 1 Sam 2, 4. vbi lapsantes *fortibus* opponuntur. Itaque LXX. Ion. Ar. & Syr. *debilis*. cf. Ps. 31, 11. *Debilis* vero hic dicitur comparate ad alios, qui fortiores sunt. q. d. Deus adeo roborabit illos, vt qui eo tempore *infirmus* dicetur, futurus sit sicut olim Dauid &c. quomodo Es. 65, 20. tanta promittitur longæuitas, vt *puer* dicendus sit, qui centum annos habet. b) heros ille fortissimus. cf. Es. 33, 24. c. 40, 3. c. 45, 24. c. 60, 22. c) *domus vero Dauidis*, ceu populi antistites v. 7. *Kimchi*: Rex Messias. sed vide mox dicenda. d) Ion. *instar heroum prosperi erunt*. LXX. & Ar. *vt domus Dei*. Aptius vero *Gusset.* p. 48. a. Vtique, inquit, fidelium conformitatem cum Christo pollicetur. quodque supponitur aliquis simul dictus *Elohim* & *Angelus Iehoua*, -- innuit, aliquem esse simul & *Elohim* & *Angelum Domini*: atque is est Christus, nempe ipsum exemplar, ad cuius conformitatem accipiendam Ecclesia vocatur. *Cocc.* Lex. p. 99. & 354. existimat quidem, esse h. l. *Caph* veritatis, h. m. *Et domus David*, h. e. Filius Dauidis, erit coram habitantibus Hierosolymam in verbis & factis, *vt Deus*, & *vt Angelus Dei*, qui est Deus, ἴσα Θεῷ Phil. 2, 6. coll. Ioh. 1, 14. exhibebit se talem, qualem se exhibere oportet. Verum vt taceamus, quod *domus David* non indiuiduale, sed collectiuum nomen est, coll. v. 12. ipse Christus v. 10. loquens inducitur, tanquam promittens, se spiritum gratiæ effusurum *super domum David*; quod vt de ipso Christo, qui vnctus a Patre est Ps. 45, 8. intelligamus, vix adducimur. Præterea *Caph* præfixum hic ita sumendum est, quemadmodum membro præcedenti: illic vero faciebat comparationem rerum diuersarum, ergo etiam hic. e) & *sicut Angelus Domini* increatus, qui simul *Deus* ipse, vt modo vocabatur. coll. Gen. 16, 7. cum v. 13. ibid. & not. ad Ex. 23, 20. Ceterum particula *sicut* non æqualitatem sed *conformitatem* hic notat, vt Matth. 5, 48. cf. 2 Sam. 14, 17. 20. f) *Syr.* non male: *qui ante illos*, sc. fuit. Ita accentus poscunt; nisi statuas, *ante illos* etiam præcedenti membro subintelligi. Respici hic autem videtur ad historiam eductionis ex Aegypto, coll. Ex. 14, 19. c. 23, 20. 23. vbi Angelus Dei increatus castra Israelitica vt populi sui dux præcedebat. cf. Phil. 4, 13. ✠. 9. g) v. 8. Vid. not. v. 1.

✠. 6. בעצים per *Kam.* 1. 2. 3. 5. בעמיר ita per *Segol* & *Mun.* 1. 2. 3. ואכלו per *Graschaim* 1. 3. sic fe 5. ✠. 8. הנכשל per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. contra analogiam & *Mas. impr.* Pro כמלאך fe. ומלאך 2. & sic in marg. 6. 9.

ההוא אבקש להשמיד את־כל־הגוים הבאים על־
10 ירושלם׃ ושפכתי על־בית דויד ועל יושב ירושלם
רוח חן ותחנונים והביטו אלי את אשר־דקרו וספדו
עליו כמספד על־היחיד והמר עליו כהמר על־הבכור׃
11 ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרמון
בבקעת

liationis c. 8, 15. Gal. 4, 5.6. per quem, veluti pignus, gratia in cordibus obsignatur 2 Cor. 1,22. Eph. 1,13. 14. excusso timore seruili 2 Tim. 1, 7. cf. Ioh. 1,17. p) *& supplicationum*, qui eos instruet, vt supplici voce gratiam, quam spreuerant olim, nunc dari sibi ac confirmari petant. Ier. 31,9. Ps. 28,2. Dan. 9,3. cf. Hos. 12,5. Rom 8,26.27. q) *& respicient ad me.* Sequitur hic effectus consequens effusionem Spiritus S. scil. respectus fiducialis ad Christum, cum dolore ob pristina peccata; non improbus, vt olim, & cum sannis coniunctus Ps. 22, 18. Bene enim *Cocc.* ad h. l. *Respicere*, inquit, est fidei se conuertentis a vana spe ad veram salutis arcem c. 9, 12. & in ea acquiescentis. cf. Es. 45,22. Talis nimirum respectus hic est, qualis, quo olim Israelitæ, a serpentibus morsi, ad serpentem æneum, a Mose erectum, in typo se conuertebant Num. 21,9. Ioh. 3,14.15. Dignaque est *Gussetii* (p. 492.) obseruatio, quam adiiciamus. Quando, inquit, in gratiam loci Zach. 12,10. examinaui hoc verbum cum אֶל constructum, obseruaui, connotari propensionem animi, saltem voluntatis, non visum coactum ac inuitum: nec id tantum, sed etiam cum approbatione & amore, vt Ps. 102,20. Es. 66, 2. idemque negatiue Es. 22,11. Hab. 1,13. -- Et quod amplius est, vbi non Deus creaturam, sed creatura Deum respicit, cum desiderio & spe reperiendi in eo asyli, vt Ps. 34,6. & Es. 51,1. -- Locus ergo ille (Zach. 12,10.) conuenit conuersioni populi prius Christum persecuti. Eodem facit in citatione Ioh. 19,37 præpositio Gr. εἰς. Sed in altera citatione Apoc. 1,7. de iudicio, in quo adspectus potest esse inuitus, εἰς deest, & videtur allusio tantum, non proprie dicta citatio, caretque formula citationis, qua in Euangelio vtitur. r) *ad me.* Quemnam? Additur *ipsum*, nimirum *quem confoderunt*, per appositionem declaratiuam, vt Leu. 22,15. Particula autem אֵת non tam regitur a præcedenti verbo *respicere*, quam a sequenti *confodere*, quocum etiam per accentum coniungitur. *Cocc.* quidem Patrem hic loqui existimat, de se in prima, de Filio in tertia persona: *ad me* Deum Patrem *cum eo, quem transfoderunt.* verum coactius & obstante citatione Ioh. 19, 37. ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν pro εἰς ἐμὲ, ὃν ἐξεκέντησαν. Verba igitur in totum sunt Dei Filii seu Θεανθρώπου. Deum namque hunc esse, qui loquitur, apparet inde, quod effusurum se esse dicit Spiritum gratiæ & supplicationum: eundem vero & hominem simul esse, docent sequentia, *quem confoderunt*; Deus merus enim non potest confodi. s) Nihil conuenientius exprimendæ *crucifixioni* Christi, in qua ille *perfossus*, transuerberatus, transfixus clauis & lancea militis. cf. Deut. 32,15. Es. 53,4.5. Ps. 22,17. & 69,27. Optime enim *Vitringa* Obseruat. S. lib. II. c. 9. p. 172. Miramur plurimos auctores verba *Iohannis*, c. 19,37. hoc vaticinium Christo applicantis, ita accepisse, acsi hoc testimonium vnice pertineret ad *perfossionem lateris Christi*, quæ facta est *lancea militis*. Sane hoc bene est tenendum, quod *Iohannes* non ad hunc solum militis actum, sed ad præcedentia omnia testimonium hoc extendat. *Hæc facta sunt*, inquit ille. Hactenus *Vitringa*. Obseruandum autem est, vaticinium hoc ratione confossionis Messiæ, de qua agit, iam esse impletum, ratione vero *respectus* pœnitentialis, ad quem primario prophetia tendit, adhuc implendum. Ceterum de *Messia* vtique, licet restricte de Messia *Filio Iosephi*, quem fabula Iudæorum est in bellis occubiturum, hoc dictum veteres Hebræi interpretati sunt in Tr. Talm. *Succa* f. 52. a. itemque *A. Esra & Abarbanel* in Commentariis suis ad h. l. t) *& plangent* pœnitentialiter v. 12. c. 7,5. Mat. 5,4. & ex tristitia, quæ secundum Deum fit 2 Cor. 7, 9. 10. Dolentes de peccatis suis per tot sæcula commissis, c. 13,1. coll. Es. 64,4. seqq. inprimis quod ipsi in maioribus suis Christum Salvatorem suum non solum detrectauerint, sed immani scelere in crucem egerint atque confoderint. v. 12. *Pectora* igitur dolentes *pulsabunt* Es. 32,12. sicut publicanus Luc. 18,13. vt pœnitentiam intimamque scelerum suorum agnitionem testentur Ier. 31,19. coll. Luc. 23,48. Alius vero *planctus* est, de quo Christus Mat. 24, 30. & Iohannes Ap. 1,7. nimirum pœnalis, quo suam improbi infelicitatem deplorabunt, cum Christum Iesum, quem olim spernentes necarant, necatumque probarant, videbunt magna cum gloria & maiestate vt iudicem iratum aduentare. Hic enim *planctus* vt fructus Spiritus gratiæ & precum, illic vero vt horribilis malæ conscientiæ propago consideratur. Quamuis vtrobique ad h. l. quasi per parodiam fuerit allusum. u) *R. Sal.* neutraliter, *propter illud*, quod eum confoderint, seu propter istam cædem. Sic *Gusset.* p. 605. *propter hoc.* nam 1) Pronomen, inquit, non concordaret cum אֵלַי *ad me*; 2) eum non lugent, quippe vident viuum; sed lugent peccatum, quo eum confixerant. Sed malumus ad personam referre: *propter eum*, impie quondam a se confossum. Id enim & solennius est, & requiri h. l. videtur propter adiectam comparationem luctus *super vnigena & primogenito*, vbi עַל personis, quam rei, potius præmittitur. vid. 2 Sam. 11,26. Nec impedit Pronominis persona. Solent enim Hebræi primam ac secundam personam post Relatiuum אֲשֶׁר siue expressum, siue subintelligendum, mutare in tertiam, vt Es. 28,16. Thren. 3, 1. x) nec forte vulgariter plangent, sed *tanquam planctu &c.* y) *super vnigena*, cuius mors parentibus orbis longe luctuosissima solet esse. Planctus autem super vnigena videtur hic simplicissime capi pro ingenti & extraordinario, vt Ier. 6,26. Am. 8,10. *Cocc.* vero existimat, planctum hic exaggerari ab æstimatione personæ, quæ sit *vnigena* Dei Filius Ioh. 1,14.18. c. 3,16.18. Ita igitur *Caph* iterum, vt ex *Coccejii* mente supra v. 8. esset veritatis potius, quam comparationis: quomodo etiam Calouius. LXX. ὡς ἐπ' ἀγαπητῷ. quod cf. cum Mat. 3, 17. z) *& amare flendo* sc. flebunt. Es. 22, 4. cf. Nom. Ier. 6, 26. c. 31, 15. a) *super primogenito*, cuius sub V. T. præ ceteris fratribus magna dignitas erat Gen. 49, 3. Deut. 21, 17. At secundum explicationem *Cocc.* & *Tarn.* cf. Rom. 8, 29. Col. 1, 15. 18. Hebr. 1, 6. Apoc. 1, 5. ℣. 11. b) v. 9. Vid. not. v. 1. c) Idem luctus describitur, qui v. 10. Eius nimirum magnitudo & vniuersalitas illustratur per comparationem cum alio ingenti, eoque publico & vniuersali luctu. Nec vero vllum mutati vel subiecti, vel prædicati vestigium textus habet. Vt proinde haud nobis persuadeant *Cocc.* aliique, qui de iudicio hæc explicant ita non plangentes super confosso, vt plangant super alia caussa: Immo continuatur etiam post hac argumentum promissionis euangelicæ c. 13, 1. d) v. 7. 10. e) *Tarn.* simplicissime: *vt planctus Hadadrimmonis*, qui locus est *in conualle Megidduntis*. Scil. locus, qui occasio luctus fuit, describitur partim generaliter per vallem Megidduntis, partim specialiter vel specialissime per Hadadrimmon. Sic *Hieron.* cui *Hadadrimmon* oppidum in valle Megiddo, *Maximinianopolis* suo tempore dictum. At Ion. *secundum planctum Achabi filii Omri, quem interfecit Hadadrimmon filius Tabrimmonis; & sec. planctum Iosia filii Amonis, quem occidit Pharao claudus in campo Megidduntis*: quasi ante posterius nomen repeti deberet, *& sicut planctus*: quale quid forte est Ps. 133,3. Sed luctus ille Achabi est ἄγραφος, nec tuta satis fide. Pariter *Lightf.* in Chron. V. T. p. 46. Prophetam putat alludere ad duas ingentes & vniuersales lamentationes Israelis; quarum prior habita sit circa petram *Rimmonis*, vbi integra tribus ad viros 600 redacta, etiam victoribus mœrorem expresserit Iud. 20,47. c. 21,6.13. Verum obstat, quod petra illa simpliciter Rimmon dicta fuerit, non Hadadrimmon.

h) *quæram.* Id notat operam huic rei impendendam, & directionem prouidentiæ ad eum finem. q. d. Tum operam dabo, vt exscindantur. *Cocc.* cf. not. c. 6, 7. Vel: *requiram*, sc. opera & facta gentium, vt iustus iudex. 1 Sam. 20, 16. Ez. 3,18.20. i) *quæram exscindere*; vel, *requiram, ad exscindendum*. Hag. 2,22. k) cf. Es. 30,27. c. 60, 12. Ier. 30, 11. Vnde liquet, hanc prophetiam circa N. Testamenti initia impletam haud esse; siquidem in illis Deus non perdidit gentes, ad Hierosolymæ excidium venientes, sed per has potius ipsam Hierosolymam cum Iudæorum republica & cultu Leuitico. l) vid. v. 2. 3. 4. 6.

℣. 10. m) *Tum vero*, cum exscindam gentes rebelles v. 9. *effundam.* quod Verbum doni largitatem ostendit, coll. not. Ioel 3, 1. & Es. 44, 3.4. Ez. 39,29. cf. Rom. 5, 5. Primitiæ effusionis factæ sunt olim super Apostolos die Pentecostali, secundum prædictionem Ioelis, Act. 2, 16. seqq. hic vero agitur de eiusdem Spiritus, quem Apostoli acceperunt, effusione super Iudæos ad conuersionem totius gentis, vt omnes ac singulæ eius familiæ ob scelus in Christo olim patratum lugeant, & ad petram salutis, quam quondam reiecerant, sese conuertant, coll. hic v. 11. seqq. Hæc igitur effusio, si vaticinii scopum consideres, non præteriti temporis, sed futuri est. Es. 32, 15. n) Subiectum hi sunt recipientis. Quanquam autem supra v. 7. a *tentoriis Iudæ* distinguebantur, tamen heic ea simul comprehendunt, per synecdochen: quod adparet ex effectu effusionis per vniuersam terram & singulas Iudæorum familias vniuersali v. 12. seqq. o) *Spiritum gratiæ*, Hebr. 10, 29. per quem amor & gratia Dei in cordibus illorum effundetur Rom. 5,5. spiritum filiati-

℣. 10. Pro יוֹשֵׁב habent יֹשְׁבֵי 1. 2. Sic iidem supra v. 7. והמר עליו כהמר ita 1. 2. 3.

f) vrbis Manassitarum cum campo, in finibus tribus Isaschar Ios. 12, 21. c. 17, 11. Iud. 1, 27. c. 5, 19. 2 Reg. 9, 27. vbi Iosias a Pharaone occisus magnum de se Hierosolymis & vniuerso Iudæ luctum concitauit 2 Reg. 23, 29. 2 Par. 35, 22. 24. 25.
℣. 12. g) *Planget autem terra* vniuersa, terra scil. Iudæ s. Israelitica, de qua in antecedd. sermo. vid. not. v. 10. Pergit luctum populi Iudaici, quem v. 10. 11. vt ingentem atque acerbum descripserat, nunc etiam vt *vniuersalem* describere per totam terram ac singulas terræ familias; vt adpareat, agi hic de tali Iudæorum conuersione, quæ & seria sit futura, & tam illustris, vt, quemadmodum Apostolus ait, *omnis Israel saluetur* Rom. 11, 26. h) & quidem *singulæ familiæ seorsim*. Ez. 26, 9. quia, vt *Balduinus* monet, planctus ille neque particularis aut aliquorum, neque simulatus aut hypocritarum erit, sed plangent omnes ex animi sententia, ac si soli lugeant. q. d. Quot familiæ, tot plangentium erunt chori: plangent omnes vniuersaliter, & singulæ singulatim. i) Quod præcedenti hemistichio de terra & singulis familiis generatim dixerat, id ipsum hic & v. 13. in partes secat: easdemque partes denuo in summam colligit v. 14. Incipit autem a familia Dauidis ceu regia, vt ostendat, ab summo ad imum vniuersos esse plancturos. v. 7. c. 13, 1. *Hieronymus*; In Dauid, inquit, *regia tribus* accipitur, hoc est, Iuda; in Nathan *prophetalis ordo* describitur; Leui refertur ad *sacerdotes*; ex quo ortum est sacerdotium; in Simei *doctores* accipiuntur: ex hac enim tribu magistrorum agmina pullularunt. k) Dicitur ex ritu Israelitarum, apud quos sexus non modo separatim habitabant, coll. Gen 18, 9. c. 24, 67. Ps. 128, 3. quemadmodum apud Græcos, coll. Præf. *Nepotis*; sed & in publicis cœtibus ac solennitatibus (sicut fit hodienum) modestiæ causa separabantur, coll. Exod. 15, 20.

12 בבקעת מגדון: וספדה הארץ משפחות משפחות
לבד משפחת בית דויד לבד ונשיהם לבד משפחת
13 בית נתן לבד ונשיהם לבד: משפחת בית לוי לבד
14 ונשיהם לבד משפחת השמעי לבד ונשיהם לבד: כל
המשפחות הנשארות משפחת משפחת לבד
ונשיהם לבד:

CAP. XIII.

יג ביום ההוא יהיה מקור
נפתח לבית דויד ולישבי ירושלם לחטאת ולנדה:
2 והיה ביום ההוא נאם יהוה צבאות אכרית את שמות
העצבים

l) *Hieronymus*. vt modo diximus, *Nathanem prophetam*, & sub eo prophetalem indigitari ordinem putat; At R. Sal. ex mente aliorum Nathanem *filium Dauidis* 2 Sam. 5, 14. 1 Par. 3, 5. Luc. 3, 31. quomodo & Simeitas, qui sequuntur, ramum vult esse familiæ Dauidicæ. Textus, inquit, primo generaliter memorat *domum Dauidis*; deinde vero particulariter ac distributiue. Sed obstat huic sententiæ interposita *Leuitarum* familia. ℣. 13. m) *Leuitarum*. Ex. 2, 1. n) *Simeitarum* vel *Simeonitarum*, h. e. tribus Simeon. Alii pro Gerschonitarum familia habent, coll. Num. 3, 21. Ex. 6, 17. Alii denique apud *R. Sal.* pro ramo familiæ Dauidicæ, dicto a *Schammua* filio Dauidis 2 Sam. 5, 14. Quomodocunque se res habeat, scopus tamen vaticinii satis euidens manet. ℣. 14. o) *Omnes* item *familiæ reliquæ*, quarum catalogum texere nimis longum ac operosum foret. q. d. non solum illæ familiæ, quas iam memoraui, plangent, sed omnes etiam reliquæ, quas non memoraui; immo, vt summatim dicam, omnes ac singulæ. Sic *reliqui* pro *ceteris* Deut. 19, 20. 1 Par. 13, 2. Alii: *residuæ*, h. e. ex tot sæculorum ærumnis *superstites*. Es. 10, 21. 22. c. 11, 11. p) Vid. v. 12. CAP. XIII, ℣. 1. q) *Continuatur hic præcedentis Capitis prophetia*, de Conuersione Iudæorum: quod adparet ex adposita cum temporis nota, *Die isto*, coll. c. 12, 3. 4. 6. 8. 9. 11. tum designatione subiecti, *domui Dauidis & incolis Ierusalem*, coll. c. 12, 7. 8. 10. Docet id quoque ipsa argumenti series, quemadmodum mox dicetur. *Duæ* enim huius *capitis partes* sunt. *I.* vt cœptum superiori capite argumentum absoluat, iisdem, quos c. 12, 10. seqq. vt propter peccata sua lugentes induxerat, nunc *promittit gratiam* 1) *remissionis peccatorum* per ablutionem ex fonte salutis aperto, v. 1. 2) *sanctificationis ac renouationis*, ita vt idola neque colantur ab eis porro, nec nominentur v. 2. spiritus item immunditiæ aboleatur, ibid. falsique prophetæ aut occidendi sint iusto Zelo, si falsa vlterius prophetare vellent, aut falsitatem suam agnituri ac deposituri v. 3. 6. *II Fata populi Iudaici* ab initio N. T. repetit, velut in breue quoddam systema compingenda: vbi 1) *mors Christi* v. 7. 2) *collectio ouium* paruarum, sc. Apostolorum discipulorumque Christi, & quotquot ex Iudæis in Christum post mortem eius crediderunt, ibid. 3) *iudicium excidii*, per Romanos inferendi, in Iudæos contumaces & Euangelio Christi credere nolentes v. 8. 4) eiusdem iudicii *restrictio*, quod saltem non tota gens a Romanis exscindenda foret, sed tertia eius pars ab excidio superfutura ibid. 5) *tertiæ* huius *partis in ignem* exilii & variarum afflictionum (quas misera gens etiamnum perpetitur) *adductio* v. 9. atque sic demum 6) eius tandem in igne *probatio & ad Christum conuersio* ibid. Quomodo finis capitis nexum huius partis cum superioribus ostendit, dum ad ea ipsa, de quibus actum superius fuerat, regreditur. Nunc ad singulorum explicationem accedimus. *Die isto*, cum ingens & vniuersalis pœnitentiæ luctus per Spiritus S. operationem apud Iudæos erit c. 12, 10. seqq. r) *fons*, Christus ipse vt quondam occisus c. 12, 10. nunc exhibendus ipsis per fidem in sanguine noui fœderis c. 9, 11. fuso ad ablutionem & remissionem peccati Matth. 26, 28. Rom. 3, 25. c. 5, 9. Eph. 1, 7. Col 1, 14. Hebr. 9, 14. 1 Pet. 1, 2. 1 Ioh. 5, 6. De *Messia* certe explicat ipse *Abarbanel* h. l. & ad Ez. 47. f. 218. d. quanquam hoc tantummodo respectu, quod fons puræ limpidæque doctrinæ is sit futurus. *Aquarum* autem duplex potissimum vsus est, primo ad restinguendam sitim; quomodo Christus alibi sitientes ad se vocat, & cum doctrina sua tum donis Spiritus S. a se largiter profluentibus, satiat, coll. Es. 12, 3. c. 55, 1. Ioh. 4, 14. c. 7, 37. 38. Apoc. 21, 6. deinde ad mundandum & abluendum; quomodo Christus sanguine ac Spiritu suo, per baptismum inprimis, a peccatorum dominio non minus, quam reatu, nos mundat, Ez. 36, 25. Hebr. 10, 23. 1 Ioh. 1, 7. Apoc. 1, 5. Priori respectu Ion. vertit: *doctrina legis, patens velut scaturigo aquarum*. cf. infra c. 14, 8. Sed posteriorem potius respectum hic obtinere, finis versiculi arguit, contra *peccatum & fœditatem*. Fons ergo dicitur, vt gratiæ cum origo tum vbertas atque perennitas in Christo insinuetur. cf. Ier. 2, 13. c. 17, 13. Ps. 36, 10. Ps. 68, 27. & not. 1 Reg. 7, 26. s) neque is forte clausus, (quemadmodum in Oriente, vbi rariores sunt aquæ, fieri interdum solet Cant. 4, 12.) sed *apertus*, h. e. omnibus ac singulis, quotquot vere propter peccata lugent, patens, nemini prohibitus. cf. Matth. 11, 28. t) Vid. cap. 12, 7. 8. 10. u) *pro emundando peccato & fœditate* seu *immunditie*, quippe quorum causa lugebunt c. 12, 10. seqq. cf. Leu. 12, 2. 5. c. 15, 19. & Esa. 64, 4. 5. Ion. *& remittam debita illorum, quemadmodum mundantur aquis aspersionis & cinere vaccæ*, quæ mactatur *pro peccato*. cf. not. Num. 19, 9. 13. it. Ps. 51, 9. Hebr. 1, 3. 1 Pet. 1, 2. ℣. 2. x) Vid. not. v. 1. y) cf. not. c. 12, 1. z) Locutio quodammodo prouerbialis, q. d. Ita ego idola idolorumque cultum exscindam, vt ne nominanda quidem sint amplius Es. 2, 18. 20. Ier. 10, 11. Hos. 2, 19. Mich. 5, 11. 13. Nah. 1, 14. Zeph. 2, 11. cf. Ex. 23, 13. Deut. 12, 3. Ps. 16, 4.

℣. 12. משפחת משפחת *defect.* alii libri in marg. 22. לבד per *Pat.* ter 3. 6. 9. 20. Variant 2. 5. Sic v. 13. Sed *Kam.* vbique poscit *M. I.* itemque *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 14. כל per *Makk.* & *Kometsch.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22. CAP. XIII, ℣. 1. Sine præmisso *Spatio* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. לחטאת per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 20. sic sn. 5. contra *M. I.* itemque contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.*
℣. 2. והיה cum *Gaiah* 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

θαρτον, cf. Matth. 10, 1. c. 12, 43. Marc. 1, 26. Apoc. 16, 13. 14. it. 1 Reg. 22, 21. 22. Hos. 4, 12. 1 Tim. 4, 1. 1 Ioh. 4, 1. *f*) *transire faciam*, hoc est, *remouebo* c. 3, 4. 1 Reg. 15, 12. Ps. 119, 37. vt ne amplius sicut olim, in hac terra grassetur.

העצבים מן־הארץ ולא יזכרו עוד וגם את־הנביאים
ואת־רוח הטמאה אעביר מן־הארץ׃ והיה כי־ינבא 3
איש עוד ואמרו אליו אביו ואמו ילדיו לא תחיה כי
שקר דברת בשם יהוה ודקרהו אביהו ואמו ילדיו
בהנבאו׃ והיה ביום ההוא יבשו הנביאים איש מחזינו 4
בהנבאתו ולא ילבשו אדרת שער למען כחש׃ ואמר 5
לא נביא אנכי איש עבד אדמה אנכי כי־אדם הקנני
מנעורי׃ ואמר אליו מה המכות האלה בין ידיך 6
ואמר

a) *idola* Hos. 14, 9. q. d. *dolorifica*, quod cultus illorum nihil habeat præter dolorem & ægritudinem Ps. 127, 2. vel potius, *solicite elaborata*, coll. Ier. 22, 28. Iob. 10, 8. Poni hic autem videntur *idola* pro quouis cultu falso & electitio, contra & præter verbum Dei instituto: vix enim constat, Iudæos crassa se idololatria, saltim post Hierosolymæ excidium ad hæc vsque tempora, commaculasse. *b*) Quidam de toto terrarum orbe explicant; sed malumus cum aliis *de terra* Israelis, coll. infra v. 8. it. c. 12, 12. & not. c. 7, 5. *c*) ita vt ne *commemorentur* quidem *amplius* Ex. 23, 13. Hos. 2, 19. *d*) *sed & prophetas*, sc. falsos: coniunguntur enim hic cum *spiritu immunditiæ*; & infra v. 3. 4. indigitantur vt *falsa loquuti*. Prætorea tale hic merito concipitur subiectum, quale permittitur a suo prædicato, *remoueri ex terra*, quod importat detestabile quid ac impurum. Sic Ion. LXX. & Ar. pseudoprophetas. cf. enim Ioel 3, 1. & quæ ad Num. 11, 29. ex R. *Bechai* notauimus. Duo igitur hic versus eliminanda præmittit, 1. falsum *cultum*, hemistichio priori; 2. falsam *doctrinam*, hemistichio posteriori. *e*) & *spiritum immunditiæ*. R. *Sal.* intelligit peccatum originale seu *prauam concupiscentiam*: quia vero hic *Pseudoprophetis* iungitur, malumus *cum Turn.* ipsum interpretari *Diabolum* per illos loquentem in fictis suis oraculis. Dicitur autem is *immunditiæ spiritus*, cum quia impurus ipse est, tum quia per impuram doctrinam, quam vatibus istis atque cultoribus suis inspirat, alios impurat atque seducit. LXX. καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον.

℣. 3. *g*) Fietque cum vel *si prophetauerit quis porro*, sc. mendacium loquens in nomine Domini, vt modo sequitur, quod tamen nec facile futurum esset, coll. v. 2. quippe falsis etiam prophetis ad frugem redituris, ita vt imposturæ atque insaniæ suæ ipsos pœniteat v. 4. 5. 6. Hypothetice loqui videtur, ponens casum, coll. כי Num. 5, 20. sc. vt ostendat, quo animo ceteri erga pseudoprophetā futuri essent, sicubi talis omnino m. posthac existeret. *h*) statim *pater eius & mater* obliuiscentur parentum, vt Dei retineant seruitutem. *Hieron.* *i*) ipsi illi, *qui genuerunt eum*, seu *parentes eius*. Scilicet adfectui naturæ non plus tribuent, quam zelo & pietati in Deum. Deut. 33, 9. coll. Ex. 32, 26. seqq. Matth. 10, 37. & ibidem e contrario v. 21. *k*) *non viues*, sed, vt meruisti, occideris. 2 Reg. 10, 19. Respicitur ad legem Mosis, secundum quam capitale erat, si quis prophetæ nomen sibi arrogans, apostasiam a Domino, aut saltem vere contra verbum diuinum, siue aliorum Deorum, siue ipsius Iehouæ nomine, docuisset. Deut. 13, 6. c. 18, 20. Significatur autem, inuigilaturam esse Ecclesiam, vt ne pestes huiusmodi amplius exsistant; sin vtique exstiterint, habituram tamen ipsam non solum probationis donum, ad probandum spiritus, num ex Deo sint, sed zelum quoque, ad malum eliminandum. 1 Ioh. 4, 1. 2 Cor. 7, 11. Deut. 13, 6. *l*) *atque ita confodient ipsum* c. 12, 10. *Hieronymus*, Tam piæ, inquit, erunt omnium in Deum mentes, vt non exspectetur publicum iudicium, sed pereant, qui tales sunt, sententia propinquorum. Ita igitur, quicquid est huius rei, innueretur, Zelum fore heroicum: quomodo Pinehas Israelitam cum Moabitide in lupanari transfixit Num. 25, 8. Sed nec necesse est, ita explicare, vt parentes priuato tantum arbitrio filium pseudoprophetam confossuri esse intelligantur. Immo probabile est valde, ad legem hic respici Deut. 13, 7--11. secundum quam tenebantur Israelitæ, si vel a proximo ad idololatriam pellecti fuissent, ei non solum non parere, sed eius quoque impietatem adeo detestari, vt nec propter cognationem ei parcerent, quin magistratui denunciarent, damnatoque sententiis iudicum primi manus iniicerent ad necandum, ac tum demum populus. *m*) *eo quod sic vaticinatus ille est*. Præf. ב caussale, vt 2 Par. 16, 7. c. 28, 6. ℣. 4. *n*) *Die isto*, cum tanta lux erit in Ecclesia ad discernendum spiritus, tantusque zelus ad eliminandum malos v. 3. *o*) *pudefient*, luci exposita ac ab ipsis etiam agnita rei turpitudine ad frugem redituri Rom. 6, 21. cf. Es. 44, 9. 11. *p*) Vid. not. v. 2. *q*) cf. Mich. 3, 6. *r*) *cum prophetaret*, vel prophetandi munus sibi quondam arrogaret v. 3. *s*) *nec induent* porro *togam* vel *chlamydem pili*, h. e. *pilosam* vel *villosam*, ὁ. τριχίνην, Gen. 25, 25. e pilis caprinis vel camelinis factam, qui quondam Eliæ aliorumque forte Prophetarum Dei habitus fuerat 1 Reg. 19, 13. 19. 2 Reg. 1, 8. Matth. 3, 4. Hebr. 11, 37. Apoc. 11, 3. Tales igitur Prophetas etiam falsi doctores vestitu suo mentiti fuerant, vt austera vitæ specie se commendarent Matth. 7, 15. Vulg. *nec operientur pallio saccino*. cf. Es. 20, 2. Apoc. 6, 12. *t*) *ad mentiendum*, sub specie, quasi & ipsi prophetæ veri essent 1 Reg. 13, 18. ℣. 5 *u*) *Immo dicet* huiusmodi homo, interrogatus forte, num propheta sit vel fuerit? *x*) Adeo pudebit ipsum pristinæ impietatis ac stultitiæ suæ, vt *prophetæ* nomen, quod velut honorificum ambiuerat olim, nunc ve turpe sibi deprecaturus sit, &, si fieri posset, nollet se vmquam vel adfectasse hunc titulum, vel alios eius ab ipso adfectati reminisci. cf. Am. 7, 14. *y*) *colens terram* Prou. 12, 11. *agricola* Gen. 4, 2. ad stiuam atque aratrum, quam ad docendum ac prophetandum, aptior. *z*) *homo* aliquis. Leu. 1, 2. *a*) S *vendidit me*; q. d. *fecit me emi*. Hiph. (1) Alii; *seruire me coegit*, ex Aethiopismo, coll. metaphrasi Aeth. Apoc. 9, 20. & Ps. 2, 11. cf. not. Ez. 8, 3. Simplicissime nobis exponi posse videtur: *emit me*, seu pretio vel mercede data *me habuit* vt seruum seu operarium. Coh. 2, 7. Neh. 5, 8. Complura enim apud Hebræos verba sunt, quorum significatio in Coniugationibus *Kal* & *Hiphil* vix differt, vt כבש & הכביש subigere, כרת & הכרית exscindere &c. *b*) *inde a pueritia mea* 1 Sam. 12, 2. Ez. 4, 14.

℣. 6. *c*) *Quodsi* vero quis, instando vlterius, *dixerit ad eum*. *d*) *Plagæ* hic sunt *plagarum* seu vulnerum *vestigia* ac cicatrices. *Kimchi*: Si ita est, te prophetam non fuisse, *quid igitur plagæ hæ, quæ inter manus tuas?* plagæ namque videntur prodere, te ausum vaticinari, parentesque tuos te percussisse & castigasse, vt ne prophetares. cf. not. supra v. 3. At *Grotius* intelligit *stigmata* inusta manibus, per quæ solebant diis gentium se mancipare, inscripto eorum signo, nomine aut numero, Apoc. 13, 16. 17. Quod præferimus propter hemistichium sequens. Forte etiam *respicitur* ad incisionem manuum, Baaliticis vatibus solemnem 1 Reg. 18, 28. ex qua stigmata omnino remanebant. Cf. e contrario *stigmata Christi* Gal. 6, 17. *e*) *intra manus*, vel *in manibus tuis*. Sic *Nold.* p. 193. coll. Prou. 26, 13.

℣. 3. ודקרהו per *Kadma* 6. 7. 9. 10. 20. At per *Rbhia* 5. 17. 18. 24. & *Ber.* בהנבאו per *Caph* loco *Beth* alii libri in marg. 7. 8. ℣. 5. כי per *Merca* 3. 7. 10. 13. 14. 15. 19. ũc fe. 5. אדם הקנני ita 1. 2.

7 וְאָמַר אֲשֶׁר הֻכֵּיתִי בֵּית מְאַהֲבָי׃ חֶרֶב עוּרִי עַל־
רֹעִי וְעַל־גֶּבֶר עֲמִיתִי נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת הַךְ אֶת־הָרֹעֶה
8 וּתְפוּצֶיןָ הַצֹּאן וַהֲשִׁבֹתִי יָדִי עַל־הַצֹּעֲרִים׃ וְהָיָה בְכָל־
הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה פִּי־שְׁנַיִם בָּהּ יִכָּרְתוּ יִגְוָעוּ וְהַשְּׁלִשִׁית
9 יִוָּתֶר בָּהּ׃ וְהֵבֵאתִי אֶת־הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ וּצְרַפְתִּים כִּצְרֹף
אֶת־הַכֶּסֶף וּבְחַנְתִּים כִּבְחֹן אֶת־הַזָּהָב הוּא יִקְרָא בִשְׁמִי
וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ אָמַרְתִּי עַמִּי הוּא וְהוּא יֹאמַר יְהוָה
אֱלֹהָי׃ *Mmmm* 4 פא ד

f) Plagæ hæ sunt, *quibus percussus sum in domo amasiorum meorum*, h. e. idolorum ac dæmonum, quos ego, proh! pudor, antehac sectabar. Est pristinæ turpitudinis non sine rubore confessio. q. d. Licet dissimulare conatus fuerim, tamen interrogando me ita vrges, vt mihi fatendum sit quod res est, quamuis me valde pudeat: Sunt vtique non optima stigmata, quæ meis obseruasti in manibus, signa nimirum sunt idololatriæ ac pseudoprophetiæ, quibus deditus olim fui. Atque ita innuitur, Pseudoprophetas, licet iam conversos, tn. laturos etiam tum ignominiam suam esse, perinde ac Leuitis & sacerdotibus ex Ithamari familia prædictum Ez. 44, 10-14. *D. Kimchi* quidem ita: Non sunt plagæ ob prophetiam inflictæ, sed quibus ab illis, qui me amabant, in pueritia castigatus sum, quod deses in colendo agro extitissem. *Targ.* vero sic: Plagæ hæ sunt, non quas ego sponte mihi intuli ad fraudandum alios, sed *quibus percussus fui* inuitus *in domo amantium me*, meque istis duris remediis, cum mitioribus parere prius nollem, a malo instituto ad bonum reuocantium. Verum obstat vtrique expositioni, quod *Participium Piel* מאהבים constanter *in vitio* ponitur, impuros significans *procos*, cum quibus quis vel quæ scortatur, siue physice, siue spiritualiter, coll. Ier. 22, 20. 21. Ez. 16, 33. 36. 37. c. 23, 5. 9. 22. Hos. 2, 7. 9. 12. 14. 15. Thren. 1, 19.

℣. 7. *g*) Ceterum vt ab ouo, quod aiunt, explicationem totius rei ordiar, ego Deus Pater sic aio: *O gladie* &c. Est vtique hic ἐπάνοδος seu ad superiora (c. 11, 11. 13.) regressus. Cum enim nos hactenus filum pro-

prophetiæ iam duxerit ad nouissima N. Testamenti, inprimis ad futuram Iudæorum conuersionem, c. 12. & 13. inseruntur nunc porro, quæ partim ad N. Testamenti initia pertinent. Neque ista res vitii quidquam habeat: nam v. 9. redit ad nouissima, quæ Domino visum est cum antecedentibus, per breuem horum recapitulationem, connectere, vt clariora hoc modo & explicatiora fierent. Vide supra not. v. 1. & *Vitringæ* Typ. Doctr. Proph. p. 188. *Prosopopœia* autem est, cum *gladium*, velut persona esset, vocat. cf. Ier. 25, 29. Insuper obseruandum, *gladium* hic in genere pro violentiæ ac necis instrumento venire, ita vt, quamuis Dominus noster gladio præcise interemtus non fuerit, tamen hoc vaticinium in mortem ipsius bene quadret, quia violenter ad mortem vsque est vulneratus, coll. supra c. 12, 10. Es. 53, 5. Dan. 9, 26. Sed & *gladios* Iudæi, saltem in captiuatione Christi, adhibuerunt Matth. 26, 47. 55. *h*) *euigila*, h. e. agitare, coll. not. c. 9, 13. *Imperatiuus* est *pro Futuro*, vt sæpe: q. d. Futurum est, vt euigiles seu exciteris. Habet tamen hanc emphasin, vt innuat, Christum ex decreto & voluntate Patris sui occisum; adeoque Iudæos, cum cruci eum fixerunt, vel ignorantes consilii diuini exsecutores fuisse. Esa. 53, 6. 10. Ps. 40, 9. Act. 2, 23. *i*) *super pastorem meum*, non titulo tenus talem, qui *stultus* supra c. 11, 17. vocabatur; sed eum, cui ipse ego oues occidionis de domo Israel pascendas dedi c. 11, 4. 7. qui vitam ponit pro ouibus Ioh. 10, 11. Quis hic sit, Christus perspicue nos docet Matth. 26, 31. & Marc. 14, 27. vbi hunc textum de seipso allegat. *k*) *& super virum.* Nomen hoc Christi diuinum robur & præpollentiam denotat, coll. not. Ier. 31, 22. *l*) *proximum meum.* Nomen hoc, quando homini iungitur, notat eiusdem participem naturæ seu (vt loqui nobis liceat) *cohominem*, cuiuscunque generis ille vel regionis fuerit Leu. 5, 21. c. 18, 20. c. 19, 11. 15. 17. c. 24, 19. c. 25, 14. 15. 17. Quem igitur Deus *proximum suum* dicit, eum oportet esse ἴσα Θεῷ Phil. 2, 6. Patrique ὁμοούσιον, h. e. eiusdem essentiæ & consubstantialem; qualis vtique Deus Filius Ioh. 1, 18. Col. 1, 15. Hebr. 1, 3. Adeoque quod *R. Salomo* explicat, quem adiunxi mihi ad custodiendum oues meas, sicut ego, non exhaurit vocabuli emphasin. *Ion.* vero male in tertiam transfudit personam: *& super socium eius qui similis ipsi est.* *m*) c. 3, 9. *n*) *Percute*, sc. quisquis percuties. Imperatiuus indefinitus seu impersonalis, æquipollens Indicatiuo, *percutietur pastor*, vel (vt habent Euangelistæ Matth. 26, 31. Marc. 14, 27. *percutiam pastorem.* Dominus enim, dum percuti iubet, percutit ipse, coll. not. Amos 9, 1. & c. 6, 11. cf. Esa. 53, 4. Ps. 69, 27. *o*) *vt*, capto ac necato pastore, *dispergantur oues*, 1 Reg. 22, 17. Ez. 34, 5. sc. discipuli eius, Ioh. 16, 32. *p*) *referam tamen manum meam*, quam paulisper, sibi ipsos relinquens, subduxeram; *Tarn.* Ita autem limitatur dispersionis adnunciatio. q. d. Dispersio tamen hæc non erit finalis, sed momentanea, quippe ex qua paullo post resurrectionem Pastoris sui, palantes ego recolligam. Esa. 1, 25. *q*) *super paruos* seu *paruas ouium* (1) sc. ad recolligendum eas. Continuatur tropus, adeoque indigitantur, qui percusso pastore fugerant; Apostoli nimirum, aliique ex Iudæis in Christum iam credentes & per ipsos porro in eum credituri. *Parui* igitur dicuntur ratione tum numeri, quo superabantur ab infidelium turba, tum æstimationis, qua despecti plurimis erant. cf. supra c. 11, 7. 11. Ier. 49, 20. c. 50, 45. & Luc. 12, 32. ℣. 8. *r*) Quantum *vero* ad obstinatos & Euangelio Christi credere nolentes, *fiet* &c. *s*) *in tota terra*, sc. Iudaica v. 2. quæ δεικτικῶς & eminenter sic dici solet, coll. not. c. 7, 5. & c. 12, 12. Exponitur nempe, quæ fata Iudæorum populus & terra sit habitura, post Pastorem ab illis percussum, & repudiatum eius Euangelium. *t*) *portio duorum*, h. e. *gemina*, *dupla*. Phrasis ex diuidunda hereditate sumta Deut. 21, 17. 2 Reg. 2, 9. Significantur autem *duæ tertiæ*, h. e. maior pars incolarum terræ: ponitur enim contra *tertiam partem*, quæ ab excidio superfutura promittitur. *u*) *in ea*, scilicet terra Iudaica. *x*) *exscindentur* per Romanos, sub Vespasianis, Traiano, Adriano, & *exspirabunt.* Gen. 7, 21. Ios. 22, 20. *y*) *tertia vero* demum *pars*, h. e. minor. cf. Ez. 5, 2. seqq. *z*) *relinquetur*, h. e. superstes ab excidio manebit, *in illa*, ita vt saltem non tota gens exscindatur, sed reliquias habeat, in nouissimis dierum, postquam in ignem prius illatæ fuerint, saluandas v. 9. cf. c. 14, 2. Esa. 4, 3. c. 37, 31. Ez. 6, 8. 9. c. 12, 16. Zeph. 3, 12. ℣. 9. *a*) *Adferam tamen & hanc tertiam partem*, quæ sub Romanis ab excidio supererit, v. 8. *b*) Ion. *in tribulationem velut in fornacem ignis.* Quo referri potest, quidquid malorum populus Iudaicus per vniuersum tempus præsentis dispersionis suæ sensit, aut sentiet adhuc in posterum. *D. Kimchi* inprimis de angustia (quas vocant Iudæi) passionum Messiæ, ac de bello Gogi & Magogi explicat. cf. Es. 6, 13. Ez. 5, 3. 4. 1 Cor. 3, 15. *c*) *atque sic liquabo eos* igne tribulationum, *quemadmodum liquatur argentum*, non vt pereat plane, sed vt a scoriis purgetur. Es. 48, 10. Ez. 22, 22. Mal. 3, 2. 3. Ps. 66, 10. Prou. 17, 3. *d*) *tandemque probabo* vel *probatos faciam eos.* Ier. 9, 6. Ps. 66, 10. 1 Petr. 1, 7.

Scilicet, vt fuluum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

e) *Ille* demum, sc. populus reliquus, igneque liquatus ac probatus. *f*) Esa. 41, 25. c. 65, 24. *g*) c. 10, 6. Esa. 58, 9. *h*) *dixi*, h. e. lubens ac promtus *dicam.* *i*) cf. c. 2, 15. c. 8, 8. Esa. 51, 16. Hos. 1, 9. c. 2, 1. 3. 25. *k*) Ioh. 20, 28. cf. Deut. 26, 17. 18.

℣. 7. עמ ה׳ ita legunt *Orientales*, sed עמיתי scribunt. והשבתי *Milel* 3. 7. 8. 15. 17. 18. 22. sec. *Mas. Erff.* At reliqui *milra.* ℣. 8. ויגועו cum præf. Vau 1. 2. 3. sic fu. 5.

יד הפטרת יום א של סכות

אלהי : הנה יום־בא ליהוה וחלק שללך
2 בקרבך : ואספתי את־כל־הגוים אל־ירושלם
למלחמה ונלכדה העיר ונשסו הבתים והנשים
תשגלנה ויצא חצי העיר בגולה ויתר העם לא יכרת
3 מן־העיר : ויצא יהוה ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו
4 ביום קרב : ועמדו רגליו ביום־ההוא על־הר הזיתים
אשר

תשכבנה ק

Hockium ad h. l. & ex Hebræis *D. Kimchium* de ereptione Hierosolymæ ab inuasione Gogi atque Magogi id explicaſſe videmus. Cf. etiam *Meyer.* ad vltima Ezech. p. 98. ſeqq. Quæ vero hic de gloria Hieroſolymæ Zacharias habet, recte non minus ad Apoc. c. 21. & 22. reducuntur. *n*) *Domino. Eſt Datiuus* non ſolum *cauſſæ* gubernantis, ſed etiam honoris *& gloriæ.* q. d. dies, quem Dominus ipſe mira gubernatione ſua adducet, & qui propter illuſtrem euentum Domino admodum glorioſus exſiſtet. Eſ. 2, 12. Ez. 30, 3. c. 39, 13. *o*) *vt diſtribuatur*, vel *quum diſtribuetur* ab hoſtibus. *Pyal* (3) Eſ. 33, 23. Am. 7, 17. cf. Gen. 49, 27. Eſ. 53, 12. *p*) *ſpolium tuum*, hoc eſt, tibi ademtum, Deut. 13, 17. c. 20, 14. Eſ. 33, 4. Eſt apoſtrophe ad *Hieroſolymam*, (coll. hic v. 2.) quippe de qua iam ſupra locutus fuerat cap. 12, 2. ſeqq. c. 13, 1. ſeqq. aut, ſi mauis, ad *terram Iudæ*, de qua c. 13, 8. *Ion.* in bonam partem: *Diuident domus Iſrael opes populorum in medio tui, Ieruſalem.* Sed noſtram expoſitionem firmant ſequentia v. 2. de vrbe capienda, domibusque diripiendis, quæ huius commatis declarationem continent. *q*) *in medio tui*, ſeu *intra te*, Hieroſolyma. Quod ſuam omnino emphaſin habet. Nam, vt *Hieronymus* ait, ſolet frequenter accidere, vt quæ ſubito impetu in ciuitate direpta ſunt, foris in agro aut in ſolitudine diuidantur, ne forte hoſtes ſuperueniant: hic autem, - quæ direpta ſunt, in ciuitatis medio diuidentur, pro ſecuritate victoriæ. ℣. 2. *r*) *Congregabo enim*, mira ſc. rerum gubernatione facturus, vt conueniant, ac iudicia, quæ ſancto conſilio ſuper populum meum deſtinaui, vel ignorantes exſequantur, exſequuti vero viciſſim horribili interitu pereant. Ez. 39, 2. Zeph. 3, 8. Huc videtur etiam reſpici Apoc. 20, 8. *s*) cf. c. 12, 3. & Ez. 38, 4. ſeqq. *t*) *aduerſus Ieruſalem*, coll. אל Ioſ. 10, 6. *u*) *ad bellum*, h. e. ad pugnandum aduerſus illam. Eſ. 7, 1. Obad. v. 1. *x*) Non ſolum vero oppugnabitur, ſed *& expugnabitur vrbs.* 1 Reg. 16, 18. Non erunt mera molimina, quæ hoſtes audebunt, ſed effectum quoque habitura; non maiorem tamen, quam illis permittam: quod finis huius verſiculi docet. Exaggerantur itaque primo mala, vt ingentia futura, deinde vero limitantur, vt moderanda. *y*) *& diripientur domus.* Eſ. 13, 16. Pſ. 89, 42. *z*) *& mulieres* (tanta erit hoſtium vis & libido, vt nec corporibus quidem parcat) *comprimentur* (4) Deut. 28, 30. Eſ. 13, 16. ſeu quod idem eſt, ſec. Kri: *concubitum patientur.* *a*) *& exibit*, ab hoſtibus educenda, -- in captiuitatem. Ier. 29, 16. *b*) *dimidia pars* incolarum *vrbis*; cui modo opponitur *reſiduum populi*, tanquam dimidia pars altera. *c*) *at reſiduum populi.* 2 Reg. 25, 11. Zeph. 2, 9. Innuitur, Deum, vt gentes iſtas velut imperator conſcripſerit, ſic efficaciter illis imperaturum, miraque rerum gubernatione effecturum, vt ſaltem non omnes ducant captiuos, ſed dimidiam populi partem in vrbe ſuperſtitem relinquant. *Hieronymus* ex ſitu veteris Hieroſolymæ conciliationem tentat. Quomodo autem, inquit, media pars capta ſit ciuitatis, & reliquus populus in vrbe permanſerit, -- approbatur, ſeptemtrionalem vrbis & inferiorem partem eſſe captam, montem autem Templi & Sion, in quo arx erat, integra remanſiſſe. *d*) *non exſcindetur ab* vel *ex vrbe*, h. e. manebit in illa. Hæc autem ad Hieroſolymam a Romanis expugnatam referri haud poſſe, obſeruat *Meyerus* ad vlt. Ezech. p. 98. cum omnes Iudæi, qui tunc in vrbe inuenti, vel interfecti, vel ſeruituti mancipati, & vrbs ipſa funditus deleta ſit, vt nemo in ea ſuperſtes manſerit. ℣. 3. *e*) *Tunc vero*, cum menſuram iudiciorum diuinorum in ciuitate Dei impleuerint, eamque, quod ſatis ſit, caſtigauerint, *exibit* tanquam glorioſus imperator, contra ipſos iam pugnaturus hoſtes, quos modo ad pugnandum contra Ieruſalem congregauerat v. 2. Rumpet tandem longanimitatem, qua hoſtibus ad probationem populi ſui hactenus conniuebat. Vel etiam cauſaliter reddi poteſt, *Nam exibit*: vt ratio reddatur, ob quam excidium incolarum vrbis negetur fore vniuerſale. Ceterum *terminus* hic *militaris* eſt, coll. 2 Sam. 5, 24. c. 11, 1. Eſ. 42, 13. Hab. 3, 13. Vid. not. Mich 1, 3. & cf. Apoc. 19, 11. ſeqq. c. 20, 9. *f*) *& pugnabit contra gentes iſtas* v. 2. ſc. terræ motu v. 4. 5. Ez. 38, 19. 20. immiſſa eis tabe, coll. hic v. 12. confuſione v. 13. ſeqq. &, ſi iudicandum ex ſimili, etiam peſte, ſanguine, imbre, grandine, igne ac ſulphure Ez. 38, 22. Eſ. 34, 8. 9. 10. Pſ. 11, 6. Apoc. 20, 9. cf. Eſ. 30, 32. *g*) *die prælii.* 2 Sam. 17, 11. nempe contra Aegyptios, *ad mare algæ*, quod addit *Ion.* immo & alias, quoties ipſe mirabiliter ſuis ſuccurrit, hoſtesque ex alto debellauit. cf. Ex. 14, 14. 25. c. 15, 3. ſeqq. Ioſ. 10, 10. 11. 14. Iud. 4, 15. c. 5, 20. 1 Sam. 7, 10. 2 Sam. 5, 24. c. 22, 15. 2 Reg. 19, 35. &c. Tale quid autem in Romanis, Hieroſolymam ſub Tito impune impugnantibus, nihil factum legimus. ℣. 4. *h*) *Stabunt autem pedes eius*, Iehouæ nimirum, pugnantis contra hoſtes pro populo ſuo v. 3. Quod itidem, ac præcedens *Exibit*, de Domino ἀνθρωποπαθῶς dictum accipimus cum Chaldæo, qui ita: *Et manifeſtabit ſe in fortitudine ſua.* Sic Dominus legitur ſuper montem Sinai deſcendiſſe, vt mons totus ob maieſtaticam eius præſentiam contremuerit, Exod. 19, 18. 20. cf. Eſ. 63, 19. c. 64, 1. Pſ. 104, 32. Pſ. 144, 5. 6. Adeoque innuitur, fore, vt illic inprimis ſuam oſtentet Dominus præſentiam, hoſtes cædendo, ſuis vero aſylum atque effugium parando. *i*) *die*, h. e. tempore *iſto*, de quo v. 1. cf. v. 6. 7. 8. 9. 13. *k*) *ſuper monte olearum.* 2 Sam. 15, 30.

CAP. XIV, ℣. 1. הנה יום Ita 2. & *Ber.* ℣. 2. הגוים ſine *Pſik* per ſolum *Merca* 13. 19. per ſolum *Mun.* 1. 3. 13. Sed 'Pſik' poſcit *Maſ. Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 60. col. 2. Per *Pſikmun.* vero 5. 6. 7. 9. 10. 22. 23. & *Ber.* contra *Maſ. impr.* Gen. 30, 16. ויצא per *Kadma* 1. 2. at per *Rbhia* 5. & *Ber.*

CAP. XIV, ℣. 1. *l*) *Ecce vero!* Particula *excitationis* præmittitur, quia quod ſequitur, eſt res valde notabilis, cum quod ad inſignem Eccleſiæ *adflictionem*, tum quod ad illuſtre Dei *auxilium*, adflictis Eccleſiæ rebus ferendum. *m*) *dies* aliquis *venturus* eſt, idem ſcilicet, de quo iam ſupra c. 12, 2. 3. ſeqq. anticipando actum: quippe quo Hieroſolyma ab omnibus circumcirca gentibus v. 2. 12. coll. c. 12, 2. & ab ipſo etiam Iuda eſt oppugnanda v. 14. coll. c. 12, 2. Dominus ipſe contra gentes iſtas pugnabit v. 3. coll. c. 12, 9. immiſſa cum hominibus tum iumentis tabe, ſtupore ac cæcitate v. 12 -- 15. coll. c. 12, 4. Hieroſolyma ſubter ſe habitatura v. 10. 11. coll. c. 12, 6. &c. Adeo vt prolepſis ſit, quidquid huius rei iam dictum c. 12, 1 -- 9. & heic tanquam proprio ſuo loco vlterius declaretur.
Aduentus autem huius diei merito adhuc futurus creditur, totumque caput, de nouiſſimis hoſtium contra ſanctam ciuitatem conatibus pariter, ac vindicta Dei, ab hoſtibus ſumenda, cum ſubſecutura dehinc ſecuritate & gloria Hieroſolymæ, explicatur. Quo qd. nos ducit tum argumentum ipſum capitis, quod nondum cernimus impletum, tum eius cum N. T. ac S. Apocalypſi inprimis collatio, quam in adnotatis paſſim daturi ſumus. Nec male Cl. *Vitringa* Comm. in Apoc. p. 1115. explicat de adflictione Eccleſiæ nouiſſima, cuius typus extiterit in adflictione Epiphanica; illa nimirum, quæ in tempus incidit Antichriſtianiſmi deſtruendi Apoc. 19, 19. etſi id alii referant ad illam adflictionem, quæ poſtrema inferetur Eccleſiæ per *Gogum* atque *Magogum* Apoc. 20, 7. 8. 9. Ez. 38. & 39. Quomodo ex Chriſtianis

Hæ-

l) cf Ez 11, 23 *m*) *& rumpetur*(diffiliet) *mons oliuarum.* Erit hic effectus Domini pedibus fuis monti infiftentis. Innuitur autem hæc montis fiffio per terræ motum futura v. 5. cf. Num.16,31. Pf.78,13. Neh. 9, 11. Ceterum *Tarn.* cum aliis, Factum hoc, inquit, eft partim in die adfcenfionis, cum pedes Chrifti ftabant in hoc monte, & ipfe, priusquam adfcenderet, præcepta Apoftolis dabat, vt in totum terrarum orbem Euangelium diuulgarent; partim poft diem pentecoftes, cum iam ipfi Spiritus S. donis miraculofis erant inftructi, & in terram egreffi verbum Euangelii prædicabant, coll. Marc. 16, 19. 20. Luc. 24, 50. 51. Act.1,2. Adde Matth. 25,30 & Act.1,12.coll. v.9. Ita enim, inquit, fpiritualiter mons ille oliuarũ, ad quẽ congregati Apoftoli fuerant, diuifus fuit in omnes mundi angulos, cum fe illi in hofte contulerant &c. Quomodo & nos libenter interpretaremur; verum alio nos ducit propheticum filum, tum argumentum. Nam in antecedentibus v. 1-3. actum eft de Hierofolymæ oppugnatione, non per Romanos, (quod puto ex noftris liquet adnotatis) fed multum diuerfa ac pofteriori, per Antichriftum, quantum affequimur: quando igitur heic pedes Domini dicuntur *eodem die* monti olearum infifturi, facile adparet, id ad eandem referri debere temporis periodum. Si argumentum ipfum vaticinii fpectes, repræfentatur hic Dominus, non vt abituriens vel *adfcenfurus* ad cælum, quemadmodum l.c. cum, videntibus Apoftolis, ex olearum monte nube eum leuaret; fed vt *defcenfurus* de cælo in montem iftum, ad hoftes cædendum & fuis contra opitulandum, coll. v.3. & 5. Infuper fiffionem montis violentam pro-

prophetia hæc innuit, quæ non folum hoftibus exitiabilis, fed ipfis quoque fidelibus fit terribilis futura, vt fugiant: quod vero, vt alias circumftantias mittamus,

אשר על־פני ירושלם מקדם ונבקע הר הזיתים מחציו
מזרחה וימה גיא גדולה מאד ומש חצי ההר צפונה
ה וחציו נגבה׃ ונסתם גיא־הרי כי־יגיע גי־הרים אל־
אצל ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיה מלך־
6 יהודה ובא יהוה אלהי כל־קדשים עמך׃ והיה
7 ביום ההוא לא־יהיה אור יקרות יקפאון׃ והיה יום־אחד וקפאון ק

הוא   *Mm mm 5*   פא ה

ad adfcenfionem Chrifti & fubfecutam Euangelii prædicationem non nifi coacte accommodatur. Futuro igitur tempore adhuc implendum credimus, modum vero implesionis, circa quem luminis noftri fatemur hebetudinem, Deo in folidum committimus. *n*) Vulg. *ex media parte fui.* *o*) *ortum atque occafum verfus.* Sic vallis, fiffo monte exftituræ, ductus & protenfio in longitudinem ab occidente ad orientem defcribitur, boreali montis parte verfus boream, meridiali vero verfus meridiem (vt fequitur) receffura. *p*) *in vallem.* v. 5. ita vt inter partes montis diffilientes magna exfiftat vallis, feu (vt LXX. harmonica voce vtentes expreflerunt) magnum *chaos vel hiatus.* *q*) *recedet enim* Num 14 44. e loco fuo Ef.46,7. per concuffionem terræ c.54,10. *r*) *dimidia pars* vna *montis* diffiffi. ✠. 5. *s*) *Et fugietis*, popule mi, (hunc enim fupra v. 1. feminino quidem vtens in refpectu vrbis, quæ populum continet, adlocutus eft) non quidem fine ingenti terrore ac trepidatione, ob horribilem illam concuffionem; vobis tn. falutariter: quoniam hæc fuga vos ad afylum, in quo tuti ab hoftibus, meisque in eos graffaturis iudiciis, fitis, ducet. Cf. Num.16,34. c.35,25. & vide infra Varr. Lect. *t*) *per vallem montium meorum*, h.e. montis in duas a me fiffi partes. v.4. *u*) *quoniam pertinget* hæc vallis &c. Ef.8,8. Parenthefis vsque ad Sægoltam, motiuum fugæ per hanc vallem, ab ipfo Domino pro populo fuo apertam, fubiungens. *x*) *Cocc.* appellatiue: *ad* quod *fepofuit*, Num.11,17. coll. fimili Pronominis ellipfi 1 Par.15,12. *ad* quod *paraui illi*, h.e. ad locum a me Arcæ paratum. Confolatio, inquit, ingens Ecclefiæ, quod Deus aliquid fepofuit, quo pii (in valle illa fiti, vbi fc. fit deftructio celfitudinum) fugere poffint, habituri animam fuam pro præda, &, quod neceffarium eft, receptum & alimoniam inuenturi. Verum fic Dominus (hunc enim priori hemiftichio effe qui loquitur, patet ex præmiffo *vallis montium meorum*) in prima potius dixiffet perfona, *fepofui.* Vulg. *vsque ad proximum*; probabiliter ex אצל *prope* Gen.39,10. fed obfcuro fenfu, aut nullo. Simplex verborum fluxus nomen hoc legenti infinuat vt proprium loci, *vsque ad Atfal*: quomodo *Ion. A. Efra, Sch.* aliique. Et proprium quidem viri eft 1 Par. 8,37. 38. c.9,44. loci vero cognatum *Beth haetfel* Mich.1,11. vbi videfis not. Ceterum fueritne vnquam Orientem verfus prope Hierofolymam locus *Atfal* dictus, id non moramur. Videtur enim hic tantummodo alludi ad fignificatum illius Nominis fymbolicum feu appellatiuum, qui per diuerfam etymologiam duplex effe poteft, pro vaticinii tamen fcopo vterque bonus. Nam fi ab אצל deriuaueris; innuetur locus a Domino *fepofitus*, vt fit piorum refugium, cuiusmodi Lotho fuit *Tfoar* Gen 19,20 feqq. &, circa tempus excidii Hierofolymæ per Titum, Chriftianis *Pella*: Sin a צל *vmbra*, cum *Aleph præformatiuo*; innuetur locus *vmbram* & protectionem a malo *præbiturus.* Vtrouis modo formare volueris, in genere fignificabit *afylum*, quam vocem Hebraica ipfo pene exprimit fono. *y*) *fugietis, inquam.* Poft interiectam parenthefin Verbum hoc reaffumitur ex initio verfus, vt fententia abfoluatur. *z*) *quemadmodum fugiftis* olim, fc. in lumbis maiorum veftrorum, coll. Hebr. 7, 9. 10. Vel eft Kœnopoeia vt Ez. 12, 22. Hof. 10, 3 &c. *a*) *propter terræ motum.* Supponitur ergo Dominus & hic contra hoftes venturus effe cum terræ motu; quemadmodum in vaticinio contra Gogitas diferte ponitur Ez. 38, 19. 20. cf. Ef. 29, 6. Apoc. 6, 12. c. 11, 13. 19. c. 16, 18. *b*) De qua quidem concuffione tacent hiftoriæ V. T. fed loquitur Propheta Vfiæ coæuus Am. 1, 1. vbi vide not. *c*) *Atque* fic *veniet* cum & fub terræ motu, tanquam vindex populi fui. Alii cauffaliter: *Veniet enim* Ion. *& manifeftabitur.* cf. not. v. 3. Notabiliter & vere *Hieronymus*: Manifefte *de fecundo Saluatoris* prædicatur *aduentu*, coll. Apoc. 1, 7. Matth. 24, 30. *d*) *Dominus Deus meus.* Sic *Vates* de Deo modo fuis, modo ipfius Dei nomine & verbis loquitur; & priori quidem refpectu tertiam de Domino adhibet perfonam, vt v. 1. 3. 4. pofteriori vero primam, vt v. 2. & initio v. 5. Quando igitur Dominum vocat *Deum fuum*, hoc ipfo defiderium fuum Vates, fidemque & fpem in promiffum hunc Domini aduentum teftatur. At *Cocc.* mauult effe verba *Chrifti*, fundum fpei noftræ hac ratione indigitantis, in eo fitum, quod *Deus* fit *Deus Chrifti*, nihilque adeo nobis promiferit, & nos petere ac fperare iufferit, quod non ab æterno promiferit Filio, & eum quoque promerentem petere iufferit. Ita cf. c. 11, 4. Ef. 49, 4. 5. Sed priorem nos fententiam tenemus, quia Chriftus is procul dubio ipfe eft, cuius hic promittitur aduentus & pugna contra hoftes, coll. Apoc. 19, 11. feqq. *e*) *omnesque fancti tecum.* Apoftrophe ad Deum. Vnde *LXX. Ar. Ion. Syr.* & *Vulg.* planum retinentes fermonem verterunt, *cum eo.* Mutat perfonam (inquit *Vitringa* ad Apoc. 15, 3. p. 917.) in oratione, vt alias; & *de Deo* verba faciens, fermonem mox vertit *ad Deum*, cuius laudi & gloriæ cedit, habere fecum *fanctos*, tam angelos, quam homines. Cf. Ioel 4, 11. Matth. 25, 31. c. 27, 51. 53. 1 Theff. 3, 13. Iudæ v.14. Apoc.15, 5. c. 19, 14. *A. Efra* vero aliique *ad Hierofolymam* Pronomen *fuffixum* referunt, coll. v. 1. Verum quia præceffit *& veniet*, merito hic intelligitur focietas venientium cum ipfo Domino. ✠. 6. *f*) *Fiet autem die ifto*, v.1. 4. Videntur hæc præcedentium effe exergafia. *g*) *non erit lux*, fc. perfecta & conftans. *Lucis* autem nomine veniunt Ecclefiæ, auxiliante Deo, falus & ab hoftibus ereptio. Efth. 8,16. *h*) fed per vices mixtimque *claritates* feu *fplendores* Iob. 31,26. *& fpisfitudo* f. *denfitas* (1) cf. Ex.15,8. Vulg. *fed frigus & gelu*: quorum hoc eft a *concrefcendo*, coll. rad. Iob. 10, 10. illud vero a *frigendo*, coll. Gen 8,22. Pf.147,17. quanquam, quod ad pofterius, contra Grammaticam. Ceterum *Ctib* ad eundem, quem modo dedimus, fenfum exponi poteft: *claritates* enim (fi quæ per vices exfiftent) *condenfabuntur* atque in fpiffas mox tenebras tranfibunt. cf. v.7. Ef.21,12. ✠. 7. *i*) *Erit nempe dies vnus*, h.e. prorfus *fingularis*, & qui parem vix habiturus eft, coll. Iob.23,15. c.33,23. idque ratione ingruentis tum calamitatum caliginis, tum lucis & auxilii diuini. Quomodo Arabes *vnum vnorum* vocant, qui incomparabilis eft. Conf. Ier.30,7. Alii vnitatis notam pro indefinito accipiunt, *dies vnus*, i.e. *quidam*, coll. 1 Sam.27,1. At *Cocc.* *Vnus dies*, inquit, forte tempus non longum aut deinceps non repetendum. femel id fiet, non fæpius.

✠. 4. על־פני per *Merca* 7.8.10.11.12.13 15-19.21.22.23. fed præter *Maf. impr.* Gen.50,16. המיש per *Pat.* 1.2. fec. *Maf.* 1. & 3. ad Gen. 10, 23 ✠. 5. Pro ונסתם habent ונסתם 3. & in marg 6.9. quæ lectio aliis quoque correctis libris ac *Orientalibus* in *M.I.* tribuitur. Sic *Ion.* legit, dum reddidit ויסתתים *& obturabitur*; item LXX. καὶ φραχθήσεται. ונסתם גי ita 1. 3. fic fu. 5. גיא־הרים cum *Aleph* 2. 3. 10. 14.15.16. 20. fic fu. 5. & fic in marg. 6. 9. contra *Maf. impr.* & *Erff* h.l. atque *impr.* Iof. 18, 16. אלהי per *Kam.* 1. 2. 3. fec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* fed præter *impr.* ad Num. 22, 18 וכל cum *præf.* *Vau* fe. 1. 5. ✠. 6. וקפאון Sic in textu 3. & fic fu. 5. Et variare hic quoque *R. Nachmanus*, obferuat *Maf.* 1. ad h. l. & *impr.* ad Hof. 1, 1.

הוא יודע ליהוה לא־יום ולא־לילה והיה לעת־ערב
8 יהיה־אור: והיה ביום ההוא יצאו מים־חיים מירושלם
חצים אל־הים הקדמוני וחצים אל־הים האחרון בקיץ
9 ובחרף יהיה: והיה יהוה למלך על־כל־הארץ ביום
10 ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד: יסוב כל־הארץ
כערבה מגבע לרמון נגב ירושלם וראמה וישבה
תחתיה למשער בנימן עד־מקום שער הראשון עד־
11 שער הפנים ומגדל חננאל עד יקבי המלך: וישבו בה
12 וחרם לא יהיה־עוד וישבה ירושלם לבטח: וזאת
תהיה

fessam, quæ propter sitim & ariditatem fessos facit. Pf. 143, 6. Ion. *aqua scaturiginis* 6. ὕδωρ ζῶν. cf. Ioh. 4, 10. Quæ autem hic de aquis viuis Hierosolyma proditurìs prædicantur, teste *Meyero* ad vltima Ezech. p. 101. sensum *mysticum* suadent. Innuitur np. añunciatio Euangelii per omnes gentes, indeque profluens donorum gratiæ riuulus. cf. Ezech. 47, 1. seqq. Ioel. 4, 18. Apoc. 7, 17. c. 22, 1. seqq. Quomodo ex veteribus *Hieronymus*: Aqua, quæ egreditur de Hierusalem, hoc est, de Ecclesia, doctrinam indicat Saluatoris, coll. Esa. 2, 3. c. 11, 9. Ioh. 4, 14. c. 7, 38. & ex recentioribus præter alios *Cocc.* Promittitur, inquit, continuatio & amplificatio gratiæ interpretationis verbi Dei, & demonstrationis veritatis ex eo: vt ita perpetim exeat lex ex Sione, & verbum Domini ex Hierosolyma. *q*) R. *Bechai* Comm. in Leg. f. 174. d. explicat *de Hierosolyma, quæ supra est*, quomodo Paulus loquitur Gal. 4, 26. Id nos quidem admittere possumus, ita tamen, vt secundum huius loci contextum intelligatur ex Apoc. 21, 2. 10. *r*) *dimidium* vel *pars* vna *illarum*. *s*) *ad mare anterius* seu *orientale*, h.e. ad mare seu lacum *asphaltiticum*, cuius situs terrestri Hierosolymæ est orientalis Ez. 47, 18. Ioel 2, 20. *t*) *posterius* seu *occidentale*, h.e. *mediterraneum*, quod Palæstinensibus, ad Orientem conuersis, a tergo est. Vid. not. Deut. 11, 24. c. 34, 2. Concipitur Ierusalem vt in medio sita, fluuius vero inde manans, vt in diuersas oppositasque plagas abiturus. Quantum ad sensum, *Cocc.* ita: Hi, ad quos hæc gratia peruentura, comparantur cum mari mortuo & mari magno; -- possumus intelligere populos, qui sunt Ecclesiæ ad orientem & ad occasum. *Aquæ & maria* Prophetis populi sunt. *u*) *in æstate* autem & *hieme erit* ac manebit aqua ista, ita vt nec gelu constringatur hyemis, nec æstatis nimio feruore siccentur, vt *Hier.* explicat. Gen. 8, 22. Amos 3, 15. Denotatur beneficii illius perennitas & continuus Euangelii cursus. cf. Es. 58, 11. ℣. 9. *x*) Sensus: Iehoua regnum, quod & debitum ipsi fuit, & quod semper tenuit, nunc demum palam occupabit, hostibus gloriose victis & ad scabellum pedum suorum positis. Ion. *& reuelabitur regnum Domini* Es. 52, 7. Ier. 10, 7. c. 23, 5. Ps. 24, 7. seqq. Ps. 45, 2. Ps. 93, 1. Ps. 97, 1. Ps. 99, 1. Hebr. 2, 8. c. 10, 13. Apoc. 11, 15. c. 12, 10. c. 19, 6. c. 20, 4. *y*) *super vniuersam terram*, adeoque super ipsas etiam gentes v. 16. 17. Rex vere catholicus, & Monarcha vniuersalis. Ps. 47, 3. 8. Ps. 72, 8--11. Dan. 2, 35. cf. Es. 54, 5. *z*) *erit Dominus vnus*, h.e. idolis cunctis abolitis, solus vbique pro Deo agnoscetur, prædicabitur, inuocabitur: sicut est vnus in se, sic & gentibus cunctis fiet vnus, ita vt nullum colant Deum præter ipsum. Deut. 6, 4. c. 5, 7. coll. supra Zach. 13, 2. Ioh 10, 16. Rom. 3, 29. 30. 1 Cor. 8, 5. 6. Eph. 4, 5. 6. 1 Tim. 2, 5. Cum enim deseruerint gentes (inquit *R. Sal.*) vanitates suas, manifestum fiet, nullum esse cum Domino Deum alium. Deut. 32, 39. *Ion.* hoc & sequens comma ita: *Seruient coram Domino humero vno* (phrasis sumta ex Es. 11, 14. Zeph. 3, 9. innuit, populos terrarum non amplius fore ἑτεροζυγοῦντας 2 Cor. 6, 14): *quia nomen eius verum est in æternum, nec est alius præter ipsum.* *a*) sed *& nomen eius*, quo se in verbo suo manifestauit, *vnum* erit, nec vlla amplius in agnoscendo Domino eiusque cultu varietas: tollentur schismata ac dissensus circa religionem, nullæ amplius in Ecclesia sectæ aut hæreses erunt. cf. Ier. 32, 39. Mich. 4, 5. Ioh. 4, 23. c. 17, 11. 21. 1 Cor. 1, 13.

℣. 10. *b*) *Vertetur vniuersitas terræ*, Hierosolymam circumiacentis, Ps. 71, 21. vt quæ montana & aspera olim fuerat Ps. 125, 2. nunc plana & campestris fiat. Innuitur, omnes circumquaq; montes ac colles, hoc est, alta quæque ac tumida, humiliatum iri, vt sancta Hierosolyma vnice elata & conspicua sit, coll. quod modo sequitur, *exaltabitur vero*, & Es. 2, 2. 12. seqq. c. 40, 4. *c*) *vt planities campestris*. quod vel indefinite capi potest, ita vt respiciatur solum ad planum regionis situm; vel definite de certa planitie eaque Iordanica ob fertilitatem suam celebrata Deut. 1, 7. c. 3, 17. c. 4, 49. quomodo simul innueretur soli circumiacentis fertilitas. *d*) *inde a Geba*, oppido tribus Beniamin, adeoque ratione vrbis Ierusalem boreali, Ios. 21, 17. 1 Sam. 13, 3. 1 Reg. 15, 22. Es. 10, 9. vsque *ad Rimmon*, oppidum Iudæ in parte australi, Ios. 15, 32. 21. Simeonitis olim concessum c. 19, 7. Describuntur hic termini non planitiei, vt quorundam opinio est, sed terræ Hierosolymam ambientis, ac in planitiem vertendæ: id quod accentus poscunt. *e*) quæ (Rimmon) est ad *austrum Hierosolymæ*. *f*) *ipsa vero* (sc. Hierosolyma) *exaltabitur*, humiliatis, quæ circumcirca sunt, Es. 2, 2. Ion. *magnificabitur*. Est ex רום, cuius *Vau* transit aliquando in *Aleph*, idque vel quiescens, vt Hos. 10, 14. Prou. 24, 7. vel mobile, vt hic & Ps. 22, 17. *g*) *& habitabit* firmiter *subter se*, loco suo non amplius mouenda. Firmitudinem sc. & constantiam habitationis importat hæc phrasis, coll. not. c. 12, 6. non vero eosdem præcise terminos, qui fuerant olim: immo vrbs sancta vltra priscos limites in longum latumque proferenda Ier. 31, 39. 40. quod ipsum heic quoque innui videtur, cum habitatura esse dicitur *vsque ad torcularia Regis*, quæ probabiliter olim extra vrbem fuerunt. *h*) *inde a porta Beniaminis*, ceu boreali Ier. 37, 13. c. 38, 7. *i*) *porta prima*. Incertum, vnde dicta: forte est ipsa *porta angulorum*, aut eadem, quæ *vetus* Neh. 3, 6. *k*) *portam angulorum* seu *angularem*, forte sic dictam, quod posita esset in *angulo* inter orientem & aquilonem, 2 Reg. 14, 13. 2 Par. 26, 9. cf. not. Ier. 31, 38. *l*) *& a turri Hananeelis* orientem versus, a qua porta ouium non multum dissita Neh. 3, 1. Ier. 31, 38. *m*) vsque *ad lacus torcularios Regis*. quos *Cocc.* prope hortos regios ad meridiem fuisse coniectat. Ier. 48, 33. Ceterum distinctius de nouæ Hierosolymæ instauratione, & portis maxime, Ioannes Apoc. 21, 10. seqq. ℣. 11. *n*) *& habitabunt in ea*, sc. secure, vt dicitur in fine versus. *o*) *& anathema*, quo terra & vrbs prius percussa fuit Mal. 3, 24. *non erit amplius* Apoc. 22, 3. Significatur, nullum posthac reatum in illa fore, quem Deus velit vindicare exstirpatione: qualis vel in populo Iudaico vel in Ecclesia Christiana exstitit. *Cocc.* Lex. 263. cf. Deut. 7, 26. Ios. 6, 18. c. 7, 12. 13. Ion. *occidio*. *p*) Nam priora præteriere Apoc. 21, 4. Ies. 11, 16. *q*) v. 10. c. 12, 6. *r*) *ad securitatem*, h.e. *secure*, ita vt hostes nullos amplius metuendos habeat: vnde nec portæ eius vnquam claudendæ Apoc. 21, 25. ℣. 12. *s*) *Hæc autem* (vt ad pertexenda illa nunc redeam, quæ superius de debellandis Hierosolymæ hostibus dixi v. 3. seqq.) *erit*.

k) *is notus est Domino.* q. d. Dies hic tristis quidem initio erit, & tenebris improuiso ingruentibus fideles in stuporem aliquem conjiciet: verum sint bono animo; licet enim durus, tamen a Domino præuisus dies est, cuius ille sicut initium, sic finem quoque iam nouit, coll. 1 Cor. 10, 13. Vel potius hic sensus est: Dies quidem ille, de quo loquor, certissime exsistet; verum quo temporis momento præcise venturus sit, hoc vix determinaverit humanus calculus, quippe quod solus nouit Dominus, suæque reseruauit potestati ac omniscientiæ. cf. Matth. 24, 36. Marc. 13, 32. Act. 1, 7. *l*) vbi *nec dies* clarus, *nec* omnimoda *nox* erit, intercurrentibus aut affulgentibus nonnunquam inter tristium nubila lætioribus, coll. v. 6. Ion. *neque sicut lux diei, neque sicut tenebræ noctis erit.* *m*) *fiet tamen circa tempus vesperi.* Gen. 8, 11. c. 24, 11. cum tenebræ noctis pleno impetu videbuntur irrumpere, & atram Ecclesiæ caliginem obducere, h. e. (vt *Kimchi* explicat) tempore, quo angustia erit maxima. De hac vespera Ecclesiæ cf. Matth. 20, 8. *n*) *erit tandem lux* plena, nec interrupto iubare fulgens; sec. illud, *Cum duplicantur lateres, venit Moses.* cf. Es. 30, 26. c. 60, 1. 2. 3. 20. Ps. 112, 4. Apoc. 21, 23. 25. c. 22, 5. & contrar. Es. 13, 10. ℣. 8. *o*) *Die isto*, h. e. eo temporis tractu, quo post caliginem lux restituetur Ecclesiæ v. 7. *p*) *aquæ viuæ* Gen. 26, 19. h. e. propter dulcedinem ac salubritatem suam *vivificæ* & recreantes, quæ dulci flumine salsas mediterranei & mortui maris aquas mitigabunt. Metonymia est, perinde ac si *mortem* dicimus *pallidam*, *otium segne*, & *terram fes-*

℣. 8. *Spatium* præmitt. 1. 5. 8. 10. 21. 23. יצאו מים ita 1. 2. 3. 5. ℣. 10. וראמה cum *Gaiah* 6. 9. & B. *Ascher*, sec. *Mas. Erf.* ℣. 11. וחרם per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. 23.

תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגֹּף יְהוָה אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
צָבְאוּ עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם הָמֵק ׀ בְּשָׂרוֹ וְהוּא עֹמֵד עַל־רַגְלָיו
13 וְעֵינָיו תִּמַּקְנָה בְחֹרֵיהֶן וּלְשׁוֹנוֹ תִּמַּק בְּפִיהֶם׃ וְהָיָה בַּיּוֹם
הַהוּא תִּהְיֶה מְהוּמַת־יְהוָה רַבָּה בָּהֶם וְהֶחֱזִיקוּ אִישׁ יַד
14 רֵעֵהוּ וְעָלְתָה יָדוֹ עַל־יַד רֵעֵהוּ׃ וְגַם־יְהוּדָה תִּלָּחֵם
בִּירוּשָׁלָ͏ִם וְאֻסַּף חֵיל כָּל־הַגּוֹיִם סָבִיב זָהָב וָכֶסֶף וּבְגָדִים
טו לָרֹב מְאֹד׃ וְכֵן תִּהְיֶה מַגֵּפַת הַסּוּס הַפֶּרֶד הַגָּמָל
וְהַחֲמוֹר וְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּמַּחֲנוֹת הָהֵמָּה
16 כַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת׃ וְהָיָה כָּל־הַנּוֹתָר מִכָּל־הַגּוֹיִם
הַבָּאִים עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת
17 לְמֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת׃ וְהָיָה אֲשֶׁר
לֹא

r) *plaga* v. 15. 18. s) *qui militarunt* Es. 29, 7. 8. t) nouam illam v. 2. 8. 10. 11. u) sc. *contabefaciendo* contabefaciet (s) Ps. 73, 8. ita vt exarescens, succo omni ac vigore destituatur & in corruptionem abeat coll. supra c. 11, 17. x) *carnem* vel *corpus eius*, sc. vniuscuiusque hostium. y) *dum ipse* (homo) adhuc *stans est super pedibus suis*; ita vt velut viua cadauera futuri sint. cf. Num. 11, 12. z) *tabefient*. Leu. 26, 39. a) *in foraminibus suis*. 1 Sam. 14, 11. 1 Reg. 12, 10.

℣. 13. b) *Conturbatio Domini*, h. e a Domino ipsis immittenda, sicut olim castris Midianiticis Iud. 7, 22. Es. 9, 4. ac Philistæis 1 Sam. 14, 20. cum hostes diuinitus confusi arma contra se inuicem ipsi stringerent. cf. Deut. 7, 23. Est Genitiuus caussæ efficientis. c) *ita vt arrepturi sint quisque*, sc. per errorem, velut hostes essent, aut alio modo inuicem commissi. cf. c. 11, 6. Es. 19, 2. c. 49, 26. Ez. 38, 21. 22. d) *& adscendet* &c. hoc est, ipsi manum conferent inuicem. Gen. 16, 12.

℣. 14. e) *Sed & Iuda pugnabit contra Hierosolymam* sc. coacte, vt R. Sal. explicat. Sic Ion. *Quin & illos, qui sunt de domo Iuda, gentes adducent, coactos pugnare* &c. ex qua tamen adflictione ac tentatione Dominus Iudam liberabit. cf. not. c. 12, 2. Sunt quidem qui exponunt, *Hierosolymis* vel *in Hierosolymis*, velut vrbem non oppugnaturus, sed defensurus Iuda incueretur; verum post *pugnandi* Verbum præpositio בְּ nominibus vrbium præmissa, non localiter, sed aduersatiue capi solet, coll. Iud. 9, 45. 1 Sam. 23, 1. 2 Sam. 12, 27. Præterea hoc mirum non foret, Iudam *in* vel *pro Hierosolymis* pugnare, quoniam vt fratres hoc sua sponte facturi præsumerentur, ita vt opus neutiquam fuisset dicere, *Sed & Iuda* &c. quod rem minime exspectatam, hoc est, Iudam ipsis hostibus, quanquam ex coactione consociatum, innuit. f) vid. v. 12. g) *Colligetur tamen* vt spolium, sc. a Iuda ad militandum coacto & ab Hierosolymitanis antea obsessis, nunc vero Domini auxilio liberatis Es. 33, 4. ita vt, fugatis cæsisque hostibus, opimas prædas ex illorum castris acturi sint, perinde ac olim Samariæ populus post fugatos a Domino Syros 2 Reg. 7, 15. 16. h) *opes*, v. g. aurum, argentum, vestes, vt mox declaratur. Es. 10, 14. c. 61, 6. Mich. 4, 13. cf. Apoc. 21, 26. i) *vsque ad multitudinem*, h. e. *multas* valde. 2 Par. 4, 18.

℣. 15. k) *Et sic* pariter. q. d. Ita vero Deus non solum hostes ipsos percutiet, ed iumenta quoque illorum, quæ belli instrumenta sunt partim ad conflictandum, partim vero ad ferendas sarcinas ac impedimenta. l) *in castris istis*, sc. populorum Hierosolymam oppugnantium. v. 12. m) scil. *secundum plagam hanc* seu *eandem*, quam modo dixi; ita vt caro, pedes, oculi illorum tabefiant. v. 12. cf. supra c. 12, 4. ℣. 16. n) *quisquis relictus fuerit* &c. 1 Reg. 9, 20. Scilicet quicunque non fuerint deleti, illi posthac conuersi ad Ecclesiam se adiungent, acceptæque cladis memores Deo obedient. Es. 60, 14. Sic futurum, vt Dominus in hostium suorum medio regnet Ps. 110, 2. & ex ipsis illis, qui Hierosolymam oppugnauerant, sanctum sibi semen & sanctas seruet reliquias, Ecclesiæ conciliandas. Prou. 16, 7. coll. supra c. 9, 7. o) v. 2. 12. p) mutatis animis *adscendent illi*. c. 8, 22. 23. quemadmodum Iudæi & Israelitæ quondam ex prouinciis Hierosolymam ter quotannis adscendebant Ex. 34, 24. Ps. 122, 4. Bene autem *Cocc.* Christiani, inquit, Hierosolymam adeunt non corporaliter, sed spiritualiter in communione sanctorum. nam quomodo possibile est, homines ex toto orbe quotannis venire Hierosolymam? Esaias c. 66, 23. cultum hunc confert in singula Sabbatha & nouilunia. q) *quotannis*. 1 Sam. 7, 16. 2 Par. 24, 5. r) *ad prosternendum se*, quod cultum Deo debitum exprimit vniuersum, v. 17. Esa. 66, 23. Ps. 86, 9. Apoc. 15, 4. coll. Zeph. 3, 9. 10. s) *Messiam* hunc esse, ait *Aben Esra*; quem probat etiam *Abarbanel*, coll. Ps. 72, 11. verum vt ne necessum habeant, eum pro *Iehoua* Deo *exercituum* agnoscere, regimen s. constructionem hic fingunt, quasi sic exponendum esset: *Regi Domini exercituum*, quem ipse Dominus constituit, coll. Ps. 2, 6. Sed rectius *Ion.* absolute: *Regi saculorum*, *Domino* &c. sic v. 17. coll. supra v. 9. vbi *Iehoua* ipse dicebatur fore in *Regem super vniuersam terram*. Dominus igitur exercituum ipse Rex est, & vicissim Rex ille, de quo hic agitur, Dominus exercituum. cf. Esa. 6, 5. Ps. 24, 8. 10. Huic igitur gentes se prosternent, vt *Regi gentium*, manifestato in gloria Ier. 10, 7. t) *& ad feriandum festum tabernaculorum* v. 18. 19. ὁ. τῆς σκηνοπηγίας, vt Ioh. 7, 2. Celebrabatur id festum sub *finem* anni, post peractam messem Deut. 16, 13. 16. (vnde & *collectionis* festum dicitur Ex. 23, 16.) incidens in mensis *septimi* diem decimum quintum Leu. 23, 34. quando (vt *Hieronymus* ait) noctis luna plenissima est, & omnes eius tenebræ claro lumine resoluuntur. Renouabat in eo populus Iudaicus memoriam habitationis in tabernaculis ac vagi itineris per desertum Leu. 23, 39--43. gratias simul cum gaudio persoluens, quod post tædiosi itineris molestias exantlatas se ad terram quietis, lacte & melle fluentem, Dominus duxisset, pacem dedisset, & horrea copioso agri prouentu, finita singulorum annorum messe, impleuisset, collato Ps. 81. toto (inprimis v. 4.) & Ps. 107, 4--9. Vt vero gaudium hoc esset solemnius, Iudæi palmarum, myrtorumque ac salicum ramos, in fasciculum colligatos, manibus gestare, coll. *Maimonide in Hilchoth Succa Velulaph* c. 6. 7. & Leu. 23, 40. Neh. 8, 15. seqq. sumque, quod vocant, *Hallel magnum* a Ps. 113. vsque ad Ps. 118. cantare, indeque (scil. ex Ps. 118, 25.) *Hosanna* cantum identidem repetere, coll. *Vitringa* ad Apoc. p. 410. 411. aquam denique e fonte Siloe haustam libare, quo alludi putatur Ioh. 7, 37. Hoc igitur festum celebrabit olim Ecclesia Noui Testamenti, non quidem Leuitice, sed in spiritu & veritate, perinde ac festum Paschatos & Pentecostes, 1 Cor. 5, 7. 8. *Sabbatismus* nimirum superest populo Dei Hebr. 4, 9. post exantlatas *deserti*, h. e. persecutionum, ærumnas, Hos. 2, 16. 17. sub *exitum anni* gratiæ seu finem mundi; cum Ecclesia ex dispersione collecta *vrbem habitationis*, eiusque tutæ non minus, quam *tranquillæ*, inueniet Esa. 26, 1. Ps. 107, 3. seqq. vberrimam tunc habitura *messem* donorum gratiæ & Spiritus S. ipsorumque bonorum terrestrium; quibus ita fruetur illa, vt spirituale celebret *festum tabernaculorum*, *aquam* consolationis læta ex fontibus salutis *hausturα* c. 12, 3. Apoc. 12, 17. *palmas* vero habitura in manibus Apoc. 7, 9. & voce magna magnum illud *Hosanna* & *Halleluiah magnum* cantatura, ibid. v. 10. ad quem locum vide sis *Vitringam* in Comm. Apoc. p. 410--413. & 421. seq.

℣. 12. Pro הָעַמִּים hab. הַגּוֹיִם in marg. 6. 9. sic su. in textu 5. הָמַק sine *Psik* 2. ℣. 13. תִּהְיֶה מְהוּמַת ita 1. 3. 5. יַד cum ˙ præf. בְּ 3 sic f. 1. 2. 5. Pro עַל־יַד habent אֶל־יַד *Orientales*. ℣. 16. § *Spatium* non præmitt. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 19. 20. וְהָיָה cum *Gaiah* 1. sec. suam *Mas.* מִדֵּי per *Psikmun*. 1. 2. 3. 5. ℣. 17. וְהָיָה cum *Gaiah* 5. sec. *Mas. Erff.*

לא־יעלה מאת משפחות הארץ אל־ירושלם
להשתחות למלך יהוה צבאות ולא עליהם יהיה
18 הגשם׃ ואם־משפחת מצרים לא־תעלה ולא באה
ולא עליהם תהיה המגפה אשר יגף יהוה את־הגוים
19 אשר לא יעלו לחג את־חג הסכות׃ זאת תהיה חטאת
מצרים וחטאת כל־הגוים אשר לא יעלו לחג את־חג
כ הסכות׃ ביום ההוא יהיה על־מצלות הסוס קדש
ליהוה והיה הסירות בבית יהוה כמזרקים לפני המזבח׃
21 והיה כל־סיר בירושלם וביהודה קדש ליהוה צבאות
ובאו כל־הזבחים ולקחו מהם ובשלו בהם ולא־יהיה
כנעני עוד בבית־יהוה צבאות ביום ההוא׃

IN

✠. 17. u) Vid. not. v. 16. x) *de familiis terræ*, h. e. gentibus. Ez. 20, 32. Amos 3, 2. y) Vid. not. v. 16. z) *super illos igitur*, vel *inquam, non erit.* Præf. ו Latinis redundat, Hebræis vero est ἀποδόσεως nota, posterius hocce membrū cum præcedenti connectens. a) Puniet eos ariditate, subtractis tum gratiæ, tum naturæ pluuiis. c. 10, 1. Es. 5, 6. Ez. 34, 26. Ps. 68, 10. cf. Es. 60, 12. Ier. 12, 16. 17. Mich. 5, 14. Sec. *Cocc.* alluditur ad pœnam idolomaniæ Achabi, quum ad verbum Eliæ non descendit pluuia, nisi quarto anno 1 Reg. 17, 1. c. 18, 1. Luc. 4, 25. Iac. 5, 17. quo alludit & Apocalypsis c. 11, 6.

✠. 18. b) *Quodsi item familia* s. gens *Aegypti*, cuius quidem regio pluuiis non eget, quia Nilus eam exundans rigat Deut. 11, 10. cf. supra c. 10, 11. Es. 19, 21. seqq. c) Vid. not. v. 16. d) sc. ad adorandum v. 16. 17. Es. 66, 23. e) *quamuis non super eos sit*, vel, *super quos* quidem ordinarie *non* cadit imber, in Ægypto præsertim superiore; sicut nec indigent, propter exundationes Nili. Quam in rem *Tibullus*: Te propter nullos tellus tua postulat imbres, Arida nec pluuio supplicat herba Ioui. Vide *Ludolfi* Comm. Hist. Aeth. p. 125. Sic igitur post Atnachum sequeretur demū apodosis, quā vero hic statim facit Vulg. *nec super eos erit*: quomodo etiam *Ion.* qui ita: *non adscendet ipsis Nilus.* cf. Ier. 46, 7. Amos 8, 8. Sic R. *Salomo*: non rigabit eos Nilus; q. d. *non erit super ipsos* imber ipiorum, seu quod imbris vicem ipsis præstat. f) *erit tamen*, vel (si posterior explicationum modo allatarum placeat) *erit* enim super illos eadem *plaga*. Quippe subtractis Nili aquis, idem Aegyptii experientur malū, quod ceteræ gentes subtracto imbre. v. 12. 15. g) Respicitur ad v. 17.

✠. 19. h) *Hoc, inquam, erit peccatum*, i. e. pœna l. iudicium, quod peccatum illius exspectandū habet, & per quod peccatum illius, dum punietur, manifestabitur. Nomina, quæ *culpam* proprie significant, subinde pœnam con-

ער כאן

notant, vt quæ comes culpam premit, coll. Num. 18, 22. c. 32, 23. Thren. 4, 6. Gen. 19, 15. Es. 64, 6. Apoc. 18, 4. &c. i) Vid. not. v. 16. ✠. 20. k) De quo v. 8. seqq. l) *erit* scriptum *super tintinnabulis* (1) *equorum*. cf. cognatum Neh. 12, 27. & rad. 1 Reg. 21, 12. Recte autem *tintinnabula* exponitur. Equis enim onerariis, inquit *Gusset* p. 715. præsertim in Oriente, vbi deserta multa, nullo itinere trito distincta, peragrabantur, opus fuit appenso aliquo instrumento sonoro, quo omnes comites admonerentur &c. Eundem apud nos morem tenent aurigæ, qui per montana equos atque quadrigas ducunt, vt tintinnabulorum sono, si qui occurrant eminus, moneantur, ne in viarum angustiis concurrentes hæreant. Ceterum obseruanda hic phraseologia. Nec enim dicitur: *erunt tintinnabula -- sanctitas Domino.* sed: *erit super tintinnabulis* &c. scil. per scalpturam seu scriptionem. Quod innuit, *sanctitas Domino* esse verba materialiter hic capienda, sicut Ex. 28, 36. Interim tamen *inscribi* supponit *esse*. m) *sanctitas*, h. e. sancta, *Domino* sunt. v. 21. Adeoque eandem, quam lamella aurea in fronte Pontificis, inscriptionem gerent, coll. Ex. 28, 36. Symbolice igitur *equi*, quod ad sanctitatem, cum ipso comparantur *Pontifice* veteris œconomiæ: vt ostendatur, sublato Leuitico cultu & discrimine, omnia in hac vltima temporis periodo sancta fore, ipsam quoque creaturam, quippe sanctificandam per verbum Dei & preces 1 Tim. 4, 5. liberandamque a seruitio vanitatis, cui adhuc subiecta fuit, ad libertatem gloriæ filiorum Dei Rom. 8, 19. seqq. Quomodo ingens simul prærogatiua huius temporis præ antegresso, & sanctitas multo maior, insinuatur, vt supra c. 12, 8. Es. 60, 22. & Ez. 43, 12. coll. ibid. not. item Es. 60, 21. Ier. 31, 40. Ps. 93, 5. n) *ollæ* quæ sunt *in Domo Domini*, coquendis carnibus sacrificialibus, quas populus ac sacerdotes absumerent Ez. 46, 20. 2 Par. 35, 13. Hæ vero ex Leuitica lege viliores vtique erant, quam *pateræ*, inseruientes ipsi altari, ad excipiendum spargendumque sanguinem, qui in sacrificiis res Domino sacrosancta, immo longe sanctissima erat. o) Sumitur hic in oppositione ad *altare*, quod sequitur; & proinde tales solum ollæ hic innuuntur, quarum vsus in *atrio* tantummodo erat, sanctitasque minor, coll. Ez. 44, 11 -- 16. p) *sicut pateræ.* c. 9, 15. Exod. 27, 3. 1 Reg. 7, 45. Antiquationem cultus Leuitici hæc præ se ferunt. Cum enim olim in rebus sacris (inquit *Meyerus* ad vltima Pz. p. 104. sq.) varii essent gradus sanctitatis, & ollæ, in quibus victimarum carnes coquebantur, sanctitatis gradu longe inferiore essent, quam phialæ aureæ & argenteæ, quibus vtebantur ad offerendam similam & oleum, ad fundendum sanguinem victimarum circa altare, atque ad vinum & suffitum, hic tamen ollæ & vasa infimæ dignitatis dicuntur futura sicut phialæ aureæ & argenteæ, pretiosissimæ & sanctissimæ. ✠. 21. q) *Immo erit omnis* vel *quæcunque olla*, non modo quæ in domo Domini, coll. v. 20. sed etiam quæ *in Hierosolyma & in Iuda* est. r) v. 20 Ier. 31, 40. Esr. 8, 28. s) *quotquot sacrificaturi* sunt. t) *accipientque* aliquas *de illis* ollis. u) *& coquent* in eis sacrificiales carnes, idque sine religionis læsione. x) *nec erit Cananæus.* profanus & impius, siue ex gentibus, siue ex circumcisione Es. 35, 8. Ez. 16, 3. c. 44, 7. 9. Ioel 4, 17. Apoc. 21, 27. c. 22, 15. Phrasis ex antiquitate populi Israelitici transsumta, cui ex lege Dei gens Cananitica ob scelera exsecrabilis, maledicta & impura erat, vt ne quidem in terra, nedum in templo toleranda esset. Alioquin *Cananitæ*, vt gens, non excluduntur a gratia N. T. coll. supra v. 16. seqq. c. 9, 7. Ps. 45, 12. Ps. 87, 4. Matth. 15, 22. At Ion. *mercator*; coll. Es. 23, 8. Hos. 12, 8. Prou. 31, 24. cui nec religio cordi, nec sanctimonia curæ; aut qui pietatem quæstum esse putant 1 Tim. 6, 5. y) *in domo Domini*, h. e. Ecclesia eius, quippe quæ tunc illustri & gloriosa ratione erit *Congregatio Sanctorum.* cf. Es. 35, 8. Ioel 4, 17. Apoc. 21, 27. c. 22, 15.

✠. 18. את־כל־הגוים ita cum interposito כל 1. sic fu. 5. & sic in marg. 2. 6. 9. ✠. 21. והיה cum *Gaiah* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.*

IN MALACHIÆ VATICINIUM

PRAEFATIO.

§. I.

Malachiæ Nomen, Ad vltimum Veteris Testamenti Prophetam *Malachiam* accedimus, de quo pro instituti ratione nonnulla monebimus prius, quam ipsum textum euoluamus. *Nomen* מלאכי (in quo potissimæ prophetiæ huius libelli c. 3, 1. μνημόσυνον obseruat *Coccejus*) idem significat, quod מלאכיה h. e. ἄγγελος Κυρίου, *Legatus s. Nuntius Domini*, vt bene in Onom. S. docuit *Hillerus*: quomodo etiam id vertunt LXX. & Ar. c. 1, 1. ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ. Quod etsi *officium* Prophetæ bene exprimit, coll. c. 2, 7. Hag. 1, 13. dubium tamen nobis nullum est, (quicquid hæsitet doctissimus *Vitringa* in Obseruu. SS. lib. 6. p. 338--340.) quin *proprium* sit diuini vatis nomen, vt *Zachariæ*, & similium; sicut etiam recte id ita accipiunt *Syrus* Interpres, & *Arabica* huius libelli inscriptio; vt de occidentalibus versi. nihil dicamus. Id quod aduersus veterum Hebræorum & nonnullorum Patrum, in specie etiam *Hieronymi*, opinionem tenendum est, qui *nomen* hoc *adpellatiuum* fecerunt, & *Malachiam* ipsum *Esram* fuisse opinati sunt. Sicut etiam Ionathan c. 1, 1. post nomen *Malachiæ* diserte addidit: דיתקרי שמיה עזרא ספרא *qui* alibi *Ezra scriba vocatur*; vt alias, minus etiam probabiles, coniecturas taceamus, v. c. de *Haggæo*, *Mordochæo* &c. merito reiectas ab *Abarbanele* fol. 297. a. aliisque ad h. l. Ezras enim, etsi θεόπνευστος & diuinus scriptor fuerit, nuspiam tamen *Propheta* in Scripturis dicitur, vt itidem Abarbanel aliique ad initium huius libri monuerunt.

Ordo & §. 2. Vltimus autem s. *postremus Propheta* V. œconomiæ fuit, vt omnes fatentur Iudæi & Christiani Interpretes, Canonicis vaticiniis V. T. colophonem imponens; vnde חותם הנביאים i. e. *sigillum Prophetarum*, & *eorum vltimus* אחרון שבהם ab Hebræis nuncupatur. Nam licet post eius tempora vsque ad Iohannem Baptistam & auroram N. T. non defuerint in Ecclesia Iudaica specimina quædam *extraordinariarum reuelationum* diuinæ voluntatis, vt erudite & fuse demonstrauit *Vitringa* in Obseruationibus sacris lib. VI. a capite 6. vsque ad 14. vltimus tamen ipse est inter omnes scriptores Canonicos veteris T. qui post ceteros tempora Christi proxime præcessit, eiusque præcursorem Iohannem sub nomine *Eliæ* indicauit c. 3, 1. 23. *Libri* vero *Apocryphi*, qui intermedio illo tempore fuerunt conscripti, spiritus istius prophetici dictamine caruerunt, vt consentientibus Iudæis monuit *Lightfootus* Chronol. p. 143. Conf. etiam 1 Maccab. 9, 27. & *Iosephum* contra *Apionem* lib. I. p. m. 1036. & infra ad c. 3, 22. notata.

Aetas §. 3. *Qua* tamen *ætate* præcise floruerit noster, non ita expeditum est, vt de eo concors omnium sit sententia. Quidam namque *Haggæo* & *Zachariæ* coæuum faciunt, ab Abarbanele recte refutati, quod noster de ædificatione Templi nihil moneat, sed corrigat potius c. 1, 10. c. 3, 1. 10. quæ structo illo in cultu diuino peccabantur, item quod noster inter promotores illius structuræ cum Haggæo & Zacharia non laudetur Ezr. 5, 1. c. 6, 14. Ipse vero Abarbanel cum auctore libri *Cozri* Parte III. n. 39. p. m. 215. non diu post ædificatum templum Malachiam vixisse, & donum propheticum *quadraginta propemodum annos* sub Templo II. inter reduces e Babylone Iudæos durasse, autumat fol. 297. col. 3. At vltra hunc etiam terminum referenda Malachiæ ætas videtur; ideoque eum ad Alexandri Maced. ætatem, vel paullo ante, cum Scaligero & Capello refert *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 135. rectius vero *ad vltima Nehemiæ* tempora *Calouius* ad h. l. & *Vitringa* l. c. p. 331. seqq. Quia enim Malachia vaticinante *Politarchum* suum s. *ducem politicum* adhuc habebant Iudæi, vt certum est ex Mal. 1, 8. ex historia autem non patet, post Nehemiam alium Principem politicum Iudæis præfuisse: (nam post illius obitum Pontifices simul *Ethnarchæ* fuerunt, quorum nomina a temporibus *Ezræ* vsque ad *Darii Codomanni* ætatem breuiter recensentur Neh. 12, 10. 11.) ideo hanc prophetiam editam fuisse colligit Vitringa *post reditum alterum Nehemiæ ex Persia in Canaanæam, post annum nimirum trigesimum secundum Artaxerxis Longimani* Neh. 13, 6. cum Pontifex Iudæorum esset *Eliaschib* Neh. 12, 10. aut filius eius *Ioiada* c. 13, 28. Id quod collata inter se Malachiæ prophetia & Nehemiæ historia euincitur.

Parallelismus §. 4. Non enim tantum *eadem crimina* in vtroque monumento culpantur, sed pene *iisdem* etiam *verbis*: quod hic maxime obseruari iubet *Vitringa* l. c. p. 332. E. c. quod *Leuitæ* & *Sacerdotes fœdus Dei*, secum pactum, dicuntur *rupisse*, vxores ducendo ἀλλοφύλους, & Hebræas, quibus iuncti erant, siue negligendo, s. repudiando, coll. Mal. 2, 8. 11. cum Ezr. 9, 1. & Neh. 13, 23--29. item quod *decimas* Iudæi non persoluerint *Leuitis*, qui proinde quisq; ad *agros suos* profugerant, quo sibi de necessariis vitæ subsidiis prospicerent; coll. Mal. 3, 8. 10. & Neh. 13, 5. 12. c. 10, 38. 39. cum Neh. 13, 6--13. Accessit *neglecta cura & deprauatio cultus diuini*, de qua Malachias conqueritur c. 1, 8. 11. 13. c. 2, 8. coll. Neh. 13, 15. seqq.

Occasio §. 5. Cum n. post reditū e captiuitate Babylonica, ducibus *Zerubbabele* principe, & *Iosua* pontifice, sub *Cyri* imperio non solum rempublicā constituissent, & templi fundamenta iecissent, sed deinde etiam, imperante Persis *Dario Hystaspide*, ad Prophetarum, *Haggai* & *Zachariæ*, exhortationes ipsum templum ædificassent, & sacrum cultum rite instaurassent Iudæi, post Zerubbabelis & Iosuæ obitū, sub *Artaxerxe Longimano* primū *Ezras* Theologus, anō Artaxerxis VII. Ezr. 7, 7. & postea *Nehemias* dux, anō Artaxerxis XX. Neh. 1, 1. c. 2, 1. 8. 5. 14. rebus Iudæorum, ex negligentia Sacerdotum & Præfectorum (quorum nomina ignoramus Neh. 5, 15.) denuo collapsis qd. succurrerunt: vitia populi castigarunt & emendarunt, idque operam dederunt, vt populus rite lustratus solidā legis diuinæ scientia imbueretur: *Ordo* it. *Leuiticus* a criminibus, quibus se polluerat, purgaretur, & sacrarum literarum studia ab eo maiore industria excolerentur, vrbs quoq; Hierosolyma, nouæ reipublicæ metropolis, probe muniretur aduersus hostes. Attamen omni illorum diligentia & zelo adeo cautum non est in futurum, vt non breui post (mortuo videlicet Ezra, & Nehemia absente Neh. 13, 6) eadem vitia in populo recruduerint, &, qui maxime sacerdotum dignitatem tueri debebant, sacerdotes, eam profanis opinionibus & impura vita sua non prodiderint ac prostituerint. cf. *Vitringa Hypotyp.* Hist. S. p. 82. seqq.

Argumentum §. 6. Itaq; noster Iudæos ad pœnitentiam & agnitionē testamenti Dei in Christo excitaturus, ab initio statim *in genere* reprehendit *totius populi* (paucis piis exceptis c. 3, 16.) ingratam erga Deum mentem & impietatem c. 1, 2--5. *& in specie Sacerdotum* negligentiam ac profanitatem c. 1, 6. seqq. quod sacrificia vitiosa, mutila, & furto seu raptu accepta, Deo offerret populus, sacerdotes vero sacrosanctum Dei nomen eiusque cultum profanitate sua in omnium contemtum deducerent: ita, vt alios non tantum non corrigerent, sed, violato pacto Leuitico, ipsi prauo exemplo & doctrina vulgo præirent c. 2, 1--9. illicitis præsertim connubiis cum feminis exterorum, *neglectis* vel *repudiatis* legitimis suis vxoribus c. 2, 10--16. Cumque ante captiuitatem Babylonicam ad idololatriam & superstitionem proni fuissent Iudæi & Israelitæ, nunc ad Epicureismum & atheismum, apud ipsos etiam sacerdotes & doctores legis, omnia spectabant: quasi Deus res humanas non curaret, aut vana esset *Redemtoris* (sub pædagogia & custodia legis Mosaicæ Gal. 3, 23. 24. coll. Rom. 10, 4.) expectatio c. 2, 17. c. 3, 13. seqq. Vnde Deus non tantum *aduentum Christi eius-*

quę

que Præcursoris, & per illos *Ecclesiæ reformationem*, certo promittit c. 3, 1--4. sed etiam impiis illis contemtoribus fœderis sui, nisi resipiscerent, grauissimas pœnas, temporales & æternas, minatur c. 3, 5--7. Iterumque reprehensa plebis auaritia, quod *decimas & primitias* non persoluerent c. 3, 8--12. vanumque esse, seruire Deo, putarent c. 3, 12--15. piorum reliquias mirifice solatur c. 3, 16--21. ac denique desuturis inposterum sub veteri oeconomia θεοπνεύστοις Prophetis, aduersus subsecutum Sadducæorum Epicureismum & Pharisæorum superstitionem, legis Mosaicæ, tanquam pædagogi ad Christum, adeoque etiam propheticarum eius explicationum piam obseruantiam, & prænunciationem aduentus Christi per eius præcursorem Eliam siue Iohannem Baptistam, omnibus animaduertendam commendat c. 3, 22--24.

LIBER
MALACHIAE,
Hebr.
מ ל א כ י

א

משא דבר־יהוה אל־ישראל ביד מלאכי׃ אהבתי
2 אתכם אמר־יהוה ואמרתם במה אהבתנו
הלוא־אח עשו ליעקב נאם־יהוה ואהב את־יעקב׃
3 ואת־עשו שנאתי ואשים את־הריו שממה ואת־נחלתו
4 לתנות מדבר׃ כי־תאמר אדום רששנו ונשוב ונבנה
חרבות

הפטרת תולדות יצחק

cta negligentia & auaritia profanantium. Itaque demonstrat I. *amorem Dei singularem* erga Israelem v. 2--5. *II. ingratum illorum animum*, manifestum in negligentia cultus diuini v. 6. Idque *III.* contra *Sacerdotum* prætertim cauillationes *probat* v. 7--13. & *IV.* grauissime *damnat* v. 14. Conf. argumentum libri in Præfat. §. 6. ℣. 2. *f*) *Dilexi vos*, sine vllo merito vestro, amore singulari: dum dudum vos in populum mihi adoptaui, nunc etiam e captiuitate reduxi, vrbemque & templum vobis restitui. *Grotius*: Nempe non tantum vt homines vos dilexi, sed & præ ceteris hominibus, præque aliis tum Abrahami, tum Isaaci posteris. Quare æquum erat (quod hic subintelligitur) eximium amorem mihi rependi. Conf. Es. 43, 4. c. 48, 14. c. 63, 9. Ier. 31, 3. Hos. 11, 1. Am. 3, 2. *g*) v. 6. 8. 9. 10. &c. *h*) *& tamen* pro impudentia & temeritate vestra *dicitis*. v. 6. c. 2, 14. 17. c. 3, 8. 13. *Abarb.* q. d. Deus: Ex quo vos agnoui, dilexi vos amore constante: & licet peccauistis coram me, ita vt vos puniuerim, constanter tamen vos dilexi. Sicut enim pater filium suum, sic ego vos castigaui Deut. 8, 5. ad emendationem & ex amore. *Vos autem tam ingrato estis animo, vt dicatis* &c. *i*) *qua in re dilexisti nos? Grotius*: i. e. *quo argumento* adparet amor ille tantus in nos? cf. Gen. 15, 8. Ne agnoscere quidem volebant eximium istum Dei erga se amorem, tantum abest, vt grati extitissent. Peruerse Abarb. *propter quid?* coll. Deut. 4, 37. vt meritum Patrum exstrueret. *k*) *Nonne frater Iacobi est Esauus?* i. e. sec. *Grot.* Nonne *Idumæi* & vos ortum trahitis ex Abrahamo & Isaaco? Sic *Esau* & *Iacob*, h. l. vt in seqq. posteros eorum (*de quorum statu*, præsenti & deinceps futuro, hic loquitur Propheta) significant, sicuti alibi *Edom* & *Israel*. vid. Obad. v. 10. 12. Et eodem sensu *Idumæus frater Israelis* dicitur Deut. 23, 9. Al. *Nonne frater Iacobi erat* vel (vt *S.* habet) *fuit Esauus?* vt & ipsi progenitores, & omnis eorum posteritas significetur, h. m. Etsi fratres fuerint gemelli Esau & Iacob, non tamen pari amore prosequutus sum ipsos, & eorum posteros. Iacobum enim & posteros eius adoptaui, iisque eximie benefeci; Esauum vero eiusque posteros illis postposui; grauissimisque iudiciis pro merito ipsorum eos castigaui. Conf. *Calou.* h. l. *l*) cf. not. Ez. 11, 8. Hos. 11, 11. Hag. 2, 23. *m*) *tamen Iacobum* & eius posteros (de quibus hic antecedd. & conseqq. loquuntur, vt etiam Gen. 25, 23.) *magis dilexi*: amore scil. *non communi*, vt alios quosuis homines Ps. 145, 9. Rom. 11, 32 sed *eximio & speciali*, reducendo etiam ipsum ad terminum suum v. 5. & reductum ædificando, coll. opposito v. 3. 4. cf. etiam Hos. 11, 1. c. 14, 5. Ps. 47, 5. Gen. 25, 28. 1 Sam. 1, 5. &c. ℣. 3. *n*) *Esauum autem* & posteros eius *odio habui*: *non absolute*, multo minus *æterna reprobatione* (quod præter mentem huius dicti & Rom. 9, 11. nonnulli volunt, vt fuse docet *Calouius* ad h. l.) sed *comparate* ad Iacobum & illius posteros: vt minus illis, quam hisce benefecerit Deus. Ita alibi quoque *comparate intelligendum* est *hoc verbum*: e. c. Gen. 29, 31. coll. ibid. v. 30. Deut. 21, 15. coll. 1 Sam. 1, 5. Luc. 14, 26. coll. Mat. 10, 37. *o*) *& posui* Ier. 6, 8. vt prædixeram Ez. 35, 4. *p*) *montes eius* Gen. 36, 8. Deut. 2, 4. Ios. 24, 4. &c. Tacita est antithesis montosæ & asperæ Idumææ ad terram Canaan, lacte & melle fluentem Ex. 3, 8. *q*) *solitudinem.* Ex. 23, 29. Ios. 8, 28. Es. 1, 16. Vastata enim erat Idumæa post Iudæam a Nebucadnezare. vid. Ier. 25, 17. 21. c. 27, 3. c. 49, 7. seqq. Am. 1, 11. 12. Obad. v. 10 & inprimis Ez. 25, 12. seqq. c. 35, 2. seqq. cf. etiam breuem historiam gentis ad Es. 21, 11. *r*) S. *draconibus* (1) *deserti*. & ita quidem, vt perduraturus hic eius status sit in *perpetuum* v. 4. Nam dracones sectantur solitudines: ideo Prophetæ toties vrbes populosissimas prædicunt fore *draconum domicilia*, aut a draconibus habitandas, quando illis extremam desolationem minantur. cf. Es. 13, 22. c. 34, 13. Ier. 9, 10. c. 51, 37. At quia *Tannoth serpentes, dracones*, alibi masc. est, e. c. Ex. 7, 12. Deut. 32, 33. Iob. 30, 29. &c. ideo LXX. Syr. & Ar. *in domicilia deserti*, ex rad. Ar. תנא *substitit, commoratus est, habitauit.* &c. ℣. 4. *s*) S. *Si namque.* Vulg. *Quodsi dixerit* Idumæa. *t*) Ion *ad paupertatem redacti.* S *depauperati*; bene etiam Vulg. *destructi*, i. e. destructionem vrbium ac domorum passi quidem nunc sumus. Opponitur enim *ædificationi.* (4) cf. Ier. 5, 17. Ps. 34, 11. Prou. 13, 7. Rad. Ar. *Debilitauit, elumbem reddidit* morbus &c. *u* Vulg. *sed reuertentes*, i. e. *sed nunc iterum ædificabimus.* Ion. *sed nunc diuites facti ædificabimus.* Quod & fecerunt, vt ex historiis liquet. Conf. similem præsumtionem Es. 9, 9.

CAP. I, ℣. 1. *a*) Vulg. *Onus.* al *Prolatio* s. *prophetia.* Zach. 12, 1. Syr. *Visio sermonum Domini de Israele per Malachiam.* cf. not. Ier. 23, 33. seqq. Nah. 1, 1. Hab. 1, 1. *b*) *verbi Domini.* Hos. 1, 1. Zeph. 1, 1. *Abarb.* rarum id erat isto tempore 1 Sam. 3, 1. cf. infra c. 2, 8. & Præf. §. 5. *c*) i. e. *contra* reduces ex exilio *Iudæos, Beniaminitas* ac *Leuitas*, & qui ex X. tribubus illis iuncti fuerunt. c. 2, 11. cf. Ezr. 2, 70. c. 6, 17. Neh. 12, 47. Omnibus enim sub Cyri & Artaxerxis imperio redeundi potestas facta erat Ezr. 1, 3. c. 7, 13. *Caluinus*: Per excellentiam vocati sunt *Israelitæ*, qui iterum collecti fuerunt in terra sancta, vt illic fruerentur hereditate sibi diuinitus promissa. Qui autem dispersi habitabant inter exteras gentes & profanas, etsi non prorsus desciuerant a puro Dei cultu & pietate, tamen quasi suum nomen perdiderant. *d*) i. e. *per ministerium.* vid. not. Hag. 1, 1. *e*) *Malachiæ.* vid. Præf. §. 1. *Est vero in hoc capite*, vt *Schmidius* habet, *exprobratio ingratitudinis Iudæorum* amorem Dei singularem non agnoscentium, sed S. S. Iehouæ nomen, olim in toto mundo inuocandum, per inepta sacrificia, ex maledicta

x) *ruinas*; quæ destructa fuerunt. Ef. 5, 17. c. 49, 19. y) v. 6. 8. Nah. 1, 12. z) Ef. 1, 24. Hof. 12, 6. a) *illi ædificabunt, fed ego destruam.* Vel: *fi illi ædificauerint, ego destruam.* cf. Ier. 45, 4. Pf. 28, 5. b) i. e. *& vocabuntur.* Imperfon. vt Ez. 39, 11. *Abarb.* Quia *omnes homines* agnofcent, quod ego eos odio habeam, & regno eorum aduerfus fim. c) *terminum impietatis* c. 3, 15. 19. Zach. 5, 8. h. e. regionem f. *territorium impiorum*, vt Ion. habet; eoque merito defolatum. d) *cui iratus est Dominus.* Num. 23, 8. Ef. 66, 14. Ion. *fuper quem maledictionem adducam.* e) *in perpetuum.* Ef. 34, 10. 17. *Hieronymus*: & iram meam æterna eorum vaftitas adprobabit. Sumendum hoc est in oppofitione ad populum Iudaicum v. 5. quippe cui diu quidem iratus fuerat Dominus Zach. 1, 13. elapfis vero LXX. annis ad eosdem reuertit cum gratia & mifericordia. v. 16. 17. vid. not. Zach. 1, 16. *Calouius*: fignificatur Edomum, partim *gentis* (exceptis reliquiis Am. 9, 12.) partim *nominis* excidio effe puniendum. Impleta ergo hæc, tum quia captiuitas eorum nunquam decreto reuocata, vt Iudæorum; tum quia reliquiæ, quæ in Idumæa manfere, aliis populis commixtæ, & ab Hyrcano fubactæ, ad fufcipiendum circumcifionem coactæ, in Iudaifmum tranfiere, ac poft Romanam deuaftationem ita excusfi funt, vt nec nomen eorum in terra inueniatur. cf. not. Ef. 21, 11. & quæ fupra ad v. 3. allegauimus.

℣. 5. f) *Idque oculi veftri videbunt*, & experimento cognofcetis. Mich. 7, 10. g) *magnificetur Dominus.* Mich. 5, 3. Pf. 35, 27. Pf. 40, 17. h) A.b. Ezra: *vosque dicetis -- fuper termino Ifraelis*, in quem vos reftitui; cui fauent accen-

חרבות כה אמר יהוה צבאות המה יבנו ואני אהרוס
וקראו להם גבול רשעה והעם אשר־זעם יהוה עד־
ה עולם׃ ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל יהוה מעל
6 לגבול ישראל׃ בן יכבד אב ועבד אדניו ואם־אב אני
איה כבודי ואם־אדונים אני איה מוראי אמר יהוה
צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו
7 את־שמך׃ מגישים על־מזבחי לחם מגאל ואמרתם
8 במה גאלנוך באמרכם שלחן יהוה נבזה הוא׃ וכי־
תגישון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין
רע הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר
9 יהוה צבאות׃ ועתה חלו־נא פני־אל ויחננו
מידכם היתה זאת הישא מכם פנים אמר יהוה
צבאות

accentus. Alii tamen malunt ita: *magnificetur*, inquam, *Dominus vltra terminum Ifraelis.* coll. v. 11. & c. 3, 12. quod fub Maccabæis coeptum, fub Christo impletum fuit. coll. Hof. 2, 2. Ion. *multiplicetur gloria Domini, dilatauit enim fines Ifraelis. Abarbanel*: Hæc promisfio referri poteft ad tempora Templi II. -- rectius tamen ad futurum. Bene, quod eius implementum fub Mesfia expectat, male, quod fub templo demum III. quod Scriptura nefcit.

℣. 6. i) Vulg. *Filius honorat.* al. *honorabit.* i. e. *honorare debet* Patrem. cf. fimile futurum c. 2, 7. Ion. *Ecce de filio edictum eft, vt patrem honoret.* vid. Ex. 20, 12. Deut. 27, 16. k) *& feruus herum fuum* 2 Sam. 11, 9. l) *fi ergo pater vefter ego fum*, non folum *dominus* communi jure creationis, fed & *pater*, ob fingularem illum, quem in fuperioribus demonftraui, erga vos amorem. cf. c. 2, 10. Deut. 32, 6. Ef. 1, 2. c. 63, 16. Ion. *fi tanquam pater ego fum?* m) *vbi* (i. e. *nullibi* Iob. 20, 7. 1 Cor. 1, 20. cf. infra c. 2, 17.) eft *gloria mea*, qua me honorare debetis? cf. 1 Petr. 1, 17. n) *& fi dominus?* Deut. 10, 17. Hof. 12, 15. Pf. 136, 3. Ion. *et fi tanquam Dominus ego fum.* cf. Matth. 7, 21. Luc. 6, 46. o) *vbi* eft *reuerentia mea?* c. 2, 5. Gen. 9, 2. *Abarb.* q. d. Quia enim tantopere dilexi vos & patres veftros, æquum omnino erat, vt & vos me diligeretis, fiue vt *filii ex amore*, fiue etiam vt *ferui ex timore.* p) v. 2. 4. q) *vobis* inprimis, *o Sacerdotes.* c. 2, 1. cf. Hag. 2, 11. Zach. 7, 5. *Abarb.* Ita generatim primum omnes, mox *fpeciatim Sacerdotes coarguit*, tq. populi duces & doctores. Conf. Præfat. §. 5. 6. r) *qui*, tq. praui ferui aut miniftri, ad me honorandum electi & conftituti, *ipfi defpicitis nomen meum.* v. 11. 14. Deut. 28, 57. 1 Sam. 2, 30. Ez. 22, 8. s) *& peruicaciter dicitis. Hieronymus*: Imitantes Cain, fuperbis contra Deum vocibus refpondentes, fcifcitamini ab eo, quem occulta non fallunt. cf. Ef. 45, 9. c. 58, 2. Ier. 2, 35. t) v. 7. Sicuti v. 2. amorem ac beneficia Dei, ita hic peccata fua nolunt agnofcere.

℣. 7. u) *Offerentes* eftis. *offertis.* c. 2, 13. c. 3, 3. 1 Reg. 5, 1. Probat ingratum eorum animum. x) *panem pollutum* v. 12. Iob. 3, 5. Thren. 4, 14. Dan. 1, 8. per quem Grotius *Mincham*, cum iugi facrificio offerendam Ex. 29, 40. Num. 28, 24. alii rectius *victimas etiam, & quasuis oblationes* intelligunt, coll. feq. v. 8. item Leu. 3, 11. c. 21, 6. 8. 17. 21. 22. c. 22, 25. Num. 28, 2. Abarb. *res immundas.* Ion. *oblationem impuram* vel execrandam. *Sacrificia* nimirum hominum contaminatorum *inepta, nec rite*, fed fine pœnitentia & fide *oblata*; quibus menfa Domini ab impuris illis Sacerdotibus polluta fuit & ceremonialiter & moraliter, neglecto fine oblationum præcipuo, Mesfia nimirum cum beneficiis fuis, per vniuerfum terrarum orbem prædicando, & fide, quæ Chriftum vnice refpicere debebat *Maii Oecon.* V. T. p. 1087. Conf. Leu. 22, 25. Tit. 1, 15. y) vid. v. 2. 6. z) Vulg. *in quo polluimus te?* Piel (1) a) S. *per hoc, quod dicitis.* v. 12. c. 2. 17. b) *menfa*, i. e. altare *Domini.* Sic v. 12. Quia facrificium eft quafi conuiuium, in quo (vt habet *Calou.* h. l.) *conuiua* eft Deus, *menfa* altare, *efca* victima, *potus* libamen, *miniftrans* facerdos. cf. Ez. 41, 22. c. 44, 16. Alii conferunt Leu. 24, 6. c) *vilis*, S. *contemta*, Vulg. *defpecta eft.* c. 2, 9. Ef. 53, 3. Ier. 49, 15. adeoque parum refert, *quales* victimas, aut *quomodo* easdem offeramus: cum omnis ille nofter cultus fit inutilis & inanis Mesfiæ, per illum figurati, expectatio. cf. v. 12. c. 2, 17. & c. 3, 14. *Abarbanel*: Ita dixerunt, quia fuper altari *adipem & fanguinem* offerebant, quæ ipfis res contemnendæ videbantur. At verum id eft de omni etiam & præftantisfima parte facrificiorum, demto refpectu & fide in Chriftum, ex quo illæ vmbræ V. Teftamenti omne fuum pretium habuerunt, coll Ef. 1, 11. feqq. Pf. 50, 8. feqq.

℣. 8. d) S. *Nam fi offertis.* v. 7. e) *cæcum* ad immolandum, contra legem Lev. 22, 22. Deut. 15, 21. f) S. *non malum* vobis eft. At *Vulg. Ion.* aliique interrogatiue: *nonne malum* eft: nihilne vitii id habet? cf. 1 Sam. 21, 9. g) *claudum.* v. 13. Vetitum erat & hoc Deut. 21, 15. h) *& morbidum.* Eius fpecies enumerantur Leu. 22, 22. feqq. i) *Offer modo illud*: Leu. 1, 2. Mitte tale quid pro munere Iud. 3, 17. Pf. 72, 10. k) *duci tuo.* Ion. addit: *qui præeft tibi.* Neh. 5, 14. 15. 18. c. 12, 26. cf. Præf. §. 3. l) *num acceptum te habebit?* v. 10. Hag. 1, 8. m) aut num *fufcipiet faciem tuam?* v. 9. Gratusne ei erit aduentus tuus tali cum munere, ita vt adnuat petitis tuis? cf. Gen. 19, 21. c. 32, 21. 1 Sam. 25, 35. n) *adfeueratio* diuina; vt v. 2. 9. &c.

℣. 9. o) *Nunc itaque.* Ab epanorthofi ad pædiam fiue exhortationem ad pœnitentiam, tranfit Propheta: docens adhuc fpem veniæ effe, fi ferio refipifcant; fin minus, eos nequaquam impunitos fore. cf. c. 2, 1. p) *fuppliciter deprecamini tandem.* 1 Sam. 13, 12. q) *vt mifereatur noftri*; vel *tunc miferebitur noftri.* Am. 5, 15. Pf. 67, 2. Iob. 33, 24. r) S. cum enim *a manu veftra fit hoc.* np. impuræ & ineptæ oblationis peccatum v. 7. 8. vid. v. 10. 13. c. 2, 13. & cf. fimilem locutionem Ef. 50, 11. s) *num accipiet a vobis facies*, vt accepti & grati ei fitis? quod phrafis fignificat in præced. v. 8. Al. vt officii aut perfonæ veftræ rationem habeat, & προσωποληψίᾳ erga vos vtatur? c. 2, 9. Nullo fane modo id faciet, neque vos tale quid expectare debetis. cf. Deut. 10, 17. 2 Par. 19, 7. Rom. 2, 11. &c. t) vid. v. 2. 8.

MAL. I, ℣. 6. לכם Per Mahp. 2. 3. 6. 9. 13. 19. 20. 23. ℣. 8. תגישון Sic defect. 3. 8. 15. fic fu. 9. foc. *Maf.* 3. & *impr.* At ceteri *plene.* Sine Nun paragog. 6. 9. in marg. contra ' *Maf. Erff.*

צבאות׃ מי גם־בכם ויסגר דלתים ולא־
תאירו מזבחי חנם אין־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות
ומנחה לא־ארצה מידכם׃ כי ממזרח־שמש 11
ועד־מבואו גדול שמי בגוים ובכל־מקום מקטר
מגש לשמי ומנחה טהורה כי־גדול שמי בגוים
אמר יהוה צבאות׃ ואתם מחללים אותו באמרכם 12
שלחן יהוה מגאל הוא וניבו נבזה אכלו׃ ואמרתם הנה 13
מתלאה והפחתם אותו אמר יהוה צבאות והבאתם
גזול ואת־הפסח ואת־החולה והבאתם את־המנחה
הארצה אותה מידכם אמר יהוה׃ וארור נוכל ויש 14
בעדרו

que ceremonialem cultum breui prorsus cessare faciam Dan. 9, 27. vt sequentia de vocatione gentium diserte indicant. ℣. 11. *f*) *Nam*, quod probe vobis sciendum & tenendum est. cf. Rom. 11, 25. *g*) *ab ortu Solis, & vsque ad eius occasum*, per totum terrarum orbem, non tantum in Iudæa Ps. 76, 2. cf. Es. 24, 14. 16. c. 59, 19. c. 45, 6. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. Matth. 8, 11. *h*) *magnum erit nomen meum inter gentes.* Dicitur in oppositione ad v. 5. & 6. cf. Es. 29, 23. Ez. 36, 23. c. 38, 23. Ps. 8, 2. *i*) *& in omni loco.* v. c. in Assyria & Aegypto Es. 19, 18. seqq. non, sicut olim, in vno loco Deut. 12, 5. 6. cf. Ioh. 4, 20. seqq. *k*) *suffitus, incensum.* S. *suffitum.* Hoph. (2) Leu. 6, 15. ό. θυμίαμα προσάγεται. np. non *propitiatorium sacrificium*, quod in N. T. semel obtulit Christus Hebr. 9, 25. sqq. c. 10, 10. seqq. sed pro indole N. T. *spiritualia sacrificia*; speciatim *laudes & preces sanctorum*, per suffitum V. T. Ex. 30, 35. figuratæ, hic intelliguntur. vid. Ps. 141, 2. Hebr. 13, 15. 16. Apoc. 5, 8. c. 8, 3. 4. *l*) *offeretur, oblatum erit.* v. 8. c. 3, 3. *m*) *Nomen Dei* est ipse Deus, sed cum connotatione professionis & cultus. Es. 60, 9. Ier. 3, 17. *n*) S. *& Mincha.* Vulg. *oblatio.* ό. θυσία, np. non Leuitica v. 10. sed spiritualis N. T. vt diximus. vid. Es. 60, 7. c. 61, 6. c. 66, 20. Ps. 51, 19. Ps. 96, 8. Ps. 141, 2. Rom. 12, 1. c. 15, 16. 1 Petr. 2, 5. Hebr. 13, 16. Apoc. 5, 8. cf. etiam Phil. 2, 17. 2 Tim. 4, 6. *o*) *munda* per fidem in Christum Act. 15, 9. 1 Pet. 2, 5. Hebr. 1, 3. c. 9, 14. &c. *p*) *nam*, quod iterum iterumque dico. *q*) v. 14. cf. Ps. 22, 28. seqq. Zach. 14, 16. *r*) vid. not. v. 8. ℣. 12. *s*) *Vos autem.* sc. Sacerdotes & ministri Domini. *Abarb.* *t*) *profanatis illud*, sacrosanctum nomen meum. v. 11. Leu. 21, 6. c. 22, 2. 32. Ez. 36, 20. seqq. cf. Rom. 2, 23. 24. *u*) v. 7. c. 2, 17. *x*) vid. v. 7. *y*) *polluta*, Vulg. *contaminata*, vel *contaminabilis* est, sicut supra v. 7. *despicabilis.* Verbum cf. Es. 59, 3. Ezr. 2, 62. Neh. 7, 64. Volunt dicere: *Altare* cum toto sanctuario, *vt impurum*, a Deo dudum reiectum & per hostes euersum fuit. Et quamuis vtrumque per Zerubbabelem & Iosuam sit restitutum, sacerdotium etiam magno zelo ab Ezra repurgatum, nihilominus tamen non adparet nobis vel singularis Dei fauor, vel Messias, ab Haggæo c. 2, 6. 7. 19. promissus. Quin potius neque hunc cultum Deo cordi, aut nos ei curæ esse, probant egestas populi, coll. infra c. 3, 10. 11. & vilis ille victus, quo vix misere sacerdotii dignitatem sustentamus. &c. cf. c. 2, 9. Nimirum non sentiebant impii homines, se peccatis pollutos esse, omniaque polluere; & abiecta spe & fide in Christum, tq. nucleo & fine ceremoniarum Leuiticarum, in cortice hærentes, ad apostasiam & Epicureismum aut hypocrisin proni erant, deinde etiam aperte ruebant. cf. v. 7. c. 2, 17. c. 3, 13. 14. & Præf. §. 5. 6. *z*) *& ad reditum* s. *prouentum eius* (altaris) *quod* attinet. s. *& de prouentu eius*, qui in altari offerendus est, dicitis. (2) Es. 57, 19. *a*) *vilis, contemtibilis* & exigui pretii v. 7. *b*) *est cibus eius.* Ion. *& contemtibilia sunt dona de eo.* Syr. *& contemtibiles sunt cibi eius.* de quibus scil. Sacerdotes viuebant. cf. Ioel 1, 16. & sensum modo declaratum. ℣. 13. *c*) *Etenim dixistis* obmurmurantes & μεμψίμοιροι Epist. Iudæ v. 16. *d*) *ecce!* quasi rem ad oculum demonstraturi, vt Ios. 9, 12. &c. *e*) *quanta defatigatio* s. *molestia!* Ex. 18, 8. Thren. 3, 5. (Similis contractio interrogat. מה cum sequenti vid. Ex. 4, 2. Es. 3, 15. Ez. 8, 6.) sc. deuoranda nobis est pro vili vel exiguo reditu altaris v. 12. *Abarbanel*: Innuit hoc maledictionem c. 2, 2. & famem, quæ terram Iudaicam premebat, vt panis non esset, quem mensæ imponerent. cf. c. 3, 10. 11. Vel simplicius videtur vox esse impatienter respondentium ad illam Dei correptionem. *f*) *& sic* vestra culpa ac negligentia *exsufflari* & contemni ab omnibus *fecistis ipsum.* Hiph. (2) Iob. 31, 39. Al. cum *Hieronymo*: *& exsufflare* me *facitis ipsum* altare & sacrificia vestra, coll. Hag. 1, 9. *g*) vid. not. v. 8. *h*) *&* sine discrimine ac reuerentia S. S. nominis mei, *adduxistis* mihique *obtulistis.* S. *dum adducitis.* Gen. 4, 3. 4. Leu. 4, 4. 16. c. 10, 15. *i*) *raptum* Deut. 28, 29. 31. *k*) *& claudum* v. 8. Deut. 15, 21. *l*) *& agrotum* s. *morbidum.* vid v. 8. *m*) S. *adducitisque* similem *Mincham*, vel *munus farreum.* v. 10. *n*) *num* ergo *gratiose accipiam illud* de manu vestra? v. 8. 9. 10. c. 2, 13. Sensus interrogationis est negatiuus, vt Ez. 18, 23. c. 33, 14. &c. ℣. 14. *o*) *Immo maledictus* esto. Deut. 27, 15. sqq. *p*) *dolosus* eiusmodi homo. S. *defraudans.* (1) Gen. 37, 18. Num. 25, 18. *q*) *dum est in grege ipsius.* vel qui habet *in grege suo* Gen. 32, 17.

℣. 10. *u*) Ion. *Immo quis hic est inter vos, qui claudat fores sanctuarii mei!* Ita Syrus. Sensus est: Tantum abest, vt beneuole ego vos respiciam v. 9. vt etiam Templum claudi potius velim, quam frustra me coli ineptis sacrificiis, sine vera pœnitentia & fide oblatis. *Abarbanel*: q. d. Deus: Vtinam vero exsurgeret pius quispiam in conspectu vestro, & clauderet potius Templi ianuas, ne detestandas eiusmodi oblationes porro offeratis. Sic S. *Quis enim inter vos pius?* *x*) *qui claudat* potius *ianuas*, sc. Templi c. 3, 1. 10. Non vero absolute ita præcipit Deus, sed comparate loquitur, vt diximus; coll. Es. 1, 11. seqq. Alioquin enim inter peccata Achasi non minimum erat, quod profana mente templum Dei occluderet 2 Par. 28, 24. c. 29, 7. Alii auaritiam Sacerdotum reprehendi putant, & *gratis* ex sequenti membro huc etiam trahunt, h. m. *Quis vestrum, qui claudat ostia* gratis? *Immo ne altare quidem meum gratis accenditis!* sed prius, vt simplicius, præterimus. *y*) *nec lucere faciatis, accendatis* altare meum. Num. 8, 2. Es. 27, 11. Ps. 18, 29. Abarb. np *per oblationes ignitas* s. igne consumendas. *z*) *frustra.* Vid. Es. 1, 13. c. 29, 13. 14. Ion. *& non offeratis super altari meo oblationem exsecrandam.* *a*) S. *non enim mihi est complacentia.* Coh. 5, 3. c. 12, 1. cf. oppos. Es. 62, 4. *b*) *in vobis* impiis & impuris Sacerdotibus. v. 7. c. 2, 17. *c*) vid. not. v. 8. *d*) *ideoque Mincham* v. 13. Gen. 4, 3. Leu. 2, 1. Vulg. *& munus.* cf. not. 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 8, 8. *e*) *gratum non habeo:* v. 8. 1. *de manu vestra* impia v. 9. vid. Es. 1, 13. Prou. 15, 8. Ioh. 9, 31. Tit. 1, 15. immo sacrificia vestra, & Mincham ac sacerdotium, totumque

---

℣. 11. כי ממזרח ita 1. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. טהרה *defect.* 1. sec. *Mas. impr.* Gen. 7, 2. sed contra *impr.* & *Mas. magnam* 1. h. l. ℣. 12. Pro יהוה habent אדני 1. 3. sic se. 2. & sic in mare. 6. 9. sec. *Mas. fin.* f. 3. col. 5. ℣. 13. אותו *Tikkun Sopherim* ־ hic est sec. *Mas. impr.* ad Ps. 106, 20. את־הפסח sine præf. *Vau* 1. 2. 3. 5.

בעדרו זכר ונדר וזבח משחת לאדני כי מלך גדול אני
ב אמר יהוה צבאות ושמי נורא בגוים: ועתה אליכם
1 המצוה הזאת הכהנים: אם־לא תשמעו ואם־לא
תשימו על־לב לתת כבוד לשמי אמר יהוה צבאות
ושלחתי בכם את־המארה וארותי את־ברכותיכם
3 וגם ארותיה כי אינכם שמים על־לב: הנני גער לכם
את־הזרע וזריתי פרש על־פניכם פרש חגיכם ונשא
4 אתכם אליו: וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה
הזאת להיות בריתי את־לוי אמר יהוה צבאות:
ה בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם־לו מורא
6 וייראני ומפני שמי נחת הוא: תורת אמת היתה בפיהו

ועלה

r) *masculum*, arietem sanum. Boch. Hieroz. I. p. 584. *Mas* h. l. *corrupto* opponitur: quippe *mas* præstat *femina*, & præstantiora Deo sunt offerenda. Cf. Leu. 1, 3. 10. &c. s) *& tamen* vouet & immolat. Leu. 7, 16. At cum antecedenti id nectunt Ion. LXX. & Ar. q. d. *& votum de eo quidem facit, sed deinde immolat.* t) *corruptum*, i. e. *morbidum*, vel *vitiosum* femininum. Leu. 22, 25. u) Pf. 47, 3. Pf. 48, 3. Pf. 95, 3. x) vid. not. v. 8. y) *& nomen meum tremendum & venerabile erit inter gentes.* Respicit ad v. 6. & simul illustrat v. 11. cf. Pf. 76, 8. 13. & supra v. 3.

CAP. II, ℣. 1. z) *Nunc igitur.* cf. c. 1, 9. Pf. 2, 10. a) *ad vos* inprimis sc. spectat vel *pertinet*: ne vos pœnitentia haud indigere existimetis. cf. Hos. 5, 1. b) *præceptum hoc.* v. 4. nempe de pœnitentia & meliore in posterum officii vestri administratione. vid. c. 1, 9. c) *o Sacerdotes!* c. 1, 6. *Abarb.* i. e. non tam ad vulgus, sapientiæ & doctrinæ expers, quam ad vos, qui ceteros rectius instruere debebatis, pertinet hæc culpa aut reatus. Pergit enim Deus hoc capite minari, & grauissime redarguere I. *Sacerdotes* de violato fœdere Dei (1) per inobedientiam & socordiam ipsorum v. 2. in sacrificiis & festis v. 3. (2) per corruptam doctrinam v. 4--7. & prauum exemplum v. 8. (3) per improbum personarum respectum v. 9. 10. II. *Vna cum sacerdotibus etiam illos de populo* reprehendit (1) qui *vxores de alienigenis* illegitime ducebant v. 11. 12. (2) *innocentes vxores* adfligebant v. 13-16. & (3) *diuinam prouidentiam* ac promissionum de Christo veritatem proterue negabant v. 17.

℣. 2. d) *Si non audieritis.* Leu 26, 14. seqq. Deut. 28, 15. e) *& si*

CAP. II.

posueritis in corde scil. monitum aut præceptum meum v. 1. nec animum ei aduerteritis. cf. Es. 57, 1. Dan. 1, 8. f) vt debito honore me adficiatis. cf. c. 1, 6. 11. Ios. 7, 19. Pf. 29, 2. g) Vulg. *ait Dominus exercituum.* vid. not. c. 1, 8. h) *tum immittam in vos*, sacerdotes & vniuersum populum. *Abarb.* Conf. verbum Ez. 5, 17. c. 7, 3. i) *maledictionem.* c. 3, 9. cf. Leu. 26, 14. seqq. Deut. 28, 15. seqq. Zach. 5, 3. k) *& maledicam* Gen. 12, 3. l) *benedictionibus vestris.* sc. realibus, coll. v. 3. Gen. 33, 11. *Hieron.* h. e. his, quæ nunc meis benedictionibus possidetis. Gen. 49, 25. 26. *Abarb.* i. e. conuertam vobis benedictionem, qua vobis benedixi a die, quo fundata fuit Domus Domini (Hagg. 2, 19.) in maledictionem. cf. infra c. 3, 10. Al. *benedictionibus vestris* sacerdotalibus, coll. Num. 6, 23. seqq. m) q. d. *iterum iterumque* hoc vobis dico, *eo quod non* &c. S. *etiamque maledicam huic.* At Tig. cum Abarb. in præterito: *quin etiam maledixi ei* (*cuique benedictioni* vestræ) statim, ex quo spernere cœpistis nomen meum, & ego vidi, *quod non* ad animum reuocetis. n) cf. 1 Sam. 2, 30. Pf. 109, 17. seqq. ℣. 3. o) *Ecce ego increpabo*, & perdam *vobis.* c. 3, 11. Pf. 9, 6. Pf. 104, 7. p) Syr. *semen terræ.* Ion. *prouentum seminis* vel natum e semine. vt scil. non germinet, aut fructum ferat, vel etiam in ipsa herba a locustis absumatur. cf. c. 3, 10. 11. *Abarbanel*: *seminis* mentionem facit in respectu ad *Mincham*; & *stercoris* in respectu ad oblationes s. *victimas* Iudæorum. q) *& spargam* Ez. 5, 10. c. 6, 5. r) *stercus* exenteratarum victimarum (7) quod alias extra castra cremandum erat Ex. 29, 14. s) *in faciem vestram.* Sicut Herus, qui auersatur donum serui sui, idque in faciem ei reiicit & dispergit. *Abarb.* Ion. *& patefaciam turpitudinem scelerum vestrorum in facies vestras.* t) Vulg. *solemnitatum vestrarum*, i. e. *victimarum festiuarum.* vid. Ex. 23, 18. Es. 29, 1. Pf. 118, 27. & cf. Amos 5, 21. u) S. *& auferet vos ad se.* Ez. 29, 19. *Hieronymus*: stercus videlicet, quo litæ sunt facies, totos vos occupabit. Al. impersonn. *& auferent vos*, auferemini, *vna cum illo.* Sic Belgæ. *Coccejus* vero de excidio vrbis & Templi ac politiæ Iudæorum, h. m. *& auferet tandem vos ad se* populus Principis aduenæ Dan. 9, 26. quod remotius est.

℣. 4. x) S. *Vt cognoscatis*, experimento minarum mearum edocti. cf. Ez. 5, 13. y) *quod* non frustra *miserim* ad vos per Prophetam meum *hoc mandatum.* v. 1. cf. Zach. 2, 15. 15 z) cum in finem sec. S. *vt sit.* Tig. *vt esset* &c. at *Abarb.* non aliam ob caussam, quam *quod fuit pactum meum cum Leui* & Aharone, sancto Domini, coll. Num. 17, 23. 25. a) i. e. *cum Leuitis*, vt habent LXX. & Ar. cf. Deut. 33, 8. *Hieronymus*, Per *Leui* patriarcham peruenit ad posteros Aaron & Eleazarum, Phinees & ceteros, qui de eius stirpe generati sunt. b) vid. not. c. 1, 8. ℣. 5. c) *Pactum* s. *fœdus meum*, non commune tantum, quod cum vniuerso populo feci Deut. 29, 9. seqq. sed proprium etiam ac peculiare. d) *fuit cum ipso* sc. *Leui* s. Tribu *Leuitarum.* vid. Ex. 32, 29. Num. 3, 6 12. c. 8, 14. c. 18, 19. Deut 10, 8. adde pro Sacerdotibus Num. 17, 18. seqq. c. 25, 10. sqq. e) *vitæ* scilicet. Ar. *ad vitam & pacem.* cf. Leu. 18, 5. Deut. 30, 15. 19. 1 Tim. 4, 8. f) *& pacis.* vid. de Pinchaso Num. 25, 12. & cf. Num. 6, 26. Es. 54, 10. Iob. 5, 23. 25. g) S. *quæ* (vitam sc. & pacem. al. præcepta Leuitica) *dedi illi.* h) *ad timorem*, S. cum *timore*, *vt* scil. *me timeret*, prout sequitur. cf. cap. 1, 6. Deut. 31, 12. 13. Es. 66, 2. Ier. 32, 40. Pf. 130, 4. similemque constructionem verbi cum suffixo & sequenti accusatiuo Pf. 74, 14. Coh. 2, 21. i) S. *ideo propter nomen meum.* q. d. *a facie* s. *respectu* & metu *nominis mei*, quod vos impie despicitis. c. 1, 6. 12. cf. Ier. 15, 17. Neh. 5, 15. k) S. *timuit ille sibi.* Vulg. *pauebat.* Deut. 1, 21. Ier. 1, 17. Ez. 2, 6. Laudatur nimirum *antiquorum sacerdotum* & Leuitarum *religiosa industria*, hic & v. 6. quantumque ab illorum *exemplo*, & a *regula* de Sacerdotum officio v. 7. *Sacerdotum illius temporis detestanda transgressio* differat, ostenditur v. 8. 9. ℣. 6. l) *Lex* s. *Doctrina veritatis.* Pf. 119, 142. cf. Pf. 25, 8. m) *fuit in ore eius.* cf. Prov. 10, 11.

℣. 14. משחת per *Kam.* 2. 10. Pro לאדני habent ליהוה 6. 9. 20. sic fu. 2. contra *Mas.* *impr.* h. l. & Esa. 28, 2. Prius tamen habent 6. 9. in marg. CAP. II, ℣. 5. וייראני *defect.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff*, sed contra *impr.*

ועולה לא־נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי
7 ורבים השיב מעון׃ כי־שפתי כהן ישמרו־דעת ותורה
8 יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה־צבאות הוא׃ ואתם
סרתם מן־הדרך הכשלתם רבים בתורה שחתם ברית
9 הלוי אמר יהוה צבאות׃ וגם־אני נתתי אתכם נבזים
ושפלים לכל־העם כפי אשר אינכם שמרים את־דרכי
י ונשאים פנים בתורה׃ הלוא אב אחד לכלנו הלוא
אל אחד בראנו מדוע נבגד איש באחיו לחלל ברית
11 אבתינו׃ בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל
ובירושלם כי חלל יהודה קדש יהוה אשר אהב ובעל
בת

seqq. subiicit Propheta, luculenter indicant, hic עד כאן doceri, *non quales sint, sed quales esse debeant* Sacerdotes. cf. Deut. 17, 8. seqq. 2 Par. 19, 10. 2 Cor. 5, 20. *Abarb.* quia Sacerdos est Dei nuntius inter ipsum & Israelem: additque e Talmudicis sequentem cautelam: *Si angelus Domini Zebaoth est sacerdos, legem quærent ex ore eius; sin minus, ab ore eius non pendebunt.*

℣. 8. *b*) Abarb. *At vos*, sacerdotes huius ætatis. vid. not. v. 5. *c*) ipsimet *recessistis a via*, in Verbo Dei præscripta. Abarb. *de via*, in qua dixi v. 6. *ambulasse* Sacerdotes illos primos, Aharonem, Eleazarum & Pinechasum. cf. c. 3, 7. Deut. 9, 16. c. 11, 28. c. 31, 29. Ier. 8, 8. c. 18, 18. Dan. 9, 5. *d*) Vulg. *& scandalizastis plurimos*, S. *impingere fecistis multos* in lege. Ier. 18, 15. Matth. 18, 6. *Abarb.* vt scil. ab ea recesserint, & contra eam peccauerint; cum veteres illi multos conuerterent. Prauo scil. exemplo & corrupta doctrina aliis præeuntes. Vide praxin istius temporis Neh. 13, 4. seqq. & cf. Es. 3, 12. Ier. 18, 18. Ez. 22, 26. c. 44, 11. *e*) *corrupistis*. Vulg. *irritum fecistis*. Ex. 32, 7. Hos. 9, 9. *f*) Ar. *fœdus* s. pactum *meum Leuiticum*, quod cum tribu Leui feceram. cf. Ez. 16, 59. Hos. 6, 7. it. not. Ez. 44, 7. & eadem pene verba Neh. 13, 29. *g*) vid. not. c. 1, 8.

℣. 9. *h*) *Ideo etiam ego*, a vobis contemtus c. 1, 6. 7. &c. Notat iustissimam *talionem*. cf. Ez. 16, 43. c. 23, 35. *i*) *reddidi vos* Ez. 6, 14. c. 25, 5. *k*) *despectos*. cf. c. 1, 7. 1 Sam. 2, 30. *l*) & *humiles* s. *abiectos*. Iob. 5, 11. *m*) S. *toti populo*. cf. 1 Tim. 4, 12. 2 Tim. 3, 9. *n*) *eo, quod*. Vulg. *sicut*. Zach. 2, 4. *o*) *vos non obseruatis*, sicut veteres fecerunt Deut. 33, 9. *p*) *vias meas*, Ion. *quæ recta sunt coram me*. vid. v. 8. Esa. 2, 3. nec doctrina vestra fuit *lex veritatis*, sicut fuit priscorum, de quibus supra v. 6. *q*) *sed accipientes* fuistis *faciem* in lege s. verbo Dei tractando, maiorem personarum, quam veri & recti rationem habentes c. 1, 9. Ad gratiam captandam docuistis, eoque sententias vestras aptastis. Ps. 82, 2. contra Leu. 19, 15. Deut. 1, 17. cf. Es. 5, 23. Prou. 18, 5. 1 Tim. 5, 21. Ioh. 12, 43. c. 5, 44. Iac. 2, 1. seqq.

℣. 10. *r*) Vulg. *Numquid non Pater vnus est omnium nostrum?* scil. Deus, vt subsequens epexegesis declarat, coll. c. 1, 6. Deut. 32, 6. Es. 64, 7. Ioh. 8, 41. Eph. 3, 15. c. 4, 6. Ita prædicatum ad omnes homines referri poterit, coll. Es. 58, 7. quod alii ad Iudæos hoc modo restringunt: Nonne omnes ab *Abrahamo* vel *Iacobo* orti sumus? coll. c. 1, 2. Ioh. 8, 33. 37. 39. Ita *Grotius* a *Caluino* notatur. *s*) numquid non *vnus Deus creauit nos?* cf. Ier. 32, 27. Iob. 34, 19. Es. 43, 1. *t*) *quare ergo?* Ier. 8, 5. 19. *u*) *perfide agimus*. v. 11. vid. de hoc verbo not. Iud. 9, 23. Ier. 3, 20. *x*) *alter in alterum?* Leu. 25, 46. Neh. 5, 7. i. e. sec. Abarb. *maritus in vxorem*. male; neglecto genere s. phrasi textus; quia cum seqq. connectendum putauit, vt etiam fecit Hieronymus, quod nos cum *Schmidii* lemmatibus ad *personarum respectum*, de quo v. 9. referimus. *Grotius* vero tangi putat historiam (vel similem, vide enim de tempore huius vaticinii Præf. §. 3.) quæ est apud Nehemiam c. 5, 3. 4. seqq. *de oppressione pauperum*, contra Legem, quæ vsuras a popularibus accipi vetabat Ex. 22, 24. sq. Leu. 25, 35. seq. Deut. 23, 20. Alia tamen Legis illius verba sunt, neque בגד de oppressione pauperum alibi inuenimus; vnde neque h. l. de iisdem accipi poterit, nisi *pauperes* potissimum sub *respectu fratrum* consideres, vt ab initio versus dixerat. *y*) *profanando & violando*. v. 11. c. 1, 12. *z*) *fœdus patrum nostrorum*. cf. Deut. 29, 13. 14. 24.

℣. 11. *a*) S. *Perfide egit*. Tig. *defecit Iuda*, i. e. tribus s. *ecclesia Iudaica*, Christo, vt mystica vxor, sacro fœdere desponsata. cf. Es. 54, 1. Ier. 3, 1. seqq. Hos. 1, 2. c. 2, 4. &c. & de constructione cum verbo femin. not. Hos. 2, 21. c. 5, 9. Mich. 2, 10. Hactenus egerat de *Sacerdotum perfidia* & transgressione: sequitur nunc *redargutio ducentium vxores ex alienigenis* v. 11. 12. & *adfligentium coniuges suas innocentes* v. 13. seqq. ad quam commode fit transitus per verbum בגד e versu 10. repetitum: quo de cf. not. Iud. 9, 23. Ier. 3, 20. *b*) *& abominatio* s. res detestabilis & omnibus piis Iudæis abominanda. Deut. 13, 15. *c*) commissa est *in Israele*, Beniamine & reliquis Israelitis, qui reducibus Iudæis se iunxerant. vid. not. c. 1, 1. & cf. Gen. 34, 7. 2 Sam. 13, 12. *d*) *in ipsa etiam* Hierosolyma, vel *& imprimis* Hieros. cf. not. Es. 1, 1. *e*) *explanatiuum*, vt Hos. 11, 10. Am. 3, 14. c. 6, 11. *f*) *violauit* & prostituit *Iuda*. v. 10. c. 1, 12. cf. Leu. 19, 29. *g*) *sanctitatem Domini*, suamque dignitatem; cuius pars non exigua, vt scribit *Grotius*, in hoc posita erat, ne Iudæi cum idolorum cultoribus matrimonia copularent Ex. 34, 16. Deut. 7, 3. Ad phrasin cf. Ex. 22, 30. Lev. 11, 44. c. 19, 2. &c. *h*) *quam diligit* Iehoua. cf. Leu. 19, 2. c. 20, 7. 1 Pet. 1, 15. 16. Hebr. 12, 14. *i*) S. *& desponsauit sibi*. s. *vxorem duxit* Deut. 21, 13.

m) *& peruersitas*. Iob. 6, 30. cf. Leu. 19, 15. *n*) Vt imitaretur Dominum suum. cf. Es. 53, 9. 1 Pet. 2, 22. *o*) *in pace* (v. 5. Es. 27, 5. Phil. 4, 7. Hebr. 12, 14.) *& in rectitudine* Es. 11, 4. Ps. 26, 12. Abarb. *cum pace*, inter homines conciliata, *& cum rectitudine*, ad quam omnes instruebat. *p*) *ambulauit mecum*. *Grotius*: i. e. amicitiam meam retinuit, recta agendo. Conf. Gen. 5, 22. Mich. 6, 8. 1 Ioh. 1, 6. 7. *q*) *& sic multos conuertit ab iniquitate*. c. 3, 24. Ier. 23, 22. Dan. 12, 3. Iac. 5, 20. Ita Aharonis exemplum *Hillel* suis commendat in Pirke Abhot c. I. v. 12. his verbis: *Esto*, inquit, *de discipulis Aharonis, qui pacem coluit & sectatus est, homines amauit, eosque ad Legem adduxit.* Sicuti par & fas erat. *Nam* &c. v. 7.

℣. 7. *r*) *Nam labia Sacerdotis*. Prou. 10, 11. 32. *s*) Vulg. *custodient*. i. e. vt S. habet, *custodire debent*. vide simile futurum c. 1, 6. & cf. 1 Tim. 6, 20. Est namque hic *Regula de Sacerdotum officio*, quæ cum veterum exemplum congruebat, vt ad v. 5. diximus. *t*) *scientiam* & cognitionem rerum diuinarum, Hos. 4, 1. haustam ex Scriptura S. cf. Leu. 10, 11. Deut. 31, 9 - 12. 19. Esr. 7, 10. 2 Par. 17, 7. 8. 9. 2 Tim 3, 15. Tit. 1, 9. *u*) *& legem*, s. vt Ion. habet, *institutionem* vel *informationem*, ex Lege Dei desumtam, eamque fideliter explicantem. cf. not. Hag. 2, 11. *x*) *quærent* rudiores *ex ore eius*. v. 6. cf. not. Deut. 33, 10. Ez. 44, 23. Neh. 8, 3. 4. 7. 8. & verbum Esth. 2, 23. *y*) *quia angelus*, i. e. *nuntius*. Ion. *minister*. c. 3, 1. Es. 42, 19. Hag. 1, 13. *z*) ὁ. Κύριος παντοκράτωρ. Es. 1, 24. Hos. 12, 6. *a*) *ille est*, saltim pro officii sui ratione esse debet. Nam quæ in seqq.

℣. 7. מלאך־יהוה ita 1. 6. 9. 20. su. 5. At כי מלאך יהוה 2. ℣. 10. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 9 10.

12 בַּת־אֵל נֵכָר׃ יַכְרֵת יְהוָה לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר
13 וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב וּמַגִּישׁ מִנְחָה לַיהוָה צְבָאוֹת׃ וְזֹאת
שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה בְּכִי וַאֲנָקָה
מֵאֵין עוֹד פְּנוֹת אֶל־הַמִּנְחָה וְלָקַחַת רָצוֹן מִיֶּדְכֶם׃
14 וַאֲמַרְתֶּם עַל־מָה עַל כִּי־יְהוָה הֵעִיד בֵּינְךָ וּבֵין ׀ אֵשֶׁת
נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֵשֶׁת
טו בְּרִיתֶךָ׃ וְלֹא־אֶחָד עָשָׂה וּשְׁאָר רוּחַ לוֹ וּמָה הָאֶחָד
מְבַקֵּשׁ זֶרַע אֱלֹהִים וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם וּבְאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ
אַל־

Nn nn 2 פב ב

k) *filium* & cultricem, coll. Ier. 2, 27. quæ quasi de familia *alius Dei*. cf. Gen. 6, 2. *l*) Deut. 32, 12. Tangitur illud, quod legimus Ezr. 9, 1. 2. Neh. 10, 31. c. 13, 23. seqq.

℣. 12. *m*) S. *Exscindes*, al. *exscindat* ergo *Iehoua*. Ps. 12, 4. Ps. 109, 15. cf. Zach. 11, 8. *Grotius*: i. e. extorrem faciet, coll. Ezr. 10, 8. Conf not. Ex. 12, 15. Es. 56, 6. *n*) *viro*, *qui fecerit hoc*. Prou. 6, 32. *o*) *vigilem*, *vigilantem* (2) Cant. 5, 2. *& respondentem* Locutio prouerbialis, cuius scopus e contextu, simplex autem sensus non æque patet. *Vulg.* habet: *magistrum & discipulum*, i. e. sec. Grotium, *Sacerdotes* (qui tam malo exemplo aliis præibant Neh. 13, 28.) *& plebem*. Quod Magistrorum sit *vigilare* pro discipulis, horum autem ad interrogata illorum *respondere*, coll. Luc. 2, 47. adde Deut. 26, 5. At *Ion.* & *Syr.* habent: *filium & nepotem* & *Abarb.* Sensus est, inquit, Deus illi prorsus non superesse faciet *filium aut semen*. Sed sic ratio non constat locutionis. *Munsterus* itaque: i. e. *Eliminabit Deus totam illius hominis familiam*, vt ne quidem in domo remaneat, qui alterum e somno *suscitet*, aut qui clamanti e domo *respondeat*, aut obsequatur monitori. *p*) *de tabernaculis Iacobi*. Sic etiam vulgari & tropica locutione Hebræi dicunt *tabernaculum* pro qualibet *domo*: quod antiquitus in tabernaculis habitaretur. cf. Num. 24, 5. Ps. 52, 7. Deut. 16, 7. Iud. 7, 8. 1 Reg. 12, 16. &c. *q*) Ion. interponit, *&, si Sacerdos sit*, exscindet etiam ad Altare *offerentem munus* vel *Mincham*. c. 1, 7. Nam & Sacerdotes ab ista profanitate illicitorum connubiorum non abstinuerant, vt diximus. *Schmidius* tamen alio respectu id expressit: *quique adduxerit Mincham ineptam*. de qua c. 1, 10. 13. Verum hic de alio crimine agitur.

℣. 13. *r*) *Etiam hoc*, eq. *secundam* s. *alteram* abominationem v. 11. *facitis*. cf. 2 Sam. 16, 19. scil. per polygamiam, repudium, aut adflictionem legitimarum & innocentium vxorum. v. 14. 16. *s*) *operiendo* scil. *oppletis* vel *operitis*, vt habent LXX. & Ar. Vulg. *operiebatis*. v. 16. Gen. 7, 19. cf. similem ellipsin verbi finiti post Infinit. 1 Reg. 3, 16. c. 11, 15. Leu. 6, 7. &c. *t*) *lacrimis*, np. feminarum Israeliticarum, quas in gratiam illarum extranearum vel repudiabant, vel quasi mancipia tractabant. cf. Coh. 4, 1. *u*) *altare Domini*; q. d. tantum abest, vt gratum mihi cultum præstetis, quin potius lacrimæ innocentium vxorum, cum fletu & gemitu, versus Altare meum effusæ, de vestra maritorum iniuria queruntur & vindictam exposcunt. *x*) *fletu*. cf. 1 Sam. 1, 6. 7. 10. *y*) *& gemitu* s. *suspiriis*. (4) Ps. 12, 6. Ps. 79, 11. Ps. 102, 21. *z*) S. *vt non* possim *amplius* respicere. cf. Es. 5, 9. & not. Ier. 2, 15. *a*) cf. Gen. 4, 4. 5. *b*) Ex. 28, 38. Ier. 6, 20. *c*) *e* polluta *vestra manu*. cf. c. 1, 13. Es. 1, 15. Ps. 26, 6.

℣. 14. *d*) *Attamen* præfracte *dicitis*. v. 17. c. 1, 2. 6. *e*) Vulg. *quam ob caussam?* Num. 22, 32. Ier. 9, 11. scil. non potes grata habere dona nostra? *f*) *propterea*, inquam, *quod*. Deut. 31, 17. Iud. 3, 12. Ier. 4, 28. *g*) *Iehoua testificatus est*. Gen. 43, 3. 2 Reg. 17, 13. 15. cf. Gen. 2, 24. Prou. 2, 17. *Abarb.* scil. in sponsalibus & pacto matrimoniali. Conf. Gen. 31, 49. 50. *h*) Vulg. *& vxorem pubertatis tuæ*. quam iuuenem iuuenis duxisti v. 15. Es. 54, 6. Prou. 5, 18. *i*) constr. *in* vel *contra quam*. *k*) *tu* omnino *perfide agis* v. 11. 15. 16. dum, flore ætatis eius decerpto, eam vel repudias, vel ethnicam superinducendo, proculcas. cf. Matth. 19, 3. seqq. *l*) *cum illa tamen sit socia* s. *consors tua* (1) cf. Coh. 4, 10. *m*) Vulg. *& vxor fœderis tui*, quæ sc. pacto matrimoniali tibi fœderata s. iuncta fuit, & quod ex sua parte debuit, adhuc præstitit. cf. Obad. v. 7. Ez. 16, 60.

℣. 15. *n*) Difficilis admodum locus est, & diuersissime ab Interpretibus acceptus. *Plerique cum Ion. Kimchio cet. eum de Abrahamo exponunt*, vt in compendio statim dicemus. *Kimchi*: *Nonne Abrahamus quoque sic fecit*, dixerunt impii. quibus responderit Propheta: *Minime* sic fecit, *quia reliquiæ* excellentis & præstantissimæ virtutis *fuerunt in spiritu eius*. Alii h. m. *Neque vnus* & prole nondum auctus *Abrahamus*, coll. Es. 51, 2. Ez. 33, 24. cuius exemplo malitiam vestram tueri conamini, *ita fecit*, quando suasu & iussione vxoris Hagarem domesticam in thorum admisit Gen. 16, 1--4. *nam reliquiæ spiritus* (ita nostri accentus) *diuini* scil. & *alius*, quam *vester* est, illi erant & manebant; secus quam vos agitis, qui spiritum Dei non habentes (Iudæ v. 19.) *malo vestro genio* indulgetis. *Ecquid enim* faciebat vnus *ille* Abrahamus, quum Hagarem adsciscere? Fecitne illud in damnum vxoris, vt huic ægre esset, ipse autem cum impia quadam femina libidinem expleret? *Minime omnium ita fecit*. *Quærens* enim fuit magno studio & exoptauit c. 3, 1. *semen Dei*, i. e. *sobolem* vel *prolem* Gen. 4, 25. *a Deo* sibi sæpius *promissam*. vid. Gen. 12, 2. 3. c. 13, 15. 16. c. 15, 4. 5. 13-16. 18. coll. c. 3, 15. Quia enim, inquit *Calouius*, acceperat *promissionem de seminis sui multiplicatione*, maxime illam, quum vnicus adhuc esset, quærebat: atque inprimis *semen illud benedictum*, nimirum *Christum*. Data illi erat tum *promissio* a Deo *de semine benedicto*, sed nondum ita declarata, quod ex Saræ corpore illud suscepturus esset; atque ideo de consilio & consensu Saræ, immo Sara ipsa ex ancilla ædificari volebat. &c. Ion. *Nonne vnus fuit Abrahamus solus, ex quo propagatus est mundus? Et quid vnus quæsiuit, nisi vt superesset ipsi proles in conspectu Domini?* h. e. sec. Abarb. *liberi*. qui colerent venerandum Iehouæ nomen; minime vero, vt ille sicut vos, lubidini indulgeret. &c. *Alii vero de Adamo* Prophetam loqui existimant. R. Sal. *Nonne vnum* par hominum, Adamum & Euam *fecit* scil. Deus ex v. præced. 14. *Gusset.* p. 25. 781. & 814. *Nonne* Ez. 8, 22. 2 Sam. 14, 14.) Deus in *vnam* carnem duos *fecit?* Gen. 2, 24. *& nonne quod superest spirituum*, h. e. *residuæ animæ*, æque ac animæ illius primi paris, *ad Deum* pertinent, & eius potestati subsunt? coll. Num. 16, 22. c. 27, 16. Ez. 18, 4. &c. At quia contextus nec *Adami* neque *Abrahami* mentionem fecit, ideo (inquit *Abarb.* h. l.) simpliciter hic textus ita mihi accipiendus videtur: *Neque etiam vnus* tantum ex vobis ita *fecit*, vt cum Mose excipere possitis, *Vir vnus peccauerit, & in totum cœtum ira efferuesces?* Num. 16, 22. &c. vide sequentia. *o*) *vt quod ad reliquum* populum Iudæ v. 11. attinet. cf. infra Lectt. varr. & ipsum nomen Es. 10, 19. seqq. c. 11, 11. 16. &c. *p*) *spiritus* Dei & illius gratia *ei* adsit. cf. Gen. 41, 38. Num. 14, 24. c. 27, 18. Iob. 32, 8. *q*) *Et quomodo?* Iob. 9, 2. c. 25, 4. *r*) vel *vnus* eiusmodi aut *vnusquisque* transgressor. *s*) *quærens sit* & expectare possit c. 3, 1. Ex. 10, 11. Num. 16, 10. Neh. 5, 18. *t*) *semen Dei*, s. liberos Deum religiose colentes, Gen. 6, 1. 4. Es. 6, 13. si matrem præfert, quæ filios ad idola deducit? *u*) *cauete ergo vobis*. v. 16. Deut. 2, 4. *x*) *in spiritu* vel *circa spiritum vestrum*. Vulg. *custodite ergo spiritum vestrum*. Hieron. ne abducamini libidine: ne alienigenarum amore vincamini. Eadem constructio est & sensus Deut. 24, 8. 2 Sam. 20, 10. cf. 2 Cor. 13, 5. *Calouius*: Ita emphatice spiritum *Iudæorum* spiritui *Abrahami* opponit &c. At Schmid. *per Spiritum vestrum*. Ion. *animabus vestris* vel *vobismet ipsis*, vt Ar. *Gussetio* vero p. 781. i. e. *sub periculo spirituum* vel animarum vestrarum, aut *quantum cara vobis est anima vestra*, coll. Ier. 17, 21. Deut. 4, 15. Ios. 23, 11. *y*) *& contra vxorem iuuentæ tuæ* v. 14. o Iuda v. 11. *Hieron.* quæ tibi virginali primum iuncta est matrimonio.

℣. 12. לָאִישׁ per *Rbhia*, 1. 2. 3. 6. 9. 10. Sic fe. 5. parum apte. ℣. 14. כִּי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. sic fa. 5. ℣. 15. וּשְׁאָר רוּחַ sic 1. 3.

16 אל־יבגד׃ כי־שנא שלח אמר יהוה אלהי ישראל
וכסה חמס על־לבושו אמר יהוה צבאות ונשמרתם
ברוחכם ולא תבגדו׃ 17 הוגעתם יהוה
בדבריכם ואמרתם במה הוגענו באמרכם כל־עשה
רע טוב בעיני יהוה ובהם הוא חפץ או איה אלהי
המשפט׃ ג הנני שלח מלאכי ופנה־דרך לפני ופתאם
יבוא אל־היכלו האדון אשר־אתם מבקשים ומלאך
הברית

e) vid. sim. constr. Hab. 2, 14. Es. 44, 20. Neh. 3, 37. f) vid. v. 15. g) *nec datam coniugi fidem violetis.* v. 11. 14. vid. not. Iud. 9, 23. Ier. 3, 20.

CAP. III.

℣. 17. b) *Fatigastis Dominum.* ton. *Molestias fecistis coram Domino.* Hiph. (3) Es. 43, 23. 24. *Abarb.* ἀνθρωποπαθῶς loquitur Scriptura &c. i) *sermonibus vestris.* cf. c. 3, 13. De connexione ita *Calouius*: Nona est epanorthosis & accusatio Iudæorum, quos redarguit ob extremam istam profanitatem, in quam paullatim ex superiorum vitiorum adsuefactione erant delapsi, vt etiam *Dei iustitiam & veritatem* impiis dicteriis proscinderent. Conf. etiam not. supra ad v. 1. & Præf. §. 6. k *tamen dicitis.* Syr *quod si dicatis.* vid. v. 14. c. 3, 8. 13. l) *qua in re offendimus te?* cf. c 1, 2. 7. m) *per hoc, quod dicitis.* c. 1, 7. n) *quicunque malum operatur.* c. 3, 15. cf. *supra* v. 11. 13. c. 1, 6. 7. 14 o) *probatur & placet Domino.* Num. 24, 1. 1 Sam. 29, 9. 2 Sam. 3, 36. cf. Ier. 12, 1. 2. Iob. 21, 7. & Ps. 73, 2. seqq qui psalmus hunc locum plenius latiusque exsequitur. p) Vulg. *& tales ei placent* cf. c. 1, 10. Ps. 5, 5. q) Vulg. *aut certe.* Dilemmate vtuntur. r) *vbi est?* *Abarb.* Hæc particula de eo vsurpatur, quod non reperitur, e. c. Iob. 14, 10. cf. supra c. 1, 6. s) Es. 30, 18. S. *Deus* (iustus) *iudicii.* de quo v. 12. c. 3, 5. *Hieron.* h. e. vbi est iudicii veritas? Conf. infra c. 3, 13. Ps. 50, 21. Ps. 73, 11. Volebant dicere: Immo Deus perditissimorum hominum peccata sæpe nunc non vindicat, Coh. 8, 11. nec Messias, ad instaurationem generis humani dudum promissus, aduentu suo properat. cf. 2 Pet. 3, 4. Es. 5, 19. Ier. 17, 15. Ad quam obiectionem dissoluendam Deus sequenti capite III. respondet. CAP. III, ℣. 1. t) S. Verum enim vero *ecce ego* scil. inquit *Saluator*, ad attentionem excitans, vt Es. 50, 2. c. 64, 4. Zach. 3, 9. q. d. Vos blaspheme quidem quæritis: *vbi est Deus iudicii?* c. 2, 17. At *ecce ego*, tanquam iudex vniuersalis, cui Pater iudicium dedit Ps. 72, 1. Dan. 7, 13. 14. Ioh. 5, 27. qui iudicium annunciaturus, immo ad victoriam prolaturus sum Es. 42, 1. 3 Matth. 12, 18. 20. tempore diuinitus constituto certissime adero &c. Neque tamen errant, qui *Deo Patri* hæc verba tribuunt, vt mox videbimus, coll. Matth. 11, 10 Marc. 1, 2. Luc. 7, 27. quia missio Iohannis Baptistæ, ceu opus Dei *ad extra*, ad totam SS Trinitatem pertinet cf. etiam Luc. 3, 2. Ioh. 1, 33. Ceterum obseruandæ in hoc capite sunt sec. *Schmidium* IV partes: *I. Prophetia* de aduentu angeli præcursoris Iohannis Baptistæ, & Christi ac concionum eius v. 1--6. II. *Redargutio* Iudæorum ob *decimas* non datas v. 7--12. III. *Blasphemantium* Iehouam, quasi nihil discernat inter bonos & malos v. 13--18. IV. *Refutatio* eorum per aduentum Christi, eiusque præcursoris Eliæ v. 19- 24. u) Vulg. *mitto* s. *missurus* sum *vobis* v. 23. x) ο. τὸν ἄγγελόν μου, i. e. *nuntium* s. *legatum meum.* vt c. 2, 7. Hag. 1, 13. Es. 42, 19. Ioh. 1, 6. 33. c. 3, 28. nempe *Iohannem Baptistam*, Christi prodromum & præcursorem, vt ex N. T. certissime constat, coll. Es. 40, 3. Matth. 3, 3. c. 11, 10. Marc. 1, 2. Luc. 7, 27. &c. Ad *Græcæ dictionis* illustrationem cf. Luc. 7, 24. c. 9, 52. Iac. 2, 25. & LXX. Gen. 32, 3. Num. 20, 14. c. 24, 2. Ios. 7, 22. Iud. 6, 35. &c. Iudæi hic fluctuant, & quo se vertant, nesciunt. A. b. Ezra alterum *Messiam, filium Iosephi*, cum suis fingit: Raschi *angelum mortis*, Abarb. vatem nostrum *Malachiam*, deinde vero fol 300 b. cum Kimchio *Eliam* Thesbitem male intelligit. y) Vulg. *& præparabit*, al. *qui parabit viam*, remouendo ea, quæ incessuro ingrata vel impedimento sunt cf. Gen. 24, 31. Es. 40, 3. c. 57, 14. Ps. 80, 10. & Ps. 24, 7. 9. z) *ante me*, vt Gen. 30, 30. Ier. 28, 8. Nam, sec. *Hieronymum* aliosque, *ex persona Christi hoc dicitur*, cui viam præparauit Iohannes Baptista, coll. Luc. 1, 76. & qui mox introducit Patrem hæc promittentem in fine versus. Al. vt *Tillius* p. 279. ex persona Patris, q. d. *faciei meæ*, h. e. *ei, in quo me conspiciendum præbebo*, coll. Ex. 33, 14. 15. Es. 63, 9. & Ioh. 14, 9. a) Vulg. *& statim.* ο. ἐξαίφνης. *repente*, citius opinione vestra Luc. 2, 13. & proxime a prodromo suo. Matth. 4, 12 17. Ioh. 1, 26. 27. cf. Es. 30, 13. c. 43, 19. Hagg. 2, 6. b) *veniet* in adsumta carne, & publice inter vos comparebit. Gen. 49, 10. Hab. 2, 3. Zach. 2, 14. c) *ad templum suum*, nempe illud *secundum*; quod per Messiæ aduentum gloriosius primo templo futurum esse, prædixerat etiam Haggæus c. 2, 7. 8. 9. Cumque Deus Pater hic diserte Templum Filio tribuat, quid mirum, si id sibi Christus deinde bis vindicauit Ioh. 2, 15. 16. & Matth. 21, 12. 13. coll. Es. 56, 7. d) *Dominus.* Vulg. *Dominator.* i. e. sec. Kimchium, Abarb. & M. I. *Rex Messias*; sec. A. b. Ezram *Schechina*, quæ ipsa sit *Angelus fœderis*, & sec. Abarb. *Dominus totius terræ.* Zach. 4, 14. Notandum, quod nomen hoc cum *He emphatico* semper *DEVM* notet, (vid. Ex. 23, 17 c. 34, 23. Es. 1, 24. c. 3, 1. 8. 10, 16. 33. c. 19, 4.) & quidem *Deum Filium* Dan. 9, 17. quem Dauid *suum Dominum* dixit Ps. 110, 1. coll. Matth. 22, 43 44 & Moses *Dominum dominorum* Deut. 10, 17. coll. Apoc. 19, 16. & 1 Cor. 2, 6. Nulli dubium est, inquit *Hieron.* quin *dominator* iste Saluator sit, qui creator est omnium, (vid. Ioh. 1, 3. Col. 1, 17.) & *angelus testamenti*, & *magni consilii angelus* adpellatur, nempe apud LXX. Interpp. Es. 9, 6. e) *quem vos quæritis* & postulatis. Ex. 10, 11. 2 Sam. 3, 17. pii sancto (Luc. 2, 25. c. 10, 24.) impii proteruo desiderio, coll. c. 2, 17. Es. 5, 19. Am. 5, 18. 2 Petr. 3, 4. Obseruant Hebræi, præter *Arcam, Vrim & Tummim, Ignem calestem*, quæ stante Templo Salomonæo fuerunt, defuisse etiam alteri templo שכינה *Numinis* s. *Maiestatis diuinæ præsentiam*, h. e. *gloriam Filii Dei habitantem inter Cherubim.* vid. not. Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. Hag. 1, 8. c 2, 9. &c. Hinc conicit *Abarb.* cum *A. b. Ezra*, respici hoc vaticinio ad illud ipsum Iudæorum desiderium, quo *Schechinam* desiderabant; quam cito post præcursorem redituram, Deus promittat. Conf pro complemento Ioh. 1, 14. &c. f) & *Nuntius* s. *Angelus*, non creatus aliquis, sed Filius Dei, ab æterno genitus. Ps. 2, 7. Prou. 8, 22 31. Es. 48, 16. alibi eminentissime dictus *Angelus* s. *Legatus Iehouæ* Gen 16, 7. c. 22, 11 diuinæ voluntatis *interpres* Iob. 33, 23. coll. Ioh. 1, 18. *adsertor* Iacobi Gen. 48, 16 qui *facies Dei* Ex. 33, 14. tanquam vera *eius imago* Col. 1, 15. & *in quo est nomen Dei* Ex. 23, 20. 21. qui *Mosen vocauit* ex rubo Ex. 3, 2. 4. *Iosuæ adparuit* Ios. 5, 13. 14. Gideoni etiam & Manoæ Iud. 6, 12. c. 13, 3 &c. *Israelitas duxit* Ex. 13, 21. c. 14, 19. seqq. *& legem eis dedit* Ex. 20, 1. vbi vid. notata ex *Bechai*, & conf. eumdem pluribus in Legem f. l. 98. col. 2. & 4.

z) recte Syr. *nemo perfide agat.* v. 11. 16. Mutatur enim persona, vt, quod cœtui dicit de singulis intelligatur. Alii tamen: *ne perfide agat spiritus vester.* ita *Rasch.*, *Abarb* &c. ℣. 16. a) *Nam odit Deus repudium* s. τὸ *repudiare.* Deut. 22, 19. 29 Hoc comma *Syrus* omisit; recte vero *A. b. Ezra* id simpliciter ita explicat: *Nam Deus odio habet* id *quod dimittas* mundam i. innocentem *suam vxorem*; secus, quam vulgus Hebræorum & Ion. *Quod si eam oderis, dimitte eam*, vt etiam habent LXX. Vulg Ar. Lath. &c. quasi præstet *vxorem dimittere*, quam inuitam retinere, & acerbe tractare, coll. Deut. 24, 1 At quia loco citato Deus dimissionem vxorum minime *præcepit*, nec tam *permisit*, quam ob duritiem Israelitarum *tolerauit*, Matth 19, 7. 8 Marc. 10, 4 5. præferenda vtique est *A b. Ezræ explicatio*, quam accentus Hebræi postulant, & nostrates, Tarnouius, Calouius &c merito amplectuntur. Fatetur etiam *R. Sal* Talmudicos in tract. Gittin non omnes in vulgarem explicationem consentire, & *Abarb.* Sunt, inquit, qui hunc locum interpretantur: *Si oderis vxorem, dimitte eam*, coll. Deut. 24, 1 sunt etiam, qui ita exponunt, *quod Deus odio prosequatur illum, qui vxorem dimittit.* b) vid. c 1, 8. c) Es. 17, 6. Zeph. 2, 9. d) Vulg. *operiet autem iniquitas*, S. *& operit violentia* (velut כסות *amictus* Ex. 21, 10. c. 22, 26. Deut. 22, 12.) *vestem eius.* vel significantius: *& impius repudiator vxoris innocentis superinduet* (Deut. 22, 12.) *violentiam* s. *pœnam huius violentiæ* Hab. 2, 17. *super vestimentum suum*; velut tunicam s. per indusium, aut externum vestimentum super interius. vid. Ps. 109, 17. 8. Ar. *& operiet impietas vestimenta tua.* e) vid.

℣. 17. Sine præmisso spatio 3. 6. 7. 9. 10 19. 20. 21. 22. עשה per *Tsere* 1. 10. sic fe. 5. CAP. III, ℣. 1. ופנה per *Merca mitra* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ומלאך הברית אשר־אתם חפצים ita 3.

הברית אשר אתם חפצים הנה־בא אמר יהוה צבאות׃
2 ומי מכלכל את־יום בואו ומי העמד בהראותו כי־הוא
3 כאש מצרף וכברית מכבסים׃ וישב מצרף ומטהר
כסף וטהר את־בני־לוי וזקק אתם כזהב וככסף
4 והיו ליהוה מגישי מנחה בצדקה׃ וערבה ליהוה
מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות׃
5 וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים
ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעשקי שכר־שכיר
אלמנה ויתום ומטי־גר ולא יראוני אמר יהוה צבאות׃

כי

g) *federis* sc. gratiæ N. *Testamenti*, quod Deus promisit Ier. 3, 3. seqq. *Calovius*: *De quo, in quo, & per quem* est fœdus, quod vnquam Deus cum suis fecit, & in quem omnes credere iussit ad habendum fœdus cum Deo. vid. Es. 42, 6. c. 49, 6. & not Deut. 33, 16. *h*) V. *Aegye n vos vu tis. quo delectamini.* quot quot sc. pii estis, & nominis mei cultores v. 16. cf. 2 Sam. 23, 5. *i*) *Ecce* ideo & certissime *venturus est*. Hic est stilus Prophetarum, *futura*, licet longo interuallo a tempore prophetiæ disiuncta, vt *præsentia* exhibere, non modo ob rei *certitudinem*, sed vel maxime respectu *rapidissimi temporis cursus*; vt monet *Vitringa* Observ S. lib 6. p. 423. Quibus liceat addere verba *Zosimi* pagani scriptoris, qui Hist. lib. 2. c 37. ita ait: *Quod autem seculis non paucis intersectis ea, quæ prædicta fuerant, euenerint, non ei quis torqueat, ac si de re quadam alia hoc vaticinium (Sibyllæ) loquatur. Nam omne Tempus Deo breue est, qui semper & exsistit & erit.* Πᾶς γὰρ χρόνος τῷ θείῳ βραχὺς, ἀεί τε ὄντι, καὶ ἐσομένῳ. Conf. Apoc. 3, 11. c. 22, 7. 10. *k*) vid. not. c. 1, 8. *l*) Hos. 12, 6.

℣. 2. *m*) *Et quis* vero malorum & improborum *sustinens erit*, s. *sustinebit*? Ier 10, 9 Ioel. 2, 11 *Interrogatio* interdum *difficultatem* denotat, vt h. l. & Es. 53, 1. Ion 3, 9. imme negat, nisi serio illi resipiscant. cf not. Hos 14, 10. *n*) *diem aduentus eius*. quando præsertim veniet ad percutiendum terram v. 17. 19. 23 cf. Ioel 2, 1. Am. 5, 18. *Calovius*: Quis malorum coram hoc iusti iæ præceptore Ioel 2, 23 quis tenebras amantium coram hoc sole consistet? Ioh. 3, 10. *o*) *& quis stans erit* i. *consistet*? Ps. 130, 3. Apoc. 6,

הפטרת
שבת
הגדול

17. *p*) *quum* velut Sol iustitiæ v. 20. in claritate sua *apparuerit*. Iud. 13, 21. 1 Reg. 18, 2 Metaphora est sumta ab illis, quorum oculi exorientis solis splendorem recte intueri aut ferre nequeunt. cf. Es. 53, 1. Matth. 2, 3. c. 3, 12. &c. *q*) Ion. *quia ira eius*. Virtutem œconomiæ aduentus Domini incredulis intolerabilem fore indicat; vt ait *Cyrillus*. *r*) erit *sicut ignis conflatoris*, qui liquefacit metalla, vt omne impurum excernatur. cf. v. 3. Es. 1, 25. c. 4, 4. c. 48, 10. Mat. 3, 11. 12. Luc. 12, 49. adde sec. *Hieron.* Ps. 50, 3. *s*) & vt *smegma* s. *herba*, vt habent Hier. Vulg. &c. (2) Ier. 2, 22. vbi vid. not. *t*) *fullonum*, qui maculas eluunt, & vestes candefaciunt Marc. 9, 3. Es. 7, 3. ℣. 3. *u*) *Et sicut conflator sedet* ad purgandum argentum, sic etiam ipse immaculatus & purus Hebr. 7, 26. non leuiter & cursim, sed magno studio & exquisita opera *sedebit conflans* &c. vid. Matth. 26, 55. Ion. *Et comparebit ad conflandum & mundandum, sicut vir, qui conflat & mundat argentum.* *x*) vid. v 2. Ier. 6, 29. Zach. 13, 9. *y*) *& purgans* argentum. cf. Mat. 5. 6. 7. & 23. *z*) *inprimis etiam* a scoriis falsæ doctrinæ & prauæ vitæ *repurgabit*. Ps. 51, 4. *a*) *filios Leui*, i. e. *Leuitas*, *Sacerdotes* & pastores, quorum vitia taxauerat supra c. 1, 6. c. 2, 1. &c. cf. Ez. 34, 2. seqq. & de emendatione eorum sub N. T. Ier. 33, 18. Act. 6, 7. *b*) *& liquabit*. s. *liquando purgabit eos* Ps. 12, 7. abiectis scoriis, de quibus conqueritur Matth. 15, 9. c. 23, 25. 28. Luc. 10, 31. vbi nominatim tanguntur Sacerdotes. *c*) *quasi aurum aut argentum*. cf. Ez. 22, 18. & aliud emblema Mat. 3, 11. 12. *d*) *vt sint*. *e*) *Domini*, vel *Domino*. & eius voluntati consecrati. *f*) *offerentes* s. *qui offerant*. c. 1, 7. 11. *g*) *Mincham* s. *munus*. Vulg. *sacrificia*. nempe pro indole noui Testamenti λογικὴν λατρείαν, & πνευματικὰς θυσίας. vid. not. c. 1, 11. Es. 66, 20. Ier. 33, 18. Rom. 12, 1. 1 Petr. 2, 5 *h*) *in iustitia*. Es. 1, 27. c. 61, 10. Ps. 132, 9. i. e. *iuste*, non vt hodie faciunt, inquit *Abarb.* *Hieronymus*: Sacerdotes cum emendati fuerint & colati, tunc offerent Domino iusta sacrificia. ℣. 4. *i*) S. *Tum suauis* vel *dulcis & grata erit*. LXX. & Vulg. *placebit Domino*. Ier. 6, 20. Hos. 9, 4. Prou. 20, 17. Hebr 13, 14. 1 Pet. 2, 5. cf. contrarium supra c. 1, 10. 13. c. 2, 13. Es. 1, 11. seqq. *k*) *oblatio*. vid. v. 3. &c. *l*) cf. Ps. 51, 21. Act. 21, 20. 26. *m*) *vti pristinis diebus* Am. 9, 11. Mich. 7, 14. e. c. Habelis Gen. 4, 4. Noæ Gen. 8, 20. 21. Abrahami Gen. 22. Mosis Leu. 9, 24. Salomonis 2 Par. 7, 3 &c. *n*) *& vt annis antiquis* s. præcedentibus. Es. 43, 18. *Hieronymus*: vt, quomodo in principio placuerunt Deo, sic post peccatum & pœnitentiam placere incipiant, cum omni fuerint peccatorum sorde purgati. Conf. Es. 1, 16.--18. Apoc. 1, 5. 6. &c. ℣. 5. *o*) S. *Ideo accedam ad vos*. Es. 41, 1. *p*) *in iudicium* Ps. 76, 10. Ion. *& reuelabor super vobis ad exsequendum iudicium*. videlicet non temporarium solum, sed etiam æternum, quod ad impœnitentes. Respondet nimirum serio Deus isti dicto supra c. 2, 17. *vbi est Deus iudicii? Veniam*, inquit, *& ero* propere index ac *testis* &c. Connexionem hanc facit *Abarbanel*: Nec tamen putetis, inquit Deus, quasi vsque ad illud tempus (aduentus sc. Messiæ) quod longe adhuc remotum est, non reportaturi sint impii iustam pœnam aut damnum: -- veniam namque per mortem ad vos puniendos. &c. quia scil. Propheta sui temporis homines ad pœnitentiam hortatus est v. 7. Alii tamen distinguunt hanc *prædictionem* a sequenti *adhortatione*, ita vt illa ad futura tempora Hierosolymitani excidii, hæc ad Prophetæ tempora referatur. vid. *Calov* h. l. *q*) *& ero*. Ion. *& erit verbum meum contra vos*. Loquitur enim Deus Pater, coll. fine huius versiculi cum fine versus 1. *r*) *testis velox* & vindex. 1 Sam. 12, 5. Gen. 41, 32. Zeph. 1, 14. cf. not. Ier. 29, 23. ὁ. μάρτυς ταχύς. cf. Apoc. 1, 5. c. 22, 20. *Hieron.* Quanta formido iudicii, cum ipse sit testis & index! *s*) *contra magos* (7) Ex. 7, 11. c. 22, 17. Deut. 18, 10. Dan. 2, 2. 2 Par. 33, 6. ὁ. ἐπὶ τὰς φαρμακοὺς. Apoc. 21, 8. c. 22, 15. Gal. 5, 20. cf. e. c. Act. 8, 9. seqq. c. 13, 6. sqq. c. 19, 13. 14. it. *Iosephi* A. I. lib. 20. c. 6. & de B. I. lib. 2. c. 12. 23. *t*) *& contra adulteros*. Ier. 9, 1. Hos. 7, 4. Ps. 50, 18. Mat. 5, 28. c. 19, 9. ὁ. μοιχαλίδας Matth. 12, 39 quæ crimina in occulto patrantur. *u*) *& periuros*. *qui falso iurant*, addunt LXX. & Ar. *per nomen meum*. Leu. 19, 12. Ier. 5, 2. Mat. 5, 33. c. 23, 16. seqq *x*) *& qui fraudant*, iniuste subtrahunt & negant. Leu. 5, 21. 23. ὁ. καὶ ἐπὶ τοὺς ἀποστεροῦντας. Iac. 5, 4. *y*) Deut. 24, 14. *z*) Ex. 22, 21. Deut. 24, 17. Mat. 23, 14. *a*) *& qui peregrinum opprimunt*. Am 5, 12. Prou. 18, 5. LXX. Ion. Ar. *& qui ius peregrini peruertunt*. vt est Deut. 27. 19. Ex. 23, 6. al. qui peregrinos s. proselytos *peruertunt*, coll. Matth. 23, 15. & verbo Hebræo Es. 44, 20. Prou. 7, 21. *b*) *& qui non timent me*. cf. c. 1, 6. & infra v. 18. *c*) vid. v. 1. c. 1, 8.

℣. 5. ובנשבעים בשמי sic addito בשמי 3. sn. 5. & sic 6. 9. in marg. itemque *Chaldæus* in I. *Tilschaks*, sn. 1. 5.

שכיר Per

כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם׃ 6
לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סַרְתֶּם מֵחֻקַּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי 7
וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה
נָשׁוּב׃ הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי 8
וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה׃ בַּמְּאֵרָה 9
אַתֶּם נֵאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלֹּה׃ הָבִיאוּ אֶת־ י
כָּל־הַמַּעֲשֵׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי
נָא בָּזֹאת אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת
אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד־בְּלִי־דָי׃
וְגָעַרְתִּי לָכֶם בָּאֹכֵל וְלֹא־יַשְׁחִת לָכֶם אֶת־פְּרִי הָאֲדָמָה 11
וְלֹא־

℣. 6. *d*) *Nam*. Rationem reddit constantis sententiæ suæ aduersus impios, ne existimarent instar hominis se mutatum, ne puniat improbos c. 2, 17. cum naturæ sit immutabilis. *Calou*. *e*) *ego sum Iehoua*, non minus in comminationibus, quam in promissis verax & constans. cf. not. Ez. 5, 13. *f*) *non mutor*. Prou. 17, 9. Thren. 4, 1. Iac. 1, 17. neque fallunt promissa aut decreta mea. cf. Ex. 3, 14. Num. 23, 19. 1 Sam. 15, 29. Es. 14, 27. Ps. 33, 4. 11. Ps. 50, 21. Prou 19, 21. 1 Tim. 2, 11. 13. *g*) *ideo etiam vos*. cf. *Vau* Gen. 3, 23. Ez. 18, 32. Iob. 5, 17 &c. *h*) *filii Iacobi*, quibuscum in maioribus peculiare gratiæ fœdus inii c. 1, 2. & Saluatorem vobis promisi Gen. 49, 10. *i*) minime ob merita vestra, sed vt promissam Iacobo beneuolentiam præstarem Mich. 7, 20. *non omnino consumti estis*. Es. 21, 16. Ez. 13, 14. quod alioqui dudum merueratis. Siquidem *a diebus patrum vestrorum recessistis* &c. v. 7. cf. Ier. 30, 11. Ez. 12, 16. c. 20, 17. Thren. 3, 22. 23. Neh. 9, 31. Rom. 11, 29. Aliter Ion. *Quia ego Dominus non mutaui pactum meum, quod a seculo s. dudum feci; vos autem domus Israel existimatis, quod eum, qui moritur in hoc seculo, iudicium cesset*. *Abarb*. i. e. Ego semper diligo ius & iustitiam, etsi non semper id exsequar. Nam licet moriamini, animæ tamen vestræ supersunt ad accipiendam retributionem vestram.

℣. 7. *k*) Vulg. *A diebus enim patrum vestrorum*. cf. 2 Reg. 19, 25. Ez. 2, 3. *l*) *recessistis a præscriptis meis*. tota sc. gens v. 9. & Sacerdotes c. 2, 8. *m*) *neque ea obseruastis*. vid. Ez. 44, 8. *n*) *reuertimini* itaque *ad me* vera pœnitentia & fide Ier. 3, 1. 7. c. 4. 1. Ez. 18, 30--32. Ioel 2, 13. *o*) *tum & ego gratiose reuertar ad vos*. Ion. *tum conuertam me in Verbo meo ad benefaciendum vobis*. Zach. 1, 3. Iac. 4, 8. cf. Ier. 18, 7. 8. c. 26, 3. Zach. 8, 3. *p*) c. 1, 8. *q*) *&* impudenter *dicitis*, acsi nesciatis peccatum aut iniquitatem, a qua conuertere vos debeatis. *Abarb*. Conf. v. 8. 13. c. 1, 2. 6. *r*) *in quo reuertemur?* cf. Mich. 6, 6. Luc. 15, 7.

℣. 8. *s*) *An ergo* (vt vel vnicum vestræ impietatis exemplum proferam) *spoliaret* vel *fraudaret homo* Deum? (6) v. 9. Prou. 22, 23. *Abarb*. q. d. An ergo nescitis, quod minime deceat, vt homo Deum suum fraudet ac spoliet. Conf. exempla diuinitus puniti sacrilegii in Antiocho 1 Macc. 6, 12. seqq. & Heliodoro 2 Macc. 3, 23. seqq. *t*) *quod vos*, magno consensu v. 9. *u*) *me fraudatis* ac spoliatis. cf. Rom. 2, 22. *x*) *&* contumacissime *dicitis*. v. 7. 13. *y*) *qua in re fraudauimus te?* culpam præfracte negantes, vt c. 2, 17. *z*) *in decimis* nimirum me fraudatis v. 10. Leu. 27, 30. Num. 18, 21. *a*) S. *&* *Trumah*. LXX. & Vulg. *& in primitiis*. quas dum Sacerdotibus & Leuitis rapitis, mihi etiam rapitis, sed cum grauissimo vestro damno. *Grotius*: *Trumah*, Græcis ἀφαίρεμα Leu. 7, 14. 32. erat pars non minor sexagesima de frumento, musto, oleo &c. cf. Deut. 12, 6. c. 18, 4. Neh. 10, 38. c. 13, 5. Et re vera, inquit *Hieron*. sec. historiæ ordinem, quia decimas & primitias Leuitis populus non reddebat, seipsum fraudem dicit Dominus sustinere, cuius ministri fame coacti & penuria Templum deseruerint. (vid. Neh. 13, 10. qui locus satis docet, ista tempora spectasse Malachiam.) Si enim per alios visitatur in carcere, & ægrotus suscipitur, & esuriens sitiensque cibum accipit atque potatur; cur non in ministris suis ipse decimas accipiat, & si non dentur, parte sua ipse priuetur?

℣. 9. *b*) Ideo vero *per maledictionem* meam. c. 2, 2. *c*) *vos maledicti estis*. Niph. (1) cf. Deut. 28, 15. seqq. *d*) *dum me fraudatis* v. 8. *Hieron*. Quia mihi non reddidistis decimas & primitias, idcirco in *fame & penuria* maledicti estis. vid. v. 10. 11. *e*) *gens tota*. *Grotius*: Quia cum plebs videret, Leuitas non ali (quod Sacerdotes omnes decimas ad se trahebant Neh. 13, 10. seqq. & sacrificia tamen perfunctorie faciebant, vt supra c. 1, 6. seqq. vidimus) abstinebat adferre decimas. cf. c. 2, 9.

℣. 10. *f*) *Abarb*. Quodsi vero non hanc ob caussam, sed casu istam maledictionem vobis accidisse putatis, agite, rem ita exploremus: *Adferte s. adducite omnem decimam* Deut. 12, 6. *g*) Vulg. *in horreum*. Syr. *in horrea mea* *Grotius*: 1 p. sub fidis custodibus, qui Sacerdotibus & Leuitis suas partes erogent. Ceterum *Domus thesauri* hic procul dubio est conclaue illud, in quod collectæ decimæ inferendæ erant, ab *Eliaschibo* Pontifice in vsum adfinis sui Tobiæ instructum, de quo Neh. 13, 5. 12. 13. coll. c. 10, 38. 39. *h*) *vt sit cibus*. Syr. *vt decimæ sint cibus*. Prou. 31, 15. Ps. 111, 5. *i*) i. e. vt *Ion*. habet, *pro ministrantibus in domo mea*, Sacerdotibus & Leuitis. *k*) *tum, quæso, probate me*, hac in re, siue, me hoc vobis liberalissime indulgente (cf. Es. 7, 11. c. 38, 7. 22.) periculum quasi de me facite. cf. v. 15. Gen. 42, 15. Ps. 95, 9. *l*) *si non*. cf. Ios. 14, 9. Ier. 22, 6. *m*) *aperiam vobis*. Deut. 28, 12. Ps. 78, 23. *n*) Vulg. *catarractas cæli* 2 Reg. 7, 2. 19. nempe ad dandam pluuiam terræ vestræ in tempore suo. Oppositum est *clausum*, *aneum & ferreum cælum* Leu. 26, 19. Deut. 11, 17 c. 28, 23. *o*) *& effundam vobis*. Gen. 42, 35. Coh. 11, 3. *Hieron*. Verbum *effusionis* nomen *largitatis* ostendit. cf. synonyma verba Es. 44, 3. Ioel 3, 1. Zach. 12, 10. *p*) *benedictionem* & adfluentiam bonorum copiosissimam. c. 2, 2. Gen. 33, 11. Deut 28, 8. cf. Ezech. 44, 30. Hag. 2, 19. *q*) q. d. *vsque ad defectum* 2 Reg. 1, 3. Es. 5, 13. *mensuræ s. sufficientiæ* Esth. 1, 18. i. e. sec. *Gusset*. p. 185. eo *vsque*, *vt nunquam sit satis* a parte Datoris. sec. *Iunium* vero & *Danzii* Interpret. p. 156. *adeo vt non sufficiatis* ei fruendæ vel capiendæ. cf. e. c. Gen. 41, 49. 2 Reg. 4, 3-6. *Abarb*. i. e. non tantum vt satis sit, sed vt etiam supersit. Vulg. *vsque ad abundantiam*. Schmid. *quo vsque non suffecerit*. q. d. *ad* supplendum *defectum sufficientiæ*. &c. *Grotius*: Hoc ideo dicit, quia iam esuriri cœperat. Neh. 5.

℣. 11. *r*) c. 2, 3. *Hieron*. Sed fieri potest, vt, agros irrigantibus pluuiis, sit quidem fertilitas, verum aut locusta aut bruchus -- destruant, vt labores hominum pereant; propterea iungit & dicit: *Et increpabo pro vobis* deuorantem. *s*) *Abarb*. puta locustas, quæ fruges absumebant. vid. not. Ioel 1, 4. seqq. *t*) Iud. 6, 4. 5. *u*) Gen. 4, 3.

℣. 9. כֻּלֹּה Sic per ה 1. 2. se. 5. & sic in marg. 6. 9. cum adiecto *Kri* כלו 1. 2. sec. *Mas. Erff*. sed contra *Mas*. 3.   ℣. 10. וִיהִי per *Makk*. 1. 2. sic se. 5.

ולא־תשכל לכם הגפן בשדה אמר יהוה צבאות׃
11 ואשרו אתכם כל־הגוים כי־תהיו אתם ארץ חפץ אמר
13 יהוה צבאות׃ חזקו עלי דבריכם אמר יהוה
14 ואמרתם מה־נדברנו עליך׃ אמרתם שוא עבד אלהים
ומה־בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית מפני
טו יהוה צבאות׃ ועתה אנחנו מאשרים זדים גם־נבנו עשי
16 רשעה גם בחנו אלהים וימלטו׃ אז נדברו יראי יהוה
איש אל־רעהו ויקשב יהוה וישמע ויכתב ספר זכרון
17 לפניו ליראי יהוה ולחשבי שמו׃ והיו לי אמר יהוה
צבאות ליום אשר אני עשה סגלה וחמלתי עליהם
כאשר

x) *nec terra* (nam verbum est femininum) *orbam vobis reddet* vitem in agro. Gen. 31, 38. 2 Reg. 2, 19, 21. cf. Deut. 32, 24. Ps. 104, 15. y) c. 1, 8. cf. Es. 1, 19. Hagg. 2, 16. seqq.

℣. 12. z) *Et beatos vos dicent*. Gen. 30, 13. a) *cunctæ* per circuitum *nationes*. cf. Deut. 33, 29. Zach. 8, 13. b) *eritis enim vos*. Summa est: si Deo sua fiat redditurí, & decimas exsoluturi, ipsos fore ad inuidiam vsque felices, propter cumulata in ipsos Dei beneficia. c) *terra desiderii; grata* scil. Deo, sec. Syrum, & sec. Vulg. gentibus *desiderabilis*. *Hieronymus*: Mirabuntur fertilitatem terræ vestræ, in tantum, vt omnes in ea habitare desiderent, & abundantia rerum omnium cunctis gentibus fatis exemplo. Conf. Ez. 20, 6. 15. Zach. 7, 14. Dan. 11, 16. & Es. 54, 12. c. 62, 4.

℣. 13. d) *Durissima* itaque *sunt* (Vulg. *inualuerunt*) *aduersus me* verba vestra. *Abarb.* i. e. dura & grauia aduersus me locuti estis. *Hieronymus*: Quod supra (c. 2, 17.) dixerat, nunc plenius repetit. Ad phrasin cf. 2 Sam. 19, 44. c. 24, 4. Es. 28, 22. Iudæ v. 15. e) vid. c. 1, 8. f) *tamen dicitis*. Syr. *quod si dicatis*. vid. v. 7. 8. c. 1, 2. 6. c. 2, 14. 17. g) *quid ergo inuicem locuti sumus contra te?* Niph. (4) v. 16. Ez. 33, 30.

℣. 14. h) *Dixistis* nimirum, cum extrema impudentia & impietate. cf. Ps. 14, 1. Ez. 8, 12. i) *vanitas, vanum est*. Ps. 127, 1. 2. k) *seruire Deo* eumque colere. Syr. *in vanum coluimus Dominum*. Iob. 21, 15. cf. Es. 45, 19. Ps. 73, 13. l) *ecquid enim lucri fuit, quid profuit nobis?* Gen. 37, 26. Ps. 30, 10. Ion. *quid mammonæ* (i. e. *diuitiarum*, coll. Matth. 6, 24.) *lucro nobis cessit?* Conf. 1 Tim. 4, 8. c. 6, 6. m) *quod obseruauimus* Prou. 8, 34. n) *custodiam*, i. e. sec. Vulg. *præcepta*, Ion. *custodiam Verbi eius*. cf. Gen. 26, 5. Leu. 8, 35. c. 8, 30. o) & quod ambulauimus *atrate* (1) i. e. sec. Tig. *pullati*. Vulg. *tristes*. Syr. *humiliter*. Mich. 6, 8. Ion. *in depressione spiritus*. ἱκέται, *supplices*. coll. Hebr. 5, 7. *Abarb.*

קמ׳ בז״ק

tri enim coloris indumenta signa luctus & tristitiæ, vti *alba lætitiæ*, apud Græcos quoque & Romanos. Conf. Ps. 35, 14. Ps. 38, 7. Ps. 42, 10. Ps. 43, 2. Iob. 30, 28. Coh. 9, 8. Istius impietatis propago quædam deinde fuerunt *Sadducæi*, dictitantes non esse resurrectionem mortuorum Matth. 22, 23. Act. 23, 8. Pontifices etiam, & pars Synedrii Act. 5, 17. c. 23, 6. 8. p) Hagg. 1, 12. 2 Reg. 22, 19. Es. 2, 10. 19. &c.

℣. 15. q) Vulg. *Ergo nunc beatos dicimus*. Conf. 1 Cor. 15, 19. 32. *Abarb.* Nunc itaque, postquam videmus, nullam ex cultu ipsius ad nos redundare vtilitatem, quin potius damna, *ideo beatos esse statuimus* -- nam id experientia probat. Conf. Ps. 73, 12. r) v. 12. Iob. 29, 11. s) Vulg. *arrogantes*. S. *insolenter peccantes*, h. e. *proteruos*, & contumaciter ac *petulanter impios*. v. 19. Ps. 119, 21. cf. Deut. 1, 43. c. 17, 12. 13. t) nam *etiam*, non minus, quam pii aut reliqui, & secus, quam per Mosen aliosque edictum fuit Deut. 28, 15. seqq. Es. 9, 17. Prou. 11, 5. c. 13, 6. &c. u) *ædificati sunt* vel *ædificantur*, i. e. sobole, honore & opibus florent, ac prosperis omnibus fruuntur. cf. Ex. 1, 21. 2 Sam. 7, 27. Ier. 12, 16. Ps. 28, 5. Prou. 24, 3. Iob. 22, 23. c. 21, 7. seqq. x) *impietatem* sine metu *facientes*. v. 19. cf. c. 1, 4. c. 2, 17. Iob. 34, 8. ὁ. ποιοῦντες ἀνομίαν 1 Ioh. 3, 4. y) *immo etiam*. Hos. 12, 12. z) proterue explorant & *tentant Deum*. cf. v. 10. Ps. 95, 9. Ps. 78, 18. 19. 41. Deut. 6, 16. a) *& tamen erepti sunt*, vel salui atque incolumes pericula euaserunt. Ps. 124, 7. cf. Iob. 21, 9. 13. Coh. 8, 11.

℣. 16. b) *Tunc*, quando impii impie agunt & loquuntur v. 15. cf. Dan. 12, 10. Apoc. 22, 11. c) *colloquuti sunt* & *colloquuntur*. S. *Tunc* illis *oblocuti sunt*. Sic v. 13. *Hieron.* Illis de Dei iudicio blasphemantibus, qui timent Deum *ad inuicem sunt loquuti*. Niphal namque interdum *mutuam actionem* denotat. vt נפתל *colluctari*, נלחם compugnare seu *bello concertare*. d) v. 20. Ps. 15, 4. quorum pauci supererant, coll. v. 9. sed Deo noti. e) *alter cum altero*. Vulg. *vnusquisque cum proximo suo*. Gen. 11, 3. Ion. 1, 7. ἵνα μὴ, τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες, ἐκπέσωσι τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ 2 Petr. 3, 14. 17. f) *& attendit* Dominus, velut homo, qui rem accurate cognoscere cupit. Ier. 8, 6. g) *& omnino audiuit*. Ier. 23, 18. Ps. 94, 9. h) *& scriptus est*. cf. Es. 4, 3. Ez. 9, 2. Ps. 139, 16. i) *liber monumenti* s. *memorialis*. Ex. 17, 14. Esth. 6, 1. cf. Hos. 7, 2. Ps. 56, 9. k) *coram eo*. *Hieron.* vt, cum dies iudicii venerit, reddat & blasphemantibus pœnas, & timentibus præmia. vid. Es. 65, 6. Deut. 32, 34. Apoc. 20, 12. *Grotius*: Solent reges eorum, qui ipsi commendantur, indiculum facere, vt eorum curam habeant singularem, vt si qui honores vacent, illos prouehant: Inde sumta similitudo. Non dispar translatio Dan. 7, 10. l) *pro timentibus Dominum*. Datiuus commodi, vt sæpe. m) Vulg. *& cogitantibus*, s. *qui serio cogitant de honorando nomine eius*. vt habent *Ion.* & *Tig.* cf. Deut. 28, 58. Es. 26, 8. al. *qui id æstimant maximi*, coll. 1 Reg. 10, 21. Es. 53, 3. Ps. 144, 3. LXX. & Ar. εὐλαβουμένοις *reuerentibus*. &c.

℣. 17. n) *Erunt enim mei (ait Dominus) ad diem, quo ego paraturus sum peculium*. Ita suadent accentus. cf. Es. 43, 1. 4. o) Parenthesis. cf. not. c. 1, 8. p) *in die* vel *ad diem* illum gratia mea parati. cf. Ex. 19, 11. Esth. 3, 14. c. 8, 13. Alibi distributiue notat *in singulos dies*, vt Ex. 29, 36. 38. 1 Par. 26, 17. &c. Per diem hunc Tillius *diem salutis* Es. 49, 8. *& acceptationis* Es. 61, 1. 2. 3. alii *diem iudicii extremi*: sic *Hieron.* in die, qua iudicii tempus aduenerit: *Calouius* autem per antecedd. & conseqq. diem *excidii Hierosolymitani* intelligit. Nos propter accentus, diem N. T. præsertim *effusi Spiritus S. & segregatæ* ab impio Iudæorum cœtu *Ecclesiæ Christi*, (Es. 65, 5. Luc. 6, 22. Act. 19, 9.) quem deinde excepit dies vindictæ aduersus impios v. 19. in qua tamen clementiam suam piis promittit, vt dictio Silluki docet. q) v. 21. cf. Es. 60, 21. Ps. 95, 5. Eph. 2, 10. r) Ex. 19, 5. Deut. 7, 6. Ps. 135, 4. ὁ. εἰς ἡμέραν, ἣν ἐγὼ ποιῶ εἰς περιποίησιν. Tit. 2, 14. 1 Pet. 2, 9. s) *& clementia vtar erga eos*. Vulg. *& parcam eis* 1 Sam. 23, 21. 2 Sam. 21, 7. cf. Gen. 19, 16. & ad rem Zach. 11, 7. Dan. 9, 27. Hieronymus: *Parcet eis*, quia omnis homo sub peccato.

℣. 15. גם־ per *Mahp.* 1. 5. ℣. 17. והיו *milra* 7. 13. 16. 19. אשר־אני עשה ie 1. 2. & sic fu. 5. עליהם per *Rbiia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. male propter sensum.

18 כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הָעֹבֵד אֹתוֹ׃ וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם
בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ׃ 19 כִּי
הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל־זֵדִים וְכָל־עֹשֵׂה
רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף׃ כ וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי
שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי
מַרְבֵּק׃ 21 וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי־יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת
רַגְלֵיכֶם

mi in Iudæos, & imago vltimi iudicii in humanum genus. vid. v. 23. & cf. v. 2. 17. Ita *Grotius* & cum eo *Calouius*. c) *ardens* Ef. 30, 27. cf. Deut. 4, 24. Pf. 50, 3. d) Vulg *ficut caminus*. Mat. 13, 42. 50. at LXX aliique *ficut clibanus* vel *furnus* Hof. 7, 4. cuius flamma propter reuerberium longe vehementior eft igne, qui in libero aere fuccenditur. vid. Dan. 3, 6. 19. & cf. Ef. 21, 10. *Grotius*: refpicitur incendium Templi & vrbis. e) de quibus fupra v. 15. Ef. 13, 11. f) v. 15. Ef. 9, 17. g) *ftipula*. Ion. *debiles* aut infirmi ad refiftendum, *ficut ftipula*. cf. Ez. 15, 7. Ef. 5, 24. c. 33, 11. c. 47, 14. Obad. v. 18. Nah. 1, 10. Pf. 83, 15. & Matth. 3, 12. h) Vulg. *& inflammabit eos*. Ioel 1, 19. Pf. 97, 3. i) *dies ille venturus*. vt pereant in iftis calamitatibus. k) vid. not. v. 17. c. 1, 8. l) *qui non relinquet illis*. Sub noua fimilitudine alluditur ad Leu. 19, 10. Ef. 17, 9. m) *radicem aut ramum*, qui fcil. reftituendæ reipublicæ fpem faciat. Proverbialis locutio. cf. Ef. 5. 24. Pf. 80, 11. Hof. 3, 4. Deut. 32, 22. & fupra c. 2, 12. Frequens eft reipublicæ Ifraelis comparatio cum vite vel vinea. ♈. 20. n) *Contra exorietur vobis*, & in cordibus veftris. 2 Pet. 1, 19. 2 Sam. 23, 4. Ef. 9, 1. c. 60, 1. ὀ. καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν. Mat. 4, 16. Luc. 1, 78. cf. etiam Pf. 50, 2. & Gen. 32, 32. 2 Sam. 23, 4. o) v. 16. Deut. 28, 58. Pf. 61, 6. p) *Sol* nempe CHRISTVS Pf. 19, 5. Pf. 84, 12. lux illa magna Ef. 9, 1, quæ venit etiam ad gentes & omnes homines illuminandum. Ef. 42, 6. c. 49, 6. c. 60, 1. 2. 3. Ioh. 1, 4. 9. c. 3, 19. c. 8, 12. Eph. 5, 14. ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς καὶ ὀρθρινός Apoc. 22, 16. immo fons lucis & vitæ Pf. 36, 10. Ioh. 1, 4. De *Messia* quoque (dum recentiores aliique Iudæi inepta commenta, de Sole naturali enaginando, proferunt) hoc dictum recte acceperunt veteres in *Schemoth Rabba* ad Ex. 21, 25. quando verba Mofis: עד בא השמש ita explicant fol. 149. a. עד שיבא משיח *donec Messias venerit*; *ficut dictum eft* Mal. 3, 20. *Et exorietur vobis, qui nomen meum timetis, Sol iustitiæ*. Addimus hic *Vitringæ* obferuationem ad Apoc. 16, 8 p. 954. feq. vbi ita: *Sol*, inquit, in verbo prophetico figurat *Reges*, magna fulgentes maieftate: vid. Ef. 13, 10. c. 24, 23. Ioel 3, 4. Am. 8, 9. Cant. 1, 6. Pf. 121, 6. Apoc. 6, 12. c. 16, 8. Quare ἐξόχως, *eminenter* & in fumma atque ampliffima fignificationis vi adumbrat CHRISTVM IESVM, fummum Ecclefiæ fuæ non *Doctorem* tantum, fed & *Regem*, cuius maieftatis & gloriæ radii totum mundum, maxime Ecclefiam, illuftrant. &c. q) Sol *iustitiæ* æternæ Dan. 9, 24. qui non folum ipfe *iuftus* eft *eminentiffime* Ef. 53, 11. Ier. 23, 5. Zach. 9, 9. 1 Ioh. 2, 2. &, fec. verba *Hieronymi* ad h. l. vera omnia indicabit, & nec bona nec mala, nec virtutes nec vitia latere patietur; fed qui etiam *noftra eft iuftitia* per fidem Ef. 53, 11. Ier. 23, 6. c. 33, 16. Hab. 2, 4. Rom. 3, 24. 25. 1 Cor. 1, 30. coll. Gen. 15, 6. Ef. 45, 24. 25. Pf. 24, 5. Rom. 10, 43. &c. qua indui Ef. 61, 3. 10. Pf. 132, 9. peccata contecta Pf. 32, 1. & pacem cum Deo habemus Ef. 32, 17. Rom. 5, 1. r) Vulg *& fanitas*, vel fec. ὀ. καὶ ἴασις. *fanatio* (vt Act. 4, 22. 30.) Prou. 15, 4. 2 Par. 21, 18. *fpiritualis* fcil. a morbis peccati, & plagis f. pœnis illorum 1 Petr. 2, 24. viuificatio & renouatio &c. Act. 15, 9. Hebr. 9, 14. Ef. 6, 10. Matth. 13, 15. Ioh. 1, 14. 16. 17. cf. etiam Ex. 15, 26. Deut. 32, 39. Ef. 1, 5. 6. c. 19, 22. c. 53, 4. 5. Ier. 8, 22. Hof 14, 5. Matth. 9, 12. 21. &c. s) *in alis eius*, quibus Sol ille iuftitiæ radios & lucem fuam non tantum celerrime diffundit, coll. Pf. 104, 3. Pf. 139, 9. fed & fuos complectitur & tutos reddit Pf. 5, 13 Pf. 36, 8. Pf. 91, 1. 4. Matth. 23, 37. Syrus: & fanitas *fuper linguа eius*; (quod recte de verbo Euangelii & vitæ accipimus, coll. Pf. 45, 3. Matth. 11, 28. Ioh. 6, 68.) quafi dictio Hebraica idem etiam, quod Aeth. כנפר h. e. *labium*, & in plurali *Kenapher*, *labia* (vid. Aeth. Matth. 15, 8.) fignificaret. Ceterum *ala* veftis Hebræis eft pars extima f. *extremitas* eius Num. 15, 38. Deut. 22, 12. quod confer cum Matth. 9, 20. t) *& exibitis* in lætiffima pafcua Euangelii Ef. 52, 11. Ioh. 10, 9. coll. Pf. 23, 1. feqq. *A. b. Ezra* fcil. ad lucem illius Solis iuftitiæ: foluti e vinculis & tenebris, a carcere & feruitute fpirituali. Ef. 42, 7. 22. c. 61, 1. Zach. 9. 11. 12 Hebr. 2, 14. 15. u) *& augefcetis* f. *pinguefcetis* (4) Ier. 50, 11. Hab. 1, 8. ex bonis Euangelii & fidei incremento. cf. Ef. 40, 29. 31. c. 55, 2. Ier. 31, 12. Zach. 9, 17. Pf. 84, 8. 12. Rom. 14, 17. LXX. Ion. Syr. Ar. Vulg. *& falietis* f. *geftietis*. cf. Pf. 5, 12. ὀ. καὶ σκιρτήσετε Luc. 6, 23. cf. Pf. 5, 12. x) *ficut vituli faginarii* (4) Vid. not. 1 Sam. 28, 24. Ier. 46, 21. Am. 6, 4. LXX. & Ar. *ficut vituli a vinculis foluti*, quafi ex מן præfixo, & Ar. *Ribbkon*, *funem*, quo bruti caput vel collum reuinctum tenetur. ♈. 21. y) Vulg. *Et calcabitis*. S. *Tunc conculcabitis impios*. (1) Abarb. *ficut vuas* pedibus calcant in torculari. cf. Nomen Ef. 49, 26. 10el 2, 5. & ad rem Gen 3, 15. Iof. 10, 24 25. Ef. 25, 10. Pf. 47, 4. Pf. 92, 4. Pf. 110, 1. Rom. 16, 20. z) Vulg. *cum fuerint*. S. *erunt enim cinis*. Num. 19, 9. Ez. 28, 18. Iob. 30, 19. a) cf. 1 Reg. 5, 17. Pf. 18, 39. Pf. 60, 14. Pf. 91, 13.

t) cf. Pf. 103, 13. u) *qui obfequitur & feruit ei*. Hieron. in quo duplex adfectus eft: & pietatis, in filium; & feruitutis, in famulum. cf v. 14. c. 1, 6. ὀ. τὸν δουλεύοντα αὐτῷ. Luc. 15, 29. ♈. 18. x) *Et conuertemini, & videbitis*. Ef. 66, 14. Nempe *alia prorfus*, quam opinati eftis v. 14. 15. *edocti* per experientiam tandem *videbitis*, quantum interfit inter iuftos & improbos. cf. Sap. 5, 1. 2. Non ergo de impiis *conuerfio* ad meliorem mentem (quod vult *Guffet*. p. 234. q. d. *Tum conuertetis vos*, coll. v. 20.) fed fec. *Calou*. h. l. conuerfio *ad ipfos pios* innuitur, coll, Zach. 5, 1. neque *iterationem* tantum hæc conftructio verborum indicat, (vt *Tillius* vertit p. 373. *Tunc denuo* vel *iterum*, & nouo exemplo *videbitis*, coll. Pf. 85, 7. Dan. 9, 25.) fed interdum etiam *actionem priori contrariam*. vid. not. Hof. 2, 11 Zach. 1, 6. c. 8, 15. y) *differentiam* iufti (vid. Hof. 14, 10) ad impium. Vulg. *quid fit inter iuftum & impium*. Proprie *nomen* eft in Hebræo, quod vulgo *particulam* cenfemus. vid. Leu. 27, 12. 2 Sam. 19, 35. Ef. 44, 4. Ez. 19, 12. c. 40, 7. c. 44, 23. z) inter eos, *qui Deum colunt*. cf. Ex. 11, 7. Ef. 65, 8. c. 66, 18. ff. Dan. 12, 2. Sap. 5, 6. Matth. 25, 32. vbi vltima & pleniffima defcribitur diftinctio. ♈. 19. a) *Nam ecce!* quod certiffime fiet. Ef. 3, 1. c. 66, 15. Prior particula explicat prædictionem, pofterior eius certitudinem confirmat, & attentionem poftulat. cf. paffim not. fupra v. 1. Ef. 50, 2. Ier. 31, 8. Hof. 9, 6. &c. b) *dies venturus eft*, Syrus pluraliter: Nam ecce *dies veniunt*, quibus ardebit, vt clibanus, ira mea. Diei fc. iudicii vltimi

♈. 19. Spatium præmitt. 2 3. 5. 7. 8 10. 14. Caput IV. hic aufpicantur 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. כי per *Makk*. 1. 7. 8. 10. 13. 19. fic fc. 5.

22 רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ זִכְרוּ
תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְחֹרֵב עַל־כָּל־
23 יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים׃ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת
אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃
24 וְהֵשִׁיב לֵב־אָבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם פֶּן־
אָבוֹא וְהִכֵּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חֵרֶם׃

הנה

b) Hieron. Abraham comparatione diuinæ maiestatis cinerem esse se sentiens Gen. 18, 27. videbit Solem iustitiæ. Qui vero per superbiam dixit, ponam super sidera sedem meam Es. 14, 13. deducetur ad terram, & erit quasi cinis sub pedibus sanctorum. Calouius: Omnimoda subiectio & conculcatio notatur, cum impii dicuntur fieri cinis sub planta pedum fidelium; vt solida tranquillitas & liberatio ab hostibus innuitur cf. Es. 60, 21. Mich. 4, 13. &c. c) Vulg. die, qua ego facio vel facturus sum hæc. v. 17. d) vid. not. c. 1, 8.

℣. 22. e) S. Mementote ergo, memores estote & obseruate. 1 Par. 16, 12. 15. Abarb. ad initium huius libri fol. 277. b. Quia, inquit, Malachias vltimus fuit omnium Prophetarum, & post eius obitum defecit Prophetiæ donum ex Israele, ideo monet, & dicit: Mementote &c. Est vero oratio ipsius Dei commonefacientis Israelitas, vt vsque ad aduentum illius singularis Dei serui Eliæ, h. e. Iohannis Baptistæ, perstarent in sedula obseruantia Mosaicæ legis: quippe ante illum nouus propheta magnæ auctoritatis Genti non adpareret. Et aperte satis sic declarauit, ante Oeconomiæ nouæ tempora nullum talem vatem publicum s. Canonicum amplius exspectandum esse; vt Vitringa monuit Obseru. S. lib. 6 p. 413 Conf. Præf. ad hunc librum §. 2. f) Legis Mosis s. totius Pentateuchi doctrinam interim rectius, quam adhuc factum a vobis est, obseruate, donec meliora per aduentum meum v. 1. adfulserint. cf. Gal 3, 23. 24. Hebr 7, 19. c. 9, 10. c. 10, 1. &c. g) quam ei præcepi in Horeb Ex. 3, 1. c. 17, 6. Deut. 4, 10. 15 h) ad vniuersum Israelem s. respectu totius populi. Deut. 29, 13 15. i) Legem scil. continentem definitiones Vulg præcepta.

ז רבתי

pta. s. προστάγματα. cf. v. 7. Luc. 5, 14. k) & iudicia. s. καὶ δικαιώματα. Luc. 1, 6. i. e. vt Calouius notat, Legem mora-lem & cerimonialem. Illam ne semetipsos beneficiis Messiæ faciant indignos; hanc vero, vt in fide Messiæ, cuius typi erant cerimoniæ Mosaicæ, indies proficiant, neque propter moram aduentus Domini omnino desperent. Finis enim Legis CHRISTVS erat Rom. 10, 4. & ad hunc illa pædagogus Gal. 3, 24. Ad phrasin conf Deut. 4, 5. 8. 14. Leu. 26, 46. Ex 21, 1. Ps. 147, 19. Abarbanel hæc duo distinguit ita: Chukkim, inquit, sunt, quorum ratio nobis ignota est, Mischpatim vero, quorum ratio nota est & manifesta. Sed de his alibi. ℣. 23. l) Ecce! Proximum hoc erat signum, ad quod animum aduertere oportebat. vid. not. v. 1. m) ego missurus sum vobis. statue nimirum adhuc Templo secundo v. 1. Hagg. 2, 7. 9. post grauissimam luctam cum Antiocho Dan. 8, 9. seqq. & post LXX. hebdomadas annuas, lapsuras a tempore editi edicti de instauranda Hierosolyma Dan. 9, 24. 25. n) Eliam, non Thesbitem, vt habent LXX. & Ar. item Siracides c. 48, 10. (ex communi Iudæorum, immo & Patrum multorum sententia, qua illi ante primum Messiæ aduentum, hi ante finem mundi, & ad Iudaicæ gentis conuersionem, Eliam Thesbitem his terris reddendum esse, autumant. vid. Matth. 17, 11. cf. ibidem Lightfootus; Augustinus de ciuitate Dei lib. 20. c. 29. cum Commentariis Io. Lud. Viuis & Leonh. Coquæi: vt illos prætereamus, qui Eliam Thesbiten hic indicatum, etiamque venisse opinati sunt, quod is cum Mose discipulis in monte adparuit, cum Christo collocutus Matth. 17, 3 Marc. 9, 4. Luc. 9, 30.) sed vt supra ad v. 1. diximus, Ioannem Baptistam, Nuntium & præcursorem Domini v. 1. moribus, instituto vitæ, zelo, & circumstantiarum plurium respectu, vel vt Angelus dicit Luc. 1, 17. in spiritu & virtute Eliam repræsentaturum. vid. Matth. 11, 10--14. c. 17, 10-13. Marc. 9, 11-13. Luc. 1, 16. 17. 76. 77. Thesbitem enim se esse, ipse negauit Iohannes Ioh. 1, 21. Scriptura autem, vt scribit Tillius p. 409. sæpe nomen typorum adplicat antitypis. Ita Christus venit sub nomine Dauidis Ier. 30, 9. Ez 34, 23. Hos. 3, 5. & Salomonis Cant. 3, 11. c. 8, 11. Iehu sub nomine Zimri 2 Reg. 9, 31. Hierosolymitani primates Sodoma, & populus Gomorrha Es. 1, 10. Sic Poeta: Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles. &c. o) Prophetam, & primum N. T. ex immediata Dei reuelatione publicum doctorem. Luc. 3, 2. Ioh. 1, 31. 33 Qualem Iohannem Baptistam non solum fore prædixit pater Zacharias Luc. 1, 76. & Christus eum fuisse testatus est Matth. 11. 9. sed talem etiam agnouit vulgus & populus Iudæorum Matth. 14, 5. c. 21, 26. Adde Iosephum A. I. lib. 18. c. 7. cuius verba, licet hominis Iudæi, & verum Baptistæ sensum, & scopum doctrinæ eius vel ignorantis, vel dissimulantis, referri merentur. Apud Iudæos autem, inquit, fuit opinio, iusta vltione Numinis deletum esse ab Areta Herodis exercitum, propter Ioannem, qui Baptista cognominatus est (vid. Matth. 3, 1. &c.) Hunc enim tetrarcha necauit, virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum studia & inprimis pietatis ac iustitiæ, simulque ad baptismi lauacrum: quod ita demum Deo gratum aiebat fore, si non ab vno tantum alterove peccato abstineant; sed animis per iustitiam prius mundatis, addant & puritatem corporis. &c. p) ante, quam veniat. Ioel 3, 4. q) dies Domini s. tempus Christi v. 17. tum gratiosæ visitationis Iudæorum Luc. 19, 44. quam proxime præcessit Iohannis Baptistæ præconium, coll. supra v. 1 Matth. 3, 1. seqq. Luc. 3, 1. seq. Matth. 4, 12. 17. &c. tum iræ & vindictæ, in eos per Titum tandem exercitæ. v. 24. Act. 2, 20 de qua & Iohannes vaticinatus illis fuit Matth. 3, 10. 12. r) magnus, ob magnitudinem rerum illo tempore eueniendarum cf. Hos. 2, 2. Zeph. 1, 14 1 Tim. 3, 16. s) Vulg. & horribilis. s. formidandus, ob iudicia in impios exsequenda, & excidium gentis per Romanos v. 19. cf. Ioel 1, 15. c. 2, 11. c. 3, 4. LXX. vt Act. 2, 20. ℣. 24. t) Vulg. Et conuertet. S. vt conuertat, s. reducat. c. 2, 6. Ier. 31, 18. Luc. 1, 17. u) cor patrum cf. 1 Reg. 12, 27. Es. 6, 10. 1 Sam. 7, 3. x) ad filios. Rarius ita cum hac particula verbum שׁוּב construitur, frequentius cum אֶל, עַד vel לְ; vide tu. Prou. 26, 11. Iob 34, 15. Coh 12, 7. 2 Par. 30, 9. & Mich. 5, 2. nisi illic apud Micham & h. l. reddere malis vna cum. coll. Ez. 16, 37. &c. y) & cor filiorum ad patres. Hoc enim propositum Ioannis Baptistæ fuit, vt omnes Iudæi, maiores & minores, parentes ac liberi, siue ciuilibus bellis, siue domesticis discordiis, aut diuersis sectis distracti, concionibus suis & baptismo præparati Luc. 1, 17. concordi sententia ac vera fide in CHRISTVM crederent Ioh. 1, 7. 12. etsi contrarium, quod & Christus prædixit, penes multos euenires. Matth. 10, 21. 34. seqq. Luc. 12, 51. seqq. c. 21, 16. Variant hic admodum Interpretes, & longum foret, omnes eorum sententias enarrare. Paucas dabimus & potiores. Secundum Hieronymum id est, vt Iudæi (ex quibus Patriarchæ N. T. Apostoli) & Christiani, qui nunc inter se discrepant, pari in Christum religione (ante vltimum Domini aduentum) consentiant. Sec. Augustinum vero loco supra ad v. 23. citato, sensus est, vt etiam filii, h. e. Iudæi, sic (tandem) intelligant legem, quemadmodum patres, i. e. Prophetæ & ipse Moses, eam intellexerunt. &c. At Coccejus antiquos Patres, Abrahamum, Isaacum, Iacobum, intelligit, ad quorum cor, i. e. sententiam, fidem & pietatem, h. e. ad sensum iustorum Luc. 1, 17. per Ioannem Baptistam reducendi sint Iudæi, posteri eorum; ne Abrahamum ceterosque filiorum suorum puderet, coll. Es. 29, 22. 23. z) vt ne. consecutiuum est, vt Leu. 10, 7. Ps. 2, 12. &c. non dubitatiuum, ne forte. vt habet Vulg. a) veniam cum iudicio populi & excidio reipublicæ. cf. Ps. 50, 3. Ps. 82, 8. Matth. 26, 64. & supra v. 1. 2. b) & percutiam, feriam. cf. Num. 14, 12. c) terram Es. 11, 4. d) anathemate. i. e. ne vniuersi pereant. cf. Leu. 27, 29. Deut. 2, 34. c. 7, 26. Ios. 6, 17. 18. c. 11, 12. 13. 20. Es. 43, 28. cf. etiam Maran atha, i. e. Dominus noster venit! 1 Cor. 16, 22. Ion. ne adpaream & inueniam vniuersam terram in reatu vel peccatis suis (cf. 1 Ioh. 5, 19.) & feriam eam exterminatione, i. e. sec. Grotium, ne, vbi venero, omnes, qui in Iudæa sunt, funditus perdam, coll. Matth. 3, 10. Luc. 3, 9. & Rom. 9, 29. Id quod factum tandem est cum æterno impiorum exitio per excidium gentis & Hierosolymæ, postquam tempus visitationis gratiæ contumaciter neglexerunt. Luc. 19, 42. 44. Ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. 1 Cor. 10, 11. Faxit itaque Dominus noster Iesus Christus, vt vera pœnitentia ac fide ad ipsum accedamus, quo per ipsum sanati & emundati ab omni inquinamento carnis & spiritus sanctificationem perficiamus in timore Dei: & inculpate conseruetur in aduentum eius integer noster spiritus & anima, ac corpus! Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἤτω ἀνάθεμα, μαρὰν ἀθά. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ἡμῶν! Ἀμήν.

℣. 22. Spatium præmi. c. 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 12. 23. זכרו ז maiusculum non habent 3. 5--16. 19--23. contra Mas. 1. h. l. & impr. ad Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1.

23 Apr. 1851.

הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא : [e]יתקק סימן

סכום פסיקי תרי עשר

הושע מאה ותשעים ושבעה ורגליך לא[f] בצקה סימן :
יואל שבעים ושלשה · שלחו[g] מגל סימן :
עמוס מאה וארבעים וששה · קמו[h] בניה סימן :
עובדיה עשרים ואחד · אך[i] טוב לישראל סימן :
יונה ארבעים ושמונה · וישראל עשה[k] חיל סימן :
מיכה מאה וחמשה · עלה[l] אלהים בתרוע סי׳ :
נחום ארבעים ושבעה · יזל[m] מים סימן :
חבקוק חמשים וששה · ולך[n] תהיה צדקה סימן :
צפניה חמשים ושלשה · גן[o] נעול סימן :
חגי שלשים ושמונה · כי אם גלה[p] סודו סימן :
זכריה מאתים ואחד עשר · אשרי כל ירא[q] יי׳ סימן :
מלאכי חמשים וחמשה · ויעקב הלך[r] לדרכו סימן :

סכום הפסוקים של כל שנים עשר נביאים אלף וחמשים כי[s] שרית עם אלהים סימן · וחציו · לכן[t] בגללכם ציון שדה תחרש · וסדריו[u] עשרים ואחד · ולכבוד[x] אהיה בתוכה סימן :

e) i. e. in fine ישעיה *Iesaia*, תרי אשר XII. *minorum Prophetarum*, קינות *Threnorum*, & קהלת f. *Ecclesiastae* Iudaei in multis Codicibus sine punctis solent repetere penultimum versum consolatorium, post versum vltimum comminatorium f. tristiorem. *f*) Deut. 8, 4. *g*) Ioel 4, 13. *h*) Prou. 31, 28. *i*) Ps. 73, 1. *k*) Num. 24, 18. *l*) Ps. 47, 6. *m*) Num. 24, 7. *n*) Deut. 24, 13. *o*) Cant. 4, 12. *p*) Amos 3, 7. *q*) Ps. 128, 1. *r*) Gen. 32, 2. *s*) Gen. 32, 29. *t*) Mich. 3, 12. *u*) *& sectiones eius Masoreticae* f. *Capita* olim fuerunt. Conf. post finem Geneseos notam (q) *x*) Zach. 2, 9.

כתובים
HAGIOGRAPHA

Eccleſiaſtes	קהלת	Pſalmi	תהלים
Eſther	אסתר	Prouerbia	משלי
Daniel	דניאל	Iob	איוב
Ezra	עזרא	Cant. C.	שיר השי׳
Nehemia	נחמיה	Ruth	רות
Chronic.	דברי הימים	Threni	איכה

IN
HAGIOGRAPHA ET PSALMORVM LIBRVM
PRAEFATIO.

§. I.

Transitus ad Hagiographa & librum Psalmorum:

TErtia pars Hebræi Codicis, quam B. c. D. nunc imprimendam suscipimus, כתובים s. *HAGIOGRAPHA*, & in iis primum *Psalmorum librum* complectitur. Ex qua, vel simili saltim Hebræi Codicis *tripartita diuisione*, factum etiam est, quando optimus noster Seruator Luc. 24, 44. Vetus Testamentum in *Legem, Prophetas & Psalmos* distribuit: vbi primi in tertio ordine *Psalmi* pro ceteris quoque Hagiographis veniunt per synecdochen: sicut Matth. 27, 9. *Ieremias* pro integro volumine Prophetarum, in quo ille primum locum aliquando obtinuit. Vide Vaer. nostras lectiones ad Ier. 1, 1. Vt vero breuitatis caussa hic omittamus, quid de singulorum librorum relatione ad hanc tertiam classem moneant & dissideant eruditi viri; *a)* omnes illos non minus, quam Legis & Prophetarum libros, ברוח הקדש s. *per Spiritum Sanctum scriptos esse*, fatentur & sentiunt Iudæi; *b)* etsi quod ad modum reuelationis, hos paullo inferiores propheticis, in specie apud eos sic dictis, esse volunt: sed rationibus inducti vel nullis, vel admodum infirmis, & prorsus inidoneis ad demonstrandum. Etenim *D. Kimchi*, grauioris alioqui iudicii vir inter Iudæos, in Præf. sua ad Psalmos ita scribit: *Dicunt Maiores nostri, quod per Spiritum Sanctum scriptus sit hic liber; vnde eum etiam ad Hagiographos retulerunt, non autem ad ordinem Prophetarum. Nam verba eius non dictata fuerunt per modum prophetiæ, sed per Spiritum Sanctum.* Verum ita non probat aut explicat Kimchi, quod in quæstione erat; sed principium petit, & opponit, quæ inuicem non opponenda erant. Vt tamen de mente Iudæorum constet, tenendum ex iis est, quod illi post *Mosen*, cui in omnibus primas deferunt, prophetiæ donum esse statuant, quando homo θεόπνευστος in ecstasi videt vel audit diuinam reuelationem; illo autem inferiorem gradum, seu *Spiritus S. donum* dicunt, si quis per huius afflatum seu impulsum, ceterorum mentis suæ & sensuum compos, ea proferat, quæ absque illo scire aut cognoscere non potest. At neque id sufficit ad tale, quod illi volunt, discrimen statuminandum: neque vlla probabili ratione demonstrare potuerunt, modum propheticarum visionum *Danielis* (quem ad hanc Hagiographorum classem retulerunt) a visionibus *Iesaiæ, Ieremiæ, Ezechielis*, ceterorumque Prophetarum ista specie differre; nec quomodo in Psalmis inferior gradus prophetici doni adpareat, quam in historicis libris *Iosuæ, Iudicum, Samuelis & Regum*, quos propter propheticos eorum auctores *in Propheticis libris* numerant. Vnde alias ipsi quoque Iudæi *Dauidem & Danielem* passim in scriptis suis *Prophetæ* nomine laudant, vt Rabbinicarum litterarum peritis facile notum est. Atque vt, missis nunc reliquis, vnum tantum de psalmis hic addamus: Si *prophetia* est *prædictio casus* aut contingentis euentus *futuri* temporis, seu scientia & interpretatio eius, quod sciri nequit, nisi ex immediata Dei reuelatione; sane prophetiæ titulum sacris hisce carminibus denegandum non esse, plurima eaque luculenta illorum exempla probant: quidquid etiam in modo reuelationis diuersum forte ab aliis fuerit; de quo conferatur Num. 12, 6. 7. item *Vitringa* in typo doctr. Proph. c. 2. aliique plures. Sufficit interim nobis, quod Iudæi hos libros per Spiritum S. scriptos & θεοπνεύστους agnoscunt; quo dato, diuina illis constat auctoritas & irrefragabilis certitudo: de qua & nunquam, quod ad Psalmos præsertim attinet, in Ecclesia Christi fuit dubitatum. Conf. 2 Sam. 23, 1. 2. 1 Pet. 1, 21. 2 Tim. 3, 15. seqq. & quæ mox sequenti §. ex A. b. Ezra & Kimchio adnotamus.

De quorum auctoritate Canonica, & differentia a Propheticis, ex mente Iudæorum.

Psalmorum Nomen,

§. II. Vocatur autem primum hoc Hagiographorum volumen ab Hebræis ספר תהלים & in N. T. βίβλος ψαλμῶν Luc. 20, 42. Act. 1, 20. ipsaque carmina sacra מזמורים h. e. *psalmi* s. *cantica* adpellantur, quod ad pulsum citharæ vel alius instrumenti musici cantarentur. *c)* cf. not. Ps. 3, 1. תהלים vero s. contracte תלים i. e. *hymni* vocantur psalmi a potiori, quod plerique sint ἐπαινετικοὶ & in laudes diuinas finientes.

Collectio,

Eosque *in vnum hoc volumen ab Ezra scriba* s. Theologo *congestos* nonnulli volunt, vt *Athanasius* in Synopsi; idque vulgatum esse dicit *Clarius* Præf. ad hunc librum; de quo tamen nihil apud Hebræos scriptores reperisse se *Munsterus* fatetur, neque etiam nos quidquam adhuc inuenimus. Quin potius sec. *Kimchii* Præfationem, *Dauid hunc librum composuit, scripsitque cum suis carminibus etiam carmina illorum Musicorum, quorum (in titulis psalmorum) mentio fit; suaque carmina illis dedit, vt publice illa cantarent: sicut certum est de psalmo 105. coll.* 1 Par. 16, 7. -- *Et psalmos quidem, quibus præscriptum est* לדוד, *eos Dauid composuit, d) vt & illos, in quibus aliud auctoris nomen non memoratur. Ipse etiam libro suo inseruit* Orationem Mosis Ps. 90.) *quæ iam scripta & per traditionem a Mose habebatur. Futura quoque in hoc libro prædixit, quæ post ipsius fata demum euenerunt*, v. c. *de Babylonica captiuitate, & de præsenti exilio, item vaticinia consolatoria multa* &c. Et *A. b. Ezra* in præfatione sua: Nescio, inquit, cur id mirum videatur interpretibus, quod hic liber non inscriptus sit *Prophetia Dauidis*. Neque enim dubium inter Israelitas est, quin librum Geneseos Moses scripserit: ita namque sancti maiores nostri edocti fuerunt, etsi ab initio eius non reperiamus scriptum: *Et locutus est Deus ad Mosen.* &c.

Auctores:

§. III. Vocantur autem *Psalmi Dauidis*, immo Aethiopibus absolute *Dauid* *e)* itidem a potiori; licet præter Dauidem alii quoque nonnullorum secundarii s. instrumentales auctores extiterint. *f)* quem-

---

a) Vid. *Pfeifferi* Crit. S. p. m. 17--20. &c. *b)* Ita *A. b. Ezra* in Præf. ad Psalmos: Ego, inquit, idem sentio cum veteribus, qui statuunt totum hunc librum *per Spiritum S. scriptum esse*. Eccur enim diuersum sentientes offenduntur nomine *Cantici*? (q. d. scil. Canticum non sit vaticinium) Nam ecce *Canticum Mosis* (Deut. 32.) eorum opinionem refellit. Sic cum psalmi quidam (vt Ps. 17, 1.) *Oratio* inscribuntur: idem namque fit Habac. 3, 1. qui etiam c. 1, 2. de iustis per modum precum vaticinatur. Sic & preces illæ apud Esaiam c. 63, 17. &c. *c)* Canebant autem cantiones suas ad pulsum *citharæ* vel *nablii* cum publice, tum priuatim: harmoniam musicam non vulgari voluptate (vid. Es. 5, 12. Am. 6, 5.) sed fidei voluntate diligentes, vt *Augustinus* de Dauide loquitur Lib. 17. de Civ. D. c. 14. *d)* Ipse quidem Kimchi statim ab hac regula sua excipit psalmum 20. & 110. sed falsus est Iudaico præiudicio: non enim *de Dauide*, sed de Christo a Dauide illos psalmos scriptos esse, suo loco ostendemus. *e)* v. g. cum *Psalterium finitum* dicere volunt, in fine eius scribunt: *Finitus est Dauid*. *f)* Nam *princeps eorum auctor est ipse Spiritus S.* qui psalmos Dauidi, & aliis in Ecclesia vulgandos dictauit, fatentibus Iudæis. Vid. supra §. I.

quemadmodum nobis *Lutheri Cantica*, *Ciceronis epistolæ*, adpellantur, quæ aliorum quoque cantica aut epistolas intermixtas habent. *Dauid* nimirum *dilectus* ille Dei, quod nomen dicit, coll. 1 Sam. 13, 14 & 2 Sam. 12, 25. is est, qui נְעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל *iucundus canticis Israelis* 2 Sam. 23, 1. vocatur, *per cuius os Deus est locutus* Act. 4, 25. & super quo fuit Schechina Dei, vt Israeli sic benediceret. *Medrasch Tillim* fol. 2. a. Nullus enim aute ipsum hoc donum accepit, vt tam multas & suaues dictione, elegantesque odas, omnem pietatis doctrinam exhibentes, ad perpetuum Ecclesiæ vsum conscriberet: vnde Syriaca Psalterii inscriptio est: *Liber psalmorum Dauidis, Regis & Prophetæ.* Præter Dauidem vero *Kimchius* in Præf. ex maioribus suis *decem* adhuc psalmorum auctores recenset, quorum 1. Adamus, 2. Melchisedec, 3. Abraham, 4. Asaph, 5. Heman, 6. Iedutun, 7. Moses, & 8. 9. 10. tres Core posteri Asir, Elkana & Abiasiph. Paullo aliter eosdem numerat *R. Sal.* & *Medrasch Tillim* f. 3. c. nam his quartus est Moses, 5. Dauid, 6. Salomo, 7. Asaph, & tandem tres Core filii. At omnes psalmos per Dauidem scriptos esse statuit R. *Hunna* in Medrasch l. c. vt etiam alii apud A. b. Ezram l. c. g) & *Augustinus* de Ciuitate Dei L. 17. c. 14. ac plures ad eundem a *L. Viue* & *Coqueio* allegati. Enim vero vt illi veteres Hebræi nimis augent numerum auctorum, sic plus iusto eumdem minuunt, qui ad vnum Dauidem omnes præter necessitatem referunt. *Mosis* enim auctoritatem & nomen diserte exhibet Ps. 90. *Hemani* & *Ethani* Ps. 88. & 89. *Asaphi* Ps. 50. & 73.-83. sic ex aliorum sententia *Ieduthuni* psalmus est 77. *filiorum* s. *posterorum Core* Ps. 42. 44.-49. 84. 85. 87. & *Salomonis* (etiam sec. *Hieronymum* in Præf. ad Sophronium) Ps. 72. vel 127. Licet vero de his posterioribus id minus certum sit; quia Ps. 72, 1. לִשְׁלֹמֹה fatente *Ab. Ezra* in præf. sua h) *Datiui* potius s. *Obiecti* nota est, & qui *Ieduthuno* (e sacræ musicæ præfectis 1 Par. 16, 41. 42.) tribuitur Ps. 77, 1. *Asaphi* potius est, coll. simili construct. Ps. 62, 1. *filii* etiam *Kora* non tam auctores, quam *cantores* intelligendi sunt, coll. Ps. 88, 1. cum probabile haut sit, vnum eundemque psalmum pluribus esse inspiratum, & durior ellipsis, si pro *filiis Core vnum de filiis Core* cum aliis interpreteris. Cum tamen de *Asaphi* quoque psalmis ambigitur, ab illone conscripti, an vulgati tantum fuerint, credibile potius nobis videtur לְאָסָף *auctorem significare*, quia ipse quoque *Asaph Propheta* fuit 1 Par. 25, 1 & diserte tq. auctor sacrorum carminum cum Dauide laudatur 2 Par. 29, 30. sicut etiam *Heman* & *Ethan* ob diuinam sapientiam suo tempore incluti fuerunt 1 Reg. 5, 11. & *Prophetæ* ac *Videntes* expresse vocantur 1 Par. 25, 1.-5.

Dauid,

Moses, Heman, Ethan, Asaph,

§. IV. Complures vero sunt psalmi, & fere tertia pars eorum, *in quibus nulla auctoris fit mentio.* De illis LXX. Interpp. s. Græci *Dauidi* adscribunt Psalmum 33. 43. 91. 95. 96. 98. 99. 104. *filiis Ionadabi, & primum captiuatis* Psalmum 71. *Ieremiæ* Psalmum 137. *Haggæo & Zachariæ* Ps. 146. 147. 148. vt versiones orientales, earumque inscriptiones hic taceamus. i) *Plerosque* tamen a *Dauide compositos esse*, tutissime adfirmatur a *Calouio*, *Heideggero*, aliisque, idque de Ps. 105. extra dubium posuit *A. b. Ezra* in præf. sua k) idemque dicendum de Ps. 106. & 136. coll. 1 Par. 16, 34. Sic Dauidis esse psalmos ἀνεπιγράφους *secundum* & *nonagesimum quintum*, certissimum nobis est ex Christi & Spiritus S. testimonio in N. T. coll. Act. 4, 25. Hebr. 4, 7.

Ἀνεπίγραφοι psalmi Dauidis.

§. V. Ceterum vti non difficulter admittimus, Psalmum 74. 79. & 80. de ea populi calamitate canere, quam ab *Antiocho* pertulerunt Iudæi; ita tamen necessum haudquaquam est, vt propterea eos a posterioribus, & instaurata demum per Maccabæos religione, adiectos putemus: cum *Asaphi Prophetæ* nomen diserte illis prænotatum sit. Ac licet *Grotio* etiam concedere voluerimus, aliquos forte psalmos accessisse posteriorum temporum, *Ezra addente*; l) nimis tamen audacter ille censuit in sua præf. *quod stultum sit dubitare, quin psalmus 137. scriptus sit in exilio Babylonico, psalmus autem 126. & alii quidam in reditu.* Numquid enim Iesaiæ, Ieremiæ, Danielis aliorumque vaticinia post suum demum complementum scripta ideo putabimus, quod illud sec. omnes quasi circumstantias sæpe prænunciatum videmus? Quod olim de Danielis vaticiniis impudenter & virulente censebat Porphyrius, a Methodio, Eusebio aliisque castigatus. Itaque cum A. B. Esra, Schmidio aliisque pro Dauidicis psalmos illos habemus, quibus aliud, quam Dauidis nomen præscriptum non reperimus. m)

Vaticinia in Psalmis.

§. VI. Quos autem psalmos Dauid per inspirationem Spiritus S. scripsit, idem *Asapho*, *Ieduthuno*, ceterisque Leuitarum choraschis ad præcinendum in Tabernaculo aut Templo tradidit. Cuius rei initium fecit in Ps. 105. cum Arcam fœderis in montem Sion deduxisset 1 Par. 16, 7. seqq. Hinc in multorum inscriptionibus præmittitur לַמְנַצֵּחַ, de quo confer not. Ps. 4, 1. Hab. 3, 19. nominato insuper *instrumento* & musicæ genere, super quo vel ad quod psalli quisque deberet. De quibus tamen instrumentis & eorum nominibus, quid illa significent, nec sibi, nec aliis Iudæis, certi quidquam constare, ingenue *Dauid Kimchi* l. c. fatetur: quod prisca illorum temporum musica dudum in obliuionem aut desuetudinem venerit, neque, vt *Ab. Ezra* scribit, via vel ratio detur, ad illa veterum instrumenta accuratius cognoscenda. Sic quid præcise fuerint *Neginoth* Ps. 4, 1. *Nechiloth* Ps. 5, 1. *Scheminith* Ps. 6, 1. *Schiggaion* Ps. 7, 1. *Gittith* Ps. 8, 1. quid *Muth-labben* Ps. 9, 1. &c. nondum penitus exploratum, aut ab omni difficultate expeditum est; si vel maxime magni *Bocharti* iudicium in Geographiæ sacræ parte II. lib. 2. c. 11. p. 818. (quod B. *Geierus* ad Ps. 5, 1. commendauit) sequi velis. Nempe (ait *Bochartus*) vt Hebræi libros nominant a prima voce; Genesin puta *Bereschith*, Exodum *Veelleh Schemoth*, Leuiticum *Vajjikra*, quæ sunt voces initiales; ita etiam Cantiones, quod in psalmorum titulis passim videre est. Sic in titulo Psalmi 22. לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר *Magistro symphoniæ* supple traditum, vt cantetur *super Ajjeleth haschschachar*, i. e. ad modos & numeros cantici, cuius initium *Ajjeleth haschschachar* s. *Cerua matutina*. Alii cantantur super שׁשַׁנִּים i. e. *lilia*, vt Ps. 45, 1. Ps. 69, 1. vel super שׁוּשַׁן עֵדוּת s. *lilium testimonii* Ps. 60, 1 Alii super עֲלָמוֹת *Virgines* Ps. 46, 1. Alii super מָחֲלַת i. e. *morbum* Ps. 53, 1. vel super מָחֲלַת לְעַנּוֹת, i. e. *morbum ad adfligendum*, seu *morbum cruciabilem*, vt cum Apuleio loquar Ps. 88, 1. Alii super אַל תַּשְׁחֵת, i. e. *disperdes* Ps. 57, 1. &c. Tot canticorum initia, ad quorum modos hi psalmi erant decantandi. Quod cur viri vndecumque docti tam superciliose reiiciant, nullus capio. *Cum grauitate & honestate Ecclesiæ*, inquiunt, *non conuenit, vt adhibeantur ludicri & populares cantus.* Sed neque necesse est, vt hi fuerint cantus ludicri. *Quin potuere Iudæi habere aliquot sacra cantica, ad quorum numeros & modos Dauid partem psalmorum composuerit.* Hactenus verba Bocharti. Quæ num in omnibus satisfaciant, & præferenda ceteris sint, lector ex singulorum titulorum consideratione iudicabit, vbi potiores sententias breui-

Quibus commissi ad publicum vsum.

De ratione musices & de instrumentis.

g) Ex hac ratione quod *Dauid Propheta* fuerit, quippe *Vir Dei* dictus Neh. 12, 24. quod in Scripturis sit epitheton tantum Prophetarum. h) Verba eius sunt: Quando autem Ps. 72, 1. scriptum est לִשְׁלֹמֹה id significat, vaticinium illud esse Dauidis vel alius Prophetæ *de Salomone, aut de Messia filio eius*, qui alibi etiam *Dauidis* nomine venit, vt Ezech. 34, 24. & sicut *Iacobi* nomen *posteros* eius denotat Es. 44, 2. i) Ita cum titulo in Hebræo textu destitutus sit psalmus 1. diuersimode illum supplent Orientales Interpretes. Syro hic est *Narratio concionis de bonis moribus, quæ habetur in canone nouem beatitudinum apud Matthæum c. 5.* Arabi: *Pulchritudo pietatis, & spes alterius sæculi.* Aethiopi nostro (nam ceteri variant) *Descriptio iustorum & impiorum.* Sic etiam in titulo Psalmi 2. variant OO. versiones: vt & hic & ad Psalterium Aethiopicum notauimus. k) Psalmi, inquit, quibus nomen auctoris prænotatum non est, videntur quidem non esse Dauidis; forte tamen eius sunt: sicut e. c. Psalmus 105. vbi nomen Dauidis non extat, cuius tamen certo est, vt constat ex 1 Par. 16, 8. Dauid namque illum conscripsit, & Asapho Cantori commisit. l) Nam bene *Theodoretus* ait: *Quid mea refert, Dauidis an omnes, an aliorum sint nonnulli: cum vniuersos Spiritus S. adflatu conscriptos esse compertum sit.* Et, quod *Gregorius M.* de libro Iobi iudicauit: *Cum rem cognoscimus, qui scriptorem quærimus, quid agimus, nisi legentes litteras de calamo satagimus?* m) *A. b. Ezra* ex mente suorum l. c. Psalmus, inquit, 137. & 79. vaticinium habent Dauidis de futuris euentibus, sicut illud 1 Reg. 13, 2. Sic quoque colligit *Augustinus* de C. D. lib. 17. c. 14.

De diuersa accentuum ratione.

breuiter indicamus. Tacemus hic de diuersa in hoc & sequentibus duobus libris accentuum ratione, de qua nostra aliorumque doctrina conferri poterit.

Tempus & occasio.

§. VII. Porro in titulis s. inscriptione Psalmorum III. VII. XVIII. XXX. XXXIV. LI. LII. LIV. LVI. LVII. LIX. LX. LXIII. CXLII. *tempus & occasio* scripti psalmi praenotatur, cum quibus adeo historia Dauidica in libro vtroque Samuelis & 1. Paralipomenon a capite XI. ad finem vsque libri, coll. ibid. c. 3, 1. seqq. c. 6, 16. seqq. c. 10, 14. diligenter repetenda & conferenda erit. Sunt enim istae circumstantiae historicae clauium instar, ad Psalmos non tantum illos, sed & ceteros, rectius intelligendos. In plerisque enim psalmis tam liquidum Spiritus S. testimonium de occasione & tempore non habemus: vnde saepe coniecturae tantum sunt, quae interpretes de his supplent aut supplere voluerunt. Ita, vt de Vulg. Latina, Syriaca, Arabica & Aethiopica versione taceamus, LXX. quidem vel Graeci aliquot Psalmorum occasiones detegere nobis conati sunt, vt psalmus 66. sit *psalmus resurrectionis*, Psalmus 76. *Canticum in Assyrium*, Psalmus 24. *die primo Sabbathi* vel hebdomadis, Psalmus 48. *die hebdomadis secundo*, Ps. 94. *die quarta* cantandus, Ps. 93. *in diem prosabbati, quum terra habitata fuisset.* Psalmus 38. *de Sabbatho*, Ps. 27. *prius quam Dauid vngeretur*, Ps. 29. *de exitu Tabernaculi*, Ps. 143. *cum filius eum persequeretur*, Ps. 144. *in Goliathum* conscriptus. Sed quantum his omnibus sit tribuendum, ex ipso demum argumento & textu cuiusque Psalmi certius constabit. Laudabilem operam praestitit *Lightfootus*, qui in Chronol. V. T. ordinem temporis & occasionem psalmorum, de quibus ex inscriptione eorum constat, solicite inuestigare ac distincte describere voluit: quas Viri docti meditationes Cel. *D. Maius* in Oecon. V. T. non tantum secutus est, sed subinde etiam suppleuit & emendauit. Nobis tamen & aliis hic quoque aliquid esse relictum, ipsa tractatio docebit. vid. not. ad Ps. 3, 1. & Ps. 11, 1. Atque vt breuiter hic chronologiam psalmorum expediamus, Psalmi Dauidis scripti ab eo sunt vel ante vel post regiam ipsius dignitatem; postquam a Samuele vnctus esset. Nimirum ex mente Lightfooti *anno Samuelis & Sauli XXXVI.* occiso Goliathe, scriptus est Psalmus 9. *Anno Samuelis XXXVII.* Psalmus 59. 34. 56. & 142. *Anno Sam. XXXIX.* Psalmus 58. *Anno* autem regni *Dauidis IX.* Ps. 68. & 132. it. Ps. 96. 105. 106. *Anno Dauidis X--XX.* Ps. 60. & 108. *anno XXVI.* Ps. 51. *anno XXXV.* Ps. 3. 7. 42. 43. 55. & post reditum Ps. 30. & 4. *Vltimis* vero vitae & regni sui *annis* Dauid dixit & scripsit Psalmum XVIII. in quo Messiam respexit: quo etiam *D. Maius* p. 797. seq. plures de Christo psalmos retulit, item Psalmum 39. de praeparatione ad beatam mortem, coll. Ps. 90. & post ordinatum cultum Leuiticum Ps. 133 - 135. Ps. 147 - 150. & denique pro inaugurato Salomone Ps. 72. & 127. it. Ps. 119. eiusque compendium in Psalmo I.

& Chronologia Psalmorum.

Diuisio libri Masorethica,

§. VIII. Hactenus de tempore & occasione Psalmorum: pergimus nunc ad eorundem *diuisionem*, eamque vel Hebraicam s. *Masorethicam*, vel ratione materiarum spectandam. Quod ad illam attinet, totum volumen Hebraei *velut alterum Pentateuchum* in *quinque libros* diuiserunt, n) quorum primus est a Ps. 1--41. secundus Ps. 42--72. tertius Ps. 73--89. quartus 90 -106. qui omnes terminantur epiphonemate אמן אמן; quintus autem Ps. 107--150. per *Halleluiah* finitur. Sic in *Medrasch Tillim* fol. 2. col. 1. sequentia tradunt: *Moses dedit Israelitis quinque libros Legis, & sic Dauid quoque illis dedit Psalterium, in quo etiam quinque sunt libri* Ita etiam *D. Kimchi* Praef. ex veteribus: *Sicut Moses Legem diuisit in V. volumina, ita & Dauid psalterium suum in quinque volumina diuisit.* Sed vt parum solida est ista traditio de Dauidica Psalterii diuisione; cum singuli Psalmi singula ac quasi completa sint Dauidis opera; ita nec de ratione huius diuisionis aut ordine, quem in ea nacti sunt psalmi, quidquam certi nobis produnt Hebraei commentatores. o) Neque enim ex ordine temporis, quo singuli scripti fuerunt, dispositos habemus, sed quo forte a viris sanctis collecti, vel sec. *Huetium* postmodum in Templo cantati fuerunt. Neque vero etiam vno tempore collectionem totius psalterii factam esse, verisimile fit e clausula Ps. 72, 20. vbi *finitae preces Dauidis* dicuntur, quum tamen plures adhuc sequantur psalmi, qui diserte *nomine Dauidis* inscribuntur. vid. Ps. 86. 101. 103. 108. &c. Quale quid de Prouerbiis Salomonis etiam factum est. coll. Prou. 25, 1. Et quamuis ratione materiarum forte aliquis nexus ex praesenti psalmorum ordine concinnari possit, ita, vt e. c. *Psalmus I.* describat regnum Christi & ordinem salutis, quem sec. *Psalmum II.* oppugnant eius hostes Iudaei & gentes, & dehinc prae ceteris Antichristus, prout veteres apud Kimchium, *Psalmum III.* de Gog & Magog exposuerunt; aduersus quos Ecclesia *Psalmo IV.* ad Deum se recipit, & interim hostibus veritatem testatur: cumque illi in peccatis suis pergant, ad Deum precatur *Psalmo V.* suos quoque defectus intime persentiscens deprecatur *Psalmo VI.* &c. certius tamen est, quod *Kimchi* ad Ps. 2. scribit: *Cur*, inquiens, *hic Psalmus secundus primum excipiat, eius rei nulla apud nos ratio constat. Non enim eo ordine se excipiunt psalmi, quo scripti sunt. Nam e. c. post secundum statim sequitur tertius de Absalomo; cum tn. plures sint, qui ratione historiae praemitti illi debuissent, vt Psalmus 142.*

& praesens ordo psalmorum.

Diuisio Psalmorum ratione argumenti,

§. IX. Vtilior ergo & certior est, quae ex materia aut argumento psalmorum sumitur distributio, de qua succincte *Athanasius* in Epistola ad *Marcellinum* scribit: οἱ μὲν ἐν διηγήματι λέγονται, οἱ δὲ ἐν παραινέσει· οἱ δὲ ἐν προφητείᾳ· οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ· οἱ δὲ ὡς ἐν ἐξομολογήσει. siue quod alii sint *narratorii*, alii *exhortatorii*, alii *prophetici*, alii *precatorii*, alii *confessorii* & eucharistici. Quae genera per species suas copiose explicat Vir beatus, vt instum tractatum sistat epistola illa, Psalterii studiosis merito commendandum. In primis tamen hic obseruandum est *Gurtleri* monitum Theol. Proph. p. 98. quod *Psalmorum potior pars sit prophetica, & quotquot ipsi in principio argumentum aliud disertis verbis non indicant, explicandi sint vel de Christo, vel de Christiana Ecclesia*; quae iam olim *Arnobii iunioris*, & saeculo praeterito *Io. Bugenhagii* & *Conr. Heresbachii*, I. C. felicium psalmorum interpretum fuerit sententia. Sic quoque *Brentius* ad 2 Sam. 23, 2. Psalmi Dauidici, inquit, non solum hoc ipso a Spiritu S. dictati sunt, quod certae sint veritatis, sed quod potissimum longius multo respiciant, quam littera prima fronte ostendat. Nam Dauid solet in Psalmis suam personam prae manibus accipere, de suis hostibus, inimicis, aduersitatibusque disserere, vt putares solum Dauidis negotium agi. Sed si penitus introspicias, respicit potissimum in Christum Iesum, filium suum, cuius bella, tentationes & victorias in psalmis ita descripsit, vt iure possint carmina Christi triumphalia s. ἐπινίκια vocari. Nam & sic Christus ait Luc. 24. *Oportebat impleri omnia, quae de me in psalmis scripta sunt.* Id quod aduersus insanam illorum diligentiam obseruandum est, qui data veluti opera id agunt, vt, quae oracula Veteris Testamenti per Christum & Apostolos in Nouo Test. clarissime exposita ac demonstrata habemus, ipsi peruerso studio tenebris inuoluant, spiritumque prophetiae, s. testimonia de Christo, tq. finem & nucleum totius Scripturae nobis eripiant. Sane humanam & diuinam Christi naturam, aeternam eius generationem, item munus propheticum, sacerdotium eius ac regnum, praesertim etiam passiones, tam luculenter in hoc libro praedixit Spiritus S. vt *historiam*, *non prophetiam* hic sibi scriptam videri *Cassiodorus* olim censuerit. Nam & verba pendentis in cruce, quibus se a Deo desertum questus est, ipsumque, animam Patri reddentis, supremum suspirium, velut ex ore eius sub cruce excepta, in psalmos retulit: quibus simile quid in nullo alio prophetarum deprehenditur. Vt hic breuitatis caussa de aliis totius fidei nostrae articulis, eorumque luculentissimis testimoniis, taceamus.

Prophetici

---

n) *Epiphanius* de Ponderibus §. V. τὸ ψαλτήριον διεῖλον εἰς πέντε βιβλία οἱ Ἑβραῖοι, ὥστε εἶναι καὶ αὐτὸ ἄλλην πεντάτευχον. o) *Scio*, inquit *Hieronymus* Praef. in psalmos iuxta Hebraicam veritatem ad Sophronium, *quosdam putare, Psalterium in quinque libros esse diuisum, vt vbicunque apud LXX. Interpretes scriptum est* γένοιτο γένοιτο, *i. e.* fiat fiat! *finis librorum sit, pro quo in Hebraeo legitur* Amen, Amen. *Nos autem Hebraeorum auctoritatem secuti, & maxime Apostolorum, qui semper in N. T. psalmorum librum nominant*, vnum adserimus psalmorum volumen, &c.

Psalterii præstantia, vtilitas & laudes.

§. X. Vnde facile patet, quanta sit huius *libri dignitas & præstantia*, qui merito per vniuersum Christianum orbem manuale orationum sacrarum est, & quasi compendii totius Scripturæ vicem sustinet. B. noster *Lutherus* eum *Parua Biblia* vocare solitus est, eiusque præstantiam & vtilitatem mirifice in Præfatione sua extollit. Sic *Brentius* ad Ps. 1. *Psalterium*, inquit, recte & congruenter vocaueris *sacrorum Bibliorum epitomen.* Aliis Psalterium dicitur *Speculum gratiæ Dei, absolutaque totius hominis anatome*: qua exponuntur omnis generis documenta de promissionibus operibusque Dei gratiosis erga suos, seueris in aduersarios, & in omnes fidelibus: item de fide nostra in promissiones eius, de obsequio, de infirmitatibus, patientia, constantia & liberatione nostra in rebus aduersis; de legitimo bonorum vsu, & gratiarum actione in rebus secundis. Denique de toto officio nostro erga Deum, & fide illius erga nos in Christo, de quo elegantissimæ & illustrissimæ prophetiæ habentur passim ad Ecclesiæ consolationem & confirmationem &c. Cumque in aliis libris Deus, quomodo ipse ad nos loquatur, nos docuerit, in hoc, quid & quomodo cum ipso in precibus nostris loqui debeamus, nos edocet. Et cum in ceteris Scripturis verbum Dei, vt ita dicam, abstractum habeamus, hic quasi in praxi illud cernere licet: vid. e. c. Ps. 27, 8. &c. Et quod *Athanasius* loco superius citato scribit, quum omnis Scriptura θεόπνευστος, vt Paulus docet 2 Tim. 3, 16. ad doctrinam &c. vtilis sit; Psalterium tamen quædam peculiariter obseruanda habet, si quis recte attenderit. *Quilibet enim liber*, vt vir S. pergit, *suum quod præfert argumentum tractat & prosequitur - - At liber psalmorum omnium reliquorum fructus, velut Paradisus, in se continens cantu profert, & præterea peculiares suos aut proprios fructus inter psallendum exhibet.* Similiter S. *Basilius* Homil. in Psalmum I. ἡ δὲ ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιείληφε. Προφητεύει τὰ μέλλοντα, ἱστορίας ὑπομιμνήσκει· νομοθετεῖ τῷ βίῳ, ὑποτίθεται τὰ πρακτέα· καὶ ἁπαξαπλῶς κοινὸν ταμιεῖόν ἐστιν ἀγαθῶν διδαγμάτων, τὸ ἑκάστῳ πρόσφορον κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἐξευρίσκουσα.

Allegantur psalmi crebro in N. T.

Vnde etiam in N. T. eius testimonia creberrime adducuntur, vt tertia ferme psalmorum pars allegata reperiatur: crebrius etiam, quam quis putauerit, ad phrasin psalterii respicitur. Ita (vt vno tantum & altero exemplo doceamus, quod in ceteris quoque psalmis obseruari meretur) ad Ps. 1, 2. respicit Paulus 1 Tim. 4, 15. ad Ps. 1, 6. idem 2 Tim. 2, 19. Cum Ps. 2, 1. 2. cf. Act. 4, 25. seqq. cum Ps. 2, 7. Act. 13, 33. Hebr. 1, 5. c. 5, 5. item Matth. 3, 17. c. 17, 5. Ad verba Ps. 2, 8. *& dabo tibi* cf. Matth. 28, 18. Ioh. 5, 27. Phil. 2, 7. 8. Ibidem ad *hereditatem tuam* cf. Matth. 21, 38. Hebr. 1, 2. ad *fines terræ* Apoc. 11, 13. 15. Ad Ps. 2, 9. cf. Apoc. 2, 27. c. 12, 5. c. 19, 15. Ad Ps. 2, 11. vid. Phil. 2, 12. Ad Ps. 2, 12. Apoc. 6, 16. 17. &c.

De nostris adnotationibus.

§. XI. Quod ad adnotationes nostras attinet, sensum nonnunquam solicite inuestigare, & paullo vberius enarrare voluimus, vt velut exemplis studiosis viam monstraremus: sæpe tamen etiam breuibus tantum scholiis innuimus, quæ dicenda pluribus fuissent; ita tamen, vt facile ex his intelligantur, quam vim habeant ac rationem, quæ prætermissa a nobis videntur; modo quis fidelem & veritatis diuinæ cupidum animum adferat. Sic etsi non vbiuis illud monuimus, semper tamen & in omni Psalmorum lectione attendenda est inimicitia & pugna Serpentis infernalis, eiusque impii seminis, aduersus benedictum illud *Semen Mulieris*, huiusque viua membra: vtpote quæ perpetuo viguit, & ad finem vsque certaminis vigebit; sicut ab initio Dominus in spem & solatium nobis prædixit Gen. 3, 15. De reliquo omnibus sedulam ac piam omnium verborum meditationem commendamus, si dulcedinem huius cælestis pabuli experiri quis animo & gustare velit. Nam vt optime scribit B. *Bernhardus* in Epistola ad fratres de monte Dei p. m. 1749. *Fortuita & varia lectio, & quasi casu reperta, non ædificat, sed reddit animum instabilem: & leuiter admissa, leuius recedit a memoria. Sed certis ingeniis immorandum & adsuefaciendus est animus. Quo enim Spiritu Scripturæ factæ sunt, eo Spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligendæ sunt. Nunquam ingredieris in sensum Pauli, donec vsu bonæ intentionis in lectione eius, & studio adsiduæ meditationis, Spiritum eius imbiberis. Nunquam intelliges David, donec ipsa experientia ipsos Psalmorum adfectus indueris. Sicque de reliquis. Et in omni Scriptura tantum distat studium a lectione, quantum amicitia ab hospitio, socialis adfectio a fortuita salutatione. Sed de quotidiana lectione aliquid quotidie in ventrem memoriæ demittendum est: quod fidelius digeratur, & sursum reuocatum crebrius rumineiur; quod proposito conueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animum, vt aliena cogitare non libeat. Hauriendus est sæpe de lectionum serie adfectus, & formanda oratio, quæ lectionum interrumpat; & non tam impediat interrumpendo, quam puriorem continuo animum ad intelligentiam lectionis restituat. Intentioni seruit lectio. Si vere in lectione Deum quærit, qui legit, omnia quæ legit cooperantur ei in bonum; & captiuat sensum legentis, & in seruitutem redigit omnem lectionis intellectum in obsequium Christi. Si in aliud declinat sensus legentis, omnia trahit post semet ipsum, nihilque tam sanctum, tam pium inuenit in Scripturis, quod seu per vanam gloriam, seu distortum sensum, seu per prauum intellectum non adplicet vel malitiæ, vel vanitati. In omnibus enim Scripturis legentis initium debet esse timor Domini, vt in eo primo solidetur intentio legentis, & ex eo ordinetur & exsurgat totius lectionis intellectus & sensus.*

S. Bernhardi aureum consilium.

Numerus Psalmorum.

§. XII. Restat tandem, vt *de numero Psalmorum* quædam adhuc moneamus. Canonicis enim Psalmis CL. vnum apocryphum, adeoque CLI. addunt LXX. Græci & ex his Versiones Orientales, Syriaca, Arabica & Aethiopica; diserte tamen præscribentes, quod velut supernumerarius sit, & ad præcedentes non pertineat. Immo addit Syriaca versio, quosdam *alios duodecim adiicere psalmos, quibus tn. ipsi non indigeant.* Præterea *ordo numericus* a Psalmo IX. vsque ad CXLVII. alius est in Hebræo, alius in Græcis, & qui illos sequuntur, Vulg. Lat. Syr. Arab. & Aethiopicis Codicibus. Psalmum videlicet IX. & X. hi coniungunt velut vnum; contra vero Psalmum CXLVII. in duos diuidunt, vt etiam ad Ps. X. notauimus. Tacemus, quod veterum nonnulli in tractatu *Berachoth*, fol. 9. seq. vt etiam Græci (in catena h. l. a *Geiero* ad Ps. 2. citati) Psalmum secundum, quod is etiam titulo destitutus est, cum primo coniunxerunt; addita lepida hac ratione, quod Dauid omne gratum sibi carmen, per אשרי inceptum, etiam per אשרי finierit, coll. Ps. 1, 1. & Ps. 2, 12. Verum diserte Psalmus II. tanquam *secundus* a Paulo allegatur Act. 13, 33 sec. omnes ferme Codices nostros & Versiones; & contra illas suorum argutias *Kimchi* ad Ps. II. in Commentario suo bene monet, cum in omnibus probatis libris velut nouum ac *secundum* Dauidis Psalmum scribi, habendumque pro nouo carmine esse: id quod etiam ex diuersa satis materia horum psalmorum *Schmidius* Comment. in Psalmos de Christo probat p. 8. seq. Vnicum tantum hic addimus e collatione Codicum obseruatum, quod *primum psalmum instar Procemii in totum librum* non numerauerit Codex noster 5. (vti nec *R. Sal.* Comment. *MStus*) sed *secundo* Psalmo adscripserit א, *tertio* ב, & ita porro, vsque ad psalmum 18. vbi numerare desiit. Sed forte similes ille Scriptor argutias in mente sua habuit, quales Magistri modo allegati, vel R. *Iosua ben Leui* apud Lightfootum ad Act. 13, 33. de quibus, neque opus, nec vtile est, vt nos hic plura dicamus. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו׃

LIBER PSALMORVM,

Hebr.

תהלים

Ps. I.

א אשרי האיש אשר ׀ לא הלך בעצת רשעים ובדרך
חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב׃
2 כי אם־בתורת יהוה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה׃

 והיה

damnationi sic obnoxius Rom. 3, 19. 22. Ceterum qua occasione,

aut *quo tempore*, psalmus hic a Dauide sit conscriptus, nullo indicio nobis constat, quia titulo caret; etsi eum *compendium psalmi* 119. (quem Dauid senex composuisse, & Salomoni commendasse videtur. vid. Praef. in hunc librum §. 7.) immo totius psalterii, vel vniuersae etiam S. Scripturae, non immerito dixeris, si singulorum verborum emphasin ac pondus digne mediteris. *Quidam* (ait *Hieronymus*, vel quisquis sub eius nomine ad hunc librum commentatus est) *dicunt, hunc psalmum quasi praefationem esse Spiritus Sancti, & ideo titulum non habere.* Et *Kimchi*: *Eximius plane est*, inquit, *hic psalmus, ideo Dauid librum suum ab eo est exorsus.* Totum enim Psalterium, immo vniuersa *sacra Scriptura* hoc agit, vt exponat *felicitatem piorum*, qui sunt in Christo; *impiorum autem infelicitatem* & exitium aeternum; quod huius psalmi argumentum est; simul docens, quaenam & qualis, & vbi sit vera Dei ecclesia, & quae sint viua membra Christi, apud quos nimirum viget studium verbi diuini, & praxis verae pietatis. Breuiter, sec. *Aethiopem* nostrum hic psalmus per antithesin est: *Descriptio iustorum & peccatorum*; coll. Gen. 3, 15. *b*) *Illius viri* l. *hominis* sunt, cuiuscunque ille sit sexus vel ordinis, aetatis aut dignitatis. Vtrumque enim sexum hic complecti, monet M. I. Conf. Leu. 24, 15. 17. 19. &c. Gal. 3, 28. *c*) *qui non ambulat.* Intelligendum non tam physice, quam moraliter. cf. Es. 65, 2. Mich. 6, 16. Prou. 1, 10. 15. Sunt autem haec Praeterita sumenda *cum continuatione* Praesentis & Futuri. cf. Es. 1, 4. Hos. 4, 18. *d*) *in consilio* & placitis. vid. Iob. 21, 16. c. 22, 18. 2 Par. 22, 5. *e*) *impiorum*, quales sunt omnes, qui sibi relicti extra Christum impie & sine Deo viuunt Es. 57, 20. Rom. 5, 6. 8. morti ideo & miseriae ac aeternae damnationi obnoxii. infra v. 6. Ier. 5, 26. Ez. 3, 18. Ps. 109, 7. Iob. 27, 7. *f*) *& in via.* Syr. *& in sententia* s. opinione. *Kimchi*: Non intelligitur *via* proprie sic dicta, sed *mores, studium & occupatio* hominis, vt Ex. 18, 20. Es. 55, 7. Iob. 17, 9. adde Gen. 6, 12. Es. 53, 6. Prou. 12, 26. Mat. 7, 13. 2 Pet. 2, 2. & cf. infra v. 6. & Coh. 12, 5. *g*) *peccatorum*, notanter talium, & in oppositione ad *iustos* v. 5. qui scil. per poenitentiam & fidem in Christum ex Deo renati non sunt, & peccato seruiunt. Ioh. 8, 34. Rom. 3, 23. c. 6, 12. 16. cf. Num. 32, 14. Coh. 9, 2. Ioh. 9, 31. Mat. 5, 17. 19. Gal. 2, 15. 17. 1 Ioh. 3, 4--9. &c. *h*) *non subsistit, non perstitit*; sed reuocatus diuina gratia statim recedit, si vel in errorem abreptus sit. Ez. 18, 21. 27. Ps. 37, 27. 1 Ioh. 2, 1. 2. cf. Gen. 19, 17. Coh. 8, 3. *i*) *& in sede* s. *consessu*. Ps. 107, 23. cf. Ps. 94, 20. *k*) *irrisorum* veritatis & verbi diuini. Es. 28, 14. 22. c. 29, 20. Prou. 1, 22. 29. 30. c. 9, 7. 8. c. 13, 1. c. 21, 24. Luc. 16, 14. 1 Cor. 1, 23. 2 Petr. 3, 3. &c. *l*) *non sedet*, ad participandum cum impiis ipsorum consiliis, dictis & factis. Ps. 26, 4. *Climax* s. gradatio hic est, vti *personarum* (*impiorum* sc. animo & vitio originali, *peccatorum* externo actu, *irrisorum* pervicacia;) ita etiam *consilii, via* & *sedis* eorum; nec non *actionum*, si quis *eundo consentit* & peccare incipit, *stando* autem in malo *persistit*, tandem quoque *sedendo* in impietate illa & mala vita plane *acquiescit*. de quo pluribus vid. *Kimchi*, *Calov.* aliique h. l. ✱. 2.
m) *Sed* e contrario v. 4. Es. 59, 2. velut regeniti ex Deo Ioh. 1, 12. 13. c. 3, 6. & noui hominis 2 Cor. 5, 17. *n*) *in lege Domini*, per quam hic non vnus tantum *Pentateuchus* Mosis, vt Ios. 8, 32. 34. &c. aut *Lex* in oppositione ad *Euangelium*; sed omnis caelestis *doctrina* & veritas, in sacris litteris *reuelata*, intelligitur: quae & sola nos erudire potest *ad salutem per fidem in Christum Iesum* 2 Tim. 3, 15. Ps. 116, 11. Rom. 3, 4. cf. Ps. 19, 8. Es. 1, 10. c. 2, 3. c. 8, 16. 20. &c. *o*) *est desiderium* s. *oblectatio eius*. Ps. 111, 2. sicut sponsi in sponsa, quam diligit. Gen. 34, 19. cf. Ps. 40, 9. & 119, 35. 14. 47. 72. Rom. 7, 22. *p*) *versatur, meditatur* Ios. 1, 8. Ps. 2, 1. Ps. 63, 7. ὁ, μελετήσει. 1 Tim. 4, 15. *q*) indefesso studio; vt cessante etiam actu, nunquam tamen cesset pius adfectus. vid. Deut. 6, 6--9. c. 11, 18--20. Es. 26, 9. Ios. 1, 8. Ps. 42, 4. Ps. 119, 97. & cf. Leu. 8, 35. 1 Par. 9, 33. Luc. 18, 1. 7.

Ps. I. ✱. 1. *a*) *Beatitudines. Recti incessus, felices progressus, ac prosperi successus*, coll. nomine cognato Ps. 17, 5. & verbo Es. 1, 17. c. 3, 12. Ps. 41, 3. Prou. 4, 14. &c. *Felicitates* scilicet, non huius tantum, sed & futurae vitae, ad quam ceu metam viae omnes pergimus. cf. 1 Reg. 10, 8. Coh. 10, 17. 1 Tim. 4, 8. Nomen hoc, inquit Kimchi, *semper occurrit in numero plurali*; (constructo, ad formam *Achale* 2 Reg. 5, 3.) quia non ob vnum solum bonum, quod in eo reperitur, aut ob vnum prosperum successum, qui ei contingit, sed ob plura bona aut felicia, homo quis *beatus* dicitur. ὁ. μακάριος ἀνήρ. quod cf. cum Matth. 5, 3--11. vbi huius praedicationis subiectum ab ipso Seruatore nostro pluribus est declaratum, vt *Syriaca* huius Psalmi *inscriptio* monet; Atque vt illic Christus, ita hic noster vates rationem verae felicitatis, quam sola monstrat Scriptura S. seu verbum diuinum v. 2. euangelico plane modo exponere incipit. Subintelligimus itaque etiam h. l. quod alibi dicit Dauid Ps. 32, 1. seqq. & Paulus Rom. 4, 6. seqq. nempe *beatitatem hominis esse, si Deus ei iustitiam tribuat sine operibus*: sic, vt alius ad veram illam & aeternam felicitatem aditus non detur, nisi per gratuitam peccatorum remissionem a Deo in vera poenitentia & fide propter Christum impetrandam Ps. 2, 12. Luc. 1, 77. Act. 10, 43. cum extra Christum omnis homo diuino iudicio & da-

---

Ps. I. ✱. 1. אשרי Prima vox metrica, eadem vero, quod ad accentum, maxime vexata. *Munach inferius* habent 10. 17. 18. 22. & *Ber. superius* vero 3. vtrumque contra analogiam. Regulariter requirebatur *Mahpach*, quod habet 1. *Merca* vero nobiscum habent 15. 16. 24. quod ipsum quoque *Rbhia* seruit, nonsolum cum hic immediate *Mercamahpachatum* praecedit, sed & alias, cum seruus incidit in vocem laborantem. Cf. e. g. secund. plerosque codd. Ps. 71, 3. Ps. 76, 8. Ps. 85, 14. Prou. 27, 10. c. 28, 10. Reliqui nullum omnino accentum initiali voci, eique maiusculis litteris scriptae, addidernnt; praeter 5. qui fe. *Makk.* quomodo fu. 1. Ceterum *Mas.* 1. & *impr.* adnotat quidem, *quater istam vocem cum hoc accentu reperiri*, hic & Ps. 32, 2. Ps. 40, 5. Prou. 8, 34. quod vero ad *Mahpachum* accommodari nequit, quia & Ps. 45, 5. Ps. 94, 12. Ps. 127, 5. Ps. 137, 9. eadem vox itidem cum *Mahp.* occurrit; multo minus ad *Sarkam*, quem quidem *Mas. fin.* f. 11. col. 7. inepte, h. e. contra analogiam & codicum fidem, poscit. Accommodari igitur debet siue ad *Mercam*, quem in allegatis locis meliores libri habent; siue ad accentum euphonicum *Meth.* quem 22. simplicem, (אשרי) geminatum vero (אשרי) 1. 3. & 5. habent, *Makk.* vel subintellecto vel expresso. אשר sine Psik 5. 6. 8. 9. 10. 13. ✱. 2. כי sine Psik 1. 3. 5. 7. 8.

3 וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ ׀ יִתֵּן בְּעִתּוֹ
וְעָלֵהוּ לֹא־יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃ 4 לֹא־כֵן
הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ עַל־כֵּן ׀ לֹא־ ה
יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ 6 כִּי־
יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃

ב
א 2 לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃ יִתְיַצְּבוּ ׀
מַלְכֵי

sustinere poterunt rigorem iudicii diuini. Ita recte *A. b. Exra.* Nam קום saepe est *consistere, subsistere*, vt Ios. 7, 12. Es. 7, 4. c. 14, 24. c. 46, 10. Ezr. 9, 15 vsurpaturque etiam *in re iudiciali*, vt σταθῆναι Luc. 21, 36. Apoc. 6, 17. vid. Nah. 1, 6. Mal. 3, 2. Ps. 130, 3. Chald. *Ideo impii non insontes erunt.* De versione Graeca cf. notas nostras ad Psalterium Aethiopicum h. l. *n) in iudicio* diuino, siue hic s. in nouissimo die instituendo Es. 3, 13. Coh. 12, 14. Chald. *in die magno.* vid. Matth. 25, 32. 41. 46. 2 Cor. 5, 10. *o) & peccatores* (v. 1.) scil. non consistent. *p) in coetu* & ecclesia s. in *conuentu* & congregatione Ps. 111, 1. Prou. 5, 14. *Kimchi*: Nam quando iustus moritur, eius anima cum animabus iustorum recreatur gloria Dei in superiore mundo. *q) iustorum*, qui tales sunt per *iustificationem* mere gratuitam Ps. 32, 1. seqq. Rom. 4, 6. seq. (vt ad v. 1. iam diximus) iustitiae tamen nunc seruiunt Rom. 6, 13. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. cf. not. Hos. 14, 10. *Geierus*: qui tam *imputata*, quam *incheata* ornati sunt iustitia in his terris, adeoque *comparate* ad mundanos dicuntur *iusti* Gen. 6, 9. sed *perfecta* inhaerente iustitia iusti demum erunt in caelis, Heb. 12, 13. Manent itaque *peccatores* hic exclusi a gratia Dei, quamdiu extra Christum sunt, nec vere conuertuntur; & in altera vita a iustis plane separati erunt, & cum diabolis iungentur. vid. Mat. 3, 12. c. 25, 32. seqq. Apoc. 22, 14. 15. ℣. 6. *r) Nam.* *Caussam* nunc dicit contrarii illius piorum & impiorum fati. *s) nouit*, non simplici tantum scientia, qua Deus & impii vias accuratissime cognoscit, sed *notitia amoris ac curae, & adprobationis*. Alschech: *nouit, i. e. curat ac dirigit.* Kimchi: *agnoscit & prospicit ad benefaciendum illis.* Conf. Gen. 18, 19. Ex. 1, 8. Nah. 1, 7. Ps. 31, 8. Ps. 144, 3. Prou. 12, 10. ὁ γινώσκει Κύριος 2 Tim. 2, 19. Mat. 7, 23. c. 25, 12. Ioh. 10, 14. 15. *t) viam* & vitam *iustorum* Prou. 2, 20. sec. verbum Dei, supra v. 2. Mat. 7, 13. 14. & ad exemplum Christi, qui ipse via est, veritas & vita Ioh. 14, 6. 1 Pet. 2, 21. institutam. *Geierus*: h. e. omnia eorundem instituta, labores, passiones, & in Deo facta opera Ioh. 3, 21. coll. supra v. 1. & propterea non potest non eandem viam secundare laetoque euentu coronare Ps. 9, 19. cf. 2 Tim. 4, 7. 8. *u) at via* & institutum *impiorum* v. 1. Prou. 4, 19. Phil. 3, 18. 19. quoniam id Deus minime probat Ps. 5, 5. *x) peribit*, & in aeternum exitium tandem eos deducet. cf. Ps. 2, 12. Ps. 112, 10. Prou. 10, 28. c. 11, 7. Iob. 8, 13. c. 20, 7. Sap. 5, 6. 7. &c. Ps. II, ℣. 1. *y) Quare?* q. d. Quare sic frustra & impie, absque omni caussa & fructu suo in furorem versae sunt gentes? Ita Deus *per os Dauidis* Act. 4, 25. & sic ipse quoque Dauid Propheta (alii coetus Apostolorum, & ciuium regni Christi Act. 4, 24.) secum admirabundus, nec sine iusta querela & indignatione, expendit mundanorum, Deo Messiaeque se opponentium, vesaniam, coll. v. 4. Conf. *vim exprobrandi* in hac particula Gen. 4, 6. Ex. 5, 4. & de *frustranea* actione Es. 55, 2. &c. Ἀνεπίγραφος est hic psalmus apud Hebraeos & Graecos, vt primus & plures, de quibus in praefatione §. 4. diximus. Vnde titulum ex eius argumento addunt orientales Interpretes. *Syrus* habet: *De vocatione gentium; innuens prophetiam de passione Christi.* Ar. *Prophetia de Christo Domino, & vocatione gentium.* Sic *Aethiops* noster, a quo variant impressi Rom. Col. & Polyglot. Angl. vt ad Psalterium Aeth. notauimus. *Dauidis* vero esse hunc psalmum, idem addit Aethiops; recte, vt ex Act. 4, 25. certo discimus. Ex quo loco etiam non minus, quam ex argumento huius psalmi, verum eius *obiectum* patet, *Messias* nimirum v. 2 qui *Rex in Sion* a Domino *constitutus* v. 6. nempe *CHRISTVS IESVS*, Dominus & Seruator noster, eiusque regnum & aduersarii, cum gentes & Reges gentium, tum nationes & antistites Iudaeorum. Caue enim, cum Iudaeis *Dauidem* ipsum intelligendum putes, aut Dauidem sensu primo & aperto, mystico vero & abstruso Messiam, vt *Grotius* censuit, merito a *Calouio* refutatus. Male vtique etiam magnus *Bochartus* alicubi (in Epist. ad *Morleium*. p. m. 42.) scripsit: *Litteralem psalmi sensum ad Dauidem refero cum Musculo & aliis Interpretibus magni nominis.* De Christo namque hunc psalmum intelligendum esse sensu primo & proximo, per Apostolos in N. T. nos docuit interpres verbi sui optimus & maximus, Spiritus S. Et sane *argumentum psalmi tam manifeste ad regnum Messiae pertinet, vt ne Iudaeorum quidem obstinatissimi id negare possint: quia Deus filium suum compellat, Prophetam, Regem & Sacerdotem constituit, hereditatem ei attribuit orbis totius, omnipotentiam adsignat, omnibus gentibus cultum, reuerentiam & metum, ac denique fidem in ipsum imperat. Quae omnia de homine puro puto nemo, nisi blasphemus, intelligere potest.* vt *Riuetus* scribit. Immo singula huius psalmi commata, & pene singula verba, eum de Christo intelligendum esse dictitant; quod *tredecim argumentis* probat *Calouius*: (1) e denominatione *Filii* v. 7. 12. coll. Act. 13, 33. Heb. 1, 5. Matth. 3, 17. c. 17, 5. (2) *e generatione aeterna* v. 7. coll. Heb. 5, 5. (3) a *Messiae* nuncupatione v. 2. coll. Es. 61, 1. Dan. 9, 25. &c. (4) a *dominii amplitudine* v. 8. coll. Ps. 72, 8. seqq. Zach. 9, 10. (5) a *regiminis* descriptione v. 9. coll. Apoc. 19, 15. (6) a *Regum omnium* & Iudicum *subiectione* v. 10. 12. coll. Apoc. 19, 16. (7) a *religiosa veneratione* v. 11. 12. coll. Ioh. 5, 23. (8) a diuina *comminatione* v. 12. coll. Ioh. 3, 18. 36. (9) a *fiduciae* honore v. 12. coll. Ier. 17, 5. (10) a *beatitudinis* promissione v. 12. coll. Ioh. 3, 16. Act. 4, 12. c. 10, 43. (11) a *vaticinantis* Dauidis (Act. 4, 25.) *distinctione*. (12) ab *infallibili* Spiritus S. in N. T. *explicatione*, coll. Act. 4, 25. seqq. c. 13, 33. Heb. 1, 5. c. 5, 5. Apoc. 19, 15. &c. (13) a sententiae Grotianae absurditate. Et certe, quod probe obseruauit *Riuetus*, ne obstinatissimi quidem Iudaei, hunc psalmum de Messia vaticinari, negare audent: quippe tempore Apostolorum id extra controuersiam erat; Talmudici quoque in eo consentiunt, idque recentiores fatentur: etsi hi ex libidine contradicendi nunc aliam viam inire malint. Vt alios mittamus, quos in pugione fidei passim *Raymundus*, & ad h. l. *Calouius* p. 934. & in Psalmis de Christo *Schmidius* p. 10. adduxerunt, *de Messia* hunc psalmum interpretantur Talmudici *in Succah* fol. 52. a. Sic in *Ialkut* part. II. fol. 90. b. *Breschith Rabba*, ad Gen. 15, 2. fol. 45. b. c. *Medrasch Tillim* fol. 4. b. & fol. 63. b. ita *Alschech* in Comment. h. l. & dubius apud se *Aben Exra* ingenue fatetur ad v. 2. *Si de Messia accipiatur psalmus, omnia multo esse clariora.* *Kimchi* quoque sub finem commentationis suae ad h. l. ita scribit: *Sunt, qui hunc psalmum exponunt de Gog & Magog, vt Vnctus ille v. 2. sit Rex Messias. Sic etiam prisci nostri Doctores felicis memoriae eum exposuerunt. Et perspicuus quidem hoc modo psalmus est; propius tamen, quod Dauid eum de semet ipso dixerit, vt nos exposuimus.* Np. quod peruicax *R. Salomo* sec. MSS. ipsius Codices ad hunc locum prodidit, לתשובת המינים *vt Christianis facilius respondere, & illorum argumenta eludere possint.* Ita n. habetur in *Codice Raschii membranaceo Erffurtensi*, quod similiter *Pocokius* in notis ad P. M. p. 306. seqq. in alio Codice MS. obseruauit; quodque maiori cum incommodo a Censoribus Christianis deletum, nec in Veneta, nec in Basileensi editione reperitur. Ceterum scriptum esse hunc psalmum a Dauide *sub initia regni sui*, cum gentes aduersus eum se congregassent, vt legimus 2 Sam. 5, 17. seqq. *Kimchius* arbitratur; eandemque *occasionem* huius psalmi fuisse, sentiunt *Riuetus*, *Boblius* aliique, vt nota 2 Sam. 5, 25. innuimus. Verum, quia Dauidi tunc temporis nondum factam legimus illustrissimam illam de Christo promissionem, quae 2 Sam. VII. capite ei data fuit, malumus ad 2 Sam. VIII. aut X. caput huius psalmi occasionem re-

℣. 3. *r)* S. *Erit enim*, vel, vt *Alschech* habet, *Tunc enim erit.* *s) sicut arbor*, Chald. addit *vitae*. S. *viridis* aut florens. cf. Ier. 17, 8. Hos. 14, 6. 9. Ps. 92, 13. Mat. 7, 17. c. 12, 33. *t) plantata* vel *transplantata*. Ps. 92, 14. Ez. 17, 8. 22. cf. Es. 60, 21. c. 61, 3. Mat. 15, 13. Rom. 11, 17. *u) ad, iuxta* Ps. 23, 2. Ps. 137, 1. vid. Ez. 47, 12. *x) riuos, riuulos.* (Rad. *diuisit* &c.) Ps. 65, 10. Es. 30, 25. c. 32, 2. *y)* vbi incremento non deest humor. cf. Es. 41, 18. 19. c. 44, 4. Ez. 19, 10. 13. c. 31, 4. Coh. 2, 6. Ez. 47, 1. Ioh. 1, 16. c. 7, 37. 38. & not. Num. 24, 6. *z) quae* non sterilis est, sed *fructum suum reddit.* cf. Hos. 14, 9. Mat. 7, 16. 17. Gal. 5, 22. Phil. 1, 11. Apoc. 21, 2. *a)* iusto *tempore suo* Leu. 26, 4. Hos. 2, 11. Ps. 104, 27. cf. Mat. 21, 34. 41. Luc. 20, 10. & contrar. Mat. 3, 10. c. 21, 19. Luc. 13, 6. 7. Iudae v. 12. *b)* ipsum *quoque folium eius* Ez. 47, 12. *c) non marcescit* aut *decidit.* cf. Es. 40, 7. 8. c. 64, 5. Ier. 8, 13. & Prou. 11, 28. 1 Petr. 1, 4. Mat. 25, 35. 36. *d) & omnia, quae fecerit* pius. *e) prospero successu perficit.* vid. Gen. 21, 22. c. 39, 2. 3. Deut. 28, 29. & cf. Ioh. 3, 21. c. 15, 2--8. 1 Cor. 15, 58. Phil. 1, 20. c. 4, 13. 1 Tim. 4, 8.

℣. 4. *f) Antithesis*, quam emphatice repetunt LXX. Vulg. Aeth. & Ar. vt LXX. & Ar. etiam faciunt Es. 16, 6. Ad rem cf. Ps. 37, 35--38. Es. 1, 30. Ier. 17, 5. 6. Luc. 6, 25. 26. *g) impii.* Ergo multo minus felices sunt praefracti *pecatores* & *irrisores* v. 1. *h) sed* (v. 2.) *tanquam gluma, quisquiliae* vel *acus* (8) Ps. 35, 5. Es. 17, 13. c. 41, 15. Hos. 13, 3. Mat. 3, 12. *i) quam* (*de area aestiua* Dan. 2, 35 vel vt LXX. & Aeth. addunt, *a facie terrae*) *dispellit* & disiicit Es. 41, 2. *k) ventus.* cf. Es. 57, 13. Ps. 18, 43. Iob. 21, 18. Ier. 4, 12. c. 49, 36. Eph. 4, 14.

℣. 5. *l)* S. *Propterea etiam.* Prou. 6, 15. *Geierus*: Vti versu praecedente impiorum sors infausta proposita fuit simili, ita nunc *sermone magis proprio declaratur.* *m) non consistent* nec susti-

℣. 3. פלגי *Mss.* omittunt 1. 2. 5. 7. 8. 11. 14. Ps. II, ℣. 2. יתיצבו cum *Mss.* 1. 5. 7. 8. 17. 18. 24. & *Ber.*

מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃
3 נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ׃ יוֹשֵׁב 4
ה בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ
6 וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃ וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־
קָדְשִׁי׃

referre. Sicut enim Dauid Rex ab impiis per circuitum gentibus, postea etiam a filio & rebellibus Israelitis acerrime oppugnatus, a Deo tn. constanter adiutus & conseruatus fuit; ita *Propheta cum esset, & sciret, quod iureiurando ipsi Deus esset pollicitus, de fructu lumborum eius se excitaturum esse Messiam, in throno eius collocandum*, hæc omnia *prauidens* in Spiritu, de omnium antichristianorum deliberationibus, studiis & conatibus aduersus Christum, & de Christi regno, eiusq; amplitudine & stabilitate vaticinatus est. cf. Act. 2, 30. 31. & *Brentium* h. l. Habemus itaque hic irrefragabile testimonium Spiritus S. de *CHRISTO Dei filio ex æterna generatione, & de salute per fidem in ipsum obtinenda*; quod vtrumque hodie damnant & reiiciunt perfidi Iudæi. Præuidit autem David & vaticinatur *I.* quod aduersus regnum Christi *tumultuaturus* sit mundus v. 1-3. sed quod *II.* Deus illud potentissime sit *confirmaturus* & amplificaturus v. 4--9. adeo, vt *III.* etiam *Reges* illi *seruituri* sint, aut *perituri* v. 10-12. vt *Schmidii* lemmata habent. *Stilus* mimeticus est, & psalmus *per modum dialogi* scriptus; ita tamen, vt variantium subinde personarum, neque vt in Cantico & alibi, expressa mentio non habeatur. De quo vide sis pluribus *Geierum* aliosque h. l. z) cum tumultu & strepitu *concursum fecerunt*. Vulg. & LXX. *fremuerunt*, vt equi. S. *tumultuata sunt*. (1) Verbum Chaldæis & Syris frequentius. vide Dan. 6, 6. 12. & nomina ps. 55, 15. ps. 64, 3. *Arabice* etiam significat *Tonuit & magno cum fragore concussum fuit cælum, vehementi sono barriuit* camelus &c. a) vanæ & impiæ *gentes*. Es. 40, 17. Ps. 79, 6. Eph. 2, 12. c. 4, 17. Conf. Luc. 18, 32. Act. 16, 19. 21. c. 19, 23. &c. & de persecutione Ecclesiæ histori-am

am omnium sæculorum. *b*) Vulg. *& quare populi* s. *nationes*. Aeque late alias patet, vt præcedens; hic tamen *nationes*, h. e. familias & *tribus Israelis* intelligimus, sec. Act. 4, 27. cf. Ps. 7, 8. Gen. 25, 23. Es. 34, 1. &c. *c*) *voluunt, moliuntur* animo, vt Ps. 1, 2. & ore ac lingua *proferunt* Es. 59, 3. Ps. 37, 30. Prou. 8, 7. quod animo *meditati sunt* ac conceperunt. cf. Luc. 2, 34. 35. *d*) *inane quid*, vel *inanitatem* Ps. 4, 3. Ps. 73, 13. vanas sc. sibi fingendo suspiciones, & vana atque fallacia consilia, si quo modo regnum & ecclesiam Christi partim impediant, partim euertant. cf. Ioh. 11, 47--53. Matth. 26, 3. seqq. Act. 13, 45. c. 23, 12. &c.

℣. 2. *e*) *Sistunt enim se*; vel potius repetita ex v. 1. interrog. *Quare insurrexerunt, consistunt & opponunt se?* Ps. 94, 15. 1 Sam. 17, 16. Alschech: *Hoc fiet*, inquit, *quando Gog veniet*. Verum etiam iam tum sic factum esse, experientia probauit.

f) non tantum vulgus, sed etiam *Reges terræ*; tam Iudæorum, Herodes M. Matth. 2, 3. 16. cum filio *Antipa* Luc. 3, 1. c. 23, 11. 12. & nepote *Agrippa* Act. 12, 1. quam gentium & Romanorum. cf. Ps. 48, 5. Mat. 10, 18. Luc. 21, 12. & Apoc. 16, 14. c. 17, 2. 18. &c. *g*) *& Principes*, vt Pontius Pilatus Act. 4, 27. ac *Senatores* Iudæorum &c. Iud. 5, 3. Prou. 14, 28. c. 31, 4. *h*) *consultarunt*, inito consilio *conspirauerunt* & quasi *fundarunt se*. *Consilium* enim ad res gerendas se habet, vt *fundamentum* ad ædificium, inquit *Kimchi*. cf. Ps. 31, 14. Esth. 1, 8. *i*) *vna*. LXX. vt Act. 4, 26. ἐπὶ τὸ αὐτό. in eo communibus quasi votis consentientes, vt Christo aduersi sint. cf. Luc. 23, 12. Matth. 22, 34. &c. *k*) *contra Iehouam*. v. 10. in quem contemtus ille & peruicacia redundat. Luc. 10, 16. Ioh. 5, 22. 1 Ioh. 2, 23. Es. 50, 10. &c. *l*) *& contra Messiam* s. *Christum*, i. e. *Vnctum eius*, in summa eminentia sic dictum, vt Dan. 9, 25. nempe Christum Iesum, qui quoad humanam naturam vnctus est Spiritu S. præ consortibus suis Es. 61, 1. Ps. 45, 8. Ioh. 3, 34. Act. 10, 38. vt *Rex*, vid. infra v. 6. *Propheta*, coll. 1 Reg. 19, 16. & *Pontifex*, coll. Ex. 29, 7. &c. Targ. *ad rebellandum (coram) Domino, & ad certandum contra Messiam eius*. cf. e. c. Mat. 21, 15. 16. it. v. 38. 39. Ioh. 9, 22. c. 11, 57. &c. ℣. 3. *m*) Dicentes, *Rumpamus*, Iud. 16, 9. Ier. 2, 20. c. 5, 5. pro tuenda nostra libertate, coll. Rom. 6, 18. 21. *Mimesis* hic subintelligi vult verbum לֵאמֹר, vt Ps. 89, 4. Es. 14, 8. Ez. 29, 32. Hos. 5, 15. & frequentissime. *n*) *vincula eorum*, (nempe Iehouæ & Christi eius. v. 2. coll. Ioh. 14, 24.) Nah. 1, 13. Ps. 107, 14. tanquam subiectionis instrumenta, & symbola seruitutis Ier. 27, 2. 6. 7. *Metaphora* ab equis vel bobus refractariis. cf. Ex. 32, 9. Ps. 32, 9. Iob. 30, 11. Mat. 11, 29. Act. 7, 51. *o*) *& abiiciamus a nobis*. cf. Ps. 50, 17. *p*) *funes eorum* Iud. 15, 13. 14. c. 16, 12. Es. 5, 18. Ez. 3, 25. nolumus enim hunc regnare super nos Luc. 19, 14. cf. Iob. 21, 14. 15. & Hos. 11, 4. Mat. 11, 30. 1 Ioh. 5, 3. *Vincula & funes* vocant sine dubio *Verbum, præcepta & obedientiam*, Christo & verbo ipsius exhibendam, inquit *Schmid*. p. 18. ℣. 4. *q*) At *qui habitat* vel *sedet in cælis* Ps. 123, 1. velut in solio suo Es. 16, 5. c. 66, 1. Ps. 9, 8. adeoque infinitis modis maior & superior omnibus regibus terræ v. 2. Iob. 4, 19. vid. Es. 40, 22. Ps. 113, 5. *r*) non metuet, sed contemnet & *ridebit* minas eorum. cf. Ps. 37, 13. Ps. 59, 9. Iob. 5, 22. c. 39, 7. 22. *s*) *Dominus*, rerum omnium conditor ac conseruator, Es. 6, 1. Dan. 9, 7. 17. per quem, & propter quem sunt omnia Rom. 11, 36. Col. 1, 16. 17. Hebr. 2, 10. Ita cum *Iod* præcedente *Kamets* compositum (vid. *Hilleri* On. S. p. 257. seqq.) ex sacrosanctis Dei nominibus est, vt passim notat Masora, & in codicibus nostris notula קדש ad Gen. 18, 3. c. 19, 18. Loca, quibus occurrit, male in Concordantiis Hebræis maxima ex parte omissa, in fine earum exhibet *Buxtorfius*. Targ. habet *Verbum Domini*, Alschech *Schechina*, i. e. Messias s. Filius Dei v. 2. 7. 12. directe ab impiis oppugnatus, qui alibi etiam *Hadon*, & *totius terræ Dominus* dicitur. vid. Zach. 4, 14. Mal. 3, 1. &c. *t*) *subsannabit eos* Ps. 59, 9. Prou. 1, 26. coll. c. 3, 34. ὁ. ἐκμυκτηριεῖ αὐτοὺς, iustissima talionis pœna Luc. 16, 14. c. 23, 35. Gal. 6, 7. ℣. 5. *u*) *Tunc*, quando rupta iam esse vincula illi putabunt v. 3. *x*) *loquetur ad eos*. Suffixum *poeticum* est, vt v. 3. *y*) *in ira sua* v. 12. grauissima quæque, & æternum tandem exitium, nisi resipiscant, illis denuntiaturus & irrogaturus. cf. e. c. Ps. 50, 21. Es. 50, 11. Mat. 3, 7. seqq. c. 23, 13. 33. 38. Act. 7, 51. c. 9, 5. &c. *z*) *& in ardore seu furore suo*. Ps. 69, 25. Ps. 78, 49. cf. Ps. 58, 10. *a*) *perterrefaciet seu conturbabit eos*, Ps. 48, 6. Ps. 83, 16. Esr. 4, 4. vt vel sanctis monitis & concionibus (infra v. 10. 11. 12.) cedant, sicut factum est Act. 2, 37. c. 5, 38. &c. vel omni spe, solatio, consilio & auxilio tandem destituti, quo se vertant, plane nesciant. Conf. Nah. 1, 6. 1 Sam. 28, 21. Ps. 50, 3. Es. 34, 2. seqq. Apoc. 6, 16. 17. Mat. 25, 41. ℣. 6. *b*) *Ego vero*, inquit Dominus Deus Pater omnipotens v. 2. 4. in oppositione ad puluereos illos Reges & Principes v. 2. *c*) S. *inunxi* vt Regem 1 Sam. 16, 13. &c. vnde etiam *Messias* s. *Vnctus* dicebatur supra v. 2. Sic Symmach. ἔχρισα. cf. Act. 4, 27. Al. vt Syr. *constitui*. vtrumque significatum expressit *Targ. vnxi Regem meum & constitui eum*. scil. æterno, certo & irrefragabili consilio meo, vt nec vos illud impedire possitis, nec portæ inferorum illud euertere queant. Conf. Prou. 8, 23. & Act. 2, 36. At LXX. Vulg. Ar. Aeth. contra grammaticam, ne loquentis persona mutaretur: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, Prædicans præceptum eius* &c. v. 8. cf. Syrum v. 7. & Ps. 3, 3. *d*) *Regem meum*, nempe illum *vnctum* v. 2. & *filium meum* v. 7. Ps. 45, 1. 6--8. Regem vero *suum* dicit Deus, quem ipse sine alius interuentu constituit, & prorsus incomparabilem præstitit. Quippe, vt *Geierus* h. l. scribit, potestas illa regia non est creatum vel finitum quid, sed *ipsamet diuina gloria*, quam Filius cum Patre habet communem. Vnde etiam in hunc Regem *confidere* iubentur reges ceteri v. 12. coll. Ps. 89, 28. Dan. 7, 14. c. 2, 44. Luc. 1, 32. 33. *e*) S. *super Sionem*; sicut Saul *super Israelem* vnctus dicitur 1 Sam. 15, 17. i. e. super ciues Sionis seu Ecclesiam meam, Es. 18, 7. c. 49, 14. c. 51, 17. c. 52, 1. Ez. 20, 40. &c. Respicitur ad typicum Regnum Dauidis, eiusque sedem in monte Sion 2 Sam. 5, 6. 7. 1 Reg. 8, 1. 1 Par. 11, 4. 7. Al. *super Sione inauguraui*, i. e. *inaugurare vel declarare potius constitui*, per *effusionem* Spiritus S. Act. 2, 1--4. vt deinde doctrina Euangelii e Sione exiret, coll. Es. 2, 3. Ps. 110, 2. *f*) *montem sanctuarii mei*. Sic dicitur etiam Ps. 15, 1. Ps. 43, 3. Ps. 48, 2. &c. quod Arca fœderis illic adseruata 2 Sam. 6, 12. seqq. 1 Par. 15, 1. 3. 12. c. 16, 1. 2 Par. 8, 11. & postea in contiguo illius altero iugo *Moriiah*, templum exstructum fuit 2 Par. 3, 1. Vnde *Tsion*, cum typica tum antitypica, dicitur *mons Dei dilectus*, it. *habitatio & sedes eius*. vid. Ps. 78, 68. Ps. 87, 2. Ps. 132, 13. 17. &c. opponiturque monti *Sinai* Heb. 12, 22.

℣. 2. וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ Sic I. At per geminum *Nun*. 6. 9. 10. 13. 20. & sic fu. 5. ℣. 5. וּבַחֲרוֹנוֹ per *Rbhia* & *Geresch*. 1. & 2.

פתח באתנח

7 קָדְשִׁי׃ אֲסַפְּרָה אֶל־חֹק יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי
8 הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ׃ שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ
9 אַפְסֵי־אָרֶץ׃ תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃
וְעַתָּה

nunquam Angelo dicit Hebr. 1, 5. cf. Es. 9, 5. Hos. 11, 1. Ps. 80, 16. Act. 13, 33. Hebr. 5, 5. *a*) *Ego namque*, Deus Pater v. 2. cuius etiam Agur meminit Prou. 30, 4. *b*) *hodie*, scil. *hodie aeternitatis*, (vt ἡμέραν αἰῶνος Petrus dixit 2 Pet. 3, 18. coll. v. 8.) *in quo* sec. *Augustinum* h. l. *nec praeteritum quidquam est, quasi esse desierit; nec futurum, quasi nondum sit; sed praesens tantum*. Quia apud Deum nunquam crastinus, nunquam hesternus dies est, sed semper *hodie*. vt idem *August.* de quinque haeres. c. 4. loquitur. *Non enim* (vt bene monet h. l. *Lutherus*) *nobiscum loquitur Deus, sed cum illo, qui est extra tempus apud Deum*. Tom. IV. Ien. Lat. f. 750. vbi plura habet notatu dignissima. Sic Prou. 8, 30. יוֹם יוֹם dicitur de iis, quae acta sunt in aeternitate diuina, & ante mundi creationem: & Mich. 5, 1. *exitus Christi* dicuntur *ab aeterno*, מִימֵי עוֹלָם s. *a diebus aeternitatis*. vbi videsis notata. cf. Es. 43, 13. Hinc etiam Christus dicitur πρωτότοκος πάσης κτίσεως, h. e. *ante omnia genitus* Col. 1, 15. πρὸ πάσης κτίσεως τεχθείς, vt *Basilius* habet Hom. 4. adu. Eunom. Sicut & *Orpheus* apud *Lactantium* lib. 1. c. 5. Deum verum & magnum πρωτόγονον s. *primogenitum* adpellat, *quod ante ipsum nihil sit genitum*, sed ab ipso sint cuncta generata. cf. Ioh. 1, 1. 2. 3. *c*) *genui te*, quare etiam te contra omnes hostes tumultuantes paterne & potentissime semper defendam. Non dicit Deus adoptaui, sed *generaui te*; quod communicationem eiusdem essentiae & naturae diuinae significat, modo tamen prorsus ineffabili; sicut in humanis generans pater filium reddit naturae suae humanae participem. cf. verbum de patre Gen. 4, 18. c. 6, 10. c. 10, 8. 13. Ideo Christus est & dicitur εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου Col. 1, 15. ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ Heb. 1, 3. Ceterum acute *Raymundus* in Pug. fid. p. m. 526. Non dicit, inquit, *olim genui te*, quia sic videretur totaliter haec generatio praeteriisse & desiisse: nec dicit, *hodie gigno te*, quia sic videretur noviter incoepisse: conuenientius igitur dixit, *hodie genui te*, vt daret intelligi per *hodie*, generationem illam nunquam praeteriisse nec desiisse: & per *genui*, nunquam coepisse nec nouiter inchoasse. Breuiter *Coc.* Lex. p. 307. Cui extanti dicitur a Deo, *Hodie genui te*, eius aeterna ex Deo processio est. Obiiciunt quidem Iudaei aduersus propriam & substantialem generationem, Deut. 32, 18. verum ibi (1) non *pater* sed *Rupes* genuisse dicitur, (2) neque vnum, vti h. l. sed totum populum: quem in regnum gratiae adsumserat, Deut. 26, 18. c. 27, 9. c. 29. 12. & natura malum per verbum & sacramenta *regenuerat* Iac. 1, 18. quod de Messia dici nequit, qui semper est & fuit perfectissime *sanctus* Es. 1, 4. c. 47, 4. Dan. 9, 24. *iustus & innoxius* Es. 53, 9. 11. 1 Pet. 1, 18. 19. Ier. 23, 6. *impollutus* Ps. 45, 3. *& a peccatoribus separatus* Heb. 7, 26. fatentibus hoc alibi Iudaeis.

℣. 8. *d*) *Pete* itaque s. *Postula* modo *a me*, qua homo es, quaecunque ad regni tui maiestatem pertinent aut requiruntur. Quod factum vide Ioh. 17, 1. seqq. & cf. verbum 1 Reg. 3, 5. 2 Reg. 2, 9. *e*) *& dabo* tibi vt homini, sed in vnitate personae τοῦ Λόγου, & ad dextram meam post mortem tuam in caelis exaltato Ps. 110, 1. cf. Ps. 21, 3. Dan. 7, 14. Mat. 28, 18. Ioh. 5, 22. 27. *f*) non Iudaeos tantum & Israelitas, sed *gentes* etiam Es. 49, 6. quae supra v. 1. rebelles, & sub V. T. alienae erant a ciuitate Israelis Eph. 2, 11. 12. *g*) *hereditatem tuam* Ps. 33, 12. cf. Ps. 16, 5. 6. Ps. 47, 5. Es. 53, 12. quia nemini, nisi tibi filio meo, ius illud hereditatis, & vniuersale dominium competit. vid. Ps. 82, 8. Mat. 21, 38. Hebr. 1, 2. *h*) *& possessionem tuam*, Leu. 14, 34. Num. 32, 5. quam eripere tibi nullus valebit. Ioh. 10, 28-30. Es. 45, 23. Phil. 2, 9. seqq. *i*) *fines terrae*, i. e. vniuersum orbem terrarum. cf. Ps. 19, 5. Ps. 22, 28. Ps. 72, 8. Es. 45, 22. c. 52, 10. Mich. 5, 3. Zach. 9, 10. & de complemento post VII. tubam Apoc. 11, 15.

℣. 9. *k*) S. *Conteres*, & sic Targ. *confringes eos*, puta rebelles & hostes v. 1. 2. si non obedinerint, & regno tuo se submiserint, pro potestate tibi, tq. Iudici, tradita. a rad. רָעַע Prou. 11, 15. c. 25, 19. Dan. 2, 40. At LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. *Pasces eos*, ex rad. רָעָה, vt Mich. 5, 3. 5. Vnde Apoc. 2, 27. c. 12, 5. c. 19, 15. *l*) *virga ferri* s. *ferrea*. Heic siue intelligas *virgam pastoralem*, vt Mich. 7, 14. Ps. 23, 4. siue *regiam*, quam *sceptrum* dicimus; vt Ps. 45, 7. & quidem ad aduersarios caedendos comparatam, vt Num. 24, 17. Esa. 9, 3. c. 14, 5. 6. c. 30, 31. additum nomen materiae, non *auri*, vt Esth. 5, 2. sed *ferri*, tanquam durissimi metalli Dan. 2, 40. indicat *sceptrum potentiae* Ps. 110, 2. *Virgam oris* Christi Es. 11, 4. & spiritum labiorum s. *gladium oris* ipsius 2 Thess. 2, 8. h. e. *verbum* prodiens ex ore ipsius, Apoc. 1, 16. quod vti in Euangelio potens est ad salutem omni credenti Rom. 1, 16. ita in decretoria sententia aduersus refractarios & hostes, terribile quoque est, & penetrantius ancipiti gladio Heb. 4, 12. Apoc. 19, 15. ad destructionem omnium aduersariorum 2 Cor. 10, 4. cf. Ier. 23, 29. & c. c. Ioh. 18, 6. Act. 9, 4. 5. *m*) *sicut vas figuli*, quod facillime frangitur, nec ita reparari potest. Es. 30, 14. Ier. 19, 10. 11. *n*) quasi *in frusta comminues & dissipabis eos*. cf. Iud. 7, 19. Ier. 13, 14. c. 48, 12. c. 51, 20. seqq. Ps. 137, 9. Hoc, quantum ad Iudaeos, abunde completum est per excidium primum Titi, deinde Hadriani. De reliquorum Antichristianorum fatis conf. historia Ecclesiastica & S. Apocalypsis.

℣. 7. *y*) *Enarrabo* itaque (inquit Rex Messias v. 6. 2. vnde *Syrus* in tertia persona: *Vt enarraret decretum meum*. cf. not. v. 1. & 6.) i. e. pro officio suscepti muneris prophetici, cum ipse, tum per seruos meos, exacte & quasi ad numerum, & cum omni loquendi fiducia Act. 4, 29 *adnunciabo* hominibus consilium Dei de officio & regno meo, eorumque salute. Luc. 7, 30. Ioh. 1, 18. Act. 20, 27. Eph. 1, 11. cf. Ps. 9, 2. 15. Ps. 22, 23. Ps. 40, 6. 10. Ps. 118, 17. *z*) *ad decretum, ad praescriptum* Patris; nihil ex memet ipso, sed omnia sec. illius mandatum dicturus & facturus, coll. Ioh. 8, 28. c. 12, 49. c. 14, 10. Al. simplicius, *de decreto* Patris, coll. Ps. 69, 27. Es. 38, 19. Ier. 27, 19. Iob. 42, 9. Sic Luth. Schmid. &c. *t*) quod nimirum *Iehoua*, Deus Pater v. 2. qui v. 6. me meumque regnum iam commendauit, vt mea commendatione aut propria laude opus non sit. Ioh. 5, 31. 32. *u*) *dixit* in aeterno illo decreto & consilio patris (de quo confer not. ex veteribus Iudaeis ad Es. 48, 16.) semperque *dicit* ac *dicturus est*. cf. Hebr. 1, 8. *x*) *ad me* Messiam v. 2. Dei ex vera, propria & aeterna generatione, Dauidis autem, qua homo, filium. cf. Dan. 7, 13. *x*) *Filius meus*; non adoptiuus, quales fideles Hos. 2, 1. Ioh. 1, 12. & pii magistratus Ps. 82, 6. aut angeli boni dicuntur Iob. 1, 6. c. 2, 1. sed essentialis & *unigenitus* Ioh. 1, 14. 18. c. 3, 16. 18. *verus* 1 Ioh. 5, 20. *proprius* Rom. 8, 32. *Patri aequalis* Ioh. 5, 18. 23. c. 10, 30. 38. Phil. 2, 6. & prorsus eximie *dilectus* Mat. 3, 17. c. 17, 5. 2 Pet. 1, 17. Ioh. 1, 18. *z*) *tu es*, quem Regem constitui v. 6. & rebelles illi ferre nolunt v. 3. Quale quid Deus nunquam

---

℣. 7. אָמַר sic recte 24. sec. analogiam. cf. Ps. 96, 4. Ps. 145, 3. vbi similis accentuum consecutio. At seruum *Mahpach*, relicto tamen conseruo, alii omiserunt, alii in *Mercam* conuerterunt, alii solum *Sarka* postpositiuum habent: omnes erronee. Sed 2. non minus bene אָמַר אֵלַי sic su. 5. אַתָּה per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. sic Ed. 5. contra *Mas*. 1. 8. *impr*. & *Erff*. itemque *Ind*. ... *Bas*. f. 61. d. יְלִדְתִּיךָ *defect*. poscit *Mas*. *Erff*.

ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ : עבדו את־ 11
יהוה ביראה וגילו ברעדה : נשקו־בר פן־יאנף 12
ותאבדו דרך כי־יבער כמעט אפו אשרי כל־חוסי בו:
א ג מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו: Psalm. III.
2
יהוה מה־רבו צרי רבים קמים עלי : רבים אמרים 3
לנפשי

℣. 10. o) *Nunc itaque.* Ef. 28, 22. dum fcil. adhuc tempus gratiæ, & veniæ locus eft Pf. 95, 7. Gal, 6, 10. & quia hæc omnia ita comparata, ficut dictum eft, vt vel cedendum & refipifcendum vobis fit, vel pereundum. Paterna hæc eft Dauidis feu potius Spiritus S. (diftincti a Patre & Filio v. 11. 12.) per Dauidem *exhortatio*; quia non vult Deus mortem peccatoris, fed potius, vt conuertatur & viuat Ez. 18, 23. 32. c. 33, 11. 2 Pet. 3, 9. vnde & Paulus pro eiusmodi regibus & magiftratibus preces fieri iubet 1 Tim. 2, 2. 4. Conf. etiam Petri exhortationem Act. 3, 17. 19. feqq. p) *o Reges*, qui vefano animo cum gentibus veftris aduerfus Chriftum infurrexiftis v. 2. q) *prudenter*, nec fecundum cæcam veftram rationem aut ignorantiam *agite*. Pf. 14, 2. Pf. 94, 8. Quia ftultum eft, refragari illi, cuius imperio te fubducere non potes; & repugnare, cum æterna tibi falus offertur. LXX. & Vulg. *Intelligite* fcil. ifta, fupra dicta. Sic cf. verbum Deut. 32, 29. r) *erudimini* f. *corrigimini* per veram ac feriam pœnitentiam, fec. verbum Dei inftitutam Ier. 6, 8. Targ. *correptionem recipite*; hactenus *verbalem*, per illa quæ dicta funt, ne *realem* vos experiri oporteat, ficut peffimum mancipium, quod non nifi plagis emendatur Prou. 29, 19. Ez. 23, 48. cf. παιδεύουσα Tit. 2, 12. Refpicit autem hoc ad v. 3. vbi *vincula & funes* dicebant impii difciplinam verbi diuini & Euangelii Chrifti. s) vos *iudices* & principes v. 2. *terræ* f. orbis terrarum v. 2. 8. Ef. 40, 23. Pf. 148, 11. Quales erant olim Carthaginienfium *Suffetes*, ex Hebraica [illegible] nominis originem nacti. ℣. 11.

℣. 11. t) *Sa-lite*, humili fide & pio obfequio, tanquam *ferui* & ciues regni eius; nec vltra, ficut v. 3. morem ei gerere detrectate. LXX. & Vulg. *Seruite Domino* fcil. vero cultu diuino. cf. Pf. 100, 2. Deut. 28, 47. Mal. 3, 14, 18. u) *Iehouam* & Dominum veftrum, contra quem infurrexiftis v. 2. cum tamen ille fit Deus deorum & Dominus dominorum Deut. 10, 17. c. 28, 58. cui etiam foli religiofus cultus debetur c. 6, 13. Mat. 4, 10. x) *cum* fancto *timore* & filiali reuerentia, ne porro eumdem offendatis: qualis timor fapientiæ initium eft, & profectus auget Prou. 1, 7. c. 8, 13. c. 9, 10. cf. etiam Mal. 1, 6. y) & fentientes, quam bonus ac benignus fit Dominus Pf. 34, 9. 1 Pet. 2, 3. *exultate* Pf. 9, 15. Pf. 32, 11. cf. Ef. 9, 2. Luc. 2, 10. Rom. 14, 17. z) *cum tremore* (a) Pf. 48, 7. oriundo fcil. ex confideratione veftræ indignitatis, & fummæ gratiæ atque falutis, qua Deus in Chrifto vos dignatus eft. Col. 1, 12. feqq. 1 Pet. 2, 9. *Geierus*: Non interuertitur, inquit, hoc modo gaudium fpiritus aut fidei, fed priori folum furori ac tumultuationi v. 1. conueniens adhuc adaptatur frenum, adeo vt toti cohorrefcant hi veri Mefsiæ fubditi, quoties prioris rebellionis repullulafcere vident tentamina &c. Conf. Phil. 2, 12. qui locus cum hoc noftro coincidit.

℣. 12. a) *Ofculamini*, ofculo fcil. reconciliationis Gen. 45, 15. fubiectionis Gen. 41, 40. & amoris 1 Sam. 10, 1. immo cultus religiofi, vt 1 Reg. 19, 18. Hof. 13, 2. Iob. 31, 27. Luc. 7, 38 b) *Filium*, nimirum Mefsiam v. 2. quem Iehoua *Regem* & *Filium fuum* dicebat v. 6. 7. ceu Saluatorem veftrum & interceflorem Ef. 53, 11. 12. Ier. 23, 6. 1 Ioh. 2, 1. 2. Ita etiam recte nobifcum exponunt *A. b. Ezra & Syrus* &c. Fluctuat Kimchi; Targ. vero LXX. Vulg. Ar. Aeth. male habent *Recipite* vel *Adprehendite difciplinam* &c. Nomen hoc *Filii* rarius apud Hebræos, frequentius apud Chaldæos & Syros reperitur. vid. Prou. 31, 2. Dan. 3, 25. c. 5, 22. c. 7, 13. Ezr. 5, 1. &c. c) *ne tandem* ille ad iuftam vindictam *irafcatur*. 1 Reg. 8, 46. c. 11, 9. Ef. 63, 3. 6. Ezr. 9, 14. Apoc. 6, 16. Rom. 2, 5. d) *& pereatis* anima & corpore Mat. 10, 28. Deut. 4, 26. Iud. 5, 31. Pf. 9, 4. Pf. 10, 16. Pf. 37, 20. Pf. 68, 3. Iob. 4, 9. &c. e) in *via*, quam fc. rebelles Iehouæ & Chrifto v. 2. 3. impie ingrefsi eftis Pf. 1, 1. 6. Gen. 6, 12. coll. Deut. 31, 28. Pf. 146, 4. Subtutell. ב, vt Hof. 6, 9. Num. 12, 5. Pf. 44, 3. Al. vt *Guffet.* p. 11. *ne perditi fitis quoad viam bonam.* Sic LXX. Vulg. &c. *& pereatis de via iufta.* Syr. *& pereatis de via eius.* Quod per antithefin etiam eft in noftra explicatione. f) *quia.* fic bene Targ. Syr. &c. Al. *quum* vel *quando*, vt Ef. 1, 12. c. 43, 2. g) *exardefcet.* Ier. 4, 4. c. 7, 20. Efth. 1, 12. & velut ignis inextinguibilis in æternum *ardebit* Mat. 3, 12. Deut. 32, 22. h) *breui*, & citius opinione veftra. Ef. 26, 20. Pf. 81, 15. Prou. 5, 14. 2 Par. 12, 7. cf. 1 Theff. 5, 2. 3. i) *ira eius*, tanquam fummi omnium Iudicis, Pf. 110, 5 Ef. 63, 3. nec in perpetuum diuitias bonitatis, patientiæ & longanimitatis fuæ impune defpici finet. Rom. 2, 4. cf. 2 Theff. 1, 7. 8. Apoc. 6, 18. k) *beatitudines* vero funt *omnium*, & æternum illis bene erit. vid. Pf. 1, 1. l) Syr. *qui confidunt in eo.* Targ. *qui fperant in Verbo eius*, proprie: *qui confugium & receptum fuum habent in eo*, nempe *Filio Dei*, de quo totus hic verfus loquitur. vid. not. v. 1. & Nah. 1, 7. & cf. Pf. 36, 8. Pf. 18, 3. Pf. 34, 9. Pf. 118, 8. 9. Ef. 30, 18. c. 28, 16. Ier. 17, 7. Prou. 16, 20. Rom. 9, 33. 1 Pet. 2. 6. Ceterum addimus hic, quæ Iudæi in *Medrafch Tillim* fol. 4. d. adnotant; licet male ad populum Ifraeliticum referant, quod Chrifto fec. Scripturas in folidum debetur. *Res hæc, inquiunt, per parabolam ita declarari poteft: Si quis Rex iratus fit prouincialibus* f. ciuibus fuis, *& illi abeant ac fupplicent Regis filio, vt placatum fibi reddat Regem, is etiam fic fecerit, & Regem placauerit ideo, quod Filio fupplices facti fint; tum, fi adierint Regem, & hymnum ei dixerint* (gratias agentes); *Rex dicet: Mihine vos hymnum dicitis? Abite itaque, & gratias* quoque *agite Filio meo: nifi enim ille fuiffet, totam prouinciam* (vos omnes) *interempturus fuiffem.*

Pf. III, ℣. 1. m) *Pfalmus* f. *Canticum*, in totius Ecclefiæ vfum cantatum & porro canendum Pf. 4, 1. Pf. 5, 1. &c. Radix in *Kal* fignificat *Putauit, amputauit, fecuit, refecuit* Leu. 25, 3. 4. Ef. 5, 6. in *Piel* vero *Cecinit, Pfallit*, modulatione np. certis cæfuris & numeris incifa Pf. 47, 7. 8. Pf. 59, 18. Pf. 147, 1. *Kimchi*: Ita vocati funt pfalmi, non quum fcripti, fed cum cantati funt in Sanctuario. n) *Dauidis* vel *Dauidi* infpiratus. Sic Pf. 4, 1. Pf. 5, 1. Pf. 6, 1. vid. not. Hab. 3, 1. & Præf. in hunc librum §. 3. o) *quum fugeret.* vid. 2 Sam. 15, 14. 32. & illic not. Coniicimus tamen nunc, preces has non tam prope Hierofolymam in monte oliueti, vt *Lightfootus* cenfuit Chronol. p. 66. fed poft mediam noctem aut fummo mane, quum nuntium de periculofifsimo Achitophelis confilio, quod Dominus interturbauerat, accepiffet, coll. huius Pfalmi v. 6 cum 2 Sam. 17, 1. 2. 14. 20. 21. p) *a facie*, i. e. *propter*, vel *metu* eius, vt Gen. 7, 7 Num. 20, 6. Ier. 41, 18. q) de quo cf. 2 Sam. 13, 26. 28. c. 14, 30. c. 15, 1. feqq. r) *filii fui*, quod calamitatem, quam ei Deus prædixerat 2 Sam. 12, 11. auget & exaggerat, coll. 2 Sam. 16, 11. Pf. 55, 13. feqq. Agit itaque hic pfalmus omnino de Dauide & afflictionibus ex filii arrogantia & nefaria impietate ipfi paratis. Sed hactenus, inquit *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 98. *Dauid Chriftum, & Abfalom* Iudæos & *antichriftum*, vel fec. *Arnobium, Iudam proditorem* adumbrat. cf. not. v. 6. *Schmidius* vero in lemmatibus fuis hunc & fequentes Dauidis pfalmos omnibus piis communes non immerito ftatuit; nam *preces funt*, inquit, *hominis hoftibus & aduerfitatibus, ficut Dauid olim, circumdati* v. 2. 3. *fed* 2) *Deo confidentis, & ad eum clamantis* v. 4. 5 *adeoque* 3) *fub fcuto eius fecuri* v. 6-8. *& glorianti*s v. 9. Breuiter fec. *Geierum*, hic Dauid proponit: I. hoftium multitudinem & fæuitiam v. 2. 3. II. Dei protectionem v. 4-7 III. precationem v. 8. 9.

℣. 2. s) Vocatiuus, vt v. 4. 8. Pf. 6, 2. Pf. 7, 2 t) *quid* vel *quantopere!* Exaggeratiuum eft, vt Pf. 8, 2. Pf. 31, 20. u) *multiplicati funt*, vel *quam multi funt!* Pf. 25, 19. vid. 2 Sam. 15, 12. x) *hoftes mei* Pf. 27, 2. 12. vndique me prementes & veluti obfidentes, coll. Num. 10, 9. Iob. 6, 23. Ier. 32, 2. Ez. 4, 3. y) quam multi *infurgant aduerfus me!* Pf. 18, 40. Deut. 23, 7. 2 Reg. 16, 7.

℣. 3. z) *Multi dicunt.* cf. Pf. 42, 4. 11.

℣. 10. ועתה per *Mun.* 1 non male: folet enim hæc vocula fequenti Vocatiuo per feruum iungi, coll. Gen. 27, 8. Prou. 5, 7. 1 Par. 22, 11. 2 Par. 6, 40. Per *Tiphcha tonicum* 2. 3. verum fic fequens Nomen requireret *Mercam.* ℣. 11. יהוה per *Tiphcha anter.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ℣. 12. בר per *Kam.* 3 5. 6. 9. 10. 14. 20. יאנף per *Pfikmahp.* regulariter 5.

4 לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה: ואתה יהוה מגן
ה בעדי כבודי ומרים ראשי: קולי אל־יהוה אקרא ויענני
6 מהר קדשו סלה: אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי
7 יהוה יסמכני: לא־אירא מרבבות עם אשר סביב שתו
8 עלי: קומה יהוה הושיעני אלהי כי־הכית את־כל־
9 איבי לחי שני רשעים שברת: ליהוה הישועה על־
א עמך ברכתך סלה: ד למנצח בנגינות מזמור
2 לדוד: בקראי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חנני
ושמע

a) *anima mea* Ps. 35, 3. Es. 51, 23. coll. Ps. 69, 21. b) *non* vel q. d. *nullitas; nulla salus, nullum prorsus* auxilium Gen. 20, 11. Prou. 21, 30. c) Vti *He parag.* alias intendit, ita hic vi præcedentis negatiuæ omne auxilium aut salus Dauidi denegatur. cf. Ps. 44, 27. Ps. 63, 8. Ps. 80, 3. Ps. 1·0, 1. & not. Ion. 2, 10. item 2 Sam. 12, 3. d) *illi* Dauidi, scil. reliqua est. *Syrus* & Aeth. vt mutationem generis & personæ vitarent: *non est tibi* (animæ) *salus in Deo tuo.* cf. not. Ps. 3, 6. 7. e) *in Deo*; sed propter grauia peccata, adulterium præsertim & Vriæ cædem, potius nunc a Deo desertus & damnatus est. Vide atrocia Simeii maledicta in Dauidem 2 Sam. 16, 7. 8. & cf. Ps. 10, 11. ps. 71, 10. 11. Es. 36, 7. f) *ita sane est.* v. 5. 9. vid. not. Hab. 3, 3.
℣. 4. g) *Attamen tu, o Iehoua.* quem iam v. 2. ex fide compellauerat. h) *scutum & clypeus* es: & animum & corpus vndique velut obsepiens & protegens; rad. גנן *sepsit, obsepsit.* cf. Ps. 7, 11. ps. 18, 3. ps. 28, 7. & 84, 10. 12. Gen. 15, 1. Deut. 33, 29. i) *pro me* s. *circa me.* Ps. 139, 11. vid. not. Gen. 7, 16. Licet enim peccatis meis grauissime offensus & a me seiunctus fueris 2 Sam. 11, 27. Es. 59, 2. quia tamen periturum me non solum requisiuisti Ps. 119, 176. 2 Sam. 12, 1. seqq. sed etiam pœnitentem, & in Christi sanguine mundari cupientem Ps. 51, 8. 9. in gratiam recepisti 2 Sam. 12, 13. Ez. 18, 21. seqq. Zach. 1, 3. Iac. 4, 8. ideo nequaquam, quod hostes vellent, de bonitate tua despero; sed humillime in te confido. vid. 2 Sam. 16, 10. seqq. k) *gloria mea es*, in summa ignominia, quam nunc patior. Ps. 62, 8. vti lux & salus mea Ps. 27, 1. cf. Ier. 9, 23. l) *& exaltator capitis mei*, vt exporrecto iterum vultu & animo me fore confidam, etsi nunc tristitia depressus & valde humiliatus sim.

sim. vid. 2 Sam. 15, 30. Thren. 2, 10. & cf. Ps. 9, 14. Ps. 27, 6. Ps. 83, 3. Ps. 110, 7. ℣. 5. m) LXX. Vulg. S. &c. *Voce mea.* subintell. ב. vt Ps. 2, 18. coll. Gen. 39, 14. Sic Ps. 142, 2. At *Gusset.*

Psalm. IV.

p. 752. Clamorem s. *vocem meam* insonui ad Dominum. n) protectorem meum v. 4. o) *clamabo.* Targ. *orabo.* Ps. 4, 4. p) *exaudiuit namque me.* al. in futuro. Targ. *& suscipiet orationem meam. Geierus:* Quod antea factum a Deo, id & porro futurum sperat. cf. Ps. 10, 17. Ps. 120, 1. Es. 41, 17. q) *de* Sion, *monte sancto suo* Ps. 48, 2. vbi Arca & propitiatorium erant, typus Christi, & quo orantes respiciebant. Ps. 99, 9. 1 Reg. 8, 48. Dan 6, 11. Rom. 3, 25. cf. not. Ps. 2, 6. r) *ita sane!* v. 3. Licet itaque de monte sancto pulsum se fateretur Dauid, non tamen desperabat de Dei sui illic habitantis exauditione. ℣. 6. s) *Ego* namque, licet in fugam coniectus, parum munitus, & a paucis adiutus. t) in tanto periculo & hostium strepitu 2 Sam. 17, 1. 2. *cubui* s. *cubitum iui.* Gen. 28, 11. u) *& secure dormiui.* Ps. 4, 9. Prou. 3, 24. cf. Ps. 127, 2. Act. 12, 6. 7. Hic maxima est huius versiculi interstinctio emphatica. x) *immo* etiam saluus & incolumis *euigilaui.* Ps. 17, 15. Prou. 6, 22. quod non omnibus æque feliciter accidit. cf. 1 Sam. 26, 7--15. y) *propterea quod Dominus* protector ac clypeus meus v. 4. z) *sustentat & suffulcit me*, quo minus succumbam & peream Ps. 37, 17. Ps. 54, 6. vid. 2 Sam. 17, 14. Ceterum ex hoc præsertim versiculo *Augustinus, Rupertus, Tillius* aliique totum hunc psalmum de *Christo* intelligendum esse colligunt, qui magis *ad passionem & resurrectionem Domini* congruenter sonet, quam ad historiam fugæ Dauidis a facie Absalomi: præsertim quod *cubare & dormire* alibi etiam *de morte*, vt Ps. 41, 9. Ier. 51, 39. 57. Ioh. 11, 11. 12. 13. *euigilare* vero de *resurrectione* dicatur, vt Ps. 17, 15. Ier. 31, 26. coll. Ps. 16. sed nobis sufficit, isthæc typice de Christo in persona Dauidis hic figurari. vid. not. v. 1.
℣. 7. a) Quare *non timebo.* Perseuerat, inquit *Geierus*, in miranda precum efficacia, quam non promiscue experiuntur omnes. cf. Ps. 27, 1. seqq. b) *a myriadibus populi.* Num. 10, 36. Deut. 33, 17. vid. 2 Sam. 15, 13. & c. 17, 11. 12. c) *qui vndiquaque.* Iob. 18, 11. c. 19, 12. d) *se* vel castra sua *posuerint*, vt Es. 22, 7. Ps. 49, 15. vel transitiue: *quas* myriadas vndique *posuerunt* hostes mei; vt Ps. 140, 6. e) *contra me.* cf. Ier. 50, 29. & supra v. 2. ℣. 8. f) *Surge modo, o Domine!* qui ad illorum proterviam quasi conniuere aut dormire videris. cf. Ps. 7, 7. Ps. 44, 24. 26. Ps. 68, 2. &c. g) *salua* & eripe me ex his angustiis Ps. 7, 2. Ps. 34, 7. Respicit in oppositione fidei suæ ad v. 3. h) *Deus mi.* Hoc suffixum itidem fide animatur. Sic Ps. 5, 3. Ps. 7, 2. Ps. 84, 4. cf. not. Hab. 1, 12. i) *nam* vti adhuc *percussisti*, ita porro *percuties* cum summa ipsorum confusione & ignominia. Iob. 16, 10. k) *omnes hostes meos.* Vulg. *aduersantes mihi.* Ps. 6, 11. Ps. 9, 4. vid. e. c. 2 Sam. 5, 20. l) in *maxilla*, vel *maxillam.* (Verbum enim duos interdum regit accusatiuos, vt Deut. 19, 11. Ps. 51, 15. &c.) cf. 1 Reg. 22, 24. Mich. 4, 14. 2 Par. 18, 23. Male LXX. Vulg. &c. *sine caussa.* m) *dentes.* Ps. 57, 5. Ps. 58, 7. Mich. 3, 5. quibus ceu sæuæ bestiæ me commolituri videbantur. Ps. 27, 2. n) vid. Ps. 1, 1. o) *fregisti* Ps. 74, 13. eosque ita compescuisti, vt cum damno & ignominia sua retrocesserint. Ps. 6, 11. cf. Iob. 4, 10. c. 29, 17. ℣. 9. p) *Domini* hæc & omnis *salus est!* Ita doxologia & epiphonemate claudit, tribuens Deo salutem omnem & benedictionem super se & populum Dei, idque in oppositione ad v. 3. ל *auctorem*, fontem & originem huius salutis denotat, vt Ion. 2, 10. cf. Ps. 42, 6. 12. Ps. 43, 5. Ps. 74, 12. Es. 43, 11. c. 45, 21. Prou. 21, 31. 2 Par. 20, 17. Apoc. 7, 10. c. 19, 1. q) *super populum tuum* Israelem Ps. 28, 9. Ps. 85, 3. peculiariter tibi segregatum Ps. 147, 19. 20. & dicatum Es. 64, 8. Ps. 79, 13. &c. r) *benedictio tua* scil. sit & maneat, vt Gen. 27, 13. Ps. 129, 8. vel *veniat*, vt Prou. 24, 25. Ita optatiue *Tarnou. Geier.* &c. *Benedictio* scil. non tantum temporalis, de qua Deut. 28, 2. seqq. sed vel maxime cælestis & spiritualis in Iesu Christo, Eph. 1, 3. quæ Abrahamo promissa fuit. Gal. 3, 14. cf. Gen. 24, 35. Ps. 29, 11. &c. s) *Ita est*, ita fiet! v. 3. 5. Hab. 3, 3.
Ps. IV, ℣. 1. t) *Præfecto sacræ musicæ.* 1 Par. 15, 21. 2 Par. 2, 1. c. 34, 12. vid. Præf. in hunc librum §. 6. & not. Hab. 3, 19. Male LXX. (& cum illis Vulg. Ar. Aeth.) *in finem.* quasi idem esset ac לנצח Ps. 44, 24. Verum sæpius in vertendo psalterio illi minus accurati sunt; quod hic semel monuisse, satis sit. u) *in pulsatilibus* s. *cum instrumentis*, quæ fidibus instructa & tactilia fuerunt. Ps. 6, 1. Es. 38, 20. Hab. 3, 19. x) vid. Ps. 3, 1. y) vid. ibid. not. Non male autem coniicitur, inquit *Geierus* h. l. hunc psalmum esse eiusdem argumenti cum tertio: nimirum *contra Absalomi persecutionem, aulicosque rebelles.* Sic *Moll.* ad v. 9. *Kimchi, Muis*, &c. *Bohlius* vero *post victum Absalomum*, coll. 2 Sam. 19, 10-12. At probabilius sec. *Lightfooti* Chronol. V. T. p. 67. exprobrat populo *Sebæ rebellionem* 2 Sam. 20. quod se & regnum suum spreuisset, & vane ad Absalomi prius, nunc ad Sebæ regnum attendisset: monetque Israelem & Iudam, *ne ira abrepti peccent* 2 Sam. 19, 43. Et sic *D. Maius* in Oecon. V. T. p. 794. argumentum huius psalmi, eiusque partes pulchre enarrauit. Sed *Schmidius* magis de vsu, quam de occasione huius psalmi solicitus, ita in lem-

---

Ps. III, ℣. 3. ישועתה cum addito *Psik* 6. 9. 14. contra *Mas. Erff.* Cf. notanda Ps. 12, 3. לו באלהים sic 2. verū(quia, *Silluk* laborans, vicarius vero *Mun.*, non laborans est) contra analogiam. ℣. 5. ויענני מהר־קדשו sic 1. & fu. 5. At ויענני מהר קדשו 6. 8. 9. 10. 11. 13---18. 20. 21. 22. 23. qualis accentuum series Ps. 46, 8. 12 & 56, 3. Nobiscum faciunt 3. 7. 24. *Ber.* sic fe. 5. Cf. similem consecutionem Ps. 52, 8. 61, 5. &c. ℣. 6. כי־יהוה sic 1. 3. & fu. 5. regularius illi, quia *Silluk* non laborat. Similem tamen nostræ consecutionem vide Ps. 51, 14. Ps. 140, 2. ℣. 7. מרבבות Sic recte per *Mun.* 2. 3. 5. & *Ber.* itemque 24. sed hic *milel.* Porro pro *Schua* hab. *Chatephpat.* 1. 22. 23. ℣. 8. יהוה Sine *Psik* 1. 7 8. 11. 15. Et sic sæpissime in *Psik* distinctiuo ponendo vel omittendo variant codices; quod semel aut iterum adnotasse sufficiat. ℣. 9. סלה Ita cum *Dag.* 1. 2. 5. 17. 18. 24. & *Ber.* Reliqui omittunt.
Ps. IV, ℣. 1. בנגינות Per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* forte ex analogia, quia is ordinarius est subdistinctiuus *Silluki.* Sed obseruauimus, initiales Psalmorum capitumque versus, immo & medianos, (cf. not. Ps. 119, 4.) si vnius tantum sint propositionis, nec alio quam Silluko cum eius subdistinctiuis indigeant, secundum codices pæne omnes pro *Rbhia gereschato* habere *simplex*, exceptis duobus, solum locis Ps. 40, 1. & Ps. 70, 1. vbi *Mas. impr.* specialiter *Rbhiagereschatum* poscit super voce למנצח. Ergo sec. hanc *Mas.* nequit *Rbhiageresch.* consistere in initiis sequentium Psalmorum, sc. Ps. 13. 19. 21. 31. 41. 42. 51. 52. 64. & 140. vbi proinde codices recte sec. eandem *Rbhia nudum* ponunt. Restant vero insuper Ps. 4. 5. 6. 8. 9. 12. 20. 21. 25. 39. 53. 54. 55. 58. 62. 65. 67. 68. 77. 89. 92. quibus quidem locis allegata *Mas.* ita accommodari non potest, vt nudum *Rbhia* illic sit necessarium, sicut in prius recensitis Psalmis; in tantum tamen valet, vt *Rbhia* nudum admitti illic in simili casu posse intelligatur: admittendum vero esse, suadet codicum, si non semper vniuersalis, saltem plurimorum consensus.

lemmatibus suis: Preces sunt, inquit, *hominis iusti contra suos in adflictione contemtores* v. 2. *quos II. ad pœnitentiam & meliora hortatur* v. 3.-6. *III. contra renuentes confidit tamen in Deo securum se fore.* v. 7-9. *Tillius* vero nimis artificiose obseruasse sibi hic visus est I. *Querelam Christi* de pertinacia Iudæorum v. 2. 3. I. Admonitionem Spiritus S. v. 4. 5. III. Monitum *cuiusdam Apostoli* v. 6. seqq. sed cf. not. Ps. 3, 1. ✠. 2. z) *In clamare me, i. e. Dum clamo.* v. 4. Ps. 50, 15 Ps. 69, 4. Ps. 141, 1. Targ. *in tempore orationis meæ.* cf Ex. 14, 15. 1 Sam. 1, 13. 27. a) *responde mihi* vel *audi me.* Ps. 3, 5. 1 Reg. 18, 37. Targ. *recipe a me.* Contra Grammaticam LXX. Vulg. &c. in præterito: *exaudiuit me.* vid. not. v. 1. b) *o Deus iustitiæ meæ,* i. e. qui iustitiam mihi das s. me iustificas Es. 53, 11. Ier. 23, 6. & iustam meam caussam vindicas ac tueris. Rom. 8, 33. 34. cf. Ps. 24, 5. Ps. 59, 11. Ps. 144, 2. it. Ps. 18, 21. 25. c) Targ. *in tempore angustiæ,* quando ad incitas redactus fui. Nam & *angustum* Num. 22, 26. Es. 49, 10. & *angustiam,* & *angustatorem* s. hostem significat. vid. Ps. 3, 2. & Ps. 18, 7. d) *laxationem* s. *latitudinem fecisti mihi.* Gen. 26, 22. Ps. 18, 20. Ps. 25, 17. Prou. 18, 16. e) itaque & nunc *miserere mei.* Ps. 6, 3. Ps. 51, 3. Deut. 7, 2. *Gratiam Dei* suamque *miseriam* vrget, non opera sua aut meritum.

וישמע תפלתי : בני־איש עד־מה כבודי לכלמה 3
תאהבון ריק תבקשו כזב סלה : ודעו כי־הפלה יהוה 4
חסיד לו יהוה ישמע בקראי אליו : רגזו ואל־תחטאו ה
אמרו בלבבכם על־משכבכם ודמו סלה : זבחו זבחי־ 6
צדק ובטחו אל־יהוה : רבים אמרים מי־יראנו טוב 7
נסה־עלינו אור פניך יהוה : נתתה שמחה בלבי מעת 8

דגנם Ooooo 4 פנ ד

f) Targ. *& suscipe orationem* s. supplicationem *meam* Ps. 54, 4. ex animo scil. sincero & sine dolo profectam. Ps. 17, 1. seqq. Ps. 32, 2. Ps. 66, 18. 19. Ioh. 9, 31. 1 Ioh. 3, 19--22.

✠. 3. g) LXX. & Vulg. *Filii hominum.* Aeth. *Liberi sobolis matris viuentium,* i. e. homines, cuiuscunque ordinis aut dignitatis, ex Gen. 3, 20. sicut Hebr. & Arabes alias homines *filios Adami* dicunt. vid. not. Es. 56, 2. Alii tamen per hanc phrasin *Magnates & principes viros* intelligunt, ex oppositione, quæ inter hos & *filios Adami* fieri videtur Ps. 49, 3. Ps. 62, 10. coll. Es. 2, 9. h) *quo vsque?* q. d. nonne sic agere tandem aliquando desinetis? cf. Ps. 74, 9. Ps. 79, 5. i) *gloria mea, honor meus.* Ps. 7, 6. k) *in ignominiam* erit? opprobriis & ignominiæ a vobis exponetur? Es. 30, 3. LXX. ex hac vna duas non solum dictiones, sed & propositiones, & ex præced. *gloria mea, graues,* praua lectione fecerunt: ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε &c. Sic cum illis Vulg. Ar. Aeth. cf. not. v. 1. l) *& diligetis* Zach. 8, 17. m) *vanitatem?* Ps. 2, 1. n) *quousque quæritis, conquiretis* aduersus me? cf. Ps. 34, 15. Zeph. 2, 3. o) *mendacium* Ps. 5, 7. Ps. 62, 5. Es. 28, 15. p) vid. Ps. 3, 3. Hab. 3, 3.

✠. 4. q) *Immo* vel *Quin potius agnoscite.* Ps. 9, 21. Ps. 46, 11. Conf. de præf. *Vau* Ez. 22, 2. Hab. 1, 8. r) Targ. & Syr. *quod segregauerit,* LXX. & Vulg. *mirificauerit,* i. e. miris modis, per prospera & aduersa, duxerit. Nempe verbum hoc per tertiam א in *Hiphil* est *mirum fecit* Es. 28, 29. per tertiam *He* vero *separauit, eximium fecit,* distinxit. vid. Ex 8, 18. c. 9, 4. c. 33, 16. Quæ vti forma conueniunt, ita etiam significatione, & nonnunquam permutantur. vid. Ps. 17, 7. coll. Ps. 31, 22. s) Vulg. *sanctum suum. S. sanctum ipsi ne;* ad verbum: *gratiosum ipsi.* Vo n. sec. *Gellium* IX. c. 12. *Gratiosus est, qui adhibet gratiam, & qui admittit,* ita חסד a חסיד *Chased, Gratia,* est is, quem Deus *gratia* ac misericordia sua in Christo complectitur, & tq. *clientem* s. *beneficiarium suum* fouet ac diligit: & qui vicissim, ex agnitione abundantissimæ gratiæ diuinæ, *pium & sanctum* erga Deum, & *gratiosum* ac *benignum* erga alios se præstat. vid. Ps. 12, 2. Ps. 18, 26. Ps. 32, 6. Ps. 132, 9. de Christo Ps. 16, 10. & *actiue* de Deo Ps. 145, 17. Ier. 3, 12. Particulam לו nos ita simpliciter cum præcedenti nectimus, quod alii faciunt subintellecto relatiuo, vt Ps. 18, 6. Ps. 106, 44. Alii cum verbo, q. d. *segregauit sibi,* eam construunt, sed contra accentus. t) idem igitur *Dominus* &c. cf. 1 Ioh. 5, 14. 15. u) v. 2. Ps. 3, 5. ✠. 5. x) S. *Commouemini.* Targ. *Contremiscite coram illo.* Sic m. *Ab. Ezra, Kimchi* &c. de timore Dei, coll. Ps. 77, 19. Ps. 99, 1. Es. 64, 1. At LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. *Irascimini,* & sic Apostolus Eph. 4, 26. Quod sec. *Bellarminum* h. l. docet, vt *sancta quadam iracundia* exardescant, & resistant prauis desideriis, & eo modo peccatum vitent. *Imperatiuus* est *conditionatus,* pro *futuro potentiali,* vt Ps. 76, 12 q. d. *Si irascimini,* etiam atque etiam cauendum est vobis, *ne peccetis;* quia hominis ira, nisi illa altius & ex diuino principio oriatur, iustitiam Dei non operatur Iac. 1, 20. Si itaque irasci lubet, peccatis suis quisq; irascimini Thren. 3, 39 ne velut mancipia illis seruiatis Rom. 6, 11. 12. *Verbum Hebr.* in genere, vt *Schmid.* vertit, est corpore l. animo *commoueri,* v. c. de *loco* suo 2 Sam. 7, 10. Ps. 18, 8 vel animi *tristitia,* aut *metu & pauore,* vt Ex. 15, 14. Deut. 2, 25. 2 Sam. 18, 33. Ier. 33, 9. Ioel 2, 1. vel *iracundia,* vt Es. 28, 21. Prou. 29, 9. y) *Maius* l. c. Monet, ne abrepti ira peccent; sed mirabiles Dei vias pie meditentur in cubili, nocturno tempore, vbi animus sedatior esse solet, ac discant sacrificare Deo sacrificia iustitiæ, s. ei confidere. vid. not. v. 1. z) Hoc, inquam, *dicite* l. *cogitate apud animum vestrum.* cf. Ps. 10, 6. 11. 13. Ps. 14, 1. Ps. 35, 25. Deut. 7, 17. Matth. 24, 48. &c. Targ. *Dicite orationem vestram ore vestro, & petitionem vestram in corde vestro.* a) cf. 2 Reg. 6, 12. Hos. 7, 14. Mich. 2, 1. Coh. 10, 20. Targ. *& orate super cubili vestro.* Syr. dicite in cordibus vestris, *& super cubilibus vestris meditamini.* b) *& silete, quiescite* ab illa commotione & tumultuante ira vestra. cf. Ps. 35, 15. Ps. 37, 7. Ps. 62, 6. 1 Sam. 14, 9. Ier. 47, 6. Thren. 2, 18. Targ. *& mementote diei mortis.* c) v. 3. Hab. 3, 3. ✠. 6. d) *Sacrificate sacrificia iustitiæ* Ps. 51, 21. Deut. 33, 19. q. d. Quod a peccatis & ira cessandum esse dixi v. 5. id necessario faciendum vobis est, nisi in omni vestro cultu & fide apud Deum vos frustra & iniustos esse velitis. Non n. sufficit ferre sacrificia, quod forte vos facitis; sed ita offerenda illa sunt, vt *iusta* sint, nec a *iustitia,* quam Deus in Christo promisit Ier. 23, 6. Gen. 15, 6. eiusq; desiderio & fructu Matth. 5, 6. 1 Ioh. 2, 29. vos alienos relinquant. *Sacrificate* itaq; *sacrificia iustitiæ* corde contrito ac pœnitenti Ps. 51, 19. & humili ac grata fide Ps. 50, 14. 23. vt vosmet etiam quasi hostiam viuam Deo sistatis, & membra vestra arma iustitiæ Rom. 6, 13. c. 12, 1. *& sic* plena fiducia, *confidite in Domino,* etiam in precibus vestris Ps. 141, 2. coll. Es. 56, 7. Secus si porro facitis, nihil vobis proderit etiam maximus sacrificiorum adparatus. cf. 1 Sam. 15, 22. Ier. 6, 20. Hos. 6, 6. Am. 5, 21. 22. Mich. 6, 6. seqq. Ps. 50. 8 -- 13. e) Ps. 27, 3. Ps. 62, 9. Es. 12, 2. Prou. 28, 1. ✠. 7. f) S. Sed *multi* sunt *dicentes,* s. proterue *dicunt.* q. d. Verum quid hortor? Atqui *multi dicunt* &c. Neque enim fidelium & piorum votum hic sequitur, quod *Geierus* aliique sentiunt, q. d. *Vtinam quis ostenderet nobis bonum,* vt Dauid in regnum suum restituatur! coll. Num. 11, 29. 2 Sam. 15, 4. c. 23, 15. sed verba sunt renuentium & impiorum, coll. v. 2. cf. Ps. 3, 3. Ier. 17, 15 & not. supra v. 1. g) *quis!* Est fastuosi & indocilis *contemtus,* qualis est Ioh. 9, 34. cf. Ex. 5, 2. 1 Sam. 25, 10. h) *ostendet nobis* vel *videre* & experiri *nos faciet bonum,* cum ecclesiasticum, tum politicum & œconomicum. cf. Ps. 27, 13. Ps. 34, 13. Ps. 85, 8. Coh. 2, 1. c. 3, 13. & Ier. 5, 12. c. 14, 13. i) S. *Tolle ergo super nos.* sic M I. &c. a rad. נשא coll. Num. 6, 26. *Sibilans & spiritus lenis* mutantur in asperiorem, ob vehementiam adfectus & elocutionis, vt Ps. 60, 4. Iob. 4, 2. Gen. 23, 6. Ier. 19, 11. Estque hoc *Dauidis suspirium* oppositum illi renuentium diffidentiæ & negationi. k) *lumen vultus tui,* o Domine! i. e. gratioso ac benigno vultu in Christo nos respice. cf. Ps. 31, 17. Ps. 89, 16. Iob 29, 24. Omnis enim salus nostra suspenditur a *gratia Filii Dei* Num. 6, 25. Ps. 67, 2. Ps. 80, 4. Ps. 2, 12. qui a sæculis apud Patrem intercessit & spopondit pro nobis, & iuxta sponsionis leges suo sanguine nobis præstitit æternam redemtionem, & peccatorum remissionem. Absque illa Christi gratia pereundum peccatoribus esset. l) *o Domine!* qui solus voti nostri nos compotes reddere potes v. 9. idque certissime facies, coll. Ps. 50, 15. 1 Ioh. 5, 15 ✠. 8. m) S. *Das* enim *gaudium,* vel, *Indidisti* namque *lætitiam* in cor meum. cf. Coh. 2, 26. c. 5, 19. Ioh. 16, 22. Rom. 14, 17. Phil. 4, 4. n) S. gaudium *magnum præ tempore;* al. *inde a tempore.* Sed illud, ceu significantius, merito præferimus. vid. *Mem comparatiuum* Ps. 19, 11. Ps. 130, 6. &c. & similem *adiectiui ellipsin ante Mem comparatiuum* Es. 41, 24. Mich. 7, 4. Ps. 62, 10. Iob. 11, 17. c. 35, 2 Coh. 9, 17 Sensus est: Maiorem indidisti lætitiam in cor meum, quam quæ hostibus meis est tempore messis, quando frumentum & mustum eorum vberrime prouenerunt. cf. Cant. 1, 2. & de isto gaudio messis Leu. 23, 40. Deut. 16, 15. Es. 9, 2. Ier. 48, 33. Ioel 1, 12. Luc. 12, 19.

✠. 3. מה per *Mahp.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 23. & cum *Psik* 14. Sed *Mun. superius* requirit analogia, quia *Mahp.* ob syllabæ præcedentis conditionem hic nequit cum *Sarka* conferuo componi. ✠. 5. משכבכם per *Atnach* 2. ✠. 7. יראנו טוב *Mahp.* super ט figunt 1. 5. 7. 8. 11. 12. 15 - 18. 21. 22. & *Ber.* sed contra analogiam, coll. Iob. 3, 6. נסה per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 20. עלינו per *Atnach* 2. 3. ✠. 8. מעת Per *Mahp.* 3. per *Kadma* 14. & *Ber.* vterque accentus bonus quidem, coll. Iob. 22, 12. Ps. 73, 25. sed nec *Mun. superior,* quem ceteri habent, analogiæ repugnat, coll. Ps. 76, 4. Ps. 78, 25. & 119, 24.

9 דגנם ותירושם רבו׃ בשלום יחדו אשכבה ואישן כי־

Psalm. V. א אתה יהוה לבדד לבטח תושיבני׃ ה למנצח

2 אל־הנחילות מזמור לדוד׃ אמרי האזינה יהוה בינה

3 הגיגי׃ הקשיבה לקול שועי מלכי ואלהי כי־אליך

4 אתפלל׃ יהוה בקר תשמע קולי בקר אערך־לך

ה ואצפה׃ כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך רע׃

6 לא־יתיצבו הוללים לנגד עיניך שנאת כל־פעלי און׃

7 תאבד דברי כזב איש־דמים ומרמה יתעב יהוה׃

8 ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל־היכל־

קדשך

ferre in eius argumento scribit *Bohlius*, & *Maius* in Oecon. p. 794. seq. quod tamen in me- פרחי באזנח dio relinquimus: vel & hoc, quando de se potissimum Danidem hic loqui, plerique sentiunt.

o) Recte Targum & Syr. cum S. *quo frumentum* &c. Ioel 1, 10. Est enim *relativum* subintelligendum, vt frequentissime, e. c. Ex. 4, 13. Ez. 20, 25. Gen. 39, 4. coll. v. 6. 8. Propter accentus tamen illud ante verbum potius supplendum est, h. m. *prae tempore annonae & musti eorum*, quo vel quando *hoc multiplicata sunt*. p) Ps. 3, 2. cf. Gen. 27, 28. Deut. 7, 13.

℣. 9. q) S. Vade *in pace* & sub praesidio Domini. cf. Num. 6, 26 Ps. 29, 11. Ps. 55, 19. Es. 26, 3. Rom. 5, 1. c. 14, 17. Phil. 4, 7. r) q. d. ὁλό-κληρος 1 Thess. 5, 23. *pariter* animo & corpore saluus atque incolumis *cum omnibus meis*. Solet enim adsociatio s. *coniunctio plurium* hac & cognata voce indicari, vt *Geierus* ad Ps. 141, 10. recte obseruat. cf. l. c. & Gen. 13, 6. Deut. 33, 17. 1 Reg. 3, 18. Ps. 33, 15. &c. s) *cubabo & dormiam* Ps. 3, 6. cf. Iob. 5, 24. c. 11, 19. t) *tu Iehoua*, custos & defensor Israelis Ps. 121, 3. seqq. u) *solus*. Deut. 32, 12. *Atnachus* emphaticus est, vt Ps. 5, 13. q. d. Tibi soli hoc beneficium acceptum fero, quod confidenter, secure & sine metu mediis in tribulationibus habitare possim. x) *In securitatem collocabis*, vel *secure* habitare facies me. Leu. 26, 5. Ier. 49. 31. Hos. 2, 20. y) Ier. 32, 37. Hos. 11, 11. Deut. 12, 10. addit S. *bona conscientia*: sine qua scil. pax illa diuina in animo nostro consistere non potest.

Ps. V, ℣. 1. z) *Praefecto musico*. vid. Ps. 4, 1. a) S. *super Nechiloth*; quod *carminis* fortassis, vel *instrumenti musici* potius genus est, sicuti *Machalat* Ps. 53, 1. & *Neginoth* Ps. 4, 1. Targ. *ad tibias* s. *fistulas*. cf. *chalil* Es. 5, 12. & Praef. in hunc librum §. 6. b) vid. Ps. 3, 1. Certe um hunc psalmum de eadem rebellione *Seba* (qua de vid. not. Ps. 4, 1.) factum esse, diserte

Namque sec. *Schmidium* hic preces sunt *hominis fidelis* pro exauditione orantis. At sec. *Syram* inscriptionem hic Psalmus est propheticus, & *Oratio ex persona Ecclesiae*: *quum mane adiret domum Domini*: & sic ex mente *Gurtleri Ecclesia petit custodiri a doctore mendaci simul ac truculento*: ita vt conueniat temporibus Antiochi Epiphanis, item Romae paganae & Antichristianae. cf. not. Ps. 3, 1. ℣. 2. c) *Verba mea* Prou. 2, 1. supplicantia sc. pro argumento huius psalmi. d) Vulg. *auribus percipe*. Ps. 17, 1. Ps. 39, 13. e) *percipe*, q. *distincte cognosce*. Es. 28, 9. cf. Ps. 94. 7. 8. Dan. 9, 23. c. 10, 1. & Rom. 8, 27. f) *meditationem meam*, i. e. desideria animi, *gemitus & suspiria mea*. (2) Ps. 39, 4. cf. verbum Es. 38, 14. & not. Ps. 2, 1. ℣. 3. g) *Attende, quaeso*. Ps. 10, 17. Ps. 31, 3. Es. 21, 7. h) ad vocem *clamoris mei* (1) Vulg. *orationis meae*. cf. verbum Ps. 18, 7. Ps. 30, 3. Iob. 24, 12. i) Filium Dei alloquitur, non tamen sine Patre & Spiritu S. Conf. v. 7. Ps. 2, 6. Ps. 45, 2. 6. 7. Ps. 44, 5. Ps. 24, 4. Es. 40, 9. 10. c. 52, 7. k) *nam ad te*, Iudicem, adsertorem & vindicem piorum. Es. 47, 4. l) *supplex* pro caussa mea *orabo*. 2 Reg. 19, 20. Es. 44, 17. cf. in *Piel*, *Iudicauit* 1 Sam. 2, 25. Ez. 16, 52. & *Pelilim*, *Iudices*. Ex. 21, 22. Iob. 31, 11. ℣. 4. m) S. Ergo, *Iehoua*. v. 2. Ps. 3, 2. n) *mane* Ps. 30, 6. Ps. 90, 14. Ps. 143, 8. q. d. ne diu differas exauditionem. o) *audias vocem meam* Ps. 27, 7. Ps. 28, 2. Ps. 64, 2. p) S. *mane enim*, & quasi omnium primo. Ps. 88, 14. Ps. 92, 3. q) Syr. *parabo me*. S. *disponam me*, & caussam meam. vid. Iob. 33, 5. c. 13, 18. c. 23, 4. vel *disponam* vocem & preces meas; sicut ligna altaris, & frusta sacrificii matutini disponebantur. Gen. 22, 9. Leu. 1, 7. 12. c. 6, 5. coll. Iob. 32, 14. LXX. & Vulg. *adstabo tibi*. Aeth. *stabo coram te*. r) *& speculabor*, benignam a te sententiam & auxilium *exspectaturus* Hab. 2, 1. Mich. 7, 7. Thren. 4, 17. cf. Ps. 121, 1. Es. 26, 9. ℣. 5. s) *Quia*. Rationem dicit, cur sibi a Deo certo auxilium promittat, desumtam a iustitia ipsius, qua ille non potest improbos & praefracte malos non extreme odisse & auersari. t) *volens impietatem*, vt impii autumant Mal. 2, 17. u) Subiectum enunciationis emphatice, & maiori cum adseueratione, transpositum est, pro: *Tu non es Deus* &c. *Syrus* duas fecit propositiones: *Quoniam Deus es, & non vis improbitatem*. cf. Deut. 32, 4. Ps. 11, 5. 6. Ps. 45, 8. Ioh. 9, 31. x) S. LXX. Vulg. & Verss. OO. *non manebit*, *habitabit* aut *commorabitur apud te* malus, coll. Ps. 15, 1. Ps. 61, 5. Gen. 32, 5. Es. 11, 6. & simili constr. Iob. 31, 18. y) Vulg. *malignus*. cf. Ps. 101, 4. ℣. 6. z) *Non consistent* 1 Sam. 12, 7. Aeth. *Neque permanebunt*. cf. Ps. 2, 5. a) *stulti & insane gloriosi*. Ps. 73, 3. & 75, 5. Coh. 2, 2. Rom. 1, 22. 32. cf. etiam Luc. 18, 9. Targ. *irrisores*. Ar. *contradicentes praeceptis tuis*. b) cf. Hab. 1, 13. Ps. 34, 17. c) Hos. 9, 15. Zach. 8, 17. Prou. 6, 16. d) Ps. 6, 9. Es. 31, 2. Mat. 7, 23. 1 Ioh. 3, 4. 8. 9. Targ. *operarios falsitatis* s. *mendacii*. quod cf. cum Apoc. 22, 15.

℣. 7. e) *Disperdes*, vt Aegyptios Deut. 11, 4. & antichristianos Ps. 21, 11. Ps. 9, 6. cf. Prou. 1, 32. 1 Reg. 11, 1. f) Ps. 4, 3. Ioh. 8, 43. 44. g) Syr. & Ar. *virum effusorem sanguinis*. Targ. *effusorem sanguinis iusti*. Ps. 26, 9. Ps. 55, 24. Ps. 59, 3. cf. Gen. 4, 10. Es. 1, 15. Ps. 18, 49. h) *& fraudis*, *fraudulentum* Ps. 17, 1. Ps. 43, 1. Gen. 34, 13. 2 Reg. 9, 23. *Titius* h. l. speciatim confert 2 Thess. 2, 3. 8. Es. 21, 4. c. 57, 20. 21. i) *abominatur*, & extreme *auersatur* Ps. 119, 163. Deut. 7, 26. Am. 5, 10. cf. Matth. 5, 23. sqq. k) Deus Pater. Nam Filium in 2. pers. hactenus est allocutus. cf. not. v. 3. & Zach. 3, 2. Alii similem hic putant esse enallagen personae, ac Gen. 49, 4. ℣. 8. l) *Ego vero*; in oppositione ad v. 5--7. cf. 1 Ioh. 3, 21. m) *in multitudine & magnitudine gratiae tuae*, s. *per multam misericordiam tuam* Ps. 69, 14. 17. Rom. 5, 17. Eph. 1, 7. n) *introibo domum tuam* Ps. 66, 13. Sic *Tabernaculum* vocatur 1 Sam. 1, 24. c. 3, 15. spirit. *Ecclesia* 1 Tim. 3, 15. o) *incuruabo* vel *prosternam me* Ex. 20, 5. Deut. 26, 10. Ps. 138, 2. p) q. d. *versus sanctum tuum palatium* Ps. 45, 9. 16. Es. 13, 22. interiorem nempe partem Tabernaculi (Templum enim nondum structum erat) vbi *Arca Domini* 1 Sam. 3, 3. Hebr. 9, 3. 4. quo penetrare, nisi Pontifici semel per annum, nemini licebat Hebr. 9, 7. 8. & sacratissima Dei sedes in caelis adumbrabatur. cf. Ps. 11, 4. Ps. 27, 4. Ion. 2, 5. 8.

℣. 9. בשלום per *Rbbia* 1. Ps. V, ℣. 1. הנחילות per *Rbbiagerefch*. 14. & Ber. Cf. not. ad Ps. 4, 1. ℣. 2. אמרי per *Tiphcha* autor. 1. 2. per *tonicum* vero 5--9. 11--16. 20--23. verumque 3. האזינה cum *Psk* 3. 5. 7. 8. sec. *Ind. Bas.* f. 61. b. Reliqui omittunt. ℣. 3. הקשיבה cum *Psk* 3. 17. 18. 24. & *Ber*. Reliqui non habent. כי per *Merca* 3. 6. 9--16. 20--24. ℣. 4. אערוך ita cum *Vau* redundante sc. 1. sec. *Mas.* suam & *Erff*. ℣. 5. אל חפץ Magna hic codicum in accentibus confusio. Sequimur nos *Berolinensem* At אל־חפץ h. b. 22. 24. & *Psalterium* cum D. Kimchi Comm. Venetiis 1566. impressum; quae lectio satis bona est, modo ex *Sarka postpositiuo* (quem illi cum pluribus habent) fiat *conseruus*, vel sensus & consecutio poscit. רשע ita cum *Psk* 5. & *Ber*. sec. *Ind. Bas.* f. 61. b. Reliqui omittunt. אתה per *Kam*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 29. 31.
℣. 7. יתעב sine *Psk* 1. 2. 3. contra *Mas. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. b.

9 קרשך ביראתך: יהוה נחני בצדקתך למען שוררי
10 הושר לפני דרכך: כי אין בפיהו נכונה קרבם הוות
11 קבר־פתוח גרנם לשונם יחליקון: האשימם ׀ אלהים
יפלו ממעצותיהם ברב פשעיהם הדיחמו כי־מרו בך:
12 וישמחו כל־חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו
13 בך אהבי שמך: כי־אתה תברך צדיק יהוה כצנה
רצון תעטרנו: ו למנצח בנגינות על־
א
2 השמינית מזמור לדוד: יהוה אל־באפך תוכיחני ואל־

in nobis.

הישר ק

Psal. VI.

q) in timore tui Pf. 8, 11. pf. 56, 15. Ar. fentiens timorem tui. in oppofitione ad aduerfarios fuos v. 5. feqq. coll. Pf. 10, 4. pf. 14, 1. pf. 36, 2. &c.

℣. 9. r) S. Precans: Iehoua! v. 4. fubintell. לאמר vt Pf. 2, 2. 3. & fæpius. s) duc, deduc me, viæ ignarum & facile aberrantem. Pf. 23. 3. pf. 27, 11. confilio Pf. 32, 8. pf. 73, 24. & Spiritu tuo Pf. 143, 10. t) in iuftitia tua, f. in via iuftitia tua Prou. 8, 20. c. 12, 28. qua fcil. ex mera gratia peccatorem iuftificas, & dehinc iuftitiæ viuere doces. Pf. 69, 28. Ef. 53, 11. Ier. 23, 6. Rom. 1, 16. c. 3, 21. 1 Cor. 1, 30. Matth. 5, 10. &c. u) propter infidiatores, infidiatores & obferuatores meos, qui me præcipitem dare quærunt, vt recte LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. &c. Male Targ. propter laudem meam. Vid. Pf. 27, 11. pf. 54, 7. pf. 59, 11. pf. 92, 12. a שור contemplari, obferuare, infidiari Ier. 5, 26. Hof. 13, 7. x) dirige, complana. Planam & expeditam redde coram me. Ef. 45, 2. 13. Prou. 3, 6. c. 4, 25. y) viam tuam, in verbo fc. tuo mihi præfcriptam. Pf. 25, 4. pf. 86, 11. vt inoffenfo pede illam decurrere queam, neque lapfus meus gaudium inimicis concitet: aut ipfe ego pro angufta illa latam viam eligam, quæ ad exitium ducit Pf. 139, 24. Mat. 7, 13. Nec fatis cauffæ fuit, cur LXX. Vulg. ceteri Suffixa inuerterent, h. m. Dirige in confpectu tuo viam meam. Nam vt optime monet Hieronymus epift. ad Suniam & Fret. tomo III. p. 81. Propheta poftulat, vt via Domini, quæ per fe recta eft, etiam fibi recta fiat: fecundum illud quod in Oratione Dominica dicitur: Pater nofter, qui es in cælis, fanctificetur nomen tuum! Non, quod nobis orantibus fanctificetur, quod per fe fanctum eft; fed quia petamus, vt quod per naturam fui fanctum eft, fanctificetur in

℣. 10. z) Nam. Rationem dicit, ad annuendum, propter fummam peruerfitatem hoftium; vt fupra v. 5. ob iuftitiam Dei. a) non vel nihil recti eft Pf. 19, 7. b) in ore ejus, fc. viri truculenti & dolofi v. 7. vel fec. Vulg. & Ab. Ezram in ore eorum, np. cuiusque aduerfariorum. Targ. in ore impiorum. cf. Pf. 10, 7. c) rectum, firmum & certum, quod confentiat cum veritate, Iob. 42, 7, 8. d) intimum, interiora, h. e. fec. Vulg. cor, animus, defideria & confilia eorum. Pf. 49, 12. cf. Matth. 12, 35. c. 15, 18. 19. c. 23, 27. & ex oppofito Pf. 103, 1. e) continua funt ærumnæ & afflictiones, quas aduerfus pios moliuntur. Pf. 38, 13. pf. 52, 4. 9. pf. 55, 12. pf. 94, 20. Prou. 19, 13. Iob. 6, 2. f) velut fepulcrum apertum aut patens. Ier. 5, 16. Rom. 3, 13. g) eft guttur eorum. Ef. 58, 1. Pf. 115, 7. quod vel aliis inhiat abforbendis, vel nihil, nifi teterrimum & peftilentem odorem (blafphemias, conuicia, dolos &c.) exhalat. cf. Matth. 23, 27. h) etiam quum linguam fuam blandam faciunt. vel etfi verbis blandiuntur. Pf. 36, 3. pf. 55, 22. pf. 140, 4. Prou. 2, 16. c. 28, 23. c. 29, 5. ℣. 11. i) S. Ideo reos eos perage aut pronuncia, iuftiffime Deus; vt qui multis modis rei funt & deliquerunt. Hiph. (1) Kal vid. Pf. 34, 22. Leu. 5, 5. 19. Ez. 21, 4. k) cadant ipfi & corruant. Vulg. decidant. Pf. 36, 13. pf. 141, 10. l) ob fcelerata confilia fua. Hof. 11, 6. Al. excidant confiliis, & fpe fua, coll. Pf. 112, 10. m) ob multitudinem præuaricationum eorum. Ef. 1, 2. &c. De præf. ב cf. Gen. 18, 28. Ier. 17, 3. Ion. 1, 7. 14. n) difpelle, Vulg. expelle eos. Deut. 30, 1. Ef. 13, 14. Hof. 14, 1. cf. Pf. 36, 13. o) q. d. id quod ego non ex priuato odio, eoque carnali, fed ex diuino iuftiffimoque zelo precor. p) Deut. 1, 26. c. 31, 20. Ef. 1, 20. Targ. quia rebelles funt Verbo tuo.

℣. 12. q) Lætentur vero. al. Tunc lætabuntur animo Pf. 4, 8. Pf. 34, 3. Pf. 107, 42. pf. 119, 74. r) Targ. fperantes in Verbo tuo. vid. not. Pf. 2, 12. & cf. fimil. conftr. Pf. 24, 1. s) Pf. 37, 28. pf. 73, 26. pf. 75, 10. Ioh. 16, 22. &c. t) voce Pf. 29, 6. pf. 71, 23. pf. 84, 3. Ef. 35, 10. c. 65, 14. u) & proteges; vel quia inftar alarum Pf. 91, 4. galeæ Pf. 140, 8. vel vmbraculi aduerfus folis ardorem aut pluuiam Ef. 1, 8. Ion. 4, 5. operies & proteges eos. vid. Ef. 4, 6. Apoc. 7, 15. 16. Pf. 121, 5. 6. &c. rad. סכך. x) S. vt exfultent, vel immo toti exfultabunt. Cumulantur enim fynonyma cum quadam gradatione. 1 Sam. 2, 1. Pf. 9, 3. pf. 25, 2. pf. 68, 4. 5. y) diligentes nomen tuum, h. e. teipfum, ex nominibus & verbo tuo cognitum. pf. 69, 37. prou. 18, 10. cf. fynonyma pf. 40, 17. pf. 97, 10. pf. 119, 132. 165. ℣. 13. z) Nam tu, o Iehoua, pro iuftitia & mifericordia tua v. 5---9. a) benedices. al. benedicere foles, quum maledicitur pf. 109, 28. cf. pf. 3, 9. pf. 29, 11. pf. 115, 12. 13. b) iufto. Targ. & Syr. iuftis. Singularis fcil. numerus fæpe eft diftributiuus. De iufto cf. v. 8. 9. & not. pf. 1, 5. c) veluti fcuto aut clypeo. pf. 91, 4. vid. 1 par. 9, 15. d) fic gratia & beneuolentia tua. Deut. 33, 23. pf. 145, 16. prou. 8, 35. c. 12, 2. e) vndique cinges & proteges eum. S. circumdabis eos, iuftos. Syr. mutato fuffixo cinges me. At LXX. Vulg. Ar. Aeth. coronafti nos. Kal (2) eft cingere 1 Sam. 23, 26. Piel coronare pf. 8, 5. pf. 65, 12. pf. 103, 4. Pf. VI, ℣. 1. f) Præfecto muficæ facræ cum inftrumentis. vid. pf. 4, 1. g) S. fuper octaua. Targ. ad citharam octo chordarum. Quid præcife fuerit, dubium eft. Genus tamen carminis, aut inftrumentum muficum omnino fuiffe videtur; haud dubie, vt Geierus monet, magis ad grauitatem, quam hilaritatem, idoneum. cf. pf. 12, 1. 1 Par. 15, 21. & præf. in hunc librum §. 6. h) Auctor ergo huius pfalmi Dauid eft. vid. not. pf. 3, 1. quem ægrotantem illum compofuiffe, Hebræi fentiunt, Bohlius autem non improbabiliter poft morbum infantis 2 Sam. 12, 15. feqq. Vel confer huius pfalmi v. 3. & 4. cum 1 par. 21, 30. Alii cum Coccejo de Chrifto vaticinatum putant. Verum cuilibet etiam Chriftiano, hæc patienti, eum competere, pridem Lutherus recte monuit. Sic fec. Schmidium Preces funt hominis in anguftia hoftium & confcientiæ conftituti, quam I. vt grauiffimam defcribit & deprecatur v. 2--8. II. fe auditum credens contra hoftes gloriatur v. 9--11.

℣. 2. i) Sæpius ingeminat hunc vocatiuum v. 3. 4. 5. vt deinde nominatiuum v. 9. 10. ceu vnicum precum & fidei fuæ obiectum & opitulatorem. cf. pf. 3, 2. k) Non fimpliciter correptionem aut paternam caftigationem, fed iram & rigorem iuftitiæ diuinæ deprecatur. cf. pf. 2, 12. Ef. 30, 27. Ier. 10, 24. prou. 3, 11. 12. l) arguas me Gen. 21, 25. 2 Sam. 7, 14. 2 Reg. 19, 4. pf. 38, 2. Iob. 5, 17. m) neque in æftu aut furore tuo pf. 90, 7. fine gratia aut miferatione, cf. pf. 79, 6. pf. 88, 8.

℣. 10. כי cum adiecto Pfik 2. ℣. 11. האשימם per Mekmahp. 1. 2. fic fu. 5. ממועצותיהם fic plene 1. 2. 3. 5. fec. Maf. 2. & Erff. fed contra impr. יפלו ממעצותיהם fic 1. כי־ cum conferuo Sarka 3. ℣. 12. וישמחו per Mekmahp. 3. חוסי fic per Mahp. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 2.. 23. 24. fec. analogiam, quia præcedit Kadma, coll. Pf. 13, 3. & 31, 12. Alii per Ierach. ויעלצו Ain per Pat. 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. contra M. I. ℣. 13. תעטרנו fic 3. & in marg. 6. 9. itemque 1. cum nota, reperfum fic fuiffe in duobus libris, noftram vero lectionem a Rabbinis confirmatam effe. Pf. VI, ℣. 1. השמינית Alii per regulare Rbhiageresch. Sed cf. not. Pf. 4, 1. ℣. 2. יהוה אל־באפך Sic 1. regulariter quidem, fed minus emphatice.

3 בחמתך תיסרני׃ חנני יהוה כי־אמלל אני רפאני
4 יהוה כי נבהלו עצמי׃ ונפשי נבהלה מאד ואת יהוה
5 עד־מתי׃ שובה יהוה חלצה נפשי הושיעני למען
6 חסדך׃ כי אין במות זכרך בשאול מי יודה־לך׃ יגעתי
7 באנחתי אשחה בכל־לילה מטתי בדמעתי ערשי
8 אמסה׃ עששה מכעס עיני עתקה בכל־צוררי׃ סורו
9 ממני כל־פעלי און כי־שמע יהוה קול בכיי׃ שמע
י יהוה תחנתי יהוה תפלתי יקח׃ יבשו ויבהלו מאד
11 כל־איבי ישבו יבשו רגע׃ ז שגיון לדוד
א אשר־

ואתה ק

13. 2 Cor. 1, 10. 2 Tim. 4, 17. 18. *b*) *ſalvum me fac* e triſtiſſimo hoc animæ meæ ſtatu, a peccatis & æternæ mortis diſcrimine, qui es ſeruator omnium hominum, maxime vero tuorum. cf.

Pſal. VII.

Pſ. 3, 3. 8. Pſ. 12, 2. pſ. 17, 7. pſ. 36, 7. Matth. 1, 21. 1 Tim. 2, 4. c. 4, 10. &c. *c*) *propter* multam & maximam *miſericordiam*, Targ. *bonitatem* ſ. gratiam *tuam*. Pſ. 5, 8. pſ. 36, 6. 8. pſ. 44, 27. pſ. 57, 11. pſ. 51, 3. vt gratus eam agnoſcam & celebrem v. 6. Pſ. 59, 17. cum ſine ea æternum mihi ſit tacendum & pereundum.

℣. 6. *d*) *Nam nihil* vel *nulla*. cf. Pſ. 3, 3. pſ. 5, 10. *e*) *in hac morte*, quam timeo & perſentiſco. Pſ. 116, 8. *f*) *eſt memoria tui*, ſcil. cum laude & celebratione beneficiorum tuorum coniuncta, aliorumque inſtitutione Pſ. 51, 15. Eſ. 38, 18. 19. Alioquin enim contra ſomnium de ſomno animarum cf. Luc. 16, 24. 25. *g*) *in loco & ſtatu mortuorum* Gen. 37, 35. Eſ. 38, 10. præſertim *damnatorum* Num. 16, 30. 33. Eſ. 5, 14. Vulg. *in inferno autem*, ſc. proprie ſic dicto, vt Hoſ. 13, 24. Prou. 15, 24. Iunguntur vero paſſim vt ſynonyma *Mors & Scheol*, ſiue locus & ſtatus mortuorum. vid. Pſ. 49, 15. Apoc. 20, 13. *h*) *quis?* i. e. nemo. vid. Pſ. 4, 7. Pſ. 106, 2. Pſ. 113, 6. *i*) *confitebitur tibi*, & laudes tuas ad alios in Eccleſia propagabit? Pſ. 7, 18. pſ. 75, 1. cf. Pſ. 30, 10. pſ. 88, 11. pſ. 115, 17. 18. pſ. 118, 17. quia illinc regreſſus non datur. Iob. 7, 8--10. Luc. 16, 26. 31. ℣. 7. *k*) Vulg. *Laboraui*, i. e. ſec. Targ. Syr. *fatigatus & labore confectus ſum*. 2 Sam. 23, 10. Ier. 45, 3. Pſ. 69, 4. Thren. 5, 5. ὁ. ἐκοπίασα. Matt. 11, 28. *l*) *in gemitu meo*. Pſ. 31, 11. pſ. 102, 6. Iob. 3, 24. c. 23, 2. *m*) ſudori & lacrimis quaſi *innatare facio*. (2) Eſ. 25, 11. *n*) S. *per totam noctem*, & ſec. Vulg. *per ſingulas noctes* ſ. quauis nocte, quæ aliorum quieti ſeruit. cf. Pſ. 22, 3. pſ. 42, 4. Ier. 14, 17. Iob. 30, 17. *o*) *lectum meum*, quieti alias paratum 2 Sam. 4, 7. 1 Reg. 21, 4. *p*) *lacrimis meis* Pſ. 80, 6. Threu. 2, 11. *q*) *ſpondam*, Vulg. *ſtratum meum*. Pſ. 41, 4. Iob. 7, 13. *r*) quaſi *liqueſcere facio*. (4) Pſ. 39, 12. pſ. 147, 18. Ioſ. 14. 8.

℣. 8. *s*) S. *Contabuit*. Targ. *Caligauit*. vid. Iob. 17, 7. Syr. *doluit*. (vt Pſ. 88, 10.) LXX. Vulg. Aeth. *Turbatus eſt*. Ar. *Flacuit*, ſ. *emarcuit*, vt planta. Al. Salſis lacrimis *velut a tinea* Eſ. 51, 8. *correſus eſt*. Sed dubium nobis non eſt, quin ſit idem cum Arab. עשש *Extenuatum & emaciatum fuit corpus*, oſſibus ob maciem prominentibus, it. *Aruit* herba &c. (3) Pſ. 31, 10. 11. cf. Prou. 17, 22. *t*) *ab ægritudine & mærore* Coh. 1, 18. c. 7, 3. c. 11, 10. *u*) *oculus & vultus meus*. cf. contrar. Pſ. 73, 7. *x*) *ſenuit*, S. *inueterauit*, ſc. oculus ſ. vultus meus. Iob. 21, 7. *y*) *inter*, al. *propter* (Pſ. 5, 11.) *omnes hoſtes meos*, qui vndique me premunt & angunt. Pſ. 7, 5. pſ. 31, 10. Eſth. 3, 10. ℣. 9. *z*) *Recedite*, faceſſite *a me* inſectando aut impediendo 2 Sam. 2, 22. Ita poſt grauiſſimam luctam fidei ſub contritione, nunc læta eius ſequitur victoria; & poſt verba anguſtiæ verba fiduciæ & viuæ ſpei, vt Pſ. 42, 6. 12. &c. hic pathetice per apoſtrophen ad hoſtes & irriſores. cf. Pſ. 119, 115. pſ. 139, 19. *a*) Targ. *facientes mendacium*. vid. Pſ. 5, 6. Matth. 7, 23. c. 25, 41. Luc. 13, 27. *b*) cf. Pſ. 10, 17. *c*) *vocem ploratus* ſ. *fletus mei*, & preces multis cum lacrimis fuſas v. 7. cf. Eſ. 65, 19.

℣. 10. *d*) *Dominus*, inquam, *audiuit*. v. 9. & not. v. 2. *e*) *ſupplices* pro gratia *preces meas*. Pſ. 55, 2. *f*) Obſerua myſterium Trinitatis ex v. 9. & 10. coll. Num. 6, 24. 25. 26. & not. Nah. 1, 1. *g*) *orationem meam* Pſ. 4, 2. pſ. 141, 2. *ſuſcepit* ſ. *acceptauit*, & porro *ſuſcipiet*, & *acceptam habebit*. Mal. 2, 13. cf. Pſ. 51, 19. ℣. 11. *h*) *Erubeſcant* igitur & *pudore confundantur*. Sic optatiue plerique. Alii vt S. in Indicatiuo: *Pudefient* & perturbabuntur. Pſ. 25, 3. Pſ. 35, 4. 26. Ier. 2, 36. c. 17, 18. Mich. 7, 16. *i*) iuſto iudicio Dei. cf. v. 3. 4. Pſ. 83, 18. *k*) Pſ. 27, 2. pſ. 56, 10. *l*) Aeth. *vertantur retro*. Pſ. 9, 18. *m*) Pſ. 40, 15. Syr. *& pereant*. *n*) Targ. *in momento*. Syr. *ex improuiſo*. LXX. Vulg. Ar. *valde, velociter*. Aeth. *vehementer & ſubito*. cf. Eſ. 47, 9. Iob. 21, 13. c. 34, 20. Thren. 4, 6. Pſ. VII, ℣. 1. *o*) S. *Schiggaion*. al. *Ode mixta* ſ. *erratica*: non vno metri aut muſicæ genere, ſed vario conſtans. (2) vid. not. Hab. 3, 1. & Præf. in hunc librum §. 6. Aliis *Carmen oblectans*, coll. verbo Prou. 5, 19. 20. c. 20, 1. Aliis ſimpliciter *Carmen* ſ. *Canticum*, coll. rad. Syr. סגי *Magnus*, multus *fuit*, & in *Pael*: magna voce *cecinit*. vnde *Sugitho Canticum* &c. Sed ſi quid ex harmonia linguarum coniiciendum ſit, malim conferre verbum Arab. שגא *Anxius & mæſtus fuit* &c. vt *Schiggaion Carmen* ſignificet *ex multa adſtictione & anxietate cordis* (2 Cor. 2, 4.) *conſcriptum*: id enim argumento huius pſalmi & Hab. 3. bene conuenit. *p*) vid. Pſ. 3, 1.

a) *caſtiges*, Vulg. *corripias me*. De verbali & reali caſtigatione dicitur. vid. Pſ. 2, 10. Leu. 26, 23. Deut. 21, 18. Ier. 31, 18. Pſ. 118, 18. Prou. 29, 19. c. 31, 1. &c. ὁ. παιδεύσης με. Luc. 23, 16.

℣. 3. *o*) *Miſerere mei, Iehoua!* nec merita mea, ſed miſeriam intuere. cf. Pſ. 4, 2. Pſ. 9, 14. *p*) *quia languidus*, Vulg. *infirmus*. velut marcida planta, aut ſucco deſtituta & emoriens arbor, *ego ſum*. cf. Eſ. 24, 7. Ioel 1, 10. 12. Nah. 1, 4. *q*) *ſana me*, Domine, quoad animam & corpus, a morbo corruptæ naturæ. cf. Ex. 15, 26. Pſ. 41, 5. Pſ. 103, 3. *r*) *quia conturbata* ſ. *conſternata ſunt*. 1 Sam. 28, 21. Eſ. 21, 3. Iob. 4, 5. *s*) *oſſa mea*, quæ alioqui fulcra corporis. cf. Pſ. 38, 4. Pſ. 51, 10. Deſcribitur terror, tq. penetrantiſſimus & intimus, qui ad oſſa vſque pertigerit, medullam velut omnem exeſturus Prou. 12, 4. Iob. 4, 14.

℣. 4. *t*) *Immo anima mea* quoque. cf. Pſ. 31, 10. Pſ. 41, 5. Pſ. 42, 6. 7. &c. *u*) *turbata & territa eſt valde*. Pſ. 30, 8. *x*) *& tu Domine!* fons omnis gratiæ, & pater miſericordiarum. Pſ. 103, 13. Eſ. 49, 14. 15. c. 57, 15. 16. Thr. 3, 21. 22. 2 Cor. 1, 3. Eph. 3, 15. &c. *y*) *vsque quo* ſ. *quousque?* ſcil. iratus eris. Pſ. 80, 5. vel auxilium non feres? Pſ. 89, 47. Emphatica *apoſiopeſis*, vt Pſ. 13, 1. Pſ. 90, 13. Targ. *vsque quo laxatio mihi differetur?* cf. Pſ. 143, 7.

℣. 5. *z*) *Conuertere*, vel *Reuertere quæſo, Domine!* Pſ. 90, 13. qui a me propter peccata auerſus, meque deſtituiſſe videris. Eſ. 29, 2. c. 63, 17. Pſ. 21, 2. Thren. 3, 44. Al. cum ſeq. verbo: *Iterum eripe*, coll. Pſ. 71, 20. *a*) *eripe* e mortis & deſperationis periculo *animam meam*. Pſ. 50, 15. Pſ. 91, 15. Pſ. 116, 8. cf. Leu. 14, 43. ὁ. ῥῦσαι. Matth. 6, 13.

℣. 3. כי־ Sic per *Makk.* & *Meth.* 1. 3. 14. per *Ierach* 2. Ceteri per *Mahp.* contra analogiam. אמלל cum *Makk.* quod ſec. noſtros accentus ſubintelligi debet, expreſſo. 2. At per *Ierach* 1. 3. 14. ℣. 7. יגעתי ſine *Pſik* 2. באנחתי cum *Gaiah* 7. 8. 22. 23. ℣. 9. שמע cum conſeruo *Sarka* 3. ℣. 11. יבשו ſine *Pſik* 1. 2. 10. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.*

q) *quam*, poft fuperatam illam anguftiam, in fuum aliorumque vfum cecinit, voce vel inftrumento adhibitis. 2 Par. 9, 11. Iud. 5, 1. Prou. 25, 20. cf. Pf. 18, 1. r) *in honorem Domini*, a quo omnis benedictio & falus Pf. 3, 9. s) *propter verba*; vel calumniatoria, coll. v. 4. vel farcaftica vt Pf. 3, 3. aut maledicta alia, vt Simei 2 Sam. 16, 5. feqq. Vel pleonafticum eft, vt Ier. 24, 1. &c. *propter Cufchum*. t) *Cufchi*. De *Saulo*, filio *Kifchi* 1 Sam. 10, 1. per paronomafiam (coll. Ier. 13, 23. Am. 9, 7.) id dictum volunt *Targ. Kimchi*, *Tarnou. Tillius* &c. eiusque nomen reticeri, quod Regibus non fit maledicendum Coh. 10, 20. Aliis, vt *Geiero*, videtur hic *Cufchus* fuiffe aliquis ducum vel aulicorum Saulis, & calumniator Dauidis 1 Sam. 24, 10. cui fec. *Grotium*, eius perfequendi mandatum fuerit datum Alii vero, vt *Bohlius*, *Calouius*, *Pfeifferus*, *Lightfootus* & *Maius* de *Simei* criminatore 2 Sam. 16, 5. feqq. hoc nomen accipiunt, & vel binominem illum fuiffe, vel per irrifionem ad familiam *Kifchi* alludi putant. Vid. *Maii* Oecon. p. 789. feq. vbi etiam *XI. pfalmi* fimile argumentum effe, coniicit, fcripri tum, cum David hinc inde incertis fedibus adhuc erraret, vt crudeles rebellis fui filii manus effugeret. cf. not. 2 Sam. 16, 12. u) i. e. *Beniaminitæ*. Targ. *Saulis filii Kis*, *qui erat de tribu Beniamin*. vid. 1 Sam. 9, 21. c. 22, 7. 2 Sam. 16, 11. Habet itaque hic pfalmus fec. S. *Preces Dauidis & cuiusque innocentis*, *contra hoftes*, *perfecutores* v. 2. 3. in quibus I. *innocentiam* fuam docet v. 4-6. II. *reftitutionem* fui petit v. 7. 8. III. *Iuftitiam Dei* adpellat v. 9. 10. eamque IV. fibi propitiam, hoftibus autem, ni refipifcant, graviffimam fore, certus eft v. 11--17. adeo vt tandem V. *gratias agat* v. 18. ℣. 2. x) v. 4. Iuftus, verax, conftans & in promiffis non mutabilis Deus. cf. not. Pf. 6, 2. Ex. 6, 2. 6. 8. &c. y) per fœdus gratiæ etiam *Deus meus*. vid. Pf.

2 אשר־שר ליהוה על־דברי־כוש בן־ימיני׃ יהוה אלהי
3 בך חסיתי הושיעני מכל־רדפי והצילני׃ פן־יטרף
4 כאריה נפשי פרק ואין מציל׃ יהוה אלהי אם־עשיתי
ה זאת אם־יש־עול בכפי׃ אם־גמלתי שולמי רע ואחלצה
6 צוררי ריקם׃ ירדף אויב ׀ נפשי וישג וירמס לארץ חיי
7 וכבודי ׀ לעפר ישכן סלה׃ קומה יהוה ׀ באפך
הנשא בעברות צוררי ועורה אלי משפט צוית׃
8 ועדת לאמים תסובבך ועליה למרום שובה׃ יהוה ידין 9
י עמים שפטני יהוה כצדקי וכתמי עלי׃ יגמר־נא רע ׀
רשעים

3, 8. z) Pf. 5, 12. Ef. 25, 4. Targ. *in Verbo tuo fperaui*: vt fupra Pf. 2, 12. &c. a) Pf. 3, 8. b) f. Saulo, f. Abfalomo, eorumque adfeclis. cf. v. 6. Gen. 14, 14. Iud. 4, 16. Pf. 119, 84. c) *& eripe me* e præfentisfimo vitæ periculo. v. 3. Num. 35, 25. 1 Sam. 17, 37. Pf. 18, 1. Pf. 50, 22.

℣. 3. d) *Ne rapiat* vel *dilaniet* hoftis, inftar beftiæ fæuæ. S. *Ne rapiant* hoftes. cf. v. 1. 2. 6. & verbum Gen. 37, 33. Deut. 33, 20. e) Pf. 10, 9. Pf. 17, 12. Ier. 4, 7. f) *animam & vitam meam*. vel *me ipfum*. Pf. 3, 2. Num. 23, 10. c. 35, 11. g) *abripiens* animam meam, *difrumpens* me. Targ. *difcindat*. (8) Gen. 27, 40. Ex. 32, 2. 1 Reg. 19, 11. Pf. 136, 24. h) *& non fit, qui eripiat* vel liberet me. v. 2. 1 Sam. 17, 35. 37. 2 Sam. 14, 6. Ef. 5, 29. ℣. 4. i) vid. v. 2. k) *fi feci hoc*, quod fcilicet mihi exprobrat Simei 2 Sam. 16, 7. 8. aut fecundum alios Saul & adulatores eius 1 Sam. 24, 10. c. 25, 10. Teftificatur fcil. Dauid innocentiam fuam in hac cauffa: & apodofis fequitur v. 6. l) *fi eft* eiusmodi *crimen*, *prauitas* & *iniquitas* Leu. 19, 15. Deut. 32, 4. Ez. 3, 20. Pf. 53, 2. m) *in manibus meis* Gen. 20, 5. Pf. 26, 6. pf. 71, 4. Iob. 31, 7. *Manus* enim dicuntur *inquinari*, cum fcelus admittitur, eædemque *puræ* dicuntur, cum quis innocens eft. Vnde innocentiam fuam teftabantur, quando *manus lauabant*. ℣. 5. n) *Si rependi* vel *exhibui* aut *feci* fc. malum. fi ita *meritus fum*. Nam & *retribuere*, & fimpliciter *bene* vel *male facere* fignificat. vid. Gen. 50, 15. 17. 1 Sam. 24, 18. Ef. 3, 9. c. 63, 7. Prou. 31, 12. &c. o) ita plerique codices hæc accentibus coniungunt: & fic LXX. Vulg. Syr. Aeth. *retribuenti* vel *retribuentibus mihi mala*: coll. *Piel* Iud. 1, 7. &c. At *Targ.* alia diftinctione (vid. infra Varr. Lect.) & fignificatione huius verbi: *Si retuli pacifico meo malum*; coll. Iob. 9, 4. c. 22, 21. & Pf. 55, 21. p) Targ. *& adflixi*; Syr. *& fi adflixi*; al. *fpoliaui*, coll. 2 Sam. 2, 21. & Targ. 1 Sam. 31, 8. 9. At fententia Hebræi textus potius hæc eft: *immo* (Prou. 6, 16. Ef. 49, 6. Hab. 1, 8.) *liberaui & eripui* Pf. 6, 5. pf. 50, 15. Iob. 36, 15. tum in fpelunca 1 Sam. 24, 6. feqq. tum in caftris 1 Sam. 26, 9. feqq. q) *eum*, *qui me angebat* v. 7. Pf. 6, 8. Num. 25, 17. *inaniter & fine* omni iufta *cauffa* Pf. 25, 3.

℣. 6. r) *Perfequatur hoftis*, *faciatque*, vt etiam alii *perfequantur*. Forma ex *Kal* & *Piel* compofita. v. 2. Nah. 1, 8. s) *me ipfum* f. *animam meam* v. 3. Pf. 143, 3. t) *& adprehendat* f. *adfequatur* me Gen. 31, 20. c. 44, 4. 6. Ex. 15, 9. u) *&* pedibus *proculcet in terram*. Ef. 28, 3. c. 41, 25. Nah. 3, 14. Mich. 5, 7. Dan. 8, 7. x) me viuum f. *vitam meam* Pf. 26, 9. pf. 64, 2. y) *&* omnem *gloriam meam* ac famam, tua beneuolentia partam. 2 Sam. 7, 9. c. 8, 13. Pf. 4, 3 Iob. 19, 9. z) exftinguat, & veluti *in puluerem* detrudat Pf. 44, 26. pf. 119, 25. Iob. 16, 15. a) Vulg. *deducat*. q. d. *habitare* l. manere me *faciat*, & quafi fepeliat. Pf. 94, 17. b) *Ita fane* eft! ferio & confidenti ex animo hoc dico. ό. Διάψαλμα, f. *paufa*. Targ. *in perpetuum*. vid. Pf. 3, 5. & not. Hab. 3, 3. ℣. 7. c) Quoniam vero mea me confcientia ab his criminibus omnino abfoluit, *Itaque furge o Domine!* Pf. 3, 8. pf. 9, 20. pf. 10, 12. d) *in ira tua* Pf. 6, 2. pf. 56, 8. pf. 90, 7. aduerfus hoftium meorum furorem. e) *exaltare* vel *effer te*: velut altisfimum iudicii tui folium confcende. Ef. 6, 1. c. 33, 10. Pf. 94, 2. f) *propter* (vt Pf. 5, 11.) vel *contra* effufisfimam iram & *furores* Hof. 5, 10. Iob. 21, 31. g) *hoftium meorum* v. 5. h) S. *& excita te veniendo ad me*. Verbum prægnans. *euigila* quafi e fomno defertionis & non præftiti mihi auxilii Pf. 44, 24. Pf. 59, 5. 6. Nam alioqui non dormiturit nec dormit cuftos Ifraelis Pf. 121, 4. i) q. d. quandoquidem *ius & iudicium* in verbo tuo *præcepifti*, non potes igitur non ipfe iuftitiam mihi adminiftrare, coll. Gen. 18, 25. Ex. 23, 6. Leu. 19, 15. 35. Deut. 1, 16. 17. c. 10, 18. c. 16, 18. 19. c. 27, 19. &c. *Ellipfis relatiui* frequens eft, vid. v. 9. 16. Pf. 4, 8. Al. *quia* mihi ius aut *iudicium* populi tui *præcepifti*, coll. 1 Sam. 6, 21. c. 7, 11. ℣. 8. k) *Etenim cœtus*. LXX. & Vulg. *Synagoga* Pf. 1, 5. Pf. 22, 17. l) *populorum* Ifrael. Pf. 2, 1. Gen. 25, 23. m) *circumdat*, *circumftat* te Iudicem, & fententiam tuam exfpectat. Pf. 26, 6. coll. 1 Reg. 1, 20. Al. in malam partem: *circumdat* & oppugnat non me folum, fed etiam *te*, coll. Pf. 17, 11. pf. 22, 13. 17. Hof. 12, 1. &c. n) *ideo propter eum* in officio continendum, vel *ad eum*, coll. Mal. 3, 24. al. *contra eum* cœtum rebellium. Al. neutraliter: *ac propterea* &c. o) *in altum reuertere*, & aduerfariis tuis te fuperiorem demonftra: fublimisfimum tuum iudiciale folium confcende. coll. Pf. 11, 4. pf. 21, 14. pf. 93, 4. & 1 Reg. 10, 19. 20. ℣. 9. p) Targ. *Verbum Domini*, tanquam fupremus, vniuerfalis & iuftus Iudex v. 12. cf. v. 2. Pf. 2, 12. Gen. 18, 25. Pf. 72, 2. pf. 82, 8. Ioh. 5, 27. Act. 17, 31. q) *indicat & indicabit populos* Pf. 9, 9. & 110, 6. 1 Sam. 2, 10. r) ergo *iudica* & vindica *me Domine!* Pf. 26, 1. pf. 35, 24. pf. 43, 1. Ef. 1, 17. &c. s) *fecundum iuftitiam meam*, fcil. in hac cauffa & lite aduerfariorum, coll. v. 4. 5. Pf. 18, 21. & 143, 2. t) *& fecundum integritatem* aut finceritatem *meam* Gen. 20, 5 6. 2 Sam. 15, 11. Pf. 25, 21. Pf. 26 1. 10. Pf. 41, 13. &c. u) S. *quæ eft fuper me vel penes me*, in animo meo. Pf. 16, 6. pf. 42, 5. Hof. 11, 8. At Targ. *retribue mihi*: q. d. *fuper me fit* vel *veniat*, vt Pf. 3, 9. ℣. 10. x) Vulg. S. &c. *Confumatur, quæfo*. Targ. *Deftruatur*. *Definat tandem*, & finem adfequatur. (5) Pf. 12, 2. pf. 57, 3. pf. 77, 9. pf. 138, 8. y) *malum*, *malitia*. Vulg. *nequitia*. cf. v. 5. Pf. 41, 6.

Pf. VII, ℣. 5. גמלתי שולמי Sic 3. alia verborum constructione. Vid. fuperius ad textum notata. שולמי *plene* 1. 3. 22. fic fed ו 5. & in ו marg. 6. 7. 8. 9. fec. *Maf.* 1. & *Erff.* ℣. 6. ירדף Analogiæ requirebatur hic *Mun. fuperius*, vt pf. 97, 8. & 142, 4. Verum tamen & *Mahp.* (quod codices meliores habent) admitti poteft, coll. Pf. 84, 3. וכבודי fine *Pfik* 1. 2. 3. non bene.

pf. 94, 2. m) & Deus Pf. 5, 5. n) S. indignans malo, detestans, h. e. seueritatem exercens contra omnem impietatem, coll. Pf. 5, 5. Targ. & vulg. de irascitur aduersus impios, quales erant aduersarii Dauidis v. 10. cf. Num.

Pf. VIII.

23; 7. 8. Ef. 66, 14. Zach. 8, 12. Mal. 1, 4. Prou. 24, 24.

רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק׃
11 12 מָגִנִּי עַל־אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי־לֵב׃ אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק
13 וְאֵל זֹעֵם בְּכָל־יוֹם׃ אִם־לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ
14 דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ׃ וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי־מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל׃
טו 16 הִנֵּה יְחַבֶּל־אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר׃ בּוֹר כָּרָה
17 וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל׃ יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל
18 קָדְקֳדוֹ חֲמָסוֹ יֵרֵד׃ אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם־
א יְהוָה עֶלְיוֹן׃ ח לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר

o) omni vel toto die. Pf. 88, 10. pf. 140, 3. pf. 145, 2. fecus, quam sentiunt impii Pf. 10, 11. 13. adeoque citius opinione illorum eos puniturus. ℣. 13. p) Si vel *Quando*. Num. 36, 4. q) *non conuerterit se*, scil. *hostis* meus v. 6 *Cuschus* v. 1. aliique impii v. 10. *Lutherus* imperson. *Si quis se non conuerterit.* & LXX. Vulg. Ar. Aeth. *Nisi conuersi fueritis:* quod quidem Deus præoptat, & ego precor. cf. Ez. 18, 21. 27. 32. 1 Tim. 2, 4. 2 Pet. 3, 9. r) *gladium suum* ad vindictam *acuit* (Gen. 4, 22. 1 Sam. 13, 20. Pf. 52, 4.) Deus, iustus iudex v. 12. coll. Deut. 32, 41. 42. Ef. 27, 1. c. 34, 5. 6. Ez. 21, 14 15. & sic in seqq. vsque ad v. 15. Subiecti loco *Deum* plerique Interpp. subintelligunt. At *Geierus* cum aliis totam hanc sententiam vsque ad v. 17. partim de machinationibus impii v. 13. 14. partim de inuito & contrario illarum successu v. 15 - 17. accipit, h. m. *Si non conuertetur* hostis meus, sed porro *acuet gladium suum* &c. *Ecce* hic fructus erit, *parturiet iniquitatem* &c. coll. Pf. 11, 2. pf. 37, 13. 14. Prius tamen malumus, propter connexionem cum v. 12. s) *arcum suum* tetendit Deus. Hab. 3, 9. Thren. 2, 4. c. 3, 12. t) *& firmauit seu parauit*, & sagitta imposita instruxit & *adplicauit eum*, v. 10. cf. Pf. 11, 2. Ef. 51, 13. ℣. 14. u) S. *Praparauitque sibi* vel potius *ipsi* impio sc. Deus ad vindictam, Al. impius, in suum damnum. Zeph. 1, 7. Targ. *Et propter ipsum* impium Deus parauit. x) *instrumenta mortis* s. letifera. *Genitiuus effectum* notat, vt Ez 21, 30. Syr. *instrumenta ira*. cf. Deut. 1, 41. Ef. 13, 5. Ez. 9, 1. y) Targ. *tela sua aduersus persecutores iustorum parabit*. cf. Deut. 32, 42. Zach. 9, 14. Thren. 3, 13. z) S. *ardentia* fecit, cf. Eph. 6, 16. At LXX. Vulg. Syr. Aeth. *ardentibus*, h. e. inimicis cum *feruore me persequentibus*. vid. Gen. 31, 36. Obad. v. 18. Pf. 10, 2. Thren. 4, 19. Prout Saul telis hostium percussus, & suo tandem gladio interemtus fuit. 1 Sam. 31, 3. seqq. 1. Par. 10, 3. a) *parabit, efficiet*. v. 16. ℣. 15. b) S. *En ergo concipiet* s. *parturiet* impius. cf. Cant. 8, 5. & nomen Ef. 66, 9. Ier. 13, 21. c) Vulg. *iniustitiam*. S. *iniquitatem*. al. *vanitatem* s. vanos conatus. Pf. 5, 6. pf. 6, 9. pf. 10, 7. pf. 90, 10. & not. 1 Sam. 15, 23. d) S. *sed grauidus erit labore*. vel *concipiet nimirum arumnam*, innocentibus infligendam, coll. v. 17. Ef. 59, 4. e) *pariet que mendacium*, omnemque suum laborem frustra fusisse, & spe sua se deceptum sentiet. Pf. 112, 10. cf. Pf. 33, 17. Ef. 26, 18. c. 33, 11. Iob. 15, 35. ℣. 16. f) *Foueam fodit* s. *parauit* mihi. Ier. 18, 22. Ex. 21, 33. Pf. 40, 7. pf. 57, 7. pf. 94, 13. g) *& effodit*, excauauit, Aeth. *profunde effodit eam*. Gen. 26, 15. 18. vt venatores, feras ita capturi. vid. Ezech. 19, 4. 8. h) *sed cecidit* ipse, aut certissime *cadet* Pf. 35, 8. Præt. Prophet. i) *in foueam* Pf. 10, 2. Prou. 26, 27. k) *quam fecerit* v. 14. *Ellipsis relat.* vt v. 7. 9. Pf. 9, 16. Rem cf. Coh. 10, 8. Prou. 10, 8. c. 5, 22. ℣. 17. l) *Reuertetur* enim s. *recidet* improbus *labor*, vel vt Syr. habet, *iniquitas eius*. v. 15. m) *in proprium ipsius caput*; sec. illud: *Malum consilium consultori pessimum*. cf. Pf. 140, 10. 2 Sam. 3, 29. n) & super *verticem eius* Pf. 68, 22. Ier. 2, 16. o) intentata mihi *vis & violentia eius* Gen. 6, 10. 11. Hab. 1, 2. 3. 9. p) instar grandinis Ex. 9, 19. Deut. 28, 24. aut lapidis in altum proiecti Coh. 10, 9. diuino iudicio v. 12. Mich. 1, 12. *descendet*. Quia non lex iustior vlla, Quam necis artifices arte perire sua. ℣. 18. q) *Laudabo* itaque *Dominum*. Pf. 6, 6. Verbum hoc in Kal significat *Iecit, Proiecit*; in Hiphil autem non solum *Confiteri*, vt Pf. 32, 5. &c. sed etiam *celebrare, palam laudare*, & quasi *laudes alicuius iactare*, vt h. l. cf. Pf. 9, 2. pf. 54, 8. pf. 108, 4. &c. r) sec. *iustitiam ipsius* luculenter demonstratam. cf. v. 10. 12. 2 Thess. 1, 6. s) *& lætus psallam* s. *cantabo* voce aut instrumentis. Pf. 9, 3. pf. 27, 6. pf. 18, 50. cf. Iac. 5, 13. t) *nomen Domini* s. ipsum Dominum, sub venerando *Iehoua* nomine colendum Deut. 28, 58. cf. Pf. 5, 12. pf. 113, 1. 2. u) *Altissimi* & supremi omnium Dei & Arbitri. Pf. 9, 3. pf. 18, 14. pf. 47, 3. &c. Pf. VIII. ℣. 1. x) Vid. not. Pf. 4, 1. Hab. 3, 19. y) S. *super Gittith*; quod aliis carminis s. melodiæ, aliis potius *instrumenti musici*, sed nobis ignoti genus est. (3) Pf. 81, 1. & 84, 1. Conf. Præf. in hunc librum §. 6 Targ. *super Cithara, quam de Gath attulit*: siue illa Philistæorum 1 Sam. 17, 4. c. 27, 3. siue *Gath Rimmon* Leuitarum Ios. 21, 25. vnde etiam Obed-Edom *Gitthaum* dictum putant 2 Sam. 6, 10. Male vero contra Ebræum textum LXX. Vulg. & Aeth. *pro torcularibus*; etsi illud de Christi passionibus & exaltatione, ad analogiam Ef. 63, 1-3. explicari possit. z) vid. Pf. 3, 1. Syr. *Prophetia Dauidis, quod infantes & pueri, atque adolescentes laudes Domino dicturi essent Hosannis*; coll. hic v. 3. & Matth. 21, 16. S. Prophetia Dauidis, in qua *Ecclesia Deum suum laudat, quod in N. T. nomen suum per Christum & Euangelium gloriosum reddiderit, dum inprimis CHRISTVM post breue exinanitionis tempus super omnia exaltauerit.* Quæ vtique rectius se habent, quam quod *Grotius* aliique cum Iudæis inepte *de toto genere humano*, alii de *Adamo in statu integritatis* (qui tamen nec אנוש *homo miser & ærumnosus*, nec *filius Adami*, nec ipse a Deo desertus, aut deinde supra omnia, etiam cælestia, exaltatus fuit, cum econtrario agnoscant veteres Iudæi, *Messiam* non solum Abrahamo & Mose, sed ipsis etiam *Angelis superiorem*; vt ad Ef. 52, 13. notauimus, coll. Heb. 1, 4.) alii *de homine reparato*, hunc psalmum non bene accipiunt. Agit namque ille, sec. infallibilem Christi & Apostoli demonstrationem (Matth. 21, 16. 1 Cor. 15, 27. Eph. 1, 20-22. Hebr. 2, 5--9.) de CHRISTO, homine, post exinanitionem ad dextram Dei euecto; itaquidem, vt, quod Petrus dicit 1 Pet. 1, 11. Spiritus S. per Dauidem, in Veteris Ecclesiæ spem & solatium, nostramque confirmationem, hic prius testetur τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας. Quod admirandum pietatis mysterium 1 Tim. 3, 16. sacer vates I. celebrat v. 2.

II.

z) Vid. Pf. 2, 1. a) *& stabilias, confirmes*, atque contra machinationes impiorum a ruina aut interitu tutum præstes. cf. Pf. 8, 4. pf. 99, 4. pf. 101, 7. pf. 119, 90. b) *iustum*, me aliosque pios. vid. v. 9. & not. Pf. 1, 5. Hos. 14, 10. c) *probans namque* & *examinans* o *corda* & animos, 1 Sam. 16, 7. Ier. 11, 20. c. 17, 10. c. 20, 12. Pf. 26, 2. pf. 66, 10. 1 Par. 28, 9. d) *& renes*, intimosque hominis recessus & adfectus, qui renibus passim tribuuntur. vid. Pf. 73, 21. Prou. 23, 16. Iob. 19, 27. cf. Pf. 16, 7. Apoc. 2, 23. e) *o iuste Deus!* Ita subiectum enunciationis transpositum est, vt Pf. 2, 7. At S. *nam qui probas -- Deus es iustus*. Ceterum hoc *nomen Dei plurale* modo cum singulari verbo vel nomine construitur, modo cum plurali, ad innuendum *mysterium Trinitatis*. vid. e. c. Gen. 1, 1. c. 20, 13. c. 35, 7. Ios. 24, 19. 2 Sam. 7, 23. Pf. 58, 12. pf. 75, 8. pf. 78, 56. &c.

℣. 11. f) S. *Scutum* itaque *meum* & defensio. vid. Pf. 3, 4. pf. 89, 19. g) *apud* Deum est, vt Pf. 62, 8. i. e. vt *Syrus* habet: *Auxiliator meus est Deus*, coll. Gen. 15, 1. 2 Sam. 22, 31. Significantius tamen alii: *Clypeus*, h. e. *protector* & defensor *meus*, nempe Filius Dei, Angelus ille fœderis æterni, intercedens pro suis, *apud Deum est*, coll. Ef. 48, 16. Zach. 3, 1, seqq. Pf. 84, 10. 12. Iob. 33, 23. Rom. 8, 33. 34. 1 Ioh. 2, 1. &c. Ita *Tillius* h. l. h) *qui saluos facit* a peccatis, omnibusque malis Pf. 6, 5. pf. 17, 7. Ef. 43, 3. 11. c. 45, 15. 17. 21. c. 63, 9. Ier. 14, 8. Matth. 1, 21. &c. i) *rectos corde*, qui sincera fide in ipsum credunt & serio ipsi, & pietati ac iustitiæ dediti sunt. Pf. 11, 2. pf. 32, 2. 11.

℣. 12. k) S. *Deus* inquam v. 10. 11. l) *est iustus iudex*. v. 10. Pf. 9, 5. 8. pf. 50, 6.

pf.

℣. 11. מגני per *Tiphcha* aut. 17. 18. 24. & Ber. ℣ 17 ישוב cum *Psik* : 7. 8. 11. 12. 13. 15--18. 20. & Ber. contra sensum. ועל per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic su. 5. קדקדו posterius *Kubh* per *Chateph*. *Rom*. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13 14. 20. 22. 23. Pf. VIII, ℣. 1. הגתית per *Rbhiagtresch*. *Ber.* sed cf. not. Pf. 4, 1. ℣. 2. אשר per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 10, 13. 14. 20. sic su. 5.

II. *Enarrat* v.3--9. & III. epanaleptica conclusione *confirmat* v. 10. ℣. 2. *a*) *O Iehoua*. S. *Deum, Patrem* Christi redemptoris alloquitur in contradistinctione Filii incarnati (vid. v. 5.) non tamen excluso Filio & Spiritu S. *b*) *Domine omnium nostrum*, vel qui es *Dominus* & Deus *noster*. Pf. 2, 4. pf. 147, 5. Neh. 10, 30. Ita ex mente *Bohlii Messiae*, sec. alios Dauid & *Ecclesia Veteris Test.* de tempore Noui Testamenti canit, sec. *S.* vero *Ecclesia Noui Testamenti*, quam hic Dauid loquentem introducit, vt Pf.16. & 22. Messiam &c. quia pleraque verba psalmi ita concepta sunt, quasi opera Dei, quæ celebrantur, iam tum facta essent. Vtique noui testamenti tempora Dauid *Propheta* in Spiritu S. præuidit, & Ecclesiæ etiam Veteris T. ad confirmandam & consolandam illius in futurum Messiam fidem & spem, per hunc psalmum propheticum commendauit, vt ad v. 1. iam diximus. Et recte obseruauit *Brentius*, Dauidem hunc versiculum sic enunciare, perinde ac si coram videret Apostolos tam inter Iudæos, quam inter gentes circumire, & gloriam nominis Dei per Christum patefactam, prædicatione sua illustrare: vnde Spiritus S. respiciat maxime tempus, quo circumtulerint Apostoli euangelium inter omnes gentes. *Rivetus*: Additur, inquit, affixum pronomen *noster*, in quo etiam continetur *fidei & obsequii protestatio*, præsertim ab homine Israelita. Quamuis enim omnium hominum Dominus sit Deus, specialiter tamen se Israelitarum Dominum, tanquam populi, quem acquisiuerat, profitebatur, illique eum *suum Dominum* agnoscebant. *c*) *Quam!* Intendit, vt Pf. 3, 2. Exclamatio ex profunda meditatione & admiratione tanti mysterii & maiestatis diuinæ profecta. *d*) *magnificum, illustre & gloriosum*. LXX. Vulg. Ar. *admirabile*. Aeth. *valde celebratum est.* sic v. 10. cf. Pf. 76, 5. Ex. 15, 6. 10. 11. Ier. 14, 3. &c. *S.* sc. per opera tua, quæ in Euangelio prædicantur & celebrantur. *e*) *nomen tuum* sanctum & venerandum Deut. 28, 58. *Kimchi*: i. e. *quam gloriosus tu es*; כי שמו הוא והוא שמו *nam Nomen Dei dicit ipsum Deum, & ipse est is, quem nomen dicit.* *Nomen Iehoua magnificum*, inquit *S.* non sunt literæ & syllabæ nominis, sed ipse Deus, per nomina sua adpellatus & celebratus: quia nihil de Deo prædicari aut laudari potest sine mentione nominis eius alicuius. Est itaque idem, ac si dicerent: *Tu o Deus, qui nomine tuo Iehoua adpellaris, & Dominus noster, magnificus es &c.* *f*) non vt olim in Aegypto tantum, aut Iudæa s. terra Canaan, Pf. 76, 2. pf. 147, 19. 20. sed *in vniuersa terra*: ita vt per totum orbem terrarum tua celebretur gratia, sapientia, potentia & gloria in Christo mirabiliter demonstrata, 1 Tim. 3, 16.

3 אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם׃ מִפִּי עוֹלְלִים ׀ וְיֹנְקִים

4 יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כִּי־

אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר

כּוֹנָנְתָּה

vt propterea cum DEO Patre Christum quoque adorent Pf. 97, 7. Phil. 2, 10. Heb. 1, 6.

℣. 3. *l*) *Ex ore paruulorum* s. *infantium*, tum ratione *annorum & ætatis*, vt Ier. 6, 11. c. 9, 20. Pf. 17, 14. Thren. 4, 4. tum ratione *morum & simplicitatis* infantilis, coll. Ef. 28, 9. 1 Cor. 1, 26. 27. c. 3, 1. Laudibus scil. tibi & Christo tuo cantatis *ex ore infantium* Matth. 21, 15. & discipulorum Luc. 19, 37-39. & Euangelio adnunciato *ex ore Apostolorum*, qui simplicitate puerulis similes Matth. 11, 25. Marc. 10, 15. mente licet deinde adulti ac perfecti essent 1 Cor. 14, 20. homines scil. simplicis fidei & infantilis animi, ne ætate quidem infantili exclusa, sed singulariter hic potius inclusa; quia, vt *S.* ait, adultorum & infantium *in spiritualibus* eadem ratio est, coll. Mat. 18, 3. Admiranda nimirum illa laudatio Christi, & prædicatio Euangelii, *ratione ministerii sui*, hic primum a Propheta celebratur. *m*) *& lactentium* Ioel 2, 16. quos ad tertium etiam annum lactarunt Hebrææ matres 2 Macc. 7, 27. cf. Gen. 21, 8. 1 Sam. 1, 22-24. &c. Vt adeo non magna hic opus sit solicitudine, *num lactentes etiam Christo Hosanna acclamauerint?* Cum procul dubio factum sit, vt *S.* notat p. 44. vt in tanto concursu populi (Matth. 21, 8. seqq. & Luc. 19, 37. seqq. descripto) vtriusque sexus infantes, qui adhuc vbera sugebant, & vix loqui poterant, in brachiis attulerint, & Iesum illis ostenderint; atqui hi, siue portantes, siue pueros clamantes imitati, cum motu diuino vocem infantili ore ediderint. *n*) Targ. *fundasti*. Syr. *firmasti*. al. *firmiter constituisti* s. decreuisti (coll. Esth. 1, 8. 1 Par. 9, 22. Pf. 2, 2.) *robur* & fortitudinem regni tui Pf. 29, 1. pf. 96, 6. 7. quod nec portæ inferorum expugnabunt Matth. 16, 18. Quia Euangelium, ratione virtutis suæ, *sceptrum potentiæ* est Pf. 110, 2. s. robur fundatum & inexpugnabile Luc. 21, 15. Rom. 1, 16. 2 Cor. 10, 4. At LXX. Vulg. Ar. Aeth. vt Matth. 21, 16. *parasti* s. *perfecisti laudem*, quam *laudis* significationem nomini Hebræo עז quidam tribuunt 2 Par. 30, 21. sed præter necessitatem. Hinc *S.* intelligit *robur oris*, i. e. vocem vel laudem fortiter, clare & intrepide editam; q. d. Tu ita potenter & sapienter *disposuisti* & gubernasti, ac Spiritu tuo sancto mouisti *os etiam infantium & lactentium, vt robusta, clara & intrepida voce oris sui* κράζοντες s. *clamantes* Matth. 21, 15. laudem Christo tuo canerent. *o*) *propter hostes tuos* Pf. 6, 8. pf. 7, 5. 7. qui scil. verbo Euangelii & laudibus Christi aduersabantur, quos etiam distincte describit Psalmus II. *p*) *ad compescendum* scil. Ex. 30, 10. Am. 8, 4. LXX. Vulg. *vt destruas*, eosque *compescas* & inexcusabiles reddas, eo quod tantæ verbi tui luci & virtuti non crediderunt; qua tn. ad fidem & ad laudem tuam pueri etiam & infantes, ætate & simplicitate tales, illuminati & permoti sunt. Vide pluribus hoc declarantem Paulum 1 Cor. 1, 26.-29. *q*) *inimicum* Pf. 9, 7. *& vltorem sui* s. vindictæ cupidum Pf. 44, 17. per quem *Bohlius, Calouius*, aliique *diabolum* intelligunt, qui *satanas* s. *aduersarius* Dei & Ecclesiæ eius perpetuus est, & *se vltus* toti generi humano struxit, & adhuc struit perniciosissimas insidias, & *inimicus* s. *hostis* absolute passim in Scripturis dicitur, coll. Zach. 3, 1. 2. Iob. 1, 6. 7. 1 Par. 21, 1. Matth. 13, 39. Luc. 10, 19. At *Schmidio* vtrumque nomen singulare *collectiuum* est, pro plurali, qui præcessit; intelligitque secundum circumstantias huius facti in N. T. *Pontifices, Pharisæos, Scribas & antistites Iudæorum*, ita repletos inimicitia & vindictæ cupiditate aduersus Christum, vt cædem etiam eius iam molirentur. Matth. 21, 23. 46. Marc. 11, 18. Luc. 19, 39. 48.

℣. 4. *r*) *Bohlius* ex sententia sua, quam breuiter ad v. 2 innuimus, ita: *Quia* ego Messias, ad dextram tuam exaltatus *videbo* &c. Caussaliter etiam Targ. LXX. Vulg. *Quoniam videbo*; sed fine commodo nexu cum antecedd. vel conseqq. Melius itaque Schmid. aliique aduerbialiter: *Quum* vel *Quando* (Gen. 4, 12. Ex. 7, 9. Num. 23, 9. &c.) *adspicio* & pie *considero cælos*, Gen. 15, 5. Iob. 35, 5. &c. vt cohæreat hic versus cum versu 5. subintellecto tantum verbo *Dico*, vel *tum dicere cogor apud me*, Quid est homo &c. coll. simili ellipsi Cant. 3, 3. Postquam nimirum Ecclesia Christi vnum magnificentiæ diuinæ opus proposuit, quo eam admirandam fecit in vniuerso mundo v. 2. dum ex ore infantium & lactentium disposuit robur laudis v. 3. iam *ad alterum*, magis etiam admirandum accedit, quod est *ineffabilis Christi*, prius exinaniti, *exaltatio*. Quod breuius v. 4. & 5. propositum, deinde v. 6.--9. per oppositionem s. quandam comparationem exinanitionis & exaltationis, amplius exponitur. *s*) stupendum illud *opus* & artificium *digitorum tuorum* Pf. 103, 26. Ef. 40, 12. c. 48, 13. *t*) *Lunam* pf. 104, 19. pf. 148, 3. *u*) *& innumeras ferme stellas* Gen. 15, 5. *x*) *quas parasti*, vel, vt S. habet, *firmasti*, h. e. fine corruptione, certo suo loco, & iusto ordine ac mirabili motu in cælis tuis *disposuisti* pf. 9, 8. Deut. 32, 6. Quando hæc, inquam, intueor, & simul cogito, quod non tantum alias creaturas ignobiliores, sed istas in nobilissimas, Christo tuo, vt homini, post humillimam exinanitionem exaltato subieceris, non possum quin exclamem v. 5. *Quid est homo!* &c. Ceterum *Solis*, siderum omnium nobilissimi, nulla hic fit mentio, 1. quod sec. *Calouium* &c. nocturno tempore hæc meditatio a Dauide instituta sit, quum Sol sub horizonte lateret, coll. pf. 1, 2. pf. 119, 62; 1. quod sec. *Tilium* per noctem hic hymnus cantaretur, coll. Ef. 30, 29. Col. 2, 16. 17. Heb. 8, 5. c. 10, 1. Ef. 66, 23. 1. quod sec. *Schmid.* vt posterius hemistichium de nocturna, ita prius de diurna cæli contemplatione loquatur, h. m. *Quando suspicio cælum*, prout illud interdiu apparet cum Sole suo; *noctu* autem Lunam &c.

g) Difficile comma incipit; cuius verba ante omnia declaranda erunt, vt de sensu constet. Plerique *relatiue* & in *primo casu*, vt Targ. Syr. *qui dedisti* s. conspicuam & notam fecisti gloriam tuam &c. LXX. vero, Vulg. Ar. Aeth. *caussaliter*: *quoniam* eleuata est, vt Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. Ez. 23, 20. &c. At *S.* cum sequenti suffixo *in Genitiuo* (vt Pf. 33, 12. &c.) sed paullo durius: *cuius* gloriam (*tuam*) dare est vel sit &c. *h*) qui *dando* sc. *dedisti*, vt habent *Targ.* & *Syr.* Saepe enim *post infinitiuum verbum finitum subintell.* & supplendum venit, vt Ex. 20, 8. Ef. 37, 19. c. 57, 17. Ez. 24, 5. Coh. 8, 9. &c. LXX. Vulg. Ar. Aeth. Luth. &c. *impersonaliter & passiue*: quoniam *exaltata* s. *eleuata* est gloria tua; quod in Hebraismo non prorsus insolens. vid. Ex. 9, 16. &c. At *Schmidio*, vt modo innuimus, Infinitiuus absolutus est & nominascens: *cuius laudem vel honorem dare est vel fit super cælis*, h. e. cui confitentur & laudem etiam Angeli in cælis dicunt, coll. Ios. 7, 19. Ioh. 9, 24. adde Pf. 29, 2. 9. *i*) *qui dando dedisti excellentiam, maiestatem*, gloriam & *honorem tuum*. Pf. 21, 6. pf. 145, 5. 1 Par. 29, 25. Aeth. quam exaltata est *magnitudo laudis tuæ*. *k*) *supra cælos etiam*; Pf. 57, 6. 12. pf. 113, 4. pf. 148, 13. ita vt laudibus nominis tui, propter Christum, repleta sint terra & cælum, Ecclesia scil. militans & triumphans. Apoc. 5, 9. 12. 13. c. 12, 10. 12. Hunc sensum præferimus cum *Schmidio*, qui ita: Nobis, inquit, præ aliis placet sententia, quæ de honore Angelorum, Iehouæ *super* vel *in cælis* dato & dando pro mysteriis operis redemtionis per Christum, exponit. In hæc enim mysteria etiam Angeli desiderant introspicere 1 Pet. 1, 12. & notificatur etiam principatibus & potestatibus in supracælestibus multifaria sapientia Dei Eph. 3, 10.

כוננתה: מה־אנוש כי־תזכרנו ובן־אדם כי תפקדנו: ה
ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו: 6
תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת־רגליו: צנה 7
8
ואלפים כלם וגם בהמות שדי: צפור שמים ודגי הים 9
עבר

℣. 5. y) *Quid est homo*, miser ac ærumnosus. Gen. 4, 26. pf. 9, 21. Iob. 7, 1. 17. coll. Ef. 17, 11. Ier. 30, 15. *Calou.* p. 950. Cum miratur hieropsaltes, *Quid est homo ille adflictus & ærumnosus, quod memor es eius?* &c. eo spectat illa admiratio, quod is, qui tam adflictus fuit *in exinanitione*, tanta *gloria & honore* deinde coronatus sit, vt omnia pedibus eius subiiciantur, omnibusque ipse *Dominus summus* præficiatur v. 7. vid. Hebr. 2, 6. seqq. Ceterum hæc verba etiam pf. 144, 3. non de indiuiduo aliquo homine, sed æque, vt h. l. *de natura humana in se spectata*, loquuntur, prout illa cum Deo eiusque natura comparata, pro nihilo reputanda aut habenda est. Vnde non mirum, quod hæc verba *hoc loco de filio hominis in personam filii Dei adsumto*, alibi vero de puris hominibus vsurpantur: cum communis omnium natura sit; vt *S.* p. 49. probe obseruavit. *Geierus*: Voci huic, inquit, respondet σάρξ Ioh. 1, 14. z) *quod* tu, Iehoua pater v. 2. *memor eius es*, vel *recordaris eius*. Gen. 8, 1. pf. 9, 13. pf. 136, 23. scil. ita, vt cælos etiam v. 4. & omnia v. 7. eidem subieceris. Conf. pf. 22, 2. vbi desertus homo Christus Deum sui recordari petit, inquit *Geierus*. a) *& filius hominis*, non quilibet, vt alias, v. c. 1 Reg. 8, 39. Ef. 56, 2. aut merus, vt Ez. 2, 1. 3. c. 3, 1. &c. sed idem *homo Christus*, per consuetam Scripturæ synonymiam h. l. designatur, qui natus ex Maria Gal. 4, 4. *hominis naturam* gerit, ceteris Adami filiis per omnia similem Hebr. 2, 14. Aeth. *soboles matris viuentium*, ex Gen. 3, 15. cf. supra pf. 4, 3. not. Hinc Christus passim in N. T. sic dicitur. vid. Matth. 8, 20. c. 9, 6. c. 16, 13. c. 10, 23. c. 11,

11, 19. &c. & cf. Dan. 7, 13. Ez. 1, 26. b) *quod ita gratiose visitas & exaltas eum*. Non sane ex merito pro se ipso (inquit *S.*) sed ex iure filiationis, inestabilis hæc exaltationis gratia est. cf. verbum Gen. 21, 1. Ex. 4, 31. Ier. 15, 15. pf. 106, 4. Ruth. 1, 6. Alii, vt *Geierus* & *Tillius*, indicari hic putant gratiosissimum Dei Filii in carnem aduentum, intimamque eiusdem cum carne vnionem, vt in illa, velut domicilio aut templo suo habitaret omnis diuinitatis plenitudo corporaliter Col. 1, 19. c. 2, 9. coll. Luc. 1, 68. 78. sed simplicior Schmidii sententia est, & sic facilior totius textus cohærentia.

℣. 6. c) S. *Carere quidem fecisti eum* paullulum præ angelis. vel *Destitui quidem eum voluisti* paullulum *a Deo*; ratione scil. vsus s. fruitionis diuinæ maiestatis & gloriæ, qua sese exinanivit. Phil. 2, 7. *Piel* (2) Coh. 4, 8. cf. *Kal* Deut. 2, 7. c. 15, 8. pf. 23, 1. pf. 34, 11. prou. 13, 11. Neh. 9, 21. adeoque sec. LXX. Vulg. & OO. Versiones *Minuisti*, aut minorem & inferiorem reddidisti *eum Angelis*. d) *paullulum*. non in perpetuum, sed *ad breue & exiguum* exinanitionis *tempus*, præsertim in acerbissima passione & morte, Phil. 2, 8. cf. Hof. 1, 4. pf. 2, 12. pf. 37, 10. Et licet status exinanitionis Christi per annos triginta tres durauerit, tamen exiguum tempus est, respectu æternæ gloriæ, quam mox in exaltatione est consecutus. e) Luth. Geier. aliique: *a Deo* destitui fecisti eum, prout in cruce ipse conquestus est pf. 22, 2. Matth. 27, 46. At LXX. Vulg. & OO. versiones, item Apostolus Hebr. 2, 7. 9. *minorem eum reddidisti paullulum præ Angelis* s. *infra Angelos*; quia Christus in passionibus suis non tantum Angelis aliquamdiu caruit, sed etiam illis inferior factus est, vt illorum fortitudo sua maior esset, coll. Matth. 26, 53. Luc. 22, 43. Sic quoque nomen אלהים eædem Versiones pf. 97, 7. per *Angelos Dei* exprimunt, & Paulus Ebr. 1, 6. consentientibus quoque Iudæis interpretibus. Alii vero cum *Coccejo* vocem *Elohim* latissime hic positam censent, vt & *Deum verum*, & alios sic analogice *dictos deos* (siue in cælis, siue in terris 1 Cor. 8, 5.) *angelos* scilicet & Iudæorum quoque *antistites* pf. 82, 1. 6. qui eum morti dederunt, comprehendat. vid. Sal. van *Till* h. l. f) *sed mox*, absoluto opere redemtionis, *gloria* pf. 3, 4. pf. 24, 7. *& honore* pf. 21, 6. pf. 145, 5. 12. (quo caruit in exinanitionis statu Ef. 53, 2.) h. e. per *synonymiam emphaticam*, infinita & diuina gloria ac maiestate. cf. Dan. 7, 14. Matth. 28, 18. Ioh. 1, 14. g) Vulg. aliique: *coronasti*. al. *coronabis eum*, ad dextram maiestatis tuæ gloriose exaltatum Ebr. 1, 3. 1 Tim. 3, 16. velut triumphatorem, & Regem Regum, ac Dominum dominorum Apoc. 19, 16. ita vt Angeli quoque eum adorent pf. 97, 7. Ebr. 1, 6. Verbum Hebr. confer Cant. 3, 11. pf. 5, 13. pf. 21, 4. pf. 65, 12. *Vau conuersiuum* hic & sequenti versu 7. subintelligitur, vt Hof. 8, 12. c. 6, 1. nec semper immediate futuro suo præfigitur.

℣. 7. h) *Dominari* tu, Deus pater v. 2. *facies*, vel (subintell. *Vau conuersiuo*, vt v. 6.) *fecisti eum*. Dan. 11, 39. coll. ibid. v. 3. 5. Act. 2, 36. data nimirum ei suprema potestate & dominio super omnia, quæ sunt in cælis & in terra. Matth. 11, 27. c. 28, 18. Ioh. 5, 26. 27. c. 13, 3. cf. etiam pf. 2, 8. &c. Verbum in Kal est *imperare, dominari* Gen. 3, 16. Prou. 16, 32. vnde participium *Moschel*, Dominans s. *Dominator* sæpius inter titulos Christi est. vid. 2 Sam. 23, 3. Ef. 40, 10. Ier. 30, 21. Mich. 4, 8. c. 5, 1. Zach. 6, 13. i) *in opera manuum tuarum*, sine vllius exceptione: vnde sub iis non solum ignobiliores creaturæ v. 8. 9. sed etiam cæli v. 4. & Angeli pf. 103, 21. 22. pf. 104, 4. continentur. k) *omnia* namque, cælestia, terrestria & infera Phil. 2, 9-11. volentes & nolentes, fideles & hostes pf. 110, 1. Angelos bonos & malos Eph. 1, 20-22. 1 Petr. 3, 22. mortem etiam & infernum 1 Cor. 15, 25. 26. 54. 55. Apoc. 20, 14. Nihil enim Pater excepit, quod ei non subiecerit Hebr. 2, 8. Id quod plenissime tandem, vt Paulus docet, omnibus constabit 1 Cor. 15, 25. 27. Hæc autem de CHRISTO intelligenda esse, tam luculenter idem testatur Apostolus Hebr. 2, 5. seqq. vt non possit id doceri luculentius. Cui proinde in os contradicunt, qui de alio, quam de Christo hæc explicant; vt recte censet *Calouius* p. 949. l) *posuisti* 2 Sam. 19, 29. pf. 88, 7. m) *sub pedes eius*: ita, vt omnia eum vel humillima subiectione & obsequio venerentur Deut. 33, 3. pf. 99, 5. vel etiam inuiti, vt hostes, imperium tamen eius detrectare nequeant. cf. Iof. 10, 24. pf. 18, 39. pf. 91, 13. pf. 110, 1. Luc. 10, 19. Rom. 16, 20. Vide sis etiam Darii mensam pedibus Alexandri victoris subiectam apud *Curtium* lib. 5. c. 2.

℣. 8. n) *Greges* etiam ouium & caprarum. (1) hac forma. cf. tamen Num. 32, 24. & not. Ef. 60, 7. Ez. 45, 15. o) *& armenta* s. *boues* (7) Deut. 7, 13. Ef. 30, 24. Prou. 14, 4. diuitias veterum Gen. 12, 16. p) *omnia*. Quemadmodum, inquit *Schmid.* prouidentia diuina per hoc nobilitatur & collaudatur, quod etiam ignobilissimas creaturas, *passeres* & *gramina agri* curat Matth. 6, 30. c. 10, 29. ita dominium Christi non parum extollitur, quod sese super omnes, etiam ignobilissimas creaturas extendit, ita, vt nihil quidquam ab eo excipiatur. q) Vulg. *insuper &*, vel, *immo etiam* Gen. 44, 9. Hof. 12, 12. r) *bestias agri* s. feras. Deut. 28, 26. pf. 50, 11. Ier. 27, 6. Mich. 5, 7. Christi enim, Domini, terra est, & plenitudo eius pf. 24, 1. 1 Cor. 10, 26. 28. De forma nominis שדי vid. not. Ef. 56, 9.

℣. 9. s) *Volucres cæli*, Gen. 1, 20. c. 7, 14. Leu. 14, 4. Deut. 4, 17. Matth. 6, 26. t) Gen. 1, 26. pf. 89, 26. Vide exemplum huius dominii a Christo in pisces exerciti Mat. 17, 27. Luc. 5, 4. 6. Ioh. 21, 6. seqq.

℣. 5. מה אנוש כי Sic 1. 2. 5. non male. כך קבלתי *sic accepi*. Cf. pf. 5, 13. ta 14. 5. verum sine codicum suffragiis.

℣. 6. תעטרהו Sic punctauit 1. cum nota ℣. 9. צפור *defect.* requirit *Mas. impr.* Leu.

x) Aeth. *& quidquid ambulat.* ὁ (καὶ) διαπορευόμενα, *quacunque transeunt* per vias maris, s. in mari natando vagantur. cf. Es. 23, 2. y) *semitas* Iob. 6, 18. 19 *marium* & omnium vndarum ps. 69, 35. Gen. 1, 10. *Geierus* : Meminit bestiarum, volucrium & piscium; vt plena sit viuentium creaturarum distributio, iuxta tria, quæ incolunt, elementa, terram, aerem, aquam. Sic in prima quoque Adami inauguratione Gen. 1, 18. & Noachi benedictione. Gen. 9, 2. & sec. *Calouius*, vt sciamus, dominium Christi extendere sese etiam ad ea, quæ extra Ecclesiam sunt, & Messiam illis quoque dominari, sed longe eminentiori ratione, quibus Adam in statu integritatis præerat, vt dominium amissum nobis etiam, membris suis, vicissim restituat; coll. Rom. 14, 6. 9. 11. 1 Cor. 8, 6. c. 10, 26. 28. Alii omnia hæc v. 8. 9. figurate accipiunt, & per *greges ovium* fidelium cœtus, per *boves* laboriosos Ecclesiæ doctores, per *bestias agri* feros homines Es. 11, 6. 9. per *pisces* Leuiathanem Es. 27, 1. &c. intelligunt. Sensum tamen litteralem hic a Spiritu S. intentum, & retinendum putamus; etsi commodam ad illa adplicationem non respuimus.

℣. 10. z) Merito itaque exclamamus iterum & concludimus: *O Iehoua, Domine noster* &c. vid. v. 2. a) cf. Zach. 14, 9.

Ps. IX, ℣. 1. b) Vid. ps. 4, 1. Hab. 3, 19. c) S. *super Muth-Labben*, velut *instrumento*, vt ps. 5, 1. ps. 8, 1. quod *Pfeiffero* in D. V. aliisque genus carminis, vel *cantilenæ initium* fuisse videtur, coll. ps. 57, 1. & præf. in hunc librum §. 6. Al. *super morte* (ps. 48, 15. Gen. 25, 32. Iud. 5, 18.)

י עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־
א הָאָרֶץ׃ ט לַמְנַצֵּחַ עַל־מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר
2 לְדָוִד׃ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃
3 אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃
4 בְּשׁוּב־אוֹיְבַי
ה אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ מִפָּנֶיךָ׃ כִּי־עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי
6 יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק׃ גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם
מָחִיתָ

Psalm. IX. 18.) *filii*; sec. *Bohlii* coniecturam, *Absalomi*, nec non Sebæ, ceterorumque aduersariorum, immo & Ammonitarum clade: quomodo satis diuersa coniunguntur. Alii itaque: *super morte istius Filii*, de quo Ps. II. & VIII. nempe Christi, & de victoria per illam parta; Al. vero: *super morte pro filio* s. *propter filium* Dei; coll. ל Leu. 19, 28. c. 21, 11. Num. 6, 7. Iob. 30, 25. Ita *Till* in specie *de martyribus*, pro veritate Euangelii de Christo, in vltima angustia s. persecutione Ecclesiæ occubituris, coll. v. 13. & 10. cum Dan. 12, 1. At de *martyribus* quidem *Christi* psalmum hunc passim explicauit B. *Lutherus*, locis apud *Calouium* citatis. *Syra* inscriptio habet: *De Christo, solium ac regnum suum suscipiente, hostemque abolente* (cf. Apoc. 11, 17. c. 12, 10.) & Ar. *De mysteriis filii: propter gloriam Messiæ eiusque resurrectionem ac regnum, atque interitum omnium refractariorum.* primum comma est e versione Græca: ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, quam *Aethiopica* etiam sequitur. Sed illi male Ebraica עַל־מוּת pro vna dictione acceperunt, sicut etiam isti, qui *de iuuentute filii* id interpretantur. Lectorem pluribus incertissimis Rabbinorum aliorumque coniecturis diutius morari nolumus, v. c. *de morte Beni*, Cantoris 1 Par. 15, 18. aut *barbari* cuiusdam, sic dicti *Regis*, it. *de morte Labani* per anagramma, quod *Grotio* placuit: neque enim illa omnia ad huius psalmi phrasin & argumentum quidquam faciunt. Lepidiorem coniecturam *Kimchi* adfert (cui *Tarnov. Nold. Lightfootus*, vt in præfatione §. 7. diximus, & plures adstipulantur) לַבֵּן non *de filio*, sed de præpositione aut nomine בֵּין *inter, intermedietas*, & sic *de morte Goliathi* hunc locum accipiens, qui אִישׁ הַבֵּנַיִם *vir duorum exercituum intermedius*, seu *Duellator*, vt ita loquar, 1 Sam. 17, 24. dicitur. præiuerat ei Chaldæus: *super morte viri, qui prodibat e medio exercituum*; cf. eundem etiam ad v. 6. Sed neque ad cæsi Goliathi circumstantias omnia huius psalmi referri possunt, neque quadrat ad illud tempus huius psalmi 12. versus. Tunc enim Dominus vel *Arca fœderis* nondum singulariter in arce *Sion* habitabat; vt alia taceamus. Vndecunque vero Dauid occasionem arripuerit, (inquit *Maius*) aut quandocunque psalmum fecerit, hoc negari nequit. *Goliathum typum esse Satanæ & Antichristi* - - Res ipsa & emphasis verborum v. 5. רָשָׁע, quod κατ᾽ ἐξοχὴν designat τὸν πονηρὸν, ἀντικείμενον καὶ ὑπεραιρόμενον 2 Thess. 2, 3. 4. 8. demonstrant luculenter, *Christum triumphatorem, & iudicem hostium introduci vniuersalem*, & Ecclesiam, victoriam Domini læte concelebraturam. &c. Oecon. V. T. p. 741. seq. Et *Hieronymus* ad h. l. *Iste psalmus*, inquit, *totus in persona Ecclesiæ per Prophetam de Antichristo cantatur.* Vaticinatus nimirum erat Dauid ps. VIII. de dominio Christi vniuersali, omnibusque ei subiiciendis. Ne quis igitur putaret, nihil certaminis Ecclesiæ N. T. superfuturum esse, luctam eius cum aduersariis, lacrimas & preces, & lætissimum tandem exitum, hic describit: ita quidem, vt sec. *Schmidii* lemmata I. *Gratias Deo agat* pro hostium suorum auersione v. 2 - - 7. II. Orbi & piis similiter *iustum Dei iudicium promittat* v. 8 - - 11. Cui proinde III. *confiteri* pii debeant v. 12 - - 15. cum contra IV. *impii* male sint *perituri* v. 16 - - - 21. *Geierus* vero duas psalmi partes constituit: I. *Gratiarum actionem* v. 2 - - - 13. II. *Petitionem* v. 14. -- fin. d) vid. ps. 3, 1. ps. 4, 1. &c.

℣. 2. e) ps. 6, 6. ps. 7, 18. f) ps. 111, 1. ps. 119, 10. ps. 138, 1. animo integro & sincero ps. 32, 2. in spiritu & veritate Ioh. 4, 24. cf. Deut. 6, 5. g) *enumerabo* ps. 2, 7. ps. 66, 16. q. d. vt nullum eorum sine laude transmittatur. h) *omnia mirabilia tua*, ps. 26, 7. qui *mirabilis* es Es. 9, 5. & solus *mirabilia* facis ps. 72, 18. cum in opere creationis, tum in redemtione & conseruatione tuorum. conf. Es. 55, 8. 9. Rom. 11, 33. 1 Tim. 3, 16. quamuis ob hominum infirmitatem illa omnia enumerari non possint ps. 40, 6. Iob. 5, 9.

℣. 3. i) ps. 4, 8. ps. 5, 12. ps. 31, 8. k) *in te*, ceu materiam gaudendi præbente, & *per te*. cf. ps. 32, 11. ps. 33, 1. Neh. 8, 10. Phil. 4, 4. Targ. *in Verbo tuo.* cf. 1 Cor. 1, 30. 31. l) ps. 7, 18. ps. 61, 9. m) o *Altissime* & summe Deus. ps. 18, 14. ps. 47, 3. ps. 89, 28. ps. 91, 2. &c.

℣. 4. n) *Cum* enim *reuersi sint*. S. *Pro eo, quod reuersi sunt*, & metu diuinitus incusso terga verterunt. ps. 6, 11. ב sic notat *caussam* s. potius rationem & motiuum gaudii, vt 2 Par. 16, 7. c. 28, 6. &c. aliis aduerbium temporis: *Cum conuertentur* &c. vt ps. 3, 1. ps. 4, 2. 4. Ios. 6, 5. quia totum hunc psalmum, vt propheticum, de futuris accipiunt, coll. Es. 12, 1. seqq. Apoc. 10, 7. cf. not. v. 1. o) Ps. 3, 8. p) ps. 35, 4. ps. 40, 15. q) *impingent* itaque porro. vel ita vt *impegerint*. S. *impegerunt*. subintell. *Vau conuers.* & euentuali, vt ps. 8, 6. 9. Ex. 15, 5. Iud. 2, 1. Verbum cf. Ier. 20, 11. Prou. 24, 16. Dan. 11, 19. r) ps. 8, 12. ps. 21, 11. ps. 68, 3. s) *a conspectu tuo*, tq. irati & iusti vindicis. v. 5. cf. v. 20. ps. 21, 10. ps. 68, 2. 2 Thess. 2, 8.

℣. 5. t) *Fecisti namque.* 1 Reg. 8, 32. u) *ius* s. *iudicium meum.* ps. 17, 2. Mich. 7, 9. Targ. *vltionem mei.* x) Vulg. *& caussam meam.* Ier. 5, 28. ps. 76, 9. ps. 140, 13. Ar. *Iudicasti mihi, & vindicasti.* vt per synonyma & iustum iudicium, & eius executio designetur. LXX. cf. cum Luc. 18, 7. 8. y) Vulg. *sedisti super thronum*, s. *tribunal.* cf. Es. 16, 5. ps. 47, 9. Apoc. 20, 11. z) tq. *iudex iustitiæ* s. *iustus*, vt habent Targ. Syr. At participialiter LXX. Vulg. *qui iudicas iustitiam.* v. 8. ps. 7, 12. ps. 50, 6. Es. 11, 3. 4.

℣. 6. a) Instar iusti & seueri iudicis *obiurgasti*, Vulg. *Increpasti & compescuisti gentes.* Targ. *gentes Philistæorum.* cf. not. v. 1. & verbum Es. 17, 13. b) *perdidisti* ps. 5, 7. ps. 119, 95. c) Targ. *impium Goliathum*, typum diaboli & antichristi Es. 11, 4. vid. not. v. 1. At Syr. collectiue: *impios.* cf. v. 18. ps. 1, 6. ps. 37, 17. 20. ps. 68, 3. ps. 104, 35. *Till* in specie contumaces Iudæos, coll. ps. 2, 11. d) cf. Ex. 17, 14. Deut. 9, 14. c. 29, 19. 2 Reg. 21, 13. & Ex. 32, 33. Num. 5, 23. Deut. 25, 6. ps. 109, 13.

Ps. IX, ℣. 1. עַל־מוּת Velut vnam vocem עַלְמוּת scribunt 1. 2. 5. 6 9. 10. 20. & *Mas. Erff.* verum vt *A. Esra* h. l. idemque & *M. I.* ad ps. 48, 15. nos docent) contra : *Mas.* Vid. superius ad textum not. לַבֵּן per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* Cf. not. ps. 4, 1. ℣. 3. אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה־בָּךְ sic 1. 3. & sic fu. 5. ℣. 4. בְּשׁוּב אוֹיְבַי ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ sic 1. 2. non male.

7 מחית לעולם ועד : האויב י תמו חרבות לנצח וערים
8 נתשת אבד זכרם המה : ויהוה לעולם ישב כונן
9 למשפט כסאו : והוא ישפט־תבל בצדק ידין לאמים
י במישרים : ויהי יהוה משגב לדך משגב לעתות
11 בצרה : ויבטחו בך יודעי שמך כי לא־עזבת דרשיך
12 יהוה : זמרו ליהוה ישב ציון הגידו בעמים עלילותיו :
13 כי־דרש דמים אותם זכר לא־שכח צעקת עניים :
14 חננני יהוה ראה עניי משנאי מרוממי משערי מות :
15 למען אספרה כל־תהלתיך בשערי בת־ציון אגילה
בישועתך

ענוים קרי

d) ps. 10, 16. Mich. 4. 5. Dan. 12, 3. ℣. 7. *e*) *Quod ad hostem* attinet. cf. similem constr. ps. 11, 4. ps. 18, 31. 2 Sam. 4, 10. 2 Reg. 35, 22. &c. Al. *in Vocatiuo*, coll. 2 Reg. 9, 5. & *Till.* cum Belgis sarcastice & interrogatiue: *O hostis*, num, sicut intenderas, *consummata sunt vastationes in seculum? Num vrbes euertisti? Periitne memoria earum in perpetuum?* Sed commodius alii ad Deum & iudicium eius aduersus hostes, hæc referunt. vid. *Geierus* h. l. *f*) *consummata sunt*, *finem* nunc *habent* & *deserunt*. Gen. 47, 18. Deut. 2, 16. Iob. 31, 40. *g*) *desolationes*. Ez. 36, 4. 10. 33. Mal. 1, 4. ps. 102, 8. *h*) *in perpetuum* v. 19. ps. 49, 10. Es. 13, 20. c. 25, 8. *i*) *Eruisti vrbes*. Vulg. *& ciuitates eorum*, sc. hostium. cf. Es. 25, 2. 12. Ap. 16, 19. *k*) tu, o iuste iudex & vindex v. 5. *destruxisti*, q. d. *radicitus euertisti*, *euulsisti*. Proprie namque de plantis dicitur. cfr Ier. 1, 10. c. 12, 17. c. 42, 10. c. 45, 4. 2 par. 7, 20. *l*) *periit memoria eorum* hostium v. 6. Till *eorum*, ciuitatum, & *ipsi*. Sic etiam *suffixum femin.* habent Syr. & Ar. Totalis clades s. interitus significatur, vt v. 6. cf. Deut. 32, 26. ps. 34, 17. ps. 41, 6. ps. 109, 15. Iob. 18, 17. *m*) *& ipsi*, vel *ipsorum* inquam. Similis *pleonasmus* pronominis *emphat.* Num. 14, 32. 1 Sam. 20, 42. Ez. 34, 11. Prou. 22, 19. & c. 23, 15. LXX. Vulg. Ar. *cum sonitu*. male, ex rad. המה ps. 46, 4. 7. Aeth. *vna* s. *pariter* omnes. ℣. 8. *n*) *At Dominus*. v. 2. in oppositione ad deletos s. extinctos hostes. v. 7. cf. ו *aduersatiuum* ps. 3, 4. ps. 5, 8. &c. Targ. At *Verbum Domini*. sic v. 10. *o*) *in aeternum*, vt Rex in throno suo, *sedebit* v. 5. & *permanebit*. ps. 2, 4. ps. 10, 16. ps. 29, 10. ps. 102, 13. 27. *p*) *parauit* ps. 7, 13. & *firmauit* iure ac iustitia Es. 9, 6. c. 16, 5. cf. ps. 89, 15. ps. 93, 2. ps. 97, 2. ps. 103, 19. Syr. *& paratum est*, Targ. *in cælo* (ps. 11, 4.) *paratum est tribunal eius* &c. *q*) *ad vniversale & nouissimum iudicium* ps. 1, 5. Coh. 11, 9. c. 12, 14. Dan. 7, 9. 10. *r*) Vulg. *thronum* vel *tribunal suum*. ps. 45, 7. Thren. 5, 19. vid. Matth. 25, 31. Apoc. 20, 11. ℣. 9. *s*) *Ipseque* in Christo Act. 17, 31. ps. 72, 1. Ioh. 5, 22. 27. *t*) *iudicabit orbem terrarum*. i. e. sec. Targ. *populum terræ*. cf. Es. 13, 11. ps. 90, 2. Gen. 18, 25. LXX. vt Act. 17, 31. *u*) i. e. *iuste*, vt sequens *in rectitudinibus*, est æquissime & *rectissime*. cf. Es. 11, 4. ps. 72, 2. ps. 96, 13. *x*) ps. 2, 1. ps. 7, 8. 9. 1 Sam. 2, 10. *y*) ps. 17, 2. ps. 96, 10. ps. 98, 13. Prou. 1, 3. ℣. 10. *z*) S. *Erit enim*. cf. similis apocope Hos. 13, 14. *a*) v. 2. Targ. *Verbum Domini*, vt v. 8. *b*) LXX. Vulg. Ar. *refugium*. Syr. *domus* s. *locus refugii*. proprie *locus altus*, munitus, & *sublimis*. Targ. *munimentum*. Deut. 2, 36. Es. 33, 16. ps. 18, 3. cf. ps. 37, 39. Prou. 18, 10. *c*) *contrito* s. *oppresso*. ps. 10, 18. ps. 74, 21. *d*) LXX. Vulg. resoluto tropo: *adiutor*. Ar. *& adiutorium eius*. *e*) LXX. Vulg. *in opportunitatibus*. opportuno *tempore*, *in angustia*. Targ. Syr. *temporibus angustiæ*. in mediis tribulationibus. ps. 10, 1. Coh. 3, 11. Es. 33, 2. ps. 138, 7. ὁ. ἐν εὐκαιρίαις. Quo respicit Apostolus Hebr. 4, 16. *Till* pro sententia (de qua ad v. 1.) temporibus *angustiæ illius extremæ*. coll. Dan. 12, 1. Deut. 32, 36. Es. 59, 16. 17. Nullum tamen tempus ab hac promissione excludendum est, coll. 1 Cor. 10, 13. Matth. 28, 20. ℣. 11. *f*) S. *Vnde confident*, Vulg. *Et sperent in te* ps. 4, 6. *Vau conclusiuum*, vt ps. 2, 10. Mal. 3, 6. *g*) Syr. *omnes cognoscentes*. Vulg. *qui nouerunt*. sc. vere & practice. ps. 1, 6. ps. 36, 11. 1 Sam. 2, 12. Es. 51, 7. 1. Dan. 11, 32. &c *h*) ps. 8, 2. ps. 91, 14. Prou. 18, 10. *i*) *non enim dereliquisti*, aut adhuc *relinquis*, sed potius clementissime audis atque protegis. cf. Ios. 1, 5. Es. 49, 14-16. *k*) eos, *qui* sincere *quærunt te* humili pœnitentia & fide. ps. 14, 2. ps. 34, 6. 11. ps. 69, 33. ps. 119, 2. Es. 55, 6. 7. LXX. vt Hebr. 11, 6.

℣. 12. *l*) *Vos* itaque, qui Deum quæritis & cognouistis v. 11. *psallite Domino*, ps. 7, 18. Apostrophe pii adfectus, vt ps. 30, 5. ps. 47, 7. &c. *m*) Targ. *qui Schechinam suam habitare fecit in Sion*. visibiliter quasi præsens ad Arcam fœderis, illic in tabernaculo repositam 2 Sam. 6, 17. cf. ps. 2, 6. ps. 74, 2. ps. 76, 3. &c. *n*) *indicate*, nunciate etiam *inter populos* & gentes orbis. Es. 12, 4. Ier. 50, 2. *o*) mirabilia *facta* s. *opera*; Ar. *miracula eius*. Ier. 32, 19. ps. 66, 5. ps. 105, 1.

℣. 13. *p*) *Quoniam*. *Caussam* laudis DEI dicit; vel etiam *materialiter* accipi potest: *Quod* nimirum &c. *q*) *quærens* est. Sicut enim pii *quærunt Deum* v. 11. ita ipse requirit & *vindicat eorum sanguinem*. ps. 10, 15 Gen. 9, 5. 2 Par. 24, 22. LXX. vt Luc. 11, 15. *r*) *sanguines* & cædes, nempe, vt Targ. addit, *iusti* vel *iustorum*. cf. Gen. 4, 9. Deut. 33, 43. ps. 72, 14. ps. 79, 10. Apoc. 6, 9. 10. *s*) *eorumdem* sc. sanguinum vel cædium. Ita *Geierus*. At Targ. *iustorum memor* vel *recordatus est*. ps. 8, 5. Ex. 2, 24. *t*) Negatione hac fortius adfirmatur antecedens oppositum. cf. Es. 49, 14. 15. ps. 10, 11. *u*) cf. ps. 34, 18. Gen. 4, 10. Ex. 3, 9. 2 Reg. 5, 3. 5. &c. *x*) Vulg. *pauperum* s. *miserorum*. al. *mansuetorum*. cf. v. 19. ps. 10, 12. 17. Es. 61, 1. &c. Supplet vero hic *Schmidius* ante sequentem versum, *Dicentium*: Miserere mei. cf. v. 15. ps. 6, 2. 3. ps. 5, 8. 9. &c.

℣. 14. *y*) *Miserere* itaque *mei* porro, neque sec. merita mea, sed gratiam tuam, meamque miseriam mecum age. (1) hac forma. cf. ps. 4, 2. ps. 25, 16. *z*) oculis commiserantibus, vt ps. 25, 18. ps. 84, 10. 1 Sam. 10, 11. *a*) S. *ab osoribus meis*. Syr. *quæ ab hostibus meis*, scil. mihi infertur. ps. 35, 18. ps. 18, 18. al. vt Geierus: *propter* osores meos, coll. ps. 5, 9. & simili מן ps. 12, 6. &c. *b*) *qui extollis me* ps. 18, 49. cf. ps. 3, 4. *c*) *de portis mortis*, & quasi de faucibus orci. cf. Es. 38, 10. ps. 107, 18. Iob. 38, 17. ℣. 15. *d*) *Vt enumerem* s. *annunciem*, sicut propositum erat v. 2. ps. 73, 28. *e*) ps. 35, 28. ps. 51, 17. &c. *f*) vbi olim, vt nunc in curiis, conuentus populi, iudicia & conciones habita fuerunt. cf. Gen. 23, 10. Deut. 22, 19. Es. 29, 21. Ier. 26, 10. c. 38, 7. Am. 5, 10. Prou. 31, 31. Ruth. 4, 1. Nectendum autem hoc est cum sequentibus sec. accentus. *g*) Targ. *congregationis* s. Ecclesiæ *Sion*. cf. Gal. 4, 26. al. *Hierosolymæ*. cf. Zach. 9, 8. & not. Num. 21, 25. Es. 1, 8. Mich. 1, 13. &c. in oppositione ad *portas mortis* supra ℣. 14. *h*) *vt exsultem* ps. 2, 11. ps. 13, 5. Hab. 3, 18.

℣. 7. נתשת per *Kam.* 3. 6 9. 10. 14. 20. contra *Mas.* 1. *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 4. ℣. 9. והוא ישפט־תבל sic 2. 7. 8. 11. & sic, *fere* 5. Reliqui contra sensum ישפט תבל præter 1. qui ita והוא ישפט־תבל ℣. 11. כי־לא עזבת דרשיך sic 1. ℣. 12. זמרו per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. ℣. 13. כי per *Mahp.* 2. 3. לא per *Makk.* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 20.

℣. 14 חננני per *Pat.* 6. 9. (qui vero in marg. per *Kam.*) 10. 13. 17. 18. 20. 22. quasi esset in Piel; quomodo *R.* *Iudam* quoque legisse perhibet *M.I.* יהוה Sic per *Rbhia* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. 21. 22. 23. Reliqui per *Psik hadmaiorum*.

16 בישועתך: טבעו גוים בשחת עשו ברשת־זו טמנו
17 נלכדה רגלם: נודע יהוה משפט עשה בפעל כפיו
18 נוקש רשע הגיון סלה: ישובו רשעים לשאולה כל־
19 גוים שכחי אלהים: כי לא לנצח ישכח אביון תקות
כ ענוים תאבד לעד: קומה יהוה אל־יעז אנוש ישפטו
21 גוים על־פניך: שיתה יהוה ׀ מורה להם ידעו גוים
א אנוש המה סלה: י למה יהוה תעמד
2 ברחוק תעלים לעתות בצרה: בגאות רשע ידלק

עניים קרי

ה׳ במקום א׳

Pſalm. X.

i) *in ſalute*, vel *pro-pter ſalutem tuam* mihi præſtitam. Pſ. 13, 6. pſ. 20, 6. 1 Sam. 2, 1. ב *cauſ-ſam* gaudii notat, vt Pſ. 5, 11. Pſ. 7, 7. &c. Ceterum vti poſt v. 13. Schmidius, ita hic Tillius ſupplet, *dicendo* vel *dicturus*: Demerſæ ſunt gentes v. 16.

v. 16. k) S. Contra *ſubmerſa ſunt.* Ex. 15, 4. Ier. 38, 6. Pſ. 69, 3. 15. l) vid. v. 6. m) Eadem locutio & ellipſis Pſ. 7, 16. n) *in reti.* Pſ. 25, 15. *quod* Pſ. 10, 2. Pſ. 142, 4. LXX. Vulg. Ar. *in laqueo iſto, quem abſconderunt.* o) Pſ. 31, 5. pſ. 64, 6. Metaphora a venatoribus. p) *captus, comprehenſus* eſt. Coh. 7, 26. Iud. 15, 4. Eſ. 8, 15. q) *pes eorum.* Vt aues aut feræ pedibus illaqueari ſolent. Pſ. 25, 5.

v. 17. r) *Notus nunc factus*, vel *Cognitus eſt* inſigniter, ideoque celebratur Dominus pſ. 74, 5. pſ. 76, 2. Ezech. 38, 23. Prou. 3, 23. s) *iuſtitiam* namque *exercuit*, vel quod *iudicium fecit*, v. 5. Deut. 32, 36. Aſyndeton ex adfectu lætitiæ oriundum, vt etiam in ſequentibus. t) i. e. propriis machinationibus ſuis Pſ. 7, 4. u) *illaqueatus, irretitus eſt* impius. Sic plerique ex *Niphal*, a rad. יקש, coll. Deut. 7, 25. Eſ. 8, 15. c. 28, 13. Ier. 50, 24. Pſ. 141, 9. Prou. 6, 2. At *Guſſet.* p. 533. *illaqueauit* Deus impium, ex rad. cognata נקש, coll. Deut. 12, 30. 1 Sam. 28, 9. Pſ. 38, 13. Pſ. 109, 11. x) Vid. v. 6. Pſ. 1, 1. y) *Meditatio!* vel *o rem meditatione dignisſimam!* (4) Pſ. 19, 15. pſ. 92, 4. z) *Ita ſane!* v. 21. Pſ. 3, 3.

v. 18. a) *Reuertentur*, Vulg. *Conuertantur*, in Optatiuo, vt LXX. in Imperatiuo, nimirum a me oppreſſo repulſi iuſto iudicio & zelo Dei v. 4. Pſ. 6, 11. Ceterum *reditur* quidem interdum a termino, ad quem ventum erat, ſed

ſed *ad alium*, quam in quo quis antea fuerat, e. c. 2 Par. 18, 25. Sic cf. Iob. 1, 21. et not. Ier. 40, 5. Vix tamen aliter accipi poteſt hic pſalmi locus, niſi ſpectes vlti-

mum iudicium, in quo reprobi, *quoad animam ex inferno reducti*, mox illuc poſt reſurrectionem corporum redire cogentur; vt monuit *Guſſet.* p. 834. b) vid. v. 6. 17. c) *ad inferos, infernum* proprie dictum, vt Num. 16, 30. 33. Eſ. 5, 14. c. 28, 15. Hoſ. 13, 14. cf. Pſ. 6, 6. Prou. 1, 12. Eſ. 38, 10. d) Syr. & Vulg. *&* omnes gentes, ſc. impiæ et incorrigibiles. v. 16. 20. 21. cf. Apoc. 11, 18. c. 14, 8. c. 19, 15. e) Vulg. *quæ obliuiſcuntur Deum*, malitioſe *obliuiſcentes* (2) Eſ. 65, 11. Targ. *quæ oblitæ ſunt timoris Domini.* cf. Pſ. 50, 22. Iob. 8, 13. Rom. 1, 18. 19. c. 2, 14. 15.

v. 19. f) *Non enim in perpetuum*, etſi auxilium aliquamdiu differat Deus, et premantur pii. v. 7. Pſ. 74, 19. pſ. 103, 9. g) *obliuioni dabitur* apud Deum v. 13. Anthropop. vt v. 13. Pſ. 10, 11. pſ. 13, 2. Thren. 5, 20. cf. Eſ. 49, 14. 15. ὀ ἐπιλησθήσεται, vt Luc. 12, 6. h) *inops & adflictus*, auxilium diuinum anxie *deſiderans* et expectans. Pſ. 72, 4. 12. 13. pſ. 113, 7. pſ. 140, 13. Eſ. 14, 30. i) *ſpes* et exſpectatio Pſ. 40, 2. pſ. 62, 6. Iob. 5, 16. k) v. 13. Pſ. 12, 6. Eſ. 31, 7. l) recte Targ. Syr. &c. *non peribit*, repetita negatione ex præced. membro, vt Pſ. 1, 5. Deut. 33, 6. cf. not. Eſ. 23, 4. c. 28, 27. Ez. 11, 11. &c. & de verbo aut phraſi Pſ. 112, 10. Prou. 10, 28. Iobi 8, 13. c. 14, 19. m) *in æternum.* v. 6. Pſ. 21, 6. pſ. 111, 3. 10. Ad rem cf. Pſ. 25, 3. Hab. 2, 3. Luc. 18, 7. 8. Apoc. 6, 11. &c.

v. 20. n) *Exſurge* itaque *o Domine!* Pſ. 3, 8. pſ. 7, 7. pſ. 10, 12. &c. o) *ne* denuo *inualeſcat* aut *prævaleat* Pſ. 18, 18. pſ. 52, 9. pſ. 68, 29. Dan. 11, 12. p) Targ. *homo impius.* Till. Antichriſtus. cf. v. 21. 2 Par. 14, 10. et not. pſ. 8, 5. q) *iudicentur* et puniantur. cf. v. 5. Pſ. 58, 11. 12. Ez. 36, 19. r) vid. v. 6. 16. 18. s) *coram facie*, ſ. *in conſpectu tuo.* cf. v. 4. Pſ. 34, 17. Iob. 6, 28.

v. 21. t) *Pone ſ. incute* illis Pſ. 141, 3. Bellicum puto, inquit *Guſſet.* p. 246. vt Pſ. 3, 7. pſ. 140, 6. Eſ. 15, 9. c. 22, 7. u) *terrorem.* Ita ſec. *Kri* Targ. Schmid. &c. vt Gen. 9, 2. Deut. 26, 8. c. 34, 12. Ier. 32, 21. At ſec. *Cthibh* ſeu ה finale cum præced. Sægol, LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. Conſtitue illis Domine *legiſlatorem*, quod Bohlius coniungit: *conſtitue* illis *ad timorem Magiſtrum*, coll. Ioel 2, 23. Al. *nouaculam*, vt Iud. 13, 5. c. 16, 17. 1 Sam. 1, 11. coll. Eſ. 7, 20. et Ez. 5, 1. ſeqq. Sed prius, ceu ſimplicius, merito retinemus. x) *vt ſciant*, cognoſcant et ſentiant impiæ *gentes* v. 6. 20. cf. Pſ. 4, 4. Ex. 14, 4. 18. Ez. 5, 13. Hoſ. 9, 7. y) Targ. *quod homines ſint.* Ellipſis particulæ כי vt Zach. 8, 23. *vt miſeros homines* ſe eſſe ſentiant. cf. ſupra v. 20. Pſ. 8, 5. pſ. 10, 18. & Eſ. 31, 3. z) *ipſi* ſint. Gen. 6, 2. Coh. 1, 9. 10. 17. &c. a) v. 17. vid. not. Hab. 3, 3.

Pſ. X, v. 1. b) *Quare?* Eſt monentis ac *ſupplicantis*, vt Pſ. 22, 2. pſ. 88, 15. Iob. 13, 24. etc. Atque hic ſec. Hebræos *incipit pſalmus* X. quod et ſtili diuerſitas ſuadet; apud Græcos vero, Vulg. Ar. et Aeth. ob argumenti vicinitatem, pſalmus IX. continuari putatur. Vnde in ſequentibus pſalmis illi ſemper vnum minus numerant, vſque ad Pſ. CXLVII. ex quo duos fecerunt. Conf. Præf. in hunc librum §. 12. Continet autem hic pſalmus, vt *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 99. ſcribit, *preces Eccleſiæ preſſæ, rogantis ac ſperantis liberationem ab hoſte impio, æternum ſibi regnum pollicente, & verba contumelioſa tumido ore eloquente*: per quem hoſtem *Antichriſtum* intelligunt *Calouius*, *Geierus*, *Tillius*, aliique. Conf. not. Pſ. 9, 1. et infra v. 16. 18. cum Apoc. 11, 15. *Schmidio* in lemmatibus hic *preces* ſunt *Eccleſiæ contra impios ſuos et miſerorum piorum perſecutores.* Quorum I. inſolentiam, blaſphemias et fraudes prolixe *deſcribit* v. 2--11. II. Contra illos Deum *inuocat* v. 1. 12-15. et III. exauditione precum et interitu perſecutorum, ſe et miſeros *conſolatur* v. 16--18. *Occaſionem* huius pſalmi Dauidi natam putat *Tillius* e lectione Deut. 32, 36. *Bohlius* ad Abſalomi rebellionem et Achitophelis perfidiam refert, vt iam ad Pſ. 9, 1. diximus. c) *Calouius*: Aduerſus impium inſolentem *Chriſtus Rex* excitatur: ſic Tillius ex v. 16. coll. Eſ. 33, 22. d) Velut homo, ad quem cauſſa non pertinet: qui laboranti ſuccurrere non vult, aut etiam ferre opem non poteſt. cf. Pſ. 38, 12. pſ. 71, 11. Ier. 14, 8. 9. Luc. 10, 31. 32. e) *quare* (repet. ex præced. vt Pſ. 3, 2.) *occultas*, abſcondis ſc. *faciem tuam.* Targ. *abſcondis te in habitaculo ſanctorum.* Syr. *& auertiſti adſpectum tuum.* cf. v. 11. Eſ. 1, 15. Thren. 3, 56. al. *conniuebis*; vt Ez. 22, 26. Prou. 28, 27. f) vid. Pſ. 9, 10.

v. 2. g) *In elatione* Pſ. 46, 4. ſ. *ſuperbia.* Vulg. & LXX. *Dum ſuperbit* impius. cf. Pſ. 31, 19. pſ. 73, 6. Eſ. 13, 11. &c. h) *impii* v. 3. vid. not. Pſ. 9, 1. 6. 17. et de ſuperbia ac inſolentia Antichriſti, hic v. 4. ſeqq. 2 Theſſ. 2, 4. coll. typo Eſ. 14, 13. 14. i) *perſequitur* iſte (impius miſerum; vt Gen. 31, 36. 1 Sam. 17, 53.) Al. vt Tig. Cocc. cum LXX. Vulg. Syr. &c. *ardet* vel *incenditur* (zelo et indignatione in impios) *pauper*; coll. Pſ. 39, 4. Ier. 20, 9. Prou. 29, 2. 2 Cor. 10, 29. 2 Pet. 2, 8. minus bene: nam דלק *ardorem actiuum*, qualis eſt in igne, non paſſiuum, qualis in materia, denotat. cf. etiam not. Pſ. 7, 14.

---

v. 15. בישועתיך *plene* 1. 6. 9. 10. 20. v. 16. ברשת per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 17. נודע per *Mahpach milel* 7. 8. 22. 23. quæ & *B. Aſcheris* lectio forte eſt. Ceterum ד per *Kam.* 2. et 24. ſec. *Maſ. impr.* Pſ. 76, 2. ſed contra *Maſ.* 1. h. l. v. 19. לעד per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. ſic fu. 5.

3 עני יתפשו במזמות זו חשבו׃ כי־הלל רשע על־תאות
4 נפשו ובצע ברך נאץ ׀ יהוה׃ רשע כגבה אפו בל־
5 ידרש אין אלהים כל־מזמותיו׃ יחילו דרכו ׀ בכל־
6 עת מרום משפטיך מנגדו כל־צורריו יפיח בהם׃ אמר
7 בלבו בל־אמוט לדר ודר אשר לא־ברע׃ אלה ׀ פיהו
8 מלא ומרמות ותך תחת לשונו עמל ואון׃ ישב ׀
במארב חצרים במסתרים יהרג נקי עיניו לחלכה
9 יצפנו׃ יארב במסתר ׀ כאריה בסכה יארב לחטוף עני
י יחטף עני במשכו ברשתו׃ ודכה ישח ונפל בעצומיו
חלכאים

z) *non quærit*, vel *nihil quidquam curat*. v. 13.

דרכיו קרי

14. Vel, vt ex antecedd. & conſeqq. ſupplent Targ. & Aeth. *non quærit Deum*, vt Pſ. 14, 2. pſ. 24, 6. pſ. 78, 34. 2 Par. 16, 12. a) *ſine* Deo ſunt omnes cogi-

ידכה קרי

tationes eius: vt אין ponitur Ex. 21, 11. Deut. 32, 4. Pſ. 88, 5. Thren. 5, 3. Vel omnes cogitationes eius hæ ſunt: *non eſt Deus*; qui ſcil. malitiam ipſius ſit puniturus. Nam exiſtentiam Dei fatetur infra v. 11. cf. Pſ. 14, 1. pſ. 36, 2. b) Syr. *in omnibus cogitationibus eius*. v. 2. Ier. 23, 20. Se namque ſuper omnia effert, & loco Dei ſuſpiciendum poſtulat. 2 Theſſ. 2, 4. v. 5. c) Geierus cum Luth. *Permanent* ſ. *perdurant* conſuetudines eius, coll. Iob. 20, 21. At Schmid. *Dolores pariunt*, Tig. *Cruciatum adferunt*; Cocc. *terrent* viæ eius Pſ. 29, 8. d) i. e. actiones & *inſtituta eius* Pſ. 1, 1. Hoſ. 4, 9. Prou. 3, 31. e) Prou. 6, 14. quia ſemper cædes & interitum bonorum quærunt Eſ. 59, 7. 8. Prou. 1, 16. ſeqq. f) *altitudo*, S. *ſublime quid*, i. e. altiſſime et longiſſime a mente impii abſunt. cf. 2 Reg. 19, 22. Pſ. 56, 3. g) *iura* & *iudicia tua* Pſ. 36, 7. pſ. 48, 12. pſ. 119, 20. 30. 39. &c. Quemadmodum enim impius Deum ipſum non quærit v. 4. Ita nec eius curat iudicia. h) *e conſpectu ipſius*. cf. e contrario 2 Sam. 22, 23. Pſ. 18, 23. & pſ. 51, 5. i) *ad omnes hoſtes ſuos* quod attinet. Tig. *In omnes aduerſarios ſuos*. Pſ. 6, 8. k) S. *exſufflat in eos*: flatu qſ. abigit, & minis quoque eos ſe perditurum confidit; vel & *belli ignem* inter eos *ſufflat* & *incendit*. Ez. 21, 36. Prou. 29, 8. v. 6. l) Vnde *dicit* & cogitat *in animo ſuo* v. 11, 13. Pſ. 14, 1. Deut. 8, 17. Zeph. 1, 12. m) *non dimouebor*, ſcil. ab hac felicitate & gloria mea. vid. Apoc. 18, 7. & cf. Pſ. 30, 7. Deut. 32, 35. Eſ. 41, 7. &c. n) *in generationem ac generationem*, ſ. in continuas generationes, ſc. *ero*; vel *erit* ac ſuccedet mihi. Ex. 17, 16. Eſ. 13, 20. c. 60, 15. o) *qui non ſit in malo*. Al. repetito ex præced. hemiſtichio: non mouebor in perpetuas generationes, *quia non ero* in malo. cf. Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. Ez. 39, 29. c. 23, 20. & not. Zach. 8, 20. p) cf. Ex. 5, 19. 2 Sam. 16, 8. Pſ. 41, 2. Am. 6, 3. v. 7. q) *Exſecratione*. Tig. *Periurio*. Gen. 26, 8. Leu. 5, 1. Num. 5, 27. Deut. 29, 18. 20. Indicatur, inquit *Geierus*, blaſphema impiorum lingua, qua periuriis & profanatione ſacrorum nominum iniurii ſunt in Deum & proximum, quem vel peierando decipiunt, vel ipſum, quomodocunque aduerſantem, extreme exſecrantur, dirisque deuouent. *Till.* ſpeciatim intelligit anathematiſmos antichriſtianos aduerſus diſſentientes. r) Rom. 3, 14. cf. Pſ. 5, 10. s) *& fraudibus* Pſ. 5, 7. t) *& dolis* (:) Pſ. 55, 12. Pſ. 72, 14. u) *ſub lingua* & ſermone *eius* ſunt vel occultantur. Pſ. 140, 4. Cant. 4, 11. al. *ſub lingua*, i. e. *in animo* & pectore *eius*, coll. Pſ. 66, 18. ſed metaphora ducta eſt a ſerpentibus, qui ſaliuam ſ. venenum paruis pelliculis ſub lingua & dentibus habent, idque in vulnus dentibus factum infundunt. x) Pſ. 7, 15. y) Pſ. 5, 6. pſ. 55, 11. v. 8. z) *Sedet in inſidiis*, vt Ioſ. 8, 9. Iud. 9, 34. 35. 2 Par. 13, 13. cf. hic v. 9. Prou. 1, 11. a) *atriorum* Ez. 40, 19. Neh. 13, 7. vel *villarum* & *pagorum* Leu. 25, 31. Ioſ. 19, 8. Eſ. 42, 11. i. e. ſec. Tillium, *Eccleſiarum*; ſicut Pſ. 65, 5. habitare *in atriis Dei* eſt eſſe membrum Eccleſiæ. &c. b) *in latebris* Pſ. 17, 12. Pſ. 64, 5. c) *trucidat, interficit*. cf. Pſ. 44, 23. d) *innocentes* Pſ. 15, 5. & teſtes veritatis. vid. Pſ. 94, 21. e) *oculi ipſius* reſpiciunt; vel *oculos ſuos* impii occultant, e latebris proſpicientes. f) LXX. Vulg. Ar. *in pauperem*, vel *præſidio deſtitutum*, q. d. *in turbam cæſam* vel *percuſſorum*; quia compoſitum eſſe putant Kimchius, Bohlius aliique, quod et defendit *Geierus* h. l. Al. ex rad. Arab. חלך *ater*, *niger*, *infauſtus* & *miſer fuit*, (vnde *nox atra*, *opus infauſtum*, & *vita miſera* ſ. abiecta illis dicuntur) intelligunt *triſtes* ac *mœſtos* ob corruptos Eccleſiæ mores. Ita *Tillius* h. l. (:) v. 10. 14. Sic Hebr. מחשכים pro *ærumnis* ſ. *miſeriis*, Pſ. 74, 20. Pſ. 143, 3. g) LXX. Ar. Vulg. & Syr. *reſpiciunt* vel *intenti ſunt*. al. *occultant ſe*, e latebris ſuis inſidiantes. cf. Pſ. 56, 7. Prou. 1, 11. 18. Pſ. 37, 32. v. 9. h) *Inſidiatur* Pſ. 59, 4. cf. hic v. 8. i) *in latebra* v. 8. Pſ. 17, 12. Hab. 3, 14. k) *veluti* rapax & truculentus *leo* Pſ. 7, 3. l) *in fouea* vel *luſtro ſuo*. Ier. 25, 38. Iob. 38, 40. m) *Inſidiatur* inquam. Deut. 19, 11. n) *vt rapiat* (:) bis h. l. & Iud. 21, 21. o) oppreſſum & *miſerum*, ope deſtitutum v. 2. p) *rapit* etiam &c. q) *cum trahit eum*, inſtar aucupis aut venatoris, *reti ſuo* Pſ. 9, 16. Pſ. 28, 3. cf. ſimilis conſtr. cum ב *inſtrumenti* Hoſ. 11, 4. Iob. 24, 22. c. 40, 25. Al. *quum* impius *contrahit rete ſuum*. ita cf. Deut. 21, 3. Iud. 5, 14. 2 Reg. 22, 34. v. 10. r) *Ita vero atteritur*, *conteritur*. Kal. (:) Niph. Pſ. 38, 9. Pſ. 51, 19. s) *deiicitur*, *deprimere ſe cogitur*. Eſ. 51, 23. Pſ. 44, 26. Thren. 3, 20. t) *& cadit per robuſtos* impii adſeclas & opitulatores, coll. Pſ. 135, 10. vel conſtrue: *& incidit in robuſtos* dentes vel vngues *eius*, veluti leonis v. 9. prout femininum etiam ſubſtantiue, vel per ellipſin ſubſtantiui declarandum, poſitum eſt Eſ. 41, 21. et ſicut *in manus* vel *gladium incidere* dicuntur, qui deprehenſi illis ſunt. e. c. Iud. 15, 18. 2 Sam. 24, 14. Ier. 20, 4. &c. Targ. *in fortitudinem inſidiarum eius*.

k) v. 9. Pſ. 14, 6. pſ. 18, 28. l) Aeth. *& capiuntur* ſc. miſeri, vt ſupplet S. Sic LXX. Vulg. &c. *comprehenduntur*. 1 Sam. 23, 26. Ez. 12, 13. c. 19, 4. 8. Al. optatiue: *Capiantur* itaque, vel *comprehendantur* impii in verſutia ſua, coll. Pſ. 7, 16. pſ. 9, 16. Prou. 5, 22. ſed prius præferimus in hoc contextu. m) S. *per inuentiones*, al. *in machinationibus* vel *ſceleratis conſiliis*. v. 4. Pſ. 37, 7. pſ. 139, 20. cf. verbum Deut. 19, 19. n) *quas*. Pſ. 9, 16. pſ. 12, 8. o) S. *excogitant* impii. Pſ. 21, 12. pſ. 140, 3. 5. Ier. 11, 19.

v. 3. p) S. *Nam gloriatur* impius, vt Pſ. 44, 9. Ier. 9, 22. 23. q) vid. v. 2. 4. r) *ob concupiſcentiam*, deſiderium, v. 17. Pſ. 112, 10. s) *anima ſua*: quod omnia ex impio voto ſuccedant. cf. Pſ. 27, 12. Prou. 21, 10. & ad phraſin Eſ. 26, 8. Pſ. 21, 3. t) LXX. & Vulg. imperſ. *& auaro*. Eſ. 56, 11. Ier. 6, 13. Hab. 2, 9. 2 Petr. 2, 3. *benedicitur* ab aſſentatoribus Eſ. 66, 3. Al. *& auarus benedicit*, i. e. *maledicit* Domino, coll. Iob. 1, 11. al. *benedicit ſibi*, Deut. 29, 18. Al. vt Cocc. Lex. 118. *& auaro benedicit* improbus; i. e. laudat & felicem dicit eum, qui aliud, quam regnum Dei & iuſtitiam eius quærit, & in eo quæſtu proſperos ſucceſſus habet. &c. cf. Mal. 3, 14. 15. u) S. *ſpernit*. al. imperſon. blaſpheme *contemnitur* vel *irritatur* Dominus. Num. 14. 11. c. 16, 30. Deut. 32, 19.

v. 4. x) *Impius* v. 2. 3. y) *pro altitudine* Am. 2, 9. & *ſuperbia* Coh. 7, 8. *naſi ſui*. cf. Pſ. 131, 1. h. e. ſec. Targ. *pro faſtu ſpiritus ſui*. Prou. 16, 18. Nota apud Arabes aliosque, etiam in vernacula noſtra, phraſis: *elato naſo*, h. e. *ſuperbus fuit*, & *altus naſo*, pro *faſtuoſo*. At LXX. Vulg. Ar. Aeth. *ſec. multitudinem iræ ſuæ*, vt Pſ. 2, 5. z) *non*

Pſ. X, v. 2. יתפשו cum *Pſik* 1. 5. 24. & *Ber.* ſec. analogiam & *Maſ.* coll. not. Pſ. 13, 3. Ceteri omittunt. v. 3. ובוצע *plene* fe. 1. & fu. 5. ſec. *Maſ.* 1. נאץ ſine *Pſik* 1. 3. 11. 23. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. v. 4. בגבה per *Beth* loco *Caph* 6. 9. (qui tamen *Caph* habent in marg.) & 20. ידרוש *plene* 5. ſic fe. 1. ſec. *Maſ.* 1. v. 1. לחילכה *plene* 1. forte ex male applicata *Maſ.* ſua, *Erſſ.* item atque *impr.* vltimam potius reſpiciente ſyllabam, quæ hic ſcribitur cum *He*, alibi vero in ſuffixo maſc. 2. perſonæ ſing. ſine eo. v. 9. לחטוף ſic per *Chatephpat.* 1. 3. 5. 21. 22. 23.

11 חלכאים: אמר בלבו שכח אל הסתיר פניו בל־ראה
12 לנצח: קומה יהוה אל נשא ידך אל־תשכח עניים:
13 על־מה ׀ נאץ רשע ׀ אלהים אמר בלבו לא תדרש:
14 ראתה כי־אתה ׀ עמל וכעס ׀ תביט לתת בידך עליך
טו יעזב חלכה יתום אתה ׀ היית עוזר: שבר זרוע רשע
16 ורע תדרוש־רשעו בל־תמצא: יהוה מלך עולם ועד
17 אבדו גוים מארצו: תאות ענוים שמעת יהוה תכין לבם
18 תקשיב אזנך: לשפט יתום ודך בל־יוסיף עוד לערץ
אנוש מן־הארץ:

יא

א למנצח לדוד ביהוה ׀ חסיתי

חל כאים קרי
ענוים קרי

Pf. 13, 4. Hab. 1, 3. q) *vt reddas* fuo tempore, & vlcifcaris piis illatas iniurias Ier. 17, 10. c. 32, 19. 2 Theff. 1, 6. r) vindice *manu tua.* v. 12. Targ. *vt præmium bonum iuftis reddas*

Pfalm. XI.

manu tua.

u) Kimchi, vt ad v. 8. diximus, *turba fractorum* f. contritorum, q. d. חיל כאים, ex rad. כאה. cf. Ef. 16, 7. Pf. 109, 16. Prou. 15, 13.

v. 11. x) *Dicit* impius, vt v. 6. 13. y) i. e. oppreffos non vlcifcetur v. 13. Pf. 9, 13. 19. Negat itaque ftulte non tam exiftentiam, quam prouidentiam Dei. cf. fupra v. 4. not. z) *auertit* enim & qf. *occultauit* ab iftis faciem fuam, vt videre eos nolit, nec videri fe velit. Pf. 27, 9. pf. 30, 8. pf. 44, 25. a) Aeth. *ita, vt non videat.* v. 14. Pf. 64, 6. pf. 94, 6. b) Pf. 9, 7. cf. Iob. 22, 13.

v. 12. c) *Surge* itaque *o Domine!* Pf. 7, 7. pf. 9, 20. d) *o Deus!* v. 11. Pf. 5, 5. pf. 7, 12. Ef. 9, 5. e) ad feriendos & coercendos aduerfarios meos. vid. Pf. 3, 8. Ex. 7, 5. 2 Sam. 18, 28. Pf. 138, 7. Targ. *confirma iusiurandum manus tuæ.* Sed remotius hoc eft, etfi conferas Ex. 17, 16. Deut. 32, 40. Pf. 106, 26. f) vt impius fibi imaginatur v. 11. g) Pf. 9, 13.

v. 13. l) *Quare ita impune?* cf. v. 3. Num. 22, 32. Ier. 9, 11. i) vid. v. 4. k) v. 6. 11. l) *te non inquifiturum* vel *vindicaturum* nequitiam eius. v. 4. 15. cf. v. 11. & Pf. 9, 13.

v. 14. m) *Vides vtique* omnia, quidquid ille fibi in contrarium perfuadeat. v. 11. 13. 2 Reg. 9, 26. Ef. 38, 5. Pf. 35, 22. Thren. 3, 59. *Omnifcientiam* Dei verbo *videndi* per anthrop. exprimit, inquit *Geierus.* Conf. etiam pf. 11, 4. Iob. 11, 11. &c. n) *moleftiam* v. 7. Pf. 7, 15. Hab. 1, 3. 13. o) *& ægritudinem*, ad triftitiam & indignationem piis illatam. Prou. 17, 25. Coh. 7, 3. c. 11, 10. p) probe *cernis*, *adfpicis.* Vulg. *confideras* LXX. Vulg. *vt tradat eos in manum tuam.* fed prius præferendum cenfemus. cf. Pf. 21, 9. s) *in te,* vel *fuper te* Pf. 37, 5. t) fe & totam fuam cauffam *deferit*, *relinquit*, S. *proiicit.* Syr. *relinquit fe.* LXX. Vulg. *tibi derelictus eft.* Aeth. *fuper te proiectus eft.* Targ. *in te fperat.* Ar. *confortatur.* cf. Gen. 39, 6. Ef. 10, 3. Iob. 39, 11. 14. & Pf. 55, 23. u) *pauper.* vid. v. 8. 10. x) Vulg. *orphano*, vel *orphanorum.* v. 18. Hof. 14, 4. Thren. 5, 3. y) *tu fuifti, es*, & femper *eris*, vel *effe foles.* z) *adiutor & auxiliator.* Pf. 30, 11. cf. Pf. 68, 6. Ioh. 14, 8. v. 15. a) *Contere* f. *frange brachium*, i. e. potentiam, robur ac vires & adiutores Pf. 44, 4. Ef. 33, 2. Ier. 48, 25. Ez. 30, 21. Zach. 11, 17. Dan. 11, 6. 22. b) v. 2. 3. 4. 13. c) *& ad malum* quod attinet, f. *maligni.* Pf. 5, 5. Pf. 140, 2. 12. 1 Sam. 25, 3. &c. d) ita *inquiras* v. 13. Pf. 9, 13. e) Deut. 9, 17. f) vt de medio eam tollas, *nec* amplius *inuenias*, Aeth. *vt non inueniatur.* cf. Ez. 23, 48. Pf. 37, 36. Iob. 20, 8. Apoc. 16, 20. c. 18, 21. 2 Theff. 2, 8. Matth. 13, 41. 41. Similem accentuum nexum cf. Pf. 17, 3. v. 16. g) *Iehoua* Filius, cum Patre & Spiritu S. cf. not. v. 1. h) *Rex* eft & erit. Pf. 2, 6. Pf. 21, 2. Pf. 45, 1. Pf. 146, 10. Zach. 14, 9. Dan. 7, 14. Apoc. 11, 15. i) *fæculi & æternitatis*, i. e. perpetuus & æternus: vt *fœdus fæculi* eft perpetuum Gen. 9, 16. cf. Pf. 9, 6. 8. Pf. 21, 5. Pf. 29, 10. Pf. 45, 7. Ier. 10, 10. Thren. 5, 19. 1 Tim. 1, 17. Idem iam prædicauerat Mofes Ex. 15, 18. k) *perierunt* olim, & tandem penitus *peribunt* Pf. 2, 12. pf. 9, 4. 6. 19. l) *gentes* Pf. 9, 6. 16. m) *e terra ipfius*, non tantum, vt olim e Cananæa, quam fibi adpropriauerat Leu. 25, 23. fed ex vniuerfo etiam orbe terrarum Pf. 24, 1. cf. Pf. 21, 11. pf. 68, 3. pf. 104, 34. Iob. 38, 13. 15. v. 17. n) *Defiderium.* cf. v. 3. Pf. 21, 3. Prou. 11, 23. Ef. 26, 8. o) v. 12. Pf. 9, 13. 19. p) Ef. 38, 5. c. 65, 24. Pf. 3, 5. pf. 4, 2. pf. 6, 10. &c. q) *confirmas*, & certum reddis, *cor eorum.* cf. Pf. 51, 12. pf. 57, 8. pf. 78, 8. 37. 1 Par. 29, 18. *Geierus*: tum verbo & crebra experientia externa auxilii, tum interna Spiritus S. confirmatione. vid. Rom. 8, 26. 1 Ioh. 3, 19--22. r) Luth. Geierus: *quod* attendat auris, vel quod *aduertas aurem tuam.* Pf. 5, 3. Prou. 2, 2. coll. fimili ellipfi particulæ כי Pf. 9, 21. Alii optatiue: *Confirmes* cor eorum, *aduertas* aurem tuam. S. in futuro: *difpones cor eorum*, *attendes* aurem tuam. v. 18. s) *Ad iudicandum*, f. *vt iudices*, abfoluas & vindices, ceu iuftus iudex Pf. 9, 5. cf. Pf. 7, 9. Ef. 1, 17. fcil. *aduertes* aurem tuam, in præced. v. 17. t) *orphanum* v. 14. *& attritum* Pf. 9, 10. Syr. *pupillos & inopes.* u) S. *vt non addat amplius violentiam exercere*, i. e. *vt non vlterius* vel *iterum* terribilis fit. cf. Gen. 8, 10. 21. c. 18, 29. c. 25, 1. Am. 7, 8. x) Ef. 2, 19. 21. c. 47, 12. y) *homo* mifer ac mortalis. cf. not. Pf. 8, 5. pf. 9, 21. z) *de terra*, i. e. periphraftice, *terrenus*, tum quoad ortum Gen. 3, 19. tum quoad terrenam vilitatem. Iob. 4, 19. Ioh. 3, 31. & corruptionem Phil. 3, 19. &c. cf. fimiles phrafes Pf. 17, 14. pf. 80, 14. Pf. XI, 1. a) Vid. Pf. 4, 1. b) Pf. 3, 1. Exponitur hoc pfalmo *tentatio pii*, tum per mundi illecebras (vt *S.* cenfet ex v. 1.) tum perfecutiones v. 2. 3. fed *Deo confidentis* v. 1. & iuftum eius iudicium *exfpectantis* v. 4. feqq. Sec. *Maii* Oecon. V. T. p. 790. idem cum pfalmi VII. huius quoque XI. argumentum eft, fcripti, cum Dauid hinc inde erraret per montes incertis fedibus, vt crudeles manus filii rebellis effugeret, & fpiritu prophetico profpiceret perfecutiones Ecclefiæ Chriftianæ per Antichriftum, cuius interitum clare innuat v. 6. coll. Ef. 34, 8. 9. 10. Vtique hic, vt alibi fæpius, *prædicitur deftructio impiorum*, *& falus piorum.* Occafionem tamen pfalmi cum *Bohlio* aliisque ad 1 Sam. 23, 13. feqq. referre malumus. c) Targ. *in verbo Domini* &c. Vid. Pf. 2, 12. pf. 36, 8. & cf. pf. 5, 13. pf. 55, 23. Subeft enthymema, quod totius pfalmi fundamentum habet, nempe quod *Spes confifa Deo nunquam confufa recedat.*

---

v. 10. חלכאים Sic *Lamed* fine *Schua* fcribit 22. & fic fe. 2. recte & fec. analogiam חל כאים *Kri*, cui puncta vocalia perpetuo adcommodata funt. Alii cum *Schua*. v. 13. מה fine *Pfik* 1. 3. רשע Sic per *Merca* 1. 2. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. fec. analogiam, coll. Pf. 44, 24. & Pf. 89, 9. Alii per *Mun.* quod & ipfum analogicum eft, modo aliud *Mun.* præcedat, vti habent 6. 9. 10. 13. 20. & fu. 5. Ceterum *Pfik* omittunt 1. 10. 13. 15. 21. 22. 23. contra *Ind. Baf.* f. 61. b. תדרוש *plene* fe. 1. fec. *Maf.* fuam & *Erff.* v. 14. ראתה cum adiecto *Pfik* emphatico 6. 9--18. 20--23. quale Iob. 24, 14. וכעס per *Ebl'ia* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. incongruo fenfu. חלכה fic per *Segol* a. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. 22. & fic fe. 5. fec. *Maf.* 1. & *Erff.* Reliqui per *Tfere.* v. 15. ורע רשע זרוע שבר fic 1. 3. תדרוש fic B. *Afcher*; at תדרש B. *Naphtali*; & תדרוש cum nota קרי לא fe. 1. & fic *Maf. Erff.* רשעו תדרוש fic 3. & in marg. 6. 9.

v. 17. ענוים fcribunt & ענוים legunt 1. & *Maf. Erff.* תאות ענוים fic 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 21. 23. & fu. 5. Cum noftris accentibus cf. Pf. 16, 8. pf. 83, 19.

חסיתי איך תאמרו לנפשי נודו הרכם צפור׃ כי הנה 2
הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על־יתר לירות במו־
אפל לישרי־לב׃ כי השתות יהרסון צדיק מה־פעל׃ 3
יהוה ׀ בהיכל קדשו יהוה בשמים כסאו עיניו יחזו 4
עפעפיו יבחנו בני אדם׃ יהוה צדיק יבחן ורשע ואהב 5
חמס שנאה נפשו׃ ימטר על־רשעים פחים אש וגפרית 6
ורוח זלעפות מנת כוסם׃ כי־צדיק יהוה צדקות אהב 7
ישר

d) Quomodo ergo. Part. admirantis, vt Pſ. 73, 19. & ſimul negantis, & exprobrantis, vt Gen. 30, 9. c. 44, 34. e) dicitis vos adverſarii, vel etiam comites aut amici mei. vid. Geier. f) Pſ. 3, 3. pſ. 7, 3. pſ. 105, 18. g) fuge, o anima, Ier. 50, 8. & incertis ſedibus vagare Gen. 4, 12. 14. vel fugite o ſocii Davidis. S. pro ſua ſententia, vel mixto ſermone, ex directo & indirecto (qualis Cant. 7, 10.) moue te, vel recipe te, in montem, ſc. veſtrum. cf. Iud. 7, 3. h) Suffixum, (cuius emphaſin ad Schmidii mentem ita exprimit Hieronymus: Quomodo, inquit, ad veſtros montes, h. e. ad veſtram ſuperbiam transmigrabo?) verſiones orientales omittunt. Targ. migra ad montes. Syr. migra, & habita in montibus. LXX. Vulg. Ar. transmigra in montem. Aeth. ſecedat in montes. Similem mutati numeri conſtructionem cf. Mich. 1, 11. & ibid. not. i) ſicut auis. Pſ. 84, 4. Pſ. 102, 8. Prou. 27, 8. ὁ. ὡς στρουθίον. Vulg. ſicut paſſer. Matth. 10, 29. ſubintell. כ, vt Pſ. 5, 10, &c. cf. 1 Sam. 24, 2. 3. c. 26, 20. Quia tamen hæc duo הרכם צפור per accentus nectuntur, ſicut alibi etiam Vocatiuus minus ſyntactice, pathetice tamen, cum alio iungitur, e. c. Gen. 48, 19. c. 49, 10. Hoſ. 8, 5. &c. ideo Bohlius & Varenius ita hæc verba accipiunt: fuge o anima, vel fugite o ſocii Dauidis! nam mons & præſidium veſtrum (Pſ. 30, 8. Hebr. 12, 22.) eſt veiut vagabunda auis. Quod lectoris arbitrio relinquimus: Schmidii tamen & Hieronymi ſententiam præferimus. v. 2. k) Ecce enim. Exponuntur cauſſæ, quæ moueant ipſum, vt ad Dominum refugiat. v. 1. eæque vel compellentes, imminens ſcil. periculum v. 2. & importunitas impio-

נודי קרי piorum v. 3. vel allicientes v. 4. ſeqq. l) vid. Pſ. 1, 1. m) intendunt arcum Pſ. 7, 13. Syr. impleuerunt arcum, quod conf. cum Zach. 9, 13. n) Pſ. 7, 13. o) ſagittam, vel ſagittas ſuas, vnam poſt alteram. p) ſuper neruum ſ. funiculum, arcubus aptari ſolitum. Iob. 30, 11. Iud. 16, 7. 8. 9. cf. Pſ. 21, 13. Idem ſignificat Arab. & Aeth. ותר, & verbum illis eſt Tetendit, intendit arcum. q) ad iaculandum. Vulg. vt ſagittent. Pſ. 64, 5. Num. 21, 30. r) in. Eſ. 43, 2. c. 44, 16. 19. s) obſcuro, vnde tela eo minus euitari queunt. Pſ. 91, 6. Eſ. 29, 16. Iob. 3. 6. cf. Pſ. 64, 6. t) in rectos corde. Pſ. 32, 11. vid. pſ. 7, 11. v. 3. u) Nam fundamenta (2) Eſ. 19, 10. h. e. non pii tantum & iuſti homines, columina rerum publicarum Prou. 10, 25. ſed ipſæ etiam leges diuinæ & iura nihil valent, coll. Pſ. 82, 5. x) deſtruuntur. Pſ. 28, 5. pſ. 58, 7. Ez. 30, 4. y) iuſtus ergo Pſ. 1, 5. z) S. quid fecerit ſ. efficeret contra tantam inſolentiam? Iob. 11, 8. c. 35, 6. Al. cum Vulg. iuſtus autem quid fecit aut molitus eſt iniqui? coll. Eſ. 41, 4. Mich. 2, 1. v. 4. a) Geierus: Reuertitur iam ad primam fiduciæ ſuæ propoſitionem v. 1. eamque munit Dei omniſcientia & iuſtitia &c. ita vt, etiamſi fundamenta videantur ſubruta v. 3. Deum tamen, ceu ſuum defenſorem, adhuc inuictum ſupereſſe gaudeat ac glorietur. b) in ſancto ſuo templo eſt Pſ. 5, 8. nempe cælo, vt mox per epexegeſin dicit. cf. Mich. 1, 2. Hab. 2, 20. c) S. Iehouæ in cælo thronus; vel ad Iehouam quod attinet. cf. 1 Sam. 2, 10. et ſim. conſtr. Pſ. 10, 5. 19. d) Targ. in cælis altitudinis ſ. altiſſimis. cf. Pſ. 2, 4. Pſ. 115, 3. Pſ. 123, 1. 1 Reg. 8, 23. e) eſt ſolium vel tribunal eius, tq. ſummi Iudicis Pſ. 9, 8. quod aduerſarii neque euertere, nec declinare poſſunt: quia imperium eius ſuper omnia ſe extendit. Pſ. 103, 19. cf. Pſ. 113, 4. 5. Eſ. 66, 1. Ier. 13, 13. f) Pſ. 34, 16. 17. Zach. 4. 10. Prou. 15, 3. 2 Par. 16, 9. g) pro omniſcientia ipſius vident omnia v. 7. Pſ. 10, 14. Pſ. 138, 6. Prou. 5, 21. h) palpebræ eius (8) Ier. 9, 17. Pſ. 132, 4. Prou. 4, 25. i) intime explorant. Vulg. interrogant. ſic v. 5. vid. Pſ. 7, 10. k) filios Adami ſ. homines. Vid. Pſ. 14, 2. pſ. 33, 13. pſ. 139. totum. Adeoque cum Deus certo exploratam habeat tum ſuorum innocentiam & fidem, tum aduerſariorum fraudes fiduciamque vanam, merito ſperanda eſt piis tempeſtiua liberatio, impiis vero ſupplicium promeritum & horrendum. Geier. v. 5. l) Dominus inquam. v. 4. Geierus: Omniſcientiæ diuinæ (v. 4.) iam ſubiungit iuſtitiam, quæ viſa ſcelera impunita, innocentiam vero absque defenſione aut vindicatione transmittere nequit. m) iuſtum v. 3. Targ. iuſtos: eſt enim ſingularis diſtributiuus, vt Pſ. 5, 13. n) probat & explorat v. 4. Pſ. 17, 3. pſ. 26, 2. Iob. 23, 10. & adprobat, quod ex ſequenti oppoſitione patet. Ar. tentat: per varias nimirum adflictiones & tentationes, vt conſtet, quis ſincere ipſum diligat. Vid. Pſ. 66, 10. ſeqq. Prou. 3, 12. Hebr. 12, 5. 6. Eſ. 48, 10. Zach. 13, 9. Matth. 10, 37. o) ſed amantem, & omni animi ſui habitu ac propenſione procliuem. cf. v. 7. Prou. 17, 19. c. 21, 17. Targ. vt antea pluraliter: at diligentes. p) violentiæ. vid. Pſ. 7, 17. Hab. 1, 2. 3. 9. q) odit & intime auerſatur anima eius. Anthrop. ad fortius exprimendum intimum Dei aduerſus peccata odium: quod Deus per intima & eſſentialia attributa non poteſt non proteruos odiſſe. cf. Pſ. 5, 5. 6. Leu. 26, 11. Eſ. 1, 14. c. 61, 8. & not. Ier. 5, 9. Tantum itaque abeſt, vt ſibi impius ex felicitate ſua Deum propitium promittere poſſit Pſ. 10, 3. quin potius horribile Dei iudicium experietur, niſi longanimitatem ipſius vera pœnitentia ſequatur. Rom. 2, 4. &c.

v. 6. r) Depluet enim Dominus, vt olim ſuper euerſam Sodomam & Gomorrham Gen. 19, 24. cf. Ez. 38, 22. At R. Iuda in Ialkut parte I. fol. 16. a. hinc probat diluuium ignis, de quo cf. not. Pſ. 29, 10. Targ. demittet pluuias vindictæ. s) v. 2. 5. t) Vulg. S. &c. laqueos, ὁ. παγίδας, Luc. 21, 35. vt iuſta Dei iudicia nullo modo effugere poſſint, ſed ſuis conſiliis implicentur Pſ. 9, 16. cf. Eſ. 24, 17. 18. Prou. 22, 5. Iob. 18, 9. 10. c. 22, 10. Targ. pluuiæ ſpirantes ignem, quia id verbum ſignificat Cant. 2, 16. c. 4, 6. ſed male hic contra accentus. Al. prunas ſ. carbones, coll. Pæcham Eſ. 54, 16. al. fulmina, ſed incerta deriuatione. Rectius Geierus conferendum monet Ez. 38, 22. vbi pro noſtro פחים (quod etiam laminas ſine dubio notat Ex. 39, 3. & Num. 17, 3.) lapides grandinis maximæ ponuntur. Itaque & hic laminas e conglaciato imbre natas intelligere poteris. Ceterum de prodigioſis pluuiis videſis Plinii H. N. lib. 2. c. 56. u) vt Aegyptiis etiam factum Ex. 9, 23. cf. Deut. 29, 22. Eſ. 34, 8. 9. 10. Pſ. 140, 11. Iob. 18, 15. ὁ. πῦρ καὶ θεῖον, quocum conuenit Aeth. Thai h. l. cf. Apoc. 14, 10. c. 20, 10. Iudæ v. 7. x) & ventus Iob. 1, 19. LXX. Vulg. S. procellarum. Targ. & Aeth. turbinis ſ. tempeſtatis. Ar. vehemens ſ. validus. q. d. vehementiarum. coll. Ier. 30, 23. Act. 27, 14. Al. ardorum. (3) Pſ. 119, 53. vid. not. Thren. 5, 10. y) pars ſ. portio erit, a Deo illis deciſa & deſtinata. cf. Ex. 29, 26. Leu. 7, 33. 1 Sam. 1, 5. c. 9, 23. & infra Pſ. 16, 5. z) calicis eorum. vid. Pſ. 57, 9. Hab. 2, 16. & cf. Eſ. 51, 17. 22. Ex. 23, 31 - 33. Pſ. 75, 9. Thren. 4, 21. v. 7. a) Pſ. 7, 10. 12. Pſ. 145, 17. Zeph. 3, 5. b) & iuſtitias Eſ. 33, 15. 1 Sam. 12, 7. Pſ. 103, 6. c) amat. cf. expoſitio v. 5. & Pſ. 33, 5. Eſ. 61, 8. adeoque ſec. iuſtitiam ſuam de hoſtibus certiſſime vindictam ſumet. Pſ. 9, 9. Deut. 32, 41 - - 43. Coccejus Lex. p. 705. hominum rectas cogitationes, ſermones & actiones amat & procurat. Geierus: Immo iuſtitias adeo amat Deus, vt dilectiſſimum quoque Filium, in oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ traderet pro peccatis expiandis, veraque in hominibus iuſtitia reparanda. Rom. 3, 25.

Pſ. XI, v. 1. נודו milel 5. 10. 14. 17. 18. & Ber. צפור defect. poſcit Maſ. impr. Leu. 14, 5. verum nullo codicum ſuffragante. v. 4. בהיכל cum Gaiah 5. 7. 8. 22. 23. עפעפיו יבחנו בני ita 2. non male, niſi quod pro Merca (quem analogia hic poſcit) poſuit Mun. v. 6. אש וגפרית ſic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. Verum in præuiis accentibus variant: nam פחים habent 10. 13. ימטר על־רשעים פחים 1. זלעפות per Pat. 3. 10. 14. contra M. I. & Maſ. Erff. מנת per Pat. 2. 6. 9. 10. 14. 20. contra Maſ. 1. & Erff. cf. Pſ. 16, 5.

א ישר יחזו פנימו׃ יב למנצח על־השמינית Psalm. XII.
2 מזמור לדוד׃ הושיעה יהוה כי־גמר חסיד כי־פסו
3 אמונים מבני אדם׃ שוא ׀ ידברו איש את־רעהו שפת
4 חלקות בלב ולב ידברו׃ יכרת יהוה כל־שפתי
ה חלקות לשון מדברת גדלות׃ אשר אמרו ׀ ללשננו
6 נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו׃ משד עניים מאנקת
אביונים עתה אקום יאמר יהוה אשית בישע יפיח לו׃
7 אמרות יהוה אמרות טהרות כסף צרוף בעליל לארץ

מזקק Pppp 3 פר ג

detur de iis, qui Absalomum contra se incitauerant, quæ etiam *Bohlii* sententia est de occasione huius psalmi. Conf. not. Ps. 3, 1. Ps. 9, 1. &c. v. 2. *l*) *Salua*, *salutem* & auxilium *præsta*, o

e) *rectum* & pium hominem v. 2. Mich. 7, 2. vel neutraliter: *rectum*, & vt LXX. Aeth. Syr. & Vulg. habent, *æquitatem* Ps. 37, 37. *f*) *respiciunt* v. 4. Ps. 17, 2. *g*) S. LXX. Vulg. Syr. Aeth. *facies* vel *vultus eius*, sic etiam Kimchi & M. I. coll. simili suffixo, vt putant, *singulari* Iob. 22, 2. At *Gusset.* p. 458. non male (vt etiam habet R. Iaphet apud A. b. Ezram h. l. coll. Gen. 20, 13.) q. d. *facies eorum*, np. *Elohim*, *triunius Dei*. cf. ipsum Gussetium pluribus l. c. & not. Ps. 7, 10. ad rem vero præsentem Ps. 1, 6. ps. 33, 18. ps. 34, 16. Mich 6, 9 Iob. 36, 7. 1 Petr. 3, 12. Al. *rectum* itaque & æquitatem *videbunt* tandem *facies piorum* vel *hominum*: & inversa propositione Targ. *iusti videbunt adspectum vultus eius*. Ar. & *recti videbunt faciem eius*, quam explicationem etiam Kimchi adfert. coll. Ps. 17, 15. sed duplici enallage numeri. Mittimus plura, quæ magis intricata ab aliis adferuntur.

Ps. XII, v. 1. *h*) Vid. Ps. 4, 1. *i*) Targ. *super cithara octo chordarum*. Ar. *de fine mundi*, qui accidet *die octaua*, & *prophetia de aduentu Christi*. sed vid. not. Ps. 6, 1. *k*) vid Ps. 3, 1. suntque sec. *Schmid.* in hoc psalmo obseruanda: I. *Querela Ecclesiæ*, tum de paucitate piorum, tum de multitudine falsorum doctorum. v. 2. 3. II. *Preces eiusdem*, vt falsi illi doctores exscindantur, miseri autem pii, sec. promissiones Dei seruentur v. 4--9. Estque hæc, monente *Geiero*, communis Ecclesiæ omnium temporum querela; inprimis tamen de Antichristiana tyrannide & corruptela, quo *Tillius*, *Marus* aliique hunc psalmum referunt, coll. Deut. 32, 32. Dan. 11, 36. &c. *Grotio* *Dauid* agere videtur

Domine! Ps. 3, 8. ps. 6, 5. ps. 20, 10. *m*) S. *nam consumtus est*, Vulg. *defecit*. Targ. pluraliter *consumti sunt* pii. (5) vid. Ps. 7, 10. *n*) Ps. 4, 4. ps. 18, 26. cf. 1 Reg. 19, 10. Rom. 11, 3. Es. 57, 1. Mich. 7, 2. Apoc. 3, 4. *o*) *quia imminuta sunt*, S. *defecerunt*, *desierunt*. (1) Conu. cum rad. אפס Ps. 77, 9. Gen. 47, 15. 16. vt כף & אכף Prou. 16, 26. Iob. 33, 7. *p*) Vulg. *veritates*. S. *fidelitates*. At Targ. *veraces* s. *fideles*. cf. Ps. 31, 24. Sic *A. b. Ezra* Adiectiuum h. l. est, inquit, non Substant. vt in illo Es. 26, 2. Occurrit (8) Deut. 32, 20. 2 Sam. 20, 19. Prou. 13, 17. &c. *q*) Ps. 11, 4. cf. Ier. 7, 28. v. 3. *r*) E contrario *Vanitatem* & *mendacium* (nam vtrumque vox denotat) loquuntur. *Kimchi*: Ore namque dicunt, quod ex animo non sentiunt: id quod *vanum* est. Vid. Ex. 20, 7. c. 23, 1. Es. 59, 4. Ez. 13, 8. Ps. 24, 4. ps. 41, 7. ps. 144, 8. 11. *s*) *quisque* Gen. 11, 3. Ez. 1, 9. *t*) *cum proximo suo* Ex. 11, 2. Leu. 19, 18. Eph. 4, 25. *u*) *labio* vel *labiis*, i. e. meton. sermone. v. 4. cf. Ps. 31, 19. ps. 120, 2. Prou. 17, 17. *x*) S. *blanditiarum* vel *blandorum* verborum. v. 4. cf. Prou. 6, 24. et verbum Ps. 55, 22. Prou. 2, 16. c. 7, 5. *Substantiuum* est, inquit *Kimchi*, aut *Adiectiuum*, subintellecto אמרות. Idem de Adiectiuo censet *A. b. Ezra*, coll. Gen. 42, 7. 30. locutus est *dura*. cf. Es. 30, 10. *y*) *corde & corde*, i. e. *mente duplici*; dum amicitiam verbis præ se ferunt, odium tamen in pectore fouent. Eiusdem vocabuli *repetitio* nonnunquam *diuersitatem* indicat, vti contra 1 Par. 12, 33. בלא לב ולב significat *cor integrum* & *animum minime fallacem*, coll. ibid. v. 38. & Deut. 25, 13. 14. *z*) cf. Ier. 9, 7.

v. 4. *a*) S. *Sed exscindet Dominus*, add. Targ. *e mundo*. Aeth. *eradicabit*. Al. cum LXX. in optatiuo: *Exscindat*. Illud vaticinium habet, hoc petitionem. Verbum cf. Es. 14, 22. Mal. 2, 12. Ps. 109, 15. Gal. 5, 12. De Antichristi excidio *Till.* confert Es. 11, 4. 2 Thess. 2, 8. *b*) Aeth. labia *fraudis*. LXX. Vulg. *dolosa*. vid. v. 3. *c*) Es. 54, 17. Ps. 52, 6. *d*) *magna*, & de Deo eiusque sanctis contemtim *loquentem*. vid. Ps. 31, 19. 1 Sam. 2, 3. Iob. 5, 9. *Till.* confert Dan. 7, 8. 11. 25. Apoc. 13, 5. 6. 15. 2 Thess. 2, 4-8. 2 Pet. 2, 18. Iudæ v. 16. v. 5. *Qui* homines, labiis illis ac linguis dolosis instructi v. 4. *cogitant* vel *dicunt*. Targ. *Qui abnegantes fundamentum dicunt*. cf. Ps. 10, 6. 11. *f*) *linguæ nostræ robur* & dominium *parabimus*, vel *linguam nostram præualere faciemus*. Ab. Ezra: *propter linguam nostram* robusti erimus. At Targ. Raschi, S. *lingua nostra præualebimus*. Hiph. (2) Dan. 9, 27. Ad rem cf. Ps. 73, 9. *g*) *labia nostra* v. 4. *nobiscum* & *in nostra potestate* Prou. 3, 28. vel nobis auxilio, & *præsto sunt*, coll. 2 Reg. 9, 32. Spiritum enim tales non habent. Iudæ v. 19. *h*) *quis* namque? *Negat*, vt Ps. 6, 6. Coh. 8, 1. coll. Ex. 5, 2. Ps. 10, 11. 13. *i*) *nobis Dominus*, vel *Dominus noster est*, qui sc. impediat, quod nobis placet, & decretum fuit. cf. Ps. 73, 9. Dan. 3, 15. c. 11, 36. v. 6. *k*) S. Nam *ob deuastationem*. Es. 22, 4. Kimchi: *Propter vastationem* miserorum, & *propter gemitum* pauperum, quem audio. Mem præfixum *caussam impulsiuam* notat, vt Iud. 2, 18. Obad. v. 10. *l*) *oppressorum* & *adflictorum*. Ps. 9, 13. 14. *m*) *propter gemitum* (4) Mal. 2, 13. Ps. 79, 11. ps. 102. 21. cf. Verbum, de gemitu morituri, Ez. 26, 15. *n*) Ps. 9, 19. ps. 69, 34. Es. 41, 17. *o*) *nunc*, postquam hora mea venit. cf. Es. 42, 14. &c. *p*) moras patientiæ rumpam, & ad vindictam *exsurgam*. cf. Ps. 3, 8. ps. 7, 7. ps. 44, 27. Num. 10, 35. Es. 14, 22. Ier. 31, 26. Zeph. 3, 8. *q*) *dicet Dominus*. Es. 33, 10. Est vaticinium, inquit A. b. Ezra & Kimchi. *r*) *ponam* Es. 26, 1. scil. illos miseros & adflictos. *s*) *in salute*, sicut petitum fuit v. 2. vt nulla inde tempestate moueri possint. cf. Ps. 50, 23. Targ. *ponam salutem populo meo*. cf. Es. 51, 5. Hab. 3, 13. *t*) S. *eum*, *quem exsufflat* impius. Ita *Gusset.* p. 667. *in quem flabat ille*, coll. Ps. 10, 5. Kimchi: *eum*, *cui laqueos ponebat*, coll. Prou. 29, 8. Al. vt pius *respiret sibi*, coll. Cant. 2, 16. Act. 3, 19. Prius tamen certius est.

v. 7. *u*) Vulg. *Eloquia Domini*. S. *Sermones Iehouæ in promissionibus*. Respicit enim hoc nomen ad præcedens *dicit Dominus* v. 6. in oppositione ad illos fraudulentos & animo duplices v. 3. cf. Ps. 33, 4. *x*) S. sunt *sermones puri*. Vulg. *eloquia casta*, sine omni fallacia aut fuco. cf. Prou. 30, 5. Apoc. 22, 1. Hic maxima intra versum distinctio sistit absolutum verbi diuini elogium, quod in sequentibus ex comparatis, seu per similia, illustratur. *y*) S. *sicut argentum conflatum*, s. vt Vulg. habet: *igne examinatum*, & coquendo purgatum. cf. Ps. 18, 31. ps. 66, 10. Ier. 6, 29. *z*) S. *in sigillo* s. *catino* (1) *terræ*, qui ex optima terra, vt Rabbini notant, parari solent. ל *præfixum* nomini posteriori hic *Genitiuum* & *materiam* notat, vt Hos. 9, 6. Leu. 13, 48.

Ps. XII, v. 1. השמינית per *Rbhiageresch*. 15. 17. 18. 22. 23. 24. & *Ber.* Cf. not. Ps. 4,
v. 3. שוא sine *Psik* 1. 2. 3. v. 6. בישע per *Segol* 1. 3. 7. 8. 11. 15. sic su. 5.
v. 7. אמרות sic 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 22. *Meth.* vero etiam plures habent.

8 מזקק שבעתים: אתה־יהוה תשמרם תצרנו מן־הדור
9 זו לעולם: סביב רשעים יתהלכון כרם זלות לבני
אדם: יג למנצח מזמור לדוד: עד־ 2
אנה יהוה תשכחני נצח עד־אנה תסתיר את־פניך
3 ממני: עד־אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם
4 עד־אנה ירום איבי עלי: הביטה ענני יהוה אלהי
5 האירה עיני פן־אישן המות: פן־יאמר איבי יכלתיו צרי
6 יגילו כי אמוט: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי
בישועתך אשירה ליהוה כי גמל עלי:

למנצח

Psal. XIII.

3, 1. Ceterum quaeritur hic inprimis ab interpretibus: Quodnam huius psalmi subiectum sit, siue *Quis in hoc Psalmo loquatur?* De *Dauide* eum accipiunt Brentius, Bohlius, Geierus aliique; de *quouis pio*, ad exemplum Dauidis tentato, *Lutherus* Tom. II. Ien. Lat. fol. 139-141. de vniuerso *populo Israelitico* R. Salomo; Kimchi vero de praesenti *Iudaeorum exilio.* De piis & testibus veritatis sub dominante antichristo, ante salutarem Ecclesiae repurgationem, *Tillius*; quorum hic, sub vna persona, exhibeatur I. *Querela* v. 2. 3. II. *Oratio* v. 4. 5. III. *Consolatio* v. 6. At *Schmidio* in Append. Comment. in Psalmos de Christo p. 4. seqq. Psalmus hic *de Christo* loquitur, habetque I. *Christi passiones* & tentationes. v. 2. 3. coll. Ps. 22, 2. & Heb. 5. 7. II. sub tentatione & passione *Orationem* v. 4. 5. III. sub passione *consolationem* v. 6. Nos vt nihil istorum simpliciter improbare possumus, cum in Christum tandem omnia redundent, quae cum aduersus ipsum, tum aduersus membra ipsius, siue singula, siue coniunctim in Ecclesia, a serpente illo infernali mouentur Gen. 3, 15. (cf. Praef. nostra in hunc librum §. 10. 11.) ita maxime arridet nobis Lutheri explicatio, qua verba huius Psalmi non Dauidi solum, & ad eius exemplum singulis tentatis, sed etiam ipsi Christo conuenire, subinde commonstrat, coll. ad v. 2. 3. Ioh. 12, 27. & ad v. 5. Matth. 27, 39. v. 2. *r*) *Quo vsque?* Ps. 6, 4. Iob. 8, 2. Ex. 15, 28. Num. 14, 11. Est interrogatio *lamentantis*, vt Ps. 10, 1. *s*) quasi *obliuisceris mei?* Ps. 9, 13. 19. ps. 41, 10. *t*) in *perpetuum* Ps. 9, 7. 19. cf. ps. 79, 5. ps. 89, 47. *u*) *Anaphora*, ex intensissimo precantis adfectu. *x*) quasi iratus *abscondes faciem tuam.* Targ. *splendorem vultus tui.* cf. Ps. 10, 11. ps. 22, 25. ps. 27, 9. ps. 69, 18. Deut. 31, 17. 18. Es. 59, 2. Ez. 39, 23. 24. 29. & contrarium Ps. 4, 7. *y*) *a me*, quasi qui indignus sim adspectu tuo. v. 3. *z*) Vid. v. 2. *a*) *ponam*, S. *disponam?* Ps. 12, 6. ps. 101, 3. scil. *noctu*; quod per oppositionem sequentis *interdiu* hic subintelligendum esse, monet *Schmid.* *b*) *consilia* Es. 25, 1. Prou. 20, 5. scil. quomodo tandem euadere queam ex his aerumnis. Elegans phrasis, inquit *S.* quae denotat *versationem cogitationum*: quando modo hoc, modo illud capiendum est consilium, componendo plura inter se, donec certum eligatur. *c*) & *tristitiam* s. *moerorem*, Vulg. *dolorem.* Ier. 20, 18. Ps. 116, 3. *d*) *in corde* & animo *meo.* cf. Prou. 15, 13. 30. c. 17, 22. *e*) non noctu solum, sed *interdiu* quoque. Vulg. *per diem.* Ar. & Aeth. *toto die.* ps. 1, 2. *f*) Friuolum est, quod Rabbini ex hac quadruplici anaphora (vid. not. v. 2.) *quatuor* suae gentis *exilia*, Babylonicum, Persicum, Graecum & Romanum colligunt. vid. *Raschi, Kimchi*, ceteri. *g*) *extollet, efferet se.* Vulg. *exaltabitur* Ps. 12, 9. ps. 66, 7. *h*) *inimicus meus.* v. 5. ps. 6, 11. *i*) *super me*, vt ego succumbam, & ille dominetur. v. 4. *k*) *Respice itaque* oculis gratiae, neque faciem tuam a me diutius auerte v. 2. cf. Ps. 10, 14. Es. 63, 15. &c. *l*) Vulg. *& exaudi me, responde mihi.* Targ. *& suscipe preces meas*, atque sic ostende, te mei non esse oblitum v. 2. cf. Ps. 3, 5. ps. 4, 2. ps. 17, 6. *m*) vid. not. ps. 3, 8. ps. 7, 2. *n*) *illumina* in his miseriarum tenebris, quae me prope enecant, *oculos meos*, luce scil. gratiae & auxilii tui. cf. Ps. 19, 9. ps. 118, 27. Coh. 8, 1. it. Ezr. 9, 8. Es. 59, 9. Ps. 97, 11. &c. Targ. *illumina oculos meos in lege tua, ne peccem, & dormiam cum iis, qui rei sunt mortis.* *Till.* pro sua sententia, quam vide ad v. 1. vt veritatem a mendaciis discernam, tuumque saluberrimum consilium sub duris his rebus agnoscam, nec spirituali & aeterna morte peream, quocum cf. Hab. 1, 12. *o*) *ne dormiam.* Ita *mors* dicitur *somnus* ps. 76, 6. Iob. 3, 13. *p*) *mortem*, vel *somno mortis*, vt Raschi & A. b. Ezra monent, coll. Ier. 51, 39. adde Ps. 104, 29. v. 5. *q*) Ne dicat *inimicus meus* v. 3. diabolus tentator, aut eius instrumenta. Targ. *Concupiscentia mala.* *r*) *superaui eum.* Vulg. *praeualui aduersus eum.* Gen. 30, 8. c. 32, 26. Ps. 129, 2. *s*) & ne vndique *me angustia prementes hostes mei* ps. 3, 2. *t*) *exsultent* v. 6. Ps. 9, 15. Hab. 1, 15. Prou. 24, 17. *u*) S. *quod dimouear*, vel sec. Vulg. & Aeth. *si motus*, Ar. *si lapsus fuero.* Targ. *si declinauero a viis tuis.* cf. ps. 10, 6. ps. 17, 5. ps. 125, 1. v. 6. *x*) S. *Ego tamen*; quidquid illi dicant v. 5. aut tristissimae tentationes animo suggerant. v. 3. 4. cf. ps. 5, 8. *y*) *in gratia & misericordia tua* ps. 31, 8. 17. quae certa est omnibus, qui foedus & testimonia tua obseruant ps. 25, 10. *Schmid.* pro sua sententia (vid. v. 1.) *in misericordia tua* erga genus humanum, qua opus redemtionis eorum non deseres. cf. ps. 21, 8. *z*) *fiduciam habeo, confisus sum.* ps. 4, 6. *a*) laetatur & *exultat cor meum* Zach. 10, 7. cf. 1 Sam. 2, 1. *Kimchi*: Hoc dicit in oppositione ad v. 5. *b*) ps. 3, 9. ps. 9, 15. ps. 31, 3. *c*) immo *cantabo* etiam *Domino.* cf. Ex. 15, 1. Iud. 5, 3. ps. 27, 6. *d*) *quod.* al. vt S. & Targ. *quia.* *e*) S. *retribuit mihi.* Vulg. *qui* (Targ. *quia*) *bona tribuit mihi*, vel *contulit in me* pro omnibus illis miseriis ac malis. LXX. & Ar. *qui benefecit mihi.* Aeth. qui *adiuuit me.* vid. not. ps. 7, 5. & cf. ps. 103, 2. 10. ps. 116, 7. ps. 119, 17. ps. 142, 8. Prou. 11, 17. Es. 63, 7. &c.

a) *liquefactum & mundatum* (7) Mal. 3, 3. Iob. 28, 1. 1 Par. 28, 18. c. 29, 4. *b*) *septies* (6) ps. 79, 12. Es. 30, 26. Prou. 6, 31. i. e. *saepius, iteratis vicibus*, vt notant *A. b. Ezra & Kimchi*, coll. Gen. 4, 15. 24. Leu. 26, 18. 21. 24. Zach. 4, 10. Prou. 24, 16. *Tillio* a. h. l. & *Gurtlero* in Theol. Proph. p. 422. *septem temporis articulis* probata & demonstrata eloquia.

v. 8. *c*) S. *Vnde tu Iehoua.* Concludit nimirum, & firmissime exspectat diuinum auxilium ex infallibili Dei et promissionum eius certitudine ac veritate v. 7. *d*) *custodies eos*, np. sec. Targ. *iustos*, s. miseros, adflictos, pios & fideles v. 6. cq. custos Israelis Ps. 121, 4. *e*) *custodies*, inquam, vel *seruabis eum*, vnumquemque miserorum. Mutatur numerus ob distributionem, vt Ps. 5, 10. Ad verbum cf. Deut. 32, 10. Es. 27, 3. Ps. 25, 10. *f*) *a generatione* Deut. 1, 35. c. 2, 14. Coh. 1, 4. *g*) *ista.* Ps. 62, 12. Kimchi: scil. *improborum.* Targ. *a generatione hac mala.* cf. Deut. 32, 5. *h*) Ps. 5, 12.

v. 9. *i*) *Circumcirca.* Kimchi: Circa pios. cf. Ps. 3, 7. *k*) Ps. 1, 1. Ps. 11, 2. *l*) *versantur* l. *vagabuntur*; Kimchi: ad nocendum piis. Sicut diabolus Iob. 1, 7. 1 Petr. 5, 8. cf. Prou. 29, 16. *m*) *quando extollitur* Ps. 13, 3. ps. 21, 14. S. *quando efferent se.* cf. Dan. 11, 36. *n*) *vilitas*, S. *vilitates*; i. e. *vitia* & vitiosi homines ac vilissimi hypocritae v. 3. in oppositione ad vere pios & fideles v. 2. (1) cf. Ier. 15, 19. Thren. 1, 8. 11. Deut. 21, 20. *o*) *hominibus*, s. *inter homines.* v. 2. cf. Prou. 28, 12. 28. c. 29, 2. Ioh. 34, 30.

Ps. XIII, v. 1. *p*) Vid. Ps. 4, 1. *q*) Ps. 3 . .

---

v. 8. אתה יהוה sic 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At אתה יהוה 1. vtraque lectio ad sensum bona; sed posterior contra analogiam consecutionis: vicarius enim non obtinet, nisi Atnacho laborante. תצרנו sine *Psik* 1. 2. 3. Vid. not. Ps. 13, 3. v. 9. זלות per *Cholem* pluraliter 6. 9. 13. 20. 23. At 10. nec *Cholem* hab. nec *Schurek*. § Ps. XIII. v. 1. למנצח sic per nudum *Rbhia* h. l. omnes praeter *Ber.* Vid. not. ps. 4, 1. v. 2. אנה sine *Psik* 2. 3. 7. 8. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sic fu. *Ber.* praeter *Maj.* quam dabimus ad v. 3. v. 3. אנה cum *Psik* 14. 24. sic fe. *Ber.* § אשית per *Ierach* 2. 3. 5. 10. 13. 14. 20. contra analogiam, excepto 2. qui sub praeced. אנה habet *Mahp.* אנה cum *Psik* 2. 5. 24. sic fe. *Ber.* contra *Maj.* 1. & *Erff.* quae *Schalscheleth* in libris metricis octies sine *Psik* requirit, videlicet heic, vbi id a *Silluko* pendet, & ps. 3, 3. ps. 34, 8. ps. 65, 2. ps. 68, 15. ps. 72, 3. ps. 137, 9. Prou. 1, 9. c. 6, 27. in quibus locis id a vicariis *Atnachi* & *Rbhiageresch.* dependet, ideoque *Psik* distinctiuo sec. ipsam *Maj. impr.* ad Gen. 19, 16. recte caret.
v. 6. ליהוה כי־גמל ita 2. & sic fu. 5.

א יד למנצח לדוד אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו
2 התעיבו עלילה אין עשה־טוב : יהוה משמים השקיף
על־בני־אדם לראות היש משכיל דרש את־אלהים :
3 הכל סר יחדו נאלחו אין עשה־טוב אין גם־אחד :
4 הלא ידעו כל־פעלי און אכלי עמי אכלו לחם יהוה

Pf. XIV, v. 1. *f*) Vid. pf. 4, 1. *g*) Targ. *per fpiritum prophetiæ fuper Dauide*. vid. Pf. 3, 1. Ex *Kimchii* mente pfalmus hic æque vt XIII. de præfenti Iudæorum exilio agit, adeoque non de illorum, fed gentium impietate loquitur. Verum aliud nos docet diuinus Apoftolus Rom. 3. 9--19. *Defcribitur* enim hoc Pfalmo, vt *Schmidii* lemmata habent, I. *vniuerfalis* totius *humani generis* poft lapfum Adami *corruptio* v. 1-3. II. Grauiter *redarguuntur* Iudæi & impii illorum *antiftites*, quod iftam corruptionem non agnofcerent v. 4--6. & fic III. *piorum defiderium* & *expectatio Chrifti*, vt Syr. infcriptio habet, *exponitur*. v. 7. Ceterum præftantiæ huius pfalmi tribuit *Brentius*, quod is poftea pfalmo LIII. paucis tantum verbis mutatis, iterum repetitur. *Schmidius* vero ex titulo Pf. 53, 1. primum cum confuetis inftrumentis muficis cantatum, poftea etiam ad inftrumentum *Machalath* a Dauide adcommodatum, & paullulum variatum effe coniicit: de quo tamen nos nihil certi habemus. *h*) *Dicit* & *cogitat* fecum. pf. 10, 6. cf. Ez. 8, 12. Mal. 3, 12. *i*) *ftultus*. LXX. Vulg. *infipiens*; non tam phyfice, quam theologice, & in fpiritualibus talis; etfi vel maxime fibi fapere videatur, aut ratione alioquin optima præditus fit. Tales enim *ftulti* funt omnes homines *in ftatu naturæ corruptæ* (non in ftatu gratiæ, vbi *populus Dei*, *generatio iufti* &c. v. 4. 5. dicuntur) fpectati: alieni nimirum a vita Dei Eph. 4, 18. non regeniti, iufti aut fanctificati. cf. Deut. 32, 21. Ef. 32, 5. 6. pf. 74, 22. Luc. 12, 20. Rom. 1, 21-23. *k*) *in corde* vel *animo fuo* pf. 10, 6. vbi principia & femina huius impietatis occulta latent, etfi in actum & opus externum non femper prorumpant. Vid. Gen. 6, 5. c. 8, 21. Mat. 15, 19. *l*) *non eft Deus*. Targ. *non eft dominium Dei in terram*. Vid. Pf. 10, 4. Procliuis enim homo ad atheifmum eft; & recte huius criminis accufatur, qui Deum non vt Deum ex tota anima aut corde diligit Deut. 6, 5. Rom. 1, 21. fed occultam inimicitiam aduerfus fummum Numen gerit Rom. 8, 6. & vt atheus in mundo viuit Eph. 2, 12. Tit. 1, 16. *m*) hinc *corrumpunt* fc. *actiones fuas*, vt fequitur, & Targ. fupplet; vel *corrupte* f. *perdite agunt*. Vid. Gen. 6, 11. 12. Ex. 32, 7. Deut. 31, 29. Iud. 2, 19. Hof. 9, 9. Zeph. 3, 7. *n*) & *abominandas* f. *execrabiles faciunt*. 1 Reg. 21, 26. Ez. 16, 52. *o*) *actiones* & *opera* fua: interna & externa. cf. Zeph. 3, 11. Pf. 141, 4. *p*) ita vt *nullus* fit. v. 3. pf. 144, 14. *q*) *qui quidquam* vere ac fpiritualiter *boni faciat* vel *operetur*. Id quod fequenti verfu 2. ex infallibili Dei iudicio & fcrutinio comprobatur. cf. Ioh. 3, 6. Matth. 19, 17. c. 12, 34. &c.

v. 2. *r*) Nam ipfe *Dominus* omnifcius, qui corda & renes hominum fcrutatur pf. 7, 10. *s*) pf. 33, 13. Ef. 40, 22. *t*) *profpexit* quidem, & femper *profpicit*. Anthropop. vt Ex. 14, 24. pf. 53, 3. pf. 102, 20. *u*) *fuper filios Adami*, pf. 11, 4. h. e. fuper *vniuerfum genus humanum*, quales illi funt poft lapfum Adami in natura fua, & in oppofitione ad *populum Dei* v. 4. cf. Gen. 6, 1. 5. Iob. 34, 21. *x*) cf. Gen. 11, 5. c. 18, 21. *y*) *num effet* quifquam eorum. *z*) *intelligens*, non ftultus v. 1. qui veram rerum diuinarum intelligentiam haberet, aut falutem fuam ferio curaret. Am. 5, 13. pf. 2, 10. Prou. 10, 5. 19. Iob. 34, 27. 35. *a*) *qui* fincero cordis defiderio aut ftudio *Deum quæreret*, ad recte eum cognofcendum atque colendum. Pf. 9, 11. pf. 10, 4. pf. 22, 27. *Calouius*: qui aut *mente* corruptus non fit in fpiritualibus *percipiendis*, aut *voluntate* in iis, quæ bona funt, *amplectendis*. Targ. *quærens doctrinam* f. inftitutionem *a Domino*. LXX. vt Rom. 3, 11. ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. cf. Hebr. 11, 6. v. 3. *b*) Verum *vniuerfitas* & ingens illa hominum multitudo, *omnes ac finguli*, Iudæi & gentiles, quoad omnia fubiecta & tempora, in naturæ fuæ corruptæ ftatu fpectati. vid. not. v. 1. 2. *c*) *receffit* vel *recefferunt* a via recta & bona, vt fupplent A. b. Ezra & Kimchi; vel ab illa intelligentia & ftudio quærendi Deum v. 2. cf. 1 Reg. 15, 5. c. 22, 43. 2 Reg. 22, 2. Ez. 6, 9. Targ. *Omnes auerfi funt retro*, fcil. a Domino. coll. Ef. 1, 4. *d*) *vna omnes* Pf. 19, 10. Iudæi *pariter* & gentiles Rom. 3, 19. *e*) *putidi* animis, & operibus *fœtidi* coram Deo *facti funt* vel *fuerunt*. A. b. Ezr. *corrupti*, Kimchi *abominabiles*, *putidi* & *fœtidi*, Syr. *reiectanei* f. *reprobi*. Targ. *remiffi* aut *negligentes facti funt*. (3) pf. 53, 4. Iob. 15, 16. *Rad. Ar.* in VIII. Coniug. fignificat *Acuit*, *in acorem verfum fuit* lac. &c. LXX. h. l. habent ἠχρειώθησαν, vt Rom. 3, 12. At Iob. 15, 16. ἐπικατάρατος, quod placet *Guffetio* p. 67. feq. *f*) *non* erat, *qui faceret bonum* v. 1. fcil. ex natura fua, quæ tantum prona ad malum Gen. 6, 5. c. 8, 21. *g*) *nullus* inquam. Negatio cum emphafi repetitur. *h*) *etiam*. Exaggerat, vt in illo Prou. 14, 13. 20. *i*) *ne vnus quidem*. cf. Ef. 59, 16. Minime vero hoc hyperbolice dictum effe, vt voluit *Grotius*, firmisfime demonftrat Apoftolus Rom. 3, 10. feqq. probans hinc, omnes homines, tam Iudæos quam ethnicos, *fub peccato* effe, & *deftitutos gloria Dei*, nec, nifi per gratiam Dei & redemtionem Chrifti faluandos. Et bene fcribit *Caluinus* h. l. Nos omnes, quum nafcimur, amentiam hanc, quæ defcribitur a Dauide, & totius vitæ fœtorem adferre ex vtero, talesque manere, donec arcana fua gratia Deus nos in nouas creaturas refingat. Vid. *Calou.* h. l. v. 4. *k*) *An non nouerunt* hoc? Eft interrogatio *indignantis*, & redarguentis malitiofam illam ignorantiam, vt Ez. 13, 7. Mich. 3, 1. q. d. Cognofcere vtique illud poterant, faltim debebant, ex verbo meo illis dato. cf. not. v. 1. it. pf. 82, 5. & Ioh. 16, 3. *l*) Targ. *omnes facientes mendacium*, præ cæteris Antiftites populi, &c. pf. 5, 6. pf. 6, 9. & ex oppofito pf. 15, 2. *m*) *vorantes* & confumentes; etiam fub fpecie pietatis, iuftitiæ aut zeli pro cultu diuino, coll. Ioh. 16, 2. Matth. 23, 14. *Schmidius*: qui comedunt populum Dei non tam phyfice aut ciuiliter, quam *fpiritualiter*, lacerando animas hominum *falfis doctrinis* fuis, ficut lupi rapaces Matth. 7, 15. Act. 20, 29. Nos tamen & politicos & ecclefiafticos Iudæorum malos antiftites, eorumque malas artes, doctrinas & oppresfiones bonorum, quouis modo factas, intelligimus. Vid. Mich. 3, 1--8. Hab. 3, 14. pf. 82, 5. *Locutio figurata* eft, vt Num. 24, 8. Deut. 7, 16. pf. 35, 25. Thren. 2, 16. &c. *n*) *populum meum*. Suffixum ad Dauidem referunt Rabbini, rectius *S.* aliique *ad Deum*, vt Ioel 2, 27. *o*) fecure *comedunt panem*, & cibum capiunt Ex. 18, 22. immo comiffantur ex bonis oppreſſorum Matth. 23, 14. Vel, vt A. b. Ezra, Rafchi, Kimchi, Geierus, Schmid. (fubintell. כאשר, vt Prou. 26, 9.) *ficut qui comedunt panem*; aut: *quafi panem vorarent*, coll. Num. 14, 9. Iob. 29, 17. Prou. 30, 14. *p*) *Dominum* vero, horum omnium fpectatorem & fuorum vindicem pf. 10, 14.

Pf. XIV, v. 1. השחיתו fic per *Merca* 1. 3. 14. 24. fu. 5. quomodo in *Ber.* exemplaribus quibusdam manu correctum, fec. analogiam, fenfum & parallelifmum. Per *Tiphcha ton.* 6. 9. 10. 13. 20. Per *Makk.* 2. At minorem *Rbhiagerefch.* repetunt hic ceteri: quod *VVafmuth.* p. 85. monftrum pronunciat. Parile faltem in libris metricis exemplum vix datur. עשה per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fic fu. 5. v. 2. יהוה cum *Gaiah* 7. 8. 22. 23. יהוה ׀ משמים השקיף על־בני fic 1. v. 3. עשה per *Segol* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fic fu. 5. vt fupra v. 1. v. 4. הלוא *plene* 7. 8. 15. & alii in marg. 22. פעלי און fic recte fec. analogiam 2. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 24. fe. 5. At ceteri *Mahp.* ad fequens *Aleph* reiiciunt. cf. not. Pf. 4, 7.

לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ פָחַד כִּי־אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק׃ ה
6
עֲצַת־עָנִי תָבִישׁוּ כִּי יְהוָה מַחְסֵהוּ׃ מִי־יִתֵּן מִצִּיּוֹן 7
יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב
יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃ טו מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי־ א
יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי־יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ׃ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל 2
צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ׃ לֹא־רָגַל ׀ עַל־לְשֹׁנוֹ לֹא־עָשָׂה 3
לְרֵעֵהוּ

minimi. Eſt *explicatiuum*, vt Hoſ. 11, 10. Am. 3, 14. c. 6, 11. Mal. 2, 11. Expo-

Pſal. XV,

nit namque fundamentum illius conſilii & propoſiti iuſtorum, quod

eſt ſpes & fiducia in Iehoua & Chriſto eius, etſi omni humano præſidio ſe deſtitutos vident. *b*) *Iehoua eſt refugium eius.* vid. Pſ. 2, 12. pſ. 46, 2. pſ. 62, 4. Eſ. 4, 6. c. 25, 4. Ier. 17, 17. Ioel 4, 16. non brachium humanum Ier. 17, 5. fiducia carnalis, aut propria iuſtitia, meritum vel opus. cf. Ier. 23, 6. Phil. 3, 4. 7--10. 1 Cor. 1, 30. 31. v. 7. *c*) *Quis dabit* tandem? Targ. *Quis accelerabit*? Formula *optantis*, vt Ex. 16, 3. Num. 11, 29. 2 Sam. 19, 1. pſ. 55, 6. &c. quæ & cum aliis verbis interrogatiue ſolet exprimi, vt 2 Sam. 23, 15. Rom. 7, 24. &c. Eſtque hoc Prophetæ, immo omnium piorum votum & deſiderium pro aduentu Meſſiæ. Schmid. *Quis*, niſi tu o Iehoua Deus, *dabit* nobis *Meſſiam ſalutemque eius?* *d*) *e Sione* Dauidis, 2 Sam. 5, 6. 9. e cuius familia Meſſias naſcendus 2 Sam. 7, 12. ſeqq. c. 23, 3. ſeqq. indeque verbum ſuum in vniuerſum mundum miſſurus erat Eſ. 2, 3. cf. Pſ. 2, 6. pſ. 20, 3. pſ. 50, 2. pſ. 110, 2. Rom. 11, 26. Salus enim ex Iudæis Ioh. 4, 22. *e*) *ſalutem*, Targ. *redemtionem.* Pſ. 53, 7. multiplicatiue: *ſalutes*, h. e. omnigenam ſalutem, in ſolo Chriſto inueniendam. pſ. 68, 20. Act. 4, 12. cf. Gen. 49, 18. Pſ. 3, 9. pſ. 119, 166. Eſ. 45, 17--22. c. 46, 13. c. 49, 6. c. 52, 7. ὁ. τὸ σωτήριον. Luc. 1, 68--71. c. 2, 30. Matth. 1, 21. &c. *f*) cf. Rom. 4, 12. *g*) S. *quum* enim *reducet Iehoua.* Verbum ita eſt *tanſitiuum*, vt Deut. 30, 3. Pſ. 85, 2. 5. pſ. 126, 1. & rationem hæc reddunt antecedentis voti. *h*) *captiuitatem* (miſeriæ Iob. 42, 10. ignorantiæ & ſeruitutis legalis Zach. 9, 11. 12. Gal. 3, 23. Hebr. 2, 13.) *populi ſui:* vt magnus ille & ſpiritualis libertatis Iubilæus annus per Meſſiam promulgetur Eſ. 61, 1--3. coll. Eſ. 42, 6. 7. c. 49, 9. Ier. 31, 11. Am. 9, 14. pſ. 102, 21. Col. 1, 13. *i*) tunc *exſultabit.* Pſ. 9, 15. pſ. 13, 6. pſ. 2, 11. *k*) *Kimchi:* i. e. omnes XII. tribus e Iacobo ortæ, vt Eſ. 40, 27. Immo omnes, qui veſtigiis fidei illius & Abrahami inſiſtunt Rom. 4, 12. Pſ. 24, 6. *l*) Idem mutatis paullulum verbis repetitur, adfectus & maioris emphaſeos cauſſa. cf. Pſ. 5, 12. & de iſto gaudio ob Meſſiam Eſ. 9, 2. c. 35, 10. Ioel 2, 23. Zach. 2, 14. c. 9, 9. &c. *m*) *Iſrael Dei* Gal. 6, 26. & ſec. promisſionem talis Rom. 9, 6. quales fuerunt *Hanna & Simeon*, qui illam *ſpem & ſolatium Iſraelis*, & meliora ſ. correctionis tempora (Hebr. 9, 18. coll. Ioh. 4, 25.) cum paucis veri *Iſraelis reliquiis*, tempore nati Chriſti ardentibus deſideriis exſpectabant Luc. 2, 25--38. ſicut dudum ipſe Patriarcha Iacobus Gen. 49, 18. Pſ. XV. v. 1. *n*) Vid. Pſ. 3, 1. Addit Syr. *Conuerſio perfecta* ſ. ſincera *ad Deum. Deſcribitur* enim hoc pſalmo genuinus *ciuis regni Dei*, ſeu verum membrum Eccleſiæ, & heres futuræ ac cæleſtis gloriæ; qualis nullus eſt homo, niſi vere ad Deum, per fidem in Chriſtum, conuerſus. Et, vt *Geierus* obſeruat, non inconcinne hic pſalmus præcedenti ſubiungitur, qui communem totius generis humani corruptionem exprimebat. In hoc enim ſelecti Eccleſiæ ciues deſcribuntur egregie, quos ad ſui cultum ſanctisſimus hominum conditor ſibi deſtinauit. *Partes* ſec. *Schm.* tres ſunt: *I. Quæſtio* v. 1. *II. Reſponſio* v. 2--5. *III. Concluſio* per promisſionem v. 5. *o*) Deum ipſum interrogat Propheta, aut quisque de ſalute ſua ſolicitus homo, vt reſponſum ſit omni exceptione maius. cf. Luc. 3, 10. &c. *p*) *quis commorabitur?* Targ. *quis dignus eſt, vt maneat?* pſ. 5, 5. Al. *Quis*, (ceu aduena & peregrinus in hac vita) *peregrinabitur?* Ier. 43, 5. &c. coll. Pſ. 39, 13. Gen. 47, 9. Hebr. 11, 13. *q*) *in tentorio tuo.* tq. domeſticus tuus aut ciuis; hic gratiæ, & tandem in altera vita gloriæ cum ceteris ſanctis particeps futurus. Eph. 2, 19. Pſ. 61, 5. pſ. 24, 3. Eſ. 33, 14. ſeqq. Reſpicitur vero vel ad *Tabernaculum Moſis*, quod tunc Gibeone fuit 1 Par. 16, 39. 2 Par. 1, 3. 5. vel ad illud potius *Tentorium*, quod *Arcæ fœderis* Dauid in monte Sion parauerat 2 Sam. 6, 17. 1 Par. 15, 1. c. 16, 1. ad quam Deus ſingulari ratione præſentiam ſuam teſtabatur Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. & montem Sion, eiusque contiguum iugum Moria, pro ſede ſua ſibi elegerat. pſ. 78, 68. &c. *r*) *quis habitabit*, *manebit?* pſ. 65, 5. pſ. 102, 29. *s*) vid. Pſ. 2, 6. & modo dicta. *Kimchi:* Per *tentorium*, inquit, & *montem Dei ſanctum* h. l. *Cælum* intelligitur; coll. Eſ. 40, 22. & pſ. 11, 4. pſ. 18, 7. Quod verum eſt; non tamen excluſo cælo gratiæ, ſ. regno cælorum gratioſo in hac vita. v. 2. *t*) Reſpondet Deus ſ. Spiritus S. per prophetam: *Qui ambulat*, omnemque viam ac vitam ſuam inſtituit. vid. pſ. 1, 1. &c. *u*) *integer.* Gen. 6, 9. c. 17, 1. pſ. 119, 1. 80. Targ. Aeth. *in integritate*; quo conf. Iud. 9, 16. 19. pſ. 26, 1. 11. pſ. 84, 12. &c. At A. b. Ezra: *in via integra*, coll. pſ. 101, 6. Res tamen aut ſenſus idem eſt: Deſcribitur enim vere conuerſus ad Deum, ita vt agnita ſalutari gratia Dei in Chriſto, ſobrie, iuſte ac pie viuat in hoc ſæculo Tit. 2, 12. cf. Mich. 2, 7. pſ. 18, 24. Prou. 6, 12. c. 28, 18. *x*) *& qui operatur* ſ. facit *iuſtitiam.* pſ. 106, 3. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. & ex oppoſito pſ. 14, 4. *y*) *& qui loquitur veritatem* Eſ. 33, 15. Prou. 16, 13. Zach. 4, 16. Eph. 4, 25. *z*) *ex animo*, vel ex bono theſauro cordis ſui Matth. 12, 35. vt non aliud dicat ore, aliud vero ſentiat corde. coll. pſ. 12, 3. v. 3. *a*) Qui *non exploratorem* aut *obtrectatorem* (conuenit cum רכיל) *agit.* Targ. Qui *non obtrectat.* Syr. *nec fraudulentus eſt.* LXX. Vulg. Aeth. *Qui non egit dolum* vel *doloſe.* Kal. (1) vid. Piel Gen. 42, 9. 2 Sam. 19, 28. & ſeq. not. *b*) *ſuper.* Vulg. *in lingua ſua. Præpoſitio* hic medium ſ. inſtrumentum deſignat, vt Gen. 27, 40. Deut. 8, 3. & vſum verbi a pedibus ad linguam reſtringit. Proprie enim eſt illud *pedibus* eundo *explorare*, *inſidias ſtruere & obtrectare.*

q) *non inuocant* pro remisſione peccatorum, pſ. 4, 2. aut colunt Pſ. 79, 6. quin & cultum ſe offerre putant, dum innocentes opprimunt Ioh. 16, 2. licet cum Sadducæis alii ſpem vitæ futuræ abiiciant Act. 23, 8. alii cum Phariſæis hypocritice Luc. 12, 1. preces ad oſtentationem tantum faciant Matth. 6, 5.

v. 5. *r*) E contrario *vbi* piis *nihil metuendum* (vt ex pſ. 53, 6. hic quoque habent LXX. Vulg. Ar. Aeth.) ſed gaudendum potius erit Luc. 2, 10. *ibi* timent vel timebunt. cf. Pſ. 36, 13. Iob. 35, 12. Al. *Ibi ergo*, vel *tunc* timebunt, *quando* Deus &c. coll. Pſ. 132, 17. A. b. Ezra: *Ibi*, in anxietate, quæ veniet ſuper eos, tanta quidem, vt cognoſcant, Deum auxilio eſſe iuſtis. *s*) male ſibi conſcii *pauebunt pauore*, & valde extimeſcent, cf. Eſ. 33, 14. Matth. 2, 3. it. Ioh. 11, 43. *t*) S. *quia Deus.* Targ. *quia Verbum Domini eſt:* al. *quod* Deus ſit, al. *quando Deus aderit* gratia, gloria atque ſalute tua. *u*) *in generatione iuſti* ſ. in cœtu hominum *iuſtorum* Pſ. 1, 5. cf. de priori nomine pſ. 24, 6. pſ. 73, 15. pſ. 112, 2.

v. 6. *x*) S. Ideo quod *conſilium inopis* & adflicti, quo ſcilicet ille decreuit Domino *confidere*, *contemſiſtis*, & quantum in vobis, ſarcaſmis, probris & moliminibus veſtris *confundere* illud *ſtudetis*, coll. Matth. 27, 43. Conf. e contrario *conſilium impiorum* pſ. 1, 1. Iob. 10, 3. &c. *y*) vid. pſ. 9, 13. pſ. 10, 2. Zach. 9, 9. *z*) velut ignominioſum, pudendum aut putidum *contemnitis.* Vulg. *confudiſtis.* Apoſtrophe ad illos oppreſſores iuſtorum & operarios iniquitatis v. 4. cf. Verbum pſ. 44, 8. pſ. 53, 6. & eiusmodi illuſionem Pſ. 22, 9. *a*) *quod* nimi-

---

v. 5. כי per *Merca* 6. 7. 8. 9. 10. 13. 14. 20. v. 6. עצת per *Mun.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. עני per *Merca*, *Dag.* nullo ſequente, 11. 16. 21. 22. 23. ſic fe. 5. v. 7. מי ſic per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. Reliqui per *Merca*, velut *Sarka* ſubdiſtinctiuum minorem: qualem tamen conſecutionem vix repereris, niſi ſemel pſ. 60, 2. Cf. parallel. pſ. 53, 7. יתן per *Merca* 22. & 24. regulariter: incidit enim hic in *Dag.* At per *Mun.* ceteri. cf. Pſ. 53, 7. & 116, 16. Pſ. XV. v. 1. ומי־ישכן cum præf. *Vau* 2. & in marg. 6. 9. v. 2. ופעל per *Mun.* recte 2. 3. 5. & 24. At per *Merca* plerique. v. 3. לא רגל ſic per *Mahp.* 1. 2. & fu. 5.

4 לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא עַל־קְרֹבוֹ׃ נִבְזֶה בְּעֵינָיו
נִמְאָס וְאֶת־יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר׃
ה כַּסְפּוֹ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה־
א אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם׃ יו מִכְתָּם לְדָוִד
2 שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי אָתָּה
3 טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ׃ לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי
כָּל־ *Pppp 5* פר ה

c) socio vel *proximo suo* Ps. 12, 3. Deut. 19, 11. Prou. 11, 12. *d) malum.* Gen. 26, 29. vid. Rom. 13, 10. 1 Cor. 13, 4. seqq. & cont. Luc. 3, 13. 14. *e) & opprobrium s. ignominiam.* 1 Sam. 11, 2. c. 17, 26. Ier. 51, 51. Ps. 69, 8. 11. *f) non accipit.* Ita Vulg. &c. Ps. 16, 4. ps. 50, 16. al. *non profert* aut *spargit*, vt Ex. 20, 7. c. 23, 1. S. *non imponit*, velut sarcinam iumento, aut onus baiulandum. Gen. 31, 17. *g) adversus (super) proximum suum.* Ex. 32, 27. *Kimchi:* Qui alium non conuiciatur aut calumniatur, etsi calumniis aut iniuriis ab eo sit lacessitus. Conf. Leu. 19, 16.

v. 4. *h) Contemtus* Es. 53, 3. & *spretus* a Deo Ps. 73, 20. *despiciendus* & *contemtu dignus* Mal. 1, 7. 12. coll. 1 Sam. 2, 30. & simili Participio Ps. 18, 4. Prou. 21, 20. Dissentiunt admodum in resolutione huius commatis prioris sub Atnacho. Quidam namque *ipsum pium subiecti loco* habent, vt Targ. *Qui despectus est in oculis suis & contemtus.* q. d. *qui sibi ipsi displicet*, nec suæ, sed alienæ virtutis est admirator, coll. 1 Sam. 15, 17. Rom. 12, 10. Phil. 2, 3. & contrario Pharisæi exemplo Luc. 18, 9. Ita *Gusset. A. b. Ezra* h. l. & *Kimchi*, qui *Porro*, inquit, *enumerat textus in virtutibus pii hominis, quod licet ipse sit integer & faciens iustitiam, loquens etiam veritatem, non tamen propterea superbe se efferat, sed vilis potius & indignus sibi videatur, quando animo suo perpendit, quod neq; ex millenis vnum præstet, quæ debebat in honorem sui Creatoris.* Alii vero נמאס *impius* est *subiectum* huius prædicationis, h. m. *Despectus est in oculis eius improbus* s. malignus. Ita *LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. & Lutherus:* quod optimam efficit antithesin ad sequens comma de honoratione piorum.

rum. Obstant tamen, ex consensu Codicum nostrorum, quodammodo accentus: vnde

Ps. XVI.

sec. illos ita construit *R. Salomo. Qui ob impietatem suam contemtus s. contemtu* *dignus est, in oculis iusti* quoque *est reprobus s. auersandus*; non quidem (vt *Geierus* monet h. l.) prout is auctoritate pollet publica, sed prout impius est, ne armetur aut insolescat magis &c. cf. Prou. 26, 1. 8. Iac. 2, 1. 9. & c. 2 Reg. 3, 14. Esth. 3, 2. *i)* cum sequenti per accentus cohæret, vt diximus. *k)* velut reprobum argentum *reprobatur* Ier. 6, 30. cf. Ps. 36, 5. ps. 53, 5. &c. *l) sed timentes Dominum* Ps. 25, 12. Mal. 3, 16. De *Vau aduersatiuo* cf. ps. 5, 8. &c. *m) honorat* Ex. 20, 12. 1 Sam. 2, 30. Mal. 1, 6. Thren. 1, 8. *Geierus:* Sensus est, pium nil, præter veram pietatem magni facere; de cetero siue adsint opes, honor, sapientia, vel aliud quid splendoris mundani, hoc ab ipso attendi parum. *n) iurat.* Kimchi conferri iubet Ps. 119, 106. de re scil. in se honesta ac pia, vt eo fortius adstringatur. Vel intellige iusiurandum de re indifferenti & licita, subintell. conditionali: *Si iurauerit*; vt 2 Reg. 5, 13. Hos. 4, 18. &c. *o)* LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. Luth. *proximo*, coll. Prou. 17, 17. & mutato *Tsere* in *Patach*, vt Ps. 94, 9. ps. 136, 6. Al. vt Pfeifferus in Dub. Vex. *malo* vel *impio* etiam, de re sc. indifferenti & licita, v. c. *Hæretico, Turcæ* &c. Al. *ad* malum vel *damnum* aut *detrimentum* quoque *suum.* Al. vt Schmid. *ad adfligendum se.* Targ. *ad malum inferendum sibi*, np. sec. Raschi & Kimchium per ieiunia; coll. Num. 30, 14. At *Gusset.* p. 415. *vt patiatur malum*: quod Infinitiuus nonnunquam post ל passionem inferat, vt Deut. 31, 17. 2 Sam. 14, 25. Sic idem hoc verbum *Gusset.* quoque accipit Leu. 5, 4. si iurauerit, *se subituram mala* quædam, *aut facturam bona* quædam; quæ exsequi tamen non potuit propter obicem physicum aut moralem, &c. *p) neque* tamen id *mutat* Leu. 27, 10. 33. ob reuerentiam summi Numinis Ex. 20, 7. & ne dolose iurasse videatur Ps. 24, 4. Syr. *& non mentitur.* v. 5. *q)* Vulg. Qui *pecuniam suam*, argenteam vel auream &c. Leu. 25, 37. *r) non* mutuo *dat in vsuram*, aut fœnori tribuit. Ex. 22, 24. Deut. 23, 20. Ez. 18, 8. Prou. 28, 8. *s) & munus, munera.* Deut. 16, 19. Ps. 26, 10. Prou. 6, 35. *t) contra innocentem* ps. 10, 8. Deut. 27, 25. *u) hæc qui fecerit*, sc. per vitam suam, vt Kimchi monet. Syrus addit: *iustus est*, forte ex Ezech. 18, 9. aut 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. *x) non mouebitur* de monte aut tabernaculo Domini v. 1. aut excidet gratia Dei. Ps. 10, 6. ps. 13, 5. *y) in æternum.* Kimchi: ne in morte quidem; sed anima eius manebit in loco gloriæ post eius mortem. Conf. Ps. 30, 7. ps. 112, 6. ps. 125, 1. Ps. XVI, v. 1. *z) S. Michtam:* quod aliis, vt R. Sal. & A. b. Ezræ &c. *Cantici* vel *melodiæ* nomen est; aliis *Aureolum, Cimelium*, vel *aureum carmen* melius redditur. (6) Ps. 56 -- 60, 1. a כתם *Auro* præstantissimo Iob. 28, 16. 19. Cant. 5, 11. Etenim Psalmista hic *Christum* in statu exinanitionis & passionis *precantem* nobis repræsentat: ita, vt sec. *Schmid.* lemmata obseruanda hic sint I. *Oratio* Christi exinaniti & patientis v. 1. II. Eiusdem *solatium*, cum ex consensu in diuinum redemtionis hominum propositum v. 2 -- 4. tum ab exitu salutaris istius exinanitionis & passionis. v. 5. 6. III. Orationis & solatii illius *effectus* v. 7. 11. *a) Dauidis*, vel *Dauidi* a Spiritu S. *dictitatus.* vid. ps. 3, 1. *Non autem de Dauide, sed de Messia ipso loqui hunc psalmum*, diserte disputant Apostoli, Petrus Act. 2, 25 -- 31. & Paulus Act. 13, 35 -- 37. idque firmissime aduersus Iudæos exinde demonstrant, quod Dauid dudum corruptionem in sepulcro suo subiisset. *Propheta igitur cum esset* Dauid, (verba sunt Petri Act. 2, 30. 31.) *& sciret, iureiurando iurasse sibi Deum, futurum, vt de fructu lumborum eius, quantum ad carnem, Christus exoriretur, ac sederet super sedem eius, præscius locutus est de resurrectione Christi, quod non relicta sit anima eius apud inferos, neque caro eius viderit corruptionem.* Conf. etiam piam *Lutheri & Brentii* meditationem h. l. coll. Luc. 22, 41 -- 44. vt alios Interpretes & versiones, nulla ratione suffultas, hic breuitatis caussa omittamus. *b) Custodi*, Vulg. *Conserua me* Ps. 17, 8. *me* scil. Filium tuum Messiam, in omnibus exinanitionis & passionis meæ partibus, vsque dum omnia præstem & superem, quæ præstanda & superanda mihi sunt. cf. Matth. 26, 37 -- 39. Ioh. 12, 27. 28. c. 17, 1. seqq. Act. 2, 25. seqq. *c)* o omnipotens *Deus* Pater. Ps. 5, 5. ps. 18, 3. ps. 22, 2. Marc. 14, 36. *d) Rationem* dicit petitionis, ob fiduciam Christi in Patre suo. *e) in Te* solo *confisus sum*, semperque *confidam*, qui me & conseruare & eripere potes Hebr. 5, 7. Verbum cf. Ps. 2, 12. ps. 25, 2. 3. v. 2. *f) Dixisti* enim, o *anima mea*, vt supplent Targ. R. Sal. D. Kimchi &c. coll. simili ellipsi & construct. 2 Sam. 13, 38. Sic Ier. 4, 19. *audiuisti*, *anima mea*; pro *audiui.* cf. etiam Matth. 26, 38. Elegans est Apostrophe Christi (inquit *S.*) conuertentis sermonem a Deo Patre suo, ad se ipsum s. animam suam, quam fiducia exauditionis factarum precum consolari, & contra aduersa erigere ac confirmare incipit; coll. Ioh. 12, 27. cf. etiam Ps. 42, 6. 12. *g) Iehouæ* Deo Patri v. 1. qui fidus in promissis suis ps. 7, 2. *h)* rerum omnium conditor & conseruator ac *Dominus* (vid. ps. 2, 4.) *tu* es; ego vero, qua homo, seruus tuus Es. 42, 1. c. 53, 11. qui voluntati tuæ me lubens submitto ps. 40. 9. Matth. 26, 39. *i)* Iob. 9, 25. Coh. 5, 17. Difficile comma. *Gusset.* p. 128. *bonum meum* s. *felicitas mea* tu es, & *nihil* est *supra te*, coll. Ps. 17, 3. Rectius, vt arbitramur, *Schmidius*: Ad *bonum* s. *felicitatem meam* quod attinet, *non est* illa mihi *propter te*: quia, vt voluntatem tuam perficerem, ea me exinaniui, coll. 2 Cor. 8, 9. Phil. 2, 4. seqq. Hebr. 12, 2. *Bonum* autem s. *felicitas* est beatitudo, Christo homini, qui Filius Dei est Ps. 2, 7. competens, qua se sponte sua exinaniuit. Al. *Bonum meum*, vt bene mihi sit, vt me serues, quod precatus sum v. 1. hoc *non* fit vel opus est *propter te*; opus tamen & salutare est *Sanctis* v. 3. v. 3. *k)* Idque *pro sanctis*; h. e. *in commodum & salutem sanctorum*: quales sunt omnes vera fide in Christum regeniti & *Deo consecrati*, Es. 4, 3. ps. 89, 6. 8. Prou. 9, 10. Iob. 15, 15. Dan. 8, 24. Ioh. 17, 19. 1 Cor. 6, 11. Eph. 5, 25. 26. Hebr. 2, 11. c. 12, 14. cf. Luc. 22, 29. *l) qui in terra* sunt; non pro sanctis *angelis* in cælo, aut pro diabolis in inferno. Hebr. 2, 16. ita vt *sancti homines* sint in mundo quidem, non de mundo tamen. coll. Ioh. 17, 6. 11. 14. seqq. *m) ipsi* sunt. cf. ps. 9, 21. *n) &* pro *eximiis*, *illustribus* & *gloriosis.* ps. 8, 2. qui veluti *duces* & *antistites* ceterorum. Ier. 14, 3. c. 25, 34. c. 30, 21. Neh. 10, 29. 2 Par. 23, 20. cf. Ioh. 17, 20. Vel seruat ordinem rei, coll. Rom. 8, 30.

v. 4. ימר sic *defect.* 5. 6. 7. 8. 15. 22. 23. 24. & sic fe. 2. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *Mas.* 1. 4. *impr.* ac *Erff.* ad Leu. 27, 10. v. 5. לא־לקח per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 13. 22. sic fe. 5. לקח per *Pat.* 1. 2. 3. 7. 17. 18. & *Ber.* Ceterum לא־נתן בנשך ושחד על־נקי לא־לקח עשה אלה sic 6. 9. 10. 13. 20. Quomodo cum Siluki ditione similis conferenda Ps. 46, 8.

Ps. XVI. v. 1. שמרני ita cum *Meth.* 2. 5. 7. 8. 17. 22. sec. *M. I.* ac *Mas. Erff.* hic & ps. 86, 2. Quale *Meth.* etiam est in מירדי ps. 30, 4. & רודפי ps. 38, 21. Nec magis impedit lectionem *Kamets* per *Kometschat.* quam accentus tonicus in כל ps. 35, 10. Prou. 19, 7.

4 כָּל־חֶפְצִי־בָם׃ יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל־אַסִּיךְ
5 נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי׃ יְהוָה
6 מְנָת־חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃ חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי
7 בַּנְּעִמִים אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר
8 יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָמִיד
9 כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט׃ לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף־
בְּשָׂרִי

3. LXX. Vulg. & OO. Versiones: *nec memor ero*, vel *recordabor* aut *mentionem faciam nominum eorum.* x) vt olim faciebant sacerdotes pro offerentibus orantes: sed me abnegantes etiam ipse abnegabo Matth. 10, 33. neque Sacerdos, neque Rex, aut Iudex propitius illis futurus. cf. Ioh. 17, 9. v. 5. y) S. *Iehoua est portio.* Al. *Tu, o Iehoua, es portio,* per Apostrophen; quæ tn. rectius in ditione Silluki demum incipit. z) S. est *portio* partis meæ. al. *portio* & *pars mea.* Ps. 63, 11. cf. ps. 11, 6. *Kimchius* id censet pro absoluto, alii cum *apocopato suffixo,* vt Ex. 15, 2. ps. 60, 13. non bene. cf. similem formam hic v. seq. a) *partis meæ,* vel *pars mea,* qua contentus sum: is namque me pro filio suo agnoscit, & summo amore complectitur Es. 42, 1. Matth. 3, 17. c. 17, 5. Conf. Ps. 17, 14. ps. 73, 26. Thren. 3, 24. b) *& calicis mei.* al. in Nominatiuo: *& poculum* s. *calix meus est* Ps. 11, 6. Ps. 116, 13. Omnium optime, inquit S. respici videtur ad *conuiuia sacrificialia*, in quibus sacerdotibus V. T. suæ dabantur *partes* ad edendum, & *pocula* ad bibendum &c. Conf. Ex. 29, 26. Leu. 7, 33. c. 8, 29. Num. 18, 20. Deut. 18, 8. it. 1 Sam. 1, 5. &c. c) *tu*, o Iehoua, Pater omnipotens. d) *sustentans es.* Targ. *sustentabis* & conseruabis. Ps. 17, 5. ps. 41, 13. scil. ad finem vsque, ne mihi eripiatur. Ioh. 10, 29. participium Kal & *Chireck* pro Tsere, vt Es. 29, 14. c. 38, 5. e) *sortem meam*, h. e. Ecclesiam, & in ea electos meos in vera sanctaque fide ad finem vsque vitæ & mundi potenter conseruando. Ps. 125, 3. Respicit distributionem hereditatis, quæ per *sortes* fieri solebat, sicut etiam per *funes*, qui statim sequuntur v. 6. inquit S. Conf. Ios. 17, 14. At Raschi: *tu manum meam ad optimam sortem direxisti & adposuisti.* Sic *Cocc.* ad Ez. 45, 1. significat, inquit, sibi partem & hereditatem esse adsignatam voluntate Dei, vt certa esset sua hereditas, neque a sortis incertitudine penderet, sed quasi Deus ipse sortes collocaret manu. At prior sententia simplicior est. v. 6. f) *Funes* diuidendæ hereditatis Am. 7, 17. g) in æterno Dei decreto *ceciderunt mihi.* Alluditur ad diuisionem terræ promissæ. vid. Ios. 17, 5. 14. Ps. 78, 55. ps. 105, 11. h) *in amœnos & iucundos*, h. e. sec. S. in homines fide & pietate erga me obedientiaque mihi iucundissimos. Al. neutr. *in amœna,* vt v. 11. vel *in amœnissimas* partes vel loca. cf. 2 Sam. 1, 23. Ps. 133, 2. Cant. 1, 6. Eph. 5, 26. 27. i) *etiam hereditas* mihi data, & deficientibus Iudæis, ad extremos mundi fines inter gentes propagata ps. 2, 8. Matth. 21, 43. Ecclesia scil. coll. Deut. 32, 9. k) *pulchra est.* (2) Iob. 26, 13. l) *apud me* ps. 7, 9. i. e. vt *Syr.* habet, *placuit*, vel accepta est & *perplacet mihi.* vide phrasin Dan. 3, 32. c. 4, 24. c. 6, 2. *Calouius*: Ecclesia enim, quæ regnum Dei, ex morte, potestate diaboli, & inferno liberata, & ex mundo immundo selecta, κειμήλιον ipsi est valde pretiosum, coll. Ex. 19, 6. Deut. 7, 9. Tit. 2, 14. 1 Pet. 2, 9. adde supra v. 3. v. 7. m) Ps. 34, 2. ps. 145, 1. S. *Benedicam* itaque *Iehouæ*, Patri meo, pro hoc misericordissimo & sapientissimo consilio ipsius, quod sibi proposuit, & quo mihi exinanitionem & passionem meam exequendam dedit, vt satisfactione actiua & passiua humanum genus redimam, & ad vitam gloriamque æternam perducam, coll. Matth. 11, 25. 26. n) *qui* vel *quod consuluit mihi.* Ex. 18, 19. Num. 24, 14. 1 Reg. 1, 12. Ier. 38, 15. cf. not. Es. 48, 16. o) *immo* non interdiu solum, sed *& noctibus.* Ps. 1, 2. ps. 92, 3. cf. Marc. 6, 46. Luc. 6, 12. p) *erudiunt* & *instigant*, Ar. *commonefaciunt me.* Es. 8, 12. ό. ἐπαίδευσάν με Tit. 2, 12. q) *renes* & intimi sensus *mei*, omnes animi & corporis vires. cf. Ier. 12, 2. ps. 7, 10. ps. 73, 21. ps. 139, 13. Prou. 23, 16. Iob. 19, 27. Nam & ipse Christus, licet filius Dei esset, & nulli peccato obnoxius Ioh. 8, 46. Hebr. 4, 10. c. 7, 26. 1 Petr. 2, 22. ex his tamen, quæ passus est, obedientiam didicit; & consummatus, omnibus sibi vera fide obtemperantibus factus est caussa salutis; vt ex Hebr. 5, 8. 9. docet h. l. B. *Lutherus. Schmidius*: Nobis, inquit, hæc *castigatio renum* -- nihil aliud esse videtur, quam *sancti motus in anima Christi*, quos Spiritus S. (super illo quiescens Es. 11, 2.) in illa excitauit, ipsumque animauit, *ad omnia difficillima, quæ ad opus redemtionis pertinebant, subeunda & sustinenda;* coll. Matth. 4, 1. c. 26, 39. Ioh. 12, 27. adde Ps. 40, 9. Es. 50, 4. 5. v. 8. r) Nam plenus amore & fiducia v. 1. *posui* s. *proposui Iehouam.* Ps. 21, 6. ps. 119, 30. LXX. vt Act. 2, 25. s) *coram me* Es. 49, 16. ps. 18, 23. nimirum oculis mentis respiciens, quam verax ille sit, & auxilium, quod mihi promisit, nunquam denegaturus. cf. Ioh. 11, 42. t) Es. 49, 16. in mediis etiam adflictionibus & tentationibus meis. cf. Matth. 27, 43. u) S. subintell. לֵאמֹר, vt ps. 2, 2. 3. ps. 5, 8. 9. ps. 9, 13. *dicens: quia ille est a dextera mea*, tq. præsidium & defensor meus. cf. Es. 42, 1. ps. 109, 31. ps. 110, 5. & Ioh. 8, 16. 29. c. 16, 32. At Syr. *estque ille ad dexteram meam.* Targ. *quia enim Schechina eius residet super me.* Col. 2, 9. x) ideo *non mouebor* a proposito meo, nec ab hostibus vincar. ps. 13, 5. ps. 17, 5. ps. 21, 8. vid. Es. 50, 7. 8. 9. Luc. 9, 51. &c. v. 9. y) *Propterea* etiam, quod Deus mihi Pater & adiutor est, qui me immotum præstabit. z) *lætatum*, & ad ipsam quoque mortem paratum *est cor meum* Prou. 23, 15. Phil. 2, 8. a) *& exsultauit* ps. 9, 15. ps. 13, 6. b) *gloria mea* s. *decus meum.* Per quod alii *Spiritum Christi æternum* Hebr. 9, 14. intelligunt; alii melius cum Kimchio *animam*, opponitur enim *carni* s. corpori: quod non attendunt, qui cum LXX. Vulg. Ar. *linguam* interpretantur. Schmid. vtrumque *animam & linguam* Christi. cf. ps. 7, 6. ps. 30, 13. ps. 57, 9. Gen. 49, 6. c) *immo* non anima tantum, sed *etiam* corpus v. 7.

n) *in quibus omne meum beneplacitum* & delectatio est. Ps. 1, 2. Es. 62, 4. Luc. 2, 14. &c. Pro quibus lubens me sanctifico, vt & ipsi sint sanctificati in veritate Ioh. 17, 19. v. 4. o) S. Contra *multiplicabuntur.* Gen. 3, 16. c. 7, 17. Iob. 9, 17. p) *dolores* & poenæ *eorum*, cum in hoc, tum in futuro sæculo (4) Ps. 147, 3. Prou. 15, 13. Iob. 9, 28. cf. verba Christi Luc. 23, 28 -- 31. q) S. qui *alium festinant* (Ies. 28, 16.) eumque quasi sponsum *dotando honorant* Ex. 22, 15. coll. nomine Gen. 34, 12. 1 Sam. 18, 25. h. e. qui alium sibi Seruatorem aut viam salutis quærunt, & a me iustitiam, spiritum & vitam accipere nolunt. spiritualiter scortantes vel abnegantes me. cf. Deut. 32, 16. Es. 42, 8. Ez. 16, 32 -- 34. Leu. 17, 9. Ioh. 19, 12 -- 15. Act. 15, 24. c. 4, 12. r) *non* enim *libabo*, tq. verus sacerdos & Pontifex, sec. ordinem Melchisedeki a Patre constitutus Ps. 110, 4. Verbum cf. Gen. 35, 14. Num. 28, 7. s) *libamina* & vniuersum cultum *eorum* Num. 29, 39. c. 15, 4. 5. etsi vel sanguinem suum fundant: (quo alioqui respicit Pauli phrasis 2 Tim. 4, 6. & Phil. 2, 17.) sed etiam inanem ceremoniarum cultum abrogabo. Es. 66, 3. Dan. 9, 24 -- 27. Matt. 23, 38. t) *propter* effusum ab illis innocentem meum aliorumque piorum *sanguinem*, coll. Matt. 23, 35. c. 27, 25. Es. 1, 15. c. 59, 3. Hos. 6, 8. Alii connectunt cum præcedenti: *libamina ipsorum de sanguine* vel *cruenta*, coll. simili periphrasi Ps. 10, 18. ps. 80, 14. Ita Kimchi: q. d. *libamina eorum non vinum, sed sanguis sunt*, coll. Prou. 5, 8. Minime autem, vt quidam putant, ita poscunt accentus. u) *neque adsumam* aut *proferam nomina eorum* Ex. 20, 7. Ps. 15, 3.

---

v. 4. אַסִּיךְ per *Tiphcha anter.* 3. per tonicum vero 6. 9. 10. 13. 20. v. 5. מְנָת per *Pat.* 3. 5. 14. 15. 22. & in marg. 6. 9. quam variationem adnotauit etiam *R. Chaim* ad Mas. fin. f. 14. b. Verum *Kam.* requirit *Mas.* 1. & *Erf.* ct. Ps. 11, 6. v. 6. חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי sic 1. & 14.
v. 7. אֲבָרֵךְ per *Mun.* 2. At אֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר sic 1. v. 8. שִׁוִּיתִי יְהוָה ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. & fu. 5. incommode.

10 בשרי ישכן לבטח׃ כי׀ לא־תעזב נפשי לשאול לא־
11 תתן חסידך לראות שחת׃ תודיעני ארח חיים שבע יתיר י
שמחות את־פניך נעמות בימינך נצח׃

יז

א תפלה לדוד שמעה יהוה׀ צדק הקשיבה רנתי האזינה Pſ. XVII,
2 תפלתי בלא שפתי מרמה׃ מלפניך משפטי יצא עיניך
3 תחזינה מישרים׃ בחנת לבי׀ פקדת לילה צרפתני בל־
4 תמצא זמתי בל־יעבר־פי׃ לפעלות אדם בדבר שפתיך מלרע
אני

d) caro ſ. corpus meum Ez. 11, 19. e) requieſcet, cubabit. Deut. 32, 20. Eſ. 26, 19. Nah. 3, 18. Pſ. 7, 6. f) confidenter & ſecure, in ſecuritate Deut. 33, 12. 28. Pſ. 4, 9. nec metuit corruptionem aut putrefactionem. ὁ. ἐπ᾽ ἐλπίδι, vt Act. 2, 16. Ar. tutum in ſpe. Quod non deſtitues v. 10. Sic Raſchi: quia certus ſum, quod non derelinques &c.

v. 10. g) Quoniam, etſi moriendum omnino mihi eſt, ita vt videar omnium iudicio a Deo deſertus Pſ. 22, 2. non tn. deſeres, &c. Vel vt diximus ad v. 9. ſecura cubabit caro mea ſub ſpe certa, Quod non derelinques, &c. h) non deſtitues & plane relinques Pſ. 38, 22. cf. Pſ. 21, 5. Ioh. 16, 32. i) animam meam; al. me, coll. Pſ. 3, 3. &c. ſed illud præferimus. k) inferno Pſ. 6, 6. pſ. 30, 4. 1 Sam. 2, 6. vt ſcil. eam detineat, velut abſorptam. Eſt Datiuus poſſidentis. Scheol autem ſpectat ad animam, vt corruptio ad corpus. Calouius: etſi ad infernum vsque deducta ſit anima Chriſti, cum in agonia horti, tum in cruce, cum a Deo ſe deſertum exclamaret. Alii tn. ad victorioſam Chriſti deſcenſionem ad inferos, factam poſt viuificationem ipſius, id referunt. Sic Schmid. ὁ. εἰς ᾅδου Act. 2, 27. 31. l) neque ita dabis aut permittes. Targ. & Aeth. non trades iuſtum tuum. cf. Gen. 20, 6. Pſ. 55, 23. m) ſanctum tuum Pſ. 4, 4. pſ. 12, 2. eximie ſic dictum, coll. Dan. 9, 24. Marc. 1, 24. Luc. 4, 34. qui omne tuum beneplacitum exſequutus eſt. Eſ. 42, 1. ſeqq. c. 53, 10. ſeqq. Ioh. 8, 29. Phil. 2, 8. 9. Ceterum in variata lectione huius loci, ſingularis haud dubie præferendus eſt, monente etiam Cocc. Lex. 252. & Gueſſet. p. 942. n) vt videat & experiatus quoad corpus. Pſ. 89, 49. Coh. 6, 6. Luc. 2, 26. o) corruptionem aut putrefactionem. Pſ. 49, 10. pſ. 55, 24. ſic LXX. & Act. 2. 24. 27. 31. c. 13, 35. (alibi fouea, vt Pſ. 9, 16.) quin potius tertio die me ex mortuis reſuſcitabis, & viuum me e ſepulcroglorioſe reduces. cf. Rom. 6, 4. Matth. 12, 40. c. 16, 21. c. 17, 23. Luc. 18, 33. Ioh. 2, 19-22. v. 11. p) Notam mihi facies, o Deus Pater, Pſ. 51, 8. per reſuſcitationem e morte. cf. de ſcientia experimentali Kal Eſ. 47, 8. Coh. 8, 5. q) viam vitæ æternæ. cf. Pſ. 21, 5. Eſ. 53, 8. 10. Prou. 5, 6. c. 10, 27. c. 15, 24. Hebr. 10, 20. r) ſatietas erit. al. ſatietatem experiri me facies. cf. Pſ. 17, 15. pſ. 78, 25. Eſ. 53, 11. & Apoc. 7, 16. 17. s) gaudiorum Eſ. 51, 11. Pſ. 45, 16. t) cum vel coram facie tua. 1 Reg. 12, 6. Pſ. 21, 7. pſ. 140, 14. 1 Cor. 13, 12. 1 Ioh. 3, 2. Syr. & ſatiabor iucunditate vultus tui. u) iucunditates cæleſtes & hominibus ineffabiles. (1) cf. v. 6. Prou. 24, 4. x) in dextera tua erunt, quod A. b. Ezra aliique ita accipiunt, quod dextera ſua Deus iucundiſſima dona daturus ſit diligentibus ſe, coll. Prou. 3, 16. Alii de ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris, eiusque exaltatione, coll. Pſ. 110, 1. Luc. 22, 69. Eph. 1, 20. ſeqq. Hebr. 2, 9. &c. Atque hoc quidem eſt, inquit Geierus, glorificari illa gloria, quam habuit Chriſtus ante, quam mundus eſſet Ioh. 17, 5. Vtrumque bene coniungit Cocc. Lex. 525. Notum mihi facies viam amœnorum, quæ ſunt in dextera tua; quæ Deus reſeruauit manu ſua exſpectantibus ſe Eſ. 64, 3. 1 Cor. 2, 9. quæ Filius Dei ſedens ad dexteram Patris accipit danda fidelibus, etiam in hac vita; coll. Act. 2, 33. Pſ. 110, 1, & pſ. 68, 19. y) idque perpetuo ſ. in perpetuum Pſ. 9, 7. pſ. 13, 2. Eſ. 25, 8. Siquidem Chriſtus, ex mortuis reſuſcitatus, non iterum morietur; nec vnquam mors illi dominabitur Rom. 6, 9. &c. Gratia vero ſit Deo, qui & nobis de morte victoriam dedit, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum! 1 Cor. 15, 57.

Pſ. XVII, v. 1. a) Oratio ſ. ſupplicatio Dauidis. Pſ. 86, 1. vid. not. Pſ. 3, 1. pſ. 4, 2. Hab. 3, 1. Argumentum pſalmi ita præmittit Ar. inſcriptio: Oratio ex perſona viri perfecti ſ. integri, & ipſius Chriſti, ac cuiuslibet ab eo redemti. Sic Brentius: Sentiamus, inquit, hunc pſalmum eſſe precationem, qua Chriſtus in ſummis ſuis adflictionibus, ac præſertim in monte oliueti, cum ſudaret guttas ſanguineas, vſus eſt. Et Gurtlerus in Theol. Proph. p. 99. Eſt quidem, inquit, oratio Dauidis, ſed quatenus is erat typus Chriſti, coll. v. 3. & Pſ. 16, 7. & Ruperto hic ipſum Caput orat Deum Patrem pro ſe & membris ſuis, ne deficiant. Tillius vero pſalmum hunc ad Apoſtolicam Eccleſiam retulit, ab impiis Iudæis & hoſtibus gentilibus vexatam, coll. Act. 8, 3. c. 12, 1. ſeqq. Iac. 1, 2. 3. 1 Petr. 1, 6. ſeqq. Nobis Schmidii placet ſententia, qui in lemmatibus ſuis ita: Pſalmus hic, inquit, eſt Eccleſiæ omni tempore ſub Chriſto capite, cui conformatur (aduerſus ſatanæ regnum. Gen. 3, 15.) militantis Oratio, I. pro conſeruatione ſui & ſanæ doctrinæ v. 1--8. II. pro defenſione contra falſos doctores & perſecutores v. 9--14. aduerſus quos illa III. in concluſione ſe ſolatur ſpe viua æternæ vitæ v. 15. b) Audi ſ. exaudi o Iehoua Pſ. 4, 2. pſ. 10, 17. pſ. 39, 13. c) iuſtitiam, i. e. iuſtiſſimam cauſſam & querelam meam. Kimchi: i. e. preces, quæ iuſte fiunt, quod os & animus conſentiant. Targ. orationem meam in iuſtitia, i. e. iuſtam. A. b. Ezra: quia iuſtitiam loquor, quia vanitatem non exaudit Deus. Iob. 35, 13. cf. Ioh. 9, 31. LXX. Vulg. Ar. Aeth. iuſtitiam meam: quod de iuſtitia cauſſæ, non perſonæ intelligendum eſſe, ex ipſis Pontificiis nonnulli concedunt apud Calou. h. l. Conf. not. Pſ. 7, 4. 9. Nec incommode de Chriſto, iuſtitia noſtra, pro nobis interpellante, id accipiunt Calouius & Tillius h. l. coll. Eſ. 53, 11. Ier. 23, 6. Dan. 9, 24. 1 Cor. 1, 30. 31. 1 Ioh. 2, 1. 2. Ioh. 16, 23. &c. d) vid. Pſ. 5, 3. e) clamorem meum 1 Reg. 22, 36. hic triſtem & ſupplicem, coll. 1 Reg. 8, 28. Ier. 7, 16. Pſ. 61, 2. vt alibi lætum pſ. 30, 6. pſ. 5, 12. &c. f) Pſ. 5, 2. g) Pſ. 4, 2. h) ſine, vel quæ oratio ſit ſine. 1 Par. 12, 37. Ellipſis relatiui frequens eſt, vt Pſ. 4, 8. pſ. 7, 7. 9. &c. i) labiis fraudis, doli vel hypocriſeos Pſ. 5, 7. pſ. 32, 2. i. e. non doloſis aut hypocriticis; ſine fraude & fuco. cf. ſimilis conſtr. Pſ. 12, 4. pſ. 31, 19. v. 2. k) A conſpectu tuo, vel a te, Leu. 9, 24. Num. 17, 11. Eſth. 1, 19. ceu iuſtiſſimo iudice & vindice piorum. pſ. 7, 9. l) ius & ſententia iudicialis in cauſſa mea. Pſ. 9, 5. m) prodeat aut promulgetur. vid. not. Hab. 1, 4. Kimchi: vt me vindices ab hoſtibus meis. n) Pſ. 11, 7. o) Pſ. 9, 9. Eſ. 33, 15. v. 3. p) Probaſti namque & exploraſti cor meum. Pſ. 7, 10. pſ. 11, 5. q) etiam viſitaſti illud. Syr. & viſitaſti me. cf. pſ. 8, 5. 1 Sam. 14, 17. Iob. 7, 18. r) noctu pſ. 16, 7. A. b. Ezra: cum ſolus eſſem & ſemotus ab hominibus. cf. pſ. 4, 5. s) LXX. Vulg. igne me examinaſti. vid. pſ. 12, 7. Tillius ex hypotheſi (qua de ad v. 1.) confert Iac. 1, 2. 3. 1 Petr. 1, 6. ſeqq. t) ſed nihil pſ. 16, 2. inueniſti pſ. 10, 15. quod ſcil. cauſſæ meæ & integritati obſit. cf. Iob. 23, 10. 11. 12. 1 Ioh. 3, 19. ſeqq. Nam alioqui Dauid defectus & lapſus ſuos coram diuino iudicio haut inuitus fatebatur. e. c. Pſ. 19, 13. pſ. 143, 2. u) S. nam quod cogitaui bonum, non transgredietur. Al. ſimpliciter: cogitaui namque & propoſui mihi. coll. Ier. 51, 12. Thren. 2, 17. x) vt non transgrediatur, ſcil. mandata tua. cf. Hiph. 1 Sam. 2, 24. & 2 Ioh. v. 9. y) os & lingua etiam mea. cf. Pſ. 39, 2. Iac. 3, 2. ſeqq. v. 4. z) S. Quantum autem ad opera hominis vel hominum attinet. cf. ל Ez. 9, 13. & nomen Pſ. 28, 5. a) S. per verbum, al. ſecundum verbum labiorum tuorum, ſc. obſeruaui. Iob. 23, 12. coll. ב 1 Par. 21, 19. & 2 Par. 29, 25. Quod autem in hac voce maximam diſtinctionem conſtituit, id notat conſtans & indefeſſum Dauidis ſtudium, quod in ſacra Dei verba contulit, more piorum Pſ. 1, 2. expreſſo, inquit Io. Franckius Diacrit. p. 283. vel ſimplicius intellige actiones & molimina hominum in verbo Dei ſugillando & peruertendo Pſ. 11, 3. 2 Pet. 3, 16. ſic ב erit obiecti, vt Iob. 35, 6.

---

v. 10. נפשי per Tiphcha ant. 5. Pſ. XVII, v. 1. הקשיבה רנתי האזינה ſic 3. At תפלתי בלא־ הקשיבה רנתי האזינה 2. v. 3. לבי Sic per Pſik kadmat. 2. 5 -- 14. 16. 20. 22. 23. 24. & per nudum Kadma 3. 15. At per Pſikmahp. alii contra analogiam.

אני שמרתי ארחות פריץ: תמך אשרי במעגלותיך בל־ ה

6 נמוטו פעמי: אני קראתיך כי־תענני אל הט־אזנך לי

7 שמע אמרתי: הפלה חסדיך מושיע חוסים

8 ממתקוממים בימינך: שמרני כאישון בת־עין בצל

9 כנפיך תסתירני: מפני רשעים זו שדוני איבי בנפש יקיפו

י
II עלי: חלבמו סגרו פימו דברו בגאות: אשרנו עתה

12 סבבוני עיניהם ישיתו לנטות בארץ: דמינו כאריה

13 יכסוף לטרף וככפיר ישב במסתרים: קומה יהוה

קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע חרבך:

ממתים

omnipotens, Pſ. 5, 5. pſ. 16, 1. pſ. 18, 9. *n*) *inclina mihi itaque aurem tuam.* frequens Anthropop. vid. v. 1. Pſ. 31, 3. pſ. 71, 2. Dan. 9, 18. Eſ. 37, 17. *o*) Vulg. *& exaudi verba mea.* Targ. & Ar. *ſuſcipe deprecationem meam.* cf. Eſ. 28, 23.

סבבונו קרי

v. 7. *p*) LXX. Vulg. *Mirifica*, h. e. ſec. S. *mirabilem fac.* Aeth. *Glorioſam redde.* vid. Pſ. 4, 4. Ex. 8, 18. c. 33, 16. *q*) multiplicem *miſericordiam* l. *miſericordias tuas.* Pſ. 5, 8. pſ. 31, 22. *r*) *o Saluator, qui ſaluos facis.* Pſ. 6, 5. pſ. 7, 11. *s*) LXX. Vulg. Syr. *ſperantes in te,* qui tibi confidunt & ad te confugiunt. Pſ. 2, 12. pſ. 5, 12. *t*) *propter illos* (ſc. mirabilem fac miſericordiam tuam) vel vt Syr. & Aeth. *ab illis* (ſalua me) *qui* velut rebelles *inſurgunt.* Vulg. *a reſiſtentibus dexteræ tuæ.* Pſ. 3, 2. pſ. 59, 2. Iob. 20, 27. c. 27, 7. *u*) *aduerſus* ipſam *dextram* & omnipotentiam *tuam*, in Chriſto demonſtratam Pſ. 98, 1. pſ. 118, 15. quem ipſum, vt *virum dextræ Dei*, coll. Pſ. 80, 18. pſ. 110, 1. intelligunt *Calou.* & *Till.* h. l. Male cum *Moſchia* hoc vltimum nectit R. Sal. & durius cum *Choſim* A. b. Ezra; vterque etiam contra accentus.

v. 8. *x*) *Cuſtodi me.* Pſ. 12, 8. pſ. 16, 1. pſ. 121, 4. *y*) Targ. *ſicut pupillam orbicularem.* R. Sal. & Kimchi: *ſicut nigrum* ſ. *nigredinem.* q. d. *cameram obſcuram*, quam in oculo obſeruant naturæ ſcrutatores. (5) Deut. 32, 10. Prou. 7, 2. 9. c. 20, 20. *z*) *filiam* ſ. *pupillam oculi*, vel ſec. Targ. *quæ eſt in oculo*, quam quisque tenerrima cura cuſtodit, ne lædatur, cf. Zach. 2, 12. Thren. 2, 18. *a*) *ſub vmbra alarum tuarum.* Alia metaphora ab auibus & gallina. cf. Deut. 32, 11. Eſ. 49, 2. Pſ. 36, 8. pſ. 61, 5. pſ. 63, 8. pſ. 91, 4. Matth. 13, 37. *b*) *abſcondas, deliteſcere facias me.* Vulg. *protege me* Pſ. 27, 5. pſ. 57, 2. Ier. 36, 26.

v. 9. *c*) *Ab impiis* Pſ. 1, 1. ſc. abſcondas me, ex verſu præced. *d*) *qui* Pſ. 9, 16. pſ. 32, 8. Eſ. 42, 24. *e*) *vaſtarunt*, Vulg. *afflixerunt me.* Eſ. 16, 4. c. 21, 2. Ex. 32, 12. Pſ. 137, 8. cf. Act. 8, 3. c. 9, 21. c. 12, 1. ſeqq. & not. ſupra ad v. 1. *f*) *Hoſtes* enim *mei* obſident me &c. vel: abſconde me *ab inimicis meis ex animo*, qui ſumma animi cupiditate mihi infeſti ſunt, vt recte *Targ.* & *A. b. Ezra.* cf. Ez. 25, 6. 13. Al. vt Geierus: *hoſtes mei contra animam* ſ. *vitam*, i. e. capitales. R. Sal. ad auferendam vitam ſ. animam meam. Syr. *a conſpectu hoſtium animæ meæ.* Sed prius præferimus. *g*) *qui ſe* vel retia ſua Iob. 19, 6. *circumponunt* vel poſuerunt *contra me.* 2 Reg. 6, 14. Pſ. 22, 17. pſ. 88, 19.

v. 10. *h*) LXX. Vulg. *Adipem ſuum clauſerunt.* Ar. & Syr. *Condenſati ſunt adipes eorum*, i. e. pingues & obeſi facti ſunt, diuitiis ac deliciis diffluentes. cf. Gen. 2, 21. Iud. 3, 22. Pſ. 73, 7. Iob. 15, 27. & cauſſam inſolentiæ, bonorum carnalium ſatietatem Deut. 32, 15. Iob. 21, 24. *R. Sal.* Adipe & pinguedine ſua cor & oculos clauſerunt, ne videant opus tuum, teque metuant. *i*) hinc *ore ſuo*, ſubintell. ב; vel, *quantum ad os eorum* attinet pſ. 58, 7. pſ. 59, 13. *k*) *loquuntur cum elatione* ſ. *in ſuperbia*, i. e. ſuperbe & inſolenter. cf. Pſ. 10, 2. pſ. 89, 10. Eſ. 28, 1. ὁ. ὑπερηφανίαν. Marc. 7, 22. 1 Pet. 5, 5.

v. 11. *l*) Quantum *ad greſſus noſtros* attinet, vel *in greſſibus noſtris.* v. 5. Iob. 31, 7. *m*) *iam* fere vndique *circumdederunt nos* hoſtili animo, vt funes Pſ. 18, 6. aquæ Pſ. 88, 18. canes Pſ. 22, 13. 17. aut apes &c. Pſ. 118, 12. *n*) *oculos ſuos ponunt*, i. e. dirigunt & *attendunt.* cf. Pſ. 48, 14. Ex. 7, 23. Prou. 27, 23. *o*) S. *ad declinandum nos.* Syr. *vt proſternant me* in terram. cf. Pſ. 62, 4. Kimchi: *vt* ad nos capiendos *extendant rete ſuum* in terra. A. b. Ezra: *ad declinandum*, i. e. *ſi forte declinent greſſus noſtri* in terra. coll. Iob. 31, 7. adde Pſ. 38, 17.

v. 12. *p*) *Similitudo eius*, (ſec. aliquos Sauli, al. diaboli, coll. 1 Pet. 5, 8. A. b. Ezræ *vniuscuiusque* hoſtium meorum) i. e. *ſimilis eſt.* Syr. *Qui ſimiles ſunt* leoni (1) cf. cognatum Ez. 1, 5. *q*) & quaſi *leonis*; vel *ſimilis eſt* ſæuo & aſtuto *leoni.* cf. Pſ. 7, 3. pſ. 57, 5. *r*) *qui cupit* (Pſ. 84, 3. Iob. 14, 15.) *prædari* aut *diſcerpere*, qui prædæ inhiat. pſ. 22, 14. Ez. 19, 3. 6. *s*) *aut velut leo iuuenis.* Iud. 14, 5. Am. 3, 4. *t*) *qui ſedet* & prædæ *in latebris* ſ. latibulis ſuis occulte inſidiatur. Pſ. 10, 9. Thren. 3, 10.

v. 13. *u*) Itaque in tanto diſcrimine *exſurge o Domine*, ad auxilium noſtrum. vid. Pſ. 3, 8. pſ. 7, 7. pſ. 9, 20. *x*) *occurre ei.* Vulg. *præueni eum.* S. *præueni facies eius.* q. d. *anteuerte & anticipa eum.* cf. Pſ. 18, 6. pſ. 21, 4. pſ. 95, 2. Mich. 6, 6. Eſ. 37, 33. *y*) *deprime, incurua* & in terram *proſterne eum.* Pſ. 18, 40. pſ. 78, 31. *z*) Pſ. 6, 5. pſ. 22, 9. pſ. 31, 2. pſ. 82, 4. *a*) *ab impio.* Pſ. 1, 1. *b*) qui eſt *gladius tuus.* Ita A. b. Ezra, Hieronymus, R. Sal. Kimchi & Accentus. *R. Sal.* ab omni impio, qui eſt inſtar gladii tui: quando illi permittis, vt pœnam de illis ſumat, qui in te peccarunt. *Kimchi:* Nam *gladius* & *ereptio*, omniaque a te veniunt, coll. Deut. 32, 39. Eſ. 10, 5. Syr. & Ar. *ab impio* & a *gladio tuo.* Sic iidem ſeq. verſu: *Ab hominibus*, qui *manus tua ſunt* &c. Al. libera & ſaluum me præſta *gladio tuo* vindice, coll. Deut. 32, 41. Eſ. 27, 1. Pſ. 7, 13. pſ. 35, 3. pſ. 45, 4. Targ. ab impio, *qui meretur interfici gladio tuo.* q. d. *ab impio*, impio ſcil. *gladii tui*, ſubintell. ſtatu conſtr. vt Ez. 11, 16. Hoſ. 14, 3. Zach. 9, 13.

b) *ego* ſolicite *obſeruaui* Pſ. 18, 22. ſcil. vt declinarem ab iis nec per eas ambularem, vt habet *R. Sal.* Conf. Pſ. 73, 17. Al. *caui*; S. *ergo caueo mihi*, ſubintell. מן. coll. Ioſ. 6, 18. *c*) *vias, ſemitas*, i. e. actiones & mores, Prou. 1, 16. cf. ſynonymum Pſ. 1, 1. *d*) *effractoris.* S. *violenti.* Calouius: quo tenderent *perfractores & corruptores legis.* Conf. Ez. 7, 22. c. 18, 10. Dan. 11, 14. Hoſ. 4, 2. & Iob. 22, 15. al. *Latronis*, quomodo Satanam, eiusque *methodias* ſ. aſtutos inſultus, Eph. 6, 11. quidam intelligunt. Vid. *Calou.* h. l. coll. Ioh. 8, 44.

v. 5. *e*) S. *Fulci* modo. q. d. *Suſtentando ſuſtenta*, & vt Aeth. habet, *Confirma, & conſerua.* Pſ. 16, 5. ὁ. καταρτίσαι. Vulg. *Perfice.* Gal. 6, 1. 2 Tim. 3, 17. Similis ellipſis verbi finiti poſt Infinit. Ex. 20, 8. Ier. 2, 2. &c. Al. ſupplent primam perſonam: *caui vias effractoris* v. 4. *Continendo autem continui.* Syrus ſecundam: *Et fulſiſti* &c. *f*) *greſſus meos* & omnes actiones. v. 10. Pſ. 37, 21. pſ. 44, 19. pſ. 73, 2. *g*) *in ſemitis* vel *orbitis tuis* Pſ. 23, 3. Prou. 4, 11. verbo ſcil. tuo, & deinde exemplo Chriſti deſcriptis, ſupra v. 4. 1 Petr. 2, 21. *h*) *ne dimoueantur* aut *exorbitent* ab illis. Pſ. 10, 6. pſ. 13, 5. pſ. 16, 8. in conſpectu hoſtium Pſ. 38, 17. *i*) *pedes* aut *paſſus mei.* Vulg. *veſtigia mea.* Aeth. *plantæ pedis mei.* vid. 2 Reg. 19, 24. Eſ. 26, 6. Pſ. 57, 7. pſ. 119, 133.

v. 6. *k*) S. Pro hoc *ego inuoco* (& *inuocaui*) *te.* Pſ. 4, 2. pſ. 50, 15. pſ. 88, 10. *l*) R. Sal. & Kimchi: certus *namque* ſum, *quod me exaudies.* S. *reſpondebis enim mihi.* Al. vt Vulg. Syr. &c. experimentaliter in præterito: *quoniam exaudiuiſti me.* Pſ. 3, 5. pſ. 13, 4. *m*) *o Deus* om-

---

v. 5. נמוטו *Tet* cum *Dag.* 22. 23. 24. aliique in *M. I.* v. 6. אני קראתיך ſic 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. & ſu. 5. bene ad ſenſum. Ceteri vtrobique habent *Mun.* ſequente nihilominus *Dag.* in כי. v. 11. אשורינו *plene* 3. 5. ſu. 2. & ſic in marg. 6. 9. v. 13. קומה cum conſeruo *Sarka* (quem ceteri omnes omittunt) 2.

וצפונך קרי

14 מְמִתִים־יָדְךָ ׀ יְהוָה מִֽמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפִינְךָ
טו תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם׃ אֲנִי
בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃

Psalm. XVIII.

א יח לַמְנַצֵּחַ ׀ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד אֲשֶׁר דִּבֶּר ׀
לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל־יְהוָה אוֹתוֹ
2 מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל׃ וַיֹּאמַר אֶרְחָמְךָ יְהוָה חִזְקִי׃
יהוה

relinquunt Gen. 2, 15. Num. 17, 19. 22. *o) residuum* vel *reliquias suas* Ex. 10, 5. c. 23, 1. al. *dignitatem &*

v. 14. c) *Ab hominibus* Gen. 34, 30. cf. not. Deut. 2, 34. *d*) Luth. *manus tuæ*, qui vltricem tuam manum incurrunt Pſ. 21, 9. Hebr. 10, 31. Al. cum Kimchio: *qui manus tua ſunt*; vt enim eos v. 13. dixerat *gladium* Dei, ita nunc *manum*. A. b. Ezra: *manum* eos dicit, quia plagæ manibus infliguntur, coll. Ex. 9, 3. Pſ. 32, 4. Al. eripe me *manu tua*. Conf. de conſtructione not. ad v. 13. *e*) *ab hominibus*; inquam. Singularis apud Hebræos inuſitatus, apud Aethiopes eſt *MET*, vt Deut. 2, 34. diximus, non *Mèt*, *mortuus*, vt Syrus h. l. putauit. *f*) *de mundo* vel *tranſituro ſæculo*, i. e. hominibus *huius ſæculi et mundanis*, qui huic ſæculo viuunt, nec ſpem illam habent videndi Deum v. 15. (5) Pſ. 39, 6. pſ. 49, 2. pſ. 89, 48. Iob. 11, 17. Conf. ſimilis adiectiui periphraſis Pſ. 16, 4. pſ. 10, 18. Luc. 16, 8. *g*) S. *quorum portio*. pſ. 16, 5. ſubintell. relatiuo, vt ſæpiſſime. vid. ſupra v. 1. Male LXX. Vulg. et Orr. *diuide eos* &c. *h*) *in hac vita*. He exclusum & in vocali *latens* h. l. eſt demonſtratiuum præſentis vitæ, in oppoſitione ad futuram & æternam v. 15. Coh. 6, 12. c. 9, 9. *Kimchi*: in vita huius ſæculi. cf. Luc. 16, 25. *i*) & *abſcondito* ſ. *reconditis* quaſi pro illis *bonis tuis* Pſ. 31, 20. Prou. 13, 22. *k*) pro diuitiis gratiæ tuæ ad pœnitentiam eos inuitas Rom. 2, 4. & *imples* in hoc ſæculo Pſ. 107, 9. pſ. 144, 13. Iob. 22, 18. c. 3, 15. c. 38, 39. cf. Act. 14, 17. *l*) *ventrem eorum* Prou. 18, 20. Iob. 20, 20. qui ipſorum quaſi Deus eſt Phil. 3, 19. *m*) *ſaturantur etiam filii*. Pſ. 104, 16. vel vt Vulg. Luth. aliique: *ſaturati ſunt etiam filiis*, coll. Iob. 27, 14. pſ. 144, 12. *n*) & *reponunt* vel *re-*

gloriam ſuam, vt Iob. 4, 21. *p*) *paruulis ſuis*. Pſ. 8, 3. v. 15. *q*) *Ego* vero nihil deſidero, quam vt aliquando videam faciem tuam in cœleſti gloria. *A. b. Ezra*. *r*) *in iuſtitia*; tum Chriſti iuſtitia imputata & æterna Ier. 23, 6. Dan. 9, 24. Phil. 3, 9. tum inhæſiua, hic inchoata, tunc autem conſummanda. 1 Cor. 13, 10. 12. 2 Cor. 3, 17. Aeth. *in iuſtitia tua*. Conf. ſupra ad v. 5. & de *Iuſto* not. Pſ. 1, 5. *s*) Pſ. 16, 11. Iob. 19, 26. 27. adeoque licet in terris nemini concedatur, *tuam videre faciem* Ex. 33, 20. ad ſatietatem tamen *videbo* eam in altera vita, *ſicut eſt* 1 Ioh. 3, 2. & *facie ad faciem*, intuitiua & *beatifica viſione* Matth. 5, 8. 1 Cor. 13, 12. coll. Eph. 3, 20. *t*) *ſatiabor* facie vel imagine tua; vt illi mundani mundanis rebus v. 14. cf. Pſ. 16, 11. pſ. 22, 25. Eſ. 53, 11. c. 65, 13. Luc. 6, 25. *u*) *quum euigilauero* e morte. cf. Pſ. 3, 6. Eſ. 26, 9. Ier. 31, 26. c. 51, 39. 57. Dan. 12, 2. *x*) ſatiabor, inquam, *ſpecie* vel *imagine tua* Ex. 20, 4. Num. 12, 8. Deut. 4, 16. Iob. 4, 16. Targ. *de imagine vultus tui*. Idem dicit, quod *facies* ſ. *vultus Dei* in membro præced. & Pſ. 16, 11. & ſic ſuadent accentus. Al. vt Luth. Calou. *ſatiabor cum euigilauero*; euigilabo autem *cum imagine tua*, ſcil. primæua, hic inchoata quidem, tum vero plene reſtituenda, & æternum in ſanctis refulſura. Pſ. XVIII, 1. *y*) Vid. Pſ. 4, 1. *z*) Inſigne hoc epitheton etiam Pſ. 36, 1. Dauidi tribuitur, quod ſua ætate *conſilio Dei inſeruiret*. Act. 13, 36. Nam, vt *Kimchi* ait h. l. Qui omnes vias ſuas, intentionem & actiones ad Dei honorem refert, is *ſeruus Dei* vocatur &c. Conf. not. Deut. 34, 5. *a*) vid. Pſ. 3, 1. *b*) *qui locutus eſt* & ſcripſit etiam. cf. 2 Sam. 22, 1. Targ. addit: *in prophetia* ſ. *prophetice*. ſcil. ex mente Targumiſtæ de futura Iſraelis reductione, coll. v. 28. 29. 32. 49. & ſec. Syr. inſcriptionem: *de adſcenſione Chriſti*; de quo vno litteraliter & proxime hunc pſalmum intelligendum, & ſic demum ad Dauidem, aliosque ex Chriſto renatos, adcommodandum putauit etiam *Brentius* noſter: cum contra Iudæi aliique communiter eum de Dauide tantum, ſed male; alii partim de Chriſto, partim de eccleſia; rectius alii *de Dauide* vt *typo*, de Chriſto autem, ceu *Antitypo & Semine illo Dauidis* v. 51. accipiant. Ita *Schm*. Pſalmus hic, inquit, ita de *Dauide* agit, vt hic nobis *Semen Dauidis*, Chriſtum repræſentet. Quod autem (pergit idem *S*.) hic pſalmus tantum de Chriſto - - nullo autem modo de Dauide etiam agat, id nobis quidem nimis durum videtur dicere; cum ipſe pſalmus v. 51. *Dauidis* expreſſe mentionem faciat. Vbi per *Dauidem* Chriſtum velle intelligere, & per *ſemen Dauidis* Eccleſiam Chriſti, plane alienum a ſtili ſimplicitate fuerit &c. Append. p. 70. vide etiam vltima huius verſus verba. Sic *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 99. Similiter, ait, (vt XVII.) etiam Pſalmus XVIII. eſt *precatio Dauidis ſerui Dei*; at non ſolum filii Iſai, ſed & præſertim Meſſiæ Dauidis, ſerui a Deo electi. Nam particulam verſus 3. Paulus Hebr. 2, 13. & verſum 50. Chriſto Rom. 15, 9. attribuit, cui & verba v. 5 - - 8. 22 - - 25. & 51. plenius, quam Dauidi conueniunt. Ita *Saul* eſt imago ſenatus Iudaici, Chriſtum ad mortem poſcentis. Conf. etiam *Mati* Oecon. V. T. p. 797. ſeq. vt de ſingulari huius Pſalmi analyſi apud *Tillium* h. l. (qua is primo Chriſtum rediuiuum, ſed nondum in cælos euectum, in hoc Pſalmo loqui putat a v. 3 - - 20. coll. Act. 1, 3. Luc. 24, 26. 27. 44. deinde vnum ex fidelibus ſeu Apoſtolis v. 21 - - 43. Porro iterum Chriſtum v. 44 - 46. & rurſus alterum v. 47 - - 51.) non multa hic dicamus. Habet is vero & prædicat poſt titulum v. 1. ſec. *S*. lemmata I. *Exauditionem* precantis non tantum Dauidis, ſed etiam Chriſti v. 2 - - 7. II. Eiusdem *liberationem* v. 8 - - 20. III. *Retributionem* integritatis v. 21 - - 32. IV. *Conſeruationem* & Sic defenſionem in officio v. 33 - - 46. V. *Gratiarum actionem* & glorificationem v. 47 - - 51. ſtilo admodum pathetico & figurato. Conf. etiam notata ad 2 Sam. XXII. vbi ſenſus idem, etſi ſyllabæ & voces nonnunquam variant: quia vterque liber ex diuina inſpiratione a diuerſis auctoribus exaratus fuit. Conf. cf. *Schmidii* Append. Pſalmorum de Chriſto p. 71. ſeq. & ſupra ad Pſ. 14, 1. notata. *c*) *in laudem & honorem Domini* Pſ. 7, 1. *d*) *ipſa verba*. cf. Pſ. 7, 1. pſ. 137, 3. *e*) *ſacri* huius prophetici *cantici*. cf. Ex. 15, 1. Num. 21, 17. Deut. 31, 19. 21. 30. &c. *f*) *in die* vel *tempore*, quo *eripuerat* eum Dominus v. 18. Ellipſis relatiui, vt Pſ. 17, 1. 14. Pſ. 56, 10. &c. *g*) 2 Sam. 19, 10. Pſ. 71, 4. *h*) qui multi & varii & Chriſto & Dauidi ſunt ac fuerunt: vt hiſtoria docet. cf. v. 4. 38. 41. 49. *i*) *inprimis etiam de manu Saulis*, infenſiſſimi hoſtis. 1 Sam. 18, 9. c. 23, 14. de *Vau præf.* cf. Gen. 7, 21. Ioſ. 2, 1. Eſ. 1, 1. &c. Cum ſcil. Dauid occaſionem & materiam ampliſſimam nactus eſſet, cogitandi de regni ſui ad Meſſiam vſque propagatione. coll. 2 Sam. VII. & XXIII. v. 2. *k*) S. *Dixit ergo*, atque etiam ſic ſcripſit. cf. v. 1. *l*) *Diligo* & *diligam te* toto animo & adfectu, & qſ. *ex intimis viſceribus meis*. Kal. (1) apud Chaldæos frequentius. cf. *Piel* Eſ. 49, 15. *m*) v. 3. 4. cf. not. pſ. 6, 2. 10. *n*) qui es vnica *fortitudo*, *firmitas* aut *robur meum* (1) cf. Pſ. 31, 25.

---

v. 14. ממתים ſic per *Chateph-pat.* bis h. l. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 22. Per *Mahp.* loco poſterioris *Meth.* 2. חלקם *Merca* irregulariter quidem, noſtri hic & Prou. 8, 34. habent; ſed requirit id *Maſ. Erff.* At ממתים ׀ מחלד ׀ חלקם 2. לעלליהם *defect.* Occidentales. v. 15. אשבעה בהקיץ ſic 1. 2. ad mentem B. Lutheri aliorumque. Pſ. XVIII, v. 1. למנצח Ita cum *Pſik* 5. & *Ber.* Reliqui id omittunt. יהוה Accentum damus, prout eum codices noſtri exhibuerunt, licet dubie ſanum. Diſpiciant de illo vlterius, quibus MStos libros euoluere contingit. Nobis interim conſecutio ſic reſtituenda videtur יהוה־אתו ita vt *Sarka* conſeruus ſit, præuio *Makk.* ſiue expreſſo ſiue ſubintelligendo: plane vt Pſ. 31, 22. & Pſ. 66, 20. emendatius nonnulli habent. v. 2. ויאמר per *Pſikſchalſcheleth.* 2.

3 יְהוָה ׀ סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי
4 וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי׃ מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמִן־אֹיְבַי
ה אִוָּשֵׁעַ׃ אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי׃
6 חֶבְלֵי שְׁאוֹל סְבָבוּנִי קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת׃ בַּצַּר־לִי ׀
7 אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי
8 וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו ׀ תָּבוֹא בְאָזְנָיו׃ וַתִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ ׀ הָאָרֶץ
9 וּמוֹסְדֵי הָרִים יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ׃ עָלָה עָשָׁן ׀
י בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ־מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃ וַיֵּט שָׁמַיִם
11 וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו׃ וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּדֶא
12 עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ יָשֶׁת חֹשֶׁךְ ׀ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ
חֶשְׁכַת־

v. 3. o) *Iehoua* enim est. cf. Ps. 46, 2. p) *rupes* s. *petra mea* ps. 31, 4. ps. 71, 3. firmior & altior, quam omnis terræ Canaan, vel totius mundi petra, quæ alioquin ob præcipitia difficilesque aditus tutas latebras præbet. cf. Iud. 6, 2. Ps. 27, 5. &c. *A. b. Ezra*: Metaphora est, inquit, ab homine, qui stat in loco excelso, nec metuit inferiorem. Sic ille apud B. *Augustinum* in Ps.LXX. in præalta rupe prætereuntem Cæsarem his verbis despiciebat: *Non curo te, Cæsar!* q) *& propugnaculum meum*, tutius quocunque summarum rupium propugnaculo. cf. iterum Iud. 6, 2. 1 Sam. 24, 23. 2 Sam. 5, 7. Ps. 91, 2. r) *& ereptor meus* s. potentissimus *liberator*. Ps. 17, 13. ps. 40, 18. ps. 70, 6. s) Ps. 16, 1. ps. 22, 2. ps. 89, 27. t) *rupes & petra mea* inaccessa. v. 32. Deut. 32, 4. Ps. 30, 3. u) *in quam confugiens* de salute mea certissimus sum. *Ellipsis Relat.* vt v. 1. cf. Prou. 18, 10. & de verbo hoc Ps. 2, 12. ps. 5, 12. item *de Christo*, DEO Patri confiso Hebr. 2, 13. x) *scutum* s. *clypeus meus* Vulg. *protector meus*. O. ὑπερασπιστής μου. scuto quouis impenetrabili mihi potior. v. 31. Ps. 3, 4. ps. 59, 12. cf. Eph. 6, 16. y) *& cornu salutis meæ*, s. cornu meum salutiferum, cui nullum simile. Ps. 132, 17. ps. 148, 14. LXX, vt Luc. 1, 69. Targ. *a quo mihi data est fortitudo & salus aduersus hostes meos*. Metaphora ab animalibus cornutis, cf. Num. 23, 22. c. 24, 8. Deut. 33, 17. Ier. 48, 25. Dan. 7, 7. z) altum & inexpugnabile *refugium meum*. Ps. 9, 10. ps. 144, 2.

v. 4. a) *Laudatum* hactenus, coll. v. 2. 3. vel *Laudabilem*, *laudandum*, & omni admiratione ac *laude dignum*. Ps. 48, 2. ps. 96, 4. ps. 113, 3. ps. 145, 3. 1 Par. 16, 25. b) *inuocabam*, vel porro nunc *inuocabo Dominum*. v. 7. vel Quotiescunque *inuoco* seriis precibus. c) *tunc ab omnibus inimicis meis*, hominibus & diabolis. v. 1. 38. d) *saluabor* vel *saluor*, saluus & tutus præstor. cf. Ps. 6, 5. ps. 12, 2. ps. 33, 16. Id quod in vita mea sæpissime sum expertus; & Christus experietur, vt sequentia docebunt.

v. 5. e) *Circumdederant* namque *me*. (5) Ps. 40, 13. vid. 2 Sam. 22, 5. f) *funes* vel *vincula* v. 6. vt Iob. 36, 8. al. cum R. Sal. *agmina*, coll. 1 Sam. 10, 5. Ps. 119, 61. al. vt LXX. Vulg. A. b. Ezra, *dolores*, coll. Es. 13, 8. Hos. 13, 13. Act. 2, 24. & not. Es. 66, 7. Targ. *Circumdedit me angustia, sicut mulierem, quæ partu laborat, nec robur habet ad pariendum, ipsaque periclitatur ad moriendum.* g) *& torrentes*, h. e. sec. Kimchium, *angustiæ* & calamitates, sec. A. b. Ezr. *hostes*, velut aquæ ingruentes, coll. Es. 8, 7. Ps. 124, 4. Apoc. 12, 15. h) *Belialis* s. *diaboli*. Deut. 13, 14. 1 Reg. 21, 13. 2 Cor. 6, 15. Targ. *Cateruæ improborum.* i) *terrebant*. Vulg. *conturbauerunt me*. 1 Sam. 16, 14. Es. 21, 4. Iob. 15, 24. Esth. 7, 6. v. 6. k) *Funes*, inquam. Targ. *Cohortes* impiorum. LXX. Vulg. *Dolores*. vid. v. 5. Ps. 30, 4. ps. 116, 3. l) *inferni* Ps. 6, 6. ps. 16, 10. m) Ps. 17, 11. n) Vulg. *præoccupauerunt me*. v. 19. Ps. 17, 13. o) *laquei mortis* & mortiferæ insidiæ. Am. 3, 5. Ps. 64, 6. Targ. qui (impii) armati *instrumentis occisionis*. v. 7. p) Sed *in angustia*, quæ *mihi*. Cum angustia mihi esset. Ps. 59, 17. ps. 66, 14. vid. Ps. 4, 2. q) ore & corde *inuocabam Dominum* v. 4. Ps. 17, 6. r) vid. not. v. 29. & Ps. 3, 8. s) *vociferabar* v. 42. Ps. 22, 25. ps. 30, 3. cf. nomen Ps. 5, 3. t) S. qui *audiuit* & semper *exaudit*, sec. Kimch. Ps. 4, 4. u) *e templo suo* cælesti s. cælo; vbi sec. A. b. Ezram, omnia ipsius decreta iam scripta & obsignata sunt. cf. Ps. 5, 8. ps. 11, 4. x) Ps. 3, 5. y) Ps. 5, 3. Ex. 2, 23. z) *in conspectum ipsius*, vel *ante ipsum venit*. admittitur, nec repudiatur. Ion. 2, 8. Ps. 88, 3. ps. 102, 2. ps. 66, 20. a) *in* vel *ad aures eius*. 2 Sam. 22, 7. cf. Es. 5, 9. addit Targ. *& fit* s. *effectui mandatur* oratio mea. v. 8. b) *Vnde concussa* vel *commota est*. (9) Ier. 5, 22. c. 25, 16. Iob. 34, 20. c) *& tremuit terra*. Es. 24, 18. Ier. 51, 29. Ps. 46, 4. ps. 77, 19. Hæc & sequentia allegorice intelligit *Schmid.* in Append. Psalmorum de Christo p. 56. & 60. *Tillius* autem, ex hypothesi ad v. 1. de duplici illo terræ motu sub mortem & resurrectionem Christi facto Matth. 27, 51. c. 28, 2-4. d) *& fundamenta* v. 16. *montium* Ps. 46, 4. immo & cæli 2 Sam. 22, 8. e) *commouebantur* s. *contremuerunt*. cf. Ps. 4, 5. ps. 77, 17. Am. 8, 8. f) *commouerunt se, inquam*, omnia. Ier. 46, 7. 8. g) *quia* vel *quando*. h) *ira exarsit ei*. LXX. Vulg. Syr. &c. *quia iratus fuit aduersus hostes meos*. cf. Gen. 4, 5. c. 30, 2. Es. 5, 25. Ps. 106, 40. v. 9. i) *Ascendit* enim *fumus*. Ex. 19, 18. Apoc. 9, 17. k) *in naso eius*, vel vt LXX. Vulg. & OO. *in ira eius*. Est namque descriptio vehementer irati. cf. v. 16. Ps. 74, 1. Deut. 29, 19. & not. 2 Sam. 22, 9. l) Ps. 97, 3. m) *ex ore* irati Dei erumpens. cf. Iob. 37, 2. c. 41, 11. 13. n) *consumebat* hostes. Ps. 21, 10. ps. 50, 3. Iob. 1, 16. o) *prunæ* qs. seu *carbones igniti*, i. e. fulgura & fulmina. v. 13. Ps. 140, 11. Prou. 26, 21. p) *arserunt* vel *succensi sunt ab eo*. Ex. 3, 2. Iob. 1, 16. v. 10. q) *Et inclinauit cælos* & nubes, vt fit in grauioribus tempestatibus. cf. Ps. 144, 5. r) *& quasi descendit*, ad vindictam sumendam. cf. Gen. 11, 7. Es. 64, 2. s) *& caligo* fuit sub pedibus eius. Targ. *& nubem tenebrosam supposuit sibi*, ne scil. impii serenum eius vultum, sed grauis tantum iræ & pœnarum terribilia indicia viderent. cf. Ps. 97, 2. Deut. 4, 11. v. 11. t) *Et equitauit* s. *vectus est*. Ps. 68, 5. Deut. 32, 26. u) Targ. Et manifestauit se in virtute sua *super Cherubim velocibus*; quasi curru vel vehiculo suo: quibus etiam alibi *insidere* vel *vehi* dicitur. Ps. 80, 2. ps. 99, 1. cf. Ex. 25, 18. seqq. 1 Reg. 6, 23. seqq. 2 Reg. 2, 11. c. 6, 17. Ez. 1, 5. seqq. c. 10, 1. seqq. not. 1 Sam. 4, 4. & Præf. in Ezech. §. 16. x) *& volauit*; vel, *ac si* celerrime *aduolaret* 2 Sam. 22, 11. cf. Es. 11, 14. Hab. 1, 5. Dan. 9, 21. y) *volitauit, inquam. S. ac vectus est.* Targ. *& cum robore processit.* (4) Deut. 28, 49. Ier. 48, 40. c. 49, 22. z) quasi *super alis venti* velocissimis. cf. Ps. 104, 3. ps. 139, 9. *Gusset.* p. 759. *Deum vento vectum* describit Dauid, vt adsuefaciat nos ad cogitandum, ipsum, vbicunque ventus flat, esse præsentem. Conf. simile monitum B. *Franzii* de Interpret. Script. p. m. 83. v. 12. a) *Posuit tenebras*, h. e. crassas & caliginosas nubes. *Futurum* autem in narrationibus sæpe ponitur *pro perfecto vel imperfecto*, vt Hos. 6, 1. c. 13, 11. c. 8, 12. Nah. 3, 10. subintell. scil. *Vau conuers.* quod extat 2 Sam. 22, 12. b) *pro latibulo suo*, Iob. 22, 14. Targ. *Et posuit Schechinam suam in caligine*, condensatis scil. nubibus, vt mox sequitur. c) per *circuitus suos* s. *vndique circa se* posuit; vel, *circa eum* fuit tentorium ipsius. Ps. 97, 2. d) *tentorium suum*. Es. 1, 8. Targ. *& circumdata fuit nubibus gloria eius, velut tentorio.* cf. Iob. 36, 29.

---

v. 3. וקרן per *Mss.* 6. 9. 10. 13. 20. v. 9. ואש מפיו sic 1. 3.

חֶשְׁכַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃ מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ בָּרָד 13
וְגַחֲלֵי־אֵשׁ׃ וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם׀ יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קֹלוֹ בָּרָד 14
וְגַחֲלֵי־אֵשׁ׃ וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם׃ טו
וַיֵּרָאוּ׀ אֲפִיקֵי מַיִם וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ יְהוָה 16
מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ׃ יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי 17
מִמַּיִם רַבִּים׃ יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז וּמִשֹּׂנְאַי כִּי־אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃ 18
יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם־אֵידִי וַיְהִי־יְהוָה לְמִשְׁעָן לִי׃ וַיּוֹצִיאֵנִי 19 כ
לַמֶּרְחָב יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי׃ יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקִי כְּבֹר 21
יָדַי יָשִׁיב לִי׃ כִּי־שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא־רָשַׁעְתִּי 22
מֵאֱלֹהָי׃ כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסִיר מֶנִּי׃ 23

ואהי

e) *tenebras* aquarum f. tenebrofas aquas. (5) Gen. 15, 12. Ef. 8, 12. Pf. 139, 12. LXX. Vulg. &c. *& tenebrofæ fuerunt aquæ in nubibus* aeris. f) *aquarum* fc. condenfatarum f. nubium. cf. Pf. 104, 3. Iob. 26, 8. g) *nubes* v. 13. Ex. 19, 9. 1 Reg. 18, 44. 45. Ef. 19, 1. h) *cælorum aeriorum.* v. 43. Deut. 33, 26. Ef. 40, 15. Pf. 77, 18. Prou. 3, 20. Iob. 36, 28.

v. 13. i) *A fplendore*, qui *ante ipfum.* v. 29. Ef. 4, 5. Ez. 1, 4. 27. 28. *Ellipfis rel.* vt fupra v. 1. &c. Targ. *A fplendore gloriæ eius.* k) *nubes eius* v. 12. *tranfierunt* & difcuffæ funt Ef. 29, 5. Al. per *nubes eius tranfierunt* grando &c. l) S. *a grandine*, malim *cum grandine*, qualis olim in Aegyptios Ex. 9, 18. 23. & hoftes Ifraelis demittebatur Iof. 10, 11. m) *& carbonibus ignitis.* vid. v. 10. 14. *Kimchi* : q. d. nubes eius grandinem & ignem depluebant. coll. Exod. 9, 23. 24.

v. 14. n) *Intonuit enim.* 1 Sam. 7, 10. Pf. 29, 3. Iob. 37, 4. 5. c. 40, 9. o) *in cælis* aereis, vbi nubes v. 12. & aues Gen. 1, 20. 28. &c. p) Pf. 9, 3. q) Ex. 19, 16. Ioel 2, 11. r) *grandinem dedit* vel *proiecit*, vt Targ. ex antecedenti membro fupplet. s) vid. v. 13.

v. 15. t) S. *Ita, vt miferit tela* (f. fulmina) *fua.* Pf. 77, 18. pf. 144, 6. u) *& diffipauerit* hoftes. cf. Pf. 68, 2. pf. 144, 5. x) *& fulgura* f. *fulmina.* pf. 97, 4. y) S. *multa*, Targ. *plurima.* At LXX. Vulg. Syr. Aeth. *multiplicauit.* Al. cum Kimchio : *iaculatus eft*, coll. Gen. 49, 23. Ier. 59, 29. Iob. 16, 13. Vel fecundum Grammaticam & Accentus verte : *& fulminibus contendit* cum hoftibus, coll. Deut. 33, 7. Iud. 11, 25. Ef. 45, 9. z) *& conturbauit eos.* Ex. 23, 27. vid. 1 Sam. 7, 10. Iof. 10, 11.

v. 16. a) S. *Tum adparuerunt*, aquis nudati. Gen. 8, 5. b) *alvei*, q. d. *valida clauftra* aquarum. Ef. 8, 7. Ioel 1, 20. Pf. 42, 2. *Guffet.* p. 91. de fundo maris. Sic Targ. *profunditates.* c) *& retecta funt.* 1 Sam. 14, 8. 11. Iob. 38, 17. d) *fundamenta orbis terrarum*, v. 8. Kimchi : quæ fcil. aquis alias operta funt. Alludit ad diuifionem maris rubri & Iordanis &c. e) Ef. 50, 2. Pf. 104, 7. cf. Nah. 1, 4. Pf. 9, 6. pf. 105, 9. f) *& a flatu.* Gen. 2, 7. Ef. 30, 38. Iob. 4, 9. g) vid. v. 9. v. 17. h) *Mittebat* vel *Mifit.* vid. not. v. 12. fcil. *manum fuam*, vt Pf. 144, 7. al. cum R. Sal. *angelum*, al. *auxilium* vel *verbum fuum*, vt A. b. Ezra fupplet. Abfolute pofitum hoc verbum vide etiam Pf. 57, 4. Ef. 43, 14. i) Pf. 7, 8. pf. 102, 20. Ef. 57, 15. k) S. *& eripuit me.* meque adprehendit & fuftinuit, ne demergerer. cf. Pf. 49, 16. pf. 73, 24. Ef. 53. 8. l) *extraxit*, vel *extrahi curauit me.* (3) Ex. 2, 10. 2 Sam. 22, 17. m) *ex aquis* & anguftiis *maximis.* Targ. *de populis multis.* cf. Ef. 17, 12. Pf. 32, 6. pf. 66, 12. pf. 69, 2. 3. pf. 144, 7. v. 18. n) *Eripiebat me.* Pfalm. 7, 2. o) *ab inimico meo valido* Num. 13, 28. Pf. 9, 20. pf. 59, 4. quod *Tillius* (vid. not. v. 1. 17.) de Diabolo intelligit, coll. Ef. 40, 10. Ier. 31, 11. At LXX. Vulg. Targ. Syr. *ab hoftibus meis validiffimis.* collectiue. p) Pf. 9, 14. q) S. *quando validiores me fuerunt.* al. *quia præualebant mihi.* Gen. 25, 23. Pf. 142, 7. 2 Par. 13, 18. *Tillius* : cum fcil. effet hora & potentia tenebrarum Luc. 22, 53. v. 19. r) Qui *me anteuerterunt* v. 6. Iob. 30, 27. vt effugere nequirem. s) *tempore* (v. 1.) *calamitatis* f. miferiæ *meæ.* Deut. 32, 35. Ier. 48, 16. Prou. 1, 16. t) *fed Dominus*, Targ. *Verbum Domini* fuit. u) *fulcimentum*, adminiculum & fuftentatio *mihi.* ό. ἀντιστήριγμα μου. Ex. 21, 19. Ef. 3, 1. Pf. 23, 4. v. 20. x) *Immo eduxit me* ex anguftiis illis, in quas deductus eram v. 7. cf. Pf. 25, 17. pf. 142, 8. pf. 143, 11. y) *in latitudinem*, *in locum amplum* & tutum. v. 37. Pf. 31, 9. pf. 118, 5. cf. Gen. 26, 22. pf. 4, 2. z) *exemit* f. *liberauit me.* Pf. 6, 5. pf. 34. 8. a) *quia beneplacitum ipfi* fuit *in me.* Ar. *quia amauit me.* Pf. 1, 2. pf. 5, 5. cf. Ef. 42, 1. Pf. 22, 9. Matth. 3, 17. c. 17, 5. v. 21. b) Nimirum *retribuit mihi Dominus* Pf. 13, 6. ceu iuftus Iudex Pf. 7, 12. pf. 9, 5. *A. b. Ezra* : Atque hæc omnia fecit, *vt mihi redderet* &c. c) *fec. iuftitiam* iuftamque cauffam *meam* v. 25. Pf. 7, 9. quæ in Chrifto quidem abfoluta & perfecta eft, in Dauide autem & ceteris piis iuftitia bonæ confcientiæ coram DEO & hominibus : vnde mox *puritas manuum* dicitur. cf. pf. 4, 2. 6. & not. Pf. 1, 5. d) *fec. puritatem* v. 25. Iob. 9, 30. c. 22, 30. *manuum mearum.* Pf. 24, 4. pf. 26, 6. Gen. 20, 5. vid. not. Pf. 7, 4. e) *reddit mihi.* Hof. 12, 3. Pf. 79, 12. Prou. 24, 12. v. 22. f) *Quia cuftodiui*, & omni, quo potui, ftudio *obferuaui vias Domini*, in verbo fcil. ipfius mihi præfcriptas ; vt conftanter in iis ambularem, bonamque confcientiam coram Deo & hominibus haberem. cf. Pf. 17, 4. pf. 25, 4. pf. 119, 67. 168. Iob. 23, 11. g) *nec per impietatem defeci* a Deo meo. Ar. *nec fcelus commifi contra Deum meum.* cf. 1 Reg. 8, 47. Dan. 9, 15. Iob. 27, 6. Perfeuerantia in fide & pietate eft, quæ hic commendatur. v. 23. h) *Nam omnia.* cf. Matth. 5, 18. 19. Iac. 2, 10. Deut. 27, 26. i) *iura* & iudicia *eius*, iuxta quæ viuendum nobis eft. Ex. 5, 6. 7. c. 18, 9. Pf. 147, 19. k) *coram me* & mihi ob oculos pofita *fuerunt.* Pf. 16, 8. pf. 40, 5. Targ. addit : *vt faciam ea.* cf. Iac. 1, 22 -- 25. l) *& ftatuta*, f. præfcripta, Syr. *& leges ipfius.* Deut. 8, 11. c. 11, 1. ό. καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ. Luc. 1, 6. m) Vulg. *non repuli* aut remoui *a me* ; ne ex obliuione aut negligentia peccarem. cf. Deut. 5, 29. Iof. 1, 7. 8. Prou. 28, 9. Iob. 21, 14. c. 22, 17. c. 27, 5.

---

v. 12. חשכת per Pat. 1. & in marg. 6. 9. v. 16. ויראו per *Pfikkadm.* fine *Mahp.* 1. 3. 17. 13. & *Ber.* At per nudum *Kadma* fine *Pfik* 6. 9. 10. 12. 13. 20. 21. 23. מגערתך fic per duplum *Mun.* 7. 8. 16. 23. 24. & *Ber.* At per fimplex *milra* 2. 3. 10. 13. 14. 20. *milel* vero 11. 12. 15. 16. 17. 18. & 22. vtrumque contra analogiam. Rectius per *Merca* 1. v. 19. יקדמוני ביום fic 1. ויהי יהוה למשען ita 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Verum noftræ diftinctioni fauent accentus profaici in parallelo 2 Sam. 22, 19. v. 20. כי cum *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 11. 13. 14. fu. 5. Reliqui *Makk.* fubintelligunt חפץ ita cum *Meth.* 2. 5. At per *Merca milra* 1. & cum conferuo *Sarka* etiam 6. 9. 13. 14. v. 21. ישיב cum conferuo 6. 9. fu. 5. v. 22. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fu. 5. ולא per *Merca* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20.

24 ואהי תמים עמו ואשתמר מעוני: וישב־יהוה לי כצדקי
כה כבר ידי לנגד עיניו: עם־חסיד תתחסד עם־גבר
26 תמים תתמם: עם־נבר תתברר ועם־עקש תתפתל:
27 28 כי־אתה עם־עני תושיע ועינים רמות תשפיל: כי־
29 אתה תאיר נרי יהוה אלהי יגיה חשכי: כי בך ארץ ל
גדוד ובאלהי אדלג־שור: האל תמים דרכו אמרת־
31 יהוה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו: כי מי אלוה
32 מבלעדי יהוה ומי צור זולתי אלהינו: האל המאזרני
33 חיל ויתן תמים דרכי: משוה רגלי כאילות ועל במותי
34 יעמידני: מלמד ידי למלחמה ונחתה קשת־נחושה לה
זרועתי:

v. 24. n) *Atque ſic fui integer* & ſincerus. addit Targ. *in timore eius.* v. 26. Pſ. 15, 2. Gen. 17, 1. &c. o) *cum* vel *coram eo*; ſine hypocriſi aut dolo Pſ. 32, 2. vid. Deut. 18, 13. 1 Sam. 2, 26. & diuinum de Dauide teſtimonium 1 Reg. 14, 8. c. 15, 5. *Geierus*: Indicatur conſtans ac verecunda Dei vbiuis præſentis veneratio, quem cordium renumque inſpectorem extimeſcimus in cunctis noſtris negotiis, ne hypocriſi eundem offendamus. p) *Et caui*, atque adhuc ſerio *caueo mihi.* Hithp. (3) 2 Sam. 22, 24. Mich. 6, 16. q) *ab iniquitate mea*, mihi Dauidi connata Pſ. 51, 7. ne dominaretur Rom. 6, 12. Id vero de Chriſto dici non poteſt, coll. Hebr. 4, 15. c. 7, 26. 27. niſi imputatiue, coll. Pſ. 31, 11. pſ. 40, 13. vbi ipſe *ſuas* dicit hominum *iniquitates*, quarum culpam & pœnam, tanquam ſponſor & ſatisfactor noſter in ſe ſuſcepit Eſ. 43, 24. c. 53, 6. 11. idque ſanctiſſime cauit, ne quid iniquitatis vnquam in vita & officio ſuo committeret, coll. Eſ. 50, 8. c. 53, 9. Ioh. 8, 46. 1 Petr. 2, 22.

v. 25. r) *Ideo*, inquam, *Iehoua retribuit mihi* ſec. iuſtitiam & bonam cauſſam *meam.* vid. v. 21. & cf. 1 Sam. 26, 23. s) cf. v. 23. Pſ. 5, 6. Hoc enim iuſtum coram DEO eſt, & naturæ ipſius conuenientiſſimum, vt aliter etiam agere non poſſit. vid. v. 26. ſeqq. & 2 Theſſ. 1, 6. 7.

v. 26. t) *Cum pio*, vel *erga pium & ſanctum*, qui pie & ſancte ſec. voluntatem tuam viuit. vid. Pſ. 4, 4. pſ. 12, 2. u) *pium & benignum ac ſanctum te præſtas.* *Kimchi*: plus etiam ipſi benefaciendo, quam meruit. Hithp. (2) 2 Sam. 22, 26. cf. Pſ. 145, 17. x) *cum viro*, Forma nominis Chaldaica, vid. Dan. 2, 25. c. 5, 11. alibi *Gæber.* At 2 Sam. 22, 26.

22, 26. eſt *Gibbor*, qui ſtrenuus vir eſt in fide & pietate. y) vid. v. 14. Pſ. 15, 2. z) *integrum te præſtas*, integritatem illius cumulatiſſime remunerando; nec ſpe aut fiducia ſua ipſum vnquam fruſtraris. pſ. 25, 3. Hithp. (2) 2 Sam. 22, 26.

v. 27. a) *Cum puro* ſ. *purificato.* Particip. Niph. cf. Eſ. 52, 11. *Geierus*: Intelligitur puritas collata pio tum in iuſtificatione, tum in ſanctificatione. Conf. *purum corde* Pſ. 24, 4. pſ. 73, 1. Ioh. 13, 10. Act. 15, 9. 1 Ioh. 3, 3. b) *purum* & mundum *te exhibes*, vt certum inde ſit, te puritatem & ſinceritatem cordis diligere, eamque donis ſuis ornare. Verbum cf. Dan. 11, 35. c. 12, 10. c) *at cum peruerſo* ſ. *tortuoſo* & *obliquo.* Pſ. 101, 4. Prou. 2, 15. c. 28, 18. d) A. b. Ezra: *colluctaris.* S. *et cum peruerſo certas*, & aſtutiam eius ita ſuperas, vt non tantum malum ſuum finem non attingat, ſed etiam pro merito puniatur. Al. Cum moraliter peruerſo pœnaliter *conuertis te*, ſ. vt *Cocc.* Lex. 697. *diſtorques te*: vt fruſtra ſit, dum ſperat, ſe tibi imponere poſſe. (4) Gen. 30, 8. Prou. 8, 8. Iob. 5, 13. cf. 2 Sam. 22, 27. & Deut. 32, 5. Reddit enim Deus cuique ſec. opera eius. Iob. 34, 11. Rom. 2, 6. *Grotius*: Cum candido agis candide, *cum oblique incedente oblique incedis*; ex Leu. 26, 23.

v. 28. e) *Nam*, vel *Nimirum tu*: quod generalis experientia omnium temporum docet. כי eſt *explicatiuum*, vt v. 22. 23. pſ. 14, 6. &c. f) Pſ. 10, 2. 9. cf. Zach. 9, 9. g) Pſ. 6, 9. Matth. 1, 21. &c. cf. Luc. 1, 52. 53. h) *oculos autem altos* ſ. ſuperbos. *elata ſupercilia.* Pſ. 101, 5. pſ. 131, 2. Prou. 6, 17. c. 21, 4. c. 30, 13. i) *humilias & deprimere ſoles*: vt adhuc ſæpiſſime experti ſumus. cf. Eſ. 2, 11. 22. c. 5, 15. Targ. in futuro, vt vaticinium: *Quoniam tu populum Iſraeliticum, qui inopes ſunt inter gentes in exilio, tu inquam eum liberaturus es, & in Verbo tuo gentes validas, quæ inualuerunt aduerſus eos, deprimes.* Vide etiam ſequentes verſus 29. 32. 49. ſed nos de generali experientia cum Schmidio aliisque id accipimus, coll. pſ. 119, 52.

v. 29. k) Schmid. Quin ipſe memet in exemplum hic ſiſtere poſſum. *Nam tu* &c. l) tu inquam gratia ac prouidentia tua *illuminas* Pſ. 13, 4. pſ. 118, 27. pſ. 119, 130. Prou. 29, 13. Coh. 8, 1. Ezr. 9, 8. m) *lucernam meam.* *Schm.* conſilium ſcil. ac vires mihi ſubminiſtrando in anguſtiis. Conf. 1 Reg. 11, 36. Prou. 20, 27. c. 24, 20. Iob. 21, 17. n) *Geierus*: Affixum eſt fidei ſingularis & appropriatiuæ. cf. v. 7. & not. Pſ. 3, 8. o) ſplendore gratiæ & auxilii ſui diſcutit ac *ſplendere facit.* (6) 2 Sam. 22, 29. p) omnes *tenebras* anguſtiarum & aduerſitatum mearum. cf. pſ. 112, 4. Iob. 29, 3. *Kimchi*: *Anguſtia* indicatur per *tenebras*, vt ſalus & *liberatio* ex illa vocatur *lux* & *ſplendor.* Conf. Eſth. 8, 16. Targ. *Quoniam tu illuminabis lucernam Iſraelis, quæ extincta eſt in exilio; tu enim Dominus es lucis Iſraelis: Dominus Deus meus educet me e tenebris in lucem; videre me faciet ſolatium illius ſæculi, quod venturum eſt pro iuſtis.* cf. not. ad v. 28.

v. 30. q) *Nam per te* & auxilium tuum. cf. pſ. 60, 14. R. Sal. *per fidem* aut fiduciam *in te.* cf. Hebr. 11, 32. 33. r) *excurram* aduerſus turmas hoſtium, nec timebo. Sic Syrus & Geierus, a רוץ, coll. Iob. 15, 26. c. 16, 14. Dan. 8, 6. At *Schm.* aliique: Adeo vt tecum *contundam.* Kimchi: tuo auxilio *frangam* turmas hoſtium meorum, a rad. רצץ, coll. ſimili forma Prou. 29, 6. pſ. 91, 6. adde Eſ. 42, 3. 4. s) *turmam* hoſtilem. cf. 1 Sam. 30, 8. 15. t) *et cum Deo meo.* vid. v. 29. u) *transſiliam* (5) 2 Sam. 22, 30. Eſ. 35, 6. Zeph. 1, 9. Cant. 2, 8. x) *murum*, & munitiſſimas hoſtium vrbes expugnabo. Gen. 49, 22. *R. Sal.* confert 2 Sam. 5, 6. 7. cf. etiam 2 Cor. 10, 4. 5.

v. 31. y) *Quod enim ad DEVM attinet.* v. 33. z) *integra eſt via eius* & modus agendi cum hominibus; ſine omni errore aut culpa. v. 33. 2 Sam. 22, 31. *Kimchi*: Quidquid enim agit, id agit integre & recte, & cuique reddit ſec. opera ipſius. a) *verbum Domini* & promiſſiones eius Eſ. 5, 24. Prou. 30, 5. b) quaſi *igne purificatum* & excoctum eſt, vt nihil in eo ſit doli aut falſi. vid. pſ. 12, 7. c) *ipſeque clypeus*, & ſec. Vulg. *protector eſt.* v. 3. 36. d) v. 3. vid. pſ. 2, 12. pſ. 5, 12.

v. 32. e) *Quis nam* enim *Deus* alius eſt in cælo aut in terra? Eſ. 44, 8. f) *præter Iehouam*, quem hactenus vt Deum laudaui. 2 Sam. 22, 32. g) *aut quis petra* ita immutabilis, inſuperabilis atque ſaluifica hominibus? v. 3. 47. Deut. 32, 4. h) *præter.* Iod eſt *paragogicum*, vt Deut. 1, 36. i) *Deum noſtrum.* Iehouam ſcilicet, Deum Iſraelis. Ex. 3, 14. 15. Targ. *Nam propter miracula & ſalutem, quam præſtabis Meſſiæ tuo & reliquiis populi tui, quæ ſupererunt, confitebuntur omnes populi, & nationes ac linguæ, ac dicent: Non eſt Deus, niſi Iehoua; quia nullus eſt præter te: & populus tuus dicent: Non eſt fortis, niſi Deus noſter.*

v. 33. k) *Deus* namque eſt. v. 31. 48. Hic *Schmid.* incipit *IV. Pſalmi partem*, de liberati defenſione & conſeruatione. cf. not. v. 1. l) Vulg. *qui præcinxit me.* v. 40. pſ. 30, 12. Eſ. 45, 5. m) *robore & virtute* aduerſus hoſtes. 1 Sam. 2, 4. Tillius confert Ex. 18, 21. Eſ. 11, 2. Mich. 3, 8. n) *Et reddit* ſ. *facit* Ez. 6, 14. c. 25, 5. o) *integram.* Vulg. & Syr. *immaculatam*: ſine culpa & crimine, & ſine impedimento aut offenſione. cf. v. 31. p) *viam meam* conſiliorum ſcil. omniumque actionum. cf. pſ. 1, 1. not.

v. 34. q) *Qui ſimiles reddit* vel *æquatos facit.* Aeth. *qui rectificat* pedes meos. ὁ. ὁ καταρτιζόμενος Gal. 6, 1. cf. Eſ. 40, 25. c. 46, 5. Prou. 26, 4. Thren. 2, 13. r) pedibus *ceruarum.* Targ. *veloces ſicut ceruorum*; vt celeri & felici ſucceſſu peragam, quæ peragenda mihi ſunt. cf. Hab. 3, 19. & de Aſahele 2 Sam. 2, 18. s) *Et in excelſis meis* ac tutis & inacceſſis locis. cf. Deut. 32, 13. c. 33, 29. Eſ. 58, 14. t) *conſtituit me.* Ez. 2, 2. pſ. 31, 9. Dan. 8, 8. cf. ſupra ad v. 3. not.

v. 35. u) *Qui docet* ſ. inſtituit *manus meas.* pſ. 144, 1. u) Targ. *ad belligerandum* ſ. gerendum *bellum* v. 40. cf. Eph. 6, 10 -- 18. x) *vt deprimatur* h. e. *validiſſime attrahatur ac incuruetur* brachiis meis. S. *vt demittat ſe* ſuper brachia mea; vel: *& validiſſime incuruant arcum æneum brachia mea.* Niphal vel Piel. (7) pſ. 38, 3. pſ. 65, 11. vid. not. 2 Sam. 22, 35. y) *arcus æneus* Iob. 20, 24.

---

v. 30. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 22. ſic ſe. 5. v. 35. קשת per *Merca* 1. 3.

36 זְרוֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ
37 תַרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃
38
39 אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא־אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ אֶמְחָצֵם
מ וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי׃ וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל
41 לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי׃ וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי עֹרֶף
42 וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם׃ יְשַׁוְּעוּ וְאֵין־מוֹשִׁיעַ עַל־יְהוָה וְלֹא
43 עָנָם׃ וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט חוּצוֹת
44 אֲרִיקֵם׃ תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם
מה לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי׃ לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי בְּנֵי נֵכָר
46 יְכַחֲשׁוּ־לִי׃ בְּנֵי־נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃
47
48 חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי׃ הָאֵל הַנּוֹתֵן
49 נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי׃ מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף מִן־
נ קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי׃ עַל־כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם
51 יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃ מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד
א לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃ יט לַמְנַצֵּחַ Psal. XIX.
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו
3 מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־
4 דָּעַת׃ אֵין־אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל־
ה הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־אֹהֶל
6 בָּהֶם׃ וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃
7 מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר
8 מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה
9 נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב
י מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה
11 עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים
12 מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים׃ גַּם־עַבְדְּךָ
13 נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת
14 נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם
טו וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ

יהוה Qqqq פה א

v. 36. a) LXX. Vulg. & OO. Verss. & *correptio* s. *disciplina tua*, Schmid. *adflictio*. cf. 1. Reg. 8, 3. Prou. 15, 33. Alii cum Kimch. *mansuetudo* s. *comitas tua*, coll. Zeph. 2, 3. b) *magnum me facit*. Es. 51, 2.
v. 37. c) *ne vacillent*. Ps. 26, 1. d) *tali* vel *poplites mei*. (2) 2. Sam. 22, 37.
v. 38. e) & *adsequar*. S. *adprehendam eos*.
v. 40. f) *inuasores meos*. v. 49. Ps. 3, 2.
v.41. g) dedisti *mihi ceruice* i.e. in fugam, vt terga mihi obuerterent.
v. 42. h) *Clamabant* quidem. v. 7.
v.43. i) *Vnde comminuam eos*. k) *euacuabo* s. exterminabo *eos*.
v. 44. l) a *contentionibus populi mei*. m) *principem gentium*. n) populus, *quem* non agnoui pro meo.
v. 45. o) *Filii alienigenæ*, extranei homines. p) *mentientur* & blandientur *mihi*.
v. 46. q) *Et trepide prodibunt* e claustris suis (1)
v. 48. r) *Et subiicit populos* sub me, & sub ductum meum.
v. 51. s) *Magnas* namque *facit* Deus.
Ps. XIX, v. 1. t) Prophetia de verbo Dei sub N. T. per vniuersum orbem adnuntiando.
v. 3. u) *quasi ex scaturigine* emittit, *abunde profert*. x) *indicat* notitiam gloriæ diuinæ.
v. 4. y) *Non est sermo* neque sunt verba. z) vbi *non audita sit* vox eorum. Ellipsis.
v. 5. a) *Linea* s. *regula*, LXX. Vulg. & Rom. 10, 18. *sonus*, siue *sonora regula eorum*.
v. 7. b) *Exitus* s. *ortus eius*. c) & *reditus eius*.
v. 8. d) *Reducens* s. *recreans animam*. e) *insipientem & simplicem*.
v. 9. f) *Purum* & sec. LXX. Vulg. *lucidum* est.
v. 10. g) *Timor* s. doctrina de timore *Domini*.
v. 11. h) *Desiderabilia* plusquam aurum & aurum solidum ac copiosissimum.

v. 38. ולא per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 39. יוכלו *plene* poscit *Mas. impr.* ad Ier. 1, 19. contra *Mas.* 3. & *Erff.* h. l. atque *impr.* ad Ios. 7, 12. v. 42. ישועו ואין Sic 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 43. ואשחקם per *Kam.* 1. 3. v. 44. מריבי Sic recte 2. 3. 5. 14. 24. At ceteri *Mahp.* super *Ain* ponunt. v. 49. אף per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 20. Sic fu. 5. v. 50. בגוים *Psik* habent 2. 3. 22. 23. fu. 5. sec. *Ind. Bas.* f. 61. b. Ceterum pro *Mun.* habent *Merca* præcedente *Tiphcha* ton. 22. 23. v. 51. לדוד ולזרעו Sic 1. Ps. XIX. v. 1. למנצח per *Rbhiageresch* fe. *Ber.* præter *Mas. impr.* Ps. 70, 1. Vid. not. Ps. 4, 1. v. 4. אין per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 5. הארץ per *Pfikkadm.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & (vt videtur) *B. Ascher.* v. 8. עדות per *Makk.* 1. & *B. Napht.* v. 9. מצות per *Makk.* 2. & *B. Napht.* sic fu. 5. v. 10. צדקו per *Rbhiageresch* 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 21. 23. 24. & *Ber.* v. 13. שגיאות מי Sic 1. v. 14. ימשלו בי Ita 2. Sec. nostram lectionem posterius *Mun. est* vicarium, vt Ps. 107, 38. Ps. 119, 142. & Ps. 94, 12. v. 15. יהיו per *Mahp.* 2. פי per *Rbhia* 1. 5. Cum nostra consecutione cf. Ps. 45, 8.

Pſ. XX. יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃ כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ א
2 3 יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם ׀ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ יִשְׁלַח־
4 עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃ יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ
יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ ה
6 נְרַנְּנָה ׀ בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־
7 מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ ׀ יְהוָה מְשִׁיחוֹ ׀ יַעֲנֵהוּ
8 מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃ אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה
9 בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ ׀ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃ הֵמָּה כָּרְעוּ
וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃ יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
Pſ. XXI. יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ כא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ א
מלעיל 3 2 יְהוָה בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח־מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה־יָּגֶיל מְאֹד׃ תַּאֲוַת
ויתיר י 4 לִבּוֹ נָתַתָּה לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל־מָנַעְתָּ סֶּלָה׃ כִּי־
תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃ חַיִּים ׀ ה
6 שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ
7 בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר תְּשַׁוֶּה עָלָיו׃ כִּי־תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת
8 לָעַד תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פָּנֶיךָ׃ כִּי־הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה
9 וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל־יִמּוֹט׃ תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל־אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ
י תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ תְּשִׁיתֵמוֹ ׀ כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת פָּנֶיךָ יְהוָה
11 בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד וְזַרְעָם
12 מִבְּנֵי אָדָם׃ כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ מְזִמָּה בַּל־יוּכָלוּ׃
13 כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם׃ רוּמָה
14 יְהוָה בְעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ׃ כב
Pſ. XXII. 2 לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֵלִי אֵלִי לָמָה א
3 עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃ אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם
4 וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא־דוּמִיָּה לִי׃ וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב
תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ בְּךָ בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ ה
6 אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־בוֹשׁוּ׃ וְאָנֹכִי תוֹלַעַת
7 8 וְלֹא־אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם׃ כָּל־רֹאַי יַלְעִגוּ לִי
9 יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ׃ גֹּל אֶל־יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ יַצִּילֵהוּ
כִּי

Pſ.XX. v. 1. a) Votum & congratulatio fidelium pro felici ſucceſſu in opere redemtionis.
v. 2. b) *Te, filium ſuum precantem, exaudiat Iehouah* Pater. c) *exaltet te.* d) *Nomen Dei*, i. e. ipſe Deus Iacobi.
v. 4. e) *pingue habeat* ſ. æſtimet. Coniug. piel *declaratiua.* Simile ה *paragog.* 1 Sam. 28, 15.
v. 6. f) Tum *iubilabimus*, cantabimus. g) *vexilla ſignabimus.*
v. 8. h) *memoriam renouabimus* ſ. gloriabimur, & prædicabimus.
v. 9. i) *Et erecti perſiſtimus.*
Pſ. XXI. v. 1. k) Vaticinium de Chriſto: cuius celebratur I. exaltatio v. 1-8. II. Opera exaltati v. 9--13. III. Concluſio per ſuſpirium ſ. votum v. 14. ſubiicitur.
v. 2. l) Targ. *Rex Meſſias* ſ. Chriſtus. m) *quantopere exſultabit.*
v. 3. n) *& poſtulatum* ſ. *petitum* (ſ)
v. 4. o) *Quoniam præuenis eum.*
v. 6. p) *in iſtum confeſes.*
v. 7. q) lætificabis, *exhilarabis eum* lætitia.
v. 8. r) Targ. *Quoniam Rex Meſſias*, vt v. 2.
v. 9. s) *Inueniet*, o Rex Meſſia, *manus tua* inuicta & omnipotens. t) *omnes inimicos tuos.* Sic ל Eſa. 10, 10.
v. 10. u) Pones ſ. *facies eos.* x) tempore *vultus tui* irati.
v. 11. y) *fructum.* i.e. ſec. Targ. *Liberos eorum.*
v. 12. z) excogitarunt *ſceleratum conſilium.* a) quod *non poterunt*, ſcil. *efficere.*
v. 13. b) *humerum*, qui onera ferat, vel quem ſagittis tuis ferias. c) Immo *neruis tuis* ſ. funiculis arcuum tuorum. d) *diriges* tela tua.
v. 14. e) *O Iehoua*, Meſſia.
Pſ. XXII. v. 1. f) *de ceruа auroræ.* g) *pſalmus Dauidis* propheticus de CHRISTO; vbi I. Chriſti patientis querelæ & paſſiones v. 2-19. II. preces pro liberatione v. 20--22. III. grati animi promiſſio v. 23--32.

Pſ. XX. v. 1. למנצח per *Rbhiagereſch.* ſolus Ber. vid. not. Pſ. 4. 1. & 19, 1. v. 3. סלה עזרך Sic 6. 9. 10. 13. 20. v. 4. ועלתך ידשנה Sic 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. fu. 5. v. 6. בישועתך *Mahp.* omittunt 1. 3. 17. 18. & *Ber.* ובשם־אלהינו ita 1. 2. 3. 21. -- 24. fe. 5. v. 7. כי ſic per *Mahp.* 2. 3. 5. --- 23. At per *Makk.* 1. per *Mun.* Ber. & per *Merca* 24. הושיע per *Merca* 5. 6. 9. 10. 13. 20. vnaque cum *Pſik* 17. 18. quod *Pſik* etiam requirit *Ind. Baſ.* f. 61. b. Noſtram lectionem probat analogia. ואנחנו ſine *Pſik* 1. 2. 3. contra *Maſ.* coll. not. Pſ. 13, 3. Pſ. XXI. v. 1. למנצח, per *Rbhiagereſch.* 2. & ſic fe. *Ber.* contra *Maſ. impr.* Pſ. 70. 1. coll. not. Pſ. 4. 1. v. 2. יגיל *milra* per *Tſere* 1. 3. contra *M. I.* v. 7. תשיתהו per *Tiphcha anter.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 13. כי־תשיתמו ſic 1. 2. 3. Pſ. XXII. v. 1. השחר per *Rbhiagereſch.* 7. 8. 14. 15. 17. 22. *Ber.* Vid. not. pſ. 4, 1. v. 3. דמיה *defect.* 22. ſic. *Maſ. impr.* ad Pſ. 62, 6. v. 6. זעקו per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 20. At אליך זעקו 3. 5. בך בטחו ſic 3. 5. 7. 8. 11. 15. At בך בטחו 1. 14. & בך בטחו 2. 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20 -- 23. & Ber. v. 8. ילעגו *defect.* 3. 6. 9. 22. ſic fe. 1. 2. fec. *Maſ.* 1.

י כִּי חָפֵץ בּוֹ׃ כִּי־אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן מַבְטִיחִי עַל־שְׁדֵי אִמִּי׃
11 12 עָלֶיךָ הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי אָתָּה׃ אַל־תִּרְחַק
13 מִמֶּנִּי כִּי־צָרָה קְרוֹבָה כִּי־אֵין עוֹזֵר׃ סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים
14 אַבִּירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי׃ פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג׃
טו כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג
16 נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי׃ יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי
17 וְלַעֲפַר־מָוֶת תִּשְׁפְּתֵנִי׃ כִּי סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים
18 הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי׃ אֲסַפֵּר כָּל־עַצְמוֹתָי הֵמָּה
19 יַבִּיטוּ יִרְאוּ־בִי׃ יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל־לְבוּשִׁי יַפִּילוּ
כ גוֹרָל׃ וְאַתָּה יְהוָה אַל־תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃
21 22 הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד־כֶּלֶב יְחִידָתִי׃ הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי
23 אַרְיֵה וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי׃ אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ
24 קָהָל אֲהַלְלֶךָּ׃ יִרְאֵי יְהוָה ׀ הַלְלוּהוּ כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב
כה כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ מִמֶּנּוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא־בָזָה ׀ וְלֹא
שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא־הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו
26 שָׁמֵעַ׃ מֵאִתְּךָ תְּהִלָּתִי בְּקָהָל רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו׃
27 יֹאכְלוּ עֲנָוִים ׀ וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ יְהוָה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם
28 לָעַד׃ יִזְכְּרוּ ׀ וְיָשֻׁבוּ אֶל־יְהוָה כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ
29 לְפָנֶיךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה
ל וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃ אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ ׀ כָּל־דִּשְׁנֵי־
אֶרֶץ לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃
31 32 זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי לַדּוֹר׃ יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ
צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃ כג

א 2 מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר׃ בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי Psal. XXIII.
3 עַל־מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק
4 לְמַעַן שְׁמוֹ׃ גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־
ה אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃ תַּעֲרֹךְ
לְפָנַי ׀ שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃
6 אַךְ ׀ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה

לארך Qqqq 2 כה ב

a) *Quia delectatus est ipso.* Sarcastice dictum. v. 10. b) *Eductor meus* vel *educens me fuisti* (1) c) *confidentem me reddens.* d) etiam *super vberibus*, quum fugerem vbera matris meæ. v. 11. e) *In te* & gremium tuum *proiectus sum.* v. 13. f) *Tauri* f. *iuuenci*, i. e. hostes potentes ac validi. g) *Robusti* vel *validi* boues. h) *cinxerunt me.* v. 14. i) Targ. *sicut leo rapiens.* f. vitæ prædæ intentus. k) & *terribili voce rugiens.* v. 15. l) Et *dissociata a se inuicem*, h. e. distenta ac *distracta sunt* in cruce. m) instar *ceræ*, coram igne. v. 16. n) Vt *testa figuli*, qua vix quicquam aridius est. o) *adhæret* ex maxima siti & ariditate *faucibus meis.* p) & *in puluerem mortis* f. sepulcrum. q) *collocabis me.* v. 17. r) *Canes* & impudentissimi calumniatores. s) *cinxerunt me*, ex radice יקף Alii *perforarunt me*, ex rad. נקף, sed durius in constructione. t) sicut leo *perfoderunt* manus & pedes meos. v. 18. u) Illi tamen cum voluptate *intuentur.* x) & *vident in me*, quod optauerunt Ps. 54, 9. v. 20. y) *O robur meum.* v. 21. z) *A gladio* animam meam: ne crura frangantur cet. a) *vnicam* & omni præsidio destitutam animam meam. v. 22. b) Et a cornibus *rhinocerotum*, h. e. ferocissimorum hostium. c) *Exaudias* ac liberes *me.* Verbum prægnans. v. 23. d) Tum *enarrabo.* v. 24. e) Et *metuite ab eo*, timete ipsum. v. 26. f) *A te* vel *de te* erit laus & gloriatio mea. g) Ideo *in cœtu magno* vota mea reddam. v. 27. h) *Comedent* quoque *humiles* & *mansueti.*

v. 9. כי־חפץ ita 6. 9. 14. 20. v. 10. אתה per *Tiphcha ant.* 1. 3. regularius. cf. tamen not. Ps. 19, 14. v. 17. כי per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fe. 5. Alii per *Merka*, sed præter *Mas. impr.* Ps. 143, 3. et *Erff.* Ps. 117, 2. כארי per *Pat.* 3. contra *Mas.* 2. & *impr.* At כארו per *Schurek* in *Iod*, cum circello, sine tn. adiecto *Kri*, 11-14. *R. Chaim* ad *Mas. fin.* f. 10. col. 8. testatur, se reperisse in correctis quibusdam exemplaribus scriptum כארו (vt in *Ienens. MS.* teste *Gerhardo* apud *Calouium* h. l.) cum *Kri* כארי. Idque *Cthib*, secuti videntur LXX. ὤρυξαν, Vulg. Ar. Syr. & Aeth. *foderunt*, item Hieron. *fixerunt*, & Aquila ᾔσχυναν. Fauet eidem *Mas.* Num. 24, 9. circa quam tn. cf. quæ *Gusset.* Comm. L. H. p. 403. & *R. Chaim* ad *Mas. fin.* f. 10. coll. 8. notant. v. 24. וגורו Sic & *Orientales* legunt, quamuis וגורו scribant. v. 25. בזה sine *Psik* 5 -- 13. 15. 16. 17. 20 -- 23. & *B. Ascher.* v. 27. ענוים Sine *Psik* 6. 9 -- 13. 20. 21. 23. דרשיו per *Mun.* loco *Meth.* 6 -- 16. 20 -- 23. fe. 5. Ceterum דרשו scribunt, & דרשיו legunt 1. 3. Ps. XXIII. v. 6. חיי per *Pat.* fe. 5. & sic *Ber. Sec.* *Mas.* 1. quæ vero rectius ad Ps. 27, 4. refertur.

Psal. XXIV.

לְאֹרֶךְ יָמִים׃ כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ א
וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי־הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־ 2
נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר־יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם 3
נפשי ק׳ קָדְשׁוֹ׃ נְקִי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר׀ לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשׁוֹ 4
וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה ה
דורשיו קרי מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר דֹּרְשׁוֹ מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ 6
שְׂאוּ שְׁעָרִים׀ רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ 7
הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר 8
מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים׀ רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם 9
וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת י

Psal. XXV.

הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃ כה לְדָוִד אֵלֶיךָ א
יְהוָה נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־ 2
יַעַלְצוּ אֹיְבַי לִי׃ גַּם כָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים 3
רֵיקָם׃ דְּרָכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ הַדְרִיכֵנִי 4
בַאֲמִתֶּךָ׀ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־ ה
הַיּוֹם׃ זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ 6
חַטֹּאות נְעוּרַי׀ וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־אַתָּה 7
לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה׃ טוֹב־וְיָשָׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים 8
בַּדָּרֶךְ׃ יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ׃ כָּל־ 9
אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו׃ לְמַעַן־ 11
שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא׃ מִי־זֶה הָאִישׁ יְרֵא 12
יְהוָה יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ 13
אָרֶץ׃ סוֹד יְהוָה לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃ עֵינַי תָּמִיד 14
אֶל־יְהוָה כִּי הוּא־יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי טו 16
כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ צָרוֹת לְבָבִי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי 17
הוֹצִיאֵנִי׃ רְאֵה עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־חַטֹּאותָי׃ רְאֵה־ 18
אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי 19 כ
וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי 21
קִוִּיתִיךָ׃ פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו׃ 22

כו

v. 1. a) I. Prophetat de vniuersali Christi regno ac potestate, v. 1. 2. II. Describit illius regni ciues v. 3.--6. III. Ad regem hunc vera fide suscipiendum omnes hortatur v. 7. 8. b) *Iehouæ Meßiæ.*

v. 2. c) *Nam ipse* cum Patre & Spiritu S.

v. 3. d) *Quis igitur ascendet in montem* Iehouæ?

v. 4. e) *Innocens manibus.* f) & *purus corde.* g) qui *non tollit* aut intendit *animam suam* ad vanitatem.

v. 5. h) Hic *reportabit benedictionem.*

v. 6. i) *Hæc* enim vel huiusmodi est *generatio* quærentium eum. k) *quærentes* inquam, *faciem tuam*, o Deus Seruator. l) & verus *Iacobus.*

v. 7. m) Attollite, igitur, *o portæ* capita vestra! n) *eleuamini* inquam. o) ianuæ cordis *æternæ.*

v. 8. p) *Fortissimus* & inuictissimus heros.

Psalm. XXV, v. 1. q) Dauid hic I. peccatorum veniam & institutionem petit v. 1--11. II. Viam Domini omnibus commendat, v. 12--14. & III. Liberationem ab insidiis & vi hostium exoptat, v. 15--22. Ordo versiculorum fere *alphabeticus* est, vt Ps. 34. &c. r) *animam meam tollo*, intendo; vt Ps. 24, 4.

v. 3. s) Immo *etiam.* t) *confundentur* autem. u) *Qui perfide agunt.* x) *temerarie* sine iusta caussa.

v. 6. y) At, *quoniam constantes & firmæ illæ* sunt *ab æterno.*

v. 8. z) *instituit* v. 12. a) *in via* salutis, v. 12.

v. 9. b) Vulg. *diriget*, incedere facit. c) *miseros* & *mansuetos*, ac *humiles.* d) quod in verbo suo præscripsit.

v. 10. e) *Omnes viæ* & processus *Domini.* f) sunt *gratia & veritas.* g) *custodientibus* fœdus & testimonia ipsius.

v. 1. h) *Nam* alioqui magna ac multiplex illa est, vt mihi sit pereundum.

Ps. XXIV. v. 1. וְיֹשְׁבֵי per *Makk.* 1. 2. v. 2. נהרות per *Merca* 3. v. 3. מי יעלה בהר sic 1. v. 4. אשר sine *Psik* 3. לשוא *Vau* minusculum esse iubet *Maſ. impr.* Leu. 1, 1. & *finalis* f. 1-a. sed procul dubio error est, ac ad sequens נפשו referri debuit. נַפְשׁוֹ Sic per *Cholem* in textu sine nota 1. Sic etiam 22. sed hic cum *Vau* minusculo ac nota: כן נמסר כי׳ כן צריך להיות נפשו ו קטנה ואינו קרי וכתיב *Sic fieri debet cum* ו *minusculo; quoniam ita Majora præcipit: neque hic est Kri & Cethib.* Omnino (quod quidem *R. Chaiim* h. l. miratur) *Maſ. magna* textualis ad Leu. 1, 1. in catalogo vocum, pro *Vau* scripto habentium *Iod* in *Kri*, hanc vocem omittit. v. 6. מבקשי per *Merca* plures; sed per *Kadma* analogice (sequitur enim in fine vox סלה) 8. 11. 24. fe. *Ber.* Cf. Ps. 3, 5. At מבקשי פניך 1. 2. 6. 9. 10. & sic fu. 5. v. 8. מלך Ita hic & v. 10. per *Ierach* 1. 2. 3. 14. & sic fu. 5. Reliqui omnes per *Mahp.* quem tamen *Mercamahp.* nusquam alias legit. v. 10. הוא per *Makk.* 3. Ps. XXV. v. 1. יהוה per *Rbhiagereſch* alii. vide not. Ps. 4, 1. v. 4. ארחתיך *defect.* 1. 2. sec. *Maſ. Eff.* sed contra *impr.* Porro *Aleph* per *Kanetschat.* 2. 6. 9. 23. Pro gemino accentu solum habet *Merca* 1. v. 5. באמתך sic *Milra* & per *Scirka* 1. 3. אתך קוית sic non male 2.

Pf. XXVI, v. 1. p) Dauid I. suam animi integritatem Deo proponit v. 1.-8. II. Misericordiam eius implorat v. 9-11. & III. gratam mentem promittit v. 12. q) ideo non vacillabo, non collapsurus sum. v. 2. r) Proba liquando, Vulg. vre. s) renes meos & cor meum s. intimos animi recessus. v. 4. t) Cum hominibus vanitatis s. vanis. u) & cum occultis, Targ. occultantibus se, vt male agant. x) non conuenio. v. 6. y) Lauo eum innocentia, vel in innocentia manus meas. v. 7. z) Ad personandum, vt audiri faciam sonum s. musicam. a) voce confessionis & gratiarum actionis. v. 8. b) Habitaculum domus tuæ. c) taber naculi gloriæ tuæ. Respicit ad Exod. 40, 34. 35. v. 10 d) Quorum in manibus est scelus artificiose excogitatum. v. 12. e) Immo pes meus adhuc persistit in plano, & in rectitudine. Pf. XXVII, v. 1. f) Dauid I. suam in Deo fiduciam exponit v. 1. 2. 3. II. securitatem in domo Dei v. 4-6. & precum exauditionem rogat v. 7-13. & III. ad spem in Domino se aliosque excitat v. 14. g) fortalitium ac munimentum vitæ meæ. v. 2. h) Quum enim accedunt, vel quoties adhuc appropinquarunt. v. 3. i) Si metabitur aduersum me exercitus s. castra me oppugnauerint. k) In hoc tamen, quod Iehoua est lux, & salus & præsidium meum, ego confidens & bono sum animo. v. 4. l) Vt maneam. Vulg. vt inhabitem. m) vt inspiciam in suauitatem ac benignitatem Domini. n) eamque inquiram in palatio eius. v. 5. o) In vmbraculo vel tugurio suo. v. 6. p) Sacrificia iubili, eucharistica. v. 7. q) Vocem meum, qua clamo.

Psal. XXVI.

א כו לְדָוִד ׀ שָׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי בְּתֻמִּי הָלַכְתִּי
2 וּבַיהוָה בָּטַחְתִּי לֹא אֶמְעָד׃ בְּחָנֵנִי יְהוָה וְנַסֵּנִי צָרוֹפָה — פתח באתנח
3 כִלְיוֹתַי וְלִבִּי׃ כִּי־חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ׃ — יתיר ו
4 לֹא־יָשַׁבְתִּי עִם־מְתֵי־שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים לֹא אָבוֹא׃
ה שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם־רְשָׁעִים לֹא אֵשֵׁב׃ אֶרְחַץ 6
7 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת־מִזְבַּחֲךָ יְהוָה׃ לַשְׁמִעַ בְּקוֹל
8 תּוֹדָה וּלְסַפֵּר כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ יְהוָה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ
9 וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ אַל־תֶּאֱסֹף עִם־חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם־
י אַנְשֵׁי דָמִים חַיָּי׃ אֲשֶׁר־בִּידֵיהֶם זִמָּה וִימִינָם מָלְאָה
11 שֹּׁחַד׃ וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי׃ רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר 12
א בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְהוָה׃ כז לְדָוִד ׀ יְהוָה ׀ — Psal. XXVII.
2 אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יְהוָה מָעוֹז־חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד׃ בִּקְרֹב
עָלַי ׀ מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת־בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי הֵמָּה כָשְׁלוּ
3 וְנָפָלוּ׃ אִם־תַּחֲנֶה עָלַי ׀ מַחֲנֶה לֹא־יִירָא לִבִּי אִם־
4 תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ׃ אַחַת ׀ שָׁאַלְתִּי
מֵאֵת־יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה כָּל־יְמֵי חַיַּי — פתח באתנח
ה לַחֲזוֹת בְּנֹעַם־יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ׃ כִּי יִצְפְּנֵנִי ׀
בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּרֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי׃ — בסכו קרי
6 וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל אֹיְבַי סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ
7 זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוָה׃ שְׁמַע־יְהוָה קוֹלִי
8 אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי׃ לְךָ ׀ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי אֶת־פָּנֶיךָ
9 יְהוָה אֲבַקֵּשׁ׃ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי אַל־תַּט בְּאַף
עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל־תִּטְּשֵׁנִי וְאַל־תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי
י יִשְׁעִי׃ כִּי־אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוָה יַאַסְפֵנִי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה 11
12 דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי׃ אַל־תִּתְּנֵנִי
13 בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ־בִי עֵדֵי־שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס׃ לוּלֵא — נקוד עליו
14 הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב־יְהוָה בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ קַוֵּה אֶל־
יְהוָה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה׃ כח — Psal. XXVIII.
א לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה ׀ אֶקְרָא צוּרִי אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי פֶּן־

Pf. XXVI. v. 1. שפטני per Mun. superius 3. regularius quidem ille, nisi præuius h. l. titulus psalmi לדוד seiunctim a reliqua consecutione (vti alias) sumendus esset. כי per Macceph 2. 3. הלכתי per Kam. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra Ind. Bas. f. 61. d. v. 2. יהוה per Tiphcha ant. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 4. לא ישבתי per Mun. 3. 6. 9. 10. 14. 20 sic fu. 5. ועם per Makk. 1. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 6. ואסבבה את־מזבחך sic 2. v. 10. אשר בידיהם ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. Pf. XXVII, v. 2. המה כשלו Sic 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 4. חיי per Kam. 5. 6. 9. 10. 20. 22. 23. contra Mas. 2. Impr. ac Erff. & Ind. Bas. f. 61. d. v. 5. בסכה Samech minusculum poscit Mas. fin. f. 1. a. & textualis Leu. 1. 1. sine suffragio codicum. יסתרני sic def. 1. 3. 5. 7. 8. 15. sic se. 2. sec. Mas. 2. 3. impr. & Erff. v. 6. ועתה cum Psik 6. 9. 10. 13. 14. 20. על per Makk. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 21. אשירה ואזמרה sic 1. v. 8. פניך יהוה sic 1. 2. 3. v. 10. ויהוה per Rbhiageresch 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 11. הורני sic per Merca vna cum subdist. minore Mahp. 2. 5. 7. 8. 11. 15. 16. 21. 22. qualis consecutio est Pf. 55, 20. Per solum Merca 1. At per solum Mahp. reliqui contra analogiam. v. 12. כי־קמו ita 1. 3. 6. 8. 9. 10. 13. 14. 20.

2 תֶּחֱשֶׁה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יוֹרְדֵי בוֹר׃ שְׁמַע קוֹל
3 תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ אַל־
תִּמְשְׁכֵנִי עִם־רְשָׁעִים וְעִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּבְרֵי שָׁלוֹם עִם־
4 רֵעֵיהֶם וְרָעָה בִּלְבָבָם׃ תֶּן־לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם
ה כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם הָשֵׁב גְּמוּלָם לָהֶם׃ כִּי לֹא יָבִינוּ
6 אֶל־פְּעֻלֹּת יְהוָה וְאֶל־מַעֲשֵׂה יָדָיו יֶהֶרְסֵם וְלֹא יִבְנֵם׃ בָּרוּךְ
7 יְהוָה כִּי־שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ יְהוָה עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי
8 וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ׃ יְהוָה עֹז־לָמוֹ וּמָעוֹז
9 יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא׃ הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־
נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם׃

Psal. XXIX.

כט

א מִזְמוֹר
2 לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ
3 לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל
יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים׃
4 ה קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃ קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים
6 וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל
7 לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת
8 9 אֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל
יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר
י 11 כָּבוֹד׃ יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְהוָה
עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

Psal. XXX.

ל

א מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד׃ 2 אֲרוֹמִמְךָ יְהוָה כִּי
3 דִלִּיתָנִי וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי׃ יְהוָה אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ
4 וַתִּרְפָּאֵנִי׃ יְהוָה הֶעֱלִיתָ מִן־שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיּוֹרְדֵי־ (מירדי ק)
ה 6 בוֹר׃ זַמְּרוּ לַיהוָה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃ כִּי רֶגַע
7 בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה׃ וַאֲנִי
8 אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל־אֶמּוֹט לְעוֹלָם׃ יְהוָה בִּרְצוֹנְךָ
9 הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל׃ אֵלֶיךָ
י יְהוָה אֶקְרָא וְאֶל־אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ מַה־בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי
11 אֶל־שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ׃ שְׁמַע־יְהוָה וְחָנֵּנִי
יהוה

PS. XXVIII, v. 1. a) *ne*, si *taceas*, & quasi mutus abeas *a me*. subintell. אם *Si*. b) *cum descendentibus in foueam*, qui ex improuiso in foueam & exitium ruunt.

v. 2. c) *ad adytum*, q. d. *oraculum*, quod Deus illinc responsa daret.

v. 3. d) *Ne abstrahas* s. abripias *me*.

v. 4. e) *Redde ergo illis*, præfracte impiis. f) talionem s. *meritum eorum* redde illis.

v. 5. g) *Quia namque non attendunt*. h) ideo euertet *& destruet eos*, & nequaquam ædificabit.

v. 7. i) *Ideo e cantico meo celebrari faciam eum*. Fut. Hiphil, more Chald. vt Ps. 45, 18. & 116, 6.

v. 8. k) *illis* omnibus, qui pie in ipso confidunt v. 7. l) *& munimentum omnis salutis vncti sui ipse* Deus est.

v. 9. m) *& adiuua s. extolle eos*.

PS. XXIX, v. 1. n) *Psalmus Dauidis* de Christo, vbi I. *Exhortatio* ad audiendum verbum Iehouæ, & ad dandum illi gloriam v. 1. 2. II. *Efficacis verbi Iehouæ descriptio* generalis v. 3. 4. & specialis, legis nimirum v. 5 - - 9. & euangelii v. 9 - - 11. o) *Date Iehouæ, o filii deorum*, i.e. regum & principum filii. p) *tribuite*, inquam, *Iehouæ* omnem *gloriam & potentiam*.

v. 2. q) Quam nomen eius comprehendit & a vobis requirit. r) *in ornatu sanctitatis*.

v. 3. s) *Vox enim Domini*, verbum legis & euangelii. t) *super aquis* & totius mundi populis auditur. u) *tonuit* voce verbi sui.

v. 4. x) *Cum virtute* & diuina potentia auditur. y) *cum gloria & maiestate*.

v. 6. z) *Et subsilire facit eas*, fractas cedros v. 5.

v. 7. a) *Scindit* & discindit sicut *flamma ignis*, vel instar fulguris, quod omnia dissipat.

v. 3. פעלי און Ita 2. 6. 7. 9 - 16. 20 - 24. sec. analogiam. At alii *Mahp*. super *Aleph* ponunt. v. 4. Prius תן per *Tsere* 22. contra *Mas*. 2. *impr*. & *Erff*. ac *M. L*. At posterius תן per *Tsere* & *Mun*. 2. 3. 5. 22. quod *Masora* iam allegata exigere videtur, adscribens priori voculæ notam ל, *semel tantum hoc modo* cum *Segol reperiri*. v. 5. לֹא sic per *Ierach* 3. 5. 6. 9. 14. 22. 23. 24. Alii ֨ per *Mahp*. contra analogiam. v. 7. יהוה cum conseruo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 20. PS. XXIX. v. 3. אל הכבוד ita 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 4. קול יהוה ita 1. at קול יהוה 6. 9. 10. 13. 20. v. 7. קול יהוה ita 2. חצב per *Rbhia* simplex 7. 8. 15. 22. 23. 24. Vid. not. ps. 4. 1. PS. XXX. v. 4 העלית per *Tsere* 1. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr*. Ex. 33, 1. חייתני per *Kam*. 7. 10. 17. 18. *Ber*. contra *Mas*. l. h. & impr. ps. 119, 93. מיורדי *Iod* sine *Meth*. 3. 21. contra *M. I*. at per *Cholem* 1. *Daleth* vero per *Tsere* 1. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 23. v. 6. בכי per *Atnach*. 6. 9. 10. 13. 14. 20. item 1. 15. 16. 21. 22. 23. sed hi prævio *Merca*. Ceteri per *Rbhia* cum prævio *Merca*. v. 9. אדני sic 3. 5. 6. 9. 10. 20. 22. sec. *Mas. fin*. f. 3. coll. 5. Ceteri יהוה habent.

12 יְהוָה הֱיֵה־עֹזֵר לִי׃ הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי
13 פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה׃ לְמַעַן ׀ יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד
וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ׃

א לא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ Psal. XXXI.
2 בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ פַלְּטֵנִי׃
3 הַטֵּה אֵלַי ׀ אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי ׀ לְצוּר מָעוֹז לְבֵית
4 מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה וּלְמַעַן
ה שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי׃ תּוֹצִיאֵנִי מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ לִי כִּי
6 אַתָּה מָעוּזִּי׃ בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה
7 אֵל אֱמֶת׃ שָׂנֵאתִי הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי־שָׁוְא וַאֲנִי אֶל־יְהוָה
8 בָּטָחְתִּי׃ אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־עָנְיִי
9 יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי׃ וְלֹא הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד־אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ
י בַמֶּרְחָב רַגְלָי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי צַר־לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי
11 נַפְשִׁי וּבִטְנִי׃ כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי בַּאֲנָחָה כָּשַׁל
12 בַּעֲוֺנִי כֹחִי וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ׃ מִכָּל־צֹרְרַי הָיִיתִי חֶרְפָּה
וְלִשְׁכֵנַי ׀ מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי בַּחוּץ נָדְדוּ מִמֶּנִּי׃
13 נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד׃ כִּי שָׁמַעְתִּי ׀ דִּבַּת
14 רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי זָמָמוּ׃
טו וַאֲנִי ׀ עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְהוָה אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ בְּיָדְךָ
16
17 עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד־אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־
18 עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ יְהוָה אַל־אֵבוֹשָׁה כִּי קְרָאתִיךָ
19 יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃ תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר
כ הַדֹּבְרוֹת עַל־צַדִּיק עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃ מָה רַב טוּבְךָ
אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם׃
21 תַּסְתִּירֵם ׀ בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב
22 לְשֹׁנוֹת׃ בָּרוּךְ יְהוָה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃
23 וַאֲנִי ׀ אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל
24 תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃ אֶהֱבוּ אֶת־יְהוָה כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים
כה נֹצֵר יְהוָה וּמְשַׁלֵּם עַל־יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃ חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ

v. 12. a) *Tum vertisti planctum* & *luctum meum.* b) *in choream* & gaudium. c) *soluisti* & exuisti *saccum* s. cilicium meum.

v. 13. d) *Vt* quisque *cantet tibi gloriam*, vel *vt cantu te celebret gloria* s. anima mea. e) *& non fileat.*

Ps. XXXI, v. 1. f) Preces habet inprimis D. N. Iesu Christi, deinde etiam vniuersæ Ecclesiæ & singulorum membrorum eius. I. Liberationem petit v. 1-18. II. contra hostes orat v. 18. 19. & III. pro exauditione gratias agit. v. 20. 25.

v. 3. g) In *petram munitionis* s. munitam. h) & *in domum propugnaculorum.*

v. 5. i) *Quod occultarunt*, in occulto tetenderun.

v. 6. k) *Commendo*, velut depositum *committo.*

v. 7. l) *Obseruantes vanitates inanitatis*, s. res *vanissimas.*

v. 8. m) Fac igitur, *exsultem.* n) *eo quod respexeris.* o) *& agnoueris* istam miseriam meam. p) *in angustiis animæ meæ.*

v. 9. q) *Nec conclusenis me.*

v. 10. r) *Itaque, o Iehoua, miserere mei,* quia angustia mihi est. s) *extenuatus est,* s. *aruit* & concidit (:) v. 11. Ps. 6, 8.

v. 12. t) *Ab omnibus hostibus meis factus sum opprobrium.* i. e. valde sum ab illis despectus & contemtus. u) *immo etiam vicinis* meis *summopere* contemtus sum. x) *& terror familiaribus meis*

v. 14. y) *Vituperium.* z) *terror vndequaque* est. a) *quoties vna consultarunt* contra me.

v. 18. b) *Conticescant in infernum* præcipitandi,

v. 21. c) *Sub latibulo faciei* & prouidentiæ *tuæ.* d) *a conspirationibus & complicatis consiliis.* (:)

v. 23. e) *Ego quidem dixi in impetu & perturbatione mea.* f) *excisus sum.*

v. 24. g) *Fides* s. *fideles*, alii substant. *fidem* seruat Deus.

Ps. XXXI, v. 1. למנצח per *Rbhia simpl.* h. l. omnes nostri. Vide not. Ps. 4, 1. v. 5. מעוזי *plene* cum *Dag.* 7. 8. 15. sic fu. 2. 5. sec. *M. I.* v. 6. פדית Sine *He* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* v. 11. כלו per *Ierach* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 23. 24. At per *Maph.* contra analogiam reliqui, excepto 1. qui כי־כלו habet. באנחה per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 22. At per *Kam.* (quasi *He* exclusum esset) alii, quibus vero contraria est analogia vocis בינון in præcedenti membro. v. 12. צררי *Defect.* 1. 3. 6. 9. 21. 23. & Psalt. cum Comm. *Kimchi.* Alii *plene*, contra *Mas.* 1. v. 14. שמעתי ׀ recte cum *Psik* 2. 3. 5. 7. 8. &c. Alii omittunt. עלי per *Pat.* 1. Sec. *suam Mas.* & *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 16. הצילני per *Merca* 3. 6. 9. 10. 20. 24. Reliqui per *Mahp.* irregulariter. v. 20. רב per *Makk.* 1. 3. & se. 5. at. per *Merca.* 6. 9. 10. 13. 20. v. 21. בסכה per *Rbhiagereſch* 1. 2. 5. 6. 9. & *Psalt. Kimchi.* Reliqui per simplex. v. 22. כי per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. 24. sic fu. 5. הפליא per *Sarka* postpositiuum super vltima littera 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. cf. not. Ps. 18, 1. & Ps. 66, 20. At per *Merca* simplicissime 24.

לְבַבְכֶם כָּל־הַמְיַחֲלִים לַיהוָה׃ לב לְדָוִד א Pſ. XXXII.
מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם לֹא 2
יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי־הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ 3
עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃ כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי 4
יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ ה
וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה
וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל 6
כָּל־חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים
אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט 7
תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה 8
עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג־ 9
וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים מַכְאוֹבִים י
לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה יא Pſal.
וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ לג רַנְּנוּ א XXXIII.
צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיהוָה 2
בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ׃ שִׁירוּ־לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ 3
נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ 4
אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר ה
יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם׃ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי 6 7
הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ 8
מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא 9
צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ יְהוָה הֵפִיר עֲצַת־גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת י
עַמִּים׃ עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר יא
וָדֹר׃ אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה 12
לוֹ׃ מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְהוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם׃ 13
מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ הַיֹּצֵר יַחַד 14 15
לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם׃ אֵין־הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־ 16
חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ׃ שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה 17
וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים 18
לְחַסְדּוֹ׃

PS. XXXII, v. 1. a) *Didaſcalicum* carmen, in quo Dauid I. gratias agit pro remiſſione peccatorum v. 1-3. per quam II. homo beatus redditur v. 1. 2. 6. & III. Deus fit protector & ductor. v. 7. 8. modo IV. homo non malitioſe reſiſtat v. 9. 10. Vnde V. gaudium eſt rectis corde v. 11. b) *ablati* quoad *praeuaricationem.* c) *tecti* quoad *peccatum.*

v. 2. d) *Cui non ſupputat* aut *imputat Dominus.* e) *fraus, dolus & hypocriſis.*

v. 3. f) *Quum enim tacui,* nec fateri tibi ingenue volui peccatum. g) *tabuerunt* & velut ſenio conſumta ſunt. h) *ob rugitum* & eiulatum meum.

v. 4. i) *verſus* & mutatus *eſt humor meus* quaſi *per ſiccitates aeſtatis.*

v. 5. k) Quum vero *peccatum meum indicaui* & faſſus ſum tibi. l) *tum tu condonaſti.*

v. 6. m) *Pro hac* venia peccatorum, v. 5. n) *tempore inueniendi,* i. e. opportuno, dum inueniri potes. o) *certe dum imminet inundatio.* p) *ad ipſum* pie precantem *non pertingent.*

v. 7. q) *Tu latibulum* & refugium *mihi es.* r) & *ab hoſte ſ. anguſtia cuſtodies me.* s) *iubilis ereptionis* circumdabis me. Subintellig. autem ante ſequentem verſum *Lemor,* dicendo, Schmid. *dicens mihi.*

v. 8. t) *Conſulam pro te* (i. e. *tibi*) *oculo meo.*

v. 9. u) Modo *ne ſitis.* x) quibus *non eſt intellectus.* y) Vnde *freno & capiſtro.* z) *os eius* Pſ. 103, 5. eſt *obturandum.* a) quia alioqui *non accedunt ad te.*

PS. XXXIII, v. 1. b) I. Excitant ſe pii ad laudes Iehouae v. 1-3. II. Materiam laudis exhibent v. 4-19. III. Fiduciam in Deo ponunt, v. 20-22. c) *pulchra & decora eſt ſ.* rectos *decet* laus Dei.

v. 7. d) *Colligit quaſi cumulum.*

v. 10. e) *Dimouet* & irritas facit cogitationes.

Pſ. XXXII, v. 2. אשרי per *Pſiknahp.* 2. regulariter quidem ille; ſed *Merca* (quod *milra* 1. 3. 5. 24. *milel* vero 7. 8. habent) requirit *Maſ. impr.* ad h. l. & pſ. 1, 1. vbi videſis not. Reliqui per *Makk.* Inſuper cum *Gaiah* אשרי 3. אשרי 17. 22. & cum gemino אשרי 5. mira varietate. לא per *Mahp.* 2. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 16. 18. 22. 23. 24. quod conuenit cum analogia conſecutionis, quam alter Atnachi vicarius *Mun. ſuperior* habet pſ. 65, 2. At per *Mun.* 17. 18. & *Ber.* יחשב ita 1. 6. 9. 14. 20. v. 4. בחרבני *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. & ſic fe. 2. 5. ſec. *Maſ. impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 5. חטאתי cum adiecto *Pſik* 14. & *Ber.* אודיעך per *Ierach* loco *Mahp.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. irregulariter. At *Meth.* loco eius habent 1. 2. אודה ita cum conſeruo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 20. quod ceteri omittunt. ואתה ſine *Pſik* 8. 11. 15. At ואתה נשאת עון־חטאתי 1. v. 7. תסובבני ſic per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. At תסובבני cum duplici accentu 24. & *Ber.* Ceteri per ſolum *Mun.* contra analogiam. v. 9. במתג ורסן ita 2. Sec. noſtros poſterius *Mun.* vicarium eſt, vt pſ. 19, 14. & pſ. 22, 10. קרב *def.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. ſic fe. 5. ſec. *Maſ. 1. impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 10. מכאבים *defect.* 2. ſic fe. 5. ſec. *Maſ. impr.* Thr. 1, 12.

19 לְחַסְדּוֹ׃ לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃ נַפְשֵׁנוּ
כ
21 חִכְּתָה לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ
22 כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר
א יִחַלְנוּ לָךְ׃ לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי Psal. XXXIV.
2 אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃ אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת
3 תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים
4 וְיִשְׂמָחוּ׃ גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו׃ דָּרַשְׁתִּי
ה
6 אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ אֵלָיו
7 וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ
8 וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃ חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו
9 וַיְחַלְּצֵם׃ טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־
י בּוֹ׃ יְראוּ אֶת־יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי־אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו׃
11 כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃
12 לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם׃ מִי־הָאִישׁ
13
14 הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב׃ נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע
טו וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ
16 שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׃ עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־
17 שַׁוְעָתָם׃ פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃
18 צָעֲקוּ וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם׃ קָרוֹב יְהוָה
19
כ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ׃ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק
21 וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה׃ שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה
22 לֹא נִשְׁבָּרָה׃ תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃
23 פּוֹדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחֹסִים בּוֹ׃
א לה לְדָוִד ׀ רִיבָה יְהוָה אֶת־יְרִיבַי לְחַם אֶת־ Psal. XXXV.
2 לֹחֲמָי׃ הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי׃ וְהָרֵק חֲנִית
3
4 וּסְגֹר לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר לְנַפְשִׁי יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי׃ יֵבֹשׁוּ
וְיִכָּלְמוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ חֹשְׁבֵי רָעָתִי׃
ה יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי־רוּחַ וּמַלְאַךְ יְהוָה דּוֹחֶה׃ יְהִי־דַרְכָּם
6
7 חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת וּמַלְאַךְ יְהוָה רֹדְפָם׃ כִּי־חִנָּם טָמְנוּ־
לִי

Qqqq 5 פה ה

Ps. XXXIV, v. 1. *a) Dauidis* sc. *Psalmus*, vt Ps. 3, 1. quo is, alphabetico ordine, I. suum diuinæ liberationis exemplum celebrat, v. 1-9. Indeque II. omnes homines ad pietatem instituit, v. 10--23. *b) quum mutasset.* *c) rationem*, vultum & *gestum suum*: quum Philistæi eum comprehendissent Ps. 56, 1. *d) ita vt is expelleret eum.* Vid. 1 Sam. 21, 15. 16. *e) & saluus ipse abiisset.* 1 Sam. 22, 1.

v. 4. *f) Magnitudinem* & maiestatem omnem *tribuite Iehouæ*, vel *Magnificate nomen ipsius*, ex sequenti commate.

v. 5. *g) Et ex omnibus terroribus meis.*

v. 6. *h) Qui respiciunt ad eum*, subintell. relat. *i) et confluunt.* Vel: *Si modo respiciant & confluant ad eum* miseri v. 3. *k) tum facies eorum pudore non suffundentur.*

v. 7. *l) Hic miser Dauid.*

v. 10. *m) Timete.*

v. 11. *n) Leones iuuenes egestate laborant & esuriunt.*

v. 13. *o) Amans* s. cupiens *dies*, sc. *multos* s. *bonos* & felices.

v. 18. *p) Clamant* scil. *iusti*, ex v. 16.

v. 19. *q) Et contritos spiritu* saluat.

v. 22. *r) Occidit*, *interficit* impium. *s) Malum*, i. e. *malitia* ipsius; siue malum & *infortunium*, quod ipse pio intentabat. *t) reatum habebunt* & pœnas dabunt.

Ps. XXXV, v. 1. *u) Dauidis* s. Christi patientis preces, I. in genere contra malitiosos hostes, v. 1-10. II. in specie contra falsos testes, v. 11-18, & blasphemos illusores, v. 19-28. *x) Litiga, o Iehoua* Pater, *cum litigatoribus meis.* *y) & pugna cum oppugnatoribus meis.*

v. 2. *z) Prehende clypeum et scutum.*

v. 3. *a) Exprome etiam hastam, & occlude* viam contra persecutores meos.

v. 4. *b) Sic pudore suffundantur & ignominia adficiantur.* *c) vertantur retrorsum, & erubescant.*

Ps. XXXI, v. 1. טַעְמוֹ Sic 3. 10. 14. & sic fu. 1. 5. v. 3. ישמעו ענוים sic 3. 5. 7. 8. 15. regularius quidem, propter Sillukum laborantem; quo casu nostra etiam consecutio, licet rarius, aliquando tamen obtinet, v. g. Ps. 59, 12. Ps. 105, 22. Ps. 107, 14. &c. v. 8. יהוה cum *Psik* 6. 9. 14. 24. fe. *Ber.* sic fu. 2. contra *Mas. Erff.* Vid. not. Ps. 13, 3. v. 11. רשו *milel* 2. 15. 23. 24. Alii *milra* irregulariter. v. 12. לכו per *Mun.* sine *Meth.* 2. 3. v. 22. יאשמו Sic 1. 3. contra *M. I.* v. 23. יאשמו *Aleph* per *Segol* 3. & fe. 5. contra *M. I.* Ps. XXXV, v. 1. ירִיבַי per *Pat.* 7. 8. 15. 22. 23. 24. fec. *Mas. impr.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 5. כמוץ לפני ita 6. 9. 10. v. 6. יהי sine *Gaiah* 1. 2. 6. 9--16. 20. 22. 23. v. 7. כי־חנם טמנו ita 2.

לִי שַׁחַת רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי׃ תְּבוֹאֵהוּ שׁוֹאָה לֹא 8
יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמַן תִּלְכְּדוֹ בְּשׁוֹאָה יִפָּל־בָּהּ׃ וְנַפְשִׁי 9
תָּגִיל בַּיהוָה תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ׃ כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה י
יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ׃
יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי יִשְׁאָלוּנִי׃ יְשַׁלְּמוּנִי 11
רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכוֹל לְנַפְשִׁי׃ וַאֲנִי בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי 12 13
שָׂק עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל־חֵיקִי תָשׁוּב׃ כְּרֵעַ־ 14
כְּאָח לִי הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל־אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי׃ וּבְצַלְעִי טו
שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא־
דָמּוּ׃ בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרֹק עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ אֲדֹנָי כַּמָּה 16
תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃ אוֹדְךָ 17 18
בְּקָהָל רָב בְּעָם עָצוּם אֲהַלְלֶךָּ׃ אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי אֹיְבַי 19
שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃ כִּי לֹא שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל־ כ כצ"ל
רִגְעֵי־אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן׃ וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם 21 סגול באתנח
אָמְרוּ הֶאָח ׀ הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵנוּ׃ רָאִיתָה יְהוָה אַל־ 22
תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ הָעִירָה וְהָקִיצָה 23 פתח באתנח
לְמִשְׁפָּטִי אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי׃ שָׁפְטֵנִי כְצִדְקְךָ יְהוָה 24
אֱלֹהָי וְאַל־יִשְׂמְחוּ־לִי׃ אַל־יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ כה כצ"ל
אַל־יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחְדָּו שְׂמֵחֵי רָעָתִי 26
יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים עָלָי׃ יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ 27
חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה הֶחָפֵץ שְׁלוֹם
עַבְדּוֹ׃ וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּהִלָּתֶךָ׃ 28

Psal. XXXVI.

לו לַמְנַצֵּחַ ׀ לְעֶבֶד־יְהוָה לְדָוִד׃ נְאֻם־פֶּשַׁע א 2
לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין־פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו׃ כִּי־ 3
הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצֹא עֲוֺנוֹ לִשְׂנֹא׃ דִּבְרֵי־פִיו אָוֶן 4
וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב׃ אָוֶן ׀ יַחְשֹׁב עַל־מִשְׁכָּבוֹ ה
יִתְיַצֵּב עַל־דֶּרֶךְ לֹא־טוֹב רָע לֹא יִמְאָס׃ יְהוָה בְּהַשָּׁמַיִם 6
חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד־שְׁחָקִים׃ צִדְקָתְךָ ׀ כְּהַרְרֵי־אֵל 7
מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְהוָה׃ מַה־ 8
יָקָר

a) *Foueant retis sui*, vel per asynd. *foueam & rete suum.* b) *foderunt*, scil. *foueam.* Pf. 7, 16.
v. 8. c) Sed *veniet ei vastatio.* d) quam *nescit*. scil. subito & ex improuiso.
v. 10. e) *ab eo, qui potentior illo est.* f) *a diripiente ipsum.*
v. 11. g) In specie etiam *exsurgunt testes violentiæ.* h) *quæ nescio*, & quæ in mentem mihi non venerunt, *interrogant* & postulant *a me.*
v. 12. i) *orbitatem animæ meæ* intentant.
v. 13. k) *Etenim ad me q. a.* l) *quum illi ægrotarent.* m) inedia & *ieiunio adflixi* corpus & *animam meam.* n) *in sinu* f. pectore *meo.* o) *reuertebatur* f. repetebatur.
v. 14. p) *Ac si amicus*, immo *ac si frater mihi* ægrotus fuisset v. 13. q) tristis *incessi.* r) *sicut lugens* ob *matrem* suam filius. s) sic *niger* atris vestibus & tristi vultu *incuruaui me.*
v. 15. t) *At* nunc *in claudicatione* & miseria *mea.* u) *claudi* etiam. x) *et* quos *non noui.* y) *scindunt* & *quasi discerpere* me *volunt.*
v. 16. z) *Inter hypocritas irrisionum* f. irrisores. a) *placentæ* f. frusti panis. *Genitiuus præmii.* b) *frendendo* frendent *contra me dentibus suis.*
v. 17. c) *a vastationibus* vel *vastatoribus eorum.*
v. 19. d) *qui inimici mihi sunt mendacio* & falsitate.
v. 20. e) *quietos* terræ.
v. 26. f) *qui os* suum & verba *magnificant.*
PS. XXXVI, v. 1. g) *Dauidis* & pii cuiusque hominis oratio, in qua I. describitur homo impius v. 2 -- 5. II. Misericordia Dei celebratur v. 6 -- 10. eaque III. contra impium inuocatur v. 11. 12.
v. 2. h) *Dictum rebellionis impii* in *animo meo est.* i) *nam nullus est timor Dei.*

v. 8. ידע per *Kam.* 2. v. 10. כל per *Makk.* & *Meth.* 3. 21. per *Makk.* cum superfluo *Merca* 7. 11. sic fe. 5. Sed *Merca* & *Kam.* heic & Prou. 19, 7. requirit *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Item *Kimchi* & *M. I.* & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 26. c. Ceterum negat cum *Kimchio* etiam *M. I.* esse vocalem istam h. l. *Komethschat.* & nonnulli codd. notam marginalem addunt קמץ רחב, *Kamets magnum*: verum tamen accentus tonicus hic forte non magis impedit lectionem per *Kometschat.* vt poscit analogia, quam euphonicum *Meth.* in שמרני *custodi me.* Pf. 16, 1. vbi videsis adnotata, & cf. analogum quid in את Prou. 3, 12. vbi quemadmodum notatur in marg. סגול בלי מקף, sic omnino conuenientius hic notaretur חטוף בלי מקף *Chatephatum sine Makk.* Quod vero ad consecutionem accentuum, cf. Prou. 30, 9. Iob. 34, 37. עצמתי sic *def.* 1. 2. 3. 23. sec. *Mas. impr.* Gen. 50, 25. Alii *plene.* כמוך cum *Dag.* 1. 24. & codex A. Esræ, docente *R. Chaiim* ad Deut. 8, 3. sic fu. 5. sec. *Mas. impr.* Dan. 5, 11. v. 12. תחת טובה ita 3. Et huc refer. 5. 7. 8. 11. 21. 22. in quibus est simplex *Rbhia.* v. 13. בחלותם per *Pfikkadm.* commode 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. 23. Sic igitur præcedens *Psikmahp.* erit subdistinctiuus *Rbhia* minor pro maiore repetitus, vt Pf. 42, 9. Pf. 68, 7. Ceteri per *Paser.*

8 יְקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן׃ יִרְוְיֻן
9 מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם׃ כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים
11 בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃ מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ
12 לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ אַל־תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה וְיַד־רְשָׁעִים אַל־
13 תְּנִדֵנִי׃ שָׁם נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּחוּ וְלֹא־יָכְלוּ קוּם׃
א לז לְדָוִד ׀ אַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא Psal. XXXVII.
2 בְּעֹשֵׂי עַוְלָה׃ כִּי כֶחָצִיר מְהֵרָה יִמָּלוּ וּכְיֶרֶק דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן׃
3 בְּטַח בַּיהוָה וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׁכָן־אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה׃
ה 4 וְהִתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְיִתֶּן־לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ׃ גּוֹל עַל־
6 יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה׃ וְהוֹצִיא כָאוֹר
7 צִדְקֶךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ דּוֹם ׀ לַיהוָה וְהִתְחוֹלֵל לוֹ
8 אַל־תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזִמּוֹת׃ הֶרֶף
9 מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה אַל־תִּתְחַר אַךְ־לְהָרֵעַ׃ כִּי־מְרֵעִים
י יִכָּרֵתוּן וְקֹוֵי יְהוָה הֵמָּה יִירְשׁוּ־אָרֶץ׃ וְעוֹד מְעַט וְאֵין
11 רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל־מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ׃ וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ
12 וְהִתְעַנְּגוּ עַל־רֹב שָׁלוֹם׃ זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק וְחֹרֵק
13 עָלָיו שִׁנָּיו׃ אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ כִּי־רָאָה כִּי־יָבֹא יוֹמוֹ׃
14 חֶרֶב ׀ פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן
טו לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי־דָרֶךְ׃ חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם חש׳ דגושה
16 תִּשָּׁבַרְנָה׃ טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים׃
17 כִּי ׀ זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃
18 יוֹדֵעַ יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה׃ לֹא־יֵבֹשׁוּ
19 20 בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי רְשָׁעִים ׀ יֹאבֵדוּ
21 וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ׃ לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא
22 יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כִּי מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ
23 וּמְקֻלָּלָיו יִכָּרֵתוּ׃ מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ
24 יֶחְפָּץ׃ כִּי־יִפֹּל לֹא־יוּטָל כִּי־יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ׃ נַעַר הָיִיתִי
25 26 גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם׃
27 כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־
טוֹב

v. 8. a) *refugium suum inueniant.* v. 9. b) *Vberrime exsatiantur.* c) & *quasi torrente deliciarum* potum dat illis. v. 11. d) *Protrahe*, continua, extende. v. 12. e) *Ne veniat super me*, meque proculcet. f) *pes superbiæ*, i. e. superbus. g) *ne vagari me faciat.* v. 13. h) *Illic* potius, vbi me opprimere volunt.

PS. XXXVII, v. 1. i) *Dauidis* scil. *psalmus*, vt Ps. 3, 1. &c. isque alternis fere versibus *alphabeticus*, coll. Ps. 25. & 34. quo I. pius contra scandalum ex impiorum felicitate munitur, & ad constantiam in fide ac pietate excitatur v. 1--8. ideoque II. diuersus pii & impii euentus studiose ostenditur & inculcatur, v. 9--40. k) *Ne exardescas* s. excandescas *in malos.* l) *ne inuideas* aut *emuleris* contra facientes iniquitatem. v. 3. m) & *pascere fide* s. veritate promissionum Dei. v. 4. n) *Et oblecta te.* v. 5. o) *Deuolue.* p) *viam* & actiones tuas. v. 6. q) *Et educet sicut lucem*, exoriri faciet instar solis. v. 7. r) In spe & silentio *quiesce.* s) & *patienter* sub illis doloribus *exspecta eum.* t) contra hominem, qui facit & exsequitur *scelerata consilia.* v. 8. u) quod alium euentum non habet, quam *vt tantummodo malum facias.* v. 12. x) *Meditatur* quidem & insidias machinatur. v. 13. y) Quoniam *videt* & præcognoscit. z) *dies* vindictæ & exitii *eius.* v. 14. a) *Stringunt* quidem. v. 16. b) *pauxillum iusti, modicum* quod est *iusto.* v. 20. c) repente peribunt *sicut gloria pascuorum* s. *pratorum.* d) *absumentur in fumo*, in fumo inquam *absumentur.*

v. 10. כי per *Makk.* 1. 2. 3. & fe. 5. Ps. XXXVII, v. 4. משאלת sic *defect.* 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* Alii *plene.* v. 13. אדני per *Tiphcha ant.* 1. 6. 9. 10. 13. 20. כי ראה per *Merca* 1. 3. 6. 9--16. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5. v. 15. וקשתותם *Schin* cum *Dag.* euphonico 5.?' 17. 18. 22. 24. & *Ber.* sec. *M. I.* Reliqui sine illo. At sequens *Tau* sine *Dag.* 2. 3. 17. 18. 24. & in marg. 6. 9. Reliqui cum illo. תשברנה hic & v. 17. per *Kam.* 2. 3. vtrobique contra *Mas.* 1. & *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 16. טוב per *Mun.* 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. At per *Makk.* 3. 5. 7. 8. v. 19. לא per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 22. v. 20. כלו sic *milel* propter pausam 1. 3. 7. 8. 17. 18. 22. 24. sec. A Esram ad Ps. 137, 7. Alii *milra.* v. 24. כי יפל per *Mun.* 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20.־ יפל לא ita 2. 3. 5. Per *Merca* etiam plures, sed erronee cum sequente nihilominus Mun. v. 27. מרע per *Kam.* 5. 14. 17. 23. 24. & *Ber.* Reliqui per *Pat.*

28 טוֹב וּשְׁכֹן לְעוֹלָם׃ כִּי יְהוָה׀ אֹהֵב מִשְׁפָּט וְלֹא־יַעֲזֹב
29 אֶת־חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים נִכְרָת׃ צַדִּיקִים
ל יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ׃ פִּי־צַדִּיק יֶהְגֶּה חָכְמָה
31 וּלְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט׃ תּוֹרַת אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד
32 33 אֲשֻׁרָיו׃ צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ׃ יְהוָה לֹא־
34 יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה׀
וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ וִירוֹמִמְךָ לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת רְשָׁעִים
לה תִּרְאֶה׃ רָאִיתִי רָשָׁע עָרִיץ וּמִתְעָרֶה כְּאֶזְרָח רַעֲנָן׃
36 37 וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ וָאֲבַקְשֵׁהוּ וְלֹא נִמְצָא׃ שְׁמָר־תָּם
38 וּרְאֵה יָשָׁר כִּי־אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם׃ וּפֹשְׁעִים נִשְׁמְדוּ
39 יַחְדָּו אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרָתָה׃ וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיְהוָה
דגש בז׳ מ מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה׃ וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם
א מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי־חָסוּ בוֹ׃ לח מִזְמוֹר
Psal. XXXIIX. 2 לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ יְהוָה אַל־בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ
4 3 תְיַסְּרֵנִי׃ כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ אֵין־מְתֹם
ה בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ כִּי
6 עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃ הִבְאִישׁוּ
7 נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃ נַעֲוֵיתִי שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד
8 כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי׃ כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה וְאֵין מְתֹם
9 בִּבְשָׂרִי׃ נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת
י לִבִּי׃ אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא־נִסְתָּרָה׃
11 לִבִּי סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר־עֵינַי גַּם־הֵם אֵין אִתִּי׃
12 אֹהֲבַי׀ וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ׃
13 וַיְנַקְשׁוּ׀ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת וּמִרְמוֹת
14 כָּל־הַיּוֹם יֶהְגּוּ׃ וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא
טו יִפְתַּח־פִּיו׃ וָאֱהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו
16 תּוֹכָחוֹת׃ כִּי־לְךָ יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃
17 18 כִּי־אָמַרְתִּי פֶּן־יִשְׂמְחוּ־לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ׃ כִּי־
19 אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ כִּי־עֲוֺנִי אַגִּיד

אדאג

v. 27. a) *Et sic habitabis* s. *manebis*. v. 30. b) *Meditatur*, voluit ac *profert*. v. 31. c) vnde *non vacillabunt* a via vitæ *gressus eius*. v. 32. d) *Speculatur* quidem & velut ex *specula insidiatur*. v. 33. e) *neque condemnat eum vt impium*. v. 34. f) quod voluisti, *videbis*. v. 35. g) Violentum ac terribilem. h) & *virescentem* s. longe lateque se diffundentem. i) *sicut indigenam* & in solo suo prognatam *arborem*. k) *floridam ac virentem*. v. 36. l) *Sed subito transiit* s. interiit. v. 37. m) *Obserua* itaque quod *integrum* & sincerum. n) *& vide* quod *rectum est*. o) *quia finis* & præmium huiusmodi pii *hominis* erit *pax* diuina & felicitas.

PS. XXXIIX, v. 1. p) *ad commemorandum*, scil. scriptus, vel sacræ musicæ præfecto traditus. Est hic oratio Christi vel hominis pii grauiter ob peccata & hostes suos tentati; qua I. iram Dei deprecatur v. 2. II. deprecationis rationes dicit v. 3 -- 21. & III. suspirio s. voto concludit v. 22 - 23. v. 3. q) Descenderunt, vel *demissæ* & infixæ *sunt in me*. v. 4. r) *Nulla est integritas*, nihil sani & integri. v. 6. s) *Putruerunt* & fœtuerunt. t) *& contabuerunt cicatrices* vel vulnera mea. v. 7. u) *Incuruatus & humiliatus* s. depressus *sum*. v. 8. x) Nam *ilia* s. femora *mea*. y) *adustio*, Schm. *ardore*. z) vid. v. 4. v. 9. a) *Debilitatus sum*. b) *a freniitu*. *Esa*. 5, 30. v. 11. c) *circumagitur*, instar inquieti mercatoris (1) d) *ipsorum etiam oculorum meorum*. v. 13. e) *Laqueos enim tetenderunt*. f) loquuntur *prauitates*.

---

v. 29. צדיקים per *Tipcha ant*. 3. sic fu. 5. v. 37. אחרית לאיש ita omnes nostri, præter 1. 2. qui sic אחרית לאיש. Vtraque lectio eandem dat verbis distinctionem, non quam inde interpretes plerique eliciunt, sed quam præter *Belgas Chaldæus* expressit: *quoniam finis hominis est pax*; & paulo clarius *Campensis*: *eum, qui talis est, pax manet perpetua*. Quomodo ipse *B. Geier*. accentibus conformiter tandem explicat: *Et postremum viri* (huius) *pax* est; suppleto ה emphatico, ceu δεικτικῶς accipitur etiam גבר v. 23. Forte tamen hic *Tiphcha* vicarium est. coll. not. Ps. 38, 18. & Ps. 50, 21. v. 39. מעזם per *Kibouts* 2. 3. 5. contra *M. I.* v. 40. ויעזרם *Ain* per *Pat*. 1. & in marg. 6. 9. PS. XXXVIII, v. 3. נחתו per *Makk*. 2. 6. 9. 13. 14. 20. & simul cum *Mun*. 3. 11. 12. 15. 16. 21. 23. v. 4. זעמך per *Chatephpat*. 1. 2. 3. sic fu. 5. v. 7. נעויתי per *Tiphcha ant*. 3. שחתי sic *def*. 2. 3. 5. 22. & fe. 1. sec. *Maj*. 1. & *Erff*. immo & probabiliter sec. *impr*. quippe quæ notat, formam hanc bis reperiri, & semel quidem *defect*. cf. enim Ps. 35, 14. vbi codd. nostri *plene*.

כ אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃ וְאֹיְבַי חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר׃
21 וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְופִי־טוֹב׃ רדפי קרי
22 אַל־תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ חוּשָׁה
23 לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי׃ לט לַמְנַצֵּחַ לִידִיתוּן לידותון קרי
א מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי Psal. XXXIX.
2
3 אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי׃ נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה
4 הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר׃ חַם־לִבִּי ׀ בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי
ה תִבְעַר־אֵשׁ דִּבַּרְתִּי בִּלְשׁוֹנִי׃ הוֹדִיעֵנִי יְהוָה ׀ קִצִּי וּמִדַּת
6 יָמַי מַה־הִיא אֵדְעָה מֶה־חָדֵל אָנִי׃ הִנֵּה טְפָחוֹת ׀ נָתַתָּה
יָמַי וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ אַךְ כָּל־הֶבֶל כָּל־אָדָם נִצָּב סֶלָה׃
7 אַךְ־בְּצֶלֶם ׀ יִתְהַלֶּךְ־אִישׁ אַךְ־הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא־
8 יֵדַע מִי־אֹסְפָם׃ וְעַתָּה מַה־קִּוִּיתִי אֲדֹנָי תּוֹחַלְתִּי לְךָ
9 הִיא׃ מִכָּל־פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל־תְּשִׂימֵנִי׃
11 י נֶאֱלַמְתִּי לֹא אֶפְתַּח־פִּי כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ׃ הָסֵר מֵעָלַי
12 נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי׃ בְּתוֹכָחוֹת עַל־עָוֺן ׀ יִסַּרְתָּ
אִישׁ וַתֶּמֶס כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ אַךְ הֶבֶל כָּל־אָדָם סֶלָה׃
13 שִׁמְעָה־תְפִלָּתִי ׀ יְהוָה וְשַׁוְעָתִי ׀ הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־
14 תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי׃ הָשַׁע
א מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְאֵינֶנִּי׃ מ לַמְנַצֵּחַ Psal. XL.
2 לְדָוִד מִזְמוֹר׃ קַוֺּה קִוִּיתִי יְהוָה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שַׁוְעָתִי׃
3 וַיַּעֲלֵנִי ׀ מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל־סֶלַע רַגְלַי כּוֹנֵן
4 אֲשֻׁרָי׃ וַיִּתֵּן בְּפִי ׀ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ
ה יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־
שָׂם יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא־פָנָה אֶל־רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב׃
6 רַבּוֹת עָשִׂיתָ ׀ אַתָּה ׀ יְהוָה אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ
אֵלֵינוּ אֵין ׀ עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃
7 זֶבַח וּמִנְחָה ׀ לֹא חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה
8 לֹא שָׁאָלְתָּ׃ אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה־בָאתִי בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב
9 עָלָי׃ לַעֲשׂוֹת־רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי׃
בשרתי

v. 20. *a*) At hostes mei, *viuentes*, *validi sunt.* *b*) *qui oderunt me inique.*
PS. XXXIX, v. 1. *c*) *Præfecto musicæ sacræ Ieduthuni* commendatus. *d*) Preces habet *Dauidis* & cuiusque, a Deo recreationem, ex morbo animi & corporis, petentis: vbi I. Silentium sub doloribus promittit, v. 2-4. II. Vitæ breuitatem agnoscit v. 5-8. & III. peccatorum veniam petit v. 9-14.
v. 2. *e*) *Dixi* & statui mecum. *f*) ideo veluti *custodiam adponam ori meo.* *g*) *capistrum.*
v. 3. *h*) *Obmutui* igitur *silentio.* *i*) *conticui a bono.* *k*) *sed dolor meus* magis etiam *conturbatus fuit*, & recruduit.
v. 4. *l*) *Incaluit* namque. *m*) *in meditatione mea.* *n*) quasi *ignis* adfectuum *ardebat.*
v. 5. *o*) *Quam exigua* sit. *p*) *quam caducus* aut cito *desinens.*
v. 6. *q*) Vix *palmos.* *r*) & *ætas mea.* *s*) *vniuersitas vanitatis.* *t*) *fixa* & certa est.
v. 7. *u*) Certe velut *in imagine* aut simulacro similis ambulat. *x*) *vanitate tumultuantur*, *s. turbantur.* *y*) *colligit* miser & *cumulat* opes. *z*) quis *vna ablaturus sit ea*, quæ coaceruauit.
v. 11. *a*) *a conflictu* (1) *b*) *consumtus sum.*
v. 12. *c*) *Redargutionibus propter iniquitatem si castigas hominem*; subintell. אם *si*, vt sæpius. *d*) *liquescere facis instar tineæ*, quæ cæco morsu vestem absumit. *e*) *desiderabile eius.*
v. 14. *f*) *Respice* itaque vel *desiste a me.* *g*) *vt recolligam me* Iob. 10, 20.
PS. XL, v. 1. *h*) Sistitur hic CHRISTVS in humana natura ad omnem voluntatem Dei in redimendo humano genere paratus: vbi obseruanda I. Eius præcognitio & fiducia v. 2-5. II. Consilii diuini enarratio v. 6-11. III. preces pro se patiente v. 12-14. & contra hostes impoenitentes v. 15-18.

v. 20. ואיבי per *Mun.* 2. ורבו שנאי sic 1. 2. & fu. 5. non male. v. 21. רדופי sine *Meth.* 3. 9. 11. 15. 16. 21. 23. contra *M. I.* Simile ˀ *Meth.* vid. PS. 30, 4. & cf. not. ad Ps. 35, 10. Porro *Daleth* per *Chatephkom.* 1. 5. 24. Sed *Vau* illud aliam lectionem, quæ plena & penacuta, denotat. Vid. *Hillerus* de Kri p. 349. PS. XXXIX, v. 1. לידותון per *Rbhiageresch.* 2. 3. 5. sic fe. *Ber.* v. 2. בעד sic *def.* 1. 2. 3. 5-9. 15. 22. 24. sec. *Maf.* 1. 2. 3. *impr.* ac *Erff.* h. l. item *impr.* ad Ps. 146, 2. & *Maf.* 2. ad Gen. 8, 22. v. 4. חם per *Mahp.* 1. 2. sic fu. 5. v. 5. מה per *Kam.* fu. 1. & sic in marg. 6. 9. v. 6. אך per *Makk.* 1. 6. 9. 20. v. 7. בצלם sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 12. אך per *Makk.* 2. 3. v. 13. שמעה *Schin* cum *Meth.* 2. 5. 6. 7. 8. 9. 20. *Mem* per *Chatephkom.* iidem & 22. at per *Chatephpat.* 6. 9. in marg. Denique per *Merca* loco *Mahp.* 7. 8. 15. 17. 22. 23. vt supra Ps. 35, 10. & per *Makk.* 2. 24. תפלתי sine *Psik* 1. 17. & *Ber.* תחרש per *Kam.* 1. sic fu. 2. & sic in marg. 6. 9. PS. XL, v. 1. למנצח per *Rbhiageresch* omnes h. l. sec. *Maf. impr.* cf. not. ps. 4, 1.

י בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק ׀ בְּקָהָל רָב הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה
11 אַתָּה יָדָעְתָּ׃ צִדְקָתְךָ לֹא־כִסִּיתִי ׀ בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ
וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא־כִחַדְתִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ לְקָהָל
12 רָב׃ אַתָּה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ
13 תָּמִיד יִצְּרוּנִי׃ כִּי אָפְפוּ־עָלַי ׀ רָעוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר
הִשִּׂיגוּנִי עֲוֹנֹתַי וְלֹא־יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ מִשַּׂעֲרוֹת
14 רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי׃ רְצֵה יְהוָה לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי
טו חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחַד מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ
16 יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשֹׁמּוּ עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם
17 הָאֹמְרִים לִי הֶאָח ׀ הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ כָּל־
מְבַקְשֶׁיךָ יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶךָ׃
פתו: כאת 18 וַאֲנִי ׀ עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲדֹנָי יַחֲשָׁב־לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי אַתָּה
Ps. XLI. א אֱלֹהַי אַל־תְּאַחַר׃ מא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל־דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְהוָה׃ יְהוָה ׀
ואשר קרי 3 יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ יְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל־תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃
4 יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל־עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃
מלרע ה אֲנִי־אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי־חָטָאתִי לָךְ׃
6 אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתַי יָמוּת וְאָבַד שְׁמוֹ׃ וְאִם־בָּא
7 לִרְאוֹת ׀ שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ־אָוֶן לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר׃
8 יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל־שֹׂנְאָי עָלַי ׀ יַחְשְׁבוּ רָעָה לִי׃ דְּבַר־
9 י בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף לָקוּם׃ גַּם־אִישׁ
שְׁלוֹמִי ׀ אֲשֶׁר־בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב׃
11 וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה לָהֶם׃ בְּזֹאת יָדַעְתִּי
12 13 כִּי־חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי׃ וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ
14 בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מֵהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ ספר שני
Ps. XLII. א מב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח׃ כְּאַיָּל תַּעֲרֹג
2 עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים׃ צָמְאָה
3 נַפְשִׁי ׀ לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים׃
היתה

v. 10. a) *Adnunciaui, euangelizaui.* v. 11. b) *Non occului* vel *absconai.* v. 12. c) Quare etiam *tu, o Iehoua* Pater! *ne cohibeas.* v. 13. d) Quoniam *vndique instant aduersus me* mala, et *numerosiores* sunt *quam pili.* v. 15. f) *Ad perdendum eam.* g) Ps. 35, 4. v. 16. h) *Obstupescant ob præmium ignominiæ suæ.* v. 18. i) *Cogitabit pro me,* vel *imputabit mihi,* h. e. in rationes meas referet laborem & patientiam meam.

Ps. XLI, v. 1. k) In hoc etiam psalmo CHRISTVS I. Beatum prædicat, *qui ad adflictum* pie *attendit,* v. 2–5. II. Queritur de hostium crudelitate, v. 6–10. III. Gratiam Dei Patris & sui exaltationem orat, & certus de illa, gratias agit, v. 11–14. v. 3. l) *Tuque,* bone Deus, *non trades eum in animam* & pro lubidine *hostium eius.* v. 4. m) *Super lecto languoris* s. morbi. n) *immo omnem decubitum eius* miserum. o) *mutasti* & *mutas in morbo eius.* v. 5. p) *Ego vero* nunc *dicere cogor.* q) *quia tibi,* non hostibus, *ad pœnam peccati teneor.* v. 9. r) *Verbum nequitiæ.* s) *effusum in eum est:* & *quum* semel *iacuerit* vel *occubuerit* morte. v. 12. t) *Quando non iubilabit* nec gaudebit de me. v. 13. u) *Ad me vero* quod attinet, *propter integritatem meam.* x) *sustentasti me.* y) & *constitues me.*

Ps. XLII, v. 1. z) *Erudiens* carmen. a) *posteris Korachi* ad præcinendum a Dauide traditum. Estque hic geminatum *Dauidis soliloquium* I. cum Deo v. 2–5. & 7–11. II. cum anima sua s. semet ipso, v. 6. 12. v. 2. b) *Sicut ceruus* vel *cerua clamat.* c) *ad alueos aquarum.* v. 3. d) *Sitis,* inquam. e) *quando tandem veniam?* f) *vt compaream coram facie Dei.*

---

v. 14. לְעֶזְרָתִי *Milra* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 21. v. 15. לִסְפּוֹתָהּ Ita cum *Dag.* 1. 2. 3. 5. 15. 22. 23. 24. Alii sine illo. v. 16. הֶאָח Cum conseruo *Sarka* 2. 5–9. 12. 14. 15. 16. 22. 24. Reliqui sine eo. *Psik* omittunt 1. 3. v. 17. יָשִׂישׂוּ Cum *Psik* plerique: sine eo 1. 2. 3. 5. 24. & *Ber.* Cf. Ps. 35, 13. & not. ibid. בְּךָ sine *Dag.* 1. & in marg. 6. 9. contra analogiam. וְיֹאמְרוּ cum præf. *Vau* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. & in marg. 7. 8. v. 18. אתה Per *Kam.* 3. 16. 22. sic fu. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 61. d. Ps. XLI, v. 1. לַמְנַצֵּחַ per *Rbhiageresch.* 8. 17. & *Ber.* & 8. quidem cum *Mas.* quæ vero falsitatis arguitur ex coll. Ps. 40, 1. & ps. 70, 1. Vid. not. Ps. 4, 1. v. 3. Pro יהוה habent in marg. אֲדֹנָי 6. 9. v. 5. אֲנִי per *Makk.* 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. sic fe. 5. v. 7. שָׁוְא יְדַבֵּר Ita 2. 3. alia membrorum distinctione. v. 14. מֵהָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם Ita 2. 3. Pariter מֵהָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם 1. 12. 14. 15. 22. 23. אָמֵן sine *Psik* 1. 3. 21. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. Ps. XLII, v. 1. לַמְנַצֵּחַ per *Rbhiageresch.* 17. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. & 40, 1. v. 2. נַפְשִׁי cum *Psik* 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. v. 3. נַפְשִׁי per *Rbhia* 2. 6. 9. 10. 13. 20.

4 הָיְתָה־לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל־
ה הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃ אֵלֶּה אֶזְכְּרָה ׀ וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי ׀ נַפְשִׁי
כִּי אֶעֱבֹר ׀ בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה
6 וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי
7 עָלָי הוֹחִלִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו׃ אֱלֹהַי
עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן
8 וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר׃ תְּהוֹם־אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל
9 צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ יוֹמָם ׀ יְצַוֶּה יְהוָה ׀
י חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי׃ אוֹמְרָה ׀ לְאֵל
סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃
11 בְּרֶצַח ׀ בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם
12 אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי
הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃

א מג שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים ׀ וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא־חָסִיד מֵאִישׁ Psal. XLIII.
2 מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי׃ כִּי־אַתָּה ׀ אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה
3 זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ שְׁלַח־אוֹרְךָ
וַאֲמִתְּךָ הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־
4 מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ׃ וְאָבוֹאָה ׀ אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־אֵל שִׂמְחַת
ה גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים אֱלֹהָי׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי
וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת

א פָּנַי וֵאלֹהָי׃ מד לַמְנַצֵּחַ ׀ לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל׃ אֱלֹהִים ׀ Psal. XLIV.
2 בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם
3 בִּימֵי קֶדֶם׃ אַתָּה ׀ יָדְךָ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם תָּרַע לְאֻמִּים
4 וַתְּשַׁלְּחֵם׃ כִּי ׀ לֹא בְחַרְבָּם יָרְשׁוּ אָרֶץ וּזְרוֹעָם לֹא־
הוֹשִׁיעָה לָּמוֹ כִּי־יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם׃
ה אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ בְּךָ צָרֵינוּ
6
7 נְנַגֵּחַ בְּשִׁמְךָ נָבוּס קָמֵינוּ׃ כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי
8 לֹא תוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃
9 בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל־הַיּוֹם וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה׃ אַף־

זנחת

v. 4. *a*) Instar *panis* s. loco cibi. *b*) *dum dicitur.*

v. 5. *c*) *Indeque* tacitus *apud me effundo.* *d*) *quod* olim lætus *transibam in turba.* (1) *e*) & *ducebam me.* h. e. progrediebar *cum illis.* (2) Esa. 38, 15. *f*) cum *turba* scil. *festum agente.*

v. 6. *g*) Verum *quid*, vel *cur* adeo *prosternis* s. *deiicis te!* *h*) & *strepis apud me.* *i*) *nam adhuc celebrabo eum.* *k*) *salutes* enim s. omnigena salus *sunt facies eius.*

v. 7. *l*) *Ex terra Iordanis*, vltra Iordanem sita. *m*) & inde ab *Hermonim* s. iugis Antilibani. *n*) *a monte Mitshar.*

v. 8. *o*) Etenim *abyssus* vna miseriarum *alteram aduocat.* *p*) *ad vocem canalium tuorum.* (2) 2 Sam. 5, 8. per quos ingentes calamitatum nimbos in me demittis. *q*) *diffractæ vndæ* & *fluctus tui.*

v. 9. *r*) Verum *interdiu præcipit gratiæ suæ Dominus*, vt mihi contingat. *s*) & in nocte *canticum eius* fuit *mecum*; vt lætus etiam noctu cantare potuerim. *t*) igitur etiam nunc *oratio* mea erit *ad Deum vitæ meæ.*

v. 10. *u*) *Quare pullatus* & tristis *incedo?* *x*) in *pressura hostis.*

v. 11. *y*) Etenim *velut cæde in ossibus meis* conclusa, & quæ ad ima vsque ossa penetret.

v. 12. *z*) Est enim ille *salutes faciei meæ.*

Ps. XLIII, v. 1. *a*) *Iudica*, & vt iustus iudex *vindica me, o Deus!* Continet hic etiam psalmus *soliloquium Dauidis* I. *ad Deum*, a quo in Absolomica rebellione vindicari petit v. 1--4. II. *ad seipsum* s. animam suam, quam verbis ex præced. psalmo repetitis ad spem in Deo reponendam excitat v. 5.

v. 2. *b*) *Deus fortalitii mei*, in quo tutissimum semper habui perfugium.

---

v. 5. ואשפכה Sic per *Mun. superius* recte 2. 5. 11. 21. 22. 24. At per *Sarka* 1. 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 23. *Ber.* & per *Rbbia* 7. 8. 12. 14. 15. 16. vtrumque male, בסך per *Rbbia.* 1. 14. המון per *Chatephpar.* 1. 3. v. 6. תשתוחחי *Mun.* omittunt 1. 3. 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 22. 23. sic fu. *Ber.* Vid. infra v. 12. עלי per *Kam.* 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. הוחילי לאלהים כי־עוד אודנו ita n v. 7. תשתוחח per *Pat.* 1. 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9. v. 12. תשתוחחי *Mun.* (vt supra v. 6.) omittunt 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ps. XLIII, v. 2. מעוזי sic poscit *M. I.* Et plene quidem, verum sine *Dag.* 22. 23. למה sic per *Merca* 1. 6. -10. 13. 14. 20. Ps. XLIV, v. 3. ידך per *Paser* 1. 2. 3. 5. 21. 23. 24. sic fe. ידך *Ber.* Sed *Psik Kadm.* ad sensum aptius est, & consecutio non incommoda, coll. ps. 40, 17. & not. Ps. 35, 13. v. 4. למו sine *Dag.* 1. 3. v. 9. ושמך sine *Psik* 7. 8. 15. 22. 23. sed contra analogiam, ac præter *Mas.* de qua in not. ad Ps. 13, 3. סלה cum *Dag.* 1. 2. 6. 9. 17. 18. 24. & *Ber.* Reliqui sine *Dag.*

זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ וְלֹא־תֵצֵא בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ תְּשִׁיבֵנוּ אָחוֹר 11
מִנִּי־צָר וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ׃ תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מַאֲכָל וּבַגּוֹיִם 12
זֵרִיתָנוּ׃ תִּמְכֹּר־עַמְּךָ בְלֹא־הוֹן וְלֹא־רִבִּיתָ בִּמְחִירֵיהֶם׃ 13
תְּשִׂימֵנוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ 14
תְּשִׂימֵנוּ מָשָׁל בַּגּוֹיִם מְנוֹד־רֹאשׁ בַּלְאֻמִּים׃ כָּל־הַיּוֹם טו
כְּלִמָּתִי נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי׃ מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף 16
מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כָּל־זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא שְׁכַחֲנוּךָ 17 18
וְלֹא־שִׁקַּרְנוּ בִּבְרִיתֶךָ׃ לֹא־נָסוֹג אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ 19
מִנִּי אָרְחֶךָ׃ כִּי דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים וַתְּכַס עָלֵינוּ כ
בְצַלְמָוֶת׃ אִם־שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר׃ 21
הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר־זֹאת כִּי־הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב׃ כִּי־ 22
עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה׃ עוּרָה 23 24
לָמָּה תִישַׁן אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח לָנֶצַח׃ לָמָּה־פָנֶיךָ כה
תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ׃ כִּי שָׁחָה לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ 26
דָּבְקָה לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ׃ קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן 27
Psal. XLV. חַסְדֶּךָ׃ מה לַמְנַצֵּחַ עַל־שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל א
שִׁיר יְדִידֹת׃ רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ 2
לְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר מָהִיר׃ יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן 3
בְּשְׂפְתוֹתֶיךָ עַל־כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ חֲגוֹר־חַרְבְּךָ 4
עַל־יָרֵךְ גִּבּוֹר הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׃ וַהֲדָרְךָ צְלַח רְכַב עַל־ ה
דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃ חִצֶּיךָ 6
שוא באתנ׳ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ׃ כִּסְאֲךָ 7
אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט מִישֹׁר שֵׁבֶט מַלְכוּתֶךָ׃ אָהַבְתָּ 8
צֶּדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן
שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶךָ׃ מֹר־וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ מִן־ 9
הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ׃ בְּנוֹת מְלָכִים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ נִצְּבָה י
שֵׁגַל לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר׃ שִׁמְעִי־בַת וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ 11
וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ׃ וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי־הוּא 12
אֲדֹנַיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוִי־לוֹ׃ וּבַת־צֹר בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ 13
עֲשִׁירֵי

v. 10. a) Tamen etiam *reiecisti & ignominia adfecisti nos. b) neque exis*, vt olim, *in exercitibus nostris.*

v. 11. c) *Retroagis nos retrorsum* ab hoste, vt victi cedamus. d) bona nostra *diripiunt sibi.*

v. 12. e) Tradis nos *velut oues cibi*, h. e. ad mactationem & cibum destinatas.

v. 13. f) *Sine opibus*, i. e. gratis & sine lucro. g) *nec multiplicasti* summam *pretiis illorum.*

v. 14. h) *Subsannationem & ludibrium.*

v. 18. i) *Omne hoc* malum *euenit nobis.*

v. 19. k) *Ita vt deflexisset gressus noster.*

v. 20. l) Contriuisti nos *in loco draconum. m) & insuper obtexisti nos* caligine.

v. 23. n) *Nam*, vt denuo declarem, quod iam v. 18. dixi, *propter te* & nomen tuum.

v. 26. o) Nam *humiliata* ab hostibus & *in puluerem* suppressa est. p) & *terræ adhæret* venter noster, dum vultu in terram prono prostrati sumus.

Pf. XLV, v. 1. q) *Super Schoschanim* instrumentis, vel *ad* melodiam *Schochannim* cantandus. al. *de liliis.* r) Pf. 32, 1. s) *carmen dilectarum* f. Epithalamium de nuptiis Agni cum Ecclesia. Vbi post titulum v. 1. & propositionem generalem v. 2. *commendatur* I. *Sponsus regius* a pulchritudine &c. v. 3--9. II. *Sponsa*, & in his vna quædam, præ ceteris eminens, v. 10-16. III. Per apostrophen v. 15. cum laude Regis finitur v. 17. 18. t) *ebullit*, exundat (1) u) *dico ego: opera* mea sunt *Regi.*

v. 5. x) *Et* in hac *maiestate tua.* y) *prosperare & vectare.* z) *ob caussam veritatis*, a) *& propter* (1) iustitiam.

v. 6. b) qui *corde* f. ex animo sunt tui f. *Regis hostes.*

v. 9. c) *Ex Cassiæ* cortices. d) *ex quibus lætificarunt te*; vel *ex illis*, inquam, palatiis, *quæ lætificarunt te.*

---

v. 11. שַׁסּוּ Sic per *Pat.* 1. 3. & sic fu. 5. v. 15. מנוד per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. Ceterum *def.* ־ scribent 2. 6. 9. sic fec. 5. & fu. 1. sec. *Maf.* 2. & *Erff.* sed contra *Maf.* 1. & *impr.* Pf. XLV, v. 1. ידידת Sic per *Kibbuts* (qf. *carmen amoris*) 1. v. 4. הגור Sic per *Makk.* ־4. & sic fe. *Ber.* At per *Tiphcha* ֖ *ton.* plurimi: cf. Varr. lect. Prou. 3, 2. v. 5. דבר, per *Mun.* 2. 3. sic fu. 5. v. 8. ותשנא sine *Ierach* 2. 5-14. 20. 21. 22. 23. בֵּן מְשחך sic 1. At משחך ׀ אלהים 2. emphatice. Ceterum, nostri accentus primo quidem intuitu ֣ ׃ illorum videntur opinioni fauere, qui אלהים non in Vocatiuo, (vt nos, coll. v. 7. & Hebr. 1, 9.) sed in Nominatiuo exponunt: Obseruandum vero, *Mun.* sub אלהים non seruum Atnachi, sed vicarium esse posse, ita vt pendeat ab eo præcedens *Paser*, positus pro minori in ditione bis mediate subdistinguenda, vt Pf. 19, 15. אליך per *Tiphcha ant.* minus emphatice 6. 9. 22. & 24. מחברך *defect.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 22. sec. *Maf.* 2. *impr.* ac *Erff.* Et sic *defect.* scriptum, pluraliter tamen ֵ intelligendum esse, monet h. l. *M. I.* Alii *plene* cum *Iod.*

14 עֲשִׁירֵי עָם׃ כָּל־כְּבוּדָּה בַת־מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת — ה׳ ברגש
טו זָהָב לְבוּשָׁהּ׃ לִרְקָמוֹת תּוּבַל לַמֶּלֶךְ בְּתוּלוֹת
16 אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ׃ תּוּבַלְנָה
17 בִּשְׂמָחֹת וָגִיל תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃ תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ
18 בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃ אַזְכִּירָה שִׁמְךָ
בְּכָל־דֹּר וָדֹר עַל־כֵּן עַמִּים יְהוֹדֻךָ לְעֹלָם וָעֶד׃ מו

Psal. XLVI.

א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח עַל־עֲלָמוֹת שִׁיר׃ אֱלֹהִים לָנוּ
2
3 מַחֲסֶה וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת נִמְצָא מְאֹד׃ עַל־כֵּן לֹא־נִירָא
4 בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים׃ יֶהֱמוּ יֶחְמְרוּ מֵימָיו
5 יִרְעֲשׁוּ־הָרִים בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ עִיר־
6 אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן׃ אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ בַּל־תִּמּוֹט
7 יַעְזְרֶהָ אֱלֹהִים לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ הָמוּ גוֹיִם מָטוּ מַמְלָכוֹת
8 נָתַן בְּקוֹלוֹ תָּמוּג אָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ
9 אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ לְכוּ־חֲזוּ מִפְעֲלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־שָׂם
י שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ׃ מַשְׁבִּית מִלְחָמוֹת עַד־קְצֵה הָאָרֶץ
11 קֶשֶׁת יְשַׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית עֲגָלוֹת יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ הַרְפּוּ וּדְעוּ
12 כִּי־אָנֹכִי אֱלֹהִים אָרוּם בַּגּוֹיִם אָרוּם בָּאָרֶץ׃ יְהוָה
צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ מז

Psal. XLVII.

א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ כָּל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כָף
2
3 הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ כִּי־יְהוָה עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ
4 גָּדוֹל עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים
ה תַּחַת רַגְלֵינוּ׃ יִבְחַר־לָנוּ אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב — סגול בלי סקף
6 אֲשֶׁר־אָהֵב סֶלָה׃ עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל
7
8 שׁוֹפָר׃ זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ זַמֵּרוּ׃ כִּי מֶלֶךְ
9 כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל׃ מָלַךְ אֱלֹהִים עַל־גּוֹיִם
י אֱלֹהִים יָשַׁב ׀ עַל־כִּסֵּא קָדְשׁוֹ׃ נְדִיבֵי עַמִּים ׀ נֶאֱסָפוּ עַם
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה׃

Psal. XLVIII.

א מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח׃ גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל
2
3 מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ׃ יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־

a) Immo *ditissimi* quique *populi* s. *hominum*.
v. 14. b) *Omnis* s. omnibus modis *gloriosa* est. c) *filia*, quæ alio respectu v. 10. *coniux Regis*. d) *intrinsecus*. e) *de palis* s. *ocellis auri* intertextis est vestitus eius.
v. 15. f) *in acupictis* vestibus. g) *adducetur ad Regem* hactenus celebratum. h) *adducendæ* sunt *tibi*, o Rex Messia, quem v. 3 -- 10. Psaltes adlocutus erat.
v. 17. i) *Loco patrum tuorum*, quos sec. carnem habuisti. k) *erunt filii tui* spirituales, & discipuli. l) *pones eos principes*.
v. 18. m) *Commemorabo* itaque *tuum*, Messiæ, *nomen*.
Psal. XLVI, v. 1. n) *Super Alamoth*, al. *ad vocem virginum*. o) *Canticum* propheticum de Ecclesia Christi, in mediis aduersitatum procellis conseruanda: vbi I. Ecclesia præstitum sibi a Deo auxilium celebrat v. 2 -- 4. II. perpetuo se conseruandam prædicat v. 5 -- 8. III. hostes a Deo victum iri, confidit, v. 9 -- 12.
v. 3. p) *Quum mutauerit se* vel locum suum, i. e. *quum mota fuerit terra*.
v. 4. q) Si *tumultuentur & turbentur* aquæ maris.
v. 5. r) *Fluuius* s. verbi diuini & *riui eius*.
Ps. XLVII, v. 1. s) *Psalmus* propheticus de CHRISTI adscensione in cælos, & regno eius in vniversum orbem terrarum: Vbi I. prophetica omnium populorum *excitatio* v. 2 -- 5. II. Illius *confirmatio* v. 6-10.
v. 4. t) *Subiiciet*. Ps. 18, 48.
v. 5. u) *Eliget* & dabit *nobis*. x) *gloriam Iacobi*.
v. 8. y) *Didascalicum* carmen.
Ps. XLVIII, v. 1. z) De spirituali Sione i. Ecclesia Christi in N. T. eiusque gloria ac perpetuitate: vbi I. eius exhibetur *descriptio* v. 2--8. II. Fidelium *confessio* v. 9-12. III. Eorumdem *excitatio* v. 13 - 15.

v. 15. בתלות *defect.* poscit *Mas. impr.* Ps. 148, 12. cui vero nullus codd. nostrorum h. l. paruit. v. 16. בשמחות plene *Orientales*, contra *Mas. impr.* & *Erff.* v. 18. על־כן per *Merca* 1. 5. 7. 8. 11. 14. 15. 21. 22. 24. & *B. Ascher*. Per *Tiphcha* tan. 3. at per *Mahp.* reliqui. Ps. XLVI, v. 4. ירעשו הרים בגאותו Ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 5. פלגיו ישמחו sic 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 7. המו *milel* 1. 5. sec. *Mas. impr.* h. l. Cf. tn. *R. Chaiim* ad *Mas.* Zach. 9, 15. Ps. XLVII, v. 5. את per *Makk.* 2. 3. 10 -- 16. 20. 21. 22. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 18. b. v. 8. כל־הארץ cum præmisso על־ 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. 3. 5. אלהים per *Rbhia simpl.* 24. At per *Atnach* 1. v. 10. ארץ per *Rbhiageresch* 1. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. Ps. XLVIII, v. 1. שיר מזמור sic 3. & fe. 24. irregulariter quidem, attamen sec. *Mas. impr.* Ps. 83, 1. Reliqui per *Rbhiageresch* prævio *Merca*. v. 2. גדול יהוה Ita 2. per *Tiphcha* etiam 6. 8 -- 13. 15. 16. 20. sed præuio *Mahp.* quasi hic subdistinctiuus minor esset *Tiphcha*, omisso *Psik*. v. 3. יפה per *Makk.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20.

4 הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב׃ אֱלֹהִים
ה בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב׃ כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ (ה"פ באתנח)
6 7 עָבְרוּ יַחְדָּו׃ הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ׃ רְעָדָה
8 אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת
9 תַּרְשִׁישׁ׃ כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר־יְהוָה צְבָאוֹת
י בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה׃ דִּמִּינוּ
11 אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ׃ כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן
12 תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ׃ יִשְׂמַח הַר־ (סגול באתנח)
13 צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ׃ סֹבּוּ צִיּוֹן
14 וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃ שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ
טו אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃ כִּי זֶה אֱלֹהִים
אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת׃ מט

Psal. XLIX.

א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ שִׁמְעוּ־זֹאת כָּל־הָעַמִּים
2 3 הַאֲזִינוּ כָּל־יֹשְׁבֵי חָלֶד׃ גַּם־בְּנֵי אָדָם גַּם־בְּנֵי־אִישׁ יַחַד
4 עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן׃ פִּי יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת׃
ה 6 אַטֶּה לְמָשָׁל אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי׃ לָמָּה אִירָא
7 בִּימֵי רָע עֲוֺן עֲקֵבַי יְסוּבֵּנִי׃ הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב
8 9 עָשְׁרָם יִתְהַלָּלוּ׃ אָח לֹא־פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא־יִתֵּן
י לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ׃ וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם וְחָדַל לְעוֹלָם׃ וִיחִי־
11 עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת׃ כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ
12 יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם׃ קִרְבָּם
בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם
13 עֲלֵי אֲדָמוֹת׃ וְאָדָם בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃
זֶה דַרְכָּם כֶּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃
טו כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים לַבֹּקֶר
16 וְצִירָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִפְדֶּה־נַפְשִׁי (וצורם קרי)
17 מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃ אַל־תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־
18 יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃ כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו
19 כ כְּבוֹדוֹ׃ כִּי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי־תֵיטִיב לָךְ׃ תָּבוֹא
עַד־דּוֹר

a) & *latera aquilonis.*

v. 4. b) *notus est pro asylo* f. refugio.

v. 6. c) *At isti* reges, vt eam adeo munitam *viderunt.* d) *sic admirati sunt & stupuerunt.* e) *consternati & in fugam versi sunt.*

v. 8. f) *naues Tarsis* maximas & firmissimas.

v. 10. g) Ideo *formamus* cogitatione, & verbis *exprimimus.*

v. 13. h) & *circumire eam.*

v. 14. i) *ad murum* f. *antemurale eius.* k) *distinguite.*

PS. XLIX, v. 1. l) Vera hic docetur consolatio aduersus miserias & tentationes huius vitæ: & I. *gloriatur* Ecclesia in Deo, diem etiam malum sibi timendum non esse, v. 2–6. II. Hominum *describit vanitatem*, v. 7-16. III. *Monet*, ex istorum felicitate neminem debere offendi, v. 17 -- 21.

v. 2. m) incolæ *mundi.*

v. 6. n) quum iniquitas *supplantatorum meorum* circumdat & premit me.

v. 9. o) *Nimis enim pretiosum est lytron* animæ eorum.

v. 10. p) Vt *nimirum viuat.*

v. 12. q) *In ipsis*, h. e. in animo & mente ipsorum *domus* & familiæ *eorum.* r) *prædicant* eos etiam alii *nominibus eorum* in *terris.*

v. 15. s) & *forma ipsorum* erit *ad consumendum.* t) *vt nullum habitaculum ei* sit.

v. 19. u) *Quamuis* enim *animæ suæ benedixerit*, dum viuit. x) *confitebuntur tamen tibi* tandem, *quod benefacias tibi*, ipsorum mores non imitatus, v. 17.

v. 20. y) *Venit* enim tandem *anima eius.* v. 15.

---

v. 4. בארמנותיה per *Rbhia simplex* omnes, præter 5. & *Ber.* qui *Gereschatum* habent. Vid. not. Ps. 4, 1. נודע per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Attamen 6. 9. in marg. per *Pat.* v. 9. כן per *Mun. superius* 3. magis analogice. v. 11. תהלתך per *Segol*, velut in pausa, 1. 3. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 14. לחילה cum *Mapp.* 1. fu. 5. contra *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. ac *impr. fin.* f. 21. col. 5. v. 15. עלמות Coniunctim vt vnam vocem scribunt 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. & sic fu. 5. contra *Mas.* in *M. I.* Vid. not. Ps. 9, 1. PS. XLIX, v. 10. ולא cum præf. *Vau* 3. & in marg. 6. 9. fu. 5. v. 12. קרבם בתימו Ita 1. ad sensum quidem commodius, sed consecutione irregulari. v. 13. ואדם ביקר Sic 1. v. 15. וירדו per *Makk.* expressum, sine conseruo *Sarka*, 3.

21 עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אוֹר׃ אָדָם בִּיקָר וְלֹא
א יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ נ מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל ׀ Psal. L.
אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֶּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־
2 מְבֹאוֹ׃ מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ יָבֹא אֱלֹהֵינוּ
3 וְאַל־יֶחֱרַשׁ אֵשׁ־לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃
4 ה יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ׃ אִסְפוּ־לִי
6 חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי־זָבַח׃ וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי־
7 אֱלֹהִים ׀ שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃ שִׁמְעָה עַמִּי ׀ וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל
8 וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי׃ לֹא עַל־זְבָחֶיךָ
9 אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ לֹא־אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָר
י מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים׃ כִּי־לִי כָל־חַיְתוֹ־יָעַר בְּהֵמוֹת
11 בְּהַרְרֵי־אָלֶף׃ יָדַעְתִּי כָּל־עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׃ אִם־
12 13 אֶרְעַב לֹא־אֹמַר לָךְ כִּי־לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ׃ הַאוֹכַל בְּשַׂר
14 אַבִּירִים וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃ זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם
טו לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ׃ וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי׃
16 וְלָרָשָׁע ׀ אָמַר אֱלֹהִים מַה־לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי
17 עֲלֵי־פִיךָ׃ וְאַתָּה שָׂנֵאתָ מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ׃
18 אִם־רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם מְנָאֲפִים חֶלְקֶךָ׃ פִּיךָ
19 כ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָה׃ תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ
21 תְדַבֵּר בְּבֶן־אִמְּךָ תִּתֶּן־דֹּפִי׃ אֵלֶּה עָשִׂיתָ ׀ וְהֶחֱרַשְׁתִּי
22 דִּמִּיתָ הֱיוֹת־אֶהְיֶה כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ׃ בִּינוּ־
23 נָא זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן־אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל׃ זֹבֵחַ תּוֹדָה
א יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים׃ נא לַמְנַצֵּחַ Psal. LI.
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־
3 שָׁבַע׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃
4 ה הֶרֶבה* כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֺנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי׃ כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי הרב קרי
6 אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ לְךָ לְבַדְּךָ ׀ חָטָאתִי וְהָרַע
7 בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ׃ הֵן־
8 בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן־אֱמֶת חָפַצְתָּ

v. 21. *a*) *Homo itaque in tali gloria, quum hæc non intelligit.* *b*) *comparandus est cum bestiis, quæ* sine ratione *viuunt & excidun-tur.*
PS. L, v. 1. *c*) *Psalmus Asaphi* propheticus, de vero Dei cultu, & sacrificiorum V. T. abrogatione. Vbi I. Prophetæ *Exordium* pro concilianda locuturo Messiæ attentione v. 1–6. II. Iehouæ *Messiæ oratio* ad pios de abrogandis V. T. sacrificiis, v. 7–15. III. ad impios s. reprobos, qui ex Legis cærimoniis saluari voluerunt, v. 16–23.
v. 10. *d*) *bestia* siluæ. ו Paragogicum, vt Gen. 1, 24.
v. 11. *e*) & *fera agri* penes me est.
v. 18. *f*) *consentis cum eo.*
v. 20. *g*) *infamiam*, al. *offendiculum.* (1)
PS. LI, v. 1. *h*) Egregium exemplum sistit David veræ pœnitentiæ, fidei & confessionis, dum I. *gratiam Dei* & peccatorum veniam humiliter petit v. 3–11. II. Cum iustitia, pace & lætitia in Spiritu S. etiam *cordis renouationem* ardenter quærit, v. 12–14. III. *Nouam obedientiam* & gratiarum actionem promittit v. 15–19. IV. *Pro offensa a se ecclesia* orat, eiusque instaurationem per CHRISTVM prædicit v. 20. 21.
v. 7. *i*) Ecce *cum adhærente prauitate*, non actuali, sed habituali. *k*) *conceptus*, *formatus sum.* Pyal. *l*) & *cum peccato* originali eiusque reatu. *m*) *concepit*, *calefecit*, conceptum *me fouit* mater mea. Præteritum Piel.

בטחות

v. 20. נֵצַח per *Segol* 2. 3. 10. 14. sic fu. 1. 5. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* 1 Sam. 15, 29. Ps. L, v. 1. אלהים cum adiecto *Psik* emphatico 1. 5. & *Ber.* At per *Psikkadmat.* 17. & sic fu. *Ber.* per nudum vero *Kadma* 18. 23. דבר per *Merca* 7. 8. 11. 14. 15. fe. 5. At דבר ויקרא 1. v. 2. יפי per *Rbhiageresch* fe. solus *Ber.* Reliqui per *simplex*, præter 1. 2. qui *Atnachum* habent. Vid. not. Ps. 4, 1. v. 6. ויגידו per *Schua*, 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. contra *M. I.* v. 7. אלהים אלהיך sic 1. 2. fu. 5. v. 8. ועלתיך sic *defect.* 2. sec. *Mas.* 2. 4. & *impr.* Ex. 20, 21. Ceterum *Rbhiagereſch.* habent 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fu. 5. Cf. not. Ps. 38, 19. v. 12. לי תבל sic 2. analogice. cf. tamen v. 15. & not. Ps. 34, 3. v. 18. ותרץ per *Tsere* 6. 7. 9. 10. 20. v. 21. אוכיחך ואערכה Ita 1. 2. & sic fu. 5. v. 23. ושם per *Schin* (& illuc) 5. 6. 9. 20–23. quomodo *Vulg.* *LXX. Syr. Ar. Aeth.* ac B. *Luth.* reddiderunt. Et sic Talmudistæ, quanquam per meram adplicationem, in *Sota* f. 3. b. & *Moed Katon* f. 5. a. Vid. *Buxt.* de P. A. p. 69. Verum *Sin* requirit *Mas. impr.* Gen. 30, 41. PS. LI, v. 1. למנצח Per *Rbhiagereſch* fe. *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. v. 3. אלהים per *Tiphcha ant.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 20. v. 8. הן per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. fu. 5.

בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃ תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר 9
תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃ תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה י
עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃ לֵב 11 12
טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי׃ אַל־ 13
תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃ הָשִׁיבָה 14
לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים טו
דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃ הַצִּילֵנִי מִדָּמִים ׀ אֱלֹהִים 16
אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח 17
וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי ׀ לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא 18
תִרְצֶה׃ זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה 19
אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה כ
חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָם׃ אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל 21
אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃ נב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל א Psal. LII.
לְדָוִד׃ בְּבוֹא ׀ דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא 2
דָוִד אֶל־בֵּית אֲחִימֶלֶךְ׃ מַה־תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה הַגִּבּוֹר 3
חֶסֶד אֵל כָּל־הַיּוֹם׃ הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ 4
עֹשֵׂה רְמִיָּה׃ אָהַבְתָּ רָּע מִטּוֹב שֶׁקֶר ׀ מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃ ה
אָהַבְתָּ כָל־דִּבְרֵי־בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ גַּם־אֵל יִתָּצְךָ 6 7
לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃
וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא־יָשִׂים 8 9
אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ׃ וַאֲנִי ׀ כְּזַיִת י דגש בו
רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי בְחֶסֶד־אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד׃
אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִי־טוֹב נֶגֶד 11
חֲסִידֶיךָ׃ נג לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ א Psal. LIII.
אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ וְהִתְעִיבוּ עָוֶל אֵין 2
עֹשֵׂה־טוֹב׃ אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת 3
הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ 4
אֵין עֹשֵׂה־טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי ה
עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ־פַחַד לֹא־ 6
היה

v. 8. a) *in præcordiis*, & intimis animi recessibus (2) Iob. 38, 36 b) *ideo in occulto* sapientiam notam facias mihi.

v. 19. c) *Sacrificia Dei*, i. e. Deo grata & accepta; vt Ioh. 6, 28. 29. *Opus Dei*, Deo gratum & acceptum.

v. 21. d) *Et integro*, f. penitus combusto. Leu. 6, 15. 16. 1 Sam. 7, 9.

PS. LII, v. 1. e) Pf. 4, 1. f) Pf. 32, 1. g) Pf. 3, 1. Oratio est contra hostes & potentes calumniatores. I. De Doegi superbia & impie factis *queritur* v. 2 -- 6. II. Poenas & interitum ei *prædicit* v. 7. - 9. III. Salutem & conseruationem a Deo exspectat v. 10. 11.

v. 2. h) Vide 1 Sam. 21, 8. c. 22, 9. seqq.

v. 4. i) *Aerumnas* & prauitates. v. 9. Pf. 5, 10.

v. 7. k) *auferet* & *exterminabit te.*

v. 9. l) *roborabatur* & superbiebat *in prauitate* sua. v. 4.

PS. LIII, v. 1. m) *super Machalath.* Carminis vel potius instrumenti nomen (2) Pf. 88, 1. n) *Didascalicum Dauidis* de vniuersali humanæ naturæ per lapsum Adami, & Ecclesiæ per impios doctores corruptione, cum spe & desiderio restituendæ per Christum salutis. Vbi I. Vniuersalis hominum corruptio. v. 2. - - 4. II. Falsorum doctorum redargutio v. 5. 6. III. Salutis desiderium v. 7. Vide not. ad Pf. 14.

v. 8. בטחות *Beth* cum *Dag.* 1. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 23. v. 14. ורוח נדיבה sic 2. 3. v. 20. הטיבה *defect.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas. impr.* Pf. LII, v. 1. למנצח Per *Rbhiager.* fe. *Ber.* Vid. not. Pf. 4, 1. v. 4. עשה per *Tsere* 3. 6. 9. 10. 20. v. 5. רע per *Pat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. At ר cum *Dag.* 2. 5. sec. *M. I.* שקר sine *Psik* 1. 2. 3. Vid. not. Pf. 13, 3. v. 7. יתצך cum adposito *Meth.* 22. 23. יחתך per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. ושרשך cum adposito *Psik* 6. 9. 10. 13. 14. 20. At per *Schalscheleth* 4. qualis consecutio est v. 7. Et per *Rbhiageresch* 1. qualem consecutionem cf. Pf. 46, 8. 12. Pf. 56, 3. v. 9. לא per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. מעזו per *Kibbuts* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. fe. 5. contra *M. I.* v. 10. בחסד per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 20. PS. LIII, v. 1. מחלת per *Rbhiageresch* 1. sic fe. *Ber.* & fu. 5. Vid. not. pf. 4, 1. v. 2. השחיתו per *Rbhiageresch* complures, perinde ac Pf. 14, 1. vbi vide sis Varr. Lect. עשה per *Segol* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Attamen per *Tsere* 6. 9. in marg. v. 4. נאלחו per *Schua simplex* 7. 8. 15. 22. 23. Prius אין per *Mahp.* plerique. Scil. *Atnach* Minoris sui *Tiphchæ* Minorem accipit, sicut in parallelo Pf. 14, 15. & Pf. 62, 11. omisso tamen *Psik* distinctiuo, vt Prou. 6, 3. At per regulare *Merca* 4. & *Ber.* v. 5. Post ידעו addunt כל 3. & in marg. 2. 6. 9. ex parallelo Pf. 14, 4.

הָיָה פָחַד כִּֽי־אֱלֹהִים פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ הֱבִשֹׁתָה כִּֽי־
7 אֱלֹהִים מְאָסָם׃ מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשֻׁעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב
אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃ נד
Psal. LIV. 2 א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ
3 לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ׃ אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ
4 הוֹשִׁיעֵנִי וּבִגְבוּרָתְךָ תְדִינֵנִי׃ אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי
ה הַאֲזִינָה לְאִמְרֵי־פִי׃ כִּי זָרִים קָמוּ עָלַי וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ
6 נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה׃ הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי
7 אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי׃ יָשׁוֹב הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם׃ ישיב ק׳
9 8 בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אוֹדֶה שִּׁמְךָ יְהוָה כִּי־טוֹב׃ כִּי מִכָּל־
Psal. LV. א צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה עֵינִי׃ נה לַמְנַצֵּחַ
2 בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ הַאֲזִינָה אֱלֹהִים תְּפִלָּתִי וְאַל־
3 תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי׃ הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד בְּשִׂיחִי
4 וְאָהִימָה׃ מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי אָוֶן
ה וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי׃ לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי׃
7 6 יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת׃ וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִּי אֵבֶר
8 כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה׃ הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר
* 9 סֶלָה׃ אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר׃ בַּלַּע אֲדֹנָי
11 פַּלַּג לְשׁוֹנָם כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר׃ יוֹמָם וָלַיְלָה
12 יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ׃ הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ
13 וְלֹא־יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ וּמִרְמָה׃ כִּי לֹא־אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי
14 וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ׃ וְאַתָּה
טו אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃ אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית
16 אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃ יַשִּׁימָוֶת עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־ ישיא מות קרי
17 רָעוֹת בִּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם׃ אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא וַיהוָה
18 יוֹשִׁיעֵנִי׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי׃
19 פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֳּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃ יִשְׁמַע
כ אֵל ׀ וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא
21 יָרְאוּ אֱלֹהִים׃ שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃ חָלְקוּ
22

מחמאת Rrrr 3 פו ג

Pf. LIV. v. 1. a) Preces aduersus hostes, quales Dauidi fuerunt *Ziphæi* v. 2. contra quos I. diuinum iudicium *imploratur* v. 3-5. II. auxilium Dei *speratur* v. 6. 7. & III. Gratiarum actio *promittitur*. v. 8. 9.

v. 2. b) *Quum venissent Ziphæi*. Vide 1 Sam. 23, 19. c. 26, 1.

PS. LV. v. 1. c) Hab. 3, 19. d) Pf. 4, 1. e) Pf. 3, 1. & 32, 1. Preces hic sunt Dauidis contra hostes, quum propter Absalomum Hierosolymis fugisset, & Achitophelem quoque inter coniuratos esse, renuntiatum ipsi esset. 2 Sam. 15, 31. Hinc I. maxima describitur *angustia* v. 2 -- 9. II. *interitus hostium* & falsi amici a Deo petitur v. 10 -- 16. III. *Exauditionem* precum a Deo sibi promittit, & spem in eo collocandam esse, docet, v. 17 -- 24.

v. 3. f) *persevero in querimonia mea; & fremitum* ac gemitus *edo*.

v. 8. g) *procul secederem fugiendo*.

v. 9. h) *Accelerarem perfugium* mihi. i) *a vento currente* s. rapido. k) *& a turbine*.

v. 10. l) Absorbe itaque & destrue eos, *Domine!*

v. 11. m) *circumeunt eam* impii.

v. 12. n) *Prauitates & ærumnæ* Pf. 5, 10. o) *fraus & dolus*. Pf. 10, 7.

v. 16. p) *Deceptorem agat mors aduersus eos*, i. e. ex improuiso nec opinantes eos obruat.

v. 19. q) *a bello* mihi parato. r) *mecum* pugnantes.

v. 22. s) *Mollia*, *lænia* & *blanda* sunt.

v. 6. הבישתה per *Chatephpat*. 6. 9. 10. 20. sic fu. 5. Attamen *Chateph segol* habent in marg. 6. 9. v. 7. מי sic per *Makk*. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 24. & sic fe. 5. At per *Merca* ceteri. Vid. not. Pf. 14, 7. יתן omnes per *Mun*. etiamsi littera dagessata sit. Vid. ibid. PS. LIV. v. 1. בנגינות Per *Rbhiageresch* fe. *Ber*. Vid. not. Pf. 4, 1. Per *Atnach* vero 2. v. 3. ובגבורתך sic *B. Ascher*. At per *Rbhiageresch* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & sic fu. 5. minus regulariter. v. 5. לא per *Makk*. 1. 2. & *B. Napht*. apud *Clodium*, sic fu. 5. v. 7. הרע per *Kam*. 1. 3. 21. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. contra *Mas. fin*. f. 56. b. PS. LV, v. 1. בנגינות Per *Rbhiagerecsh* 1. 2. & *Ber*. sic fu. 5. v. 3. לי Per vicarium *Mun*. 1. 3. 22. sic fe. 5. v. 5. ואמות sic *defect*. poscit sec. exemplaria quædam *Mas. impr*. Iob. 9, 34. Verum *plene* omnes nostri. v. 6. יבא *milel* 1. 2. 3. 6. 8. 9. 16. 20. 22. sic fe. 5. v. 11. יומם *Conseruum Sarka* addunt 2. 3. Reliqui omittunt. v. 13. כי sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 16. ישי מות sic diuisim in textu 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas*. 1. *impr*. & *Erff*. h. l. & *impr*. 1. Par. 27, 12. Porro ישי etiam in *Kri* sine *Aleph* 1. 2. 6-9. 13. 16. 22. 23. sec. *Mas*. 1. ad 2. Reg. 18, 29. & *impr*. h. l. v. 20. סלה cum adiecto *Psik* 12, 17. 18. 21. & *Ber*. Et sic etiam 6. 9. 10. 13. 20. fu. 5. sed hi omisso simul *Mahp*. erronee.

מחמאת פיו וקרב לבו רכו דבריו משמן והמה פתחות׃
23 השלך על יהוה יהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם
24 מוט לצדיק׃ ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי
דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך׃ נו

Psal. LVI.

א למנצח על יונת אלם רחקים לדוד מכתם באחז אתו
2 פלשתים בגת׃ חנני אלהים כי שאפני אנוש כל היום
3 לחם ילחצני׃ שאפו שוררי כל היום כי רבים לחמים
4 לי מרום׃ יום אירא אני אליך אבטח׃ באלהים אהלל
ה דברו באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי׃
6 כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבתם לרע׃ יגורו
7 8 יצפינו המה עקבי ישמרו כאשר קוו נפשי׃ על און — יצפונו ק׳
9 פלט למו באף עמים הורד אלהים׃ נדי ספרתה אתה
י שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך׃ אז ישובו אויבי
11 אחור ביום אקרא זה ידעתי כי אלהים לי׃ באלהים
12 אהלל דבר ביהוה אהלל דבר׃ באלהים בטחתי לא
13 אירא מה יעשה אדם לי׃ עלי אלהים נדריך אשלם
14 תודות לך׃ כי הצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי
להתהלך לפני אלהים באור החיים׃ נז

Psal. LVII.

א למנצח אל תשחת לדוד מכתם בברחו מפני שאול
2 במערה׃ חנני אלהים חנני כי בך חסיה נפשי ובצל
3 כנפיך אחסה עד יעבר הוות׃ אקרא לאלהים עליון
4 לאל גמר עלי׃ ישלח משמים ויושיעני חרף שאפי סלה
ה ישלח אלהים חסדו ואמתו׃ נפשי בתוך לבאם
אשכבה להטים בני אדם שניהם חנית וחצים ולשונם
6 חרב חדה׃ רומה על השמים אלהים על כל הארץ
7 כבודך׃ רשת הכינו לפעמי כפף נפשי כרו לפני שיחה
8 נפלו בתוכה סלה׃ נכון לבי אלהים נכון לבי אשירה
9 ואזמרה׃ עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר׃

אודך

a) Immo *butyrata* sunt verba & *os ipsius*. b) & *bellum tamen* est cor s. animus *eius*. c) *molliores* sunt sermones eius.

v. 23. d) *onus tuum*, vel *curam tuam*. (1)

PS. LVI, v. 1. e) *de columba obmutescentiæ* s. obmutescente, *longe remotorum* a paterno domicilio. Aliis: *ad melodiam cantici Ionath elem rechokim*. f) Vid. Ps. 16, 1. g) *quum comprehendissent eum* Philistæi in vrbe Gath. vid. 1 Sam. 21, 11--16. c. 22, 1. 2. Ps. 34, 1. seqq. In hoc psalmo Dauid I. misericordiam & opem Dei feruide *petit* v. 2. 3. II. Suam in Deo fiduciam v. 4. 5. hostium molimina v. 6. 7. iterumque desiderium suum *exponit* v. 8-10. III. Certus de gratia & protectione Dei in illa acquiescit, & laudes ac vota Deo *promittit* v. 11--14.

v. 6. h) *verba mea torquent* vel *infestantur*.

v. 7. i) *Congregant* & *abscondunt se*. k) *quum animam* s. vitam *meam eripere sperant*.

v. 8. l) Itaque *propter* eorum *iniquitatem eripe* me *illis*.

PS. LVII. v. 1. m) *Ne perdas* aut *perdi* me *finas*. n) Ps. 16, 1. o) *in speluncam*. 1 Sam. 24, 4. seqq. Est eiusdem argumenti cum præced. psalmo. I. Gratiam & misericordiam Dei feruidissime *implorat* v. 2. II. *Rationes* supplicationis suæ *enumerat* v. 2-7. III. Laudes Deo *promittit* v. 8--11. IV. Epiphonemate *concludit* v. 12.

---

v. 22. משמן per *Rbhiageresch* 2. & *Ber*. sic fu. 5. Reliqui per simplex *Rbhia*. v. 23. מוט יתן לעולם per *Rbhiageresch Ber*. At per simplex *Rbhia* plerique; & ita 1. 2. sic fu. 5. v. 24. ואתה *Psik* omittunt 1. 2. 3. 5. תורדם Per *Sarka* postpositiuum 1. 7. 8. 10-18. 21--24. & *Ber*. quod vero sec. consecutionis analogiam sic demum consistere potest, si sequens שחת habeat *Mercamahp*. quod habet 14. solum vero *Mersa* (omisso per errorem superiori *Mahp*.) 2. aut si *Rbhia*, quod super שחת plurimi habent, specialissime concipiatur ipsius *Mercamahp*. vices obire, adscito eius subdistinctiuo *Sarka*, qui quidem idiotismus codicum nostrorum 1. & 2. non rarus est, vt pro *Mercamahp*. (cuius tamen seruos ac subdistinctiuos nihilominus seruant) ducem *Rbhia* adhibeant: vnde hic etiam 1. sub לבאר habet *Ierach*, quanquam simul cum *Makk*. At 6. 9. 20. *Sarka* vt conseruum penultimæ syllabæ imponunt, quod vero hic duo supponit, 1) vt vltima syllaba seruum habeat *Mahp*. quomodo legit *B. Ascher*; 2) vt vox לבאר *makkephata* sit, quomodo est in 12. saltem vt, remoto accentu, *Makk*. subintelligatur. Consecutio integra hæc foret תורידם לבאר־שחת. PS. LVI, v. 7. יגורו sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. *A. Esra* in Comm. citat יָגוּרוּ, & exponit ex coll. גָּדוּד. Videtur (vt *R. Chaiim* hic adnotat) ita in suo exemplari legisse. v. 10. ישובו Conseruum habet 1. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. Reliqui omittunt. זה per *Merka* sine *Makk*. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. v. 13. עלי per *Mun*. 3. 7. 8. sic fu. 5. v. 14. הצלת sic 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. sec. analogiam. Alii per *Mahp*. הלא־רגלי regulariter fe. 5.

י אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ אֲדֹנָי אֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ כִּי־גָדֹל עַד־שָׁמַיִם
11 12 חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים
א עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ נח לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד Psal. LVIII.
2 מִכְתָּם׃ הַאֻמְנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי
3 אָדָם׃ אַף־בְּלֵב עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ חֲמַס יְדֵיכֶם
4 ה תְּפַלֵּסוּן׃ זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב׃ חֲמַת־
לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת־נָחָשׁ כְּמוֹ־פֶתֶן חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ׃
6 אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר חֲבָרִים מְחֻכָּם׃
7 אֱלֹהִים הֲרָס־שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים נְתֹץ ׀
8 יְהוָה׃ יִמָּאֲסוּ כְמוֹ־מַיִם יִתְהַלְּכוּ־לָמוֹ יִדְרֹךְ חִצָּו כְּמוֹ חציו ק
9 יִתְמֹלָלוּ׃ כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל־חָזוּ
י שָׁמֶשׁ׃ בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִּירֹתֵיכֶם אָטָד כְּמוֹ־חַי כְּמוֹ־חָרוֹן
11 יִשְׂעָרֶנּוּ׃ יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי־חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם
12 הָרָשָׁע׃ וְיֹאמַר אָדָם אַךְ־פְּרִי לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ־אֱלֹהִים
א שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ׃ נט לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד Psal. LIX.
מִכְתָּם בִּשְׁלֹחַ שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת לַהֲמִיתוֹ׃
2 3 הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ אֱלֹהָי מִמִּתְקוֹמְמַי תְּשַׂגְּבֵנִי׃ הַצִּילֵנִי
4 מִפֹּעֲלֵי אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הִנֵּה אָרְבוּ
לְנַפְשִׁי יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא־פִשְׁעִי וְלֹא־חַטָּאתִי יְהוָה׃
ה 6 בְּלִי־עָוֹן יְרוּצוּן וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה לִקְרָאתִי וּרְאֵה׃ וְאַתָּה יְהוָה־
אֱלֹהִים ׀ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם
7 אַל־תָּחֹן כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה׃ יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ
8 כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הִנֵּה ׀ יַבִּיעוּן בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת קמץ כלא אם ח
9 בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם כִּי־מִי שֹׁמֵעַ׃ וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׂחַק־לָמוֹ
י תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם׃ עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי׃
11 אֱלֹהֵי חַסְדּוֹ יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְשֹׁרְרָי׃ אַל־תַּהַרְגֵם ׀ חסדו קרי
12 פֶּן־יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ וְהוֹרִידֵמוֹ מָגִנֵּנוּ אֲדֹנָי׃
13 חַטַּאת־פִּימוֹ דְּבַר־שְׂפָתֵימוֹ וְיִלָּכְדוּ בִגְאוֹנָם וּמֵאָלָה

PS. LVIII, v. 1. a) Pf. 57, 1. b) Pf. 16, 1. & 56, 1. Habet preces contra impios hostes; quorum I. impietas & facta *describuntur* v. 2--6. II. Deus contra illos *inuocatur* v. 7--10. III. Euentus illis funestus, piis lætus, *prædicitur* v. 11. 12.
v. 2. c) *An ergo vere obmutescentiam iustitiæ* s. innocentiam iniquo silentio suppressam *loquimini?* interrogatio arguit & accusat h. l.
v. 3. d) Immo *ex animo iniquitates* committitis.
v. 6. e) *incantantis incantationes,* licet *peritissimi.*
v. 8. f) *Liquefient* aut *reprobabuntur instar aquæ,* quæ in terram effunditur. g) *vt abeant sibi.* h) quum *tendet* in illos Deus *sagittas suas.* i) *quasi præcidentur.*
v. 9. k) *Sicut testudo liquefactione pergit & interit.* l) aut sicut *abortiui fœtus* mulieris non *vident Solem.*
v. 10. m) *Antequam sentiant homines,* i. e. opinione citius. n) *Spinæ vestræ,* o hostes, & noxii homines, coll. 2 Sam. 23, 6. 7. *rubus* vel *rhamnus* fient. o) quem *velut viuum & quasi æstu furoris per turbinem abripiet* Deus.
PS. LIX, v. 1. p) Pf. 57, 1. q) vide 1 Sam. 19, 1. 6. 10. 11. seqq. Preces igitur hic sunt contra insidias hostium: quorum atrocitas Deo proponitur, & liberatio ab illis petitur, cum grati animi promissione.
v. 13. r) *Capiantur igitur in superbia sua; & propter maledictiones.*

PS. LVIII, v. 1. תשחת per *Rbhiageresch* 6. 9. 13. 14. & *Ber.* Vid. not. Pf. 4, 1. v. 2. האמנם per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. אדם per *Segol* 3. & in marg. 6. 9. מישרים תשפטו בני ita 1. 2. v. 3. חמס per *Makk.* 1. 6. 9. 14. 16. 20. 21. 22. 23. v. 5. יאטם per *Chatephpat.* fu. 5. & sic in marg. 6. 9. At יאטם in Piel 1. 3. v. 7. אלהים הרס שנימו sic 1. 14. 12. 21. *Tiphcha* etiam, sed cum *Rbhia* simul, habent 22. 23. נתץ *defect.* 1. 2. 3. 5. 22. sec. *Mas. Erff.* & *impr.* Alii *plene.* At *Psik* emphaticum omittunt 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. contra *Mas.* 2. 3. & *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 8. חציו *plene* in textu sine *Kri* 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 34. c. v. 9. נפל per *Segol* 1. 3. 6. 8. 9. 10. 13. 20. אשת per *Segol* requirit *Mas. Erff.* verum nullo codicum nostrorum suffragante. חזו *milel* 1. 2. 3. 5. 7. 8. &c. Alii *milra.* v. 10. בטרם יבינו ita 1. 2. & sic fu. 5. q. d. *Antequam sentiant homines, Spinæ* quidem *vestræ rhamnus* fiunt, verum &c. סירתיכם *defect.* sine *Iod Orientales.* PS. LIX, v. 1. למנצח sic per *Merca* 22. 24. sec. analogiam. Reliqui per *Mun.* v. 2. הצילני מאיבי ita 6. 7. 8. 9. 11. 14. 15. 16. 21. 22. 23. ממתקוממי sine *Meth.* 1. 2. 3. & *B. Naphtali.* v. 6. אלהים per *Psikkadm.* 3. 14. Et per *Rbhia* cum *Psik* emphatico 1. 6. 9. 10. 13. 20. contra sensum. *Psik* tamen requirit *Ind. Bas.* f. 61. b. Ceteri sine *Psik* תחן כל־בגדי און ita 1. 2. v. 7. ככלב per *Rbhiageresch.* 1c. *Ber.* Ceteri omnes per *simplex.* Vid. not. Pf. 4, 1. ויסובבו per *Makk.* 1. 3. 6--10. 13. 14. 15. 20. v. 11. בשררי sic *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. sec. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* v. 12. והורידמו מגננו ita 1.

ומכחש יספרו: כלה בחמה כלה ואינמו וידעו כי 14
קמץ בלא אס״ף — אלהים משל ביעקב לאפסי הארץ סלה: וישבו לערב טו
יניעון קרי — יהמו ככלב ויסובבו עיר: המה ינועון לאכל אם־לא 16
ישבעו וילינו: ואני אשיר עזך וארנן לבקר חסדך כי 17
היית משגב לי ומנוס ביום צר־לי: עזי אליך אזמרה כי 18
Psal. LX. — אלהים משגבי אלהי חסדי: ס למנצח א
סגול בלא — על־שושן עדות מכתם לדוד ללמד: בהצותו את ארם 2
מק — נהרים ואת־ארם צובה וישב יואב ויך את־אדום בגיא־
מלח שנים עשר אלף: אלהים זנחתנו פרצתנו אנפת 3
תשובב לנו: הרעשתה ארץ פצמתה רפה שבריה כי 4
מטה: הראית עמך קשה השקיתנו יין תרעלה: נתתה ה
ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה: למען יחלצון 6
ועננו קרי — ידידיך הושיעה ימינך ועננו: אלהים דבר בקדשו 7 8
אעלזה אחלקה שכם ועמק סכות אמדד: לי גלעד ולי 9
מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחקקי: מואב סיר י
רחצי על־אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי: מי 11
יובלני עיר מצור מי נחני עד־אדום: הלא־אתה אלהים 12
זנחתנו ולא־תצא אלהים בצבאותינו: הבה־לנו עזרת 13
מצר ושוא תשועת אדם: באלהים נעשה־חיל והוא 14
Psal. LXI. — יבוס צרינו: סא למנצח על־נגינת לדוד: א
שמעה אלהים רנתי הקשיבה תפלתי: מקצה הארץ 2
אליך אקרא בעטף לבי בצור־ירום ממני תנחני: כי 3 4
היית מחסה לי מגדל־עז מפני אויב: אגורה באהלך ה
עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה: כי־אתה אלהים 6
שמעת לנדרי נתת ירשת יראי שמך: ימים על־ימי־מלך 7
תוסיף שנותיו כמו־דר ודור: ישב עולם לפני אלהים 8
Psal. LXII. — חסד ואמת מן ינצרהו: כן אזמרה שמך לעד לשלמי 9
נדרי יום יום: סב למנצח על־ידותון מזמור א
לדוד

a) Et propter *mendacia*, quae inuicem *narrant*.
Pf. LX, v. 1. b) *De lilio testimonii*, vel *ad melodiam Schuschan Eduth*. c) *ad docendum*. David nimirum hic I. *statum anteriorum temporum* miserrimum confert, vt beneficiorum diuinorum magnitudinem extollat v. 3–7. II. *Spem bonam* in posterum concipit v. 8–11. & III. *Diuinam opem* expetit v. 12–14.
v. 2. d) *Quum conflixisset* aut bello *certasset, contendisset*.
v. 3. e) Qui *abieceras & dilaceraueras nos*. f) qui inquam *iratus eras*. g) *reduc* gratiam tuam *nobis*.
v. 4. h) *Qui concussisti* terram *camque fregisti*. i) *Sana*, resarci *fracturas eius*, quia commota *vacillat*, & ruinam minatur.
v. 8. k) *Locutus est per Sanctitatem suam*, nimir. de dando mihi regno, meque adiuuando.
v. 10. l) Moab est velut *olla* f. *lebes lotionis meae*, h. e. *pelluuium* aut *pollubrum meum*. m) *super Edomum proiiciam calceum meum*, vt eum mihi ferat vel purget, instar vilis seruuli.
Pf. LXI, v. 1. n) Pf. 54, 1. o) Preces *Dauidis*: v. 2. qui I. in angustiis constitutus v. 3. per experientiam tamen certus de gratia & auxilio diuino v. 4. optime *sperat* v. 5. 6. Idque II. nouis rationibus *probat*, quae gratia Dei & promissionibus, in Christo implendis, nituntur, v. 7. 8. Vnde III. gratam mentem & pia *vota nuncupat* v. 9.
Pf. LXII, v. 1. p) Pro, *Iedüthune cantore*.

---

v. 14. וידעו cum *Gaiah* 5. fec. *M. I.* v. 15. ככלב per *Rbhiageresch*. 2. fic fe. *Ber.* Reliqui per *simplex*, vt supra v. 7. Pf. LX, v. 2. את per *Makk*. 2. 3. 5. 10. 13. 20. 23. regularius quidem; sed *Merca* cum *Segol* requirunt *Maf.* 1. *impr.* ac *Erff.* & *M. I.* ad h. l. item *Maf. impr.* pf. 47, 5. & *R. Chaim* ad *Maf. fin.* f. 18. b. Cf. similem consecutionem in Varr. lect. Pf. 14, 7. & similem punctationem Pf. 47, 5. Prou. 3, 12. ארם prius per *Merca* regulariter 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 3. תשובב sic *milel* 5–18. 20. 21. 22. 23. & cum *Meth.* in vltima 5. 22. 23. fe. *Ber.* quo referendi etiam, qui loco eius habent *Merca*, 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. At *milra* per *Merca* 1. 3. 24. v. 6. נס *Nun*, cum *Dag*. 8. 15. 23. מפני per *Tiphcha ton.* magis commode 2. sic fe. 5. v. 12. אתה sic per *Mun.* 3. 5. 22. Ceteri per *Tiphcha ant.* minus apte, praeter 1. 2. qui sic אתה אלהים satis bene. v. 14. באלהים per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. Pf. LXI, v. 1. למנצח sine *Pfik* 1. 3. 5. 11. 21. Cf. similes accentus Pf. 69, 1. v. 4. מחסה per *Chateph pat.* 1. 2. 3. 6. 9. sic fu. 5. v. 5. אחסה per *Schua simpl.* 2. sec. *M. I.* sed contra *Maf.* quam ex ipso *M. I.* & pluribus libris ad Pf. 57, 2. laudauimus. סלה *Samech* cum *Dag*. 8. 15. v. 7. תוסף *defect.* poscit *Maf. impr.* ad Ex. 11, 6. sed nullo codd. nostrorum suffragante. v. 9. כן *Pfik* omittunt 1. 2. 3. 5. 7. 8. 12. 14. 16. לעד per *Kam*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fu. 5. Pf. LXII, v. 1. ידותון per *Rbhiageresch*. 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fe. *Ber.* & fu. 5. Vid. not. Pf. 4, 1.

3 2 לְדָוִד: אַךְ אֶל־אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי: אַךְ־
4 הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא־אֶמּוֹט רַבָּה: עַד־אָנָה ׀
תְּהוֹתְתוּ עַל־אִישׁ תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר
ה הַדְּחוּיָה: אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ ׀ יָעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ
6 וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ־סֶלָה: אַךְ לֵאלֹהִים דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ
8 7 תִּקְוָתִי: אַךְ־הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט: עַל־
9 אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֻזִּי מַחְסִי בֵּאלֹהִים: בִּטְחוּ בוֹ
בְכָל־עֵת ׀ עָם שִׁפְכוּ־לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה־לָּנוּ
י סֶלָה: אַךְ ׀ הֶבֶל בְּנֵי־אָדָם כָּזָב בְּנֵי־אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת
11 הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד: אַל־תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל־תֶּהְבָּלוּ
12 חַיִל ׀ כִּי־יָנוּב אַל־תָּשִׁיתוּ לֵב: אַחַת ׀ דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם־
13 זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים: וּלְךָ־אֲדֹנָי חָסֶד כִּי־אַתָּה ׀
א תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ: סג מִזְמוֹר לְדָוִד Psal. LXIII.
2 בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה: אֱלֹהִים ׀ אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ
צָמְאָה לְךָ ׀ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־
4 3 מָיִם: כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ: כִּי־טוֹב
ה חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ: כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ
6 אֶשָּׂא כַפָּי: כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת
7 יְהַלֶּל־פִּי: אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת אֶהְגֶּה־בָּךְ:
9 8 כִּי־הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן: דָּבְקָה נַפְשִׁי
י אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ: וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי
11 יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ: יַגִּירֻהוּ עַל־יְדֵי־חָרֶב מְנָת
12 שֻׁעָלִים יִהְיוּ: וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־
הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי־שָׁקֶר: סד
2 א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: שְׁמַע־אֱלֹהִים קוֹלִי בְשִׂיחִי מִפַּחַד Psal. LXIV.
3 אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי: תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי
4 אָוֶן: אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר:
6 ה לִירֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ: יְחַזְּקוּ־

לָמוֹ

Rrrr 5 פו ה

a) *Dauidis*, pſ. 3, 1. Qui hic I. *hortatur* ad patientiam ſub hoſtium perſecutione v. 2-6. II. *promittit* diuinam liberationem v. 3. 7. 8. & III. ad confidentiam, non in hominibus, ſed in Deo ſeruatore, cohortatur v. 9-13.
v. 4. b) *Garrietis contra virum* pium & innocentem.
v. 5. c) *Tamen*, imbecillitatis ſuæ & proximæ ruinæ v. 4. immemores, *e dignitate ſua moliuntur deiicere* eum, virum pium v. 4. d) eumque in finem *mendacio libenter vtuntur*.
v. 10. e) *In bilance ad adſcendendum.* f) *ipſi* ſunt *præ vanitate pariter* procliues.
PS. LXIII, v. 1. g) Dauid exul in deſertis v. 1. I. ardentiſſimum ſuum *deſiderium*, propius in ſanctuario videndi Deum, exponit v. 2. 3. II. *Deo* tamen Seruatori *ſe firmiter adhærere*, teſtatur v. 4-9. & III. impiis interitum, ſibi autem & piis ſalutem promittit v. 10-12.
v. 2. h) *Deſiderio tui languet.*
v. 11. i) *Fluere facient*, ſ. tradent *eum*, quemque hoſtium meorum, *in manus gladii*, h. e. gladio peribunt. k) portio & eſca *vulpium fient*.
PS. LXIV, v. 1. l) Preces habet *Dauidis*, omniumque piorum, contra hoſtes & perſecutores: quorum I. *violentiam* & proteruiam deſcribit v. 2-7. ſed II. iuſtam Dei vindictam, & exitum impiis infelicem, Deo autem glorioſum, & piis lætum, prædicit v. 8-11.
v. 4. m) *verbum* ſcil. *amarum*; ſermones virulentos & noxios.
v. 6. n) *Firmant* ſ. firmiter proponunt ſibi.

v. 4. תְּרָצְּחוּ per *Pat.* 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. quæ eſt lectio *B. Napht.* Porro *Tſade* ſine *Dag.* 1. 6. 7. 9. 10. 11. 12. 14. ‾ 20. 21. 22. v. 6. כי per *Merca* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. v. 9. שפכו לפניו ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 11. חיל per ſeruum *Mun.* 1. 2. & quidem cum *Pſik* emphatico ſimul 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. Sec. noſtram lectionem *Atnach* hab. minoris ſui *Tiphcha* ſubdiſtinctiuum minorem, vt Pſ. 14, 15. Pſ. 53, 4. v. 12. שתים זו ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. כי per *Makk.* 1. 2. 3. v. 13. ולך אדני ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. אתה תשלם Sic 2. כמעשהו cum *Gaiah* 7. 8. 15. 22. & *B. Aſcher.* Pſ. LXIII, v. 4. שפתי per *Rbhiagereſch* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. eadem anomalia, qua noſtri v. 3. v. 5. כן per *Mun.* 3. At per *Makk.* ſequ. *Merca* 1. v. 8. כי היית ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 11. מנת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. I.* v. 12. והמלך cum *Gaiah B. Aſcher.* Pſ. LXIV, v. 1. למנצח per *Rbhiagereſch* 2. ſic ſe. *Ber.* præter *Maſ. impr.* ad Pſ. 40, 1. & 70, 1. cf. not. ad Pſ. 4, 1. v. 2. שמע אלהים ita 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. parum commode. v. 4. אשר per *Makk.* 1. 2. v. 6. יחזקו per *Mahp.* 1.

למו דבר רע יספרו לטמן מוקשים אמרו מי יראה־
למו: יחפשו־עולת תמנו חפש מחפש וקרב איש ולב 7
עמק: וירם אלהים חץ פתאום היו מכותם: ויכשילוהו 8 9
עלימו לשונם יתנדדו כל־ראה בם: וייראו כל־אדם 10
ויגידו פעל אלהים ומעשהו השכילו: ישמח צדיק 11
Psal. LXV. ביהוה וחסה בו ויתהללו כל־ישרי־לב: סה למנצח א
מזמור לדוד שיר: לך דמיה תהלה אלהים בציון ולך 2
ישלם־נדר: שמע תפלה עדיך כל־בשר יבאו: דברי 3 4
עונת גברו מני פשעינו אתה תכפרם: אשרי תבחר ה
ותקרב ישכן חצריך נשבעה בטוב ביתך קדש היכלך:
נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל־קצוי־ארץ 6
וים רחקים: מכין הרים בכחו נאזר בגבורה: משביח 7 8
שאון ימים שאון גליהם והמון לאמים: וייראו ישבי 9
קצות מאותתיך מוצאי בקר וערב תרנין: פקדת הארץ 10
ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים תכין
דגנם כי־כן תכינה: תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים 11
תמגגנה צמחה תברך: עטרת שנת טובתך ומעגליך 12
ירעפון דשן: ירעפו נאות מדבר וגיל גבעות תחגרנה: 13
לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו־בר יתרועעו אף־ישירו: 14
Psal. LXVI. סו למנצח שיר מזמור הריעו לאלהים כל־הארץ: זמרו א 2
כבוד־שמו שימו כבוד תהלתו: אמרו לאלהים מה־ 3
נורא מעשיך ברב עזך יכחשו לך איביך: כל־הארץ 4
ישתחוו לך ויזמרו־לך יזמרו שמך סלה: לכו וראו ה
מפעלות אלהים נורא עלילה על־בני אדם: הפך ים 6
ליבשה בנהר יעברו ברגל שם נשמחה־בו: משל 7
ירומו קרי בגבורתו עולם עיניו בגוים תצפינה הסוררים אל־ירימו
למו סלה: ברכו עמים אלהינו והשמיעו קול תהלתו: 8
השם נפשנו בחיים ולא־נתן למוט רגלנו: כי־בחנתנו 9
אלהים

v. 7. a) *Solicite exquirunt* scelera & *iniquitates*, vt Pf. 58, 3. b) *consumti sumus* & periimus, ex mente impiorum. c) *scrutinium est consummation.* d) *idque intimum* f. *animus est cuiusque* hostium. e) *& cor* f. consilium eorum *profundum est*, vt vitari satis non possit.

v. 8. f) *Verum iaculabitur* & feriet *ipsos Deus*, vt semper facere consueuit. g) vt *sagitta ex improuiso irruente.* h) *fiunt plagæ eorum.*

v. 9. i) *immo corruere fecerunt & facient eum*, quemque hostium. k) mutuo *super semet ipsos.* l) maledicæ *linguæ* f. lingua cuiusque *eorum.* m) *& in fugam se dabunt.*

PS. LXV, v. 1. n) *De gloria regni Christi, eiusque spirituali benedictione.* I. Deo & gratiæ Iesu Christi omnia in solidum deberi, profitetur v. 2 - 4. II. Beatum prædicat, qui tanti regis gratia ac propiore admissione gaudet v. 5 - 9. & III. Ecclesiæ sub anno gratia f. N. T. vberrimam spiritualium bonorum messem pollicetur v. 10 - 14.

v. 10. o) *& abunde irriguam reddis eam.*

PS. LXVI, v. 1. p) Vaticinatur *de regno Christi ad gentes etiam per vocem euangelii proferendo.* Vnde I. omnes gentes ad Dei laudem prouocat, idque futurum prænunciat, v. 1 - 4. II. Spem illam suam ex præteritis confirmat v. 5 - 7. III. Excitationem repetit, & gratam in Deum mentem suo exemplo ostendit, v. 8. 15. IV. Omnes pios per suam experientiam instruit, & doxologia concludit, v. 16 - 20.

v. 8. פתאום sic *plene* 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. sic fe. 1. 2. sec. *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* מכתם *def.* 1. 2. sec. *Maf.* 1. & *Erff.* v. 9. ראה *Aleph* per *Seg.* 23. regularius quidem, sed contra *Maf.* v. 10. Pro וייראו habent ויראו & *viderunt* vel *videbunt* 1. 6. 9. 10. 20. & 3. sed hic per *Schua* sub *Vau.* פעל אלהים ita 2. 3. 5. 10. 13. 20. item 6. 9. sed hi vna cum *Rbhiagerefch.* Per folum *Rbhiagerefch* præcedente *Merca* fe. *Ber.* Reliqui per *Rbhia fimplex.* v. 11. ויתהללו cum *Dag.* 6. 9. 10. 13. 20. 21. 23. at per *Chatephpat.* 22. Pf. LXV, v. 1. מזמור per *Rbhiagerefch* folus *Ber.* v. 2. דומיה fic *plene* 1. 2. sec. *Maf. impr.* ad Pf. 62, 2. Ceteri *defect.* per *Kibbuts.* תהלה cum *Pfik* 2. 5. 6. 9 -- 18. 20. 22. 23. 24. & *Ber.* contra *Maf. Erff.* Cf. not. Pf. 13, 3. v. 9. וייראו *Pfik* omittunt 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. fic fu. *Ber.* At fine *Mahp.* 1. 3. 15. 21. מוצאי per *Metheg* loco *Merca* 3. 7. 8. At per folum *Mahp. milel.* 15. Cum noftris cf. fimilem confecutionem ac geminationem Pf. 67. 2. Pf. 68, 11. 21. 36. v. 10. הארץ cum *Pfik* 1. 2. 5. 12. 14. 24. & *Ber.* Reliqui omittunt. ותשקקה ita, cum *Mahp.* quem h. l. requirit analogia, 17. 18. 21. 22. At per *Ierach* loco *Mahp.* plures. v. 11. תמגגנה *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. 24. fic fe. 2. fec. *Maf.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* ad Nah. 1. 5. v. 14. לבשו per *Mahp.* 3. 6. 9. 10. 13. 16. 20. At per *Mun. fuperius* 2. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. Pf. LXVI, v. 3. יכחשו־לך fic recte 1. 21. item 2. 3. 5. 6. 9. 12 -- 15. 20. 21. 22. 23. fed hi perperam *Mun.* pro *Merca.* Reliqui יכחשו לך irregulariter. v. 8. עמים fine *Pfik* 12. 15. contra *Ind. Maf.* f. 61. b. At ברכו עמים 6. 9. 13. 14. Pofterius *Mun.* habet etiam 2. 3. 5. & *Ber.*

11 אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ כִּצְרָף־כָּסֶף׃ הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ
12 מוּעָקָה בְמָתְנֵינוּ׃ הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ־בָאֵשׁ
13 וּבַמַּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה׃ אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ
14 נְדָרָי׃ אֲשֶׁר־פָּצוּ שְׂפָתָי וְדִבֶּר־פִּי בַּצַּר־לִי׃ עֹלוֹת
טו מֵחִים אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם־
16 עַתּוּדִים סֶלָה׃ לְכוּ־שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל־יִרְאֵי אֱלֹהִים
17 אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי׃ אֵלָיו פִּי־קָרָאתִי וְרוֹמַם תַּחַת
18 לְשׁוֹנִי׃ אָוֶן אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע אֲדֹנָי׃ אָכֵן
19 כ שָׁמַע אֱלֹהִים הִקְשִׁיב בְּקוֹל תְּפִלָּתִי׃ בָּרוּךְ אֱלֹהִים
אֲשֶׁר לֹא־הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃ סז

א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר׃ אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ Pſal. LXVII.
2 3 וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃ לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ
4 בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים
ה כֻּלָּם׃ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר
6 וּלְאֻמִּים ׀ בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים
7 יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃ אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
8 אֱלֹהֵינוּ׃ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ׃

א סח לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר שִׁיר׃ יָקוּם Pſal. LXVIII.
2 אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃ כְּהִנְדֹּף
3 עָשָׁן תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי־אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי
4 אֱלֹהִים׃ וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ
ה בְשִׂמְחָה׃ שִׁירוּ ׀ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב
6 בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו׃ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן
7 אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃ אֱלֹהִים ׀ מוֹשִׁיב יְחִידִים ׀
בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ
8 צְחִיחָה׃ אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ בִישִׁימוֹן
9 סֶלָה׃ אֶרֶץ רָעָשָׁה ׀ אַף־שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים זֶה
י סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף
אֱלֹהִים

v. 11. a) *In vete ſ. laqueum.* b) *onus premens* & moleſtiſſimum.
v. 12. c) *impoſuiſti* vehendum. d) *ad abundantiam* ſ. vberrimam deſiderii expletionem.
v. 17. e) & *exaltatus* quoque eſt *ſub lingua mea*, in pectore & animo.
PS. LXVII, v. 1. f) Hab. 3, 19. g) Pſ. 4, 1. h) Pſ. 30, 1. Habentur hic I. *Preces Eccl. ſiæ V. T.* pro maturando Meſſiæ aduentu, eiusque benedictione v. 2. II. *Rationes* ſ. cauſſæ *precum*, ad Deum mouendum, v. 3-6. III. precum repetitio v. 7. 8.
v. 2. i) Schmid. *miſerebitur.* Vulg. *miſereatur noſtri.*
PS. LXVIII, v. 1. k) *Carmen propheticum de CHRISTO*, eiusque in cælum exaltati victoria & regno. I. exponitur *aduentus* eius certitudo v. 2-7. II. *præſentis* in carne *doctrina* ſ. euangelium v. 8-17. III. in cælum abeuntis *triumphus* v. 18. 19. IV. *regnantis imperium* v. 20-36.
v. 2. l) S. *Exſurget.* Vulg. *Exſurgat* &c. Num. 20, 35.
v. 3. m) *Sicut diſpellitur.* n) *ſicut diſſoluitur cera.*
v. 5. o) *viam ſternite ei*, qui vehitur *per deſerta* mundi. p) (in) *Iah* eſt *nomen eius.*
v. 7. q) *in rectitudinibus*, rectis viis ac modis.
v. 10. r) Nunc vero *pluuiam* (donorum Spiritus S.) *liberalitatum* ſ. *liberaliſſimam ſtillare facies.*

---

v. 12. וּבַמַּיִם ſic per *Pat.* 1. 2. 7. 8. 15. 24. & fe. 5. ſec. *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* Deut. 8, 7. & *Ind.* ^ *Baſ.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 15. מֵחִים ſic *plene* 3. 7. 8. 15. 22. ſec. *Maſ.* *impr.* Alii *defect.* Ceterum *Pſik* addunt 6. 9. 10. 13. 14. 20. & ſic fu. 5. At אַעֲלֶה־לָּךְ ׀ מֵחִים 1. 2. אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם־עַתּוּדִים ſic 1. 2. v. 18. יִשְׁמַע cum *Pſik* emphat. 3. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. b. v. 20. אֲשֶׁר per *Makk.* 1. 2. At אֲשֶׁר לֹא־הֵסִיר ita 5. 7. 8. 11. 15. 16. Similem huius conſecutionis confuſionem vid. in Varr. lect. Pſ. 18, 1. Pſ. 31, 22. תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ Sic 1. 2. 14. Pſ. LXVII, 1. בִּנְגִינֹת per *Rbhiagereſch* 1. 2. ſic fe. *Ber.* & fu. 5. Vid. not. Pſ. 4, 1. v. 2. יָאֵר per ſolum *Merca* 22. De geminatione accentuum vid. not. ad Pſ. 65, 9. v. 4. יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ Ita in ditione Atnachi 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ſic fu. 5. Cf. v. 6. v. 5. וּלְאֻמִּים ſine *Pſik* 1. & ſic fe. 5. contra *Maſ.* 3. v. 6. יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ ſic in ditione *Atnachi* 2. 14. & (quanquam ſine *Pſik*) 6. 9. 10. 13. 14. 20. ſic fu. 5. Sed *Pſik* requirit *Ind. Baſ.* f. 61. b. Pſ. LXVIII, v. 1. לְדָוִד Per *Rbhiagereſch* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. & *Ber.* Vid. not. Pſ. 4, 1. v. 4. לִפְנֵי אֱלֹהִים Ita 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At per *Rbhiagereſch*. 16. ſic fe. 24. & *Ber.* Reliqui per *Rbhia ſimplex* vicarium pro *gereſchato.* v. 5. בָּעֲרָבוֹת Sic per *Atnach* 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 20. 23. qui proin loco minoris ſui *Tiphcha* habet eius ſubdiſtinctiuum maiorem *Paſcr.* cf. Pſ. 45, 8. At per *Tiphcha ant.* 5. 7. 8. 11. 22. 24. Per *Atnach* vero & *Tiphcha* ſimul 3. 12. 15. 16. 21. Denique לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת 2. & בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ־שְׁמוֹ 1. v. 9. סִינַי ſic per *Pat.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. ſec. *Maſ.* 1. 2. *Erff.* & *Ind. Baſ.* f. 61. d. Alii per *Kamets.*

אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה: חיתך ישבו־בה יא
תכין בטובתך לעני אלהים: אדני יתן־אמר המבשרות 12
צבא רב: מלכי צבאות ידדון ידדון ונות בית תחלק 13
שלל: אם־תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה 14
בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ: בפרש שדי מלכים טו — סגול באתנח
בה תשלג בצלמון: הר־אלהים הר־בשן הר גבננים 16
הר־בשן: למה תרצדון הרים גבננים ההר חמד 17
אלהים לשבתו אף־יהוה ישכן לנצח: רכב אלהים 18
רבתים אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש: עלית 19 — רפה אחר מפיק
למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ואף סוררים
לשכן יה אלהים: ברוך אדני יום יום יעמס־לנו האל כ
ישועתנו סלה: האל לנו אל למושעות וליהוה אדני 21
למות תוצאות: אך־אלהים ימחץ ראש איביו קדקד 22
שער מתהלך באשמיו: אמר אדני מבשן אשיב אשיב 23
ממצלות ים: למען תמחץ רגלך בדם לשון כלביך 24
מאיבים מנהו: ראו הליכותיך אלהים הליכות אלי כה
מלכי בקדש: קדמו שרים אחר נגנים בתוך עלמות 26
תופפות: במקהלות ברכו אלהים אדני ממקור 27
ישראל: שם בנימן צעיר רדם שרי יהודה רגמתם שרי 28
זבלון שרי נפתלי: צוה אלהיך עזך עוזה אלהים זו 29 — דגש אחר שורק
פעלת לנו: מהיכלך על־ירושלם לך יובילו מלכים שי: ל
גער חית קנה עדת אבירים בעגלי עמים מתרפס 31
ברצי־כסף בזר עמים קרבות יחפצו: יאתיו חשמנים 32
מני מצרים כוש תריץ ידיו לאלהים: ממלכות הארץ 33
שירו לאלהים זמרו אדני סלה: לרכב בשמי שמי־קדם 34
הן יתן בקולו קול עז: תנו עז לאלהים על־ישראל לה
גאותו ועזו בשחקים: נורא אלהים ממקדשיך אל 36
ישראל הוא נתן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים:

למנצח

v. 10. *a*) ad *hereditatem tuam* quod attinet, *eamque fessam* ac laborantem. *b*) *tu reparasti* & confirmasti *eam*.
v. 11. *c*) *Animantia tua*, vel *caterua viuentium*. *d*) *parabis* enim eam, hered. tuam v. 10.
v. 12. *e*) *bonas nuntias* dabit numero & *exercitu magno*.
v. 13. *f*) *Diffugient*. *g*) *at habitatrix domus*.
v. 14. *h*) *Si iaceatis* etiam *inter repagula*. *i*) *alæ columbæ* velut *obductæ* erunt argento.
v. 15. *k*) *Quum dispergit omnipotens reges in ea* s. *per eam*, hereditatem suam v. 11. *l*) ipsa *vt nix albescit in Tsalmone* monte, vel *in tenebris* & obscuritate.
v. 16. *m*) *Mons collium*.
v. 17. *n*) *Cur insidiamini*, o montes & *colles?*
v. 18. *o*) *millia iterationis*, h. e. millia in se ducta siue *millies millia*.
v. 23. *p*) *a Baschane* meos *reducam*, immo reducam eos *ex profundo maris*. Cf. Exod. 14, 10. seqq. Num. 21, 34.
v. 24. *q*) *Vt confringat pes tuus in sanguine linguam canum tuorum*, in sanguine *ex hostibus* scil. effuso, *ex vnoquoque eorum*.
v. 25. *r*) *Viderunt*, imperson. *Visi sunt* incessus tui.
v. 28. *s*) velut princeps & *præfectus eorum*. *t*) & *cætus eorum*.
v. 31. *u*) *Prosternentem se*. *x*) *pro frustis* argenti.
v. 32. *y*) Venient *magnates* ex Aegypto.
v. 34. *z*) *Qui* velut rector huius vniuersi, *vehitur in cælis cælorum antiquitatis*, h. e. supremis & altissimis, & quos ipse ab *initio rerum* condidit cum Patre & Spiritu S.

v. 10. כוננתה sic *milel* per *Kam*. & *He raphatum* 1. 3. sic fu. 5. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas*. a. & *Erff*. v. 11. תכין Cf. similes accentus Ps. 65, 9. At תכין בטובתך לעני ita 2. 14. & 3. item fere. v. 5. שדי cum *Psik* plerique: sine eo 1. 3. 5. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. Vide not. ad Ps. 13, 3. בה per *Rbhiageresch* solus *Ber*. sic fu. 5. sed *Rbhia* poscit *Mas*. *Erff*. Vid. not. Ps. 4, 1. v. 18. רכב per *Mun*. *sup*. 3. At 1. per *Merca*, respectiue ad *Mercamahp*. quem in seq. רבתים habet. Per *Psikmahp*. 14. רבתים per *Tiphcha ant*. 5. & 24. satis bene. Per vicarium vero *Mun*. 3. 7. 8. & *Ber*. Reliqui per *Mercamahp*. v. 20. לנו per *Rbhiageresch* 6. 9. 12. 13. 14. 23. & 24. Per *Atnach* 2. Reliqui per *Rbhia simplex* ceu locum tenens *Gereschati*, vt sæpe. Vid. not. ps. 4, 1. ישועתנו sic per vicarium *Mun*. *superius*, præuio *Mahp*. cum conseruo, 2. 5. 6. 9. 10. 13. 16. 21. 22. 24. Alii per *Merca*, contra analogiam. Cf. similem pene consecutionem Ps. 109, 16. & Prou. 8, 13. v. 21. האל *Mun*. pro *Merca* habent 24. & *Ber*. irregularius, quia in vltimam seruus syllabam incidit: cf. tamen Ps. 24, 10. & not. ps. 31, 20. Porro *Psik* omittunt 1. 2. 6 -- 13. 15. 16. 20 - 23. contra *Mas*. 3. & *Ind*. *Bas*. f. 61. b. Denique per *Mahp*. *milra*, omisso *Merca*, 1. 2. 3. 14. sic fu. 5. & quidem cum *Sarka* conseruo 1. 2. v. 24. מאויבים *plene* 1. sic fu. 2. sec. *Mas*. *impr*. *fin*. f. 5. col. 6. sed contra *Mas*. 2. h. l. מנהו per *Segol* 1. 2. sec. *M*. *I*. anomalice. v. 27. במקהלות cum *Gaiah* 1. 2. 3. 5. 6. 9. sec. *M*. *I*. v. 30. לך recte per *Mahp*. 2. 3. 5. - 16. 20. 21. 22. 24. Ceteri per *Mun*. v. 31. גער per *Mahp*. regularius 2. v. 36. ממקדשך singulariter sine Iod 2. 3. 5. contra *Mas*. 1. *impr*. & *Erff*.

Psal. LXIX.

א סט לַמְנַצֵּחַ עַל־שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד׃ הוֹשִׁיעֵנִי
2
3 אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ׃ טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה
וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי־מַיִם וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָתְנִי׃
4 יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי׃ רַבּוּ
ה מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ מַצְמִיתַי אֹיְבַי שֶׁקֶר סגול אתנח
6 אֲשֶׁר לֹא־גָזַלְתִּי אָז אָשִׁיב׃ אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי
7 וְאַשְׁמוֹתַי מִמְּךָ לֹא־נִכְחָדוּ׃ אַל־יֵבֹשׁוּ בִי ׀ קֹוֶיךָ אֲדֹנָי
יֱהוִה צְבָאוֹת אַל־יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
8 כִּי־עָלֶיךָ נָשָׂאתִי חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָנָי׃ מוּזָר הָיִיתִי
9
י לְאֶחָי וְנָכְרִי לִבְנֵי אִמִּי׃ כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי
11 וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי׃ וָאֶבְכֶּה בַצּוֹם נַפְשִׁי וַתְּהִי
12 לַחֲרָפוֹת לִי׃ וָאֶתְּנָה לְבוּשִׁי שָׂק וָאֱהִי לָהֶם לְמָשָׁל׃
13 יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי
14 לְךָ ׀ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת
טו יִשְׁעֶךָ׃ הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאַל־אֶטְבָּעָה אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי
16 וּמִמַּעֲמַקֵּי־מָיִם׃ אַל־תִּשְׁטְפֵנִי ׀ שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל־
17 תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל־תֶּאְטַר־עָלַי בְּאֵר פִּיהָ׃ עֲנֵנִי יְהוָה
18 כִּי־טוֹב חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ פְּנֵה אֵלָי׃ וְאַל־תַּסְתֵּר
19 פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי־צַר־לִי מַהֵר עֲנֵנִי׃ קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי
כ גְאָלָהּ לְמַעַן אֹיְבַי פְּדֵנִי׃ אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי וּבָשְׁתִּי
21 וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל־צוֹרְרָי׃ חֶרְפָּה ׀ שָׁבְרָה לִבִּי וָאָנוּשָׁה
22 וָאֲקַוֶּה לָנוּד וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים וְלֹא מָצָאתִי׃ וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי
23 רֹאשׁ וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ׃ יְהִי־שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח
24 וְלִשְׁלוֹמִים לְמוֹקֵשׁ׃ תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת
כה וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד׃ שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ
26 יַשִּׂיגֵם׃ תְּהִי־טִירָתָם נְשַׁמָּה בְּאָהֳלֵיהֶם אַל־יְהִי יֹשֵׁב׃
27 כִּי־אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רָדָפוּ וְאֶל־מַכְאוֹב חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃
28 תְּנָה־עָוֺן עַל־עֲוֺנָם וְאַל־יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ יִמָּחוּ מִסֵּפֶר
חיים

PS. LXIX, v. 1. a) Pf. 45, 1. b) *Dauidis*, Pf. 3, 1. qui prophetice hic *prædicit CHRISTI passiones, Iudæorum excidium*, & Sionis f. *Ecclesiæ ædificationem.* Suntque obseruandæ I. *preces Christi* patientis pro sui liberatione v. 2-22. II. *petitio vindictæ* de hostibus præfractis v. 23-29. III. *gratiarum actio* tum Christi v. 30-32. tum piorum v. 33. 34. tum huius vniversi, v. 35. cum *confirmata spe Ecclesiæ* sub. N. T. v. 36. 37.

v. 3. c) *Submergor in cœno profundi maris* vel *fluminis.* d) *immo fluctus* pæne *obruit & demersit me.*

v. 4. e) *adustum* vel *aridum est.*

v. 6. f) *stultitiam meam*: non esse illam propriam, sed eorum, pro quibus satisfacere promisi, v. 5. g) *non occulti* vel *absconditi sunt* a te.

v. 9. h) Hinc *alienus* factus sum.

v. 11. i) *anima mea*, subintell. ב, vt v. 5.

v. 16. k) nec *coarctet, occludat* super me puteus.

v. 21. l) & *extreme infirmus sum.*

v. 22. m) Quin etiam dederunt *in alimentum meum fel.*

v. 23. n) *Fiat* itaque, quod iustissima talione *fiet.* o) *& retributiones.*

v. 26. p) *Fiat palatium eorum vastatum.*

v. 27. q) *Nam* quem *tu* pro iustitia tua *percussisti*, illi extrema malitia *persequuntur.*

Pf. LXIX, v. 1. למנצח sine *Psik* 3. 5. 7. 8. ששנים *defect.* requirit *Mas. impr.* ad Pf. 45, 1. sed nullo adstipulante codice. v. 3. שטפתני sic omnes nostri : ׀ *Pat.* vero requirit *Mas.* 1. & *Erff.* v. 4. עיני per *Pat.* complures, sec. *Ind. Bas.* f. 61. d. Alii per *Kam.* מיחל sic per *Chirek*, seq. *Dag.* 3. 5. & in marg. 6. 9. faciliori constructione. v. 7. יבשו Conseruum omittunt 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 13. 20. 22. v. 8. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 14. עת per *Mun. sup.* 3. regularius quam nostri. Cf. tamen not. ad Pf. 48, 9. At per *Makk.* 1. v. 16. תשטפני sine *Psik* 1. 3. 11. 21. ואל־תאטר cum *Gaiah* 3. 5. & *B. Naphtali.* v. 17. פנה sic per *Mun.* 2. 3. 5. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 24. & fe. *Ber.* Reliqui per *Merca*, contra regulam. v. 18. כי per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 22. ויתנו cum adiecto *Psik* 6. 9. 16. 20. 23. contra leges distinctionum, & præter *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 23. ולשלומים cum *Gaiah* 1. 5. sec. *Mas.* 1. v. 24. המעד per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 22. sic fu. 5. contra *M. I.* v. 27. ואל מכאב חלליך sic 3. singulari sensu : *& ad dolorem confossos tuos numerant.* Cf. Esa. 65, 11.
v. 28. תנה per *Mun.* B. Ascher. At cum *Gaiah B. Napht.* & nostri plerique.

חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל־יִכָּתֵבוּ׃ וַאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ ל
אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃ אֲהַלְלָה שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ 31
בְתוֹדָה׃ וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס׃ 32
רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם׃ כִּי־ 33
שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת־אֲסִירָיו לֹא בָזָה׃ 34
יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים וְכָל־רֹמֵשׂ בָּם׃ כִּי לה
אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ׃ 36
וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ־בָהּ׃ 37

Psal. LXX.

ע

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ אֱלֹהִים א
2
לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי 3
נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשׁוּבוּ עַל־ 4
עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים הֶאָח הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ ה
וְיִשְׂמְחוּ בְּךָ כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל
אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ׃ וַאֲנִי עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוּשָׁה־ 6
לִּי עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יְהוָה אַל־תְּאַחַר׃

Psal. LXXI.

עא

בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם׃ א
בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי׃ 2
הֱיֵה לִי לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד צִוִּיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי־סַלְעִי 3
וּמְצוּדָתִי אָתָּה׃ אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל 4
וְחוֹמֵץ׃ כִּי־אַתָּה תִקְוָתִי אֲדֹנָי יְהוִה מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי׃ ה
עָלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי בְּךָ תְהִלָּתִי 6
תָמִיד׃ כְּמוֹפֵת הָיִיתִי לְרַבִּים וְאַתָּה מַחֲסִי־עֹז׃ יִמָּלֵא 7 8
פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת 9
זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחִי אַל־תַּעַזְבֵנִי׃ כִּי־אָמְרוּ אוֹיְבַי לִי י
וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו׃ לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוֹ רִדְפוּ 11
וְתִפְשׂוּהוּ כִּי־אֵין מַצִּיל׃ אֱלֹהִים אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהַי 12
לְעֶזְרָתִי חִישָׁה׃ יֵבֹשׁוּ יִכְלוּ שֹׂטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֶרְפָּה 13 — חושה קרי
וּכְלִמָּה מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃ וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל וְהוֹסַפְתִּי עַל־ 14

כָּל

v. 32. *a*) *cornua ferente & bifidam ungulam habente.* v. 33. *b*) *Videbunt*, vel *quum viderint* hoc. *c*) *qui quæritis Deum*, hoc videbitis.

PS. LXX, v. 1. *d*) Pf. 38, 1. Habet hic pfalmus preces Chrifti, aut cuiusuis pii, patientis: vbi I. *propofitio* & precum enarratio, v. 2-5. II. Earumdem *iteratio*, cum nouis rationibus v. 6. v. 2. *e*) Pf. 40, 14. v. 3. *f*) Vide Pf. 35, 4. 26. & 40, 15. v. 4. *g*) Pf. 40, 16. *h*) Pf. 35, 21. v. 5. *i*) Pf. 40, 17. v. 6. *k*) Pf. 40, 18.

PS. LXXI, v. 1. *l*) I. *Preces* hic funt Dauidis pro liberatione ab hoftibus v. 1-4. II. *Rationes*, Deum, ad liberandum mouentes v. 5-21. III. *Promiffio* gratiarum actionis v. 22-24. v. 2. *m*) *Kimchi*: Non propter meam, fed *propter tuam iuftitiam.* v. 3. *n*) *in petram habitaculi.* *o*) qui fæpius *præcepifti.* v. 4. *p*) *Peruerfe agentis.* *q*) & *prorfus corrupti.* v. 6. *r*) tu fuifti *eductor*, al. *benefactor meus.* v. 13. *s*) *operiantur opprobrio* & ignominia. v. 14. *t*) *Ego vero conftanter* in te *fperabo*, & *adiiciam* nouas laudes.

v. 32. פַּר per *Rbhiageresch* 12. 14. 15. Reliqui omnes per *fimplex*. Vid. not. Pf. 4, 1. מפרס *defect.* 3. fec. *Maf. Erff.* v. 33. ענוים per vicarium *Mun.* 3. 22. fic fe. 5. regulariter. At ענוים per *Mun.* & *Tiphcha* fimul 7. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. erronee. וישמחו cum præf. *Vau* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. v. 35. וכל cum *Gaiah* 17. 18. 22. 24. & *Ber.* Reliqui fine eo. PS. LXX. v. 1. למנצח per *Rbhia fimpl.* 22. contra *Maj. impr.* Cf. not. ad Pf. 4, 1. v. 3. מבקשי cum *Dag.* 3. 7. 8. 11. 15. v. 6. חושה־לי fic *Mercamahp.* recte ordinant 7. 8. 15. 22. 23. Alii *Mahp.* fuper *Lamed* ponunt. לי fine *Dag.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. אתה fic per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 24. & fic fe. 5. fec. *Maf.* 1. & *Ind. Baf.* f. 61. d. Reliqui per *Kam.* Pro יהוה hab. אדני 1. at אלהי 6. 9. in marg. תאחר per *Kam.* 2. 3. fic fu. 5. contra *Maf.* 1. & *impr.* h. l. item *impr.* Pf. 40, 18. & contra *Ind. Baf.* f. 61. d. Pf. LXXI, v. 3. לצור per *Merca* plerique, fed anomalice. Per *Ierach* 24. regulariter. At per *Makk.* & *Meth.* 3. ac *Ber.* Pro מעון habent מעוז (*fortalitii*) per *Zain* 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. & (quanquam dubie) 1. 2. contra *Maf.* 2. *impr.* ac *Erff.* & *M. I.* לבוא per *Rbhia* 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. & *Ber.* fic fe. 5. incommodo nexu. Ceterum *Mahp.* hic ordinarie requirebatur, in cuius vero locum specialiter fuccedit *Merca*, vt Pf. 1, 1. coll. ibid. Varr. lect. v. 5. מבטחי per *Kam.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. v. 7. לרבים per *Kam.* 6. 9. 10. 14. 20. 22. & fic fu. 5. Attamen per *Schua* 6. 9. in marg. v. 12. חושה fic in textu fine nota 2. 3. 5. & fic fu. 1.

טו כָּל־תְּהִלָּתֶךָ׃ פִּי ׀ יְסַפֵּר צִדְקָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּשׁוּעָתֶךָ
16 כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת׃ אָבוֹא בִּגְבוּרוֹת אֲדֹנָי יֱהוִה אַזְכִּיר
17 צִדְקָתְךָ לְבַדֶּךָ׃ אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי מִנְּעוּרָי וְעַד־הֵנָּה אַגִּיד
18 נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ וְגַם עַד־זִקְנָה ׀ וְשֵׂיבָה אֱלֹהִים אַל־תַּעַזְבֵנִי
19 עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ׃ וְצִדְקָתְךָ
אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ׃
כ אֲשֶׁר הִרְאִיתַנוּ ׀ צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תְּחַיֵּינוּ — הראיתני קרי / תחייני קרי
21 וּמִתְּהוֹמוֹת הָאָרֶץ תָּשׁוּב תַּעֲלֵנוּ׃ תֶּרֶב ׀ גְּדֻלָּתִי וְתִסֹּב — תעלני קרי
22 תְּנַחֲמֵנִי׃ גַּם־אֲנִי ׀ אוֹדְךָ בִכְלִי־נֶבֶל אֲמִתְּךָ אֱלֹהָי
23 אֲזַמְּרָה לְךָ בְכִנּוֹר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי כִּי
24 אֲזַמְּרָה־לָּךְ וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר פָּדִיתָ׃ גַּם־לְשׁוֹנִי כָּל־הַיּוֹם
תֶּהְגֶּה צִדְקָתֶךָ כִּי־בֹשׁוּ כִּי־חָפְרוּ מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃

א עב לִשְׁלֹמֹה ׀ אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן — Psal. LXXII.
2 וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ׃ יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃
3 4 יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה׃ יִשְׁפֹּט ׀ עֲנִיֵּי־עָם
ה יוֹשִׁיעַ לִבְנֵי אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ יִירָאוּךָ עִם־שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי
6 יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים׃ יֵרֵד כְּמָטָר עַל־גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף
7 8 אָרֶץ׃ יִפְרַח־בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד־בְּלִי יָרֵחַ׃ וְיֵרְדְּ
9 מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים
י וְאֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ׃ מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ
11 מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃ וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָל־
12 מְלָכִים כָּל־גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ כִּי־יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ וְעָנִי
13 וְאֵין־עֹזֵר לוֹ׃ יָחֹס עַל־דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים
14 יוֹשִׁיעַ׃ מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃
טו וִיחִי וְיִתֶּן־לוֹ מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל־הַיּוֹם
16 יְבָרֲכֶנְהוּ׃ יְהִי פִסַּת־בַּר ׀ בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ
17 כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יְהִי שְׁמוֹ ׀
לְעוֹלָם לִפְנֵי־שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל־גּוֹיִם — ינון ק׳
יאשרהו

v. 15. a) quia *non noui numerum* f. numeros bonitatum tuarum.
v. 16. b) *Ingrediar in virtutibus* Domini, quocunque me Deus vocauerit.
v. 20. c) *rursus viuifica me* aliosque.
v. 21. d) *Multiplices, augeas* magnitudinem meam.
Pf. LXXII, v. 1. e) *Salomonis* vel potius *Salomoni* commendatus pfalmus. Eft hic I. *Precatio* Ecclefiæ *pro mittendo rege Meffiæ* v. 1--17. II. *Gratiarum actio* pro deftinato & fuo tempore mittendo Meffia v. 18. 19. cui III. *Claufula* huius fecundi pfalmorum *libri* fubiungitur v. 20. f) Targ. *regi Meffiæ.* g) *filio* fummi *Regis*, h. e. *filio tuo.* Targ. *filio Davidis* regis.
v. 3. h) & colles pacem cæleftem ferent *cum iuftitia* illa diuina f. euangelica.
v. 6. i) fuper *detonfum gramen*, Am. 7, 1. k) *ficut multæ* & innumeræ *guttæ.* l) fuper *fciffuram* terræ.
v. 9. m) *barbari, aridorum locorum incolæ.* Pf. 74, 14.
v. 10. n) vide 1 Par. 1, 9. not. o) *donum* f. *dona.*
v. 13. p) *Clemens erit erga miferum.*
v. 14. q) *A dolo & tyrannide.* Pf. 10, 7. & 55, 12. r) *pretiofus enim eft fanguis eorum.*
v. 16. s) Erit ficut *particula frumenti* vel *granum tritici.* Ioh. 12, 24.
v. 17. t) *per filios propagabitur* nomen eius; vel fec. alteram lectionem, *propagabit* Meffias *nomen fuum.*

v. 16. בגבורות fic *plene* per *Schurek* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 18. וגם fic fine *Pfik* 1. 2. 5. 7. 8. 11. 24. & *Ber.* Reliqui (præter 3. qui hab. *Makk.*) cum *Pfik.* זקנה fine *Pfik* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. v. 20. תשוב cum conferuo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 20. v. 21. תרב per feruum *Merca* 2. regulariter. Secund. noftros *Rbhiagerefch.* vel potius alternans ꞔ pro illo *Rbhia*, habet abfentis *Atnachi* minorem, vt Pf. 109, 28. *Pfik* tamen omitt. 2. 5. Et תרב גדלתי ותסב fic 1. גדלתי per *Rbhiagerefch* fe. *Ber.* Vid. not. Pf. 4, 1. v. 22. אלהי per *Pat.* 1. 10. 13. 20. 22. & in textu 6. 9. Pro *Kam.* notam marg. קמץ בלא אסף addunt 17. 18. & *Ber.* v. 23. תרננה ita cum *Dag.* 2. 3. 5. 7. 10. 11. 13. 14. fec. *A. Efram* in Comm. & analogice. Reliqui fine *Dag.* Pf. LXXII, v. 3. הרים fine *Pfik* 1. 5. 12. 21. fec. *Maf.* 11. & *Erff.* Alii cum *Pfik.* Vid. not. Pf. 13, 3. שלום per *Mahp.* loco *Merca* 6. 9. 10. 13. 20. v. 4. וידכא fic per *Merca* 6. 9. 10. 13. 16. 20. At per *Mun.* irregulariter reliqui omnes, præter 24. & *Ber.* qui וידכא habent. v. 9. עפר fic per *Merca* 3. 5. 24. Ceteri per *Mun.* contra regulam. v. 10. מלכי per *Mahp.* 1. 2. Cf. cum noftris Pf. 32, 11. Pf. 56, 1. v. 11. גוים per *Merca* 3. regulariter. Cf. tamen not. Pf. 34, 3. v. 16. בר per *Kam.* 1. 3. 10. 13. 20. & in textu 6. 9. v. 17. ינון fic in textu fine *Kri* 1. 10. 14. 20. & fic fu. 5. ויתברכו ita 1. 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 24. & fic fe. 5. Reliqui per *Makk.* Ceterum *Refch* per *Chatephpat.* 6. 9. 10. 13. 20. 22. גוים per *Rbhiagerefch* 3. 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* minus regulariter. Vid. tamen fuperius ad v. 11. not.

18 יְאַשְּׁרֽוּהוּ׃ בָּרוּךְ ׀ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה
19 נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ
כ אֶת־כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃

Psal. LXXIII.

ספר שלישי

עג

א מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ

נטיו ק
2 טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב׃ וַאֲנִי כִּמְעַט נָטָוּי
שפכו
3 רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכָה אֲשֻׁרָי׃ כִּי קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שְׁלוֹם
4 רְשָׁעִים אֶרְאֶה׃ כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם׃
6 ה בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ׃ לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ
7 גַאֲוָה יַעֲטָף־שִׁית חָמָס לָמוֹ׃ יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ
8 מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃ יָמִיקוּ ׀ וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם
9 יְדַבֵּרוּ׃ שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ׃
ישוב קרי
11 י לָכֵן ׀ יָשִׁיב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֵיכָה
12 יָדַע־אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ הִנֵּה־אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי
13 עוֹלָם הִשְׂגּוּ־חָיִל׃ אַךְ־רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן
14 כַּפָּי׃ וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל־הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ אִם־
טו
16 אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי׃ וָאֲחַשְּׁבָה
הוא ק
17 לָדַעַת זֹאת עָמָל הִיא בְעֵינָי׃ עַד־אָבוֹא אֶל־מִקְדְּשֵׁי־
18 אֵל אָבִינָה לְאַחֲרִיתָם׃ אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ
19 הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת׃ אֵיךְ הָיוּ לְשַׁמָּה כְרָגַע סָפוּ תַמּוּ
כ מִן־בַּלָּהוֹת׃ כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ אֲדֹנָי בָּעִיר ׀ צַלְמָם תִּבְזֶה׃
21 כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי וְכִלְיוֹתַי אֶשְׁתּוֹנָן׃ וַאֲנִי־בַעַר וְלֹא אֵדָע
22
23 בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ׃ וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ אָחַזְתָּ בְּיַד־יְמִינִי׃
24 בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵנִי וְאַחַר כָּבוֹד תִּקָּחֵנִי׃ מִי־לִי בַשָּׁמָיִם
כה
26 וְעִמְּךָ לֹא־חָפַצְתִּי בָאָרֶץ׃ כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר־
27 לְבָבִי וְחֶלְקִי אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ כִּי־הִנֵּה רְחֵקֶיךָ יֹאבֵדוּ
28 הִצְמַתָּה כָּל־זוֹנֶה מִמֶּךָּ׃ וַאֲנִי ׀ קִרֲבַת אֱלֹהִים לִי־טוֹב
שַׁתִּי ׀ בַּאדֹנָי יְהוִה מַחְסִי לְסַפֵּר כָּל־מַלְאֲכוֹתֶיךָ׃

Psal. LXXIV.

עד

א מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים

זנחת

v. 20. a) *Finitæ sunt precationes* Dauidis : quæ scil. in secundum hunc librum vel ab ipso, vel ab aliis congestæ fuerunt. Hinc Syr. *Finitus est liber secundus.*

PS. LXXIII, v. 1. b) vt Ps. 50, 1. Habet confessionem hominis pii *de scandalo* ex *mysterio crucis* ; vbi I. *dicendorum summa* proponitur v. 1. II. *Scandalum* pii hominis, eiusque periculum, v. 2. 3. idque III. ex *impiorum* felicitate v. 4--12. & *piorum* miseria *natum* v. 13. 14. sed tamen IV. sanctioribus curis *dissipatum* v. 15--20. Vnde V. post erroris emendationem v. 21. 22. ingenua, & grata in Deum, *confessio* sequitur v. 23--28. c) *Attamen, nihilominus.*

v. 4. d) *Non enim sunt vincula morti eorum.* e) *sed pingue ac sanum est robur eorum.*

v. 6. f) *& tegit* s. palliat eos velut *amictus violentia*, quæ *illis* est.

v. 7. g) *Prodit* violentia v. 6. *e pinguedine oculorum & vultus eorum.* h) *excedunt* etiam *imaginationes cordis.*

v. 15. i) *similiter, sicut* isti in v. 11.

v. 18. k) *in horrendas ruinas.*

v. 21. l) *Quum exacerbabatur.* m) & renibus meis *memet ipsum lancinabam.*

v. 22. n) *Tum ego stolidus* eram, & rem quæsitam *minime cognoscebam.*

PS. LXXIV, v. 1. o) Ps. 32, 1. p) Ps. 50, 1. Psalmus propheticus de Babylonica captiuitate vel Epiphanica desolatione. I. *Orat* Ecclesia Dei v. 1. 2. & *queritur* de sanctuarii & totius cultus diuini vastatione v. 3--9. II. Dominum ad commiserationem *excitat*, & ad auxilium ferendum v. 10--17. idque III. iteratis precibus *efflagitat* v. 18--23.

v. 18. עֹשֵׂה per *Segol* 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. & in marg. 6. 9. v. 19. כֹּל ita 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 23. & in marg. 6. 9. הארץ per *Rbhia simpl.* 1. 2. 3. 5. sic fu. *Ber.* & fe. 24. PS. LXXIII, v. 4. למותם per *Rbhiageresch* 17. 18. 23. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. ובריא cum conseruo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 6. יעטף sic per *Chol.* & *Merca* 2. 3. v. 7. יצא מחלב Ita omnes nostri, præter 1. qui quidem יצא per *Merca*, sed erronee, habet. Aliam vero distinctionem expressit Chald. *Mutata est ob pinguedinem facies illorum*; aliamque simul lectionem LXX. Vulg. Syr. Ar. & Aeth. *Prodiit quasi ex adipe (Ar. quasi adeps) iniquitas eorum.* v. 8. ימיקו cum conseruo *Sarka* 5. *Psik* omittunt 1. 2. 3. ברע per *Pat.* 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 15. אספרה sic per *Mun.* 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. & sic fe. *Ber.* Reliqui per *Merca* contra regulam. הנה per *Makk.* 1. 2. 5. v. 23. ביד sic per *Mun.* 1. 3. 18. 24. At per *Makk.* 2. & sic fe. 5. Reliqui per *Merca* anomalice. v. 24. ואחר כבוד ita 1. 2. contra *D. Kimchi*, qui ואחר ait distinctiuum habere accentum. v. 26. אלהים cum conseruo *Sarka* 2. v. 28. ואני sine *Psik* 2. 3. 5. 7. At per *Rbhia* non male 1. קרבת sic per *Chatephpat.* 22. & alii libri in *M. I.* Item *milal* nonnulli libri & *Masora* aliquod exemplar ibid.

2 זָנַחְתָּ לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ
קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר־צִיּוֹן זֶה ׀
3 שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃ הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־
4 הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ
ה שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃ יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסְבָךְ־
6 עֵץ קַרְדֻּמּוֹת׃ וְעַתָּ פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת ועתה ק
7 יַהֲלֹמוּן׃ שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־ אל רפה
8 שְׁמֶךָ׃ אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יָחַד שָׂרְפוּ כָל־מוֹעֲדֵי־אֵל
9 בָּאָרֶץ׃ אוֹתֹתֵינוּ לֹא־רָאִינוּ אֵין־עוֹד נָבִיא וְלֹא־אִתָּנוּ
י יוֹדֵעַ עַד־מָה׃ עַד־מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ אוֹיֵב
11 שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חוֹקְךָ חיקך קרי
12 כַלֵּה׃ וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב
13 הָאָרֶץ׃ אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים
14 עַל־הַמָּיִם׃ אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל
טו לְעָם לְצִיִּים׃ אַתָּה בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ
16 נַהֲרוֹת אֵיתָן׃ לְךָ יוֹם אַף־לְךָ לָיְלָה אַתָּה הֲכִינוֹתָ
17 מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃ אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ
18 וָחֹרֶף אַתָּה יְצַרְתָּם׃ זְכָר־זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף ׀ יְהוָה וְעַם־
19 נָבָל נִאֲצוּ שְׁמֶךָ׃ אַל־תִּתֵּן לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת
כ עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח׃ הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ
21 מַחֲשַׁכֵּי־אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס׃ אַל־יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם
22 עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ׃ קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבֶךָ
23 זְכֹר חֶרְפָּתְךָ מִנִּי־נָבָל כָּל־הַיּוֹם׃ אַל־תִּשְׁכַּח
קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד׃

עה

א לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר Psal. LXXV.
2 לְאָסָף שִׁיר׃ הוֹדִינוּ לְּךָ ׀ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ
3 סִפְּרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃
4 נְמֹגִים־אֶרֶץ וְכָל־יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ

סלה

a) *deseruisti* & *abiecisti* nos (*oues tuas* ex sequ. membro) *in perpetuum*. b) & *quare fumabis*.
v. 3. c) *Attolle gressus* s. *pedes tuos* per vicem gradientes, & cito accurre. d) *ad ruinas perpetuitatis*.
v. 5. e) *Cognoscitur* scil. hostis, v. 3. 4. f) *tanquam* attollens sursum & *desuper inducens* scil. *secures*, ex fine versus. g) *in implexum* s. densitatem *arborum*.
v. 6. h) *Nunc etiam sculpturas eius*, hered. tuæ v. 2. *vna* omnes. i) *securi*. k) & *malleis* s. tuditibus. l) *contundunt* & frangunt.
v. 8. m) *opprimemus eos vna* omnes.
v. 11. n) *plene educ* eam, & promissa tua *perfice*.
v. 14. o) *aridi deserti incolis*. ichthyophagis.
v. 15. p) fissa petra *eduxisti*. q) validi & *perpetui cursus*.
v. 19. r) *bestiæ* sc. agri, s. *feræ*.
v. 20. s) *plena sunt tenebrosa* terræ *loca mansionibus violentiæ* & tyrannidis.
Ps. LXXV, v. 1. t) Hab. 3, 19. u) Ps. 57, 1. x) Ps. 50, 1. & 73, 1. y) canticum s. carmen propheticum, vt Ps. 48, 1. aduersus insolentes Ecclesiæ hostes; quo I. *Christus* cum fidelibus Deo Patri pro data promissione *confitetur* v. 1–4. II. Ei confisus a gloriatione hostes *dehortatur* v. 5–9. III. Ipse vero in Deo, certus de felici euentu, *gloriatur* v. 10. 11.
v. 3. z) *Quum accepero tempus* a Patre *constitutum*, al. *promissum donum*, coll. Ps. 69, 10.

PS. LXXIV, v. 2. קדם sine *Dag.* 3. 10. 14. 21. 22. הר per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 4. מועדיך cum *Iod* plurali 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* v. 5. בסבך ita per *chatephpat.* 22. & *B. Ascher.* v. 6. יחד sine *Dag.* 1. 3. 7. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 21. 22. 23. וכלפות *defect.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. *plene* tamen 6. 9. in marg. Ceterum *Lamed* per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. & in marg. 6. 9. יהלמון ita 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 13. 14. 20. 23. v. 7. שלחו cum *Dag.* 3. 5. 14. contra *Mas. impr.* Iud. 1, 8. מקדשיך *plene* 6. 9. 10. 20. 23. חללו משכן ita 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 20. v. 8. שרפו per *Rbhiagereſch.* 2. v. 9. ולא per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 18. חרף sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. ועם per *Merca* 2. 3. 6 – 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 23. עולה cum conseruo *Sarka* 2. PS. LXXV, v. 1. למנצח *Psik* addunt 1. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 17. 18. 20. 23. v. 3. כי אקח sic bene 1. 2. v. 4. נמגים per *Rbhia* 3. 15. At per *Tiphcha ant.* seq. *Mun.* 1. Ceterum נמוגים *plene* 1. sec. *Mas.* 1. & *Biss.* אנכי per *Kadma* 5. 7. 8. 11. 15. Cum *Rbhiagereſch* vero cf. Ps. 46, 8. 12. Ps. 56, 3.

סֶלָה׃ אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל־תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל־תָּרִימוּ ה
קָרֶן׃ אַל־תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ בְצַוָּאר עָתָק׃ 6
כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים׃ כִּי־אֱלֹהִים 8 7
שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃ כִּי כוֹס בְּיַד־יְהוָה וְיַיִן חָמַר 9
מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ־שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל
רִשְׁעֵי־אָרֶץ׃ וַאֲנִי אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ י
וְכָל־קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק׃ 11

Psal. LXXVI. עו
לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ א
נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ׃ וַיְהִי בְשָׁלֵם 3 2
סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי־קָשֶׁת מָגֵן 4
וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי־טָרֶף׃ ה
מלרע אֶשְׁתּוֹלְלוּ ׀ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא־מָצְאוּ כָל־אַנְשֵׁי־ 6
חַיִל יְדֵיהֶם׃ מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס׃ 7
אַתָּה ׀ נוֹרָא אַתָּה וּמִי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ׃ מִשָּׁמַיִם 9 8
הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה׃ בְּקוּם־לַמִּשְׁפָּט י
אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי־אֶרֶץ סֶלָה׃ כִּי־חֲמַת אָדָם 11
תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּר׃ נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה 12
אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא׃ יִבְצֹר רוּחַ 13
נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃

Psal. LXXVII. ידותון ק׳ עז
לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדִיתוּן לְאָסָף מִזְמוֹר׃ קוֹלִי אֶל־ 2 א
אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְהַאֲזִין אֵלָי׃ בְּיוֹם 3
צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי ׀ לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא תָפוּג מֵאֲנָה
הִנָּחֵם נַפְשִׁי׃ אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה ׀ 4
וְתִתְעַטֵּף רוּחִי סֶלָה׃ אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא ה
אֲדַבֵּר׃ חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים׃ אֶזְכְּרָה 7 6
נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם־לְבָבִי אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי׃
הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח ׀ אֲדֹנָי וְלֹא־יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד׃ הֶאָפֵס 9 8
לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר׃ הֲשָׁכַח חַנּוֹת אֵל י
אם

v. 5. a) *Superbis* & ftolide *gloriofis*. b) *ne ita glorie mini*, Syr. *ne defipiatis*. v. 6. c) ne loquamini erecto collo *durum*. v. 7. d) *Quia non eft* vobis gloriandi caufa *ab oriente* Pf. 65, 9. *aut* ab occidente. e) *nec etiam a deferto* auftrali *montium* Idumæorum vel Arabicorum. v. 9. f) & vinum *rubet* vel *turbidum eft*. g) *plenus eft* calix *meraco* f. *cramate* (1) h) & *ex ifto* calice bibendum *effudit*. i) *at faeces eius forbebunt* & bibent pro merito fuo. k) omnes *impii* v. 5. 11. Pf. 101, 8. v. 10. l) *adnuntiabo*, Targ. *mirabilia* tua, ex v. 2. v. 11. m) contra *extollentur*. Pyal. PS. LXXVI, v. 1. n) *Canticum*, quod iudicium illud Dei velut peractum narrat, quod Pf. 75. promiffum fuit. In eo Ecclefia I. *agnofcit* diuinum beneficium v. 2-4. II. *laudat* Deum protectorem, v. 5-11. III. omnes ad fincerum eius cultum *hortatur*, v. 12. 13. v. 3. o) *in Salem* i. e. fec. Targ. in *Ierufalem*, Gen. 14, 18. v. 4. p) *iactus* f. *tela* arcus. v. 5. q) *præ montibus* & regnis *prædæ* intentis. v. 6. r) *Præda facti funt*. s) *fortes corde* & animofiffimi. v. 8. t) *a momento* f. tempore *iræ tuæ*. v. 11. u) *Nam ira* f. furor *hominum celebrat* f. *celebrari facit te*. v. 12. x) *adferant munus venerando numini*. v. 13. y) *Præfcindit animum* & fpiritum principum. PS. LXXVII, 1. z) *fuper Ieduthune*, cuius cura cantandus fuit. a) *Afaphi* auctoris. Pf. 50, 1. Ecclefia hic I. *Deum laudat* pro exauditione in anguftiis v. 2. *quas* II. *defcribit* v. 3-10. & inprimis III. veterum Dei beneficiorum recordatione *fe erigit*. v. 11-21.

v. 7. וְלֹא מִמִּדְבַּר fic 2. & fu. 5. ממדבר per *Kam.* 1. 2. 3. 10. 20. 22. item in textu 6. 9. fic fu. 5. Etiam *Kimchi* in Comm. ad h. l. ait: *Kametfatum eft, & non conftructum.* PS. LXXVI, v. 3. סוכו per *Schurek* 7. 8. 15. 22. fic fu. 1. & fe. 5. & fic 6. 9. in marg. fec. *Maf.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 25, 38. Alii *defect.* per *Kibbuts.* ומעונתו Ita 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 24. & *Ber.* At per *Rbhiagerefch.* 1. 2. Ceteri per folum *Mun.* irregulariter. v. 5. אדיר per *Rbhiagerefch.* 2. & fic fe. *Ber.* Sed vid. not. Pf. 4, 1. Per *Atnach* vero & נאור אתה 1. v. 6. אשתוללו Sic vna cum feruo *Mahp.* 1. 2. 6. 9. 16. pro quo habent *Merca* 3. 5. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 21. 23. reliqui *Meth.* Ceterum *Chatephpat.* fub *Lamed* hab. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. נמו *milel* 1. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. fic fu. 5. v. 8. נורא אתה ita 1. 2. נורא per *Mun. fuperius* fe. 3. *milra.* לפניך per *Rbhiagerefch.* 1. 2. 22. & *Ber.* Ceteri omnes per *fimpl.* excepto 3. qui habet *Atnach.* v. 12. נדרו fic per *Chatephpat.* 1. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 22. 23. *Meth.* omittunt 1. 3. contra *M. I.* At *Merca* loco illius habent 7. 8. 17. 18. 21. erronee. יבילו fic *defect.* 2. 3. 22. fic fe. 5. & fic in marg. 6. 9. fec. *Maf. impr.* Alii *plene.* PS. LXXVII, v. 1. ידיתון per *Rbhiagerefch.* 2. 6 -- 16. 20. 21. 22. 23. & fic fe. *Ber.* Reliqui per *fimpl.* v. 2. והאזין ita 1. 3. & in marg. 6. 9. contra *M. I.* v. 3. ביום per *Merca* 3. fic fe. 5. & *Ber.* At ceteri per *Mun.* regulariter. v. 8. יזנח fine *Pfik* 1. 21. 24. contra *Ind. Baf.* f. 64. b. Ceterum pro *Mun.* habent *Merca* 7. 8. 11. 12. 14 -- 18. 22. 23. & fic fe. 5. irregulariter.

11 אם־קפץ באף רחמיו סלה: ואמר חלותי היא שנות
12 ימין עליון: אזכיר מעללי־יה כי־אזכרה מקדם אזכור קרי
13 14 פלאך: והגיתי בכל־פעלך ובעלילותיך אשיחה:
טו אלהים בקדש דרכך מי־אל גדול כאלהים: אתה
16 האל עשה פלא הודעת בעמים עזך: גאלת בזרוע
17 עמך בני־יעקב ויוסף סלה: ראוך מים אלהים ראוך
18 מים יחילו אף ירגזו תהמות: זרמו מים עבות קול
19 נתנו שחקים אף־חצציך יתהלכו: קול רעמך בגלגל
כ האירו ברקים תבל רגזה ותרעש הארץ: בים דרכך
21 ושביליך במים רבים ועקבותיך לא נדעו: נחית כצאן יתיר י׳
א עמך ביד־משה ואהרן: עח משכיל לאסף Psal. LXXVIII.
2 האזינה עמי תורתי הטו אזנכם לאמרי־פי: אפתחה
3 במשל פי אביעה חידות מני־קדם: אשר שמענו
4 ונדעם ואבתינו ספרו־לנו: לא נכחד מבניהם לדור
אחרון מספרים תהלות יהוה ועזוזו ונפלאתיו אשר
ה עשה: ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל
6 אשר צוה את־אבותינו להודיעם לבניהם: למען ידעו
7 דור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם: וישימו
באלהים כסלם ולא ישכחו מעללי־אל ומצותיו ינצרו:
8 ולא יהיו כאבותם דור סורר ומרה דור לא־הכין לבו
9 ולא־נאמנה את־אל רוחו: בני־אפרים נושקי רומי־
י קשת הפכו ביום קרב: לא שמרו ברית אלהים
11 ובתורתו מאנו ללכת: וישכחו עלילותיו ונפלאותיו
12 אשר הראם: נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים
13 14 שדה־צען: בקע ים ויעבירם ויצב־מים כמו־נד: וינחם
טו בענן יומם וכל־הלילה באור אש: יבקע צרים במדבר
16 וישק כתהמות רבה: ויוצא נוזלים מסלע ויורד
17 כנהרות מים: ויוסיפו עוד לחטא־לו למרות עליון

בציה Ssss 2 פז ב

v. 11. a) Dixi tamen, *infirmare me*, *infirmatio mei*; quod ægrum & infirmum me reddit. b) *hoc est*. c) *mutare* autem, ſ. *vt* triſtis hæc rerum facies *mutetur*. d) eſt *dextræ* atque potentiæ *Altiſſimi*.

v. 12. e) *Recordabar* itaque *operum Dei*. f) *nam*, vt v. 4. & 7. dixi, *recordabar e priſtino tempore*. g) *mirabile* ſ. *mirabilia tua*.

v. 13. h) *Et ſic verſabar*. i) *& de operibus tuis mecum ſermocinabar*.

v. 14. k) *in ſanctitate*, h. e. ſanctæ & irreprehenſibiles ſunt *viæ tuæ*.

v. 17. l) *Viderunt te aquæ*, o Deus! Pathetica proſopopœia. m) *aquæ* maris rubri, vt poſtea Iordanis, & *contremuerunt*. n) *etiam commouebantur abyſſi* ſ. profundiſſimæ aquæ.

v. 18. o) *Effuderunt* aquas *denſæ nubes*. p) *fragorem* ediderunt *aeriæ nubes*. q) etiam *tela* & fulmina *tua diſcurrebant*.

v. 19. r) Fragor *tonitru tui* fuit *cum turbine circulari*.

Pſ. LXXVIII, v. 1. s) *Didaſcalicus* pſalmus ſ. vaticinium, Pſ. 32, 1. & 42, 1. *Aſaphi* Pſ. 50, 1. & 73, 1. *Exhibet concionem CHRISTI ad Iudæos ſui temporis*, vt diem viſitationis ſuæ agnoſcant, neque ſicut maiores eorum, contumaciter peccent. Suntque in eo obſeruanda I. *Exordium*, ad attentionem excitans, v. 1 -- 9. II. ipſa rerum in hac concione *enarratio*: 1) *Peruerſitas* populi, v. 10--58. 2) *Pœnæ* diuinitus immiſſæ, v. 59 -- 64. & cum *gloria Dei* finitæ, v. 65. 66. vt tamen 3) facta ſit *reipublicæ mutatio*, & tribus Iudæ, ex qua Chriſtus naſcendus erat, electio. v. 67 -- 72.

v. 13. ובעלילותיך ſic 3. 5. 7. 8. 12. 14. 15. 16. 21. At per ſolum *Merca* 1. Ceteri omnes per ſolum *Mun.* contra regulam. v. 15. עשה per *Segol* 1. 3. 10. 20. 22. & (in textu) 6. 9. v. 16. בזרוע cum *Dag.* 1. 15. 23. & codices nonnulli *maſorethici* in *M. I.* v. 17. ראוך cum conſeruo 5. 6. 9. 11, 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. 24. Reliqui ſine illo. v. 19. רגזה ותרעש ſic 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. non male. v. 20. נדעו ſic *defect.* 1. 3. 5. 7. 8. 15. 22. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* Alii *plene.* v. 21. ביד cum *Gaiah* 5. 7. 8. 22. ſec. *M. I.* Pſ. LXXVIII, v. 1. עמי Per vicarium *Mun.* 1. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 21. 22. irregulariter ante *Atnachum* non laborantem. v. 2. אפתחה per *Chatephkom.* 15. 22. & alii codd. in *M. 1.* & apud *Kimchium* in Comm. ad h. l. v. 4. לדור Sic per *Merca* plerique, vt Pſ. 76, 8. cf. not. Pſ. 1, 1. Per *Mahp.* vero regulariter 6. 9. 10. 13. 20. Per *Mun. infer.* erronee 1. 2. 15. & ſic fu. 5. אשר per *Mun.* recte 2. 3. 5. 7. 8. 11. 16. 22. ſe. *Ber.* Reliqui mendoſe per *Merca.* v. 5. שם per *Ierach* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. ſic fu. 5. Per *Mahp.* ceteri irregulariter. v. 8. Pro (אל)־את habent ־אל 10. 20. & in textu inf. per 6. 9. in marg. vero 7. 8. v. 11. ונפלאותיו *plene* 2. 5. & in marg. 6. 9. Sic *Maſ. impr.* quæ Ex. 3, 12. exſtat, inter *defectiue* ſcripta hunc locum non refert. v. 15. כתהמות Pro *Caph* habet *Beth* 23. v. 16. ויוצא ſic *def.* 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. & 24. ſec. *Maſ. impr.* h. l. & Deut. 4, 20. Pſ. 105, 43. Alii *plene.*

18 בציה׃ וינסו־אל בלבבם לשאל־אכל לנפשם׃
19 וידברו באלהים אמרו היוכל אל לערך שלחן
כ במדבר׃ הן הכה־צור ויזובו מים ונחלים ישטפו
21 הגם־לחם יוכל תת אם־יכין שאר לעמו׃ לכן שמע
יהוה ויתעבר ואש נשקה ביעקב וגם־אף עלה
22 בישראל׃ כי לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו׃
23 ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח׃ וימטר עליהם
24 כה מן לאכל ודגן־שמים נתן למו׃ לחם אבירים אכל איש
26 צידה שלח להם לשבע׃ יסע קדים בשמים וינהג בעזו
27 תימן׃ וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף
28 29 כנף׃ ויפל בקרב מחנהו סביב למשכנתיו׃ ויאכלו
ל וישבעו מאד ותאותם יבא להם׃ לא־זרו מתאותם
31 עוד אכלם בפיהם׃ ואף אלהים עלה בהם
32 ויהרג במשמניהם ובחורי ישראל הכריע׃ בכל־
33 זאת חטאו־עוד ולא האמינו בנפלאותיו׃ ויכל־בהבל
34 ימיהם ושנותם בבהלה׃ אם־הרגם ודרשוהו
לה ושבו ושחרו־אל׃ ויזכרו כי־אלהים צורם ואל עליון
36 גאלם׃ ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו־לו׃ חצי הספר
37 ולבם לא־נכון עמו ולא נאמנו בבריתו׃ והוא
38 רחום יכפר עון ולא־ישחית והרבה להשיב אפו
39 ולא־יעיר כל־חמתו׃ ויזכר כי־בשר המה רוח הולך
מ ולא ישוב׃ כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון׃
41 וישובו וינסו אל וקדוש ישראל התוו׃ לא־זכרו את־
42 43 ידו יום אשר־פדם מני־צר׃ אשר־שם במצרים
44 אתותיו ומופתיו בשדה־צען׃ ויהפך לדם יאריהם
מה ונזליהם בל־ישתיון׃ ישלח בהם ערב ויאכלם
46 וצפרדע ותשחיתם׃ ויתן לחסיל יבולם ויגיעם
47 48 לארבה׃ יהרג בברד גפנם ושקמותם בחנמל׃ ויסגר
לברד

a) *in arida ista solitudine.*

v. 18. b) *pro animae suae lubidine* & *adpetitus sui* temeritate.

v. 20. c) effluxerint & manaverint inde *aquae.* d) *num parare poteris carnem?*

v. 21. e) & *vehementer iratus est.* f) *accensus est.*

v. 23. g) *nubibus* ex alto.

v. 24. h) & *frumentum caeli*, i. e. *Manna* caelitus datum.

v. 25. i) *Panem illustrium*, quasi praestantissimum & *regium cibum.* Al. subintellecto Elohim, panem, *quem ipse Deus triunus & omnipotens praebebat.* k) *quisque eorum*, sine discrimine.

v. 26. l) *Excitavit*, q. d. *proficisci fecit eurum*, ventum impetuosum & vehementem. m) *in caelo* aerio, ut Gen. 1, 20. 26. c. 11, 4. n) & *per potentiam suam adduxit austrum* sive *Africum* ventum.

v. 28. o) *Easque deiecit* s. cadere fecit *in mediis castris* Israelis.

v. 29. p) *Nec tamen alieni facti sunt*, aut per poenitentiam destiterunt *a prava concupiscentia sua.*

v. 31. q) & *occidit eos inter pinguedines* s. pingues *epulas eorum.*

v. 36. r) *Sed* revera tantum *verba dabant* & *blandiebantur ei* ore suo. *Medius* hic est *versiculus libri*, ut in margine notatum.

v. 39. s) *Spiritus abiens* a corpore. t) *ita, ut non redeat*, ut poenitentiam agere & aeternum beari possit.

v. 41. u) atro quasi calculo *notaverunt*, aut certis limitibus *circumscripserunt.*

v. 43. x) *in agro Tanios*, regiae urbis.

v. 44. y) vide Exod. 7, 17. seqq.

v. 45. z) Exod. 8, 1. 17.

v. 46. a) Ioel. 1, 4. b) Exod. 10, 13.

v. 47. c) Exod. 9, 22.

---

v. 24. וימטר per *Pſikmahp.* complures, recte quod ad consecutionem, sed minus commode, quod ad distinctionem sensus. Per *Mun. super.* simplicissime 24. ac *Ber.* & sic fe. 5. Cf. v. 27. ודגן per *Merca* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fu. 5. v. 25. צדה *defect.* 1. 2. 3. 10. 20. & in textu 6. 9. sic fu. 5. ceterum per regulare *Mahp.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. & per *Kadma* 24. De analogia nostri *Mun. sup.* vide not. Ps. 4, 8. v. 30. זרו *milel* regulariter 2. 3. & sic fe. 5. Nostrum est formae נמו Ps. 76, 6. perinde ac Iob. 19, 13. v. 32. חטאו per *Mun. milel* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 33. ויכל בהבל ita 1. 2. v. 34. ודרשהו *defect.* 1. 6. 9. sec. *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 3. v. 38. ולא־ישחית per *Ierach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 24. ולא יעיר per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 47. בחנמל sic per *Pat.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 24. 22. 24. & sic fe. 1. 5. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* & *M.* 1, itemque *Ind. Bas.* 6. 61. d. alii per *Kam.*

49 לברד בעירם ומקניהם לרשפים : ישלח־בם ׀ חרון
נ אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים : יפלס
נתיב לאפו לא־חשך ממות נפשם וחיתם לדבר
51 הסגיר : ויך כל־בכור במצרים ראשית אונים באהלי־
52 53 חם : ויסע כצאן עמו וינהגם כעדר במדבר : וינחם
54 לבטח ולא פחדו ואת־אויביהם כסה הים : ויביאם
נה אל־גבול קדשו הר־זה קנתה ימינו : ויגרש
מפניהם ׀ גוים ויפילם בחבל נחלה וישכן באהליהם
56 שבטי ישראל : וינסו וימרו את־אלהים עליון
57 ועדותיו לא שמרו : ויסגו ויבגדו כאבותם
58 נהפכו כקשת רמיה : ויכעיסוהו בבמותם
59 ובפסיליהם יקניאוהו : שמע אלהים ויתעבר
ס וימאס מאד בישראל : ויטש משכן שלו אהל שכן
61 62 באדם : ויתן לשבי עזו ותפארתו ביד־צר : ויסגר
63 לחרב עמו ובנחלתו התעבר : בחוריו אכלה־אש
64 ובתולתיו לא הוללו : כהניו בחרב נפלו ואלמנתיו דגש אחר שורק
סה לא תבכינה : ויקץ כישן ׀ אדני כגבור מתרונן מיין :
66 67 ויך צריו אחור חרפת עולם נתן למו : וימאס באהל
68 יוסף ובשבט אפרים לא בחר : ויבחר את־שבט יהודה
69 את־הר ציון אשר אהב : ויבן כמו־רמים מקדשו כארץ
ע יסדה לעולם : ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאת
71 צאן : מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל
72 נחלתו : וירעם כתם לבבו ובתבונות כפיו ינחם :
א עט מזמור לאסף אלהים באו גוים ׀ בנחלתך Psal. LXXIX.
2 טמאו את־היכל קדשך שמו את־ירושלם לעיים : נתנו
את־נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך
3 לחיתו־ארץ : שפכו דמם ׀ כמים סביבות ירושלם
4 ואין קובר : היינו חרפה לשכנינו לעג וקלס

a) *bestias* & iumenta *eorum.* b) *fulminibus*, Ps. 76, 4. Confer Exod. 9, 18. seqq.

v. 49. c) per *immissionem angelorum*, mittendo in eos *angelos malorum* angelorum pessimos.

v. 50. d) Quasi *ad trutinam parauit*, & complanauit *viam.* e) *vitam eorum pestilentiæ* tradidit Exod. 9, 3. 15.

v. 51. f) Exod. 11, 5. c. 12, 29. 30. g) *primitias virium.* h) *in tentoriis* s. mansionibus *Chami*, a quo Aegyptii oriundi erant Gen. 9, 22. 25. c. 10, 6.

v. 54. i) *ad terminum suum sanctum*, h. e. ad terram Canaan, ad sedem Ecclesiæ & cultus sui destinatam. Exod. 15, 13. k) ad *montem istum* Tsion, *quem adquisiuit* & Iebusæis eripuit omnipotens *dextera ipsius.*

v. 55. l) *& iacta* sorte *partitus est eos*, s. agros earum gentium. Ios. 13, 6. c. 23, 4. m) *per funem hereditatis*, Ios. 17, 5. 14.

v. 56. n) *Nihilominus tamen*, post tanta hæc beneficia, *tentarunt & rebellione sua exacerbauerunt.*

v. 57. o) *Sed auersi sunt, & perfide egerunt.* p) *mutati* & facti *sunt sicut arcus dolosus.* Hos. 7, 16.

v. 60. q) *Schilo*, in tribu Ephraim v. 67. Ios. 18, 1. cet.

v. 61. r) *Dedit enim & in captiuitatem* abduci permisit *robur eius.* s) *& gloriam Israelis*, siue Arcam, qua Israelitæ gloriabantur 1 Sam. 4, 3-11. 12.

v. 63. t) *non laudatæ sunt* consuetis epithalamiis: innuptæ manserunt.

v. 65. u) *Donec tandem instar hominis, qui dormiuit, euigilauit* Dominus.

PS. LXXIX, v. 1. a) *Psalmus Asaphi* propheticus, vt Ps. 50, 1. *de* excidio & *vastatione Hierosol. per Babylonios*, vel *per Antiochum*, 1 Macc. 7, 16. 17. cuius *atrocitatem* I. *describit* v. 1-4. II. Gratiam & auxilium Dei *implorat*, v. 5-12. & III. gratiarum actionem promittit, v. 13.

v. 50. ולא cum præf. *Vau* 1. 3. v. 63. הללו sic *def.* per *Kibbuts* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas. impr.* v. 65. ויקץ *Kuph* per *Dag.* 1. 20. 21. 22. ויקץ כישן ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. regulariter non minus quam nostri, coll. Iob. 22, 21. v. 66. ויך per *Mun.* 3. At per *Tiphcha*, non satis commoda (vt videtur) distinctione 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. 23. 24. item 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. & *Ber.* sed hi quidem vna cum *Makk.* quasi duæ voces reputari deberent pro vna, duplici tamen accentu instructa. Per solum vero *Makk.* 2. 7. 8. fe. 5. verum sic irregularis est sequens *Mun.* pro *Merca.* v. 72. כתם per præf. ב loco *Caph* 3. & in marg. 6. 9. sic fe. 1. & fu. 5. contra *M. I.* PS. LXXIX, v. 1. אלהים cum *Psik* emphatico 9. 10. 13. 14. 20. Et sic v. 2. in voce נתנו iidem. v. 3. ירושלם per *Rbhiageresch.* fe. *Ber.* & fu. 5. Ceteri omnes per *simplex Lamed* per *Pat.* 3. 16. 22. contra *Mas. impr.*

לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ עַד־מָה יְהוָה תֶּאֱנַף לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־ ה
אֵשׁ קִנְאָתֶךָ׃ שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ ׀ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־ 6
יְדָעוּךָ וְעַל־מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃ כִּי אָכַל 7
אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃ אַל תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֺנֹת 8
רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד׃ עָזְרֵנוּ ׀ 9
אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־
חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ לָמָּה ׀ יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה י
אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגֹּיִים לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ בגוים ק׳
תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּנֵי 11
תְמוּתָה׃ וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל־חֵיקָם חֶרְפָּתָם 12
אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי׃ וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ ׀ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה 13
לְּךָ לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ׃ פ

Psal. LXXX.

לַמְנַצֵּחַ אֶל־שֹׁשַׁנִּים עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר׃ א
רֹעֵה יִשְׂרָאֵל ׀ הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים 2
הוֹפִיעָה׃ לִפְנֵי אֶפְרַיִם ׀ וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת־ 3
גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה לָּנוּ׃ אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר 4
פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד־מָתַי עָשַׁנְתָּ ה
בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ׃ הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ 6
בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ׃ תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן לִשְׁכֵנֵינוּ וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ־ 7
לָמוֹ׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ 8
גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ׃ פִּנִּיתָ לְפָנֶיהָ 9 י
וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא־אָרֶץ׃ כָּסּוּ הָרִים צִלָּהּ וַעֲנָפֶיהָ 11
אַרְזֵי־אֵל׃ תְּשַׁלַּח קְצִירֶהָ עַד־יָם וְאֶל־נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ׃ 12
לָמָּה פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ׃ יְכַרְסְמֶנָּה 13 14
חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב־נָא טו עין תלויה
הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת׃ וְכַנָּה אֲשֶׁר־ 16 כ׳ רבתי
נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל־בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃ שְׂרֻפָה בָאֵשׁ 17
כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ יֹאבֵדוּ׃ תְּהִי־יָדְךָ עַל־אִישׁ יְמִינֶךָ 18
עַל

v. 6. *a*) Eadem verba de Babyloniis repetit Ier. 10, 25. v. 8. *b*) *iniquitates veterum* s. maiorum nostrorum. *c*) *cito obtingant nobis.* *d*) *quia exhausti & afflicti sumus.* v. 10. *e*) *coram oculis nostris*, vt eam videamus. v. 11. *f*) *superesse fac* & conserua. *g*) *filios interfectionis*, ad necem destinatos. Sic *filius mortis* &c. 1 Sam. 20, 31.

PS. LXXX, v. 1. *h*) Ps. 4, 1. *i*) Ps. 45, 1. & 69, 1. *k*) *testimonium*, de exspectanda per CHRISTVM salute. Ps. 60, 1. *l*) Ps. 50, 1. & 73, 1. *m*) Eiusdem pæne argumenti est cum præcedenti, de miserabili vrbis & templi vastatione. Itaque I. reductionem & *restitutionem* Ecclesia ardenter *petit*, v. 2-4. 15. 18-20. II. *miseriam* suam *describit*, v. 5-7. 13. 14. 17. III. pristinum Dei fauorem *prædicat*. v. 9-12. 16. 18. & IV. constantiam in fide ac pietate *promittit*, v. 19.

v. 2. *n*) *effulge*: præsentiæ ac gratiæ tuæ *splendorem emitte*. Ps. 50, 2. & 94, 1.
v. 5. *o*) *fumabis*, Vulg. *irasceris super oratione* populi tui.
v. 6. *p*) *triplici mensura*, Esa. 40, 12.
v. 7. *q*) *rixam* & contentionis obiectum.
v. 8. *r*) Vide v. 5. *s*) vide v. 4.
v. 9. *t*) *Vitem*, ecclesiam Israeliticam v. 15. Esa. 5, 1. seqq. *u*) Vulg. *transtulisti*. Ps. 78, 52.
v. 10. *u*) *Impedimenta remouisti*. *y*) ita *vt radicauerit radices suas.*
v. 12. *z*) *Emisit decisos palmites suos* transplantatos Iob. 14, 9.
v. 13. *a*) *vt decerpant eam* (2) Cant. 5, 2.
v. 14. *b*) *Consumsit & pleno ore vorauit eam* (1) *aper siluestris.* *c*) & *fera agri* depascit eam.
v. 16. *d*) *Et plantam* loco suo positam, & *firmiter plantatam* (1) *e*) *idque propter filium*, quem *firmasti tibi.* v. 18.

v. 6. שְׁפֹךְ חמתך sic 3. 5. v. 7. כי־אכל ita 1. Per *Makk.* etiam 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. השמו: per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 8. אל per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 14. v. 9. והצילנו sic per *Merca* 2. 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 24. Sic fe. 5. sec. *B. Ascher.* Alii per *Tiphcha ton.* irregulariter, præsente *Atnacho.* v. 10. בגוים sic in textu sine *Kri* 2. 3. contra *Mas. Frff.* h. l. & *MSclam* ad Gen. 27, 23. v. 12. Pro אדני habent יהוה 1. 6. 9. 10. 20. sic fu. 2. contra *Mas. final.* f. 3. col. 6. Attamen אדני 6. 9. in marg. v. 13. נודה ita simul cum subdistinct. *Mahp.* 6--16. 20. 21. 23. *Mahp.* solum *milel* hab. 22. PS. LXXX, v. 2. רעה per *Segol* 2. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 22. sic fu. 1. 5. contra *Mas. impr.* h. l. & Gen. 46, 34. v. 5. יהוה per *Tiphcha ant.* 1. 6. 9. 10. 13. 20. v. 9. גפן per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & sic fe. 5. clarius quam nostri. Cf. tamen not. ad Ps. 19, 14. v. 13. עברי sic per *Merca* regulariter 1. 3. 16. sic fu. 5. & fe. *Ber.* Per *Makk.* 2. per *Mun.* vero plerique. v. 14. יכרסמנה per *Tiphcha ant.* non male 1. מיער *Ain* non suspendunt 5. 6. 9. 10. 12. 13. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. impr.* Iud. 18, 30. *Maiusculum* vero loco *suspensi* habent 5. 6. 9. Ceterum *mediam* hanc Psalterii *litteram* esse, notatur in *Kidduschin* c. 1. f. 30. citante *Buxt.* in Tiber. p. m. 41. b. v. 15. שוב נא ita 1. 2. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 16. וכנה *Caph maiusculum* non faciunt 2. 3. 10. 11. 23. contra *Mas. impr.* Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1.

19 עַל־בֶּן־אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ׃ וְלֹא־נָסוֹג מִמֶּךָּ תְּחַיֵּנוּ וּבְשִׁמְךָ
כ נִקְרָא׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ
א וְנִוָּשֵׁעָה׃ פא לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף Psal. LXXXI.
3 2 הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ שְׂאוּ־זִמְרָה דגש אחר שורק
4 וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל׃ תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר
ה בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃ כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי
6 יַעֲקֹב׃ עֵדוּת ׀ בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
7 שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע׃ הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו
8 מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה׃ בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ
9 בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה׃ שְׁמַע עַמִּי
י וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי׃ לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל
11 זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃ אָנֹכִי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
12 הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃ וְלֹא־
13 שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי׃ וָאֲשַׁלְּחֵהוּ
14 בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי
טו יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ׃ כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־
16 צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי׃ מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם
17 לְעוֹלָם׃ וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ׃
א פב מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל Psal. LXXXII.
2 בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי
3 רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה׃ שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ׃
ה 4 פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ ׀ וְלֹא
6 יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי
7 אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן כְּאָדָם
8 תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה
א הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם׃ פג שִׁיר Psal. LXXXIII.
2 מִזְמוֹר לְאָסָף׃ אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־
3 תִּשְׁקֹט אֵל׃ כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ

a) *propter*, inquam, *Filium hominis*. Targ. *propter regem Messiam*; cuius illud nomen est, coll. Ezech. 7, 26. Pf. 8, 5. Dan. 7, 13. Matth. 8, 20. cet. b) quem *confirmasti tibi*. v. 16.

PS. LXXXI, v. 1. c) vide Pf. 8, 1. d) Pf. 50, 1. I. *Excitat* ad feriam pœnitentiam, & cultum ac laudes Dei, v. 2--6. II. necessarium id esse, *ostendit* v. 7--13. & III. nouæ obedientiæ *fructum promittit*. v. 14-17.

v. 4. e) in *plenilunio* mensis septimi (2) Prou. 7, 20. f) *Festi nostri*, scil. *tabernaculorum*; quod in diem 15. mensis Tischri incidebat, Leu. 23, 34.

v. 6. g) vbi *labium* & linguam, quam *non noueram, audiui*, & sec. Targ. *didici*, scil. populus Israeliticus.

v. 7. h) *Remoui* (Deus inquit) *ab onere* baiulando *humerum* Israelis. i) a ferendo *cophino* liberæ *abierunt*.

v. 13. k) *in malitia* vel *obstinatione*.

PS. LXXXII, v. 1. l) *Psalmus Asaphi* propheticus, vt Pf. 50, 1. de CHRISTO; qui I. de peruersitate antistitum populi sui *queritur*, & meliora requirit, v. 1-4. II. Obstinate malis excidium *prædicit*, v. 5-7. III. Quod iustum Domini iudicium propheta nomine piorum *exposcit*. v. 8.

PS. LXXXIII, v. 1. m) *Oratio Ecclesiæ Israeliticæ aduersus hostes*: quorum I. consilia atque molimina aduersus se Deo *exponit* v. 3-9. II. Auxilium & vindictam Dei contra eosdem *expetit* v. 2. & 10-19.

v. 2. n) *ne silentium tibi sit*, quasi conniuenti ad nostras vexationes. o) *neque quietus sis*, quominus nobis succurras, o *Deus* summe & omnipotens!

v. 19. תחיינו per simplex *Iod*. 3. sic fu. 5. PS. LXXXI, v. 1. למנצח cum *Psik* 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. prout nostri Pf. 69, 1. v. 2. הרנינו per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. עוזנו sic per *Kibbuts* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. sic fu. 5. contra *Maf*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. v. 3. שאו sine *Gaiah* 1. 13. 21. contra *M. I*. At per *Mun*. 2. v. 4. בכסה per *Tsere* 3. 5. 7. 8. 10-16. 18. 22. contra *M. I*. v. 8. דיגם per *Kam*. 3. 5. 6. 9. 10. 17. 18. 20. 21. 22. 23. Sic fu. 2. contra *Maf*. 1. 2. ac *Erff*. & *Ind. Baf*. f. 61. d. אבחנך per *Rbhiageresch*. 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. irregulariter, vt nostri Pf. 75, 4. vbi vide sis not. v. 9. תשמע per *Merca milra* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 20. sic fe. 5. v. 11. ואמלאהו cum *Dag*. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sic fe. 5. contra *M. I*. v. 17. אשביעך sine *Dag*. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sis fe. 5. PS. LXXXII, v. 1. נצב per *Pat*. 1. 3. Per *Merca* 3. 5. 7. 8. 11. 22. v. 3. דל per *Pat*. 1. 3. 5. sic fe. 2. & sic in marg. 6. 9. contra *Maf. impr*. v. 4. דל per *Kam*. 17. 22. & *Ber*. contra *Maf. impr*. v. 5. מוסדי per *Makk*. 2. 3. v. 6. אני per *Makk*. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. sic fe. 5. PS. LXXXIII, v. 2. אלהים per *Tiphcha ant*. 1. 3. At per *Rbkia*. 2. תחרש per *Rbhiager*. 1. 6. 9. 10. 13. 20.

רֹאשׁ׃ עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ׃ אָמְרוּ 4
ה
לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד׃ כִּי נוֹעֲצוּ 6
לֵב יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ׃ אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים 7
מוֹאָב וְהַגְרִים׃ גְּבָל וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי 8
צוֹר׃ גַּם־אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־לוֹט סֶלָה׃ 9
עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃ נִשְׁמְדוּ י
11
בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן לָאֲדָמָה׃ שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב 12
וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־נְסִיכֵמוֹ׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ 13
נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים׃ אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל 14
כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ׃ כְּאֵשׁ תִּבְעַר־יָעַר וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט טו
16
הָרִים׃ כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃ מַלֵּא 17
פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־ 18
עַד וְיַחְפְּרוּ וְיֹאבֵדוּ׃ וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ 19
Psal. LXXXIV. עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ פד לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית א
לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ מַה־יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה 2
צְבָאוֹת׃ נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה 3
לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי׃ גַּם־צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת 4
וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ
יְהוָה צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי׃ אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד ה
יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם׃ 6
עֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה 7
מוֹרֶה׃ יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃ 8
יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי 9
יַעֲקֹב סֶלָה׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ י
כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית 11
פתח באתנח אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע׃ כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים 12
חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃ 13
יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ פה למנצח

v. 4. a) *callide agitant secreta consilia* & fraudes. b) & *inuicem deliberant.* c) *contra absconditos tuos*, quos sub tua protectione tutos esse voluisti.
v. 5. d) *& deleamus eos de gente*, vt gens amplius non sint.
v. 6. e) *ex animo.* Ps. 45, 6.
v. 7. f) *Idumæorum* & *Ismaelitarum.* g) *Moabitæ* & *Hagritæ*, ab *Hagare* matre, dicti 1 Par. 5, 10. 19. 20.
v. 8. h) *Gebalitæ* in Arabia & *Ammonitæ.*
v. 9. i) *coniunxit se cum illis.* Gen. 29, 34.
v. 10. k) *in valle* aut *torrente Kischon.* Iud. 4, 7. 13. c. 5, 21.
v. 12. l) duces Midianitarum. Iud. 7, 25. m) Iud. 8, 5-21.
v. 13. n) *habitacula* Dei. Ps. 74, 20. & 79, 7.
v. 14. o) *sicut turbinem*, Ps. 79, 19. vel *puluerem a vento rotatum.* Esa. 17, 13.
PS. LXXXIV, v. 1. p) Vid. Ps. 8, 1. & 81, 1. q) Ps. 42, 1. r) *Psalmus* hic I. *Laudibus extollit* locum, in quo legitimus Dei cultus exercetur, v. 2-4. II. *Beatos prædicat* eius habitatores. v. 5-8. III. *Deum inuocat* pro eius conseruatione & benedictione piorum. v. 9-13.
v. 4. s) & *hirundo*, vel sec. Boch. aliosque *columba siluestris.*
v. 6. t) *quorum in animo viæ sunt* ad domum Dei ducentes.
v. 7. u) *per vallem luctus* aut *fletus.* (1) al. *mororum.* coll. 2 Sam. 5, 23. 24.
v. 8. x) *donec compareat* quisque eorum *apud Deum.*
v. 10. y) *Messiæ tui.* Ps. 2, 2. 6.
v. 11. z) *ad limen portæ me continere* vel *vigilare.* (1)

---

v. 7. וישמעאלים per *Atnach* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. & *Ber.* Reliqui per *Rbhia simpl.* loco gere-
schati. v. 10. עשה להם ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 11. היו *milel* 3. 5. 7. 8. 15. 17. 18.
22. 23. 24. Alii *milra.* v. 13. נירשה per *Mun. milel B. Ascher.* v. 14. כגלגל sic per
Pat. 1. 3. 7. 8. 15. 22. 24. sec. *M. I.* & *Ind. Bas.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 18. עד per *Rbhiageresch.*
1. sic fe. *Ber.* Per simplex plerique. Vid. not. Ps. 4, 1. *Atnach* vero habent 6. 9. 10. 13. 14. 20. & cum *Rbhia* simul
3. Porro per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. v. 19. וידעו per *Kam.* in Præter. 7. 8. 11. 12. 15. 16. Ps. LXXXIV,
v. 2. ידידות sine *Dag.* 22. 24. & hic quidem cum nota משכנותיך הי רפה per *Rbhiageresch.* 15.
17. 18-22. 23. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. At per *Atnach* 1. 2. v. 3. נכספה per *Mun. superius* 7. 8.
15. 17. 18. 22. 23. 24. sec. analogiam. Alii per *Mahp.* אל־אל ita 6. 9. 10. 13. 20. 23. sic fu. 5. At
אל־אל 1. 14. 17. 18. irregulariter. v. 4. צפר *def.* poscit *Mas. impr.* Leu. 14, 5. sed sine vllius
codicum suffragio. מצאה sic per *Mahp.* cum conseruo *Merca* 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 22. 23. 24. De qua
geminatione accentus vide not. Ps. 65. 9. Reliqui per solum *Ierach milel* anomalice. ודרור per *Psik Mahp.*
3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & per *Mahp.* sine *Psik* 2. 5. *Psik* vero requirit *Ind. Bas.* f. 61. b. קן *Kuph maiusculum* re-
quirit *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. ac 1 Par. 1, 1. Sed nullus codicum *Masoræ* paruit. v. 5.
יהללוך sine *Gaiah* 1. 7. 8. 15. 22. 23. At prius *Lamed* per *Chatephpat.* 1. 22. v. 7. ישיתהו sic per *Kibbuts*
1. (& in textu) 6. 9. sic fe. 2. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* v. 11. אלהי per *Kam.* 3. 7. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac
Erff. h. l. & *impr.* Num. 22, 18. item *Ind. Bas.* f. 61. d.

Pſal. LXXXV.

א פה לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ רָצִיתָ יְהוָה אַרְצֶךָ
2 3 שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב׃ נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל־חַטָּאתָם
4 סֶלָה׃ אָסַפְתָּ כָל־עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃
ה שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ׃ הַלְעוֹלָם
6 תֶּאֱנַף־בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ הֲלֹא אַתָּה תָּשׁוּב
7 8 תְּחַיֵּנוּ וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ׃ הַרְאֵנוּ יְהוָה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ
9 תִּתֶּן־לָנוּ׃ אֶשְׁמְעָה מַה־יְדַבֵּר הָאֵל ׀ יְהוָה כִּי ׀ יְדַבֵּר
י שָׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ וְאֶל־חֲסִידָיו וְאַל־יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ אַךְ
11 קָרוֹב לִירֵאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן כָּבוֹד בְּאַרְצֵנוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת
12 נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח
13 וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ גַּם־יְהוָה יִתֵּן הַטּוֹב וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן
14 יְבוּלָהּ׃ צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו׃ פו

Pſal. LXXXVI.

א תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה־יְהוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי־עָנִי
2 וְאֶבְיוֹן אָנִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ
3 אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ׃ חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא
4 כָּל־הַיּוֹם׃ שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי
ה אֶשָּׂא׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־
6 קֹרְאֶיךָ׃ הַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל
7 8 תַּחֲנוּנוֹתָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי׃ אֵין־כָּמוֹךָ
9 בָאֱלֹהִים ׀ אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ כָּל־גּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
י יָבוֹאוּ ׀ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ׃ כִּי־גָדוֹל
11 אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ הוֹרֵנִי יְהוָה ׀
12 דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ׃ אוֹדְךָ ׀
13 אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃ כִּי־
חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה׃
14 אֱלֹהִים ׀ זֵדִים קָמוּ־עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי וְלֹא
טו שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃ וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ
16 אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה־עֻזְּךָ

לעבדך

שבית ק

פתח באתנח

PS. LXXXV, v. 1. *a*) Pſ. 4, 1. *b*) Pſ. 42, 1. *c*) Preces habet Eccleſiæ Iudaicæ pro ſui reductione, quibus I. Deo priſtinam miſericordiam in memoriam reuocat, v. 2-4. ſimilemque II. nunc etiam ſibi fieri exoptat, v. 5-8. & III. eius ſpem certam ſibi facit, v. 9-13.

v. 2. *d*) Qui *ex beneplacito* tuo ſingulari *gratia ac fauore reſpexiſti*, & propitius fuiſti. *e*) & *reduxiſti captiuitatem* ſ. *captiuos* Iacobi.

v. 3. *f*) *Abſtuliſti* & condonaſti.

v. 4. *g*) *Collegiſti* & omnem ſimul abſtuliſti. *h*) & *auertiſti* & *retraxiſti te* Ezech. 14, 6. c. 18, 30.

v. 5. *i*) Nunc etiam *reduc nos* v. 2. *k*) & *rumpe iram tuam.*

v. 9. *l*) *vt ne recidant*, relabantur *ad ſtultitiam*, a qua per reſipiſcentiam ſe conuerterunt. cf. Verbum Ier. 11, 10. Ezech. 3, 20.

v. 11. *m*) *concurrerunt.* Vulg. *obuiauerunt ſibi.* *n*) *oſculatæ ſe inuicem ſunt*, & amice conſpirauerunt.

v. 12. *o*) *Veritas*, inquam v. 11. de terra *germinabat.* *p*) *proſpexit.*

v. 13. *q*) Itaque nunc *etiam Dominus dabit*, cet.

v. 14. *r*) & *ponet ipſe in via greſſus ſuos*, vt ſcil. opus ſalutis perficiat, gentes colligat, totumque Iſraelem ſaluum faciat.

PS. LXXXVI, v. 1. *s*) *Oratio* exulis & fugitiui *Dauidis*, qua ille I. varia a Deo beneficia *petit*, v. 1-11. II. gratum animum *promittit*. v. 12-15. & III. iteratis ſuſpiriis *concludit*, v. 16. 17.

v. 11. *t*) *vni*, *totum coniunge* tibi *cor meum.* Piel (1) ct. nal. Gen. 49, 6. Eſa. 14, 20.

PS. LXXXV, v. 1. קרח ſic per regulare *Mun. ſup.* 3. 5. 7. 8. 11. & vna cum *Pſik* 14. At per *Merca* plerique, & vna cum *Pſik* 6. 9. 10. 13. 16. 20. v. 6. הלעולם cum *Meth.* 1. 3. 5. Reliqui ſine eo. Per *Tiphcha ant.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 7. הלא per *Makk.* 3. & *B. Napht.* ſic fe. 5. v. 9. האל per regulare *Ierach* plerique, & quidem vna cum *Pſik* 3. 14. ſec. *Maſ.* 2. & *Ind. Baſ.* f. 61. b. Alii per *Pſik-mahp.* PS. LXXXVI, v. 1. לדוד *Pſik* emphaticum addunt 2. 6 -- 13. 16 -- 23. & ſic fu. *Ber.* v. 2. שמרה ita cum *Meth.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 20. 22. 23. ſic fu. *Ber.* ſec. *Maſ. Erff.* & *M. I.* Reliqui vel plane omittunt, vel loco eius habent *Merca.* v. 3. Pro אדני hab. יהוה 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. ſic fu. 2. contra *Maſ. impr.* & *Erff.* h. l. & *fin.* f. 3. col. 6. v. 5. Pro אדני hab. יהוה 1. 2. 12. 13. 16. 21. 22. 23. contra *Maſ. fin.* f. 3. col. 6. Vide v. 3. v. 7. אקראך Per *Rbhiagereſch* plures; per *ſimplex* vero 7. 8. 24. vid. not. Pſ. 4, 1. v. 8. באלהים ita regulariter 24. & ſic fe. 5. item 2. ſed hic quidem ſine *Pſik*, quod vero poſcit *Ind. Baſ.* f. 61. b. Per *Mun.* cum *Pſik Ber.* At באלהים אדני 6. 9-16. 20-23. & באלהים per *Rbhia* vna cum *Pſik* 8. 17. 18. Verum nec *Rbhiæ* congruit præcedens *Tiphcha*, nec *Atnacho*, niſi pro *tonico* concipiatur *anterius*, quale intendiſſe videntur plerique, dum באלהים per *Dag.* ſcripſerunt omnes præter 7. 8. 17. 22. 24. *Ber.* & 6. 9. in marg. item 5. qui *Dag.* expunxit. ואין Sic per *Mun.* 1. 2. 5. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 24. & ſic fe. *Ber.* Reliqui per *Merca.* v. 9. אשר per *Makk.* 1. 3. v. 11. יהוה cum *Pſik* 3. 6--16. 20. 22. 23. 24. ſic fu. 5. & ſic fe. *Ber.* Reliqui per ſolum *Kadma.*

וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃ וְחַסְדִּי לֹא־אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא אֲשַׁקֵּר 34
בֶּאֱמוּנָתִי׃ לֹא־אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא לה
אֲשַׁנֶּה׃ אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי אִם־לְדָוִד אֲכַזֵּב׃ זַרְעוֹ 36 37
לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃ כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד 38
בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן סֶלָה׃ וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ 39
עִם־מְשִׁיחֶךָ׃ נֵאַרְתָּה בְּרִית עַבְדֶּךָ חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃ מ
פָּרַצְתָּ כָל־גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃ שַׁסֻּהוּ כָּל־ 41
עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו׃ הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו 42 43
הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אוֹיְבָיו׃ אַף־תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ 44
בַּמִּלְחָמָה׃ הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה׃ מה פתח בס״פ
הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה סֶלָה׃ עַד־מָה 46 47
יְהוָה תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃ זְכָר־אֲנִי 48
מֶה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל־בְּנֵי־אָדָם׃ מִי גֶבֶר 49
יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה־מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל סֶלָה׃
אַיֵּה ׀ חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים ׀ אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ נ
זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ שְׂאֵתִי בְחֵיקִי כָּל־רַבִּים עַמִּים׃ 51
אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׃ 52
בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ ספר רביעי 53

Psal. XC. צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן א
אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר׃ בְּטֶרֶם ׀ הָרִים יֻלָּדוּ 2
וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃
תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם׃ כִּי אֶלֶף 3
שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה 4 ה
בַלָּיְלָה׃ זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃ בַּבֹּקֶר 6
יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ׃ כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ 7
וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ׃ שַׁתָּ עֲוֺנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר 8 שתה קרי
פָּנֶיךָ׃ כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־ 9
הֶגֶה׃ יְמֵי־שְׁנוֹתֵינוּ ׀ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם י
בִּגְבוּרֹת

v. 35. *a*) *&* *egressum* s. pronuntiatum *labiorum meorum*. Periphrasis sermonis.

v. 36. *b*) *Si*, i. e. nullo modo, *nequaquam*, 1 Sam. 24, 22.

v. 38. *c*) *testisque in cælo* v. 7. *fidus est*. 1 Ioh. 5, 7.

v. 39. *d*) *Atqui tu*, qui tam magnifica promissa, inde a v. 20. recitata, dedisti. *e*) nunc quasi *abiecisti & auersari videris* nos. *f*) *&* *iratum te ostendis, iram exerces*. *g*) *cum vncto* tuo, Dauide vel Christo & membris eius. v. 52. Act. 9, 4. 5.

v. 40. *h*) *Detestatus* quasi *es* & *abhorrere videris*. (2) Thren. 2, 7. *i*) *fœdus cum seruo tuo* Dauide v. 4. 21. *initum*, & sanctissime confirmatum.

v. 44. *k*) *aciem*. Exod. 4, 25. Ios. 5, 2. 3.

v. 45. *l*) in terram v. 40. *deiecisti*. (1) Chaldæis magis vsitatum.

v. 46. *m*) *induisti ei ignominiam*.

v. 48. *n*) *Memento*, *ego quam caducus sim*, quis ego, & *quantillum* instabile *huius vitæ tempus* (5) Ps. 39, 5. 6.

v. 51. *o*) *portare me*, quod fero *in sinu meo*. Num. 11, 12. Esa. 40, 11. *p*) *vniuersitatem multorum* & magnorum *populorum*, quos Christo parturio, coll. Esa. 54, 1. seqq. c. 66, 7. 8. Ps. 87, 6. Apoc. 12, 1. 2.

v. 52. *q*) *Quia conuiciantur* s. vituperant, o Domine! *r*) *conuiciantur*, inquam, *calcaneos* Messiæ tui v. 39. caput infernalis serpentis conterentes, Gen. 3, 15.

PS. XC, v. 1. *t*) *Oratio Mosis, viri diuini* Deut. 33, 1. c. 34, 10. cet. Qui hic I. comparatione facta cum Dei æternitate *vitæ humanæ miseriam & breuitatem* deplorat, v. 1-6. II. *caussam eius*, peccatum & promeritam Dei iram, ostendit, v. 7-11. III. Intelligentiam huius rei, misericordiam & vitæ directionem piis Dei seruis precatur v. 12-17.

v. 5. *u*) instar nimbi vel torrentis *abripis eos*.

---

v. 33. בנגעים per *Rbhiagereschh*. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 38. לעולם cum præf. *Lamed*. fu. 5. & sic in marg. habet 6. 9. v. 40. נארתה *Nun* per *Chirek* 1. 3. v. 45. מטהרו per *Schua simpl*. 1. 2. 3. 5. contra *Mas. impr.* : מגרתה per *Kam*. 1. 2. 3. 13. contra *Ind. Bas*. f. 61. d. v. 48. זכר per *Cholem* 3. & in marg. 6. 9. v. 49. מות cum *Dag*. 2. 5. 17. 18. 24. & *Ber*. Reliqui sine illo. ימלט נפשו sic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 52. אשר חרפו ita 2. 3. 7. 8. 11. 12. 14 -- 18. 21. 22. 23. 24. & sic fe. 5. At אשר חרפו *Ber*. & alii. אויביך sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 16. 20. contra *Mas*. 3. & *Ind. Bas*. f. 61. b. At per *Merca* cum *Psik* 7. 8. PS. XC, v. 1. אדני per minorem repetitum seu *Tiphcha ant*. plerique; rectius vero per *Rbhia* 2. 3. 14. 24. *Ber*. & vna cum *Tiphcha* 5. לנו per *Rbhia simpl*. 7. 8. 15. 24. v. 2. ותחולל ita cum *Meth*. 2. & sic fe. 5. Reliqui omittunt, manente nihilominus *Tsere*. At per *Mun. milra* 2. 24. sic fu. 5. ועד עולם cum præf. *Vau* 6. 9. 10. 20. sic fu. 5. Attamen sine illo 6. 9. in marg. v. 9. כלינו שנינו sic 2. 7. 8. 15. 21. 22. regularius pro syllabarum conditione. Sed vid. not. Ps. 34, 3. הגה per *Tsere* 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 10. שנותינו sine *Psik* 1. 3. 5. 7. 8. בהם per *Merca-mahp*. 2. Per *Rbhia* 6--10. 12--16. 20. 23. Vtrumque inepte. Reliqui per *Merca*, qui h. l. specialiter pro minore *Mahp*. venit, quemadmodum in Varr. lect. Prou. 6, 3. & sub ditione *Psikkadmati* Ps. 117, 2. &c. שבעים per *Mahp*. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23.

בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי־גָז חִישׁ
11 וַנָּעֻפָה׃ מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ׃ לִמְנוֹת
12
13 יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה׃ שׁוּבָה יְהֹוָה פתח באתנח
14 עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ
טו וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ׃ שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ
16 שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃ יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ
17 עַל־בְּנֵיהֶם׃ וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ׃

א צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃ Psal. XCI.
2 אֹמַר לַיהֹוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃ כִּי
3
4 הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃ בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ
ה לָךְ וְתַחַת־כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ׃ לֹא
6 תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל
7 יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה
8 מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת
9 רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ כִּי־אַתָּה יְהֹוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ
י מְעוֹנֶךָ׃ לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב
11 בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃
12
13 עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃ עַל־שַׁחַל
14 וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ
טו אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃ יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי
16 בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ
א וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי׃ צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם Psal. XCII.
2 הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת לַיהֹוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃
3
4 לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר
ה וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהֹוָה בְּפָעֳלֶךָ
6 בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהֹוָה
7 מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ־בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל
לֹא

a) Si autem viribus eximiis præditus quis fuerit. *b) & præcipuum eorum.* (1) *c) nam transit* cito & cum *festinatione* (1) *d) & vento similes auolamus.*
v. 11. *e) Quis* vero hominum *agnoscit vim* & vehementiam *iræ tuæ? f) & sec. timorem tui*, sicut timor tui requirebat. Mal. 1, 6.
v. 12. *g) recte*; vel *ita*, vt timor tui poscit. v. 11. *ostende nobis. h) vt adferamus cor sapientiæ.*
v. 13. *i)* Ps. 6, 5. *k)* vide Ps. 6, 4. *l) & pœniteat te* malorum. 1 Sam. 15, 11.
v. 15. *m)* sec. *annos*, quibus *vidimus* & experti sumus *aduersa.*
v. 16. *n) Videatur apud seruos*, vel *Ostendatur seruis tuis opus tuum* redimendi generis humani.
v. 17. *o) opus, inquam, manuum nostrarum dirige* atque confirma.
PS. XCI, v. 1. *p) noctu* etiam tutus *manebit.* Psalmus hic pio homini promittit I. Liberationem *a pestilentia* v. 1-7. II. *ab hostibus* v. 8. 9. III. ab *omni plaga*, per tutelam angelorum, v. 10-12. IV. a truculentia bestiarum, v. 13. ipsamque V. Dei gratiam & salutem, v. 14-16.
v. 2. *q) Dico* itaque: *apud Iehouam perfugium meum & propugnaculum est.*
v. 3. *r) a pestilentia perditionum* s. perniciosa.
v. 4. *s) Pennis suis alarum proteget te. t)* scutum Ps. 5, 13. & *parma* (1)
PS. XCII, v. 1. *u)* Ps. 30, 1. *x) in diem Sabbati.* Gen. 2, 2. 3. Exod. 16, 5. 22. seqq. c. 20, 8. Commendat hic psalmus I. *confessionem* & laudem *Iehouæ* v. 2-4. & quidem II. ex *agnitione beneficiorum* Dei, quæ stulti non intelligunt, v. 5-7. Qui propterea III. velut *hostes Dei, exscindentur*, v. 8-10. quum IV. pii & *iusti florebunt*, v. 11-16.

v. 12. הודע per *Kam.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 2. *Erff. M. I. Ind. Bas.* f. 61. d. ᵀ v. 17. Pro אדני hab. יהוה 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 22. 23. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *impr. fin.* ᵀ : f. 3. col. 6. PS. XCI, v. 3. כי per *Makk.* 1. 2. מפח יקוש sic per *Rbbia simplex*, locum *gereschati* tenens, 3. 5. v. 4. לך per *Rbbia* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sic fu. 5. At seruus neque præcedens neque sequens congruit. v. 5. לא per *Makk.* 1. 3. 7. 8. 21. 22. sic fe. 5. v. 12. תגף *defect.* 3. 22. sec. *Mas. impr.* ad Prou. 3, 23. Plerique *plene.* v. 13. תרמס כפיר ita 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At תרמס כפיר 2. v. 15. עמו אנכי sic 2. & huc quoque referimus 5. qui duplex *Merca* habet. At עמו per *Makk.* plerique, & quidem sequente in aliquibus *Mun.* in aliis vero *Tiphcha ton.* Alii עמו אנכי Sed hi omnes contra regulam consecutionis. Denique עמו אנכי 6. 9. 13. 14. 24. & *Ber.* recta quidem consecutione, sed distinctione minus commoda. PS. XCII, v. 1. שיר per *Rbhiager.* fe. *Ber.* Ceteri omnes per *simpl.* exceptis 1. & 2. qui erroneos accentus hic habent. Cf. not. Ps. 4, 1. v. 4. עלי עשור per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5.

8 לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים ׀ כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ
9 כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם
י יְהוָה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ
11 יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן
12 רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה
13 אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃
14 שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ טו עוֹד
16 יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר
עולתה יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַלְתָה בּוֹ׃ צג

Psal. XCIII. פולו קמץ

א יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר
2 אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם
3 אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת ׀ יְהוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם
4 יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת ׀ מַיִם רַבִּים אַדִּירִים
ה מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה׃ עֵדֹתֶיךָ ׀ נֶאֶמְנוּ מְאֹד
לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃ צד

Psal. XCIV.

א אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא
2 שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים׃ 3 עַד־מָתַי רְשָׁעִים ׀
4 יְהוָה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ
ה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃
6 אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ 7 וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־
8 יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים
9 מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן
י הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת׃
11 יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי־הֵמָּה הָבֶל׃ 12 אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר
13 אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי
14 רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת׃ כִּי ׀ לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ
טו וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב׃ כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־
16 יִשְׁרֵי־לֵב׃ מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי
אָוֶן

v. 8. *a) Quum erumpunt.* b) & *quum florent.* c) fit illud, *vt exscindantur.*

v. 9. *d) Tu vero* ipsa *altitudo*, vel subintell. ב, *in altissimo cælo es.*

v. 11. *e) madeo* s. *perfusus sum oleo* s. vnguento *recenti.*

v. 12. *f) Viditque oculus meus*, quod voluit, *in hostibus meis.* g) sic etiam *de insurgentibus contra me improbis* gratum tandem nuntium *audient aures meæ.*

PS. XCIII, v. 1. *h)* Ps. 96, 10. & 97, 1. & 99, 1. Apoc. 11, 17. c. 19, 6. Canit *de regno Messiæ*, quod I. *firmum sit* & perpetuo duraturum, v. 1. 2. II. semper *triumphaturum*, v. 3. 4. & III. testificatione euangelii *propagandum* v. 5. *i) induit* inquam *Iehoua* celsitudinem, & *robore* s. potentia *accinxit* se.

v. 2. *k) a momento*, quo Rex a Deo Patre constitutus es, Ps. 2, 6. *l)* nam *ab æterno tu es.*

v. 3. *m) fragorem suum.* (1)

v. 4. *n)* Sed *præ vocibus* aquarum multarum. *o)* quum *validi* vel ingentes sunt *fluctus maris.* *p) magnificus* vel excellentior & *potentior in excelsis* est Iehoua.

v. 5. *q) domui* & ecclesiæ tuæ *conuenit* & *pulchra est sanctitas* fidei & vitæ.

PS. XCIV, v. 1. *r) O Deus vltionum.* Nah. 1, 1. *s) adfulge*, vt Ps. 80, 2. Precatio est Ecclesiæ contra homines impios & superbos, & contra thronum antichristianum v. 20. in qua I. Deus ad vindictam *excitatur* v. 1 -- 3. II. Impia illorum opera *describuntur* v. 4 -- 7. III. Stultitia eorum *redarguitur* v. 8 -- 11. IV. *Beatus* autem dicitur, qui a Domino *castigatur*, v. 12 -- 15. V. Auxilium Dei, contra impios præstitum, *laudatur*, v. 16 -- 23.

v. 16. *t) mihi cum improbis concertanti.*

---

v. 8. כמו per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 9. מרום per *Rbhiageresch.* 2. sic fe. *Ber.* Ceteri per *simplex.* Vid. supra v. 1. v. 10. הנה sic per *Ierach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 21. & איביך per *Paser* cum *Psik* emphatico 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. sine *Psik* vero 21. posito nimirum maiore loco minoris in distinctione bis mediate subdistinguenda, vt Ps. 5, 10. 12. &c. ac superaddito *Psik*, vt Iob. 24, 14. At הנה איביך ׀ ceteri. v. 11. בלתי *milel* regulariter 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. & *Ber.* Ceteri *milra.* v. 12. מרעים per *Atnach* 1. 2. 3. sic fu. 5. At per *Rbhia simpl.* 24. v. 15. דשנים ורעננים ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. דשנים ורעננים 2. PS. XCIII, v. 2. מעולם ita 6. 9. 20. 13. 14. 20. 21. 22. At per *Mun.* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. & מעולם cum *Tiphcha ton.* simul 5. 24. & sic fe. *Ber.* PS. XCIV, v. 1. אל־נקמות ita 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 23. 24. quo referendi etiam sunt 2. 6. 9. 10. 13. 14. 21. 22. qui habent *Mun.* At אל נקמות ita *Ber.* & אל נקמות 2. v. 3. מתי רשעים ita 2. 7. 8. 11. 16. 17. 18. 22. 24. fe. 5. & per *Tiphcha* etiam plures. At per geminum *Mun. Ber.* & alii. v. 6. ויתומים ita 5. 7. 8. & *Ber.* Per *Merca* 14. Per *Rbhiageresch.* 1. 2. Reliqui per solum *Mun.* irregulariter. v. 7. יה sine *Dag.* 3. 10. 14. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 9. הנטע sic *Merca* superaddunt 6 -- 11. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. quod vero probabiliter euphonicum *Meth.* est. יצר *milra* 1. 3. 14. 24. At יצר 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 21. 22. posito *Merca* pro *Meth.* & *Mun.* pro *Merca* erronee. v. 12. יה sine *Dag.* 1. 3. 10. 14. 15. 17. 18. 21. 22. 23. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.*

17 אָוֶן׃ לוּלֵי יְהוָה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה
18 נַפְשִׁי׃ אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי׃
19 בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃
כ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק׃ יָגוֹדּוּ עַל־ דגש אחר חולם
21 נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃ וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי
22
23 לְצוּר מַחְסִי׃ וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם
יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ צה

א לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ׃ Psal. XCV.
2 נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל
3
4 יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ
ה מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא
6 עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה
7 נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ
וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ׃
8 אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃ אֲשֶׁר
9
י נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה
אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ
11 דְרָכָי׃ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי׃

א צו שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה Psal. XCVI.
2 כָּל־הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ
3 מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
4 נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא
ה עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ כִּי כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים
6 וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃ הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת
7 בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה
8 כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה וּבֹאוּ
9 לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו
י כָּל־הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל
בל

---

v. 21. ודם per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. PS. XCV, v. 7. כי sic per *Makk.* expressum 1. 3. 5. [illegible] 14. Ceteri id subintelligunt. Nec enim distinctiuum hoc *Sarka* est, sed conseruum, occupans litteram *Caph*, vt est in 5. 7. 8. 14. 15. 22. 24. PS. XCVI, v. 2. מיום per *Makk.* & *Meth.* 2. 7. 8. 11. 15. 16. 17. 18. 23. 24. v. 3. כבודו cum præmisso את־ 1. 5. 12. 13. 16. 20. 21. & in marg. 6. 9. 23. Nostram „ lectionem confirmat *R. Chaim* in marg. 7. 8. adiecta ״ notula יפה *Bene!* item 22. in marg. notans בכ״ל. Confirmat eandem præcedens accentus vicarius, qui interposito את congruus haud esset. v. 4. כי sic per *Merca.* 3. 7. 8. 24. & sic fe. 5. sec. *Maſ. Erff.* & *impr.* h. l. & Ps. 143, 3. Ceteri per *Makk.* & *Meth.* גדול יהוה ita 1. v. 5. העמים *Psik* addunt 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. 23. præter *Ind. Baſ.* f. 61. b. [illegible] v. 8. שאו per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. ובאו per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 22. 24. & sic fe. *Ber.* & fu. 5. quasi præf. *Schurek* pro syllaba habendum non esset. Sed cf. Ps. 98, 1. Iob. 10, 15. &c. v. 10. מלך per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 20. 22.

v. 17. *a*) *propemodum iaceret in silentio mortis*, Ps. 115, 17. v. 19. *b*) *Quum multiplicantur curæ & cogitationes meæ.* (2) Ps. 139, 23. *c*) *oblectant* & recreant. v. 20. *d*) *Num enim vnquam consociabitur tibi vel tecum. e*) *thronus perditionum*; qui etiam thronus diaboli, draconis & bestiæ. Apoc. 2, 13. c. 13, 2. c. 16, 10. *f*) *qui formant molestiam atque laborem. g*) *super vel contra statutum* & legem diuinam. v. 21. *h*) *Turmatim exeunt & irruunt.* Gen. 49, 19. v. 23. *i*) *iniquitatem eorum.* Ier. 4, 14. PS. XCV, v. 1. *k*) *Exhortatur* I. *Spiritus S. per Dauidem omnes Iſraelitas*, inprimis sub N. T. *ad obsequium*, & *fidem in Christum*, v. 1 -- 7. II. *ipse Christus eosdem* ab inobedientia & incredulitate *dehortatur*, v. 8 -- 11. v. 4. *l*) *peruestigationes* & abditissima penetralia *terræ. m*) & *lassitudines*, præalta cacumina *montium* ipsius sunt. v. 5. *n*) *Cuius etiam est mare. o*) *nam ipse fecit* s. creauit *illud*. v. 7. *p*) & *oues*, quas *manus eius* omnipotens & fecit. v. 5. & dirigit ac protegit Zach. 9, 6. Ioh. 10, 28. *q*) idque *hodie*, Hebr. 3, 13. *r*) *si* modo *voci eius obedietis*. v. 8. *s*) *Ne itaque obduretis animum*, inquit ipse Jehoua Messias, rex & Dominus noster, v. 1. 2. 3. coll. v. 9. 10. 11. *u*) *sicut in Meriba* Exod. 17, 2. 7. Num. 20, 3. 13. *u*) *sicut factum est in die tentationis* Exod. 17, 7. Num. 14, 22. cet. PS. XCVI, v. 1. *x*) *Cantate Iehouæ Messiæ canticum nouum*, vt Esa. 42, 10. &c. I. *Hortatur Dauid* Iudæos & gentes ad dignam CHRISTI *exceptionem* v. 1 - 9. II. ad obedientiam & submissionem, v. 10 - 13. v. 2. *y*) Vide 1 Par. 16, 23.

בַּל־תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל 11
הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז 12
יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר׃ לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט 13
הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ׃

Psal. XCVII. כולו קמץ

צז יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים א
רַבִּים׃ עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃ 2
אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ בְרָקָיו 3
תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃ הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי ה 4
יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ 6
כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ יֵבֹשׁוּ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים 7
בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח 8
צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה׃ כִּי־ 9
אַתָּה יְהוָה עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־
כָּל־אֱלֹהִים׃ אֹהֲבֵי יְהוָה שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו 10
מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב 11
שִׂמְחָה׃ שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃ 12

Psal. XCVIII.

צח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ כִּי־ א
נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃ הוֹדִיעַ 2
יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ זָכַר חַסְדּוֹ 3
וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת
אֱלֹהֵינוּ׃ הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ׃ 4
זַמְּרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה׃ בַּחֲצֹצְרוֹת ה 6
וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְהוָה׃ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ 7
תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ׃ 8
לִפְנֵי־יְהוָה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק 9

Psal. XCIX. כולו קמץ

וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ צט יְהוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ א
עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ׃ יְהוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם 2
הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים׃ יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ 3
הוּא

a) Pf. 93. 1. b) Pf. 9, 9.
v. 11. c) *Letabuntur cæli* 1 Par. 16, 31. d) *remugiet.* 1 Par. 16, 32.
v. 12. e) *Exfultabit ager.* 1 Par. 16, 32.
v. 13. f) *Coram Iehoua* Mesia, *quum venerit.* Pf. 98, 9.
PS. XCVII, v. 1. g) Pf. 93, 11. & 96, 10. *Defcribitur* hic I. *CHRISTI, regis, maiestas, gloria & iustitia*, omnesque eum adorare iubentur, v. 1-7. II. Natum inde *Sionis* f. piorum *gaudium.* v. 8. 9. Quos III. ad constantiam in fide & pietate, adeoque ad pacem & lætitiam in Spiritu S. *exhortatur* v. 10. 11. 12.
v. 2. h) Exod. 20, 18. i) Pf. 89, 15.
v. 3. k) Pf. 50, 3. l) *& inflammabit.* Mal. 3, 19.
v. 4. m) *Illustrarunt fulgura eius.* Pf. 77, 19.
v. 11. n) *Lux* f. gaudium & *felicitas* Esth. 8, 16. Ef. 59, 9. *feminatur iustis.* Phrasis tropica, ex agricultura desumta.
v. 12. o) Pf. 30, 5.
PS. XCVIII, v. 1. p) *Pfalmus*, Pf. 3, 1. addunt LXX. cet. *Dauidis*, Targ. *propheticæ.* Triplicem habet *exhortationem* ad *CHRISTO* canendum: I. *generalem* v. 1-3. II. *specialem* de modo & instrumentis, v. 4-6. III. de cantoribus, v. 7-9. q) Pf. 96, 1. r) Efa 59, 16. s) Efa. 52, 10.
v. 3. t) Efa. 52, 10.
v. 4. u) Pf. 66, 1. x) Efa. 44, 23.
v. 6. y) *Tubis argenteis.* Num. 10, 2. feqq.
v. 7. z) Pf. 96, 11.
v. 9. a) Pf. 96, 13.
PS. XCIX, v. 1. b) Pf. 97, 1. Est hic etiam I. *prophetia* f. *concio de CHRISTO* & regno eius. v. 1-4. II. *exhortatio* ad obsequium, & laudes ac preces coram eo fundendas. v. 1-9. c) *commouebuntur.* d) *nutabit* & trepidabit. (1)

v. 13. ישפט per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. & sic fu. 5. Sequens vero תבל per vicarium, *Mun.* 1. 3. & sic fu. 5. at per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. PS. XCVII, v. 3. ותלהט סביב sic 1. 2. & fe. 5. v. 4. ראתה ותחל ita 1. 2. & fu. 5. emphatice quidem, sed confuso *Mun.* pro *Merca.* v. 5. כדונג per *Kam.* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. contra *Maj.* 1. Attamen 6. 9. in marg. per *Pat.* v. 6. שמים sine præfixo 1. 2. v. 7. המתהללים cum *Meth.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. 23. v. 8. שמעה per *Mahp.* 3. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 21. 22. sic fe. 5. contra regulam. At שמעה ותשמח emphatice 2. sic fu. 5. v. 9. אתה sine *Pfik* 2. 3. 5. v. 10. שנאו cum *Meth.* 17. 18. 24. & *Ber.* PS. XCVIII, v. 1. וזרוע per *Mun.* 2. 5. sic fe. *Ber.* Vid. not. Pf. 96, 8. v. 8. נהרות per *Tiphcha ant.* 1. 3. v. 9. ישפט תבל ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. Cf. Pf. 96, 13. PS. XCIX, v. 1. מלך per *Pat.* 3. sic fe. 5. v. 3. גדול ונורא ita 1. 2. & sic fu. 5.

v. 4. *a) Et robur* f. potentia *Regis* f. *Rex potens* & maiestaticus. *b) Tu* enim, o iustissime Rex, *stabiliuisti* rectitudines.
v. 6. *c)* Sicut etiam fecerunt *Moses & Aharon inter sacerdotes* & administros *ipsius. d) item Samuel inter adoratores eius,* sp. Messiæ, cuius gloria his exemplis cultorum eius exaggeratur.
v. 7. *e)* vide Exod. 13, 21. cet. Num. 9, 15.
v. 8. *f) vltor tamen etiam* f. vlciscens *ob facta eorum* Pf. 14, 3.
PS. C, v. 1. *g) Psalmus ad gratiarum actionem* f. confessionem v. 4. Est hic etiam *duplex adhortatio* ad laudandum & celebrandum nomen Christi inter omnes gentes: I. *ad fidem* & gaudium ac pium cultum v. 1-3. II. ad intrandum per portas Messiæ *ad eius laudes* & confessionem v. 4. 5. *h)* Pf. 98, 4.
v. 2. *i)* Pf. 2, 1.
v. 3. *k)* Pf. 95, 6. 7.
PS. CI, v. 1. *l)* Pf. 24, 1. Sistit hic Dauid I. *Boni Principis* exemplum v. 1-3. II. *piæ aulæ* imaginem v. 4-7. & III. *iustum regimen*, v. 8. *m) Gratiam & iudicium* a Domino mihi præstita, cantabo.
v. 2. *n) Prudenter attendam ad viam integram* & inculpatam, *dicens*: *Quando, quæso, venies ad me? o) ambulabo* enim fincere & ingenue &c.
v. 3. *p) rem impiam* & diabolicam. *q) facere declinationes* f. peruerfa. Hof. 5, 2.
PS. CII, v. 1. *r) Oratio pro misero* & afflicto. *s) quum* dolore & tristitia *obruitur* & obnubilatur. Esa. 57, 16. *t)* & coram Domino *effundere vult querelas suas*, Pf. 95, 3. & 62, 9. Preces igitur habet hic pfalmus *ad Iehouam Messiam*, & vaticinium de eius aduentu & gentium vocatione, vbi I. Miseri *preces*, v. 2-12. II. *Solatium* ex Messiæ aduentu v. 13-23. III. Miseri *confirmatio*, v. 24-29.
v. 3. *u) in die* vel tempore, quo *angustia* est *mihi*.
v. 5. *x) Percussum est velut herba*, & exaruit cor meum.

4 הוּא׃ וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים
ה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ׃ רוֹמְמוּ יְהוָה
6 אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן ׀ בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְהוָה — הא׳ נחה
7 וְהוּא יַעֲנֵם׃ בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו
8 וְחֹק נָתַן־לָמוֹ׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא
9 הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

א ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃ — Psal. C.
2 עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה׃ דְּעוּ כִּי־
3 יְהוָה הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן — ולו קרי
4 מַרְעִיתוֹ׃ בֹּאוּ שְׁעָרָיו ׀ בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ
ה לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ׃ כִּי־טוֹב יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד־דֹּר

א וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃ קא לְדָוִד מִזְמוֹר חֶסֶד־ — Psal. CI.
2 וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהוָה אֲזַמֵּרָה׃ אַשְׂכִּילָה ׀ בְּדֶרֶךְ תָּמִים
3 מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃ לֹא־
אָשִׁית ׀ לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא
4 יִדְבַּק בִּי׃ לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע׃ מְלָושְׁנִי — יתיר ו׳
ה בַסֵּתֶר ׀ רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ
6 לֹא אוּכָל׃ עֵינַי ׀ בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ
7 תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא־יֵשֵׁב ׀ בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה
8 דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל־
רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית מֵעִיר־יְהוָה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃

א קב תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה — Psal. CII.
2 יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא׃
3 אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר־לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ
4 בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי׃ כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי
ה כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃ הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי — דגש אחר שורק

מאכל

v. 4. כוננתה cum *He paragog.* fu. 5. & fic 6. 9. in marg. v. 5. רוממו per *Chatephpat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. Sic iidem & 5. v. 9. רגליו per *Rbhia fimpl.* 24. קדוש eum conferuo 6. 10. 14. 20. PS. C, v. 3. ולא fine *Kri* 10. 20. 21. contra *Maf. impr.* Leu. 11, 21. *Pfik* emphaticum fuperaddunt 11. 12. 15. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* verum præter *Ind. impr.* f. 61. b. אנחנו per *Pat.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 24. & fic fe. 2. fec. *Maf.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Baf.* f. 61. d. Reliqui per *Kam.* PS. CI, v. 1. חסד ומשפט ita 2. 3. At per geminum *Mun.* 10. 13. 14. 20. v. 4. רע per *Kam.* 5. 6. 9. 10. 14. 20. v. 5. מלושני fic per *Mahp.* regulariter 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. & fic fe. *Ber.* Ceteri per *Mun. fuperius.* גבה per *Mun.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 6. הלך per *Mun.* 2. & fic fu. 5. Per *Tiphcha ton.* 6. 9. 11. 15. 22. 23. pro quo plures erronee habent *Merca.* Vtrique alia diftinctione h. m. *ambulans in via* tanquam *integer.* *Tiphcha ant.* habent 14. 24. & *Ber.* v. 7. לא ישב per *Mahp.* regularius 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. fic fu. 5. v. 8. פעלי per *Makk.* & *Meth.* 3. 6. 9. 10. 13. 20. fic fe. 5. PS. CII, v. 1. תפלה לעני כי ita commodius 2. v. 3. צר *Makk.* non exprimunt 2. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. v. 4. בעשן per *Caph* loco *Beth* 6. 9. 10. 11. 13. 20. 23. fic fu. 2. Et fic legerunt *Chald. LXX.* & *Vulg.* v. 5. הוכה כעשב Ita 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. Infuper 15. 17. 18. 21. 22. 23. habent itidem *Mun.* verum fequente alio *Mun.* contra regulam confecutionis. At הוכה כעשב 24. & *Ber.* & הוכה־כעשב 5. 7. 8.

מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי׃ 6
דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי 7 8
וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג׃ כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי 9
מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃ כִּי־אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי י
בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי 11
וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃ יָמַי כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה 12 13
יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר׃ אַתָּה תָקוּם 14
תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד׃ כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ טו
אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ׃ וְיִירְאוּ גוֹיִם אֶת־שֵׁם 16
יְהוָה וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי־בָנָה יְהוָה 17
צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ׃ פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא־בָזָה 18
אֶת־תְּפִלָּתָם׃ תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא 19
יְהַלֶּל־יָהּ׃ כִּי־הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם ׀ כ
אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט׃ לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי 21
תְמוּתָה׃ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃ 22
בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה׃ 23
עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִו קִצַּר יָמָי׃ אֹמַר אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי כה 24
בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ׃ לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ 26
וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃ הֵמָּה ׀ יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד 27
וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ וְאַתָּה־ 28
הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ בְּנֵי־עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם 29
לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃ קג לְדָוִד ׀ בָּרְכִי נַפְשִׁי א
אֶת־יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרְכִי נַפְשִׁי 2
אֶת־יְהוָה וְאַל־תִּשְׁכְּחִי כָּל־גְּמוּלָיו׃ הַסֹּלֵחַ 3
לְכָל־עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל־תַּחֲלוּאָיְכִי׃ הַגּוֹאֵל 4
מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים׃ הַמַּשְׂבִּיעַ ה
בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ עֹשֵׂה צְדָקוֹת 6
יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה 7
לִבְנֵי

כתי קרי
פתח באתנח

Psal. CIII.

a) desii a comedendo panem meum.
v. 6. b) A voce gemitus mei, i. e. a dolore in grauissimos gemitus erumpente,
v. 7. c) Similis factus sum plateæ, Vulg. pelecano solitudinis. d) Vulg. sicut nycticorax, Schm. sicut bubo vastitatum.
v. 8. e) sicut auis aut noctua, quæ noctu solitaria est in tecto.
v. 9. f) insanientes quasi & iactabundi aduersarii mei per me iurant & mala aliis imprecantur.
v. 13. g) Tu autem Iehoua Messia, coll. v.27. Hebr. 1, 10. 11. 12.
v. 15. h) Nam desiderant cultores tui præparari lapides eius. i) & pulueris s. ruderum eius, quod illa in ruinis iacet, miserentur.
v. 17. k) Quod ædificauerit. l) & adparuerit in gloria sua.
v. 18. m) Quod respexerit. n) solitarii. Tropus ab arbore deserti, Ier. 7, 6.
v. 21. o) vt solueret & aperto carcere e vinculis dimitteret filios mortis. Ps. 79, 11.
v. 24. p) Adflixit quidem & adhuc adfligit Dominus variis calamitatibus in hac vitæ meæ via vires meas.
v. 25. q) Dicam tamen, fide & spe aduentus tui confirmatus, o Iehoua Messia, Deus mi! r) ne in ira tua v. 11. auferas me. s) nam per omnem ætatem anni tui sunt, semper idem es & permanebis, v. 28. nec promissa tua fallent aut mutationi obnoxia erunt.
v. 26. t) Olim & dudum ante nos. Deut. 2, 12.
PS. CIII, v. 1. u) Ps. 3, 1. & 25, 1. Dauid hic I. pro præstitis sibi beneficiis Deo gratias agit v. 1--7. II. Misericordiam Dei celebrat. v. 8--14. III. Humanam fragilitatem & Dei æternitatem miratur. v. 14--19. & IV. ad laudes eius cælum & terram & semet ipsum excitat v. 20-22.
v. 2. x) omnium beneficiorum eius, quæ in te contulit, v. 10.
v. 5. y) Qui satiat bonis suis os tuum, vt Ps. 32, 9.

v. 5. Pro מֵאֲכֹל hab. מֵאֲכַל 3. 5. qs. esum panis mei; quemadmodum Syr. reddidit. v. 7. חרבות per Chateplpat. 1. 3. 6. 9. 10. 20. v. 8. Pro בודד habent נודד vagabunda 6. 9. in marg. Quomodo Syr. volitans; Ion. vero, velut vtramque lectionem combinasset, quæ volat ac vagatur solitaria. Verum Beth requirit Mas. impr. Esa. 14, 31. & Hos. 8, 9. v. 10. ושקוי Vau sine Dag. 6--10. 13. 16. 18. 20. 21. 23. 24. sic fe. 5. v. 13. Pro וזכרך alii libri in M. I. habent כסאך thronus tuus; sicut etiam A. Esra explicauit; verum erronee, vt bene obseruauit auctor M. I. v. 23. בהקבץ per Mun. 1. 2. 3. 5. 7. 8. v. 24. ענה sic per Tiphcha ton. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 24. Ceteri fere per Merca, sed Ber. per Tiphcha ant. בדרך per Merca 2. 3. 24. & sic fe. 5. Reliqui per Mun. כחו per Atnachum 1. Ber. & sic fu. 5. At per Rbbiagereschh 2. 15. Reliqui per Rbhia. v. 26. יסדת per Kam. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sic fu. 2. contra Mas. Erff. v. 28. ואתה Ita per Makk. 2. 3. 5. 7. 8. 14. 15. 22. Per Merca 24. & Ber. Ceteri irregulariter per Tiphcha ton. יתמו Mem cum Dag. 1. 2. 3. 5. 14. 16. 17. & Ber. PS. CIII, v. 5. התחדש כנשר ita 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & Ber. At תתחדש כנשר 1. 2. v. 6. עשה per Segol 1. 5. 7. 8. 14. 12. 13. 15. 16. 21. 22. & in marg. 6. 9. verum præter Mas. impr. Ps. 146, 6.

8 לבני ישראל עלילותיו: רחום וחנון יהוה ארך אפים
9 ורב־חסד: לא־לנצח יריב ולא לעולם יטור: לא
11 כחטאינו עשה לנו ולא כעונתינו גמל עלינו: כי כגבה
12 שמים על־הארץ גבר חסדו על־יראיו: כרחק מזרח
13 ממערב הרחיק ממנו את־פשעינו: כרחם אב על־
14 בנים רחם יהוה על־יראיו: כי־הוא ידע יצרנו זכור
טו כי־עפר אנחנו: אנוש כחציר ימיו כציץ השדה כן
16 יציץ: כי רוח עברה־בו ואיננו ולא־יכירנו עוד
17 מקומו: וחסד יהוה מעולם ועד־עולם על־יראיו
18 וצדקתו לבני בנים: לשמרי בריתו ולזכרי פקדיו
19 לעשותם: יהוה בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל
כ משלה: ברכו יהוה מלאכיו גברי כח עשי דברו
21 לשמע בקול דברו: ברכו יהוה כל־צבאיו משרתיו
22 עשי רצונו: ברכו יהוה כל־מעשיו בכל־מקמות
ממשלתו ברכי נפשי את־יהוה: קד

א ברכי נפשי את־יהוה יהוה אלהי גדלת מאד הוד והדר Psal. CIV.
2 לבשת: עטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה:
3 המקרה במים עליותיו השם־עבים רכובו המהלך
4 על־כנפי־רוח: עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש
ה להט: יסד־ארץ על־מכוניה בל־תמוט עולם ועד: 6
7 תהום כלבוש כסיתו על־הרים יעמדו־מים: מן־
8 גערתך ינוסון מן־קול רעמך יחפזון: יעלו הרים ירדו
9 בקעות אל־מקום זה יסדת להם: גבול־שמת בל־
י יעברון בל־ישובון לכסות הארץ: המשלח מעינים
11 בנחלים בין הרים יהלכון: ישקו כל־חיתו שדי ישברו
12 פראים צמאם: עליהם עוף־השמים ישכון מבין עפאים
13 יתנו־קול: משקה הרים מעליותיו מפרי מעשיך
14 תשבע הארץ: מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבדת

האדם Tttt 2 פז ב

v. 9. *a*) Non in perpetuum *litigare solet*, nec in æternum *iram seruat*. v. 14. *b*) Gen. 8, 21. v. 15. *c*) *Ad hominem* miserum & mortalem quod attinet. Pf. 8, 5. coll. Pf. 9, 7. not. *d*) fœno in vita sua similis est. v. 20. *e*) *obediendo voci verbi eius*. Gerundium in *do*, vt in *Lemor*, dicendo, *Lebakkesch*, quærendo. PS. CIV, v. 2. *f*) Est hic *canticum laudis Iehouæ*, quo I. *opus creationis* graphice describitur & celebratur v. 1—9. II. *Diuina prouidentia* decantatur, v. 10-30. ideoque III. Iehova æternum laudandus prædicatur, v. 31-35. *g*) *gloria & honore indutus es*. v. 2. *h*) *Amictus es luce, velut vestimento; extendens cælum instar aulæi*. Prius hemistichium ad Gen. 1, 6-8. respicit. v. 3. *i*) *Qui aquis* nubium mirabiliter *contignat superiora conclauia sua*, f. spatia aeris. v. 13. *k*) *Qui nubes facit vehiculum suum*. *l*) *qui incedit*, & pergit, quo vult, *super alis venti*. v. 4. *m*) *Qui angelos suos* f. *nuntios*, facit *spiritus* f. substantias spirituales & incorporeas. Num. 16, 22. Occasione *ventorum* in v. 3. hic pergit ad nobiliores *spiritus*, scil. immateriales. *n*) *ignem flammantem*, vnde etiam *Seraphim* qf. *ardentes* aut *inflammati* purissima luce dicuntur. v. 6. *o*) *Ad abyssum* quod attinet, *velut amictum eam obduxeras* aut imposueras terræ, in prima creatione. v. 7. *p*) *Sed ab increpatione tua* & seuerissimo mandato, Gen. 1, 9. historice descripto, *fugiebant* aquæ, v. 6. v. 8. *q*) Hinc *adsurgebant montes*, & *demittebant se* valles. Alii de continuo aquarum adscensu & descensu in montes & valles verba hæc accipiunt. v. 9. *r*) *Terminum posuisti* aquis v. 6. 7. & fluctibus marinis, Ier. 5, 22. *quem non transgrederentur*. *s*) *nec reuerterentur ad tegendam terram*, vt ab initio rerum fiebat, v. 6.

v. 10. ולא per *Makk.* 1. 2. 3. v. 11. כגבה cum *Dag.* fu. 5. & sic libri nonnulli in *M. I.* forte ob euitandam asperitatem geminæ aspiratæ. גבר cum conseruo *Sarka* 3. v. 14. הוא per *Mun.* 1. v. 20. יהוה *Psik* emphaticum addunt 6. 9. 10. 11. 13. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. verum præter *Ind. Baf.* f. 61. b. PS. CIV, v. 3. השם־עבים Ita 5. 7. 8. 12. 13. 16. 23. & *Ber.* Et *Merca* quidem habent etiam 11. 15. 17. 18. 21. 22. verum ׀ præcedente *Mun.* erronee. At השם עבים 2. v. 4. עשה per *Tsere* 2. sec. *Maf.* 1. h. l. verum contra *impr.* ad Pf. 146, 6. v. 5. יסד per *Mun.* *milel* 2. 6. 9. 10. 14. 20. at *milra* 13. sic fu. 5. מכונה sine *Iod* plur. requirit *M. I.* sed *plene* omnes nostri, sec. *Maf. impr.* v. 6. יעמדו per *Mun.* sine *Makk.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 7. גערתך per *Merca* 24. At גערתך per geminum *Mun. Ber.* Ceteri omnes per simplex *Mun.* irregulariter. v. 9. גבול per *Mun.* 2. 3. & *B. Napht.* sic fu. 5. v. 12. עפאים Sic per *Aleph* quiescens & *Iod* mobile 6. 7. 8. 9. 17. 18. & 22. sec. *Maf. Erff. M. I.* & D. *Kimchium* in Comm. h. l. Notam marg. א נחה adiecit 22. Alii עפאים per *Aleph* mobile. Ceterum per *Chatephpat.* sub *Ain* 1. 6. 9. 16. 20. 21. v. 13. משקה per *Tsere* 1. 7. 11. 13. 15. v. 14. מצמיח cum *Psik* 6 -- 13. 15--18. 20. 21. 22. 23. sic foret minor pro maiore repetitus.

הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ׃ וְיַיִן ׀ יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ טו
16 לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד׃ יִשְׂבְּעוּ
17 עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע׃ אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ
18 חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ׃ הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים
השין רפה 19 מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים׃ עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע
מְבוֹאוֹ׃ תָּשֶׁת־חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ־תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־ כ
21 יָעַר׃ הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם׃
22 23 תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן׃ יֵצֵא אָדָם
24 לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב׃ מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ׀ יְהוָה
כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ זֶה ׀ הַיָּם כה
גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם שָׁם־רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת
26 עִם־גְּדֹלוֹת׃ שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה־יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־
27 28 בּוֹ׃ כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ תִּתֵּן לָהֶם
29 יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃ תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן
תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃ תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ ל
31 יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃ יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם
32 יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו׃ הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע
33 בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ אָשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי
34 בְּעוֹדִי׃ יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה׃ יִתַּמּוּ לה
חַטָּאִים ׀ מִן־הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים ׀ עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־
Psal. CV. א יְהוָה הַלְלוּ־יָהּ׃ קה הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ
2 בִּשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ
3 שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח
4 ה לֵב ׀ מְבַקְשֵׁי יְהוָה׃ דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃
6 זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיו׃ זֶרַע
7 אַבְרָהָם עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
8 בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו׃ זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה
9 לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק׃
ויעמידה

v. 15. *a*) *Vinum quoque lætificet cor* & animum hominis. *b*) *vt hilarem reddat faciem* & frontem *a pinguedine*, quam secum vehit & sanguini ingenerat vinum. v. 16. *c*) *Saturantur* etiam, humo pluuiis saturata, v. 13. v. 17. *d*) Syr. & *ciconiæ nidus est in abietibus*. v. 18. *e*) *ibicibus* scil. refugium sunt, ex sequ. commate. *f*) *muribus* maioribus *montanis*. Prov. 23, 26. v. 19. *g*) *pro statis temporibus*. Gen. 1, 14. 16. *h*) *locum* & *tempus occasus sui*. v. 20. *i*) Tu etiam Domine *fecisti* & adhuc quotidie *ponis* s. adducis *tenebras*, *vt fieret*, hodieque adhuc *fiat nox*. v. 21. *k*) & quasi *ad petendum* a Deo escam suam. v. 22. *l*) Quum vero *sol oritur*, *recipiunt sese*. *m*) & *in lustra sua recubitum eunt*. v. 25. *n*) *Isthoc etiam mare*. *o*) & *latum ad vtramque manum*, s. spatiosissimum. v. 26. *p*) *maiores belluæ* marinæ. v. 29. *q*) quum *aufers spiritum* & vitam eorum. Prima radicalis א *exspiravit*, vt 2 Sam. 19, 14. c. 20, 9. cet. v. 30. *r*) Rursus *emittis spiritum tuum*, & alia *creantur*. *s*) & hac rerum veluti regeneratione *renouas* faciem terræ. v. 34. *t*) *Grata est oratio mea*. v. 35. *u*) Schmid. *Consumantur*. al. *Absumentur* tandem peccatores e terra. PS. CV, v. 1. *x*) Vide 1 Par. 16, 8 seqq. Est canticum laudis Iehouæ, & breue historiæ ecclesiasticæ Israelitarum compendium; vbi I. *Excitatio Israelitarum* ad laudandum Deum v. 1--6. II. *Rationes* & ipsa celebratio operum Dei v. 7 - 45. v. 2. *y*) *meditamini de omnibus mirabilibus eius*. v. 4. *z*) & *potentiam* s. omnipotens auxilium *eius*. v. 9. *a*) Fœderis, inquam, meminit v. 8. *quod pepigit*. *b*) *Isaaco* etiam dati & confirmati.

v 14. להוציא *milra* 1. 2. sic fu. 5. v. 18. לשפנים cum *Dag*. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. *Lamed* cum *Meth*. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 20. תשת per *Mun*. loco *Meth*. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. בו per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 23. אדם per *Tiphcha ant*. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ולעבדתו per solum *Mun*. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. 23. irregulariter. At per *Rbhiagereſch*. 1. 2. 3. & sic fu. 5. v. 24. רבו *Psik* emphaticum addunt 7. 8. 11. 12. 17. 18. 21. 22. 23. verum præter *Ind. Bas*. f. 61. b. At per *Mahp*. 3. sic fu. 5. & per *Psikmahp*. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 20. קנינך *defect*. 1. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. & 6. 9. in marg. v. 25. שם per *Makk*. 1. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. cum adiecto partim *Meth*. v. 26. זה per *Psikmahp*. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. quæ consecutio *Siluki* regularis foret, modo super seq. יצרת esset *Mun. superius*, quod vero præter 2. nullus habet. v. 29. תסתיר per *Mun*. 3. 6. 9. 10. 13. 20. & sic fu. 5. contra analogiam. v. 35. עוד per *Mun. superius* regulariter *Ber*. Cf. tamen not. Ps. 48, 9. הללו יה sine *Mappik* 22. & cum expresso *Raphe* fe. 5. sec. *Maſ. Erff*. Ceterum הללויה sine interposito *Makk*. vt vnam vocem scrib. 24. Vid. not. Ps. 105, 45. PS. CV. v. 2. שירו per *Makk*. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sic fe. 5. v. 5. נפלאתיו אשר ita 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. quidem præcedente sub זכרו itidem *Mun*. 2. 14. v. 9. ושבועתו per geminum accent. 5. 7. 8. 11. 12. 16. 17. 21. 24. & *Ber*. ceteri. Per solum *Mun*. irregulariter.

וי 11 ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם: לאמר לך
12 אתן את־ארץ כנען חבל נחלתכם: בהיותם מתי
13 מספר כמעט וגרים בה: ויתהלכו מגוי אל־גוי ממלכה
14 אל־עם אחר: לא־הניח אדם לעשקם ויוכח עליהם
טו 16 מלכים: אל־תגעו במשיחי ולנביאי אל־תרעו: ויקרא
17 רעב על־הארץ כל־מטה־לחם שבר: שלח לפניהם
18 איש לעבד נמכר יוסף: ענו בכבל רגליו ברזל באה — רגלו קרי
19 כ נפשו: עד־עת בא־דברו אמרת יהוה צרפתהו: שלח
21 מלך ויתירהו משל עמים ויפתחהו: שמו אדון לביתו
22 ומשל בכל־קנינו: לאסר שריו בנפשו וזקניו יחכם:
23 24 ויבא ישראל מצרים ויעקב גר בארץ־חם: ויפר את־
כה עמו מאד ויעצמהו מצריו: הפך לבם לשנא עמו
26 להתנכל בעבדיו: שלח משה עבדו אהרן אשר בחר־
27 28 בו: שמו־בם דברי אתותיו ומפתים בארץ חם: שלח
29 חשך ויחשך ולא מרו את־דבריו: הפך את־מימיהם — דברו קרי
ל לדם וימת את־דגתם: שרץ ארצם צפרדעים בחדרי
31 32 מלכיהם: אמר ויבא ערב כנים בכל־גבולם: נתן
33 גשמיהם ברד אש להבות בארצם: ויך גפנם
34 ותאנתם וישבר עץ גבולם: אמר ויבא ארבה וילק
לה ואין מספר: ויאכל כל־עשב בארצם ויאכל פרי
36 37 אדמתם: ויך כל־בכור בארצם ראשית לכל־אונם:
38 ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל: שמח מצרים
39 בצאתם כי־נפל פחדם עליהם: פרש ענן למסך ואש
מ להאיר לילה: שאל ויבא שלו ולחם שמים ישביעם: — שליו ק׳
41 42 פתח צור ויזובו מים הלכו בציות נהר: כי־זכר את־
43 דבר קדשו את־אברהם עבדו: ויוצא עמו בששון
44 ברנה את־בחיריו: ויתן להם ארצות גוים ועמל
מה לאמים יירשו: בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו
הללו־יה

v. 10. a) *Constituitque illud* iusiurandum v. 9. etiam *Iacobo pro statuto*, vel instar perpetui decreti.

v. 11. b) *Tibi* & posteris. c) *funem* s. portionem hereditatis vestræ.

v. 12. d) Quum essent adhuc *homines* exigui *numeri* Gen. 34, 30. e) *tanquam parum quid, sicut* ipsa *paucitas*, Esa. 1, 9. & præterea *peregrinantes in ea.*

v. 14. f) *Non permisit* tamen *homini* cuiquam *iniuriam facere iis.* g) *sed corripuit propter eos* etiam reges.

v. 15. h) *Ne tangatis*, ait, Spiritus sancti donis *a me vnctos*, sine externa vnctione; coll. de Christo Esa. 61, 1. Ps. 45, 8. i) & iisdem *prophetis meis ne malum faciatis.*

v. 16. k) *Postea* ipse *quoque famem vocavit.* l) omne *sustentamentum panis* confregit. Leu. 26, 26. Esa. 3, 1. cet.

v. 18. m) *ferrum intrauit anima eius*, i. e. *ipse ferreas catenas* aut *vincula subiit.* cf. not. Esa. 46, 2. cet.

v. 20. n) & a vinculis *soluit* vel *solui iussit eum.* Ps. 146, 7. o) vid. Ps. 102, 21.

v. 22. p) *Vt vinciret* etiam *principes* Pharaonis *pro arbitrio* & lubitu *suo*, & *seniores ipsius* veram *sapientiam doceret.*

v. 24. q) *Et fructificare* illic *fecit.* For. Hiph. a rad. פרה. r) & *numero* ac viribus *maiorem eum reddidit.*

v. 25. s) Vnde *vertit* vel *mutauit se* cor eorum. t) *vt dolosos se gererent.*

v. 27. u) Qui *posuerunt* s. publice *inter Aegyptios* ediderunt *verba signorum eius*, h. e. miracula a Deo mandata. x) in *terra Chami* v. 23. Ps. 78, 51.

v. 28. y) Exod. 10, 22. 23. z) *nec rebellarunt* Moses & Aharon v. 26. 27. *iussui* s. verbo Dei.

v. 29. a) Exod. 7, 20.

v. 30. b) Exod. 7, 27. 28. c. 8, 1.

v. 31. c) Exod. 8, 17. d) *pediculi* Exod. 8, 12.

v. 32. e) Exod. 9, 22. 23.

v. 11. אתן per *Tiphcha ant.* 2. 14. sic fu. 5. At per *Merca* seq. duplici *Makk.* 5. Sec. reliquos concipiendum est *Mun.* hocce posterius vt vicarium, coll. not. Ps. 19, 14. v. 20. שלח *milra* 1. 21. sic fu. 5. at per *Makk.* fe. 5. sec. *Mas. Erff.* v. 22. שרו *defect.* in *Cthib*, & *plen.* in *Kri* requiritur sec. *R. Idai* in *Breschith Rabba*, citante *R. Chaiim* in marg. 7. 8. ad h. l. & in *Præfat.* coll. 5. וזקניו per regulare *Merca* 3. & sic fe. 5. pro quo 2. per *Mun.* Vid. not. Ps. 34, 3. v. 26. אשר בחר ita 3. 7. 8. 16. & sic fe. 5. v. 27. שמו per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 20. v. 28. דבריו sic in textu sine nota 3. At דברו scribit, cum *Kri* דבריו, 1. vtrique contra *Mas. Erff.* & *impr.* *fin.* f. 34. c. v. 36. Pro בארצם hab. במצרים 3. & sic fu. 5. sed hic sine punctis. v. 40. שלו *Kri* nullum habent 1. 3. 5. 10. 13. 20. sic fu. 2. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* *fin.* f. 34. c. v. 41. הלכו בציות ita omnes nostri, præter 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 22. qui pro *Merca* erronee *Mun.* habent.

Psal. CVI.

הַלְלוּיָהּ׃ קו הַלְלוּיָהּ ׀ הוֹדוּ לַיהוָה א
כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהוָה יַשְׁמִיעַ 2
כָּל־תְּהִלָּתוֹ׃ אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל־ 3
עֵת׃ זָכְרֵנִי יְהוָה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ׃ 4
לִרְאוֹת ׀ בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ ה
לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתֶךָ׃ חָטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ 6
הִרְשָׁעְנוּ׃ אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם ׀ לֹא־הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ 7
לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל־יָם בְּיַם־
סוּף׃ וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ׃ 8
וַיִּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיֶּחֱרָב וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר׃ 9
וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד אוֹיֵב׃ י
וַיְכַסּוּ־מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃ 11
וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ׃ מִהֲרוּ שָׁכְחוּ 12 13
מַעֲשָׂיו לֹא־חִכּוּ לַעֲצָתוֹ׃ וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר 14
וַיְנַסּוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן׃ וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן טו
בְּנַפְשָׁם׃ וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ 16
יְהוָה׃ תִּפְתַּח־אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וַתְּכַס עַל־עֲדַת 17
אֲבִירָם׃ וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לֶהָבָה תְּלַהֵט רְשָׁעִים׃ 18
יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחֹרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה׃ וַיָּמִירוּ אֶת־ 19 כ
כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב׃ שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעָם 21
עֹשֶׂה גְדֹלוֹת בְּמִצְרָיִם׃ נִפְלָאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת 22
עַל־יַם־סוּף׃ וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ 23
עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית׃ וַיִּמְאֲסוּ 24
בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ׃ וַיֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיהֶם כה
לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה׃ וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם 26
בַּמִּדְבָּר׃ וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃ 27
וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים׃ וַיַּכְעִיסוּ 28 29
בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרָץ־בָּם מַגֵּפָה׃ וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל ל

ותעצר

PS. CVI, v. 1. *a*) Etiam hic est *canticum laudis Iehouæ*, eiusque clementiæ erga Israelem; simul habens vaticinium de huius dispersione & futura tandem collectione. Vnde David I. gratiam & misericordiam Dei *precatur*. v. 1-5. II. Peccata populi *confitetur*, v. 6-43. III. *Dei* clementiam *agnoscit*, qui ingratum populum non reiecit v. 44-46. Hinc IV. in *adplicatione suspirio* & doxologia concludit, v. 47. 48. *b*) Ps. 105. 1. 1 Par. 16, 34.

v. 2. *c*) *Quis* enim satis vnquam *eloquetur virtutes* & illustria facta Iehouæ? quis etiam digne satis *prædicabit* aliis omnem laudem eius?

v. 3. *d*) *Beati* vtique sunt, *qui observant ius* & præscriptum verbi diuini, cet.

v. 4. *e*) *Memento* ergo etiam *mei pro beneuolentia, qua populum tuum prosequeris*.

v. 6. *f*) Nam omnes eheu! etiam nos *peccauimus cum patribus nostris*, æque ac maiores nostri.

v. 7. *g*) & *contumaciter egerunt* etiam *ad mare* Exod. 14, 11. 12. *h*) *ad mare*, inquam, *Suph*, v. 9.

v. 8. *i*) *Seruauit tamen eos* etc.

v. 13. *k*) *Sed festinarunt* & *obliti sunt*: h. e. *cito nimis obliti sunt*. v. 21. *l*) *non expectarunt consilium ipsius*, quo & modum & tempus auxilii iam decretum habebat.

v. 14. *m*) *Sed cupide concupiscentiæ sese permiserunt*.

v. 15. *n*) *Et dedit quidem illis*. *o*) *sic tamen vt etiam mitteret maciem* s. eneruationem in ipsos & animam eorum.

v. 16. *p*) *Etiam Mosi ex æmulatione inuiderunt*.

v. 17. *q*) *Sed terra aperuit se* vel *os suum*. Num. 16, 31.

v. 20. *r*) *Sic commutarunt gloriam suam in figuram* vel *cum figura bouis*.

v. 24. *s*) *Et auersati sunt terram desiderii*, i. e. optimam & desiderabilem.

v. 25. *t*) *Sed murmurauerunt*.

v. 45. הללויה vt vnam vocem scribunt 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CVI, v. 1. הללויה ita coniunctim 2. 3. 7. 9. 10. 11. 13. 20. 24. At diuisim הללו־יה 5. 14. 22., quo modo etiam plures, sed sine interposito *Makk*. quod in his libris sæpe subintelligitur. Denique הַלְלוּ יָהּ 3. 8. 15. 16. 17. 21. & *Ber*. minus quidem analogice: cf. tamen Varr. lect. Ps. 71, 3. Videtur *Merca* cum euphonico *Meth*. fuisse confusum. v. 3. עשי sic per *Iod*, adeoque pluraliter, 1. 3. v. 5. גוייך *plene* 10. 20. 23. & (in textu) 6. 9. contra *M. I.* v. 6. אבותינו per *Rbhiagere∫ch*. 11. 16. sic fe. *Ber*. Per *Atnach* 1. 2. Reliqui per *Rbhia*. cf. not. Ps. 4, 1. v. 7. אבותינו *Psik* addunt 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. præter necessitatem. v. 13. מהרו per *Mun*. 1. 2. & sic fu. 5. v. 20. כבודם *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. אכל sic *milel* cum *Merca* loco *Meth*. 17. 18. v. 21. עשה per *Tsere* 2. 3. contra *Mas*. 1. & *impr*. h. l. & *impr*. Ps. 146, 6. v. 24. לא per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. v. 25. לא per *Makk*. 1. 3. 7. 8. sic fu. 5. Præf. *Vau* addunt 6. 9. in marg. v. 27. בארצות per *Pat*. 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 28. ויצמדו Per solum *Tiphcha* 1. 6. 9. 13. 20. At per solum *Mun. milra* 1. 2. sic fu. 5. non bene.

31 וַתֵּחָ֣עָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַתֵּחָשֶׁב לוֹ לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד־
32 עוֹלָם׃ וַיַּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם׃
33 34 כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו׃ לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־
לה הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם׃ וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ
36 מַעֲשֵׂיהֶם׃ וַיַּעַבְדוּ אֶת־עֲצַבֵּיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ׃
37 38 וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים׃ וַיִּשְׁפְּכוּ דָם
נָקִי דַּם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן
39 וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ בַּדָּמִים׃ וַיִּטְמְאוּ בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ
מ בְּמַעַלְלֵיהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב אֶת־נַחֲלָתוֹ׃
41 וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שֹׂנְאֵיהֶם׃ וַיִּלְחָצוּם
42 43 אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם׃ פְּעָמִים רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהֵמָּה
44 יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֹנָם׃ וַיַּרְא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ
מה 46 אֶת־רִנָּתָם׃ וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חַסְדּוֹ׃ וַיִּתֵּן חסדיו קרי
47 אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם׃ הוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ
48 לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּ־יָהּ׃

ספר חמישי

Psal. CVII.

א קז הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
2 חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר׃
3 וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם׃ תָּעוּ
4 ה בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ׃ רְעֵבִים
6 גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף׃ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
7 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם׃ וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה
8 לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשָׁב׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
9 לִבְנֵי אָדָם׃ כִּי־הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־
י 11 טוֹב׃ יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל׃ כִּי־הִמְרוּ
12 אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ׃ וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ
13 וְאֵין עֹזֵר׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם

a) Num. 25, 8.
v. 31. b) *Idque reputatum* C *imputatum illi est pro iustitia* : non personæ, quæ fidei est Gen. 15, 6. 7. Rom. 4, 5 -- 7. nec ita in posteros transit, coll. Hab. 2, 4. sed *facti illius*, coll. Deut. 24, 13. vt etiam præmium zeli & pietatis suæ perpetuum sacerdotium obtineret, Num. 25, 12. 13.
v. 32. c) *Porro Deum ad iram prouocarunt ad aquas contentionis.* Vide Num. 20, 3. 10. 13. d) *id quod etiam malum* & noxium *fuit* Mosi, 2 Sam. 20, 6. *propter eos*; coll. Num. 20, 24. Deut. 1, 37.
v. 33. e) *Nam contumacia sua exacerbauerunt* Israelitæ *spiritum eius* s. animum Mosis. f) *vt temere pronuntiaret* s. *effutiret*, quod irato in os & buccam venit. Leu. 5, 4. Prou. 12, 18. Ad rem confer Num. 20, 10.
v. 34. g) Introducti in terram Canaan *non exciderunt illos populos.*
v. 37. h) *dæmonibus* (2) Deut. 32, 17.
v. 38. i) *& contaminata fuit terra,* Iehouæ eiusque cultui sacrata, *homicidiis.*
v. 39. k) *Ipsi quoque immundi facti sunt*, & corpore ac animo *scortati sunt.*
v. 43. l) *Sæpius* quidem *eos liberabat*; *at illi* rursus eum *exacerbabant* perdito *consilio suo*, *ideoque humiliati* & *depressi sunt* in iniquitate sua.
PS. CVII, v. 1. m) Ps. 105, 1. Etiam hic psalmus gratiarum actionem requirit I. ab iis, qui *ab exilio* & fuga redemti sunt, v. 2--9. II. ab illis, qui *ex vinculis* liberati, v. 10--16. III. qui *ex morbis* seruati, v. 17--22. IV. ex *periculo maris* v. 23--32. & V. ab iis, qui alia *Iehouæ opera* viderunt & experti sunt, v. 33--43.
v. 4. n) Qui *in horridis desertis oberrarunt*, *in solitudine viæ* s. inuiis solitudinibus.

v. 34. אשר per *Makk.* 1. 3. v. 37. בניהם per *Atnach* 1. 3. & sic fu. 5. non optime. בנותיהם per *Rbhiageresch.* 6. 9. 11. 12. 23. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. v. 38. וישפכו cum *Psik* 2. 14. דם Sic per *Mahp.* 2. 7. 8. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 22. At per *Makk.* 1. & sic fu. 5. Ceteri per *Ierach* minus regulariter. v. 40. ויתעב per *Pat.* 6. 9. in marg. contra *Mas.* 1. ac *impr.* h. l. & Deut. 7, 26. v. 41. ויתנם per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. v. 44. בצר per *Kam.* 2. & in marg. 6. 9. v. 46. לפני per *Merca* 1. 2. v. 47. הושיענו sine *Psik* 9. 10. 12. 20. 21. 23. At per *Psikmahp.* 3. & sic fu. 5. מן cum *Meth.* 5. 7. 8. 17. 18. & *Ber.* At per *Ierach* sine *Makk.* 14. להשתבח per *Merca* 1. 2. v. 48. ברוך cum conseruo *Mahp.* 2. העולם sine *Mahp.* 2. 3. ועד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. ואמר per *Merca* 1. 6. 9. 10. 15. 16. 20. PS. CVII, v. 3. וממערב per *Rbhiageresch.* 2. ומצפון cum præf. *Vau* fu. 5. & sic in marg. 6. 9. v. 5. רעבים per *Tiphcha ant.* 1. v. 6. בצר per *Kam.* 2. & in marg. 6. 9. Sic iidem v. 13. 19. 28. cf. Ps. 106, 44.

14 יושיעם: יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק:
יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי־שבר טו
16 דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע: אולים מדרך פשעם
17 ומעונתיהם יתענו: כל־אכל תתעב נפשם ויגיעו עד־
18
19 שערי־מות: ויזעקו אל־יהוה בצר להם ממצוקותיהם
יושיעם: ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם: כ
21 יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ויזבחו זבחי
22
23 תודה ויספרו מעשיו ברנה: יורדי הים באניות עשי
24 מלאכה במים רבים: המה ראו מעשי יהוה ונפלאותיו
במצולה: ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו: יעלו כה
26 שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג: יחוגו
מלא 27
28 וינועו כשכור וכל־חכמתם תתבלע: ויצעקו אל־יהוה
29 בצר להם וממצקותיהם יוציאם: יקם סערה לדממה
ויחשו גליהם: וישמחו כי־ישתקו וינחם אל־מחוז ל
31 חפצם: יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם:
32 וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו: ישם
33 נהרות למדבר ומצאי מים לצמאון: ארץ פרי למלחה
34
פתח באתנח מרעת יושבי בה: ישם מדבר לאגם־מים וארץ ציה לה
36 למצאי מים: ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב:
37 ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה: ויברכם
38
39 וירבו מאד ובהמתם לא ימעיט: וימעטו וישחו מעצר
רעה ויגון: שפך בוז על־נדיבים ויתעם בתהו לא־דרך: מ
41 וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות: יראו ישרים
42
43 וישמחו וכל־עולה קפצה פיה: מי־חכם וישמר־אלה
Psal. CIIX. ויתבוננו חסדי יהוה: קח שיר מזמור א
2 לדוד: נכון לבי אלהים אשירה ואזמרה אף־כבודי:
3 עורה הנבל וכנור אעירה שחר: אודך בעמים יהוה
4 ואזמרך בלאמים: כי־גדול מעל־שמים חסדך ועד־ ה
שחקים

v. 14. a) *Eduxit*, inquam, *eos*, modis mediisque inexpectatis, e *tenebris* & *densa obscuritate* carceris, v. 10. b) & *vincula eorum* quasi *disrupit*, eosque in libertatem restituit.

v. 17. c) *Stulti ex via* s. propter inueteratam consuetudinem *prauaricationis suæ*. Incipit hic *tertia classis* eorum, quos Deus *ex morbis grauissimis*, in quos sua intemperantia vel vitiis inciderant, gratiose liberauit. Vide not. ad v. 1. d) & qui *ob iniquitates suas sese debilitatos* & *adflictos sentiebant*.

v. 19. e) Vide v. 6. 13. 28.

v. 20. f) *atque ita eripuit eos a foueis* & sepulcris *suis*, quibus vicinissimi erant. (2) Thren. 4, 20. coll. Ps. 103, 4.

v. 21. g) Vide v. 8. 15. 31.

v. 23. h) Porro *qui in mare descendunt in nauibus*, h. e. nauigantes. Ion. 1, 3. *Quartum* hoc est *exemplum liberatorum*, coll. not. ad v. 1.

v. 24. i) *in profundo* maris. Ion. 2, 4. Ps. 68, 23.

v. 25. k) *Dixit enim* tantum Ps. 33, 9. & statim existere vel *exsurgere fecit ventum turbinis* s. procellæ. l) *isque* ventus (in Hebr. femin.) excitauit, *in altum sustulit fluctus* maris.

v. 26. m) *Ita vt versus cælum adscenderent* & tollerentur fluctus marini & naues. n) nunc vero in *abyssos* & intima maris *descenderent*. o) & *anima eorum ob malum colliquesceret*.

PS. CVIII, v. 1. p) Ps. 48, 1. q) *Dauidis*, vt Ps. 3, 1. Qui I. ad laudem misericordiæ & veritatis diuinæ *se excitat* v. 1 -- 5. II. Liberationem dilectorum Dei *petit* v. 6. 7. Eamque III. & de hostibus victoriam, ex diuina promissione *sibi certam pollicetur* v. 8 -- 14.

v. 2. r) Vide Ps. 57, 8. seqq.

---

v. 14. ומוסרותיהם sic per vicarium *Mun.* cum seruo *Tiphcha* in eadem voce 5. 7. 15. regularius. Et per *Merca* 1. Pro ֗ ‹ *Rbhiageresch.* cf. not. Ps. 34, 3. v. 18. תתעב per *Kam.* 1. 2. 3. Sic *Buxt.* Tib. p. 88. ex *Masora* ad Deut. 7, 26. *Impr. Mas.* ad Ps. 106, 40. & Esa. 49, ˉ 7. varietatem itidem obseruauit. שערי per *Merca milel* 1. 3. 5. 7. 8. 11. v. 23. *Nun inuersum* in frontispicio versuum huius psalmi v. 23. - 28. & v. 40. poscit *Mas. impr.* ad Num. 10, 35. sed nullo codd. nostrorum suffragante. Idem ex *Mas.* obseruat *R. Menachem* in O. T. f. 17. b. v. 24. מעשה per *He* singulariter su. 5. & sic 6. 9. in marg. contra *Mas.* 1. 2. ad Ier. 1, 16. & *impr. fin.* f. 51. c. במצולה per *Pat.* 1. 2. 3. & 2. 3. quidem cum seq. *Dag.* v. 25. ותרומם per *Rbhiageresch.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 17. 18. 20 -- 24. & *Ber.* Regularius tamen est *Merca* v. 27. יחגו *defect.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & sic se. 2. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* v. 32. בקהל per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. יהללוהו cum *Meth.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. v. 35. מים per *Kam.* 3. 5. contra *Mas.* 2. & *impr.* h. l. item *impr.* ad Deut. 8, 7. & Ps. 66, 12. & *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 43. מי־חכם ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. PS. CVIII, v. 3. שחר sine *Dag.* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 20. 21. 22. 23. v. 4. אודך בעמים ita 5. 7. 8. 11. 12. 16. item (sine *Psik* tamen) 12. 15. 23. Præter hos vero *Psik* omittunt 1. 3. 12. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 5. גדל *defect.* requirit *Mas. impr.* Deut. 1, 17. Ps. 48, 2. verum sine codd. nostrorum suffragio.

6 שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ
7 כְּבוֹדֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ׃ ועננו ק׳
8 אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
9 אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה
י מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי־
11 פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ מִי יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃
12 הֲלֹא־אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃
13 הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים 14
א נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃ קט לַמְנַצֵּחַ Psal. CIX.
2 לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ׃ כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־
3 מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ וְדִבְרֵי שִׂנְאָה
4 סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם׃ תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי
ה תְפִלָּה׃ וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת
6 אַהֲבָתִי׃ הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃
7 בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃ יִהְיוּ־יָמָיו 8
9 מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ יִהְיוּ־בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ
י אַלְמָנָה׃ וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃
11 יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ אַל־יְהִי־
12 לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יְהִי־אַחֲרִיתוֹ
13
14 לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃ יִזָּכֵר ׀ עֲוֹן אֲבֹתָיו
טו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃ יִהְיוּ נֶגֶד־
16 יְהוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ יַעַן אֲשֶׁר ׀ לֹא־
זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה
17 לֵבָב לְמוֹתֵת׃ וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־
18 חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה
19 כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ תְּהִי־
כ לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ זֹאת ׀ פְּעֻלַּת
21 שֹׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ וְאַתָּה ׀

יהוה

v. 6. a) Vide Pf. 57, 6. 12. v. 7. b) *Vt itaque liberentur dilecti tui.* Vide Pf. 60, 7. feqq. v. 10. c) *fuper Philiftæa iubilabo.* At in Pf. 60, 10. eft: *fuper me, o Philiftæa, iubila!* v. 11. d) Pf. 60, 11. עיר מצור eodem fenfu. PS. CIX, v. 1. e) Pf. 4, 1. f) Pf. 24, 1. Propheticus pfalmus eft, continens *querelam CHRISTI de Iudæis & Iuda proditore.* I. Chriftus *vindictam* aduerfus hoftes fuos *petit* v. 1-20. II. *Liberationem fui* ab ignominia, paffionibus & morte *orat*, v. 21-31. g) *O Deus laudis meæ*, cuius laudem vnice quæro, & de quo, vt patre, maxime glorior. cf. Pf. 22, 9. cet. h) Pf. 28, 1. & 35, 22. v. 2. i) *Quoniam os impii & os fraudis*, h. e. impiisfimum & fraudis ac doli plenisfimum. v. 3. k) *Et verbis odii*, ex mero odio & inimicitia profectis, circumdederunt me. l) *& impugnauerunt me immerito* & iniquisfime. v. 4. m) *& ego* fum totus *oratio*, fiue fec. Kimch. *vir precum.* v. 5. n) *Illi autem coniiciunt fuper me malum pro bono; &* implacabile *odium pro amore meo.* v. 6. o) *Quare præfice* f. conftitue *fuper eum*, ingratisfimum inprimis *proditorem.* p) *impium*, ex iufta talione, coll. v. 2. q) *& Satanas* f. diabolus *ftet ad dextram ipfius*, vt reum peragat. Accufator a dextra, reus a finiftra Iudicis ftabat. Confer v. 7. Zach. 3, 1. Iob. 30, 12. Matth. 25, 33. 41. v. 7. r) *Quum iudicabitur* coram te. Pf. 37, 33. s) *exeat e iudicio tanquam reus & impius.* v. 8. t) Act. 1, 20. v. 10. u) Vulg. *& mendicent.* Pf. 37, 25. x) *& quærant* panem f. victum & vitæ fuftentationem, eiecti *e vaftatis locis fuis.* v. 11. y) *Laqueos quafi iniiciat creditor fœnerarius.* v. 12. z) *continuans mifericordiam.*

v. 7. ועננו fic in textu fine *Kri* 1. 2. 3. 5. & alii in marg. 22. v. 10. מואב Conferuum *Sarka* add. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 13. לנו per *Mun.* 3. 5. 7. 8. v. 14. באלהים per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. PS. CIX, v. 1. תחרש fic per *Pat.* 7. 8. 11. 13. 15. 16. 24. fec. *Ind. Baf.* f. 61. d. Ceteri per *Kam.* v. 4. ישטנוני per ¯ *Atnach* 1. 5. Ceterum *Cthibh* ישטונני habent *Orientales.* v. 7. בהשפטו fine *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 10. ודרשו Ita cum *Meth.* 14. 17. 18. 22. 23. 24. & *Ber.* quam lectionem D. *Kimchi* in Comm. ad h. l. traditione ית׳ ftabilit. At ceteri per *Kometschat.* fine *Meth.* fec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* Quomodo etiam Codex *Hillelianus* & plures alii, cum fimili *Mafora*, apud *Kimchium* & in *M. I.* ad h. l. v. 12. משך fic *milel* & cum *Meth.* 1. 2. cf. not. Pf. 108, 40. v. 14. תמח per *Pat.* 3. 7. 8. 11. 15. 21. v. 16. ואביון Sic per *Atn.* plerique. Per *Tiphcha ant.* vero 5. 7. 8. & fimul cum *Atnacho* 11. 15. 16. Denique per *Rbhia fimpl.* 24. & *Ber.* & quidem præuio *Mahp.* prior, *Mun.* vero pofterior. ונכאה per *Ságol* 1. 2. & in marg. 6. 9. Ceterum ונכאה לבב 5. & *Ber.* Et Kadma quidem habet etiam 3. *Mun.* fuperius vero etiam 7. 8. 11. 12. 14. 15. 21. 22. 23. Reliqui nobifcum, exceptis 1. 2. 3. qui ita ונכאה לבב. v. 19. ולמזח per *Ságol* 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *M. I.* v. 20. רע per *Pat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9.

22 יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ
23 הַצִּילֵנִי׃ כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כְּצֵל
24 כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם
כה וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן׃ וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי
26 יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ׃
27 28 וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹּאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ יְקַלְלוּ־הֵמָּה
29 וְאַתָּה תְבָרֵךְ קָמוּ ׀ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי
ל כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי
31 וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ

Psal. CX.

א מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃ קי לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה ׀
2 לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ׃ מַטֵּה
3 עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃ עַמְּךָ נְדָבֹת
בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ׃
4 נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי
ה מַלְכִּי־צֶדֶק׃ אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים׃
6 7 יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל
בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃ קיא

Psal. CXI.

א הַלְלוּ יָהּ ׀ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃
2 3 גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד־וְהָדָר
4 פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן
ה 6 וְרַחוּם יְהוָה׃ טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃
7 כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי
8 יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים לָעַד
9 לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת ׀ שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה־
י לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה ׀ יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃

Psal. CXII.

א קיב הַלְלוּ יָהּ ׀ אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה
2 בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד׃ גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים
יְבֹרָךְ

v. 21. a) Pf. 68, 21. Sequitur *oratio Christi* pro fui liberatione. cf. fupra not. ad v. 1. b) *fac mecum*, i. e. partes meas fufcipe. Vel *fac mecum mifericordiam* f. *bonum*, vt Gen. 21, 23. c. 40, 14. Pf. 86, 17. c) *quia* adeo *bona* ac benefica eft *gratia tua* erga miferos homines, ideo *me etiam*, redemtorem illorum, *libera*.

v. 22. d) Vide v. 16. e) & cor meum *transfoffum eft* intra me.

v. 24. f) q. d. *mendax facta* f. deftituta *eft a pinguedine*. Kal. (1) cf. Piel Hof. 9, 2. & nomen Iob. 16, 8.

PS. CX, v. 1. g) *Dauidis* f. *Dauidi* a Spiritu S. dictitatus *pfalmus*, vt Pf. 24, 1. etc. isque fec. Syr. *Prophetia de CHRISTO, eiusque victoria aduerfus hoftem.* Siftitur enim hic *Mesfias* I. tanquam *Rex* infinitæ gloriæ ac maieftatis, v. 1-3. II. tanquam *Sacerdos* æternus, v. 4. III. tanquam *victor* omnium hoftium, v. 5-7. h) *Dictum* & decretum *Iehouæ* Patris v. 2. 4. Pf. 2, 7. per Spiritum S. mihi (Dauidi) reuelatum 2 Sam. 23, 2. Marc. 12, 36. i) *ad Mesfiam, Dominum*, Deum & filium quoque meum.

PS. CXI, v. 1. k) Pf. 104, 35. & 106, 1. Pfalmus hic, vt etiam fequens, per hemiftichia fere *alphabeticus*, verfatur in commemoratione mirabilium operum Dei, cum refpectu ad maiora Dei beneficia in N. T. per CHRISTVM exhibenda. Ad quæ digne concelebranda I. omnes homines exemplo fuo *invitat*, v. 1-9. ideo de II. *timorem Iehouæ*, tanquam veram fapientiam omnibus commendat. v. 10.

PS. CXII, v. 1. l) Agitur hic I. *de beatitudine* viri *timentis Dominum*, v. 1-4. Quem II. a virtutibus & operibus ipfius *defcribit*, v. 5-9. & III. *impios* ex aduerfo *infelices* effe, oftendit v. 10. m) Vide not. Pf. 1, 1. & 32, 1.

v. 2. n) *Potens* in terra &c.

v. 21. עשה per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 22. חלל per *Kam.* (quomodo erit adiectiu. *confoffum*) 2. & in marg. 6. 9. contra *Maf. impr.* & *Erff.* v. 23. נהלכתי per *Chatephfæg.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. ננערתי per *Merca* 1. 2. v. 26. הושיעני fic bene 5. 24. & *Ber.* Per *Merca* 16. & per *Rbhiagerefch.* 1. Ceteri per folum *Mun.* irregulariter. v. 27. זאת fine *Dag.* 2. 10. 12. 14. 20. 21. 22. v. 28. יקללו fine *Meth.* 1. 2. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. Per *Mun. mulra* 1. 3. ויבשו per *Rbhiagerefch.* 15. 17. 18. 23. & *Ber.* Alii per *fimplex.* cf. not. Pf. 4, 1. v. 29. במעיל *Mem* per *Dag.* 2. 3. 5. 21. contra *M. I.* PS. CX, v. 1. מזמר *defect.* Occidentales. v. 3. משחר *Schin* cum *Dag.* fe. 1. Vtrumque, & *Dag.* & *Raphe*, hab. 5. v. 4. אתה כהן ita 1. 6. 9. 10. 13. 20. v. 5. Pro אדני hab. יהוה 1. 5. contra *Maf. impr.* & *Erff.* h. l. & *fin.* f. 3. col. 6. PS. CXI, v. 1. הללויה per *Rbhia* 1. 2. Ceterum הללו יה diuifum, & per *Merca* loco *Meth.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. Sic Pf. 112, 1. cf. not. Pf. 106, 1. &c. v. 3. לעד per *Kam.* 1. 3. & in marg. 6. 9. cf. v. 10. v. 4. זכר per *Sægol* 1. 2. 3. 14. 21. 22. v. 9. צוה לעולם ita 1. קדוש ונורא ita 1. 2. alia conftructione *Sanctus eft, & venerabile* nomen ipfius. v. 10. לעד per *Kam.* 1. 3. Cf. v. 3. PS. CXII, v. 1. הללויה per *Rbhia* 2. Vid. Pf. 111, 1.

4 3 יְבֹרָךְ׃ הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זָרַח
ה בַחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק׃ טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן
6 וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט׃ כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט
7 לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃ מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן
8 לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה׃ סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה
9 בְצָרָיו׃ פִּזַּר ׀ נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ
י תָּרוּם בְּכָבוֹד׃ רָשָׁע יִרְאֶה ׀ וְכָעָס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס
א תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ קיג הַלְלוּיָהּ ׀ Psal. CXIII.
2 הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה׃ יְהִי שֵׁם יְהוָה
3 מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ
4 מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה׃ רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם
ה 6 כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ הַמַּשְׁפִּילִי
7 לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת
8 יָרִים אֶבְיוֹן׃ לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ׃
9 מוֹשִׁיבִי ׀ עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ־יָהּ׃
א קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית Psal. CXIV.
2 יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז׃ הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל
3 מַמְשְׁלוֹתָיו׃ הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר׃
4 הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃ מַה־לְּךָ הַיָּם
ה 6 כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים
7 גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃ מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ
8 יַעֲקֹב׃ הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם׃
א קטו לֹא לָנוּ ׀ יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ Psal. CXV.
2 תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ׃ לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
3 אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ
ה 4 עָשָׂה׃ עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה־לָהֶם
6 וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ
7 אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃ יְדֵיהֶם ׀ וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא
יְהַלֵּכוּ

v. 3. a) *Opes & diuitiæ* erunt in domo eius.

v. 4. b) *Gratiosus* enim *& misericors & iustus* est Dominus, quem pii colunt, v. 1. Dei enim & Christi epitheta hæc sunt, vt in notis ad Ps. 78, 38. & 111, 4. monuimus.

v. 5. c) *Bonus*, i. e. *benignus*, vt Ps. 119, 68. aut *felix*, vt Ier. 44, 17. est *vir.* d) *qui miseretur & mutuo dat* illis, quos indigentia premit. e) *administrabit & sustinebit ille res suas cum iudicio.*

v. 8. f) *donec videat* votorum suorum complementum *in hostibus suis.*

PS. CXIII, v. 1. g) Ps. 104, 35. & 111, 1. Prophetiam habet de regno Christi ad gentes propagando, a Solis ortu vsque ad occasum, v. 3. I. igitur omnes serui Dei ad ipsum laudandum *excitantur.* v. 1-3. II. *materia laudis* præscribitur, v. 4-9.

v. 4. h) immo *supra cælos* etiam est *gloria* & maiestas *eius.* Confer de Christo Ps. 8, 2. 6. Ioh. 17, 5. Eph. 1, 10. Hebr. 7, 26.

PS. CXIV, v. 1. i) Psalmus hic I. *laudat Iehouam*, quod populum Israel. ex Aegypto eduxit, & sibi adquisiuit, v. 1. 2. II. *Mirabilia* eius, in eductione facta, celebrat. v. 3-6. eaque III. omnibus pie suspicienda *commendat* v. 7. 8. k) *e populo barbaro.*

v. 7. l) *contremisce, o terra!* Ps. 96, 9.

v. 8. m) *Qui petram conuertit in stagnum aquarum, & durum saxum in scaturiginem.*

PS. CXV, v. 1. n) Hoc psalmo Dauid I. *soli Iehouæ* omnem *gloriam* vindicat v. 1-3. II. *Vanitatem idolorum* gentilium describit v. 4-8. III. ad *fiduciam in Iehoua* eiusque laudem omnes excitat, v. 9-11. & IV. benedictionem promittit, v. 12.-18. o) *sed*, pro כי אם post negatiuam, vt Ps. 44, 4. & 103, 11.

---

v. 3. לָעַד per *Kam.* 1. 3. & in marg. 6. 9. cf. v. 9. & Ps. 111, 3. v. 6. לְזֵכֶר per *Segol* 1. 6. 9. 20. 21. ˇ 22. Cf. Ps. 111, 4. v. 9. לָעַד per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. ˇ Vid. v. 3. v. 10. וְכָעָס per *Kam.* 2. 5. sec. *Maf.* 2. & *M. I.* PS. CXIII, v. 1. הַלְלוּ cum *Meth.* 3. v. 2. יְהִי per ˇ *Makk.* 1. 2. v. 4. רָם sic per *Tiphcha ton.* 2. 3. 5. pro quo ceteri ̇ minus commode habent *anterius.* גּוֹיִם sic per *Merca* 2. 5. 7. 8. 15. 17. 22. 23. & *Ber.* Alii per *Mun.* Porro *Psik* omittunt 1. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 23. 24. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 8. עִם per *Makk.* 1. v. 9. מוֹשִׁיבִי per *Mahp.* sine *Psik* 1. 3. אֵם per *Merca* 3. 5. שְׂמֵחָה per *Rbbiagereſch.* 13. 14. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. PS. CXIV, v. 2. מַמְשְׁלוֹתָיו per *Segol* 1. contra *Maf. impr.* & *M. I.* Habet tamen *Pat.* ex aliis in marg. v. 8. הַצּוּר per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. PS. CXV, v. 1. לֹא לָנוּ. Hæc in quibusdam libris non constituunt psalmi initium; inquit *D. Kimchi* in *Comm.* & *M. I.* Ceterum *Psikkadm.* recte habent 2. 14. & 24. *Kadma* vero sine *Psik* 1. 7. 8. 11. 12. 15. Ceteri *Merca*, minus bene. חַסְדְּךָ per *Merca* 1. 2. v. 6. אַף Per *Kam.* requirit *Maf. impr.* ad Ps. 135, 17. Verum sine codd. nostrorum suffragiis. Per *Makk.* ˇ 1. 2. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20.

8 יַהֲלֵכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־
9 בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃
11 בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יִרְאֵי יְהוָה
12 בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ
13 אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה
14 הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים׃ יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־
בְּנֵיכֶם׃ בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ טו
16 הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם׃ לֹא
17 הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ
18 יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קיו

Pfal. CXVI.
א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃
2 כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃ אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת
3 וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃ וּבְשֵׁם־יְהוָה
4 אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יְהוָה ה
וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה 6
7 דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה
8 גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־
9 דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
י הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי 11
12 אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב׃ מָה־אָשִׁיב לַיהוָה
13 כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי׃ כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה
14 אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ טו
16 יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃ אָנָּה יְהוָה כִּי־
17 אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃ לְךָ־
18 אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה
19 אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת בֵּית יְהוָה
קנ׳ו בלא
בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּ־יָהּ׃ קיז
א״כף

Pfal. CXVII.
א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃
כִּי

a) *Nihil proferunt* vel enuntiant *gutture suo.*
v. 8. b) *Sicut ipsa* inania idola v. 4. infelices & ſtupidi *ſunt, qui ea faciunt.*
v. 9. c) Ergo tu, o *Iſrael.* d) nam verus Deus, & certiſſimum *auxilium eorum*, qui in ipſo confidunt. e) *&* *clypeus* ſ. inuicta tutela *eorum ipſe* eſt. v. 10. 11.
v. 12. f) ſicut *memor eſt noſtri,* ita porro nobis *benedicet.* al. *benedicat.*
v. 14. g) *Adiiciet* etiam, vel *Adiiciat.* Gen. 30, 24. Deut. 1, 11.
v, 15. h) qui in Domino confiditis v. 9. 10. 11.
v. 16. i) *Ad cælos & cælos* quod attinet, i. e. vniuerſum cælum. Vulg. *Cæli cælorum* Domini ſunt.
PS. CXVI, v. 1. k) *Dilexi* & ex animo *diligo* ſcil. *Dominum,* vt ſupplent Kimchi aliique: coll. Exod. 21, 5. Deut. 6, 5. Bene tamen etiam ſine ellipſi Luth. *Diligo,* i. e. *Delector* ſ. *Gratum eſt mihi,* quod exaudit, cet. coll. Eſa. 56, 10. Ier. 5, 31. Am. 4, 5. Pſalmus eſt *euchariſticus,* in quo Dauid I. Iehouæ *gratias agit* v. 1-6. II. *Animam ſuam* ad acquieſcendum in Deo *adhortatur* v. 7-11. Eidemque III. gratam *mentem* pro benigniſſima liberatione *pollicetur,* v. 12-19.
v. 10. l) *Credo* nimirum, *quod* libere & cum fiducia *loquor*, quæ ſcilicet fidei conueniunt, eaque vere adeſſe probant. At Schmid. cum LXX. & 2 Cor. 4, 13. *ideo loquor* vel *locutus ſum*: quia vtrumque probat alterum, & vtrumque eſt veriſſimum. m) alioquin enim ego *afflictus fui valde,* vt ſine fide ſpem & fiduciam ſeruare ſub duris rebus non potuiſſem.
v. 16. n) *Obſecro* itaque *Iehoua!* clementer has preces reſpice.
PS. CXVII, v. 1. o) Dauid hic I. omnes gentes ad laudem Dei *exhortatur* v. 1. II. Exhortationis ſuæ *rationes* addit v. 2.

v. 18. עולם per *Rbhiageresch.* ſolus *Ber.* Vid. not. Pſ. 4, 1. הללו־יה diuiſim per *Makk.* 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 22. 23. Sic alibi fere iidem. PS. CXVI, v. 1. ישמע *Pſik,* quod omittunt plerique, habent 2. 5. 7. 8. 11. 12. 16. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. b. v. 5. ואלהינו ſic per geminum accentum 5. 7. 24. & *Ber.* Per *Merca* 16. Per *Rbhiageresch.* 1. 3. Ceteri per ſolum *Mun.* irregulariter. v. 6. פתאים ita 15. 17. 18. 22. 24. ſec. *M. I.* & *D. Kimchi* in Comm. Alii פתאים per *Aleph* mobile.
v. 8. חלצת ita per *Merca* recte 2. 3. 5. 7. 8. 15. 22. & 24. Ceteri fere per *Mun.* male. Sed 1. per *Kadma.* v. 14. נגדה ſic ſine *Dag.* 1. 3. 5. 7. 8. 15. 22. 23. 24. Alii cum *Dag.* contra analogiam. Vid. v. 18. v. 16. אנה ita 2. 24. & *Ber.* At per *Makk.* 3. 5. quomodo etiam *B. Aſcher* legiſſe videtur, cui propterea tribuitur *Gaiah* ante *Aleph.* Ceteri male per *Merca.* v. 17. לך־ per *Makk.* vna cum *Gaiah* 3. 5. 7. 8. & *B. Aſcher.* v. 18. נגדה ſic ſine *Dag.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 21. 24. & 2. in marg. Ceteri cum *Dag.* Vid. ſupra v. 14. v. 19. בית per *Mun. ſuperius* 6. 9. 10. 13. 20. 24. Plerique per *Mahp.* irregulariter. ירושלם per *Mercamahp.* præuio *Merca* 1. 2. At per *Rbhiageresch.* 8. & *Ber.* Ceteri per *Rbhia.* Vid. not. Pſ. 4, 1. PS. CXVII, v. 1. Pſalmum hunc cum præcedenti vt vnum connectunt 2. 5.

2 כי גבר עלינו חסדו ואמת־יהוה לעולם הללו־יה׃
א קיח הודו ליהוה כי־טוב כי Psal. CXVIII.
2 לעולם חסדו׃ יאמר־נא ישראל כי לעולם חסדו׃
3 4 יאמרו־נא בית־אהרן כי לעולם חסדו׃ יאמרו־נא
ה יראי יהוה כי לעולם חסדו׃ מן־המצר קראתי
6 יה ענני במרחב יה׃ יהוה לי לא אירא מה־יעשה
7 לי אדם׃ יהוה לי בעזרי ואני אראה בשנאי׃
8 9 טוב לחסות ביהוה מבטח באדם׃ טוב
י לחסות ביהוה מבטח בנדיבים׃ כל־
11 גוים סבבוני בשם יהוה כי אמילם׃ סבוני גם־
12 סבבוני בשם יהוה כי אמילם׃ סבוני כדברים דעכו
13 כאש קוצים בשם יהוה כי אמילם׃ דחה דחיתני
14 טו לנפל ויהוה עזרני׃ עזי וזמרת יה ויהי־לי לישועה׃ קול
16 רנה וישועה באהלי צדיקים ימין יהוה עשה חיל׃ ימין
17 יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל׃ לא אמות כי־אחיה
18 ואספר מעשי יה׃ יסר יסרני יה ולמות לא נתנני׃
19 כ פתחו־לי שערי־צדק אבא־בם אודה יה׃ זה־השער
21 ליהוה צדיקים יבאו בו׃ אודך כי עניתני ותהי־לי
22 23 לישועה׃ אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה׃ מאת
24 יהוה היתה זאת היא נפלאת בעינינו׃ זה־היום עשה
כה יהוה נגילה ונשמחה בו׃ אנא יהוה הושיעה נא אנא
26 יהוה הצליחה נא׃ ברוך הבא בשם יהוה ברכנוכם מלרע
27 מבית יהוה׃ אל יהוה ויאר לנו אסרו־חג בעבתים עד־
28 קרנות המזבח׃ אלי אתה ואודך אלהי ארוממך׃
29 הודו ליהוה כי־טוב כי לעולם חסדו׃ קיט
א אשרי תמימי־דרך ההלכים בתורת יהוה׃ Psal. CXIX.
2 3 אשרי נצרי עדתיו בכל־לב ידרשוהו׃ אף לא־פעלו
4 עולה בדרכיו הלכו׃ אתה צויתה פקדיך לשמר מאד׃

אחלי

v. 2. *a*) Pf. 103, 11. PS. CXVIII, v. 1. *b*) cf. Pf. 105, 1. & 106, 1. & 107. 1. Eft hic gratîarum actio ob Mesfiam miffum & nunc præfentem, coll. v. 26. Matth. 21, 9. cet. vbi I. *Chriftus excitat populum Ifraeliticum*, ad gratias Deo agendum, v. 1-14. II. *Excitatorum fidelium* exhibetur *canticum* & gratiarum actio v. 15-29.

v. 2. *c*) *Dicat nunc* læto animo & ore, populus.

v. 3. *d*) Sacerdotes & cum illis Leuitæ. Pf. 115, 10. 12.

v. 4. *e*) *quicunque Deum timent*. Pf. 115, 10. 13.

v. 5. *f*) *Ex quacumque anguftia*. (2) Pf. 116, 3. *g*) femper *exaudiuit me in latitudine*, h. e. ex anguftiis in latitudinem me eduxit. Pf. 4, 2. &c.

v. 6. *h*) *Iehoua* Pater *mihi* adiutor eft. v. 7. 13.

v. 7. *i*) *Videbo* iuftam vindictam. Pf. 54, 9. & 59, 11. cet.

v. 10. *k*) Omnes quidem *gentes me circumdederunt*. v. 11. 12. coll. Pf. 2, 1. 2. Act. 4, 27. *l*) fed per *nomen Ichouæ* confirmor. v. 11. 12. 1 Sam. 20, 41. *m*) *quod excidam eos*. Niph. (3) v. 11. 12. coll. Niph. Pf. 37, 2. & 90, 6. &c.

v. 11. *n*) Sæpius *circumdederunt me*. *etiamque* nunc *undique me cinxerunt*, v. 10. 12.

v. 12. *o*) *ficut apes* irritatæ, Deut. 1, 44. *p*) fed *extincti funt* & *deleti*, coll. Kal & Niph. Iob. 6, 17. c. 18, 5. 6. cet. *q*) vide v. 10.

v. 13. *r*) *Continuo* quidem, o hoftis, *impulifti me*. Pf. 35, 4.

PS. CXIX, v. 1. *s*) Infignis hic Pfalmus, *Alphabeti magni* nomine a Mafora commendatus, elogium eft verbi diuini ampliffimum, & aureum quafi alphabetum fanctorum.

v. 2. *t*) *Vtique non faciunt* tales, v. 1. defcripti, *iniquitatem*, vt fcientes ac volentes peccent, etfi nondum fine defectibus hic viuunt, v. 5. 1 Ioh. 1, 8. c. 3. 9.

v. 2. כי fic per *Merca* 5. 7. 8. 24. fec. *Maf. Erff*. h. l. & *impr*. ad Pf. 143, 3. Per *Makk*. 2. 3. & *Ber*. Ceteri per *Mun*. PS. CXVIII, v. 5. המצר per *Kam*. 2. 5. 6. 9 -- 16. 20. 21. 22. contra *M. I.* יה *Iod* cum *Dag*. 1. 2. 3. 5 -- 9. 24. fec. *Maf*. 1. 2. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. ad Pf. 94, 7. Vid. infra v. 18. ענני fic per *Pat*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ceteri per *Kam*. v. 11. ויהוה ita 3. 5. 24. & *Ber*. Per *Rbhiagerefch*. 1. 2. Per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ceteri per folum *Mun*. irregulariter. v. 18. יסרני *Nun* fine *Dag*. 1. 3. contra *M. I.* יה Ita cum *Dag*. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 24. fec. *Maf*. 1. *impr*. & *Erff*. h. l. & *impr*. Pf. 94, 7. Vide fupra v. 5. v. 24. זה per *Mun*. 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 25. אנא *milra* 2. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. item 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. fed hi quidem אנא cum *Merca* (f. *Meth*.) fub *Aleph*. Idem obferuandum circa fequens אנא. Verum *milel* vtrumque requirere videtur *M. I.* ad Pf. 116, 4. אנה fic per *He* loco *Aleph* fu. 2. & fic *Ber*. præter *Maf. impr*. Efa. 38, 3. & Pf. 116, 4. v. 27. בעבותים *plene* 1. 2. 5. 22. & in marg. 6. 9. verum præter *Maf. impr*. Ezech. 3. 25. obferuante ad h. l. *I. R. Chaiim* in marg. 7. 8. PS. CXIX, v. 4. פקדיך per *Rbhiagerefch*. 5. & *Ber*. Per *Atnach* 1. 2. Ceteri per *Rbhia fimplex*; vt v. 5. 12. 14. 17. 24. 26. 33. 34. 36. 44. 46. 47. 48. 54. 57. 64. 63. 103. 111. 124. 130. 140. 144. 145. Vid. not. Pf. 4, 1.

ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ׃ אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי 6 קמץ בלא
אֶל־כָּל־מִצְוֺתֶיךָ׃ אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי 7 אס״ת
צִדְקֶךָ׃ אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃ 8
בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ בְּכָל־ 9 י
לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ בְּלִבִּי צָפַנְתִּי 11
אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי 12
חֻקֶּיךָ׃ בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ׃ בְּדֶרֶךְ 13 14 פתח באתנח
עֵדְוֺתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל־הוֹן׃ בְּפִקֻּדֶיךָ אָשִׂיחָה טו
וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ׃ בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח 16
דְּבָרֶךָ׃ גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃ 17
גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ 18 19
אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֺתֶיךָ׃ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־ כ
מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃ גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים 21
מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ 22
גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ גַּם־ 23 24
עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ דָּבְקָה לֶעָפָר כה
נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ 26
דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ דָּלְפָה 27 28
נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי 29
וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃ דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ ל
דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֺתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ דֶּרֶךְ־מִצְוֺתֶיךָ 31
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ 32 33
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה 34
בְכָל־לֵב׃ הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֺתֶיךָ כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לה
הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֺתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע׃ הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת 36 37
שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר 38
לְיִרְאָתֶךָ׃ הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ 39
טוֹבִים׃ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃ מ

ויבאני

v. 5. a) *Vtinam* igitur per gratiam tuam *dirigantur* ac *firmentur* omnes *viæ* & actiones *meæ*.
v. 6. b) *Tunc* enim *non pudore suffundar*. v. 31. 46. 80.
v. 8. c) ideo *ne* deseras me *vsque nimis*. i. e. *nullatenus* ita me deseras, vt a fide ac pietate deficiam.
v. 9. d) *Per quid mundabit puer* vel adolescens *viam* & actiones suas? Ad quam interrogationem respondet statim sequens hemistichium.
v. 10. e) *ne* igitur *aberrare me sinas* a præceptis tuis v. 21. Esa. 63, 17.
v. 11. f) *In corde meo recondidi verbum tuum*.
v. 13. g) *Labiis* etiam *meis commemoraui* aut *enarraui* v. 26. Ps. 2, 7.
v. 14. h) *Via* namque *testimoniorum tuorum gaudeo, tanquam super omnibus diuitiis* forte repertis.
v. 17. i) Hoc ergo *beneficium confer in* me *seruum tuum*, vt viuam.
v. 20. k) *Comminuitur* fere anima mea (2) Thren. 3, 16. *l) propter desiderium* (1) cf. verbum v. 40.
v. 21. m) *Increpasti*, o Deus, & seuere coercere soles *superbos*, ceu *maledictos* Deut. 27, 26. n) quippe malitiose *aberrantes*, v. 10. 118.
v. 22. o) *Aufer* igitur ac *remoue* a me. v. 18.
v. 23. p) Principes *etiam consident* & aduersum me *colloquuntur*. Ezech. 33, 30.
v. 24. q) Immo *etiam deliciæ meæ sunt* testimonia tua, & *consiliarii mei*.
v. 25. r) ex tristitia. cf. v. 31. Ps. 44, 26.
v. 26. s) *Vias meas* tibi *enumeraui*, & semper *audiuisti me*: porro itaque *doce me constitutiones tuas*.
v. 28. t) *Stillat* & lacrimis quasi *adfluit*. Iob. 16, 20. u) *præ mœrore* & *tristitia*.
v. 30. u) *proposui* mihi, vt Ps. 16, 8.
v. 37. y) *Præterire fac*. Vulg. *auerte* oculos meos. v. 39.

v. 5. דרכי per *Pat.* 3. 5. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Per *Rbhiageresch.* 1. & *Ber.* Vide not. v. 4. v. 9. *Spatium* inter singulas Octostichides interponunt 1. 3. 6. 8. 9. 10. 11. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* Ceteri fere omittunt. נער sine *Dag.* 1. 3. 6. 8. 9. 10. 20. 21. v. 12. יהוה per *Rbhiageresch.* 8. & sic fe. *Ber.* At ברוך אתה יהוה 1. 2. Vid. not. v. 4. v. 13. ספרתי per *Kam.* 2. 3. contra *Ind. Baf.* f. 61. d. v. 14. עדותיך per *Atnach* 6. 9. 10. 13. 20. ששתי per *Kam.* 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15 - 19. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* Ceterum per *Atnach* 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. At per *Rbhiageresch.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & sic fe. *Ber.* Reliqui per *Rbhia.* Vid. supra not. ad v. 4. v. 17. אחיה per *Atnach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 18. גל עיני ואביטה ita 2. v. 24. שעשעי per *Rbhiagerefch.* 8. sic fe. *Ber.* At גם עדתיך שעשעי 3. & sic etiam 2. nisi quod גם per *Makk.* connexuit: vtrumque contra analogiam. v. 26. ותענני per *Atnach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. sic fu. 5. At per *Rbhiagerefch.* 8. & *Ber.* v. 29. דרך per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 20. 21. 22. & vna cum *Makk.* 23. v. 33. דרך חקיך ita 1. 2. At per *Rbhiagerefch.* 8. & *Ber.* ואצרנה per *Chatephkom.* 17. 18. 24. cum nota בחק הצ. sec. *M. I.* v. 34. תורתך per *Rbhiagerefch.* solus *Ber.* At per *Atnach* 1. 2. v. 36. עדותיך per *Rbhiagerefch.* solus *Ber.* Per *Atnach* 1. 2. 14. v. 37. חיני *plene* 1. fu. 5. & in marg. 6. 9. Et sic v. 40. etiam 20. v. 40. לפקדיך *defect.* per *Kibbuts* 1. fu. 5. & in marg. 6. 9. sec. *Maf.* 1. sed contra *impr.* & *Erf.*

ויבאני חסדך יהוה תשועתך כאמרתך : ואענה 41
חרפי דבר כי בטחתי בדברך : ואל תצל מפי דבר 42 43
אמת עד מאד כי למשפטך יחלתי : ואשמרה תורתך 44
תמיד לעולם ועד : ואתהלכה ברחבה כי פקדיך מה
דרשתי : ואדברה בעדתיך נגד מלכים ולא 46
אבוש : ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי : ואשא 47 48
כפי אל מצותיך אשר אהבתי ואשיחה בחקיך :
זכר דבר לעבדך על אשר יחלתני : זאת 49 נ
נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני : זדים הליצני עד 51
מאד מתורתך לא נטיתי : זכרתי משפטיך מעולם 52
יהוה ואתנחם : זלעפה אחזתני מרשעים עזבי 53 54
תורתך : זמרות היו לי חקיך בבית מגורי : זכרתי נה
בלילה שמך יהוה ואשמרה תורתך : זאת היתה לי 56
כי פקדיך נצרתי : חלקי יהוה אמרתי 57
לשמר דבריך : חליתי פניך בכל לב חנני כאמרתך : 58
חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך : חשתי ולא 59 ס
התמהמהתי לשמר מצותיך : חבלי רשעים עודני 61
תורתך לא שכחתי : חצות לילה אקום להודות לך 62
על משפטי צדקך : חבר אני לכל אשר יראוך ולשמרי 63
פקודיך : חסדך יהוה מלאה הארץ חקיך למדני : 64
טוב עשית עם עבדך יהוה כדברך : טוב טעם סה 66 שוא באהנה
ודעת למדני כי במצותיך האמנתי : טרם אענה אני 67
שגג ועתה אמרתך שמרתי : טוב אתה ומטיב למדני 68
חקיך : טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצר 69
פקודיך : טפש כחלב לבם אני תורתך שעשעתי : ע 71
טוב לי כי עניתי למען אלמד חקיך : טוב לי תורת 72
פיך מאלפי זהב וכסף : ידיך עשוני 73
ויכוננוני הבינני ואלמדה מצותיך : יראיך יראוני 74
וישמחו

v. 41. a) *Veniantque* & obtingant *mihi*. v. 77.
v. 42. b) *Tum reſpondebo conuiciatori meo verbum.*
v. 43. c) *Nec eripias ex ore meo verbum veritatis vſque adeo*, i.e. *nec vllatenus* me priues verbo tuo. coll. v. 8. 51. d) *exſpecto*. v. 49. 74.
v. 45. e) *Et ambulabo in latitudine* ſine anxietate & metu. cf. v. 32.
v. 46. f) *Et* libere *loquar de teſtimoniis tuis* etiam *coram regibus*, *nec erubeſcam* ea magnifice prædicare.
v. 47. g) *Immo oblectabo me*. v. 16. 70.
v. 48. h) *Et leuabo manus meas ad mandata tua* ſc. excipienda & facienda. Ambabus quaſi manibus excipiam præcepta tua, *quæ diligo*.
v. 49. i) *Memento* itaque *verbi*. *i. e.* memorem te oſtende promiſſorum, coll. v. 25. 38. k) *propterea, quod ſpem mihi feciſti*. v. 43. Ezech. 13, 6.
v. 51. l) *Superbi* & proterui hypocritæ v. 21. *irrident me*, *illuſerunt mihi* inſolentiſſime.
v. 53. m) *Horror & tremor*. (3) Pſ. 11, 5. Thren. 5, 10. n) *corripuit me*. Eſa. 21, 3. *propter impios*. Pſ. 1, 1. malitioſe *deſerentes* legem tuam.
v. 56. o) *Hoc* autem *ſolatium* v. 50. *factum eſt mihi*. vel *Hoc*, quod noctu etiam vacarem legi tuæ v. 55. *fuit mihi*.
v. 57. p) Nimirum *pars* aut *portio mea*, quam vnice curo, eſt *Iehoua*. q) mecum ſtatui vel *dixi*. Pſ. 31, 15.
v. 58. r) *Deprecatus ſum faciem tuam*. 1 Sam. 13, 12.
v. 59. s) *Supputaui* & examinaui ſubinde *vias meas* : & ſine mora *reduxi* vel retuli pedes meos *ad teſtimonia tua*.
v. 60. t) *Feſtinaui* inquam, *nec cunctatus ſum*.
v. 61. u) *Funes* quidem ſ. *Agmina* impiorum *circumdederunt me* (1)
v. 62. x) *Medio noctis* etiam *ſurgo*.
v. 63. y) *Socius ego* & conſors ſum omnium &c.

v. 41. חסדיך *plene* 1. contra *Maſ*. 1. 2. ac *impr*. & *M. I.* v. 43. למשפטיך *plene* 1. 3. 5. 10. 13. 14. 20. 23. & (in textu) 6. 9. ſic fu. 2. contra *Maſ. impr*. h. l. & 1 Reg. 10, 4. v. 44. ואשמרה per *Kam*. 6. 9. in marg. ſec. *Maſ. impr*. ad v. 106. תמיד per *Rbhiagereſch*. 8. & *Ber*. Per *Atnach* 1. v. 46. מלכים per *Rbhiagereſch*. 8. 15. 17. 18. 22. 23. & *Ber*. v. 47. במצותיך per *Rbhiagereſch*. 1. & *Ber*. v. 48. ואשא per *Mun. ſup*. 3. contra analogiam : nec enim præceſſit noua ſubdiſtinctio. At per *Makk*. 7. 8. 11. 15. & per *Pſikmahp*. 1. Pro *Merca* noſtro vid. not. Pſ. 1, 1. אשר per *Makk*. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. אהבתי per *Rbhiager*. 14. & *Ber*. At אשר אהבתי 1. 2. 5. v. 49. זכר per *Cholem* 3. & in marg. 6. 9. contra *Maſ. impr*. ad Thr. 3, 19. v. 52. זכרתי cum Pſik plerique parum commode. Sine illo 2. 3. 5. 11. 24. מעולם Pſik omittunt 2. 3. 12. 15. contra *Maſ*. 1. & *Ind. Baſ*. f. 61. b. v. 54. זמירות *plene* 1. 6. 9. 12. 14. 16. 20. 21. 23. ſic fe. 2. & fu. 5. contra *Maſ. impr*. & *Erff*. חקיך per *Rbhiagereſch*. 1. 8. & *Ber*. v. 55. זכרתי בלילה ita 1. At זכרתי בלילה 2. v. 56. זאת per *Tiphcha ant*. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. v. 57. יהוה cum *Pſik* 5. אמרתי per *Rbhiagereſch*. 8. & *Ber*. ſic fu. 5. At חלקי יהוה אמרתי 1. v. 64. הארץ per *Rbhiagereſch* ſolus *Ber*. At מלאה הארץ 1. 2. v. 65. עבדך *milel* per *Segol* 3. 10. 14. 20. contra *Maſ*. 1. 2. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. Num. 11, 11. v. 68. ומטיב per *Rbhiagereſch*. ſolus *Ber*. At per *Atnach* 1. 2.

וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק עה
מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי׃ יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי 76
כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ׃ יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ 77
שַׁעֲשֻׁעָי׃ יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ 78
בְּפִקּוּדֶיךָ׃ יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵו עֵדֹתֶיךָ׃ יְהִי־לִבִּי פ 79 וידעי קרי
תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ׃ כָּלְתָה 81
לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ 82
לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי׃ כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ 83
לֹא שָׁכָחְתִּי׃ כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי 84
מִשְׁפָּט׃ כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃ פה
כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי׃ כִּמְעַט כִּלּוּנִי 86 87
בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי 88
וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃ לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ 89
נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ צ
וַתַּעֲמֹד׃ לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ 91
לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ לְעוֹלָם לֹא־ 92 93
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי־בָם חִיִּיתָנִי׃ לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי 94
כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ צה
אֶתְבּוֹנָן׃ לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ 96
מְאֹד׃ מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־ 97
הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃ מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם 98
הִיא־לִי׃ מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה 99 פתח באתנח
לִי׃ מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ מִכָּל־ ק 101
אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃
מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי׃ מַה־נִּמְלְצוּ 102 103
לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃ מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן 104
שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר׃ נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ קה
וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃ נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי 106

צדקך

v. 75. a) *& in fidelitate, h. e.* fideliter & optimum in finem, *adflixeris* & castigaueris *me.* v. 67. 71.
v. 76. b) *secundum verbum tuum,* quo te *seruo tuo* misericorditer obstrinxisti. v. 17. 38. 65. 84.
v. 77. c) *Veniant super me.* v. 41.
v. 78. d) *quia falsitate* & mendaciis *euertere me voluerunt.*
v. 79. e) *Conuertantur* autem *ad me,* tanquam socium suum. v. 63.
v. 81. f) *Consumta* fere *desiderio est erga salutem tuam.* v. 41. 82. 123. Ps. 84, 3.
v. 83. g) *Factus enim sum,* per tot adflictiones corpore & animo exhaustus & torrefactus, *sicut vter pelliceus.* (6) Ios. 9, 4. h) *in fumo* vel vapore calido. (3) Gen. 19, 28.
v. 84. i) *Quot* aut *quanti* supererunt *dies serui tui?* 2 Sam. 19, 35.
v. 85. k) *Pararunt mihi superbi foueas: quod* sane *non est secundum legem tuam,* sed ei e diametro aduersum.
v. 89. l) *In aeternum es Domine!* & *verbum tuum* tecum firmum *persistit in caelis.*
v. 90. m) sicut etiam *terram fundasti,* & illa per tuam potentiam *stat* ac *manet* in loco suo. v. 91.
v. 91. n) *Ad iudicia* & decreta tua exsequenda: vel *ad praescriptum tuum* sine mutatione *perstant* caeli ac terra v. 89. 90. *hodieque.*
v. 96. o.) *Omnis rei perfectae* & consummatae (1) *formae Tigrah,* Ps. 39, 11. *finem* & terminum vidi. p) *amplum* vero & summe *patens* est, Iob. 11, 9. instar vasti oceani Ps. 104, 25. aut amplissimi campi, Exod. 3, 8.
v. 98. q) *Prae hostibus meis* callidissimis *sapientem me reddunt praecepta tua.* Alii in 2. persona: *sapientem me reddis* praeceptis tuis subintell. ב, vt Ps. 104, 6.

---

v. 76. חסדך per *Tiphcha ant.* 2. v. 77. כי per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 79. וידעי sic in ipso textu sine nota 10. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. contra *Mas. Erff.* v. 84. כמה per *Merca* 5. 6. 9. 10. 13. 20. 23. Per *Tiphcha ant.* cum seq. *Mun.* 1. 3. at per *Tiphcha ton.* seq. *Mun.* 2. Ceteri per *Makk.* & *Meth.* v. 91. למשפטיך cum *Gaiah* 5. 17. & *Ber.* v. 92. אז אבדתי ita 2. v. 99. השכלתי per *Kam.* 2. 3. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. d. כי per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. לי cum *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* Ceteri sine illo. v. 101. רע per *Pat.* 1. 2. 3. כלאתי cum *Kri* כליתי 2. At per *Iod* in textu fu. 5. contra *Mas.* 1. ac *impr.* h. l. & Ps. 39, 11. v. 102. כי per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 103. אמרתך per *Rbbiageresch.* solus *Ber.* At per *Atnach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. v. 104. על־כן שנאתי כל־ארח ita 1. 2. v. 106. ואקימה *Vau* per *Pat.* 2. 3.

107 108 צדקך: נעניתי עד־מאד יהוה חיני כדברך: נדבות פי
109 רצה־נא יהוה ומשפטיך למדני: נפשי בכפי תמיד
קי ותורתך לא שכחתי: נתנו רשעים פח לי ומפקודיך
111 לא תעיתי: נחלתי עדותיך לעולם כי־ששון לבי המה:
112 113 נטיתי לבי לעשות חקיך לעולם עקב: סעפים
114 שנאתי ותורתך אהבתי: סתרי ומגני אתה לדברך
קטו 116 יחלתי: סורו־ממני מרעים ואצרה מצות אלהי: סמכני
117 כאמרתך ואחיה ואל־תבישני משברי: סעדני ואושעה
118 ואשעה בחקיך תמיד: סלית כל־שוגים מחקיך כי־
119 שקר תרמיתם: סגים השבת כל־רשעי־ארץ לכן
קכ אהבתי עדתיך: סמר מפחדך בשרי וממשפטיך
121 יראתי: עשיתי משפט וצדק בל־תניחני
122 123 לעשקי: ערב עבדך לטוב אל־יעשקני זדים: עיני כלו
124 לישועתך ולאמרת צדקך: עשה עם־עבדך כחסדך
קכה 126 וחקיך למדני: עבדך־אני הבינני ואדעה עדתיך: עת
127 לעשות ליהוה הפרו תורתך: על־כן אהבתי מצותיך
128 מזהב ומפז: על־כן כל־פקודי כל ישרתי כל־ארח
129 שקר שנאתי: פלאות עדותיך על־כן נצרתם
קל 131 נפשי: פתח־דבריך יאיר מבין פתיים: פי־פערתי
132 ואשאפה כי למצותיך יאבתי: פנה־אלי וחנני
133 כמשפט לאהבי שמך: פעמי הכן באמרתך ואל־
134 תשלט־בי כל־און: פדני מעשק אדם ואשמרה
קלה פקודיך: פניך האר בעבדך ולמדני את־חקיך
136 פלגי־מים ירדו עיני על לא־שמרו תורתך:
137 138 צדיק אתה יהוה וישר משפטיך: צוית צדק
139 עדתיך ואמונה מאד: צמתתני קנאתי כי־שכחו
קמ דבריך צרי: צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה:
141 142 צעיר אנכי ונבזה פקדיך לא שכחתי: צדקתך

צדק

Vuuu פת א

v. 107. a) *Adflictus* & humiliatus *ſum magnopere* v. 51. 67. 71. 75.

v. 108. b) *Voluntaria* ſacrificia, pias has *oblationes oris mei gratioſe adproba*, quæſo. c) porro & penitius *doceto me.*

v. 109. d) *Anima* quidem *mea ſemper eſt in manu mea*, in ſummo periculo & diſcrimine vitæ.

v. 111. e) *Pro hereditate accepi* teſtimonia tua, in æternum retinenda.

v. 112. f) *ad finem vſque* vitæ meæ. v. 33.

v. 113. g) *Cogitatores*, animo *dubios & ancipites* (1) coll. 1 Reg. 18, 21. Iob. 4, 13.

v. 117. h) *Suffulci me, vt ſaluer & liberer.* i) *tunc enim* cum voluptate *reſpiciam.* v. 16. Exod. 5, 9. Fut. ſpecialiter per *Kamets*, vt 3. rad. א, vel quia ה eſt paragog.

v. 118. k) *Reprobaſti.* Thren. 1, 15. l) *quia* nihil, niſi *mendacium*, eſt *hypocriſis eorum.*

v. 119. m) Velut *ſcorias & purgamenta.* Eſa. 1, 22. 25. *ceſſare feciſti.* Eſa. 16, 10. n) *omnes impios terræ* Pſ. 75, 9.

v. 120. o) *Cohorreſcit* ex formidine tui. (2) Ier. 51, 27.

v. 122. p) Quin tu potius, vt ſponſor & redemtor noſter, *fideiube & ſponde pro* me, *ſeruo tuo*, v. 17. Eſa. 38, 14. Iob. 17, 3.

v. 123. q) Vide v. 81. 82. 136.

v. 126. r) Tempus eſt *agendi pro Deo.* coll. 1 Sam. 14, 6. Ita ſuadent accentus. s) *irritam enim fecerunt* impii *legem tuam*, debitamque obedientiam ei denegarunt.

v. 127. t) Pſ. 19, 11.

v. 128. u) *Propterea omnia mandata omnium rerum*, vel *de omnibus*; quacunque de re illa data a te ſint. coll. Matth. 5, 17-19. x) *recta* ac bona *indicaui.*

v. 129. y) *Mirabilia* & mera *miracula* ſunt *teſtimonia tua.*

---

v. 109. נפשי per *Tiphcha ant.* 3. v. 112. חקיך per *Rbbiageresch.* 2. & *Ber.* At לעולם חקיך לעשות 1. v. 114. לדברך per *Merca* 3. 5. reguleriter. At per *Mun.* 1. 2. v. 117. Pro סעדני habent סעדני 1. 3. v. 119. סיגים השבת ita 1. v. 123. עיני כלו ita 2. ad emphaſin verbi. v. 124. כחסדך per *Rbbiageresch.* *Ber.* At כחסדך וחקיך 1. 2. v. 126. עת־לעשות ſic 2. 3. non male. v. 127. Pro מצותיך (quod ex aliis in marg. refert) habet תורתך 2. v. 130. פתח per *Sægol* 3. 8. 10. 22. & in marg. 6. 9. contra *Maſ.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *Maſ.* 1. ad Deut. 15, 2. יאיר per *Rbbiageresch.* 2. & *Ber.* At פתח דבריך יאיר 1. non bene. v. 131. פי per *Makk.* 1. 3. 5. 7. 8. 22. v. 138. צוית צדק ita 2. v. 140. מאד per *Rbbiageresch.* ſolus *Ber.* At צרופה אמרתך מאד 1. 2. 3. incommode.

צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי 143
מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ צֶדֶק עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ 144
קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמה
קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף 146 147
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ 148 ותיר י׳
בְּאִמְרָתֶךָ׃ קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ 149
חַיֵּנִי׃ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קָרוֹב אַתָּה קנ 151
יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃ קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי 152
לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃ רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ 153
לֹא שָׁכָחְתִּי׃ רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ רָחוֹק קנה 154
מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃ רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ 156
יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֺתֶיךָ לֹא 157
נָטִיתִי׃ רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא 158
שָׁמָרוּ׃ רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃ 159
רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃ קס
שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְיךָ פָּחַד לִבִּי׃ 161 יתיר ו׳
שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי 162 163
וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל 164
מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ קסה
מִכְשׁוֹל׃ שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃ 166
שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃ שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ 167 168
וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃ תִּקְרַב רִנָּתִי 169
לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃ תָּבוֹא תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ קע
כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃ תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי 171
חֻקֶּיךָ׃ תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶּדֶק׃ 172 173
תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃ תָּאַבְתִּי 174
לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ תְּחִי־נַפְשִׁי קעה
וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֻנִי׃ תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ 176
עַבְדֶּךָ

a) *iustitia est in æternum* non mutabilis. v. 144. Dan. 9, 24.
v. 147. b) *Anteverti* omnes; vel *Compareo coram te* vel *facie tua.* coll. v. 148. Pſ. 88, 14. & 95, 2. c) *in diluculo* ſ. *crepuſculo* potius matutino, vel vltima noctis vigilia, vt 1 Sam. 30, 17. 2 Reg. 7, 5. 7. d) *& clamaui.*
v. 148. e) *Antevertunt oculi mei ipſas vigilias, vt mediter in verbo tuo.*
v. 150. f) *Prope* quidem *veniunt* aduerſus me Pſ. 27, 2. g) *ſectatores ſceleris.* Pſ. 26, 10.
v. 151. h) Verum *prope* etiam *tu es, Domine.* Pſ. 145, 18.
v. 152. i) *Iam pridem* noui. Pſ. 74, 2. k) *ſtatueris & fundaueris ea* ſcil. præcepta, legem, iudicia & ſtatuta tua, v. 151. 150. 149. 145. &c. Hinc enallage generis in ſuffixo, vt v. 111.
v. 155. l) *Remotum quid.* cf. v. 150.
v. 158. m) *& maximopere me tæduit.* Hithp. (2) Pſ. 139, 21.
v. 160. n) *Initium* vel *Summa verbi tui.*
v. 166. o) *Sperando exſpectaui* & adhuc *exſpecto* ſalutem tuam. v. 116. Pſ. 154, 27.
v. 167. p) *Cuſtodiuit* etiam *anima mea* v. 146. 168.
v. 168. q) *Cuſtodiui*, inquam v. 5. 167. *mandata tua* v. 4. 159. 173. r) *omnes enim viæ* & actiones *meæ* v. 5. 26. s) *coram te* ſunt. Pſ. 38, 10.
v. 169. t) *Adproquinquet clamor meus* in conſpectum *tuum*, ac ſinas te meis precibus exorari. u) *intelligentem* ac ſapientem *redde me.* v. 27. 34. 125. 144.
v. 171. x) Tum *ſcaturient labia mea* laudes tuas, quum me docueris ſtatuta tua. v. 5. 155.
v. 171. y) *Reſpondebit, reſonabit, cantabit* lingua mea Exod. 15, 21.
v. 174. z) *Deſidero* ſalutem tuam. z) v. 40. 81.

v. 143. צַר per *Kam.* 1. 2. & in marg. 6. 9. v. 144. לְעוֹלָם per *Rbhiagereſch.* 6. 9. 11. 12. 15. 22. 23. & *Ber.* At צדק עדותיך לעולם 2. & צדק עדותיך לעולם 1. 3. v. 145. לב per *Atnach* 2. 6. 9 -- 16. 22. 23. ^ Verum sic ^ ¨ irregulare eſt præcedens *Mun.* יהוה per *Rbhia* 24. quod, quia *Atnachum* ſub præced. voce non admittimus, retinemus propter analogiam, coll. not. ad v. 4. & Pſ. 4, 1. Alii per *Rbhiagereſch.* At ענני יהוה חקיך 1. v. 150. קרבו per *Tiphcha* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At ceteri per *Mun.* ^ incommodius, niſi pro ſeq. רדפי legatur רדפַי cum ſuffixo, quomodo habet 1. & *Vulg.* cum *LXX.* reddidit: *Appropinquauerunt perſequentes me iniquitati.* v. 152. קדם ידעתי ita 1. כי־לעולם ſic 2. 3. At 1. per *Rbhiagereſch.* præuio *Makk.* v. 153. ראה עָנְיִי ita 2. At ראה עניו 6. 9. 10. 13. 20. 22. v. 156. רחמיך per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & ſic ſe. *Ber.* רבים per *Mun.* loco *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. *Pſik* omittunt 1. 2. contra *Ind. Baſ.* f. 6. b. v. 160. ראש דברך ita 1. 6. 9. 10. 13. 20. q. d. Quoad *ſummam, verbum tuum* eſt *veritas.* Pro משפט habet pluraliter משפטי 1. 3. & ſic fu. 5. v. 163. ואתעבה per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. contra *Maſ. impr.* Pſ. 106. 40. v. 165. ואין־למו ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 21. *Makk.* etiam hab. 22. 23. v. 167. שמרה cum *Gaiah* 3. ſec. *Maſ. Erff.* v. 169. תקרב־רנתי לפניך יהוה ita 2. v. 170. באמרתך per *Merca* 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. v. 176. כשה ſic per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 18. 20. 23. at ceteri & 6. 9. in marg. per *Tſere*, incommode.

עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קכ

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי Psal. CXX.
2 וַיַּעֲנֵנִי׃ יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃
3 4 מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ חִצֵּי גִבּוֹר
ה שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים׃ אוֹיָה־לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ
6 שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר׃ רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי
7 עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
א לַמִּלְחָמָה׃ קכא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא Psal. CXXI.
2 עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי׃ עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה
3 עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם
4 שֹׁמְרֶךָ׃ הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃
ה 6 יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ׃ יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
7 יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה׃ יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־
8 נַפְשֶׁךָ׃ יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
א קכב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי Psal. CXXII.
2 בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ׃ עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם׃
3 4 יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו׃ שֶׁשָּׁם עָלוּ
שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה׃
ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד׃
6 7 שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָ‍ִם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ׃ יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
8 שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
9 שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃
א קכג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי Psal. CXXIII.
2 הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃ הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם
כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
3 4 עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ חָנֵּנוּ יְהוָה חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ רַבַּת לגאי־יונים קרי
שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים׃
א קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ Psal. CXXIV.

PS. CXX, v. 1. *a*) *Canticum graduum*, quo Dauid I. Deum, pro præstita liberatione a maledica lingua, *laudat* v. 1. 2. II. Eius beneficii magnitudinem ex *descriptione dolosæ linguæ* ostendit, v. 3-7.
v. 2. *b*) Igitur & nunc *o Iehoua*, *eripe* animam meam. *c*) *a labio falsitatis* s. falsiloquo. *d*) *a lingua*, quæ mera est *fraus & dolus*.
v. 3. *e*) Targ. *Quid vero dabit tibi, o calumniator; aut quid adiiciet tibi, o obtrectator, lingua dolosa?* Al. quantum, putas, nocet tibi lingua fraudulenta?

PS. CXXI, v. 1. *f*) dicens, *Vndenam veniet auxilium meum?* Dauid I. solius *Dei auxilium* in precibus quærendum esse docet v. 1. 2. II. Eius rei rationem reddit v. 3-8.

PS. CXXII, v. 1. *g*) Ps. 120, 1. Docet I. *Lætandum* esse piis *de cultu Dei publico*, rite constituto, v. 1-5. II. *petendam* esse eius *conseruationem* v. 6. 7. eamque III. omni studio *procurandam*, v. 8. 9. *h*) *Gaudeo de dicentibus mihi.*
v. 2. *i*) *Stantes* enim nunc *sunt*.
v. 4. *k*) in *testimonium* Israelis.
v. 5. *l*) *Illic enim sedent* vel positi sunt *throni ad iudicium*; throni, inquam, *pro domo & familia Dauidis*.

PS. CXXIII, v. 1. *m*) Est hic I. *fidelium spes* & fiducia absolute & comparate proposita v. 1. 2. II. illius *fiduciæ precatio*, v. 3. 4. *n*) *qui in cælis sedes* vel habitas. Ps. 2, 4. *Iod* est paragogicum, vt Ps. 113, 5.
v. 3. *o*) quia *nimium satiati & oppleti sumus contemtu* hostium nostrorum.

PS. CXXIV, v. 1. *p*) I. *refert* Ecclesia, *quantis in periculis fuerit*, nisi Deus opem tulisset, v. 1-5. II. *Deum laudat* v. 6. 7. & III. de eius auxilio *gloriatur*, v. 8.

PS. CXX, v. 3. לָךְ per *Rbhiageresch*. fe. *Ber*. At per *Atnach* præuio *Mun*. 2. v. 5. לִי sine *Dag*. 3. 5 -- 16. 20. 21. 23. PS. CXXI, v. 4. שׁומר sic *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 22. sec. *Mas*. 1. 2. & *Erff*. h. l. ac *impr*. 1 Sam. 17, 22. Alii *defect*. v. 6. יככה per *Rbhiageresch*. fe. *Ber*. At per *Atnach* 1. 3. Vid. not. Ps. 4, 1. PS. CXXII, v. 2. עמדות per *Mun*. 2. 5. 15. & cum *Tiphcha* simul 7. 21. v. 4. ששם cum addito *Psik* fe. *Ber*. Per *Mahp*. 1. & *B. Napht*. Per *Merca* 2. At per *Rbhia* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. עלו per *Ierach* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. & *Ber*. minus analogice. At per *Kadma* 1. PS. CXXIII, v. 1. עיני per *Kam*. 3. 14. 17. 18. at per *Chirek* solus *Ber*. Vtrumque est contra *Mas*. 1. 2. & *Ind. Bas*. f. 61. d. v. 2. הנה cum *Psik* 6. 9. 10. 13. 14. 20. כעיני per *Ierach* 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. & sic fe. 1. contra regulam. At הנה כעיני 3. יד אדוניהם per *Mun*. *inf*. irregulariter 3. 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 21. 23. & *Ber*. At per *Merca* 14. Pro nostro *Mahp*. vid. not. Ps. 48, 9. v. 4. לגאיונים cum *Kri* per duas voces 1. 7. 8. 13. 17. 22. 24. & *Ber*. sec. *Mas*. 1. *impr*. & *Erff*. h. l. item *D. Kimcht* in Comm. & *M. I.* ac denique *Mas. impr*. 1 Par. 27, 12. Reliqui sine *Kri*. Ceterum 22. recte in *Kri* interponit *Makk*. quod ceteri omittunt. At per *Merca* loco *Mech*. 1. 5. 7. 8. Per *Mun*. vero irregulariter 6. 9. 10. 13. 20.

יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ 2
אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃ אֲזַי הַמַּיִם 3 4
שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ׃ אֲזַי עָבַר עַל־ ה
נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃ בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ 6
טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃ נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח 7
יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ׃ עֶזְרֵנוּ 8
בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קכה

Psal. CXXV.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־ א
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃ יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה 2
סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט 3
הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים ׀
בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ הֵיטִיבָה יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים 4
בְּלִבּוֹתָם׃ וְהַמַּטִּים עַקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת־ ה
פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכו שִׁיר

Psal. CXXVI.

הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃
אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם 2
הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה׃ הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת 3
עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבוֹתֵנוּ 4 (שביתנו קרי)
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב׃ הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃ הָלוֹךְ ה 6
יֵלֵךְ ׀ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא
אֲלֻמֹּתָיו׃ קכז שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם־ א

Psal. CXXVII.

יְהוָה ׀ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם־יְהוָה לֹא־
יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ שָׁוְא לָכֶם ׀ מַשְׁכִּימֵי קוּם 2
מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא׃ (א׳ כמקום ה׳)
הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ כְּחִצִּים בְּיַד־ 3 4
גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־ ה
אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא־יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר׃

Psal. CXXIIX.

קכח שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ א
בִּדְרָכָיו

v. 2. *a) Nisi*, inquam, *Iehoua esset*, *qui fuit*, vel sec. Syr. *stetit pro nobis* v. 1. *b) quum insurrexit* f. insurrexerunt *contra nos homines*. v. 3. *c) Tunc* v. 4. 5. *d) quum exarsit ira eorum in nos.* v. 4. *e) torrens*. He paragogicum est, vt Num. 34, 5. nec locale, vt Pf. 122, 5. v. 5. *f) Tunc*, inquam, *transiuissent super nos aquæ*, h. e. *superbi* instar molis aquarum furentes & *tumidi*. (1)

PS. CXXV, v. 1. *g)* Pf. 120, 1. Dauid hic I. de prouidentia Dei circa pios *gloriatur* v. 1-3. II. Bonis bona, impiis autem aduersa *precatur* v. 4. 5. *h) non mouebitur*, sed *in æternum manebit* vnusquisque eorum.

PS. CXXVI, v. 1. *i)* Est hic I. *vaticinium de* spiritualis captiuitatis *liberatione per CHRISTVM*, & plausus liberatorum, v. 1-3. II. illius liberationis petitio & desiderium v. 4-6. *k) Quum reducet Iehoua* Messias. Pf. 14, 7. *l) reductionem*, i. e. *reducendos* Sionis. (1) *m)* Schm. subintell. ו conuersiuo, *erimus sicut somniantes.* v. 4. *n) Redue ergo, o Iehoua* Messia v. 1. *captiuitatem nostram* f. nos captiuos. v. 1. Esa. 52, 8. Zeph. 3, 19. *o) sicut torrentes* aquarum *in Austro* vel *arida terra*, scil. restituere soles. Al. *sicut torrentes in Austro* marcescentes herbas recreant.

PS. CXXVII, v. 1. *p) Salomoni* commendatum, vt Pf. 72, 1. Docet I. sine Dei prouidentia nihil boni effici v. 1. 2. cum qua II. amicis Dei omnia succedunt feliciter. v. 2. & a qua III. etiam est benedictio liberorum. v. 3-5.

PS. CXXVIII, v. 1. *q)* Pf. 120, 1. *r)* Prædicat hic psalmus *beatitudinem omnis timentis Deum* I. in labore manuum v. 1. 2. II. vxore & liberis v. 3. 4. III. in ecclesia v. 5. & IV. vita longæua & pacata, v. 6.

PS. CXXIV, v. 4. נחלה *milra* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Maf. Erff.* itemque *impr.* coll. altero loco Num. 34, 5. v. 6. שלא per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 7. נשבר per *Pat.* 1. 6. 9. 20. 23. Ceterum per *Rbhia fimpl.* 24. At per *Atnach* cum præuio *Mun.* 3. PS. CXXV, v. 3. למען per *Pafer* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. Ceteri per *Schalfcheleth*, præter 14. qui fic habet: למען לא־ ישלחו הצדיקים בעולתה, incommoda diftinctione. *Schalfcheleth* vero fine *Pfik* (quod folus habet 21.) eft præter *Maf.* 1. & *Erff.* quam dedimus ad Pf. 13, 3. ישלחו fic per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 20. *Pfikkadmati* feruus alibi quoque eft, vt Pf. 35, 10. Prou. 30, 9. Iob. 34, 37. Ceteri vero per *Tiphcha ton.* v. 5. והמטים cum *Pfik* 1. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. PS. CXXVI, v. 4. שביתנו in ipfo textu fine *Kri* 22. & fic fu. 3. 5. fec. notam in marg. 22. "בצל הכתיב". At noftrum *Cthib* & *Kri* pofcit *Maf. Erff.* ac *D. Kimchi* in Comm. & *M. I.* כאפיקים per *Kam.* 17. 18. 24. & *Ber.* Ceterum *Merca* hab. 3. 5. & fic fe. *Ber.* at *Mun.* 2. & *Rbhiagerefch.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ceteri *Tiphcha ton.* anomalice. v. 5. בדמעה per *Rbhiagerefch.* 2. fic fe. *Ber.* At per *Atnach*, & fequens ברנה per *Rbhiagerefch.* 1. Ceteri per *Rbhia.* PS. CXXVII, v. 1. שקד per *Merca* cum conferuo *Sarka* 6. 9. 10. 12 – 18. 20. 21. 22. 23. anomalice. v. 2. לכם cum *Pfik* 1. 3. 5. 14. 24. & *Ber.* ac *B. Afcher.* Ceteri fine *Pfik.* משכימי per *Ierach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. & *Ber.* irregularius.

2 בדרכיו׃ יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך׃
3 אשתך׀ כגפן פריה בירכתי ביתך בניך כשתלי זיתים
4 סביב לשלחנך׃ הנה כי־כן יברך גבר ירא יהוה׃ קמץ בלא
ה יברכך יהוה מציון וראה בטוב ירושלם כל ימי אס"פ
6 חייך׃ וראה־בנים לבניך שלום על־ישראל׃
א קכט שיר המעלות רבת צררוני מנעורי יאמר־ Psal. CXXIX.
2 נא ישראל׃ רבת צררוני מנעורי גם לא־יכלו לי׃ על־
3
4 גבי חרשו חרשים האריכו למענותם׃ יהוה למעניתם קרי
ה צדיק קצץ עבות רשעים׃ יבשו ויסגו אחור כל שנאי
6
ציון׃ יהיו כחציר גגות שקדמת שלף יבש׃ שלא מלא
7
8 כפו קוצר וחצנו מעמר׃ ולא אמרו׀ העברים ברכת־
יהוה אליכם ברכנו אתכם בשם יהוה׃ קל
א שיר המעלות ממעמקים קראתיך יהוה׃ אדני Psal. CXXX.
2 שמעה בקולי תהיינה אזניך קשבות לקול תחנוני׃
3
4 אם־עונות תשמר־יה אדני מי יעמד׃ כי־עמך
ה הסליחה למען תורא׃ קויתי יהוה קותה נפשי
6 ולדברו הוחלתי׃ נפשי לאדני משמרים לבקר שמרים
7 לבקר׃ יחל ישראל אל־יהוה כי־עם־יהוה החסד כגול באתנח
8 והרבה עמו פדות׃ והוא יפדה את־ישראל מכל
א עונתיו׃ קלא שיר המעלות לדוד יהוה׀ Psal. CXXXI.
לא־גבה לבי ולא־רמו עיני ולא־הלכתי׀ בגדלות
2 ובנפלאות ממני׃ אם־לא שויתי׀ ודוממתי נפשי
3 כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי׃ יחל ישראל אל־יהוה
א מעתה ועד־עולם׃ קלב שיר המעלות זכור־ Psal. CXXXII.
2 יהוה לדוד את כל־ענותו׃ אשר נשבע ליהוה נדר
3 לאביר יעקב׃ אם־אבא באהל ביתי אם־אעלה על־
4 ערש יצועי׃ אם־אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה׃
ה עד־אמצא מקום ליהוה משכנות לאביר יעקב׃

v. 2. a) *Laborem* enim *manuum tuarum quando comedes.* b) *beatus es, & bene tibi erit.*

v. 3. c) *in lateribus domus tuæ*, f. intra domum tuam. d) *ficut plantæ* (1) *oliuarum.*

v. 5. e) *& fic vide* i. e. fruere *bono* ac prosperitate, quam Deus Hierosolymæ largietur.

v. 6. f) *Videas etiam filios* natos filiis *tuis*: & *pacem* &c.

PS. CXXIX, v. 1. g) Pf. 120, 1. h) *Multum angustarunt me* impii hostes v. 2. 4. 5. Est hic I. *calamitosi ecclesiæ status descriptio* v. 1-3. II. Spei conceptæ professio v. 4-8. i) Vide not. Hos. 11, 1. k) Pf. 124, 1.

v. 3. l) *In dorso meo ararunt aratores*, & *prolongauerunt sulcos suos.*

v. 4. m) *abscidit funem* & vincula *impiorum, eorumque* tyrannidem cohibuit.

v. 5. n) Pf. 35, 4.

v. 6. o) 1 Reg. 19, 26. Esa. 37, 27. p) *quam* herbam, *prius quam euellit* quis q) illico *exarescit.*

PS. CXXX, v. 1. r) Sistit hic psalmus exemplum peccatoris I. ad Deum *pro venia peccatorum clamantis* v. 1-4. II. Eam fide *impetrantis* v. 4-6. & ecclesiam quoque *de ea confirmantis* v. 7. 8.

v. 6. s) *Anima*, inquam, *mea* exspectat v. 5. *Dominum præ custodibus sub auroram, qui custodias habent sub diluculum*; vel *qui* attenti obseruant *diluculum*, & diem exspectant, vt ab excubiarum labore leuentur.

PS. CXXXI, v. 1. t) Dauid hic I. humilem suam spem in Deo, *proponit* v. 1. 2. & II. ecclesiam quoque ad eam *adhortatur* v. 3.

PS. CXXXII, v. 1. u) *omne adfligi* vel *omnis adflictionis eius.* Infin. Pyal. Habet hic psalmus preces piorum, & diuinum ad eas responsum; vel I. *Dauidis ius iurandum*, Deo factum, v. 1-10. II. *Dei iusiurandum* de Christo, Dauidi factum v. 11-18.

PS. CXXIIX, v. 3. אשתך per *Psikmahp.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Vtrumque habent 15. 21. v. 4. גבר per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* PS. CXXIX, v. 1. רבת צררוני ita 2. h. l. & v. 2. מנעורי sic per *Pat.* 1. 7. 8. 15. sec. *Maf.* 1. & *Ind. Baf.* f. 61. d. Ceteri fere per *Kam.* v. 6. Pro גגות hab. גנות *hortorum* 5. & sic fu. 2. v. 7. קוצר Per *Rbhiageresch.* 14. sic fe. *Ber.* PS. CXXX, v. 1. קראתך *defect.* 1. sec. *Maf. Erff.* v. 2. אזנך *def.* 2. sic fu. 5. sec. *Maf. impr.* Prou. 2, 2. sed contra eandem h. l. v. 5. ולדברו per regulare *Merca* 2. 3. 5. Cf. not. Pf. 34, 3. v. 6. Pro לאדני hab. ליהוה 2. 5. sic fu. 1. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Esa. 28, 2. Habet tamen לאדני 2. in marg. PS. CXXXI, v. 1. רמו *milel* 1. 2. 5. 10. 14. 16. 23. עיני per *Pat.* 7. 8. 15. sec. *Ind. Baf.* f. 61. col. 5. Alii per *Kam.* v. 2. נפשי per *Rbhia* 1. 5. 6. 9. 10. 15. 20. כגמל עלי ita 1. 3. satis bene. v. 3. יחל per *Kam.* 2. 3. contra *Maf. impr.* h. l. & Num. 30, 3. PS. CXXXII, v. 1. זכר per *Kometschat.* B. Naphtali contra *Maf. impr.* Deut. 7, 18. ארח per *Makk.* & *Segol* 1. 2. 5. v. 3. ערש sic per *Merca* 5. 7. 8. 11. 16. 24. & sic fe. *Ber.* Ceteri per *Mun.* irregulariter. v. 4. שנת per *Pat.* 1. 3. 5. contra *R. Chaiim* ad *Maf. fin.* fol. 14. b.

הִנֵּה־שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר׃ נָבוֹאָה 6 7
לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו׃ קוּמָה יְהוָה 8
לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק 9
וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי י
מְשִׁיחֶךָ׃ נִשְׁבַּע־יְהוָה לְדָוִד אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה 11
מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ׃ אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ 12
בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ
לְכִסֵּא־לָךְ׃ כִּי־בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃ זֹאת־ 13 14
מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ׃ צֵידָהּ בָּרֵךְ טו
אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם׃ וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע 16
וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי 17
נֵר לִמְשִׁיחִי׃ אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃ 18

Psal. CXXXIII.
קלג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה־טּוֹב א
וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־ 2
הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן־אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו׃
כְּטַל־חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צִוָּה 3
יְהוָה אֶת־הַבְּרָכָה חַיִּים עַד־הָעוֹלָם׃ קלד

Psal. CXXXIV.
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי א
יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית־יְהוָה בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ־יְדֵכֶם 2
קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם 3

Psal. CXXXV.
וָאָרֶץ׃ קלה הַלְלוּ־יָהּ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם א
יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת 2
בֵּית אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ 3
כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃ 4
א'נעה כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כֹּל ה 6
אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־
תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים 7
לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא־רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃ שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי 8
מצרים

v. 6. a) *Ecce audiuimus illud*, vel *de illo*, habitaculo Domini v. 4. b) *in Ephrata*, h. e. Bethlehemi, Gen. 35, 19. vbi Messias nascendus, Mich. 5, 1. c) & nunc tandem *reperimus illud.* d) *in agro siluæ* montis Moria, coll. 1 Par. 21, 26. c. 22, 1. & Gen. 22, 13. Alii versum hunc ita intelligunt: *Ecce audiuimus illud* haud ita pridem fuisse *in Euphraimitica* regione & *vrbe* Silo; & nuper adhuc *inuenimus illud in agris siluæ*, h. e. in *Kiriath Iearim*; coll. Ios. 18, 1. 1 Sam. 1, 3. c. 4, 11. c. 6, 21. c. 7, 1. 2. 1 Par. 13, 6. 7.

v. 7. e) *Adibimus* itaque nunc *habitacula eius.*

v. 8. f) *Surge igitur, o Domine*, & veni *ad requiem tuam* s. locum, in quo in posterum constanter nobis præsens sis, v. 14.

v. 12. g) *Quod si etiam* ceteri *filii* ac posteri *tui custodiuerint* etc.

PS. CXXXIII, v. 1. h) Ps. 120, 1. *de concordia* Christianæ & Apostolicæ *Ecclesiæ*: quam I. in genere laudat, v. 1. II. eidem largam Dei benedictionem, sub duplici similitudine promittit v. 2. 3.

v. 2. i) *Sicut unguentum illud eximium super caput effusum*, quod inde *descendit* vel defluit *in barbam*: *barbam* nimir. *Aharonis*, *quæ descendit super aperturam vestium eius.*

v. 3. k) aut sicut *ros, qui descendit.*

PS. CXXXIV, v. 1. l) I. Seruos DEI ad ipsi benedicendum *excitat*, v. 1. 2. & II. vicissim illis benedictionem Dei *promittit*, v. 3.

PS. CXXXV, v. 1. m) I. *Hortatur* omnes homines ad laudandum Iehouam v. 1-3. Ideo II. Opera Dei *celebrat*, v. 4-14. III. Idolorum & idololatrarum vanitatem *demonstrat*, v. 15-18. IV. omnes Ecclesiæ ordines ad laudem Dei *excitat*. v. 19. 20. 21.

v. 7. n) *Qui adscendere facit vapores* & nubes. o) *qui producit ventum* e *thesauris* vel apothecis *suis.*

---

v. 6. הנה־שמענוה ita 1. At הנה־שמענוה 5. 7. 8. v. 11. נשבע per *Makk.* 1. 7. 8. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 12. ועדתי *milra* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 23. עד per *Kam.* 1. 2. 3. Sic iidem v. 14. Vtrobique contra *Maf. Erff.* & *Ind. Baf.* f. 61. col. 5. v. 13. אוה per *Mapp.* cum suffixo (*desiderauit eam*) 1. 2. 3. 5. 6. 9. v. 17. שם sine *Psik* 5. 7. 8. PS. CXXXIII, v. 3. כטל per *Merca* 6. 9. 10. 12 -- 18. 20. 21. 22. 23. PS. CXXXIV, v. 2. שאו ידכם ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. ידיכם *plene* 5. 6. 9. 13. 20. 23. sic fu. 2. contra *Maf. impr.* & *Erff.* v. 3. יהוה sic per *Tiphcha ant.* 3. 7. 8. 11. 12. 23. 24. & vna cum *Mun.* 14. 15. 16. 21. Ceteri per *Mun.* contra analogiam. PS. CXXXV, v. 1. הללו יה sic diuisim & per *Merca* 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. v. 2. שעמדים per *Mun.* loco *Meth* 5. 7. 11. 12. 15. 21. 22. v. 3. הללויה coniunctim sine interposito *Makk.* 2. 6. 9. 10. 13. 20. 24. & *Maf. Erff.* Vid. v. 1. v. 4. יעקב per *Rbhia* 3. 5. & *Ber.* in quarto. בחר per *Makk.* & *Meth.* 1. 24. & *Ber.* in octauo. Ceteri per *Mun. milra.* v. 7. ברקים per *Tiphcha ant.* 1. 3. מוצא per *Makk.* & *Meth.* 5. 7. 8. 22.

9 מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח ׀ אוֹתוֹת וּמֹפְתִים
י בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם
11 רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן ׀ מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
12 וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם
13 נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה
14 זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃
טו 16 עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה־לָהֶם
17 וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
18 יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם
19 כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה
כ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־
21 יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ קמץ בלא א"סף
מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּיָהּ׃ קלו

Psal. CXXXVI. א'גנעה

א 2 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ
3 לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי
4 הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת
ה גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם
6 בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְרֹקַע הָאָרֶץ
7 עַל־הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה אוֹרִים
8 גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ
9 לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים
י לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מִצְרַיִם
11 בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם
12 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם
13 14 חַסְדּוֹ׃ לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְהֶעֱבִיר
טו יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ
16 בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי
17 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

ויהרג

a) Exod. 9, 25. c. 12, 12. Quæ vltima plaga populi dimissionem obtinuit.

v. 9. b) *Misit*, & per Mosen & Aharonem procurauit *signa & prodigia* in *medium tui*, o *Aegypte! in Pharaonem omnesque ministros ipsius.*

v. 11. c) *Nempe Sichonem* &c. *Lamed* accusatiui, vt 2 Sam. 3, 30.

v. 13. d) Ideo o *Domine, nomen tuum* & fama *in æternum* manebit.

v. 14. e) *Nam* sic etiam in posterum *iudicabit* & vindicabit *populum suum* &c. vide Deut. 32, 36.

v. 15. f) *Idola* autem *gentium* &c. Eadem habentur Ps. 115, 4. seqq.

v. 16. g) Ps. 115, 5. h) Esa. 44, 9.

v. 17. i) Ps. 115, 6.

v. 18. k) Ps. 115, 8.

v. 19. l) Vos ergo *domus* & posteri *Israelis*. Ps. 115, 9. 12. m) Ps. 115, 10.

v. 20. n) *Familia Levitarum*. o) cuiuscunque gentis, conditionis aut ordinis sitis.

PS. CXXXVI, v. 1. p) Ps. 100, 5. & 106, 1, &c. Eiusdem plane argumenti cum præcedenti hic psalmus est, sed elegantissime per duos choros variati: I. *Excitat* ad laudes Iehouæ v. 1-3. II. Opera eius *celebrat* v. 4--25. & III. repetita excitatione *finit* v. 26.

v. 2. q) Deut. 10, 17.

v. 3. r) Ps. 135, 5.

v. 4. s) Confitemini *ei, qui fecit* cet. Ps. 72, 18.

v. 5. t) *Qui cælos condidit* admirabili *intelligentia*.

v. 6. u) Confitemini *ei, qui expandit* terram. Esa. 42, 5. Similis participii forma Ps. 94, 9. x) Ps. 24, 2.

v. 7. y) Qui fecit *luminaria* magna. Plur. (1) cf. Gen. 1, 14. 16.

v. 10. z) *Qui percussit Aegyptios in primogenitis eorum*. Exod. 12, 12. 29. Ps. 135, 8.

v. 11. a) Exod. 12, 31. 41. c. 13, 3.

v. 17. b) *Qui percussit reges magnos*. Ps. 135, 10.

---

v. 11. מֶלֶךְ האמרי ita 5. 7. 8. 10--16. 21. 22. 24. & sic fe. *Ber*. At per regulare *Mun. sup.* 3. Ceteri per *Mun. inf.* anomalice. v. 16. פה־ per *Makk*. 2. 5. 7. 8. v. 17. אין־יש־רוח ita 2. At אין־יש רוח 3. v. 18. כל אשר־בוטח sic omnes, præter 1. 3. qui per *Rbhiageresch*. commodius. v. 21. ירושלם per *Rbhiageresch*. 14. & *Ber*. הללויה cum *Meth*. 5. 7. 14. 23. 24. PS. CXXXVI, v. 4. לעשה per *Segol* 1. 2. 3. Conseruum omittunt 3. 17. 18. v. 15. יחילו per *Tiphcha ant*. 2. 6. 9. 10. 13. 20.

18 וַֽיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְסִיחוֹן מֶלֶךְ
19 הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם כ
21 חַסְדּוֹ׃ וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נַחֲלָה
22 לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ 23
24 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הכ 26 נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לְאֵל
הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ קלז

Psal. CXXXVII. א עַל־נַהֲרוֹת ׀ בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם־בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ
2 אֶת־צִיּוֹן׃ עַל־עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ׃ כִּי
3 שָׁם ׀ שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי־שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ
4 לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃ אֵיךְ נָשִׁיר אֶת־שִׁיר־יְהוָה עַל אַדְמַת ה
קמץ בלא אס"ף 6 נֵכָר׃ אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם תִּשְׁכַּח יְמִינִי׃ תִּדְבַּק
לְשׁוֹנִי ׀ לְחִכִּי אִם־לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם־לֹא אַעֲלֶה אֶת־
פתח באתנח 7 יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי׃ זְכֹר יְהוָה ׀ לִבְנֵי אֱדוֹם
קמץ בלא אס"ף אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָם הָאֹמְרִים עָרוּ ׀ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ׃
8 בַּת־בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם־לָךְ אֶת־גְּמוּלֵךְ
9 שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ׃ אַשְׁרֵי ׀ שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת־עֹלָלַיִךְ אֶל־

Psal. CXXXIIX. א הַסָּלַע׃ קלח לְדָוִד ׀ אוֹדְךָ בְכָל־לִבִּי נֶגֶד
2 אֱלֹהִים אֲזַמְּרֶךָּ׃ אֶשְׁתַּחֲוֶה ׀ אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ וְאוֹדֶה
אֶת־שְׁמֶךָ עַל־חַסְדְּךָ וְעַל־אֲמִתֶּךָ כִּי־הִגְדַּלְתָּ עַל־כָּל־
3 שִׁמְךָ אִמְרָתֶךָ׃ בְּיוֹם קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי תַּרְהִבֵנִי בְנַפְשִׁי
4 עֹז׃ יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַלְכֵי־אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי־פִיךָ׃
ה 6 וְיָשִׁירוּ בְּדַרְכֵי יְהוָה כִּי גָדוֹל כְּבוֹד יְהוָה׃ כִּי־רָם יְהוָה
7 וְשָׁפָל יִרְאֶה וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע׃ אִם־אֵלֵךְ ׀ בְּקֶרֶב
צָרָה תְּחַיֵּנִי עַל אַף אֹיְבַי תִּשְׁלַח יָדֶךָ וְתוֹשִׁיעֵנִי יְמִינֶךָ׃
יְהוָה יִגְמֹר בַּעֲדִי יְהוָה חַסְדְּךָ לְעוֹלָם מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אַל־

Psal. CXXXIX. א תֶּרֶף׃ קלט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר יְהוָה
2 חֲקַרְתַּנִי וַתֵּדָע׃ אַתָּה יָדַעְתָּ שִׁבְתִּי וְקוּמִי בַּנְתָּה לְרֵעִי
מרחוק

v. 18. a) *Et occidit reges potentes.* Pſ. 135, 10. Iud. 5, 13, 25. v. 19. b) Pſ. 135, 11. v. 21. c) Pſ. 135, 12. v. 23. d) *Qui in humilitate noſtra,* quoties premebamur. (2) Coh. 10, 6. v. 24. e) *Et liberauit nos*, dilaceratis veluti vinculis. v. 25. f) *Qui panem* ſ. escam & victum *dat omni carni*, omnibus animatis. v. 26. g) *Deo cælorum* domino ac conditori. v. 5. Gen. 14, 18. 19.

PS. CXXXVII, v. 1. h) *Ad fluuios Babyloniæ.* Eſt hic captiui Iſraelis luctus & ſpes. *Prophetat* enim *Pſalmus de Babylonica captiuitate*: cuius I. *miſeriam deſcribit* v. 1-3. II. Piorum in ea *conſtantiam laudat* v. 4-6. qui III. hoſtibus mala precantur v. 7-9. v. 2. i) *Ad ſalices in ea ſuspendimus citharas noſtras* & lætioris muſicæ vſum. v. 3. k) *Illic enim poſtulauerunt a nobis, qui captiuos nos tenebant.* l) *& deſtructores* ſ. *contumulatores noſtri* (1) qui nos & vrbem noſtram ruinis & ruderibus contumulauerant, coll. Pſ. 79, 1.

PS. CXXXVIII, v. 1. m) Pſ. 3, 1. Pſalmus eſt euchariſtico-propheticus, in quo Dauid I. *gratias* Deo pro liberatione & promiſſione de Chriſto *agit* v. 1. 3. quæ II. digna, vt *ab omnibus gentibus celebretur*, v. 4-6. vnde III. in futurum etiam liberatio *ſperatur* v. 7. 8. v. 2. n) *nam ſuper omne nomen tuum* ſ. famam, quam iam olim paraueras, nunc illuſtre & *magnum feciſti verbum tuum*: ſcil. promiſſionis de liberatione ex morte & inferno.

PS. CXXXIX, v. 1. o) Pſ. 4, 1. p) Pſ. 24, 1. q) *intime ſcrutaxis, & pernouiſti me.* Miratur hic Dauid I. *Omniſciam* Dei omnium rerum notitiam v. 1-6. II. omnipræſentiam, v. 7-12. III. omnipotentiam v. 13-18. eamque IV. contra impios *implorat*, v. 19-24.

PS. CXXXVII, v. 3. שאלונו per regulare *Mahp.* 2. 7. 8. 11. Ceteri per *Ierach.* v. 4. שיר *Mun.* habent 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. *Meth.* vero *B. Napht.* v. 5. ירושלם per *Rbbiagereſch* 2. & *Ber.* At per *Atnach* 1. 23. v. 6. ירושלם per *Kam.* 3-16. 23. & ſic fu. 1. 5. contra *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.* ac *Ind. Baſ.* f. 61. col. 5. v. 7. האמרים ſic per *Mun.* loco *Meth.* 5. 7. 8-11. v. 9. שיאחז *Pſik* addunt 6. 9-18. 20-24. & *Ber.* contra *Maſ.* *Erff.* Vid. not. ad Pſ. 13, 3. עלליך *defect.* 2. 3. 6. 9. 22. & ſic fe. 1. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *impr.* h. l. ac *impr.* & 1. ad Thr. 2, 20. Alii *plene.* Ceterum per *Rbbiagereſch.* 8. 15-23. & *Ber.* PS. CXXXVIII, v. 2. היכל per regulare *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber.* in quarto. Ceteri per *Ierach.* כל־ per *Cholem* 2. & ſic fe. 1. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* quæ habet ל׳ במקף וחולם, item *impr.* Pſ. 35, 10. Attamen *A. Esra* in Comm. ait, ſe in omnibus exemplaribus reperiſſe *Kometschat.* v. 3. תרהבני per *Rbbiagereſch.* (cum ſeq. in nonnullis analogico *Merca*) 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 20. 21. 22. 23. q. d. *Roboras me*, & eſt, vel, vt ſit *in anima mea robur.* v. 6. ממרחק per *Pat.* 1. 7. 10-16. 20. 21. 22. & (in textu) 6. 9. v. 7. אלך ſine *Pſik* 1. 2. 5. 7. 8. 10. 13. 20. 21. 22. ותושיעני ita 5. 7. 8. 11. 15. 16. 24. & *Ber.* Per ſolum *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 12. 13. 20. 21. 22. 23. anomalice. At per *Merca* 3. 14. PS. CXXXIX, v. 1. למנצח cum *Meth.* 1. 3. יהוה חקרתני ita 1. 2.

3 מֵרָחוֹק׃ אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל־דְּרָכַי הִסְכַּנְתָּה׃ כִּי — פתח בס״פ
4 ה אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי הֵן יְהוָה יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ אָחוֹר וָקֶדֶם
6 צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה׃ פְּלִאָיה דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה — פליאה קרי
7 לֹא־אוּכַל לָהּ׃ אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ אֶבְרָח׃
8 9 אִם־אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְּׁאוֹל הִנֶּךָּ׃ אֶשָּׂא
י כַנְפֵי־שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם׃ גַּם־שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי
11 וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ׃ וָאֹמַר אַךְ־חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר
12 בַּעֲדֵנִי׃ גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר
13 כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה׃ כִּי־אַתָּה קָנִיתָ כִלְיֹתָי תְּסֻכֵּנִי בְּבֶטֶן
14 אִמִּי׃ אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ
טו וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד׃ לֹא־נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר־
16 עֻשֵּׂיתִי בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ׃ גָּלְמִי ׀ רָאוּ
עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא אֶחָד — ולו קרי
17 בָּהֶם׃ וְלִי מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃
18 19 אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ אִם־תִּקְטֹל
כ אֱלוֹהַּ ׀ רָשָׁע וְאַנְשֵׁי דָמִים סוּרוּ מֶנִּי׃ אֲשֶׁר יֹמְרוּךָ
21 לִמְזִמָּה נָשֻׂא לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ הֲלוֹא־מְשַׂנְאֶיךָ יְהוָה ׀
22 אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט׃ תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים
23 לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃ חָקְרֵנִי אֵל וְדַע לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע
24 שַׂרְעַפָּי׃ וּרְאֵה אִם־דֶּרֶךְ עֹצֶב בִּי וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם׃

א קמ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ חַלְּצֵנִי יְהוָה — Psal. CXL.
2
3 מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ אֲשֶׁר חָשְׁבוּ רָעוֹת
4 בְּלֵב כָּל־יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃ שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ־נָחָשׁ
ה חֲמַת עַכְשׁוּב תַּחַת שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃ שָׁמְרֵנִי יְהוָה ׀
מִידֵי רָשָׁע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת
6 פְּעָמָי׃ טָמְנוּ גֵאִים ׀ פַּח לִי וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד־
7 מַעְגָּל מֹקְשִׁים שָׁתוּ־לִי סֶלָה׃ אָמַרְתִּי לַיהוָה אֵלִי אָתָּה
8 הַאֲזִינָה יְהוָה קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ יְהוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי

Vuuns פח ה סכותה

v. 3. a) *Viam meam & accubitum meum*, vel ex Infinitivo: *Ire meum & cubare meum*. b) *cingis*, vel ex Arab. *comprehendis* & nosti. c) *consuetas* & exploratas *habes*, *frequentas*.
v. 5. d) *Post & ante*, a tergo & a fronte, *arctasti* vel quasi *obsedisti me*. e) & deorsum etiam *super me posuisti manum tuam*.
v. 6. f) *Mira* hæc tua *scientia* est *præ me*: *alta* & ardua nimis *est*, *nihilque possum ad eam*.
v. 8. g) *Si adscenderem*. (1) Chaldæis frequens.
v. 11. h) *Aut si dixero: attamen tenebræ obscurabunt me*.
v. 12. i) *non obscurare* quid *poterunt a te*. k) *caligo talis* est, *qualis lux*. Duplex כ est *exæquationis*, vt Gen. 44, 18. cet.
v. 13. l) *obtexisti & tutus me* es. Ps. 140, 8. al. *compegisti me*, coll. Iob. 10, 11.
v. 14. m) *quod miris* ac *tremendis modis separatus* a reliqua materia *sum*.
v. 15. n) *Non absconditum fuit os* aut robur meum quantulumcunque. o) i. e. in vtero matris. p) *quum contextus*, vel *acu* velut *pictus sum*, pulcherrima membrorum distinctione. q) quasi *in infimis partibus terræ*: in vtero scil. matris, v. 13.
v. 19. r) *Vtinam interficias*. Ps. 81, 9. Prou. 3, 34.
v. 20. s) *Qui dicunt te*, i. e. *loquuntur de te sec. sceleratam suam cogitationem*: *elatus ad vanitatem est* quisque *hostium tuorum* (2) 1 Sam. 28, 16.
v. 23. t) *cogitationes meas* (2) Ps. 94, 19.
PS. CXL, v. 1. u) Preces habet Dauidis & hominis pii ab hostibus adflicti. I. Petit *liberationem* ab insidiis hostium v. 1--6. II. Precum *exauditionem* v. 7-9. III. *vindictam*, v. 10--12. eamque IV. sibi & aliis *promittit*, v. 13-14.
v. 3. x) *congregant se* ad *bella* s. prælia.
v. 8. y) Ps. 68, 21. & 71, 5.

v. 3. הסכנתה per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. Sine *He* paragog. 1. 10. 13. 14. v. 6. אוכל *milel* 1. 3. v. 7. אנה per *Mun. milra* 2. Ceterum *milra* requirit *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* item *M. I.* & *Mas. impr.* Deut. 1, 28. Maioris euidentiæ caussa 5. & 22. אנה scribunt. v. 8. שאול cum *Dag.* euphon. 3. 7. 13. 17. 24. & *Ber.* At reliqui sine eo. v. 12. יחשיך per *Schua simpl.* 3. 5. כחשכה *defect.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sicfu. 1. 2. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* & *M. I.* v. 15. בסתר per *Kam.* 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. At per *Sægol* 1. & sic inter *Sægolata apud Atnachum* recensetur in *Ind. Bas.* l. c. v. 16. ולא sine *Kri* 2. 3. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 23. v. 18. הקיצותי per *Chatephpat.* 1. 3. v. 19. תקטל אלוה Ita 5. 7. 8. 11. 12. 23. 24. sicut Ps. 78, 65. & *Tiphcha* ton. habent insuper 6. 9. 10. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. At תקטל אלוה 14. & *Ber. Psik* omittunt 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 20. יאמרוך cum *Aleph* 3. 10. & *Orientales*, sic fu. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* & *M. I.* item *Mas. impr.* 2 Sam. 19, 14. v. 22. לאיבים *def.* 1. 3. 6. 9. & sic fu. 5. sec. *Mas. fin.* f. 5. col. 6. v. 23. סרעפי per *Samech* 1. 2. sec. *Mas. Erff.* cf. Ps. 94, 19. v. 24. דרך עצב ita 2. 3. 16. & in marg. 6. 9. PS. CXL, v. 1. למנצח per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* contra *Mas. impr.* Ps. 40, 1. v. 2. מאיש המסים sic 2. regulariter. cf. tamen not. Ps. 3, 6. v. 5. חמסים per *Tiphcha ant.* 2. itidem regulariter. v. 6. פרשו per *Makk.* & *Meth.* 2. 3. v. 7. אלי *milra* 1. 2. 3.

9 סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃ אַל־תִּתֵּן יְהוָה מַאֲוַיֵּי רָשָׁע

י זְמָמוֹ אַל־תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה׃ רֹאשׁ מְסִבָּי עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ

11 יְכַסּוּמוֹ׃ יִמּוֹטוּ עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם בְּמַהֲמֹרוֹת — יכסימו קרי ימוטו קרי

12 בַּל־יָקוּמוּ׃ אִישׁ לָשׁוֹן בַּל־יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ־חָמָס רָע

13 יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יָדַעְתָּ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה דִּין עָנִי — ידעתי קרי

14 מִשְׁפַּט אֶבְיֹנִים׃ אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ

יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ׃

Psal. CXLI.

קמא

א מִזְמוֹר לְדָוִד

יְהוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה לִּי הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי־לָךְ׃

2 תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב׃

3 שִׁיתָה יְהוָה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל־דַּל שְׂפָתָי׃

4 אַל־תַּט־לִבִּי ׀ לְדָבָר ׀ רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת ׀

בְּרֶשַׁע אֶת־אִישִׁים פֹּעֲלֵי־אָוֶן וּבַל־אֶלְחַם בְּמַנְעַמֵּיהֶם׃

ה יֶהֶלְמֵנִי צַדִּיק ׀ חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי

6 כִּי־עוֹד וּתְפִלָּתִי בְּרָעוֹתֵיהֶם׃ נִשְׁמְטוּ בִידֵי־סֶלַע

7 שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי נָעֵמוּ׃ כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ

8 בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל׃ כִּי אֵלֶיךָ ׀ יֱהוִה

9 אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה חָסִיתִי אַל־תְּעַר נַפְשִׁי׃ שָׁמְרֵנִי מִידֵי

י פַח יָקְשׁוּ לִי וּמֹקְשׁוֹת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו

רְשָׁעִים יַחַד אָנֹכִי עַד־אֶעֱבוֹר׃

Psal. CXLII.

קמב

א מַשְׂכִּיל

2 לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בַמְּעָרָה תְפִלָּה׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶזְעָק

3 קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶתְחַנָּן׃ אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי

4 לְפָנָיו אַגִּיד׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי ׀ רוּחִי וְאַתָּה יָדַעְתָּ

ה נְתִיבָתִי בְּאֹרַח־זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי׃ הַבֵּיט יָמִין וּרְאֵה

וְאֵין־לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי׃

6 זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְהוָה אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ

7 הַחַיִּים׃ הַקְשִׁיבָה ׀ אֶל־רִנָּתִי כִּי־דַלּוֹתִי מְאֹד

8 הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃ הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר ׀

נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת־שְׁמֶךָ בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי

תגמל

a) tu, Iehoua, *protexisti* caput, vel *protector fuisti capiti meo, in die armorum* s. *prælii*. Pf. 78, 9.

v. 9. b) *Ne igitur etiam nunc concedas desideria* (1) c) *cogitationem eius ne erumpere sinas*, vel ad optatum exitum perduci. d) *extollent enim* s. *efferent sese*.

v. 10. e) Quod ad *caput circumdantium* me attinet, *labor* & improbitas *labiorum eorum ipsos obruet*. cf. Pf. 7, 15.

v. 11. f) *Mouebuntur* vel Deoluentur *super eos carbones igniti* : *igne* fulminum, vel *in ignem* infernalem *prosternet eos in foveas*, vel *multo cum impetu*, vt resurgere non possint.

v. 12. g) *Vir linguæ* maledicæ *non stabilis erit* in terra : ad *virum violentiæ* & *malum* quod attinet, *venabitur ipsum* violentia & malitia eius *ad præcipitia* & interitum (1).

v. 13. h) *Scio* enim & persuasum habeo.

PS. CXLI, v. 1. i) Pf. 3, 1. *Oratio Dauidis*, qua ille petit I. precum exauditionem v. 1. 2. II. custodiam a communione cum impiis v. 3. 4. III. castigationem piorum v. 5. 6. IV. Liberationem ab hostibus v. 7 -- 10.

v. 2. k) *Recta dirigatur* ac feratur *oratio mea*, *sicut incensum* vel *suffitus* matutini sacrificii *in conspectum tuum* : & *sublatio manuum mearum* grata & accepta tibi sit *sicut oblatio vespertina*.

v. 3. l) *custodiam*. m) *custodiam* inquam *adpone*. n) ad *elationem* s. *protrusionem* labiorum meorum.

PS. CXLII, v. 1. o) Pf. 32, 1. p) Pf. 57, 1. 1 Sam. 22, 1. c. 24, 1. 4. q) *preces Dauidis aduersus hostes* : quarum I. *Exordium* v. 2. 3. II. *Rationes* v. 4. 5. 6. III. *Petitum* v. 7. 8.

v. 4. r) *Quum obuoluit se* & fere *deficit apud me* Pf. 77, 4. & 107, 6. & 143, 4.

v. 7. s) *quia extenuatus sum valde*.

v. 9. מַאֲוַיֵּי sic per *Kam.* sine seq. *Dag.* requisiuit *R. Iona*, nixus codice Hierosolymitano, in quo id ita scriptum reperit *D. Kimchi*, coll. *M. I.* v. 12. יְצוּדֶנּוּ per *Merca* 1. 2. v. 13. ידעתי ita in ipso textu sine nota 10--16. 20. 21. 23. contra *M. I.* & *Mas. Erff.* h. l. ac *impr.* Iob. 7, 1. PS. CXLI, v. 2. תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. q. d. *Disponantur preces meæ, velut suffitus coram te* incensus vel paratus. v. 3. נִצְּרָה sine *Dag.* (quod euphonicum vocat *M. I.*) 1. 14. v. 4. לְדָבָר ita per *Mahp.* cum *Psik* emphatico (vel euphonico potius) 7. 8. 11. & sine *Psik* 17. 18. 24. Ceteri per *Ierach* contra analogiam. *Psik* vero, quod habet etiam 3. requirit *Ind. Bas.* f. 61. b. עֲלִלוֹת sine *Psik* 2. 9. 10. 11. 13. 20. 21. v. 8. אדני per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. 22. 23. & cum *Mun.* simul 16. 21. v. 10. יחד אנכי sic 1. PS. CXLII, v. 4. בהתעטף regulare *Mun. sup.* habet *Ber.* & *B. Israel*, item 7. 8. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 22. sed hi vna cum *Psik* emphatico, quod tamen est præter *Ind. Bas.* f. 61. b. At per *Mahp.* 3. 14. 24. & cum *Psik* 6. 9. 10. 13. 16. 20. 23. contra analogiam : est enim vox non laborans. v. 5. וְאֵין דּוֹרֵשׁ cum præf. *Vau* 1. 3. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. at contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *fin.* f. 6. a. v. 6. מַחְסִי per *Chatephpat.* 2. 3. v. 7. מרדפי per *Pat.* requirit *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 8. כִּי־תִגְמֹל ita 2. 3.

א תִגְמֹל עָלָי׃ קמג מִזְמוֹר לְדָוִד Pſal. CXLIII.
יְהוָה שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ
2 עֲנֵנִי בְּצִדְקָתֶךָ׃ וְאַל־תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי לֹא
3 יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כָל־חָי׃ כִּי רָדַף אוֹיֵב נַפְשִׁי דִּכָּא
לָאָרֶץ חַיָּתִי הוֹשִׁיבַנִי בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם׃
4 ה וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם לִבִּי׃ זָכַרְתִּי יָמִים
מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אֲשׂוֹחֵחַ׃
6 7 פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי כְּאֶרֶץ־עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה׃ מַהֵר
עֲנֵנִי יְהוָה כָּלְתָה רוּחִי אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי
8 וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יֹרְדֵי בוֹר׃ הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי־
בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ־זוּ אֵלֵךְ כִּי־אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי
9 י נַפְשִׁי׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי יְהוָה אֵלֶיךָ כִסִּתִי׃ לַמְּדֵנִי
לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי־אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה תַּנְחֵנִי
11 בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ
12 תוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי׃ וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ
א כָּל־צֹרֲרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ׃ קמד לְדָוִד Pſal. CXLIV.
בָּרוּךְ יְהוָה צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי
2 לַמִּלְחָמָה׃ חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי־לִי מָגִנִּי
3 וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי׃ יְהוָה מָה־אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ
4 בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ׃ אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר׃
ה 6 יְהוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ בְּרוֹק בָּרָק
7 וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃ שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי
8 וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר׃ אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא
9 וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל
י עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ׃ הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה
11 אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה׃ פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר
12 אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ אֲשֶׁר בָּנֵינוּ
כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת
תַּבְנִית

a) *quum bonum hoc conferes in me.*

PS. CXLIII, v. 1. b) Pſ. 3, 1. Petitur hic I. *exauditio* precum, ideoque *venia peccatorum*, v. 1. 2. II. Periculum & *animi anxietas* deſcribitur v. 3 - 6. III. *Feſtinatio auxilii* & Spiritus ſancti ductus vrgetur, v. 7 -- 12. c) *pro iuſtitia tua*, qua preces & vota audis in Iehoua iuſtitia noſtra, Ier. 23, 6. fundatas. v. 11.

v. 3. d) *ſicut mortuos ſæculi*, i. e. *dudum mortuos*.

v. 4. e) Vide Pſ. 142, 4.

v. 5. f) *meditatus ſum.* g) *colloquor* ſ. meditor. Piel (2) Eſa. 53, 8.

v. 9. h) nam *apud te* vel *ad te occultaui*, i. e. *in occulto expoſui*, quod homines celaui. Cf. contrar. conſtructionem & ſenſum Gen. 18, 17. Sic *Lakach* ſumere eſt *accipere & dare*, & *Sur* recedere, etiam *accedere*, pro diuerſa conſtructione.

PS. CXLIV, v. 1. i) Dauid hic I. omnem *gloriam Deo* tribuit v. 1 -- 4. II. *Auxilium* eius inuocat v. 5 -- 8. III. pro impetrato eum *laudat* v. 9. 10. nec IV. *gloriam* in hoc ſæculo, ſed omnem *felicitatem in Deo* quærendam eſſe docet v. 11 -- 15. k) Pſ. 68, 20. l) Pſ. 18, 3. 47. m) qui inſtruit manus meas *ad conflictum*. 2 Sam. 17, 11. n) *& digitos meos ad prælium*.

v. 3. o) Vide not. Pſ. 8, 5.

v. 12. p) Dum dicunt: *Quia filii noſtri* &c. Mimeſis ſiue *tacita tranſitio* ad verba impiorum, vt Pſ. 2, 2. 3. ſubintell. *Lemor*, vt Pſ. 59, 8. cet. q) *ſicut plantæ* (1) ſcil. virentes ac viuidæ. Cf. ſimilis forma Pſ. 108, 3. r) *educati in pueritia* vel *adoleſcentia ſua*. s) *filiæ noſtræ ſicut anguli*, h. e. angulares columnæ vel lapides in regiis palatiis. Zach. 9, 15. t) quaſi *exciſæ* & ſummo ſtudio politæ eſſent. *Pyal* (1)

PS. CXLIII, v. 1. תחנוני per *Pat.* 7. 8. 15. 22. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. col. 5. v. 3. כי ſic per *Merca* 7. 8. 24. ſec. *Maſ.* ‾ *impr.* Cf. eandem conſecutionem Pſ. 96, 4. & 117, 2. Ceteri per *Makk.* & *Meth.* v. 6. נפשי ſine *Pſik* 3. 6. 9. 10. 13. 20. בארץ per *Beth* loco *Caph.* 6. 9. 20. 21. v. 8. בטחתי per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 13. 14. ,, 20. 22. v. 9. הצילני מאיבי ita 1. Sed *Pſik* poſcit *Ind.* ‾ *Baſ.* f. 61. b. At הצילני מאיבי 2. יהוה per *Rbhiager.* ſolus *Ber.* Per *Atnach.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. כסתי ſic *defect.* 2. 7. 8. 15. 22. & ſic fe. 1. 5. ſec. *Maſ. impr.* & *Erff.* v. 10. רצונך per *Schua* & *milra* 1. 2. 5. 10. 20. & (in textu) 6. 9. אלוהי per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. v. 11. למען per *Mahp.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 12. איבי per *Pat.* 1. 2. 3. 10. 14. 20. 22. & in textu 6. 9.

PS. CXLIV, v. 2. הסדי ſic per *Merca* 2. 5. 7. ‾ 8. 11. 15. & *Ber.* ſec. analogiam. Ceteri per *Mun.* הרודד *plene* 1. 2. 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. ſec. *Maſ.* 2. Ceteri *defect.* Pro עמי habuit עמים 5. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* 2 Sam. 22, 44. Equidem *Syr.* etiam & *Chald.* pluraliter verterunt *populos*; ſed id probabilius ex hypotheſi de apocope *Mem* pluratiui, quam quod pluraliter cum *Mem* in ſuis legiſſent exemplaribus. תחתי cum *Kri* תחתיו legit *R. Sal.* in ſuo codice; quod vero *R. Chaim* in marg. 7. 8. erroris ex *Maſora magna* & aliis Codd. Maſorethicis conuincit. v. 10. עבדו per *Rbhiagereſch* ſolus *Ber.* At per *Atnach* 2. 14. v. 11. פצני *Merca* habent 5. 7. 8. 14. 24. ſec. analogiam. At ceteri *Mun.* v. 12. כזוית *plene* 2. 5. ſec. *Maſ. impr.* Zach. 9, 15.

תבנית היכל: מזוינו מלאים מפיקים מזן אל־זן צאוננו 13
מאליפות מרבבות בחוצותינו: אלופינו מסבלים אין 14
פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחבתינו: אשרי העם טו
שככה לו אשרי העם שיהוה אלהיו: קמה

Psal. CXLV.

תהלה לדוד ארוממך אלוהי המלך ואברכה א
שמך לעולם ועד: בכל־יום אברכך ואהללה 2
שמך לעולם ועד: גדול יהוה ומהלל מאד ולגדלתו 3
אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו: 4
הדר כבוד הודך ודברי נפלאתיך אשיחה: ועזוז ה 6
נוראותיך יאמרו וגדולותיך אספרנה: זכר רב־טובך 7 (וגדולתך קרי)
יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יהוה ארך אפים 8
וגדול־חסד: טוב־יהוה לכל ורחמיו על־כל־מעשיו: 9 י (יתיר ו׳)
יודוך יהוה כל־מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד 11
מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם 12
גבורתיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל־ 13
עלמים וממשלתך בכל־דור ודר: סומך יהוה לכל־ 14
הנפלים וזוקף לכל־הכפופים: עיני־כל אליך ישברו טו
ואתה נותן־להם את־אכלם בעתו: פותח את־ידך 16
ומשביע לכל־חי רצון: צדיק יהוה בכל־דרכיו וחסיד 17
בכל־מעשיו: קרוב יהוה לכל־קראיו לכל אשר 18
יקראהו באמת: רצון־יראיו יעשה ואת־שועתם ישמע 19
ויושיעם: שומר יהוה את־כל־אהביו ואת כל־ כ
הרשעים ישמיד: תהלת יהוה ידבר־פי ויברך כל־ 21
בשר שם קדשו לעולם ועד: קמו

Psal. CXLVI.

הללויה הללי נפשי את־יהוה: אהללה יהוה בחיי א 2
אזמרה לאלהי בעודי: אל־תבטחו בנדיבים בבן־אדם 3
שאין לו תשועה: תצא רוחו ישב לאדמתו ביום ההוא 4
אבדו עשתנתיו: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על־ ה
יהוה

a) *instar palatii.* v. 13. b) Omnes quasi anguli nostri aedium. (1) cf. cogn. v. 12. *pleni sunt* omni genere bonorum. c) *proferentes.* Ps. 140, 9. *de specie ad speciem* (2) 2 Par. 16, 14. al. *de alimento ad alimentum*, magna abundantia; coll. cogn. Gen. 45, 23. d) oues nostrae *millesicantes s. millia parientes* & fecundissimae sunt (1) e) immo *per myriades auctae s. multiplicatae.* (1) v. 14. f) Boues nostri *pingues* & *aruina graues* sunt (1) g) *nulla est ruptura* vel infortunium. h) Schmid. *neque effugiens*, vel sec. al. *exiens* in captiuitatem. i) *neque clamor* luctuosus. v. 15. k) *Beatus* igitur *est populus*, cui sic est. l) Immo *beatus* vere ille demum *populus est*, cuius *Deus Iehoua* est! PS. CXLV, v. 1. m) *Laus* est *Iehouae Messiae*, regis & domini nostri *Iesu Christi*; cuius hic celebrantur I. *maiestas* v. 1-3. II. *Opera & mirabilia* bonitatis, misericordiae & iustitiae v. 4--12. III. *Regnum*, eiusque administratio, v. 13-21. *Alphabeticum* hunc psalmum Dauid fecit, sed ita vt littera *Nun* omitteretur: eiusque omissionis certam caussam non minus nos, quam alii ignoramus. n) Ps. 30, 2. o) Ps. 45, 7. 8. & 68, 2. p) Ps. 2, 6. & 21, 2. & 24, 8. 10. & 45, 2. cet. v. 5. q) Ideo *splendorem gloriae maiestatis tuae* v. 12. v. 16. r) & *satias*, ad satietatem das, *omne animal viuum gratia* & beneplacito tuo. PS. CXLVI, v. 1. s) Ps. 106, 1. *Excitat* I. Dauid seipsum ad laudandum *Iehouam Messiam* v. 1. 2. II. *dehortatur* a fiducia in principibus v. 3. 4. III. *Beatum praedicat* sperantem in Iehoua v. 5. & IV. opera eius & aeternum regnum *celebrat* v. 6--10. t) Haec propositio psalmi est, quam v. 2. prosequitur. v. 2. u) Ps. 104, 33.

v. 13. מזן per *Kam.* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *M. I.* זן per *Pat.* 7. 8. 15. 22. Ceterum מפיקים מזן אל־זן non inepte 3. צאננו sine *Vau* redundante 1. 3. 10. 14. 21. 23. & (in textu) 6. 9. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* מאליפות per *Atnach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. מרבבות per *simplex Rbhia* 24. vt supra v. 10. PS. CXLV, v. 1. ארוממך ita 12. 17. 18. 22. & *Ber.* contra analogiam geminationis accentuum, sec. quam (si vtique geminandus accentus) geminari hoc modo debuit ארוממך, vt Ps. 76, 7. Habent vero *Tiphcha ant.* solum 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 24. v. 3. גדול יהוה ita 1. 2. 6. 9. 10. 13. 20. 21. v. 7. זכר per *Tsere* 2. 5. 7. 8. 10--16. 21. 22. & sic fe. 3. v. 8. וגדל sic in textu sine nota 1. 2. & sic fe. 5. v. 15. עיני per *Mun. milra* 2. *milel* vero 6. 9--14. 20-24. v. 16. ידיך dualiter cum Iod 3. 10. 13. 14. 15. 20. 21. & sic fu. 5. contra *Mas. impr.* h. l. & Ps. 32, 4. v. 18. לכל אשר־יקראהו ita 1. PS. CXLVI, v. 3. בבן־אדם שאין־לו sic 1. 3. v. 5. אשרי cum *Psik* emphatico 5. 6. 9--13. 15. 16. 20. 21. 22. 23. praeter *Ind. Bas.* f. 61. b. At per *Kadma* 1. & *Psikkadm.* 14.

6 יְהוָה אֱלֹהָיו׃ עֹשֶׂה ׀ שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־
7 אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם׃ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט ׀
8 לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהוָה מַתִּיר אֲסוּרִים׃ יְהוָה ׀
פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהוָה אֹהֵב צַדִּיקִים׃
9 יְהוָה ׀ שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ
י רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְהוָה ׀ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר
א הַלְלוּ־יָהּ׃ קמז הַלְלוּיָהּ ׀ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־ Psal. CXLVII.
2 נָעִים נָאוָה תְהִלָּה׃ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל
3 4 יְכַנֵּס׃ הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃ מוֹנֶה
ה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־
6 כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר׃ מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה מַשְׁפִּיל
7 רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ עֱנוּ לַיהוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ
8 בְכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם ׀ בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר
9 הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב
י אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ
11 יִרְצֶה׃ רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃
12 13 שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַםִ אֶת־יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ כִּי־חִזַּק
14 בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם־גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם
טו חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃ הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה
16 17 יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ
18 קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם
19 יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם׃ מַגִּיד דְּבָרוֹ לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו ג דבריו ק׳
כ לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן ׀ לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם
א הַלְלוּ־יָהּ׃ קמח הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־ Psal. CXLVIII.
2 הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו פתח באתנח
3 הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־ צבאיו קרי
4 כּוֹכְבֵי אוֹר׃ הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם ׀ אֲשֶׁר ׀ מֵעַל
ה הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃

ויעמידם

---

v. 6. a) *qui fidem* & *veritatem* promisſionum ſuarum *ſeruat*.

v. 7. b) *Qui ius facit* & iuſtitiam adminiſtrat *iniuſte oppresſis*. c) *Dominus*, inquam, v. 1. 5. *ſoluit vinctos*. Pſ. 105, 20.

v. 8. d) *aperit* i. e. viſui reſtituit *cæcos*. Eſa. 35, 5. Iehoua eſt, *qui erigit* Pſ. 145, 14. *incuruatos*. Luc. 13, 11.

v. 9. e) *Statuminat* & ſuſtentat. Pſ. 147, 6. f) *euertit* Coh. 7, 13.

v. 10. g) *Regnabit* autem *Iehoua* Mesſias. v. 1. 2. Exod. 15, 18.

PS. CXLVII, v. 1. h) Dauid hic I. omnes *Iſraelitas* in genere, v. 1--11. II. in ſpecie *Hieroſolymitanos excitat* v. 12-20. ad gratiam Dei in Ieſu Chriſto, & diuina eius beneficia agnoſcenda & prædicanda, i) *quia bonum eſt pſallere Deo noſtro*. Infin. Piel cum *He paragog*. k) *quia iucundum eſt* eiusmodi pſallere, & *pulchra* talis *laus* ſ. *laudatio*.

v. 3. l) *& obligat* ſ. *obligatis vulneribus medetur doloribus eorum*.

v. 4. m) *Qui numerat* vel conſtituit certum *numerum ſtellis*: & *omnibus* ac ſingulis *nomina vocat* ſ. imponit, Gen. 1, 5. 8. coll. Eſa. 40, 16. c. 43, 1. c. 45, 3. 4.

v. 6. n) *Suſtinet* & erigit *miſeros* ac *manſuetos*. Pſ. 146, 9.

v. 7. o) Ideo *cantate Iehouæ*. Exod. 15, 21. Num. 21, 17.

v. 18. p) *& liquefacit ea*. (4) Ioſ. 14, 8. Pſ. 6, 7. & 39, 12.

PS. CXLVIII, v. 1. q) Rurſus eſt *canticum laudis Iehouæ* Mesſiæ, filii Dei: ad cuius laudem I. res omnes creatæ in cælis, in aqua & in terra, & omnes inprimis homines *excitantur*, v. 1--12. II. *rationes* adduntur v. 13. 14.

v. 4. r) in nubibus. Namque & hoc *cælum* adpellauere maiores, quod alio nomine *aera* &c. *Plinius* Hiſt. nat. lib. 2. c. 38.

---

v. 6. עשה ſine *Pſik* 2. 12. 14. 15. v. 8. עורים cum *Dag*. 1. 2. 15. v. 10. ודר per *Rbbia ſimpl*. fe. 24. ſec. analogiam iſtam, de qua diximus ad Pſ. 4, 1. הללויה conjunctim ſcribunt 1. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CXLVII, v. 1. כי נעים per *Merca* 2. 3. 6. 9. v. 5. אדונינו *plene* cum *Vau* 1. 2. 3. 5.-10. 15. 22. 24. ſec. *Maſ*. 1. 2. *impr*. ac *Erff*. h. l. item *impr*. 1 Sam. 16, 16. & Mal. 1, 6. Alii *defect*. Ceterum per *Tiphcha ant*. 2. 6. 9. 10. 11. 13. 20. 21. 22. & vna cum *Mun*. 1. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 23. v. 6. משפיל רשעים ita 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 21. 22. 24. Et *Rbbia-geresch*. quoque habent 12. 17. 18.-23. v. 10. ולא־בשוקי cum præf. *Vau* 3. 11. & ſic fe. 2. 5. v. 12. הללי cum *Meth*. 1. 3. 5. v. 14. השם cum *Meth*. B. Napht. At השם גבולך ita 2. v. 17. קרחו per *Kometſchat*. 6 -- 12. 14. 15. 16. 18. 20. 21. 23. v. 19. דבריו ſic in textu 2. ſic fu. 1. & ſic in marg. 5. contra *Maſ*. *Erff*. h. l. & *impr*. *fin*. f. 34. c. v. 20. לא cum conſeruo 2. 3. 5. 7. 8. 24. & ſic fe. *Ber*. Reliqui omittunt. ידעום per *ſimplex Rbbia* 7. 8. Vid. not. Pſ. 4, 1. הללויה coniunctim 6. 9. 10. 13. 14. 20. 24. PS. CXLVIII, v. 1. השמים per *Kam*. 3. 5. 12. & in marg. 6. 9. contra *Maſ*. 1. 2. *impr*. ac *Erff*. & *Ind. Baſ*. f. 61. col. 5. v. 2. הללוהו per *Tiphcha ant*. 10. 13. 14. & vna cum *Merca* 6. 9. 20. v. 3. כוכבי per *Makk*. 1. 3.

6 וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת־
7 יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ 8 אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג
וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ 9 הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ
פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ י הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃
11 מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃
12 בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ 13 יְהַלְלוּ ׀ אֶת־
שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃
Psal. CXLIX. 14 וַיָּרֶם קֶרֶן ׀ לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם
קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃ קמט הַלְלוּיָהּ ׀ שִׁירוּ א
לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃ 2 יִשְׂמַח
יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ 3 יְהַלְלוּ שְׁמוֹ
בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃ 4 כִּי־רוֹצֶה יְהוָה
בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ ה יַעְלְזוּ חֲסִידִים
בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃ 6 רוֹמְמוֹת אֵל
בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ 7 לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם
תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ 8 לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים
וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ 9 לַעֲשׂוֹת בָּהֶם ׀ מִשְׁפָּט כָּתוּב
הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ׃ קנ
Psal. CL. הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ א
2 עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ 3 הַלְלוּהוּ
בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ 4 הַלְלוּהוּ בְתֹף
וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב׃ ה הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע
הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃ 6 כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ
הַלְלוּיָהּ׃

חזק

סכום פסוקי דספר תהלים אלפים וחמש מאות ועשרים ושבעה וסימנו
אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך׃ וחציו ויפתוהו
בפיהם וסדריו תשעה עשר׃ וסימנו המשביע
בטוב עדיך׃

משלי

v. 6. a) *Et stare ea fecit & adhuc consistere facit in perpetuum: statutum s. mandatum illis dedit, quod nulla creata res transgreditur.* v. 7. b) *de terra*, i. e. omnes res creatæ, terra marique comprehensæ. *De cælo* enim v. 1. nunc descendit ad inferiora. v. 8. c) *Ignis* (h. e. fulmina & fulgura) *& grando, nix & nebula: ventus* etiam *procellæ, faciens verbum* s. exsequens iussum *eius.* v. 10. d) *Bestiæ* feræ & *omnia pecora reptilia & volucres alæ* s. alatæ. v. 11. e) Inprimis vero homines, vos etiam *reges totius orbis terrarum, omnesque populi* & nationes. v. 14. f) Luc. 1, 69. g) Luc. 2, 32. h) tanquam *populo proximo sibi.* Exod. 19, 6. Deut. 4, 7. cet. PS. CXLIX, v. 1. i) Ps. 104, 35. & 106, 1. *Excitat* I. populum Dei ad laudes & gaudium in Christo rege ac vindice suo, v. 1--3. II. *Rationes addit*: quod gratia & salute eius non tantum beati, sed etiam spiritualibus armis muniti, omnibus adversariis tandem superiores futuri sint, v. 4--9. k) Ps. 33, 3. & 96, 1. cet. PS. CL, v. 1. l) Vltimus hic psalmus ad *regnum Christi* & *gratiæ* eius pertinet, sed ita, vt proxime ad *regnum gloriæ* nos ducat. *Excitantur* autem I. *ad laudem Dei in sanctuario eius & in expanso*, h. e. in ecclesia & in cælo v. 1. *omnes animæ* v. 6. Idque II. faciendum *propter maiestatem* eius & opera diuina v. 2. III. omnibus etiam *instrumentis* ac modis, v. 3-5.

* * *

v. 6. חק per Cholem & Merca 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. contra *Maſ. impr.* v. 9. ההרים *Tiphcha ant.* habent 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 12. בתולות *plene* 1. 22. sic fu. 5. & fe. 2. sec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* At *defect.* scribendum probare nititur *R. Chaim* ex *Masora* impr. h. l. v. 13. נשגב per *Pat.* 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 22. contra *Maſ.* 1. 2. h. l. & *impr.* Esa. 12, 4. v. 14. לעמו per *Rbbia* minus commode 1. 2. 6. 9. 11. 13. 16. 20. 21. 22. 23. תהלה per *Merca* 1. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 22. Cf. not. Ps. 1, 5. & de nostro *Mahp.* Ps. 48, 9. At per *Mun.* seq. *Atnach* 2. Et *Atnachum* habet etiam 1. Denique לעמו תהלה לכל־חסידיו solus 14. הללויה coniunctim 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CXLIX, v. 2. בני per *Merca* 2. 3. 5. 6. 9--16. 20--23. v. 8. לאסר per *Chatephsegol* 3. 8. 21. v. 9. הללויה coniunctim 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CL, v. 2. הללוהו per *Merca* sine seq. *Dag.* 5. 7. 8. 11. 14. 15. v. 3. בנבל per *Segol* 1. 2. 21. & in marg. 6. 9. v. 4. ועגב *Gimel* sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 22. sec. *Maſ.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 4, 21. Reliqui cum *Dag.* v. 6. כל per *Makk.* & *Kometschat.* 1. 2. 3. תהלל per *Makk.* & *Segol* 1. 2. 5. & *Ber.* יה per *Rbbiagereſch.* 14. & *Ber.*

v. 9. m) *Summa* versuum in libro psalmorum est 2527. eiusque per numeri memoriale *signum* esse poterit in dicto Ps. 26, 8. *Medius* autem versiculus libri est Ps. 78, 36. *Ordines* vero s. Partes quondam libri fuerunt 19. quorum numerus in voce בטוב Ps. 103, 5.

LIBER PROVERBIORVM,
Hebr.
משלי

Habet πανάρετον σοφίαν Salomonis, siue sapientiam omnium virtutum præcepta continentem, quinque partibus libri, quarum I. velut *proœmialis*, veræ & diuinæ sapientiæ amorem commendat, c. 1.--9. II. *Gnomas* habet *Salomonis miscellaneas*, ab ipso auctore collectas c. 10--24. III. *Gnomas* eiusdem *Salomonis*, sed a viris Hiskiæ congestas, c. 25--29. IV. Apophthegmata *Aguris*, c. 30. V. *Maternam* Bathsebæ *institutionem*, & *strenuæ mulieris encomium* c. 31.

CAP. I. מ' רבתי

א משלי שלמה בן־דוד מלך ישראל׃ לדעת
2 חכמה ומוסר להבין אמרי בינה׃ לקחת
3 4 מוסר השכל צדק ומשפט ומשרים׃ לתת לפתאים
ה ערמה לנער דעת ומזמה׃ ישמע חכם ויוסף לקח
6 ונבון תחבלות יקנה׃ להבין משל ומליצה דברי
7 חכמים וחידתם׃ יראת יהוה ראשית דעת חכמה
8 ומוסר אוילים בזו׃ שמע בני מוסר אביך
9 ואל־תטש תורת אמך׃ כי ׀ לוית חן הם לראשך
י וענקים לגרגרתך׃ בני אם־יפתוך חטאים אל־תבא׃
11 אם־יאמרו לכה אתנו נארבה לדם נצפנה לנקי חנם׃
12 13 נבלעם כשאול חיים ותמימים כיורדי בור׃ כל־הון
14 יקר נמצא נמלא בתינו שלל׃ גורלך תפיל בתוכנו
טו כיס אחד יהיה לכלנו׃ בני אל־תלך בדרך אתם
16 מנע רגלך מנתיבתם׃ כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו
17 לשפך־דם׃ כי־חנם מזרה הרשת בעיני כל־בעל
18 19 כנף׃ והם לדמם יארבו יצפנו לנפשתם׃ כן ארחות
כ כל־בצע בצע את־נפש בעליו יקח׃ חכמות בחוץ
21 תרנה ברחבות תתן קולה׃ בראש המיות תקרא
22 בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר׃ עד־מתי ׀ פתים
תאהבו פתי ולצים לצון חמדו להם וכסילים ישנאו־
23 דעת׃ תשובו לתוכחתי הנה אביעה לכם רוחי אודיעה
24 דברי אתכם׃ יען קראתי ותמאנו נטיתי ידי ואין
כה מקשיב׃ ותפרעו כל־עצתי ותוכחתי לא אביתם׃
גם

CAP. I, v. 1. a) Est hic I. *titulus* & inscriptio totius libri, indicans auctorem v. 1. & libri scopum ac vsum v. 2--6. II. veræ *sapientiæ summa* ac fundamentum v. 7. III. *Parænesis* ad veram sapientiam colendam v. 8. 9. IV. *Dehortatio* a pestilentissimo commercio impiorum v. 10-19. V. *Hypostaticæ sapientiæ* sermocinatio v. 20-33.

v. 2. b) Scripta *ad cognoscendum*. Constructio pendet a v. 1.

v. 3. c) *Ad accipiendum institutionem intelligentiæ.*

v. 4. d) Ad dandum *simplicibus prudentiam* & calliditatem bonam. e) & solertem *cogitationem*. c. 2, 11.

v. 5. f) *Audiet* vero etiam *sapiens*, & *addet* vel augebit inde *doctrinam*: & *prudens* prudentiam s. *consilia gubernandi* comparabit.

v. 6. g) Vtilia, prouerbia Salomonis v. 1. *ad intelligendum* v. 2. *prouerbia* & *dicteria* acuta aliorum. h) & *ænigmata eorum.*

v. 7. i) Vid. not. ad v. 1. k) *stulti*, qui spretis melioribus consiliis suum tantum placitum sequuntur.

v. 8. l) *Audi* ergo, *mi fili, institutionem patris tui, nec abiicias doctrinam matris tuæ*, i. e. meam, qui animum erga te paternum ac maternum gero.

v. 9. m) *Nam additamentum gratiæ* s. corona, quæ te venustum & amabilem faciet, *illa* (institutio mea & doctrina v. 8.) erunt *capiti tuo.*

v. 10. n) *ne adquiescas* s. *consentias*. v. 25. Deut. 13, 9. elisa 1. rad. א, & 3. ה in א mutata.

v. 18. o) *suo ipsorum sanguini* insidiantur; & retia *occultant* v. 11. *suis ipsorum animabus.*

v. 19. p) *Ita* nimir. comparatæ sunt *viæ omnis inhiantis lucro impio.* q) *animam* nempe *dominorum suorum* illud *aufert.*

v. 25. r) *Et missum fecistis.* c. 4, 15.

PROV. 1, v. 1. משלי *Mem* maiusculum, habent 11. 13. 15. 16. 17. 18. sec. *Mas.* Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. Ceteri æquale. Attamen notam מ' רבתי totamque vocem maiusculam 24. & *Ber.* ac plures habent. v. 3. ומישרים *plene* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20., 23. contra *Mas.* 3. & *impr.* v. 4. לפתאים ita 17 22. 24. ac posteriores quidem cum nota א נחה. Plerique לפתאים. v. 8. תורת cum conseruo *Sarka* (pro quo 3. suum habet *Kadma*) 2. v. 9. כי sine *Psik* 2. 3. & *Mas. Erff.* contra *Mas. impr.* חן cum *Psik* 2. & *Ber.* contra *Mas.* 1. & *Erff.* Vid. not. ad Ps. 13, 3. לגרגרתך sic *defect.* 1. 3. 22. Ceteri *plene*, etiam alii multi, quos *R. Chaiim* in *Mas.* ad h. l. a se inspectos testatur: verum hi contra *Mas. impr.* v. 10. בני per *Tiphcha ant.* 2. at per *Rbhia* 1. vterque regularius. Attamen pro *Paser* cf. Ps. 25, 1. & 58, 3. v. 17. מזרה *def.* 1. 2. 3. 22. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* v. 19. בצע per solum *Mun. milra* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. contra *Mas.* 1. & *Erff.* quæ *milel* poscit. v. 21. בפתחי שערים ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. & sic 24. nisi quod hic pro *Mun.* rectius *Merca* habet. v. 22. תאהבו per *Ierach* 2. 3. 14. & *Ber.* Ceteri per *Meth.* cum *Makk.* vel expresso vel subintellecto.

26 גַּם־אֲנִי בְּאֵידְכֶם אֶשְׂחָק אֶלְעַג בְּבֹא פַחְדְּכֶם׃ בְּבֹא
27 כְשׁאָוה ׀ פַּחְדְּכֶם וְאֵידְכֶם כְּסוּפָה יֶאֱתֶה בְּבֹא עֲלֵיכֶם — יתיר ו
28 צָרָה וְצוּקָה׃ אָז יִקְרָאֻנְנִי וְלֹא אֶעֱנֶה יְשַׁחֲרֻנְנִי וְלֹא
29 יִמְצָאֻנְנִי׃ תַּחַת כִּי־שָׂנְאוּ דַעַת וְיִרְאַת יְהוָה לֹא בָחָרוּ׃
לֹא־אָבוּ לַעֲצָתִי נָאֲצוּ כָּל־תּוֹכַחְתִּי׃ וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי ל
31
32 דַרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי מְשׁוּבַת פְּתָיִם תַּהַרְגֵם
33 וְשַׁלְוַת כְּסִילִים תְּאַבְּדֵם׃ וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכָּן־בֶּטַח וְשַׁאֲנַן
Cap. II. ב מִפַּחַד רָעָה׃ בְּנִי אִם־תִּקַּח אֲמָרָי וּמִצְוֹתַי
2 תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ לְהַקְשִׁיב לַחָכְמָה אָזְנֶךָ תַּטֶּה לִבְּךָ
3 לַתְּבוּנָה׃ כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא לַתְּבוּנָה תִּתֵּן קוֹלֶךָ׃
4 אִם־תְּבַקְשֶׁנָּה כַכָּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה׃ אָז תָּבִין ה
6 יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא׃ כִּי־יְהוָה יִתֵּן חָכְמָה
7 מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה׃ וְצָפַן לַיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה מָגֵן לְהֹלְכֵי — יצפן קרי
8 תֹם׃ לִנְצֹר אָרְחוֹת מִשְׁפָּט וְדֶרֶךְ חֲסִידָו יִשְׁמֹר׃ אָז 9 — חסידיו קרי
תָּבִין צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים כָּל־מַעְגַּל־טוֹב׃ כִּי־תָבוֹא י
11 חָכְמָה בְלִבֶּךָ וְדַעַת לְנַפְשְׁךָ יִנְעָם׃ מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ
12 תְּבוּנָה תִנְצְרֶכָּה׃ לְהַצִּילְךָ מִדֶּרֶךְ רָע מֵאִישׁ מְדַבֵּר
13 תַּהְפֻּכוֹת׃ הַעֹזְבִים אָרְחוֹת יֹשֶׁר לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי־חֹשֶׁךְ׃
14 הַשְּׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָע יָגִילוּ בְּתַהְפֻּכוֹת רָע׃ אֲשֶׁר טו
16 אָרְחֹתֵיהֶם עִקְּשִׁים וּנְלוֹזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם׃ לְהַצִּילְךָ
17 מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ הֶחֱלִיקָה׃ הַעֹזֶבֶת אַלּוּף
18 נְעוּרֶיהָ וְאֶת־בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שָׁכֵחָה׃ כִּי שָׁחָה אֶל־מָוֶת
19 בֵּיתָהּ וְאֶל־רְפָאִים מַעְגְּלֹתֶיהָ׃ כָּל־בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן
וְלֹא־יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים׃ לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים כ
21 וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר׃ כִּי־יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ־אָרֶץ
22 וּתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָהּ׃ וּרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ וּבוֹגְדִים
Cap. III. ג יִסְּחוּ מִמֶּנָּה׃ בְּנִי תּוֹרָתִי אַל־תִּשְׁכָּח
2 וּמִצְוֹתַי יִצֹּר לִבֶּךָ׃ כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם
יוסיפו

v. 26. *a*) Ideo *etiam ego in exitio vestro* ridebo.
v. 27. *b*) *Quum ingruet velut* horribiliter *vastans procella.*
v. 28. *c*) *Tunc* enim *vocabunt* quidem *me*, *anxie quaerent me*, ex sensu incumbentis mali.
v. 32. *d*) Quoniam *auersio*. Ier. 8, 5.
v. 33. *e*) *& tranquillus erit*. Iob. 3, 18. *f*) *a formidine mali*. v. 26. 27.
CAP. II, v. 1. *g*) Caritatiua compellatio, vt c. 1, 8. 10. 15. *Pergit Salomo invitare homines ad Sapientiae amorem* I. *optando* & rogando v. 1. 2. II. *commonstrando* multiplex commodum sapientiae studiosorum, v. 3 - 22. nempe 1) timorem & cognitionem Dei v. 5--8. 2) intelligentiam iusti & boni v. 9. 3) sapientiae inhabitationem, indeque 4) oblectationem & securitatem v. 10. 11. 5) liberationem a via mala &c. v. 12 - 15. 6) a muliere peregrina v. 16--19. denique 7) ambulationem in via bonorum v. 20 -- 22. *h*) *O si accipias!* Quam bonum erit, *si accipies*. Ps. 139. 19.
v. 8. *i*) *Vt servet*, semperque ob oculos habeat & tuetur Dominus *vias iuris*, h. e. iustorum. c. 17, 23. *k*) *viam namque sanctorum suorum custodiet.*
v. 11. *l*) *Cogitatio* bona & animi solertia. c. 1, 4. *m*) *excubias aget super te.*
v. 13. *n*) Ab illis nimirum, *qui deseruerunt vias rectitudinis* s. rectas.
CAP. III. v. 1. *o*) c. 1, 8. c. 2, 1. *Pergit etiam hoc capite praecepta sapientiae commendare*: I. *hortando* pariter, & vtilitates monstrando, v. 1 - 4. & v. 13 - 26. II. *Praecipit* in Deo confidere, v. 5-8. III. Dominum de opibus suis honorare, v. 9. 10. IV. Castigationem Domini non spernere, v. 11. 12. V. liberalem in pauperes esse v. 27. 28. VI. sincerum & pacificum erga omnes v. 29. 30. VII. Reprobare vias improborum. v. 31 - 35.

v. 27. כַּסוּפה per *Pat.* seq. *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. v. 30. נִאצו per *Chirek* 3. & in marg. 6. 9. v. 31. וַיאכלו per *Pat.* cum seq. *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. וממועצתיהם sic per geminum acc. recte 6. 8. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 24. & *Ber.* Ceteri per solum *Mun.* praeter 1. qui *Rbbiageresch.* & 3. qui *Merca* habet. v. 33. ושאנן per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. contra *Mas.* 1. & *impr.* Ier. 30, 10. CAP. II. v. 3. Pro אִם habet אֵם 1. quomodo *Chald.* exposuit: *ac matrem intelligentiam vocaueris.* Cf. *R. Chaiim* in marg. 7. 8. v. 4. תבקשנה cum *Dag.* 3. 10. 13. 19. 20. ובמטמנים per *Rbbiageresch.* 1. 2. v. 5. אז per *Mun.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 21. 22. 23. v. 6. כי per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 7. לישרים *Tiphcha ant.* habent 2. 3. regulariter. *Mun.* vero plerique: at לישרים per vtrumque 6. 8. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. להלכי per *Makk.* 1. 3. v. 9. אז per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. Vid. supra v. 5. v. 13. העזבים sic per *Mun.* loco *Meth.* 8. 22. At העזבים 11. 12. 14 -- 18. & per solum *Mun. milra* 2. 23. Ceterum *He* praef. per *Pat.* 1. 2. 7. 8. 15. 21. Vid. v. 17. v. 16. להצילך per *Meth.* loco *Mun.* 3. 6. 9. 10. 20. 21. v. 17. העזבת per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 19. ולא per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. v. 20. למען per *Mun.* 3. v. 21. ישרים per *Tiphcha ant.* 1. 2.
CAP. III. v. 2. כי cum *Psik* 1.

3 יוֹסִיפוּ לָךְ׃ חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־יַעַזְבֻךָ קָשְׁרֵם עַל־גַּרְגְּרוֹתֶיךָ
4 כָּתְבֵם עַל־לוּחַ לִבֶּךָ׃ וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל־טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים
ה וְאָדָם׃ בְּטַח אֶל־יְהוָה בְּכָל־לִבֶּךָ וְאֶל־בִּינָתְךָ אַל־
6 7 תִּשָּׁעֵן׃ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ׃ אַל־
8 תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת־יְהוָה וְסוּר מֵרָע׃ רִפְאוּת
9 תְּהִי לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ׃ כַּבֵּד אֶת־יְהוָה מֵהוֹנֶךָ הר׳ בדגש
י וּמֵרֵאשִׁית כָּל־תְּבוּאָתֶךָ׃ וְיִמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע
11 וְתִירוֹשׁ יְקָבֶיךָ יִפְרֹצוּ׃ מוּסַר יְהוָה בְּנִי אַל־תִּמְאָס וְאַל־
12 תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ׃ כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב יְהוָה יוֹכִיחַ וּכְאָב סגול בלי מקף
13 אֶת־בֵּן יִרְצֶה׃ אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם
14 יָפִיק תְּבוּנָה׃ כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִסְּחַר־כָּסֶף וּמֵחָרוּץ
טו תְּבוּאָתָהּ׃ יְקָרָה הִיא מִפְּנִיִּים וְכָל־חֲפָצֶיךָ לֹא מפנינים קרי
16 יִשְׁווּ־בָהּ׃ אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר
17 וְכָבוֹד׃ דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ
18 שָׁלוֹם׃ עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ
19 מְאֻשָּׁר׃ יְהוָה בְּחָכְמָה יָסַד־אָרֶץ כּוֹנֵן
כ שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה׃ בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים
21 יִרְעֲפוּ־טָל׃ בְּנִי אַל־יָלֻזוּ מֵעֵינֶיךָ נְצֹר תֻּשִׁיָּה וּמְזִמָּה׃
22 23 וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ וְחֵן לְגַרְגְּרֹתֶיךָ׃ אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח
24 דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף׃ אִם־תִּשְׁכַּב לֹא־תִפְחָד
כה וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ׃ אַל־תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם
26 וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא׃ כִּי־יְהוָה יִהְיֶה בְכִסְלֶךָ וְשָׁמַר
27 רַגְלְךָ מִלָּכֶד׃ אַל־תִּמְנַע־טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל
28 יָדֶיךָ לַעֲשׂוֹת׃ אַל־תֹּאמַר לְרֵעֲךָ ׀ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר יתיר ו׳
29 אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ׃ אַל־תַּחֲרֹשׁ עַל־רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא־יוֹשֵׁב יתיר י׳
ל לָבֶטַח אִתָּךְ׃ אַל־תָּרוֹב עִם־אָדָם חִנָּם אִם־לֹא גְמָלְךָ תריב קרי
31 רָעָה׃ אַל־תְּקַנֵּא בְּאִישׁ חָמָס וְאַל־תִּבְחַר בְּכָל־דְּרָכָיו׃
32 33 כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה נָלוֹז וְאֶת־יְשָׁרִים סוֹדוֹ׃ מְאֵרַת יְהוָה

v. 3. a) *Benignitas & fides*, Dei hominumque, fac *ne deſerant* te. cf. v. 25. b) ideoque *liga ea*, præcepta mea v. 1. c) *ſuper fauces tuas* vel collum tuum. c. 1, 9.
v. 4. d) *Et ſic inueni*, vel *fac inuenias*: Imperatiuus promiſſionis, vt Ier. 6, 16. ſub requiſito tamen ſtudio & adplicatione. cf. v. 3. 25.
v. 6. e) *agnoſce eum* debito pietatis adfectu.
v. 8. f) *Medela* (1) hoc ipſum erit *vmbilico tuo*, & *humectatio* ſ. *ſuccus oſſibus tuis*.
v. 9. g) *parte quadam de opibus tuis*, & *de primitiis*.
v. 10. h) *horrea tua abundantia & ſatietate*: & *muſto torcularia tua redundabunt*.
v. 11. i) Vide Hebr. 12, 5. ſeqq.
v. 12. k) *filium caſtigat*, quem *acceptum habet*.
v. 13. l) qui *exire facit* ſ. *reportat* & conſequitur ex manu Dei.
v. 14. m) *mercatio eius* ſ. *mercari eam* n) *& auro* (vide not. Zach. 9, 3.) melior eſt prouentus eius.
v. 15. o) omniaque *oblectamenta tua non comparanda ſunt cum ea*. c. 26, 4.
v. 19. p) Ipſe *Iehoua per ſapientiam* fundauit terram.
v. 20. q) *fiſſæ ſunt* ſ. fiſſa terra eductæ ſunt. r) *& cæli aerii ſtillant rorem*.
v. 21. s) *ne* ergo *recedant*, quæ dixi. c. 2, 15. t) c. 2, 7. 8. u) c. 1, 4. c. 2, 11.
v. 25. x) *Ne timeas*, fac. cf. v. 3. 4. y) *& a procella impiorum*. c. 1, 27.
v. 26. z) (in) *fiducia tua*. Conf. ſimile ב pleonaſticum ſiue *veritatis*, Exod. 18, 4. Iob. 23, 13.
v. 27. a) *a dominis ſuis*, i. e. a pauperibus, qui eo indigent, & quoddam quaſi ius in bona tua habent. b) *quum eſt in deum manus tua*, i. e. quum facultatem habes. Gen. 31, 29. Deut. 28, 32. Mich. 2, 1.
v. 28. c) *proximo tuo*, pauperi, eleemoſynam petenti. v. 27.

v. 2. יוסיפו cum conſeruo *Sarka* 2. & ſuo *Kadma* 3. v. 3. גרגרותיך ſic *plene* 7. 8. 15. 22. & ſic ſe. 2. ſec. *Maſ.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* c. 1, 9. v. 4. חן ושכל ita 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. 23. 24. At חן ושכל erronee 1. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 22. v. 6. ארחתיך ſic per *Kametſchat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. I.* v. 8. לשרך ſine *Dag.* 7. 10. 20. contra *R. Chaiim* ad *Maſ. fin.* f. 29. d. *Caph* ſuffixum per *Dag.* 1. 3. 6. 9. 11. 12. 13. 19. 20. 23. v. 12. כי את־ per *Makk.* 2. 3. & vna cum *Meth.* 14. & *B. Napht.* magis quidem analogice, ſed contra *M. I.* & *Maſ.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Pſ. 47, 5. quæ *Segol* extra *Makk.* requirit. Ceterum per *Tiphcha ton.* 7. 8. 10–13. 15. 16. 19. quod cf. cum Varr. lect. Pſ. 45, 4. יאהב per *Schua ſimpl.* 8. 12. 15. 16. 23. v. 15. לא per *Makk.* 1. 3. ישוו cum *Meth.* 6. 9. 14. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* Vid. c. 8, 11. v. 17. נתיבותיה ita 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 24. & *Ber.* ſec. analogiam. At ceteri per ſolum *Mun.* v. 19. בחכמה יסד־ ita 2. 7. 8. 21. 22. v. 21. נצר תושיה ſic 1. v. 24. תשכב לא ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 24. *Tiphcha* etiam hab. 23. & cum *Mun.* in eadem voce 12. 17. 18. v. 27. תמנע טוב ſic 1. 2. 3. v. 28. לרעך ita in textu ſine nota 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. & ſic fu. 1. 2. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 29. והוא־יושב לבטח ſic bene 2. 7. 8. 11. 21. 22. 24. & *Ber.* Ceteri male. v. 31. יהוה per *Tiphcha ant.* 1. 2. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 19. 20.

בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ׃ אִם־לַלֵּצִים הוּא־יָלִיץ 34
וְלַעֲנָיִים יִתֶּן־חֵן׃ כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ וּכְסִילִים מֵרִים לה
קָלוֹן׃ שִׁמְעוּ בָנִים מוּסַר אָב וְהַקְשִׁיבוּ ד CAP. IV.
לָדַעַת בִּינָה׃ כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־ 2
תַּעֲזֹבוּ׃ כִּי־בֵן הָיִיתִי לְאָבִי רַךְ וְיָחִיד לִפְנֵי אִמִּי׃ וַיֹּרֵנִי 3 4
וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ־דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה׃ קְנֵה ה
חָכְמָה קְנֵה בִינָה אַל־תִּשְׁכַּח וְאַל־תֵּט מֵאִמְרֵי־פִי׃
אַל־תַּעַזְבֶהָ וְתִשְׁמְרֶךָּ אֱהָבֶהָ וְתִצְּרֶךָּ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה 6 7
קְנֵה חָכְמָה וּבְכָל־קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה׃ סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ 8
תְּכַבֵּדְךָ כִּי תְחַבְּקֶנָּה׃ תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת־חֵן עֲטֶרֶת 9
תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ׃ שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרָי וְיִרְבּוּ לְךָ שְׁנוֹת י
חַיִּים׃ בְּדֶרֶךְ חָכְמָה הֹרֵתִיךָ הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְּלֵי־יֹשֶׁר׃ 11
בְּלֶכְתְּךָ לֹא־יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם־תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל׃ הַחֲזֵק 12 13
בַּמּוּסָר אַל־תֶּרֶף נִצְּרֶהָ כִּי־הִיא חַיֶּיךָ׃ בְּאֹרַח רְשָׁעִים 14
אַל־תָּבֹא וְאַל־תְּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים׃ פְּרָעֵהוּ אַל־תַּעֲבָר־ טו
בּוֹ שְׂטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר׃ כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִם־לֹא יָרֵעוּ וְנִגְזְלָה 16
שְׁנָתָם אִם־לֹא יַכְשׁוֹלוּ׃ כִּי לָחֲמוּ לֶחֶם רֶשַׁע וְיֵין חֲמָסִים 17
יִשְׁתּוּ׃ וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן 18
הַיּוֹם׃ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ׃ 19
בְּנִי לִדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאֲמָרַי הַט־אָזְנֶךָ׃ אַל־ כ 21
יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ׃ כִּי־חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם 22
וּלְכָל־בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא׃ מִכָּל־מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ כִּי־מִמֶּנּוּ 23
תּוֹצְאוֹת חַיִּים׃ הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם 24
הַרְחֵק מִמֶּךָּ׃ עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וְעַפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁרוּ נֶגְדֶּךָ׃ כה 26
פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל־דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ׃ אַל־תֵּט־יָמִין 27
וּשְׂמֹאול הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע׃ בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה ה CAP. V.
לִתְבוּנָתִי הַט־אָזְנֶךָ׃ לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ 2
יִנְצֹרוּ׃ כִּי נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ׃ 3
ואחריתה

Marginal readings: ולעניים — ולענוים קרי; יכשולו — יכשילו קרי

v. 34. a) *Quum*, al. *Certe* irrisores irridebit.

v. 35. b) *sed stultorum quisque aufert* & reportat *ignominiam*.

CAP. II. v. 1. c) *Audite, filii, institutionem patris.* c. 1, 8. c. 2, 1. 1 Ioh. 2, 1. 12. 18. Vt praecedentibus capitibus, ita etiam hoc ipso sapientiam eiusque praecepta commendat Salomo, *tergemina* ad hoc vsus *excitatione*, cum subiunctis vbique rationibus: I. a v. 1-9. II. a v. 10--19. III. a v. 20--27. d) c. 1, 2. 24.

v. 2. e) Sequuntur argumenta mouentia 1. a dignitate, 2. ab exemplo Salomonis v. 3. 4. & ipsa institutio v. 5. seqq. f) c. 1, 5. g) c. 3, 1.

v. 3. h) *Nam & ego filius fui patri meo* eximie carus. i) *tener ac* velut *unigena* Gen. 22, 2. 12. impense dilectus, coll. 1 Par. 3, 5. k) vide c. 31, 1.

v. 4. l) *Docuit autem me* pater. cf. 1 Reg. 2, 2. seqq. 1 Par. 22, 12. seqq. c. 28, 9. 10. m) *teneat verba mea* cor tuum.

v. 5. n) *Eme* s. *compara*, fac possideas v. 7. o) *nec deflectas* v. 27.

v. 6. p) *ama illam*, c. 8, 17. 21. vt castam venustamque sponsam c. 5, 19. *tum seruabit te.* c. 2, 8. 11.

v. 7. q) *Principium sapientiae* est hoc: *Compara sapientiam* v. 5.

v. 8. r) *Effer* & extolle *eam, tum illa* vicissim *te exaltabit.*

v. 9. s) c. 1, 9. t) *coronam ornatus* s. pulchram c. 16, 31. u) *tradet tibi* (3) Gen. 14, 20. Hos. 11, 8.

CAP. V, v. 1. x) c. 1, 8. c. 4, 1. y) *sapientiae meae*, quam ego te doceo. z) c. 4, 1. 10. *Partes* huius *capitis duae* sunt; eaeque inuicem oppositae: I. *Dehortatur a falsi nominis sapientia* s. stultitia, sub schemate mulieris adulterae, v. 1-14. II. *Commendat veram sapientiam* sub schemate castae dulcissimaeque coniugis v. 15-23.

---

v. 35. מרים cum conseruo *Sarka* 2. CAP. IV, v. 1. מוסר *milra* 3. & in marg. 6. 9. v. 3. לפני cum *Kri* לבני (*inter filios matris meae*) 6. 9. 10. 12. 13. 16. 21. 23. & *B. Israel*, contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* ב סבירין לבני, duo loca falso *suspecta sunt*, *quasi* לבני *rescribendum esset*; & contra notam in marg. 22. כצ"ל כתיב וקרי. Et omnino veteres metaphrastae omnes לפני *coram* interpretati sunt. v. 4. וירני ויאמר לי sic non male 2. יתמך ita cum *Meth.* poscit *M. I.* At יתמך per *Cholem* ac *Tiphcha ton.* B. Napht. v. 5. אל־תשכח ואל־תט sic satis commode 2. v. 6. אהבה per *Merca* 2. 7. 8. 21. 22. v. 8. הכבדך sic per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. contra *M. I.* v. 10. *Spatium* praemitt. 1, 2. 7. 8. 21. 22. v. 13. במוסר per *Schua* 1. 3. Per *Tiphcha ant.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. & vna cum *Mun.* 12. 17. 18. v. 15. תעבור cum *Kri* יעבור nonnulli in marg. 7. 8. quos vero ibid. ex *Mas.* confutat *R. Chaiim.* v. 16. ישנו sine *Meth.* 2. 3. 7. 8. 10--13. 15. 16. 20. 21. contra *M. I.* v. 19. כאפלה per *Pat.* 1, 2. 3. 10. 13. 14. 19. 20. & (in textu) 6. 9. v. 21. יליזו ita per *Kam.* sine *Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. 23. & sic su. 2. contra *M. I.* v. 25. יישרו *defect.* 1. 6. 9. 22. & sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* Alii *plene.* v. 26. רגליך *plene* 2. & in marg. 6. 9. CAP. V, v. 1. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 12. 15. 19. 20. 21. 22. 23. Ceteri omittunt. הט per *Merca* 3. 6. 9--15. 17. 18. 19. 23.

4 וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת׃ רַגְלֶיהָ
ה 6 יֹרְדוֹת מָוֶת שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ׃ אֹרַח חַיִּים פֶּן־תְּפַלֵּס
7 נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע׃ וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־
8 לִי וְאַל־תָּסוּרוּ מֵאִמְרֵי־פִי׃ הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַרְכֶּךָ וְאַל־
9 תִּקְרַב אֶל־פֶּתַח בֵּיתָהּ׃ פֶּן־תִּתֵּן לַאֲחֵרִים הוֹדֶךָ וּשְׁנֹתֶיךָ
י לְאַכְזָרִי׃ פֶּן־יִשְׂבְּעוּ זָרִים כֹּחֶךָ וַעֲצָבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי׃
11 12 וְנָהַמְתָּ בְאַחֲרִיתֶךָ בִּכְלוֹת בְּשָׂרְךָ וּשְׁאֵרֶךָ׃ וְאָמַרְתָּ אֵיךְ
13 שָׂנֵאתִי מוּסָר וְתוֹכַחַת נָאַץ לִבִּי׃ וְלֹא־שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל
14 מוֹרָי וְלִמְלַמְּדַי לֹא־הִטִּיתִי אָזְנִי׃ כִּמְעַט הָיִיתִי בְכָל־רָע
טו בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה׃ שְׁתֵה־מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנֹזְלִים מִתּוֹךְ
16 17 בְּאֵרֶךָ׃ יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה בָּרְחֹבוֹת פַּלְגֵי־מָיִם׃ יִהְיוּ־
18 לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ׃ יְהִי־מְקוֹרְךָ בָרוּךְ וּשְׂמַח
19 מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶךָ׃ אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת־חֵן דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךָ
כ בְכָל־עֵת בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד׃ וְלָמָּה תִשְׁגֶּה בְנִי
21 בְזָרָה וּתְחַבֵּק חֵק נָכְרִיָּה׃ כִּי נֹכַח ׀ עֵינֵי יְהוָה דַּרְכֵי־אִישׁ
22 וְכָל־מַעְגְּלֹתָיו מְפַלֵּס׃ עֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדֻנוֹ אֶת־הָרָשָׁע
23 וּבְחַבְלֵי חַטָּאתוֹ יִתָּמֵךְ׃ הוּא יָמוּת בְּאֵין מוּסָר וּבְרֹב
ו אִוַּלְתּוֹ יִשְׁגֶּה׃ בְּנִי אִם־עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ׃ CAP. VI.
2 3 נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי־פִיךָ נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי־פִיךָ׃ עֲשֵׂה זֹאת ׀
אֵפוֹא ׀ בְּנִי וְהִנָּצֵל כִּי בָאתָ בְכַף־רֵעֶךָ לֵךְ הִתְרַפֵּס
4 וּרְהַב רֵעֶיךָ׃ אַל־תִּתֵּן שֵׁנָה לְעֵינֶיךָ וּתְנוּמָה לְעַפְעַפֶּיךָ׃
ה 6 הִנָּצֵל כִּצְבִי מִיָּד וּכְצִפּוֹר מִיַּד יָקוּשׁ׃ לֵךְ־אֶל־
7 נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם׃ אֲשֶׁר אֵין־לָהּ קָצִין שֹׁטֵר
8 9 וּמֹשֵׁל׃ תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ׃ עַד־
י מָתַי עָצֵל ׀ תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ׃ מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט
11 תְּנוּמוֹת מְעַט ׀ חִבֻּק יָדַיִם לִשְׁכָּב׃ וּבָא־כִמְהַלֵּךְ רֵאשֶׁךָ
12 וּמַחְסֹרְךָ כְּאִישׁ מָגֵן׃ אָדָם בְּלִיַּעַל אִישׁ אָוֶן הוֹלֵךְ עִקְּשׁוּת
13 פֶּה׃ קֹרֵץ בְּעֵינָו מֹלֵל בְּרַגְלָו מֹרֶה בְּאֶצְבְּעֹתָיו׃ בעיניו קרי / ברגליו קרי

v. 4. *a) Sed finis eius amarus*; vel *in fine fit amara velut absinthium. b) acuta, sicut gladius acierum* f. anceps.

v. 6. *c) Viam vitæ ne forte expendas, vagantur orbitæ eius, vt nescias*, vbi locorum sis.

v. 9. *d) Crudeli* vel morti, vel diabolo; quin & sceleratis hominibus: qui te retibus adulteræ captum non solum bonis, sed & vita spoliabunt. c. 17, 11.

v. 10. *e) viribus* & facultatibus *tuis*. Leu. 26, 20. *f) & dolores* f. *labores tui*, h. e. quæ non sine dolore ac labore acquisiuisti. c. 14, 23. Pf. 127, 2. coll. Pf. 78, 46.

v. 11. *g) Et ne fremas* Ezech. 24, 23.

v. 14. *h) Propemodum fui in omni malo.*

v. 15. *i) Bibe* potius *aquam ex puteo tuo*, 2 Reg. 18, 31. *puteo* nimir. *Sapientiæ*, diuinitus tibi dato & oblato. cf. not. supra ad v. 1.

v. 16. *k) Redundent*. Zach. 1, 17. *l) foras*, vt riui tui etiam aliis prosint. cf. Matth. 5, 16.

v. 17. *m) Sint* interim fontes tui v. 16. *tibi soli, nec peregrinis tecum*, sed privatissimum & castum coniugium cum sapientia colas.

v. 18. *n) Sit scaturigo tua* sapientiæ *benedicta: & gaudia sæpe ex ea, ceu vxore iuuentutis tuæ*, quam iuuenis duxisti. cf. Mal. 2, 14. 15. & supra c. 2, 17.

CAP. VI, v. 1. *o)* c. 1, 8. Habet hoc caput *parænescs I. speciales* 1) de præcauendis *sponsionum* incommodis v. 1-5. 2) de excutienda *pigritia* v. 6-11. 3) de fugienda oris & animi *peruersitate* v. 12-19. II. *generaliorem* ad obsequendum Sapientiæ præceptis v. 20. 21. cum subiunctis eius rei præclaris *vtilitatibus* v. 22. 23. & omissæ damnis v. 24-35. *p) Spopondisti pro amico tuo, & si defixisti manus tuas pro alio.*

v. 2. *q) Si illaqueatus es.*

v. 4. פיורת sic per *Tsere* 1. 3. v. 9. ושנתך *defect.* plerique. At *plene* 1. 2. 3. 6. 9. 15. 23. *Ber.* & alii libri cum sua *Mas.* in marg. 7. 8. v. 12. נאץ cum conseruo *Sarka* 2. 3. CAP. VI, v. 1. *Spatium* præmitt. 3. 12. 15. 22. 23. v. 3. עשה per *Merca* 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 22. זאת per *Psikkadm.* 14. 24. fe. *Ber.* & per solum *Kadma* 1. At per *Merca* 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. & *B. Ascher*, pro quo erronee habent *Tiphcha* 6. 9. 10. 13. 19 - 23. Similem consecutionem vide in Varr. lect. Pf. 90, 10. אפוא *Psik* emphaticum omittunt 1. 2. 15. 24. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. Habent autem regulare *Mahp.* 2. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. ceteri vero fere *Ierach.* כי per expressum *Makk.* siue conseruo 1. 2. Recte autem litteræ *Caph* eum insigunt 8. 22. 24. Ceteri vero postpositiuum *Sarka* habent, contra analogiam consecutionis, distinctionis, immo & punctationis; sic enim sequens ב requireret *Dagesch.* באת per *Mahp.* plerique. At per regulare *Merca* 1. 14. & באת בכף 2. 3. v. 5. הנצל per *Mun.* non male 1. v. 6. לך אל־נמלה ita 17. 18. & sic fu. *Ber.* irregulariter. At לך אל־נמלה 1. 14. 24. incommode melius vero לך אל־נמלה 2. 6. 9. 10. 13. 19. v. 9. מתי per *Tiphcha ant.* 3. 14. 15. *tonitum* vero 2. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 21. 22. At per *Mun.* 1. 7. 17. 18. 24. & *Ber.* עצל Per *Merca* cum *Psik* 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. At per *Mun.* sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. Ceteri per *Psikmun.* v. 13. בעיניו sic in textu sine nota 2. 11 -- 16. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* 1 Sam. 3, 2.

14 תַּהְפֻּכוֹת ׀ בְּלִבּוֹ חֹרֵשׁ רָע בְּכָל־עֵת מִדְיָנִים יְשַׁלֵּחַ׃ עַל־ מדונים קרי
טו כֵּן פִּתְאֹם יָבוֹא אֵידוֹ פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא׃ 16 שֶׁשׁ־הֵנָּה
17 שָׂנֵא יְהוָה וְשֶׁבַע תּוֹעֲבַת נַפְשׁוֹ׃ עֵינַיִם רָמוֹת לְשׁוֹן יתיר ו׳
18 שָׁקֶר וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם־נָקִי׃ לֵב חֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן
19 רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה׃ יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר
כ וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים׃ נְצֹר בְּנִי מִצְוַת
21 אָבִיךָ וְאַל־תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ׃ קָשְׁרֵם עַל־לִבְּךָ תָמִיד
22 עָנְדֵם עַל־גַּרְגְּרֹתֶךָ׃ בְּהִתְהַלֶּכְךָ ׀ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ
23 תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ׃ כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה
24 אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר׃ לִשְׁמָרְךָ מֵאֵשֶׁת רָע
כה מֵחֶלְקַת לָשׁוֹן נָכְרִיָּה׃ אַל־תַּחְמֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶךָ וְאַל־
26 תִּקָּחֲךָ בְּעַפְעַפֶּיהָ׃ כִּי בְעַד־אִשָּׁה זוֹנָה עַד־כִּכַּר לָחֶם
27 וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד׃ הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ
28 וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה׃ אִם־יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל־הַגֶּחָלִים
29 וְרַגְלָיו לֹא תִכָּוֶינָה׃ כֵּן הַבָּא אֶל־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקֶה
ל כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ׃ לֹא־יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ
31 כִּי יִרְעָב׃ וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתָיִם אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ
32 יִתֵּן׃ נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר־לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה׃
33 נֶגַע וְקָלוֹן יִמְצָא וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה׃ 34 כִּי־קִנְאָה
חֲמַת־גָּבֶר וְלֹא־יַחְמוֹל בְּיוֹם נָקָם׃ לֹא־יִשָּׂא פְּנֵי כָל־ לה

CAP. VII. ז כֹּפֶר וְלֹא־יֹאבֶה כִּי תַרְבֶּה־שֹׁחַד׃ בְּנִי שְׁמֹר
2 אֲמָרָי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה וְתוֹרָתִי
3 כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ׃ קָשְׁרֵם עַל־אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל־לוּחַ
4 לִבֶּךָ׃ אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה
ה תִקְרָא׃ לִשְׁמָרְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ
6 הֶחֱלִיקָה׃ כִּי בְּחַלּוֹן בֵּיתִי בְּעַד אֶשְׁנַבִּי נִשְׁקָפְתִּי׃
7 וָאֵרֶא בַפְּתָאיִם אָבִינָה בַבָּנִים נַעַר חֲסַר־לֵב׃
8 עֹבֵר בַּשּׁוּק אֵצֶל פִּנָּהּ וְדֶרֶךְ בֵּיתָהּ יִצְעָד׃

בנשף

v. 14. a) *Perversitates* c. 2, 14. b) *contentiones* & rixas. v. 19. c. 10, 12. c. 18. 18. c) *immittit* inter fratres v. 19. c. 16, 28.
v. 15. d) *exitium eius*. c. 1, 25. 26.
v. 16. e) Etenim *sex ista*, quæ v. 17 - 19. recensentur. f) *immo septem*. Iob. 5, 19.
v. 17. g) *Oculi* nimir. *elati*. c. 30, 13.
v. 19. h) *Qui efflat* s. spirat & loquitur *mendacia* c. 12, 17. c. 14, 5. 25. 6. 19, 5. 9. coll. Ps. 27. 12. i) *ut testis falsus* c. 19, 5. k) & *qui immittit* s. excitat *contentiones* v. 14.
v. 20. l) *Serua* igitur, *mi fili*. c. 2, 8. c. 3, 21. m) *Patris & matris* vocat præcepta sua, vt c. 1, 8.
v. 21. n) c. 3, 3. o) *indue* vel *circumda illa* (2) Iob. 31, 36. p) c. 1, 9.
v. 23. q) *correptiones institutionis* paternæ & maternæ, coll. v. 20.
v. 24. r) *Ad præseruandum. Vt præseruent te* præcepta, doctrina & correptiones, v. 20. sqq. coll. c. 4, 6. c. 7, 5. s) *a muliere mali*, quæ mala est, & malum infert; de qua c. 5. 3. c. 7, 5. t) *a lenitate* s. blandimentis. c. 5, 3.
v. 26. u) *Nam per mulierem meretricem* venit quis *vsque ad* mendicandum *orbem panis*: & *vxor* alius *viri* s. adultera *animam pretiosam venatur*.
CAP. VII, v. 1. x) Vt igitur, *mi fili*, c. 1, 8. a mala ista muliere c. 6, 24. seqq. præserueris, *custodi verba mea* v. 2. c. 4, 4. Vt Auctor discipulos præceptis suis obsequentes reddat, v. 1 - 5. *pergit mulierem istam*, ἀπάτην *viua quadam hypotyposi hic repræsentare*: I. vt iuuenibus insidiantem v. 6 - 12. eosque II. blanditiis ad se pertrahentem v. 13 - 22. & III. pertractos ad se necantem v. 23. cum repetita adhortatione v. 24 - 27.
v. 2. y) *sicut nigredinem* v. 9. s. *pupillam* oculorum *tuorum* Deut. 32, 10. Ps. 17, 8.

v. 16. *Spatium* præmittit 1. 2. 3. 7. 8. תּוֹעֲבַת sic sine *Vau* otioso 11. 12. 16. 23. v. 17. דם per *Pat*. 1. 2. 3. v. 18. לרוץ cum conseruo *Sarka* 2. 3. v. 21. עָנְדם sic per *Pat*. 1. 3. גרגרתך *defect*. 3. sec. *Mas*. suam h. l. & *impr*. c. 1, 9. v. 23. ותורה *milra* 1. 2. 3. v. 27. איש cum *Psik* 12. 14 -- 19. 21. 23. 24. & *Ber*. contra *Mas*. *Erff*. Cf. not. Ps. 13, 3. תשרפנה per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Mas*. 1. 2. & *Erff*. v. 32. אשה per *Tiphcha ant*. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 33. נגע per *Tiphcha ant*. 1. 3. וקלון per *Tiphcha ant*. 14. At נגע־וקלון 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. v. 35. שחד sine *Dag*. 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22.
CAP. VII, v. 2. וחיה per *Segol* 2. 3. 17. 18. & *Ber*. sec. *M. I.* At ceteri per *Tsere* regulariter.
v. 4. Pro ומדע hab. in textu וּמַדָּע 3. illud vero in marg. v. 7. וָאֵרְאֶה ita cum *He*, & adiecta nota יתיר ה, 3. בפתאים sic per *Aleph* quiescens 7. 8. 17. 22. 24. sec. *M. I.* At בפתאים plerique. Vid. not. c. 1, 4. & c. 8, 5. Ceterum per *Psikkadm*. 1. 10. 14. & per solum *Kadma* 12. 16. 23. Contra vero per *Atnach* cum præuio *Mun*. 2. Denique per *Rbhia* cum *Psik* emphatico 6. 9. 17. 18. 20. & *Ber*. præter *Ind. Bas*. f. 61. b. אבינה per *Merca* cum conseruo 3. 14. & sine conseruo 1. 2. contra analogiam. בבנים per *Rbhiageresch*, 14. & *Ber*. v. 8. פנה sine *Mapp*. 3. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*.

9 בְּנֶשֶׁף־בְּעֶרֶב־יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה׃
11 וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ שִׁית זוֹנָה וּנְצֻרַת לֵב׃ הֹמִיָּה הִיא
12 וְסֹרָרֶת בְּבֵיתָהּ לֹא־יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ׃ פַּעַם ׀ בַּחוּץ פַּעַם
13 בָּרְחֹבוֹת וְאֵצֶל כָּל־פִּנָּה תֶאֱרֹב׃ וְהֶחֱזִיקָה בּוֹ וְנָשְׁקָה
14 לּוֹ הֵעֵזָה פָנֶיהָ וַתֹּאמַר לוֹ׃ זִבְחֵי שְׁלָמִים עָלָי הַיּוֹם
טו שִׁלַּמְתִּי נְדָרָי׃ עַל־כֵּן יָצָאתִי לִקְרָאתֶךָ לְשַׁחֵר פָּנֶיךָ
16 וָאֶמְצָאֶךָּ׃ מַרְבַדִּים רָבַדְתִּי עַרְשִׂי חֲטֻבוֹת אֵטוּן מִצְרָיִם׃
17 18 נַפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֹר אֲהָלִים וְקִנָּמוֹן׃ לְכָה נִרְוֶה דֹדִים עַד־
19 הַבֹּקֶר נִתְעַלְּסָה בָּאֳהָבִים׃ כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ הָלַךְ
כ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק׃ צְרוֹר־הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא
21 בֵיתוֹ׃ הִטַּתּוּ בְּרֹב לִקְחָהּ בְּחֵלֶק שְׂפָתֶיהָ תַּדִּיחֶנּוּ׃
22 הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹם כְּשׁוֹר אֶל־טָבַח יָבֹא וּכְעֶכֶס
23 אֶל־מוּסַר אֱוִיל׃ עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל־
24 פָּח וְלֹא־יָדַע כִּי־בְנַפְשׁוֹ הוּא׃ וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־
כה לִי וְהַקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי־פִי׃ אַל־יֵשְׂטְ אֶל־דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ אַל־
26 תֵּתַע בִּנְתִיבוֹתֶיהָ׃ כִּי־רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים
27 כָּל־הֲרֻגֶיהָ׃ דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יֹרְדוֹת אֶל־חַדְרֵי־מָוֶת׃

CAP. VIII.

ח 2 הֲלֹא־חָכְמָה תִקְרָא וּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ׃ בְּרֹאשׁ־
3 מְרֹמִים עֲלֵי־דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה׃ לְיַד־שְׁעָרִים לְפִי־
4 קָרֶת מְבוֹא פְתָחִים תָּרֹנָּה׃ אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי
ה אֶל־בְּנֵי אָדָם׃ הָבִינוּ פְתָאִים עָרְמָה וּכְסִילִים הָבִינוּ
6 לֵב׃ שִׁמְעוּ כִּי־נְגִידִים אֲדַבֵּר וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים׃
7 8 כִּי־אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי וְתוֹעֲבַת שְׂפָתַי רֶשַׁע׃ בְּצֶדֶק כָּל־
9 אִמְרֵי־פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ׃ כֻּלָּם נְכֹחִים לַמֵּבִין
י וִישָׁרִים לְמֹצְאֵי דָעַת׃ קְחוּ־מוּסָרִי וְאַל־כָּסֶף וְדַעַת
11 מֵחָרוּץ נִבְחָר׃ כִּי־טוֹבָה חָכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל־חֲפָצִים
12 לֹא יִשְׁווּ־בָהּ׃ אֲנִי־חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת מְזִמּוֹת
13 אֶמְצָא׃ יִרְאַת יְהוָה שְׂנֹאת רָע גֵּאָה וְגָאוֹן ׀ וְדֶרֶךְ רָע וּפִי

תהפכות   Xxxx 3   צג

v. 9. a) *In crepusculo*, Iob. 24, 15. b) *in nigredine noctis*, v. 2. c. 20, 20. c) & *in caligine*. cf. c. 4, 19.

v. 10. d) illa, de qua v. 5. e) *amictu* ſ. *habitu* (2) Pſ. 73, 6. meretricis. f) & *retenta* quod ad *cor*, *cuſtodita corde*, quæ propoſitum ſuum, interficiendi fatuum iſtum iuuenem, egregie occultare nouerat.

v. 11. g) *Strepens illa erat & refractaria*.

v. 12. h) *Modo foris* extra domum *in vicis*, *modo in plateis* & foris: & *iuxta omnem angulum* platearum inſidiatur.

v. 13. i) *obfirmauit faciem ſuam*, vt ne erubeſceret quidem. c. 21, 29.

v. 14. k) *Sacrificia ſalutum* ſ. ſalutaria Leu. 3, 1. *ſuper me fuerunt*, ad quæ me voto obſtrinxeram Pſ. 56, 13.

v. 16. l) Targ. *Stragulis ſtraui*. At LXX. Vulg. *Intexui funibus* ſ. faſciis conſtrinxi lectum meum. (2) c. 31, 22. coll. Ezech. 16, 11. m) inciſis vel *variegatis tapetibus lini* (1) ſ. e lino Aegyptiaco, quod priſcis ſæculis celebratum fuit, Ezech. 27, 7. 2 Par. 1, 16.

v. 17. n) *Adſperſi*. Kal. (1) cf. Hiph. Pſ. 68, 10. o) *myrrha, ſantalis & cinamomo*. Pſ. 45, 9. Cant. 3, 6. c. 4, 14.

v. 18. p) *Veni* igitur, *inebriemur* ſ. *ſatiemur* c. 5, 19. *amoribus* Cant. 1, 2. q) *exhilaremus nos* (3) Iob. 20, 18. r) c. 5, 19.

CAP. VIII, v. 1. s) *Nonne Sapientia*, eaque perſonalis & hypoſtatica, v. 22. c. 1, 20. quæ ceu optima ad ſapiendum magiſtra, hic loquens introducitur v. 1 - 3. Eiusque in oratione obſeruari poſſunt I. *Exordium* v. 4-9. II. *Propoſitio* v. 10. III. *Confirmatio* per plures & grauiſſimas rationes v. 11 - 31. IV. *Concluſio* per ſeriam admonitionem v. 32-36.

v. 2. t) in *domo tramitum*, h. e. *in biuio*, vel vt ſupra c. 1, 21. *in initiis platearum*.

v. 12. פַּעַם בַּחוּץ פַּעַם ita 1. 2. 14. regulariter. v. 16. מַרבדים cum *Meth*. 2. 3. forte ob ſequens ב *raphatum*, quale omnes noſtri habent. v. 18. בְּאֲהָבִים per *Chatephpat*. 1. 3. 6. 9. 10. 20. contra *M. I.* v. 20. הכסא per *Tſere* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. v. 22. הוֹלֵךְ ita 21. 22. 23. quale quid geminationis vide Pſ. 68, 11. 21. 36. Pſ. 84, 4. &c. At per ſolum *Mahp.* *milra* 1. 2. 3. & vna cum *Pſik* & conſeruo *Sarka* 14. Ceteri per ſolum *Mahp. milel* anomalice. וכעכס *Ain* per *Tſere* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 25. ואל־תתע cum præf. *Vau* 3. ſic fu. 2. & ſic in marg. 6. 9. contra *Maſ*. 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 26. הרגיה *defect.* 3. 6. 9. 22. ſec. *Maſ. Erff.* & *impr.* h. l. & Eſa. 26, 21. Alii הרוגיה *plene*. CAP. VIII, v. 3. תרנה *Nun* ſine *Dag*. 1. 10. 14. 20. 21. v. 5. פתאים ſic per *Aleph* quieſcens 17. 22. 24. ſec. *M. I.* Alii פְּתָאִים. Vid. c. 7, 7. & c. 9, 6. v. 8. בצדק per *Tiphcha ant*. 1. 3. v. 10. קחו מוסרי ita 2. At קחו מוסרי 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 11. ישוו cum *Meth*. 7. 8. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber*. Cf. c. 3, 15. v. 13. שנאת ſine *Meth*. 1. 2. 3. 8. 14. 16. 23. Ceterum שנאת רע ſine *Ierach*, diuiſo nimirum *Mercamahp*. & ſubintellecto *Makk*. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. רע per *Atnachum* plerique, emphatica non minus, quam regulari conſecutione. At per *Tiphcha ant*. 2. 3. 21. 24. & *Ber*.

תַּהְפֻּכוֹת שָׂנֵאתִי׃ לִי־עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה׃ 14 טו
כִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרֹזְנִים יְחוֹקְקוּ צֶדֶק׃ בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ 16
וּנְדִיבִים כָּל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ אֲנִי אֹהֲבַיהָ אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי 17 אהבי קרי
יִמְצָאֻנְנִי׃ עֹשֶׁר־וְכָבוֹד אִתִּי הוֹן עָתֵק וּצְדָקָה׃ טוֹב פִּרְיִי 18 19
מֵחָרוּץ וּמִפָּז וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר׃ בְּאֹרַח־צְדָקָה כ
אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט׃ לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ 21
וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא׃ יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ 22
קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז׃ מֵעוֹלָם נִסַּכְתִּי מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי־אָרֶץ׃ 23
בְּאֵין־תְּהֹמוֹת חוֹלָלְתִּי בְּאֵין מַעְיָנוֹת נִכְבַּדֵּי־מָיִם׃ בְּטֶרֶם 24 כה
הָרִים הָטְבָּעוּ לִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתִּי׃ עַד־לֹא עָשָׂה אֶרֶץ 26
וְחוּצוֹת וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל׃ בַּהֲכִינוֹ שָׁמַיִם שָׁם אָנִי 27
בְּחֻקוֹ חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם׃ בְּאַמְּצוֹ שְׁחָקִים מִמָּעַל בַּעֲזוֹז 28
עִינוֹת תְּהוֹם׃ בְּשׂוּמוֹ לַיָּם ׀ חֻקּוֹ וּמַיִם לֹא יַעַבְרוּ־פִיו 29
בְּחוּקוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֶהְיֶה שַׁעֲשֻׁעִים ל
יוֹם ׀ יוֹם מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו בְּכָל־עֵת׃ מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ 31
וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת־בְּנֵי אָדָם׃ וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־לִי 32
וְאַשְׁרֵי דְּרָכַי יִשְׁמֹרוּ׃ שִׁמְעוּ מוּסָר וַחֲכָמוּ וְאַל־תִּפְרָעוּ׃ 33
אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל־דַּלְתֹתַי יוֹם ׀ יוֹם לִשְׁמֹר 34
מְזוּזֹת פְּתָחָי׃ כִּי מֹצְאִי מָצָאי חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן מֵיְהוָה׃ לה יתיר י
וְחֹטְאִי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל־מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת׃ 36

CAP. IX. ט
חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה׃
טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ׃ שָׁלְחָה 2 3
נַעֲרֹתֶיהָ תִקְרָא עַל־גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת׃ מִי־פֶתִי יָסֻר הֵנָּה 4
חֲסַר־לֵב אָמְרָה לּוֹ׃ לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחֲמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן ה 6
מָסָכְתִּי׃ עִזְבוּ פְתָאיִם וִחְיוּ וְאִשְׁרוּ בְּדֶרֶךְ בִּינָה׃ יֹסֵר ׀ 7
לֵץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ׃ אַל־תּוֹכַח לֵץ 8
פֶּן־יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ׃ תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם־עוֹד 9
הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֶף לֶקַח׃ תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה י
ודעת

v. 14. a) Vide Esa. 9, 5. c. 11, 2. b) & realitas, coll. infra v. 21. & c. 2, 7. c) Ego essentialiter & effectiue sum intelligentia. c. 1, 2. d) mea est fortitudo Esa. 11, 2. Ps. 89, 14. Iob. 12, 13.
v. 15. e) Per me, ceu caussam efficientem principalem. v. 16. c. 9, 11. f) definiunt, decernunt. c. 31, 5.
v. 16. g) principatum gerunt. Esa. 32, 1.
v. 17. h) vicissim amo. fut. Kal. ad formam אחר Gen. 32, 5.
v. 18. i) c. 3, 16. k) opes durabiles (1) Esa. 23, 18.
v. 19. l) quem ego, ceu arbor vitæ c. 3, 18. cultoribus meis fero. Cant. 2, 3. m) v. 10. c. 3, 14. Ps. 19, 11.
v. 21. n) Vt hereditare faciam amantes me, reale bonum, ὁ. ὕπαρξιν, Ar. possessionem æternam. cf. v. 14. 18.
v. 22. o) Deus Pater, vt Esa. 48, 16. habuit me per æternam generationem, coll. v. 23. 24. Gen. 4, 1. p) ceu principium originans & effectiuum viæ suæ, coll. Apoc. 3, 14. Col. 1, 15. 18. Targ. & Syr. subintell. ב, in principio creationis suæ: quo cum confer Gen. 1, 1. Ioh. 1, 1. seqq. q) ante opera sua (1) cf. Mich. 5, 1. r) ex tunc, ab æterno. Esa. 48, 3. 5. 7. 8. Ps. 93, 2.
v. 30. s) alumnus, & ἐγκόλπιος (1) coll. Ioh. 1, 18. & cogn. Num. 11, 12. Esa. 60, 4. Ruth 4, 16. t) deliciæ, delicium Patris. v. 31. Ier. 31, 20. Matth. 3, 17.
CAP. IX, v. 1. u) Sapientia æterna & hypostatica c. 8, 1. seqq. coll. c. 1, 20. Describitur hic I. Sapientia, missis circumquaque famulis, ad epulas a se paratas inuitans v. 1-12. II. Opposita mulier stultitiæ suas etiam delicias commendans & offerens, v. 13-18. x) domum suam, i. e. Ecclesiam, coll. Esa. 56, 7. 1 Tim. 3, 15. Hebr. 3, 6. 1 Pet. 2, 5. y) c. 24, 16. Mich. 5, 4. Apoc. 1, 4. 12.

v. 13. וּפִי תַהְפֻּכוֹת ita 1. 2. 3. v. 16. Pro ארץ habent צדק (iustitiæ) 1. 2. aliique libri in Concordant. Hebr. sub שֹׁפְטֵי : quomodo etiam Vulg. Syr. & Chald. expoluerunt. v. 21. ואצרתיהם ita 6. 9. 24. & Ber. At per Rbhiageresch. 1. 2. Per Merta 3. Ceteri omnes irregulariter per solum Mun. v. 22. קָנָנִי per Pat. regularius 1. 3. v. 23. מֵרֹאשׁ per Rbhiageresch. solus Ber. Vid. not. Ps. 4, 1. At per Atnach cum præuio Mun. 1. 2. v. 24. תהומות plene 2. 3. 22. sec. Mas. 2. h. l. & impr. Ex. 15, 5. sed contra Mas. 1. & Erff. h. l. quam varietatem Masora obseruauit etiam R. Chaiim ad l. c. v. 27. בחקו ita Kaph sine Dag. 2. 6. 9. 22. & sic se. 2. sec. Mas. 1. & Erff. ac M. I. plerique vero cum Dag. Cf. v. 29. v. 28. עִינוֹת per Chirek requirit M. I. quod & Mas. impr. videtur innuere. v. 29. בְּחֻקוֹ sic defect. 1. 2. 3. sec. Mas. 1. & Erff. sed contra impr. v. 33. וחכמו per Rbhiageresch. solus Ber. At שמעו מוסר וחכמו 1. & שמעו מוסר וחכמו 2. v. 34. אשרי sic per Merca 2. idemque milel 7. 8. cum Mas. ד׳ בטעם quam notam habet etiam Mas. Erff. quæ vero אַשְׁרֵי vna cum Meth. scribit, & Mas. 1. in cuius textu est אַשְׁרֵי. Ceteri fere per Mun. v. 35. מֹצְאִי ita scribunt cum adiecto Kri מֹצְאִי 6. 9. 10. 20. & sic fu. 1. sec. Mas. Erff. CAP. IX, v. 6. פְּתָאיִם sic per Aleph quiescens 7. 8. 24. sec. M. I. Plerique פְּתָאִים. Vid. c. 8, 5. v. 7. יֹסֵר posteriorem syllabam per Meth. adiiciunt 2. 3. per Merca vero 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. 23.

11 וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה׃ כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְּךָ שְׁנוֹת
12 13 חַיִּים׃ אִם־חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָּךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִשָּׂא׃ אֵשֶׁת
14 כְּסִילוּת הֹמִיָּה פְּתַיּוּת וּבַל־יָדְעָה מָּה׃ וְיָשְׁבָה לְפֶתַח
טו בֵּיתָהּ עַל־כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת׃ לִקְרֹא לְעֹבְרֵי־דָרֶךְ
16 הַמְיַשְּׁרִים אֹרְחוֹתָם׃ מִי־פֶתִי יָסֻר הֵנָּה וַחֲסַר־לֵב
17 וְאָמְרָה לּוֹ׃ מַיִם־גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם׃
18 וְלֹא־יָדַע כִּי־רְפָאִים שָׁם בְּעִמְקֵי שְׁאוֹל קְרֻאֶיהָ׃

CAP. X.

י מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח־אָב וּבֵן
2 כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ׃ לֹא־יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וּצְדָקָה
3 תַּצִּיל מִמָּוֶת׃ לֹא־יַרְעִיב יְהוָה נֶפֶשׁ צַדִּיק וְהַוַּת
4 רְשָׁעִים יֶהְדֹּף׃ רָאשׁ עֹשֶׂה כַף־רְמִיָּה וְיַד חָרוּצִים
ה תַּעֲשִׁיר׃ אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן
6 מֵבִישׁ׃ בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה
7 חָמָס׃ זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב׃
8 9 חֲכַם־לֵב יִקַּח מִצְוֹת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ הוֹלֵךְ
י בַּתֹּם יֵלֶךְ בֶּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ׃ קֹרֵץ עַיִן יִתֵּן
11 עַצָּבֶת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ מְקוֹר חַיִּים פִּי
12 צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס׃ שִׂנְאָה תְּעֹרֵר מְדָנִים
13 וְעַל כָּל־פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה׃ בְּשִׂפְתֵי נָבוֹן תִּמָּצֵא
14 חָכְמָה וְשֵׁבֶט לְגֵו חֲסַר־לֵב׃ חֲכָמִים יִצְפְּנוּ־דָעַת וּפִי
טו אֱוִיל מְחִתָּה קְרֹבָה׃ הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ מְחִתַּת
16 דַּלִּים רֵישָׁם׃ פְּעֻלַּת צַדִּיק לְחַיִּים תְּבוּאַת רָשָׁע
17 לְחַטָּאת׃ אֹרַח לְחַיִּים שׁוֹמֵר מוּסָר וְעוֹזֵב תּוֹכַחַת
18 מַתְעֶה׃ מְכַסֶּה שִׂנְאָה שִׂפְתֵי־שָׁקֶר וּמוֹצִא דִבָּה
19 הוּא כְסִיל׃ בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל־פָּשַׁע
כ וְחֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל׃ כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק לֵב
21 רְשָׁעִים כִּמְעָט׃ שִׂפְתֵי צַדִּיק יִרְעוּ רַבִּים וֶאֱוִילִים
22 בַּחֲסַר־לֵב יָמוּתוּ׃ בִּרְכַּת יְהוָה הִיא תַעֲשִׁיר וְלֹא־

יֹסִף

a) *Et cognitio sanctorum*, quæ sanctos facit, & sanctis propria est, c. 30, 3. Sirac. 1, 16. Sap. 7, 27. b) ea demum vera est *prudentia*. c. 1, 2.
v. 11. c) *Et addentur tibi*. Imperf. vt c. 6, 30. c. 3, 2.
v. 12. d) Si sapueris, *sapies tibi*. cf. Iob. 35, 3. 6–8. e) *si vero irriseris* vel irrisorem egeris. Kal. (1) cf. nomen v. 1. f) *solus* etiam *id feres* & pœnam lues. Leu. 19, 8. Num. 9, 13.
v. 13. g) E contrario *Mulier stultitiæ strepens* & sec. Vulg. *clamosa* est. c. 7, 11. h) ipsa quasi *fatuitas*; vel mulier *fatuitatis*, h. e. fatua (1) i) *nec nouit quidquam*, Iob. 13, 13. scil. veræ ac salutaris cognitionis.
v. 16. k) Eadem verba, quæ veræ sapientiæ v. 4. Vult enim stultitiæ mulier etiam pro sapientiæ magistra haberi. cf. 1 Tim. 6, 20.
v. 17. l) Illicitas carnis illecebras & concupiscentiarum expletionem allegorice commendat.
v. 18. m) *Verum non nouit* fatuus ille, quem oratione sua inescauerat. v. 16. coll. c. 7, 7. seqq. n) *quod mortui illic*, quibus ipse adiungendus esset. c. 2, 18. o) *Et in imis partibus inferni* c. 7, 27. *inuitati* hospites & conuiuæ *eius*. v. 3.
CAP. X, v. 1. p) *Prouerbia* & miscellaneæ sententiæ *Salomonis*. Est hæc *alterius partis libri inscriptio*, quæ abhinc vsque ad c. 24. inclusiue, gnomas Salomonis, ab ipso auctore collectas continet. Conf. not. ad c. 1, 1.
v. 3. q) *Et nequitiam* c. 11, 6. Ps. 52, 4. impiorum a iustis *propellet*. Iob. 18, 18.
v. 4. r) *Pauper fit*, c. 14, 20. c. 19, 7. 2 Sam. 12, 1. *qui operatur manu* doli s. *dolosa*, c. 12, 24. 27. c. 19, 15. s) manus autem *diligentum* & *impigrorum*. c. 12, 24. c. 13, 4. t) *ditat* ex benedictione Dei. v. 22.
v. 21. u) *per vnum dementem*, v. 13. c. 6, 32. c. 7, 7. c. 9, 4.

v. 13. המיה sic *defect.* 1. 6. 9. 22. 23. & *Mas. Erff.* sec. *Mas. impr.* c. 7, 11. *Plene* quidem requirit *Mas. impr.* Esa. 22, 2. sed *defect.* rectius ibid. *Mas. Erff.* ידעה per *Merca milel* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. 21. 22. & vna cum *Makk.* 6. 9. 10. 20. v. 15. לעברי per *Mun. milel* 6 -- 16. 19 -- 23. *milra* vero 1. ארחותם per *Kametschat.* 1. 2. 3. v. 17. מים גנובים ita 1. 6. 9. 10. 11. 14. 16. 20. At מים גנובים 2.
CAP. X, v. 3. יהדף per *Pat.* 1. 3. & nonnulli codd. in *M. I.* v. 7. זכר per *Tsere* 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. v. 10. קרץ ita cum *Meth.* 3. 22. pro quo habent *Merca* 7. 8. 12. 14. 16. 17. 18. 21. 23. 24. At קרץ *milra* ceteri, & קרץ *milel* 2. 11. 15. v. 18. ומוצא *defect.* 6. 9. 23. 24. sec. *Mas. impr.* h. l. & Num. 14, 37. At *plene* plerique.

יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ׃ כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה 23
וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה׃ מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא 24
תְבוֹאֶנּוּ וְתַאֲוַת צַדִּיקִים יִתֵּן׃ כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵין כה
רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם׃ כַּחֹמֶץ ׀ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן 26
לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו׃ יִרְאַת יְהוָה תּוֹסִיף 27
יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה׃ תּוֹחֶלֶת צַדִּיקִים 28
שִׂמְחָה וְתִקְוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ מָעוֹז לַתֹּם דֶּרֶךְ 29
יְהוָה וּמְחִתָּה לְפֹעֲלֵי אָוֶן׃ צַדִּיק לְעוֹלָם בַּל־ ל
יִמּוֹט וּרְשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ־אָרֶץ׃ פִּי־צַדִּיק יָנוּב חָכְמָה 31
וּלְשׁוֹן תַּהְפֻּכוֹת תִּכָּרֵת׃ שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן וּפִי 32
CAP. XI. רְשָׁעִים תַּהְפֻּכוֹת׃ מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת יְהוָה א
וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ׃ בָּא־זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְאֶת־צְנוּעִים 2
חָכְמָה׃ תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם וְסֶלֶף בֹּגְדִים וְשַׁדֵּם׃ 3 יְשָׁדֵּם ק׳
לֹא־יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת׃ צִדְקַת 4
תָּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע׃ צִדְקַת יְשָׁרִים ה 6
תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בֹּגְדִים יִלָּכֵדוּ׃ בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד 7
תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבָדָה׃ צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא 8
רָשָׁע תַּחְתָּיו׃ בְּפֶה חָנֵף יַשְׁחִת רֵעֵהוּ וּבְדַעַת צַדִּיקִים 9
יֵחָלֵצוּ׃ בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים י
רִנָּה׃ בְּבִרְכַּת יְשָׁרִים תָּרוּם קָרֶת וּבְפִי רְשָׁעִים תֵּהָרֵס׃ 11
בָּז־לְרֵעֵהוּ חֲסַר־לֵב וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ׃ הוֹלֵךְ רָכִיל 12 13
מְגַלֶּה־סּוֹד וְנֶאֱמַן־רוּחַ מְכַסֶּה דָבָר׃ בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפָּל־ 14
עָם וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ׃ רַע־יֵרוֹעַ כִּי־עָרַב זָר וְשֹׂנֵא טו
תֹקְעִים בּוֹטֵחַ׃ אֵשֶׁת־חֵן תִּתְמֹךְ כָּבוֹד וְעָרִיצִים יִתְמְכוּ־ 16 17
עֹשֶׁר׃ גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי׃ רָשָׁע 18
עֹשֶׂה פְעֻלַּת־שָׁקֶר וְזֹרֵעַ צְדָקָה שֶׂכֶר אֱמֶת׃ כֵּן־צְדָקָה 19
לְחַיִּים וּמְרַדֵּף רָעָה לְמוֹתוֹ׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה עִקְּשֵׁי־לֵב כ
וּרְצוֹנוֹ תְּמִימֵי דָרֶךְ׃ יָד לְיָד לֹא־יִנָּקֶה רָּע וְזֶרַע צַדִּיקִים 21
נִמְלָט

a) nec *addit* vel augetDominus *dolorem* & anxiam solicitudinem *cum ea*. Pf. 127, 2.
v. 24. *b*) *Pauor* impii, f. malum, quod metuit. (3) Pf. 34, 5. Efa. 66, 4. *c*) *dabit* fcil. *Deus*. cf. c. 12, 12. c. 21, 12. Alii imperfon. *dabitur* illis.
v. 25. *d*) Syr. *Quemadmodum repente præterit procella*. c. 1, 27. Iob. 30, 15. Ier. 4, 13. *e*) *fic non amplius erit impius*. Pf. 37, 10. *f*) *at iuftus eft fundamentum æternum*, vt inftar rupis moueri aut labefactari nunquam posfit. v. 30. Pf. 125, 1.
v. 29. *g*) *Munimentum integritati* f. integris eft *via Domini*. Efa. 25, 4. Hof. 14, 10. 2 Petr. 3, 17. *h*) *fed confternatio* erit. v. 14. 15. quantumuis munitos fe ac tutos putent.
CAP. XI, v. 1. *i*) *Bilances doli* f. dolofæ. c. 20, 23. Hof. 12, 8. *k*) v. 20. c. 3, 32. *l*) *e contrario lapis* f. *pondus integrum* & iuftum. Deut. 25, 15.
v. 2. *m*) *Veniente fuperbia venit & ignominia*. c. 21, 24. *n*) *at cum humilibus* (1) cf. Mich. 6, 8. *o*) eft *fapientia*, qua fibi a faftu & ignominia cauent.
v. 6. *p*) *fed in nequitia* fua, perfidorum, *perfidi capientur*. v. 3. c. 5, 22. c. 10, 3. Similis conftructio Am. 6, 6. Pf. 74, 19.
v. 7. *q*) *fed expectatio* c. 10, 28. *impiorum*, q. d. *iniquitatum*, ab *Auen*, c. 6, 12. coll. Iob. 20, 10. al. *lugentium* cognatorum, coll. Efa. 3, 26. Hof. 9, 4.
v. 9. *r*) Targ. & Syr. *Ore fuo*. c. 6, 12. *s*) impius *hypocrita*, & *profanus* fimulator. Pf. 35, 16. *t*) *perdere vult* aut *quærit proximum fuum*. Dan. 8, 24. 25. *u*) Targ. *fed in fcientia fua*.
v. 13. *x*) *Qui ambulat in obtrectatione*. c. 20, 19. *y*) *reuelat arcanum*. c. 25, 9. *z*) *fed fidus fpiritu*. c. 14, 29. c. 25, 13. *a*) *celat rem*, Vulg. *amici commiffum*.
v. 21. *b*) *Manum manui* licet iungat, *non tamen impunis erit malus*. c. 16, 5.

---

v. 27. תּוֹסִף *defect*. requirit *Maf. impr*. Ex. 11, 6. fed nullo codicum noftrorum adftipulante. תקצרנה per *Pat*. 3. at per *Kam*. 2. in marg. v. 31. פי per *Mun*. 2. 3. 4. 9--16. 19. 20. 23. CAP. XI, v. 6. ובהות בגדים ita 2. non male. v. 9. ובדעת צדיקים fic 2. itidem, vt v. 6. v. 12. בז per *Pat*. 6. 9. in marg. contra *Maf*. 1. 2. ac *Erff*. h. l. & R. *Chaiim* ad *Maf. fin*. f. 14. c. d. Ceterum בז־לרעהו ita 7. 8. 14. 15. 16. 21. 22. At בז לרעהו 2. v. 13. סוד fine *Dag*. 1. 3. 7. 10. 21. v. 15. ושנא fic *defect*. 1. 3. 6. 9. 20. 22. & fic fe. 2. fec. *Maf*. 1. 2. 3. ac *Erff*. h. l. it. *impr*. Deut. 19, 4. & Efa. 61, 8. Alii *plene*. v. 21. רע *Dag*. requirit *M*. I.

22 נמלט: נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם:
23
24 תאות צדיקים אך־טוב תקות רשעים עברה: יש
כה מפזר ונוסף עוד וחשך מישר אך־למחסור: נפש־
26 ברכה תדשן ומרוה גם־הוא יורא: מנע בר
27 יקבהו לאום וברכה לראש משביר: שחר טוב
28 יבקש רצון ודרש רעה תבואנו: בוטח בעשרו
29 הוא יפול וכעלה צדיקים יפרחו: עכר ביתו
ל ינחל־רוח ועבד אויל לחכם־לב: פרי־צדיק עץ חיים
31 ולקח נפשות חכם: הן צדיק בארץ ישלם אף
יב כי־רשע וחוטא: אהב מוסר אהב דעת ושונא CAP. XII.
2 תוכחת בער: טוב יפיק רצון מיהוה ואיש מזמות
3 ירשיע: לא־יכון אדם ברשע ושרש צדיקים בל־ימוט:
4 אשת־חיל עטרת בעלה וכרקב בעצמותיו מבישה:
ה מחשבות צדיקים משפט תחבלות רשעים מרמה:
6
7 דברי רשעים ארב־דם ופי ישרים יצילם: הפוך רשעים
8 ואינם ובית צדיקים יעמד: לפי־שכלו יהלל־איש
9 ונעוה־לב יהיה לבוז: טוב נקלה ועבד לו ממתכבד
י וחסר־לחם: יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים
11 אכזרי: עבד אדמתו ישבע־לחם ומרדף ריקים חסר־
12
13 לב: חמד רשע מצוד רעים ושרש צדיקים יתן: בפשע
14 שפתים מוקש רע ויצא מצרה צדיק: מפרי פי־איש
טו ישבע־טוב וגמול ידי־אדם ישוב לו: דרך אויל ישר ישיב קרי
16 בעיניו ושמע לעצה חכם: אויל ביום יודע כעסו וכסה
17 קלון ערום: יפיח אמונה יגיד צדק ועד שקרים מרמה:
18 יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא:
19 שפת־אמת תכון לעד ועד־ארגיעה לשון שקר:
כ מרמה בלב־חרשי רע וליעצי שלום שמחה: לא־
21
22 יאנה לצדיק כל־און ורשעים מלאו רע: תועבת יהוה

v. 22. a) *Velut monile aureum in naso suis* est *mulier pulchra* quidem, *sed recedens iudicio* s. fatua.

v. 23. b) *tantummodo bonum quid* est, quod exoptant & etiam consequuntur. c) *excandescentia*, vt loco sperati boni iram Dei experiantur.

v. 24. d) *Est, qui dispergit* & liberaliter erogat. Ps. 112. 9. e) *& tamen additur ei amplius*. Vulg. *& ditiores fiunt*. f) *& est qui retinet* bona sua *a rectitudine* c. 14, 2. c. 17, 26. g) sed *tantummodo ad egestatem*, vt pauperior fiat.

v. 25. h) *Anima* namque realis *benedictionis*, Gen. 33, 11. Ezech. 44, 30. s. liberaliter dans, sec. præced. v. 24. i) *pinguescet* & abunde habebit. cf. c. 22, 9. k) *& qui* alios *rigat*. Esa. 55, 10. l) *etiam ipse rigabitur* a Deo, (Fut. Hoph.) vt bonis abundet, & sit instar horti irrigui. Esa. 58, 11.

v. 27. m) *Qui quærit bonum*. c. 7, 15. c. 8, 17.

v. 30. n) *Fructus iusti*, omnia eius cum sapienter, tum pie dicta & facta. o) *capit enim animas* salutari doctrina *sapiens*.

v. 31. p) *in terra*, dum heic viuit; in oppositione ad statum iusti post mortem, vbi nullas amplius castigationes peccatorum caussa patietur. 1 Cor. 11, 32. q) *retribuitur*, h. e. *retributionem* peccatorum *accipit*. c. 13, 13. LXX. vt 1 Pet. 4, 18.

CAP. XII, v. 1. r) *Qui amat disciplinam* is demum *amat scientiam*. s) *bardus* & instar bruti indocilis est. (5) c. 30, 2.

v. 11. t) *qui vero sectatur otiosos*. Iud. 9, 4.

v. 12. u) Adpetit impius *rete malorum*, quod ei pro laqueo est ad mala. x) *sed radicem iustorum dabit* sc. Deus, vt v. 14. c. 10, 24. vt iusti firmiter radicati nullo vnquam malo, ceu reti vel laqueo, capiantur.

v. 17. y) c. 6, 19.

v. 23. צדיקים per vicar. *Mun.* 1. 3. 7. 8. 15. 21. 22. Reliqui per *Tiphcha ant.* v. 24. ונוסף per *Pat.* 1. 2. 3. contra *Mas.* 1. itemque *impr.* h. l. & Ex. 1, 10. אך per *Mun.* 2. 3. v. 26. מנע *milra* per solum *Mun.* 1. 23. & *Ber.* contra *Mas.* 3. Ceterum *Merca* h. l. idem est, quod *Meth.* vt v. 27. & c. 12, 1. בר per *Pat.* 2. 3. contra *Mas.* in *M. I.* & *impr.* Gen. 41, 35. it. *R. Chaiim* ad Num. 23, 34. יקבהו sine *Dag.* 1. 7. 10. 13. 19. 22. v. 27. שחר per solum *Mun. milra* 24. & *Ber.* Vid. v. 26. תבואנו cum *Dag.* 1. 2. & in marg. 6. 9. contra analogiam. v. 28. יפול *plene* 6. 9. in marg. *Defectiue* tamen scriptum est præter *Mas. impr.* c. 13, 17. & Ex. 23, 25. CAP. XII, v. 1. אהב דעת per solum *Mun. milra* 2. 3. 19. 22. 23. & *Ber.* sic fu. 1. Sed *milel* poscit *Mas.* 1. & *Erff.* Ceterum Tsere per *Merca* (loco *Meth.*) adficiunt 17. 18. 22. & 24. sed pro eo erronee habent *Tiphcha ton.* 7. 8. 13. Ceteri omittunt. Vid. not. c. 11, 26. v. 2. ירשע *defect.* poscit *Mas. impr.* 1 Sam. 14, 47. nullo hic suffragante codice. v. 6. ארב per *Chatephpat.* 2. & sic fe. 1. v. 8. ונעוה per *Segol* 1. 2. 3. v. 12. חמד per *Kam.* 1. 2. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. v. 15. לעצה per *Kam.* 1. & in marg. 6. 9. v. 18. בוטה sic & *Orientales* legunt, verum ביטה scribunt. v. 19. לעד per *Kam.* 2. 3. & in marg. 6. 9. ארגיעה *milra* 23. v. 20. בלב per *Tsere* & *Mun.* 2. & in marg. 6. 9. וליעצי sic *defect.* 2. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 3. & *impr.* Alii *plene*.

שִׂפְתֵי־שָׁקֶר וְעֹשֵׂי אֱמוּנָה רְצוֹנוֹ׃ אָדָם עָרוּם כֹּסֶה 23
דַּעַת וְלֵב כְּסִילִים יִקְרָא אִוֶּלֶת׃ יַד־חָרוּצִים תִּמְשׁוֹל 24
וּרְמִיָּה תִּהְיֶה לָמַס׃ דְּאָגָה בְלֶב־אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר כה
טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה׃ יָתֵר מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תַּתְעֵם׃ 26
לֹא־יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ וְהוֹן־אָדָם יָקָר חָרוּץ׃ בְּאֹרַח 27 28
צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אַל־מָוֶת׃ הה' רפה
בֵּן חָכָם מוּסַר אָב וְלֵץ לֹא־שָׁמַע גְּעָרָה׃ יג CAP. XIII.
מִפְּרִי פִי־אִישׁ יֹאכַל טוֹב וְנֶפֶשׁ בֹּגְדִים חָמָס׃ נֹצֵר פִּיו 2
שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ פֹּשֵׂק שְׂפָתָיו מְחִתָּה־לּוֹ׃ מִתְאַוָּה וָאַיִן 3 4
נַפְשׁוֹ עָצֵל וְנֶפֶשׁ חָרֻצִים תְּדֻשָּׁן׃ דְּבַר־שֶׁקֶר יִשְׂנָא ה
צַדִּיק וְרָשָׁע יַבְאִישׁ וְיַחְפִּיר׃ צְדָקָה תִּצֹּר תָּם־דָּרֶךְ 6
וְרִשְׁעָה תְּסַלֵּף חַטָּאת׃ יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ 7
וְהוֹן רָב׃ כֹּפֶר נֶפֶשׁ־אִישׁ עָשְׁרוֹ וְרָשׁ לֹא־שָׁמַע 8
גְּעָרָה׃ אוֹר־צַדִּיקִים יִשְׂמָח וְנֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ׃ רַק־ 9 10
בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה וְאֶת־נוֹעָצִים חָכְמָה׃ הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט 11
וְקֹבֵץ עַל־יָד יַרְבֶּה׃ תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה־לֵב וְעֵץ 12
חַיִּים תַּאֲוָה בָאָה׃ בָּז לְדָבָר יֵחָבֶל לוֹ וִירֵא מִצְוָה 13
הוּא יְשֻׁלָּם׃ תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי 14
מָוֶת׃ שֵׂכֶל־טוֹב יִתֶּן־חֵן וְדֶרֶךְ בֹּגְדִים אֵיתָן׃ טו
כָּל־עָרוּם יַעֲשֶׂה בְדָעַת וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת׃ מַלְאָךְ 16 17
רָשָׁע יִפֹּל בְּרָע וְצִיר אֱמוּנִים מַרְפֵּא׃ רֵישׁ וְקָלוֹן 18
פּוֹרֵעַ מוּסָר וְשׁוֹמֵר תּוֹכַחַת יְכֻבָּד׃ תַּאֲוָה נִהְיָה תֶּעֱרַב 19
לְנָפֶשׁ וְתוֹעֲבַת כְּסִילִים סוּר מֵרָע׃ הָלוֹךְ אֶת־ כ הולך קרי
חֲכָמִים וַחֲכָם וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ׃ חַטָּאִים 21 יחכם קרי
תְּרַדֵּף רָעָה וְאֶת־צַדִּיקִים יְשַׁלֶּם־טוֹב׃ טוֹב יַנְחִיל 22
בְּנֵי־בָנִים וְצָפוּן לַצַּדִּיק חֵיל חוֹטֶא׃ רָב־אֹכֶל 23
נִיר רָאשִׁים וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט׃ חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ 24
שׂוֹנֵא בְנוֹ וְאֹהֲבוֹ שִׁחֲרוֹ מוּסָר׃ צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע כה
נפשו

v. 28. Pro ־אל hab. ־אל 3. 23. & in marg. 6. 9. quomodo veteres interpretati sunt, Vulg. *iter autem deuium ducit ad mortem*; LXX. & ex his Syr. & Ar. *via vero iracundorum ad mortem*; Chald. *& via peruersi in mortem.* Sed hi quidem vim intulerunt nomini נתיבה, quod nec *deuii*, nec *iracundiæ* aut *peruersitatis* notionem habet. Si omnino locum obtinere deberet *Segol*, versio sic exprimi posset: *Datur vero* etiam *via tramitis* (h. e. compendiosa) *ad mortem*; sc. si iniustitiæ opera nauetur. Verum *Mas. Erff.* requirit *Pat.* CAP. XIII, v. 1. מוסר *milra* 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 3. לו sine *Dag.* plerique; cum *Dag.* 7. 8. 15. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 8. נפש per *Tiphcha ant.* 2. 3. 6. 9. 10. 11. 14. 19. alia distinctione: *Lytron animæ* sunt cuique *diuitiæ suæ.* v. 10. נועצים ita 7. 8. 16. 18. 21. 24. & sic se. *Ber.* in oct. Per *Rbhiageresch.* 1. Per solum *Merca* 3. & *Ber.* in quart. Ceteri per solum *Mun.* irregulariter. v. 11. הון per *Makk.* 11. 12. 23. anomalica quidem consecutione, (quia sic sequens מהבל requireret *Merca*) sed faciliori distinctione; nisi statuas, *Tiphcha* h. l. non *præpositiuum*, sed *tonicum* esse, quo ipso tamen casu sec. meliores codd. *Merca* potius sequi solet, quam *Mun.* v. 17. מלאך per *Pat.* in regimine 3. & in marg. 6. 9. quomodo *Vulg.* reddidit, *Nuntius impii*, minus bene.
v. 23. ־רב per *Pat.* 3. Per *Kam.* vero cum adposito *Meth.* 7. 8. 13. 14. 20. Q. *Multum cibo*, h. e. *ferax frugum*, est *nouale pauperum.* Sed *Kometschat.* requirit *Mas. impr.* 2 Par. 28, 8. & *M. l.* ad h. l.

a) v. 19. c. 10, 18. *b*) *qui vero faciunt fidelitatem.* c. 20, 6. *c*) c. 11, 1.
v. 23. *d*) *circumspectus* & *prudens.* v. 16.
v. 24. *e*) *Manus diligentum.* c. 10, 4. *f*) *sed fraudulentia*, vel manus *fraudulentiæ* siue ignaua. *g*) *fiet tributaria.*
v. 25. *h*) *Sollicitudo* Ier. 49, 23. *i*) *deprimit illud*, cor s. animam hominis, ita vt mœstus sit ac tristis, coll. Ps. 42, 6. 12.
v. 26. *k*) *Melior* aut *præstantior* (1) *ex socio suo* fit iustus.
v. 27. *l*) *Non irretiet*, al. *non assabit* (1) vir *doli* s. *ignauus* c. 10, 4. *m*) *ferinam suam.* Gen. 25, 28. c. 27, 3. *n*) *at opes hominis pretiosæ* c. 1, 13. *o*) sunt *seduli*, si diligens sit. v. 24. c. 21, 5.
v. 28. *p*) *& via tramitis eius* c. 3, 17. *mappik* elisum est, vt Exod. 2, 3. *q*) est *non mors* s. *immortalitas.* Conf. similem compositionis speciem c. 30, 31. 1 Reg. 10, 11.
CAP. XIII, v. 1. *r*) *Filius sapiens* & docilis audit *disciplinam* & commonefactionem *patris.*
v. 2. *s*) comedet *iniuriam*, quam iusta talione ab aliis patietur.
v. 3. *t*) *qui* vero sine cura & circumspectione *distendit* (2) Ezech. 16, 25. *u*) *consternatio ei* erit, c. 10, 14.
v. 4. *x*) *anima eius*, scil. *pigri.* c. 6, 6. 9. *suffixum pleonasticum*, vt Num. 23, 18. c. 14, 3. *y*) *diligentum* c. 10, 4. *z*) c. 11, 25.
v. 5. *a*) turpi mendacio *se ipsum fœtere facit & confundit.*
v. 7. *b*) *qui diuitem se facit* (1) *c*) *qui pauperem se simulat*, a rad. רוש Ps. 34, 11.
v. 11. *d*) *Opes etiam magnæ ex vanitate* s. *propter vanitatem* minuuntur. *e*) Targ. *qui vero colligit & dat pauperi.* q. d. *qui colligit super manum*, vt hæc habeat, quod pauperibus eroget, coll. Eph. 4, 28.
v. 16. *f*) c. 12, 23. *g*) *agit cum scientia*, scite ac prouide. *h*) c. 12, 23.

CAP. XIV.

יד נַפְשׁוֹ וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר׃ חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה
2 בֵיתָהּ וְאִוֶּלֶת בְּיָדֶיהָ תֶהֶרְסֶנּוּ׃ הוֹלֵךְ בְּיָשְׁרוֹ יְרֵא
3 יְהוָה וּנְלוֹז דְּרָכָיו בּוֹזֵהוּ׃ בְּפִי־אֱוִיל חֹטֶר גַּאֲוָה וְשִׂפְתֵי
4 חֲכָמִים תִּשְׁמוּרֵם׃ בְּאֵין אֲלָפִים אֵבוּס בָּר וְרָב
ה תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר׃ עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב וְיָפִיחַ
6 כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר׃ בִּקֶּשׁ־לֵץ חָכְמָה וָאָיִן וְדַעַת לְנָבוֹן
7 נָקָל׃ לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל וּבַל־יָדַעְתָּ שִׂפְתֵי־
8 דָעַת׃ חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים
9 י מִרְמָה׃ אֱוִלִים יָלִיץ אָשָׁם וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן׃ לֵב
11 יוֹדֵעַ מָרַּת נַפְשׁוֹ וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא־יִתְעָרַב זָר׃ בֵּית הר׳ דגושה
12 רְשָׁעִים יִשָּׁמֵד וְאֹהֶל יְשָׁרִים יַפְרִיחַ׃ יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר
13 לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי־מָוֶת׃ גַּם־בִּשְׂחֹק
14 יִכְאַב־לֵב וְאַחֲרִיתָהּ שִׂמְחָה תוּגָה׃ מִדְּרָכָיו
טו יִשְׂבַּע סוּג לֵב וּמֵעָלָיו אִישׁ טוֹב׃ פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל־
16 דָּבָר וְעָרוּם יָבִין לַאֲשֻׁרוֹ׃ חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע
17 וּכְסִיל מִתְעַבֵּר וּבוֹטֵחַ׃ קְצַר־אַפַּיִם יַעֲשֶׂה אִוֶּלֶת
18 וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשָּׂנֵא׃ נָחֲלוּ פְתָאיִם אִוֶּלֶת וַעֲרוּמִים
19 יַכְתִּרוּ דָעַת׃ שַׁחוּ רָעִים לִפְנֵי טוֹבִים וּרְשָׁעִים
כ עַל־שַׁעֲרֵי צַדִּיק׃ גַּם־לְרֵעֵהוּ יִשָּׂנֵא רָשׁ וְאֹהֲבֵי
21 עָשִׁיר רַבִּים׃ בָּז־לְרֵעֵהוּ חוֹטֵא וּמְחוֹנֵן עֲנָיִים אַשְׁרָיו׃ ענוים קרי
22 23 הֲלוֹא־יִתְעוּ חֹרְשֵׁי רָע וְחֶסֶד וֶאֱמֶת חֹרְשֵׁי טוֹב׃ בְּכָל־
עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר־שְׂפָתַיִם אַךְ־לְמַחְסוֹר׃
24 עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם אִוֶּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת׃
כה מַצִּיל נְפָשׁוֹת עֵד אֱמֶת וְיָפִחַ כְּזָבִים מִרְמָה׃
26 בְּיִרְאַת יְהוָה מִבְטַח־עֹז וּלְבָנָיו יִהְיֶה מַחְסֶה׃
27 28 יִרְאַת יְהוָה מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת׃ בְּרָב־עָם
29 הַדְרַת־מֶלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזוֹן׃ אֶרֶךְ אַפַּיִם
ל רַב־תְּבוּנָה וּקְצַר־רוּחַ מֵרִים אִוֶּלֶת׃ חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב
מַרְפֵּא

CAP. XIV, v. 1. *a) Vnaquaeque sapientum mulierum aedificat domum suam. b) sed stultitia*, siue *mulier stultitiae*, i. e. *stulta*, exstructam quoque *manibus suis destruit.*
v. 2. *c) sed peruersus viis suis.* c. 2, 15. c. 3, 32.
v. 3. *d) est virga superbiae*, fastuosus sermo, quo se aliosque caedit. *e) seruant eos*, ne vapulent. *Schurek* anomalice, vt Exod. 18, 26.
v. 4. *f) Vbi non sunt boues.* Deut. 28, 4. 18. *g) area* s. *granarium purum* & *vacuum* est, coll. Am. 4, 6. *h) sed multum prouentuum est per robur bouis*, si quis eo ad colendum agrum suum vtatur.
v. 5. *i)* c. 13, 17. *k)* v. 25. c. 12, 17.
v. 8. *l) Sapientia astuti* & prouidi *est attendere viam suam*; *sed stultitia stultorum*, quam tamen prudentiam esse putant, *fraus* est potius, quam sapientia.
v. 9. *m) Stultorum* quisque *irridet reatum*; i. e. pro ioco & ludibrio habet peccare, & reatum sibi peccando contrahere; *sed inter rectos*, qui timent reatum, est *beneplacitum* Domini & bonorum omnium.
v. 14. *n) auersus corde*, sc. a via recta. Ps. 53, 4.
v. 17. *o) Breuis naribus*, s. praeceps ad iram, *facit* quidem *stultitiam*; *sed vir machinationum* magis etiam *odio habetur*: quia hic non solum stulte, sed etiam malitiose agit.
v. 18. *p) comprehendunt* scientiam.
v. 19. *q) Humiliantur* tandem *mali. r) ad portas iusti* seruiunt.
v. 23. *s) at verbum labiorum* inane, & quod effectum non habet comitem. Esa. 36, 5.
v. 24. *t) Corona* & ornamentum *sapientum* sunt *diuitiae ipsorum*, quippe quibus bene vtuntur. *u)* est & manet *stultitia*, licet ipsi sint opulenti.
v. 26. *x)* q. d. *Timor Domini* non modo piis parentibus, sed filiis quoque & posteris ipsorum profuturus est.

CAP. XIV, v. 6. בקש *Kuph* per *Tsere* & *Mahp.* 6. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. 23. Attamen per *Segol* 6. 9. in marg. ודעת per *Rbbiageresch.* 1. optime, modo sequeretur *Merca.* v. 9. ובין sic per *Chirek* 2. sec. *Mas. impr.* Ion. 4, 10. q. d. sed *intelligentia rectorum* est *beneplacitum* s. *accepta* Deo ac hominibus. Attamen veteres metaphrastae omnes per *Tsere* interpretati sunt: & fatetur *R. Chaiim* l. c. se in omnibus libris inuenisse *Tsere.* v. 10. לב sic per *Rbbia* 3. & *Ber.* & vna cum *Mun.* 6. 7. 9. At 1. per *Makk.* ceteri vero omnes per *Mun.* v. 13. בשחק per *Merca* 17. 18. 21. 24. & *Ber.* At per *Tiphcha ant.* 1. 2. Ceteri omnes per *Tiphcha ton.* erronee. v. 18. פתאים sic per *Aleph* quiescens 7. 8. 17. 18. 22. 24. sec. *M. I.* & not. marg. 22. Alii פתאים. Cf. c. 9, 6. c. 27, 12. יכתרו *defect.* 22. & sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. ac *impr.* h. l. it. *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* ad Ps. 142, 8. Ceteri *plene.* v. 19. שחו *milel* 1. 2. 14. Per *Kam.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 21. בז sic 24. & *Ber.* Per *Makk.* etiam, verum sine *Meth.* 2. 3. 6--16. 19--23. & 7. 8. quidem cum adposito סימן h. e. *NB.* At per *Mun.* 17. 18. v. 23. עצב per *Tsere* 2. 10. 13. 14. 19. 20. & in textu 6. 9. At per *Cholem* 1. v. 25. ויפח *defect.* 3. 6. 7. 8. 9. 15. 22. & sic se. 1. sec. *Mas.* 1. 3. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 27. ממקשי *def.* 3. 7. 8. 15. sec. *Mas. impr.* 2 Sam. 22, 6. At *plene* plerique. v. 28. לאום *plene* 1. 3. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & ad Gen. 25, 23. itemque *impr. fin.* f. 29. b. Ceteri *defect.*

מרפא ורקב עצמות קנאה׃ עשק דל חרף עשהו 31
ומכבדו חנן אביון׃ ברעתו ידחה רשע וחסה במותו 32
צדיק׃ בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע׃ 33
34 צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת׃ רצון־מלך לה
CAP. XV. הרי דגושה לעבד משכיל ועברתו תהיה מביש׃ מענה־רך ישיב
חמה ודבר־עצב יעלה־אף׃ לשון חכמים תיטיב דעת 2
ופי כסילים יביע אולת׃ בכל־מקום עיני יהוה צפות 3
רעים וטובים׃ מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר 4
ברוח׃ אויל ינאץ מוסר אביו ושמר תוכחת יערם׃ ה
6 בית צדיק חסן רב ובתבואת רשע נעכרת׃ שפתי
7 חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא־כן׃ זבח רשעים 8
תועבת יהוה ותפלת ישרים רצונו׃ תועבת יהוה דרך 9
רשע ומרדף צדקה יאהב׃ מוסר רע לעזב ארח י
שונא תוכחת ימות׃ שאול ואבדון נגד יהוה אף כי־ 11
לבות בני־אדם׃ לא יאהב־לץ הוכח לו אל־חכמים 12
לא ילך׃ לב שמח ייטב פנים ובעצבת־לב רוח 13
נכאה׃ לב נבון יבקש־דעת ופני כסילים ירעה 14 ופי קרי
אולת׃ כל־ימי עני רעים וטוב־לב משתה תמיד׃ טו
16 טוב־מעט ביראת יהוה מאוצר רב ומהומה בו׃ טוב
17 ארחת ירק ואהבה־שם משור אבוס ושנאה־בו׃
18 איש חמה יגרה מדון וארך אפים ישקיט ריב׃ דרך
19 עצל כמשכת חדק וארח ישרים סללה׃ בן חכם כ
ישמח־אב וכסיל אדם בוזה אמו׃ אולת שמחה 21
לחסר־לב ואיש תבונה יישר־לכת׃ הפר מחשבות 22
באין סוד וברב יועצים תקום׃ שמחה לאיש במענה־ 23
פיו ודבר בעתו מה־טוב׃ ארח חיים למעלה למשכיל 24
למען סור משאול מטה׃ בית גאים יסח יהוה ויצב כה
גבול אלמנה׃ תועבת יהוה מחשבות רע וטהרים 26
אמרי

a) *cor sanitatis* f. *medelæ*, i. e. ab adfectuum intemperie & morbis sanatum. b) *sed caries ossium* est *zelus* & *inuidia*. v. 31. c) *Qui opprimit pauperem, probro adficit factorem eius*, nempe Deum, qui pauperem æque, ac diuitem, fecit. v. 32. d) *In malitia sua ad lapsum trudetur* ac deiicietur *impius*. v. 34. e) *sed probrum* nationum. cf. c. 25, 10. Leu. 20, 17. Iob. 6, 14. v. 35. f) *pudefacienti*. c. 10, 5. c. 12, 4. CAP. XV, v. 1. g) *Responsio mollis auertit iram; at sermo doloris*, asper & dolorificus, *adscendere facit* & suscitat *iram*. v. 2. h) *bonam facit* f. profert *scientiam*. v. 4. i) *Sanatio linguæ*, a lingua proficiscens sermo salutaris, & ad curandum animum comparatus. v. 6. k) *In domo iusti est robur multum* f. opes multæ; *sed in prouentu* f. opibus *impii* est *conturbatum quid*. v. 10. l) *Castigatio mala* & crudelis Ier. 30, 14. obtinget *deserenti viam*, rectam scil. a parentibus vel doctoribus præmonstratam. v. 5. 7. v. 15. m) *Omnes* quidem *dies pauperis mali* vel infelices sunt; *sed bonum esse corde* f. lætitia cordis mediis in ærumnis est quasi *conuiuium continuum*. v. 17. n) *Melius quid est victus oleris*. v. 19. o) *Via pigri* est *quasi sepimentum spinæ*, quod non possit illæsus perrumpere. v. 23. p) *Gaudium* est, vel *Gaudet* bonus quisque *de viro in responso oris eius*, quum tempestiue non minus, quam apte respondet: & *verbum in tempore suo* dictum *quam bonum* est! v. 24. q) *Sursum* ad cæleſtia, immo ad Deum ipsum tendit, ceu originem vitæ. r) vt eo longius recedat *ab inferno, deorsum* sito. v. 11. Ps. 86, 13. v. 25. s) *Domum superborum euellet Dominus*.

---

v. 31. עשק sine *Merca* f. *Meth*. 2. At *milra* per solum *Mun*. 1. 3. CAP. XV, v. 1. רך sine *Dag*. 1. 3. 7. 10. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber*. contra *M. I.* v. 5. יערם per *Chatephpat*. 1. 2. 3. v. 7. יזרו sic *milel* 1. 3. 22. 24. ceteri vel *milra* vel ambigue. v. 9. יאהב per *Chatephsegol* 1. 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19 -- 23. v. 10. מוסר per *Pat*. & *milel* 3. cum sua *Mas*. ושונא cum præf. *Vau* 3. & in marg. 6. 9. v. 13. יטב sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 15. 22. & fe. 2. quam correctorum librorum scriptionem esse testatur nota in marg. 1. Ceteri fere *plene*, contra *Mas*. 2. 3. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. 1 Sam. 20, 13. ובעצבת sine *Dag*. 1. 3. v. 14. Pro ופני hab. ופי 7. 8. & sic fu. 2. Contra ופי scribit & legit 3. Vtrumque est contra *Mas. impr*. 2 Sam. 21, 6. & *Erff*. h. l. v. 15. וטוב per *Makk*. & *Meth*. 3. 7. 8. 17. 18. 24. & *Ber*. v. 16. טוב per *Mun*. 2. 3. מאוצר per *Pat*. 2. 3. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 19. 21. 22. minus bene. בו cum *Dag*. 17. & *Opit*. v. 17. ואהבה per *Mun. milel* 6. 9 -- 16. 19 -- 23. שם cum *Dag*. 2. 17. 23. v. 19. כמשכת per *Beth* loco *Caph* præfixi 1. & in marg. 6. 9. v. 20. ישמח per *Mun. milra* 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23. & vna cum *Makk*. 21. v. 25. יסח ita cum *Psik* emphatico 7. 8. 11. 15. & sic fe. *Ber*. sec. *Ind. Bas*. f. 61. c. Ceteri omittunt. Porro pro *Mun*. habent *Merca* 7. 8. 11. 17. 18. male, quia hic non vicarius *Atnachi*, sed nudus seruus est.

27 אִמְרֵי־נֹעַם׃ עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת
28 יִחְיֶה׃ לֵב צַדִּיק יֶהְגֶּה לַעֲנוֹת וּפִי רְשָׁעִים יַבִּיעַ רָעוֹת׃
29 ל רָחוֹק יְהוָה מֵרְשָׁעִים וּתְפִלַּת צַדִּיקִים יִשְׁמָע׃ מְאוֹר־
31 עֵינַיִם יְשַׂמַּח־לֵב שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן־עָצֶם׃ אֹזֶן
32 שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין׃ פּוֹרֵעַ
33 מוּסָר מוֹאֵס נַפְשׁוֹ וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת קוֹנֶה לֵּב׃ יִרְאַת
לך יְהוָה מוּסַר חָכְמָה וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃ לְאָדָם מַעַרְכֵי־ CAP. XVI.
2 לֵב וּמֵיְהוָה מַעֲנֵה לָשׁוֹן׃ כָּל־דַּרְכֵי־אִישׁ זַךְ בְּעֵינָיו
3 וְתֹכֵן רוּחוֹת יְהוָה׃ גֹּל אֶל־יְהוָה מַעֲשֶׂיךָ וְיִכֹּנוּ
4 מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ כֹּל פָּעַל יְהוָה לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם־רָשָׁע לְיוֹם
ה רָעָה׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־גְּבַהּ־לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׃
6 בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֺן וּבְיִרְאַת יְהוָה סוּר מֵרָע
7 בִּרְצוֹת יְהוָה דַּרְכֵי־אִישׁ גַּם־אוֹיְבָיו יַשְׁלִם אִתּוֹ׃ טוֹב
8
9 מְעַט בִּצְדָקָה מֵרֹב תְּבוּאוֹת בְּלֹא מִשְׁפָּט׃ לֵב אָדָם
י יְחַשֵּׁב דַּרְכּוֹ וַיהוָה יָכִין צַעֲדוֹ׃ קֶסֶם עַל־שִׂפְתֵי־מֶלֶךְ
11 בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל־פִּיו׃ פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַיהוָה
12 מַעֲשֵׂהוּ כָּל־אַבְנֵי־כִיס׃ תּוֹעֲבַת מְלָכִים עֲשׂוֹת רֶשַׁע
13 כִּי בִצְדָקָה יִכּוֹן כִּסֵּא׃ רְצוֹן מְלָכִים שִׂפְתֵי־צֶדֶק וְדֹבֵר
14 יְשָׁרִים יֶאֱהָב׃ חֲמַת־מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי־מָוֶת וְאִישׁ חָכָם
טו יְכַפְּרֶנָּה׃ בְּאוֹר־פְּנֵי־מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ׃
16 קְנֹה־חָכְמָה מַה־טּוֹב מֵחָרוּץ וּקְנוֹת בִּינָה נִבְחָר
17 מִכָּסֶף׃ מְסִלַּת יְשָׁרִים סוּר מֵרָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ נֹצֵר
18
19 דַּרְכּוֹ׃ לִפְנֵי־שֶׁבֶר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כִשָּׁלוֹן גֹּבַהּ רוּחַ׃ טוֹב
כ שְׁפַל־רוּחַ אֶת־עֲנָיִים מֵחַלֵּק שָׁלָל אֶת־גֵּאִים׃ מַשְׂכִּיל ענוים קרי
21 עַל־דָּבָר יִמְצָא־טוֹב וּבוֹטֵחַ בַּיהוָה אַשְׁרָיו׃ לַחֲכַם־לֵב
22 יִקָּרֵא נָבוֹן וּמֶתֶק שְׂפָתַיִם יֹסִיף לֶקַח׃ מְקוֹר חַיִּים שֵׂכֶל
23 בְּעָלָיו וּמוּסַר אֱוִלִים אִוֶּלֶת׃ לֵב חָכָם יַשְׂכִּיל פִּיהוּ וְעַל־
24 שְׂפָתָיו יֹסִיף לֶקַח׃ צוּף־דְּבַשׁ אִמְרֵי־נֹעַם מָתוֹק לַנֶּפֶשׁ
וּמַרְפֵּא

a) *verba amœnitatis*, f. sermones boni ac salutares, neminemque lædentes. v. 27. *b) Conturbat domum suam, qui auaritiam sectatur.* v. 30. *c) & nuntium bonum* pinguefacit os. v. 32. *d)* c. 1, 25. c. 13, 18. CAP. XVI, v. 1. *e) Homini* quidem *sunt dispositiones cordis, sed a Domino* est ac pendet *responsum linguæ.* v. 2. *f) Vniuersitas* viarum *viri pura est in oculis eius*, h.e. Quidquid homo agit ac sequitur, id rectum ipsi videtur. *g) Sed librans spiritus est Iehoua*, qui solus infallibiliter nouit, quid rectum sit, & quid homini expediat. v. 4. *h) Omnia fecit* & adhuc facit *Dominus ad responsum suum*, vt cuncta eius voluntati respondeant, humiliterque subiecta sint. v. 1. c. 29, 19. *i) & sic impium etiam ad diem mali* f. supplicii: vt Ier. 17, 18. Am. 6, 3. vt impius, quia non respondet, sec. prius hemistichium, gratiæ Dei, eius tamen iustitiæ & vindictæ subiicere se necesse habeat. cf. Iob 21, 30. 2 Pet. 2, 9. v. 5. *k)* c. 11, 21. v. 10. *l) Diuinatio* & sagacitas si fuerit *in labiis regis*, vt prudenti sermone expiscari possit, quæ homines occultare student. In bonam partem sumitur, vt participium Esa. 3, 2. v. 11. *m) Libra & bilances iuris* f. iustæ, sunt *Domini*, tanquam auctoris & adprobatoris. *n) & opus ipsius*, quod ipse mandauit & gratum habet. Sic *sacrificia Dei* Ps. 51, 19. *Opera Dei* Ioh. 6, 28. *Iustitia Dei* Rom. 3, 21-26. *o) Lapides crumenæ* f. *pondera* in crumena adseruari solita. v. 21. *p) Qui corde sapit*, merito *prudens vocatur; sed dulcedo labiorum*, quæ repositam in corde sapientiam dulci eloquio promere & communicare cum aliis nouit, *augebit* aliis *doctrinam*, vt & ipsi sapiant. v. 23. c. 1, 5.

---

v. 32. וְשׁוֹמֵעַ sic *plene* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. Alii *defect.* contra *Maf.* 3. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* c. 21, 28. ׃ קונה Vide *M. I.* vbi *Segol* sub *Nun* vindicatur contra *Maf.* illic allegatam. לֵב sine *Dag.* 1. 2. 3. 10. 11. 12. 13. 20. 21. 22. CAP. XVI, v. 4. לַמַּעֲנֵהוּ per *Schua* 1. v. 5. גְּבַהּ sine *Gaiah* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. v. 8. תבואת *defect.* poscit *Maf. impr.* Gen. 47, 24. sed nostri omnes *plene.* v. 10. קסם per regulare *Merca* 1. 2. Cum *Pfikmahp.* cf. Ps. 62, 11. ibidemque not. v. 14. מלך per *Tiphcha ant.* 2. 3. 14. v. 15. כעב per *Pat.* 1. 2. 3. contra *M. I.* v. 19. עניים sine *Kri* 10. 11. 19. 20 21. contra *Maf. Erff.* v. 21. יסיף cum conseruo *Sarka* 2. 3. v. 22. שכל per *Segol* 2. 3. v. 24. מתוק cum conseruo *Sarka* 3. לנפש per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. 3.

ומרפא לעצם׃ יש דרך ישר לפני־איש ואחריתה כה
דרכי־מות׃ נפש עמל עמלה לו כי־אכף עליו פיהו׃ 26
איש בליעל כרה רעה ועל־שפתיו כאש צרבת׃ איש 27 28 — שפתו קרי
תהפכות ישלח מדון ונרגן מפריד אלוף׃ איש חמס 29 — נון זעירא
יפתה רעהו והוליכו בדרך לא־טוב׃ עצה עיניו ל
לחשב תהפכות קרץ שפתיו כלה רעה׃ עטרת 31
תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא׃ טוב ארך אפים 32
מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר׃ בחיק יוטל את־ 33
CAP. XVII. הגורל ומיהוה כל־משפטו׃ טוב פת חרבה ושלוה־ יז
בה מבית מלא זבחי־ריב׃ עבד משכיל ימשל בבן־ 2
מביש ובתוך אחים יחלק נחלה׃ מצרף לכסף 3
וכור לזהב ובחן לבות יהוה׃ מרע מקשיב על־ 4
שפת־און שקר מזין על־לשון הות׃ לעג לרש חרף ה
עשהו שמח לאיד לא ינקה׃ עטרת זקנים בני בנים 6
ותפארת בנים אבותם׃ לא־נאוה לנבל שפת 7
יתר אף כי־לנדיב שפת־שקר׃ אבן־חן השחד 8
בעיני בעליו אל־כל־אשר יפנה ישכיל׃ מכסה־פשע 9
מבקש אהבה ושנה בדבר מפריד אלוף׃ תחת י — מלעיל
גערה במבין מהכות כסיל מאה׃ אך־מרי יבקש־רע 11
ומלאך אכזרי ישלח־בו׃ פגוש דב שכול באיש 12
ואל־כסיל באולתו׃ משיב רעה תחת טובה לא־ 13
תמיש רעה מביתו׃ פוטר מים ראשית מדון ולפני 14 — תמוש קרי
התגלע הריב נטוש׃ מצדיק רשע ומרשיע צדיק טו
תועבת יהוה גם־שניהם׃ למה־זה מחיר ביד־ 16
כסיל לקנות חכמה ולב־אין׃ בכל־עת אהב 17
הרע ואח לצרה יולד׃ אדם חסר־לב תקע כף 18
ערב ערבה לפני רעהו׃ אהב פשע אהב מצה 19
מגביה פתחו מבקש־שבר׃ עקש־לב לא ימצא־ כ
טוב

v. 25. a) Adfuit c. 14, 11.
v. 26. b) *quando premit super ipso*, vel *eum vrget* (1).
v. 27. c) c. 6, 12. d) *parat* alteri *malum*, velut foueam, qua capiatur, c. 26, 27. e) est *velut ignis vstionis*. (3) Leu. 13, 23. 28.
v. 28. f) c. 6, 14. 19. g) *& susurro* s. clandestinus obtrectator. c. 18, 8. h) *separare se facit* intimum *amicum*, c. 2. 17.
v. 29. i) c. 3, 31. k) *decipit proximum suum*. c. 1, 10.
v. 30. l) *Qui claudit*(1)*oculos suos*, facit id *ad cogitandum peruersa*: adeoque per eiusmodi gestus cognoscere debes hominem nequam & insidiosum. m) *qui comprimit*, Vulg. *mordens labia sua*. c. 6, 13. n) decreto suo iam *consummauit malum*. cf. 1Sam. 20, 7. 9. c. 25, 17.
v. 31. o) *Corona ornatus* s. insigne ornamentum *canities* vel *senectus* est.
CAP. XVII, v. 1. p) *Melius quid* est *frustum siccum, quo cum tranquillitas est*. q) *mactationibus litis*, i.e. carnibus mactatorum pecorum cum lite.
v. 3. r) *Conflatorium* est *pro argento*, & *catinus pro auro* conflando & purgando.
v. 4. s) *Malignans attendit ad labium iniquitatis*: & *qui mendacium auscultat*, attendit *ad linguam exitiorum* s. exitiabilem.
v. 5. t) *Qui deridet* aut despicit *pauperem* propter paupertatem. u) c. 14, 31. x) *qui gaudet de exitio* alterius, *non erit innocens* vel impunitus.
v. 7. y) *Non pulchrum est stulto labium eminentiæ* s. sermo magnificus: *multoque minus* &c.
v. 8. z) *Lapillus gratiæ*, Vulg. *Gemma gratissima*, munus est *in oculis dominorum suorum*, Targ. *accipientis ipsum: quocumque se verterit, prosperabitur*, Deut. 29, 8.
v. 12. a) *Occurrendo occurrat potius vrsa orbata homini*; *nequaquam vero stultus in stultitia sua*.

---

v. 27. שפתיו ita 19. 20. 21. sine *Kri*, sic fu. 1. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 34. c. v. 28. ונרגן *Nun minusc.* poscit *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. it. *impr.* Leu. 1, 1. Esa. 44, 14. Ier. 39, 13. & *fin.* f. 1. a. At ordinarium *Nun* habet 11--16. 20. 23. *Zain* vero 3. sine nota, q. d. *qui* facile *commouetur* s. *irascitur*. v. 30. כלא sic loco *He*, quod nostri habent, *Aleph* poscit *Mas. impr. fin.* f. 1. d. CAP. XVII, v. 1. בה cum *Dag.* 1. 17. 18. 22. v. 2. בבן per *Mun.* manente *Sægol*, 7. 8. 21. 22. At per *Mun.* & *Tsere* 6. 9. in marg. & עבד משכיל ימשל בבן 2. 3. v. 7. יתר sic per *Sægol* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. Ceteri per *Kam.* v. 9. מכסה per *Mun. milra* 2. 6. 9--16. 19. 20. 23. פשע sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. v. 11. אך מרי ita 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 24. *Tiphcha* etiam 1. habet. v. 12. פגוש per *Mun. sup.* 7. 8. 11. 15. 17. 18. 21. 22. & vna cum *Mahp.* 12. v. 14. הריב cum conseruo *Sarka* 2. v. 16. זה sine *Dag.* 2. 3. 7. 8. 10--15. 19. 21. 22. למה זה מחיר ביד ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. *Mahp.* habet etiam 24. לקנות חכמה sic regulariter 7. 8. 15. 21. 22. ולב per *Tsere* & *Mun.* 1. 2. 3. Insuper per *Tsere* etiam 14. & 6. 9. in marg. Secundum nostram lectionem, *Tsere* ob *Makk.* correptum fuit in *Sægol*, vt supra in בבן v. 2.

21 טוֹב וְנֶהְפָּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃ יֹלֵד כְּסִיל לְתוּגָה
22 לוֹ וְלֹא יִשְׂמַח אֲבִי נָבָל׃ לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב גֵּהָה
23 וְרוּחַ נְכֵאָה תְּיַבֶּשׁ־גָּרֶם׃ שֹׁחַד מֵחֵק רָשָׁע
24 יִקָּח לְהַטּוֹת אָרְחוֹת מִשְׁפָּט׃ אֶת־פְּנֵי
כה מֵבִין חָכְמָה וְעֵינֵי כְסִיל בִּקְצֵה־אָרֶץ׃ כַּעַס
26 לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וּמֶמֶר לְיוֹלַדְתּוֹ׃ גַּם עֲנוֹשׁ
27 לַצַּדִּיק לֹא־טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל־יֹשֶׁר׃ חוֹשֵׂךְ
28 אֲמָרָיו יוֹדֵעַ דָּעַת וְקַר־רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה׃ גַּם — יקר קרי
אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב אֹטֵם שְׂפָתָיו נָבוֹן׃

Cap. XIIX. 2 יח לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד בְּכָל־תּוּשִׁיָּה יִתְגַּלָּע׃ לֹא־יַחְפֹּץ
3 כְּסִיל בִּתְבוּנָה כִּי אִם־בְּהִתְגַּלּוֹת לִבּוֹ׃ בְּבוֹא רָשָׁע בָּא
4 גַם־בּוּז וְעִם־קָלוֹן חֶרְפָּה׃ מַיִם עֲמֻקִּים דִּבְרֵי פִי־אִישׁ
ה נַחַל נֹבֵעַ מְקוֹר חָכְמָה׃ שְׂאֵת פְּנֵי־רָשָׁע לֹא־טוֹב
6 לְהַטּוֹת צַדִּיק בַּמִּשְׁפָּט׃ שִׂפְתֵי כְסִיל יָבֹאוּ בְרִיב וּפִיו
7 לְמַהֲלֻמוֹת יִקְרָא׃ פִּי־כְסִיל מְחִתָּה־לוֹ וּשְׂפָתָיו מוֹקֵשׁ
8 נַפְשׁוֹ׃ דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃
9 גַּם מִתְרַפֶּה בִמְלַאכְתּוֹ אָח הוּא לְבַעַל מַשְׁחִית׃
11 מִגְדַּל־עֹז שֵׁם יְהוָה בּוֹ־יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב׃ הוֹן
12 עֲשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ וּכְחוֹמָה נִשְׂגָּבָה בְּמַשְׂכִּיתוֹ׃ לִפְנֵי
13 שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֶב־אִישׁ וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃ מֵשִׁיב דָּבָר
14 בְּטֶרֶם יִשְׁמָע אִוֶּלֶת הִיא־לוֹ וּכְלִמָּה׃ רוּחַ־אִישׁ יְכַלְכֵּל
טו מַחֲלֵהוּ וְרוּחַ נְכֵאָה מִי יִשָּׂאֶנָּה׃ לֵב נָבוֹן יִקְנֶה־דָּעַת
16 וְאֹזֶן חֲכָמִים תְּבַקֶּשׁ־דָּעַת׃ מַתָּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ וְלִפְנֵי
17 גְדֹלִים יַנְחֶנּוּ׃ צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ יָבֹא רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ׃ — ובא קרי
18
19 מִדְיָנִים יַשְׁבִּית הַגּוֹרָל וּבֵין עֲצוּמִים יַפְרִיד׃ אָח נִפְשָׁע
כ מִקִּרְיַת־עֹז וּמִדְוָנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן׃ מִפְּרִי פִי־אִישׁ — מדינים קרי
21 תִּשְׂבַּע בִּטְנוֹ תְּבוּאַת שְׂפָתָיו יִשְׂבָּע׃ מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד־
22 לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ׃ מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק
רָצוֹן

v. 22. a) bonam facit *sanationem*; optima pro corpore medicina est (1) cf. verbum Hos. 5, 13.
v. 23. b) *Munus e sinu* porrectum, adeoque clam oblatum, *impius accipit*.
v. 24. c) *Coram facie prudentis est sapientia*, quam irretorto mentis oculo contuetur; *sed oculi stultorum sunt in extremitate terræ*, & ad alia omnia, non autem ad sapientiam consectandam respiciunt.
v. 25. d) *& amaritiei* ac *dolor* genitrici suæ (1)
v. 26. e) nec *percutere ingenuos ob rectitudinem*, siue recte facta.
v. 27. f) *Qui cohibet* & moderatur *sermones suos*, cautus & parcus in loquendo. g) *& frigidus* s. *moderatus spiritu est vir prudentiæ*.
CAP. XVIII, v. 1. h) *Cupidinem* vel *Cupidini quærit*, h. e. ea tantum sequitur, quæ moroso ac stulto ingenio placent. i) *qui separat se*. Vulg. *qui vult recedere ab amico*; & nuntium ei mittere. c. 19, 4. c. 16, 28. k) *contra omnem sapientiam* c. 2, 7. l) cæco impetu *provoluitur* s. *disceptat* (3) c. 17, 14. c. 20, 3.
v. 3. m) *Venien te impio*, *venit etiam contemtus*. c. 11. 2. c. 12, 8. n) *& cum ignominia* s. morum turpitudine venit etiam *opprobrium*.
v. 6. o) *veniunt in litem*, rixis se immiscent.
v. 9. p) *Etiam, qui remissum se gerit in opere suo, frater* s. socius est *auctori perditionis*.
v. 19. q) *Frater* (siue reuera, siue ex opinione sua læsus ab altero) *magis rebellem se gerit*, & difficilior expugnatu est, *quam vrbs fortis*, quæ aduersus dominum suum rebellis est. cf. e. c. Gen. 4, 6. 8. c. 27, 41. 2 Sam. 13, 21–28. r) *& fraternæ præsertim contentiones validæ sunt instar vectis palatii*, quo arcis porta munita est.
v. 22. s) c. 8, 35.

v. 20. ונהפך sic per Kam. in Participio 1. 3. & in marg. 6. 9. sec. analogiam & *Mas.* 1. quin & *impr.* quippe quæ habent לֹ: per *Pat.* enim rursus occurrit Leu. 13, 16. Ceteri per *Pat.* v. 21. לו cum *Dag.* 1. v. 24. הארץ cum præf. *He* 1. Et sic alios quoque libros habere testatur *Mas. Erff.* ad c. 24, 17. verum cum hac epicrisi, ולא כן *non recte*. v. 25. וממר sic per dupl. *Tsere* 1. 2. quasi esset Particip. Hiph. *amaritudinem conciliens*; quemadmodum *Chald.* ac *Syr.* similiter expresserunt. v. 26. Pro על hab. עלי 1. 3. CAP. XVIII, v. 1. ובכל cum præf. *Schurek* 1. 3. v. 4. Pro חכמה hab. חיים 3. quomodo exposuerunt LXX. *Græci*, indeque *Ar.* v. 6. למהלמות posterius *Mem* sine Dag. 1. 2. 7. 8. 14. 19. 20. 22. v. 7. מחתה per *Mun. milra* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. לו sine Dag. 1. 2. 3. 6–11. 13–16. 19. 20. 21. 23. v. 15. דעת sine *Dag.* 1. 2. 3. v. 17. צדיק per *Tiphcha ant.* bene 3. יבא per *Makk.* 7. 8. 18. 21. 22. Ceterum ובא per *Vau* in ipso textu sine nota 10. 11. 12. 15. 16. 23. יבא vero 14. Vtrumque est contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Hos. 1, 1. v. 19. אח נפשע ita 2. נפשע per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Pro ומדונים scribunt ac legunt Orientales ומדינים per *Iod.* v. 20. תבואת Ita quidem legunt, sed תביאת scribunt *Orientales*.

23 רָצוֹן מֵיְהוָה׃ תַּחֲנוּנִים יְדַבֶּר־רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת׃ אִישׁ
24 רֵעִים לְהִתְרֹעֵעַ וְיֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח׃ טוֹב רָשׁ CAP. XIX. יט
הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ שְׂפָתָיו וְהוּא כְסִיל׃ גַּם בְּלֹא־דַעַת
2 נֶפֶשׁ לֹא־טוֹב וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא׃ אִוֶּלֶת אָדָם 3
תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל־יְהוָה יִזְעַף לִבּוֹ׃ הוֹן יֹסִיף רֵעִים 4
רַבִּים וְדָל מֵרֵעֵהוּ יִפָּרֵד׃ עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ ה
כְּזָבִים לֹא יִמָּלֵט׃ רַבִּים יְחַלּוּ פְנֵי־נָדִיב וְכָל־הָרֵעַ 6
לְאִישׁ מַתָּן׃ כָּל אֲחֵי־רָשׁ ׀ שְׂנֵאֻהוּ אַף כִּי מְרֵעֵהוּ 7
רָחֲקוּ מִמֶּנּוּ מְרַדֵּף אֲמָרִים לֹא־הֵמָּה׃ קֹנֶה־לֵּב אֹהֵב 8 לו קרי
נַפְשׁוֹ שֹׁמֵר תְּבוּנָה לִמְצֹא־טוֹב׃ עֵד שְׁקָרִים לֹא 9
יִנָּקֶה וְיָפִיחַ כְּזָבִים יֹאבֵד׃ לֹא־נָאוֶה לִכְסִיל תַּעֲנוּג אַף י
כִּי־לְעֶבֶד ׀ מְשֹׁל בְּשָׂרִים׃ שֵׂכֶל אָדָם הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ 11
וְתִפְאַרְתּוֹ עֲבֹר עַל־פָּשַׁע׃ נַהַם כַּכְּפִיר זַעַף מֶלֶךְ 12
וּכְטַל עַל־עֵשֶׂב רְצוֹנוֹ׃ הַוֹּת לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וְדֶלֶף 13
טֹרֵד מִדְיְנֵי אִשָּׁה׃ בַּיִת וָהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵיְהוָה אִשָּׁה 14
מַשְׂכָּלֶת׃ עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה וְנֶפֶשׁ רְמִיָּה תִרְעָב׃ טו
שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ בּוֹזֵה דְרָכָיו יוּמָת׃ מַלְוֵה 16 17 ימות קרי
יְהוָה חוֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ יַסֵּר בִּנְךָ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה 18
וְאֶל־הֲמִיתוֹ אַל־תִּשָּׂא נַפְשֶׁךָ׃ גְּרָל־חֵמָה נֹשֵׂא עֹנֶשׁ 19 גדל קרי
כִּי אִם־תַּצִּיל וְעוֹד תּוֹסִף׃ שְׁמַע עֵצָה וְקַבֵּל מוּסָר כ
לְמַעַן תֶּחְכַּם בְּאַחֲרִיתֶךָ׃ רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ 21
וַעֲצַת יְהוָה הִיא תָקוּם׃ תַּאֲוַת אָדָם חַסְדּוֹ וְטוֹב רָשׁ 22
מֵאִישׁ כָּזָב׃ יִרְאַת יְהוָה לְחַיִּים וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל־יִפָּקֶד 23
רָע׃ טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת גַּם־אֶל־פִּיהוּ לֹא יְשִׁיבֶנָּה׃ 24
לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם וְהוֹכִיחַ לְנָבוֹן יָבִין דָּעַת׃ מְשַׁדֶּד־ כה 26
אָב יַבְרִיחַ אֵם בֵּן מֵבִישׁ וּמַחְפִּיר׃ חֲדַל־בְּנִי לִשְׁמֹעַ 27
מוּסָר לִשְׁגוֹת מֵאִמְרֵי־דָעַת׃ עֵד בְּלִיַּעַל יָלִיץ מִשְׁפָּט 28
וּפִי רְשָׁעִים יְבַלַּע־אָוֶן׃ נָכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים 29
ומהלמות

v. 23. a) *Supplicationes loquitur pauper; sed diues respondet dura*, h.e. fastuosa & importuna verba.

v. 24. b) *Vir amicorum*, qui amicitiam cum pluribus fideliter ac sancte coluit, dignus est, *ad adsciscendum eum sibi amicum.* cf. c. 22, 24. Iud. 14, 20. c) *est enim amicus magis adhærens* & constantior, *quam frater* aut *consanguineus.*

CAP. XIX, v. 2. d) *Etiam in non scientia* f. incogitantia *animæ non est bonum: & festinus* f. præceps *pedibus suis aberrat* a vera via. Iud. 20, 16. Iob. 5, 24.

v. 5. e) *& qui mendacia loquitur.* v. 9. c. 6, 19.

v. 6. f) *Orant*, precibus *infirmant* vel molliunt *faciem* principis, Pf. 45, 13. g) *& quisque amicus* est *viro doni*, qui habet vnde munificus esse possit. cf. c. 17, 8. c. 18, 16.

v. 7. h) *persequitur* eiusmodi pauper *verba*, quæ *nihil sunt.*

v. 8. i) c. 4, 5. c. 15, 32. k) *eo euentu* custodiet eam, *vt inueniat bonum*, simile præfixum infra v. 27.

v. 9. l) Vide v. 5.

v. 10. m) c. 17, 7. n) *voluptas*, oblectatio. Cant. 7, 7. *multo minus* v. 7. conuenit stulto *seruo dominari principibus.* cf. c. 30, 22.

v. 11. o) Am. 7, 8. Mich. 7, 18.

v. 12. p) *Fremitus, velut leonis iuuenis, est ira Regis.*

v. 13. q) *Aerumnæ.* Iob. 6, 2. r) *& velut stillatio* f. *perstillatio* tecti *continua* (2) c. 27, 15. s) sunt *rixæ mulieris.* cf. c. 25, 24.

v. 18. t) *sed vt occidas eum, ne cupias.* Pf. 24, 4.

v. 19. u) *Nam magnus ira reportat pœnam.* Vel: *Nam sors excandescentiæ* est, vt *pœnam accipiens* quis sit. x) *quoniam*, (vt nouum argumentum addam) *si eripueris eum* ab immoderatis verberibus, *tum* in posterum *amplius addes* & castigabis eum, vt emendetur.

---

v. 23. תחנונים sic per *Merca* 7. 8. 16. 21. 22. Per *Tiphcha ant.* [illegible] 24. & *Ber.* Ceteri per *Mun.* irregulariter. v. 24. איש *defect.* poscit *Mas.* 2. ad 2 Sam. 14, 19. & alia in *M. I.* ad h. l. vt sit idem ac יש, coll. ibid. & Mich. 6, 10. Quomodo explicarunt Chald. *Sunt socii, qui adsociantur*, & Syr. *Sunt amici, qui amici sunt.* Verum omnes nostri *plene*, quomodo etiam *M. I.* in Codd. scriptum esse testatur. CAP. XX, v. 7. כל per *Makk.* sine accentu vel *Meth.* 3. 6. 9 – 16. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 26. c. quæ vnanimiter *Komets cum accentu* poscunt. Porro כל־ 7. 8. contra *M. I.* hic & Pf. 35, 10. quippe quod *Makk.* abesse iubet. At כל per *Mahp.* 1. contra *Mas.* 1. & *impr.* ad Pf. 35, 10. quæ *Merca* & *Komets* requirit, vt habet 17. 18. 22. 24. & fe. 2. ac *Ber.* in oct. לא sine *Kri* 6. 9. 10. 14. 19. 20. 21. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 21. v. 16. בוזה per *Tsere* 2. 7. 8. 19. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. Ceteri per *Segol.* v. 17. מלוה per *Segol* 2. 3. contra *M. I.* & *Mas. Erff.* חונן pro *Merca* perperam *Tiphcha ton.* habent 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. aptius vero *Meth.* 23. At per solum *Mun. milra* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. וגמלו cum *Dag.* 6. 9. 10. 13. 17. 18. 19. 20. 24. & *Ber.* v. 19. גרל per *Daleth* in ipso textu 1. 3. 10. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Ier. 31, 40. v. 25. יערם per *Chatephpat.* 1. 3.

CAP. XX.

כ וּמַהֲלֻמוֹת לְגֵו כְּסִילִים׃ לֵץ הַיַּיִן הֹמֶה שֵׁכָר וְכָל־שֹׁגֶה
2 בּוֹ לֹא יֶחְכָּם׃ נַהַם כַּכְּפִיר אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוֹ חוֹטֵא
3 נַפְשׁוֹ׃ כָּבוֹד לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב וְכָל־אֱוִיל יִתְגַּלָּע׃
4 ה מֵחֹרֶף עָצֵל לֹא־יַחֲרֹשׁ יִשְׁאַל בַּקָּצִיר וָאָיִן׃ מַיִם עֲמֻקִּים — וישאל קרי
6 עֵצָה בְלֶב־אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה׃ רָב־אָדָם יִקְרָא
7 אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא׃ מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ
8 צַדִּיק אַשְׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו׃ מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־דִין מְזָרֶה
9 י בְעֵינָיו כָּל־רָע׃ מִי־יֹאמַר זִכִּיתִי לִבִּי טָהַרְתִּי מֵחַטָּאתִי׃
11 אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה תּוֹעֲבַת יְהוָה גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ גַּם
12 בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֶּר־נָעַר אִם־זַךְ וְאִם־יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃ אֹזֶן
13 שֹׁמַעַת וְעַיִן רֹאָה יְהוָה עָשָׂה גַם־שְׁנֵיהֶם׃ אַל־תֶּאֱהַב
14 שֵׁנָה פֶּן־תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע־לָחֶם׃ רַע רַע יֹאמַר
טו הַקּוֹנֶה וְאֹזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל׃ יֵשׁ זָהָב וְרָב־פְּנִינִים וּכְלִי
16 יְקָר שִׂפְתֵי־דָעַת׃ לְקַח־בִּגְדוֹ כִּי־עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִים — נכריה קרי
17 חַבְלֵהוּ׃ עָרֵב לָאִישׁ לֶחֶם שָׁקֶר וְאַחַר יִמָּלֵא־פִיהוּ חָצָץ׃
18 מַחֲשָׁבוֹת בְּעֵצָה תִכּוֹן וּבְתַחְבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה׃
19 כ גּוֹלֶה־סּוֹד הוֹלֵךְ רָכִיל וּלְפֹתֶה שְׂפָתָיו לֹא תִתְעָרָב׃
21 מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ יִדְעַךְ נֵרוֹ בֶּאֱישׁוֹן חֹשֶׁךְ׃ נַחֲלָה — יתיר י'
22 מְבֹחֶלֶת בָּרִאשׁוֹנָה וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תְבֹרָךְ׃ אַל־תֹּאמַר — מבהלת קרי
23 אֲשַׁלְּמָה־רָע קַוֵּה לַיהוָה וְיֹשַׁע לָךְ׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה אֶבֶן
24 וָאָבֶן וּמֹאזְנֵי מִרְמָה לֹא־טוֹב׃ מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גָבֶר
כה וְאָדָם מַה־יָּבִין דַּרְכּוֹ׃ מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר
26 נְדָרִים לְבַקֵּר׃ מְזָרֶה רְשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם
27 אוֹפָן׃ נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן׃
28
29 חֶסֶד וֶאֱמֶת יִצְּרוּ־מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ׃ תִּפְאֶרֶת
ל בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה׃ חַבֻּרוֹת פֶּצַע תַּמְרִיק — תמרוק קרי

CAP. XXI.

כא בְּרָע וּמַכּוֹת חַדְרֵי־בָטֶן׃ פַּלְגֵי־מַיִם לֶב־מֶלֶךְ בְּיַד־יְהוָה
2 עַל־כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ׃ כָּל־דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו

a) & *contusiones* paratæ sunt *dorso stultorum*.

CAP. XX, v. 1. b) *Irrisor* est *vinum*, & *tumultuans sicera*: & *quisquis in eo*, velut inextricabili labyrintho *oberrat*, *non sapiet* nec sapiens fiet.

v. 2. c) c. 19, 12. d) *qui excandescit in eum*. c. 26, 17. e) *peccat in animam suam* & semet ipsum. c. 6, 32. c. 8, 36.

v. 3. f) remotum *sedere* s. *supersedere a lite*. g) *litibus implicatur* (3) c. 17, 14. c. 18, 1.

v. 4. h) *Ob hiemem* & aerem brumalem *piger non arat* agrum suum. i) *petet igitur* ab aliis *in messe* proventum. Vulg. *mendicabit ergo*, & *non dabitur ei*.

v. 6. k) *Multitudo* s. vulgus *hominum proclamat quisque benignitatem suam*; *at virum fidelitatum*, qui fidelem se ipso opere præstet, *quis inueniet?* Raritatem innuit, vt c. 31, 10.

v. 9. l) *Quis* cicra vanam præsumtionem *dicet*, aut dicere potest, *purificaui cor meum*: *mundus sum a peccato meo*. cf. 1 Reg. 8, 46. &c.

v. 10. m) v. 23. c. 11, 1. c. 16, 11. Deut. 25, 13. n) Deut. 25, 14.

v. 11. o) *dignoscendum se præbet*, Targ. & Syr. *cognoscitur*. p) *num purum*, & *num rectum sit opus eius*.

v. 15. q) *Est aliquid aurum* & *multitudo margaritarum*; *sed vas pretii*, i. e. pretiosissimum, multoque nobilius sunt *labia scientiæ*, quæ veram ac solidam scientiam docent.

v. 16. r) *Aufer vestem suam* fideiussori, c. 27, 13. *quum in sponsionem acceperit peregrinum*: & *pro alienis* s. *alieno* debito *pignorare eum*. cf. c. 6, 1.

v. 17. s) *lapillis* vel *arena* (2) Thren. 3, 16.

v. 23. t) vide v. 10.

v. 25. u) *laqueus est hominis*, si *inconsiderate voueat sanctum quid* Deo: &, *post vota* demum *disquirere*, anne votum retractari vel limitari possit?

CAP. XX, v. 1. בּוֹ sine *Dag*. 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 2. אימת *milra* 1. 3. v. 5. עמקים *Kuph* sine *Dag*. 2. 3. 12. 14. 23. v. 6. אדם יקרא איש־ ita bene 1. 2. v. 19. גולה per *Mun*. *milel* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. סוד sine *Dag*. 1. 3. 7. 10. 14. 21. v. 22. תאמר per *Tiphcha ant*. 2. רָע *Resch* cum *Dag*. 2. 6. 9. וישע sine *Merca* 1. 2. cf. v. 25. v. 24. מיהוה per *Tiphcha ant*. 14. v. 25. ילע ita cum *Merca* 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. 21. 22. vt supra v. 22. CAP. XXI, v. 1. מים לב־מלך ita 1. At מים לב מלך ביד 2.

3 וְתֹכֵן לִבּוֹת יְהוָה׃ עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיהוָה
4 מִזָּבַח׃ רוּם עֵינַיִם וּרְחַב לֵב נִר רְשָׁעִים חַטָּאת׃
ה מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ אַךְ לְמוֹתָר וְכָל אָץ אַךְ לְמַחְסוֹר׃
6 פֹּעַל אֹצָרוֹת בִּלְשׁוֹן שָׁקֶר הֶבֶל נִדָּף מְבַקְשֵׁי מָוֶת׃
7 8 שֹׁד רְשָׁעִים יְגוֹרֵם כִּי מֵאֲנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ הֲפַכְפַּךְ
9 דֶּרֶךְ אִישׁ וָזָר וְזַךְ יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃ טוֹב לָשֶׁבֶת עַל פִּנַּת
י גַּג מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וּבֵית חָבֶר׃ נֶפֶשׁ רָשָׁע אִוְּתָה — מדינים קרי
11 רָע לֹא יֻחַן בְּעֵינָיו רֵעֵהוּ׃ בַּעְנָשׁ לֵץ יֶחְכַּם פֶּתִי
12 וּבְהַשְׂכִּיל לְחָכָם יִקַּח דָּעַת׃ מַשְׂכִּיל צַדִּיק
13 לְבֵית רָשָׁע מְסַלֵּף רְשָׁעִים לָרָע׃ אֹטֵם אָזְנוֹ
14 מִזַּעֲקַת דָּל גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה׃ מַתָּן
בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה׃
טו שִׂמְחָה לַצַּדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמְחִתָּה לְפֹעֲלֵי
16 אָוֶן׃ אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשְׂכֵּל בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ׃
17 אִישׁ מַחְסוֹר אֹהֵב שִׂמְחָה אֹהֵב יַיִן וָשֶׁמֶן לֹא יַעֲשִׁיר׃
18 19 כֹּפֶר לַצַּדִּיק רָשָׁע וְתַחַת יְשָׁרִים בּוֹגֵד׃ טוֹב
שֶׁבֶת בְּאֶרֶץ מִדְבָּר מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וָכָעַס׃ — מדינים קי
כ אוֹצָר ׀ נֶחְמָד וָשֶׁמֶן בִּנְוֵה חָכָם וּכְסִיל אָדָם
21 יְבַלְּעֶנּוּ׃ רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה
22 וְכָבוֹד׃ עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם וַיֹּרֶד עֹז
23 מִבְטֶחָה׃ שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ׃ — הה׳ רפה
24 כה זֵד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן׃ תַּאֲוַת עָצֵל
26 תְּמִיתֶנּוּ כִּי מֵאֲנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת׃ כָּל הַיּוֹם הִתְאַוָּה תַאֲוָה
27 וְצַדִּיק יִתֵּן וְלֹא יַחְשֹׂךְ׃ זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה אַף כִּי
28 בְזִמָּה יְבִיאֶנּוּ׃ עֵד כְּזָבִים יֹאבֵד וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לָנֶצַח יְדַבֵּר׃ — יבין קרי
29 ל הֵעֵז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו וְיָשָׁר הוּא יָכִין דַּרְכּוֹ׃ אֵין חָכְמָה — דרכו קרי
31 וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְהוָה׃ סוּס מוּכָן לְיוֹם
CAP. XXII. כב מִלְחָמָה וְלַיהוָה הַתְּשׁוּעָה׃ נִבְחָר שֵׁם מֵעֹשֶׁר רָב
מכסף

a) c. 16, 2. c. 24, 12.
v. 3. b) Vulg. *magis placet Domino*, c. 22, 1. *quam sacrificium*. cf. v. 27. 1 Sam. 15, 22. Esa. 1, 11. seqq.
v. 4. c) *Elatio oculorum*. Esa. 10, 12. d) *& latum*, neutraliter, s. *latitudo cordis*. c. 28, 25. Ps. 101, 5. ex vana scil. de capacitate ac viribus suis opinione. e) *Lucerna* s. felicitas illa *impiorum*. c. 4, 18. c. 13, 9. f) *peccatum* est, reatum inferens, & iram Dei prouocans. c. 10, 16.
v. 5. g) *Cogitationes seduli tantummodo ad incrementum* cedunt; *omnis vero festinans* & malis artibus ditari præpropere cupiens, *tantummodo ad decrementum id facit*.
v. 6. h) *Paratio thesaurorum per linguam mendacii est vanitas dispulsa quærentium mortem*.
v. 8. i) *Admodum peruersa* est *via viri* impuri, *& aliena* a debita rectitudine. k) ad *purum vero* quod attinet, Iob. 8, 6. *rectum est opus eius*.
v. 9. l) *quam* cum *muliere litigiosa* v. 19. c. 17, 1. c. 19, 13. m) *& in domo societatis*, Hos. 6, 9. i. e. sec. LXX. & Vulg. *in domo communi*; ob vix euitandas lites.
v. 12. n) *Attendit iustus ad domum impii: intricat* enim Deus (c. 10, 24.) *impios ad malum* subeundum.
v. 14. o) *Donum in occulto* oblatum *extinguit* iram (1)
v. 17. p) Vulg. *Qui diligit epulas, in egestate erit*. Transposita sunt Subiectum & Prædicatum.
v. 18. q) Vide c. 11, 8. Esa. 43, 3. 4.
v. 24. r) Quod attinet *ad superbum & arrogantem*, Hab. 2, 5. *irrisor* est *nomen eius*: *agens* quippe *est in excandescentia superbiæ*, s. in impetu iræ, qui superbiam matrem habet.
v. 26. s) c. 11, 24.
CAP. XXII, v. 1. t) *Præstabilius*, Vulg. *Melius*; q. d. *Magis eligendum est nomen* scil. bonum, c. 21, 3. Coh. 7, 1. quam diuitiæ multæ.

---

v. 3. נִבְחָר per *Pat.* in Præterito 1. 2. 3. v. 3. נִר per *Tsere* 10. 11. 21. & *Concord. Hebr.* contra *Mas.* 1. impr. & *Erff.* v. 9. וּבֵית per *Merca* 3. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. Alii per *Mun.* De qua varietate vid. not. Ps. 96, 8. v. 10. אותה per *Mun, milra* 3. 6. 9 -- 16. 19. 20. 23. v. 11. יקח per *Makk.* 2, 3. 7. 8. 11. v. 15. לפעלי per *Makk.* 1. 3. v. 17. יין per *Makk.* 2. 7. 8. 15. 21. 22. v. 18. לצדיק per *Tiphcha ant.* 2, 6. 9 -- 13. 15. 19. 20. & vna cum *Mun.* 7. 8. 14. 16. v. 19. שֶׁבֶת בארץ ita 7. 8. 16. 21. מדונים sine *Kri* 10. 12. 14. 15. 20. 23. contra *Mas. Erff.* v. 20. אוֹצָר per *Pat.* 1. 3. 22. נחמד per *Pat.* 1. 2. 3. 10. 14. 20. 21. 22. & (in textu) 6. 9. v. 28. עד כזבים ita 3. & in marg. 6. 9. שומע sic *plene* 1. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 1. & *impr.* Alii *defect.* v. 29. וישר הוא יכין ita 1. 2. v. 31. Pro התשועה scrib. התשעה *Orientales*.

מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב׃ עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ עֹשֵׂה כֻלָּם
3 יְהוָה׃ עָרוּם ׀ רָאָה רָעָה וְיִסָּתֵר וּפְתָיִים עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ׃ ויסתר ק'
4 ה עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְהוָה עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְחַיִּים׃ צִנִּים
6 פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם׃ חֲנֹךְ
7 לַנַּעַר עַל־פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי־יַזְקִין לֹא־יָסוּר מִמֶּנָּה׃ עָשִׁיר
8 בְּרָשִׁים יִמְשׁוֹל וְעֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה׃ זוֹרֵעַ עַוְלָה
9 יִקְצָור־אָוֶן וְשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ יִכְלֶה׃ טוֹב־עַיִן הוּא יְבֹרָךְ יתיר ו'
י כִּי־נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל׃ גָּרֵשׁ לֵץ וְיֵצֵא מָדוֹן וְיִשְׁבֹּת דִּין
11 12 וְקָלוֹן׃ אֹהֵב טְהָור־לֵב חֵן שְׂפָתָיו רֵעֵהוּ מֶלֶךְ׃ עֵינֵי יתיר ו'
13 יְהוָה נָצְרוּ דָעַת וַיְסַלֵּף דִּבְרֵי בֹגֵד׃ אָמַר עָצֵל אֲרִי
14 בַחוּץ בְּתוֹךְ רְחֹבוֹת אֵרָצֵחַ׃ שׁוּחָה עֲמֻקָּה פִּי זָרוֹת
טו זְעוּם יְהוָה יִפָּול־שָׁם׃ אִוֶּלֶת קְשׁוּרָה בְלֶב־נָעַר שֵׁבֶט יתיר ו'
16 מוּסָר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ׃ עֹשֵׁק דָּל לְהַרְבּוֹת לוֹ נֹתֵן
17 לְעָשִׁיר אַךְ־לְמַחְסוֹר׃ הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים
18 וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי׃ כִּי־נָעִים כִּי־תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ
19 יִכֹּנוּ יַחְדָּו עַל־שְׂפָתֶיךָ׃ לִהְיוֹת בַּיהוָה מִבְטַחֶךָ
כ הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם אַף־אָתָּה׃ הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִשׁוֹם שלישים קרי
21 בְּמֹעֵצוֹת וָדָעַת׃ לְהוֹדִיעֲךָ קֹשְׁטְ אִמְרֵי אֱמֶת לְהָשִׁיב
22 אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ׃ אַל־תִּגְזָל־דָּל
23 כִּי דַל־הוּא וְאַל־תְּדַכֵּא עָנִי בַשָּׁעַר׃ כִּי־יְהוָה יָרִיב רִיבָם
24 וְקָבַע אֶת־קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ׃ אַל־תִּתְרַע אֶת־בַּעַל אָף
כה וְאֶת־אִישׁ חֵמוֹת לֹא תָבוֹא׃ פֶּן־תֶּאֱלַף אֹרְחֹתָו ארחתיו קרי
26 וְלָקַחְתָּ מוֹקֵשׁ לְנַפְשֶׁךָ׃ אַל־תְּהִי בְתֹקְעֵי־כָף בַּעֹרְבִים
27 מַשָּׁאוֹת׃ אִם־אֵין־לְךָ לְשַׁלֵּם לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ
28 מִתַּחְתֶּיךָ׃ אַל־תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ׃
29 חָזִיתָ אִישׁ ׀ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי־מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל־
כג יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים׃ כִּי־תֵשֵׁב לִלְחוֹם אֶת־מוֹשֵׁל בִּין CAP. XXIII.
2 תָּבִין אֶת־אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ׃ וְשַׂמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ אִם־בַּעַל

נפש

a) *& argento ac auro gratia melior* eſt, bonis moribus & intellectu parta. c. 1, 9. c. 13, 15.

v. 3. *b*) *Calidus & prudens* c. 1, 4. *videt* imminens *malum*, *ideoque occultat ſe*: *at imprudentes* ſine circumſpectione *tranſeunt*, *ideoque* puniuntur.

v. 4. *c*) *Præmium humilitatis & timoris Domini* ſunt diuitiæ etc. c. 3, 16.

v. 5. *d*) *Sentes* (2) Iob. 5, 5. *& laquei.* Iob. 22, 10. ſunt etc.

v. 6. *e*) *Initia puerum ſec. exigentiam viæ ipſius*, ſ. rei quam tractandam ſuſcipit: tum etiam *cum ſenuerit, non recedet ab illa.*

v. 7. *f*) *& ſervus* fit *mutuo accipiens* pauper *viro mutuum danti* ſ. creditori. Eſa. 24, 2. cf. Neh. 5, 4. 5.

v. 8. *g*) *deficiet* tandem ſ. *conſumetur*, vt viciſſim cædatur, qui alios tyrannice cædebat.

v. 9. *h*) *Bonus oculo*, i. e. ſec. Vulg. *Qui pronus eſt ad miſericordiam*, coll. Ezech. 16, 5. & e contrario Prou. 23, 6. Matth. 20, 15.

v. 11. *i*) Quod attinet ad eum, *qui amat purum* ſ. puritatem *cordis*, *gratia*, i. e. gratioſa & accepta erunt *labia eius*, & *amicus eius* erit ipſe *rex*.

v. 17. *k*) Hactenus Salomo ſparſas propoſuit gnomas, hic vero ad lectoris excitationem, ſuccinctam velut recapitulationem interponit eius argumenti, quod c. 1–9. tractauerat. Eiuſque 1) *paræneſis* v. 17. 2) *motiua* adhortationis v. 18. 20. 21. & 3) doctrinæ *argumentum* ac ſumma, v. 19.

v. 19. *l*) *etiam te*, inquam. Similis pleonaſmus c. 23, 15. Gen. 27, 34. 1 Reg. 21, 19.

v. 20. *m*) *eximia*, egregia, q. d. *ducalia*, ipſis etiam ducibus digna, coll. Exod. 14, 7. & ſynonymo ſupra c. 8, 6.

v. 23. *n*) *& ſpoliabit* &c.

v. 24. *o*) *Ne tibi adſocies iracundum.*

CAP. XXIII, 1. *p*) *eum, qui eſt ante faciem tuam.*

CAP. XXII, v. 2. עשה per *Segol* 3. & in marg. 6. 9. ſic fu. 2. contra *Maſ.* h. l. & Ex. 15, 11. v. 3. Pro ופתיים fu. in 2. ופתאים, & ſic habent 6. 9. in marg. contra *Maſ. impr.* ac *Erff.* h. l. item *impr.* ad c. 1, 22. & Pſ. 119, 130. v. 5. פחים per *Kam.* 1. 3. v. 9. טוב per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. יברך *Pat.* requirit *Maſ. impr.* Pſ. 112, 2. verum omnes noſtri per *Kam.* v. 10. גרש *Merca* omittunt 3. 6. 9. 10. 20. 21. Et quidem *Segol* pro *Tſere* hab. 3. & in marg. 6. 9. v. 11. טהר ſine *Vau* otioſo 1. 3. 10. 11. 12. 14. 21. 23. v. 14. Pro זרות hab. זרות 1. & in marg. 6. 9. v. 17. הט per *Mahp.* 2. 24. Per *Makk.* 3. & *Ber.* Ceteri omnes per *Merca.* Vid. not. Pſ. 1, 1. v. 19. הודעתיך היום ita 2. 3. 7. 8. 15. 21. 22. 24. De noſtra conſecutione vid. not. Pſ. 34, 3. v. 20. שלשים ſic in textu ſine nota 3. 10. 11. 23. contra *Maſ. Erff.* במעצות ita 2. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 24. & ſic fe. *Ber.* At per *Rbiiagereſch.* 1. Ceteri irregulariter per ſolum *Mun.* v. 21. לשלחך ſingulariter ſine *Iod.* 1. 7. 8. 13. 15. 19. 21. 22. & *Concord. Hebr.* Quomodo etiam *Syr.* vertit. v. 23. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 13. 19. 20. v. 25. תאלף per *Chatephſegol* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. v. 29. מלכים per *Merca* 12. 15. 16. 21. 22. 24. & ſic fe. *Ber.* At per *Tiphcha ant.* 3. 14. CAP. XXIII, v. 1. בין *defect.* requirit *Maſ. impr.* h. l. quam vero in ſuſpicionem mendi adducit *R. Chaiim* ad h. l. Omnes noſtri *plene.*

3 נֶפֶשׁ אָתָּה׃ אַל־תִּתְאָו לְמַטְעַמּוֹתָיו וְהוּא לֶחֶם
4 כְּזָבִים׃ אַל־תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר מִבִּינָתְךָ חֲדָל׃
ה הֲתָעוּף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ כִּי עָשֹׂה יַעֲשֶׂה־לּוֹ כְנָפַיִם החעיף קרי
6 כְּנֶשֶׁר וְעָוּף הַשָּׁמָיִם׃ אַל־תִּלְחַם אֶת־לֶחֶם יעוף קרי
7 רַע עָיִן וְאַל־תִּתְאָו לְמַטְעַמֹּתָיו׃ כִּי ׀ כְּמוֹ־שָׁעַר
בְּנַפְשׁוֹ כֶּן־הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ וְלִבּוֹ בַּל־עִמָּךְ׃
8 פִּתְּךָ־אָכַלְתָּ תְקִיאֶנָּה וְשִׁחַתָּ דְּבָרֶיךָ הַנְּעִימִים׃
9 בְּאָזְנֵי כְסִיל אַל־תְּדַבֵּר כִּי־יָבוּז לְשֵׂכֶל מִלֶּיךָ׃ י אַל־
11 תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם וּבִשְׂדֵי יְתוֹמִים אַל־תָּבֹא׃ כִּי־גֹאֲלָם
12 חָזָק הוּא־יָרִיב אֶת־רִיבָם אִתָּךְ׃ הָבִיאָה לַמּוּסָר לִבֶּךָ
13 וְאָזְנֶךָ לְאִמְרֵי־דָעַת׃ אַל־תִּמְנַע מִנַּעַר מוּסָר כִּי־
14 תַכֶּנּוּ בַשֵּׁבֶט לֹא יָמוּת׃ אַתָּה בַּשֵּׁבֶט תַּכֶּנּוּ וְנַפְשׁוֹ
טו מִשְּׁאוֹל תַּצִּיל׃ בְּנִי אִם־חָכַם לִבֶּךָ יִשְׂמַח לִבִּי
16 גַם־אָנִי׃ וְתַעְלֹזְנָה כִלְיוֹתָי בְּדַבֵּר שְׂפָתֶיךָ מֵישָׁרִים׃
17 אַל־יְקַנֵּא לִבְּךָ בַּחַטָּאִים כִּי אִם־בְּיִרְאַת־יְהוָה כָּל־הַיּוֹם׃
18 כִּי אִם־יֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא תִכָּרֵת׃ 19 שְׁמַע־אַתָּה
בְנִי וַחֲכָם וְאַשֵּׁר בַּדֶּרֶךְ לִבֶּךָ׃ כ אַל־תְּהִי בְסֹבְאֵי־יָיִן
21 בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ׃ כִּי־סֹבֵא וְזוֹלֵל יִוָּרֵשׁ וּקְרָעִים
22 תַּלְבִּישׁ נוּמָה׃ שְׁמַע לְאָבִיךָ זֶה יְלָדֶךָ וְאַל־תָּבוּז כִּי־
23 זָקְנָה אִמֶּךָ׃ אֱמֶת קְנֵה וְאַל־תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר
24 וּבִינָה׃ גּוֹל יָגוֹל אֲבִי צַדִּיק יוֹלֵד חָכָם וְיִשְׂמַח בּוֹ׃ גיל ק׳ יגיל ק׳
כה יִשְׂמַח־אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ׃ 26 תְּנָה־בְנִי לִבְּךָ לִי ויולד ק׳ ישמח קרי
27 וְעֵינֶיךָ דְּרָכַי תִּרְצֹנָה׃ כִּי־שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה וּבְאֵר תצרנה קרי
28 צָרָה נָכְרִיָּה׃ אַף־הִיא כְּחֶתֶף תֶּאֱרֹב וּבוֹגְדִים בְּאָדָם
29 תּוֹסִף׃ לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מִדְוָנִים ׀ לְמִי־שִׂיחַ מדינים קרי
ל לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם׃ לַמְאַחֲרִים עַל־
31 הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקֹר מִמְסָךְ׃ אַל־תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם
32 כִּי־יִתֵּן בַּכִּיס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים׃ אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ בכוס קרי
יִשָּׁךְ

a) *anima* f. *adpetitus*, vt Esa. 56, 11. *tu* fueris, & nimium te incesserit regii cibi desiderium.

v. 5. b) *Numquid enim inuolare facies* f. conicies *oculos tuos in eas*, (עשר diuitias, de quibus v. 4.) *cum tamen* mox *non amplius futuræ*, sed disparituræ *sint? Nam certissime alas sibi facient*, & *instar aquilæ in* aerem & versus *cælum auolabunt*.

v. 7. c) *Quoniam, quemadmodum æstimat* f. cogitat *in anima sua*, sic *ille* erit adfectus. Verbum (1) cf. Gen. 26, 12.

v. 10. d) c. 22, 28.

v. 11. e) *Quoniam vindex eorum*, Iehoua, *potens est*. vide not. Ier. 50, 34. f) c. 22, 23.

v. 12. g) *Adduc* & quasi præsens siste *disciplinæ cor tuum* c. 2, 2. Ps. 90, 12.

v. 13. h) c. 3, 27. c. 13, 24. c. 22, 15. i) si scilicet virgæ vsus intra debitos moderationis terminos subsistat. c. 19, 18.

v. 15. k) c. 1, 8. l) *etiam ego*, *etiam meum*, inquam. cf. c. 22, 19.

v. 17. m) *Ne æmuletur cor tuum* & zelo quasi flagret *erga peccatores*. c. 3, 31. c. 14, 1. 19. Ps. 37, 1. & 73, 3. n) *sed in timore Domini* esto ac maneto *omni die*.

v. 18. o) Tacitæ obiectionis hic est occupatio, vt etiam Ps. 73, 1. q. d. Non enim frustra aut inanis erit piorum opera, 1 Cor. 15, 58. *Sed omnino est finis* optimus illis, qui pietatem constanter colunt, v. 17. coll. c. 24, 14. 20. Ier. 29, 11. c. 31, 17.

v. 19. p) & *fac, vt recta pergat* f. progrediatur *in via* sapientiæ. c. 4, 14. c. 9, 6.

v. 26. q) *Da, mi fili, cor tuum mihi*, Sapientiæ scil. hypostaticæ f. diuinæ, vt c. 1, 22. seqq. & *oculi tui vias meas custodiant*, vel se . alteram lectione *n acceptas habeant*.

v. 28. r) *Velut prædo* (1) cf. verbum Iob. 9, 12.

v. 3. תתאו per *Tiphcha ant.* 3. 14. *Aleph* per *Pat.* 2. 3. v. 5. כנפים per *Pat.* 7. 8. 15. 22. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. Alii per *Kam.* ועוף ita *Cthib* scribunt 1. 2. 3. 21. 22. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Hos. 1, 1. At יעוף in textu sine *Kri* 11. 12. 13. Ceteri ועוף per *Iod* cum *Schurek*.. v. 6. תלחם per *Mun.* 1. At תלחם את־לחם רע־ 2. v. 8. פתך sine *Meth.* 1. 3. At per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. אכלת sic per *Merca* 7. 8. 16. 24. & *Ber.* sec. analogiam. Plerique per *Mun.* At per *Tiphcha ant.* 2. 3. v. 9. לשכל per *Segol* 2. & in marg. 6. 9. v. 10. תסג per *Sin* loco *Samech* 3. & in marg. 6. 9. v. 12. ואזנך defect. 3. 7. 8. 11. 21. 22. & *Concord. Hebr.* Singulariter exposuit etiam *Chald.* v. 26. תנה־בני sic 7. 8. 22. At תנה בני incommode plerique. תרצנה ita in *Cthib* 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. At ceteri תרצנה, quod est contra analogiam *Cthib* & *Kri.* v. 28. תוסף sic *defect.* 6. 9. & sic fe., 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l., & *impr.* Ex. 11, 6. ac Ez. 36, 12. At *plene* plerique. v. 29. למי אוי ita 2. 14. & *Ber.* At למי־אוי 24., ac *B. Napht.* Ceterum למי־אוי 3. 22. & למי אוי 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. At למי אוי 1. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. sec. *B. Ascher*, quem nos sequimur. Sic etiam Ps. 9, 10. & in Varr. lect. Prou. 6, 3. *Paser* in tertia voce habet *Merca.* למי אבוי per *Mahp.* 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 24.

33 יִשָּׁךְ וּכְצִפְעֹנִי יַפְרִשׁ׃ עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת וְלִבְּךָ יְדַבֵּר
34 תַּהְפֻּכוֹת׃ וְהָיִיתָ כְּשֹׁכֵב בְּלֶב־יָם וּכְשֹׁכֵב בְּרֹאשׁ חִבֵּל׃
לה הִכּוּנִי בַל־חָלִיתִי הֲלָמוּנִי בַּל־יָדָעְתִּי מָתַי אָקִיץ אוֹסִיף
כד אֲבַקְשֶׁנּוּ עוֹד׃ אַל־תְּקַנֵּא בְּאַנְשֵׁי רָעָה וְאַל־תִּתְאָו CAP. XXIV.
2 לִהְיוֹת אִתָּם׃ כִּי־שֹׁד יֶהְגֶּה לִבָּם וְעָמָל שִׂפְתֵיהֶם
3 תְּדַבֵּרְנָה׃ בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָּיִת וּבִתְבוּנָה יִתְכּוֹנָן׃
4 וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ כָּל־הוֹן יָקָר וְנָעִים׃
ה גֶּבֶר־חָכָם
6 בַּעוֹז וְאִישׁ־דַּעַת מְאַמֶּץ־כֹּחַ׃ כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לְּךָ
7 מִלְחָמָה וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ׃ רָאמוֹת לֶאֱוִיל חָכְמוֹת
8 בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח־פִּיהוּ׃ מְחַשֵּׁב לְהָרֵעַ לוֹ בַּעַל־מְזִמּוֹת
9 יִקְרָאוּ׃ זִמַּת אִוֶּלֶת חַטָּאת וְתוֹעֲבַת לְאָדָם לֵץ׃
י הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה׃
11 הַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת
12 וּמָטִים לַהֶרֶג אִם־תַּחְשׂוֹךְ׃ כִּי־תֹאמַר הֵן לֹא־יָדַעְנוּ
זֶה הֲלֹא־תֹכֵן לִבּוֹת הוּא־יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע
13 וְהֵשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ׃ אֱכָל־בְּנִי דְבַשׁ כִּי־טוֹב וְנֹפֶת
14 מָתוֹק עַל־חִכֶּךָ׃ כֵּן דְּעֶה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ אִם־מָצָאתָ
טו וְיֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא תִכָּרֵת׃ אַל־תֶּאֱרֹב רָשָׁע לִנְוֵה
16 צַדִּיק אַל־תְּשַׁדֵּד רִבְצוֹ׃ כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם
17 וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה׃ בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־תִּשְׂמָח יתיר י׳
18 וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־יָגֵל לִבֶּךָ׃ פֶּן־יִרְאֶה יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב
19 מֵעָלָיו אַפּוֹ׃ אַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא בָּרְשָׁעִים׃
כ כִּי לֹא־תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ׃
21 יְרָא־אֶת־
22 יְהוָה בְּנִי וָמֶלֶךְ עִם־שׁוֹנִים אַל־תִּתְעָרָב׃ כִּי־פִתְאֹם יָקוּם
23 אֵידָם וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ׃ גַּם־אֵלֶּה לַחֲכָמִים הַכֵּר־
24 פָּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל־טוֹב׃ אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יִקְּבֻהוּ
כה עַמִּים יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים׃ וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא
26 בִּרְכַּת־טוֹב׃ שְׂפָתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים׃ הָכֵן
27 בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ׃

a) Immo instar basilisci (4) Esa. 11, 8. *b)* Vulg. *venena diffundet*. Hiph. (1) cf. Niph. Ezech. 34, 12. Al. *punget*, ex vsu verbi Chald.

v. 33. *c)* v. 31. Matth. 5, 28.

v. 34. *d)* sicut dormiens *in medio mari*. c. 30, 19. Exod. 15, 8. Ion. 1, 5. *e) in summitate mali* nauis (1) cf. cogn. Esa. 33, 20. Ion. 1, 6.

v. 35. *f) Percusserunt* quidem *me*, inquies, *sed non dolui*; *contuderunt me*, *sed ego nihil sensi. Quando expergiscar*, inquies, *vt addam & quæram illud* (vinum) *amplius?* exitiabili compotationum amore constrictus, & ne verberibus quidem emendatus. cf. illud Pauli Eph. 5, 18.

CAP. XXIV, v. 1. *g)* v. 19. c. 3, 31. c. 23, 17. *h) mali*, h. e. malo deditos, s. malitiosos, coll. simili locutione c. 28, 5. Ps. 55, 24.

v. 5. *i)* qs. totus *in robore* est. cf. Exod. 32, 22. 1 Ioh. 5, 19.

v. 6. *k)* c. 20, 18. *l)* c. 11, 14. c. 15, 22.

v. 7. *m) Alta*, i. e. remota & ardua nimis est *stulto multiplex illa* & diuina *sapientia*. c. 1, 20.

v. 9. *n) Scelus stultitiæ* est quidem *peccatum* in se neutiquam excusabile; *sed abominatio hominum est irrisor*, & scelus ab irrisore ex malitia commissum. cf. c. 1, 22. c. 9, 7. 8.

v. 11. *o) & eripe vacillantes ad occidionem, si prohibere* eos & seruare ab interitu *potueris*.

v. 13. *p) mel* sapientiæ. cf. 16, 24.

v. 15. *q) vt impius*. statum dicit, vt *præputiati* Ezech. 32, 24.

v. 19. *r) Ne efferuescas contra malignantes*. c. 17, 4. Ps. 37, 1. 7.

v. 20. *s)* Targ. *finis bonus*. cf. v. 14. c. 23, 18.

v. 23. *t) Etiam hæc*, quæ sequuntur, *Sapientibus* scripta & obseruanda sunt.

v. 26. *u)* Etenim velut *labia* alterius *osculatur*, & acceptum sese facit. cf. 2 Sam. 15, 5. 6.

CAP. XXIV, v. 4. יִמָּלְאוּ per *Tsere* & *milel* 1. 3. & in marg. 6. 9. Obseruat tamen 1. in marg. *plurimos punctatores & codicem Prouerbiorum Babylonicum punctauisse per Schua*; quemadmodum poscit *M. I.* v. 5. בַּעוֹז per *Pat.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 19. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 6. לך sine *Dag.* 1. 6. 9. 10. 11. 20. 21. v. 10. התרפית ביום ita 1. 2. צרה per *Rbhiageresch*. 14. & *Ber.* at per *Atnach* 1. Vid. not. Ps. 4, 1. v. 12. הוא יבין per *Mun. superius* 3. 6. 9. v. 14. דעה sic per *Segol* loco *Kam.* (quod requirebatur) 6 -- 11. 13. 16. 19 -- 24. Codex *Hillelianus* (notante *Kimchio*) & *Concord. Hebr.* qualem enallagen punctorum vid. Ps. 20, 4. At ceteri per *Tsere*; contra *A. Esram* & *M. I.* v. 21. ירא־את־יהוה sic optime 8. 15. Et huc refer 17. 22. 23. qui itidem *Mun.* habent, sed præuio *Merca*, irregulariter. Alii ירא את־יהוה mendosa distinctione. v. 23. הכר per *Tsere* loco *Segol* 1. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. & cum *Meth.* 3. At הכר פנים 2. במשפט per *Pat.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* v. 24. אמר per *Psikmahp.* 24. item 2. 15. 17. sed hi *milel*. Per *Mahp.* sine *Psik* 1. 12. At per *Psikkadm.* 14. & vna cum *Mahp.* (אמרי) 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 16. 18. 19. 20. 22. 23. Per regularem seruum *Mun.* solus *Ber.* v. 27. ועתדה sine *Mapp.* 2. 3. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. quibus & *Beth* in בשדה raphatum est, contra *M. I.*

28 אַל־תְּהִי עֵד־חִנָּם בְּרֵעֶךָ וַהֲפִתִּיתָ בִּשְׂפָתֶיךָ׃ אַל־תֹּאמַר
29 כַּאֲשֶׁר עָשָׂה־לִי כֵּן אֶעֱשֶׂה־לּוֹ אָשִׁיב לָאִישׁ כְּפָעֳלוֹ׃
ל עַל־שְׂדֵה אִישׁ־עָצֵל עָבַרְתִּי וְעַל־כֶּרֶם אָדָם חֲסַר־לֵב׃ פתח באתנח
31 וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ ׀ קִמְּשֹׂנִים כָּסּוּ פָנָיו חֲרֻלִּים וְגֶדֶר אֲבָנָיו
32 נֶהֱרָסָה׃ וָאֶחֱזֶה אָנֹכִי אָשִׁית לִבִּי רָאִיתִי לָקַחְתִּי מוּסָר׃
33 מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט ׀ חִבֻּק יָדַיִם לִשְׁכָּב׃
34 וּבָא־מִתְהַלֵּךְ רֵישֶׁךָ וּמַחְסֹרֶיךָ כְּאִישׁ מָגֵן׃

CAP. XXV. כה גַּם־אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי ׀ חִזְקִיָּה
2 מֶלֶךְ־יְהוּדָה׃ כְּבֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר וּכְבֹד מְלָכִים
3 חֲקֹר דָּבָר׃ שָׁמַיִם לָרוּם וָאָרֶץ לָעֹמֶק וְלֵב מְלָכִים
4 אֵין חֵקֶר׃ הָגוֹ סִיגִים מִכָּסֶף וַיֵּצֵא לַצֹּרֵף כֶּלִי׃ הָגוֹ ה
6 רָשָׁע לִפְנֵי־מֶלֶךְ וְיִכּוֹן בַּצֶּדֶק כִּסְאוֹ׃ אַל־תִּתְהַדַּר
7 לִפְנֵי־מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל־תַּעֲמֹד׃ כִּי טוֹב אֲמָר־
לְךָ עֲלֵה־הֵנָּה מֵהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי נָדִיב אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃
8 אַל־תֵּצֵא לָרִב מַהֵר פֶּן מַה־תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ
בְּהַכְלִים אֹתְךָ רֵעֶךָ׃ רִיבְךָ רִיב אֶת־רֵעֶךָ וְסוֹד אַחֵר
9 אַל־תְּגָל׃ פֶּן־יְחַסֶּדְךָ שֹׁמֵעַ וְדִבָּתְךָ לֹא תָשׁוּב׃
11 תַּפּוּחֵי זָהָב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כָּסֶף דָּבָר דָּבֻר עַל־אָפְנָיו׃
12 נֶזֶם זָהָב וַחֲלִי־כָתֶם מוֹכִיחַ חָכָם עַל־אֹזֶן שֹׁמָעַת׃
13 כְּצִנַּת־שֶׁלֶג ׀ בְּיוֹם קָצִיר צִיר נֶאֱמָן לְשֹׁלְחָיו וְנֶפֶשׁ אֲדֹנָיו
14 יָשִׁיב׃ נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת־
טו שָׁקֶר׃ בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם יְפֻתֶּה קָצִין וְלָשׁוֹן רַכָּה תִּשְׁבָּר־
16 גָּרֶם׃ דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דַּיֶּךָּ פֶּן־תִּשְׂבָּעֶנּוּ וַהֲקֵאתוֹ׃
17 18 הֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן־יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ׃ מֵפִיץ
19 וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ־עֹנֶה בְרֵעֵהוּ עֵד שָׁקֶר׃ שֵׁן רֹעָה
כ וְרֶגֶל מוּעָדֶת מִבְטָח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה׃ מַעֲדֶה־בֶּגֶד ׀
בְּיוֹם קָרָה חֹמֶץ עַל־נָתֶר וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֶב־רָע׃
21 אִם־רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם־צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם׃
כי

v. 28. *a) testis gratis*, h. e. *falsus*, qui sine caussa ac fundamento veritatis contra alterum testatur, c. 1, 11. c. 26, 2. *b) numquid enim persuadebis* falsum Iudici *labiis tuis?* Indignissimum vtique hoc facinus foret. Ad verbum cf. c. 1, 10.

v. 30. *c)* Hic & sequentes versiculi graphice *desidiæ stultitiam* pingunt. cf. c. 6, 6. 9. seqq.

v. 31. *d) totus succreuerat* Esa. 5, 6. *carduis* (1) & *contecta* s. oblita erat *superficies eius vrticis.* Zeph. 2, 9.

v. 33. *e)* Vide c. 6, 10. 11.

CAP. XXV, v. 1. *f) Etiam hæ*, perinde ac superiores c. 24, 23. sunt *gnomæ* s. *prouerbia Salomonis.* c. 1, 1. c. 10, 1 Incipit hic *tertia pars libri.* cf. not. ad c. 1, 1. *g) quas* vero non ipse in hoc libro ordinauit Salomo, sed ex aliis forte eius scriptis huc *transtulerunt*, siue in hunc librum *transscripserunt.* Gen. 12, 8. c. 26, 22. Iob. 14, 18. c. 18, 4. *h)* cf. 2 Par. 29-31.

v. 2. *i)* Gloria Dei est *occultare rem.* 1 Sam. 20. 2.

v. 3. *k)* Sicut *cælum quoad altitudinem* inuestigari nequit, *sic & cor regum.*

v. 8. *l) ne quid facias in fine eius* litis, quod tibi minus salutare & non honorificum sit futurum. *Interrogatiuum* h. l. fit *indefinitum*, vt c. 9, 13. Iob. 13, 13.

v. 10. *m) Ne probro te adficiat.* (1) cf. c. 14, 34.

v. 11. *n)* Vulg. *in tempore suo*, vel *opportunitatibus suis* (1)

v. 13. *o) Sicut tectio niuis*, s. nix scrobibus & fornicibus subterraneis tecta. (1)

v. 19. *p)* Veluti *dens fractus*, a רעע *frangi.* *q)* & pes *vacillans.* a מעד, per *Schurck* loco *Cholem.* *r)* est *fiducia perfidi* s. in perfido collocata amico.

v. 30. עברתי per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. b. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. v. 31. קמשונים sine *Dag.* 1. 3. 21. v. 32. ואחזה per *Rbhia* 6. 9. 10. 12. 13. 16. 19. 20. 23. alia sc. constructione pronominis 1. personæ. CAP. XXV, v. 1. אלה sic per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9. 10. 23. 24. & sic fe. *Ber.* Ceteri per *Tiphcha ton.* vel *Mun.* minus commode. v. 6. תתהדר per *Tiphcha ant.* 3. v. 7. טוב per *Psikkadm.* 2. מהשפילך per *Meth.* pro *Mun.* 3. 12. 20. 23. v. 8. פן per *Makk.* 1. 2. v. 9. תגל per *Pat.* 3. 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 22. v. 11. אפניו sic per *Cholem* 2. 3. v. 16. והקאתו per *Aleph* quiescens 2. 3. 7. 11. 21. v. 19. רעה Notam מלעיל adiecit 24. procul dubio ex *Mas.* parua textuali *impr.* quæ vero in mendo cubat & corrigenda est ex *Mas.* magna textuali ad h. l. item Gen. 29, 9. Esa. 24, 19. ac denique *fin.* f. 56. c. Et quamuis *Tiphcha præpositiuum*, vt alias, ita hic quoque ante priorem syllabam positum sit, tamen referri in mente debet ad sedem toni, quam analogia lectionis suggerit. מבטח per *Kam.* in absoluto (q. d. *refugium perfidum* s. *fallax*) 7. 8. & in marg. 6. 9. *Majora impr.* hic notat ל, *non amplius exstat.* Per Pat. vero occurrit amplius Ps. 65, 6. v. 20. עַל־לֵב ita 1. 3. & per geminum *Makk.* 2.

22 כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ וַיהוָה יְשַׁלֶּם־לָךְ׃
23 רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גָּשֶׁם וּפָנִים נִזְעָמִים לְשׁוֹן סָתֶר׃ טוֹב
24 כה שֶׁבֶת עַל־פִּנַּת־גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וּבֵית חָבֶר׃ מַיִם מדינים קרי
קָרִים עַל־נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וּשְׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק׃
26 מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמָקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מָט לִפְנֵי־רָשָׁע׃ אָכֹל
27 28 דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא־טוֹב וְחֵקֶר כְּבֹדָם כָּבוֹד׃ עִיר פְּרוּצָה
כו אֵין חוֹמָה אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעְצָר לְרוּחוֹ׃ כַּשֶּׁלֶג בַּקַּיִץ CAP. XXVI.
2 וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כֵּן לֹא־נָאוֶה לִכְסִיל כָּבוֹד׃ כַּצִּפּוֹר
3 לָנוּד כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן קִלְלַת חִנָּם לֹא תָבֹא׃ שׁוֹט לו ק׳
4 לַסּוּס מֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים׃ אַל־תַּעַן כְּסִיל
ה כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן־תִּשְׁוֶה־לּוֹ גַם־אָתָּה׃ עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ
6 פֶּן־יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו׃ מְקַצֶּה רַגְלַיִם חָמָס שֹׁתֶה שֹׁלֵחַ
7 דְּבָרִים בְּיַד־כְּסִיל׃ דַּלְיוּ שֹׁקַיִם מִפִּסֵּחַ וּמָשָׁל בְּפִי
8 כְּסִילִים׃ כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן־נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד׃
9 י חוֹחַ עָלָה בְיַד־שִׁכּוֹר וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים׃ רַב מְחוֹלֵל־
11 כֹּל וְשֹׂכֵר כְּסִיל וְשֹׂכֵר עֹבְרִים׃ כְּכֶלֶב שָׁב עַל־קֵאוֹ
12 כְּסִיל שׁוֹנֶה בְאִוַּלְתּוֹ׃ רָאִיתָ אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוָה
13 לִכְסִיל מִמֶּנּוּ׃ אָמַר עָצֵל שַׁחַל בַּדָּרֶךְ אֲרִי בֵּין
14 הָרְחֹבוֹת׃ הַדֶּלֶת תִּסּוֹב עַל־צִירָהּ וְעָצֵל עַל־מִטָּתוֹ׃
טו 16 טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת נִלְאָה לַהֲשִׁיבָהּ אֶל־פִּיו׃ חָכָם
17 עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם׃ מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי־כָלֶב
18 עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל־רִיב לֹּא־לוֹ׃ כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים
19 חִצִּים וָמָוֶת׃ כֵּן־אִישׁ רִמָּה אֶת־רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא־
כ מְשַׂחֵק אָנִי׃ בְּאֶפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה־אֵשׁ וּבְאֵין נִרְגָּן יִשְׁתֹּק
21 מָדוֹן׃ פֶּחָם לְגֶחָלִים וְעֵצִים לְאֵשׁ וְאִישׁ מִדְוָנִים לְחַרְחַר־ מדינים קרי
22 רִיב׃ דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃
23 כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל־חָרֶשׂ שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֶב־רָע׃
24 כה בִּשְׂפָתוֹ יִנָּכֵר שׂוֹנֵא וּבְקִרְבּוֹ יָשִׁית מִרְמָה׃ כִּי־יְחַנֵּן בשפתיו קרי

קוֹלוֹ

v. 22. *a*) *prunas ignitas tu accepturus* & cumulaturus es. (5) c. 6, 27.
v. 23. *b*) *lingua clandestina*, clam alterius existimationi detrahens Pf. 101, 5.
v. 24. *c*) Vide c. 21, 9.
v. 25. *d*) Quemadmodum *aquæ frigidæ* Ier. 18, 14. sunt super *animam* æstu ac siti *lassam*; sic etiam *nuntium bonum ex remota regione* animam reficit.
v. 26. *e*) Velut *fons* pedibus *conturbatus*, & *scaturigo corrupta*, est *iustus*, *quum vacillat coram impio*.
v. 27. *f*) *sed* adsidua *tamen* & modesta *scrutatio* v. 3. *gloriæ eorum*, scil. sec. A. b. Ezram & Schmid. *iustorum*, ex v. 26. coll. Esa. 61, 6. Al. *mellitum*, h. e. rerum diuinarum, quæ cum melle comparantur, coll. Pf. 19, 11. & 119, 103. Prou. 24, 13. 14. *g*) *gloria*, h. e. omnino bona & gloriosa est, vt supra v. 2.
CAP. XXVI, v. 2. *h*) *Quemadmodum* se habet *auis ad vagandum*.
v. 4. *i*) *sec. stultitiam eius*, eam imitando; *ne similis ei fis*.
v. 5. *k*) *prout exigit stultitia eius*, vt de ea conuinci, ac in ruborem dari possit.
v. 6. *l*) *Amputat* sibi ipse *pedes*, & *iniuriam imbibit*, *qui mittit* & expedit *res suas per manum stulti*.
v. 7. *m*) *Sicuti eleuatio crurum a claudo* saltationis vel lusus caussa inepte fieret; *ita dictum* sapiens *in ore stulti* parum addecet. cf. v. 9.
v. 9. *n*) *Sicut constringere lapidem in fundo*; Ac si quis lapidem funda exciperet ac abiiceret sine fructu. Al. *velut frustulum lapidis* 2 Sam. 17, 13. Am. 9, 9. *in aceruum lapidum* inutiliter proiectum, *sic est, qui stulto tribuit gloriam*: hanc enim profundit ac dilapidat.
v. 11. *o*) *iterans* & recidiuam quasi patiens *in stultitia sua*.
v. 13. *p*) c. 22, 13.
v. 15. *q*) c. 19, 24.

v. 22. אתה חתה ita 2. v. 23. תחולל sic cum *Meth.* 22. quod ceteri omittunt. At per *Sægol* 14. 20. & תחולל per *Mun.* milra 1. 2. 3. v. 24. ובית per *Merca* 3. 7. 8. 16. 21. 22. Ceteri per *Mun.* Vid. not. c. 21, 9. v. 26. מט לפני ita 2. 3. 24. & *Ber.* At מט לפני anomalice omnes, præter 1. qui sic צדיק־מט לפני. v. 28. אין־מעצר ita 14. & *Ber.* At אשר אין־מעצר 24. & איש אשר־אין־מעצר 2. Ceteri fere omnes sic, vt in textu dedimus. CAP. XXVI, v. 1. כשלג per *Mahp.* sine *Psik* 2. & *Ber.* At per *Kadma* 6. 9. in marg. v. 2. לא sine *Kri* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. Frff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 21. v. 3. ומתג cum præf. *Schurek* 1. 2. & alius liber apud *Mas. Erff.* ad c. 24, 17. sed cum epicrisi ולא כן *minus recte.* v. 4. לו sine *Dag.* 1. 3. 21. & in marg. 6. 9. v. 7. דליו per *Kam.* cum *Meth.* 1. 2. quomodo *R. Ionas*, teste *M. I.* inter Præterita coniugationis Kal recensuit, forte quod itidem in suo exemplari habuerit *Kamets.* v. 8. כצרור־אבן ita 1. 2. כן per *Mahp.* 2. v. 10. רב מחולל ita 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 11. קאו per *Chirek*, & quidem *defect.* 1. 3. at *plene* 2. 6. 9. in marg. contra *M. I.* poscit *Tsere.* v. 18. זקים per *Rbhiageresch.* solus *Ber.* At per *Atnach* cum præuio *Mun.* 1. v. 21. לאש per *Kam.* 1. 3. v. 23. שפתים דלקים ולב sic 1. 2. & in marg. 6. 9.

26 קולו אל־תאמן־בו כי שבע תועבות בלבו׃ תכסה
27 שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל׃ כרה שחת בה
28 יפול וגלל אבן אליו תשוב׃ לשון שקר ישנא דכיו ופה
CAP. XXVII. כז חלק יעשה מדחה׃ אל־תתהלל ביום מחר כי לא־
2 תדע מה־ילד יום׃ יהללך זר ולא־פיך נכרי ואל־
3 שפתיך׃ כבד־אבן ונטל החול וכעס אויל כבד
4 משניהם׃ אכזריות חמה ושטף אף ומי יעמד לפני
ה קנאה׃ טובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת׃
6 נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא׃ נפש
7 שבעה תבוס נפת ונפש רעבה כל־מר מתוק׃
8 כצפור נודדת מן־קנה כן איש נודד ממקומו׃ שמן
9 וקטרת ישמח־לב ומתק רעהו מעצת־נפש׃ רעך ׀ י
יתיר ה׳ ורעה אביך אל־תעזב ובית אחיך אל־תבוא ביום אידך
11 טוב שכן קרוב מאח רחוק׃ חכם בני ושמח לבי
12 ואשיבה חרפי דבר׃ ערום ׀ ראה רעה נסתר פתאים
13 עברו נענשו׃ קח־בגדו כי־ערב זר ובעד נכריה
14 חבלהו׃ מברך רעהו ׀ בקול גדול בבקר השכים
טו קללה תחשב לו׃ דלף טורד ביום סגריר ואשת
מדינים קרי 16 מדונים נשתוה׃ צפניה צפן־רוח ושמן ימינו
17 18 יקרא׃ ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני־רעהו׃
19 נצר תאנה יאכל פריה ושמר אדניו יכבד׃ כמים
ואבדון קרי כ הפנים לפנים כן־לב האדם לאדם׃ שאול ואבדה לא
21 תשבענה ועיני האדם לא תשבענה׃ מצרף לכסף
22 וכור לזהב ואיש לפי מהללו׃ אם־תכתוש את־האויל
במכתש בתוך הריפות בעלי לא־תסור מעליו אולתו׃
23 24 ידע תדע פני צאנך שית לבך לעדרים׃ כי לא לעולם
וזור ק׳ כה חסן ואם־נזר לדור דור׃ גלה חציר ונראה־דשא
הש׳ דגושה 26 ונאספו עשבות הרים׃ כבשים ללבושך ומחיר שדה
עתודים

v. 25. a) *nam septem*, i. e. non vna, sed multæ & multiplices. cf. v. 16. c. 24, 16.
v. 26. b) *Tegitur enim odium per deceptionem.*
v. 28. c) *Odio habet contritos suos*, quos falsitate ac mendacio contriuit. Pf. 10, 18. & 74, 21. d) *& os læue facit impulsionem* ad exitium (1) cf. Pf. 56, 14. & 118, 13.
CAP. XXVII, v. 1. e) *quid paritura sit dies.*
v. 3. f) *Grauitas* quidem est *lapidis*, *& onus* f. grauitas (1) est *arenæ*; *sed ira stulti grauior vtroque illo est.*
v. 4. g) *Crudelitas* quidem (1) & immane quid est *excandescentia*, *& inundatio* quasi est *ira*; *at quis consistet coram zelo* f. *zelotypia?* qua feruet maritus ob læsam vel suspectam vxoris pudicitiam.
v. 5. h) *Melior est correptio manifesta, quam amor occultatus*, nec amica reprehensione errantis demonstratus.
v. 6. i) *Fidelia* sunt *vulnera amici*, ab amico inflicta. cf. Pf. 141, 5. k) *sed fraudulenta*, vt habet Vulg. vel *fallacia* sunt *oscula osoris*. Radix Ar. per Thfe, *Cespitare* &c.
v. 9. l) *sic etiam dulcedo amici eius* est *ob consilium animæ*, quod ex animo profectum animum quoque adficit & recreat.
v. 12. m) Vide c. 22, 3.
v. 13. n) c. 20, 16.
v. 14. o) adeoque manifesta cum adfectatione & adulatorie.
v. 15. p) *Perstillatio* tecti *continua*. c. 19, 13. in die *imbris* (1) molesta est. q) & mulier contentiosa *adsimilatur* vel
v. 27. *exæquatur* ei (1)
v. 17. r) *acuitur*, vel *acuit* quis: *vir vero acuit* & irritat *faciem proximi sui* f. alterius.
v. 22. s) *inter ptisanas* 2 Sam. 17, 19. *pistillo.*
v. 25. t) *Cum migrauerit* vel defecerit tempore brumali *fœnum* f. *gramen resectum.*

v. 26. בקהל per *Pat.* cum seq. *Dag.* 1. 2. 3. & in marg. *6. 9.* contra *Maf. impr.* v. 27. כרה per *Makk.* & ־ *Meth.* 3. 7. 8. 22. שחת fine *Dag.* 1. 2. 3. *6. 9.* -- 13. 16. 19. 20. 21. 22. יפול plene 7. 8. 15. 22. Alii *defect.* præter *Maf. impr.* ad c. 13, 17. & Ez. 23, 25. CAP. XXVII, v. 1. כי־לא ita 1. At כי per *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. contra analogiam. Denique כי לא־תדע מה־ילד 2. & *Ber.* non satis commode. תדע per *Pat.* regulariter 7. 8. v. 10. רעך *Mahp.* loco *Meth.* hab. 2. *Psik* omittunt 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. ורעה recte per *Mahp.* 3. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. Alii per *Ierach.* טוב per *Makk.* 1. *6. 9.* 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 12. פתאים sic per *Aleph* quiescens 7. 8. 17. 18. 22. 24. fec. *M. I.* Alii פתאים. Vid. c. 14, 18. נענשו per *Schua simpl.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. v. 13. קח per *Mun.* 2. *6. 9.* 10. 13. 14. 19. 20. v. 15. מדונים fine *Kri* 2. 19. 7. 8. 10 -- 16. 19. 20. 23. נשתוה *milel* 17. 18. & sic fu. *Ber.* fec. *M. I.* Ceterum *Tau* per *Pat.* seq. *Dag.* 1. contra *M. I.* v. 16. צפניה צפן ita 1. 3. 14. & in marg. *6. 9.* v. 17. ואיש יחד ita 1. 2. & in marg. *6. 9.* Habet tamen 1. *Makk.* pro *Merca.* v. 19. כן sic per *Makk.* 1. & *Ber.* Ceteri per *Mahp.* Vide not. Pf. 45, 18. v. 20. ואבדה cum *Kri* ואבדו fine *Nun* 2. 3. 8. 16. 22. 23. Nostrum tamen *Kri* notat 22. in marg. ex aliis libris. v. 22. במכתש per *Rbhia* 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. בעלי per *Kam.* 1. 2. & in marg. *6. 9.* Notam addidit 1. ל׳ ובן נקוד Sed *Pat.* poscit *M. I.*

27 עַתּוּדִים׃ וְדֵי חֲלֵב עִזִּים לְלַחְמְךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיִּים
כח לְנַעֲרוֹתֶיךָ׃ נָסוּ וְאֵין־רֹדֵף רָשָׁע וְצַדִּיקִים כִּכְפִיר CAP. XXIIX.
2 יִבְטָח׃ בְּפֶשַׁע אֶרֶץ רַבִּים שָׂרֶיהָ וּבְאָדָם מֵבִין יֹדֵעַ כֵּן
3 יַאֲרִיךְ׃ גֶּבֶר רָשׁ וְעֹשֵׁק דַּלִּים מָטָר סֹחֵף וְאֵין לָחֶם׃
4 עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם׃
ה אַנְשֵׁי־רָע לֹא־יָבִינוּ מִשְׁפָּט וּמְבַקְשֵׁי יְהוָה יָבִינוּ כֹל׃
6 טוֹב־רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ דְּרָכַיִם וְהוּא עָשִׁיר׃ נוֹצֵר
7
8 תּוֹרָה בֵּן מֵבִין וְרֹעֶה זוֹלְלִים יַכְלִים אָבִיו׃ מַרְבֶּה
9 הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבְּצֶנּוּ׃ מֵסִיר אָזְנוֹ יתיר כ'
י מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה גַּם־תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה׃ מַשְׁגֶּה יְשָׁרִים
בְּדֶרֶךְ רָע בִּשְׁחוּתוֹ הוּא־יִפּוֹל וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ־טוֹב׃
11 חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר וְדַל מֵבִין יַחְקְרֶנּוּ׃ בַּעֲלֹץ
12
צַדִּיקִים רַבָּה תִפְאָרֶת וּבְקוּם רְשָׁעִים יְחֻפַּשׂ אָדָם׃
13 מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם׃
14 אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃
טו אֲרִי־נֹהֵם וְדֹב שׁוֹקֵק מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל
16 עַם־דָּל׃ נָגִיד חֲסַר תְּבוּנוֹת וְרַב
17 מַעֲשַׁקּוֹת שֹׂנְאֵי בֶצַע יַאֲרִיךְ יָמִים׃ אָדָם יתיר י' ד' זעירא
18 עָשֻׁק בְּדַם־נָפֶשׁ עַד־בּוֹר יָנוּס אַל־יִתְמְכוּ־בוֹ׃ הוֹלֵךְ
19 תָּמִים יִוָּשֵׁעַ וְנֶעְקַשׁ דְּרָכַיִם יִפּוֹל בְּאֶחָת׃ עֹבֵד אַדְמָתוֹ
כ יִשְׂבַּע־לָחֶם וּמְרַדֵּף רֵיקִים יִשְׂבַּע־רִישׁ׃ אִישׁ אֱמוּנוֹת
21 רַב־בְּרָכוֹת וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא יִנָּקֶה׃ הַכֵּר־פָּנִים לֹא־
22 טוֹב וְעַל־פַּת־לֶחֶם יִפְשַׁע־גָּבֶר׃ נִבְהָל לַהוֹן אִישׁ רַע
23 עָיִן וְלֹא־יֵדַע כִּי־חֶסֶר יְבֹאֶנּוּ׃ מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרַי חֵן
24 יִמְצָא מִמַּחֲלִיק לָשׁוֹן׃ גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין־
כה פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית׃ רְחַב־נֶפֶשׁ יְגָרֶה מָדוֹן
26 וּבֹטֵחַ עַל־יְהוָה יְדֻשָּׁן׃ בּוֹטֵחַ בְּלִבּוֹ הוּא כְסִיל וְהוֹלֵךְ
27 בְּחָכְמָה הוּא יִמָּלֵט׃ נוֹתֵן לָרָשׁ אֵין מַחְסוֹר וּמַעְלִים

עֵינָיו Yyyy 5 צא ה

v. 27. a) & *vita* s. *victus* erit *ancillis tuis*. Idem h. l. ac מחיה Iud. 17, 10.

CAP. XXVIII, v. 1. b) *Fugiunt* (& *nemo est persequens*) *impius quisque* s. *impii*: & e contrario *quisque iustorum sicut leo iuvenis confidit*.

v. 2. c) *prolongabit* sc. *dies*, vt v. 16. Coh. 8, 12. 13.

v. 3. d) *Vir pauper* quondam, & *vim tamen faciens pauperibus*, est velut pluuia *abripiens* (2) Ier. 46, 15. *ita vt non sit panis*.

v. 4. e) *contendunt contra eos*. v. 25. c. 15, 18. Deut. 2, 5. 9.

v. 7. f) *qui vero pascitur comissatoribus*. c. 13, 20. c. 23, 21.

v. 8. g) *vsura & fœnore*. Exod. 22, 24. seqq. Leu. 25, 35. seqq. h) non sibi, nec posteris suis, sed *miserturo pauperum*, Vulg. *liberali in pauperes* colliget eas. cf. c. 14, 31. Coh. 2, 26.

v. 12. i) *peruestigatur* & ad iniusta supplicia rapitur *homo*. cf. Ps. 64, 7. Am. 9, 3.

v. 14. k) *qui pauitat semper*. Piel (2) Esa. 51, 13. cf. supra c. 14, 16. c. 22, 3. Ps. 119, 161. Phil. 2, 12.

v. 15. l) Velut *leo fremens* s. rugiens, & velut *vrsus circumcursans*, ad quærendam lacerandamque prædam, Esa. 33, 4. est *princeps impius* & tyrannicus.

v. 17. m) *Homo, qui opprimendus*, i. ad promeritum supplicium rapiendus *est, ob sanguinem animæ* s. hominis temere effusum; si *ad foueam vsque* & abditissimas sub terra latebras *fugerit*, (vt 2 Sam. 17, 18.) *ne sustineant* aut iuvent *eum* alii. Esa. 41, 10. Ps. 41, 13.

v. 21. n) c. 24, 23. o) & *tamen pro frusto panis* & exigui lucelli caussa, *præuaricatur vir* aliquis. cf. Ezech. 13, 19.

v. 23. p) Qui redarguit hominem *post me*, h. e. meum exemplum monitumque sequens. Ier. 17, 16.

v. 25. q) *Vastus animo*, i. e. fastuosus, superbus. c. 21, 4. *concitat rixam*. c. 15, 18.

CAP. XXVIII, v. 2. ובאדם recte per *Merca* 1. 2. 3. 22. 24. & *Ber.* pro quo ceteri *Tiphchaton.* irregulariter habent. v. 6. טוב per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. v. 8. יקבצנו sic in *Piel* 1. 2. 3. 17. 18. 22. 24. *Ber.* & *B. Ascher*, vt *M. I.* tradit; ceteri omnes cum *B. Napht.* יקבצנו in *Kal*, sec. *Mas. Erff.* h. l. it. *impr.* ac *Erff.* ad Ier. 31, 10. v. 10. בשחותו per *Tiphcha* ant. 14. *tonicum* vero (sed erronee) 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. Ceterum בשחיתו scribit & בשחותו legit 22. præter *Mas. fin.* f. 33. col. 8. v. 11. מבין per *Rbhiageresch.* cum praeuio *Merca* 2. & cum præuio *Makk.* 1. vterque regularius. Cf. tamen not. ad Ps. 3, 6. v. 15. ארי per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 17. אדם per *Daleth* ordinarium & sine nota 2. 3. 10. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 1, 1. ac *final.* f. 1. a. בר *defect.* 1. 7. 8. 22. & sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *Mas.* 1. 3. & *Erff.* Ex. 21, 33. sed contra *Mas.* 4. & *impr.* ibidem. *Defect.* etiam *Orientales*, *plene* vero *Occidentales*. v. 22. נבהל per *Pat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. *Beth* per *Chatephkom.* cum præced. *Meth.* 2. 6. 9. 20. 22. sec. *M. I.* *Meth.* insuper habent 7. 8. 10. 13. 19. 21. ולא per *Merca* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23. v. 23. אחרי per *Tsere* 7. 8. 10. 11. & *B. Israel.* At 1. ex אחריהן se. מוכיח אדם אחרי חן, subintellecto ad vltimam vocem *Makk.*

28 עיניו רב־מארות : בקום רשעים יסתר אדם ובאבדם
CAP. XXIX. כט ירבו צדיקים : איש תוכחות מקשה־ערף פתע ישבר
2 ואין מרפא : ברבות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע
3 יאנח עם : איש־אהב חכמה ישמח אביו ורעה זונות
4 יאבד־הון : מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות
ה יהרסנה : גבר מחליק על־רעהו רשת פורש על־
6
7 פעמיו : בפשע איש רע מוקש וצדיק ירון ושמח : ידע
8 צדיק דין דלים רשע לא־יבין דעת : אנשי לצון יפיחו
9 קריה וחכמים ישיבו אף : איש־חכם נשפט את־איש
י אויל ורגז ושחק ואין נחת : אנשי דמים ישנאו־תם
11 וישרים יבקשו נפשו : כל־רוחו יוציא כסיל וחכם
12 באחור ישבחנה : משל מקשיב על־דבר־שקר כל־
13 משרתיו רשעים : רש ואיש תככים נפגשו מאיר
14 עיני שניהם יהוה : מלך שופט באמת דלים כסאו
טו לעד יכון : שבט ותוכחת יתן חכמה ונער משלח
16 מביש אמו : ברבות רשעים ירבה־פשע וצדיקים
17 במפלתם יראו : יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך :
18
19 באין חזון יפרע עם ושמר תורה אשרהו : בדברים לא־
כ יוסר עבד כי־יבין ואין מענה : חזית איש אץ בדבריו
21 תקוה לכסיל ממנו : מפנק מנער עבדו ואחריתו יהיה
22
23 מנון : איש־אף יגרה מדון ובעל חמה רב־פשע : גאות
24 אדם תשפילנו ושפל־רוח יתמך כבוד : חולק עם־גנב
כה שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד : חרדת אדם יתן
26 מוקש ובוטח ביהוה ישגב : רבים מבקשים פני־מושל
27 ומיהוה משפט־איש : תועבת צדיקים איש עול
CAP. XXX. ל ותועבת רשע ישר־דרך : דברי אגור בן־
יקה המשא נאם הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואכל :
2
3 כי בער אנכי מאיש ולא־בינת אדם לי : ולא־למדתי
חכמה

CAP. XXIX, v. 2. יאנח sic in *Kal.* 1. 3. v. 4. תרומת *defect.* poscit *Maf. impr.* ad 2 Sam. 1, 21. sed contra *Maf.* 1. h. l. omniumque codicum nostrorum fidem. v. 6. בפשע איש ita 3. 6. 9. 10. 12 -- 20. 23. (per *Tiphcha* etiam 11.) alia distinctione : *in perfidia viri malus est laqueus.* רע per *Pat.* 1. 3. 10. 14. 20. & in textu 6. 9. ירון per *Cholem* 1. 2. 3. v. 13. מאיר per *Pesk-mahp.* plerique partim *milra*, partim *milel*, vt supra אמר c. 24, 24. At מאיר 3. & *Ber.* v. 14. מלך sic per *Rbbia* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. At per *Mahpach* plerique minus commode. v. 15. משלח per *Pat.* irregulariter 1. 2. 3. 10. 14. 20. 21. 22. & in textu 6. 9. v. 17. ויניחך sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 10. 13. 14. 19. 21. 22. v. 19. יוסר *milra* per *Tsere* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. CAP. XXX, v. 1. דברי אגור ita 1. 3. *ton.* habens. לאיתיאל ita 24. & *Ber.* Ceteri per solum *Mun.* pro quo tamen 3. *Tiphcha* ואכל cum *Dag.* 14. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber.*

CAP. XXIX, v. 1. *a*) *Vir correptionum*, qui sæpe quidem ac serio corripitur. Sic *vir dolorum*, qui dolores patitur Esa. 53, 3. *b*) & tamen *indurans ceruicem.* c. 28, 14. Exod. 32, 9.

v. 2. *c*) c. 11, 10. c. 28, 12. 28. *d*) *quum vero regnat impius.* cf. Ps. 12, 9. *e*) *gemit populus.* Exod. 2, 23.

v. 3. *f*) *qui vero pascitur scortis*, c. 28, 7. *perdit opes.* c. 5, 9. 10.

v. 5. *g*) *blanditiis vtens erga socium suum.* c. 2, 16. c. 11, 9. *h*) *rete expandit contra pedes eius.*

v. 6. *i*) In præuaricatione *viri mali est laqueus*, quo ipse capietur; *iustus vero iubilat* & gaudet de laqueo ereptus. *Iarun*, ad formam *Iaschud* Ps. 91, 6.

v. 8. *k*) *Viri irrisionis* s. Irrisores *illaqueant vrbem*, Esa. 42, 22. Hos. 5, 1. *at sapientes auertunt iram* Dei ab vrbe. Ezr. 10, 14.

v. 9. *l*) *siue commoueatur, siue rideat, quies tamen non datur*, vt stultus acquiescat sermonibus sapientis.

v. 10. *m*) diligunt integrum, ideoque *quærunt* tueri *&* *conseruare animam eius.* Ps. 142, 5. Luc. 17, 33.

v. 18. *n*) *Vbi non est visio* s. prophetia. Vbi verbum propheticum non viget, explicatur, inculcatur & obseruatur. cf. 1 Sam. 3, 1. Hos. 12, 11. *o*) *nudatur*, s. *effrænis* in peccando *fit populus.* Exod. 32, 25.

v. 19. *p*) *nam intelligit* quidem, quod dicis, *nec tamen responsum* dat. c. 16, 4.

CAP. XXX, v. 1. *q*) *Verba* s. apophthegmata *Aguris*, diuersi argumenti, vt sequentia docebunt. *r*) *oraculum* c. 31, 1. ex Spiritus S. instinctu prolatum. Zach. 9, 1. 2 Pet. 1, 21. *s*) *Dictum*, inquam, propheticum *illius viri.* Num. 24, 3. 2 Sam. 23, 1. *ad Ithielem*; ad Ithielem, inquam, *&* *Vchalem*, filios vel discipulos suos.

v. 2. *t*) *Nam* alioqui *stupidior* & *indoctior ego sum, quam quisquam.* c. 12, 1. Ps. 49, 11.

4 חָכְמָה וְדַעַת קְדֹשִׁים אֵדָע׃ מִי עָלָה־שָׁמַיִם ׀ וַיֵּרַד מִי
אָסַף־רוּחַ ׀ בְּחָפְנָיו מִי צָרַר־מַיִם ׀ בַּשִּׂמְלָה מִי הֵקִים
ה כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ מַה־שְּׁמוֹ וּמַה־שֶּׁם־בְּנוֹ כִּי תֵדָע׃ כָּל־
6 אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה מָגֵן הוּא לַחֹסִים בּוֹ׃ אַל־תּוֹסְףְּ
7 עַל־דְּבָרָיו פֶּן־יוֹכִיחַ בְּךָ וְנִכְזָבְתָּ׃ שְׁתַּיִם
8 שָׁאַלְתִּי מֵאִתָּךְ אַל־תִּמְנַע מִמֶּנִּי בְּטֶרֶם אָמוּת׃ שָׁוְא ׀
וּדְבַר־כָּזָב הַרְחֵק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וָעֹשֶׁר אַל־תִּתֶּן־לִי
9 הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי׃ פֶּן אֶשְׂבַּע ׀ וְכִחַשְׁתִּי וְאָמַרְתִּי מִי
יְהוָה וּפֶן־אִוָּרֵשׁ וְגָנַבְתִּי וְתָפַשְׂתִּי שֵׁם אֱלֹהָי׃ פתח באתנח
י אַל־תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָו פֶּן־יְקַלֶּלְךָ אדוניו קרי
11 וְאָשָׁמְתָּ׃ דּוֹר אָבִיו יְקַלֵּל וְאֶת־אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ׃ דּוֹר
12
13 טָהוֹר בְּעֵינָיו וּמִצֹּאָתוֹ לֹא רֻחָץ׃ דּוֹר מָה־רָמוּ עֵינָיו
14 וְעַפְעַפָּיו יִנָּשֵׂאוּ׃ דּוֹר ׀ חֲרָבוֹת שִׁנָּיו וּמַאֲכָלוֹת
מְתַלְּעֹתָיו לֶאֱכֹל עֲנִיִּים מֵאֶרֶץ וְאֶבְיוֹנִים מֵאָדָם׃ כגול באתנח
טו לַעֲלוּקָה ׀ שְׁתֵּי בָנוֹת הַב ׀ הַב שָׁלוֹשׁ הֵנָּה ב׳ זעירא
16 לֹא תִשְׂבַּעְנָה אַרְבַּע לֹא־אָמְרוּ הוֹן׃ שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם כתח באתנח
17 אֶרֶץ לֹא־שָׂבְעָה מַּיִם וְאֵשׁ לֹא־אָמְרָה הוֹן׃ עַיִן ׀ תִּלְעַג
לְאָב וְתָבוּז לִיקְּהַת־אֵם יִקְּרוּהָ עֹרְבֵי־נַחַל וְיֹאכְלוּהָ בְנֵי־
18 נָשֶׁר׃ שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי
19 וְאַרְבָּע לֹא יְדַעְתִּים׃ דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר ׀ בַּשָּׁמַיִם דֶּרֶךְ נָחָשׁ וארבעה קרי
כ עֲלֵי־צוּר דֶּרֶךְ־אֳנִיָּה בְלֶב־יָם וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה׃ כֵּן ׀
דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאָפֶת אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ וְאָמְרָה לֹא־
21 פָעַלְתִּי אָוֶן׃ תַּחַת שָׁלוֹשׁ רָגְזָה אֶרֶץ וְתַחַת כגול באתנח
22 אַרְבַּע לֹא־תוּכַל שְׂאֵת׃ תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ וְנָבָל
23 כִּי יִשְׂבַּע־לָחֶם׃ תַּחַת שְׂנוּאָה כִּי תִבָּעֵל וְשִׁפְחָה כִּי־
24 תִירַשׁ גְּבִרְתָּהּ׃ אַרְבָּעָה הֵם קְטַנֵּי־אָרֶץ
כה וְהֵמָּה חֲכָמִים מְחֻכָּמִים׃ הַנְּמָלִים עַם לֹא־עָז וַיָּכִינוּ
26 בַקַּיִץ לַחְמָם׃ שְׁפַנִּים עַם לֹא־עָצוּם וַיָּשִׂימוּ בַסֶּלַע
בֵּיתָם

a) at cognitionem sanctorum, quæ sanctis propria est, c. 9, 10. *noui*. Erat igitur non quidem philosophus, θεοδίδακτος tamen, Ioh. 6, 45. Præfixum ו est *aduersatiuum*, vt Ps. 5, 8. & 15, 4. & 26, 11. cet.
v. 4. *b) Alterum* apophthegma. cf. Deut. 30, 12. seqq. Ioh. 3, 13. *c)* cf. Exod. 3, 13. *d)* cf. Gen. 32, 30. Iud. 13, 18. Esa. 9, 5. Ps. 2, 7. Matth. 11. 27. Phil. 2, 9. Apoc. 19, 12. *e) quia* hoc *scire debes*, si saluus esse volueris. Ioh. 17, 3.
v. 5. *f) Tertium* apophthegma. cf. 2 Sam. 22, 31. Ps. 12, 7. &c.
v. 6. *g) Ne* igitur quidquam *addas*. Deut. 4, 2. c. 13, 1.
v. 7. *h) Quartum* dictum. *Duo petii* cet.
v. 8. *i) paupertatem* c. 6, 11. c. 10, 15. *k) ciba me* vero pane demensi mei.
v. 9. *l) & mentiar* aduersus Deum, & ipsum *abnegem* animo vel factis. *m) & ne depauperer*, c. 20, 13. & egestate compulsus *fur*. v. c. 6, 30. *n) & attrectem* ac violem, pernegando furtum, *nomen* inuiolabile *Dei mei*. Exod. 20, 7.
v. 10. *o) Ne calumnieris*. Ps. 101, 5. *Quintum* apophthegma.
v. 11. *p) Sextum* apophthegma, sistens quatuor detestabilia genera hominum. v. 11 - 14.
v. 15. *q) Septimum* apophthegma, de quatuor insatiabilibus. Sicut *Hirudini* s. *Sanguisugæ* (1) duæ sunt *filiæ*, improprie sic dictæ; nimirum *Cedo, cedo!* sic *tria* sunt, quæ *non* cet.
v. 17. *r) Octauum* oraculum. *s) & spernit obedientiam* (2) Gen. 49, 10.
v. 18. *t) Nonum* apophthegma, de quatuor inscrutabilibus.
v. 19. *u) & in primis etiam viri in virgine* illibata (7) Gen. 24, 43. Exod. 2, 8. Esa. 7, 4. coll. Ier. 31, 22.
v. 20. *x) Decimum* dictum.
v. 21. *y) Undecimum*, de 4. intolerabilibus.

---

v. 4. מי־־עלה sic 1. 2. בחפניו per *Rbbia* 2. & in marg. *6. 9.* Ceterum *Psik* addunt 7. 8. 9. 13. 16. 19. 20. 21. 22. v. 6. תוסף *Pe* cum *Dag.* 2. 3. 14. 19. & sic fe. 1. sec. not. in *Mas.* 1. ובכל המדויקים ף דגושה· v. 9. פן per *Makk.* 1. 2. 3. 24. regulariter quidem. Attamen pro *Merca.* cf. not. Ps. 35, 10. וגנבתי per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. v. 15. שתי recte per *Merca* 7. 8. 14. 15. 24. & *Ber.* Per *Mun.* plerique: at per *Makk.* 2. 3. הב sine *Psik* 2. 3. 17. 18. 24. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. At per *Makk.* 1. & הבהב coniunctim 5. Per *Psikmahp.* vero erronee 8. 11. 12. 13. 15. 19. 21. 23. Ceterum *Kam.* pro *Pat.* habent 2. 10. 20. 21. & in marg. *6. 9.* הב per *Kam.* 2. 14. v. 16. מים sine *Dag.* 1. 3. 6. 7. 9. 11. 14. 20. 21. Per *Kam.* 3. 17. 18. & *Ber.* sic fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. ac *impr.* h. l. it. *impr.* Deut. 8, 7. Ps. 66, 12. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. v. 17. ליקהת sine *Dag.* 1. 3. 8. 10. 14. 17. 18. contra *Mas. Erff.* & *M. I.* At ליקהת 1. יקרוה per *Tiphcha ant.* 17. 18. 24. & *Ber.* at per *tonicum* mendose 23. נחל per *Pat.* requirunt *Mas. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. verum omnes nostri per *Kam.* v. 18. וארבע sic sine nota 3. וארבעה vero sine nota 11. 12. 15. 16. 19. contra *Mas. Erff.* v. 19. בשמים דרך נחש sic regulariter 2. v. 20. פיה sine *Dag.* 2. 3. 7. 8. 11. 15 -- 18. 21. 24. & in marg. *6. 9.*

27 28 בֵּיתָם׃ מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה וַיֵּצֵא חֹצֵץ כֻּלּוֹ׃ שְׂמָמִית
בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ׃
29 שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד וְאַרְבָּעָה מֵטִבֵי
ל לָכֶת׃ לַיִשׁ גִּבּוֹר בַּבְּהֵמָה וְלֹא־יָשׁוּב מִפְּנֵי־כֹל׃ זַרְזִיר
31 32 מָתְנַיִם אוֹ־תָיִשׁ וּמֶלֶךְ אַלְקוּם עִמּוֹ׃ אִם־נָבַלְתָּ
33 בְהִתְנַשֵּׂא וְאִם־זַמּוֹתָ יָד לְפֶה׃ כִּי מִיץ חָלָב יוֹצִיא
חֶמְאָה וּמִיץ־אַף יוֹצִיא דָם וּמִיץ אַפַּיִם יוֹצִיא רִיב׃

CAP. XXXI. לא דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ מַשָּׂא אֲשֶׁר־יִסְּרַתּוּ
2 3 אִמּוֹ׃ מַה־בְּרִי וּמֶה־בַּר־בִּטְנִי וּמֶה בַּר־נְדָרָי׃ אַל־
4 תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ וּדְרָכֶיךָ לַמְחוֹת מְלָכִין׃ אַל לַמְלָכִים
א קרי 5 לְמוֹאֵל אַל לַמְלָכִים שְׁתוֹ־יָיִן וּלְרוֹזְנִים אֵו שֵׁכָר׃ פֶּן־ ה
6 יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מְחֻקָּק וִישַׁנֶּה דִּין כָּל־בְּנֵי־עֹנִי׃ תְּנוּ־שֵׁכָר
7 לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ׃ יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא
8 יִזְכָּר־עוֹד׃ פְּתַח־פִּיךָ לְאִלֵּם אֶל־דִּין כָּל־בְּנֵי חֲלוֹף׃
9 פְּתַח־פִּיךָ שְׁפָט־צֶדֶק וְדִין עָנִי וְאֶבְיוֹן׃
י אֵשֶׁת־חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ׃ 11 בָּטַח
12 בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר׃ גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא־רָע
13 כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ׃ דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ
14 כַּפֶּיהָ׃ הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ׃
טו וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק
16 לְנַעֲרֹתֶיהָ׃ זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ
נטעה קרי 17 נָטְעָ כָּרֶם׃ חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ
18 זְרוֹעֹתֶיהָ׃ טָעֲמָה כִּי־טוֹב סַחְרָהּ לֹא־יִכְבֶּה
בלילה קרי 19 בַלַּיְל נֵרָהּ׃ יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ
כ תָּמְכוּ פָלֶךְ׃ כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה
21 לָאֶבְיוֹן׃ לֹא־תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל־בֵּיתָהּ
22 לָבֻשׁ שָׁנִים׃ מַרְבַדִּים עָשְׂתָה־לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ׃
23 24 נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אָרֶץ׃ סָדִין
עָשְׂתָה

v. 27. *a*) & *exit tamen*, coacto quasi exercitu, ad bellum inferendum. 2 Sam. 11, 1. coll. Ioel 2, 11. 25. *b*) *præcisa omnis*, h. e. præcisis ordinibus, s. exacto ordine, quem in volatu obseruant.

v. 28. *c*) *Stellio* (1) exigua quædam lacerta, & domesticum animal. *d*) *manibus* muscas aut araneas *prehendit*.

v. 29. *e*) *bonum faciunt incessum*. Apophthegma XIII. *f*) Epexegesis eius, quod membro praeced. dictum. cf. ad syntaxin Ezech. 33, 32.

v. 30. *g*) *Leo*, *fortissimus inter bestias*. Esa. 30, 6.

v. 31. *h*) *Accinctus* (1) *lumbos* equus. vel sec. B. Iobi *Ludolfi* coniecturam, *zecora* Habessinorum. *i*) & (Num. 15, 6.) *hircus*. Gen. 30, 36. *k*) & *rex*, *quo cum non* datur *stare*, h. e. *victoriosus*, cui ab hoste resisti non potuit, nec potest. Sic *non-mors* pro *immortalitate* c. 12, 28.

v. 32. *b*) *Si stulte egisti* efferendo te. *Decimum quartum* & vltimum Aguris apophthegma, de non obfirmando se in erratis. *m*) & *si cogitasti*, te per superbiam super alios efferre. *n*) *manum ori* scil. impone, coll. Iob. 21, 5. c. 40, 4.

CAP. XXXI, v. 1. *o*) *Verba Lemuelis*. q. d. *Deo adscripti*, i. e. *Salomonis*, qui totius libri, generatim spectati, auctor est, & *rex* fuit, coll. Coh. 1, 1. Incipit hic *pars quinta* & vltima *libri*, videlicet *institutio Lemuelis materna* v. 2-9. & *piæ ac strenuæ mulieris encomium* v. 10-31. idque *alphabeticum*, vt Ps. 25. 34. etc. *p*) *Oraculum*, c. 30, 1. Hab. 1, 1. *quo instituit eum mater sua*: vt adeo hoc caput vltimum ratione materiæ Bathsebam matrem, ratione vero formæ ipsum Salomonem filium auctorem habeat.

v. 28. שְׂמָמִית per *Sin* 2. 3. & *Ber*. v. 29. מֵיטִיבֵי *plene* 2. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. & sic fu. 1. contra *Mas*. 1. & *Erff*. h. l. ac *impr*. Ez. 33, 32. At מיטבי 22. & in marg. 6. 9. v. 33. מִיץ per *Mahp*. 8. 15. 17. 24. contra analogiam. וּמִיץ־אַף *Meth. milra* figit *B. Napht*. prorsus vero omittunt 1. 11. 12. 15. 21. 23. At per *Mun. milra* 2. CAP. XXXI, v. 1. יִסְּרַתּוּ *Samech* sine *Dag*. 1. 2. 6. 9. 20. v. 4. Spatium præmitt. 6. 9. 10. 12. 20. 21. לְמוֹאֵל per *Schurek* 10. 19. contra *Mas. Erff*. h. l. & *Mas*. 1. *impr*. ac *Erff*. ad v. 1. לַמְלָכִים per *Mun*. 7. 8. 11. 15. 22. v. 6. שֵׁכָר per *Merca* 2. 3. Nonnulli etiam per *Tiphcha ton*. erronee. v. 10. אֵשֶׁת per *Mun*. 1. 2. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. v. 11. בַּעְלָהּ per *Chateph-pat*. 1. 3. 8. v. 17. חָגְרָה per *Tiphcha ant*. pierique. q. d. *Accingit se robore lumborum suorum*. Aptius vero per *Mun*. 1. 2. 7. 8. 24. & *Ber*. בעוז per *Tiphcha ant*. 2. v. 18. בַלַּיְלָה sic in textu sine nota 2. 11. 12. 15. 16. 23. contra *Mas. Erff*. v. 19. תָּמְכוּ *milra* per *Merca* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. At per *Makk*. 1. 3. v. 22. מַרְבַדִּים per *Tiphcha ant*. 2. 3. 22. & vna cum *Mun*. 1.

כה עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי׃ עֹז־וְהָדָר
26 לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן׃ פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה
27 וְתוֹרַת־חֶסֶד עַל־לְשׁוֹנָהּ׃ צוֹפִיָּה הֲילְכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם — הליכות קרי
28 עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל׃ קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ
29 וַיְהַלְלָהּ׃ רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל־כֻּלָּנָה׃
ל שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת־יְהוָה הִיא תִתְהַלָּל׃
31 תְּנוּ־לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ׃

חזק

סכום פסוקים של ספר משלי · תשע מאות וחמשה עשר · ותשר[m] דבורה סימן · וסדריו שמונה · אז[n] תלך לבטח דרכך סימן :
וחציו לפני[o] שבר גאון :

a) *facit, ac vendit.* cf. supra v. 18. b) *& cingulum*, a se confectum, venale *dat mercatori*, Vulg. *Chananæo.* cf. Esa. 23, 8. Hos. 12, 8. Iob. 40, 30.

v. 25. c) *Robur & decus est vestimentum eius, & ridet diem posterum*; nec timet sibi, sed secura potius est in tempus futurum.

v. 26. d) Nihil loquitur, quam quod benignitatem erga alios spirat.

v. 27. e) *Speculatur* & circumspecte obseruat, c. 15, 3. *vias domus suæ*, vt omnia rite ac ordine, debito etiam loco ac tempore fiant.

v. 28. f) *Surgunt* tandem *filii eius*, & *beatam prædicant eam : maritus eius* item surgit.

v. 29. g) *Multæ* quidem *filiarum, fecerunt virtutem*, v. 10. Ruth 4, 11. h) *tu vero* ob timorem Domini, v. 30. quo aliæ caruerunt, *supergressa es vniuersas.*

v. 30. i) *Falsitas* s. fallax est *gratia* externi scil. habitus, morumque *venustas.* c. 3, 22. Nah. 3, 4. Ps. 33, 17. k) cf. c. 11, 22. l) mulier *timens* (i) *Dominum* c. 14, 2. qualem ego huc vsque laudaui, *ea laudabitur.*

* *
*

m) Iud. 5, 1. n) Prov. 3, 23. o) Prov. 16, 18.

---

v. 24. סָדִין עשתה ita 1. & in marg. 6. 9. v. 27. הֲלִיכוֹת sic in textu sine nota 3. 11. 12. 15. 16. contra *Mas.* *Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 68, 25. v. 28. ויהללה per *Chatephpat.* 2. 6. 9. 10. 22. At ל per *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. Sic iidem v. 31. v. 29. עלית cum conseruo 2. 3. Ceterum in *Masora* ad calcem huius libri pro symbolo illo ותשר דבורה habent aptius יהין 2. 6. 9. 14. 20. 21. & *Mas. Erff.* ex Esa. 15, 4. Denique *Masoram* de medio libri, quam vulgares Editiones omiserant, suppleuimus ex 1. 7. 8. & *Mas. Erff.*

LIBER IOBI,

Hebr.

איוב

Liber Iobi (antiquiſſimæ ſapientiæ, & ratione rei geſtæ proxime poſt Geneſin collocandus) non tantum hoc agit, vt doceat, iuſtitiam ſummi Numinis non eſſe metiendam ſec. regulas iuris & iuſtitiæ humanæ; aut quanta ſit hominum imbecillitas ſub tentatione, in quibus tamen virtus Dei ita conſummatur: ſed etiam, dum adflictiſſimi viri paſſiones, & læta tandem earum cataſtrophe enarrantur, velut viua imagine ſanctiſſimi quoque Seruatoris noſtri paſſiones, & gloriam, quæ illas excepit, h. e. myſterium crucis, figurare. Vide Præf. ad notas noſtras in hunc librum.

CAP. I.

אִישׁ הָיָה בְאֶרֶץ־עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה ׀ הָאִישׁ
הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע׃
2 3 וַיִּוָּלְדוּ לוֹ שִׁבְעָה בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת׃ וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת
אַלְפֵי־צֹאן וּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי גְמַלִּים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֶמֶד־
בָּקָר וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וַעֲבֻדָּה רַבָּה מְאֹד וַיְהִי
4 הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל מִכָּל־בְּנֵי־קֶדֶם׃ וְהָלְכוּ בָנָיו וְעָשׂוּ
מִשְׁתֶּה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לִשְׁלֹשֶׁת אַחְיֹתֵיהֶם
ה לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהֶם׃ וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה
וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה עֹלוֹת
מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים
6 בִּלְבָבָם כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל־הַיָּמִים׃ וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ
בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבוֹא גַם־הַשָּׂטָן
7 בְּתוֹכָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן
8 אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין
כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע׃
9 וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר הַחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים׃
אתה קרי י הֲלֹא־אַתְּ שַׂכְתָּ בַעֲדוֹ וּבְעַד־בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
11 מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ׃ וְאוּלָם
שְׁלַח־נָא יָדְךָ וְגַע בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל־פָּנֶיךָ
12 יְבָרְכֶךָּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הִנֵּה כָל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדֶךָ
רַק אֵלָיו אַל־תִּשְׁלַח יָדֶךָ וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעִם פְּנֵי יְהוָה׃
13 וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם
הַבְּכוֹר

IOB. I, v. 1. De ordine biblico huius libri vid. notata ad Prou. 1, 1. איש per *Tbhir* 1. 2. 3. 4. 15. 22. 24. Ceteri accentum aut plane omittunt, aut mendoſe *Rbhia* habent. v. 4. Spatium præmittunt 7. 8. 10. 20. 21. 22. 23. v. 5. כי־הקיפו per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 14. 19. 20. 21. 22. v. 6. Spatium præmitt. 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 19. 20. 21. 22. v. 8. השמת לבך על־עבדי ita 1. At השמת לבך על־עבדי איוב 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 22. & *Ber.* quam conſecutionem habent etiam 6. 9. 20. 21. niſi quod eam confuderint, poſito *Atnacho* pro *Segulta*. Pro על־ hab. אל־ 4. & in marg. 2. v. 10. הלא per *Mun.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 12. Pro מעם (quod vero cum reliquis in marg. habet) in textu ſcribit מאת 4. & ſic fu. 5. v. 13. *Spatium* præmitt. 1. 6 -- 10. 19. 20. 21. 22. 23.

CAP. I, v. 1. *a*) *Vir* quidam magnus & illuſtris *reuera fuit* ſ. *extitit*, vt Iud. 13, 2. c. 17, 1. 1 Sam. 1, 1. coll. Ezech. 14, 14. 20. Iac. 5, 11. idque ante Moſen. *b*) *in terra Vtſi*; primogeniti *Nahoris filii*, Gen. 22, 21. cuius frater *Buz*, vnde *Elihu buzites*, Iob. 32, 2. h. e. ſec. LXX. Vulg. *in regione Auſitide*, deſertæ Arabiæ parte, verſus Euphratem, inter Chaldæos & Sabæos, infra v. 15. 17. Ier. 25, 20. Thren. 4, 21. *c*) *cui nomen Iob.* q. d. *Inimicus* diaboli & vitiorum, coll. Gen. 3, 15. vel ex Arab. *Serio ad Deum conuerſus.* *d*) v. 8. c. 2, 3. &c. Deſcribitur hoc capite I. *pietas Iobi* & felix illius ſtatus, v. 1 -- 3. II. *Cura* eius in filiis ſanctificandis v. 4. 5. III. tamen *hypocriſeos* a Satana accuſatur, v. 6 -- 11. cui IV. a Deo *poteſtas in omnia Iobi* permittitur v. 12. Hinc V. *pereunt Iobo vno die* liberi, boues, oues, cameli & ſerui v. 12 -- 19. Iobus tamen VI. hæc aduerſa lugens, *per impatientiam non peccat*, ſed Deum etiam laudat v. 20-22.

v. 3. *e*) v. 10. Gen. 4, 20. c. 13, 2. 7. *f*) *præterea famulitium*, ſerui & ancillæ. (2) Gen. 26, 14. *g*) *orientalibus* Arabiæ incolis. Iud. 6, 3. 1 Reg. 5, 10. Ier. 49, 18.

v. 4. *h*) in *domo viri*, *cuius dies* erat conuiuio dictus.

v. 5. *i*) *cum circumiuiſſent* dies conuiuii. *k*) ipſe, tanquam pater familias, & more Patriarcharum. *l*) *& valedixerunt &c.* v. 11. c. 2, 5. 9. Gen. 47, 10. 1 Reg. 21, 10. 13.

v. 6. *m*) angeli. c. 38, 7. Dan. 3, 25. 28. *n*) *vt ſiſterent ſeſe* pro officio ſuo, *coram* Iehoua. *o*) *venit etiam* impudenter *Satanas inter eos*, vt Iobum calumniaretur. v. 8. Apoc. 12, 10.

v. 7. *p*) 1 Pet. 5, 8. Matth. 12, 43.

v. 10. *q*) v. 3. Gen. 28, 14. c. 30, 30. 42. 43. cet.

v. 13. *r*) v. 4. *s*) i. e. conuiuabantur. v. 4. 18. Gen. 27, 25. Eſth. 5, 6. c. 7, 2.

14 הבכור׃ ומלאך בא אל־איוב ויאמר הבקר היו חרשות
טו והאתנות רעות על־ידיהם׃ ותפל שבא ותקחם ואת־
הנערים הכו לפי־חרב ואמלטה רק־אני לבדי להגיד
16 לך׃ עוד ׀ זה מדבר וזה בא ויאמר אש אלהים נפלה
מן־השמים ותבער בצאן ובנערים ותאכלם ואמלטה
17 רק־אני לבדי להגיד לך׃ עוד ׀ זה מדבר וזה בא ויאמר
כשדים שמו ׀ שלשה ראשים ויפשטו על־הגמלים
ויקחום ואת־הנערים הכו לפי־חרב ואמלטה רק־אני
18 לבדי להגיד לך׃ עד זה מדבר וזה בא ויאמר בניך
ובנותיך אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכור׃
19 והנה רוח גדולה באה ׀ מעבר המדבר ויגע בארבע
פנות הבית ויפל על־הנערים וימותו ואמלטה רק־
כ אני לבדי להגיד לך׃ ויקם איוב ויקרע את־מעלו ויגז
21 את־ראשו ויפל ארצה וישתחו׃ ויאמר ערם יצתי מבטן חסר א׳
אמי וערם אשוב שמה יהוה נתן ויהוה לקח יהי שם
22 יהוה מברך׃ בכל־זאת לא־חטא איוב ולא־נתן
תפלה לאלהים׃ ב ויהי היום ויבאו בני CAP. II.
האלהים להתיצב על־יהוה ויבוא גם־השטן בתכם
2 להתיצב על־יהוה׃ ויאמר יהוה אל־השטן אי מזה
תבא ויען השטן את־יהוה ויאמר משט בארץ
3 ומהתהלך בה׃ ויאמר יהוה אל־השטן השמת לבך
אל־עבדי איוב כי אין כמהו בארץ איש תם וישר ירא
אלהים וסר מרע ועדנו מחזיק בתמתו ותסיתני בו
4 לבלעו חנם׃ ויען השטן את־יהוה ויאמר עור בעד־
ה עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו׃ אולם שלח־נא
ידך וגע אל־עצמו ואל־בשרו אם־לא אל־פניך יברכך׃
6 ויאמר יהוה אל־השטן הנו בידך אך את־נפשו שמר׃
7 ויצא השטן מאת פני יהוה ויך את־איוב בשחין רע
מכף

v. 14. a) *Et repente nuntius venit.* 1 Sam. 23, 27.
v. 15. b) *Quum* ex improuiso *irruit Sabæa*, i. e. *turma Sabæorum*, ex Arabibus Scenitis, Aufitidi conterminis, & ex *Scheba*, Abrahami & Keturæ nepote, Gen. 25, 3. 1 Par. 1, 32. oriundis. Alii *Sabæi*, felicis Arabiæ incolæ, 1 Reg. 10, 1. ex *Semi*, Gen. 10, 28. vel *Chami*, posteritate, Gen. 10, 7.
v. 16. c) *etiam alter* nuntius *venit.* d) *ignis Dei*, i. e. sec. Targ. *a Deo* per fulgura & fulmina missus. 2 Reg. 1, 10. 12. e) *& arsit* s. flagrauit *in grege* ouium & caprarum. Ps. 18, 9.
v. 17. f) *Chaldæi*, a *Chesed*, Nachoris ex Milca filio Gen. 22, 22. descendentes, Arabiæ desertæ confines. g) *tria capita* s. agmina. cf. Iud. 7, 16. 20. c. 9, 34. 1 Sam. 11, 11. c. 13, 17. h) 1 Sam. 27, 10. c. 30, 1. 14.
v. 18. i) *alius*, isque quartus nuntius *venit.* k) v. 4. 13.
v. 19. l) h. e. ab interiore tractu Arabiæ desertæ. cf. Esa. 21, 1. Ier. 4, 11. c. 13, 24. Hos. 13, 15.
v. 20. m) Ion. 3, 6. n) c. 2, 12. Gen. 37, 34. Ios. 7, 6. 2 Sam. 13, 19. Esth. 4, 1. o) *& totondit caput suum.* Esa. 15, 2. Ier. 7, 29. c. 16, 5. 6. c. 48, 37. Thren. 2, 10. Am. 8, 10.
v. 22. p) neque tribuit *quidquam insipidi* vel absurdi Deo. (3) c. 24, 12. Ier. 23, 13. cf. infra c. 6, 6. &c.
CAP. II, v. 1. q) Vid. c. 1, 6. Sequitur posterior Iobi calamitas, ipsiusque corporis & animi noua adflictio. Satanas enim I. iterum eum apud Dominum calumniatur v. 1-5. & II. permissionem obtinet, eum percutiendi malo vlcere v. 6-8. III. Iobus tamen impatientia non peccat, etsi ab impatiente vxore incitatus, v. 9. 10. IV. Visitatus a tribus amicis in cinere sedet cum illis lugens & tacitus, v. 11-13.
v. 2. r) Vid. c. 1, 7.
v. 3. s) c. 1, 8.

---

v. 15. ואמלטה Meth. pro *Kadma* habent 1. 2. 3. 4. 22. conf. v. 16. 17. 19. & 2 Par. 17, 8. v. 16. ואמלטה per *Meth.* pro *Kadma* 1. 2. 3. 4. 10. 19. 20. 21. 22. Et sic 1. 2. 3. 4. etiam v. 17. & 19. v. 19. באה *milra* 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. v. 20. את־מעילו sic 2. in marg. at in textu particulam את delevit. v. 21. יהי שם ita 1. 2. 3. 4. CAP. II, v. 1. ויבוא sic *plene* 2. 7. 8. 15. 22. 24. & fe. 1. & sic in marg. 6. 9. sec. *Maſ.* 2. ac *Erff.* h. l. & *impr.* ad 1 Sam. 4, 13. v. 3. כי־אין כמהו בארץ ita 1. v. 4. עור per *Ithib* 1. 2. עור per *Rbbia* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 7. רע per *Pat.* 1. 2. 3. 4. & in marg. 6. 9.

ועד קרי מכף רגלו עד קדקדו׃ ויקח לו חרש להתגרד בו 8
והוא ישב בתוך האפר׃ ותאמר לו אשתו עדך 9
מחזיק בתמתך ברך אלהים ומת׃ ויאמר אליה כדבר י
אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת
האלהים ואת הרע לא נקבל בכל זאת לא חטא איוב
בשפתיו׃
וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה 11
עליו ויבאו איש ממקמו אליפז התימני ובלדד השוחי
וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד לו ולנחמו׃
וישאו את עיניהם מרחוק ולא הכירהו וישאו קולם 12
ויבכו ויקרעו איש מעלו ויזרקו עפר על ראשיהם
השמימה׃ וישבו אתו לארץ שבעת ימים 13
ושבעת לילות ואין דבר אליו דבר כי ראו כי
גדל הכאב מאד׃ אחרי כן פתח איוב את פיהו ג CAP. III.
ויקלל את יומו׃
ויען איוב ויאמר׃ יאבד יום אולד בו והלילה אמר 2 3
הרה גבר׃ היום ההוא יהי חשך אל ידרשהו 4
אלוה ממעל ואל תופע עליו נהרה׃ יגאלהו חשך ה
וצלמות תשכן עליו עננה יבעתהו כמרירי יום׃
הלילה ההוא יקחהו אפל אל יחד בימי שנה במספר 6
ירחים אל יבא׃ הנה הלילה ההוא יהי גלמוד אל תבוא 7
רננה בו׃ יקבהו אררי יום העתידים ערר לויתן׃ 8
יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי 9
שחר׃ כי לא סגר דלתי בטני ויסתר עמל מעיני׃ י
למה לא מרחם אמות מבטן יצאתי ואגוע׃ מדוע 11 12
קדמוני ברכים ומה שדים כי אינק׃ כי עתה שכבתי 13
ואשקוט ישנתי אז ינוח לי׃ עם מלכים ויעצי ארץ 14
הבנים חרבות למו׃ או עם שרים זהב להם הממלאים טו
בתיהם

a) Deut. 28, 35. Esa. 1, 6. coll. 2 Sam. 14, 25. v. 8. b) *Et sumsit sibi testam, vt scaberet vel raderet se ea* (1) Chald. Syr. & Ar. frequentius. c) more lugentium c. 42, 6. Esa. 47, 1. cet. v. 9. d) *Tandem ipsi quoque dixit vxor eius.* cf. c. 19, 17. e) num *adhuc tu* retines integritatem tuam? v. 3. subintell. ה interrog. vt v. 10. f) *Benedic ergo Deo, vt* c. 1, 21. fecisti, *& morere!* Egregium scil. refers ab eo præmium: qui potius, dum tantis in malis Deum laudas, omnem sensum humanum exuisse videris. Al. *valedic* potius *Deo, & morere,* quia aliud nihil exspectandum restat. coll. v. 5. c. 1, 5. 11. v. 11. g) c. 4, 1. seqq. ex Idumæis, coll. Gen. 36, 4. 10. 11. *Themanita* s. *Themanensis* non tantum ex *Themane*, Esaui nepote Gen. 36, 11. sed etiam vrbe Idumææ orientaliori *Theman*, in confiniis Arabiæ desertæ, oriundus. Ier. 49, 7. Ezech. 25, 13. h) *& Bildad* c. 8, 1. seqq. *Schuchites, a Suacho,* Abrahami & Keturæ, filio, Gen. 25, 2. prognatus. i) *& Tsophar* c. 11, 1. seqq. *Naamathita* s. *Naamathensis*: Ignotæ nunc nobis familiæ & sedis. k) c. 9, 19. Ios. 11, 5.

CAP. III, v. 1. l) *Postea,* quum nullus ad ipsum loqueretur, c. 2, 13. *Iobus aperuit os suum,* & ex dolore libere loqui cœpit, c. 33, 2. ita, *vt malediceret* I. *diei natiuitatis suæ,* v. 1-9. *optaretque* II. si votis confici res posset, *se non natum,* aut statim ab vtero mortuum esse, v. 10-19. Idque III. *ob magna & multa mala sua,* a quibus requies nulla ipsi detur, v. 20-26. In quorum verborum interpretatione vtrumque extremum cauendum est, 1) ne euanescat laus, post finem certaminis a Deo ipsi data, c. 42, 7. 8. coll. Iac. 5, 11. nec prorsus tamen 2) excusetur, quem & Elihu, & Deus, & propria tandem conscientia, erroris conuicit.

v. 7. עד sic *Occidentales*; at *Orientales* ועד scribant, עד legunt. Porro עד habent in textu sine *Kri* 3. 20. 21. 22. ועד vero sine *Cthib* 11. 12. 15. 16. 23. vtrumque contra *Mas.* ‾ *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 38, 17. Ceterum ‾ per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. 22. v. 8. בתוך per *Makk.* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15 — 19. 23. 24. & *Ber.* v. 10. הרע per *Pat.* 1. 2. 4. 14. 20. 21. 22. & in marg. 6. 9. v. 11. ארץ per *Makk.* & *Segol* 1. 2. Pro עליו habent אליו 20. 21. & (in textu) 6. 9. לנוד sine *Meth.* 2. 4. at per *Meth. milra* 3. v. 13. *Spatium* præmitt. 7. 10. 11. 13. 14. 16. & *Ber.* CAP. III, v. 2. איוב per *Rbhiagereſch.* 14. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. ויאמר sic *milel* cum *Patach* hab. 15. 17. 18. 22. & sic se. 24. sec. *M. I.* & *Mas. fin.* f. 9. col. d. quæ & reliquis in locis, vbi ויאמר post præuium ויען vel ויוכח sequitur, ita similiter requirit, videlicet in initiis c. 4. 6. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 18 — 23. 25. 26. 27. 29. 34. 35. 36. 38. 40. 42. item c. 32, 6. c. 40, 3. 6. Alii *milra* regulariter. Nec vero obstat lectioni nostræ præcedens *Rbhia* pro *Gereschato* positus, quippe qui locum habet in secunda voce, etiamsi *Silluk* non fuerit laborans, coll. not. Ps. 34, 3. v. 4. ממעל per *Pat.* 24. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 5. תשכן sine *Meth.* 1. 2. 3. 4. 11. 12. 15. 16. 21. 23. & *B. Napht.* v. 6. הלילה sic per *Merca* 1. 2. 7. 8. 10 — 16. 24. & sic se. *Ber.* sec. analogiam. Ceteri per *Mun.* v. 7. רננה *milel* 1. 2. 3.

16 בתיהם כסף׃ או כנפל טמון לא אהיה כעללים לא־
17 ראו אור׃ שם רשעים חדלו רגז ושם ינוחו יגיעי כח׃
18 יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נגש׃ קטן וגדול 19
כ שם הוא ועבד חפשי מאדניו׃ למה יתן לעמל אור
21 וחיים למרי נפש׃ המחכים למות ואיננו ויחפרהו
22 ממטמונים׃ השמחים אלי־גיל ישישו כי ימצאו־קבר׃
23 לגבר אשר־דרכו נסתרה ויסך אלוה בעדו׃ כי־לפני 24
כה לחמי אנחתי תבא ויתכו כמים שאגתי׃ כי פחד
26 פחדתי ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי׃ לא שלותי
ולא־שקטתי ולא־נחתי ויבא רגז׃

ד 2 CAP. IV.

ויען אליפז התימני ויאמר׃ הנסה דבר
3 אליך תלאה ועצר במלין מי יוכל׃ הנה יסרת רבים
4 וידים רפות תחזק׃ כושל יקימון מליך וברכים
ה כרעות תאמץ׃ כי עתה תבוא אליך ותלא תגע עדיך
6 ותבהל׃ הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך׃
7 זכר־נא מי־הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו׃ כאשר 8
9 ראיתי חרשי און וזרעי עמל יקצרהו׃ מנשמת אלוה
י יאבדו ומרוח אפו יכלו׃ שאגת אריה וקול שחל ושני
11 כפירים נתעו׃ ליש אבד מבלי־טרף ובני לביא
12 יתפרדו׃ ואלי דבר יגנב ותקח אזני שמץ מנהו׃
13 בשעפים מחזינות לילה בנפל תרדמה על־אנשים׃ 14
טו פחד קראני ורעדה ורב עצמותי הפחיד׃ ורוח על־פני
16 יחלף תסמר שערת בשרי׃ יעמד ולא־אכיר מראהו
17 תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע׃ האנוש מאלוה
18 יצדק אם־מעשהו יטהר גבר׃ הן בעבדיו לא יאמין
19 ובמלאכיו ישים תהלה׃ אף שכני בתי־חמר אשר־
כ בעפר יסודם ידכאום לפני־עש׃ מבקר לערב יכתו
21 מבלי משים לנצח יאבדו׃ הלא־נסע יתרם בם ימותו

ולא Zzzz צב א

v. 16. a) *Aut, si* nec cum Principibus v. 15. cubarem v. 13. *instar abortiui* statim *absconditi, non essem* vel subsisterem in hoc seculo.

v. 17. b) *Ibi enim*, inter mortuos, v. 11. & in sepulcro v. 13. c) *omittunt vexationem*, Iud. 9. 11. 13.

v. 20. d) *Quare dat* (sc. *Deus*) *misero & calamitoso lucem?* Ellipsis diuini nominis, vt c. 16, 7. Hab. 2, 1. Thren. 3, 1. seqq. *Interrogatio* autem est tentati & anxie hæsitantis, vt supra v. 11.

v. 21. e) *Qui exspectant mortem, & non adest*, nec venit: *& qui vel fodiendo quærerent eam magis, quam abditissimos thesauros.*

v. 22. f) *ad exsultationem vsque* Hos. 9, 1. vehementer.

v. 23. g) Quare inquam Deus vitam dat v. 20. *viro* v. 3. *cuius via abscondita est*, c. 28, 21. Esa. 40, 27. *& circa quem texit* vel *obsepsit* omnia *Deus*, vt exitum ex his malis reperire non possit.

CAP. IV. v. 1. h) c. 2, 11. qui, vt primus ætate & experientia, orationem ad Iobum primus habuit, ita postea omnium nomine Dei censuram excepit, c. 42, 7. Respondet autem ita hoc & sequ. capite, vt I. *Iobi impatientiam reprehendat* v. 2--6. II. Et falsa de Iobo opinione, quasi is se nimis iustum & sanctum, Deum autem in puniendo se iniustum existimaret, coll. v. 17. *probare conatur, quod Deus neminem innocentem, sed tantum nocentes adfligat*, 1) ex omnium temporum historia v. 7 -- 11. 2) ex nocturna visione v. 12 -- 21. 3) ex consensu omnium sanctorum c. 5, 1. 2. 4) ex propria experientia c. 5, 3 -- 7. Vnde III. *Iobum* suo exemplo *inuitat ad sperandum in misericordia Dei*, non in propria iustitia, c. 5, 8 -- 15. IV. illud facienti *liberationem ex malis promittit*, si etiam aduersus Deum peccasset, c. 5, 16 -- 27.

v. 16. ראו sic per *Merca* 3. 4. 7. 8. 11. 15. 16. 24. *Ber.* Ceteri fere per *Mun.* vitiose. v. 18. שאננו per *Kam.* 3. 7. 14. 17. 18. 20. 21. 22. 23. *Ber.* ac (in textu) 6. 9. v. 25. יבא per *Merca* & *milra* 6. 9. 14. 20. 21. 22. v. 26. נחתי per *Rbhiageresch.* solus *Ber.* At per *Merca-mahp.* 1. ויבא *milel* 2. 3. 4. 7. 8. 22. 24. & *B. Ascher.* Alii *milra.* CAP. IV, v. 1. התימני per *Rbhia simpl.* 7. 8. 24. Alii per *gereschatum.* Vid. not. Ps. 4, 1. ויאמר sic *milel* 15. 17. 18. 22. & sic te. 24. Vid. not. c. 3, 1. *Milra* plerique. v. 2. ועצר per *Chatephpat.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 21. 23. v. 7. מי per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. 22. & *Ber.* Ceteri per *Mahp.* הוא per *Tiphcha ant.* ישרים cum conseruo 3. 4. v. 14. קראני per *Mun.* 1. v. 16. דממה per *Rbhiageresch.* 1. 3. 6. 9. 22. 23. Sic vero pro *Mun.* sequi deberet *Merca*, quem habent 1. 3. Verum præstat hæc duo Nomina coniungi propter præfixionem *Vau* copulatiui. v. 17. יטהר per *Makk.* 2. 3. 4. 22. v. 18. ישים cum conseruo 3. 4. תהלה ita 2. 3. 4. v. 19. אף sine *Psik* 2. 7. 8. 11. 12. 16. 17. 18. 23. At per *Makk.* 1. 14. & cum *Mahp.* simul 7. 8. אשר בעפר ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 20. יכתו sic per *Pat.* 1. 2. 4. 24. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. Ceteri per *Kam.* v. 21. הלא נסע ita 2. 3. 4.

CAP. V. ה ולא בחכמה׃ 1 קרא־נא היש עונך ואל־מי מקדשים
תפנה׃ 2 כי־לאויל יהרג־כעש ופתה תמית קנאה׃
3 אני־ראיתי אויל משריש ואקוב נוהו פתאם׃ 4 ירחקו
בניו מישע וידכאו בשער ואין מציל׃ 5 אשר קצירו
רעב יאכל ואל־מצנים יקחהו ושאף צמים חילם׃
6 כי ׀ לא־יצא מעפר און ומאדמה לא־יצמח עמל׃
דגש אחר שורק 7 כי־אדם לעמל יולד ובני־רשף יגביהו עוף׃ 8 אולם
אני אדרש אל־אל ואל־אלהים אשים
דברתי׃ 9 עשה גדלות ואין חקר נפלאות עד־אין
מספר׃ 10 הנתן מטר על־פני ארץ ושלח מים על־פני
חוצות׃ 11 לשום שפלים למרום וקדרים שגבו ישע׃
12 מפר מחשבות ערומים ולא־תעשינה ידיהם תושיה׃
13 לכד חכמים בערמם ועצת נפתלים נמהרה׃ 14 יומם
יפגשו־חשך וכלילה ימששו בצהרים׃ 15 וישע מחרב
16 מפיהם ומיד חזק אביון׃ ותהי לדל תקוה ועלתה
17 קפצה פיה׃ הנה אשרי אנוש יוכחנו אלוה ומוסר
וידיו קרי 18 שדי אל־תמאס׃ כי הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידו
19 תרפינה׃ בשש צרות יצילך ובשבע ׀ לא־יגע בך
20 רע׃ ברעב פדך ממות ובמלחמה מידי חרב׃ 21 בשוט
22 לשון תחבא ולא־תירא משד כי יבוא׃ לשד ולכפן
23 תשחק ומחית הארץ אל־תירא׃ כי עם־אבני השדה
24 בריתך וחית השדה השלמה־לך׃ וידעת כי־שלום
25 אהלך ופקדת נוך ולא תחטא׃ וידעת כי־רב זרעך
26 וצאצאיך כעשב הארץ׃ תבוא בכלח אלי־קבר
27 כעלות גדיש בעתו׃ הנה־זאת חקרנוה כן־היא
שמענה ואתה דע־לך׃

CAP. VI. ו 1 ויען איוב ויאמר׃ 2 לו שקול ישקל כעשי והותי
והותי קרי
3 במאזנים ישאו־יחד׃ כי־עתה מחול ימים יכבד
על

CAP. V, v. 1. a) *Prouoca modo*, ad disceptationem vel testimonium caussæ tuæ, quoscumque volueris. cf. not. ad c. 4, 1. b) *& ad quem ex sanctis convertes te*, cuius vel exemplum vel testimonium in contrarium producere possis? *Interrogatio* est *negantis*, vt 1 Sam. 6, 20.

v. 2. c) *Nam stultum*, qui aduersus Deum contendit, *interficit ira*: *& eiusmodi amentem* ac fatuum *necat zelus* insaniæ, vel ipsius Dei.

v. 5. d) *Cuius* stulti *messem* famelicus absumet, & ad id, quod *e spinis* colligit, *auferet eam*: & auide absorbebit *latro* opes & *facultates eorum*.

v. 6. e) *Non enim* constanter & late *exibit* cet.

v. 7. f) Quia homo *ad laborem* & prauitatem post lapsum nascitur, *sicut filii rapidi iactus*, h. e. *cum impetu vibratæ sagittæ*, alte volant.

v. 8. g) *Verum enim vero*. c. 1, 11. hæc nunc mittam, & *quærens me conuertam* ad Deum. Esa. 8, 19. c. 9, 12. c. 11, 10.

v. 13. h) Vid. 1 Cor. 3, 19.

v. 16. i) *Supereſt itaque misero spes* in Deo liberatore; modo vere pius ille sit, neque Deo obmurmuret. k) *sed flagitiosa nequitia*, quæ ipsum Deum stolide accusat. *Contracte*, vt Pf. 58, 3. & 64, 7. pro *Aulatha* Pf. 92, 16. l) *claudet os suum*. Pf. 107, 42.

v. 17. m) Excitat ad adplicationem. v. 27. n) cf. Prou. 3, 11. 12.

v. 18. o) *dolore adfligit*, Vulg. *vulnerat & medetur*. Hos. 6, 1. Pf. 147, 3. p) *sanant*. 1 Sam. 2, 6. Ier. 51, 9. coll. Thren. 3, 31 – 33.

v. 26. q) *in summa senectute* (2) c. 30, 2.

CAP. VI, v. 1. r) I. *Exorditur Iobus* cum quadam excusatione a magnitudine dolorum, v. 2–7. II. *Defendit nuperum mortis suæ votum*, & impatientiæ accusationem a se remouet, cet. v. 8 -- 30. cf. infra ad v. 8. not.

CAP. V, v. 5. Pro ושאף, quod in *Kri* habent, in textu scribunt ישאף 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. & שאף 4. sec. *Mas. Erff.* sed præter *impr.* Hos. 1, 1. Ceterum pro ושאף *Orientalibus* tribuitur ישב, quod *insidiandi* notionem habet Ier. 3, 2. Pf. 17, 12. sed credibile est, hanc ipsam variationem, quam ex codicibus modo dedimus, esse *Orientalium*, adeo ישב in impresso Indice mendosum pro ישאף. v. 8. אשים cum conseruo 3. 4. v. 16. לדל per *Kam.* 3. 4. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Iud. 6, 6. ועלתה *milra* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. & ועלתה cum *Mappik* 10. 14. 20. 21. 22. ac (in textu) 6. 9. vtrumque male. v. 7. הנה cum *Psik* 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. v. 19. יצילך sine *Dag.* 1. 2. v. 21. כי per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 23. לך sine *Dag.* 1. 6. 9. 14. 20. 21. v. 27. חקרנוה per *Mun.* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 15. 16. 19 -- 22. 24. & *Ber.* At זאת חקרנוה כן ita 1. CAP. VI, v. 1. איוב per *Rbbiageresch.* 2. 4. & *Ber.* Vid. not. Pf. 4, 1. ויאמר sic *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. & sic fe. 24. Vid. not. c. 3, 2. Alii *milra* regulariter. v. 3. כי sic per *Makk.* 6. 7. 8. 9. 13. 14. 22. 20. & *Ber.* At per *Merca* 3. *Mun.* vero 4.

4 על־כן דברי לעו : כי חצי שדי עמדי אשר חמתם
ה שתה רוחי בעותי אלוה יערכוני : הינהק פרא
6 עלי־דשא אם יגעה־שור על־בלילו : היאכל
תפל מבלי־מלח אם־יש־טעם בריר חלמות :
7 8 מאנה לנגוע נפשי המה כדוי לחמי : מי־יתן תבוא
9 שאלתי ותקותי יתן אלוה : ויאל אלוה וידכאני
י יתר ידו ויבצעני : ותהי־עוד ׀ נחמתי ואסלדה בחילה
11 לא יחמול כי־לא כחדתי אמרי קדוש : מה־כחי
12 כי איחל ומה־קצי כי־אאריך נפשי : אם־כח
13 אבנים כחי אם־בשרי נחוש : האם אין עזרתי
14 בי ותושיה נדחה ממני : למס מרעהו חסד ויראת
טו שדי יעזוב : אחי בגדו כמו־נחל כאפיק נחלים
16 יעברו : הקדרים מני־קרח עלימו יתעלם־שלג :
17 18 בעת יזרבו נצמתו בחמו נדעכו ממקומם : ילפתו
19 ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו : הביטו
כ ארחות תמא הליכת שבא קוו־למו : בשו
21 כי־בטח באו עדיה ויחפרו : כי־עתה הייתם לו
22 תראו חתת ותיראו : הכי־אמרתי הבו לי ומכחכם
23 שחדו בעדי : ומלטוני מיד־צר ומיד עריצים תפדוני :
24 כה הורוני ואני אחריש ומה־שגיתי הבינו לי : מה־נמרצו
26 אמרי־ישר ומה־יוכיח הוכח מכם : הלהוכח מלים
27 תחשבו ולרוח אמרי נאש : אף על־יתום תפילו
28 ותכרו על־ריעכם : ועתה הואילו פנו־בי ועל־פניכם
29 אם־אכזב : שבו נא אל־תהי עולה ושבי עוד צדקי־ ושבו קרי
ל בה : היש־בלשוני עולה אם־חכי לא־יבין הוות :
ז הלא־צבא לאנוש על־ארץ וכימי שכיר ימיו : CAP. VII. עלי קרי
2 3 כעבד ישאף־צל וכשכיר יקוה פעלו : כן
4 הנחלתי לי ירחי־שוא ולילות עמל מנו־לי : אם־

שכבתי

a) *abſorbent* vel *abſorpſerant*, ſcil. ægritudo & calamitas illa mea v. 2.

v. 5. b) *Num rudit* vel *rudere ſolet* deſiderio cibi (2) c. 30, 7.

v. 6. c) *in albumine vitelli* ſ. potius in *mucilagine ſpumæ lactis* (1)

v. 7. d) *iſti* inſulſi ſermones vel conſolationes tuæ ſunt *ſicut excrementa cibi mei*, i. e. ſicut cibus dilutus, & ore redditus vel aluo excretus.

v. 8. e) Hactenus exordium. Nunc 1) prius votum ſuum repetit v. 8 - 10. 2) rationes addit v. 11. 12. 3) Obiectionem ſoluit & retorquet v. 13 - 30.

v. 9. f) *& abſcinderet me*, inſtar fili, c. 27, 8. Eſa. 38, 12.

v. 10. g) *& obrigeſcam* (1) *in dolore*, vitam exſtinguente.

v. 11. h) *& quis meus* aut vitæ meæ *finis erit*, niſi mors, *vt* ſpe longioris ac melioris vitæ *prolongem animam meam*, & ſec. Vulg. *patienter agam?* c. 7, 11. c. 21, 4.

v. 13. i) *Itane?* Num. 17, 28. k) *auxilium meum* c. 31, 21. ex patientia, *non eſt in me?* l) *& veritas* ſ. *ſapientia vera* expulſa eſt a me?

v. 14. m) *Contabeſcenti* alias *ab amico ſuo* fit *gratia* ſ. charitas: *at* nunc *timorem Dei* ille *omittit*, dum in me miſerum non benignus, ſed iniurius exiſtit.

CAP. VII, v. 1. n) *Annon militia* eſt miſero & ærumnoſo *homini?* Continuat hic Iobus reſponſionem ſuam, c. VI. inceptam, & defendere incipit primi ſermonis ſui in c. 3. ſententiam, & I. quidem ſub 3. perſona in v. 1. 2. & aperte in 1. perſona v. 3-6. *adflictiſſimum ſuum ſtatum deſcribit*, eumque II. *Deo proponit* v. 7-10. & iuſtis, vt ipſi videbatur, rationibus exprobrat v. 11. 1) *Quod* tam acerba *non meruerit*, v. 12-16. 2) ſi etiam commeruiſſet, Deus tamen condonare potius deberet, v. 17 - 21.

v. 5. הינהק per *Makk.* 2. 3. 4. 7. 8. 11. 15. v. 8. שאלתי ſic per *Tſere* 1. 4. & in marg. 6. 9. v. 10. נחמתי per ſolum *Rbhia* 2. 4. v. 13. עזרתי *milel* 1. 2. 4. v. 14. למאס ita cum *Aleph* epenthet. 1. 2. & in marg. 6. 9. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* Ceterum per *Tiphcha ant.* 2. 3. v. 19. הליכת ſic *defect.* 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. ſec. *Maſ. impr.* h. l. & Pſ. 68, 25. Alii *plene.* קוו per *Merca milra* 6. 9 -- 16. 19. 23. v. 21. הייתם *milra* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. לו ita 3. 10. 14. 20. 23. & (in textu) 6. 9. item *Occidentales.* At לא per *Aleph* 1. 2. 4. 11. & in marg. 6. 9. quomodo etiam, ſed cum adiecto *Kri* לו 7. 8. 12. 13. 15 -- 19. 21. 22. 24. *Ber.* & *Orientales*: verum hi præter *Maſ. impr.* Leu. 11, 21. Inſuper *Maſ. Erff.* & *M. I.* nullum hic memorant *Cthib* & *Kri.* לא tamen etiam *Chaldæus* legiſſe videtur. תיראו ſic *plene* (q. d. *timetis*) 17. 18. 22. 24. & *Ber.* ſec. *M. I.* Et תראו *defect.* quidem, verum cum *Meth.* & adpoſita *Maſ.* ל בטעם 7. 8. Verum ſine *Meth.* & *def.* ceteri ac 22. in marg. quomodo & *Concord. Hebr.* & veteres Metaphraſtæ omnes. v. 25. נמרצו per *Tiphcha ant.* 1. 3. v. 26. הלהוכח per *Tiphcha ant.* 2. v. 27. אף־על־יתום ita 1. 3. 4. 22. רעכם *defect.* 2. 4. ſic fu. 1. contra *Maſ.* 1. 4. & *Erff.* v. 30. הות *defect.* 2. 4. & ſic requirit *Maſ. impr.* Num. 32, 41. adiecta tamen epicriſi ופליג, h. e. quod *varient* libri. CAP. VII, v. 1. צבא per *Tiphcha ant.* 1. 2. 3. עלי ſic in textu ſine nota 4. 11. 12. 15. 16. 23. contra *Maſ. magnam impr.* h. l. & *Erff.*

4 שָׁכַבְתִּי וְאָמַרְתִּי מָתַי אָקוּם וּמִדַּד־עָרֶב וְשָׂבַעְתִּי
וגוש קרי ג' זעירא ה נְדֻדִים עֲדֵי־נָשֶׁף׃ לָבַשׁ בְּשָׂרִי רִמָּה וְגִישׁ עָפָר עוֹרִי רָגַע
6 וַיִּמָּאֵס׃ יָמַי קַלּוּ מִנִּי־אָרֶג וַיִּכְלוּ בְּאֶפֶס תִּקְוָה׃ זְכֹר כִּי־
7 רוּחַ חַיָּי לֹא־תָשׁוּב עֵינִי לִרְאוֹת טוֹב׃ לֹא־תְשׁוּרֵנִי עֵין
8 רֹאִי עֵינֶיךָ בִּי וְאֵינֶנִּי׃ כָּלָה עָנָן וַיֵּלַךְ כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא
9 יַעֲלֶה׃ לֹא־יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ׃ י
11 גַּם־אֲנִי לֹא אֶחֱשָׂךְ־פִּי אֲדַבְּרָה בְּצַר רוּחִי אָשִׂיחָה בְּמַר
12 נַפְשִׁי׃ הֲיָם־אָנִי אִם־תַּנִּין כִּי־תָשִׂים עָלַי מִשְׁמָר׃ כִּי־
13 אָמַרְתִּי תְּנַחֲמֵנִי עַרְשִׂי יִשָּׂא בְשִׂיחִי מִשְׁכָּבִי׃ וְחִתַּתַּנִי 14
בַחֲלֹמוֹת וּמֵחֶזְיֹנוֹת תְּבַעֲתַנִּי׃ וַתִּבְחַר מַחֲנָק נַפְשִׁי טו
16 מָוֶת מֵעַצְמוֹתָי׃ מָאַסְתִּי לֹא־לְעֹלָם אֶחְיֶה חֲדַל מִמֶּנִּי
17 כִּי־הֶבֶל יָמָי׃ מָה־אֱנוֹשׁ כִּי תְגַדְּלֶנּוּ וְכִי־תָשִׁית אֵלָיו
18 לִבֶּךָ׃ וַתִּפְקְדֶנּוּ לִבְקָרִים לִרְגָעִים תִּבְחָנֶנּוּ׃ כַּמָּה לֹא־ 19
תִשְׁעֶה מִמֶּנִּי לֹא־תַרְפֵּנִי עַד־בִּלְעִי רֻקִּי׃ חָטָאתִי מָה כ
רפה ומלעיל אֶפְעַל ׀ לָךְ נֹצֵר הָאָדָם לָמָה שַׂמְתַּנִי לְמִפְגָּע לָךְ
21 וָאֶהְיֶה עָלַי לְמַשָּׂא׃ וּמֶה ׀ לֹא־תִשָּׂא פִשְׁעִי וְתַעֲבִיר
אֶת־עֲוֹנִי כִּי־עַתָּה לֶעָפָר אֶשְׁכָּב וְשִׁחַרְתַּנִי וְאֵינֶנִּי׃

CAP. VIII. ח 2 וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמַר׃ עַד־אָן
3 תְּמַלֶּל־אֵלֶּה וְרוּחַ כַּבִּיר אִמְרֵי־פִיךָ׃ הַאֵל יְעַוֵּת
4 מִשְׁפָּט וְאִם־שַׁדַּי יְעַוֵּת־צֶדֶק׃ אִם־בָּנֶיךָ חָטְאוּ־לוֹ
ה וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד־פִּשְׁעָם׃ אִם־אַתָּה תְּשַׁחֵר אֶל־אֵל וְאֶל־
6 שַׁדַּי תִּתְחַנָּן׃ אִם־זַךְ וְיָשָׁר אָתָּה כִּי־עַתָּה יָעִיר עָלֶיךָ
7 וְשִׁלַּם נְוַת צִדְקֶךָ׃ וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ
8 יִשְׂגֶּה מְאֹד׃ כִּי־שְׁאַל־נָא לְדֹר רִישׁוֹן וְכוֹנֵן לְחֵקֶר
9 אֲבוֹתָם׃ כִּי־תְמוֹל אֲנַחְנוּ וְלֹא נֵדָע כִּי צֵל יָמֵינוּ
י עֲלֵי־אָרֶץ׃ הֲלֹא־הֵם יוֹרוּךָ יֹאמְרוּ לָךְ וּמִלִּבָּם יוֹצִאוּ
11 מִלִּים׃ הֲיִגְאֶה־גֹּמֶא בְּלֹא בִצָּה יִשְׂגֶּה־אָחוּ בְלִי־מָיִם׃
12 13 עֹדֶנּוּ בְאִבּוֹ לֹא יִקָּטֵף וְלִפְנֵי כָל־חָצִיר יִיבָשׁ׃ כֵּן
ארחות

a) quando surgam, & emensus erit vesper mensuram suam?

v. 5. *b*) Induta est caro mea *vermibus & ramentis* (1) s. sordibus *pulueris*. *c*) cutis mea *riget* vel sec. alios *rumpitur*. c. 26, 12. Esa. 51, 15. *d*) & vlcerosis fissuris *abominabilis est* & tetram speciem habet.

v. 9. *e*) Nam sicut *nubes consumitur & abit* sine reditu.

v. 11. *f*) Quoniam vero *tu non recordaris* v. 7. illius fragilitatis & miseriæ meæ, nec cohibes a me manum tuam, *ideo etiam ego non cohibebo os meum*.

v. 13. *g*) *feret me in querimonia mea*; vel *feret aliquid de querim. mea* lectus meus.

v. 15. *h*) *suffocationem*, h. e. mortem & *interclusionem spiritus*. (1)

v. 16. *i*) *Auersor* saniosum illud corpus v. 5. & *ossa mea* v. 15. vitamque vere miseram.

v. 19. *k*) *Quousque? Quamdiu?* Ps. 35, 17.

v. 20. *l*) *Peccaui*, fateor. vel *Si peccaui*; subintell. אם, vt Hos. 14, 18. Ps. 39, 12. cet.

CAP. VIII, v. 1. *m*) *Bildad* alter Iobi amicus, c. 2, 11. I. Iobi sententiam vehementer *sibi displicere testatur*, v. 2. 3. 4. Itaque II. Iobum *ad resipiscentiam* ac veram pietatem *hortatur*, argumento *ab vtili*, v. 5-7. & *inutili*, etiam ex *antiquitate* confirmato, v. 8-19. Quibus breviter repetitis & adplicatis III. *concludit* v. 20. 21.

v. 2. *n*) & *spiritus* s. halitus *superbi* & insolentis.

v. 4. *o*) *Siquidem* vel *Quandoquidem* filii tui in ipsum peccarunt; *ideo* merito *vos tradidit* in *manum prævaricationis eorum*, quæ in ruinam & exitium præcipitauit eos.

v. 5. *p*) *Si tu* potius mature *quæreres Deum*.

v. 6. *q*) *certe nunc*. q. d. certissime tibi confirmo, *quod nunc* statim cet. *r*) *excitaturus esset* se & potentiam suam *super te*.

v. 4. שכבתי ואמרתי מתי אקום ita 1. mendose quidem, in eo tamen commodius quam nostri, quod maximam huius hemistichii subdistinctionem super אקום ponit. Ceterum שכבתי per *Kadma* 6. 9. 10. 13. 14. 19--23. v. 8. כי sic per vicariam *Mun.* 4. 7. 8. 21. 22. 24. & *Ber.* Ceteri per *Rbhiageresch.* cum præuio (sec. meliores) *Merca*. v. 9. כן per *Makk.* & *Sægol* 3. manente vero *Tsere* 2. 4. At per *Mahp.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16 -- 20. 23. v. 14. ומחזיונות per *Merca* 4. & *Ber.* תבעתני: per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* & *Ind. Baj.* f. 61. col. 5. v. 20. למה cum *Dag.* 3. 7. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. contra *M. I.* item *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* & *Erff.* ad Ps. 41, 10. ואהיה עלי *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 106, 20. v. 21. תשא per *Merca* solus *Ber.* cf. Ps. 53, 7. & 116, 16. ושחרתני hic per *Pat.* regulariter 1. 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. 23. 24. Alii per *Kam.* Ceterum *Merca* habent 4. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. *Mun.* vero plerique. At per *Rbhiageresch.* 1. & ושחרתני *Ber.* CAP. VIII, v. 1. השוחי per *Rbhiageresch.* 17. 18. *Ber.* ויאמר *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. Alii *milra*. v. 8. לדר *defect.* 2. 6 -- 9. 15. & sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. v. 10. יוצאו *defect.* 22. 24. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Num. 14, 37. At יצאו *defect.* sine *Vau* 1. 7. 8. 15. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.*

v. 11. ישגא per *Aleph* 2. 4. 17. 18. 20. 23. 24. *Ber.* & (in textu) 6. 9. sec. *M. I.* sed contra *Mas. impr.* coll. v. 7. & Ps. 92, 13.

14 אָרְחוֹת כָּל־שֹׁכְחֵי אֵל וְתִקְוַת חָנֵף תֹּאבֵד׃ אֲשֶׁר־
טו יָקוֹט כִּסְלוֹ וּבֵית עַכָּבִישׁ מִבְטַחוֹ׃ יִשָּׁעֵן עַל־בֵּיתוֹ וְלֹא
16 יַעֲמֹד יַחֲזִיק בּוֹ וְלֹא יָקוּם׃ רָטֹב הוּא לִפְנֵי־שָׁמֶשׁ
17 וְעַל־גַּנָּתוֹ יֹנַקְתּוֹ תֵצֵא׃ עַל־גַּל שָׁרָשָׁיו יְסֻבָּכוּ בֵּית
18 אֲבָנִים יֶחֱזֶה׃ אִם־יְבַלְּעֶנּוּ מִמְּקֹמוֹ וְכִחֶשׁ בּוֹ לֹא
19 רְאִיתִיךָ׃ הֶן־הוּא מְשׂוֹשׂ דַּרְכּוֹ וּמֵעָפָר אַחֵר יִצְמָחוּ׃
כ 21 הֶן־אֵל לֹא יִמְאַס־תָּם וְלֹא יַחֲזִיק בְּיַד־מְרֵעִים׃ עַד־
22 יְמַלֵּה שְׂחוֹק פִּיךָ וּשְׂפָתֶיךָ תְרוּעָה׃ שֹׂנְאֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־ ה׳ במקום א׳
ט בֹּשֶׁת וְאֹהֶל רְשָׁעִים אֵינֶנּוּ׃ וַיַּעַן אִיּוֹב CAP. IX.
2 וַיֹּאמַר׃ אָמְנָם יָדַעְתִּי כִי־כֵן וּמַה־יִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִם־אֵל׃
3 4 אִם־יַחְפֹּץ לָרִיב עִמּוֹ לֹא־יַעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי־אָלֶף׃ חֲכַם
ה לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ מִי־הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם׃ הַמַּעְתִּיק
6 הָרִים וְלֹא יָדָעוּ אֲשֶׁר הֲפָכָם בְּאַפּוֹ׃ הַמַּרְגִּיז אֶרֶץ
7 מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלָּצוּן׃ הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח
8 וּבְעַד כּוֹכָבִים יַחְתֹּם׃ נֹטֶה שָׁמַיִם לְבַדּוֹ וְדוֹרֵךְ עַל־
9 בָּמֳתֵי יָם׃ עֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה וְחַדְרֵי תֵמָן׃
י עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד־אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר׃
11 הֵן יַעֲבֹר עָלַי וְלֹא אֶרְאֶה וְיַחֲלֹף וְלֹא־אָבִין לוֹ׃
12 הֵן יַחְתֹּף מִי יְשִׁיבֶנּוּ מִי־יֹאמַר אֵלָיו מַה־תַּעֲשֶׂה׃
13 14 אֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׁיב אַפּוֹ תַּחְתָּו שָׁחֲחוּ עֹזְרֵי רָהַב׃ אַף תחתיו קרי
טו כִּי־אָנֹכִי אֶעֱנֶנּוּ אֶבְחֲרָה דְבָרַי עִמּוֹ׃ אֲשֶׁר אִם־
16 צָדַקְתִּי לֹא אֶעֱנֶה לִמְשֹׁפְטִי אֶתְחַנָּן׃ אִם־קָרָאתִי
17 וַיַּעֲנֵנִי לֹא־אַאֲמִין כִּי־יַאֲזִין קוֹלִי׃ אֲשֶׁר־בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי
18 וְהִרְבָּה פְצָעַי חִנָּם׃ לֹא־יִתְּנֵנִי הָשֵׁב רוּחִי כִּי
19 יַשְׂבִּעַנִי מַמְּרֹרִים׃ אִם־לְכֹחַ אַמִּיץ הִנֵּה וְאִם־
כ לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי׃ אִם־אֶצְדָּק פִּי יַרְשִׁיעֵנִי תָּם־אָנִי
21 22 וַיַּעְקְשֵׁנִי׃ תָּם־אָנִי לֹא־אֵדַע נַפְשִׁי אֶמְאַס חַיָּי׃ אַחַת
23 הִיא עַל־כֵּן אָמַרְתִּי תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה׃ אִם־

v. 14. a) *Quoniam.* Ier. 32, 3. cet. b) ipse hypocrita tandem *fastidiet spem suam.* Ezech. 20, 43. c) *Et domus* s. tela *aranei*, qua nihil leuius & infirmius est, erit *fiducia & refugium eius*, in quo confidit.

v. 15. d) *Innitetur* quidem domui suæ, *sed ea* immota *non stabit*; *adprehendet* & tenebit, immo *& confirmabit eam*, v. 20. *sed non consistet.*

v. 16. e) *Viridis* quidem & *succi plenus.* (1) cf. Verbum c. 24, 8.

v. 17. f) Verum *in aceruo* scil. *lapidum*, ex sequ. commate, coll. Gen. 31, 46. 51 Ios. 7, 26. cet. g) radices eius *implicantur*, intorquentur; aceruo lapidum earum procursum inhibente. Nah. 1, 10. h) i. e. *sedem* s. *spatium* 2 Sam. 15, 17. 1 Reg. 18, 32. *lapidum*, s. lapidosum & petrosum locum. cf. Luc. 8, 6. 13. i) *Videbit* & experietur.

v. 18. k) *Si absorbuerit* eum, velut arborem, lapidosum illud spatium. l) *abnegabit eum* locus ipsius, *dicendo*, *non vidi* nec noui *te.*

v. 19. m) *Et ex terra* loco eius *alii*, non ex eo nati heredes, *nascuntur.*

CAP. IX, v. 2. n) Incipit hic Iobi responsio ad Bildadi sermonem, sequenti capite finienda, in qua I. *ostendit*, *controuersiæ statum male a Bildado formatum esse*: idque probat 1) consensus sui professione v. 2. & 2) fusiori sententiæ suæ confirmatione v. 3–21. II. *Statum controuersiæ recte format*: 1) propriæ sententiæ confessione v. 22. & 2) exceptionis occupatione, v. 23. 24. ac 3) antiquæ querelæ repetitione, v. 25–35. quam & porro c. X. prosequitur.

v. 7. o) *Soli.* (3) Iud. 8, 13. c. 14, 18.

v. 9. p) *arcturum* s. feretrum, vel *sidus ursæ maioris.* c. 38. 32. q) vid. not. Am. 5, 8.

v. 12. r) *Ecce si* v. 11. *abripiat* aliquem ad iudicium aut poenam (1) cf. nomen Prou. 23, 28. & cogn. per *Teth* Iud. 21, 21. Ps. 10, 9.

v. 16. רטֹב *defect.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 24. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 18. ממקמו sic *defect.* 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* Esr. 1, 4. v. 20. הֶן per *Tsere* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. 24. Reliqui per *Sægol*, præter *Mas. impr.* v. 19. & Num. 23, 9. v. 21. ושפתיך per regulare *Merca* 2. 3. 4. & *Ber.* CAP. IX, v. 1. איוב per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. At *milra* plerique. Vid. not. c. 3, 2. v. 3. לרב *defect.* poscit *Mas. impr.* Prou. 25, 8. Sed *plene* omnes nostri. v. 8. שמים per *Mun.* 1. 2. 3. 4. במותי sic 1. in textu, cum nota יתיר וין. v. 9. עשה *milra* 10. 11. 13. 19. at per *Makk.* 4. 7. 8. & vna דו cum *Mun.* 21. 22. וכימה per *Rbhiageresch.* 8. 16. 22. & *Ber.* at per *Atnach* cum præuio *Mun.* 1. v. 11. אבין Conseruum addunt 2. 3. 4. v. 12. ומי ישיבנו cum præf. *Vau* 4. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 1. 2. v. 15. אענה sic passiue 1. 3. q. d. *non exaudior.* Passiue etiam *Syr.* reddidit. v. 16. קראתי sic 4. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. 24. & *Ber.* Ceteri per *Merca.* v. 18. ממרורים sine *Dag.* 1. 2. 4. v. 20. אצדק per *Kam.* 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 22. contra *Mas. impr.* h. l. coll. c. 13, 8. תם per *Makk.* 1. 3. 4. 7. 8. 17. 18. 21. 24. & *Ber.* ויעקשני sic 3. 4. v. 21. נפשי per *Rbhiageresch.* vel *simpl.* 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. 24. אמאס per *Merca* 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. 23. & *Ber.* Ceteri per *Rbhiageresch.* v. 22. אמרתי per *Kam.* 3. 17. 18. 24. & *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.*

שׁוֹט יָמִית פִּתְאֹם לְמַסַּת נְקִיִּם יִלְעָג׃ אֶרֶץ ׀ נִתְּנָה 24
בְיַד־רָשָׁע פְּנֵי־שֹׁפְטֶיהָ יְכַסֶּה אִם־לֹא אֵפוֹא מִי־הוּא׃ כה
וְיָמַי קַלּוּ מִנִּי־רָץ בָּרְחוּ לֹא־רָאוּ טוֹבָה׃ חָלְפוּ 26
עִם־אֳנִיּוֹת אֵבֶה כְּנֶשֶׁר יָטוּשׂ עֲלֵי־אֹכֶל׃ אִם־ 27
אָמְרִי אֶשְׁכְּחָה שִׂיחִי אֶעֶזְבָה פָנַי וְאַבְלִיגָה׃ יָגֹרְתִּי 28
כָל־עַצְּבֹתָי יָדַעְתִּי כִּי־לֹא תְנַקֵּנִי׃ אָנֹכִי אֶרְשָׁע 29
לָמָּה־זֶּה הֶבֶל אִיגָע׃ אִם־הִתְרָחַצְתִּי בְמוֹ־שָׁלֶג ל במי קרי
וַהֲזִכּוֹתִי בְּבֹר כַּפָּי׃ אָז בַּשַּׁחַת תִּטְבְּלֵנִי וְתִעֲבוּנִי 31
שַׂלְמוֹתָי׃ כִּי־לֹא־אִישׁ כָּמֹנִי אֶעֱנֶנּוּ נָבוֹא יַחְדָּו 32
בַּמִּשְׁפָּט׃ לֹא יֵשׁ־בֵּינֵינוּ מוֹכִיחַ יָשֵׁת יָדוֹ עַל־שְׁנֵינוּ׃ 33 34
יָסֵר מֵעָלַי שִׁבְטוֹ וְאֵמָתוֹ אַל־תְּבַעֲתַנִּי׃ אֲדַבְּרָה וְלֹא לה ט׳ רבתי
אִירָאֶנּוּ כִּי לֹא־כֵן אָנֹכִי עִמָּדִי׃ נָקְטָה נַפְשִׁי בְּחַיָּי י CAP. X.
אֶעֶזְבָה עָלַי שִׂיחִי אֲדַבְּרָה בְּמַר נַפְשִׁי׃ אֹמַר אֶל־ 2
אֱלוֹהַּ אַל־תַּרְשִׁיעֵנִי הוֹדִיעֵנִי עַל־מַה־תְּרִיבֵנִי׃ הֲטוֹב 3
לְךָ ׀ כִּי־תַעֲשֹׁק כִּי־תִמְאַס יְגִיעַ כַּפֶּיךָ וְעַל־עֲצַת
רְשָׁעִים הוֹפָעְתָּ׃ הַעֵינֵי בָשָׂר לָךְ אִם־כִּרְאוֹת אֱנוֹשׁ 4
תִּרְאֶה׃ הֲכִימֵי אֱנוֹשׁ יָמֶיךָ אִם־שְׁנוֹתֶיךָ כִּימֵי גָבֶר׃ כִּי־ ה 6
תְבַקֵּשׁ לַעֲוֹנִי וּלְחַטָּאתִי תִדְרוֹשׁ׃ עַל־דַּעְתְּךָ כִּי־לֹא 7
אֶרְשָׁע וְאֵין מִיָּדְךָ מַצִּיל׃ יָדֶיךָ עִצְּבוּנִי וַיַּעֲשׂוּנִי יַחַד סָבִיב 8
וַתְּבַלְּעֵנִי׃ זְכָר־נָא כִּי־כַחֹמֶר עֲשִׂיתָנִי וְאֶל־עָפָר 9
תְּשִׁיבֵנִי׃ הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי׃ עוֹר י 11
וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּשֹׂכְכֵנִי׃ חַיִּים וָחֶסֶד 12
עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי׃ וְאֵלֶּה צָפַנְתָּ 13
בִלְבָבֶךָ יָדַעְתִּי כִּי־זֹאת עִמָּךְ׃ אִם־חָטָאתִי וּשְׁמַרְתָּנִי 14
וּמֵעֲוֹנִי לֹא תְנַקֵּנִי׃ אִם־רָשַׁעְתִּי אַלְלַי לִי וְצָדַקְתִּי טו
לֹא־אֶשָּׂא רֹאשִׁי שְׂבַע קָלוֹן וּרְאֵה עָנְיִי׃ וְיִגְאֶה כַּשַּׁחַל 16
תְּצוּדֵנִי וְתָשֹׁב תִּתְפַּלָּא־בִי׃ תְּחַדֵּשׁ עֵדֶיךָ ׀ נֶגְדִּי וְתֶרֶב 17
כַּעַשְׂךָ עִמָּדִי חֲלִיפוֹת וְצָבָא עִמִּי׃ וְלָמָּה מֵרֶחֶם 18
הִצֵּאתָנִי

v. 23. a) *Quum flagellum* s. grauis plaga a Deo immissa, vt Esa. 28, 15. *subito* & sine discrimine pios & impios *occidit*, *ad tentationem innocentum* quasi *ridet* Deus, eosque plane non curare videtur.

v. 24. b) *Terra* s. regio cum incolis suis nonnunquam *traditur in manum impii* hostis. c) qui *faciem Iudicum eius* confusione & ignominia *operit*. d) *Si non ergo* Deus est, qui illa omnia ita dirigit, *ecquis* alius *ille* est?

v. 26. e) *Praeterierunt* v. 11. 1 Sam. 10, 3. f) pari quasi passu s. celeritate *cum nauibus ad iter accincti* nuntii (1) g) sicut aquila *volatu fertur* (1) *in escam* s. prædam.

v. 27. h) Si *dicere meum* est, h. e. *Si dico* vel cogito apud me. i) *relinquam vultum meum* tristem. k) & *erigam* vel *recreabo me* spe læti exitus. c. 10, 20.

v. 29. l) *Ego* enim in me, & citra diuinam gratiam spectatus, per horribilem illam corruptionem & peccatum originis c. 5, 7. impurus c. 14, 4. & *impius sum*, Matth. 7, 11. licet a scelerata nequitia & hypocrisi me immunem sciam. coll. v. 20. 15. 35. cet.

CAP. X, v. 1. m) Iam vero, quia irritum illud meum votum est c. 9, 34. *Pertæsa est anima mea vitæ meæ*, quæ mihi in pœnam tantum & miseriam conseruata videtur. *Continuat* nimir. Iobus hoc capite *querelas suas* c. 9, 25. inceptas, & I. a Deo *petit*, ne velut impius tractetur v. 1. 2. eiusque petiti II. *rationes reddit*: 1) quod impius non sit, 2) Ne Deus videatur iniustus v. 3-6. immo 3) crudelis v. 7. 8. & 4) veterum beneficiorum immemor. v. 9-13. & 5) plus æquo rigidus v. 14-19. idque 6) in hominem fragilem v. 9. miserum v. 15. 18. 19. & breuissimæ vitæ v. 20. 21.

v. 25. ולא cum præf. *Vau* 2. 3. 4. v. 26. יטוש per *Schin* 3. 21. & in marg. 6. 9. v. 29. למה per *Merca* 2. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 20. 23. זה sine *Dag*. 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. 23. v. 33. יש per *Segol* 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 34. שבטו sine *Tet majusculo* & nota 3. 6. 9. 10. 11. 20. 23. contra *Mas*. 2. *impr*. ac. *Erff*. h. l. item *impr*. Gen. 1, 1. Attamen varietatem exemplarium agnoscit hic *Mas*. 1. ט רבתי ופלוג, & *Mas*. *impr*. ad 1 Par. 1, 1. pro hoc loco substituit Coh. 7, 1. תבעתני: per *Kam*. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. *Nun* sine *Dag*. 1. 6. 9. 10. 13. 19. 22. 23. & sic fe. 3. illud contra *Mas*. 1. vtrumque vero contra *M*. *I*. CAP. X, v. 1. בחיי per *Pat*. 1. 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 2. על־מה ita 3. 4. v. 6. ולחטאתי per *Merca* 3. 4. *Ber*. & vna cum *Geresch* 7. 11. cf. not. Ps. 34, 3. v. 7. ואין per *Rbhiageresch*. 2. v. 9. עפר per *Merca* 3. 4. 7. 8. 11. 21. Vid. v. 6. v. 13. בלבבך sine *Dag*. 2. 22. 24. v. 15. רשעתי *Psik* addunt 6. 9 -- 14. 16 -- 23. & *Ber*. v. 16. התפלא per *Makk*. 4. 7. 8. & *Ber*. v. 17. כעשך per *Samech* 4. & in marg. 6. 9. contra *Mas*. 1. *impr*. ac *Erff*. h. l. *impr*. ad Hos. 2, 6. & *impr*. ac *Erff*. ad Ps. 85, 5.
v. 18. ולמה מרחם ita 4. At ילמה מרחם 2.

a) o vtinam *exspirassem* in vtero matris, c. 3, 11. c. 13, 19. *Futurum optatiuum*, vt supra c. 3, 3-9. v. 19. b) *At si non fuissem* in hac vita, *o si essem*: & mox *ab vtero* in sepulcrum *translatus fuissem*. c. 21, 30. 32. v. 20. c) c. 9, 27. v. 22. d) *In terram*, inquam, *obscuritatis* s. obscurissimam, Am. 4, 13. *instar caliginis*. e) *vmbræ mortis & sine ordinibus*. Vulg. *vbi vmbra mortis, & nullus ordo*. f) & vbi lux *lucet sicut ipsa caligo*, vbi mors omnes sine ordine exæquat, & perpetua nox est. CAP. XI, v. 1. g) Tertius Iobi amicus, c. 2, 11. nixus & ipse falsa hypothesi, quasi castigationes diuinæ malitiosa hominum peccata arguerent. Notanda hic I. *Exordium*, a necessitate respondendi v. 2. 3. *Propositio*, statum controuersiæ comprehendens, v. 4. III. *Confirmatio* ab ignorantia occultorum Dei v. 5--12. IV. *Conclusio* per adhortationem ad pœnitentiam v. 13-20. v. 6. h) scito igitur, *quod* multa qs. *per obliuionem tibi transmittat* aut ignoscat *Deus de prauitate tua*; non omnem, vt meretur, vindicet. ex נשה *obliuisci*. Gen. 41, 5. v. 10. i) *Si* ergo *transiuerit*, & *concluserit* hominem: *aut si congregauerit* totum cœtum hominum, *quis retroire faciet eum?* CAP. XII, v. 1. k) *Respondit autem Iobus* Tsophari satis longo sermone in c. XII. XIII. & XIV. & acriter redarguit amicorum temeritatem ac præsumtam sapientiam. Ideo in hoc capite post I. breue *exordium* v. 2. 3. II. *thesin suam* proprio exemplo *confirmat* v. 4-6. & III. pluribus ostendit, *Orationem Tsopharis*, ac præsertim ea, quæ c. 11, 7-11. de omnipotentia diuina disputauerat, nihil noui, sed generalia tantum, & quæ in vulgus nota sint, nihilque ad præsentem controuersiam faciant, continere, v. 7-25.

19 הֱצֵאתָנִי אֶגְוַע וְעַיִן לֹא־תִרְאֵנִי ׃ כַּאֲשֶׁר לֹא־הָיִיתִי

כ אֶהְיֶה מִבֶּטֶן לַקֶּבֶר אוּבָל ׃ הֲלֹא־מְעַט יָמַי יַחֲדָל וחדל ק׳

21 יְשִׁית מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה מְּעָט ׃ בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְלֹא אָשׁוּב ושית קרי

22 אֶל־אֶרֶץ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת ׃ אֶרֶץ עֵפָתָה ׀ כְּמוֹ־אֹפֶל

צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים וַתֹּפַע כְּמוֹ־אֹפֶל ׃

CAP. XI. יא וַיַּעַן צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיֹּאמַר ׃ הֲרֹב דְּבָרִים לֹא

3 2 יֵעָנֶה וְאִם־אִישׁ שְׂפָתַיִם יִצְדָּק ׃ בַּדֶּיךָ מְתִים

4 יַחֲרִישׁוּ וַתִּלְעַג וְאֵין מַכְלִם ׃ וַתֹּאמֶר זַךְ לִקְחִי וּבַר

ה הָיִיתִי בְעֵינֶיךָ ׃ וְאוּלָם מִי־יִתֵּן אֱלוֹהַּ דַּבֵּר וְיִפְתַּח

6 שְׂפָתָיו עִמָּךְ ׃ וְיַגֶּד־לְךָ ׀ תַּעֲלֻמוֹת חָכְמָה כִּי־

כִפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה וְדַע ׀ כִּי־יַשֶּׁה לְךָ אֱלוֹהַּ מֵעֲוֺנֶךָ ׃

7 הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא אִם עַד־תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא ׃

8 גָּבְהֵי שָׁמַיִם מַה־תִּפְעָל עֲמֻקָּה מִשְּׁאוֹל מַה־תֵּדָע ׃

9 אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי־יָם ׃ אִם־יַחֲלֹף וְיַסְגִּיר

11 וְיַקְהִיל וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ ׃ כִּי־הוּא יָדַע מְתֵי־שָׁוְא וַיַּרְא־אָוֶן

12 וְלֹא יִתְבּוֹנָן ׃ וְאִישׁ נָבוּב יִלָּבֵב וְעַיִר פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד ׃

13

14 אִם־אַתָּה הֲכִינוֹתָ לִבֶּךָ וּפָרַשְׂתָּ אֵלָיו כַּפֶּךָ ׃ אִם־אָוֶן

טו בְּיָדְךָ הַרְחִיקֵהוּ וְאַל־תַּשְׁכֵּן בְּאֹהָלֶיךָ עַוְלָה ׃ כִּי־אָז ׀

16 תִּשָּׂא פָנֶיךָ מִמּוּם וְהָיִיתָ מֻצָּק וְלֹא תִירָא ׃ כִּי־אַתָּה

17 עָמָל תִּשְׁכָּח כְּמַיִם עָבְרוּ תִזְכֹּר ׃ וּמִצָּהֳרַיִם יָקוּם חָלֶד

18 תָּעֻפָה כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה ׃ וּבָטַחְתָּ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה וְחָפַרְתָּ

19 לָבֶטַח תִּשְׁכָּב ׃ וְרָבַצְתָּ וְאֵין מַחֲרִיד וְחִלּוּ פָנֶיךָ רַבִּים ׃

כ וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה וּמָנוֹס אָבַד מִנְהֶם וְתִקְוָתָם מַפַּח־

CAP. XII. יב נָפֶשׁ ׃ וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר ׃ אָמְנָם כִּי אַתֶּם־

3 2 עָם וְעִמָּכֶם תָּמוּת חָכְמָה ׃ גַּם־לִי לֵבָב ׀ כְּמוֹכֶם

4 לֹא־נֹפֵל אָנֹכִי מִכֶּם וְאֶת־מִי־אֵין כְּמוֹ־אֵלֶּה ׃ שְׂחֹק

לְרֵעֵהוּ ׀ אֶהְיֶה קֹרֵא לֶאֱלוֹהַּ וַיַּעֲנֵהוּ שְׂחוֹק צַדִּיק

ה תָּמִים ׃ לַפִּיד בּוּז לְעַשְׁתּוּת שַׁאֲנָן נָכוֹן לְמוֹעֲדֵי

v. 20. מעט: הצאתני *defect.* 7. 8. 15. 22. & sic se. 1. 2. 3. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. v. 22. cum *Dag.* 11. 15. 17. 24. & *Ber.* v. 21. ארץ per *Rbhiageresch.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. עיפתה *plene* 2. 3. 4. צלמות per *Merca* 1. 2. 4. ולא per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 10. 13. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. 24. סדרים per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* CAP. XI, v. 1. הנעמתי per *Rbhiageresch.* 1. 2. 4. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Alii *milra*. Vtrumque vero 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. יתן per *Tiphcha ant.* 4. v. 6. ודע sine *Psik* 1. 3. At per *Paser* 4. & cum *Psik* emphatico *Ber.* ישה per *Makk.* 1. 6. 9. 20. At per *Merca* 3. 10. 13. 14. 19. 21. v. 7. תכלית per *Rbhiageresch.* 1. 2. v. 10. ומי sic per *Merca* 3. 4. Reliqui fere per *Mun.* Vid. not. Ps. 96, 8. v. 11. הוא־ידע ita 1. 4. At הוא ידע 2. וירא per *Merca* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 15. מצק cum *Dag.* 7. 8. 11. 15. 17. 18. 19. 21. 24. & *Ber.* Porro per *Pat.* loco *Kam.* 1. 2. 3. 4. & alii libri in *M. I.* sed contra *Mas.* ibid. Ceterum מוצק *plene* 2. 10. 12. 14. 16. 20. 23. & (in textu) 6. 9. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. item *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* ad 1 Reg. 7, 16. CAP. XII, v. 1. איוב per *Rbhiager.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר sic *milel* 15. 17. 18. 24. Ceteri fere *milra*. At ויאמר ancipiti tono 7. 8. 22. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. כי־אתם ita 1. 2. 3. 4. v. 4. לאלוה ita 3. 24. At לאלוה contra analogiam 7. 8. 15. 22. 23. v. 5. לעשתות per *Cholem* 6. 9. 10. 13. 14. 17 – 20. 23. & *Ber.*

רֶגֶל׃ יִשְׁלָיוּ אֹהָלִים לְשֹׁדְדִים וּבַטֻּחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל 6
לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ׃ וְאוּלָם שְׁאַל־נָא בְהֵמוֹת 7
וְתֹרֶךָּ וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְיַגֶּד־לָךְ׃ אוֹ שִׂיחַ לָאָרֶץ וְתֹרֶךָּ 8
וִיסַפְּרוּ לְךָ דְּגֵי הַיָּם׃ מִי לֹא־יָדַע בְּכָל־אֵלֶּה כִּי יַד־יְהוָה 9
עָשְׂתָה זֹּאת׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל־חָי וְרוּחַ כָּל־ י
בְּשַׂר־אִישׁ׃ הֲלֹא־אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן וְחֵךְ אֹכֶל יִטְעַם־ 11
לוֹ׃ בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה׃ עִמּוֹ חָכְמָה 12 13
וּגְבוּרָה לוֹ עֵצָה וּתְבוּנָה׃ הֵן יַהֲרוֹס וְלֹא יִבָּנֶה יִסְגֹּר 14
עַל־אִישׁ וְלֹא יִפָּתֵחַ׃ הֵן יַעְצֹר בַּמַּיִם וְיִבָשׁוּ וִישַׁלְּחֵם טו
וְיַהַפְכוּ אָרֶץ׃ עִמּוֹ עֹז וְתוּשִׁיָּה לוֹ שֹׁגֵג וּמַשְׁגֶּה׃ 16
מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל וְשֹׁפְטִים יְהוֹלֵל׃ מוּסַר מְלָכִים 17 18
פִּתֵּחַ וַיֶּאְסֹר אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם׃ מוֹלִיךְ כֹּהֲנִים שׁוֹלָל 19
וְאֵתָנִים יְסַלֵּף׃ מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח׃ כ
יִקָּח׃ שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה׃ מְגַלֶּה 21 22
עֲמֻקוֹת מִנִּי־חֹשֶׁךְ וַיֹּצֵא לָאוֹר צַלְמָוֶת׃ מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם 23
וַיְאַבְּדֵם שֹׁטֵחַ לַגּוֹיִם וַיַּנְחֵם׃ מֵסִיר לֵב רָאשֵׁי עַם־הָאָרֶץ 24
וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ׃ יְמַשְׁשׁוּ־חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר וַיַּתְעֵם כה

CAP. XIII.

כַּשִּׁכּוֹר׃ הֶן־כֹּל רָאֲתָה עֵינִי שָׁמְעָה אָזְנִי וַתָּבֶן לָהּ׃ יג
כְּדַעְתְּכֶם יָדַעְתִּי גַם־אָנִי לֹא־נֹפֵל אָנֹכִי מִכֶּם׃ אוּלָם 2 3
אֲנִי אֶל־שַׁדַּי אֲדַבֵּר וְהוֹכֵחַ אֶל־אֵל אֶחְפָּץ׃ וְאוּלָם 4
אַתֶּם טֹפְלֵי־שָׁקֶר רֹפְאֵי אֱלִל כֻּלְּכֶם׃ מִי־יִתֵּן הַחֲרֵשׁ ה
תַּחֲרִישׁוּן וּתְהִי לָכֶם לְחָכְמָה׃ שִׁמְעוּ־נָא תוֹכַחְתִּי 6
וְרִבוֹת שְׂפָתַי הַקְשִׁיבוּ׃ הַלְאֵל תְּדַבְּרוּ עַוְלָה וְלוֹ 7
תְּדַבְּרוּ רְמִיָּה׃ הֲפָנָיו תִּשָּׂאוּן אִם־לָאֵל תְּרִיבוּן׃ הֲטוֹב 8 9
כִּי־יַחְקֹר אֶתְכֶם אִם־כְּהָתֵל בֶּאֱנוֹשׁ תְּהָתֵלּוּ* בוֹ׃ הוֹכֵחַ י — דגש אחר ת'
יוֹכִיחַ אֶתְכֶם אִם־בַּסֵּתֶר פָּנִים תִּשָּׂאוּן׃ הֲלֹא שְׂאֵתוֹ 11
תְּבַעֵת אֶתְכֶם וּפַחְדּוֹ יִפֹּל עֲלֵיכֶם׃ זִכְרֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי־ 12
אֵפֶר לְגַבֵּי־חֹמֶר גַּבֵּיכֶם׃ הַחֲרִישׁוּ מִמֶּנִּי וַאֲדַבְּרָה־אָנִי 13
וְיַעֲבֹר

v. 6. a) E contrario *quieta & tranquilla sunt*. c. 3, 26. Ier. 12, 1. b) *& securitates* s. *res securissimæ* (1) c) *commouentibus* s. ad iram prouocantibus *Deum*. d) *ei, qui adfert Deum in manu sua*, h. e. qui potentia instructus eam pro Deo habet, & licitum sibi putat, quod libet. coll. Gen. 31, 29. Mich. 2, 1.
v. 8. e) *Aut* interroga v. 7. *virgultum* s. frutices *terræ* Gen. 2, 5. c. 21, 15.
v. 12. f) Nonne etiam v. 11. *in senibus* s. hominibus prouectæ ætatis. (5) c. 15, 10.
v. 13. g) Multo itaque magis *apud ipsum* Deum *est sapientia*.
v. 14. h) *Ecce destruit* vel destruere potest ita, *vt instaurari non possit*.
v. 21. i) Ps. 107, 40. k) *& cingulum* (1) cf. cogn. Esa. 23, 10. l) *fortium*, c. 40, 18. c. 41, 7. m) *laxat*, remittit, Ier. 38, 4.
v. 22. n) Dan. 2, 19. 22.
v. 24. o) Ps. 107, 40.
CAP. XIII, v. 1. p) *Ecce ista omnia vidit oculus meus*. Habet hoc caput I. *alteram partem* sermonis Iobi ad Tsopharem, quæ est eiusdem & sociorum *reprehensio*: cuius 1) *Exordium* v. 1-3. 2) *momenta* v. 4-12. 3) *conclusio* v. 13-16. II. *tertiam partem*, quæ est Iobi cum Deo colloquium: in quo 1) *exordium* v. 17. 2) *thesis*, v. 18. 3) eius *confirmatio* per argumenta: א) quod grauia contra conscientiam peccata non habeat, v. 19-23. ב) quod ob peccata infirmitatis grauissime, & inclementius, quam par esset, tractaretur v. 24-28.
v. 2. q) Vid. c. 12, 3.
v. 12. r) *Memoriæ vestræ similitudines cineris*, cineri similes sunt: & *dorsis luti dorsa vestra*: dum solidæ veritatis immemores, duris amici rebus offensi, adeo molli & ignauo animo statim in hac tentatione succumbitis.

---

v. 7. ותרך sine *Dag*. 4. 10. 12. sic fu. 1. & sic 6. 9. in marg. Quomodo v. 8. etiam 10. 21. v. 9. מי לא־ידע ita 2. כי־יד sic 2. 4. עשתה per *Makk*. & *Meth*. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. זאת (sine *Dag*.) 4. 7. 10. 12. 21. v. 13. Pro ותבונה (quod in marg. posuit) hab. וגבורה sine punctis 4. At ותושיה 6. 9. in marg. v. 15. יעצר per *Chatephpat*. 1. 2. 3. 4. ויהפכו *Merca milra* requirit : *Mas. Erff*. v. 19. ואיתנים ita 4. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 24. & *Ber*. At per solum *Merca* 6. 9. 10. 13. 19. 20. Reliqui irregulariter per solum *Mun*. v. 22. עמקות cum *Dag*. 1. 4. 6. 9. 14. 21. 22. regularius. v. 23. Pro לגוים habent לאמים 4. & in marg. 1. v. 24. מסיר per *Mun*. 1. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. 24. & *Ber*.
CAP. XIII, v. 3. אחפץ per *Cholem* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. v. 9. תהתלו *Lamed* sine *Dag*. 1. 10. 12. 13. 19. 20. 22. v. 11. תבעת per *Kam*. 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 12. זכרניכם per *Merca* 1. 2. 3.

14 וְיַעֲבֹר עָלַי מָה׃ עַל־מָה ׀ אֶשָּׂא בְשָׂרִי בְשִׁנָּי וְנַפְשִׁי
טו אָשִׂים בְּכַפִּי׃ הֵן יִקְטְלֵנִי לֹא אֲיַחֵל אַךְ־דְּרָכַי אֶל־ לו קרי
16 פָּנָיו אוֹכִיחַ׃ גַּם־הוּא־לִי לִישׁוּעָה כִּי־לֹא לְפָנָיו חָנֵף
17 יָבוֹא׃ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וְאַחֲוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם׃ הִנֵּה־
18
19 נָא עָרַכְתִּי מִשְׁפָּט יָדַעְתִּי כִּי־אֲנִי אֶצְדָּק׃ מִי־הוּא
כ יָרִיב עִמָּדִי כִּי־עַתָּה אַחֲרִישׁ וְאֶגְוָע׃ אַךְ־שְׁתַּיִם אַל־
21 תַּעַשׂ עִמָּדִי אָז מִפָּנֶיךָ לֹא אֶסָּתֵר׃ כַּפְּךָ מֵעָלַי הַרְחַק
22 וְאֵמָתְךָ אַל־תְּבַעֲתַנִּי׃ וּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶה אוֹ־אֲדַבֵּר
23 וַהֲשִׁיבֵנִי׃ כַּמָּה לִי עֲוֺנוֹת וְחַטָּאוֹת פִּשְׁעִי וְחַטָּאתִי
24 הֹדִיעֵנִי׃ לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר וְתַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב לָךְ׃
כה
26 הֶעָלֶה נִדָּף תַּעֲרוֹץ וְאֶת־קַשׁ יָבֵשׁ תִּרְדֹּף׃ כִּי־תִכְתֹּב
27 עָלַי מְרֹרוֹת וְתוֹרִישֵׁנִי עֲוֺנוֹת נְעוּרָי׃ וְתָשֵׂם בַּסַּד ׀
28 רַגְלַי וְתִשְׁמוֹר כָּל־אָרְחֹתָי עַל־שָׁרְשֵׁי רַגְלַי תִּתְחַקֶּה׃
יד וְהוּא כְּרָקָב יִבְלֶה כְּבֶגֶד אֲכָלוֹ עָשׁ׃ אָדָם יְלוּד אִשָּׁה CAP. XIV.
2 קְצַר יָמִים וּשְׂבַע־רֹגֶז׃ כְּצִיץ יָצָא וַיִּמָּל וַיִּבְרַח כַּצֵּל וְלֹא
3 יַעֲמוֹד׃ אַף־עַל־זֶה פָּקַחְתָּ עֵינֶךָ וְאֹתִי תָבִיא
4
ה בְמִשְׁפָּט עִמָּךְ׃ מִי־יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד׃ אִם־
חֲרוּצִים ׀ יָמָיו מִסְפַּר־חֳדָשָׁיו אִתָּךְ חֻקָּו עָשִׂיתָ וְלֹא חקיו קרי
6
יַעֲבֹר׃ שְׁעֵה מֵעָלָיו וְיֶחְדָּל עַד־יִרְצֶה כְּשָׂכִיר יוֹמוֹ׃ כִּי יֵשׁ 7
לָעֵץ תִּקְוָה אִם־יִכָּרֵת וְעוֹד יַחֲלִיף וְיֹנַקְתּוֹ לֹא תֶחְדָּל׃
8
9 אִם־יַזְקִין בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ׃ מֵרֵיחַ מַיִם
י יַפְרִחַ וְעָשָׂה קָצִיר כְּמוֹ־נָטַע׃ וְגֶבֶר יָמוּת וַיֶּחֱלָשׁ וַיִּגְוַע
11
12 אָדָם וְאַיּוֹ׃ אָזְלוּ־מַיִם מִנִּי־יָם וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ וְאִישׁ
שָׁכַב וְלֹא־יָקוּם עַד־בִּלְתִּי שָׁמַיִם לֹא יָקִיצוּ וְלֹא־יֵעֹרוּ
13 מִשְּׁנָתָם׃ מִי יִתֵּן ׀ בִּשְׁאוֹל תַּצְפִּנֵנִי תַּסְתִּירֵנִי עַד־
14 שׁוּב אַפֶּךָ תָּשִׁית לִי חֹק וְתִזְכְּרֵנִי׃ אִם־יָמוּת גֶּבֶר
הֲיִחְיֶה כָּל־יְמֵי צְבָאִי אֲיַחֵל עַד־בּוֹא חֲלִיפָתִי׃
טו
16 תִּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶךָּ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסֹף׃ כִּי־עַתָּה

a) *Et transeat super me* vel *praeter me*. vt c. 9, 11. c. 11, 16. b) *quid* vel *aliquid* doloris. cf. c. 16, 5. 2 Sam. 18, 22. 23. Prou. 9, 13.
v. 14. c) *Tollam* & lacerabo. d) *ponam in manu mea*, & praesentissimo periculo eam sub tacitis doloribus exponam? Iud. 12, 3. 1 Sam. 19, 5.
v. 15. e) *Ecce occidet me, neque* aliud *spero*. Vel melius sec. Kri: *Ecce, si etiam me occiderit, in eo tamen sperabo*, coll. supra c. 9, 11. 12. c. 12, 14. f) *tantummodo vias meas in conspectu ipsius arguam*, & rectas esse demonstrabo, v. 3. c. 15, 3.
v. 17. g) *Et indicationem s. declarationem meam* (1) cf. verbum c. 15, 17. c. 32, 6. 10.
v. 18. h) *quod iustus sim*; & bonam caussam in hac controuersia, illaesam item a sceleribus conscientiam habeam: etsi natura vtique sum peccator, coll. c. 7, 20. c. 9, 2. 20. c. 10, 7. cet.
v. 19. i) scil. accedat.
v. 20. k) Apostrophe ad Deum.
v. 21. l) cf. c. 9, 34. Ps. 32, 4. Exod. 9, 3.
v. 23. m) contra conscientiam commissa. n) Nullius enim criminis mihi conscius sum, quo tam grauem animaduersionem meruerim.
v. 27. o) Duram hanc expressionem Iobi castigat Elihu c. 33, 11. p) *Et rigide omnes vias meas obseruas*, coll. c. 14, 16. q) *Et super radices pedum meorum imprimis te*, mihi e vestigio & seuerissima animaduersione ades & instas.
CAP. XIV, v. 1. r) Iobus communem *hominum miseriam*, de qua c. 13, 25. seqq. locutus erat, hic I. *pluribus describit* v. 1-3. exponendo, quod 1) nemo se ipsum iustum efficere queat v. 4. 2) quod hominis definiti dies sint, v. 5-12. II. Sermonem suum *precibus* ad Deum, earumque rationibus *concludit*, v. 13-22.

v. 15. הן per *Mun*. 1. 3. 4. 7. 8. 13. 19. 21. לא sine *Kri* 3. 6. 7. 9. 10. 12. 13. 16. 19. 20. 23. At לו in textu sine nota 11. Vtrumque est contra *Mas. Erff*. h. l. & *impr*. Leu. 11, 21. אך per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 21. הרחק per *Kam*. 3. 4. At per *Tsere* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas*. 1. 2. ac *Erff*. it. *M. I.* & *Ind. Bas*. f. 61. col. 5. ואמתך sic *defect*. 1. 3. 4. 22. 24. sec. *Mas*. 1. ac *Erff*. h. l. & *impr*. c. 9, 34. Alii *plene*. תבעתני per *Kam*. 3. 4. 6. 9. 13. 19. 20. 23. At *Nun* sine *Dag*. 1. 11. 13. 19. 20. Vtrumque contra *Mas*. 1. 2. & *Erff*. v. 24. למה פניך ita 1. 2. 3. ותחשבני לאויב sic 2. 3. 4. v. 27. ארחתי per *Cholem* B. Napht. coll. *M. I.* v. 23. אכלו *milra* 6. 9. 10. 14. 15. 20. 23. CAP. XIV, v. 1. ושבע per *Merca* 1. 3. v. 2. כציץ יצא ita 1. 4. v. 3. עינך sic *defect*. 3. 4. 6 -- 11. 13. 19. 20. 21. 22. sec. *Mas. impr*. ac *Erff*. h. l. it. *Mas*. 3. ac *impr*. Deut. 15, 18. ואתי *Sarka* addunt 6 -- 16. 19 -- 22. Ceteri omittunt. v. 4. מטמא per *Rbbiagersch*. 4. 14. & *Ber*. Per *Atnach* 1. v. 7. כי per *Makk*. 2. 3. v. 10. ויחלש per *Schua* 3. 4. & in marg. 6. 9. *Lamed* per *Pat*. 1. 10. sec. *Mas*. 1. sed contra *Mas*. 4. v. 12. ולא־יערו per *Makk*. 1. 2. 3. 7. 8. 10. 11. v. 13. תשית cum *Merca* (loco *Meth*.) 6. 9. 10. 14. 20. תשית לי חק sic regulariter 3. Insuper *Rbbiagersch*. habent 1. 2.

צְעָדַי תִּסְפּוֹר לֹא תִשְׁמוֹר עַל־חַטָּאתִי׃ חָתֻם 17
בִּצְרוֹר פִּשְׁעִי וַתִּטְפֹּל עַל־עֲוֺנִי׃ וְאוּלָם הַר־נוֹפֵל 18
יִבּוֹל וְצוּר יֶעְתַּק מִמְּקֹמוֹ׃ אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם תִּשְׁטֹף־ 19
סְפִיחֶיהָ עֲפַר־אֶרֶץ וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ הֶאֱבַדְתָּ׃ תִּתְקְפֵהוּ כ
לָנֶצַח וַיַּהֲלֹךְ מְשַׁנֶּה פָנָיו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ׃ יִכְבְּדוּ בָנָיו וְלֹא 21
יֵדָע וְיִצְעֲרוּ וְלֹא־יָבִין לָמוֹ׃ אַךְ־בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב וְנַפְשׁוֹ 22

CAP. XV.

עָלָיו תֶּאֱבָל׃ וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי טו
וַיֹּאמַר׃ הֶחָכָם יַעֲנֶה דַעַת־רוּחַ וִימַלֵּא קָדִים בִּטְנוֹ׃ 2
הוֹכֵחַ בְּדָבָר לֹא יִסְכּוֹן וּמִלִּים לֹא־יוֹעִיל בָּם׃ אַף־ 3 4
אַתָּה תָּפֵר יִרְאָה וְתִגְרַע שִׂיחָה לִפְנֵי־אֵל׃ כִּי ה
יְאַלֵּף עֲוֺנְךָ פִיךָ וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים׃ יַרְשִׁיעֲךָ 6
פִיךָ וְלֹא־אָנִי וּשְׂפָתֶיךָ יַעֲנוּ־בָךְ׃ הֲרִאישׁוֹן אָדָם 7 יתיר י׳
תִּוָּלֵד וְלִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתָּ׃ הַבְסוֹד אֱלוֹהַּ תִּשְׁמָע 8
וְתִגְרַע אֵלֶיךָ חָכְמָה׃ מַה־יָּדַעְתָּ וְלֹא נֵדָע תָּבִין וְלֹא־ 9
עִמָּנוּ הוּא׃ גַּם־שָׂב גַּם־יָשִׁישׁ בָּנוּ כַּבִּיר מֵאָבִיךָ י
יָמִים׃ הַמְעַט מִמְּךָ תַּנְחֻמוֹת אֵל וְדָבָר לָאַט עִמָּךְ׃ 11
מַה־יִּקָּחֲךָ לִבֶּךָ וּמַה־יִּרְזְמוּן עֵינֶיךָ׃ כִּי־תָשִׁיב אֶל־ 12 13
אֵל רוּחֶךָ וְהֹצֵאתָ מִפִּיךָ מִלִּין׃ מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־יִזְכֶּה 14
וְכִי־יִצְדַּק יְלוּד אִשָּׁה׃ הֵן בִּקְדֹשָׁו לֹא יַאֲמִין וְשָׁמַיִם טו בקדשין ק׳
לֹא־זַכּוּ בְעֵינָיו׃ אַף כִּי־נִתְעָב וְנֶאֱלָח אִישׁ־שֹׁתֶה 16
כַמַּיִם עַוְלָה׃ אֲחַוְּךָ שְׁמַע־לִי וְזֶה־חָזִיתִי 17
וַאֲסַפֵּרָה׃ אֲשֶׁר־חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ 18
מֵאֲבוֹתָם׃ לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא־עָבַר 19
זָר בְּתוֹכָם׃ כָּל־יְמֵי רָשָׁע הוּא מִתְחוֹלֵל וּמִסְפַּר שָׁנִים כ
נִצְפְּנוּ לֶעָרִיץ׃ קוֹל־פְּחָדִים בְּאָזְנָיו בַּשָּׁלוֹם שׁוֹדֵד 21
יְבוֹאֶנּוּ׃ לֹא־יַאֲמִין שׁוּב מִנִּי־חֹשֶׁךְ וְצָפוּ הוּא אֱלֵי־ 22 וצפוי ק׳
חָרֶב׃ נֹדֵד הוּא לַלֶּחֶם אַיֵּה יָדַע ׀ כִּי־נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם־ 23
חֹשֶׁךְ׃ יְבַעֲתֻהוּ צַר וּמְצוּקָה תִּתְקְפֵהוּ כְּמֶלֶךְ ׀ עָתִיד 24
לכידור

a) *an non?* vt c. 3, 26. c. 8, 12. b) quasi *custodem & excubitorem agis super peccatis meis?* c. 7, 12. c. 13, 23. 27. Pſ. 130, 3.

v. 17. c) Hoſ. 13, 12. d) *& filum* quaſi *nectis ſuper* quoduis *delictum meum*, ne forte quid excidat aut dimittatur inultum.

v. 18. e) *Enimuero* vel *mons cadens* ſ. *collapſus defluit* & conſumitur: *& rupes* ſ. ſaxum *refigitur* & transfertur *e loco ſuo*

v. 19. f) Duros etiam *lapides atterunt* molles *aquæ: & ad puluerem terræ* ſ. humum quod attinet, eam terra *ſponte naſcentibus ſuis obducit.* g) *Ergone ſpem hominis perire ſines?*

v. 20. h) *Inualeſcesne* & duriter ages *contra eum?* (3) c. 15, 24. i) *vt* tandem ſic *abeat* e viuis. 1 Reg. 2, 2. k) *immutans faciem* & ſpeciem *eius, donec abiicias* tandem *eum.*

CAP. XV, v. 1. l) *Reſpondit vero* ſecunda vice, coll. c. 4, 1. Eliphas, & grauius etiam, quam antea ſe miſero oppoſuit. I. Longiori *exordio eum* vehementer *reprehendit* v. 2 - 13. II. *Conuincere* eum *ſatagit*, hominem non eſſe iuſtum, v. 14. quod Iobus tamen faſſus erat c. 9, 2. c. 14, 4. Idque III. *probat* ex comparatis imparibus v. 15. 16. IV. *Theſi Iobi* c. 9, 22. *contradicit* ex conſenſu veterum & propria experientia, v. 17-24. V. Infelicis illius ſortis *rationes reddit* v. 25 - 30. & VI. admonitione *concludit*, v. 31-35.

v. 2. m) *Numquid ſapiens?* Coh. 2, 19. n) *venti.* c. 6, 26. c. 7. 7. c. 8, 2. c. 16, 3.

v. 4. o) pietatem & *timorem* Dei. c. 4, 6. p) *& diminuis orationem* & preces.

v. 7. q) *An tu primus hominum* natus es, *& ante colles genitus?* vt filius Dei.

v. 11. r) *aut* num *verbum* ſuum iam *innoluit* ſ. operuit *apud te?*

v. 12. s) *Quid abripit te cor tuum* & animus inaniter inflatus? *& quid innuunt* indignationis pleni *oculi tui?*

v. 18. ממקמו *defect.* 3. 22. ſec. *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Eſr. 1, 4. *Plene* vero plerique. v. 19. שחקו per *Merca milel* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. At per *Mun. ſup. milel* 2. *milra* vero 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. 23. תשטף Plerique per *Tiphcha ant.* At *Makk.* habent 3. 4. 7. 8. 21. 22. 24. & *Ber.* At תשטף ספיחיה 14. Ceterum תשטף per *Kometschat.* B. Napht. CAP. XV, v. 1. התימני per *Rbbiagereſch.* 1. 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Ceteri fere *milra.* v. 7. הראשון ſine *Iod.* 3. 10. 14. ſic fu. 1. 2. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* At הראישן *defect.* ſine *Vau* poſcit *Maſ.* *impr.* ad Ex. 12, 15. nullo hic ſuffragante codice, & contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* v. 8. ב חבסוד ſine *Dag.* ſcribunt 1. 2. 3. 6 -- 11. 13. 19. 20. 21. & quidem præuio *Meth.* 1. 2. v. 10. כביר ſic bene 1. 7. 8. 15. At ceteri omnes כביר, ſequente (ſec. plurimos) *Merca*; præter 2. qui ita כביר מאביך. v. 13. והצאת *defect.* 2. 3. ſic fe. 1. 4. & ſic 6. 9. in marg. ſec. *Maſ.* 1. 2. 4. & *Erff.* Reliqui *plene.* Ceterum והוצאת habent 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. & *Concord. Hebr.* contra *Maſ. impr. fin.* f. 36. col. 5. v. 15. בקדשין ſic in textu ſine nota 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 34. c. v. 22. וצפו ita cum *Kri* וצפוי 1. 2. 4. 6. 9. 22. ſec. *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* ad Iob. 7, 1. Ceteri ſine *Kri.* At וְצָפִי in textu 3. ſine nota; & וצפוי fu. 4.

כה 26 לַכִּידוֹר׃ כִּי־נָטָה אֶל־אֵל יָדוֹ וְאֶל־שַׁדַּי יִתְגַּבָּר׃ יָרוּץ
27 אֵלָיו בְּצַוָּאר בַּעֲבִי גַּבֵּי מָגִנָּיו׃ כִּי־כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ
28 וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי־כָסֶל׃ וַיִּשְׁכּוֹן ׀ עָרִים נִכְחָדוֹת בָּתִּים
29 לֹא־יֵשְׁבוּ לָמוֹ אֲשֶׁר הִתְעַתְּדוּ לְגַלִּים׃ לֹא־יֶעְשַׁר וְלֹא־
ל יָקוּם חֵילוֹ וְלֹא־יִטֶּה לָאָרֶץ מִנְלָם׃ לֹא־יָסוּר ׀ מִנִּי־חֹשֶׁךְ
31 יֹנַקְתּוֹ תְּיַבֵּשׁ שַׁלְהָבֶת וְיָסוּר בְּרוּחַ פִּיו׃ אַל־יַאֲמֵן בַּשָּׁו חסר א׳
32 נִתְעָה כִּי־שָׁוְא תִּהְיֶה תְמוּרָתוֹ׃ בְּלֹא־יוֹמוֹ תִּמָּלֵא
33 וְכִפָּתוֹ לֹא רַעֲנָנָה׃ יַחְמֹס כַּגֶּפֶן בִּסְרוֹ וְיַשְׁלֵךְ כַּזַּיִת
34 נִצָּתוֹ׃ כִּי־עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד וְאֵשׁ אָכְלָה אָהֳלֵי־שֹׁחַד
לה הָרֹה עָמָל וְיָלֹד אָוֶן וּבִטְנָם תָּכִין מִרְמָה׃

טז 2 וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ שָׁמַעְתִּי כְאֵלֶּה רַבּוֹת CAP. XVI.
3 מְנַחֲמֵי עָמָל כֻּלְּכֶם׃ הֲקֵץ לְדִבְרֵי־רוּחַ אוֹ מַה־יַּמְרִיצְךָ
4 כִּי תַעֲנֶה׃ גַּם ׀ אָנֹכִי כָּכֶם אֲדַבֵּרָה לוּ יֵשׁ נַפְשְׁכֶם תַּחַת
נַפְשִׁי אַחְבִּירָה עֲלֵיכֶם בְּמִלִּים וְאָנִיעָה עֲלֵיכֶם בְּמוֹ
ה 6 רֹאשִׁי׃ אֲאַמִּצְכֶם בְּמוֹ־פִי וְנִיד שְׂפָתַי יַחְשֹׂךְ׃ אִם־
אֲדַבְּרָה לֹא־יֵחָשֵׂךְ כְּאֵבִי וְאַחְדְּלָה מַה־מִנִּי יַהֲלֹךְ׃
7 8 אַךְ־עַתָּה הֶלְאָנִי הֲשִׁמּוֹתָ כָּל־עֲדָתִי׃ וַתִּקְמְטֵנִי לְעֵד
9 הָיָה וַיָּקָם בִּי כַחֲשִׁי בְּפָנַי יַעֲנֶה׃ אַפּוֹ טָרַף ׀ וַיִּשְׂטְמֵנִי
י חָרַק עָלַי בְּשִׁנָּיו צָרִי ׀ יִלְטוֹשׁ עֵינָיו לִי׃ פָּעֲרוּ עָלַי ׀
11 בְּפִיהֶם בְּחֶרְפָּה הִכּוּ לְחָיָי יַחַד עָלַי יִתְמַלָּאוּן׃ יַסְגִּירֵנִי אֵל
12 אֶל־עֲוִיל וְעַל־יְדֵי רְשָׁעִים יִרְטֵנִי׃ שָׁלֵו הָיִיתִי ׀ וַיְפַרְפְּרֵנִי
13 וְאָחַז בְּעָרְפִּי וַיְפַצְפְּצֵנִי וַיְקִימֵנִי לוֹ לְמַטָּרָה׃ יָסֹבּוּ עָלַי ׀
רַבָּיו יְפַלַּח כִּלְיוֹתַי וְלֹא יַחְמֹל יִשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ מְרֵרָתִי׃
14 טו יִפְרְצֵנִי פֶרֶץ עַל־פְּנֵי־פָרֶץ יָרֻץ עָלַי כְּגִבּוֹר׃ שַׂק תָּפַרְתִּי צ׳ זעירא
16 עֲלֵי גִלְדִּי וְעֹלַלְתִּי בֶעָפָר קַרְנִי׃ פָּנַי חֳמַרְמְרָה מִנִּי־ חמרמרו קרי
17 בֶכִי וְעַל עַפְעַפַּי צַלְמָוֶת׃ עַל לֹא־חָמָס בְּכַפָּי וּתְפִלָּתִי
18 זַכָּה׃ אֶרֶץ אַל־תְּכַסִּי דָמִי וְאַל־יְהִי מָקוֹם לְזַעֲקָתִי׃
19 כ גַּם־עַתָּה הִנֵּה־בַשָּׁמַיִם עֵדִי וְשָׂהֲדִי בַּמְּרוֹמִים׃ מְלִיצַי
רֵעָי

a) Vulg. *ad prælium*, Schm. *in aciem pilatam* (1) cf. cogn. Esa. 22, 18. c. 29, 3. & ibi not.

v. 26. b) Velut taurus petulcus aut ferox *incurrit aduersus ipsum* Deum duro vel erecto *collo: crassitie eminentiarum clypeorum suorum*; opibus, potentia aliisque fretus.

v. 27. c) Ps. 17, 10. & 73, 7. & 119, 70. d) *& pinguedinem* s. aruinam (1) fecit *super illis* s. intestinis. Leu. 3, 4. 10.

v. 29. e) *complementum eorum* (1) cf. Verbum Esa. 33, 1. Metaph. ab arbore, vt v. 30. 32. c. 8, 16. seqq.

v. 31. f) Incipit exhortatio. g) qui *deceptus* vel *seductus* in errorem a vanitate est. h) *retributio eius* c. 20, 18.

v. 32. i) *& ramus eius*. (3) Esa. 9, 13. c. 19, 15.

CAP. XVI, v. 1. k) Post *exordium*, Eliphazo in genere oppositum, v. 1-5. Iobus caussam suam tractat I. *querela* de dolorum suorum pertinacia v. 5. 6. eorumque duplici effectu v. 7. II. *prouocatione ad Deum* v. 7-19. cuius notanda est *ratio* v. 20. & *finis* duplex v. 21. & momenta *mouentia* v. 22. coll. c. 17, 1. seqq.

v. 3. l) Respicit ad c. 15, 2. m) *aut quid male te habet & exacerbat te?* c. 6, 25.

v. 4. n) *Si enim esset*. Iud. 8, 19. c. 13, 23. o) *colligerem* s. argumentarer *contra vos verbis*?

v. 5. p) *Confirmarem vos ore meo, & motum* tamen *labiorum* ex sympathia oriundum *cohiberet* os meum.

v. 8. q) *Et corrugasti* me, ita vt *testis* vel *testimonii* adversum me satis id *fit: & insurrexit contra me macies mea*, & *in faciem mihi respondet* vel contradicit.

v. 9. r) Etenim *ira Dei*. s) immo ac si *hostis meus* esset, *acuit* oculos suos in me.

v. 11. t) ad *iniquum* s. *peruersum* (1) coll. cogn. c. 18, 21. u) *coniecit, præcipitauit me* (1) rad. רטה. cf. cogn. Num. 22, 32.

v. 28. וישכון per *Psikkadm*. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 17--21. 23. 24. בתים לא־ישבו sic
1. 2. 3. התעתדו cum *Meth*. 3. 17. 18. 24. & *Ber*. v. 30. ינקתו *defect*. 1. 3. 4. 22. & sic כ fe. 2.
sec. *Mas*. 2. & ״ *Erff*. Ceteri *plene*. v. 31. בשו cum *Kri* בשוא quidam libri in *M. I.*
CAP. XVI, v. 1. ויען per *Tiphcha ant*. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. איוב per *Rbhiageresch*.
2. 14. & *Ber*. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. Ceteri *milra*. v. 4. גם per
Makk. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 5. אאמצכם cum *Meth*. 17. 18. 22. *Ber*. Per *Tiphcha ant*.
6. 9. 10. 14. 19. 20. & sic fu. 3. Ceterum ואאמצכם in Hiph. habent 3. 4. v. 8. ויקם per
Makk. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. & B. ״ *Napht*. כחשי per *Chatephpat*. 1. 3. 6 -- 10. 13.
14. 15. 19 -- 22. v. 10. עלי conseruum addunt 3. 4. v. 11. אל־ per *Mun*. 11. 12. 16. 17.
18. 21. 22. 24. & *Ber*. כ v. 12. שלו cum *Kri* שליו 1. v. 14. פרץ per *Tsade minusc*. 7. 8. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber*. sec. *Mas*. ״ *impr*. Leu. 1, 1. & *fin*. f. 1. a. Reliqui ordinarium
habent. v. 16. חמרמרו per *Chatephpat*. 6 -- 10. 14. 15. 20. v. 19. עתה per *Rbbia* 2. 3. 4. הנה
per *Tiphcha ant*. 4. At ״ per *Mun*. irregulariter 6. 9 -- 23. בשמים per *Merca* 2. ושהדי ita
cum *Meth*. (quod reliqui omittunt) 2. 13. 14. 19. 22. 23. Per *Pat*. 1. 3. 4. 6. 9. 10. 20. *Samech* loco ״ *Sin*
hab. 3. 4. *He* per *Chatephkom*. 7. 8. 12. 13. 14. 15. 21. 23. Vtrumque contra *M. I.* במרומים *def*. 1. 4. 22. sec.
Mas. *Erff*.

21 רעי אל־אלוה דלפה עיני׃ ויוכח לגבר עם־אלוה ובן־
22 אדם לרעהו׃ כי־שנות מספר יאתיו וארח לא־
CAP. XVII. יז אשוב אהלך׃ רוחי חבלה ימי נזעכו קברים לי׃
2 המ׳ דגושה 3 אם־לא התלים עמדי ובהמרותם תלן עיני׃ שימה־
4 נא ערבני עמך מי־הוא לידי יתקע׃ כי־לבם צפנת
ה משכל על־כן לא תרומם׃ לחלק יגיד רעים ועיני
6 בניו תכלנה׃ והציגני למשל עמים ותפת לפנים
7 8 אהיה׃ ותכה מכעש עיני ויצרי כצל כלם׃ ישמו
9 ישרים על־זאת ונקי על־חנף יתערר׃ ויאחז צדיק
י דרכו וטהר־ידים יסיף אמץ׃ ואלם כלם תשבו ובאו
11 נא ולא־אמצא בכם חכם׃ ימי עברו זמתי נתקו
12 מורשי לבבי׃ לילה ליום ישימו אור קרוב מפני־
13 חשך׃ אם־אקוה שאול ביתי בחשך רפדתי יצועי׃
14 לשחת קראתי אבי אתה אמי ואחתי לרמה׃
טו 16 ואיה אפו תקותי ותקותי מי ישורנה׃ בדי שאל
תרדנה אם־יחד על־עפר נחת׃
CAP. XVIII. יח ויען בלדד השחי ויאמר׃ עד־אנה׀
3 תשימון קנצי למלין תבינו ואחר נדבר׃ מדוע נחשבנו
4 כבהמה נטמינו בעיניכם׃ טרף נפשו באפו הלמענך
ה תעזב ארץ ויעתק צור ממקמו׃ גם אור רשעים ידעך
6 ולא־יגה שביב אשו׃ אור חשך באהלו ונרו עליו
7 8 ידעך׃ יצרו צעדי אונו ותשליכהו עצתו׃ כי־שלח
9 ברשת ברגליו ועל־שבכה יתהלך׃ יאחז בעקב פח
י יחזק עליו צמים׃ טמון בארץ חבלו ומלכדתו עלי
11 12 נתיב׃ סביב בעתהו בלהות והפיצהו לרגליו׃ יהי־
13 רעב אנו ואיד נכון לצלעו׃ יאכל בדי עורו יאכל בדיו
14 בכור מות׃ ינתק מאהלו מבטחו ותצעדהו למלך
טו בלהות׃ תשכון באהלו מבלי־לו יזרה על־נוהו
גפרית׃

v. 21. a) *Vt* ille Testis & Seruator meus in cælis v. 19. *ius* & vindicias *paret* mihi misero *viro apud Deum, sicut homo* quis facit *proximo suo.*

CAP. XVII, v. 1. b) Etenim *spiritus meus* s. anima cum facultatibus suis, *corruptus est.* Iobus porro I. *momenta* prouocationis suæ ad Deum c. 16, 7. seqq. hic *reddit*, 1) a vitæ breuitate v. 1. coll. c. 16, 22. 2) ab indignis amicorum illusionibus v. 2. 3) a sponsione Messiæ v. 3. 4) ab amicorum cæcitate, v. 4. 5) proditione eorumdem v. 5-7. II. *Prouocat* ad pios v. 8. 9. & III. vanam amicorum consolationem *refutat*, v. 10-16.

v. 3. c) *Interpone te quæso*, o custos & seruator hominum. c. 7, 20. c. 16, 19. 20. 21. d) & *sponde pro me apud te.* Gen. 43, 9. c. 44, 32. Esa. 38, 14. c. 48, 16. *etc.* e) *ecquis* enim alius *is est, qui manui meæ* sua infixa manu *obligetur*, vel spondere mihi possit hoc? nisi tu vnus & solus, coll. Ps. 49, 8. 9. 16. Act. 4, 12.

v. 6. f) *Vt qui exsecrabile spectaculum.* g) *olim* s. præterito tempore *fuerim.* Deut. 2, 10. 12. Ios. 11, 10.

v. 10. h) *quantum ad istos omnes*, s. quotquot estis, per enall. personæ, vt 1 Reg. 22, 25. Mich. 1, 2.

v. 14. i) cf. Prov. 7, 4. 5.

CAP. XVIII, v. 1. k) Est hic *alter Bildadi sermo*, coll. c. 8, 1. quo vrget, impios a Deo grauissime puniri: estque in eo obseruandum I. *Exordium* v. 2. 3. II. Caussæ ipsius *defensio* in qua 1) Iobi *redargutio* v. 4. 2) propriæ theseos *confirmatio* v. 5-20. & III. *Conclusio* per breuem recapitulationem, v. 21.

v. 7. l) *roboris eius* v. 12.

v. 9. m) *præualere faciet* laqueus *aduersus eum.* Ezech. 30, 24. 25. n) *latronem* (2) c. 5, 2.

---

v. 21. ויוכח לגבר ita 1. 2. 3. 4. ובן־אדם per *Merca* 4. 7. 8. 11. 24. & *Ber.* Ceteri per *Rbhiageresch.* CAP. XVII, v. 1. נזעכו per *Rbhia simpl.* 24. Vid. not. Ps. 4, 1. At per *Atnach* præuio *Mun.* 1. v. 2. התלים sic per *Tiphcha ant.* 1. 24. vnaque cum *Mun.* 7. 8. 12. 14. 15. 17. 18. 23. Ceteri per solum *Mun.* irregulariter. Porro cum *Dag.* in *Lamed* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. ובהמרותם sine *Dag.* 1. 2. 4. 6. 9. 10. 12. 20. 23. contra *M. I.* v. 7. מכעש per *Samech* loco *Sin* 6. 9. 10. 14. 20. & sic fu. 1. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Hos. 2, 6. vel 8. & contra *M. I.* ויצרי per *Rbhiageresch.* 1. 2. v. 9. וטהר־ sic per *Chatephkom.* 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 22. & sic fu. 4. sec. *M. I.* Ceteri per *Schua simpl.* v. 10. ואלם sine *Dag.* 1. 2. 4. 22. 23. & in marg. 6. 9. *Schurek* pro *Kibbuts* habent 2. 4. 11. 13. & in marg. 6. 9. תשבו *defect.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 22. sec. *Mas.* 2. 4. & *Erff.* Alii *plene.* Pro ובאו habent יבאו cum *Kri* ובאו 7. 8. & *Orientales.* v. 11. זמתי *def.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Alii *plene.* CAP. XVIII, v. 1. השחי per *Rbhiageresch.* 1. 2. 4. 14. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Plerique *milra.* Vtroque modo 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 4. ממקמו *defect.* 3. 22. sec. *Mas. impr.* Esr. 1, 4. Ceteri *plene.* v. 11. והפיצהו sic *plene* 1. 2. 4. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* At *defect.* plerique. v. 13. בדיו *Orientalibus* hic tribuitur *Cthib* בדוו. v. 14. ותצעדהו *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.*

16 גָפְרִית׃ מִתַּחַת שָׁרָשָׁיו יִבָשׁוּ וּמִמַּעַל יִמַּל קְצִירוֹ׃
17 זִכְרוֹ־אָבַד מִנִּי־אָרֶץ וְלֹא־שֵׁם לוֹ עַל־פְּנֵי־חוּץ׃
18 19 יֶהְדְּפֻהוּ מֵאוֹר אֶל־חֹשֶׁךְ וּמִתֵּבֵל יְנִדֻּהוּ׃ לֹא־נִין לוֹ
כ וְלֹא־נֶכֶד בְּעַמּוֹ וְאֵין שָׂרִיד בִּמְגוּרָיו׃ עַל־יוֹמוֹ נָשַׁמּוּ
21 אַחֲרֹנִים וְקַדְמֹנִים אָחֲזוּ שָׂעַר׃ אַךְ־אֵלֶּה מִשְׁכְּנוֹת
יט CAP. XIX. עַוָּל וְזֶה מְקוֹם לֹא־יָדַע־אֵל׃ וַיַּעַן אִיּוֹב
2 וַיֹּאמַר׃ עַד־אָנָה תּוֹגְיוּן נַפְשִׁי וּתְדַכְּאוּנַנִי בְמִלִּים׃
3 זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים תַּכְלִימוּנִי לֹא־תֵבֹשׁוּ תַּהְכְּרוּ־לִי׃
4 ה וְאַף־אָמְנָם שָׁגִיתִי אִתִּי תָּלִין מְשׁוּגָתִי׃ אִם־אָמְנָם עָלַי
6 תַּגְדִּילוּ וְתוֹכִיחוּ עָלַי חֶרְפָּתִי׃ דְּעוּ־אֵפוֹ כִּי־אֱלוֹהַּ
7 עִוְּתָנִי וּמְצוּדוֹ עָלַי הִקִּיף׃ הֵן אֶצְעַק חָמָס וְלֹא אֵעָנֶה
8 אֲשַׁוַּע וְאֵין מִשְׁפָּט׃ אָרְחִי גָדַר וְלֹא אֶעֱבוֹר וְעַל־
9 נְתִיבוֹתַי חֹשֶׁךְ יָשִׂים׃ כְּבוֹדִי מֵעָלַי הִפְשִׁיט וַיָּסַר
י עֲטֶרֶת רֹאשִׁי׃ יִתְּצֵנִי סָבִיב וָאֵלַךְ וַיַּסַּע כָּעֵץ תִּקְוָתִי׃
11 12 וַיַּחַר עָלַי אַפּוֹ וַיַּחְשְׁבֵנִי לוֹ כְצָרָיו׃ יַחַד יָבֹאוּ גְדוּדָיו
13 וַיָּסֹלּוּ עָלַי דַּרְכָּם וַיַּחֲנוּ סָבִיב לְאָהֳלִי׃ אַחַי מֵעָלַי
14 הִרְחִיק וְיֹדְעַי אַךְ־זָרוּ מִמֶּנִּי׃ חָדְלוּ קְרוֹבָי וּמְיֻדָּעַי
טו שְׁכֵחוּנִי׃ גָּרֵי בֵיתִי וְאַמְהֹתַי לְזָר תַּחְשְׁבֻנִי נָכְרִי הָיִיתִי
16 בְעֵינֵיהֶם׃ לְעַבְדִּי קָרָאתִי וְלֹא יַעֲנֶה בְּמוֹ־פִי אֶתְחַנֶּן־
17 18 לוֹ׃ רוּחִי זָרָה לְאִשְׁתִּי וְחַנֹּתִי לִבְנֵי בִטְנִי׃ גַּם־עֲוִילִים
19 מָאֲסוּ בִי אָקוּמָה וַיְדַבְּרוּ־בִי׃ תִּעֲבוּנִי כָּל־מְתֵי סוֹדִי
כ וְזֶה־אָהַבְתִּי נֶהְפְּכוּ־בִי׃ בְּעוֹרִי וּבִבְשָׂרִי דָּבְקָה עַצְמִי
21 וָאֶתְמַלְּטָה בְּעוֹר שִׁנָּי׃ חָנֻּנִי חָנֻּנִי אַתֶּם רֵעָי כִּי יַד־
22 אֱלוֹהַּ נָגְעָה בִּי׃ לָמָּה תִּרְדְּפֻנִי כְמוֹ־אֵל וּמִבְּשָׂרִי לֹא
23 24 תִשְׂבָּעוּ׃ מִי־יִתֵּן אֵפוֹ וְיִכָּתְבוּן מִלָּי מִי־יִתֵּן בַּסֵּפֶר
כה וְיֻחָקוּ׃ בְּעֵט־בַּרְזֶל וְעֹפָרֶת לָעַד בַּצּוּר יֵחָצְבוּן׃ וַאֲנִי
26 יָדַעְתִּי גֹּאֲלִי חָי וְאַחֲרוֹן עַל־עָפָר יָקוּם׃ וְאַחַר עוֹרִי
27 נִקְּפוּ־זֹאת וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ׃ אֲשֶׁר אֲנִי אֶחֱזֶה־לִּי
וְעֵינַי

v. 19. a) *Non filius ipsi neque nepos supererit in populo suo.* (3) Gen. 21, 23. Esa. 14, 22.

CAP. XIX, v. 1. b) Iobus Bildado & simul sociis *respondet* I. *per iustam exprobrationem*: in qua est 1) *querela* de illatis sibi iniuriis, quasi sit hypocrita v. 2. 2) eius *querelæ iustitia* v. 3. & 3) *desideratus* iniuriarum *finis* v. 2. II. *per* solidam *exceptionis refutationem*: vbi 1) exceptio sociorum v. 4. eiusque 2) refutatio; facta I) *disputando* ex concessione, & negando consequentiam ex variis rationibus, v. 4-22. II) *Contradicendo*, se non errasse: quod per editam egregiam *confessionem* suam probat v. 23-27. & sic III) graui *admonitione concludit*. v. 28. 29.

v. 2. c) *vexabitis*, mœrore *adfligetis*. Thren. 1, 5. 12.

v. 3. d) sed *impudenter molesti estis mihi.* (1) rad. הכר Fut. Kal.

v. 11. e) *Et accendit aduersum me iram suam.* Fut. Hiph. (2) Neh. 3, 20.

v. 13. f) cf. v. 14. c. 11, 14. & Pf. 88, 9. 19. g) *alieni facti sunt a me.* v. 17. Pf. 78, 30. & de Christo Pf. 69, 9.

v. 17. h) *Spiritus meus alienus est* v. 13. *vxori*, vel *propter* c. 30, 25. *vxorem meam*, coll. c. 2, 9. 10. i) *Et miseret me filiorum ventris mei*, Pf. 132, 11. simul tristi casu oppressorum, supra c. 1, 18. 19.

v. 18. k) *pueri* f. *paruuli.* c. 21, 11. coll. cogn. Esa. 49, 15.

v. 23. l) *quis dabit eos in librum, vt exarentur!*

v. 24. m) *Stilo* nimirum *ferreo*, & in *plumbo*: vt *in æternum saxo incidantur.*

v. 25. n) *Ego enim scio, quod Redemtor meus viuit; ac postremus super puluere staturus est.*

v. 26. o) *Cum igitur post cutem meam conciderint hoc vermes, tamen ex carne mea videbo Deum.*

v. 18. ומתבל per *Rbhiagereſch.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. At ומתבל 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. ינדהו sine *Dag.* 7. 11. 12. 23. v. 20. שער per *Schin* 7. 8. 10. 14. 29. Per vtrumque punctum 21. neutrum vero 13. 19. v. 21. מקום לא־ידע ita 2. *Tiphcha* etiam habet 4. At מקום per *Pſikmahp.* 3. 6. 9. 13. 14. 19. 20. & per solum *Mahp.* 10. (sed hoc pacto sequi deberet *Mun. superius.*) Ceteri per *Mun.* Pariter לא־ידע per *Merca* irregulariter ceteri omnes & 6. 9. in marg. præter vnum *Ber.* qui geminum habet *Makk.* CAP. XIX, v. 1. איוב per *Rbhiagereſch.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. ותדכאונני ita per *Aleph* quiescens poscit *Maſ. Erff.* & *M.* 1. item *Maſ. impr. fin.* f. 1. c. quomodo ex nostris 2. 4. nisi quod hi & *Maſ. Erff.* scribunt ותדכאונני per *Kibbutz.* Ceteri ותדכאונני cum *Schua.* Porro *Nun* prius geminant per *Dag.* 2. 3. 4. 7. 8. 16. v. 7. אענה per *Sago!* 7. 8. sec. *Maſ. impr.* v. 13. זרו *milel* 2. 3. 6. 9. 11--14. 16. 19. 21. 22. Ceteri *milra.* v. 14. קרובי *defect.* poscit *Maſ.* 1. ac *impr.* ad Leu. 10, 3. sed *plene Maſ. impr.* ac *Erff.* h. l. & hic recentior manus *Maſoram* Erff. l. c. correxit. ומידעי ita 3. 4. 24. & sic fe. *Ber.* at per *Rbhiagereſch.* 2. Ceteri fere per *Tiphcha ton. male.* v. 19. וזה per *Merca* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 21. חנני חנני sic 2. 3. 4. 24. v. 23. ויחקו cum *Dag.* 3. 6. 9. 16. contra *M.* I.

ועיני ראו ולא זר כלו כליתי בחקי : כי תאמרו מה 28
נרדף לו ושרש דבר נמצא בי : גורו לכם מפני 29
חרב כי חמה עונות חרב למען תדעון שדין : (שדון קרי)
CAP. XX. כ ויען צופר הנעמתי ויאמר :
לכן שעפי ישיבוני ובעבור חושי בי : מוסר כלמתי 2 3
אשמע ורוח מבינתי יענני : הזאת ידעת מני 4
עד מני שים אדם עלי ארץ : כי רננת רשעים ה (פתח באתנח)
מקרוב ושמחת חנף עדי רגע : אם יעלה 6
לשמים שיאו וראשו לעב יגיע : כגללו לנצח 7
יאבד ראיו יאמרו איו : כחלום יעוף ולא ימצאהו וידד 8
כחזיון לילה : עין שזפתו ולא תוסיף ולא עוד 9
תשורנו מקומו : בניו ירצו דלים וידיו תשבנה אונו : י
עצמותיו מלאו עלומו ועמו על עפר תשכב : 11 (עלומיו קרי)
אם תמתיק בפיו רעה יכחידנה תחת לשונו : יחמל 12 13
עליה ולא יעזבנה וימנענה בתוך חכו : לחמו במעיו 14
נהפך מרורת פתנים בקרבו : חיל בלע ויקאנו טו
מבטנו ירשנו אל : ראש פתנים יינק תהרגהו לשון 16
אפעה : אל ירא בפלגות נהרי נחלי דבש וחמאה : 17
משיב יגע ולא יבלע כחיל תמורתו ולא יעלס : כי 18 19
רצץ עזב דלים בית גזל ולא יבנהו : כי לא ידע כ
שלו בבטנו בחמודו לא ימלט : אין שריד לאכלו 21 (יתיר ו׳)
על כן לא יחיל טובו : במלאות ספקו יצר לו כל יד 22
עמל תבואנו : יהי למלא בטנו ישלח בו חרון אפו 23
וימטר עלימו בלחומו : יברח מנשק ברזל תחלפהו 24
קשת נחושה : שלף ויצא מגוה וברק ממררתו יהלך כה
עליו אמים : כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא 26
נפח ירע שריד באהלו : יגלו שמים עונו וארץ 27 (מלעיל)
מתקוממה לו : יגל יבול ביתו נגרות ביום אפו : 28

זה

a) *& oculi mei videbunt, nec peregrini* : eiusque desiderio *consumti sunt renes mei in sinu meo?*

v. 28. *b*) Idque ideo tam grauiter testificari volui, *Quoniam dicitis* etc. Vel concluliue: *Quoniam vero dicitis, quomodo persequemur eum; cum tamen radix verbi* & huius fidei fundamentum *in me sit.*

v. 29. *c*) *Timete vobis a gladio, quia ira* Dei erit, vel subsequetur *peccata gladii*, quæ gladium merentur; vt *prauitas finis* est, quæ finem adfert & excidium meretur, Ezech. 21, 30. 34. *d*) Id quod eum in finem moneo, *vt* tandem *agnoscatis* & sciatis, *quod* iustum esset *iudicium* Dei, etiam in vos, nisi mentem mutetis.

CAP. XX, v. 1. *e*) In hac *altera oratione* Tsopharis, coll. c. 11, 1. notandum I. *Exordium* cum rationibus, cur tacere nequeat v. 2. II. *Propositio* v. 3. inuoluta. III. *Confirmatio* per rationes varias, sed valde abludentes, quasi Iobus vt hypocrita vel impius puniretur v. 4-28. IV. *Conclusio* per epiphonema v. 29.

v. 2. *f*) *cogitationes meæ*, c. 4, 13. *reducunt* vel *respondere faciunt me*: idque *propter festinare meum* s. vrgens conscientiæ meæ dictamen *in me.*

v. 6. *g*) *sublimitas* aut *elatio eius* (1)

v. 7. *h*) Tamen *sicut stercus suum* (5) Ezech. 4, 12. 15.

v. 9. *i*) *vidit quidem eum* (3) c. 28, 7. Cant. 1, 6.

v. 10. *k*) *iniquitatem ipsius* s. opes inique partas c. 21, 9. Hos. 12, 4. 9.

v. 11. *l*) *occultis eius* peccatis, coll. v. 26. Ps. 90, 8.

v. 16. *m*) *Vipera* (3) Esa. 30, 6.

v. 23. *n*) *in chylum* s. *per chylum ipsius* (2) Zeph. 1, 7.

v. 25. *o*) Quum *eduxerit* gladium, *exibit e corpore* ipsius impii. c. 30, 5. cf. 1 Sam. 31, 12. Ps. 17, 19.

v. 28. Pro בי habent בו 2. 3. 4. At כן cum *Kri* בי 1. CAP. XX, v. 1. הנעמתי per *Rbbiageresch*. 2. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. cf. not. c. 3, 2. v. 2. שעיפי *plene* 2. sec. *Mas. Erff.* v. 4. עד per *Kam.* 1. 2. 3. 4. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 8. ימצאוהו *plene* alii in marg. 22. v. 9. תוסף *defect.* poscit *Mas. impr.* Exod. 11, 6. verum refragantibus libris. מקומו *plene* omnes nostri sec. *Mas.* 4. At *defect.* requirit *Mas. impr.* Esr. 1, 4. v. 16. פתנים per *Merca* 4. 7. 8. 11. 15. 16. 21. 22. 24. & *Ber.* Reliqui perperam per *Mun.* v. 18. כחיל per *Beth* loco *Caph* 4. sic fu. 2. & fe. 1. v. 19. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 20. כי sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Mas. Erff.* v. 21. יחיל cum conseruo 3. 4. v. 22. ספקו per *Sin* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. *Samech* vero ex aliis libris in marg. habent 6. 9. 22. v. 24. מנשק per *Sægol* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas. impr.* v. 25. ממררתו sic per *Merca* 3. 4. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. 24. & sic fe. *Ber.* in quarto. At per *Atnach* 2. 17. 18. & *Ber.* יהלך per *Rbbiageresch*. 3. 14. 17. 18. & *Ber.* Ceteri per *Rbbia simpl.* At עליו יהלך 2. v. 26. ירע *milra* 1. 4. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* v. 27. מתקוממה *milel* 1. 2. 3. 4.

29 זֶה ׀ חֵלֶק־אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אִמְרוֹ מֵאֵל׃

כא CAP. XXI.

וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וּתְהִי־
2 3 זֹאת תַּנְחוּמֹתֵיכֶם׃ שָׂאוּנִי וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר וְאַחַר דַּבְּרִי
4 תַלְעִיג׃ הֶאָנֹכִי לְאָדָם שִׂיחִי וְאִם־מַדּוּעַ לֹא־תִקְצַר
ה 6 רוּחִי׃ פְּנוּ־אֵלַי וְהָשַׁמּוּ וְשִׂימוּ יָד עַל־פֶּה׃ וְאִם־זָכַרְתִּי
7 וְנִבְהָלְתִּי וְאָחַז בְּשָׂרִי פַּלָּצוּת׃ מַדּוּעַ רְשָׁעִים יִחְיוּ עָתְקוּ
8 גַּם־גָּבְרוּ חָיִל׃ זַרְעָם נָכוֹן לִפְנֵיהֶם עִמָּם וְצֶאֱצָאֵיהֶם
9 לְעֵינֵיהֶם׃ בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וְלֹא שֵׁבֶט אֱלוֹהַּ
י עֲלֵיהֶם׃ שׁוֹרוֹ עִבַּר וְלֹא יַגְעִל תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא
11 תְשַׁכֵּל׃ יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם וְיַלְדֵיהֶם יְרַקֵּדוּן׃
12 13 יִשְׂאוּ כְּתֹף וְכִנּוֹר וְיִשְׂמְחוּ לְקוֹל עוּגָב׃ יְבַלּוּ בַטּוֹב — יכלו קרי
14 יְמֵיהֶם וּבְרֶגַע שְׁאוֹל יֵחָתּוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ
טו וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפָצְנוּ׃ מַה־שַׁדַּי כִּי־נַעַבְדֶנּוּ וּמַה־
16 נּוֹעִיל כִּי נִפְגַּע־בּוֹ׃ הֵן לֹא בְיָדָם טוּבָם עֲצַת רְשָׁעִים
17 רָחֲקָה מֶנִּי׃ כַּמָּה ׀ נֵר־רְשָׁעִים יִדְעָךְ וְיָבֹא עָלֵימוֹ אֵידָם — קמץ בלא אס״ף
18 חֲבָלִים יְחַלֵּק בְּאַפּוֹ׃ יִהְיוּ כְּתֶבֶן לִפְנֵי־רוּחַ וּכְמֹץ
19 גְּנָבַתּוּ סוּפָה׃ אֱלוֹהַּ יִצְפֹּן־לְבָנָיו אוֹנוֹ יְשַׁלֵּם אֵלָיו
כ וְיֵדָע׃ יִרְאוּ עֵינָו כִּידוֹ וּמֵחֲמַת שַׁדַּי יִשְׁתֶּה׃ — עיניו קרי
21 כִּי מַה־חֶפְצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו וּמִסְפַּר חֳדָשָׁיו חֻצָּצוּ׃
22 23 הַלְאֵל יְלַמֶּד־דָּעַת וְהוּא רָמִים יִשְׁפּוֹט׃ זֶה יָמוּת בְּעֶצֶם
24 תֻּמּוֹ כֻּלּוֹ שַׁלְאֲנַן וְשָׁלֵיו׃ עֲטִינָיו מָלְאוּ חָלָב וּמֹחַ
כה עַצְמוֹתָיו יְשֻׁקֶּה׃ וְזֶה יָמוּת בְּנֶפֶשׁ מָרָה וְלֹא־אָכַל
26 בַּטּוֹבָה׃ יַחַד עַל־עָפָר יִשְׁכָּבוּ וְרִמָּה תְּכַסֶּה עֲלֵיהֶם׃
27 28 הֵן יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וּמְזִמּוֹת עָלַי תַּחְמֹסוּ׃ כִּי
תֹאמְרוּ אַיֵּה בֵית־נָדִיב וְאַיֵּה אֹהֶל ׀ מִשְׁכְּנוֹת רְשָׁעִים׃
29 ל הֲלֹא שְׁאֶלְתֶּם עוֹבְרֵי דָרֶךְ וְאֹתֹתָם לֹא תְנַכֵּרוּ׃ כִּי
31 לְיוֹם אֵיד יֵחָשֶׂךְ רָע לְיוֹם עֲבָרוֹת יוּבָלוּ׃ מִי־יַגִּיד עַל־
32 פָּנָיו דַּרְכּוֹ וְהוּא־עָשָׂה מִי יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ וְהוּא לִקְבָרוֹת
יוּבָל

CAP. XXI, v. 1. *a*) In hac responsione Iobi obseruanda sunt I. *Exordium*, attentionem concilians, v. 2-6. II. *Thesis* eiusque enarratio, *Deum duplice ac diuersa ratione cum impiis in hac vita agere:* alios namque 1) impunitos hic dimitti, v. 7-15. alios vero 2) etiam in hac vita puniri, v. 16-22. III. *Confirmatio* de vtraque classe 1) de illis v. 23. 24. 2) de his v. 25. 26. IV. *Occupatio* exceptionis, v. 27-33. V. *Conclusio* v. 34.

v. 4. *b*) *Num, ad me quod attinet, sec. hominem* & humanam rationem est *meditatio* & *querela mea?* c. 23, 2. *c*) *Cur itaque non abbreuiaretur spiritus meus*, scil. dum adeo diris modis a Deo adfligor, a vobis autem indignissimis rationibus exagitor.

v. 5. *d*) *& super mea*, pii hominis, *forte obstupescite.* Ezech. 3, 15.

v. 6. *e*) *Nam quoties ego recordor* aut ad animum reuoco illud tremendum Dei iudicium, *statim conturbor*; & caro mea adprehendit *horrorem.* Esa. 21, 4.

v. 10. *f*) *Bos eius impraegnat nec fastidit* vaccam.

v. 11. *g*) Magna fecunditate *emittunt instar ouium paruulos suos* (2) c. 19, 18.

v. 12. *h*) Vocem & iubilum suum *extollunt cum tympano & cithara: & gaudent* hilari animo *ad sonum instrumenti musici* s. tibiarum (4) c. 30, 31.

v. 19. *i*) *iniquitatem eius.* c. 29, 10.

v. 20. *k*) *exitium* & interitum *suum* (1)

v. 23. *l*) *Vnus* ergo moritur ex illis, de quibus v. 7-15. זה est distributiuum, coll. v. 25. c. 1, 16. seqq. 1 Reg. 21, 20. cet.

v. 25. *m*) *Alius vero* moritur, coll. v. 16-22.

v. 28. *n*) q. d. Quid discriminis ergo restabit inter pios & impios? Ad quod dubium respondet v. 29.

v. 31. *o*) *Quis interim ei in faciem iudicare audet viam ipsius* impiam & perditos mores?

v. 29. רשע *Psik* emphaticum hic requirit *Ind. Bas.* f. 61. b. CAP. XXI, v. 1. איוב per *Rbhiagereschh* 2. 3. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. והשמו per *Chatephkom.* 6. 9. 20. Per *Cholem* 4. & per *Kometschat.* seq. *Dag.* in *Schin* nonnulli codd. in *M. I.* Porro *Schin* per *Kam.* 4. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 8. זרעם sine *Psik* 7. 8. 11. 12. 15--18. 21. 22. 23. 24. At זרעם נכון 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. *Tiphcha* etiam habet 2. v. 9. בתיהם per *Mun.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. v. 11. עוילהם *defect.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* v. 12. בתף per *Caph* loco *Beth* (quod 6. 9. 22. in marg. ex aliis habent) 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. & sic fu. 1. v. 13. וברגע per *Caph* loco *Beth* 1. 2. 3. יחתו: per *Kam.* 1. 2. 4. v. 15. שדי per *Tiphcha ant.* 2. 4. v. 16. מני *Mem* cum *Dag.* 2. 6. 9. v. 19. אלוה per *Rbhia* 2. 3. 4. 6--13. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. לבניו per *Merca* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. At יצפן לבניו 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. Ceterum יצפון *plene* 2. sec. *Mas.* suam. v. 21. מה per *Kam.* 1. 2. 3. 4. sec. *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 11. c. v. 22. והוא ita 1. 2. 3. 4. 7. 8. 14. 15. 21. 22. 24. Ceteri per *Tiphcha ton.* רמים per *Merca* 1. 3. 7. 8. 14. 15. 24. Reliqui per *Mun.* v. 23. שלאנן per *Pat.* 2. 4. 6. 9. 14. 20. 21. ושליו *defect.* 3. 20. & (in textu) 6. 9. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 49, 31. v. 24. עטיניו *defect.* 1. 3. 4. 22. & sic fu. 2. sec. *Mas.* 2.

33 יובל ועל גדיש ישקוד : מתקו לו רגבי נחל ואחריו
34 כל אדם ימשוך ולפניו אין מספר : ואיך תנחמוני הבל
CAP. XXII. כב ותשובתיכם נשאר מעל : ויען אליפז
2 התמני ויאמר : הלאל יסכן גבר כי יסכן עלימו
3 משכיל : החפץ לשדי כי תצדק ואם בצע כי תתם
4 דרכיך : המיראתך יכיחך יבוא עמך במשפט :
ה הלא רעתך רבה ואין קץ לעונתיך : כי תחבל אחיך 6
7 חנם ובגדי ערומים תפשיט : לא מים עיף תשקה (דגיש אחר שורק)
8 וממרעב תמנע לחם : ואיש זרוע לו הארץ ונשוא
9 פנים ישב בה : אלמנות שלחת ריקם וזרעות יתמים
י ידכא : על כן סביבותיך פחים ויבהלך פחד פתאום :
11 או חשך לא תראה ושפעת מים תכסך : הלא אלוה
12 גבה שמים וראה ראש כוכבים כי רמו : ואמרת מה
13 ידע אל הבעד ערפל ישפוט : עבים סתר לו ולא
14 יראה וחוג שמים יתהלך : הארח עולם תשמור
טו אשר דרכו מתי און : אשר קמטו ולא עת נהר יוצק
16 יסודם : האמרים לאל סור ממנו ומה יפעל שדי למו :
17 והוא מלא בתיהם טוב ועצת רשעים רחקה מני :
18 יראו צדיקים וישמחו ונקי ילעג למו : אם לא נכחד
19 כ קימנו ויתרם אכלה אש : הסכן נא עמו ושלם בהם
21 תבואתך טובה : קח נא מפיו תורה ושים אמריו
22 בלבבך : אם תשוב עד שדי תבנה תרחיק עולה
23 מאהליך : ושית על עפר בצר ובצור נחלים אופיר :
24 כה והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך : כי אז על שדי
26 תתענג ותשא אל אלוה פניך : תעתיר אליו וישמעך
27 ונדריך תשלם : ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה
28 אור : כי השפילו ותאמר גוה ושח עינים יושע :
29 ל ימלט אי נקי ונמלט בבר כפיך :

ויען

a) *nam etiam pro tumulo vigilat*, & de monumento sepulcrali sibi prospicit. Vid. e. c. 2 Sam. 18, 18. Esa. 22, 16. cet.
v. 33. b) *Dulces illi sunt* & dulcem quietem ei in sepulcro praestant *glebae vallis* (2) c. 38, 38. c) & sicut *post se omnes homines trahit*, qui eum, ordine suo morituri, sequuntur; *ita etiam eorum*, qui *ante ipsum* mortui sunt, *nullus est numerus*: adeoque nihil extra communem hominum sortem eiusmodi impius in hoc saeculo patitur.
CAP. XXII, v. 1. d) Tertium *tamen*, etiam commotior, *respondit Eliphaz*. c. 4, 1. c. 15, 1. ita quidem, vt I. *ostendere conetur*, Iobum nihil prorsus excusationibus suis apud Deum efficere v. 2-14. II. *vt ab impietate*, quam tamen non habuit, *eum dehortetur*, v. 15-20. III. *ad poenitentiam* vero & pacem cum Deo *eum adhortetur*, v. 21-30.
v. 2. e) *Numquid apud Deum proficiet vir*, *quum proficit* vel proficere videtur *super illis* futilibus dictis, tanquam sapienter & *prudenter* rem *agens*?
v. 3. f) *Num placitum* erit *Omnipotenti*, *quod* tibi *iustus es* vel esse *videris*? aut *num lucrum* tibi accedet apud Deum, quod *integras venditas* vel esse contendis *vias* & actiones *tuas*?
v. 4. g) *Num ex timore tui arguet* & vindicabit *te*?
v. 12. h) *Nonne Deo altitudo caeli* & supra *est*? & *adspice* modo *summitatem stellarum*, *nam* & illae *altae* & longe te altiores *sunt*.
v. 13. i) *Tu vero* pro impia tua mente cogitas aut *dicis*.
v. 15. k) *Num viam saeculi*, h. e. priscam illam & pessimam antediluuianorum vitam & institutum *seruabis*?
v. 16. l) c. 16, 8.
v. 20. m) *hostis*, *aduersarius noster* al. *substantia nostra* (1)
v. 21. n) *Consuesce potius cum Deo*, & *pacem habe*.
v. 24. o) *aurum* v. 26.

v. 33. מתקו *milel* per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. רגבי per *Makk*. 22. 23. 24. per subintellectum vero, omisso *Merca*, etiam plures. CAP. XXII, v. 1. התימני per *Rbhiagereśch*. 1. 2. 14. & *Ber*. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. הלאל per *Tiphcha ant*. 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 4. המיראתך per solum *Tiphcha ant*. 3. 10. 13. 19. 20. At per solum *Merca* 4. יכחך sic *defect*. 1. se. 2. & sic in marg. 6. 9. sec. *Mas*. 1. 2. & *Erff*. v. 6. Pro אחיך habent sing. אחיך 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 7. תמנע per *Merca milra* 6. 9--16. 19. 20. 23. v. 11. או חשך לא ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 12. רמו ita cum *Dag*. 2. 6. 9. 20. 22. 23. sec. *M. I.* & *Mas. Erff*. At 2. in marg. cum reliquis habet *Raphe*. v. 13. ואמרת cum *Meth*. (quasi tonus esset *milra*) 1. 3. 22. sed dubium, an bene. הבעד cum *Meth*. 1. 2. v. 16. קמטו sic per *Merca* 7. 8. 11. 15. 16. Ceteri per *Mun*. irregulariter. ולא pro eo habent בלא 4. & in marg. 2. v. 18. מני *Mem* sine *Dag*. 1. 3. 4. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 22. 23. v. 23. מאהלך *defect*. 1. 2. 3. 4. 10. 20. 23. & (in textu) 6. 9. v. 24. ושית Pro eo scribunt *Orientales* וישית. עפר per *Tiphcha ant*. 3. at ושית על־עפר 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 22. ובצור per *Caph* loco *Beth* 2. 3. 6. 9. 20. 23. & sic se. 1. v. 25. בצרך sine *Iod* nonnulli libri in *M*. תועפות per *Chatephpat*. 3. 4. 10. 13. 14. 20. & (in textu) 6. 9.

כג CAP. XXIII.

וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ גַּם־הַיּוֹם מְרִי שִׂחִי יָדִי
2 3 כָּבְדָה עַל־אַנְחָתִי׃ מִי־יִתֵּן יָדַעְתִּי וְאֶמְצָאֵהוּ אָבוֹא עַד־
4 תְּכוּנָתוֹ׃ אֶעֶרְכָה לְפָנָיו מִשְׁפָּט וּפִי אֲמַלֵּא תוֹכָחוֹת׃
ה 6 אֵדְעָה מִלִּים יַעֲנֵנִי וְאָבִינָה מַה־יֹּאמַר לִי׃ הַבְרָב־כֹּחַ
7 יָרִיב עִמָּדִי לֹא אַךְ־הוּא יָשִׂם בִּי׃ שָׁם יָשָׁר נוֹכָח עִמּוֹ
8 וַאֲפַלְּטָה לָנֶצַח מִשֹּׁפְטִי׃ הֵן קֶדֶם אֶהֱלֹךְ וְאֵינֶנּוּ וְאָחוֹר
9 וְלֹא־אָבִין לוֹ׃ שְׂמֹאול בַּעֲשֹׂתוֹ וְלֹא־אָחַז יַעְטֹף יָמִין וְלֹא שלעיל
י אֶרְאֶה׃ כִּי־יָדַע דֶּרֶךְ עִמָּדִי בְּחָנַנִי כַּזָּהָב אֵצֵא׃
11 12 בַּאֲשֻׁרוֹ אָחֲזָה רַגְלִי דַּרְכּוֹ שָׁמַרְתִּי וְלֹא־אָט׃ מִצְוַת
13 שְׂפָתָיו וְלֹא אָמִישׁ מֵחֻקִּי צָפַנְתִּי אִמְרֵי־פִיו׃ וְהוּא
14 בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיָּעַשׂ׃ כִּי יַשְׁלִים חֻקִּי
טו וְכָהֵנָּה רַבּוֹת עִמּוֹ׃ עַל־כֵּן מִפָּנָיו אֶבָּהֵל אֶתְבּוֹנֵן
16 17 וְאֶפְחַד מִמֶּנּוּ׃ וְאֵל הֵרַךְ לִבִּי וְשַׁדַּי הִבְהִילָנִי׃ כִּי־לֹא

כד CAP. XXIV.

נִצְמַתִּי מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וּמִפָּנַי כִּסָּה־אֹפֶל׃ מַדּוּעַ מִשַּׁדַּי
2 לֹא־נִצְפְּנוּ עִתִּים וְיֹדְעוֹ לֹא־חָזוּ יָמָיו׃ גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ וידעיו קרי
3 עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ׃ חֲמוֹר יְתוֹמִים יִנְהָגוּ יַחְבְּלוּ שׁוֹר
4 אַלְמָנָה׃ יַטּוּ אֶבְיֹנִים מִדָּרֶךְ יַחַד חֻבְּאוּ עֲנִיֵּי־אָרֶץ׃
ה הֵן פְּרָאִים בַּמִּדְבָּר יָצְאוּ בְּפָעֳלָם מְשַׁחֲרֵי לַטָּרֶף עֲרָבָה
6 לוֹ לֶחֶם לַנְּעָרִים׃ בַּשָּׂדֶה בְּלִילוֹ יִקְצִירוּ וְכֶרֶם יקצורו קרי
7 רָשָׁע יְלַקֵּשׁוּ׃ עָרוֹם יָלִינוּ מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין
8 כְּסוּת בַּקָּרָה׃ מִזֶּרֶם הָרִים יִרְטָבוּ וּמִבְּלִי
9 מַחְסֶה חִבְּקוּ־צוּר׃ יִגְזְלוּ מִשֹּׁד יָתוֹם וְעַל־עָנִי יַחְבֹּלוּ׃
י 11 עָרוֹם הִלְּכוּ בְּלִי לְבוּשׁ וּרְעֵבִים נָשְׂאוּ עֹמֶר׃ בֵּין־
12 שׁוּרֹתָם יַצְהִירוּ יְקָבִים דָּרְכוּ וַיִּצְמָאוּ׃ מֵעִיר מְתִים
יִנְאָקוּ וְנֶפֶשׁ־חֲלָלִים תְּשַׁוֵּעַ וֶאֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׂים תִּפְלָה׃
13 הֵמָּה הָיוּ בְּמֹרְדֵי־אוֹר לֹא־הִכִּירוּ דְרָכָיו וְלֹא יָשְׁבוּ
14 בִּנְתִיבֹתָיו׃ לָאוֹר יָקוּם רוֹצֵחַ יִקְטָל־עָנִי וְאֶבְיוֹן וּבַלַּיְלָה
טו יְהִי כַגַּנָּב׃ וְעֵין נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא־תְשׁוּרֵנִי

עין

CAP. XXIII, v. 1. a) In hac responsione Iobi, sequ. capite 24. finienda, obseruanda sunt: I. *Exordium*, de iniusta sui & sermonum suorum condemnatione, v. 2. II. *Adpellatio ad tribunal Dei* v. 3-7. III. *Confutatio obiectionis*: Si iustus Iobus, cur ergo a Deo adfligatur? Respondet 1) hoc ipsum esse, de quo ipse conqueratur, v. 8. 9. Interim 2) se certum esse de innocentia coram Deo. v. 10-12. 3) Pertinere hoc ad summam Dei libertatem, v. 13. quam suo exemplo illustrat v. 14-17.

v. 2. b) *ad sedem s. solium eius* paratum (3) Ezech. 43, 11.

v. 6. c) *Numquid enim multitudine roboris*, s. infinito robore suo, cui longe impar ego sum, *disceptaturus esset mecum?* Non puto sane. *An non ipse tantum ponit in me*, quicquid in me roboris s. virium est?

v. 13. d) *At ipse in vno* s. *vere vnus* tantum est, nec parem aut superiorem habet, cui rationem reddere teneatur. ב *veritatis*, vt Prou. 3, 26. Esa. 40, 10. vbi cf. not.

v. 17. e) *vt a facie mea abscondisset caliginem.*

CAP. XXIV, v. 1. f) *Quare* enim *ab Omnipotente non absconduntur* calamitosa *tempora, vt, qui cognouerunt eum, non videant* & experiantur tristes *eius dies*, quos inducit hominibus? Cum Iobus c. 23, 15. 16. *perturbatarum cogitationum* meminisset, eas hic pluribus exponit: I. Cur piis calamitates immittat, impiis vero quasi impune sua scelera permittat Deus? v. 2-12. Cum tamen hi II. malitiose & contra conscientiam peccent, v. 13-17. alii vero impii diuino iudicio tollantur v. 18-24. Vnde III. *conclusio* fiduciæ plena subiicitur v. 25.

v. 6. g) *Colligunt*: non solum *vindemiare*, sed *racemare* etiam coguntur. (1) cf. nomen Am. 7, 1.

CAP. XXIII, v. 1. איוב per *Rbhiagereseh*. 2. 3. 4. & *Ber*. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. simulque *milra* 8. cf. not. c. 3, 2. v. 8. קדם sic per *Mun*. 2. 4. 7. 8. 15. Ceteri incommode per *Tiphcha ant*. & quidem præuio *Mun*. 1. 14. 23. v. 9. שמאל *def*. sine *Vau* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 23. v. 12. Pro פִּין habent פי 1. 3. 4. q. d. *ex decreto meo abscondidi verba oris mei*; ipsemet mihi tacendi legem imperaui. v. 14. וכהנה per *Rbhiageresch*. cum seq. *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. CAP. XXIV, v. 2. גבלות ita 1. 2. 6. 9. 22. fe. 4. sec. *Maſ*. 2. 4. ac *Erff*. h. l. & *impr*. Pſ. 74, 17. quin & *Maſ*. *impr*. h. l. nempe *magnam*; *parua* enim hic mendosa est. At גבולת plerique. v. 4. אבינים sic *defect*. 1. 2. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. & sic fe. 4. sec. *Maſ*. 2. 3. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. Pſ. 140, 13. Alii *plene*. עניי ita scribunt 1. 7. 8. 13. 17. 18. 19. 21. 22. 24. & *Ber*. contra *Maſ*. *impr*. Amos 8, 4. & præter *impr*. *fin*. f. 34. b. v. 8. מזרם per *Mun*. 2. 4. commodius, quam nostri. v. 9. יגזלו per *Tiphcha ton*. alia constructione 2. 3. quomodo *LXX*. & *Ion*. *rapiunt orphanum ab vbere*. v. 10. Pro בלי habent מבלי 2. & (in marg.) 6. 9. sic fu. 4. נשאו sic per *Mun*. 2. 7. 8. 10. 14. 15. 21. 22. & sic fe. *Ber*. At per *Makk*. 3. Ceteri male per *Merca*. v. 14. לאור sine *Pſik* 1. 2. 3. 4. 15. v. 15. נשף sic per *Mun*. 4. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. 24. At per *Rbhia Ber*. & alii.

נַהֲרוֹת חִבֵּשׁ וְתַעֲלֻמָהּ יֹצִא אוֹר׃
וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם 12
בִּינָה׃ לֹא־יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ וְלֹא תִמָּצֵא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים׃ 13
תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי־הִיא וְיָם אָמַר אֵין עִמָּדִי׃ לֹא־יֻתַּן טו 14
סְגוֹר תַּחְתֶּיהָ וְלֹא יִשָּׁקֵל כֶּסֶף מְחִירָהּ׃ לֹא תְסֻלֶּה 16
בְּכֶתֶם אוֹפִיר בְּשֹׁהַם יָקָר וְסַפִּיר׃ לֹא־יַעַרְכֶנָּה זָהָב 17
וּזְכוֹכִית וּתְמוּרָתָהּ כְּלִי־פָז׃ רָאמוֹת וְגָבִישׁ לֹא יִזָּכֵר 18
וּמֶשֶׁךְ חָכְמָה מִפְּנִינִים׃ לֹא־יַעַרְכֶנָּה פִּטְדַת־כּוּשׁ 19
בְּכֶתֶם טָהוֹר לֹא תְסֻלֶּה׃ וְהַחָכְמָה מֵאַיִן כ
תָּבוֹא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה׃ וְנֶעֶלְמָה מֵעֵינֵי כָל־חָי וּמֵעוֹף 21
הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה׃ אֲבַדּוֹן וָמָוֶת אָמְרוּ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ 22
שִׁמְעָהּ׃ אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת־מְקוֹמָהּ׃ 23
כִּי־הוּא לִקְצוֹת־הָאָרֶץ יַבִּיט תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה׃ 24 כה
לַעֲשׂוֹת לָרוּחַ מִשְׁקָל וּמַיִם תִּכֵּן בְּמִדָּה׃ בַּעֲשֹׂתוֹ לַמָּטָר 26
חֹק וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת׃ אָז רָאָהּ וַיְסַפְּרָהּ הֱכִינָהּ 27
וְגַם־חֲקָרָהּ׃ וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת אֲדֹנָי הִיא חָכְמָה 28

CAP. XXIX. כט

וְסוּר מֵרָע בִּינָה׃ וַיֹּסֶף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ
וַיֹּאמַר׃ מִי־יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי־קֶדֶם כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי׃ 2
בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ׃ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי 3 4
בִּימֵי חָרְפִּי בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי׃ בְּעוֹד שַׁדַּי עִמָּדִי ה
סְבִיבוֹתַי נְעָרָי׃ בִּרְחֹץ הֲלִיכַי בְּחֵמָה וְצוּר יָצוּק עִמָּדִי 6
פַּלְגֵי־שָׁמֶן׃ בְּצֵאתִי שַׁעַר עֲלֵי־קָרֶת בָּרְחוֹב אָכִין 7
מוֹשָׁבִי׃ רָאוּנִי נְעָרִים וְנֶחְבָּאוּ וִישִׁישִׁים קָמוּ עָמָדוּ׃ 8
שָׂרִים עָצְרוּ בְמִלִּים וְכַף יָשִׂימוּ לְפִיהֶם׃ קוֹל־נְגִידִים 9 י
נֶחְבָּאוּ וּלְשׁוֹנָם לְחִכָּם דָּבֵקָה׃ כִּי אֹזֶן שָׁמְעָה 11
וַתְּאַשְּׁרֵנִי וְעַיִן רָאֲתָה וַתְּעִידֵנִי׃ כִּי־אֲמַלֵּט עָנִי 12
מְשַׁוֵּעַ וְיָתוֹם וְלֹא־עֹזֵר לוֹ׃ בִּרְכַּת אֹבֵד עָלַי תָּבֹא 13
וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנִן׃ צֶדֶק לָבַשְׁתִּי וַיִּלְבָּשֵׁנִי כַמְעִיל 14

וצניף

v. 12. a) *At sapientia*, v. 20. vera scil. & supernaturalis, quæ in vera cognitione ac timore Domini, s. in vera fide ac pietate consistit, v. 28.
v. 13. b) *æstimationem* aut pretium *eius*. Iud. 17, 10.
v. 15. c) *aurum* solidum vel igne *excoctum*. cf. 1 Reg. 6, 20. 21.
v. 16. d) *Non æstimari potest*. v. 19. Thren. 4, 2.
v. 17. e) *Non æquabit eam*. v. 19. c. 37, 19. f) & *crystallus*, al. *adamas* (1) g) *aut* vt *pretium eius* sit. coll. v. 15. c. 15, 31. h) *vas auri puri*. Ps. 19, 11.
v. 18. i) vide not. Ezech. 27, 16. k) Schm. & *Gabisch* (1) conf. compositum Ezech. 13, 11. l) & *extractio sapientiæ est*, i. e. magis eligenda illa s. præstantior est. (2) Ps. 126, 5. m) *præ margaritis* Thren. 4, 7. quæ e fundo maris extrahuntur.
v. 19. *Topazius*, al. *smaragdus*. (1) Exod. 28, 17. Ezech. 28, 13.
v. 21. o) *Nempe abscondita illa est*. Lev. 4, 13.
v. 22. p) *Perditio* c. 26, 6. Ps. 88, 12.
v. 25. q) *Vt faciat* adhuc, sicut in initio rerum fecit. v. 26. Gen. 2, 3.
v. 26. r) *Quum*, inquam, *facit*, v. 25. pluuiæ *statutum* terminum ac modum. c. 14, 5. c. 26, 10. & *viam* quum parat *fulmini tonitruum* (2) c. 38, 25. Zach. 10, 1.
v. 27. s) *Tunc videt* & respicit *sapientiam*, & istis operibus suis quasi *enarrat eam* nobis. Ps. 19, 1. Rom. 1, 19. 20.
CAP. XXIX, v. 1. t) c. 27, 1. u) Vltimus Iobi sermo ad amicos hic incipit, cap. 31. finiendus: in quo I. *Veteris sui status felicitatem describit* v. 2-25. II. *Præsentis sui status infelicitatem deplorat* c. 30, 1-31. omnemque culpam prouenientem a se remouet c. 30, 24. c. 31, 40.
v. 3. x) *Cum splenderet*, (s. *faceret*), Hiob. 31, 10. Infin. Hiph. y) c. 18, 6.

v. 11. ותעלמה sic per *He* quiescens 1. 3. 4. 7. 8. 15. 18. 22. 23. Alii cum *Mappik*: & sic *M. I.* cui mere euphonicum, non vero significatiuum suffixi est. v. 12. Sine præmisso *Spatio* 2. 4. 6. 9. 10. 12. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. ואיזה sic vt vnam vocem coniungunt 1. 2. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 19. 20. v. 13. בארץ per *Merca* irregulariter 4. 17. 18. 24. & *Ber*. v. 15. ולא־ישקל כסף sic 1. 2. v. 17. וזכוכית per *Cholem* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. neutrum vero punctum habet 21. ותמורתה ita 6. 7. 8. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 24. & *Ber*. sec. analogiam. At per *Merca* 3. 4. per *Rbhia-geresch*. 1. 2. Ceteri per solum *Mun*. irregulariter. v. 20. Sine præmisso *Spatio* 2. 4. 6. 9. 15. 19. 20. 21. 22. ואיזה sic coniunctim 1. 2. 3. 4. v. 26. קלות sic *defect*. 2. 3. 4. 22. 24. & (in textu) 6. 9. sec. *Mas*. 2. ac *Erff*. h. l. & *impr*. Ps. 93, 4. Alii plene sec. *Mas. impr*. h. l. v. 27. ראה ita cum *Mapp*. 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 24. sec. *Mas*. 1. 4. & *impr*. Quomodo cum suffixo reddiderunt veteres metaphrastæ omnes. Alii per *He* quiescens. CAP. XXIX, v. 1. משלו per *Rbhia-geresch*. 1. 2. 4. 14. & *Ber*. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. סביבותי sic *def*. 2. 3. 4. sec. *Mas. impr*. Deut. 17, 14. Ceterum per *Mun*. & *Tiphcha ton*. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 2. & *Ber*. At per *Merca* 3. 4. Ceteri male per solum *Mun*. v. 10. קול נגידים ita 1.

טו וְצָנִיף מִשְׁפָּטִי׃ עֵינַיִם הָיִיתִי לַעִוֵּר וְרַגְלַיִם לַפִּסֵּחַ אָנִי׃
16 אָב אָנֹכִי לָאֶבְיוֹנִים וְרִב לֹא־יָדַעְתִּי אֶחְקְרֵהוּ׃
17 וָאֲשַׁבְּרָה מְתַלְּעוֹת עַוָּל וּמִשִּׁנָּיו אַשְׁלִיךְ טָרֶף׃
18 וָאֹמַר עִם־קִנִּי אֶגְוָע וְכַחוֹל אַרְבֶּה יָמִים׃
19 שָׁרְשִׁי פָתוּחַ אֱלֵי־מָיִם וְטַל יָלִין בִּקְצִירִי׃
כ כְּבוֹדִי חָדָשׁ עִמָּדִי וְקַשְׁתִּי בְּיָדִי תַחֲלִיף׃ לִי־שָׁמְעוּ וְיִחֵלּוּ 21
22 וְיִדְּמוּ לְמוֹ עֲצָתִי׃ אַחֲרֵי דְבָרִי לֹא יִשְׁנוּ וְעָלֵימוֹ תִּטֹּף
23 24 מִלָּתִי׃ וְיִחֲלוּ כַמָּטָר לִי וּפִיהֶם פָּעֲרוּ לְמַלְקוֹשׁ׃ אֶשְׂחַק
כה אֲלֵהֶם לֹא יַאֲמִינוּ וְאוֹר פָּנַי לֹא יַפִּילוּן׃ אֶבְחַר דַּרְכָּם
וְאֵשֵׁב רֹאשׁ וְאֶשְׁכּוֹן כְּמֶלֶךְ בַּגְּדוּד כַּאֲשֶׁר אֲבֵלִים
ל יְנַחֵם׃ וְעַתָּה ׀ שָׂחֲקוּ עָלַי צְעִירִים מִמֶּנִּי לְיָמִים אֲשֶׁר CAP. XXX.
2 מָאַסְתִּי אֲבוֹתָם לָשִׁית עִם־כַּלְבֵי צֹאנִי׃ גַּם־כֹּחַ יְדֵיהֶם
3 לָמָּה לִּי עָלֵימוֹ אָבַד כָּלַח׃ בְּחֶסֶר וּבְכָפָן גַּלְמוּד
4 הַעֹרְקִים צִיָּה אֶמֶשׁ שׁוֹאָה וּמְשֹׁאָה׃ הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ
ה עֲלֵי־שִׂיחַ וְשֹׁרֶשׁ רְתָמִים לַחְמָם׃ מִן־גֵּו יְגֹרָשׁוּ יָרִיעוּ
6 עָלֵימוֹ כַּגַּנָּב׃ בַּעֲרוּץ נְחָלִים לִשְׁכֹּן חֹרֵי עָפָר וְכֵפִים׃
7 8 בֵּין־שִׂיחִים יִנְהָקוּ תַּחַת חָרוּל יְסֻפָּחוּ׃ בְּנֵי נָבָל גַּם־בְּנֵי
9 בְלִי־שֵׁם נִכְּאוּ מִן־הָאָרֶץ׃ וְעַתָּה נְגִינָתָם הָיִיתִי וָאֱהִי
י לָהֶם לְמִלָּה׃ תִּעֲבוּנִי רָחֲקוּ מֶנִּי וּמִפָּנַי לֹא־חָשְׂכוּ רֹק׃
11 12 כִּי־יִתְרוֹ פִתַּח וַיְעַנֵּנִי וְרֶסֶן מִפָּנַי שִׁלֵּחוּ׃ עַל־יָמִין פִּרְחַח יתרי קרי
13 יָקוּמוּ רַגְלַי שִׁלֵּחוּ וַיָּסֹלּוּ עָלַי אָרְחוֹת אֵידָם׃ נָתְסוּ
14 נְתִיבָתִי לְהַוָּתִי יֹעִילוּ לֹא עֹזֵר לָמוֹ׃ כְּפֶרֶץ רָחָב יֶאֱתָיוּ להותי קרי
טו תַּחַת שֹׁאָה הִתְגַּלְגָּלוּ׃ הׇהְפַּךְ עָלַי בַּלָּהוֹת תִּרְדֹּף
16 כָּרוּחַ נְדִבָתִי וּכְעָב עָבְרָה יְשֻׁעָתִי׃ וְעַתָּה עָלַי
17 תִּשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי יֹאחֲזוּנִי יְמֵי־עֹנִי׃ לַיְלָה עֲצָמַי נִקַּר
18 מֵעָלָי וְעֹרְקַי לֹא יִשְׁכָּבוּן׃ בְּרָב־כֹּחַ יִתְחַפֵּשׂ לְבוּשִׁי
19 כְּפִי כֻתָּנְתִּי יַאַזְרֵנִי׃ הֹרָנִי לַחֹמֶר וָאֶתְמַשֵּׁל כֶּעָפָר
כ וָאֵפֶר׃ אֲשַׁוַּע אֵלֶיךָ וְלֹא תַעֲנֵנִי עָמַדְתִּי וַתִּתְבֹּנֶן בִּי׃

a) *ac cidarim* vel *diadema.* (3) Esa. 62, 3. Zach. 3, 5.
v. 15. b) *Oculi* vel oculorum vice *fui* Num. 10, 31. *cæco.* cf. Leu. 19, 14. Deut. 27, 18.
v. 16. c) *& litem* f. caussam *eius, quem non noueram*, inuestigabam.
v. 18. d) *Vnde etiam dixi* & mecum cogitaui. Ps. 30, 7.
v. 20. e) *vigescebat, & nouas* subinde *vires accipiebat.* c. 14, 7. Esa. 40, 31.
v. 21. f) *Mihi loquenti auscultabant, & sententiam meam exspectabant: & conticescebant* quasi muti Exod. 15, 16. *ad consilium meum.*
v. 22. g) *non iterabant* verba. Vulg. *Verbis meis addere nihil audebant.*
v. 24. h) *non*, vel *vix credebant* illud, nec propterea *confidebant* vel audaciam sibi sumebant. cf. Gen. 45, 26.
CAP. XXX, v. 1. i) *Nunc autem*, mutata prorsus rerum vice, *me derident.* Post descriptam nimir. c. 29. pristinam suam felicitatem, nunc præsentem suam miseriam deplorat, & I. *querelam instituit* partim de hominibus v. 2-10. partim de Deo v. 11-23. II. *Omnem a se culpam promerentem remouet*: 1) immisericordiæ erga adflictos v. 24. seqq. 2) *scortationis* &c. c. 31, 1. seqq.
v. 2. k) *Etiam vis* & robur *manuum eorum ad quid* profuisset *mihi*, quum *in iis* amissis viribu, *perdita esset decrepita senectus.*
v. 3. l) *Ob egestatem & famem* illis *dura* ac misera erat *senectus* v. 2. vel *quisque eorum solitarius* & miser erat. c. 3, 7. c. 15, 34. m) *fugere cogebantur* (1) in *aridam solitudinem* c. 24, 19. n) vbi *præterita nox* semper illis erat *vastitas* & *desolatio.* c. 38, 27.
v. 4. o) Vbi in summa penuria *decerpebant halimum*, al. *maluam cum virgultis*; & *radix genistarum cibus eorum* erat.
v. 5. p) *E medio* aliorum hominum *cum expellerentur, renclamabant aduersus eos, velut aduersus furem.*

v. 15. לַעִוֵּר per *Pat.* 7. 8. 15. 22. v. 16. וְרִב לֹא־יָדַעְתִּי ita 2. v. 18. וְכַחוֹל Vidi in correcto exemplari Hierosolymitano, inquit *Kimchi*, sec. Nehardeenses cum Schurek, at sec. Occidentales per Cholem. v. 19. שָׁרְשִׁי per *Tiphcha ant.* 1. 4. satis commode; *tonicum* vero 2. 3. v. 21. לִי שָׁמְעוּ ita 1. 3. At לִי שָׁמְעוּ 2. 14. וְיִחֵלּוּ sic per *Iod* quiescens 2. 3. 17. 18. 22. & *M. I.* sec. *B. Napht.* v. 24. אֲלֵהֶם sic defect. 1. 3. 6. 9. 22. & sic fe. 2. 4. sec. *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 8. col. 7. וְלֹא יַאֲמִינוּ cum præf. *Vau* 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. sic fu. 2. CAP. XXX, v. 2. לִי sine *Dag.* 1. 2. 3. 10. 14. 20. 21. 22. v. 3. הָעֹרְקִים per *Pat.* 7. 8. 15. 22. v. 12. פִּרְחַח per *Pat.* 1. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 15. 16. 21. 22. v. 13. נָתְסוּ נְתִיבָתִי לְהַוָּתִי ita 1. 2. לְהַוָּתִי sic in textu 2. 4. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. & sic fe. 1. v. 16. וְעַתָּה *Psik* emphaticum adiiciunt 6. 9-13. 16-21. 23. & *Ber.* v. 20. וַתִּתְבֹּנֶן per *Tsere* 3. & 4. hic *milra*, ille *miel* per *Mun.* cum adposite ad vltimam *Meth.*

21 תהפך לאכזר לי בעצם ידך תשטמני: תשאני אל־
22 23 רוח תרכיבני ותמגגני תשוה: כי־ידעתי מות תשיבני — תשיה קרי
24 ובית מועד לכל־חי: אך לא־בעי ישלח־יד אם־בפידו
להן שוע: אם־לא בכיתי לקשה־יום עגמה נפשי כה
26 לאביון: כי טוב קויתי ויבא רע ואיחלה לאור ויבא
27 28 אפל: מעי רתחו ולא־דמו קדמני ימי־עני: קדר הלכתי
29 בלא חמה קמתי בקהל אשוע: אח הייתי לתנים ורע ל
31 לבנות יענה: עורי שחר מעלי ועצמי־חרה מני־חרב:
CAP. XXXI. לא ויהי לאבל כנרי ועגבי לקול בכים: ברית כרתי לעיני
2 ומה אתבונן על־בתולה: ומה חלק אלוה ממעל
3 ונחלת שדי ממרומים: הלא־איד לעול ונכר לפעלי
4 ה און: הלא־הוא יראה דרכי וכל־צעדי יספור: אם־
6 הלכתי עם־שוא ותחש על־מרמה רגלי: ישקלני
7 במאזני־צדק וידע אלוה תמתי: אם תטה אשרי
מני הדרך ואחר עיני הלך לבי ובכפי דבק מאום:
8 אזרעה ואחר יאכל וצאצאי ישרשו: אם־נפתה לבי
9 על־אשה ועל־פתח רעי ארבתי: תטחן לאחר אשתי
11 ועליה יכרעון אחרין: כי־הוא זמה והיא עון פלילים: — היא ק׳ והוא ק׳
12 כי אש היא עד־אבדון תאכל ובכל־תבואתי תשרש:
13 אם־אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי: ומה
14 אעשה כי־יקום אל וכי־יפקד מה אשיבנו: הלא־בבטן טו
16 עשני עשהו ויכננו ברחם אחד: אם־אמנע מחפץ
17 דלים ועיני אלמנה אכלה: ואכל פתי לבדי ולא־
18 אכל יתום ממנה: כי מנעורי גדלני כאב ומבטן
19 אמי אנחנה: אם־אראה אובד מבלי לבוש ואין
כ כסות לאביון: אם־לא ברכוני חלצו ומגז כבשי — חלציו קרי
21 יתחמם: אם־הניפותי על־יתום ידי כי־אראה בשער
22 עזרתי: כתפי משכמה תפול ואזרעי מקנה תשבר:
כי

v. 21. *a*) *Mutatus es in crudelem aduerſus me* : & *robore* manus tuæ velut hoſtis, ſ. *ex odio cædis me.*
v. 22. *b*) *Et liquefacis* ſ. *diſſoluis me quoad ſubſtantiam* ſ. in totum.
v. 24. *c*) *Verum ſine deprecatione emittat* aduerſus me *manum* ſuam Deus, *ſi in exitio vllius miſeri* aut calamitoſi, *illis*, ſ. viris ſ. feminis, *clamor* aduerſus me fuit.
v. 25. *d*) *triſtis induluit* (1) Syro Chald.
v. 27. *e*) *feruefacta ſunt* (3) c. 41, 23. Ezech. 24, 5.
v. 28. *f*) *ſine æstuante ſole.* Eſa. 24, 23.
v. 31. *g*) *Et inſtrumentum meum* muſicum (4) c. 21, 12.
CAP. XXXI, v. 1. *h*) *ad virginem*, animo vel ipſo facto corrumpendam. cf. Matth. 5, 28. Incepit Iobus c. 30, 24. ſeqq. omnem a ſe nequitiam, & in ſpecie 1) *immiſericordiæ erga adflictos*, remouere : continuat igitur hic, quod illic cœperat, & a ſe amolitur 2) *Crimen ſtupri* aut violatæ virginis v. 1-4. 3) *Doli & fraudis* v. 5. 6. 4) *Rapinæ* aut furti v. 7. 8. 5) *Tyrannidis* & ſæuitiæ in ſeruos, v. 13-15. 7) *Inclementiæ* erga miſerabiles v. 16-20. 8) *Iniuſtitiæ* in foro, v. 21-23. 9) *Fiduciæ in auro* & diuitiis v. 24. 25. 10) *Adulationis* vel & idololatricæ ſuperſtitionis v. 26-28. 11) ἐπιχαιρεκακίας, v. 29-31. 12) *Inhoſpitalitatis* v. 31. 13) Impudentiæ vel *occultationis peccatorum* v. 33. 34. (de quibus omnibus ſibi illæſam eſſe conſcientiam, teſtatur v. 35-37.) 14) *Tyrannicæ oppresſionis* ciuium ſuorum. v. 38-40.
v. 15. *i*) *Nonne* ſimiliter, ac me, *in vtero materno conditor meus fecit ipſum? Et formauit eum in vtero vno?* non ratione numeri, ſed ſimilitudinis & ſpeciei, coll. 1 Reg. 6, 25. c. 7, 37. Humanæ enim naturæ conſortio iungimur. coll. Act. 17, 26.

v. 21. בעצם ידך ita 4. 7. 8. 10. 11. 12. 15--18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 24. ישלח *milra* per *Mun.* 4. 6. 9--16. 19. 20. 23. v. 26. כי per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. vnaque cum *Mahp.* 4. ויבא *milel* 2. 3. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* Sic & ſequens ויבא *milel* habent 3. 8. 11. 15. 19. & *Ber.* Ceteri *milra.* v. 27. קדמני per *Rbhiagereſch.* ſeq. *Mun.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. v. 30. ועצמי per *Merca milra* 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. At ועצמי חרה 1. 3. חרה ſic *milel* 1. 2. 17. 24. ſec. *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Ceteri *milra.* v. 31. ועגבי ſine *Dag.* 1. 2. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & ſic ſe. 3. CAP. XXXI, v. 7. ובכפי Singulariter per *Chirek* 1. 4. מאום cum *Kri* מום 1. 12. 13. 16. ſec. *Orientales.* v. 11. עון per *Chatephpat.* 4. Vide v. 28. פלילים *defect.* 6. 9. in marg. ſec. *Maſ. impr.* Ex. 21, 22. quæ vero vtramque ſyllabam (citra conſenſum codicum) *def.* ſcribi poſtulat. v. 12. Pro ובכל habent ובכל 3. 4. & ſic ſu. 2. תבואתי per *Merca* 3. 4. v. 15. הלא *Mun.* habent 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. ויכוננו *plene*, per *Schurek* 7. 8. 15. 17. 18. 24. & *Concord. Hebr.* Per Cholem vero 22. Porro *Nun* prius ſine *Dag.* 1. 4. 21. & MS. Leidenſe, teſte *Coccejo* in Lex. ſec. *Mſ. I.* At poſterius ſine *Dag.* 1. 3. 4. 7. 8. 10. 14--18. 20. 21. 22. contra analogiam & *Mſ. I.* v. 16. אמנע per *Mun.* 2. v. 21. הנפתי vtrumque *def.* ſe. 1. ſec. ſuam *Maſ.* At הניפתי 2. & (in textu) 6. 9. v. 22. מקנה cum *Mapp.* 1. 3. ſec. *Maſ.* 1. ſed contra *Erff.*

23 כִּי־פַחַד אֵלַי אֵיד אֵל וּמִשְּׂאֵתוֹ לֹא אוּכָל׃ אִם־שַׂמְתִּי
24
כה זָהָב כִּסְלִי וְלַכֶּתֶם אָמַרְתִּי מִבְטַחִי׃ אִם־אֶשְׂמַח כִּי־
26 רַב חֵילִי וְכִי־כַבִּיר מָצְאָה יָדִי׃ אִם־אֶרְאֶה אוֹר כִּי יָהֵל
27 וְיָרֵחַ יָקָר הֹלֵךְ׃ וַיִּפְתְּ בַּסֵּתֶר לִבִּי וַתִּשַּׁק יָדִי לְפִי׃
28
29 גַּם־הוּא עָוֺן פְּלִילִי כִּי־כִחַשְׁתִּי לָאֵל מִמָּעַל׃ אִם־
ל אֶשְׂמַח בְּפִיד מְשַׂנְאִי וְהִתְעֹרַרְתִּי כִּי־מְצָאוֹ רָע׃ וְלֹא־
31 נָתַתִּי לַחֲטֹא חִכִּי לִשְׁאֹל בְּאָלָה נַפְשׁוֹ׃ אִם־לֹא
32 אָמְרוּ מְתֵי אָהֳלִי מִי־יִתֵּן מִבְּשָׂרוֹ לֹא נִשְׂבָּע׃ בַּחוּץ
33 לֹא־יָלִין גֵּר דְּלָתַי לָאֹרַח אֶפְתָּח׃ אִם־כִּסִּיתִי כְאָדָם
34 פְּשָׁעָי לִטְמוֹן בְּחֻבִּי עֲוֺנִי׃ כִּי אֶעֱרוֹץ ׀ הָמוֹן רַבָּה וּבוּז־
לה מִשְׁפָּחוֹת יְחִתֵּנִי וָאֶדֹּם לֹא־אֵצֵא פָתַח׃ מִי יִתֶּן־לִי ׀
36 שֹׁמֵעַ לִי הֶן־תָּוִי שַׁדַּי יַעֲנֵנִי וְסֵפֶר כָּתַב אִישׁ רִיבִי׃ אִם־
37 לֹא עַל־שִׁכְמִי אֶשָּׂאֶנּוּ אֶעֶנְדֶנּוּ עֲטָרוֹת לִי׃ מִסְפַּר
38 צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ כְּמוֹ־נָגִיד אֲקָרְבֶנּוּ׃ אִם־עָלַי אַדְמָתִי
39 תִזְעָק וְיַחַד תְּלָמֶיהָ יִבְכָּיוּן׃ אִם־כֹּחָהּ אָכַלְתִּי בְלִי־
מ כָסֶף וְנֶפֶשׁ בְּעָלֶיהָ הִפָּחְתִּי׃ תַּחַת חִטָּה ׀ יֵצֵא חוֹחַ
וְתַחַת־שְׂעֹרָה בָאְשָׁה תַּמּוּ דִּבְרֵי אִיּוֹב׃

CAP. XXXII.

לב וַיִּשְׁבְּתוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מֵעֲנוֹת אֶת־אִיּוֹב כִּי
2 הוּא צַדִּיק בְּעֵינָיו׃ וַיִּחַר אַף ׀ אֱלִיהוּא
בֶן־בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי מִמִּשְׁפַּחַת רָם בְּאִיּוֹב חָרָה אַפּוֹ
3 עַל־צַדְּקוֹ נַפְשׁוֹ מֵאֱלֹהִים׃ וּבִשְׁלֹשֶׁת רֵעָיו חָרָה אַפּוֹ
4 עַל אֲשֶׁר לֹא־מָצְאוּ מַעֲנֶה וַיַּרְשִׁיעוּ אֶת־אִיּוֹב׃ וֶאֱלִיהוּ
חִכָּה אֶת־אִיּוֹב בִּדְבָרִים כִּי זְקֵנִים־הֵמָּה מִמֶּנּוּ לְיָמִים׃
ה וַיַּרְא אֱלִיהוּא כִּי אֵין מַעֲנֶה בְּפִי שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר
6 אַפּוֹ׃ וַיַּעַן ׀ אֱלִיהוּא בֶן־בַּרַכְאֵל
הַבּוּזִי וַיֹּאמַר צָעִיר אֲנִי לְיָמִים וְאַתֶּם יְשִׁישִׁים עַל־כֵּן
7 זָחַלְתִּי וָאִירָא ׀ מֵחַוֺּת דֵּעִי אֶתְכֶם׃ אָמַרְתִּי יָמִים יְדַבֵּרוּ
וְרֹב שָׁנִים יֹדִיעוּ חָכְמָה׃ אָכֵן רוּחַ־הִיא בֶאֱנוֹשׁ וְנִשְׁמַת
שדי

v. 23. *a*) *Nam terror super me erat*, terrebat me *exitium* h. e. vltio *Dei* : & quod *præ maiestate* ac celsitudine eius *nihil possem*, nec ipsi prævalerem.
v. 26. *b*) *Si vidi*, vel *Num adspexi lucem* Solis vel Solem ; vt c. 37, 21. Esa. 18, 4. *c*) *quod* vel *quum fulgeret* in ortu suo. c. 29, 3. c. 41, 9. *d*) Vulg. & *lunam incedentem clare*. cf. Zach. 14, 6.
v. 27. *e*) *Et in occulto deceptum est cor meum, vt osculum fixerit manus mea ori meo*, vetustissimo ritu superstitiosorum. Vide Notas nostras ad h. l.
v. 28. *f*) *Etiam hoc delictum* pro *Iudice* & capitale fuisset. v. 11.
v. 29. *g*) *in exitio* (3) c. 30, 24. Prou. 24, 17. 22.
v. 31. *h*) *vtinam nunquam de eius carne satiaremur* ! c. 19, 22.
v. 34. *i*) *Quia extimescebam multitudinem magnam*, & *contemtus familiarum me terrebat: vnde* peccati conuictus, *fluissem potius, neque ostio* vel ante fores *exiissem*.
v. 35. *k*) *si* modo *ad consignationem meam*, Ezech. 9, 4. Omnipotens responderet mihi.
v. 36. *l*) *alligarem aut circumponerem eum* (2) Prou. 6, 21.
v. 38. *m*) propter iniustam occupationem, coll. v. 39.
CAP. XXXII, v. 2. *n*) *Exarsit vero ira*, & iusta indignatione commotus fuit animus *Elihu* cet. v. 3. 5. vt postea etiam Dei c. 42, 7. coll. Gen. 30, 2. c. 31, 36. Num. 16, 15. Producitur nimir. hic *quartus Iobi amicus*, & primus eius sermo ad Iobum c. 33. In hoc autem, velut præludio, habetur I. *historica de Elihu narratio* v. 2-6. II. *Exordium generale* ad Iobum & amicos v. 6 -- 22. *o*) *Busitæ* v. 6. vel a patria, vel a gente *in Arabia deserta* Ier. 25, 23. 24. sic dicti: ex posteris *Buzi*; qui Nachoris, fratris Abrahami, filius secundogenitus, & *Vtsi* frater fuit, Gen. 22, 21. coll. supra c. 1, 1.

v. 27. ויפת per *Tiphcha ant.* 1. 3. 4. c 17. 18. 24. & *Ber.* at per *ton.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 22.
v. 28. עָוֺן per *Chatephpat.* 3. 4. כחשתי לאל sic 2. 4. v. 30. נַפְשׁוֹ ita scribunt cum adiecto
Kri נפשו 3. 22. v. 33. פשעי ita Singulariter 1. 3. 4. 10. 20. & (in textu) 6. 9. v. 35.
הן per *Makk.* 2. 3. At per *Tsere* 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *impr.* h. l. it. *impr.* ac
Erff. Num. 23, 9. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 18. d. v. 37. צעדי sic per *Tiphcha ant.* 2. 3. 4.
Ceteri omnes per vicarium *Mun.* irregulariter. v. 40. יצא per *Merca* plerique. Vid. not. Ps. 1, 1.
At per *Mun. superius* 24. & *Ber.* CAP. XXXII, v. 2. ברכאל sic per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14.
23. 24. sec. not. 1. כן הוא. Reliqui per *Pat.* Sic iidem v. 6. Ceterum *Makk.* habent 6. 9. 11. 14.
quos ob consecutionis analogiam sequimur : reliqui *Mun.* v. 3. את איוב *Tikkun Sopherim* h. e.
aliter legendum non esse hic notant R. Sal. *Mas.* 1. & *impr.* h. l. ac Ps. 106, 20. v. 5. האנשים per
Rbhiageresch. 2. 4. 14. & *Ber.* At per *Atnach* cum præuio *Mun.* 1. v. 6. הבוזי *Rbhiageresch.* habent
2. 4. 14. & *Ber.* ob sequentem in aliis libris *Sillukum.* ויאמר *Silluk* habent 1. 2. 4. 6. 9. 10. 14. 20.
21. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* h. l. quæ notat, איננו סוף פסוק *finem versus hic nullum esse* ; immo
contra suam ipsorummet *Mas.* in fine huius libri, secundum quam versus Iobi numerantur 1070. cum
contra, si hic finis esset versiculi, 1071. futuri essent.

9 שַׁדַּי תְּבִינֵם׃ לֹא־רַבִּים יֶחְכָּמוּ וּזְקֵנִים יָבִינוּ מִשְׁפָּט׃ י
לָכֵן אָמַרְתִּי שִׁמְעָה־לִּי אֲחַוֶּה דֵעִי אַף־אָנִי׃ הֵן 11
הוֹחַלְתִּי לְדִבְרֵיכֶם אָזִין עַד־תְּבוּנֹתֵיכֶם עַד־תַּחְקְרוּן
מִלִּין׃ וְעָדֵיכֶם אֶתְבּוֹנָן וְהִנֵּה אֵין לְאִיּוֹב מוֹכִיחַ עוֹנֶה 12
אֲמָרָיו מִכֶּם׃ פֶּן־תֹּאמְרוּ מָצָאנוּ חָכְמָה אֵל 13
יִדְּפֶנּוּ לֹא־אִישׁ׃ וְלֹא־עָרַךְ אֵלַי מִלִּין וּבְאִמְרֵיכֶם 14
לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ׃ חַתּוּ לֹא־עָנוּ עוֹד הֶעְתִּיקוּ מֵהֶם טו
מִלִּים׃ וְהוֹחַלְתִּי כִּי־לֹא יְדַבֵּרוּ כִּי עָמְדוּ לֹא־עָנוּ 16
עוֹד׃ אַעֲנֶה אַף־אֲנִי חֶלְקִי אֲחַוֶּה דֵעִי אַף־אָנִי׃ 17
כִּי מָלֵתִי מִלִּים הֱצִיקַתְנִי רוּחַ בִּטְנִי׃ הִנֵּה בִטְנִי 18 19 (כצ"ל גלא א')
כְּיַיִן לֹא־יִפָּתֵחַ כְּאֹבוֹת חֲדָשִׁים יִבָּקֵעַ׃ אֲדַבְּרָה כ
וְיִרְוַח־לִי אֶפְתַּח שְׂפָתַי וְאֶעֱנֶה׃ אַל־נָא אֶשָּׂא 21
פְנֵי־אִישׁ וְאֶל־אָדָם לֹא אֲכַנֶּה׃ כִּי לֹא יָדַעְתִּי 22
CAP. XXXIII. לג אֲכַנֶּה כִּמְעַט יִשָּׂאֵנִי עֹשֵׂנִי׃ וְאוּלָם שְׁמַע־נָא
אִיּוֹב מִלָּי וְכָל־דְּבָרַי הַאֲזִינָה׃ הִנֵּה־נָא 2
פָּתַחְתִּי פִי דִּבְּרָה לְשׁוֹנִי בְחִכִּי׃ יֹשֶׁר־לִבִּי 3
אֲמָרָי וְדַעַת שְׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ׃ רוּחַ־אֵל 4
עָשָׂתְנִי וְנִשְׁמַת שַׁדַּי תְּחַיֵּנִי׃ אִם־תּוּכַל הֲשִׁיבֵנִי ה
עֶרְכָה לְפָנַי הִתְיַצָּבָה׃ הֵן־אֲנִי כְפִיךָ לָאֵל מֵחֹמֶר 6
קֹרַצְתִּי גַם־אָנִי׃ הִנֵּה אֵמָתִי לֹא תְבַעֲתֶךָּ וְאַכְפִּי עָלֶיךָ 7
לֹא־יִכְבָּד׃ אַךְ אָמַרְתָּ בְאָזְנָי וְקוֹל מִלִּין אֶשְׁמָע׃ זַךְ 8 9
אֲנִי בְּלִי־פָשַׁע חַף אָנֹכִי וְלֹא עָוֺן לִי׃ הֵן תְּנוּאוֹת עָלַי י (ח' זעירא מלרע)
יִמְצָא יַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב לוֹ׃ יָשֵׂם בַּסַּד רַגְלָי יִשְׁמֹר כָּל־ 11
אָרְחֹתָי׃ הֶן־זֹאת לֹא־צָדַקְתָּ אֶעֱנֶךָּ כִּי־יִרְבֶּה אֱלוֹהַּ 12
מֵאֱנוֹשׁ׃ מַדּוּעַ אֵלָיו רִיבוֹתָ כִּי כָל־דְּבָרָיו לֹא־יַעֲנֶה׃ 13
כִּי־בְאַחַת יְדַבֶּר־אֵל וּבִשְׁתַּיִם לֹא יְשׁוּרֶנָּה׃ בַּחֲלוֹם 14 טו
חֶזְיוֹן לַיְלָה בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל־אֲנָשִׁים בִּתְנוּמוֹת עֲלֵי
מִשְׁכָּב׃ אָז יִגְלֶה אֹזֶן אֲנָשִׁים וּבְמֹסָרָם יַחְתֹּם׃ 16
לְהָסִיר

v. 9. a) *Non semper magni* & numero *plures* plus *sapiunt.* v. 10. b) *indicabo sententiam meam etiam* ego. v. 6. 17. v. 13. c) Ne dicatis, *inuenimus sapientiam*, & sufficienter respondimus: *depellat eum Deus* a sententia sua, *non homo!* v. 14. d) *Cumque non direxerit aduersus me sermones* suos, *ideo etiam verbis vestris ei non respondebo.* v. 15. e) *Fracti animo* s. *consternati sunt* c. 7, 14. c. 39, 22. v. 17. f) Vide v. 6. 10. v. 18. g) *coarctat* quasi & *vrget me.* Iud. 14, 17. c. 16, 16. Confer similem adfectum Ier. 20, 9. Act. 18, 5. 2 Cor. 5, 14. h) *Spiritus ventris* superioris s. *pectoris mei*, coll. Mich. 3, 8. Hab. 3, 16. Prou. 18, 8. c. 20, 27. 30. c. 22, 18. Conf. etiam synonyma Ps. 40, 9. Ioh. 7, 38. v. 19. i) quorum quisque, nisi aperiatur, *rumpitur* c. 26, 8. v. 21. k) & *ad hominem ne addicam me* (4) v. 22. Esa. 44, 5. c. 45, 4. v. 22. l) *Non enim noui*, vt *cognominem*, vel *addicam me*: s. Alienum a me est, *cognominare me* v. 21. subintell. ו, quod exstat Esth. 8, 6. & coll. simili constr. duorum verborum 1 Sam. 2, 3. Esa. 52, 1.

CAP. XXXIII, v. 1. m) *Ceterum audi quaeso, Iobe, sermones meos.* Hoc capite post I. *Speciale* sermonis *exordium*, ad ipsum Iobum directum v. 1-7. Elihu II. *proponit thesin Iobi* refutandam v. 8-11. eamque III. *refutat* rationibus tum a magnitudine v. 12. libertate v. 13. maiestate, v. 14. tum a reuelationibus Dei per verbum certum & irreuocabile v. 14. & per signacula verbi, scil. insomnia v. 15. & inprimis castigationes, v. 16-30. IV. *Concludit*, & respondendi potestatem concedit, aut vberiorem informationem promittit v. 31-33.

v. 10. לי sine *Dag.* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 21. v. 11. Pro אזין hab. אאזין 4. & sic fe. 1. תבונתיכם *defect.* 1. 3. 22. sec. *Mas.* 1. Pro מלין habent מלים *Orientales.* v. 12. והנה אין ita 1. 2. v. 15. ולא cum praef. *Vau* 3. 4. sic fe. 2. v. 19. כיין per *Tiphha* ant. 1. 3. tonicum vero 6. 9. 13. 19. 20. 21. 22. 23. לא per *Mun.* 1. 3. 6. 9 -- 13. 15 -- 24. CAP. XXXIII, v. 2. לשני *defect.* fe. 1. sec. suam *Mas.* v. 3. ישר לבי ita 2. v. 6. הן per *Saegol* 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 7. אמתי sic *def.* 1. 3. 4. 6. 9. 24. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. ac *impr.* c. 9, 34. v. 9. חף sic per ח *Chet minusc.* 17. 18. 24. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr.* Leu. 3, 1. & *pn.* f. 1. 2. v. 10. יחשבני per *Rbhiageresch.* 1. 2. 4. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 22. 23. 24. at per *Makk.* 17 -- 21. Vtrumque non male, modo sequeretur *Merca.* v. 12. זאת per *Mun.* 7. 8. v. 15. בנפל cum *Dag.* 1. 17. 18. 22. v. 16. אז per *Rbbia* 1. 2. ובמסרם per *Rbhiageresch.* 2. per *Merca* 3. Nobiscum faciunt 4. 7. 8. 14. 15, 16. & *Ber.* Ceteri per solum *Mun.*

v. 17. a) Ut removeat homo opus improbum; & superbiam, c. 22, 29. ab homine tegat & amoliatur. c. 23, 17. Deus. v. 18. b) Ut prohibeat & præseruet animam eius a fouea & interitu: & vitam eius, ne transeat & intereat per telum s. gladium. c. 36, 12. Ioel. 2, 8.
v. 19. c) Aut arguitur homo per dolorem & corporis adflictionem super cubili suo: & multitudo ossium eius vehementi dolore corripitur.
v. 20. d) Adeo, vt nauseare eum faciat vita vel anima eius panem & quemuis cibum: & anima eius fastidire eum facit cibum desiderii, alias ipsi desiderabilem.
v. 21. e) Ut consumatur caro eius ab adspectu; 1 Sam. 16, 12. f) & prominentia fiant ossa eius (2) Esa. 13, 2. g) quæ antea non videbantur. Pyal (1)
v. 22. h) Et adpropinquet anima eius foueæ, & vita ipsius interimentibus morbis vel doloribus.
v. 23. i) Tum si fuerit apud eum, s. hominem s. Deum, Angelus vel legatus, Exod. 23, 20. Hos. 12, 5. internuntius s. interpres diuinæ voluntatis. Gen. 42, 23. Esa. 43, 27. 2 Par. 32, 31. k) vnus ille ex millenis. 1 Tim. 2, 5. l) ad indicandum homini rectitudinem suam.
CAP. XXXIV, v. 1. m) Est hic alter Elihu sermo ad Iobum, in quo notetur I. Exordium, per inuitationem ad audiendum. v. 2. 4. II. Propositio theseos refutandæ v. 5. 6. coll. c. 33, 10. c. 27, 2. etc. III. Theseos istius refutatio per tres inprimis rationes, 1) ab impietate istius theseos v. 7-22. 2) a bonitate Dei v. 13-17. 3) a blasphemo consequente v. 18-31. IV. Conclusio, qua se paratum ad audiendum Iobi exceptiones testatur v. 32. 33. Omnes autem sapientes & cordatos sibi certissime consentientes pollicetur v. 34-37.

17 להסיר אדם מעשה וגוה מגבר יכסה: 18 יחשך נפשו
19 מני־שחת וחיתו מעבר בשלח: והוכח במכאוב על־
כ משכבו וריב עצמיו אתן: וזהמתו חיתו לחם ונפשו — ורוב קרי
21 מאכל תאוה: יכל בשרו מראי ושפי עצמתיו לא — ושפו קרי
22 23 ראו: ותקרב לשחת נפשו וחיתו לממתים: אם־ — ראו' בדגש
יש עליו מלאך מליץ אחד מני־אלף להגיד לאדם
24 ישרו: ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי
כה 26 כפר: רטפש בשרו מנער ישוב לימי עלומיו: יעתר
אל־אלוה וירצהו וירא פניו בתרועה וישב לאנוש
27 צדקתו: ישר על־אנשים ויאמר חטאתי וישר
28 העויתי ולא־שוה לי: פדה נפשי מעבר בשחת וחיתי — נפשו קרי / וחיתו קרי
29 באור תראה: הן־כל־אלה יפעל־אל פעמים שלוש
ל עם־גבר: להשיב נפשו מני־שחת לאור באור החיים:
31 32 הקשב איוב שמע־לי החרש ואנכי אדבר: אם־יש־
33 מלין השיבני דבר כי־חפצתי צדקך: אם־אין אתה
לד שמע־לי החרש ואאלפך חכמה: ויען — CAP. XXXIV.
2 אליהוא ויאמר: שמעו חכמים מלי וידעים האזינו לי:
3 4 כי־אזן מלין תבחן וחך יטעם לאכל: משפט נבחרה
ה לנו נדעה בינינו מה־טוב: כי־אמר איוב צדקתי ואל — פתח באתנח
6 הסיר משפטי: על־משפטי אכזב אנוש חצי בלי־
7 8 פשע: מי־גבר כאיוב ישתה־לעג כמים: וארח
9 לחברה עם־פעלי און וללכת עם־אנשי־רשע: כי־
י אמר לא יסכן־גבר ברצתו עם־אלהים: לכן אנשי
11 לבב שמעו־לי חללה לאל מרשע ושדי מעול: כי פעל
12 אדם ישלם־לו וכארח איש ימצאנו: אף־אמנם אל
13 לא־ירשיע ושדי לא־יעות משפט: מי־פקד עליו ארצה
14 ומי שם תבל כלה: אם־ישים אליו לבו רוחו ונשמתו
טו אליו יאסף: יגוע כל־בשר יחד ואדם על־עפר ישוב:

v. 17. להסיר sic per *Mun.* 2. 4. & vna cum *Tiphcha ant.* 21. 22. At per *Tiphcha ant.* incommode reliqui. וגוה per *Tiphcha ton.* 2. 3. 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 22. 24. & *Ber.* מגבר per *Merca*, bone 1. 4. 14. Ceteri per *Mun.* v. 19. ורוב sic in textu sine nota 3. 12. 15. 16. 23. contra *Maf. Erff.* איתן plene 4. 6. 9. 10. 20. 23. sic fu. 1. contra *Maf.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Num. 24, 21. v. 21. ראו per *Dag.* in *Aleph* 1. 2. 6. 9. 17. 18. 24. sec. *Maf.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. *impr.* Leu. 23, 17. *Maf.* 1. ad Gen. 43, 26. & *R. Chaim* ad *Maf. fin.* f. 29. d. A 7. 8. 15. 22. *Resch* geminant per *Dag.* sine ratione. v. 22. לממיתים *plene* posuit *Maf. impr.* 2 Reg. 17, 26. verum contra auctoritatem omnium codd. v. 23. יש־עליו מלאך מליץ אחד ita 1. commoda quidem, sed irregulari distinctione. At מליץ אחד 3. iisdem anomalice. v. 24. שחת per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* Per *Atnach* præuio *Mun.* 1. 4. v. 27. העויתי per *Rbhiageresch.* 1. 14. & *Ber.* Per *Atnach* præuio *Mun.* 2. 4. v. 29. שלוש sic *plene* 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Maf. Erff.* h. l. & *impr.* Num. 22, 32. CAP. XXXIV, v. 1. אליהוא per *Rbhiageresch.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vtroque modo *milel* & *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. צדקתי per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 23. contra *Ind. Baf.* f. 61. col. 5. v. 10. חללה per *Merca* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. מרשע per *Rbhiageresch.* 7. 14. 17. 18. 24. & *Ber.* Alii per *simpl. Rbhia.* At per *Atnach* 1. 2. v. 14. Pro ישים אליו *Orientalibus* tribuitur ישיב עליו.

16 17 וְאִם־בִּינָה שִׁמְעָה־זֹּאת הַאֲזִינָה לְקוֹל מִלָּי׃ הַאַף שׂוֹנֵא
18 מִשְׁפָּט יַחֲבוֹשׁ וְאִם־צַדִּיק כַּבִּיר תַּרְשִׁיעַ׃ הַאֲמֹר לְמֶלֶךְ
19 בְּלִיָּעַל רָשָׁע אֶל־נְדִיבִים׃ אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא ׀ פְּנֵי שָׂרִים
וְלֹא נִכַּר־שׁוֹעַ לִפְנֵי־דָל כִּי־מַעֲשֵׂה יָדָיו כֻּלָּם׃ רֶגַע ׀ כ
יָמֻתוּ וַחֲצוֹת לָיְלָה יְגֹעֲשׁוּ עָם וְיַעֲבֹרוּ וְיָסִירוּ אַבִּיר לֹא
21 22 בְיָד׃ כִּי־עֵינָיו עַל־דַּרְכֵי־אִישׁ וְכָל־צְעָדָיו יִרְאֶה׃ אֵין־
23 חֹשֶׁךְ וְאֵין צַלְמָוֶת לְהִסָּתֶר שָׁם פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ כִּי לֹא עַל־
24 אִישׁ יָשִׂים עוֹד לַהֲלֹךְ אֶל־אֵל בַּמִּשְׁפָּט׃ יָרֹעַ כַּבִּירִים
לֹא־חֵקֶר וַיַּעֲמֵד אֲחֵרִים תַּחְתָּם׃ לָכֵן יַכִּיר מַעְבָּדֵיהֶם כה
26 וְהָפַךְ לַיְלָה וְיִדַּכָּאוּ׃ תַּחַת־רְשָׁעִים סְפָקָם בִּמְקוֹם
27 רֹאִים׃ אֲשֶׁר עַל־כֵּן סָרוּ מֵאַחֲרָיו וְכָל־דְּרָכָיו לֹא
28 הִשְׂכִּילוּ׃ לְהָבִיא עָלָיו צַעֲקַת־דָּל וְצַעֲקַת עֲנִיִּים
29 יִשְׁמָע׃ וְהוּא יַשְׁקִט ׀ וּמִי יַרְשִׁעַ וְיַסְתֵּר פָּנִים וּמִי יְשׁוּרֶנּוּ
וְעַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יָחַד׃ מִמְּלֹךְ אָדָם חָנֵף מִמֹּקְשֵׁי עָם׃ ל
31 32 כִּי־אֶל־אֵל הֶאָמַר נָשָׂאתִי לֹא אֶחְבֹּל׃ בִּלְעֲדֵי אֶחֱזֶה
33 אַתָּה הֹרֵנִי אִם־עָוֶל פָּעַלְתִּי לֹא אֹסִיף׃ הֲמֵעִמְּךָ
יְשַׁלְּמֶנָּה ׀ כִּי־מָאַסְתָּ כִּי־אַתָּה תִבְחַר וְלֹא־אָנִי וּמַה־
34 יָּדַעְתָּ דַבֵּר׃ אַנְשֵׁי לֵבָב יֹאמְרוּ לִי וְגֶבֶר חָכָם שֹׁמֵעַ לִי׃
לה 36 אִיּוֹב לֹא־בְדַעַת יְדַבֵּר וּדְבָרָיו לֹא בְהַשְׂכֵּיל׃ אָבִי
37 יִבָּחֵן אִיּוֹב עַד־נֶצַח עַל־תְּשֻׁבֹת בְּאַנְשֵׁי־אָוֶן׃ כִּי יֹסִיף עַל־
חַטָּאתוֹ פֶשַׁע בֵּינֵינוּ יִסְפּוֹק וְיֶרֶב אֲמָרָיו לָאֵל׃

CAP. XXXV. לה וַיַּעַן אֱלִיהוּ וַיֹּאמַר׃ הֲזֹאת
2 3 חָשַׁבְתָּ לְמִשְׁפָּט אָמַרְתָּ צִדְקִי מֵאֵל׃ כִּי־תֹאמַר מַה־
4 יִּסְכָּן־לָךְ מָה־אֹעִיל מֵחַטָּאתִי׃ אֲנִי אֲשִׁיבְךָ מִלִּין וְאֶת־
רֵעֶיךָ עִמָּךְ׃ הַבֵּט שָׁמַיִם וּרְאֵה וְשׁוּר שְׁחָקִים גָּבְהוּ ה
6 מִמֶּךָּ׃ אִם־חָטָאתָ מַה־תִּפְעָל־בּוֹ וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ מַה־
7 תַּעֲשֶׂה־לּוֹ׃ אִם־צָדַקְתָּ מַה־תִּתֶּן־לוֹ אוֹ מַה־מִיָּדְךָ
8 9 יִקָּח׃ לְאִישׁ־כָּמוֹךָ רִשְׁעֶךָ וּלְבֶן־אָדָם צִדְקָתֶךָ׃ מֵרֹב
עֲשׁוּקִים

v. 16. a) *Quod si intelligere* vel *intelligentia* scil. *adest*, siue inest tibi. *Inf. Hiph.* cum ה paragog. & abiecto ה characteristico.

v. 17. b) *Num etiam qui odio habet ius*, cuiusmodi tu Deum facis, c. 27, 2. illud qs. vulneratum *obligabit & curabit? c) & num tu iustum & maximum* s. omnipotentem Deum *improbitatis argues* vel condemnabis? v. 29.

v. 19. d) *neque agnoscit* c. 21, 29. *nobilem* (2) Esa. 31, 5. præ paupere.

v. 20. e) *Commouentur* Ps. 18, 8. integer etiam *populus*, ita *vt transeant* s. pereant. f) *& tollunt potentem*, potentes etiam tyranni tolluntur *sine manu*, aut vi adhibita.

v. 23. g) *An non enim imponit homini amplius; vt eundum ei sit ad Deum in ius* & iudicium?

v. 29. h) *Et quum ille quietem dat*, vt Ps. 94, 13. vel intransitiue, *quiescit*, vt Esa. 7, 4. cet. ita vt non curet aut respiciat impios. i) *quis tum condemnabit* eum? vt v. 12.

v. 30. k) *Ne regnet* aut potentia inualescat *homo hypocrita* aut *impius: ne* exinde sint *laquei* & scandala *populi*. coll. Ps. 12, 9.

v. 31. l) *Nam ad Deum num dicet* impius, *extuli me!* vel tantum potentiæ & gloriæ *accepi* seu *reportaui*, quod *nunquam perdam* vel destruam.

CAP. XXXV, v. 1. m) *Tertius sermo* Elihu hoc capite continetur, in quo *tacitam Iobi thesin, quasi Deus peccatis hominum videatur delectari, & aliquid vtilitatis inde capere*, coll. v. 23. cum c. 9, 22. 23. *refutat*: I. *Ostensione*, quod Deus nihil damni aut vtilitatis, siue ex pietate, siue ex impietate hominum capiat, v. 4-8. II. *expositione*, quod Deus ipse scandalum occupet & remoueat v. 9-14. Vnde III. Iobum falso sic colligere *concludit* v. 15. 16.

v. 19. פְּנֵי sic per *Merca* 6 -- 13. 15 -- 23. Per *Mun. superius* 2. 24. At per *Makk.* 4. 14. & *Ber.* v. 22. אין per *Mun.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 19. 20. v. 26. ספקם per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* At ספקם במקום 1. v. 29. ומי per *Mun. sup.* 2. 24. & *Ber.* Per *Makk.* 1. 22. Nobiscum *Merca* habent 4. 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 23. vt supra v. 19. Cf. not. Ps. 1, 1. v. 30. חנף per *Rbhiageresch.* 1. 2. 14. & *Ber.* v. 31. נשאתי per *Rbhiageresch.* 1. 2. 14. & *Ber.* v. 37. כי sic per *Merca* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sec. *Mas. impr.* Ps. 143, 3. cf. not. Ps. 35, 10. At per *Mahp.* solus *Ber.* quomodo quidem requirit *Mas. Erff.* sed error est; quippe eandem notam, quam hic ad *Mahpach*, eadem *Mas. Erff.* Ps. 117, 2. ad *Mercam* adplicat. Per *Makk.* vero 1. 2. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 24. CAP. XXXV, v. 1. אליהו per *Rbhiageresch.* 1. 2. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 6. תפעל per *Pat.* 1. 3. 4. 10. 14. 20. 21. 23. & (in textu) 6. 9. contra *Mas.* 2. 4. *impr.* & *M. I.* v. 7. או מה־מידך ita 2. 6. 9. 10. 13. 16. 19. 20. 24. *Tiphcha ant.* insuper habent 4. 11. 12. 14. 15. 17. 18. 21. 22. 23. At או per *Rbhiageresch.* 1. v 9. מרוב per *Mun.* 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & sic se. *Ber.* quomodo ex veteribus metaphrastis verba distinxerunt Chald. Ar. Syr. & Vulg. *Propter multitudinem calumniatorum* vel *ob nimiam iniquitatem*. At ceteri per *Tiphcha ant.* ita vt constructio seu regimen h. l. nullum sit: quo modo LXX. *a multitudine calumniis oppressi vociferabuntur*. Vid. Cel. *Iablonski* in præf. Bibl. Ber. §. 15.

י עֲשׁוּקִים יַזְעִיקוּ יְשַׁוְּעוּ מִזְּרוֹעַ רַבִּים׃ וְלֹא־אָמַר אַיֵּה
11 אֱלוֹהַּ עֹשָׂי נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה׃ מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת
12 אָרֶץ וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ׃ שָׁם יִצְעֲקוּ וְלֹא יַעֲנֶה
13 מִפְּנֵי גְּאוֹן רָעִים׃ אַךְ־שָׁוְא לֹא־יִשְׁמַע אֵל וְשַׁדַּי לֹא
14 יְשׁוּרֶנָּה׃ אַף כִּי־תֹאמַר לֹא תְשׁוּרֶנּוּ דִּין לְפָנָיו וּתְחוֹלֵל
טו לוֹ׃ וְעַתָּה כִּי־אַיִן פָּקַד אַפּוֹ וְלֹא־יָדַע בַּפַּשׁ מְאֹד׃
16 וְאִיּוֹב הֶבֶל יִפְצֶה־פִּיהוּ בִּבְלִי־דַעַת מִלִּין יַכְבִּר׃
לו וַיֹּסֶף אֱלִיהוּא וַיֹּאמַר׃ כַּתַּר־לִי זְעֵיר CAP. XXXVI.
2 3 וַאֲחַוֶּךָּ כִּי עוֹד לֶאֱלוֹהַּ מִלִּים׃ אֶשָּׂא דֵעִי לְמֵרָחוֹק
4 וּלְפֹעֲלִי אֶתֵּן־צֶדֶק׃ כִּי־אָמְנָם לֹא־שֶׁקֶר מִלָּי תְּמִים
ה דֵּעוֹת עִמָּךְ׃ הֶן־אֵל כַּבִּיר וְלֹא יִמְאָס כַּבִּיר כֹּחַ לֵב׃
6 7 לֹא־יְחַיֶּה רָשָׁע וּמִשְׁפַּט עֲנִיִּים יִתֵּן׃ לֹא־יִגְרַע מִצַּדִּיק
8 עֵינָיו וְאֶת־מְלָכִים לַכִּסֵּא וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ׃ וְאִם
9 אֲסוּרִים בַּזִּקִּים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי־עֹנִי׃ וַיַּגֵּד לָהֶם פָּעֳלָם
י וּפִשְׁעֵיהֶם כִּי יִתְגַּבָּרוּ׃ וַיִּגֶל אָזְנָם לַמּוּסָר וַיֹּאמֶר כִּי־
11 יְשֻׁבוּן מֵאָוֶן׃ אִם־יִשְׁמְעוּ וְיַעֲבֹדוּ יְכַלּוּ יְמֵיהֶם בַּטּוֹב
12 וּשְׁנֵיהֶם בַּנְּעִימִים׃ וְאִם־לֹא יִשְׁמְעוּ בְּשֶׁלַח יַעֲבֹרוּ וְיִגְוְעוּ
13 בִּבְלִי־דָעַת׃ וְחַנְפֵי־לֵב יָשִׂימוּ אָף לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי אֲסָרָם׃
14 טו תָּמֹת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם וְחַיָּתָם בַּקְּדֵשִׁים׃ יְחַלֵּץ עָנִי בְעָנְיוֹ
16 וְיִגֶל בַּלַּחַץ אָזְנָם׃ וְאַף הֲסִיתְךָ מִפִּי־צָר רַחַב לֹא־
17 מוּצָק תַּחְתֶּיהָ וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן׃ וְדִין־רָשָׁע
18 מָלֵאתָ דִּין וּמִשְׁפָּט יִתְמֹכוּ׃ כִּי־חֵמָה פֶּן־יְסִיתְךָ בְשָׂפֶק
19 וְרָב־כֹּפֶר אַל־יַטֶּךָּ׃ הֲיַעֲרֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר וְכֹל
כ מַאֲמַצֵּי־כֹחַ׃ אַל־תִּשְׁאַף הַלָּיְלָה לַעֲלוֹת עַמִּים
21 תַּחְתָּם׃ הִשָּׁמֶר אַל־תֵּפֶן אֶל־אָוֶן כִּי־עַל־זֶה בָּחַרְתָּ
22 23 מֵעֹנִי׃ הֶן־אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ מִי כָמֹהוּ מוֹרֶה׃ מִי־
24 פָקַד עָלָיו דַּרְכּוֹ וּמִי־אָמַר פָּעַלְתָּ עַוְלָה׃ זְכֹר כִּי־תַשְׂגִּיא
כה פָעֳלוֹ אֲשֶׁר שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים׃ כָּל־אָדָם חָזוּ־בוֹ אֱנוֹשׁ
יַבִּיט

a) Vulg. *clamabunt*, Targ. *clamant*. al. sec. vsum coniug. Hiph. *conuocant* suos.
v. 10. b) *Nec tamen dicit* vllus eorum, qui opprimuntur v. 9. vbi est *Deus factores mei*! Deus essentia vnus, & is tamen *factores* plures. c. 36, 3. Mysterium S. S. Trinitatis; coll. Esa. 54, 5. Ps. 149, 2. Coh. 12, 1. cet. c) *dans alias cantica in nocte*, vt media etiam nocte læti esse & canere possimus. cf. Ps. 4, 5. & 22, 3.
v. 11. d) *Qui docet nos*. c. 15, 5. c. 33, 33. elisa 1. rad. א, vt Coh. 4, 14. e) *super iumenta terræ*. c. 18, 3. *Comparatio* impropria s. *negatiua*; q. d. qui nos potius, quam iumenta & aues, sapientia instruxit. cf. Ps. 94, 10. 2 Pet. 2, 12. Luc. 18, 14.
v. 12. f) idque *propter fastum* illum v. 9. 10. *malorum*, quo neque plagis volunt ad Deum reduci. Ier. 13, 17.
v. 13. g) *Enim vero vanitatem* s. vanas ac falsas preces, vera fide ac pietate vacuas, *non audiet Deus*. c. 27, 9. cf. Esa. 1, 15. Ps. 66, 18. & 109, 7. Prou. 15, 29. Ioh. 9, 31.
v. 14. h) *Præterea si dixeris*, quod *non videas eum* ceu iustum iudicem ac vindicem: respondeo tibi. *Iudicium est coram ipso*, si non in hac vita, saltem in altero sæculo; *modo patienter exspectes illud*.
CAP. XXXVI, v. 1. i) Quartus, isque vltimus & consolatorius sermo Elihu hoc & sequ. capite habetur; in quo notanda I. *Exordium* pro attentione v. 2-4. II. *Propositio* eidem inuoluta de iusta Dei prouidentia, inprimis circa hominum salutem v. 2. 3. III. *Enarratio* prouidentiæ Dei tum generalis erga quosvis homines v. 5-7. tum specialis erga adflictos v. 8-15. tum specialissimæ erga Iobum v. 16. c. 37, 20. IV. *Conclusio* per summariam veræ sententiæ expositionem, v. 2-24. cf. not. ad c. 37, 1.

v. 13. ישמע ita cum *Psik* 1. 3. 7. 8. 13. 19. 21. 22. & *Ber.* sec. *Ind. Bas.* f. 161. b. Ceteri omittunt. Per *Makk.* 2. 4. v. 14. ותחולל ita 7. 10. 13. 19. 22. 23. sec. *B. Ascher*, posteriori *Merca* vicem euphonici *Meth.* obeunte, ad sustinendum *Tsere* in syllaba per consonantem exeunte: pro quo perperam ותחולל 8. 17. 18. 24. At per simplex *Merca*, *milra* 3. 4. 11. 12. 14. 15. 16. 21. *milel* vero reliqui, sec. B. *Naphtali*. v. 15. בפש per *Kam.* 1. & in marg. 6. 9. v. 16. פיהו sine *Dag.* 1. 3. 4. 11. 13. 21. CAP. XXXVI, v. 1. אליהוא per *Rbhiagereseh.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. v. 2. זער *def.* 1. 3. כי per *Mahp.* 3. 4. לאלוה sic per *Aleph* quiescens 1. 2. 4. 6. 9. 10. 20. 23. v. 5. ולא sine præf. *Vau* 1. 4. 10. 20. & (in textu) 6. 9. sic fe. 2. v. 7. Pro לנצח hab. לבטח 4. & in marg. 1. v. 11. Pro יכלו habent יבלו per *Beth* 3. 4. 7. 10. 11. 20. & (in textu) 6. 9. Sed pro firmanda nostra lectione, notulam כן הוא adposuit 1. v. 12. כבלי per *Makk.* 2. 3. 4. v. 16. צר per *Pat.* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. v. 18. Pro בשפק hab. בספק 4. contra *Mas. impr.* & *Erf.* h. l. quæ *Sin* poscit, item contra *impr.* c. 34, 37. vbi tamen obseruat *R. Chaiim*, alia exemplaria *Mas. Samech* h. l. requirere. v. 22. הן per *Tsere* 1. 3. 4. v. 23. ומי per *Merca* 2. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23.

26 יַבִּיט מֵרָחוֹק׃ הֶן־אֵל שַׂגִּיא וְלֹא נֵדָע מִסְפַּר
27 שָׁנָיו וְלֹא־חֵקֶר׃ כִּי יְגָרַע נִטְפֵי־מָיִם יָזֹקּוּ מָטָר לְאֵדוֹ׃
28
29 אֲשֶׁר־יִזְּלוּ שְׁחָקִים יִרְעֲפוּ עֲלֵי ׀ אָדָם רָב׃ אַף אִם־יָבִין
ל מִפְרְשֵׂי־עָב תְּשֻׁאוֹת סֻכָּתוֹ׃ הֵן־פָּרַשׂ עָלָיו אוֹרוֹ וְשָׁרְשֵׁי
31
32 הַיָּם כִּסָּה׃ כִּי־בָם יָדִין עַמִּים יִתֶּן־אֹכֶל לְמַכְבִּיר׃ עַל־
33 כַּפַּיִם כִּסָּה־אוֹר וַיְצַו עָלֶיהָ בְמַפְגִּיעַ׃ יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ
CAP. XXXVII. לז מִקְנֶה אַף עַל־עוֹלֶה׃ אַף־לְזֹאת יֶחֱרַד לִבִּי וְיִתַּר
2 מִמְּקוֹמוֹ׃ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ בְּרֹגֶז קֹלוֹ וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא׃
3 תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם יִשְׁרֵהוּ וְאוֹרוֹ עַל־כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃
4 אַחֲרָיו ׀ יִשְׁאַג־קוֹל יַרְעֵם בְּקוֹל גְּאוֹנוֹ וְלֹא יְעַקְּבֵם כִּי־
ה יִשָּׁמַע קוֹלוֹ׃ יַרְעֵם אֵל בְּקוֹלוֹ נִפְלָאוֹת עֹשֶׂה גְדֹלוֹת
6 וְלֹא נֵדָע׃ כִּי לַשֶּׁלֶג ׀ יֹאמַר הֱוֵא־אָרֶץ וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם
7 מִטְרוֹת עֻזּוֹ׃ בְּיַד־כָּל־אָדָם יַחְתּוֹם לָדַעַת כָּל־אַנְשֵׁי
8 מַעֲשֵׂהוּ׃ וַתָּבוֹא חַיָּה בְמוֹ־אָרֶב וּבִמְעוֹנֹתֶיהָ תִשְׁכֹּן׃
9
י מִן־הַחֶדֶר תָּבוֹא סוּפָה וּמִמְּזָרִים קָרָה׃ מִנִּשְׁמַת־אֵל
11 יִתֶּן־קָרַח וְרֹחַב מַיִם בְּמוּצָק׃ אַף־בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ
12 עֲנַן אוֹרוֹ׃ וְהוּא מְסִבּוֹת ׀ מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלֹתָו לְפָעֳלָם (בתחבולותיו קרי)
13 כֹּל אֲשֶׁר יְצַוֵּם ׀ עַל־פְּנֵי תֵבֵל אָרְצָה׃ אִם־לְשֵׁבֶט אִם־
14 לְאַרְצוֹ אִם־לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ׃ הַאֲזִינָה זֹּאת אִיּוֹב עֲמֹד
טו וְהִתְבּוֹנֵן ׀ נִפְלְאוֹת אֵל׃ הֲתֵדַע בְּשׂוּם־אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם
16 וְהוֹפִיעַ אוֹר עֲנָנוֹ׃ הֲתֵדַע עַל־מִפְלְשֵׂי־עָב מִפְלְאוֹת
17 תְּמִים דֵּעִים׃ אֲשֶׁר־בְּגָדֶיךָ חַמִּים בְּהַשְׁקִט אֶרֶץ
18 מִדָּרוֹם׃ תַּרְקִיעַ עִמּוֹ לִשְׁחָקִים חֲזָקִים כִּרְאִי מוּצָק׃
19
כ הוֹדִיעֵנוּ מַה־נֹּאמַר לוֹ לֹא־נַעֲרֹךְ מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ׃ הַיְסֻפַּר־
21 לוֹ כִּי אֲדַבֵּר אִם־אָמַר אִישׁ כִּי יְבֻלָּע׃ וְעַתָּה ׀ לֹא רָאוּ
אוֹר בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים וְרוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם׃
22
23 מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה עַל־אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד׃ שַׁדַּי לֹא־
24 מְצָאנֻהוּ שַׂגִּיא־כֹחַ וּמִשְׁפָּט וְרֹב־צְדָקָה לֹא יְעַנֶּה׃ לָכֵן
יְרֵאוּהוּ׃

v. 26. a) *maximus* est operibus (2) c. 37, 23. *adeo vt pernoſcere* illud *nequeamus: numerus annorum eius* adeo magnus eſt, *vt eius nulla inueſtigatio* detur.

v. 27. b) S. *Quando*, al. explicatiue, *Quoniam minuit* ſ. minutas facit *ſtillas aquarum; liquefaciunt*, & quaſi liquefactam effundunt *pluviam nubis* vel nebulæ *eius*. Gen. 2, 6.

v. 28. c) *Ita vt* aquam ſ. pluuiam *demittant cæli*: & *ſtillent ſuper homines multos*.

v. 29. d) *Porro* magnus eſt Deus v. 26. *ſi quis conſideret expanſiones nubium*, & *fragores tabernaculi ipſius*.

v. 30. e) *Ecce ſuper ipſam* denſam nubem *expandit lucem ſuam*, fulguris: & *radices* ſ. ima *maris* aquis *texit*.

v. 31. f) Cocc. *magnificanti* ipſum. al. ſubſt. *multitudini* hominum & beſtiarum; formæ משחית.

CAP. XXXVII, v. 1. g) *Porro ad hoc*, quod addam, *intremiſcit cor meum*; & *ſubſilit e loco ſuo*. Dixit Elihu c. 36, 16. ſeqq. de ſpecialiſſima Dei prouidentia circa Iobum 1) per *promiſſionem* v. 16. 17. 2) *dehortationem ab impatientia & confidentia inani* v. 18. 19. item a deſperatione v. 20. aliisque iniquitatibus v. 21. 3) per *inculcationem venerationis* erga diuinam maieſtatem, tum in attributis & ſumma perfectione v. 22. 23. tum in operibus Dei. v. 24-33. *Pergit igitur hic in admirandis naturæ, quæ Deus facit*, & ad tonitrua, aliaque cum illis coniuncta venit, v. 1 - 13. Porro *Iobi cum Deo comparationem* inſtituit v. 14 -- 18. ſubiuncta ad humiliationem ſui admonitione v. 19. 20. tandemque *concluſionem ſermonis* ſubiicit v. 21 - 24. vt iam ſupra ad c. 36, 1. breviter monuimus.

---

v. 27. כי per *Makk.* 1. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. at כי יגרע 2. v. 20. תשאות per *Merca* 2. v. 30. הן per *Mahp.* 2. CAP. XXXVII, ׃־ v. 2. שמעו שמוע ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 24. Inſuper ſub שמוע *Tiphcha ant.* habent 3. 4. 12. 17. 18. 21. 22. 23. ſed hi quidem præuio *Mahp.* At per *Mun.* præuio *Mahp.* incommodius 7. 8. 11. & *Ber.* v. 3. תחת־ כל־השמים ita 7. 8. 21. 22. & *Ber.* v. 5. ירעם אל בקולו ita 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. q. d. ׀ *Tonat Deus voce ſua* (quæ eſt vox) *mirabilium.* v. 6. לשלג ita cum *Pſik* 2. 3. 4. 14. & *Ber.* Reliqui ſine *Pſik.* הוא per *Chatephpat.* 1. & in marg. 6. 9. *Makk.* omittunt 2. 3. 4. 7. 8. v. 8. ובמעונותיה per *Rbhiagereſch* 1. At per *Merca* 3. 4. v. 12. אשר per *Makk.* 2. 6. 9 -- 19. 20. 23. 24. irregulariter. יצום *Pſik* omittunt 1. 2. 3. 7. 8. 11. 21. 22. & *Maſ. Erff.* v. 14. זאת׃ ſine *Dag.* 3. 6. 7. 9 -- 16. 19. 20. 21. 23. v. 19. הודיענו ita quidem & *Orientales* legunt, qui vero הודיעני per *Iod* ſcribunt. לא per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 21. 22. v. 21. בהיר per *Pat.* 22. v. 23. שגיא per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 21. 22. ורב per *Cholem* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 21. 22.

CAP.XXXVIII, v. 1. *a*) *Tandem* ipse *Iehoua respondit Iobo* c. 40, 1. 7. *b*) c. 40, 6. coll. c. 36, 27. seqq. c. 37, 1. seqq. item Gen. 3, 8. 9. Exod. 19, 16. Deut. 33, 2. 1 Reg. 19, 11. Nah. 1, 3. *c*) *Quum scil. Iobus ad ista Elihu argumenta taceret, Deus ipse tandem iudex & diremtor intercessit, ac in procelloso turbine vel nube cum duplici sermone adlocutus est, vt maiestate diuina territus sese demitteret, Deique sui iudicia incomprehensibilia veneraretur.* Prior itaque Dei sermo ad Iobum hic incipit, & c. 40, 5. finitur. Suntque in eo notanda I. Breue *exordium*, cum inuoluta *propositione: tu Iobe, male aduersum me contendis de ordine molesto ad salutem a me constituto*, v. 2. 3. coll. c. 40, 2. 3. II. *Fusior* huius propositionis *confirmatio, ex comparatione Iobi cum Deo* in operibus sapientiæ & potentiæ diuinæ, quæ Iobus nullo modo adsequi, nedum exæquare aut superare possit. Id quod pluribus operum Dei inimitabilium exemplis c. 38, 4. seqq. vsque ad finem c. 39. ostenditur. III. *Conclusio* fit per inculcationem stultitiæ contendendi cum Deo, c. 40, 1. 2. & tandem IV. *Iobi responsio* ad istum Dei sermonem subiicitur c. 40, 3-5.

v. 8. *d*) *Et quum texit* vel *circumsepsit* Deus v. 7. c. 3, 23. quasi *valuis* v. 10. *mare; quum erupisset illud, acsi ex vtero prodiisset.*

v. 11. *e*) *Et hic*, statutum illud vel decretum meum v. 10. *ponet* tibi scil. obicem, modum aut *terminum* v. 10. c. 14, 13.

v. 16. *f*) *ad scopulos* maris (1) Rad. Ar. *Nabach*, altus, editus fuit.

v. 27. *g*) vastissima etiam loca. c. 30, 3. *h*) *exitum* s. *prouentum*, Num. 30, 13. *graminis*. Gen. 1, 11. 30.

v. 29. *i*) *gelu* s. *glacies*. c. 37, 10. *k*) *Et pruinam* cæli. Exod. 16, 14.

v. 31. *l*) vid. c. 9, 9.

יְרֵאוּהוּ אֲנָשִׁים לֹא יִרְאֶה כָּל־חַכְמֵי־לֵב׃

CAP. XXXVIII.

לח וַיַּעַן־יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִנ ׀ הַסְּעָרָה
2 וַיֹּאמַר׃ מִי זֶה ׀ מַחְשִׁיךְ עֵצָה בְמִלִּין בְּלִי־דָעַת׃ אֱזָר־ 3 מן קרי
4 נָא כְגֶבֶר חֲלָצֶיךָ וְאֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי׃ אֵיפֹה הָיִיתָ
ה בְּיָסְדִי־אָרֶץ הַגֵּד אִם־יָדַעְתָּ בִינָה׃ מִי־שָׂם מְמַדֶּיהָ כִּי
6 תֵדָע אוֹ מִי־נָטָה עָלֶיהָ קָּו׃ עַל־מָה אֲדָנֶיהָ הָטְבָּעוּ אוֹ
7 מִי־יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ׃ בְּרָן־יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר וַיָּרִיעוּ כָּל־
8 בְּנֵי אֱלֹהִים׃ וַיָּסֶךְ בִּדְלָתַיִם יָם בְּגִיחוֹ מֵרֶחֶם יֵצֵא׃
9 י בְּשׂוּמִי עָנָן לְבֻשׁוֹ וַעֲרָפֶל חֲתֻלָּתוֹ׃ וָאֶשְׁבֹּר עָלָיו חֻקִּי
11 וָאָשִׂים בְּרִיחַ וּדְלָתָיִם׃ וָאֹמַר עַד־פֹּה תָבוֹא וְלֹא תֹסִיף
12 וּפֹא־יָשִׁית בִּגְאוֹן גַּלֶּיךָ׃ הֲמִיָּמֶיךָ צִוִּיתָ בֹּקֶר א' במקום ה'
13 יִדַּעְתָּה שַׁחַר מְקֹמוֹ׃ לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְיִנָּעֲרוּ ידעת
14 רְשָׁעִים מִמֶּנָּה׃ תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ השחר קרי עין תלויה
טו לְבוּשׁ׃ וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר׃ עין תלויה
16 17 הֲבָאתָ עַד־נִבְכֵי־יָם וּבְחֵקֶר תְּהוֹם הִתְהַלָּכְתָּ׃ הֲנִגְלוּ
18 לְךָ שַׁעֲרֵי־מָוֶת וְשַׁעֲרֵי צַלְמָוֶת תִּרְאֶה׃ הִתְבֹּנַנְתָּ עַד־
19 רַחֲבֵי־אָרֶץ הַגֵּד אִם־יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכָּן־
כ אוֹר וְחֹשֶׁךְ אֵי־זֶה מְקֹמוֹ׃ כִּי תִקָּחֶנּוּ אֶל־גְּבוּלוֹ וְכִי
21 תָבִין נְתִיבוֹת בֵּיתוֹ׃ יָדַעְתָּ כִּי־אָז תִּוָּלֵד וּמִסְפַּר יָמֶיךָ
22 רַבִּים׃ הֲבָאתָ אֶל־אֹצְרוֹת שָׁלֶג וְאוֹצְרוֹת בָּרָד
23 תִּרְאֶה׃ אֲשֶׁר־חָשַׂכְתִּי לְעֶת־צָר לְיוֹם קְרָב וּמִלְחָמָה׃
24 כה אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ יֵחָלֶק אוֹר יָפֵץ קָדִים עֲלֵי־אָרֶץ׃ מִי־פִלַּג
26 לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת׃ לְהַמְטִיר עַל־אֶרֶץ
27 לֹא־אִישׁ מִדְבָּר לֹא־אָדָם בּוֹ׃ לְהַשְׂבִּיעַ שֹׁאָה וּמְשֹׁאָה
28 וּלְהַצְמִיחַ מֹצָא דֶשֶׁא׃ הֲיֵשׁ־לַמָּטָר אָב אוֹ מִי־הוֹלִיד
29 אֶגְלֵי־טָל׃ מִבֶּטֶן מִי יָצָא הַקָּרַח וּכְפֹר שָׁמַיִם מִי יְלָדוֹ׃
ל כָּאֶבֶן מַיִם יִתְחַבָּאוּ וּפְנֵי תְהוֹם יִתְלַכָּדוּ׃ הַתְקַשֵּׁר
31 32 מַעֲדַנּוֹת כִּימָה אוֹ־מֹשְׁכוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ׃ הֲתֹצִיא
מַזָּרוֹת

CAP. XXXVIII, v. 1. ויען per *Mahp*. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. מנ *Pfik* omittunt 17. 18. 24. contra *Ind. Bas*. f. 61. b. At per *Makk*. 1. 2. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 20. 21 23. Per *Nun finale* in textu sine *Kri* 11. 14. 15. 23. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. item *impr*. 2 Sam. 21, 6. & 1 Par. 27, 12. At 22. pro *Kri* habet מן כתיב חד וקרי תרין. *Nun vero medianum* pro *finali* adhibitum, variantis lectionis per *præfixum* מ indicium est. Vid. *Hillerus* de Kri p. 138. הסערה per *Rbhiageresch*. 2. 14. & *Ber*. ויאמר sic *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. מחשיך עצה ita 6. 9. 10. 13. 16. 19. 20. 23. q. d. *quis est obtenebrans consilium verbis*, idque *sine scientia*: Verum sic seru..s requireretur *Mun*. במלין per *Rbhiageresch*. plerique; per *simplex* 24. At מחשיך עצה במלין 14. v. 3. כגבר cum *Dag*. *B. Napht*. docente *M. l*. v. 12. מיממו sic *def*. 1. 3. 22. sec. *Mas. impr*. Esr. 1, 4. Vid. v. 19. v. 13. רשעים per *Ain* non *suspensum* & sine nota 4. 6. 9. 12. 15. 16. 19. 20. 21. hic & v. 15. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. *Erff*. h. l. & *impr*. Iud. 18, 30. v. 19. אי־זה sic diuisim, cum interposito *Makk*. 3. 7. 8. 13. 15. 19. 21. 22. bis h. l. & semel v. 24. Ceteri איזה coniunctim. מקמו *def*. 3. 22. & sic se. 1. sec. *Mas*. suam, & *impr*. Esr. 1, 4. Vid. supra v. 12. v. 28. היש per *Makk*. 2. 7. 8. 21. 22. & (si fides impresso indici habenda) *B. Ascher*; sic vero sequi deberet *Merca*, quod habent 7. 8. v. 31. התקשר cum adposito *Meth*. 1. 2. 3.

33 מזרות בעתו ועיש על־בניה תנחם׃ הידעת חקות
34 שמים אם־תשים משטרו בארץ׃ התרים לעב קולך
ושפעת־מים תכסך׃ התשלח ברקים וילכו ויאמרו
36 לך הננו׃ מי־שת בטחות חכמה או מי־נתן לשכוי
37 בינה׃ מי־יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי
38 39 ישכיב׃ בצקת עפר למוצק ורגבים ידבקו׃ התצוד
ללביא טרף וחית כפירים תמלא׃ כי־ישחו במעונות מ
41 ישבו בסכה למו־ארב׃ מי יכין לערב צידו כי ילדו — ילדיו קרי

CAP. XXXIX. לט

אל־אל ישועו יתעו לבלי־אכל׃ הידעת עת לדת
2 יעלי־סלע חלל אילות תשמר׃ תספר ירחים
3 תמלאנה וידעת עת לדתנה׃ תכרענה ילדיהן
4 תפלחנה חבליהם תשלחנה׃ יחלמו בניהם ירבו
5 בבר יצאו ולא־שבו למו׃ מי־שלח פרא חפשי ה
6 ומסרות ערוד מי פתח׃ אשר־שמתי ערבה ביתו
7 ומשכנתיו מלחה׃ ישחק להמון קריה תשאות נוגש
8 לא ישמע׃ יתור הרים מרעהו ואחר כל־ירוק ידרוש׃
9 היאבה רים עבדך אם־ילין על־אבוסך׃ התקשר־רים
11 בתלם עבתו אם־ישדד עמקים אחריך׃ התבטח־בו
12 כי־רב כחו ותעזב אליו יגיעך׃ התאמין בו כי־ישוב — ישיב קרי
13 זרעך וגרנך יאסף׃ כנף־רננים נעלסה אם־אברה
14 חסידה ונצה׃ כי־תעזב לארץ בציה ועל־עפר
טו תחמם׃ ותשכח כי־רגל תזורה וחית השדה תדושה׃
16 17 הקשיח בניה ללא־לה לריק יגיעה בלי־פחד׃ כי־השה
18 אלוה חכמה ולא־חלק לה בבינה׃ כעת במרום
19 תמריא תשחק לסוס ולרכבו׃ התתן לסוס גבורה
כ התלביש צוארו רעמה׃ התרעישנו כארבה הוד
21 נחרו אימה׃ יחפרו בעמק וישיש בכח יצא לקראת־
22 נשק׃ ישחק לפחד ולא יחת ולא־ישוב מפני־חרב׃
עליו

v. 32. a) LXX. *Mazzaroth*, Schm. *planetas* (1) coll. simili nomine 2 Reg. 23, 5. b) & *feretrum* s. *sidus ursæ maioris* (1) idem quod *Asch* c. 9, 9. c) *una cum filiis suis*, i.e. stellis, quæ ipsam *Asch*, tanquam matrem sequuntur. d) tunc *ducis* vel *ducere eos potes?* c. 12, 23. c. 31, 18.

v. 33. e) *An tu noueras*, v. 4. c. 39, 1. quomodo constituenda essent *statuta cæli?* Ps. 148, 6. Ier. 31, 35. 36. f) *an tu constituebas dominium eius* (1) in terram? cf. cogn. nomen Deut. 16, 18. cet.

v. 36. g) *in præcordiis* s. *cerebri ventriculis* (2) Ps. 51, 8. h) *intellectui* (1) coll. cogn. nomine Leu. 26, 1. Ps. 73, 7.

v. 37. i) *Quis enarrabit cælos*, Vulg. *cælorum rationem*. al. cum LXX. *nubes*. cf. not. Ps. 18, 12. & 89, 38. k) & *utres cæli*. 1 Sam. 10, 3. l) quis demittit aut *effundit?* ex Arab. verbi signif. *Fudit, effudit* aquam.

v. 38. m) Schm. *Quum contra durescat*, instar fusi metalli, coll. verbo יצק Exod. 25, 12. 1. Reg. 7, 46. *humus* vel terra *in solidum* s. fusam quasi massam. c. 37, 18. & *glebæ* conglutinentur.

v. 39. n) & *animam* s. adpetitum c. 33, 20. *leonum iuuenum* exples?

CAP. XXXIX, v. 1. o) *An tu nouisti* & inuenisti? v. 2. c. 38, 33. p) tempus pariendi *ibicum in petris* s. *rupicaprarum*. (3) 1 Sam. 24, 3. Ps. 104, 18. Continuatur hic sermo Dei, capite præced. inceptus, & productio operum eius immutabilium in natura, inprimis 1) *ibicum* & *ceruarum* v. 1-4. 2) onagri v. 5-8. 3) monocerotis s. *rhinocerotis* v. 9-11. 4) *struthionum* v. 13-18. 5) *Equi* v. 19-25. 6) *accipitris* v. 26. & 7) *aquilæ* v. 27-30. cf. not. ad c. 38, 1.

v. 9. q) LXX. Luth. etc. *monoceros*, Aquila. Vulg. *rhinoceros*. Num. 23, 22. c. 24, 8.

v. 34. ושפעת מים ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. תכסך sine *Dag.* 4. 7. 8. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. v. 36. שת per *Mun.* 2. 4. Ceteri per *Tiphcha ant.* incommode. לשכוי *milra* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 38. עפר per *Tiphcha ant.* 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. Ceteri per vicarium *Mun.* irregulariter. v. 39. התצוד Caput 39. non male hic incipiunt 13. 19. v. 40. בסכה per *Schua* 1. 3. 4. & sic fu. 2. v. 41. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. CAP. XXXIX, v. 3. תפלחנה per *Kam.* 2. 3. Sic: תשלחנה per *Kam.* 1. 2. 3. vtrumque contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 6. ומשכנתיו sic *def.* 1. 2. 3. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. it. *impr.* ac *Erff.* Num. 24, 5. v. 9. רים per *Dag.* in *Resch* procul dubio propter præcedens *Segol* & ה quiescens) 2. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* אבוסך *plene* 1. 4. 6. 9. 10. 14. 20. v. 10. רים בתלם ita 1. v. 13. אברה per *Tiphcha ton.* 4. At חסידה אברה 1. Vtraque distinctio satis commoda. ונוצה *plene* 4. at ונוצה per *Schurek* 6. 9. in marg. v. 14. בציה sic *def.* 1. 2. 3. 22. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac Deut. 22, 6. v. 16. לריק ita 3. 4. 7. 8. 21. 22. 24. & *Ber.* Ceteri male per *Rebiagereſch*. seq. nihilominus *Mun.* præter 1. qui sic לריק יגיעה. v. 19. *Spatium* præmittit 3.

23 עָלָיו תִּרְנֶה אַשְׁפָּה לַהַב חֲנִית וְכִידוֹן׃ 24 בְּרַעַשׁ וְרֹגֶז
כה יְגַמֶּא־אָרֶץ וְלֹא־יַאֲמִין כִּי־קוֹל שׁוֹפָר׃ בְּדֵי שֹׁפָר ׀
יֹאמַר הֶאָח וּמֵרָחוֹק יָרִיחַ מִלְחָמָה רַעַם שָׂרִים
כנפיו קרי 26 וּתְרוּעָה׃ הֲמִבִּינָתְךָ יַאֲבֶר־נֵץ יִפְרֹשׂ כְּנָפוֹ לְתֵימָן׃
27 אִם־עַל־פִּיךָ יַגְבִּיהַּ נָשֶׁר וְכִי יָרִים קִנּוֹ׃ 28 סֶלַע יִשְׁכֹּן
29 וְיִתְלֹנָן עַל־שֶׁן־סֶלַע וּמְצוּדָה׃ מִשָּׁם חָפַר־אֹכֶל
אפרוחיו קרי ל לְמֵרָחוֹק עֵינָיו יַבִּיטוּ׃ וְאֶפְרֹחוֹ יְעַלְעוּ־דָם וּבַאֲשֶׁר
Cap. XL. מ חֲלָלִים שָׁם הוּא׃ וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב
2 וַיֹּאמַר׃ הֲרֹב עִם־שַׁדַּי יִסּוֹר מוֹכִיחַ אֱלוֹהַּ יַעֲנֶנָּה׃
3 וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר׃
4 ה הֵן קַלֹּתִי מָה אֲשִׁיבֶךָּ יָדִי שַׂמְתִּי לְמוֹ־פִי׃ אַחַת
6 דִּבַּרְתִּי וְלֹא אֶעֱנֶה וּשְׁתַּיִם וְלֹא אוֹסִיף׃ וַיַּעַן
מן קרי 7 יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִנְ סְעָרָה וַיֹּאמַר׃ אֱזָר־נָא כְגֶבֶר
8 חֲלָצֶיךָ אֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי׃ הַאַף תָּפֵר מִשְׁפָּטִי
9 תַּרְשִׁיעֵנִי לְמַעַן תִּצְדָּק׃ וְאִם־זְרוֹעַ כָּאֵל ׀ לָךְ וּבְקוֹל כָּמֹהוּ
י 11 תַרְעֵם׃ עֲדֵה־נָא גָאוֹן וָגֹבַהּ וְהוֹד וְהָדָר תִּלְבָּשׁ׃ הָפֵץ
12 עֶבְרוֹת אַפֶּךָ וּרְאֵה כָל־גֵּאֶה וְהַשְׁפִּילֵהוּ׃ רְאֵה כָל־
13 גֵּאֶה הַכְנִיעֵהוּ וַהֲדֹךְ רְשָׁעִים תַּחְתָּם׃ טָמְנֵם בֶּעָפָר
14 יַחַד פְּנֵיהֶם חֲבֹשׁ בַּטָּמוּן׃ וְגַם־אֲנִי אוֹדֶךָּ כִּי־תוֹשִׁעַ
טו לְךָ יְמִינֶךָ׃ הִנֵּה־נָא בְהֵמוֹת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ חָצִיר
16 כַּבָּקָר יֹאכֵל׃ הִנֵּה־נָא כֹחוֹ בְמָתְנָיו וְאֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי
פחדיו קרי 17 18 בִטְנוֹ׃ יַחְפֹּץ זְנָבוֹ כְמוֹ־אָרֶז גִּידֵי פַחֲדוֹ יְשֹׂרָגוּ׃ עֲצָמָיו
19 אֲפִיקֵי נְחֻשָׁה גְּרָמָיו כִּמְטִיל בַּרְזֶל׃ הוּא רֵאשִׁית דַּרְכֵי־
כ אֵל הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ׃ כִּי־בוּל הָרִים יִשְׂאוּ־לוֹ וְכָל־חַיַּת
21 הַשָּׂדֶה יְשַׂחֲקוּ־שָׁם׃ תַּחַת־צֶאֱלִים יִשְׁכָּב בְּסֵתֶר קָנֶה
22 23 וּבִצָּה׃ יְסֻכֻּהוּ צֶאֱלִים צִלֲלוֹ יְסֻבּוּהוּ עַרְבֵי־נָחַל׃ הֵן
יַעֲשֹׁק נָהָר לֹא יַחְפּוֹז יִבְטַח ׀ כִּי־יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל־פִּיהוּ׃
24 כה בְּעֵינָיו יִקָּחֶנּוּ בְּמוֹקְשִׁים יִנְקָב־אָף׃ תִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה
וּבְחֶבֶל

v. 23. *a) ſuper ipſo* vel *contra ipſum* quum *ſtridet* (1) pharetra; *mucro haſtæ, & lancea.* c. 41, 21.

v. 24. *b) In ſtrepitu & commotione* celeri curſu quaſi *abſorbet terram* (1) cf. Hiph. Gen. 24, 17.

v. 26. *c)* Num ex tua intelligentia *pennas motitat*, aut ſec. Vulg. *plumeſcit* (1) *accipiter*. Leu. 11, 16.

v. 28. *d) & prærupta rupe.* 1 Sam. 22, 4. c. 23, 14.

v. 29. *e)* Inde *perueſtigat* c. 11, 28. Deut. 1, 22. escam.

v. 30. *f) Et pulli eius ſorbent ſanguinem* prædæ.

CAP. XL, v. 1. *g)* Sequitur hic, vt ad c. 38, 1. monitum eſt, *Concluſio præcedentis ſermonis* v. 1. 2. cui v. 3. 4. 5. *reſponſio Iobi* ſubiicitur. Eam tamen alteri ſermoni diuino, *inſtar proœmii* præmittunt Codices; quorum diuiſionem, ob numeros capitum & verſiculorum alibi ſic allegatos, hic retinere & ſequi in impreſſione noſtra neceſſe habuimus.

v. 2. *h) Num contendere* ſ. pertinax *contentio cum Omnipotente caſtigata* ſatis eſt?

v. 4. *i) Ecce leuis fui.* Nah. 1, 14. Confitentis, vt Pſ. 51, 7.

v. 6. *k) Porro reſpondit Iehoua Iobo ex turbine* ſ. tempeſtate, vt c. 38, 1. Hic demum ſec. *Schm.* aliosque incipit *alter Dei ſermo ad Iobum*, ſequenti capite 41. finiendus: quo pergit Deus argumentari a ſumma perfectione ad ſummam ſuam iuſtitiam, male a Iobo in diſcrimen vocatam. Notanda igitur ſunt I. *Exordium* v. 7. II. *Propoſitio* v. 8. III. *Confutatio* eius iterum per comparationem Iobi cum Dei ſumma perfectione, eiusque operibus. Producuntur ergo 1) *tonitru* v. 9. 10. 2) humiliatio *ſuperborum* v. 11 - 14. 3) Creatio *Behemothi*, i. e. elephanti vel hippopotami v. 15--24. 4) *Leuiathanis* ſ. crocodili v. 25 - c. 41, 26.

v. 7. *l)* c. 38, 3.

v. 24. יגמא per *Tſere* 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 29. חפר per *Makk.* 2. 7. 8. 21. v. 30. יעלעו cum *Dag.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. CAP. XL, v. 1. ויען per *Merca* irregulariter 3. 6. 9. 10. 14. 20. איוב per *Rbhiagereſch.* 2. 14. & *Ber.* ויאמר ita hic & v. 3. 6. *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 3. יהוה per *Rbhiagereſch* 2. 14. *Ber.* v. 6. Cum hoc demum verſu inchoant c. XL. 6. 8. 11. 12. 15. 16. 19. ויען per *Mahp.* 2. 14. מן ſic per *Nun finale* in textu 12. 15. contra *Maſ.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* 1 Par. 27, 12. quæ vnam vocem in *Cthibh*, duas vero in *Kri* poſcit. Per *Nun* inuerſum 2. *Pſik* omittunt 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. סערה per *Rbhiagereſch.* 2. 14. *Ber.* v. 9. זרוע pro *Tiphcha ton.* perperam habent *anterius* 1. 3. 17. 18. At per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. & *Ber.* כאל ſine *Pſik* 1. 3. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. *Mun.* pro *Merca* habent 1. 3. 4. 6. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. 23. & *Ber.* v. 10. נא per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9 -- 16. 19. 20. v. 11. עברות per *Pat.* 22. ſec. *B. Aſcher* in *M. I.* ſed contra *Maſ. impr.* v. 14. תושע ſic *defect.* 3. 7. 8. 15. fe. 1. ſec. *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 16. נא per *Tiphcha ant.* 2. 3. 4. 10. 13. v. 17. יחפץ ſic etiam 2. in *Kri*; at in textu habet ipſe & 4. יחפץ. Pro פחדו hab. פחדיו 4. 14. 20. 23. & (in textu 6. 9.) item *Concord. Hebr.* v. 18. נחשה *defect.* 1. 4. 7. 8. 15. 22. ſic ſe. 2. & in marg. 6. 9. ſec. *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 22. יסבוהו *plene* 1. & in marg. 6. 9. ſec. *Maſ. Erff.* v. 23. ולא cum præf. *Vau* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. & in marg. 22.

וּבְחֶבֶל תַּשְׁקִיעַ לְשֹׁנוֹ׃ הֲתָשִׂים אַגְמֹן בְּאַפּוֹ וּבְחוֹחַ 26
תִּקֹּב לֶחֱיוֹ׃ הֲיַרְבֶּה אֵלֶיךָ תַּחֲנוּנִים אִם־יְדַבֵּר אֵלֶיךָ 27
רַכּוֹת׃ הֲיִכְרֹת בְּרִית עִמָּךְ תִּקָּחֶנּוּ לְעֶבֶד עוֹלָם׃ 28
הַתְשַׂחֶק־בּוֹ כַּצִּפּוֹר וְתִקְשְׁרֶנּוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ׃ יִכְרוּ עָלָיו 29 ל
חַבָּרִים יֶחֱצוּהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים׃ הַתְמַלֵּא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ 31
וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ׃ שִׂים־עָלָיו כַּפֶּךָ זְכֹר מִלְחָמָה 32
CAP. XLI. מא אַל־תּוֹסַף׃ הֵן־תֹּחַלְתּוֹ נִכְזָבָה הֲגַם אֶל־מַרְאָיו יֻטָל׃
לֹא־אַכְזָר כִּי יְעוּרֶנּוּ וּמִי הוּא לְפָנַי יִתְיַצָּב׃ מִי הִקְדִּימַנִי 2
לו קרי וַאֲשַׁלֵּם תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם לִי־הוּא׃ לֹא־אַחֲרִישׁ בַּדָּיו 3 4
וּדְבַר גְּבוּרוֹת וְחִין עֶרְכּוֹ׃ מִי־גִלָּה פְּנֵי לְבוּשׁוֹ בְּכֶפֶל ה
רִסְנוֹ מִי יָבוֹא׃ דַּלְתֵי פָנָיו מִי פִתֵּחַ סְבִיבוֹת שִׁנָּיו 6
אֵימָה׃ גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר׃ אֶחָד 7 8
בְּאֶחָד יִגַּשׁוּ וְרוּחַ לֹא־יָבוֹא בֵינֵיהֶם׃ אִישׁ־בְּאָחִיהוּ יְדֻבָּקוּ 9
יִתְלַכְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרָדוּ׃ עֲטִישֹׁתָיו תָּהֶל אוֹר וְעֵינָיו י
כְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר׃ מִפִּיו לַפִּידִים יַהֲלֹכוּ כִּידוֹדֵי אֵשׁ 11
יִתְמַלָּטוּ׃ מִנְּחִירָיו יֵצֵא עָשָׁן כְּדוּד נָפוּחַ וְאַגְמֹן׃ נַפְשׁוֹ 12 13
גֶּחָלִים תְּלַהֵט וְלַהַב מִפִּיו יֵצֵא׃ בְּצַוָּארוֹ יָלִין עֹז וּלְפָנָיו 14
תָּדוּץ דְּאָבָה׃ מַפְּלֵי בְשָׂרוֹ דָבֵקוּ יָצוּק עָלָיו בַּל־יִמּוֹט׃ טו
לִבּוֹ יָצוּק כְּמוֹ־אָבֶן וְיָצוּק כְּפֶלַח תַּחְתִּית׃ מִשֵּׂתוֹ 16 17
יָגוּרוּ אֵלִים מִשְּׁבָרִים יִתְחַטָּאוּ׃ מַשִּׂיגֵהוּ חֶרֶב בְּלִי 18
תָקוּם חֲנִית מַסָּע וְשִׁרְיָה׃ יַחְשֹׁב לְתֶבֶן בַּרְזֶל לְעֵץ 19
רִקָּבוֹן נְחוּשָׁה׃ לֹא־יַבְרִיחֶנּוּ בֶן־קָשֶׁת לְקַשׁ נֶהְפְּכוּ־ כ
לוֹ אַבְנֵי־קָלַע׃ כְּקַשׁ נֶחְשְׁבוּ תוֹתָח וְיִשְׂחַק לְרַעַשׁ 21
כִּידוֹן׃ תַּחְתָּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׂ יִרְפַּד חָרוּץ עֲלֵי־טִיט׃ 22
יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה׃ אַחֲרָיו יָאִיר 23 24
נָתִיב יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה׃ אֵין־עַל־עָפָר מָשְׁלוֹ הֶעָשׂוּ כה
לִבְלִי־חָת׃ אֵת כָּל־גָּבֹהַּ יִרְאֶה הוּא מֶלֶךְ עַל־כָּל־בְּנֵי־ 26
CAP. XLII. מב שָׁחַץ׃ וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר׃
ידעת

a) & *in fune demerges linguam eius*: i.e. sec. *Boch.* num hamum fune adpensum *in lingua eius defiges?*

v. 26. b) *Num pones in naso eius iuncum*, vel funem iunceum? Esa. 58, 5. ad eum domandum, vt 2 Reg. 19, 28. c) & num *spina* c. 31, 40. s. *hamo*, instar spinæ acuto, Ezech. 29, 4. Am. 4, 2.

v. 30. d) *Fodient ne aduersus eum* vel eius capiendi gratia *socii* (1) piscatores? coll. Luc. 5, 7. 10. e) & *diuident eum inter Chanaanæos*, i. e. *inter mercatores?* coll. not. Hos. 12, 8.

v. 31. f) An implebis *spinis* vel *acutis telis* iniectis (1) *cutem eius*, scil. crocodili. g) & *telis piscatoriis* num implebis aut transfiges *caput eius?*

CAP. XLI, v. 1. h) *Ecce spes illius*, qui manum crocodilo inicere voluerit, c. 40, 32. *falsa erit: num etiam ad adspectum eius*, oppugnatoris sui, *prosternetur?* Continuatur toto hoc capite *descriptio crocodili* c. 40, 25. incepta: & summa huc redit v. 25. non esse ei similem belluam in terra, omniumque regem ipsum esse, v. 26.

v. 2. i) *Annon* crudelis est? c. 8, 12. c. 14, 15. c. 34, 23.

v. 4. k) *membra eius* c. 18, 13. scil. crocodili c. 40, 25. seqq. l) & *concinnitatem* (1) *structuræ* vel conformationis *eius*.

v. 5. m) corticosam eius cutem. n) *in duplicationem freni*, h. e. sec. Vulg. *in medium oris eius.*

CAP. XLII, v. 1. o) Sunt in vltimo hoc capite I. *Iobi ad posteriorem Dei sermonem responsio* v. 1. in qua ille 1) diuinam omnipotentiam agnoscit v. 2. 2) errores suos fatetur v. 2-5. & 3) auersatur v. 6. II. *Acta Dei cum tribus Iobi sociis*, per illum reconciliandis v. 7-9. III. *Restituta Iobi felicitas* redditis ei 1) auctoritate v. 10. 11. 2) bonis v. 10-12. 3) liberis v. 13-15. 4) longæuitate & 5) posteritate v. 16. & 6) tandem morte beata v. 17.

v. 29. התשחק ita cum *Meth.* 1. 2. 3. 6. 9. 12. 20. *Mun.* pro *Makk.* *milel* 2. 3. 24. *milra* vero & per *Tsere* 1. ותקשרנו sic in *Piel* 1. v. 32. תוסף per *Kam.* 4. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Maf. impr.* ac *Erff.* h. l. & *Ind. Baf.* f. 61. col. 6. CAP. XLI, v. 1. תחלתו defect. 1. 3. 4. 7. 8. 15. 22. & sic se. 2. sec. *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* יטל cum *Dag.* 2. 6. 9. 12. 14. 16. 18. 20. 22. 23. v. 2. Caput XLI. hic demum inchoant 6. 8. 9. 11. 12. 13. 15. 20. 23. יעירנו sic 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. & cum nota כן כתיב וקרי 22. sec. *M. I.* & *Occidentales*; at reliqui יעירנו cum *Kri* יעורנו sec. *Orientales.* v. 4. לא sine *Kri* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Maf.* *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 21. v. 10. תהל *milra* per *Tsere* 3. 4. & alius liber in *Maf.* *Erff.* At תהל 2. v. 18. מסע per *Pat.* 1. 3. 4. & in marg. 6. 9. contra *Maf. impr.* & *Erff.* 1 Reg. 6, 7. v. 26. את per *Sægol* 3. & cum *Merca* 1. sec. *Maf.* suam ל׳ כתיבין ופתח. At per *Tipcha ant.* 4. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 22. 23. *Mun.* vero 6. 9. 10. 13. 19. 20. Sed *Tsere* & *Makk.* poscit *Maf.* 2. & *Erff.* h. l. *impr.* Ps. 47, 5. R. *Chaiim* ad *Maf. fin.* f. 18. b. & *M. I.* גבוה per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. הוא־מלך ita 1. CAP. XLII, v. 1. יהוה per *Rbhiageresch.* 2. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2.

2 יָדַעְתָּ כִּי־כֹל תּוּכָל וְלֹא־יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה׃ מִי זֶה 3 — ידעתי קרי
מַעְלִים עֵצָה בְּלִי־דָעַת לָכֵן הִגַּדְתִּי וְלֹא אָבִין נִפְלָאוֹת
4 מִמֶּנִּי וְלֹא אֵדָע׃ שְׁמַע־נָא וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר אֶשְׁאָלְךָ
5 וְהוֹדִיעֵנִי׃ לְשֵׁמַע־אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ וְעַתָּה עֵינִי רָאָתְךָ׃ עַל־ 6
כֵּן אֶמְאַס וְנִחַמְתִּי עַל־עָפָר וָאֵפֶר׃ — פתח באתנח
7 וַיְהִי אַחַר דִּבֶּר יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אִיּוֹב
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבִשְׁנֵי
8 רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב׃ וְעַתָּה
קְחוּ־לָכֶם שִׁבְעָה־פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים וּלְכוּ אֶל־עַבְדִּי
אִיּוֹב וְהַעֲלִיתֶם עוֹלָה בַּעַדְכֶם וְאִיּוֹב עַבְדִּי יִתְפַּלֵּל
עֲלֵיכֶם כִּי אִם־פָּנָיו אֶשָּׂא לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבָלָה
9 כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב׃ וַיֵּלְכוּ אֱלִיפַז
הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
10 דִּבֶּר אֲלֵיהֶם יְהוָה וַיִּשָּׂא יְהוָה אֶת־פְּנֵי אִיּוֹב׃ וַיהוָה שָׁב
אֶת־שְׁבִית אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיֹּסֶף יְהוָה אֶת־
11 כָּל־אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה׃ וַיָּבֹאוּ אֵלָיו כָּל־אֶחָיו וְכָל־
אַחְיֹתָיו וְכָל־יֹדְעָיו לְפָנִים וַיֹּאכְלוּ עִמּוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ — שבות קרי
וַיָּנֻדוּ לוֹ וַיְנַחֲמוּ אֹתוֹ עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־הֵבִיא יְהוָה
עָלָיו וַיִּתְּנוּ־לוֹ אִישׁ קְשִׂיטָה אֶחָת וְאִישׁ נֶזֶם זָהָב אֶחָד׃
12 וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַחֲרִית אִיּוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ וַיְהִי־לוֹ
אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף צֹאן וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים גְּמַלִּים וְאֶלֶף
13 צֶמֶד בָּקָר וְאֶלֶף אֲתוֹנוֹת׃ וַיְהִי־לוֹ שִׁבְעָנָה בָנִים
14 וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת׃ וַיִּקְרָא שֵׁם־הָאַחַת יְמִימָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית
15 קְצִיעָה וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קֶרֶן הַפּוּךְ׃ וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים
יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב בְּכָל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה
16 בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם׃ וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי־זֹאת מֵאָה וְאַרְבָּעִים
שָׁנָה וַיַּרְא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֵי בָנָיו אַרְבָּעָה דֹּרוֹת׃ — ויראה קרי
17 וַיָּמָת אִיּוֹב זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים׃ חזק

סכום פסוקי איוב אלף ושבעים· וסימנו וגליתי להם עתרת שלום ואמת׃
חציו אשר קמטו ולא עת· וסדריו שמונה· וסימנו אהב ה׳ שערי ציון׃

שיר　　Bb bbb　　צר א

v. 2. *a*) *Scio* & *agnosco*, *quod tu* Domine solus *omnia possis* scil. facere, vt fieri debent, in summa sapientia, iustitia & æquitate : & *quod non præcidi* s. prohiberi *a te possit* Gen. 11, 6. vlla *cogitatio* c. 21, 27. sed quod semper tibi suppetat ratio, consilium & fortitudo, vt omnia cogitata tua perficere iuste possis. v. 3. *b*) *Agnosco* etiam v. 2. *quis ille sit*, *qui occultauit consilium* tuum in mirabili rerum omnium gubernatione. Vox est serio pœnitentis & confitentis, se esse illum, de quo Deus ita questus erat c. 38, 2. v. 4. *c*) Et quod attinet ad illa verba mea, quando dixi, *Audi quæso*, & *ego loquar* etc. c. 13, 22. c. 14, 15. cet. v. 5. *d*) Nunc *auditu auris audiui te*, & *nunc* in procellosa nube adparentem *vidit te oculus meus*; sed ita, vt post agnitum meum errorem mallem te nunquam a me temere prouocatum fuisse. v. 6. *e*) *Ideo auersor* istam meam temeritatem & imprudentiam. c. 7, 16. c. 34, 33. *f*) Vulg. & *ago pœnitentiam*, veram ac seriam, *in puluere* & *cinere*. Ion. 3, 6. Dan. 9, 3. Definit hic *metrica* libri interstinctio. v. 8. *g*) R. Sal. & Schm. *Nam, si facies eius aderit*, *accipiam* sacrificium vestrum; coll. אם Gen. 24, 19. 22. Exod. 21, 30. quod tamen vix fert visus locutionis Hebraicæ. Alii igitur *Nam certe*, coll. Gen. 47, 18. Prou. 23, 18. Malim tacita antithesi : Neque enim vos, *sed faciem eius suscipiam*. v. 9. Gen. 19, 21. c. 32, 21. *h*) ne faciam vobiscum sec. *stultitiam* vestram, vel iustam *stultitiæ pœnam* s. vindictam : sicut עון & חטאת sæpe etiam pro *peccati* & *delicti pœna* ponuntur. v. 11. *i*) *agnum*. (3) Gen. 33, 19.

v. 3. מי per *Makk.* 1. 2. v. 5. ראתך׃ *Aleph* per *Pat.* fe. 1. sec. suam *Maſ.* v. 6. ונחמתי per *Kam.* 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 6. v. 8. אילים sic *plene* 3. 4. 22. fe. 1. & sic in marg. 6. 9. sec. *Maſ.* 1. h. l. & *impr.* c. 41, 15 (17.) Pſ. 29, 1. Pſ. 89, 7. & *final.* f. 5. col. 7. Reliqui *defect.* כי אם per *Darga* 3. 7. 8. & vna cum *Pſik* 11. לבלתי per *Kadma* 2. 3. 4. v. 10. שבות sic in S. textu 2. 11. 12. 15. 16. 23. contra *Maſ. Erff.* בהתפללו per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 11. 13. 16. 20. 22. 23. v. 11. Pro אחת habent אחת 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. & sic fe. 1. v. 12. ויהי־לו per *Graſchaim* 17. 18. & sic fu. *Rev.* v. 14. השלשית *def.* 1. sec. suam *Maſ.* v. 16. ויראה sic in textu 11. 13. 15. 16. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* 1 Sam. 17, 42.

CANTICVM CANTICORVM,

Hebr.

שִׁיר הַשִּׁירִים

Sacro hoc & excellentiſſimo carmine articulus fidei de vnione myſtica eccleſiæ & piæ cuiusque animæ cum Chriſto, eiusque varii ſtatus, infirmitatis, tentationis, deſertionis &c. item proprietates, incitamenta, vinculum ac fructus mutui amoris perpetua ſub allegoria explicantur.

Cap. I. ש' רבתי א שִׁ֣יר הַשִּׁירִ֖ים[a] אֲשֶׁ֥ר לִשְׁלֹמֹֽה[b]׃ יִשָּׁקֵ֙נִי֙ מִנְּשִׁיק֣וֹת פִּ֔יהוּ
כִּֽי־טוֹבִ֥ים דֹּדֶ֖יךָ מִיָּֽיִן׃ לְרֵ֙יחַ֙ שְׁמָנֶ֣יךָ טוֹבִ֔ים שֶׁ֖מֶן תּוּרַ֣ק 2 3
שְׁמֶ֑ךָ עַל־כֵּ֖ן עֲלָמ֥וֹת אֲהֵבֽוּךָ׃ מָשְׁכֵ֖נִי אַחֲרֶ֣יךָ נָּר֑וּצָה 4
הֱבִיאַ֨נִי הַמֶּ֜לֶךְ חֲדָרָ֗יו נָגִ֤ילָה וְנִשְׂמְחָה֙ בָּ֔ךְ נַזְכִּ֤ירָה דֹדֶ֙יךָ֙
מִיַּ֔יִן מֵישָׁרִ֖ים אֲהֵבֽוּךָ׃ שְׁחוֹרָ֤ה אֲנִי֙ וְנָאוָ֔ה בְּנ֖וֹת יְרוּשָׁלָ֑͏ִם ה
כְּאָהֳלֵ֣י קֵדָ֔ר כִּירִיע֖וֹת שְׁלֹמֹֽה׃ אַל־תִּרְאוּ֙נִי֙ שֶׁאֲנִ֣י 6
שְׁחַרְחֹ֔רֶת שֶׁשֱּׁזָפַ֖תְנִי הַשָּׁ֑מֶשׁ בְּנֵ֧י אִמִּ֣י נִֽחֲרוּ־בִ֗י שָׂמֻ֙נִי֙
נֹטֵרָ֣ה אֶת־הַכְּרָמִ֔ים כַּרְמִ֥י שֶׁלִּ֖י לֹ֥א נָטָֽרְתִּי׃ הַגִּ֣ידָה לִּ֗י 7
שֶֽׁאָהֲבָה֙ נַפְשִׁ֔י אֵיכָ֣ה תִרְעֶ֔ה אֵיכָ֖ה תַּרְבִּ֣יץ בַּֽצָּהֳרָ֑יִם
שַׁלָּמָ֤ה אֶֽהְיֶה֙ כְּעֹ֣טְיָ֔ה עַ֖ל עֶדְרֵ֥י חֲבֵרֶֽיךָ׃ אִם־לֹ֤א תֵֽדְעִי֙ 8
לָ֔ךְ הַיָּפָ֖ה בַּנָּשִׁ֑ים צְֽאִי־לָ֞ךְ בְּעִקְבֵ֣י הַצֹּ֗אן וּרְעִי֙ אֶת־
גְּדִיֹּתַ֔יִךְ עַ֖ל מִשְׁכְּנ֥וֹת הָרֹעִֽים׃ לְסֻסָתִי֙ בְּרִכְבֵ֣י פַרְעֹ֔ה 9
דִּמִּיתִ֖יךְ רַעְיָתִֽי׃ נָאו֤וּ לְחָיַ֙יִךְ֙ בַּתֹּרִ֔ים צַוָּארֵ֖ךְ בַּחֲרוּזִֽים׃ י
תּ֤וֹרֵי זָהָב֙ נַֽעֲשֶׂה[c]־לָּ֔ךְ עִ֖ם נְקֻדּ֥וֹת הַכָּֽסֶף׃ עַד־שֶׁ֤הַמֶּ֙לֶךְ֙ 11 12
בִּמְסִבּ֔וֹ נִרְדִּ֖י נָתַ֥ן רֵיחֽוֹ׃ צְר֨וֹר הַמֹּ֤ר ׀ דּוֹדִי֙ לִ֔י בֵּ֥ין שָׁדַ֖י 13
יָלִֽין׃ אֶשְׁכֹּ֨ל הַכֹּ֤פֶר ׀ דּוֹדִי֙ לִ֔י בְּכַרְמֵ֖י עֵ֥ין גֶּֽדִי׃ הִנָּ֤ךְ יָפָה֙ 14 טו
רַעְיָתִ֔י הִנָּ֥ךְ יָפָ֖ה עֵינַ֥יִךְ יוֹנִֽים׃ הִנְּךָ֨ יָפֶ֤ה דוֹדִי֙ אַ֣ף נָעִ֔ים 16
אַף־עַרְשֵׂ֖נוּ רַעֲנָנָֽה׃ קֹר֤וֹת בָּתֵּ֙ינוּ֙ אֲרָזִ֔ים רַחִיטֵ֖נוּ 17 רהיטנו ק'
Cap. II. ב בְּרוֹתִֽים׃ אֲנִי֙[d] חֲבַצֶּ֣לֶת הַשָּׁר֔וֹן שֽׁוֹשַׁנַּ֖ת הָעֲמָקִֽים׃
כְּשֽׁוֹשַׁנָּה֙ בֵּ֣ין הַחוֹחִ֔ים כֵּ֥ן רַעְיָתִ֖י בֵּ֥ין הַבָּנֽוֹת׃ כְּתַפּ֙וּחַ֙ 2 3
בַּעֲצֵ֣י הַיַּ֔עַר כֵּ֥ן דּוֹדִ֖י בֵּ֣ין הַבָּנִ֑ים בְּצִלּוֹ֙ חִמַּ֣דְתִּי וְיָשַׁ֔בְתִּי
וּפִרְי֖וֹ מָת֥וֹק לְחִכִּֽי׃ הֱבִיאַ֙נִי֙ אֶל־בֵּ֣ית הַיָּ֔יִן וְדִגְל֥וֹ עָלַ֖י 4 קמץ בז"ק
אַהֲבָֽה׃ סַמְּכ֙וּנִי֙ בָּֽאֲשִׁישׁ֔וֹת רַפְּד֖וּנִי בַּתַּפּוּחִ֑ים כִּי־חוֹלַ֥ת ה
אהבה

CAP. I, v. 1. שיר *Schin* ordinarium habent 3. 10. 13. 14. Integram vero vocem maiusculis litteris ſcribunt 1. 2. 4. 6 -- 9. 12. 20. 21. 23. Sed ſolum *Schin* maiusculum requirit *Maſ.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & 1 Par. 1, 1. item *impr.* Gen. 1, 1. v. 3. שמן תורק ita 1. 2. 4. v. 4. משכני אחריך Sic 1. v. 5. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. ‘ 8. 9. ’ 10. 20. 21. v. 6. תראוני ‘ *plene* ’ per *Schurek* 1. 3. 4. 6. 21. & ſic ſe. 2. ſec. *Maſ.* 1. 3. & *Erff.* ſed contra *Maſ.* 2. & *impr.* v. 9. *Spatium* præmittunt 1. 3. 4. 6 -- 9. 20. 21. 22. לסוסתי *plene Orientales.* v. 11. נעשה per *Mun. milel* 2. 3. 4. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. & vna cum *Makk.* 23. v. 12. עד שהמלך ita 1. 4. ſed עד שהמלך ita 2. v. 14. הכפר ita cum *Pſik* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20 -- 23. & ſe. *Ber.* ſecundum *Ind. Baſ.* f. 61. c. Reliqui omittunt. v. 15. *Spatium* præmitt. 2. 4. 6 -- 9. 20. 21. v. 16. *Spatium* præmitt. 6. 8. 9. 21. אף־נעים per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 7. 9. 14. 20. v. 17. רחיטנו per *Pat.* 8. 15. 22. Per ה in textu ſine *Kri* 2. 14. contra *Maſ. Erff.*

CAP. II, v. 4. ודגלו עלי ita 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20.

CAP. I, v. 1. a) *Canticum canticorum*, h. e. præſtantiſſimum & excellentiſſimum. Sic *ſanctum ſanctorum*, ſanctiſſimum. *Ornatus ornatuum*, excellentiſſimus, Ezech. 16, 7. *Princeps principum*, *Rex regum*, & ſimilia. b) *quod* eſt *Salomonis* v. 5. tanquam auctoris ſecundarii, vt Prou. 1, 1. c. 10, 1. c. 25, 1. coll. Hab. 3, 1. Pſ. 3, 1. Poſt I. *titulum libri* canonicum in v. 1. II. exponitur hoc capite ardens *Sponſæ deſiderium* & triplex votum 1) osculi v. 2. 3. 2) tractus diuini v. 4. 3) inueniendæ quietis v. 7. cui III. interponitur *Sponſæ ad Hieroſolymitanas alloquium* v. 5. 6. IV. *Chriſti reſponſio*, & Sponſæ inſtructio v. 8. quam ille prædicat & commendat v. 9. 10. vberioremque gratiam eidem promittit v. 11. V. *Sponſæ gratulatio* de fructu beneficiorum Chriſti, per duplex vel triplex ſimile v. 12 - 14. VI. *Encomium Sponſæ* a Chriſto datum v. 15. ſed VII. huic ab illa, cum laude fortis ſuæ redditum v. 16. 17.

v. 11. c) *faciemus* & parabimus. Ego ſcil. cum Patre & Spiritu S. eſſentia, voluntate & operatione vnus. cf. Gen. 1, 26. c. 3, 22. c. 11, 7. Ioh. 14, 23. cet.

CAP. II, v. 1. d) *Ego*, Sponſa, in præcedd. c. 1, 16 17. locuta, ſum *flos* vel *roſa* (2) Eſa. 35, 1. *Saronis*, Eſa. 33, 9. c. 35, 2. cet. Sequitur hic I. Breuis *Sponſæ* v. 1. & *Sponſi* v. 2. dialogus. II. *Sponſa* Sponſum laudat v. 3. 4. eiusque opem implorat v. 5. & impetratam v. 6. prædicat III. *Sponſæ* obteſtatio ad Hieroſolymitanas v. 7. IV. *Sponſæ* exultatio de præſentia & voce Sponſi, quam, ſibi gratisſimam, pluribus enarrat v. 8 - 14. V. Nouum *Sponſi* mandatum v. 15. VI. *Sponſæ* gloriatio v. 16. & VII. obſecratio v. 17.

6 אַהֲבָה אָנִי׃ שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃
7 הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת
הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד
8 שֶׁתֶּחְפָּץ׃ קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים
9 מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת׃ דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים
הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ
י מִן־הַחֲרַכִּים׃ עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי
11 וּלְכִי־לָךְ׃ כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ׃ הסתיו קרי
12 הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר
13 נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ׃ הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים סְמָדַר
14 נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָכִי רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ׃ יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי לך קרי
הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי
טו אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה׃ אֶחֱזוּ־לָנוּ יתיר י'
שֻׁעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר׃
16 17 דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ
הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים
ג עַל־הָרֵי בָתֶר׃ עַל־מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי CAP. III.
2 אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ אָקוּמָה
נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה
3 אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ מְצָאוּנִי
הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם׃
4 כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד־שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־
ה חֶדֶר הוֹרָתִי׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת
אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־
6 הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר
כְּתִימְרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל׃
7 הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי

ישראל   Bbbbb 2   צד ב

v. 7. *a*) *Adiuro vos*, viros & feminas, *filiæ Ierusalem per capreas aut per ceruas agri.* *b*) *Si*, i. e. *nequaquam*, coll. not. Gen. 21, 23. 1 Sam. 24, 22. *c*) *excitabitis* aut *euigilare facietis*. Duplex eiusdem verbi forma s. coniugatio tanto vehementius zelum interdicentis exprimit, vt etiam c. 3, 5. c. 8, 4. *d*) *hunc amorem*, *hanc charitatem*, hanc sponsam & sociam meam, mihi maximopere dilectam, & mei quoque amantissimam. c. 7, 7.

v. 9. *e*) *Similis* nimirum celeritate sua *est dilectus meus capreæ*, *aut hinnulo ceruorum.* *f*) *emitans e clathris* s. cancellis ferreis. (1)

v. 10. *g*) *Respondit* ad emissa suspiria mea & tacitas preces.

v. 11. *h*) *hiems* (1) Chald. Syr. Ar. frequentius. Hebr. *Choreph*, Gen. 8, 22. cet. *i*) *transiit.* Iob. 4, 15. Descriptio veris.

v. 12. *k*) *Flores* (1) cf. cogn. Gen. 43, 10. Esa. 18, 5. *l*) *tempus cantillationis* s. *auium minuritionis* (2) Esa. 25, 5. *aduenit.* Ezech. 7, 12.

v. 13. *m*) Ficus *maturauit* s. melle *condiuit* (4) Gen. 50, 2. 3. 26. *grossos suos* (1) *n*) *& vites florent*, in *flore* sunt (3) v. 15. c. 7, 13.

v. 15. *o*) *Vulpes*, quibus Palæstina abundat ab omni tempore, coll. not. Iud. 15, 4. Ps. 63, 11. Thren. 5, 18. Neh. 3, 35.

CAP. III, v. 1. *p*) I. *Noua* hic sequitur *Sponsæ narratio* de amisso, diu quæsito, tandemque inuento Sponso v. 1-4. II. *Sponsi adiuratio* s. obtestatio Hierosolymitanarum v. 5. III. *Sponsæ commendatio* v. 6. & IV. *Sponsi*, & regii eiusdem *adparatus nuptialis descriptio* v. 7-11.

v. 2. *q*) *Surgam omnino* ex lecto meo v. 1. *inquiebam*: quod verbum & hic & v. 3. subintelligendum est, vt etiam Ps. 8, 5. aliisque in locis, vbi manifestam mimesin habet contextus.

v. 7. תעירו sine *Psik* 3. 6. 9. 20. & sic fu. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. ואם sine *Gaiah* 1. 2. 3. 4. 8. 22. v. 8. הנה־זה per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 11. והלך cum ׃ præfixo *Vau* 3. 4. & sic fu. 2. v. 14. ומראיך *Iod* omittunt 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ׃ contra *Mas.* 1. & *impr.* Nah. 3, 5. & *Erff.* h. l. v. 15. *Spatium* præmitt. 2. 7. 8. 20. 21. סמדר per *Kam.* 2. 3. 4. 10. 14. 17. 18. 20. 21. 24. & *Ber.* Sic fu. 1. contra *Mas.* 1. & *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. ‏ ָ t. v. 17. ונסו sic *milel* 2. 4. 6 -- 10. 13. 15. 16. 20. 22. 23. & 24. Reliqui *milra.* CAP. III, v. 2. ואסבבה *defect.* requirit *Mas. impr.* Coh. 1, 6. sed repugnantibus libris nostris. v. 6. *Spatium* præmitt. 2. 3. 4. 7. 8. מי per *Makk.* 3. 4. 6. 9. 20. כתימרות per *Chatephpat.* 2. 6. 9. 20. 22. 23.

8 יִשְׂרָאֵל׃ כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ
9 עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת׃ אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ
10 שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן׃ עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב
מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃
11 צְאֶינָה ׀ וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה

CAP. IV. ד שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃ הִנָּךְ
יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ
כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד׃ 2 שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר
הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה
3 אֵין בָּהֶם׃ כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח
4 הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ
בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים׃
ה שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃
6 עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל־הַר הַמּוֹר
7 וְאֶל־גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה׃ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ׃
8 אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי ׀ מֵרֹאשׁ
אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת
9 מֵהַרְרֵי נְמֵרִים׃ לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּנִי
באחת קרי 10 בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ׃ מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ
אֲחֹתִי כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל־
11 בְּשָׂמִים׃ נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב
12 תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן׃ גַּן ׀ נָעוּל
13 אֲחֹתִי כַלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם׃ שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס
14 רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נְרָדִים׃ נֵרְדְּ ׀ וְכַרְכֹּם
קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל־
טו רָאשֵׁי בְשָׂמִים׃ מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־
16 לְבָנוֹן׃ עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו

CAP. V. ה יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃ בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי
כַלָּה

Dr Joseph Addison Alexander

v. 8. *a*) *Omnes illi prehensi* s. *accincti gladio*, vel *gladium prehendere* & *tractare adsueti sunt*. cf. simile Particip. Iud. 8, 11. Gladium puta verbi diuini, Eph. 6, 17. Phil. 2, 17. Hebr. 4, 12.

v. 10. *b*) LXX. Vulg. *reclinatorium*, Ar. *fulcrum autem eius* (1) coll. verbo c. 2, 5. *c*) q. d. *vehiculum* s. *sedile eius*, cui insidetur (2) Leu. 15, 9. 1 Reg. 5, 6. *d*) *constratum est* (1) coll. cogn. nomine 2 Reg. 16, 17. Ezech. 40, 17. 18. *amore* Sponsi in sponsam.

CAP. IV, v. 1. *e*) *Ecce tu pulchra es o amica* vel *socia mea!* Est hic I. *sermo Sponsi* longior v. 1-14. & II. *Sponsæ* breuior v. 15. 16. Ille Sponsæ pulchritudinem *laudat* v. 1-7. eamque 2) ad se *inuitat* v. 8. idque 3) *urget* tum ab amoris sui vehementia v. 9. tum ab amabili illius venustate v. 10-14. Sponsa vero Sponso encomium reddit v. 15. & suspirio s. voto concludit v. 16. *f*) *quæ ad potum descendunt* (2) c. 6, 5.

v. 12. *g*) *Hortus oppessulatus*, & omnibus, præter Dominum, *occlusus* (5) Iud. 3, 23. 24. *es*, *o soror mea, sponsa!* *h*) *fluctus* Esa. 48, 18. al. *cumulus* s. *aceruus* fructuum, coll. Gen. 31, 46. profanis *conclusus* & obseratus.

v. 13. *i*) *Propagines tuæ* (1) sunt velut *paradisus* s. amplissimus hortus (3) Coh. 2, 5. Neh. 2, 8. *malogranatorum* arborum. *k*) *præstantissimorum fructuum* (7) v. 16. c. 7. 14. coll. not. Deut. 33, 13. *l*) *cypri* c. 1, 14. *cum nardis* plurimis & varii generis. v. 14. c. 1, 12.

CAP. V, v. 1. *m*) Sequitur hic I. *Sponsi responsio* ad proxime antecedens Sponsæ votum: quo ille a Sponsa præstita sibi officia *prædicat* & v. 2. amicos vicissim *inuitat* v. 1. II. *Sponsæ* de se & Sponso *narratio* v. 2-8. III. *Eiusdem* cum Hierosolymit. de pulchritudine Sponsi *colloquium* v. 9-16.

v. 8. איש חרבו ita 1. 2. v. 9. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 4. 6 -- 10. 12. 20. 21. v. 11. צאינה cum *Psik* 6. 9. sic fe. *Ber.* secundum *Ind. Bas.* f. 61. c. Reliqui omittunt. Porro צאינה cum *Gaiah* 1. sec. suam *Mas.* & צאנה *def.* 6. 22. & sic fe. 1. 3. 4. sec. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* CAP. IV, v. 1. *Spatium* præmitt. 1. 2. 4. 6 -- 10. 12. 20. 21. v. 2. הרחצה *Resch* per *Kometschat.* 4. contra *Mas.* 1. ושכלה *Lamed* sine *Dag.* 2. 3. 4. 7. 8. 10. 12. 13. 15. 16. 21. 23. v. 3. ומדבריך cum *Iod* pleonastico 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* v. 4. הגברים *defect.* 1. 3. 4. 6. 9. 22. sec. *Mas. Erff.* sed contra *impr.* Ioel. 4, 9. & 1 Par. 11, 19. v. 6. ונסו *milra* 1. 3. v. 8. *Spatium* præmitt. 1. 3. 4. 6 -- 9. 20. 21. שניר per *Sin* 1. 2. 3. 4. 12. 14. 15. 16. & *Ber.* v. 9. ענק per *Pat.* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 23. v. 12. גל sine *Psik* 1. 4. 6. 9. 20. v. 15. ונוזלים *plene* 3. 4. sec. *Mas. Erff.*

a) *decerpsi* & in meum vsum *collegi*. (2) Pſ. 80, 13. *myrrham meam*, ex gratia mea Sponſæ datam, mihique cum delectatione redditam. c. 1, 13. c. 4, 14. b) *favum* vel *ſaccharum meum* (2) 1 Sam. 14. 27. c) *& ad ſatietatem bibite*. Gen. 43, 34. Hagg. 1, 6. ὁ. καὶ μεθύσθητε, vt Ioh. 2, 10. Schm. *& inebriamini amoribus*, c. 1, 2. c. 4, 10. Prou. 7, 10.

v. 2. d) *Ego* vero *Sponſa*, quaſi deliciis inebriata *dormiens eram*; ſed *mox tamen cor* & conſcientia mea *vigilauit* (2) Mal. 2, 12. e) *antiæ* vel *præciſi crines mei* (2) v. 11. f) *adſperſionibus* (2) Am. 6, 11.

v. 6. g) *declinauerat* vel *ſubduxerat ſe* (2) Ier. 31, 22.

v. 7. h) *carbaſum* vel tenue & *latius expanſum velum meum*, quo modeſtiæ & pudoris cauſſa contecta & ornata eram. (2) Eſa. 3, 23. Idem quod *Tſaiph* Gen. 24, 65.

v. 8. i) *Adiuro* igitur & ſeueriſſime *obteſtor vos*. v. 9. c. 2, 7. k) tanquam ſodales, teſtes & comites meas. v. 16. c. 1, 5. l) c. 2, 5.

v. 10. m) Vulg. *electus*, quaſi ſigno ſ. *vexillo diſtinctus*, & facile dignoſcendus (4) c. 6, 4. 10. Pſ. 20, 6.

v. 12. n) iuxta *alueos* aquarum, Ioel 1, 20. Pſ. 42, 2. o) quaſi *loti* & natantes eſſent *in lacte*, & *ſedentes ſuper impletione*. i. e. inſtar ſplendidiſſimæ gemmæ, fundo vel cavitate oculi, quæ *palam* refert, incluſi. cf. infra v. 14. Exod. 25, 7.

CAP. VI, v. 1. p) *Quo ergo abiit dilectus tuus?* Continuatur hoc capite I. Sponſæ eiusque ſodalium præced. capite inceptum colloquium v. 1-3. II. *Nouus Sponſi ſermo* incipit, quo ille 1) Sponſæ venuſtatem laudat v. 4-10. 2) factum & fatum ſuum enarrat v. 11. 12. & 3. Sponſæ reditum ad ſe feruidiſſime deſideret v. 7. 8.

כַּלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי
שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃
2 אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל ׀ דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי
רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי פר׳ בזגש
3 לָיְלָה׃ פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי
4 אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם׃ דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר
ה וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו׃ קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ־מוֹר
6 וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃ פָּתַחְתִּי אֲנִי
לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ
7 וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים
הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי
8 שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם־
תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃
9 מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה
י הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׃ רֹאשׁוֹ 11
12 כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב׃ עֵינָיו
כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל־
13 מִלֵּאת׃ לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים
14 שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃ יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב
מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃
טו שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן
16 בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי
ו וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה Cap. VI.
2 בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃ דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ
3 לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ אֲנִי
4 לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי
ה כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלִָם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ
מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־

CAP. V, v. 1. דודים *defect*. poſcit *Maſ. impr.* Prou. 7, 18. ſed *plene Maſ.* 1. 2. 4. & *Erff.* h. l. v. 2. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6. - 10. 20. 21. שראשי *Reſch* ſine *Dag.* 3. 4. 10. 20. 21. קוצותי *Tſade* ſine *Dag.* 1. 4. 6. 9. 10. 20. 23. v. 4. Pro עליו, habent עלי 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. v. 5. וידי נטפו ita 6. 9. 14., 20. v. 8. תמצאו את־דודי Ita commodius 1. 2. 3. 4. v. 10. דודי צח ſic 1. 4. v. 11. קוצותיו *Tſade* ſine *Dag.* 1. 4. 6. 9 -- 12. 20. v. 14. עשת per *Tſere* 1. 2. 3. 4. v. 15. כארזים per *Pat.* 3. 6. 9. 20. contra *Maſ.* 1. & *Erff.* CAP. VI, v. 4. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 14. 20. 21. v. 5. הסבי ſic per *Pat.* cum ſeq. *Dag.* 1. 2. Attamen per *Kam.* 2. in marg. שהם ita ſimul cum *Merca* ſub *Schin* 7. 8. 24. & ſe. 1. 2. 4. *Ber.* ſec. *Maſ.* 1. 2. 4. & *impr.* Alii omittunt. שערך per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 6. 9 -- 14. 16 -- 21. 23. 24.

6 הגלעד : שניך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה
7 שכלם מתאימות ושכלה אין בהם : כפלח הרמון
8 רקתך מבעד לצמתך : ששים המה מלכות ושמנים
9 פילגשים ועלמות אין מספר : אחת היא יונתי תמתי
אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראוה בנות
י ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה : מי זאת
הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה אימה
11 כנדגלות : אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל
12 לראות הפרחה הגפן הנצו הרמנים : לא ידעתי נפשי
CAP. VII. ז שמתני מרכבות עמי נדיב : שובי שובי השולמית
שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחלת
2 המחנים : מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב חמוקי
3 ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן : שררך אגן הסהר
אל יחסר המזג בטנך ערמת חטים סוגה בשושנים :
4 ה שני שדיך כשני עפרים תאמי צביה : צוארך כמגדל
השן עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים אפך
6 כמגדל הלבנון צופה פני דמשק : ראשך עליך
ככרמל ודלת ראשך כארגמן מלך אסור ברהטים :
7 8 מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים : זאת קומתך
9 דמתה לתמר ושדיך לאשכלות : אמרתי אעלה
בתמר אחזה בסנסניו ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן
י וריח אפך כתפוחים : וחכך כיין הטוב הולך לדודי
11 למישרים דובב שפתי ישנים : אני לדודי ועלי תשוקתו :
12 13 לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים : נשכימה
לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו
14 הרמונים שם אתן את דדי לך : הדודאים נתנו ריח
ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי
CAP. VIII. ח לך : מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ
אשקך

v. 10. *a) Quæ est ista?* admirabundæ dicunt reginæ, pellices & virgines v. 8. 9. cf. c. 3, 6. c. 8, 5. *b) quæ prospicit* & conspiciendam se præbet *sicut aurora? pulchra* vt candida s. splendida *luna?* immo *pura & fulgida sicut* ipse *Sol*, Esa. 24, 23. & *terribilis, vt vexillis* suis & ad pugnam *instructæ* acies! v. 4.

v. 11. *c) In hortum nucis* vel *nucum* (1) *descendi.* Sponsus post magnas Sponsæ suæ laudes, factum & fatum suum lætum v. 12. narrat. *d) vt cum oblectatione viderem virores* (2) Iob. 8, 12. *convallium. e) vt inspicerem, an gemmaret vitis?* c. 2, 13. *an florerent* c. 7, 13. *mali punicæ?* c. 4, 13.

v. 12. *f) Nescio, quomodo anima mea posuerit me quadrigas populi mei voluntarii.* Anthropopath. *Coccejus*: Loquitur hic Christus eorum more, qui quid fecisse se dictitant, occasione improuisa vsos, quod non sperassent aut putassent se facturos. Tunc enim solemus dicere, *nescio quomodo* etc.

CAP. VII, v. 1. *g)* Est hic I. *Conclusio præcedentis* capitis, v. 1. II. Sponsus *sponsam denuo commendat*, & ad fruitionem amicam eam sollicitat v. 2-10. III. *Sponsa sponso respondet*, & repetita amoris sui contestatione, eum in agrum & vineam *inuitat*, omniaque sua ei offert. v. 11-14.

CAP. VIII, v. 1. *h) Quis dabit*, vel *O si quis daret te!* scil. sec. Targ. *regem Messiam*, s. Sponsum & dilectum meum, proxime c. 7, 14. compellatum. In vltimo hoc capite obseruanda sunt I. Verba *Sponsæ* tum optatiua v. 1. 2. tum gratulatoria v. 3. II. *Sponsi* obtestatio erga Hierosolymitanas v. 4. III. *Spectantium* admiratio v. 5. IV. *Sponsæ* oratio v. 5. 6. & contestatio v. 7. V. *Sponsæ* promissio de adornanda paruula sorore v. 8-10. VI. eiusdem de fructibus vineæ reddendis pollicitatio v. 11. 12. & tandem VII. *mutua* Christi v. 13. & Ecclesiæ 14. προσφώνησις.

---

v. 6. הרחצה *Resch* per *Kometschat* 1. & 4. sec. *Mas.* 1. h. l. & c. 4, 2. ושכלה sine *Dag.* 2. 3. 4. 6 -- 9. 11 -- 16. 20 -- 23. v. 9. ויהללוה ita 1. 6. 9. 20. v. 10. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 20. 21. v. 12. לא ידעתי נפשי שמתני ita 2. at נפשי שמתני 1. 4. עמינדיב ita coniunctim scribunt 1. 7. 12. item 2. 3. 4. 6. 9. 20. sed hi sine *Merca*; sec. *Mas. Erfs.* sed contra *impr.* & *Aben Esræ* adnotationem. CAP. VII, v. 1. *Spatium* præmitt. 7. 8. 12. 21. כמחלת, per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 21. v. 2. Hic demum Caput VII. inchoant 8. 11. 13. 14. 15. 16. המוקי ירכיך ita 1. 2. 4. מעשי *pluraliter* 1. & *Orientales*; & sic 3. in *Kri.* אמן Aleph per nudum *Kam.* 7. 8. 10 -- 13. 15. 16. 19. 21. 24. at per *Kometschat.* cum seq. *Dag.* 2. 3. 4. 6. 9. 20. 22. 23. & per *Kibbuts* cum seq. *Dag.* 3. v. 9. כאשכלות sic per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. Habent tamen *Segol* in marg. 1. 3. 6. 9. v. 10. וחכך כיין הטוב ita 4. הולך *defect.* fe. 1. sec. *Mas. impr.* Coh. 9, 10. sed contra *impr.* h. l. v. 11. *Spatium* præmitt. 2. 3. 4. 6 - 11. 14. 19. 20. 21. v. 13. הסמדר per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 14. הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים ita 4. ad mentem B. *Lutheri.*

2 אשקך גם לא־יבזו לי׃ אנהגך אביאך אל־בית אמי
3 תלמדני אשקך מיין הרקח מעסיס רמני׃ שמאלו
4 תחת ראשי וימינו תחבקני׃ השבעתי אתכם בנות
ירושלם מה־תעירו ׀ ומה־תעררו את־האהבה
ה עד שתחפץ׃ מי זאת עלה מן־המדבר מתרפקת
על־דודה תחת התפוח עוררתיך שמה חבלתך אמך
6 שמה חבלה ילדתך׃ שימני כחותם על־לבך
כחותם על־זרועך כי־עזה כמות אהבה קשה כשאול
7 קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה׃ מים רבים
לא יוכלו לכבות את־האהבה ונהרות לא ישטפוה
אם־יתן איש את־כל־הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו׃
8 אחות לנו קטנה ושדים אין לה מה־נעשה לאחתנו
9 ביום שידבר־בה׃ אם־חומה היא נבנה עליה טירת
10 כסף ואם־דלת היא נצור עליה לוח ארז׃ אני
חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת
11 שלום׃ כרם היה לשלמה בבעל המון נתן את־הכרם
12 לנטרים איש יבא בפריו אלף כסף׃ כרמי שלי לפני
13 האלף לך שלמה ומאתים לנטרים את־פריו׃ היושבת
14 בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני׃ ברח ׀ דודי
ודמה־לך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים׃

סכום פסוקי דשיר השירים מאה ושבעה עשר · וסימנו אשר דבר [r] טוב על המלך · וחציו נרד [s] וכרכום׃

a) *etiam non illudant mihi*, ſcil. illi, quibus hucusque deſpecta fui, coll. ſupra c. 5, 7.

v. 2. b) *Deducerem* namque *te*. Gen. 31, 18. c) tuque maximus doctor per verbum & Spiritum tuum *doceres me* Pſ. 94, 12. & 119, 171. d) potum tibi darem *de vino conditurae* ſ. *condito* (1) e) *de ſucco malogranati* ſ. *malogranatorum meorum*.

v. 3. f) Vide c. 2, 6.

v. 4. g) c. 2, 7. c. 3, 5. c. 5, 8. h) *quid* l. *cur excitabitis?* Vulg. *ne ſuſcitetis*.

v. 5. i) *Quaenam haec eſt*, inquiunt ſpectatores, *quae ex* horrido huius mundi *deſerto adſcendit* ad beatam cum Deo & Chriſto communionem? c. 3, 6. c. 6, 10. k) Schm. *adſocians ſe*, vel ſec. alios: *brachio innixa* ſuper dilectum ſuum.

(1) Arabibus magis vſitatum. Ad nexum autem cum ſeqq. Sponſae verbis ſubaudiri hic poterit *Lemor*, dicens vel *dicendo*, vt ſupra c. 3, 2. 3. 1 Sam. 20, 16. Eſa. 14, 8. Hoſ. 5, 15. cet. l) *Sub arbore malo* ego Sponſa tua *excitaui te*. v. 4. coll. Eſa. 64, 6. Pſ. 44, 24. & typo huius rei Matth. 8, 24. 25. m) *ibi parturiuit te*, Sponſum, *mater tua*; faciens voluntatem Patris Matth. 12, 49. 50. & imaginem Chriſti per veram fidem intra ſe concipiens, Gal. 4, 19. quae alioquin etiam eſt Chriſti filia, & ſoror & coniux. cf. c. 3, 11.

v. 6. n) *Pone me* ſponſam tuam, velut *ſigillum* ſ. typum ſigilli. o) *quia fortis ac vehemens* & inſuperabilis, *inſtar mortis*, eſt *amor tuus* v. 7. c. 2, 4. 7. c. 3, 10. p) *Spicula eius*. Pſ. 76, 4.

v. 10. q) Sicut *ego* ex diuina gratia *murus* ſum, cet.

* * *

r) Eſth. 7, 9. s) c. 4, 14.

LIBER RVTH,

Hebr.

רות

Libellus hic *Ruthae Moabiticae hiſtoriam* praecipua parte complexus, & circa Dauidis tempora c. 4, 22. a Samuele vel alio viro θεοπνεύςῳ conſcriptus, exordium velut librorum Samuelis, & hiſtoriae Dauidicae veſtibulum praebet: non ſolum vt Dauidis, ſed ipſius etiam *Meſsiae genealogia* & ortus e Iuda & e Rutha Moabitide conſtaret, coll. 1. Par. 2. Matth. 1. & Luc. 3. Siſtit autem Noomiae & Ruthae primo triſtiorem c. 1. deinde laetiorem hiſtoriam c. 2. 3. 4. ratione rei geſtae ad Iud. III. & IV. vel etiam ad Iud. VI. caput referendam. coll. c. 1, 1. cum Iud. 6, 1 -- 6.

LIBER RVTH.

CAP. I, v. 1. t) *Et factum eſt*. Simile librorum initium Ioſ. 1, 1. Iud. 1, 1. 1 Sam. 1, 1. Ezech. 1, 1.

CAP. I.

1 ויהי [t] בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך
איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב

CAP. VIII, v. 2. אנהגך per *Darga* 1. 3. v. 4. תעירו ſine *Pſik* 1. 2. 4. עד ſic per *Merca* 1. 2. 6. 7. 8. 22. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 38, 17. Alii per *Makk.* v. 5. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 4. 6 -- 11. 20. 21. v. 6. רשפי ſine *Dag.* 3. 8. 22. contra *Maſ. Erff.* h. l. item *impr.* 1. ac *Erff.* Pſ. 76, 4. שלהבתיה *Tau* cum *Schua* expreſſo 1. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 19. 24. Ceteri ſine illo. Porro ה ſine *Mapp.* 6 -- 9. 11 -- 13. 15. 16. 19. 23. 24. ſec. *Maſ. Erff.* Reliqui habent *Mapp.* At per *Merca* loco *Meth.* 2. 4. 7. 11. 12. 13. 16. 19. 21. Denique שלהבת יה diuiſim 4. 2. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 21. & *B. Napht.* contra *Maſ.* 1. & *Erff.* v. 8. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 4. 6 - 9. 20. 21. v. 11. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 6 -- 11. 14. 20. 21. v. 14. ברח ſine *Pſik* 2. contra *Ind. Baſ.* f. 61. c.

RVTH. I, v. 1. בשדה per *He* 3. ſic fu. 2. contra *Maſ.* 1. 2. h. l. & 1. ad 2 Sam. 1, 21.

הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו׃ וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ 2
וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי־בָנָיו ׀ מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן
אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי־מוֹאָב וַיִּהְיוּ־
שָׁם׃ וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ׃ 3
וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֹאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאַחַת עָרְפָּה וְשֵׁם 4
הַשֵּׁנִית רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיָּמֻתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם ה
מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׁאֵר הָאִשָּׁה מִשְּׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִישָׁהּ׃
וַתָּקָם הִיא וְכַלֹּתֶיהָ וַתָּשָׁב מִשְּׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה 6
בִּשְׂדֵה מוֹאָב כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם׃
וַתֵּצֵא מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה־שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ 7
עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה בַדֶּרֶךְ לָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ יְהוּדָה׃ וַתֹּאמֶר 8
נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ לֵכְנָה שֹּׁבְנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּהּ
יַעֲשֶׂה יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם־הַמֵּתִים — יתיר ה׳
וְעִמָּדִי׃ יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁהּ 9
וַתִּשַּׁק לָהֶן וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה׃ וַתֹּאמַרְנָה־לָּהּ י
כִּי־אִתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי שֹׁבְנָה בְנֹתַי לָמָּה 11
תֵלַכְנָה עִמִּי הַעוֹד־לִי בָנִים בְּמֵעַי וְהָיוּ לָכֶם לַאֲנָשִׁים׃
שֹׁבְנָה בְנֹתַי לֵכְןָ כִּי זָקַנְתִּי מִהְיוֹת לְאִישׁ כִּי אָמַרְתִּי יֶשׁ־ 12
לִי תִקְוָה גַּם הָיִיתִי הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם יָלַדְתִּי בָנִים׃
הֲלָהֵן ׀ תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי 13
הֱיוֹת לְאִישׁ אַל בְּנֹתַי כִּי־מַר־לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי־יָצְאָה
בִי יַד־יְהוָה׃ וַתִּשֶּׂנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשַּׁק עָרְפָּה 14 — חסר א׳
לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ׃ וַתֹּאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ טו
אֶל־עַמָּהּ וְאֶל־אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי אַחֲרֵי יְבִמְתֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר 16
רוּת אַל־תִּפְגְּעִי־בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב מֵאַחֲרָיִךְ כִּי אֶל־
אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין עַמֵּךְ עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ
אֱלֹהָי׃ בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם אֶקָּבֵר כֹּה יַעֲשֶׂה 17
יְהוָה לִי וְכֹה יֹסִיף כִּי הַמָּוֶת יַפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֵךְ׃ וַתֵּרֶא 18
כי

v. 2. a) q. d. *Deus est rex.* cf. Iud. 8, 23. b) q. d. *Deliciæ* s. *amœnitas Iehouæ* Pf. 90, 17. c) *Ephrathæi*, i. e. ex *Ephratha* oriundi, 1 Sam. 17, 12. nimirum ex *Bethlehem Iudæ* v. 1. Gen. 35, 19. Alia erat *Bethlehem Zebulonitica* Iof. 19, 15. Alia etiam ratione *Ephrathæi* dicuntur *Ephraimitæ*, qui de tribu Ephraim erant, e. c. Iud. 12, 5. 1 Sam. 1, 1. etc. d) *& fuerunt*, manserunt *ibi* durante fame v. 1. mater & filii circiter decem annos, v. 4.

v. 5. e) post parentem v. 3. *etiam vtrique.*

v. 6. f) *Tunc igitur*, mortuis post maritum etiam filiis, *surrexit* & ad iter faciendum se parauit. Ion. 1, 3. g) *& nurus eius.* Gen. 11, 31. h) *quod* gratiose *visitasset Dominus.* Gen. 21, 1. Pf. 65, 10.

v. 7. i) *vt* Noomia *reuerteretur* & nurus eam comitarentur *in Iudæam*, in qua Bethlehem sita erat, v. 1. 2.

v. 8. k) *quælibet.* v. 9. Exod. 26, 3. l) *ad domum matris suæ* Cant. 3, 4. c. 8, 11. cuius maior, quam patris, cura filiarum & desiderium. Alioquin enim Ruth saltem patrem superstitem habuit, coll. infra c. 2, 11. m) *vobiscum* & cognatis vestris. Vel masc. simpliciter pro femin. adhibetur, coll. simili enallage v. 9. 11. 13. 19. 22. Iud. 19, 24. cet.

v. 9. n) *& inuenite*, vt inueniatis. cf. similem imperat. Pf. 128, 5.

v. 10. o) Targ. & Syr. *non recedemus* domum v. 8. *quia*, vel *sed tecum reuertemur* v. 7.

v. 13. p) *An propterea* Iob. 30, 24. Vulg. *Num illos exspectabitis?* Pf. 104, 27. q) *detinebimini* (1) Chald. & Syris magis vsitatum. r) *ne mecum eatis*, v. 10. *filiæ meæ* v. 11.

v. 15. s) *fratria tua*, i. e. h. l. vxor fratris mariti tui. Deut. 25, 7. 9.

v. 4. מאבירת Per *Mun.* loco *Meth.* 6. 9. 14. 16. 20. וישבו per *Makk.* & *Meth.* 4. 6. 9. 14. 20. v. 6. Pro היא scribunt הוא *Orientales.* v. 7. שמה *Schin* sine *Dag.* 4. 7. 8. 10. 12 -- 15. 19. v. 8. שבנה cum *Dag.* 1. 2. v. 10. ותאמרנה־לה cum interposito *Makk.*, 24. & *Ber.* Reliqui sine illo, contra *Maf. impr.* Num. 28, 26. v. 11. העוד *Meth. milra* 3. 23. at העוד per *Kadma* 2. 4. במעי sine *Gaiah.* 1. 3. 22. v. 14. ותשאנה cum *Aleph Orientales.* דבקה per *Merca mihel* 1. 2. 4. 7. 11. 13. 15. v. 16. כי per *Tlischaktana* 1. 4. v. 17. בה per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. at per *Rbhia* 1.

כִּֽי־מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ וַתֶּחְדַּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ׃
19 וַתֵּלַכְנָה שְׁתֵּיהֶם עַד־בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם וַיְהִי כְּבֹאָנָה
בֵּית לֶחֶם וַתֵּהֹם כָּל־הָעִיר עֲלֵיהֶן וַתֹּאמַרְנָה הֲזֹאת
כ נָעֳמִי׃ וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶן אַל־תִּקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי קְרֶאןָ לִי
21 מָרָא כִּֽי־הֵמַר שַׁדַּי לִי מְאֹד׃ אֲנִי מְלֵאָה הָלַכְתִּי וְרֵיקָם א׳ במקום ה׳
הֱשִׁיבַנִי יְהוָה לָמָּה תִקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי וַֽיהוָה עָנָה בִי
22 וְשַׁדַּי הֵרַע לִי׃ וַתָּשָׁב נָעֳמִי וְרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה כַלָּתָהּ עִמָּהּ
הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵי מוֹאָב וְהֵמָּה בָּאוּ בֵּית לֶחֶם בִּתְחִלַּת
ב קְצִיר שְׂעֹרִים׃ וּלְנָעֳמִי מידע לְאִישָׁהּ אִישׁ גִּבּוֹר חַיִל Cap. II. מודע קרי
2 מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וּשְׁמוֹ בֹּעַז׃ וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה
אֶל־נָעֳמִי אֵלְכָה־נָּא הַשָּׂדֶה וַאֲלַקֳטָה בַשִּׁבֳּלִים אַחַר
3 אֲשֶׁר אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו וַתֹּאמֶר לָהּ לְכִי בִתִּי׃ וַתֵּלֶךְ
וַתָּבוֹא וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים וַיִּקֶר מִקְרֶהָ
4 חֶלְקַת הַשָּׂדֶה לְבֹעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ׃ וְהִנֵּה־
בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְהוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ
ה לוֹ יְבָרֶכְךָ יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז לְנַעֲרוֹ הַנִּצָּב עַל־הַקּוֹצְרִים
6 לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת׃ וַיַּעַן הַנַּעַר הַנִּצָּב עַל־הַקּוֹצְרִים
וַיֹּאמַר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׁבָה עִם־נָעֳמִי מִשְּׂדֵה
7 מוֹאָב׃ וַתֹּאמֶר אֲלַקֳטָה־נָּא וְאָסַפְתִּי בָעֳמָרִים אַחֲרֵי
הַקּוֹצְרִים וַתָּבוֹא וַתַּעֲמוֹד מֵאָז הַבֹּקֶר וְעַד־עַתָּה זֶה
8 שִׁבְתָּהּ הַבַּיִת מְעָט׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל־רוּת הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ
בִּתִּי אַל־תֵּלְכִי לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה
9 וְכֹה תִדְבָּקִין עִם־נַעֲרֹתָי׃ עֵינַיִךְ בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר־יִקְצֹרוּן
וְהָלַכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צִוִּיתִי אֶת־הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגְעֵךְ
וְצָמִת וְהָלַכְתְּ אֶל־הַכֵּלִים וְשָׁתִית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאֲבוּן
10 הַנְּעָרִים׃ וַתִּפֹּל עַל־פָּנֶיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו
11 מַדּוּעַ מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירֵנִי וְאָנֹכִי נָכְרִיָּה׃ וַיַּעַן
בֹּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֻגֵּד הֻגַּד לִי כֹּל אֲשֶׁר־עָשִׂית אֶת־

חמותך Bbbbb 5 צד ה

a) *quod obfirmaret ſe*, roborans ſe eſſet. 1 Reg. 12, 18.
v. 19. b) *vt commoueretur* ſ. *perſtreperet*. Fut. Niph. ex הום cf. 1 Sam. 4, 5. 1 Reg. 1, 45. Eſa. 22, 2.
v. 20. c) Vid. ſupra v. 2. not. d) i. e. *amaram*, coll. v. 13. & *triſtem*, 1 Sam. 1, 10. *quia amara mihi fecit*, & calicem mihi bibendum præbuit amarum *valde*. Iob. 27, 2. Thren. 1, 4.
v. 22. e) *reuerſa*, i. e. comitata reuerſam ſocrum v. 7. c. 2, 6. c. 4, 3. f) *ipſaeque*. cf. not. v. 8. de permutatione generis. g) primo vere. c. 2, 23. Ioſ. 3, 15. 2 Sam. 21, 9.
CAP. II, v. 1. h) Noomiæ vero erat *familiaris*, isque *cognatus marito ipſius*. cf. Prou. 7, 4. & infra c. 3, 2. i) vir *potens ſtrenuitate*, i. e. virtute pariter & auctoritate atque opibus præſtans. c. 3, 11. c. 4, 11. Iud. 6, 12. 1 Sam. 9, 1. cet. k) c. 1, 2. l) q. d. *in quo robur*, vel *in Domino robur eſt*. 1 Par. 2, 11. Matth. 1, 5. cf. Columnam eiusdem nominis 1 Reg. 7, 21. Rutha ſec. hiſtoriam huius capitis I. ariſtas in agro Boaſi colligit v. 1-3. a quo II. humaniſſime excipitur & ſeruis commendatur v. 4-16. III. Ad ſocrum cum ſpicilegio reuerſa, laudatur & de Boazo inſtruitur v. 17-23.
v. 3. m) *accidit vero caſus eius*, i. e. caſu quodam ei accidit, non tamen ſine prouidentia Dei. cf. Luc. 10, 31. & ad phraſin Coh. 2, 14. c. 9, 2. 3. n) *pars* nimir. *agri*, in qua ſpicas legebat, erat Boazi.
v. 4. o) *Ecce vero* per diuinam prouidentiam *Boaz veniebat*.
v. 5. p) *conſtituto*, qui præerat ceteris *meſſoribus*. v. 6. 1 Sam. 19, 20. c. 21, 9. 1 Reg. 4, 7. q) *femina iuuencula*. v. 8. al. 23.
v. 7. r) *inter congeſtos manipulos* ſ. *faſciculos*, v. 15. Leu. 23, 10. Deut. 24, 19.

---

v. 19. שתיהן per *Nun* loco *Mem* 2. 3. 4. contra *Maſ*. 1. 2. 4. *impr*. & *Erff*. כבואנה ita *plene* 1. 2. 22. & ſic ſe. 3. ſec. *Maſ*. 2. 3. & *Erff*. v. 20. תקראן ſine *He* 4. ſic ſe. 2. cum *Kri* תקראנה, ſec. *Maſ*. *Erff*. Prius לי ſine *Dag*. 4. 7. 8. 10. 13. 15. v. 21. Prius לי ſine *Dag*. 4. 7. 8. 11. 13. 15. 21. הרע per *Merca milra* 1. 6. 9. 20. at *milel* 4. & vtrobique הרע 2. 14. CAP. II, v. 3. ותלך per *Rbhia* 6. 9. 14. 20. מקרה per *Rbhia* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. v. 5. למי הנערה Ita 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. At למי הנערה reliqui. v. 7. ותעמד *defect*. *Orientales*. v. 8. תלכי per *Mahp*. 4. 6. 9. 14. 20. וגם per *Merca* 2. 4. 6. 9. 14. 20. at וגם לא 7. 8. 13. & וגם לא־תעבורי 1. תעבורי *milel* 1. 2. 4. 6. 9. 14. 20. v. 10. מדוע per *Tliſchagdola* 1. 2. 6. 9. 14. 20. v. 11. כל *Orientales* præmittunt obiectiuum את־.

חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי מוֹת אִישֵׁךְ וַתַּעַזְבִי אָבִיךְ וְאִמֵּךְ וְאֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּךְ וַתֵּלְכִי אֶל־עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעַתְּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃
12 יְשַׁלֵּם יְהוָה פָּעֳלֵךְ וּתְהִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה מֵעִם יְהוָה
13 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת־כְּנָפָיו׃ וַתֹּאמֶר
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי נִחַמְתָּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל־לֵב
14 שִׁפְחָתֶךָ וְאָנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת שִׁפְחֹתֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר
ב' טעמים במלה אחת. לָה בֹעַז לְעֵת הָאֹכֶל גֹּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ מִן־הַלֶּחֶם
וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקֹּצְרִים וַיִּצְבָּט־לָהּ
קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר׃ וַתָּקָם לְלַקֵּט וַיְצַו בֹּעַז טו
אֶת־נְעָרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֳמָרִים תְּלַקֵּט וְלֹא
16 תַכְלִימוּהָ׃ וְגַם שֹׁל־תָּשֹׁלּוּ לָהּ מִן־הַצְּבָתִים וַעֲזַבְתֶּם
17 וְלִקְּטָה וְלֹא תִגְעֲרוּ־בָהּ׃ וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה עַד־הָעָרֶב
18 וַתַּחְבֹּט אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה וַיְהִי כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים׃ וַתִּשָּׂא
וַתָּבוֹא הָעִיר וַתֵּרֶא חֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה וַתּוֹצֵא
19 וַתִּתֶּן־לָהּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹתִרָה מִשָּׂבְעָהּ׃ וַתֹּאמֶר לָהּ
חֲמוֹתָהּ אֵיפֹה לִקַּטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָה עָשִׂית יְהִי מַכִּירֵךְ
בָּרוּךְ וַתַּגֵּד לַחֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר
שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בֹּעַז׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי כ
לְכַלָּתָהּ בָּרוּךְ הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ אֶת־
הַחַיִּים וְאֶת־הַמֵּתִים וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ
21 מִגֹּאֲלֵנוּ הוּא׃ וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה גַּם׀ כִּי־אָמַר
אֵלַי עִם־הַנְּעָרִים אֲשֶׁר־לִי תִּדְבָּקִין עַד אִם־כִּלּוּ אֵת כָּל־
22 הַקָּצִיר אֲשֶׁר־לִי׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי אֶל־רוּת כַּלָּתָהּ טוֹב בִּתִּי
כִּי תֵצְאִי עִם־נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ־בָךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר׃
23 וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד־כְּלוֹת קְצִיר־הַשְּׂעֹרִים
CAP. III. ג וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֶת־חֲמוֹתָהּ׃ וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי
חֲמוֹתָהּ בִּתִּי הֲלֹא אֲבַקֶּשׁ־לָךְ מָנוֹחַ אֲשֶׁר יִיטַב־לָךְ׃
2 וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת־נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה־
הוּא

a) c. 1, 16. cf. Gen. 2, 24. Matth. 19, 29. b) *Et terram cognationis tuæ*, patrium solum. Gen. 12, 1. c. 24, 7. c. 31, 13. c) *heri & nudius tertius*, i. e. sec. Vulg. antea. Gen. 31, 2. 5. Exod. 5, 7. 8.

v. 12. d) *ad recipiendum te sub alas eius.* Ps. 17, 8. & 36, 8.

v. 13. e) *Inueniam porro gratiam in oculis tuis.* v. 2. Gen. 33, 15. 1 Sam. 1, 18. f) *Et quia locutus es super cor* ancillæ tuæ, cf. Gen. 34, 3. c. 50, 21. Iud. 19, 3. 2 Sam. 19, 8. Esa. 40, 2.

v. 14. g) *Porro, tempore cibi*, s. quum tempus adesset prandii, *ei dixit Boaz.* Ita poscunt accentus. h) *accede huc.* i) *Et porrexit ei* (1) k) *tostum aliquod edulium*, Leu. 2, 4. c. 23, 14. 1 Sam. 17, 17. 2 Sam. 17, 28. ex fricto cicere vel hordeo paratum. Vide Notas nostras vberiores ad h. l. l) *Et reliquum fecit.* v. 18. cf. 2 Reg. 4, 43. 44. Matth. 14, 20.

v. 15. m) v. 7. n) *neque ignominiose prohibeatis eam.* 1 Sam. 20, 34. c. 25, 7.

v. 16. o) *Immo etiam* ipsi *detrahendo detrahetis ei* aliquid *de fasciculis* (1) Rad. Chald. *Ordinare, colligare.* p) *neque obiurgetis eam*, nec in eam inuehamini, si proiectas spicas attollat. Gen. 37, 10.

v. 17. q) *Et baculo excussit* (5) Deut. 24, 20. Iud. 6, 11. Esa. 28, 27. r) *circiter Epha* vel *tria sata hordei*, coll. Deut. 25, 14. quæ satis lauta fuit vnius diei collectio. cf. etiam Exod. 16, 16. 36.

v. 18. s) *quod reliquum fecerat de satietate sua*, i. e. de reliquiis ciborum, quibus saturata fuerat. v. 14.

v. 20. t) *de vindicibus* s. *redemtoribus nostris ille est.* c. 3, 9. 12. c. 4, 7. Leu. 25, 25.

CAP. III, v. 1. u) *Tandem*, quum animum nurus satis cognouisset, *dixit ei.* Describitur hoc capite I. Noomiæ *consilium* v. 1-4. II. Ruthæ *obsequium* v. 5-9. III. felix *successus* v. 10-15, deque eo IV. Ruthæ ad Noomiam *nuntium*, v. 16-18.

---

v. 12. באת לחסות Sic 1. 2. 4. 6. 9. 14. 20. תחת per *Merca* 1. 3. 4. 6. 9. 14. v. 13. שפחתיך *plene* 1. 4. sec. *Maf.* Erff. sed contra *impr.* v. 14. גשי sine *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 16. 20. 22. 23. at sine *Mahp.* 15. ותתר Sic per *Pat.* 1. 2. 7. 10 -- 13. 15. 16. 21. 22. Reliqui per *Kam.* contra *Maf.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *Maf.* 1. ad Gen. 49, 4. item *Ind. Baf.* f. 61. col. 6. v. 17. ותלקט בשדה עד־הערב ותחבט את־אשר לקטה Ita 1. item 3. nisi quod hic את אשר־ habet. v. 20. מגאלינו *plene* 1. 4. 14. & sic fe. 3. v. 23. כלות קציר ita 1. 6. 9. 14. 20. CAP. III, v. 1. בתי per *Ebhia* 3. 4. v. 2. Pro את־ habet עם־ 3. & in marg. 1.

3 הוּא זֹרֶה אֶת־גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה׃ וְרָחַצְתְּ ׀ וָסַכְתְּ
וְשַׂמְתְּי שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתִּי הַגֹּרֶן אַל־תִּוָּדְעִי לָאִישׁ
4 עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת׃ וִיהִי בְשָׁכְבוֹ וְיָדַעַתְּ אֶת־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב־שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתָיו וְשָׁכָבְתִּי
5 וְהוּא יַגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין׃ וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כֹּל
6 אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה׃ וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־
7 צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ׃ וַיֹּאכַל בֹּעַז וַיֵּשְׁתְּ וַיִּיטַב לִבּוֹ וַיָּבֹא לִשְׁכַּב
8 בִּקְצֵה הָעֲרֵמָה וַתָּבֹא בַלָּט וַתְּגַל מַרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכָּב׃
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת וְהִנֵּה אִשָּׁה
9 שֹׁכֶבֶת מַרְגְּלֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר מִי־אָתְּ וַתֹּאמֶר אָנֹכִי רוּת
אֲמָתֶךָ וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל־אֲמָתְךָ כִּי גֹאֵל אָתָּה׃
10 וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בִּתִּי הֵיטַבְתְּ חַסְדֵּךְ הָאַחֲרוֹן
מִן־הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי־לֶכֶת אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים אִם־דַּל
11 וְאִם־עָשִׁיר׃ וְעַתָּה בִּתִּי אַל־תִּירְאִי כֹּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי
אֶעֱשֶׂה־לָּךְ כִּי יוֹדֵעַ כָּל־שַׁעַר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חַיִל אָתְּ׃
12 וְעַתָּה כִּי אָמְנָם כִּי אִם גֹאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב
13 מִמֶּנִּי׃ לִינִי הַלַּיְלָה וְהָיָה בַבֹּקֶר אִם־יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל
וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי־יְהוָה שִׁכְבִי
14 עַד־הַבֹּקֶר׃ וַתִּשְׁכַּב מַרְגְּלוֹתָו עַד־הַבֹּקֶר וַתָּקָם בְּטֶרוֹם
יַכִּיר אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אַל־יִוָּדַע כִּי־בָאָה הָאִשָּׁה
15 הַגֹּרֶן׃ וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר־עָלַיִךְ וְאֶחֳזִי־בָהּ
וַתֹּאחֶז בָּהּ וַיָּמָד שֵׁשׁ־שְׂעֹרִים וַיָּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר׃
16 וַתָּבוֹא אֶל־חֲמוֹתָהּ וַתֹּאמֶר מִי־אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד־לָהּ אֵת
17 כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה־לָהּ הָאִישׁ׃ וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ־הַשְּׂעֹרִים
הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר אַל־תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל־חֲמוֹתֵךְ׃
18 וַתֹּאמֶר שְׁבִי בִתִּי עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר כִּי לֹא
יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי־אִם־כִּלָּה הַדָּבָר הַיּוֹם׃
CAP. IV.
ד וּבֹעַז
עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר־בֹּעַז
וַיֹּאמֶר

ושמת קרי
וירדה קרי
שכבת ק'
אלי קרי ולא כתיב
אם כתיב ולא קרי
נ' רבתי
קמץ בז״ק
מרגלותיו קרי יתיר ו״
אלי קרי ולא כתיב

a) *ventilans* est. Esa. 30, 24. c. 41, 16. Ier. 4, 11. δ. λικμᾷ, Matth. 21, 44. v. 3. b) *Laues te igitur & vngas te*, munditiei & ornatus caussa. Exod. 2, 5. 2 Sam. 11, 2. 8. c. 12, 20. c) *vestimenta tua*, scil. *cultiora*, vt addit Vulg. cf. 2 Sam. 12, 20. d) *ne vero cognoscaris viro illi*, vel *cuiquam* alii; sed *expecta*, *donec comedere & bibere desierit*. v. 4. e) *Quum autem cubuerit, da operam vt noris locum*. f) *& retegas* Esa. 57, 8. *pedes eius* (5) v. 7. 8. 14. Dan. 10, 6. v. 7. g) *& bonum* s. *lætum esset cor eius*, ex diuina benedictione. cf. Iud. 16, 25. c. 19, 6. 9. h) *cubitum iuit, in extremitate acerui*, sub dio, vt videtur, pallio inuolutus. i) *in silentio* s. *occulto*: vt nec Boaz, nec alius quisquam id sentiret. 4) Iud. 4, 21. 1 Sam. 18, 22. c. 24, 5. k) v. 4. v. 8. l) tremuit vir, & horrore correptus *inclinauit*, *inflexit se*; timentium more, quid ericulamenti adesset, *circumspiciens*. (3) Iud. 16, 29. Iob. 6, 18. Radix Ar. *Inflexit, intorsit*, & in V. Coniug. *se inflexit*, it. *reflexit capite in latus verso*. v. 9. m) *expande igitur alam* s. *oram* pallii stragulæque tuæ, coll. Num. 15, 38. Deut. 22, 12. & fac me participem tori tui, coll. Ezech. 16, 8. n) v. 12. c. 2, 20. c. 4, 3. CAP. IV. v. 1. o) *vindex* ille propior, *transibat*, quo de Boaz ad Rutham dixerat c. 3, 12. Hoc capite I. agri Elimelechi emtio propiori redemtori a Boazo *offertur* v. 1-3. cui ille II. *adnuit*, sed mox, audita conditione matrimonii cum Rutha, *renuit* v. 4-8. Vnde III. *Boaz agrum & Rutham redimit*, cum omnium gratulatione v. 9-12. IV. *Ruth* ei filium *Obedum parit* v. 13-17. *Huiusque genealogia* V. vsque ad Dauidem subnicitur v. 18-22.

v. 3. ורחצת sine *Psik* 1. 4. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. שמלתיך Ita quidem legunt, sed שמלתך scribunt 4. 7. 8. & sic. 2. 3. secund. *Mas. Erff.* v. 8. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. v. 9. מי per *Mun.* 1. 2. 3. 4. כנפיך *plene* 3. & *Orientales*, & sic se. 4. fu. 2. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* על־אמתך *sic milel.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. Attamen *milra* 2. in marg. cum reliquis. v. 13. ליני Per *Lamed* maiusculum *Orientales*, item 7. 8. 17. 18. 24. & *Ber.* At *Nun* maiusculum habent 1. 2. 21. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1. pro quo reliqui ordinarium adhibent. חי per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. v. 15. הבי per *Kadma milra* 3. 4. Ceterum *Mas. impr.* h. l. & Ier. 39, 16. hoc refert inter deriuata ex בוא *venire*, quæ tertiam rad. א amittant. Addit tamen, *controuersum esse*, nec de illo inter omnes conuenire. At *Mas.* 1. 2. 4. & *Erff.* monet tantum, sine Aleph scribi oportere. Et rectius omnino ad radicem יהב refertur. Pro ויבא habent ותבא alii libri in marg. 2. v. 16. ותבא *defect.* 1. 2. 3. 4. sec. *Mas.* 2. h. l. sed contra *impr.* Ez. 2, 4. את כל Particulam את omittunt *Occidentales*. v. 18. כי אם sic per *Tbbhir* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. CAP. IV, v. 1. Sine *spatio* præmisso 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. 14. 20. 21.

טלרע

וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה־פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי וַיָּסַר וַיֵּשֵׁב׃ וַיִּקַּח 2
עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ־פֹה וַיֵּשֵׁבוּ׃
וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ 3
מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה מוֹאָב׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלֶה 4
אָזְנְךָ לֵאמֹר קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם־תִּגְאַל
גְּאָל וְאִם־לֹא יִגְאַל הַגִּידָה לִּי וְאֵדְעָ כִּי אֵין זוּלָתְךָ
לִגְאוֹל וְאָנֹכִי אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶגְאָל׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז 5
בְּיוֹם־קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נָעֳמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה
אֵשֶׁת־הַמֵּת קָנִיתִי לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ׃
וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לִגְאוֹל־לִי פֶּן־אַשְׁחִית אֶת־ 6
נַחֲלָתִי גְּאַל־לְךָ אַתָּה אֶת־גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא־אוּכַל לִגְאֹל׃
וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל־הַגְּאוּלָּה וְעַל־הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם 7
כָּל־דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה
בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לְבֹעַז קְנֵה־לָךְ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ׃ 8
וַיֹּאמֶר בֹּעַז לַזְּקֵנִים וְכָל־הָעָם עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי 9
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן
מִיַּד נָעֳמִי׃ וְגַם אֶת־רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי 9
לִי לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ וְלֹא־יִכָּרֵת
שֵׁם־הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם׃
וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים יִתֵּן יְהוָה 11
אֶת־הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל־בֵּיתֶךָ כְּרָחֵל ׀ וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ
שְׁתֵּיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה־חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא־
שֵׁם בְּבֵית לָחֶם׃ וִיהִי בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר־יָלְדָה 12
תָמָר לִיהוּדָה מִן־הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לְךָ מִן־הַנַּעֲרָה
הַזֹּאת׃ וַיִּקַּח בֹּעַז אֶת־רוּת וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ 13
וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן׃ וַתֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים אֶל־ 14
נָעֳמִי בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם
וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל טו
את

Marginal notes: קמ' בז' ואדעה ק' — קנית קרי — יתיר ו'

v. 1. a) *diuerte* paullisper a via, & huc *accede*. cf. Gen. 19, 2. 3. Iud. 4, 18. b) *sede* & exspecta *hic*. v. 2. c) Schm. *Peloni Almoni*. Vulg. *vocans eum nomine suo*. (3) 1 Sam. 21, 3. 2 Reg. 6, 8. & contracte Dan. 8, 13. cf. ὁ δεῖνα, Matth. 26, 18. d) Iud. 4, 18. c. 14, 8.

v. 3. e) *partem agri*, c. 2, 3. 2 Sam. 14, 30. *quae* fuit *fratris* s. *cognati nostri*, Gen. 13, 8. *Elimelechi*, supra c. 1. 2. 3. f) *vendidit* s. vendere decreuit, Vulg. *venditura est Noomi* c. 1, 6. 22.

v. 4. g) *Ego itaque dixi* & mecum *statui* Gen. 20, 11. Schm. Ruthae dixi, vi verborum c. 3, 12. 13. h) *reuelabo aurem tuam* & monebo te. 1 Sam. 9, 15. c. 20, 2. i) *quod si vero non vindicauerit* (per apostrophen ad adsidentes seniores v. 2. dixit) qui proximus est, *indica id mihi, vt sciam* & statuam, quid mihi faciendum sit.

v. 5. k) tum *etiam a Rutha Moabitide, vxore defuncti* Machlonis c. 1, 5. *acquires* agrum, hac conditione, vt *stare facias* s. conserues *nomen defuncti* v. 10. Deut. 25, 7. *super hereditate eius*. Neque enim Noomia alia ratione agrum vendere constituit.

v. 7. l) *Hic autem* mos aut consuetudo *olim* Deut. 2, 10. 12. fuit in Israele *in vindicatione* s. *vindiciis*, v. 6. *&* *in permutatione*, Leu. 27, 10. 33. *ad stabiliendum* Ezech. 13, 6. *omne verbum* Deut. 19, 15. vt ratum ac stabile esset, quod in contractu ageretur, *soluebat*, *extrahebat vir*, qui iure suo cedebat, *calceum suum*, eumque *tradebat alteri*: & hoc erat *attestatio* initi contractus & plenae cessionis (3) Esa. 8, 16. 20. *in Israele*.

v. 11. m) *&* *fac strenuitatem*, strenue age. Prou. 31, 29. n) c. 1, 1. 2. o) *&* *voca* tibi *nomen*, i. e. famam ac nominis celebritatem consequere per filios eorumque successores, coll. v. 14. Gen. 48, 16.

---

v. 1. פֹּה sine *Dag.* 22. וַיָּסַר per *Kometschat*. 4. 6. 9. 14. 19. v. 3. מכרה per *Paschta* v. 2. 4. 6 -- 9. 14. 15. 20. משדה sic ˇ per *He* 1. 2. 4. 6 -- 16. 20 -- 24. sec. *Mas.* 1. 2. 4. *impr.* & *Erff.* item *impr.* 2 Reg. 1, 21. Reliqui per *Iod* pluraliter. v. 4. נגד Seruum *Merca* ante *Sarka* hic ponit *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 6, 6. Verum omnes libri nostri habent *Mun.* Pro תִגְאַל habent יגאל 3. cum adiecta nota ת ק. At 2. in marg. obseruat סביר תגאל, posse *videri legendum* תגאל, in secunda persona. v. 7. הגאולה sic per *Schurek* seq. *Dag.* 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* v. 10. המאביה sic *defect.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 22. & sic se. 4. sec. *Mas.* 1, 2. 4. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* c. 1, 4. v. 11. חיל per geminum *Paschta* 1. 2. 3. 4.

אֶת־שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר־אֲהֵבַתֶךְ יְלָדַתּוּ אֲשֶׁר־הִיא
16 טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים׃ וַתִּקַּח נָעֳמִי אֶת־הַיֶּלֶד
17 וַתְּשִׁתֵהוּ בְחֵיקָהּ וַתְּהִי־לוֹ לְאֹמֶנֶת׃ וַתִּקְרֶאנָה לוֹ
הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד־בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ
18 עוֹבֵד הוּא אֲבִי־יִשַׁי אֲבִי דָוִד׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פָּרֶץ קמ' בז'
19 הוֹלִיד אֶת־חֶצְרוֹן׃ וְחֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת־רָם וְרָם הוֹלִיד
כ אֶת־עַמִּינָדָב׃ וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד
21 אֶת־שַׂלְמָה׃ וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־
22 עוֹבֵד׃ וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת־דָּוִד׃ קמ' בז' ק

סכום פסוקי דספר רות שמונים וחמשה · וסימנו כורה שבה פה פלני אלמני : וחציו ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי :

a) & ad fustentandam *canitiem tuam* f. extremam senectutem. Pf. 71, 18. b) *nurus enim tua*, c. 1, 6. 22. *quæ* adeo impense *te diligit*, c. 1, 16. 17. *eum peperit* Gen. 4, 22.
v. 16. c) *posuitque eum in sinu suo*, 1 Reg. 3, 10. eiusque curam gessit. d) *nutrix* (2) 2 Sam. 4, 4. Vulg. *nutricis ac gerulæ fungebatur officio*. cf. Num. 11, 12. 1 Tim. 5, 4. 10.
v. 17. e) *vicinæ* mulieres. (2) Exod. 3, 22. f) *Obed*, qs. *qui inseruire debeat*, & colere senio confectam auiam. cf. Mal. 3, 17. Phil. 2, 22. 1 Tim. 5, 4. g) Vnde adparet, non vanas fuisse seniorum, aliorumque in porta, & piarum mulierum precationes v. 11. seqq.
v. 18. h) *Hæ* enim sunt *generationes Peretsi*. Vide 1 Par. 2, 4. seqq. vbi tota hæc genealogia repetitur, & a Matthæo ac Luca ad verbum in genealogiam Christi transfertur: *vt sciamus, hanc historiam non tam in Dauidem, quam in Iesum Christum respicere*, qui ab omnibus adnuntiatus est Saluator & redemtor humani generis.

* * *

i) c. 4, 1. k) c. 2, 21.

LIBER THRENORVM,

Hebr.

איכה

Threni isti, per 4. priora capita *Alphabetici* f. acrostichi, diuersi omnino sunt ab illis, quibus auctor *Regis Iosiæ mortem* deplorauit, 2 Par. 35, 25. *Luget* enim *hic tristem populi Iudaici statum, tum in obsidione, tum post excidium vrbis*: vrget caussas malorum, & consequendæ diuinæ gratiæ media, poenitentiam, fidem & vitæ emendationem, sub seriis precibus, ostendit.

CAP. I.

א אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה
כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת
2 הָיְתָה לָמַס׃ בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ
אֵין־לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ
3 לְאֹיְבִים׃ גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה
בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין
4 הַמְּצָרִים׃ דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־
שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים בְּתוּלֹתֶיהָ נוּגוֹת וְהִיא
ה מַר־לָהּ׃ הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ כִּי־יְהוָה הוֹגָהּ עַל
6 רֹב פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי־צָר׃ וַיֵּצֵא מִן־בַּת־ מבת קרי
צִיּוֹן כָּל־הֲדָרָהּ הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים לֹא־מָצְאוּ מִרְעֶה
7 וַיֵּלְכוּ בְלֹא־כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף׃ זָכְרָה יְרוּשָׁלַםִ יְמֵי עָנְיָהּ
וּמְרוּדֶיהָ כֹּל מַחֲמֻדֶיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי קֶדֶם בִּנְפֹל עַמָּהּ
בְּיַד

THREN.

CAP. I, v. 1. l) *Quomodo*? Obstupescentis, vt c. 2, 1. Esa. 1, 22. Duæ autem sunt in hoc capite *personæ loquentes*, I. *Ieremias* v. 1--11. II. ipsa *Hierosolyma* f. terra Iudaica, sub schemate viduæ v. 11--22. m) *sedet solitarie*, f. in *solitudine*, more lugentium c. 3, 28. Ier. 15, 17. n) *amplissima populo*, 1 Sam. 2, 5. Ier. 51, 13. *Iod paragog.* est, vt etiam in sequ. & Esa. 1, 21. o) *amplissima* quondam *inter gentes*, & *princeps inter prouincias facta nunc est in tributariam* seruili conditione. Gen. 49, 15. Esa. 31, 8.

v. 15. אהבתך sic *milra* &, per *Tsere* 3. 4. 6. 9. 10. 14. 15. 20. contra *Maf.* 1. & *Erff.* v. 16. ותקח נעמי את־הילד ita 1. 4. v. 17. לו cum *Dag.* 1. 2. v. 18. ותשתהו בחיקה *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6--10. 20. 21. תלדת *defect. Orientales* contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.*
THREN. I, v. 1. איכה ordinariis, non maiusculis litteris scribunt 3. 13. 14. 15. 16. למס per *Kam.* 3. 4. 6. 9. 20. contra *Maf.* 1. 2. & *Erff.* item *Ind. Baf.* f. 61. col. 6. Ceterum inter singulos huius Capitis versus *Spatium* interponunt 4. 6 -- 10. 19. 20. 21. v. 5. רב sic per *Mun.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. At reliqui per *Makk.* manente nihilominus *Cholem*, sine *Meth.* v. 6. מן בת sine interposito *Makk.* 22. At sine *Kri* 3. 6. 9. 20. contra *Maf. Erff.* h. l. & *impr.*, 2 Sam. 21, 6. v. 7. מכל כל per *Ithibh* 1. 2. 4. 6 -- 16. 19 -- 23. At per *Mun.* reliqui, præter 3. qui מִכָּל per *Paschta* & cum præf. *Mem* habet.

בְּיַד־צָר וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רָאוּהָ צָרִים שָׂחֲקוּ עַל־מִשְׁבַּתֶּהָ׃
8 חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַ͏ִם עַל־כֵּן לְנִידָה הָיָתָה כָּל־מְכַבְּדֶיהָ
הִזִּילוּהָ כִּי־רָאוּ עֶרְוָתָהּ גַּם־הִיא נֶאֶנְחָה וַתָּשָׁב אָחוֹר׃
9 טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין
10 מְנַחֵם לָהּ רְאֵה יְהוָה אֶת־עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב׃ יָדוֹ פָּרַשׂ
צָר עַל כָּל־מַחֲמַדֶּיהָ כִּי־רָאֲתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר
11 צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ׃ כָּל־עַמָּהּ נֶאֱנָחִים
מְבַקְּשִׁים לֶחֶם נָתְנוּ מַחֲמוֹדֵּיהֶם בְּאֹכֶל לְהָשִׁיב נָפֶשׁ — יתיר ו׳
12 רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה כִּי הָיִיתִי זוֹלֵלָה׃ לוֹא אֲלֵיכֶם — ל׳ זעירא
כָּל־עֹבְרֵי דֶרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי
13 אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ מִמָּרוֹם
שָׁלַח־אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי
14 אָחוֹר נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה׃ נִשְׂקַד עֹל פְּשָׁעַי
בְּיָדוֹ יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל־צַוָּארִי הִכְשִׁיל כֹּחִי נְתָנַנִי אֲדֹנָי
15 בִּידֵי לֹא־אוּכַל קוּם׃ סִלָּה כָל־אַבִּירַי אֲדֹנָי בְּקִרְבִּי
קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי גַּת דָּרַךְ אֲדֹנָי לִבְתוּלַת
16 בַּת־יְהוּדָה׃ עַל־אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַּיִם
כִּי־רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי
17 גָבַר אוֹיֵב׃ פֵּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צִוָּה יְהוָה
לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו הָיְתָה יְרוּשָׁלַ͏ִם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם׃
18 צַדִּיק הוּא יְהוָה כִּי פִיהוּ מָרִיתִי שִׁמְעוּ־נָא כָל־עַמִּים — העמים קרי
19 וּרְאוּ מַכְאֹבִי בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי הָלְכוּ בַשֶּׁבִי׃ קָרָאתִי
לַמְאַהֲבַי הֵמָּה רִמּוּנִי כֹּהֲנַי וּזְקֵנַי בָּעִיר גָּוָעוּ כִּי־בִקְשׁוּ
20 אֹכֶל לָמוֹ וְיָשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם׃ רְאֵה יְהוָה כִּי־צַר־לִי
מֵעַי חֳמַרְמָרוּ נֶהְפַּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי כִּי מָרוֹ מָרִיתִי מִחוּץ
21 שִׁכְּלָה־חֶרֶב בַּבַּיִת כַּמָּוֶת׃ שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי
אֵין מְנַחֵם לִי כָּל־אֹיְבַי שָׁמְעוּ רָעָתִי שָׂשׂוּ כִּי אַתָּה
22 עָשִׂיתָ הֵבֵאתָ יוֹם־קָרָאתָ וְיִהְיוּ כָמֹנִי׃ תָּבֹא כָל־
רעתם

a) *super cessationibus* (1) gaudii, nouilunii, sabbati; quin & totius cultus, regni ac reipublicæ *eius* Ier. 7, 34.

v. 8. b) LXX. *in commotionem*, i. e. sec. Vulg. *instabilis*, coll. Gen. 4, 12. 14. al. *in agitationem* scil. capitis, h. e. *in derisionem*, coll. Ier. 18, 16. Ps. 44, 15. c) quondam *honorantes eam*, 1 Sam. 2, 30. d) *vilipenderunt eam* (1) cf. *vilis* v. 11. quod Ier. 15, 19. *pretioso* opponitur. e) Esa. 47, 3. Ezech. 16, 37. Nah. 3, 5. f) facie alio versa propter pudorem & ignominiam. cf. v. 13.

v. 11. g) *vilis, vilipensa* (1) cf. not. v. 8. Aliud est *prodigus*, Deut. 21, 20. ex cognata rad. *zul, prodigere* vt rem vilem Esa. 46, 6.

v. 12. h) *Nihil ne ad vos* scil. pertinet? coll. Ier. 4, 18. i) *qui inflictus mihi est*. Pyal (1) cf. v. 22. c. 2, 20. (k) *dum mærore adfecit* me. v. 5. c. 3, 32. 33.

v. 13. l) *& dominatur eis* s. *cuilibet eorum*. Al. *cui* igni ipse Deus *dominatur*, vt nemo mortalium eum extinguere possit. m) *toto die* i. e. semper & sine intermissione *languidam* (4) Leu. 20, 18. cf. infra v. 22. c. 5, 17.

v. 14. n) *ligatum, compactum est* (1) *iugum præuaricationum mearum*, vt mihi in pœnam imponatur. o) instar funium *contortæ* vel *implexæ sunt* præuaricationes meæ. (2) Iob. 40, 17.

v. 17. p) *in fœditatem*, seu fœdum quid: quod quisque auersatur & exterminatum cupit, Ezech. 7, 20. 2 Par. 29, 5. Vulg. *quasi polluta menstruis*, i. e. detestabilis. Leu. 12, 2. c. 15, 19.

v. 20. q) *conturbata* s. *turbida sunt*, instar vini fermentantis Ps. 75, 9. *Pyal* (3) c. 2, 11. Ios. 16, 16. r) *versat se cor meum intra me, quod adeo præfracte immorigera fuerim*. v. 18. s) *velut ipsa mors* pestis & fames grassatur, Ezech. 7, 15.

---

v. 12. לוא *Lamed* non minusculum, sed ordinarium habent 1. 3. 4. 6. 9. 12. 15. 21. 23. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. וראו per *Rbbia* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. v. 13. פרש Sic *milra* 1. 2. 3. 4. 8. 23. Alii *milel*, minus recte, quia sic analogia non *Kadma*, sed *Munachum* requireret. v. 15. אבירי sine *Psik* 1. 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *Ind. Bas.* f. 61. e. v. 16. יורדה *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* sed contra *Mas.* 3. v. 19. כי בקשו ita 1. 3. 4. v. 21. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. ואין cum præf. *Vau* 6. 9. in marg.

רָעָתָם לְפָנֶיךָ וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִי עַל כָּל־
פְּשָׁעָי כִּי־רַבּוֹת אַנְחֹתַי וְלִבִּי דַוָּי׃

ב אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ׀ אֲדֹנָי אֶת־בַּת־צִיּוֹן הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם CAP. II.
אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הֲדֹם־רַגְלָיו
2 בְּיוֹם אַפּוֹ׃ בִּלַּע אֲדֹנָי לֹא חָמַל אֵת כָּל־נְאוֹת ולא קרי
יַעֲקֹב הָרַס בְּעֶבְרָתוֹ מִבְצְרֵי בַת־יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ
3 חִלֵּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ׃ גָּדַע בָּחֳרִי־אַף כֹּל קֶרֶן
יִשְׂרָאֵל הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב
4 כְּאֵשׁ לֶהָבָה אָכְלָה סָבִיב׃ דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצָּב
יְמִינוֹ כְּצָר וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי־עָיִן בְּאֹהֶל בַּת־צִיּוֹן שָׁפַךְ
ה כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ׃ הָיָה אֲדֹנָי ׀ כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע כָּל־
אַרְמְנוֹתֶיהָ שִׁחֵת מִבְצָרָיו וַיֶּרֶב בְּבַת־יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה
6 וַאֲנִיָּה׃ וַיַּחְמֹס כַּגַּן שֻׂכּוֹ שִׁחֵת מוֹעֲדוֹ שִׁכַּח יְהוָה ׀
7 בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת וַיִּנְאַץ בְּזַעַם־אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן׃ זָנַח
אֲדֹנָי ׀ מִזְבְּחוֹ נִאֵר מִקְדָּשׁוֹ הִסְגִּיר בְּיַד־אוֹיֵב חוֹמֹת
8 אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית־יְהוָה כְּיוֹם מוֹעֵד׃ חָשַׁב
יְהוָה ׀ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נָטָה קָו לֹא־הֵשִׁיב יָדוֹ
9 מִבַּלֵּעַ וַיַּאֲבֶל־חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ׃ טָבְעוּ בָאָרֶץ ט׳ זעירא
שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין
י תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְהוָה׃ יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ
יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת־צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל־רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים
11 הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ כָּלוּ בַדְּמָעוֹת
עֵינַי חֳמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־
12 עַמִּי בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קִרְיָה׃ לְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ
אַיֵּה דָּגָן וָיָיִן בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ
13 נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אִמֹּתָם׃ מָה־אֲעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה־לָּךְ אעידך קרי
הַבַּת יְרוּשָׁלַםִ מָה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת־
14 צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי יִרְפָּא־לָךְ׃ נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ
שוא

a) *& fac eis* propter ipsorum peccata. v. 12. c. 2, 10. 2 Theff. 1, 6. 7. b) q. d. *quandoquidem* me propter peccata mea ita castigasti, vt *multi* sint *gemitus mei*. cf. not. Ier. 10, 25. c. 25, 29. c) *est languidum*. (3) Esa. 1, 5. Ier. 8, 18. cf. supra v. 13. & infra c. 5, 17.

CAP. II. d) *Quomodo* c. 1, 1. *obnubilat*! (1) cf. nomen 1 Reg. 18, 45. 2 Sam. 23, 4. Caput hoc sec. Schm. lemmata habet I. *querelam de seuerissimo Dei iudicio* contra populum suum exercito v. 1-12. Quod vero II. *iustissimum fuisse ostenditur*, ob peccata, & fidem falsis prophetis habitam v. 13-17. Fit ergo III. *adhortatio ad pœnitentiam* & deprecationem coram Deo v. 18-22. e) *deiecit* cum impetu Ezech. 19, 12. Pf. 102, 11. f) inprimis Templum Esa. 64, 10.

v. 2. g) *Absorpsit* & subito *destruxit*. cf. v. 5. 2 Sam. 20, 19. 20. h) *habitacula*. Pf. 83, 13. i) *proiecit in terram* Esa. 25, 12. Ezech. 13, 14. k) *profanauit*, velut rem communis iuris hostium arbitrio permisit. Esa. 43, 28. Ezech. 7, 21.

v. 3. l) *& flagrauit*. Esa. 42, 25. Deut. 4, 24. m) *velut ignis vehementissimus*. Esa. 4, 5. Pf. 105, 32. n) qui ignis *circumquaque vorat* & omnia absumit. Am. 2, 11. c. 5, 6. cf. 2 Reg. 25, 10.

v. 4. o) *stitit se dextera sua velut hostis*, ad vibrandum tela gladiumque intentus. Num. 22, 34. Ier. 46, 14. p) *desideria oculi*, adspectu iucundos. Ezech. 24, 16. 21. 25. Hos. 9, 16.

v. 5. q) *mœrorem & mœstitiam* (2) Esa. 29, 2.

v. 6. r) *Et violenter abripuit*, *velut sepem horti*, *sepem eius*. Esa. 5, 5. coll. Pf. 80, 13. 14. & 89, 41. 42. s) destruxit v. 5. *locum conuentus* s. templum *suum*. Pf. 74, 8.

---

v. 22. עַל per *Makk*. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. CAP. II, v. 1. הדֹם sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 22. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. Alii *plene*. v. 4. נִצָּב per *Pat*. 1. 3. 4. ויהרג Sic per *Sakephg*. 2. 4. 20. At ויהרג 1. Reliqui per *Sakephk*. cum *Meth*. v. 5. אדני sine *Psik* 1. 3. v. 6. יהוה itidem sine *Psik* 1. 2. 3. 4. contra *Ind. Bas*. f. 61. c. Porro autem pro יהוה habent אֲדֹנָי 2. 4. & in marg. 3. v. 7. ביד per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 20. v. 9. טבעו *Tet* ordinarium habent 1. 2. 3. 4. 6. 9 -- 12. 14. 20. 21. 23. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. item *impr*. Leu. 1, 1. & *fin*. f. 1. a. v. 11. בֶּעָטֵף per *Sægol* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. v. 12. לאמתם per *Mun*. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. בהתעטפם sine *Meth*. 1. 2. 3. 4. & *B. Naphtali*. v. 31. מה־ per *Mun*. sine *Makk*. 1. 2. 3. 4. אֲעִידֵךְ ita in textu, sine *Cthibh* & *Kri* 1. 2. 4. 6. 9. 20. contra *Mas*. *Erff*. ומה cum præfixo ו 3. 4. & sic fu. 1. 2.

שבותך קרי שָׁוְא וְתָפֵל וְלֹא־גִלּוּ עַל־עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב שְׁבִיתֵךְ וַיֶּחֱזוּ
לָךְ מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים׃ סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם כָּל־ טו
עֹבְרֵי דֶרֶךְ שָׁרְקוּ וַיָּנִעוּ רֹאשָׁם עַל־בַּת יְרוּשָׁלִָם הֲזֹאת
16 הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי מָשׂוֹשׂ לְכָל־הָאָרֶץ׃ פָּצוּ
עָלַיִךְ פִּיהֶם כָּל־אוֹיְבַיִךְ שָׁרְקוּ וַיַּחַרְקוּ־שֵׁן אָמְרוּ בִּלָּעְנוּ
17 אַךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינֻהוּ מָצָאנוּ רָאִינוּ׃ עָשָׂה יְהוָה אֲשֶׁר
כולו קמץ האי׳ בסגול זָמָם בִּצַּע אֶמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי־קֶדֶם הָרַס וְלֹא חָמָל
18 וַיְשַׂמַּח עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ׃ צָעַק לִבָּם אֶל־
אֲדֹנָי חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כַנַּחַל דִּמְעָה יוֹמָם וָלַיְלָה
19 אַל־תִּתְּנִי פוּגַת לָךְ אַל־תִּדֹּם בַּת־עֵינֵךְ׃ קוּמִי רֹנִּי
בלילה קרי בַלַּיְל לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי
אֲדֹנָי שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִךְ עַל־נֶפֶשׁ עוֹלָלַיִךְ הָעֲטוּפִים
בְּרָעָב בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת׃ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה לְמִי כ
עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם־תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פִּרְיָם עֹלְלֵי טִפֻּחִים
21 אִם־יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא׃ שָׁכְבוּ לָאָרֶץ
חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי נָפְלוּ בֶחָרֶב הָרַגְתָּ
22 בְּיוֹם אַפֶּךָ טָבַחְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃ תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי
מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף־יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־
טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם׃

CAP. III. ג 2 אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ׃ אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ
3 חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר׃ אַךְ בִּי יָשֻׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם׃
4 ה בִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי׃ בָּנָה עָלַי וַיַּקַּף רֹאשׁ
6 7 וּתְלָאָה׃ בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם׃ גָּדַר
8 בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי׃ גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ
9 שָׂתַם תְּפִלָּתִי׃ גָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה׃ דֹּב י
ארי קרי 11 אֹרֵב הוּא לִי אֲרִיה בְּמִסְתָּרִים׃ דְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי
12 13 שָׂמַנִי שֹׁמֵם׃ דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא לַחֵץ׃
14 הֵבִיא בְּכִלְיוֹתָי בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ׃ הָיִיתִי שְׂחֹק לְכָל־

עמי

a) *varum & insulsum*, Ier. 2, 8. Iob. 6, 16. *nec reuelarunt* tegmen *prauitati tuæ impositum*. c. 4, 22. coll. Esa. 56, 10. b) *prophetias* s. *apophthegmata*. Zach. 12, 1. Prou. 31, 1. c) *& expulsiones* (1) cf. verbum Deut. 30, 1. v. 15. d) Iob. 27. 23. cf. Ezech. 5, 14. 15. e) *prætereuntes*. c. 1, 12. Ps. 80, 13. f) v. 16. 1 Reg. 9, 8. g) i. e. consummatissime pulcra. cf. Ezech. 27, 3. 4. 11. h) Ps. 48, 3. v. 18. i) *pupilla oculi tui* Ps. 17, 8. v. 19. k) *clama*. cf. not. 1 Reg. 8, 28. l) *Sub initium* singularum *vigiliarum*, per totam noctem. Iud. 7, 19. coll. Ps. 63, 7. & 119, 148. m) *qui defecerunt*. v. 11. 12. Am. 8, 13. v. 20. n) *fructum suum* ventris, i. e. infantes suos Deut. 28, 53. Ad rem cf. infra c. 4, 10. Deut. 28, 57. Ier. 19, 9. Leu. 26, 29. Ezech. 5, 9. 10. o) *infantes* v. 11. 19. *palmationum* s. *tractationis palmarum*, qui manibus tractantur & geruntur (1) cf. infra v. 22. v. 22. p) Vulg. *Vocasti, quasi ad diem solemnem*. cf. c. 1, 15. q) *terrores meos*. Vulg. *qui terrent me* (2) Ezech. 21, 17. r) Ier. 44, 14. s) *quos palmis tractaui* (2) Esa. 48, 13. coll. supra v. 20. t) *& educaui* (2) Ezech. 18, 2.

CAP. III, v. 1. u) *Ego* (Ieremias, coll. v. 14. qui per totum caput modo vt priuatus, modo totius populi nomine lamentatur) *sum ille vir*, qui præ ceteris Prophetis *vidit* & expertus est *adflictionem*. Est in hoc capite I. *querela* de extrema & prope desperata miseria v. 1-18. II. *Respiratio* sub ea, recordatione misericordiæ Dei v. 19-25. III. *Excitatio* ad patientiam & expectationem Dei v. 26-30. IV. *Fundamentum spei*, a natura Dei, v. 31-38. V. *Exhortatio ad pœnitentiam* & confessionem peccatorum v. 39-41. VI. *Preces* ad Deum pro liberatione v. 42-54. VII. *gratiarum actio*, v. 55-66.

v. 14. ומדוחם sic *defect*. 8. 15. & *Occidentales*. Alii cum *Orientalibus plene*. v. 18. Pro אדני habent יְהוָה 2. 3. 4. contra *Mas*. 1. 3. *impr*. & *Erff*. h. l. & *fin*. f. 3. col. 6. v. 19. אשמורות *plene* 1. 4. sec. *Mas*. *Erff*. At אַשְׁמֻרת *defect*. 1. & sic fu. 2. vtrumque sec. *Mas*. *Erff*. v. 21. ולא cum præfixo *Vau* 2. 3. 6. 9. 20. CAP. III, v. 8. שָׂתַם Per *Pat*. 2. 4. & *Ber*. contra *Mas*. Gen. 30, 40. v. 9. נתיבתי sic *defect*. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. sec. *Mas*. *Erff*. Alii *plene*. v. 13. בכליתי per *Pat*. 1. 2. 3. 4. 6. 29. contra *Mas*. *Erff*.

טו עַמִּי נְגִינָתָם כָּל־הַיּוֹם׃ הִשְׂבִּיעַנִי בַמְּרוֹרִים הִרְוַנִי לַעֲנָה׃
16 וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנָּי הִכְפִּישַׁנִי בָּאֵפֶר׃ וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי
17 נָשִׁיתִי טוֹבָה׃ וָאֹמַר אָבַד נִצְחִי וְתוֹחַלְתִּי מֵיְהוָה׃ 18 זְכָר־
19 כ עָנְיִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וָרֹאשׁ׃ זָכוֹר תִּזְכּוֹר וְתָשִׁיחַ עָלַי — ותשוח קרי
21 נַפְשִׁי׃ זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי עַל־כֵּן אוֹחִיל׃ 22 חַסְדֵי יְהוָה
23 כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו׃ חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה — קמץ בז"ק
24 אֱמוּנָתֶךָ׃ חֶלְקִי יְהוָה אָמְרָה נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ׃
כה טוֹב יְהוָה לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ׃ 26 טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם
27 לִתְשׁוּעַת יְהוָה׃ טוֹב לַגֶּבֶר כִּי־יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו׃ 28 יֵשֵׁב
29 בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו׃ יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה׃
ל יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה׃ 31 כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם
32 אֲדֹנָי׃ כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָו׃ כִּי לֹא עִנָּה — חסדיו קרי
33 מִלִּבּוֹ וַיַּגֶּה בְּנֵי־אִישׁ׃ 34 לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כֹּל אֲסִירֵי
לה אָרֶץ׃ לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־גָּבֶר נֶגֶד פְּנֵי עֶלְיוֹן׃ 36 לְעַוֵּת אָדָם — קמץ בז' ע' זעירא
37 בְּרִיבוֹ אֲדֹנָי לֹא רָאָה׃ מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי אֲדֹנָי לֹא צִוָּה׃
38 מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב׃ 39 מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם
מ חַי גֶּבֶר עַל־חֲטָאָו׃ נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה — חטאיו קרי / קמץ בז'
41 עַד־יְהוָה׃ נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל־כַּפָּיִם אֶל־אֵל בַּשָּׁמָיִם׃ 42 נַחְנוּ
43 פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ אַתָּה לֹא סָלָחְתָּ׃ סַכֹּתָה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ
44 הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃ סַכּוֹתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה׃
מה סְחִי וּמָאוֹס תְּשִׂימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים׃ 46 פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם
47 כָּל־אֹיְבֵינוּ׃ פַּחַד וָפַחַת הָיָה לָנוּ הַשֵּׁאת וְהַשָּׁבֶר׃ 48
49 פַּלְגֵי־מַיִם תֵּרַד עֵינִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃ עֵינִי נִגְּרָה וְלֹא
נ תִדְמֶה מֵאֵין הֲפֻגוֹת׃ עַד־יַשְׁקִיף וְיֵרֶא יְהוָה מִשָּׁמָיִם׃ 51
52 עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי׃ צוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר
53 אֹיְבַי חִנָּם׃ צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ־אֶבֶן בִּי׃ 54 צָפוּ־מַיִם
נה עַל־רֹאשִׁי אָמַרְתִּי נִגְזָרְתִּי׃ קָרָאתִי שִׁמְךָ יְהוָה מִבּוֹר
56 תַּחְתִּיּוֹת׃ קוֹלִי שָׁמָעְתָּ אַל־תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי

לשועתי   Cccc cc צה א

a) populo meo. Verba Prophetæ, vt supra ad v. 1. diximus. cf. Ier. 9, 1. c. 15, 10.
v. 15. *b) Satiauit me amaritudinibus,* v. 30. Iob. 9, 18. *expleuit me* Esa. 43, 24. *absinthio* f. absinthiato. (8) v. 19. Ier. 9, 14.
v. 16. *c) Et comminuit* (2) Pf. 119, 20. *scrupis* (3) Prou. 3, 17. *d) subegit me* (1) *in cinerem.* Iob. 30, 19. Ier. 6, 26.
v. 17. *e) Et reiecisti, o Deus,* per apostrophen. Vel *Et reiecta fuit,* coll. not. Hos. 8, 5. *f) oblitus sum boni.* Ier. 23, 39.
v. 18. *g) periit firmitas mea.* Actum est de me, consistere amplius non possum. 1 Sam. 15, 29.
v. 19. *h) & ploratus mei* (2) c. 1, 7. *i) absinthii & fellis* f. cicutæ, quo me expleuisti, v. 5. 15. Ier. 8, 14.
v. 20. *k) Vtique recordando recordaberis, idque meditatur,* vel sec. alteram lectionem, *quamuis incuruetur apud me anima mea.*
v. 21. *l)* Hoc nimir. identidem *ad animam reuoco, ideoque spero.* v. 24.
v. 26. *m) Bonum* igitur est, v. 27. *vt quis opperiatur,* Iud. 3, 25. *& silens* sit. (3) Hab. 2, 19.
v. 27. *n) quum portauerit iugum,* non tantum legis diuinæ Ier. 5, 5. sed & variarum perpessionum c. 1, 14.
v. 28. *o)* c. 1, 1. Ier. 15, 17. *p) & siluerit,* sine fremitu contra Deum, v. 39. coll. v. 26. c. 2, 10. *q) quum* id (iugum v. 27.) Deus *imposuerit ei.* Kal (3) 2 Sam. 24, 12. Esa. 40, 15. cf. Ier. 10, 19.
v. 29. *r) Quum posuerit in puluere os suum* Esa. 29, 4. iustissima Dei iudicia humillime venerans. cf. Mich. 7, 17. Iob. 1, 20. 21. *s) dicens:* (subintell. *Lemor,* vt v. 41. 42.) *forte est spes.* Non dubitantis, sed bene sperantis particula h. l. vt Esa. 37, 4. 1 Sam. 14, 6.
v. 38. *t) nonne exeunt* f. decernuntur? cf. Esa 45, 23.

v. 20. עלי *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas.* Pf. 106, 20. v. 22. חסדי sine *Dag.* 1. 2. 3. 4. רחמיו sic *plene* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 22. 23. & *Occidentales,* sec. *Mas. Erff.* At reliqui רחמו *defect.* cum *Orientalibus,* vt videtur. Aliter tamen Orientalium ab Occidentalibus differentia exponitur in marg. 7. 8. ita nimirum, vt his quidem רחמו sit *Cthibh* & *Kri,* illis vero רחמו *Cthibh* & רחמיו *Kri.* v. 25. לקוו cum *Kri* לקוין 3. quomodo in textu habet 2. sec. *Maf.* 1. v. 30. וישבע cum præf. *Vau* 3. sic fe. 5. & fu. 2. contra *Maf. impr.* v. 31. Pro אדני habent יהוה 2. 3. 4. contra *Maf.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 3. col. 6. Illud tamen refert 2. in marg. v. 32. חסדיו *plene* in textu, sine *Cthibh* & *Kri,* 2. 3. 6. 7. 8. 9. 11. 14. 15. 16. 20. contra *Maf. Erff.* v. 36. לעות Sic per *Ain* minusculum posuit h. l. *Mas.* 1. & *Erff.* item *impr.* Leu. 1, 1. & *final.* f. 1. 2. At libri nostri ordinario charactere exprimunt, v. 39. חי per *Pat.* 3. 17. 18. & *Ber.* contra *Maf.* 1. 2. 4. & *Erff.* v. 40. ונחקורה *plene* 2. 3. 4. sec. *Maf. Erff.* v. 52. כצפור Sic nostri cum *Orientalibus* plene; at כצפר *defect. Occidentales.* v. 53. חיי per *Pat.* 1. 3. contra *Maf.* 2. *impr.* & *Erff.*

לְשַׁוְעָתִי׃ קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָּ אָמַרְתָּ אַל־תִּירָא׃ רַבְתָּ 57 58
אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי׃ רָאִיתָה יְהוָה עַוָּתָתִי שָׁפְטָה 59
מִשְׁפָּטִי׃ רָאִיתָה כָּל־נִקְמָתָם כָּל־מַחְשְׁבֹתָם לִי׃ ס
שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם יְהוָה כָּל־מַחְשְׁבֹתָם עָלָי׃ שִׂפְתֵי קָמַי 61 62
וְהֶגְיוֹנָם עָלַי כָּל־הַיּוֹם׃ שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הַבִּיטָה אֲנִי 63
מַנְגִּינָתָם׃ תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל יְהוָה כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם׃ 64
תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת־לֵב תַּאֲלָתְךָ לָהֶם׃ תִּרְדֹּף בְּאַף כה 66
וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה׃

CAP. IV. ד אֵיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֶא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפֵּכְנָה
אַבְנֵי־קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת׃ בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים 2
הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי־חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה
תנים קרי — יְדֵי יוֹצֵר׃ גַּם־תַּנִּין חָלְצוּ שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת־ 3
כיענים קרי — עַמִּי לְאַכְזָר כִּי עֵנִים בַּמִּדְבָּר׃ דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־ 4
חִכּוֹ בַּצָּמָא עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם פֹּרֵשׂ אֵין לָהֶם׃
הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ בַּחוּצוֹת הָאֱמֻנִים עֲלֵי ה
תּוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפַּתּוֹת׃ וַיִּגְדַּל עֲוֺן בַּת־עַמִּי מֵחַטַּאת 6
סְדֹם הַהֲפוּכָה כְמוֹ־רָגַע וְלֹא־חָלוּ בָהּ יָדָיִם׃ זַכּוּ 7
נְזִירֶיהָ מִשֶּׁלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סַפִּיר
גִּזְרָתָם׃ חָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תָּאֳרָם לֹא נִכְּרוּ בַּחוּצוֹת צָפַד 8
עוֹרָם עַל־עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ׃ טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי־ 9
ב׳ טעמי׳ — חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב שֶׁהֵם יָזֻבוּ מְדֻקָּרִים מִתְּנוּבֹת שָׂדָי׃
יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ י
בְּשֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃ כִּלָּה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן 11
אַפּוֹ וַיַּצֶּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֹדֹתֶיהָ׃ לֹא הֶאֱמִינוּ 12
כל קרי — מַלְכֵי־אֶרֶץ וכל יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלָםִ׃ מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ עֲוֺנוֹת כֹּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים 13
בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים׃ נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת נְגֹאֲלוּ 14
בַּדָּם בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְּעוּ בִּלְבֻשֵׁיהֶם׃ סוּרוּ טָמֵא טו
קָרְאוּ

v. 57. a) *Prope* alias & promtus ad audiendum *fuisti*. Pf. 145, 18. b) *die*, quo *inuocaui te*. Pf. 56, 10. & 86, 7. c) cf. Ier. 1, 18. c. 30, 10.

v. 58. d) *Litigasti* Pf. 35, 1. e) i. e. caussas, quæ vitam & salutem meam concernebant.

v. 59. f) *Vidisti* iam quoque, ficut olim, Pf. 10, 4. *curuationem* f. *peruersionem mei* (1) i. e. iniurias & vim mihi illatam. cf. v. 36. Pf. 119, 78. *Suffixum* passiue significat, vt *malum meum*, quod patior Pf. 35, 4.

v. 63. g) *Sessionem & surrectionem eorum* (1) h. e. omnia ipsorum consilia & molimina Efa. 37, 28. h) *modulatio eorum* (1) cf. v. 14.

v. 65. i) *stuporem*, al. *insaniam* cordis (1) ex Arab. & coll. Deut. 28, 28. k) *exsecratio tua* fit vel obtingat *ipsis*. (1)

CAP. IV, v. 1. l) *Quomodo* c. 1, 1. *contegitur* & obscuratur (3) Ezech. 28, 3. c. 31, 8. *aurum*? i. e. populus Iudaicus, qui quondam *auri instar* in fanctuario Dei fulgebat, coll. v. 2. m) *effusi sunt*, velut quisquiliæ aut fordes, Leu. 14, 41. Zeph. 1, 17. n) Alluditur ad gemmas Pontificalis amiculi, quibus nomina XII. tribuum Ifraelis inscripta erant, Exod. 28, 8–11. Hoc capite I. describitur *crudelis fames* Hierofolymæ v. 1-12. Eiusque II. *caussa* redditur, *peccata grauissima*, v. 6. 13-20. III. Tfioni tamen *spes restitutionis* fit, & *interitus* contra *Idumæis* prædicitur v. 21. 22.

v. 3. o) *Ipsa quoque cete* & immanes beluæ *expediunt* f. porrigunt *mammam* Iob. 3, 12. p) *crudelis* facta est. Iob. 30, 21. *instar struthionum*, Efa. 13, 22. Mich. 1, 8.

v. 5. q) *gestati* olim. cf. Num. 11, 12. Efa. 60, 4. r) *super coccino* Exod. 28, 5. Efa. 1, 18. s) *amplexati sunt* Iob. 24, 8. *sterquilinia* (1) cf. 1 Sam. 2, 8. Neh. 3. 14.

CAP. IV, v. 3. שַׁד per *Kam.* 2. 4. 6. 9. 20. 23. כיענים Ita coniunctim in textu, ine *Cthibh* & *Kri*, 6. 9--14. 19. 20. 21. 23. contra *Maf. Erff.* v. 7. זכו Sic *milra* 1. 2. 3. 4. 7. . 15. 17. 22. 23. 24. Alii *milel.* צחו per *Kam.* 1. 3. 4. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20. & *milel* 1. 4. v. 9. שהם per *Segol* 1. 4. 17. 18 & *Ber.* Porro *Mun.* omittunt 6. 9. 20--23. contra *Maf. impr.* יזובו *plene* 2. 3. contra *Maf.* 4. *Erff.* & *impr.* ad quam confer, quæ *R. Chaiim* heic notat. v. 13. מחטאות sic *plene* cum *Vau* poscit *Maf. Erff.* verum nullo codicum nostrorum suffragante. עונת c *defect.* [illegible] fes, *Maf. impr.* Neh. 9, 2. v. 14. יכלו *defect.* *Orientales*, contra *Maf.* Ier. 1, 7.

קָרְאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אַל־תִּגָּעוּ כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ אָמְרוּ
16 בַּגּוֹיִם לֹא יוֹסִפוּ לָגוּר׃ פְּנֵי יְהוָה חִלְּקָם לֹא יוֹסִיף
17 לְהַבִּיטָם פְּנֵי כֹהֲנִים לֹא נָשָׂאוּ זְקֵנִים לֹא חָנָנוּ׃ עוֹדֵינָה — וזקנים קרי / עודינו קרי
תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ אֶל־עֶזְרָתֵנוּ הָבֶל בְּצִפִּיָּתֵנוּ צִפִּינוּ אֶל־
18 גּוֹי לֹא יוֹשִׁעַ׃ צָדוּ צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶת בִּרְחֹבֹתֵינוּ קָרַב
19 קִצֵּנוּ מָלְאוּ יָמֵינוּ כִּי־בָא קִצֵּנוּ׃ קַלִּים הָיוּ רֹדְפֵינוּ
מִנִּשְׁרֵי שָׁמָיִם עַל־הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ׃
כ רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד בִּשְׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמַרְנוּ
21 בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַגּוֹיִם׃ שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת־אֱדוֹם יוֹשֶׁבֶתי — יתיר י'
22 בְּאֶרֶץ עוּץ גַּם־עָלַיִךְ תַּעֲבָר־כּוֹס תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי׃ תַּם־
עֲוֹנֵךְ בַּת־צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת־אֱדוֹם
ה גִּלָּה עַל־חַטֹּאתָיִךְ׃ זְכֹר יְהוָה — CAP. V.
2 מֶה־הָיָה לָנוּ הַבִּיט וּרְאֵה אֶת־חֶרְפָּתֵנוּ׃ נַחֲלָתֵנוּ — הביטה ק'
3 נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים׃ יְתוֹמִים הָיִינוּ אֵין אָב — ואין קרי
4 אִמֹּתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת׃ מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בִּמְחִיר
ה 6 יָבֹאוּ׃ עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ לֹא הוּנַח־לָנוּ׃ מִצְרַיִם — קמץ בז"ק / ולא קרי
7 נָתַנּוּ יָד אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם׃ אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ אֵינָם — ואינם קרי
8 אֲנַחְנוּ עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ׃ עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ פֹּרֵק אֵין — ואנחנו ק'
9 י מִיָּדָם׃ בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר׃
11 עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב׃ נָשִׁים בְּצִיּוֹן
12 עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה׃ שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקֵנִים
13 לֹא נֶהְדָּרוּ׃ בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ׃
14 טו זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם׃ שָׁבַת מְשׂוֹשׂ
16 לִבֵּנוּ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחוֹלֵנוּ׃ נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ אוֹי־
17 נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ׃ עַל־זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל־אֵלֶּה
18 חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ׃ עַל הַר־צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הִלְּכוּ־בוֹ׃
19 כ אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדֹר וָדוֹר׃ לָמָּה
21 לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים׃ הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה
אֵלֶיךָ

a) *clamauerunt ad eos*. Sensus est, Iudæos gentibus tam abominabiles esse factos, ac solent leprosi. coll. Leu. 13, 45. b) cf. Esa. 52, 11. c) *nam auolarunt* quasi Iudæi, Ier. 48, 9. etiamque *vagantur*, sedibus suis ac patria pulsi. Gen. 4, 12. Ier. 14, 10. d) *dicunt* (i. e. Imperf. *dicitur*) *inter gentes, non pergent* Iudæi *commorari* f. habitare in terra sua. Pf. 15, 1. & 61, 5.

v. 17. e) *Dum adhuc eramus* fc. in terra nostra f. statu priori. 1 Reg. 1, 14. 22. f) *consumebantur* fere *oculi nostri*. Pf. 69, 4. & 119, 82. 123. g) respiciendo *ad auxilium nostrum*, quod erat auxilium *vanitatis*: i. e. frustra suppetias ab Aegyptiis exspectavimus, coll. c. 1, 19. 2 Reg. 24, 7. Esa. 30, 7. Ier. 37, 5-11. h) *dum prospectatione nostra* (1) continuo & impense *prospectavimus ad gentem, quæ* tamen *non poterat saluare*. Esa. 30, 5. c. 31, 3.

v. 20. i) *Spiraculum* f. *halitus narium nostrarum*. Gen. 7, 22. k) Targ. *qui erat unctus oleo unctionis Domini*, vti Saul 1 Sam. 24, 6. 10. *Tsedekiam* puta, qui pacatiorem rempubl. habuisset, si Nebucadnetsari, a quo regnum acceperat, fidem seruasset, coll. Ezech. 17, 13. seqq. & Præf. in Ierem. §. 11. l) *captus est in foueis illorum* (2) Pf. 102, 20. Factum vide 2 Reg. 25, 6. seqq. Ier. 52, 9. coll. Ezech. 19, 4. 8.

CAP. V, v. 1. m) *Memento, Domine, quid factum sit*, siue *acciderit nobis*. c. 3, 47. coll. c. 2, 20. Preces hoc caput habet humiles Prophetæ & Iudæorum, in quibus I. Iehouæ *miseriam* & mala sua proponunt v. 1-18. II. *Iræ* diuinæ *perpetuitatem* deprecantur v. 19. 20. & III. conversionem ac *restitutionem sui* petunt v. 21. 22.

v. 3. n) cf. c. 2. 12. vel potius 2 Sam. 20, 19.

v. 15. יוסִפו Sic *defect.* 6 -- 9. 15. 22. & sic fe. 2. 4. sec. *Mas.* 2. 4. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* 1 Reg. 20, 10. v. 17. עודינו Sic in textu, sine Cthibh & Kri, *Orientales*. v. 22. תם per *Mahp.* 2. 3. 4. 21. CAP. V, v. 1. הביט וראה ita 2. 4. v. 5. על per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 14. 20. 21. נרדפנו per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. contra *Mas. impr.* לא per *Merca* 2. 7. 8. 11. 13. 19. v. 10. עורינו sic *plene* 1. 2. 3. & fe. 4. v. 21. יהוה sine *Pfik* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. 6. Pro יהוה habent אדני *Orientales*.

22 אֵלֶיךָ וְנָשׁוּב חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃ כִּי אִם־מָאֹס מְאַסְתָּנוּ ונשובה קרי
קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד׃

השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו כקדם׃ סימן ית״קק׃
סכום פסוקי איכה מאה וחמשים וארבעה · וסימנו יסע קדים בשמים ·
וחציו לדכא תחת רגליו׃

a) *tum reuertemur* c. 3, 40. Ier. 31, 18. b) *renoua dies nostros* Ps. 90, 15. & 104, 30. *sicut antiquitus*, Ier. 46, 26. vt priscorum temporum felicitas nobis denuo contingat.

v. 22. c) *Num enim plane reprobasti nos?* Ier. 14, 19. & *iratus contra nos eris* Zach. 1, 2. *vsque adeo?* Esa. 64, 8. Id vero nec potes facere, o bone Deus, nec facturus vnquam es, coll. supra c. 3, 31. seqq.

* * *

d) Ob tristius vltimi versiculi argumentum penultimus, antiquo more Scribarum, repetitur hic & praeterea in fine *Iesaiae*, *Duodecim minorum Prophetarum*, & *Coheleth*. e) Ps. 78, 26. f) c. 3, 34.

LIBER ECCLESIASTAE,

Hebr.

קהלת

Liber hic, post sanatam a Deo mentem, a Salomone iam sene conscriptus, habet I. *Titulum* s. Exordium c. 1, 1. II. *Tractat de Summo Bono*, cum remotiue c. 1, 2. - c. 3, 11. tum positiue c. 3, 12--14. III. *Monstrat sanum iudicium* de variis in vita humana casibus, c. 3, 15 -- c. 4, 16. IV. *De vero Dei cultu* & vita beata pluribus lectorem instituit c. 4, 17. c. 12, 7. & tandem V. grauissimo *Epilogo* concludit c. 12, 8 -- 14.

CAP. I. דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן־דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ הֲבֵל א
2 הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֵל הֲבָלִים הַכֹּל
3 הָבֶל׃ מַה־יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת
4 הַשָּׁמֶשׁ׃ דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת׃
וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֶל־מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ הוּא
6 שָׁם׃ הוֹלֵךְ אֶל־דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל־צָפוֹן סוֹבֵב ׀ סֹבֵב
7 הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל־סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ׃ כָּל־הַנְּחָלִים
הֹלְכִים אֶל־הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא אֶל־מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים
8 הֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלָכֶת׃ כָּל־הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא־
יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא־תִשְׂבַּע עַיִן לִרְאוֹת וְלֹא־תִמָּלֵא
9 אֹזֶן מִשְּׁמֹעַ׃ מַה־שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה־שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא
10 שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל־חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר
רְאֵה־זֶה חָדָשׁ הוּא כְּבָר הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה
11 מִלְּפָנֵנוּ׃ אֵין זִכְרוֹן לָרִאשֹׁנִים וְגַם לָאַחֲרֹנִים שֶׁיִּהְיוּ לֹא־
12 יִהְיֶה לָהֶם זִכָּרוֹן עִם שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרֹנָה׃ אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי
13 מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ וְנָתַתִּי אֶת־לִבִּי לִדְרוֹשׁ
וְלָתוּר בַּחָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמָיִם הוּא ׀
14 עִנְיַן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ׃ רָאִיתִי אֶת־
כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל
ורעות

CAP. I, v. 1. g) *Verba*, h. e. doctrinae ac sermones, c. 12, 11. Ier. 1, 1. Am. 1, 1. *Coheleth*, i. e. *Salomonis*, filii *congregatricis* Sapientiae, s. filii Dei. (7) v. 2, 12. c. 7, 27. c. 12, 8. 9. 10. h) *filii Dauidis*, ex Bathseba, 2 Sam. 12, 24. i) *regis in Hierosolymis*. v. 12. 16. Prou. 1, 1. coll. 1 Reg. 2, 12. Habet hoc caput I. totius libri *titulum*, v. 1. II. inchoat *tractationem de summo bono*; ita vt primo summum bonum falsum remoueatur: vbi 1) *propositio* implicita v. 2. 3. 2) eiusdem *probatio* a vanitate rerum & actionum humanarum, maxime *sapientiae* humanae. v. 4 - 18.

v. 2. k) *Vanitas*, vel *o vanitas vanitatum*! s. vanissima. c. 12, 8. l) *omnia*, quae sub sole sunt v. 3. sunt vanissima & ipsa quasi *vanitas*, nec perfecte beatum quemquam reddere possunt. c. 3, 19. c. 11, 8. Ps. 39, 6. & 144, 6.

Post v. 22. repetunt versum penultimum 1. 2. 4. 6. 7. 8. 14. 17. 20. 21. 23. & quidem punctis insuper instructum 1. 4. At primam tantummodo eius vocem השיבנו repetit 3.

COHELETH CAP. 1, v. 3. בכל־ Ita cum *Kadma*, quem alii omittunt 1. 2. 6 -- 16. 19. 20. 21. 23. 24. & sic se. *Ber.* 1. 3. *impr.* & *Erf.* Alii *plene*.

v. 10. מלפננו sic *def.* 1. 7. 8. 15. 22. & sic se. 3. secund. *Mas.*

v. 12. " *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21.

טו וּרְעוּת רוּחַ׃ מְעֻוָּת לֹא־יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן לֹא־יוּכַל
16 לְהִמָּנוֹת׃ דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי
וְהוֹסַפְתִּי חָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנַי עַל־יְרוּשָׁלִָם
17 וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חָכְמָה וָדָעַת׃ וָאֶתְּנָה לִבִּי לָדַעַת
חָכְמָה וְדַעַת הוֹלֵלֹת וְשִׂכְלוּת יָדַעְתִּי שֶׁגַּם־זֶה הוּא
18 רַעְיוֹן רוּחַ׃ כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב־כָּעַס וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף
ב מַכְאוֹב׃ אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לְכָה־נָּא אֲנַסְּכָה בְשִׂמְחָה CAP. II.
2 וּרְאֵה בְטוֹב וְהִנֵּה גַם־הוּא הָבֶל׃ לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי
3 מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה־זֹּה עֹשָׂה׃ תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ
בַּיַּיִן אֶת־בְּשָׂרִי וְלִבִּי נֹהֵג בַּחָכְמָה וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת עַד
אֲשֶׁר־אֶרְאֶה אֵי־זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַּחַת
4 הַשָּׁמַיִם מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם׃ הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי בָּנִיתִי לִי
ה בָּתִּים נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים׃ עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים
6 וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל־פֶּרִי׃ עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם
7 לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים׃ קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת
וּבְנֵי־בַיִת הָיָה לִי גַּם מִקְנֶה בָקָר וָצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי
8 מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם׃ כָּנַסְתִּי לִי גַּם־כֶּסֶף וְזָהָב
וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת
9 וְתַעֲנוּגֹת בְּנֵי הָאָדָם שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת׃ וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי
י מִכֹּל שֶׁהָיָה לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִּי׃ וְכֹל
אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי לֹא אָצַלְתִּי מֵהֶם לֹא־מָנַעְתִּי אֶת־לִבִּי
מִכָּל־שִׂמְחָה כִּי־לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל־עֲמָלִי וְזֶה־הָיָה חֶלְקִי
11 מִכָּל־עֲמָלִי׃ וּפָנִיתִי אֲנִי בְּכָל־מַעֲשַׂי שֶׁעָשׂוּ יָדַי וּבֶעָמָל
שֶׁעָמַלְתִּי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ וְאֵין
12 יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ וּפָנִיתִי אֲנִי לִרְאוֹת חָכְמָה
וְהוֹלֵלוֹת וְסִכְלוּת כִּי מֶה הָאָדָם שֶׁיָּבוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ
13 אֵת אֲשֶׁר־כְּבָר עָשׂוּהוּ׃ וְרָאִיתִי אָנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה
14 מִן־הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן־הַחֹשֶׁךְ׃ הֶחָכָם עֵינָיו

a) *Et depastio spiritus.* (7) c. 2, 11. 17. 26. c. 4, 4. 6. c. 6, 9. cf. infra v. 17.

v. 15. b) *Incurvatum*, h. e. corruptum & *depravatum.* Pyal. (1) cf. Piel Ps. 146, 9. Iob. 8, 3. c. 16, 9. c) *non potest* humanis viribus *rectificari*, in statum rectum restitui. Kal. (1) cf. Piel c. 7, 13.

v. 17. d) *consumtio spiritus* (3) c. 2, 22. c. 4, 16. cf. supra v. 14.

v. 18. e) *Et addens*, s. qui auget & cumulat *scientiam* rerum multarum, vt ego feci v. 16.

CAP. II, v. 1. f) Vnde *dixi ego in animo meo : Agedum tentabo te*, cor meum, & probabo te *per lætitiam.* Fut. Piel a rad. נסה cum suffixo & ה paragog. g) *fruere ergo bono* & iucundis huius vitæ rebus. c. 3, 13. h) *Sed ecce etiam illud vanitas* erat v. 15. 19. 21. c. 1, 2. nequaquam verum & constans gaudium, coll. Esa. 35, 10. Ioh. 16, 22. Rom. 14, 17. Pergit nimir. Salomo hoc capite suo exemplo monstrare I. *Voluptates & delicias hominis mundanas esse vanas* v. 1. immo insaniam v. 2. etiam cum humana sapientia coniunctas v. 3-23. II. Incipit suo exemplo declarare *alteram vanitatis humanæ partem*, scil. impossibilem operationem & absolutionem sine Deo v. 24-26. quam rursus suo exemplo v. 25. probat, & deinde capite 3. noua ratione confirmat.

v. 3. i) *Quæsivi* tamen porro rationem & quasi *exploravi in corde meo* c. 1, 13. c. 7, 25. k) *vt protraherem* & paullo diutius detinerem *carnem meam* s. corpus *in vino.* l) ita tamen, *vt cor meum proveheretur in sapientia*, & tantum *vt vsu* quoque largiore vini *adprehenderem stultitiam* cet.

v. 5. m) *Et paradisos* (3) Cant. 4, 13. Neh. 2, 8.

---

v. 16. Pro עַל־ירושלם, quod tamen 6. 9. in marg. referunt, habent בירושלם 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. v. 17. הֹלֵלֹת sic vltimam syllabam *defect.* 6. 9. 22. & sic fe. 1. 2. 4. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* E contrario primam הוללת *plene* requirunt *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Vtrumque contra *Mas. impr.* Porro הללות singulariter & per *Schurek* 17. 18. & *Ber.* ושכלות per *Samech* loco *Sin* 1. 3. sec. *Mas.* 1. 4. sed contra *Mas.* 2. 3. *impr.* & *Erff.* CAP. II, v. 3. ולאחוז *plene* 4. sec. *Mas. Erff.* עד אשר sic 1. 2. 3. 4. 7. 8. 13. 15. 19. לבני האדם ita 2. 4. v. 7. גם per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 9. 20. מקנה sic per *Tsere* 1. 2. 3. 4. 22. 23. Alii per *Sægol* v. 10. אשר per *Makk.* 1. 2. v. 13. אני *milra* & *Aleph* per *Chatephpat.* 4. At per *Rbhia* 1. 3. 4. Quorum cum hoc, tum illud est contra *Mas. impr.* c. 2, 24. כיתרון *Tau* per *Chatephpat.* 2. & in marg. 6. 9. At כִּיִתְרוֹן ita 3. 4. 10. 20. 21. item (in textu) 6. 9. contra *M. I.*

בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיָדַעְתִּי גַם־אָנִי שֶׁמִּקְרֶה
טו אֶחָד יִקְרֶה אֶת־כֻּלָּם׃ וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֵה
הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֵנִי וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יוֹתֵר
16 וְדִבַּרְתִּי בְלִבִּי שֶׁגַּם־זֶה הָבֶל׃ כִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם־
הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח קמ' בז"ק
17 וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל׃ וְשָׂנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי
רַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הַכֹּל הֶבֶל
18 וּרְעוּת רוּחַ׃ וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת
19 הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָי׃ וּמִי יוֹדֵעַ הֶחָכָם
יִהְיֶה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט בְּכָל־עֲמָלִי שֶׁעָמַלְתִּי וְשֶׁחָכַמְתִּי
כ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם־זֶה הָבֶל׃ וְסַבּוֹתִי אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת־לִבִּי
21 עַל כָּל־הֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי־יֵשׁ אָדָם
שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל־
22 בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה׃ כִּי מֶה־הֹוֶה
לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ שֶׁהוּא עָמֵל תַּחַת
23 הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי כָל־יָמָיו מַכְאֹבִים וָכַעַס עִנְיָנוֹ גַּם־בַּלַּיְלָה
24 לֹא־שָׁכַב לִבּוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל הוּא׃ אֵין־טוֹב בָּאָדָם
שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְהֶרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב בַּעֲמָלוֹ גַּם־זֹה
כה רָאִיתִי אָנִי כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא׃ כִּי מִי יֹאכַל וּמִי יָחוּשׁ
26 חוּץ מִמֶּנִּי׃ כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו נָתַן חָכְמָה וְדַעַת
וְשִׂמְחָה וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס לָתֵת לְטוֹב
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃

CAP. III. ג לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל־חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם׃

2 עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת
עֵת לָטַעַת וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ׃
3 עֵת לַהֲרוֹג וְעֵת לִרְפּוֹא
עֵת לִפְרוֹץ וְעֵת לִבְנוֹת׃
4 עֵת לִבְכּוֹת וְעֵת לִשְׂחוֹק

עֵת

a) in capite ipsius sunt, aperti scil. coll. Prou. 20, 13. vnde circumspicere in omnia & sibi prouidere potest. b) Scio tamen ego etiam, quod vnus idemque casus omnibus illis, sapientibus & stultis, accidat vel accidere possit. v. 15. c. 3, 19.

v. 15. c) quod etiam hoc sit vanitas; scil. quod stulti & sapientis idem est euentus, v. 14. coll. v. 16.

v. 16. d) Nam nulla est memoria s. recordatio c. 1, 11. sapientis æque ac stulti, v. 14. 15. in æternum c. 3, 14. Ps. 9, 7. e) eo quod dudum c. 3, 15. c. 4, 2. diebus s. temporibus paullo post venturis s. futuris, subintell. ב, vt Prou. 8, 22. cet. f) omnis ille s. sapiens, s. stultus, obliuioni datus erit c. 9, 5. Gen. 41. 30. g) Et quomodo moritur sapiens æque ac stultus? si non hoc ipso flebile vanitatis documentum præbet?

v. 18. h) quia relinquere cogor eum. Fut. Hiph. rad. ינח Ps. 17, 14.

v. 24. i) Nonne bonum? vel Quare non est bonum vel melius quid pro homine, (quam) vt edat & bibat &c.

CAP. III, v. 1. k) Omnibus rebus suum tempus est. Pergit Salomo I. in summi boni falsi remotione, cuius vanitatem inde a c. 2, 24. probauerat ex impotentia hominis in consequendis iis, quæ actionibus suis vanis intendit. Hanc igitur noua fulcit ratione, desumpta a diuinæ gubernationis libertate, qua omnibus rebus, etiam sibi inuicem contrariis, certum tempus constituit ac definit: in quo accelerando vel retardando frustra est hominis occupatio. v. 1--11. II. Verum summum bonum ponit v. 12 - 14. III. Præiudiciis s. offendiculis aduersus pietatem occurrit (1) v. 15. (2) v. 16. 17. (3) v. 18 - 22.

v. 20. לְיַאֵשׁ sic per Pat. 1. 2. 7. 8. 15. 21. sec. Mas. 1. impr. & Erff. Alii per Kam. v. 22. שֶׁהוּא sic per Schua 2. 11. 12. 13. 15. 16. 19. M. I. Alii per Segol. Cf. simile punctum præfixi ש c. 3, 18. v. 23. מכאובים plene 1. sec. Mas. Erff. h. l. & impr. Ier. 51, 8. ac final. f. 38. d. sed contra Mas. 3. h. l. v. 24. Pro היא habent הוא 2. 4. at הוא in masc. genere 3. 6. 9. 20. 21.

עֵת סְפוֹד | וְעֵת רְקוֹד׃
ה עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים | וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים
עֵת לַחֲבוֹק | וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק׃
6 עֵת לְבַקֵּשׁ | וְעֵת לְאַבֵּד
עֵת לִשְׁמוֹר | וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ׃
7 עֵת לִקְרוֹעַ | וְעֵת לִתְפּוֹר
עֵת לַחֲשׁוֹת | וְעֵת לְדַבֵּר׃
8 עֵת לֶאֱהֹב | וְעֵת לִשְׂנֹא
עֵת מִלְחָמָה | וְעֵת שָׁלוֹם׃

9 מַה־יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בַּאֲשֶׁר הוּא עָמֵל׃ רָאִיתִי אֶת־הָעִנְיָן
11 אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ׃ אֶת־הַכֹּל
עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ גַּם אֶת־הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר
לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה הָאֱלֹהִים
12 מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף׃ יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם־לִשְׂמוֹחַ
13 וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו׃ וְגַם כָּל־הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה
14 וְרָאָה טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מַתַּת אֱלֹהִים הִיא׃ יָדַעְתִּי כִּי כָּל־
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף
טו וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו׃ מַה־
שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה וְהָאֱלֹהִים
16 יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף׃ וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מְקוֹם
הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשַׁע׃
17 אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת־הַצַּדִּיק וְאֶת־הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט
הָאֱלֹהִים כִּי־עֵת לְכָל־חֵפֶץ וְעַל כָּל־הַמַּעֲשֶׂה שָׁם׃
18 אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל־דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרָם הָאֱלֹהִים
19 וְלִרְאוֹת שְׁהֶם־בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם׃ כִּי מִקְרֵה בְנֵי־הָאָדָם השין בשוא
וּמִקְרֵה הַבְּהֵמָה וּמִקְרֶה אֶחָד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה
וְרוּחַ אֶחָד לַכֹּל וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל
כ הָבֶל׃ הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל־מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן־הֶעָפָר

v. 11. a) *Omnia* quidem Gen. 1, 31. *fecit* Deus v. 10. *pulchra* c. 5, 17. *in tempore suo*; vt tempori suo vnumquodque, quod ipse facit, sit conuenientissimum. Ps. 1, 3. & 104, 27. b) *etiam aeternitatem* v. 14. Esa. 40, 28. & aliquem eius sensum s. notitiam, ex infinita Dei prouidentia, & incomprehensibili rerum omnium gubernatione colligendam, coll. Rom. 1, 19. 20. c) Deus *indidit animo* ac menti *eorum*, filiorum hominis, v. 10. coll. ad phrasin Exod. 35, 34. 1 Reg. 10, 24. Neh. 2, 12. d) *ex defectu*, siue *ex eo* etiam, *quod non*, Exod. 14, 11. *inuenit* s. adsequitur *homo* c. 8, 17. admirandum *illud opus*, *quod* vel *quo Deus* omnia liberrime & sapientissime facit, *ab initio* Esa. 40, 21. *vsque ad finem*. c. 7, 2. Vnde neque omni sua ratione ac studio homo amoliri a se casus aduersos potest, sed solius Dei prouidentiae & curae eius paternae, se & res suas omnes committere tandem cogitur. cf. Prou. 3, 5. 6. 7.

v. 12. e) *Scio* itaque v. 14. c. 1, 17. *quod non* sit summum huius & futurae vitae *bonum*, quod inquirimus, c. 2, 3. 24. *in* omnibus *illis* rebus, quas hactenus enumeraui; *sed* vel *nisi*, Gen. 28, 17. Esa. 42, 19. *vt laetetur quis* pio in Deum animo, coll. v. 22. c. 2, 2. 10. c. 11, 9. 10. *faciatque* quod *bonum* & Deo acceptum est c. 12, 13. Ps. 34, 13. 15. & 37, 3. 27. *in* omni *vita sua*, c. 2, 24. Luc. 1, 75. Incipit hic noua pars libri, quae breuiter totius tractationis nucleum positiue continet v. 12 - 14. Deinde praeiudicia contra veram in Deum pietatem remouentur: 1) *Res hominum semper in eodem statu fuisse* v. 15. 2) *Iniquitatem dominari in locis iustitiae* v. 16. 17. 3) *homini idem contingere quod bestiae* v. 18 - 23.

CAP. III. v. 5. מחבק per *Schua*, adeoque in Participio, (q. d. vt procul absit *amplexator*, coll. Thren. 1. 16.) 4. 20. : 21. & in textu 6. 9. sec. *M. I.* v. 9. העשה sic *defect.* 15. 23. & *Occidentales.* At alii cum *Orientalibus plene.* v. 14. לגרע sic *defect.* 1. 2. 4. 6. 9. 21. & sic se. 3. sec. *Mas.* 2. 3. 4. & *Erff.* Alii *plene.* v. 18. שהם per *Segol* 6. 9. 14. 20. 21. at per *Tsere* 3. vtrumque contra *Mas. impr.* v. 19. מקרה & ומקרה vtrumque per *Tsere* 3. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ad 1 Sam. 6, 9. & contra *M. I.* אין sic per *Kam.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. 24. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 11, 11. Alii per *Pat.*

21 וְהַכֹּל שָׁב אֶל־הֶעָפָר׃ מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא
לְמָעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ׃
22 וְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׂמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי־
הוּא חֶלְקוֹ כִּי מִי יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָיו׃ המ' בסגול
CAP. VI. ד וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה אֶת־כָּל־הָעֲשֻׁקִים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה ׀ דִּמְעַת הָעֲשֻׁקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם
2 וּמִיַּד עֹשְׁקֵיהֶם כֹּחַ וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם׃ וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת־
הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן־הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה׃
3 וְטוֹב מִשְּׁנֵיהֶם אֵת אֲשֶׁר־עֲדֶן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא־רָאָה
4 אֶת־הַמַּעֲשֶׂה הָרָע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ וְרָאִיתִי
אֲנִי אֶת־כָּל־עָמָל וְאֵת כָּל־כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא
ה קִנְאַת־אִישׁ מֵרֵעֵהוּ גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ הַכְּסִיל
6 חֹבֵק אֶת־יָדָיו וְאֹכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ׃ טוֹב מְלֹא כַף נָחַת
7 מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ׃ וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה
8 הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי גַּם בֵּן וָאָח אֵין־
לוֹ וְאֵין קֵץ לְכָל־עֲמָלוֹ גַּם־עֵינָיו לֹא־תִשְׂבַּע עֹשֶׁר וּלְמִי ׀ עינו קרי
אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם־זֶה הֶבֶל וְעִנְיַן
9 רָע הוּא׃ טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ־לָהֶם שָׂכָר
י טוֹב בַּעֲמָלָם׃ כִּי אִם־יִפֹּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת־חֲבֵרוֹ
11 וְאִילוֹ הָאֶחָד שֶׁיִּפּוֹל וְאֵין שֵׁנִי לַהֲקִימוֹ׃ גַּם אִם־יִשְׁכְּבוּ
12 שְׁנַיִם וְחַם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יֵחָם׃ וְאִם־יִתְקְפוֹ הָאֶחָד
הַשְּׁנַיִם יַעַמְדוּ נֶגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק׃
13 טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
14 לְהִזָּהֵר עוֹד׃ כִּי־מִבֵּית הָסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ כִּי גַּם
טו בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ׃ רָאִיתִי אֶת־כָּל־הַחַיִּים הַמְהַלְּכִים
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עִם הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחְתָּיו׃
16 אֵין־קֵץ לְכָל־הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר־הָיָה לִפְנֵיהֶם גַּם
הָאַחֲרוֹנִים לֹא יִשְׂמְחוּ־בוֹ כִּי־גַם־זֶה הֶבֶל וְרַעְיוֹן רוּחַ׃
שְׁמֹר

v. 21. *a*) *Quotusquisque* enim c. 8, 1. Esa. 42, 23. c. 53. 1. *nouit spiritum* vel animam *filiorum hominis* c. 12, 7. Ps. 31, 6. & ingens eius a brutorum anima discrimen? *b*) *qui ipse adscendit.* ה ante Participia est *relatiuum*, vt 2 Sam. 19, 6. Ps. 103, 3. cet. minime vero *interrogatiuum*, sed propter sequentem gutturalem per *Kamets* præfixum, vt Ps. 134, 1. cet. *c*) *sursum*, Prou. 15, 24. ad Deum conditorem c. 12, 7. *d*) & quis nouit *spiritum* s. animam *pecoris*, Ps. 104, 29. *qui descendit deorsum ad terram*, & cum corpore interit ac aboletur.

CAP. IV. v. 1. *e*) *Porro conuerti me*, v. 7. c. 9, 11. & *obseruaui* s. *vidi*, v. 7. c. 3, 10. 16. Ezech. 8, 2. 7. *omnis generis oppressos*, Ps. 103, 6. & 146, 7. *qui tales fiunt sub sole* in hoc sæculo, v. 3. 7. c. 1, 3. c. 3, 16. cet. Nouum hic remouet *casum* s. offendiculum, nihil prodesse cultoribus suis pietatem. *Duæ* vero *huius capitis partes* sunt: I. Proponuntur *tres reliqui casus*, qui hominem ab amplexu summi boni & a vera pietate abstrerrere possent: 1) *oppressorum* sine solatio *destitutio* v. 1-3. 2) Hominum in hac vita *emergentium gloria* v. 4 - 6. 3) *Cælibatus perpetuus*, & sperata in eo huius vitæ felicitas v. 7-16. II. Partis quartæ libri, *præceptum primum*, de Deo ex animo colendo v. 17.

v. 2. *f*) *Vnde laudans ego fui* s. *laudaui*. c. 8, 15. Est vel infinit. subintell. verbo finito, vt sæpissime; vel nomen participiale ex coniug. Piel, abiecto מ præform. coll. simili forma in femin. genere Neh. 1, 6. 11.

v. 21. העלה per *Chatephpat.* adeoque interrogatiue, in marg. 6. 9. ad mentem B. *Luth.* in Versione vernacula, ־ֲ itemque veterum interpretum, Vulg. LXX, Syr. Chald. & Ar. Verum contra analogiam, quia sic ante gutturalem requireretur *Patach.* הירדת pariter per *Catephpat.* 6. 9. in marg. At היורדת *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* 3. ־ֲ & *impr.* v. 22. במה per *Kam.* 2. in marg. CAP. IV, v. 1. העשוקים, prius æque ac posterius, ־ *Occidentales plene*, quomodo prius ex nostris etiam scribit 2. posterius vero 3. Ceteri cum *Orientalibus defect.* sec. *Mas.* 1. & *Erff.* v. 2. עדנה sic per *Dag.* 7. 8. 10. 12--19. 21. 22. 23. 24. Reliqui sine illo. At per *Tsere* sub ד 1. 2. 3. v. 3. עדן per *Tsere* 1. 2. 3. 4. v. 8. גם per *Makk.* 2. 3. וענין per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. contra *Mas.* in *M. I.* רע per *Pat.* 2. 3. 4. 21. & sic fe. 1. v. 10. ואי לו sic seiunctis vocibus 3. 4. 6. 9. 10. 14. 18. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 45, 5. v. 16. כי per *Thbir* 3. 6. 9. 10. 31.

יתיר י 17 שְׁמֹר רַגְלְיךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל־בֵּית הָאֱלֹהִים וְקָרוֹב
לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי־אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת
Cap. V. ה רָע׃ אַל־תְּבַהֵל עַל־פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל־יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָבָר
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ
2 עַל־כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים׃ כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן
3 וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים׃ כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר לֵאלֹהִים אַל־
תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים אֵת אֲשֶׁר־תִּדֹּר
4 שַׁלֵּם׃ טוֹב אֲשֶׁר לֹא־תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר וְלֹא תְשַׁלֵּם׃ אַל־
ה תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת־בְּשָׂרֶךָ וְאַל־תֹּאמַר לִפְנֵי
הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל־קוֹלֶךָ
6 וְחִבֵּל אֶת־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים
7 וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא׃ אִם־עֹשֶׁק רָשׁ
וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק תִּרְאֶה בַמְּדִינָה אַל־תִּתְמַהּ עַל־
8 הַחֵפֶץ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם׃ וְיִתְרוֹן
הוא קרי 9 אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד׃ אֹהֵב כֶּסֶף לֹא־
יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי־אֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה גַּם־זֶה הָבֶל׃
• בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמַה־כִּשְׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי
ראות קרי 11 אִם־רְאִית עֵינָיו׃ מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם־מְעַט וְאִם־
12 הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׂבָע לֶעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן׃ יֵשׁ
רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו
13 לְרָעָתוֹ׃ וְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיַן רָע וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ
14 מְאוּמָה׃ כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא
טו וּמְאוּמָה לֹא־יִשָּׂא בַעֲמָלוֹ שֶׁיֹּלֵךְ בְּיָדוֹ׃ וְגַם־זֹה רָעָה
חוֹלָה כָּל־עֻמַּת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ וּמַה־יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל
16 לָרוּחַ׃ גַּם כָּל־יָמָיו בַּחֹשֶׁךְ יֹאכֵל וְכָעַס הַרְבֵּה וְחָלְיוֹ
17 וָקָצֶף׃ הִנֵּה אֲשֶׁר־רָאִיתִי אָנִי טוֹב אֲשֶׁר־יָפֶה לֶאֱכוֹל
וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל־עֲמָלוֹ ׀ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת־
הַשֶּׁמֶשׁ מִסְפַּר יְמֵי־חַיָּו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי־הוּא
חלקו

v. 17. *a) Custodi pedem* vel *pedes tuos*, Pſ. 119, 101. *quum ieueris ad domum* ſ. templum *Dei* eiusque cultum publicum, vt id facias animo per poenitentiam & fidem bene præparato: *Et propior ſis* Gen. 45, 10. *ad* obſequioſe potius *audiendum* verbum Dei, *quam ad dandum*, ſ. *vt des*, & more *ſtultorum* tantum offeras *ſacrificium*, coll. 1 Sam. 15, 22. Eſa. 1, 11. 19. c. 66. 3. Pſ. 50, 8. 9. 13. Prou. 15, 8. c. 21, 27. *b) illi enim neſciunt* c. 9, 5. immo ſcire etiam nolunt diuinam verbi veritatem Prou. 1, 22. *vt magis* ſecure *faciant malum*, & liberius pergant in impietate ſua. cf. Prou. 19, 27. Matth. 13, 15. Ioh. 3, 20. Incipit hic ſec. *Schm.* obſeruationem *PARS LIBRI QVARTA*, quæ informationem de vero Dei cultu, eiusque contrariis, continet; vt iam ſupra ad v. 1. innuimus.

CAP. V, v. 1. *c) Ne præcipitanter agas*, Vulg. *Ne præceps ſis ore tuo.* coll. c. 7, 9. & ſimili vſu particulæ de inſtrumento Gen. 27, 30. Pſ. 15, 3. Prou. 16. 23. Pergit Eccleſiaſtes in tradendis vitæ ac morum præceptis. Habetur enim hoc capite *Præceptum* II. (Vide I. c. 4, 17.) de *præcipiti multiloquio* in precibus vitando v. 1. 2. III. *de voto* ſine procraſtinatione reddendo v. 3-6. IV. De *peccatorum conſortio* cauendo, v. 7. 8. V. de deteſtabili *auaritia* fugienda v. 9. ſeqq. per plures rationes ad finem vsque capitis VI.

v. 2. *d) Nam* ſicut in notitiam *venit inſomnium* vanum *per multitudinem rei* ſ. rerum; *ita vox ſtulti* venit & agnoſcitur *per multitudinem verborum.*

CAP. V. v. 1. *Spatium* præmitt. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 21. תבהל על־פיך ita 3. 6. 9. 10. 20. v. 5. מעשי per *Iod Orientales.* v. 7. וגזל per *Segol* 3. 4. 20. & ־ (in textu) 6. 9. contra *Maſ. impr.* ¨ Ez. 18, 18. גבה prius per *Ebhia* 1. 6. 9. 14. 20. 21. 23. At per *Kadma* 4. & per *Makp.* ſeq. *Makk.* 3. v. 13. בענין *Iod* per *Kam.* 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. v. 15. Pro כל עמת coniunctim כלעמת 2. in marg. quaſi vna tantum vox eſſet. Conf. *M. I.* ad h. l. v. 16. וכעס ſic per *Pat.* *milel*, quaſi Nomen eſſet, 2. 3. 4. 6. 9. forte ex male intellecta *Maſ. impr.* & *Erff.* ad Pſ. 112, 10. ſed contra *Maſ.* 1. & *impr.* h. l. v. 17. השמש per *Kam.* 1. 3. חיו ſic *plene* 2. 4. & in *Kri* 3. At ſaltim in textu *defect.* ſcribi iubet *Maſ.* 4. *impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* & *Erff.* 2 Reg. 25, 30.

חֶלְקוֹ׃ גַּם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר 18
וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וְלָשֵׂאת אֶת־חֶלְקוֹ
וְלִשְׂמֹחַ בַּעֲמָלוֹ זֹה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא׃ כִּי לֹא הַרְבֵּה 19
יִזְכֹּר אֶת־יְמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ׃

CAP. VI.

ו יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרַבָּה הִיא עַל־
הָאָדָם׃ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד 2
וְאֵינֶנּוּ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִתְאַוֶּה וְלֹא־יַשְׁלִיטֶנּוּ
הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֶנּוּ זֶה הֶבֶל
וָחֳלִי רָע הוּא׃ אִם־יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה 3
וְרַב שֶׁיִּהְיוּ יְמֵי־שָׁנָיו וְנַפְשׁוֹ לֹא־תִשְׂבַּע מִן־הַטּוֹבָה
וְגַם־קְבוּרָה לֹא־הָיְתָה לּוֹ אָמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנָּפֶל׃
כִּי־בַהֶבֶל בָּא וּבַחֹשֶׁךְ יֵלֵךְ וּבַחֹשֶׁךְ שְׁמוֹ יְכֻסֶּה׃ גַּם־ 4
שֶׁמֶשׁ לֹא־רָאָה וְלֹא יָדָע נַחַת לָזֶה מִזֶּה׃ וְאִלּוּ חָיָה אֶלֶף ה 6
שָׁנִים פַּעֲמַיִם וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֲלֹא אֶל־מָקוֹם אֶחָד
הַכֹּל הוֹלֵךְ׃ כָּל־עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ וְגַם־הַנֶּפֶשׁ לֹא 7
תִמָּלֵא׃ כִּי מַה־יּוֹתֵר לֶחָכָם מִן־הַכְּסִיל מַה־לֶּעָנִי יוֹדֵעַ 8
לַהֲלֹךְ נֶגֶד הַחַיִּים׃ טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלָךְ־נָפֶשׁ גַּם־ 9
זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ מַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ וְנוֹדָע י
אֲשֶׁר־הוּא אָדָם וְלֹא־יוּכַל לָדִין עִם שֶׁהתַּקִּיף מִמֶּנּוּ׃ כִּי 11 (יתיר ה')
יֵשׁ־דְּבָרִים הַרְבֵּה מַרְבִּים הָבֶל מַה־יֹּתֵר לָאָדָם׃ כִּי מִי־ 12
יוֹדֵעַ מַה־טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים מִסְפַּר יְמֵי־חַיֵּי הֶבְלוֹ וְיַעֲשֵׂם
כַּצֵּל אֲשֶׁר מִי־יַגִּיד לָאָדָם מַה־יִּהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃

CAP. VII. ט' רבתי

ז טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ׃ טוֹב
לָלֶכֶת אֶל־בֵּית־אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל־בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר 2
הוּא סוֹף כָּל־הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל־לִבּוֹ׃ טוֹב כַּעַס 3
מִשְּׂחוֹק כִּי־בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב׃ לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל 4
וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שִׂמְחָה׃ טוֹב לִשְׁמֹעַ גַּעֲרַת חָכָם ה
מֵאִישׁ שֹׁמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים׃ כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר 6

כן

v. 19. a) *quia Deus*, cuius donum est animus auaritiæ curis & vinculis solutus, v. 18. *respondet* vel *respondere* omnia ex voto eius *facit*, Hiph. (2) c. 10, 19. *per gaudium cordis ipsius*, pii ac regeniti c. 11, 9. viuentis in regno Dei, Ps. 45, 8. Sirac. 50, 23. Rom. 14, 17. Phil. 4, 4. cet.

CAP. VI, v. 1. b) *Est* reuera *malum*, *quod vidi sub sole*; *idque magnum* & grauissimum *super eiusmodi hominem* auarum ac diuitem. *Continuatur* hoc capite *Præceptum* V. c. 5, 9. inceptum, de *vitanda auaritia*; idque nouis duabus rationibus inculcatur: I. *a pœna* auaritiæ *diuina* v. 1--6. II. *ab absurdo* v. 7-10. quas sequitur *Conclusio* v. 11. cum *ratione*, v. 12.

v. 6. c) *Quin si* etiam (2) Esth. 7, 4. *vixisset* talis auarus v. 3.

CAP. VII. v. 1. d) Quemadmodum *bonum* s. *melius est nomen* s. *fama bona* Prov. 22, 1. *quam oleum* s. *unguentum præstantissimum* c. 10, 1. Ps. 133, 2. *sic dies* beatæ *mortis* melior est *quam dies, quo quis* in hunc mundum, cum peccati contagio & miseria, *natus fuit*, Iob. 3, 3. Pergitur sec. *Schmid.* in tradendis piæ vitæ regulis, & *Præceptum* hoc capite continetur VI. (coll. not. c. 4, 17. c. 5, 1. c. 6, 1) *Mortem diligenter meditandam esse*, ne nimis tandem timeatur, v. 1-7 & VII. *Fugiendam esse impatientiam*, & præsenti rerum statu, etsi minus felici, *contentum quemque esse debere*, v. 8-29. vbi attendenda 1) *Præceptum ipsum* v. 9. 10. 14. 2) eiusdem rationes v. 8-13. 3) *Contrarii fundamenti*, quod in propriæ iustitiæ & sapientiæ imaginatione consistit, *destructio*, v. 15-17. 20. 23. seqq. & 4) *remediorum* aduersus impatientiam *monstratio*, v. 18. 19. 21. 22.

v. 18. אשר per : *Makk.* 2. 3. 6--9. 20. 21. & vnacum *Mun.* 1. 10. זה per *Thbir* 1. 6. 9. 10. 20. 21. v. 19. כי האלהים ita 2. 4. CAP. VI. v. 2. אשר per *Makk.* loco *Mun.* 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. רע per ˂ *Pat.* 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 10. שהתקיף *He* pleonasticum omittit 2. contra *Mas.* *Erff.* quæ tamen etiam varietatem scriptionis hic notat. v. 11. יתר sic *defect.* 1. 2. 3. 6. 9. 21. sec. *Mas.* 3. & *Erff.* Alii *plene*, præter *Mas. impr.* Ex. 16, 19. CAP. VII, v. 1. טוב per ordinarium *Tet* 3. 6. 9. 10. 11. 14. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* 2 Par. 1, 1. v. 2. Pro משתה *Orientales* המשתה scribunt.

7 כֵּן שְׂחֹק הַכְּסִיל וְגַם־זֶה הָבֶל׃ כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם
8 וִיאַבֵּד אֶת־לֵב מַתָּנָה׃ טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ
9 טוֹב אֶרֶךְ־רוּחַ מִגְּבַהּ־רוּחַ׃ אַל־תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס
10 כִּי כַעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ׃ אַל־תֹּאמַר מֶה הָיָה
שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מֵחָכְמָה
11 שָׁאַלְתָּ עַל־זֶה׃ טוֹבָה חָכְמָה עִם־נַחֲלָה וְיֹתֵר לְרֹאֵי
12 הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת
13 הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ׃ רְאֵה אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי
14 מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ׃ בְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב
וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה גַּם אֶת־זֶה לְעֻמַּת־זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים
טו עַל־דִּבְרַת שֶׁלֹּא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה׃ אֶת־הַכֹּל
רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ וְיֵשׁ רָשָׁע
16 מַאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ׃ אַל־תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל־תִּתְחַכַּם
17 יוֹתֵר לָמָּה תִּשּׁוֹמֵם׃ אַל־תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְאַל־תְּהִי סָכָל
18 לָמָּה תָמוּת בְּלֹא עִתֶּךָ׃ טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם־מִזֶּה
אַל־תַּנַּח אֶת־יָדֶךָ כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת־כֻּלָּם׃
19 הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר׃
כ כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא׃
21 גַּם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יְדַבֵּרוּ אַל־תִּתֵּן לִבֶּךָ אֲשֶׁר לֹא־
22 תִשְׁמַע אֶת־עַבְדְּךָ מְקַלְלֶךָ׃ כִּי גַּם־פְּעָמִים רַבּוֹת יָדַע
23 לִבֶּךָ אֲשֶׁר גַּם־אַתְּ קִלַּלְתָּ אֲחֵרִים׃ כָּל־זֹה נִסִּיתִי אתה קרי
24 בַחָכְמָה אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי׃ רָחוֹק מַה־
כה שֶּׁהָיָה וְעָמֹק ׀ עָמֹק מִי יִמְצָאֶנּוּ׃ סַבּוֹתִי אֲנִי וְלִבִּי לָדַעַת
וְלָתוּר וּבַקֵּשׁ חָכְמָה וְחֶשְׁבּוֹן וְלָדַעַת רֶשַׁע כֶּסֶל
26 וְהַסִּכְלוּת הוֹלֵלוֹת׃ וּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת־הָאִשָּׁה
אֲשֶׁר־הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים לִבָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי
27 הָאֱלֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא יִלָּכֶד בָּהּ׃ רְאֵה זֶה מָצָאתִי
28 אָמְרָה קֹהֶלֶת אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן׃ אֲשֶׁר עוֹד־
בקשה

v. 7. *a*) *Schm.* subintell. כ similitudinis, vt v. 1. c. 3, 18. *Nam sicut oppressio*, c. 5, 7. sic etiam iste risus stultorum v. 5. 6. *insanum reddit* & *corrumpit sapientem*: *sicut etiam perdit* f. peruertit *cor* sapiens *donum*, f. *munus* in bonæ caussæ præiudicium acceptum, coll. Exod. 23, 8. Deut. 16, 19. Prou. 15, 27. Verbum masc. respicit ad cognatum nomen masc. coll. simili enallage infra v. 29. Gen. 4, 7.

v. 8. *b*) *Bonum* f. *melius* quid est *finis* f. exitus *rei*, *quam initium eius*: & *melior longanimis* (q. d. *longus spiritu*) qui spiritum diu continere potest, nec præceps est ad iracundiam & impatientiam, coll. Prou. 14, 29. c. 15, 18. *quam altus* f. superbus *spiritu*, Prou. 16, 5. 18. 32. qui statim indignatur, & ad impatientiam proruit, coll. not. ad v. 1.

v. 9. *c*) Itaque *ne præceps sis spiritu* f. animo *tuo*, v. 8. c. 5, 1. c. 10, 4. *ad irascendum* c. 5, 16. Iac. 1, 19. ex impatientia: *nam* eiusmodi *ira*, quæ ægre fert, se in sequiora tempora esse coniectum, v. 10. *in sinu* f. pectore, Iob. 19, 27. *stultorum quiescit* & sedem inuenit. Prou. 14, 33.

v. 23. *d*) *Omnia hæc*, quæ de vitanda impatientia inde a v. 8. seqq. dixi, *tentaui* c. 2, 1. *in sapientia*: *dixique*, *sapiam* porro, & vlterius hac in re per sapientiam progrediar; *sed illa* (perfecta nimir. sapientia, præsertim de aduersorum caussis) *remota a me fuit*. *Schmid.* Iam Ecclesiastes ad primam caussam omnium malorum f. aduersorum, quibus homines premuntur, venit, peccatum scil. originis, malum profundissimum & imperscrutabile.

---

v. 6. וגם Ita cum præf. *Vau* 1. 2. 3. 4. (hic tamen sine subiecto *Schua*) item 6. 9. 14. 20. 21. 22. & hic quidem cum nota בצ ל, secund. *Mas. impr. fin.* f. 19. b. Alii sine illo. v. 7. ויאבד את־לב sic 1. 2. 3. alia constructione & sensu: & *perdit* (*oppressio* seu *iniustitia*) *cor* f. *virum doni*, h. e. munera amantem. v. 11. ויותר *plene* se. 2. & fu. 4. sec. *Mas. impr.* Ex. 16, 19. Reliqui *defect.* v. 18. את־ידך Particulam את omittunt 2. 3. v. 20. טוב sine *Dag.* 3. 4. 7. 8. 10. 12. 14. 15. 21. v. 22. ארת sic *milel* 1. 2. 6. 9. 20. sec. *Mas. final.* f. 13. c. Alii *milra.* v. 23. Pro זֹה habent זה 6. 9. 20. 21. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Nostram tamen lectionem iidem in marg. referunt. אמרתי per *Paschta* gemin. 1. 3. 6. 9. 20. 21. v. 24. ועמק sine *Psik* 6. 9. 20. 21. contra *Mas. Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. c. v. 26. ומוצא sic per *Segol* 1. 2. 4. 6 -- 9. 15. 23. secund. *Mas.* 1. 2. 4. *impr.* & *Erff.* Alii per *Tsere.*

בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי

29 ואשה בכל־אלה לא מצאתי׃ לבד ראה־זה מצאתי

אשר עשה האלהים את־האדם ישר והמה בקשו

CAP. VIII. ח חשבנות רבים׃ מי כהחכם ומי יודע פשר דבר חכמת

א׳ במקום ח׳

2 אדם תאיר פניו ועז פניו ישנא׃ אני פי־מלך שמר ועל

3 דברת שבועת אלהים׃ אל־תבהל מפניו תלך אל־

4 תעמד בדבר רע כי כל־אשר יחפץ יעשה׃ באשר

דבר־מלך שלטון ומי יאמר־לו מה־תעשה׃ שומר ה

מצוה לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם׃

6 כי לכל־חפץ יש עת ומשפט כי־רעת האדם

7 רבה עליו׃ כי־איננו ידע מה־שיהיה כי כאשר יהיה מי

8 יגיד לו׃ אין אדם שליט ברוח לכלוא את־הרוח ואין

שלטון ביום המות ואין משלחת במלחמה ולא־ימלט

9 רשע את־בעליו׃ את־כל־זה ראיתי ונתון את־לבי לכל־

מעשה אשר נעשה תחת השמש עת אשר שלט האדם

10 באדם לרע לו׃ ובכן ראיתי רשעים קברים ובאו

וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן־עשו גם־

11 זה הבל׃ אשר אין־נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה

12 על־כן מלא לב בני־האדם בהם לעשות רע׃ אשר חטא

עשה רע מאת ומאריך לו כי גם־יודע אני אשר יהיה־

13 טוב ליראי האלהים אשר ייראו מלפניו׃ וטוב לא־יהיה

לרשע ולא־יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני

14 אלהים׃ יש־הבל אשר נעשה על־הארץ אשר ׀ יש

צדיקים אשר מגיע אלהם כמעשה הרשעים ויש רשעים

שמגיע אלהם כמעשה הצדיקים אמרתי שגם־זה

הבל׃ ושבחתי אני את־השמחה אשר אין־טוב לאדם טו

תחת השמש כי אם־לאכל ולשתות ולשמוח והוא

ילונו בעמלו ימי חייו אשר־נתן־לו האלהים תחת

השמש

v. 28. *a*) *hoi unem*, *vnum ex millenis*, h. e. ex ingenti multitudine Pſ. 91, 7. hominum, peccato infectorum, ſegregatum. *Periphraſis* eſt ænigmatica CHRISTI, coll. not. Iob. 33, 23. Cant. 5, 10. item Rom. 5, 14. 15. 17. 18. 19. 1 Tim. 2, 5. *b*) *inueni* v. 26-29. per Spiritus S. illuminationem Matth. 11, 27. 1 Cor. 12, 3. *c*) *&* *mulierem* illam ſ. prauam concupiſcentiam v. 26. *in omnibus illis* hominibus, ſ. in vniuerſa reliqua hominum multitudine exiſtentem, coll. ſupra v. 20. Rom. 3, 23. cet. Cohærent enim ita per accentus. *d*) *non inueni* v. 27. ſcil. in vno illo ex millibus homine. Is namque omnis peccati expers & a peccatoribus ſegregatus fuit. Eſa. 53, 9. 11. 2 Cor. 5, 21. Hebr. 4, 15. c. 7, 25.

v. 29. *e*) *Tantummodo*, *ecce hoc*, verbo Dei patefactum, *inueni* v. 27. 28. *quod condiderit Deus hominem* cum vxore ſua rectum, Gen. 1, 27. 31. *f*) *ſed ipſimet*, ex diaboli ſuggeſtione; *quæſiuerunt* v. 25. 28. *ratiocinationes* ſ. *inuentiones* (2) 2 Par. 26, 15. *multas* ac infinitas; vel *multarum* & magnarum rerum; vt ipſius etiam Dei notitiam exæquarent, Gen. 3, 5. & ita peccatum omniaque mala ſibi ac poſteris ſuis acceſſiuerunt. Vnde in aduerſis homini non impatienter murmurandum eſt. Thren. 3, 39.

CAP. VIII, v. 1. *g*) *Quis eſt ſicut vere ſapiens*, vt hæc monita mea fideliter obſeruet? *Et quis agnoſcit* digne *interpretationem* (1) *rei*, quam huc vsque dedi? Tranſit hic Salomo ad *præceptum* ſuum VIII. *de mandato ſummi in cælo Regis obſequioſe obſeruando* v. 2-15. deinde inchoatur *præceptum* IX. *de omittenda curioſa diuinæ gubernationis ſcrutatione* v. 16. 17. quod ſequ. c. 9, 1-10. abſoluitur.

v. 29. חשבנות ſine *Dag.* 1. 2. 4. 12. 16. At חִשְּׁבֹנוֹת ita 6. 9. 20. 21. CAP. VIII, v. 1. ידע *defect.* 2. & ſic fe. 1. ſecund. *Maſ.* 1. h. l. ſed contra *impr.* v. 7. פֵּשֶׁר per *Segol* 1. 3. 4. 6. 9. 20. 21. contra *Maſ. Erff.* v. 2. ועל per *Makk.* 1. 3. 4. v. 3. תִּבָּהֵל ſic quidem 6. 9. in marg. At תבהל in *Piel*, iidem in textu, & 3. 20. Ceterum תבהל מפניו ita 1. 4. quam constructionem verborum veteres metaphraſtæ ſecuti ſunt. v. 4. באשר per *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. 23. v. 9. מעשה *Mun.* pro *Meth.* 1. v. 10. וממקום ſic per *Kam.* in ſtatu abſoluto 4. אשר־כן ita 2. 4. 6. 9. 14. 20. v. 12. חֹטֵא per *Tſere* 2. 3. 4. contra *Maſ.* 1. h. l. & *impr.* c. 7, 26. רע Sic per *Kam.* 1. 6. 9. 14. 20. ſec. *Maſ. fin.* f. 56. b. Alii per *Pat.* v. 13. האלהים cum præf. *He* 2. 4. 6. 9. 14. 20. 23. & ſic fu. 3.

16 הַשָּׁמֶשׁ׃ כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־לִבִּי לָדַעַת חָכְמָה וְלִרְאוֹת
אֶת־הָעִנְיָן אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
יז שֵׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה׃ וְרָאִיתִי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם לִמְצוֹא אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר
נַעֲשָׂה תַחַת־הַשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁל אֲשֶׁר יַעֲמֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ
וְלֹא יִמְצָא וְגַם אִם־יֹאמַר הֶחָכָם לָדַעַת לֹא יוּכַל לִמְצֹא׃

Cap. IX.

ט כִּי אֶת־כָּל־זֶה נָתַתִּי אֶל־לִבִּי וְלָבוּר אֶת־כָּל־זֶה אֲשֶׁר
הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים וַעֲבָדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם־אַהֲבָה
ב גַּם־שִׂנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם׃ הַכֹּל כַּאֲשֶׁר
לַכֹּל מִקְרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע לַטּוֹב וְלַטָּהוֹר וְלַטָּמֵא
וְלַזֹּבֵחַ וְלַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ זֹבֵחַ כַּטּוֹב כַּחֹטֶא הַנִּשְׁבָּע כַּאֲשֶׁר
3 שְׁבוּעָה יָרֵא׃ זֶה רָע בְּכֹל אֲשֶׁר־נַעֲשָׂה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ
כִּי־מִקְרֶה אֶחָד לַכֹּל וְגַם לֵב בְּנֵי־הָאָדָם מָלֵא־רָע
4 וְהוֹלֵלוֹת בִּלְבָבָם בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל־הַמֵּתִים׃ כִּי־מִי
אֲשֶׁר יְבֻחַר אֶל כָּל־הַחַיִּים יֵשׁ בִּטָּחוֹן כִּי־לְכֶלֶב חַי הוּא יחבר קרי
ה טוֹב מִן־הָאַרְיֵה הַמֵּת׃ כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמֻתוּ
וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה וְאֵין־עוֹד לָהֶם שָׂכָר כִּי
6 נִשְׁכַּח זִכְרָם׃ גַּם אַהֲבָתָם גַּם־שִׂנְאָתָם גַּם־קִנְאָתָם
כְּבָר אָבָדָה וְחֵלֶק אֵין־לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכֹל אֲשֶׁר־
7 נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה
בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֶׂיךָ׃
8 בְּכָל־עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים וְשֶׁמֶן עַל־רֹאשְׁךָ אַל־יֶחְסָר׃
9 רְאֵה חַיִּים עִם־אִשָּׁה אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ כָּל־יְמֵי חַיֵּי הֶבְלֶךָ
אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כֹּל יְמֵי הֶבְלֶךָ כִּי הוּא חֶלְקְךָ
י בַּחַיִּים וּבַעֲמָלְךָ אֲשֶׁר־אַתָּה עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ כֹּל
אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה
וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הֹלֵךְ שָׁמָּה׃
11 שַׁבְתִּי וְרָאֹה תַחַת־הַשֶּׁמֶשׁ כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ וְלֹא
לַגִּבּוֹרִים

v. 16. a) *Postquam dedi* s. adplicui *cor* & animum *meum ad cognoscendam sapientiam, & ad perspiciendam occupationem* &c. *Tum vidi* v. 2. Transit hic Salomo ad præceptum IX. quo curiosa diuinæ gubernationis inuestigatio prohibetur, vt iam supra ad v. 1. monitum fuit. b) *somnum non videt* s. capit ipsum scil. *cor meum*, vel *homo* ita insane curiosus. cf. supra c. 2, 23. Ps. 127, 2.

CAP. IX, v. 1. c) *Nam omne hoc*, quod c. 8, 16. 17. de imperscrutabili diuinorum operum profunditate dixi, *dedi in cor meum, vt accurate discuterem* s. *seligerem* & probarem, Iob. 33, 3. *quod nim. iusti & sapientes, eorumque opera* (1) *in manu* & directione *Dei sint*, qui eos adprobat, curat ac tuetur; nihilominus tamen *tam amorem, quam odium* Dei ex euentibus externis, & rebus siue prosperis, siue aduersis, *non nouit vllus homo: omnia enim* s. *vtrumque*, amor & odium Dei, *coram ipsis hominibus sunt*; siquidem & calamitates nonnunquam piis, & contra felicissimi sæpe successus impiis, Deoque inuisis hominibus contingunt, coll. v. 2. Confirmat nimir. Ecclesiastes auctoritate sua & *continuat præceptum suum* IX. de omittenda insana circa diuinam gubernationem curiositate, v. 1-6. idque subiuncta *adhortatione* ad lætam & tranquillam acquiescentiam v. 7-10. absoluit. Deinde addit *præceptum* X. *de sapientia & maximi facienda* & sectanda v. 11-18. & c. 10, 1-15.

v. 2. d) *Omnia enim, tam prospera, quam aduersa piis & iustis eueniunt, sicut omnibus reliquis hominibus* v. 1.

CAP. IX, v. 2. וְלַזֹּבֵחַ sic per *Sakephk.* & *Paschta* 1. 2. הַנִּשְׁבָּע per *Pat.* 1. 2. 3. 4. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* Ps. 63, 12. v. 3. רָע per *Pat.* 1. 2. 3. 4. מָלֵא־רָע sic 4. 6. 9. 20. 21. v. 4. אֶל per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 11. 12. 14. 20. 21. v. 5. כִּי הַחַיִּים ita 4. וְאֵין per *Kadma* 1. 2. & vna cum *Makk.* 6. 9. 20. v. 6. גַּם per *Makk.* 3. 4. 6. 9. 20. 21. v. 7. וּשְׁתֵה per *Chatephpat.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. Vide *M. I.* בְלֶב per *Tsere* 1. 2. 3. 4. 14. 21. 22. v. 8. וְשֶׁמֶן עַל־רֹאשְׁךָ sic 1. 4. v. 9. Pro הוּא scribunt היא *Orientales.* v. 11. *Spatium* præmitt. 1. 2. 6. 9. 10. 19. 20. 21. וראה cum *Kri* וראו 1. & *Mas. Erff.* sed præter *impr.* Gen. 26, 28.

לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם וְגַם לֹא
לַנְּבֹנִים עֹשֶׁר וְגַם לֹא לַיֹּדְעִים חֵן כִּי־עֵת וָפֶגַע יִקְרֶה
אֶת־כֻּלָּם׃ כִּי גַּם לֹא־יֵדַע הָאָדָם אֶת־עִתּוֹ כַּדָּגִים 12
שֶׁנֶּאֱחָזִים בִּמְצוֹדָה רָעָה וְכַצִּפֳּרִים הָאֲחֻזוֹת בַּפָּח כָּהֵם
יוּקָשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לְעֵת רָעָה כְּשֶׁתִּפּוֹל עֲלֵיהֶם פִּתְאֹם׃
גַּם־זֹה רָאִיתִי חָכְמָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וּגְדוֹלָה הִיא אֵלָי׃ 13
עִיר קְטַנָּה וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט וּבָא־אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל 14
וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים׃ וּמָצָא בָהּ טו
אִישׁ מִסְכֵּן חָכָם וּמִלַּט־הוּא אֶת־הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ וְאָדָם
לֹא זָכַר אֶת־הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא׃ וְאָמַרְתִּי אָנִי טוֹבָה 16
חָכְמָה מִגְּבוּרָה וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה וּדְבָרָיו אֵינָם
נִשְׁמָעִים׃ דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים מִזַּעֲקַת מוֹשֵׁל 17
בַּכְּסִילִים׃ טוֹבָה חָכְמָה מִכְּלֵי קְרָב וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד 18
CAP. X. טוֹבָה הַרְבֵּה׃ זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ יָקָר י
מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד סִכְלוּת מְעָט׃ לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְלֵב 2
יתיר ה׳ כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ׃ וְגַם־בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהַסָּכָל הֹלֵךְ לִבּוֹ חָסֵר 3
וְאָמַר לַכֹּל סָכָל הוּא׃ אִם־רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ 4
מְקוֹמְךָ אַל־תַּנַּח כִּי מַרְפֵּא יַנִּיחַ חֲטָאִים גְּדוֹלִים׃ יֵשׁ ה
רָעָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצָא מִלִּפְנֵי
הַשַּׁלִּיט׃ נִתַּן הַסֶּכֶל בַּמְּרוֹמִים רַבִּים וַעֲשִׁירִים בַּשֵּׁפֶל 6
יֵשֵׁבוּ׃ רָאִיתִי עֲבָדִים עַל־סוּסִים וְשָׂרִים הֹלְכִים כַּעֲבָדִים 7
דגש אחר שורק עַל־הָאָרֶץ׃ חֹפֵר גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְּׁכֶנּוּ נָחָשׁ׃ 8
מַסִּיעַ אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֶן בָּם׃ אִם־ 9
קֵהָה הַבַּרְזֶל וְהוּא לֹא־פָנִים קִלְקַל וַחֲיָלִים יְגַבֵּר
וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה׃ אִם־יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא־לָחַשׁ 11
וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן׃ דִּבְרֵי פִי־חָכָם חֵן וְשִׂפְתוֹת 12
כְּסִיל תְּבַלְּעֶנּוּ׃ תְּחִלַּת דִּבְרֵי־פִיהוּ סִכְלוּת וְאַחֲרִית 13
פִּיהוּ הוֹלֵלוּת רָעָה׃ וְהַסָּכָל יַרְבֶּה דְבָרִים לֹא־יֵדַע הָאָדָם 14
מה

v. 12. a) *tempus suum*, scil. mortis s. infortunii, v. 11. c. 7, 17. vel sec. Schm. *tempus sibi opportunum*, coll. Ier. 8, 7. b) *reti* v. 14. c. 7, 26. *malo*, i. e. infausto & noxio piscibus. c. 1, 13. c) *irretiti*, *illaqueantur* (1) cf. similes formas ex *Pyal*, Iud. 13, 8. 2 Reg. 2, 10. Prou. 25, 19.

v. 14. d) *Vrbs erat parua*, 2 Reg. 4, 10. e) *propugnacula magna* (2) Prou. 12, 12. Radix מצר Aliud est *rete*, ex rad. צור supra v. 12. etc.

v. 17. f) *Verba sapientum, in quiete audienda magis sunt; quam clamor ducis* aut *imperatoris*, *inter stultos*. Tantum non potest clamosus princeps inter stultos, quantum sapiens & placidus orator, sine strepitu auditus, apud cordatos. cf. exemplum Messiæ Esa. 42, 2. etc.

CAP. X, v. 1. g) Sicut *muscarum*, 2 Reg. 1, 2. Esa. 7, 18. *mortis*, h. e. *noxiarum*, vel *mortiferarum*, coll. 2 Reg. 4, 40. Ps. 7, 14. Tacita subest comparatio, vt c. 5, 2. h) *vna* vel *vnaquæque* (ob numeri discrepantiam) *fætere*, Exod. 7, 18. & *eructare* fœtorem facit Ps. 59, 8. i) *oleum* s. *vnguentum* c. 7, 1. c. 9, 8. *vnguentarii* Exod. 30, 35. præstantissimum. k) sic etiam virum *pretiosum* & nobilem *ex sapientia & honore*, scil. fœtidum reddit, ex priori hemistichio, *stoliditatis parum*, s. parua stoliditas, vt hominibus videtur. Conf. de ipso Salomone Sirac. 47, 16-21. 1 Cor. 5, 6. Gal. 5, 9. Luc. 2, 10. *Pergit* hic Salomo 1) *in describenda* & commendanda *sapientiæ præstantia a contrario*, vt c. 9, 18. cœperat; v. 1. 15. 2) Addit præceptum XI. *de fugienda pigritia & luxu*, v. 16. 19. & 3) præceptum XII. *Superioribus non esse maledicendum*, v. 20.

v. 8. l) Attamen *fodiens* aliis dolosa nequitia *foveam* (1) Syr. & Chald. frequentius.

v. 12. במצודה per *Schurek* 4. & *Mas. Erff.* contra *M. I.* v. 14. ובא per *Kadma* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. v. 15. ומלט per *Tsere* 3. 13. 17. 18. & *Ber.* v. 18. וחוטא per *Tsere* 2. 3. 4. CAP. X, v. 1. מכבוד sine præf. ו 7. 8. 11. 12. 13. 15 -- 19. 22. 23. 24. & *Ber.* At cum illo etiam in *Concordant. Hebr.* exprimitur. v. 4. תנח per *Kam.* 2. 3. 4. 6. 9. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. v. 6. בשפל per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 23. v. 8. גומץ *Mem* sine *Dag.* 4. 10. 14. 20. 21. contra *Mas.* 1. & *impr.* יפול sic *plene* 1. 3. 22. & in marg. 6. 9. secund. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ez. 23, 25. Alii *defect.* v. 9. ובוקע cum præf. ו 2. sic fo. 4. & fu. 3. contra *Mas. Erff.* Esa. 63, 12. v. 11. בלוא per *Mun.* 1. 6. 9 -- 12. 15. 16. 20. 21. 23. ואין יתרון לבעל sic 1. 2. 3. 4. v. 13. הוללות per *Cholem* 1. 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 14. ולא cum præf. ו 3. 4.

טו מַה־שֶּׁיִּהְיֶה וַאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יַגִּיד לוֹ׃ עֲמַל
16 הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ אֲשֶׁר לֹא־יָדַע לָלֶכֶת אֶל־עִיר׃ אִי־לָךְ
יז אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר וְשָׂרַיִךְ בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ׃ אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ
שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן־חוֹרִים וְשָׂרַיִךְ בָּעֵת יֹאכֵלוּ בִּגְבוּרָה וְלֹא
18 בַשְּׁתִי׃ בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקָרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף
19 הַבָּיִת׃ לִשְׂחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם וְיַיִן יְשַׂמַּח חַיִּים וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה
כ אֶת־הַכֹּל׃ גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל־תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ
אַל־תְּקַלֵּל עָשִׁיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת־הַקּוֹל
יא וּבַעַל הַכְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר׃ שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל־פְּנֵי הַמָּיִם CAP. XI. יתיר ה'
2 כִּי־בְרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֶנּוּ׃ תֶּן־חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם
3 לִשְׁמוֹנָה כִּי לֹא תֵדַע מַה־יִּהְיֶה רָעָה עַל־הָאָרֶץ׃ אִם־
יִמָּלְאוּ הֶעָבִים גֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ יָרִיקוּ וְאִם־יִפּוֹל עֵץ
4 בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם יְהוּא׃ שֹׁמֵר
ה רוּחַ לֹא יִזְרָע וְרֹאֶה בֶעָבִים לֹא יִקְצוֹר׃ כַּאֲשֶׁר אֵינְךָ
יוֹדֵעַ מַה־דֶּרֶךְ הָרוּחַ כַּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלֵאָה כָּכָה לֹא
תֵדַע אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הַכֹּל׃
6 בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת־זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל־תַּנַּח יָדֶךָ כִּי אֵינְךָ
יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ־זֶה וְאִם־שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד
7 טוֹבִים׃ וּמָתוֹק הָאוֹר וְטוֹב לַעֵינַיִם לִרְאוֹת אֶת־
8 הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי אִם־שָׁנִים הַרְבֵּה יִחְיֶה הָאָדָם בְּכֻלָּם
יִשְׂמָח וְיִזְכֹּר אֶת־יְמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי־הַרְבֵּה יִהְיוּ כָּל־שֶׁבָּא
9 הָבֶל׃ שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי
בְחוּרוֹתֶךָ וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵי עֵינֶיךָ וְדָע כִּי ובמראה קרי
י עַל־כָּל־אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט׃ וְהָסֵר כַּעַס קמץ בלא אס"ח
מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ כִּי־הַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחֲרוּת
יב הָבֶל׃ וּזְכֹר אֶת־בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא־ CAP. XII.
יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין־לִי בָהֶם
2 חֵפֶץ׃ עַד אֲשֶׁר לֹא־תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ
והכוכבים

v. 15. a) *Labor itaque stultorum*, inutili multiloquio impensus v. 14. *fatigabit vnumquemque* eorum. Piel (2) Ios. 7, 3. b) *quia nescit ire ad vrbem*, Locutio prouerbialis & parabolica, q. d. Nescit rectam negotii conficiendi rationem. Ergo, vult dicere, sectanda omnino vera sapientia est.

v. 17. c) *Felicitates vero tuæ sunt.* Bene vero tibi! 1 Reg. 10, 8. Ps. 1, 1. d) *filius ingenuorum* s. nobilium & *strenuorum*; non stemmate solum, sed maxime animo *vnus ex strenuis.* 1 Reg. 21, 8. 11. Neh. 5, 7. e) *propter robur*, c. 9, 16. *& non ad compotationem* (1) coll. femin. Esth. 1, 8. & ad rem Rom. 13, 14. Aliud est שתי *stamen*, Leu. 13, 52. etc.

v. 18. f) *Per pigritiam* vtriusque manus (1) *deprimitur contignatio*: & *per demissionem amfbarum manuum* pluvia *perstillabit domus.*

CAP. XI, v. 1. g) *Mitte panem tuum super aquam.* Locutio a nauigatione desumta videtur, & incipit præceptum XIII. *de eleemosynis promte & liberaliter erogandis* v. 1-5. quod excipit præceptum XIV. & vltimum, *de pietatis studio mature incipiendo* v. 6-10. c. 12, 1-7.

CAP. XII, v. 1. h) *Inprimis memento creatorum tuorum*, h. e. triunius Dei, qui te creauit, coll. Gen. 1, 26. Esa. 54, 5. Ps. 149, 2. Vltimum hoc caput I. *absoluit præceptum XIV, de maturo pietatis studio*, desumta maxime ratione a senectutis incommodis, v. 1-7. II. *totum librum* per epanalepsin ex c. 1, 2. *concludit*, breui facta *recapitulatione & caussarum persuadendi*, quæ sunt 1) mundi vanitas abunde probata, v. 8. 2) Salomonis auctoritas, passim etiam inculcata, v. 9-12) & *rerum* s. *doctrinarum* v. 13. 14.

v. 18. ידלף *milel* requirit *Mas. impr.* Gen. 22, 22. sed refragantibus cunctis codicibus nostris. v. 20. כי per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 21. הַכְּנָפַיִם sic per *Patach* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. contra *Mas. Erff.* יַגִּיד sic per *Tsere* 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* h. l. & Ier. 36, 16. Alii per *Chirek.* CAP. XI, v. 3. העבים per *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 13. 15 -- 18. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 7. לַעינים sic per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. 22. 23. 24. sec. *Mas. impr.* Gen. 3, 6. & *M. I.* Alii per *Kam.* v. 9. בַּחור per *Pat.* 4. & in marg. 6. 9. וִיטִיבך sic 1. 3. 11. 12. 15. 16. 20. 21. 23. item in textu 6. 9. ודַע per *Pat.* 1. 3. 4. ובמראה sic per *He* sine *Cthibh* & *Kri*, CAP. XII, v. 1. בוראיך sic *plene* 7. 8. 11. 12. 15 -- 19. 22. 24. & *Ber.* At reliqui *defect.* sine *Iod*, contra *Mas. impr.* quæ simpliciter adnotat לית ומלא, at sec. *Mas. Erff.* quæ sic habet בוראך לית וכב ומלא. בחורתיך sic 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 22. secund. *Mas.* I. At בחרותיך reliqui.

וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגָּשֶׁם׃ בַּיּוֹם שֶׁיָּזֻעוּ שֹׁמְרֵי 3
הַבַּיִת וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל וּבָטְלוּ הַטֹּחֲנוֹת כִּי מִעֵטוּ
וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת׃ וְסֻגְּרוּ דְלָתַיִם בַּשּׁוּק בִּשְׁפַל 4
קוֹל הַטַּחֲנָה וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וְיִשַּׁחוּ כָּל־בְּנוֹת
הַשִּׁיר׃ גַּם מִגָּבֹהַּ יִרָאוּ וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד 5
וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב וְתָפֵר הָאֲבִיּוֹנָה כִּי־הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל־בֵּית
עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסֹּפְדִים׃ עַד אֲשֶׁר לֹא־יֵרָחֵק 6 ירתק קרי
חֶבֶל הַכֶּסֶף וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב וְתִשָּׁבֶר כַּד עַל־הַמַּבּוּעַ
וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל־הַבּוֹר׃ וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל־הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה 7
וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ׃ הֲבֵל הֲבָלִים 8
אָמַר הַקּוֹהֶלֶת הַכֹּל הָבֶל׃ וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם 9
עוֹד לִמַּד־דַּעַת אֶת־הָעָם וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים
הַרְבֵּה׃ בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי־חֵפֶץ וְכָתוּב יֹשֶׁר 10
דִּבְרֵי אֱמֶת׃ דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת וּכְמַשְׂמְרוֹת 11
נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד׃ וְיֹתֵר 12
מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ
וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר׃ סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־ 13 ס׳ רבתי
הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת־מִצְוֺתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם׃ כִּי 14
אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל־נֶעְלָם
אִם־טוֹב וְאִם־רָע׃

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם

סימן יתקק

סכום פסוקי דספר קהלת מאתים ועשרים ושנים וסימנו מה שהיה
כבר נקרא שמו׳ וגם חציו מה שהיה כבר נקרא שמו׳ וסדריו ארבעה׳
וסימנו אבא בם אודה יה׃

a) Incipit v. 2. *impropriis verbis* describere, quæ propriis v. 1. dixerat: atque exoletæ senectutis morbos & incommoda verbis elegantissimis exornat, ne tædiosa hæc mora sit iuuentuti. Constat vero hæc *descriptio senectutis allegorica*, ex mente *Gussetii* p. 805. non vnius generis similitudinibus. *Versu* enim 2. spectatur homo vt *mundus*, cui lux & serenitas per senii tempestates eripitur; *versu* 3. vt *arx*, cuius conseruatio impossibilis ob defectum mediorum sese defendendi, repugnandi, alendi, vigilandi; *Versu* 4. vt *mola* detrita & inutilis; *versu* 5. vt noua *infantia*; *versu* 6. vt *puteus* diffractus. Vide plura in notis vberioribus ad hunc librum. b) & *redeant* s. succedant aliæ *nubes* atræ & tristes *post* imbrem priorem.

v. 3. c) & *incuruabunt sese* c. 1, 15. *viri roboris* s. robusta membra corporis. d) & quo *cessabunt molitrices* dentes, *quum* vi & numero *imminuti fuerint*. Piel (1) Kal Esa. 21, 17. e) & *obscurabuntur videntes per foramina* s. fenestras. Gen. 7, 11. etc. Ad rem cf. Gen. 27, 1. c. 48, 10. 1 Sam. 3, 2. 1 Reg. 14, 4.

v. 6. f) Memento, inquam, Creatoris tui v. 1. *antequam* v. 1. 2. *auferatur funiculus argenteus* s. nobile vitæ filum, & *conteratur phiala aurea* cordis, & *frangatur hydria iuxta fontem* s. venæ ad dextrum cordis ventriculum; & *confringatur rota apud cisternam*; destructo pulsu, & abolito sanguinis circulo.

v. 8. g) *Epilogus* s. conclusio libri, vid. not. ad. v. 10.

* *
*

h) Vide not. post finem Malachiæ & Threnorum. i) c. 6, 10. k) Ps. 118, 19.

v. 4. וישחו per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 20. 21. 23. v. 6. ירחק sine *Kri* 6. 9. 20. contra *Maf. Erff.* ותרוץ sic *plene*. 1. 3. 4. & *Ber.* qui & notam מלא in marg. adiecit. ונרוץ *plene* 2. 6. 9. 20. sc. 1. sec. *Maf.* 1. sed contra *Maf.* 2. 3. ותשבר sic *milra* per *Merca* 1. 3. & 6. 9. in marg. v. 8. Spatium præmitt. 1. v. 9. למד per *Merca milra* 1. 4. v. 11. כדרבנות *Daleth* per *Pat.* sine *Mun.* 1. 3. 4. v. 13. סוף per *Samech* regulare 3. 6. 9. 10. 11. 20. contra *Maf. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1. v. 14. על per *Makk.* 1. 2. 3. 4.

VOLVMEN ESTHERAE,

Hebr.

אסתר

A præcipuo obiecto dictus, & ab ignoto nobis auctore conscriptus, diuinis tamen siue canonicis scripturis semper accensitus libellus, non tantum in demonstranda *mirabili Dei erga ecclesiam suam prouidentia* versatur; sed memorabili quoque historia *populum illustrat, e quo Messias olim oriundus erat.* Describit enim ea, quæ Iudæis sub Persarum rege *Ahasuero* s. *Xerxe* obtigere: præsertim I. *Estheræ* ad regiam dignitatem *euectionem* per connubium cum rege c. 1. 2. II. *Iudæorum* ab intentata internecione *liberationem* sec. antecedentia c. 3. 4. concomitantia c. 5 - 9, 16. & consequentia c. 9, 17 -- c. 10, 3.

CAP. I.

ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המלך
מהדו ועד־כוש שבע ועשרים ומאה מדינה׃
2 בימים ההם כשבת ׀ המלך אחשורוש על כסא
3 מלכותו אשר בשושן הבירה׃ בשנת שלוש למלכו
עשה משתה לכל־שריו ועבדיו חיל ׀ פרס ומדי
4 הפרתמים ושרי המדינות לפניו׃ בהראתו את־עשר
כבוד מלכותו ואת־יקר תפארת גדולתו ימים רבים
ה שמונים ומאת יום׃ ובמלואת ׀ הימים האלה עשה — ובמלאות קרי
המלך לכל־העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול
ועד־קטן משתה שבעת ימים בחצר גנת ביתן המלך׃
6 חור ׀ כרפס ותכלת אחוז בחבלי־בוץ וארגמן על־ — ח׳ רבתי
גלילי כסף ועמודי שש מטות ׀ זהב וכסף על רצפת
7 בהט־ושש ודר וסחרת׃ והשקות בכלי זהב וכלים
8 מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך׃ והשתיה כדת
אין אנס כי־כן ׀ יסד המלך על כל־רב ביתו לעשות
9 כרצון איש־ואיש׃ גם ושתי המלכה
עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך
י אחשורוש׃ ביום השביעי כטוב לב־המלך ביין אמר
למהומן בזתא חרבונא בגתא ואבגתא זתר וכרכס
שבעת הסריסים המשרתים את־פני המלך אחשורוש׃
11 להביא את־ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות
להראות העמים והשרים את־יפיה כי־טובת מראה
12 היא׃ ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר
ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו׃

ויאמר   *Ddddd*   צו א

CAP. I, v. 1. *a*) Vide not. Ezech. 1, 1. Ruth 1, 1. *b*) *Achasueroschi*; non illius *Astyagis*, Dan. 9, 1. Tob. 14, 15. patris *Cyaxaris*, s. Darii Medi, Dan. 6, 1. neque *Cambysis*, Ezr. 4, 6. sed *Xerxis*, quarti Persarum regis, Dan. 11, 2. *c*) Nomen ex idiomate Persico *maiestate pollentem* significat. *d*) *ab India*, c. 8, 9. ceu termino orientali, *vsque ad Cusch*, i. e. sec. Schm. *Aethiopiam*; sec. al. *Arabiam*, Aegypto conterminam, tanquam terminum occidentalem. Gen. 10, 6. Narratur primo hoc capite I. Regis *Ahasveri* s. *Xerxis* sumtuosissimum *conuiuium*, ostentationis caussa factum, v. 1-8. II. Simileque a *Vasthi regina* mulieribus datum, v. 9. Quæ vero III. a rege accita *venire renuit* v. 10-12. ideoque IV. *Consultatione* cum regni proceribus *instituta*, v. 13-20. V. Rex *eam repudiat*, omnibusque mulieribus per totum imperium publico decreto *obsequium* erga maritos *imperat* v. 21. 22.

v. 4. *e*) *Cum ostentare vellet* diuitias *opulentiæ* Gen. 31, 1. regni sui.

v. 6. *f*) *Album* s. aulæa alba (2) c. 8, 15. *g*) & *carbasus* (1) viridis, vt videtur; & vela *hyacinthini* s. cærulei coloris, Exod. 25, 4. *h*) Vulg. *sustentata* s. suspensa erant *funibus byssi* s. byssinis c. 8, 15. & *purpureis*. Ezech. 28, 5. *i*) super *circulis* s. annulis *argenteis* 1 Reg. 6, 34. *k*) & super columnis *marmoris* s. marmoreis. (4) Cant. 5, 15. 1 Par. 29, 2. *l*) *Lecti vero triclinares*. c. 7, 8. Ezech. 23, 41. *m*) *super pauimento* Ezech. 4, 17. 18. coll. not. 1 Reg. 19, 6. *porphyritæ* (1) & marmoris, & *Parii* & *Scyrii* marmoris.

v. 7. *n*) *Et propinando* scil. propinabant. coll. simili constr. c. 2, 3. c. 3, 13. *o*) *diuersa erant*, differebant. c. 3, 8.

ESTHER. CAP. I, v. 1. המלך Sic per *Paschta* simplex, adeoque *milra*, 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 22. 23. 24. sec. analogiam, ac *Mas.* 1. & *Erff.* v. 3. פרס per *Kam.* 1. 2. 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 4. גדולתו sic cum *Dag.* 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 15. 16. 20. v. 5. ובמלואת sine *Kri* 9. 11. לכל־ cum *Gaiah* 1. 2. 4. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. v. 6. חור per regulare *Chet* 3. 4. 6. 9. 10. 11. 20. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. רצפת sic per *Chatephpat.* cum præuio *Meth.* & sine seq. *Dag.* 1. 2. 6. 9. 20. 22. sec. *Mas.* 1. לית וחטף פתח בכל המדויקים. *Metheg* etiam & *Pe* partim cum, partim sine *Dag.* habent 4. 7. 8. 15. 17. 23. 24. Alii vero רצפת. v. 10. בזתא sic cum *Dag.* 1. 2. 6. 7. 9. sec. *Mas.* 1. & *impr.* Alii sine illo.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים 13
כִּי־כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל־יֹדְעֵי דָּת וָדִין׃ וְהַקָּרֹב אֵלָיו 14
כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן
שִׁבְעַת שָׂרֵי ׀ פָּרַס וּמָדַי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים
רִאשֹׁנָה בַּמַּלְכוּת׃ כְּדָת מַה־לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי טו
עַל ׀ אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה אֶת־מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּיַד
הַסָּרִיסִים׃ וַיֹּאמֶר מוֹמֻכָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים 16 ממוכן קרי
לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל־כָּל־
הַשָּׂרִים וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים 17
לְהַבְזוֹת בַּעְלֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶן בְּאָמְרָם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
אָמַר לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה׃
וְהַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה ׀ שָׂרוֹת פָּרַס־וּמָדַי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ 18
אֶת־דְּבַר הַמַּלְכָּה לְכֹל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וּכְדַי בִּזָּיוֹן וָקָצֶף׃
אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר־מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב 19
בְּדָתֵי פָרַס־וּמָדַי וְלֹא יַעֲבוֹר אֲשֶׁר לֹא־תָבוֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לִרְעוּתָהּ
הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה׃ וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־ כ
מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן
לְמִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן׃ וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים 21
וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר מְמוּכָן׃ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־ 22
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם וָעָם
כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׂרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן
עַמּוֹ׃ אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשֹׁךְ חֲמַת ב CAP. II.
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זָכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר־עָשָׂתָה וְאֵת
אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְשׁוּ 2
לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה׃ וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ 3
פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרָה־
בתולה

v. 13. a) *Schmaguaris temporum.* cf. 1 Par. 12, 32. b) ita namque *verbum* s. *negotium regis* tractari solebat *apud omnes scientes legem & iudicium*, i. e. legum & consuetudinum patriarum peritos. *Parenthesis.*
v. 14. c) *Proximus vero ei* erat. Vulg. *Erant vero primi & proximi.* Noua velut parenthesis. d) cf. v. 10. Mich. 5, 4. Ezr. 7, 14. e) *videntes faciem regis*, intimæ admissionis. cf. 2 Reg. 25, 19. Ier. 52, 25. Matth. 18, 10. f) *primo loco* post Regem. Gen. 33, 2. Num. 2, 9. 1 Reg. 18, 25.
v. 15. g) Dixit, inquam, Rex v. 13. *Secundum ius quid faciendum est?* 2 Reg. 4, 13. 14.
v. 17. h) *vt spernant*, contemtim habeant *maritos suos.* Hiph. (1)
v. 18. i) Immo hodie si *dixerint* hanc rem *principes* s. primariæ vxores 1 Reg. 11, 3. *tum sec. sufficientiam* erit *contemtus* (1) ex parte vxorum, & *excandescentia* ex parte maritorum. cf. v. 12. 17.
v. 19. k) *Si regi placet.* c. 3, 9. c. 5, 4. 8. *prodeat edictum regium*, Dan. 9, 23. 25. l) *ne transeat.* c. 3, 3. c. 8, 8. cf. Dan. 6, 8. 15. m) *& regnum* s. regiam dignitatem *eius* v. 11. n) *sociæ eius* s. *alteri* ex gynæceo eligendæ. Exod. 11, 2. Iud. 11, 37. 38.
CAP. II, v. 1. o) *quum subsedisset.* Vulg. *postquam deferbuerat* ira regis. Inf. Kal. (5) c. 7, 10. Gen. 8, 1. Hoc capite I. Rex pulcherrimas quasque *virgines congregari* iubet, ad eligendum ex iis reginam v. 1-7. II. etiam *Esther* Hegaio tradita v. 8-11. III. Ad regem *adducta* in reginam eligitur v. 12-17. & IV. *Conuiuium* instituitur v. 18. V. *Mordechæus* coniurationem, contra regem factam indicat v. 19-23.

v. 13. דָת per *Pat.* 1. 2. 3. v. 14. שֵׁתָר per *Pat.* 1. 3. 4. פרם per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. v. 17. ולא cum *Gaiah* 1. 4. sec. *Mas.* 1. v. 19. תבוא sic *plene* 22. & se. 3. item in marg. 6. 9. secund. *Mas. Erff.* Alii *defect.* sed præter *Mas. impr.* Leu. 12, 4. v. 20. פתגם sic per *Kam.* 1. 2. 4. 6 – 9. 15. 20. 23. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Mas.* 1. ad Ez. 36, 5. item *M. I.* At per *Pat.* alii. CAP. II, v. 1. Sectionem פתוחה hic habent 1. 3. 4. sec. *Mas. Erff.* v. 2. בתולות sic *plene* 1. 3. 4. 6. 9. 20. & sic se. 2. secund. *Mas. Erff.* h. l. & *Mas. impr.* Ps. 148, 12. Alii *defect.* v. 3. נערת per *Mun.* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21.

בְּתוּלָה טוֹבַת מַרְאֶה אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים
אֶל־יַד הֵגֶא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתוֹן תַּמְרוּקֵיהֶן׃
4 וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטַב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וַשְׁתִּי
ה וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן׃ אִישׁ
יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן־שִׁמְעִי *סגול בלא מק׳
6 בֶּן־קִישׁ אִישׁ יְמִינִי׃ אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם־הַגֹּלָה
אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הֶגְלָה
7 נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ וַיְהִי אֹמֵן אֶת־הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר
בַּת־דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וָאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת־תֹּאַר וְטוֹבַת
8 מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת׃ וַיְהִי
בְּהִשָּׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהִקָּבֵץ נְעָרוֹת רַבּוֹת אֶל־
שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יַד הֵגָי וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ
9 אֶל־יַד הֵגַי שֹׁמֵר הַנָּשִׁים׃ וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְעֵינָיו וַתִּשָּׂא
חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת־תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת־מָנוֹתֶהָ לָתֵת
לָהּ וְאֵת שֶׁבַע הַנְּעָרוֹת הָרְאֻיוֹת לָתֶת־לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ
י וַיְשַׁנֶּהָ וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים׃ לֹא־הִגִּידָה
אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מוֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכַי צִוָּה עָלֶיהָ
11 אֲשֶׁר לֹא־תַגִּיד׃ וּבְכָל־יוֹם וָיוֹם מָרְדֳּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
חֲצַר בֵּית־הַנָּשִׁים לָדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יֵּעָשֶׂה
12 בָּהּ׃ וּבְהַגִּיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא׀ אֶל־הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקֵּץ הֱיוֹת לָהּ כְּדָת הַנָּשִׁים שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ
כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר
13 וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים׃ וּבָזֶה
הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנָּתֵן לָהּ
14 לָבוֹא עִמָּהּ מִבֵּית הַנָּשִׁים עַד־בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ בָּעֶרֶב׀ הִיא
בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִי אֶל־יַד
שַׁעַשְׁגַז סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַפִּילַגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד
אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חָפֵץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם׃

ובהגיע

a) v. 5. 8. c. 1, 2. 5. b) *in gynæceum* regium. v. 9. 11. 14. c) i. e. sub curam & inspectionem v. 8. 15. d) *Et dando* sc. dent vel *dentur*, vt c. 1, 7. *absterfiones earum* (+) v. 9. 12. Prou. 20, 30.

v. 4. e) *quæ bona fuerit*, i. e. *placuerit*. v. 9. c. 1, 21.

v. 5. f) Vir quidam *Iudæus*, ex *regno Iudæ* oriundus, & cum regibus Iudæ in exilium abductus; alioquin ex tribu *Beniamin*, vt sequitur. g) *vir Iemini* i. e. *Beniaminita*. Vide Iud. 3, 15. c. 19, 16. 1 Sam. 9, 1.

v. 6. h) *Qui migrare factus* f. abductus *fuerat*. Ier. 40, 7. 1 Par. 9, 1. i) *cum coetu captiuo* Nah. 3, 10. 1 Par. 5, 22. k) Vide 2 Reg. 24, 15. 16. Ier. 22, 24. 25.

v. 7. l) *Isque fuit nutriens Hadassam*, f. *tutor* eius. cf. v. 20. Num. 11, 12. 2 Reg. 10, 1. m) *filiam agnati* f. *patrui sui*, fcil. *Abichailis* v. 15.

v. 8. n) *quum auditum esset*. c. 1, 20. Neh. 6, 7. o) i. e. *præfecti gynæceo* virginum. v. 3. 15.

v. 9. p) *vnde accelerauit* c. 6, 14. *absterfiones* v. 3. 12. & *portiones eius*, quæ ad eam purgandam & ornandam requirebantur. q) Vulg. *pedissequas*, *quas visum* eft ei dare. q. d. *visas*, Part. Paul (1) Rabbinis valde hac signific. vsitatum, cf. synon. Dan. 3, 19. r) *Et mutauit* f. transtulit *eam in meliorem* locum & conditionem. 2 Reg. 25, 29. Ier. 52, 33.

v. 12. s) *Ceterum quum tangeret ordo* v. 15. vnam quamque puellam. t) Parenthesis, Atnacho finienda.

v. 13. u) *Tunc ita*, hoc modo. cf. synon. infra c. 4, 16. x) *quidquid dicebat*, vel *quemcumque requirebat*, siue eunuchum fine puellam, comitatus & ornatus caussa, tanquam conductorem.

v. 14. y) *ad gynæceum alterum*, in quo pellices regis adferuabantur. z) *Et nominatim vocaretur*, c. 4, 11.

v. 3. הגא fic per *Sægol* 2. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 22. fec. *Maf. Erff.* Reliqui per *Tsere*. v. 5. Sectionem פתוחה habent 1. 3. fec. *Maf. Erff.* מרדכי *Daleth* per *Chatephkomets* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. 23. quomodo iidem v. 7. feqq. Et fic Editor Codicis 22. fub finem huius libelli notauit, *vocem* מרדכי *in correctis exemplaribus vbique per Chatephkom. fub Daleth fcribi.* בן per *Merca* pro *Mun.* 7. 8. 15. 17. fecundum *Maf. impr.* h. l. quæ vero plus dicit quam dicere debebat, collata *Maf. impr.* Gen. 30, 19. vbi vocalis *Sægol cum accentu* indefinite tantum requiritur, nec præcife cum *Merca*, quem h. l. analogia confecutionis refpuit. v. 9. מנותה fic *defect.* fine *Iod* 1. 4. 7. 8. 17. 24. & *Ber.* fec. *Maf.* 1. 4. & *impr.* Alii *plene*. v. 14. pro אל־יד quod requirit *Maf. impr.* Ez. 48, 1. habent על יד *Orientales*.

טו וּבְהַגִּיעַ תֹּר־אֶסְתֵּר בַּת־אֲבִיחַיִל ׀ דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר
לָקַח־לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם
אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגַי סְרִיס־הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי
16 אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל־רֹאֶיהָ׃ וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל־בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
17 הוּא־חֹדֶשׁ טֵבֵת בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ׃ וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ
אֶת־אֶסְתֵּר מִכָּל־הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא־חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל־
הַבְּתוּלוֹת וַיָּשֶׂם כֶּתֶר־מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת
18 וַשְׁתִּי׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֵת
מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וַהֲנָחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מַשְׂאֵת כְּיַד
19 הַמֶּלֶךְ׃ וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלוֹת שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־
כ הַמֶּלֶךְ׃ אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת־עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת־מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה
21 כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ׃ בַּיָּמִים
הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ קָצַף בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ
שְׁנֵי־סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד
22 בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ׃ וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר
23 הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי׃ וַיְבֻקַּשׁ
הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי
CAP. III, ג הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ אַחַר ׀ הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת־הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא
הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר
2 אִתּוֹ׃ וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן צִוָּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא
3 יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ לְמָרְדֳּכָי מַדּוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֵת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃
4 וַיְהִי בְּאָמְרָם אֵלָיו יוֹם וָיוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ (כאמרם קרי)
לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מָרְדֳּכַי כִּי־הִגִּיד לָהֶם
אשר

v. 21. יושב sic *plene* 22. & sic fe. 2. sec. *Maf.* fuam, item *Maf.* 4. *impr.* ac *Erff.* ad v. 19. At *defect.* plerique. אחשורוש *plene Orientales.* v. 22. ויודע per *Kam.* 2. sec. *Maf.* fuam & *Erff.* CAP. III. v. 2. ומשתחוים cum *Meth.* plerique : ־ fine eo 1. 3. 2. & sic fu. 4. v. 4. באמרם ita per *Caph* in textu, l' & quidem fine *Kri* 2. at cum *Kri* כאמרם 4. vtrumque contra *Maf. Erff.* h. ׃ 1. & *impr.* Hof. 1, 1.

v. 15. a) Vide v. 12. b) c. 9, 29. c) v. 7. d) v. 8. e) v. 9. 17.
v. 16. f) *Et adsumta est.* v. 8. g) *anno septimo* regni eius. cf. c. 1, 3.
v. 17. h) *coronam regiam* c. 1, 11. 19. i) & *regnare eam fecit*, h. e. *Reginam declarauit* v. 4. 2 Sam. 2, 9.
v. 18. k) *conuiuium* nuptiale propter *Estheram.* cf. Gen. 29, 22. l) & *quietem* f. immunitatem ab oneribus & a laboribus (i) *prouinciis* fecit, m) & ministris suis *munera dedit.* Gen. 43, 34. 2 Sam. 11, 8. Ier. 40, 5. n) c. 1, 7. 1 Reg. 10, 13.
v. 19. o) *Ceterum quum congregarentur virgines* v. 8. *altera vice* in regia Suforum, quum antea in prouinciis conquisitæ essent. v. 3. & *Mordechæus sederet* vel *habitaret ad portam* vel in *aula regis.* v. 11. 21. c. 3, 2. 3. Regreditur Scriptor sacer ad ea, quæ ante nuptias Estheræ contigerunt, vt historiam eunuchorum addat.
v. 22. p) *Et cognita fuit* f. *innotuit res Mordechæo* Ezech. 36, 32. Ruth. 3, 3. q) 1 Sam. 25, 9.
CCP. III, v. 1. r) c. 2, 1. s) *magnum fecit.* c. 5, 11. c. 10, 2. t) c. 8, 3. c. 9. 24. coll. 1 Sam. 15, 18. 20. u) & *extulit eum* c. 9, 3. 2 Sam. 5, 12. x) h. e. summum aulæ ministrum eum constituit. cf. Gen. 41, 40. 2 Reg. 25, 28. Dan. 5, 29. Hoc capite I. Rex *Hamanem* supra omnes euehit, & adorari iubet v. 1. 2. Quód tamen II. *Mordechæus* non facit, & Hamani defertur v. 2-4. qui III. valde excandescens non solum Mordechæo, sed toti *Iudæorum genti* interitum molitur, v. 5-7. & IV. *regias epistolas* ad delendum omnes impetrat v. 8-11. easque V. annulo regis munitas per totum imperium *emittit* v. 12-15.

ה אֲשֶׁר־הוּא יְהוּדִי׃ וַיַּרְא הָמָן כִּי־אֵין מָרְדֳּכַי כֹּרֵעַ
6 וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמָּלֵא הָמָן חֵמָה׃ וַיִּבֶז בְּעֵינָיו לִשְׁלֹחַ יָד
בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ
הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּת
7 אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי׃ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־חֹדֶשׁ
נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר
הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־
8 עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים
בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת מִכָּל־עָם וְאֶת־
דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין־שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם׃
9 אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
כִּכַּר־כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהָבִיא
י אֶל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ
11 וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב
12 בְּעֵינֶיךָ׃ וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה הָמָן
אֶל אֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפַּחוֹת אֲשֶׁר עַל־מְדִינָה
וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם
וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ נִכְתָּב וְנֶחְתָּם קמץ בז"ק
13 בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ׃ וְנִשְׁלוֹחַ סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל־כָּל־
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־
הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה
עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם
14 לָבוֹז׃ פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה
טו גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים לִהְיוֹת עֲתִדִים לַיּוֹם הַזֶּה׃ הָרָצִים
יָצְאוּ דְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה

 והמלך

v. 6. a) *Sed contempsit in oculis suis*, & parum se dignum putauit, 1 Sam. 10, 27. *si manum immitteret.* c. 2, 21. c. 9, 2.

v. 7. b) *mensis Nisan*, primus anni sacri Iudaici, Neh. 2, 1. *Abib* dictus Exod. 13, 4. Deut. 16, 1. c) *anno duodecimo.* cf. annum *tertium* c. 1, 3. & *septimum* c. 2, 16. d) *iecit* quis *sortem*, s. *iacta est sors* coram Hamane: vt nimirum hic experiretur, quo die & mense propositum feliciter exsequi posset. c. 9, 24. Retinet vero Scriptor S. vocabulum Persicum *Pur*, vt origo nominis *Purim* deinde melius intelligatur. e) *Adar*, qui *Februario* nostro quodammodo respondet. v. 13. c. 8, 12. Ezr. 6, 15. 2 Macc. 15, 36.

v. 8. f) q. d. *Existentia eius*, scil. *populi* est. vel *Est populus.* Deut. 29, 14. 1 Sam. 14, 39. Esr. 4, 6. g) *dispersus & separatus* (1) Ioel 4, 1. Iud. 4, 11. & not. Num. 23, 9. h) & leges eorum *diuersæ* sunt c. 1, 7. i) Ezr. 4, 13. 15. k) & regi *non conuenit*, c. 5, 13. Iob. 33, 27. *sinere* vel *relinquere eos.* Iud. 2, 23. c. 3, 1.

v. 9. l) c. 1, 19. m) cf. not. 2 Sam. 12, 30. Ex spoliis scil. Iudæorum tantam argenti summam, cum non exiguo fortunarum suarum incremento, pollicetur. n) *in thesauros.* c. 4, 7. Ezech. 27, 24.

v. 10. o) *annulum suum*, signatorium. cf. v. 12. c. 8, 2. 8. Gen. 41. 42. p) *hosti & aduersario* Iudæorum. c. 8, 1. c. 9, 10.

v. 11. q) *Et dixit* rex immani præcipitantia, immo barbara crudelitate.

v. 13. r) *Et mittendo* scil. *missæ sunt*, coll. simili constructione c, 2, 3. & forma verbi Iud. 11, 25. 1 Sam. 2, 27. Hos. 10, 15.

---

v. 7. לחדש sic per *Pat.* in marg. 1. 6. 9. v. 12. אל per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. הפחות sic per ¯ *Kam.* 1. 2. 3. 4. אחשורוש *plene Orientales*, contra *Mas.* 1. 4. & *impr.* נכתב per *Pat.* 3. 4. contra *Mas. impr.* ונחתם per *Kam.* 1. 7. 8. 15. 23. aliique, see. *M. I.* & *Mas. fin.* f. 2. col. 5. sed contra *Mas. Erff.* h. l. v. 14. להנתן ita per *Tsere* cum *Meth.* seu *Merca*, 1. 2. 4. 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 23. Et 1. quidem cum adiecta nota: *Ita est in omnibus exemplaribus correctis, per totum hunc librum; exceptis duobus tantummodo locis.* Alii per *Segol* sine *Meth.* עתדים sic *defect.* 1. 7. 8. 15. sec. *Mas. Erff.* Alii *plene.* At עתודים per Vau scribunt 2. 3. cum Kri עתודים 3. v. 15. הרצים sic 1. 2. 4. 6. 9. 20. 22. 23. sec. notam 1. quæ heic *Rabbis*, at c. 8. 14. *Graschaim* super hac voce requirit. At reliqui per *Graschaim*.

וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוּשָׁן נָבוֹכָה׃
Cap. IV. ד וּמָרְדֳּכַי יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע
מָרְדֳּכַי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר
2 וַיִּזְעַק זְעָקָה גְדֹלָה וּמָרָה׃ וַיָּבוֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ
3 כִּי אֵין לָבוֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק׃ וּבְכָל־
מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ
אֵבֶל גָּדוֹל לַיְּהוּדִים וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפֵּד שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע
יתיר י׳ 4 לָרַבִּים׃ וַתָּבוֹאינָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ
וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ
5 אֶת־מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל׃ וַתִּקְרָא
אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ
6 וַתְּצַוֵּהוּ עַל־מָרְדֳּכָי לָדַעַת מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה׃ וַיֵּצֵא
הֲתָךְ אֶל־מָרְדֳּכָי אֶל־רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־
7 הַמֶּלֶךְ׃ וַיַּגֶּד־לוֹ מָרְדֳּכַי אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת ׀
פָּרָשַׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמָן לִשְׁקוֹל עַל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ
יתיר י׳ 8 בַּיְּהוּדִיִּים לְאַבְּדָם׃ וְאֶת־פַּתְשֶׁגֶן כְּתָב־הַדָּת אֲשֶׁר־
נִתַּן בְּשׁוּשָׁן לְהַשְׁמִידָם נָתַן לוֹ לְהַרְאוֹת אֶת־אֶסְתֵּר
וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצַוּוֹת עָלֶיהָ לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֶּן
9 לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל־עַמָּהּ׃ וַיָּבוֹא הֲתָךְ וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר
10 אֵת דִּבְרֵי מָרְדֳּכָי׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ וַתְּצַוֵּהוּ אֶל־
11 מָרְדֳּכָי׃ כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים
אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבוֹא־אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־יִקָּרֵא אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית
לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב וְחָיָה
וַאֲנִי לֹא נִקְרֵאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים
קמץ בז״ק 12 13 יוֹם׃ וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי אֵת דִּבְרֵי אֶסְתֵּר׃ וַיֹּאמֶר מָרְדֳּכַי
לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אַל־תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית־
14 הַמֶּלֶךְ מִכָּל־הַיְּהוּדִים׃ כִּי אִם־הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי
בעת

a) confusa, perplexa & inops consilii erat. (3) Exod. 14, 3. Ioel. 1, 18.

CAP. IV. v. 1. *b) Quum itaque Mordechæus resciuit.* Leu. 5, 1. 3. *c)* Gen. 37, 29. Ios. 7, 6. Ezech. 27, 31. Ion, 3, 5. 6. *d)* Vulg. *spargens cinerem capiti* v. 3. Iob. 2, 12. Dan. 9, 3. *e)* Gen. 27, 34. Narratur hic I. acerbus *Mordechæi* & Iudæorum *luctus* v. 1-3. *Estheræ* quoque, cum sua caussa, indicatus, cum desiderio Mordechæi, *vt Esthera* apud Regem *intercederet*, v. 4-9. Quod illa quidem II. *deprecatur* v. 10. 11. mox tamen ad iteratas Mordechæi preces & rationes *consentit*, ideoque *triduanum ieiunium* Iudæis, ad Deum exorandum, indicit, v. 12-17.

v. 2. *f) non enim* moris vel licitum *erat intrare*. c. 8, 8. 1 Par. 5, 2. *g)* in *veste lugubri* v. 1, ne scil. voluptatum vsus tristiori spectaculo interpellaretur.

v. 3. *h) perueniebat.* c. 2, 12. 15. c. 8, 17. *i) luctus ingens.* Gen. 50, 11. qui Iudæis, in subministrata pœnitentiæ caussa, admodum salutaris erat, Coh. 7, 2. *k)* Ioel. 2, 12, Am. 5, 16. 17. *l) cilicium etiam & cinis* v. 1. Ion. 3, 5. 6. *m) sternebatur* pro lecto *multis*. Fut. Hoph. (2) Esa. 14, 11. cf. Hiph. Esa. 58, 5.

v. 4. *n) & dolens exhorruit.* Iob. 15, 20. Esa. 21, 3. *o)* Zach. 3. 4. quo in aulam regis venire ipsi liceret, supra v. 2.

v. 5. *p)* Vulg. *quem rex ministrum ei dederat.* c. 7, 9. 1 Reg. 1, 2. *q) quid hoc* vestimentum sibi vellet, *& cur illud* induisset?

v. 7. *r) quod sibi contigisset* c. 6, 13. *s) & declarationem* s. summam *pecuniæ* ab Hamane declaratam, (2) c. 10, 2.

v. 8. *t)* c. 3, 14. 15. *u)* c. 3, 6. 13.

v. 15. שׁוּשָׁן per *Kam.* 1, 2. 3, 4. 6. 9. 14. 20. 21. 23. CAP. IV. v. 1. ויזעק per *Sakephg.* 1. v. 5. לְהֲתָךְ per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 20. 21. v. 8. כתב per *Makk.* *B. Napht.* at per *Mun. B. Ascher.* להתחנן sine *Meth.* 3. 6--9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. Reliqui cum illo. v. 9. ויבוא *plene* 3. 6. 1' : 9. 20. 22. sec. *Mas.* 3. h. l. & *impr.* 1 Sam. 4, 3. At *defect.* alii. v. 11. ועם per *Tlischagdola* 17. 18. 24. & *Ber.* incommoda distinctione. At per *Makk.* 4. 6. 9. 14. 20. 21. v. 12. לְמָרְדֳּכַי per *Pat.* 3. 4. 7. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.*

בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר
וְאַתְּ וּבֵית־אָבִיךְ תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם־לְעֵת כָּזֹאת
טו הִגַּעַתְּ לַמַּלְכוּת׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל־מָרְדֳּכָי׃
16 לֵךְ כְּנוֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ
עָלַי וְאַל־תֹּאכְלוּ וְאַל־תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם
גַּם־אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אָצוּם כֵּן וּבְכֵן אָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
17 לֹא־כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי׃ וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי
ה וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃ וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם Cap. V.
הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־
הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
2 מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת׃ וַיְהִי כִרְאוֹת
הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בֶּחָצֵר נָשְׂאָה חֵן
בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר
3 בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִיט׃ וַיֹּאמֶר לָהּ
הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי
4 הַמַּלְכוּת וְיִנָּתֶן לָךְ׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ׃
ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַהֲרוּ אֶת־הָמָן לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר
וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃
6 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן
7 לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ וַתַּעַן אֶסְתֵּר
8 וַתֹּאמַר שְׁאֵלָתִי וּבַקָּשָׁתִי׃ אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ
וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת־שְׁאֵלָתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת־
בַּקָּשָׁתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
9 לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃ וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם
הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת־מָרְדֳּכַי בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל־מָרְדֳּכַי
10 חֵמָה׃ וַיִּתְאַפַּק הָמָן וַיָּבוֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת־
אהביו

a) tum *spatium* f. *dilatatio* ab imminente oppressione. (1)Gen. 32, 17. & *liberatio*(1) *existet* f. *exorietur*. Pf. 33, 9. b) sperantis, vt Ioel 2, 14. c) *in tempus tale* periculosum *perueneris* & euecta sis *ad regiam dignitatem*. c. 2, 12. v. 16. d) *congrega* Coh. 2, 5. & *sic* hac ratione Coh. 8, 10. *ingrediar*, non petita prius admissione: ne forte mihi denegetur. f) Vulg. *contra legem faciens*. v. 11. g) & *si periero*, *peribo* pro populi mei salute, secundum prouidentiam & gubernationem Dei. cf. Gen. 43, 14. 2 Reg. 7, 4. CAP. V, v. 1. h) c. 4, 16. i) vestes *regni* vel *regias*, c. 2, 17. 1 Reg. 22, 10. k) c. 4, 11. l) e *regione arcis regiæ* Exod. 26, 35. Hic I. Regina Esther *Regem propitium* inuenit, v. 1. 2. II. Eum cum Hamane *ad conuiuium* in duos dies inuitat v. 3 - 8. Ex quo *Haman* III. lætus & iactabundus, *Mordechæo patibulum* parat, v. 9 - 14. v. 2. m) c. 2, 9. 15. n) c. 4, 11. o) & *tetigit*, Vulg. *osculata est extremitatem sceptri*. cf. Gen. 47, 31. v. 3. p) Iud. 1, 14. 1 Reg. 1, 16. q) Compellatio, amoris & gratiæ testis. c. 7, 2. r) *petitio tua*. v. 6. c. 7, 2. c. 9, 12. s) LXX. vt Marc. 6, 23. v. 5. t) *accelerate*. Vulg. *vocate cito*. cf. 1 Reg. 22, 9. Esa. 49, 17. v. 6. u) v. 7. c. 9, 12. 1 Sam. 1, 17. x) v. 3. y) *fiet enim*. c. 7, 2. c. 9, 12. Fut. Niph. v. 8. z) c. 7, 3. c. 8, 5. Gen. 18, 3. a) v. 4. b) *cras enim faciam sec. Regis mandatum*. Vulg. *cras aperiam regi voluntatem meam*. cf. c. 7, 3. seqq. v. 10. c) Dissimulata *tamen* ira, *continuit sese*. Gen. 43, 31. c. 45, 1. tarditatem supplicii grauitate compensaturus.

v. 16. וגם cum præfixo *Vau* 3. 4. & sic fu. 2. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. Reliqui per *Sægol* sub *Tau* sine *Merca*. seu medium totius libri versum hic notat *Mas*. 2. 4. 7. 8. & *Erff*. quirit *Mas*. 2. & *Erff*. ad Gen. 43, 31. sed refragantibus cunctis exemplaribus nostris.

CAP. V, v. 6. ויִנָּתֵן sic 1. 2. 4. 7. v. 7. חצי הספר ד״ס v. 10. ויתאפק per *Tsere* requirit

11 אֹהֲבָיו וְאֶת־זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ׃ וַיְסַפֵּר לָהֶם הָמָן אֶת־כְּבוֹד
עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר
12 נִשְּׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הָמָן אַף לֹא־
הֵבִיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־
עָשָׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי וְגַם־לְמָחָר אֲנִי קָרוּא־לָהּ עִם־
13 הַמֶּלֶךְ׃ וְכָל־זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה
14 אֶת־מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ
זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֹהֲבָיו יַעֲשׂוּ־עֵץ גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה
וּבַבֹּקֶר׀ אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיִתְלוּ אֶת־מָרְדֳּכַי עָלָיו וּבֹא־עִם־
הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה שָׂמֵחַ וַיִּיטַב הַדָּבָר לִפְנֵי הָמָן וַיַּעַשׂ
CAP. VI. ו הָעֵץ׃ בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים
2 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּמָּצֵא כָתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מָרְדֳּכַי עַל־
בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר
3 בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מַה־נַּעֲשָׂה יְקָר וּגְדוּלָּה לְמָרְדֳּכַי עַל־זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
4 הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נַעֲשָׂה עִמּוֹ דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה
לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־
ה הֵכִין לוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּה הָמָן עֹמֵד
6 בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יָבוֹא׃ וַיָּבוֹא הָמָן וַיֹּאמֶר לוֹ
הַמֶּלֶךְ מַה־לַּעֲשׂוֹת בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ
וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר
7 מִמֶּנִּי׃ וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
8 בִּיקָרוֹ׃ יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס
אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ׃
9 וְנָתוֹן הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ
הַפַּרְתְּמִים וְהִלְבִּשׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
ביקרו

v. 11. *a*) *Et narrauit iis*, non tanquam rem ignotam, sed tanquam argumentum suæ iactationis, *gloriam* s. magnitudinem *diuitiarum suarum*. c. 1, 4. Gen. 31, 1. *b*) c. 3, 1. *c*) ibid.

v. 12. *d*) *Immo nec*. Ps. 119, 3. *e*) *vocatus ei* s. *inuitatus ab ipsa* sum. 1 Sam. 9, 13. 22. Prou. 9, 18.

v. 13. *f*) *Verum hoc omne non conueniens* vel *æquale est* nec satisfacit *mihi*. c. 3, 8. c. 7, 4. Prou. 3, 15. *g*) v. 9.

v. 14. *h*) *faciant* s. *parent lignum*, Vulg. *excelsam trabem*, vel *crucem*. Gen. 40, 19. Deut. 2, 23. *i*) maioris ignominiæ & terroris caussa. *k*) c. 6, 4. *l*) c. 1, 21.

CAP. VI, v. 1. *m*) *In nocte ista*, post prius illud Estheræ conuiuium, c. 5, 4. seqq. *fugit somnus Regis*. cf. Ps. 105, 14. Dan. 6, 18. *n*) *librum memoriarum* s. monumentorum, Mal. 3, 16. Ezr. 4, 15. *o*) *annales*. c. 2, 23. Hoc capite I. *Rex insomnis*, ex lectis coram se annalibus & seruis intelligit, *nihil honoris Mordechæo* pro insidiarum indicio habitum, v. 1-3. Ideo II. *Hamanem*, alio fine ingressum, quid viro, cui honorem cupiat, faciendum sit, *interrogat*, v. 4-6. *Qui* III. ex præconcepta de se opinione, *magnifica suadens* v. 7-9. ea IV. *in Mordechæo exsequi* cogitur v. 10. 11. vnde V. *tristis* domum reuersus, ad conuiuium tamen Reginæ vocatur v. 12-14.

v. 2. *p*) *quod denuntiasset* Mord. Vide c. 2, 21. 22.

v. 3. *q*) Quid *honoris* v. 6. *& magnificentiæ*, s. regiæ liberalitatis aut dignitatis. c. 1, 4. c. 10, 2.

v. 6. *r*) *cuius honore rex delectatur*. Vulg. *quem rex honorare desiderat*. v. 7. 9. 11.

v. 14. יעשו per *Mun*. 4. 6. 9. 14. 20. 21. CAP. VI, v. 1. ויאמר per *Rbbia* 1. 3. 4. 6. 9. 20. 21. v. 2. הַסַּף per *Kam*. 2. 4. & in marg. 6. 9. contra *Maf*. 1. & impr. h. l. ac *Ind. Baf*. f. 61. col. 6. v. 4. והמן cum *Pſik* 3. 6. 9. 20. 21. למלך per *Rbbia* 1. 6. 9. 14. 20.

בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּס בִּרְחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו
י כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַהֵר קַח אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ
11 אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ וַיִּקַּח הָמָן אֶת־
הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדֳּכָי וַיַּרְכִּיבֵהוּ
בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
12 הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ
13 וְהָמָן נִדְחַף אֶל־בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ וַיְסַפֵּר הָמָן
לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ
לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי הל׳ דגושה
אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־נָפוֹל תִּפּוֹל
14 לְפָנָיו׃ עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ
וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת־הָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה
ז אֶסְתֵּר׃ וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן לִשְׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר CAP. VII.
2 הַמַּלְכָּה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי
בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֵן לָךְ
3 וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ וַתַּעַן אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וַתֹּאמַר אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם־
עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֶן־לִי נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי׃
4 כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שֹׁוֶה
ה בְּנֵזֶק הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי־זֶה הוּא אֲשֶׁר־
6 מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב
הָמָן הָרָע הַזֶּה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה׃
7 וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל־גִּנַּת הַבִּיתָן וְהָמָן
עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל־נַפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי־
כלתה Ddddd 5 צו ה

a) v. 6. b) & vehent eum. Exod. 4, 20. 1 Reg. 1, 33. v. 10. c) Vulg. caue, ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas. Vid. Ios. 21, 45. Iud. 2, 19. 1 Sam. 3, 19. v. 12. d) impulsus fuit f. proripuit se (4) 2 Par. 26, 20. coll. supra c. 3, 15. e) lugens Gen. 50, 11. & opertus capite, more lugentium. cf. c. 7, 8. 2 Sam. 15, 30. Ier. 14, 3. 4. v. 13. f) cf. c. 5, 11. g) c. 4, 7. h) quos in consilium adhibebat, quorumque opera forte in sortibus iaciendis vsus erat, c. 3, 7. cf. Esa. 29, 14. v. 14. i) Illis adhuc loquentibus, Gen. 29, 9. 1 Reg. 1, 42. k) eunuchi regis, c. 1, 10. 12. aduenerunt, c. 2, 12. l) & festinarunt ad adducendum, festinanter venire iusserunt, c. 2, 9. 2 Par. 26, 20. CAP. VII, v. 1. m) ad conuiuandum. c. 3, 15. c. 6, 14. Gen. 43, 34. Hic data occasione I. Esther pro sua & populi sui vita Regem orat, v. 1-4. II. Eius periculi auctorem Hamanem nominat v. 5. 6. quem III. rex iratus illico in patibulo, quod Mordechæo parauerat, suspendi iubet, v. 7-10. v. 4. n) Venditi enim sumus, & carnificibus traditi pro pecunia ab Hamane oblata c. 3, 9. c. 4, 7. coll. Esa. 50, 1. c. 52, 3. o) c. 3, 6. 13. c. 8, 11. p) equidem, si Coh. 6, 6. tacerem, silerem. Ps. 50, 21. r) neque enim hostis v. 6. æqualis aut sufficiens est c. 3, 8. c. 6, 13. pro damno (1) regis Dan. 6, 3. Ezr. 4, 13. 22. i. e. pecunia sua nullo modo resarcire potest damnum, quod Rex amissis & oppressis tot tributariis subditis patietur. v. 5. s) quem tanta audacia impleuit cor suum. Coh. 8, 11. Act. 5, 3. v. 6. t) perterritus & consternatus fuit. Ps. 18, 5. Dan. 8, 17. 1 Par. 21, 30.

v. 10. היושב sic plene 3. 15. 22. 23. sec. Mas. impr. Ier. 29, 16. & final. f. 37. b. Alii defect. v. 11. לפניו per Rbhia 6. 9. 20. 21. v. 13. ויאמרו לו ita cum Dag. 1. 2. 4. 6. 9. 20. 24. sec. Mas. 1. 2. h. l. & impr. Gen. 19, 2. ac impr. Dan. 5, 11. & R. Chaiim ad Mas. final. f. 31. b. Alii sine Dag. CAP. VII, v. 2. ותנתן Tau per Segol 4. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 22. 23. 24. & Ber. At sine Merca seu Meth. 10 -- 16. 19. 20 -- 24. & Ber. Denique per Mun. milra. 3. v. 4. בנזק per Segol 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 14. 15. 20. 21. v. 5. מי per Makk. 6. 9. 14. 20. 21. ואיזה ita coniunctim ac sine interposito Makk. 1. 2. 3. 4. v. 7. והמלך per Rbhia 1. 3. At per Kadma 4. 11. 17. 18. 22. 24. & Ber.

כָּלְתָה אֵלָיו הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ׃ וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת 8
הַבִּיתָן אֶל־בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר
אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לִכְבּוֹשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה
עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ׃ וַיֹּאמֶר 9
חַרְבוֹנָה אֶחָד מִן־הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה־הָעֵץ
אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֶּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ
עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלֻהוּ
עָלָיו׃ וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לְמָרְדֳּכָי י
וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה׃ בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן ח CAP. VIII.
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן
צֹרֵר הַיְּהוּדִיִּים וּמָרְדֳּכַי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה יתיר י׳
אֶסְתֵּר מַה הוּא־לָהּ׃ וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר ב
הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מָרְדֳּכַי
עַל־בֵּית הָמָן׃ וַתּוֹסֶף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי 3
הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל לִפְנֵי רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֶּן־לוֹ לְהַעֲבִיר
אֶת־רָעַת הָמָן הָאֲגָגִי וְאֵת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־
הַיְּהוּדִים׃ וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֵת שַׁרְבִט הַזָּהָב 4
וַתָּקָם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַתֹּאמֶר אִם־עַל־ ה
הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־מָצָאתִי חֵן לְפָנָיו וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכָּתֵב לְהָשִׁיב אֶת־הַסְּפָרִים
מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבֵּד
אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ׃ כִּי אֵיכָכָה 6 מלרע
אוּכַל וְרָאִיתִי בָּרָעָה אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה מלרע
אוּכַל וְרָאִיתִי בְּאָבְדַן מוֹלַדְתִּי׃ וַיֹּאמֶר 7
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי
הִנֵּה בֵית־הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ תָּלוּ עַל־הָעֵץ
עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ בַּיְּהוּדִיִּים׃ וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל־ 8 יתיר י׳
הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחִתְמוּ בְּטַבַּעַת
הַמֶּלֶךְ

a) quod *consummatum sibi esset* & certo instaret *malum* a rege. cf. 1 Sam. 20, 7. 9. c. 25, 17.
v. 8. b) v. 7. c. 1, 5. c) *iacebat*, more supplicum Ios. 7, 10. gestu tamen, vt videtur, indecoro. d) *super lecto* triclinari c. 10, 6. *super quo* Esther erat, 1 Sam. 28, 23. e) *num etiam* audet *subigere* aut cogere seruili modo *reginam*? Gen. 1, 28. Num. 32, 22. f) vix *verbum exierat ex ore regis*, i. e. simul ac rex hæc dixerat, Ier. 44, 17. coll. Coh. 8, 4. *faciem Hamanis obuelarunt*, tq. indigni, qui regem videret. c. 6, 12. Esa. 22, 17.
v. 9. g) c. 1, 10. h) *etiam ecce* aliud scelus ab ipso commissum, *arborem* nimir. s. *patibulum*, *quod Mordechæo parauit* c. 5, 14. i) detecta scil. eunuchorum coniuratione, c. 2, 22. c. 6, 2.
v. 10. k) v. 9. c. 5, 14. l) c. 6, 4. cf. Esa. 43, 4. Prou. 11, 8. Dan. 6, 24. m) *sedata est*, *quieuit* (5) c. 2, 1.
CAP. VIII, v. 1. n) c. 3, 10. c. 9, 10. 24. o) *quid ille* s. quo gradu consanguinitatis *ipsi* iunctus *esset*. Rex hoc capite I. *Estheræ domum Hamanis*, omni supellectile instructissimam *donat*, & *Mordechæum euehit* v. 1. 2. II. Esthera *reuocationem regii edicti* de perdendis Iudæis petit v. 3-6. III. *Rex adnuit*, & Iudæis vindictam de hostibus sumendam permittit v. 7-14. IV. *Mordechæus honorabilis* factus, *Iudæis* autem ingens *gaudium* ortum est v. 15-17.
v. 2. p) c. 3, 10. q) Vulg. *quem ab Aman recipi iusserat*. q. d. *quem ad se ab Hamane transire fecerat*. Num. 27, 7. 8. 2 Sam. 3, 10. r) vt regia edicta illo obsignaret v. 8. s) *Grot*. summum fecit rei suæ domesticæ inspectorem.
v. 6. t) *interitum* (1) cf. c. 9, 5.

---

v. 8. נפל per *Sakephk*. male 11. 15 -- 18. 24. & *Ber*. At והמן נפל 3. 4. 12. CAP. VIII, v. 1. מה־־הוא ita 3. 6. 9. 14. 20. & sic fu. 4. Porro מה־ per *Pat*. 23. v. 3. Sine præmisso *Spatio* ל 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. 20. 21. 23. והבך cum adposito *Psik* 2. 4. v. 6. באבדן per *Kam*. 1. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. v. 8. ואתם per *Tlischakt*. 1. 3. & sicfu. 4.

הַמֶּלֶךְ כִּי־כְתָב אֲשֶׁר־נִכְתָּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנַחְתּוֹם
9 בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהָשִׁיב׃ וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי־
הַמֶּלֶךְ בָּעֵת־הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא־חֹדֶשׁ
סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־
צִוָּה מָרְדֳּכַי אֶל־הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים
וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר׀ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ
וְעַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ וְאֶל־הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם
10 וְכִלְשׁוֹנָם׃ וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ וַיַּחְתֹּם
בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים
11 רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי הָרַמָּכִים׃ אֲשֶׁר נָתַן
הַמֶּלֶךְ לַיְּהוּדִים׀ אֲשֶׁר׀ בְּכָל־עִיר וָעִיר לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד
עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־חֵיל עַם
12 וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם טַף וְנָשִׁים וּשְׁלָלָם לָבוֹז׃ בְּיוֹם
אֶחָד בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר
13 לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב
לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים
וְלִהְיוֹת הַיְּהוּדִיים עֲתוֹדִים לַיּוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם מֵאֹיְבֵיהֶם׃ עתיד׳ י׳ עתידים ק׳
14 הָרָצִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים יָצְאוּ מְבֹהָלִים
וּדְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃
טו וּמָרְדֳּכַי יָצָא׀ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת
תְּכֵלֶת וָחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן
16 וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה׃ לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה קמ׳ בלא אס״ק
17 וְשִׂמְחָה וְשָׂשֹׂן וִיקָר׃ וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל־עִיר
וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן
לַיְּהוּדִים מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים
ט כִּי־נָפַל פַּחַד־הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם׃ וּבִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ
הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר־
המלך

a) *nam edictum s.* rescriptum, *quod scriptum est nomine regis, &* obsignando *obsignatum eius annulo, non licet reuocare*, v. 5. Sensus regis est, eiusmodi scribendum esse edictum pro salute Iudaeorum, quod non minus sit irreuocabile, quam illud antea fuerat, quo ad mortem damnabantur, cf. c. 1, 19. Dan. 6, 13.

v. 9. b) c. 3, 12. 15. c) *Siuan* (1) vigesimo tertio die. d) c. 3, 12. e) vide c. 1, 1. f) *septem & viginti ac centum* prouinciae, vt c. 1, 1. vbi *Lightfootus* obseruat, amplitudinem regionum Achasueroschi magnitudinem ditionis Cyri atque Darii *septem* prouinciis excessisse, coll. Dan. 6, 2. g) v. 13. c. 1, 22.

v. 10. h) *expeditissimis equis* (4) v. 14. Mich. 1, 13. vide not. 1 Reg. 5, 8. i) & *mulis* (1) filiis *equarum* (1) i. e. nobilissimis.

v. 11. k) *Quod nimirum dedisset* vel indulsisset rex. Narratur argumentum epistolarum v. 10. l) *& vt starent pro vita sua* contra adgressores, priori edicto abusuros. m) cf. c. 3, 13. c. 7, 4. n) *infestantium eos.* cf. Exod. 23, 22. o) c. 3, 13. Terroris caussa hic additum videtur. Qui enim a bonis hostium abstinuerunt c. 9, 10. eos etiam innocentibus liberis pepercisse, credibile est, coll. c. 9, 6. n. 15.

v. 12. p) vid. c. 3, 7. 13. c. 9, 1.

v. 13. q) c. 3, 14. c. 4, 8. r) *ad vltionem sumendam de hostibus suis* c. 9, 5. vt nempe mortem suam vlciscerentur, si quis eos adgredi vellet.

v. 14. s) Vide v. 10. t) *festinare jussi.* Pyal (2) Prou. 20, 21. u) c. 3, 15.

v. 17. x) & *dies festus*, qui in hunc vsque diem a Iudaeis hilariter celebratur. cf. c. 9, 19. 22. 31. & not. 1 Sam. 25. 8.

---

v. 8. כי per *Mun.* 1. 6. 9. 14. 20. 21. sic fu. 4. נכתב per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 10. & in marg. 6. 9. v. 9. ואל־האחשדרפנים per *Makk.* 1. 2. 3. 4. Sine praefixo *Vau* 4. הפחות per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. Attamen per *Pat.* 6. 9. in marg. ועם per *Kam.* 3. 13. & in marg. 6. 9. v. 11. אשר בכל־עיר ita 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. & in marg. 1. sec. *Maf. Erff.* Per *Psik* etiam 23. At אשר בכל־עיר reliqui. ולעמוד *plene* requirit *Maf. impr.* h. l. sed sine vllius codicis consensu. ולהרג cum praef. *Vau* 6. 9. 20. 21. & sic fe. 1. 2. 3. 4. v. 13. להנתן sine *Merca* seu *Meth.* 6–10. 17. 18. 21. 23. 24. & *Ber.* At *Tau* per *Segol* 4. 6. 9. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 14. בשושן per *Kam.* 1. 2.

הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהֵעָשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שִׂבְּרוּ אֹיְבֵי הַיְּהוּדִים
לִשְׁלוֹט בָּהֶם וְנַהֲפוֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים
הֵמָּה בְּשֹׂנְאֵיהֶם׃ נִקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים בְּעָרֵיהֶם בְּכָל־ 2
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לִשְׁלֹחַ יָד בִּמְבַקְשֵׁי רָעָתָם
וְאִישׁ לֹא־עָמַד בִּפְנֵיהֶם כִּי־נָפַל פַּחְדָּם עַל־כָּל־הָעַמִּים׃
וְכָל־שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וְהָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְעֹשֵׂי 3
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מְנַשְּׂאִים אֶת־הַיְּהוּדִים כִּי־
נָפַל פַּחַד־מָרְדֳּכַי עֲלֵיהֶם׃ כִּי־גָדוֹל מָרְדֳּכַי בְּבֵית 4
הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוֹ הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינוֹת כִּי־הָאִישׁ מָרְדֳּכַי
הוֹלֵךְ וְגָדוֹל׃ וַיַּכּוּ הַיְּהוּדִים בְּכָל־אֹיְבֵיהֶם מַכַּת־ 5
חֶרֶב וְהֶרֶג וְאַבְדָן וַיַּעֲשׂוּ בְשֹׂנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם׃
וּבְשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת 6
אִישׁ׃ וְאֵת 7
פַּרְשַׁנְדָּתָא וְאֵת — ת' זעירא
דַּלְפוֹן וְאֵת
אַסְפָּתָא׃ וְאֵת 8
פּוֹרָתָא וְאֵת
אֲדַלְיָא וְאֵת
אֲרִידָתָא׃ וְאֵת 9
פַּרְמַשְׁתָּא וְאֵת — ש' זעירא
אֲרִיסַי וְאֵת
אֲרִדַי וְאֵת
וַיְזָתָא׃ עֲשֶׂרֶת 10 — ו רבתי, ז' זעירא
בְּנֵי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא
שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפַּר הַהֲרוּגִים 11
בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר 12
הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ
מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן בִּשְׁאָר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
מה

CAP. IX, v. 1. a) *quo ad terminum suum peruenit edictum regis & mandatum eius*, per Hamanem extortum, de Iudæis interficiendis c. 3, 10. seqq. *vt fieret* & executioni daretur, v. 14. b) *quo sperauerant*. Esa. 38, 18. Ruth. 1, 13. c) *dominari in illos*, & pro lubitu cum iis agere. Neh. 5, 15. d) *tum inuersum istud est*. v. 22. *Cholem* loco *Pataeh*, vt c. 8, 8. Narratur hoc capite, I. *quomodo Iudæi vbique per* imperium Persicum ad dictum diem, *de inimicis suis vindictam sumserint* v. 1-5. II. *Susis* etiam non illo tantum v. 6-10. sed *sequenti quoque* die v. 11-16. Vnde III. *discrimen* dierum gaudii v. 17-19. IV. *Festum Purim* instituitur v. 20. 28. & V. a Regina & Mordechæo per omnes prouincias *promulgatur* v. 29-32.

v. 2. e) *Congregati enim sunt Iudæi*. v. 15. c. 8. 11. f) c. 2, 21. c. 3, 6. g) c. 8, 6. h) Deut. 11, 25. Ios. 10, 8. i) v. 3. c. 8, 17. coll. Gen. 35, 5.

v. 3. k) c. 1, 3. c. 8, 9. l) c. 8, 9. m) c. 3, 12. n) c. 3, 9. o) *extollebant* s. *iuuabant* Iudæos. c. 3, 1. Ezr. 1, 4. p) v. 2.

v. 4. q) c. 8, 2. 15. c. 10, 3. 2 Reg. 5, 1. r) *& fama eius* siue *de eo*. Ios. 6, 27. Ier. 6, 24. s) h. e. magis magisque magnus fieri pergebat. Gen. 26, 13. 2 Sam. 3, 1. c. 5, 10.

v. 5. t) *Et stragem ediderunt* Iudæi *de omnibus hostibus* suis, qui scil. ipsis arma intulerunt. v. 1. 2. 16. 22. c. 8, 13. u) *& interitus* (s) cf. c. 8. 6.

v. 6. x) c. 1, 2. 5. y) *& perdendo* scil. *perdiderunt*, vt c. 1, 7.

v. 10. z) v. 24. c. 3, 10. c. 8, 1. 11. a) *in prædam tamen* Neh. 3, 36. *manus non immiserunt* v. 2. licet Rex id permisisset c. 8, 11. ne cupiditate magis, quam iustitia ducti, id fecisse viderentur.

CAP. IX, v. 2. Pro בפניהם habent לִפְנֵיהֶם 1. 6. 9. 14. 20. & sic fe. 2. 3. item in marg. 6. 9. v. 3. והפחות per *Kam*. 1. 2. 4. 6. 9. 20. 21. v. 4. הֹלֵךְ *defect*. 1. 4. & sic fe. 2. secund. *Maf*. 1. 2. h. l. & *impr*. Coh. 9, 10. sed contra *impr*. & *Erff*. h. l. Sic & posterius הֹלֵךְ *defect*. 1. secund. *Maf*. 1. h. l. & *impr*. Coh. 9. 10. sed itidem contra *Maf. impr*. & *Erf*. h. l. v. 7. ואת *Gaiah* hic & in seqq. vsque ad. v. 10. omittunt 1. 2. 3. 4. sec. notam 1. פסק ובלא געי כן כלה *Cum* Psik at sine *Gaiah*. *Sic vniuersa*. פרשנדתא *Tau* non *minusculum* habent 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 20. contra *Maf. Erff*. & *impr*. h. l. At *Schin maiusculum* hic requirit *Maf. impr*. Ceterum *Maf. impr*. Leu. 1, 1. & *final*. f. 1. a. circa hanc vocem & פרמשתא v. 9. admodum confusa est. v. 9. פרמשתא per *Schin* non *minusculum* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 20. contra *Maf*. 1. *impr*. & *Erff*. At per Tau *minusculum* requirit *Maf*. 1. & *impr*. aliusque liber in *Maf. Erff*. ארדי sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Maf*. 3. & *impr*. Alii *plene*. ויזתא *Vau* non scribunt *maiusculum* 6. 9. 11. 20. contra *Maf*. 4. h. l. & *impr*. Gen. 1, 1. Attamen *Maf. impr*. 1 Par. 1, 1. hoc exemplum omittit, atque in locum eius substituit Vau in גחון Leu. 11, 42. Porro *Zain* non *minusculum* habent 1. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 13. 20. 21. contra *Maf*. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. ac *impr*. Leu. 1, 1. & *final*. f. 1. a. v. 12. בשאר per *Pat*. 1. 3. 4. 6. 9. 20. 21. 23.

מָה עָשׂוּ וּמַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עוֹד
13 וְתֵעָשׂ׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֵן גַּם־
מָחָר לַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוּשָׁן לַעֲשׂוֹת כְּדָת הַיּוֹם וְאֵת
14 עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן יִתְלוּ עַל־הָעֵץ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵעָשׂוֹת
טו כֵּן וַתִּנָּתֵן דָּת בְּשׁוּשָׁן וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן תָּלוּ׃ וַיִּקָּהֲלוּ
יתיר י' הַיְּהוּדִיִּים אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן גַּם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ
אֲדָר וַיַּהַרְגוּ בְשׁוּשָׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ
16 אֶת־יָדָם׃ וּשְׁאָר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בִּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
נִקְהֲלוּ וְעָמֹד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאֹיְבֵיהֶם וְהָרוֹג
בְּשֹׂנְאֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אָלֶף וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ
17 אֶת־יָדָם׃ בְּיוֹם־שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃
יתיר י' 18 וְהַיְּהוּדִיִּים אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן נִקְהֲלוּ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ
וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ
יתיר ו' 19 יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ עַל־כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָוזִים הַיֹּשְׁבִים
בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר
שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃
כ וַיִּכְתֹּב מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־
כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
21 הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים׃ לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת
יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה עָשָׂר
22 בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים
מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה
וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה
23 וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיֹנִים׃ וְקִבֵּל
הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר־הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב
24 מָרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם׃ כִּי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר כָּל־
הַיְּהוּדִים חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים לְאַבְּדָם וְהִפִּל פּוּר הוּא
הַגּוֹרָל

a) *quid putas, fecerint?* q. d. non pauciores sine dubio in reliquis prouinciis occiderunt. Vide v. 16. & conf. ad vim interrog. Num. 24, 5. *b*) *attamen quae* porro *est petitio tua?* etc. c. 5, 6. c. 7, 2.

v. 13. *c*) c. 1, 19. c. 5, 8. *d*) *detur etiam* cras, vt hodie c. 8, 11. *e*) *secundum legem huius diei*, i. e. eodem modo, vt hodie permissum ipsis est facere lege regia. *f*) maioris infamiae terrorisque caussa *suspendant*. v. 14. 25.

v. 15. *g*) v. 2. 16. *h*) v. 1. *i*) v. 10. 16.

v. 16. *k*) *Reliquum autem* s. reliqui *Iudaeorum* v. 12. *l*) *& stando* (scil. *steterunt*, coll. c. 1, 7.) *pro vita sua* contra adgressores c. 8, 11. *& deinde quiescendo* quieuerunt, v. 17. 18. *& occidendo* occiderunt v. 6. 12. *de inimicis suis* v. 1. 5. *m*) v. 10. 15.

v. 17. *n*) *Die*, inquam, *decimo tertio mensis Adar* v. 1. scil. caedem illam peregerunt v. 15. *quiescendo autem* v. 16. quieuerunt *decimo quarto eius* die; *& faciendo* fecerunt *eum* prouinciales Iudaei *diem conuiuii & hilaritatis*. v. 18. 19. 22.

v. 18. *o*) v. 2. 15. 16. *p*) v. 16. 17. 22.

v. 19. *q*) *pagani*, Schm. *suburbani*. (3) Deut. 3, 5. 1 Sam. 6, 18. *r*) *in vrbibus pagorum* s. prouincialibus: in oppositione ad regiam Susam. v. 18. (3) Ezech. 38, 11. Zach. 2, 8. *s*) *celebrabant* v. 17. 18. diem tantum decimum quartum, tanquam diem *gaudii & conuiuii* v. 17. & *diem bonum* v. 22. c. 8, 17. *t*) *& missionem* s. diem *missionis* (3) v. 22. Esa. 11, 14. *u*) *munerum* s. *ferculorum*. v. 22. 1 Sam. 1, 4. 5. vt moris erat in publica laetitia, Neh. 8, 10. 12. Apoc. 11, 10. *x*) quae *quisque proximo suo*, i. vnus alteri mittebat. v. 22.

v. 12. ויתן *Tau* per *Segol* 3. 4. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber.* At sine *Merca* plerique; cum illo 1. 2. 4. v. 13. כדת per *Pat.* 2. 4. 22. 23. contra *Maſ.* 1. v. 14. ותנתן *Tau* posterius per *Segol* 1. 2. 17. 18. 24. ‾ & *Ber.* per duplex *Merca* 1. 2. 6. 9. Reliqui per simplex, idque *milra* partim, partim *milel*. v. 15. היהודים sine *Iod* otioso 1. 10. 13. 16. 19. 23. & fic fu. 4. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* c. 8, 13. v. 18. והיהודים itidem sine *Iod* otioso 1. 2. 3. 10. contra *Maſ. impr.* c. 8. נקהלו sic per *Paſchta* 1. 2. 6. 9. 10. 12 - - 16. 19. 20. 21. & sic fe. 4. Reliqui per *Kadma*, ita tamen vt sequentis vocis initiali litterae ב nihilominus *Dages lene* inscriptum habeant. v. 21. לקים sic *plene* 4. sec. *Maſ. Erff.*

הַגּוֹרָל לְהֻמָּם וּלְאַבְּדָם׃ וּבְבֹאָהּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר
עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־
הַיְּהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ׃
26 עַל־כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פוּרִים עַל־שֵׁם הַפּוּר עַל־כֵּן
עַל־כָּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמָה־רָאוּ עַל־כָּכָה וּמָה
27 הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם׃ קִיְּמוּ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם ׀ וְעַל־זַרְעָם וקבלו קרי
וְעַל כָּל־הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת־
שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃
28 וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה
וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה
לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא־יָסוּף מִזַּרְעָם׃
29 וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַת־אֲבִיחַיִל ת׳ רבתי
וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת־כָּל־תֹּקֶף לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים
הַזֹּאת הַשֵּׁנִית׃ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֶל־ ל
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי
31 שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃ לְקַיֵּם אֶת־יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם
כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זַרְעָם דִּבְרֵי
32 הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם׃ וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דִּבְרֵי הַפֻּרִים
CAP. X. י הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר׃ וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ
אחשורוש קרי אֲחַשְׁרֹשׁ ׀ מַס עַל־הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃ וְכָל־מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ 2
וּגְבוּרָתוֹ וּפָרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ
הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי
3 וּפָרָס׃ כִּי ׀ מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדֹבֵר
שָׁלוֹם לְכָל־זַרְעוֹ׃

סכום פסוקי דמגלת אסתר מאה וששים ושבעה וסימנו כבדני נא נגד זקני עמי · וחציו ותען אסתר ותאמר׃ וסדריו חמשה· וסימנו וזה גב המזבח׃

בשנת

a) *ad conturbandum* & conterendum *eos*. Deut. 2, 15. Iud. 4, 15. Pf. 144, 6. b) c. 3, 9.

v. 25. c) *Sed quum venisset hoc* per Estheram *ante Regem*. Al. *Quum vero Esther venisset* ad Regem, c. 5. 1. seqq. d) *edixit per epistolam* c. 8, 8. seqq. e) vid. c. 8, 3. 5. 8. f) cf. Pf. 7, 17. Prou. 20, 26. g) vid. c. 7, 10. h) v. 6. 13. 14.

v. 26. i) dies *sortium* v. 28. *de nomine* (Gen. 48, 6.) *sortis*, qua Haman faustum mensem & diem ad trucidandos Iudaeos indagavit v. 24. c. 3, 7. k) *propterea* etiam, *propter omnia contenta huius epistolae*, f. quae in ista Mordechaii epistola v. 20. seqq. narrantur, coll. v. 29. Neh. 2, 7. 8. Redditur caussa, cur Iudaei illos dies festos celebrauerint v. 23. l) & propter *id*, *quod* (Hos. 9, 14. Iob. 34, 33) *viderunt* ipsi *de eiusmodi* rebus, tanquam oculati testes, Deut. 4, 9. c. 7, 19. c. 10, 21. 1 Ioh. 1, 1. m) & *quod peruenit ad ipsos*, scil. vel mandato regio, vel ipso facto, aut rumore c. 2, 12. c. 4. 3. c. 8, 17. c. 9, 1.

v. 27. n) *Sanxerunt* v. 21. 31. 32. & tanquam legem *receperunt* v. 23. c. 4. 4. Ezr. 8, 30. o) *adiunctos* vel *adiungendos ipsis*, i. e. proselytos. c. 8, 17. Esa. 56, 3. p) v. 28. c. 1, 19. q) v. 17. 19. 21. r) sec. *praescriptum eorum*. c. 8, 8. 13. & *sec. tempus eorum*, v. 31. Neh. 2, 6.

CAP. X. v. 1. s) Narratur hoc capite I. *tributum* ab Ahasuero continenti & insulis impositum v. 1. II. res eius *in Chronicis Mediae & Persiae* descriptae v. 2. III. *Mordechai* magnitudo & pietas v. 3.

*
* *

t) 1 Sam. 15, 30. u) c. 5, 7. x) Ezech. 43, 13.

v. 27. היהודים cum adiecto *Psik* 1. sec. *Mas. impr.* 1 Sam. 12, 3. & *Ind. Bas. f.* 61. c. עליהם . . sine *Psik* 3. 12. 15. 23. v. 32. ונכתב per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. 23. CAP. X, v. 1. אחשורש sic in textu, sine *Cthib* & *Kri*, 10. 14. 20. & *Orientales*, contra *Mas. Erff.* & *impr.* c. 2, 22. " *Psik* omittunt 8. 17. 18. 24. & sic fu. *Ber.* contra *Ind. Bas.* f. 61. c. מַס per *Kam.* 4. & in marg. 6. 9.

Ceterum in *Masora* ad calcem huius libri, symbolum versuum male reiectum est post membrum illud de medio totius libri, in 17. 18. 24. & *Ber.*

LIBER DANIELIS,

Hebr.

דניאל

CAP. I, v. 1. *a) Anno trium*, i. e. *tertio*. cf. c. 2, 1. Describitur hoc Capite Danielis ac sociorum I. Deportatio ex Iudæa in Babyloniam v. 1-4. II. Educatio in aula Nebucadnezaris. v. 5-7. III. Pietas erga Deum v. 8-17. & IV. Sapientia diuina v. 18-21. *b) regni Ioiakimi*, a Nebucadnezare redditi & confirmati. 2 Reg. 24, 1. *c) venit* iterum. 2 Reg. 24, 1. 2. Ier. 25, 9. c. 36, 29.

v. 2. *d) & de parte*, h. e. aliquam partem v. 5. 15. 18. coll. simili *Mem* Ruth. 2, 19. Extra præfixum est formæ *Mnath* Pf. 11, 6. *e) & abduxit ea*, sc. vasa templi. *f) in terram Sinear*, seu Babyloniam. Gen. 10, 10. c. 11, 2. 9. *g) nempe*, vt hoc distinctius edisseram, *vasa* templi. *h) in domum thesauri*, vbi anathemata idolis suis sacrata reponebantur. Mal. 3, 10. cf. 2 Par. 36, 7.

v. 3. *i) præfecto aulicorum*, al. *eunuchorum suorum*. Gen. 39, 1. Esa. 56, 3. 4. *k) & de semine regni*, stemmate regio. 2 Reg. 25, 25. *l) & de magnatibus* (1).

v. 4. *m) vlla labes*. Aleph epentheticum, vt Iob. 31, 7. *n) &* (dixit Aschpenazo v. 3.) *vt doceret eos*, seu docere curaret, *litteras*, *& linguam Chaldæorum*. cf. Act. 7, 22.

v. 5. *o) Definivit autem eis* v. 10. *rem diei in die suo*, i. e. pensa cibi quotidiani. Ier. 52, 34. *de cibo Regis* v. 8. 13. 15. 16. *p) &* (definiuit) *educare eos*, seu *vt educarentur*, Hos. 9, 12. *q) & vt a fine illorum*, seu finitis illis, v. 15. 18. *starent*. v. 4.

v. 7. *r)* q. d. *Belus recondit thesaurum* c. 4, 5. *s)* forte ab eodem themate, a quo Babylon *Scheschach* dicta Ier. 25, 26. *t)* q. d. *Cultor Negonis*.

v. 11. *u)* pr. viri. Al. *ad promum condum*.

In Daniele notanda sunt I. HISTORICA, 1) de Daniele cum Sociis in aulam Nebucadnezaris delato, ibique ad Chaldaicas scientias & linguam instituto c. 1. 2) de somnio Nebucadnezaris priori a Daniele explicato c. 2. 3) de colosso, Nebucadnezaris iussu ad adorandum erecto c. 3. 4) de Nebucadnezaris Programmate, eoque descriptis singularibus fatis c. 4. 5) de Belsatsaris conuiuio c. 5. 6) de Daniele ex fouea leonum erepto c. 6. II. PROPHETICA, 1) de quatuor bestiis totidem regnorum symbolicis c. 7. 2) de ariete & hirco, Persici ac Macedonici regni figuris c. 8. 3) de LXX. hebdomadibus super populum Iudaicum decretis c. 9. 4) de turbis sub regno Persico & Macedonico, maximeque de Epiphanica tempestate c. 10. 11. 12.

א בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה CAP. I.
בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלַםִ
2 וַיָּצַר עָלֶיהָ׃ וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיְבִיאֵם אֶרֶץ־שִׁנְעָר
בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת־הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו׃
3 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי
4 יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן־הַפַּרְתְּמִים׃ יְלָדִים אֲשֶׁר
אֵין־בָּהֶם כָּל־מאוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּלִים בְּכָל־ יתיר א׳
חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מַדָּע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד
ה בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים׃ וַיְמַן לָהֶם
הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפַּת־בַּג הַמֶּלֶךְ וּמִיֵּין מִשְׁתָּיו
6 וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלוֹשׁ וּמִקְצָתָם יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי
7 בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה׃ וַיָּשֶׂם
לָהֶם שַׂר הַסָּרִיסִים שֵׁמוֹת וַיָּשֶׂם לְדָנִיֵּאל בֵּלְטְשַׁאצַּר
וְלַחֲנַנְיָה שַׁדְרַךְ וּלְמִישָׁאֵל מֵישַׁךְ וְלַעֲזַרְיָה עֲבֵד נְגוֹ׃
8 וַיָּשֶׂם דָּנִיֵּאל עַל־לִבּוֹ אֲשֶׁר לֹא־יִתְגָּאַל בְּפַתְבַּג הַמֶּלֶךְ
וּבְיֵין מִשְׁתָּיו וַיְבַקֵּשׁ מִשַּׂר הַסָּרִיסִים אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאָל׃
9 וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים אֶת־דָּנִיֵּאל לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים
י לִפְנֵי שַׂר הַסָּרִיסִים׃ וַיֹּאמֶר שַׂר הַסָּרִיסִים
לְדָנִיֵּאל יָרֵא אֲנִי אֶת־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מִנָּה אֶת־
מַאֲכַלְכֶם וְאֶת־מִשְׁתֵּיכֶם אֲשֶׁר לָמָּה יִרְאֶה אֶת־
פְּנֵיכֶם זֹעֲפִים מִן־הַיְלָדִים אֲשֶׁר כְּגִילְכֶם וְחִיַּבְתֶּם
11 אֶת־רֹאשִׁי לַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר דָּנִיֵּאל אֶל־הַמֶּלְצַר אֲשֶׁר

CAP. I. v. 2. ומקצת per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 23. contra *Maf. impr.* & *M. I.* h. l. it. *R. Chaiim* ad *Maf. fin.* f. 13. d. v. 4. וידעי *milra* per *Merca* 1. 6. 9. 10. 20. At per *Makk.* 3. v. 5. מִפַּת־־בַּג sic diuisim scribunt 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. cf. infra v. 8. 13. 15. 16. v. 6. דניאל per *Paschta* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 15. 16. 20. 21. v. 8. בְּפַת־־בַּג diuisim 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 10. הילדים sine *Meth.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 23. At *Iod* cum *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 23. כגלכם *defect.* 1. sic fe. 2. & fu. 3. fer. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* Sic & 6. 9. 10. 20. sed hi quidem vna cum *Dages* in sequenti *Lamed.* At per præfixum *Beth* loco *Caph* 8. & in marg. 6. 9. v. 11. המלצר per *Kam.* 3. 6. 9. 20. 23. contra *Maf.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *Ind. Baf.* f. 61. col. 7.

מְנָּה שַׂר הַסָּרִיסִים עַל־דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה׃
12 נַס־נָא אֶת־עֲבָדֶיךָ יָמִים עֲשָׂרָה וְיִתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֵּרֹעִים
13 וְנֹאכְלָה וּמַיִם וְנִשְׁתֶּה׃ וְיֵרָאוּ לְפָנֶיךָ מַרְאֵינוּ וּמַרְאֵה
האׄ בצירי הַיְלָדִים הָאֹכְלִים אֵת פַּתְבַּג הַמֶּלֶךְ וְכַאֲשֶׁר תִּרְאֵה
14 עֲשֵׂה עִם־עֲבָדֶיךָ׃ וַיִּשְׁמַע לָהֶם לַדָּבָר הַזֶּה וַיְנַסֵּם יָמִים
טו עֲשָׂרָה׃ וּמִקְצָת יָמִים עֲשָׂרָה נִרְאָה מַרְאֵיהֶם טוֹב
וּבְרִיאֵי בָּשָׂר מִן־כָּל־הַיְלָדִים הָאֹכְלִים אֵת פַּתְבַּג
16 הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי הַמֶּלְצַר נֹשֵׂא אֶת־פַּתְבָּגָם וְיֵין מִשְׁתֵּיהֶם
17 וְנֹתֵן לָהֶם זֵרְעֹנִים׃ וְהַיְלָדִים הָאֵלֶּה אַרְבַּעְתָּם נָתַן
לָהֶם הָאֱלֹהִים מַדָּע וְהַשְׂכֵּל בְּכָל־סֵפֶר וְחָכְמָה וְדָנִיֵּאל
18 הֵבִין בְּכָל־חָזוֹן וַחֲלֹמוֹת׃ וּלְמִקְצָת הַיָּמִים אֲשֶׁר־אָמַר
הַמֶּלֶךְ לַהֲבִיאָם וַיְבִיאֵם שַׂר הַסָּרִיסִים לִפְנֵי נְבֻכַדְנֶצַּר׃
19 וַיְדַבֵּר אִתָּם הַמֶּלֶךְ וְלֹא נִמְצָא מִכֻּלָּם כְּדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה
כ מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְכֹל דְּבַר חָכְמַת
בִּינָה אֲשֶׁר־בִּקֵּשׁ מֵהֶם הַמֶּלֶךְ וַיִּמְצָאֵם עֶשֶׂר יָדוֹת עַל
21 כָּל־הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּתוֹ׃ וַיְהִי
דָּנִיֵּאל עַד־שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ׃

CAP. II.

ב וּבִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְמַלְכוּת נְבֻכַדְנֶצַּר חָלַם נְבֻכַדְנֶצַּר
2 חֲלֹמוֹת וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ וּשְׁנָתוֹ נִהְיְתָה עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לִקְרֹא לַחַרְטֻמִּים וְלָאַשָּׁפִים וְלַמְכַשְּׁפִים
וְלַכַּשְׂדִּים לְהַגִּיד לַמֶּלֶךְ חֲלֹמֹתָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי
3 הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ חֲלוֹם חָלָמְתִּי וַתִּפָּעֶם
4 רוּחִי לָדַעַת אֶת־הַחֲלוֹם׃ וַיְדַבְּרוּ הַכַּשְׂדִּים לַמֶּלֶךְ
יתיר י׳ אֲרָמִית מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי אֱמַר חֶלְמָא לְעַבְדָיךְ
לכשדאי ק׳ ה וּפִשְׁרָא נְחַוֵּא׃ עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְכַשְׂדָּיֵא מִלְּתָה
מִנִּי אַזְדָּא הֵן לָא תְהוֹדְעוּנַּנִי חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ הַדָּמִין
6 תִּתְעַבְדוּן וּבָתֵּיכוֹן נְוָלִי יִתְּשָׂמוּן׃ וְהֵן חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ
תְּהַחֲוֹן מַתְּנָן וּנְבִזְבָּה וִיקָר שַׂגִּיא תְּקַבְּלוּן מִן־קֳדָמָי לָהֵן
חלמא

v. 12. *a*) *Tenta, quæso, nos seruos tuos.* Pro *nasseh*, ad formam *gal* pro *galleh* Ps. 119, 18. *b*) *de leguminibus* (1) cf. v. 16.

v. 13. *c*) *cibum Regis.* v. 5. *d*) & *prout videris*, seu *visum tibi fuerit.* Esth. 2, 9. cf. Chald. חזה Dan. 3, 19.

v. 15. *e*) *A fine autem dierum*, s. finitis illis diebus v. 2. 5. 18. *f*) & quod *pinguiores carne* essent. Mixtura constructionis.

v. 16. *g*) *accipiens* Ps. 24, 5. *h*) *legumina* (1) cf. v. 12.

v. 17. *i*) *Ceterum* quod attinet ad *pueros hos.* v. 6. *k*) *litteratura* s. *eruditione* v. 4.

v. 19. *l*) hoc est, cœperunt ei in aula ministrare. v. 4. 5.

v. 20. *m*) *Et* quod attinet ad omnem *rem.* *n*) *sapientiæ intelligentiæ*, ad quam rem resoluendam eximia quadam sapientia opus erat. Emphatica constructio synonymorum, vt Ps. 16, 5. & 31, 7. *o*) *decem portionibus* sc. superiores. Gen. 43, 33. c. 47, 24. Denarius numerus pro pluratiuo, vt Gen. 31, 7. Coh. 7, 19. *p*) *magos*, non qua præstigiis & fascino deditos, sed qua philosophos ac naturæ scrutatores. *q*) & *sapientes* c. 2, 2. 5.

v. 21. *r*) *Fuit autem*, seu *mansit*, Ier. 1, 3. sc. Babylone.

CAP. II, v. 1. *s*) *Anno autem duorum*, i. e. *altero.* c. 1, 1. Traditur hic notabile somnium de præcipuis imperiorum mundi, vsque ad Christum eiusque regnum, conuersionibus, Nebucadnezari oblatum v. 1. a Magis frustra requisitum v. 2-13. Danieli vero reuelatum v. 14-30. cuius argumentum v. 31-36. & interpretatio v. 37-45. cum subsecuto euentu cum quod ad Nebucadnezarem, tum quod ad Danielem v. 46-49.

v. 13. פַּת־בַּג diuisim 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 14. 15. 16. 20. 23. sic iidem v. 16. תִּרְאֵה per *Sægol* 3. 15. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 15. וּמִקְצָת per *Pat.* 1. 3. 6. 7. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 2. h. l. & *M. I.* ad v. 2. מִן־כָּל־הַיְלָדִים ita 7. 11. 16. 21. 23. 24. At מִן־־כָּל־־הַיְלָדִים 6. 9. 10. 20. & sic fe. *Ber.* Porro מִן כָּל־הַיְלָדִים 1. 2. v. 16. פַּת בָּגָם sic 3. 6. 9. 10. 14. 20. Pro וְנֹתֵן habent וְנָתַן 1. 2. v. 18. וּלְמִקְצָת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 23. contra *M. I.* ad v. 2. נְבֻכַדְנֶצַּר per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 20. עַל per *Makk.* 4. 14. 17. 18. 24. & *Ber.* Reliqui omnes per *Mahp.* CAP. II, v. 2. חלומותיו *plene* requirit *Mas. impr.* Gen. 37, 20. & *Erff.* ibid. v. 8. v. 4. אֱמַר per *Kam.* poscit *Mas. impr.* c. 4, 15. נְחַוֵּה sic per *Sægol* & *He* 1. 2. 3. v. 5. מִלְּתָא sic per *Aleph* 3. 6. 9. 23. & sic fu. 2. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* תהודעונני sine *Dag.* 1. 22. תִּתְעַבְדוּן cum *Dag.* 4. 17. 18. 22. 24. & *Ber.* v. 6. לָהֵן per *Sakephg.* 1. 2. 3.

7 חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ הַחֲוֺנִי׃ עֲנוֹ תִנְיָנוּת וְאָמְרִין מַלְכָּא
8 חֶלְמָא יֵאמַר לְעַבְדוֹהִי וּפִשְׁרָה נְהַחֲוֵה׃ עָנֵה מַלְכָּא
וְאָמַר מִן־יַצִּיב יָדַע אֲנָה דִּי עִדָּנָא אַנְתּוּן זָבְנִין כָּל־קֳבֵל
9 דִּי חֲזֵיתוּן דִּי אַזְדָּא מִנִּי מִלְּתָא׃ דִּי הֵן־חֶלְמָא לָא
תְהוֹדְעֻנַּנִי חֲדָה־הִיא דָתְכוֹן וּמִלָּה כִדְבָה וּשְׁחִיתָה
הִזְמִנְתּוּן לְמֵאמַר קָדָמַי עַד דִּי עִדָּנָא יִשְׁתַּנֵּא לָהֵן — הזדמנתון קרי
י חֶלְמָא אֱמַרוּ לִי וְאִנְדַּע דִּי פִשְׁרֵהּ תְּהַחֲוֻנַּנִי׃ עֲנוֹ
כַשְׂדָּיֵא קֳדָם־מַלְכָּא וְאָמְרִין לָא־אִיתַי אֱנָשׁ עַל־יַבֶּשְׁתָּא — כשדאי קרי
דִּי מִלַּת מַלְכָּא יוּכַל לְהַחֲוָיָה כָּל־קֳבֵל דִּי כָּל־מֶלֶךְ רַב
וְשַׁלִּיט מִלָּה כִדְנָה לָא שְׁאֵל לְכָל־חַרְטֹּם וְאָשַׁף
11 וְכַשְׂדָּי׃ וּמִלְּתָא דִי־מַלְכָּה שָׁאֵל יַקִּירָה וְאָחֳרָן לָא
אִיתַי דִּי יְחַוִּנַּהּ קֳדָם מַלְכָּא לָהֵן אֱלָהִין דִּי מְדָרְהוֹן עִם־
12 בִּשְׂרָא לָא אִיתוֹהִי׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה מַלְכָּא בְּנַס וּקְצַף
13 שַׂגִּיא וַאֲמַר לְהוֹבָדָה לְכֹל חַכִּימֵי בָבֶל׃ וְדָתָא נֶפְקַת
וְחַכִּימַיָּא מִתְקַטְּלִין וּבְעוֹ דָּנִיֵּאל וְחַבְרוֹהִי לְהִתְקְטָלָה׃
14 בֵּאדַיִן דָּנִיֵּאל הֲתִיב עֵטָא וּטְעֵם לְאַרְיוֹךְ
רַב־טַבָּחַיָּא דִּי מַלְכָּא דִּי נְפַק לְקַטָּלָה לְחַכִּימֵי בָּבֶל׃
טו עָנֵה וְאָמַר לְאַרְיוֹךְ שַׁלִּיטָא דִי־מַלְכָּא עַל־מָה דָתָא
מְהַחְצְפָה מִן־קֳדָם מַלְכָּא אֱדַיִן מִלְּתָא הוֹדַע אַרְיוֹךְ
61 לְדָנִיֵּאל׃ וְדָנִיֵּאל עַל וּבְעָא מִן־מַלְכָּא דִּי זְמָן יִנְתֵּן
17 לֵהּ וּפִשְׁרָא לְהַחֲוָיָה לְמַלְכָּא׃ אֱדַיִן דָּנִיֵּאל
לְבַיְתֵהּ אֲזַל וְלַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה חַבְרוֹהִי מִלְּתָא — פתח באתנח
18 הוֹדַע׃ וְרַחֲמִין לְמִבְעֵא מִן־קֳדָם אֱלָהּ שְׁמַיָּא עַל־
רָזָא דְּנָה דִּי לָא יְהֹבְדוּן דָּנִיֵּאל וְחַבְרוֹהִי עִם־שְׁאָר
19 חַכִּימֵי בָבֶל׃ אֱדַיִן לְדָנִיֵּאל בְּחֶזְוָא דִי־לֵילְיָא רָזָא גֲלִי
כ אֱדַיִן דָּנִיֵּאל בָּרִךְ לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא׃ עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר
לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא
21 דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָּא דִּי לֵהּ־הִיא׃ וְהוּא מְהַשְׁנֵא

עדניא

v. 8. a) *Ex certo*, i. e. *Certe* v. 45. c. 3, 24. b) Vulg. *tempus redimitis*, h. e. tergiuersamini ac moras nectitis, vt desideratum negotium a vobis declinetis. LXX. cf. cum Eph. 5, 16. Col. 4, 5. c) *quandoquidem*, q. d. *omni intuitu* eius, *quod*. v. 10. 40. d) Quidam: *abiit a me res*, per obliuionem. Al. *egressum*, al. *firmatum* f. firmiter decretum est *a me verbum*. v. 5.

v. 9. e) Vulg. *vna est de vobis sententia*. v. 13. 15. Suffixum non subiectiue, sed obiectiue acceptum, vt Gen. 16, 5. *iniuria mea*, quam patior, & Esa. 53, 11. *per cognitionem sui*, qua cognoscitur. f) nempe verbum. Vau præfixum declaratiuum, vt c. 4, 10. g) *mendax & corruptum*; c. 6, 5. *parati estis*, vel sec. Cthib, *parauistis dicere*.

v. 11. h) cf. Act. 14, 11.

v. 12. i) *iratus est* (1) cf. Targ. Ion. Gen. 40, 2. Esth. 2, 21.

v. 13. k) *Lex igitur exibat*, h. e. solemni ritu promulgabatur. c. 9, 25. Luc. 2, 1.

v. 14. l) *reposuit consilium & rationem*; sciscitando edicti caussam, ac repræsentando cum atrociam eius, tum rationem, quomodo Regi satisfieri queat.

v. 15. m) Vulg. *tam crudelis*, Ar. *dura*; vel adeo *vrget*.

v. 20. n) *fit*. c. 3, 18. Lamed præfixum Futuris facit ex illis Optatiuum vel Imperatiuum.

v. 21. o) *Mutat tempora stata*, c. 7, 25. & *tempora commoda*. c. 7, 12. Copulantur hic duo synonyma, vt innuatur, ex Dei arbitrio pendere reuolutiones omnium omnino temporum, quæcunque & qualiacunque illa fuerint.

---

v. 8. Pro אנתון habent אַתּוּן 2. 3. קֳבֵל per *Chatephkom*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. אזדא מני ita optime 2. Reliqui omnes אַזְדָּא מִנִּי, contra ordinem constructionis, coll. v. 5. Porro אזדא sine *Dag*. 1. v. 9. חדא per *Aleph* 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 3. אמרו per *Kam*. 1. 2. 3. v. 10. קדם per *Pat*. 2. 3. קבל per *Chatephkom*. 1. 2. 3. 6--10. 12-16. 23. די כל sic per *Mahp*. 1. 2. 3. contra *Maf. impr.* & *Erff*. h. l. & *impr*. Leu. 5, 2. v. 11. די־מלכה sic per *He* 1. 2. 7. 8. 15. & in marg. 6. 9. sic fe. 3. secund. *Maf*. 2. *impr*, & *Erff*. Alii per *Aleph*. v. 14. רב per *Merca* 2. 6. 9. 10. v. 15. ואמר per *Sakephk*. male 17. 24. & *Ber*. על־מה per *Rbhia* solus 3. optime. Reliqui omnes per *Merca*. v. 17. אזל per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Maf*. 1. 2. & *Erff*. h. l. ac *Ind. Baf*. f. 61. col. 7. הודע per *Kam*. 3. 14. 18. 21. & sic fu. 1. itidem contra *Maf*. 1. 2. & *Erff*. ac *Ind. Baf*. I. c. v. 19. גלי per *Schua simpl*. 21. At per *Chatephsægol* 2. 3. contra *Maf. impr*. & *Erff*. quæ *Chatephpat*. poscit. v. 20. וגבורתא sic sine *Meth*. sub ב 1. 2. 3. 6--16. 19--23. & cum *Dag*. in *Tau* 3. 7. 8. 15. 16. 21. secundum analogiam Chaldaismi, coll. v. 23. v. 21. והוא per *Rbhia* 1. 2.

עדניא וזמניא מהעדה מלכין ומהקים מלכין יהב
22 חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה: הוא גלא
עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהירא עמה ונהורא ק'
23 שרא: לך ׀ אלה אבהתי מהודא ומשבח אנה די
חכמתא וגבורתא יהבת לי וכען הודעתני די־בעינא
24 מנך די־מלת מלכא הודעתנא: כל־קבל דנה דניאל
על על־אריוך די מני מלכא להובדא לחכימי בבל
אזל ׀ וכן אמר־לה לחכימי בבל אל־תהובד העלני
קדם מלכא ופשרא למלכא אחוא:
אדין אריוך בהתבהלה הנעל לדניאל קדם כה
מלכא וכן אמר־לה די־השכחת גבר מן־בני
גלותא די יהוד די פשרא למלכא יהודע:
26 ענה מלכא ואמר לדניאל די שמה בלטשאצר
האיתיך כהל להודעתני חלמא די־חזית ׀ ופשרה: יתיר ו'
27 ענה דניאל קדם מלכא ואמר רזא די־מלכא שאל
לא חכימין אשפין חרטמין גזרין יכלין להחויה
28 למלכא: ברם איתי אלה בשמיא גלה רזין והודע
למלכא נבוכדנצר מה די להוא באחרית יומיא
חלמך וחזוי ראשך על־משכבך דנה הוא:
29 אנתה מלכא רעיונך על־משכבך יתיר ה' יתיר י'
סלקו מה די להוא אחרי דנה וגלא רזיא הודעך מה־
די להוא: ואנה לא בחכמה די־איתי בי מן־כל־ ל
חייא רזא דנה גלי לי להן על־דברת די פשרא
למלכא יהודעון ורעיוני לבבך תנדע:
31 אנתה מלכא חזה הוית ואלו צלם יתיר ת'
חד שגיא צלמא דכן רב וזיוה יתיר קאם לקבלך ורוה
32 דחיל: הוא צלמא ראשה די־דהב טב חדוהי ודרעוהי
33 די כסף מעוהי וירכתה די נחש: שקוהי די פרזל
רגלוהי

v. 21. a) *Transfert s. remouet Reges, & constituit Reges,* pro lubitu suo c. 4, 14. 22. 29. c. 5, 21.

v. 22. b) *Reuelat profunda* v. 28. 29. 30. cf. Gen. 41, 45. c) *Etenim lux* (1) *apud ipsum habitat* (1) cf. 1 Tim. 6, 16. 1 Ioh. 1, 7.

v. 24. d) *Ingressus est* v. 16. *ad Ariochum, quem constituerat* v. 49. c. 3, 12. e) *introduc me.* Rad. על pro עלל v. 16.

v. 25. f) *cum festinatione* (3) c. 3, 24. *introduxit*, pro העל v. 24. resoluto *Dagesch*, quod in 1. rad. requirebatur, in *Nun Schuatum*, vt c. 4, 3. g) Redundat, vt c. 5, 7. c. 6, 6. 14. h) *inueni*, anomalice pro *haschk'het*, ad instar *hotknat* c. 4, 33. i) *ex filiis deportationis*, h. e. e numero *deportatorum*. c. 5, 13. c. 6, 14.

v. 26. k) *Esne potens?* Potesne? c. 4, 15.

v. 27. l) Vulg. *aruspices*, q. d. sectores extorum, a גזר *secuit*. At. Gr. *Gazareni*, quasi nomen gentis esset, vt supra *Chaldaei* v. 2. Malumus: *astrologi*, q. d. *sectores caelorum*, coll. Esa. 47, 13.

v. 28. m) *id quod ad fiendum seu futurum est.* v. 29. n) *seu visiones capitis tui*, h. e. in capite vel cerebro tuo effigiatae. c. 4, 2. 7. *Vau* praefixum non copulat, sed declarat, vt 1 Sam. 17, 40.

v. 29. o) Quod ad *te, o Rex,* attinet. c. 5, 18. *cogitationes tuae* v. 30. tibi *super cubili tuo* cubanti v. 28. *adscenderunt*, seu obortae sunt. c. 7, 3. 8. 20. p) vid. not. v. 28.

v. 30. q) *Ac ad me* quidem quod attinet. r) *propter rationem*, i. e. propterea, *vt.* c. 4, 14. s) *notam facerent*, impersonaliter, pro *nota fieret.* cf. v. 13. *quaesiuerunt*, pro *quaesitus est.*

---

v. 22. מה־בחשוכא sic per *Pat.* & *Makk.* cum seq. *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. ונהורא Ita in textu sine *Cthib* & *Kri.* 3. 6. 9. 12. 15. 16. 21. 23. contra *Mas. Erff.* v. 25. Post גבר addunt די 1. 2. 3. v. 26. כהל sic per *Sakephk.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. Reliqui per *Rbhia.* v. 29. רעיונך sine *Iod* pleonastico 1. 2. 11. 12. 15. 16. מה־די sic 1. 3. v. 30. תנדע per *Pat.* 8. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 32. דהב sic per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 23. 24. Reliqui per *Kam.* כסף per *Pat.* 8. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 7.

34 רַגְלוֹהִי מִנְּהוֹן דִּי פַרְזֶל וּמִנְּהוֹן דִּי חֲסַף׃ חָזֵה הֲוַיְתָ יתיר ו' יתיר ו'
עַד דִּי הִתְגְּזֶרֶת אֶבֶן דִּי־לָא בִידַיִן וּמְחָת לְצַלְמָא עַל־
לה רַגְלוֹהִי דִּי פַרְזְלָא וְחַסְפָּא וְהַדֵּקֶת הִמּוֹן׃ בֵּאדַיִן דָּקוּ
כַחֲדָה פַּרְזְלָא חַסְפָּא נְחָשָׁא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא וַהֲווֹ
כְּעוּר מִן־אִדְּרֵי־קַיִט וּנְשָׂא הִמּוֹן רוּחָא וְכָל־
אֲתַר לָא־הִשְׁתְּכַח לְהוֹן וְאַבְנָא ׀ דִּי־מְחָת לְצַלְמָא
36 הֲוָת לְטוּר רַב וּמְלָאת כָּל־אַרְעָא׃ דְּנָה חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ
37 נֵאמַר קֳדָם־מַלְכָּא׃ אַנְתְּ מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא יתיר ה'
דִּי אֱלָהּ שְׁמַיָּא מַלְכוּתָא חִסְנָא וְתָקְפָּא וִיקָרָא יְהַב־
38 לָךְ׃ וּבְכָל־דִּי דָאְרִין בְּנֵי־אֲנָשָׁא חֵיוַת בָּרָא וְעוֹף־ דירין קרי
שְׁמַיָּא יְהַב בִּידָךְ וְהַשְׁלְטָךְ בְּכָלְּהוֹן אַנְתְּ הוּא רֵאשָׁה יתיר ה'
39 דִּי דַהֲבָא׃ וּבָתְרָךְ תְּקוּם מַלְכוּ אָחֳרִי אֲרַע מִנָּךְ יתיר א'
וּמַלְכוּ תְלִיתָאָה אָחֳרִי דִּי נְחָשָׁא דִּי תִשְׁלַט בְּכָל־
מ אַרְעָא׃ וּמַלְכוּ רְבִיעָיָא תֶּהֱוֵא תַקִּיפָה כְּפַרְזְלָא כָּל־ רביעאה קרי
קֳבֵל דִּי פַרְזְלָא מְהַדֵּק וְחָשֵׁל כֹּלָּא וּכְפַרְזְלָא דִּי־
41 מְרָעַע כָּל־אִלֵּין תַּדִּק וְתֵרֹעַ׃ וְדִי־חֲזַיְתָה רַגְלַיָּא
וְאֶצְבְּעָתָא מִנְּהוֹן חֲסַף דִּי־פֶחָר וּמִנְּהוֹן פַּרְזֶל מַלְכוּ יתיר ו' יתיר ו'
פְלִיגָה תֶּהֱוֵה וּמִן־נִצְבְּתָא דִּי־פַרְזְלָא לֶהֱוֵא־בַהּ כָּל־
42 קֳבֵל דִּי חֲזַיְתָה פַּרְזְלָא מְעָרַב בַּחֲסַף טִינָא׃ וְאֶצְבְּעָת
רַגְלַיָּא מִנְּהוֹן פַּרְזֶל וּמִנְּהוֹן חֲסַף מִן־קְצָת מַלְכוּתָא יתיר ו' יתיר ו' פתח באתנח
43 תֶּהֱוֵה תַקִּיפָה וּמִנַּהּ תֶּהֱוֵא תְבִירָה׃ דִּי חֲזַיְתָ ודי ק'
פַּרְזְלָא מְעָרַב בַּחֲסַף טִינָא מִתְעָרְבִין לֶהֱוֺן בִּזְרַע אֲנָשָׁא
וְלָא־לֶהֱוֺן דָּבְקִין דְּנָה עִם־דְּנָה הֵא־כְדִי פַרְזְלָא לָא
44 מִתְעָרַב עִם־חַסְפָּא׃ וּבְיוֹמֵיהוֹן דִּי מַלְכַיָּא אִנּוּן יְקִים
אֱלָהּ שְׁמַיָּא מַלְכוּ דִּי לְעָלְמִין לָא תִתְחַבַּל וּמַלְכוּתָה
לְעַם אָחֳרָן לָא תִשְׁתְּבִק תַּדִּק וְתָסֵיף כָּל־אִלֵּין מַלְכְוָתָא
מה וְהִיא תְּקוּם לְעָלְמַיָּא׃ כָּל־קֳבֵל דִּי־חֲזַיְתָ דִּי מִטּוּרָא
אִתְגְּזֶרֶת אֶבֶן דִּי־לָא בִידַיִן וְהַדֶּקֶת פַּרְזְלָא נְחָשָׁא

חספא

v. 33. *a*) Quod ad *pedes eius*, aliquid *de illis* erat *ex ferro*; *ferrei partim* erant. *Mem* partitiuum, vt v. 41. 42. *b*) *ex luto*, v. 34.

v. 34. *c*) *abscissum* est de monte v. 45. *saxum*, symbolum regni Christi v. 44. de cælo venturi Ioh. 18, 36. *sine manibus* sc. hominum, q. d. id *quod non* factum est *manibus*. Dan. 8, 25. Iob. 34, 20. *& percussit* v. 35. c. 4, 32. *d*) *& comminuit illa*. v. 40. 44.

v. 35. *e*) *Comminuta sunt* v. 34. *vna* (1) *f*) *Sicut puluis*, al. *gluma*, turbine abrepta *ab areis æstatis* (1) h. e. *æstiuis*. Hos. 13, 3. *g*) *factus est* (excreuit) *in montem magnum*. cf. v. 45.

v. 36. *h*) *dicemus*, sc. ego, & per me Deus; vel, ego cum sociis meis, coll. v. 17. 18. 23. 49.

v. 38. *i*) *Et quæ sunt in omni loco, in quo habitant*. c. 3, 31. *k*) *Tu* igitur, cum posteris tuis ac successoribus in imperio Babylonico, *es caput illud*, vel sec. alios libros, *illius* colossi *aureum*. cf. Esa. 14, 4. Ier. 51, 7.

v. 39. *l*) Sec. Kri *infra te*, at sec. Cthib, *inferius tuo*; s. Medo-Persicum. cf. c. 6, 25. Et post Medo-Persicum exsurget porro *regnum tertium*, Alexandri & successorum eius.

v. 40. *m*) *& debilitat* (1) *omnia*. Ex. 17, 13. *n*) *quod confringit omnia hæc*. Ier. 15, 12.

v. 41. *o*) esse *partim lutum* v. 33. *figuli* (1) *partim vero ferrum*. *p*) *diuisum erit* in duo pluraue regna v. 41. factiones atque dissidia v. 43. & statum modo prosperum, modo aduersum v. 42. *q*) *attamen* aliquid *de firmitate* s. *stabilitate* (1); ab obsoleto נצב i. q. יצב *stetit*; *erit* s. manebit *in eo* v. 28. *r*) *commixtum* v. 43. *cum luto* vel *testa argillæ* (1) i. e. argillacea.

v. 42. *s*) aliquid *de parte*, i. e. *aliqua pars regni*. ¢ 1, 2.

v. 33. חֲסַף per *Pat.* 7. 8. 15. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 34 וּמְחַת per *Patach* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. ‾ 14. 20. 21. 22. & sic v. 35. iidem. v. 35. וּמְלַאת per *Pat.* ‾ 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. At sine *Aleph* 3. 22. & hic quidem cum adposita nota כ״צ ל, sed contra *Mas.* 1. v. 38. אנתה per *Makk. Ber.* & vna cum *Kadma* super *Aleph* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. ראשה sic sine *Mapp.* 1. 2. 3. 7. 8. 22. & *Concord. Hebr.* At cum *Mapp.* erronee complures libri impressi. v. 39. ובתרך sic per *Kam.* cum *Meth.* 1. & sine *Meth.* 7. 8. 11 -- 16. 19. אחרי per *Pat.* 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. תליתיא ita in textu scribunt 6. 9. 13. 19. 20. 21. item 1. 3. 7. ‾ 8. 10. sed hi cum *Kri* תליתאה secund. *Mas. Erff.* v. 40. Pro *Cthib* habent רביעיא 1. 6. 7. 9. 20. At רביעיה sine *Kri* 2. contra *Mas. Erff.* תהוה per *He* 1. 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. תקיפא per *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas. impr.* & *Erff.* קֳבֵל per *Chatephkomets* 3. 6. 9. 13. 14. 19. 20. Et sic iidem in seqq. sæpius. v. 41. פלינא per *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas. impr.* בַהּ sic per *Pat.* postulat *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. פרזלא per *Sakephg.* sine *Paschta* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. ‾ 20. v. 42. קְצָת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 23. v. 43. פרזלא sic per repetitum subdistinctiuum minorem *Paschta* 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 22. recte & sec. analogiam distinctionis eorundem verborum v. 41. At per *Mahp.* reliqui. הא per *Ithibh* 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 44. ומלכותה sic per *He* quiescens 1. 3. 6. 9. 20. & sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Alii per *He mappikatum*.

חַסְפָּא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא אֱלָהּ רַב הוֹדַע לְמַלְכָּא מָה דִּי
לֶהֱוֵא אַחֲרֵי דְנָה וְיַצִּיב חֶלְמָא וּמְהֵימַן פִּשְׁרֵהּ׃
46 בֵּאדַיִן מַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל־אַנְפּוֹהִי
47 וּלְדָנִיֵּאל סְגִד וּמִנְחָה וְנִיחֹחִין אֲמַר לְנַסָּכָה לֵהּ׃ עָנֵה
מַלְכָּא לְדָנִיֵּאל וְאָמַר מִן־קְשֹׁט דִּי אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהּ
אֱלָהִין וּמָרֵא מַלְכִין וְגָלֵה רָזִין דִּי יְכֵלְתָּ לְמִגְלֵא רָזָא
48 דְנָה׃ אֱדַיִן מַלְכָּא לְדָנִיֵּאל רַבִּי וּמַתְּנָן רַבְרְבָן שַׂגִּיאָן
יְהַב־לֵהּ וְהַשְׁלְטֵהּ עַל כָּל־מְדִינַת בָּבֶל וְרַב־סִגְנִין עַל
49 כָּל־חַכִּימֵי בָבֶל׃ וְדָנִיֵּאל בְּעָא מִן־מַלְכָּא וּמַנִּי עַל
עֲבִידְתָּא דִּי מְדִינַת בָּבֶל לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ
וְדָנִיֵּאל בִּתְרַע מַלְכָּא׃

CAP. III.

1 ג נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא עֲבַד צְלֵם דִּי־דְהַב רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין
פְּתָיֵהּ אַמִּין שִׁת אֲקִימֵהּ בְּבִקְעַת דּוּרָא בִּמְדִינַת בָּבֶל׃
2 וּנְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא שְׁלַח לְמִכְנַשׁ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא
סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא אֲדַרְגָּזְרַיָּא גְדָבְרַיָּא דְּתָבְרַיָּא תִּפְתָּיֵא
וְכֹל שִׁלְטֹנֵי מְדִינָתָא לְמֵתֵא לַחֲנֻכַּת צַלְמָא דִּי הֲקֵים
3 נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא׃ בֵּאדַיִן מִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא
סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא אֲדַרְגָּזְרַיָּא גְדָבְרַיָּא דְּתָבְרַיָּא תִּפְתָּיֵא
וְכֹל שִׁלְטוֹנֵי מְדִינָתָא לַחֲנֻכַּת צַלְמָא דִּי הֲקֵים
וקימין ק׳ נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא וְקָאְמִין לָקֳבֵל צַלְמָא דִּי הֲקֵים
4 נְבוּכַדְנֶצַּר׃ וְכָרוֹזָא קָרֵא בְחָיִל לְכוֹן אָמְרִין עַמְמַיָּא
5 אֻמַּיָּא וְלִשָּׁנַיָּא׃ בְּעִדָּנָא דִּי־תִשְׁמְעוּן קָל קַרְנָא
יתיר י׳ מַשְׁרוֹקִיתָא קִיתְרֹס סַבְּכָא פְסַנְתֵּרִין סוּמְפֹּנְיָה וְכֹל זְנֵי
זְמָרָא תִּפְּלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵים נְבוּכַדְנֶצַּר
6 מַלְכָּא׃ וּמַן־דִּי־לָא יִפֵּל וְיִסְגֻּד בַּהּ־שַׁעֲתָא יִתְרְמֵא
7 לְגוֹא־אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה בֵּהּ זִמְנָא
יתיר י׳ כְּדִי שָׁמְעִין כָּל־עַמְמַיָּא קָל קַרְנָא מַשְׁרוֹקִיתָא קִיתְרֹס
שַׂבְּכָא פְּסַנְטֵרִין וְכֹל זְנֵי זְמָרָא נָפְלִין כָּל־עַמְמַיָּא אֻמַּיָּא
ולשניא

v. 45. a) v. 28. b) *Certum est autem somnium* v. 8. c. 3, 24. *ac fidelis*, s. fide digna est (2) c. 6, 5. *interpretatio eius*.

v. 46. c) *adoravit*. c. 3, 6. seqq. cf. Act. 10, 25. 26. c. 14, 13. 14. 15. Apoc. 19, 10. c. 12, 8. 9. d) *& odoramenta* Esr. 8, 10. *iussit sacrificare*. Hebræis נסך est *libare*, at Ar. & Chald. generatim *offerre*, *sacrificare*.

v. 47. e) Est *de veritate*, i. e. *verum*, seu pars veritatis generatim spectatæ. c. 4, 34. f) Ps. 136, 2. g) & *Dominus Regum*. v. 21.

v. 48. h) *magnum fecit*. c. 4, 8. 17. 19. i) *& magnum seu præsidem antistitum*. c. 3, 2. 27. sc. dominari fecit, seu, vti Syr. addit, *constituit eum*.

v. 49. k) *vt constitueret* v. 24. c. 3, 12. *super opus* s. *negotia* prouinciæ Babyloniæ c. 3, 12. l) *ipse vero Daniel erat in porta*, h. e. in aula *Regis* Esth. 2, 19. 21.

CAP. III, v. 1. m) *Fecit colossum aureum* c. 2, 31. sqq. Sistitur hoc Capite singulare exemplum prouidentiæ diuinæ erga socios Danielis, qua eos ex manifesto periculo mortis, cui ob negatam Nebucadnezaris Colosso diuinam venerationem, obnoxii fuerant, mirabiliter eripuit. Vbi I. Trium virorum illorum animosa confessio v. 1-23. II. Eorundem miraculosa ereptio v. 24-fin. n) *latitudo* vero *eius* (2) Esr. 6, 3. cf. Gen. 9, 27. o) *Dura*. pr. loci.

v. 2. p) *ad congregandum satrapas*, *antistites* Esr. 5, 3. 14. *ac principes*, *iudices* superioris ordinis (2) *thesaurarios* (2) cf. Esr. 5, 17. *legum peritos* (2) *iureconsultos* (2) v. 3. *& omnes præfectos prouinciarum*. v. 3. *vt venirent*. infinit. ab אתא c. 7, 22. *ad dedicationem colossi*, Esr. 6, 16. 17. 2 Par. 7, 9.

v. 6. q) *in medium fornacis*. v. 25. 26. *ignis ardentis*. cf. c. 7, 11.

---

v. 45. ומהימן per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 47. ומרה sic per *He* 1. & sic fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed ˉ contra *impr.* v. 49. על per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. די per *Makk.* 1. 2. CAP. III, v. 1. דהב per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 2. גדבריא sic per *Mahp.* & *Kadma* 1. 2. 7. 8. 11. 13. 19. 21. ˉ 24. sec. analogiam consecutionis accentuum, & *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 25, 46. Reliqui per *Meth.* pro *Kadma.* דהבריא ita cum *Dag.* 1. 2. & sic v. 3. iidem & 22. 24. sec. *Mas.* Dan. 5, 12. Reliqui sine *Dag.* תפתיא cum *Kri* תפתאי poscit *Mas. Erff.* v. 3. לקבל Sic *Lamed* per *Kometschat.* 3. 6 -- 24. Alii per *Pat.* At *Kuph* per *Chatephkom.* 1. 3. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 22. 23. Reliqui per *Schua* simplex. נבכדנצר: sic *defect.* 22. & fe. 1. secund. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr. final.* f. 46. col. 6. Reliqui *plene* ו per *Schurek.* v. 5. פסנתרין Sic per *Tsere* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. Alii per *Schua.* cf. v. 7. 10. 15. v. 6. בה per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 20. שעתא *Ain* per *Chatephpat.* sine seq. *Dag.* 2. 6. 9 -- 16. 19 -- 23. לגו sine ˉ *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. v. 7. פסנטרין sic per *Tsere* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. At per *Schua* alii. cf. supra v. 5. Porro per *Tau* pro *Thet* 23. contra *Mas.*

וְלִשָּׁנַיָּא סָגְדִין לְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵים נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא׃
8 כָּל־קֳבֵל דְּנָה בֵּהּ־זִמְנָא קְרִבוּ גֻּבְרִין כַּשְׂדָּאִין וַאֲכַלוּ
9 קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא׃ עֲנוֹ וְאָמְרִין לִנְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא
י מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי׃ אַנְתָּה מַלְכָּא שָׂמְתָּ טְּעֵם דִּי־כָל־ יתיר ה׳
אֱנָשׁ דִּי־יִשְׁמַע קָל קַרְנָא מַשְׁרֹקִיתָא קַיתְרֹס שַׂבְּכָא יתיר ו׳
פְּסַנְתֵּרִין וְסִיפֹּנְיָא וְכֹל זְנֵי זְמָרָא יִפֵּל וְיִסְגֻּד לְצֶלֶם וסומפוניא קרי
11 דַּהֲבָא׃ וּמַן־דִּי־לָא יִפֵּל וְיִסְגֻּד יִתְרְמֵא לְגוֹא־אַתּוּן
12 נוּרָא יָקִדְתָּא׃ אִיתַי גֻּבְרִין יְהוּדָאיִן דִּי־מַנִּיתָ יָתְהוֹן
עַל־עֲבִידַת מְדִינַת בָּבֶל שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ גֻּבְרַיָּא
אִלֵּךְ לָא־שָׂמוּ עֲלָיךְ מַלְכָּא טְעֵם לֵאלָהָיךְ לָא פָלְחִין יתיר י׳ נתיר י׳
וּלְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא סָגְדִין׃
13 בֵּאדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר בִּרְגַז וַחֲמָא אֲמַר לְהַיְתָיָה
לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ הֵיתָיוּ
14 קֳדָם מַלְכָּא׃ עָנֵה נְבֻכַדְנֶצַּר וְאָמַר לְהוֹן הַצְדָּא שַׁדְרַךְ
מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ לֵאלָהַי לָא אִיתֵיכוֹן פָּלְחִין וּלְצֶלֶם
טו דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימֶת לָא סָגְדִין׃ כְּעַן הֵן אִיתֵיכוֹן עֲתִידִין דִּי
בְעִדָּנָא דִּי־תִשְׁמְעוּן קָל קַרְנָא מַשְׁרוֹקִיתָא קַיתְרֹס יתיר ו׳
שַׂבְּכָא פְּסַנְתֵּרִין וְסוּמְפֹּנְיָה וְכֹל ׀ זְנֵי זְמָרָא תִּפְּלוּן
וְתִסְגְּדוּן לְצַלְמָא דִי־עַבְדֵת וְהֵן לָא תִסְגְּדוּן בַּהּ־שַׁעֲתָה
תִתְרְמוֹן לְגוֹא־אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא וּמַן־הוּא אֱלָהּ דִּי
16 יְשֵׁיזְבִנְכוֹן מִן־יְדָי׃ עֲנוֹ שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ וְאָמְרִין
לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר לָא־חַשְׁחִין אֲנַחְנָה עַל־דְּנָה פִּתְגָם
יז לַהֲתָבוּתָךְ׃ הֵן אִיתַי אֱלָהַנָא דִּי־אֲנַחְנָא פָלְחִין יָכִל
לְשֵׁיזָבוּתַנָא מִן־אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא וּמִן־יְדָךְ מַלְכָּא
18 יְשֵׁיזִב׃ וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא־לָךְ מַלְכָּא דִּי לֵאלָהָיךְ לָא־ יתיר י׳
אִיתַנָא פָלְחִין וּלְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא נִסְגֻּד׃
19 בֵּאדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר הִתְמְלִי חֱמָא וּצְלֵם אַנְפּוֹהִי
אֶשְׁתַּנִּו עַל־שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ עָנֵה וְאָמַר לְמֵזֵא אשתני קרי

לאתונא Eeeee 3 צז ג

v. 8. *a*) Veteres recte: & *accusarunt Iudaeos*, q. d. *comederunt excidia*, vel sec. alios, *obtrectationes Iudaeorum*; cf. c. 6, 25. & Syr. Rom. 1, 30. Radix קרץ Hebraeis *excidere* Iob. 33, 6. Arabibus *pungere, mordere*, convenit obtrectationibus, quibus *excidium* alteri paratur, morsusque infliguntur exitiabiles. *Comedendi* vero Verbum dulcedinem simul exprimit, quam delatores ex aliorum delatione ac damno captant.

v. 9. *b*) Consueta orientalium Regum compellatio. c. 2, 4.

v. 10. *c*) *posuisti decretum*. v. 29. c. 4, 3. *d*) Vid. not. v. 5.

v. 12. *e*) *quos constituisti*. c. 2, 24. 49. Particula ית (1) Chaldaeis, vt Hebraeis את, not. Accusatiui. *f*) *non posuerunt super te consilium*, h. e. nullam tui ac legis tuae habuerunt rationem, c. 6, 14.

v. 13. *g*) *in ira* (1) & *excandescentia* (1) h. e. vehementi cum ira. Hab. 3, 2. *iussit adduci*. Inf. Aphel ab אתה *venit* c. 5, 2. *h*) *viros hos adduxerunt*, impersonaliter, pro, *adducti sunt*. cf. v. 4. *dicunt*, pro *dicitur*.

v. 14. *i*) Veteres, *Verene?* q. d. Estne ita, quemadmodum de vobis audiui? Alii melius, *an de industria?* seu *certo consilio?* coll. Hebr. Num. 35, 20. 22. *k*) *erexi*. Accentus retractus est, vt in *Sameth* pro *Saméth* Esr. 6, 12.

v. 16. *l*) *non necessum habemus* (2) Esr. 6, 9. cf. Esr. 7, 20. Gr. Ar. & Syr. *non opus est nobis*. Vulg. *non oportet nos*. Radix חשח cf. formata a חש pro חשיש *solicitus fuit*. *m*) Syr. *super hac re verbum ad respondendum* (h. e. quod respondeamus) *tibi*. Recte propter syntaxin & accentus.

v. 17. *n*) Coc. Lex. *siquidem*, causaliter. At Vulg. *ecce enim*.

v. 8. בה per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 10. 20. ואכלו per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 20. v. 10. שמת Sin per *Kam*. plerique, ex male adplicata (vt videtur) *Masora*, quae ad posteriorem potius, quam priorem syllabam spectat. At per *Pat*. 2. 3. 6. 9. 10. 20. משרקיתא sic *defect*. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 2. sec. *Mas*. 2. At *plene* plerique. v. 11. יקדתא *defect*. 2. 3. 22. cf. v. 21. v. 12. יהודאין sic per *Aleph* quiescens & *Iod* mobile 8. sec. *M. l.* יתהון sic per *Pat*. *Concord. Hebr.* v. 14. הצדא sic sine *Dag*. 8. 15. 17. 24. Alii cum *Dag*. v. 15. הן Sic per *Darga* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 19. 21. 22. 23. at per *Makk*. 2. Reliqui per *Mun*. anomalice. cf. tamen similem consecutionem Ier. 30, 11. בה sic per *Pat*. 3. 6. 8. 9. 11 - - 16. 19. 22. 23. 24. Per *Kam*. 2. 7. 20. 21. Reliqui per *Tsere*. לגו sine *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Sic iidem v. 21. & inposterum fere semper. v. 16. למלכא נבוכדנצר, Ita 2. At נבוכדנצר, per *Rbhia* cum *Mun*. 3. 6. 9. 10. 20. & sine *Mun*. 13. 19. Denique לא־חשחין אנחנא נבוכדנצר ita 1. חשחין per *Kam*. cum *Meth*. 6. 9. 10. 14. v. 18. איתנא cum *Iod* 6. 9. 10. 14. 23. & simul cum *Kri* ותיר ו & sic fe. 1.

לְאַתּוּנָא חַד־שִׁבְעָה עַל דִּי חֲזֵה לְמֵזְיֵהּ׃ וּלְגֻבְרִין גִּבָּרֵי־ כ
חַיִל דִּי בְחַיְלֵהּ אֲמַר לְכַפָּתָה לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ
לְמִרְמֵא לְאַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא׃ בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ 21
כְּפִתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן פַּטִּישֵׁיהוֹן וְכַרְבְּלָתְהוֹן וּלְבֻשֵׁיהוֹן יתיר
וּרְמִיו לְגוֹא־אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה מִן־ 22
דִּי מִלַּת מַלְכָּא מַחְצְפָה וְאַתּוּנָא אֵזֵה יַתִּירָה גֻּבְרַיָּא
אִלֵּךְ דִּי הַסִּקוּ לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ קַטִּל הִמּוֹן
שְׁבִיבָא דִּי נוּרָא׃ וְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ תְּלָתֵּהוֹן שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ 23
וַעֲבֵד נְגוֹ נְפַלוּ לְגוֹא־אַתּוּן־נוּרָא יָקִדְתָּא מְכַפְּתִין׃
אֱדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא תְּוַהּ וְקָם בְּהִתְבְּהָלָה 24
עָנֵה וְאָמַר לְהַדָּבְרוֹהִי הֲלָא גֻבְרִין תְּלָתָה רְמֵינָא לְגוֹא־
נוּרָא מְכַפְּתִין עָנַיִן וְאָמְרִין לְמַלְכָּא יַצִּיבָא מַלְכָּא׃
עָנֵה וְאָמַר הָא־אֲנָה חָזֵה גֻּבְרִין אַרְבְּעָה שְׁרַיִן מַהְלְכִין כה
בְּגוֹא־נוּרָא וַחֲבָל לָא־אִיתַי בְּהוֹן וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָיָא דָּמֵה רביעאה
לְבַר־אֱלָהִין׃ בֵּאדַיִן קְרֵב נְבוּכַדְנֶצַּר 26
לִתְרַע אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא עָנֵה וְאָמַר שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ
וַעֲבֵד־נְגוֹ עַבְדוֹהִי דִּי־אֱלָהָא עִלָּיָא פֻּקוּ וֶאֱתוֹ עלאה קרי
בֵּאדַיִן נָפְקִין שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ מִן־גּוֹא
נוּרָא׃ וּמִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא 27
וְהַדָּבְרֵי מַלְכָּא חָזַיִן לְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ דִּי לָא־שְׁלֵט
נוּרָא בְּגֶשְׁמְהוֹן וּשְׂעַר רֵאשְׁהוֹן לָא הִתְחָרַךְ
וְסַרְבָּלֵיהוֹן לָא שְׁנוֹ וְרֵיחַ נוּר לָא עֲדָת בְּהוֹן׃ עָנֵה 28
נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּי־שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ
וַעֲבֵד נְגוֹ דִּי־שְׁלַח מַלְאֲכֵהּ וְשֵׁיזִב לְעַבְדוֹהִי דִּי הִתְרְחִצוּ
עֲלוֹהִי וּמִלַּת מַלְכָּא שַׁנִּיו וִיהַבוּ גֶשְׁמֵיהוֹן דִּי לָא־יִפְלְחוּן יתיר
וְלָא־יִסְגְּדוּן לְכָל־אֱלָהּ לָהֵן לֵאלָהֲהוֹן׃ וּמִנִּי שִׂים טְעֵם 29
דִּי כָל־עַם אֻמָּה וְלִשָּׁן דִּי־יֵאמַר שָׁלָה עַל אֱלָהֲהוֹן דִּי־ שלו קרי
שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹא הַדָּמִין יִתְעֲבֵד וּבַיְתֵהּ נְוָלִי
ישתוה

v. 19. a) *Septuple.* q. d. *pro vno ſeptem,* vel *ſeptenis* vicibus pro *vna.* Videlicet *vnum,* aliis numeralibus præmiſſum, multiplicatiuum eſt, coll. Targ. Ier. 17, 18. *vnum duo,* i. e. *duplum.* b) *ſupra quod,* i. e. plus quam *viſum,* ſeu *decretum* fuerat. *Videre* aliquando eſt *iudicare, decernere.* cf. e. g. ſynonymum c. 1, 13. c) *accendere eam.* Infin. Peal ab אזה v. 22.

v. 20. d) *vincire,* ſeu *vt vincirent* (4) v. 21. 23. 24. e) *ad proiiciendum* eos ex alto. v. 6.

v. 21. f) *vincti ſunt* v. 20. *in ſarabaris,* vel ſarabalis *ſuis* (2) v. 27. Significat *femoralia* ad pedes fere demitti ſolita. Rad. סרבל *tegere, operire.* g) Vulg. & *tiaris,* quæ capitis geſtamina apud Perſas fuere. Forte ſunt Latinorum Græcorumque *petaſi;* a פטש *extendere* Eſa. 23, 13. h) Gr. *tibialibus,* Ar. *ocreis,* Vulg. *calceamentis,* dictis a כרבל *operuit,* quod pedes contegant, coll. Rad. 1 Par. 15, 27.

v. 22. i) *ex quo* i. e. *eo quod,* ſic מאשר Eſa. 43, 4. k) *vrgebat, inſtabat* c. 2, 15. & vero *fornax ſuccenſa erat nimis ſ. abundanter.* v. 19. l) igitur quod ad *viros hos* attinet, *qui adſcendere fecerant.* c. 6, 24. Rad. נסק *adſcendit.* m) *flamma* (2) c. 7, 9. cf. Iob. 18, 5.

v. 23. n) *vincti,* Particip. paſſ. pael. v. 20.

v. 24. o) *obſtupuit* (1) i. q. תהה, vnde eſt Hebr. תהו *vaſtitas.* p) *ducibus ſuis* (4) v. 27. q) *Certum* eſt hoc, & omnino ſe ita habet. c. 6, 13. c. 2, 8. 45.

v. 25. r) *ſolutos* (4) c. 5, 6. 12. 16. s) & *læſio* vlla, ſeu *noxa* (2) Eſr. 4, 22. t) & *ſpecies* (2) c. 2, 31. *quarti, ſimilis* eſt *filio Dei* ſiue *Deorum,* i. e. *Angelo,* coll. v. 28. & Iob. 1, 6. c. 2, 1. c. 38, 7. Aliam huius tituli acceptionem cf. Gen. 6, 2. 4. aliamque Prou. 30, 4.

---

v. 21. בסרבליהון per *Sakephk.* 1. 2. 6. 9. 14. 16. 20. v. 25. מהלכין ita 1. contra
Maſ. impr. ורויה *plene* 2. ſec. *Maſ. Erff.* רביעיא ſic in *Cthib* 2. 3. 6. 9. 11. 12. 20.
v. 26. אתון per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. & vna cum *Mun.* 2. v. 27. חזין
cum adiecto *Pſik* 6. 9 -- 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. אלך per *Rbia* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23.
עדת per *Pat.* 1. 3. contra *Maſ. impr.* h. l. & *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* c. 4, 28. v. 28. ויהבו
per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. גשמהון ſine *Iod* 3. 12. 15. 16. 23. & *Occidentales,* ſic ſe. 2.
contra *Maſ. Erff.* v. 29. די per *Tliſchagd.* 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 21. הדמין per *Paſchta*
2. 6. 9. 10.

ישתנה כל־קבל די לא איתי אלה אחרן די־יכל
ל להצלה כדנה׃ באדין מלכא הצלח לשדרך מישך
31 ועבד נגו במדינת בבל׃ נבוכדנצר מלכא
לכל־עממיא אמיא ולשניא די־דארין בכל־ארעא — דורין ק׳
32 שלמכון ישגא׃ אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא
33 עליא שפר קדמי להחויה׃ אתוהי כמה רברבין — עלאה קרי
ותמהוהי כמה תקיפין מלכותה מלכות עלם ושלטנה
ד עם־דר ודר׃ אנה נבוכדנצר שלה — CAP. IV.
2 הוית בביתי ורענן בהיכלי׃ חלם חזית וידחלנני
3 והרהרין על־משכבי וחזוי ראשי יבהלנני׃ ומני שים
טעם להנעלה קדמי לכל חכימי בבל די־פשר חלמא
4 יהודענני׃ באדין עללין חרטמיא אשפיא כשדיא — יתיר ל׳ כשדאי קרי
וגזריא וחלמא אמר אנה קדמיהון ופשרה לא־
ה מהודעין לי׃ ועד אחרין על קדמי דניאל די־ — יתיר י׳
שמה בלטשאצר כשם אלהי ודי רוח־אלהין קדישין
6 בה וחלמא קדמוהי אמרת׃ בלטשאצר רב חרטמיא
די אנה ידעת די רוח אלהין קדישין בך וכל־רז לא־
7 אנס לך חזוי חלמי די־חזית ופשרה אמר׃ וחזוי ראשי
על־משכבי חזה הוית ואלו אילן בגוא ארעא ורומה
שגיא׃ רבה אילנא ותקף ורומה ימטא לשמיא
9 וחזותה לסוף כל־ארעא׃ עפיה שפיר ואנבה שגיא
ומזון לכלא־בה תחתוהי תטלל ׀ חיות ברא ובענפוהי
10 ידרון צפרי שמיא ומנה יתזין כל־בשרא׃ חזה הוית — יתיר ד׳
בחזוי ראשי על־משכבי ואלו עיר וקדיש מן־שמיא
11 נחת׃ קרא בחיל וכן אמר גדו אילנא וקצצו ענפוהי
אתרו עפיה ובדרו אנבה תנד חיותא מן־תחתוהי
12 וצפריא מן־ענפוהי׃ ברם עקר שרשוהי בארעא
שבקו ובאסור די־פרזל ונחש בדתאא די ברא ובטל

שמיא   Eeeee 4   צז ד

v. 30. a) *progredi fecit*, i. e. ad maiores dignitates *promouit*, c. 6, 29.
v. 31. b) Hic auſpicandum erat Caput IV. quia tribus vltimis hiſce verſibus Programma illud, quod c. IV. ſubſequitur, iam inchoatur. Interim receptam capitum diſtributionem retinuimus, ne in allegandis capitibus verſibusque confuſio exiſteret. Deſcribitur autem in ſequentibus *Nebucadnezaris humiliatio*, per modum programmatis ab ipſo Nebucadnezare publicati, in quo præmittitur I. *Prologus*, continens tum inſcriptionem ac ſalutationem v. 31. tum ſummariam laudum diuinarum prædicationem v. 32. 33. II. Subſequitur *Narratio*, occupata tam circa ſomnii peculiaris recitationem c. IV, v. 1. 2. quam quæſitam impetratamque interpretationem v. 3 - 24. nec non eiuſdem impletionem v. 25 - 33. III. Clauditur *Epilogo* eucharistico v. 34. c) c. 6, 26. Eſr. 5, 7. 1 Petr. 1, 2.
v. 32. d) *Signa & prodigia* v. 33. c. 6, 28. e) *pulchrum fuit coram me*, i. e. *placuit*, ſeu *viſum eſt mihi* c. 4, 24. c. 6, 2. *indicare*, videlicet debitis cum encomiis ac laudibus, Deut. 26, 3. Eſa. 66, 19.
v. 33. f) c. 2, 44. c. 4, 31. c. 7, 27.
CAP. IV, v. 1. g) *tranquillus* (1) *eram* v. 24. h) Vulg. & *florens*, Gr. *bene virens*, q. d. *Viridis* inſtar arboris, coll. v. 7. ſeqq. Deut. 12, 2. At Syr. *quietus*, a רעה *adquieſcere*.
v. 2. i) *Et cogitationes meæ erant ſuper cubili meo*. c. 7, 1. quæ me modo huc, modo illuc diſtrahebant. k) c. 2, 28.
v. 3. l) *ad introducendum*. Vid. not. c. 2, 25.
v. 4. m) *Tunc igitur ingrediebantur* c. 5, 8. *magi*, cetera. Vid. not. c. 1, 20. n) Vid. not. c. 2, 27.
v. 7. o) *arbor quædam* (5) v. 8. 11. 17. 23.

v. 29. ישתנוה per *Segol* 3. ſecund. *Maſ. Erff.* v. 33. עלם per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 22. 23. CAP. IV, v. 2. וידחלנני per *Kam.* 2. 3. ſic fu. 1. contra *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7. יבהלנני itidem per *Kam.* 3. 6. 9. 14. 20. 21. contra *Maſ.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7. v. 3. יהודענני per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 9. v. 4. עללין ſic per *Kam.* 1. 6 -- 16. 19. 20. 21. 23. Alii per *Pat.* v. 6. אמר per *Pat.* 1. 2. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7. & *Maſ. Erff.* h. l. ſed contra *impr.* h. l. & c. 4, 15. v. 7. הוית per *Sakephk.* 1. 3. 8. 13. 15. 16. 19. v. 9. ומזון per *Tiphcha* 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. At per *Merea*, cum ſequente *Tiphcha*, 1. 3. 24. & *Ber.* Reliqui erronee per *Paſchta.* Porro autem apud לכלא cum *Tiphcha* etiam *Makk.* habent 24. & *Ber.* fauente, vt videtur, *Maſ.* Num. 28, 26. Cf. v. 18. צפרי per *Chatephkam.* 1. 3. Sic iidem v. 18. & 30. v. 11. אתרו per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. Et ſic in ובדרו iidem fere. Pro תחתוהי habent תחתוהי 1. 3. 20. & in textu 6. 9. v. 12. בדתאא ſic per geminum *Aleph* 3. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 23. ſec. *Maſ. Erff.* & *impr.* Alii בדתאה per *He.*

שְׁמַיָּא יִצְטַבַּע וְעִם־חֵיוְתָא חֲלָקֵהּ בַּעֲשַׂב אַרְעָא׃
13 לִבְבֵהּ מִן־אֲנוֹשָׁא יְשַׁנּוֹן וּלְבַב חֵיוָא יִתְיְהִב לֵהּ וְשִׁבְעָה — יתיר ד
14 עִדָּנִין יַחְלְפוּן עֲלוֹהִי׃ בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאמַר
קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא עַד־דִּבְרַת דִּי־יִנְדְּעוּן חַיַּיָּא דִּי־שַׁלִּיט
עִלָּיָא בְּמַלְכוּת אֲנוֹשָׁא וּלְמַן־דִּי יִצְבֵּא יִתְּנִנַּהּ וּשְׁפַל — עלאה קרי
טו אֲנָשִׁים יְקִים עֲלַיהּ׃ דְּנָה חֶלְמָא חֲזֵית אֲנָה מַלְכָּא — יתיר ו׳ יתיר י׳
נְבוּכַדְנֶצַּר וְאַנְתְּה בֵּלְטְשַׁאצַּר פִּשְׁרֵא׀ אֱמַר כָּל־קֳבֵל — יתיר ה׳ א׳ במקום ה׳
דִּי׀ כָּל־חַכִּימֵי מַלְכוּתִי לָא־יָכְלִין פִּשְׁרָא לְהוֹדָעֻתַנִי
16 וְאַנְתְּה כָּהֵל דִּי רוּחַ־אֱלָהִין קַדִּישִׁין בָּךְ׃ אֱדַיִן — יתיר ה׳
דָּנִיֵּאל דִּי־שְׁמֵהּ בֵּלְטְשַׁאצַּר אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָה
וְרַעְיֹנֹהִי יְבַהֲלֻנֵּהּ עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר בֵּלְטְשַׁאצַּר חֶלְמָא
וּפִשְׁרֵא אַל־יְבַהֲלָךְ עָנֵה בֵלְטְשַׁאצַּר וְאָמַר מָרִאי — א׳ במקום ה׳
17 חֶלְמָא לְשָׂנְאָיךְ וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָיךְ׃ אִילָנָא דִּי חֲזַיְתָ דִּי — יתיר א׳
רְבָה וּתְקִף וְרוּמֵהּ יִמְטֵא לִשְׁמַיָּא וַחֲזוֹתֵהּ לְכָל־ — יתיר י׳
18 אַרְעָא׃ וְעָפְיֵהּ שַׁפִּיר וְאִנְבֵּהּ שַׂגִּיא וּמָזוֹן לְכֹלָּא־בֵהּ
תְּחֹתוֹהִי תְּדוּר חֵיוַת בָּרָא וּבְעַנְפוֹהִי יִשְׁכְּנָן צִפְּרֵי
19 שְׁמַיָּא׃ אַנְתְּה־הוּא מַלְכָּא דִּי רְבַיְת וּתְקֵפְתְּ וּרְבוּתָךְ — יתיר ה׳
כ רְבָת וּמְטָת לִשְׁמַיָּא וְשָׁלְטָנָךְ לְסוֹף אַרְעָא׃ וְדִי חֲזָא
מַלְכָּא עִיר וְקַדִּישׁ נָחִת׀ מִן־שְׁמַיָּא וְאָמַר גֹּדּוּ אִילָנָא
וְחַבְּלוּהִי בְּרַם עִקַּר שָׁרְשׁוֹהִי בְּאַרְעָא שְׁבֻקוּ וּבֶאֱסוּר
דִּי־פַרְזֶל וּנְחָשׁ בְּדִתְאָא דִּי בָרָא וּבְטַל שְׁמַיָּא יִצְטַבַּע
וְעִם־חֵיוַת בָּרָא חֲלָקֵהּ עַד דִּי־שִׁבְעָה עִדָּנִין יַחְלְפוּן
21 עֲלוֹהִי׃ דְּנָה פִשְׁרָא מַלְכָּא וּגְזֵרַת עִלָּיָא הִיא דִּי — עלאה קרי
22 מְטָת עַל־מָרִאי מַלְכָּא׃ וְלָךְ טָרְדִין מִן־אֲנָשָׁא וְעִם־ — יתיר א׳
חֵיוַת בָּרָא לֶהֱוֵה מְדֹרָךְ וְעִשְׂבָּא כְתוֹרִין׀ לָךְ יְטַעֲמוּן
וּמִטַּל שְׁמַיָּא לָךְ מְצַבְּעִין וְשִׁבְעָה עִדָּנִין יַחְלְפוּן עֲלָיךְ — יתיר י׳
עַד׀ דִּי־תִנְדַּע דִּי־שַׁלִּיט עִלָּיָא בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וּלְמַן־ — יתיר י׳
23 דִּי יִצְבֵּא יִתְּנִנַּהּ׃ וְדִי אֲמַרוּ לְמִשְׁבַּק עִקַּר שָׁרְשׁוֹהִי דִּי
אילנא

v. 12. a) *& rore cælorum tingetur*, seu madidus fiet. v. 20. 22. 30.
v. 13. b) *Cor eius a* corde *hominis*, Vulg. *ab humano mutabunt*, h. e. mutabitur, ita vt ex humano ferinum fiat. Sic infra v. 21. *trudent*, pro *truderis*, & v. 23. *dixerunt*, pro *dictum est*. c) *& cor feræ*, h. e. ferinum, ratione accidentium, stupiditatis atque sæuitiæ. d) *& septem tempora*, h. e. anni v. 20. 22. 29. c. 7, 25. c. 12, 7. Apoc. 12, 4. *transibunt super eum*, priusquam hic status eius finiatur. v. 20.
v. 14. e) *Ex decreto* (2) v. 21. *vigilum*, h. e. angelorum v. 10. Sic autem dicitur, non quod vigiles auctores habet, (vocatur enim *decretum* ipsius *Excelsi* v. 21.) sed quod vigilibus est a Deo solenniter promulgatum, & ab iis tanquam iustum adprobatum. cf. Esa. 44, 26. f) *verbum hoc* decisiuum s. *sententia hæc* facta est. Esr. 4, 17. g) *& in dicto sanctorum rogatio hæc*. Epexegesis membri prioris. Idem igitur h. l. est *dictum*, quod modo *decretum*; iidem *sancti*, qui modo *vigiles*, coll. v. 10. eadem *rogatio*, quod modo *verbum*. *Rogatio* autem dicitur decretum, quod quasi perrogatis sententiis factum est. h) *vsque ad eam rationem*, seu *eo vsque*, & eapropter, *vt*. v. 22.
v. 16. i) *obstupuit* (1) c. 8, 27. k) *Domine mi*. v. 21. c. 2, 47. l) *hostibus tuis*. 1 Sam. 28, 16.
v. 21. m) *Nempe decretum Altissimi* v. 14. *est*. Vau declaratiuum, vt v. 7. 22. 24. c. 2, 9.
v. 22. n) *Nempe*, vt hoc ipsum Altissimi decretum tibi declarem, *te trudentes erunt*, h. e. *truderis ex hominibus*, seu hominum societate, non quidem a magnatibus tuis, coll. v. 33. sed a Deo, qui rabiem immittet tibi, efficietque, vt ab hominibus seiunctus inter feras degas.

v. 13. ישנון per *Schurek* 1. 3. 6. 9. 10. 20. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* v. 14. Pro עַד־ habent עַל־ 10. 20. 23. עליה per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. contra *Mas. Erff.* v. 15. Prius פשרא per *Tsere* 1. 6. 9. 10. 12 --- 16. 19 --- 23. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* At פשרה 2. & פישרה 3. Reliqui פשרא in statu emphatico. אמר *Aleph* per *Chatephpat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9., At *Mem* per *Pat.* 1. 2. 3. 20. & in marg. 6. 9. v. 16. אשתומם per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. ופשרא per *Kam.* 2. & in marg. 6. 9. At ופישרה 3. & ופשרה 6. 9. 12. 16. 20. 21. 23. Omnes contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* v. 18. לכלא־בה sic cum interposito *Makk.* quod omittunt 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 12. 15. 6. 17. 18. 20. 21. poscere videtur *Mas. impr.* Num. 28, 26. v. 19. Pro רבית habet רבת 2. רְבַת 3. in marg. at רבית 3. in textu, & רבית *Concord. Hebr.* ac denique רבית 22. 23. Omnes contra *Mas. impr.* & *Erff.* quarum hæc *Iod*, illa vero simul *Pat.* poscit. רבת per *Pat.* 1. 3. 22. 23. contra *Mas. impr.* v. 20. בדתאא sic per duplum *Aleph* 3. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 21. secund. *Mas. impr.* & *Erff.* v. 21. מטית ita. 1. cum nota יתיר י, at מטות cum *Kri* מטרת poscit *Mas. Erff.* v. 22. ולך טרדין מן־אנשא ita 6. 9. 10. 12. 13. 16. 19. 20. 23. ולמן די ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 23. יתננה per *Pat.* poscit *Ind. Bas.* t. 61. col. 7.

אילנא מלכותך לך קימא מן־די תנדע די שלטן
24 שמיא׃ להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה — יתיר ה
פרק ועויתך במחן ענין הן תהוה ארכא לשלותך׃
כה כלא מטא על־נבוכדנצר מלכא׃
26 לקצת ירחין תרי־עשר על־היכל מלכותא
27 די בבל מהלך הוה׃ ענה מלכא ואמר הלא דא־
היא בבל רבתא די־אנה בניתה לבית מלכו בתקף
28 חסני וליקר הדרי׃ עוד מלתא בפם מלכא קל מן
שמיא נפל לך אמרין נבוכדנצר מלכא מלכותא — פתח באתנח
29 עדת מנך׃ ומן־אנשא לך טרדין ועם־חיות ברא
מדרך עשבא כתורין לך יטעמון ושבעה עדנין
יחלפון עליך עד די תנדע די־שליט עליא במלכות — יתיר ה עלאה קרי
ל אנשא ולמן די־יצבא יתננה׃ בה שעתא מלתא
ספת על־נבוכדנצר ומן־אנשא טריד ועשבא כתורין
יאכל ומטל שמיא גשמה יצטבע עד די שערה כנשרין
31 רבה וטפרוהי כצפרין׃ ולקצת יומיא אנה
נבוכדנצר עיני לשמיא נטלת ומנדעי עלי יתוב
ולעליא ברכת ולחי עלמא שבחת והדרת די — ולעלאה קרי
32 שלטנה שלטן עלם ומלכותה עם־דר ודר׃ וכל־
דארי ארעא כלה חשיבין וכמצביה עבד בחיל שמיא — דירי קרי
ודארי ארעא ולא איתי די־ימחא בידה ויאמר לה מה — ודירי קרי
33 עבדת׃ בה־זמנא מנדעי יתוב עלי וליקר מלכותי
הדרי וזיוי יתוב עלי ולי הדברי ורברבני יבעון ועל־
מלכותי התקנת ורבו יתירה הוספת לי׃
34 כען אנה נבוכדנצר משבח ומרומם ומהדר למלך
שמיא די כל־מעבדוהי קשוט וארחתה דין ודי מהלכין
בגוה יכל להשפלה׃

ה בלשאצר מלכא עבד לחם רב לרברבנוהי אלף — Cap. V.

ולקבל

v. 24. *a) Quapropter consilium meum* (1) cf. Verbum Neh. 5, 7. *pulchrum sit apud te*, h. e. *placeat tibi* c. 3, 32. *b) Nempe* (*Vau* declarativum est, vt v. 21.) *peccata tua* (1) & inprimis iniustitiam. *c) per oppositam iustitiam*, cum generaliter dictam, seu boni ac recti studium, tum specialiter talem, seu quæ suum cuique tribuit. Vulg. aliique *eleemosynis*, quo significatu quidem vox ista Syris, Chaldæis, Arabibusque atque Rabbinis interdum venit, hic tamen *iustitiam* potius denotat, quia peccatis opponitur, & personæ regiæ, ad quam sermo heic instituitur, apprime conuenit, & Regibus propria quasi virtus est. *d)* Vulg. aliique, *redime*, ex vsu Chaldaico ac Syriaco: rectius *abrumpe*, Gen. 27, 40. Ex. 31, 2. 3. 24. Nec enim usquam in sacris scripturis hominum peccata, sed homines ipsi redimi dicuntur. *e) & iniquitates tuas* (1) præsertim illas, quæ ex immisericordia & sæuitie pullularunt, abrumpe *miserendo pauperum*, seu per misericordiam erga pauperes ac miseros. *f) si forte* c. 2, 5. 6. 9. coll. Act. 9, 22. Vulg. Gr. & Ar. *forsitan*. cf. Amos 5, 15. Ioel. 2, 14. Ion. 3, 9. Zeph. 2, 3. *g) erit prorogatio* (2) c. 7, 12. *tranquillitati tuæ* (1) ita vt sicut huc vsque, sic porro saluus ac florens sis v. 1.

v. 30. *h) completum est. i) donec pilus eius vt pilus aquilarum creuit, & vngues eius* (2) c. 7, 19. *vt vngues auium.*

CAP. V, v. 1. *k) conuiuium* (1) cf. Esa. 21, 4. 5. Partes huius capitis sunt quatuor, I. Regium flagitium v. 1-4. II. Subsequens portentum v. 5. 6. III. Portenti interpretamentum, partim vt profanis impossibile v. 7. 8. 9. partim vt Danieli expeditum ac facile v. 10--29. IV. Interpretamenti complementum v. 30.

v. 23. שלטן sic his *defect.* 1. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* At שליטין 2. & שליטן reliqui. v. 24. והטיך cum *Kri* והטאך 1. 2. 7. 8. 22. sec. *Mas. Erff.* ועויתך Sic *Vau* per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. 2. 3. 22. 23. ארכא sine *Dag.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. Alii cum *Dag.* Cf. c. 7, 12. v. 26. לקצרת per *Kam.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. תרו per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 11. 15. 16. 20 -- 23. v. 27. בתקף per *Kam.* 7. 8. 11 -- 13. 15. 16. 19. 21. At per *Pat.* 6. 9. 10. 20. 23. & *MS. Leidense.* וליקר per *Kam.* 7. 8. 15. 22. & *Concord. Hebr.* sec. *Mas. impr.* Alii per *Pat.* v. 29. עד די sic 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. v. 31. עלמא sic per *Kam.* cum *Meth.* 6 -- 16. 19 -- 23. At per *Pat* sine *Meth.* reliqui. עלם per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 31. כלא per *Aleph* loco *He* 1. 2. 14. contra *Mas.* 3. v. 33. בה per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 20. התקנת per *Kam.* 6. 9. 10. 20. 23. At per *Tsere* 1. 3. CAP. V, v. 1. לחם sic per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Reliqui per *Sægol.*

וְלָקֳבֵל אַלְפָּא חַמְרָא שָׁתֵה׃ בֵּלְשַׁאצַּר אֲמַר׀ 2
בִּטְעֵם חַמְרָא לְהַיְתָיָה לְמָאנֵי דַּהֲבָא וְכַסְפָּא דִּי
הַנְפֵּק נְבוּכַדְנֶצַּר אֲבוּהִי מִן־הֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם
וְיִשְׁתּוֹן בְּהוֹן מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי שֵׁגְלָתֵהּ וּלְחֵנָתֵהּ׃
בֵּאדַיִן הַיְתִיו מָאנֵי דַהֲבָא דִּי הַנְפִּקוּ מִן־הֵיכְלָא דִּי־בֵית 3
אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְאִשְׁתִּיו בְּהוֹן מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי
שֵׁגְלָתֵהּ וּלְחֵנָתֵהּ׃ אִשְׁתִּיו חַמְרָא וְשַׁבַּחוּ לֵאלָהֵי דַהֲבָא 4
וְכַסְפָּא נְחָשָׁא פַרְזְלָא אָעָא וְאַבְנָא׃ בַּהּ־שַׁעֲתָה 5
נְפַקוּ אֶצְבְּעָן דִּי יַד־אֱנָשׁ וְכָתְבָן לָקֳבֵל נֶבְרַשְׁתָּא עַל־ — נפקה קרי
גִּירָא דִּי־כְתַל הֵיכְלָא דִּי מַלְכָּא וּמַלְכָּא חָזֵה פַּס יְדָה דִּי
כָתְבָה׃ אֱדַיִן מַלְכָּא זִיוֹהִי שְׁנוֹהִי וְרַעְיֹנֹהִי יְבַהֲלוּנֵּהּ 6
וְקִטְרֵי חַרְצֵהּ מִשְׁתָּרַיִן וְאַרְכֻבָּתֵהּ דָּא לְדָא נָקְשָׁן׃
קָרֵא מַלְכָּא בְּחַיִל לְהֶעָלָה לְאָשְׁפַיָּא כַּשְׂדָּיֵא וְגָזְרַיָּא 7 — כשדאו קרי
עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר׀ לְחַכִּימֵי בָבֶל דִּי כָל־אֱנָשׁ דִּי־יִקְרֵה
כְּתָבָה דְנָה וּפִשְׁרֵהּ יְחַוִּנַּנִי אַרְגְּוָנָא יִלְבַּשׁ וְהַמְוֺנְכָא דִּי־ — והמניכא קרי
דַהֲבָא עַל־צַוְּארֵהּ וְתַלְתִּי בְמַלְכוּתָא יִשְׁלַט׃ אֱדַיִן 8
עָלְּלִין כֹּל חַכִּימֵי מַלְכָּא וְלָא־כָהֲלִין כְּתָבָא לְמִקְרֵא — יתיר ל׳
וּפִשְׁרָא לְהוֹדָעָה לְמַלְכָּא׃ אֱדַיִן מַלְכָּא בֵלְשַׁאצַּר 9 — א׳ במקום ה׳
שַׂגִּיא מִתְבָּהַל וְזִיוֹהִי שָׁנַיִן עֲלוֹהִי וְרַבְרְבָנוֹהִי מִשְׁתַּבְּשִׁין׃
מַלְכְּתָא לָקֳבֵל מִלֵּי מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי לְבֵית מִשְׁתְּיָא 10
עַלַּלַת עֲנָת מַלְכְּתָא וַאֲמֶרֶת מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי אַל־ — יתיר ל׳
יְבַהֲלוּךְ רַעְיוֹנָךְ וְזִיוָיךְ אַל־יִשְׁתַּנּוֹ׃ אִיתַי גְּבַר בְּמַלְכוּתָךְ 11 — יתיר י׳
דִּי רוּחַ אֱלָהִין קַדִּישִׁין בֵּהּ וּבְיוֹמֵי אֲבוּךְ נַהִירוּ וְשָׂכְלְתָנוּ
וְחָכְמָה כְּחָכְמַת־אֱלָהִין הִשְׁתְּכַחַת בֵּהּ וּמַלְכָּא — הכ׳ בדגש בתר יהוא
נְבֻכַדְנֶצַּר אֲבוּךְ רַב חַרְטֻמִּין אָשְׁפִין כַּשְׂדָּאִין גָּזְרִין
הֲקִימֵהּ אֲבוּךְ מַלְכָּא׃ כָּל־קֳבֵל דִּי רוּחַ׀ יַתִּירָא וּמַנְדַּע 12
וְשָׂכְלְתָנוּ מְפַשַּׁר חֶלְמִין וְאַחֲוָיַת אֲחִידָן וּמְשָׁרֵא
קִטְרִין הִשְׁתְּכַחַת בֵּהּ בְּדָנִיֵּאל דִּי־מַלְכָּא שָׂם־

שמה

v. 2. *a) in gustu vini*, h. e. inter pocula, seu cum vini dulcedine gustum oblectaret suum. Prou. 23, 29. sqq. *b) vt adferrent vasa* c. 3, 13. Esr. 5, 14. cf. supra c. 1, 2. *c) vt biberent per illa*, h. e. ex illis, v. 3. 32. Amos. 6, 6. *vxores eius* regiæ v. 3. Ps. 45, 10. Neh. 2, 6. *& pellices eius* (3) v. 23.

v. 3. *d) & biberunt*; cum Aleph prosthetico, vt v. 4.

v. 5. *e) contra candelabrum*, seu *e regione candelabri*, (1) vbi proin clarissime legi posset, non impediente nocturna caligine. Rad. Syr. נברש *flagravit*. *f) super calce* (1) s. *tectorio* e calce facto. Es. 27, 9. *parietis*, (2) Esr. 5, 8. *palatii regis* Dan. 4, 26. *g) partem* (2) v. 24.

v. 6. *h) Splendores eius mutati sunt in ipso*; loco hilaritatis successit pallor, deformitas, confusio. v. 9. 10. c. 7, 28. *i) & nodi s. ligamina* (3) v. 12. 16. *lumborum eius* (1) *soluebantur* v. 12. *& genua eius* (1) *vnum alterum allidebant* (1) Vulg. *ad se inuicem collidebantur*, ex subito ac ingenti terrore.

v. 7. *k) purpuram induet* 2 Par. 2, 6. Regis purpuratus fiet; *& torques* (3) *aurea*, Gr. μανιάκης, Lat. *maniacum*, erit *super collo eius*; *& tertius in regno*, h. e. tanquam is, qui in administratione regni tertium a Rege locum habet v. 16. 29. quemadmodum qui proximum a Rege locum tenet, *alter ab eo* dicitur 1 Sam. 23, 17. *dominabitur* sub me. c. 2, 48.

v. 9. *l) perplexi* (1) fiebant.

v. 11. *m) Lux* (2) v. 14. *& intelligentia* (3) v. 12. 14. *reperta est in eo*.

v. 12. *n) & spiritus cognitionis & intelligentiæ* c. 1, 4. 17. item spiritus *interpretantis*.

v. 2. בירושלם per *Tsere* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. sic iidem fere v. 3. v. 5. נפקו per simplex *Paschta* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 6. וארכבתה cum *Dag.* 1. 2. 3. v. 7. והמינכא sic in *Cthib* fe. 1. sec. *Mas. Erff.* At והמונכא in *Cthib* habent 6. 7. 8. 9. 15. 20. Sic v. 16. 29. Pro ותלתי habent ותלתא in marg. 6. 9. ישלט per *Pat.* 2. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. v. 8. *Spatium* præmitt. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 19. 20. 21. 23. עללין sic per *Kam.* cum seq. *Dag.* 17. 18. 23. Per *Kam.* etiam, sed sine *Dag.* 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. 22. Reliqui per *Pat.* cum seq. *Dag.* Ceterum *Lamed* otiosum, indicium variæ lectionis per formam integram עללין, poscit *Mas. impr.* & *Erff.* ופשרא per *Kam.* 3. At ופשרה per *He mappikatum* 1. 2. & *Orientales.* cf. c. 4, 15. 16. v. 10. מלכתא per *Graschaim* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. עללת per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. ענת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. וזיוך sine *Iod* plurali 1. 2. 3. 10. 11. 15. 16. 23. contra *Mas. impr.* & *Erff.* v. 11. נהירו per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. נבכדנצר sic *defect.* 1. 7. 8. 15. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* final. f. 46. col. 6. Alii *plene* per *Schurek.* הקימה per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. contra *Mas. impr.* v. 12. רוח sine *Psik* 1. 2. 6. 10. 20. ומשרא sic 1. מלכא שם ita 1. 6. 9. 10. 14. 20. At די מלכא 2.

שְׁמֵהּ בֵּלְטְשַׁאצַּר כְּעַן דָּנִיֵּאל יִתְקְרֵי וּפִשְׁרָה יְהַחֲוֵה׃
13 בֵּאדַיִן דָּנִיֵּאל הֻעַל קֳדָם מַלְכָּא
יתיר ה' עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל אַנְתָּה־הוּא דָנִיֵּאל דִּי־מִן־בְּנֵי
14 מלעיל גָלוּתָא דִּי יְהוּד דִּי הַיְתִי מַלְכָּא אַבִי מִן־יְהוּד׃ וְשִׁמְעֵת
יתיר י' עֲלָיךְ דִּי רוּחַ אֱלָהִין בָּךְ וְנַהִירוּ וְשָׂכְלְתָנוּ וְחָכְמָה יַתִּירָה
טו הִשְׁתְּכַחַת בָּךְ׃ וּכְעַן הֻעַלּוּ קָדָמַי חַכִּימַיָּא אָשְׁפַיָּא דִּי־
כְתָבָה דְנָה יִקְרוֹן וּפִשְׁרֵהּ לְהוֹדָעֻתַנִי וְלָא־כָהֲלִין פְּשַׁר־
16 יתיר י' מִלְּתָא לְהַחֲוָיָה׃ וַאֲנָה שִׁמְעֵת עֲלָיךְ דִּי־תוּכַל פִּשְׁרִין
תכול קרי לְמִפְשַׁר וְקִטְרִין לְמִשְׁרֵא כְּעַן הֵן תוּכַל כְּתָבָא לְמִקְרֵא
תכול קרי וּפִשְׁרֵהּ לְהוֹדָעוּתַנִי אַרְגְּוָנָא תִלְבַּשׁ וְהַמְנִוּכָא דִי־דַהֲבָא
והמניכא קרי עַל־צַוְּארָךְ וְתַלְתָּא בְמַלְכוּתָא תִּשְׁלַט׃
17 בֵּאדַיִן עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר קֳדָם מַלְכָּא מַתְּנָתָךְ
לָךְ לֶהֶוְיָן וּנְבָזְבְּיָתָךְ לְאָחֳרָן הַב בְּרַם כְּתָבָא אֶקְרֵא
18 יתיר ה' לְמַלְכָּא וּפִשְׁרָא אֲהוֹדְעִנֵּהּ׃ אַנְתָּה מַלְכָּא אֱלָהָא
עלאה קרי עִלָּיָא מַלְכוּתָא וּרְבוּתָא וִיקָרָא וְהַדְרָא יְהַב
19 לִנְבֻכַדְנֶצַּר אֲבוּךְ׃ וּמִן־רְבוּתָא דִּי יְהַב־לֵהּ כֹּל
זיעין קרי עַמְמַיָּא אֻמַיָּא וְלִשָּׁנַיָּא הֲווֹ זָאֲעִין וְדָחֲלִין מִן־קֳדָמוֹהִי
דִּי־הֲוָא צָבֵא הֲוָה קָטֵל וְדִי־הֲוָה צָבֵא הֲוָה מַחֵא וְדִי־
הֲוָה צָבֵא הֲוָה מָרִים וְדִי־הֲוָא צָבֵא הֲוָא מַשְׁפִּל׃
כ וּכְדִי רִם לִבְבֵהּ וְרוּחֵהּ תִּקְפַת לַהֲזָדָה הָנְחַת מִן־כָּרְסֵא
21 מַלְכוּתֵהּ וִיקָרָה הֶעְדִּיו מִנֵּהּ׃ וּמִן־בְּנֵי אֲנָשָׁא טְרִיד
שויו קרי וְלִבְבֵהּ ׀ עִם־חֵיוְתָא שַׁוִּי וְעִם־עֲרָדַיָּא מְדוֹרֵהּ עִשְׂבָּא
כְתוֹרִין יְטַעֲמוּנֵּהּ וּמִטַּל שְׁמַיָּא גִּשְׁמֵהּ יִצְטַבַּע עַד דִּי־
עלאה ק' יְדַע דִּי־שַׁלִּיט אֱלָהָא עִלָּיָא בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וּלְמַן־דִּי
22 יתיר י' יתיר ה' יִצְבֵּא יְהָקֵים עֲלַיהּ׃ וְאַנְתְּ בְּרֵהּ בֵּלְשַׁאצַּר לָא
23 הַשְׁפֵּלְתְּ לִבְבָךְ כָּל־קֳבֵל דִּי כָל־דְּנָה יְדַעְתָּ׃ וְעַל
מָרֵא שְׁמַיָּא ׀ הִתְרוֹמַמְתָּ וּלְמָאנַיָּא דִּי־בַיְתֵהּ הַיְתִיו
יתיר י' יתיר ה' יתיר י' קָדָמָךְ וְאַנְתְּה וְרַבְרְבָנָךְ שֵׁגְלָתָךְ וּלְחֵנָתָךְ חַמְרָא
שָׁתַיִן

v. 16. a) *Interpretationes interpretari*, h. e. dare interpretationes, Vulg. *obscura interpretari*. b) *& nodos*, h. e. intricata ac difficilia, *soluere*. v. 12. c) Vid. not. v. 7.

v. 17. d) *Tibi sint*, i. e. *maneant*, seu, retine illa tibi. Fut. cum præfixo Lamed imperatiuo, vt c. 2, 20. Repudiat oblatas dignitates & commoda, vt tanto magis impius Rex sentiat, serio rem agi. e) *& præmia tua* (2) c. 2, 6. *alii da* potius, quam mihi.

v. 19. f) *commouebantur*, h. e. tremebant, *ac timebant*. c. 6, 27. g) Vulg. *percutiebat*, a מחא *percussit* c. 2, 34. 35. At rectius, *viuere sinebat*, Syr. *seruabat*; Particip. Aph. a חיא *vixit*, elisa med. rad. Iod: cuiusmodi crasin huius Verbi cf. in Targ. 1 Sam. 2, 6. Hanc expositionem exigit antithesis & membrorum parallelismus.

v. 20. h) *Sed postquam elatum factum est*. cf. Ier. 48, 29. Ez. 28, 2. 5. 17. Prou. 16, 18. c. 18, 12. i) *& spiritus eius roboratus fuit*, s. *inualuit*, instar arboris, quæ sic induresceit, vt flecti amplius nequeat c. 4, 8. 19. *ad superbiendum* (1) cf. Hebr. Neh. 9, 10. 16. 29. *deiectus est*, casu diuinitus immisso c. 4, 22. *de solio* (3) c. 7, 9. *& honorem transire fecerunt*, impersonaliter, pro, *honor ablatus est, ab illo*. c. 4, 28.

v. 21. k) *cum corde bestiæ*, sec. Cthib *exæquatum* est, at sec. Kri *exæquarunt*, impersonaliter, quod tamen passiuo æquipollet, ex idiotismo Chaldaico, vti sequens *cibabant eum*, pro *cibabatur*, coll. not. c. 4, 22. Secundum illos codices vero, qui *schavvi* sine *Kri* habent, explicari potest, *posuit*, vel *exæquauit* Deus v. 8. vel, *& cor suum cum fera posuit* Nebucadnezar: vtrumque tamen paulo coactius.

v. 12. ופשרה ita 1. 2. v. 14. יתירה sic per *He* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 14. 17. 20. 23. 24. sec. *Mas.* 2. Alii per *Aleph*. v. 15. העלו sic per *Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. 23. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Alii sine *Dag.* להודעתני per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 16. Pro תוכל habent תכול sine *Kri & Cthib* 1. 2. 3. contra *Mas. Erff.* ופשרה sic per *Kam.* sine *Mapp.* 2. 3. At ופשרא 6. 9. in marg. v. 17. ונבזביתך sic cum duplici accentu poscit *Mas. impr.* Leu. 23, 21. At nonnulli codicum *Merca* vel plane omittunt, vel loco eius habent *Meth.* Porro *Beth* prius per *Kam.* vel *Kometschat.* 8. 15. 17. *Ber.* ac forte plures; at per *Pat.* 1. 3. 22. sed cf. c. 2, 6. הַב per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 20. ויקרה Sic per *He* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* v. 15. Attamen *Mas.* 2. requirit *Aleph*, quod habent alii. v. 21. שוי cum *Kri* שויו, quod plures omittunt, recte 1. 2. 3. 7. 8. 22. sec. *Mas. Erff.* יצטבע per *Kam.* 1. 3. contra *Mas.* 1. 2. *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. עליה per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 12. 13. 14. 20. 21. 23. contra *Mas.* 2. v. 22. ידעת per *Kam.* 3. 6. 9. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 23. שמיא sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. קדמך sine *Iod* plurali 1. 6. 9. 10. 12. 15. 16. 20. 23.

שְׁתַיִן בְּהוֹן וְלֵאלָהֵי כַסְפָּא־וְדַהֲבָא נְחָשָׁא פַרְזְלָא
אָעָא וְאַבְנָא דִּי לָא־חָזַיִן וְלָא־שָׁמְעִין וְלָא יָדְעִין שַׁבַּחְתָּ
וְלֵאלָהָא דִּי־נִשְׁמְתָךְ בִּידֵהּ וְכָל־אֹרְחָתָךְ לֵהּ לָא
24 הַדַּרְתָּ׃ בֵּאדַיִן מִן־קֳדָמוֹהִי שְׁלִיחַ פַּסָּא דִי־יְדָא וּכְתָבָא
כה דְנָה רְשִׁים׃ וּדְנָה כְתָבָא דִּי רְשִׁים מְנֵא מְנֵא תְּקֵל
26 וּפַרְסִין׃ דְּנָה פְּשַׁר מִלְּתָא מְנֵא מְנָה־אֱלָהָא מַלְכוּתָךְ
27 וְהַשְׁלְמַהּ׃ תְּקֵל תְּקִילְתָּה בְמֹאזַנְיָא וְהִשְׁתְּכַחַתְּ
28 חַסִּיר׃ פְּרֵס פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת לְמָדַי וּפָרָס׃
29 בֵּאדַיִן ׀ אֲמַר בֵּלְשַׁאצַּר וְהַלְבִּשׁוּ לְדָנִיֵּאל אַרְגְּוָנָא
וְהַמְנוּכָא דִי־דַהֲבָא עַל־צַוְּארֵהּ וְהַכְרִזוּ עֲלוֹהִי דִּי־לֶהֱוֵא — והמניכא קרי
ל שַׁלִּיט תַּלְתָּא בְּמַלְכוּתָא׃ בֵּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֵּלְשַׁאצַּר
מַלְכָּא כַשְׂדָּיָא׃ — כשדאה ק׳

CAP. VI. — מדאה ק׳

ו וְדָרְיָוֶשׁ מָדָיָא קַבֵּל מַלְכוּתָא כְּבַר שְׁנִין שִׁתִּין
2 וְתַרְתֵּין׃ שְׁפַר קֳדָם דָּרְיָוֶשׁ וַהֲקִים עַל־מַלְכוּתָא
לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא מְאָה וְעֶשְׂרִין דִּי לֶהֱוֺן בְּכָל־
3 מַלְכוּתָא׃ וְעֵלָּא מִנְּהוֹן סָרְכִין תְּלָתָה דִּי דָנִיֵּאל
חַד מִנְּהוֹן דִּי־לֶהֱוֺן אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא אִלֵּין יָהֲבִין לְהוֹן
4 טַעְמָא וּמַלְכָּא לָא־לֶהֱוֵא נָזִק׃ אֱדַיִן דָּנִיֵּאל דְּנָה
הֲוָא מִתְנַצַּח עַל־סָרְכַיָּא וַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא כָּל־
קֳבֵל דִּי־רוּחַ יַתִּירָא בֵּהּ וּמַלְכָּא עֲשִׁית לַהֲקָמוּתֵהּ
ה עַל־כָּל־מַלְכוּתָא׃ אֱדַיִן סָרְכַיָּא וַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא
הֲווֹ בָעַיִן עִלָּה לְהַשְׁכָּחָה לְדָנִיֵּאל מִצַּד מַלְכוּתָא וְכָל־
עִלָּה וּשְׁחִיתָה לָא־יָכְלִין לְהַשְׁכָּחָה כָּל־קֳבֵל דִּי־
מְהֵימַן הוּא וְכָל־שָׁלוּ וּשְׁחִיתָה לָא הִשְׁתְּכַחַת
6 עֲלוֹהִי׃ אֱדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ אָמְרִין דִּי לָא נְהַשְׁכַּח
לְדָנִיֵּאל דְּנָה כָּל־עִלָּא לָהֵן הַשְׁכַּחְנָא עֲלוֹהִי בְּדָת
7 אֱלָהֵהּ׃ אֱדַיִן סָרְכַיָּא וַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא אִלֵּן הַרְגִּשׁוּ
עַל־מַלְכָּא וְכֵן אָמְרִין לֵהּ דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא לְעָלְמִין
חֱיִי׃

v. 23. *a*) cf. Pf. 115, 4. feqq. *b*) *in cuius manu* f. potestate, *fpiraculum tuum* vitale eft, ita vt vitam tuam pro lubitu poffit fiue fervare, fiue peffumdare. Gen. 2, 7. Efa. 42, 5. & *cui* f. penes quem *omnes viæ tuæ*, ratione directionis atque euentus. Ier. 10, 23. Prou. 3, 6.

v. 24. *c*) *emiffus eft*, Vulg. *articulus manus*. v. 5.

v. 25. *d*) *Definitus, definitus* a Deo Belfatfar ratione regni fui, idque præcifa ac ftricta definitione. v. 26. *e*) i. e. *adpenfus*, formæ P'rés v. 28. *f*) *ac diuidentes* eum funt, i. e. *diuifus*, coll. v. 28.

v. 26. *g*) Quod ad primam vocem *Mné*, quæ *definitum* fignificat v. 25. *definiuit*, fuis fc. terminis limitibusque, ita vt vltra eos non fit progreffurum, multo minus æternum futurum. cf. c. 1, 5. 10. Efa. 14, 20. *h*) & *abfoluit illud*, in eo iam eft, vt fatalem terminum ei inferat. Ef. 38, 12. 13. Iob. 23, 14.

v. 29. *i*) *Iusfit -- vt induerent*, quod tamen probabiliter effectum non eft, cum quod Daniel honorem hunc iam ante recufaffet v. 17. tum quod, occifo hac ipfa nocte Belfatfare, alia longe facies rebus inducta effet v. 30. *k*) & *præconiarent fuper eo*. c. 3, 4. cf. Gen. 41, 43. Efth. 6, 11. *quod futurus effet* c. 2, 28. *princeps tertius* a Rege. Vid. fupra v. 7.

v. 30. *l*) i. e. vltimus de Chaldæorum gente; oppofite ad Darium *Medum* c. 6, 1. ac Cyrum *Perfam* c. 10, 1.

CAP. VI, v. 1. *m*) *E contrario Darius Medus*, h. e. Cyaxares, Ahafueri f. Aftyagis Medi filius. c. 9, 1. Cyri focer & anunculus. Cf. Præf. in Efr. §. 10.

v. 2. *n*) Hic demum nouum inchoatur argumentum de Daniele I. ob pietatem erga Deum in foueam leonum coniecto v. 2 -- 19. II. mirabiliter ibidem feruato, indidemque extracto v. 20 -- 29.

---

v. 23. שבחת per *Kam.* 2. 3. contra *Maf.* 1. & *Erff.* ac *Ind. Baf.* f. 61. col. 8. הדרת per *Kam.* 2. 6. 9. 14. 20. 23. contra *Maf.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Baf.* f. 61. col. 8. v. 26. מנה אלהא ita 1. 2. 10. 11. 14. 15. 16. 20 -- 23. item 3. fed hic per *Merca* loco *Darga*. והשלמה Sic · S per *Pat.* 1. 2. 7. 8. fec. *Maf.* 1. & *Erff.* ac *Ind. Baf.* f. 61. col. 8. Alii per *Kam.*
CAP. VI, v. 1. ודריוש Ita cum *Meth.* 3. 17. 22. 24. Alii omittunt. Sic & v. 2. *Meth.* habent 2. 3. 17. 22. 24. v. 2. Hic demum caput VI. aufpicantur 11. 13. 14. 15. 16. 19. v. 3. די להון per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 16. 20. 24. v. 4. די per *Mun.* 2. 3. 8. 11. 12. 15. 16. & vna cum *Makk.* 23. v. 6. בדת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. cf. v. 9. 13. v. 7. דריוש fic cum *Meth.* 1. 2. 3. 17. 22. 23. 24. Alii omittunt.

8 חיי׃ אתיעטו כל ׀ סרכי מלכותא סגניא
ואחשדרפניא הדבריא ופחותא לקימה קים
מלכא ולתקפה אסר די כל־די־יבעא בעו מן־
כל־אלה ואנש עד־יומין תלתין להן מנך מלכא
9 יתרמא לגב אריותא׃ כען מלכא תקים אסרא
ותרשם כתבא די לא להשניה כדת־מדי ופרס די־לא
י תעדא׃ כל־קבל דנה מלכא דריוש רשם כתבא
11 ואסרא׃ ודניאל כדי ידע די־רשים כתבא על לביתה
וכוין פתיחן לה בעליתה נגד ירושלם וזמנין תלתה
ביומא הוא ׀ ברך על־ברכוהי ומצלא ומודא קדם
12 אלהה כל־קבל די־הוא עבד מן־קדמת דנה׃ אדין
גבריא אלך הרגשו והשכחו לדניאל בעה ומתחנן
13 קדם אלהה׃ באדין קרבו ואמרין קדם־מלכא
על־אסר מלכא הלא אסר רשמת די כל־אנש
די־יבעא מן־כל־אלה ואנש עד־יומין תלתין להן
מנך מלכא יתרמא לגוב אריותא ענה מלכא
ואמר יציבא מלתא כדת־מדי ופרס די־לא
14 תעדא׃ באדין ענו ואמרין קדם מלכא די דניאל די
מן־בני גלותא די יהוד לא־שם עליך מלכא טעם ועל־ יתיר י׳
אסרא די רשמת וזמנין תלתה ביומא בעא בעותה׃
טו אדין מלכא כדי מלתא שמע שגיא באש עלוהי ועל
דניאל שם בל לשיזבותה ועד מעלי שמשא הוה
16 משתדר להצלותה׃ באדין גבריא אלך הרגשו על־
מלכא ואמרין למלכא דע מלכא די־דת למדי ופרס
די־כל־אסר וקים די־מלכא יהקים לא להשניה׃
17 באדין מלכא אמר והיתיו לדניאל ורמו לגבא די
אריותא ענה מלכא ואמר לדניאל אלהך די אנתה יתיר ה׳
18 פלח־לה בתדירא הוא ישיזבנך׃ והיתית אבן חדה
ושמת

v. 8. a) *Consuluerunt inuicem*, Vulg. *consilium inierunt*. Ps. 83, 4. b) *principes*. Superius v. 3. notabat supremos regni triumuiros, hic vero latius accipitur, ac sequentia dignitatum nomina, tanquam species sub se comprehendit. c) nempe *antistites* c. 2, 48. & *satrapæ* c. 3, 2. & *duces* c. 3, 24. & *præsides* c. 2, 3. d) *vt stabiliat* (stabiliter *sanciat*) *statutum Rex*. v. 9. & *vt roboret* (validum faciat) *vinculum*, h. e. *interdictum* (6) v. 9. 10. 13. 14. 19. cf. Num. 30, 3.

v. 9. e) *quæ non sit ad immutandum*, i. e. quam non liceat immutare, siue contraueniendo, siue abolendo. v. 16. c. 3, 28. Esr. 6, 11. Esth. 1, 19. c. 8, 8. f) *quæ non transibit*, h. e. perpetuam ac fundamentalem. c. 4, 28. c. 7, 14. Esth. 1, 19.

v. 11. g) *ingressus est domum suam* ex aula. c. 5, 10. cf. Matth. 6, 6. Act. 4, 19. c. 5, 29. & *fenestræ apertæ ipsi in cænaculo suo* (1) cf. Iud. 3, 20. 23. *versus Hierosol.* quo precans faciem conuertebat, 1 Reg. 8, 33. 35. cf. Ps. 137, 5. 6. h) & *orans* (2) Esr. 6, 10. i) Veteres omnes, *sicut*, c. 2, 40. At alii, *quandoquidem*, c. 2, 8. 10.

v. 12. k) collegialiter quasi, & *vna iuerunt*. v. 7.

v. 13. l) *super edicto*, i. e. in materia edicti, & occasione eius. m) *certa est res illa*. c. 3, 24.

v. 14. n) i. e. tui rationem non habuit. c. 3, 12. o) *petit petitionem suam*, v. 8.

v. 15. p) *valde malum fuit* (1) *apud ipsum*, i. e. sec. Vulg. *contristatus est*, Syr. *ægre tulit*. Esr. 4, 12. q) *posuit animum* (1) i. e. animi curam intendit. r) & *vsque ad ingressus*, h. e. *occasum* (1) *solis*; ab עלל *ingressus est* c. 2, 16. *contendens*, *satagens erat* (1)

v. 16. s) *turmatim*, s. *vna iuerunt*. v. 7.

---

v. 8. אתיעטו per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 9. כדת per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 12.
16. 20. 23. ופרס per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. v. 10. דריוש *Meth.* quod alii
omiserunt, habent 1. 3. 17. 22. 24. v. 11. Pro רשים habent רשם 6. 9. 10. 14. 20.
Nostram tamen lectionem in marg. referunt 6. 9. ברך *Resch* per *Chir.* 2. & alii libri, quos
R. Chaiim in *Mas. impr.* allegat, sec. suam *Mas.* v. 13. כדת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 16. 20. 22.
23. 24. cf. v. 6. v. 14. באדין per *Rbhia* 1. at per *Kadma* 3. vtrumque contra *Mas. impr.*
& *Erff.* h. l. & *impr.* v. 6. רשמת per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 8
v. 17. ורמו per *Sakephg.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 20.

ושמת על־פם גבא וחתמה מלכא בעזקתה ובעזקת
19 רברבנוהי די לא־תשנא צבו בדניאל׃ אדין אזל
מלכא להיכלה ובת טות ודחון לא־הנעל קדמוהי
פ׳ זעירא / פ׳ רבתי כ ושנתה נדת עלוהי׃ באדין מלכא בשפרפרא יקום
בנגהא ובהתבהלה לגבא די־אריותא אזל׃
21 וכמקרבה לגבא לדניאל בקל עציב זעק ענה מלכא
ואמר לדניאל דניאל עבד אלהא חיא אלהך די
יתיר ת׳ אנתה פלח־לה בתדירא היכל לשיזבותך מן־
22 אריותא׃ אדין דניאל עם־מלכא מלל מלכא
23 לעלמין חיי׃ אלהי שלח מלאכה וסגר פם אריותא
ולא חבלוני כל־קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי
יתיר א׳ 24 ואף קדמיך מלכא חבולה לא עבדת׃ באדין מלכא
שגיא טאב עלוהי ולדניאל אמר להנסקה מן־גבא
והסק דניאל מן־גבא וכל־חבל לא־השתכח בה די
כה הימן באלהה׃ ואמר מלכא והיתיו גבריא אלך די־
אכלו קרצוהי די דניאל ולגב אריותא רמו אנון בניהון
ונשיהון ולא־מטו לארעית גבא עד די־שלטו בהון
26 אריותא וכל־גרמיהון הדקו׃ באדין דריוש מלכא
דירין קרי כתב לכל־עממיא אמיא ולשניא די־דארין בכל־ארעא
27 שלמכון ישגא׃ מן־קדמי שים טעם די בכל־שלטן
זיעין קרי מלכותי להון זאעין ודחלין מן־קדם אלהה די־דניאל
די־הוא ׀ אלהא חיא וקים לעלמין ומלכותה די־לא
28 תתחבל ושלטנה עד־סופא׃ משיזב ומצל ועבד אתין
ותמהין בשמיא ובארעא די שיזב לדניאל מן־יד
29 אריותא׃ ודניאל דנה הצלח במלכות דריוש ובמלכות
פרסאה ק׳ CAP. VII. כורש פרסיא׃ ז בשנת חדה לבלאשצר
מלך בבל דניאל חלם חזה וחזוי ראשה על־משכבה
2 באדין חלמא כתב ראש מלין אמר׃ ענה דניאל ואמר
חזה

v. 18. *a*) & *obsignauit eum Rex annulo suo, & annulis* (vel annulo) *magnatum suorum; vt ne mutaretur voluntas* (1) seu, ne quid in Daniele fieret, quod Regis voluntati repugnaret. c. 3, 28. Alii ex vsu Syr. *quidquam.*

v. 19. *b*) *ac pernoctauit* (1) Inde Hebr. בית *domus.* *c*) in *statu incœnato* (1) Vulg. *incœnatus.* Rad. Ar. טוו *dedita opera nihil comedit.* *d*) Quidam, *cibos*; R. Sal. *mensas*, ex vsu Mischnico; alii, *Cantiones*, vel instrumenta musica, a חדה *gauisus est*, quod exhilarent, vel per litterarum metathesin a דחה *pepulit*, quod pellant mœrorem. *e*) & *somnus eius* (1) *fugit apud ipsum*, Vulg. *ab ipso.* cf. Gen. 31, 4. Esth. 6, 1.

v. 20. *f*) *sub auroram* (1) Rad. שפר *pulchrum esse* v. 2. *surgebat cum* prima *luce.* (1) cf. Prou. 4, 18.

v. 21. *g*) *voce tristi*, doloris plena (1) cf. 2 Sam. 19, 3.

v. 23. *h*) & *occlusit* mirifica potentia sua *os leonum.* Ps. 91, 13. Act. 28, 3. sqq. Hebr. 11, 33.

v. 24. *i*) ad *Regem* quod attinet, *valde bonum fuit*, seu *hilaratus est.* cf. v. 15. *k*) Gen. 15, 6. Hinc Hebr. 11, 33. *Per fidem occluserunt ora leonum.*

v. 29. *l*) *prospere res gessit* c. 3, 30.

CAP. VII, v. 1. *m*) Incipit hic pars altera libri, eaque Prophetica, cum peculiari ordine chronologico. Et hoc quidem Capite exponitur somnium plane admirandum, quod cuncta mutationum in summis mundi Imperiis capita, ad finem vsque mundi exponit. Partes eius sunt tres I. Prolegomena v. 1. 2. II. Somnium ipsum, tum vt visum v. 2–15. tum vt expositum v. 15–27. III. Consequentia v. 28. *n*) & *caput*, h. e. vniversam *summam* Ps. 119, 160. Prou. 8, 26. Alii, breuem *summam rerum* s. *verborum dixit.*

---

v. 18. ובעזקתה per *Kam.* adeoque pluraliter 8. 15. 23. v. 21. ובמקרבה per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. v. 24. די הימן sic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 26. *Spatium* præmitt. 1. 6 -- 9. 12. 20. 21. 23. דריוש cum *Meth.* quod alii omittunt, 1. 2. 3. 10. 11. 14. 17. 18. 20. 24. Sic v. 29. v. 27. שלטן per *Pat.* 1. 6. 9. 10. 20. 23. regulariter; reliqui per *Kam.* CAP. VII, v. 1. Pro לבלאשצר, quod *Mas. impr.* c. 1, 7. poscit, habent לבלשאצר 2. 10 -- 16. 19. 23. at לבלשאצר perperam 24. אמר per *Kam.* 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 8.

חָזֵה הֲוֵית בְּחֶזְוִי עִם־לֵֽילְיָא וַאֲרוּ אַרְבַּע רוּחֵי שְׁמַיָּא
3 מְגִיחָן לְיַמָּא רַבָּא׃ וְאַרְבַּע חֵיוָן רַבְרְבָן סָלְקָן מִן־יַמָּא
4 שָׁנְיָן דָּא מִן־דָּא׃ קַדְמָיְתָא כְאַרְיֵה וְגַפִּין דִּי־נְשַׁר לַהּ
חָזֵה הֲוֵית עַד דִּי־מְּרִיטוּ גַפַּיהּ וּנְטִילַת מִן־אַרְעָא וְעַל־ — יתיר י׳
ה רַגְלַיִן כֶּאֱנָשׁ הֳקִימַת וּלְבַב אֱנָשׁ יְהִיב לַהּ׃ וַאֲרוּ חֵיוָה
אָחֳרִי תִנְיָנָה דָּמְיָה לְדֹב וְלִשְׂטַר־חַד הֳקִמַת וּתְלָת
עִלְעִין בְּפֻמַּהּ בֵּין שִׁנַּיהּ וְכֵן אָמְרִין לַהּ קוּמִי אֲכֻלִי — יתיר י׳
6 בְּשַׂר שַׂגִּיא׃ בָּאתַר דְּנָה חָזֵה הֲוֵית וַאֲרוּ אָחֳרִי
כִּנְמַר וְלַהּ גַּפִּין אַרְבַּע דִּי־עוֹף עַל־גַּבַּיהּ וְאַרְבְּעָה — יתיר י׳
7 רֵאשִׁין לְחֵיוְתָא וְשָׁלְטָן יְהִיב לַהּ׃ בָּאתַר דְּנָה חָזֵה
הֲוֵית בְּחֶזְוֵי לֵילְיָא וַאֲרוּ חֵיוָה רְבִיעָיָא דְּחִילָה וְאֵימְתָנִי — רביעאה ק׳
וְתַקִּיפָא יַתִּירָה וְשִׁנַּיִן דִּי־פַרְזֶל לַהּ רַבְרְבָן אָכְלָה
וּמַדֱּקָה וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַיהּ רָפְסָה וְהִיא מְשַׁנְּיָה מִן־כָּל־ — יתיר י׳
8 חֵיוָתָא דִּי קָדָמַיהּ וְקַרְנַיִן עֲשַׂר לַהּ׃ מִשְׂתַּכַּל הֲוֵית — יתיר י׳
בְּקַרְנַיָּא וַאֲלוּ קֶרֶן אָחֳרִי זְעֵירָה סִלְקָת בֵּינֵיהֵן וּתְלָת — יתיר י׳
מִן־קַרְנַיָּא קַדְמָיָתָא אֶתְעֲקַרוּ מִן־קֳדָמַיהּ וַאֲלוּ עַיְנִין — אתעקרה קרי
9 כְּעַיְנֵי אֲנָשָׁא בְּקַרְנָא־דָא וּפֻם מְמַלִּל רַבְרְבָן׃ חָזֵה — יתיר י׳
הֲוֵית עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב לְבוּשֵׁהּ ׀
כִּתְלַג חִוָּר וּשְׂעַר רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא כָּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי־
י נוּר גַּלְגִּלּוֹהִי נוּר דָּלִק׃ נְהַר דִּי־נוּר נָגֵד וְנָפֵק מִן־
קֳדָמוֹהִי אֶלֶף אַלְפִים יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי — אלפין קרי / רבבן קרי
11 יְקוּמוּן דִּינָא יְתִב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ׃ חָזֵה הֲוֵית בֵּאדַיִן
מִן־קָל מִלַּיָּא רַבְרְבָתָא דִּי קַרְנָא מְמַלֱּלָה חָזֵה הֲוֵית
עַד דִּי קְטִילַת חֵיוְתָא וְהוּבַד גִּשְׁמַהּ וִיהִיבַת לִיקֵדַת
12 אֶשָּׁא׃ וּשְׁאָר חֵיוָתָא הֶעְדִּיו שָׁלְטָנְהוֹן וְאַרְכָה בְחַיִּין
13 יְהִיבַת לְהוֹן עַד־זְמַן וְעִדָּן׃ חָזֵה הֲוֵית בְּחֶזְוֵי לֵילְיָא
וַאֲרוּ עִם־עֲנָנֵי שְׁמַיָּא כְּבַר אֱנָשׁ אָתֵה הֲוָא וְעַד־עַתִּיק
14 יוֹמַיָּא מְטָה וּקְדָמוֹהִי הַקְרְבוּהִי׃ וְלֵהּ יְהִב שָׁלְטָן וִיקָר
ומלכו

v. 2. *a) cum*, i. e. *in nocte*, s. tempore nocturno. Esa. 1, 11. Ps. 71, 5. coll. infra v. 13. *b) erumpentes* erant (1) s. cum impetu ferebantur. Iud. 20, 33. Ez. 32, 2. in *mare magnum*, symbolum nationum turbidarum v. 2. Apoc. 17, 15.
v. 3. *c) diuersæ* v. 19. 23. 24. *hæc ab illa*, h. e. aliæ ab aliis. c. 5, 6.
v. 4. *d) & alæ* (3) v. 6. *aquilæ*, ob pernicitatem ac altitudinem volatus celebratæ Ier. 48, 40. Iob. 30, 27. *e) donec euulsæ*, vel potius *vulsuram passæ*, h. e. *depilatæ* pennisque ac plumis suis nudatæ *sunt*. Leu. 13, 40. Ez. 29, 18. *& sublata est de terra* in staturam erectam. Sensus est, quod Babylonii a Persis domiti ferociam suam amissuri fuerint. *f) erecta est*. Mixta forma ex Aphel & Hoph. (2) v. 5.
v. 5. *g) & ad latus vnum* bestiæ illius primæ v. 4. *h) & tres costæ* (1) ex Hebr. צלע *idem* Gen. 2, 21. id est, *ossa lateralia* carne vestita, ceu esca, quam hæc bestia *in ore & inter dentes* habens manducauit. Innuuntur tria regna maiora, Persicum, Medicum & Babylonicum, quibus Cyrus cum successoribus suis dominatus est. *i*) Num. 11, 33.
v. 6. *k) alia bestia* v. 5. *velut pardus* (1) Ier. 5, 6. c. 13, 23. *cui erant alæ quatuor* v. 4. *auis*, symbolum celeritatis. *l) super dorso ipsius* (1) Ps. 129, 3.
v. 7. *m) formidabilis* (2) c. 2, 31. *& terribilis* (1), ab אימה *terror* Gen. 15, 12. *n) & comminuens* erat v. 19. c. 6, 25. *o) pedibus suis proculcans* erat. Ez. 34, 18. *p) diuersa* (1) cf. v. 19. ac adeo prorsus singularis. cf. Apoc. 13, 2. *q*) v. 8. 24. c. 8, 3. 5. 6. 8. 9. cf. Apoc. 17, 12.
v. 8. *r) paruum*, sc. initio. cf. v. 20. *s) euellebantur*, euulsaque decidebant v. 20. *t) prægrandia*, h. e. blasphema fastumque spirantia verba. Ps. 12, 4. Apoc. 13, 5.

---

v. 5. הקמרת per *Chatephsægol* requirit *Mas. impr.* h. l. At per *Chatephpat.* 17. 24. & *Ber.* Regularius vero per ֳ *Chatephkom.* 23. & *MS. Leidense* cum adiecta *Mas. bis reperiri*, nempe hic & v. 4. teste *Cocc.* in Lex. Chald. sub קום. Ceterum הקמת *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. sec. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* Alii *plene*. בפמה per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 23. שניה per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 11. 15. 20. 23. contra *Mas. Erff.* v. 6. ולה sic per *Pat.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 24. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. Quod vero insuper *Mappik* abesse iubet *Mas. impr.* Gen. 16, 1. mendi suspectum est. Alii per *Kam.* v. 7. וקרנין pluraliter 1. 3. v. 8. סלקת per *Pat.* regularius quidem 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sed contra *Mas. impr.* ביניהן sic in textu sine *Kri* 11. 12. 15. 16. At ביניהון 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. Vtrumque contra *Mas.* *Erff.* אתעקרו per *Chir.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 9. כתלג sic per *Kam.* 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. 22. sec. *Mas.* *impr.* Pro כרסיה habent כרסיה 2. 6. 9. 10. 20. sec. *Mas.* 1. ל ויתיר יוד; at כורסיה cum nota ויתיר ו ל *Mas. Erff.* v. 10. ישמשונה cum *Dag.* 2. 3. 7. 8. 15. 23. v. 12. חיותא per *Schua* singulariter 7. 8. 15. contra *Mas.* *impr.* v. 17. זמן per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23.

וּמַלְכוּ וְכֹל עַמְמַיָּא אֻמַּיָּא וְלִשָּׁנַיָּא לֵהּ יִפְלְחוּן שָׁלְטָנֵהּ
שָׁלְטָן עָלַם דִּי־לָא יֶעְדֵּה וּמַלְכוּתֵהּ דִּי־לָא תִתְחַבַּל׃
אֶתְכְּרִיַּת רוּחִי אֲנָה דָנִיֵּאל בְּגוֹ נִדְנֶה טו
16 וְחֶזְוֵי רֵאשִׁי יְבַהֲלֻנַּנִי׃ קִרְבֵת עַל־חַד מִן־
קָאֲמַיָּא וְיַצִּיבָא אֶבְעֵא־מִנֵּהּ עַל־כָּל־דְּנָה וַאֲמַר־
17 לִי וּפְשַׁר מִלַּיָּא יְהוֹדְעִנַּנִי׃ אִלֵּין חֵיוָתָא רַבְרְבָתָא דִּי
אִנִּין אַרְבַּע אַרְבְּעָה מַלְכִין יְקוּמוּן מִן־אַרְעָא׃
18 וִיקַבְּלוּן מַלְכוּתָא קַדִּישֵׁי עֶלְיוֹנִין וְיַחְסְנוּן מַלְכוּתָא
19 עַד־עָלְמָא וְעַד עָלַם עָלְמַיָּא׃ אֱדַיִן צְבִית לְיַצָּבָא
יתיר ו' עַל־חֵיוְתָא רְבִיעָיְתָא דִּי־הֲוָת שָׁנְיָה מִן־כָּלְּהֵין דְּחִילָה
יתיר י' יַתִּירָה שִׁנַּהּ דִּי־פַרְזֶל וְטִפְרַהּ דִּי־נְחָשׁ אָכְלָה
יתיר י' מַדֱּקָה וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַהּ רָפְסָה׃ וְעַל־קַרְנַיָּא עֲשַׂר כ
יתיר י' ונפלה קרי דִּי בְרֵאשַׁהּ וְאָחֳרִי דִּי סִלְקַת וּנְפַלוּ מִן־קֳדָמַהּ תְּלָת
יתיר ג' וְקַרְנָא דִכֵּן וְעַיְנִין לַהּ וּפֻם מְמַלִּל רַבְרְבָן וְחֶזְוַהּ
21 רַב מִן־חַבְרָתַהּ׃ חָזֵה הֲוֵית וְקַרְנָא דִכֵּן עָבְדָה
22 קְרָב עִם־קַדִּישִׁין וְיָכְלָה לְהוֹן׃ עַד דִּי־אֲתָה עַתִּיק
יוֹמַיָּא וְדִינָא יְהִב לְקַדִּישֵׁי עֶלְיוֹנִין וְזִמְנָא מְטָה
23 וּמַלְכוּתָא הֶחֱסִנוּ קַדִּישִׁין׃ כֵּן אֲמַר חֵיוְתָא רְבִיעָיְתָא
רביעאה קרי מַלְכוּ רְבִיעָיָא תֶּהֱוֵא בְאַרְעָא דִּי תִשְׁנֵא מִן־כָּל־
מַלְכְוָתָא וְתֵאכֻל כָּל־אַרְעָא וּתְדוּשִׁנַּהּ וְתַדְּקִנַּהּ׃
24 וְקַרְנַיָּא עֲשַׂר מִנַּהּ מַלְכוּתָה עַשְׂרָה מַלְכִין יְקֻמוּן
וְאָחֳרָן יְקוּם אַחֲרֵיהוֹן וְהוּא יִשְׁנֵא מִן־קַדְמָיֵא
עלאה קרי וּתְלָתָה מַלְכִין יְהַשְׁפִּל׃ וּמִלִּין לְצַד עִלָּיָא כה
יְמַלִּל וּלְקַדִּישֵׁי עֶלְיוֹנִין יְבַלֵּא וְיִסְבַּר לְהַשְׁנָיָה זִמְנִין
וְדָת וְיִתְיַהֲבוּן בִּידֵהּ עַד־עִדָּן וְעִדָּנִין וּפְלַג עִדָּן׃
26 וְדִינָא יִתִּב וְשָׁלְטָנֵהּ יְהַעְדּוֹן לְהַשְׁמָדָה וּלְהוֹבָדָה
27 עַד־סוֹפָא׃ וּמַלְכוּתָא וְשָׁלְטָנָא וּרְבוּתָא דִּי
מַלְכְוָת תְּחוֹת כָּל־שְׁמַיָּא יְהִיבַת לְעַם קַדִּישֵׁי
עֶלְיוֹנִין מַלְכוּתֵהּ מַלְכוּת עָלַם וְכֹל שָׁלְטָנַיָּא
לֵהּ

v. 14. *a*) est *indestructibile*, seu regnum, *quod non destruetur*. c. 6. 27,

v. 15. *b*) *Confectus est* (1) mœrore ob ignorationem visi, ac desiderio illius cognoscendi. cf. Targ. Prou. 14, 17. 29. c. 23, 35. *c*) *in medio corporis* (1) cf. נדן *vagina* 1 Par. 21, 27. & in Targ. 1 Sam. 17, 51.

v. 16. *d*) *de stantibus illis* ministerialibus spiritibus, quos solium Antiqui dierum circumstare videram v. 10. *e*) & *firmum* seu *certum* quid. v. 19, c. 2. 8. 45. *f*) Is *autem dixit mihi*, quod ab eo petieram; ita *vt interpretationem rerum notam mihi faceret*.

v. 17. *g*) Quod attinet ad *hæc*. *h*) *Reges*, h. e. Regum genera vel successiones, coll. v. 23. 24. Vulg. *regna*. cf. c. 8, 21. Esa. 23, 15.

v. 18. *i*) *Sancti*, non Angeli c. 4, 2. 10. sed homines, coll. infra v. 22. 27. *Altissimorum*, Vulg. *Dei altissimi*, eiusque triunius. v. 22. 25. 27, c. 4, 21. 22. 31. cf. similem de Deo Pluralem Gen. 20, 13. Ios. 24, 19. Coh. 5, 8. *k*) & acceptum *obtinebunt* cum & in Christo capite suo v. 13. 14.

v. 19. *l*) *desideraui certi quid cognoscere*, ac plenius informari; vel sec. aliam lectionem, *certum* s. *certitudinem*. cf. v. 16.

v. 20. *m*) Et porro cupii certi quid cognoscere v. 19. *de* vel *super cornibus* illis *decem*, *n*) & de *alio* adhuc cornu, eoque paruo v. 8. *o*) Vulg. & *de cornu illo*, continuata superiori constructione. *p*) *cui oculi* erant. v. 8. *Vau* relatiuum, vt Prou. 15, 16. 17. *q*) & *cuius adspectus* s. *species*, i. q. חזות c. 4, 8. 17. *maior* erat, *quam* species *sociarum eius*, h. e. reliquorum cornuum.

v. 21. *r*) *faceret bellum* s. *prælium* Ps. 68, 31. cf. Matth. 10, 26. Apoc. 11, 7. c. 13, 7. c. 15, 2,

v. 24. *s*) *Alius vero*. cf. Apoc. 13, 5. sqq.

v. 14. עלם per *Chatephpat*. 1. 3. 6. 9. 10. 20. תתחבל per *Kam*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. v. 15. יבהלנני per *Kam*. 3. 6. 9. 20. contra *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. & *Mas*. 1. 2. & *Erff*. v. 16. ויציבא אבעא sic 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. v. 17. אנין ita quidem legunt, in textu vero scribunt אנון 1. 2. sec. *Mas. Erff*. v. 19. ליצבא sic per *Kam*. 1. 2. 3. 22. 23. & *Concord. Hebr*. Alii ליצבא per *Chirek*. ברגליה sic per *Pat*. 7. 8. 15. Alii per *Kam*. v. 20. לה per *Pat*. 15. חברתה sic per *Pat*. 1. 2. sec. *Mas*. 1. 2. & *Erff*. ac *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. Alii per *Kam*. v. 23. ותדשנה sic *defect*. 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. Alii *plene*. At *Nun* per *Pat*. 7. 8. 15. Alii per *Kam*. ותדקנה sic per *Pat*. 1. 7. 8. 15. 22. sec, *Mas*. 1. & *Erff*. ac *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. Alii per *Kam*. v. 24. עשר per *Rbbia* incommode 1. 2. 6. 9. 10. 11. 14. 15. 16. 23. v. 25. *Spatium* præmitt. 6--10. 12. 16. 20. 21. 23. v. 26. יהעדון per *Cholem* 1. 3. 6. 8.-11. 13. 14. 19. 20. 23. v. 27. די per *Mahp*. 3. 6, 7. 9, 10. 20. 23. contra *Mas*. 1. & *Erff*. h. l. ac *impr*. Leu. 5, 2.

28 לה יפלחון וישתמעון׃ עד־כה סופא די־מלתא אנה
דניאל שגיא׀ רעיוני יבהלנני וזיוי ישתנון עלי ומלתא
בלבי נטרת׃

CAP. VIII.

ח בשנת שלוש למלכות בלשאצר המלך חזון נראה
2 אלי אני דניאל אחרי הנראה אלי בתחלה׃ ואראה
בחזון ויהי בראתי ואני בשושן הבירה אשר בעילם
המדינה ואראה בחזון ואני הייתי על־אובל אולי׃
3 ואשא עיני ואראה והנה׀ איל אחד עמד לפני האבל
ולו קרנים והקרנים גבהות והאחת גבהה מן־השנית
4 והגבהה עלה באחרנה׃ ראיתי את־האיל מנגח
ימה וצפונה ונגבה וכל־חיות לא־יעמדו לפניו ואין
ה מציל מידו ועשה כרצנו והגדיל׃ ואני׀ הייתי מבין
והנה צפיר־העזים בא מן־המערב על־פני כל־הארץ
6 ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיניו׃ ויבא
עד־האיל בעל הקרנים אשר ראיתי עמד לפני האבל
7 וירץ אליו בחמת כחו׃ וראיתיו מגיע׀ אצל האיל
ויתמרמר אליו ויך את־האיל וישבר את־שתי
קרניו ולא־היה כח באיל לעמד לפניו וישליכהו
ארצה וירמסהו ולא־היה מציל לאיל מידו׃
8 וצפיר העזים הגדיל עד־מאד וכעצמו נשברה
הקרן הגדלה ותעלנה חזות ארבע תחתיה
9 לארבע רוחות השמים׃ ומן־האחת מהם
יצא קרן־אחת מצעירה ותגדל־יתר אל־הנגב
י ואל־המזרח ואל־הצבי׃ ותגדל עד־צבא
השמים ותפל ארצה מן־הצבא ומן־הכוכבים
11 ותרמסם׃ ועד שר־הצבא הגדיל וממנו הרים הורם קרי
12 התמיד והשלך מכון מקדשו׃ וצבא תנתן על־
התמיד בפשע ותשלך אמת ארצה ועשתה
13 והצליחה׃ ואשמעה אחד־קדוש מדבר ויאמר

אחד Ffff א צח

v. 28. a) *Et splendores mei mutabantur apud me.* c. 5, 6. *attamen rem* totam *in corde meo seruaui,* Luc. 2, 19.

CAP. VIII. v. 1. b) *Anno tertio* c. 1, 1. *regni Belsatsaris* c. 5. 1. c) *mihi,* inquam, *Danieli* c. 7, 15. d) *in principio* eiusdem regni c. 7, 1. c. 9, 21. Secundum *Geierum,* expositis quatuor summis mundi imperiis, specialior nunc subnectitur binorum mediorum descriptio, Persici atque Græci. Ac I. quidem hic habentur Visionis Prolegomena v. 1. 2. II. Sequitur ipsa visio v. 3-14. III. Visionis interpretatio v. 15-26. & IV. Consequens v. 27.

v. 2. e) *Erat autem.* Parenthesis vsque ad Atnachum. f) *quasi ego* essem *in Susis,* Susianæ regionis *metropoli,* ac Persarum postmodum *regia.* Esth. 1, 2. Neh. 1, 1. g) *quæ* Susorum vrbs sita est *in Elymaide prouincia,* latius dicta, quæ Susianam includit. Esr. 4, 9. h) *vidi, inquam, in visione, quasi ego essem iuxta fluuium* v. 3. (cf. Ier. 17, 8.) *Vlai,* i. e. *Eulæum,* qui Susianam strictius dictam ab Elymaide determinat.

v. 3. i) Symbolum regni Medo-Persici. k) *coram fluuio isto,* sc. Eulæo v. 2. l) Symbolum duarum nationum, Persarum Medorumque v. 20. m) *attamen vnum* erat *altius altero.*

v. 4. n) Vulg. *magnificatus est,* q. d. *magnificauit* seipsum, vel actiones suas. v. 11. 25. Ier. 48, 26. 42. Ioel. 2, 20. 21.

v. 7. o) *Et exacerbauit se* (2) c. 11, 11.

v. 8. p) *Et succreuerunt* e contrario cornua *adspectus* v. 5. *quatuor,* symbola quatuor regnorum, Syriæ, Aegypti, Asiæ & Macedoniæ, in quæ Græcorum monarchia post Alexandri mortem dilapsa est, v. 22.

CAP. VIII, v. 4. והגדיל sine *Gaiah* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. 24. Alii cum illo. v. 8. ותעלנה sic *defect.* 1. 7. 8. 15. & sic 1: fe. 2. sec *Maf.* & *impr.* Alii *plene.* v. 9. יצא קרן ita 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 11. ועד שר sic 6. „9. 10., 14. 20. v. 13. ואשמעה Mem per *Chatephkom.* 24. cum adiecta נוה כה ק nota ; quomodo in quibusdam libris legi, monet *Al. 1.* v. 13. אחד ita cum *Meth.* 8. 20. At ואשמעה אחד 1. 3.

אֶחָד קָדוֹשׁ לַפַּלְמוֹנִי הַמְדַבֵּר עַד־מָתַי הֶחָזוֹן הַתָּמִיד
וְהַפֶּשַׁע שֹׁמֵם תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי 14
עַד עֶרֶב בֹּקֶר אַלְפַּיִם וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְנִצְדַּק קֹדֶשׁ׃
וַיְהִי בִּרְאֹתִי אֲנִי דָנִיֵּאל אֶת־הֶחָזוֹן וָאֲבַקְשָׁה בִינָה טו
וְהִנֵּה עֹמֵד לְנֶגְדִּי כְּמַרְאֵה גָבֶר׃ וָאֶשְׁמַע קוֹל־אָדָם 16
בֵּין אוּלָי וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר גַּבְרִיאֵל הָבֵן לְהַלָּז אֶת־
הַמַּרְאֶה׃ וַיָּבֹא אֵצֶל עָמְדִי וּבְבֹאוֹ נִבְעַתִּי וָאֶפְּלָה 17
עַל־פָּנָי וַיֹּאמֶר אֵלַי הָבֵן בֶּן־אָדָם כִּי לְעֶת־קֵץ הֶחָזוֹן׃
וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי נִרְדַּמְתִּי עַל־פָּנַי אָרְצָה וַיִּגַּע־בִּי וַיַּעֲמִידֵנִי 18
עַל־עָמְדִי׃ וַיֹּאמֶר הִנְנִי מוֹדִיעֲךָ אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה 19
בְּאַחֲרִית הַזָּעַם כִּי לְמוֹעֵד קֵץ׃ הָאַיִל אֲשֶׁר־רָאִיתָ כ
בַּעַל הַקְּרָנָיִם מַלְכֵי מָדַי וּפָרָס׃ וְהַצָּפִיר הַשָּׂעִיר מֶלֶךְ 21
יָוָן וְהַקֶּרֶן הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר־בֵּין־עֵינָיו הוּא הַמֶּלֶךְ
הָרִאשׁוֹן׃ וְהַנִּשְׁבֶּרֶת וַתַּעֲמֹדְנָה אַרְבַּע תַּחְתֶּיהָ 22
אַרְבַּע מַלְכֻיוֹת מִגּוֹי יַעֲמֹדְנָה וְלֹא בְכֹחוֹ׃ וּבְאַחֲרִית 23
מַלְכוּתָם כְּהָתֵם הַפֹּשְׁעִים יַעֲמֹד מֶלֶךְ עַז־פָּנִים
וּמֵבִין חִידוֹת׃ וְעָצַם כֹּחוֹ וְלֹא בְכֹחוֹ וְנִפְלָאוֹת 24
יַשְׁחִית וְהִצְלִיחַ וְעָשָׂה וְהִשְׁחִית עֲצוּמִים וְעַם־
קְדֹשִׁים׃ וְעַל־שִׂכְלוֹ וְהִצְלִיחַ מִרְמָה בְּיָדוֹ כה
וּבִלְבָבוֹ יַגְדִּיל וּבְשַׁלְוָה יַשְׁחִית רַבִּים וְעַל שַׂר־שָׂרִים
יַעֲמֹד וּבְאֶפֶס יָד יִשָּׁבֵר׃ וּמַרְאֵה הָעֶרֶב וְהַבֹּקֶר אֲשֶׁר 26
נֶאֱמַר אֱמֶת הוּא וְאַתָּה סְתֹם הֶחָזוֹן כִּי לְיָמִים רַבִּים׃
וַאֲנִי דָנִיֵּאל נִהְיֵיתִי וְנֶחֱלֵיתִי יָמִים וָאָקוּם וָאֶעֱשֶׂה אֶת־ 27
מְלֶאכֶת הַמֶּלֶךְ וָאֶשְׁתּוֹמֵם עַל־הַמַּרְאֶה וְאֵין מֵבִין׃

CAP. IX. ט בִּשְׁנַת אַחַת לְדָרְיָוֶשׁ בֶּן־
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִזֶּרַע מָדָי אֲשֶׁר הָמְלַךְ עַל מַלְכוּת
כַּשְׂדִּים׃ בִּשְׁנַת אַחַת לְמָלְכוֹ אֲנִי דָּנִיֵּאל בִּינֹתִי 2
בַּסְּפָרִים מִסְפַּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמִיָה הַנָּבִיא לְמַלֹּאות לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַםִ שִׁבְעִים
שָׁנָה

v. 13. a) *Dixit autem alius quidam Sanctus*, i. e. Angelus c. 4, 10. prioris sermocinationem interrogando excipiens, *innominato isti Sancto* (1) cf. 1 Sam. 21, 3. 2 Reg. 6, 8. Ruth. 4, 1. *loquenti*, h. e. quem modo memoraui locutum fuisse; verosimiliter Gabrieli, coll. v. 16. & c. 10, 21. b) *vsque quo durabit visio ista*, visio inquam, ablati cultus vel sacrificii *iugis* v. 11. Hic & sequentes Genitiui designant visionis obiectum; visio vero metonymice capitur pro rebus visis; q. d. Quousque durabit ablatio sacrificii iugis, vna cum reliquis malis, hac visione adumbratis? c) & visio *præuaricationis desolantis*, transitiue, vt c. 12, 11. coll. c. 11, 31. h. e. quæ desolationem infert. cf. Ez. 21, 30. 34. c. 35, 5. d) denique visio illa *dandi*, h. e. de dando *& sanctum & exercitum*, h. e. cum Sanctuarium, tum populum Dei, coll. v. 10. 11. 14. *in conculcationem*, velut rem, quæ in terram proiicitur, vt pedibus conculcetur. v. 10. 11. Mich. 7, 10.

v. 23. e) *cum consummauerint*, & mensuram qs. peccatorum suorum expleuerint Esa. 33, 1. Ez. 24, 10. Matth. 23, 32. *præuaricatores* ex Iudæis v. 12. 13. cf. Esa. 48, 8. Ez. 20, 38. f) Antiochus Epiphanes, Rex Syriæ. cf. 1 Macc. 1, 11. sqq.

CAP. IX, v. 1. g) c. 6, 1. Exhibetur hic insignis reuelatio, non solum de Hierosolymæ restitutione & fatis per 70. annorum hebdomadas, sed etiam de futura peccati per Christum expiatione; in qua attendi possunt I. Tempus v. 1. 2. II. Occasio v. 2 -- 19. III. Internuncius v. 20. 21. 22. IV. Argumentum v. 22 -- 27.

---

v. 14. עד per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. v. 15. כמראה per *Makk.* 1. 2. 3. v. 18. *Spatium* præmit. 6. 7. 9. 10. 20. 21. 23. v. 19. Pro הזעם hab. 1. in marg. ימים *dierum.* כי למועד 6. 9. 10. 20. v. 21. אשר per *Mun.* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. At בין per *Mun.* 6. 9. 10. 14. 20. v. 24. ועם per *Merca* 2. 6. 9. 10. 20. קדושים *plene* 1. 2. sec. *Maß.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *impr.* Ex. 29, 31. v. 27. המראה per *Kam.* 3. & in marg. 6. 9. CAP. IX, v. 1. לדריוש sine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23.

3 שָׁנָה׃ וָאֶתְּנָה אֶת־פָּנַי אֶל־אֲדֹנָי הָאֱלֹהִים לְבַקֵּשׁ
4 תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים בְּצוֹם וְשַׂק וָאֵפֶר׃ וָאֶתְפַּלְלָה
לַיהוָה אֱלֹהַי וָאֶתְוַדֶּה וָאֹמְרָה אָנָּא אֲדֹנָי הָאֵל הַגָּדוֹל
וְהַנּוֹרָא שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי
ה מִצְוֺתָיו׃ חָטָאנוּ וְעָוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרָדְנוּ וְסוֹר יתיר ו׳
6 מִמִּצְוֺתֶךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ׃ וְלֹא שָׁמַעְנוּ אֶל־עֲבָדֶיךָ
הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּשִׁמְךָ אֶל־מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ
7 וַאֲבֹתֵינוּ וְאֶל כָּל־עַם הָאָרֶץ׃ לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה
וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים כַּיּוֹם הַזֶּה לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִַם וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים בְּכָל־
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתָּם שָׁם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־
8 בָךְ׃ אֲדֹנָי לָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים לִמְלָכֵינוּ לְשָׂרֵינוּ
9 וְלַאֲבֹתֵינוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָךְ׃ לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ
י הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בּוֹ׃ וְלֹא שָׁמַעְנוּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּתוֹרֹתָיו אֲשֶׁר נָתַן לְפָנֵינוּ
11 בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת־
תּוֹרָתֶךָ וְסוֹר לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ בְּקֹלֶךָ וַתִּתַּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה
וְהַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר כְּתוּבָה בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֶבֶד־הָאֱלֹהִים
12 כִּי חָטָאנוּ לוֹ׃ וַיָּקֶם אֶת־דְּבָרָיו ׀ אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלֵינוּ יתיר ו׳
וְעַל־שֹׁפְטֵינוּ אֲשֶׁר שְׁפָטוּנוּ לְהָבִיא עָלֵינוּ רָעָה גְדֹלָה
אֲשֶׁר לֹא־נֶעֶשְׂתָה תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם כַּאֲשֶׁר נֶעֶשְׂתָה
13 בִּירוּשָׁלִָם׃ כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֵת כָּל־
הָרָעָה הַזֹּאת בָּאָה עָלֵינוּ וְלֹא־חִלִּינוּ אֶת־פְּנֵי ׀ יְהוָה
14 אֱלֹהֵינוּ לָשׁוּב מֵעֲוֺנֵנוּ וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתֶּךָ׃ וַיִּשְׁקֹד
יְהוָה עַל־הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי־צַדִּיק יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ׃
טו וְעַתָּה ׀ אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת־עַמְּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה חָטָאנוּ
16 רָשָׁעְנוּ׃ אֲדֹנָי כְּכָל־צִדְקֹתֶךָ יָשָׁב־נָא אַפְּךָ וַחֲמָתְךָ
מֵעִירְךָ

v. 3. a) *orationem ac supplicationes*, Deo ob Christum acceptabiles v. 17. 18. vel metonymice dictas, h. e. misericordiam diuinam, ceu precum obiectum & finem. Ps. 66, 20.

v. 4. b) *confessus sum*, sc. peccatum meum ac populi mei v. 20. c) Neh. 1, 15.

v. 5. d) *& impie egimus*. c. 12, 10. e) *ac recedendo*, sc. recessimus. v. 11.

v. 7. f) *Tibi, Domine*, est *iustitia*, h. e. iustus es, & iusta sunt iudicia tua super nos, neque aliud quidquam in nobis statuisti, quam quod iustitia tua requisivit. cf. Ps. 51, 6. Thren. 1, 18. g) *pudor facierum*, propter turpem præceptorum tuorum transgressionem, qua nobismet ipsis iram ac iudicia tua attraximus. v. 8. Esr. 9, 7. Ier. 3, 25.

v. 9. h) sunt *miserationes & condonationes*. Pluralis emphaticus, ad significandum miserationis & condonationis vbertatem atque diuitias. q. d. Vtut potuisset nos grauiore supplicio adficere, & penitus absumere, tamen pœnam mitigavit, ac sperandum est, fore, vt nostri (si modo de peccatis vere doleamus) rursus misereatur, & quæ superabundans est eius gratia, nobis ignoscat. Ps. 130, 4. Thren. 3, 22. sqq. Neh. 9, 17. i) *Quanquam rebellauerimus*. Ita cf. כי Gen. 8, 21. Ps. 25, 11. Ps. 44, 20. Prou. 22, 22. Malumus tamen propriam eius particulæ significationem sequi, *quia rebellauimus*, q. d. Mera misericordia est apud Deum, ac mera condonatio; quod ideo agnoscendum ac profitendum nobis est, *quia*, cetera. cf. Ex. 34, 9. Ier. 14, 7.

v. 10. k) *in legibus eius*. Significat h. l. verbum Dei, non lege solum s. Pentateucho, sed etiam Propheticis ac Hagiographis scriptis contentum. cf. Ps. 78, 1.

v. 4. ואתפללה sine *Dag*. 1. 2. 3. 6 -- 9. 11. 15. 16. 20. 21. 23. & cum *Chatephpat*. 6. 9. 10. 20. אנא sic ׃ prius *Aleph* per *Meth*. 1. pro quo *Merca* habent 17. 18. 24. & hic quidem cum adiecta nota ב׳ טעמים. At per *Mun*. 2. 3. 6. 9. 10. 20. sed præter *Mas. impr.* Gen. 45, 5. Denique sine vllo accentu, siue tonico siue euphonico, 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 23. v. 5. והרשענו Præfixum *Vau* cum expresso *Schua*, & sine *Kri* complures. Nobiscum faciunt 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 17. 18. 19. & 24. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* ממצותך sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 22. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* v. 6. הנבאים *defect*. 1. sec. *Mas. Erff.* v. 7. Pro כיום habent כהיום *Orientales*. אשר־הדחתם per *Makk*. 1. 2. 3. v. 8. Pro אדני habent יהוה 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. Nec in *Mas. impr.* f. 3. col. 6. locus hic inter ea connumeratur, in quibus אדני scribi oporteat. ולשרינו cum præf. *Vau Orientales*. v. 9. Pro לאדני poscit ליהוה *Mas*. 2. & *impr.* ad Ex. 4, 18. sed contra *Mas*. 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. v. 10. בתרתיו sic bis *defect*. 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* sed contra *Mas*. 3. v. 11. וסר sic *defect*. 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* v. 13. מעוננו *defect*. 1. & in marg. 6. 9. v. 16. ישוב ita cum *Vau pleonastico* 1. & *Mas. Erff.*

מֵעִירְךָ יְרוּשָׁלַם הַר־קָדְשֶׁךָ כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת
אֲבֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל־סְבִיבֹתֵינוּ׃
17 וְעַתָּה ׀ שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־
תַּחֲנוּנָיו וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל־מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי׃
יתיר ה׳ 18 הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשֲׁמָע פְּקַחה עֵינֶיךָ וּרְאֵה
שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי ׀
לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי
19 עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה
אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־
כ שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃ וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר
וּמִתְפַּלֵּל וּמִתְוַדֶּה חַטָּאתִי וְחַטַּאת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּמַפִּיל
21 תְּחִנָּתִי לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהַי עַל הַר־קֹדֶשׁ אֱלֹהָי׃ וְעוֹד
אֲנִי מְדַבֵּר בַּתְּפִלָּה וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בֶחָזוֹן
22 בַּתְּחִלָּה מֻעָף בִּיעָף נֹגֵעַ אֵלַי כְּעֵת מִנְחַת־עָרֶב׃ וַיָּבֶן
וַיְדַבֵּר עִמִּי וַיֹּאמַר דָּנִיֵּאל עַתָּה יָצָאתִי לְהַשְׂכִּילְךָ
23 בִינָה׃ בִּתְחִלַּת תַּחֲנוּנֶיךָ יָצָא דָבָר וַאֲנִי בָּאתִי לְהַגִּיד
24 כִּי חֲמוּדוֹת אָתָּה וּבִין בַּדָּבָר וְהָבֵן בַּמַּרְאֶה׃ שָׁבֻעִים
שִׁבְעִים נֶחְתַּךְ עַל־עַמְּךָ ׀ וְעַל־עִיר קָדְשֶׁךָ לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע
ולהתם ק׳ וּלְחָתֵם חַטָּאוֹת וּלְכַפֵּר עָוֹן וּלְהָבִיא צֶדֶק עֹלָמִים
כה וְלַחְתֹּם חָזוֹן וְנָבִיא וְלִמְשֹׁחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃ וְתֵדַע וְתַשְׂכֵּל
מִן־מֹצָא דָבָר לְהָשִׁיב וְלִבְנוֹת יְרוּשָׁלַם עַד־מָשִׁיחַ נָגִיד
שָׁבֻעִים שִׁבְעָה וְשָׁבֻעִים שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם תָּשׁוּב וְנִבְנְתָה
26 רְחוֹב וְחָרוּץ וּבְצוֹק הָעִתִּים׃ וְאַחֲרֵי הַשָּׁבֻעִים שִׁשִּׁים
וּשְׁנַיִם יִכָּרֵת מָשִׁיחַ וְאֵין לוֹ וְהָעִיר וְהַקֹּדֶשׁ יַשְׁחִית עַם
נָגִיד הַבָּא וְקִצּוֹ בַשֶּׁטֶף וְעַד קֵץ מִלְחָמָה נֶחֱרֶצֶת
27 שֹׁמֵמוֹת׃ וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד וַחֲצִי
הַשָּׁבוּעַ יַשְׁבִּית ׀ זֶבַח וּמִנְחָה וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים
מְשֹׁמֵם וְעַד־כָּלָה וְנֶחֱרָצָה תִּתַּךְ עַל־שֹׁמֵם׃

CAP. X. י בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס דָּבָר נִגְלָה לְדָנִיֵּאל
אשר

v. 23. a) *iam exiit ab ore diuino verbum*, ea mihi iniungens, ad quæ exsequenda nunc veni. b) *desideria*, h. e. summe desiderabilis, & vir desideriorum c. 10, 11. 19.

v. 24. c) Tempus *HEBDOMADVM LXX*, non dierum, vt c. 10, 2. 3. sed ex consensu plerorumque interpretum, tam Iudæorum quam Christianorum, & exigente re ipsa, quæ hoc vaticinio prædicta est, annorum, vt Leu. 25, 8. quæ proin efficiunt 490. annos. Septuagenarius autem numerus alludit ad septuaginta annos captiuitatis v. 2. innuens analogiam temporum, subsecuturi vsque ad Messiam, & illius, quod durante captiuitate iam elapsum esset. d) *decisum est* (1) Chaldæis ac Syris frequens in significatione *secandi*. cf. גזר Iob. 22, 28. e) *vsque eo vt cohibeatur prævaricatio* a Messia, ne vlterius in Israelitas æque ac alias gentes tyrannice sæuiat. cf. Mich. 7, 19. Rom. 6, 12. 14. Hebr. 2, 15. f) *& vt consumantur* Thren. 4, 22. Ez. 22, 15. Vulg. *finem accipiat*; at sec. Cthib, *vt obsignentur*, as adeo inefficacia reddantur & dominari haud amplius possint Iob. 9, 7. c. 37, 7. *peccata*. g) *& vt adducatur iustitia sæculorum*, h. e. sempiterna, quæ per omnia retro ac futura sæcula valebit, iustitia per Christum parta. Ebr. 9, 12. cf. Esa. 45, 17. 24. 25. c. 53, 11. Ier. 23, 6. h) *& vt obsignetur* confirmeturque per actualem eius, de quo Prophetæ potissimum vaticinati sunt, aduentum, Esth. 8, 8. 10. Ioh. 3, 33. c. 6, 27. Matth. 11, 13. i) *& vt vngatur* Ps. 45, 8. *Sanctum sanctorum*, Christus ceu τὸ ἅγιον Luc. 1, 35.

v. 16. הר per *Mun.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 17. Pro על habent אל *Orientales.* v. 18. אלהי sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. Per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. Sed supposito *Psik*, *Merca* requiritur secund. *Mas.* Gen. 30, 16. ושמע per *Schua simpl.* 1. 2. 10. 14. פקחה sine *He pleonastico* 2. 6. 9. 20. contra *Mas. Erff.* v. 19. אדני sine *Psik* 1. 2. v. 20. על־הר קדש ita 1. 6. 9. 10. 20. At על הר־קדש 2. v. 21. בתפלה sic per , *Chir.* sine seq. *Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. v. 24. נחתך per *Psikmun.* 2. 6. 9. 10. 20. חטאות sic sine *Cholem* cum nota יתיר ו 10. 19. sec. *Mas. Erff.* At חטאת sine *Vau* 2. v. 25. להשיב sic per *Graschaim* 1. 3. 6. 9. 10. 20. At per *Paschta* 22. Reliqui per *Tlischakt.* irregulariter. v. 27. ועד כלה ita 2. 6. 9. 10. 20.

אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמוֹ בֵּלְטְשַׁאצַּר וֶאֱמֶת הַדָּבָר וְצָבָא גָדוֹל
ב וּבִין אֶת־הַדָּבָר וּבִינָה לוֹ בַּמַּרְאֶה׃ בַּיָּמִים הָהֵם אֲנִי
ג דָנִיֵּאל הָיִיתִי מִתְאַבֵּל שְׁלֹשָׁה שָׁבֻעִים יָמִים׃ לֶחֶם
חֲמֻדוֹת לֹא אָכַלְתִּי וּבָשָׂר וָיַיִן לֹא־בָא אֶל־פִּי וְסוֹךְ לֹא־
סָכְתִּי עַד־מְלֹאת שְׁלֹשֶׁת שָׁבֻעִים יָמִים׃
4 וּבְיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
ה וַאֲנִי הָיִיתִי עַל יַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל הוּא חִדָּקֶל׃ וָאֶשָּׂא
אֶת־עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה אִישׁ־אֶחָד לָבוּשׁ בַּדִּים וּמָתְנָיו
6 חֲגֻרִים בְּכֶתֶם אוּפָז׃ וּגְוִיָּתוֹ כְתַרְשִׁישׁ וּפָנָיו כְּמַרְאֵה
בָרָק וְעֵינָיו כְּלַפִּידֵי אֵשׁ וּזְרֹעֹתָיו וּמַרְגְּלֹתָיו כְּעֵין נְחֹשֶׁת
7 קָלָל וְקוֹל דְּבָרָיו כְּקוֹל הָמוֹן׃ וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי
אֶת־הַמַּרְאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת־
הַמַּרְאָה אֲבָל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ
8 בְּהֵחָבֵא׃ וַאֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי וָאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאָה
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְלֹא נִשְׁאַר־בִּי כֹּחַ וְהוֹדִי נֶהְפַּךְ עָלַי
9 לְמַשְׁחִית וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ׃ וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל דְּבָרָיו
וּכְשָׁמְעִי אֶת־קוֹל דְּבָרָיו וַאֲנִי הָיִיתִי נִרְדָּם עַל־פָּנַי וּפָנַי
י אָרְצָה׃ וְהִנֵּה־יָד נָגְעָה בִּי וַתְּנִיעֵנִי עַל־בִּרְכַּי וְכַפּוֹת
11 יָדָי׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי דָּנִיֵּאל אִישׁ־חֲמֻדוֹת הָבֵן בַּדְּבָרִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ וַעֲמֹד עַל־עָמְדֶךָ כִּי עַתָּה
שֻׁלַּחְתִּי אֵלֶיךָ וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה עָמַדְתִּי
12 מַרְעִיד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי אַל־תִּירָא דָנִיֵּאל כִּי מִן־הַיּוֹם
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת־לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי
13 אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ וַאֲנִי־בָאתִי בִּדְבָרֶיךָ׃ וְשַׂר
מַלְכוּת פָּרַס עֹמֵד לְנֶגְדִּי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל
אַחַד הַשָּׂרִים הָרִאשֹׁנִים בָּא לְעָזְרֵנִי וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם
14 אֵצֶל מַלְכֵי פָרָס׃ וּבָאתִי לַהֲבִינְךָ אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָה לְעַמְּךָ הרי׳ בקמץ
טו בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־עוֹד חָזוֹן לַיָּמִים׃ וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי

כדברים

v. 1. a) Et agmen magnum vel militia magna est; metonymice, pro, magnum rerum futurarum agmen ac seriem exhibet, vel agit de magna & graui militia, qua populo Dei cum hostibus longe periculosissimis colluctandum erit. cf. Esa. 40, 1. Iob. 7, 1. c. 14, 14. b) Vulg. Intelligentia enim opus est in visione. Sed quia accentus est in penultima, vt Ps. 5, 2. malumus vt Imperatiuum cum He paragog. exponere, attende, inquam, ad illud verbum; coll. simili syntaxi Ps. 73, 17. cf. Matth. 24, 15. 2 Tim. 2, 7. Traduntur hoc Capite sec. Geierum Prolegomena sequentis visionis c. 11. & 12. & quidem deprehendimus hic I. quæ vidit Propheta, vbi nota 1) visionis tempus &c. v. 1. 2) occasionem v. 2. 3. 3) Locum v. 4. 4) modum v. 5. 5) personam reuelantem v. 5. 6. 6) discipulum instructum v. 7. 8. 7) consequens, tum consternationem, tum consternationis depulsionem, v. 8. 9. 10. II. quæ audiuit, vbi attendenda veniunt 1) Exordium v. 11. 2) narratio tum exauditionis, tum angelicæ missionis, v. 12. tum retardationis v. 13. 3) promissio reuelationis futurorum v. 14. 4) Confortatio consternati v. 15-19. 5) detectionis continuatio v. 20. 21.

v. 6. c) Vulg. Et quæ deorsum sunt vsque ad pedes. Ruth. 3, 4. 7. 8. 14. erant quasi species Leu. 13, 5. 37. æris tersi s. politi (2) Ez. 1, 7. d) quasi vox tumultus sc. aquarum multarum 1 Reg. 18, 41. Ez. 43, 2. Apoc. 1, 15.

v. 8. e) Et decus meum, h. e. exterior forma & species, conuersa in me est in corruptionem, ita vt præ terrore plane pallescerem, macerque ac deformis redderer. c. 7, 28. 2 Par. 22, 4.

v. 11. f) tremens. Esr. 10, 9.

CAP. X, v. 1. בלטשאצר per Kam. 6. 9. 10. 14. 20. v. 5. Pro וארא hab. וָאֵרֶא 1. & sic fe. 2. והנה־איש ita 2. 3. חגורים plene 1. & in marg. 6. 9. secund. Maf. 1. 2. & Erff. v. 7. לא per Merca 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. v. 9. הייתי נרדם ita 2. 3. 7. 8. v. 14. יקרא per Aleph sine nota 2. 13. 19. & in marg. 6. 9. contra Maf. 1. impr. & Erff.

16 כדברים האלה נתתי פני ארצה ונאלמתי׃ והנה
כדמות בני אדם נגע על־שפתי ואפתח־פי ואדברה
ואמרה אל־העמד לנגדי אדני במראה נהפכו צירי
17 עלי ולא עצרתי כח׃ והיך יוכל עבד אדני זה לדבר
עם־אדני זה ואני מעתה לא־יעמד־בי כח ונשמה לא
18 נשארה־בי׃ ויסף ויגע־בי כמראה אדם ויחזקני׃
19 ויאמר אל־תירא איש־חמדות שלום לך חזק וחזק
ובדברו עמי התחזקתי ואמרה ידבר אדני כי
כ חזקתני׃ ויאמר הידעת למה־באתי אליך ועתה אשוב
להלחם עם־שר פרס ואני יוצא והנה שר־יון בא׃
21 אבל אגיד לך את־הרשום בכתב אמת ואין אחד
מתחזק עמי על־אלה כי אם־מיכאל שרכם׃

CAP. XI. יא ואני בשנת אחת לדריוש המדי עמדי
2 למחזיק ולמעוז לו׃ ועתה אמת אגיד לך הנה־עוד
שלשה מלכים עמדים לפרס והרביעי יעשיר עשר־
גדול מכל וכחזקתו בעשרו יעיר הכל את מלכות יון׃
3 ועמד מלך גבור ומשל ממשל רב ועשה כרצונו׃
4 וכעמדו תשבר מלכותו ותחץ לארבע רוחות השמים
ולא לאחריתו ולא כמשלו אשר משל כי תנתש — קמץ בז״ק
ה מלכותו ולאחרים מלבד־אלה׃ ויחזק מלך־הנגב ומן־
6 שריו ויחזק עליו ומשל ממשל רב ממשלתו׃ ולקץ — קמץ בז״ק
שנים יתחברו ובת מלך־הנגב תבוא אל־מלך הצפון
לעשות מישרים ולא־תעצר כוח הזרוע ולא יעמד — מלא ו׳
וזרעו ותנתן היא ומביאיה והילדה ומחזקה בעתים׃
7 ועמד מנצר שרשיה כנו ויבא אל־החיל ויבא במעוז
מלך הצפון ועשה בהם והחזיק׃ וגם אלהיהם עם־
נסכיהם עם־כלי חמדתם כסף וזהב בשבי יבא
9 מצרים והוא שנים יעמד ממלך הצפון׃ ובא במלכות
י מלך הנגב ושב אל־אדמתו׃ ובנו יתגרו ואספו המון — ובניו קרי
חילים

v. 20. *a) Cognovistine* ergo ex modo dictis v. 14. *b) nunc vero*, postquam de rebus populo tuo euenturis te instruxero, *reuertar. c) ad pugnandum cum principe Persiæ*, h. e. malo dæmone, qui in aula Persica, eiusque ministris, aduersum Iudæos concitandis & exasperandis, se gnauum & operosum, quamquam ratione mortalibus vix perceptibili, exhibet. v. 13. *d) Cumque ego exiens fuero*, seu *exiero*, ad dimicandum aduersus principem Persiæ, *tum ecce princeps Græciæ*, malus spiritus, qui vt modo Persarum, sic subsecutorum Græciæ Regum animos contra populum tuum occupare nitetur, *veniet*; adeoque debellato vno hoste, non quidem deficiet alter, tribulibus tuis, quantum in se est, molestiam & tædia creaturus.

v. 21. *e) Verum*, quod populo tuo tibique aduersus pericula quæuis, sub Græco pariter ac Persico imperio imminentia, certissimum solatium præbere debet, *ego indicabo tibi, quod exaratum est in libro veritatis*, h. e. infalliibiliter a Deo decisum, inque tabulas velut relatum. c. 6, 9. sqq. Pertinet huc inprimis, quod & Epiphanica ista persecutio suum tandem habitura esset finem, quippe quod sequentium capitum XI. & XII. præcipuum est argumentum.

CAP. XI, v. 2. *f)* Incipit hic post prolegomena c. 10. & c. 11, 1. ipsa tractatio; vbi hoc quidem Capite producuntur I. Monarchæ Persici v. 2. II. Imperator ex Græcia oriundus, Alexander M. v. 3. 4. III. Eiusdem successores distincti v. 5. seqq. IV. Antiochus Epiphanes, acerrimus populi & cultus Iudaici persecutor v. 36-45.

---

v. 17. מעתה *milra* per *Paschta* simplex 1. v. 19. וכדברו per *Caph* loco *Beth* 2. 7. 8. 13. 15. 16. 19. 21. & sic in marg. 6. 9. v. 20. למה per *Ithib* 6. 9. 19. 11. 12. 15. 16. 20. 23. v. 21. הרשום בכתב ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. בכתב per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. CAP. XI, v. 1. לדריוש ita cum *Meth.* 1. 3. 17. 18. 22. 24. Alii omittunt. Pro המדי, quod tamen & ipse in marg. ex aliis libris refert, in textu habet המלך 1. v. 2. ובחזקתו per *Beth* loco *Caph* 1. 3. 6. 8 -- 11. 13. 19. 20. 23. v. 3. Pro גבור habent גדול 6. 9. in marg. ממשל per *Pat.* 1. 3. 6. 8. 9. 20. contra *Maſ. impr.* רב per *Kam.* 2. 6. 9. 20. 23. v. 4. ובעמדו per *Beth* loco *Caph* 3. 10. 20. & in textu 6. 9. v. 6. ובת מלך ita 6. 9. 10. 14. 20. מישרים Per *Silluk* loco *Atnachi* 3. ולא תעצר ita 1. 2. 3. כח *defect.* *Orientales* contra *Maſ.* 1. 2. & *impr.* והילדה sine *Mappik* 1. 2. 22.

ויתגרה ק' חילים רבים ובא בוא ושטף ועבר וישב ויתגרו עד
מעזו קרי 11 מעזה: ויתמרמר מלך הנגב ויצא ונלחם עמו עם
12 מלך הצפון והעמיד המון רב ונתן ההמון בידו: ונשא
ורם קרי 13 ההמון ירום לבבו והפיל רבאות ולא יעוז: ושב מלך
הצפון והעמיד המון רב מן־הראשון ולקץ העתים
14 שנים יבוא בוא בחיל גדול וברכוש רב: ובעתים ההם
רבים יעמדו על־מלך הנגב ובני פריצי עמך ינשאו
טו להעמיד חזון ונכשלו: ויבא מלך הצפון וישפך סוללה
ולכד עיר מבצרות וזרעות הנגב לא יעמדו ועם
16 מבחריו ואין כח לעמד: ויעש הבא אליו כרצונו
ואין עומד לפניו ויעמד בארץ־הצבי וכלה בידו:
17 וישם פניו לבוא בתקף כל־מלכותו וישרים עמו
ועשה ובת הנשים יתן־לו להשחיתה ולא
וישם קרי 18 תעמד ולא־לו תהיה: וישב פניו לאיים
ולכד רבים והשבית קצין חרפתו לו בלתי
19 חרפתו ישיב לו: וישב פניו למעוזי ארצו
כ ונכשל ונפל ולא ימצא: ועמד על־כנו
מעביר נוגש הדר מלכות ובימים אחדים
21 ישבר ולא באפים ולא במלחמה: ועמד על־
כנו נבזה ולא־נתנו עליו הוד מלכות ובא בשלוה
22 והחזיק מלכות בחלקלקות: וזרעות השטף ישטפו
23 מלפניו וישברו וגם נגיד ברית: ומן־התחברות אליו
24 יעשה מרמה ועלה ועצם במעט־גוי: בשלוה ובמשמני
מדינה יבוא ועשה אשר לא־עשו אבתיו ואבות
אבתיו בזה ושלל ורכוש להם יבזור ועל מבצרים
כה יחשב מחשבתיו ועד־עת: ויער כחו ולבבו על־מלך
הנגב בחיל גדול ומלך הנגב יתגרה למלחמה בחיל־
גדול ועצום עד־מאד ולא יעמד כי־יחשבו עליו
26 מחשבות: ואכלי פת־בגו ישברוהו וחילו ישטוף ונפלו

חללים   *Ffff* 4   צה ד

v. 10. a) & *veniet* Antiochus M. Rex Syriæ. b) & *commiscebit se*, h. e. bellum prosequetur, v. 25. *usque ad munimentum eius*, Ptolemæi, videlicet Raphiam, in finibus Aegypti sitam.
v. 11. c) *Tum vero exacerbabitur* Ptolemæus Philopator Rex *Austri*, i. e. Aegypti. c. 8, 7. d) & *dabitur multitudo* Antiochi *in manum eius*, sc. Ptolemæi.
v. 12. e) *Vnde sublatior fiet multitudo* Ptolemæi. Esa. 2, 12. Mich. 4, 1. & *exaltabitur cor eius*, ipsius Ptolemæi. Ez. 31, 10. f) *licet autem cadere fecerit*, s. prostrauerit, *myriades* complures hostium. Esr. 2, 69. *tamen non roborabitur*, ita vt etiam posthac & semper præualeat. Iud. 3, 10. c. 6, 2.
v. 13. g) *Reuertetur enim Rex Septentrionis* Antiochus M. & *sistet*, h. e. denuo comparabit, in locum prioris, quæ ab Aegyptiis cæsa est, *multitudinem* v. 11. 12. h) *ac post finem aliquot temporum*, seu *annorum*. v. 6. 14. cf. *tempora* pro annis c. 4, 13. c. 7, 25. c. 12, 7.
v. 16. i) *in terra decoris*, h. e. sancta c. 8, 9.
v. 17. k) & *ponet*, conuertet, intendet, *faciem suam* Antiochus, *vt veniat* contra Ptolemæum Epiphanem, Aegypti Regem, *cum robore totius regni sui*, h. e. validissimo exercitu. l) & *recti*, h. e. Israelitæ, quos præ reliquis gentibus rectos esse conueniebat, & qui rectum de Deo tenent sensum Num. 23, 10. (Orthodoxos diceres in oppositione ad idololatras) erunt *cum ipso*. cf. supra v. 14. m) & *filiam* cuiusdam *vxorum* suarum, nempe Cleopatram. n) *vt perdat ipsa* eum, h. e. vt tollat eum; sed *non stabit* illud consilium Ps. 33, 12. *neque ei fiet*, h. e. succedet Esa. 7, 7.
v. 21. o) Antiochus Epiphanes.

v. 10. ויתגרה sic in textu sine *Cthib* & *Kri*, 11. 12. 15. 16. 23. contra *Maf. Erff.* h. l. & *impr.* c. 5, 5. v. 11. ויצא per *Tbhir* 6. 9. 10. 20. v. 12. ירם ita *Cthib* scribunt 1. 21. At ירום 2. contra *Maf. impr.* Hos. 1, 1. & *Erff.* h. l. v. 13. והעמיד per *Paschta* 1. 6. 9. 12. 20. v. 15. [illegible] per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 16. ויעמד בארץ ita 1. 6. 9. 10. 14. 20. v. 17. וישם sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 20. contra *Ind. Baf.* f. 61. c. v. 18. וישב per *Darga* sine *Psik*, 3. 7. 8. 11 -- 19. 21. 23. at per *Merca* sine *Psik* 1. 2. Sed *Psik* poscit *Ind. Baf.* f. 61. 3. Porro sine *Kri* 2. 6. 9. 11 -- 16. 19. 20. & sic fu. 2. contra *Maf. Erff.* At 2. fe. in textu וישם sine *Cthib* & *Kri*. v. 19. למעוזי *Zain* per *Dag.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 23. Alii omittunt. v. 23. ההתחברות per *Cholem* 1. 3. 21. במעט per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. v. 24. ועל per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 20. v. 25. יחשבו sic in *Piel* 6. 9. 10. 20. & sic fu. 2.

חֲלָלִים רַבִּים׃ וּשְׁנֵיהֶם הַמְּלָכִים לְבָבָם לְמֵרָע וְעַל־ 27
שֻׁלְחָן אֶחָד כָּזָב יְדַבֵּרוּ וְלֹא תִצְלָח כִּי־עוֹד קֵץ לַמּוֹעֵד׃ קמץ בז״ק
וְיָשֹׁב אַרְצוֹ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל וּלְבָבוֹ עַל־בְּרִית קֹדֶשׁ וְעָשָׂה 28
וְשָׁב לְאַרְצוֹ׃ לַמּוֹעֵד יָשׁוּב וּבָא בַנֶּגֶב וְלֹא־תִהְיֶה 29
כָרִאשֹׁנָה וְכָאַחֲרֹנָה׃ וּבָאוּ בוֹ צִיִּים כִּתִּים וְנִכְאָה ל
וְשָׁב וְזָעַם עַל־בְּרִית־קוֹדֶשׁ וְעָשָׂה וְשָׁב וְיָבֵן עַל־עֹזְבֵי
בְּרִית קֹדֶשׁ׃ וּזְרֹעִים מִמֶּנּוּ יַעֲמֹדוּ וְחִלְּלוּ הַמִּקְדָּשׁ 31
הַמָּעוֹז וְהֵסִירוּ הַתָּמִיד וְנָתְנוּ הַשִּׁקּוּץ מְשׁוֹמֵם׃
וּמַרְשִׁיעֵי בְרִית יַחֲנִיף בַּחֲלַקּוֹת וְעַם יֹדְעֵי אֱלֹהָיו 32
יַחֲזִקוּ וְעָשׂוּ׃ וּמַשְׂכִּילֵי עָם יָבִינוּ לָרַבִּים וְנִכְשְׁלוּ 33
בְּחֶרֶב וּבְלֶהָבָה בִּשְׁבִי וּבְבִזָּה יָמִים׃ וּבְהִכָּשְׁלָם 34
יֵעָזְרוּ עֵזֶר מְעָט וְנִלְווּ עֲלֵיהֶם רַבִּים בַּחֲלַקְלַקּוֹת׃
וּמִן־הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ לִצְרוֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר וְלַלְבֵּן לה
עַד־עֵת קֵץ כִּי־עוֹד לַמּוֹעֵד׃ וְעָשָׂה כִרְצוֹנוֹ הַמֶּלֶךְ 36
וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְגַּדֵּל עַל־כָּל־אֵל וְעַל אֵל אֵלִים יְדַבֵּר
נִפְלָאוֹת וְהִצְלִיחַ עַד־כָּלָה זַעַם כִּי נֶחֱרָצָה נֶעֱשָׂתָה׃
וְעַל־אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו לֹא יָבִין וְעַל־חֶמְדַּת נָשִׁים וְעַל־כָּל־ 37
אֱלוֹהַּ לֹא יָבִין כִּי עַל־כֹּל יִתְגַּדָּל׃ וְלֶאֱלֹהַּ מָעֻזִּים עַל־ 38
כַּנּוֹ יְכַבֵּד וְלֶאֱלוֹהַּ אֲשֶׁר לֹא־יְדָעֻהוּ אֲבֹתָיו יְכַבֵּד בְּזָהָב
וּבְכֶסֶף וּבְאֶבֶן יְקָרָה וּבַחֲמֻדוֹת׃ וְעָשָׂה לְמִבְצְרֵי מָעֻזִּים 39
עִם־אֱלוֹהַּ נֵכָר אֲשֶׁר הִכִּיר יַרְבֶּה כָבוֹד וְהִמְשִׁילָם בָּרַבִּים יכיר קרי
וַאֲדָמָה יְחַלֵּק בִּמְחִיר׃ וּבְעֵת קֵץ יִתְנַגַּח עִמּוֹ מֶלֶךְ הַנֶּגֶב מ
וְיִשְׂתָּעֵר עָלָיו מֶלֶךְ הַצָּפוֹן בְּרֶכֶב וּבְפָרָשִׁים וּבָאֳנִיּוֹת
רַבּוֹת וּבָא בַאֲרָצוֹת וְשָׁטַף וְעָבָר׃ וּבָא בְּאֶרֶץ הַצְּבִי 41 הב׳ בפתח
וְרַבּוֹת יִכָּשֵׁלוּ וְאֵלֶּה יִמָּלְטוּ מִיָּדוֹ אֱדוֹם וּמוֹאָב וְרֵאשִׁית
בְּנֵי עַמּוֹן׃ וְיִשְׁלַח יָדוֹ בַּאֲרָצוֹת וְאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תִהְיֶה 42 הב׳ בפתח
לִפְלֵיטָה׃ וּמָשַׁל בְּמִכְמַנֵּי הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף וּבְכֹל חֲמֻדוֹת 43
מִצְרָיִם וְלֻבִים וְכֻשִׁים בְּמִצְעָדָיו׃ וּשְׁמֻעוֹת יְבַהֲלֻהוּ 44
מִמִּזְרָח וּמִצָּפוֹן וְיָצָא בְּחֵמָא גְדֹלָה לְהַשְׁמִיד וּלְהַחֲרִים א׳ במקום ה׳
רַבִּים׃

v. 27. *a) Quod enim ad ambos Reges*, Antiochum Syriæ, & Ptolemæum Philometorem Aegypti, adtinet, *cor illorum* intentum est *ad malignationem*. Nom. substant. formæ *Metsar* Ps. 118, 5. *b) & ad mensam vnam*, in conuiuio Memphi instructo. *c) vnde non succedet* negotium illud amicitiæ inter ambos Reges conciliandæ. Num. 14, 41. *quia adhuc finis* tantorum dissidiorum differtur *ad tempus statum*. c. 8, 19.

v. 28. *d)* cf. 1 Macc. 1, 22. sqq.

v. 29. *e) sed non erit sicuti prius, sic & posterius*; non succedent Antiochi contra Aegyptum molimina sicut olim. cf. v. 23. sqq.

v. 30. *f) Venient enim aduersus eum naues Citthææ*, h. e. Romanæ. Gen. 10, 4. Num. 24, 24. *g) & conteretur*. Niph. (2) Ps. 109, 16. cf. Ez. 13, 22. *h)* v. 28. *i) attendet ad desertores fœderis sancti*, aures præbebit apostatis Iudæis, quales Iason, Menelaus, Alcimus 1 Macc. 7, cf. item 1 Macc. 1, 11. 12. seqq. 45. 55. sqq.

v. 31. *k) & brachia*, præsidiarii milites v. 15. 22. *l) sanctuarium*, ceu *fortalitium illud* præclarum. *m)* c. 8, 11. sqq. c. 12, 11. *n) & dabunt eo abominationem deuastantem* c. 9, 27. cf. 1 Macc. 1, 54. vel 57. seqq. c. 3, 45. 2 Macc. 6, 2.

v. 32. *o) & impios desertores fœderis* v. 30. hypocritice *demulcebit*, al. *profanos* (maiori saltim gradu) *efficiet* Ier. 3, 2. *blanditiis*, Ps. 12, 3. 4. Prou. 6, 24. *p) at populus, qui suum vere cognouerunt Deum*, sese *confirmabunt* s. *strenuos gerent* v. 7. Neh. 5, 16. 2 Par. 26, 8. *& agent* res suas tandem feliciter v. 17. 28.

v. 33. *q)* inprimis *autem doctores populi*, ex illis, qui Deum suum vere cognouerunt v. 32. 35. cf. v. 22. *instruent multos*. Iob. 6, 24.

---

v. 35. יכשלו per *Sakephk*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 36. *Spatium* præmitt. 6. 7. 8. 9. 12. 20. 21. 23. v. 38. יכבד per *Graschaim* loco *Thbir* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. At per *Kadma* 1. כזהב per *Merca* solus Ber. v. 44. להשמיד ולהחרים ita 1. 2. 3.

מה רַבִּים׃ וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ בֵּין יַמִּים לְהַר צְבִי־קֹדֶשׁ

יב וּבָא עַד־קִצּוֹ וְאֵין עוֹזֵר לוֹ׃ וּבָעֵת הַהִיא יַעֲמֹד מִיכָאֵל CAP. XII.

הַשַּׂר הַגָּדוֹל הָעֹמֵד עַל־בְּנֵי עַמֶּךָ וְהָיְתָה עֵת צָרָה אֲשֶׁר ה"ש' בפתח

לֹא־נִהְיְתָה מִהְיוֹת גּוֹי עַד הָעֵת הַהִיא וּבָעֵת הַהִיא

2 יִמָּלֵט עַמְּךָ כָּל־הַנִּמְצָא כָּתוּב בַּסֵּפֶר׃ וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי

אַדְמַת־עָפָר יָקִיצוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לַחֲרָפוֹת

3 לְדִרְאוֹן עוֹלָם׃ וְהַמַּשְׂכִּלִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ

וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד׃

וְאַתָּה דָנִיֵּאל סְתֹם הַדְּבָרִים וַחֲתֹם הַסֵּפֶר 4

ה עַד־עֵת קֵץ יְשֹׁטְטוּ רַבִּים וְתִרְבֶּה הַדָּעַת׃ וְרָאִיתִי אֲנִי

דָנִיֵּאל וְהִנֵּה שְׁנַיִם אֲחֵרִים עֹמְדִים אֶחָד הֵנָּה לִשְׂפַת

6 הַיְאֹר וְאֶחָד הֵנָּה לִשְׂפַת הַיְאֹר׃ וַיֹּאמֶר לָאִישׁ לְבוּשׁ

הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמֵימֵי הַיְאֹר עַד־מָתַי קֵץ הַפְּלָאוֹת׃

7 וָאֶשְׁמַע אֶת־הָאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמֵימֵי

הַיְאֹר וַיָּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל־הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי

הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים וָחֵצִי וּכְכַלּוֹת נַפֵּץ יַד־עַם־

8 קֹדֶשׁ תִּכְלֶינָה כָל־אֵלֶּה׃ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי וְלֹא אָבִין

9 וָאֹמְרָה אֲדֹנִי מָה אַחֲרִית אֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר לֵךְ דָּנִיֵּאל

י כִּי־סְתֻמִים וַחֲתֻמִים הַדְּבָרִים עַד־עֵת קֵץ׃ יִתְבָּרְרוּ

וְיִתְלַבְּנוּ וְיִצָּרְפוּ רַבִּים וְהִרְשִׁיעוּ רְשָׁעִים וְלֹא יָבִינוּ כָּל־

11 רְשָׁעִים וְהַמַּשְׂכִּלִים יָבִינוּ׃ וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת

12 שִׁקּוּץ שֹׁמֵם יָמִים אֶלֶף מָאתַיִם וְתִשְׁעִים׃ אַשְׁרֵי

הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים

13 וַחֲמִשָּׁה׃ וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ

לְקֵץ הַיָּמִין׃

חזק

סכום פסוקי דספר דניאל שלש מאות וחמשים ושבעה · וסימנו כי
רוח יי' נשבה בו · וחציו בה בליליא קטיל בלשאצר · וסדריו שבעה ·
וסימנו ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם
ותקותם מפח נפש :

v. 45. a) *Et plantabit* s. *figet* Coh. 12, 11. tentoria *amictus sui*, h. e. cortinis pulchris amicta (i) *inter maria*, Mediterraneum, quod ad minores Palæstinæ lacus relatum ob amplitudinem suam (vt videtur) pluraliter h. l. effertur, *et montem decoris sanctum* v. 16. 41.

CAP. XII, v. 1. b) *Tempore enim isto*, cum Tyrannus iste contra populum & cultum Iudaicum quam maxime furet. Cohæret hoc caput cum superiore, habetque sec. *Geierum* I. periclitantium piorum defensionem v. 1. II. defunctorum resuscitationem v. 2. 3. III. Danielis Instructionem, tum de vaticiniorum horum occlusione v. 4. tum de termini certi præfinitione v. 5. 6. 7. tum de vberiori eiusdem explanatione v. 8 -- 13. tum de Prophetæ expectanda in sepulchro resuscitatione v. 13. c) Vid. c. 10, 13. 21. d) *quisquis* modo *inventus fuerit scriptus in libro*, s. catalogo fidelium ac adeo & viuentium seu victurorum. Esa. 4, 3. Ez. 13, 9.

v. 2. e) *Multi*, h. e. infinita hominum multitudo, quotquot nempe mortui sunt, siue pii siue impii. Rom. 5, 15. 19. cf. Ioh. 5, 28. *ex dormientibus in terra pulueris* (pertinet hoc secund. accentus non ad subiectum, sed ad prædicatum) *euigilabunt*, h. e. ex dormientibus euigilantes, ex mortuis reviuiscentes fient, Esa. 26, 19. f) *alii vero ad probra, & ad nauseam perpetuam* Esa. 66, 24.

v. 4. g) c. 8, 26. h) Tum enim *discursabunt*, h. e. in intelligendis illis promte versabuntur. Am. 8, 12. cf. Hab. 2, 2.

v. 6. i) c. 8, 13.

v. 10. k) c. 11, 35.

*

* *

l) Esa. 40, 7. m) c. 5, 30. n) Iob. 11. 2.

CAP. XII, v. 1. הַשַּׂר per *Kam.* 1. 2. 3. contra *Mas.* 1. 3. *impr.* & *Erff.* v. 3. יזהרו sic *defect.* 7. 8. 15. secund. *Mas. impr.* At plerique *plene.* v. 7. ובכלות per *Beth* loco *Caph.* 6. 9. 10. 20. 23. v. 10. ותבררו per *Chatephpat.* 6. 9. : 10. 20. והמשכלים sic *defect.* 1. 7. 8. 15. & sic fe. 2. sec. *Mas. Erff.*

LIBER ESRÆ

Hebr.

עזרא

Libellus hic ab auctore, *Esra*, *Seraiæ Pontificis filio*, primarii ordinis ſacerdote, & in Scripturis inſigniter verſato c. 7, 1. ſeqq. nomen habens, exponit geſta 70. annorum: I. *Conceſſum a Cyro Iudæorum reditum* in patriam ſub *Zorobabele* duce, & ſuſceptam reipublicæ *& ſacri cultus reſtaurationem*, c. 1--3. ſed eam II. ſub Cyro, Cambyſe & Smerdi *impeditam*, c. 4. III. tamen *continuatam*, c. 5. & IV. feliciter *conſummatam* ſub *Dario Hyſtaſpide*, c. 6. Indeque V. iterum collapſis Iudæorum rebus *ipſe Ezras* anno *Artaxerxis Longimani ſeptimo ſuccurrit*, vitia procerum & populi correxit, legitimumque ordinem in republ. & eccleſia reſtituit. c. 7 -- 10.

CAP. I. 1 וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר־
יְהוָה מִפִּי יִרְמְיָה הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ
כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס וַיַּעֲבֶר־קוֹל בְּכָל־מַלְכוּתוֹ וְגַם־
2 בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם וְהוּא־פָקַד עָלַי
3 לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה׃ מִי־בָכֶם מִכָּל־
עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן
אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
4 בִּירוּשָׁלָםִ׃ וְכָל־הַנִּשְׁאָר מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא
גָר־שָׁם יְנַשְּׂאוּהוּ אַנְשֵׁי מְקֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבִרְכוּשׁ
וּבִבְהֵמָה עִם־הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃
5 וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִיהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
לְכֹל הֵעִיר הָאֱלֹהִים אֶת־רוּחוֹ לַעֲלוֹת לִבְנוֹת אֶת־בֵּית
6 יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃ וְכָל־סְבִיבֹתֵיהֶם חִזְּקוּ בִידֵיהֶם
בִּכְלֵי־כֶסֶף בַּזָּהָב בָּרְכוּשׁ וּבַבְּהֵמָה וּבַמִּגְדָּנוֹת לְבַד עַל־
כָּל־הִתְנַדֵּב׃
7 וְהַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ הוֹצִיא אֶת־כְּלֵי בֵית־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא
8 נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַםִ וַיִּתְּנֵם בְּבֵית אֱלֹהָיו׃ וַיּוֹצִיאֵם
כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל־יַד מִתְרְדָת הַגִּזְבָּר וַיִּסְפְּרֵם
9 לְשֵׁשְׁבַּצַּר הַנָּשִׂיא לִיהוּדָה׃ וְאֵלֶּה מִסְפָּרָם אֲגַרְטְלֵי
קמ' בז"ק זָהָב שְׁלֹשִׁים אֲגַרְטְלֵי־כֶסֶף אָלֶף מַחֲלָפִים תִּשְׁעָה
10 וְעֶשְׂרִים׃ כְּפוֹרֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים כְּפוֹרֵי כֶסֶף מִשְׁנִים אַרְבַּע
11 מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה כֵּלִים אֲחֵרִים אָלֶף׃ כָּל־כֵּלִים לַזָּהָב
וְלַכֶּסֶף חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַכֹּל הֶעֱלָה
ששבצר

CAp. I, 1. a) *Anno autem primo.* c. 5, 13. ו ab initio libri vel redundat more Hebraico; vel, ad continuandam 2 Paralipomenon hiſtoriam, vltima illius verba hic repetit, 2 Par. 36, 22. Conf. Ioſ. 1, 1. Iud. 1, 1. Ruth. 1, 1. cet. b) *Cyri, regis* & imperatoris *Perſarum*, poſt mortem auunculi & ſoceri ſui Cyaxaris ſ. *Darii Medi* Dan. 6, 1. cf. infra v. 2. c. 3, 7. c. 4, 3. 5. Eſa. 44, 28. c. 45, 1-13. c) *vt compleretur verbum Domini.* 2 Par. 29, 34. d) *ex ore Ieremiæ* datum. Vide Ier. 25, 12. c. 29, 10. e) *excitauit Iehoua* v. 5. Eſa. 41, 2. *ſpiritum* & animum *Cyri.* Hagg. 1. 14. coll. Prou. 21, 1. f) *vt publica* præconum *voce promulgari iuberet.* c. 10, 7. Exod. 36, 6. i) *etiamque ſcripto* ſ. edicto in litteras relato, Eſth. 1, 21. ediceret. Nimirum hoc capite I. *Cyrus* Iudæorum reditum in Hieroſolymam voce & ſcripto promulgat, v. 1 - 4. II. *Proceres Iudæorum* conſurgunt ad proficiſcendum, v. 5. III. Manus eorum *confirmantur*, v. 6. IV. *Vaſa ſacra*, a Nebucadnetſare ablata, reſtituuntur, v. 7-11.

v. 2. h) Sic 2 Par. 36, 23. I) *idemque* dudum per Ieſaiam c. 44, 24 - 28. c. 45, 1 - 13. forte etiam per Danielem, coll. Dan. 1, 21. c. 6. 29. c. 8, 2. *mandauit mihi*, Num. 4, 27.

v. 3. k) 2. Par. 36, 23. l) *qui Hieroſolymis* ſingulariter colendus.

v. 4. m) *ſubleuent* inquam *eum* v. 6. c. 8, 36. conciues eius.

v. 6. n) *confortarunt manus eorum*, i. e. iuuerunt eos, datis muneribus. o) *& rebus pretioſis* (4) Gen. 24, 53. p) q. d. *ſeorſim, præter omnem* reliquum, qui *ſponte* ad Templi inſtaurationem quid *obtulit* v. 4.

v. 10. q) *Crateres tecti* c. 8, 27. r) *ſecundarii*, 1 Par. 15, 18.

CAP. I. v. 1. פרס per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. Et ſic iidem fere in ſequentibus.
v. 2. והוא per *Kadma* 1. 6. 9. 10. 12. 16. 20. & vna cum *Makk.* 21. 23. v. 4. ינשאהו
ſic *defect.* 1. 6. 9. 20. & ſic fe. 2. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* at contra *Maſ.* 3. v. 8. מתרדת
per *Pat.* 1. 2. 3. ויספרם per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 12. 20. At per *Sakephk.* 2. לששבצר
per *Segol* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. Sic v. 11. cum iisdem & 14. v. 9. *Spatium* præmitt. 2. 6. 9. 10.
12. 14. 19. 20. 21.

שֵׁשְׁבַּצַּר עִם הֵעָלוֹת הַגּוֹלָה מִבָּבֶל לִירוּשָׁלִָם׃
ב וְאֵלֶּה׀ בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים מִשְּׁבִי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הֶגְלָה CAP. II.
נְבוּכַדְנֶצּוֹר מֶלֶךְ־בָּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלִַם וִיהוּדָה יתיר ו׳
2 אִישׁ לְעִירוֹ׃ אֲשֶׁר־בָּאוּ עִם־זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה שְׂרָיָה
רְעֵלָיָה מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן מִסְפָּר בִּגְוַי רְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר
3 אַנְשֵׁי עַם־יִשְׂרָאֵל׃ בְּנֵי פַרְעֹשׁ אַלְפַּיִם מֵאָה שִׁבְעִים
4 ה וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי שְׁפַטְיָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי
6 אָרַח שְׁבַע מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים׃ בְּנֵי־פַחַת מוֹאָב
לִבְנֵי יֵשׁוּעַ יוֹאָב אַלְפַּיִם שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁנֵים עָשָׂר׃
7 8 בְּנֵי עֵילָם אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי זַתּוּא
9 י תְּשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי זַכָּי שְׁבַע מֵאוֹת
11 וְשִׁשִּׁים׃ בְּנֵי בָנִי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי בֵבָי
12 שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי עַזְגָּד אֶלֶף מָאתַיִם
13 עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי אֲדֹנִיקָם שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים
14 טו וְשִׁשָּׁה׃ בְּנֵי בִגְוָי אַלְפַּיִם חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ בְּנֵי עָדִין
16 אַרְבַּע מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי־אָטֵר לִיחִזְקִיָּה
17 תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי בֵצָי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים
18 19 וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי יוֹרָה מֵאָה וּשְׁנֵים עָשָׂר׃ בְּנֵי חָשֻׁם מָאתַיִם
כ 21 עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי גִבָּר תִּשְׁעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי
22 בֵּית לָחֶם מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ אַנְשֵׁי נְטֹפָה קמ׳ בז״ק
23 חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃
24 כה בְּנֵי עַזְמָוֶת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי קִרְיַת עָרִים כְּפִירָה
26 וּבְאֵרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי הָרָמָה
27 וָגָבַע שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאֶחָד׃ אַנְשֵׁי מִכְמָס מֵאָה
28 עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ אַנְשֵׁי בֵית־אֵל וְהָעָי מָאתַיִם עֶשְׂרִים
29 ל וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי נְבוֹ חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי מַגְבִּישׁ מֵאָה
31 חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ בְּנֵי עֵילָם אַחֵר אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים
32 33 וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי חָרִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃ בְּנֵי־לֹד
חָדִיד

a) Sic *Zerubbabel* dictus est Chaldaice. cf. v. 8. Dan. 1, 7. cet. b) *cum reductione* s. cum reduceretur, *Infin. Niph.* Exod. 40, 36. 2 Sam. 2, 27. *turba exulum.* c. 2, 1. 2 Reg. 24, 15. 16.
CAP. II, v. 1. c) *Porro hi sunt filii prouinciæ*, s. prouinciales, ex Iudæa late sic dicta (coll. v. 25. c. 5, 8. Neh. 1, 3. c. 11, 3.) oriundi. cf. ad locutionem infra v. 20. 21. 24. Matth. 8, 12. d) *qui adscenderunt* vel profecti sunt, v. 59. c. 1, 3. *e captiuitate migrationis*, i. e. e captiuis exulibus, c. 1, 11. c. 4, 1. e) c. 1, 7. 2 Reg. 24, 14. seqq. *Caput hoc numerat computum eorum, qui cum Zorobabele e captiuitate remigrare voluerunt. I. Duces* ac principes v. 1. 2. II. *Populum per* distinctas *familias*, v. 3-19. item *per oppida* & ciuitates, & personarum numerum v. 20-35. III. *Sacerdotes*, v. 36-39. ac *Leuitas*, v. 40-42. IV. *Nethinæos*, v. 43-54. ac posteros *seruorum Salomonis*, v. 55-58. V. *Sacerdotes repudiatos*, v. 59-63. omniumque hactenus *recensitorum numerum*, v. 64. VI. *Seruos, cantores & iumenta* enumerat, v. 65-67. VII. Quomodo *reuersi* in Iudæam, post sacra facta, *singuli vrbes & agros suos* occupauerint, v. 68-70. Eundem catalogum Nehemias c. 7. repetit, sed multa cum diuersitate, de qua vide sis præfat. in adnotationes nostras ad hunc librum §. XI.
v. 2. f) *cum Zorobabele*, principe Iudæ, c. 3, 2. 8. qui supra c. 1, 8. 11. *Scheschbatsar*, & infra v. 63. ab officio etiam *Tirschata*, Iudex s. *prætor regius*, dictus fuit. g) *Iesua* s. *Iosua*, Pontifex, c. 3, 2. Hagg. 1, 1. 12. 14. h) *Nehemias*, Neh. 1, 1. seqq.
v. 20. i) *Filii Gibbar*, Gibeonitæ, coll. Neh. 7, 25.

v. 11. הַעֲלוֹת per *Segol* 1. 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 2. CAP. II, v. 1. נבוכדנצר sine *Vau* redundante 2. 6. 9. 1ᵐ 20. 23. contra *Maſ. ſ. impr.* & *Erff*, v. 2. רעליה Lamed per *Tſere* 6. 9. 20. At רעליה 2. עם per *Merca* 2. 3. 7. 8. 15. 21. 22. v. 3. *Spatium* ſingulis, dehinc verſibus praemittunt 1. 3. 7. 8. v. 5. ארח per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 20. 23. v. 21. בני בית־לחם ita 1. 2. 3. 7. 8. 11. 21. 22. לחם per *Segol* 3. 20. & (in textu) 6. 9. contra *Maſ. ſ. impr.* & *Erff.* v. 25. ארבעים ſine praefixo *Vau* 1. 10. 14. 20. & (in textu) 6. 9.

34 חָדִיד וְאוֹנוֹ שְׁבַע מֵאוֹת עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי יְרֵחוֹ
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי סְנָאָה שְׁלֹשֶׁת לה
36 אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי יְדַעְיָה
37 לְבֵית יֵשׁוּעַ תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי אִמֵּר
38 אֶלֶף חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי פַשְׁחוּר אֶלֶף מָאתַיִם אַרְבָּעִים
39 מ וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי חָרִם אֶלֶף וְשִׁבְעָה עָשָׂר׃ הַלְוִיִּם בְּנֵי־
יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל לִבְנֵי הוֹדַוְיָה שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה׃
41 הַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי אָסָף מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי
42 הַשֹּׁעֲרִים בְּנֵי־שַׁלּוּם בְּנֵי־אָטֵר בְּנֵי־טַלְמֹן בְּנֵי־עַקּוּב בְּנֵי
43 חֲטִיטָא בְּנֵי שֹׁבָי הַכֹּל מֵאָה שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה׃ הַנְּתִינִים
44 בְּנֵי־צִיחָא בְנֵי־חֲשׂוּפָא בְּנֵי טַבָּעוֹת׃ בְּנֵי־קֵרֹס בְּנֵי־
סִיעֲהָא בְּנֵי פָדוֹן׃ בְּנֵי־לְבָנָה בְנֵי־חֲגָבָה בְּנֵי עַקּוּב׃ מה
46 47 בְּנֵי־חָגָב בְּנֵי־שַׁמְלַי בְּנֵי חָנָן׃ בְּנֵי־גִדֵּל בְּנֵי־גַחַר בְּנֵי שלמי קרי
48 רְאָיָה׃ בְּנֵי־רְצִין בְּנֵי־נְקוֹדָא בְּנֵי גַזָּם׃ בְּנֵי־עֻזָּא בְנֵי־
49 פָסֵחַ בְּנֵי בֵסָי׃ בְּנֵי־אַסְנָה בְנֵי־מְעוּנִים בְּנֵי נְפִיסִים׃ נ נפוסים קרי
51 52 בְּנֵי־בַקְבּוּק בְּנֵי־חֲקוּפָא בְּנֵי חַרְחוּר׃ בְּנֵי־בַצְלוּת בְּנֵי־
53 מְחִידָא בְּנֵי חַרְשָׁא׃ בְּנֵי־בַרְקוֹס בְּנֵי־סִיסְרָא בְּנֵי־תָמַח׃
54 בְּנֵי נְצִיחַ בְּנֵי חֲטִיפָא׃ בְּנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה בְּנֵי־סֹטַי בְּנֵי־
נה 56 הַסֹּפֶרֶת בְּנֵי פְרוּדָא׃ בְּנֵי־יַעְלָה בְנֵי־דַרְקוֹן בְּנֵי גִדֵּל׃ בְּנֵי
57 58 שְׁפַטְיָה בְנֵי־חַטִּיל בְּנֵי פֹּכֶרֶת הַצְּבָיִים בְּנֵי אָמִי׃ כָּל־
הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וּשְׁנָיִם׃
59 וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב
אַדָּן אִמֵּר וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית־אֲבוֹתָם וְזַרְעָם אִם
מִיִּשְׂרָאֵל הֵם׃ בְּנֵי־דְלָיָה בְנֵי־טוֹבִיָּה בְּנֵי נְקוֹדָא שֵׁשׁ ס
1 מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֳבַיָּה בְּנֵי
הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי
62 אִשָּׁה וַיִּקָּרֵא עַל־שְׁמָם׃ אֵלֶּה בִּקְשׁוּ כְתָבָם הַמִּתְיַחְשִׂים
63 וְלֹא נִמְצָאוּ וַיְגֹאֲלוּ מִן־הַכְּהֻנָּה׃ וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא
להם

a) Ciues Lyddæ, *Chadid* & *Ono*. Erant tria hæc oppida in tribu Beniamin, 1 Par. 8, 12. & *Lydda* non procul a *Ioppe*, Act. 9, 32. 38. Confer etiam de *Chadid* & *Ono* Neh. 6, 2. c. 11, 34.

v. 34. b) *Hierichuntini*, oriundi v. 21. 33. *Hierichunte*, Deut. 34, 3. Ios. 6, 1. cet.

v. 35. c) *Senaenses*, vt v. 20. 33. 34. vrbis in tribu Ephraim. Neh. 7, 38. Conf. *Eusebium* & *Hieronymum* in locis Hebr.

v. 36. d) Hactenus de Iudaeis & Beniaminitis, iam pergit ad Leuitas & *Sacerdotes*. v. 70. c. 1, 5. c. 3, 2. e) filii s. posteri v. 3. *Iedaiæ*. 1 Par. 9, 10. c. 24, 7. f) *de familia Iesuæ* v. 2. quem tamen alii alium a Pontifice v. 2. fuisse putant. cf. v. 40.

v. 40. g) *Leuitæ* v. 70. c. 1, 5. h) *Posteri Iesuæ* c. 8, 33. i) c. 3, 9. k) Eadem significatione *Iehuda*, Ezr. 3, 9. & *Hodiah*, Neh. 7, 43. dicitur.

v. 41. l) Leuitæ *cantores*, v. 65. 70. c. 7, 7. *posteri Asaphi*, c. 3, 10. Ps. 50, 1. 1 Par. 25, 1. seqq.

v. 42. m) Posteri v. 3. *ianitorum*, c. 10, 24. ex Asaphi posteris, coll. 1 Par. 26, 1. seqq.

v. 55. n) *Filii* s. posteri *seruorum Salomonis*, quos de Cananaeorum reliquiis Salomo ad seruiles operas in sanctuario destinauerat, v. 58. Neh. 7, 57. coll. not. 1 Reg. 9, 20. 21. o) *Sophereth*, Neh. 7, 57. q. d. *Scribentis* s. *Eruditæ* feminæ filius. Sic infra v. 57. *Pochereth*, *Coheleth*, Coh. 1, 1. virorum nomina.

v. 61. p) *qui vxorem duxerat* vnam *de filiabus Barzillai Gileaditæ*, amici Dauidis, 2 Sam. 17, 27. c. 19, 32. 38. 1 Reg. 2, 7. q) *& vocatur est de nomine eorum*, Gen. 48, 6. 1 Par. 23, 14. præter morem Hebræorum, coll. not. Num. 32, 41.

v. 40. בני per *Kadma* 1. 3. Pro הודויה, quod in marg. ex aliis libris refert, in textu habet הודויה 1. v. 48. נקודא per *Schurek* 1. 3. Sic iidem v. 60. v. 49. Pro בסי (quod in marg. refert) in textu habet בבי 1. v. 50. אסנא per *Aleph* 6. 9. 14. 20. & *Mas. Erff.* v. 52. מחירא per *Resch* 6. 9. 10. 20. 23. quomodo & Syr. legit. At נחירא per *Nun* & *Resch* 2. v. 59. העולים per *Paschta* 1. 2. 7. 8. 15. & vna cum *Graschaim* 13. 14. At per *Kadma Ber.* & ואלה העולים 22. v. 61. חביה sic per *Chatephkom*. 2. & *Ber.* sec. *Mas. impr.* Neh. 7, 63. Reliqui per *Chatephpat*. At חביה *Beth*: per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. מבנות per *Kadma* 2. 6. 9. 10. 20. 23. vt Neh. 7, 63.

להם אשר לא־יאכלו מקדש הקדשים עד עמד כהן
64 לאורים ולתמים׃ כל־הקהל כאחד ארבע רבוא
סה אלפים שלש־מאות ששים׃ מלבד עבדיהם
ואמהתיהם אלה שבעת אלפים שלש מאות שלשים
66 ושבעה ולהם משררים ומשררות מאתים׃ סוסיהם
שבע מאות שלשים וששה פרדיהם מאתים ארבעים
67 וחמשה׃ גמליהם ארבע מאות שלשים וחמשה
חמרים ששת אלפים שבע מאות ועשרים׃
68 ומראשי האבות בבואם לבית יהוה
אשר בירושלם התנדבו לבית האלהים להעמידו על־
69 מכונו׃ ככחם נתנו לאוצר המלאכה זהב
דרכמונים שש־רבאות ואלף וכסף מנים חמשת
ע אלפים וכתנת כהנים מאה׃ וישבו הכהנים
והלוים ומן־העם והמשררים והשוערים והנתינים
ג בעריהם וכל־ישראל בעריהם׃ ויגע החדש השביעי CAP. III.
ובני ישראל בערים ויאספו העם כאיש אחד אל־
2 ירושלם׃ ויקם ישוע בן־יוצדק ואחיו הכהנים
וזרבבל בן־שאלתיאל ואחיו ויבנו את־מזבח אלהי
ישראל להעלות עליו עלות ככתוב בתורת משה איש־
3 האלהים׃ ויכינו המזבח על־מכונתו כי באימה עליהם מכונתיו קרי
מעמי הארצות ויעל עליו עלות ליהוה עלות לבקר ויעלו קרי
4 ולערב׃ ויעשו את־חג הסכות ככתוב ועלת יום ביום
ה במספר כמשפט דבר־יום ביומו׃ ואחרי־כן עלת
תמיד ולחדשים ולכל־מועדי יהוה המקדשים ולכל
6 מתנדב נדבה ליהוה׃ מיום אחד לחדש השביעי
החלו להעלות עלות ליהוה והיכל יהוה לא יסד׃
7 ויתנו־כסף לחצבים ולחרשים ומאכל ומשתה ושמן
לצדנים ולצרים להביא עצי ארזים מן־הלבנון אל־
ים

a) ne comederent *de sanctissimis* sacrificiis, Leu. 2, 3. 10. Num. 18, 9. b) *donec*, Ps. 110, 1. 1 Sam. 15, 35. *staret sacerdos*, Deut. 10, 8. c. 18, 5. 7. *ad Vrim & Thummim* in vsum reuocanda; de quibus Exod. 28, 30. Num. 27. 21. 1 Sam. 23, 9. c. 28, 6. c. 30, 7. 8. Quod tamen sub secundo Templo factum non esse, constans est Iudæorum & Christianorum sententia. Vide vberiores nostras adnotat. ad h. l.

v. 64. c) *Totus cætus* in vnam summam collectus, *velut vnus*, c. 3, 1. 9. c. 6, 20. erat *quatuor myriadum, bis mille* &c. s. 42360. cf. v. 69. Neh. 7, 66. 72. & notas vberiores.

v. 69. d) auri *drachmas*, Vulg. *solidos*, Cler. *libras sterlingicas*. (4) Neh. 7, 70 -- 72. cf. infra c. 8, 27. e) *& argenti pondo* s. *minas* 5000. quarum singulæ 60. siclos Hebraicos & *libras sterlingicas nouem* ex virorum doctorum calculo æquarunt. Vide vberiores adnot.

CAP. III, v. 1. f) *Quum autem adveniret* s. *instaret*, Neh. 7, 73. Coh. 12, 1. dum Israelitæ iam essent in vrbibus suis, supra c. 2, 70. g) summo consensu. cf. v. 9. Iud. 20, 1. Neh. 8, 1. h) ad rem diuinam faciendam, v. 2. cf. Ps. 122, 1. seqq. Ibi vero congregati I. *altare holoc.* extruunt, & quotidiana sacrificia offerunt, v. 3. II. *Festum tabernac.* celebrant, & reliqua sacra restituunt, materiam etiam ad struendum Templum parant, v. 4 -- 7. III. *Sequenti anno* ipsum opus ædificandi *Templi* incipiunt, eiusque *fundamenta iaciunt* cum lætitia & laudibus diuinis v. 8 -- 13.

---

v. 63. עד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 64. אלפים שלש מאות ita 1. 2. 3.
CAP. III, v. 1. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 6 -- 10. 12. 19. 20. 21. 23. Pro בערים hab. בעריהם 2. 3. vt Neh. 7, 73. v. 2. *Spatium* præmitt. 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 23. בתורת משה ita 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 22. v. 3. מכונתיו sic in textu sine *Cthib* & *Kri* 1. 3. 6. 9. 13. 19. 20. 23. Variare heic autem libros, etiam *Mas. Erf.* adnotauit. v. 4. כמשפט per *Pat.* 1, 2. 10. 13. 14. 19. & in marg. 6. 9.

יָם[a] יָפוֹא כִּרְשְׁיוֹן[b] כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס[c] עֲלֵיהֶם׃
8 וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְבוֹאָם אֶל־
בֵּית הָאֱלֹהִים לִירוּשָׁלַםִ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי הֵחֵלּוּ זְרֻבָּבֶל
בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וּשְׁאָר אֲחֵיהֶם ׀ הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וְכָל־הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי יְרוּשָׁלַםִ וַיַּעֲמִידוּ אֶת־
הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה[d] וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל־
9 מְלֶאכֶת בֵּית־יְהוָה׃ וַיַּעֲמֹד[d] יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאֶחָיו
קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי־יְהוּדָה[e] כְּאֶחָד[f] לְנַצֵּחַ עַל־עֹשֵׂה
הַמְּלָאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּנֵי חֵנָדָד בְּנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם
10 הַלְוִיִּם׃ וְיִסְּדוּ[g] הַבֹּנִים אֶת־הֵיכַל יְהוָה וַיַּעֲמִידוּ
הַכֹּהֲנִים מְלֻבָּשִׁים בַּחֲצֹצְרוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי־אָסָף
בַּמְצִלְתַּיִם לְהַלֵּל אֶת־יְהוָה עַל־יְדֵי דָּוִיד מֶלֶךְ־
11 יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲנוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי־
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם הֵרִיעוּ תְרוּעָה
12 גְדוֹלָה בְהַלֵּל לַיהוָה עַל הוּסַד בֵּית־יְהוָה׃ וְרַבִּים
מֵהַכֹּהֲנִים[h] וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ
אֶת־הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה[i] הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בֹּכִים
13 בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בִּתְרוּעָה בְשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל׃ וְאֵין
הָעָם מַכִּירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי
הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד־
לְמֵרָחוֹק׃

Cap. IV. ד וַיִּשְׁמְעוּ[k] צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִן כִּי־בְנֵי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל
2 לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּגְּשׁוּ אֶל־זְרֻבָּבֶל וְאֶל־רָאשֵׁי
הָאָבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נִדְרוֹשׁ
לֵאלֹהֵיכֶם וְלֹא אֲנַחְנוּ זֹבְחִים מִימֵי אֵסַר חַדֹּן מֶלֶךְ ולו קרי
3 אַשּׁוּר הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ פֹּה׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ
וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת
בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
כאשר

a) ad mare s. sinum *Iapho* s. *Ioppes.* Ar. *versus Iaffam* : qui portus hodieque Hierosolymæ proximus. cf. 2 Par. 2, 15. & not. Ios. 19, 46. *b) sec. concessionem* s. *mandatum* (1) *c) pro* vel *de illis.* Ezech. 27, 5. Ioel. 1, 3.

v. 9. *d) Adstitit etiam Iosua,* pontifex v. 8. & filii eius atque cognati, v. 8. *e)* item *filii Iudæ*, qui inuersis litteris *Hodauia*, c. 2, 40. *f) instar vnius* viri, i. e. vnanimi consensu ac studio, vt v. 1.

v. 10. *g) Quum igitur ædificantes* cæmentarii *fundarent* s. fundamenta ponerent templi v. 6. 11. interea principes populi & Pontifex *stare iusserunt sacerdotes* v. 5. vestibus suis c. 2, 69. *indutos*, 1 Reg. 22, 10. *cum tubis*, Num. 10, 10. &c. *& Leuitas*, v. 8. 9. *Asaphi posteros*, c. 2, 41. *cum sistris* s. *cymbalis*, 1 Par. 13, 8. c. 15, 16. 19. *vt laudarent Iehouam ad manus*, h. e. sec. instituta s. ordinationes *Dauidis*, Neh. 12, 36. 2 Par. 29, 27.

v. 12. *h) qui viderant templum prius in fundamento suo* (1) Anni enim vix 53. erant, ex quo Salomoneum templum vastatum erat, coll. not. Hagg. 2, 3. 9. *i)* quum *hæc domus* esset *in oculis eorum*, quum tenuia huius initia viderent. cf. Hagg. 2, 3. 9. Zach. 4, 10.

CAP. IV, v. 1. *k) Quum vero audirent hostes, -- ad Zerubbabelem venerunt*, v. 2. Nimirum Chuthæi s. *Samaritæ*, I. Iudæis communem *operam* instaurandi templi *offerunt* v. 1. 2. *nec* tamen II. a Iudæis *admittuntur*, v. 3. vnde III. omnibus modis *eos impediunt*, v. 4. 5. & IV. apud *Ahasuerum* s. *Cambysen eos scripto accusant*, v. 6. & V. *longa satis epistola* etiam apud *Artaxerxem* s. *Smerdim*, v. 7--16. a quo VI. *inhibitorium rescriptum* impetrant, v. 17--22. Vnde VII. *Templi instauratio cessauit* ad annum vsque Darii secundum, v. 23. 24.

---

v. 8. וּשְׁאָר per *Pat.* 2. 6. 9. 10. 20. Per *Darga* 2. 6. 9. 10. 20. At per *Makk.* 1. 3. הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי ita 2. v. 9. Pro בניו hab. וּבניו cum præf. *Schurek* in marg. 22. v. 13. לְמרחק *defect.* 3. sec. *Maſ. impr.* CAP. IV, v. 2. מִימֵי per *Paschta* 1. 3. 6 -- 10. 13. 19. 20. at per *Grafchaim* 2. אסרחדן coniunctim scribunt 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. item *Maſ. Erff.* Ceterum חדן *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Maſ.* 1. & *Erff.* Alii *plene.* v. 3. וּשְׁאָר per *Pat.* 1. 2. 10. 20. & (in textu) 6. 9.

4 כאשר צונו המלך כורש מלך־פרס׃ ויהי עם־הארץ
מרפים ידי עם־יהודה ומבלהים אותם לבנות׃ ומבהלים קרי
ה וסכרים עליהם יועצים להפר עצתם כל־ימי כורש
מלך פרס ועד־מלכות דריוש מלך־פרס׃
6 ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו
7 שטנה על־ישבי יהודה וירושלם׃ ובימי
ארתחששתא כתב בשלם מתרדת טבאל ושאר כצ"ל
כנותו על־ארתחששתא מלך פרס וכתב הנשתון כנותיו קרי
8 כתוב ארמית ומתרגם ארמית׃ רחום בעל־
טעם ושמשי ספרא כתבו אגרה חדה על־ירושלם
9 לארתחששתא מלכא כנמא׃ אדין רחום בעל־טעם
ושמשי ספרא ושאר כנותהון דיניא ואפרסתכיא
טרפליא אפרסיא ארכוי בבליא שושנכיא דהוא ארכויא ק' דהיא קרי
י עלמיא׃ ושאר אמיא די הגלי אסנפר רבא ויקירא
והותב המו בקרית די שמרין ושאר עבר־נהרה
11 וכענת׃ דנה פרשגן אגרתא די שלחו עלוהי
על־ארתחששתא מלכא עבדיך אנש עבר־נהרה יתיר ו'
12 וכענת׃ ידיע להוא למלכא די יהודיא
די סלקו מן־לותך עלינא אתו לירושלם קריתא
מרדתא ובאישתא בנין ושוריא אשכללו ואשיא יחיטו׃ ושוריא שכללו קרי
13 כען ידיע להוא למלכא די הן קריתא דך תתבנא
ושוריא ישתכללון מנדה בלו והלך לא ינתנון ואפתם
14 מלכים תהנזק׃ כען כל־קבל די־מלח היכלא
מלחנא וערות מלכא לא אריך לנא למחזא על־דנה
טו שלחנא והודענא למלכא׃ די יבקר בספר דכרניא
די אבהתך ותהשכח בספר דכרניא ותנדע די קריתא
דך קריא מרדא ומהנזקת מלכין ומדנן ואשתדור
עבדין בגוה מן־יומת עלמא על־דנה קריתא דך
החרבת

a) *sicut nobis*, non vobis præcepit Cyrus, v. 5. c. 1, 1. 3. v. 4. b) languidas & *remissas reddebant manus*. Ier. 38, 4. Neh. 6. 9. coll. Ezech. 1, 24. 25. c) & *turbabant eos*, 2 Par. 32, 18. Esa. 17, 14. Neh. 6, 9. *inter ædificandum*, ne ædificarent, coll. simili constr. Gen. 41, 49. v. 5. d) *Mercede etiam conducebant* aduersus eos. (1) hac notione, qua alias per ש scribitur, vt Deut. 23, 5. Neh. 6, 12. v. 6. e) *Nam sub regno Ahasueri* s. *Cambysis*, vt in adnotat. vberioribus ostendimus. ו est *exegeticum*, vt Ier. 17, 8. Ps. 1, 3. & 95, 5. &c. f) *accusationem* s. epistolam liuidæ accusationis & odii plenam (1) cf. 1 Reg. 5, 18. Zach. 3, 1. v. 7. g) *Temporibus etiam Artaxerxis*, i. e. *Smerdis*, *magi*, qui inter Cambysen & Darium Hystaspidem regnauit. h) *& reliqui collegarum* s. collegæ eius, (8) v. 9. 17. 23. c. 5, 3. 6. i) *ad Artaxerxem* illum, v. 8. 11. k) *exemplar autem*, Esth. 4, 8. *Epistolæ* (4) v. 18. 23. c. 7, 11. l) *scriptum erat Aramice*, i. e. litteris Syriacis s. Chaldaicis, & *expressum* sermone Chaldaico. (1) v. 8. m) *Rechum dominus consilii* s. *consiliarius*, v. 9. 17. coll. v. 19. 21. n) i. e. sec. R. Sal. & A. B. E. *prout dicemus*, s. qualem mox proferemus. cf. c. 5, 4. v. 9. o) *Tunc*, inquam, sub Artaxerxe s. Smerdi v. 7. magno consensu scripserunt v. 8. cum consiliariis regiis etiam gentes, quæ tunc in vrbibus Samariæ habitarunt, v. 10. v. 12. p) *& muros reficiunt*, v. 13. 16. q) *& fundamenta*, c. 5, 16. *ad funiculum reparant* s. *muniunt* (1) v. 13. r) *portionem* s. *canonem*, *tributum* & *vectigal*, v. 20. c. 7, 24. s) *idque thesauri* s. reditibus regiis (1) *damnum dabit* (4) v. 15. 22. Dan. 6, 3.

v. 8. ירושלם per *Tsere* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 9. ואפרסתכיא cum *Dag.* 3. & *Mas. Erff.* אפרסיא per *Kam.* (sine *Meth.* tamen) 7. 12. 15. 17. 18. 19. 24. & *Ber.* ארכויא sic in textu sine nota 1. 2. 22. At 3. ארכויא scribit, cum *Kri* ארכואי; vtrumque contra *Mas. Erff.* דהוא per *Tsere* 2. 3. 23. at per *Chirek* 1. Porro דהיא in textu sine nota 2. ac דהיא in textu cum *Kri* דהאי 3. *Cthib* exprimit דהוה 22. דחיא vero *Maj.* 1. Denique דהוא sine *Kri* 23. Omnes contra *Mas. Erff.* v. 10. אסנפר *Aleph* per *Kam.* cum *Meth.* 6. 9. 10. 14. 20. Quomodo *Asenaphar* legerunt *Vulg. Gr.* & *Ar.* שמרין sine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. v. 11. אנש per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. v. 12. יהודיא per *Rbhia* 1. 6--10. 13. 19. 20. 22. Reliqui per *Sakephk.* עלינא sic per *Segol* 7. 8. 15. 22. Alii per *Tsere* cf. v. 18. c. 5, 17. לירושלם per *Tsere* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. מרדתא ita *Resch* per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 16. 20. 23. 24. At reliqui per *Kam.* & quidem sine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 19. 21. 22. ובאישתא ita 1. 3. 6. 9. 20. 22. 23. cum nota יתיר א' 1. at cum *Kri* ובישתא 22. Sed ובאישתא scribit 2. ac *Mas. Erff.* & hæc quidem cum *Kri* ובשתא. v. 14. קבל per *Chatephkom.* 1. 2. 3. 22. 23. אריך per merum *Pat.* 17. 18. 21. 22. at per *Kam.* 1. 2. 3. v. 15. ומדנן sic *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Alii *plene.*

16 החרבת: מהודעין אנחנה למלכא די הן קריתא דך
תתבנא ושוריה ישתכללון לקבל דנה חלק בעבר
17 נהרא לא איתי לך: פתגמא שלח מלכא על־
רחום בעל־טעם ושמשי ספרא ושאר כנותהון די־יתבין
18 בשמרין ושאר עבר־נהרה שלם וכעת: נשתונא
19 די־שלחתון עלינא מפרש קרי קדמי: ומני שים טעם
ובקרו והשכחו די קריתא דך מן־יומת עלמא על־
כ מלכין מתנשאה ומרד ואשתדור מתעבד־בה: ומלכין
תקיפין הוו על־ירושלם ושליטין בכל עבר נהרה ומדה
21 בלו והלך מתיהב להון: כען שימו טעם לבטלא גבריא
אלך וקריתא דך לא תתבנא עד־מני טעמא יתשם:
22 וזהירין הוו שלו למעבד על־דנא למה ישגא חבלא
23 להנזקת מלכין: אדין מן־די פרשגן נשתונא די
ארתחששתא מלכא קרי קדם־רחום ושמשי ספרא
וכנותהון אזלו בבהילו לירושלם על־יהודיא ובטלו
24 המו באדרע וחיל: באדין בטלת עבידת בית־אלהא די
בירושלם והות בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש
Cap. V. ה מלך־פרס: והתנבי חגי נביאה וזכריה בר־עדוא
נביאיא על־יהודיא די ביהוד ובירושלם בשם אלה
2 ישראל עליהון: באדין קמו זרבבל בר־שאלתיאל וישוע
בר־יוצדק ושריו למבנא בית אלהא די בירושלם
3 ועמהון נביאיה די־אלהא מסעדין להון: בה־זמנא אתה
עליהון תתני פחת עבר־נהרה ושתר בוזני וכנותהון
וכן אמרין להם מן־שם לכם טעם ביתא דנה לבנא
4 ואשרנא דנה לשכללה: אדין כנמא אמרנא להם מן־
ה אנון שמהת גבריא די־דנה בנינא בנין: ועין אלההם
הות על־שבי יהודיא ולא־בטלו המו עד־טעמא לדריוש
6 יהך ואדין יתיבון נשתונא על־דנה: פרשגן אגרתא
די

a) *destructa fuit.* Ezech. 26, 2.

v. 16. b) *Notum* igitur *facimus regi*, quod, si vrbs ista instaurata fuerit, & muri refecti, v. 13. *propterea pars* vel sec. Vulg. *possessio, in citeriori parte fluminis* Euphratis, v. 10. 11. *non erit tibi.*

v. 17. c) Tunc *mandatum* misit rex *ad Rechumum consiliarium*, v. 7. 8. 9. d) v. 7. e) *qui habitant in Samaria.* v. 10. f) *reliquis etiam trans fluuium pacem* & salutem dixit, c. 5, 7. g) *& cetera*, sec. *tempus* siue stilum istius temporis adiici solita. vid. v. 10.

v. 18. h) *Epistola* (4). v. 7. 23. *quam*, Chaldaice scriptam v. 7. *misistis ad nos*, Persice *exposita* Neh. 8, 8. *lecta est coram me.* v. 23. Dan. 5, 8. 17.

v. 20. i) *ita vt canon, tributum consumtionis & vectigal* datum fuerit eis, v. 13.

v. 21. k) *Iam ergo* v. 13. 14. *proponite mandatum*, v. 19. *ad cessare faciendum*, v. 23. c. 5, 5. *viros illos*, c. 6, 8.

v. 22. l) *Et moniti estote* de *errore*, c. 6, 9. Dan. 6, 5. m) *vt* accurate *faciatis sec. hoc* mandatum. n) *quare enim* per conniuentiam nostram *cresceret* s. augeretur *damnum, ad noxam Regum.* v. 13. 15.

CAP. V, v. 1. o) *Deinde prophetauit.* Sic sine א 1 Sam. 10, 6. 13. Ier. 26, 9. p) c. 6, 14. Hagg. 1, 1. *& Zacharias*, Barachiæ filius, Zach. 1, 1. 7. *nepos Iddonis*, coll. *Ben*, supra c. 3, 2. Neh. 12, 23. Sequitur hic felicior operis successus. Hortantibus enim prophetis Dei, 1. Iudæi *absoluere templum adgrediuntur*, v. 1. 2. II. Interpellantibus Persarum præfectis, *ex Cyri edicto se ædificare respondent*, v. 3. 4. Qua de re illi III. *ad regem Darium scribunt*, v. 5. 17.

v. 4. q) *Tunc, sicut dicemus* v. 9. c. 4, 8. *diximus iis*, ego Ezras, ceterique populi antistites.

v. 16. לקבל *Kuph* per *Katephkom.* 1. 2. 3. 6. 9. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 22. 23. 24. Alii per *Schua* simplex. חלק per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 18. די per *Merca* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 13. 19. 21. 22. עלינא per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Vid. v. 12. v. 19. והשכחו per *Sakephk.* 2. בה per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 22. & sic fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 22. הוו per *Chatephpat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. למא sic per *Aleph* te. 2. secund. *Mas. fin.* t. 1. c. sed contra *Mas.* c. 6. 8. v. 23. אדין per *Sakephgad.* 1. 2. קדם per *Pat.* 2. 3. v. 24. Cum præmisso *spatio* 1. 6--10. 19. 20. 21. 23. דריוש ita cum *Meth.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 17. 20. 22. 24. Reliqui omittunt. CAP. V, v. 1. נביאה cum adiecto *Kri* נביא 3. 22. נביאיא ita 2. 22. h. l. & v. 2. v. 2. Cum præmisso *Spatio* 1. 2. 7. 8. 14. 21. ושריו sic per *Schurek* in fine 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. בירושלם per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 3. Cum præmisso *Spatio* 3. 6--10. 16. 19. 20. 21. תתני per *Kadma* regulariter 1. v. 4. שמהת sic per *Kam.* regulariter 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. Reliqui per *Pat.* בנין per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 13. 19. 20. 23. contra *Mas.* 1. h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 5. לדריוש cum *Meth.* 17. 24. Alii vero hic & v. 6. 7. sine illo.

דִּי־שְׁלַח תַּתְּנַי ׀ פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה וּשְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתֵהּ
7 אֲפַרְסְכָיֵא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה עַל־דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ פִּתְגָמָא
שְׁלַחוּ עֲלוֹהִי וְכִדְנָה כְּתִיב בְּגַוֵּהּ לְדָרְיָוֶשׁ מַלְכָּא שְׁלָמָא
8 כֹלָּא׃ יְדִיעַ ׀ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי־אֲזַלְנָא לִיהוּד
מְדִינְתָּא לְבֵית אֱלָהָא רַבָּא וְהוּא מִתְבְּנֵא אֶבֶן גְּלָל וְאָע
מִתְּשָׂם בְּכֻתְלַיָּא וַעֲבִידְתָּא דָךְ אָסְפַּרְנָא מִתְעַבְדָא
9 וּמַצְלַח בְּיֵדְהֹם׃ אֱדַיִן שְׁאֵלְנָא לְשָׂבַיָּא אִלֵּךְ כְּנֵמָא
אֲמַרְנָא לְּהֹם מַן־שָׂם לְכֹם טְעֵם בַּיְתָא דְנָה לְמִבְנְיָה
10 וְאֻשַּׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָה׃ וְאַף שְׁמָהָתְהֹם שְׁאֵלְנָא לְהֹם
לְהוֹדָעוּתָךְ דִּי נִכְתֻּב שֻׁם־גֻּבְרַיָּא דִּי בְרָאשֵׁיהֹם׃
11 וּכְנֵמָא פִתְגָמָא הֲתִיבוּנָא לְמֵמַר אֲנַחְנָא הִמּוֹ
עַבְדוֹהִי דִי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וּבָנַיִן בַּיְתָא דִּי־הֲוָא בְנֵה
מִקַּדְמַת דְּנָה שְׁנִין שַׂגִּיאָן וּמֶלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל רַב בְּנָהִי
12 וְשַׁכְלְלֵהּ׃ לָהֵן מִן־דִּי הַרְגִּזוּ אֲבָהֳתַנָא לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא יְהַב
הִמּוֹ בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל כַּסְדָּיָא וּבַיְתָה דְנָה כסדאה ק׳
13 סַתְרֵהּ וְעַמָּה הַגְלִי לְבָבֶל׃ בְּרַם בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ
מַלְכָּא דִּי בָבֶל כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא דְנָה
14 לְמִבְנֵא׃ וְאַף מָאנַיָּא דִי־בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה וְכַסְפָּא דִּי
נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְהֵיבֵל הִמּוֹ
לְהֵיכְלָא דִּי בָבֶל הַנְפֵּק הִמּוֹ כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא מִן־הֵיכְלָא דִּי
טו בָבֶל וִיהִיבוּ לְשֵׁשְׁבַּצַּר שְׁמֵהּ דִּי פֶחָה שָׂמֵהּ׃ וַאֲמַר־לֵהּ
אֵלֶּה מָאנַיָּא שֵׂא אֱזֶל־אֲחֵת הִמּוֹ בְּהֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם יתיר ה׳
16 וּבֵית אֱלָהָא יִתְבְּנֵא עַל־אַתְרֵהּ׃ אֱדַיִן שֵׁשְׁבַּצַּר
דֵּךְ אֲתָא יְהַב אֻשַּׁיָּא דִּי־בֵית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וּמִן־
17 אֱדַיִן וְעַד־כְּעַן מִתְבְּנֵא וְלָא שְׁלִם׃ וּכְעַן הֵן עַל־מַלְכָּא
טָב יִתְבַּקַּר בְּבֵית גִּנְזַיָּא דִּי־מַלְכָּא תַמָּה דִּי בְּבָבֶל הֵן
אִיתַי דִּי־מִן־כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שִׂים טְעֵם לְמִבְנֵא בֵּית־אֱלָהָא
דֵךְ בִּירוּשְׁלֶם וּרְעוּת מַלְכָּא עַל־דְּנָה יִשְׁלַח עֲלֶינָא׃

באדין Ggggg צט א

a) praefectus cis Euphratem v. 3. 14. c. 4, 10. *b) Apharsathai* cf. c. 4, 9. v. 7. *c) Verbum* s. *Rem* & rei seriem ac relationem per *epistolam* (6) v. 11. c. 4, 17. c. 6, 11. Dan. 3, 16. v. 8. *d) lapide praestanti* (2) c. 6, 4. Rad. Ar. *Magnus* qualitate & *praestans fuit, dignitate* eminuit, item *Crassus* quantitate *fuit. e) & lignum* s. trabes ligneae. c. 6, 4. 11. Dan. 5, 4. *f) ponitur,* ponuntur, c. 4, 21. *in parietibus.* Dan. 5, 5. *g) & opus hoc,* c. 4, 21. 24. *promte,* c. 6, 8. 12. *fit,* c. 4, 19. *h) & feliciter procedit,* c. 6, 14. v. 9. *i) seniores illos.* v. 5. *k)* v. 4. *l)* v. 3. v. 10. *m) Sed & nomina eorum interrogauimus eos.* v. 4. 9. v. 11. *n) Nos sumus illi serui Dei. o) & aedificantes,* aedificamus *domum* v. 4. s. templum, *quod exstructum* fuit. Part. *Peil.* v. 12. *p) Verum, Sed,* Dan. 2, 11. 30. *postquam* c. 4, 23. *q)* c. 2, 1. v. 13. *r) aedificandi,* v. 2. 3. 9. cf. c. 1, 1. seqq. v. 14. *s) Quin etiam,* v. 10. *vasa,* v. 15. c. 6, 5. *t)* c. 1, 7. c. 6, 5. *u) & data* s. *tradita fuerunt,* c. 1, 8. *x) Schesbhbatsari, vt nomen eius,* scil. Zerubbabelis, *erat* v. 16. c. 1, 8. *y) quem principem* s. *praefectum constituerat,* v. 3. c. 6, 7. Hagg. 1, 1. 14. Neh. 5, 14. v. 15. *z) auehe, deduc & repone ea,* Imperat. *Aphel* ex rad. נחת. cf. c. 6, 1. 5. & Hoph. Dan. 5, 20. *in templo, quod Hierosolymae* instaurabitur, v. 14. c. 1, 11. v. 17. *a) Nunc itaque,* c. 4, 13. *si,* Dan. 3, 15. *apud regem* s. regi *bonum videtur,* c. 7, 18. Esth. 1, 19. *b) quaeratur,* c. 4, 15. 19. *in domo gazarum,* i. e. *in tabulario* s. *archiuis regis,* c. 6, 1. c. 7, 20. *c) vtrum ita sit,* c. 4, 16. Ier. 2, 10.

v. 7. בגוה sic per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. שלמא sic *milra* 1. 2. 3. 6 -- 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20 -- 24. Reliqui *milel.* : כלא *milra* 15. 22. 23. v. 8. די per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. מדינתא cum *Meth.* 17. 18. 22. 24. & *Ber.* ועבידתא *milra* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 10. שמהתהם sic 23. Alii שמהתהם. נכתוב sic per *Schur.* 1. & sic fe. 2. sec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* v. 11. למֵמר per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Ind. Baf.* f. 61. col. 8. v. 12. לאלה per *Pat.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. כסראה sic in ipso textu 2. 15. 15. ועמה Sic sine *Mapp.* in statu emphatico (quomodo Gr. & Syr. absolute. & *populum*) 7. 8. 15. sec. *Maf. impr.* Plures vero ועמה cum *Mapp.* quomodo Vulg. & Ar. *& populum eius*; minus tamen idonee *populus domus Dei* Iudaicus populus dici videtur, & debuisset sic saltem, (quia *domus* Chaldaeis masculinum est) ועמה scribi, cum suffixo masc. v. 13. לכורש מלכא דיר ita 2. v. 14. דהבה sic per *He* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 17. 22. 23. 24. sec. *Maf.* 1. 2. 3. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* Dan. 3, 21. Alii per *Aleph.* לששבצר per *Saegol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. v. 17. עלינא per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23.

CAP. VI. ו באדין דריוש מלכא שם טעם ובקרו בבית
2 ספריא די גנזיא מהחתין תמה בבבל : והשתכח
באחמתא בבירתא די במדי מדינתא מגלה חדה וכן־
3 כתיב בגוה דכרונה : בשנת חדה לכורש
מלכא כורש מלכא שם טעם בית־אלהא בירושלם
ביתא יתבנא אתר די־דבחין דבחין ואשוהי מסובלין
4 רומה אמין שתין פתיה אמין שתין : נדבכין די־אבן
גלל תלתא ונדבך די־אע חדת ונפקתא מן־בית מלכא
5 תתיהב : ואף מאני בית־אלהא די דהבה וכספא די
נבוכדנצר הנפק מן־היכלא די־בירושלם והיבל לבבל
יהתיבון ויהך להיכלא די־בירושלם לאתרה ותחת
6 בבית אלהא : כען תתני פחת עבר־נהרה שתר
בוזני וכנותהון אפרסכיא די בעבר נהרה רחיקין הוו
7 מן־תמה : שבקו לעבידת בית־אלהא דך פחת יהודיא
8 ולשבי יהודיא בית־אלהא דך יבנון על־אתרה : ומני
שים טעם למא די־תעבדון עם־שבי יהודיא אלך
למבנא בית־אלהא דך ומנכסי מלכא די מדת עבר
נהרה אספרנא נפקתא תהוא מתיהבא לגבריא אלך
9 די־לא לבטלא : ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין
לעלון לאלה שמיא חנטין מלח חמר ומשח כמאמר
כהניא די־בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די־
10 לא שלו : די־להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא
11 ומצלין לחיי מלכא ובנוהי : ומני שים טעם די כל־
אנש די יהשנא פתגמא דנה יתנסח אע מן־ביתה וזקיף
12 יתמחא עלהי וביתה נולו יתעבד על־דנה : ואלהא די
שכן שמה תמה ימגר כל־מלך ועם די ישלח ידה
להשניה לחבלה בית־אלהא דך די־בירושלם אנא
דריוש שמת טעם אספרנא יתעבד :

אדרין

CAP. VI, v. 1. *a*) *Tunc igitur Darius, rex, præcepit, vt quærerent in tabulario, vbi gazas reponebant illic in Babylone.* c. 5. 17. Hoc capite I. Darius Cyri *decretum* inuenit, v. 1-5. idque II. *confirmat*, & datis sumtibus *auget*, v. 6-12. Itaque III. *instauratio Templi*, nemine impediente, *absoluitur*, v. 13--15. IV. templum *dedicatur*, v. 16-18. & V. *Pascha* Hierosolymis celebratur, v. 19. 22.

v. 2. *b*) *Tandemque inuentum* illud *est*, c. 4, 19. *in scrinio*, al. cum Vulg. & Ar. *in Ecbatanis* (1) *in regia* arce s. *palatio*, Esth. 1, 2. *quæ in Media* prouincia est: vbi tum forte post soceri & auunculi mortem Cyrus degebat. *c*) *MEMORIALE* s. MONVMENTVM rei, memoriæ sic commendatæ.

v. 3. *d*) c. 1, 1. c. 5, 13. *e*) tq. *locus, in quo victimas immolabunt*, c. 4, 2. *f*) *& fundamenta eius comportata*, al. *firma* sint, mole grandia & crassa. *Pyal*, vt Ps. 144, 14.

v. 4. *g*) *Ordines*, al. *Parietes* (2) h. l. *h*) ex lapidibus *eximiis*, c. 5, 8.

v. 5. *i*) *vt abeat* s. *redeat* quodlibet eorum, c. 5, 5. c. 7, 13. *k*) tuque Schesbatsar, ea *reponas*; vel *fac vt descendant* & perueniant in domum Dei, v. 1. 3. c. 5, 14. 15.

v. 6. *l*) v. 13. c. 5, 3. *m*) c. 5, 6.

v. 7. *n*) *Sinite* fieri *opus*. Dan. 4, 12. *o*) *præfectus Iudæorum*, Zerubbabel, c. 1, 8. c. 2, 2. c. 5, 14. *p*) *& seniores* Iudæorum, v. 8, 14. c. 5, 5. 9. ל est Nominatiui, vt 1 Par. 7, 2.

v. 11. *q*) *qui mutauerit* v. 12. *hoc edictum*, c. 4, 17. *euellatur*, Deut. 28, 63. *lignum* v. 4. *de domo eius*; *& erectus* s. suspensus *deleatur in eo*, in crucem agatur, & domus eius *sterquilinium* s. latrina fiat *propter hoc* crimen.

CAP. VI, v. 1. ובקרו per *Pat.* 7. 8. 11. 12. 13. 15--19. 21--24. Reliqui per *Kam.* v. 2. בגוה per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. v. 3. בית per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. v. 4. חדת per *Kam.* 1. 2. 3. 6, 9. 10. 14. 26. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 6. רחיקין per *Kam.* 22. At per *Schua* 1. 2. 3. 23. v. 8. מלכא Sic per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. pro quo reliqui per *Sakephk.* incommodius. די מדת sic per *Ithib* 2. 24. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *Impr.* Leu. 5, 2. Alii per *Mahp.* v. 9. ובני per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ואמרין sine *Psik* 2. 3. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. At per *Paser* 6. 9. 20. לעלון sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas.* l. c. v. 12. די ישלח ידה ita 6. 9. 10. 14. 20. item 1. nisi quod hic די per *Makk.* copulat.

13 אֱדַיִן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן לָקֳבֵל
14 דִּי־שְׁלַח דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּנֵמָא אָסְפַּרְנָא עֲבַדוּ׃ וְשָׂבֵי
יְהוּדָיֵא בָּנַיִן וּמַצְלְחִין בִּנְבוּאַת חַגַּי נְבִיָּאה וּזְכַרְיָה בַּר־
עִדּוֹא וּבְנוֹ וְשַׁכְלִלוּ מִן־טַעַם אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל וּמִטְּעֵם
טו כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ וְאַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מֶלֶךְ פָּרָס׃ וְשֵׁיצִיא יתיר א׳
בַּיְתָה דְנָה עַד יוֹם תְּלָתָה לִירַח אֲדָר דִּי־הִיא שְׁנַת־שֵׁת
16 לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ וַעֲבַדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּהֲנַיָּא
וְלֵוָיֵא וּשְׁאָר בְּנֵי־גָלוּתָא חֲנֻכַּת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה בְּחֶדְוָה׃
17 וְהַקְרִבוּ לַחֲנֻכַּת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה תּוֹרִין מְאָה דִּכְרִין
מָאתַיִן אִמְּרִין אַרְבַּע מְאָה וּצְפִירֵי עִזִּין לְחַטָּיָא עַל־כָּל־ לחטאה קרי
18 יִשְׂרָאֵל תְּרֵי־עֲשַׂר לְמִנְיָן שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַהֲקִימוּ כָהֲנַיָּא
בִּפְלֻגָּתְהוֹן וְלֵוָיֵא בְּמַחְלְקָתְהוֹן עַל־עֲבִידַת אֱלָהָא דִּי
19 בִירוּשְׁלֶם כִּכְתָב סְפַר מֹשֶׁה׃ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־הַגּוֹלָה
כ אֶת־הַפָּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ כִּי הִטַּהֲרוּ
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כְּאֶחָד כֻּלָּם טְהוֹרִים וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח
21 לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה וְלַאֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וְלָהֶם׃ וַיֹּאכְלוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל הַשָּׁבִים מֵהַגּוֹלָה וְכֹל הַנִּבְדָּל מִטֻּמְאַת גּוֹיֵ־
22 הָאָרֶץ אֲלֵהֶם לִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲשׂוּ חַג־
מַצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה כִּי שִׂמְּחָם יְהוָה וְהֵסֵב לֵב
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲלֵיהֶם לְחַזֵּק יְדֵיהֶם בִּמְלֶאכֶת בֵּית־הָאֱלֹהִים
ז אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת CAP. VII.
אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־פָּרָס עֶזְרָא בֶּן־שְׂרָיָה בֶּן־עֲזַרְיָה בֶּן־
2 3 חִלְקִיָּה׃ בֶּן־שַׁלּוּם בֶּן־צָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב׃ בֶּן־אֲמַרְיָה בֶן־
4 ה עֲזַרְיָה בֶן־מְרָיוֹת׃ בֶּן־זְרַחְיָה בֶן־עֻזִּי בֶּן־בֻּקִּי׃ בֶּן־אֲבִישׁוּעַ
6 בֶּן־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ׃ הוּא עֶזְרָא
עָלָה מִבָּבֶל וְהוּא־סֹפֵר מָהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־נָתַן
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֶּן־לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּיַד־יְהוָה אֱלֹהָיו
7 עָלָיו כֹּל בַּקָּשָׁתוֹ׃ וַיַּעֲלוּ מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַכֹּהֲנִים

v. 13. a) *Tunc igitur* v. 1. *Tatthenai* etc. v. 6. b) *propterea, quod miserat*, s. rescripserat, c. 5, 7. 17. c) hoc modo, *vt dictum est*. c. 4, 8. c. 5, 4. 9. 11. d) *promte fecerunt*, v. 12.
v. 14. e) v. 7. f) Vulg. *iuxta prophetiam*. vid. c. 5, 1. Hagg. 1, 1. 12. Zach. 4, 9. g) *&* deinde etiam *Artaxerxis Longimani*, c. 7, 1. 11. seqq. qui hic per anticipationem patronis Templi adnumeratur.
v. 15. h) *Et absoluta est*. Peil (1) i) Esth. 3, 7.
v. 16. k) *dedicationem*, v. 17. Num. 7, 11. 1 Reg. 8, 63. l) *cum gaudio* & hilaritate (1) cf. verbum Exod. 18, 9. & infra v. 22. synonymon Ebraicum.
v. 17. m) *boues* s. *tauros centum*, Vulg. *vitulos*. vid. v. 9. n) *&* *hircos caprarum*, c. 8, 35.
v. 18. o) c. 3, 8. p) *in ordinibus* s. classibus *suis*. 2 Par. 35, 5. 12. q) *in diuisionibus* s. vicibus *suis* 1 Par. 27, 4. r) *sec. præscriptum libri Mosis*. c. 3, 2. Num. 3, 6. seqq. c. 8, 11. 14.
v. 19. s) *Deinde celebrarunt etiam*, qui ex captiuitate redierant, v. 16. *Pascha*, Exod. 12, 11. 21. 27.
v. 20. t) Num. 8, 7. u) c. 2, 64. c. 3, 1. 9. x) cf. contrar. 2 Par. 30, 3. y) v. 16. 19. z) *&* *pro se* vel *sibimet ipsis*.
CAP. VII, v. 1. a) *Artaxerxis* Longimani, v. 7. 11. c. 8, 1. b) *Ezras* I. Babylone *Hierosolymam venit* ex decreto regis Persarum, v. 1-10. quod *decretum* II. integrum *recitatur*. v. 11-26. Eaque de causa III. Ezras *Deo gratias agit*, v. 27. 28. c) *filius Seraiæ* Pontificis, 2 Reg. 25, 18. 21. 1 Par. 5, 40.
v. 6. d) *Hic*, inquam, *Ezras* v. 1. De se in 3. persona scribit, etiam v. 9. 10. c. 10, 1. sicut Moses Deut. 29, 1. c. 31, 7. 9. 10. & Iohannes Ioh. 19, 35. c. 21, 7. etc. e) *ipseque* erat *Scriba*, h. e. *Scripturæ peritus* & *doctor*, v. 11. 12. 21. Matth. 13, 52. *promtus* & *expeditus*, Ps. 45, 2.

v. 13. עבדו per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 14. 20. 22. contra *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. & *Ind. Mas.*, f. 61. col. 8. v. 14. נביאה cum nota יתיר א 22. At נביאה scribit 2. Pro טעם hab. טעם 3. & in marg. 6. 9. v. 16. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 7. 8. 21. v. 17. והקרבו *defect.* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 22. 23. 24. secund. *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 2, 4. Alii *plene*. עזין per *Geresch* 1. 2. 3. alii *Mun.* לחטיא ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 21. וכל per *Kibbuz* & *Cholem* 1. & in marg. 6. 9. CAP. VII, v. 5. אהרן הכהן ita 6. 9. 10. 14. 20. v. 6. והוא per *Kadma* 3. 6. 9. 10. 14. 20. ספר sic *defect.* 1. 3. 22. secund. *Mas.* 2 Sam. 8, 17. Alii *plene*. כיד per *Kadma* 1. 3.

וְהַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים וְהַנְּתִינִים אֶל־יְרוּשָׁלִָם
8 בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ׃ וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם
9 בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ׃ כִּי בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יְסֻד הַמַּעֲלָה מִבָּבֶל וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ כצ"ל
10 הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל־יְרוּשָׁלִַם כְּיַד־אֱלֹהָיו הַטּוֹבָה עָלָיו׃ כִּי
עֶזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ לִדְרוֹשׁ אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְלַעֲשֹׂת
וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט׃
11 וְזֶה ׀ פַּרְשֶׁגֶן הַנִּשְׁתְּוָן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא
לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֺת־יְהוָה וְחֻקָּיו עַל־
12 יִשְׂרָאֵל׃ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא לְעֶזְרָא
13 כָהֲנָא סָפַר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא גְּמִיר וּכְעֶנֶת׃ מִנִּי
שִׂים טְעֵם דִּי כָל־מִתְנַדַּב בְּמַלְכוּתִי מִן־עַמָּה יִשְׂרָאֵל
14 וְכָהֲנוֹהִי וְלֵוָיֵא לִמְהָךְ לִירוּשְׁלֶם עִמָּךְ יְהָךְ׃ כָּל־קֳבֵל דִּי
מִן־קֳדָם מַלְכָּא וְשִׁבְעַת יָעֲטֹהִי שְׁלִיחַ לְבַקָּרָה עַל־יְהוּד
טו וְלִירוּשְׁלֶם בְּדָת אֱלָהָךְ דִּי בִידָךְ׃ וּלְהֵיבָלָה כְּסַף וּדְהַב
דִּי־מַלְכָּא וְיָעֲטוֹהִי הִתְנַדַּבוּ לֶאֱלָהּ יִשְׂרָאֵל דִּי בִירוּשְׁלֶם
16 מִשְׁכְּנֵהּ׃ וְכֹל כְּסַף וּדְהַב דִּי תְהַשְׁכַּח בְּכֹל מְדִינַת בָּבֶל
עִם הִתְנַדָּבוּת עַמָּא וְכָהֲנַיָּא מִתְנַדְּבִין לְבֵית אֱלָהֲהֹם דִּי
17 בִירוּשְׁלֶם׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה אָסְפַּרְנָא תִקְנֵא בְּכַסְפָּא
דְנָה תּוֹרִין ׀ דִּכְרִין אִמְּרִין וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן וּתְקָרֵב
18 הִמּוֹ עַל־מַדְבְּחָה דִּי בֵּית אֱלָהֲכֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם׃ וּמָה דִי
עֲלָיךְ וְעַל־אֶחָיךְ יֵיטַב בִּשְׁאָר כַּסְפָּא וְדַהֲבָה לְמֶעְבַּד יתיר י' יתיר י'
19 כִּרְעוּת אֱלָהֲכֹם תַּעַבְדוּן׃ וּמָאנַיָּא דִּי־מִתְיַהֲבִין לָךְ
לְפָלְחָן בֵּית אֱלָהָךְ הַשְׁלֵם קֳדָם אֱלָהּ יְרוּשְׁלֶם׃ וּשְׁאָר כ
חַשְׁחוּת בֵּית אֱלָהָךְ דִּי יִפֶּל־לָךְ לְמִנְתַּן תִּנְתֵּן מִן־בֵּית
21 גִּנְזֵי מַלְכָּא׃ וּמִנִּי אֲנָה אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מַלְכָּא שִׂים טְעֵם
לְכֹל גִּזַּבְרַיָּא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה דִּי כָל־דִּי יִשְׁאֲלֶנְכוֹן עֶזְרָא
22 כָהֲנָא סָפַר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבִד׃ עַד־
כסף

a) cf. c. 8, 15. c. 10. 23. b) *& ex cantoribus*, c. 2, 41. 65. c) *& ianitoribus*, c. 2, 42. 70. d) v. 24. c. 2, 43.

v. 9. e) *Nam primo die*, Gen. 8, 5. 13. mensis primi *ipsum fuit fundamentum*, h. e. sec. R. Sal. *initium profectionis* eorum ex Babel. (1) f) *sec. manum Dei ipsius, quæ bona erat* s. benefica *erga ipsum*. v. 6. 10. 28. c. 8, 18. Neh. 2, 8. Luc. 1, 66.

v. 10. g) *comparauerat*, 2 Par. 30, 19. Iob. 11, 13. Ps. 51, 12.

v. 11. h) *Hoc autem est exemplar* c. 4, 11. *epistolæ* s. *edicti* (4) c. 4, 7. 18. 23. i) *scribenti & enarranti verba* præceptorum, Vulg. *erudito in sermonibus & præceptis Domini*. vid. v. 6.

v. 12. k) cf. not. Esa. 10, 8. Ezech. 26, 7. Dan. 2, 37. Rectius de Christo Apoc. 19, 16. l) *Legis perito*. v. 6. 11. 14. 25. m) *consummato* s. *perfecto*. Vulg. *doctissimo* (1) n) *& cetera secundum tempus* s. stilum illius temporis addi solita. vid. c. 4, 10.

v. 13. o) v. 21. c. 4, 19. p) *vt, quisquis voluerit*, v. 16. c. 1, 6. c. 2, 68. q) *abire* tecum Hierosol. *eat*, s. ire ei per me liceat, c. 5, 5. c. 6, 5.

v. 14. r) *Quandoquidem*, c. 4, 14. *a rege & septem consiliariis eius* v. 15. 28. Esth. 1, 14. *missus es*, vel ablegaris, *ad visitandum* c. 4, 15. *in Iudæa*, c. 5, 1. *secundum legem Dei tui, quæ est in manu tua*, & in qua es versatissimus. v. 25.

v. 15. s) Vulg. *Et vt feras*. c. 5, 14.

v. 17. t) *Propterea*, c. 4, 14. Dan. 2, 12. *studiose*, v. 21. c. 5, 8. hac pecunia emas *iuuencos*, & *arietes*, & *agnos*, c. 6, 9. 17.

v. 18. u) *Et quidquid visum fuerit* s. *placuerit tibi & fratribus tuis* ex collegio Sacerdotum, c. 6, 20. c. 5, 17. Esth. 1, 21. x) *sec. placitum & voluntatem* (2) c. 5, 17.

v. 19. y) *Vasa quoque*, c. 5, 14. c. 8, 26. 27. z) *ad cultum* s. *ministerium*, v. 24.

v. 9. כיד per *Merca* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 10. ולעשׂת sic *defect.* 3. & in marg. 6. 9. secund. *Mas.* 1. & *impr.* Ex. 35, 1. v. 11. מצות cum *Meth.* 2. 3. Reliqui sine eo. At דברי מצות 1. v. 13. מתנדב per *Tsere* 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. וכהנוהי per *Kam.* 17. 18. 23. 24. & *Ber.* Et sic v. 16. & 24. iidem. v. 15. ודהב per *Pat.* 7. 8. 15. 22. & sic se. 1. secund. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. Alii per *Kam.* v. 17. תורין cum *Psik* 1. 22. 24. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Deut. 8, 15. quam quidem *Buxtorff.* Claue Masor. p. 88. perperam ad c. 6, 9. refert, vitium in allegando commissum temere suspicatus. Alii omittunt.
v. 18. למעבד per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 16. 20. contra *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 20. למנתן per *Kam.* 2. 6. 9. 20. 22. 24. Per *Tsere* 3. At per *Segol* 1. sec. *Mas.* suam. *Patach* vero requirit *Mas. Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 21. אלה per *Pat.* 2. 6. 9. 20. Sic iidem v. 23. & alibi passim.

כְּסַף כַּכְּרִין מְאָה וְעַד־חִנְטִין כּוֹרִין מְאָה וְעַד־חֲמַר בַּתִּין
23 מְאָה וְעַד־בַּתִּין מְשַׁח מְאָה וּמְלַח דִּי־לָא כְתָב׃ כָּל־
דִּי מִן־טַעַם אֱלָהּ שְׁמַיָּא יִתְעֲבֵד אַדְרַזְדָּא לְבֵית אֱלָהּ
שְׁמַיָּא דִּי־לְמָה לֶהֱוֵא קְצַף עַל־מַלְכוּת מַלְכָּא
24 וּבְנוֹהִי׃ וּלְכֹם מְהוֹדְעִין דִּי כָל־כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא זַמָּרַיָּא
תָרָעַיָּא נְתִינַיָּא וּפָלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְנָה מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ
כה לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם׃ וְאַנְתְּ עֶזְרָא כְּחָכְמַת אֱלָהָךְ
דִּי־בִידָךְ מַנִּי שָׁפְטִין וְדַיָּנִין דִּי־לֶהֱוֺן דָּאְנִין לְכָל־עַמָּא דִּי דינין קרי
בַּעֲבַר נַהֲרָה לְכָל־יָדְעֵי דָּתֵי אֱלָהָךְ וְדִי לָא יָדַע תְּהוֹדְעוּן׃
26 וְכָל־דִּי־לָא לֶהֱוֵא עָבֵד דָּתָא דִי־אֱלָהָךְ וְדָתָא דִּי מַלְכָּא
אָסְפַּרְנָא דִּינָה לֶהֱוֵא מִתְעֲבֵד מִנֵּהּ הֵן לְמוֹת הֵן
לִשְׁרֹשׁוּ הֵן־לַעֲנָשׁ נִכְסִין וְלֶאֱסוּרִין׃ לשרשי קרי
27 בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כָּזֹאת בְּלֵב הַמֶּלֶךְ
28 לְפָאֵר אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם׃ וְעָלַי הִטָּה־חֶסֶד
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיוֹעֲצָיו וּלְכָל־שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַגִּבֹּרִים וַאֲנִי
הִתְחַזַּקְתִּי כְּיַד־יְהוָה אֱלֹהַי עָלַי וָאֶקְבְּצָה מִיִּשְׂרָאֵל
רָאשִׁים לַעֲלוֹת עִמִּי׃

ח וְאֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבֹתֵיהֶם וְהִתְיַחְשָׂם הָעֹלִים עִמִּי בְּמַלְכוּת CAP. VIII.
2 אַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ מִבָּבֶל׃ מִבְּנֵי פִינְחָס גֵּרְשֹׁם מִבְּנֵי
3 אִיתָמָר דָּנִיֵּאל מִבְּנֵי דָוִיד חַטּוּשׁ׃ מִבְּנֵי שְׁכַנְיָה מִבְּנֵי
פַרְעֹשׁ זְכַרְיָה וְעִמּוֹ הִתְיַחֵשׂ לִזְכָרִים מֵאָה וַחֲמִשִּׁים׃
4 מִבְּנֵי פַּחַת מוֹאָב אֶלְיְהוֹעֵינַי בֶּן־זְרַחְיָה וְעִמּוֹ מָאתַיִם
ה הַזְּכָרִים׃ מִבְּנֵי שְׁכַנְיָה בֶּן־יַחֲזִיאֵל וְעִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
6 הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי עָדִין עֶבֶד בֶּן־יוֹנָתָן וְעִמּוֹ חֲמִשִּׁים
7 הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי עֵילָם יְשַׁעְיָה בֶּן־עֲתַלְיָה וְעִמּוֹ שִׁבְעִים
8 הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי שְׁפַטְיָה זְבַדְיָה בֶּן־מִיכָאֵל וְעִמּוֹ שְׁמֹנִים
9 הַזְּכָרִים׃ מִבְּנֵי יוֹאָב עֹבַדְיָה בֶּן־יְחִיאֵל וְעִמּוֹ מָאתַיִם
י וּשְׁמֹנָה עָשָׂר הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי שְׁלוֹמִית בֶּן־

a) *argenti talenta centum.* cf. not. 2 Sam. 12, 30. *b*) & *vsque ad frumenti* ſ. *tritici*, c. 6, 9. *coros centum.* Tantumdem quod *Chomer*, h. e. *decem batos* vel *ephas* continebat. cf. not. Num. 11, 32. 1 Reg. 5, 2. 25. Ezech. 45, 11. Luc. 16, 7. *c*) & vsque ad *vini batos*, Ar. *metra* ſ. *metretas*, Ioh. 2, 6. Liquidorum menſura, tantum capiebat, quantum in aridis *Epha*, ſ. decimam *Cori* vel *Chomeris.* cf. not. Ezech. 45, 11. 14. *d*) LXX. vt Luc. 16, 6. *e*) *ſal vero*, c. 4, 14. *ſine* c. 6, 8. 9. *præſcripto*, c. 6, 18. ſcil. detur, quantum ſatis eſt.

v. 23. *f*) fiat *diligenter* & ſine cunctatione (1) cf. v. 21. Rom. 12, 11. *g*) *nam* c. 4, 14. *quare* committemus? c. 4, 22. *vt ſit* vel exiſtat *ira* eius. Num. 1, 53.

v. 24. *h*) *Vobis autem*, præfectis trans Euphratem, *notum facimus*, v. 25. c. 4, 16. Dan. 3, 4. *quod*, quantum ad omnes *Sacerdotes* & *Leuitas*, v. 13. *cantores*, v. 7. *ianitores*, *Nethinæos*, v. 7. & *miniſtros* v. 19. *i*) *tributum*, *canonem* & *vectigal*, c. 4, 13. 20. *non liceat*, Dan. 4, 14. *imponere illis.* cf. v. 11. Dan. 3, 11.

v. 25. *k*) i. e. quæ tecum, & a Deo tibi indita eſt, v. 14.

v. 27. *l*) Eſa. 60, 7. 9. 13.

CAP. VIII, v. 1. *m*) v. 16. 17. c. 7, 5. 28. *n*) & *genealogia* ſ. genealogica recenſio *eorum*, v. 3. c. 2, 62. *qui mecum adſcenderunt* ſ. profecti ſunt Babylone, c. 7, 28. *o*) c. 7, 1. *p*) Diſtinctius hic deſcribitur iter Ezræ Babylone profecti: I. *comitum recenſio* v. 2-14. II. Eorum *congregatio*, v. 15-20. III. pro fauſto itinere *ſupplicatio* ad Deum, v. 21-23. IV. *deſignatio* eorum, quibus ſacra oblatio concredita fuit v. 24-30. V. *ipſum iter* & aduentus in vrbem, cum conſequentibus, v. 31-36.

v. 22. כַּכְּרִין per *Chirek* 17. 18. 21. 22. & *Ber.* v. 24. שְׁלִיט ſic in Peil 2. v. 25. עמא per *Sakphe.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. 24. 25. & in textu 5. 9 יְדַע ſic in Præterito 1. v. 28. וְעָלַי הִטָּה ita 1. 6. 9. 10. 14. 20.

11 יוֹסִפְיָה וְעִמּוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי בֵּבַי זְכַרְיָה
12 בֶּן־בֵּבָי וְעִמּוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי עַזְגָּד יוֹחָנָן
13 בֶּן־הַקָּטָן וְעִמּוֹ מֵאָה וַעֲשָׂרָה הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי אֲדֹנִיקָם
אַחֲרֹנִים וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אֱלִיפֶלֶט יְעוּאֵל וּשְׁמַעְיָה וְעִמָּהֶם — יעיאל קרי
14 שִׁשִּׁים הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי בִגְוַי עוּתַי וְזַבּוּד וְעִמָּהֶם שִׁבְעִים — וזבור קרי
15 הַזְּכָרִים׃ וָאֶקְבְּצֵם אֶל־הַנָּהָר הַבָּא אֶל־
אַהֲוָא וַנַּחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וָאָבִינָה בָעָם וּבַכֹּהֲנִים
16 וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא־מָצָאתִי שָׁם׃ וָאֶשְׁלְחָה לֶאֱלִיעֶזֶר לַאֲרִיאֵל
לִשְׁמַעְיָה וּלְאֶלְנָתָן וּלְיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן וּלְנָתָן וְלִזְכַרְיָה
17 וְלִמְשֻׁלָּם רָאשִׁים וּלְיוֹיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן מְבִינִים׃ וָאֲוצְאָה — ואצוה קרי
אוֹתָם עַל־אִדּוֹ הָרֹאשׁ בְּכָסִפְיָא הַמָּקוֹם וָאָשִׂימָה
בְּפִיהֶם דְּבָרִים לְדַבֵּר אֶל־אִדּוֹ אָחִיו הַנְּתוּנִים בְּכָסִפְיָא — הנתינים קרי
18 הַמָּקוֹם לְהָבִיא־לָנוּ מְשָׁרְתִים לְבֵית אֱלֹהֵינוּ׃ וַיָּבִיאוּ — א' דגושם
לָנוּ כְּיַד־אֱלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה עָלֵינוּ אִישׁ שֶׂכֶל מִבְּנֵי מַחְלִי
בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְשֵׁרֵבְיָה וּבָנָיו וְאֶחָיו שְׁמֹנָה עָשָׂר׃
19 וְאֶת־חֲשַׁבְיָה וְאִתּוֹ יְשַׁעְיָה מִבְּנֵי מְרָרִי אֶחָיו וּבְנֵיהֶם
כ עֶשְׂרִים׃ וּמִן־הַנְּתִינִים שֶׁנָּתַן דָּוִיד
וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְוִיִּם נְתִינִים מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים כֻּלָּם
21 נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת׃ וָאֶקְרָא שָׁם צוֹם עַל־הַנָּהָר אַהֲוָא
לְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה לָנוּ
22 וּלְטַפֵּנוּ וּלְכָל־רְכוּשֵׁנוּ׃ כִּי בֹשְׁתִּי לִשְׁאוֹל מִן־הַמֶּלֶךְ
חַיִל וּפָרָשִׁים לְעָזְרֵנוּ מֵאוֹיֵב בַּדָּרֶךְ כִּי־אָמַרְנוּ לַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר יַד־אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מְבַקְשָׁיו לְטוֹבָה וְעֻזּוֹ וְאַפּוֹ עַל
23 כָּל־עֹזְבָיו׃ וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל־זֹאת וַיֵּעָתֵר
24 לָנוּ׃ וָאַבְדִּילָה מִשָּׂרֵי הַכֹּהֲנִים שְׁנֵים עָשָׂר לְשֵׁרֵבְיָה
כה חֲשַׁבְיָה וְעִמָּהֶם מֵאֲחֵיהֶם עֲשָׂרָה׃ וָאֶשְׁקֳולָה לָהֶם אֶת־ — יתיר ו'
הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים תְּרוּמַת בֵּית־אֱלֹהֵינוּ
הַהֵרִימוּ הַמֶּלֶךְ וְיֹעֲצָיו וְשָׂרָיו וְכָל־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים׃
ואשקלה

v. 11. *a*) c. 2, 11. *b*) Alius v. 3.
v. 12. *c*) c. 2, 12.
v. 13. *d*) c. 2, 13. *e*) *posteriores*, respectu eorum, qui prius cum Zorobabele sub Cyro reuersi erant, c. 2, 13.
v. 14. *f*) c. 2, 15.
v. 15. *g*) *Et congregaui eos*, c. 7, 28. *ad fluuium illum, qui venit* f. decurrit *ad Ahauam* regionem, v. 21. 31. quam *Adiabenam* Assyriæ, Armeniæ & Mesopotamiæ conterminam, esse putant. *h*) *Et castra habuimus* f. mansimus *illic*, ad ceteros congregandos, Exod. 15, 27. *i*) *quumque attentius animaduerterem ad populum*, Neh. 13, 7. *et ad sacerdotes*, supra v. 2. c. 7, 7. 13. *de Leuitis*, cantoribus & ministris sacerdotum, coll. v. 17. 18. *non inueni ibi* quemquam. Ezech. 22, 30.
v. 16. *k*) LXX. & Ar. *Misi itaque ad Eliezerem*, coll. Neh. 6, 3. 8. At Vulg. & plures: Misi itaque *Eliezerem*, vt *Lamed* sit *Accusatiui*, sicut infra v. 24. Ier. 40, 2. Ps. 135, 11. cet. Vtrumque verum, coll. v. 17. *l*) *Et ad Elnathanem*. Tres huius nominis viri hoc vno versiculo habentur. cf. alios 2 Reg. 24, 8. Ier. 26, 22. *m*) Vulg. *sapientes*, al. *magistros* f. *doctores*. cf. Neh. 8, 7. 9. c. 10, 29. 1 Par. 15, 22. cet.
v. 17. *n*) *Et amandaui eos*, Deut. 1, 16. 18. *ad Iddonem principem* familiæ, v. 16. c. 7, 5. *in Casiphia*, *loco* quodam in Caspiis. *o*) Num. 22, 38. c. 23, 5. 16. 2 Sam. 14, 3. 19. *p*) Schm. cum A. b. E. *ad Iddonem & fratrem eius, Nethinæos*, v. 20.
v. 18. *q*) cf. v. 22. 31. c. 7, 6. 9. cet. *r*) *Isch-Sechelem*. Vulg. adpellatiue *virum doctum*. Sed illud malumus.
v. 20. *s*) v. 17. c. 2, 43. *t*) cf. 1 Par. 6, 33. c. 9, 2. cet. *u*) c. 10, 16. Num. 1, 17.
v. 21. *x*) v. 15. 31. *y*) *vt humiliaremus nos*. Leu. 16, 29. 31. 1 Reg. 2, 26. Ps. 107, 17.

CAP. VIII, v. 13. יְעִיאֵל sic in textu sine *Kri* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 22. Pro ועמהם habent ועמו 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 20. 21. v. 15. Sine præmisso *Spatio* 6. 9. 12. 14. 19. 20. 23. ונחנה per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 20. v. 17. Pro ואוצאה hab. in *Ctkib* ויאוצאה 22. At יאצואה scribunt cum adiecta nota לא קרי א' 1. 3. בכספיא sic per *Pat.* cum seq. *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. לדבר per *Tlischagd.* 2. 3. 6. 9. 20. הנתינים sic in textu sine *Kri* 1. 2. 3. 11. 23. v. 18. ושרביה per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. Sic iidem v. 24. v. 22. ועזו ואפו על sic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 25. הנמצאים *Tsade* per *Scheva* 3. & alius liber in *Mas. Erff.*

26 וָאֶשְׁקֲלָה עַל־יָדָם כֶּסֶף כִּכָּרִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
27 וּכְלֵי־כֶסֶף מֵאָה לְכִכָּרִים זָהָב מֵאָה כִכָּר׃ וּכְפֹרֵי זָהָב
עֶשְׂרִים לַאֲדַרְכֹנִים אָלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב טוֹבָה
28 שְׁנַיִם חֲמוּדֹת כַּזָּהָב׃ וָאֹמְרָה אֲלֵהֶם אַתֶּם קֹדֶשׁ
לַיהוָה וְהַכֵּלִים קֹדֶשׁ וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נְדָבָה לַיהוָה אֱלֹהֵי
29 אֲבֹתֵיכֶם׃ שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ עַד־תִּשְׁקְלוּ לִפְנֵי שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וְשָׂרֵי־הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָ͏ִם הַלִּשְׁכוֹת בֵּית
ל יְהוָה׃ וְקִבְּלוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב
וְהַכֵּלִים לְהָבִיא לִירוּשָׁלַ͏ִם לְבֵית אֱלֹהֵינוּ׃
31 וַנִּסְעָה מִנְּהַר אַהֲוָא בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
לָלֶכֶת יְרוּשָׁלָ͏ִם וְיַד־אֱלֹהֵינוּ הָיְתָה עָלֵינוּ וַיַּצִּילֵנוּ מִכַּף
32 אוֹיֵב וְאוֹרֵב עַל־הַדָּרֶךְ׃ וַנָּבוֹא יְרוּשָׁלָ͏ִם וַנֵּשֶׁב שָׁם יָמִים
33 שְׁלֹשָׁה׃ וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי נִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים
בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ עַל יַד־מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְעִמּוֹ
אֶלְעָזָר בֶּן־פִּינְחָס וְעִמָּהֶם יוֹזָבָד בֶּן־יֵשׁוּעַ וְנוֹעַדְיָה בֶן־בִּנּוּי
34 הַלְוִיִּם׃ בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל לַכֹּל וַיִּכָּתֵב כָּל־הַמִּשְׁקָל בָּעֵת
לה הַהִיא׃ הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי בְנֵי־הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ
עֹלוֹת לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פָּרִים שְׁנֵים־עָשָׂר עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
אֵילִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צְפִירֵי
36 חַטָּאת שְׁנֵים עָשָׂר הַכֹּל עוֹלָה לַיהוָה׃ וַיִּתְּנוּ אֶת־דָּתֵי
הַמֶּלֶךְ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּפַחֲווֹת עֵבֶר הַנָּהָר וְנִשְּׂאוּ
CAP. IX. ט אֶת־הָעָם וְאֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וּכְכַלּוֹת אֵלֶּה
נִגְּשׁוּ אֵלַי הַשָּׂרִים לֵאמֹר לֹא־נִבְדְּלוּ הָעָם יִשְׂרָאֵל
וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת כְּתֹעֲבֹתֵיהֶם לַכְּנַעֲנִי
הַחִתִּי הַפְּרִזִּי הַיְבוּסִי הָעַמֹּנִי הַמֹּאָבִי הַמִּצְרִי וְהָאֱמֹרִי׃
2 כִּי־נָשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעָרְבוּ זֶרַע
הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל
3 הַזֶּה רִאשׁוֹנָה׃ וּכְשָׁמְעִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת־
בִּגְדִי

v. 26. *a*) *Adpendi vero* v. 25. *in manum* eorum v. 33. *argenti talenta* sexcenta & quinquaginta, c. 7, 22. 2 Sam. 12, 30. & *vasa argentea*, c. 7, 19. centum *talentorum*; vel, si *secundum talenta* æstimentur.

v. 27. *b*) *Aureosque crateres.* vid. c. 1, 10. pondere *drachmarum* mille (2) 1 Par. 29, 7. cf. supra c. 2, 69. *c*) *& vasa æris fulgentis* (1) *præstantissimi.* Gen. 2, 12. *d*) *desiderabilia* s. *pretiosa* Gen. 27, 15. *instar auri.*

v. 28. *e*) *Vos sacri* Iehouæ estis. Exod. 28, 36. Zach. 14, 20.

v. 29. *f*) *in conclauia*, Neh. 13, 5. Obserua ה *ante statum constr.* vt Ier. 25, 26.

v. 30. *g*) *Et receperunt*, Esth. 4, 4. 2 Par. 29, 16. 22. *h*) *vt deferrent ea Hieros.* Neh. 12, 27.

v. 31. *i*) *Profecti autem sumus*, Gen. 33, 12. Deut. 1, 9. *a fluuio Ahaua*, v. 15. 21. *k*) *duodecimo* scil. *die*, vt c. 7, 9.

v. 34. *l*) *Pro numero ac pondere omnium*, scil. *adpensa sunt*, v. 33. argentum, aurum & vasa: *descriptumque est omne pondus*, & inuentarium factum est *eo tempore.*

CAP. IX, v. 1. *m*) *proceres* s. principes nonnulli, c. 10, 8. Continet nimirum hoc caput I. Procerum piorum *querelam de connubiis* suorum cum aliis gentibus, v. 1. 2. vnde II. *Esras vehementer contristatus*, ruptis vestibus, *ieiunat*, v. 3-5. III. *iram Dei* calidissimis precibus *deprecatur*, v. 6-15. *n*) *ab harum regionum* quondam incolis aut vicinis *populis*, v. 2. c. 3, 3. c. 10, 2. 11. *pro exsecrandis moribus Canaanæorum* cet. cf. v. 11. 14. Deut. 7, 1. 2. 3. 25.

v. 2. *o*) *Duxerunt enim sibi & filiis suis* vxores *ex filiabus eorum* idololatricis, contra Exod. 34, 15. 16. cet. *p*) qui tamen erant, certe esse debebant, *semen sanctum*, Esa. 6, 13. Gen. 6, 2. c. 17, 7. Exod. 19, 5. 1 Cor. 7, 14.

v. 26. ואשקלה per *Chatephpat.* 22. sec. *M. I.* v. 27. וכפרי *defect.* 1. 3. 22. sic se-
2. secund. *Mas.* 1. 2. 3. impr. & *Erff.* Alii *plene.* חמודת *defect.* 1. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 24. sec.
Mas. 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 27, 15. v. 29. עד per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20.
v. 31. ונסעה cum *Dag.* & adiecta nota דגושה 17. sec. *M. I.* ויצילנו per *Rbbia* 1. 2. 6.
9. 10. 14. 20. v. 33. על־יד ita 1. 2. At על יד 3. v. 35. אילים תשעים
וששה ita 2. 3. 6. 9. 10. 20. per *Sakephk.* etiam 23. עלה sic *defect.* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 15.
sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* At alii *plene.* v. 36. Cum præmisso *spatio* 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 19. 20.
21. 23. Caput IX. hic inchoant 6 -- 9. 10. 12. 14. 20. 21. CAP. IX., v. 1. Sine præmisso *spatio*
1. 2. 6. 9. 12. 20. 23. כתועבתיהם sic *plene* 1. 20. & (in textu) 6. 9. sec. *Mas.* 1. At
כתעבותיהם posteriori syllaba 24. & כתועבותיהם bis *plene* poscit *Mas. Erff.* Omnes contra *Mas.*
3. v. 3. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20.

בְּגָדִי וּמְעִילִי וָאֶמְרְטָה מִשְּׂעַר רֹאשִׁי וּזְקָנִי וָאֵשְׁבָה
4 מְשׁוֹמֵם׃ וְאֵלַי יֵאָסְפוּ כֹּל חָרֵד בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עַל
מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב׃
ה וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי וּבְקָרְעִי בִגְדִי וּמְעִילִי
וָאֶכְרְעָה עַל־בִּרְכַּי וָאֶפְרְשָׂה כַפַּי אֶל־יְהוָה אֱלֹהָי׃
6 וָאֹמְרָה אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי
עֲוֺנֹתֵינוּ רָבוּ לְמַעְלָה רֹּאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד לַשָּׁמָיִם׃
7 מִימֵי אֲבֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּאַשְׁמָה גְדֹלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה
וּבַעֲוֺנֹתֵינוּ נִתַּנּוּ אֲנַחְנוּ מְלָכֵינוּ כֹהֲנֵינוּ בְּיַד ׀ מַלְכֵי
הָאֲרָצוֹת בַּחֶרֶב בַּשְּׁבִי וּבַבִּזָּה וּבְבֹשֶׁת פָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃
8 וְעַתָּה כִּמְעַט־רֶגַע הָיְתָה תְחִנָּה מֵאֵת ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לְהַשְׁאִיר לָנוּ פְּלֵיטָה וְלָתֶת־לָנוּ יָתֵד בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ
9 לְהָאִיר עֵינֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וּלְתִתֵּנוּ מִחְיָה מְעַט בְּעַבְדֻתֵנוּ׃ כִּי
עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדֻתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וַיַּט־עָלֵינוּ הי׳ בפתח
חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס לָתֶת־לָנוּ מִחְיָה לְרוֹמֵם אֶת־בֵּית
אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד אֶת־חָרְבֹתָיו וְלָתֶת־לָנוּ גָדֵר בִּיהוּדָה
10 וּבִירוּשָׁלִָם׃ וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר אֱלֹהֵינוּ אַחֲרֵי־זֹאת כִּי
11 עָזַבְנוּ מִצְוֺתֶיךָ׃ אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְּיַד עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ נִדָּה הִיא
בְּנִדַּת עַמֵּי הָאֲרָצוֹת בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר מִלְאוּהָ מִפֶּה
12 אֶל־פֶּה בְּטֻמְאָתָם׃ וְעַתָּה בְּנוֹתֵיכֶם אַל־תִּתְּנוּ לִבְנֵיהֶם
וּבְנֹתֵיהֶם אַל־תִּשְׂאוּ לִבְנֵיכֶם וְלֹא־תִדְרְשׁוּ שְׁלֹמָם
וְטוֹבָתָם עַד־עוֹלָם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וַאֲכַלְתֶּם אֶת־טוּב
13 הָאָרֶץ וְהוֹרַשְׁתֶּם לִבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ וְאַחֲרֵי כָּל־הַבָּא
עָלֵינוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים וּבְאַשְׁמָתֵנוּ הַגְּדֹלָה כִּי ׀ אַתָּה
14 אֱלֹהֵינוּ חָשַׂכְתָּ לְמַטָּה מֵעֲוֺנֵנוּ וְנָתַתָּה לָּנוּ פְּלֵיטָה
כָּזֹאת׃ הֲנָשׁוּב לְהָפֵר מִצְוֺתֶיךָ וּלְהִתְחַתֵּן בְּעַמֵּי הַתֹּעֵבוֹת
הָאֵלֶּה הֲלוֹא תֶאֱנַף־בָּנוּ עַד־כַּלֵּה לְאֵין שְׁאֵרִית
וּפְלֵיטָה

a) laceraui *tunicam meam & pallium* s. interiorem & exteriorem vestem, Exod. 28, 4. quod grauissimi luctus indicium erat, coll. Gen. 37, 29. Num. 14, 6. cet. b) *& ex grauitate mœroris euulsi*, Neh. 13, 25. Iob. 1, 20. *de coma capitis mei.* cf. Esa. 15, 2. Ier. 41, 5. c. 48, 37. Ezech. 7, 18. Mich. 1, 16. c) & sedi *stupefaciens*, LXX. *solitarius*, Vulg. *mœrens*, Syr. *attonitus*: ita scil. tristis ac squalidus, vt omnibus me intuentibus *stupori essem*, v. 4. 2 Sam. 13, 20.

v. 4. d) *omnes, qui trepidabant ob verba Dei.* c. 10, 3. Esa. 66, 2. 5. e) propter *præuaricationem* s. *transgressionem.* v. 2. c. 10, 6. f) Syr. Ar. *filiorum captiuitatis*, i. e. sec. Vulg. *eorum, qui de captiuitate venerant.* cf. c. 4, 1. c. 8, 35. c. 10, 6. 7. g) v. 5. Exod. 29, 39. 41. Num. 28, 4. 1 Reg. 18, 29. Dan. 9, 21.

v. 5. h) *ab adflictione* s. humili proiectione *& ieiunio meo.* (1) cf. c. 8, 21. i) veste etiam mea & pallio laceratis, v. 3.

v. 6. k) *multiplicatæ* vel *auctæ sunt*, a רבה, vt 1 Par. 5, 9. 23. c. 23, 17. *supra caput.* Ps. 38, 5. l) *& culpa ac reatus noster magnus factus est*, v. 7, 15. *ad cælum vsque.* c. 10, 14. 2 Par. 28, 9. cf. Gen. 18, 20. 21. Ion. 1, 2. Apoc. 18, 5.

v. 7. m) *& in confusionem vultus*, Esa. 30, 3. 5. Ier. 2, 26. Dan. 9, 7. 8. n) v. 15. Ier. 25, 18. Neh. 9, 10.

v. 8. o) *sec. parum momenti*, vel per asyndeton, *quasi parum & ad momentum*; per exiguum & breue tempus. Esa. 26, 20. Ezech. 11, 16. p) *gratia*, Ios. 11, 20. q) *paxillum.* Prouerbialis locutio, a tentoriis desumta, Iud. 4, 21. Esa. 33, 22. r) *vitam* s. *viuificationem modicam*, res paulo meliores. v. 9.

v. 11. s) Deut. 7, 1. seqq. t) 2 Reg. 10, 21. c. 21, 16.

---

v. 3. ואמרטה sic per *Rbhia* 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* Reliqui per *Graschaim*, excepto 22. qui *Sakephk.* incommode tamen habet. v. 4. כל Notam יתיב addit 24. Et sec. *Mas.* Leu. 5, 2. accentus hic vtique non est *Mahp.* sed *Ithib.* בדברי אלהי ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. v. 6. ראש cum *Dag.* euphonico 6. 9. 20. sec. *Mas. Frff.* עד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas.* Gen. 38, 17. v. 9. פרס per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 10. כי per *Makk.* 17. 18. & *Ber.* v. 11. ביד per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. אשר מלאוה per *Merca* 2. 7. 8. 15. 24. v. 12. תדרשו שלמם ita 6. 9. 10. 20. v. 13. מעונינו plene 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 14. לאין שארית ita 17. 18. & *Ber.*

טו וּפְלֵיטָה׃ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל צַדִּיק אַתָּה כִּי־
נִשְׁאַרְנוּ פְלֵיטָה כְּהַיּוֹם הַזֶּה הִנְנוּ לְפָנֶיךָ בְּאַשְׁמָתֵינוּ כִּי
אֵין לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ עַל־זֹאת׃

CAP. X.

י וּכְהִתְפַּלֵּל עֶזְרָא וּכְהִתְוַדֹּתוֹ בֹּכֶה וּמִתְנַפֵּל לִפְנֵי בֵּית
הָאֱלֹהִים נִקְבְּצוּ אֵלָיו מִיִּשְׂרָאֵל קָהָל רַב־מְאֹד אֲנָשִׁים
וְנָשִׁים וִילָדִים כִּי־בָכוּ הָעָם הַרְבֵּה־בֶכֶה׃
2 וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן־יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵולָם וַיֹּאמֶר עילם ק׳
לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
3 מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ־מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת׃ וְעַתָּה
נִכְרָת־בְּרִית לֵאלֹהֵינוּ לְהוֹצִיא כָל־נָשִׁים וְהַנּוֹלָד מֵהֶם
בַּעֲצַת אֲדֹנָי וְהַחֲרֵדִים בְּמִצְוַת אֱלֹהֵינוּ וְכַתּוֹרָה יֵעָשֶׂה׃
4 קוּם כִּי־עָלֶיךָ הַדָּבָר וַאֲנַחְנוּ עִמָּךְ חֲזַק וַעֲשֵׂה׃
ה וַיָּקָם עֶזְרָא וַיַּשְׁבַּע אֶת־שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
6 וְכָל־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה וַיִּשָּׁבֵעוּ׃ וַיָּקָם עֶזְרָא
מִלִּפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אֶל־לִשְׁכַּת יְהוֹחָנָן בֶּן־
אֶלְיָשִׁיב וַיֵּלֶךְ שָׁם לֶחֶם לֹא־אָכַל וּמַיִם לֹא־שָׁתָה כִּי
7 מִתְאַבֵּל עַל־מַעַל הַגּוֹלָה׃ וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בִּיהוּדָה וִירוּשָׁלִַם
8 לְכֹל בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהִקָּבֵץ יְרוּשָׁלִָם׃ וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא
לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל־
9 רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה׃ וַיִּקָּבְצוּ כָל־
אַנְשֵׁי־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן יְרוּשָׁלִַם לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים הוּא חֹדֶשׁ
הַתְּשִׁיעִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וַיֵּשְׁבוּ כָל־הָעָם בִּרְחוֹב בֵּית
י הָאֱלֹהִים מַרְעִידִים עַל־הַדָּבָר וּמֵהַגְּשָׁמִים׃ וַיָּקָם עֶזְרָא
הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם מְעַלְתֶּם וַתֹּשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
11 לְהוֹסִיף עַל־אַשְׁמַת יִשְׂרָאֵל׃ וְעַתָּה תְּנוּ תוֹדָה לַיהוָה
אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם וַעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ וְהִבָּדְלוּ מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וּמִן־
12 הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת׃ וַיַּעֲנוּ כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמְרוּ קוֹל גָּדוֹל כֵּן
13 כִּדְבָרְךָ עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת׃ אֲבָל הָעָם רָב וְהָעֵת גְּשָׁמִים יתיר י׳

ואין

v. 15. *a*) *O Iehoua* &c. v. 4. 8. 2 Reg. 19, 15. *iustus tu* es. Ier. 12, 1. Dan. 9, 14. Neh. 9, 33. 2 Par. 12, 6. *b*) *quia* ex mera tua gratia *reliqui sumus*. Ier. 42, 2. *euasio*, qui euasimus. v. 8. 13. 14. *c*) v. 7.

CAP. X, v. 1. *d*) Vulg. *Sic ergo orante Esdra*, 1 Reg. 8, 33. 42. 54. *e*) *& quum confiteretur* peccata populi sui, Dan. 9, 4. 20. Neh. 1, 6. *flens*, 2 Sam. 19, 2. *& prostratus*, Deut. 9, 18. 25. *ante ædem Dei* v. 6. in atrio Israelis, conuersus ad sacrarium, 1 Reg. 8, 54. 64. *f*) *fleuit enim populus multo & magno fletu* (1) Tantum nimir. valuit Ezræ exemplum, vt I. Israelitæ, interprete *Schechania*, promiserint, se coniuges alienigenas repudiaturos, v. 2-5. ad quod II. *Comitia* populi Hierosolymam indicuntur, v. 6-8. III. *repudium* extranearum ex plebiscito *decernitur*, v. 9-12. IV. *Præfecti* huic negotio *designantur*, v. 13-15. a quibus V. intra tres menses hæc *res absoluitur*. v. 16. 17. & VI. *nomina reorum* huius delicti *ex Sacerdotibus*, v. 18-22. *Leuitis*; v. 23. cantoribus ac ianitoribus, v. 24. & reliquis *Israelitis*, v. 25-44. recitantur.

v. 2. *g*) cf. c. 8, 3. 5. 9. *h*) v. 26. c. 2, 7. c. 8, 7. *i*) *dum cohabitare fecimus* vel *duximus*, v. 10. 14. 17. 18. Neh. 13, 23. 27. *k*) *nunc tamen superest spes* aliqua emendationis & veniæ *Israeli*. 1 Par. 29, 15.

v. 7. *l*) c. 1, 1. Neh. 8, 15. *m*) v. 6. 8. 16. c. 4, 1. c. 8, 35.

v. 8. *n*) *deuoueretur* & sacro fisco addiceretur, Exod. 22, 19. Leu. 27, 28. *vniuersa substantia* s. facultates *eius*, c. 1, 4. c. 7, 26. *o*) *ipseque* per excommunicationem *separaretur*, eiiceretur, v. 11. c. 9, 1. *e cœtu eorum, qui migrauerant*, v. 6. 7. c. 9, 4. cf. c. 7, 26. Ioh. 12, 42.

v. 15. אתה sic *milel* 1. 2. 6. 7. 15. 17. 22. 23. 24. Alii *milra*, contra *Mas.* 1. & *Erff.* באשמתנו *defect.* 1. 3. contra *Mas. impr.* & *Erff.* CAP. X, v. 2. Sine præmisso *spatio* 1. 6 -- 10. 12. 14. 19. 20. 21. v. 3. בעצרת ita quidem & *Orientales* scribunt, verum בעצות legunt. v. 6. עזרא per *Sakephk.* male 2. 6. 9. 12. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 8. וכל per *Tlischagd.* 6. 9. 10. 14. 20. 22. v. 9. ובנימן sine *Psik* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. v. 10. Cum præmisso *spatio* 3. 6 - 10. 19. 20. 21. 22. 23. v. 12. כן כדברך עלינו ita 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 13. רב per *Pat.* 1. 3. 17. 18. & *Ber.* contra *Mas.* 2 Par. 28, 8.

וְאֵין כֹּחַ לַעֲמוֹד בַּחוּץ וְהַמְּלָאכָה לֹא־לְיוֹם אֶחָד וְלֹא
14 לִשְׁנַיִם כִּי־הִרְבִּינוּ לִפְשֹׁעַ בַּדָּבָר הַזֶּה׃ יַעַמְדוּ־נָא שָׂרֵינוּ
לְכָל־הַקָּהָל וְכֹל ׀ אֲשֶׁר בֶּעָרֵינוּ הַהֹשִׁיב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
יָבֹא לְעִתִּים מְזֻמָּנִים וְעִמָּהֶם זִקְנֵי־עִיר וָעִיר וְשֹׁפְטֶיהָ עַד
לְהָשִׁיב חֲרוֹן אַף־אֱלֹהֵינוּ מִמֶּנּוּ עַד לַדָּבָר הַזֶּה׃ אַךְ טו
יוֹנָתָן בֶּן־עֲשָׂהאֵל וְיַחְזְיָה בֶן־תִּקְוָה עָמְדוּ עַל־זֹאת וּמְשֻׁלָּם
16 וְשַׁבְּתַי הַלֵּוִי עֲזָרֻם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי הַגּוֹלָה וַיִּבָּדְלוּ עֶזְרָא
הַכֹּהֵן אֲנָשִׁים רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְבֵית אֲבֹתָם וְכֻלָּם בְּשֵׁמוֹת
17 וַיֵּשְׁבוּ בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי לִדְרְיוֹשׁ הַדָּבָר׃ וַיְכַלּוּ
בַּכֹּל אֲנָשִׁים הַהֹשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת עַד יוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ
18 הָרִאשׁוֹן׃ וַיִּמָּצֵא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הֹשִׁיבוּ
נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מִבְּנֵי יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וְאֶחָיו מַעֲשֵׂיָה
19 וֶאֱלִיעֶזֶר וְיָרִיב וּגְדַלְיָה׃ וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא נְשֵׁיהֶם
וַאֲשֵׁמִים אֵיל־צֹאן עַל־אַשְׁמָתָם׃ וּמִבְּנֵי אִמֵּר חֲנָנִי כ
21 וּזְבַדְיָה׃ וּמִבְּנֵי חָרִם מַעֲשֵׂיָה וְאֵלִיָּה וּשְׁמַעְיָה וִיחִיאֵל
22 וְעֻזִּיָּה׃ וּמִבְּנֵי פַּשְׁחוּר אֶלְיוֹעֵינַי מַעֲשֵׂיָה יִשְׁמָעֵאל נְתַנְאֵל
23 יוֹזָבָד וְאֶלְעָשָׂה׃ וּמִן־הַלְוִיִּם יוֹזָבָד וְשִׁמְעִי וְקֵלָיָה הוּא
24 קְלִיטָא פְּתַחְיָה יְהוּדָה וֶאֱלִיעֶזֶר׃ וּמִן־הַמְשֹׁרְרִים אֶלְיָשִׁיב
וּמִן־הַשֹּׁעֲרִים שַׁלֻּם וָטֶלֶם וְאוּרִי׃ וּמִיִּשְׂרָאֵל מִבְּנֵי פַרְעֹשׁ כה
26 רַמְיָה וְיִזִּיָּה וּמַלְכִּיָּה וּמִיָּמִן וְאֶלְעָזָר וּמַלְכִּיָּה וּבְנָיָה׃ וּמִבְּנֵי
27 עֵילָם מַתַּנְיָה זְכַרְיָה וִיחִיאֵל וְעַבְדִּי וִירֵמוֹת וְאֵלִיָּה׃ וּמִבְּנֵי
זַתּוּא אֶלְיוֹעֵנַי אֶלְיָשִׁיב מַתַּנְיָה וִירֵמוֹת וְזָבָד וַעֲזִיזָא׃
28 29 וּמִבְּנֵי בֵּבָי יְהוֹחָנָן חֲנַנְיָה זַבַּי עַתְלָי׃ וּמִבְּנֵי בָּנִי מְשֻׁלָּם
מַלּוּךְ וַעֲדָיָה יָשׁוּב וּשְׁאָל יְרָמוֹת׃ וּמִבְּנֵי פַּחַת מוֹאָב עַדְנָא ל — ורמות קרי
31 וּכְלָל בְּנָיָה מַעֲשֵׂיָה מַתַּנְיָה בְּצַלְאֵל וּבִנּוּי וּמְנַשֶּׁה׃ וּבְנֵי
32 חָרִם אֱלִיעֶזֶר יִשִּׁיָּה מַלְכִּיָּה שְׁמַעְיָה שִׁמְעוֹן׃ בִּנְיָמִן מַלּוּךְ
33 שְׁמַרְיָה׃ מִבְּנֵי חָשֻׁם מַתְּנַי מַתַּתָּה זָבָד אֱלִיפֶלֶט יְרֵמַי
34 מְנַשֶּׁה שִׁמְעִי׃ מִבְּנֵי בָנִי מַעֲדַי עַמְרָם וְאוּאֵל׃ בְּנָיָה בֵדְיָה לה
כלוהי

a) *neque vis est subsistendi*, non possumus citra valetudinis periculum *consistere foris* sub dio. b) & *opus hoc* s. *negotium* reformandi huius abusus, *non est diei vnius, vel duorum*, vt vno alteroue die emendari omnia possint; *quia multum deliquimus* Am. 4, 4. *hac in re*. v. 4. 9. 14. 16.

v. 14. c) *Maneant*, quæsumus. Vulg. *Constituantur igitur*, v. 15. *principes nostri* s. proceres *totius cœtus*, v. 8. 12. d) *quisquis autem est in vrbibus nostris*, c. 2, 70. *qui duxit vxores alienigenas*, v. 2. 10. 11. 44. Præfixum ה vim habet *relatiui*, vt etiam v. 17. c. 8, 25. e) veniat *temporibus præstitutis* (3) Neh. 10, 35. c. 13, 31. f) & vna *cum illis* veniant etiam *seniores* s. senatus v. 8. *cuiusque vrbis*, Esth. 8, 11. *eiusque iudices*, Zeph. 3, 3. g) *donec auertamus*, vel sec. Vulg. *auertatur*, Num. 25, 11. *æstus iræ* Dei nostri, Esa. 13, 9. h) q. d. quæ *vsque*, i. e. constanter ardet, coll. c. 2, 63. *propter hanc rem vel crimen hoc*. v. 4. 9. 16. 2 Reg. 5, 18.

v. 15. i) *Tantummodo tamen* Ionathan etc. non totius multitudinis principes, quod v. 14. populus consulebat. cf. ad Particulam Gen. 7, 23. 1 Sam. 16, 6. Iob. 13, 15. k) *steterunt super hoc*, v. 14. s. *præfecti sunt huic negotio*, coll. Deut. 27, 13. Ezech. 44, 24. *Meschullam vero* & *Schabbethai Leuita*, velut concommissarii, *eos adiuuerunt*. 1 Par. 12, 19.

v. 16. l) *Sic ergo*, vt v. 12, sqq. dixerant, *fecerunt filii transmigrationis*, v. 6. 7. & iudices huius caussæ *selecti sunt* v. 8. 11. c. 8, 24. 1 Par. 23, 13. *Ezra sacerdos*, v. 10. c. 7, 11. & alii quidam *viri* (asyndeton) *principes patriarum familiarum*. c. 1, 5. *pro familiis suis*. c. 2, 59. *iique omnes nominibus suis* designati, c. 8, 20. m) *ad inquirendum*, vel *ad inquisitionem* (1) cf. Deut. 13, 15. c. 17, 4.

---

v. 14. בערינו ita per *Segol* omnes, etiam *Mas. Erff.* præter 3. 17. 18. 24. & *Ber.* qui loco illius regulare *Schual* habent. v. 15. עשׂאל sic sine *He* 1. 2. At עשה־אל cum interposito *Makk*. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. v. 16. לדריוש per *Kam.* & *Meth.* 2. 3. v. 17. Pro בכל habet בכל 3. contra *Mas.* 1. 2. h. l. & *impr.* Gen. 16, 12. v. 27. אליועני sic *defect.* 1. 22. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. v. 29. ישוב ושאל ita 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ירמות sine *Kri* per *Vau*, 2. 3. 6. 9. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Hos. 1, 1. v. 30. עדנה per *He* 1. 3. & *Mas. Erff.* sec. *Mas.* 3. v. 31. מלכיה שמעיה ita 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22.

כלוהי ק׳ ויעשו ק׳ 36 37 38 כְּלוּהִי: וַנְיָה מְרֵמוֹת אֶלְיָשִׁיב: מַתַּנְיָה מַתְּנַי וְיַעֲשָׂו: וּבָנִי
מ 39 וּבִנּוּי שִׁמְעִי: וְשֶׁלֶמְיָה וְנָתָן וַעֲדָיָה: מַכְנַדְבַי שָׁשַׁי שָׁרָי:
41 42 43 עֲזַרְאֵל וְשֶׁלֶמְיָהוּ שְׁמַרְיָה: שַׁלּוּם אֲמַרְיָה יוֹסֵף: מִבְּנֵי
ידי קרי 44 נְבוֹ יְעִיאֵל מַתִּתְיָה זָבָד זְבִינָא ידו וְיוֹאֵל בְּנָיָה: כָּל אֵלֶּה
נשאו קרי נשאי נָשִׁים נָכְרִיּוֹת וְיֵשׁ מֵהֶם נָשִׁים וַיָּשִׂימוּ בָּנִים:

LIBER NEHEMIAE,

Hebr.

נחמיה

Liber hic a Vulg. & Ar. interprete *Esdræ secundus* inscriptus, & cum præcedenti in vnum volumen compingi solitus, auctorem suum tum in fronte c. 1, 1. tum alibi passim profitetur. *Describit* enim *Nehemias*, dux & præfectus Iudæorum, I. *Vrbis & mœniorum Hierosolymæ instaurationem*, c. 1. 2. 3. inter impedimenta hostium, c. 3, 33 -- c. 4, 17. populique querelas, c. 5. & Sanballati ac falsorum fratrum insidias, c. 6. continuatam & consummatam; sub sequente deinde custodiarum ordinatione, & reuersorum incolarum recensione, c. 7. II. Reducis *populi correctionem*, & collapsi *cultus diuini reformationem*; cum *priorem*, ante reditum in aulam Persicam, c. 8, 1. -- c. 13, 5. tum *posteriorem*, c. 13, 6 -- 31. Quæ omnia intra XII. vel XIII. annorum spatium peracta sunt, coll. c. 1, 2. c. 2, 1. 2. 6. cum c. 13, 6.

CAP. I.

א דִּבְרֵי נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה וַיְהִי בְחֹדֶשׁ כִּסְלֵו
2 שְׁנַת עֶשְׂרִים וַאֲנִי הָיִיתִי בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: וַיָּבֹא חֲנָנִי אֶחָד
מֵאַחַי הוּא וַאֲנָשִׁים מִיהוּדָה וָאֶשְׁאָלֵם עַל הַיְּהוּדִים
3 הַפְּלֵיטָה אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ מִן הַשֶּׁבִי וְעַל יְרוּשָׁלִָם: וַיֹּאמְרוּ
לִי הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ מִן הַשְּׁבִי שָׁם בַּמְּדִינָה
קמץ בז״ק בְּרָעָה גְדֹלָה וּבְחֶרְפָּה וְחוֹמַת יְרוּשָׁלִַם מְפֹרָצֶת וּשְׁעָרֶיהָ
4 נִצְּתוּ בָאֵשׁ: וַיְהִי כְּשָׁמְעִי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יָשַׁבְתִּי
וָאֶבְכֶּה וָאֶתְאַבְּלָה יָמִים וָאֱהִי צָם וּמִתְפַּלֵּל לִפְנֵי אֱלֹהֵי
ה הַשָּׁמָיִם: וָאֹמַר אָנָּא יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הָאֵל הַגָּדוֹל
וְהַנּוֹרָא שֹׁמֵר הַבְּרִית וָחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו:
6 תְּהִי נָא אָזְנְךָ קַשֶּׁבֶת וְעֵינֶיךָ פְתוּחוֹת לִשְׁמֹעַ אֶל תְּפִלַּת
עַבְדְּךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם יוֹמָם וָלַיְלָה
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וּמִתְוַדֶּה עַל חַטֹּאות בְּנֵי
7 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָךְ וַאֲנִי וּבֵית אָבִי חָטָאנוּ: חֲבֹל
חָבַלְנוּ לָךְ וְלֹא שָׁמַרְנוּ אֶת הַמִּצְוֹת וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת
8 הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוִּיתָ אֶת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: זְכָר נָא אֶת
הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתָ אֶת מֹשֶׁה עַבְדְּךָ לֵאמֹר אַתֶּם
9 תִּמְעָלוּ אֲנִי אָפִיץ אֶתְכֶם בָּעַמִּים: וְשַׁבְתֶּם אֵלַי
ושמרתם

v. 44. a) *Omnes isti*, a v. 18. hactenus recensiti, *ducentes fuerant* s. *duxerant vxores alienigenas*, v. 2. 10. 11. 14. c. 9, 2. *erantque ex illis vxoribus, vnde etiam filios procreauerant* mariti, coll. v. 3. Ps. 107, 41. Alia constructione Vulg. & Schm. *& fuerunt ex eis mulieres, quæ pepererant filios.* Conf. Varr. lect. Hoc autem ideo addidit Ezras, quia eiusmodi vxores difficilius repudiabantur.

NEHEMIAE CAP. I, v. 1. b) *Verba*, Ier. 1, 1. siue *res gestæ*, vt 2 Sam. 11, 18. 1 Reg. 14, 19. 29. *Nehemiæ*, c. 7, 7. principis & præfecti Iudææ, c. 5, 14. c. 12, 26. quod etiam titulus *Hattirschata* dicit, c. 8, 9. c. 9, 10. & *filii Chathaliæ* c. 10, 2. Alius igitur fuit *Nehemias*, *filius Asbuki*, c. 3, 16. Narratur autem hoc capite, I. quomodo Nehemias in Perside *miseram Iudæorum sortem in Iudæa*, perceperit, v. 1-3. vnde II. ad lacrimas & preces conuersus, *ieiunauit* per aliquot dies, Deumque *orauit*, vt animum Artaxerxis, Persarum regis, exorabilem sibi redderet, v. 4-11. c) Zach. 7, 1. Ezr. 10, 9. 1 Macc. 4, 52. d) *anno vigesimo*, scil. *Artaxerxis* Longimani, coll. c. 2, 1. c. 5, 14. Ezr. 7, 7. e) Esth. 1, 2. c. 2, 3. 5. Dan. 8, 2.

v. 2. f) & interrogaui eos *de Iudæis, euasione*; h. e. sec. Vulg. *qui remanserant* s. residui erant ex clade, *& reuersi* ex captiuitate Babyloniorum. Ezr. 9, 14. 15. g) *& inprimis de Hierosolyma*, eiusque statu.

v. 3. h) *illic in prouincia* Iudææ, c. 7, 6. Ezr. 2, 1. i) *in malo* s. *adflictione magna* sunt. c. 2, 17. c. 13, 18. Exod. 5, 19. k) *exustæ sunt* igne. c. 2, 3. 17. 2 Reg. 25, 10.

v. 4. l) *& luctui me dedi*, c. 8, 9. Dan. 10, 2. Ezr. 10, 6. per aliquot s. plures *dies*, Gen. 40, 4. Iud. 11, 4. m) *& fui ieiunans*; Esth. 4, 16. Ezr. 8, 21. c. 9, 5.

v. 8. n) 2 Reg. 20, 3. Iob. 10, 9. cf. Leu. 26, 42. Ps. 75, 20.

v. 44. וַיֵּשׁ־מֵהֶם 1. וַיֵּשׁ מֵהֶם 2. At וַיֵּשׁ sic per *Makk.* & *Segol* 1. & in marg. 6. 9. 7. 8. 15. 22. Plerique vero וַיֵּשׁ מֵהֶם incommoda distinctione. NEHEM. CAP. I, v. 1. Librum hunc superiori vna serie adnectunt, sine vllo interposito spatio, 2. & *Mas. Erff.* at cum interposito simplici *spatio* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 12. 20. 22. וַיְהִי בְחֹדֶשׁ ita 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 2. הַשֶּׁבִי *milra* 1. 2. 3. v. 5. אָנָּא prius *Aleph* per *Meth.* 3. at per *Merca* (quod tamen pro *Meth.* positum est) 1. 17. 18. & *Ber.* Sed per *Mun.* reliqui omnes, (excepto 2. qui nullum sub priori hoc *Aleph* accentum habet) præter *Mas. impr.* Gen. 45, 5. cf. infra v. 11. v. 6. אָזְנְךָ sic per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. Reliqui per *Makk.* Vide ibid. v. 11.

וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֺתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲכֶם
בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם אֲקַבְּצֵם וַהֲבוֹאוֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם — והביאתים קרי
אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לְשַׁכֵּן אֶת־שְׁמִי שָׁם׃ וְהֵם עֲבָדֶיךָ 10
וְעַמֶּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבְיָדְךָ הַחֲזָקָה׃ אָנָּא 11
אֲדֹנָי תְּהִי נָא אָזְנְךָ קַשֶּׁבֶת אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־
תְּפִלַּת עֲבָדֶיךָ הַחֲפֵצִים לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ וְהַצְלִיחָה־נָּא
לְעַבְדְּךָ הַיּוֹם וּתְנֵהוּ לְרַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ הַזֶּה וַאֲנִי הָיִיתִי
מַשְׁקֶה לַמֶּלֶךְ׃

CAP. II.

ב וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן שְׁנַת עֶשְׂרִים
לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ יַיִן לְפָנָיו וָאֶשָּׂא אֶת־הַיַּיִן וָאֶתְּנָה
לַמֶּלֶךְ וְלֹא־הָיִיתִי רַע לְפָנָיו׃ וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ מַדּוּעַ 2
פָּנֶיךָ רָעִים וְאַתָּה אֵינְךָ חוֹלֶה אֵין זֶה כִּי־אִם רֹעַ לֵב
וָאִירָא הַרְבֵּה מְאֹד׃ וָאֹמַר לַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יִחְיֶה 3
מַדּוּעַ לֹא־יֵרְעוּ פָנַי אֲשֶׁר הָעִיר בֵּית־קִבְרוֹת אֲבֹתַי
חֲרֵבָה וּשְׁעָרֶיהָ אֻכְּלוּ בָאֵשׁ׃ וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ עַל־מַה־ 4
זֶּה אַתָּה מְבַקֵּשׁ וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם׃ וָאֹמַר 5
לַמֶּלֶךְ אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־יִיטַב עַבְדְּךָ לְפָנֶיךָ
אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנִי אֶל־יְהוּדָה אֶל־עִיר קִבְרוֹת אֲבֹתַי
וְאֶבְנֶנָּה׃ וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ וְהַשֵּׁגַל יוֹשֶׁבֶת אֶצְלוֹ עַד־ 6
מָתַי יִהְיֶה מַהֲלָכְךָ וּמָתַי תָּשׁוּב וַיִּיטַב לִפְנֵי־הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁלָחֵנִי וָאֶתְּנָה לוֹ זְמָן׃ וָאוֹמַר לַמֶּלֶךְ אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ 7
טוֹב אִגְּרוֹת יִתְּנוּ־לִי עַל־פַּחֲווֹת עֵבֶר הַנָּהָר אֲשֶׁר
יַעֲבִירוּנִי עַד אֲשֶׁר־אָבוֹא אֶל־יְהוּדָה׃ וְאִגֶּרֶת אֶל־ 8
אָסָף שֹׁמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִתֶּן־לִי עֵצִים
לְקָרוֹת אֶת־שַׁעֲרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר־לַבַּיִת וּלְחוֹמַת הָעִיר
וְלַבַּיִת אֲשֶׁר־אָבוֹא אֵלָיו וַיִּתֶּן־לִי הַמֶּלֶךְ כְּיַד־אֱלֹהַי
הַטּוֹבָה עָלָי׃ וָאָבוֹא אֶל־פַּחֲווֹת עֵבֶר הַנָּהָר וָאֶתְּנָה 9
לָהֶם אֵת אִגְּרוֹת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח עִמִּי הַמֶּלֶךְ שָׂרֵי חַיִל
וּפָרָשִׁים׃ וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וְטוֹבִיָּה הָעֶבֶד 10
הָעַמֹּנִי

a) tum si fuerit *dispulsus vester*, vel si quis vestrum pulsus fuerit *ad extremum cælorum*, Deut. 30, 4. *inde tamen colligam eos*, Esa. 54, 7. Mich. 4, 6. b) Deut. 12, 11. c. 14, 23. c. 16, 6. 11. c. 26, 2. Ier. 7, 12. Ezr. 6, 12. v. 10. c) *Atqui illi sunt servi tui*, v. 11. Deut. 32, 36. 1 Reg. 8, 51. Ps. 74, 2. 19. d) Exod. 32, 11. Deut. 9, 29. v. 11. e) *Obsecro, Domine!* v. 5. auris tua sit *attenta* (2) v. 6. coll. Ps. 130, 2. f) *qui* cum sancta animi delectatione *cupiunt*, Mal. 3, 1. *timere nomen tuum*, Ps. 86, 11. g) *& da quæso prosperum successum*. Ps. 118, 25. h) *& fac ipsum in miserationes*, vt rex eius misereatur. c. 3, 36. 1 Reg. 8, 50. Ps. 106, 46. i) *coram viro isto*, scil. rege Artaxerxe, c. 2, 1. Ezr. 7, 27. 28. k) Vulg. *ego enim eram pincerna regis*, Gen. 40, 1. 2. 5. 1 Reg. 10, 5. CAP. II, v. 1. l) *Factum vero est in mense Nisan, anni Artaxerxis vigesimi*, adeoque post interiectos tres menses, coll. c. 1, 1. m) Ier. 35, 5. n) Parenthesis: *non autem solebam tristis esse coram eo*. cf. v. 2. 3. Gen. 40, 7. Coh. 7, 3. v. 2. o) v. 1. Gen. 41, 19. p) *adflictio* vel *mœror animi* s. *cordis* Coh. 7, 3. q) Ne quid forte mali rex suspicaretur; cum præsertim reges Persarum adeo delicati essent, vt ne quidem lugubri veste induto coram eis comparere liceret, Esth. 4, 2. v. 3. r) Consueta reges salutandi formula. vid. 1 Reg. 1, 31. Dan. 2, 4. c. 3, 9. c. 5, 10. etc. s) *quare non tristes essent facies meæ?* v. 1. Deut. 15, 10. Esa. 15, 4. *quandoquidem illa urbs*, quæ est *domus* s. *locus continens*, v. 5. 2 Sam. 15, 17. 1 Reg. 18, 32. t) *vastata est*, v. 17. Iea. 33, 10. Hagg. 1, 4. 9. u) v. 13. 17. c. 1, 3. v. 5. x) v. 7. Esth. 1, 19. y) v. 6. Esth. 8, 5.

v. 9. והביאתים sic in textu, sine nota, 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. & *Mas. Erff.* At והבאתים *defect.* poscit *Mas. impr.* Ier. 25, 9. v. 11. אנא sic per *Meth.* 2. *Merca* 1. 17. 18. 24. At per *Mun.* geminum 6. 9. 10. 13. 19. 21. 23. contra analogiam & præter *Mas. impr.* Gen. 45, 5. Denique nec tonicum nec euphonicum accentum in priore syllaba habent 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 22. & *Ber.* תהי per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. אזנך per „ *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. Reliqui, per *Makk.* Vid. v. 6. CAP. II, v. 6. וייטב לפני ita 6. 9. 10. 20. 21. 22. At וייטב לפני 2. 1. 2. v. 7. טוב per *Rbhia* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 8. לקרות per *Tlischakt.*

הָעַמֹּנִי וַיֵּרַע לָהֶם רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר־בָּא אָדָם לְבַקֵּשׁ טוֹבָה
11 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וָאָבוֹא אֶל־יְרוּשָׁלָ͏ִם וָאֱהִי־שָׁם יָמִים
12 שְׁלֹשָׁה׃ וָאָקוּם לַיְלָה אֲנִי וַאֲנָשִׁים מְעַט עִמִּי וְלֹא־הִגַּדְתִּי
לְאָדָם מָה אֱלֹהַי נֹתֵן אֶל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת לִירוּשָׁלָ͏ִם וּבְהֵמָה
13 אֵין עִמִּי כִּי אִם־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֲנִי רֹכֵב בָּהּ׃ וָאֵצְאָה
בְשַׁעַר־הַגַּיְא לַיְלָה וְאֶל־פְּנֵי עֵין הַתַּנִּין וְאֶל־שַׁעַר
הָאַשְׁפֹּת וָאֱהִי שֹׂבֵר בְּחוֹמֹת יְרוּשָׁלַ͏ִם אֲשֶׁר־הֵם ׀ פְּרוּצִים מ׳ פתוחה בסוף תיבה
14 וּשְׁעָרֶיהָ אֻכְּלוּ בָאֵשׁ׃ וָאֶעֱבֹר אֶל־שַׁעַר הָעַיִן וְאֶל־בְּרֵכַת
טו הַמֶּלֶךְ וְאֵין־מָקוֹם לַבְּהֵמָה לַעֲבֹר תַּחְתָּי׃ וָאֱהִי עֹלֶה
בַנַּחַל לַיְלָה וָאֱהִי שֹׂבֵר בַּחוֹמָה וָאָשׁוּב וָאָבוֹא בְּשַׁעַר
16 הַגַּיְא וָאָשׁוּב׃ וְהַסְּגָנִים לֹא יָדְעוּ אָנָה הָלַכְתִּי וּמָה אֲנִי
עֹשֶׂה וְלַיְּהוּדִים וְלַכֹּהֲנִים וְלַחֹרִים וְלַסְּגָנִים וּלְיֶתֶר עֹשֵׂה
17 הַמְּלָאכָה עַד־כֵּן לֹא הִגַּדְתִּי׃ וָאוֹמַר אֲלֵהֶם אַתֶּם רֹאִים פתח בס״פ
הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ בָהּ אֲשֶׁר יְרוּשָׁלַ͏ִם חֲרֵבָה וּשְׁעָרֶיהָ
נִצְּתוּ בָאֵשׁ לְכוּ וְנִבְנֶה אֶת־חוֹמַת יְרוּשָׁלַ͏ִם וְלֹא־נִהְיֶה
18 עוֹד חֶרְפָּה׃ וָאַגִּיד לָהֶם אֶת־יַד אֱלֹהַי אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה
עָלַי וְאַף־דִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר אָמַר־לִי וַיֹּאמְרוּ נָקוּם וּבָנִינוּ
19 וַיְחַזְּקוּ יְדֵיהֶם לַטּוֹבָה׃ וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי
וְטֹבִיָּה ׀ הָעֶבֶד הָעַמֹּנִי וְגֶשֶׁם הָעַרְבִי וַיַּלְעִגוּ לָנוּ וַיִּבְזוּ
עָלֵינוּ וַיֹּאמְרוּ מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים הַעַל
כ הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מֹרְדִים׃ וָאָשִׁיב אוֹתָם דָּבָר וָאוֹמַר לָהֶם
אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ וַאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו נָקוּם
וּבָנִינוּ וְלָכֶם אֵין־חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃

ג וַיָּקָם אֶלְיָשִׁיב הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים וַיִּבְנוּ אֶת־ CAP. III.
שַׁעַר הַצֹּאן הֵמָּה קִדְּשׁוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו וְעַד־מִגְדַּל
2 הַמֵּאָה קִדְּשׁוּהוּ עַד מִגְדַּל חֲנַנְאֵל׃ וְעַל־יָדוֹ בָנוּ אַנְשֵׁי
3 יְרֵחוֹ וְעַל־יָדוֹ בָּנָה זַכּוּר בֶּן־אִמְרִי׃ וְאֵת שַׁעַר הַדָּגִים
בָּנוּ בְּנֵי הַסְּנָאָה הֵמָּה קֵרוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו מַנְעוּלָיו
וּבְרִיחָיו

a) *& displicuit illis displicentia magna.* c. 13, 8. Gen. 21, 11. Ion. 4, 1. b) Ps. 122, 9. Esth. 10, 3. v. 11. c) *mansi illic* quietus *tres dies*, vt a lassitudine itineris me reficerem. Ezr. 8, 15. 32. v. 12. d) *Deinde surrexi nocte*, Gen. 32, 23. Iud. 6, 27. e) *nondum enim indicaueram cuiquam*, v. 16. 1 Sam. 25, 26. *quid Deus indidisset animo meo.* c. 7, 5. Coh. 3, 11. Ezr. 7, 27. v. 13. f) *Et egressus sum per portam vallis*, c. 3, 13. ad occidentem Hierosolymæ, versus meridiem, 2 Par. 26, 9. g) *& versus*, Leu. 14, 53. Ezech. 42, 2. 3. *fontem draconis*; qui illic forte stabulari solitus, dum vrbs desolata erat, coll. not. Esa. 13, 22. Mal. 1, 3. *& ad portam sterquilinii*, s. esquilinam; per quam stercora euehebantur, ab occidente vrbis: vt sordes quam remotissimæ a templo essent. c. 3, 13. 14. cf. Ps. 113, 7. h) *fuique intentus in muros* Hierosolymæ (2) v. 15. coll. rad. Ar. *Explorauit vulnus, qua esset profunditate* &c. cf. infra c. 4, 1. i) *qui perrupti erant.* c. 1, 3. c. 4, 1. k) v. 3. v. 14. l) *Et* illuc *transii* s. transire volui, coll. c. 9, 17. *ad portam fontis*, siue Siloam, siue alius cuiusdam; c. 3, 15. *& ad piscinam*, Vulg. *aquæ ductum regis* Hiskiæ, c. 3, 15. 2 Reg. 18, 17. 2 Par. 32, 3. 30. *sed non erat ibi locus* equo s. *iumento*, v. 12. *ad transeundum sub me*; propter indigestam molem ruderum. CAP. III, v. 1. m) *Surrexit itaque*, c. 2, 8. 20. Exponitur hoc capite, I. Quid quisque de muris & portis Hierosolymæ ædificauerit, v. 1-32. II. Quomodo *Sanballat* & *Tobias* ædificantes irriserint, v. 33-35. contra quos III. *Nehemias* precibus apud Deum pugnat, v. 36. 37. & interea IV. *populus ædificando pergit*, v. 38.

---

v. 12. ואקום sine Psik 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. ואנשים sine *Psik* 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 13. שׂבר sic per *Schin*, seu geminum punctum, 1. 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 22. Et sic v. 15. iidem & 21. Quomodo vtrobique legisse videntur LXX, *συντρίβων*, *confringens.* הֵםפְּרוּצִים ita *Cthib* sine interposito Psik, quasi vnam vocem, exprimunt 1. 22. cum *Kri* הם פרוצים, quod *Kri* etiam habent 2. 7. 8. & *Mas. Erff.* At *Psik* poscit *Ind. Bas.* f. 61. c. v. 16. עשי pluraliter per *Iod* 1. 10. 13. 14. 19. 20. 22. & (in textu) 6. 9. v. 17. הִגָּדתי per *Kam.* 2. 3. 6. 9., 10. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. אתם ראים ita 1. הרעה per *Sakephk.* incommoda distinctione 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. אֲשֶׁר־אנחנו per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 24. Alii per [illegible] *Sakephk*, male. v. 20. השמים Sic per *Rbhia* 2. 7. 8. 17. 34.

4 וּבְרִיחָיו׃ וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה בֶּן־הַקּוֹץ
וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק מְשֻׁלָּם בֶּן־בֶּרֶכְיָה בֶּן־מְשֵׁיזַבְאֵל וְעַל־
ה יָדָם הֶחֱזִיק צָדוֹק בֶּן־בַּעֲנָא׃ וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיקוּ הַתְּקוֹעִים
חסר א׳ 6 וְאַדִּירֵיהֶם לֹא־הֵבִיאוּ צַוָּרָם בַּעֲבֹדַת אֲדֹנֵיהֶם׃ וְאֵת
שַׁעַר הַיְשָׁנָה הֶחֱזִיקוּ יוֹיָדָע בֶּן־פָּסֵחַ וּמְשֻׁלָּם בֶּן־בְּסוֹדְיָה
7 הֵמָּה קֵרוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו וּמַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו׃ וְעַל־
יָדָם הֶחֱזִיק מְלַטְיָה הַגִּבְעֹנִי וְיָדוֹן הַמֵּרֹנֹתִי אַנְשֵׁי גִבְעוֹן
8 וְהַמִּצְפָּה לְכִסֵּא פַּחַת עֵבֶר הַנָּהָר׃ עַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק
עֻזִּיאֵל בֶּן־חַרְהֲיָה צוֹרְפִים וְעַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק חֲנַנְיָה בֶּן־
9 הָרַקָּחִים וַיַּעַזְבוּ יְרוּשָׁלִַם עַד הַחוֹמָה הָרְחָבָה׃ וְעַל־
9 יָדָם הֶחֱזִיק רְפָיָה בֶן־חוּר שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ יְרוּשָׁלִָם׃ וְעַל־
יָדָם הֶחֱזִיק יְדָיָה בֶן־חֲרוּמַף וְנֶגֶד בֵּיתוֹ וְעַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק
11 חַטּוּשׁ בֶּן־חֲשַׁבְנְיָה׃ מִדָּה שֵׁנִית הֶחֱזִיק מַלְכִּיָּה בֶן־חָרִם
12 וְחַשּׁוּב בֶּן־פַּחַת מוֹאָב וְאֵת מִגְדַּל הַתַּנּוּרִים׃ וְעַל־יָדוֹ
הֶחֱזִיק שַׁלּוּם בֶּן־הַלּוֹחֵשׁ שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ יְרוּשָׁלִָם הוּא
13 וּבְנוֹתָיו׃ אֵת שַׁעַר הַגַּיְא הֶחֱזִיק חָנוּן וְיֹשְׁבֵי זָנוֹחַ הֵמָּה
בָנוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו וְאֶלֶף אַמָּה
14 בַּחוֹמָה עַד שַׁעַר הַשְּׁפוֹת׃ וְאֵת ׀ שַׁעַר הָאַשְׁפּוֹת הֶחֱזִיק
מַלְכִּיָּה בֶן־רֵכָב שַׂר פֶּלֶךְ בֵּית־הַכָּרֶם הוּא יִבְנֶנּוּ וְיַעֲמִיד
טו דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו׃ וְאֵת שַׁעַר הָעַיִן הֶחֱזִיק שַׁלּוּן
בֶּן־כָּל־חֹזֶה שַׂר פֶּלֶךְ הַמִּצְפָּה הוּא יִבְנֶנּוּ וִיטַלְלֶנּוּ
יתיר ו׳ וְיַעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו וְאֵת חוֹמַת בְּרֵכַת
הַשֶּׁלַח לְגַן־הַמֶּלֶךְ וְעַד־הַמַּעֲלוֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעִיר
16 דָּוִיד׃ אַחֲרָיו הֶחֱזִיק נְחֶמְיָה בֶן־עַזְבּוּק שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ בֵּית־
צוּר עַד־נֶגֶד קִבְרֵי דָוִיד וְעַד־הַבְּרֵכָה הָעֲשׂוּיָה וְעַד בֵּית
17 הַגִּבֹּרִים׃ אַחֲרָיו הֶחֱזִיקוּ הַלְוִיִּם רְחוּם בֶּן־בָּנִי עַל־יָדוֹ
18 הֶחֱזִיק חֲשַׁבְיָה שַׂר־חֲצִי־פֶלֶךְ קְעִילָה לְפִלְכּוֹ׃ אַחֲרָיו
הֶחֱזִיקוּ אֲחֵיהֶם בַּוַּי בֶּן־חֵנָדָד שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ קְעִילָה׃
ויחזק

v. 4. *a*) *Et ad manum eorum* f. *iuxta eos*, v. 2. 5. 7. *instaurauit*, v. 5. 6. 7. 8. cet. *Meremoth*, v. 21.

v. 5. *b*) *Thekoitæ*, plebeii fcil. Thekoæ ciues. v. 27. 2 Sam. 14, 2. c. 23, 26. Am. 1, 1. *c*) *fed illuftres* & primates *eorum*, c. 10, 30. Ier. 14, 3. *non fubmiferunt collum fuum feruitio domini* Dei, vt Deut. 10, 17. Mal. 1, 6. vel *dominorum* & magiftratuum f. fuperiorum *fuorum*, vt Zeph. 1, 9. cf. infra c. 9, 29. Ier. 27, 8. 11. 12. & fimilem ignauiam cum fuperbia coniunctam. Iud. 5, 23.

v. 6. *d*) *Porro portam veterem*, c. 12, 39. in latere feptemtrionali, poft quatuor ædificantium interualla, a *porta pifcium*, v. 3. *e*) *ifti contignarunt eam*, v. 3. tecto fcil. impofito. cf. c. 2, 8. Pf. 104, 3. *f*) & conftituerunt *valuas eius*, v. 1. & *feras ac vectes eius*, v. 6. 13.

v. 7. *g*) *vsque ad fedem præfecti cis-Euphratæi*. c. 2, 9. Ezr. 4, 10.

v. 8. *h*) Schm. per afynd. & *conflatores*; al. vnus *de aurifabris* f. *familia aurifabrorum*. v. 31. 32. coll. Efa. 40, 19. *i*) *filius aromatariorum*, f. *pigmentarius quis*; coll. 1 Sam. 8, 13. & 2 Reg. 2, 3. *k*) *reliquerant vero*, deftructores Chaldæi, cf. v. 34. *Hierofolymam* intactam, *vsque ad murum latum*, c. 12, 38.

v. 9. *l*) *princeps* f. primarius *dimidii tractus* f. partis Hierofolymæ. cf. v. 12. 14. 16 - 16.

v. 10. *m*) *idque e regione domus fuæ*, v. 23. 28.

v. 11. *n*) *Menfuram fecundam*, v. 19. ab illa Chattufchi in v. 10. *o*) *Pachat-Moabi*, c. 7, 11. Ezr. 2, 6. *p*) *præterea etiam turrim furnorum*, in latere vrbis occidentali. c. 12, 38.

v. 13. *q*) *Et portam vallis*, ad radices Sionis & Acræ montium, in latere occidentali. c. 2, 13. *r*) *vsque ad portam fimeti*, v. 14. c. 2, 13. elifo א.

CAP. III, v. 5. צורם fine *Kri* 2. 3. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. 23. v. 8. חרהיה per *Chatephkom.* pro *Chatephpat.* 7. 8. 11 -- 16. 19. At חרחיה per *Chet* loco *He* 1. 2. quomodo LXX. Αραχιου, & per *Daleth* loco *Refch* 1. quomodo & Syr. v. 13. השפות *He* per merum *Pat.* 2. 3. at vna cum *Meth.* in marg. 6. 9. & cum feq. *Dag.* 1. Porro *Schin* per *Chatephpat.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. v. 14. וַיַּעֲמִיד Sic per *Pat.* feq., *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. v. 15. ויעמידו per *Pat.* feq. *Dag.* in marg. 1. וְעַד המעלות ita 2.

19 ויחזק על ידו עזר בן ישוע שר המצפה מדה שנית
כ מנגד עלת הנשק המקצע: אחריו החרה החזיק ברוך
בן זבי מדה שנית מן המקצע עד פתח בית אלישיב זכי קרי
21 הכהן הגדול: אחריו החזיק מרמות בן אוריה בן
הקוץ מדה שנית מפתח בית אלישיב ועד תכלית בית
22 אלישיב: ואחריו החזיקו הכהנים אנשי הככר:
23 אחריו החזיק בנימן וחשוב נגד ביתם אחריו החזיק
24 עזריה בן מעשיה בן ענניה אצל ביתו: אחריו
החזיק בנוי בן חנדד מדה שנית מבית עזריה עד
כה המקצוע ועד הפנה: פלל בן אוזי מנגד המקצוע
והמגדל היוצא מבית המלך העליון אשר לחצר
26 המטרה אחריו פדיה בן פרעש: והנתינים היו ישבים
בעפל עד נגד שער המים למזרח והמגדל היוצא:
27 אחריו החזיקו התקעים מדה שנית מנגד המגדל
28 הגדול היוצא ועד חומת העפל: מעל | שער הסוסים
29 החזיקו הכהנים איש לנגד ביתו: אחריו החזיק צדוק
בן אמר נגד ביתו ואחריו החזיק שמעיה בן שכניה
ל שמר שער המזרח: אחרי החזיק חנניה בן שלמיה אחריו קרי
וחנון בן צלף הששי מדה שני אחריו החזיק משלם בן
31 ברכיה נגד נשכתו: אחרי החזיק מלכיה בן הצרפי עד אחריו קרי
בית הנתינים והרכלים נגד שער המפקד ועד עלית
32 הפנה: ובין עלית הפנה לשער הצאן החזיקו הצרפים
33 והרכלים: ויהי כאשר שמע סנבלט כי אנחנו
בונים את החומה ויחר לו ויכעס הרבה וילעג על
34 היהודים: ויאמר | לפני אחיו וחיל שמרון ויאמר מה
היהודים האמללים עשים היעזבו להם היזבחו היכלו
ביום היחיו את האבנים מערמות העפר והמה
לה שרופות: וטוביה העמני אצלו ויאמר גם אשר הם
בונים

v. 19. *a*) *Et instaurauit*, v. 4. *iuxta manum eius*, proxime post eum, v. 2. *b*) cf. v. 7. 9. 15. *c*) *mensuram secundam* s. portionem proxime sequentem. v. 11. 20. *d*) *e regione adscensus armamentarii*. cf. 1 Reg. 10, 25. 2 Reg. 10, 2. *e*) versus *angulum* muri occidentalis, qua spectat meridiem. v. 20. 24. 25. 2 Par. 26, 9.

v. 20. *f*) Post eum *accendit se* vel *animum suum*. Hiph. (2) Iob. 19, 11. & *instaurauit*, v. 4. 19. *g*) v. 11. 19. 24. *h*) *ab angulo* lateris meridionalis, vbi ab occidentali egreditur, v. 19. *vsque ad ostium domus Eliaschibi*, Pontificis. v. 1. 21.

v. 21. *i*) v. 4. 16. *k*) v. 11. 19. & secunda vice. vid. v. 4. & cf. v. 27. *l*) *vsque ad finem* (5)

v. 22. *m*) *sacerdotes*, cf. v. 28. *viri planitiei*, h. e. sec. Vulg. *de campestribus Iordanis*. cf. c. 12, 28. Deut. 34, 3. 2 Sam. 2, 29. c. 18, 23. 1 Reg. 7, 46.

v. 23. *n*) *Post vltimum ex illis*, v. 22. Sic v. 29. *o*) *e regione ædium suarum*, vt v. 10.

v. 24. *p*) v. 11. 19. 20. *q*) v. 23. *r*) *vsque ad flexuram*, v. 19. 20. & *vsque ad* ipsum *angulum*, v. 31. 32. 2 Par. 26, 9. ad orientem.

v. 25. *s*) *e regione* v. 23. *flexuræ* s. anguli *Miktsoa*. v. 19. 24. & e regione *turris*, *exeuntis* s. eminentis *e domo regis superiore*, v. 26. 27. Mich. 4, 8. *quæ erat in atrio custodiæ*. c. 12, 39. Ier. 32, 2.

v. 26. *t*) *Nethinæi autem*. v. 31. c. 7, 46. Ezr. 2, 43. *u*) *in Ophel* s. *cliuo*, tq. extrema parte montis Tsion, ad meridiem Templi. cf. v. 27. c. 11, 21. Mich. 4, 8. 2 Par. 27, 3. *x*) *vsque ex aduerso portæ aquarum*, c. 8, 1. 16. *ad orientem*, c. 12, 37. quæ sec. nonnullos *porta solaris* dicta Ier. 19, 2. nec confundenda cum *porta fontis*, ad occidentem vrbis, c. 2, 13. 14. c. 12, 31. 37. *y*) v. 25.

---

v. 19. עלת sic *defect.* 1. 2. 3. 6 -- 9. 15. 22. 23. Alii *plene*, contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 32, 24. ac Ex. 34, 24. v. 20. זבי sine *Kri* 3. 11 -- 16. 19. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* מן־המקצע per *Rbhia*, sine Paschta, 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. incommode. v. 23. ביתם Loco *Atnachi* habent *Silluk* præuio *Merca* 2. 3. & sic fe. 1. v. 26. עד נגד ita 1. At עד per *Makk.* sequente nihilominus, *Geresch*, 2. 24. Nostram lectionem referunt 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 22. Reliqui עד נגד anomalice, quia loco *Kadma* requireretur *Mun.* v. 27. מנגד sic 1. 2. 3. 7. 8. 11 -- 16. 19. At per *Rbhia* 6. 9. 10. 20. 21. 23. Reliqui per *Graschaim*, male. v. 29. ואחריו per *Rbhia* 1. 6. 9. 10. 20. 21. v. 30. Pro אחרי habet *Cthib* אחרו 1. h. l. & v. 31. sed vtrobique contra *Mas. Erff.* חנניה cum *Kri* חנניהו 1. & *Mas. Erff.* שני Loco *Atnachi* habet *Silluk* præuio *Merca* 2. cf. supra v. 23. v. 31. מלכיה cum *Kri* מלכיהו *Mas. Erff.* v. 33. Caput IV. hic inchoant 6. 8. 9. 11. 13. 14. 15. 16. 19. וילעג sic in *Kal.* 2. 3.

36 בּוֹנִים אִם־יַעֲלֶה שׁוּעָל וּפָרַץ חוֹמַת אַבְנֵיהֶם׃ שְׁמַע
אֱלֹהֵינוּ כִּי־הָיִינוּ בוּזָה וְהָשֵׁב חֶרְפָּתָם אֶל־רֹאשָׁם וּתְנֵם
37 לְבִזָּה בְּאֶרֶץ שִׁבְיָה׃ וְאַל־תְּכַס עַל־עֲוֺנָם וְחַטָּאתָם
38 מִלְּפָנֶיךָ אַל־תִּמָּחֶה כִּי הִכְעִיסוּ לְנֶגֶד הַבּוֹנִים׃ וַנִּבְנֶה
אֶת־הַחוֹמָה וַתִּקָּשֵׁר כָּל־הַחוֹמָה עַד־חֶצְיָהּ וַיְהִי לֵב
CAP. IV. ד לָעָם לַעֲשׂוֹת׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַלַּט וְטוֹבִיָּה
וְהָעַרְבִים וְהָעַמֹּנִים וְהָאַשְׁדּוֹדִים כִּי־עָלְתָה אֲרוּכָה
לְחֹמוֹת יְרוּשָׁלִַם כִּי־הֵחֵלּוּ הַפְּרֻצִים לְהִסָּתֵם וַיִּחַר לָהֶם
2 מְאֹד׃ וַיִּקְשְׁרוּ כֻלָּם יַחְדָּו לָבוֹא לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלִָם
3 וְלַעֲשׂוֹת לוֹ תּוֹעָה׃ וַנִּתְפַּלֵּל אֶל־אֱלֹהֵינוּ וַנַּעֲמִיד מִשְׁמָר
4 עֲלֵיהֶם יוֹמָם וָלַיְלָה מִפְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כָּשַׁל כֹּחַ
הַסַּבָּל וְהֶעָפָר הַרְבֵּה וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לִבְנוֹת בַּחוֹמָה׃
5 וַיֹּאמְרוּ צָרֵינוּ לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יִרְאוּ עַד אֲשֶׁר־נָבוֹא אֶל־
6 תּוֹכָם וַהֲרַגְנוּם וְהִשְׁבַּתְנוּ אֶת־הַמְּלָאכָה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־
בָּאוּ הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים אֶצְלָם וַיֹּאמְרוּ לָנוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים
7 מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר־תָּשׁוּבוּ עָלֵינוּ׃ וָאַעֲמִיד מִתַּחְתִּיּוֹת
יתיר י׳ לַמָּקוֹם מֵאַחֲרֵי לַחוֹמָה בַּצְּחִחִיים וָאַעֲמִיד אֶת־הָעָם
לְמִשְׁפָּחוֹת עִם־חַרְבֹתֵיהֶם רָמְחֵיהֶם וְקַשְּׁתֹתֵיהֶם׃
8 וָאֵרֶא וָאָקוּם וָאֹמַר אֶל־הַחֹרִים וְאֶל־הַסְּגָנִים וְאֶל־יֶתֶר
הָעָם אַל־תִּירְאוּ מִפְּנֵיהֶם אֶת־אֲדֹנָי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא
זְכֹרוּ וְהִלָּחֲמוּ עַל־אֲחֵיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם נְשֵׁיכֶם
9 וּבָתֵּיכֶם׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ אוֹיְבֵינוּ כִּי־נוֹדַע
יתיר ו׳ לָנוּ וַיָּפֶר הָאֱלֹהִים אֶת־עֲצָתָם וַנָּשָׁוב כֻּלָּנוּ אֶל־הַחוֹמָה
10 אִישׁ אֶל־מְלַאכְתּוֹ׃ וַיְהִי מִן־הַיּוֹם הַהוּא חֲצִי נְעָרַי עֹשִׂים
בַּמְּלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים וְהָרְמָחִים הַמָּגִנִּים וְהַקְּשָׁתוֹת
11 וְהַשִּׁרְיֹנִים וְהַשָּׂרִים אַחֲרֵי כָּל־בֵּית יְהוּדָה׃ הַבּוֹנִים
בַּחוֹמָה וְהַנֹּשְׂאִים בַּסֶּבֶל עֹמְשִׂים בְּאַחַת יָדוֹ עֹשֶׂה
12 בַמְּלָאכָה וְאַחַת מַחֲזֶקֶת הַשָּׁלַח׃ וְהַבּוֹנִים אִישׁ חַרְבּוֹ
אסורים

a) vulpes. cf. Iud. 15, 4. Ps. 63, 11. Cant. 2, 15. Thren. 5, 18. *b) perrumpet murum eorum* lapidum s. *lapideum.* c. 4, 1.
v. 36. *c)* Esa. 37, 17. Thren. 3, 61. *d) contemtus, contemtissimi* (1) cf. masc. Ps. 119, 22. *e) prædæ,* Esth. 9, 10. 15.
v. 37. *f)* Vide similem constructionem Deut. 13, 9. Ps. 44, 20. Prov. 10, 12. Opponitur remissioni tum culpæ, tum pœnæ, coll. Ps. 32, 1. & 85, 3. *g)* Num. 32, 7. 1 Reg. 15, 30. c. 21, 22. *h)* v. 33. c. 4, 11.
v. 38. *i) & colligatus est* totus murus *usque ad dimidium* altitudinis *eius: fuitque cor* & animus *populi ad faciendum* & reparandum etiam reliquum. cf. Deut. 5, 26. 2 Sam. 15, 13.
CAP. IV, v. 1. *k)* c. 2, 10. 19. c. 3, 33. c. 6, 1. c. 13, 4. *l)* cf. c. 13, 23. 24. Ios. 13, 3. *m)* vid. not. Ier. 8, 22. *n)* c. 2, 13. 15. *o) quod cœpissent,* Esth. 9, 23. *disrupta muri* c. 1, 3. *obstrui* & redintegrari. *Niph.* (1) cf. *Kal* 2 Reg. 3, 25. *p)* c. 3, 33. Hoc capite I. *inimici Iudæorum,* coniuratione facta eos oppugnare statuunt, v. 1. 2. Contra quos II. *Nehemias* cum suis *orat* & excubias constituit, v. 3. III. Despondentibus animum multis Iudæis, excubias armat, & opus urget, & sic inimicorum consilia irrita facit, v. 4-17.
v. 2. *q) Unde coniurarunt.* 1 Reg. 15, 27. *r) & ut facerent ei,* Nehemiæ vel populo, *aberrationem,* s. *impedimentum,* quod eos ab instituto averteret. (2) Esa. 32, 6.
v. 3. *s) propter illos* s. metu illorum. v. 8. 10. Iud. 6, 9.
v. 4. *t) Iuda* s. *Iudæi.* Iud. 1, 3. *u) Lapsa* s. *debilitata est vis baiuli, & pulvis multus* superest, absportandus ab area: *non possumus* itaque sine summa molestia porro *ædificare.*
v. 5. *x) Dixerant vero hostes nostri,* v. 9.

---

v. 36. Pro שביה habent שְׁבִים 10. 13. 14. 19. 20. 21. v. 37. Pro עַל־־עונם hab. אל־־עונם *Orientales.* v. 38. לֵב per *Tbhir* 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23.
CAP. IV, v. 1. Cum præmisso *spatio* 1. 2. 3. 6. 10. 12. 19-23. Alii sine illo. ויהי sine *Psik* & seq. *Dag.* 1. 2. 3. 23. סנבלט per *Paser* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 7. Pro בצחחיים habent בצחיחים in textu 2. 6. 9. 20. 23. contra *Mas. Erff.* Et sic in *Kri* 3. 7. 8. 10. 16. 21. 22. v. 9. ויהי per *Rbbia* 2. 6. 9. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.*

13 אֲסוּרִים עַל־מָתְנָיו וּבוֹנִים וְהַתּוֹקֵעַ בַּשּׁוֹפָר אֶצְלִי׃ וָאֹמַר
אֶל־הַחֹרִים וְאֶל־הַסְּגָנִים וְאֶל־יֶתֶר הָעָם הַמְּלָאכָה
הַרְבֵּה וּרְחָבָה וַאֲנַחְנוּ נִפְרָדִים עַל־הַחוֹמָה רְחוֹקִים
14 אִישׁ מֵאָחִיו׃ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר
טו שָׁמָּה תִּקָּבְצוּ אֵלֵינוּ אֱלֹהֵינוּ יִלָּחֶם לָנוּ׃ וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים
בַּמְּלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים בָּרְמָחִים מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד
16 צֵאת הַכּוֹכָבִים׃ גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ
וְנַעֲרוֹ יָלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לָנוּ הַלַּיְלָה מִשְׁמָר וְהַיּוֹם
17 מְלָאכָה׃ וְאֵין אֲנִי וְאַחַי וּנְעָרַי וְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָר אֲשֶׁר
אַחֲרַי אֵין־אֲנַחְנוּ פֹשְׁטִים בְּגָדֵינוּ אִישׁ שִׁלְחוֹ הַמָּיִם׃

ה וַתְּהִי צַעֲקַת הָעָם וּנְשֵׁיהֶם גְּדוֹלָה אֶל־אֲחֵיהֶם CAP. V.
2 הַיְּהוּדִים׃ וְיֵשׁ אֲשֶׁר אֹמְרִים בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ רַבִּים
3 וְנִקְחָה דָגָן וְנֹאכְלָה וְנִחְיֶה׃ וְיֵשׁ אֲשֶׁר אֹמְרִים שְׂדֹתֵינוּ
4 וּכְרָמֵינוּ וּבָתֵּינוּ אֲנַחְנוּ עֹרְבִים וְנִקְחָה דָגָן בָּרָעָב׃ וְיֵשׁ
אֲשֶׁר אֹמְרִים לָוִינוּ כֶסֶף לְמִדַּת הַמֶּלֶךְ שְׂדֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ׃
ה וְעַתָּה כִּבְשַׂר אַחֵינוּ בְּשָׂרֵנוּ כִּבְנֵיהֶם בָּנֵינוּ וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
כֹבְשִׁים אֶת־בָּנֵינוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ לַעֲבָדִים וְיֵשׁ מִבְּנֹתֵינוּ
נִכְבָּשׁוֹת וְאֵין לְאֵל יָדֵנוּ וּשְׂדֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ לַאֲחֵרִים׃
6 וַיִּחַר לִי מְאֹד כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי אֶת־זַעֲקָתָם וְאֵת הַדְּבָרִים
7 הָאֵלֶּה׃ וַיִּמָּלֵךְ לִבִּי עָלַי וָאָרִיבָה אֶת־הַחֹרִים וְאֶת־
הַסְּגָנִים וָאֹמְרָה לָהֶם מַשָּׁא אִישׁ־בְּאָחִיו אַתֶּם נֹשְׁאִים יתיר ו׳
8 וָאֶתֵּן עֲלֵיהֶם קְהִלָּה גְדוֹלָה׃ וָאֹמְרָה לָהֶם אֲנַחְנוּ קָנִינוּ
אֶת־אַחֵינוּ הַיְּהוּדִים הַנִּמְכָּרִים לַגּוֹיִם כְּדֵי בָנוּ וְגַם־אַתֶּם
תִּמְכְּרוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְנִמְכְּרוּ־לָנוּ וַיַּחֲרִישׁוּ וְלֹא מָצְאוּ
9 דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר־אַתֶּם עֹשִׂים הֲלוֹא יתיר ו׳
י בְּיִרְאַת אֱלֹהֵינוּ תֵּלֵכוּ מֵחֶרְפַּת הַגּוֹיִם אוֹיְבֵינוּ׃ וְגַם־
אֲנִי אַחַי וּנְעָרַי נֹשִׁים בָּהֶם כֶּסֶף וְדָגָן נַעַזְבָה־נָּא אֶת־
11 הַמַּשָּׁא הַזֶּה׃ הָשִׁיבוּ נָא לָהֶם כְּהַיּוֹם שְׂדֹתֵיהֶם

a) accincti erant super lumbis suis, Ps. 45, 4. & sic armati *aedificabant; clangens autem buccina*, v. 14. *mecum* s. *iuxta me* erat.
v. 13. *b)* Vide v. 8. *c)* v. 4. Ps. 104, 25. *d) satis remoti* vnus ab altero. Iud. 18, 7. Gen. 13, 11.
v. 14. *e)* Ios. 6, 5. 20. Esa. 18, 3. *f)* Exod. 14, 14. 25. Deut. 1, 30. Ios. 10. 14. 2 Par. 20, 15. 17.
v. 15. *g) Sic itaque nos occupati* eramus *in opere faciendo* &c. v. 10. 11. *h) ab ortu aurorae*, Gen. 19, 15. c. 32, 25. *vsque ad exitum stellarum*, quum vesperi stellae adparerent. cf. Gen. 19, 23. Iud. 5, 31.
v. 16. *i)* Ezr. 8, 34. *k) quilibet*, v. 12. ex oppidanis, *cum seruo suo*, v. 10. *pernoctent* intra Hieros. 2 Sam. 19, 8. vt noctu sint nobis *custodiae*, v. 3. 17. *interdiu vero*, Hos. 4, 5. ad *opus*, v. 10. 15.
v. 17. *l)* v. 10. 13. 16. *m)* & *viri custodiae*, v. 3. *qui post me* praefectum Iudaeae, c. 5, 14. velut custodes corporis sequebantur, 1 Sam. 14, 12. 1 Reg. 14, 27. *non*, inquam, *exuebamus vestes nostras*, vt solent cubitum ituri. *n)* Schm. *viro spiculum* s. *arma eius*, v. 11. *aqua* s. *pro aquis* balnei *erant*. vel vt Cler. *vnicuique* v. 16. *telum suum* erat & *aqua*: ne forte bibendi caussa statio deserenda esset, coll. 1 Sam. 26, 12. 2 Par. 23, 10.
CAP. V, v. 1. *o) Exstitit vero clamor* & querela pauperis *populi*, Esa. 5, 7. Iob. 34, 28. Iac. 5, 4. *adversus fratres* s. tribules *suos*, v. 5. 8. 10. *Iudaeos* ditiores. Pauperes scil. Iudaei I. de vsuris rapinisque divitum *graues querelas* ad Nehemiam deferunt, v. 1-5. qui II. grauiter eos *reprehendit & dehortatur*, v. 6-11. & III. *iureiurando eosdem obstringit*, vt pauperibus restituant, quae contra ius & fas erepta eis erant, v. 12. 13. Ipse vero, IV. *qua continentia praefectus Iudaeorum* per duodecim annos fuerit, exponit v. 14-19.

v. 14. במקום per *Rbhia* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 14. 15. 16. 19. v. 16. והיו per *Kadma milel* 3. At וְהָיוּ־ in Singulari 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. וְהָיוּ vero, cum adscripto circello, 14. v. 17. אין אנחנו פשטים ita 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. שלחו cum *Dag.* in marg. 6. 9. At שִׁלְחוֹ 1. CAP. V, v. 5. ואין per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22. v. 6. וְאֵת־הדברים ita 1. 6. 9. 20. 21. 22. contra *Mas. impr.* v. 7. משא per *Sin* 1. 2. 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 23. cf. v. 10. נשאים Sic per *Sin* & *Aleph* mobile, in textu sine nota, 20. 21. & in marg 6. 9. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr. final.* f. 1. c. v. 8. ויחרשו *defect.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* v. 9. ויאמר sic sine nota 6. 9. 20. 23. הלוא per *Kadma* sine seq. *Dag.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 10. נשאים cum *Aleph* quiesc. 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* המשא per *Sin* 1. 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23.

כַּרְמֵיהֶם זֵיתֵיהֶם וּבָתֵּיהֶם וּמְאַת הַכֶּסֶף וְהַדָּגָן הַתִּירוֹשׁ
12 וְהַיִּצְהָר אֲשֶׁר אַתֶּם נֹשִׁים בָּהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ נָשִׁיב וּמֵהֶם
לֹא נְבַקֵּשׁ כֵּן נַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר וָאֶקְרָא אֶת־
13 הַכֹּהֲנִים וָאַשְׁבִּיעֵם לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃ גַּם־חָצְנִי
נָעַרְתִּי וָאֹמְרָה כָּכָה יְנַעֵר הָאֱלֹהִים אֶת־כָּל־הָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִבֵּיתוֹ וּמִיגִיעוֹ וְכָכָה
יִהְיֶה נָעוּר וָרֵק וַיֹּאמְרוּ כָל־הַקָּהָל אָמֵן וַיְהַלְלוּ אֶת־
14 יְהוָה וַיַּעַשׂ הָעָם כַּדָּבָר הַזֶּה׃ גַּם מִיּוֹם ׀ אֲשֶׁר־צִוָּה
אֹתִי לִהְיוֹת פֶּחָם בְּאֶרֶץ יְהוּדָה מִשְּׁנַת עֶשְׂרִים וְעַד
שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ שָׁנִים
פתח בס"פ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲנִי וְאַחַי לֶחֶם הַפֶּחָה לֹא אָכַלְתִּי׃
וְהַפַּחוֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־לְפָנַי הִכְבִּידוּ עַל־הָעָם טו
וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם וָיַיִן אַחַר כֶּסֶף־שְׁקָלִים אַרְבָּעִים
גַּם נַעֲרֵיהֶם שָׁלְטוּ עַל־הָעָם וַאֲנִי לֹא־עָשִׂיתִי כֵן מִפְּנֵי
16 יִרְאַת אֱלֹהִים׃ וְגַם בִּמְלֶאכֶת הַחוֹמָה הַזֹּאת הֶחֱזַקְתִּי
וְשָׂדֶה לֹא קָנִינוּ וְכָל־נְעָרַי קְבוּצִים שָׁם עַל־הַמְּלָאכָה׃
17 וְהַיְּהוּדִים וְהַסְּגָנִים מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אִישׁ וְהַבָּאִים אֵלֵינוּ
18 מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־סְבִיבֹתֵינוּ עַל־שֻׁלְחָנִי׃ וַאֲשֶׁר הָיָה
נַעֲשֶׂה לְיוֹם אֶחָד שׁוֹר אֶחָד צֹאן שֵׁשׁ־בְּרֻרוֹת וְצִפֳּרִים
נַעֲשׂוּ־לִי וּבֵין עֲשֶׂרֶת יָמִים בְּכָל־יַיִן לְהַרְבֵּה וְעִם־זֶה
לֶחֶם הַפֶּחָה לֹא בִקַּשְׁתִּי כִּי־כָבְדָה הָעֲבֹדָה עַל־הָעָם
19 הַזֶּה׃ זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה כֹּל אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עַל־הָעָם
CAP. VI. ו הַזֶּה׃ וַיְהִי כַאֲשֶׁר נִשְׁמַע לְסַנְבַלַּט
וְטוֹבִיָּה וּלְגֶשֶׁם הָעַרְבִי וּלְיֶתֶר אֹיְבֵינוּ כִּי בָנִיתִי אֶת־
הַחוֹמָה וְלֹא־נוֹתַר בָּהּ פָּרֶץ גַּם עַד־הָעֵת
2 הַהִיא דְּלָתוֹת לֹא־הֶעֱמַדְתִּי בַשְּׁעָרִים׃ וַיִּשְׁלַח
סַנְבַלַּט וְגֶשֶׁם אֵלַי לֵאמֹר לְכָה וְנִוָּעֲדָה יַחְדָּו
בַּכְּפִירִים בְּבִקְעַת אוֹנוֹ וְהֵמָּה חֹשְׁבִים לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה׃
ואשלחה

a) *vineas*, v. 3. & *olivueta eorum*, Deut. 6, 11. 1 Sam. 8, 14. b) & *centesimam partem argenti -- quam usuræ loco accepistis ab eis* v. 7. 10. 1 Reg. 4, 1.
v. 13. c) Simul *etiam sinum meum* & vestes *excussi*, Esa. 33, 15. c. 49, 22. LXX. vt Matth. 10, 14. Act. 13, 51. d) *excussus* & *vacuus* omnibus bonis Iud. 9, 4. 2 Reg. 4, 3.
v. 14. e) *quo iussit me* s. *præcepit de me*, scil. *rex* Artaxerxes, vt mox sequitur, coll. c. 2, 1. 6. *vt essem præfectus eorum*, v. 18. c. 12, 26. vt antea, Zerubbabel, Ezr. 5, 14. Hagg. 1, 1. 14. f) Vid. c. 1, 1. c. 2, 1. g) c. 2, 6. c. 13, 6. h) v. 10. i) *panem præfecti*, Vulg. *annonas*, *quæ ducibus debebantur*, v. 18.
v. 15. k) *Præfecti autem*. c. 2, 9. 1 Reg. 20, 24. Esth. 8, 9. *priores* s. prædecessores mei. Plures fuisse, ex hoc loco constat; etsi non liquet, qui & quales. l) cf. v. 18. 1 Reg. 12, 10. Hab. 2, 6. m) *de pane & vino*, Gen. 14, 18. Iud. 19, 19. *præter* Iob. 19, 26. *argenti siclos quadraginta*, qui iniustis illis præsidibus in singulos dies tribuendi fuisse videntur.
v. 16. n) *Quin etiam in hoc opere murorum* per seruos meos c. 4, 10. *instauraui*, c. 3, 4. 30.
CAP. VI, v. 1. o) cf. v. 2. 6. 7. c. 2, 10. 19. c. 3, 33. c. 4, 1. p) *attamen*, Ps. 129, 2. q) *valuas*, c. 7, 3. *nondum erexeram*, c. 7, 1. Quod igitur c. 3, 1. 3. 6. cet. dictum est, per prolepsin dictum censemus. Ceterum hoc Capite irritæ inimicorum artes & molitiones, ne absoluerentur muri Hierosolymæ, enarrantur. Nehemia enim I. *Colloquium* dolose expetitum recusat, v. 1-4. II. *Litteras* refutat, v. 5-9. III. subdolo falsi prophetæ *consilio* non paret, v. 10-14. & interea IV. *muros absoluit*, v. 15. 16. nec V. *proditione* quorundam Iudæorum mouetur, v. 17-19.

v. 11. וזיתיהם cum præfixo *Vau* 2. & in marg. 6. 9. v. 12. ואשביעם per *Mun.* loco *Meth.* 1. At per *Tbhir* 2. v. 13. ינער per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. 23. ויהללו cum *Meth.* & *Chatephpat.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 14. אכלתי per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. & sic fu. 1. secund. *Maſ. impr.* Gen. 31, 38. sed contra *Maſ.* 3. & *Erff.* ibid. it. contra *Maſ.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr. final.* f. 6. col. 5. & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 8. v. 15. גם per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 16. במלאכת per *Gereſch* 1. 2. 3. 7. 8. 11 -- 16. 19. וכל־נערי ita cum superaddito *Paſchta* 1. 2. 6 -- 16. 19 -- 23. Reliqui per nudum *Sakeph.* v. 18. שש per *Mun.* 1. 2. CAP. VI, v. 1. נוֹתַר *milra* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 2. לכה per *Graſchaim* 1. 3.

v. 3. *a) Sed nuntios ad eos misi* v. 8. Deut. 2, 26. Ezr. 8, 16. *dicens: Opus magnum* & arduum ego *facio*, c. 4, 13. *nec possum*, c. 4, 4. Hierosolymis in vallem designatam *descendere.* 2 Sam. 19, 21. Cant. 6, 2. 11.
v. 4. *b)* simili modo, *iisdem verbis.* v. 5. *c)* c. 2, 20.
v. 5. *d) quintum* s. *quinta vice*, v. 4. c. 13, 20. *seruum suum.* 1 Sam. 9, 22. & *epistola*, v. 19. c. 2, 8. *aperta* erat *in manu eius*, vt magis mihi ægre faceret.
v. 6. *e) Gaschmu etiam* s. *Geschem* v. 1. id *dicit. f) sec. verba ista*; quæ iam inter omnes finitimas gentes audiuntur, v. 7. Gen. 39, 17. 19.
v. 7. *g) Etiam* inter gentes fama percrebuit v. 6. quod *prophetas* v. 14. *subornaueris, vt proclamarent de te, Rex est in Iuda*; idque nunc audietur a Rege v. 1. *Itaque veni, vt deliberemus vna*, v. 2. quomodo iste rumor sopiri possit.
v. 8. *h) tu comminisceris* s. *excogitas ea* (2) 1 Reg. 12, 33.
v. 9. *i) Sic enim illi omnes terrere volebant nos.* Piel (5) v. 14. 19. 2 Sam. 14, 15. *k) ideo nunc confirma*, o Deus, *manus meas!* c. 2, 18. 1 Sam. 23, 16.
v. 10. *l) Porro*, inuitatus ab eo, *ego veni* vel *ingressus sum domum Schemaiæ*, qui etiam propheta videri volebat, v. 12. *m) qui clausus erat*, i. e. domi se continebat; fortassis ex simulatione voti pro Nehemia exsoluendi, coll. 1 Sam. 21, 7. 8. *n) conueniamus*, v. 2. *o)* & quidem *in medium templi*; quo tamen Nehemiæ, qui nec Leuita nec Sacerdos fuit, penetrare non licebat. v. 11. 13. Num. 18, 7.
v. 12. *p) Atque ita cognoui*, Gen. 27, 23. *quod omnino non misisset ipsum* Deus, Ier. 23, 21. dum quid contrarium verbo Dei postulabat, v. 13. Deut. 13, 1–5.

3 וָאֶשְׁלְחָה עֲלֵיהֶם מַלְאָכִים לֵאמֹר מְלָאכָה גְדוֹלָה אֲנִי
עֹשֶׂה וְלֹא אוּכַל לָרֶדֶת לָמָּה תִשְׁבַּת הַמְּלָאכָה כַּאֲשֶׁר
4 אַרְפֶּהָ וְיָרַדְתִּי אֲלֵיכֶם׃ וַיִּשְׁלְחוּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה אַרְבַּע
ה פְּעָמִים וָאָשִׁיב אוֹתָם כַּדָּבָר הַזֶּה׃ וַיִּשְׁלַח אֵלַי סַנְבַלַּט
כַּדָּבָר הַזֶּה פַּעַם חֲמִישִׁית אֶת־נַעֲרוֹ וְאִגֶּרֶת פְּתוּחָה
6 בְּיָדוֹ׃ כָּתוּב בָּהּ בַּגּוֹיִם נִשְׁמָע וְגַשְׁמוּ אֹמֵר אַתָּה
וְהַיְּהוּדִים חֹשְׁבִים לִמְרוֹד עַל־כֵּן אַתָּה בוֹנֶה הַחוֹמָה
7 וְאַתָּה הֹוֶה לָהֶם לְמֶלֶךְ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וְגַם־נְבִיאִים
הֶעֱמַדְתָּ לִקְרֹא עָלֶיךָ בִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר מֶלֶךְ בִּיהוּדָה
וְעַתָּה יִשָּׁמַע לַמֶּלֶךְ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְעַתָּה לְכָה וְנִוָּעֲצָה
8 יַחְדָּו׃ וָאֶשְׁלְחָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא נִהְיָה כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה
9 אֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר כִּי מִלִּבְּךָ אַתָּה בוֹדָאם׃ כִּי כֻלָּם האׄ נחה
מְיָרְאִים אוֹתָנוּ לֵאמֹר יִרְפּוּ יְדֵיהֶם מִן־הַמְּלָאכָה וְלֹא
י תֵעָשֶׂה וְעַתָּה חַזֵּק אֶת־יָדָי׃ וַאֲנִי־בָאתִי בֵּית שְׁמַעְיָה בֶן־
דְּלָיָה בֶן־מְהֵיטַבְאֵל וְהוּא עָצוּר וַיֹּאמֶר נִוָּעֵד אֶל־בֵּית
הָאֱלֹהִים אֶל־תּוֹךְ הַהֵיכָל וְנִסְגְּרָה דַּלְתוֹת הַהֵיכָל כִּי
11 בָּאִים לְהָרְגֶךָ וְלַיְלָה בָּאִים לְהָרְגֶךָ׃ וָאֹמְרָה הַאִישׁ
כָּמוֹנִי יִבְרָח וּמִי כָמוֹנִי אֲשֶׁר־יָבוֹא אֶל־הַהֵיכָל וָחָי לֹא קמץ בז"ק
12 אָבוֹא׃ וָאַכִּירָה וְהִנֵּה לֹא־אֱלֹהִים שְׁלָחוֹ כִּי הַנְּבוּאָה
13 דִּבֶּר עָלַי וְטוֹבִיָּה וְסַנְבַלַּט שְׂכָרוֹ׃ לְמַעַן שָׂכוּר הוּא
לְמַעַן־אִירָא וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן וְחָטָאתִי וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם
14 רָע לְמַעַן יְחָרְפוּנִי׃ זָכְרָה אֱלֹהַי לְטוֹבִיָּה
וּלְסַנְבַלַּט כְּמַעֲשָׂיו אֵלֶּה וְגַם לְנוֹעַדְיָה הַנְּבִיאָה
טו וּלְיֶתֶר הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ מְיָרְאִים אוֹתִי׃ וַתִּשְׁלַם
הַחוֹמָה בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לֶאֱלוּל לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם׃
16 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ כָּל־אוֹיְבֵינוּ וַיִּירְאוּ כָּל־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵינוּ וַיִּפְּלוּ מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי מֵאֵת
17 אֱלֹהֵינוּ נֶעֶשְׂתָה הַמְּלָאכָה הַזֹּאת׃ גַּם ׀ בַּיָּמִים הָהֵם

מרבים

v. 3. גדולה *plene* 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. impr.* Esth. 4, 1. Alii *defect.* v. 5. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 20. v. 6. וגשמו cum adposito *Meth.* 14. At וגשמו per *Kam.* 6. 9. 10. 20. 21. 22. & וגשמו per *Kametshat.* 23. v. 9. כלם sic per *Rbhia* 2. 3. 1. 6. 9. 10. 11. 12. 13. 19 — 23. Reliqui per *Sakephk.* Pro ועתה habent ואתה 1. & in marg. 6. 9. v. 12. והנה per *Tbhir* 17. 18. 24. & *Ber.* v. 13. למען אירא ita 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. יחרפני sic *defect.* 1. 2. secund. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* 3.
v. 16. וייראו ita cum *Meth.* (vt sit ex ירא *timuit*, quomodo Vulg. Gr. Syr. & Ar. *vt timerent*) recte 1. 3. 6. 9. 20. 22. secund. *Mas.* 1. 2. 3. *impr.* & *Erff.* Alii sine *Meth.* ex ראה *vidit.* Porro per *Mahp.* 2. 3. at per *Sakephk.* male 6. 9. 10. 20. 21. 23.

מַרְבִּים חֹרֵי יְהוּדָה אִגְּרֹתֵיהֶם הוֹלְכוֹת עַל־טוֹבִיָּה
18 וַאֲשֶׁר לְטוֹבִיָּה בָּאוֹת אֲלֵיהֶם׃ כִּי־רַבִּים בִּיהוּדָה בַּעֲלֵי
שְׁבוּעָה לוֹ כִּי־חָתָן הוּא לִשְׁכַנְיָה בֶּן־אָרַח וִיהוֹחָנָן בְּנוֹ
19 לָקַח אֶת־בַּת־מְשֻׁלָּם בֶּן בֶּרֶכְיָה׃ גַּם טוֹבֹתָיו הָיוּ (סגול בלא מקף)
אֹמְרִים לְפָנַי וּדְבָרַי הָיוּ מוֹצִיאִים לוֹ אִגְּרוֹת שָׁלַח
טוֹבִיָּה לְיָרְאֵנִי׃

Cap. VII. ז
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִבְנְתָה הַחוֹמָה וָאַעֲמִיד הַדְּלָתוֹת וַיִּפָּקְדוּ
2 הַשּׁוֹעֲרִים וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַלְוִיִּם׃ וָאֲצַוֶּה אֶת־חֲנָנִי אָחִי
וְאֶת־חֲנַנְיָה שַׂר הַבִּירָה עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם כִּי־הוּא כְּאִישׁ אֱמֶת
3 וְיָרֵא אֶת־הָאֱלֹהִים מֵרַבִּים׃ וָיֹּאמַר לָהֶם לֹא יִפָּתְחוּ (יתיר ו׳)
שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם עַד־חֹם הַשֶּׁמֶשׁ וְעַד הֵם עֹמְדִים יָגִיפוּ
הַדְּלָתוֹת וֶאֱחֹזוּ וְהַעֲמֵיד מִשְׁמְרוֹת יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם אִישׁ
4 בְּמִשְׁמָרוֹ וְאִישׁ נֶגֶד בֵּיתוֹ׃ וְהָעִיר רַחֲבַת יָדַיִם וּגְדֹלָה
5 וְהָעָם מְעַט בְּתוֹכָהּ וְאֵין בָּתִּים בְּנוּיִם׃ וַיִּתֵּן אֱלֹהַי אֶל־
לִבִּי וָאֶקְבְּצָה אֶת־הַחֹרִים וְאֶת־הַסְּגָנִים וְאֶת־הָעָם
לְהִתְיַחֵשׂ וָאֶמְצָא סֵפֶר הַיַּחַשׂ הָעוֹלִים בָּרִאשׁוֹנָה
6 וָאֶמְצָא כָּתוּב בּוֹ׃ אֵלֶּה ׀ בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים
מִשְּׁבִי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיָּשׁוּבוּ
7 לִירוּשָׁלַ͏ִם וְלִיהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ׃ הַבָּאִים עִם־זְרֻבָּבֶל
יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת
8 בִּגְוַי נְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל׃ בְּנֵי פַרְעֹשׁ
9 אַלְפַּיִם מֵאָה וְשִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי שְׁפַטְיָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
י שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי אָרַח שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃
11 בְּנֵי־פַחַת מוֹאָב לִבְנֵי יֵשׁוּעַ וְיוֹאָב אַלְפַּיִם וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
12 שְׁמֹנָה עָשָׂר׃ בְּנֵי עֵילָם אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃
13 14 בְּנֵי זַתּוּא שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי זַכַּי שְׁבַע
טו מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים׃ בְּנֵי בִנּוּי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה׃
16 17 בְּנֵי בֵבָי שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי עַזְגָּד אַלְפַּיִם
שְׁלֹשׁ

a) *multiplicabant*, i. e. frequentabant s. *multas scripserunt*, Iud. 9, 29. *nobiles Iudæ*, supra c. 2, 16. c. 7, 5. *litteras suas*, v. 5. 19. *euntes* s. missas *ad Tobiam*. v. 1. 12. 14. *& quæ Tobiæ* s. a Tobia scriptæ, *redibant ad eos*. Descriptio mutui litterarum commercii.

CAP. VII, v. 1. b) *erexi etiam* s. adponi quoque iussi *valuas* portarum. c. 3, 14. c. 6, 1. *& porro recensiti* & in suo officio *constituti sunt* c. 12, 44. *ianitores, & cantores, & Leuitæ*, v. 43. 44. 45. 73. Nimirum exstructo muro, I. *portis valuas addit*, ianitoresque & *excubias constituit*, v. 1. & quo tempore claudendæ & aperiendæ sint portæ, docet, v. 2. 3. Tum II. *in populi numerum* ex censualibus tabulis *inquirit*, v. 4-69. & denique III. *donaria quædam* recenset, v. 70-73.

v. 2. c) *Et mandatis instruxi Chananium, fratrem* s. *cognatum meum*. Vid. c. 1, 2. & *Chananiam, principem palatii* s. præfectum templi, cf. c. 2, 8. *de Hierosolyma* claudenda & aperienda, v. 3. Cohæret cum verbo ab initio versus, coll. ad constr. 1 Reg. 11, 10. 1 Par. 22, 13. d) *Is enim* Ananias *erat, qualem esse oportet virum veritatis*. cf. c. 13, 13. Exod. 18, 21. *& Deum timens* s. religiosus Iob. 1, 1. *præ multis* aliis.

v. 3. e) quam *vsque dum incaluerit* sol & in meridiem vergat, Gen. 18, 1. 1 Sam. 11, 9. 11. 2 Sam. 4, 5. *dumque illi*, custodiæ caussa *adstantes, occludent* (1) *valuas, tum* vos adprehendite & *contrectate* eas, vt experiamini, num recte clausæ sint. Al. *tum* vos clausas *tenete*, coll. Ps. 77, 5. f) Schm. *& tu*, frater v. 2. *constitue* s. fac constituant; in Imperat. vt Esa. 21, 6. Al. *& constituendo* constitui, Vulg. *& posui*, vt c. 4, 3. 7. subintell. post Infinit. verbo finito, vt Esa. 57, 17. Ezech. 21, 31. cet.

---

v. 18. ארח per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. בן per *Makk.* 3. 6. 9. 20. 21. 22. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 30, 19. CAP. VII, v. 3. והעמד *defect.* *Orientales*, contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Esa. 21, 6. At per *Graschaim* 6. 9. 10. 20. 21. 22. איש per *Mun.* 1. 2. v. 4. והעיר per *Rbbia* 1. 6. 9. 10. 20. 21. v. 7. נחמני *milel* 1. 2. 3. 13. 19. בלנצא per *Aleph*, in marg. 22. v. 8. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 7. 8. 16. 21. v. 16. בבי per *Pat.* 2. 3. 15. At per *Chirek* 7. 8. Vtrumque contra *Mas.* 1. quæ *Kam.* poscit.

18 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי אֲדֹנִיקָם שֵׁשׁ מֵאוֹת
19 כ שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי בִגְוָי אַלְפַּיִם שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי
21 עָדִין שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי אָטֵר לְחִזְקִיָּה
22 תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי חָשֻׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃
23 24 בְּנֵי בֵצָי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי חָרִיף מֵאָה
כה 26 שְׁנֵים עָשָׂר׃ בְּנֵי גִבְעוֹן תִּשְׁעִים וַחֲמִשָּׁה׃ אַנְשֵׁי בֵית
27 לֶחֶם וּנְטֹפָה מֵאָה שְׁמֹנִים וּשְׁמֹנָה׃ אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת מֵאָה
28 עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ אַנְשֵׁי בֵית־עַזְמָוֶת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃
29 אַנְשֵׁי קִרְיַת יְעָרִים כְּפִירָה וּבְאֵרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת אַרְבָּעִים
ל 30 וּשְׁלֹשָׁה׃ אַנְשֵׁי הָרָמָה וָגָבַע שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאֶחָד׃
31 32 אַנְשֵׁי מִכְמָס מֵאָה וְעֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ אַנְשֵׁי בֵית־אֵל וְהָעָי
33 מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ אַנְשֵׁי נְבוֹ אַחֵר חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃
34 לה בְּנֵי עֵילָם אַחֵר אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי חָרִם
36 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃ בְּנֵי יְרֵחוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים
37 וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי לֹד חָדִיד וְאֹנוֹ שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים
38 וְאֶחָד׃ בְּנֵי סְנָאָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים תְּשַׁע מֵאוֹת
39 וּשְׁלֹשִׁים׃ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי יְדַעְיָה לְבֵית יֵשׁוּעַ תְּשַׁע
מ מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי אִמֵּר אֶלֶף חֲמִשִּׁים
41 42 וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי פַשְׁחוּר אֶלֶף מָאתַיִם אַרְבָּעִים וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי
43 חָרִם אֶלֶף שִׁבְעָה עָשָׂר׃ הַלְוִיִּם בְּנֵי־יֵשׁוּעַ לְקַדְמִיאֵל
44 לִבְנֵי לְהוֹדְוָה שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה׃ הַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי אָסָף להודיה ק׳
מה מֵאָה אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה׃ הַשֹּׁעֲרִים בְּנֵי־שַׁלֻּם בְּנֵי־אָטֵר
בְּנֵי־טַלְמֹן בְּנֵי־עַקּוּב בְּנֵי חֲטִיטָא בְּנֵי שֹׁבָי מֵאָה שְׁלֹשִׁים
46 וּשְׁמֹנָה׃ הַנְּתִינִים בְּנֵי־צִחָא בְנֵי־חֲשֻׂפָא בְנֵי טַבָּעוֹת׃
47 48 בְּנֵי־קֵירֹס בְּנֵי־סִיעָא בְּנֵי פָדוֹן׃ בְּנֵי־לְבָנָה בְנֵי־חֲגָבָא
49 נ בְּנֵי שַׁלְמָי׃ בְּנֵי־חָנָן בְּנֵי־גִדֵּל בְּנֵי־גָחַר׃ בְּנֵי־רְאָיָה בְנֵי
51 רְצִין בְּנֵי נְקוֹדָא׃ בְּנֵי־גַזָּם בְּנֵי־עֻזָּא בְּנֵי פָסֵחַ׃ בְּנֵי
52 53 בֵסַי בְּנֵי־מְעוּנִים בְּנֵי נְפוּשְׁסִים׃ בְּנֵי־בַקְבּוּק בְּנֵי נפישסים קרי

v. 18. a) Ezr. 2, 13. c. 8, 13.
v. 19. b) v. 7. c. 10, 17. Ezr. 8, 14. c) 2067. At 2056. Ezr. 2, 14. Igitur *vndecim* illis hic *accesserunt*, vt v. 11. 15. 16. cet.
v. 20. d) 655. At 454. Ezr. 2, 15.
v. 21. e) c. 10, 18. Alius *Ater*, infra v. 45. f) ex *Chiskia* quodam oriundi. cf. *Lamed* supra v. 11. Ezr. 2, 16.
v. 22. g) c. 10, 18. Is *Betsaio* v. 23. apud Ezram c. 2, 17. postponitur. h) 328. At 223. Ezr. 2, 19. cf. supra v. 19.
v. 24. i) c. 10, 20. Is *Iorah* vocatur Ezr. 2, 18. vbi vide notas nostras vberiores.
v. 25. k) *Filii*, i. e. *ciues*, vt v. 36. c. 3, 3. *Gibeonis*, s. *Gibeonitæ*, *Gibeone oriundi*, coll. Ezr. 2, 20. vbi *Gibbar*, (q. d. *dorsum montis*) dicitur vrbs, quæ a *colle* nomen *Gibeonis* traxit.
v. 26. l) *Viri Bethlehem* s. Bethlehemitæ, Ezr. 2, 21. Gen. 35, 19. & *Netophæ* vrbis, Ezr. 2, 22. 2 Sam. 23, 28.
v. 27. m) *Anathothenses*, c. 11, 32. Ios. 21, 18. Ier. 11, 21. Ezr. 2, 23.
v. 28. n) vrbis *Beth-Azmaueth*, in tribu Iuda vel Beniamin. Infra c. 12, 29. & Ezr. 2, 24. simpliciter *Azmaueth* dicitur; vti *Auen* & *Beth-Auen*, Hos. 10, 5. 8.
v. 29. o) in tribu Iuda, Iud. 18, 11. 1 Sam. 6, 21. Vid. Ezr. 2, 25.
v. 30. p) c. 11, 31. 33. Ezr. 2, 26.
v. 31. q) c. 11, 31. 1 Sam. 14, 31. 1 Macc. 9, 73. Ezr. 2, 27.
v. 32. r) c. 11, 31. Gen. 12, 8. Ios. 7, 2. c. 16, 1. 2. c. 18, 13. Ezr. 2, 28.
v. 33. s) Incolæ *alterius Nebuntis*, Iudaicæ nimir. non Rubeniticæ trans Iordanem, Num. 32, 3. 38. Vide not. Ezr. 2, 29.
v. 34. t) Posteri *alterius Elami*, distincti ab illo v. 12. cf. Ezr. 2, 31.
v. 35. u) c. 12, 15. Ezr. 2, 32. Alius infra v. 42.

v. 19. בנוי per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 24. חרף sic *defect.* 3. 7. 8. 15. 24. sec. *Mas. impr.* Alii vero *plene.* v. 31. ועשרים sine præfixo *Vau* 2. 10. 14. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 36. ירחו *plene* 1. at ירחו per *Chirek plene* 2. & ירחו per *Chir. defect.* 3. v. 43. להודוה sic in textu sine nota 3. & alii libri in marg. 22. v. 48. לבנא per *Aleph* 7. 8. 15. 22. חגבה per *He* 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* 2. & *impr.*

54 חקופא בני חרחור : בני בצלית בני מחידא בני
נה 56 חרשא : בני ברקוס בני סיסרא בני תמח : בני נציח
57 בני חטיפא : בני עבדי שלמה בני סוטי בני ספרת
58 59 בני פרידא : בני יעלא בני דרקון בני גדל : בני
שפטיה בני חטיל בני פכרת הצביים בני אמון :
ס כל הנתינים ובני עבדי שלמה שלש מאות תשעים
ושנים :
61 ואלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב אדון ואמר
ולא יכלו להגיד בית אבתם וזרעם אם מישראל הם :
62 בני דליה בני טוביה בני נקודא שש מאות ארבעים
63 ושנים : ומן הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזלי אשר
לקח מבנות ברזלי הגלעדי אשה ויקרא על שמם :
64 אלה בקשו כתבם המתיחשים ולא נמצא ויגאלו מן
סה הכהנה : ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו
66 מקדש הקדשים עד עמד הכהן לאורים ותמים : כל
הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים :
67 מלבד עבדיהם ואמהתיהם אלה שבעת אלפים שלש
מאות שלשים ושבעה ולהם משררים ומשררות
68 מאתים וארבעים וחמשה : סוסיהם שבע מאות
שלשים וששה פרדיהם מאתים וארבעים וחמשה :
69 גמלים ארבע מאות שלשים וחמשה חמרים ששת
ע אלפים שבע מאות ועשרים : ומקצת ראשי האבות
נתנו למלאכה התרשתא נתן לאוצר זהב דרכמנים
אלף מזרקות חמשים כתנות כהנים שלשים וחמש
71 מאות : ומראשי האבות נתנו לאוצר
המלאכה זהב דרכמנים שתי רבות וכסף מנים אלפים
72 ומאתים : ואשר נתנו שארית העם זהב דרכמנים
שתי רבוא וכסף מנים אלפים וכתנות כהנים ששים
73 ושבעה : וישבו הכהנים והלוים והשוערים והמשררים
ומן

a) Ezr. 2, 51.
v. 54. b) Eadem significatione *Batsluth* Ezr. 2, 52.
v. 57. c) quos Salomo ex Canaanæis seruitio Templi addixerat. v. 60. 1 Reg. 9, 20. 21. Ezr. 2, 55.
v. 61. d) Hi vero sunt, qui adscenderunt ex *Thêl Melach* & *Thêl Charscha*. cf. not. Ezech. 3, 15. & Ezr. 2, 59.
v. 63. e) Vide notas vberiores Ezr. 2, 61.
v. 64. f) Vide ibidem not. ad Ezr. 2, 62.
v. 65. g) *Et dixit ipsis Iudex* s. regius præfectus, qui nunc Nehemias erat. (5) v. 70. c. 8, 9. c. 10, 2. Vide not. ad Ezr. 2, 63.
v. 66. h) *Totus cœtus*, Ezr. 10, 12. *velut vnus*, s. in vnam summam collectus, Esa. 65, 25. *erat* 42360. Ex numeris quidem specialibus vix 31031. conficiuntur. Igitur reliqui, qui de integra summa desunt, supplendi sunt vel ex ceteris tribubus Israelitarum, quos Nehemias speciatim non recensuit; vel ex iis, qui genus suum patrium demonstrare non potuerunt. Confer notas vberiores supra ad v. 5. & ad Ezr. 2, 64.
v. 68. i) *Equi eorum* erant 736. & *muli eorum* 245. Ezr. 2, 66.
v. 70. k) *Ceterum pars* aliqua s. *nonnulli* de *primoribus familiarum*, v. 71. Iud. 18, 2. Dan. 1, 2. donaria *dederunt ad hoc opus* perficiendum. *Regius* nimirum *præfectus*, v. 65. qui Nehemias erat, c. 8, 9. *dedit in thesaurum*, *auri drachmarum* s. *Daricorum mille*, v. 71. 72. 1 Par. 29, 7. Ezr. 2, 69. l) *crateres* s. *pateras*, 2 Reg. 12, 14. Exod. 27, 3. Num. 7, 13. m) & *tunicas* adstrictiores & lineas *sacerdotum*, v. 72. Exod. 28, 40. Alia vero fuit donatio, quam Ezras describit c. 2, 68. 69. diversa quippe ab ista 1) tempore, 2) auctoribus & 3) numero donorum.

v. 55. ברקוס per *Mem* fe. 1. 2. v. 59. בני per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 60. כל־הנתינים sine *Paschta* 1. 3. & *Ber.* At litteræ *He* illud imponunt 2. 6. 9. 10. 20. 22. v. 62. וארבעים cum præfixo *Vau* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 63. חביה per *Chatephpat.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. 23. contra *Mas. impr.* At per *Pat.* sub *Beth* cum seq. *Dag.* 22. & sine seq. *Dag.* 7. 8. 15. cf. Ezr. 2, 61. מבנות per *Graschaim* 1. 7. 8. 11 -- 16. 19. v. 64. Pro נמצא habent pluraliter נמצאו 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. v. 65. עד per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. v. 66. אלפים שלש מאות ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 68. וארבעים sine præf. *Vau* 3. 7. 8. 15. 22. 23. 24. v. 70. ומקצת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. 23. כתנות per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22.

וּמִן־הָעָם וְהַנְּתִינִים וְכָל־יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם וַיִּגַּע הַחֹדֶשׁ
ח הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם׃ וַיֵּאָסְפוּ כָל־הָעָם כְּאִישׁ CAP. VIII.
אֶחָד אֶל־הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמָּיִם וַיֹּאמְרוּ
לְעֶזְרָא הַסֹּפֵר לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־
2 צִוָּה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבִיא עֶזְרָא הַכֹּהֵן אֶת־
הַתּוֹרָה לִפְנֵי הַקָּהָל מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה וְכֹל מֵבִין לִשְׁמֹעַ
3 בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃ וַיִּקְרָא־בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב
אֲשֶׁר ׀ לִפְנֵי שַׁעַר־הַמַּיִם מִן־הָאוֹר עַד־מַחֲצִית הַיּוֹם נֶגֶד
הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאָזְנֵי כָל־הָעָם אֶל־סֵפֶר
4 הַתּוֹרָה׃ וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל־מִגְדַּל־עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ
לַדָּבָר וַיַּעֲמֹד אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וְאוּרִיָּה
וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשֵׂיָה עַל־יְמִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל
ה וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם׃ וַיִּפְתַּח עֶזְרָא
הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל־הָעָם כִּי־מֵעַל כָּל־הָעָם הָיָה וּכְפִתְחוֹ
6 עָמְדוּ כָל־הָעָם׃ וַיְבָרֶךְ עֶזְרָא אֶת־יְהוָה הָאֱלֹהִים
הַגָּדוֹל וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם אָמֵן ׀ אָמֵן בְּמֹעַל יְדֵיהֶם וַיִּקְּדוּ
7 וַיִּשְׁתַּחֲוֻּ לַיהוָה אַפַּיִם אָרְצָה׃ וְיֵשׁוּעַ וּבָנִי וְשֵׁרֵבְיָה ׀
יָמִין עַקּוּב שַׁבְּתַי ׀ הוֹדִיָּה מַעֲשֵׂיָה קְלִיטָא עֲזַרְיָה יוֹזָבָד
חָנָן פְּלָאיָה וְהַלְוִיִּם מְבִינִים אֶת־הָעָם לַתּוֹרָה וְהָעָם עַל־
8 עָמְדָם׃ וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם
9 שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא׃ וַיֹּאמֶר נְחֶמְיָה הוּא
הַתִּרְשָׁתָא וְעֶזְרָא הַכֹּהֵן ׀ הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים
אֶת־הָעָם לְכָל־הָעָם הַיּוֹם קָדֹשׁ־הוּא לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אַל־תִּתְאַבְּלוּ וְאַל־תִּבְכּוּ כִּי בוֹכִים כָּל־הָעָם כְּשָׁמְעָם
י אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים
וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ וְאַל־תֵּעָצֵבוּ כִּי־חֶדְוַת יְהוָה הִיא מָעֻזְּכֶם׃ א' נגה
11 וְהַלְוִיִּם מַחְשִׁים לְכָל־הָעָם לֵאמֹר הַסּוּ כִּי־הַיּוֹם קָדֹשׁ
12 וְאַל־תֵּעָצֵבוּ׃ וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וּלְשַׁלַּח

a) v. 46. b) c. 11, 3. Ezr. 2, 70. coll. Ier. 32, 15. c) & *attigit* terminum suum, vel *adpropinquauit*, Coh. 12, 1. Ezr. 3, 1. *mensis septimus*, scil. *Tischri* vel *Ethanim*, 1 Reg. 8, 2. in cuius diem XV. festum tabernaculorum incidit, c. 8, 2. 14. coll. Ezr. 31, 1.

CAP. VIII, v. 1. d) Ezr. 3, 1. 2 Par. 30, 13. die scil. nouilunii, qui festus erat, v. 2. 9-12. e) summa consensione, Num. 14, 15. Iud. 20, 1. 8. 11. *ad aream* s. *plateam* vel *forum*, v. 3. 16. Iob. 29, 7. 2 Par. 32, 6. *quod* est *ante portam aquarum*, v. 3. 16. quæ h. l. est *porta vrbis*, distinguenda a porta templi eiusdem nominis. cf. c. 3, 26. g) *librum Legis Mosis*, Ezr. 3, 2. 2 Par. 34, 14. 15. quem singulis septenniis, tempore festi tabernaculorum Moses publice legi præceperat, Deut. 31, 10. 11. vnde verosimiliter colligunt nonnulli, hunc annum sabbaticum fuisse. Hoc capite I. populus Iudæus audit Hierosolymæ *prælectionem Legis*, v. 2-6. quam II. *interpretantur* Sacerdotes, v. 7. 8. III. *Dies festus nouilunii* lætis conuiuiis celebratur, v. 9-12. IV. *Festum tabernaculorum* celebrant, & *quotidianam legis recitationem* audiunt, v. 13. 18.

v. 2. h) v. 9. Ezr. 6, 11. i) *Et* coram *omni intelligente ad audiendum*, qui lecta percipere & intelligere poterat, v. 3. c. 10, 29. k) Qui singulis mensibus Iudæis festus, mense autem septimo *festo tubarum* insignis erat cf. v. 9. Leu. 23, 24. Num. 28, 11.

v. 3. l) *Et legit ex eo*, vel *in eo* scripta *ante plateam*, quæ est ante *portam aquarum* v. 1. *a luce matutina vsque ad meridiem*.

v. 7. m) *attentum faciebant populum ad legem*, eumque sec. legem *instituebant*, v. 8. 9. cf. Ezr. 8, 16.

CAP. VIII, v. 4. מישאל sine præfixo *Vau* 10. 20. 21. & ו (in textu) 6. 9. v. 5. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. v. 6. Pro ויענו fe. ויען in marg. 2. וישתחוו ita quidem & *Orientales* legunt, qui vero וישתחו scribunt. v. 7. ושרביה ita 1. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. at ושרביה 2. 3. *Psik* omittunt 1. 2. 3. contra *Mas.* h. l. *Ind. Bas.* f. 61. c. שבתי sine *Psik* 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. v. 9. הכהן sine *Psik* 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. קדש *Meth. milra* ponunt, 7. 8. 24. At היום קדש ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 10. לאין per *Makk.* 1. 2. תעצבו sic *milra* 3. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 11. כי per *Merca* 1. 2. 3. ואל per *Tiphcha* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22.

מִנּוֹת וּלַעֲשׂוֹת שִׂמְחָה גְדוֹלָה כִּי הֵבִינוּ בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר
13 הוֹדִיעוּ לָהֶם׃ וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי נֶאֶסְפוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לְכָל־הָעָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֶל־עֶזְרָא הַסֹּפֵר וּלְהַשְׂכִּיל
14 אֶל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה׃ וַיִּמְצְאוּ כָּתוּב בַּתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּסֻּכּוֹת בֶּחָג
טו בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃ וַאֲשֶׁר יַשְׁמִיעוּ וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל־
עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי־זַיִת
וַעֲלֵי־עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת
16 לַעֲשֹׂת סֻכֹּת כַּכָּתוּב׃ וַיֵּצְאוּ הָעָם וַיָּבִיאוּ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
סֻכּוֹת אִישׁ עַל־גַּגּוֹ וּבְחַצְרֹתֵיהֶם וּבְחַצְרוֹת בֵּית
הָאֱלֹהִים וּבִרְחוֹב שַׁעַר הַמַּיִם וּבִרְחוֹב שַׁעַר אֶפְרָיִם׃
17 וַיַּעֲשׂוּ כָל־הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן־הַשְּׁבִי ׀ סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ
בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא־עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן־נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
18 הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד׃ וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר
תּוֹרַת הָאֱלֹהִים יוֹם ׀ בְּיוֹם מִן־הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד הַיּוֹם
הָאַחֲרוֹן וַיַּעֲשׂוּ־חָג שִׁבְעַת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת
כַּמִּשְׁפָּט׃

CAP. IX. ט וּבְיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַזֶּה נֶאֶסְפוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
2 בְּצוֹם וּבְשַׂקִּים וַאֲדָמָה עֲלֵיהֶם׃ וַיִּבָּדְלוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל מִכֹּל
בְּנֵי נֵכָר וַיַּעַמְדוּ וַיִּתְוַדּוּ עַל־חַטֹּאתֵיהֶם וַעֲוֺנוֹת אֲבֹתֵיהֶם׃
3 וַיָּקוּמוּ עַל־עָמְדָם וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
רְבִעִית הַיּוֹם וּרְבִיעִית מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַיהוָה
4 אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיָּקָם עַל־מַעֲלֵה הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ
וּבָנִי קַדְמִיאֵל שְׁבַנְיָה בֻּנִּי שֵׁרֵבְיָה בָּנִי כְנָנִי וַיִּזְעֲקוּ בְּקוֹל
ה גָּדוֹל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל
בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם
6 כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה׃ אַתָּה־הוּא
אתה קרי יְהוָה לְבַדֶּךָ אַתָּ עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־
צבאם

v. 11. a) *quia intenderant* animum *ad verba*, & *intellexerant* v. 8. c. 13, 7. *quæ* Ezras & Levitæ *nota fecerant ipsis* vel *docuerant eos*. Deut. 4, 9. Iof. 4, 22. cf. Pf. 19, 9. v. 14. b) *in tabernaculis* frondeis, *in festo* tabernac. v. 16. Leu. 23, 42. 43. Num. 29, 12. 1 Reg. 8, 2. 65. Ioh. 7, 2. v. 15. c) *Ita vt proclamarent & promulgarent vocem* Ezr. 1, 1. c. 10, 7. per omnes ciuitates fuas, & *inprimis Hierofolymis* dicendo: *Exite ad montana* Hagg. 1, 8. & adferte *folia* & ramos *oleæ*, Gen. 8, 11. & *folia* ac frondes *arboris* cuiusque *pinguis* f. *oleofæ*, 1 Reg. 6, 23. Efa. 41, 19. & folia *myrti* (6) Efa. 41, 19. c. 55, 13. & ramos *palmarum*, Exod. 15, 27. & ramos *arboris implexæ* vel *denfarum arborum*, Leu. 23, 40. quæ frondes complicatas & foliis plenas habent. v. 17. d) Ezr. 6, 21. e) *inde a temporibus Iofuæ* f. *Iefu filii Nun*, Num. 13, 8. 16. Iof. 1, 1. (qui primum feftum tabernaculorum fine dubio fingulari folemnitate in terra Canaan celebrari fecit) *ita*, cum tanta lætitia, & adplicatione etc. coll. v. 18. 1 Reg. 8, 2. 65. 2 Par. 7, 9. Ezr. 3, 4. v. 18. f) *Legit enim* Ezras *fingulis diebus* fefti, Ezr. 3, 4. 2 Par. 30, 21. quum alias dies tantum primus & vltimus convocatio facra effet, Leu. 23, 35. 36. g) Leu. 23, 36. 2 Par. 7, 9. h) Leu. 5, 10. c. 9, 16.

CAP. IX, v. 1. i) Poft finita fcil. folemnia fefti tabernaculorum, c. 8, 18. k) fcil. *feptimi*, c. 7, 73. c. 8, 2. 14. l) c. 8, 1. 13. m) Ioel. 1, 8. 14. c. 2, 12. Ion. 3, 5. 6. Efth. 4, 1. n) cf. 1 Sam. 4, 12. 2 Sam. 1, 2. Iob. 2, 12. Defcribitur hoc capite I. *Ieiunium* Ifraelitarum, ab alienigenis fefe fubducentium, v. 1-3. II. *Preces* a Sacerdotibus & Levitis pro toto populo fufæ, v. 4-37.

v. 13. העם per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.* v. 14. ביד per *Mun.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 15. קול per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. Reliqui per *Merca*, præter *Maf. impr.* Gen. 30, 16. והביאו per *Mahp.* 1. 2. הרס per *Kam.* 2. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 17. השבי per *Pfik munach.* 3. 6. 9. 10. 20. 22. contra *Maf.* Gen. 30, 16. At fine *Pfik* per *Mun.* 1. 2. 21. *Merca* 17. 23. & *Ber.* *Pfik* vero confirmat *Ind. Baf.* f. 61. d. ותהי שמחה גדולה ita 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. At ותהי שמחה־גדולה 1. v. 18. יום fine *Pfik* 1. 2. 21. 22. contra *Ind. Baf.* f. 61. d. CAP. IX, v. 3. רבעית fic *defect.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. fec. *Maf.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Ez. 48, 20. Alii *plene*, fecund. *Maf. impr.* h. l. fed perperam adplicatam. v. 4. שבניה per *Caph* loco *Beth* 1. quomodo LXX. & Syr. Sic v. 5. & c. 10, 5. Pro בני habet בן־ 1. quomodo legerunt LXX. שרביה ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. At שרביה 22. Sic iidem. v. 5. Pro בני hab. בני 1. quomodo Græci. Et fic idem 1. v. 5. v. 5. ועד cum præfixo *Vau* fu. 2. & fic in marg. 6. 9. 11. ומרומם per *Kam.* 1. 6. 9. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. Reliqui per *Pat.* & cum adiecta nota בצל 17. 24. & *Ber.* ומרומם על־כל־ברכה ita 2. 3. 22. 23. v. 6. לבדך per *Sakephk.* pofcit *Maf. impr.* h. l. & Ez. 18, 14. Sed mendofa illa effe videtur, aut manca.

צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם
וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃
7 אַתָּה הוּא יְהוָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ
8 מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְּׁמוֹ אַבְרָהָם׃ וּמָצָאתָ אֶת־
לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת
9 לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה׃ וַתֵּרֶא אֶת־
עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף׃
י וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו וּבְכָל־עַם
אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם
11 הַזֶּה׃ וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה
וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן בְּמַיִם
12 עַזִּים׃ וּבְעַמּוּד עָנָן הִנְחִיתָם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לַיְלָה
13 לְהָאִיר לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ־בָהּ׃ וְעַל הַר־סִינַי
יָרַדְתָּ וְדַבֵּר עִמָּהֶם מִשָּׁמָיִם וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים
יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים׃
14 וְאֶת־שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם וּמִצְווֹת וְחֻקִּים
טו וְתוֹרָה צִוִּיתָ לָהֶם בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ׃ וְלֶחֶם
מִשָּׁמַיִם נָתַתָּה לָהֶם לִרְעָבָם וּמַיִם מִסֶּלַע הוֹצֵאתָ
לָהֶם לִצְמָאָם וַתֹּאמֶר לָהֶם לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ
16 אֲשֶׁר־נָשָׂאתָ אֶת־יָדְךָ לָתֵת לָהֶם׃ וְהֵם וַאֲבֹתֵינוּ הֵזִידוּ
17 וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתֶיךָ׃ וַיְמָאֲנוּ
לִשְׁמֹעַ וְלֹא־זָכְרוּ נִפְלְאֹתֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּהֶם וַיַּקְשׁוּ
אֶת־עָרְפָּם וַיִּתְּנוּ־רֹאשׁ לָשׁוּב לְעַבְדֻתָם בְּמִרְיָם וְאַתָּה
אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ־אַפַּיִם וְרַב־וְחֶסֶד וְלֹא יתיר ו'
18 עֲזַבְתָּם׃ אַף כִּי־עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ זֶה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הֶעֶלְךָ מִמִּצְרָיִם וַיַּעֲשׂוּ נֶאָצוֹת גְּדֹלוֹת׃
19 וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא עֲזַבְתָּם בַּמִּדְבָּר אֶת־עַמּוּד
הֶעָנָן לֹא־סָר מֵעֲלֵיהֶם בְּיוֹמָם לְהַנְחֹתָם בְּהַדֶּרֶךְ וְאֶת־

a) Gen. 2, 1. Ier. 33, 22. & not. Hos. 12, 6. b) Deut. 10, 14. Ps. 24, 1. cet. c) Ps. 95, 5. & 146, 6. Act. 14, 10. Apoc. 14, 7. d) *tuque viua conseruas omnia illa.* Gen. 7, 3. Deut. 6, 24. 1 Sam. 2, 6. Ps. 36, 7. Act. 17, 25. 28. Heb. 1, 3. e) Gen. 2, 1. 1 Reg. 22, 19. Ps. 103, 21. & 104, 4. Luc. 2, 13. f) Ps. 97, 7. Hebr. 1, 6. Apoc. 4, 10. 11.

v. 7. g) Gen. 11, 26. seqq. Esa. 44, 1. 1 Par. 1, 27. Act. 13, 17. h) *& eduxisti eum,* Gen. 12, 1. seqq. *ex Vr Chaldæorum,* Gen. 11, 28. 31. c. 15, 7. i) Gen. 17, 5.

v. 8. k) *Et in* omnibus tentationibus *inuenisti cor eius fidele, firmum* ac *fide plenum.* Gen. 15, 7. c. 22, 1. 16. Num. 12, 7. Deut. 7, 9. 1 Sam. 2, 35. c. 3, 20. secus ac cor posterorum eius, Ps. 78, 8. 37. l) *vnde pangendo* scil. *pepigisti* (coll. simili constr. infra v. 13. c. 8, 8.) *cum eo,* tanquam amico tuo, Esa. 41, 8. 2 Par. 20, 7. Iac. 2, 23. *fœdus.* cf. Gen. 15, 18. seqq. m) Sex hic enumeratis gentibus *septima Chiuuæorum* additur Deut. 7, 1. Ios. 3, 10. c. 11, 3. c. 24, 11. Act. 13, 19. immo *nouem* Gen. 15, 19-21. enumerantur. n) *ad dandum,* inquam, *posteris eius,* Gen. 12, 7. c. 13, 15. c. 15, 18. c. 17, 8. cet. o) c. 5, 13. 1 Reg. 2, 4. c. 8, 20. Dan. 9, 12. p) cf. v. 33. Deut. 32, 4. Thren. 1, 18. Dan. 9, 14.

v. 9. q) cf. Exod. 2, 11-14. c. 2, 25. c. 3, 7. c. 4, 31. c. 5, 6. seqq. Deut. 4, 20. r) Exod. 14, 10. 15. 19.

v. 10. s) Exod. 7-10. Deut. 6, 22. t) v. 16. 29. Exod. 18, 11. u) Esa. 63, 12. 14. Ier. 32, 20. x) Deut. 2, 30. c. 6, 24. Ier. 44, 22. Ezr. 9, 7.

v. 11. y) Exod. 14, 21. Esa. 63, 12. Ps. 78, 13. & 136, 13. z) *in profunda* (3) Exod. 15, 5. Ps. 88, 7. a) *in aquas validas,* Exod. 15, 10.

v. 12. b) v. 19. Exod. 13, 21. c. 14, 19. etc.

v. 7. אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ita 6. 9. 10. 20. 21. 23. שמו *Schin* cum *Dag.* euphonico 6. 8. 9. 11. 16. v. 10. ותתן per *Tlischakt.* 1. ותעש לך sic 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 12. הנחתם *defect.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* sed contra *Mas.* 3. v. 14. ומצות וחקים ותורה sic 1. 2. v. 15. נתתה cum *He* paragogico 3. 7. 8. 11. 12. 15 -- 19. 23. & *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 25, 25. v. 17. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. ויקשו את־ערפם ויתנו־ראש לשוב לעבדתם במרים: sic versiculum hunc longiusculum in duos distraxit 1. וחסד sine *Vau* pleonastico 1. 6. 9. 11. 15. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Dan. 9, 5. v. 18. העלך Sic pluraliter 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. Pro ממצרים habent מארץ מצרים 1. 10. 13. 14. (qui tamen ante מצרים simul habet מ sine vocali, cum superscripto circello Masorethico) 19. 20. 21. 22. ויעשו per *Mun.* loco *Meth.* 1. 3. At ויעשו נאצות 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22.

עַמּוּד הָאֵשׁ בְּלַיְלָה לְהָאִיר לָהֶם וְאֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ־
בָהּ׃ וְרוּחֲךָ הַטּוֹבָה נָתַתָּ לְהַשְׂכִּילָם וּמַנְךָ לֹא־מָנַעְתָּ כ
מִפִּיהֶם וּמַיִם נָתַתָּה לָהֶם לִצְמָאָם׃ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה 21
כִּלְכַּלְתָּם בַּמִּדְבָּר לֹא חָסֵרוּ שַׂלְמֹתֵיהֶם לֹא בָלוּ
וְרַגְלֵיהֶם לֹא בָצֵקוּ׃ וַתִּתֵּן לָהֶם מַמְלָכוֹת וַעֲמָמִים 22
וַתַּחְלְקֵם לְפֵאָה וַיִּירְשׁוּ אֶת־אֶרֶץ סִיחוֹן וְאֶת־אֶרֶץ מֶלֶךְ
חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן׃ וּבְנֵיהֶם הִרְבִּיתָ 23
כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וַתְּבִיאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אָמַרְתָּ
לַאֲבֹתֵיהֶם לָבוֹא לָרָשֶׁת׃ וַיָּבֹאוּ הַבָּנִים וַיִּירְשׁוּ אֶת־ 24
הָאָרֶץ וַתַּכְנַע לִפְנֵיהֶם אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִים
וַתִּתְּנֵם בְּיָדָם וְאֶת־מַלְכֵיהֶם וְאֶת־עַמְמֵי הָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת
בָּהֶם כִּרְצוֹנָם׃ וַיִּלְכְּדוּ עָרִים בְּצֻרוֹת וַאֲדָמָה שְׁמֵנָה כה
וַיִּירְשׁוּ בָּתִּים מְלֵאִים־כָּל־טוּב בֹּרוֹת חֲצוּבִים כְּרָמִים
וְזֵיתִים וְעֵץ מַאֲכָל לָרֹב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ וַיַּשְׁמִינוּ וַיִּתְעַדְּנוּ
בְּטוּבְךָ הַגָּדוֹל׃ וַיַּמְרוּ וַיִּמְרְדוּ בָּךְ וַיַּשְׁלִכוּ אֶת־תּוֹרָתְךָ 26
אַחֲרֵי גַוָּם וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרָגוּ אֲשֶׁר־הֵעִידוּ בָם לַהֲשִׁיבָם קמץ בז"ק
אֵלֶיךָ וַיַּעֲשׂוּ נֶאָצוֹת גְּדוֹלֹת׃ וַתִּתְּנֵם בְּיַד צָרֵיהֶם וַיָּצֵרוּ 27
לָהֶם וּבְעֵת צָרָתָם יִצְעֲקוּ אֵלֶיךָ וְאַתָּה מִשָּׁמַיִם תִּשְׁמָע קמ' בז"ק
וּכְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תִּתֵּן לָהֶם מוֹשִׁיעִים וְיוֹשִׁיעוּם מִיַּד
צָרֵיהֶם׃ וּכְנוֹחַ לָהֶם יָשׁוּבוּ לַעֲשׂוֹת רַע לְפָנֶיךָ וַתַּעַזְבֵם 28
בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וַיִּרְדּוּ בָהֶם וַיָּשׁוּבוּ וַיִּזְעָקוּךָ וְאַתָּה מִשָּׁמַיִם
תִּשְׁמַע וְתַצִּילֵם כְּרַחֲמֶיךָ רַבּוֹת עִתִּים׃ וַתָּעַד בָּהֶם 29
לַהֲשִׁיבָם אֶל־תּוֹרָתֶךָ וְהֵמָּה הֵזִידוּ וְלֹא־שָׁמְעוּ לְמִצְוֹתֶיךָ
וּבְמִשְׁפָּטֶיךָ חָטְאוּ־בָם אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה אָדָם וְחָיָה בָהֶם
וַיִּתְּנוּ כָתֵף סוֹרֶרֶת וְעָרְפָּם הִקְשׁוּ וְלֹא שָׁמֵעוּ׃ וַתִּמְשֹׁךְ ל
עֲלֵיהֶם שָׁנִים רַבּוֹת וַתָּעַד בָּם בְּרוּחֲךָ בְּיַד־נְבִיאֶיךָ וְלֹא
הֶאֱזִינוּ וַתִּתְּנֵם בְּיַד עַמֵּי הָאֲרָצֹת׃ וּבְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים 31
לֹא־עֲשִׂיתָם כָּלָה וְלֹא עֲזַבְתָּם כִּי אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם
אָתָּה׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא 32
שׁוֹמֵר

a) *Et ipsa columna ignis.* v. 12.
v. 20. b) *Et spiritum tuum bonum*, eiusque dona tum prophetica, Num. 11, 17. 25. 29. tum ordinaria. cf. v. 30. Esa. 63, 10. 11. Ps. 143, 10. dedisti *ad instituendum eos*, Ps. 32, 8. & *Manna tuum*, Exod. 16, 15. 31. Deut. 8, 3. 16. Ios. 5, 12. Ps. 78, 24. cf. supra v. 15.
v. 21. c) Num. 14, 33. 34. c. 32, 13. Deut. 8, 2. c. 29, 4. Ios. 5, 6. Ps. 95, 10. d) *sustentasti eos*, Gen. 50, 21. 1 Reg. 4, 7. *in* sterili illo & siticuloso *deserto*, Deut. 1, 19. c. 8, 15. c. 32, 10. ita *vt non caruerint* re vlla necessaria, Deut. 2, 7. Ps. 23, 1. e) vt laceris vestibus ipsis fuisset incedendum: semper enim nouarum copia, Deo prouidente, ipsis suppetebat. cf. Deut. 8, 4. c. 29, 4. *Et pedes eorum non intumuerunt*, vel sec. LXX. *disrupti*, aut ex longo itinere *contusi sunt* (2) Deut. 8, 4. ex singulari enim Dei prouidentia calcei ipsis non defuerunt, coll. Deut. 29, 5.
v. 22. f) *Et distribuisti eos per omnes Canaanææ angulos*, Exod. 27, 9. g) Num. 21, 21. seqq.
v. 23. h) Gen. 22, 17. Deut. 1, 10.
v. 24. i) Num. 14, 30 - 33.
v. 25. k) *Et ceperunt* Ios. 6, 20. *vrbes munitas*, Num. 13, 28. Deut. 1, 28. & terram *pinguem* ac fertilem, v. 35. Num. 13, 20. l) *plenas omni bono* s. optima supellectile, Deut. 6, 11. m) *cisternas excisas* Leu. 11, 36. Deut. 6, 11. Ier. 2, 13. n) c. 5, 11. o) & *arbores fructiferas*, Leu. 19, 23. Deut. 20, 20. *magna copia*, Iob. 26, 3. p) *Et pingues* ac obesi *facti sunt*, Deut. 31, 20. c. 32, 15. Esa. 6, 10. & *oblectarunt* se (1)
v. 26. q) Ps. 78, 56. & 106, 7. r) c. 6, 6. Ez. 2, 3. Dan. 9, 9. s) 1 Reg. 14, 9. Ezech. 23, 35. Ps. 50, 17. t) c. c. 1 Reg. 18, 13. c. 19, 10. 14. Thren. 4, 13. 2 Par. 24, 20. 21. c. 36, 15. 16.

v. 20. נתתה prius cum *He* paragog. 2. 3. 13. contra *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 25, 21. ומנך ita cum Dag. 1. 3. 6. 9. 20. 21. 23. Vid. *M. I.* נתת posterius sine *He paragog.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. præter *Mas.* Ex. 25, 21. v. 22. ארץ עוג מלך ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 25. בצרת sic *defect.* 1. 3. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* At בצרות *plene* 1. 3. & in marg. 6. 9. & sic fu. 1. itidem sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Sed בצורת requirit *Mas.* 2. & *impr.* h. l. & *impr. fin.* t. 17. col. 7. מלאים per *Mun. milra* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 26. ויעשו per *Mun.* loco *Meth.* 1. at per *Sakephgad.* 3. & ויעשו נאצות 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. v. 27. ויושיעום sic *Vau* per *Pat.* cum seq. *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19.--23., contra *Mas.* Iud. 2, 16. v. 28. ויזעקוך per *Chatephpat.* 3. 14. & in marg. 6. 9. v. 29. ויתנו כתף ita 1. 2. 3. סוררת per *Kam.* in marg. 2. v. 30. ותתנם *Pasekta* priori *Tau* imponunt 6. 9. 10. 16. 17. 20. 21. 24. plane omittunt 7. 8. 15. 23. At per *Sakephgad.* 3. v. 32. הגבור cum adiecto *Psik* 6. 9. 10. 11. 12. 16. 20. 21. 22. 23.

שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד אַל־יִמְעַט לְפָנֶיךָ אֵת כָּל־
הַתְּלָאָה אֲשֶׁר־מְצָאַתְנוּ לִמְלָכֵינוּ לְשָׂרֵינוּ וּלְכֹהֲנֵינוּ
וְלִנְבִיאֵינוּ וְלַאֲבֹתֵינוּ וּלְכָל־עַמֶּךָ מִימֵי מַלְכֵי אַשּׁוּר עַד
33 הַיּוֹם הַזֶּה׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת
34 עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃ וְאֶת־מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ כֹּהֲנֵינוּ
וַאֲבֹתֵינוּ לֹא עָשׂוּ תּוֹרָתֶךָ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ אֶל־מִצְוֺתֶיךָ
וּלְעֵדְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר הַעִידֹתָ בָּהֶם׃ וְהֵם בְּמַלְכוּתָם לה
וּבְטוּבְךָ הָרָב אֲשֶׁר־נָתַתָּ לָהֶם וּבְאֶרֶץ הָרְחָבָה
וְהַשְּׁמֵנָה אֲשֶׁר־נָתַתָּ לִפְנֵיהֶם לֹא עֲבָדוּךָ וְלֹא־שָׁבוּ
36 מִמַּעַלְלֵיהֶם הָרָעִים׃ הִנֵּה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם עֲבָדִים וְהָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נָתַתָּה לַאֲבֹתֵינוּ לֶאֱכֹל אֶת־פִּרְיָהּ וְאֶת־טוּבָהּ הִנֵּה
37 אֲנַחְנוּ עֲבָדִים עָלֶיהָ׃ וּתְבוּאָתָהּ מַרְבָּה לַמְּלָכִים אֲשֶׁר־
נָתַתָּה עָלֵינוּ בְּחַטֹּאותֵינוּ וְעַל־גְּוִיֹּתֵינוּ מֹשְׁלִים וּבִבְהֶמְתֵּנוּ
Cap. X. כִּרְצוֹנָם וּבְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ׃ וּבְכָל־זֹאת אֲנַחְנוּ כֹּרְתִים ל
2 אֲמָנָה וְכֹתְבִים וְעַל הֶחָתוּם שָׂרֵינוּ לְוִיֵּנוּ כֹּהֲנֵינוּ׃ וְעַל
3 הַחֲתוּמִים נְחֶמְיָה הַתִּרְשָׁתָא בֶּן־חֲכַלְיָה וְצִדְקִיָּה׃ שְׂרָיָה
4 עֲזַרְיָה יִרְמְיָה׃ פַּשְׁחוּר אֲמַרְיָה מַלְכִּיָּה׃ חַטּוּשׁ שְׁבַנְיָה ה
7 6 מַלּוּךְ׃ חָרִם מְרֵמוֹת עֹבַדְיָה׃ דָּנִיֵּאל גִּנְּתוֹן בָּרוּךְ׃
9 8 מְשֻׁלָּם אֲבִיָּה מִיָּמִן׃ מַעַזְיָה בִלְגַּי שְׁמַעְיָה אֵלֶּה הַכֹּהֲנִים׃
וְהַלְוִיִּם וְיֵשׁוּעַ בֶּן־אֲזַנְיָה בִּנּוּי מִבְּנֵי חֵנָדָד קַדְמִיאֵל׃ י
11 12 וַאֲחֵיהֶם שְׁבַנְיָה הוֹדִיָּה קְלִיטָא פְּלָאיָה חָנָן׃ מִיכָא רְחוֹב
טו 14 13 חֲשַׁבְיָה׃ זַכּוּר שֵׁרֵבְיָה שְׁבַנְיָה׃ הוֹדִיָּה בָנִי בְּנִינוּ׃ רָאשֵׁי
16 הָעָם פַּרְעֹשׁ פַּחַת מוֹאָב עֵילָם זַתּוּא בָּנִי׃ בֻּנִּי עַזְגָּד בֵּבָי׃
19 18 17 אֲדֹנִיָּה בִגְוַי עָדִין׃ אָטֵר חִזְקִיָּה עַזּוּר׃ הוֹדִיָּה חָשֻׁם בֵּצָי׃
ניבי קרי 22 21 חָרִיף עֲנָתוֹת נֵובָי׃ מַגְפִּיעָשׁ מְשֻׁלָּם חֵזִיר׃ מְשֵׁיזַבְאֵל כ
24 23 צָדוֹק יַדּוּעַ׃ פְּלַטְיָה חָנָן עֲנָיָה׃ הוֹשֵׁעַ חֲנַנְיָה חַשּׁוּב׃
27 26 הַלּוֹחֵשׁ פִּלְחָא שׁוֹבֵק׃ רְחוּם חֲשַׁבְנָה מַעֲשֵׂיָה׃ וַאֲחִיָּה כה
28 29 חָנָן עָנָן׃ מַלּוּךְ חָרִם בַּעֲנָה׃ וּשְׁאָר הָעָם הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם הַשּׁוֹעֲרִים הַמְשֹׁרְרִים הַנְּתִינִים וְכָל־הַנִּבְדָּל
מעמי

a) c. 1, 5. b) *ne exigua sit* vel videatur *tibi omnis isthæc molestia* & adflictio. Exod. 18, 8. Num. 20, 14. את h. l. est nominatiui, vt v. 19. 34. Ios. 22, 17. c) *quæ iuuenit nos* s. *obtigit nobis*, Num. 20, 14. Iud. 6, 13. scil. regibus, principibus, & sacerdotibus, & prophetis ac patribus nostris. d) qui deportationis initium fecerunt, 2 Reg. 15, 29. c. 17, 6. e) Ezr. 9, 7.

v. 33. f) *Et tu quidem iustus es*, v. 8. Deut. 32, 4. Dan. 9, 14. Ezr. 9, 15. 2 Par. 12, 6. *in omni, quod venit* s. tempestatis instar irruit *in nos*, 1 Sam. 30, 23. Ezr. 9, 13. 2 Par. 20, 12. *quia veritatem fecisti*, tuisque promissis fideliter stetisti, v. 13. Ps. 111, 7. *nos vero impie egimus*. Ps. 106, 6. Dan. 9, 5. 2 Par. 20, 35. c. 22, 3.

v. 35. g) *Quumque illi*, reges & principes nostri cet. v. 32. *in regno suo*, Dan. 8, 23. & *in bono tuo* magno ac *multo*, v. 25. & in regione *ampla*, Exod. 3, 8. Iud. 18, 10. *at pingui* s. fertili, v. 25. Ezech. 34, 6. *quam coram eis patentem dederas*, Ier. 9, 12. c. 44, 10. *non coluerint te*, Deut. 28, 47. *nec reuersi sint a factis suis improbis*, Iud. 2, 19. Zach. 1, 4.

CAP. X, v. 1. h) Schm. *Ceterum post hoc omne* vel *in his omnibus*, Ier. 3, 10. *nos pangentes fuimus* s. pepigimus c. 9, 8. *firmitatem* s. *fidelitatem*, i. e. *fœdus fidelitatis* firmum ac stabile (2) c. 11, 23. *etiamque scripsimus*, Ier. 32, 12. *& in obsignato illo* libello, v. 2. Ier. 32, 10. 11. 14. s. sigillati fœderis testes erant *principes nostri* v. 2. 8. 15-28. item *Leuitæ nostri* v. 10-14. & *sacerdotes*, v. 3-9. Nehemias nimirum cum Leuitis & primoribus Iudæorum I. *Fœdus cum Deo renouant*, & subscriptionibus suis firmant, v. 1-28. Populus vero II. in verba fœderis iurat v. 29-32. & quæ Templo ac Sacerdotibus debebantur, promittit, v. 33-39.

v. 32. לכהנינו Sine præfixo *Vau* 2. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 35. נתתה posterius cum *He* paragog. 3. 7. 8. 11. 15 -- 18. 23. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 25, 21. v. 36. נתתה sic cum *He* paragog. 2. 6. 9. 22. Alii sine illo, præter *Mas.* Ex. 25, 23. v. 37. גויתנו per *Rbhia* 1. 2. 22. At per *Aadma* satis commode 6. 9. 10. 20. 21. CAP. X, v. 1. ובכל־זאת per *Rbhia* 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 2. Hic demum Cap. X. inchoant 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. v. 5. שבניה per *Caph* loco *Beth* 1. cf. v. 11. 13. & c. 9, 4. v. 10. וישוע sine præf. *Vau* 1. 3. & sic su. 2. v. 11. שבניה per *Caph* loco *Beth* 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. Sic v. 13. etiam in marg. 6. 9. קליטא פלאיה ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 21. 22.

מֵעַמֵּ֤י הָאֲרָצוֹת֙ אֶל־תּוֹרַ֣ת הָאֱלֹהִ֔ים נְשֵׁיהֶ֕ם בְּנֵיהֶ֖ם
וּבְנֹתֵיהֶ֑ם כֹּ֖ל יוֹדֵ֥עַ מֵבִֽין׃ מַחֲזִיקִ֣ים עַל־אֲחֵיהֶם֮ אַדִּירֵיהֶם֒ ל
וּבָאִ֞ים בְּאָלָ֣ה וּבִשְׁבוּעָ֗ה לָלֶ֙כֶת֙ בְּתוֹרַ֣ת הָאֱלֹהִ֔ים אֲשֶׁ֣ר
נִתְּנָ֔ה בְּיַ֖ד מֹשֶׁ֣ה עֶֽבֶד־הָאֱלֹהִ֑ים וְלִשְׁמ֣וֹר וְלַעֲשׂ֗וֹת אֶת־
כָּל־מִצְוֺת֙ יְהוָ֣ה אֲדֹנֵ֔ינוּ וּמִשְׁפָּטָ֖יו וְחֻקָּֽיו׃ וַאֲשֶׁר֙ לֹא־נִתֵּ֣ן 31
בְּנֹתֵ֔ינוּ לְעַמֵּ֖י הָאָ֑רֶץ וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶ֕ם לֹ֥א נִקַּ֖ח לְבָנֵֽינוּ׃
וְעַמֵּ֣י הָאָ֡רֶץ הַ֠מְבִיאִים אֶת־הַמַּקָּח֨וֹת וְכָל־שֶׁ֜בֶר בְּי֤וֹם 32
הַשַּׁבָּת֙ לִמְכּ֔וֹר לֹא־נִקַּ֥ח מֵהֶ֛ם בַּשַּׁבָּ֖ת וּבְי֣וֹם קֹ֑דֶשׁ וְנִטֹּ֞שׁ
אֶת־הַשָּׁנָ֤ה הַשְּׁבִיעִית֙ וּמַשָּׁ֖א כָל־יָֽד׃ וְהֶעֱמַ֤דְנוּ עָלֵ֙ינוּ֙ 33
מִצְוֺ֔ת לָתֵ֥ת עָלֵ֛ינוּ שְׁלִשִׁ֥ית הַשֶּׁ֖קֶל בַּשָּׁנָ֑ה לַעֲבֹדַ֖ת בֵּ֥ית
אֱלֹהֵֽינוּ׃ לְלֶ֣חֶם הַֽמַּעֲרֶ֡כֶת וּמִנְחַ֣ת הַתָּמִיד֩ וּלְעוֹלַ֨ת 34
הַתָּמִ֜יד הַשַּׁבָּת֣וֹת הֶחֳדָשִׁים֮ לַמּוֹעֲדִים֒ וְלַקֳּדָשִׁ֗ים
וְלַֽחַטָּאוֹת֙ לְכַפֵּ֣ר עַל־יִשְׂרָאֵ֔ל וְכֹ֖ל מְלֶ֥אכֶת בֵּית־
אֱלֹהֵֽינוּ׃ וְהַגּוֹרָל֞וֹת הִפַּ֣לְנוּ עַל־קֻרְבַּ֣ן הָעֵצִ֗ים הַכֹּהֲנִ֣ים לה גצ"ל
הַלְוִיִּם֮ וְהָעָם֒ לְהָבִיא֩ לְבֵ֨ית אֱלֹהֵ֜ינוּ לְבֵית־אֲבֹתֵ֧ינוּ לְעִתִּ֛ים
מְזֻמָּנִ֖ים שָׁנָ֣ה בְשָׁנָ֑ה לְבַעֵ֗ר עַל־מִזְבַּח֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֔ינוּ
כַּכָּת֖וּב בַּתּוֹרָֽה׃ וּלְהָבִ֞יא אֶת־בִּכּוּרֵ֣י אַדְמָתֵ֗נוּ וּבִכּוּרֵ֛י 36
כָּל־פְּרִ֥י כָל־עֵ֖ץ שָׁנָ֣ה בְשָׁנָ֑ה לְבֵ֖ית יְהוָֽה׃ וְאֶת־בְּכֹר֤וֹת 37
בָּנֵ֙ינוּ֙ וּבְהֶמְתֵּ֔נוּ כַּכָּת֖וּב בַּתּוֹרָ֑ה וְאֶת־בְּכוֹרֵ֨י בְקָרֵ֜ינוּ
וְצֹאנֵ֗ינוּ לְהָבִיא֙ לְבֵ֣ית אֱלֹהֵ֔ינוּ לַכֹּ֣הֲנִ֔ים הַמְשָׁרְתִ֖ים בְּבֵ֥ית
אֱלֹהֵֽינוּ׃ וְאֶת־רֵאשִׁ֣ית עֲרִיסֹתֵ֣ינוּ וּ֠תְרוּמֹתֵינוּ וּפְרִ֨י כָל־ 38
עֵ֜ץ תִּיר֣וֹשׁ וְיִצְהָ֗ר נָבִ֤יא לַכֹּהֲנִים֙ אֶל־לִשְׁכ֣וֹת בֵּית־
אֱלֹהֵ֔ינוּ וּמַעְשַׂ֥ר אַדְמָתֵ֖נוּ לַלְוִיִּ֑ם וְהֵם֙ הַלְוִיִּ֔ם הַֽמְעַשְּׂרִ֔ים
בְּכֹ֖ל עָרֵ֥י עֲבֹדָתֵֽנוּ׃ וְהָיָה֩ הַכֹּהֵ֨ן בֶּֽן־אַהֲרֹ֤ן עִם־הַלְוִיִּם֙ 39
בַּעְשֵׂ֣ר הַלְוִיִּ֑ם וְהַלְוִיִּ֡ם יַעֲלוּ֩ אֶת־מַעֲשַׂ֨ר הַֽמַּעֲשֵׂ֜ר לְבֵ֤ית
אֱלֹהֵ֙ינוּ֙ אֶל־הַלְּשָׁכ֖וֹת לְבֵ֥ית הָאוֹצָֽר׃ כִּ֣י אֶל־הַלְּשָׁכ֡וֹת מ
יָבִ֣יאוּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֩ וּבְנֵ֨י הַלֵּוִ֜י אֶת־תְּרוּמַ֤ת הַדָּגָן֙ הַתִּיר֣וֹשׁ
וְהַיִּצְהָ֔ר וְשָׁ֕ם כְּלֵ֣י הַמִּקְדָּ֔שׁ וְהַכֹּהֲנִ֖ים הַמְשָׁרְתִ֑ים
וְהַשּׁוֹעֲרִ֖ים וְהַמְשֹׁרְרִ֑ים וְלֹ֥א נַעֲזֹ֖ב אֶת־בֵּ֥ית אֱלֹהֵֽינוּ׃
וישבו

a) v. 31. c. 9, 30. proselyti. cf. Ezr. 6, 21. Esth. 8, 17. b) *omnis, inquam, qui sciebat & intelligebat* legem Dei. c. 8, 2. v. 30. c) *Confirmabant* sc. fœdus *vna cum* (Exod. 35, 22.) *fratribus suis*; vel *Adhærescebant illis*, & confirmabant, quæ *principes* subscriptione sua stipulati erant. d) *illustribus* scil. & magnatibus *ipsorum*, c. 3, 5. Ier. 14, 3. 2 Par. 23, 20. e) *ita vt intrarent in exsecrationem & iusiurandum*, h. e. iureiurando sese obstringerent. cf. Gen. 26, 28. Deut. 29, 11. Ezech. 17, 13. Ps. 119, 106. v. 31. f) *Et* in specie, *quod non daturi* s. elocaturi *essemus* etc. Deut. 7, 3. c. 22, 16. Iud. 21, 18. coll. supra c. 6, 18. g) Exod. 34, 16. Mal. 2, 11. & infra c. 13, 23. seqq. v. 32. h) *Et quantum ad populos terræ* vicinos, v. 29. 31. adferentes *res* s. cibos *venales* (i) coll. cogn. 2 Par. 19, 7. & synon. infra c. 13, 20. *& omne frumentum*, quo fames frangitur, Schm. *& quodcumque vendibile*, Gen. 42, 1. 2. 19. c. 43, 2. Am. 8, 5. i) *&* quod *omissuri* & pauperibus relicturi *essemus*, Exod. 23, 10. 11. Leu. 25, 2. seqq. k) *& exactionem*. cf. c. 5, 7. Prou. 22, 26. *omnis manus*; i. e. debiti, quod data syngrapha aut stipulatione manus constitutum. v. 33. l) *Et constituimus super nos*, c. 4, 3. 2 Par. 30, 5. *præcepta* & leges; *vt nobis imponeremus*, Num. 6, 18. 19. Deut. 17, 15. *tertiam partem sicli*, Num. 28, 14. *quotannis*, Exod. 30, 10. *ad cultum* s. ministerium ac necessarium vsum templi. Exod. 30, 16. 1 Par. 23, 24. 32. c. 25, 6. v. 34. m) Leu. 24, 6. 1 Par. 9, 32. n) Leu. 6, 13. Num. 4, 16. c. 28, 5. o) Exod. 29, 38. 42. Num. 28, 3. 10. etc. p) *in sabbatis & nouiluniis, & festiuitatibus*, 1 Par. 23, 31.

v. 30. כיד משה עבד ita 1. 2. v. 31. בנתיהם לא־נקח ita 1. 2. 3. ומשׂא sic per *Schin* 3. 13. 17. 18. 19. 22. 24. & *Ber.* At per *Sin* reliqui omnes, excepto 3. qui neutrum punctum diacriticum habet. v. 34. וכל־מלאכת בית ita 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 35. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 22. לבער per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 37. בקרנו *defect.* 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* וצאננו *defect.* 2. 3. 6. 9. 20. 23. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 38. הלוים המעשרים ita 1. 3. at הלוים המעשרים בכל־ 2.

CAP. XI, v. 1. a) *Habitauerunt autem* vel *consederunt*, v. 3. 4. *principes populi*, v. 4. seqq. nominandi, *Hierosolymis: reliqui vero de populo*, v. 20. c. 10, 29. *sortes iecerunt*, c. 10, 35. *vt vnum ex denis adducerent, ad habitandum in Hierosolymis*, v. 2. 1 Par. 9, 3. *vrbe sanctitatis* s. sancta, v. 18. Esa. 48, 2. Ioel. 4, 17. Matth. 4, 5. vt vrbs frequentius habitata melius defenderetur, coll. supra c. 7, 4. 5. & *vt nouem partes* s. *iactus* sortis, Gen. 43, 34. c. 47, 24. 2 Reg. 11, 7. *in* reliquis provincialibus *vrbibus* essent, v. 3. c. 7, 73. Hoc capite I. *Hierosolyma* deserta *incolis* spontaneis & sorte delectis *instruitur* v. 1-3. eorumque *potiores recensentur* 1) de Iudæis v. 4--6. 2) de Beniaminitis, v. 7-9. 3) de Sacerdotibus, v. 10-14. 4) de Leuitis, v. 15-18. 5) de Ianitoribus, v. 19. II. Memorantur etiam *vrbes Iudæ* & *Beniamin*, quæ coli cœperant, v. 20-36.

v. 2. b) *Et benedixit* s. fausta quæque cum laude precatus est *populus*, 1 Reg. 8, 66. c) *qui sponte se obtulerant*, Iud. 5, 29. Ezr. 7, 13. in oppositione ad eos, qui forte designati quodammodo cogebantur.

v. 3. d) *prouinciæ*, Iudææ, c. 1, 3. Ezr. 2, 1. e) quisque *in possessione sua* hereditaria, v. 20. 1 Par. 9, 2. *in vrbibus suis*, supra c. 7, 73. *Israelitæ*, 1 Par. 9, 3. *Sacerdotes*, v. 10-14. & *Leuitæ*, v. 15-18. & *Nethinæi*, v. 21. c. 10, 29. Ezr. 2, 43. & *posteri seruorum Salomonis*, c. 7, 57. Ezr. 2, 55. 58. 1 Par. 9, 2.

v. 4. f) *Hierosolymis* nimirum, v. 1. 2. *habitarunt aliqui ex Iudæis*, 1 Par. 9, 3. & *ex Beniaminitis*, v. 7. 31. g) v. 6. Gen. 46, 12. Ruth. 4, 18. 1 Par. 2, 4. Matth. 1, 3.

v. 5. h) *Schilonitæ*, 1 Par. 9, 5.

v. 12. i) sacerdotalia munia obeuntes, c. 13, 10. in templo, c. 2, 8.

יא וישבו שרי־העם בירושלם ושאר העם הפילו גורלות Cap. XI.
להביא אחד מן־העשרה לשבת בירושלם עיר הקדש
2 ותשע הידות בערים : ויברכו העם לכל האנשים
3 המתנדבים לשבת בירושלם : ואלה ראשי
המדינה אשר ישבו בירושלם ובערי יהודה ישבו איש
באחזתו בעריהם ישראל הכהנים והלוים והנתינים
4 ובני עבדי שלמה : ובירושלם ישבו מבני יהודה ומבני
בנימן מבני יהודה עתיה בן־עזיה בן־זכריה בן־אמריה
ה בן־שפטיה בן־מהללאל מבני פרץ : ומעשיה בן־ברוך
בן־כל־חזה בן־חזיה בן־עדיה בן־יויריב בן־זכריה בן־
6 השלני : כל־בני־פרץ הישבים בירושלם ארבע
7 מאות ששים ושמנה אנשי־חיל : ואלה בני
בנימן סלא בן־משלם בן־יועד בן־פדיה בן־קוליה בן־
8 מעשיה בן־איתיאל בן־ישעיה : ואחריו גבי סלי תשע
9 מאות עשרים ושמנה : ויואל בן־זכרי פקיד עליהם
י ויהודה בן־הסנואה על־העיר משנה : מן־
11 הכהנים ידעיה בן־יויריב יכין : שריה בן־חלקיה
בן־משלם בן־צדוק בן־מריות בן־אחיטוב נגד בית
12 האלהים : ואחיהם עשי המלאכה לבית שמנה מאות
עשרים ושנים ועדיה בן־ירחם בן־פלליה בן־אמצי בן־
13 זכריה בן־פשחור בן־מלכיה : ואחיו ראשים לאבות
מאתים ארבעים ושנים ועמשסי בן־עזראל בן־אחזי בן־
14 משלמות בן־אמר : ואחיהם גברי חיל מאה עשרים
טו ושמנה ופקיד עליהם זבדיאל בן־הגדולים : ומן־
הלוים שמעיה בן־חשוב בן־עזריקם בן־חשביה בן־בוני : דגש אחר שורק
16 ושבתי ויוזבד על־המלאכה החיצנה לבית האלהים
17 מראשי הלוים : ומתניה בן־מיכא בן־זבדי בן־אסף ראש
התחלה יהודה לתפלה ובקבקיה משנה מאחיו
18 ועבדא בן־שמוע בן־גלל בן־ידיתון : כל־הלוים בעיר ידותון קרי
הקדש

CAP. XI, v. 1. וישבו שרי ita 2. 3. v. 2. המתנדבים לשבת ita 1. 2. v. 12. עשה sic per *He* singulariter 1. 2. ב 3. ע & in marg. 6. 9. v. 13. לאבות per *Kam.* 1. 2. 10. 20. v. 15. בוני sine *Dag.* 3. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. 3. & *Erf.* v. 17. ראש per ' *Mahp.* 1. 2. 3.

19 הַקֹּדֶשׁ מָאתַיִם שְׁמֹנִים וְאַרְבָּעָה׃ וְהַשּׁוֹעֲרִים עַקּוּב
טַלְמוֹן וַאֲחֵיהֶם הַשֹּׁמְרִים בַּשְּׁעָרִים מֵאָה שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃
כ וּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה אִישׁ
21 בְּנַחֲלָתוֹ׃ וְהַנְּתִינִים יֹשְׁבִים בָּעֹפֶל וְצִיחָא וְגִשְׁפָּא עַל־
22 הַנְּתִינִים׃ וּפְקִיד הַלְוִיִּם בִּירוּשָׁלִַם עֻזִּי בֶּן־בָּנִי בֶּן־חֲשַׁבְיָה
בֶּן־מַתַּנְיָה בֶּן־מִיכָא מִבְּנֵי אָסָף הַמְשֹׁרְרִים לְנֶגֶד מְלֶאכֶת
23 בֵּית־הָאֱלֹהִים׃ כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם וַאֲמָנָה עַל־
24 הַמְשֹׁרְרִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ וּפְתַחְיָה בֶּן־מְשֵׁיזַבְאֵל מִבְּנֵי־
כה זֶרַח בֶּן־יְהוּדָה לְיַד הַמֶּלֶךְ לְכָל־דָּבָר לָעָם׃ וְאֶל־
הַחֲצֵרִים בִּשְׂדֹתָם מִבְּנֵי יְהוּדָה יָשְׁבוּ בְּקִרְיַת הָאַרְבַּע
26 וּבְנֹתֶיהָ וּבְדִיבֹן וּבְנֹתֶיהָ וּבִיקַּבְצְאֵל וַחֲצֵרֶיהָ׃ וּבְיֵשׁוּעַ
27 וּבְמֹלָדָה וּבְבֵית פָּלֶט׃ וּבַחֲצַר שׁוּעָל וּבִבְאֵר שֶׁבַע
28 29 וּבְנֹתֶיהָ׃ וּבְצִקְלַג וּבִמְכֹנָה וּבִבְנֹתֶיהָ׃ וּבְעֵין רִמּוֹן וּבְצָרְעָה
ל וּבְיַרְמוּת׃ זָנֹחַ עֲדֻלָּם וְחַצְרֵיהֶם לָכִישׁ וּשְׂדֹתֶיהָ עֲזֵקָה
31 וּבְנֹתֶיהָ וַיַּחֲנוּ מִבְּאֵר־שֶׁבַע עַד־גֵּיא־הִנֹּם׃ וּבְנֵי בִנְיָמִן
32 מִגָּבַע מִכְמָשׂ וְעַיָּה וּבֵית־אֵל וּבְנֹתֶיהָ׃ עֲנָתוֹת נֹב עֲנָנְיָה׃
33 34 לה חָצוֹר ׀ רָמָה גִּתָּיִם׃ חָדִיד צְבֹעִים נְבַלָּט׃ לֹד וְאוֹנוֹ גֵּי
36 הֶחֳרָשִׁים׃ וּמִן־הַלְוִיִּם מַחְלְקוֹת יְהוּדָה לְבִנְיָמִין׃
CAP. XII. יב וְאֵלֶּה הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֲשֶׁר עָלוּ עִם־זְרֻבָּבֶל בֶּן־
2 שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ שְׂרָיָה יִרְמְיָה עֶזְרָא׃ אֲמַרְיָה מַלּוּךְ
3 4 ה חַטּוּשׁ׃ שְׁכַנְיָה רְחֻם מְרֵמֹת׃ עִדּוֹא גִנְּתוֹי אֲבִיָּה׃ מִיָּמִין
6 7 מַעַדְיָה בִּלְגָּה׃ שְׁמַעְיָה וְיוֹיָרִיב יְדַעְיָה׃ סַלּוּ עָמוֹק חִלְקִיָּה
יְדַעְיָה אֵלֶּה רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וַאֲחֵיהֶם בִּימֵי יֵשׁוּעַ׃
8 וְהַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ בִּנּוּי קַדְמִיאֵל שֵׁרֵבְיָה יְהוּדָה מַתַּנְיָה עַל־
9 ועני קרי הֻיְּדוֹת הוּא וְאֶחָיו׃ וּבַקְבֻּקְיָה וְעֻנּוֹ אֲחֵיהֶם לְנֶגְדָּם
י לְמִשְׁמָרוֹת׃ וְיֵשׁוּעַ הוֹלִיד אֶת־יוֹיָקִים וְיוֹיָקִים הוֹלִיד אֶת־
11 אֶלְיָשִׁיב וְאֶלְיָשִׁיב הוֹלִיד אֶת־יוֹיָדָע׃ וְיוֹיָדָע הוֹלִיד אֶת־
12 יוֹנָתָן וְיוֹנָתָן הוֹלִיד אֶת־יַדּוּעַ׃ וּבִימֵי יוֹיָקִים הָיוּ כֹהֲנִים
13 רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִשְׂרָיָה מְרָיָה לְיִרְמְיָה חֲנַנְיָה׃ לְעֶזְרָא
משלם

a) Vide v. 1. 22.
v. 19. b) c. 7, 1. 45. c. 10, 28. 40. 1 Par. 9, 17. c) c. 13, 22.
v. 20. d) v. 1. e) v. 3.
v. 23. f) *Quia mandatum regis* Artaxerxis c. 2, 1. *de illis* erat, coll. Gen. 12, 20. Ezr. 3, 7. c. 7, 24. etc. *& certa ac firma constitutio*, c. 10, 1. *de cantoribus*, v. 22. *eorumque penso quotidiano*, s. labore & sustentatione in singulos dies. cf. Ezr. 6, 8. 9. c. 7, 20-22. & ad phrasin infra c. 12, 47. Exod. 16, 4. Leu. 23, 37. 2 Reg. 25, 30. Ezr. 3, 4. Deut. 1, 5.
v. 24. g) *ad manum*, h. e. minister & commissarius *Regis erat*, *in omni re ad populum* pertinente. cf. 1 Par. 18, 17. c. 23, 28.
v. 25. h) Quod vero attinet *ad villas*, *in agris eorum* c. 12, 29. Leu. 25, 31. Ios. 19, 6. c. 21, 12. *de Iudæis* v. 4. *& Simeonitis*, coll. v. 27. cum 1 Par. 4, 24. 28. Gen. 49, 7. Ios. 19, 1. 9. habitarunt in *Kiriath Arba*, s. *Chebron*, Gen. 23, 2. Ios. 20, 7. *& filiabus* s. oppidis ac pagis *eius*, v. 27. 31. Num. 21, 25. c. 32, 42.
v. 36. i) Tandem *etiam de Leuitis*, v. 3, *distributiones Iudæ erant & Beniamino*, i. e. certa diuisione inter Iudæos & Beniaminitas distributi erant, coll. 1 Par. 26, 12. c. 27, 1. 2. 4. Samariæ enim vel X tribuum vrbes & agros dudum Chuthæi occupauerant, aliæque gentes, coll. 2 Reg. 17, 24. Ezr. 4, 9. 10.
CAP. XII, v. 1. k) *Hi vero sunt sacerdotes & Leuitæ, qui ex* Babyl. captiuit. *adscenderunt* c. 7, 5. 6. 61. *cum Zerubbabele*, c. 7, 7. Ezr. 2, 2. etc. Hoc capite I. *Principes familiarum* cum sacerdotalium, tum Leuiticarum, tempore Ezræ, & deinceps, recensentur, v. 1-26. II. *Dedicatio murorum* Hierosolymæ, v. 27-43. III. *Præfecti cellis* templi describuntur, v. 44-47.
v. 8. l) super *confessiones*, ad laudes Dei cantandas. (1) cf. c. 11, 17. 1 Par. 6, 16.

v. 31. ועיה sic per *He* loco *Aleph* 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. ac *Mas. Erff.*: v. 33. חצור cum *Psik* 6. 9. ׀ 10. 13. 19. 20. sec. *Ind. Bos.* f. 61. d. Reliqui sine illo. v. 36. ומן־־הלוים ita 6. 9. 14. 20. At per *Atnach* 2. CAP. XII, v. 4. Pro גנתוי habet גִּנְּתֵי 1. גִּנְּתוֹן vero 3. & *Mas. Erff.* quomodo Vulg. *Genthon.* v. 8. הידוּת sic per *Schurek* 6. 9. 10. 17. 18. 23. v. 10. Verbum הוליד ante את־וידע omittit 22. cum nota כצ״ל כי כמוגהת בולם נמכר לית חסר הוליד. Et sic legisse videntur LXX.

14 משלם: לאמריה יהוחנן: למלוכי יונתן לשבניה יוסף: למליכו ק'
טו לחרם עדנא למריות חלקי: 16 לעדיא זכריה לגנתון לעדוא ק'
17 משלם: לאביה זכרי למנימין למועדיה פלטי: 18 לבלגה
19 שמוע לשמעיה יהונתן: וליויריב מתני לידעיה עזי:
כ לסלי קלי לעמוק עבר: 21 לחלקיה חשביה לידעיה
22 נתנאל: הלוים בימי אלישיב יוידע ויוחנן וידוע כתובים
ראשי אבות והכהנים על־מלכות דריוש הפרסי:
23 בני לוי ראשי האבות כתובים על־ספר דברי הימים
24 ועד־ימי יוחנן בן־אלישיב: וראשי הלוים חשביה שרביה
וישוע בן־קדמיאל ואחיהם לנגדם להלל להודות
במצות דויד איש־האלהים משמר לעמת משמר:
כה מתניה ובקבקיה עבדיה משלם טלמון עקוב שמרים
26 שוערים משמר באספי השערים: אלה בימי יויקים בן־
ישוע בן־יוצדק ובימי נחמיה הפחה ועזרא הכהן הספר:
27 ובחנכת חומת ירושלם בקשו את־הלוים מכל־
מקומתם להביאם לירושלם לעשת חנכה ושמחה
28 ובתודות ובשיר מצלתים נבלים ובכנרות: ויאספו בני
המשררים ומן־הככר סביבות ירושלם ומן־חצרי
29 נטפתי: ומבית הגלגל ומשדות גבע ועזמות כי חצרים
ל בנו להם המשררים סביבות ירושלם: ויטהרו הכהנים
והלוים ויטהרו את־העם ואת־השערים ואת־החומה:
31 ואעלה את־שרי יהודה מעל לחומה ואעמידה שתי
תודת גדולת ותהלכת לימין מעל לחומה לשער
32 האשפת: וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה:
33 ועזריה עזרא ומשלם: 34 יהודה ובנימן ושמעיה וירמיה:
לה ומבני הכהנים בחצצרות זכריה בן־יונתן בן־
36 שמעיה בן־מתניה בן־מיכיה בן־זכור בן־אסף: ואחיו
שמעיה ועזראל מללי גללי מעי נתנאל ויהודה חנני
בכלי־שיר דויד איש האלהים ועזרא הספר לפניהם:
ועל

a) *Amaria*, v. 2. scil. filius aut successor erat, v. 12. v. 14. b) Qui v. 2. *Malluch*. c) q. d. *Reaedificauit Dominus*, c. 9, 4. Is supra v. 3. *Schechania*, inhabitat Deus. v. 15. d) Is v. 3. *Rechum*. e) v. 3. *Meremoth*. v. 16. f) cf. not. Zach. 1, 1. v. 22. g) *Leuitae primarii*, v. 8. *temporibus Eliaschibi*, Iokimi filii, & nepotis Iesuae s. Iosuae Pontificis, v. 10. 23. c. 3, 1. & *Ioiadae* v. 10. & *Iohannis*, v. 23. qui eadem fere significatione *Ionathan* v. 11. dicebatur: eiusque filii *Iaddua* v. 11. *descripti* sunt tanquam *capita patriarum familiarum* v. 23. sic etiam *sacerdotes* vsque *ad regnum Darii Persae* s. Persarum regis vltimi. Vide notas vberiores. v. 23. h) Vide 1 Par. 9, 10. seqq. v. 24. i) *Primarii*, inquam, *Leuitarum*, v. 22. 23. c. 11, 16. erant etc. k) *sec. institutum Dauidis*, v. 45. 1 Par. 25, 1. seqq. 2 Par. 8, 14. c. 29, 25. *viri Dei* s. prophetae v. 36. Iud. 13, 6. 1 Sam. 9, 7. 2 Reg. 1, 9. 10. cet. vt *custodia* esset *iuxta custodiam*, & per vices custodias obirent. cf. v. 9. 1 Par. 26, 16. 2 Par. 8, 14. v. 25. l) *custodientes* erant tq. *ianitores*, *custodiam*, c. 11, 19. 1 Par. 9, 26. *in apothecis*, Schm. *in aerariis* portarum, 1 Par. 26, 15. 17. v. 26. m) v. 10. 12. n) c. 1, 1. c. 5, 14. 18. o) v. 1. 36. c. 8, 2. 9. Ezr. 7, 6. 10. seqq. v. 27. p) *Ceterum in dedicatione*, Deut. 20, 5. 1 Reg. 8, 63. Ps. 30, 1. *muri Hierosolymae*, c. 4, 1. c. 6, 15. q) *Et quidem confessionibus* v. 24. *Et canticis*, 1 Par. 13, 8. cum *cymbalis*, *nabliis Et citharis*. cf. 2 Sam. 6, 5. Ps. 33, 2. & 147, 7. cet. v. 28. r) *Et congregati sunt*. c. 8, 1. *filii cantorum* v. 29. c. 11, 23. i. e. *cantores* s. Leuitae ex ordine cantorum c. 3, 8. 1 Par. 25, 1. seqq. s) c. 3, 21.

v. 14. למלוכי *milel* per *Paschta* geminatum 7. 8. 15. Pro *Cthib* habent למלוכי 1. 3. 23. Denique *R. Chaiim* ad h. l. *Alii libri*, inquit, *pro Cthib habent* למליכו, cum *Kri* למלוכי. v. 15. חלקי per *Chir.* 3. At חלקי 1. & in marg. 6. 9. v. 22. דריוש ita cum *Meth.* 2. 6. 9. 10. 20. 22. 24. At per *Pat.* 7. 8. 12. 14. 15. 16. Reliqui per *Kam.* sine *Meth.* v. 27. מצלתים נבלים ita 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 34. ובנימין *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. sed praeter *impr.* Gen. 36, 18. v. 35. שמעיה per *Rbhia* 3. 6. 9. 10. 20. מיכיה ita scribunt *Orientales*, sed מיכה legunt: מיכה vero in textu 3. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* 2 Reg. 22, 12. v. 36. גללי per *Tlischagdola* 1. at *Ktanna* 6. 9. 10. 20.

37 וְעַל שַׁעַר הָעַיִן וְנֶגְדָּם עָלוּ עַל־מַעֲלוֹת עִיר דָּוִיד בַּמַּעֲלָה
38 לַחוֹמָה מֵעַל לְבֵית דָּוִיד וְעַד שַׁעַר הַמַּיִם מִזְרָח׃ וְהַתּוֹדָה
הַשֵּׁנִית הַהוֹלֶכֶת לְמוֹאל וַאֲנִי אַחֲרֶיהָ וַחֲצִי הָעָם מֵעַל — יתיר א׳
לְהַחוֹמָה מֵעַל לְמִגְדַּל הַתַּנּוּרִים וְעַד הַחוֹמָה הָרְחָבָה׃
39 וּמֵעַל לְשַׁעַר־אֶפְרַיִם וְעַל־שַׁעַר הַיְשָׁנָה וְעַל־שַׁעַר הַדָּגִים
וּמִגְדַּל חֲנַנְאֵל וּמִגְדַּל הַמֵּאָה וְעַד שַׁעַר הַצֹּאן וְעָמְדוּ
בְּשַׁעַר הַמַּטָּרָה׃ וַתַּעֲמֹדְנָה שְׁתֵּי הַתּוֹדֹת בְּבֵית מ
41 הָאֱלֹהִים וַאֲנִי וַחֲצִי הַסְּגָנִים עִמִּי׃ וְהַכֹּהֲנִים אֶלְיָקִים
מַעֲשֵׂיָה מִנְיָמִין מִיכָיָה אֶלְיוֹעֵינַי זְכַרְיָה חֲנַנְיָה בַּחֲצֹצְרוֹת׃
42 וּמַעֲשֵׂיָה וּשְׁמַעְיָה וְאֶלְעָזָר וְעֻזִּי וִיהוֹחָנָן וּמַלְכִּיָּה וְעֵילָם
43 וָעָזֶר וַיַּשְׁמִיעוּ הַמְשֹׁרְרִים וְיִזְרַחְיָה הַפָּקִיד׃ וַיִּזְבְּחוּ
בַיּוֹם הַהוּא זְבָחִים גְּדוֹלִים וַיִּשְׂמָחוּ כִּי הָאֱלֹהִים שִׂמְּחָם
שִׂמְחָה גְדוֹלָה וְגַם הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים שָׂמֵחוּ וַתִּשָּׁמַע
44 שִׂמְחַת יְרוּשָׁלִַם מֵרָחוֹק׃ וַיִּפָּקְדוּ בַיּוֹם הַהוּא אֲנָשִׁים
עַל־הַנְּשָׁכוֹת לָאוֹצָרוֹת לַתְּרוּמוֹת לָרֵאשִׁית וְלַמַּעַשְׂרוֹת — ב׳ טעמים
לִכְנוֹס בָּהֶם לִשְׂדֵי הֶעָרִים מְנָאוֹת הַתּוֹרָה לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם כִּי שִׂמְחַת יְהוּדָה עַל־הַכֹּהֲנִים וְעַל־הַלְוִיִּם
הָעֹמְדִים׃ וַיִּשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶת אֱלֹהֵיהֶם וּמִשְׁמֶרֶת הַטָּהֳרָה מה
46 וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים כְּמִצְוַת דָּוִיד שְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ כִּי־בִימֵי
דָוִיד וְאָסָף מִקֶּדֶם רָאשׁ הַמְשֹׁרְרִים וְשִׁיר־תְּהִלָּה וְהֹדוֹת — ראשי קרי
47 לֵאלֹהִים׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל בִּימֵי זְרֻבָּבֶל וּבִימֵי נְחֶמְיָה נֹתְנִים
מְנָיוֹת הַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ וּמַקְדִּשִׁים
CAP. XIII. יג לַלְוִיִּם וְהַלְוִיִּם מַקְדִּשִׁים לִבְנֵי אַהֲרֹן׃ בַּיּוֹם הַהוּא
נִקְרָא בְּסֵפֶר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי הָעָם וְנִמְצָא כָּתוּב בּוֹ אֲשֶׁר
2 לֹא־יָבוֹא עַמֹּנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל הָאֱלֹהִים עַד־עוֹלָם׃ כִּי
לֹא קִדְּמוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם וַיִּשְׂכֹּר עָלָיו
אֶת־בִּלְעָם לְקַלְלוֹ וַיַּהֲפֹךְ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה׃
3 וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת־הַתּוֹרָה וַיַּבְדִּילוּ כָל־עֵרֶב מִיִּשְׂרָאֵל׃
4 וְלִפְנֵי מִזֶּה אֶלְיָשִׁיב הַכֹּהֵן נָתוּן בְּלִשְׁכַּת בֵּית־אֱלֹהֵינוּ
קָרוֹב

v. 37. *a) Porro ad portam* v. 39. *fontis*, quæ ad meridiem *portæ ſtercoris* fuit, v. 31. c. 3, 15. Coniungenda hæc ſunt cum fine v. 31. & v. 32-36. velut parentheſi includenda, *b) & e regione ſui*, ad tractum ex aduerſo ipſorum 1 Reg. 20, 27. adſcenderunt *per gradus*, c. 3, 15. 1 Reg. 10, 19. altius in monte Tſion ſitæ *ciuitatis Dauid*, 2 Sam. 6, 10. non in boreali, ſed auſtrali vrbis latere. *c) per adſcenſum ad murum*, 1 Sam. 9, 11. 2 Sam. 15, 30. *d) indeque* porro *iuxta*, v. 38. 39. *domum Dauidis*, 2 Sam. 5, 11. *& vsque ad portam aquarum*, c. 3, 26. c. 8, 1. *verſus orientem*, in latere vrbis orientali, non procul a Templo. Eadem conſtructio, ſubintell. Præpoſ. 1 Par. 9, 24.

v. 38. *e) Alter autem chorus laudantium*, v. 31. a porta vallis *ex aduerſo* Num. 8, 2. Deut. 1, 1. ſcil. alterius chori v. 31. adeoque ad ſiniſtram ſ. verſus boream *procedebat*, Gen. 32, 21. *& ego poſt illum* eram ſ. eum ſequebar. cf. v. 32. *f) & dimidium* ex primoribus *populi*, coll. v. 32. 40. *ſuper muro* procedebat *inde iuxta turrim fornacum*, c. 3, 11. *vsque ad murum latum*, qui erat apud *portam anguli*, cf. c. 3, 8.

v. 40. *g) Sic igitur ſubſtiterunt*, v. 39. *duo chori*, v. 31. 38. *in templo* ſ. atrio templi.

CAP. XIII, v. 1. *h) Tempore illo*, quum ab Artaxerxe iterum in Iudæam miſſus eſſem, v. 6. Hoc capite I. Ammonitæ & Moabitæ ſec. legem Dei Deut. 23, 3. 4. 5. ab Iſraelitis ſegregantur, v. 1-3. II. Nehemias *cellam*, quæ ipſo abſente *Tobiæ in templo* data erat, huic eripit, v. 4-9. III. *Partes Leuitis* reſtituit, v. 10-14. IV. In vrbem quicquam *die Sabbati* importari vel in ea vendi vetat, v. 15-22. & V. *matrimoniis* cum aliis gentibus interdicit, v. 25-31.

---

v. 39. ועמדו בשער ita 1. 2. 3. v. 41. והכהנים ſine *Mun.* 1. 2. 3. v. 43. וגם־הנשים ita 3. at ׳ וגם הנשים ׳ 2. 6. 9. 10. 20. עד Omittunt particulam hanc 1. 2. v. 44. לאוצרות Pro ׳ *Merca* habent *Mun.* 6. 9. 20. item 2. 3. ſed hi, omiſſo *Kadma*, vt & 1. ſed poſito *Merca* in locum *Kadma*: omnes contra *Maſ. impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Gen. 30, 16. v. 46. ראשי ſic in textu ſine nota 3. 6. 9. 20. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Iob. 7, 1. v. 47. והלוים ſic vna cum *Paſchta* 3. 6--10. 14. 15. 16. 20. 22. 24. at vna cum *Mun.* 1. Reliqui per ſolum *Sakephk.* CAP. XIII, v. 4. מזה per *Rebia* 2. 6. 9. 10. 20.

ה קָרוֹב לְטוֹבִיָּה׃ וַיַּעַשׂ לוֹ לִשְׁכָּה גְדוֹלָה וְשָׁם הָיוּ לְפָנִים
נֹתְנִים אֶת־הַמִּנְחָה הַלְּבוֹנָה וְהַכֵּלִים וּמַעְשַׂר הַדָּגָן
הַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר מִצְוַת הַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים
6 וּתְרוּמַת הַכֹּהֲנִים׃ וּבְכָל־זֶה לֹא הָיִיתִי בִּירוּשָׁלָ‍ִם כִּי
בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאתִי
7 אֶל־הַמֶּלֶךְ וּלְקֵץ יָמִים נִשְׁאַלְתִּי מִן־הַמֶּלֶךְ׃ וָאָבוֹא
לִירוּשָׁלָ‍ִם וָאָבִינָה בָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶלְיָשִׁיב לְטוֹבִיָּה
8 לַעֲשׂוֹת לוֹ נִשְׁכָּה בְּחַצְרֵי בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וַיֵּרַע לִי מְאֹד
וָאַשְׁלִיכָה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵית־טוֹבִיָּה הַחוּץ מִן־הַלִּשְׁכָּה׃
9 וָאֹמְרָה וַיְטַהֲרוּ הַלְּשָׁכוֹת וָאָשִׁיבָה שָּׁם כְּלֵי בֵּית
י הָאֱלֹהִים אֶת־הַמִּנְחָה וְהַלְּבוֹנָה׃ וָאֵדְעָה כִּי־מְנָיוֹת
הַלְוִיִּם לֹא נִתָּנָה וַיִּבְרְחוּ אִישׁ־לְשָׂדֵהוּ הַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים
11 עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה׃ וָאָרִיבָה אֶת־הַסְּגָנִים וָאֹמְרָה מַדּוּעַ
יב נֶעֱזַב בֵּית־הָאֱלֹהִים וָאֶקְבְּצֵם וָאַעֲמִדֵם עַל־עָמְדָם׃ וְכָל־
יְהוּדָה הֵבִיאוּ מַעְשַׂר הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר לָאוֹצָרוֹת׃
13 וָאוֹצְרָה עַל־אוֹצָרוֹת שֶׁלֶמְיָה הַכֹּהֵן וְצָדוֹק הַסּוֹפֵר וּפְדָיָה
מִן־הַלְוִיִּם וְעַל־יָדָם חָנָן בֶּן־זַכּוּר בֶּן־מַתַּנְיָה כִּי נֶאֱמָנִים
14 נֶחְשָׁבוּ וַעֲלֵיהֶם לַחֲלֹק לַאֲחֵיהֶם׃ זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי
עַל־זֹאת וְאַל־תֶּמַח חֲסָדַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּבֵית אֱלֹהַי
טו וּבְמִשְׁמָרָיו׃ בַּיָּמִים הָהֵמָּה רָאִיתִי בִיהוּדָה דֹרְכִים גִּתּוֹת
בַּשַּׁבָּת וּמְבִיאִים הָעֲרֵמוֹת וְעֹמְסִים עַל־הַחֲמֹרִים וְאַף־יַיִן
עֲנָבִים וּתְאֵנִים וְכָל־מַשָּׂא וּמְבִיאִים יְרוּשָׁלַ‍ִם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
16 וָאָעִיד בְּיוֹם מִכְרָם צָיִד׃ וְהַצֹּרִים יָשְׁבוּ בָהּ מְבִיאִים דָּאג יתיר א׳
וְכָל־מֶכֶר וּמֹכְרִים בַּשַּׁבָּת לִבְנֵי יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלָ‍ִם׃
יז וָאָרִיבָה אֵת חֹרֵי יְהוּדָה וָאֹמְרָה לָהֶם מָה־הַדָּבָר הָרָע
18 הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים וּמְחַלְּלִים אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת׃ הֲלוֹא
כֹה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיָּבֵא אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ אֵת כָּל־הָרָעָה
הַזֹּאת וְעַל הָעִיר הַזֹּאת וְאַתֶּם מוֹסִיפִים חָרוֹן עַל־יִשְׂרָאֵל
19 לְחַלֵּל אֶת־הַשַּׁבָּת׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ‍ִם
לִפְנֵי

a) *Propinquus* s. adfinitate coniunctus *fuit*, Num. 27, 11. Ruth. 2, 20. coll. infra v. 28. & supra c. 6, 18. *Tobiae*, Ammonitae, c. 2, 10. cet. v. 5. *b*) *Vnde fecerat ei cellam magnam*, v. 4. 7. Ezr. 8, 29. ex compluribus forte cellis contiguis, eximendo parietes intergerinos, coll. v. 9. *vbi fuerant antea* Ruth 4, 7. *reponentes*, Ps. 33, 7. *munus cibarium*, c. 10, 34. & *thus*, v. 9. Leu. 2, 1. 15. & *vasa sacra*, Ezr. 1, 7. & *decimas frumenti*, c. 10, 38. 39. *musti* & *olei*, v. 12. c. 5, 11. *praeceptum*, i. e. sec. Vulg. *partem* praeceptam *Leuitarum*, Num. 18, 24. *cantorum etiam* & *ianitorum*, v. 10. c. 12, 45. 47. *item portionem Sacerdotum*, c. 10, 38. 39. 44. c. 12, 44. Mal. 3, 8. 10. & not. 1 Reg. 6, 5. v. 6. *c*) *Interea vero*, dum haec omnia gerebantur. Ps. 78, 32. *non adfui Hierosolymis*: *anno enim* 32. *Artaxerxis* Longimani, c. 2, 1. c. 5, 14. Ezr. 6, 14. *regis* Persiae & *Babyloniae*, Ezr. 5, 13. *redii ad regem*, c. 2, 6. & *in fine dierum*, h. e. *tempore aliquo*, vt Gen. 4, 3. vel *anno exacto*, vt Exod. 13, 10. Leu. 25, 29. 30. Num. 9, 22. Iud. 17, 10. 1 Sam. 1, 3. *exoratus sum* vel abeundi *veniam impetraui a rege*. Niph. (3) 1 Sam. 20, 6. 28. v. 8. *d*) c. 2, 10. v. 10. *e*) Porro cognoui, quod *partes* s. *portiones Leuitarum* v. 5. c. 10, 38. c. 12, 44. 47. *non datae fuissent*. cf. Mal. 3, 8. seqq. *ac proinde aufugissent quisque ad agros vel praedia sua*, vt ex operibus rusticis sibi victum pararent. cf. c. 12, 27. 29. *f*) *qui* alias *faciunt* vel *facere debebant opus* sacrum. c. 11, 12. Num. 4, 3. v. 13. *g*) *Et thesaurarios constitui*. Verbum denominat. *Hiph.* (1) coll. simili forma 1 Sam. 14, 22. aliis *Kal*, coll. 2 Reg. 20, 17. Am. 3, 10. & simili forma Mich. 4, 6. Illud tam. malumus cum Kimchio, propter significationis diuersitatem.

v. 7. לעשות per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 20. v. 9. שם sine *Dag.* 1. 2. 6 -- 11. 14. 15. 20. 21. 22. 23. v. 11. ואקבצם Sic in Kal. 2. 3. & in marg. 6. 9. Ceterum per solum *Sakephk.* omnes nostri. v. 12. יהודה per *Kadma* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 14. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 6 -- 10. 19. 20. 21. 22. 23. חסדי sic per *Sakephk.* 3. 6. 9. 10. 20. Reliqui per *Rbhia.* v. 15. ביהודה sine *Psik* 1. 2. 3. 7. 14. 15. contra *Ind. Bas.* f. 61. d. דרכים per *Makk.* 1. 7. 8. 13. 14. 15. 19. גתות sine *Psik* 1. 2. 17. 21. 24. & *Ber.* contra *Ind. Bas.* f. 61. d. ועמסים per *Sin* loco *Samech* posuit *Mas.* 1. & *Erff.* ad Gen. 41, 13. *Samech* vero *Mas.* 1. 2. h. l. Quam varietatem obseruat etiam h. l. *Mas. Erff.* v. 16. ומכרים בשבת sic 2. 3. v. 19. *Spatium* praemitt. 1. 2. 6 -- 10. 12. 19. 20. 21. 23.

לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא
יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל־הַשְּׁעָרִים
לֹא־יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל־ כ
מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלָ͏ִם פַּעַם וּשְׁתָּיִם׃ וָאָעִידָה בָהֶם 21 קמץ בלא
וָאֹמְרָה אֲלֵיהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם־תִּשְׁנוּ אס״ח
יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן־הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַּשַּׁבָּת׃ הל׳ בצרי
וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים 22
הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם־זֹאת זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי
וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ׃ גַּם ׀ בַּיָּמִים הָהֵם רָאִיתִי אֶת־ 23 יתיר ו׳
הַיְּהוּדִים הֹשִׁיבוּ נָשִׁים אשדודיות עמוניות מוֹאֲבִיּוֹת׃ יתיר ו׳
וּבְנֵיהֶם חֲצִי מְדַבֵּר אַשְׁדּוֹדִית וְאֵינָם מַכִּירִים לְדַבֵּר 24
יְהוּדִית וְכִלְשׁוֹן עַם וָעָם׃ וָאָרִיב עִמָּם וָאֲקַלְלֵם וָאַכֶּה כה
מֵהֶם אֲנָשִׁים וָאֶמְרְטֵם וָאַשְׁבִּיעֵם בֵּאלֹהִים אִם־תִּתְּנוּ
בְנֹתֵיכֶם לִבְנֵיהֶם וְאִם־תִּשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לִבְנֵיכֶם וְלָכֶם׃
הֲלוֹא עַל־אֵלֶּה חָטָא־שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וּבַגּוֹיִם 26
הָרַבִּים לֹא־הָיָה מֶלֶךְ כָּמֹהוּ וְאָהוּב לֵאלֹהָיו הָיָה
וַיִּתְּנֵהוּ אֱלֹהִים מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל גַּם־אוֹתוֹ הֶחֱטִיאוּ
הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת׃ וְלָכֶם הֲנִשְׁמַע לַעֲשֹׂת אֵת כָּל־ 27
הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת לִמְעֹל בֵּאלֹהֵינוּ לְהֹשִׁיב נָשִׁים
נָכְרִיּוֹת׃ וּמִבְּנֵי יוֹיָדָע בֶּן־אֶלְיָשִׁיב הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל חָתָן 28
לְסַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וָאַבְרִיחֵהוּ מֵעָלָי׃ זָכְרָה לָהֶם אֱלֹהָי 29
עַל גָּאֳלֵי הַכְּהֻנָּה וּבְרִית הַכְּהֻנָּה וְהַלְוִיִּם׃ וְטִהַרְתִּים ל
מִכָּל־נֵכָר וָאַעֲמִידָה מִשְׁמָרוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם אִישׁ
בִּמְלַאכְתּוֹ׃ וּלְקֻרְבַּן הָעֵצִים בְּעִתִּים מְזֻמָּנוֹת 31 בצ״ל
וְלַבִּכּוּרִים זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה׃

חזק

סכום פסוקי דעזרא ונחמיה שש מאות ושמונים ושמונה · וסימנו זכור י״י
חרפת עבדיך · וחציו ובין עלית הפנה · וסדריו עשרה · וסימנו על הר
גבה עלי לך מבשרת ציון׃

a) *ante*, Am. 1, 1. *sabbatum*; cuius solemnitas circa occasum Solis incipiebat, Leu. 23, 32.

v. 20. b) Tum pernoctarunt *mercatores*, 1 Reg. 10, 15. & *qui* omnis generis *merces vendebant*, extra Hierosolymam, *semel atque iterum*, 2 Reg. 6, 10. Iob. 33, 14. c. 40, 5.

v. 21. c) v. 15. c. 9, 29. Deut. 4, 26. d) *vos pernoctantes*, v. 20. pro *Lanim*, coll. Gen. 32, 22. Aliis nomen, ad formam כנים Gen. 42, 11, 19. e) *prope murum*, c. 3, 10. c. 7, 3. f) *iteraueritis*, 1 Reg. 18, 34. Iob. 29, 22. *manum vobis iniiciam*, h. e. comprehendi vos & in carcerem coniici faciam.

v. 22. g) *vt se purificarent*, c. 12, 30. & sic ad functiones suas *venirent*, 2 Reg. 11, 5. 9. *ac custodirent portas* templi & vrbis, v. 19. c. 11, 19. 2 Par. 23, 19. h) v. 14. i) *& propitius esto mihi*, Ioel 2, 17. non propter merita mea, sed *secundum multitudinem gratiæ tuæ*. c. 9, 19. 27. 31.

v. 23. k) *qui* contra iusiurandum, a se datum, c. 10, 31. *duxerant* & *cohabitare* sibi *fecerant*, v. 27. Ezr. 10, 2. 10. 14. 17. 18. vxores *Asdoditicas*, v. 24. c. 4, 1. Ios. 11, 22. & not. Esa. 20, 1. *Ammoniticas*, c. 2, 10. Ezr. 9, 1. Ier. 49, 1. & *Moabiticas*, v. 1. 1 Reg. 11, 1.

v. 24. l) Vnde liberi eorum *pars loquebatur*, i. e. partim vel *ex parte* loquebantur *Asdodice*, v. 23. *nec discernebant*, Ezr. 3, 13. vel *distincte poterant* loqui *Iudaice*, h. e. lingua (Chaldaica) qua tunc temporis Iudæi vtebantur. m) *sed* loquebantur *sec. linguam cuiusque populi* s. gentium vicinarum, ex quibus matres ortæ erant. cf. Esth. 1, 22.

v. 27. n) *Ergone vobis obsequemur?* Ier. 42, 6. o) Num. 5, 6. Ezr. 10, 2. p) v. 23.

* *
*

q) Ps. 89, 51. r) Neh. 3, 32. s) Esa. 40, 9.

v. 21. אלהם Sic *defect.* 1. 2. 3. sec. *Mas. final.* f. 8. col. 8. Alii *plene.* מדוע per *Kadma* 6. 9. 10. 20. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ההוא per *Vau* plerique. v. 22. ובאים per *Paschta* 1. 3. 14. חסדך Sic pluraliter 1. 3. v. 24. Pro וְכִלְשׁוֹן (quod 6. 9. in marg. referunt) habent ובלשון per *Beth* cum præuio *Schurek* 6. 9. 20. sic fu. 1. v. 25. ואשבעם *defect.* 3. sec. *Mas. Erff.* באלהים per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. v. 26. חטא per *Mun. milra* 1. 2. v. 28. ואברחהו *defect.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* v. 30. וטהרתים *Tet* minusculum poscit *Mas. Erff.* h. l. at *Mem* minusc. *Mas. impr. final.* f. 1. a. sed præter *Mas. impr.* Leu. 1, 1. & consensum codicum nostrorum.

PRIMUS LIBER CHRONICORUM,

Hebr.

דברי הימים

Vltimum Hebræi Codicis Volumen, ab *Ezra* vel alio viro θεοπνεύστῳ, post solutam Babylonicam captiuitatem conscriptum, posteaque *in duos libros distinctum*, Hebr. *Verba dierum*, i. e. *Gesta diurna* s. Temporum annales, Gr. παραλειπόμενα, q. d. *Præterita* in sacris historiis, inscribitur; quod significantius cum B. *Hieronymo Chronicon totius diuinæ historiæ* adpellare possumus. Incipit enim ab *Adamo* & ipso rerum initio, & cum anno I. *Cyri* desinit; seu, vt *de priore tantum libro* hic dicamus: Is I. *Ortum & propagationem gentis Israeliticæ*, *& præcipue tribus Iudæ* ac familiæ *Dauidis*, ex qua *Messias* nascendus erat, *per generationum seriem*, a prima mundi origine vsque ad reditum Iudæorum ex Babylonica captiuitate, & ad Christi fere tempora, tradit c. 1--9. II. *Regnum*, *& Constitutionem reipubl. atque Ecclesiæ*, a Dauide factam, a Sauli nouissimis ad Salomonis vsque initia *historice* percenset. c. 10 -- 29.

CAP. I. 2 3 א׳ רבתי אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ׃ קֵינָן מַהֲלַלְאֵל יָרֶד׃ חֲנוֹךְ
4 מְתוּשֶׁלַח לָמֶךְ׃ נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת׃ בְּנֵי
ה יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃ וּבְנֵי 6
7 גֹּמֶר אַשְׁכְּנַז וְדִיפַת וְתוֹגַרְמָה׃ וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה
8 וְתַרְשִׁישָׁה כִּתִּים וְרוֹדָנִים׃ בְּנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם פּוּט
9 וּכְנָעַן׃ וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּא וְרַעְמָא וְסַבְתְּכָא
י וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃ וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרוֹד הוּא הֵחֵל
11 לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ׃ וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִיִּים וְאֶת־ יתיר י׳
12 עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים׃ וְאֶת־פַּתְרֻסִים
וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־
כַּפְתֹּרִים׃
13 14 וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידוֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃ וְאֶת־הַיְבוּסִי
טו וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי׃ וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הָעַרְקִי
16 וְאֶת־הַסִּינִי׃ וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־
17 הַחֲמָתִי׃ בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר
וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם וְעוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמֶשֶׁךְ׃ סגול בכ״ף
18 וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שָׁלַח וְשֶׁלַח
19 יָלַד אֶת־עֵבֶר׃ וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג
כ כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן׃ וְיָקְטָן יָלַד אֶת־
אַלְמוֹדָד וְאֶת־שָׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח׃
21 22 וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה׃ וְאֶת־עֵיבָל וְאֶת־
23 אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא׃ וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־
24 יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃ שֵׁם אַרְפַּכְשַׁד
כה 26 27 שָׁלַח׃ עֵבֶר פֶּלֶג רְעוּ׃ שְׂרוּג נָחוֹר תָּרַח׃ אַבְרָם

CAP. I, v. 1. *a*) *Adam*, primus *homo*, *ex humo* a DEO conditus, Gen. 1, 26. 27. c. 2, 7. anno autem mundi & ætatis suæ 930. mortuus, Gen. 5, 5. *b*) *Seth*, q. d. in Habelis locum a Deo *repositus*, tertius Adami filius, Gen. 4, 25. c. 5, 3. *Habelis* & Caini nulla hic mentio, quod ille sine prole obiit; huius vero posteritas tota diluuio deleta fuit. Nullum etiam generationis signum hic ponitur, quod ordo generationis aliunde iam satis notus est. Sic infra v. 17. 24-27. c. 4, 1. *c*) *Enosch*, Gen. 4, 26. c. 5, 6. Habet vero hoc caput I. *Genealogiam* principum *Hebræorum*, vsque ad Iacobum, v. 1-34. II. *Idumæorum* vsque ad Iramum, v. 35-54. vel distinctius 1) Genealogiam patriarcharum *ab Adamo ad Noachum* v. 1. 4. 2) *Iapheti* v. 5-8. & *Chami*, v. 9-16. 3) *Semi* & filiorum, ad *Abrahamum*, v. 17-28. 4) Filiorum Abrahami, *Ismaelis*, v. 29-31. *Keturæ*, v. 32. 33. & *Isaaci* huiusque filii *Esaui*, v. 34. & huius filiorum, v. 35-37. & adfinium, v. 38-42. 5) *Reges*, v. 43-50. & *Duces* s. principes *Idumæorum*, v. 51-54.

v. 2. *d*) Gen. 5, 9. *e*) Gen. 5, 12. *f*) Gen. 5, 15. 18.

v. 3. *g*) Gen. 5, 18. Septimus ab Adamo fuit & propheta, Epist. Iudæ v. 14. 15. viuusque ad beatas sedes a Deo translatus, Gen. 5, 21-24. Hebr. 11, 5. *h*) Omnium mortalium maxime longæuus, ad annum vsque diluuii vixit, Gen. 5, 21. 22.

v. 4. *i*) *Noach*, Gen. 5, 29. seqq. & filius eius *Schem*, v. 17. Gen. 5, 32. non primogenitus, qui *Iaphet* erat, Gen. 10, 21. sed medius, coll. Gen. 7, 6. c. 11, 10. prælatus tamen illi, quia Abrahami & sic CHRISTI pater futurus erat: sicut etiam *Isaac*, *Iacob*, *Iuda*, *Dauid*, cet.

v. 5. *k*) Vide sis Adnotationes nostras vberiores.

CAP. I, v. 6. וריפת per *Resch* 10. 12. 21. 23. & sic in marg. 16. quæ est lectio legalis Gen. 10, 3. sed contra *Maſ.* 2. *impr.* ac *Erff.* & *M. I.* v. 7. ודודנים sic per *Daleth* 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. 21. 23. & in marg. 13. & sic fu. 5. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *Maſ. MSS.* Gen. 10, 4. v. 9. ורעמה per *He* 22. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 10, 7. At posterius רעמא per *Aleph* 1. 3. & ˅ in marg. 6. 9. sec. *Maſ. impr.* Gen. 10, 7. sed contra *Erff.* h. l. v. 24. שם sine *Pſik* 3. 7. 8. 11. 14. sec. *Ind. Baſ.* f. 61. d.

הוּא אַבְרָהָם׃ בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק 28
וְיִשְׁמָעֵאל׃ אֵלֶּה תֹּלְדוֹתָם בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל 29
נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ מִשְׁמָע וְדוּמָה מַשָּׂא ל
חֲדַד וְתֵימָא׃ יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה אֵלֶּה הֵם בְּנֵי 31
יִשְׁמָעֵאל׃ וּבְנֵי קְטוּרָה פִּילֶגֶשׁ אַבְרָהָם 32
יָלְדָה אֶת־זִמְרָן וְיָקְשָׁן וּמְדָן וּמִדְיָן וְיִשְׁבָּק וְשׁוּחַ וּבְנֵי
יָקְשָׁן שְׁבָא וּדְדָן׃ וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע 33
וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה׃ וַיּוֹלֶד אַבְרָהָם 34
אֶת־יִצְחָק בְּנֵי יִצְחָק עֵשָׂו וְיִשְׂרָאֵל׃ בְּנֵי עֵשָׂו לה
אֱלִיפַז רְעוּאֵל וִיעוּשׁ וְיַעְלָם וְקֹרַח׃ בְּנֵי אֱלִיפָז 36
תֵּימָן וְאוֹמָר צְפִי וְגַעְתָּם קְנַז וְתִמְנָע וַעֲמָלֵק׃
בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת זֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה׃ וּבְנֵי שֵׂעִיר 37 38
לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה וְדִישֹׁן וְאֵצֶר וְדִישָׁן׃
וּבְנֵי לוֹטָן חֹרִי וְהוֹמָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃ 39
בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְיָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפִי וְאוֹנָם וּבְנֵי מ
צִבְעוֹן אַיָּה וַעֲנָה׃ בְּנֵי עֲנָה דִּישׁוֹן וּבְנֵי דִישׁוֹן 41
חַמְרָן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃ בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן 42
וְזַעֲוָן יַעֲקָן בְּנֵי דִישׁוֹן עוּץ וַאֲרָן׃ וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים 43
אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה׃ וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ 44
תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה׃ וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו מה
חוּשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃ וַיָּמָת חוּשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד 46
בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲיוֹת׃ — עוית קרי
וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃ וַיָּמָת 47 48
שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃ וַיָּמָת 49
שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃ וַיָּמָת בַּעַל כ
חָנָן וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד וְשֵׁם עִירוֹ פָּעִי וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ
מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב׃ וַיָּמָת הֲדָד וַיִּהְיוּ 51
אלופי

a) qui postea *Abraham*, i. e. *pater multarum gentium* dictus est, Gen. 17, 5. Rom. 4, 16. 17.

v. 28. b) Sec. promissionem Dei, Gen. 17, 17. c. 18, 12. patri centenario ex nonagenaria matre natus, Gen. 21, 3. Rom. 9, 8. 9. Gal. 4, 23. seqq. *Prior Ismaele* h. l. ponitur, non tempore, sed *dignitate*, vt supra v. 4. 17. c) Ex serua natus, Gen. 16, 11. 15. sedem cum posteris in Arabia nactus est inter medios fratres Gen. 25, 18. ex Ketura scil. natos, & versus orientem amandatos, Gen. 25, 1-6.

v. 29. d) Gen. 25, 12. 13. seqq. e) Partem Arabiæ Petrææ, *Nabatæam* incoluit, in qua eximii arietes, Esa. 60, 7. f) & *Kedar*, vnde *Cedareni* s. *Cedræi* Arabes, in Scriptura notissimi, coll. not. Esa. 21, 16. 17. c. 42, 11. c. 60, 7. Ier. 49, 28. Ps. 120, 5. Cant. 1, 5. Ab *atrore* s. *nigredine* nomen traxit, coll. Iob. 30, 28.

v. 31. g) Gen. 25, 15. Hinc nomen & origo *Ituræorum* infra c. 5, 19. Luc. 3, 1. h) qs. *Auctus* vel recreatus. Eius posteri a Rubenitis & Gaditis victi & pulsi sunt infra c. 5, 19. 25.

v. 32. i) v. 33. Gen. 25, 1. k) *pellicis*, Vulg. *concubinæ* grandæui *Abrahami*, Gen. 25, 6. quæ tamen a legitima vxore parum, nec nisi honore, sec. Vet. Test. scripturas differebat. l) *peperit* illa ex effeto, sed post genitum Isaacum vegetiore, Abrahamo sex filios. m) & *Medanem*; vnde *Medanitæ*, cum *Midianitis*, v. 46. facile confundendi, coll. Gen. 37, 28. 36. n) Inde *Bildad*, amicus Iobi, *Schuchites*, Iob. 2, 11. o) Gen. 25, 3. p) Hinc gens *Sabæorum* in Arabia deserta, qui greges Iobi abegerunt, Iob. 1, 15. Alios in interiore s. felici Arabia, *Cuschi* & *Ioktanis* posteros, vide supra v. 9. & 22.

v. 33. q) Gen. 25, 4. Hinc regio *Epha*, Esa. 60, 6.

v. 28. בני per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 20. 21. 22. v. 36. Pro צפי habet צפו 1. & sic fu. 5. At צפו 2. contra notam in marg. 22. v. 40. שובל per *Rbhia* 2. 5. v. 42. יעקן per Silluk cum *Sophpasuk* 1. 3. 6. 9. 20. 21. דישון sic per *Cholem* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. v. 43. המלכים per *Sakephk.* 1. & sic fu. 5. בלע per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. v. 45. Pro חושם hab. חשם 1. 6. 9. 10. 20. 21. & חשם sine *Dag.* 3. Sic v. 46. etiam 2. 19. v. 46. בדד per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 21. 22. 23. עיות ita *Chirek* sub *Vau* figunt 3. 7. 17. 18. 20. 22. 23. 24. Reliqui vero sub *Iod*, contra analogiam *Cthib* & *Kri.* v. 47. ממשרקה per *Sihin* 1. 6. 9. 13. 20. 22. 23. v. 49. עכבר *defect.* poscit *Mas. impr.* Gen. 36, 39. sed plene *Mas. Erff.* ibid. v. 50. הדד per *Kam.* 5. 6. 9. 12. 20 -- 23. At הדר per *Resch* in fine 3. 6. 9. 20. & sic v. 51. solus 3. פעו sic per *Vau* loco *Iod* 2. & sic fe. 1. ac fu. 5.

אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְיָה אַלּוּף יְתֵת׃ עלוה קרי
52 אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ 53 אַלּוּף קְנַז
54 אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם
ב אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם׃ אֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל Cap. II.
2 רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃ דָּן יוֹסֵף
3 וּבִנְיָמִן נַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃ בְּנֵי יְהוּדָה
עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה שְׁלוֹשָׁה נוֹלַד לוֹ מִבַּת־שׁוּעַ הַכְּנַעֲנִית
4 וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִיתֵהוּ׃ וְתָמָר
כַּלָּתוֹ יָלְדָה לּוֹ אֶת־פֶּרֶץ וְאֶת־זָרַח כָּל־בְּנֵי יְהוּדָה
ה 6 חֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל׃ וּבְנֵי
7 זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וָדָרַע כֻּלָּם חֲמִשָּׁה׃ וּבְנֵי
8 כַּרְמִי עָכָר עוֹכֵר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָעַל בַּחֵרֶם׃ וּבְנֵי אֵיתָן
9 עֲזַרְיָה׃ וּבְנֵי חֶצְרוֹן אֲשֶׁר נוֹלַד־לוֹ אֶת־יְרַחְמְאֵל וְאֶת־רָם
י וְאֶת־כְּלוּבָי׃ וְרָם הוֹלִיד אֶת־עַמִּינָדָב וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד
11 אֶת־נַחְשׁוֹן נְשִׂיא בְּנֵי יְהוּדָה׃ וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת־שַׂלְמָא
12 וְשַׂלְמָא הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז׃ וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד
13 וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשָׁי׃ וְאִישַׁי הוֹלִיד אֶת־בְּכֹרוֹ אֶת־ כצ"ל
14 אֱלִיאָב וַאֲבִינָדָב הַשֵּׁנִי וְשִׁמְעָא הַשְּׁלִישִׁי׃ נְתַנְאֵל
טו הָרְבִיעִי רַדַּי הַחֲמִישִׁי׃ אֹצֶם הַשִּׁשִּׁי דָּוִיד הַשְּׁבִעִי׃
16 וְאַחְיֹתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל וּבְנֵי צְרוּיָה אַבְשַׁי וְיוֹאָב
17 וַעֲשָׂה־אֵל שְׁלֹשָׁה׃ וַאֲבִיגַיִל יָלְדָה אֶת־עֲמָשָׂא וַאֲבִי
18 עֲמָשָׂא יֶתֶר הַיִּשְׁמְעֵאלִי׃ וְכָלֵב בֶּן־חֶצְרוֹן הוֹלִיד
אֶת־עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת־יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב
19 וְאַרְדּוֹן׃ וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח־לוֹ כָלֵב אֶת־אֶפְרָת וַתֵּלֶד
כ לוֹ אֶת־חוּר׃ וְחוּר הוֹלִיד אֶת־אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת־
21 בְּצַלְאֵל׃ וְאַחַר בָּא חֶצְרוֹן אֶל־בַּת־מָכִיר אֲבִי גִלְעָד וְהוּא
22 לְקָחָהּ וְהוּא בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־שְׂגוּב׃ וּשְׂגוּב
הוֹלִיד אֶת־יָאִיר וַיְהִי־לוֹ עֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ

a) Vulg. *duces pro regibus in Edom esse cœperunt.* v. 52-54. Gen. 36, 15. 40. Exod. 15, 15. b) q. d. *Celsitudo.* Is *Alvah* adpellatur Gen. 36, 40.

v. 52. c) q. d. *Tentorium collis*, Gen. 36, 41. Feminæ nomen etiam fuit Gen. 36, 2. 25. d) q. d. *Quercus.* Hinc forte *Elath* s. *Eloth* vrbs & *Elaniticus sinus* in mari Idumæo, Deut. 2, 8. 1 Reg. 9, 26. 2 Reg. 14, 22. e) Inde nomen traxisse videtur *Phunon*, statio Israelitarum, Num. 33, 42. 43. Locus Idumææ fodinis æris quondam valde insignis, in quo & serpens æneus a Mose erectus fuit, vt pluribus *Boch.* Hieroz. II. 427.

v. 53. f) q. d. *Meridies*, v. 36. Vnde *vrbs & regio Themanitarum*, v. 45. ex qua etiam Eliphaz, primus Iobi amicus, oriundus erat, Iob. 2, 11. cf. Ier. 49, 7. Ezech. 25, 13. Am. 1, 12.

CAP. II, v. 1. g) Ar. Isti sunt filii *Iacobi Israelis.* Nempe *Iacobus* patriarcha, alio nomine etiam *Israel* dictus est, c. 1, 34. quod precibus & lacrimis Angelum s. Filium Dei in lucta vicisset, Gen. 32, 28. 29. Genuit vero ex duabus vxoribus earumque ancillis XII. filios; ex quibus v. 1. filii *Leæ*, versu autem 2. *Rachelis* cum adoptato *Dane*, deinde *Bilhæ* & tandem *Zilpæ* filii recensentur. Confer ad præsentem genealogiam Gen. 35, 23. seqq. c. 46, 8. seqq. *Duas* autem *partes* præcipuas habet hoc Caput: I. *Recitatur series patrum a Iacobo vsque ad Dauidem* v. 2-17. propter CHRISTVM, ex Davide nascendum. II. *Genus Calebi* v. 18-23. & v. 42-55. & *Ierachmeelis*, v. 25-41. fuse describitur; de quo vide sis vberiores nostras adnotationes.

v. 3. h) c. 4, 1. seqq. Gen. 38, 2. seqq. c. 46, 12.

v. 4. i) Gen. 38, 6. 16. seqq. Matth. 1, 3.

v. 51. תמנע per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. 5. 6. 9. 20. 22.

CAP. II, v. 16. אבשי ויואב sic 2. ועשהאל ita coniunctim & sine interposito ־ 5 *Makk.* 2.

23 הגלעד׃ ויקח גשור־וארם את־חות יאיר מאתם את־
קנת ואת־בנתיה ששים עיר כל־אלה בני מכיר אבי־
24 גלעד׃ ואחר מות־חצרון בכלב אפרתה ואשת חצרון
כה אביה ותלד לו את־אשחור אבי תקוע׃ ויהיו בני־
ירחמאל בכור חצרון הבכור ׀ רם ובונה וארן ואצם
26 אחיה׃ ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה היא
27 אם אונם׃ ויהיו בני־רם בכור ירחמאל מעץ וימין ועקר׃
28 29 ויהיו בני־אונם שמי וידע ובני שמי נדב ואבישור׃ ושם
אשת אבישור אביהיל ותלד לו את־אחבן ואת־מוליד׃
ל 31 ובני נדב סלד ואפים וימת סלד לא בנים׃ ובני אפים
32 ישעי ובני ישעי ששן ובני ששן אחלי׃ ובני ידע אחי שמי
33 יתר ויונתן וימת יתר לא בנים׃ ובני יונתן פלת וזזא אלה
34 היו בני ירחמאל׃ ולא־היה לששן בנים כי אם־בנות
לה ולששן עבד מצרי ושמו ירחע׃ ויתן ששן את־בתו
36 לירחע עבדו לאשה ותלד לו את־עתי׃ ועתי הוליד את־
37 נתן ונתן הוליד את־זבד׃ וזבד הוליד את־אפלל
38 ואפלל הוליד את־עובד׃ ועובד הוליד את־יהוא ויהוא
קמי בז"ק 39 הוליד את־עזריה׃ ועזריה הוליד את־חלץ וחלץ הוליד
מ את־אלעשה׃ ואלעשה הוליד את־ססמי וססמי הוליד
41 את־שלום׃ ושלום הוליד את־יקמיה ויקמיה הוליד את־
42 אלישמע׃ ובני כלב אחי ירחמאל מישע בכרו הוא אבי־
43 זיף ובני מרשה אבי חברון׃ ובני חברון קרח ותפח ורקם
44 ושמע׃ ושמע הוליד את־רחם אבי ירקעם ורקם הוליד
מה 46 את־שמי׃ ובן־שמי מעון ומעון אבי בית־צור׃ ועיפה
פילגש כלב ילדה את־חרן ואת־מוצא ואת־גזז וחרן
47 הוליד את־גזז׃ ובני יהדי רגם ויותם וגישן ופלט ועיפה
48 49 ושעף׃ פילגש כלב מעכה ילד שבר ואת־תרחנה׃ ותלד
שעף אבי מדמנה את־שוא אבי מכבנא ואבי גבעא ובת־
כלב

v. 23. *a) Cepit tamen Geschur & Aram*, i. e. Geschuritæ & Aramæi s. Syri, vicini Manassitis ad septemtrionem, pulsis Iairi filiis, eorum oppida occuparunt. cf. Ios. 12, 5. c. 13, 13. 2 Sam. 15, 8. c. 3, 3. vbi in notis lege Deut. 3, 14. *b)* Num. 32, 41. Ios. 13, 30. 1 Reg. 4, 13. *c)* quæ & *Nobach* dicta est, Num. 32, 42. *d)* Deut. 3, 4. *e) Omnes isti* illorum oppidorum incolæ, *filii* s. posteri *Machiris* fuerunt, *patris Gileadis*, & ex illius filia sec. v. 21. ortum duxerunt.

v. 24. *f) Post* mortem vero *Chetsronis*, v. 9. 21. 25. *in Caleb-Ephrata*, villa vel oppido, a Calebo eiusque altera vxore sic dicto, v. 19. *g) tum tertia vxor Chetsronis* fuit *Abiah*, cf. v. 9. 21. *h) patrem*, i. e. principem & *conditorem*, vt v. 45. 49. 50. oppidi *Thecoæ*, 2 Sam. 14, 2. Ier. 6, 1. Forte tamen & filius huius nominis Aschuro fuit, vt supra v. 21. *Gilead.* &c.

v. 25. *i)* v. 27. Alius erat, huius patruus, supra v. 9.

v. 26. *k)* Eius posteri v. 28. Alius supra c. 1, 40.

v. 30. *l)* Vide v. 28. *m) sine liberis.* v. 32. 34. 2 Sam. 23, 4. subintell. ב, vt Iob. 8, 11. cet.

v. 31. *n) Et ad filios Appaimi* quod attinet, v. 30. ex iis notandus est præ ceteris *Iisch-i*, q. d. *Salus est Domini.* cf. alios c. 4, 20. 42. c. 5, 24. & ad plurale *Bne* ter hoc ipso versiculo loco singularis *Ben* adhibitum, cf. supra v. 7. c. 1, 41. c. 3, 22. cet.

v. 34. *o) Ceterum Scheschani* v. 31. *filii non fuerunt* : nam *Achlai* v. 31. vel sequentis in v. 35. filiæ nomen est: vel si filii, is etiam sine liberis decessit.

v. 35. *p) Iarchæ, seruo suo*, nimir. proselyto & libertate donato. Aegyptios enim non æque, vt Cananæos, auersabantur Hebræi, coll. Deut. 23, 3. 8. & per vxorem ipse quoque Iudæis adnumeratus fuit.

v. 23. גשור per *Mun.* 2. 3. & sic fu. 5. קנת per *Pat.* 2. 3. בני מכיר ita 2. 3. 5. 6. 7. 9. 20. 22. v. 29. אביהיל sic per *He* 3. 6. 8-11. 13. 14. 15. 19. 20. & sic fe. 2. sec. *Mas.* 2. h. l. & *impr. final.* f. 3. a. At per *Chet* reliqui. v. 33. בני per *Makk.* & *Meth.* 12. 16. 17. 18. 21 -- 24. & *Ber.* v. 40. ססמי per *Pat.* 1. 6. 9. 20. 22. v. 44. ירקעם *Kuph* per *Chatephkom.* 2. 5. 6. 9. 20. v. 47. יהדי per *Segol* 5. 10. 17. 18. & *Ber.* at per *Kometschat.* 2. 3. 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 24.

כ כלב עכסה : אלה היו בני כלב בן־חור בכור אפרתה
51 שובל אבי קרית יערים : שלמא אבי בית־לחם חרף קמץ בז"ק
52 אבי בית־גדר : ויהיו בנים לשובל אבי קרית יערים
53 הראה חצי המנחות : ומשפחות קרית יערים היתרי
והפותי והשמתי והמשרעי מאלה יצאו הצרעתי
54 והאשתאלי : בני שלמא בית לחם ונטופתי עטרות
נה בית יואב וחצי המנחתי הצרעי : ומשפחות סופרים
ישבו יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים ישבי קרי
הבאים מחמת אבי בית־רכב :

CAP. III.

ג ואלה היו בני דויד אשר נולד־לו בחברון הבכור ׀ אמנן
לאחינעם היזרעאלית שני דניאל לאביגיל הכרמלית :
2 השלשי לאבשלום בן־מעכה בת־תלמי מלך גשור
3 הרביעי אדניה בן־חגית : החמישי שפטיה לאביטל
4 הששי יתרעם לעגלה אשתו : ששה נולד־לו בחברון
וימלך־שם שבע שנים וששה חדשים ושלשים ושלוש
ה שנה מלך בירושלם : ואלה נולדו־לו רצש אחר שורק
בירושלים שמעא ושובב ונתן ושלמה ארבעה לבת־
6 7 שוע בת־עמיאל : ויבחר ואלישמע ואליפלט : ונגה
8 9 ונפג ויפיע : ואלישמע ואלידע ואליפלט תשעה : כל
בני דויד מלבד בני־פילגשים ותמר אחותם :
י ובן־שלמה רחבעם אביה בנו אסא בנו
11 12 יהושפט בנו : יורם בנו אחזיהו בנו יואש בנו : אמציהו
13 בנו עזריה בנו יותם בנו : אחז בנו חזקיהו בנו מנשה
14 טו בנו : אמון בנו יאשיהו בנו : ובני יאשיהו הבכור יוחנן
16 השני יהויקים השלישי צדקיהו הרביעי שלום : ובני
17 יהויקים יכניה בנו צדקיה בנו : ובני יכניה אסר
18 שאלתיאל בנו : ומלכירם ופדיה ושנאצר יקמיה
19 הושמע ונדביה : ובני פדיה זרבבל ושמעי ובן־זרבבל

a) *Filia vero Calebi*, (Chetſronis, v. 18. non Iephunne, c. 4, 15. filii) ſiue ex Maacha v. 48. ſiue ex alia matre nata, fuit *Acſa*, q. d. *Periſcelis*, coll. Eſa. 3, 18. Alia ergo & alteriusCalebi filia fuit Ioſ. 15, 16. ſeqq. Iud. 1, 12. ſeqq.

v. 50. b) *Iſti* etiam, ſequentes, *fuerunt filii* & poſteri *Calebi* v. 9. 18. *filius* nimirum Calebi fuit *Chur* v. 19. 20. *primogenitus Ephrata* v. 19. & Churis filius fuit *Schobal*, v. 52. c. 4, 1. qui *pater* ſ. inſtaurator & conditor fuit, v. 21. 49. vrbis *Kiriath-Iearim*, v. 52. in limite Beniaminitarum ac in tribu Iudæ. Ioſ. 9, 17. c. 15, 60. Iud. 18, 12.

v. 51. c) Schobalis v. 5. filius vel frater fuit *Salma*, v. 54. Alius ſupra v. 11. Ruth 4, 20. *pater* & inſtaurator v. 50. *Bethlehemi* ſ. Bethlehemitarum, v. 54. Gen. 35, 19. 1 Sam. 16, 1. 4. *Grotius*: Nam ex familiis vici, ex vicis oppida. d) & *Chareph* pater vrbis *Beth-Gader*, quæ etiam *Gæder*, Ioſ. 12, 13. & *Gedera*, Ioſ. 15, 36. h. e. *Septum* ouium dicitur. cf. infra c. 12, 4. c. 27, 28.

CAP. III, v. 1. e) *Porro iſti* ſequentes *fuerunt filii Dauidis*: qui diligenter notati ſunt & hic, & infra c. 14, 4-7. 2 Sam. 3, 2-5. c. 5, 13-16, propter CHRISTVM, e Dauidis proſapia naſcendum, 2 Sam. 7. f) *qui nati ei ſunt*, v. 4. c. 2, 9. *Chebrone*, c. 2, 42. Nati Hieroſolymis infra v. 5-9. recenſentur. Poſt recenſitos c. 2. Dauidis maiores, & potiores familias Iudæ, ſequitur hic I. *genealogia filiorum Dauidis*, quos ex diuerſis vxoribus plures habuit, v. 1-9. II. *a Salomone* ad *Iechoniam* & Tſedekiam ſ. Babylonicam captiuitatem, v. 10-16. III. a Iechonia *poſt Babylonicam captiuitatem*, v. 17-24. Confer autem notas noſtras vberiores.

---

v. 51. Pro גדר habent גדר 1. 3. at גדר fu. 2. & ſic in marg. 6. 9. v. 53. הצרעתי *Mun.* ſub *He* figit 3. at nullum prorſus *Mun.* habent 1. 2. והאשתאלי : ita 1. 2. 3. 12. 24. & *Ber.* At reliqui pro *Tiphcha* habent *Meth.* contra *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & impr. Leu. 21, 4. v. 54. שלמא per *Sakephk.* 1. 2. 3. v. 55. ישבי ſic in textu ſine nota 2. 3. contra *Maſ.* *Erff.* שוכתים per *Samech* loco *Sin*, 1. 2. & in marg. 6. 9. At per *Schin* 6. 9. 13. 21. Porro per *Chelem* loco *Schur.* 1. 3. הקינים הבאים ſic 3. 6. 9. 20. CAP. III, v. 1. הבכור ſine *Pſik* 6. 9. 20. contra *Ind. Baſ.* f. 61. a. v. 2. לאבשלום ſine præfixo *Lamed* 6. 9. 20. Habent tamen illud 6. 9. in marg. v. 9. נולדו per *Cholem* ſine ſeq. *Dag.* 1. 3. 21. 22. 23. & in marg. 6. 9. ſic fu. 5. *Dageſch* quoque omittit 21. v. 12. עזריהו ſic cum adiecto *Schurek* 1. & in marg. 6. 9. ſic fu. 5. v. 18. ושנאצר per *Kam.* 2. 3. & ſic fu. 5. contra *Maſ.* 1. & *Erff.*

כ מְשֻׁלָּם וַחֲנַנְיָה וּשְׁלֹמִית אֲחוֹתָם׃ וַחֲשֻׁבָה וָאֹהֶל
21 וּבֶרֶכְיָה וַחֲסַדְיָה יוּשַׁב חֶסֶד חָמֵשׁ׃ וּבֶן־חֲנַנְיָה פְּלַטְיָה
וִישַׁעְיָה בְּנֵי רְפָיָה בְּנֵי אַרְנָן בְּנֵי עֹבַדְיָה בְּנֵי שְׁכַנְיָה׃
22 וּבְנֵי שְׁכַנְיָה שְׁמַעְיָה וּבְנֵי שְׁמַעְיָה חַטּוּשׁ וְיִגְאָל וּבָרִיחַ
23 וּנְעַרְיָה וְשָׁפָט שִׁשָּׁה׃ וּבֶן־נְעַרְיָה אֶלְיוֹעֵינַי וְחִזְקִיָּה
24 וְעַזְרִיקָם שְׁלֹשָׁה׃ וּבְנֵי אֶלְיוֹעֵינַי הוֹדַיְוָהוּ וְאֶלְיָשִׁיב וּפְלָיָה (הודויהו קרי)
וְעַקּוּב וְיוֹחָנָן וּדְלָיָה וַעֲנָנִי שִׁבְעָה׃ ד בְּנֵי יְהוּדָה (CAP. IV.)
2 פֶּרֶץ חֶצְרוֹן וְכַרְמִי וְחוּר וְשׁוֹבָל׃ וּרְאָיָה בֶן־שׁוֹבָל הוֹלִיד
אֶת־יַחַת וְיַחַת הוֹלִיד אֶת־אֲחוּמַי וְאֶת־לָהַד אֵלֶּה
3 מִשְׁפְּחוֹת הַצָּרְעָתִי׃ וְאֵלֶּה אֲבִי עֵיטָם יִזְרְעֶאל
4 וְיִשְׁמָא וְיִדְבָּשׁ וְשֵׁם אֲחוֹתָם הַצְלֶלְפּוֹנִי׃ וּפְנוּאֵל אֲבִי גְדֹר
וְעֵזֶר אֲבִי חוּשָׁה אֵלֶּה בְנֵי־חוּר בְּכוֹר אֶפְרָתָה אֲבִי בֵּית
ה לָחֶם׃ וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה
6 וְנַעֲרָה׃ וַתֵּלֶד לוֹ נַעֲרָה אֶת־אֲחֻזָּם וְאֶת־חֵפֶר וְאֶת־
7 תֵּימְנִי וְאֶת־הָאֲחַשְׁתָּרִי אֵלֶּה בְּנֵי נַעֲרָה׃ וּבְנֵי חֶלְאָה
8 צֶרֶת יִצְחַר וְאֶתְנָן׃ וְקוֹץ הוֹלִיד אֶת־עָנוּב וְאֶת־ (וצהר קרי)
9 הַצֹּבֵבָה וּמִשְׁפְּחֹת אֲחַרְחֵל בֶּן־הָרֻם׃ וַיְהִי יַעְבֵּץ נִכְבָּד
מֵאֶחָיו וְאִמּוֹ קָרְאָה שְׁמוֹ יַעְבֵּץ לֵאמֹר כִּי יָלַדְתִּי בְּעֹצֶב׃
י וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם־בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי
וְהִרְבִּיתָ אֶת־גְּבוּלִי וְהָיְתָה יָדְךָ עִמִּי וְעָשִׂיתָ מֵּרָעָה
11 לְבִלְתִּי עָצְבִּי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר־שָׁאָל׃ וּכְלוּב
12 אֲחִי־שׁוּחָה הוֹלִיד אֶת־מְחִיר הוּא אֲבִי אֶשְׁתּוֹן׃ וְאֶשְׁתּוֹן
הוֹלִיד אֶת־בֵּית רָפָא וְאֶת־פָּסֵחַ וְאֶת־תְּחִנָּה אֲבִי עִיר־
13 נָחָשׁ אֵלֶּה אַנְשֵׁי רֵכָה׃ וּבְנֵי קְנַז עָתְנִיאֵל וּשְׂרָיָה וּבְנֵי
14 עָתְנִיאֵל חֲתַת׃ וּמְעוֹנֹתַי הוֹלִיד אֶת־עָפְרָה וּשְׂרָיָה
טו הוֹלִיד אֶת־יוֹאָב אֲבִי גֵּיא חֲרָשִׁים כִּי חֲרָשִׁים הָיוּ׃ וּבְנֵי
16 כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה עִירוּ אֵלָה וָנָעַם וּבְנֵי אֵלָה וּקְנַז׃ וּבְנֵי (פתח בס"ף)
יהללאל

a) *soror eorum* erat. v. 9. addit Ar. & *illa est ex descriptis*, scil. in hoc catalogo, qui honos non omnibus pariter mulieribus tributus fuit. cf. c. 4, 3. Plures vero fratres vel sorores eius sequuntur v. 20.

v. 21. b) *Filius vero* s. potius cum LXX. & Syr. distributiue, vt v. 23. *filii Chananiæ* v. 19. fuerunt. c) *filii* item *Rephaiæ*, *Arnanis*, *Obadiæ*, & *Schechaniæ*, qui præcedentium Pelatiæ & Iesaiæ fratres fuisse videntur, & singuli filios suos habuerunt.

v. 22. d) *Et inter filios*, c. 1, 41. c. 2, 7. 8. 31. *Schechaniæ*, v. 21. præcipue memorandus fuit *Schemaia*. e) *sex*, connumerato scil. parente, vt Gen. 46, 15. 18. 1 Sam. 17, 12.

v. 23. f) *Et filius* s. *filii*, v. 19. 21. *Neariæ*, v. 22. fuerunt.

CAP. IV, v. 1. g) *Filii* igitur *Iudæ* & posteri eius, vt iam supra maiori ex parte dictum est, *fuerunt*. c. 2, 3. Gen. 46, 12. Hoc nimirum capite I. *speciales* quædam *familiæ Iudæ*, v. 1 - 13. II. *Simeonis eorumque sedes*, v. 24 - 43. explicantur. h) c. 2, 5. i) c. 2, 7. k) v. 4. quo de iam supra c. 2, 19. 20. 50. hic vero eius genealogia absoluitur. l) c. 2, 50.

v. 2. m) *Reaiah vero*, qui *Haroech* c. 2, 52. n) *istæ* fuerunt *familiæ* s. *cognationes Tsoreatæorum*: ex parte scil. nam alias vide c. 2, 53.

v. 3. o) *Hæ vero* familiæ v. 2. fuerunt *patris* s. *conditoris* c. 2, 42. 49. *Etam*, in finibus Iudæ & Simeonis, v. 32. Iud. 15, 8. 2 Par. 11, 6.

v. 5. p) cf. c. 2, 24.

v. 6. q) v. 5.

v. 8. r) *Kotzus autem*, præcedentium frater. s) *Et familias Acharchelis, filii Harûmi*.

v. 9. t) *Fuit autem Iahbets*, v. 10. Kotsi v. 8. frater vel filius, *honoratus præ fratribus suis*. Gen. 34, 19. Esa. 3, 5.

v. 24. וענני *milra* 1. 6. 9. 20. 23. 5. 21. 22. sec. *Mas. Erff.* Reliqui *milel*. CAP. IV, v. 3. הצללפוני sic *milra* 1. 2. Porro sine *Dag.* in *Tsade* 1. 15. 22. 23. v. 4. אבי־גדר ita coniunctim scribunt 1. 2. 5. אביחושה sic itidem coniunctim 1. v. 7. Pro יצחר habet וְצֹחַר 1. quomodo LXX, καὶ Σααρ, contra *Mss. Erff.* h. l. & *impr.* Hos. 1, 1. v. 8. וְקוֹץ הוֹלִיד sic 11. 12. 14. 16. 21. 22. 23. At וְקוֹץ הוֹלִיד 6. 9. 15. 20. חרם sic per *Chet* loco *He* 1. 21. fu. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 10. יעבץ per *Tlischaktana* 6. 9. 20. אֵת אֲשֶׁר־ ita 1. & sic se. 5. at ויבא אלהים את 3. v. 13. חתת per *Kam.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 15. Spatium præmitt. 1. 3. 5. 7. 8. וקנז per *Kam.* 2. 6. 9. 13. 14. 19. 20. 23. & sic fu. 5. contra *Ind. Bas.* f. 61. d. Ceterum קנז sine præf. *Vau* 1. 6. 9. 20. & *Mas. Erff.* quæ tamen, vt & 6. 9. alteram lectionem cum *Vau* ex aliis libris refert. At 3. notam addidit, videri legendum esse קנז sine *Vau*.

17 יְהַלֶּלְאֵל זִיף וְזִיפָה תִּירְיָא וַאֲשַׂרְאֵל׃ וּבֶן־עֶזְרָה יֶתֶר
וּמֶרֶד וְעֵפֶר וְיָלוֹן וַתַּהַר אֶת־מִרְיָם וְאֶת־שַׁמַּי וְאֶת־
18 יִשְׁבַּח אֲבִי אֶשְׁתְּמֹעַ׃ וְאִשְׁתּוֹ הַיְהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת־יֶרֶד
אֲבִי גְדוֹר וְאֶת־חֶבֶר אֲבִי שׂוֹכוֹ וְאֶת־יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ
19 וְאֵלֶּה בְּנֵי בִּתְיָה בַת־פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד׃ וּבְנֵי אֵשֶׁת
הוֹדִיָּה אֲחוֹת נַחַם אֲבִי קְעִילָה הַגַּרְמִי וְאֶשְׁתְּמֹעַ
כ הַמַּעֲכָתִי׃ וּבְנֵי שִׁימוֹן אַמְנוֹן וְרִנָּה בֶּן־חָנָן וְתוֹלוֹן וּבְנֵי ותילון קרי
21 יִשְׁעִי זוֹחֵת וּבֶן־זוֹחֵת׃ בְּנֵי שֵׁלָה בֶן־יְהוּדָה עֵר אֲבִי לֵכָה
וְלַעְדָּה אֲבִי מָרֵשָׁה וּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית־עֲבֹדַת הַבֻּץ לְבֵית
22 אַשְׁבֵּעַ׃ וְיוֹקִים וְאַנְשֵׁי כֹזֵבָא וְיוֹאָשׁ וְשָׂרָף אֲשֶׁר־בָּעֲלוּ
23 לְמוֹאָב וְיָשֻׁבִי לָחֶם וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים׃ הֵמָּה הַיּוֹצְרִים
וְיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם־הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ
שָׁם׃
24 כה בְּנֵי שִׁמְעוֹן נְמוּאֵל וְיָמִין יָרִיב זֶרַח שָׁאוּל׃ שַׁלֻּם בְּנוֹ
26 מִבְשָׂם בְּנוֹ מִשְׁמָע בְּנוֹ׃ וּבְנֵי מִשְׁמָע חַמּוּאֵל בְּנוֹ זַכּוּר
27 בְּנוֹ שִׁמְעִי בְנוֹ׃ וּלְשִׁמְעִי בָּנִים שִׁשָּׁה עָשָׂר וּבָנוֹת שֵׁשׁ
וּלְאֶחָיו אֵין בָּנִים רַבִּים וְכֹל מִשְׁפַּחְתָּם לֹא הִרְבּוּ עַד־בְּנֵי
28 יְהוּדָה׃ וַיֵּשְׁבוּ בִּבְאֵר־שֶׁבַע וּמוֹלָדָה וַחֲצַר שׁוּעָל׃
29 ל וּבְבִלְהָה וּבְעֶצֶם וּבְתוֹלָד׃ וּבִבְתוּאֵל וּבְחָרְמָה
31 וּבְצִקְלָג׃ וּבְבֵית מַרְכָּבוֹת וּבַחֲצַר סוּסִים וּבְבֵית בִּרְאִי
32 וּבְשַׁעֲרָיִם אֵלֶּה עָרֵיהֶם עַד־מְלֹךְ דָּוִיד׃ וְחַצְרֵיהֶם עֵיטָם
33 וָעַיִן רִמּוֹן וְתֹכֶן וְעָשָׁן עָרִים חָמֵשׁ׃ וְכָל־חַצְרֵיהֶם אֲשֶׁר
סְבִיבוֹת הֶעָרִים הָאֵלֶּה עַד־בָּעַל זֹאת מוֹשְׁבֹתָם
34 וְהִתְיַחְשָׂם לָהֶם׃ וּמְשׁוֹבָב וְיַמְלֵךְ וְיוֹשָׁה בֶּן־אֲמַצְיָה׃
לה 36 וְיוֹאֵל וְיֵהוּא בֶּן־יוֹשִׁבְיָה בֶּן־שְׂרָיָה בֶּן־עֲשִׂיאֵל׃ וְאֶלְיוֹעֵינַי
37 וְיַעֲקֹבָה וִישׁוֹחָיָה וַעֲשָׂיָה וַעֲדִיאֵל וִישִׂימִאֵל וּבְנָיָה׃ וְזִיזָא
38 בֶּן־שִׁפְעִי בֶן־אַלּוֹן בֶּן־יְדָיָה בֶּן־שִׁמְרִי בֶּן־שְׁמַעְיָה׃ אֵלֶּה
הַבָּאִים בְּשֵׁמוֹת נְשִׂיאִים בְּמִשְׁפְּחוֹתָם וּבֵית אֲבוֹתֵיהֶם
39 פָּרְצוּ לָרוֹב׃ וַיֵּלְכוּ לִמְבוֹא גְדֹר עַד לְמִזְרַח הַגָּיְא לְבַקֵּשׁ

a) *concepit autem* & *peperit* Gen. 49, 26. Iob. 3, 3. scil. vxor Meredi, ex fine v. 18.

v. 18. b) *Et altera Meredi vxor Iehudiiah* vel *Iudæa*, cf. masc. Ier. 36, 14. 21. 23. Esth. 9, 29. 31. c) *patrem* & conditorem *Gedoris*, in tribu Iuda. cf. v. 4. 39. Ios. 15, 58. d) patrem *Socho*, vrbis geminæ in tribu Iuda, Ios. 15, 35. 48. 1 Sam. 17, 1. 1 Reg. 4, 10. 2 Par. 11, 7. e) *patrem* & instauratorem *Zanoachæ*. Huius etiam nominis duæ vrbes in tribu Iuda fuerunt, Ios. 15, 34. 56. coll. Neh. 3, 13. c. 11, 30. f) *Hi, inquam, sunt filii Bithiæ, filiæ* cuiusdam sic dicti *Pharaonis, quam duxerat Meredus* v. 17.

v. 19. g) Filii vero vxoris *Hodiæ*; cuius vt etiam sequentis adfinis eius *Nachami*, ortum hodie ignoramus: fuerunt primum *pater* & conditor, v. 3. 4. 14. c. 2, 51. *Keilæ*, in tribu Iuda, Ios. 15, 44. 1 Sam. 23, 1. *Garmita*, ex familia cuiusdam *Geremi* oriundus; & *Esthemoæ* s. Esthemoensium incolarum ex parte *pater*, coll. v. 17. *Maachatita* s. ex *Maacha* ortum ducens, c. 2, 48.

v. 20. h) *Et filii Iischi*, fratris Schimonis, fuerunt *Zocheth* & *Ben-Zochet*, eius frater; de quibus plura commemoranda non reperimus.

v. 21. i) *Filii* s. posteri *Schelæ*, *filii Iudæ*, c. 2, 3. Gen. 38, 5. hactenus nondum recensiti. *Kimchi*: Omnes Iudæ posteri hactenus enumerati ex *Peretsi* & *Zerachi* posteris fuerunt, nec quisquam de *Schelæ* prosapia. Hos igitur ex parte nunc addit genealogiam Iudæ finiturus.

v. 24. k) *Filii* & posteri *Simeonis*, s. *Simeonitæ* etc. v. 42. c. 2, 1. Gen. 46, 10. Exod. 6, 15. Num. 26, 12. &c. Eos Iudæis hic adnectit, & Rubenitis c. 5, 1. seqq. præmittit, quia hereditas Simeonis in tribu Iuda fere continebatur.

v. 16. Pro תיריא habent תריה vel תריא 1. 6. 9. 10. 12. 14. 20. 23. ac *Mas. Erff.* & sic fe. 5. ואשראל per *Schin* 1. 6. 9. 10. 20. 21. 23. v. 33. והתיחשם sic per *Chatephpat.* 1. 2. 3. & sic fu. 5. v. 35. ויואל per *Mahp.* 1. 5. ושביה per *Meth.* loco *Mun.* 1. 3. 6. 9. 20.

מ מרעה לצאנם׃ וימצאו מרעה שמן וטוב והארץ רחבת
ידים ושקטת ושלוה כי מן־חם הישבים שם לפנים׃
ויבאו אלה הכתובים בשמות בימי יחזקיהו מלך־ 41
יהודה ויכו את־אהליהם ואת־המעינים אשר נמצאו (המעונים קרי)
שמה ויחרימם עד־היום הזה וישבו תחתיהם כי־מרעה
לצאנם שם׃ ומהם מן־בני שמעון הלכו להר שעיר 42
אנשים חמש מאות ופלטיה ונעריה ורפיה ועזיאל בני
ישעי בראשם׃ ויכו את־שארית הפלטה לעמלק וישבו 43
שם עד היום הזה׃

Cap. V. ה

ובני ראובן
בכור־ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו
נתנה בכרתו לבני יוסף בן־ישראל ולא להתיחש
לבכרה׃ כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו 2
והבכרה ליוסף׃
בני ראובן בכור ישראל חנוך 3
ופלוא חצרון וכרמי׃ בני יואל שמעיה בנו 4
גוג בנו שמעי בנו׃ מיכה בנו ראיה בנו בעל ה
בנו׃ בארה בנו אשר הגלה תלגת פלנאסר 6
מלך אשר הוא נשיא לראובני׃ ואחיו למשפחתיו 7
בהתיחש לתלדותם הראש יעיאל וזכריהו׃ ובלע 8
בן־עזז בן־שמע בן־יואל הוא יושב בערער ועד־
נבו ובעל מעון׃ ולמזרח ישב עד־לבוא מדברה 9
למן־הנהר פרת כי מקניהם רבו בארץ גלעד׃ ובימי י
שאול עשו מלחמה עם־ההגראים ויפלו בידם וישבו
באהליהם על־כל־פני מזרח לגלעד׃
ובני־גד לנגדם ישבו בארץ הבשן עד־סלכה׃ 11
יואל הראש ושפם המשנה ויעני ושפט בבשן׃ 12 ואחיהם 13
לבית אבותיהם מיכאל ומשלם ושבע ויורי ויעכן וזיע
ועבר שבעה׃ אלה בני אביחיל בן־ 14
חורי

v. 40. a) Ezech. 34, 14. 18. b) Gen. 34, 21. Pf. 104, 25. c) & *quietam ac tranquillam*, Iud. 18, 8. 27. Efa. 14, 7. Iob. 16, 12. d) Ratio, cur Simeonitæ profligauerint illic habitantes : *Erant enim ex Chamo*, vel fec. Vulg. *de ftirpe*, LXX. *de pofteris Chami*, c. 1, 4. 8. quem Noach olim deuouerat, & velut profcripferat, Gen. 9, 22. e) *antea, prius.* Deut. 2, 10. 12.

v. 41. f) Pagn. Hiller. Cler. & *habitacula* f. ftabiles *manfiones*, coll. Am. 3, 4. Nah. 2, 12. Pf. 71, 3. cet. At LXX. Boch. *Minæos*, Schm. & *Meunnæos*, coll. Iud. 10, 11. 12. 2 Par. 26, 7. g) Vulg. & *deleuerunt eos*, Iof. 6, 21. c. 10, 39. h) v. 39. 40.

v. 42. i) *in principio*, & duces *eorum erant*. Mich. 2, 13. 2 Par. 20, 27.

CAP. V, v. 1. k) *Porro filii* f. pofteri *Rubenis, primogeniti Ifraelis*, v. 3. Gen. 49, 3. fuerunt. Sequuntur nimir. hoc capite I. *genealogiæ* & fedes *Rubenitarum*, eorumque cum *Hagræis* certamina, v. 1-10. II. *Gaditarum*, v. 11-22. III. *Manasfitarum*, ad ortum Iordanis habitantium, vsque ad Affyriacam captiuitatem, v. 23-26. IV. *Genealogia Leuitarum* f. *Pontificum*, ad captiuitatem vsque Babylonicam v. 27-41. l) *is enim primogenitus erat* ex Lea, prima Iacobi vxore, c. 2, 1. Gen. 29, 32. Hic *parenthefis* incipit, cum verfu 2. finienda. m) *fed quum violaffet torum patris fui*, Gen. 35, 22. c. 49, 4. data eft *primogenitura* & ius *ipfius*, v. 2. Gen. 25, 31. *filiis* & pofteris *Iofephi*, Gen. 48, 5. 22. coll. Deut. 21, 15-17. n) *filii Ifraelis*, primogeniti ex Rahele, cariffima vxore, c. 2, 1. 2. & eximie dilecti, coll. Gen. 37, 3. feqq. o) *Vnde non recenfendus fuit Ruben fec. primogenituram*, vel primogeniti loco. v. 7. 17. c. 4, 33. c. 7, 5.

v. 41. אשר־נמצאו־שמה fic 1. 2. & fe. 5. at אשר־נמצאו שמה 3. CAP. V, v. 1. ראובן per *Merca* 7. 8. 10--19. 21. 22. 23. בכור cum *Meth.* 1. 7. 8. 10. 19. 20. v. 6. אשור *plene* 1. & fic fu. 2. 5. contra *Maf.* 3. נשיא per *Schua* 1. & in marg. 5. v. 10. פני מזרח ita 6. 9. 20. 21. 22. v. 11. סלכה cum *Meth.* 1. item 2. qui vero *Kam.* loco *Pat.* habet. v. 12. ויעני fic per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 5.

חורי בן־ירוח בן־גלעד בן־מיכאל בן־ישישי בן־יחדו
טו בן־בוז׃ אחי בן־עבדיאל בן־גוני ראש לבית אבותם׃
16 וישבו בגלעד בבשן ובבנתיה ובכל־מגרשי שרון על־
17 תוצאותם׃ כלם התיחשו בימי יותם מלך־יהודה ובימי
18 ירבעם מלך־ישראל׃ בני־ראובן וגדי
וחצי שבט־מנשה מן־בני־חיל אנשים נשאי מגן וחרב
ודרכי קשת ולמודי מלחמה ארבעים וארבעה אלף
19 ושבע־מאות וששים יצאי צבא׃ ויעשו מלחמה עם־
כ ההגריאים ויטור ונפיש ונודב׃ ויעזרו עליהם וינתנו
בידם ההגריאים וכל שעמהם כי לאלהים זעקו
21 במלחמה ונעתור להם כי־בטחו בו׃ וישבו מקניהם
גמליהם חמשים אלף וצאן מאתים וחמשים אלף
22 וחמורים אלפים ונפש אדם מאה אלף׃ כי־חללים
רבים נפלו כי מהאלהים המלחמה וישבו תחתיהם
23 עד־הגלה׃ ובני חצי שבט מנשה ישבו
בארץ מבשן עד־בעל חרמון ושניר והר־חרמון המה
24 רבו׃ ואלה ראשי בית־אבותם ועפר וישעי ואליאל
ועזריאל וירמיה והודויה ויחדיאל אנשים גבורי חיל
כה אנשי שמות ראשים לבית אבותם׃ וימעלו
באלהי אבתיהם ויזנו אחרי אלהי עמי־הארץ אשר־
26 השמיד אלהים מפניהם׃ ויער אלהי ישראל את־רוח
פול מלך־אשור ואת־רוח תלגת פלנסר מלך אשור
ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה ויביאם לחלח
27 וחבור והרא ונהר גוזן עד היום הזה׃ בני לוי
28 גרשון קהת ומררי׃ ובני קהת עמרם יצהר
29 וחברון ועזיאל׃ ובני עמרם אהרן ומשה
ומרים ובני אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר׃
ל אלעזר הוליד את־פינחס פינחס הליד את־אבישוע׃
ואבישוע

a) *filii* Iaroach, *filii* Gileadis cet. Similis adscensus genealogicus v. 8. 15. cet. v. 15. b) item *Achi*, filius Abdielis; filii Gunis; *caput* & princeps erat *familiae eorum*. v. 7. 13. 24. v. 16. c) *& in omnibus suburbanis*, Num. 35, 2. seqq. *Scharonis*, c. 27, 29. Esa. 33, 9. c. 35, 2. Cant. 2, 1. d) *ad exitus* vel *terminos eorum*, Num. 34, 4. 5. 8. Ios. 15, 7. v. 17. e) v. 1. 7. c. 9, 1. f) c. 3, 11. 2 Reg. 15, 5. 2 Par. 26, 21. g) *Sicut etiam temporibus Ierobeami* II. filii Ioasi, *regis Israelis*, 2 Reg. 14, 23. c. 15, 37. v. 18. h) Schm. Fueruntque *filii Rubenis*, s. Rubenitae, v. 1. 3. & *Gaditae*, v. 11. c. 12, 8. *& dimidia tribus Manasshitarum*, v. 23. c. 26, 32. *de filiis strenuitatis*, i. e. fortes & bellatores, coll. v. 24. Deut. 3, 18. 2 Sam. 2, 7. v. 19. i) Bellum autem gesserunt *cum Hagritis*, Vulg. *contra Agaraeos*; i. e. sec. Hebraeos & Boch. Geogr. S. p. 255. cum portione Ismaelitarum, *a matre Hagare*, sic mancupatorum, v. 10. 20. Ps. 83, 7. k) *& cum Ituraeis ac Naphischaeis*, ex posteris Ismaelis, c. 1, 31. Gen. 25, 15. l) *& Nodabi* posteris; qui idem cum *Kedma* Gen. 25, 15. sec. alios vero alius gentis Arabicae conditor fuit. v. 20. m) *Adiuti vero sunt* Israelitae a Deo *contra illos* hostes, Ps. 28, 7. *& traditi sunt in manus eorum*, 2 Par. 18, 14. *Hagraei* v. 10. 19. *& omnes, qui cum illis erant*, eosque iuuabant. *Nam ad Deum* Israelitae *clamarunt*, Exod. 14, 15. c. 17, 11. *in praelio, & exorando exoratus est iis, quia fiduciam in ipso posuerunt*. cf. Ps. 145, 19. Iac. 1, 6. seqq. c. 5, 16. v. 21. n) *Abegerunt etiam pecora eorum*, Vulg. *omnia, quae possederant*, v. 9. Num. 31, 9. 2 Par. 14, 14. o) sec. 49, 29. 32. Iob. 1, 17. p) Num. 31, 32. 2 Reg. 3, 4. Ps. 65, 14. Iob. 42, 12.

v. 17. ובימי ירבעם מלך ita 1. 6. 9. 20. 21. 22. v. 18. וחצי per *Mun.* 6. 9. 14. 20. 21. 23. & sic fu. 1. ב at שבט ל וחצי 2. 3. & sic fu. 5. Vtrumque contra *Mas. impr.* Ex. 6, 6. v. 21. מקניהם sic per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. Reliqui per *Tifschagd.* v. 25. וימעלו *Paschta* super *Vau* figunt 1. 7. 11. 21. 22. v. 26. לחלח sic per *Chatephpat.* 1. 3. Ceterum post v. 26. Caput nouum, idque VI, inchoant 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. v. 27. גרשון per *Merca* 2. 6. 9. 20. v. 30. Prius הליד *defect.* sine *Vau* fe. 1. 2. sec. *Mas.* suam.

31 32 ואבישוע הוליד את־בקי ובקי הוליד את־עזי׃ ועזי
33 הוליד את־זרחיה וזרחיה הוליד את־מריות׃ מריות
הוליד את־אמריה ואמריה הוליד את־אחיטוב׃
34 ואחיטוב הוליד את־צדוק וצדוק הוליד את־אחימעץ׃
ואחימעץ הוליד את־עזריה ועזריה הוליד את־יוחנן׃ לה
36 ויוחנן הוליד את־עזריה הוא אשר כהן בבית אשר
37 בנה שלמה בירושלם׃ ויולד עזריה את־אמריה
38 ואמריה הוליד את־אחיטוב׃ ואחיטוב הוליד את־
39 צדוק וצדוק הוליד את־שלום׃ ושלום הוליד את־
חלקיה וחלקיה הוליד את־עזריה׃ ועזריה הוליד את־ מ
41 שריה ושריה הוליד את־יהוצדק׃ ויהוצדק הלך
בהגלות יהוה את־יהודה וירושלם ביד נבכדנאצר׃

CAP. VI. ו בני לוי גרשם קהת ומררי׃ ואלה שמות
2 3 בני־גרשום לבני ושמעי׃ ובני קהת עמרם ויצהר
4 וחברון ועזיאל׃ בני מררי מחלי ומשי ואלה משפחות
הלוי לאבתיהם׃ לגרשום לבני בנו יחת בנו זמה ה
6 7 בנו׃ יואח בנו עדו בנו זרח בנו יאתרי בנו׃ בני קהת
8 עמינדב בנו קרח בנו אסיר בנו׃ אלקנה בנו ואביסף
9 בנו ואסיר בנו׃ תחת בנו אוריאל בנו עזיה בנו ושאול
בני קרי י 11 בנו׃ ובני אלקנה עמשי ואחימות׃ אלקנה בנו
12 אלקנה צופי בנו ונחת בנו׃ אליאב בנו ירחם בנו
13 14 אלקנה בנו׃ ובני שמואל הבכר ושני ואביה׃ בני
מררי מחלי לבני בנו שמעי בנו עזה בנו׃ שמעא בנו טו
חגיה בנו עשיה בנו׃
16 ואלה אשר העמיד דויד על־ידי־שיר בית יהוה ממנוח
17 הארון׃ ויהיו משרתים לפני משכן אהל־מועד בשיר
עד־בנות שלמה את־בית יהוה בירושלם ויעמדו
18 כמשפטם על־עבודתם׃ ואלה העמדים ובניהם מבני
הקהתי

v. 31. a) c. 6, 36. Num. 34, 22. b) Huc vsque sec. *Iosephi* A. I. lib. 5. c. 12. per quinque generationes summi sacerdotii dignitas in familia Eleazari fuit, v. 28. seqq. coll. not. Num. 25, 13. post *Vzzium* enim data est Eli, qui ex familia fuit *Ithamaris*, v. 29. coll. 1 Sam. 2, 30. eique continuata per *Pinehasum*, 1 Sam. 4, 11. *Achitubum* & *Achiiam* s. *Achimelechum*, 1 Sam. 14, 3. c. 21, 2. & *Abiatharum* c. 22, 20. qui per Salomonem motus ab officio fuit, 1 Reg. 2, 26. 27. vbi cf. notata.

v. 35. c) qui cum suo Tsadoko, v. 34. vel etiam post illum sub Salomone sacerdotio functus est, 1 Reg. 4, 2. Alius 2) infra v. 36. 3) v. 39. 40. 4) c. 2, 8. etc.

v. 36. d) nepotem illius in v. 35. e) *qui sacerdotio functus est* Exod. 40, 13. sec. *Seder Olam minus* p. m. 102. sub *Abia* s. *Abiamo*, Salomonis nepote; *in templo, quod Salomo ædificauit*, c. 6, 17. 1 Reg. 6, 1. Ezr. 5, 11. cet.

v. 39. f) c. 9, 11. 2 Reg. 22, 4. seqq. 2 Par. 34, 9. seqq. Ezr. 7, 1. Alius infra c. 6, 30. g) v. 40. c. 9, 11. Ezr. 7, 1. Secundum *Seder Olam* p. m. 106. Pontifex sub rege Ioiakimo fuit. Differt itaque omnino ab *Azaria*, Achimaatsi filio, in v. 35. eiusdemque nepote in v. 36.

v. 40. h) Ezræ patrem, Ezr. 7, 1. coll. not. 2 Reg. 25, 18.

CAP. VI, v. 1. i) Memorata in c. 5, 27. seqq. serie summorum Pontificum, hic I. breuiter repetuntur *familiæ Leuitarum*, v. 1-15. II. *Officia* Cantorum, v. 16-32. & ministrorum in æde Dei, v. 33. Sacerdotum etiam Aharonicorum, v. 34-38. III. *Habitationes* Aharonidarum & Kehathitarum v. 39-46. & v. 51-55. *Gersonitarum*. v. 47. & 56-61. & *Meraritarum*, v. 62-66.

v. 33. ומריות cum præf. *Vau* 1. 3. v. 36. בבית per *Merca* 6. 9. 20. 21. v. 41. נבכדנצר sic sine interposito *Aleph* 1. 6. 9. 20. 21. CAP. VI, v. 4. ואלה sine præf. *Vau*, in marg. 6. 9. v. 6. ואתרי sic per *Vau* loco *Iod* 3. sec. suam notam, & sic su. 5. v. 7. עמינדב בנו sic 1. 3. 5. v. 9. ועזיה cum præfixo *Vau* 1. & in marg. 6. 9. v. 13. הבכר sine præfixo *He* in marg. 6. 9. At cum *Psik* 2. 3. 5. v. 18. מבני per *Mun*. 6. 7. 8. 9. 14. 20. 21. 22.

19 הקהתי הימן המשורר בן־יואל בן־שמואל : בן־אלקנה
כ בן־ירחם בן־אליאל בן־תוח : בן־ציף בן־אלקנה בן־ צוף קרי
21 מחת בן־עמשי : בן־אלקנה בן־יואל בן־עזריה בן־
22 צפניה : בן־תחת בן־אסיר בן־אביסף בן־קרח : בן־
23
24 יצהר בן־קהת בן־לוי בן־ישראל : ואחיו
אסף העמד על־ימינו אסף בן־ברכיהו בן־שמעא :
כה בן־מיכאל בן־בעשיה בן־מלכיה : בן־אתני בן־זרח
26
27 בן־עדיה : בן־איתן בן־זמה בן־שמעי : בן־יחת בן־
28
29 גרשם בן־לוי : ובני מררי אחיהם על־
ל השמאול איתן בן־קישי בן־עבדי בן־מלוך : בן־חשביה
31 בן־אמציה בן־חלקיה : בן־אמצי בן־בני בן־שמר : בן־
32
33 מחלי בן־מושי בן־מררי בן־לוי : ואחיהם הלוים
34 נתונים לכל־עבודת משכן בית האלהים : ואהרן
ובניו מקטירים על־מזבח העולה ועל־מזבח הקטרת
לכל מלאכת קדש הקדשים ולכפר על־ישראל
ככל אשר־צוה משה עבד האלהים :
לה ואלה בני אהרן אלעזר בנו פינחס בנו
36 אבישוע בנו : בקי בנו עזי בנו זרחיה בנו : מריות בנו
37
38 אמריה בנו אחיטוב בנו : צדוק בנו אחימעץ בנו :
39 ואלה מושבותם לטירותם בגבולם
לבני אהרן למשפחת הקהתי כי להם היה הגורל :
מ ויתנו להם את־חברון בארץ יהודה ואת־מגרשיה
41 סביבתיה : ואת־שדה העיר ואת־חצריה נתנו
42 לכלב בן־יפנה : ולבני אהרן
נתנו את־ערי המקלט את־חברון ואת־לבנה
ואת־מגרשיה ואת־יתר ואת־אשתמע ואת־
43 מגרשיה : ואת־חילז ואת־מגרשיה את־
44 דביר ואת־מגרשיה : ואת־עשן ואת־מגרשיה
ואת

a) *de posteris Kehathitarum*, v. 1. 7. 39. 46. 51. fuit *Heman*, *Cantor* primarius, c. 9, 33. *Samuelis* prophetæ *nepos*, vt mox sequitur; de quo plura infra c. 25, 1. 4. 5. b) filius *Ioelis*, qui *Vaschni* v. 13.

v. 19. c) *Filii Elkanæ*, v. 12. 1 Sam. 1, 1. 20. filii *Ierochami*, v. 12. filii *Elielis*, qui *Eliab* v. 12. filii *Toach*, qui *Nachat* v. 11. & *Tochu* 1 Sam. 1, 1. Similem stilum geneal. vide c. 4, 35. c. 5, 8. 14.

v. 20. d) *Tsuph*, is *Tsophai*, v. 11. e) v. 12. Alius v. 12. 19. & 21. f) Nisi hunc *Achimotum* v. 10. dictum putes, nihil illic de eo relatum fuit. g) vid. v. 10.

v. 21. h) v. 10. Alii v. 11. 20. & v. 12. 19. i) qui *Saul* v. 9. k) qui *Vzzias* v. 9. Quomodo Rex *Vzzias* etiam *Azarias* dictus est 2 Reg. 15, 1. 7. 2 Par. 26, 1. l) *Vriel* v. 9.

v. 22. m) v. 8. 9. n) v. 7. c. 9, 19.

v. 23. o) v. 7. p) v. 1. 28. 32. q) c. 2, 1.

v. 24. r) *Eius vero frater* atque collega, *Asaphus*, sed ex Gersonitis sec. v. 28. oriundus. cf. c. 15, 17. 19. c. 16, 5. c. 25, 2. cet. Ps. 50, 1. s) *qui* cum suis *ad dextram Hemanis* & filiorum eius *stabat*, v. 18. vt *Ethan* s. *Ieduthun* ad sinistram, v. 29. t) c. 15, 17.

v. 27. u) *Ioach* v. 6. x) Non memorat *Libni* ex v. 5. sed *Schimhi*, filium *Iachathi* v. 28. quem supra v. 5. non memorauit: cuius rei rationem non reperimus, inquit *Kimchi* ad h. l.

v. 29. y) *Filii autem* & posteri *Meraris*, v. 48. 62. tertii filii Aharonis, v. 1. 4. ceu *fratres* & cognati *eorum*, v. 33. scil. Kehathitarum, v. 18. & Gersomitarum v. 28. coll. v. 24. *ad sinistram* Hemanis & filiorum eius stabant, ita vt Heman cum suis in medio esset, coll. v. 24. z) nimirum *Ethan*, c. 15, 17. qui *Ieduthun*, c. 9, 16. c. 16, 41. c. 25, 1. 3. 6. Alius erat *Ethan* v. 27. & rursum alius c. 2, 6. coll. not. Ps. 89, 1.

v. 18. הקהתי *Kuph* per *Chatephkom*. 1. 6. 9. 20. 21. at per *Chatephpat*. fe. 5. v. 20. Pro ציף hab. צף 3. sec. *Mas.* suam. v. 24. ואחיו sic pluraliter 1. & fe. 5. v. 29. השמאל sine *Vau* quiescente 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. Pro קישי hab. קושי 3. sic fu. 1. At קושי scribunt, & קישי legunt 6. 9. & in marg. 1. item Orientales. v. 34. לכל per *Makk.* & *Kametschat.* 2. 3. & sic fu. 5. אשר צוה משה עבד ita 2. 3. 5. & sic fe. 1. v. 39. מושבותם *Mun.* pro *Meth.* habent 3. 6. 9. 16. 20. v. 42. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 6. 9. 12. 14. 20. Post ערי interserunt vocem יהודה 7. 8. 15. & in marg. 22. verum incommoda tum syntaxi vocum, tum distinctione. מגרשה sic *defect.* 1. 3. & sic fe. 2. hic & in sequentibus. v. 43. ואת־דביר cum præfixo *Vau* 3. sic fu. 1. 2. 5. contra *Mas. impr.*

וְאֶת־בֵּית שֶׁמֶשׁ וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
וּמִמַּטֵּה בִנְיָמִן אֶת־גֶּבַע וְאֶת־ מה
מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עָלֶמֶת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עֲנָתוֹת
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ כָּל־עָרֵיהֶם שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה עִיר
בְּמִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם׃ וְלִבְנֵי קְהָת הַנּוֹתָרִים 46
מִמִּשְׁפַּחַת הַמַּטֶּה מִמַּחֲצִית מַטֵּה חֲצִי מְנַשֶּׁה בַּגּוֹרָל
עָרִים עָשֶׂר׃ וְלִבְנֵי גֵרְשׁוֹם לְמִשְׁפְּחוֹתָם 47
מִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וּמִמַּטֵּה
מְנַשֶּׁה בַּבָּשָׁן עָרִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה׃ לִבְנֵי מְרָרִי 48
לְמִשְׁפְּחוֹתָם מִמַּטֵּה רְאוּבֵן וּמִמַּטֵּה־גָד וּמִמַּטֵּה זְבוּלֻן
בַּגּוֹרָל עָרִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ וַיִּתְּנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם 49
אֶת־הֶעָרִים וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶם׃ וַיִּתְּנוּ בַגּוֹרָל מִמַּטֵּה בְנֵי נ
יְהוּדָה וּמִמַּטֵּה בְנֵי־שִׁמְעוֹן וּמִמַּטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֵת
הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־יִקְרְאוּ אֶתְהֶם בְּשֵׁמוֹת׃
וּמִמִּשְׁפְּחוֹת בְּנֵי קְהָת וַיְהִי עָרֵי גְבוּלָם מִמַּטֵּה 51
אֶפְרָיִם׃ וַיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת־עָרֵי הַמִּקְלָט אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־ 52
מִגְרָשֶׁיהָ בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת־גֶּזֶר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־ 53
יָקְמְעָם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־בֵּית חוֹרוֹן וְאֶת־
מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־גַּת־רִמּוֹן 54
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וּמִמַּחֲצִית מַטֵּה מְנַשֶּׁה אֶת־עָנֵר נה
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־בִּלְעָם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ לְמִשְׁפַּחַת
לִבְנֵי־קְהָת הַנּוֹתָרִים׃ לִבְנֵי גֵּרְשׁוֹם 56
מִמִּשְׁפַּחַת חֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה אֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן וְאֶת־
מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עַשְׁתָּרוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
וּמִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר אֶת־קֶדֶשׁ וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ 57
אֶת־דָּבְרַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־רָאמוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ 58
וְאֶת־עָנֵם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר אֶת־ 59
מָשָׁל וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עַבְדּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
ואת

a) Iof. 15, 10. c. 21. 16. b) v. 40. 45. c. 5, 16. Num. 35, 2. 3.

v. 45. c) *De tribu autem Biniamin* Aharonitis dederunt, v. 40. 42. Iob. 21, 4. 17. *Gibeam*, Iof. 18, 24. d) Quæ *Almon* Iof. 21, 18. eadem fignificatione. e) Iof. 21, 18. Efa. 10, 30. Ier. 1, 1. f) *omnes eorum*, Sacerdotum, *vrbes*, a tribu Iuda & Beniamin datæ, fec. Iof. 21, 19. olim *tredecim vrbes* fuerunt; hic tamen v. 42 -- 45. *vndecim* tantum recenfentur, omiffa *Iutta* Iudaica, & *Gibeone*, Beniaminitica, quæ poft Babylonicam captiuitatem non inftauratæ fuiffe videntur. g) *per familias eorum* diuifæ. c. 4, 38. Iof. 18, 21.

v. 46. h) *Filiis autem* f. pofteris *Kebathi* v. 7. 18. 51. *reliquis*, v. 55. 62. qui non Aharonidæ, v. 39. 42. adeoque nec facerdotes, fed tantum Leuitæ erant, *a familiis* vnius alteriusue *tribus*; *Ephraimi* fcil. & *Danis*, vt diferte dicitur Iof. 21, 5. 20. 23. item *de dimidia parte* v. 55. *dimidiæ tribus Manasfis*, trans Iordanem, coll. v. 47. 55. 56. c. 5, 23. Iof. 21, 25. *per fortem* v. 48. 49. 50. datæ funt *vrbes decem*.

v. 47. i) *Filiis vero* f. pofteris *Gerfom*, v. 2. 28. 56. Iof. 21, 6.

v. 49. k) *Dederunt igitur*, v. 40. 42. Iof. 20, 3.

v. 50. l) *Dederunt, inquam, per fortem*, v. 48. 49. m) *vrbes illas, quas nuncupabant nominatim* f. *nominibus fuis*, c. 4, 38. 41. fupra recenfitis.

v. 51. n) Reliquis *etiam de familiis Kehathitarum*, v. 1. 7. 46. 55. & *vrbes termini eorum* v. 39. *a tribu Ephraim* fc. *datæ fuerunt*. Iof. 21, 5. 10.

v. 52. o) *Dederunt, inquam, illis* v. 49. 50. *vrbes afyli* f. *refugii*, v. 42. ad quas fe reciperent, qui contra fuam voluntatem hominem fibi non inimicum occidiffent, Exod. 21, 13. Num. 35, 11. feqq. Deut. 19, 2. Iof. 20, 2. c. 21, 13.

---

v. 45. עַלְמֶת ita per *Kam.* fine feq. *Dag.* 1. 2. 3. 5. 10. 13. 19. 21. 22. & in marg. c quomodo idem Nomen fcribitur c. 8, 36. At reliqui per *Pat.* cum feq. *Dages.* 6. 9. v. 48. וממטה גד ita 2. 3. 6. 9. 20. fic fu. 5. v. 53. Pro יקמעם hab. יקמועם 2. 3. at יקמעם 3. v. 57. דברת Daleth per *Kam.* cum adpofito *Meth*, 2. 5. 23. at per *Pat.* 3. & vna cum *Meth.* 1.

ס וְאֶת־חוּקֹק וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־רְחֹב וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
61 וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי אֶת־קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
וְאֶת־חַמּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־קִרְיָתַיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
62 לִבְנֵי מְרָרִי הַנּוֹתָרִים מִמַּטֵּה זְבוּלֻן אֶת־רִמּוֹנוֹ
63 וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ אֶת־תָּבוֹר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וּמֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן
יְרֵחוֹ לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן מִמַּטֵּה רְאוּבֵן אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר
64 וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־יַהְצָה וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־קְדֵמוֹת
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־מֵיפַעַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
סה וּמִמַּטֵּה־גָד אֶת־רָאמוֹת בַּגִּלְעָד וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
66 וְאֶת־מַחֲנַיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
ז וְאֶת־יַעְזֵיר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְלִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע CAP. VII.
2 וּפוּאָה יָשִׁיב וְשִׁמְרוֹן אַרְבָּעָה׃ וּבְנֵי תוֹלָע עֻזִּי וּרְפָיָה ישוב קרי
וִירִיאֵל וְיַחְמַי וְיִבְשָׂם וּשְׁמוּאֵל רָאשִׁים לְבֵית־אֲבוֹתָם
לְתוֹלָע גִּבּוֹרֵי חַיִל לְתֹלְדוֹתָם מִסְפָּרָם בִּימֵי דָוִיד
3 עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם־אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וּבְנֵי עֻזִּי
יִזְרַחְיָה וּבְנֵי יִזְרַחְיָה מִיכָאֵל וְעֹבַדְיָה וְיוֹאֵל יִשִּׁיָּה חֲמִשָּׁה
4 רָאשִׁים כֻּלָּם׃ וַעֲלֵיהֶם לְתֹלְדוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם גְּדוּדֵי
צְבָא מִלְחָמָה שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אָלֶף כִּי־הִרְבּוּ נָשִׁים
ה וּבָנִים׃ וַאֲחֵיהֶם לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשָּׂשכָר גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים
6 שְׁמוֹנִים וְשִׁבְעָה אֶלֶף הִתְיַחְשָׂם לַכֹּל׃ בִּנְיָמִן
7 בֶּלַע וָבֶכֶר וִידִיעֲאֵל שְׁלֹשָׁה׃ וּבְנֵי בֶלַע אֶצְבּוֹן וְעֻזִּי
וְעֻזִּיאֵל וִירִימוֹת וְעִירִי חֲמִשָּׁה רָאשֵׁי בֵּית אָבוֹת גִּבּוֹרֵי
חֲיָלִים וְהִתְיַחְשָׂם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים
8 וְאַרְבָּעָה׃ וּבְנֵי בֶכֶר זְמִירָה וְיוֹעָשׁ וֶאֱלִיעֶזֶר
וְאֶלְיוֹעֵינַי וְעָמְרִי וִירֵמוֹת וַאֲבִיָּה וַעֲנָתוֹת וְעָלָמֶת כָּל־
9 אֵלֶּה בְּנֵי בָכֶר׃ וְהִתְיַחְשָׂם לְתֹלְדוֹתָם רָאשֵׁי בֵּית
י אֲבוֹתָם גִּבּוֹרֵי חָיִל עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ וּבְנֵי
יְדִיעֲאֵל בִּלְהָן וּבְנֵי בִלְהָן יְעִישׁ וּבִנְיָמִן וְאֵהוּד וּכְנַעֲנָה יעוש קרי
וזיתן

v. 60. *a*) Quæ *Chukkok*, Iof. 19, 34. & *Chelkath*, Iof. 19, 25. c. 21, 31. eadem *Portionis* significatione. *b*) Iof. 19, 28. 30. c. 21, 31.

v. 61. *c*) *Porro de tribu Naphthali*, v. 47. c. 7, 13. Iof. 21, 32. *d*) *Kedes in Galilæa*, Iof. 12, 22. c. 20, 7. c. 21, 32. Iud. 4, 7. ad differentiam Iiffacharíticæ v. 57. & Iudaicæ, Iof. 15, 23. *e*) quæ etiam *Chammath*, Iof. 19, 35. & *Chammath-Dor*, quasi *Thermæ* prope *Doram*, dicta est Iof. 21, 32. *f*) *Karthan* dicta Iof. 21, 32. & *Rakkath* Iof. 19, 35.

v. 62. *g*) *Meraritis autem*, v. 48. *reliquis*, v. 46. 55. Iof. 21, 34. *a tribu Zebulonis*, v. 48. dederunt *Rimmono*, (pro *Rimmonoth*, malogranatorum vrbem) quæ & *Rimmonhammethoar*, Iof. 19, 13. dicitur. *h*) Nomen montis & vrbis. cf. not. Iof. 19, 12. 22. 1 Sam. 10, 3. Ier. 46, 18. Hof. 5, 1. Pf. 89, 13.

v. 64. *i*) Deut. 2, 26. Iof. 13, 18. c. 21, 37. *k*) A Moabitis occupata fuit, Ier. 48, 21.

v. 66. *l*) Num. 21, 25. 26. Iof. 21, 39. Cant. 7, 5. *m*) *denique Iaazerem*, c. 26, 31. Num. 21, 32. Iof. 13, 25.

CAP. VII, v. 1. *n*) *Porro quod ad filios Iiffacharis* eiusque posteros *attinet*, c. 2, 1. c. 12, 32. coll. Gen. 46, 13. c. 49, 14. 15. Num. 26, 23. 24. Deut. 33, 18. Iof. 19, 17-23. Postquam Auctor in præcedd. capitibus genealogias & sedes recensuit tribus *Iudæ* & *Simeonis*, item trans-Iordanem *Rubenis*, *Gadis* & dimidiæ *Manassis*, ac *Leui*; nunc *reliquarum sex tribuum* (nam *Dan*, vt Apoc. 7. item *Zebulon*, incertum, qua ratione hic prætereuntur) genealogias, sedes & census exhibet: I. *Iiffacharitarum*, v. 1-5. II. *Beniaminitarum*, v. 6-12. III. *Naphtalitarum*, v. 13. IV. *Manassitarum* citra Iordanem, v. 14-19. V. *Ephraimitarum*, v. 20-29. & VI. *Afcheritarum*, v. 30-40.

---

v. 60. חוקק Per *Cholem* 1. 5. v. 63. ומעבר per *Kadma* 2. 17. 18. & *Ber.* reliqui *Gerefch.* v. 66. יַעְזֵיר per *Schua* fimplex 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. at יעזר fine *Iod* 23. & in marg. 6. 9. fic fu. 1. 22. CAP. VII, v. 2. עשרים־־ושנים ita 2. 6. 9. & fic fe. 5. at עשרים ושנים *Chirek* 6. 9. v. 3. המשה ראשים ita 1. 3. 5. v. 8. ועמרי *Ain* per *Pat.* 2. 13. at per

וְזֵיתָן וְתַרְשִׁישׁ וַאֲחִישָׁחַר׃ כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יְדִיעֲאֵל לְרָאשֵׁי 11
הָאָבוֹת גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים שִׁבְעָה־עָשָׂר אֶלֶף וּמָאתַיִם יֹצְאֵי
צָבָא לַמִּלְחָמָה׃ וְשֻׁפִּם וְחֻפִּם בְּנֵי עִיר חֻשִׁם בְּנֵי אַחֵר׃ 12
בְּנֵי נַפְתָּלִי יַחֲצִיאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשַׁלּוּם בְּנֵי בִלְהָה׃ 13
בְּנֵי מְנַשֶּׁה אַשְׂרִיאֵל אֲשֶׁר יָלָדָה פִּילַגְשׁוֹ הָאֲרַמִּיָּה יָלְדָה 14
אֶת־מָכִיר אֲבִי גִלְעָד׃ וּמָכִיר לָקַח אִשָּׁה לְחֻפִּים וּלְשֻׁפִּים טו
וְשֵׁם אֲחֹתוֹ מַעֲכָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִי צְלָפְחָד וַתִּהְיֶנָה לִצְלָפְחָד
בָּנוֹת׃ וַתֵּלֶד מַעֲכָה אֵשֶׁת־מָכִיר בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרֶשׁ 16
וְשֵׁם אָחִיו שָׁרֶשׁ וּבָנָיו אוּלָם וָרָקֶם׃ וּבְנֵי אוּלָם בְּדָן אֵלֶּה 17
בְּנֵי גִלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה׃ וַאֲחֹתוֹ הַמֹּלֶכֶת יָלְדָה 18 סגול באתנח
אֶת־אִישְׁהוֹד וְאֶת־אֲבִיעֶזֶר וְאֶת־מַחְלָה׃ וַיִּהְיוּ בְּנֵי 19
שְׁמִידָע אַחְיָן וָשֶׁכֶם וְלִקְחִי וַאֲנִיעָם׃ וּבְנֵי אֶפְרַיִם כ
שׁוּתָלַח וּבֶרֶד בְּנוֹ וְתַחַת בְּנוֹ וְאֶלְעָדָה בְנוֹ וְתַחַת
בְּנוֹ׃ וְזָבָד בְּנוֹ וְשׁוּתֶלַח בְּנוֹ וְעֵזֶר וְאֶלְעָד וַהֲרָגוּם 21
אַנְשֵׁי־גַת הַנּוֹלָדִים בָּאָרֶץ כִּי יָרְדוּ לָקַחַת אֶת־
מִקְנֵיהֶם׃ וַיִּתְאַבֵּל אֶפְרַיִם אֲבִיהֶם יָמִים רַבִּים וַיָּבֹאוּ 22
אֶחָיו לְנַחֲמוֹ׃ וַיָּבֹא אֶל־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא 23
אֶת־שְׁמוֹ בְּרִיעָה כִּי בְרָעָה הָיְתָה בְּבֵיתוֹ׃ וּבִתּוֹ 24
שֶׁאֱרָה וַתִּבֶן אֶת־בֵּית־חוֹרוֹן הַתַּחְתּוֹן וְאֶת־הָעֶלְיוֹן
וְאֵת אֻזֵּן שֶׁאֱרָה׃ וְרֶפַח בְּנוֹ וְרֶשֶׁף וְתֶלַח בְּנוֹ וְתַחַן כה
בְּנוֹ׃ לַעְדָּן בְּנוֹ עַמִּיהוּד בְּנוֹ אֱלִישָׁמָע בְּנוֹ׃ נוֹן בְּנוֹ 26 27
יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ׃ וַאֲחֻזָּתָם וּמֹשְׁבוֹתָם בֵּית־אֵל וּבְנֹתֶיהָ 28
וְלַמִּזְרָח נַעֲרָן וְלַמַּעֲרָב גֶּזֶר וּבְנֹתֶיהָ וּשְׁכֶם וּבְנֹתֶיהָ עַד־
עַיָּה וּבְנֹתֶיהָ׃ וְעַל־יְדֵי בְנֵי־מְנַשֶּׁה בֵּית־שְׁאָן וּבְנֹתֶיהָ 29
תַּעְנַךְ וּבְנֹתֶיהָ מְגִדּוֹ וּבְנוֹתֶיהָ דּוֹר וּבְנוֹתֶיהָ בְּאֵלֶּה יָשְׁבוּ
בְּנֵי יוֹסֵף בֶּן־יִשְׂרָאֵל׃ בְּנֵי אָשֵׁר יִמְנָה ל
וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחוֹתָם׃ וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר 31
וּמַלְכִּיאֵל הוּא אֲבִי בִרְזָוִת׃ וְחֶבֶר הוֹלִיד אֶת־יַפְלֵט 32 ברזות קרי
וְאֶת

a) q. d. *Frater auroræ* f. *Lucius*, fub auroram natus. Idem nonnullis cum *Schacharaim* c. 8, 8.

v. 11. b) *Omnes isti*, v. 8. 17. fuerunt *filii Iediaelis*, v. 6. 10. *per principes patriarum familiarum*, v. 2. *viri fortes*, v. 5. 7. 9. c. 5, 24. c) v. 4. c. 5, 18.

v. 12. d) *Et Schuppim & Chuppim, filii Iri*; item *Chuschim filii Acheris.* Vide iis notas noftras vberiores.

v. 13. e) c. 2, 2. Gen. 46, 24. Num. 26, 48. f) *nati ex Bilba*, ferua Rachelis, Gen. 29, 29. c. 30, 4. 5. c. 46, 25.

v. 14. g) *Ad filios Manasfis*, v. 17. *quod attinet*, coll. v. 1. 6. Vel *Ex pofteris Manasfis*, coll. v. 3. 10. c. 1, 41. c. 2, 7. 31. h) Ex illis fuit *Afriel*, Gileadis filius, Machiri nepos, & *Manasfis pronepos*, coll. Num. 26, 29-31. *quem peperit*, fcil. mater, *vxor patris*, coll. fimili ellipfi Num. 26, 59. 1 Reg. 1, 6. i) At *pellex eius*, nimirum *Manasfis*, ex initio verfus; vt infra etiam v. 21. fuffixum ad remotius pertinet. Ad nomen confer c. 1, 32. c. 2, 46. c. 3, 9. k) *Aramitis* f. *Syra*. cf. c. 1, 17. Simili terminatione eft *Iehudiia*, c. 4, 8. l) peperit *Machirem*, v. 15. 17. 29. Gen. 50, 23. Num. 26, 29. Iof. 17, 1. *patrem Gileadis*, v. 17. c. 2, 21.

v. 15. m) *Machir autem* v. 14. *duxit fibi vxorem*, quæ *Chuppimi & Schuppimi* foror erat: fubintell. אחות, vt Act. 1, 13. ἀδελφὸς fubintellig. coll. Ep. Iudæ v. 1. n) *nomen autem iftius fororis eius* v. 18 fcil. Chuppimi vel Schuppimi, erat *Maacha*, v. 16. Alia huius nominis fupra c. 2, 48. o) *& nomen fecundi*, fcil. præter *Afrielem* v. 14. ex pofteris Manasfis hic recenfiti. cf. notas noftras vberiores. p) Num. 26, 33. Iof. 17, 3.

v. 11. אלה per *Gerefch* 1. 2. 3. 5. 21. 24. & *Ber.* at per *Rbbia* 6. 9. 13. 19. 20. 23. Reliqui per *Kadma*. v. 14. אשריאל per *Schin* 1. 5. 23. v. 18. איש הוד fic disiunctim 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. At אישהוד per *Schurek* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23. v. 24. ואת־־אזן ita 2. at ואת־־אזן 3. Porro *Zain* per *Kam*. *Maf. Erff.* ex aliis libris. v. 28. עד־עיה ita 22. 23. & fic fe. 5. fecund. *Maf. Erff.* ac not. in marg. 22. בצ״ל. At coniunctim עדעיה 6. 9. 20. & *Orientales*: עד־איה per *Aleph* 1. quomodo & fec. *Occidentales* in Indice harum variationum impresfo fcribitur. Reliqui עד־־עזה per *Zain*, quomodo & LXX. ac Vulg. legerunt.

33 וְאֶת־שׁוֹמֵר וְאֶת־חוֹתָם וְאֵת שׁוּעָא אֲחוֹתָם׃ וּבְנֵי יַפְלֵט
34 פָּסַךְ וּבִמְהָל וְעַשְׁוָת אֵלֶּה בְּנֵי יַפְלֵט׃ וּבְנֵי שֶׁמֶר אֲחִי
לה וְרוֹהְגָּה יְחֻבָּה וַאֲרָם׃ וּבֶן־הֵלֶם אָחִיו צוֹפַח וְיִמְנָע מלא ו' וחבה קרי
36 וְשֵׁלֶשׁ וְעָמָל׃ בְּנֵי צוֹפַח סוּחַ וְחַרְנֶפֶר וְשׁוּעָל וּבֵרִי
37 וְיִמְרָה׃ בֶּצֶר וָהוֹד וְשַׁמָּא וְשִׁלְשָׁה וְיִתְרָן וּבְאֵרָא׃
38 39 וּבְנֵי יֶתֶר יְפֻנֶּה וּפִסְפָּה וַאֲרָא׃ וּבְנֵי עֻלָּא אָרַח
מ וְחַנִּיאֵל וְרִצְיָא׃ כָּל־אֵלֶּה בְנֵי־אָשֵׁר רָאשֵׁי בֵית־
הָאָבוֹת בְּרוּרִים גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים רָאשֵׁי הַנְּשִׂיאִים
וְהִתְיַחְשָׂם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה מִסְפָּרָם אֲנָשִׁים עֶשְׂרִים
וְשִׁשָּׁה אָלֶף׃

ח וּבִנְיָמִן הוֹלִיד אֶת־בֶּלַע בְּכֹרוֹ אַשְׁבֵּל הַשֵּׁנִי וְאַחְרַח Cap. VIII.
2 3 הַשְּׁלִישִׁי׃ נוֹחָה הָרְבִיעִי וְרָפָא הַחֲמִישִׁי׃ וַיִּהְיוּ בָנִים
4 לְבֶלַע אַדָּר וְגֵרָא וַאֲבִיהוּד׃ וַאֲבִישׁוּעַ וְנַעֲמָן
ה 6 וַאֲחוֹחַ׃ וְגֵרָא וּשְׁפוּפָן וְחוּרָם׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי אֵחוּד
אֵלֶּה הֵם רָאשֵׁי אָבוֹת לְיוֹשְׁבֵי גֶבַע וַיַּגְלוּם אֶל־
7 מָנָחַת׃ וְנַעֲמָן וַאֲחִיָּה וְגֵרָא הוּא הֶגְלָם וְהוֹלִיד אֶת־
8 עֻזָּא וְאֶת־אֲחִיחֻד׃ וְשַׁחֲרַיִם הוֹלִיד בִּשְׂדֵה מוֹאָב מִן־
9 שִׁלְחוֹ אֹתָם חוּשִׁים וְאֶת־בַּעֲרָא נָשָׁיו׃ וַיּוֹלֶד מִן־חֹדֶשׁ
אִשְׁתּוֹ אֶת־יוֹבָב וְאֶת־צִבְיָא וְאֶת־מֵישָׁא וְאֶת־מַלְכָּם׃
י וְאֶת־יְעוּץ וְאֶת־שָׂכְיָה וְאֶת־מִרְמָה אֵלֶּה בָנָיו רָאשֵׁי
11 אָבוֹת׃ וּמֵחֻשִׁים הוֹלִיד אֶת־אֲבִיטוּב וְאֶת־אֶלְפָּעַל׃
12 וּבְנֵי אֶלְפַּעַל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וָשָׁמֶר הוּא בָּנָה אֶת־אוֹנוֹ
13 וְאֶת־לֹד וּבְנֹתֶיהָ׃ וּבְרִעָה וָשֶׁמַע הֵמָּה רָאשֵׁי
הָאָבוֹת לְיוֹשְׁבֵי אַיָּלוֹן הֵמָּה הִבְרִיחוּ אֶת־יוֹשְׁבֵי גַת׃
16 טו 14 וְאַחְיוֹ שָׁשָׁק וִירֵמוֹת׃ וּזְבַדְיָה וַעֲרָד וָעָדֶר׃ וּמִיכָאֵל
17 וְיִשְׁפָּה וְיוֹחָא בְּנֵי בְרִיעָה׃ וּזְבַדְיָה וּמְשֻׁלָּם וְחִזְקִי
18 19 וְחֶבֶר׃ וְיִשְׁמְרַי וְיִזְלִיאָה וְיוֹבָב בְּנֵי אֶלְפָּעַל׃ וְיָקִים
כ 21 וְזִכְרִי וְזַבְדִּי׃ וֶאֱלִיעֵינַי וְצִלְּתַי וֶאֱלִיאֵל׃ וַעֲדָיָה וּבְרָאיָה

a) qui etiam *Schemer*, v. 34. q. d. *Custodia* vel *Custos* Deus est, coll. Ps. 121, 3. 4. 5. b) qui *Helem* v. 35. sec. *Hillerum*. v. 33. c) *Filii vero Iaphleti*, v. 32. fuerunt. v. 35. d) *Porro filius* vel *filii Helemi* s. Chothami v. 32. fuerunt. Plures enim sequuntur. Sic (5) singularis *vben* pro plurali *vbne* ponitur, c. 3, 19. 21. 23. c. 4, 17. monente *Masora* Parua h. l. v. 40. e) Hi omnes *filii* s. posteri *Ascheris*, v. 30. fuerunt *principes patriarum familiarum*, v. 2. 7. 9. *electi*, c. 9, 22. *fortes viribus*, v. 2. 5. & *capita principum*, c. 4, 38. & *census* s. numerus & descriptio *eorum*, v. 5. 7. 9. *in militia, in bello*, v. 4. 11. c. 12, 21. *numero suo*, v. 2. c. 21, 2. *viri*, ad militiam idonei fuerunt 26000. Praetereuntur igitur, vt ad v. 1. diximus, *Zebulonitae* & *Danitae*, vt etiam infra c. 27. de tribu *Gad* & *Ascher*, incertum nobis, qua ratione, nihil dicitur. Quod obiter pro vindicando Apoc. VII. capite aduersus Iudaeorum calumnias notandum est.

CAP. VIII, v. 1. f) *Beniamin vero*, vt iam supra c. 7, 6. ex alio laterculo est dictum, *genuit Belam, primogenitum suum*, v. 3. Gen. 46, 21. Accuratior nimir. genealogia Beniaminitarum, *in honorem Saulis*, primi Israelitarum regis, hic describitur. Recensentur autem I. posteri *Beniaminis*, v. 1. 2. II. *Belae*, v. 3. 4. III. *Echudis*, v. 5--7. IV. *Schacharaimi*, v. 8--11. V. *Elpaalis*, v. 12. 13. & v. 17. 18. VI. *Beriae*, v. 14-16. VII. *Schimhi*, v. 19--21. VIII. *Schaschaki*, v. 22--25. IX. *Ierochami*, v. 26--28. X. *Iehielis*, v. 29--32. XI. *Neri* & posterorum, in specie *Saulis*, v. 33. XII. *Ionathanis*, v. 34--40. Variant autem hic plura nomina ab illis, quae c. 7. recensita sunt, quod plures binomines fuerunt. Vide sis etiam vberiores nostras adnotationes.

v. 33. פסך per *Kam.* 1. 5. 6. 9. 20. v. 34. ורהגה sine *Vau* pleonastico 1. 2. at per *Aleph* loco *He* 1. יחבה *Maſ. Erff.* notat, alios libros habere וחבא, cum *Maſ.* ליית כתיב א. v. 35. הלם per *Sagol* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. ושלש itidem per *Sagol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20. 23. v. 36. צופח sic *milel* 1. 2. סוח sic & *Orientales*, qui vero סיח scribunt. ושועל וברי ita 1. 7. 8. 14. 16. v. 37. ושלשא per *Aleph* 1. sec. suam *Maſ.* sic fu. *Maſ. Erff.* CAP. VIII, v. 1. ואחרח per *Kam.* 2. 6. 9. 20. v. 7. Pro אחיחד hab. alii libri אחיהוד in marg. 22. v. 10. שכיה sic per *Caph* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12--16. 19--24. & *Maſ. Erff.* sic fu. 5. Quam lectionem secutus est Vulg. interpres. Reliqui per *Beth* loco *Caph*; quomodo & LXX. legerunt. Porro per *Sin* scribunt 2. 3. 10. 13. 19. sic fe. 5. Denique שכיה cum *Meth.* adeoque per *Kam.* 2. 5. 22. at שביה per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 12. ושמר Sic per *Resch* 1. 3. 17. 18. 21. 22. 24. ac *Ber.* & *Maſ. Erff.* At per *Daleth* reliqui. Horum lectionem Vulg. illorum vero LXX. secuti sunt. v. 13. גת per *Kam.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 16. 20. 23. v. 14. ששק per *Kam.* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. At וְשֵׁשַׁק fe. 1. v. 20. Pro ואליעני habent ואליעיני 2. 3. & sic fu. 5.

26 הַיָּמִים מֵעֵת אֶל־עֵת עִם־אֵלֶּה׃ כִּי בֶאֱמוּנָה הֵמָּה
אַרְבַּעַת גִּבֹּרֵי הַשֹּׁעֲרִים הֵם הַלְוִיִּם וְהָיוּ עַל־הַלְּשָׁכוֹת
27 וְעַל־הָאֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וּסְבִיבוֹת בֵּית־הָאֱלֹהִים
יָלִינוּ כִּי־עֲלֵיהֶם מִשְׁמֶרֶת וְהֵם עַל־הַמַּפְתֵּחַ וְלַבֹּקֶר
28 לַבֹּקֶר׃ וּמֵהֶם עַל־כְּלֵי הָעֲבוֹדָה כִּי בְמִסְפָּר יְבִיאוּם
29 וּבְמִסְפָּר יוֹצִיאוּם׃ וּמֵהֶם מְמֻנִּים עַל־הַכֵּלִים וְעַל
כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְעַל־הַסֹּלֶת וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה
ל וְהַבְּשָׂמִים׃ וּמִן־בְּנֵי הַכֹּהֲנִים רֹקְחֵי הַמִּרְקַחַת לַבְּשָׂמִים׃
31 וּמַתִּתְיָה מִן־הַלְוִיִּם הוּא הַבְּכוֹר לְשַׁלֻּם הַקָּרְחִי בֶּאֱמוּנָה
32 עַל מַעֲשֵׂה הַחֲבִתִּים׃ וּמִן־בְּנֵי הַקְּהָתִי מִן־אֲחֵיהֶם עַל־
33 לֶחֶם הַמַּעֲרָכֶת לְהָכִין שַׁבַּת שַׁבָּת׃ וְאֵלֶּה — הב׳ בפתח
הַמְשֹׁרְרִים רָאשֵׁי אָבוֹת לַלְוִיִּם בַּלְּשָׁכֹת פְּטִירִים כִּי־ — פטורים ק׳
34 יוֹמָם וָלַיְלָה עֲלֵיהֶם בַּמְּלָאכָה׃ אֵלֶּה רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לַלְוִיִּם לְתֹלְדוֹתָם רָאשִׁים אֵלֶּה יָשְׁבוּ בִירוּשָׁלִָם׃
לה וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ אֲבִי־גִבְעוֹן יְעוּאֵל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מַעֲכָה׃ — יעיאל קרי
36 37 וּבְנוֹ הַבְּכוֹר עַבְדּוֹן וְצוּר וְקִישׁ וּבַעַל וְנֵר וְנָדָב׃ וּגְדוֹר
38 וְאַחְיוֹ וּזְכַרְיָה וּמִקְלוֹת׃ וּמִקְלוֹת הוֹלִיד אֶת־שִׁמְאָם
וְאַף־הֵם נֶגֶד אֲחֵיהֶם יָשְׁבוּ בִירוּשָׁלִַם עִם־אֲחֵיהֶם׃
39 וְנֵר הוֹלִיד אֶת־קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת־שָׁאוּל וְשָׁאוּל
הוֹלִיד אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מַלְכִּי־שׁוּעַ וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־
מ אֶשְׁבָּעַל׃ וּבֶן־יְהוֹנָתָן מְרִיב בָּעַל וּמְרִי־בַעַל הוֹלִיד אֶת־
41 42 מִיכָה׃ וּבְנֵי מִיכָה פִּיתֹן וָמֶלֶךְ וְתַחְרֵעַ׃ וְאָחָז הוֹלִיד
אֶת־יַעְרָה וְיַעְרָה הוֹלִיד אֶת־עָלֶמֶת וְאֶת־עַזְמָוֶת וְאֶת־
43 זִמְרִי וְזִמְרִי הוֹלִיד אֶת־מוֹצָא׃ וּמוֹצָא הוֹלִיד אֶת־בִּנְעָא
44 וּרְפָיָה בְנוֹ אֶלְעָשָׂה בְנוֹ אָצֵל בְּנוֹ׃ וּלְאָצֵל שִׁשָּׁה בָנִים
וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם עַזְרִיקָם בֹּכְרוּ וְיִשְׁמָעֵאל וּשְׁעַרְיָה
וְעֹבַדְיָה וְחָנָן אֵלֶּה בְּנֵי אָצַל׃

Cap. X. י וּפְלִשְׁתִּים נִלְחֲמוּ בְיִשְׂרָאֵל וַיָּנָס אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי
פְלִשְׁתִּים

a) *in* vel *post septem dies*, vt Gen. 7, 10. Fungebantur enim officio suo septem diebus, deinde alii succedebant, coll. 2 Reg. 11, 5. 7. 9. Conf. etiam infra c. 24-26. b) Ezech. 4, 10. 11. c) *vna cum illis* primoribus, v. 17-24.

v. 26. d) *Nam in fidelitate* v. 24. 25. erant, & sec. Schm. *fideles habebantur illi quatuor* v. 24. *potentes* s. superiores, v. 13. c. 1, 10. *ianitorum*, qui memorati sunt v. 17. *illi*, inquam, *Leuitæ*, v. 14. 31. 33. & *erant præfecti* v. 19. 27. 29. *conclauibus*, v. 33. c. 23. 28. & *thesauris*, c. 26, 24. *ædis Dei*, v. 11. 13. 23. 27.

v. 27. e) *nam illis demandata erat*, v. 33. 1 Sam. 17, 20. *custodia*, c. 23, 32. *ipsique præfecti erant* v. 19. 26. 29. *clauibus*, Iud. 3, 25. Esa. 22, 22. scil. vt LXX. addunt, *ad aperiendum ianuas Templi*, *idque* quotidie mane s. *singulis matutinis*, c. 16, 40. Exod. 30, 7.

v. 28. f) *Quidam etiam ex illis*, v. 29. coll. not. Leu. 4, 17. Ezr. 2, 68. *præfecti erant*, v. 27. 29. *vasibus ministerii*, v. 13. 29. *nam certo numero*, c. 23, 31. *ea inferebant* thesauris, c. 16, 1. & *ad numerum eadem efferebant*. Ezr. 1, 7. 8.

v. 35. g) *Gibeone vero*, vt c. 8, 29 seqq. dictum est, *habitauerunt*. Regressio ad gentem Saulis, & præparatio ad historiam sequentem.

CAP. X, v. 1. h) *Philistæi autem*, c. 1, 12. bello impliciti *prælium commiserunt cum Israelitis* cet. Vide 1 Sam. 31, 1. seqq. Post præmissas nimir. genealogias, hic historia incipit Regum Israeliticorum, inprimis domus Dauidicæ, ex qua CHRISTVS ortus est. Quumque *genealogiæ* c. IX. in Saule finiuerint, *historia* in fine Saulis orditur. Est itaque in hoc capite *historia extremi regni Saulis mortisque eius*. Vide vberiores adnotationes.

---

v. 26.) Pro הַשֹּׁעֲרִים habet הַשֹּׁעֲרִים alius liber in *Mas. Erff.* v. 28. כי per *Makk.* 1. 3. 5. at כִּי בְמִסְפָּר 6. 9. 20. 21. 22. v. 32. שַׁבָּת cum superaddito *Psik* poscit *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 35. Pro אשתו habent אחתו codd. quidam, e. g. 7. 8. 15. Sed errorem hunc esse, notarunt iam *Buxt.* in Anticrit. p. 607. & *Pfeifferus* in Dub. Vex. h. l. Repugnant huic lectioni non solum meliores codices, secus ac *Clericus* in Comm. ad h. l. innuit, sed etiam cum parallelismus c. 8, 29. tum veterum consensus interpretum, LXX. Vulg. Syr. & Ar. qui omnes non *sororem*, sed *vxorem* interpretati sunt. v. 40. מְרִיב־בַּעַל sic per *Makk.* 1. 2. 3. Pro ומרי hab. וּמְרִיב־ 2. item 5. qui tamen coniunctim cum sequente voce scribit וּמְרִיבְבַעַל; vtrumque contra *Mas. Erff.* v. 44. עַזְרִיקָם sine *Psik* 1. 3. 9. 20. 21. 22. At per *Merca* cum *Psik* 5. 10. 13. 19. בכרו per *Pashta* simplex *milra*, cum *Meth.* sub ב 2. 3. 6. 9. 11. 20. 21. 22. & sic fu. 5. Vide c. 8, 38. אֵלֶּה cum præmisso כל־ 1. 3. & sic fu. 5. אָצַל per *Kam.* 2. 3. & sic fu. 5. At per *Tsere* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 23. & sic fu. 1. Vtrumque contra *Mas.* 1. atque *Erff.* h. l. *impr. final.* f. 10. col. 8. & *Ind. Bas.* f. 61. d.

2 פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר גִּלְבֹּעַ׃ וַיַּדְבְּקוּ פְלִשְׁתִּים
אַחֲרֵי שָׁאוּל וְאַחֲרֵי בָנָיו וַיַּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־יוֹנָתָן וְאֶת־
3 אֲבִינָדָב וְאֶת־מַלְכִּי־שׁוּעַ בְּנֵי שָׁאוּל׃ וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה
עַל־שָׁאוּל וַיִּמְצָאֻהוּ הַמּוֹרִים בַּקֶּשֶׁת וַיָּחֶל מִן־הַיּוֹרִים׃
4 וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־נֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ
פֶּן־יָבֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וְהִתְעַלְּלוּ־בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא
כֵלָיו כִּי יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת־הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ׃
ה וַיַּרְא נֹשֵׂא־כֵלָיו כִּי־מֵת שָׁאוּל וַיִּפֹּל גַּם־הוּא עַל־הַחֶרֶב
6 וַיָּמֹת׃ וַיָּמָת שָׁאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְכָל־בֵּיתוֹ יַחְדָּו
7 מֵתוּ׃ וַיִּרְאוּ כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּעֵמֶק כִּי נָסוּ וְכִי־
מֵתוּ שָׁאוּל וּבָנָיו וַיַּעַזְבוּ עָרֵיהֶם וַיָּנֻסוּ וַיָּבֹאוּ פְלִשְׁתִּים
8 וַיֵּשְׁבוּ בָּהֶם׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹאוּ פְלִשְׁתִּים
לְפַשֵּׁט אֶת־הַחֲלָלִים וַיִּמְצְאוּ אֶת־שָׁאוּל וְאֶת־בָּנָיו
9 נֹפְלִים בְּהַר גִּלְבֹּעַ׃ וַיַּפְשִׁיטֻהוּ וַיִּשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־
כֵּלָיו וַיְשַׁלְּחוּ בְאֶרֶץ־פְּלִשְׁתִּים סָבִיב לְבַשֵּׂר אֶת־עֲצַבֵּיהֶם
י וְאֶת־הָעָם׃ וַיָּשִׂימוּ אֶת־כֵּלָיו בֵּית אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת־
11 גֻּלְגָּלְתּוֹ תָקְעוּ בֵּית דָּגוֹן׃ וַיִּשְׁמְעוּ כֹּל יָבֵישׁ
12 גִּלְעָד אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשׂוּ פְלִשְׁתִּים לְשָׁאוּל׃ וַיָּקוּמוּ
כָּל־אִישׁ חַיִל וַיִּשְׂאוּ אֶת־גּוּפַת שָׁאוּל וְאֵת גּוּפֹת בָּנָיו
וַיְבִיאוּם יָבֵישָׁה וַיִּקְבְּרוּ אֶת־עַצְמוֹתֵיהֶם תַּחַת הָאֵלָה
13 בְּיָבֵשׁ וַיָּצוּמוּ שִׁבְעַת יָמִים׃ וַיָּמָת שָׁאוּל בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר־
מָעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־שָׁמָר וְגַם־לִשְׁאוֹל
14 בָּאוֹב לִדְרוֹשׁ׃ וְלֹא־דָרַשׁ בַּיהוָה וַיְמִיתֵהוּ וַיַּסֵּב אֶת־
הַמְּלוּכָה לְדָוִיד בֶּן־יִשָׁי׃ וַיִּקָּבְצוּ כָל־יִשְׂרָאֵל יא CAP. XI.
2 אֶל־דָּוִיד חֶבְרוֹנָה לֵאמֹר הִנֵּה עַצְמְךָ וּבְשָׂרְךָ אֲנָחְנוּ׃ גַּם־
תְּמוֹל גַּם־שִׁלְשׁוֹם גַּם בִּהְיוֹת שָׁאוּל מֶלֶךְ אַתָּה הַמּוֹצִיא
וְהַמֵּבִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אַתָּה
תִרְעֶה אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּהְיֶה נָגִיד עַל עַמִּי

קב ג   Kkkkk 3   ישראל

a) v. 8. 1 Sam. 28, 4. c. 31, 1. 2 Sam. 1, 6. 21. Abfuit ille mons, & vicus grandis eius nominis, sexto lapide s. sex millibus passuum a Scythopoli, teste *Eusebio* & *Hieronymo*.

v. 2. b) Præ ceteris *vero insectati sunt Philistæi Saulem & filios eius*, Iud. 18, 22. c. 20, 42. 1 Sam. 14, 22. c. 31, 2. c) c. 8, 33.

v. 3. d) c. 5, 22. Iud. 20, 34. e) vid. not. 1 Sam. 31, 3. f) *iaculantes*. 2 Sam. 11, 20. 24. qui *arcu* iaculantur. g) Syr. & *extimuit valde*. Esth. 4, 4.

v. 4. h) Vid. not. 1 Sam. 31, 4.

v. 5. i) 1 Sam. 31, 5.

v. 6. k) *Sic igitur mortuus est Saul*, v. 13. & *tres filii ipsius*, v. 2. enumerati. Quartus enim *Eschbaal* s. *Ischboschet* c. 8, 33. vel euasit, vel prælio non interfuit, coll. 2 Sam. 1, 8. l) h. e. quotquot ex domesticis vel cognatis eius pugnæ adfuerunt, vna omnes extincti sunt. 1 Sam. 31, 6.

v. 7. m) *in valle* s. planitie Iezreelis, Iud. 6, 33. Hos. 1, 5. n) Non diu tamen, coll. 2 Sam. 5, 17. seqq. c. 7, 10. etc.

v. 8. o) Vide 1 Sam. 31, 8. seqq.

v. 14. p) *Neque enim consuluit Iehovam*, v. 13. scil. integre, in vera pœnitentia & fide, coll. c. 13, 3. c. 15, 13. 1 Sam. 13, 8-14. c. 14, 19. 24. 36. 37. c. 15, 1. 9-26. c. 28, 6. q) *itaque interfecit eum*, c. 2, 3. & regnum ad Davidem, Iischaii filium c. 2, 15. c. 11, 1. sqq. *transtulit*, c. 12, 23. 2 Sam. 2, 3.

CAP. XI, v. 1. r) *Congregati enim tandem sunt omnes Israelitæ*. cf. 2 Sam. 5, 1. not. Agitur hic I. *de inauguratione Davidis* super vniversum Israelem, v. 1-3. II. de occupata *arce Sionis*, v. 4-9. III. *de heroibus* s. fortibus eius viris, qui *per tres ordines recensentur* v. 10-20. v. 21-25. v. 26-47.

CAP. X, v. 3. וימצאהו המורים ita 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. & sic fu. 5. v. 4. שלף sic per *Merca* 7. 8. 11 -- 19. 23. 24. & sic fe. 5. At per *Darga* 1. 3. 6. 9. 20. 21. 22. & fu. 5. Denique per *Makk.* & *Meth.* 2. & *Ber.* Pro והתעללו habet ויתעללו per *Iod*, alius liber in *Maſ. Erff.* v. 5. וירא נשא ita 22. v. 7. ויבאו פלשתים וישבו sic 2. 3. & fu. 5. v. 8. ממחרת per *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 3. 5. 14. 17. 18. 22. 23. ויבאו per *Mun.* sine seq. *Dag.* 2. 3. 5. v. 10. גלגלתו posterius *Gimel* per *Pat.* 1. 6. 9. 20. v. 11. וישמעו sic per *Sakephk.* vna cum *Paschta* 1. 24. יביש *plene* 6. 9. 20. 22. sec. *Maſ. Erff.* v. 12. יבשה *defect.* 1. 2. 3. contra *Maſ. impr.* & *Erff.* v. 14. את המלוכה ita & *Orientales* scribunt, sed המלוכה, omisso את, legunt, dummodo *Index* impr. harum Variationum saluus sit. CAP. XI, v. 1. Pro ויקבצו, habent ויקבצו in textu 6. 9. 20. v. 2. בהיות שאול ita 6. 9. 10. & sic fu. 5. at גם בהיות שאול 2.

3 יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹאוּ כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ חֶבְרוֹנָה
וַיִּכְרֹת לָהֶם דָּוִיד בְּרִית בְּחֶבְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה וַיִּמְשְׁחוּ
אֶת־דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל כִּדְבַר יְהוָה בְּיַד־
שְׁמוּאֵל׃
4 וַיֵּלֶךְ דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלִַם הִיא יְבוּס וְשָׁם הַיְבוּסִי
ה יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמְרוּ יֹשְׁבֵי יְבוּס לְדָוִיד לֹא תָבוֹא הֵנָּה
6 וַיִּלְכֹּד דָּוִיד אֶת־מְצֻדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִיד׃ וַיֹּאמֶר
דָּוִיד כָּל־מַכֵּה יְבוּסִי בָּרִאשֹׁנָה יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר
7 וַיַּעַל בָּרִאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ׃ וַיֵּשֶׁב דָּוִיד
8 בַּמְּצָד עַל־כֵּן קָרְאוּ־לוֹ עִיר דָּוִיד׃ וַיִּבֶן הָעִיר מִסָּבִיב מִן־
9 הַמִּלּוֹא וְעַד־הַסָּבִיב וְיוֹאָב יְחַיֶּה אֶת־שְׁאָר הָעִיר׃ וַיֵּלֶךְ
י דָּוִיד הָלוֹךְ וְגָדוֹל וַיהוָה צְבָאוֹת עִמּוֹ׃ וְאֵלֶּה
רָאשֵׁי הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד הַמִּתְחַזְּקִים עִמּוֹ בְמַלְכוּתוֹ
עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיכוֹ כִּדְבַר יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל׃
11 וְאֵלֶּה מִסְפַּר הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד יָשָׁבְעָם בֶּן־חַכְמוֹנִי
רֹאשׁ הַשָּׁלוֹשִׁים הוּא־עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת
12 חָלָל בְּפַעַם אֶחָת׃ וְאַחֲרָיו אֶלְעָזָר בֶּן־דּוֹדוֹ הָאֲחוֹחִי
13 הוּא בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים׃ הוּא־הָיָה עִם־דָּוִיד בַּפַּס דַּמִּים
וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֶסְפוּ־שָׁם לַמִּלְחָמָה וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה
14 מְלֵאָה שְׂעוֹרִים וְהָעָם נָסוּ מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים׃ וַיִּתְיַצְּבוּ
בְתוֹךְ־הַחֶלְקָה וַיַּצִּילוּהָ וַיַּכּוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיּוֹשַׁע יְהוָה
טו תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה׃ וַיֵּרְדוּ שְׁלוֹשָׁה מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים רֹאשׁ עַל־
הַצֻּר אֶל־דָּוִיד אֶל־מְעָרַת עֲדֻלָּם וּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים חֹנָה
16 בְּעֵמֶק רְפָאִים׃ וְדָוִיד אָז בַּמְּצוּדָה וּנְצִיב פְּלִשְׁתִּים אָז
17 בְּבֵית לָחֶם׃ וַיִּתְאָו דָּוִיד וַיֹּאמַר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבּוֹר
18 בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר׃ וַיִּבְקְעוּ הַשְּׁלֹשָׁה בְּמַחֲנֵה
פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ־מַיִם מִבּוֹר בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר
וַיִּשְׂאוּ וַיָּבִאוּ אֶל־דָּוִיד וְלֹא־אָבָה דָוִיד לִשְׁתּוֹתָם וַיְנַסֵּךְ
אתם

השלישים קרי

v. 3. a) vide not. 2 Sam. 5, 3. b) *per Samuelem*, 1 Sam. 16, 1. 13. Ad locutionem cf. not. Exod. 9, 35. Hos. 12, 11. Hagg. 1, 1.

v. 4. c) *Postea iuit Dauid*, quinquennio post istam vnctionem v. 3. & anno regni sui octauo, coll. 2 Sam. 2, 10. 11. c. 5, 6. seqq. d) v. 5. Ios. 15, 8. c. 18, 28. Iud. 19, 10. 11.

v. 5. e) vid. 2 Sam. 5, 6. not. f) v. 7. c. 13, 13. c. 15, 29. 2 Sam. 5, 7. 9.

v. 6. g) *Dixerat autem Dauid*, ante captam arcem. 2 Sam. 5, 8. h) *erit caput s. princeps*, v. 11. 15. 20. 42. *& dux*, v. 21. 1 Sam. 22, 2. 2 Reg. 9, 5. totius scil. exercitus Israelis, 2 Sam. 19, 14. i) v. 8. 39. c. 2, 16. k) c. 18, 15. sicut iam fuerat militiæ Iudæorum, 2 Sam. 2, 13. 18. seqq.

v. 7. l) *in ista arce*, c. 12, 8. 16. Idem quod *Metsuda* v. 5. 16. coll. 2 Sam. 5, 9.

v. 8. m) *a Millo*, i. e. parte s. colle Sionis occidentali, 2 Par. 32, 5. 1 Reg. 9, 15. 24. c. 11, 27. 2 Reg. 12, 21. q. d. *complementum* montis Sion. cf. etiam not. ad 2 Sam. 5, 9. n) *instaurabat*, coll. Neh. 3, 34. c. 4, 1. 1 Reg. 18, 30. 2 Par. 24, 13.

v. 9. o) Vid. 2 Sam. 5, 10.

v. 11. p) *Hi, inquam, sunt*, v. 10. *numerus heroum*, v. 10. c. 23, 27. q) *Iaschobam*, c. 27, 2. dictus etiam *Ioscheb baschebet*, 2 Sam. 23, 8. *filius Chachmoni s. Thachkemoni*, 2 Sam. 23, 8. *princeps* v. 6. 10. *tribunorum*, Exod. 14, 7. sub Ioabo, totius exercitus imperatore, v. 6. 8. *Is mouit hastam suam*, v. 20. *contra trecentos* (vt etiam *Abschai* v. 20.) immo etiam *octingentos*, sec. 2 Sam. 23, 8. *occisos*, c. 10, 1. 8. *vna vice*, h. e. vno prælio s. impetu. Conf. Leu. 26, 7. 8. Deut. 32, 30. Iud. 3, 31. c. 15, 15. 1 Sam. 14, 6. seq.

v. 14. r) *Sed confiterunt tres illi heroes*, & in specie *Schamma*, 2 Sam. 23, 12.

---

v. 4. הוא per *Vau* 5. & in marg. 6. 9. ושם היבוסי ישבי ita 1. 2. v. 6. דויד per ' *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23. v. 7. במצד cum *Meth.* 1. At מ cum *Dag.* 6. 9. 14. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* v. 10. המתחזקים cum *Meth.* 2. 6. 9. 14. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* item *B. Napht.* v. 11. הוא per *Rbhia* 1. & sic 5. at per *Mun.* 6. 9. 20. v. 17. ויתאו per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. contra *Mas.* 3.

19 אֹתָם לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵאֱלֹהַי מֵעֲשׂוֹת
זֹאת הֲדַם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶשְׁתֶּה בְנַפְשׁוֹתָם כִּי
בְנַפְשׁוֹתָם הֱבִיאוּם וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם אֵלֶּה עָשׂוּ
כ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים׃ וְאַבְשַׁי אֲחִי־יוֹאָב הוּא הָיָה רֹאשׁ
הַשְּׁלוֹשָׁה וְהוּא עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חָלָל
21 וְלֹא־שֵׁם בַּשְּׁלוֹשָׁה׃ מִן־הַשְּׁלוֹשָׁה בַשְּׁנַיִם נִכְבָּד וַיְהִי ולו קרי
22 לָהֶם לְשָׂר וְעַד־הַשְּׁלוֹשָׁה לֹא־בָא׃ בְּנָיָה בֶן־יְהוֹיָדָע
בֶּן־אִישׁ־חַיִל רַב־פְּעָלִים מִן־קַבְצְאֵל הוּא הִכָּה אֵת
שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת־הָאֲרִי בְּתוֹךְ
23 הַבּוֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג׃ וְהוּא הִכָּה אֶת־הָאִישׁ הַמִּצְרִי
אִישׁ־מִדָּה ׀ חָמֵשׁ בָּאַמָּה וּבְיַד הַמִּצְרִי חֲנִית כִּמְנוֹר
אֹרְגִים וַיֵּרֶד אֵלָיו בַּשָּׁבֶט וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי
24 וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ׃ אֵלֶּה עָשָׂה בְּנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע
כה וְלוֹ־שֵׁם בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים׃ מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים הִנּוֹ
נִכְבָּד הוּא וְאֶל־הַשְּׁלוֹשָׁה לֹא־בָא וַיְשִׂימֵהוּ דָוִיד
26 עַל־מִשְׁמַעְתּוֹ׃ וְגִבּוֹרֵי הַחֲיָלִים עֲשָׂהאֵל אֲחִי
27 יוֹאָב אֶלְחָנָן בֶּן־דּוֹדוֹ מִבֵּית לָחֶם׃ שַׁמּוֹת הַהֲרוֹרִי
28 חֶלֶץ הַפְּלוֹנִי׃ עִירָא בֶן־עִקֵּשׁ הַתְּקוֹעִי אֲבִיעֶזֶר
29 ל הָעַנְּתוֹתִי׃ סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי עִילַי הָאֲחוֹחִי׃ מַהְרַי
31 הַנְּטוֹפָתִי חֵלֶד בֶּן־בַּעֲנָה הַנְּטוֹפָתִי׃ אִיתַי בֶּן־רִיבַי
32 מִגִּבְעַת בְּנֵי בִנְיָמִן בְּנָיָה הַפִּרְעָתֹנִי׃ חוּרַי מִנַּחֲלֵי
33 גָעַשׁ אֲבִיאֵל הָעַרְבָתִי׃ עַזְמָוֶת הַבַּחֲרוּמִי אֶלְיַחְבָּא
34 הַשַּׁעַלְבֹנִי׃ בְּנֵי הָשֵׁם הַגִּזוֹנִי יוֹנָתָן בֶּן־שָׁגֵה הַהֲרָרִי׃
לה 36 אֲחִיאָם בֶּן־שָׂכָר הַהֲרָרִי אֱלִיפַל בֶּן־אוּר׃ חֵפֶר
37 הַמְּכֵרָתִי אֲחִיָּה הַפְּלֹנִי׃ חֶצְרוֹ הַכַּרְמְלִי נַעֲרַי בֶּן־
38 39 אֶזְבָּי׃ יוֹאֵל אֲחִי נָתָן מִבְחָר בֶּן־הַגְרִי׃ צֶלֶק
הָעַמּוֹנִי נַחְרַי הַבֵּרֹתִי נֹשֵׂא כְּלֵי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה׃
מ 41 עִירָא הַיִּתְרִי גָּרֵב הַיִּתְרִי׃ אוּרִיָּה הַחִתִּי זָבָד בֶּן־

קב ד Kkk kk 4 אחלי

a) Gratias Deo agens de reditu fortissimorum virorum; & contestatus, se ex consideratione tanti eorum periculi, bibere non posse, aquam in terram effudit. cf. not. 1 Sam. 7, 6. 2 Sam. 23, 16.

v. 19. b) Ios. 22, 29. 1 Sam. 24, 7. c) Visus enim fuisset bibere vitam & sanguinem eorum, qui aquam cum vitæ & sanguinis effundendi periculo petierant.

v. 20. d) *Porro, post tres illos primi ordinis heroes, fuit Abschai, frater Ioabi*, c. 2, 16. cf. not. ad 2 Sam. 23, 28. e) *Is fuit caput* s. princeps, v. 6. 11. 15. 42. *trium* vel primi v. 19. vel secundi potius ordinis, coll. not. ad v. 1. f) *is etiam excitauerat hastam suam contra trecentos* a se victos. cf. v. 11. g) Vulg. & plerique sec. *Kri*: *vnde etiam nomen ei* celebre *inter tres illos fuit*. Al. sec. *Cthib*: *nec tamen* celebre *nomen* ei *fuit inter tres* priores.

v. 21. h) *Ex tribus* quidem *inter duos*, h. e. *Ex tribus in secundo ordine* heroum; vel vt Vulg. habet: *Et inter tres secundos honoratus* vel gloriam consecutus *fuit*, v. 25. Gen. 34, 19. 1 Sam. 22, 14. *fuitque illorum dux* s. princeps, v. 6. coll. v. 20. *ad illos tamen tres* priores, supra ad v. 12. recensitos, pari fortitudine & gestorum claritate *non peruenit*. cf. v. 25.

v. 22. i) *Benaiah* etiam, v. 14. c. 18, 17. c. 27, 6. *filius Iehoiadæ*, sacerdotis, c. 12, 27. k) *filius viri fortis*, c. 10, 12. i. e. *vir fortis ac strenuus* fuit: sicut cum quis *filius Beliaal*, aut *filius strenuitatis* dicitur. l) vid. not. 2 Sam. 23, 20. m) *duos Arieles*, q. d. *leones Dei*, i. e. *viros fortes* Moabitarum.

v. 23. n) *virum extensa mensura* s. prægrandem, c. 20, 6. Num. 13, 32. Esa. 45, 14. *&* terribilis *adspectus* s. *faciei*, sec. 2 Sam. 23, 21. *quinque* vlnarum in *mensura cubitali*, Exod. 26, 2.

v. 19. לִי sine *Dag.* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 20. 23. v. 22. *Spatium* præmitt. 1. 3. 5. 6., 9. 10. 12. 16. 19. 20. 21. 22. 23. את שני sic per *Tsere & Mun.* 5. 7. 8. 10. 12 -- 19. 22, 23. שני אריאל ita 1. 3. v. 23. איש per *Merca* 5. 7. 8. 10 -- 18. 21. 22. 23. v. 24. ולו per *Makk.* 1. 2. 3. sic fe. 5. v. 26. *Spatium* præmitt. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 16. 19. 20. 21. 23. v. 31. ריבי sic per *Sakephk.* 2. 6. 7. 8. 9. 12., 15. 16. 20. 23. 24. & *Ber.* sic fu. 5. at reliqui omnes per *Rbbia* male, præter 1. 3. 5. qui ריבי מגבעת בני בנימן habent. v. 34. בני per *Mahp.* 2. 6. 9. 20. 22. at per *Makk.* 3. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. שגה sic per *He* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. sec. *Maj. Erff.* At ceteri *Aleph* loco eius habent. Porro *Gimel* per *Segol* 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 40. גרב per *Kam.* 1. 2.

אַחְלָי׃ עֲדִינָא בֶּן־שִׁיזָא הָרְאוּבֵנִי רֹאשׁ לָרְאוּבֵנִי וְעָלָיו 42
שְׁלשִׁים׃ חָנָן בֶּן־מַעֲכָה וְיוֹשָׁפָט הַמִּתְנִי׃ עֻזִּיָּא 43 44
הָעַשְׁתְּרָתִי שָׁמָע וִיעוּאֵל בְּנֵי חוֹתָם הָעֲרֹעֵרִי׃ (ויעיאל קרי)
יְדִיעֲאֵל בֶּן־שִׁמְרִי וְיֹחָא אָחִיו הַתִּיצִי׃ אֱלִיאֵל מה 46
הַמַּחֲוִים וִירִיבַי וְיוֹשַׁוְיָה בְּנֵי אֶלְנָעַם וְיִתְמָה הַמּוֹאָבִי׃
אֱלִיאֵל וְעוֹבֵד וְיַעֲשִׂיאֵל הַמְּצֹבָיָה׃ 47

Cap.XII. יב
וְאֵלֶּה הַבָּאִים אֶל־דָּוִיד לְצִיקְלַג עוֹד עָצוּר מִפְּנֵי שָׁאוּל
בֶּן־קִישׁ וְהֵמָּה בַּגִּבּוֹרִים עֹזְרֵי הַמִּלְחָמָה׃ נֹשְׁקֵי קֶשֶׁת ב
מַיְמִינִים וּמַשְׂמְאִלִים בָּאֲבָנִים וּבַחִצִּים בַּקָּשֶׁת מֵאֲחֵי
שָׁאוּל מִבִּנְיָמִן׃ הָרֹאשׁ אֲחִיעֶזֶר וְיוֹאָשׁ בְּנֵי הַשְּׁמָעָה 3
הַגִּבְעָתִי וִיזוּאֵל וָפֶלֶט בְּנֵי עַזְמָוֶת וּבְרָכָה וְיֵהוּא הָעַנְּתֹתִי׃ (ויזיאל קרי)
וְיִשְׁמַעְיָה הַגִּבְעוֹנִי גִּבּוֹר בַּשְּׁלשִׁים וְעַל־הַשְּׁלשִׁים 4
וְיִרְמְיָה וְיַחֲזִיאֵל וְיוֹחָנָן וְיוֹזָבָד הַגְּדֵרָתִי׃ אֶלְעוּזַי וִירִימוֹת ה
וּבְעַלְיָה וּשְׁמַרְיָהוּ וּשְׁפַטְיָהוּ הַחֲרִיפִי׃ אֶלְקָנָה 6 (ההרופי קרי)
וְיִשִּׁיָּהוּ וַעֲזַרְאֵל וְיוֹעֶזֶר וְיָשָׁבְעָם הַקָּרְחִים׃ וְיוֹעֵאלָה 7
וּזְבַדְיָה בְּנֵי יְרֹחָם מִן־הַגְּדוֹר׃ וּמִן־הַגָּדִי נִבְדְּלוּ אֶל־דָּוִיד 8
לַמְצַד מִדְבָּרָה גִּבֹּרֵי הַחַיִל אַנְשֵׁי צָבָא לַמִּלְחָמָה עֹרְכֵי
צִנָּה וָרֹמַח וּפְנֵי אַרְיֵה פְּנֵיהֶם וְכִצְבָאיִם עַל־הֶהָרִים
לְמַהֵר׃ עֵזֶר הָרֹאשׁ עֹבַדְיָה הַשֵּׁנִי אֱלִיאָב הַשְּׁלִשִׁי׃ 9
מִשְׁמַנָּה הָרְבִיעִי יִרְמְיָה הַחֲמִשִּׁי׃ עַתַּי הַשִּׁשִּׁי אֱלִיאֵל י 11
הַשְּׁבִעִי׃ יוֹחָנָן הַשְּׁמִינִי אֶלְזָבָד הַתְּשִׁיעִי׃ יִרְמְיָהוּ 12 13
הָעֲשִׂירִי מַכְבַּנַּי עַשְׁתֵּי עָשָׂר׃ אֵלֶּה מִבְּנֵי־גָד 14
רָאשֵׁי הַצָּבָא אֶחָד לְמֵאָה הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל לְאָלֶף׃ אֵלֶּה טו
הֵם אֲשֶׁר עָבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְהוּא
מְמַלֵּא עַל־כָּל־גִּדְיֹתָיו וַיַּבְרִיחוּ אֶת־כָּל־הָעֲמָקִים (גדותיו קרי)
לַמִּזְרָח וְלַמַּעֲרָב׃ וַיָּבֹאוּ מִן־בְּנֵי בִנְיָמִן וִיהוּדָה עַד־ 16
לַמְצַד לְדָוִיד׃ וַיֵּצֵא דָוִיד לִפְנֵיהֶם וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לָהֶם 17
אִם־לְשָׁלוֹם בָּאתֶם אֵלַי לְעָזְרֵנִי יִהְיֶה־לִּי עֲלֵיכֶם לֵבָב
לְיָחַד

v. 42. a) *caput* & princeps, v. 6. 11. 20. *Rubenitarum* erat; c. 5, 26. *nam præter eum*, vel *vna cum ipso*, Ezech. 16, 37. *triginta* alii ex Rubenitis aderant. cf. v. 15. 25.
v. 44. b) *Aschtharatensis*, ex *Aschtharoth*, c. 6, 56. Ios. 9, 10. c) *Aroerensis*, c. 5, 8.
v. 45. d) *Thitsita*, ex Thitsi, alioquin ignoti, familia.
v. 46. e) *Elielhammachauim*, q. d. Deus triumus est, qui viuificat, vel in vita conseruat. Al. *Eliel Machauitarum* s. ex *Machauæis*, ignota nunc familia s. gente. f) *Moabita*, vel gente, vt Gen. 19, 36. Deut. 23, 4. vel quod inter Moabitas habitasset, coll. supra v. 39. & c. 2, 17.
v. 47. g) & *Hammetsobia*; vel *qui etiam Metsobia*, q. d. *Tumefactæ* vel *Venustæ* filius dictus est. Vide sis notas vberiores.
CAP. XII, v. 1. h) *Hi vero* sunt Israelitæ, *qui ad Dauidem Tsiklagum*, v. 20. oppidum Iudæ, Ios. 15, 31. olim Simeonitis, Ios. 19, 5. nuper Dauidi datum, 1 Sam. 27, 6. *venerunt*: cum ante mortem Saulis, v. 1-22. tum, eo mortuo, ad Dauidem regem constituendum, v. 23-40. i) Vulg. *quum adhuc fugeret*, s. *conclusus*, & publice inter Israelitas versari *prohibitus esset*, Deut. 32, 36. Neh. 6, 10. *coram Saule*, v. 2. 1 Sam. 27, 1. *filio Kischi*, c. 9, 39. k) illique *inter viros fortes, adiutores belli*, h. e. auxiliarii eius in bello gerendo fuerunt, v. 17-22. Recitatur ergo hoc capite, I. Qui & quales *Tsiklagum ad* Dauidem transierint, v. 1-7. II. *in desertum*, ex *Gaditis* v. 8-15. & *Beniaminitis*, v. 16-18. III. Quum ex castris Philistæorum Tsiklagum rediret ex *Manassitis*, v. 19-22. IV. Qui *ex singulis tribubus*, post mortem Saulis & Ischboscheti, *Hebronem* se contulerint, ad regem ipsum constituendum, v. 23-38. V. *Publica populi lætitia* & festiuitas, v. 39. 40.

v. 44. Pro הערערי hab. הערעורי 1. quomodo legerunt LXX. ita 5. 17. 18. 24. & Ber. At reliqui sine *Mun.* partim cum, partim sine *Meth.* CAP. XII, v. 1. לציקלג v. 2. ומשמאלים ita cum *Aleph* mobili 2. 3. & sic fu. 1. v. 3. ויזואל sic *Orientales* in textu sine nota. v. 4. השלשים Hic loco *Atnach* habent *Silluk* & *Sophpasuk* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. הגדרותי per *Cholem* 3. quomodo LXX. v. 5. Pro אלעוזי habent אלעזי 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. החריפי ita scribunt, & החרופי legunt, 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 14. 19. 20. 22. sec. *Mas. Erff.* At inuerso ordine החרופי scrib. & החריפי legunt 17. 18. 24. & *Ber.* Denique החרופי in textu sine nota 12. 15. 16. 21. 22. v. 6. וישיהו sic 1. 3. 5. & *B. Napht.* v. 7. Pro הגדור habent הגדוד per *Schurek* ac *Daleth* 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 8. Pro ורמח habent ומגן 7. 8. 10-16. 19. 21. 22. וכצבאים sic 7. 8. 15. 17. 23. sec. *M. L.* At alii וכצבאים per *Aleph* mobile. v. 10. משמנה sic per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 20. 23. & sic LXX. החמשי sine *Dag.* 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5.

ליחד ואם־לרמותני לצרי בלא חמס בכפי ירא אלהי
18 אבותינו ויוכח׃ ורוח לבשה את־עמשי ראש
השלושים לך דויד ועמך בן־ישי שלום ׀ שלום לך השלישים קרי
ושלום לעזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם
19 בראשי הגדוד׃ וממנשה נפלו על־דויד בבאו
עם־פלשתים על־שאול למלחמה ולא עזרם כי בעצה
שלחהו סרני פלשתים לאמר בראשינו יפול אל־אדניו
כ שאול׃ בלכתו אל־ציקלג נפלו עליו ׀ ממנשה עדנח
ויוזבד וידיעאל ומיכאל ויוזבד ואליהוא וצלתי ראשי
21 האלפים אשר למנשה׃ והמה עזרו עם־דויד על־
22 הגדוד כי־גבורי חיל כלם ויהיו שרים בצבא׃ כי לעת־
יום ביום יבאו על־דויד לעזרו עד־למחנה גדול כמחנה
23 אלהים׃ ואלה מספרי ראשי החלוץ לצבא
באו על־דויד חברונה להסב מלכות שאול אליו כפי
24 יהוה׃ בני יהודה נשאי צנה ורמח ששת אלפים
כה ושמנה מאות חלוצי צבא׃ מן־בני שמעון גבורי
חיל לצבא שבעת אלפים ומאה׃
26 מן־בני הלוי ארבעת אלפים ושש מאות׃
27 ויהוידע הנגיד לאהרן ועמו שלשת אלפים ושבע
28 מאות׃ וצדוק נער גבור חיל ובית־אביו שרים
29 עשרים ושנים׃ ומן־בני בנימן אחי שאול
שלשת אלפים ועד־הנה מרבתם שמרים משמרת
ל בית שאול׃ ומן־בני אפרים עשרים אלף
ושמונה מאות גבורי חיל אנשי שמות לבית אבותם׃
31 ומחצי מטה מנשה שמונה עשר אלף אשר
נקבו בשמות לבוא להמליך את־דויד׃
32 ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה־
יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל־אחיהם על־

פיהם

a) *cor* & animus pariter *ad coniunctionem*. Idem mihi animus erga vos erit. cf. infra v. 38. 1 Sam. 11, 11. Ezr. 4, 3. b) *Sin* autem *ad decipiendum me* & tradendum *hostibus meis*, 2 Reg. 9, 23. Thren. 1, 19. venistis, *dum non* est v. 33. *culpa* aut *scelus in manibus meis*, Esa. 59, 6. Ps. 7, 4. Iob. 16, 17. *viderit* illud, 2 Par. 24, 22. -- *idque vindicet*, c. 16, 21. Gen. 31, 42.

v. 18. c) *Tum vero spiritus induit*, 2 Par. 24, 10. coll. not. Iud. 6, 34. c. 11, 29. *Amasaium, principem*, v. 3. 9. Vulg. *inter triginta*, vt v. 4. vel sec. Kri, *tribunorum* s. *ducum*, vt c. 11, 11. *Tui sumus, o Dauid, & tecum* erimus vel faciemus, *o fili Iischaii! Pax, pax tibi* sit! Gen. 43, 23. cet.

v. 19. d) *Porro de Manassæ* posteris v. 20. *ad Dauidem* a Saule *defecerunt*, 1 Sam. 29, 3. 2 Reg. 25, 11. *quum venisset quidem cum Philistæis contra Saulem ad pugnam*, 1 Sam. 28, 1. 2. c. 29, 1. 8. seqq. *nec tamen eos*, Philistæos, Dauid cum sociis *adiuuissent*.

v. 20. e) *Quum* ergo isthinc *rediret Tsiklagum*, v. 1. 1 Sam. 29, 10. 11. c. 30, 1. seqq. f) *chiliarchi Manassitarum*. cf. not. Iud. 6, 15.

v. 22. g) Nam *ad tempus*, Gen. 8, 11. *diei in diem* s. singulorum dierum, 2 Par. 8, 13. c. 24, 11. *veniebant* plures *ad Dauidem* v. 1. 8. 16. 23. *ad auxilium ei ferendum*, v. 17. 18. 21. *donec factus est castra magna*, Vulg. *vsque dum fieret grandis numerus*, Gen. 32, 11. *sicut castra Dei*, h. e. maxima; quæ sec. *R. Sal.* ipsius *Dei prouidentia* in tantum numerum excreuerunt. cf. Ier. 2, 31. Ps. 36, 7. & 68, 18. & 80, 11. Cant. 8, 6. & not. Ion. 3, 3.

v. 23. h) *Hi autem numeri*, c. 11, 10. 11. *principum expediti* populi s. hominum, *ad militiam armatorum*, v. 24. 25. Num. 32, 21. *ad Dauidem venerunt*, v. 1. 8. 16. 22. *Hebronem*, v. 38. c. 11, 1. 2 Sam. 5, 1.

v. 17. ויוכח per *Pat.* 7. 8. 15. 22. 24. sec. *Ind. Bas.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 18. לבשה per *Rbhia* 1. 3. 5. v. 20. עליו sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. עדנה per *He* 2. 6. 9. 15. 16. 18. 20. 23. contra *Mas. Erff.* At *Nun* per *Pat.* 3. 5. & in marg. 6. 9. item *Mas. Erff.* וצלתי *Lamed* sine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 20. 23. v. 22. למחנה per *Tsere* 2. & in marg. 6. 9. v. 25. שמעון Sic per *Sakephk.* 2. 6. 9. 20. 23. 24. & *Ber.* At reliqui per *Rbhia*, prorsus irregulariter. Vide similem anomaliam consecutionis accentuum in Varr. lect. c. 11, 31. גבורי חיל לצבא ita 1. 5.

פִּיהֶם׃ מִזְּבֻלוּן יוֹצְאֵי צָבָא עֹרְכֵי מִלְחָמָה 33
בְּכָל־כְּלֵי מִלְחָמָה חֲמִשִּׁים אָלֶף וְלַעְדֹּר בְּלֹא־לֵב
וָלֵב׃ וּמִנַּפְתָּלִי שָׂרִים אָלֶף וְעִמָּהֶם בְּצִנָּה 34
וַחֲנִית שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה אָלֶף׃ וּמִן־הַדָּנִי לה
עֹרְכֵי מִלְחָמָה עֶשְׂרִים־וּשְׁמוֹנָה אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃
וּמֵאָשֵׁר יוֹצְאֵי צָבָא לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה אַרְבָּעִים 36
אָלֶף׃ וּמֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן מִן־הָרֻאוּבֵנִי וְהַגָּדִי 37
וַחֲצִי ׀ שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בְּכֹל כְּלֵי צְבָא מִלְחָמָה מֵאָה
וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ כָּל־אֵלֶּה אַנְשֵׁי מִלְחָמָה עֹדְרֵי מַעֲרָכָה 38
בְּלֵבָב שָׁלֵם בָּאוּ חֶבְרוֹנָה לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד עַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל וְגַם כָּל־שֵׁרִית יִשְׂרָאֵל לֵב אֶחָד לְהַמְלִיךְ אֶת־ כצ״ל
דָּוִיד׃ וַיִּהְיוּ־שָׁם עִם־דָּוִיד יָמִים שְׁלוֹשָׁה אֹכְלִים 39
וְשׁוֹתִים כִּי־הֵכִינוּ לָהֶם אֲחֵיהֶם׃ וְגַם הַקְּרוֹבִים־אֲלֵיהֶם מ
עַד־יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן וְנַפְתָּלִי מְבִיאִים לֶחֶם בַּחֲמוֹרִים
וּבַגְּמַלִּים וּבַפְּרָדִים ׀ וּבַבָּקָר מַאֲכָל־קֶמַח דְּבֵלִים
וְצִמּוּקִים וְיַיִן־וְשֶׁמֶן וּבָקָר וְצֹאן לָרֹב כִּי שִׂמְחָה בְּיִשְׂרָאֵל׃

CAP. XIII. יג וַיִּוָּעַץ דָּוִיד עִם־שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
לְכָל־נָגִיד׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכֹל ׀ קְהַל יִשְׂרָאֵל אִם־עֲלֵיכֶם 2
טוֹב וּמִן־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִפְרְצָה נִשְׁלְחָה עַל־אַחֵינוּ
הַנִּשְׁאָרִים בְּכֹל אַרְצוֹת יִשְׂרָאֵל וְעִמָּהֶם הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם בְּעָרֵי מִגְרְשֵׁיהֶם וְיִקָּבְצוּ אֵלֵינוּ׃ וְנָסֵבָּה 3
אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ כִּי־לֹא דְרַשְׁנֻהוּ בִּימֵי שָׁאוּל׃
וַיֹּאמְרוּ כָל־הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי־יָשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי 4
כָל־הָעָם׃ וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל מִן־שִׁיחוֹר ה
מִצְרַיִם וְעַד־לְבוֹא חֲמָת לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
מִקִּרְיַת יְעָרִים׃ וַיַּעַל דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָתָה אֶל־ 6
קִרְיַת יְעָרִים אֲשֶׁר לִיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים ׀ יְהוָה יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם׃

וירכיבו

v. 33. *a) exeuntes ad militiam*, v. 36. c. 5, 18. *instruentes aciem*, exercitati milites, v. 8. 35. 36. Iud. 20, 22. *quouis armorum genere*, v. 37. *b) & ad ordines seruandos* parati (2) v. 38. *sine duplici corde*, h. e. non dubio aut discordi, sed firmo & concordi animo, coll. v. 17. 38. Ps. 12, 3.

v. 38. *c)* Omnes isti *viri militares*, v. 8. *ordinantes aciem*, s. expediti ad pugnandum, v. 33. *animo sincero* & integro, v. 33. c. 28, 9. 1 Reg. 8, 61. *venerunt Hebronem*, v. 23. c. 11, 1. 3. *d) quin omnis etiam reliqui Israelis*, c. 4, 43. *cor vnum* s. concors sententia erat, 2 Par. 30, 12. ὁ. ψυχὴ μία, vt Act. 4, 32.

v. 40. *e) cibum farinaceum*, Gen. 40, 17. 2 Sam. 17, 28. *massas caricarum & vuas passas* s. siccas. 1 Sam. 25, 18.

CAP. XIII, v. 1. *f) Postea consilium init* David, 2 Par. 10, 6. 8. *cum chiliarchis* s. tribunis *& centurionibus*, c. 12, 20. c. 15, 25. *per omnes duces* s. *principes*, c. 9, 20. c. 12, 27. Nempe Dauid I. *Arcam Dei* Sionem transferre adgreditur, v. 1 -- 8. Quae, quum II. *Vzza* ei temere manum iniecisset, & morte a Deo mulctatus esset. v. 9--11. III. in aedibus *Obed - Edomi* per tres menses relinquitur, v. 12 -- 14.

v. 2. *g)* Esth. 1, 19. Neh. 2, 5. 7. *h)* Schm. *festinemus* vel vrgeamus propositum nostrum; ex פצר per transpos. litter. vt 1 Sam. 28, 23. 2 Sam. 13, 25. 2 Reg. 5, 23. coll. Gen. 19, 3. 9. *i)* i. e. per vrbes, quarum suburbia Sacerdotes & Leuitae possident. c. 6, 49. Num. 35, 2. seqq.

v. 3. *k) non enim* digne, & prout decebat, *requisiuimus eam*, c. 15, 13. *tempore Saulis*, c. 5, 10. cf. c. 10, 14.

v. 5. *l)* Num. 34, 5. Ios. 13, 3. Esa. 23, 3. Ier. 2, 18. *m)* Gen. 10, 18. Num. 13, 21. c. 34, 5. 8. not.

v. 35. עשרים ושמונה ita 6. 9. 12. 15. 16. 20. 21. 22. 23. v. 37. בְּכָל־ sic per *Kametsthat*. & *Makk*. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 5. v. 38. חברונה *plene* in marg. 22. v. 40. וגם־הקרובים ita 1. & sic fu. 5. At וגם הקרובים vtrobique per *Mun*. 2. 3. 6. 9. 20. 23. ac denique וגם־הקרובים־ vtrobique per *Makk*. 17. 18. 22. Nostra lectio est illa, quae & *B. Ascheri* tribuitur. ובפרדים sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 20. contra *Ind. Ras*. f. 61. a. מַאֲכַל per *Kam*. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. Per *Paser* loco *Makk*. 1. 2. 3. 5. קמח per *Tlischakt*. 1. וצמוקים *plene* 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas*. 2. & *Erff*. וצמקים ויין־ ita 1. 2. 3. 9. Ac *Makk*. quidem etiam habent 7. 8. 10. 13. 19. CAP. XIII, v. 1. דויד per *Sakephk*. 1. 5. 6. 9. 20. v. 6. אֶת־ per *Makk*. & *Saegol* 1. 6. 9. 10. 12. 13. 15. 19. 20. sic fu. 5. אשר נקרא־ ita 1. 2. 6. 9. 20. שָׁם per *Kam*. 1. & in marg. 6. 9.

7 וַיַּרְכִּיבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עַל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה מִבֵּית
8 אֲבִינָדָב וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ נֹהֲגִים בָּעֲגָלָה׃ וְדָוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל
מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּכָל־עֹז וּבְשִׁירִים וּבְכִנֹּרוֹת
9 וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְצִלְתַּיִם וּבַחֲצֹצְרוֹת׃ וַיָּבֹאוּ עַד־
גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת־יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת־הָאָרוֹן כִּי
10 שָׁמְטוּ הַבָּקָר׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ עַל אֲשֶׁר־
11 שָׁלַח יָדוֹ עַל־הָאָרוֹן וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים׃ וַיִּחַר לְדָוִיד
כִּי־פָרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּא וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּא
12 עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיִּירָא דָוִיד אֶת־הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא
13 לֵאמֹר הֵיךְ אָבִיא אֵלַי אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃ וְלֹא־הֵסִיר
דָּוִיד אֶת־הָאָרוֹן אֵלָיו אֶל־עִיר דָּוִיד וַיַּטֵּהוּ אֶל־בֵּית
14 עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי׃ וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עִם־בֵּית
עֹבֵד אֱדֹם בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית
עֹבֵד־אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃

יד CAP. XIV.

וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ־צֹר מַלְאָכִים אֶל־דָּוִיד וַעֲצֵי
2 אֲרָזִים וְחָרָשֵׁי קִיר וְחָרָשֵׁי עֵצִים לִבְנוֹת לוֹ בָּיִת׃ וַיֵּדַע חורם קרי
דָּוִיד כִּי־הֱכִינוֹ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל כִּי־נִשֵּׂאת
לְמַעְלָה מַלְכוּתוֹ בַּעֲבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃
3 וַיִּקַּח דָּוִיד עוֹד נָשִׁים בִּירוּשָׁלִָם וַיּוֹלֶד דָּוִיד עוֹד בָּנִים
4 וּבָנוֹת׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַיְלוּדִים אֲשֶׁר הָיוּ־לוֹ בִּירוּשָׁלִָם
5 שַׁמּוּעַ וְשׁוֹבָב נָתָן וּשְׁלֹמֹה׃ וְיִבְחָר וֶאֱלִישׁוּעַ וְאֶלְפָּלֶט׃ 6
7 וְנֹגַהּ וְנֶפֶג וְיָפִיעַ׃ וֶאֱלִישָׁמָע וּבְעֶלְיָדָע וֶאֱלִיפָלֶט׃
8 וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי־נִמְשַׁח דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל־פְּלִשְׁתִּים לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִיד וַיִּשְׁמַע
9 דָּוִיד וַיֵּצֵא לִפְנֵיהֶם׃ וּפְלִשְׁתִּים בָּאוּ וַיִּפְשְׁטוּ בְּעֵמֶק
10 רְפָאִים׃ וַיִּשְׁאַל דָּוִיד בֵּאלֹהִים לֵאמֹר הַאֶעֱלֶה עַל־
פְּלִשְׁתִּיִּים וּנְתַתָּם בְּיָדִי וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה עֲלֵה וּנְתַתִּים יתיר י׳
11 בְּיָדֶךָ׃ וַיַּעֲלוּ בְּבַעַל־פְּרָצִים וַיַּכֵּם שָׁם דָּוִיד וַיֹּאמֶר

דויד

v. 7. a) *Venerunt autem arcam Dei*, v. 3. 1 Reg. 1, 38. 44. *super plaustro nouo*, Philistæos imprudenter imitati, 1 Sam. 6, 7. quum humeris portanda fuisset, Num. 7, 9. coll. infra c. 15, 2. & not. 2 Sam. 6, 3. b) vbi per 20. annos fuerat, 1 Sam. 7, 1. 2. c) *Vzza vero*, v. 8--10. *&* *Achio*, frater eius, *ducebant* arcam *plaustro*, c. 20, 1. 1 Sam. 6, 7. 10. Esa. 11, 6. vt Vzza a latere arcæ esset, Achio vero eam præcederet, 2 Sam. 6, 4.

v. 8. d) *ludebant*, c. 15, 29. i. e. sec. Ion. 2 Sam. 6, 5. *laudes dicebant*, sec. Targ. *saltabant*, coll. Exod. 32, 6.

v. 9. e) *ad aream Chidonis* s. *exitii*, coll. Iob. 21, 20. quæ etiam *Nachon* s. *percussionis* Vzzæ dicta est 2 Sam. 6, 6. f) *ad tenendum Arcam*, contra seuerum interdictum Num. 4, 15. 20. *quod lapsarent* vel hærerent *boues*, currum trahentes. Vide not. 2 Sam. 6, 6.

v. 10. g) i. e. *coram Arca Dei*, quæ specialis Dei præsentiæ symbolum erat, v. 8.

v. 12. h) *Timuit quoque Dauid Deum*. 2 Sam. 6, 9. i) *quomodo!* Sic etiam per ה Dan. 10, 17. alias per א, vt Gen. 44, 34. Coh. 4, 11.

v. 13. k) *Itaque non diuertere eam fecit ad se*, v. 12. coll. Kal Gen. 19, 2. 3. Exod. 3, 3. 4 -- *sed auertit* vel diuertere curauit *eam*. 2 Sam. 3, 27. c. 6, 10. in ædes *Obed-Edomi*, ex ianitoribus Leuitis, c. 15, 18. *Gathensis*, 2 Sam. 6, 20. habitatione.

CAP. XIV, v. 1. l) *Miserat autem Churam* s. *Chiram*, *rex Tyri*, *nuntios ad Dauidem* cet. 2 Sam. 5, 11. Narratur hoc capite I. *Hiramum legatos*, & ligna ac artifices ad exstruendum Dauidi palatium misisse, v. 1. 2. II. *Dauidem* plures *liberos* ex pluribus vxoribus Hierosolymæ *procreasse*, v. 3 -- 6. III. *duas victorias* a Philistæis reportasse, v. 7 -- 17.

---

v. 7. ועזא per *Paschta* 1. & sic fe. 5. v. 12. האלהים sic per *Mun.* loco *Meth.* 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. v. 14. Prius עבד per *Merca* 1. 2. 3. 5. 14. At reliqui per *Makk.* manente nihilominus *Kadma* super præcedente voce, irregulariter. CAP. XIV, v. 1. חירם sic in textu sine nota 3. 6 -- 10. 12 -- 16. 19. 20. 21. 23. contra *Maf.* Gen. 36, 5. צר per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 12. 14. 20. 24. Reliqui per *Merca* sec. *Maf. Erff.* v. 8. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 10. 19. 20. 21. 22. 23. v. 10. פלשתים sic in textu sine nota 2. 11. 12. 13. 16. 21. 23. contra *Maf. Erff.* v. 11. ויעלו per *Merca* 5. 24. sec. *Maf. impr.* Ex. 6, 6. At ויעלו בבעל 1. ויכם sic per *Makk.* & *Segol* 2. 3. 5.

דָּוִיד פָּרַץ הָאֱלֹהִים אֶת־אוֹיְבַי בְּיָדִי כְּפֶרֶץ מָיִם עַל־כֵּן
קָרְאוּ שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בַּעַל פְּרָצִים׃ 12 וַיַּעַזְבוּ־שָׁם אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשָּׂרְפוּ בָּאֵשׁ׃
13 וַיֹּסִיפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְשְׁטוּ בָּעֵמֶק׃ 14 וַיִּשְׁאַל עוֹד דָּוִיד
בֵּאלֹהִים וַיֹּאמֶר לוֹ הָאֱלֹהִים לֹא תַעֲלֶה אַחֲרֵיהֶם הָסֵב
מֵעֲלֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוּל הַבְּכָאִים׃ טו וִיהִי
כְּשָׁמְעֲךָ אֶת־קוֹל הַצְּעָדָה בְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים אָז תֵּצֵא
בַמִּלְחָמָה כִּי־יָצָא הָאֱלֹהִים לְפָנֶיךָ לְהַכּוֹת אֶת־מַחֲנֵה
פְלִשְׁתִּים׃ 16 וַיַּעַשׂ דָּוִיד כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ הָאֱלֹהִים וַיַּכּוּ אֶת־
מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים מִגִּבְעוֹן וְעַד־גָּזְרָה׃ 17 וַיֵּצֵא שֵׁם־דָּוִיד
בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וַיהוָה נָתַן אֶת־פַּחְדּוֹ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃

CAP. XV. טו וַיַּעַשׂ־לוֹ בָתִּים בְּעִיר דָּוִיד וַיָּכֶן מָקוֹם לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים
וַיֶּט־לוֹ אֹהֶל׃ 2 אָז אָמַר דָּוִיד לֹא לָשֵׂאת אֶת־
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי אִם־הַלְוִיִּם כִּי־בָם ׀ בָּחַר יְהוָה לָשֵׂאת
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וּלְשָׁרְתוֹ עַד־עוֹלָם׃
3 וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְרוּשָׁלָם
לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ׃
4 וַיֶּאֱסֹף דָּוִיד אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת־הַלְוִיִּם׃
ה לִבְנֵי קְהָת אוּרִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים׃
6 לִבְנֵי מְרָרִי עֲשָׂיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו מָאתַיִם
7 וְעֶשְׂרִים׃ לִבְנֵי גֵרְשׁוֹם יוֹאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה
8 וּשְׁלֹשִׁים׃ לִבְנֵי אֱלִיצָפָן שְׁמַעְיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו
9 מָאתָיִם׃ לִבְנֵי חֶבְרוֹן אֱלִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו
י שְׁמוֹנִים׃ לִבְנֵי עֻזִּיאֵל עַמִּינָדָב הַשָּׂר וְאֶחָיו
מֵאָה וּשְׁנֵים עָשָׂר׃
11 וַיִּקְרָא דָוִיד לְצָדוֹק וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם לְאוּרִיאֵל
12 עֲשָׂיָה וְיוֹאֵל שְׁמַעְיָה וֶאֱלִיאֵל וְעַמִּינָדָב׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם
אַתֶּם רָאשֵׁי הָאָבוֹת לַלְוִיִּם הִתְקַדְּשׁוּ אַתֶּם וַאֲחֵיכֶם
והעליתם

a) *instar rupturæ aquarum*, 2 Sam. 5, 20. Vide sis notas vberiores.

v. 12. b) 2 Sam. 5, 21.

v. 13. c) 2 Sam. 5, 22. d) *& diffuderunt se in eadem valle Rephaim*, v. 9.

v. 14. e) *Ideo etiam Dauid iterum consuluit Deum*, v. 10. f) sed *diuerte* te & exercitum tuum, Cant. 6, 5. 2 Par. 13, 13. *ab eis*, Gen. 42, 24. *vt* per stratagema *ad eos venias ex aduerso*, Exod. 28, 27. Deut. 1, 1. *mororum*, v. 15. 2 Sam. 5, 23.

v. 15. g) 2 Sam. 5, 24.

v. 16. h) Gen. 6, 22. c. 7, 5. cet. i) *a Gibeone*, c. 8, 29. c. 9, 35. siue *Geba*, eadem significatione, 2 Sam. 5, 25. *vsque ad Gezeram*, c. 7, 28. in tribu Ephraim, Ios. 10, 33. c. 16, 3. 10. Iud. 1, 19. vel aliam Philistæorum, coll. infra c. 20, 4. & 1 Reg. 9, 15. 16.

v. 17. k) *Et exiit nomen* ac fama *Dauidis*, c. 17, 8. 2 Sam. 7, 9. Ezech. 16, 14. l) *dedit terrorem eius*, i. e. formidabilem omnibus eum reddidit. cf. Esth. 8, 17. c. 9, 2. cet.

CAP. XV, v. 1. m) *Fecit sibi etiam*, ex lignis ab Hiramo missis, c. 14, 1. *domos* & plura ædificia regia, Coh. 2, 4. *in vrbe Dauidis* c. 11, 5. *& locum parauit*, v. 3. 12. *pro arca* fœderis *Dei*. v. 2. 3. 25. 26. *eique tentorium tetendit*, c. 16, 1. 2 Sam. 6, 17. Narratur hic I. *Quomodo Dauid omnia* ad solemnem Arcæ deductionem *præparauerit*, v. 1-13. II. *Quam honorifice* eam *transtulerit*, v. 14-28. III. Quomodo *Michal* eum exultantem irriserit, v. 29.

v. 3. n) *Igitur* denuo *conuocauit Dauid* vniuersum Israelem, c. 13, 5. c. 28, 1. o) ad *transferendum*, v. 12. 14. 25. c. 13, 6. ex ædibus Obed-Edomi, c. 13, 14. coll. 2 Sam. 6, 12. p) *in locum suum*, *quem ei præparauerat*, v. 1. 12.

v. 11. שֵׁם־ cum *Meth.* fe. 1. v. 15. בְּשָׁמְעֲךָ sine *Gaiah* 2. 3. 22. 23. v. 17. Particulam אֶת־ omittunt 3. 20. & in textu 6. 9. CAP. XV, v. 1. ויט sic 1. 3. 5. 6. 9. 20. v. 2. לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה: ita 2. Porro pro posteriori האלהים habent יְהוָה: v. 8. שמעיה השר ואחיו ita 1. 2. 3. & sic fu, 5.

וְהַעֲלִיתֶם אֵת אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הֲכִינוֹתִי לוֹ׃

13 כִּי לְמַבָּרִאשׁוֹנָה לֹא אַתֶּם פָּרַץ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּנוּ כִּי־לֹא

14 דְרַשְׁנֻהוּ כַּמִּשְׁפָּט׃ וַיִּתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְהַעֲלוֹת

טו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־הַלְוִיִּם אֵת

אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כִּדְבַר יְהוָה בִּכְתֵפָם

16 בַּמֹּטוֹת עֲלֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם

לְהַעֲמִיד אֶת־אֲחֵיהֶם הַמְשֹׁרְרִים בִּכְלֵי־שִׁיר נְבָלִים

וְכִנֹּרוֹת וּמְצִלְתָּיִם מַשְׁמִיעִים לְהָרִים־בְּקוֹל לְשִׂמְחָה׃

17 וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם אֵת הֵימָן בֶּן־יוֹאֵל וּמִן־

אֶחָיו אָסָף בֶּן־בֶּרֶכְיָהוּ וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי אֲחֵיהֶם אֵיתָן בֶּן־

18 קוּשָׁיָהוּ׃ וְעִמָּהֶם אֲחֵיהֶם הַמִּשְׁנִים זְכַרְיָהוּ בֵּן וְיַעֲזִיאֵל

וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל ׀ וְעֻנִּי אֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וּמַעֲשֵׂיָהוּ

וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל

19 הַשֹּׁעֲרִים׃ וְהַמְשֹׁרְרִים הֵימָן אָסָף וְאֵיתָן בִּמְצִלְתַּיִם

כ נְחֹשֶׁת לְהַשְׁמִיעַ׃ וּזְכַרְיָה וַעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל

וְעֻנִּי וֶאֱלִיאָב וּמַעֲשֵׂיָהוּ וּבְנָיָהוּ בִּנְבָלִים עַל־עֲלָמוֹת׃

21 וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ

22 בְּכִנֹּרוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית לְנַצֵּחַ׃ וּכְנַנְיָהוּ שַׂר־הַלְוִיִּם

23 בְּמַשָּׂא יָסֹר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא׃ וּבֶרֶכְיָה וְאֶלְקָנָה

24 שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃ וּשְׁבַנְיָהוּ וְיוֹשָׁפָט וּנְתַנְאֵל וַעֲמָשַׂי

וּזְכַרְיָהוּ וּבְנָיָהוּ וֶאֱלִיעֶזֶר הַכֹּהֲנִים מַחְצְצְרִים בַּחֲצֹצְרוֹת יתיר צ'

לִפְנֵי אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְעֹבֵד אֱדֹם וִיחִיָּה שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃

כה וַיְהִי דָוִיד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים

הַהֹלְכִים לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מִן־בֵּית עֹבֵד־

26 אֱדֹם בְּשִׂמְחָה׃ וַיְהִי בֶּעְזֹר הָאֱלֹהִים אֶת־

הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה־פָרִים

27 וְשִׁבְעָה אֵילִים׃ וְדָוִיד מְכֻרְבָּל ׀ בִּמְעִיל בּוּץ וְכָל־הַלְוִיִּם

הַנֹּשְׂאִים אֶת־הָאָרוֹן וְהַמְשֹׁרְרִים וּכְנַנְיָה הַשַּׂר הַמַּשָּׂא אש' בפתח

הַמְשֹׁרְרִים

a) *vt transferatis*, v. 3. 14. b) i. e. per ellipsin, *in locum, quem ei paraui*, coll. v. 3. Exod. 23, 20. 2 Par. 1, 4.

v. 13. c) Nam *propterea, quod* initio s. *prima vice*, Gen. 13, 4. quum scil. Arcam transferre vellemus, supra c. 13, 1. seqq. Similem compositionem particularum confer 2 Par. 30, 3. d) *vos non adfuistis*, vel non sanctificastis vos, & arcam baiulastis, v. 12. e) c. 13, 11. f) c. 10, 14. g) *debito modo*. Leu. 9, 16. Ios. 6, 15.

v. 15. h) *Et baiularunt* Leuitæ, v. 2. i) *humeris*, inquam, *suis*. Num. 7, 9. & *vectibus*, Leu. 26, 13. Num. 13, 28. *super ipsos* positam vel *in se* susceptam arcam portarunt.

v. 16. k) *resonantes*, v. 19. 28. Ps. 150, 5. *ita vt attollerent* symphoniam *voce* musica, 2 Par. 5, 13. *ad* testandam s. excitandam piam *lætitiam*. cf. v. 25. 2 Par. 29, 30.

v. 17. l) c. 6, 18. m) v. 19. 23. c. 16, 5. 7. 37. c. 6, 24. n) c. 6, 29.

v. 18. o) *Et cum illis* tribus primariis, v. 17. constituti etiam sunt *fratres eorum*, v. 12. 16. *secundi ordinis*, c. 16, 5. 1 Sam. 15, 9. Esth. 10, 3. Ezr. 1, 10. *Zacharias & Ben* etc.

v. 19. p) *Cantores autem*, v. 16. 17. adstabant *cum cymbalis* ex *ære* s. æneis, 1 Reg. 7, 15. *ad resonandum*, vt sonus procul audiretur. v. 16. c. 16, 5. 42.

v. 20. q) *cum nablis* s. *psalteriis* aderant, siue sec. Vulg. *in nablis cantabant super Alamoth*: quod aliis *instrumenti*, aliis *toni musici* nomen fuit. Vide notas vberiores h. l. & Ps. 46, 1.

v. 21. r) *citharis* canebant, v. 16. 28. *super Scheminith*, de quo vide not. Ps. 6, 1. & 12, 1. s) *ad cantum continuandum*. cf. not. Hab. 3, 19. Ps. 4, 2. & 40, 1. Bar. 3, 8.

---

v. 12. אֶת־ per *Makk.* & *Segol* 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 1. 5. v. 13. לְמַבָּרִאשׁוֹנָה sic vna cum *Merca* 3. 5 -- 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 24. sec. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 23, 21. Reliqui pro *Merca* habent *Meth.* Porro לְמִבָּרִאשׁוֹנָה *Mem* per *Chirek* 1. 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 16. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 21. 22. 23. המשררים per *Chatephpat.* 1. 2. 22. להרים cum *Meth. milra* fe. 5. at *milel* 1. 16. משמיעים להרים ita 2. 6. 9. 20. at משמיעים להרים 3. v. 18. ויחיאל sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 19. והמשררים sic per *Mun.* loco *Meth.* 1. 3. 5. 24. v. 20. וזכריהו ita cum *Schurek* in fine 3. sic fe. 2. & fu. 5. וְעֻזִּיאֵל sic per *Kibbuts* cum seq. *Dag.* 1. 3. quomodo & LXX. legerunt. v. 21. ואליפלהו per *Chatephpat.* 5. 6. 9. 20. & sic supra v. 18. iidem. v. 24. ושבניהו per *Caph* loco *Beth* 8. 20. & in textu 6. 9. v. 25. עבד cum *Meth.* 2. 3. 5. v. 26. בעזר *Ain* per *Chatephsegol* 1. 7. 8. 11. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. & sic fe. 5. Reliqui per *Schua simplex*, excepto 3. qui בעזר per *Chatephpat.* præcedente *Pat.* habet, quomodo fu. 5. הלוים ita 7. 8. 10 -- 15. 21. 22. At הלוים [illegible] *Mun.* 1. & את־הלוים 5. 6. 9. 20. 24. v. 27. מכרבל per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20.

28 הַמְשֹׁרְרִים וְעַל־דָּוִיד אֵפוֹד בָּד׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים
אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר
וּבַחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתָּיִם מַשְׁמִעִים בִּנְבָלִים וְכִנֹּרוֹת׃
29 וַיְהִי אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה בָּא עַד־עִיר דָּוִיד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל
נִשְׁקְפָה׀ בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִיד מְרַקֵּד
Cap. XVI. יך וּמְשַׂחֵק וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ
2 דָּוִיד וַיַּקְרִיבוּ עֹלוֹת וּשְׁלָמִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ וַיְכַל
דָּוִיד מֵהַעֲלוֹת הָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם
3 יְהוָה׃ וַיְחַלֵּק לְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה
לְאִישׁ כִּכַּר־לֶחֶם וְאֶשְׁפָּר וַאֲשִׁישָׁה׃
4 וַיִּתֵּן לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה מִן־הַלְוִיִּם
מְשָׁרְתִים וּלְהַזְכִּיר וּלְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיהוָה אֱלֹהֵי
ה יִשְׂרָאֵל׃ אָסָף הָרֹאשׁ וּמִשְׁנֵהוּ זְכַרְיָה יְעִיאֵל
וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל וּמַתִּתְיָה וֶאֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וְעֹבֵד
אֱדֹם וִיעִיאֵל בִּכְלֵי נְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת וְאָסָף בַּמְצִלְתַּיִם
6 מַשְׁמִיעַ׃ וּבְנָיָהוּ וְיַחֲזִיאֵל הַכֹּהֲנִים בַּחֲצֹצְרוֹת תָּמִיד
7 לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־הָאֱלֹהִים׃ בַּיּוֹם הַהוּא אָז נָתַן
דָּוִיד בָּרֹאשׁ לְהֹדוֹת לַיהוָה בְּיַד־אָסָף וְאֶחָיו׃
8 9 הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו׃
י שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ
11 בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְהוָה׃ דִּרְשׁוּ יְהוָה
12 וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה
13 מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיהוּ׃ זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי
14 יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ
טו מִשְׁפָּטָיו׃ זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה
16 לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ
17 לְיִצְחָק׃ וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
18 עוֹלָם׃ לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבֶל קמץ בז״ק
נחלתכם

v. 28. a) *Omnes vero Israelitæ deducebant*, v. 3. 14. b) Pſ. 47, 6. c) v. 24. c. 13, 8. c. 16, 6. d) *reſonantes*, v. 16. 19.

v. 29. e) Vide not. 2 Sam. 6, 16. 20.

CAP. XVI, v. 1. f) Sic *igitur adduxerunt* vel *intulerunt* arcam Dei, v. 4. c. 13, 1. 25. & *collocauerunt eam*, 2 Sam, 6, 17. *in tentorio, quod Dauid ei tetenderat*, c. 15, 1. 3. 2 Par. 1, 4. & deinde *obtulerunt holocauſta*, v. 2. Leu. 1, 3. & *ſalutaria ſacra*, v. 2. Exod. 24. 5. Leu. 3, 1. *coram Deo*. c. 13, 8. Nimir. Dauid I. *intromiſſa arca* in tabernaculum Sionis, victimas offert, populo benedicit & conuiuium præbet, v. 1--3. II. *Leuitas, cantores* ad Arcam Dei *conſtituit*, v. 4--6. III. *Canticum*, a ſe in laudem Dei compoſitum, *illis commendat*, v. 7--36. IV. *Sacerdotes* vero, aliosque Leuitas, ad quotidiana ſacra coram Tabernaculo Moſis *Gibeone* relinquit, v. 37--43.

v. 3. g) Vulg. *tortam panis*, 1 Sam. 10, 3. & *pulchrum* ſ. honeſtum *fruſtum* carnis, 2 Sam. 6, 19. & *lagenam* ſ. vaſculum *vini* (4) 2 Sam. 6, 19. Hoſ. 3, 1. Cant. 2, 5.

v. 4. h) *Conſtituitque*, v. 7. coram Arca Dei, v. 1. 6. 37. ex Leuitis *miniſtrantes*, qui miniſtrarent, v. 37. c. 6, 17. *idque ad commemorandum*. Exod. 20, 21. Eſa. 12, 4. & *ad confitendum* ſ. gratias agendum, v. 7. 8. 41. & *ad laudes dicendas*, v. 36. c. 23, 5. *Iehouæ, Deo Iſraelis*, c. 15, 12. 14. Quem in finem Dauid Pſalmos XCVI. CV. & CVI. compoſuit, quos contractos ad vnam formulam infra v. 8. ſeqq. exhibet huius libri Auctor.

v. 5. i) *Aſaph*, c. 6, 24. *caput* ſ. primus fuit, v. 7. 37. & *ſecundus ab illo*, c. 15, 18. k) *dum Aſaph cymbalis ſonum ederet* vel *audiri faceret*, v. 42. c. 15, 16. 19.

v. 29. ברית ſic per *Mun.* 1. 2. 3. 5 -- 11. 13. 14. 19. 20. Reliqui per *Makk.* CAP. XVI, v. 1. ויצינו אתו ita 6. 9. 20. v. 5. במצלתים *Mem* ſine *Dag.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. At præfixum ב per *Chirek* 2. 3. contra *Maſ. impr.* & *Erff.* v. 7. ההוא per *Sakephk.* 12. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* ביד per *Merca* 1. 3. 6. 9. 20. & ſic fu. 5. v. 11. בקשו ſine *Dag.* 6. 9. 20., contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 12. זכרו per *Makp.* 2. 3. 6. 9. 20. ſic fu. 5. v. 18. לך אתן ארץ ita 1. 2. 6. 9. 20. & ſic fu. 5., בנען *Nun* per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 21. 23. contra *Maſ. impr.*

19 נַחֲלַתְכֶם׃ בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים
כ בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־
21 עַם אַחֵר׃ לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח
22 עֲלֵיהֶם מְלָכִים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי קמץ בז״ק
23 אַל־תָּרֵעוּ׃ שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ
24 מִיּוֹם־אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־
כה כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה
26 וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ כִּי כָּל־אֱלֹהֵי
27 הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃ הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו
28 עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ׃ הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ
29 לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה
ל וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ חִילוּ
31 מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃ יִשְׂמְחוּ
32 הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ׃ יִרְעַם
33 הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ׃ אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי
34 הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ׃ הוֹדוּ
לה לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי
יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ
36 לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעוֹלָם וְעַד הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל
37 לַיהוָה׃ וַיַּעֲזָב־שָׁם לִפְנֵי אֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה לְאָסָף וּלְאֶחָיו לְשָׁרֵת לִפְנֵי הָאָרוֹן תָּמִיד
38 לִדְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ וְעֹבֵד אֱדֹם וַאֲחֵיהֶם שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה
39 וְעֹבֵד אֱדֹם בֶּן־יְדִיתוּן וְחֹסָה לְשֹׁעֲרִים׃ וְאֵת ׀ צָדוֹק
הַכֹּהֵן וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה בַּבָּמָה אֲשֶׁר
מ בְּגִבְעוֹן׃ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה עַל־מִזְבַּח הָעֹלָה תָּמִיד
לַבֹּקֶר וְלָעָרֶב וּלְכָל־הַכָּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה אֲשֶׁר צִוָּה
41 עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן וּשְׁאָר הַבְּרוּרִים
אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת לְהֹדוֹת לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

ועמהם

v. 19. a) *Quum essetis*, & maiores vestri *adhuc essent*, Ps. 105, 12. *homines* exigui *numeri*, Gen. 34, 30. *sicut* ipsa *paucitas*, Esa. 1, 9. & *peregrinantes in ea*. Gen. 23, 4. c. 37, 27. cet.

v. 20. b) *Iuerunt enim* maiores nostri *a gente ad gentem*. Ps. 105, 13. coll. Gen. 12, 1. 6. 8. 10. cet.

v. 21. c) *Nec tamen permisit* &c. Ps. 105, 14.

v. 22. d) Ps. 105, 15. Hic abrumpitur Ps. CV. qui multo longior est, vt subiiciantur verba Psalmi XCVI. paucis mutatis.

v. 23. e) Vid. Ps. 96, 1. 2.

v. 24. f) Loquitur de vocatione gentium, per Apostolos facta. Matth. 28, 19. Marc. 16, 15. Act. 1, 8. cf. not. ad Ps. 96, 3.

v. 25. g) cf. Ps. 96, 4.

v. 26. h) *res vanæ & imaginariæ* sunt. Hab. 2, 18. Ps. 96, 5.

v. 27. i) *Maiestas & gloria* Ps. 8, 2. 6. *coram eo* sunt: Ps. 96, 6. *potentia*, v. 28. & *lætitia* (2) Neh. 8, 10. est *in loco* & sanctuario *eius*.

v. 28. k) Ps. 96, 7.

v. 29. l) Ps. 96, 8. 9.

v. 30. m) Ps. 96, 9. n) Ps. 93, 1. & 96, 10.

v. 33. o) Ps. 96, 13.

v. 34. p) præmittunt Syr. & Ar. *Dixit etiam* David: *Gratias agite* s. *Confitemini* Iehouæ, v. 8. Hæc enim non sequuntur in Ps. 96, 14. sed cum aliis concinunt. Vide Ps. 106, 1. & 107, 1.

v. 35. q) Ier. 31, 7. Hos. 14, 3. r) Vide Ps. 106, 47.

v. 36. s) Ps. 41, 14. & 107, 48. t) *Dixerunt autem vniversus populus*, c. 13, 4. adprobantes, quæ canebantur, *Amen!* Vide not. Num. 5, 22. Deut. 27, 15. Ier. 11, 5. Neh. 8, 6. 1 Cor. 14, 16. u) & *laudando* laudarunt *Dominum*, s. laudes & Halleluia dixerunt *Domino*. v. 4. Esa. 64, 10. Ps. 106, 48. Apoc. 19, 3.

---

v. 20. ויתהלכו sic sine *Meth.* 1. 2. 3. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. Reliqui cum illo. v. 29. והשתחוו cum præfixo ' *Vau Orientales.* v. 38. ידיתון cum *Kri* ידותון 7. 8. 11. 13. 14. 16. 21. item 1. qui vero in textu scribit ידיתֻן per *Kibbuts* contra *Mas. impr.* Ps. 77, 1.

42 וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן חֲצֹצְרוֹת וּמְצִלְתַּיִם לְמַשְׁמִיעִים
43 וּכְלֵי שִׁיר הָאֱלֹהִים וּבְנֵי יְדוּתוּן לַשָּׁעַר׃ וַיֵּלְכוּ כָל־
הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ וַיִּסֹּב דָּוִיד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ׃

CAP. XVII. יז וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָשַׁב דָּוִיד בְּבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־
נָתָן הַנָּבִיא הִנֵּה אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית הָאֲרָזִים וַאֲרוֹן בְּרִית־
2 יְהוָה תַּחַת יְרִיעוֹת׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־דָּוִיד כֹּל אֲשֶׁר
3 בִּלְבָבְךָ עֲשֵׂה כִּי הָאֱלֹהִים עִמָּךְ׃ וַיְהִי
4 בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי דְּבַר אֱלֹהִים אֶל־נָתָן לֵאמֹר׃ לֵךְ
וְאָמַרְתָּ אֶל־דָּוִיד עַבְדִּי כֹּה אָמַר יְהוָה לֹא אַתָּה תִּבְנֶה־
ה לִּי הַבַּיִת לָשָׁבֶת׃ כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר
הֶעֱלֵיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶהְיֶה מֵאֹהֶל אֶל־
6 אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן׃ בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל־
יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת־אַחַד שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית
7 אֲרָזִים׃ וְעַתָּה כֹּה־תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִיד כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֲנִי לְקַחְתִּיךָ מִן־הַנָּוֶה מִן־אַחֲרֵי הַצֹּאן לִהְיוֹת
8 נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ
וָאַכְרִית אֶת־כָּל־אוֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם כְּשֵׁם
9 הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃ וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל
וּנְטַעְתִּיהוּ וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא־יוֹסִיפוּ בְנֵי־
י עַוְלָה לְבַלֹּתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה׃ וּלְמִיָּמִים אֲשֶׁר צִוִּיתִי
שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהִכְנַעְתִּי אֶת־כָּל־אוֹיְבֶיךָ
11 וָאַגִּד לָךְ וּבַיִת יִבְנֶה־לְּךָ יְהוָה׃ וְהָיָה כִּי־מָלְאוּ יָמֶיךָ
לָלֶכֶת עִם־אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימוֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר
12 יִהְיֶה מִבָּנֶיךָ וַהֲכִינוֹתִי אֶת־מַלְכוּתוֹ׃ הוּא יִבְנֶה־לִּי בָּיִת
13 וְכֹנַנְתִּי אֶת־כִּסְאוֹ עַד־עוֹלָם׃ אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב וְהוּא
יִהְיֶה־לִּי לְבֵן וְחַסְדִּי לֹא־אָסִיר מֵעִמּוֹ כַּאֲשֶׁר הֲסִירוֹתִי
14 מֵאֲשֶׁר הָיָה לְפָנֶיךָ׃ וְהַעֲמַדְתִּיהוּ בְּבֵיתִי וּבְמַלְכוּתִי עַד־
הָעוֹלָם וְכִסְאוֹ יִהְיֶה נָכוֹן עַד־עוֹלָם׃ טו כְּכֹל
הַדְּבָרִים

v. 42. a) *Cum illis, inquam*, v. 41. nimir. Tſadoko, & Sacerdotibus, v. 39. erant vel *reliquit* etiam v. 37. *Hemanem & Ieduthun* v. 41. cum *tubis* v. 6. & *cymbalis*, v. 5. ſubintell. ב ex v. 6. *vt reſonarent*, v. 5. c. 15, 16. 19. *aliisque inſtrumentis muſicis Dei*, quibus in Dei honorem ſacra cantica perſonabant. cf. c. 25, 7. 2 Par. 7, 6. c. 29, 27. *Filii autem Iedut hunis*, Obed-Edom & Choſa, v. 38. c. 25, 1. 3. *ad portam* ſcil. Tabernaculi, v. 39. conſtituti erant: vt poſtea Levitæ ianitores Templi fuerunt. cf. c. 26, 13.

v. 43. b) v. 2. Vide not. 2 Sam. 6, 20.

CAP. XVII, v. 1. c) Vide not. 2 Sam. 7, 1. d) 2 Sam. 7, 2. e) Exod. 26, 1. 7. coll. ſupra c. 15, 1. c. 16, 1. c. 28, 2. Hic I. Dauid *de condendo Templo* pie cogitat & deliberat, v. 1. 2. ſed a Deo per Nathanem prohibetur, v. 4 -- 6. Qui tamen II. poſt commemorata *Dei in Dauidem collata beneficia*, v. 7 -- 10. ei prædicit futurum, *vt filius eius, cuius æternum* foret *regnum*, id ædificaret, v. 11 -- 15. Quare III. Dauid *gratias Deo* multis *agit*, v. 16 -- 22. & promiſsionis diuinæ *implementum* humiliter *petit*, v. 23 - 27.

v. 2. f) Vide not. 2 Sam. 7, 3.

v. 3. g) quum interdiu cum Nathane deliberaſſet. 2 Par. 1, 7. Eſth. 6, 1. h) cf. not. 2 Sam. 7, 4.

v. 4. i) Vid. 2 Sam. 7, 5.

v. 5. k) *ſed fui* ſcil. *ambulans*, ex ſequ. v. 6. & 2 Sam. 7, 6. *ex tentorio in tentorium*. Kimchi: ex tentorio in deſertis, Gilgalem, inde Silunte m, porro Noben, dehinc Gibeonem. coll. not. Pſ. 78, 60. l) *Et* ſic *ex tabernaculo*, Exod. 26, 1. ſeqq. ſcil. *ad tabernaculum* aliud. Significabatur, Eccleſiam ex vna gente ad alteram migraturam.

v. 6. m) 2 Sam. 7, 7.

CAP. XVII, v. 3. דבר per *Makk.* 7. : 8. 10. 13. 19. v. 4. לא ſic per *Merca* 1. 3. 5. 7. 8. 10 -- 16. 19 -- 24. Reliqui per *Makk.* Sed לא אתה 2. v. 5. ישראל cum præmiſſo בני 6. 9. 20. v. 6. בכל ſic per *Merca* 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. 24. & ſic ſe. 5. ſecund. *Maſ.* impr. Ex. 6, 6. At reliqui per *Mun.* „את־עמי *Orientales* (vt videntur) את ſcribunt, ſed non legunt.„ Pro למה ſe. מדוע 2. v. 7. כה־תאמר ſic 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 19. & ſic ſe. 5. at כה תאמר 1. & ſic fu. 5. Reliqui כה תאמר irregulariter. v. 10. לך *Lamed* ſine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 15. 20. 22. & ſic fu. 5. v. 12. לי ſine *Dag.* 3. 5. 7. 8.

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּכְכֹל הֶחָזוֹן הַזֶּה כֵּן דִּבֶּר נָתָן אֶל־
דָּוִיד׃
16 וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִיד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר מִי־אֲנִי יְהוָה
17 אֱלֹהִים וּמִי בֵיתִי כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד־הֲלֹם׃ וַתִּקְטַן זֹאת
בְּעֵינֶיךָ אֱלֹהִים וַתְּדַבֵּר עַל־בֵּית־עַבְדְּךָ לְמֵרָחוֹק
18 וּרְאִיתַנִי כְּתוֹר הָאָדָם הַמַּעֲלָה יְהוָה אֱלֹהִים׃ מַה־יּוֹסִיף
עוֹד דָּוִיד אֵלֶיךָ לְכָבוֹד אֶת־עַבְדֶּךָ וְאַתָּה אֶת־עַבְדְּךָ
19 יָדָעְתָּ׃ יְהוָה בַּעֲבוּר עַבְדְּךָ וּכְלִבְּךָ עָשִׂיתָ אֵת כָּל־
כ הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת לְהֹדִיעַ אֶת־כָּל־הַגְּדֻלּוֹת׃ יְהוָה אֵין
כָּמוֹךָ וְאֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ בְּאָזְנֵינוּ׃
21 וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ אֲשֶׁר הָלַךְ הָאֱלֹהִים
לִפְדּוֹת לוֹ עָם לָשׂוּם לְךָ שֵׁם גְּדֻלּוֹת וְנֹרָאוֹת לְגָרֵשׁ
22 מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר־פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם׃ וַתִּתֵּן אֶת־עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל ׀ לְךָ לְעָם עַד־עוֹלָם וְאַתָּה יְהוָה הָיִיתָ לָהֶם
23 לֵאלֹהִים׃ וְעַתָּה יְהוָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ עַל־עַבְדְּךָ
24 וְעַל־בֵּיתוֹ יֵאָמֵן עַד־עוֹלָם וַעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ וְיֵאָמֵן פתח בס״פ
וְיִגְדַּל שִׁמְךָ עַד־עוֹלָם לֵאמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
כה אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל וּבֵית־דָּוִיד עַבְדְּךָ נָכוֹן לְפָנֶיךָ׃ כִּי ׀ אַתָּה
אֱלֹהַי גָּלִיתָ אֶת־אֹזֶן עַבְדְּךָ לִבְנוֹת לוֹ בָּיִת עַל־כֵּן מָצָא
26 עַבְדְּךָ לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ׃ וְעַתָּה יְהוָה אַתָּה־הוּא
27 הָאֱלֹהִים וַתְּדַבֵּר עַל־עַבְדְּךָ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃ וְעַתָּה
הוֹאַלְתָּ לְבָרֵךְ אֶת־בֵּית עַבְדְּךָ לִהְיוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּי־
אַתָּה יְהוָה בֵּרַכְתָּ וּמְבֹרָךְ לְעוֹלָם׃ יח וַיְהִי אַחֲרֵי CAP. XVIII
כֵן וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּכְנִיעֵם וַיִּקַּח אֶת־גַּת וּבְנֹתֶיהָ
2 מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיַּךְ אֶת־מוֹאָב וַיִּהְיוּ מוֹאָב עֲבָדִים לְדָוִיד
3 נֹשְׂאֵי מִנְחָה׃ וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־הֲדַרְעֶזֶר מֶלֶךְ־צוֹבָה חֲמָתָה
4 בְּלֶכְתּוֹ לְהַצִּיב יָדוֹ בִּנְהַר־פְּרָת׃ וַיִּלְכֹּד דָּוִיד מִמֶּנּוּ אֶלֶף
רֶכֶב וְשִׁבְעַת אֲלָפִים פָּרָשִׁים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי
וַיְעַקֵּר דָּוִיד אֶת־כָּל־הָרֶכֶב וַיּוֹתֵר מִמֶּנּוּ מֵאָה רָכֶב׃

a) Vid. 2 Sam. 7, 17. v. 16. b) Vide not. 2 Sam. 7, 18. v. 17. c) *Immo paruum fuit hoc*, quod regnum mihi tradidisti, v. 16. *in oculis tuis*, c. 19, 3. *o Deus! ideoque locutus es de familia serui tui*, v. 4. 7. 10. 16. 23. 24. 26. *in futurum*, s. de eo, quod adhuc longe remotum est; dum mihi & posteris meis æternum in Messia regnum promisisti. 2 Sam. 7, 19. d) *Et ita respexisti me*, Ps. 31, 8. vel *prouidisti mihi hanc celsitudinem* s. de tanto gradu ac dignitate, coll. Gen. 22, 8. 14. *secundum ordinem* & successionem *hominum*, Esth. 2, 12. 15. Cant. 1, 10. dum scil. posteri mihi humano ordine succedent, donec natus fuerit Messias, in quo promissa illa diuina maiestas æternum fulgebit. Vide notas uberiores ad h. l. v. 18. e) *Quid igitur addet amplius* Dauid loqui *ad te*, 2 Sam. 7, 20. *ad gloriam* illam, qua honorasti me *seruum tuum*? *Immo tu seruum tuum nouisti*, quod scil. intima cum veneratione hanc tuam gratiam agnoscat. v. 19. f) Vide not. 2 Sam. 7, 21. v. 20. g) 2 Sam. 7, 22. v. 21. h) 2 Sam. 7, 23. v. 22. i) *Et constituisti populum tuum* v. 21. eumque *confirmasti*, 2 Sam. 7, 24. k) sub Christo & regno ipsius, v. 12. 14. 23. l) Gen. 17, 7. v. 23. m) Vide not. 2 Sam. 7, 25. CAP. XVIII, v. 1. n) postquam nimir. Dauid Templum exstruere, sibi proposuisset, tantasque promissiones c. 17. accepisset. Narrantur hoc capite I. *quinque bella & victoriæ* Dauidis, v. 1--13. II. *Regis Thou gratulatio* & munera, v. 9. 10. III. Eorum munerum & bello adquisitorum *consecratio*, v. 11. IV. *Regni administratio* & summi ministri, v. 14--17.

v. 16. מי per *Mun.* 1. 2. 5. v. 17. ותדבר על־בית ita 3. 5. 6. 9. 20. v. 19. יהוה per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 20. & sic fe. 5. הגדולה sine *Dag.* 17. 18. 21. 22. 24. & *Bar.* sic fu. 5. At הגדלה *defect.* 3. contra *Mas.* 1. & *Erff.* להודיע sic *defect.* 1. 7. 8. 15. 22. 23. sec. *Mas.* 1. Alii *plene.* v. 26. אתה per *Merca mihra* 1. 2. 3. 6. 9. 13. 19. 20. & sic fu. 5. CAP. XVIII, v. 3. בנהר per *Makk.* 2. 3. sic fe. 5.

וַיָּבֹא אֲרַם דַּרְמֶשֶׂק לַעְזוֹר לַהֲדַרְעֶזֶר מֶלֶךְ צוֹבָה וַיַּךְ ה
דָּוִיד בַּאֲרָם עֶשְׂרִים־וּשְׁנַיִם אֶלֶף אִישׁ׃ וַיָּשֶׂם דָּוִיד 6
בַּאֲרַם דַּרְמֶשֶׂק וַיְהִי אֲרָם לְדָוִיד עֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה
וַיּוֹשַׁע יְהוָה לְדָוִיד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃ וַיִּקַּח דָּוִיד אֵת 7
שִׁלְטֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הָיוּ עַל־עַבְדֵי הֲדַרְעָזֶר וַיְבִיאֵם
יְרוּשָׁלִָם׃ וּמִטִּבְחַת וּמִכּוּן עָרֵי הֲדַרְעֶזֶר לָקַח דָּוִיד 8
נְחֹשֶׁת רַבָּה מְאֹד בָּהּ׀ עָשָׂה שְׁלֹמֹה אֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת
וְאֶת־הָעַמּוּדִים וְאֵת כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת׃ וַיִּשְׁמַע תֹּעוּ 9
מֶלֶךְ חֲמָת כִּי הִכָּה דָוִיד אֶת־כָּל־חֵיל הֲדַרְעֶזֶר מֶלֶךְ־
צוֹבָה׃ וַיִּשְׁלַח אֶת־הֲדוֹרָם־בְּנוֹ אֶל־הַמֶּלֶךְ־דָּוִיד לִשְׁאוֹל־ 10 יתיר ו׳
לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ עַל אֲשֶׁר נִלְחַם בַּהֲדַרְעֶזֶר וַיַּכֵּהוּ כִּי־
אִישׁ מִלְחֲמוֹת תֹּעוּ הָיָה הֲדַרְעָזֶר וְכֹל כְּלֵי זָהָב וָכֶסֶף
וּנְחֹשֶׁת׃ גַּם־אֹתָם הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לַיהוָה עִם־הַכֶּסֶף 11
וְהַזָּהָב אֲשֶׁר נָשָׂא מִכָּל־הַגּוֹיִם מֵאֱדוֹם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי
עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמֵעֲמָלֵק׃ וְאַבְשַׁי בֶּן־צְרוּיָה הִכָּה אֶת־ 12
אֱדוֹם בְּגֵיא הַמֶּלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף׃ וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם 13
נְצִיבִים וַיִּהְיוּ כָל־אֱדוֹם עֲבָדִים לְדָוִיד וַיּוֹשַׁע יְהוָה אֶת־
דָּוִיד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃ וַיִּמְלֹךְ דָּוִיד עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי 14
עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל־עַמּוֹ׃ וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה עַל־ 15
הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן־אֲחִילוּד מַזְכִּיר׃ וְצָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב 16
וַאֲבִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר כֹּהֲנִים וְשַׁוְשָׁא סוֹפֵר׃ וּבְנָיָהוּ בֶּן־ 17
יְהוֹיָדָע עַל־הַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי־דָוִיד הָרִאשֹׁנִים לְיַד
CAP. XIX. יט הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיָּמָת נָחָשׁ מֶלֶךְ
בְּנֵי־עַמּוֹן וַיִּמְלֹךְ בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶעֱשֶׂה־חֶסֶד׀ 2
עִם־חָנוּן בֶּן־נָחָשׁ כִּי־עָשָׂה אָבִיו עִמִּי חֶסֶד וַיִּשְׁלַח דָּוִיד
מַלְאָכִים לְנַחֲמוֹ עַל־אָבִיו וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִיד אֶל־אֶרֶץ
בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־חָנוּן לְנַחֲמוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי־עַמּוֹן 3
לְחָנוּן הַמְכַבֵּד דָּוִיד אֶת־אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי־שָׁלַח לְךָ
מְנַחֲמִים הֲלֹא בַּעֲבוּר לַחְקֹר וְלַהֲפֹךְ וּלְרַגֵּל הָאָרֶץ בָּאוּ
עֲבָדָיו׃

v. 5. a) *Cumque venisset Aram Darmesek*, i. e. sec. Vulg. *Syrus Damascenus*, 2 Sam. 8, 5. *ad suppetias ferendum Hadar-Ezeri, regi Tsobæ*, v. 3.
v. 6. b) *Posuitque David*, scil. נציבים *præsidia*, Vulg. *milites*; coll. v. 13. 2 Sam. 8, 5. 6. & simili ellipsi 1 Reg. 20, 12. Esa. 22, 7.
v. 7. c) *Clypeos auri* s. *aureos* (7) 2 Sam. 8, 7. 2 Reg. 11, 10.
v. 8. d) *E Tibchat autem & ex Cun*, vrbibus Hadar-Ezeris; quæ *Betach* & *Berothai* 2 Sam. 8, 8. e) 1 Reg. 7, 23. 2 Par. 4, 2. f) 1 Reg. 7, 15. g) v. 10. 2 Reg. 25, 14.
v. 9. h) 2 Sam. 8, 9. i) v. 3. quæ postea *Antiochia* s. *Epiphania*, ad septemtrionales fines Israelitarum, ad ortum Iordanis, c. 1, 16. cet.
v. 10. k) i. e. *ad salutandum eum*, vide not. 2 Sam. 8, 10. & vt bene ei precaretur, Gen. 14, 19. l) Vulg. *aduersarius quippe Thou erat Hadarezer*, & bellum cum Thou gesserat, v. 3. *Parenthesis*. m) *& omnis generis vasa aurea & argentea, & ænea*, scil. Thou per filium *misit*, ex initio versus; vel *erant in manu Hadorami* s. *Iorami*; ex 2 Sam. 8, 10.
v. 12. n) *Nam*, vt de Idumæis nunc dicam, *Abschai*, c. 11, 20. *filius Tseruiæ*, v. 15. c. 2, 16. ex mandato regis, 2 Sam. 8, 13. *percussit*, v. 9. *Idumæos*, v. 11. *& Syros*, eorum socios, *in valle salis*, Ps. 60, 2. 2 Par. 25, 11. *octodecim millia*, & reiterata pugna *Ioabus* alia *duodecim millia*, Ps. 60, 2.
v. 13. o) v. 6. 2 Sam. 8, 6. 14.
CAP. XIX, v. 1. p) In hoc capite & prima parte sequentis describitur *bellum acerrimum*, quod *David contra Ammonitas*, eorumque auxiliares copias gessit, propter legatos Dauidis contumeliose exceptos. Vide not. 2 Sam. 10, 1. seqq.

v. 5. עשרים־ cum *Meth.* 3. 5. עשרים ושנים ita 1. 6. 9. 12. 20. & sic fu. 5. v. 7. על עבדי ita 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 22. v. 8. ים per *Pat.* 1. 2. 3. 8. 10. 14. 20. & in marg. 6. 9. v. 9. חיל הדרעזר מלך ita 2. 3. 6. 9. 20. v. 10. הדורם cum adiecto *Meth. milel* 1. At per *Mun.* *milra* 2. 3. 5. וכל־ per *Kometschat.* & *Makk.* 2. 3. 10. 20. 21. v. 12. ואבשי בן־צרויה ita 3. At צרויה per *Sakephk.* 20. 23. 24. & *Ber.* הכה את־אדום בגיא sic 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. At הכה את־אדום בגיא המלח reliqui, etiam 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. qui tamen super צרויה *Rbhia* habent. המלח v. 16. ושושא cum *Kri* ושישא 1. v. 17. ובני דויד ita 2. 3. 6. 9. 20. CAP. XIX, v. 3. הארץ cum præmissa particula אֶת־ fu. 2. & sic in marg. 6. 9.

4 עבדיו אליך׃ ויקח חנון את־עבדי דויד ויגלחם ויכרת
ה את־מדויהם בחצי עד־המפשעה וישלחם׃ וילכו
ויגידו לדויד על־האנשים וישלח לקראתם כי־היו
האנשים נכלמים מאד ויאמר המלך שבו בירחו עד
6 אשר־יצמח זקנכם ושבתם׃ ויראו בני עמון
כי התבאשו עם־דויד וישלח חנון ובני עמון אלף ככר
כסף לשכר להם מן־ארם נהרים ומן־ארם מעכה
7 ומצובה רכב ופרשים׃ וישכרו להם שנים ושלשים
אלף רכב ואת־מלך מעכה ואת־עמו ויבאו ויחנו לפני
מידבא ובני עמון נאספו מעריהם ויבאו למלחמה׃
8 וישמע דויד וישלח את־יואב ואת כל־צבא
9 הגבורים׃ ויצאו בני עמון ויערכו מלחמה פתח העיר
י והמלכים אשר־באו לבדם בשדה׃ וירא יואב כי
היתה פני־המלחמה אליו פנים ואחור ויבחר מכל־
11 בחור בישראל ויערך לקראת ארם׃ ואת יתר העם
12 נתן ביד אבשי אחיו ויערכו לקראת בני עמון׃ ויאמר
אם־תחזק ממני ארם והיית לי לתשועה ואם־בני עמון
13 יחזקו ממך והושעתיך׃ חזק ונתחזקה בעד־עמנו ובעד
14 ערי אלהינו ויהוה הטוב בעיניו יעשה׃ ויגש יואב
והעם אשר־עמו לפני ארם למלחמה וינוסו מפניו׃
טו ובני עמון ראו כי־נס ארם וינוסו גם־הם מפני אבשי
אחיו ויבאו העירה ויבא יואב ירושלם׃
16 וירא ארם כי נגפו לפני ישראל
וישלחו מלאכים ויוציאו את־ארם אשר מעבר הנהר
יז ושופך שר־צבא הדדעזר לפניהם׃ ויגד לדויד
ויאסף את־כל־ישראל ויעבר הירדן ויבא אלהם
ויערך אלהם ויערך דויד לקראת ארם מלחמה
18 וילחמו עמו׃ וינס ארם מלפני ישראל ויהרג דויד
מארם שבעת אלפים רכב וארבעים אלף איש רגלי

ואת

v. 4. a) *Adprehendit ergo* Chanun *seruos Dauidis*, v. 2. 3. & *rasit eos*. 2 Sam. 10, 4. b) & *praescidit vestes eorum in dimidio* s. dimidias, *vsque ad femora* s. ad *podicem* (1) c) & *ita*, contumeliosissime habitos, *dimisit eos*. Iob. 8, 4.

v. 5. d) 2 Sam. 10, 5. c. 19, 4. e) vsque dum *recrescet* Iud. 16, 22. *barba vestra*, tunc redeatis.

v. 6. f) *Quum igitur viderent* & intelligerent, v. 10. 15. Ammonitae, *quod se putidos & foetidos*, s. inuisos *reddidissent*, apud Dauidem, Gen. 34, 30. 1 Sam. 13, 4. 2 Sam. 10, 6. c. 16, 21. g) *mille argenti talenta*, 2 Reg. 15, 19. *Talentum* constitit 3000. siclorum s. 1500. vnciis Romanis. Erant itaque vnciae Romanae 1500000. cf. not. 2 Sam. 12, 30. h) *vt sibi mercede conducerent*, v. 7. *ex Mesopotamia, & ex Aram Maacha*, v. 7. & *ex Tsoba*, c. 18, 3. 5.

v. 7. i) 32000. viros *cum curribus*: siquidem ex 2 Sam. 10, 6. adparet, 20000. ex iis pedites fuisse. k) vrbem Moabit. Num. 21, 30. Ios. 13, 9.

v. 8. l) *fortissimos* quosque; vel repete praeced. *exercitum* in statu constr. *fortissimorum* virorum. cf. c. 11, 10. 26. c. 12, 1. c. 28, 1. c. 29, 24.

v. 10. m) *antrorsum & retrorsum*, 2 Par. 13, 14.

v. 12. n) *eris mihi subsidio*, & opem mihi feres. 2 Sam. 10, 11. o) 1 Sam. 23, 2. Iob. 26, 2.

v. 13. p) Ios. 1, 6. 2 Sam. 10, 12. q) & *pro vrbibus Dei nostri*, ne ab idololatris occupentur, aut vastentur.

v. 14. r) *Syris obuiam, ad praelium*, v. 7.

v. 15. s) ad quam pugna, sec. v. 9. instructa erat. t) *Ioab autem* cum victore exercitu *Hierosolymam reuersus est*. Vide not. 2 Sam. 10, 14.

v. 16. u) v. 19. coll. c. 18, 3 -- 5.

v. 4. המפשעה per *Schin* 3. & sic fu. 5. At *milel* 2. 3. & sic fu. 1. v. 5. בירחו *Resch* per *Chirek*, ac defect. quidem 1. *plene* vero 2. 3. 6. 9. v. 8. צבא per *Schua* 1. & in marg. 6. 9. At ואת כל־צבא fu. 5. v. 10. יואב per *Sakephk*. 2. 6. 9. 20. 23. sic fu. 5. בחור per *Pat*. 6. 9. 20. Attamen per *Kam*. in marg. 6. 9. v. 12. והיתה ita cum *He paragog.* requirit *Mas. impr*. Iud. 11, 6. sed nullo nostrorum codicum adstipulante. v. 13. בעד per *Mun*. 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 16. ושופך per *Kam*. 1. 2. & sic fu. 5. item *Mas. Erff.* Sic v. 18. pariter 2. & *Mas. Erff.* v. 17. ויעבר הירדן ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20.

וְאֵת שׁוֹפַךְ שַׂר־הַצָּבָא הֵמִית׃ וַיִּרְאוּ עַבְדֵי הֲדַרְעֶזֶר כִּי 19
נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁלִימוּ עִם־דָּוִיד וַיַּעַבְדֻהוּ וְלֹא־אָבָה
אֲרָם לְהוֹשִׁיעַ אֶת־בְּנֵי־עַמּוֹן עוֹד׃ וַיְהִי לְעֵת כ CAP. XX.
תְּשׁוּבַת הַשָּׁנָה לְעֵת ׀ צֵאת הַמְּלָכִים וַיִּנְהַג יוֹאָב אֶת־
חֵיל הַצָּבָא וַיַּשְׁחֵת ׀ אֶת־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיָּבֹא וַיָּצַר אֶת־
רַבָּה וְדָוִיד יֹשֵׁב בִּירוּשָׁלִָם וַיַּךְ יוֹאָב אֶת־רַבָּה וַיֶּהֶרְסֶהָ׃
וַיִּקַּח דָּוִיד אֶת־עֲטֶרֶת־מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וַיִּמְצָאֶהָ ׀ 2
מִשְׁקַל כִּכַּר־זָהָב וּבָהּ אֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל־רֹאשׁ דָּוִיד
וּשְׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד׃ וְאֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בָּהּ 3
הוֹצִיא וַיָּשַׂר בַּמְּגֵרָה וּבַחֲרִיצֵי הַבַּרְזֶל וּבַמְּגֵרוֹת וְכֵן
יַעֲשֶׂה דָוִיד לְכֹל עָרֵי בְנֵי־עַמּוֹן וַיָּשָׁב דָּוִיד וְכָל־הָעָם
יְרוּשָׁלִָם׃ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַתַּעֲמֹד 4
מִלְחָמָה בְּגֶזֶר עִם־פְּלִשְׁתִּים אָז הִכָּה סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי
אֶת־סִפַּי מִילִדֵי הָרָפָא וַיִּכָּנֵעוּ׃ וַתְּהִי־ 5
עוֹד מִלְחָמָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּךְ אֶלְחָנָן בֶּן־יָעוּר אֶת־ יעיר קרי
לַחְמִי אֲחִי גָּלְיָת הַגִּתִּי וְעֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים׃
וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי ׀ אִישׁ 6
מִדָּה וְאֶצְבְּעֹתָיו שֵׁשׁ־וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע וְגַם־הוּא
נוֹלַד לְהָרָפָא׃ וַיְחָרֵף אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן־ 7
שִׁמְעָא אֲחִי דָוִיד׃ אֵל נוּלְּדוּ לְהָרָפָא בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד־ 8 דגש אחר שורק
דָּוִיד וּבְיַד־עֲבָדָיו׃ וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל־ כא CAP. XXI.
יִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת־דָּוִיד לִמְנוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר 2
דָּוִיד אֶל־יוֹאָב וְאֶל־שָׂרֵי הָעָם לְכוּ סִפְרוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִבְּאֵר שֶׁבַע וְעַד־דָּן וְהָבִיאוּ אֵלַי וְאֵדְעָה אֶת־מִסְפָּרָם׃
וַיֹּאמֶר יוֹאָב יוֹסֵף יְהוָה עַל־עַמּוֹ ׀ כָּהֵם מֵאָה פְעָמִים 3
הֲלֹא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֻּלָּם לַאדֹנִי לַעֲבָדִים לָמָּה יְבַקֵּשׁ
זֹאת אֲדֹנִי לָמָּה יִהְיֶה לְאַשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל׃ וּדְבַר־הַמֶּלֶךְ 4
חָזַק עַל־יוֹאָב וַיֵּצֵא יוֹאָב וַיִּתְהַלֵּךְ בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹא
יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת־מִסְפַּר 5
מִפְקַד

a) v. 16. b) *occidit* Iud. 16, 30. 2 Sam. 3, 30.
v. 19. c) 2 Sam. 10, 19.
CAP. XX, v. 1. d) c. 12, 22. e) cf. not. 2 Sam. 11, 1. f) vt iusserat Dauid, 2 Sam. 11, 25. Describitur hic I. *bellum Ammoniticum* a Ioabo & Dauide confectum, v. 1 - 3. II. *tres* vel sec. 2 Sam. 2, 15. seqq. quatuor *expeditiones contra Philistaeos*, quibus *Raphae* gigantis filii exstincti sunt, v. 4 - 8.
v. 2. g) Vide not. 2 Sam. 12, 30.
v. 3. h) *eduxit*, v. 2. Ezech. 11, 7. & auctores malorum sec. LXX. Pagn. Cler. *dissecuit*, ex rad. נשר (1) Chald. נסר *Incidit, secuit, dissecuit, serrauit*; vnde משור, *Serra*, Esa. 10, 15. coll. Am. 1, 3. Hebr. 11, 37. & simili forma verbi anomalica Gen. 25. 29. Esa. 64, 5. At nuper D. *Danzius* de mitigata Dauidis crudelitate p. 44. & *recedere fecit*, ex rad. סור, mutato ס in שׂ, vt Hos. 9, 12. item Iob. 9, 17. Coh. 12, 11. i) *ad serram*, vt lapides serrarent, 1 Reg. 7, 9. & *ad fodinas ferri*, 2 Sam. 12, 31. *aut ad ferras* s. sec. 2 Sam. 12, 31. *secures*, quibus ligna secarent.
v. 4. k) *ad Gezer*, c. 6, 51. 52. c. 14, 16. & ad *Gob*. 2 Sam. 21, 18. l) c. 11, 29.
v. 25. m) 2 Sam. 21, 19. n) 1 Sam. 17, 4. seqq. o) c. 11, 23.
v. 6. p) c. 11, 23. q) addit Syr. *in manibus pedibusque*, ex 2 Sam. 21, 20. r) *sex ac sex*, i. e. *seni* erant. Geminatio distributiua, vt Gen. 7, 2. 3.
v. 8. s) *Hi*. Gen. 19, 8. 25.
CAP. XXI, v. 1. t) *Ceterum Satanas stetit* contra Israelem, vt Zach. 3, 1. Iob. 1, 6. Apoc. 12, 10. Hoc capite I. Dauid *populi censum* fastuose instituit, v. 1 - 6. quo II. *offensus Deus*, triplicem ei castigationem proponit, v. 7 - 12. & III. *pestilentiam* populo immittit, v. 13 - 15. eamque IV. ad preces & sacrificia Dauidis *sistit*, v. 16 - 30.

CAP. XX, v. 2. עטרת per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 4. Pro הרפא habent הרפאים 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. aliique libri in marg. 7. 8. 22. & *R. Sal*. Comment. ad h. l. v. 8. נולדו *Lamed* sine *Dag*. 1. 3. 21. 22. & in marg. 6. 9. At נולדו *Nun* per *Cholem* 1. 3. sic fu. 5. & in marg. 6. 9. בגרה per *Kam*. 1. 2. 5. & sic v. 6. itidem 1. ac fu. 5. CAP. XXI, v. 3. יהוה cum *Psik* 6. 9. עמו sine *Psik* 1. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber*. contra *Mas*. 2. & *Ind. Mas*. f. 61. a. כהם per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 21. 22. v. 4. ודבר per *Mersa* 1. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 5. Sine *spatio* praemisso 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 19. 20. 21. 22. 23.

מִפְקַד־הָעָם אֶל־דָּוִיד וַיְהִי כָל־יִשְׂרָאֵל אֶלֶף אֲלָפִים
וּמֵאָה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חֶרֶב וִיהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת
6 וְשִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב׃ וְלֵוִי וּבִנְיָמִן לֹא פָקַד
7 בְּתוֹכָם כִּי־נִתְעַב דְּבַר־הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָב׃ וַיֵּרַע בְּעֵינֵי
הָאֱלֹהִים עַל־הַדָּבָר הַזֶּה וַיַּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל׃
8 וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים חָטָאתִי מְאֹד
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְעַתָּה הַעֲבֶר־נָא אֶת־
9 עֲווֹן עַבְדְּךָ כִּי נִסְכַּלְתִּי מְאֹד׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה
י אֶל־גָּד חֹזֵה דָוִיד לֵאמֹר׃ לֵךְ וְדִבַּרְתָּ אֶל־דָּוִיד לֵאמֹר
כֹּה אָמַר יְהוָה שָׁלוֹשׁ אֲנִי נֹטֶה עָלֶיךָ בְּחַר־לְךָ אַחַת
11 מֵהֵנָּה וְאֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃ וַיָּבֹא גָד אֶל־דָּוִיד וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־
12 אָמַר יְהוָה קַבֶּל־לָךְ׃ אִם־שָׁלוֹשׁ שָׁנִים רָעָב וְאִם־שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים נִסְפֶּה מִפְּנֵי־צָרֶיךָ וְחֶרֶב אוֹיְבֶיךָ ׀ לְמַשֶּׂגֶת וְאִם־
שְׁלֹשֶׁת יָמִים חֶרֶב יְהוָה ׀ וְדֶבֶר בָּאָרֶץ וּמַלְאַךְ יְהוָה
מַשְׁחִית בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה רְאֵה מָה־אָשִׁיב אֶת־
13 שֹׁלְחִי דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־גָּד צַר־
לִי מְאֹד אֶפְּלָה־נָּא בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָיו
14 מְאֹד וּבְיַד־אָדָם אַל־אֶפֹּל׃ וַיִּתֵּן יְהוָה דֶּבֶר
בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ׃
טו וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים ׀ מַלְאָךְ ׀ לִירוּשָׁלִַם לְהַשְׁחִיתָהּ
וּכְהַשְׁחִית רָאָה יְהוָה וַיִּנָּחֶם עַל־הָרָעָה וַיֹּאמֶר
לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית רַב עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ
יְהוָה עֹמֵד עִם־גֹּרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי׃
16 וַיִּשָּׂא דָוִיד אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה
עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה
עַל־יְרוּשָׁלָיִם וַיִּפֹּל דָּוִיד וְהַזְּקֵנִים מְכֻסִּים בַּשַּׂקִּים עַל־
17 פְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים הֲלֹא אֲנִי אָמַרְתִּי
לִמְנוֹת בָּעָם וַאֲנִי־הוּא אֲשֶׁר־חָטָאתִי וְהָרֵעַ הֲרֵעוֹתִי
וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ יְהוָה אֱלֹהַי תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית

a) numerum *recensionis populi*, 2 Sam. 24, 9. non tamen integrum, vt Dauid postulauerat v. 2. coll. v. 6. c. 27, 24. b) *vndecies centies mille viri*; connumeratis nimirum peregrinis, vel legionibus Dauidis ordinariis, c. 27, 1. seqq. sine quibus 800000. sec. 2 Sam. 24, 9. fuerunt. c) Iudæorum vero erant 470000. omissis nimir. seruis s. stipendiario milite Dauidis: alioquin enim 500000. numerata fuerunt, 2 Sam. 24, 9. d) Iud. 8, 10. c. 20, 2. 2 Reg. 3, 26.

v. 6. e) Hinc factum, vt tota recensio non impleretur, c. 27, 24. malo Θεηλάτῳ superveniente.

v. 7. f) *Malus quoque in oculis Domini* Dauid *fuit propter hoc verbum* & ambitiosum mandatum, v. 4. 6. 8.

v. 8. g) *Tum vero Dauid*, quum peccasse se cognovisset, *ad Deum dixit*, v. 2. 13. 17. 2 Sam. 24, 10.

v. 9. h) *Locutus igitur est Dominus* postridie mane, 2 Sam. 24, 11. i) i. e. prophetam, per quem Deum consulere solebat. cf. c. 9, 22. c. 25, 5. c. 29, 29. 1 Sam. 9, 9. c. 22, 5.

v. 10. k) Vide 2 Sam. 24, 12. not. l) *tria* sc. *mala ego intentans sum super te*, Ps. 21, 12.

v. 11. m) *accipe tibi*, quod dico; vel *accipe* ex tribus vnum, quod volueris, v. 10. cf. c. 12, 18. Iob. 2, 10.

v. 12. n) *Num?* Ps. 94, 9. Iob. 10, 4. 5. *tribus* adhuc *annis*, præter tres proxime elapsos, adeoque etiam continuis *septem annis*, coll. 2 Sam. 21, 1. & 24, 13. o) *consumendus eris, vt absumaris*, & sec. 2 Sam. 24, 13. *fugias coram hostibus tuis*. 1 Sam. 26, 10. c. 27, 1. p) te vel tuos sit *adsequens*, vt eum effugere non possis. Deut. 19, 6. Iob. 41, 18.

v. 5. Prius שלף per solum *Mun. milra* 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. At posterius שׁלֹף per geminum *Merca* 1. 2. 5. & *Ber.* per simplex vero *Merca milra* 3. 6. 9. 20. *milel* 5. 7. 8. 10 -- 16. ע״כ 19. 21. 24. v. 8. עבדך *milel* per *Sagol* 1. 2. & sic fe. 5. v. 9. חזה per *Sagol* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 12. נספה sic per *Merca* 5. 7. 8. 10 -- 19. 23. 24. sec. *Maſ. impr.* Ex. 6, 6. At per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 20. 21. 22. & *Ber.* נספה מפני ita 2. v. 13. וביד per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. sic fu. 5. v. 15. האלהים sine *Psik* 6. 9. 11. 12. 15. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Maſ.* 2. h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. a. מלאך sine *Psik* 2. 3. contra *Ind. Baſ.* f. 61. a. At per *Mun.* pro *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. contra *Maſ. impr.* Gen. 30, 16. וכהשחית per *Beth* loco *Caph* 2. 3. 6. 9. 20. 21. רב per *Kam.* 1. 2. 3. sec. *Maſ.* 1. h. l. sed præter *impr.* 2 Par. 28, 8. v. 16. עמד sic per *Rbhia* 1. & fe. 5. Reliqui per *Sakephk.* ירושלים per *Silluk* cum *Sophpasuk* 1. 3. v. 17. אלהי per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. תהי־ נא ידך בי ita 1. 2. & sic fe. 5.

אָבִי וּבְעַמֶּךָ לֹא לְמַגֵּפָה׃ [a] וּמַלְאַךְ [b] יְהוָה 18
אָמַר אֶל־גָּד לֵאמֹר לְדָוִיד כִּי יַעֲלֶה דָוִיד לְהָקִים
מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן הַיְבֻסִי׃ וַיַּעַל דָּוִיד בִּדְבַר־גָּד 19
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיָּשָׁב אָרְנָן וַיַּרְא אֶת־הַמַּלְאָךְ כ
וְאַרְבַּעַת בָּנָיו עִמּוֹ מִתְחַבְּאִים וְאָרְנָן דָּשׁ חִטִּים׃ וַיָּבֹא 21
דָוִיד עַד־אָרְנָן וַיַּבֵּט אָרְנָן וַיַּרְא אֶת־דָּוִיד וַיֵּצֵא מִן־הַגֹּרֶן
וַיִּשְׁתַּחוּ לְדָוִיד אַפַּיִם אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־אָרְנָן תְּנָה־ 22
לִּי מְקוֹם הַגֹּרֶן וְאֶבְנֶה־בּוֹ מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּכֶסֶף מָלֵא
תְּנֵהוּ לִי וְתֵעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל הָעָם׃ וַיֹּאמֶר אָרְנָן אֶל־ 23
דָּוִיד קַח־לָךְ וְיַעַשׂ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו רְאֵה נָתַתִּי
הַבָּקָר לָעֹלוֹת וְהַמּוֹרִגִּים לָעֵצִים וְהַחִטִּים לַמִּנְחָה
הַכֹּל נָתָתִּי׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לְאָרְנָן לֹא כִּי־קָנֹה 24
אֶקְנֶה בְּכֶסֶף מָלֵא כִּי לֹא־אֶשָּׂא אֲשֶׁר־לְךָ לַיהוָה
וְהַעֲלוֹת עוֹלָה חִנָּם׃ וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי כה
זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וַיִּבֶן שָׁם דָּוִיד מִזְבֵּחַ לַיהוָה 26
וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵהוּ בָאֵשׁ
מִן־הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבַּח הָעֹלָה׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה לַמַּלְאָךְ וַיָּשֶׁב חַרְבּוֹ אֶל־נְדָנָהּ׃ 27
בָּעֵת הַהִיא בִּרְאוֹת דָּוִיד כִּי־עָנָהוּ יְהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן 28
הַיְבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם׃ וּמִשְׁכַּן יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה 29
בַמִּדְבָּר וּמִזְבַּח הָעוֹלָה בָּעֵת הַהִיא בַּבָּמָה בְּגִבְעוֹן׃
וְלֹא־יָכֹל דָּוִיד לָלֶכֶת לְפָנָיו לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת ל
מִפְּנֵי חֶרֶב מַלְאַךְ יְהוָה׃

CAP. XXII. כב וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית יְהוָה הָאֱלֹהִים וְזֶה־מִזְבֵּחַ
לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִכְנוֹס אֶת־ 2
הַגֵּרִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲמֵד חֹצְבִים לַחְצוֹב אַבְנֵי
גָזִית לִבְנוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וּבַרְזֶל ׀ לָרֹב לַמִּסְמְרִים 3
לְדַלְתוֹת הַשְּׁעָרִים וְלַמְחַבְּרוֹת הֵכִין דָּוִיד וּנְחֹשֶׁת לָרֹב
אֵין מִשְׁקָל׃ וַעֲצֵי אֲרָזִים לְאֵין מִסְפָּר כִּי־הֵבִיאוּ הַצִּידֹנִים 4
וְהַצֹּרִים

a) contra populum autem tuum ne vlterius sit vel vertatur manus tua ad plagam v. 22. infligendam.
v. 18. *b) Tum vero Angelus Iehouae*, v. 15. 16. *Gadi mandauit*, v. 9. 11. 13. vt Dauidi diceret, *vt adscenderet* in montem Moriia, *ad exitandum altare*, quod Templi, illic aedificandi, velut praeludium fuit. coll. infra c. 22, 1. 2 Par. 3, 1.
v. 19. *c)* prout dixerat Gad, Num. 31, 16.
v. 20. *d) Vertit se etiam Ornan, & vidit*, vt Dauid, v. 16. *angelum illum*, ideoque quatuor eius filii cum ipso *se abscondebant*, 1 Sam. 14, 11. quod aeque vt Dauid v. 30. visione illa terrerentur. cf. Gen. 3, 8.
v. 22. *e)* h. e. iusto pretio, v. 24. Gen. 23, 9.
v. 23. *f) & tribulas*, s. trahae genus, quo fruges triturabant. (2) 2 Sam. 24, 22. coll. cogn. Esa. 41, 15. vbi cf. not. *g) Omnia dono do*, vt non opus sit de emtione cogitare.
v. 24. *h)* Vulg. *nequaquam ita fiet*. 1 Reg. 11, 22. 2 Reg. 6, 12.
v. 25. *i) Tum dedit Dauid Ornani pro toto illo loco siclos auri, pondere sexcentorum siclorum.* Pro tota nimirum villa, ad exstruendum in ea amplissimum Templum, 600. auri siclos; pro sola autem area, ad exstruendum altare *quinquaginta* tantum *argenti siclos* dedit, 2 Sam. 24, 24.
CAP. XXII, v. 1. *k) Et dixit Dauid: Hic in loco*; pro בזה. Num. 23, 1. vt Gen. 28, 17. Nondum enim Templum aedificatum illic erat. Nempe Dauid I. *Locum* condendo templo eligit, v. 1. II. artifices & *materiam* praeparat, v. 2-5. III. *mandata* ea de re *Salomoni dat*, v. 6 -- 16. IV. *primoribus etiam Israelis*, vt illum in tanto opere adiuuent, praecipit, v. 17 -- 19.

---

v. 19. בדבר per *Mun.* 1. 6. 9. 20. v. 23. ויאמר per *Paschta* geminatum 17. 18. 24. & *Ber.* erronee. v. 28. *Spatium* praemitt. 6. 9. 10. 19. 20. 21. CAP. XXII, v. 1. וזה per *Thbir* 22. at per *Sakephk.* 1. v. 2. דויד per *Rbhia* 1. 3. 6. 9. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 22. v. 4. כי per *Mun.* 2. 5. הביאו per *Tischakt.* 1. commodius, quam nostri.

ד וְהַצֹּרִים עֲצֵי אֲרָזִים לָרֹב לְדָוִיד׃ וַיֹּאמֶר
דָּוִיד שְׁלֹמֹה בְנִי נַעַר וָרָךְ וְהַבַּיִת לִבְנוֹת לַיהוָה לְהַגְדִּיל ׀
לְמַעְלָה לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת לְכָל־הָאֲרָצוֹת אָכִינָה נָּא לוֹ
6 וַיָּכֶן דָּוִיד לָרֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיִּקְרָא לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ וַיְצַוֵּהוּ
לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
7 וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֲנִי הָיָה עִם־לְבָבִי בני קרי
8 לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָי׃ וַיְהִי עָלַי דְּבַר־יְהוָה
לֵאמֹר דָּם לָרֹב שָׁפַכְתָּ וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא־
תִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי כִּי דָּמִים רַבִּים שָׁפַכְתָּ אַרְצָה לְפָנָי׃
9 הִנֵּה־בֵן נוֹלָד לָךְ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה וַהֲנִיחוֹתִי לוֹ
מִכָּל־אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט
10 אֶתֵּן עַל־יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו׃ הוּא־יִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי וְהוּא יִהְיֶה־
לִּי לְבֵן וַאֲנִי־לוֹ לְאָב וַהֲכִינוֹתִי אֶת־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ עַל־
11 יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם׃ עַתָּה בְנִי יְהִי יְהוָה עִמָּךְ וְהִצְלַחְתָּ
12 וּבָנִיתָ בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ׃ אַךְ יִתֶּן־
לְךָ יְהוָה שֵׂכֶל וּבִינָה וִיצַוְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְלִשְׁמוֹר אֶת־
13 תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ אָז תַּצְלִיחַ אִם־תִּשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
14 עַל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃ וְהִנֵּה קמץ בז"ק
בְעָנְיִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־יְהוָה זָהָב כִּכָּרִים מֵאָה־אֶלֶף
וְכֶסֶף אֶלֶף אֲלָפִים כִּכָּרִים וְלַנְּחֹשֶׁת וְלַבַּרְזֶל אֵין
מִשְׁקָל כִּי לָרֹב הָיָה וְעֵצִים וַאֲבָנִים הֲכִינוֹתִי וַעֲלֵיהֶם
טו תּוֹסִיף׃ וְעִמְּךָ לָרֹב עֹשֵׂי מְלָאכָה חֹצְבִים וְחָרָשֵׁי אֶבֶן
16 וָעֵץ וְכָל־חָכָם בְּכָל־מְלָאכָה׃ לַזָּהָב לַכֶּסֶף וְלַנְּחֹשֶׁת
17 וְלַבַּרְזֶל אֵין מִסְפָּר קוּם וַעֲשֵׂה וִיהִי יְהוָה עִמָּךְ׃ וַיְצַו
18 דָּוִיד לְכָל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל לַעְזֹר לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ הֲלֹא יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם עִמָּכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִסָּבִיב כִּי ׀ נָתַן בְּיָדִי אֵת
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְלִפְנֵי עַמּוֹ׃
19 עַתָּה תְּנוּ לְבַבְכֶם וְנַפְשְׁכֶם לִדְרוֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם

a) e monte Libano, 1 Reg. 5, 13. 20. 23. cet. b) quamplurima. v. 3. 8. 14. c. 32, 40.

v. 5. c) *puer* est *& tenellus*, taliumque rerum per ætatem imperitus. cf. 1 Reg. 3, 7. *ideo ad ædificandum ædem Iehouæ, ad magnam faciendam*, c. 29, 1. *in altitudinem* s. summopere, c. 14, 2. c. 23, 17. *vt nomen &* fama s. *gloria* inde pariatur *per omnes terras, nunc ei*, filio meo, vel *ad eam* ædem *parabo* necessaria.

v. 6. d) *Deinde vocauit Salomonem filium suum, eique præcepit*, v. 17. paullo ante mortem, vt videtur; v. 5. 1 Reg. 2, 1.

v. 7. g) *ad me quod attinet*, Gen. 24, 27. *fuit* quidem *in animo meo*, c. 28, 2. 2 Par. 6, 7. 8. Vide supra c. 17, 1. 2.

v. 8. f) c. 17, 4. 2 Sam. 7, 4. g) sanguinem *multum* v. 3. 4. 5. *fudisti, magnaque bella* contra Palæstinos, Syros, Moabitas & Ammonitas, aliasque gentes, tq. *vir bellorum* c. 28, 3. *gessisti*, c. 18, 1. seqq. coll. not. 1 Reg. 5, 5. 17.

v. 9. h) *Ecce filius nascendus tibi* est, 1 Reg. 13, 2. coll. not. 2 Sam. 7, 12. *qui erit vir quietis* s. quietus, Ier. 51, 59. in oppositione ad *virum bellorum*, infra c. 28, 3. i) v. 18. 1 Reg. 5, 18.

v. 10. k) *Is*, ceu typus CHRISTI, *exstruet nomini meo* v. 8. *domum*, c. 28, 6. 1 Reg. 5, 19. coll. supra c. 17, 12. *ipseque mihi erit in filium*, c. 17, 13. 2 Sam. 12, 24. 25. coll. not. 2 Sam. 7, 14.

v. 12. l) *Vtique*, Ps. 62, 2. & 73, 1. *det* vel *dabit tibi Iehoua*, qui solus potest, Iac. 1, 17. *intelligentiam atque prudentiam*, 2 Par. 2, 11. m) *inprimis etiam* det, *vt custodias* &c. v. 13. Deut. 30, 16. Ios. 22, 5.

v. 13. n) c. 28, 10. 20. Deut. 31, 6. Ios. 1, 7. 1 Reg. 2, 2. o) Deut. 1, 21. c. 31, 8. LXX. vt Luc. 21, 9.

הארצות v. 5. להגדיל sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22. 23. contra *Ind. Bas.* f. 41. a. sic per *Meth.* loco *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22. נא sine *Dag.* 6. 7. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. לשלמה בנו v. 6. לבנות per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 7. בנו per *Rbiia* 1. 2. sic fe. 5. ita sine nota 3. v. 9. והניחותי per *Darga* 12. 17. 18. 24. & *Ber.* anomalice. v. 10. את־כסא Particulam את omittunt 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. v. 11. בית per *Makk.* 1. 2. v. 13. ואמץ per *Pat.* 3. & in marg. 6. 9. v. 14. ועצים ואבנים הכינותי ועליהם ita 1. 2. 3. 5.

וְקוּמוּ וּבְנוּ אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה הָאֱלֹהִים לְהָבִיא אֶת־
אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּכְלֵי קֹדֶשׁ הָאֱלֹהִים לַבַּיִת הַנִּבְנֶה
לְשֵׁם־יְהוָה׃ CAP. XXIII. כג וְדָוִיד זָקֵן וְשָׂבַע יָמִים
וַיַּמְלֵךְ אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־ 2
שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃ וַיִּסָּפְרוּ הַלְוִיִּם 3
מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמָעְלָה וַיְהִי מִסְפָּרָם לְגֻלְגְּלֹתָם
לִגְבָרִים שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה אָלֶף׃ מֵאֵלֶּה לְנַצֵּחַ עַל־ 4
מְלֶאכֶת בֵּית־יְהוָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף וְשֹׁטְרִים
וְשֹׁפְטִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים׃ וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שֹׁעֲרִים 5
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מְהַלְלִים לַיהוָה בַּכֵּלִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְהַלֵּל׃ וַיֶּחָלְקֵם דָּוִיד מַחְלְקוֹת לִבְנֵי לֵוִי 6
לְגֵרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃ לַגֵּרְשֻׁנִּי לַעְדָּן 7
וְשִׁמְעִי׃ בְּנֵי לַעְדָּן הָרֹאשׁ יְחִיאֵל וְזֵתָם 8
וְיוֹאֵל שְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי שִׁמְעִי שְׁלֹמוֹת וַחֲזִיאֵל וְהָרָן 9 שלמית ק׳
שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְלַעְדָּן׃
וּבְנֵי שִׁמְעִי יַחַת זִינָא וִיעוּשׁ וּבְרִיעָה אֵלֶּה בְנֵי־ 10
שִׁמְעִי אַרְבָּעָה׃ וַיְהִי־יַחַת הָרֹאשׁ וְזִיזָה הַשֵּׁנִי וִיעוּשׁ 11
וּבְרִיעָה לֹא־הִרְבּוּ בָנִים וַיִּהְיוּ לְבֵית אָב לִפְקֻדָּה אֶחָת׃
בְּנֵי קְהָת עַמְרָם יִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל 12
אַרְבָּעָה׃ בְּנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וַיִּבָּדֵל 13
אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא־וּבָנָיו עַד־עוֹלָם
לְהַקְטִיר לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד־עוֹלָם׃
וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל־שֵׁבֶט הַלֵּוִי׃ 14
בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר׃ בְּנֵי טו 16
גֵּרְשׁוֹם שְׁבוּאֵל הָרֹאשׁ׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה 17
הָרֹאשׁ וְלֹא־הָיָה לֶאֱלִיעֶזֶר בָּנִים אֲחֵרִים וּבְנֵי רְחַבְיָה
רָבוּ לְמָעְלָה׃ בְּנֵי יִצְהָר שְׁלֹמִית 18
הָרֹאשׁ׃ בְּנֵי חֶבְרוֹן יְרִיָּהוּ הָרֹאשׁ 19
אֲמַרְיָה הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי וִיקַמְעָם הָרְבִיעִי׃
בְּנֵי

a) *vt intromittatis*, c. 13, 5. c. 16, 1. *arcam fœderis Iehouæ* c. 15, 25. & *reliqua vasa, Deo consecrata*, q. d. *sanctitatis Dei*, c. 9, 29. Dan. 9, 20. *in ædem ædificandam nomini Iehouæ*, v. 7. 8. 10.

CAP. XXIII, v. 1. b) *Quum vero Dauid consenuisset*, Gen. 25, 8. 1 Reg. 1, 1. 15. & *satur factus esset dierum*, vt desiderio vitæ æternæ nollet sibi vitam mortalem produci, c. 29, 28. Gen. 25, 8. c. 38, 29. Philip. 1, 23. *regem constituit Salomonem filium suum*, successorem sibi ab ipso DEO designatum, c. 22, 9. c. 28, 5. *super Israelem*, 1 Reg. 1, 30 - 43. 2 Par. 1, 8. 9. ne post obitum suum inter filios turbæ orirentur; quales iam dederant Absalomi impietas & Adoniæ ambitiosa adfectatio, 1 Reg. 1, 5. seqq. Hoc capite Dauid I. *regnum in Salomonem* filium transfert, v. 1. II. *Sacerdotes & Leuitas numerat*, iisdemque sacra officia adsignat, v. 2-5. III. *Per tres* Leuitarum *familias* eos distribuit, v. 6. 1) *Gersonitas*, v. 7 - 11. 2) *Kehathitas*, v. 12 - 20. & 3) *Meraritas*, v. 21-24. IV. *Ratio nouæ distributionis* exponitur, v. 25 - 32.

v. 2. c) *Congregauit etiam*, c. 15, 4. *omnes primores Israelis*, c. 22, 17. & *Sacerdotes & Leuitas*, c. 9, 2. c. 13, 2. c. 15, 14.

v. 3. d) *Et numerati tunc sunt Leuitæ*, v. 2. nondum c. 21, 6. recensiti: vt cognito numero eos melius in suos ordines distribuere posset. e) sicut olim a Mose præscriptum erat, Num. 4, 3. ex quo tempore pleno ministerio fungerentur, coll. not. Num. 8, 24. Alia ergo fuit numeratio infra v. 24. *a vigesimo ætatis anno* ideo instituta, quod ædificato templo labores eorum essent imminuti, coll. v. 27.

v. 4. f) *Ex istis* sunt, inquiebat Dauid, coll. v. 5. *ad vrgendum opus* & ministerium *domus Iehouæ*, c. 15, 21. 2 Par. 2, 1.

CAP. XXIII, v. 6. וַיֶּחָלְקֵם sic regularibus punctis in *Piel* 1. 3. & sic fn. 5. At in Kal וַיֶּחָלְקֵם cum *Kometschat.* sub *Chet* 13. 19. & sic fe. 5. quomodo & *M. I.* (saltim quod ad *Iod segolatum* & Verbi Coniugationem attinet) resoluere videtur. Huc refer וַיֶּחָלְקֵם 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. cf. c. 24, 3. לְגֵרְשׁוֹן קְהָת ita 6. 9. 20. קְהָת per *Pat.* 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 11. וַיְהִי per *Paschta* 1. 2. 6. 9. 20. Pro וזיזה habet וזינא 1. quomodo quidem conuenit cum v. 10. Aleph tamen in fine hic poscit *Mas.* Ps. 10, 12. v. 12. קהת per *Rbbia* 3. & sic fe. 5. v. 13. קדשים sine *Meth.* 2. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. קדשים הוא ita 2. 3. & sic fu. 5. v. 14. בניו per *Merca* 6. 9. 20. v. 17. Pro רבו habent רבו 6. 9. 20. v. 19. יחזיאל per *Paschta* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19.

כ בְּנֵי עֻזִּיאֵל מִיכָה הָרֹאשׁ וְיִשִּׁיָּה הַשֵּׁנִי׃
21 בְּנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי בְּנֵי מַחְלִי אֶלְעָזָר
22 וְקִישׁ׃ וַיָּמָת אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת
23 וַיִּשָּׂאוּם בְּנֵי־קִישׁ אֲחֵיהֶם׃ בְּנֵי מוּשִׁי מַחְלִי וְעֵדֶר וִירֵמוֹת
24 שְׁלוֹשָׁה׃ אֵלֶּה בְנֵי־לֵוִי לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לִפְקוּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה
כה לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה׃ כִּי אָמַר
דָּוִיד הֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹ וַיִּשְׁכֹּן בִּירוּשָׁלִַם
26 עַד־לְעוֹלָם׃ וְגַם לַלְוִיִּם אֵין־לָשֵׂאת אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־
27 כָּל־כֵּלָיו לַעֲבֹדָתוֹ׃ כִּי בְדִבְרֵי דָוִיד הָאַחֲרוֹנִים הֵמָּה
28 מִסְפַּר בְּנֵי־לֵוִי מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמָעְלָה׃ כִּי מַעֲמָדָם
לְיַד בְּנֵי־אַהֲרֹן לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה עַל־הַחֲצֵרוֹת וְעַל־
הַלְּשָׁכוֹת וְעַל־טָהֳרַת לְכָל־קֹדֶשׁ וּמַעֲשֵׂה עֲבֹדַת בֵּית
29 הָאֱלֹהִים׃ וּלְלֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת וּלְסֹלֶת לְמִנְחָה וְלִרְקִיקֵי
הַמַּצּוֹת וְלַמַּחֲבַת וְלַמֻּרְבָּכֶת וּלְכָל־מְשׂוּרָה וּמִדָּה׃
ל וְלַעֲמֹד בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר לְהֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיהוָה וְכֵן לָעָרֶב׃
31 וּלְכֹל הַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה לַשַּׁבָּתוֹת לֶחֳדָשִׁים
וְלַמֹּעֲדִים בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפָּט עֲלֵיהֶם תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה׃
32 וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל־מוֹעֵד וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ
וּמִשְׁמְרֹת בְּנֵי אַהֲרֹן אֲחֵיהֶם לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה׃

CAP. XXIV. כד וְלִבְנֵי אַהֲרֹן מַחְלְקוֹתָם בְּנֵי
2 אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ וַיָּמָת
נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי אֲבִיהֶם וּבָנִים לֹא־הָיוּ
3 לָהֶם וַיְכַהֲנוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ וַיֶּחָלְקֵם דָּוִיד
וְצָדוֹק מִן־בְּנֵי אֶלְעָזָר וַאֲחִימֶלֶךְ מִן־בְּנֵי אִיתָמָר
4 לִפְקֻדָּתָם בַּעֲבֹדָתָם׃ וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי־אֶלְעָזָר
רַבִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן־בְּנֵי אִיתָמָר וַיַּחְלְקוּם
לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית־אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר
ה וְלִבְנֵי אִיתָמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה׃ וַיַּחְלְקוּם

v. 20. a) *Filii Vzzielis*, v. 12. c. 5, 28. c. 15, 10. Micha *primus* s. princeps v. 8. 11. 16. seqq.
v. 21. b) v. 6. c. 6, 4, c. 24, 26. 27.
v. 22. c) *nec filii ei fuerunt*, v. 17. c. 24, 18. *sed tantum* Ezech. 44, 25. *filiæ*. cf. supra c. 2, 34. Num. 26, 33. *easque duxerunt*, sec. legem Mosis Num. 36, 6. seqq. filii *Kischi*, v. 21. *cognati* s. consobrini *earum*. cf. v. 32. c. 6, 29. c. 9, 32.
v. 23. d) v. 21. c. 24, 30.
v. 24. e) *per familias suas patrias*, c. 5, 13. 24. c. 9, 9. 13. & *principes familiarum*, v. 9. *per numeratos eorum*, Exod. 30, 12. *pro numero nominum*, Num. 1, 2. 18. 20. *per crania* s. capita *sua*, v. 3. Num. 1, 2. 18. *faciens*, quorum quilibet faciebat *opus*, 1 Reg. 11, 28. *ad ministerium ædis Iehouæ*, v. 28. 31. f) i. e. a viginti annos natis ad natu maiores. Sic v. 27. 2 Par. 31, 17. coll. Exod. 30, 14. c. 38, 26. 2 Par. 25, 5. At cur supra v. 3. *a triginta annis & porro* numerati dicuntur? Vide sis de eo v. 27. & notas nostras vberiores.
v. 25. g) *in perpetuum*, v. 13. c. 28, 7. Ps. 132, 13. 14.
v. 26. h) *Vnde etiam, quod ad Leuitas attinet, non erit* deinceps officii eorum, *portare tabernaculum*, vt antea, quum fixum locum non haberet. c. 6, 17. Num. 1, 50.

CAP. XXIV, v. 1. i) *Porro ad filios* s. posteros *Aharonis quod attinet* etc. c. 23, 28. 32. c. 5, 29. c. 6, 35. Nimirum præcedenti capite in genere dixit de Levitarum familiis & officiis: iam speciatim I. *Sacerdotes in* 24. *classes* diuiduntur, v. 1 -- 19. II. iisdem singulæ etiam *classes Leuitarum* per sortes attribuuntur, v. 20 - 31.

v. 20. Pro וִישִּׁיָּה habent וישיה 1. 3. 5. & *B. Napht.* At וישיה 21. & in marg. 6. 9. v. 26. אין per Mun. 1. 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 27. האחרונים *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 28. טהרת per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. ומעשה per *Segol*, adeoque in statu absoluto, legi dictitant D. Kimchi & M. I. q. d. & ad *opus ac ministerium domus Dei*. Porro וּמַעֲשֵׂה per *Sakephk.* cum *Mun.* 1. at per solum *Sakephk.* 5. & ומעשה עבדת בית 2. CAP. XXIV, v. 2. ויכהנו per *Mun.* pro *Meth.* 1. 3. at ויכהנו אלעזר 2. v. 3. ויחלקם ita 10. 17. 18. 24. & *Ber.* At ויחלקם 1. 6. 9. 14. 20. Et ויחלקם 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. & sic fe. 5. ויחלקם vero 3. & ויחלקם in marg. 6. 9. Cf. c. 23, 6. v. 4. Pro ויחלקום ויחלקום 2. (Vid. modo dicta ad v. 3.) at ויחלקום 1. & sic fu. 5. v. 5. Pro ויחלקום hab. ויחלקום 2. subnotatis tamen & nostris punctis in variæ lectionis indicium.

בגורלות אלה עם־אלה כי־היו שרי־קדש ושרי
האלהים מבני אלעזר ובבני איתמר׃
ויכתבם שמעיה בן־נתנאל הסופר מן־הלוי לפני 6
המלך והשרים וצדוק הכהן ואחימלך בן־אביתר
וראשי האבות לכהנים וללוים בית־אב אחד אחז
לאלעזר ואחז ׀ אחז לאיתמר׃ ויצא הגורל 7
הראשון ליהויריב לידעיה השני׃ לחרם השלישי 8
לשערים הרבעי׃ למלכיה החמישי למימן הששי׃ 9 י
להקוץ השבעי לאביה השמיני׃ לישוע התשעי 11
לשכניהו העשרי׃ לאלישיב עשתי עשר ליקים שנים 12
עשר׃ לחפה שלשה עשר לישבאב ארבעה עשר׃ 13
לבלגה חמשה עשר לאמר ששה עשר׃ לחזיר שבעה 14 טו
עשר להפצץ שמונה עשר׃ לפתחיה תשעה עשר 16
ליחזקאל העשרים׃ ליכין אחד ועשרים לגמול שנים 17
ועשרים׃ לדליהו שלשה ועשרים למעזיהו ארבעה 18
ועשרים׃ אלה פקדתם לעבדתם לבוא 19
לבית־יהוה כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו
יהוה אלהי ישראל׃ ולבני לוי הנותרים לבני עמרם כ
שובאל לבני שובאל יחדיהו׃ לרחביהו לבני רחביהו 21
הראש ישיה׃ ליצהרי שלמות לבני שלמות יחת׃ ובני 22 23
יריהו אמריהו השני יחזיאל השלישי יקמעם הרביעי׃
בני עזיאל מיכה לבני מיכה שמור׃ אחי מיכה ישיה 24 כה שמיר ק'
לבני ישיה זכריהו׃ בני מררי מחלי ומושי בני יעזיהו 26
בנו׃ בני מררי ליעזיהו בנו ושהם וזכור ועברי׃ למחלי 27 28
אלעזר ולא־היה לו בנים׃ לקיש בני־קיש ירחמאל׃ 29
ובני מושי מחלי ועדר וירימות אלה בני הלוים לבית ל
אבתיהם׃ ויפילו גם־הם גורלות לעמת ׀ אחיהם 31
בני־אהרן לפני דויד המלך וצדוק ואחימלך וראשי
האבות לכהנים וללוים אבות הראש לעמת אחיו
הקטן

a) *hos æque, ac illos*, ne suspiciones & lites inter ipsos orirentur, coll. Prou. 16, 33. c. 18, 18. & ad vim particulæ עם infra c. 25, 8. Ps. 106, 6. b) *Erant enim* vtrimque *principes sanctitatis* s. Sacrorum antistites, Esa. 43, 28. 2 Par. 36, 14. *& principes Dei*, s. diuino cultui præfecti, Hebr. 5, 1. c) v. 3. 4. Num. 20, 26. coll. not. Num. 25, 13. Iud. 11, 31.

v. 6. d) *Descripsitque eos Schemaia*, c. 15, 8. 11. 24. *notarius* s. *scriba*, 2 Sam. 8, 17. Ezr. 7, 6. e) *& coram Tsadoko* v. 3. summo *sacerdote* s. pontifice, c. 16, 39. *& coram Achimelecho*, v. 3. 31. *filio Ebiatharis*, c. 18, 16. *& principibus patriarum familiarum*, v. 4. 31. *sacerdotum & Leuitarum*, v. 31. f) *familia vna*, c. 23, 11. *adprehensa* & retenta *est Eleazari*, in familiarum dinumeratione, coll. Num. 31, 30. 47. *& sic singulæ etiam prehensæ* ac retentæ *sunt Ithamari*. Alternis enim familiæ Eleazaris & Ithamaris sumebantur. *Geminatio vocis* inseruit *distributioni*, vt c. 20, 6, c. 23, 30. cet.

v. 8. g) *Charimo*, Ezr. 2, 32. 39. c. 10, 21. exiit sors *tertia*, coll. v. 5. 7. *quarta Seorimo*.

v. 10. h) Neh. 12, 4. 17. ex qua forte fuit *Zacharias*, Ioannis Baptistæ pater, Luc. 1, 5.

v. 18. i) cf. c. 25, 31. & Apoc. 4, 4.

v. 19. k) *Hæc fuit recensio eorum, pro ministerio ipsorum, vt* per vices *venirent ad ædem Iehouæ*, c. 9, 25. *sec. ius* & præscriptum *eorum*, c. 6, 17. c. 23, 31. *per Aharonem, progenitorem suum*, v. 1. coll. c. 25, 3. 6. Num. 4, 28.

v. 20. l) *Quod vero ad reliquos Levitas* attinet, præter Sacerdotes, de quibus in præcedd. sermo fuit: *posterorum Amrami* princeps v. 21. fuit *Schubael* s. *Schebuel*, c. 23, 13. 16. c. 26, 24.

v. 5. Pro ובבני habent ומבני 2. 3. fe. 1. & in marg. 6. 9. v. 15. שמונה sic *plene* 1. 22.; sec. *Mas.* 1. & *impr.* 2 Sam. 8, 13. & Coh. 11, 2. Alii *defect.* v. 22. ליצהרי שלמות ita 2. 3. 5. 8. at sine accentibus 1. 7. v. 23. ובני ita quidem 1. 2. 7. 8. 10. 13. 19. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* sed cf. potius c. 23, 19. & c. 26, 31. indeque verba hic deficientia supple. v. 27. בני מררי ita 2. 3. & sic fe. 5. v. 28. Pro היה habent היה 2. 3. sic fu. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* c. 23, 22. ac Gen. 41, 48.

Cap. XXV. יתיר ו'

הַקָּטֹן׃ **כה** וַיַּבְדֵּל דָּוִיד וְשָׂרֵי הַצָּבָא לַעֲבֹדָה
לִבְנֵי אָסָף וְהֵימָן וִידוּתוּן הַנִּבְּאִים בְּכִנֹּרוֹת בִּנְבָלִים
וּבִמְצִלְתָּיִם וַיְהִי מִסְפָּרָם אַנְשֵׁי מְלָאכָה לַעֲבֹדָתָם׃
2 לִבְנֵי אָסָף זַכּוּר וְיוֹסֵף וּנְתַנְיָה וַאֲשַׂרְאֵלָה בְּנֵי אָסָף עַל
3 יַד־אָסָף הַנִּבָּא עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ לִידוּתוּן בְּנֵי יְדוּתוּן
גְּדַלְיָהוּ וּצְרִי וִישַׁעְיָהוּ חֲשַׁבְיָהוּ וּמַתִּתְיָהוּ שִׁשָּׁה עַל יְדֵי
אֲבִיהֶם יְדוּתוּן בַּכִּנּוֹר הַנִּבָּא עַל־הֹדוֹת וְהַלֵּל לַיהוָה׃
4 לְהֵימָן בְּנֵי הֵימָן בֻּקִּיָּהוּ מַתַּנְיָהוּ עֻזִּיאֵל שְׁבוּאֵל וִירִימוֹת
חֲנַנְיָה חֲנָנִי אֱלִיאָתָה גִדַּלְתִּי וְרֹמַמְתִּי עֶזֶר יָשְׁבְּקָשָׁה
ה מַלּוֹתִי הוֹתִיר מַחֲזִיאוֹת׃ כָּל־אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן חֹזֵה
הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרֶן וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים
6 לְהֵימָן בָּנִים אַרְבָּעָה עָשָׂר וּבָנוֹת שָׁלוֹשׁ׃ כָּל־אֵלֶּה עַל־
יְדֵי אֲבִיהֶם בַּשִּׁיר בֵּית יְהוָה בִּמְצִלְתַּיִם נְבָלִים וְכִנֹּרוֹת
לַעֲבֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ אָסָף וִידוּתוּן וְהֵימָן׃
7 וַיְהִי מִסְפָּרָם עִם־אֲחֵיהֶם מְלֻמְּדֵי־שִׁיר לַיהוָה כָּל־הַמֵּבִין
8 מָאתַיִם שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה׃ וַיַּפִּילוּ גּוֹרָלוֹת מִשְׁמֶרֶת
לְעֻמַּת כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל מֵבִין עִם־תַּלְמִיד׃
9 וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף לְיוֹסֵף גְּדַלְיָהוּ
י הַשֵּׁנִי הוּא־וְאֶחָיו וּבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ הַשְּׁלִשִׁי
11 זַכּוּר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ הָרְבִיעִי
לַיִּצְרִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
12 הַחֲמִישִׁי נְתַנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
13 הַשִּׁשִּׁי בֻקִּיָּהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
14 הַשְּׁבִעִי יְשַׂרְאֵלָה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
טו הַשְּׁמִנִי יְשַׁעְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
16 הַתְּשִׁיעִי מַתַּנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
17 הָעֲשִׂירִי שִׁמְעִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם
18 עָשָׂר׃ עַשְׁתֵּי־עָשָׂר עֲזַרְאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו
19 שְׁנַיִם עָשָׂר׃ הַשְּׁנַיִם עָשָׂר לַחֲשַׁבְיָה
בניו

CAP. XXV, v. 1. *a*) Porro etiam David *cum principibus* s. ducibus *exercitus* Israelitici, c. 23, 2. c. 26, 26. c. 27, 5. *distinxit ad ministerium* sacrum *posteros Asaphi*, v. 2. c. 6, 24. & *Hemanis*, v. 4. 5. c. 6, 18. & *Iedutbunis*, v. 3. c. 9, 16. c. 16, 41. 42. siue *Ethanis*, c. 6, 29. c. 15, 17. *qui prophetarent*, h. e. *hymnos propheticos* ad instrumenta musica *canerent*, v. 2. 3. 1 Sam. 10, 5. 10. c. 19, 20. 2 Reg. 3, 15. *b*) *fuitque* sequens *eorum numerus*, infra v. 7. expressus, *virorum operis*, qui huic muneri obeundo destinati erant, c. 9, 33. *pro ministerio eorum* in domo Dei. v. 6. c. 24, 19. Nimirum hoc capite I. *Cantores constituuntur* Asaphi, Hemanis & Ieduthunis posteri, v. 1-7. & II. *in* 24. *classes*, quarum singulæ *duodenos* haberent, *per sortem* distribuuntur, v. 8-31.

v. 2. *c*) *Quod igitur ad filios Asaphi*, v. 1. *attinet*; *Zaccur*, cui deinde sors tertia obtigit, v. 10. & *Ioseph*, per sortem primus, v. 9. & *Nethania*, quintus, v. 12. & *Ascharéla*, s. *Iischaréla*, forte septimus, v. 14. quatuor *Asaphi filii*, fuerunt *ad manum* & directionem *Asaphi*, *qui prophetabat ad manus* & ordinationes *Regis*, h. e. fultus ipse *regis auctoritate*. cf. notas vberiores.

v. 3. *d*) *Ad Iedutbunem* vero quod spectat, v. 1. filii eius fuerunt *Gedalias*, forte secundus, v. 9. & *Tseri*, quartus, v. 11. & *Iesaias*, octauus, v. 15. *Chachabia*, duodecimus, v. 19. & *Matthithias*, decimus quartus, v. 21. *sex*; nimirum cum *Schimbi*, qui decimæ classi præfuit, v. 17.

v. 4. *e*) Denique *ad Hemanem* quod attinet, v. 1. 2. *filii Hemanis* quatuordecim fuerunt: *Bukkias*, deinde ordine sextus, v. 13. *Matthanias*, v. 16. *Vzziel*, v. 18. *Schebuel*, v. 20. *Ierimoth*, v. 22. *Chananias*, v. 23. *Chanani*, v. 25. cet.

CAP. XXV, v. 2. וַאֲשַׂרְאֵלָה per *Sin* 3. & sic fe. 5. Porro *milra* 2. & sic fu. 5. יד per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 4. ועזיאל cum præfixo *Vau* 3. sic fe. 5. & fu. 2. מחויאת sic *defect.* 1. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* coll. v. 30. v. 7. מלמדי per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 9. הוא ואחיו ita 6. 9. 20. per *Thbir*, sed præuio *Makkeph*, etiam 7. 8. 10 -- 19. 21 -- 24. v. 11. הרביעי per *Paschta* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. Et sic sequentibus in numeris 2. semper per Paschta, ac fu. 5. at 1. 6. 9. 20. &c. variant. v. 14. ישראלה per *Schin* 1. 6. 9. 20. & sic fu. 5. *Milra* 1. 2. & fu. 5. v. 17. העשירי per *Mun.* 1. 3. 6. v. 18. עַשְׁתֵּי עשר ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 19. לחשביהו cum *Schurek* in fine 1. 2. 3.

בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ לִשְׁלֹשָׁה כ
עָשָׂר שׁוּבָאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
לְאַרְבָּעָה עָשָׂר מַתִּתְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו 21
שְׁנֵים עָשָׂר׃ לַחֲמִשָּׁה עָשָׂר לִירֵמוֹת 22
בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ לְשִׁשָּׁה 23
עָשָׂר לַחֲנַנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
לְשִׁבְעָה עָשָׂר לְיָשְׁבְּקָשָׁה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 24
לִשְׁמוֹנָה עָשָׂר לַחֲנָנִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ כה
לְתִשְׁעָה עָשָׂר לְמַלּוֹתִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 26
לְעֶשְׂרִים לֶאֱלִיָּתָה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 27
לְאֶחָד וְעֶשְׂרִים לְהוֹתִיר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 28
לִשְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים לְגִדַּלְתִּי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 29
לִשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַחֲזִיאוֹת בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים ל
עָשָׂר׃ לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים לְרוֹמַמְתִּי עֶזֶר בָּנָיו וְאֶחָיו 31 קמץ בז״ק
שְׁנֵים עָשָׂר׃ לְמַחְלְקוֹת לְשֹׁעֲרִים לְקָרְחִים כו CAP. XXVI.
מְשֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־קֹרֵא מִן־בְּנֵי אָסָף׃ וְלִמְשֶׁלֶמְיָהוּ בָּנִים 2
זְכַרְיָהוּ הַבְּכוֹר יְדִיעֲאֵל הַשֵּׁנִי זְבַדְיָהוּ הַשְּׁלִישִׁי יַתְנִיאֵל
הָרְבִיעִי׃ עֵילָם הַחֲמִישִׁי יְהוֹחָנָן הַשִּׁשִּׁי אֶלְיְהוֹעֵינַי 3
הַשְּׁבִיעִי׃ וּלְעֹבֵד אֱדֹם בָּנִים שְׁמַעְיָה הַבְּכוֹר יְהוֹזָבָד 4
הַשֵּׁנִי יוֹאָח הַשְּׁלִישִׁי וְשָׂכָר הָרְבִיעִי וּנְתַנְאֵל הַחֲמִישִׁי׃
עַמִּיאֵל הַשִּׁשִּׁי יִשָּׂשכָר הַשְּׁבִיעִי פְּעֻלְּתַי הַשְּׁמִינִי כִּי ה
בֵרְכוֹ אֱלֹהִים׃ וְלִשְׁמַעְיָה בְנוֹ נוֹלַד בָּנִים הַמִּמְשָׁלִים 6
לְבֵית אֲבִיהֶם כִּי־גִבּוֹרֵי חַיִל הֵמָּה׃ בְּנֵי שְׁמַעְיָה עָתְנִי 7
וּרְפָאֵל וְעוֹבֵד אֶלְזָבָד אֶחָיו בְּנֵי־חָיִל אֱלִיהוּ וּסְמַכְיָהוּ׃
כָּל־אֵלֶּה מִבְּנֵי ׀ עֹבֵד אֱדֹם הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם 8
אִישׁ־חַיִל בַּכֹּחַ לַעֲבֹדָה שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעֹבֵד אֱדֹם׃
וְלִמְשֶׁלֶמְיָהוּ בָּנִים וְאַחִים בְּנֵי־חָיִל שְׁמוֹנָה עָשָׂר׃ וּלְחֹסָה 9 י קמ׳ בלא אב״ח
מִן־בְּנֵי־מְרָרִי בָּנִים שִׁמְרִי הָרֹאשׁ כִּי לֹא־הָיָה בְכוֹר
וַיְשִׂימֵהוּ אָבִיהוּ לְרֹאשׁ׃ חִלְקִיָּהוּ הַשֵּׁנִי טְבַלְיָהוּ 11
הַשְּׁלִישִׁי

v. 20. a) *In decimam tertiam sortem* v. 9. venit *Schubael* f. *Schebuel*, quartus filius Hemanis, v. 4.
v. 21. b) *In quartam & decimam sortem*, v. 9. incidit *Matthithia*, quintus Ieduthunis filius, v. 3.
v. 22. c) *Quod ad decimam quintam* sortem, v. 9. attinet, egressa hæc est v. 9. *Ieremotho*, quinto Hemanis filio, v. 4.
v. 23. d) sexto Hemanis filio, v. 4. ea exiit v. 9.
v. 24. e) vndecimo Hemanis filio, v. 4.
v. 25. f) septimo Hemanis filio, v. 4.
v. 26. g) duodecimo filio Hemanis, v. 4.
v. 27. h) octauo Hem. filio v. 4.
v. 28. i) decimo tertio filio Hemanis, v. 4.
v. 29. k) *Quod ad secundam & vigesimam sortem* attinet, *egressa est* illa, v. 9. & obtigit, *Gidaalthio*, nono Hemanis filio, v. 4.
v. 30. l) decimo quarto filio Hemanis, v. 4.
v. 31. m) qui decimus erat filius Hemanis, v. 4.
CAP. XXVI, v. 1. n) *Quod attinet ad classes* f. *diuisiones* v. 12. 19. c. 24, 1. c. 27, 1. *ianitorum*, c. 9, 17. seqq. c. 16, 38. quorum I. *familiæ*, (Korchitarum v. 1. & Meraritarum, v. 10.) hic recensentur, v. 1-12. II. *ministeria* & stationes per sortes adsignantur. v. 13-19. III. reliquis vero *Gersonitis*, v. 21. *Amramitis, Itsharitis* cet. v. 23. varia *alia officia* committuntur, *ad custodiendum thesauros*, v. 20-28. *ad docendum & regendum populum*, v. 29-32. o) *Korchitarum*, scil. *caput* vel *primarius* fuit. coll. v. 10. *Meschelemiahu* siue sec. v. 14. *Schelemiahu*, q. d. retribuit Deus. v. 2. 9. c. 9, 21. *filius Koræ*, c. 9, 19. *ex filiis Asaphi*, c. 25, 1. ex Gersonitis, c. 6, 24. 28. quum Korachitæ ex Kehathitis essent, Exod. 6, 16. 18. 21.

v. 25. לחנני *milra* 1. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 23. & sic fu. 5. v. 26. למלותי *milra* 1. 3. & sic fu. 5. v. 27. Pro לאליתה *Occidentalibus* tribuitur לאליאתה. v. 30. למחזיאות per *Meth.* loco *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. \ v. 31. עזר per *Segol* 2. 3. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* CAP. XXVI, v. 8. איש cum *Meth.* 5. v. 9. חיל per *Pat.* 2. 3. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* 2 Par. 25, 6.

הַשְּׁלִישִׁי זְכַרְיָהוּ הָרְבִעִי כָּל־בָּנִים וְאַחִים לְחֹסָה שְׁלֹשָׁה
12 עָשָׂר׃ לְאֵלֶּה מַחְלְקוֹת הַשֹּׁעֲרִים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים
13 מִשְׁמָרוֹת לְעֻמַּת אֲחֵיהֶם לְשָׁרֵת בְּבֵית יְהוָה׃ וַיַּפִּילוּ
גוֹרָלוֹת כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל לְבֵית אֲבוֹתָם לְשַׁעַר וָשָׁעַר׃
14 וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל מִזְרָחָה לְשֶׁלֶמְיָהוּ וּזְכַרְיָהוּ בְנוֹ יוֹעֵץ בְּשֶׂכֶל
טו הִפִּילוּ גוֹרָלוֹת וַיֵּצֵא גוֹרָלוֹ צָפוֹנָה׃ לְעֹבֵד אֱדֹם נֶגְבָּה
16 וּלְבָנָיו בֵּית הָאֲסֻפִּים׃ לְשֻׁפִּים וּלְחֹסָה לַמַּעֲרָב עִם שַׁעַר
17 שַׁלֶּכֶת בַּמְסִלָּה הָעוֹלָה מִשְׁמָר לְעֻמַּת מִשְׁמָר׃ לַמִּזְרָח
הַלְוִיִּם שִׁשָּׁה לַצָּפוֹנָה לַיּוֹם אַרְבָּעָה לַנֶּגְבָּה לַיּוֹם אַרְבָּעָה
18 וְלָאֲסֻפִּים שְׁנַיִם שְׁנָיִם׃ לַפַּרְבָּר לַמַּעֲרָב אַרְבָּעָה
19 לַמְסִלָּה שְׁנַיִם לַפַּרְבָּר׃ אֵלֶּה מַחְלְקוֹת הַשֹּׁעֲרִים
כ לִבְנֵי הַקָּרְחִי וְלִבְנֵי מְרָרִי׃ וְהַלְוִיִּם אֲחִיָּה עַל־אוֹצְרוֹת
21 בֵּית הָאֱלֹהִים וּלְאֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים׃ בְּנֵי לַעְדָּן בְּנֵי
הַגֵּרְשֻׁנִּי לְלַעְדָּן רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְלַעְדָּן הַגֵּרְשֻׁנִּי יְחִיאֵלִי׃
22 בְּנֵי יְחִיאֵלִי זֵתָם וְיוֹאֵל אָחִיו עַל־אֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃
23 24 לַעַמְרָמִי לַיִּצְהָרִי לַחֶבְרוֹנִי לָעָזִּיאֵלִי׃ וּשְׁבֻאֵל בֶּן
כה גֵּרְשׁוֹם בֶּן־מֹשֶׁה נָגִיד עַל־הָאֹצָרוֹת׃ וְאֶחָיו לֶאֱלִיעֶזֶר
רְחַבְיָהוּ בְנוֹ וִישַׁעְיָהוּ בְנוֹ וְיֹרָם בְּנוֹ וְזִכְרִי בְנוֹ וּשְׁלֹמוֹת ושלומית קרי
26 בְּנוֹ׃ הוּא שְׁלֹמוֹת וְאֶחָיו עַל כָּל־אֹצְרוֹת
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ דָּוִיד הַמֶּלֶךְ וְרָאשֵׁי
הָאָבוֹת לְשָׂרֵי־הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְשָׂרֵי הַצָּבָא׃
27 מִן־הַמִּלְחָמוֹת וּמִן־הַשָּׁלָל הִקְדִּישׁוּ לְחַזֵּק
28 לְבֵית יְהוָה׃ וְכֹל הַהִקְדִּישׁ שְׁמוּאֵל הָרֹאֶה וְשָׁאוּל
בֶּן־קִישׁ וְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה כֹּל הַמַּקְדִּישׁ עַל
29 יַד־שְׁלֹמִית וְאֶחָיו׃ לַיִּצְהָרִי כְּנַנְיָהוּ וּבָנָיו לַמְּלָאכָה
ל הַחִיצוֹנָה עַל־יִשְׂרָאֵל לְשֹׁטְרִים וּלְשֹׁפְטִים׃ לַחֶבְרוֹנִי
חֲשַׁבְיָהוּ וְאֶחָיו בְּנֵי־חַיִל אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת עַל פְּקֻדַּת
יִשְׂרָאֵל מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן מַעֲרָבָה לְכֹל מְלֶאכֶת יְהוָה
31 וְלַעֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ׃ לַחֶבְרוֹנִי יְרִיָּה הָרֹאשׁ לַחֶבְרוֹנִי
לתלדתיו

a) Omnes *Chosæ* v. 10. c. 16, 38. *filii & fratres* f. consanguinei, v. 8. 9. fuerunt tredecim.

v. 12. *b*) *Secundum illos* factæ sunt, vel *His* obtigerunt *diuisiones* & classes *ianitorum*, v. 1. 19. c. 27, 1. c. 15, 18. *pro capitibus virorum*, quibus constabant, f. *per principes virorum*, c. 23, 3. c. 24, 4. *custodiæ* scil. c. 25, 8. Neh. 13, 30. *iuxta fratres suos*, v. 16. c. 24, 31. c. 25, 8. *dum ministrarent in æde Iehouæ*, c. 15, 2. c. 16, 37.

v. 13. *c*) *Iecerunt igitur sortes*, v. 14. c. 24, 5. 31. *sicut paruus, ita magnus*, ex æquo, c. 24, 31. c. 25, 8. *per familias suas*, v. 6. c. 24, 4. *de singulis portis* vel ianuis templi, 2 Par. 8, 14. c. 35, 15.

v. 14. *d*) *Ceciditque sors*, Ion. 1, 7. *ad Orientem*, v. 17. c. 9, 18. 24. in orientali porta templi, *Schelemiæ*, qui *Meschelemias*, v. 1. 2. 9. eadem significatione. *e*) *Zachariæ autem, filio eius* primogenito, v. 2. *qui consulebat cum intelligentia* f. prudens consiliarius erat, coll. not. Ezech. 27, 7. etiam *sortes iecerunt*, v. 13. & *sors eius exiit ad septemtrionem*, v. 17. c. 9, 24.

v. 15. *f*) *Obed-Edomo* v. 4. scil. exiit f. cecidit sors v. 14. *ad austrum*. v. 17. *filiis vero eius* custodienda fuit *domus collectionum* (3) v. 17. Neh. 12, 25. Vide notas vberiores h. l.

v. 16. *g*) *Schuppimo* autem, cuius mentio hic nondum facta est, & *Chosæ* v. 10. 11. sors cecidit, v. 14. *ad Occidentem* v. 18. c. 7, 28. *iuxta portam Schallæchet, prope stratam illam viam*, v. 18. *adscendentem*, quæ e regia ad Templum ducebat, 1 Reg. 10, 5. 12. 2 Par. 9, 11. Vide sis notas nostras vberiores. *h*) *custodia contra custodiam*, v. 12. Neh. 22, 24.

v. 11. השלשי *defect.* 1. sec. *Mas. Erff.* v. 14. בשכל Præf. ב per *Pat.* cum seq. *Dag.* alii libri in *Mas. Erff.* v. 21. Cum præmisso *spatio* 2. 3. 5. 19. ׃ 11. 19. v. 26. הוא per *Psikmun.* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 23. 24. At per *Mun.* sine *Psik* 2. 10. 13. 14. 19. 21. & per *Makk.* 1. ׃ שלמות, sic scribunt 1, 5. 6. 9. 14. 20. At שלמית 2. 3. על per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 20. 21. הקדשים ׃ אצרית ita 3. 6. 9. 20. v. 29. ׃ Cum præmisso *spatio* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 19. 20. 21. v. 31. Pro יריה habent ידיה per *Daleth* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. quibus fauere videtur *Mas. impr.* quæ ad c. 24, 33. notat ליה וברוש ׃ *Non amplius occurrit cum Resch.*

לתלדתיו לאבות בשנת הארבעים למלכות דויד
כצ״ל 32 נדרשו וימצא בהם גבורי חיל ביעזיר גלעד׃ ואחיו
בני חיל אלפים ושבע מאות ראשי האבות ויפקדם
CAP. דויד המלך על הראובני והגדי וחצי שבט המנשי
XXVII. 1 לכל דבר האלהים ודבר המלך׃ ובני ישראל
למספרם ראשי האבות ושרי האלפים והמאות
ושטריהם המשרתים את המלך לכל דבר
המחלקות הבאה והיצאת חדש בחדש לכל חדשי
השנה המחלקת האחת עשרים וארבעה אלף׃
2 על המחלקת הראשונה לחדש הראשון
ישבעם בן זבדיאל ועל מחלקתו עשרים וארבעה
3 אלף׃ מן בני פרץ הראש לכל שרי הצבאות לחדש
4 הראשון׃ ועל מחלקת החדש השני דודי
האחוחי ומחלקתו ומקלות הנגיד ועל מחלקתו עשרים
5 וארבעה אלף׃ שר הצבא השלישי לחדש
השלישי בניהו בן יהוידע הכהן ראש ועל מחלקתו
6 עשרים וארבעה אלף׃ הוא בניהו גבור השלשים
7 ועל השלשים ומחלקתו עמיזבד בנו׃ הרביעי
לחדש הרביעי עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו אחריו
8 ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף׃ החמשי
הש׳ בפתח לחדש החמשי השר שמהות היזרח ועל מחלקתו
9 עשרים וארבעה אלף׃ הששי לחדש הששי
עירא בן עקש התקועי ועל מחלקתו עשרים וארבעה
10 אלף׃ השביעי לחדש השביעי חלץ
הפלוני מן בני אפרים ועל מחלקתו עשרים
11 וארבעה אלף׃ השמיני לחדש השמיני סבכי
החשתי לזרחי ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף׃
12 התשיעי לחדש התשיעי אביעזר הענתתי
לבן ימיני קרי לבנ׀ימיני ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף׃
העשירי

a) Chebronitarum, inquam, *sec. generationes eorum* & *sec. patres* s. familias paternas, c. 24, 31.

v. 32. b) *Fratresque* & consanguinei *Ieriæ*, v. 31. coll. v. 7. 8. 25. *viri fortes*, v. 7. 8. 30. fuerunt 2700. *principes familiarum*, v. 21. c. 27, 1.

CAP. XXVII, v. 1. c) *Porro filii Israelis sec. numerum suum* distributi, *principesque familiarum*, & *chiliarchi* s. tribuni & *centuriones*, & *moderatores* s. præfecti *eorum*, c. 23, 4. c. 26, 29. *qui regi ministrabant*, c. 28. 1. *in omni negotio turmarum* s. classium, in quas populus militaris diuisus erat, v. 2. 4. coll. c. 26, 1. 12. 32. *ingrediens* scil. & *exiens* classis, 2 Reg. 11, 5. 7. 9. 2 Par. 23, 4. 8. *a mense in mensem*, h. e. cum mense inchoans munus suum, eoque finito desinens *per omnes menses anni*. d) *classis* inquam s. *diuisio* aut legio *vnaquæuis* (distributiue, vt Iud. 8, 18. Cant. 4, 9.) fuit 24000. virorum. Vide v. 2-15. Post hactenus enumeratas sacras constitutiones, iam hoc capite sequitur *de ordinatione rerum politicarum & œconomicarum*. Nam I. *duodecim legiones ordinariæ* cum suis ducibus, sec. XII. anni menses recensentur, v. 1-15. II. Ipsarum *tribuum principes*, v. 16-24. III. *Præfecturæ œconomicæ*, item *Consiliarii* & *supremi ministri* aulæ Dauidis, v. 25-34.

v. 2. e) Vulg. *Turmæ primæ*, v. 1. 4. in mense primo *præerat*. f) & *ad diuisionem* s. turmam *eius pertinebant*, v. 4. 5. *viginti & quatuor millia* virorum, v. 1.

v. 3. g) *Ex posteris Peretsi*, c. 2, 4. seqq. *ille* Iaschobam v. 2. *primus* & *princeps* v. 5. *omnium ducum exercituum*, qui nimirum hic sequuntur, *in mensem primum*, v. 2. a Dauide constitutus fuit.

v. 32. חיל per *Rbbia* 1. 2. 5--16. 19--23. Reliqui per *Sakephk*. CAP. XXVII, v. 1. Cum præmisso „ *spatio* 1. 2. 3. 5--19--23. האבות ita cum *Psik* 6--10. 13. 15. 17--22. 24. האחת Notam addunt כצ״ל 17. 18. at מלרע 24. & *Ber.* Sed tonus in hac voce nusquam nisi in vltima syllaba est. v. 4. ומחלקתו per *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 16. 20. v. 6. גבור בשלשים sic per ב loco ה 1. 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. & sic fu. 5. v. 12. הענתתי *Nun* cum *Dag.* 8. 10--16. 19. sic fe. 5. At prius *Tau* cum *Dag.* 6. 9. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* v. 12. לבנימיני *Lamed* per *Schua* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. *Beth* per *Tsere* 7. 8. 11. 15. 16. 24. & *Ber.* *Nun* prius cum *Schua* expresso 1. 2. 7. 8. 11. 15--18. 23. 24. & *Ber.* & in marg. 6. 9. hique partim sine, partim cum *Kri*: ac supposito quidem *Kri*, cui puncta vocalia adcommodata esse debent, *Schua* expressum nequit consistere. Porro ב cum *Mun.* 3. 5. 24. & *ber.* at per *Merca* 22. Nec analogiæ consecutionis accentuum repugnat; illud vero ideo necessarium esse videtur, quod secundum *Ind. Bas.* f. 61. a. post priorem vocis partem לבנ interponendum est *Psik*, quod supponit accentum aliquem præuium, vti in simili *Cthib* & *Kri* Iob. 38, 1. Secundum reliquos autem, qui sub ב nihil accentus habent, concipiendum est *Kri* לבן־ימיני, cum interposito *Makk*.

13 הָעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי מַהְרַי הַנְּטוֹפָתִי
לַזַּרְחִי וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃
14 עַשְׁתֵּי עָשָׂר לְעַשְׁתֵּי עָשָׂר הַחֹדֶשׁ בְּנָיָה
הַפִּרְעָתוֹנִי מִן־בְּנֵי אֶפְרָיִם וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים
טו וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ הַשְּׁנֵים עָשָׂר לִשְׁנֵים
עָשָׂר הַחֹדֶשׁ חֶלְדַּי הַנְּטוֹפָתִי לְעָתְנִיאֵל וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ
עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃
16 וְעַל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לָראוּבֵנִי נָגִיד אֱלִיעֶזֶר בֶּן־זִכְרִי
17 לַשִּׁמְעוֹנִי שְׁפַטְיָהוּ בֶּן־מַעֲכָה׃ לְלֵוִי חֲשַׁבְיָה בֶן־
18 קְמוּאֵל לְאַהֲרֹן צָדוֹק׃ לִיהוּדָה אֱלִיהוּ מֵאֲחֵי דָוִיד
19 לְיִשָּׂשכָר עָמְרִי בֶּן־מִיכָאֵל׃ לִזְבוּלֻן יִשְׁמַעְיָהוּ בֶּן־
כ עֹבַדְיָהוּ לְנַפְתָּלִי יְרִימוֹת בֶּן־עַזְרִיאֵל׃ לִבְנֵי אֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בֶּן־עֲזַזְיָהוּ לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה יוֹאֵל בֶּן־פְּדָיָהוּ׃
21 לַחֲצִי הַמְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה יִדּוֹ בֶּן־זְכַרְיָהוּ לְבִנְיָמִן יַעֲשִׂיאֵל
22 בֶּן־אַבְנֵר׃ לְדָן עֲזַרְאֵל בֶּן־יְרֹחָם אֵלֶּה שָׂרֵי שִׁבְטֵי
23 יִשְׂרָאֵל׃ וְלֹא־נָשָׂא דָוִיד מִסְפָּרָם לְמִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וּלְמָטָּה כִּי אָמַר יְהוָה לְהַרְבּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל
24 כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם׃ יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה הֵחֵל לִמְנוֹת
וְלֹא כִלָּה וַיְהִי בָזֹאת קֶצֶף עַל־יִשְׂרָאֵל וְלֹא עָלָה
הַמִּסְפָּר בְּמִסְפַּר דִּבְרֵי־הַיָּמִים לַמֶּלֶךְ דָּוִיד׃
כה וְעַל אֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ עַזְמָוֶת בֶּן־עֲדִיאֵל וְעַל
הָאֹצָרוֹת בַּשָּׂדֶה בֶּעָרִים וּבַכְּפָרִים וּבַמִּגְדָּלוֹת יְהוֹנָתָן
26 בֶּן־עֻזִּיָּהוּ׃ וְעַל עֹשֵׂי מְלֶאכֶת הַשָּׂדֶה לַעֲבֹדַת
27 הָאֲדָמָה עֶזְרִי בֶּן־כְּלוּב׃ וְעַל־הַכְּרָמִים שִׁמְעִי
הָרָמָתִי וְעַל שֶׁבַּכְּרָמִים לְאֹצְרוֹת הַיַּיִן זַבְדִּי הַשִּׁפְמִי׃
28 וְעַל־הַזֵּיתִים וְהַשִּׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה בַּעַל חָנָן
29 הַגְּדֵרִי וְעַל־אֹצְרוֹת הַשֶּׁמֶן יוֹעָשׁ׃ וְעַל־הַבָּקָר
הָרֹעִים בַּשָּׁרוֹן שִׁטְרַי הַשָּׁרוֹנִי וְעַל־הַבָּקָר בָּעֲמָקִים שרטי קרי
ל שָׁפָט בֶּן־עַדְלָי׃ וְעַל־הַגְּמַלִּים אוֹבִיל הַיִּשְׁמְעֵלִי

ועל

v. 13. *a*) *Decimus* dux v. 3. 5. 8. 16. *pro decimo mense*, qui *Tebeth* dicitur Esth. 2, 16. & cum nouilunio Decembris initium sumit, fuit *Maharai Netophathites* c. 11, 30. 2 Sam. 23, 28. *ex Zerachitis*, v. 11. s. *Zerachi*, filii Iudæ, c. 2, 4. 6. *posteris*: & *ad classem eius* pertinebant 24000. Vide v. 1. 2. 4. seqq.

v. 14. *b*) *Vndecimus* scil. *dux* v. 3. 5. 8. *c*) vide c. 11, 31. 2 Sam. 23, 30. *d*) *ex Ephraimitis*, v. 20.

v. 15. *e*) *Cheldai* s. *Cheled*, c. 11, 30. *Netophathites* v. 13. ex *Othniele*, quo de supra c. 4, 13. Ios. 15, 17. Iud. 1, 13. c. 3, 9. *f*) & *in diuisione* s. *turma eius* erant 24000. virorum, vt v. 1. 2. 4. seqq.

v. 16. *g*) *Super ipsas autem totas tribus Israelis*, v. 22. Ex integris enim tribubus 24000. in singulos menses distributi & selecti erant v. 1. 2. 4. seqq. *h*) *Rubenitarum dux* fuit *Eliezer*, -- *Simeonitis* vero præfuit etc.

v. 17. *i*) *Leuitarum dux* v. 16. fuit. *k*) *Aharonis* vero posteris s. sec. Vulg. *Aaronitis* præfuit *Tsadok*, summus postea pontifex sub Salomone, c. 24, 3. c. 29, 22.

v. 18. *l*) *Iudæ* sc. tribui præfuit, vel *Iudæorum princeps* v. 16. fuit *Elihu*, *ex fratribus* s. *cognatis Dauidis*, coll. c. 12, 2. c. 23, 22. Gen. 13, 8.

v. 22. *m*) *tribuum Israelis*, præter *Ascheritas* & *Gaditas*, qui hic silentio prætereuntur, vt supra etiam tribus *Dan* & *Zebulon*, incertum nobis, qua de caussa, non recensitæ fuerunt. Vide not. vberiores ad c. 4, 1. c. 7, 1. 40.

v. 23. *n*) *Non tamen accepit Dauid numerum eorum*, Exod. 30, 12. Num. 1, 49. *a natis 20 annos & infra*. Exod. 30, 14. Ezr. 9, 13. *o*) Gen. 17, 2. c. 21, 17. c. 48, 4. Deut. 28, 63.

v. 14. עשתי per *Makk*. 2. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. 22. 23. v. 24. במספר דברי־
ita 1. 2. 5. v. 26. ועל per *Makk*. 1. 2. 3. & sic fu. 5. v. 29. שטרי sic in textu
3. 6. 9. 20. idque cum *Kri* שיטר 6. 9. v. 30. ועל־־הגמלים sic vna cum *Paschta* 1. 6.
9. 20. regularius, quam ceteri, qui per solum *Sakephk*. הישמעאלי cum interposito *Aleph* 1. 2.
& sic fu. 5. contra *Mas. impr.* At per *Silluk* cum *Sophpasuk* 3. 5.

ועל־האתנות יחדיהו המרנתי : ועל־הצאן יזיז 31
ההגרי כל־אלה שרי הרכוש אשר למלך דויד :
ויהונתן דוד־דויד יועץ איש־מבין וסופר הוא 32
ויחיאל בן־חכמוני עם־בני המלך : ואחיתפל יועץ 33
למלך וחושי הארכי רע המלך : ואחרי אחיתפל 34
יהוידע בן־בניהו ואביתר ושר־צבא למלך יואב :

CAP. XXVIII. כח

ויקהל דויד את־כל־שרי ישראל שרי השבטים
ושרי המחלקות המשרתים את־המלך ושרי האלפים
ושרי המאות ושרי כל־רכוש־ומקנה ׀ למלך ולבניו
עם־הסריסים והגבורים ולכל־גבור חיל אל־ירושלם :
ויקם דויד המלך על־רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי 2
אני עם־לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית־יהוה
ולהדם רגלי אלהינו והכינותי לבנות : והאלהים 3
אמר לי לא־תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה
ודמים שפכת : ויבחר יהוה אלהי ישראל בי מכל 4
בית־אבי להיות למלך על־ישראל לעולם כי ביהודה
בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה
להמליך על־כל־ישראל : ומכל־בני כי רבים בנים ה
נתן לי יהוה ויבחר בשלמה בני לשבת על־כסא
מלכות יהוה על־ישראל : ויאמר לי שלמה בנך הוא 6
יבנה ביתי וחצרותי כי־בחרתי בו לי לבן ואני אהיה־
לו לאב : והכינותי את־מלכותו עד־לעולם אם־יחזק 7
לעשות מצותי ומשפטי כיום הזה : ועתה לעיני כל־ 8
ישראל קהל־יהוה ובאזני אלהינו שמרו ודרשו כל־
מצות יהוה אלהיכם למען תירשו את־הארץ הטובה
והנחלתם לבניכם אחריכם עד־עולם : ואתה שלמה־ 9
בני דע את־אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש
חפצה כי כל־לבבות דורש יהוה וכל־יצר מחשבות
מבין אם־תדרשנו ימצא לך ואם־תעזבנו יזניחך לעד :

ראה

v. 31. *a*) *Muneribus pecudibus*, Iob. 1, 3. præerat *Iaziz Hagrita*, Vulg. *Agareus*, ex Arabia, c. 5, 10. 19. 20. *b*) Hi omnes *principes substantiæ* s. præfecti *facultatibus regis* fuerunt, c. 28, 1. coll. Gen. 47, 6. 1 Sam. 21, 8.

v. 32. *c*) *Iehonathan vero* sec. LXX. Vulg. cet. *patruus*, vel sec. Schm. *patruelis Dauidis*, coll. 2 Sam. 21, 21. Illud tamen malumus, etsi alibi huius patrui Dauidis mentio facta non sit. *d*) *consiliarius* fuit, v. 33. c. 26, 14. nam *vir prudens*, c. 25, 8. Prou. 28, 2. & *Scriba*, h. e. sec. Vulg. *litteratus*, & in Scripturis probe *eruditus is* erat. c. 2, 55. Ezr. 7, 6.

v. 33. *e*) *Achitophel etiam consiliarius regis* fuit, 2 Sam. 15, 12. 31. c. 16, 23. & *Chuschai*, 2 Sam. 15, 32. 37. *Archita*, ex oppido *Erech*, Iof. 16, 2. primarius *amicus* & familiaris *regis* fuit, 2 Sam. 16, 16. coll. Ioh. 15, 14. 15.

v. 34. *f*) *Post Achitophelem vero*, vel mortuum, vel in ordine primum, coll. v. 7. erat *Iehoiada*, *filius Benaiæ*, v. 5. 6. *item Ebiathar*, c. 15, 11. *Dux* autem & imperator *regii exercitus* fuit Ioabus, v. 24. c. 18, 15. 2 Sam. 8, 16.

CAP. XXVIII, v. 1. *g*) *Tandem igitur Dauid conuocauit* omnes principes Israelis, v. 21. c. 13, 5. c. 15, 3. *h*) Vid. c. 27, 16. seqq. *i*) c. 27, 1. seqq. *k*) c. 12, 20. c. 26, 26. *l*) c. 13, 1. *m*) & *præfectos omnium opum atque peculii*, c. 27, 25 - 31 *n*) *cum ministris aulæ*, Gen. 37, 36. 1 Sam. 8, 15. 1 Reg. 22, 9. Nimirum filio *Salomoni regnum traditurus eumdem* I. *conuocatis regni ordinibus sistit*, omnesque ad religiosum Dei cultum exhortatur, v. 1 - 8. II. *Salomoni* inprimis *timorem Dei & ædificationem templi* iniungit, v. 9. 10. III. *formam templi omnemque adparatum* ei tradit, v. 11 - 19. iterumque ad alacritatem eum excitat v. 20. 21.

v. 30. ועל per *Paschta* 1. 2. v. 32. איש־ Cum *Meth.* 3. CAP. XXVIII, v. 1.
רכוש per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 20. 23. ומקנה sic vna cum *Psik* 1. 5. sec. *Maf. impr.* 1 Sam. 12, 3.
& *Ind. Baf.* f. 61. a. Reliqui sine illo. חיל sic per *Kam.* 1. 5 -- 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. sec. *Maf.*
impr. ac *Erff.* h. l. & *impr.* 2 Par. 25, 6. Ceteri per *Pat.* & sic in marg. 6. 9. v. 3. אתה
milra 2. 3. & sic fu. 5. v. 5. ומכל *Paschta* super *Mem* figunt 1. 5. 6. 8. 9. 20. לשבת per
Sakephg. 6. 9. 10, 14. 20. 23. v. 7. יחזק per *Sakephg.* 6. 9. 20. *Chet* per *Chatephsægol* 1. 2. 5. 6. 9. 10.
13. 14. 19. 20. v. 8. ישראל per *Geresch* 6. 9. 10. 14. 20. v. 9. שלמה per *Mun.* 1. 2. 3.
5. 6. 9, 20. לעד per *Pat.* 6 -- 24. & sic fe. 5. Reliqui per *Kam.*

י רְאֵה ׀ עַתָּה כִּי־יְהוָה בָּחַר בְּךָ לִבְנוֹת־בַּיִת לַמִּקְדָּשׁ
11 חֲזַק וַעֲשֵׂה׃ וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ
אֶת־תַּבְנִית הָאוּלָם וְאֶת־בָּתָּיו וְגַנְזַכָּיו וַעֲלִיֹּתָיו וַחֲדָרָיו
12 הַפְּנִימִים וּבֵית הַכַּפֹּרֶת׃ וְתַבְנִית כֹּל אֲשֶׁר הָיָה בָרוּחַ
עִמּוֹ לְחַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־הַלְּשָׁכוֹת סָבִיב לְאֹצְרוֹת
13 בֵּית הָאֱלֹהִים וּלְאֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים׃ וּלְמַחְלְקוֹת
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּלְכָל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה
14 וּלְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה׃ לַזָּהָב בַּמִּשְׁקָל לַזָּהָב
לְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה לְכֹל כְּלֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל
טו לְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה׃ וּמִשְׁקָל לִמְנֹרוֹת הַזָּהָב
וְנֵרֹתֵיהֶם זָהָב בְּמִשְׁקַל־מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ
וְלִמְנֹרוֹת הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לִמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ כַּעֲבוֹדַת
16 מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה׃ וְאֶת־הַזָּהָב מִשְׁקָל לְשֻׁלְחֲנוֹת
הַמַּעֲרֶכֶת לְשֻׁלְחַן וְשֻׁלְחָן וְכֶסֶף לְשֻׁלְחֲנוֹת הַכָּסֶף׃
17 וְהַמִּזְלָגוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַקְּשָׂוֹת זָהָב טָהוֹר וְלִכְפוֹרֵי
הַזָּהָב בְּמִשְׁקָל לִכְפוֹר וּכְפוֹר וְלִכְפוֹרֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל
18 לִכְפוֹר וּכְפוֹר׃ וּלְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת זָהָב מְזֻקָּק בַּמִּשְׁקָל
וּלְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה הַכְּרֻבִים זָהָב לְפֹרְשִׂים וְסֹכְכִים
19 עַל־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה׃ הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְהוָה עָלַי
כ הִשְׂכִּיל כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִית׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד
לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ חֲזַק וֶאֱמַץ וַעֲשֵׂה אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת כִּי
יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהַי עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ עַד־
21 לִכְלוֹת כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה׃ וְהִנֵּה
מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל־עֲבוֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים
וְעִמְּךָ בְכָל־מְלָאכָה לְכָל־נָדִיב בַּחָכְמָה לְכָל־עֲבוֹדָה

CAP. XXIX.

כט וְהַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם לְכָל־דְּבָרֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד
הַמֶּלֶךְ לְכָל־הַקָּהָל שְׁלֹמֹה בְנִי אֶחָד בָּחַר־בּוֹ אֱלֹהִים
נַעַר וָרָךְ וְהַמְּלָאכָה גְדוֹלָה כִּי לֹא לְאָדָם הַבִּירָה כִּי
2 לַיהוָה אֱלֹהִים׃ וּכְכָל־כֹּחִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־אֱלֹהַי הַזָּהָב ׀

לזהב *Mmmmm* קד א

v. 10. *a*) v. 20. c. 22, 13. 16.

v. 11. *b*) *formam* s. *exemplar*, v. 12. 17. 19. Exod. 25, 40. 2 Reg. 16, 10. *porticus* s. *vestibuli*. 1 Reg. 6, 3. & *domos* s. conclauia *eius*. cf. notas vberiores. *c*) & *gazophylacia* s. cellaria *eius* (1) cf. collactaneum Esth. 3, 9. & *cœnacula* s. conclauia *eius* superiora, 2 Par. 3, 9. *d*) & *penetralia eius interiora*. 1 Reg. 6, 5. 6. 27. 36. & *domus propitiatorii* Exod. 25, 17. h. e. *Adyti*.

v. 12. *e*) *Formam etiam*, v. 11. *omnis rei*, v. 19. *quæ fuerat in mente apud ipsum*, s. quam animo ac mente conceperat, v. 2. Ps. 32, 2. auctore tamen Spiritu S. coll. infra v. 19. *quod ad atria domus Iehouæ*, v. 6. c. 23, 28. & *ad omnia conclauia* Ezr. 8, 29. *per circuitum*, c. 10, 9. *pro thesauris* s. apothecis *domus Dei*, & pro apothecis *rerum consecratarum* c. 26, 20.

v. 13. *f*) *Dedit etiam*, v. 11. quæ pertinebant *ad diuisiones* s. classes *Sacerdotum & Leuitarum*, v. 21. c. 23, 6. seqq. c. 24, 1. seqq. & *ad omne opus ministerii* etc. v. 20. c. 6, 33.

v. 14. *g*) *Ad aurum*, certo *pondere*, v. 15. Leu. 19, 35. *ad aurum* s. aurea vasa facienda, c. 29, 2. 5. *ad omnia vasa* cuiuscunque ministerii. *Geminatio* inseruit *distributioni*, vt v. 15. 16. 17. c. 20, 6. c. 26, 13. 17. *h*) *ad omnia* etiam *vasa argentea*, c. 18, 10. *pro* eorum *pondere* v. 15. 16. *dedit* v. 11.

v. 15. *i*) *ad candelabra aurea* decem 2 Par. 4, 7. cf. Exod. 25, 31. seqq.

CAP. XXIX, v. 1. *k*) Vltimo hoc capite I. *David eiusque Principes* liberaliter ad structuram templi *donaria conferunt*, v. 1-8. II. David *gratias Deo agit*, & pro Salomone preces fundit, v. 9-19. III. *Populus* etiam *se gratum exhibet* & obedientem, & comitia soluuntur, v. 20 -- 25. IV. Mortuo *Dauidi Salomo* succedit, v. 26-30.

---

v. 10. ראה ׀ sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. 6 -- 11. 13. 19. 20. At במשקל 2. contra *Mas. impr.* quæ requirit *Pat.* v. 15. במשקל־ per *Thbir* בעבודת per *Beth* loco *Caph* 2. 3. 6. 9. 20. CAP. XXIX, v. 2. וככל ita per *Caph* 2. 7. 8. sec. *Mas. impr.* ac *Erff.* At per *Beth* plures. הכינותי ׀ לבית ita 2. 6. 9. 20.

לַזָּהָב וְהַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וְהַנְּחֹשֶׁת לַנְּחֹשֶׁת הַבַּרְזֶל לַבַּרְזֶל
וְהָעֵצִים לָעֵצִים אַבְנֵי־שֹׁהַם וּמִלּוּאִים אַבְנֵי־פוּךְ וְרִקְמָה
3 וְכֹל אֶבֶן יְקָרָה וְאַבְנֵי־שַׁיִשׁ לָרֹב׃ וְעוֹד בִּרְצוֹתִי בְּבֵית
אֱלֹהַי יֶשׁ־לִי סְגֻלָּה זָהָב וָכָסֶף נָתַתִּי לְבֵית־אֱלֹהַי
4 לְמַעְלָה מִכָּל־הֲכִינוֹתִי לְבֵית הַקֹּדֶשׁ׃ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
כִּכְּרֵי זָהָב מִזְּהַב אוֹפִיר וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף
ה מְזֻקָּק לָטוּחַ קִירוֹת הַבָּתִּים׃ לַזָּהָב לַזָּהָב וְלַכֶּסֶף
לַכֶּסֶף וּלְכָל־מְלָאכָה בְּיַד חָרָשִׁים וּמִי מִתְנַדֵּב לְמַלֹּאות יתיר ו׳
6 יָדוֹ הַיּוֹם לַיהוָה׃ וַיִּתְנַדְּבוּ שָׂרֵי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי ׀ שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וּלְשָׂרֵי מְלֶאכֶת הַמֶּלֶךְ׃
7 וַיִּתְּנוּ לַעֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים זָהָב כִּכָּרִים חֲמֵשֶׁת־
אֲלָפִים וַאֲדַרְכֹנִים רִבּוֹ וְכֶסֶף כִּכָּרִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
וּנְחֹשֶׁת רִבּוֹ וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים כִּכָּרִים וּבַרְזֶל מֵאָה־אֶלֶף
8 כִּכָּרִים׃ וְהַנִּמְצָא אִתּוֹ אֲבָנִים נָתְנוּ לְאוֹצַר בֵּית־יְהוָה
9 עַל יַד־יְחִיאֵל הַגֵּרְשֻׁנִּי׃ וַיִּשְׂמְחוּ הָעָם עַל־הִתְנַדְּבָם
כִּי בְּלֵב שָׁלֵם הִתְנַדְּבוּ לַיהוָה וְגַם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח
י שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְהוָה לְעֵינֵי
כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
11 אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃ לְךָ יְהוָה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה
וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ
12 יְהוָה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל ׀ לְרֹאשׁ׃ וְהָעֹשֶׁר
וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה
13 וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ
14 לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ וְכִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי כִּי־
נַעְצֹר כֹּחַ לְהִתְנַדֵּב כָּזֹאת כִּי־מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ
טו לָךְ׃ כִּי־גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ וְתוֹשָׁבִים כְּכָל־
16 אֲבֹתֵינוּ כַּצֵּל ׀ יָמֵינוּ עַל־הָאָרֶץ וְאֵין מִקְוֶה׃ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כֹּל הֶהָמוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר הֲכִינֹנוּ לִבְנוֹת־לְךָ בַיִת
17 לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ מִיָּדְךָ הִיא וּלְךָ הַכֹּל׃ וְיָדַעְתִּי אֱלֹהַי כִּי הוא קרי
אתה

a) aurum *ad aurum*, v. 5. c. 28, 14. *& argentum ad argentum* etc. b) *lapides Schoham* ſ. onychinos, *& inſitionum* ſ. *inſitiuos*, qui palis inferuntur. Exod. 25, 7. c. 28, 9. c. 35, 9. 27. c) lapides *fuci* ſ. *ornatus* (4) 2 Reg. 9, 30. Ier. 4, 30. & not. Eſa. 54, 11. *& phrygionico operi* aptos, Iud. 5, 30. Ezech. 16, 10. 13. *& omnis generis lapides* ſ. lapillos *pretioſos* ſ. gemmas, c. 20, 2. 2 Par. 3, 6. *& lapides marmoris* (3) Cant. 5, 15. Eſth. 1, 6. *in copia magna*, v. 20. c. 22, 3. 4. 5.

v. 3. d) *Praeterea etiam, quum bene affectam voluntatem haberem erga domum Dei mei*, v. 2. c. 28, 4. *eſt mihi ſepoſitus theſaurus*. Mal. 3, 17. Coh. 2, 8. auri & argenti: quod omne etiam *dono do*, c. 21, 23. *ad ſummam*, c. 23, 17. *praeter omnia*, quae iam tum *paraui*, v. 2. 16. c. 22, 14. pro domo ſanctuarii.

v. 4. e) *Tria millia talentorum auri*, v. 7. *ex auro Ophirico* ſ. *Ophiris* Arabicae, c. 1, 23. 1 Reg. 9, 18. Iob. 22, 24. & 7000. talenta *argenti*, v. 2. 3. 7. c. 19, 6. *excocti* ſ. *purgati* (7) c. 28, 18. *ad oblinendum*, Leu. 14, 42. Ezech. 13, 10. ſeqq. *parietes domorum* ſ. conclauium, c. 28, 11. cf. 1 Reg. 6, 5. 21.

v. 5. f) Schm. *Aureis ſingulis*. v. 2. c. 28, 14. Ezr. 1, 11. *& argenteis ſingulis*, v. 2. Vt aurum adhibeatur aureis, & argentum argenteis, *& ad omne opificium*, c. 22, 15. c. 28, 21. *artificum manu* perficiendum, Hoſ. 13, 2. g) *Ecquis vero ex vobis eſt, qui ſponte offeret*, v. 6. 9. 14. 17. Exod. 35, 5. 29. *vt impleat manum ſuam*, vel plena manu quid conferat ac conſecret *Iehouae*? Exod. 29, 9. c. 32, 29. Leu. 8, 33. c. 16, 32.

v. 8. h) *Sponte igitur obtulerunt*, v. 5. 9. *principes patrum* ſ. familiarum, c. 24, 31. c. 27, 1. *& proceres tribuum* c. 27, 16. ſeqq. c. 28, 1.

v. 2. וכל־ ſic per *Makk.* & *Kometſchat.* 1. 2. 3. 5. v. 4. Pro כִּכַּר־ hab. כִּכְּרֵי־ pluraliter 2. 3. & ſic ־ׇ ־ְ fu. 5. v. 9. התנדבם ſine *Meth.* 1. 3. 6. 9 -- 12. 15. 16. 20. 21. Reliqui cum illo. v. 13. ומהללים cum *Meth.* ׳ 1. 3. *Lamed* prius per *Chatephpat.* 22. v. 14. נעצר *Ain* per *Chatephpat.* 1. 3. 7. 8. ־ ſic fu. 5. v. 15. כצל ſine *Pſik* 2. 3. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 21. 22. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. a. Per *Merca* 2. v. 16. לבנות ita cum *Meth.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & *B. Aſcher.* Reliqui ſine illo.

אתה בחן לבב ומישרים תרצה אני בישר לבבי
התנדבתי כל־אלה ועתה עמך הנמצאו־פה ראיתי
18 בשמחה להתנדב־לך׃ יהוה אלהי אברהם יצחק
וישראל אבתינו שמרה־זאת לעולם ליצר מחשבות
19 לבב עמך והכן לבבם אליך׃ ולשלמה בני תן לבב
שלם לשמור מצותיך עדותיך וחקיך ולעשות הכל
כ ולבנות הבירה אשר־הכינותי׃ ויאמר
דויד לכל־הקהל ברכו־נא את־יהוה אלהיכם ויברכו
כל־הקהל ליהוה אלהי אבתיהם ויקדו וישתחוו ליהוה
21 ולמלך׃ ויזבחו ליהוה׀ זבחים ויעלו עלות ליהוה
למחרת היום ההוא פרים אלף אילים אלף כבשים
22 אלף ונסכיהם וזבחים לרב לכל־ישראל׃ ויאכלו
וישתו לפני יהוה ביום ההוא בשמחה גדולה וימליכו
שנית לשלמה בן־דויד וימשחו ליהוה לנגיד ולצדוק
23 לכהן׃ וישב שלמה על־כסא יהוה׀ למלך תחת־
24 דויד אביו ויצלח וישמעו אליו כל־ישראל׃ וכל־ פתח באתנח
השרים והגברים וגם כל־בני המלך דויד נתנו יד
כה תחת שלמה המלך׃ ויגדל יהוה את־שלמה
למעלה לעיני כל־ישראל ויתן עליו הוד מלכות אשר
לא־היה על־כל־מלך לפניו על־ישראל׃
26 27 ודויד בן־ישי מלך על־כל־ישראל׃ והימים קטץ בז"ק
אשר מלך על־ישראל ארבעים שנה בחברון מלך
28 שבע שנים ובירושלם מלך שלשים ושלוש׃ וימת
בשיבה טובה שבע ימים עשר וכבוד וימלך שלמה
29 בנו תחתיו׃ ודברי דויד המלך הראשנים והאחרנים
הנם כתובים על־דברי שמואל הראה ועל־דברי נתן
ל הנביא ועל־דברי גד החזה׃ עם כל־מלכותו וגבורתו
והעתים אשר עברו עליו ועל־ישראל ועל כל־
ממלכות הארצות׃

ניתחזק Mmmmm 2 קד ב

a) quod tu corda animosque hominum *exploras*, c. 28, 9. Ier. 17, 10. Ps. 7, 10. Prou. 17, 3. *& rectitudines amas*; recta animi adrectione delectaris, Ps. 17, 2. & 51, 18. & 99, 4. Vnde *& ego in rectitudine cordis mei* s. recto & sincero animo, Deut. 9, 5. 1 Reg. 3, 6. Ps. 119, 7. *sponte obtuli hæc omnia*, v. 6. 9. 14. *Iam etiam populum tuum*, v. 9. 18. *quotquot hic reperiuntur*, Gen. 19, 15. 2 Par. 5, 11. coll. supra c. 28, 1. Præfixum ה *relatiuum* est, vt c. 26, 28. Ios. 10, 24. cet. *b) vidi cum gaudio &* hilaritate paratum, v. 9. 22. *ad offerendum tibi*, v. 6. 9. 14. cf. Exod. 25, 2. 2 Cor. 9, 7.

v. 18. *c)* Exod. 3, 6. 15. 16. c. 4, 5. Deut. 9, 27. 1 Reg. 18, 36. Act. 3, 13. *d) custodi* s. *serua hoc in perpetuum, ad formationem cogitationum animi*, vt ita fingas cogitationes *populi tui*. Vide c. 28, 9. Gen. 6, 5. c. 8, 21. Deut. 31, 21. Esa. 26, 3. *e) & dirige* atque *confirma* vel *rectam effice mentem eorum erga te*. 1 Sam. 7, 3. Ps. 10, 17. & 51, 12. 2 Par. 12, 14. c. 19, 3. c. 20, 33.

v. 19. *f) Etiam Salomoni, filio meo*, v. 1. c. 28, 5. 9. *da cor* & animum *integrum*, v. 9. c. 28, 9. ita *vt custodiat præc*. Ps. 119, 60. *& testimonia* s. admonitiones tuas. 2 Reg. 17, 15. Ps. 119, 14. 36. *& instituta tua*, Deut. 6, 2. *faciatque* & obseruet *ea omnia*, c. 22, 13. c. 28, 7. & ædificet *palatium*, v. 1. *ad quod adparatum feci*. v. 2.

v. 20. *g)* v. 10. Iud. 5, 2. *h)* v. 18. c. 5, 25. *i)* 2 Par. 31, 8. *k)* Gen. 24, 26. Exod. 4, 31. *l)* Ps. 95, 6. *m)* Prou. 24, 21. *Grotius*: pari gestu, animo distincto.

v. 21. *n)* 1 Sam. 6, 15. c. 15, 22. Neh. 12, 43. *o)* Exod. 24, 5. *p)* Ion. 4, 7. *q)* 2 Par. 30, 24. *r)* Esa. 1, 11. Mich. 6, 7. 2 Par. 29, 32. *s)* Leu. 23, 18. Num. 6, 15. c. 28, 7. 14. 31.

---

v. 17. להתנדב sine *Meth.* 1. 2. 3. 6. 9. 11. 12. 15. 17. 18. 20. 21. 22. 23. 24. Reliqui cum illo. At להתנדב per ׳ : *Merca milra* 1. 2. v. 19. ועדותיך cum præfixo *Vau* in marg. 6. 9. At עדותיך per *Vau* quiescens 3. 5. contra *Mas. Erff.* : h. l. & *impr.* Ps. 119, 14. ולבנות הבירה ita 7. 8. 11. 12. 13. 14. 19. 21. 22. 23. & sic fu. 5. אשר per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 21. ליהוה sine *Psk* 2. 6. 9. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 23. ויצלח per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. ac *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 26. ישי per *Pat.* 1. 2. 3. contra *Mas. impr.* ac *Erff.* v. 30. עם per *Makk.* 3. 6. 9. 20. sic fu. 5.

SECVNDVS LIBER
CHRONICORVM,
Hebr.
דִּבְרֵי הַיָּמִים ב

Agit hic liber cum de Salomonis historia, tum de rebus post scissionem regni gestis per 478. annos vsque ad liberationem e Babylonica captiuitate. Describitur enim I. *Status regni indiuisi & florentis* sub Salomone, huiusque acta 1) ecclesiastica, c. 1--7. 2) politica & œconomica, c. 8. & 3) gloria s. famæ celebritas c. 9. II. *Status regni diuisi* sub reliquis Iudæ regibus, א) *Stantis*, c. 10.-32. ב) *labefactati & cadentis*, c. 33--36. vbi tandem c. 36, 22. 23. solutæ a Cyro captiuitatis mentio subiicitur.

Cap. I. וַיִּתְחַזֵּק שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד עַל־
מַלְכוּתוֹ וַיהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וַיְגַדְּלֵהוּ לְמָעְלָה׃ וַיֹּאמֶר 2
שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
וְלַשֹּׁפְטִים וּלְכֹל נָשִׂיא לְכָל־יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי הָאָבוֹת׃
וַיֵּלְכוּ שְׁלֹמֹה וְכָל־הַקָּהָל עִמּוֹ לַבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן כִּי־ 3
שָׁם הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה עֶבֶד־
יְהוָה בַּמִּדְבָּר׃ אֲבָל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים הֶעֱלָה דָוִיד מִקִּרְיַת 4
יְעָרִים בַּהֵכִין לוֹ דָּוִיד כִּי נָטָה־לוֹ אֹהֶל בִּירוּשָׁלָםִ׃
וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר 5
שָׂם לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה וַיִּדְרְשֵׁהוּ שְׁלֹמֹה וְהַקָּהָל׃ וַיַּעַל 6
שְׁלֹמֹה שָׁם עַל־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר לְאֹהֶל
מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו עֹלוֹת אָלֶף׃ בַּלַּיְלָה הַהוּא 7
נִרְאָה אֱלֹהִים לִשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁאַל מָה אֶתֶּן־לָךְ׃
וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לֵאלֹהִים אַתָּה עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי חֶסֶד 8
גָּדוֹל וְהִמְלַכְתַּנִי תַּחְתָּיו׃ עַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים יֵאָמֵן 9
דְּבָרְךָ עִם דָּוִיד אָבִי כִּי אַתָּה הִמְלַכְתַּנִי עַל־עַם רַב
כַּעֲפַר הָאָרֶץ׃ עַתָּה חָכְמָה וּמַדָּע תֶּן־לִי וְאֵצְאָה לִפְנֵי 10
הָעָם־הַזֶּה וְאָבוֹאָה כִּי־מִי יִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ הַזֶּה הַגָּדוֹל׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לִשְׁלֹמֹה יַעַן אֲשֶׁר הָיְתָה־זֹאת 11
עִם־לְבָבֶךָ וְלֹא־שָׁאַלְתָּ עֹשֶׁר נְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵת נֶפֶשׁ
שֹׂנְאֶיךָ וְגַם־יָמִים רַבִּים לֹא שָׁאָלְתָּ וַתִּשְׁאַל־לְךָ חָכְמָה
וּמַדָּע אֲשֶׁר תִּשְׁפּוֹט אֶת־עַמִּי אֲשֶׁר הִמְלַכְתִּיךָ עָלָיו׃
הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ וְעֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד אֶתֶּן־לָךְ 12
אֲשֶׁר ׀ לֹא־הָיָה כֵן לַמְּלָכִים אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא
יהיה

CAP. I, v. 1. a) *Confirmauit se ergo Salomo in regno suo*, contra Adoniæ aliorumque molitiones, 1 Reg. 1, 5. c. 2, 12. 46. 1 Par. 29, 23. seqq. *Iehoua enim, Deus ipsius, cum ipso erat*, vt pater optauerat, 1 Par. 28, 20. *& magnum faciebat ipsum ad summum gradum*, 1 Par. 29, 25. Describuntur hoc capite Salomonis initia & opes. I. enim DEO sumtuose *Gibeone sacrificat*, v. 1-6. vbi II. *Deus ipsi adparet*, & petenti sapientiam summam confert, v. 7-12. III. Hierosolymam reuersus, *feliciter regnat*, & magnas opes, inprimis ad struendum Templum, comparat, v. 13-18.

v. 2. b) *Et edixit Salomo vniuerso Israeli*, Ion. 2, 11. 1 Par. 21, 27. scil. vt secum Gibeonem abirent, ex v. 3. c) 1 Par. 28, 1. d) *item Iudicibus*, 1 Par. 26, 29. *& omni principi* s. *primariis viris* totius Israelis, c. 5, 6. *primoribus familiarum*, c. 23, 2. 1 Reg. 8, 1.

v. 3. e) *ad excelsum, quod erat Gibeone.* cf. 1 Par. 16, 39. c. 21, 29. & 1 Reg. 3, 4. not. f) Exod. 36, 1. seqq.

v. 4. g) *Verum arcam Dei*, c. 19, 3. *deduxerat Dauid* ex Kiriath - Iearim, 1 Sam. 7, 1. 2. *in locum, quem parauerat ei* Dauid. 1 Par. 15, 12. *tetenderat enim illi tabernaculum Hierosolymis*, 1 Par. 15, 1. 29. c. 16, 1. 2 Sam. 6, 12. 17. not.

v. 5. h) *Altare etiam æris* s. ære obductum, v. 6. Exod. 27, 1. 2. c. 38, 2. *quod fecerat Betsaleel*, Exod. 37, 1. c. 38, 1. *ibidem*, Gibeone v. 3. *erat ante tabernaculum* illud *Domini*. *quæsiuit ergo ipsum* (illud *altare*, coll. Leu. 17, 3. 4. vel *ipsum Iehouam*, coll. c. 15, 2. 1 Par. 13, 3. c. 15, 13.) *Salomo & totus cœtus*, v. 2. 3.

v. 6. i) Vide not. 1 Reg. 3, 4.

v. 7. k) 1 Reg. 3, 5.

v. 8. l) 1 Reg. 3, 6.

CAP. I, v. 5. Pro הנחשת *Occidentales* habent נחשת sine He. שָׁם per *Schin* 2. 3. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 23. quomodo Vulg. & Gr. *ibi erat.* At שָׁם cum gemino ˇ puncto 18. & שם nullo cum puncto 7. v. 6. ויעל עליו עלות ita 3. 6. 9. 20. 23. & sic fu. 5. v. 9. דברך *Mun.* loco *Meth.* habent 3. 5 -- 16. 19 -- 22. v. 10. העם־ ita 1. & sic fe. 5. At העם־־ *milra* 3. Reliqui sine *Meth.* v. 11. אלהים ita cum *Psik* 1. 3. 5. 6. 9. 20. sec. *Ind. Bas.* f. 61. a. Reliqui sine illo. היתה *milel* cum *Dag.* forti euphon. in sequentis vocis initiali littera, 1. 2. לבבך sic *Milra* 1. 2. 3. & fu. 5. ולא ita per *Makk.* 1. 3. *Ber.* & sic fe. 5. At per *Mun.* 2. 6. 9. 20. 24. & sic fu. 5. Reliqui per *Merca* contra analogiam consecutionis accentuum. ותשאל per *Mahpe* 2. 6. 9. 20. & fu. 5. ומדע per *Pat.* 1. 3. 6 -- 13. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sic fu. 5.

13 יְהִֽיֶה־כֵּן׃ וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר־בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלַ͏ִם
מִלִּפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃
14 וַיֶּאֱסֹף שְׁלֹמֹה רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַֽיְהִי־לוֹ אֶלֶף
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת רֶכֶב וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנִּיחֵם
טו בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעִם־הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־
הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב בִּירוּשָׁלַ͏ִם כָּאֲבָנִים וְאֵת הָאֲרָזִים
16 נָתַן כַּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב׃ וּמוֹצָא הַסּוּסִים
אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה מִמִּצְרָיִם וּמִקְוֵא סֹחֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְוֵא א׳ במקום ה׳
17 יִקְחוּ בִּמְחִיר׃ וַיַּעֲלוּ וַיּוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם מֶרְכָּבָה בְּשֵׁשׁ א׳ במקום ה׳
מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל־מַלְכֵי
18 הַחִתִּים וּמַלְכֵי אֲרָם בְּיָדָם יוֹצִיאוּ׃ וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה
ב לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה וּבַיִת לְמַלְכוּתוֹ׃ וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה CAP. II.
שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ סַבָּל וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף אִישׁ חֹצֵב בָּהָר
וּמְנַצְּחִים עֲלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃
2 וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל־חוּרָם מֶלֶךְ־צֹר לֵאמֹר כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי וַתִּשְׁלַח־לוֹ אֲרָזִים לִבְנוֹת
3 לוֹ בַיִת לָשֶׁבֶת בּוֹ׃ הִנֵּה אֲנִי בוֹנֶה־בַּיִת לְשֵׁם ׀ יְהוָה
אֱלֹהַי לְהַקְדִּישׁ לוֹ לְהַקְטִיר לְפָנָיו קְטֹרֶת־סַמִּים קמץ בלא אס״ח
וּמַעֲרֶכֶת תָּמִיד וְעֹלוֹת לַבֹּקֶר וְלָעֶרֶב לַשַּׁבָּתוֹת
וְלֶחֳדָשִׁים וּלְמוֹעֲדֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם זֹאת עַל־
4 יִשְׂרָאֵל׃ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־אֲנִי בוֹנֶה גָּדוֹל כִּי־גָדוֹל אֱלֹהֵינוּ
ה מִכָּל־הָאֱלֹהִים׃ וּמִי יַעֲצָר־כֹּחַ לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת כִּי הַשָּׁמַיִם
וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלֻהוּ וּמִי אֲנִי אֲשֶׁר אֶבְנֶה־לּוֹ בַיִת
6 כִּי אִם־לְהַקְטִיר לְפָנָיו׃ וְעַתָּה שְׁלַח־לִי אִישׁ־חָכָם
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת וּבַבַּרְזֶל וּבָאַרְגְּוָן
וְכַרְמִיל וּתְכֵלֶת וְיֹדֵעַ לְפַתֵּחַ פִּתּוּחִים עִם־הַחֲכָמִים
אֲשֶׁר עִמִּי בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַ͏ִם אֲשֶׁר הֵכִין דָּוִיד אָבִי׃
7 וּשְׁלַח־לִי עֲצֵי אֲרָזִים בְּרוֹשִׁים וְאַלְגּוּמִּים מֵהַלְּבָנוֹן כִּי דגש אחר שורק
אני

v. 13. a) *Et venit*, s. rediit *Salomo*, (*ad excelsum, quod Gibeone erat*, sec. v. 3. cum vniuerso coetu profectus) *Hierosolymam*; a (c. 19, 2. c. 20, 7. 1 Par. 19, 18.) *tabernaculo*, inquam, *conuentus*, v. 3. *atque* ita diuinis dotibus instructus, deinceps *regnauit super Israelem*, v. 1. 1 Reg. 4, 1. v. 14. b) Quasi in pace bellum etiam meditaretur, c. 9, 25. 1 Reg. 10, 26. cf. Coh. 2, 7. 8. c) *&* sec. 1 Reg. 10, 26. *deduxit*, atque sec. hunc locum, *posuit eos*, c. 9, 25. Exod. 16, 34. *in vrbibus curruum*, quæ in hunc vsum vel noviter extructæ, c. 8, 5. 6. vel destinatæ erant, ne omnes simul currus & equites regiæ oneri essent. 1 Reg. 9, 19. *& apud Regem Hierosolymis*, 1 Reg. 10, 26. v. 16. d) *Exitus vero equorum, qui Salomoni* comparabantur, *ex Aegypto* fiebat, v. 17. coll. c. 9, 28. c. 12, 3. Esa. 31, 1. 3. *netum etiam* s. *tela linea*, ex Aegypto veniebat. 1 Reg. 10, 28. coll. cogn. Ios. 2, 18. & ad rem Esa. 19, 9. Ezech. 27, 7. Prou. 7, 16. *mercatores* enim *regis*, Ezech. 27, 21. *telam* illam, certo *pretio* 2 Sam. 24, 24. Thren. 5, 4. *accipiebant*.

CAP. II, v. 1. e) *Numerauit igitur Salomo*, v. 16. Ps. 87, 6. 70000. *viros baiulatores* (51) v. 17. coll. not. 1 Reg. 5, 29. Neh. 4, 4. & 80000. *viros* lapides *cædentes*, Ezr. 3, 7. 1 Par. 22, 2. *in monte* Libano, v. 7. cf. 1 Reg. 5, 28. *iisque præfectos vrgentes* opus, v. 17. c. 34, 13. Ezr. 3, 8. 9. coll. not. 1 Reg. 5, 30. Hoc capite Salomo I. *baiulos & cæsores* lapidum ad structuram Templi *conscribit*, v. 1. II. *Ligna & artifices* a Tyriorum rege, pacta mercede *accipit*, v. 2-15. III. *Peregrinos* etiam ad opus faciendum idoneos, *numerat* v. 16. 17.

v. 17. בְּשֵׁשׁ־ per *Meth.* & *Makk.* 6. 9. 20. per *Makk.* etiam *Ber.* v. 18. Hic Caput II. inchoant 6. 9. 11. 13. ' 14. 15. 16. 20. שלמה per *Rbbia* 1. 2. 3. 5. CAP. II, v. 2. לבנות־־לו sic 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. v. 3. בית sine *Dag.* euphon. 7. 8. 11 -- 15. 19. ^ & cum expresso *Raphe* 1. 2. 5. ולהקטיר cum præfixo *Vau* 2. 3. v. 6. ובארגון *Beth* per *Schua*, loco *Kam.* 1. 2. 3. עמי Hanc vocem alii libri omittunt in marg. 6. 9. & sic fu. 3.

אֲנִי יָדַעְתִּי אֲשֶׁר עֲבָדֶיךָ יוֹדְעִים לִכְרוֹת עֲצֵי לְבָנוֹן וְהִנֵּה
8 עֲבָדַי עִם־עֲבָדֶיךָ׃ וּלְהָכִין לִי עֵצִים לָרֹב כִּי הַבַּיִת
9 אֲשֶׁר־אֲנִי בוֹנֶה גָּדוֹל וְהַפְלֵא׃ וְהִנֵּה לַחֹטְבִים לְכֹרְתֵי
הָעֵצִים נָתַתִּי חִטִּים ׀ מַכּוֹת לַעֲבָדֶיךָ כֹּרִים עֶשְׂרִים אֶלֶף
וּשְׂעֹרִים כֹּרִים עֶשְׂרִים אָלֶף וְיַיִן בַּתִּים עֶשְׂרִים אֶלֶף וְשֶׁמֶן
10 בַּתִּים עֶשְׂרִים אָלֶף׃ וַיֹּאמֶר חוּרָם מֶלֶךְ־צֹר
בִּכְתָב וַיִּשְׁלַח אֶל־שְׁלֹמֹה בְּאַהֲבַת יְהוָה אֶת־עַמּוֹ נְתָנְךָ
11 עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר חוּרָם בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִיד
הַמֶּלֶךְ בֵּן חָכָם יוֹדֵעַ שֵׂכֶל וּבִינָה אֲשֶׁר יִבְנֶה־בַּיִת לַיהוָה
12 וּבַיִת לְמַלְכוּתוֹ׃ וְעַתָּה שָׁלַחְתִּי אִישׁ־חָכָם יוֹדֵעַ בִּינָה
13 לְחוּרָם אָבִי׃ בֶּן־אִשָּׁה מִן־בְּנוֹת דָּן וְאָבִיו אִישׁ־צֹרִי יוֹדֵעַ
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף בַּנְּחֹשֶׁת בַּבַּרְזֶל בָּאֲבָנִים וּבָעֵצִים
בָּאַרְגָּמָן בַּתְּכֵלֶת וּבַבּוּץ וּבַכַּרְמִיל וּלְפַתֵּחַ כָּל־פִּתּוּחַ
וְלַחְשֹׁב כָּל־מַחֲשָׁבֶת אֲשֶׁר יִנָּתֶן־לוֹ עִם־חֲכָמֶיךָ וְחַכְמֵי
14 אֲדֹנִי דָּוִיד אָבִיךָ׃ וְעַתָּה הַחִטִּים וְהַשְּׂעֹרִים הַשֶּׁמֶן וְהַיַּיִן
15 אֲשֶׁר אָמַר אֲדֹנִי יִשְׁלַח לַעֲבָדָיו׃ וַאֲנַחְנוּ נִכְרֹת עֵצִים מִן־
הַלְּבָנוֹן כְּכָל־צָרְכֶּךָ וּנְבִיאֵם לְךָ רַפְסֹדוֹת עַל־יָם יָפוֹ
16 וְאַתָּה תַּעֲלֶה אֹתָם יְרוּשָׁלָםִ׃ וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה כָּל־
הָאֲנָשִׁים הַגֵּירִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַסְּפָר
אֲשֶׁר סְפָרָם דָּוִיד אָבִיו וַיִּמָּצְאוּ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
17 וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וַיַּעַשׂ מֵהֶם שִׁבְעִים אֶלֶף
סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ
CAP. III. ג מֵאוֹת מְנַצְּחִים לְהַעֲבִיד אֶת־הָעָם׃ וַיָּחֶל שְׁלֹמֹה
לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה בִּירוּשָׁלַםִ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר
נִרְאָה לְדָוִיד אָבִיהוּ אֲשֶׁר הֵכִין בִּמְקוֹם דָּוִיד בְּגֹרֶן אָרְנָן
2 הַיְבוּסִי׃ וַיָּחֶל לִבְנוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשֵּׁנִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע
3 לְמַלְכוּתוֹ׃ וְאֵלֶּה הוּסַד שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית
האלהים

a) quod servi tui periti sint s. sciant, c. 8, 18. *caedere ligna Libani*, Deut. 19, 5. & *ecce servi mei erunt cum servis tuis* eosque iuvabunt, v. 6. Ezr. 4, 2.
v. 8. b) *Et quidem ad parandum mihi*, c. 1, 4. c. 31, 11. *ligna magna copia*, c. 1, 15. c) *magna* erit, v. 4. & *mirabiliter* id *faciendo*, ad admirationem usque. Esa. 29, 14. cf. 1 Par. 29, 1.
v. 9. d) *triticum* pro *deiectionibus* arborum. al. *mola comminutum* (1) hac signif. cf. alia Prov. 20, 30. Esth. 9, 5. e) *coros* 20000. 1 Reg. 5, 25. Luc. 16, 7. *Corus* vero eiusdem cum *Chomere* quantitatis erat, coll. Ezech. 45, 11. 14. f) & *vini batos* 20000. c. 4, 5. Luc. 16, 6. cf. Ezech. 45, 11. 14. & *olei* communis 20000. batos; at *contusi* & praestantioris 20. *coros* pro aula Chirami, 1 Reg. 5, 25.
v. 11. g) Vide not. 1 Reg. 5, 21. h) *filium sapientem*, c. 1, 10. & *scientem* s. praeditum *intellectu* & *prudentia*, v. 12. 1 Par. 22, 12. i) c. 1, 18.
v. 12. k) vt postulasti v. 6. l) *peritum intelligentia*, Vulg. *scientissimum*, v. 11. 1 Par. 12, 32. *nempe Churam-Abi*, coll. c. 4, 16. & not. 1 Reg. 5, 12.
v. 13. m) *Filium mulieris viduae* 1 Reg. 7, 14. ex Danitis. n) *pater vero eius vir Tyrius* fuit, non origine (fuit enim Naphthalita, 1 Reg. 7, 14.) sed habitatione. cf. 1 Par. 2, 17. c. 11, 39. c. 13, 13. o) *peritum ad operandum in auro* etc. v. 6. Exod. 31, 4. p) & *byssi* & *coccino* v. 6. c. 3, 14. & aptum *ad sculpendum omnis generis sculpturam* v. 6. c. 2, 7. & *ad excogitandum* cet.
CAP. III, v. 1. q) *Postea incepit Salomo*, v. 2. Gen. 9, 20. *aedificare* etc. c. v. 13. 11, 18. 1 Reg. 6, 1. Describitur hic I. *aedificium Templi* per partes, v. 1-14. II. *Columnae aereae*, cum suis ornamentis, v. 15-17.

v. 11. שֵׂכֶל per *Segol* 2. 3. sec. *Mas.* 3. sed praeter *Mas. impr.* 1 Sam. 25, 3. v. 13. אִישׁ־ cum adiecto *Meth.* 3. at per *Mun.* 6. 9. 20. & sic tu. 5. v. 14. וְהַשֶּׁמֶן cum praefixo *Vau* 1' 2. 3. & sic fe. 1. v. 15. צָרְכֶּךָ *Caph* prius sine *Dag.* 1. 6. 7. 9. 10. 14. 20. & sic fu. 5.

הָאֱלֹהִים הָאֹרֶךְ אַמּוֹת בַּמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה אַמּוֹת שִׁשִּׁים
4 וְרֹחַב אַמּוֹת עֶשְׂרִים׃ וְהָאוּלָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֹרֶךְ
עַל־פְּנֵי רֹחַב־הַבַּיִת אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְהַגֹּבַהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים
ה וַיְצַפֵּהוּ מִפְּנִימָה זָהָב טָהוֹר׃ וְאֵת ׀ הַבַּיִת הַגָּדוֹל חִפָּה
עֵץ בְּרוֹשִׁים וַיְחַפֵּהוּ זָהָב טוֹב וַיַּעַל עָלָיו תִּמֹרִים
6 וְשַׁרְשְׁרוֹת׃ וַיְצַף אֶת־הַבַּיִת אֶבֶן יְקָרָה לְתִפְאָרֶת
7 וְהַזָּהָב זְהַב פַּרְוָיִם׃ וַיְחַף אֶת־הַבַּיִת הַקֹּרוֹת הַסִּפִּים
וְקִירוֹתָיו וְדַלְתוֹתָיו זָהָב וּפִתַּח כְּרוּבִים עַל־הַקִּירוֹת׃
8 וַיַּעַשׂ אֶת־בֵּית־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי
רֹחַב־הַבַּיִת אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְרָחְבּוֹ אַמּוֹת עֶשְׂרִים
9 וַיְחַפֵּהוּ זָהָב טוֹב לְכִכָּרִים שֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וּמִשְׁקָל
לְמִסְמְרוֹת לִשְׁקָלִים חֲמִשִּׁים זָהָב וְהָעֲלִיּוֹת חִפָּה זָהָב׃
י וַיַּעַשׂ בְּבֵית־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּרוּבִים שְׁנַיִם
11 מַעֲשֵׂה צַעֲצֻעִים וַיְצַפּוּ אֹתָם זָהָב׃ וְכַנְפֵי הַכְּרוּבִים
אָרְכָּם אַמּוֹת עֶשְׂרִים כְּנַף הָאֶחָד לְאַמּוֹת חָמֵשׁ מַגַּעַת
לְקִיר הַבַּיִת וְהַכָּנָף הָאַחֶרֶת אַמּוֹת חָמֵשׁ מַגִּיעַ לִכְנַף
12 הַכְּרוּב הָאַחֵר׃ וּכְנַף הַכְּרוּב הָאֶחָד אַמּוֹת חָמֵשׁ מַגִּיעַ
לְקִיר הַבָּיִת וְהַכָּנָף הָאַחֶרֶת אַמּוֹת חָמֵשׁ דְּבֵקָה לִכְנַף
13 הַכְּרוּב הָאַחֵר׃ כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים הָאֵלֶּה פֹּרְשִׂים אַמּוֹת
עֶשְׂרִים וְהֵם עֹמְדִים עַל־רַגְלֵיהֶם וּפְנֵיהֶם לַבָּיִת׃
14 וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְכַרְמִיל
טו וּבוּץ וַיַּעַל עָלָיו כְּרוּבִים׃ וַיַּעַשׂ לִפְנֵי הַבַּיִת
עַמּוּדִים שְׁנַיִם אַמּוֹת שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ אֹרֶךְ וְהַצֶּפֶת
16 אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁוֹ אַמּוֹת חָמֵשׁ׃ וַיַּעַשׂ
שַׁרְשְׁרוֹת בַּדְּבִיר וַיִּתֵּן עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים וַיַּעַשׂ רִמּוֹנִים
17 מֵאָה וַיִּתֵּן בַּשַּׁרְשְׁרוֹת׃ וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּדִים עַל־פְּנֵי
הַהֵיכָל אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מֵהַשְּׂמֹאול וַיִּקְרָא שֵׁם־הַיְמָנִי יתיד ו׳
ד יָכִין וְשֵׁם הַשְּׂמָאלִי בֹּעַז׃ וַיַּעַשׂ מִזְבַּח נְחֹשֶׁת עֶשְׂרִים CAP. IV.
אַמָּה

a) *Longitudo templi*, ab oriente versus occidentem, 1 Reg. 6, 2. *cubitorum secundum* Tabernaculi Mosaici *mensuram, cubitorum*, inquam, erat *sexaginta*; quorum 40. sancto, & 20. adyto destinabantur, 1 Reg. 6, 17. 20. & *latitudo*, a meridie versus septentrionem, etc.

v. 4. b) *Vestibulum vero, quod ante faciem* s. in frontispicio *longitudinis* erat, & ad orientalem plagam, instar altissimæ turris eminebat, c. 29, 7. 1 Reg. 6, 4. *ante latitudinem domus* erat [illegible] *viginti*, v. 3. & *altitudo*, Ezech. 42. *centum & viginti cubitorum*. cf. not. 1 Reg. 6, 2. & *obduxit illud* vestibulum s. pronaum, Exod. 37, 2. *intrinsecus*, Ps. 45, 14. 1 Reg. 6, 19. 21. *auro puro*, v. 5. 6. c. 9, 17.

v. 5. c) *Domum autem maiorem* s. ipsum templum, *texit, obduxit*, v. 7. 8. 9. 2 Reg. 17, 9. *lignis abietum* s. tabulis abiegnis, c. 2, 7. & tabulis ligneis tectam *porro obduxit auro optimo*: & *adscendere in eo* auro, vel *in ea* domo, *fecit*, v. 14. *figuras palmarum*, 1 Reg. 6, 29. 32. 35. & *catenulas*, v. 16. 1 Reg. 7, 17.

v. 6. d) *Et domum obduxit*, v. 4. 10. *lapide pretioso* s. gemmis c. 9, 1. 9. 10. *ad splendorem* & ornatum eius augendum, Exod. 28, 2. 40. *aurum vero* erat *aurum Paruaim* s. Ophiricum, sec. *Boch.* Geogr. S. p. 769. ex insula *Taprobane*. cf. infra c. 8, 18. 1 Reg. 9, 28. c. 10, 22.

v. 7. e) *Porro texit*, v. 5. *domum*; *trabes* nimirum (5) 2 Reg. 6, 2. 5. Cant. 1, 17. *limina*, c. 23, 4. Ezech. 41, 16. & *parietes* 1 Reg. 6, 5. 15. 29. *valuas eius*, ibid. v. 31. 32. Ezech. 41, 23. *auro*, v. 4. & *insculpsit*, c. 2, 6. 13. *Cherubos parietibus* s. tabulis cedrinis, quibus parietes tecti erant, 1 Reg. 6, 32. Ezech. 41, 18. 20. 35.

v. 8. f) cf. v. 4.

CAP. III, v. 5. Pro עֲצֵי habent עֵץ 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 14. 20. & in marg. 22. Pro טוֹב habent טָהוֹר 1. 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 7. והספים cum præfixo *Vau* in marg. 6. 9. v. 11. Pro האחד habet האחר 3. & sic fu. 2. 5. quomodo & v. 12. iidem, excepto 2. v. 17. Pro מימין habet מהימין in marg. 6. 9. שֵׁם־ cum *Meth.* 5. & *B. Napht.* 23. CAP. IV, v. 1. *Spatium* præmitt. 1. 3. 5 -- 9. 12. 20. 21. 22. הנחשת ita cum *He* & addita nota לא קרי ה 2. 3.

אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחְבּוֹ וְעֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ׃
2 וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ
אֶל־שְׂפָתוֹ עָגוֹל ׀ סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָו
3 שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב׃ וּדְמוּת בְּקָרִים תַּחַת
לוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב סוֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּיפִים אֶת־
4 הַיָּם סָבִיב שְׁנַיִם טוּרִים הַבָּקָר יְצוּקִים בְּמֻצַקְתּוֹ׃ עוֹמֵד
עַל־שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פֹנִים ׀ צָפוֹנָה וּשְׁלוֹשָׁה
פֹנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה ׀ פֹּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים מִזְרָחָה
5 וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה׃ וְעָבְיוֹ
טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת־כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשַׁנָּה מַחֲזִיק
6 בַּתִּים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יָכִיל׃ וַיַּעַשׂ כִּיּוֹרִים
עֲשָׂרָה וַיִּתֵּן חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול לְרָחְצָה
בָהֶם אֶת־מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה יָדִיחוּ בָם וְהַיָּם לְרָחְצָה
7 לַכֹּהֲנִים בּוֹ׃ וַיַּעַשׂ אֶת־מְנֹרוֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר
כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול׃
8 וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עֲשָׂרָה וַיַּנַּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה
מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול וַיַּעַשׂ מִזְרְקֵי זָהָב מֵאָה׃
9 וַיַּעַשׂ חֲצַר הַכֹּהֲנִים וְהָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה
10 וּדְלָתוֹת לָעֲזָרָה וְדַלְתוֹתֵיהֶם צִפָּה נְחֹשֶׁת׃ וְאֶת־הַיָּם
נָתַן מִכֶּתֶף הַיְמָנִית קֵדְמָה מִמּוּל נֶגְבָּה׃
11 וַיַּעַשׂ חוּרָם אֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־הַמְּלָאכָה חורם ק'
12 אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּבֵית הָאֱלֹהִים׃ עַמּוּדִים
שְׁנַיִם וְהַגֻּלּוֹת וְהַכֹּתָרוֹת עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתָּיִם
וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרוֹת
13 אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הָרִמּוֹנִים אַרְבַּע
מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנַיִם טוּרִים רִמּוֹנִים לַשְּׂבָכָה
הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרוֹת אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי

a) Adeoque longitudo & latitudo altaris æneì, c. 8, 12. 1 Reg. 8, 64. c. 9, 25. tanta erat, quanta latitudo ædis ſacræ, c. 3, 3. 11. & circumferentia eius quadruplo maior circumferentia altaris Moſaici, c. 1, 5. & 10. *cubitorum altitudo eius*, v. 2. c. 6, 13. Vnde ſacerdotes, ad imponendum ei ligna & victimas per cliuum, arte factum, adſcendebant, quum per gradus non liceret, Exod. 20, 23. Hoc capite I. *Altare* æneum v. 1. II. *Lacus* æneus & *labra*, v. 2-6. III. *Candelabra* v. 7. IV. *Menſæ* & crateres, v. 8. V. *Atrium* ſacerdotum, v. 9. in quo lacus æneus, v. 10. VI. *Vaſa* & ſupellectilia reliqua templi, v. 11-22. deſcribuntur.

v. 2. b) *mare* ſ. *lacum*, h. e. vas ſ. labrum quoddam maius, quod magnam aquæ copiam, ex fonte Ethan ſcaturientem, perpetuo reciperet, & per epiſtomia rurſus emitteret. cf. Gen. 1, 10. & not. 1 Reg. 7, 23. 26. 1 Par. 18, 8. c) *fuſum*. v. 17. 1 Reg. 7, 33. d) *decas in cubito* vel menſura cubitali, h. e. decem cubiti erant *a labio eius vno ad alterum*, ſ. ſec. LXX. *decem cubitorum diametrum habens*. cf. not. 1 Reg. 7, 23.

v. 3. e) *Et figuræ*, Ezech. 1, 5. 10. *boum*, in figura *colocynthidum*, 1 Reg. 7, 24. vbi cf. not. *inferius ei*, h. e. ſub margine eius erant *circumcirca*, *qui ipſum circumdabant*, v. 2. 2 Reg. 6, 15.

v. 4. f) 1 Reg. 7, 25.

v. 5. g) 1 Reg. 7, 26.

v. 7. h) v. 20. Ier. 52, 19. 1 Reg. 7, 49.

v. 8. i) c. 13, 11. c. 29, 18. 1 Reg. 7, 48.

v. 9. k) cf. c. 7, 7. c. 24, 21. 1 Reg. 6, 36. c. 7, 12. Ier. 36, 10. l) & *atrium magnum* ſ. exterius pro populo. c. 6, 13. Ezech. 43, 14. 17. 20. 1 Reg. 7, 9. 12.

---

v. 2. בָּאַמָּה per *Tliſchaktana* 1. עָגוֹל ſine *Pſik* 1. 3. contra *Ind. Baſ.* f. 61. a. וְקָו per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & *Ber.* v. 3. סוֹבְבִים per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 20. v. 4. שְׁלֹשָׁה, cum addito *Pſik* 22. פֹּנִים ׀ ſine *Pſik* 2. 3. 22. contra *Ind. Baſ.* f. 61. a. At alterum illud פֹּנִים cum adiecto *Pſik* 5. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. a. v. 6. וַיִּתֵּן per *Tliſchakt.* 1. 2. Pro משמאול habent מֵהַשְּׂמאול 17. 18. & *Ber.* v. 11. אֶת־הַסִּירוֹת ſic *Paſchta* collocant 1. 5. At per ſimplicem accentum *Merca* 2. 6. 9. 20. ויכל חורם ita in textu ſine nota 2. 3. 12. 20. ac ſe. 5. contra *Maſ. Frff.* h. l. & *impr.* Gen. 36, 5. v. 12. Prius על ראש cum præmiſſo relatiuo אֲשֶׁר in marg. 6. 9.

14 פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת עָשָׂה[a] וְאֶת־הַכִּיֹּרוֹת
טו עָשָׂה עַל־הַמְּכֹנוֹת׃ אֶת־הַיָּם[b] אֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר
16 שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחְתָּיו׃ וְאֶת־הַסִּירוֹת[c] וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְלָגוֹת וְאֶת־כָּל־כְּלֵיהֶם עָשָׂה חוּרָם אָבִיו
17 לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה נְחֹשֶׁת מָרוּק׃ בְּכִכַּר[d]
הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בַּעֲבִי הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין
18 צְרֵדָתָה׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה כָּל־הַכֵּלִים
הָאֵלֶּה לָרֹב[e] מְאֹד כִּי לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃
19 וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים[f] אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים
וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָנוֹת וַעֲלֵיהֶם לֶחֶם
כ הַפָּנִים׃ וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת וְנֵרֹתֵיהֶם לְבַעֲרָם כַּמִּשְׁפָּט
21 לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר׃ וְהַפֶּרַח[g] וְהַנֵּרוֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם
22 זָהָב הוּא מִכְלוֹת זָהָב׃ וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת
וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וּפֶתַח הַבַּיִת דַּלְתוֹתָיו הַפְּנִימִיּוֹת
לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְדַלְתֵי הַבַּיִת לְהֵיכָל זָהָב׃

ה Cap. V.

וַתִּשְׁלַם[h] כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־
עָשָׂה שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי
דָּוִיד אָבִיו וְאֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־כָּל־הַכֵּלִים
2 נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃ אָז יַקְהֵיל שְׁלֹמֹה
אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי
הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְרוּשָׁלָם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן
3 בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִיד הִיא צִיּוֹן׃ וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ
4 כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי׃ וַיָּבֹאוּ כֹּל
ה זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַלְוִיִּם אֶת־הָאָרוֹן׃ וַיַּעֲלוּ אֶת־
הָאָרוֹן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר
6 בָּאֹהֶל הֶעֱלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־
עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן
7 וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב׃ וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים

Mmmmm 5 קד ה את

v. 14. a) *Bases etiam fecit*: quas vide descriptas 1 Reg. 7, 27-37. *& labra* s. *pollubra* supra basibus. vid. v. 6. 1 Reg. 7, 38.

v. 15. b) *Mare vnum*, non plura, v. 2. 1 Reg. 7, 23. 44. *& boues duodecim sub illo*. v. 4.

v. 16. c) *Ollas etiam & palas*, v. 11. *& fuscinas*, Exod. 27, 3. c. 38, 3. 1 Par. 28, 17. & omnia illorum vtensilia fecit *Churam-Abiv*; qui simpliciter *Churam*, v. 11. & *Churam-Abi*, c. 2, 12. dictus fuit --- *pro domo Domini*, v. 11. 19. *ex ære terso* s. *mundissimo*. cf. *Kal* Ier. 46, 4. & *Pyal* Leu. 6, 21.

v. 17. d) *In planitie Iordanis*, 1 Reg. 7, 46. Neh. 3, 22. *fudit* s. fundi curauit *ea rex*, v. 3. Exod. 25, 12. *in densitate terræ*. Vulg. *in argillosa terra, inter Succoth*, trans Iordanem, Gen. 33, 17. Ios. 13, 27. & *Tseredatham*, quæ *Tsarthan* 1 Reg. 7, 46. coll. Ios. 3, 16.

v. 18. e) *maxima copia*, c. 1, 15. Zach. 14, 14. cf. not. 1 Reg. 7, 47. *non enim inuestigatum* s. numeratum *est* Ier. 46, 23. *pondus æris*, c. 9, 13. 2 Sam. 21, 16.

v. 19. f) *quæ erant in æde Dei*, stricte sic dicta, 1 Reg. 7, 48. *scil. altare aureum* vel suffitus, Exod. 30, 1. 1 Reg. 6, 20. *& decem mensas*, v. 8. super quibus *panis faciei*, h. e. ante adytum expositus, Exod. 25, 30.

v. 22. g) Schm. *Et cultros*, 1 Reg. 7, 50. *& crateres*. v. 8. *& lances* s. *phialas* thurarias, c. 14, 14. *& trullas* s. *receptacula ignis*, Exod. 25, 38. Leu. 16, 12. *ex auro præstantissimo*, v. 20.

CAP. V, v. 1. h) *Quum ergo absolutum esset omne opus* cet. 1 Reg. 7, 51. Salomo I. absoluto *templo infert patris donaria*, v. 1. II. *Arcam*, conuocato populo, *in adytum intromittit*, v. 2-10. quo facto III. *templum gloria Dei impletur*, v. 11-14.

v. 17. בַּעֲבִי per *Tsere* 7. 8. 15. contra *Mas.* impressam, quæ adnotat, *bis* legi hanc formam, coll. Iob. 15, 26. In *M.S. Leidensi* (vti *Cocc.* Lex. sub hac voce auctor est) vocalis sub littera ב erasa est, adparet tamen fuisse *Tsere*. v. 18. Ante כָּל ponunt, particulam אֶת־ 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. כִּי לֹא־ ita 1. 2. 3. 5. v. 19. וְאֶת־הַשֻּׁלְחָנוֹת ita 5. 6. 9. 12. 15. 16. 20. At וְאֵת הַשֻּׁלְחָנוֹת 1. 2. v. 20. Pro כַּמִּשְׁפָּט habent בְּמִשְׁפָּט in textu 6. 9. 20. & בְּמִשְׁפָּט in marg. 6. 9. v. 21. וְהַנֵּרוֹת defect. 2. secund. *Mas.* Leu. 24, 4.

אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־
קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים׃ וַיִּהְיוּ הַכְּרוּבִים 8
פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם עַל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיְכַסּוּ הַכְּרוּבִים עַל־
הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה׃ וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ 9
רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הָאָרוֹן עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ
הַחוּצָה וַיְהִי־שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי 10
הַלֻּחוֹת אֲשֶׁר־נָתַן מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ וַיְהִי בְּצֵאת 11
הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ כִּי כָּל־הַכֹּהֲנִים הַנִּמְצְאִים
הִתְקַדָּשׁוּ אֵין לִשְׁמוֹר לְמַחְלְקוֹת׃ וְהַלְוִיִּם הַמְשֹׁרְרִים 12
לְכֻלָּם לְאָסָף לְהֵימָן לִידֻתוּן וְלִבְנֵיהֶם וְלַאֲחֵיהֶם
מְלֻבָּשִׁים בּוּץ בִּמְצִלְתַּיִם וּבִנְבָלִים וְכִנֹּרוֹת עֹמְדִים
מִזְרָח לַמִּזְבֵּחַ וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים
מַחְצְרְרִים* בַּחֲצֹצְרוֹת׃ וַיְהִי כְאֶחָד לַמְחַצְּצְרִים 13 — יתיר ר׳ / יתיר צ׳
וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל־אֶחָד לְהַלֵּל וּלְהֹדוֹת לַיהוָה
וּכְהָרִים קוֹל בַּחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתַּיִם וּבִכְלֵי הַשִּׁיר
וּבְהַלֵּל לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְהַבַּיִת מָלֵא עָנָן
בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי 14
הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים׃

CAP. VI. ו אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל׃
2 וַאֲנִי בָּנִיתִי בֵית־זְבֻל לָךְ וּמָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃ וַיַּסֵּב 3
הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל
יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד׃ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר 4
דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִיד אָבִי וּבְיָדָיו מִלֵּא לֵאמֹר׃ מִן־הַיּוֹם 5
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וְלֹא־
בָחַרְתִּי בְאִישׁ לִהְיוֹת נָגִיד עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶבְחַר 6
בִּירוּשָׁלִַם לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִיד לִהְיוֹת עַל־
עַמִּי

a) *in adytum domus*, v. 9. c. 3, 16. c. 4, 20. *in sanctum sanct.* c. 3, 8. 10. *in locum sub alis Cheruborum* c. 3, 10.
v. 9. b) *Protraxerunt vero vectes* versus partem anteriorem adyti. Vid. 1 Reg. 8, 8. c) & *sic fuit* vel mansit *ibi arca, vsque ad diem hunc*, quo scil. hæc historia scripta, deinde vero ab auctore huius libri, seruatis ipsis verbis, excerpta fuit. cf. c. 8, 8. 1 Reg. 8, 8. 1 Par. 4, 43. & Præf. ad notas vberiores in 1 Par. §. 3.
v. 11. d) *e sanctuario*, per quod arcam in adytum intulerant, v. 7. 1 Reg. 8, 10. e) Incipit hic parenthesis, ad Atnachum v. 13. finienda; coll. 1 Reg. 8, 10. f) *præsentes*, c. 35, 17. Ezr. 8, 25. 1 Par. 29, 17. *sanctificauerunt sese*, Exod. 19, 10. 14. Neh. 12, 30. g) *non erat ad obseruandum*, non poterant in tanta sacrificiorum multitudine tunc obseruare *classes*, in quas Sacerdotes & Leuitæ alioqui distributi erant, 1 Par. 23, 6.
v. 12. h) *Leuitæ vero cantores*, v. 13. 1 Par. 23, 5. c. 25, 1. seqq. *per vniuersitatem suam* s. omnes ipsorum familias, *ex Asapho, ex Hemane*, 1 Par. 6, 18. & *ex Iedubhune*, 1 Par. 16, 41. 42. c. 25, 1. per filios & cognatos eorum, *induti bysso* s. optimo lino, 1 Par. 15, 27. Ezr. 3, 10. *cum cymbalis*, & *nablis*, & *citharis* 1 Par. 15, 16. Neh. 12, 27. *stabant*, v. 14. c. 7, 6. *ad ortum* 1 Par. 5, 19. *altaris* holoc. c. 29, 4. & *cum illis* sacerdotes 120. Act. 1, 15. *tubis* s. *buccinis canentes*, v. 13. c. 29, 28.
v. 13. i) Et erat *instar vnius* sc. *vox* vel sonitus *tuba canentium* & *voce cantantium*, vt fit in accuratis symphoniis.
CAP. VI, v. 1. k) 1 Reg. 8, 12. Sequuntur hic I. *Oratio* Salomonis ad populum, v. 2-11. II. *Preces* ad Deum in templo fusæ, v. 12-42.

CAP. V, v. 7. יהוה cum superaddito *Psik* 23. v. 9. ויהי־שם per *Sakephgad.* 1. 3. At ויהי־שם עד 2. & sic fu. 5. v. 11. הנמצאים *Tsade* per *Kam.* 1. 6. 9. 20. & sic fe. 5. אין לשמור ita 1. 2. 5. למחלקות Præfixum *Lamed* per *Pat.* cum sequ. *Dag.* 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 12. והמשררים cum præfixo *Vau* fu. 5. & sic in marg. 6. 9. מחצצרים ita cum duplici *Tsade* 1. 2. 3. 5. sec. *Mas.* 1. 2. at contra *impr.* & *Frff.* v. 13. וכהרים per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 13. 19. & in marg. 6. 9. CAP. VI, v. 1. לשכן *defect.* poscit *Mas. impr.* ad Ps. 85, 10. sed contra consensum omnium codd. nostrorum tum Biblicorum tum Masorethicorum h. l. v. 5. להיות נגיד על sic 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5.

7 עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִיד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם
8 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִיד אָבִי יַעַן
אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבוֹתָ כִּי
9 הָיָה עִם־לְבָבֶךָ׃ רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבָּיִת כִּי בִנְךָ
י הַיּוֹצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃ וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־
דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקוּם תַּחַת דָּוִיד אָבִי וָאֵשֵׁב ׀ עַל־
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם
11 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וָאָשִׂים שָׁם אֶת־הָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם
12 בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי
13 מִזְבַּח יְהוָה נֶגֶד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו׃ כִּי־
עָשָׂה שְׁלֹמֹה כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וַיִּתְּנֵהוּ בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה חָמֵשׁ
14 אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רָחְבּוֹ וְאַמּוֹת שָׁלוֹשׁ קוֹמָתוֹ
וַיַּעֲמֹד עָלָיו וַיִּבְרַךְ עַל־בִּרְכָּיו נֶגֶד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל
טו וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיְמָה׃ וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵין־
כָּמוֹךָ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד
16 לַעֲבָדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל־לִבָּם׃ אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ
לְעַבְדְּךָ דָּוִיד אָבִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לוֹ וַתְּדַבֵּר בְּפִיךָ
וּבְיָדְךָ מִלֵּאתָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁמֹר לְעַבְדְּךָ דָוִיד אָבִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לּוֹ לֵאמֹר לֹא־
יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מִלְּפָנַי יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל רַק אִם־
יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת בְּתוֹרָתִי כַּאֲשֶׁר הָלַכְתָּ
17 לְפָנָי׃ וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵאָמֵן דְּבָרְךָ אֲשֶׁר
18 דִּבַּרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְדָוִיד׃ כִּי הַאֻמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים אֶת־
הָאָדָם עַל־הָאָרֶץ הִנֵּה שָׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא
19 יְכַלְכְּלוּךָ אַף כִּי־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי׃ וּפָנִיתָ אֶל־
תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנָּתוֹ יְהוָה אֱלֹהָי לִשְׁמֹעַ אֶל־
הָרִנָּה וְאֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ
כ לִהְיוֹת עֵינֶיךָ פְתֻחוֹת אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֶל־

המקום

v. 7. a) *Et fuit quidem in animo Dauidis*, v. 8. 1 Sam. 14, 7. 2 Sam. 7, 5. 1 Reg. 8, 17. 1 Par. 22, 7. c. 28, 2. v. 8. b) *Quandoquidem*; 1 Reg. 8, 18. c) *bene* quidem *fecisti*, 2 Reg. 10, 30. v. 9. d) *Attamen tu*. 1 Reg. 8, 19. e) i. e. ex te nasciturus, Gen. 35, 11. c. 46, 26. Exod. 1, 5. v. 10. f) Vulg. *Compleuit ergo Dominus sermonem suum*. 1 Reg. 8, 20. Ier. 28, 6. --- *& ego surrexi loco Dauidis*, i. e. ipsi successi, Exod. 1, 8. 1 Reg. 2, 12. Coh. 4, 15. v. 11. g) c. 5, 7. 1 Reg. 8, 21. h) *vbi* s. *in qua* repositum est, Exod. 20, 18. *fœdus Iehouæ*, c. 5, 10. v. 12. i) c. 8, 12. 1 Reg. 8, 22. k) v. 13. Esa. 1, 15. Ps. 44, 21. Iob. 11, 13. 1 Tim. 2, 8. v. 13. l) Fecerat enim *labrum*, s. *suggestum rotundum æneum*, c. 4, 6. idque collocauerat *in medio atrii*, c. 4, 9. *& super illo stetit*, vt ab omnibus videretur, coll. Neh. 8, 4. *posteaque procubuit in genua*, Gen. 24, 11. c. 41, 43. Ezr. 9, 5. Ps. 95, 6. coram vniuerso cœtu Israelis, vt populum suo exemplo ad humiles preces incitaret. cf. c. 20, 5. 6. *& manus suas versus cælum extendit*. v. 12. Ps. 121, 1. v. 14. m) c. 2, 11. n) c. 2, 4. Exod. 15, 11. 1 Reg. 8, 23. Ps. 113, 6. o) Neh. 1, 5. p) Gen. 17, 1. q) Deut. 4, 29. c. 6, 5. 1 Sam. 7, 3. v. 15. r) *Qui seruasti* & præstitisti quæcumque locutus fueras. v. 14. 16. Ps. 89, 29. s) v. 4. 1 Reg. 8, 24. t) Deut. 8, 18. v. 16. u) Vide 1 Reg. 8, 25. not. v. 17. x) 1 Reg. 8, 26. v. 18. y) 1 Reg. 8, 27. v. 20. z) *Vt sint oculi tui aperti* s. speciali quadam prouidentia attenti *ad hanc ædem die ac nocte*, ad eam protegendam & conseruandam, v. & 24. 40. c. 7, 15. 16. c. 9, 3. 1 Reg. 8, 29. etc.

v. 11. אֲשֶׁר־שָׁם sic per *Makk*. 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. & sic fe. 5. v. 13. קוֹמָתוֹ Pro *Atnach* habet *Silluk* cum *Sophpasuk* 3. & sic fu. 1. qui in marg. notam adposuit אין זה סוף פסוק. עָלָיו per *Sakephk*. 12. 16. 17. 18. 23. 24. & *Ber*. v. 19. לִשְׁמוֹעַ *plene* 1. sec. *Maſ*. 1. ad h. l. & *impr*. Leu. 26, 21. At *Maſ. impr.* ac *Erff*. v. 20. ־ demum *plene* posuit.

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ לָשׂוּם שִׁמְךָ שָׁם לִשְׁמוֹעַ אֶל־
הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְפַּלֵּל עַבְדְּךָ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃
21 וְשָׁמַעְתָּ אֶל־תַּחֲנוּנֵי עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ
אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִמְּקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן־
22 הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ׃ אִם־יֶחֱטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ וְנָשָׁא־
בוֹ אָלָה לְהַאֲלֹתוֹ וּבָא אָלָה לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ בַּבַּיִת הַזֶּה׃
23 וְאַתָּה ׀ תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם וְעָשִׂיתָ וְשָׁפַטְתָּ אֶת־עֲבָדֶיךָ
לְהָשִׁיב לְרָשָׁע לָתֵת דַּרְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּלְהַצְדִּיק צַדִּיק לָתֶת
24 לוֹ כְּצִדְקָתוֹ׃ וְאִם־יִנָּגֵף עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ וְשָׁבוּ וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ
וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ לְפָנֶיךָ בַּבַּיִת הַזֶּה׃ וְאַתָּה תִּשְׁמַע כה
מִן־הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וַהֲשֵׁיבוֹתָם
אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לָהֶם וְלַאֲבֹתֵיהֶם׃
26 בְּהֵעָצֵר הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר כִּי יֶחֶטְאוּ־
לָךְ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ
27 מֵחַטָּאתָם יְשׁוּבוּן כִּי תַעֲנֵם׃ וְאַתָּה ׀ תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם
וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עֲבָדֶיךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כִּי תוֹרֵם אֶל־
הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יֵלְכוּ־בָהּ וְנָתַתָּה מָטָר עַל־אַרְצְךָ
28 אֲשֶׁר־נָתַתָּה לְעַמְּךָ לְנַחֲלָה׃ רָעָב כִּי־
יִהְיֶה בָאָרֶץ דֶּבֶר כִּי־יִהְיֶה שִׁדָּפוֹן וְיֵרָקוֹן אַרְבֶּה וְחָסִיל
כִּי יִהְיֶה כִּי־יָצַר־לוֹ אֹיְבָיו בְּאֶרֶץ שְׁעָרָיו כָּל־נֶגַע וְכָל־
29 מַחֲלָה׃ כָּל־תְּפִלָּה כָל־תְּחִנָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְכָל־הָאָדָם
וּלְכֹל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּ אִישׁ נִגְעוֹ וּמַכְאֹבוֹ וּפָרַשׂ
כַּפָּיו אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה׃ וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם מְכוֹן ל
שִׁבְתֶּךָ וְסָלַחְתָּ וְנָתַתָּה לָאִישׁ כְּכָל־דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע
אֶת־לְבָבוֹ כִּי־אַתָּה לְבַדְּךָ יָדַעְתָּ אֶת־לְבַב בְּנֵי הָאָדָם׃
31 לְמַעַן יִירָאוּךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכֶיךָ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־הֵם
חַיִּים עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבֹתֵינוּ׃

וגם

a) c. 12, 13. Exod. 20, 21. Deut. 12, 5. 11. 1 Reg. 8, 29.

v. 21. b) *Exaudias igitur preces vel supplicationes* serui tui, v. 19. c. 7, 12. Ier. 3, 21. & *populi tui*, Neh. 1, 10: *quibus precabuntur*, v. 20. conuersa facie *ad hunc locum*, 1 Reg. 8, 30. Dan. 6, 10. *tu, inquam, audias e loco sedis tuæ, e cælo*, v. 30. 33. 39. ita *vt exaudias, & propitius sis*, v. 25. 1 Reg. 8, 30.

v. 22. c) *Si quis peccauerit in proximum suum*, 1 Sam. 2, 25. *ac proinde* hic *ei detulerit exsecrationem* & *iusiurandum*; al. & *pronuntiauerit contra eum maledictionem*, 1 Reg. 8, 31. *ad iurare faciendum* vel *vt iurare cogat eum*. Hiph. (3) 1 Sam. 14, 24. cf. ad rem Exod. 22, 10. Hebr. 6, 16. d) *veneritque & iurauerit*, 1 Reg. 8, 31. Asyndeton, vt Cant. 8, 5.

v. 23. e) *Tum tu audias e cælo*, scil. preces eius, qui iustam caussam habet, v. 19. 25. 27. 30. 33. 35. 39. *faciasque & iudices* seruos tuos: ita *vt retribuas impio*, qui peierauit, Ps. 28, 4. & 94, 2. Prov. 24, 29. *vt impietatem eius in caput eius recidere facias*. cf. v. 30. 1 Reg. 2, 37. c. 8, 32. *iustifices autem*, & innocentem declares, *iustum*, Deut. 25, 1. Ps. 82, 3.

v. 24. f) 1 Reg. 8, 33. 34.

v. 26. g) *Quum præclusi fuerint cæli*, c. 7, 13. Deut. 11, 17. c. 28, 23. 24. h) *quum adflixeris eos*, 1 Reg. 8, 35.

v. 27. i) *Tu audias in* vel *de cælo*; vt v. 21. 23. 25. 30. 1 Reg. 8, 32. 36.

v. 28. k) *Fames* quum fuerit. c. 20, 9. aut *pestilentia*, ex fame plerumque nascens, 1 Reg. 8, 37. *vredo* s. adustio & arefactio recentis herbæ, Gen. 41, 6. Am. 4, 9. Hagg. 2, 17. & *flauedo* s. *rubigo*, segetis scil. vitium, ante tempus flauescentis, Deut. 28, 22. *locusta & bruchus*. Vide not. Ioel 1, 4. l) vid. not. 1 Reg. 8, 37.

v. 20. אֶל־הַמָּקוֹם *Paschta* super *Aleph* figunt 1. 5. 6. 9. 20. אֲשֶׁר־יִתְפַּלֵּל sic per *Makk.* 1. & sic fu. 5. At per *Mun.* 7. 8. 10. 13 -- 19. 22. 23. v. 21. יתפללו ita cum *Meth.* omnes, præter 1. 2. 3. At *Pe* cum *Meth.* 6. 9. 20. & *Lamed* prius per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 20. *Lamed* vero per *Dag.* 22. 23. v. 26. והתפללו *Lamed* prius cum *Dag.* 3. 22. 23. at per *Chatephpat.* præuio *Meth.*, 1. 6. 9. 20. ומחטאתם, cum præfixo *Schurek* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & c te. 2. v. 30. שִׁבְתֶּךָ sic *milra* 2. 3. כִּי אתה לבדך ita 1. 3. 5. v. 31. כל־הימים *Paschta* super *Caph* figunt 5. 6. 9. 20.

32 וְגַם אֶל־הַנָּכְרִי אֲשֶׁר לֹא־מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא
וּבָא ׀ מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְיָדְךָ הַחֲזָקָה
33 וּזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה וּבָאוּ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה׃ וְאַתָּה
תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם מִמְּכוֹן שִׁבְתֶּךָ וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי לְמַעַן יֵדְעוּ כָל־עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת־
שְׁמֶךָ וּלְיִרְאָה אֹתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלָדַעַת כִּי־שִׁמְךָ
34 נִקְרָא עַל־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי׃ כִּי־
יֵצֵא עַמְּךָ לַמִּלְחָמָה עַל־אוֹיְבָיו בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵם
וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּהּ
לה וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ מִן־הַשָּׁמַיִם אֶת־
36 תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנָּתָם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם׃ כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ
כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יֶחֱטָא וְאָנַפְתָּ בָם וּנְתַתָּם לִפְנֵי
אוֹיֵב וְשָׁבוּם שׁוֹבֵיהֶם אֶל־אֶרֶץ רְחוֹקָה אוֹ קְרוֹבָה׃
37 וְהֵשִׁיבוּ אֶל־לְבָבָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־שָׁם וְשָׁבוּ ׀
וְהִתְחַנְּנוּ אֵלֶיךָ בְּאֶרֶץ שִׁבְיָם לֵאמֹר חָטָאנוּ הֶעֱוִינוּ
38 וְרָשָׁעְנוּ׃ וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם בְּאֶרֶץ
שִׁבְיָם אֲשֶׁר־שָׁבוּ אֹתָם וְהִתְפַּלְלוּ דֶּרֶךְ אַרְצָם אֲשֶׁר
נָתַתָּה לַאֲבוֹתָם וְהָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְלַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי
39 לִשְׁמֶךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ מִן־הַשָּׁמַיִם מִמְּכוֹן שִׁבְתְּךָ אֶת־
תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנֹּתֵיהֶם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם וְסָלַחְתָּ
מ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ׃ עַתָּה אֱלֹהַי יִהְיוּ־נָא עֵינֶיךָ
41 פְּתֻחוֹת וְאָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לִתְפִלַּת הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה
קוּמָה יְהוָה אֱלֹהִים לְנוּחֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ כֹּהֲנֶיךָ יְהוָה *אלרע
42 אֱלֹהִים יִלְבְּשׁוּ תְשׁוּעָה וַחֲסִידֶיךָ יִשְׂמְחוּ בַטּוֹב׃ יְהוָה
אֱלֹהִים אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶיךָ זָכְרָה לְחַסְדֵי דָּוִיד
עַבְדֶּךָ׃

CAP. VII.

ז וּכְכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְהָאֵשׁ יָרְדָה מֵהַשָּׁמַיִם
וַתֹּאכַל הָעֹלָה וְהַזְּבָחִים וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַבָּיִת׃

ולא

v. 32. a) *Quin etiam ad alienigenam*, sc. attendas, v. 33. 1 Reg. 8, 41. Esa. 56, 6. b) cf. Ios. 9, 9. c) Deut. 3, 24. d) Deut. 4, 34. c. 7, 19. e) cf. not. 1 Reg. 8, 42.

v. 34. f) *Quum exiuerit populus tuus in bellum contra hostes suos*, Deut. 20, 1. c. 23, 10. Iud. 3, 10. *per viam, qua miseris eos*, iusta belli caussa. cf. not. 1 Reg. 8, 44. g) *via vrbis*, i. e. facie conuersa ad hanc vrbem. v. 38.

v. 35. h) *& facias iudicium* ac expedias caussam *eorum*. v. 39. Mich. 7, 9. Ps. 9, 5.

v. 36. i) *Quum peccauerint contra te*, v. 24. 26. Ps. 51, 6. neque enim homo est, qui non peccet, & non alicubi labatur. cf. Iob. 15, 14. 16. & not. 1 Reg. 8, 46.

v. 37. k) *Idque reuocauerint ad animum suum*, in terra, quo captiui abducti sunt, Ezech. 6, 9. cf. not. Deut. 4, 39.

v. 38. l) *Et conversi ad te fuerint toto animo*, sine simulatione & fuco. c. 15, 12. Deut. 30, 2. 8. 1 Reg. 2, 4. c. 8, 48. etc.

v. 39. m) v. 23. 30. 33. 35.

v. 42. n) Ps. 132, 10. coll. 1 Reg. 2, 20. o) *memento benignitatum* s. gratuitarum promissionum *Dauidi* datarum, 2 Sam. 7, 12. seqq. coll. Ps. 89, 2. 50. & 132, 1. Esa. 55, 3. Luc. 1, 72. Act. 13, 34.

CAP. VII, v. 1. p) *Quum vero absoluisset Salomo precari*, c. 29, 29. Ezr. 9, 1. *ignis descendit e cælis*, vt 1 Par. 21, 26. coll. Gen. 4, 4. Leu. 9, 24. Iud. 6, 21. 1 Reg. 18, 38. 39. Ps. 20, 4. q) *& gloria DEI* s. nubes splendida & gloriosa, v. 2. 3. c. 5, 13. *impleuit ædem* v. 2. Exod. 40, 34. 35. 1 Reg. 8, 11. Est hic I. *dedicatio templi*, igne cælitus delapso, gloriaque Dei, v. 1-3. & omnis generis sacrificiis, per octiduum, v. 4-9. II. *Peractis his omnibus Salomo populum dimittit*, v. 10. 11. & in somnis, se a Deo auditum, ex *diuino responso* intelligit, v. 12-22.

v. 32. והתפללו *Pe* cum *Meth.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. *Lamed* prius per *Chateph-pat.* 1. 6. 9. 20. at per *Dag. forte* 3. 21. 22. Sic v. 34. & 38. iidem fere lectionem suam repetunt. v. 34. אֲשֶׁר־בחרת sic per *Makk.* 2. 6. 9. 20. v. 38. ושבו *milra* 1. sec. *Mas. impr.* 1 Reg. 8, 48. v. 41. כהניך per *Kadma* 6. 9. 17. 20. 21. 22. 23. 24. CAP. VII, v. 1. Pro מהשמים habent מִן־הַשָּׁמַיִם in marg. 6. 9. sic fu. 5. Vtrumque 2.

2 וְלֹא יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לָבוֹא אֶל־בֵּית יְהוָה כִּי־מָלֵא כְבוֹד־
3 יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים בְּרֶדֶת
הָאֵשׁ וּכְבוֹד יְהוָה עַל־הַבָּיִת וַיִּכְרְעוּ אַפַּיִם אַרְצָה עַל־
הָרִצְפָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְהוֹדוֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
4 חַסְדּוֹ׃ וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־הָעָם זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהוָה׃
5 וַיִּזְבַּח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אֶת־זֶבַח הַבָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם
אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית
6 הָאֱלֹהִים הַמֶּלֶךְ וְכָל־הָעָם׃ וְהַכֹּהֲנִים עַל־מִשְׁמְרוֹתָם
עֹמְדִים וְהַלְוִיִּם בִּכְלֵי־שִׁיר יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִיד הַמֶּלֶךְ
לְהֹדוֹת לַיהוָה כִּי־לְעוֹלָם חַסְדּוֹ בְּהַלֵּל דָּוִיד בְּיָדָם
וְהַכֹּהֲנִים מַחְצְצְרִים נֶגְדָּם וְכָל־יִשְׂרָאֵל עֹמְדִים׃ יתיר צ׳
7 וַיְקַדֵּשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי
בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם הָעֹלוֹת וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים
כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה לֹא יָכוֹל לְהָכִיל
8 אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַחֲלָבִים׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה
אֶת־הֶחָג בָּעֵת הַהִיא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ
9 קָהָל גָּדוֹל מְאֹד מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ
בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרֶת כִּי ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ עָשׂוּ שִׁבְעַת
10 יָמִים וְהֶחָג שִׁבְעַת יָמִים׃ וּבְיוֹם עֶשְׂרִים
וּשְׁלֹשָׁה לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם לְאָהֳלֵיהֶם
שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִיד
11 וְלִשְׁלֹמֹה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ וַיְכַל שְׁלֹמֹה אֶת־בֵּית יְהוָה
וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־הַבָּא עַל־לֵב שְׁלֹמֹה לַעֲשׂוֹת
12 בְּבֵית־יְהוָה וּבְבֵיתוֹ הִצְלִיחַ׃ וַיֵּרָא יְהוָה
אֶל־שְׁלֹמֹה בַּלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתֶךָ
13 וּבָחַרְתִּי בַּמָּקוֹם הַזֶּה לִי לְבֵית זָבַח׃ הֵן אֶעֱצֹר הַשָּׁמַיִם
וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהֵן־אֲצַוֶּה עַל־חָגָב לֶאֱכוֹל הָאָרֶץ וְאִם־
14 אֲשַׁלַּח דֶּבֶר בְּעַמִּי׃ וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי
עליהם

v. 2. *a*) c. 5, 14. *b*) Vide v. 1.

v. 3. *c*) *videbant descendentem ignem*, v. 1. Leu. 9, 23, 24. 1 Reg. 18, 39. *d*) c. 20, 18. Gen. 19, 1. c. 42, 6. Neh. 8, 6. *e*) *super pauimento* (7) Ezech. 40, 17. 18. Esth. 1, 6. *f*) *confitendo simul Iehouæ* etc. v. 6. c. 5, 13. Ps. 106, 1. & 118, 1. & 136, 1. 1 Par. 16, 34.

v. 4. *g*) per Sacerdotes. cf. c. 1, 6. c. 8, 12. 1 Reg. 8, 62.

v. 5. *h*) *boum vicies & bis mille*, cf. c. 30, 24. c. 35, 7. 8. 9. item Ezr. 6, 17. vbi pauperior erat adparatus; *& ouium* 120000. cf. c. 35, 7. & notas nostras vberiores: *atque ita initiarunt*, v. 9. Deut. 20, 5. Ps. 30, 1.

v. 6. *i*) *Sacerdotes autem super custodiis suis stabant*, & functiones suas obibant, a Dauide ordinatas, 1 Par. 24, 7. seqq. cf. c. 5, 11. c. 8, 14. Num. 3, 7. *& Leuitæ cum instrumentis cantus Iehouæ*, c. 5, 13. 1 Par. 16, 42. *quæ fecerat* fieri *Dauid* c. 29, 26. 27. Am. 6, 5. Neh. 12, 36. *k*) *quum David Deum per ipsos* c. 1, 17. *laudaret*. Vide 1 Par. 16, 4. seqq. *l*) *tuba cantabant e regione eorum*, c. 5, 12. c. 29, 28. Num. 10, 8.

v. 7. *m*) *Tum Salomo etiam sanctificauit*, c. 29 17. Num. 7, 1. *medium* s. partem aliquam *atrii, quod est ante Templum*, 1 Reg. 8, 64. *ibi enim obtulit*, Ezech. 45, 17. holocausta, & *adipes* sacrificiorum eucharisticorum, c. 29, 35. Leu. 6, 5. *n*) c. 1, 5. 6. c. 4, 1.

v. 8. *o*) *Fecit ergo Salomo festum* tabernaculorum, coll. v. 9. c. 5, 3. 1 Reg. 8, 2. 65. *p*) Am. 6, 14. 1 Par. 13, 5. *q*) Num. 34, 3. Ios. 15, 4. 47. 2 Reg. 24, 7.

v. 9. *r*) *cessationem*, Leu. 23, 36. Neh. 8, 17. 18. *r*) *nam dedicationem*, v. 5. *altaris*, Num. 7, 10. fecerunt septem diebus, *& festum* tabern. septem diebus. Vide 1 Reg. 8, 66.

v. 11. *s*) cf. 1 Reg. 9, 1.

v. 5. זבח הבקר ita 1. 3. 5. facili quidem distinctione, sed contra *Mas. impr.* v. 6. אשר עשה דויד המלך ita 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* מחצצרים sic in *Piel* 3. 5. v. 7. יכל *defect.* 3. Ac inter *plena* quidem non connumeratur hoc in *Mas. impr.* Num. 13, 30. posuit id tamen *plene Mas.* f. 2. h. l. v. 8. קהל גדול ita 2. 3. & sic se. 5. v. 13. אעצר *Ain* per *Schua* simplex 11. 12. 16. 17. 18. 24. & *Ber.*

עֲלֵיהֶם וְיִתְפַּלְלוּ וִיבַקְשׁוּ פָנַי וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים
וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לְחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת־
טו אַרְצָם׃ עַתָּה עֵינַי יִהְיוּ פְתֻחוֹת וְאָזְנַי קַשֻּׁבוֹת לִתְפִלַּת
16 הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה בָּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה
לִהְיוֹת־שְׁמִי שָׁם עַד־עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל־הַיָּמִים׃
17 וְאַתָּה אִם־תֵּלֵךְ לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִיד אָבִיךָ וְלַעֲשׂוֹת
18 כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וְחֻקַּי וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמוֹר׃ וַהֲקִימוֹתִי
אֵת כִּסֵּא מַלְכוּתֶךָ כַּאֲשֶׁר כָּרַתִּי לְדָוִיד אָבִיךָ לֵאמֹר
19 לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְאִם־תְּשׁוּבוּן אַתֶּם
וַעֲזַבְתֶּם חֻקּוֹתַי וּמִצְוֹתַי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וַהֲלַכְתֶּם
כ וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וּנְתַשְׁתִּים
מֵעַל אַדְמָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
הִקְדַּשְׁתִּי לִשְׁמִי אַשְׁלִיךְ מֵעַל פָּנָי וְאֶתְּנֶנּוּ לְמָשָׁל
21 וְלִשְׁנִינָה בְּכָל־הָעַמִּים׃ וְהַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר הָיָה עֶלְיוֹן
לְכָל־עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם וְאָמַר בַּמֶּה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה
22 לָאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־
יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיַּחֲזִיקוּ בֵּאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וַיַּעַבְדוּם עַל־כֵּן
הֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת׃

ח CAP. VIII.
וַיְהִי מִקֵּץ ׀ עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה
2 שְׁלֹמֹה אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּיתוֹ׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר נָתַן
חוּרָם לִשְׁלֹמֹה בָּנָה שְׁלֹמֹה אֹתָם וַיּוֹשֶׁב שָׁם אֶת־בְּנֵי
3 4 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֵּלֶךְ שְׁלֹמֹה חֲמָת צוֹבָה וַיֶּחֱזַק עָלֶיהָ׃ וַיִּבֶן
אֶת־תַּדְמֹר בַּמִּדְבָּר וְאֵת כָּל־עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר בָּנָה
ה בַּחֲמָת׃ וַיִּבֶן אֶת־בֵּית חוֹרוֹן הָעֶלְיוֹן וְאֶת־בֵּית חוֹרוֹן
6 הַתַּחְתּוֹן עָרֵי מָצוֹר חוֹמוֹת דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ׃ וְאֶת־
בַּעֲלָת וְאֵת כָּל־עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר־הָיוּ לִשְׁלֹמֹה וְאֵת
כָּל־עָרֵי הָרֶכֶב וְאֵת עָרֵי הַפָּרָשִׁים וְאֵת ׀ כָּל־חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה
אשר

a) *& precati fuerint*, c. 6, 25. 26. ac *quæsiuerint faciem meam*, Hos. 5, 15. Ps. 27, 8. *& conuersi fuerint a viis suis malis*, Ier. 25, 5. Ion. 3, 10. Zach. 1, 4. *tum ego audiam* e cælo, c. 6, 21. 23. *& condonabo peccata eorum*, c. 6, 21. 25. 27. & *sanabo terram eorum*, cf. c. 30, 20. Exod. 15, 26. Ps. 60, 4.
v. 15. b) c. 6, 20. 40.
v. 16. c) *Et nunc*, v. 15. *elegi*, v. 13. *& ad vsum sacrum destinaui domum istam*, v. 20. 1 Reg. 9, 3. *vt sit* & inuocetur *ibi nomen meum* c. 6, 5. 6. c. 33, 7. *in perpetuum*, c. 2, 3. *eruntque oculi mei*, v. 15. *& cor meum illic omnibus diebus*, semperque mihi domus hæc curæ erit. 1 Reg. 9, 3.
v. 17. d) 1 Reg. 9, 4.
v. 18. e) 1 Reg. 9, 5.
v. 19. f) *Si vero auerteritis vos*, 1 Reg. 9, 6.
v. 20. g) *Tum exstirpabo eos*, nempe Israelitas, 1 Reg. 9, 7. c. 14, 15. h) v. 16. i) 2 Reg. 24, 20. Ier. 7, 15. k) *& dabo illam in prouerbium*, Deut. 28, 37. 1 Sam. 10, 12. *& in dicterium*, 1 Reg. 9, 4. Ier. 24, 9.
v. 21. l) *Et ad domum hanc*, quod attinet, *quæ fuit summa* s. adeo sublimis, Deut. 26, 19. c. 28, 1. *omni prætereunti iuxta illam desolata & stupori erit*, Ezech. 6, 4. Ps. 69, 26. Al. *omnis -- obstupescet*. Ier. 19, 8. c. 49, 17. m) 1 Reg. 9, 8.
v. 22. n) *Et dicent* alii, rerum peritiores. 1 Reg. 9, 9.
CAP. VIII, v. 1. o) *Factum porro est post viginti annos* cet. Vide not. 1 Reg. 9, 10. Post absolutum Templum Domini & regiam sedem v. 1. Salomo I. *vrbes etiam* condit aut munit, v. 2-6. II. *Stipendiarios* reddit reliquos *Canaanæos*, v. 7-10. & *filiam Pharaonis* in propriam domum deducit, v. 11. III. *Cultum diuinum* obit ipse & ordinat, v. 12-16. & IV. *naues* cum Tyriis ex sinu Arabico *Ophiram mittit*, v. 17. 18.

v. 16. להיות־שמי ita 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 21. 22. *defect.* sine *Vau* 3. sec. *Mas. impr.* Leu. 26, 9. sed contra *Mas.* 2. & *impr.* h. l. v. 18. והקימתי
v. 19. והשתחויתם cum *Meth.* 2. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21., 23. 24. & *Ber.* Et sic v. 22. in וישתחוו iidem … fere. CAP. VIII, v. 3. וילך שלמה חמת צובה ita 1. 2. 5. v. 6. … בעלת per *Kam.* 6. 9. 17. 18, 20. 23. 24. & *Ber.*

אשר חשק לבנות בירושלם ובלבנון ובכל ארץ
7 ממשלתו׃ כל־העם הנותר מן־החתי והאמרי והפרזי
8 והחוי והיבוסי אשר לא מישראל המה׃ מן־בניהם אשר
נותרו אחריהם בארץ אשר לא־כלום בני ישראל
9 ויעלם שלמה למס עד היום הזה׃ ומן־בני ישראל אשר
לא־נתן שלמה לעבדים למלאכתו כי־המה אנשי
10 מלחמה ושרי שלישיו ושרי רכבו ופרשיו׃ ואלה שרי
יתיר י׳ הנציבים אשר־למלך שלמה חמשים ומאתים הרדים
11 בעם׃ ואת־בת־פרעה העלה שלמה מעיר דויד לבית
אשר בנה־לה כי אמר לא־תשב אשה לי בבית דויד
מלך־ישראל כי־קדש המה אשר־באה אליהם ארון
12 יהוה׃ אז העלה שלמה עלות ליהוה
13 על מזבח יהוה אשר בנה לפני האולם׃ ובדבר־יום
ביום להעלות כמצות משה לשבתות ולחדשים
ולמועדות שלוש פעמים בשנה בחג המצות ובחג
14 השבעות ובחג הסכות׃ ויעמד כמשפט דויד־אביו
את־מחלקות הכהנים על־עבדתם והלוים על־
משמרותם להלל ולשרת נגד הכהנים לדבר־
יום ביומו והשוערים במחלקותם לשער ושער
טו כי כן מצות דויד איש־האלהים׃ ולא סרו מצות
המלך על־הכהנים והלוים לכל־דבר ולאצרות׃
16 ותכן כל־מלאכת שלמה עד־היום מוסד בית־
יהוה ועד־כלתו שלם בית יהוה׃
17 אז הלך שלמה לעציון־גבר ואל־
18 אילות על־שפת הים בארץ אדום׃ וישלח־לו חורם
יתיר י׳ ביד־עבדיו אניות ועבדים יודעי ים ויבאו עם־עבדי
שלמה אופירה ויקחו משם ארבע־מאות וחמשים
ככר זהב ויביאו אל־המלך שלמה׃

CAP. IX. ט ומלכת־
שבא

a) quidquid *desideraverat*, Ps. 91, 14. ædificare Hierosolymis *& in Libano*, siue monte, c. 2, 7. 15. siue domo siluæ Libani, c. 9, 16. 20.

v. 7. b) *Omnem populum residuum de Chittæis* cet. 1 Reg. 9, 20. Neh. 9, 8.

v. 8. c) *De posteris*, inquam, *eorum, qui remanserant post illos* Chittæos, Amoræos, cet. v. 7. in terra, *quos non consumserant* s. deleuerant Israelitæ, Ps. 119, 87. *eos, inquam, adscendere fecit ad tributum*, vel sec. Vulg. *subiugauit* ad præstandas operas seruiles, coll. v. 9. 1 Reg. 5, 27. c. 9, 15. 21. quod *ad hunc vsque diem* obtinuit. c. 5, 9.

v. 9. d) *At de Israelitis erant* illi, *quos non dedit velut seruos* aut mancipia *ad opus suum*, s. perpetuas operas, sicut extraneos, v. 8. sed quorum alii aliis succedebant, coll. 1 Reg. 5, 27. 28. c. 9, 22. *illi enim* erant *milites* s. *bellatores*, Ios. 17, 1. 1 Sam. 16, 18. *& principes tribunorum ipsius*, 2 Sam. 23, 8. 1 Par. 11, 11. *& præfecti curruum & equitatus ipsius*, 1 Reg. 9, 22. cf. 1 Sam. 8, 11. 12.

v. 10. e) Hi vero sunt *principes præfectorum*, 1 Reg. 5, 30. --- *qui præerant populo*, Esa. 14, 6. Ps. 68, 28. coll. 1 Reg. 9, 23. & supra c. 2, 17.

v. 11. f) *Et filiam Pharaonis* vxorem suam, 1 Reg. 3, 1. c. 9, 24. transtulit Salomo *ex Sione, vrbe Dauidis*, 1 Par. 11, 7. *ad domum, quam*, iuxta regiam, *ædificauerat illi*, 1 Reg. 7, 8. g) *nam sanctitas* s. consecratæ *illæ* ædes *sunt*, Exod. 29, 33. 34. cf. supra c. 7, 7. *dum venit ad illas arca Iehouæ*, 2 Sam. 6, 12. 17. 1 Par. 15, 29. c. 16, 1.

v. 12. h) *Tunc obtulit Salomo*, per Sacerdotes & Leuitas, *holoc. Domino*, 1 Reg. 9, 25. *super altari Iehouæ*, c. 6, 12. Ioel. 2, 17. *quod ædificauerat*, c. 4, 1. *ante pronaon* s. *vestibulum*, c. 3, 4. 17. c. 15, 8.

v. 6. אשר חשק ita 1. 3. & sic fe. 5. v. 9. המה: sic per *Geresch* 1. 3. 5. At כי המת 2. Reliqui omnes per *Grafchaim*, contra analogiam. v. 10. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 12. 19. 20. 21. 22. ואלה per *Rbhia* 6. 9. 20. At per *Geresch* 2. v. 11. בנה־ ita cum *Meth*. 3. 14. 22. & sic fe. 5. Reliqui omittunt. At אשר־בנה 1. 6. 9. 20. & sic fu. 5. דויד באר, *milra* 2. 3. Vtrumque vero, *milel* & *milra*, 5. v. 13. ביום per *Rbhia* 3. 5. ולחדשים per *Meth*. loco *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 14. דויד per *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. משמרתם sic *defect*. 3. & fu. 2. sec. *Mas*. 2. v. 15. ולא per *Makk*. 1. 2. 5.

שְׁבָא שָׁמְעָה אֶת־שֵׁמַע שְׁלֹמֹה וַתָּבוֹא לְנַסּוֹת אֶת־
שְׁלֹמֹה בְחִידוֹת בִּירוּשָׁלַ͏ִם בְּחַיִל כָּבֵד מְאֹד וּגְמַלִּים
נֹשְׂאִים בְּשָׂמִים וְזָהָב לָרֹב וְאֶבֶן יְקָרָה וַתָּבוֹא אֶל־
שְׁלֹמֹה וַתְּדַבֵּר עִמּוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבָהּ׃
2 וַיַּגֶּד־לָהּ שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־דְּבָרֶיהָ וְלֹא־נֶעְלַם דָּבָר
3 מִשְּׁלֹמֹה אֲשֶׁר לֹא הִגִּיד לָהּ׃ וַתֵּרֶא מַלְכַּת־שְׁבָא אֵת
4 חָכְמַת שְׁלֹמֹה וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה׃ וּמַאֲכַל שֻׁלְחָנוֹ
וּמוֹשַׁב עֲבָדָיו וּמַעֲמַד מְשָׁרְתָיו וּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וּמַשְׁקָיו
וּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וַעֲלִיָּתוֹ אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית יְהוָה וְלֹא־הָיָה
ה עוֹד בָּהּ רוּחַ׃ וַתֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ אֱמֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר
6 שָׁמַעְתִּי בְּאַרְצִי עַל־דְּבָרֶיךָ וְעַל־חָכְמָתֶךָ׃ וְלֹא־
הֶאֱמַנְתִּי לְדִבְרֵיהֶם עַד אֲשֶׁר־בָּאתִי וַתִּרְאֶינָה עֵינַי וְהִנֵּה
לֹא הֻגַּד־לִי חֲצִי מַרְבִּית חָכְמָתֶךָ יָסַפְתָּ עַל־הַשְּׁמוּעָה
7 אֲשֶׁר שָׁמָעְתִּי׃ אַשְׁרֵי אֲנָשֶׁיךָ וְאַשְׁרֵי עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה
8 הָעֹמְדִים לְפָנֶיךָ תָּמִיד וְשֹׁמְעִים אֶת־חָכְמָתֶךָ׃ יְהִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּרוּךְ אֲשֶׁר חָפֵץ בְּךָ לְתִתְּךָ עַל־כִּסְאוֹ
לְמֶלֶךְ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאַהֲבַת אֱלֹהֶיךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל
לְהַעֲמִידוֹ לְעוֹלָם וַיִּתֶּנְךָ עֲלֵיהֶם לְמֶלֶךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
9 וּצְדָקָה׃ וַתִּתֵּן לַמֶּלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכַּר זָהָב וּבְשָׂמִים
לָרֹב מְאֹד וְאֶבֶן יְקָרָה וְלֹא הָיָה כַּבֹּשֶׂם[b] הַהוּא אֲשֶׁר־נָתְנָה
10 מַלְכַּת־שְׁבָא לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׃ וְגַם־עַבְדֵי חִירָם וְעַבְדֵי — חורם קרי
שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר־הֵבִיאוּ זָהָב מֵאוֹפִיר הֵבִיאוּ עֲצֵי אַלְגּוּמִּים — דגש אחר שורק
11 וְאֶבֶן יְקָרָה׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ אֶת־עֲצֵי הָאַלְגּוּמִּים מְסִלּוֹת[c] — דגש אחר שורק
לְבֵית־יְהוָה וּלְבֵית הַמֶּלֶךְ וְכִנֹּרוֹת וּנְבָלִים לַשָּׁרִים וְלֹא־
12 נִרְאוּ כָהֵם לְפָנִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן
לְמַלְכַּת־שְׁבָא אֶת־כָּל־חֶפְצָהּ אֲשֶׁר שָׁאָלָה מִלְּבַד[d]
אֲשֶׁר־הֵבִיאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּהֲפֹךְ וַתֵּלֶךְ לְאַרְצָהּ הִיא
13 וַעֲבָדֶיהָ׃ וַיְהִי מִשְׁקַל הַזָּהָב אֲשֶׁר־בָּא

לשלמה

CAP. IX, v. 1. a) *Quum vero regina Sabææ*, (in Arabia felici, a meridie Hierosolymæ, Luc. 11, 31. & extrema Arabiæ parte, Matth. 12, 42.) *audiuisset famam Salomonis* vel de Salomone, Gen. 29, 13. Pf. 97, 8. ad se delatam, *tum venit Hierosolymam*, *ad tentandum*, & explorandum *Salomonem* c. 32, 31. Iud. 2, 22. *ænigmatibus*, h. e. grauibus & sublimibus quæstionibus, Pf. 78, 2. Iud. 14, 12. *cum comitatu admodum grandi & numeroso*, 1 Reg. 10, 2. coll. 2 Reg. 5, 15. *& cum camelis*, 2 Reg. 8, 9. Esa. 60, 6. *ferentibus aromata*, v. 9. (quibus Arabia felix abundabat. cf. Ezech. 27, 22.) *& aurum* Pf. 72, 15. *magna copia*, v. 9. c. 1, 15. *& lapides pretiosos* f. gemmas, v. 9. 10. c. 3, 6. *venit*, *inquam, ad Salomonem, & locuta cum eo est, quidquid fuerat in corde eius*, f. quidquid præmeditata erat, c. 29, 10. 1 Reg. 10, 2. Hoc capite I. *Sabæorum regina* Salomonem ob summæ sapientiæ famam inuisit, v. 1. 2. Quem II. maximopere *miratur*, & ei *gratulatur*, v. 3-8. III. *Datis* & acceptis *muneribus in patriam redit*, v. 9-12. IV. Salomonis *opes & magnificentia* fusius enarrantur, v. 13-28. V. Ei mortuo filius *Rechabeam succedit*, v. 29-31.

v. 10. b) 1 Reg. 10, 11.

v. 11. c) Vnde fecit rex *ex lignis illis Algummim* f. thyinis v. 10. c. 2, 7. 1 Reg. 10, 11. 12. sec. Vulg. *gradus* f. *vias stratas* ex domo regis in domum Dei, coll. supra v. 4. 1 Par. 26, 16. & sec. 1 Reg. 10, 12. etiam *fulcra* & peribolum, quibus se sustentarent adscendentes.

v. 12. d) *Præter id, quod ipsa attulerat*; h. e. non talia, qualia ipsa adduxerat, aurum & aromata; sed alia, quæcumque petiit. *Particula* excipit & excludit, vt v. 14. c. 17, 19. Esth. 4, 11. cet.

CAP. IX, v. 4. ועליתו sic per *Mun.* loco *Meth.* magis analogice 1. v. 10. וגם per *Makk.* 2. 3. 5. חירם ita cum *Kri* חורם 2. 5. 6. 7. 8. 9. 20. 22. sec. *Maf. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 36, 5. At חירם scribit in textu 1. Reliqui חורם sine *Kri.* אלגמים sic *defect.* 2. 6. 9. 20. v. 11. המלך per *Tlifchaktana* 1. commodius. כהם per *Segol* 1. 2. 5. 6. 9. 22. 23.

לִשְׁלֹמֹה בְּשָׁנָה אֶחָת שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ כִּכְּרֵי
14 זָהָב׃ לְבַד מֵאַנְשֵׁי הַתָּרִים וְהַסֹּחֲרִים מְבִיאִים וְכָל־מַלְכֵי
עֲרַב וּפַחוֹת הָאָרֶץ מְבִיאִים זָהָב וָכֶסֶף לִשְׁלֹמֹה׃ וַיַּעַשׂ טו
הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מָאתַיִם צִנָּה זָהָב שָׁחוּט שֵׁשׁ מֵאוֹת זָהָב
16 שָׁחוּט יַעֲלֶה עַל־הַצִּנָּה הָאֶחָת׃ וּשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת מָגִנִּים זָהָב
שָׁחוּט שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זָהָב יַעֲלֶה עַל־הַמָּגֵן הָאֶחָת וַיִּתְּנֵם
17 הַמֶּלֶךְ בְּבֵית יַעַר הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּסֵּא־שֵׁן גָּדוֹל
18 וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר׃ וְשֵׁשׁ מַעֲלוֹת לַכִּסֵּא וְכֶבֶשׁ בַּזָּהָב
לַכִּסֵּא מָאֳחָזִים וְיָדוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה עַל־מְקוֹם הַשָּׁבֶת וּשְׁנַיִם
19 אֲרָיוֹת עֹמְדִים אֵצֶל הַיָּדוֹת׃ וּשְׁנֵים עָשָׂר אֲרָיִים עֹמְדִים
שָׁם עַל־שֵׁשׁ הַמַּעֲלוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה לֹא־נַעֲשָׂה כֵן לְכָל־
מַמְלָכָה׃ וְכֹל כְּלֵי מַשְׁקֵה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה זָהָב וְכֹל כְּלֵי כ
בֵּית־יַעַר הַלְּבָנוֹן זָהָב סָגוּר אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה
21 לִמְאוּמָה׃ כִּי־אֳנִיּוֹת לַמֶּלֶךְ הֹלְכוֹת תַּרְשִׁישׁ עִם עַבְדֵי
חוּרָם אַחַת לְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים תָּבוֹאנָה ׀ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ
22 נֹשְׂאוֹת זָהָב וָכֶסֶף שֶׁנְהַבִּים וְקוֹפִים וְתוּכִּיִּים׃ וַיִּגְדַּל
23 הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִכֹּל מַלְכֵי הָאָרֶץ לְעֹשֶׁר וְחָכְמָה׃ וְכֹל
מַלְכֵי הָאָרֶץ מְבַקְשִׁים אֶת־פְּנֵי שְׁלֹמֹה לִשְׁמֹעַ אֶת־
24 חָכְמָתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן הָאֱלֹהִים בְּלִבּוֹ׃ וְהֵם מְבִיאִים אִישׁ
מִנְחָתוֹ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂלָמוֹת נֵשֶׁק וּבְשָׂמִים
סוּסִים וּפְרָדִים דְּבַר־שָׁנָה בְּשָׁנָה׃ וַיְהִי כה
לִשְׁלֹמֹה אַרְבַּעַת אֲלָפִים אֻרְיוֹת סוּסִים וּמַרְכָּבוֹת
וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנִּיחֵם בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעִם־
26 הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ וַיְהִי מוֹשֵׁל בְּכָל־הַמְּלָכִים מִן־הַנָּהָר
27 וְעַד־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרָיִם׃ וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־
הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַ͏ִם כָּאֲבָנִים וְאֵת הָאֲרָזִים נָתַן כַּשִּׁקְמִים
28 אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב׃ וּמוֹצִיאִים סוּסִים מִמִּצְרַיִם
29 לִשְׁלֹמֹה וּמִכָּל־הָאֲרָצוֹת׃ וּשְׁאָר דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה הָרִאשֹׁנִים
והאחרונים

---

v. 14. עֲרַב per *Pat.* 1. 3. & sic fe. 5. v. 16. האחד per *Daleth* loco *Tau* 3. & in marg. 6. 9. v. 17. כסא per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 18. וכבש per *Sin* 1. 7. 8. 10. 12. 13. 14. 15. 17. 23. v. 20. Posterius וכל per *Makk.* & *Kometschat.* 1. 3. 6. 10. 13. 14. 19. 20. נחשב per *Pat.* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 21. וקופים per *Schurek* loco *Cholem* 17. & *Ber.* ותכיים *defect.* per *Kibbuts* 1. 2. & *Ber.* & sic fe. 5. v. 22. Pro וחכמה hab. ולחכמה in marg. 6. 9. v. 24. כלי־כסף per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. נשק per *Tsere* 1. 2. & sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr.* Iob. 20. 24. sed contra *impr.* h. l. וקופים cum præfixo *Vau*, in marg. 6. 9.

a) Ingens vtique summa, minime tamen a librariis aucta, sed ex speciali Dei promissione c. 1, 12. deriuanda.

v. 14. b) *Præter id*, v. 12. quod scil. ei redibat, v. 13. *a viris exploratorum*; per quos alii *exploratores metallorum*, coll. Deut. 8, 9. alii *exploratores redituum* s. publicanos; *Gussetius* vero & R. Leui *maiores mercatores* intelligunt. c) *& a negotiatoribus*, c. 1, 16. Gen. 37, 28. qui omnes ipsi aurum *adferebant*, v. 24. coll. v. 13. d) *omnes etiam reges Arabiæ*, Esa. 21, 13. Ezech. 27, 21. *& præfecti terræ* s. regionum vicinarum. Ezech. 23, 6. 23.

v. 15. e) *ducenta scuta maiora* & oblonga c. 14, 7. Ezech. 23, 24. *ex auro præstantissimo.* Vide not. 1 Reg. 10, 16. *sexcenti* sicli auri optimi *adscendebant*, i. e. *insumebantur*, v. 16. *in clypeum vnum.*

v. 16. f) *Trecentos etiam clypeos* rotundos, & in medio forte aculeatos. c. 26, 14. c. 32, 5. 27 -- *& recondidit eos rex in domo siluæ Libani*, quæ pluribus tabulatis & cedrinis columnis superbiebat, v. 20. 1 Reg. 7, 2. Esa. 22, 8.

v. 17. g) *thronum dentis* elephantini s. *eburneum.* 1 Reg. 10, 18. Cant. 7, 5.

v. 18. h) *Et sex gradus erant throno*, v. 19. 1 Reg. 10, 19. & *scabellum.* Schm. *eiusque* (1) ex auro, throno erat, ita vt omnia *cohærerent.* q. d. *contenta* s. *cohærere facta* Hoph. (1) cf. *Piel* Iob. 26, 9. i) Vulg. *& brachiola duo* s. *sustentacula* 1 Reg. 10, 19. *hinc & inde*, v. 19. Iob. 8, 33. erant *supra locum sessionis*, ab vtroque sedis latere, Esth. 1, 2. *& duo leones maiores*, v. 19. Ezech. 19, 2. *stabant* illic super sex gradibus, v. 19. *iuxta reclinatoria*, in extrema scil. sedis parte.

v. 19. k) 1 Reg. 10, 20.

v. 20. l) 1 Reg. 10, 21.

v. 25. m) 1 Reg. 5, 6.

וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־דִּבְרֵי נָתָן הַנָּבִיא
וְעַל־נְבוּאַת אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי וּבַחֲזוֹת יֶעְדִּי הַחֹזֶה עַל יעדו קרי
ל יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט׃ וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלִַם עַל־כָּל־
31 יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה עִם־אֲבֹתָיו
וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ רְחַבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
CAP. X. ל וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה כִּי שְׁכֶם בָּאוּ כָל־
2 יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט
וְהוּא בְמִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וַיָּשָׁב
3 יָרָבְעָם מִמִּצְרָיִם׃ וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ־לוֹ וַיָּבֹא יָרָבְעָם
4 וְכָל־יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרוּ אֶל־רְחַבְעָם לֵאמֹר׃ אָבִיךָ
הִקְשָׁה אֶת־עֻלֵּנוּ וְעַתָּה הָקֵל מֵעֲבֹדַת אָבִיךָ הַקָּשָׁה
ה וּמֵעֻלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
6 עוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלָי וַיֵּלֶךְ הָעָם׃ וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ
רְחַבְעָם אֶת־הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר־הָיוּ עֹמְדִים לִפְנֵי שְׁלֹמֹה
אָבִיו בִּהְיֹתוֹ חַי לֵאמֹר אֵיךְ אַתֶּם נוֹעָצִים לְהָשִׁיב לָעָם־
7 הַזֶּה דָּבָר׃ וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו לֵאמֹר אִם־תִּהְיֶה לְטוֹב לְהָעָם
הַזֶּה וּרְצִיתָם וְדִבַּרְתָּ אֲלֵהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ לְךָ
8 עֲבָדִים כָּל־הַיָּמִים׃ וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר
יְעָצֻהוּ וַיִּוָּעַץ אֶת־הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ הָעֹמְדִים
9 לְפָנָיו׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מָה אַתֶּם נוֹעָצִים וְנָשִׁיב דָּבָר
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַי לֵאמֹר הָקֵל מִן־הָעֹל
י אֲשֶׁר־נָתַן אָבִיךָ עָלֵינוּ׃ וַיְדַבְּרוּ אִתּוֹ הַיְלָדִים אֲשֶׁר
גָּדְלוּ אִתּוֹ לֵאמֹר כֹּה־תֹאמַר לָעָם אֲשֶׁר־דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ
לֵאמֹר אָבִיךָ הִכְבִּיד אֶת־עֻלֵּנוּ וְאַתָּה הָקֵל מֵעָלֵינוּ כֹּה
11 תֹאמַר אֲלֵהֶם קָטָנִּי עָבָה מִמָּתְנֵי אָבִי׃ וְעַתָּה אָבִי
הֶעְמִיס עֲלֵיכֶם עֹל כָּבֵד וַאֲנִי אֹסִיף עַל־עֻלְּכֶם אָבִי יִסַּר
12 אֶתְכֶם בַּשּׁוֹטִים וַאֲנִי בָּעַקְרַבִּים׃ וַיָּבֹא יָרָבְעָם וְכָל־
הָעָם אֶל־רְחַבְעָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר

a) *& posteriores*, c. 12, 15. c. 16, 11. c. 25, 26. quas nimir. in senectute gessit & post lapsum: *nonne illa scripta sunt*, Vide not. 1 Reg. 11, 41. 2 Reg. 8, 23. c. 21, 34. *in verbis* f. sermonibus & libro Ier. 1, 1. *Nathanis prophetæ*, cui educationem Salomonis Dauid commiserat, 2 Sam. 12, 25. etiam infra c. 29, 25. 1 Par. 17, 3. c. 29, 29. & 1 Reg. 14, 19. 29. *& in prophetia Achiæ Schilonitæ*. 1 Reg. 11, 29. c. 12, 15. c. 14, 2. 4. *& in visione*, Esa. 21, 2. c. 29, 11. *Iddonis videntis* f. prophetæ, c. 35, 15. (qui & Rechabeami atque Asæ res descripsit, c. 12, 15. c. 13, 22.) *de Iarobeamo*, filio Nebati. 1 Reg. 11, 29. cet.

v. 30. *b*) Coh. 1, 12. *c*) quot Pater etiam regnauerat, 1 Par. 29, 27.

v. 31. *d*) 1 Reg. 2, 10. c. 11, 43. *e*) c. 16, 14. c. 32, 33. *f*) c. 24, 16. 25. *g*) c. 10, 1. 1 Par. 3, 10.

CAP. X, v. 1. *h*) *Et abiit quidem Rehabeamus Sichemum*; eo enim convenerant omnes Israelitæ, *vt eum regem constituerent*, c. 22, 1. 1 Par. 12, 38. c. 28, 4. aut si non ad votum illis responderetur, in Iarobeamum regnum transferrent. cf. not. 1 Reg. 12, 1. Nimirum Israelitæ I. *tributorum remissionem* petentes, v. 1-5. II. *durius* ex iuniorum consilio *excipiuntur*, v. 6-15. vnde III. *decem Tribus a Rechabeamo deficiunt*. v. 16-19.

v. 2. *i*) Vide 1 Reg. 12, 2. *k*) 1 Reg. 11, 40.

v. 3. *l*) *Miserant enim* fautores nuntios suos, 1 Sam. 5, 8. 1 Reg. 12, 3.

v. 5. *m*) *adhuc abite & exspectate tres dies*, 1 Reg. 12, 5.

v. 7. *n*) *si fueris bonus* & benignus *erga hunc populum*, Neh. 5, 19. & *gratiose eos exceperis*, Ps. 44, 4. cf. not. 1 Reg. 12, 7.

v. 10. *o*) 1 Reg. 12, 10.

v. 11. *p*) 1 Reg. 12, 11.

v. 12. *q*) 1 Reg. 12, 12.

v. 29. הַשִּׁילֹנִי *defect.* sine *Vau* 1. sec. *Mas. Erff.* יעדו ita in textu sine nota 1. At יֶעְדּ֗וֹ scribit, & יעדו legit 3. vtrumque contra *Mas. Erff.* עַל per *Makk.* 1. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. 22. At עַל ירבעם ita 2. 5. 6. 9. 20. CAP. X, v. 5. אלהם per *Sakephk.* 1. 2. 9. 20. v. 6. Spatium præmitt. 1. 2. 5. 6. 9. 12. 19. 20. 21. 22. 23. עמדים sic per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11 -- 16. 19. 22. At reliqui per *Sakephk.* incommoda distinctione. v. 7. לַעֲבדים cum præfixo *Lamed* 2. 3. & sic fu. 5. quam variationem ex aliis quoque libris refert *Mas. Erff.* cum adiecta epicrisi ולא כן *sed perperam.* v. 8. אשר per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 20. v. 10. Prius כה per *Makk.* 2. 3. & sic fe. 5. הַטְּנִי sic *Tet* per *Chatephkom.* sine seq. *Dagesch*, 1. 6. 9. 20. 22. sed *Dagesch* requirit *Mas. Erff.* Porro *Kuph* cum *Meth.* 1. 3. 5. Reliqui sine eo. v. 11. Prius אבי per *Paschta* 2. 3. 5. at per *Rbhia* 1. v. 12. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 10. 12. 19 -- 23.

13 לאמר שובו אלי ביום השלשי: ויענם המלך קשה
ויעזב המלך רחבעם את עצת הזקנים:
14 וידבר אלהם כעצת הילדים לאמר אבי הכביד
את עלכם ואני אסיף עליו אבי יסר אתכם
טו בשוטים ואני בעקרבים: ולא שמע המלך
אל העם כי היתה נסבה מעם האלהים
למען הקים יהוה את דברו אשר דבר ביד אחיהו
16 השלוני אל ירבעם בן נבט: וכל ישראל ראו כי
לא שמע המלך להם וישיבו העם את המלך
לאמר מה לנו חלק בדויד ולא נחלה בבן ישי איש
לאהליך ישראל עתה ראה ביתך דויד וילך כל
17 ישראל לאהליו: ובני ישראל הישבים בערי יהודה
וימלך עליהם רחבעם:
18 וישלח המלך רחבעם את הדרם אשר על המס
וירגמו בו בני ישראל אבן וימת והמלך רחבעם
התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלם:
19 ויפשעו ישראל בבית דויד עד היום הזה:

CAP. XI. יא ויבא רחבעם ירושלם
ויקהל את בית יהודה ובנימן מאה ושמונים אלף
בחור עשה מלחמה להלחם עם ישראל להשיב
את הממלכה לרחבעם:
2 ויהי דבר יהוה אל שמעיהו איש האלהים לאמר:
3 אמר אל רחבעם בן שלמה מלך יהודה ואל כל
4 ישראל ביהודה ובנימן לאמר: כה אמר יהוה לא
תעלו ולא תלחמו עם אחיכם שובו איש לביתו כי
מאתי נהיה הדבר הזה וישמעו את דברי יהוה וישבו
ה מלכת אל ירבעם: וישב רחבעם
6 בירושלם ויבן ערים למצור ביהודה: ויבן את בית
לחם

v. 15. a) *Sic non obediuit rex populo*, leuamentum onerum petenti, v. 4. nec rationem eorum habuit, c. 16, 4. *erat enim a Deo illa rerum conuersio* (1) c. 11, 4. 1 Reg. 12, 15. 24. *vt* hoc modo *confirmaret*, ac verum esse ostenderet, *verbum suum*, 1 Sam. 1, 23. 1 Reg. 2, 4. quod locutus erat *per* Esa. 20, 2. *Achiam Schilonitam*, c. 9, 29. *de Iarobeamo*. v. 2. Vide 1 Reg. 11, 31. seqq.

v. 16. b) *Quum ergo vniuersus Israel videret, quod non* etc. v. 15. 1 Reg. 12, 16. *respondit populus regi*, subintell. דבר, vt v. 6. 8.

v. 17. c) *Quod tamen* attinet *ad illos Israelitas, qui habitabant in vrbibus* tribus *Iudæ*: cui tanquam adpendix accessit tribus *Beniamin*, & alii nonnulli, coll. c. 11, 1. c. 13, 13. 14. 16. c. 15, 9. c. 31, 1. 6. Ezech. 37, 16. *super eos rex fuit Rechabeam*, 1 Reg. 12, 17.

v. 18. d) *Haderamum* s. sec. 1 Reg. 12, 18. *Adoramum*, vel *Adoniramum*. 1 Reg. 4, 6. summum quæstorem. e) *omnibus viribus contendit adscendere in currum*, c. 13, 7. vt fugeret Hierosolymam, vim tentaturus, c. 11, 1.

CAP. XI, v. 1. f) *Quumque venisset Rechabeam Hieros.* v. 5. c. 10, 19. *conuocauit quidem domum* s. tribum *Iudæ*, rebellibus iratam, & *Beniamin*, v. 3. 12. 23. c. 14, 7. c. 34, 9. centum & octoginta millia *lectissimorum* virorum, c. 13, 3. 7. 1 Par. 19, 10. *bello idoneorum*, c. 26, 13. -- *vt* forti manu *reducerent regnum* ad Rechabeamum. 1 Reg. 12, 21. Hoc capite *Roboamus* I. Israelitis *bellum inferre* parat, sed *vetatur* v. 1 - 4. II. Varias *vrbes munit*, v. 5 - 12. III. *Sacerdotes & Leuitas* aliosque, ad se sacrorum caussa venientes, *recipit*, v. 13-17. IV. Multos *filios* suscipit, v. 18 - 21. & V. *Abiam* ceteris præfert, v. 22. 23.

v. 14. Pro אבי הכביד habent אכביד in 1. perf. Fut. omissa voce אבי 1. 3. & sic fe. 5. quomodo & *D. Kimchi* legisse, ex *M. I.* ad h. l. adparet. Pari modo Paraphrastes *Chald.* a Cl. *Beckio* editus: *Aggrauabo iugum vestrum.* Et hanc lectionem in duobus MSS. optimæ notæ a se visam, *Abendana* in Spicileg. ad *M. I.* non dubitat alteri eique receptæ, ceu genuinam anteferre, erroris incusans vniuersos libros impressos, qui lectionem Paralipomenorum ac regum confuderint. v. 16. וכל־ישראל per *Rbbia*, omisso simul Verbo sequenti ראו 1. 3. 7. 8. 11. 15. 16, & sic fe. 5. quomodo non laudatus solum paulo ante Paraphrastes *Chald.* sed etiam Vulg. ac LXX. legerunt, quorum Versiones ad h. l. vide. Sed & *Iunius* atque *Tremellius* in Scholiis ad h. l. *In quibusdam*, inquiunt, *exemplaribus additur*, *VIDENTES*, *quod forte irrepsit ex comparatione* 1 Reg. 12, 16. *sed probatiora nostra exemplaria eo carent.* וישבו *defect.* 1. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Num. 13, 26. המלך sine *Psik* 1. 3. 6. 9. 30. contra *Ind. Ras.* f. 61. a. v. 17. *Spatium* præmitt. 3. 5 -- 10. 12. 19. 20. 21. 22. 23. v. 18. Sine præmisso *spatio* 2. 7. 8. 12. 14. המס per *Kam.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 19. Sine præuio *spatio* 1. 5. 7. 8. 12. 14. 21. 23. CAP. XI, v. 1. Cum præuio *spatio* 1. 3. 5 -- 9. 21. 22. 23. Reliqui sine illo. עשה per *Segol* 1. 2. v. 4. כה per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. לא־תעלו per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 10 -- 19. 21. ולא תלחמו sine interposito *Makk.* 6. 9. 20. ac *Ber.* & sic fu. 5.

7 לֶחֶם וְאֶת־עֵיטָם וְאֶת־תְּקוֹעַ׃ וְאֶת־בֵּית־צוּר
8 וְאֶת־שׂוֹכוֹ וְאֶת־עֲדֻלָּם׃ וְאֶת־גַּת וְאֶת־
9 מָרֵשָׁה וְאֶת־זִיף׃ וְאֶת־אֲדוֹרַיִם וְאֶת־לָכִישׁ וְאֶת־
י עֲזֵקָה׃ וְאֶת־צָרְעָה וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־חֶבְרוֹן אֲשֶׁר
11 בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִן עָרֵי מְצֻרוֹת׃ וַיְחַזֵּק אֶת־הַמְּצֻרוֹת
12 וַיִּתֵּן בָּהֶם נְגִידִים וְאֹצְרוֹת מַאֲכָל וְשֶׁמֶן וָיָיִן׃ וּבְכָל־עִיר
וָעִיר צִנּוֹת וּרְמָחִים וַיְחַזְּקֵם לְהַרְבֵּה מְאֹד וַיְהִי־לוֹ יְהוּדָה
13 וּבִנְיָמִן׃ וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֲשֶׁר בְּכָל־
14 יִשְׂרָאֵל הִתְיַצְּבוּ עָלָיו מִכָּל־גְּבוּלָם׃ כִּי־עָזְבוּ הַלְוִיִּם
אֶת־מִגְרְשֵׁיהֶם וַאֲחֻזָּתָם וַיֵּלְכוּ לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלִָם כִּי־
טו הִזְנִיחָם יָרָבְעָם וּבָנָיו מִכַּהֵן לַיהוָה׃ וַיַּעֲמֶד־לוֹ כֹּהֲנִים
16 לַבָּמוֹת וְלַשְּׂעִירִים וְלָעֲגָלִים אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וְאַחֲרֵיהֶם
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל הַנֹּתְנִים אֶת־לְבָבָם לְבַקֵּשׁ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ יְרוּשָׁלִַם לִזְבּוֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֵי
17 אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיְחַזְּקוּ אֶת־מַלְכוּת יְהוּדָה וַיְאַמְּצוּ אֶת־
רְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה לְשָׁנִים שָׁלוֹשׁ כִּי הָלְכוּ בְּדֶרֶךְ
18 דָּוִיד וּשְׁלֹמֹה לְשָׁנִים שָׁלוֹשׁ׃ וַיִּקַּח־לוֹ
רְחַבְעָם אִשָּׁה אֶת־מָחֲלַת בֶּן־יְרִימוֹת בֶּן־דָּוִיד אֲבִיהַיִל בת קרי
19 בַּת־אֱלִיאָב בֶּן־יִשָׁי׃ וַתֵּלֶד לוֹ בָּנִים אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־
כ שְׁמַרְיָה וְאֶת־זָהַם׃ וְאַחֲרֶיהָ לָקַח אֶת־מַעֲכָה בַּת־
אַבְשָׁלוֹם וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אֲבִיָּה וְאֶת־עַתַּי וְאֶת־זִיזָא וְאֶת־
21 שְׁלֹמִית׃ וַיֶּאֱהַב רְחַבְעָם אֶת־מַעֲכָה בַת־אַבְשָׁלוֹם
מִכָּל־נָשָׁיו וּפִילַגְשָׁיו כִּי נָשִׁים שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נָשָׂא
וּפִילַגְשִׁים שִׁשִּׁים וַיּוֹלֶד עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה בָּנִים וְשִׁשִּׁים
22 בָּנוֹת׃ וַיַּעֲמֵד לָרֹאשׁ רְחַבְעָם אֶת־אֲבִיָּה בֶן־מַעֲכָה
23 לְנָגִיד בְּאֶחָיו כִּי לְהַמְלִיכוֹ׃ וַיָּבֶן וַיִּפְרֹץ מִכָּל־בָּנָיו
לְכָל־אַרְצוֹת יְהוּדָה וּבִנְיָמִן לְכֹל עָרֵי הַמְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן
יב לָהֶם הַמָּזוֹן לָרֹב וַיִּשְׁאַל הֲמוֹן נָשִׁים׃ וַיְהִי כְּהָכִין Cap.XII.

מלכות Nnnnn 3 קה ג

a) vrbem tribus Iudæ, Iud. 15, 8. 1 Par. 4, 32. b) & *Thekoam*, c. 20, 20. 2 Sam. 14, 2. Ier. 6, 1. Am. 1, 1.
v. 7. c) *Et Beth-Tsuram*. Ios. 15, 18, Neh. 3, 16. 1 Par. 2, 45. & *Socho* c. 28, 18. Ios. 15, 35. 1 Sam. 17, 1. 1 Reg. 4, 10. & *Adullam*, Ios. 15, 35. Mich. 1, 15. Neh. 11, 30.
v. 8. d) *Et Gatham*; siue illam Philistæorum c. 26, 16. 2 Reg. 12, 18. 1 Par. 7, 21. cet. siue etiam Daniticam *Gath-Rimmon*, Ios. 19, 45. Confer aliam *Gath-Chepher*, Ionæ prophetæ patriam, 2 Reg. 14, 25. inter *Zebulonitas*, Ios. 19, 13. e) & *Mareſcham* c. 14, 9. c. 10, 37. Ios. 15, 44. 1 Par. 2, 42, c. 4, 21. Michæ prophetæ patriam, Mich. 1, 1. 15. & *Zipham*, Ios. 15, 24. 1 Sam. 23, 14. 19.
v. 9. f) *Et Adoraim* & *Lachiſch*, Ios. 10, 3. & *Aſekam* Ios. 10, 10. c. 15, 35.
v. 10. g) *Et Tſoram*, Ios. 15, 33. Iud. 13, 2. & *Aiialonem* Ios. 10, 12. c. 19, 42. 1 Par. 6, 54. & *Chebronem*, 1 Par. 3, 1. 4. *quæ* vrbes partim *in* tribu *Iuda*, partim in *Beniamin* sitæ, *vrbes* erant *munitionum* s. munitissimæ, v. 11. 23. c. 8, 5. c. 14, 5.
v. 11. h) *Confirmauit itaque*, s. magis *communiuit*, v. 12. 17. *munitiones* s. munimenta vrbium, v. 10. 23. & *poſuit in iis* s. præfecit eis *duces* s. gubernatores. Ps. 76, 13. & *theſauros* s. promtuaria *cibi*, & *olei*, & *vini*, 1 Par. 26, 24. c. 27, 27. 28.
v. 12. i) *Inque ſingulis vrbibus*, c. 19, 5. Esth. 1, 22. c. 8, 11. *ſcuta* c. 9, 15. reposuit v. 11. & hastas, c. 26, 14. *easque muniuit* v. 11. *magnopere*, c. 16, 8. Neh. 5, 18. & *ita manſit illi Iuda* & *Beniamin*. v. 1. 10. 23.
v. 13. k) *Steterunt* vel adgregarunt *ſe ad illum* Ps. 94, 16.
v. 16. l) *Et poſt illos*, sacerdotes & Leuitas, v. 13. 14.

v. 10. אילון per *Mun.* 1. & *Ber.* sic fu. 5. At ואת־־אילון צרעה 2. ואת־חברון, per solum *Sakephk.* 1. 2. 5. & *Ber.* At per *Sakephgad.* 3. v. 14. כי הזניחם ירבעם ita 1. 3. 6. 9. 20. ac 3. quidem הזניחם pluraliter. v. 18. מחלת per *Meth.* loco *Mun.* 13. 17. 18. 23. & *Ber.* At per *Merca*, sine *Sakephk.* 2. & sic fu. 5. Porro מחלת בן־ירימות ita 3. ירימות per *Tſere* alius liber in *Maſ. Erff.* אביהיל per *He* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 16. 20. 23. 24. ac *Maſ. Erff.*, & sic fe. 2. 3. 5. secund. *Maſ. impr.* h. l. & *final.* f. 3. a. Reliqui per *Chet.* v. 21. נשים שמונה ita 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 23. ויבן per *Chirek* mendose 18. quod *Schmid.* in Versione sua expressit. *Vnde ædificauit.* At ויבן per *Caph* in marg. 6. 9.

מַלְכוּת רְחַבְעָם וּכְחֶזְקָתוֹ עָזַב אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְכָל־
2 יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ׃ וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ
רְחַבְעָם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־יְרוּשָׁלִָם כִּי מָעֲלוּ
3 בַּיהוָה׃ בְּאֶלֶף וּמָאתַיִם רֶכֶב וּבְשִׁשִּׁים אֶלֶף פָּרָשִׁים
וְאֵין מִסְפָּר לָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ עִמּוֹ מִמִּצְרַיִם לוּבִים סֻכִּיִּים
4 וְכוּשִׁים׃ וַיִּלְכֹּד אֶת־עָרֵי הַמְּצֻרוֹת אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיָּבֹא
5 עַד־יְרוּשָׁלִָם׃ וּשְׁמַעְיָה הַנָּבִיא בָּא אֶל־
רְחַבְעָם וְשָׂרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־נֶאֶסְפוּ אֶל־יְרוּשָׁלִַם מִפְּנֵי
שִׁישָׁק וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם עֲזַבְתֶּם אֹתִי
6 וְאַף־אֲנִי עָזַבְתִּי אֶתְכֶם בְּיַד־שִׁישָׁק׃ וַיִּכָּנְעוּ שָׂרֵי־
7 יִשְׂרָאֵל וְהַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ צַדִּיק ׀ יְהוָה׃ וּבִרְאוֹת יְהוָה כִּי
נִכְנָעוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָה ׀ לֵאמֹר נִכְנְעוּ לֹא
אַשְׁחִיתֵם וְנָתַתִּי לָהֶם כִּמְעַט לִפְלֵיטָה וְלֹא־תִתַּךְ חֲמָתִי
8 בִּירוּשָׁלִַם בְּיַד־שִׁישָׁק׃ כִּי יִהְיוּ־לוֹ לַעֲבָדִים וְיֵדְעוּ
9 עֲבוֹדָתִי וַעֲבוֹדַת מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת׃ וַיַּעַל
שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־יְרוּשָׁלִַם וַיִּקַּח אֶת־אֹצְרוֹת
בֵּית־יְהוָה וְאֶת־אֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת־הַכֹּל לָקָח
10 וַיִּקַּח אֶת־מָגִנֵּי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ
רְחַבְעָם תַּחְתֵּיהֶם מָגִנֵּי נְחֹשֶׁת וְהִפְקִיד עַל־יַד שָׂרֵי
11 הָרָצִים הַשֹּׁמְרִים פֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי מִדֵּי־בוֹא
הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה בָּאוּ הָרָצִים וּנְשָׂאוּם וֶהֱשִׁבוּם אֶל־תָּא
12 הָרָצִים׃ וּבְהִכָּנְעוֹ שָׁב מִמֶּנּוּ אַף־יְהוָה וְלֹא לְהַשְׁחִית
לְכָלָה וְגַם בִּיהוּדָה הָיָה דְּבָרִים טוֹבִים׃
13 וַיִּתְחַזֵּק הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם בִּירוּשָׁלִַם וַיִּמְלֹךְ כִּי בֶן־
אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רְחַבְעָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה
שָׁנָה ׀ מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם הָעִיר אֲשֶׁר־בָּחַר יְהוָה לָשׂוּם
אֶת־שְׁמוֹ שָׁם מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה
14 הָעַמֹּנִית׃ וַיַּעַשׂ הָרָע כִּי לֹא הֵכִין לִבּוֹ לִדְרוֹשׁ אֶת־
יהוה

CAP. XII, v. 1. Verum factum est, *quum stabiliuissent* vel *stabilitum esset* regnum Rechabeami, c. 11, 17. Esa. 9, 6. & *quum potens factus esset*, c. 26, 16. Dan. 11, 2. etc. *Roboamus*, quum I. obseruare legem Dei omisisset, *in manus Sisaki*, regis Aegyptiorum, *traditur*, a quo grauiter mulctatur v. 1 - 12. II. *Pergit* tamen *regnare*, v. 13. 14. & moriens *regnum* filio *Abiæ* relinquit, v. 15. 16. b) & *totus Israel*, paucis fidelibus exceptis, v. 12.

v. 2. c) 1 Reg. 14, 25. quum Deus vix vltra annum ipsorum malitiam tolerasset, coll. c. 11, 17. mature eos ad pœnitentiam manuducturus.

v. 3. d) *Cum mille & ducentis curribus.* cf. c. 1, 14. e) *Lubiè* s. *Lybies* Aegyptii, c. 16, 8. Dan. 11, 43. Nah. 3, 9. & not. 1 Par. 1, 11. f) Vulg. *Troglodytæ*, maris Erythræi, iuxta littus occidentale, accolæ (1) a tuguriis s. *cauernis*, quas habitabant, coll. Ps. 10, 9. vel ab oppido *Succoth* s. *Suchis*, in Troglodytica, dicti. g) & *Chusæi*, ex Midianitide, c. 14, 8.

v. 4. i) *Cepit ergo vrbes munitas* Iudæ, quas Rehabeamus magna diligentia exstruxerat c. 11, 6. seqq. & cum victore exercitu *venit vsque ad Hieros.* v. 1. 5. 9.

v. 5. i) *Tum Schemaia propheta*, v. 7. 15. c. 11, 2.

v. 6. k) *Humiliarunt vero sese* principes Israelis & ipse rex, v. 7. agnoscentes & confitentes sua peccata, & Dei iustitiam. cf. c. 7, 14. c. 13, 18. c. 32, 26. c. 33, 12. l) cf. Deut. 32, 4. Ier. 12, 1. Dan. 9, 14. Ezr. 9, 15. Neh. 9, 33.

v. 11. m) *quoties introiret rex*, 1 Sam. 1, 7. 2 Reg. 4, 8. *in ædem Iehouæ*, venerunt *satellites* s. *scutarii*, v. 10. & *portarunt illos* clypeos, *ac deinde reposuerunt eos ad conclaue* (12) Ezech. 40, 12. 17. *satellitum*, v. 10.

CAP. XII, v. 2. שִׁישַׁק per *Tsere* 1. & in marg. 6. 9. At שׁוּשַׁק in textu se. cum *Kri*
שׁישׁ 5. v. 5. ביד per *Merca* 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 6. צדיק sine *Psik*
. 2. 3. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. & sic fe. 5. contra *Mas. Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 7.
'ro ובראות (quod tamen 6. 9. ex aliis libris in marg. referunt) habent וכראות per *Caph* 6. 9. 12. 20.
: sic fu. 1. 2. שמעיה sine *Psik* 1. 6. 9. 20. ac per *Merca* quidem 1. v. 8. כי per
'bhir (mendose, vt videtur) 17. 18. & *Ber.* v. 9. שִׁישַׁק per *Tsere* 1. Posterius vero ש per
iam. 3. 6. 9. 10. 14. 20. Denique per *Merca* loco *Mun.* 7. 8. 10 -- 16. 19. 21 -- 24. & sic fe. 5. præ-
:r *Mas.* Ex. 6, 6. & Gen. 30, 16. v. 13. כי per *Mun.* 1. 3. 5 -- 10. 13. 14. 19. 20. עשרה sic
er *Merca*, quod poscit analogia consecutionis accentuum, 5. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 16. 21. 22. 23. 24. At
er *Mun.* 15. *Darga* 6. 9. 13. 19. 20. Reliqui per *Makk.* מכל per *Makk.* & *Kemetschat.* 2. 3. & sic fu. 5.

טו יְהוּדָה׃ וְדִבְרֵי רְחַבְעָם הָרִאשֹׁנִים
וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים בְּדִבְרֵי שְׁמַעְיָה הַנָּבִיא
וְעִדּוֹ הַחֹזֶה לְהִתְיַחֵשׂ וּמִלְחֲמוֹת רְחַבְעָם וְיָרָבְעָם כָּל־
16 הַיָּמִים׃ וַיִּשְׁכַּב רְחַבְעָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִיד
יג וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה CAP. XIII.
2 עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ יָרָבְעָם וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּה עַל־יְהוּדָה׃ שָׁלוֹשׁ
שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַםִ וְשֵׁם אִמּוֹ מִיכָיָהוּ בַת־אוּרִיאֵל
מִן־גִּבְעָה וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אֲבִיָּה וּבֵין יָרָבְעָם׃
3 וַיֶּאְסֹר אֲבִיָּה אֶת־הַמִּלְחָמָה בְּחַיִל גִּבּוֹרֵי מִלְחָמָה
אַרְבַּע־מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר וְיָרָבְעָם עָרַךְ עִמּוֹ
מִלְחָמָה בִּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר גִּבּוֹר חָיִל׃
4 וַיָּקָם אֲבִיָּה מֵעַל לְהַר צְמָרַיִם אֲשֶׁר בְּהַר
ה אֶפְרָיִם וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי יָרָבְעָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל׃ הֲלֹא
לָכֶם לָדַעַת כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה
לְדָוִיד עַל־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבָנָיו בְּרִית מֶלַח׃
6 וַיָּקָם יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט עֶבֶד שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד וַיִּמְרֹד עַל־
7 אֲדֹנָיו׃ וַיִּקָּבְצוּ עָלָיו אֲנָשִׁים
רֵקִים בְּנֵי בְלִיַּעַל וַיִּתְאַמְּצוּ עַל־רְחַבְעָם בֶּן־
שְׁלֹמֹה וּרְחַבְעָם הָיָה נַעַר וְרַךְ־לֵבָב וְלֹא הִתְחַזַּק
8 לִפְנֵיהֶם׃ וְעַתָּה אַתֶּם אֹמְרִים לְהִתְחַזֵּק לִפְנֵי
מַמְלֶכֶת יְהוָה בְּיַד בְּנֵי דָוִיד וְאַתֶּם הָמוֹן רָב
וְעִמָּכֶם עֶגְלֵי זָהָב אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יָרָבְעָם לֵאלֹהִים׃
9 הֲלֹא הִדַּחְתֶּם אֶת־כֹּהֲנֵי יְהוָה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְהַלְוִיִּם
וַתַּעֲשׂוּ לָכֶם כֹּהֲנִים כְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת כָּל־הַבָּא לְמַלֵּא
יָדוֹ בְּפַר בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שִׁבְעָה וְהָיָה כֹהֵן לְלֹא אֱלֹהִים׃
י וַאֲנַחְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזַבְנֻהוּ וְכֹהֲנִים מְשָׁרְתִים
11 לַיהוָה בְּנֵי אַהֲרֹן וְהַלְוִיִּם בַּמְלָאכֶת׃ וּמַקְטִרִים לַיהוָה
עֹלוֹת בַּבֹּקֶר־בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב־בָּעֶרֶב וּקְטֹרֶת־סַמִּים

ומערכת

v. 15. a) 1 Reg. 14, 29. b) cf. c. 9, 29. c) v. 5. 7. d) c. 9, 29. c. 13, 22. e) quæ scripta fuerunt *ad genealogicam recensionem* illis temporibus continuandam. cf. Ezr. 2, 62. 1 Par. 5, 1. c. 7, 40. c. 9, 1.
v. 16. f) Conf. c. 9, 31. 1 Reg. 14, 31. g) c. 11, 21. c. 13, 1.
CAP. XIII, v. 1. h) *Anno decimo octavo Iarobeami.* 1 Reg. 15, 1. Hoc capite I. *Abia*, patri succedens, *bellum cum Iarobeamo* gerit, v. 1-3. *eumque* II. exprobrata rebellione, v. 4--12. *vincit*, & aliquot *urbibus spoliat*, v. 3--20. III. Ei *succedit Asa*, filius, v. 21-23.
v. 2. i) *Tres annos*, nec integros tamen, coll. v. 1. cum 1 Reg. 15, 9. *regnauit Hieros.* c. 11, 17. *nomen vero matris eius* fuit *Michaiahu & Maacha*, c. 11, 20. 21. 22. 1 Reg. 15, 2. *filia Vrielis*, qui *Abschalom & Abischalom* l. c. dicitur, *& ex Gibea*, ciuitate Saulis, 1 Sam. 15, 34. 2 Sam. 21, 6. forte etiam ex eiusdem familia fuit. *Bellum vero fuit inter Abiam & Iarobeamum*, v. 3. c. 12, 15. 1 Reg. 15, 6. 7.
v. 3. k) *Et incepit Abia bellum*, 1 Reg. 20, 14. *cum exercitu*, c. 14, 9. *strenuorum scil. militum*, c. 17, 13. l) *strenuorum*, c. 17, 16. 17. 1 Par. 12, 21.
v. 4. m) Conf. Ios. 18, 22. vrbem in tribu Beniamin, cui vicinus hic collis, & iam intra fines Ephraimi fuisse videtur. n) *in montanis* Ephraim, Ios. 17, 15. Iud. 2, 9. c. 3, 27. cet.
v. 5. o) *Annon sciendum* & agnoscendum *vobis est?* Mich. 3, 1. p) 2 Sam. 5, 1. c. 7, 15. 16. c. 23, 5. 1 Reg. 11, 39. q) *fœdere salis*: i. e. solemni & perpetuo. vide not. Num. 18, 19.
v. 8. r) *& vobiscum* (forte in ipsis etiam castris, coll. 2 Sam. 4, 3.) *sunt vituli aurei* cet. c. 11, 15. 1 Reg. 12, 28.

v. 15. Pro וירבעם habet עם ירבעם alius liber in marg. 12. CAP. XIII, v. 1. Pro וימלך habet מלך alius liber in marg. 2. v. 3. In hemistichio posteriori pro איש בחור habent solum איש 1. 3. quomodo & LXX. vna cum Syr. legisse credibile est. v. 6. עבד שלמה ita 1. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 7. sine præuio *spatio* 1. 2. 5. 6. 9. 12. 19. 20. 22. 23. v. 11. Prius בבקר itidem per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. ובערב ita per *Mun.* 1. 2. 23. ac *Ber.* & vna cum *Psik* emphatico 6. 9. 20. Per *Makk.* 1. *Meth.* 3. 5. Reliqui per *Rbhia*, & sic fe. 5. incommodissima distinctione.

וּמַעֲרֶכֶת לֶחֶם עַל־הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר וּמְנוֹרַת הַזָּהָב
וְנֵרֹתֶיהָ לְבָעֵר בָּעֶרֶב בָּעֶרֶב כִּי־שֹׁמְרִים אֲנַחְנוּ אֶת־
12 מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אֹתוֹ׃ וְהִנֵּה
עִמָּנוּ בָרֹאשׁ הָאֱלֹהִים ׀ וְכֹהֲנָיו וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה
לְהָרִיעַ עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַל־תִּלָּחֲמוּ עִם־יְהוָה אֱלֹהֵי־
13 אֲבֹתֵיכֶם כִּי־לֹא תַצְלִיחוּ׃ וְיָרָבְעָם הֵסֵב אֶת־הַמַּאְרָב
לָבוֹא מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּהְיוּ לִפְנֵי יְהוּדָה וְהַמַּאְרָב מֵאַחֲרֵיהֶם׃
14 וַיִּפְנוּ יְהוּדָה וְהִנֵּה לָהֶם הַמִּלְחָמָה פָּנִים וְאָחוֹר
טו וַיִּצְעֲקוּ לַיהוָה וְהַכֹּהֲנִים מַחְצְצְרִים בַּחֲצֹצְרוֹת׃ וַיָּרִיעוּ — יתיר צ׳
אִישׁ יְהוּדָה וַיְהִי בְּהָרִיעַ אִישׁ יְהוּדָה וְהָאֱלֹהִים נָגַף אֶת־
16 יָרָבְעָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲבִיָּה וִיהוּדָה׃ וַיָּנוּסוּ בְנֵי־
17 יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם אֱלֹהִים בְּיָדָם׃ וַיַּכּוּ בָהֶם
אֲבִיָּה וְעַמּוֹ מַכָּה רַבָּה וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים מִיִּשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ־
18 מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר׃ וַיִּכָּנְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת
הַהִיא וַיֶּאֶמְצוּ בְּנֵי יְהוּדָה כִּי נִשְׁעֲנוּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֵי
19 אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיִּרְדֹּף אֲבִיָּה אַחֲרֵי יָרָבְעָם וַיִּלְכֹּד מִמֶּנּוּ
עָרִים אֶת־בֵּית־אֵל וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־יְשָׁנָה וְאֶת־
כ בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־עֶפְרַיִן וּבְנֹתֶיהָ׃ וְלֹא־עָצַר כֹּחַ יָרָבְעָם עוֹד — עפרון קרי
בִּימֵי אֲבִיָּהוּ וַיִּגְּפֵהוּ יְהוָה וַיָּמֹת׃
21 וַיִּתְחַזֵּק אֲבִיָּהוּ וַיִּשָּׂא־לוֹ נָשִׁים אַרְבַּע עֶשְׂרֵה
22 וַיּוֹלֶד עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בָּנִים וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה בָּנוֹת׃ וְיֶתֶר
דִּבְרֵי אֲבִיָּה וּדְרָכָיו וּדְבָרָיו כְּתוּבִים בְּמִדְרַשׁ הַנָּבִיא
23 עִדּוֹ׃ וַיִּשְׁכַּב אֲבִיָּה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִיד
וַיִּמְלֹךְ אָסָא בְנוֹ תַּחְתָּיו בְּיָמָיו שָׁקְטָה הָאָרֶץ עֶשֶׂר
CAP. XIV. יד שָׁנִים׃ וַיַּעַשׂ אָסָא הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
2 יְהוָה אֱלֹהָיו׃ וַיָּסַר אֶת־מִזְבְּחוֹת הַנֵּכָר וְהַבָּמוֹת
3 וַיְשַׁבֵּר אֶת־הַמַּצֵּבוֹת וַיְגַדַּע אֶת־הָאֲשֵׁרִים׃ וַיֹּאמֶר
לִיהוּדָה לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹת
התורה

a) c. 2, 3. Neh. 10, 34. b) *super mensa munda*, s. auro purissimo obducta, Exod. 37, 10. 11. c. 40, 22. 23. & *candelabrum aureum*, c. 4, 7. 8. c. 29, 18. Exod. 25, 31.

v. 12. c) *Ecce igitur nobiscum* (coll. v. 9.) *a principio*, tanquam dux & imperator noster, Deut. 20, 9. est *Deus*, v. 18. & *sacerdotes eius*, v. 9. 10. & *tubæ clangoris ad clangendum contra vos*, v. 14, 15. Num. 10, 5. 9. c. 31, 6. Ier. 50, 15. Iob. 30, 5.

v. 13. d) *Interea vero Iarob. circumduxit*, 1 Par. 14, 14. *insidias* s. milites in insidiis collocatos, Ps. 10, 8. circumventuros tergum ipsorum, Ios. 8, 4. 14. 2 Sam. 5, 23. *ita vt essent* Iarobeam & totus exercitus *ante Iudam*, *insidiæ vero post Iudæos*, v. 14.

v. 14. e) *Quum ergo respicerent Iudæi*, c. 20, 24. Ios. 8, 20. & *ecce prælium* s. bellum *ipsis* paratum esset *antrorsum & retrorsum*, Ezech. 2, 10. 1 Par. 19, 10. *clamarunt ad Iehouam*, Exod. 14, 10. Iud. 4, 3. Ps. 107, 6. 28. *sacerdotes vero tubis canebant*, v. 12. vt suos ad fiduciam in Deo excitarent, coll. Num. 10, 9.

v. 15. f) *Et*, alacritatem testaturi, *conclamarunt etiam viri Iudæ*, Ios. 6, 20. 1 Sam. 4, 5.

v. 17. g) Ediderunt enim in iis *stragem magnam*, Ios. 10, 10. 20. qualis nusquam alibi facta aut descripta reperitur, plus quam dimidia numerosissimi exercitus parte prostrata. cf. Achiæ vaticinium 1 Reg. 14, 15.

v. 18. h) *Sic igitur humiliati sunt*, c. 12, 6. Iud. 8, 28.

v. 20. i) c. 2, 5. c. 14, 10. c. 20, 37. Dan. 10, 8.

CAP. XIV, v. 1. k) Hoc capite I. *Asa*, *Rex Iudæ*, pius ac felix, v. 1-4. varias vrbes Iudæ munit, v. 5-7. II. Ingentem victoriam *de Zeracho*, Cusæorum rege, refert, v. 8-14.

v. 12. הָאֱלֹהִים sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9-12. 15. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 19. ובנותיה *plene* 2. 5. sec. *Mas. Erf.* At pro eo habent ואת־־בנתיה in marg. 6. 9. contra *Mas. final.* f. 13. d. v. 23. Caput XIV. heic inchoant 6. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. CAP. XIV, v. 3. ולעשות התורה ita 2. 5.

4 התורה והמצוה ׃ ויסר מכל־ערי יהודה את־הבמות
ה ואת־החמנים ותשקט הממלכה לפניו ׃ ויבן ערי
מצורה ביהודה כי־שקטה הארץ ואין־עמו מלחמה
6 בשנים האלה כי־הניח יהוה לו ׃ ויאמר ליהודה
נבנה ׀ את־הערים האלה ונסב חומה ומגדלים דלתים
ובריחים עודנו הארץ לפנינו כי דרשנו את־יהוה
אלהינו דרשנו וינח לנו מסביב ויבנו ויצליחו ׃
7 ויהי לאסא חיל נשא צנה ורמח מיהודה
שלש מאות אלף ומבנימן נשאי מגן ודרכי קשת
8 מאתים ושמונים אלף כל־אלה גבורי חיל ׃ ויצא
אליהם זרח הכושי בחיל אלף אלפים ומרכבות
9 שלש מאות ויבא עד־מרשה ׃ ויצא אסא לפניו
י ויערכו מלחמה בגיא צפתה למרשה ׃ ויקרא אסא
אל־יהוה אלהיו ויאמר יהוה אין־עמך לעזר בין רב לאין
כח עזרנו יהוה אלהינו כי־עליך נשענו ובשמך באנו
על־ההמון הזה יהוה אלהינו אתה אל־יעצר עמך
11 אנוש ׃ ויגף יהוה את־הכושים לפני אסא ולפני
12 יהודה וינסו הכושים ׃ וירדפם אסא והעם אשר
עמו עד־לגרר ויפל מכושים לאין להם מחיה כי־
נשברו לפני־יהוה ולפני מחנהו וישאו שלל הרבה
13 מאד ׃ ויכו את כל־הערים סביבות גרר כי־היה פחד־
יהוה עליהם ויבזו את־כל־הערים כי־בזה רבה היתה
14 בהם ׃ וגם־אהלי מקנה הכו וישבו צאן לרב וגמלים
טו וישבו ירושלם ׃ ועזריהו בן־עודד היתה עליו רוח CAP. XV.
2 אלהים ׃ ויצא לפני אסא ויאמר לו שמעוני אסא וכל־
יהודה ובנימן יהוה עמכם בהיותכם עמו ואם־תדרשהו
3 ימצא לכם ואם־תעזבהו יעזב אתכם ׃ וימים
רבים לישראל ללא ׀ אלהי אמת וללא כהן מורה

וללא Nnnnn 5 קה ה

v. 4. a) *Remouit quoque* ex omnibus vrbibus Iudæ, sicut ex metropoli, v. 2. *excelsa*, idolis sacrata, coll. c. 17, 6. c. 20, 4. c. 31, 1. *& solares statuas* s. *fana* Soli dedicata. c. 34, 4. 7. Esa. 17, 8. c. 27, 9. & not. Leu. 26, 30. *quietum enim erat regnum coram illo*, c. 13, 23. c. 20, 30.

v. 5. b) *Aedificauit igitur vrbes munitionis* s. munitas *in Iuda*, c. 8, 5. c. 11, 10. Nah. 2, 2. c) c. 13, 23. d) v. 6. Deut. 12, 10. Ios. 23, 1. cf. infra c. 17, 9. 10.

v. 6. e) *& circumducamus muros*, c. 8, 5. c. 12, 13. c. 33, 14. *& turres*, c. 26, 9. 10. 15. *valuas & vectes*, c. 8, 5. *dum adhuc terra coram nobis est*, & nobis patet. Gen. 13, 9. c. 47, 6. f) *quæsiuimus*, inquam, v. 3. c. 17, 4. *& quietem dedit nobis vndiquaque*, v. 5. c. 15, 15. g) cf. c. 32, 30. 1 Sam. 10, 7. Ps. 1, 3. 1 Par. 22, 11.

v. 7. h) *Fuit præterea Asæ exercitus*, v. 8. c. 26, 11. *portans clypeum & hastam*, 1 Par. 5, 18. c. 12, 24. i) c. 17, 13. 14.

v. 8. k) *Sed exiit contra ipsos*, v. 9. c. 11, 4. *Serach Cuschæus* s. Midianita, Num. 12, 1. Nah. 3, 9. *cum exercitu*, v. 7. c. 13, 3. *millenorum millium*, Dan. 7, 10. Apoc. 9, 16. cf. infra c. 16, 8. l) *& penetrauit vsque ad Mareſcham*, in tribu Iudæ, v. 9. c. 11, 8.

v. 9. m) *Exiuit igitur*, v. 8. *Asa contra eum*, s. obuiam ipsi profectus est, 1 Par. 19, 14. *Et aciem instruxerunt* c. 13, 3. *in valle Tsephatæ*, Iud. 1, 17. *prope Mareſcham*, v. 8.

v. 12. n) vsque *ad Geraram* Philistæorum, ad australes Iudææ terminos, v. 13. Gen. 20, 1. c. 26, 1.

CAP. XV, v. 1. o) Hoc capite I. *Asariæ propheta* Asam ad constantem Dei cultum adhortatur, v. 1-7. quem II. *Asa* vbique instaurat, v. 8-17. & III. *longa pace* fruitur, v. 18. 19.

v. 5. ואין per *Kadma* 1. 2. & sic fu. 5. v. 7. לאסא sic per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. Reliqui per *Sakephk*. irregulariter. שלש sic per *Mun*. 3. 5. 8. 10 -- 19. 21 -- 24. Reliqui per *Makk*. manente nihilominus *Cholem*. Pro נשאי habent Singularem נשא 17. 18. 24. & *Ber*. v. 10. לעזר *Ain* per *Chatephpat*. 1. 3. 7. 8. 14. 21. 22. בין per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. & sic fu. 5. רב לאין ita 1. 2. 3. CAP. XV, v. 2. לו per *Rbhia* 1. 17. 18. & *Ber*. mendose. Pro שמעוני habent שמעני *Occidentales*. v. 3. Sine præuio *spatio* 1. 7. 8. 12. 14. 21. 22.

4 וְלְלֹא תוֹרָה׃ וַיָּשָׁב בַּצַּר־לוֹ עַל־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
ה וַיְבַקְשֻׁהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם׃ וּבָעִתִּים הָהֵם אֵין שָׁלוֹם לַיּוֹצֵא
6 וְלַבָּא כִּי מְהוּמֹת רַבּוֹת עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי הָאֲרָצוֹת׃ וְכֻתְּתוּ
7 גוֹי־בְּגוֹי וְעִיר בְּעִיר כִּי־אֱלֹהִים הֲמָמָם בְּכָל־צָרָה׃ וְאַתֶּם
חִזְקוּ וְאַל־יִרְפּוּ יְדֵיכֶם כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלַּתְכֶם׃
8 וְכִשְׁמֹעַ אָסָא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהַנְּבוּאָה עֹדֵד
הַנָּבִיא הִתְחַזַּק וַיַּעֲבֵר הַשִּׁקּוּצִים מִכָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה
וּבִנְיָמִן וּמִן־הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכַד מֵהַר אֶפְרָיִם וַיְחַדֵּשׁ אֶת־
9 מִזְבַּח יְהוָה אֲשֶׁר לִפְנֵי אוּלָם יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־
יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַגָּרִים עִמָּהֶם מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וּמִשִּׁמְעוֹן
כִּי־נָפְלוּ עָלָיו מִיִּשְׂרָאֵל לָרֹב בִּרְאֹתָם כִּי־יְהוָה אֱלֹהָיו
עִמּוֹ׃
י וַיִּקָּבְצוּ יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לִשְׁנַת חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה
11 לְמַלְכוּת אָסָא׃ וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִן־הַשָּׁלָל
12 הֵבִיאוּ בָּקָר שְׁבַע מֵאוֹת וְצֹאן שִׁבְעַת אֲלָפִים׃ וַיָּבֹאוּ
בַבְּרִית לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם בְּכָל־לְבָבָם
13 וּבְכָל־נַפְשָׁם׃ וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי־
יִשְׂרָאֵל יוּמָת לְמִן־קָטֹן וְעַד־גָּדוֹל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה׃
14 וַיִּשָּׁבְעוּ לַיהוָה בְּקוֹל גָּדוֹל וּבִתְרוּעָה וּבַחֲצֹצְרוֹת
טו וּבְשׁוֹפָרוֹת׃ וַיִּשְׂמְחוּ כָל־יְהוּדָה עַל־הַשְּׁבוּעָה כִּי
בְכָל־לְבָבָם נִשְׁבָּעוּ וּבְכָל־רְצוֹנָם בִּקְשֻׁהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם
16 וַיָּנַח יְהוָה לָהֶם מִסָּבִיב׃ וְגַם־מַעֲכָה אֵם ׀ אָסָא הַמֶּלֶךְ
הֱסִירָהּ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה לַאֲשֵׁרָה מִפְלָצֶת וַיִּכְרֹת
אָסָא אֶת־מִפְלַצְתָּהּ וַיָּדֶק וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן׃
17 וְהַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ מִיִּשְׂרָאֵל רַק לְבַב־אָסָא הָיָה שָׁלֵם
18 כָּל־יָמָיו׃ וַיָּבֵא אֶת־קָדְשֵׁי אָבִיו וְקָדָשָׁיו בֵּית הָאֱלֹהִים
19 כֶּסֶף וְזָהָב וְכֵלִים׃ וּמִלְחָמָה לֹא הָיָתָה עַד שְׁנַת־
שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ לְמַלְכוּת אָסָא׃

בשנת

a) *Et fine lege,* eiusque vigore. cf. de praeterito Iud. 17, 6. c. 18, 1. c. 21, 25. & de futuro, Hos. 3, 4.
v. 4. b) *Et conversus est* Israel *in angustia sua ad* Iehouam, Deut. 4, 30. Iud. 2, 15. Esa. 25, 4. Ps. 107, 6.
v. 5. c) *Temporibus vero illis* tristissimis *nulla pax* erat, sicut neque in posterum impiis speranda est, Esa. 48, 22. c. 57, 21. coll. Ier. 12, 12. *exeunti & intranti*, c. 16, 1. Ios. 6, 1. *sed vexationes multae* ac magnae, Leu. 16, 36. Zach. 14, 13.
v. 6. d) *Sed contundebantur.* Pyal (1) cf. Kal, Num. 14, 45. Deut. 1, 44. *gens per gentem*, Ier. 25, 32. & *ciuitas per ciuitatem*; vt Iud. 9, 44--49. c. 20, 1. 11. 35. *quia Deus conturbauit*, Vulg. *conturbabit eos*, Exod. 14, 23. Ios. 10, 10. Iud. 4, 15. *omnis generis angustia*, 1 Sam. 26, 24. Vide Iud. 2, 15. c. 10, 9. 14.
v. 7. e) *Vos vero*, qui Deum propitium habetis, *confortamini* in fide ac pietate vestra, c. 19, 11. c. 32, 7. *nec remissae fiant manus vestrae*: 2 Sam. 4, 1. Zeph. 3, 16. Neh. 6, 9. *erit enim praemium operi vestro.* Ier. 31, 16. 1 Cor. 15, 58.
v. 8. f) *Et prophetiam Odedi*, v. 1. Similis constr. absoluti cum sequ. genitiuo, Ezech. 45, 16. Ps. 80, 5. g) *Et abstulit*, 1 Reg. 15, 12 Zach. 13, 2. *abominanda idola*, 2 Reg. 23, 24. Ier. 4, 1. h) c. 3, 4.
v. 9. i) 1 Par. 12, 19. 20.
v. 10. k) Siuan, Esth. 8, 9. in quem festum septimanarum s. pentecostes incidebat.
v. 16. l) Vid. 1 Reg. 15, 13.
v. 19. m) h. e. *regni* Iudae, *cui Asa praeerat.* vide sis notas vberiores.

v. 6. וְכִתְּתוּ sic in *Piel* per *Chirek* 1. 3. & in marg. 6. 9.

רך CAP. XVI.

בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ לְמַלְכוּת אָסָא עָלָה
בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל עַל־יְהוּדָה וַיִּבֶן אֶת־הָרָמָה לְבִלְתִּי
2 תֵּת יוֹצֵא וָבָא לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ וַיֹּצֵא אָסָא כֶּסֶף
וְזָהָב מֵאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה וּבֵית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־בֶּן־
3 הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם הַיּוֹשֵׁב בְּדַרְמֶשֶׂק לֵאמֹר׃ בְּרִית בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין אָבִי וּבֵין אָבִיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי לְךָ כֶּסֶף וְזָהָב
לֵךְ הָפֵר בְּרִיתְךָ אֶת־בַּעְשָׁא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְיַעֲלֶה מֵעָלָי׃
4 וַיִּשְׁמַע בֶּן־הֲדַד אֶל־הַמֶּלֶךְ אָסָא וַיִּשְׁלַח אֶת־שָׂרֵי
הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־לוֹ אֶל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּ אֶת־עִיּוֹן וְאֶת־דָּן
ה וְאֵת אָבֵל מָיִם וְאֵת כָּל־מִסְכְּנוֹת עָרֵי נַפְתָּלִי׃ וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ בַּעְשָׁא וַיֶּחְדַּל מִבְּנוֹת אֶת־הָרָמָה וַיַּשְׁבֵּת אֶת־
6 מְלַאכְתּוֹ׃ וְאָסָא הַמֶּלֶךְ לָקַח אֶת־כָּל־
יְהוּדָה וַיִּשְׂאוּ אֶת־אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת־עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה
בַּעְשָׁא וַיִּבֶן בָּהֶם אֶת־גֶּבַע וְאֶת־הַמִּצְפָּה׃
7 וּבָעֵת הַהִיא בָּא חֲנָנִי הָרֹאֶה אֶל־אָסָא מֶלֶךְ
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּהִשָּׁעֶנְךָ עַל־מֶלֶךְ אֲרָם וְלֹא
נִשְׁעַנְתָּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן נִמְלַט חֵיל מֶלֶךְ־אֲרָם
8 מִיָּדֶךָ׃ הֲלֹא הַכּוּשִׁים וְהַלּוּבִים הָיוּ לְחַיִל ׀ לָרֹב
לְרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים לְהַרְבֵּה מְאֹד וּבְהִשָּׁעֶנְךָ עַל־יְהוָה
9 נְתָנָם בְּיָדֶךָ׃ כִּי יְהוָה עֵינָיו מְשֹׁטְטוֹת בְּכָל־הָאָרֶץ
לְהִתְחַזֵּק עִם־לְבָבָם שָׁלֵם אֵלָיו נִסְכַּלְתָּ עַל־זֹאת כִּי
י מֵעַתָּה יֵשׁ עִמְּךָ מִלְחָמוֹת׃ וַיִּכְעַס אָסָא אֶל־הָרֹאֶה
וַיִּתְּנֵהוּ בֵּית הַמַּהְפֶּכֶת כִּי־בְזַעַף עִמּוֹ עַל־זֹאת וַיְרַצֵּץ
11 אָסָא מִן־הָעָם בָּעֵת הַהִיא׃ וְהִנֵּה דִּבְרֵי אָסָא
הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר הַמְּלָכִים
12 לִיהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל׃ וַיֶּחֱלֶא אָסָא בִּשְׁנַת
שְׁלוֹשִׁים וָתֵשַׁע לְמַלְכוּתוֹ בְּרַגְלָיו עַד־לְמַעְלָה חָלְיוֹ וְגַם
13 בְּחָלְיוֹ לֹא־דָרַשׁ אֶת־יְהוָה כִּי בָּרֹפְאִים׃ וַיִּשְׁכַּב אָסָא
עִם

CAP. XVI, v. 1. a) *Anno* vero *trigesimo & sexto regni Asæ*, h. e. Iudæ, ante 36. annos ab Israele diuisi; anno nimir. Asæ decimo sexto, coll. not. c. 15, 39. *adscendit* cum exercitu c. 12, 2. *Baasa*, rex Israelis, Benhadadi Syri potentia & fœdere suffultus, v. 3. 1 Reg. 15, 27. seqq. *& communire cœpit Ramam* vel Beniaminiticam, Ios. 18, 25. Iud. 19, 12. 13. vel Ephraimiticam, Iud. 4, 5. 1 Sam. 1, 19. *vt non daretur exiens & intrans Asæ*, s. vt exitum aditumque ad Asam, purioris cultus caussa, intercluderet, coll. c. 15, 5. 9. Hoc capite I. *Asa*, a Baasa bello impetitus, v. 1. *Syriæ regem conducit* v. 2-6. II. *Reprehensus* ideo *a propheta*, eum in carcerem coniicit, v. 7-11. III. ipse in *morbum incidit*, & tandem moritur v. 12-14.

v. 2. b) Vnde *produxit* s. protulit *Asa*, Gen. 24, 53. Ezr. 1, 7. *argentum & aurum*, c. 15, 18. *ex thesauris ædis sacræ & regiæ*, c. 12, 9. & misit ad Benhadadum cet. vid. 1 Reg. 15, 18.

v. 4. c) *Obediuit ergo* Benhadad *regi Asæ*, c. 10, 15. 1 Reg. 15, 20. d) & omnia *penuaria* (6) c. 8, 4. c. 17, 12. c. 32, 28. Exod. 1, 11.

v. 6. e) *& Gebam & Mitspam*, in finibus Beniaminis & Iudæ, Ios. 15, 38. c. 18, 24. 26. c. 21, 17. vt propugnaculum regni Iudæ contra Israeliticum essent.

v. 7. f) *Illo vero tempore*, quum res Asæ quam optime habere viderentur, Deo iubente *venit*, c. 12, 5. c. 18, 14. c. 25, 7. *Chanani Videns* s. propheta. c. 19, 2. 1 Sam. 9, 9. g) *propter niti tuum*, i. e. sec. Vulg. *quia habuisti fiduciam*, v. 8. c. 13, 10. h) cf. not. ad 1 Reg. 15, 19. & vberiores notas ad h. l.

v. 9. i) Nam *ad Iehouam* quod attinet, Ps. 11, 4. *oculi eius perlustrant*, q. *discursitant*, per vniversam terram, 2 Sam. 14, 2. 8. Zach. 4, 10. cet.

CAP. XVI, v. 1. עָלָה per *Sakephgad*. 12. 14. 17. 18. 24. & *Ber.* mendose. מֶלֶךְ־יְהוּדָה per *Makk*. 12. 16. 17. 18. 21 -- 24. & *Ber.* v. 2. בֶּן־הֲדַד per *Kam*. 2. 5. At בֶּן־הֲדַר per Resch in fine 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. v. 4. עִיּוֹן per *Schurek* 1. 3. & fu. 5. v. 7. חֲנָנִי *milra* 1. 6. 9. 12. & sic fu. 5. v. 8. לְחַיִל sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 11. 12. 15 -- 18. 20. 21. 22. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. 2. v. 9. לְהִתְחַזֵּק per *Sakephk*. 1. 2. 6. 9. 20. 23. & sic fe. 5. regulariore quidem accentuum consecutione, sed vitiosa verborum distinctione. Vtrumque, & *Thiphcha* & *Sakeph*, habet 22. neutrum vero 7. מֵעַתָּה *milra* & cum *Meth.* sub *Mem* fu. 5. ac *Meth.* quidem etiam alii quidam; sed mendose. v. 11. Pro וְיִשְׂרָאֵל habent וְלְיִשְׂרָאֵל in marg. 6. 9. secund. *Mas. impr.* Ex. 18, 1. sed præter *Mas.* 1. Ex. 32, 13. v. 12. וַיֶּחֱלֶא per He loco *Aleph* fe. 1. 2. sic fu. 5. *Lamed* per *Tsere* in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.*

עִם־אֲבֹתָיו וַיָּמָת בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים וְאַחַת לְמָלְכוֹ׃
14 וַיִּקְבְּרֻהוּ בְקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה־לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ
בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים מְרֻקָּחִים בְּמִרְקַחַת
מַעֲשֶׂה וַיִּשְׂרְפוּ־לוֹ שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה עַד־לִמְאֹד׃
CAP. XVII. רז וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַּחְתָּיו וַיִּתְחַזֵּק עַל־יִשְׂרָאֵל׃
2 וַיִּתֶּן־חַיִל בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן נְצִיבִים בְּאֶרֶץ
3 יְהוּדָה וּבְעָרֵי אֶפְרַיִם אֲשֶׁר לָכַד אָסָא אָבִיו׃ וַיְהִי יְהוָה
עִם־יְהוֹשָׁפָט כִּי הָלַךְ בְּדַרְכֵי דָּוִיד אָבִיו הָרִאשֹׁנִים
4 וְלֹא דָרַשׁ לַבְּעָלִים׃ כִּי לֵאלֹהֵי אָבִיו דָּרָשׁ וּבְמִצְוֹתָיו — קמץ בז״ק
ה הָלָךְ וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּכֶן יְהוָה אֶת־הַמַּמְלָכָה
בְּיָדוֹ וַיִּתְּנוּ כָל־יְהוּדָה מִנְחָה לִיהוֹשָׁפָט וַיְהִי־לוֹ עֹשֶׁר
6 וְכָבוֹד לָרֹב׃ וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי יְהוָה וְעוֹד הֵסִיר אֶת־
הַבָּמוֹת וְאֶת־הָאֲשֵׁרִים מִיהוּדָה׃
7 וּבִשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ שָׁלַח לְשָׂרָיו לְבֶן־חַיִל וּלְעֹבַדְיָה
וְלִזְכַרְיָה וְלִנְתַנְאֵל וּלְמִיכָיָהוּ לְלַמֵּד בְּעָרֵי יְהוּדָה׃
8 וְעִמָּהֶם הַלְוִיִּם שְׁמַעְיָהוּ וּנְתַנְיָהוּ וּזְבַדְיָהוּ וַעֲשָׂהאֵל
וּשְׁמִרִימוֹת וִיהוֹנָתָן וַאֲדֹנִיָּהוּ וְטוֹבִיָּהוּ וְטוֹב אֲדוֹנִיָּה — ושמירמות קרי
9 הַלְוִיִּם וְעִמָּהֶם אֱלִישָׁמָע וִיהוֹרָם הַכֹּהֲנִים׃ וַיְלַמְּדוּ
בִּיהוּדָה וְעִמָּהֶם סֵפֶר תּוֹרַת יְהוָה וַיָּסֹבּוּ בְּכָל־עָרֵי
י יְהוּדָה וַיְלַמְּדוּ בָּעָם׃ וַיְהִי ׀ פַּחַד יְהוָה עַל כָּל־מַמְלְכוֹת
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר סְבִיבוֹת יְהוּדָה וְלֹא נִלְחֲמוּ עִם־
11 יְהוֹשָׁפָט׃ וּמִן־פְּלִשְׁתִּים מְבִיאִים לִיהוֹשָׁפָט מִנְחָה
וְכֶסֶף מַשָּׂא גַּם הָעַרְבִיאִים מְבִיאִים לוֹ צֹאן אֵילִים שִׁבְעַת
אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת וּתְיָשִׁים שִׁבְעַת אֲלָפִים וּשְׁבַע
12 מֵאוֹת׃ וַיְהִי יְהוֹשָׁפָט הֹלֵךְ וְגָדֵל עַד־לְמָעְלָה
13 וַיִּבֶן בִּיהוּדָה בִּירָנִיּוֹת וְעָרֵי מִסְכְּנוֹת׃ וּמְלָאכָה רַבָּה
הָיָה לוֹ בְּעָרֵי יְהוּדָה וְאַנְשֵׁי מִלְחָמָה גִּבּוֹרֵי חַיִל
14 בִּירוּשָׁלִָם׃ וְאֵלֶּה פְקֻדָּתָם לְבֵית
אבותיהם

a) *anno quadragesimo primo* desinente, ex *quo regnare cæperat*, c. 17, 7.

v. 14. b) *Et* magnifice *sepeliuerunt eum*, c. 13, 23. c. 32, 33. Gen. 50, 7. 14. *in sepulcris eius*, Neh. 3, 16. *quæ parauerat* s. viuus *excidi curauerat sibi*, suæque familiæ, Gen. 50, 5. *in* monte Tsion s. *ciuitate Dauidis*, c. 13, 23. 1 Reg. 2, 10. c. 11, 43. c. 14, 31. *postquam composuerant eum in lecto* ferali, 2 Sam. 3, 31. *quem impleuerat*, cui hoc negotii datum erat, *aromatibus*, c. 9, 9. Esth. 2, 12. Ioh. 19, 39. *&* *speciebus* aromaticis, Ps. 144, 12. Dan. 3, 5. temperatis s. *confectis* (Pyal (1) cf. Kal Exod. 30, 33. Hiph. Ezech. 24, 10.) *compositione operis* sc. vnguentarii, Exod. 30, 25, h. e. arte vnguentaria. *Præterea combusserunt* s. *incenderunt ei*, h. e. in honorem ipsius, *cremationem magnam*, *supra modum* magnificam. cf. c. 21, 19. Ier. 34, 5.

CAP. XVII, v. 1. c) anno quarto Achabi desinente, 1 Reg. 22, 41. Hic I. *Iosaphatus*, pius Asæ filius, patri succedit, & *regnum ab idololatriæ reliquiis purgat*, v. 1-6. II. *Sacerdotes & Leuitas mittit*, qui populum diuinas leges edocerant, v. 7-9. III. Quum pacem haberet, *opes suas auget*, v. 10. 11. vrbes munit, & exercitum comparat, v. 12-14.

v. 6. d) *Vnde exaltatum* s. erectum *fuit cor eius in viis Domini*, i. e. magnanimus euasit in procurando negotio Iehouæ, & generose perrexit, sine ignauia & timore. cf. Exod. 35, 26. 1 Reg. 5, 9. Ps. 119, 32. *prætereaque amouit excelsa & lucos* c. 14, 2. quantum potuit, coll. infra c. 20, 133. 1 Reg. 22, 44.

v. 7. e) *Anno etiam tertio*, *ex quo regnare cæperat*, c. 16, 13. *misit principes suos*, *Benchailem* cet.

v. 14. Pro בְקִבְרֹתָיו habent בְקִבְרֹתָיו 1. 2. & in marg. 6. 9. At בקברתו 3. במשכב Sic per *Paschta* 1. 2. 5. 6. 9. […] 10. 11. 13. […] 19. 20. 21. 22. Reliqui […] perperam per *Kadma*. Ceterum *Caph* per *Pat*. 3. 10. 13. 19. לו שרפה גדולה ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20.
CAP. XVII, v. 8. ואדניהו ita cum *Darga* & *Kadma* simul 2. 3. 5. 10. vt poscit accentuum consecutio; at reliqui omittunt *Kadma*. וטוב ita quidem & 6. 9. in marg. At וטוב per *Schurek* in textu 6. 9. 20. & sic su. 5. v. 12. ויבן ביהודה ita 2.

אֲבוֹתֵיהֶם לִיהוּדָה שָׂרֵי אֲלָפִים עַדְנָה הַשָּׂר וְעִמּוֹ גִּבּוֹרֵי
טו חַיִל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אָלֶף׃ וְעַל־יָדוֹ יְהוֹחָנָן
16 הַשָּׂר וְעִמּוֹ מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים אָלֶף׃ וְעַל־יָדוֹ עֲמַסְיָה בֶן־
זִכְרִי הַמִּתְנַדֵּב לַיהוָה וְעִמּוֹ מָאתַיִם אֶלֶף גִּבּוֹר חָיִל׃
17 וּמִן־בִּנְיָמִן גִּבּוֹר חַיִל אֶלְיָדָע וְעִמּוֹ נֹשְׁקֵי־קֶשֶׁת וּמָגֵן
18 מָאתַיִם אָלֶף׃ וְעַל־יָדוֹ יְהוֹזָבָד וְעִמּוֹ מֵאָה־וּשְׁמוֹנִים
19 אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא׃ אֵלֶּה הַמְשָׁרְתִים
אֶת־הַמֶּלֶךְ מִלְּבַד אֲשֶׁר־נָתַן הַמֶּלֶךְ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר
CAP. XVIII. יח בְּכָל־יְהוּדָה׃ וַיְהִי לִיהוֹשָׁפָט עֹשֶׁר
2 וְכָבוֹד לָרֹב וַיִּתְחַתֵּן לְאַחְאָב׃ וַיֵּרֶד לְקֵץ שָׁנִים אֶל־
אַחְאָב לְשֹׁמְרוֹן וַיִּזְבַּח־לוֹ אַחְאָב צֹאן וּבָקָר לָרֹב
וְלָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיְסִיתֵהוּ לַעֲלוֹת אֶל־רָמֹת גִּלְעָד׃
3 וַיֹּאמֶר אַחְאָב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה
הֲתֵלֵךְ עִמִּי רָמֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר לוֹ כָּמוֹנִי כָמוֹךָ וּכְעַמְּךָ
4 עַמִּי וְעִמְּךָ בַּמִּלְחָמָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־מֶלֶךְ
ה יִשְׂרָאֵל דְּרָשׁ־נָא כַיּוֹם אֶת־דְּבַר יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּץ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַנְּבִאִים אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם הֲנֵלֵךְ אֶל־רָמֹת גִּלְעָד לַמִּלְחָמָה אִם־
אֶחְדָּל וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה וְיִתֵּן הָאֱלֹהִים בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃
6 וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאֵין פֹּה נָבִיא לַיהוָה עוֹד וְנִדְרְשָׁה
7 מֵאֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל ׀ אֶל־יְהוֹשָׁפָט עוֹד
אִישׁ־אֶחָד לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה מֵאֹתוֹ וַאֲנִי שְׂנֵאתִיהוּ כִּי־
אֵינֶנּוּ מִתְנַבֵּא עָלַי לְטוֹבָה כִּי כָל־יָמָיו לְרָעָה הוּא
מִיכָיְהוּ בֶן־יִמְלָא וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אַל־יֹאמַר הַמֶּלֶךְ
8 כֵּן׃ וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־סָרִיס אֶחָד וַיֹּאמֶר
9 מַהֵר מִיכָהוּ בֶן־יִמְלָא׃ וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מיכיהו ק׳
מֶלֶךְ־יְהוּדָה יוֹשְׁבִים אִישׁ עַל־כִּסְאוֹ מְלֻבָּשִׁים
בְּגָדִים וְיֹשְׁבִים בְּגֹרֶן פֶּתַח שַׁעַר שֹׁמְרוֹן וְכָל־הַנְּבִיאִים
מתנבאים

a) c. 31, 17. Num. 4, 34-38. 1 Par. 5, 13. *de tribu Iuda* erant *præfecti chiliadum* s. *chiliarchi*, 1 Sam. 8, 12. c. 22, 7. interque illos *Adna princeps* primarius erat, v. 15. & *cum eo*, eiusque sub imperio, v. 15-18. 1 Par. 4, 23. *fortes viri*, v. 13. *trecenties mille*, c. 14, 7. c. 25, 5. 1 Sam. 11, 8.

v. 15. *b*) *Et ad manum illius*, Vulg. *Post hunc* erat v. 16-18. c. 26, 11. 13. Neh. 3, 2. 4. *Iehochanan dux*, v. 14. quocum erant *ducenta & octoginta millia*, c. 14, 7.

v. 16. *c*) *qui sponteneum se exhibuit Domino*, Iud. 5, 9. & cum eo ducenta millia, *viri strenui* v. 14.

v. 17. *d*) *Deinde ex Beniamine*, c. 14, 7. dux erat *vir fortis* & strenuus, v. 16. *Eliada*; & *cum eo*, v. 14. *armati arcu & clypeo* (3) 1 Par. 12, 2.

v. 18. *e*) Vid. v. 15. *f*) Vulg. *expeditorum militum*, 1 Par. 12, 24.

v. 19. *g*) *Hi ministrabant regi*, cf. 1 Par. 27, 1. c. 28, 1. *præter eos*, c. 9, 12. *quos disposuit rex in vrbibus munitis*, v. 2. Num. 32, 36. per totam Iudæam.

CAP. XVIII, v. 1. *h*) *Erant itaque Iosaphato opes & gloria plurima*, c. 17, 5. *sed* infeliciter, vt euentus probauit, *adfinitatem iniit*, 1 Reg. 3, 1. *cum Achabo*, coll. infra c. 21, 6. c. 22, 2. 2 Reg. 8, 18. 27. Nempe sec. hoc caput I. *Iosaphatus*, adfinitate *cum Achabo* contracta, socium se ei præbet *ad bellum Syris inferendum*, v. 1-3. Quod II. pseudoprophetis faustum fore pollicentibus, v. 4. 5. *Micha propheta* infaustum fore prædicit, v. 6-27. Huiusque vaticinium III. *euentu confirmatur*, v. 28-34.

v. 2. *i*) vbi ei *mactauit*, Deut. 12, 15. 1 Sam. 28, 24.

v. 3. *k*) Vide 1 Reg. 22, 3. 4.

---

v. 14. עדנה per *Sagol* 1. 3. v. 16. ועמו per *Sakephg*. 1. 2. sec. *Mas*. 1. Pro גבור habent pluralem גִּבּוֹרֵי 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. CAP. XVIII, v. 2. אשר per *Mun*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 3. אחאב ׀ מלך ita 6. 9. 12. 20. 23. At אחאב ׀ מלך־ 7. 8. 10. 11. 13. 14. 16. 17. 19. 22. 24. v. 5. הנבאים sic *defect*. 1. 6. 9. 20. 22. secund. *Mas. Erff*. Alii *plene*. ארבע per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 6. מאתו ita per *Chirek* cum sequ. *Dag*. 1. 5. 6. 9. 10. v. 7. ישראל sine *Psik* 1. 2. contra *Ind. Bas*. &. 61. a. מִאתו per *Chirek* cum sequ. *Dag*. 1. 3. 5. Vide v. 6.

מִתְנַבְּאִים לִפְנֵיהֶם׃ וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶן־כְּנַעֲנָה 10
קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר יְהוָה בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת־
אֲרָם עַד־כַּלּוֹתָם׃ וְכָל־הַנְּבִאִים נִבְּאִים כֵּן 11
לֵאמֹר עֲלֵה רָמֹת גִּלְעָד וְהַצְלַח וְנָתַן יְהוָה בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃
וְהַמַּלְאָךְ אֲשֶׁר־הָלַךְ ׀ לִקְרֹא לְמִיכָיְהוּ דִּבֶּר אֵלָיו לֵאמֹר 12
הִנֵּה דִּבְרֵי הַנְּבִאִים פֶּה־אֶחָד טוֹב אֶל־הַמֶּלֶךְ וִיהִי־נָא
דְבָרְךָ כְּאַחַד מֵהֶם וְדִבַּרְתָּ טּוֹב׃ וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ חַי־ 13
יְהוָה כִּי אֶת־אֲשֶׁר־יֹאמַר אֱלֹהַי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ וַיָּבֹא אֶל־ 14
הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו מִיכָה הֲנֵלֵךְ אֶל־רָמֹת גִּלְעָד
לַמִּלְחָמָה אִם־אֶחְדָּל וַיֹּאמֶר עֲלוּ וְהַצְלִיחוּ וְיִנָּתְנוּ
בְּיֶדְכֶם׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ עַד־כַּמֶּה פְעָמִים אֲנִי 15
מַשְׁבִּיעֶךָ אֲשֶׁר לֹא־תְדַבֵּר אֵלַי רַק אֱמֶת בְּשֵׁם יְהוָה׃
וַיֹּאמֶר רָאִיתִי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל נְפוֹצִים עַל־הֶהָרִים כַּצֹּאן 16
אֲשֶׁר אֵין־לָהֶן רֹעֶה וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־אֲדֹנִים לָאֵלֶּה יָשׁוּבוּ
אִישׁ־לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט 17
הֲלֹא אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ לֹא־יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם־לְרָע׃
וַיֹּאמֶר לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה 18
רָאִיתִי אֶת־יְהוָה יוֹשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ וְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם
עֹמְדִים עַל־יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה מִי יְפַתֶּה אֶת־ 19
אַחְאָב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה
אֹמֵר כָּכָה וְזֶה אֹמֵר כָּכָה׃ וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי 20
יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו בַּמָּה׃ וַיֹּאמֶר 21
אֵצֵא וְהָיִיתִי לְרוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל־נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה
וְגַם־תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה־כֵן׃ וְעַתָּה הִנֵּה נָתַן יְהוָה רוּחַ 22 קמץ בו"ק
שֶׁקֶר בְּפִי נְבִיאֶיךָ אֵלֶּה וַיהוָה דִּבֶּר עָלֶיךָ רָעָה׃ וַיִּגַּשׁ 23
צִדְקִיָּהוּ בֶן־כְּנַעֲנָה וַיַּךְ אֶת־מִיכָיְהוּ עַל־הַלֶּחִי וַיֹּאמֶר אֵי
זֶה הַדֶּרֶךְ עָבַר רוּחַ־יְהוָה מֵאִתִּי לְדַבֵּר אֹתָךְ׃ וַיֹּאמֶר 24
מִיכָיְהוּ הִנְּךָ רֹאֶה בַּיּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר תָּבוֹא חֶדֶר בְּחֶדֶר
להחבא

---

v. 11. וכל־הנביאים *Paschta* super *He* collocant n. 2. v. 12. טוב׃ sine *Dag.* 1. 3. 7. 8. 10 -- 16. 19 -- 22. v. 13. את omittunt hoc in textu 6. 9. 20. habent tamen 6. 9. in marg. v. 16. נפוצים per *Schurek* fu. 3. & fe. 5. Pro להן habent להם 3. 6. 9. 10. 14. 20. & sic fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Ez. 25, 36. v. 19. ברמות sic plene 1. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr.* c. 22, 5. & Prou. 6, 17. Alii *defect.* ויאמר per *Sakephgad.* 2. 3. v. 22. ויהוה sic *k* ויהוה 3. 5.

a) Vide not. 1 Reg. 22, 10.

v. 10. b) 1 Reg. 22, 11.

v. 12. c) *Nuntius vero ille* cubicularius, v. 8. 1 Sam. 23, 27. Iob. 1, 14.

v. 14. d) *tum dixit: adscendite & prospere agite*; vel optatiue, sec. R. Sal. vel potius *gestu & tono ironico*, voces pseudoprophetarum, v. 11. ad nuntii exhortationem v. 12. imitatus, vt ad veram sententiam dicendam sibi viam pararet: quod Achabus etiam ex vultu & voce Michæ statim intellexit, v. 15. cf. not. ad 1 Reg. 21, 15.

v. 15. e) *vsque ad quot vices* s. *quoties?* 1 Reg. 22, 16. 2 Reg. 4, 35. Ps. 78, 40. *ego adiurans ero te*, 1 Sam. 3, 17. c. 14, 29. *vt non loquaris ad me, nisi* nudam *veritatem in nomine Iehouæ*. cf. Ier. 44, 16. 26.

v. 16. f) conf. not. 1 Reg. 22, 17.

v. 17. g) *Sed ex* mero odio tantum *in malam partem*, & sic falsum agit prophetam. 1 Reg. 22, 18.

v. 18. h) *Sed dixit* Micha, tacitam a se amoturus accusationem: *Ergo audite verbum Domini*, & certissimam veritatem. 1 Reg. 22, 19.

v. 19. i) Vide 1 Reg. 22, 20. not. k) *& subiecit* Micha.

v. 20. l) Vide ibid. v. 21.

v. 21. m) 1 Reg. 22, 22.

v. 22. n) *Iam ergo ecce dedit* s. passus est esse *Deus*, c. 16, 1. c. 20, 10. Gen. 20, 6. cet. *spiritum mendacii*, v. 21. coll. Esa. 19, 14. Ezech. 14, 9. *in ore istorum prophetarum tuorum*, coll. 2 Thess. 2, 10-12. *Dominus enim malum proloquutus est*, & sec. Targ. *decreuit super te*, coll. c. 25, 16. 1 Reg. 22, 23. & ibid. c. 20, 42. c. 21, 19. seqq.

v. 23. o) Tum accessit *Tsidkias*, pseudoprophetarum coryphæus. v. 10. *& percussit Micham in maxillam*, s. alapam ei impegit, Ps. 3, 8. Iob. 16, 10. Thren. 3, 30. 1 Reg. 22, 24.

כה לְהֵחָבֵא׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קְחוּ אֶת־מִיכָיְהוּ
וַהֲשִׁיבֻהוּ אֶל־אָמוֹן שַׂר־הָעִיר וְאֶל־יוֹאָשׁ בֶּן־הַמֶּלֶךְ׃
26 וַאֲמַרְתֶּם כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ שִׂימוּ זֶה בֵּית הַכֶּלֶא
וְהַאֲכִלֻהוּ לֶחֶם לַחַץ וּמַיִם לַחַץ עַד שׁוּבִי בְשָׁלוֹם׃
27 וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ אִם־שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם לֹא־דִבֶּר יְהוָה
28 בִּי וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ עַמִּים כֻּלָּם׃ וַיַּעַל מֶלֶךְ־
29 יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־רָמֹת גִּלְעָד׃ וַיֹּאמֶר
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט הִתְחַפֵּשׂ וָבוֹא בַמִּלְחָמָה
וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ
ל בַּמִּלְחָמָה׃ וּמֶלֶךְ אֲרָם צִוָּה אֶת־שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר
לוֹ לֵאמֹר לֹא תִּלָּחֲמוּ אֶת־הַקָּטֹן אֶת־הַגָּדוֹל כִּי אִם
31 אֶת־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ׃ וַיְהִי כִּרְאוֹת שָׂרֵי
הָרֶכֶב אֶת־יְהוֹשָׁפָט וְהֵמָּה אָמְרוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
הוּא וַיָּסֹבּוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וַיהוָה עֲזָרוֹ
32 וַיְסִיתֵם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ׃ וַיְהִי כִּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי
33 לֹא־הָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּשֻׁבוּ מֵאַחֲרָיו׃ וְאִישׁ מָשַׁךְ
בַּקֶּשֶׁת לְתֻמּוֹ וַיַּךְ אֶת־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים
וּבֵין הַשִּׁרְיָן וַיֹּאמֶר לָרַכָּב הֲפֹךְ יָדֶיךָ וְהוֹצֵאתַנִי מִן־ יתיר י'
34 הַמַּחֲנֶה כִּי הָחֳלֵיתִי׃ וַתַּעַל הַמִּלְחָמָה בַּיּוֹם הַהוּא
וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מַעֲמִיד בַּמֶּרְכָּבָה נֹכַח אֲרָם עַד־
הָעָרֶב וַיָּמָת לְעֵת בּוֹא הַשָּׁמֶשׁ׃ יט וַיָּשָׁב Cap. XIX.
יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־בֵּיתוֹ בְשָׁלוֹם לִירוּשָׁלָםִ׃
2 וַיֵּצֵא אֶל־פָּנָיו יֵהוּא בֶן־חֲנָנִי הַחֹזֶה וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ
יְהוֹשָׁפָט הֲלָרָשָׁע לַעְזֹר וּלְשֹׂנְאֵי יְהוָה תֶּאֱהָב וּבָזֹאת
3 עָלֶיךָ קֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה׃ אֲבָל דְּבָרִים טוֹבִים נִמְצְאוּ
עִמָּךְ כִּי־בִעַרְתָּ הָאֲשֵׁרוֹת מִן־הָאָרֶץ וַהֲכִינוֹתָ
4 לְבָבְךָ לִדְרֹשׁ הָאֱלֹהִים׃ וַיֵּשֶׁב יְהוֹשָׁפָט
בִּירוּשָׁלִָם וַיָּשָׁב וַיֵּצֵא בָעָם מִבְּאֵר שֶׁבַע עַד־הַר אֶפְרַיִם
וישיבם

a) *ad latitandum*, 2 Reg. 7, 12. Am. 9, 3.

v. 25. b) *accipite*, Gen. 43, 13. 1 Reg. 20, 33. Micham, & *reducite* eum ad Amonem, *vrbi* Samariæ *præfectum*, 1 Reg. 22, 26. & *ad Ioaſum*, *filium regis*, i. e. meum. Al. filium *Hammelechi*, propr. vt Ier. 36, 26.

v. 26. c) 1 Reg. 2, 30. c. 20, 5. d) *ponite hunc in domo concluſionis* ſ. carcere, 1 Reg. 22, 27. & *cibate* ac ſuſtentate *eum pane adflictionis & aqua adflictionis*, Deut. 16, 3. Eſa. 30, 20. i. e. velut captiuum eum tractate.

v. 27. e) Vide not. 1 Reg. 22, 28.

v. 29. f) *Mutando* ſc. *mutabo me* vel veſtes meas. Vulg. *Mutabo habitum.* Poſt Infinit. ſubintelligimus verbum finitum in 1 perſona, vt 2 Sam. 3, 18. Eſa. 5, 5. Ezech. 11, 7. g) & *ſic veniendo* veniam *ad pugnam.* 1 Reg. 22, 30.

v. 33. h) *Ceterum vir quidam attraxit* neruum *in arcu* ſ. tetendit arcum, *in ſimplicitate ſua*, Vulg. *in incertum*, nullum ſibi potiſſimum feriendum proponens, Gen. 20, 6. 2 Sam. 15, 11. & *percusſit* excuſſa ſagitta, 2 Reg. 13, 18. *regem Iſraelis*, coll. Exod. 21, 13. *inter commiſſuras* loricæ & *loricam*, 1 Reg. 22, 34.

v. 34. i) *Quum vero pugna adſurgeret* ſ. prælium *ingraueſceret*, idque *regem Iſraelis eſſet ſubſiſtere faciens*, vel & *rex Iſraelis eſſet ſubſiſtens* & *ſubſiſtere coactus* in curru aduerſus Syros &c. 1 Reg. 22, 35.

CAP. XIX, v. 1. k) *Tum reuerſus eſt* etc. I. *Ioſaphatus*, ſingulari Dei beneficio ex bello Syriaco ad ſuos redux *reprehenditur*, quod impium regem iuuiſſet, v. 1 -- 3. II. *Iſraelitas & Ephraimitas ad verum Dei cultum reuocat*, v. 4. III. *Iudices*, ad ius diuinum dicendum, per totum regnum *conſtituit*, v. 5 -- 11.

v. 27. מיכיהו per *Rbhia* 1. 6. 9. 20. שמעו עמים ita 2. 3. & ſic fe. 5. v. 30. את־הגדול ſine præfixo *Vau* 3. 5. 7. 8. 15. 22. & in marg. 6. 9. ſic fu. 1. ſecund. *Maſ. impr.* h. l. & *final.* f. 13. b. Alii cum illo. v. 31. מלך per *Mun.* 1. & ſic fe. 5. At מלך ישראל 2. & ſic fu. 5. CAP. XIX, v. 2. לעזר *Ain* per *Chatephpat.* 1. 3. 7. 8. 15. תאהב *Aleph* per *Chatephſægol* cum præuio *Meth.* 1. 2. 3. 5 -- 10. 13. 19. 20. 23. ac *Meth.* quidem alii quoque habent. קצף ita cum *Dag.* 1. 2. 7. 8. 15. 18. 23. 24. Alii ſine illo. v. 3. האלהים ſine præfixo *He*, in textu 6. 9. 20. v. 4. Sine præuio *ſpatio* 1. 2. 3. 5 -- 9. 12. 20. 21. 22. 24.

וַיְשִׁיבֵם אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיַּעֲמֵד שֹׁפְטִים ה
6 בָּאָרֶץ בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת לְעִיר וָעִיר׃ וַיֹּאמֶר
אֶל־הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה־אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאָדָם
7 תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיהוָה וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט׃ וְעַתָּה יְהִי
פַחַד־יְהוָה עֲלֵיכֶם שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ כִּי־אֵין עִם־יְהוָה
8 אֱלֹהֵינוּ עַוְלָה וּמַשֹּׂא פָנִים וּמִקַּח־שֹׁחַד׃ וְגַם
בִּירוּשָׁלִַם הֶעֱמִיד יְהוֹשָׁפָט מִן־הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים וּמֵרָאשֵׁי
הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּט יְהוָה וְלָרִיב וַיָּשֻׁבוּ
9 יְרוּשָׁלִָם׃ וַיְצַו עֲלֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה תַעֲשׂוּן בְּיִרְאַת
י יְהוָה בֶּאֱמוּנָה וּבְלֵבָב שָׁלֵם׃ וְכָל־רִיב אֲשֶׁר־יָבוֹא
עֲלֵיכֶם מֵאֲחֵיכֶם ׀ הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵיהֶם בֵּין־דָּם ׀ לְדָם
בֵּין־תּוֹרָה לְמִצְוָה לְחֻקִּים וּלְמִשְׁפָּטִים וְהִזְהַרְתֶּם אֹתָם
וְלֹא יֶאְשְׁמוּ לַיהוָה וְהָיָה־קֶצֶף עֲלֵיכֶם וְעַל־אֲחֵיכֶם כֹּה
11 תַעֲשׂוּן וְלֹא תֶאְשָׁמוּ׃ וְהִנֵּה אֲמַרְיָהוּ כֹהֵן הָרֹאשׁ עֲלֵיכֶם
לְכֹל ׀ דְּבַר־יְהוָה וּזְבַדְיָהוּ בֶן־יִשְׁמָעֵאל הַנָּגִיד לְבֵית־
יְהוּדָה לְכֹל דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְשֹׁטְרִים הַלְוִיִּם לִפְנֵיכֶם חִזְקוּ
וַעֲשׂוּ וִיהִי יְהוָה עִם־הַטּוֹב׃

CAP. XX. כ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ בְנֵי־מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן
2 וְעִמָּהֶם ׀ מֵהָעַמּוֹנִים עַל־יְהוֹשָׁפָט לַמִּלְחָמָה׃ וַיָּבֹאוּ
וַיַּגִּידוּ לִיהוֹשָׁפָט לֵאמֹר בָּא עָלֶיךָ הָמוֹן רָב מֵעֵבֶר לַיָּם
חסר י׳ 3 מֵאֲרָם וְהִנָּם בְּחַצְצוֹן תָּמָר הִיא עֵין גֶּדִי׃ וַיִּרָא
וַיִּתֵּן יְהוֹשָׁפָט אֶת־פָּנָיו לִדְרוֹשׁ לַיהוָה וַיִּקְרָא־צוֹם
4 עַל־כָּל־יְהוּדָה׃ וַיִּקָּבְצוּ יְהוּדָה לְבַקֵּשׁ מֵיְהוָה גַּם
ה מִכָּל־עָרֵי יְהוּדָה בָּאוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה׃ וַיַּעֲמֹד
יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם בְּבֵית יְהוָה לִפְנֵי
6 הֶחָצֵר הַחֲדָשָׁה׃ וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ הֲלֹא
אַתָּה־הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכֹל
מַמְלְכוֹת הַגּוֹיִם וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וְאֵין עִמְּךָ לְהִתְיַצֵּב׃
הלא

a) & ab idololatria & impietate sua *eos reuocauit* ſ. *reduxit ad Iehouam, Deum maiorum eorum.*

v. 6. *b) Videte,* Ioſ. 8, 8. Matth. 18, 10. *quid faciatis* & faciendum vobis ſit. Act. 5, 35. *non enim homini*, eiusque nomine & mandato, *ſed Iehouæ iudicabitis*; & huic rationem iudiciorum veſtrorum reddetis; cuius vices & nomen geritis, coll. Exod. 21, 6. c. 22, 28. Deut. 1, 17. Prou. 8, 15. c. 16, 11. *ipſeque vobiscum eſt in cauſſa iudicii* & dicendo iure, Deut. 17, 9.

v. 7. *c) Quare timor Iehouæ ſuper vobis ſit*, v. 9. c. 17, 10. *obſeruate* omnia & *facite* ſec. legem diuinam fideliter & ſincere, v. 9. *d) peruerſitas* v. 6. Iob. 8, 3. & *acceptatio perſonarum*, Deut. 10, 17. Iob. 34, 19. Act. 10, 34. 1 Pet. 1, 17. *aut acceptio* (ſ) *doni* vel *munerum.* cf. Exod. 23, 8. Deut. 16, 19. c. 27, 25. 1 Sam. 8, 3. c. 12, 3. Prou. 15, 27. cet.

v. 8. *e) Sed & Hieroſolymis*, Pſ. 122, 3. 5. Ioſaphat iudices *conſtituit*, v. 5. Deut. 17, 9. 10. *ex Leuitis & Sacerdotibus*, Deut. 21, 5. 1 Par. 23, 4. c. 26, 29. *& ex primariis familiarum* Ezr. 2, 68. doctiores, *ad iudicium Iehouæ*, in cauſſis ſacris, coll. v. 11. 1 Par. 26, 30. & *ad lites* ciuiles, coll. v. 10. Ezech. 44, 24. *Sic*, inquam, *redierunt* ſ. *reuerſi ſunt* Ioſaphat & comites eius, v. 4. 5. *Hieroſolymam.*

v. 11. *f)* 1 Par. 5, 37. Ezr. 7, 3.

CAP. XX, v. 1. *g) Moabitæ & Ammonitæ* Ioſaphato bellum inferant, v. 1. 2. vnde hic II. *precibus* confugit ad Deum, v. 3 -- 12. qui III. ei *victoriam pollicetur*, v. 13 - 17. quam IV. inſignem *refert*, v. 18 -- 28. V. *religioſe* deinde *regnat*, v. 29 — 34. Sed VI. *amicitia cum Achabi ſi io* contracta reprehenditur, & iram Dei in eum mouet, v. 35 - 37.

---

v. 7. ומקח *Mem* cum *Meth. B. Aſcher.* v. 10. ולמשפטים Hic finem verſiculi fecerat Scriba Codicis I. interpoſito ſimul Targum ſ. verſione Chaldaica: ſed ſuperueniens Punctator, *Sophpaſuk* deleto repoſuit *Segolta*, cum adiecta nota critica: *Non eſt heic finis verſiculi.* אתם per *Rebia* 1. 2. 6. 9. 20. 23. יאשמו ſic per *Segol* ſub *Aleph* 2. 3. & fu. 5. תאשמו *Aleph* per *Chatephſegol* 2, 3. 7. 8. 11. 15. CAP. XX, v. 1. ועמהם ſine *Pſik* 3. 22. contra *Ed. Baſ.* f. 61. a. v. 6. האלהים cum præfixo *He* 1. & ſic fu. 2.

7 הֲלֹא ׀ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ הוֹרַשְׁתָּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת
מִלִּפְנֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וַתִּתְּנָהּ לְזֶרַע אַבְרָהָם אֹהַבְךָ
8 לְעוֹלָם׃ וַיֵּשְׁבוּ־בָהּ וַיִּבְנוּ לְךָ ׀ בָּהּ מִקְדָּשׁ לְשִׁמְךָ
9 לֵאמֹר׃ אִם־תָּבוֹא עָלֵינוּ רָעָה חֶרֶב שְׁפוֹט וְדֶבֶר
וְרָעָב נַעַמְדָה לִפְנֵי הַבַּיִת הַזֶּה וּלְפָנֶיךָ כִּי שִׁמְךָ בַּבַּיִת
י הַזֶּה וְנִזְעַק אֵלֶיךָ מִצָּרָתֵנוּ וְתִשְׁמַע וְתוֹשִׁיעַ׃ וְעַתָּה
הִנֵּה בְנֵי־עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר־שֵׂעִיר אֲשֶׁר לֹא־נָתַתָּה
לְיִשְׂרָאֵל לָבוֹא בָהֶם בְּבֹאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי סָרוּ
11 מֵעֲלֵיהֶם וְלֹא הִשְׁמִידוּם׃ וְהִנֵּה־הֵם גֹּמְלִים עָלֵינוּ
12 לָבוֹא לְגָרְשֵׁנוּ מִיְּרֻשָּׁתְךָ אֲשֶׁר הוֹרַשְׁתָּנוּ׃ אֱלֹהֵינוּ
הֲלֹא תִשְׁפָּט־בָּם כִּי אֵין בָּנוּ כֹּחַ לִפְנֵי הֶהָמוֹן הָרָב הַזֶּה
הַבָּא עָלֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ׃
13 וְכָל־יְהוּדָה עֹמְדִים לִפְנֵי יְהוָה גַּם־טַפָּם נְשֵׁיהֶם
וּבְנֵיהֶם׃
14 וְיַחֲזִיאֵל בֶּן־זְכַרְיָהוּ בֶּן־בְּנָיָה בֶּן־יְעִיאֵל בֶּן־מַתַּנְיָה הַלֵּוִי
טו מִן־בְּנֵי אָסָף הָיְתָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה בְּתוֹךְ הַקָּהָל׃ וַיֹּאמֶר
הַקְשִׁיבוּ כָל־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ וְהַמֶּלֶךְ יְהוֹשָׁפָט
כֹּה־אָמַר יְהוָה לָכֶם אַתֶּם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מִפְּנֵי
הֶהָמוֹן הָרָב הַזֶּה כִּי לֹא לָכֶם הַמִּלְחָמָה כִּי לֵאלֹהִים׃
16 מָחָר רְדוּ עֲלֵיהֶם הִנָּם עֹלִים בְּמַעֲלֵה הַצִּיץ וּמְצָאתֶם
17 אֹתָם בְּסוֹף הַנַּחַל פְּנֵי מִדְבַּר יְרוּאֵל׃ לֹא לָכֶם לְהִלָּחֵם
בָּזֹאת הִתְיַצְּבוּ עִמְדוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה עִמָּכֶם
יְהוּדָה וִירוּשָׁלַםִ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מָחָר צְאוּ
18 לִפְנֵיהֶם וַיהוָה עִמָּכֶם׃ וַיִּקֹּד יְהוֹשָׁפָט אַפַּיִם אָרְצָה וְכָל־
יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ נָפְלוּ לִפְנֵי יְהוָה לְהִשְׁתַּחֲוֺת לַיהוָה׃
19 וַיָּקֻמוּ הַלְוִיִּם מִן־בְּנֵי הַקְּהָתִים וּמִן־בְּנֵי הַקָּרְחִים לְהַלֵּל
כ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל גָּדוֹל לְמָעְלָה׃ וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר
וַיֵּצְאוּ לְמִדְבַּר תְּקוֹעַ וּבְצֵאתָם עָמַד יְהוֹשָׁפָט וַיֹּאמֶר

קו א Ooooo שמעוני

v. 7. a) *expulisti.* cf. v. 11. Num. 14, 12. c. 33, 55. not. b) *amici tui*, Esa. 41, 8. Iac. 2, 23.

v. 8. c) i. e. in cuius dedicatione sequentia verba a Salomone adhibita fuerunt, coll. c. 6, 24. seqq.

v. 9. d) *Si qua inciderit in nos calamitas*, v. 2. Deut. 28, 15. *gladius* s. bellum, Leu. 26, 6. Ier. 27, 13. c. 29, 17. *iudicium* s. vindicta (1) formæ סגור Hos. 13, 8. יסור Hab. 3, 13. cet. cf. Exod. 7, 4. Ezech. 14, 21. c. 23, 10. *pestis etiam aut fames*, c. 6, 28. c. 7, 13. tum supplices *stabimus coram domo hac & coram te (nomen enim tuum* inuocatur *in domo hac*, c. 6, 33. c. 7, 16.) *& clamabimus ad te ex angustia nostra, tuque exaudies & saluabis.*

v. 11. e) *Et ecce illi* ingratissimi, talem *retributionem conferunt in nos*, Ioel 4, 4. *vt veniant ad nos eiiciendum ex hereditate tua, quam nobis dedisti.* Ezr. 9, 12.

v. 14. f) *Tum super Iachazielem -- ex posteris Asaphi*: 1 Par. 6, 24. (cuius Psalmum 83, 6--9. quo hæc inimicorum Iosaphati conspiratio prædicta fuit, singulariter hic Iachasiel meditatus fuisse videtur, monente *Gurtlero* in Theol. proph. p. 189.) *fuit* vel incubuit *spiritus Ieboua* propheticus, c. 15, 1. c. 24, 20. Num. 11, 25. 26.

v. 16. g) *per adscensum* s. cliuum *Tsitsi* s. florum -- *versus desertum Ieruelis.*

v. 19. h) *de Kehathitis & Korachitis*, 1 Par. 6, 16. 18. 22. *ad laudandum Iebouam*, Deum Israelis, v. 21. c. 5, 13. *voce magna* s. alta, c. 15, 4. *summopere.* c. 1, 1.

v. 20. i) *ad desertum Thekoæ* vbi subiectum, c. 11, 6. in solitudine Iudæ, Iud. 1, 16. ad occasum lacus Asphaltitis.

v. 8. וישבו *milra* 2. 3. 5. 7. 8. 10 -- 19. 21. 22. 23. Porro *Makk.* simul cum *Tiphcha* habent 2. 24. & *Ber.* fauente (vt videtur) *Mas. impr.* Num. 28, 26. לך per *Merca* sine *Psik* 2. sed *Psik* requirit *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 9. מצרתנו *defect.* 22. 23. pluraliter autem מצרותנו 22. v. 10. בבאם *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 22. 23. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Alii *plene.* v. 11. לבוא לגרשנו ita 2. 6. 9. 20. & לגרשנו per *Meth.* loco *Mun.* etiam 1. מירשתך sic per *Iod* quiescens 3. 5. v. 12. לפני per *Sakephgad.* 1. 3. 11. 21. ואנחנו לא־ ita 1. 6. 9. 20. At ואנחנו לא־־נדע 2. v. 17. התיצבו cum *Meth.* *B. Naphtali*, ac pauci ex codd. nostris. v. 19. הקהתים *Kuph* per *Chatephkom.* 1. 2. 5. להלל per *Rbbia* 1. 2. 5. 6. 8. 9. 10, 13. 19. 20.

שִׁמְעוּנִי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם הַאֲמִינוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
21 וְתֵאָמֵנוּ הַאֲמִינוּ בִנְבִיאָיו וְהַצְלִיחוּ׃ וַיִּוָּעַץ אֶל־הָעָם
וַיַּעֲמֵד מְשֹׁרְרִים לַיהוָה וּמְהַלְלִים לְהַדְרַת־קֹדֶשׁ בְּצֵאת
לִפְנֵי הֶחָלוּץ וְאֹמְרִים הוֹדוּ לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
22 וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה נָתַן יְהוָה מְאָרְבִים עַל־בְּנֵי
עַמּוֹן מוֹאָב וְהַר־שֵׂעִיר הַבָּאִים לִיהוּדָה וַיִּנָּגֵפוּ׃
23 וַיַּעַמְדוּ בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב עַל־יֹשְׁבֵי הַר־שֵׂעִיר לְהַחֲרִים
וּלְהַשְׁמִיד וּכְכַלּוֹתָם בְּיוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר עָזְרוּ אִישׁ־בְּרֵעֵהוּ
24 לְמַשְׁחִית׃ וִיהוּדָה בָּא עַל־הַמִּצְפֶּה לַמִּדְבָּר וַיִּפְנוּ
אֶל־הֶהָמוֹן וְהִנָּם פְּגָרִים נֹפְלִים אַרְצָה וְאֵין פְּלֵיטָה׃
וַיָּבֹא יְהוֹשָׁפָט וְעַמּוֹ לָבֹז אֶת־שְׁלָלָם וַיִּמְצְאוּ בָהֶם כה
לָרֹב וּרְכוּשׁ וּפְגָרִים וּכְלֵי חֲמֻדוֹת וַיְנַצְּלוּ לָהֶם לְאֵין
מַשָּׂא וַיִּהְיוּ יָמִים שְׁלוֹשָׁה בֹּזְזִים אֶת־הַשָּׁלָל כִּי רַב־
26 הוּא׃ וּבַיּוֹם הָרְבִעִי נִקְהֲלוּ לְעֵמֶק בְּרָכָה כִּי־שָׁם בֵּרְכוּ
אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאוּ אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא
27 עֵמֶק בְּרָכָה עַד־הַיּוֹם׃ וַיָּשֻׁבוּ כָּל־אִישׁ יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִַם וִיהוֹשָׁפָט בְּרֹאשָׁם לָשׁוּב אֶל־יְרוּשָׁלִַם
28 בְּשִׂמְחָה כִּי־שִׂמְּחָם יְהוָה מֵאוֹיְבֵיהֶם׃ וַיָּבֹאוּ
יְרוּשָׁלִַם בִּנְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת וּבַחֲצֹצְרוֹת אֶל־בֵּית
29 יְהוָה׃ וַיְהִי פַּחַד אֱלֹהִים עַל כָּל־מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת
בְּשָׁמְעָם כִּי נִלְחַם יְהוָה עִם אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתִּשְׁקֹט ל
מַלְכוּת יְהוֹשָׁפָט וַיָּנַח לוֹ אֱלֹהָיו מִסָּבִיב׃
31 וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט עַל־יְהוּדָה בֶּן־שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ
שָׁנָה בְּמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם
32 אִמּוֹ עֲזוּבָה בַּת־שִׁלְחִי׃ וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו אָסָא
33 וְלֹא־סָר מִמֶּנָּה לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ אַךְ הַבָּמוֹת
לֹא־סָרוּ וְעוֹד הָעָם לֹא־הֵכִינוּ לְבָבָם לֵאלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם׃
34 וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹשָׁפָט הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים
בדברי

a) *audite me*, c. 15, 4. 1 Par. 28, 2. *Iuda & habitatores Hierosolymæ!* v. 15. 18. *credite in Iehouam*, q. d. *firmate fiduciam* vestram *in Domino Deo vestro*, Deut. 1, 32. Esa. 28, 16. *tum enim firmi eritis*; Esa. 7, 9. *credite prophetis eius*, Exod. 14, 31. 1 Sam. 27, 12. Ps. 106, 12. *& prospere agite*. Bene Vulg. *& cuncta euenient prospera*. Est enim Imperatiuus promissionis, vt Ps. 37, 27. Prou. 3, 4. c. 20, 13.

v. 21. b) *Consilium itaque iniit* rex *cum populo*, eiusque primoribus, c. 10, 6. 8. c. 25, 17. *constituitque cantantes Iehouæ*, c. 19, 5. *& laudantes* eum, c. 30, 21. 1 Par. 23, 5. *ad decus sanctitatis*, 1 Par. 16, 29. *dum* sacri musici *exiuerunt* in prima quasi acie *ante armatos*, c. 17, 18. Num. 32, 21. 29. & dixerunt: *Laudate Iehouam* etc. c. 5, 13. c. 7, 6. Ps. 136, 1. seqq.

v. 22. c) *Quo ergo tempore* illi *inceperunt iubilum & laudem Deo canere*, propiusque ad hostes accesserunt, *immisit* Dominus *insidiatores contra Ammonitas, Moabitas &* incolas *montis Seir*, s. Idumæos, v. 1. 10. *qui venerant contra Iudam*, v. 1. 2. *ita vt cæderentur*, c. 25, 22. 1 Sam. 7, 10. Ammonitæ.

v. 23. d) *Mox etiam steterunt* s. insurrexerunt *Ammonitæ & Moabitæ contra incolas* montis *Seir*, *vt eos ad internecionem vsque delerent*, Dan. 11, 44. Esth. 7, 4. *quumque absoluissent* cædem *in incolis Seir*, c. 18, 10. c. 24, 14. Ezr. 10, 17. *iuuerunt* aduersarios *quisque contra socium suum*, vnus contra alterum pugnans, Zach. 1, 15. *ad internecionem*, Exod. 12, 13. Confer similia Iud. 7, 22. 1 Sam. 14, 20.

v. 21. ומהללים prius *Lamed* per *Chatephpat.* cum præuio *Meth.* 3. 6. 9. 14. 20. v. 22. יהודה sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 19. 20. 22. contra *Ind. Baj.* f. 61. a. v. 23. עזרו איש־ ita 1. 2. 3. 5. v. 24. Pro עַל habent עַד in marg. 6. 9. at אל fe. 2. v. 25. Pro ופגרים (quod quidem in marg. referunt 6. 9.) in textu habent ובגדים 6. 9. 20. quomodo Vulg. *vestes quoque.* v. 26. הרבעי sic *defect.* 6. 7. 8. 9. 15. 22. 24. & sic fe. 5. sec. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* 1 Par. 24, 8. Alii *plene.* v. 27. שמחם sine *Dag.* 1. 2. & sic fe. 5. v. 28. וירושלם *Meth.* pro *Mun.* 1. 17. 18. & *Ber.* v. 32. אסא אביו sic transposite 1. 6. 9. 20. & sic fe. 2. 5. v. 33. לא סרו per *Mun.* 2. 6. 9. 20, & sic fu. 5.

בְּדִבְרֵי יֵהוּא בֶן־חֲנָנִי אֲשֶׁר הֹעֲלָה עַל־סֵפֶר מַלְכֵי
לה יִשְׂרָאֵל׃ וְאַחֲרֵי־כֵן אֶתְחַבַּר יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה עִם
36 אֲחַזְיָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הוּא הִרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת׃ וַיְחַבְּרֵהוּ
עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת אֳנִיּוֹת לָלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ וַיַּעֲשׂוּ אֳנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן
37 גָּבֶר׃ וַיִּתְנַבֵּא אֱלִיעֶזֶר בֶּן־דֹּדָוָהוּ מִמָּרֵשָׁה עַל־יְהוֹשָׁפָט
לֵאמֹר כְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם־אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ יְהוָה אֶת־מַעֲשֶׂיךָ
כא וַיִּשָּׁבְרוּ אֳנִיּוֹת וְלֹא עָצְרוּ לָלֶכֶת אֶל־תַּרְשִׁישׁ׃ וַיִּשְׁכַּב CAP. XXI.
יְהוֹשָׁפָט עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ
2 יְהוֹרָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וְלוֹ־אַחִים בְּנֵי יְהוֹשָׁפָט עֲזַרְיָה
וִיחִיאֵל וּזְכַרְיָהוּ וַעֲזַרְיָהוּ וּמִיכָאֵל וּשְׁפַטְיָהוּ כָּל־אֵלֶּה
3 בְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתֵּן לָהֶם ׀ אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת
רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם־עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה
וְאֶת־הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי־הוּא הַבְּכוֹר׃
4 וַיָּקָם יְהוֹרָם עַל־מַמְלֶכֶת אָבִיו וַיִּתְחַזַּק
ה וַיַּהֲרֹג אֶת־כָּל־אֶחָיו בֶּחָרֶב וְגַם מִשָּׂרֵי יִשְׂרָאֵל׃ בֶּן־
שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה יְהוֹרָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים מָלַךְ
6 בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ ׀ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ
בֵּית אַחְאָב כִּי בַּת־אַחְאָב הָיְתָה לּוֹ לְאִשָּׁה וַיַּעַשׂ הָרַע
7 בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וְלֹא־אָבָה יְהוָה לְהַשְׁחִית אֶת־בֵּית דָּוִיד
לְמַעַן הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת לְדָוִיד וְכַאֲשֶׁר אָמַר לָתֵת לוֹ
8 נִיר וּלְבָנָיו כָּל־הַיָּמִים׃ בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד־
9 יְהוּדָה וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ׃ וַיַּעֲבֹר יְהוֹרָם עִם־שָׂרָיו
וְכָל־הָרֶכֶב עִמּוֹ וַיְהִי קָם לַיְלָה וַיַּךְ אֶת־אֱדוֹם הַסּוֹבֵב
י אֵלָיו וְאֵת שָׂרֵי הָרָכֶב׃ וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד־יְהוּדָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה אָז תִּפְשַׁע לִבְנָה בָּעֵת הַהִיא מִתַּחַת יָדוֹ
11 כִּי עָזַב אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו׃ גַּם־הוּא עָשָׂה בָמוֹת
בְּהָרֵי יְהוּדָה וַיֶּזֶן אֶת־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וַיַּדַּח אֶת־יְהוּדָה׃
12 וַיָּבֹא אֵלָיו מִכְתָּב מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר

כה Ooooo 2 קו ב

a) in scriptis *Iehu*, c. 19, 2. 2 Reg. 16, 1. filii *Chanani*; c. 16, 7. b) quod prophetæ scriptum relatum & insertum fuit 1 Par. 27, 24. *in librum* f. commentarium historicum *de regibus Israelis*, c. 16, 11. 1 Par. 9, 1.
v. 35. c) *Postea tamen*, etsi castigatus a propheta fuerat, c. 19, 2. *societatem* iterum *init*, v. 37. Dan. 11, 6. -- *cum Athasia*, rege Israelis; non diu tamen continuandam, sed abruptam, quum Iosaphato a propheta id exprobratum esset, v. 37. coll. 1 Reg. 22, 50. d) *is pessime agebat* & se gerebat. c. 22, 3. Dan. 9, 5. cf. 1 Reg. 22, 53. 54. 2 Reg. 1, 2. seqq.
v. 36. e) *Cum hoc*, *inquam*, *societatem init*, v. 35. 37. Exod. 36, 10. *ad construendum naves*, *quæ in Tarschisch irent* f. Indiam, v. 37. c. 9, 21. 1 Reg. 22, 49. & eas quidem naues fecerunt in portu Idumææ *Etsion-Gebere*, c. 8, 17. 1 Reg. 9, 26.
CAP. XXI, v. 1. f) *Tandem obdormivit Iosaph.* c. 16, 13. 1 Reg. 14, 20. & *sepultus est cum maioribus suis*, f. in sepulcris maiorum suorum, 1 Reg. 22, 51. *in vrbe Dauidis*, c. 9, 31. 1 Reg. 2, 10. & succesit ei, c. 17, 1. *Ioramus filius ipsius* primogenitus, v. 3. Hic vero I. *fratres occidit*, & in idololatriam prolabitur v. 4 -- 7. II. *Idumæos*, qui defecerant, frustra in officium redigere conatur, v. 8 -- 10. III. Idololatriam instaurat, & per litteras f. scriptum *Eliæ prophetæ* castigatur, v. 11 -- 15. IV. *Plures hostes* experitur, v. 16. 17. tandemque V. fœdo morbo absumtus *sepelitur*, sed non inter reges, v. 18 -- 20.
v. 3. g) *argenti & auri*, c. 32, 27. & *rerum pretiosarum* (4) c. 32, 23. Gen. 24, 53. Ezr. 1, 6. *cum vrbibus munitis*, c. 14, 5. gubernandis ac defendendis.

CAP. XXI, v. 2. וְלוֹ אַחִים ita 2. 3. & fu. 5. בני יהושפט מלך ita 1. 2. 5 -- 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. v. 3. להם fine *Psik* 2. 3. 21. contra *Ind. Baf.* f. 61. a. Pro מצורות habent מצרות per *Daleth* 1. 5. v. 6. היתה per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 5. 21. 22. contra *Maſ. Erff.* לאשה fine præfixo *Lamed* 7. 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 22. & fic fu. 5. v. 9. הסבב defect. 2. 3. 6. 9. 20. fec. *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* h. l. fed contra *Maſ.* 1. h. l.

כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָּוִיד אָבִיךָ תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־הָלַכְתָּ
בְּדַרְכֵי יְהוֹשָׁפָט אָבִיךָ וּבְדַרְכֵי אָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃
13 וַתֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּזְנֶה אֶת־יְהוּדָה וְאֶת־יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלַםִ כְּהַזְנוֹת בֵּית אַחְאָב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ בֵית־אָבִיךָ
14 הַטּוֹבִים מִמְּךָ הָרָגְתָּ׃ הִנֵּה יְהוָה נֹגֵף מַגֵּפָה גְדוֹלָה
בְּעַמֶּךָ וּבְבָנֶיךָ וּבְנָשֶׁיךָ וּבְכָל־רְכוּשֶׁךָ׃ וְאַתָּה בָּחֳלָיִים טו
רַבִּים בְּמַחֲלֵה מֵעֶיךָ עַד־יֵצְאוּ מֵעֶיךָ מִן־הַחֹלִי יָמִים עַל־
16 יָמִים׃ וַיָּעַר יְהוָה עַל־יְהוֹרָם אֵת רוּחַ הַפְּלִשְׁתִּים
17 וְהָעַרְבִים אֲשֶׁר עַל־יַד כּוּשִׁים׃ וַיַּעֲלוּ בִיהוּדָה וַיִּבְקָעוּהָ
וַיִּשְׁבּוּ אֵת כָּל־הָרְכוּשׁ הַנִּמְצָא לְבֵית־הַמֶּלֶךְ וְגַם־בָּנָיו
וְנָשָׁיו וְלֹא נִשְׁאַר־לוֹ בֵּן כִּי אִם־יְהוֹאָחָז קְטֹן בָּנָיו׃
18 וְאַחֲרֵי כָּל־זֹאת נְגָפוֹ יְהוָה ׀ בְּמֵעָיו לָחֳלִי לְאֵין מַרְפֵּא׃
19 וַיְהִי לְיָמִים ׀ מִיָּמִים וּכְעֵת צֵאת הַקֵּץ לְיָמִים שְׁנַיִם יָצְאוּ
מֵעָיו עִם־חָלְיוֹ וַיָּמָת בְּתַחֲלֻאִים רָעִים וְלֹא־עָשׂוּ לוֹ עַמּוֹ
שְׂרֵפָה כִּשְׂרֵפַת אֲבֹתָיו׃ בֶּן־שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם הָיָה כ
בְמָלְכוֹ וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וַיֵּלֶךְ בְּלֹא חֶמְדָּה
וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד וְלֹא בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים׃ וַיַּמְלִיכוּ כב Cap. XXII.
יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ אֶת־אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ הַקָּטֹן תַּחְתָּיו כִּי כָל־
הָרִאשֹׁנִים הָרַג הַגְּדוּד הַבָּא בָעַרְבִים לַמַּחֲנֶה וַיִּמְלֹךְ
אֲחַזְיָהוּ בֶּן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה׃
2 בֶּן־אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֲחַזְיָהוּ
בְמָלְכוֹ וְשָׁנָה אַחַת מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ עֲתַלְיָהוּ
3 בַּת־עָמְרִי׃ גַּם־הוּא הָלַךְ בְּדַרְכֵי בֵּית אַחְאָב כִּי
4 אִמּוֹ הָיְתָה יוֹעַצְתּוֹ לְהַרְשִׁיעַ׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
כְּבֵית אַחְאָב כִּי־הֵמָּה הָיוּ־לוֹ יוֹעֲצִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו
לְמַשְׁחִית לוֹ׃ גַּם בַּעֲצָתָם הָלַךְ וַיֵּלֶךְ אֶת־יְהוֹרָם בֶּן־ ה
אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה עַל־חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם
6 בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיַּכּוּ הָרַמִּים אֶת־יוֹרָם׃ וַיָּשָׁב
להתרפא

a) Ita dicitur Deus ob fœdus cum Dauide initum, v. 7. cf. c. 34, 3. 2 Reg. 20, 5. b) i. e. mores ac pietatem Iosaphati non imitatus es, cf. c. 17, 3. 1 Reg. 15, 26. c) & *in viis Asæ* melioribus, c. 20, 32.

v. 13. d) qui omnes fuerunt idololatræ. cf. v. 6. e) & *scortari fecisti*, h. e. ad idololatriam impulisti, v. 11. Hos. 4, 10. 18. -- *sicut familia Achabi* Israelitas *ad scortandum impulit*, 1 Reg. 16, 31. 32. Leu. 19, 29. *præterea etiam fratres tuos*, familiam ac posteritatem *patris tui*, v. 2. *qui te multo meliores erant*, 1 Reg. 2, 32. 1 Sam. 24, 18. *occidisti*. v. 4.

v. 14. f) Ideo *ecce Iehoua percussurus* s. editurus est *stragem magnam*, 2 Sam. 18, 7. Zach. 14, 12. 18. *in populo tuo* etc. Vide v. 17.

v. 15. g) *Tuque in morbis magnis eris*, s. grauissimis morbis percutieris, v. 14. *& morbo quidem intestinorum tuorum*, v. 18. cf. Deut. 28, 59. *usque dum exeant intestina tua a morbo* s. morbi illius vehementia ac malignitate, v. 18. 19. *de diebus in dies*, vel *anno ad annum* accedente, coll. v. 19. Ps. 61, 7. item Exod. 13, 10. Leu. 25, 29. etc.

v. 16. h) *Concitauit itaque Iehoua*, c. 36, 22. 1 Par. 5, 26. *animum* 2 Reg. 19, 7. *Philistæorum*, coll. supra c. 17, 11. & c. 26, 7. & *Arabum*, c. 22, 1. coll. c. 17, 11. *qui habitabant iuxta Chusitas* s. Madianitas, c. 12, 3. c. 14, 8.

CAP. XXII, v. 1. i) qui *Azarias* v. 6. & eadem significatione *Ichoachas*, c. 21, 17. Nimir. *Achazias* I. *succedit regno* & vitiis Iorami, v. 1--4. *occiditurque* II. cum cognatis a Iehu, v. 5--9. Quo occiso III. *Athalia*, mater eius, trucidata omni stirpe regia, præter *Ioasum*, regnum inuadit, v. 10--12.

v. 12. וּבדרכי אסא מלך־ ita 2. 3. & se. 5. v. 13. ותזנה per *Chirek* in Kal 6. 9. 20. & sic fu. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* v. 17. Pro את habent את־ 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 18. יהוה sine *Psik* 1. 7. 8. 10. 12 -- 16. 19. 20. 22. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. vbi tamen *Psik* mendose ad præcedens נגפו relatum est. v. 19. Posterius לימים cum *Psik* 2. 5. 17. 18. 24. & *Btr.* sec. *Ind. Bas.* f. 61. a. vbi tamen posterius לימים cum priori mendose forsan coniunctum est.

לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל כִּי הַמַּכִּים אֲשֶׁר הִכֻּהוּ בָרָמָה
בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת־חֲזָהאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַעֲזַרְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם
מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־יְהוֹרָם בֶּן־אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל
7 כִּי־חֹלֶה הוּא׃ וּמֵאֱלֹהִים הָיְתָה תְּבוּסַת אֲחַזְיָהוּ לָבוֹא
אֶל־יוֹרָם וּבְבֹאוֹ יָצָא עִם־יְהוֹרָם אֶל־יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי אֲשֶׁר
8 מְשָׁחוֹ יְהוָה לְהַכְרִית אֶת־בֵּית אַחְאָב׃ וַיְהִי בְּהִשָּׁפֵט
יֵהוּא עִם־בֵּית אַחְאָב וַיִּמְצָא אֶת־שָׂרֵי יְהוּדָה וּבְנֵי אֲחֵי
9 אֲחַזְיָהוּ מְשָׁרְתִים לַאֲחַזְיָהוּ וַיַּהַרְגֵם׃ וַיְבַקֵּשׁ אֶת־
אֲחַזְיָהוּ וַיִּלְכְּדֻהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְשֹׁמְרוֹן וַיְבִאֻהוּ אֶל־
יֵהוּא וַיְמִתֻהוּ וַיִּקְבְּרֻהוּ כִּי אָמְרוּ בֶּן־יְהוֹשָׁפָט הוּא
אֲשֶׁר־דָּרַשׁ אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וְאֵין לְבֵית אֲחַזְיָהוּ
י לַעְצֹר כֹּחַ לְמַמְלָכָה׃ וַעֲתַלְיָהוּ אֵם
אֲחַזְיָהוּ רָאֲתָה כִּי־מֵת בְּנָהּ וַתָּקָם וַתְּדַבֵּר אֶת־כָּל־
זֶרַע הַמַּמְלָכָה לְבֵית יְהוּדָה׃
11 וַתִּקַּח יְהוֹשַׁבְעַת בַּת־הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָשׁ
בֶּן־אֲחַזְיָהוּ וַתִּגְנֹב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ הַמּוּמָתִים
וַתִּתֵּן אֹתוֹ וְאֶת־מֵינִקְתּוֹ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת וַתַּסְתִּירֵהוּ
יְהוֹשַׁבְעַת בַּת־הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם אֵשֶׁת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן כִּי הִיא
הָיְתָה אֲחוֹת אֲחַזְיָהוּ מִפְּנֵי עֲתַלְיָהוּ וְלֹא הֱמִיתָתְהוּ׃
12 וַיְהִי אִתָּם בְּבֵית הָאֱלֹהִים מִתְחַבֵּא שֵׁשׁ שָׁנִים וַעֲתַלְיָה
מֹלֶכֶת עַל־הָאָרֶץ׃

CAP. XXIII.

כג וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִעִית
הִתְחַזַּק יְהוֹיָדָע וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת לַעֲזַרְיָהוּ בֶן־
יְרֹחָם וּלְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־יְהוֹחָנָן וְלַעֲזַרְיָהוּ בֶן־עוֹבֵד וְאֶת־
מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־עֲדָיָהוּ וְאֶת־אֱלִישָׁפָט בֶּן־זִכְרִי עִמּוֹ בַבְּרִית׃
2 וַיָּסֹבּוּ בִּיהוּדָה וַיִּקְבְּצוּ אֶת־הַלְוִיִּם מִכָּל־עָרֵי יְהוּדָה
3 וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל־יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּכְרֹת
כָּל־הַקָּהָל בְּרִית בְּבֵית הָאֱלֹהִים עִם־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
לָהֶם הִנֵּה בֶן־הַמֶּלֶךְ יִמְלֹךְ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עַל־בְּנֵי

Ooooo 3 קו ג דויד

a) *vt curaretur*, 2 Reg. 8, 29. c. 9, 15. *in Iizreele*, vrbe tribus Iiſſachar, Ioſ. 19, 18. 1 Reg. 4, 12. *quia plagæ* ſ. vulnera ei erant; Subſtant. idem quod fem. מכות, 2 Reg. 8, 29. *quibus percuſſerant eum Syri*, v. 5. 2 Reg. 9, 15. *prope Ramam* ſ. *Ramoth* v. 5. *dum pugnaret cum Chazaele* rege Syrorum: *& Azarias* ſ. *Achazias* v. 1. 7. etc.

v. 7. b) *Verum a Deo facta* & decreta *erat* iuſto iudicio *conculcatio* & ruina (1) *Achaziæ*, vt ad Ioramum veniret, v. 6. *quumque eo veniſſet*, exiuit cum Ioramo *ad Iehu*, v. 9. *filium* ſ. nepotem *Nimſchi*, 2 Reg. 9, 2. 14. *quem vnxerat Iehoua ad exſcindendum familiam Achabi*, 2 Reg. 9, 7--10.

v. 8. c) *Factum itaque eſt, quum iudicium exerceret Iehu cum domo Achabi*, c. 20, 9. 12. Ier. 2, 35. *vt inueniret etiam principes Iudæ, nempe filios fratrum Achaziæ, miniſtrantes* ſ. miniſtros *Achaziæ, eosque interficeret*. 2 Reg. 10, 13. 14.

v. 9. d) *Deinde quæſiuit etiam Achaziam*, qui fuga ſibi conſuluerat, 2 Reg. 9, 27. *ceperuntque eum* milites *Iehu*, *quum ſe occultaſſet Samariæ* etc. -- *nec erat familiæ Achaziæ* filius, *qui viribus valeret ad regnum* capeſſendum, c. 13, 20.

v. 10. e) *& peſtis inſtar disperdidit*, 2 Reg. 11, 1.

CAP. XXIII, v. 1. f) *Verum anno ſeptimo*, poſtquam mortuo Achazia impia Athalia regnum inuaſerat, coll. c. 22, 10. *animum ſibi ſumſit*, c. 15, 8. c. 17, 6. cet. Hoc capite *Iehoiada*, Pontifex & regis latitantis auunculus, I. *Ioaſum*, fauentibus principibus, regem *vngit*, v. 1--11. & II. *Athaliam occidit*, v. 12--15. Tum III. *fœdus* inter Deum & populum *renouat*, regemque in throno ſuo collocat, v. 16-21.

CAP. XXII, v. 6. אשר per *Makk.* 2. & ſic fu. 5. At pro אשר hab. כִּי in marg. 2. v. 8. בהשפט pro *Beth* habent *Caph* 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. v. 9. מתחבא cum adiecto *Pſik*, & ſequ. *Dag.* 22. וימיתהו ויקברהו ita 2. 3.; & ſic fu. 5. לעצר *Ain* per *Schua* ſimpl. ſine præuio *Meth.* 2. 6. 7. 8. 9. 15. v. 11. ותגנב אתו ita 7. 8. 10. 13. 15--17. 20--24. & *Ber.* CAP. XXIII, v. 1. לעזריה ſine *Schurek* in fine vocis 7. 8. 11. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber.*

דָּוִיד׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי 4
הַשַּׁבָּת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם לְשֹׁעֲרֵי הַסִּפִּים׃ וְהַשְּׁלִשִׁית ה
בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר הַיְסוֹד וְכָל־הָעָם
בְּחַצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃ וְאַל־יָבוֹא בֵית־יְהוָה כִּי אִם־ 6
הַכֹּהֲנִים וְהַמְשָׁרְתִים לַלְוִיִּם הֵמָּה יָבֹאוּ כִּי־קֹדֶשׁ הֵמָּה
וְכָל־הָעָם יִשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶת יְהוָה׃ וְהִקִּיפוּ הַלְוִיִּם אֶת־ 7
הַמֶּלֶךְ סָבִיב אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת יוּמָת וִהְיוּ
אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּבֹאוֹ וּבְצֵאתוֹ׃ וַיַּעֲשׂוּ הַלְוִיִּם וְכָל־יְהוּדָה 8
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּקְחוּ אִישׁ אֶת־אֲנָשָׁיו
בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת כִּי לֹא־פָטַר יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן
אֶת־הַמַּחְלְקוֹת׃ וַיִּתֵּן יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן 9
לְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת אֶת־הַחֲנִיתִים וְאֶת־הַמָּגִנּוֹת וְאֶת־
הַשְּׁלָטִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ דָּוִיד אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וַיַּעֲמֵד י
אֶת־כָּל־הָעָם וְאִישׁ שִׁלְחוֹ בְיָדוֹ מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית
עַד־כֶּתֶף הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית לַמִּזְבֵּחַ וְלַבָּיִת עַל־הַמֶּלֶךְ
סָבִיב׃ וַיּוֹצִיאוּ אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ וַיִּתְּנוּ עָלָיו אֶת־הַנֵּזֶר יא
וְאֶת־הָעֵדוּת וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ יְהוֹיָדָע וּבָנָיו
וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ׃ וַתִּשְׁמַע עֲתַלְיָהוּ 12
אֶת־קוֹל הָעָם הָרָצִים וְהַמְהַלְלִים אֶת־הַמֶּלֶךְ וַתָּבוֹא
אֶל־הָעָם בֵּית יְהוָה׃ וַתֵּרֶא וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל־ 13
עַמּוּדוֹ בַּמָּבוֹא וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצֹצְרוֹת עַל־הַמֶּלֶךְ וְכָל־
עַם הָאָרֶץ שָׂמֵחַ וְתוֹקֵעַ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהַמְשׁוֹרְרִים בִּכְלֵי
הַשִּׁיר וּמוֹדִיעִים לְהַלֵּל וַתִּקְרַע עֲתַלְיָהוּ אֶת־בְּגָדֶיהָ
וַתֹּאמֶר קֶשֶׁר קָשֶׁר׃ וַיּוֹצֵא יְהוֹיָדָע 14
הַכֹּהֵן אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת פְּקוּדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
הוֹצִיאוּהָ אֶל־מִבֵּית הַשְּׂדֵרוֹת וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ יוּמַת
בֶּחָרֶב כִּי אָמַר הַכֹּהֵן לֹא תְמִיתוּהָ בֵּית יְהוָה׃ וַיָּשִׂמוּ טו
לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא אֶל־מְבוֹא שַׁעַר־הַסּוּסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ
וימיתוה

v. 4. a) *Hæc vero res est, quam facietis*: c. 19, 9. 10. Deut. 1, 18. 2 Reg. 11, 5. *tertia pars vestrum*, v. 5. *qui* scil. *veniunt hoc sabbato*, & ministerium sequentis hebdomadæ inchoant, (cf. 1 Par. 27, 1. & not. 2 Reg. 11, 5. 6.) *de sacerdotibus & Leuitis*, v. 6. erit *in ianitores liminum*, s. limina Templi obseruabit. cf. c. 34, 9. 1 Par. 9, 19. 22.

v. 5. b) *Altera vero pars tertia*, v. 4. 2 Sam. 18, 2. erit *ad domum regis*, v. 20. ne quis ex regia in templum irrumpat, & regem interficiat: postrema *denique tertia pars* consistet *ad portam Iesod* s. *fundamenti*, nouiter forte instaurati, c. 24, 27. in latere Templi orientali. cf. not. 2 Reg. 11, 6.

v. 6. c) vt nemo, præter Sacerdotes & Leuitas, in loca sanctiora irrumpat, Num. 18, 4. cf. 1 Par. 12, 29.

v. 7. d) *Cingent vero Leuitæ regem vndiquaque*, v. 10. e) vide not. 2 Reg. 11, 8.

v. 8. f) *quisque viros suos*, quibus præerat, *venientes sabbato* ad ministerium suum hebdomale, *cum egressuris sabbato*, v. 4. *non enim diuisit* vel *dimisit* aut segregari voluit *classes* Sacerdotum & Leuitarum, 1 Par. 27, 1. vt excubiæ duplicari possent. Verbum פטר (5) 1 Sam. 19, 1. Prou. 17, 14. 1 Par. 9, 33.

v. 9. g) Vide not. 2 Reg. 11, 10.

v. 10. h) ita vt *quisque arma sua in manu haberet*, v. 7. cf. c. 32, 5. Ioel 2, 8. Neh. 4, 11. 17. *a latere domus dextro* s. australi, c. 4, 10. *vsque ad latus templi sinistrum, inter altare* holoc. *& ipsam domum*. c. 5, 12. *iuxta regem per circuitum*, v. 7. 2 Reg. 11, 11.

v. 11. i) Vide 2 Reg. 11, 12. etc.

v. 4. Pro לְשֹׁעֲרֵי habent לְשֹׁעֲרֵי 3. 5. v. 6. משמרת cum præuia particula את־ 1. & in marg. 6. 9. v. 10. כל־העם sine præuia את־ 6. 9. 20. v. 12. והמהללים per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 22. v. 14. שרי per *Darga* 6. 9. 10. 20. at per *Mun.* irregulariter 2. 3. 8.

16 וַיְמִיתוּהָ שָׁם׃ וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע בְּרִית
בֵּינוֹ וּבֵין כָּל־הָעָם וּבֵין הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה׃
17 וַיָּבֹאוּ כָל־הָעָם בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו
וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבֵּרוּ וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי
18 הַמִּזְבְּחוֹת׃ וַיָּשֶׂם יְהוֹיָדָע פְּקֻדֹּת בֵּית יְהוָה בְּיַד הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם אֲשֶׁר חָלַק דָּוִיד עַל־בֵּית יְהוָה לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת
יְהוָה כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁיר עַל יְדֵי
19 דָוִיד׃ וַיַּעֲמֵד הַשּׁוֹעֲרִים עַל־שַׁעֲרֵי בֵּית יְהוָה וְלֹא־יָבוֹא
כ טָמֵא לְכָל־דָּבָר׃ וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הָאַדִּירִים
וְאֶת־הַמּוֹשְׁלִים בָּעָם וְאֵת ׀ כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיּוֹרֶד אֶת־
הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ בְּתוֹךְ־שַׁעַר הָעֶלְיוֹן בֵּית
21 הַמֶּלֶךְ וַיּוֹשִׁיבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא הַמַּמְלָכָה׃ וַיִּשְׂמְחוּ
כָל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקָטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ
CAP. XXIV. כד בֶחָרֶב׃ בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר
2 שָׁבַע׃ וַיַּעַשׂ יוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יְמֵי יְהוֹיָדָע
3 הַכֹּהֵן׃ וַיִּשָּׂא־לוֹ יְהוֹיָדָע נָשִׁים שְׁתָּיִם
4 וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן הָיָה עִם־לֵב יוֹאָשׁ
ה לְחַדֵּשׁ אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
וַיֹּאמֶר לָהֶם צְאוּ לְעָרֵי יְהוּדָה וְקִבְצוּ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
כֶּסֶף לְחַזֵּק ׀ אֶת־בֵּית אֱלֹהֵיכֶם מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְאַתֶּם
תְּמַהֲרוּ לַדָּבָר וְלֹא מִהֲרוּ הַלְוִיִּם׃
6 וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לִיהוֹיָדָע הָרֹאשׁ וַיֹּאמֶר
לוֹ מַדּוּעַ לֹא־דָרַשְׁתָּ עַל־הַלְוִיִּם לְהָבִיא מִיהוּדָה
וּמִירוּשָׁלַםִ אֶת־מַשְׂאַת מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה וְהַקָּהָל
7 לְיִשְׂרָאֵל לְאֹהֶל הָעֵדוּת׃ כִּי עֲתַלְיָהוּ הַמִּרְשַׁעַת
בָּנֶיהָ פָרְצוּ אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים וְגַם כָּל־קָדְשֵׁי בֵית־יְהוָה
8 עָשׂוּ לַבְּעָלִים׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲשׂוּ אֲרוֹן אֶחָד וַיִּתְּנֻהוּ

a) 2 Reg. 11, 16.

v. 16. b) *Postea foedus pepigit* Iehoiada *inter se*, ex parte Dei, & ex altera parte *inter vniversum populum & regem; vt essent populus Iehouae* dicatus. cf. supra c. 15, 12. seqq. Ios. 24, 14. seqq.

v. 17. c) *Tum ingressus est omnis populus aedem Baalis*, ab Athalia sine dubio excitatam, coll. 1 Reg. 10, 32. 2 Reg. 10, 21. 23. & *destruxerunt eam*, 2 Reg. 10, 27. c. 11, 18. & *altaria eius*, & *imagines* ac statuas *eius confregerunt*, coll. Exod. 23, 24. Deut. 12, 3. & *Matthanem, Sacerdotem* & sacrificulum *Baalis*, 2 Reg. 10, 19. *occiderunt coram ipsis aris.* cf. 1 Reg. 13, 1. 2 Reg. 10, 21. 25.

v. 18. d) *Porro commisit* Iehoiada *inspectiones domus Domini in manus Sacerdotum & Leuitarum* 2 Reg. 11, 18. *quos* in certas classes *distribuerat David*, *aedi Iehouae* custodiendae *praefectos*. cf. 1 Par. 23, 6. e) *vt offerrent holocausta Iehouae*, 1 Par. 16, 9. Ezr. 3, 2. *sicut praescriptum est in lege Mosis*, Neh. 10, 35. 36. *cum gaudio & canticis*, c. 30, 21. f) *ad praescriptum*, inquam, s. *dispositionem Dauidis.* Vide Ezr. 3, 10. not.

v. 19. g) *Constituit etiam ianitores*, c. 8, 14. *ad portas domus Iehouae*, 1 Par. 9, 23. *vt eam non ingrederetur immundus ob vllam rem* vel caussam, quae polluere aliquem poterat, Leu. 5, 2.

v. 20. h) Tandem adsumsit *centuriones*, v. 1. 9. 14. & *magnates*, Ier. 14, 3. Neh. 10, 30. etc.

CAP. XXIV, v. 1. i) *Ioasias* I. *viuo Iehoiada*, sapienter & religiose regnat, v. 1--3. & Templum instaurat, v. 4--16. II. *Mortuo Iehoiada* in idololatriam prolabitur, v. 17. 18. contemtis aut occisis prophetis, v. 19--22. Hinc III. a Syris *vincitur*, v. 23. 24. & aeger a suis *occiditur*, v. 25--27.

v. 16. לְעָם *Ain* per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 20. v. 17. ואת־מתן sic per *Makk.* & *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 18. Pro עלות יהוה: habent עלות ליהוה 1. 2. 5. 6. 9. 20. Attamen sine praefixo *Lamed* 6. 9. in marg. CAP. XXIV, v. 3. בנות ובנים: sic inuerso vocum ordine 3. secund. *Mas. impr.* Gen. 5, 13. Nostram vero lectionem probat etiam *Mas. Erff.* h. l. At ויולד בנים inuerso accentuum ordine 22. contra *Mas. impr.* Gen. 5, 13. v. 5. והלוים sine praefixo *Vau* 6. 9. 20. sic fu. 5. & fe. 2. וקבצו *Beth* cum *Dag.* 6. 9. 12. 14. 16.-20. 22. & *Ber.* quomodo cf. simile *Dag.* in קרמו Esa. 21, 14. נצרה Prou. 4, 13. cetera.

בְּשַׁעַר בֵּית־יְהוָה חוּצָה׃ וַיִּתְּנוּ־קוֹל בִּיהוּדָה 9
וּבִירוּשָׁלִַם לְהָבִיא לַיהוָה מַשְׂאַת מֹשֶׁה עֶבֶד־הָאֱלֹהִים
עַל־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר׃ וַיִּשְׂמְחוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם 10
וַיָּבִיאוּ וַיַּשְׁלִיכוּ לָאָרוֹן עַד־לְכַלֵּה׃ וַיְהִי בְּעֵת יָבִיא 11
אֶת־הָאָרוֹן אֶל־פְּקֻדַּת הַמֶּלֶךְ בְּיַד הַלְוִיִּם וְכִרְאוֹתָם
כִּי־רַב הַכֶּסֶף וּבָא סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וּפְקִיד כֹּהֵן הָרֹאשׁ
וִיעָרוּ אֶת־הָאָרוֹן וְיִשָּׂאֻהוּ וִישִׁיבֻהוּ אֶל־מְקֹמוֹ כֹּה עָשׂוּ
לְיוֹם׀ בְּיוֹם וַיַּאַסְפוּ כֶּסֶף לָרֹב׃ וַיִּתְּנֵהוּ הַמֶּלֶךְ וִיהוֹיָדָע 12
אֶל־עוֹשֵׂה מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה וַיִּהְיוּ שֹׂכְרִים
חֹצְבִים וְחָרָשִׁים לְחַדֵּשׁ בֵּית יְהוָה וְגַם לְחָרָשֵׁי בַרְזֶל
וּנְחֹשֶׁת לְחַזֵּק אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וַיַּעֲשׂוּ עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה 13
וַתַּעַל אֲרוּכָה לַמְּלָאכָה בְּיָדָם וַיַּעֲמִידוּ אֶת־בֵּית
הָאֱלֹהִים עַל־מַתְכֻּנְתּוֹ וַיְאַמְּצֻהוּ׃ וּכְכַלּוֹתָם 14
הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וִיהוֹיָדָע אֶת־שְׁאָר הַכֶּסֶף
וַיַּעֲשֵׂהוּ כֵלִים לְבֵית־יְהוָה כְּלֵי שָׁרֵת וְהַעֲלוֹת
וְכַפּוֹת וּכְלֵי זָהָב וָכָסֶף וַיִּהְיוּ מַעֲלִים עֹלוֹת בְּבֵית־
יְהוָה תָּמִיד כֹּל יְמֵי יְהוֹיָדָע׃
וַיִּזְקַן יְהוֹיָדָע וַיִּשְׂבַּע יָמִים וַיָּמֹת בֶּן־ טו
מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּמוֹתוֹ׃ וַיִּקְבְּרֻהוּ בְעִיר־ 16
דָּוִיד עִם־הַמְּלָכִים כִּי־עָשָׂה טוֹבָה בְּיִשְׂרָאֵל
וְעִם־הָאֱלֹהִים וּבֵיתוֹ׃ וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹיָדָע 17
בָּאוּ שָׂרֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמֶּלֶךְ אָז שָׁמַע הַמֶּלֶךְ
אֲלֵיהֶם׃ וַיַּעַזְבוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיַּעַבְדוּ 18
אֶת־הָאֲשֵׁרִים וְאֶת־הָעֲצַבִּים וַיְהִי־קֶצֶף עַל־יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִַם בְּאַשְׁמָתָם זֹאת׃ וַיִּשְׁלַח בָּהֶם נְבִיאִים לַהֲשִׁיבָם 19
אֶל־יְהוָה וַיָּעִידוּ בָם וְלֹא הֶאֱזִינוּ׃ וְרוּחַ אֱלֹהִים לָבְשָׁה כ
אֶת־זְכַרְיָה בֶּן־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּעֲמֹד מֵעַל לָעָם וַיֹּאמֶר
לָהֶם כֹּה׀ אָמַר הָאֱלֹהִים לָמָה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־מִצְוֹת
יהוה

a) *in porta*, scil. atrii interioris, *domus Domini*, coll. 2 Reg. 11, 10. *extrorsum*, Gen. 19, 17. versus atrium Israelitarum.

v. 9. b) *Et ediderunt vocem* s. proclamationem *per Iudam* s. per regnum Iudaicum & *Hieros.* c. 36, 22. Exod. 36, 6. vt quisque adferret Domino *oblationem Mosis, serui Dei*, i. e. donum aliquod extraordinarium ad reparationem templi, *sicut Moses olim imposuerat Israeli, in deserto*, ad tabernaculum construendum; coll. v. 6.

v. 10. c) *Laetati vero sunt omnes principes & omnis populus* 1 Par. 29, 9. & *attulerunt* pecuniam v. 6. 9. & per foramen, 2 Reg. 12, 9. eam *coniecerunt in arcam*, v. 8. *donec consummassent* s. absoluissent sc. immissionem in arcam, omnesque dedissent. c. 31, 1. c. 28, 29.

v. 11. d) *Et factum est tempore* impletionis, quum plena erat arca, v. 10. *adferri curauit* Pontifex arcam *ad collegium regis* s. regium, h. e. ad curatores a rege constitutos, c. 23, 18. *per Leuitas*, sacrorum ministros; Num. 3, 8. *quum scilicet viderent* sacerdotes, *quod multiplicata* s. multa collecta *esset pecunia*, 2 Reg. 12, 11. *tum venit Scriba* vel Secretarius *Regis* c. 34, 15. & *praefectus* vicarius, Neh. 11, 22. *Sacerdotis principis* s. summi Pontificis, v. 6. c. 19, 11. c. 31, 10. *vt euacuarent* arcam, Gen. 24, 20. Esa. 3, 17. *eamque* mox *reportarent* & *reponerent in loco suo*, v. 8. Sic fecerunt *de die in diem*, quoties plena arca esse animaduertebatur, & *collegerunt pecuniam* magna copia.

v. 12. e) *Deditque eam*, per alios numeratam, rex & pontifex 2 Reg. 12, 12. 15. *curatori* s. directoribus *operis* etc.

---

v. 11. בְּעֵת cum adiecto *Psik* 17. 24. & *Ber.* secund. *Ind. Bas.* f. 61, a. sed praeter *Mas. impr.* 1 Sam. 12, 3. וִיעָרוּ sic *milra* per simplex *Paschta*, vna cum *Meth.* sub *Vau* 22. regulariter. ליום cum *Psik* 1. 17. 24. & *Ber.* secund. *Ind. Bas.* f. 61. a. Reliqui sine illo. ויאספו per *Makk.* 7. 8. 10. 13. 14. 19. & sic fe. 5. v. 17. ואחרי מות יהוידע ita 1. At ואחרי־מות 2. 3. & sic fu. 5. וַיִּשְׁתַּחֲוּ sic sine *Meth.* sub *Iod* 1. 3. 7. 8. 21. 22. Reliqui cum illo. v. 20. לבשה per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.* למה *Mem* cum *Dag.* 3. 8. 17. 18. 24. & *Ber.* contra analogiam; sequitur enim vox incipiens cum *Aleph*. Pro מִצְוֹת habent singulari numero מִצְוַת 1. 2. & in marg. 6, 9. quomodo Vulg. *praeceptum*.

יְהוָה וְלֹא תַצְלִיחוּ כִּי־עֲזַבְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶתְכֶם׃
21 וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמֻהוּ אֶבֶן בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ בַּחֲצַר בֵּית
22 יְהוָה׃ וְלֹא־זָכַר יוֹאָשׁ הַמֶּלֶךְ הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוֹיָדָע אָבִיו עִמּוֹ וַיַּהֲרֹג אֶת־בְּנוֹ וּכְמוֹתוֹ אָמַר יֵרֶא
יְהוָה וְיִדְרֹשׁ׃
23 וַיְהִי ׀ לִתְקוּפַת הַשָּׁנָה עָלָה עָלָיו חֵיל אֲרָם וַיָּבֹאוּ אֶל־
יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת־כָּל־שָׂרֵי הָעָם מֵעָם וְכָל־
24 שְׁלָלָם שִׁלְּחוּ לְמֶלֶךְ דַּרְמָשֶׂק׃ כִּי בְמִצְעַר אֲנָשִׁים
בָּאוּ ׀ חֵיל אֲרָם וַיהוָה נָתַן בְּיָדָם חַיִל לָרֹב מְאֹד כִּי עָזְבוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וְאֶת־יוֹאָשׁ עָשׂוּ שְׁפָטִים׃
כה וּבְלֶכְתָּם מִמֶּנּוּ כִּי־עָזְבוּ אֹתוֹ בְּמַחֲלֻיִים רַבִּים הִתְקַשְּׁרוּ
עָלָיו עֲבָדָיו בִּדְמֵי בְּנֵי יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּהַרְגֻהוּ עַל־מִטָּתוֹ
וַיָּמֹת וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד וְלֹא קְבָרֻהוּ בְּקִבְרוֹת
26 הַמְּלָכִים׃ וְאֵלֶּה הַמִּתְקַשְּׁרִים עָלָיו זָבָד בֶּן־שִׁמְעָת
27 הָעַמּוֹנִית וִיהוֹזָבָד בֶּן־שִׁמְרִית הַמּוֹאָבִית׃ וּבָנָיו וְרֹב — ירב קרי
הַמַּשָּׂא עָלָיו וִיסוֹד בֵּית הָאֱלֹהִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־
מִדְרַשׁ סֵפֶר הַמְּלָכִים וַיִּמְלֹךְ אֲמַצְיָהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃

כה Cap. XXV.

בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ
וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְהוֹעַדָּן
2 מִירוּשָׁלָיִם׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא בְּלֵבָב
3 שָׁלֵם׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה הַמַּמְלָכָה עָלָיו וַיַּהֲרֹג אֶת־
4 עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו׃ וְאֶת־בְּנֵיהֶם לֹא הֵמִית
כִּי כַכָּתוּב בַּתּוֹרָה בְּסֵפֶר מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
לֹא־יָמוּתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יָמוּתוּ עַל־אָבוֹת
ה כִּי אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יָמוּתוּ׃ וַיִּקְבֹּץ אֲמַצְיָהוּ
אֶת־יְהוּדָה וַיַּעֲמִידֵם לְבֵית־אָבוֹת לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וּלְשָׂרֵי
הַמֵּאוֹת לְכָל־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וַיִּפְקְדֵם לְמִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה וַיִּמְצָאֵם שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף בָּחוּר יוֹצֵא צָבָא

a) c. 13, 12. b) v. 18. c. 13, 11. c) v. 24. c. 12, 5. c. 15, 2.
v. 21. d) *Verum illi conspirarunt contra illum*, v. 25. c. 25, 27. 1 Reg. 15, 27. *& obruerunt ipsum lapidibus*, Leu. 20, 2. c. 24, 16. 23. *ex mandato regis* ingratissimi, v. 22. *in ipso atrio* interiori *domus Domini*, 1 Reg. 6, 36. Ier. 19, 14. Matth. 23, 35.
v. 22. e) *Ita non recordatus est rex benignitatis* & beneficiorum, *quae* Iehoiada, pater Zachariae, *ipsi exhibuerat*, c. 23, 11. c. 24, 1. seqq. *sed filium eius occidit:* qui cum moreretur, dixit: *inspiciet Dominus*, iustus iudex, Exod. 5, 21. 1 Par. 12, 17. & not. Ps. 12, 4. *& sanguinem meum requiret*, s. caedis meae poenas repetet. cf. Gen. 9, 5. c. 42, 22. 1 Sam. 20, 16. Ps. 9, 13. Luc. 11, 51.
v. 23. f) *Factumque est post reuolutionem anni* s. anno vertente (4) 1 Sam. 1, 20. Ps. 19, 7. *vt adscenderet contra* Ioasum c. 12, 2. *exercitus Syrorum*, v. 24. c. 16, 7. iussu regis Chazaelis, 2 Reg. 12, 18. & expugnata Philistaeorum vrbe Gath, *in Iudam penetrarunt*, c. 12, 4. *& ad vrbem Hierosolymam*, quam tamen non ingressi sunt, coll. 2 Reg. 12, 18. 19. *& perdiderunt* s. interfecerunt, c. 35, 21. Iud. 20, 25. 35. *omnes principes* s. proceres *populi*, v. 17. *e medio populi.* al. per asyndet. & multos *de populo: omnem vero praedam eorum*, & ingens illud munus, ex thesauris templi & regis depromptum, 2 Reg. 12, 19. cet.
v. 27. g) *Ceterum filii eius, & multitudo* s. quam *multiplicata sit aduersus ipsum edita prophetia* cet. Vide notas vberiores.
CAP. XXV, v. 1. h) Sistitur hoc capite *Amatsias*, I. vt *pius & felix* in bello aduersus Idumaeos, v. 1 -- 12. II. vt *impius*, & *infelix* in bello aduersus Israelitas, v. 13 -- 28.

v. 22. וכמותו loco *Caph* habent *Beth* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19 -- 23. contra *Mas. impr.* v. 24. Pro במצער habent *Orientales* במעצר per litterarum metathesin. v. 25. התקשרו sine *Dag.* 1. 6. 9. 20. v. 26. שמעת *Ain* per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 10. 13. 14. 19. 22. CAP. XXV, v. 1. מירושלם sic sine *Iod* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. & sic fu. 2. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Habent, tamen *Iod* 6. 9. in marg. v. 5. וימצאם per *Rbhia* 1. 2. 3. 21. 22. & sic fe. 5. שלש־מאות אלף בחור ita 1.

אָחֵז רֹמַח וְצִנָּה׃ 6 וַיִּשְׂכֹּר מִיִּשְׂרָאֵל מֵאָה אֶלֶף גִּבּוֹר חָיִל
7 בְּמֵאָה כִכַּר־כָּסֶף׃ וְאִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלָיו לֵאמֹר
הַמֶּלֶךְ אַל־יָבוֹא עִמְּךָ צְבָא יִשְׂרָאֵל כִּי אֵין יְהוָה עִם־
8 יִשְׂרָאֵל כֹּל בְּנֵי אֶפְרָיִם׃ כִּי אִם־בֹּא אַתָּה עֲשֵׂה חֲזַק
לַמִּלְחָמָה יַכְשִׁילְךָ הָאֱלֹהִים לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יֶשׁ־כֹּחַ
9 בֵּאלֹהִים לַעְזוֹר וּלְהַכְשִׁיל׃ וַיֹּאמֶר אֲמַצְיָהוּ לְאִישׁ
הָאֱלֹהִים וּמַה־לַּעֲשׂוֹת לִמְאוֹת הַכִּכָּר אֲשֶׁר נָתַתִּי יתיר ו'
לִגְדוּד יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים יֵשׁ לַיהוָה לָתֶת לְךָ
10 הַרְבֵּה מִזֶּה׃ וַיַּבְדִּילֵם אֲמַצְיָהוּ לְהַגְּדוּד אֲשֶׁר־בָּא אֵלָיו
מֵאֶפְרַיִם לָלֶכֶת לִמְקוֹמָם וַיִּחַר אַפָּם מְאֹד בִּיהוּדָה
11 וַיָּשׁוּבוּ לִמְקוֹמָם בָּחֳרִי־אָף׃ וַאֲמַצְיָהוּ
הִתְחַזַּק וַיִּנְהַג אֶת־עַמּוֹ וַיֵּלֶךְ גֵּיא הַמֶּלַח וַיַּךְ אֶת־בְּנֵי־
12 שֵׂעִיר עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים׃ וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חַיִּים שָׁבוּ בְּנֵי
יְהוּדָה וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסָּלַע וַיַּשְׁלִיכוּם מֵרֹאשׁ הַסֶּלַע
13 וְכֻלָּם נִבְקָעוּ׃ וּבְנֵי הַגְּדוּד אֲשֶׁר הֵשִׁיב אֲמַצְיָהוּ מִלֶּכֶת
עִמּוֹ לַמִּלְחָמָה וַיִּפְשְׁטוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה מִשֹּׁמְרוֹן וְעַד־בֵּית
חוֹרוֹן וַיַּכּוּ מֵהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַיָּבֹזּוּ בִּזָּה רַבָּה׃
14 וַיְהִי אַחֲרֵי בוֹא אֲמַצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת־אֲדוֹמִים
וַיָּבֵא אֶת־אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׂעִיר וַיַּעֲמִידֵם לוֹ לֵאלֹהִים
טו וְלִפְנֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוֶה וְלָהֶם יְקַטֵּר׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה
בַּאֲמַצְיָהוּ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו נָבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה דָרַשְׁתָּ
16 אֶת־אֱלֹהֵי הָעָם אֲשֶׁר לֹא־הִצִּילוּ אֶת־עַמָּם מִיָּדֶךָ׃ וַיְהִי
בְּדַבְּרוֹ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הַלְיוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ נְתָנוּךָ חֲדַל־לְךָ
לָמָּה יַכּוּךָ וַיֶּחְדַּל הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי כִּי־יָעַץ אֱלֹהִים
לְהַשְׁחִיתֶךָ כִּי־עָשִׂיתָ זֹּאת וְלֹא שָׁמַעְתָּ לַעֲצָתִי׃
17 וַיִּוָּעַץ אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּשְׁלַח אֶל־יוֹאָשׁ
בֶּן־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְךָ נִתְרָאֶה
18 פָנִים׃ וַיִּשְׁלַח יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־
יהודה

a) c. 11, 12. Ier. 46, 9. Neh. 4, 10.

v. 6. b) *Insuper mercede conduxit de Israele* centena millia *fortium robore*, c. 13, 3. c. 17, 16. 17. *centum talentis argenti*, v. 9. Ezr. 8, 26. 2 Sam. 12, 30.

v. 7. c) *Sed vir Dei* s. Propheta quis, Iud. 13, 6. a Deo excitatus, *ad ipsum venit*, c. 16, 7. dicens: *O rex!* Esth. 7, 3. *ne veniat* s. *proficiscatur* tecum ad bellum, v. 8. 11. c. 18, 3. *exercitus Israel*. v. 6.

v. 8. d) *Quin tu potius*, sine auxiliaribus copiis; *veni* s. abi, v. 7. *fac feliciter*, c. 18, 21. *& fortis esto ad bellum*, Ezr. 10, 4. alioquin enim *cadere te faciet Deus*, c. 28, 20. *coram hostibus* tuis, Leu. 26, 17. *est enim robur in Deo*, s. potens satis est, c. 20, 6. tam *ad auxiliandum*, si in ipso confisus fueris, c. 14, 10. c. 26, 13. *quam ad præcipitandum*, si illos tecum duxeris.

v. 10. e) *Itaque seiunxit eos Amatsias*, *nimirum turmam* illam v. 9. s. *copias* auxiliares, *quæ ad ipsum ex Ephraimitis* venerant, *vt in locum suum*, vnde venerant, *abirent*, 1 Sam. 14, 46 *quare accensa est ira eorum valde in Iudam*, etc.

v. 11. f) *Amatsias autem confortavit se* verbo diuino, v. 9. *& eduxit populum suum*, ab Israelitis segregatum, v. 10. *iuitque in vallem salis*, Idumæam versus, iam olim Idumæorum clade notabilem, 1 Par. 18, 12. Ps. 60, 2.

v. 13. g) *At filii turmæ* s. milites illi Israelitici, v. 9. quos stipendiis persolutis, *Amatsias* sec. v. 10. *remiserat*, ne irent secum in bellum, *illi*, inquam, e loco suo regressi, *diffuderunt sese* 1 Par. 14, 9. 13. *per vrbes Iudæ*, Israelitarum regno conterminas, inde *a Samaria* vsque *ad Bethchoronem*, vel inferiorem, in tribu Beniamin, Ios. 18, 13. vel superiorem, in confiniis Ephraim. Ios. 16, 5. c. 21, 22.

---

v. 6. חָיִל per *Pat.* 3. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 8. לַעְזוֹר *Ain* per *Chateph-pat.* 1. 3. v. 9. לִמְאוֹת sic sine *Vau* otioso 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. & *Mas. Erff.* v. 15. Loco posterioris אֵלָיו habent לוֹ 1. 2. 3. 5. v. 16. הַלְיוֹעֵץ ita cum *Meth.* 2. 3. 23. Alii sine illo. נְתָנוּךָ sic *Tau* per *Kam.* sine seq. *Dages*, ac adeo in 3. perf. 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. satis quidem commode, quia subsequitur mox יַכּוּךָ *percutient te*, pro *percutieris*, cuius ad analogiam & heic diceretur *constituerunt te*, pro *constitutus es*; sed contra *Mas. impr.* חֲדַל per *Merca* 1. 2. 6. 9. 20. & sic tu., 5. יָדַעְתִּי sic per *Rbhia* 3. 5. 7. 8. 15. 22. 23. 24. item 2. sed hic quidem cum præuio *Mun.* At וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי ita 2. Alii יָדַעְתִּי per *Sakeph.* male.

יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח אֶל־הָאֶרֶז אֲשֶׁר
בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה־אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת
19 הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת־הַחוֹחַ׃ אָמַרְתָּ הִנֵּה
הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבְּךָ לְהַכְבִּיד עַתָּה שְׁבָה
בְּבֵיתֶךָ לָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּ אַתָּה וִיהוּדָה
כ עִמָּךְ׃ וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ כִּי מֵהָאֱלֹהִים הִיא לְמַעַן
21 תִּתָּם בְּיָד כִּי דָרְשׁוּ אֵת אֱלֹהֵי אֱדוֹם׃ וַיַּעַל יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית
22 שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר לִיהוּדָה׃ וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ
23 אִישׁ לְאֹהָלָיו׃ וְאֵת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בֶּן־יוֹאָשׁ בֶּן־
יְהוֹאָחָז תָּפַשׂ יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שָׁמֶשׁ וַיְבִיאֵהוּ
יְרוּשָׁלִַם וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלִַם מִשַּׁעַר אֶפְרַיִם עַד־
24 שַׁעַר הַפּוֹנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה׃ וְכָל־הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף
וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הַנִּמְצְאִים בְּבֵית־הָאֱלֹהִים עִם־עֹבֵד
אֱדוֹם וְאֶת־אֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת
כה וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹן׃ וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ
מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי מוֹת יוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
26 חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲמַצְיָהוּ הָרִאשֹׁנִים
וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה
27 וְיִשְׂרָאֵל׃ וּמֵעֵת אֲשֶׁר־סָר אֲמַצְיָהוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה
וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם וַיָּנָס לָכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרָיו
28 לָכִישָׁה וַיְמִיתֻהוּ שָׁם׃ וַיִּשָּׂאֻהוּ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקְבְּרוּ
כו אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר יְהוּדָה׃ וַיִּקְחוּ כָּל־עַם יְהוּדָה CAP. XXVI.
אֶת־עֻזִּיָּהוּ וְהוּא בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת
2 אָבִיו אֲמַצְיָהוּ׃ הוּא בָּנָה אֶת־אֵילוֹת וַיְשִׁבֶהָ לִיהוּדָה
אַחֲרֵי שְׁכַב־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו׃
3 בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה עֻזִּיָּהוּ בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים
וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְכִילְיָה מִן־ יתיר י׳
ירושלם

a) Per apologum, pro more orientalium, coll. Iud. 9, 7. seqq. contemtum erga regem Iudæ testatus. *b*) Vulg. *carduus*, Esa. 34, 13. *qui in Libano* succreuerat, Nah. 1, 4. *misit ad cedrum*, nobilissimam arborem, *quæ in Libano*, c. 2, 8. 1 Reg. 5, 13. Vide not. 2 Reg. 14, 9.

v. 19. *c*) *Dixisti* vel *cogitas* apud te: *Ecce percussisti*, vel *quod percusseris Idumæos*, gentem bellicosam & fortem, v. 3. 11. 13. 2 Reg. 14, 10. *unde extollit te cor tuum ad gloriandum*. cf. c. 26, 16. *d*) *iam* igitur *sede domi tuæ*, & intra regni tui fines te contine: *quare* enim *commiscebis te cum malo*. Dan. 11, 10. 25. & not. Deut. 2, 5.

v. 20. *e*) *quia a Deo*, iuste id permittente, *illud fuit*, coll. v. 16. c. 22, 7. 1 Par. 5, 22. *vt traderet eos in manum* Israelitis, *quia*, relicto vero Deo, *quæsiuerant* etc. v. 14. 15.

v. 21. *f*) *& viderunt se inuicem coram*, h. e. vtrimque adductis copiis pugnarunt, v. 17. 2 Reg. 14, 8. 11. c. 23, 29. --- *prope Beth-Schemesch*, c. 28, 18. vrbem Leuiticam *in tribu Iuda*, Ios. 15, 10. c. 21, 16. distinguendam ab alia eiusdem nominis in tribu Issachar & Naphthali, Ios. 19, 22. 38. Iud. 1, 33.

v. 23. *g*) *Iehoachasi* s. *Achaziæ* c. 21, 17. c. 22, 1. *h*) *cepit Ioas*, 2 Reg. 14, 13. c. 25, 6. *i*) *vsque ad portam Penæh* s. *prospicientem* in *angulo*, c. 26, 9. 2 Reg. 14, 13. Ier. 31, 38. Zach. 14, 10.

v. 24. *k*) *penes Obed-Edomum* Leuitam s. Sacerdotem, cf. alium 1 Par. 13, 13. c. 26, 15. *l*) *& filios pignorum* s. *sponsionum*, i. e. *obsides* (2) 2 Reg. 14, 14.

CAP. XXVI, v. 1. *m*) 2 Reg. 14, 21. Describitur hic *Vsias* I. *pius* & formidabilis, viuente Zacharia propheta, v. 1 -- 15. II. *elatus & impius*, & hinc lepra infectus vsque ad mortem. v. 16 - 23.

v. 18. תנה־את־בתך ita 1. 2. 7. 8. 10. 13. 19. & sic fe. 5. v. 19. אתה ויהודה ita 1. & sic fe. 5. At אתה ויהודה incommoda distinctione, reliqui. v. 20. אמציהו per *Rbbia* 1. 2. 6. 9. 20. v. 23. Prius ירושלם per *Mun.* loco *Meth.* 3. 5 -- 11. 14. 19. 20. 21. 22. Posterius ירושלם per *Sakephk.* 6. 9. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* sic fu. 3. mendose. v. 24. הכלים per *Tlischagd.* 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. v. 26. ספר per *Merca* fe. 5. מלכי per *Merca* 2. 3. 6 -- 11. 13. 14. 15. 19. 20. At ספר מלכי־יהודה ita 1. CAP. XXVI, v. 3. Pro יכליה scribunt יכוליה 1. 5. 6. 9. 20. & sic fe. 2. secund. *Mas. Erff.* At יכליה sine nota 3.

יְרוּשָׁלִָם׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה 4
אֲמַצְיָהוּ אָבִיו׃ וַיְהִי לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ ה
הַמֵּבִין בִּרְאֹת הָאֱלֹהִים וּבִימֵי דָּרְשׁוֹ אֶת־יְהוָה
הִצְלִיחוֹ הָאֱלֹהִים׃ וַיֵּצֵא וַיִּלָּחֶם בַּפְּלִשְׁתִּים וַיִּפְרֹץ 6
אֶת־חוֹמַת גַּת וְאֵת חוֹמַת יַבְנֵה וְאֵת חוֹמַת אַשְׁדּוֹד
וַיִּבְנֶה עָרִים בְּאַשְׁדּוֹד וּבַפְּלִשְׁתִּים׃ וַיַּעְזְרֵהוּ 7
הָאֱלֹהִים עַל־פְּלִשְׁתִּים וְעַל־הָעַרְבִיִּים הַיּוֹשְׁבִים בְּגוּר־ יתיר י'
בַּעַל וְהַמְּעוּנִים׃ וַיִּתְּנוּ הָעַמּוֹנִים מִנְחָה לְעֻזִּיָּהוּ וַיֵּלֶךְ 8
שְׁמוֹ עַד־לְבוֹא מִצְרַיִם כִּי הֶחֱזִיק עַד־לְמָעְלָה׃ וַיִּבֶן 9
עֻזִּיָּהוּ מִגְדָּלִים בִּירוּשָׁלִַם עַל־שַׁעַר הַפִּנָּה וְעַל־שַׁעַר
הַגַּיְא וְעַל־הַמִּקְצוֹעַ וַיְחַזְּקֵם׃ וַיִּבֶן מִגְדָּלִים בַּמִּדְבָּר י
וַיַּחְצֹב בֹּרוֹת רַבִּים כִּי מִקְנֶה־רַּב הָיָה לוֹ וּבַשְּׁפֵלָה
וּבַמִּישׁוֹר אִכָּרִים וְכֹרְמִים בֶּהָרִים וּבַכַּרְמֶל כִּי־אֹהֵב
אֲדָמָה הָיָה׃ וַיְהִי לְעֻזִּיָּהוּ חַיִל עֹשֵׂה 11
מִלְחָמָה יוֹצְאֵי צָבָא לִגְדוּד בְּמִסְפַּר פְּקֻדָּתָם בְּיַד יְעוּאֵל יעיאל קרי
הַסּוֹפֵר וּמַעֲשֵׂיָהוּ הַשּׁוֹטֵר עַל יַד־חֲנַנְיָהוּ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ׃
כֹּל מִסְפַּר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְגִבּוֹרֵי חָיִל אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ 12 קמץ בז"ק
מֵאוֹת׃ וְעַל־יָדָם חֵיל צָבָא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעַת 13
אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת עוֹשֵׂי מִלְחָמָה בְּכֹחַ חָיִל לַעְזֹר
לַמֶּלֶךְ עַל־הָאוֹיֵב׃ וַיָּכֶן לָהֶם עֻזִּיָּהוּ לְכָל־הַצָּבָא מָגִנִּים 14
וּרְמָחִים וְכוֹבָעִים וְשִׁרְיֹנוֹת וּקְשָׁתוֹת וּלְאַבְנֵי קְלָעִים׃
וַיַּעַשׂ׀ בִּירוּשָׁלִַם חִשְּׁבֹנוֹת מַחֲשֶׁבֶת חוֹשֵׁב לִהְיוֹת עַל־ טו חס' בדגש
הַמִּגְדָּלִים וְעַל־הַפִּנּוֹת לִירוֹא בַּחִצִּים וּבָאֲבָנִים גְּדֹלוֹת
וַיֵּצֵא שְׁמוֹ עַד־לְמֵרָחוֹק כִּי־הִפְלִיא לְהֵעָזֵר עַד כִּי־חָזָק׃
וּכְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ עַד־לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בַּיהוָה אֱלֹהָיו 16
וַיָּבֹא אֶל־הֵיכַל יְהוָה לְהַקְטִיר עַל־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃
וַיָּבֹא אַחֲרָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן וְעִמּוֹ כֹּהֲנִים׀ לַיהוָה שְׁמוֹנִים 17
בְּנֵי־חָיִל׃ וַיַּעַמְדוּ עַל־עֻזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־לְךָ 18
עזיהו

v. 4. a) 2 Reg. 15, 3. b) prioribus scil. regni sui annis.

v. 5. c) *Fuit enim intentus ad quærendum Deum*, c. 11, 16, c. 14, 3. *in diebus Zachariæ*, vel dum vixit Zacharias, coll. c. 24, 2. (alius ab illo c. 24, 20.) *qui intelligens* s. peritus erat *in videndo Deum* s. visionibus diuinis, coll. Dan. 1, 4. 17. *in diebus igitur quærere eum Iehouam*, i. e. *quamdiu Dominum quæsiuit* & coluit, omniaque ex præscripto verbi eius peregit, *prosperauit eum Deus*, c. 20, 20. c. 31, 21.

v. 6. d) c. 25, 23. e) & alias *vrbes* munitas ac propugnacula *exstruxit in Asdodæorum* & aliorum *Philistæorum* solo.

v. 7. f) & *contra Arabes*, c. 21, 16. Neh. 4, 1. habitantes *in Gur-Baal* (1) & *Meunæos* s. sec. LXX *Minæos*, in Arabia. c. 20, 1.

v. 9. g) cf. c. 25, 23. cet. h) Neh. 3, 13. i) Neh. 2, 19. 24.

v. 10. k) & *excidit*, effodit, Deut. 6, 11. *puteos multos* s. *cisternas* sec. Vulg. in quibus aqua pluuia colligeretur. Ier. 2, 13. Neh. 9, 25. l) *pecora* multa, Coh. 2, 7. m) tam *in decliui parte* Iudææ versus occidentem, c. 28, 18. Ios. 10, 40. *quam in planitie*, Deut. 3, 10. 1 Reg. 20, 23. n) item *agricolas* (7) Ier. 14, 4. & *vinitores* (5) 2 Reg. 25, 12. Esa. 61, 5. in montibus & *in Carmelo* tribus Iudæ, in quo Nabal prædia sua habebat, 1 Sam. 25, 2. *amator enim terræ* s. deditus agriculturæ *fuit*.

v. 11. o) *Præterea fuit Vzziæ exercitus*, c. 14, 7. *faciens* seu exercens *bellum*, v. 13. c. 11, 1. *exeuntes in exercitu ad expeditionem*, c. 25, 5. 9. 10. *pro numero recensionis eorum*, factæ *per Iehielem scribam*, & *Maaseiam adparitorem*: qui *ad manum* erant *Chananiæ*, qui erat *de ducibus regis*, c. 21, 4.

v. 5. לדרש sic *defect.* 1. 2. 3. 5 -- 9. 15. 20. 22. 23. 24. secund. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Esr. 6, 21. Alii *plene.* בראות, *plene* 15. 23. contra *Mas.* h. l. At בִּרְאֹת cum *Meth.* sub *Beth* 22. quasi contractum hoc esset ex בִּירְאַת, quomodo *Iun.* & *Tremell.* in MS. Heidelberg. legentes verterunt, *in timoribus Dei*, h. e. in rebus pertinentibus ad timorem Dei. At בִּירְאַת ita 2. 3. & sic fu. 5. quomodo LXX, Syr. & Ar. *in timore Domini.* Plura vide apud *Glass.* in Philol. S. lib. V. p. m. 575. Nostram lectionem confirmat *Mas. impr.* h. l. v. 6. חומת גת sic *milra* 1. 2. 3. 11. 12. v. 7. ויעזרהו *Ain* per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 14. 20. 21. בַּעַל sic per *Kam.* 1. 5. 7. 8. secund. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii per *Pat.* v. 9. Pro על hab. עַד in marg. 22.
v. 11. עֹשֵׂה per *Sægol* 1. 2. 3. 11. 21. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. At עֹשֵׂי per *Iod* pluraliter 6 -- 10. 13. 14. 15. 19. 20. 22. 23. על־יד חנניהו משרי ita 1. 6. 9. 20. יד per *Mun.* 3. item 2. sed præuio *Makk.* At per *Tlischakt.* 2. 5. Sed *Psikmun.* requirit *Mas. impr.* h. l. & Gen. 28, 9. v. 15. ויעש sine *Psik* 1. 2. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. בירושלם cum adiecto *Psik* 6. 9. 10. 13. 19. 20. At per *Rbhia* 1. 3. contra *Mas. impr.* Gen. 28, 9. חִשְּׁבֹנוֹת sine *Dag.* 1, 6. 9. 20. 23. v. 16. וּבְחזקתו per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 3. 5. 6, 9. 20.

עֻזִּיָּהוּ לְהַקְטִיר לַיהוָה כִּי לַכֹּהֲנִים בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמְקֻדָּשִׁים
לְהַקְטִיר צֵא מִן־הַמִּקְדָּשׁ כִּי מָעַלְתָּ וְלֹא־לְךָ לְכָבוֹד
19 מֵיְהוָה אֱלֹהִים׃ וַיִּזְעַף עֻזִּיָּהוּ וּבְיָדוֹ מִקְטֶרֶת לְהַקְטִיר
וּבְזַעְפּוֹ עִם־הַכֹּהֲנִים וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ לִפְנֵי
כ הַכֹּהֲנִים בְּבֵית יְהוָה מֵעַל לְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ וַיִּפֶן אֵלָיו
עֲזַרְיָהוּ כֹהֵן הָרֹאשׁ וְכָל־הַכֹּהֲנִים וְהִנֵּה־הוּא מְצֹרָע
בְּמִצְחוֹ וַיַּבְהִלוּהוּ מִשָּׁם וְגַם־הוּא נִדְחַף לָצֵאת כִּי נִגְּעוֹ
21 יְהוָה׃ וַיְהִי עֻזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ מְצֹרָע עַד־יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב
בֵּית הַחָפְשׁוּת מְצֹרָע כִּי נִגְזַר מִבֵּית יְהוָה וְיוֹתָם בְּנוֹ החפשית קרי
22 עַל־בֵּית הַמֶּלֶךְ שׁוֹפֵט אֶת־עַם הָאָרֶץ׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי
עֻזִּיָּהוּ הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים כָּתַב יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ
23 הַנָּבִיא׃ וַיִּשְׁכַּב עֻזִּיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־
אֲבֹתָיו בִּשְׂדֵה הַקְּבוּרָה אֲשֶׁר לַמְּלָכִים כִּי אָמְרוּ מְצוֹרָע
הוּא וַיִּמְלֹךְ יוֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

כז CAP. XXVII.

בֶּן־
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יוֹתָם בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
2 מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְרוּשָׁה בַּת־צָדוֹק׃ וַיַּעַשׂ
הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה עֻזִּיָּהוּ אָבִיו רַק לֹא־
3 בָא אֶל־הֵיכַל יְהוָה וְעוֹד הָעָם מַשְׁחִיתִים׃ הוּא בָּנָה
אֶת־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הָעֶלְיוֹן וּבְחוֹמַת הָעֹפֶל בָּנָה לָרֹב׃
4 וְעָרִים בָּנָה בְּהַר־יְהוּדָה וּבֶחֳרָשִׁים בָּנָה בִּירָנִיּוֹת
ה וּמִגְדָּלִים׃ וְהוּא נִלְחַם עִם־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיֶּחֱזַק עֲלֵיהֶם
וַיִּתְּנוּ־לוֹ בְנֵי־עַמּוֹן בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה כִּכַּר־כֶּסֶף
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֹּרִים חִטִּים וּשְׂעוֹרִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
זֹאת הֵשִׁיבוּ לוֹ בְּנֵי עַמּוֹן וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְהַשְּׁלִשִׁית׃
6 וַיִּתְחַזֵּק יוֹתָם כִּי הֵכִין דְּרָכָיו לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו׃
7 וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹתָם וְכָל־מִלְחֲמֹתָיו וּדְרָכָיו הִנָּם כְּתוּבִים
8 עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה׃ בֶּן־
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלָם

a) non est tui officii, o Vzzia, *suffire Iehouæ*, v. 16. 19. *sed sacerdotum*, posterorum Aharonis, c. 13, 9. *qui consecrati sunt ad suffiendum*, c. 29, 11. Exod. 30, 7. 38. Deut. 33, 10. exi e sanctuario, *quia peccasti*, v. 16. *nec gloriæ tibi erit a Domino Deo*, sed grauissime audaciam tuam puniet. Conf. Num. 18, 7.

v. 19. *b) Sed indignatus est* Vzzias (5) 1 Reg. 20, 43. Prou. 19, 3. & *manu sua* tenuit *acerram* (2) Ezech. 8, 11. ad suffiendum: *quumque ita indignabundus rixaretur cum Sacerdotibus, tum lepra*, Leu. 13, 1. 9. *exorta est* vel *effloruit in fronte eius*, v. 20. vt ab omnibus animaduerti posset. cf. Num. 12, 2. 10. *iuxta altare suffimenti*, v. 16. coll. ad particulam Neh. 3, 28. c. 12, 37.

v. 20. *c) Quum ergo ad ipsum respiceret Azarias* v. 17. *summus pontifex*, c. 19, 11. c. 31, 10. & reliqui omnes Sacerdotes, quorum erat de lepra sententiam ferre, Leu. 14, 2. & *ecce ille leprosus esset in fronte sua*, v. 19. *tum festinato eum exire fecerunt inde*, Esth. 6, 14. *sed & ipse perterritus & impulsus est*, Esth. 3, 15. c. 6, 12. *ad exeundum*, *quod percusserat ipsum Iehoua*, ita vt hoc ipse sentiret. cf. Gen. 12, 17. 2 Reg. 15, 5.

v. 21. *d) Fuit ergo Vzzias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ*, 2 Reg. 15, 5. & *habitauit in domo separationis* vel *libertatis*, vbi sec. legem Leu. 13, 46. Num. 5, 2. c. 12, 14. liber ab onere regnandi hominumque commercio degebat. cf. cogn. Leu. 19, 20. Ezech. 27, 20. Ps. 88, 6. *nam* ob lepram *exclusus erat a domo Dei*.

CAP. XXVII, v. 1. *e)* I. *Iothamus*, veri Dei cultor, v. 1. 2. II. Hierosolymam, variasque *vrbes munit*, v. 3. 4. III. *Ammonitas* vincit, v. 5. 6. IV. mortuus denique successorem *Achazum* filium relinquit, v. 7 -- 9.

v. 21. החפשית sic in textu sine nota 3. 7. contra *Mas. Erff.* Nostrum *Cthib* etiam expresserunt LXX ἀπφουσωθ. CAP. XXVII, v. 1. וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה ita 2. 7. 8. 10. 13. 14. 19. 22. & sic fe. 5. At מלך שנה וששׁ־עשרה 1. v. 3. העפל בנה ita 2. 3. 6. 9. 20. 21. & sic fu. 5. v. 5. ויחזק *Chet* per *Chatephsægol* cum præuio *Meth.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. 23.

9 בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיִּשְׁכַּב יוֹתָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר
דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ אָחָז בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

CAP. XXVIII. כח

בֶּן־עֶשְׂרִים
שָׁנָה אָחָז בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם
2 וְלֹא־עָשָׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּדָוִיד אָבִיו׃ וַיֵּלֶךְ בְּדַרְכֵי
3 מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְגַם מַסֵּכוֹת עָשָׂה לַבְּעָלִים׃ וְהוּא הִקְטִיר
בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם וַיַּבְעֵר אֶת־בָּנָיו בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם
4 אֲשֶׁר הֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְזַבֵּחַ וַיְקַטֵּר
ה בַּבָּמוֹת וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ וַיִּתְּנֵהוּ
יְהוָה אֱלֹהָיו בְּיַד מֶלֶךְ אֲרָם וַיַּכּוּ־בוֹ וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שִׁבְיָה
קמץ בז"ק גְדוֹלָה וַיָּבִיאוּ דַּרְמָשֶׂק וְגַם בְּיַד־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִתָּן וַיַּךְ־
6 בּוֹ מַכָּה גְדוֹלָה׃ וַיַּהֲרֹג פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ בִּיהוּדָה
מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף בְּיוֹם אֶחָד הַכֹּל בְּנֵי־חָיִל בְּעָזְבָם
7 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם׃ וַיַּהֲרֹג
זִכְרִי ׀ גִּבּוֹר אֶפְרַיִם אֶת־מַעֲשֵׂיָהוּ בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־
עַזְרִיקָם נְגִיד הַבָּיִת וְאֶת־אֶלְקָנָה מִשְׁנֵה הַמֶּלֶךְ׃
8 וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲחֵיהֶם מָאתַיִם אֶלֶף נָשִׁים בָּנִים
וּבָנוֹת וְגַם־שָׁלָל רָב בָּזְזוּ מֵהֶם וַיָּבִיאוּ אֶת־הַשָּׁלָל
9 לְשֹׁמְרוֹן׃ וְשָׁם הָיָה נָבִיא לַיהוָה עֹדֵד שְׁמוֹ וַיֵּצֵא לִפְנֵי
הַצָּבָא הַבָּא לְשֹׁמְרוֹן וַיֹּאמֶר לָהֶם הִנֵּה בַּחֲמַת יְהוָה
אֱלֹהֵי־אֲבוֹתֵיכֶם עַל־יְהוּדָה נְתָנָם בְּיֶדְכֶם וַתַּהַרְגוּ־בָם
י בְּזַעַף עַד לַשָּׁמַיִם הִגִּיעַ׃ וְעַתָּה בְּנֵי־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם
אַתֶּם אֹמְרִים לִכְבֹּשׁ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת לָכֶם
הֲלֹא רַק־אַתֶּם עִמָּכֶם אֲשָׁמוֹת לַיהוָה
11 אֱלֹהֵיכֶם׃ וְעַתָּה שְׁמָעוּנִי וְהָשִׁיבוּ הַשִּׁבְיָה
אֲשֶׁר שְׁבִיתֶם מֵאֲחֵיכֶם כִּי חֲרוֹן אַף־יְהוָה
עֲלֵיכֶם׃
12 וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים מֵרָאשֵׁי בְנֵי־אֶפְרַיִם עֲזַרְיָהוּ בֶן־יְהוֹחָנָן
בֶּרֶכְיָהוּ בֶן־מְשִׁלֵּמוֹת וִיחִזְקִיָּהוּ בֶּן־שַׁלֻּם וַעֲמָשָׂא בֶּן־
חדלי

v. 9. a) *Deniqúe* beate *obiit Iothamus*, & cubuit cum *patribus suis*, c. 21, 1. b) c. 26, 23. 1 Reg. 2, 10.

CAP. XXVIII, v. 1. c) Vide 2 Reg. 16, 1. 2. Achazus, degener Iothami filius, c. 27, 9. I. *idololatriam* regum Israelis imitatur, v. 1 -- 4. quamobrem II. *vincitur* a regibus Syrorum & Israelitarum, v. 5 -- 8. qui tamen III. prophetæ suasu, captiuos Iudæ reddunt, v. 9 -- 15. IV. *Auxilium* petit ab Assyriorum rege, v. 16. nec eo[?] secius ab *Idumæis* & *Philistæis* male mulctatur, v. 17 -- 19. & V. *Assyriorum rex* ei est oneri, v. 20. 21. Tamen VI. in impietate perseuerans, tandem *moritur*, & Hiskiam successorem relinquit, v. 22 -- 27.

v. 2. d) *Ambulauit enim in viis regum Israelis*, eorumque prauos ritus & mores imitatus est, c. 21, 6. 2 Reg. 17, 7. seqq. vnde etiam grauissime per eos puniebatur, v. 5. seqq. *quin etiam fusilia* s. statuas conflatiles, c. 34, 3. 4. *fecit Baalibus*, Iud. 2, 11. 2 Reg. 16, 3. contra Exod. 20, 3.

v. 3. e) *Idem etiam suffiuit*, c. 25, 14. c. 26, 16. *in valle Ben-Hinnom*, c. 33, 6. Ios. 15, 8. Ier. 7, 31. & not. Esa. 66, 24. *etiam filios suos combussit igne*, Iud. 15, 5. Ezech. 5, 2. c. 16, 20. 21. & not. Hos. 13, 2. *sec. abominandos ritus gentium* Canaanæarum, c. 33, 2. coll. Ier. 7, 31. *quas eiecerat Deus coram Israelitis*. cf. Leu. 18, 21. 24. seqq. c. 20, 2 -- 5. Num. 33, 52.

v. 4. f) *insuper sacrificauit & suffiuit in excelsis*, v. 25. Leu. 26, 30. 2 Reg. 16, 4.

v. 7. g) auctoritate *secundum a rege*, 1 Sam. 23, 17. Esth. 10, 3.

CAP. XXVIII. v. 1. עשה הישר בעיני יהוה אלהיו sic addita voce אלהיו etiam in accentibus variant 2. 3. & sic fu. 5. Sed & 1. אלהיו adiecit. Sic Syr. *coram Domino Deo suo*. v. 3. כתעבות per *Paschta* 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. v. 4. ויזבח ita ב per *Pat.* 1. 3. At *Mas. Erff.* loco eius ex alio libro habet וזבח cum adiecta epicrisi וכן recte! v. 5. Prius ביד per *Mun.* 2. 3. 5 -- 9. 11. 12. 14. 15. 17. 20. 2[?]. 23. 24. At proxime subsequens מלך per *Makk.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ויכו־בו sic per *Rbbia* 2. 3. item 1. sed hic, præuio *Mun. milel*. At ויכו בו 6. 9. 20. v. 6. *Spatium* præmitt. 2. 3. 5 -- 12. 19. 20. 21. 23. v. 9. Cum præuio *spatio* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 20. 21. 22. 23. הָיָה cum adiecto *Psik* 12. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* præter *Ind. Bas.* f. 61. b. נביא per *Merca* 7. 8. 10. 11. 12. 14 - 18. 21. 22. 24. præter *Mas. impr.* Gen. 30, 16. & Ex. 6, 6. עד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5.

13 חֲדְלָי עַל־הַבָּאִים מִן־הַצָּבָא׃ וַיֹּאמְרוּ לָהֶם לֹא־תָבִיאוּ
אֶת־הַשִּׁבְיָה הֵנָּה כִּי לְאַשְׁמַת יְהוָה עָלֵינוּ אַתֶּם אֹמְרִים
לְהֹסִיף עַל־חַטֹּאתֵנוּ וְעַל־אַשְׁמָתֵנוּ כִּי־רַבָּה אַשְׁמָה
14 לָנוּ וַחֲרוֹן אָף עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲזֹב הֶחָלוּץ אֶת־ קמץ בלא אס"ף
טו הַשִּׁבְיָה וְאֶת־הַבִּזָּה לִפְנֵי הַשָּׂרִים וְכָל־הַקָּהָל׃ וַיָּקֻמוּ
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשִּׁבְיָה וְכָל־
מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן־הַשָּׁלָל וַיַּלְבִּשֻׁם וַיַּנְעִלוּם
וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֻכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל־
כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר־הַתְּמָרִים אֵצֶל אֲחֵיהֶם
וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן׃
16 בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז עַל־מַלְכֵי אַשּׁוּר לַעְזֹר
17 לוֹ׃ וְעוֹד אֲדוֹמִים בָּאוּ וַיַּכּוּ בִיהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ־שֶׁבִי׃
18 וּפְלִשְׁתִּים פָּשְׁטוּ בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וְהַנֶּגֶב לִיהוּדָה
וַיִּלְכְּדוּ אֶת־בֵּית־שֶׁמֶשׁ וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־הַגְּדֵרוֹת
וְאֶת־שׂוֹכוֹ וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־תִּמְנָה וּבְנוֹתֶיהָ
19 וְאֶת־גִּמְזוֹ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ כִּי־הִכְנִיעַ
יְהוָה אֶת־יְהוּדָה בַּעֲבוּר אָחָז מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כִּי הִפְרִיעַ
כ בִּיהוּדָה וּמָעוֹל מַעַל בַּיהוָה׃ וַיָּבֹא עָלָיו תִּלְגַּת
פִּלְנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּצַר לוֹ וְלֹא חֲזָקוֹ׃
21 כִּי־חָלַק אָחָז אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים
22 וַיִּתֵּן לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר וְלֹא לְעֶזְרָה לוֹ׃ וּבְעֵת הָצֵר לוֹ וַיּוֹסֶף
23 לִמְעוֹל בַּיהוָה הוּא הַמֶּלֶךְ אָחָז׃ וַיִּזְבַּח לֵאלֹהֵי דַרְמֶשֶׂק
הַמַּכִּים בּוֹ וַיֹּאמֶר כִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי־אֲרָם הֵם מַעְזְרִים
אוֹתָם לָהֶם אֲזַבֵּחַ וְיַעְזְרוּנִי וְהֵם הָיוּ־לוֹ לְהַכְשִׁילוֹ וּלְכָל־
24 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֶּאֱסֹף אָחָז אֶת־כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיְקַצֵּץ
אֶת־כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר אֶת־דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה
כה וַיַּעַשׂ לוֹ מִזְבְּחוֹת בְּכָל־פִּנָּה בִּירוּשָׁלִָם׃ וּבְכָל־עִיר
וָעִיר לִיהוּדָה עָשָׂה בָמוֹת לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
ויכעס

a) contra venientes ab exercitu, prædam, triumphi instar, intra mœnia Samariæ illaturos, v. 9.

v. 13. *b)* non introducetis *captiuam turbam*, v. 5. 11. *huc* v. 8. *nam ad reatum* coram *Iehoua super nos* augendum *vos* id *dicitis* & in animo habetis, v. 10. *vt* quasi cumulum *addatis* ad peccata nostra & reatum: *nam sat magnus reatus nobis* est, & *æstus iræ* Dei v. 11. c. 24, 18. Num. 18, 5. super Israelem.

v. 14. *c) Reliquit igitur* his auditis, s. dimisit *armatus* exercitus Ios. 6, 9. 13. 1 Par. 12, 23. *captiuos*, v. 11. 13. & *prædam*, v. 8. c. 14, 14. *coram principibus*, v. 12. & *tota multitudine* plebis.

v. 15. *d) qui nominatim* ad hoc negotium *designati sunt*, c. 31, 19. Ezr. 8, 20. & *sumserunt* s. adprehenderunt *captiuos*, v. 11. 13. Iud. 19, 4. *omnesque nuditates* s. nudos *eorum* (1) coll. Gen. 3, 7. Ezech. 16, 7. *induerunt ex præda*, v. 8. Zach. 3, 5. *vestiuerunt*, inquam, *eos* & *calceis induerunt*. Hiph. (1) cf. Kal Ezech. 16, 10. & *cibum potumque eis præbuerunt*, 1 Sam. 30, 11. Prou. 25, 21. & *vnxerunt eos*, 2 Sam. 14, 2. Ruth. 3, 3. & *deduxerunt eos*, c. 32, 22. Ps. 31, 4. *asinis* impositos, 1 Par. 12, 40. Luc. 10, 34. *omnes nimirum imbecillos*, Vulg. *quicumque ambulare non poterant*, & *erant imbecillo corpore*, Esa. 5, 26. c. 40, 30. & *deduxerunt eos*, c. 25, 12. Esa. 14, 2. *Ierichuntem*, *vrbem palmarum*, coll. not. Deut. 34, 3. *ad fratres* s. contribules *ipsorum*, v. 8. 1 Sam. 5, 2. & sic *redierunt Samariam*, c. 25, 24.

v. 16. *e)* 2 Reg. 15, 29. c. 16, 7. coll. Esa. 7, 20.

v. 17. *f)* c. 20, 1. 10. coll. Ps. 137, 7. Obad. v. 1. seqq. & not. Am. 1, 11. & *stragem ediderunt* s. multos percusserunt *in Iuda*, v. 5. Esth. 9, 15. & *captiuitatem*, i. e. captiuos *abduxerunt*, v. 5. 8. Num. 21, 1. Ps. 68, 19.

v. 13. רַבָּה אשמה־ ita 1. 2. v. 14. Cum præuio *spatio* 1. 2. 5 -- 10. 12. 19 -- 23. v. 15. בחמורים *plene* 1. sec. *Mas.* r. & *Erff.* ירחו *Resch* per *Chirek* 2. item 3. & in marg. 6. 9. sed hi quidem *plene* cum *Iod.* v. 18. Post תמנה pro ובנותיה habent ואת־בְּנוֹתֶיהָ 7. 8. 10 -- 19. 21. 23. 24. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 36, 6. Nostram lectionem confirmauit editor Codicis 22. adiecta nota: כצ"ל שבן נמכר *sic oportet esse sec. Masoram.* גִּמְזוֹ per *Pat.* 1. quomodo Vulg. ac LXX. *Gamzo.* v. 19. בעבור אחז מלך ita 1. 3. v. 20. תלגת *Gimel* sine *Dag.* recte 7. 8. 15. 22. Alii cum illo. Per *Makk.* 22. מלך per *Makk.* & *Meth.* 6. 9. 12. 17. 18. 24. & *Ber.* ויצר *Tsade* per *Segol* tu. 5. & sic in marg. 6. 9. v. 23. ויזבח per *Grasshaim* 3. 5. & per *Kadma* 1.

26 וַיַּכְעֵס אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו׃ וְיֶתֶר דְּבָרָיו וְכָל־דְּרָכָיו
הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי
27 יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב אָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בָעִיר
בִּירוּשָׁלִַם כִּי לֹא הֱבִיאֻהוּ לְקִבְרֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ
יְחִזְקִיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃
CAP. XXIX. כט יְחִזְקִיָּהוּ מָלַךְ בֶּן־
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם
2 וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִיָּה בַּת־זְכַרְיָהוּ׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
3 כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה דָּוִיד אָבִיו׃ הוּא בַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה
לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן פָּתַח אֶת־דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה
4 וַיְחַזְּקֵם׃ וַיָּבֵא אֶת־הַכֹּהֲנִים וְאֶת־הַלְוִיִּם וַיַּאַסְפֵם
ח לִרְחוֹב הַמִּזְרָח׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמָעוּנִי הַלְוִיִּם
עַתָּה הִתְקַדְּשׁוּ וְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי
6 אֲבֹתֵיכֶם וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנִּדָּה מִן־הַקֹּדֶשׁ׃ כִּי־מָעֲלוּ
אֲבֹתֵינוּ וְעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֵינוּ וַיַּעַזְבֻהוּ וַיַּסֵּבּוּ
7 פְנֵיהֶם מִמִּשְׁכַּן יְהוָה וַיִּתְּנוּ־עֹרֶף׃ גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת
הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת־הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעֹלָה
8 לֹא־הֶעֱלוּ בַקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי קֶצֶף יְהוָה עַל־
לזעוה קרי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם וַיִּתְּנֵם לְזַוֲעָה לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כַּאֲשֶׁר
9 אַתֶּם רֹאִים בְּעֵינֵיכֶם׃ וְהִנֵּה נָפְלוּ אֲבוֹתֵינוּ בֶּחָרֶב
9 וּבָנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְנָשֵׁינוּ בַּשְּׁבִי עַל־זֹאת׃ עַתָּה עִם־לְבָבִי
לִכְרוֹת בְּרִית לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב מִמֶּנּוּ חֲרוֹן
מלרע 11 אַפּוֹ׃ בָּנַי עַתָּה אַל־תִּשָּׁלוּ כִּי־בָכֶם בָּחַר יְהוָה
לַעֲמֹד לְפָנָיו לְשָׁרְתוֹ וְלִהְיוֹת לוֹ מְשָׁרְתִים וּמַקְטִרִים׃
12 וַיָּקֻמוּ הַלְוִיִּם מַחַת בֶּן־עֲמָשַׂי וְיוֹאֵל בֶּן־עֲזַרְיָהוּ מִן־בְּנֵי
הַקְּהָתִי וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי קִישׁ בֶּן־עַבְדִּי וַעֲזַרְיָהוּ בֶּן־
יְהַלֶּלְאֵל וּמִן־הַגֵּרְשֻׁנִּי יוֹאָח בֶּן־זִמָּה וְעֵדֶן בֶּן־יוֹאָח׃
ויעיאל קרי 13 וּמִן־בְּנֵי אֱלִיצָפָן שִׁמְרִי וִיעוּאֵל וּמִן־בְּנֵי אָסָף זְכַרְיָהוּ
יחיאל קרי 14 וּמַתַּנְיָהוּ׃ וּמִן־בְּנֵי הֵימָן יְחוּאֵל וְשִׁמְעִי
וּמִן

a) atque ita ad iram prouocauit Iehouam, qui plura tamen misericordiæ & gratiæ signa per Iesaiam ei dederat, Esa. 7, 13. cf. 1 Reg. 22, 54.

v. 26. *b)* c. 26, 22. coll. 1 Reg. 11, 41. *c)* cf. c. 27, 7. *d)* c. 16, 11. c. 27, 7.

CAP. XXIX, v. 1. *e) Iechizkias* v. 20. c. 28, 27. s. *Chizkias,* v. 18. 27. *regnum adgressus est natus* 25. *annos*, a patre, admodum iuuene, procreatus, & eo adhuc vnum vel alterum annum superstite regno admotus. Vide notas vberiores. Hoc capite I. *Hiskias*, rex religiosus, *templum Dei* aperit & purgat, totumque *cultum eius*, conuocatis Sacerdotibus & Leuitis, instaurat, v. 1 -- 19. II. *sacra solemnia* facit, v. 20 -- 36.

v. 2. *f)* c. 27, 2. *g)* c. 28, 1. c. 34, 2.

v. 3. *h) aperuit ianuas domus Domini*, ab impio patre nefarie clausas, v. 7. c. 28, 24. *& firmauit s. instaurauit eas*, c. 11, 12. c. 26, 9. superinductis laminis aureis, coll. 2 Reg. 18, 16.

v. 4. *i) Tum adduxit Sacerdotes & Leuitas,* ceu ordinarios sacrorum in V. T. ministros, coll. Exod. 28, 1. seqq. Leu. 8, 1. seqq. Num. 3, 5. seqq. *& congregauit eos ad aream orientis*, i. e. quæ erat ante portam templi orientalem. cf. Ezr. 10, 9. Neh. 3, 29.

v. 5. *k) nunc* ante omnia *sanctificate* & purificate *vos*, v. 15. c. 30, 15. Gen. 35, 2. cet. *& tum sanctificate* etiam etc. v. 17. 19. *& eiicite*, auferte *immunditiem* & sordes idololatricas ei illatas, coll. Leu. 12, 2. 5. c. 15, 19. Ezech. 36, 17. & 2 Reg. 16, 10. seqq. Ezech. 8, 3. Dan. 9, 27.

v. 6. *l) Peccarunt enim maiores nostri*, v. 19. c. 28, 19. 22. *m) & auerterunt faciem suam ab habitaculo Iehouæ*, s. Templo, c. 24, 18. *& præbuerunt* vel obuerterunt ei *ceruicem*, auersi ab illo, coll. Ios. 7, 8. 12. Ier. 2, 27. c. 18, 17. Ezech. 8, 16. Neh. 9, 29.

---

v. 27. הביאהו defect. per *Kibbuts* 6. 9. 20. 21. *Kadma* minus commode ˋ 2. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber.* 15. 20. 22. 24. & sic fe. 5. secund. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* 1. 2. 6. 9. 20. ויכבו *Iod* per *Kam.* sine sequ. *Dag.* 1. 3. contra *Mas. impr.* h. l. & ˀ Iud. 18, 23. v. 11. תשלו *milel* 1. 2. 3. & sic fu. 5. 9. 20. מררי per *Sakephk.* 5. 21. 22. v. 14. ומן־בני הימן יחואל ita 6 – 14. 19. 20.

CAP. XXIX, v. 5. וקדשו per ... אבתיכם sic *defect.* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. v. 6. בעיני־יהוה ita v. 12. הקהתי *Kuph* per *Chatephkam.* 1. 2. 6. v. 13. אליצפן per *Meth.* loco *Mun.* 1. 17. 18. & *Ber.*

טו וּמִן־בְּנֵי יְדוּתוּן שְׁמַעְיָה וְעֻזִּיאֵל׃ וַיַּאַסְפוּ אֶת־אֲחֵיהֶם
וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבֹאוּ כְמִצְוַת־הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי יְהוָה לְטַהֵר בֵּית
16 יְהוָה׃ וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים לִפְנִימָה בֵית־יְהוָה לְטַהֵר
וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל־הַטֻּמְאָה אֲשֶׁר מָצְאוּ בְּהֵיכַל יְהוָה
לַחֲצַר בֵּית יְהוָה וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל־קִדְרוֹן
17 חוּצָה׃ וַיָּחֵלּוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְקַדֵּשׁ וּבְיוֹם
שְׁמוֹנָה לַחֹדֶשׁ בָּאוּ לְאוּלָם יְהוָה וַיְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית־
יְהוָה לְיָמִים שְׁמוֹנָה וּבְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
18 כִּלּוּ׃ וַיָּבוֹאוּ פְנִימָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ
וַיֹּאמְרוּ טִהַרְנוּ אֶת־כָּל־בֵּית יְהוָה וְאֶת־מִזְבַּח הָעוֹלָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־שֻׁלְחַן הַמַּעֲרֶכֶת וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו׃
19 וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אָחָז בְּמַלְכוּתוֹ
בְּמַעֲלוֹ הֵכַנּוּ וְהִקְדָּשְׁנוּ וְהִנָּם לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה׃
כ וַיַּשְׁכֵּם יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסֹף אֵת שָׂרֵי
21 הָעִיר וַיַּעַל בֵּית יְהוָה׃ וַיָּבִיאוּ פָרִים־שִׁבְעָה וְאֵילִים
שִׁבְעָה וּכְבָשִׂים שִׁבְעָה וּצְפִירֵי עִזִּים שִׁבְעָה לְחַטָּאת
עַל־הַמַּמְלָכָה וְעַל־הַמִּקְדָּשׁ וְעַל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לִבְנֵי
22 אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים לְהַעֲלוֹת עַל־מִזְבַּח יְהוָה׃ וַיִּשְׁחֲטוּ
הַבָּקָר וַיְקַבְּלוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּ הַמִּזְבֵּחָה
וַיִּשְׁחֲטוּ הָאֵלִים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה וַיִּשְׁחֲטוּ הַכְּבָשִׂים
23 וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה׃ וַיַּגִּישׁוּ אֶת־שְׂעִירֵי הַחַטָּאת
24 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַקָּהָל וַיִּסְמְכוּ יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם׃ וַיִּשְׁחָטוּם
הַכֹּהֲנִים וַיְחַטְּאוּ אֶת־דָּמָם הַמִּזְבֵּחָה לְכַפֵּר עַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל כִּי לְכָל־יִשְׂרָאֵל אָמַר הַמֶּלֶךְ הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת׃
כה וַיַּעֲמֵד אֶת־הַלְוִיִּם בֵּית יְהוָה בִּמְצִלְתַּיִם בִּנְבָלִים
וּבְכִנֹּרוֹת בְּמִצְוַת דָּוִיד וְגָד חֹזֵה־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא
26 כִּי בְיַד־יְהוָה הַמִּצְוָה בְּיַד־נְבִיאָיו׃ וַיַּעַמְדוּ
27 הַלְוִיִּם בִּכְלֵי דָוִיד וְהַכֹּהֲנִים בַּחֲצֹצְרוֹת׃ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ
לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה לְהַמִּזְבֵּחַ וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל
שִׁיר

a) & ex posteris *Ieduthunis*, c. 35, 15. Ps. 77, 1.

v. 15. b) *Et congregarunt*, v. 4. *fratres suos* s. cognatos, v. 34. c. 5, 12. *& purificarunt* s. *sanctificarunt sese*, v. 5. c. 30, 15. *ac conuenerunt sec. mandatum regis*, v. 25. c. 3, 10. 16. *ex verbis* & sec. legem *Domini*, c. 30, 12. *ad repurgandam domum Iehouæ*, v. 16--18. Neh. 12, 30.

v. 16. c) Et Sacerdotes quidem intrarunt *in interiora domus Domini*, in ædem nimir. anteriorem, quo Leuitis venire non licebat, v. 18. Ezech. 41, 3.

v. 17. d) *Inceperunt autem*, Iud. 20, 31. *primo* sc. die, Gen. 1, 5. c. 8, 5. *mensis primi*, v. 3. *sanctificare*, v. 5. & die octauo ingressi sunt *in porticum* s. vestibulum *Domini*, v. 7.

v. 18. e) Tum venerunt *intro*, v. 16. ad regem.

v. 19. f) Omniaque vasa, *quæ amouit* s. *amouerat* Achaz, c. 11, 14. 1 Par. 28, 9. *in regno suo*, 1 Par. 11, 10. *postquam præuaricatus est*, v. 6. c. 8, 22. *reparauimus*, 1 Par. 29, 16. *& consecrauimus*, c. 7, 20. *& ecce* exposita s. parata *sunt* omnia *coram Altari Iehouæ*. v. 18. 21.

v. 20. g) *Mane itaque surrexit* Hiskias, Gen. 20, 8. c. 28, 18. alacritate sua aliis exemplum præbiturus.

v. 21. h) Et adduxerunt *iuuencos septem, & arietes septem*, 1 Par. 15, 26. *& agnos septem*, Leu. 23, 18. *& hircos caprarum* Dan. 8, 5. 21. Ezr. 6, 17. *septem, in sacrificium pro peccato*, Leu. 4, 14. Ezr. 8, 35. *pro regno, & pro sanctuario*, & pro Iuda: iussitque rex sacerdotes, *vt ista offerrent super altari Iehouæ*, v. 29.

v. 24. i) *& ad expiationem peccatorum sanguinem eorum sparserunt ad altare*, v. 21. Leu. 8, 15.

---

v. 15. ויבאו כְּמִצְוַת ita 2. 3. Pro כמצות, habent במצות per *Beth* 2. 23. & in marg. 6. 9. v. 16. לפנימה בית sic 3. 6. 9. 10. 20. v. 18. את־־מזבח sine præfixo *Vau* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 19. והקדשנו *Daleth* per *Pat.* 24. secund. *Ind. Bas.* f. 61. 2. v. 21. פרים per *Mun.* 1. 2. 3. & sic fu. 5. ואילם sic defect. poscit *Mas. impr.* Gen. 32, 14. At ואלים scribunt 7. 8. 15. 22. 23. v. 22. וישחטו per *Mun.* 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 25. חזה per *Sægol* 1. 2. 6. 9. 20.

שִׁיר־יְהוָה וְהַחֲצֹצְרוֹת וְעַל־יְדֵי כְּלֵי דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃
וְכָל־הַקָּהָל מִשְׁתַּחֲוִים וְהַשִּׁיר מְשׁוֹרֵר וְהַחֲצֹצְרוֹת 28
מַחְצְצְרִים הַכֹּל עַד לִכְלוֹת הָעֹלָה׃ וּכְכַלּוֹת 29 יתיר צ׳
לְהַעֲלוֹת כָּרְעוּ הַמֶּלֶךְ וְכָל־הַנִּמְצְאִים אִתּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ׃
וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לַלְוִיִּם לְהַלֵּל לַיהוָה ל
בְּדִבְרֵי דָוִיד וְאָסָף הַחֹזֶה וַיְהַלְלוּ עַד־לְשִׂמְחָה וַיִּקְּדוּ
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ׃ וַיַּעַן יְחִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר 31
עַתָּה מִלֵּאתֶם יֶדְכֶם לַיהוָה גֹּשׁוּ וְהָבִיאוּ זְבָחִים
וְתוֹדוֹת לְבֵית יְהוָה וַיָּבִיאוּ הַקָּהָל זְבָחִים וְתוֹדוֹת וְכָל־
נְדִיב לֵב עֹלוֹת׃ וַיְהִי מִסְפַּר הָעֹלָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ 32
הַקָּהָל בָּקָר שִׁבְעִים אֵילִים מֵאָה כְּבָשִׂים מָאתָיִם
לְעֹלָה לַיהוָה כָּל־אֵלֶּה׃ וְהַקֳּדָשִׁים בָּקָר שֵׁשׁ 33
מֵאוֹת וְצֹאן שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים׃ רַק הַכֹּהֲנִים הָיוּ לִמְעָט 34 קמץ בז״ק
וְלֹא יָכְלוּ לְהַפְשִׁיט אֶת־כָּל־הָעֹלוֹת וַיְחַזְּקוּם אֲחֵיהֶם
הַלְוִיִּם עַד־כְּלוֹת הַמְּלָאכָה וְעַד־יִתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים כִּי
הַלְוִיִּם יִשְׁרֵי לֵבָב לְהִתְקַדֵּשׁ מֵהַכֹּהֲנִים׃ וְגַם־עֹלָה לה
לָרֹב בְּחֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים וּבַנְּסָכִים לָעֹלָה וַתִּכּוֹן עֲבוֹדַת
בֵּית־יְהוָה׃ וַיִּשְׂמַח יְחִזְקִיָּהוּ וְכָל־הָעָם עַל הַהֵכִין 36
הָאֱלֹהִים לָעָם כִּי בְּפִתְאֹם הָיָה הַדָּבָר׃

CAP. XXX. ל
וַיִּשְׁלַח יְחִזְקִיָּהוּ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וְגַם־אִגְּרוֹת כָּתַב
עַל־אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה לָבוֹא לְבֵית־יְהוָה בִּירוּשָׁלָםִ
לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּוָּעַץ 2
הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו וְכָל־הַקָּהָל בִּירוּשָׁלָםִ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח
בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי׃ כִּי לֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂתוֹ בָּעֵת הַהִיא כִּי 3
הַכֹּהֲנִים לֹא־הִתְקַדְּשׁוּ לְמַדַּי וְהָעָם לֹא־נֶאֶסְפוּ
לִירוּשָׁלָםִ׃ וַיִּישַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ 4
וּבְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל׃ וַיַּעֲמִידוּ דָבָר לְהַעֲבִיר ה
קוֹל בְּכָל־יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר־שֶׁבַע וְעַד־דָּן לָבוֹא
לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָםִ כִּי
לֹא

a) quumque cœpit holocaustum, incepit etiam *cantus Iehouæ*, a Iehoua, & in eius laudem ordinatus, *cum tubis*. 1 Par. 16, 42. c. 25, 7. *idque opera* instrumentorum Davidis, v. 26. coll. not. Ier. 18, 21. Ps. 63, 11. Ezr. 3, 10.

v. 28. b) *Totus vero cœtus adorabant* Dominum, v. 29. 30. c. 20, 18. & *cantus*, v. 27. *cantabat* s. *sonabat*, Zeph. 2, 14. & *tubæ clangebant*, c. 5, 12. c. 23, 13. *omnia* hæc facta sunt, vel *omnes* ita faciebant, *donec consummatum esset holocaustum*, v. 29. c. 36, 22.

v. 30. c) *Porro iussit* - - - vt laudarent Iehouam *verbis Dauidis*, i. e. decantato aliquo psalmo Dauidis, coll. c. 5, 13. c. 7, 3. 1 Par. 16, 8. c. 23, 27. & *Asaphi videntis* s. prophetæ, c. 35, 15. Neh. 12, 46. 1 Par. 25, 1. *Laudarunt ergo* Deum *vsque ad hilaritatem*, 1 Par. 15, 16. & deinde *flexerunt ceruicem*, Gen. 43, 28. & proni *adorarunt*, v. 29. Neh. 8, 6.

v. 31. d) *Praterea respondit*, vel sec. Vulg. *hæc addidit* Hiskias & dixit: *nunc* quidem vos, o sacerdotes, *impleuistis manus vestras Iehouæ*, &, velut de nouo consecrati, officio vestro fungi cœpistis. cf. Exod. 28, 41. Leu. 7, 37. Ezech. 43, 26. & Exod. 29, 1. seqq. *accedite* vero etiam, reliqui Israelitæ, Ios. 3, 9. & *adducite victimas salutares*, Leu. 3, 1. c. 7, 14. 15. c. 17, 8. & *victimas laudis*, Leu. 7, 12. Ps. 96, 13. --- & *quisquis sponte sua voluit*, Exod. 35, 5. *holocausta voluntaria* Leu. 7, 16.

CAP. XXX, v. 1. f) Hiskias I. *Pascha* secundo mense celebrandum indicit, v. 1 -- 4. etiam per vrbes Israelis, v. 5 - 9. idque II. maximo concursu *celebratur*, v. 10 -- 22. & III. *septem alii festi dies* lætitiæ caussa adduntur, v. 23 -- 27.

v. 27. כלי דויד מלך־ ita 2. 3. 7. 8. 10. 13. 19. & sic fe. 5. v. 29. הנמצאים Tsade per *Kamets* 1. 6. 9. [120.] & [ʼ] sic fe. 5. v. 31. עתה per *Paschta* 1. 3. 5. 10. 13. 14. 15. 19. v. 34. ועד per *Mun.* 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. & sic fe. 5. Pro מהכהנים habet מן־הכהנים 2. & sic fe. 5. v. 35. ובנסכים Præfixum *Beth* per *Chirek* sine sequ. *Dag.* 1. 3. & sic fe. 5.

CAP. XXX, v. 1. Cum præuio *spatio* 1. 2. 3. 5 -- 12. 20 -- 23. v. 2. Itidem cum præuio *spatio* 7. 8. 22. 23. etc. Alii sine illo. Sic & v. 4. 6. v. 3. כי לא־ ita 6. 9. 20. vtrumque per *Makk.* & sequens יכלו per *Merca* 3. - At לא per *Merca* 1. & sic fe. 5. [5] Sed *Darga* confirmat *Mas. impr.* Ex. 21, 35. Pro בעת ההיא habent ביום ההוא in marg. 6. 9. v. 5. דבר per *Sakeph.* 2. 8. 17. 18. & *Ber.*

6 לֹא לָרֹב עָשׂוּ כַּכָּתוּב׃ וַיֵּלְכוּ
הָרָצִים בָּאִגְּרוֹת מִיַּד הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
וּכְמִצְוַת הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּבוּ אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶל־הַפְּלֵיטָה
7 הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִכַּף מַלְכֵי אַשּׁוּר׃ וְאַל־תִּהְיוּ
כַּאֲבוֹתֵיכֶם וְכַאֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵי
8 אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּתְּנֵם לְשַׁמָּה כַּאֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים׃ עַתָּה
אַל־תַּקְשׁוּ עָרְפְּכֶם כַּאֲבוֹתֵיכֶם תְּנוּ־יָד לַיהוָה וּבֹאוּ
לְמִקְדָּשׁוֹ אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ לְעוֹלָם וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה
9 אֱלֹהֵיכֶם וְיָשֹׁב מִכֶּם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ כִּי בְשׁוּבְכֶם עַל־יְהוָה
אֲחֵיכֶם וּבְנֵיכֶם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שׁוֹבֵיהֶם וְלָשׁוּב לָאָרֶץ
הַזֹּאת כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא־יָסִיר פָּנִים
י מִכֶּם אִם־תָּשׁוּבוּ אֵלָיו׃ וַיִּהְיוּ הָרָצִים
עֹבְרִים מֵעִיר ׀ לָעִיר בְּאֶרֶץ־אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְעַד־זְבֻלוּן
11 וַיִּהְיוּ מַשְׂחִיקִים עֲלֵיהֶם וּמַלְעִגִים בָּם׃ אַךְ אֲנָשִׁים
12 מֵאָשֵׁר וּמְנַשֶּׁה וּמִזְּבֻלוּן נִכְנְעוּ וַיָּבֹאוּ לִירוּשָׁלִָם׃ גַּם
בִּיהוּדָה הָיְתָה יַד הָאֱלֹהִים לָתֵת לָהֶם לֵב אֶחָד לַעֲשׂוֹת
13 מִצְוַת הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים בִּדְבַר יְהוָה׃ וַיֵּאָסְפוּ יְרוּשָׁלִַם
עַם־רָב לַעֲשׂוֹת אֶת־חַג הַמַּצּוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי קָהָל
14 לָרֹב מְאֹד׃ וַיָּקֻמוּ וַיָּסִירוּ אֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם
וְאֵת כָּל־הַמְקַטְּרוֹת הֵסִירוּ וַיַּשְׁלִיכוּ לְנַחַל קִדְרוֹן׃
טו וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וְהַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם נִכְלְמוּ וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבִיאוּ עֹלוֹת בֵּית יְהוָה׃
16 וַיַּעַמְדוּ עַל־עָמְדָם כְּמִשְׁפָּטָם כְּתוֹרַת מֹשֶׁה
אִישׁ־הָאֱלֹהִים הַכֹּהֲנִים זֹרְקִים אֶת־הַדָּם מִיַּד הַלְוִיִּם׃
17 כִּי־רַבַּת בַּקָּהָל אֲשֶׁר לֹא־הִתְקַדָּשׁוּ וְהַלְוִיִּם עַל־שְׁחִיטַת
18 הַפְּסָחִים לְכֹל לֹא טָהוֹר לְהַקְדִּישׁ לַיהוָה׃ כִּי
מַרְבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן לֹא
הִטֶּהָרוּ כִּי־אָכְלוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּלֹא כַכָּתוּב כִּי הִתְפַּלֵּל

a) *non enim sec. maximam partem*, s. plerique Israelitarum, *fecerant* huc vsque a tempore, schismatis, vel pascha *celebrauerant sec. præscriptum* divinum. v. 18.
v. 6. b) *vt ille* sua gratia & clementia *se conuertat*, Zach. 1, 3. Mal. 3, 7. *ad euasionem*, c. 20, 24. *relictam vobis*, Exod. 10, 5. Neh. 1, 2. *e manu regum Assyriæ*; *Phulis* nimir. 2 Reg. 15, 19. & *Tiglath-Pilneseris*, 1 Par. 5, 26.
v. 7. c) *quapropter exposuit eos stupori s. stupendæ vastationi*, Esa. 42, 24. *sicut vos* ipsi *videtis*. c. 29, 8.
v. 8. d) *Iam vero*, *ne obduretis ceruicem vestram*, 2 Reg. 17, 14. Neh. 9, 16. 17. *sicut maiores vestri*: *date manum Iehouæ*, eique vos submittite, 1 Par. 29, 24. Ier. 50, 15. & opem eius implorate, Thren. 5, 6. ac fidem ipsi promittite, coll. 2 Reg. 10, 15. Ezr. 10, 19. & *venite ad sanctuarium eius*, v. 1. c. 26, 18. *quod consecrauit in perpetuum*, c. 36, 14. 1 Par. 18, 11. & *colite Iehouam Deum vestrum*, c. 35, 3. Ps. 2, 11. *vt auertatur a vobis furor iræ ipsius*, c. 29, 10.
v. 10. e) *irridebant eos*. Hiph. (1) cf. Kal similiter constructum, Iob. 30, 1. Ps. 52, 8. & *subsannabant eos*, Iob. 21, 3. Neh. 3, 33. cf. ad rem 2 Reg. 17, 13. seqq.
v. 14. f) *altaria, quæ in* quibusuis *Hieros.* angulis ab Achazo dedicata, c. 28, 24. g) omnesque *aras thurarias* s. instrumenta ad suffiendum (1) cf. Particip. Ier. 44, 15. *eaque*, in cinerem redacta, *proiecerunt in torrentem Kidronis*. cf. c. 15, 16. c. 29, 16. 2 Reg. 23, 6. 12.
v. 18. h) *Multitudo enim populi*, magnaque pars ex *Ephraim & Manasse* etc.

v. 6. יהוה sic per *Paschta* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. Per *Rbhia* vero 5. 7. 8. 14. 15. 16. 23. quomodo accentus præcedens, non *Mahpach*, sed *Ithibh* erit. Reliqui male per *Sakephk*. excepto 1. qui ita: שובו אל־יהוה אלהי־ v. 7. Pro אבותיהם habent אירתיכם per *Caph* 2. 7. 8. & sic fu. 5. v. 8. אשר per *Makk*. 2. 6. 9. 20. v. 1. מעיר per *Merca* 2. 6. 9. 20. at sine *Psik* 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 11. אך per *Rbhia* 2. *Merca* 1. *Makk*. 5. נכנעו sic vna cum *Paschta* 23. at per *Sakephgad*. 24. v. 13. עם per *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 14. ויקמו per *Rbhia* 1. 2. 3. v. 15. Cum præuio *spatio* 1. 3. 5 -- 12. 19. 20. 21. 23. v. 16. כתורת per *Beth* loco *Caph* 2. 21. 22. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. כתורת משה איש ita 1. 2. & sic fu. 5. v. 18. Primum כי per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. רבת per *Tlischakt*. 1. 6. 9. 20.

יְחִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר יְהוָה הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד׃ כָּל־ 19
לְבָבוֹ הֵכִין לִדְרוֹשׁ הָאֱלֹהִים יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו וְלֹא
כְּטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶל־יְחִזְקִיָּהוּ וַיִּרְפָּא כ
אֶת־הָעָם׃
וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצְאִים בִּירוּשָׁלִַם אֶת־חַג הַמַּצּוֹת 21
שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וּמְהַלְלִים לַיהוָה יוֹם
בְּיוֹם הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים בִּכְלֵי־עֹז לַיהוָה׃ וַיְדַבֵּר יְחִזְקִיָּהוּ 22
עַל־לֵב כָּל־הַלְוִיִּם הַמַּשְׂכִּילִים שֶׂכֶל־טוֹב לַיהוָה
וַיֹּאכְלוּ אֶת־הַמּוֹעֵד שִׁבְעַת הַיָּמִים מְזַבְּחִים זִבְחֵי
שְׁלָמִים וּמִתְוַדִּים לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיִּוָּעֲצוּ כָּל־ 23
הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיַּעֲשׂוּ שִׁבְעַת יָמִים
שִׂמְחָה׃ כִּי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֵרִים לַקָּהָל אֶלֶף 24
פָּרִים וְשִׁבְעַת אֲלָפִים צֹאן וְהַשָּׂרִים הֵרִימוּ לַקָּהָל
פָּרִים אֶלֶף וְצֹאן עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וַיִּתְקַדְּשׁוּ כֹהֲנִים לָרֹב׃
וַיִּשְׂמְחוּ כָּל־קְהַל יְהוּדָה וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל־הַקָּהָל כה
הַבָּאִים מִיִּשְׂרָאֵל וְהַגֵּרִים הַבָּאִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וְהַיּוֹשְׁבִים בִּיהוּדָה׃ וַתְּהִי שִׂמְחָה גְדוֹלָה בִּירוּשָׁלִָם כִּי 26
מִימֵי שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא כָזֹאת בִּירוּשָׁלִָם׃
וַיָּקֻמוּ הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם 27
וַיִּשָּׁמַע בְּקוֹלָם וַתָּבוֹא תְפִלָּתָם לִמְעוֹן קָדְשׁוֹ לַשָּׁמָיִם׃

CAP. XXXI. לא
וּכְכַלּוֹת כָּל־זֹאת יָצְאוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצְאִים לְעָרֵי
יְהוּדָה וַיְשַׁבְּרוּ הַמַּצֵּבוֹת וַיְגַדְּעוּ הָאֲשֵׁרִים וַיְנַתְּצוּ אֶת־
הַבָּמוֹת וְאֶת־הַמִּזְבְּחֹת מִכָּל־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וּבְאֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה עַד־לְכַלֵּה וַיָּשׁוּבוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ לַאֲחֻזָּתוֹ
לְעָרֵיהֶם׃ וַיַּעֲמֵד יְחִזְקִיָּהוּ אֶת־מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים 2
וְהַלְוִיִּם עַל־מַחְלְקוֹתָם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם לְעֹלָה וְלִשְׁלָמִים לְשָׁרֵת וּלְהֹדוֹת וּלְהַלֵּל
בְּשַׁעֲרֵי מַחֲנוֹת יְהוָה׃ וּמְנָת הַמֶּלֶךְ מִן־רְכוּשׁוֹ לָעֹלוֹת 3
לְעֹלוֹת הַבֹּקֶר וְהָעֶרֶב וְהָעֹלוֹת לַשַּׁבָּתוֹת וְלֶחֳדָשִׁים
ולמועדים

a) *Iehoua*, qui *bonus est*, Pf. 25, 8. *expiabit pro iis.* Ita fubintell. אלהי *A. b. Ezra* ad Pf. 73, 15. innuente id etiam Kimchio h. l. Quomodo fequens verfus ad Hiskiam refertur. *Kimchi* tamen, LXX. Vulg. *Schm.* & alii, cum fequ. verfu hoc connectunt, interrupta per Sillukum, non fine emphafi, conftructione, h. m. *Dominus expiabit pro iis: omni nimirum, qui direxerit* etc. Conf. ad phrafin Exod. 30, 10. c. 32, 30. Pf. 78, 38. & ad *Sillukum* Leu. 17, 8. 9. Num. 31, 22. Iud. 10, 11. 12.

v. 19. b) Schm. *Omni eo nimir. qui cor fuum parauit*, c. 12, 14. Iob. 11, 13. *ad quærendum Iehouam*, c. 19, 3. *etfi non fecundum purificationem fanctitatis*, fiue *puritatem*, quam *facra Leuitica* alioquin exigebant, 1 Par. 23, 28.

v. 20. c) *Et exaudiuit Dominus Hiskiam*, c. 33, 13. *& fanauit populum*, h. e. eis ignouit, ita vt ex peccati reatu, tanquam ex morbo, conualefcerent, nec morte punirentur, coll. Leu. 15, 31. Pf. 41, 5. & 103, 3. Efa. 6, 10. Marc. 4, 12. 1 Cor. 11, 30.

v. 22. d) c. 32, 6. Gen. 34, 3. c. 50, 21. Efa. 40, 2. e) i. e. qui laudes Dei probe tenebant, & docte concinebant in honorem Iehovæ. cf. Pf. 32, 1. & 47, 8. Prou. 3, 4. f) *& comederunt* Ezr. 6, 21. *folemnitatem f. feftum*, i. e. fec. Kimch. aliosque, *victimas fefti*, coll. Pf. 118, 27. Exod. 23, 18. Efa. 29, 11. Al. *ftato illo tempore*, h. e. vt additur, *feptem diebus*.

CAP. XXXI, v. 1. g) *Quumque hæc omnia rite peregiffent*, c. 7, 1. Ezr. 9, 1. Hoc capite Hiskias I. omnem *cultum idololatricum* abolet, v. 1. II. *Veri Dei cultum* inftaurat, v. 2. 3. & III. Sacerdotibus & Levitis, vnde viuerent, *primitias ac decimas* reddi curat, v. 4 -- 21.

v. 18. בעד *Ain* per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. fic fu. 5. v. 19. האלהים ita cum *Pfik* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 22. 23. 24. fec. *Ind. Baf.* f. 61. b. Alii omittunt. כטהרת fic *Tet* per *Pat.* fequente *Chatephpat.* 3. & in marg. 6. 9. v. 21. ישראל per *Tlifchakt.* 1. הנמצאים *Tfade* per *Kam.* 6. 9. 20. בכלי *Lamed* per *Chirek* fingulariter 2. & in marg. 6. 9. Per *Makk.* 1. 2. & fic fe. 5. v. 22. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 10. 19. 20. 23. v. 23. Cum præmiffo *fpatio* 5. 6. 9. 10. 19. 20. 22. ויעשו שבעת ita 1. 2. 3. 5. שמחה cum præfixo ב 6. 9. 13. 19. 20. & fic fe. 1. v. 24. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 27. Pro לשמים (quod 22. in marg. refert) habent השמים 3. 22. CAP. XXXI, v. 1. Prius ישראל per *Merca* 7. 8. 15. 22. 23. præter *Maf. impr.* Gen. 30, 16. & Ex. 6, 6. הנמצאים *Tfade* per *Kam.* 1. 10. & in marg. 6. 9. fic fu. 5. v. 2. Cum præuio *fpatio* 1. 3. 5 -- 10. 20. 21. 22. 23. v. 3. Cum *fpatio* præmiffo 5 -- 10. 20. 21. 23. ומנת per *Pat.* 2. 3. 23. contra *Maf.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *Maf.* 1. Ex. 36, 5. & *R. Chaim* ad *Maf. impr. final.* f. 13. d. Cf. v. 4.

4 וְלַמֹּעֲדִים כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר לָעָם לְיוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלַםִ לָתֵת מְנָת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יֶחֶזְקוּ
ה בְּתוֹרַת יְהוָה׃ וְכִפְרֹץ הַדָּבָר הִרְבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
רֵאשִׁית דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר וּדְבַשׁ וְכֹל תְּבוּאַת שָׂדֶה
6 וּמַעְשַׂר הַכֹּל לָרֹב הֵבִיאוּ׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה גַּם־הֵם מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן וּמַעְשַׂר
קָדָשִׁים הַמְקֻדָּשִׁים לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֵבִיאוּ וַיִּתְּנוּ
7 עֲרֵמוֹת עֲרֵמוֹת׃ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִשִׁי
8 הֵחֵלּוּ הָעֲרֵמוֹת לִיסּוֹד וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי כִּלּוּ׃ וַיָּבֹאוּ — אס׳ בדגש
יְחִזְקִיָּהוּ וְהַשָּׂרִים וַיִּרְאוּ אֶת־הָעֲרֵמוֹת וַיְבָרְכוּ אֶת־יְהוָה
9 וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּדְרֹשׁ יְחִזְקִיָּהוּ
י עַל־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עַל־הָעֲרֵמוֹת׃ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ לְבֵית צָדוֹק וַיֹּאמֶר מֵהָחֵל
הַתְּרוּמָה לָבִיא בֵית־יְהוָה אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהוֹתֵר עַד־
לָרוֹב כִּי יְהוָה בֵּרַךְ אֶת־עַמּוֹ וְהַנּוֹתָר אֶת־הֶהָמוֹן הַזֶּה׃
11 וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ לְהָכִין לְשָׁכוֹת בְּבֵית
12 יְהוָה וַיָּכִינוּ׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַקֳּדָשִׁים
בֶּאֱמוּנָה וַעֲלֵיהֶם נָגִיד כּוֹנַנְיָהוּ הַלֵּוִי וְשִׁמְעִי אָחִיהוּ — יתיר ו׳
13 מִשְׁנֶה׃ וִיחִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ וְנַחַת וַעֲשָׂהאֵל וִירִימוֹת
וְיוֹזָבָד וֶאֱלִיאֵל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנָיָהוּ פְּקִידִים מִיַּד
כּוֹנַנְיָהוּ וְשִׁמְעִי אָחִיו בְּמִפְקַד יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזַרְיָהוּ — יתיר ו׳
14 נְגִיד בֵּית־הָאֱלֹהִים׃ וְקוֹרֵא בֶן־יִמְנָה הַלֵּוִי הַשּׁוֹעֵר
לַמִּזְרָחָה עַל נִדְבוֹת הָאֱלֹהִים לָתֵת תְּרוּמַת יְהוָה
טו וְקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים׃ וְעַל־יָדוֹ עֵדֶן וּמִנְיָמִן וְיֵשׁוּעַ וּשְׁמַעְיָהוּ
אֲמַרְיָהוּ וּשְׁכַנְיָהוּ בְּעָרֵי הַכֹּהֲנִים בֶּאֱמוּנָה לָתֵת
16 לַאֲחֵיהֶם בְּמַחְלְקוֹת כַּגָּדוֹל כַּקָּטָן׃ מִלְּבַד הִתְיַחְשָׂם
לִזְכָרִים מִבֶּן שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וּלְמַעְלָה לְכָל־הַבָּא לְבֵית־
יְהוָה לִדְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לַעֲבוֹדָתָם בְּמִשְׁמְרוֹתָם
17 כְּמַחְלְקוֹתֵיהֶם׃ וְאֵת הִתְיַחֵשׂ הַכֹּהֲנִים לְבֵית

אבותיהם

a) & *pro festis solemnioribus*, c. 8, 13. *sicut præscriptum erat in lege Iehouæ*, c. 35, 26. 1 Par. 16, 40.
v. 4. b) *portionem Sacerdotum ac Leuitarum*; i. e. partem eis debitam ex primitiis & decimis, v. 5. coll. Neh. 13, 10. 11. Num. 18, 8. 21. seqq. *vt alacres & constantes essent* in exsequenda *lege Iehouæ*. cf. 1 Par. 28, 7. 2 Tim. 2, 4.
v. 5. c) *Quum igitur emanasset*, s. sec. Vulg. *percrebuisset in auribus multitudinis*, 1 Sam. 3, 1. Iob. 1, 10. *verbum illud* s. mandatum regis, de adferenda Sacerdotum ac Leuitarum parte, v. 4. cf. c. 30, 4. Dan. 9, 15. *multiplicarunt* s. plurimas obtulerunt *Israelitæ primitias frumenti*, *musti* & *olei*, Neh. 10, 38. & *mellis*, Deut. 8, 8. *Omnisque prouentus terræ*, Leu. 23, 39. & *decimas omnium magna copia* ad templum *attulerunt*.
v. 6. d) *etiam illi*, attulerunt v. 5. *decimas boum & pecudum minorum*, Leu. 27, 32. & *decimas consecrationum*, v. 12. Num. 18, 19. *consecratarum Iehouæ*, Num. 18, 8. Ezr. 3, 5. coll. Num. 31, 28. 30. Gen. 14, 20. c. 28, 22. & *aceruatim* v. 7. 8. 9. Ruth. 3, 7. coll. Gen. 14, 10. fructus illos *disposuerunt*.
v. 7. e) *Mense tertio*, *Siuan*, circa Pentecosten, coll. Exod. 23, 16. Leu. 23, 15 -- 20. *inceperunt aceruos fundare*, & *mense septimo*, s. Tisri, circa festum tabernaculorum, quod collectionis frugum dicitur Exod. 23, 16. Leu. 23, 34. seqq. eos *absoluerunt*: tum enim omnes fruges & fructus collecti erant, c. 29, 17.
v. 10. f) *Azarias*, v. 13. *sacerdos maximus*, c. 19, 11. c. 24, 11. *ex familia Tsadoki*, 1 Reg. 2, 26. 35. 1 Par. 5, 34. 38 -- *ex quo cœperunt* v. 7. Deut. 16, 9. *oblationem adferre* etc.

v. 3. ולמעדים sic *defect.* 1. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 5. secund. *Maf. impr.* ac *Erff.* h. l. v. 4. מנת per *Pat.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. 23. Vid. v. 3. מנת הכהנים ita 3. & fe. 5. v. 5. דגן per *Sakephk.* 3. 12. 15. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 6. ובני per *Makk.* 1. 6. 9. 20. v. 7. השלישי *plene* 2. 3. 6. 7. 8. 9. 16. 20. 23. ליסוד sic per *Iod* mobile 1. 5. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. I.* At ליסוד sine *Dag.* 22. v. 10. לביא ita quidem in *Kri* habent, sed in *Cthibh* לבוא per *Vau*, 2. 3. & sic fu. 5. בית cum præfixo ל 3. sic fe. 2. & fu. 5. v. 12. & 13. כוניהו cum *Meth.* 22. At per *Chatephkam.* sub *Caph* 1. 5. 6. 9. 10. 14. 19. per *Cholem* 3. & fu. 5. Sine *Vau* pleonastico 1. 2. contra *Maf. Erff.* v. 13. Pro ועזזיהו hab. ועזיהו in marg. 6. 9. & sic fu. in textu 5. v. 15. כקטן *Tet* per *Cholem* 2. 3. & sic fu. 5. v. 16. במחלקותיהם per Præfixum *Beth* loco *Caph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 16. 20 -- 23. sic fe. 5. & fu. 3.

אֲבוֹתֵיהֶם וְהַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמָעְלָה
18 בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּמַחְלְקוֹתֵיהֶם׃ וּלְהִתְיַחֵשׂ בְּכָל־
טַפָּם נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְכָל־קָהָל כִּי
19 בֶאֱמוּנָתָם יִתְקַדְּשׁוּ־קֹדֶשׁ׃ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים בִּשְׂדֵי
מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם בְּכָל־עִיר וָעִיר אֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת
לָתֵת מָנוֹת לְכָל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים וּלְכָל־הִתְיַחֵשׂ בַּלְוִיִּם׃
כ וַיַּעַשׂ כָּזֹאת יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל־יְהוּדָה וַיַּעַשׂ הַטּוֹב
21 וְהַיָּשָׁר וְהָאֱמֶת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו׃ וּבְכָל־
מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר־הֵחֵל ׀ בַּעֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים
וּבַתּוֹרָה וּבַמִּצְוָה לִדְרֹשׁ לֵאלֹהָיו בְּכָל־לְבָבוֹ
עָשָׂה וְהִצְלִיחַ׃

CAP. XXXII. לב
אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה בָּא סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
וַיָּבֹא בִיהוּדָה וַיִּחַן עַל־הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת וַיֹּאמֶר לְבִקְעָם
2 אֵלָיו׃ וַיַּרְא יְחִזְקִיָּהוּ כִּי־בָא סַנְחֵרִיב וּפָנָיו לַמִּלְחָמָה
3 עַל־יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּוָּעַץ עִם־שָׂרָיו וְגִבֹּרָיו לִסְתּוֹם אֶת־
4 מֵימֵי הָעֲיָנוֹת אֲשֶׁר מִחוּץ לָעִיר וַיַּעְזְרוּהוּ׃ וַיִּקָּבְצוּ עַם־
רָב וַיִּסְתְּמוּ אֶת־כָּל־הַמַּעְיָנוֹת וְאֶת־הַנַּחַל הַשּׁוֹטֵף
בְּתוֹךְ־הָאָרֶץ לֵאמֹר לָמָּה יָבוֹאוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר וּמָצְאוּ
ה מַיִם רַבִּים׃ וַיִּתְחַזַּק וַיִּבֶן אֶת־כָּל־הַחוֹמָה הַפְּרוּצָה וַיַּעַל
עַל־הַמִּגְדָּלוֹת וְלַחוּצָה הַחוֹמָה אַחֶרֶת וַיְחַזֵּק אֶת־
6 הַמִּלּוֹא עִיר דָּוִיד וַיַּעַשׂ שֶׁלַח לָרֹב וּמָגִנִּים׃ וַיִּתֵּן שָׂרֵי
מִלְחָמוֹת עַל־הָעָם וַיִּקְבְּצֵם אֵלָיו אֶל־רְחוֹב שַׁעַר
7 הָעִיר וַיְדַבֵּר עַל־לְבָבָם לֵאמֹר׃ חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־
תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּמִלִּפְנֵי כָּל־הֶהָמוֹן
8 אֲשֶׁר־עִמּוֹ כִּי־עִמָּנוּ רַב מֵעִמּוֹ׃ עִמּוֹ זְרוֹעַ בָּשָׂר וְעִמָּנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעָזְרֵנוּ וּלְהִלָּחֵם מִלְחֲמֹתֵנוּ וַיִּסָּמְכוּ
הָעָם עַל־דִּבְרֵי יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה׃
9 אַחַר זֶה שָׁלַח סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲבָדָיו
יְרוּשָׁלַיְמָה וְהוּא עַל־לָכִישׁ וְכָל־מֶמְשַׁלְתּוֹ עִמּוֹ עַל־
יחזקיהו

v. 18. *a) Et secundum recensionem per omnes impuberes eorum & uxores, & filios filiasque eorum*, scil. vnicuique sacerdoti ac Levitæ portio maior minorue tribuebatur, v. 15. 16. 17. *per totum cœtum* Sacerdotum & Leuitarum: *nam in fide sua*, i. e. fideliter, v. 12. 15. 1 Par. 9, 22. *sanctificabant se*, c. 29, 5. 15. 34. c. 30, 3. 15. 24. *sanctitate* vel vt sacros ministros decebat. cf. c. 8, u. c. 23, 6.

v. 19. *b) Porro filiis* s. posteris *Aharonis sacerdotibus* extra Hieros. *in agris suburbanis vrbium suarum*, Num. 35, 5. *in singulis vrbibus*, c. 11, 12. *viri erant, qui nominatim designati fuerunt*, c. 28, 15. 1 Par. 12, 31. *vt darent* s. distribuerent *portiones* lege definitas, v. 4. Neh. 12, 47. c. 13, 10. *omni masculo*, etiam paruulo v. 16. *inter Sacerdotes, & omni recensioni* s. qui recensitus erat *inter Leuitas*, v. 17. 18. Neh. 12, 44.

CAP. XXXII, v. 1. *c) Post res illas gestas*, quæ c. XXIX. XXX. & XXXI. descriptæ sunt, *& post fidelitatem illam* regis, in instaurando diuino cultu præstitam, c. 31, 20. anno Hiskiæ regis decimo quarto, Esa. 36, 1. *venit Sancherib rex Assyriæ.* Is I. atrox *bellum* in Hiskiam parat, v. 1. qui tamen II. forti & pio in Deum animo ad *defensionem Hierosolymæ* sese & ciues suos instruit, v. 2 — 8. III. *Ministri Sancheribi* arrogantibus verbis & in Deum contumeliosis populum Hierosolymitanum ad defectionem sollicitant, v. 9 — 19. quamobrem IV. ab Angelo Iehouæ *deletur Assyriorum exercitus*, & rex domi trucidatur, v. 20 — 23. V. *Hiskias ægrotus* a Deo curatur, v. 24. iram tamen eius per superbiam concitat, sed pœnitentia differt executionem, & placida tandem morte obit, v. 25 — 33.

v. 18. טפם per *Tbhir* 3. 5. v. 19. Pro בשדי habent בשדה in Singulari 3. & in marg. 6. 9. CAP. XXXII, v. 3. לסתם *defect.* 1. 5. sic fe. 2. ac fu. 3. secund. *Maſ.* 2. & *Erff.* sed contra *impr.* ויעזרוהו *Ain* per *Schua* 1. 3. & sic fe. 5. Porro autem ויעזרוהו *plene* per *Schurek* 1. 6. 9. 20. & sic fe. 3. sec. *Maſ.* 3. & *Erff.* v. 4. רב per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. Pro בתוך habent בכל־ 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 7. כי עמנו רב ita 1. 2. 6. 9. 20. v. 8. מלחמתינו per *Silluk* cum *Sophpasuk* 6. 9. 20. Attamen 6. 9. in marg. per *Atnach*.

יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַל־כָּל־יְהוּדָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַםִ
י לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל־מָה
11 אַתֶּם בֹּטְחִים וְיֹשְׁבִים בְּמָצוֹר בִּירוּשָׁלָםִ׃ הֲלֹא יְחִזְקִיָּהוּ
מַסִּית אֶתְכֶם לָתֵת אֶתְכֶם לָמוּת בְּרָעָב וּבְצָמָא לֵאמֹר
12 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יַצִּילֵנוּ מִכַּף מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ הֲלֹא־הוּא
יְחִזְקִיָּהוּ הֵסִיר אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר
לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלַםִ לֵאמֹר לִפְנֵי מִזְבֵּחַ אֶחָד תִּשְׁתַּחֲווּ
13 וְעָלָיו תַּקְטִירוּ׃ הֲלֹא תֵדְעוּ מֶה עָשִׂיתִי אֲנִי וַאֲבוֹתַי
לְכֹל עַמֵּי הָאֲרָצוֹת הֲיָכוֹל יָכְלוּ אֱלֹהֵי גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
14 לְהַצִּיל אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי׃ מִי בְּכָל־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר הֶחֱרִימוּ אֲבוֹתַי אֲשֶׁר יָכוֹל לְהַצִּיל אֶת־עַמּוֹ
טו מִיָּדִי כִּי יוּכַל אֱלֹהֵיכֶם לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי׃ וְעַתָּה
אַל־יַשִּׁיא אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ וְאַל־יַסִּית אֶתְכֶם כָּזֹאת וְאַל
תַּאֲמִינוּ לוֹ כִּי־לֹא יוּכַל כָּל־אֱלוֹהַּ כָּל־גּוֹי וּמַמְלָכָה
לְהַצִּיל עַמּוֹ מִיָּדִי וּמִיַּד אֲבוֹתָי אַף כִּי אֱלֹהֵיכֶם לֹא־יַצִּילוּ
16 אֶתְכֶם מִיָּדִי׃ וְעוֹד דִּבְּרוּ עֲבָדָיו עַל־יְהוָה הָאֱלֹהִים
17 וְעַל יְחִזְקִיָּהוּ עַבְדּוֹ׃ וּסְפָרִים כָּתַב לְחָרֵף לַיהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלֵאמֹר עָלָיו לֵאמֹר כֵּאלֹהֵי גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
אֲשֶׁר לֹא־הִצִּילוּ עַמָּם מִיָּדִי כֵּן לֹא־יַצִּיל אֱלֹהֵי יְחִזְקִיָּהוּ
18 עַמּוֹ מִיָּדִי׃ וַיִּקְרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית עַל־עַם יְרוּשָׁלַםִ
אֲשֶׁר עַל־הַחוֹמָה לְיָרְאָם וּלְבַהֲלָם לְמַעַן יִלְכְּדוּ אֶת־
19 הָעִיר׃ וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֱלֹהֵי יְרוּשָׁלָםִ כְּעַל אֱלֹהֵי עַמֵּי
כ הָאָרֶץ מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאָדָם׃ וַיִּתְפַּלֵּל
יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וִישַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא עַל־זֹאת
21 וַיִּזְעֲקוּ הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּשְׁלַח יְהוָה מַלְאָךְ וַיַּכְחֵד
כָּל־גִּבּוֹר חַיִל וְנָגִיד וְשָׂר בְּמַחֲנֵה מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּשָׁב
בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ וַיָּבֹא בֵּית אֱלֹהָיו וּמִיצִיאֵו מֵעָיו ומיציאי קרי
22 שָׁם הִפִּילֻהוּ בֶחָרֶב׃ וַיּוֹשַׁע יְהוָה אֶת־יְחִזְקִיָּהוּ וְאֵת
יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ מִיַּד סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וּמִיַּד־כֹּל וַיְנַהֲלֵם

מסביב Ppppp 4 קז ד׳

v. 10. a) Vide 2 Reg. 18, 19. 20. Esa. 36, 5. b) *vt sedentes sitis* s. manere velitis *in obsidione* Ier. 10, 17. Hierosolymis.

v. 11. c) *incitat vos*, v. 15. 2 Reg. 18, 32. 1 Par. 21, 1. *vt* in eam angustiam *vos deducat, vt moriamini fame ac siti*, Deut. 28, 48. 2 Reg. 18, 27. c. 25, 3. d) Vide v. 8.

v. 12. e) *Nonne idem* ille *Hiskias remouit excelsa & altaria eius?* c. 31, 1. Vide sis *Dissertationem nostram de Ezechia* p. 17. seqq. f) c. 29, 18. 2 Reg. 18, 22.

v. 14. g) Esa. 36, 20. c. 37, 19. h) Vide not. 2 Reg. 18, 35.

v. 15. i) 2 Reg. 18, 29. 30.

v. 16. k) Vulg. *Sed & alia multa locuti sunt serui eius*, v. 9. *contra Iehouam*, Ps. 2, 2. *& contra Hiskiam, seruum eius.*

v. 17. l) *Quin & litteras scripsit ad probrose insultandum Iehouæ*, Deo Israelis: *& ad obloquendum ei* etc. cf. 2 Reg. 19, 9. Esa. 37, 9. 10. 14.

v. 18. m) *Insuper clamarunt voce magna, Iudaica* lingua 2 Reg. 18, 26. seqq. *ad populum Hieros.* qui *in muro* excubias agebat, *ad terrendum eos*, 2 Sam. 14, 15. Neh. 6, 9. *& ad consternandum eos*, Ezr. 4, 4. *vt*, his minis territam, *caperent* ac præsidiis occuparent *vrbem*. c. 28, 18.

v. 19. n) *Adeoque locuti sunt de* Iehova, *Deo Hierosolymæ*, qui Hierosolymis colebatur, c. 6, 6. *tanquam de diis gentium terræ*, qui *opus* sunt *manuum humanarum*, Ps. 115, 4.

v. 21. o) *& extinxit*, Exod. 23, 23. 1 Reg. 13, 34. *omnem robore valentem* s. fortissimos milites, c. 17, 14. *& ducem ac principem*, v. 3. 9. *in castris regis Assyriorum*. Vide 2 Reg. 19, 35. Esa. 37, 36. *vnde cum pudore faciei* s. ignominia *rediit ad terram suam; cumque ingressus esset ædem dei sui*, duo eius filii, *de egressis* (1) *ex visceribus eius* s. ab ipso prognati, *ibi trucidauerunt eum*. 2 Reg. 19, 37.

v. 10. במצור Præf. ב per *Pat.* cum sequ. *Dag.* 1. 2. v. 13. גויי Per simplex *Iod* גוי 1. 3. & sic fu. 5. v. 14. אשר־־החרימו per *Makk.* 1. 2. אלהיכם per *Mun.* loco *Meth.* 6 -- 12. 14. 20. 21. 22. 23. v. 15. יסית per *Mun.* 6 -- 16. 19 -- 23. contra analogiam. Pro כזאת habent בזאת per *Beth* in marg. 6. 9. & sic fe. 2. Pro יצילו habent singularem יַצִּיל 2. & in marg. 6. 9. v. 19. וידברו per *Sakephgad.* Ber. at וידברו vna cum *Paschta* 1. v. 22. Pro כל habent in marg. כָּל־אויביו 6. 9.

23 מִסָּבִיב׃ וְרַבִּים מְבִיאִים מִנְחָה לַיהוָה לִירוּשָׁלִַם
וּמִגְדָּנוֹת לִיחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּנַּשֵּׂא לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם
24 מֵאַחֲרֵי־כֵן׃ בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה יְחִזְקִיָּהוּ
עַד־לָמוּת וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר לוֹ וּמוֹפֵת נָתַן לוֹ׃
כה וְלֹא־כִגְמֻל עָלָיו הֵשִׁיב יְחִזְקִיָּהוּ כִּי גָבַהּ לִבּוֹ וַיְהִי עָלָיו
26 קֶצֶף וְעַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ וַיִּכָּנַע יְחִזְקִיָּהוּ בְּגֹבַהּ לִבּוֹ
הוּא וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם וְלֹא־בָא עֲלֵיהֶם קֶצֶף יְהוָה בִּימֵי
27 יְחִזְקִיָּהוּ׃ וַיְהִי לִיחִזְקִיָּהוּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד הַרְבֵּה מְאֹד
וְאֹצָרוֹת עָשָׂה־לּוֹ לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְאֶבֶן יְקָרָה וְלִבְשָׂמִים
28 וּלְמָגִנִּים וּלְכֹל כְּלֵי חֶמְדָּה׃ וּמִסְכְּנוֹת לִתְבוּאַת דָּגָן
וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר וְאֻרָוֹת לְכָל־בְּהֵמָה וּבְהֵמָה וַעֲדָרִים
29 לָאֲוֵרוֹת׃ וְעָרִים עָשָׂה לוֹ וּמִקְנֵה־צֹאן וּבָקָר לָרֹב כִּי
ל נָתַן־לוֹ אֱלֹהִים רְכוּשׁ רַב מְאֹד׃ וְהוּא יְחִזְקִיָּהוּ סָתַם
אֶת־מוֹצָא מֵימֵי גִיחוֹן הָעֶלְיוֹן וַיַּישְּׁרֵם לְמַטָּה־מַּעְרָבָה הש׳ דגושה
31 לְעִיר דָּוִיד וַיַּצְלַח יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ׃ וְכֵן בִּמְלִיצֵי
שָׂרֵי בָבֶל הַמְשַׁלְּחִים עָלָיו לִדְרֹשׁ הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר הָיָה
בָאָרֶץ עֲזָבוֹ הָאֱלֹהִים לְנַסּוֹתוֹ לָדַעַת כָּל־בִּלְבָבוֹ׃
32 וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְחִזְקִיָּהוּ וַחֲסָדָיו הִנָּם כְּתוּבִים בַּחֲזוֹן
יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה
33 וְיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה
קִבְרֵי בְנֵי־דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ־לוֹ בְמוֹתוֹ כָּל־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃

CAP. XXXIII לג

בֶּן־שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים
2 וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
כְּתוֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
3 וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר נִתַּץ יְחִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיָּקֶם
מִזְבְּחוֹת לַבְּעָלִים וַיַּעַשׂ אֲשֵׁרוֹת וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל־צְבָא
4 הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבֹד אֹתָם׃ וּבָנָה מִזְבְּחוֹת בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר
אָמַר יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם יִהְיֶה־שְּׁמִי לְעוֹלָם׃ וַיִּבֶן

מזבחות

a) *& deduxit* ac tutatus *eos* eſt *vndiquaque* ab hoſtibus, c. 28, 15. inſtar paſtoris, gregem ducentis, Pſ. 23, 2.

v. 23. b) *Vnde multi munus* ſ. oblationes & hoſtias *Iehouæ*, eius victoriæ auctori, *Hieroſolymam adducebant*, Pſ. 76, 2. & 96, 8. & *pretioſa donaria* Hiskiæ (4) c. 21, 3. cf. c. 17, 5. c. 26, 8. *& exaltatus eſt in oculis omnium gentium poſt hæc*, i. e. poſt hanc victoriam de Sancheribo reportatam.

v. 24. c) Vide Eſa. 38, 1. d) Eſa. 38, 3. e) *qui reſpondit ei* per Ieſaiam, Eſa. 38, 5. ſeqq. *& prodigium*, per Solem recedentem, v. 31. *edidit ei*. 2 Reg. 20, 8-11. Eſa. 38, 7. 8.

v. 25. f) *Verum non ſec. benefacta* Dei *in ipſum* collata, Iud. 9, 16. Pſ. 103, 2. *retulit* gratiam ſ. gratam mentem *Hiskias*, Pſ. 116, 12. *extulit enim ſe cor eius*, v. 26. c. 26, 6. propter honorificam illam Babyloniorum legationem, infra v. 31. coll. not. 2 Reg. 20, 12. 13. & Pſ. 131, 1. 1 Pet. 5, 5.

v. 30. g) *Idem etiam obturauit*, v. 3. 4. *exitum aquarum Gichonis ſuperiorem, &* per excauatas ferro rupes & ſubterraneos ductus *direxit eas ſubtus verſus occidentem*, reſpectu *vrbis Dauidis*, c. 33, 14. 2 Reg. 20, 20.

CAP. XXXIII, v. 1. h) I. *Manaſſes*, Hiskiæ filius, in turpem idololatriam prolabitur, v. 1--9. ideo II. captiuus in manum Aſſyriorum traditur, v. 10. 11. At III. iram Dei deprecatus reſtituitur, v. 12--17. IV. Mortuus Hieroſolymæ ſucceſſorem relinquit *Amonem* filium, idololatram & impium, v. 18-23. qui V. occiſus a ſuis *Ioſiam* filium ſucceſſorem accepit, v. 24. 25.

v. 23. Pro ליחזקיהו habent לחזקיהו 3. & in marg. *6. 9.* וינשא ſic *Nun* per *Pat.* cum ſequ. *Dag*. 1. 2. 5. 7. 8. 10. 11. 13--16. 19. 21. 22. & in marg. *6. 9.* ſec. *Maſ.* 2. *impr.* ac *Erff.* v. 24. ויתפלל per *Mun.* 1. *6. 9.* 20. & ſic fu. 5. v. 25. כגמל ſic *defect.* 1. 3. 5. 6. *9.* 20. & ſe. 2. ſec. *Maſ.* 1. 2. 3. & *Erff.* Alii *plene* per *Schurek.* v. 27. לו cum *Dag.* euphonico 22. v. 30. ויישרם *Schin* ſine *Dag*. 1. 2. 3. *6. 9.* 10. 11. 13. 19. 20. contra *Maſ. Erff.* At ויישרם in marg. *6. 9.* ויישרם למטה Ita 2. 3. 5. *6. 9.* 20. v. 31. Poſt שרי addunt מלך 2. 3. לדרש ſic per *Rbhia* 3. & ſe. 5. At plerique per *Sakephk.* incommoda ſatis diſtinctione. אשר per *Makk.* 1. *6. 9.* 20. & ſic fu. 5. v. 32. ספר מלכי ita 1. 2. 3. *6. 9.* 20. CAP. XXXIII, v. 3. נתץ ita in Kal 2. 3. *6. 9.* 20. & ſic fu. 5. contra *Maſ. impr.* & *Erff.* v. 4. בירושלם יהיה ita 2. *6. 9.* 20. At בירושלם 3. & ſic fu. 5.

מִזְבְּחוֹת לְכָל־צְבָא הַשָּׁמָיִם בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־
6 יְהוָה׃ וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת־בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגֵי בֶן־הִנֹּם וְעוֹנֵן
וְנִחֵשׁ וְכִשֵּׁף וְעָשָׂה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הָרַע
7 בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ׃ וַיָּשֶׂם אֶת־פֶּסֶל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר
עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֶל־דָּוִיד וְאֶל־
שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת־שְׁמִי לְעֵילוֹם׃
8 וְלֹא אוֹסִיף לְהָסִיר אֶת־רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר הֶעֱמַדְתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם רַק ׀ אִם־יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִים לְכָל־הַתּוֹרָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
9 בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וַיֶּתַע מְנַשֶּׁה אֶת־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ
לַעֲשׂוֹת רָע מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי
י יִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מְנַשֶּׁה וְאֶל־עַמּוֹ
11 וְלֹא הִקְשִׁיבוּ׃ וַיָּבֵא יְהוָה עֲלֵיהֶם אֶת־שָׂרֵי הַצָּבָא
אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּלְכְּדוּ אֶת־מְנַשֶּׁה בַּחֹחִים
12 וַיַּאַסְרֻהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיּוֹלִיכֻהוּ בָּבֶלָה׃ וּכְהָצֵר לוֹ
חִלָּה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיִּכָּנַע מְאֹד מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי
13 אֲבֹתָיו׃ וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ
וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַםִ לְמַלְכוּתוֹ וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי יְהוָה הוּא
14 הָאֱלֹהִים׃ וְאַחֲרֵי־כֵן בָּנָה חוֹמָה חִיצוֹנָה ׀ לְעִיר־דָּוִיד
מַעְרָבָה לְגִיחוֹן בַּנַּחַל וְלָבוֹא בְשַׁעַר הַדָּגִים וְסָבַב
לָעֹפֶל וַיַּגְבִּיהֶהָ מְאֹד וַיָּשֶׂם שָׂרֵי־חַיִל בְּכָל־הֶעָרִים
טו הַבְּצֻרוֹת בִּיהוּדָה׃ וַיָּסַר אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר וְאֶת־הַסֶּמֶל
מִבֵּית יְהוָה וְכָל־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בְּהַר בֵּית־יְהוָה
16 וּבִירוּשָׁלָםִ וַיַּשְׁלֵךְ חוּצָה לָעִיר׃ וַיָּכֶן אֶת־מִזְבַּח יְהוָה ויבן ק׳
וַיִּזְבַּח עָלָיו זִבְחֵי שְׁלָמִים וְתוֹדָה וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה
17 לַעֲבוֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ אֲבָל עוֹד הָעָם זֹבְחִים
18 בַּבָּמוֹת רַק לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי מְנַשֶּׁה
וּתְפִלָּתוֹ אֶל־אֱלֹהָיו וְדִבְרֵי הַחֹזִים הַמְדַבְּרִים אֵלָיו

בשם Ppppp 5 קז ה

a) i. e. Soli, Lunæ ac reliquis planetis, etc. more Babyloniorum, qui cælestibus luminibus deos præsides adfixos putabant. cf. v. 3. Deut. 4, 19. b) *in duobus atriis domus Domini*, interiore scil. Sacerdotum, & exteriore Israelitarum, 2 Reg. 21, 5.

v. 6. c) *Idem etiam traduxit* & concremauit *filios suos per ignem*, c. 28, 3. 1 Reg. 21, 6. *in valle Ben-Hinnom*, 2 Reg. 23, 10. Ier. 7, 31. & *auspicabatur* & *augurabatur*, Leu. 19, 26. 31. & *magicis præstigiis vsus est*. Deut. 18, 10. Mich. 5, 12. Mal. 3, 5. & *fecit* s. instituit, c. 13, 9. *pythonem*, Leu. 19, 31. c. 20, 27. 1 Sam. 28, 7. Act. 16, 16. & *hariolum* s. *hariolos*, qui ob commercia cum spiritibus rerum occultarum *scientiam* sibi vindicabant. Leu. 19, 31. 2 Reg. 21, 6. c. 23, 24.

v. 7. d) *Et posuit in æde Iehouæ*, 2 Reg. 21, 7. *sculptile simulacri*, v. 15. Deut. 4, 16. e) *in æternum* (1) Idem quod *le-Olam*, v. 4.

v. 8. f) *Neque addam dimouere pedem Israelis de terra, quam constitui* s. incolendam tradidi *patribus vestris: modo si obseruent facere, quidquid eis præcepi*, 1 Reg. 2, 4. sec. *omnem legem* etc. Neh. 1, 7.

v. 9. g) *Seduxit igitur* Manasses. *Fut. Hiph.* coll. 2 Reg. 21, 9. & simili forma Neh. 13, 14.

v. 11. h) *Vnde adduxit Deus super eos principes* s. duces exercitus, c. 32, 6. *qui erant regi Assyriæ*, Babyloniam tum etiam tenenti, vt sequentia docent, *qui Manassen ceperunt*, c. 22, 9. *in spinis* s. inter vepreta delitescentem, 1 Sam. 13, 6. & *ligauerunt eum*, c. 36, 6. *duabus catenis* s. *compedibus æneis*, Ier. 39, 7. c. 52, 11. & *eum captiuum abduxerunt Babylonem*, Esa. 39, 6. 7.

---

v. 6. וידעוני sic *plene* 1. 6. 9. 20. 22. & sic fe. 5. sec. *Mas. Erff.* Alii *defect.* v. 7. הסמל *Samech* per *Tsere* 1. 2. 3. v. 8. אסיף sic *defect.* 5. 6. 7. 8. 9. 22. sec. *Mas. impr.* Alii *plene.* v. 9. מן־הגוים sic per *Sakephk.* vna cum *Paschta* 5. 6. 9. 20. At per solum *Sakephk.* 7. 8. 10 -- 19. 22. 23. 24. Per *Rbbia* 1. 3. 21. Denique per *Paschta* 2. & *Ber.* אשר per *Makk.* 2. 6. 9. 20. v. 11. Pro בחוחים habent בחחים in marg. 6. 9. quomodo fu. 1. At בחחים 3. v. 12. ובהצר pro *Caph* habent *Beth* 21. & in marg. 6. 9. v. 13. ויעתר ita & 3. in *Kri* habet, sed in Cthibh fe. ויעתר. v. 14. לעיר per *Mun.* 1. 3. v. 15. המזבחות per *Sakephk.* vna cum *Paschta* super He 6. 9. 20. v. 16. ויכן sic in textu scribunt, cum *Kri* ויבן, 6. 7. 8. 9. 15. 22. & sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii ויבן in textu sine nota.

21 וְאֵת עֲשָׂיָה עֶבֶד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃ לְכוּ דִרְשׁוּ אֶת־יְהוָה
בַּעֲדִי וּבְעַד הַנִּשְׁאָר בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר
אֲשֶׁר נִמְצָא כִּי־גְדוֹלָה חֲמַת־יְהוָה אֲשֶׁר נִתְּכָה בָנוּ עַל
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְרוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת־דְּבַר יְהוָה לַעֲשׂוֹת
22 כְּכָל־הַכָּתוּב עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה׃ וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ
וַאֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ אֶל־חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת ׀ שַׁלֻּם בֶּן־
תָּוקְהַת בֶּן־חַסְרָה שׁוֹמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַםִ יתיר ו׳
23 בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ כָּזֹאת׃ וַתֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי׃
24 כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה וְעַל־יוֹשְׁבָיו אֵת כָּל־הָאָלוֹת הַכְּתוּבוֹת עַל־הַסֵּפֶר
כה אֲשֶׁר קָרְאוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ תַּחַת ׀ אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי
וַיְקַטְּירוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל מַעֲשֵׂי יתיר ו׳
26 יְדֵיהֶם וְתִתַּךְ חֲמָתִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא תִכְבֶּה׃ וְאֶל־מֶלֶךְ
יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם לִדְרוֹשׁ בַּיהוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמָעְתָּ׃
27 יַעַן רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע ׀ מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים בְּשָׁמְעֲךָ אֶת־דְּבָרָיו
עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו וַתִּכָּנַע לְפָנַי וַתִּקְרַע אֶת־
28 בְּגָדֶיךָ וַתֵּבְךְּ לְפָנָי וְגַם־אֲנִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ הִנְנִי
אֹסִפְךָ אֶל־אֲבֹתֶיךָ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־קִבְרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־
תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּכֹל הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עַל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו וַיָּשִׁיבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר׃
29 וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלָםִ׃ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי ל
יְרוּשָׁלַםִ וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל־הָעָם מִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן
וַיִּקְרָא בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא
31 בֵּית יְהוָה׃ וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־עָמְדוֹ וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית
לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחֲרֵי יְהוָה וְלִשְׁמוֹר אֶת־מִצְוֹתָיו
וְעֵדְוֹתָיו וְחֻקָּיו בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת־
דברי

a) *ministrum regium*, 2 Sam. 18, 29. v. 21. b) *quæ effusa est in nos*, v. 17. 25. instar ignis Nah. 1, 6. v. 22. c) Vulg. *& hi, qui simul a rege missi fuerant.* cf. v. 20. 2 Reg. 22, 14. d) cf. not. 2 Reg. 22, 14. e) *custodis vestium*, sec. R. Sal. vel regni, vel sacerdotii. cf. 2 Reg. 10, 22. f) *in parte* vrbis *secunda*. Vide not. 2 Reg. 22, 14. v. 23. g) v. 24. 26. coll. not. Nah. 1, 12. Ps. 68, 23. v. 24. h) *ecce ego* per Babylonios *adducturus sum malum* & calamitatem *super hunc locum*, v. 28. 1 Reg. 14, 10. c. 21, 21. Esa. 31, 2. Ier. 4, 6. coll. not. 2 Reg. 22, 16. *omnes* nimir. *maledictiones*, Deut. 30, 7. *scriptas in illo libro*; e. c. Leu. 26, 14. seqq. Deut. 28, 14. seqq. v. 25. i) *Propterea, quod me dereliquerunt*, c. 21, 12. *& suffitum obtulerunt diis alienis*, c. 28, 25. *ad irritandum me*, c. 33, 6. *per omnia opera manuum suarum*, i. e. idola manibus hominum parata, Ier. 25, 7. Ps. 115, 4. *ideo effundetur ira* mea in hunc locum, v. 17. 21. *neque exstinguetur*. 2 Reg. 22, 17. v. 26. k) *quod ad verba* attinet, *quæ* ex libro legis prælecta *audiuisti*, v. 18. 19. v. 28. l) *Ecce ego te colligam ad patres tuos*, non, vt alios, captiuum in Babyloniam abducam, 2 Reg. 22, 20. *& adgregaberis* maioribus tuis *in sepulcris tuis* vel *tuorum*, c. 21, 20. c. 32, 33. *in pace*, scil. *publica*. coll. c. 35, 20. 22. & si porro verbo Dei fueris obsecutus, coll. Ier. 34, 4. *nec videbunt oculi tui omne malum*, Esa. 57, 1. 2. *quod ego adducturus sum super hunc locum.* v. 24. *Et hoc responsum regi renuntiarunt*, v. 16. Deut. 1, 22. v. 30. m) c. 31, 15. Esth. 1, 5. 20.

v. 22. Pro וְאֲשֶׁר habet 3. וְאֲשֶׁר cum *Kri* ואשת *& vxor.* v. 25. ותתך ita cum *Schua* 1. 17. 18. & *Ber.* sic fe. 5. sec. *Maf. impr.* & *Erff.* Reliqui per *Pat.* cum sequ. *Dag.* v. 26. אליו *Piska* f. spatium in medio versu habet 5. sec. *Maf. Erff.* v. 27. נאם per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. & sic fe. 5. v. 28. Pro אל־אבתיך hab. עַל־אבתיך 3. & sic fu. 5. עיניך per *Rhhia* 2. 5. 6. 9. 14. 20. v. 31. וְעֵדוֹתָיו sic per *Vau* quiescens 1. 2. 3. 8. & sic fu. 5. contra *Maf. impr.* & *Erff.*

32 דִּבְרֵי הַבְּרִית הַכְּתוּבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה׃ וַיַּעֲמֵד אֵת כָּל־
הַנִּמְצָא בִירוּשָׁלַ͏ִם וּבִנְיָמִן וַיַּעֲשׂוּ יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם כִּבְרִית
33 אֱלֹהִים אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיָּסַר יֹאשִׁיָּהוּ אֶת־כָּל־
הַתּוֹעֵבוֹת מִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֵד אֵת
כָּל־הַנִּמְצָא בְּיִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם כָּל־
יָמָיו לֹא סָרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃

לה Cap. XXXV.

וַיַּעַשׂ יֹאשִׁיָּהוּ בִירוּשָׁלַ͏ִם פֶּסַח לַיהוָה וַיִּשְׁחֲטוּ
2 הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ וַיַּעֲמֵד הַכֹּהֲנִים
3 עַל־מִשְׁמְרוֹתָם וַיְחַזְּקֵם לַעֲבוֹדַת בֵּית יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר
לַלְוִיִּם הַמְּבוֹנִים לְכָל־יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַיהוָה תְּנוּ אֶת־ המבינים ק'
אֲרוֹן־הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֵין־לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף עַתָּה עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
4 אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וְהָכִינוּ לְבֵית־אֲבוֹתֵיכֶם והכינו קרי
כְּמַחְלְקוֹתֵיכֶם בִּכְתָב דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבְמִכְתַּב
ה שְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ וְעִמְדוּ בַקֹּדֶשׁ לִפְלֻגּוֹת בֵּית הָאָבוֹת
6 לַאֲחֵיכֶם בְּנֵי הָעָם וַחֲלֻקַּת בֵּית־אָב לַלְוִיִּם׃ וְשַׁחֲטוּ
הַפָּסַח וְהִתְקַדְּשׁוּ וְהָכִינוּ לַאֲחֵיכֶם לַעֲשׂוֹת כִּדְבַר־יְהוָה
7 בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וַיָּרֶם יֹאשִׁיָּהוּ לִבְנֵי הָעָם צֹאן
כְּבָשִׂים וּבְנֵי־עִזִּים הַכֹּל לַפְּסָחִים לְכָל־הַנִּמְצָא לְמִסְפַּר
שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּבָקָר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אֵלֶּה מֵרְכוּשׁ
8 הַמֶּלֶךְ׃ וְשָׂרָיו לִנְדָבָה לָעָם לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם הֵרִימוּ חִלְקִיָּה וּזְכַרְיָהוּ וִיחִיאֵל נְגִידֵי בֵּית
הָאֱלֹהִים לַכֹּהֲנִים נָתְנוּ לַפְּסָחִים אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
9 וּבָקָר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ וְכָונַנְיָהוּ וּשְׁמַעְיָהוּ וּנְתַנְאֵל אֶחָיו ויתיר ו'
וַחֲשַׁבְיָהוּ וִיעִיאֵל וְיוֹזָבָד שָׂרֵי הַלְוִיִּם הֵרִימוּ לַלְוִיִּם
לַפְּסָחִים חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וּבָקָר חֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
י וַתִּכּוֹן הָעֲבוֹדָה וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים עַל־
11 עָמְדָם וְהַלְוִיִּם עַל־מַחְלְקוֹתָם כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּשְׁחֲטוּ
12 הַפָּסַח וַיִּזְרְקוּ הַכֹּהֲנִים מִיָּדָם וְהַלְוִיִּם מַפְשִׁיטִים׃ וַיָּסִירוּ
העלה

v. 32. *a) Sistere se etiam*, & in fœdus hoc consentire *fecit*, coll. Deut. 29, 9. 11. & not. 2 Reg. 23, 3. *omnes, qui reperti sunt Hierosolymis & in Beniamine*, v. 33.

v. 33. *b) Sed & remouit Iosias omnes abominationes ex terris, quæ ad Israelitas* pertinebant: adeoque reformationem supra v. 3. cœptam laudabili modo continuauit, coll. v. 6. c. 14, 2. c. 15, 12. 16. & pluribus de hac reformatione Iosiæ, 2 Reg. 23, 4--20. *c) & seruire ita fecit*, c. 2, 17. Exod. 6, 5. vel ad hunc *cultum obligauit* s. edictis suis adegit, *omnem repertum in Israele*, v. 32. c. 35, 18. *vt* nimir. *colerent Iehouam, Deum suum*, Deut. 6, 13. c. 10, 29. 1 Sam. 7, 3. Matth. 4, 10. *Per omnes* etiam *dies vitæ Iosiæ non recesserunt* (publice nimir. & cum regio permissu, nam alioqui confer Ier. 3, 3--10. & not. Ezech. 4, 6.) *a Iehoua* etc. cf. Ios. 24, 31. Iud. 2, 7.

CAP. XXXV, v. 1. *d) Postea etiam Iosias Hierosolymis Pascha celebrauit Iehouæ*, Deut. 16, 5. 6. coll. supra c. 30, 1. 2 Reg. 23, 1. *mactarunt autem pascha* s. agnum paschalem, v. 6. 11. c. 30, 15. *die XIV. mensis primi*, Exod. 12, 2. 6. anno scil. XVIII. regni Iosiæ, coll. infra v. 19. c. 34, 8. Hoc capite *Iosias I. Pascha festum* magna frequentia & solemnitate *celebrat*, v. 1--19. Verum postea II. *in prælio*, cum Nechone Aegyptio temere commisso, *vulneratus, moritur*, maximoque omnium luctu sepelitur, v. 20--27.

v. 3. *e) reponite sanctam arcam in domo*, seu loco suo ordinario, in sancto sanctorum & intra alas Cheruborum, c. 5, 7. ex quo sub profanationis periculo ex Amonis impietate, mota & alio translata fuisse videtur.

v. 33. Pro ויעבד (quod in marg. referunt) habent in „textu ויעבר per *Resch*, 6. 9. 20. אֶת כל ita per *Mahp.* & *Tsere* 2. 7. 8. 14. 21. 22. & sic fe. 5. לא־סרו sic, per *Sakephg.* 1. 10. 17. 18. 24. & *Ber.* CAP. XXXV, v. 2. ויחזקם per *Sak. phgad.* fe. 24. at ויחזקם vna cum *Paschta* 1. Denique ויחזקם לעבודת בית־ ita 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 4. והכינו sic per *Iod* in textu 2. 12. & sic fu. 1. 5. contra *Mas. Erff.* בכתב per *Pat.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 5. בקדש per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* לפלגות sic *plene* *Mas. Erff.* cum adiecta nota כ"כ, i. e. *sic scribendum.* At לפלוגות cum *Vau* pleonastico 1. 2. v. 6. ביד per *Merca* 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 9. וכנניהו sine *Vau* pleonastico 2. contra *Mas. Erff.* At וכונניהו per *Cholem* 3. & per *Chatephkom.* 1. 5.

הָעֹלָה לְתִתָּם לְמִפְלַגּוֹת לְבֵית־אָבוֹת לִבְנֵי הָעָם
לְהַקְרִיב לַיהוָה כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר מֹשֶׁה וְכֵן לַבָּקָר׃
13 וַיְבַשְּׁלוּ הַפֶּסַח בָּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט וְהַקֳּדָשִׁים בִּשְּׁלוּ בַּסִּירוֹת
14 וּבַדְּוָדִים וּבַצֵּלָחוֹת וַיָּרִיצוּ לְכָל־בְּנֵי הָעָם׃ וְאַחַר הֵכִינוּ
לָהֶם וְלַכֹּהֲנִים כִּי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן בְּהַעֲלוֹת הָעוֹלָה
וְהַחֲלָבִים עַד־לָיְלָה וְהַלְוִיִּם הֵכִינוּ לָהֶם וְלַכֹּהֲנִים בְּנֵי
טו אַהֲרֹן׃ וְהַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי־אָסָף עַל־מַעֲמָדָם כְּמִצְוַת דָּוִיד
וְאָסָף וְהֵימָן וִידֻתוּן חוֹזֵה הַמֶּלֶךְ וְהַשֹּׁעֲרִים לְשַׁעַר וָשָׁעַר
אֵין לָהֶם לָסוּר מֵעַל עֲבֹדָתָם כִּי־אֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם הֵכִינוּ
16 לָהֶם׃ וַתִּכּוֹן כָּל־עֲבוֹדַת יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא לַעֲשׂוֹת
הַפֶּסַח וְהַעֲלוֹת עֹלוֹת עַל מִזְבַּח יְהוָה כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ
17 יֹאשִׁיָּהוּ׃ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצְאִים אֶת־הַפֶּסַח בָּעֵת
18 הַהִיא וְאֶת־חַג הַמַּצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלֹא־נַעֲשָׂה פֶסַח
כָּמֹהוּ בְּיִשְׂרָאֵל מִימֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא וְכָל־מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל ׀ לֹא־עָשׂוּ כַּפֶּסַח אֲשֶׁר־עָשָׂה יֹאשִׁיָּהוּ וְהַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וְכָל־יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָא וְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃
19 בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמַלְכוּת יֹאשִׁיָּהוּ
כ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה׃ אַחֲרֵי כָל־זֹאת אֲשֶׁר הֵכִין יֹאשִׁיָּהוּ
אֶת־הַבַּיִת עָלָה נְכוֹ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהִלָּחֵם בְּכַרְכְּמִישׁ
21 עַל־פְּרָת וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ יֹאשִׁיָּהוּ׃ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו
מַלְאָכִים ׀ לֵאמֹר ׀ מַה־לִּי וָלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־עָלֶיךָ אַתָּה
הַיּוֹם כִּי אֶל־בֵּית מִלְחַמְתִּי וֵאלֹהִים אָמַר לְבַהֲלֵנִי חֲדַל־
22 לְךָ מֵאֱלֹהִים אֲשֶׁר־עִמִּי וְאַל־יַשְׁחִיתֶךָ׃ וְלֹא־הֵסֵב
יֹאשִׁיָּהוּ פָנָיו מִמֶּנּוּ כִּי לְהִלָּחֶם־בּוֹ הִתְחַפֵּשׂ וְלֹא שָׁמַע
אֶל־דִּבְרֵי נְכוֹ מִפִּי אֱלֹהִים וַיָּבֹא לְהִלָּחֵם בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ׃
23 וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו
24 הַעֲבִירוּנִי כִּי הָחֳלֵיתִי מְאֹד׃ וַיַּעֲבִירֻהוּ עֲבָדָיו מִן־
הַמֶּרְכָּבָה וַיַּרְכִּיבֻהוּ עַל רֶכֶב הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ
וַיּוֹלִיכֻהוּ יְרוּשָׁלִַם וַיָּמָת וַיִּקָּבֵר בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו וְכָל־
יְהוּדָה

v. 12. *a*) Deinde amouerunt *holocaustum*, i. e. eas partes agnorum paschalium, quæ adolebantur, vt erat adeps, eædemque proficiæ, quæ sacrorum salutarium, coll. v. 14. Leu. 3, 9. 10. 11. *vt ipsas* victimas paschales *darent pro divisionibus familiarum* v. 5. c. 25, 5. *popularibus*, v. 5. 7. 13. *ad offerendum Ieboue* Num. 9, 7. 13. *sicut præscriptum erat in libro Mosis*, v. 1. 6. c. 25, 4. Neh. 13, 1. *sic etiam bobus*, sec. præscriptum legis fecerunt.

v. 13. *b*) *Et igne coxerunt*, i. e. assarunt *pascha*, Deut. 16, 7. *sec. præscriptum ritum*, Exod. 12, 8. 9. vbi coctio eius in aquis s. elixatio prohibetur: *carnes vero sacras* de bobus v. 7. 8. 9. 12. *elixarunt in ollis & lebetibus* (1) coll. 1 Sam. 2, 14. *& in ahenis* (1) cf. 2 Reg. 2, 20. Prou. 19, 24. & *festinato distribuerunt*, 1 Sam. 17, 17. *vniuersæ plebi*, v. 12.

v. 14. *c*) *Postea sibi etiam & sacerdotibus pararunt* victimas paschales, *quia sacerdotes*, Aharonis posteri, *in offerendo holocausto* s. partibus adolendis, v. 12. & *adipibus* agnorum paschalium *ad noctem vsque* occupati erant: *ideoque Leuitæ* agnos *pararunt pro se, & pro sacerdotibus* Aharonitis.

v. 15. *d*) *Interea autem cantores*, posteri Asaphi, *in statione sua* erant, *sec. præceptum Dauidis & Asaphi*, c. 29, 30. *& Hemanis*, c. 5, 12. *& Iedithunis*, 1 Par. 9, 16. *Videntis regis*, i. e. distributiue, *regiorum prophetarum*, coll. c. 29, 30. 1 Par. 25, 1. 5. *ianitoresque* erant *ad singulas portas*, c. 8, 14. 1 Par. 26, 13. *nec* opus *illis fuit*, v. 3. recedere a ministerio suo.

v. 16. *e*) *Sic rite* constitutum s. *peractum est*, v. 10. c. 29, 35.

v. 12. Pro לַבָּקָר habent : לַבֹּקֶר 3. 22. & in marg. 6. 9. sic fe. 1. quomodo legerunt LXX, Syr. & Ar. At punctator ־ָָ Codicis ׳ ׀ nostri 2. quod hæsitaret, nulla plane subiecit puncta.
v. 15. וְאָסָף sic per *Graschaim* 1. 3. sic fe. 5. At per *Sakephk.* reliqui, incommoda distinctione. v. 18. Posterius ישראל sine *Psik* 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 21. מלאכים sine *Psik* 3. contra *Ind. Bas.* l. c. לאמר sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 22. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. & *Mas. impr.* 1 Sam. 12, 3. v. 24. עַל per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. & sic fu. 5.

יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם מִתְאַבְּלִים עַל־יֹאשִׁיָּהוּ׃
כה וַיְקוֹנֵן יִרְמְיָהוּ עַל־יֹאשִׁיָּהוּ וַיֹּאמְרוּ כָל־הַשָּׁרִים ׀
וְהַשָּׁרוֹת בְּקִינוֹתֵיהֶם עַל־יֹאשִׁיָּהוּ עַד־הַיּוֹם וַיִּתְּנוּם לְחֹק
26 עַל־יִשְׂרָאֵל וְהִנָּם כְּתוּבִים עַל־הַקִּינוֹת׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי
27 יֹאשִׁיָּהוּ וַחֲסָדָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה׃ וּדְבָרָיו
הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה׃

Cap. XXXVI.

לו וַיִּקְחוּ עַם־הָאָרֶץ אֶת־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּמְלִיכֻהוּ
2 תַחַת־אָבִיו בִּירוּשָׁלִָם׃ בֶּן־שָׁלוֹשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹאָחָז
3 בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיְסִירֵהוּ מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם בִּירוּשָׁלִָם וַיַּעֲנֹשׁ אֶת־הָאָרֶץ מֵאָה כִכַּר־כֶּסֶף
4 וְכִכַּר זָהָב׃ וַיַּמְלֵךְ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם אֶת־אֶלְיָקִים אָחִיו עַל־
יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם וַיַּסֵּב אֶת־שְׁמוֹ יְהוֹיָקִים וְאֶת־יוֹאָחָז אָחִיו
ה לָקַח נְכוֹ וַיְבִיאֵהוּ מִצְרָיְמָה׃ בֶּן־עֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ
6 בִּירוּשָׁלִָם וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהָיו׃ עָלָיו עָלָה
נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיַּאַסְרֵהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם לְהֹלִיכוֹ
7 בָּבֶלָה׃ וּמִכְּלֵי בֵּית יְהוָה הֵבִיא נְבוּכַדְנֶאצַּר לְבָבֶל
8 וַיִּתְּנֵם בְּהֵיכָלוֹ בְּבָבֶל׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְתֹעֲבֹתָיו
אֲשֶׁר־עָשָׂה וְהַנִּמְצָא עָלָיו הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
9 בֶּן־שְׁמוֹנֶה שָׁנִים יְהוֹיָכִין בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים וַעֲשֶׂרֶת יָמִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי
י יְהוָה׃ וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שָׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר
וַיְבִאֵהוּ בָבֶלָה עִם־כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית־יְהוָה וַיַּמְלֵךְ אֶת־
11 צִדְקִיָּהוּ אָחִיו עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ בֶּן־
עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה
12 מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהָיו לֹא נִכְנַע
13 מִלִּפְנֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִפִּי יְהוָה׃ וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר
מרד

a) Gen. 37, 34. 1 Sam. 25, 1. 2 Sam. 13, 37.
v. 25. b) *Lamentatus quoque est* s. lugubre carmen composuit *Ieremias super Iosia*. (8) 2 Sam. 1, 17. c. 3, 33. & *loquuntur omnes cantores & cantrices in lamentis suis*, 2 Sam. 1, 17. (coll. Ier. 9, 26. Am. 5, 16. Matth. 9, 23.) *de Iosia* ad hunc vsque diem, & threnos *illos vel vt constitutionem Israelitis* repetendos *imposuerunt*. cf. Iud. 11, 39. *En autem scripti* sunt *in THRENIS* s. lugubribus carminibus, Ier. 7, 29. quorum tunc collectio aliqua extitit; quæ temporum iniuria intereidit. Threni enim Ieremiæ de excidio Vrbis hic non intelliguntur, vt ibidem in titulo libri s. præfat. monuimus.
v. 26. c) c. 32, 32. d) ibid. & Neh. 13, 14.
v. 27. e) *Res, inquam, eius*, v. 26. priores & posteriores, *en illa descripta* pluribus extant *in libro* ephemeridum s. annalium *regum Israelis & Iuda*, de quo supra c. 16, 11. c. 24, 27. c. 27, 7. c. 28, 26. c. 32, 32. 1 Par. 9, 1. etc.
CAP. XXXVI, v. 1. f) *Deinde sumserunt populus terræ* c. 33, 25. 2 Reg. 23, 30. *Iehoachazum*, qui *Schallum*, Ier. 22, 11. vbi vide not. *Describuntur hoc capite 4. vltimi reges regni Iudaici, eiusdemque euersio*: I. Populus *Iehochazum* patri Iosiæ sufficit, v. 1. 2. II. Hunc solio deturbat Necho Aegyptius, eique fratrem maiorem *Ioiakimum* substituit, v. 3 -- 5. At III. huius loco Babylonem abducti, *Iehoiachinum* filium, Nebuchadnetsar regnare iubet, v. 6 -- 9. Cui tamen mox IV. successorem dat patruum *Tsidkiam*, v. 10 -- 12. Quem rebellem V. capta Hierosolyma, *excæcauit* v. 13-19. populumque captiuum abducit, v. 20. 21. Quæ *captiuitas* VI. tandem *a Cyro soluitur*, v. 12 - 23.

---

v. 25. השרים sine *Psik* 2. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. בקינותיהם sine *Kadma* 17.
18. 24. & *Ber.* contra *Mas.* 1. & *Erff.* להוק *plene* 1. sec. *Mas. Erff.* v. 27. ספר מלכי ita
1. 2. 3. & sic fu. 5. CAP. XXXVI, v. 1. עם per *Mun.* 1. 2. 3.
וימליכהו תחת ita 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 8. ותעבותיו sic *Cholem defect.* sine fulcro
ו scribunt, ac prius quidem 1. 2. 3. 5 -- 9. 15. 24. secund. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.*
Leu. 18, 30. at posterius 1. 2. 3. 5. 7. 8. 15. 22. 23. sec. *Mas. impr.* h. l. Alii *plene*. v. 12. נכנע
per *Sakephk.* 2. 5. 6. 9. 13. 19. 20. contra *Mas. impr.*

מָרָד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים וַיֶּקֶשׁ אֶת־עָרְפּוֹ וַיְאַמֵּץ קמץ בז"ק
14 אֶת־לְבָבוֹ מִשּׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גַּם כָּל־שָׂרֵי
הַכֹּהֲנִים וְהָעָם הִרְבּוּ למעול־מַעַל כְּכֹל תֹּעֲבוֹת הַגּוֹיִם יתיר ו'
וַיְטַמְּאוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ בִּירוּשָׁלָםִ׃ וַיִּשְׁלַח 15
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם עֲלֵיהֶם בְּיַד־מַלְאָכָיו הַשְׁכֵּם
16 וְשָׁלוֹחַ כִּי־חָמַל עַל־עַמּוֹ וְעַל־מְעוֹנוֹ׃ וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים
בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִאָיו
17 עַד עֲלוֹת חֲמַת־יְהוָה בְּעַמּוֹ עַד־לְאֵין מַרְפֵּא׃ וַיַּעַל
עֲלֵיהֶם אֶת־מֶלֶךְ כשדיים וַיַּהֲרֹג בַּחוּרֵיהֶם בַּחֶרֶב בְּבֵית יתיר ו'
מִקְדָּשָׁם וְלֹא חָמַל עַל־בָּחוּר וּבְתוּלָה זָקֵן וְיָשֵׁשׁ הַכֹּל
18 נָתַן בְּיָדוֹ׃ וְכֹל כְּלֵי בֵּית הָאֱלֹהִים הַגְּדֹלִים
וְהַקְּטַנִּים וְאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה וְאֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו
19 הַכֹּל הֵבִיא בָבֶל׃ וַיִּשְׂרְפוּ אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים וַיְנַתְּצוּ אֵת
חוֹמַת יְרוּשָׁלָםִ וְכָל־אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְכָל־כְּלֵי
מַחֲמַדֶּיהָ לְהַשְׁחִית׃ וַיֶּגֶל הַשְּׁאֵרִית מִן־הַחֶרֶב אֶל־בָּבֶל כ
וַיִּהְיוּ־לוֹ וּלְבָנָיו לַעֲבָדִים עַד־מְלֹךְ מַלְכוּת פָּרָס׃
21 לְמַלֹּאות דְּבַר־יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ עַד־רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת־
שַׁבְּתוֹתֶיהָ כָּל־יְמֵי הָשַּׁמָּה שָׁבָתָה לְמַלֹּאות שִׁבְעִים
22 שָׁנָה׃ וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס
לִכְלוֹת דְּבַר־יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ
כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס וַיַּעֲבֶר־קוֹל בְּכָל־מַלְכוּתוֹ וְגַם־
23 בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר כּוֹרֶשׁ ׀ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל־
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא־פָקַד
עָלַי לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה מִי־בָכֶם
מִכָּל־עַמּוֹ יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיָעַל׃

חזק ונתחזק המחזק לא יזוק

סכום הפסוקים של כל דברי הימים אלף ושש מאות וחמשים וששה · ויראו את הארץ וישמחו לראות סימן · וחציו ועל אצרות מלך עזמות בן עדיאל · וסדריו חמשה ועשרים · עד אשר עד כה ברכני ה' סימן :

a) *Insuper etiam contra regem Nebucadnetsarem rebellauit.* Vide Præf. in Ierem. §. 11. *qui tamen per Deum Israelis eum adiurauerat* f. iurare fecerat. Vid. Ezech. 17, 13. feqq. *& obdurauit ceruicem suam*, Exod. 32, 9. 2 Reg. 17, 14. *& cor* f. animum *suum obfirmauit*, Deut. 2, 30. *ne se converteret ad Iehouam*, Deum Israelis, Hof. 11, 5. v. 14. b) *Sed & omnes principes* f. antistites *sacerdotum*, qui ex familia pontificali erant, 1 Par. 24, 5. c) c. 28, 19. c. 33, 6. 23. v. 15. d) *per nuntios suos*, prophetas, v. 15. *matutinando & mittendo*, i. e. mature satis & continuo eos ad meliorem mentem reuocans, Ier. 11, 7. c. 25, 4. c. 26, 5. c. 35, 14. Ezech. 12, 8. *quia parcere voluit populo & habitaculo suo*, scil. vrbi & templo, coll. c. 30, 27. Zeph. 3, 7. Ps. 26, 8. v. 17. e) *Adscendere enim tandem iussit contra eos* cum numeroso exercitu *regem Chaldæorum*, v. 6. 10. *qui gladio occidit iuvenes eorum*, 2 Reg. 8, 12. Am. 4, 10. *in ipsa domo sanctuarii eorum*, quod sceleribus ipsi polluerant, v. 14. c. 33, 4. 7. *nec pepercit iuueni aut virgini*, Ier. 15, 8. Ezech. 9, 6. *seni aut decrepito*, Iob. 12, 12. *omnes enim* Deus *tradidit in manum Nebucadnetsaris*. Ier. 27, 6. c. 32, 3. 4. v. 18. f) v. 7. 10. 2 Reg. 24, 13. Ier. 52, 18. seqq. Ezr. 1, 7. 11. v. 19. g) 2 Reg. 25, 9. Ier. 34, 22. c. 39, 8. c. 52, 13. ** h) Vide post 2 Reg. 25, 30. i) *typographus ne lædatur.* k) *Summa versiculorum* in vtroque libro Chronicorum est 1656. *Nota* eius numeri *memorialis* est in vocibus את הארץ 1 Sam. 6, 13. *Medius versus* 1 Par. 27, 25. *Capita Masorethica* 25. quorum nota in voce כה Ios. 17, 14.

v. 13. מרד *Resch* per *Pat.* sine nota 1. 3. it. 7. 8. sed hi cum contraria nota לית קמץ, quam & *Mas. Erff.* confirmat. v. 15. ביד per *Merca* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 20. v. 16. ומתעתעים sic *Mem* per *Schua* 1. 6. 9. 20. בנבאיו ita *defect.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. sec. *Mas.* 2. 3. & *Erff.* Alii *plene.* עד־עלות חמת ita 1., & fu. 5. Sed עד־עלות חמת 2. v. 17. בחור per *Pat.* 6. 9. 20. v. 19. וינתצו sic vna cum *Paschta* 1. v. 21. למלאת sic *defect.* sine *Vau* fe. 1. sec. *Mas.* suam. השמה *He* præformatiuum per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 19. 20. At per *Pat.* 11. 13. 21. Porro *Schin* sine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 20. v. 22. פרס bis h. l. per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic iidem v. 23. Pro לכלות habent לִכְלוֹת 1. 3. v. 23. והוא per *Kadma* 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. עמו per *Sakephk.* 1.

FINIS.

יורקל בושף

J. Addison Alexander

Princeton

Decr 17 1834